This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google™ books

https://books.google.com

Digitized by Google

Digitized by Google

113-9-N.91,464-

43-2.

tlc
71.67

Digitized by Google

43-12

Digitized by Google

21697

Lexicon Iuridicum
IVRIS CÆSAREI
SIMVL, ET CANONICI:

FEVDALIS ITEM, CIVILIS, CRIMINALIS,
Theoretici, ac Practici: & in Schola, & in Foro vsitatarum,
ac tum ex ipso Iuris Vtriusque CORPORE, tum ex
Doctoribus & Glossis, tam veteribus, quàm
recentioribus collectarum
vocum PENVS:

Simul & Locorum communium, & Dictionarij vicem sustinens:

FEVDALE LEXICON; LEGES AC MAGISTRATVS ROMANOS
& cætera huic Operi adiecta vide in Complemento, post
finem OPERIS ipsius.

COLLECTVM VERO EST HOC OPVS EX COLLATIS INTER SESE Iuridicis, quotquot hactenus ferè prodierunt, & antiquioribus & recentioribus, Lexicis:

Auctum deinde, expolitum & emendatum, ex hactenus editis accuratissimis lucubrationibus DD. CVIACII, BRISSONII, DONELLI, DVARENI, GOTHOFREDI, PACII, VVLTEII, GOEDDÆI, item CORRASII, FABRI, WESEMBEC. aliorumque præstantissimorum Virorum: quorum Catalogum mox post præfationes inuenies;

STVDIO ET OPERA

IOHANNIS CALVINI, aliàs *Kahl*, Wetterani, Iuris Doctoris,
& in Academia Heidelbergensi Professoris.

EDITIO POSTREMA, PRIORIBVS AVCTIOR ET LONGE LIMATIOR,
Cum præfationibus Clarissimorum & Eminentissimorum huius ætatis Iurisconsultorum,

DIONYSII GOTHOFREDI, & HERMANNI VVLTEII.

GENEVÆ,
Sumptibus Samuelis Chouët.
M. DC. LIII.

Digitized by Google

Digitized by Google

ILLVSTRISSIMO, AC REVERENDISS.
Principi, & Domino,

DOMINO OTTONI,
HASSIÆ LANDGRAVIO,
COMITI IN KATZENELENBOGEN,
DIETZ, ZIEGENHAIN, ET NIDDA:
Supremo Principalis Abbatiæ Hirsfeldensis Præsuli, &c.

Heroi literatissimo, Domino ac Patrono meo Clementissimo.

VERBORVM in artibus ac disciplinis, præsertim arduis, prior esse cura debet; RERVM posterior; Quantumuis potior; Princeps Illustrissime ac literatissime, Domine ac Mœcenas clementissime. VERBA quippe seu voces, sunt RERVM notæ ac indices. Vnde & in hisce notis ac signis quicunque vel leuiter aberrauerit, in ipsis quoque rebus vel negotiis designatis errorem haud ægre conceperit: idque inprimis in artibus & facultatibus nobilioribus ac sublimioribus; vbi subiecta, quam tractant, materies ac præceptiones; seu theoriam spectes, seu praxin; propriis potius & peculiaribus, quam communibus ac vulgaribus explicantur, & inter homines exercentur VOCABVLIS: sine quorum idcirco vera & distincta cognitione ad perfectam & distinctam RERVM scientiam penetrare haud licet. Hoc equidem in Iurisprudentia Romana in propatulo apparet: vt quæ magnam sui partem in conueniente verborum, formularum, & clausularum variarum, in plerisque iuris articulis, interpretatione, verique sensus enodatione & applicatione, consumitur. Vnde si vllius disciplinæ ac facultatis professores solicitam de verbis eorumque proprietate & genuina significatione curam habuere, profecto hi; Fabro quoque teste; Iurisconsulti fuere; Stoicos, proprietatis ac elegantiæ vocabulorum studiosissimos; in eo maxime imitati & æmulati. Cuius etiam rei necessitatem ac vtilitatem Iustinianus Imperator adeo perpendit, vt peculiarem ac bene longum de significationibus verborum titulum Digestis suis inseruerit. Quin & ante Iustinianum multos veterum ac præstan-

Digitized by Google

tium Iurisconsultorum videmus ea ipsa de causa susceptos in verborum explicatione labores. Ælium certe Gallum, aliosque Clarissimos priscis illis temporibus Iurisperitos, vt & Seruium quantumuis Nobilem Patritiumque virum, de verborum ad ius pertinentium significatione minime puduit olim accurate Romanis suis scribere. Ac superiori quoque seculo, sed imprimis hoc nostro æuo, non defuerunt præstantissimi aliquot Iurisconsulti, qui idem argumentum tractarent; ac non tantum doctissimos, de verborum ad Ius pertinentium significatione Commentarios, sed vtilissima quoque Iuris Lexica in lucem ederent: nimirum experientia ipsa probe edocti, quam turpiter isti, qui huiusmodi Commentarios & Lexica spernunt, ex significationis verborum, formularum & clausularum Iuridicarum ignorantia sæpius impingant, seque ridendos aliis propinent, non minus quam rudes illi causidici, qui, Marcellino teste, si Doctorum in circulo, veteris forte nomen auctoris inciderat, piscis alicuius aut edulij peregrinum vocabulum arbitrabantur. His vtique ac similibus facile euenire potest lepidum istud Auli Gallij libro XX. noct. Attic. capite IX. quod de quodam celeberrimi nominis Grammatico scribit; qui interrogatus, quid esset ex Iure manu consertum? respondit; se Grammaticam, non Ius, docere: Atque illuc ire iussit, vt disceret, vnde Ennius id didicisset prius: nempe ad Iurisperitos. Atque hoc nostro sane æuo, cum Theologi, Medici, Philosophi, separata singuli ac peculiaria Etymologica habeant: non immerito & Iurisprudentiæ studiosi proprium quoddam ac perfectum sibi deposcunt Lexicon. Etsi vero ante hac plura in iure talia prodierint: quæ, si omnia coniungantur, absolutum quoddam hac in parte opus conficiunt: in singulis tamen (cum nemo omnia simul tantis, qui requiruntur, sumptibus sibi comparare, tantisque laboribus euoluere cupiat) non deest, quod merito desiderant Iurisperitissimi quique. Qua de re (vt & de meo hac in parte proposito ac studio) cum in adiectis hoc loco & recusis primæ huius Lexici editionis præfationibus abunde dictum fuerit, plura nunc in specie referre nil attinet: præsertim cum ea, quæ isthic attigi, deesse, vltro fateantur præstantissimi quique: à quorum nonnullis monitus, ac, ne ab incepto desisterem, iterum iterumque exsuscitatus, quæ in variis variorum de hac materia scriptorum tractatibus, passim dispersa erant, vnicum in volumen, quanta licuit dexteritate, coniunxi ac digessi Et cum primæ editionis exemplaria cuncta penitus essent distracta, eaque prospero, per DEI benignitatem, successu plurimis Iurisprudentiæ asseclis in omnibus fere Germaniæ nostræ Academiis perquam & grata & vtilia euenisse, sæpius intellexissem, secundis curis prius edita hactenus, quanta fieri potuit sedulitate, ac diuinæ gratiæ benedictione, in Iurisprudentiæ studiosorum commodum sub incudem reuocare, expolire, augere, ac perficere conatus sum.

Quem-

Digitized by Google

DEDICATORIA.

Quemadmodum vero editionem primam, Illustrissime ac literatissime Princeps, Domine ac Patrone Clementissime, Generosissimę Celsitudinis tuæ, quin & patriæ nostræ Patri, Mauritio, Principi Sereniſſimo, Heroi fortissimo, religiosissimo, ac prudentissimo Domino ac Mœcenati meo æternum venerando; quem tot diuersæ diuersissimarum nationum linguæ, tot artes, tot scientiæ, tot virtutes ad sydera vsque extollunt, totique pene orbi admirabilem & amabilem reddunt; humillima mente obtuli ac dedicaui: Ita secundam nunc editionem Illustrissimæ Celsitudini tuæ, tanti nimirum Herois filio, tantarumque tanti Patris virtutum ac donorum hæredi atque æmulo solertissimo; veniam prius demisse deprecans; supplex offero ac dedico. Serena ergo mente ac fronte suscipe quæso, Domine ac Patrone Clementissime, Heros Generosissime, hoc quicquid est operis & operæ: Imprimis vero animum meum Principis ac Patroni sui amantissimum, accipias, meque, meosque, ac studia mea tibi commendatissima habeas, demisse & enixe obsecro. Tandem vero IEHOVAM per Christum oro, vt Illustrissimæ ac Generosissimæ Celsit. T. simulque omnino Sereniſſimo Principi Mauritio, Patriæ nostræ Patri Augustissimo, Domino ac Mœcenati meo benignissimo, semper ex alto quam cumulatissime benedicat, & sacrosancto Spiritu suo quam potentissime tueatur ac regat, diutissimeque & mente & corpore vtrumque incolumem ac florentem præstet ac protegat, & ab omni malo custodiat, Amen. Heidelbergę ex Musęo meo.

Illustrissimæ Celsit. V.

Subiectissimus & Addictiss.

IOHAN. CALVIN. aliàs *Kahl*, Wetteranus, Iuris in Academia Heidelb. Profess. ordinarius.

Digitized by Google

DIONYSIVS GOTHOFREDVS

IC. IOHANNI CALVINO, ALIAS *KALH*

I. V. D. PROFESSORI ACADEMICO

collegæ suo S. P.

QVOD de Iuris nostri studio tantopere mereri velis, plenissimum nostris Lexicon Iuris vt offeras, tuum in eo (mi Calvine) votum desiderium que maximè commendo. Et scis ipse tu quoque, tuus innotescere mihi cœpit vt animus, quantopere factum illud tuum laudauerim: tametsi mihi nec incompertum erat, egregiam in istiusmodi re operam magni nominis viros aliquot nobis non ita pridem præstitisse. Sed apum te more (quod & interdum priores illi fecerunt) flores optimos ex optimis authoribus seligere; plenúmque velut opus ex aliis non plenis facere velle deprehendi. Nec te quorundam videò deterruit ea parte fastus aut animus, qui nihil dignum visu lectuque, nisi quod vel nouum sit omnino, vel quod ipsimet fecerint, iudicant: quique verborum iuris Commentarios, Grammaticam profitentis potius hominis, quam Iurisprudentis opus esse cauillantur.

At enim sciant isti velim, nostros vel id morbi vitiique plus quam par sit sæpius contingere, iuris Lexicis minus diligenter vt euolutis, ridendos se præbeant audientibus: non minus quam rudes illi tausidici, qui, Marcellino teste, si Doctorum in circulo, veteris forte nomen auctoris incidérat, piscis alicuius aut eduli peregrinum vocabulum arbitrabantur.

At tu Seruium nostrum sequi vel in eo maluisti, quem, licet nobilem patritiúmque virum, de verborum quæ ad ius pertinent significatione minime puduit olim Romanis suis scribere: nisi Varronem orbis sui Romani doctissimum, vel Cæsarem Iulium minus ob id isti censuerint, quod hic de Analogia, ille de lingua Latina eiusque declinationibus, libros aliquot conscripserit. Piget equidem prætermittere, quod de Carolo Magno legimus, non tantum menses & ventos XII. propriis nominibus appellasse, cum antea quatuor tantum Cardines venti nominarentur, sed & patrio quoque sermone, nempe Theuthonico, Grammaticam eum inchoasse. Non est itaque quod in tam laudabili posteritatis iuuandæ proposito, calumniosa tibi verba posthac à quoquam metuas: præsertim cum perutilia de tuo plurima huic quoque Lexico contuleris, nec authorum nomina, quibus vsus fuisti, malo more, suppresseris. Scribant meliora potiores. Tantum vtique opus quod in te receperis, tot & adeo locis Iurisprudentiæ nostræ profueris, bonos opinor nec inuidos ea parte tibi plurimum deuinxeris: nec diffido quin literatus ille Princeps, quem tot linguæ, tot artes temporibus nostris, tot & scientiæ exornant, quemque tui Mœcenatem laboris vel operis facere nunc instituisti, tuis studiis votisque naturæ suæ clementer obsecutus annuat, tuosque conatus in posterum bono publico promoueat in melius. Vale. Heidelbergæ, Augusti 22. Anno 1600.

HER-

Digitized by Google

HERMANNVS WLTEIVS IC.

ACADEMIAE MARPVRGENSIS ANTECESSOR PRIMARIVS, HASSIÆ CONSILIARIVS,

Lectori S.

VETVS est illa, & à multis seculis, dixerim ferme iam inde ab ipsius incunabulis, de perplexitate & difficultate eius iuris, quo vtimur, vsurpata conquestio. Quæ vt vera sit, minime equidem iustam esse arbitror. Quicquid enim eius est, id non tam iuris ipsius vicio, quam hominum, qui id tractarunt hactenus, culpa accidit. Nam ius ipsum semper idem est, apud omnes sibi vbique simile, tum etiam cum maxime videtur esse aliud; certe idem non futurum, nisi esset aliud: quam rem mirabiliter conciliant personæ, loca, tempora, atque si quæ eiusmodi incidunt circumstantiæ aliæ, quas cum æstimare non sit nisi viri prudentissimi, & artis Reipubl. recte gubernandæ peritissimi, quin etiam exercitatissimi, mirum non est, in iure constituendo à plerisque quibus ea cura demandatur, impingi incautius. Hic namque labor, hoc opus est, vt ait ille. Et vero quotusquisque est in tanta hominum multitudine, qui artem istam probe calleat, & vt eam calleat optime, ad commodum eius, in qua versatur, Reipubl. probe accommodare nouerit? Ita enim fere comparatum est, vt qui artis suæ est scientissimus, idem exercendæ eius sit imperitissimus. Quod si vero prouincia etiam ista obtingat scelerato, incredibile est, quam sit res ista Reipub. periculosa. Vnde effrenis illa legum figendarum atque refigendarum libido, qua nihil accidere potest ad vitam bene beateque in communi societate degendam perniciosius. Et quis non videat, mox perplexum fieri, quod erat expeditum; difficile quod per se erat facile? Verumenimuero non tam hic incusandi sunt, qui dant iura, quam qui reddunt. in illis enim rarius est, vt qui dent cupiditatibus: in his autem eo nihil est frequentius. Qua in re non vno modo peccatur, quorum vnus iudicum malitiæ, alter eorum, qui causis patrocinia præstant, calumniæ tribuitur, cui vtrique vt plurimum accedit iuris imperitia. Huic autem, quod mireris, etiam Iurisconsultorum scholæ nonnunquam occasionem præbent. Sunt enim in illis dissensiones infinitæ: traduntur non necessaria plerumque, necessaria omittuntur, aut certe necessaria tam confunduntur, vt pleraque nihil minus habeant, quam quod ad quæstionem propositam pertineat. Ex quo fit, vt, quid doceant, ipsi plerumque, qui docent, nesciant, discipuli non assequantur: & fiat mirabilis rerum omnium confusio, vt multum interfit ad docendum assumi artis, quam docere debent, peritos, eiusdemque docendæ facultatem habentes, qua in re vix credi potest, quantum peccetur ambitione vel gratia adscitis, in quibus eorum, quæ dixi, neutrum est; præteritis, quibus vtrumque suppetit. Hisce accedit commentandi & scribendi cacoethes, vt vel sola librorum mole ars iuris prægrauata sit, imo facta infinita. Non igitur mirum, ius, quod per se est expeditum, esse perplexum; quod per se est facile, esse difficile; sed hoc omne, vt dixi, non iuris vicio, sed hominum culpa accidit, vt non tam de iure, quam de nobis ipsis conqueri debeamus. Animaduerterunt hoc iam pridem viri prudentes, atque in hisce etiam ipsum Reipub. clauum tenentes, idemque etiam num hodie animaduertunt multi. Quæsitum est huic malo remedium: an inuentum, affirmare non ausim. Cogitauit de eo C. Iulius Cæsar; sed patriæ calamitas huius etiam fundi nostri calamitas fuit: Idem M. Tullium tentasse vero simile est, eiusque rei in monumentis ipsius extant vestigia, sed tam tenuia; vt vix appareant. Id certum est, vtrumque de iure in artem redigendo cogitasse, quæ via, meo etiam iudicio fuisset expeditissima. Est enim ars sui ipsius docendæ & discendæ methodus certissima. Iustinianus noster alia via ingressus centones nobis reliquit ex veterum Iurisconsultorum Commentariis, & Imperatorum rescriptis consutos, in quibus nihil est artificiosum. Quod ad cetera, plerique sunt in ea opinione, iuris perplexitati & difficultati per eos consultum, Quam verum id sit, nunc non disputo. Equi-

Digitized by Google

dem ingenue fateor, optare me, supereſſe nobis Juriſconſultorum illorum Commentarios integros. Quam enim fuerint eruditi, vel ipſi Centones ſatis arguunt. Quæ poſtea inſecuta eſt ætas, commentariis ius Juſtinianeum illuſtrare conata eſt: quod an aſſecuta ſit, iudicent alij: mihi certe ſententia eſt alia, tametſi operam tum præſtitam haud improbem. Hodie ſunt, qui diſputationibus hanc rem commirtant. quos multum aberrare arbitror. Eſt ſane diſputationum vſus non contemnendus, ipſeque ſum iuris ſtudioſis autor, vt in illis ſe diligenter exerceant, ſed non niſi illis, qui in cognitione iuris, ſi non omnino bene, at ſaltem mediocriter profecerunt. Nam eorum, qui à diſputationibus ſtudium iuris ordiuntur, opera nihil eſt infelicius, qui dum ſe celeriter expedire cupiunt, magis impediunt: qua de re diſſerendi forte nobis erit locus alius. Soli mihi placent, qui ad artem nos reuocant, in qua hoc noſtro ſeculo tentatum & laboratum eſt amplius, quam vllo ante hac alio. Neque adeo infeliciter cecidit alea. Etſi enim quiſquo prout à naturæ felicitate, melius etiam à diſciplina elegantiori informatus fuit, ſtudium iſtud hoc vel illo modo inſtituendum cenſuit, multa tamen ſunt, in quibus omnibus belle conuenit, vt non dubitem, quin ſi non hæc, at certe poſterior ætas perfectura ſit propemodum affectum. Cæterum quantum in omni diſciplinarum genere interſit ad ſolidam rerum cognitionem conſequendam, verborum, quibus res illæ ſignificantur habere cognitionem, nemo eſt, qui non intelligat: & ſi vllius artis profeſſores alij ſollicitam de verbis, eorumque proprietate curam habuerunt, certe fuerunt illi Juriſconſulti noſtri, vt vere dixerit ille, Latinam linguam amiſſam vel ex ſolis Juriſconſultorum libris reſtaurari poſſe. Neceſſitatem rei iſtius animaduertit Juſtinianus ipſe, vt verborum ſignificationibus peculiarem titulum in Digeſtis ſuis tribui voluerit. Et vero commentarij interpretum plerorumque ſuperioris ætatis docent, quam viri illi, tametſi quoad cætera, doctiſſimi, ex verborum, eorundemque ſignificationis ignorantia etiam in rebus alioqui non obſcuris impegerint turpiter. Quod fecit, vt qui illis ſucceſſerunt, ſedulo cogitarint de verborum ſignificationibus, ne idem ipſis, quod illis accideret, recte animaduertentes primum omnium verborum notitiam eſſe comparandam, atque ita demum ad res ipſas, quæ verbis denotarentur, diſcendas, progrediendum eſſe. Et ſane ita eſt, vt qui verba callet, dimidium facti habeat. Quam ob cauſam apud veteres de ſtudiis iuris optime meritus eſt Albericus de Roſate, qui Dictionarium iuris compoſuit. Sed quam imperfectum illud? quam in pleriſque locis erroneum? Multo igitur magis in maximo precio habendi ſunt noſtri ſeculi Juriſconſulti, qui idem argumentum tractarunt, & non tantum de verborum ſignificatione commentarios doctiſſimos ediderunt, inter quos merito nomino magnum illum Alciatum, Rebuffum, Brechæum, Fornerium, & nuper admodum diligentiſſimum virum, Compatrem & collegam meum honorandum D. Iohannem Gœddæum; ſed etiam Lexica iuris prodiderunt, in quibus ſunt Spiegelius, Oldendorpius, Hotomannus, Prateius, Brederodius, Schardius, & quem omnium maximi in eo genere facio, Barnabas Briſſonius, qui omnes tam accurate ea, quæ ad verborum ac proinde etiam rerum ſignificationem pertinent, tractarunt, vt nihil amplius in eo genere deſiderari poſſe videatur. Atque ita quidem eſt, ſi illos omnes coniungas: at habent interdum ſinguli, quæ cæteri non habeant, & vero ſunt apud nonnullos quædam erronea, vitioſa, heterogenea, interdum ridicula, alia etiam ex iure Ciuili, Canonico, & Feudali, quin etiam ex interpretum Commentariis non ſatis recte diſtincta. Hoc cum à multis iam annis, quibus in hoc ſtudiorum genere verſor, in iſtis Lexicis deſideraſſem, nec ipſe ob negociorum multitudinem quin & valetudinem non admodum firmam, medicinam ei rei afferre poſſem, optaui ſæpe aliquem eſſe, qui publici commodi cauſa hoc, quicquid eſt, laboris in ſeſe ſuſciperet, & Lexica ſuperiora coniungendo, inutilia reſecaret, vtilia relinqueret, & quæ deeſſent aliis, ſuppleret, vt ita perfectum aliquod verborum opus ἀπαρέλκυστον tandem aliquando extaret. Dum vero de eo ſum ſolicitus, nunciatur mihi Clariſſ. & præſtantiſſ. virum D. Iohannem Caluinum, I. V. Doctorem, & Academiæ Heidelbergenſis Profeſſorem eximium, in eo eſſe totum, vt eiuſmodi Lexicon iuris, cuiuſmodi animo meo conceperam concinnaret. Lætabar virum, quem mihi popularem inde à pueris notum ea facultate probè inſtructum ſcirem, id opus moliri, & ne ab incepto deſiſteret, ſed pergeret & in publicum emitteret, ſedulo hortatus ſum. Id nunc omnibus numeris abſolutum, in commodum tuum, Candide Lector, prodit: quod vt commendem tibi, opus non eſt. Nam & res ipſa eſt eiuſmodi, quæ cum ſeipſam commendet ſatis, commendatione opus non habet, & modus tractandi talis, vt alium deſiderare non poſſis. Quod ſi ampliusaliquid requiras, actum ages. Tu vero inſigni hoc theſauro vtere, fruere, & Caluinum de ſtudiis publicis optime eſſe meritum, fatere. Dabit, vt poteſt, plura, ſi operam ſuam tibi graſtam eſſe animaduerterit, Vale Marpurgi è Muſeo meo Cal. Septemb. Anno poſt natum Chritum, M.D.C.

PAVLI

Digitized by Google

PAVLI MELISSI FRANCI,

COMITIS PALAT. ET EQ. AVR.

CIVIS ROMANI

ODA

AD CLARISS. VIRVM. IOHANNEM CALVINVM.

VETTERANVM, IVRISCONS.

Cum vulgaretur LEXICON perfectiſſimum, ab ipſo conſtructum.

CEV magna paruis flumina fontibus
Naſcuntur, auctis lapſibus amnium,
Si prona iungant hinc & illinc
Bracchia, & ora repleta lymphis;
Tandem ipſa vastum nauigera mare
Tergo ſubintrant, dulciaque inuicem
Abſorpta ſalſis eſtuantis
Fluctibus Oceani remiſcent:
Sic è minutis craſſa volumina
Collecta legum principiis, magis
Magiſque & incrementa ſumunt:
Et cumulum numeroſe adaugent;
Immenſa donec regna potentium
In orbe regum fortiter occupent,
Latura tam prauis maliſue,
Quam de bonis licita probiſque
Ius aequitatis. Congeriem prius
IVSTINIANVS *prenimis uberem*
Recidit omnino: ſed ô quam
Multiplicata hodie eſt ſupellex!
Vt ampliatum ſtat pelagus fori
Et grande & ingens! Vix Themis ipſamet
De hinc profundi poſſe longas
Scire vias, liquido fatetur.
Vere beatum dicere ſe queat.
Si vector anceps nauiget in vado,
Portumque tuto lintre tangat,
Poſt nihil ambiguum pericli.
Huic crediturus denique ſe freto
CALVINE *nautis ſuppeditas lubens*
Rates, & inſtrumenta, & arma,
Suppetias genus omne, & omne
Genus dolones. LEXICA *plurimis*
Referta rebus, ſunt vice remigum,
Locoque velorum ferentum
Dorſa per & ſcopulos minaces,
Saluâ carinâ, & ſuſpitibus ſaluum
Tranare promptius. Dij, faciles date
Euros & Auſtros: Dij marini,
Quos penes arbitrium & poteſtas
Eſt tranſuolantum: Dijque ſoli iſtius,
In quo moramur, rem ſtudioſius
Hanc principalem promouete.
Tuque adeo generoſe Princeps,
Et docte linguas inque, MAVRICI
Sol vne terræ Cattidos, approba
Huiuſque nauarchi labores,
Quos tulit aſſidue tot vſque
Vigil per annos, nec dum animi & ſpei
Fractus: diurnis porro etiam dehinc
Curiſque nocturnis paratus
Ingenij applicuiſſe vires,
Inſeruientes cum patriæ bono,
Tum veræ alumnis & Sophiæ & Deæ,
Cui iuſta lanx & inſtus enſis
Vindicat imperij tiaram.
Nam quorſus artes diſcimus optimas,
Linguaſque plures, non ſine Pallade:
Si non eaſdem commodamus
In patriæ decus atque laudem?

MYRTILLETI, Menſe Auguſto, Anno Chriſti M. D. C.

Digitized by Google

IN LEXICON D. IOHANNIS CALVINI, Philosophi ac ICti præstantissimi.

NOn est muta Themis nobis, quamquam addita cœlo
Astraea iniustam iusta reliquit humum.
Non Amphictyones desunt, nec adorea iuri,
Non vostra aut nobis Areopagus abest.
Sunt enim Caij, sunt Pauli Sulpitijque,
Quique tuas subeant Papiniane vices.
Sed quia sæpe adytis prolata oracla reductis
Intricant captos iuris amore lytas;
CALVINE haud pateris, laxasque ea vincla, velintque
Quid sibi vestra ara mystica verba, doces.
Macte animo, modo perge nouos excludere fœtus:
Sic lauo, sic serus te vehat ore nepos.

M. IOHANNES LAMPADIVS.
Brunsuigensis Gymnasij quondam Rector.

IN LEXICON IVRIDICVM CLARISS. Consultissimiq; viri, Dn. Ioh. Caluini, I. V. D.

FERTVR Tarquinij, Romana in gente Tyranni,
Mandatu graniore Duûmuir Tullius olim,
Quod librum, Romanorum secreta sacrorum
Complexum, atque sibi commissum munere cæcus
Inspiciendum alij, describendumque dedisset,
Culleo & insutum, pelago mersuque profundo.
Nunquid idem metuam iam te CALVINE futurum,
Qui nitidum librum, iuris secreta Latini
Complexum, nullo, velut alter, munere cæcus,
Enucleatum aliis explanatumque dedisti?
Absit Tarquinij mens improba, culleus absit.
Nota GOTHOFREDO, VVLTEIO industria nota
Est tua, Ciuilisque abstrusa peritia iuris,
Plenius à nullo vt fateantur Lexicon edi
Concisumque magis potuisse, magisque disertum.
Vndique perfectum est, nil desit, nilque redundet:
Tequepatent adeo verborum interprete sensa,
Vt si quis tentet Themidos superare profundum,
Tantum iter haud melius compendifecerit, atque
Hoc ceu remigio, ventisque fauentibus vsus.
Nam quantum viginti aliis, debetur id vnis
CALVINI studijs, extantlatoque labori.

CVNRADVS SCHOPPIVS
Fil. Phil. M. & Poeta Coron. Gymnasij
Neuhusini Rector.

ALIVD

Digitized by Google

ALIVD.

INGENS BRISSONIO *pro merito decus,*
PRATEIO*que suum iure suo decus,*
HOTMANNO*que manet tempore posthumo:*
Quod, qua prima via est ad Themidos sacra,
Normam vsumque docent iura loquentium.
At, qua pro merito est gratia singulis,
Vni cuncta recens, indice quolibet,
CALVINO *dabitur, quatenus omnium*
Solerti studio consuluit manu.
Quodque illis nec erat propositum antea,
Distentis vario forte negotio,
Nec vulgi licuit sub moderamine.
Hic noster facibus clarius alteris,
(Et qua nunc praeant lumina ius, vides)
Plusquam fronte potes, tradidit omnia.
Id vero Canonum te sat & vsuum
Feudorum erudient verba: vbi cetera,
Lexes subdubiam fors facient fidem.
Hac & qua poteram pluria dicere,
AVCTORIS *prohibet me pudor, aut mea*
Musa pratenuis spiritus abstinet.
Tu quicunque leges, cautim aestima;
Aut, si quando placet, corrige; fas erit.
Sed primum legere est, corrigere alterum.

IOHANNES VLRICVS, Bipontinus,
Iuris D. Poeta Laur.

AD D. IOHANNEM CALVINVM IC. Clariss.

FErrea Martis eunt aeterna secula bellis,
Docta feros mores, praeter & arma nihil.
Lis pro lege viget, postquam fas omne piumque
Fugit, & est ipsum viuere lege scelus.
Scilicet & quod adhuc tantum tolerare labores
Vtile sit, sacram Turba professa Themin!
Totque peverratis immenso syrmate libris,
Aut simile, aut istud perficiatis opus!
Sic ego: sic Astraea redux (libram illa tenebat.)
Vel mihi visa redux, nec tamen ipsa fuit:
Parce metu quaestuque; mei non omne recessit;
Quaeque abij terris, restituenda fui.
Ita quidem grauis est, sed non aeterna Deorum:
Interijt quondam, qui manet Orbis adhuc.
Me quoque flagitijs exactam reppulit Orbis:
Orbe tamen potui parte manere mei.
Est etiam praesens non alga vilior aetas,
Temporis & vitium quo tueatur, habet.
Namque (fatebor enim) prisci nunc gloria iuris
Incipit & Studij plana redire via.
Quod scriptis, Caluine, doces, doctissime, vestros
Pluribus, ô summo digne patrocinio!
Macte animo, Caluine, Themis, viden', aurea caelo
Labitur, & Genium suscipit ipse liber.

GEORGIVS THVRIVS, Vngarus.

Digitized by Google

CATALOGVS AVTHORVM, QVORVM *in hoc Etymologico fit mentio, & ex quibus potissimum est constructum: isque geminus.*

A.
A.Gellius.
Adrianus Turnebus.
Æmilius Ferretus.
Albericus de Rosate.
Andreas Alciatus.
Andreas Tiraquellus
Antonius Augustinus.
Antonius Contius.
Antonius Gomezius.
Antonius Goueanus.
Antonius Nebrissensis.

B.
Barnabas Brissonius.
Bartolus de Saxo Ferrato.
Benedictus Curtius.
Benedictus Lampridius.
Bernardinus Maffæus.
Blondus Flaueus.
Brechæus.
Brederodius.

C.
Caius Cotta.
Catellianus Cotta.
Corpus Canon. & Ciuile.
Cuiacius.

D.
Dionysius Gothofredus.
Donellus.
Duarenus.
Dumbertus.

E.
Erasmus Roterodamus.

F.
Fabius Cotta.
Forcatulus.
Fornerius.
Franciscus Balduinus.
Franciscus Connanus.
Franciscus Curtius.
Franciscus Duarenus.
Franciscus Hotomannus.

G.
Gœddæus.
Gothofredus.
Gulielmus Postellus.
Gulielmus Budæus.

H.
Hermannus Vulteius.
Hermippus Callimachus.
Hieronymus Treutlerus.
Hugo Donellus.

I.
Iacobus Cuiacius.
Iacobus Curtius.
Iacobus Ræuardus.
Iacobus Spiegelius.
Ioach. Mynsingerus.
Ioh. Baptista Caccialupus.
Ioh. Baptista Ferretus.
Ioh. Bellonus.
Ioh. Brechæus.
Ioh. Brodæus.
Ioh. Corrasius.
Ioh. Cotta.
Ioh. Drosæus.
Ioh. Ferrandus.
Ioh. Gœddæus.
Ioh. Oldendorpius.
Ioh. Robertus.
Iulius Pacius.
Iustus Lipsius.

L.
Lancinus Curtius.
Lazarus Bayfius.
Liuius Gregor. Gyraldus.
Ludouicus Cælius Rhodiginus.

M.
Marius Antonius Maiorgius.
Martianus Capella.
Matth. Wesembeccius.
Muretus.

N.
Nicolaus Bellonus.
Nonius Marcellus.

P.
Pacius.
Pardulphus Prateius.
Petrus Aldobrandinus.
Petrus Anchoranus.
Petrus Gornelius Brederodius.
Petrus Crinitus.
Petrus Faber.
Petrus Peckhius.
Petrus Pitheus.
Petrus Rebuffus.

Q.
Quintus Curtius.

R.
Raphaël Fulgosius.
Raphaël Sailerus ex Com. Duareni.
Rebuffus.

S.
Scaliger.
Sebastianus Medici.
Siluester Aldobrandinus.
Sigonius.
Stephanus Forcatulus.

T.
Treutlerus.
Turnebus.

V.
Victorius.
Viglius Zuuichemus.
Vlricus Zasius.
Vulteius.

W.
Wesembecius.

Lexicographi Graci.
Iulius Pollux.
Suidas.
Lexic. Bud. Constantini.

Latini.
T. Varro.
Festus Pompeius.
N. Marcellus.
Albericus Rosatius.
B. Brissonius.
F. Hotomannus.
I. Spiegelius.
I. Oldendorpius.

Iuris Auctores Graci.
Solon.
Modestinus de excusat.
Iustinianei Nou. & Edicta.
Leonis & Iustini Constit.
Τὰ βασιλικά.

Latini.
XII. Tabul.
Vlpiani Tituli.
I. Pauli sententiæ.
Gaij Institutiones.
Volusius Mætianus.
Q. Septimius Tertullian.
Pandectæ IC.
Codicis. Gregor. Hermo. Theodos. & Iustiniani
Instit. Iustiniani.

Interpretes Graci.
Basilici.
Theophilus.
C. Harmenopolus.
Eustath. C. P. Antecessor.

Latini.
Iulianus Patritius.
I. Frontinus.
Agg. Vrbicus.
Hygenus.
Anianus.
F. Martinus.
Azo.
Accursius.
I. Beluisius.
Speculator.
Cynus. Diuus.
Bartolus, Baldus.
P. Castrensis.
Ang. Aretinus.
P. Decius.
Iason.
F. Ripa.
A. Alciatus.
F. Duarenus.
Io. Corrasius.
I. Cuiacius.
G. Budæus.
L. Bayfius.
A. Augustinus.
Simon Schardius ad leges Rhod. nauales & militares.
Petrus Faber.
Berengarius Fernandus.

Ex Iure Pontificio.
Decretales.
Sext. Decret.
Gratiani Decreta.

Interpretes.
Bernardus.
Abb. Panormit.
I. Andreas.
Felinus Sandeus.
Ang. Clauasius.
G. Benedictus.

Ex Medicis.
Hippocrates.
Galenus.

Ex aliis Classicis scriptoribus.
Homerus.
Plato.
Xenophon.
Demosthenes.
Aristoteles.
D. Halycarnassæus.
Diodorus Siculus.
Dio.
Iulius Firmicus.
Symmachus.
Hesychius.
Moschopulus.
M. Cicero.
C. Tacitus.
T. Liuius.
Suet. Tranquill.
Asc. Pædianus.
M. Fab. Quintil.
Sidon. Apollin.
Cassiodorus.
Vegetius.
Isidorus Etymol.
A. Gellius.
Lib. qui Cæsarum vitæ inscribitur. Et alios præterea citauimus, quos recensere infiniti esset operis.

LEXI-

Digitized by Google

LEXICON IVRIS CIVILIS,

ET CANONICI, THEORETICI ET PRACTICI:

id est,

DE VERBORVM, QVÆ AD IVS CIVILE ET Canonicum Theoreticum & Practicum pertinent, significatione, deque eius formulis;

Commentarius,

Recepto literarum Alphabeticarum ordine ac more digestus.

A.

A Litera, in Græciam è Phœnicia à Cadmo allata fuit. vt Plinius lib. 7. cap. 56. historiarum naturalium, de rerum inuentoribus loquens, testatur.

Significatio literæ ac vocalis huius diuersissima est.

Notarios veteres, quibus, vt cum Manilio loquar, litera, verbum erat, huius literæ compendio integras pleraſque voces ſtrinxiſſe ex Valerio Probo, Magnone, & antiquis inſcriptionibus liquet. Briſſon.

A, litera ſalutaris à Cicerone in Oratione pro Milone non ſine cauſa nuncupatur: quandoquidem apud veteres Romanos, iudices, ſi cauſa ipſis bona videbatur, reum huius literæ indicio abſoluebant: quippe literam A, notam abſolutionis (ſicut literam C. notam condemnationis, & N. L non liquet, notam dubitationis in cauſa iudicij perplexa & obſcura) in tabella, quam à Prætore accipiebant, ſinguli abſoluentes ſuo ordine aſcribebant. Hoto. Spieg. Prat.

A, litera, fuit & Nota in ſuffragiis & comitiis legũ, qua ſe ciues repudiare rogationem ſignificabant. Nam duæ tabulæ dari ſolebant: in quarum altera V. R. id eſt, vti rogas: in altera A, id eſt, antiquo, ſeu antiqua ſequor, noua non placent, ſcriptũ erat. Eſt enim, vt Feſt ſcribit lib. 1. Antiquare, in morem antiquum ſeu priſtinum reducere. Hotom. A, in comitialibus ſuffragiorum Tabellis vim Antiquandi, in Iudiciariis vim Abſoluendi obtinuit, ait Briſſon.

A, Auguſtum ſignificat in inſcriptionibus & ſubſcriptionibus conſtitutionum Cod. Theodoſ. & Iuſtinia. & Nouell. Pratei. Erat & litera A, nempe maiuſcula (vt aliæ permultæ) prænominis nota, vt ex Valerio Probo, Epigrammatiſque Vrb. Veteris liquido conſtat. Si namque punctus huic literæ poſtponatur, Aulum ſignificat, hoc modo, A. Orfil. Aulus Oſilius, ICtus, l. 2. de Orig. iuris. Spieg.

A, præpoſitio, variis loquendi formulis inſeruit: interdum congregat, præſertim cauſam efficientem (cuius ſubinde nota eſt) cum cauſato ſeu effecto: interdum ſegregat; idque vel propinquius vel longinquius. Cauſatiue accipitur apud D. Auguſtinũ & Iſidorum c. coniuges & c. coniux, cauſ. 27. qu. 2. Quandoque cauſas ad aliquid faciendum inſtrumentales ſeu efficientes adminiſtras (hoc eſt miniſtros certos, vel certis officiis & dignitatibus præfectos) deſignat; idque certis quibuſdam nominibus coniuncta: vt, à manu, à ſtudiis, à commentariis, à libellis, à rationibus, à ſecretis. de quibus formulis mox infra. Sueton. in Claud. Super hos Polybium à ſtudiis, Narciſſum ab epiſtolis, & Pallentem à rationibus. Sumitur etiam pro Ex, apud Gaium, l. adeo 7 §. quod ſi vno. ff. de acquir. rer. dom. A te pro Ex te, Ab his, pro Ex his, Ex horum numero, l. 34. de vſu & vſufruct. Ab hoc legato retinere, pro Ex hoc, l. 28. de liber. legat. Briſſon. Pro donec, quandiu Alciat. lib. 7. Parerg. c. 21. accipi debet apud Terentium Clementem l. ſed ſi hoc 62. §. 2. ff de cond. & demonſtr. ibi, ſi à liberis non nupſerit: i. donec vel quandiu filios habuerit, eos non deſeruerit. Sonat etiam idem quod Pro: quo ſignificatu eleganter vſurpatur cum inter partes diſſidentes indicamus alterutrius propugnatores & amicos: vt, qui à reo, vel ab actore eſſe dicuntur: Cicero in Cluentiana: Non modo dicendi à reo, ſed ne ſurgendi poteſtas, &c i. pro reo. Interdum loci propinquitatem denotat, vt à theatro venite: id eſt, à loco qui eſt iuxta theatrum: A liquando ponitur pro Per, teſte Alberico, vt in l. 1. C. ad leg. Fab. de palg. ibi, A quo, i. per quem. Interdum ſumitur pro De, vt à Caſtro Nouo. Sic aliquando non indoctos locutos fuiſſe ſcribit Thom Linacer, indicans etiam pro, Verſus, p: æpoſitione vſurpari. Prat.

A & Ab dictiones ſunt ſuapte natura excluſiuæ, & ſeparatiuæ, vt notat gl. in l. ratio §. ſi per venditionem, in fine, ff. de act. empt. quod cõfirmat Bart Bald & alij Hinc & qui recte proprieque loquuntur, ij dictionibus A & Ab pro dictione Poſt, quæ & ſeparatiua eſt, ſæpe vtuntur: vt de priore Pomponius l. 2. quod ad magiſtratus, de origine iuris: & veluti ſecundum locum à regibus obtinebat: i. vt annorat Zaſius. poſt reges, neque enim is rex erat. Et Suetonius in Cæſare: Plebs ſtatim à funere ad domum Bruti & Caſſij cum facibus tetendit. Et Plinius lib. 25. c. 5. Hoc contingere, ſi à conceptu ſuccus continuus bibatur in paſſo. Et paulo poſt: Quarto die à balneo coire eos. A ſententia, i. poſt ſententiam latam. A morte teſtatoris i. à die mortis, l. 87. de leg. 2. Briſſon. De dictione etiã Ab, eſt illud in eundem ſenſum Plautĩ in Pœnulo. Iam ab re diuina credo apparebunt domi: & Columellæ lib. 11. c. 15. Poſt hæc quæ diximus ouillum, & ad hoc caprinum eſt.

Quandoque A præpoſitio habet vim immediati, poſt antecedens quiddam, temporis. Sic Pompon. d l. 2. A cæde, pro, continuo poſt cædem, Paulus A diuortio, in l. pater 30. §. 1 ff. ad leg. Iul. de adult. Spieg. à legatis ſolutis, l. 76 fin. de leg. 2. Sunt qui inter huiuſmodi dictiones A, & Ab, diſcrimen faciunt, quantum ad vim excludendi, vel includendi, vt Alber. in l. 1. §. ætatem, ff de aqua quotid. Tiraq. in tract. de retract. lignagier § 1. Iour. gl. 11.

A & Ab, quandoque ſignificant terminum A quo, ſicut vox, Vſque, terminum Ad quem. Terminus à quo, ſæpius excluſiue ſignificat, de quo Bar. in l. patronus §. 1. in fin. de leg. 3. Old.

A, pro, ſtatim poſt. A, pro ſub primum initium, poſt initium. Vt ſi ſtatuto caueatur: à pulſu campanæ veſperi nemo per vicos incedat: interdum incluſiue ſumitur; vt ſi ſtatuto caueatur: à pulſu campanæ circa diluculum cuique domo exire licet. Sic l. 21. C. de nupt. à caligato milite (nempe annumerato, incluſo ſimul comprehenſo) vſq; ad protectoris perſonam Prat. A præpoſitio, ptiuandi quoque vim habet, & ſignificationem verbi, cui iuncta eſt, immutat: ſed id apud Græcos, vt in dictione ἀπόδρας id eſt extorres) qua vtitur Vlpian. in l. 1. §. ibi

Digitized by Google

quibus ff. de legat. 3. Interdum subauditur à iure hæc præpositio; vt in l. milites agrum in pr. ff. de re iudic. & in l. liberto, 31. § litem, ff. de negot. gest. Spieg.

AB aliquo posse dicere: itinere, actu, ab aliquo vti; ab aliquo aquam ducere, quæ sæpe in edictis Prætorum, aliisque librorum nostrorum locis occurrunt, non hoc significant, quod prima fronte videri cui possit; ab aliquo possidendi, eundi, agendi, ducendi, ius cautamque habere, vel etiam eius voluntate, concessione, permissu possidere, vti, ducere: Sed potius alicuius (inuiti aut fraudati) possessionem tenere, per alicuius fundum ire, agere ex eius prædio aquam ducere Exempla sunt in l. 1 ff. de itin. & passim. Vi ergo à me possidet, qui me vi deiecit, mihique possessionem abstulit, l. 1. § si à me ff. vti possid. Similique modo, clam à me possidet, qui meam possessionem clam & furtiue ingressus est.

AEDIFICATVM etiam ab aliquo habet (quo genere dicendi Afri in l. 46. ff. de damno infect. vsus est) qui in alicuius, licet non consentientis, solo ædificium posuit. Sic denique ab aliquo fundum pro hærede possidere, accipimus in l. 21. ff. de vsucap. Brisson. in lexico. liter. AB. vide & infra, A me possidet, & infra, Ab illo vtitur.

AB aliquo possidere, pro, possessionem ab aliquo certo nactum esse, alicuius certi hominis possessionem obtinere. Prætor in l. 1. vti possidet. vti ædes istas nec vi nec clam alter ab Altero possidetis. Vi ergo ab aliquo possidere, est vi possessionem illi soli eripuisse, eamque vi obtinere. Hinc AB aliquo vti re quapiam dicitur, qui illi præcise rei suæ vsum ademit; eumque quo modo retinet. Prætor in l. 1. de itin. actuque priu. Quo itinere actuque nec vi, nec clam, nec precario, ab illo vsus es. Nam hoc eo pertinet, vt nominatim notetur is, à quo vsum actorem non oportuit: neque satis est, si infinite à quouis alio vsus esset. Sic ab aliquo aquam ducere est, non vndecunque aquam ducere, sed ex illius, qui præcise nominatur, fundo deductam habere. Prætor in l. 1 ff. de aq. quot. Vti hoc anno aquam non vi, non clam ab illo duxisti. Prat.

Ab aliquo soluere. vide infra. A me soluere.

A bis septem verbis: Prouerbium in eos competens, qui à noxia quapiam purgati sunt: propterea quod antiquitus mos esset, homicidio pollutos, vestes suas bis septem inundationibus immersionibusque lauare. Erasm. citans Suidam. Spiegel.

A capite arcessere. Quum res ab eo reperitur quod est in negotio præcipuum, à capite arcessi dicitur. Vide Cicer. lib. de Oratore 2. item de legib. 1. & in Topicis. Spieg. vel potius: cum res proposita è primis & originalibus principiis, seu causis, finibus, ac fundamentis deducitur.

A capite ducere, id est ab origine. Caput est enim, è quo riuuli manant Vlpian. in l. 1. de aqua quot. Nam superiora, inquit, interdicta ad eos pertinent, qui à capite ducunt. vide infra, caput aquæ. Spieg.

A capite periculum propulsare, vide agere de capite.

A capite rationem reddendam, vt intelligi debeat, ostendit Paulus iurisconsul. & l. & qui natura, ff de neg. gest.

A carceribus. Latini scriptores cum exorsum negotij significare volunt, ab ipsis carceribus, dicunt: cum finem, ad metam vsque. Sumtum à certaminibus equestribus, vbi cursus initium est à carceribus, id est, repagulis.

A certo herede legare: vide mox infra. à filio.

A commentariis, qui præsunt commentariis: i. qui in commentarium custodias referunt, & veluti diarium custodiarũ conficiunt. Hos Ascon. vt & ICtus, vocat commentarienses, non à commentario, carceris loco, vt Accurs. diuinare libuit: Spieg.

A cubiculo, pro eo qui principali cubiculo minister asscriptus est vsurpari video, etiam à non vulgatiter eruditis: vt testatur epigraphe, quæ extat apud Ciceronianorum Principem, Petrum Bembum lib. Epist. 11.

A cunabulis, id est, à pueritia, siue primæ vitæ rudimentis: vide infra cunabula.

A Deo ficti. Qui vehemente ad aliquid natura compositi sunt, hos prouerbiali sermone, ad hoc natos, factos, sculptosque dicimus. Spieg.

A Duum viro: pro imperio vel permissu Duum viri. A Duum viro dimitti intelligendus est, qui iussu, permissu, mandatuve Duum viri dimittitur. Vlpian. in l si quis. 52. §. 6. ff. de furt.

A filio legare, i. e. ita legare, vt legatum nonnisi à filio, si quis natus esset, accipi possit; à substituto non item: vt scil. legatario curæ sit salus filij, cum in ea emolumentum positum intelligat Nam legata non valent, si is à quo nominatim testamento relicta essent, hæres non potuisset. Spiegel.

A filio, liberto, seruo, secundo herede, à substituto Legare, Relinquere, legata repetere, Testator dicitur, qui filium libertum, seruum, substitutum, damnat aliquid dare vel præstare.

A certo herede legare: certo hæredi, vt legatum aliquot præstet, mandare, sic vt ab illd debeatur solo; Cicer. in Topi. Si pater. familias vxori ancillarum vsumfructum legauit à filio, neque à secundo herede legauit, mortuo filio mulier vsumfructum non amittet. Idem pro Cluent. Itaque ei testamento legat grandem pecuniam à filio, si quis natus esset: ab secundo herede nil legat. Marc. in l 6. fi. de aur & argent. Seia ab hærede P. Mæuio ita legauit Hotom. Brisson.

A fonte ducere, ea figura dixit M. Tul. de leg. 1 qua de Orator 2.

A capite arcessere. De quo paulo ante. Vt ne ergo, inquit, ipsius iuris ortum à fonte reperamus? Spieg.

A fronte atque à tergo, pro eo quod est, Diligenter inspicere, & præterita cum præsentibus ac futuris conferre.

A laude abesse: pro laude carere.

A leone manu asserere: pro eo quod est, à leonis possessione & Dominio, sermone in compendium redacto, Plaut. in Persa.

A libellis vocantur, qui Principi in libellorum, h. e. vt vulgo, supplicationum negotio subseruiunt. qui libellos agunt.

A liberis, pro quandiu liberos habebit, l. sed si 63 §. 2. de condit. & dem. Si à liberis impuberibus non nupserit, i. e quandiu liberi erunt impuberes. Hotom. Alciat. Parerg. c 21. Brisson.

A linea incipere dicuntur, qui ab ipso rei exordio sumunt initium. Spieg.

A manu seruus, & à manibus scriba, cuius manu ad literas scribendas Principes vti solent: Barbari ingrossistas nominant. Tranquillus in Cæsare: Philomenem à manu seruum, qui necem suam per venenum inimicis promiserat, non grauius quam simplici morte puniuit. Idem scribas à manu, in Nerone, & alibi, peculari verbo vocat Amanuenses.

A matre recentes liberi, sunt recens nati & sanguinolenti: vide Gothof. ad leg. 2. in prin. C. de patrib. qui filios suos distrax.

A me possidet, qui possessionem meam iniuste nactus est, l. 3. pr. ff. vti possidetis. Prate. vide sup. ab aliquo possidere.

A me soluere: pro de mea pecunia dare.

A Titio persoluere, de Titij nummis persoluere. Cicc. ad Attic. lib. 5. Homines non modo non recusare, sed etiam hoc dicere, se à me soluere: quod enim Prætori dare consuessent, quod ego non acceperam, se à me quodammodo dare: i. e. de mea pecunia. Idem in Planciana in fine. Sinite me, quod vobis fretus huic sæpe promisi, id à vobis ei persoluere. Plautus. Da sodes à te: post reddidero tibi. Me. Imo cedo abs te. Hoto. adde Pratei.

AB aliquo igitur persoluere, soluere, dare, vel repræsentare, numerare, vel suppeditare, est, pro aliquo, vel nomine alicuius, vel etiam de nummis alicuius, soluere, &c. Nizol Spieg. Interdum ab aliquo soluere est pecuniam ab eo exactã soluere. Epist. ad Attic. 7. Is laborat, vt, tibi quod debet ab Egnatio soluat, i. pecuniam exactam ab Egnatio debitore suo.

A militibus passuum circiter duobus: h. e. interuallo duorum millium passuum. Spieg.

A parte legatarij, h. e. pro legatario, vel in gratiam, & fauorem legatarij: quære infra suggestum est. Spieg.

A punctis qui præerat reditui aquariorum, Corne. Lancillott. citat Frontin. lib. 2. de aquæ duct. Spiegel. Prat.

A quatuor annis: quære, Intra 4. annos.

A rationibus, ratiociniis præfecti: qui vulgo magistri computorum dicuntur: quo nomine censendos puto, qui nunc apud Principes Rechenizethe, Cammerræthe, appellantur. Spieg.

A rei condemnatione relaxari, oppon. Ad restitutionẽ rei condemnari, in l. item si cum exceptione quatenus autem ff. quod metus causa.

A Remo ad Tribunal. Dici solitum Reterodamus indicat, vbi quis repetenter ab infima conditione prouehitur ad honesti muneris administrationem.

A se decipi, vide Paulum in l. nam si. ff. de rei vend.

A secretis sunt, qui ab ore Principis imperia accipiũt diplomatum subscribendorum, edictorumque, quæ in consilio selecto secerni solent. Secretarij veluti scribarum vice funguntur in rescriptis subsignandis, quæ iure & æquitate nituntur: quæque ex bono & equo postulantibus conceduntur sine scientia Principis. Secretarij vocem, qua nunc significatione vtimur, seu nuperam, quidam dubitandam putarunt. Eam Beroald. neutro genere pro repositorio rerum secretarum Latinam agnoscit, & à Latinis scriptoribus vsurpatam ostendit comment. in Sueton. Constabit in vtraque etiam significatione ab Ecclesiasticis frequentatam, si quis diligenter actiones euoluerit Calcedonensis Concilij. Sed & ex eiusdem Synodi actionibus vocabulum, à secretis, ab antiquo huc vsque deductum colligitur.

A studiis, cuius opera quis in studiis literarum vtitur, vtpote viri eruditi.

A subiecta materia, locus diligentissime obseruandus, velut Princeps inter omnes probandi iuris modos. Argumentum autem à subiecta materia sic habet originem in iure ciuili: verba deseruiunt rebus, non autem res verbis. Tantum enim ad hoc verba sunt inuenta, vt res significent in hominum commerciis: quare dici rectissime solet: verborum quidem prior, rerum tamen potior est cognitio. Hinc duci solet talis argumentatio, quam à subiecta materia vocant. Significatio verborum accommodanda est (quoad licet) ad qualitatem subiectæ in negotiis materiæ.

te

Digitized by Google

A te peto, marite, si quid libertorum habueris, illis prædia relinquas: vel, si non habueris, tuis, siue meis propinquis; aut etiam nostris libertis: Hisce verbis non datam electionem, sed ordinæ scripturæ factam substitutionem, Papinianus respondit in fin. l. cum pater filios, ff. de legat. 2. Spieg.

A Tormentis, i. violentia & cruciatu, non esse incipiendum, D. Augustus constituit. Accedit item diui Hadriani epistola, cuius meminit Vlpian. in l. 1. de quæst. Spieg.

A. T. M. D. O. Aio te mihi dare oportere, vt Valer. Prob. testatur. quæ personalis actionis fuit formula, quia persona rei nominatim in agendo notabatur: & stricti iudicij; quia simpliciter ait Cicero, aperte & directo oportere de certa definitaque summa dicebatur. Aio vero, antiqui pro affirmo & contendo dicebant, authore Nonio, vnde aientia Cicero appellat, quæ Græci forensi & litigioso verbo κατηγορικῷ. Hotom.

AB.

Ab, aliquando accipitur pro contra, citant Alber. & Oldend in l. 14. ff. de publ. & vectig sed ibi AD non AB, legitur in P. Flo. & vulgar. vbi AD pro contra accipit Accurs. Pratei.

Ab præpositio verbis iuncta quæ auferendi vim habent, mirum quantum auget: vt Abiicere, Abhorrere, plus aliquanto significant, quã ea à quibus descendunt verba. Conna. 4. c. 4. nu. 1.

Ab etiam pro Ob sumitur, in constit. Theodos. l. vnic C. si quis Imperatori maledix. Equidem pro Ex, illic accipi debere putem, vt indicio est verbum, Processerit, ibidem positum. Sic ab aliqua liberos procreare, pro, Ex aliqua, & cum aliqua. l. imperialis, l. 23. §. itaque per hanc 8. C. de nupt. Sic ab his, pro ex his, seu ex eorum numero. l. 34. de vsu & vsuf 2. Ab hoc legato retinere, pro ex hoc l. 28. de lib lega. Briss. Quandoque Ab sumitur pro Per: vt in c ab eo, in princ. de appel. lib. 6. Interdum separationem significat Accursio, l. si ex duobus, in princ. ff. de duobus reis. Solet in hanc rem citari lex neminem ex iis, ibi, ab initio, de decur. lib 10. C. Accursius tamen ibi pro, Post, accipi existimat. Sæpe etiã sumitur pro Sine in l. si quis seruo, in fine ibi, ab re C. de furt.

Ab etiam præpositio cognationum gradus promouet, de quo mox infra ante Abacti.

Ab particula in compositione complet nonnunquam significationem dictionis cum qua componitur, vt absoluo, abnumero: hoc est, omnino soluo, numero. Notum est a, ab, abs, eiusdem esse significationis, quod & Bartol. vult in l. si ex duobus reis. Differre autem in orationis contextu de quo vide Linacrum lib. cit.

Ab actis (de quibus Nouel 38.) Actorum scriptores. Hinc ab actis fori, l. per hanc. C. de aduoc. diuers. iudicior. Prate.

Ab actis, quibusdam ætatis nostræ eruditis, sunt ij qui ad tribunal nomine partium producta vel excipiunt, vel transcribunt in acta. Spieg. adde Pratei.

Ab aliquo persoluere vide supr. à me soluere.

Ab aliquo peti, pro eo quod aliquis petit, vt Alber. indicat. in l. cum pater. §. ex pactis ff. de pact. dotal. Item, ab aliquo non exigi, i. ne exigat, l. vlt. § si pater. eod Spieg.

Ab aliquo possidere, itinere, actu, ab aliquo vti; vide supra in litera A.

Ab aliquo absolui: in voce absolui explicabitur,

Ab Epistolis, qui præest Epistolis apud magnatem, vel Principem, siue vt eas accipiat, siue vt ad illas respondeat. Spieg. Idem fere quod Secretarius.

Ab Exactione tributorum, hoc est ne exactor tributorum constituatur: ait Paul. in l. vlt. de veteran. Spieg.

Ab hinc centum annis, vetus locutio, quæ (pace quorundam dixerim) non hoc significat, quod vulgari lingua dicere solemus, post centum annos, vt, post homines natos: sed centesimo ab hinc anno: vel annus nunc agitur centesimus, Cicero Verrin. 3. planissime hoc demonstrat: Quæstor Cn. Papirio consule fuisti ab hinc annos 14. Nam à Pompeio & Crasso Consul. ad Papirij consulatum totidem anni numerantur, Idem Verrina 4. ostendit illum mensem comitialem fuisse, comitiis adhinc triginta diebus habitis, i. trigesimo die. Huc illud Charisij pertinet, lib. 1. Ante annos adhinc decem natus veteres dixerunt, quod est, ante annos decem natus. Hotom. De hac dictione vide Tiraq. in tract. de retraict. lignagier. §. 1. Gl. 11. Prate.

Ab hoc, i. posthac, l. 2. § ab hoc. ff. de origin. iur. Nebr.

Ab illo vtitur. qui alicui rei suæ vsum ademit. in edict. Prætoris l. 1. in princ. ff. de itin. actuq; priuat. de quo supra ex Briss. in verbo, Ab aliquo possidere.

Ab intestato, i. sine testamento. Instit. de hæred. quæ ab intest. def. Spieg. Nebr.

Ab ipsa Messe, Senecæ hoc verbum in eos conuenit, qui vel cõmodis vel spe cõmodorum detinentur, quo minus semet explicent à negotiis, quasi deserturi aurum, cum instat messis. Quam multi sunt, ait Erasmus, in Principum aulis, quos tædet eius vitæ, discruciantur; libertatis desiderio. Verum istis ad libertatem aspirantibus reclamat cupiditas. Tam magnas spes relinquam? ab ipsa messe discedam. Spieg.

Ab omnibus hæredibus qui legaretur, docet Vlpianus in l. ab omnibus 104. in pr ff de legat. 1.

Ab omnib. gradibus exhæredare vide l. 1. in pr. C. de lib. præter.

Ab originum (vel, vt alij. ab Aboriginum) seculo dicemus, cum significamus rem ab extrema vsque antiquitate repetitam.

Ab ouo vsque ad mala, pro eo quod est, ab initio vsque ad finem. Qui rem altius repetunt quam oportet, notantur illo versu Horatij;

Nec gemino bellum Troianum orditur ab ouo. Spieg.

Ab re: vide infra post Abpatruus

Ab reo, pro defensor & patronus rei, ad Heren. lib. 2. Considerandum est, ne aliud accusatoris criminatio contineat, aliud defensoris ratio purget: quod sæpe consulto ab reo faciunt, angustiis causæ coacti Hotom.

Corondis vice esto, quod Latini præpositione Ab gradus generis, seu cognationum, & sursum & deorsum proferre ac promouere soleant. Nam proaui paterni vel materni patrẽ, matrem, Abauum, Abauiamque appellant: ea voce (quod & Fest. lib. 1. tradit) demonstrantes, eos ab auo abesse, & illum aui auum, hanc auiam esse Quibus nominibus etiam proauiæ paternæ vel maternæ patrem vel matrem, designamus, l. 1. §. 4. ff. de gradib. & adfin. Theophilus Latini sermonis rationem secutus ἀπάππους καὶ ἀπομάμμας vocat. Similiter abaui paterni vel materni, fratrem, sororẽ, Abpatruum, Abamitam, abauiæ paternæ, maternæue fratrem, sororem, Abauunculum, Abmateterem dicimus, l. 3. ff. de gradib. & aff. § 6. Instit. de gradib. cogna. Paulus lib. 4. sent. tit 10. Quos & patruos auunculosque Maximos, amitas, materteraque Maximas appellari traditur in l. vlt. §. auunculus maximus, ff de gradib. Ex eodem fonte descendunt etiam Abnepos, Abneptis. Hi sunt pronepotis, proneptis, filius, filia, nepotis neptisve nepos, neptis, l. 1. § 4. l. vlt. §. Abnepos ff. de grad. & affi. Græce ἀπίγονος, ἀπιγόνη. Briss. lexicon.

Abacti greges, qui aut furto, aut per vim adducti sunt: & abacti magistratu, qui coacti deposuere magistratum, vel imperium. Ex Fest. lib. 1. Spieg. Hotom. Brisson. abactos magistratus dicit.

Abactor vide l. 8. §. 2. C. de repud.

Abactores (vide infra Abigei) sunt pecuariorum animalium fures, quos Vlp. Abigeos vocat: Iulio Paulo vero Abactores sunt qui vnũ equum, duas equas, totidemq; boues vel captas decem, porcos quinque abegerunt. Cætera vide lib. sent. eius quinto tit. 20. Spieg Hotom. Hoc autem genus hominum in Hispania maxime inuenitur. Sed à Iurisconsulto potius Abigei dicuntur, de quibus titulus est libri 47 ff in cuius prima lege Vlpian. Qui pecora ex pascuis (ait) vel armentis abigunt, hi proprie dicuntur Abigei. Quod si quis oues aberrantes aut alias quadrupes abduxerit, non erit reus crimine abigeatus, sed potius furti. Est enim abigeatus ipsum abigei crimen quod in Hispania grauius quã alibi gentium, debere puniri, Hadrianus Cæsar consuli rescripsit. Abigei, inquit, cum durissima puniuntur ad gladium damnari solent. Puniuntur autem durissime non vbique, sed vbicumque frequentius est id genus maleficij. Nebriss.

Abacvs Alciat. lib. 4. cap. 2. Parerg. & Budæ. in l. quod si seruus, §. sed si ff. de in rem verso, tabula calculatorum, siue logistarum est, & coquorum: quod & Iulius Pollux indicat lib. 10. cap. 24 & lib. 6. cap. 13. Est etiam Scrinij genus super quo vasa argentea reponi solebant: de hoc sensisse mihi videtur Varro lib 8. de lingua latina: Porro non abaces, vt falso autumãt Accurs. Nebricens. & Spieg. in lexico iuris ciuil. (quãuis vulgati codices ita habeant) sed βάσεις vt in P. Flor. legendum; res ipsa docet, apud Iuuolenum, l. hæres meus. 100. § fin. ff. de leg. 3. Prat. apud Vitruuium tectoria abacorum leguntur: Sũt autem qui illic abacos sessiones vel scabella ad sessum habilia, aut podia esse censent: sed horum expositionem explodit Hadrianus Turneb. lib. 2 Aduersar. cap. 3.

Abalienare proprie est alienum facere quod nostrum est. Abalienat etiam, qui alienam rem vendit, Paulo ICto Spieg.

Abalienare vetus verbum est ciuilis iuris, hoc est ciuium Romanorum proprium, peregrinis hominibus non commune: quo perfecta rei alicuius alienatio significabatur. Itaque Vlpian. l. abalienatum. 67. de verb. sign. Abalienatum, inquit, nõ proprie dicitur, quod adhuc in dominio venditoris manet: venditum tamen recte dicitur. Hotom Prat. vid. Alienare.

Abalienatio est, eius rei quæ mancipi est aut traditio alteri nexu, aut in iure cessio, inter quos ea iure ciuili fieri possunt. vt scripsit Cic. in Top. Quo ex loco tria notanda: primum cum sex sint acquirendarum rerum modi, quos Vlpian. in institutionibus enumerat, emancipatio, traditio, vsucapio, in iure cessio, adiudicatio, lex: duos tantum solos esse, quib. res à dominio nostro in alienum traducantur, mancipationem scilicet & in iure cessionem. Quod tamen Paulus, homo Græcus, litigiosus, natura controuersus, & hostis antiquis Iurisconsultis additus, suo more cauillatur, in l. abalienationis. 28. ff. de verb. sig. Abalienationis verbum, inquit, etiam

Digitized by Google

vſucapionem continet: vix eſt enim, vt non videatur aliena re qui patitur vſucapi. Quaſi vero quis ſciens prudens rem ſuam vſucapi patiatur: aut, ſi forte quis eo animo ſit, res ex maiore parte iudicandæ non ſint: aut, ſi iudicandæ non ſint, qui patitur vſucapi, non pro derelicto rem ſuam habeat, ac proinde alienare non dicatur, quia verbum hoc certum & alienantis, & eius in quem alienatio fit, perſonam complectatur, l. in omnibus 55. ff. de oblig. & action. tametſi vſucapionem tertium eſſe modum, quo res perfecte abalienãtur, conſtet ex eodem Vlpian. cap. 1. & 19. Secundo ex hac definitione intelligitur, abalienationem earum tantum rerum dici, quæ mancipi ſunt: non etiam earum, quæ fiunt nec mancipi. Sed cum Vlpian. in inſtitutiunculis traditionem dicat propriam eſſe rerum nec mancipi, quid eſt, quod Cicero ait, Abalienationem traditione fieri? Subdifficilis hic nodus videtur, quem tamen explicare conabimur. Nam Cicero nõ ſimpliciter traditionem dixit, ſed traditionem nexu: quo verbo mancipationem ſignificari Boetius, non aperte ille quidem, ac nominatim, ſed tamen ita ſignificat, vt ſatis intelligatur. Cum enim nexus formulam ritumque ex Caio Iuriſconſulto deſcribit, indicat nexum ad mancipationem pertinere. Ex quo intelligitur abalienationem mancipatione & in iure ceſſione fieri; traditione autem nuda, h. e. ſine nexu & libra fieri non potuiſſe. Poſtremo ex eo loco conſtat, Abalienationem propriam ciuium Romanorum fuiſſe, non etiam peregrinorum. Hot. Prat. Vſucapio, ficta traditio videtur Prateio: qui enim capere vſu patitur, tradere intelligitur, ex l. fin. de ſeruit. Adiudicatio & abalienatio lege, traditionis verbo continetur: Pratei.

ABALIENATIO (ait Spieg.) eſt translatio rei in aliud, vt dominij, poſſeſſionis: & ſicut res duplices, corporales & incorporales, ſic ſpecies abalienationis ſunt etiam duplices, quæ explicantur à Boetio in Top. Cic. Spieg.

Abalienationis verbo vſucapionem contineri, ait Paulus: vt ſupra Briſſ. vide alienatio.

ABALIENATVS dicitur quem quis à ſe remouit. Alienatus, qui alienus eſt factus, Feſtus lib. 1. Horom.

ABAMITA, inquit Caius, eſt abaui ſoror, l. 3. ff. de grad. Inſt. de grad. cognat. § 6. ab alijs autem fere amita maxima dicitur. Hotom.

ABANNATIO, ἀπιαυπσμὸς Græcis, annuum exilium ſignificat propter voluntariam cædem admiſſam, G Budæo. in annot. l. aut facta. 16. § euentus, ff de pœn. Prat.

ABARSACORAS (vt Holoand legit. alij Barſatarras, vel Barſotoras) nominatur in l. 8. C. de fideiuſſ.

ABASGI, paſtores latrociniis dediti. vide N 142. cap. 2. & Gothoſt. ibid. ad l. Si quis 11. verb paſtorum, C. de accuſ.

ABAVVNCVLVS, eſt abauiæ frater iecundum Iſidorum, vide l. 3. in pr. ff. de grad. § 6 inſt eod Hot. Prat.

ABAVVS eſt pater proaui, vel proauiæ: Sicut proauus eſt pater aui vel auiæ. Sic Abauia eſt mater proaui vel proauiæ: ſicut proauia mater eſt aui vel auiæ: Prat.

ABBA, vox Syra, patrem ſignificat ætate, honore, cura, vt Græcis πάππας, vide Alcia l. 1. Cod. de in ius vocand.

ABBAS etiam ἀξιωματικῶς dicitur in Nouell. Iuſtini, ſæpe, & l. reddentes, C. de ſumm. trinit. Monachis & cœnobiis præeſt: vnde & cœnobiarcha merito appellatur, Alciat. in d l. 1. Porro Abbatis officium explicatur in can. nullam, cauſ. 18 q. 2. & in Nou. Iuſtinian. Conſt. 5. à Budæo Hetæriarchus dictus eſt in forenſibus. Prat. Lexic.

ABBAS (aliis Archimonachus) continetur appellatione Monachorum, c. vlt. extr. de Simo.

ABBAS feudum conferre poſſe dicitur, libr. feud. 1. tit. 1. & non conferre, 1. feud. tit. 6. in princ. Poſterioribus ſeculis Abbates etiam dicti ſunt proceres, ſeu primores, aut Barones ſeculares, quibus Abbatiarum prouentus fruendos. Rex ad tempus cõceſſerat. Gui. Paradin. ſcriptor annal. Burgun. lib. 2. ſub anno 1103. teſtatur ſe monumenta vidiſſe complura antiqua, in quibus proceres Galliæ his nominibus vtebantur: Dux & Abbas: Comes & Abbas. Alibi Abbates & Comites: Abbatiæ & comitatus. Prat. in quo plura vide: adde Hotom. Lexic. feud.

De forma ABBATIS eligendi, vid. lib. 1. C. tit 3. l. 47. in princ.

De forma eius confirmandi, vide l. 47. §. 1. & in princ. ib. vide l. 40. in princ. & §. 1. eod. tit. Nou. 5. cap 9. Nou 123. c. 44.

ABBATIÆ conferendæ ſunt non pro ætate, ſed merito, d. l. 47. in princ.

ABBATISSA dicitur aſcetriarum, monacharum, ſiue monialiũ antiſtita; quæ à Iuſtin in Nou 133. ἡγουμένη appellatur. Præfici autem non debet niſi ſit ſexagenaria & virgo, cap. iuuenculas 22. q 1 Prat. in quo plura vide Feudorum conferendorum ius habet. 1. feud. 1. §. 1.

ABBATISSÆ vocabulum diuus Hieronymus vſurpat, nõ minus hanc ſibi licentiam permittens, quam Virgilius cum ſecundum regulas, Phœniſſam Didonem dixit. Alciat. lib. 2. Parerg. Iuſtinianum defendit à Grammaticorum accuſatione, quod Diaconiſſam dixerit. Hanc Bald. æquiparat Abbati in bonorum adminiſtratione cap. 1. qui feud. dar poſſ Spieg.

ABBATISSÆ eligendæ forma lib. 1. Cod. tit. 3. l. 47. § 2 Nou. 123. 133

ABBREVIATVRA (ſic enim legendum apud Bart.) inſtrumentum eſt Notarij non extenſum, in l. chirographis, in princip. verbo ſecundo nota, ff. de adminiſtr. tutor. Tametſi à verbo ducatur hæc vox, cuius exemplum apud idoneum autorem reperiri negant: Spieg.

ABDERITIVM imperium, vbi quis formam tenuem, ſ. iuris cum libertate coniunctam, anteponit amplis opibus, ſed obnoxijs ſeruituti, vt exiſtimat Vadianus. Spieg.

ABDICARE, inquit Nonius, eſt familia abiicere: ſic & Feſtus: quaſi non dicere, i. negare filium: quomodo eſt apud Pacuium, conſanguineam abdicant, i. negant: & l. 9 C. de patri. poteſt. negare filium pro abdicare. Sumptum autem à Græcis videtur, qui patrem ἀποκηρῦξαι, filium autem ἀπόκηρυκτον dicebant. Itaque Quintilianus lib 5 c 6.

ABDICATVM interpretatur, quia à familia patris abalienatus eſt. Græca quidem locutio per præpoſitionem id pronunciari ſolitum indicat. Et Plato lib de leg. 11 perſpicue id oſtendit.

ABDICATIO de qua Imp. in l. 6 C. de pat. poteſt Abdicatio, aiit quæ Græco more ad alienandos liberos vſurpatur, & ἀποκήρυξις dicebatur, Romanis legib. non comprobatur. vide l. 2. §. & cum placuiſſet, ff. de orig. iur. Fabius lib. 7. c 4. Prat.

ABDICANDI filij cauſæ erant: Si filius patri obedire nollet, eius voluntati contumax repugnaret: ſi eum iniuria afficeret: ſi noctu foris cubaret, ſi comeſſationes, ſi lenones pulſaret, ſi libidini incumberet: adde cauſas exheredationum ex Nouel. 115. vide C. lib. 8. tit 47. l. 6. & Gothof. in not. ad d. l. 6. vbi oſtendit abdicationem multum differre ab exhæredatione: præſertim cum abdicatio fiat inter vitæ, exheredatio, mortis cauſa.

ABDICATIONVM formæ duæ ſunt: altera criminis perfecti: vt ſi abdicetur raptor, adulter: altera imperfecti, velut pendentis & adhuc in conditione poſiti: quales ſunt, in quibus abdicatur filius, qui non pareat patri. Videtur autem hæc abdicatio in iure apud magiſtratum fieri ſolita, qua parentes teſtificabantur, ſe iis de cauſis, quas proferebant, ſuos liberos, à ſua familia remouere, neque deinceps in liberorũ loco numerare velle. Atq; abdicatum filium pater educare non tenebatur; imo egenum veſtib ſpoliatum, familiaque eiectum, dimittebat, qui & defuncto patri in hæreditatem non ſuccedebat. Totaq; hæc ratio Græcorum fuit: nam Romani emancipatione vtebantur. Suetonius de Octauio ſcribens, Agrippam ob ingenium ſordidum abdicante, verbo abdicandi pro emancipare & ablegare vſus eſt: quod Plin lib 7 cap. 45. oſtẽdit, cum Agrippæ nominat modo ablegationem, modo abdicationem. Valer. lib. 5. cap. 7. Abdicationem pro exhæredatione poſuit: Sicut Cicero exheredationem, pro emancipatione, in Orat pro domo ſua: vide Prat. confer Connan. 2 commen. iur ciuil. cap 12. de patria poteſt. num. 5. Et Tiraq. in tract. de retract lignager, gl 9.

ABDICATIO opponitur adoptioni, ſicut in ea re teſtis eſt Plinius lib 7. cap 45. de Agrippa poſthumo loqueus. Abdicationi contraria eſt dedicatio ſiue dicatio. Dicat, qui alteri proprium aliquid facit: Abdicat, qui alienat Prat.

Non tantum naturales liberi, ſed adoptiui quoque abdicari poterant, vt patet ex Suet. Auguſto. cap. 65. & Plinio lib. 7. c. 45. Briſſon.

ABDICAMVS filios viui, h. e. priuamus omni iure filij: exheredamus, h. e. ſubmouemus tantum ab hæreditate poſt mortem. Itaque quiſquis abdicatus eſt, idem eſt & exheredatus, non contra: Abdicamus ſine lege, exheredamus lege. Prat. Differt ergo abdicatio ab exheredatione, quod illa in vita fieri ſolebat, nimirum cum quis familia ejiciebatur, Alciat. li. 2 Diſpunct. cap 16. hæc vero in teſtamento, vimque ſuam poſt mortem habere ſolebat.

ABDICATIO ſcite à quodam extremum patriæ poteſtatis fulmen appellatur, Briſſ. De hac infra quoq; in voce ἀποκηρυξις. De abdicatione fratrum minorum, not. 1. Clem. exiui de Parad ſo exit. de verb. ſign.

ABDICATVS qui abdicatum recepiſſet, reus læſæ Reip. fiebat. A parentibus autem recipi poterant abdicatiuæ poſtea ſi male ſe gererent, rurſus abdicari. Fiebant enim quandoque ad tempus abdicatio, teſte Seneca. Viciſſim autem & abdicatio quædam ad alienandos parentes, Græcis in vſu fuiſſe videtur, vide Ariſtot 8. Ethic. 14. Hæc Gothoſ. in not. ad d. l. 6. C. de patr. poteſt.

ABDICATIO autem ad alia quoq; transfertur: ſic generum abdicat qui ſponſum repudiat. Abdicatio hereditatis in l. 6. circa finem C de repud pro repudiatione illius ponitur.

ABDICARE (ait Nonius de vocabulo improprio) non ſolum de patris facto poteſt dici, quod eſt familia abijcere, ſed rem quamlibet negare.

ABDICARE ſe dicitur Præſes, l. pen. de offic. præſi. qui ante diẽ munus

Digitized by Google

munus suum deponit. Briss.

ABDICARE se magistratu, est ante tempus magistratum deponere, Pomp. in l. 2. §. 13. de orig. iuris. Et cum placuisset leges quoq; ferri, latum est ad populum, vti omnes magistratu se abdicarent. Dicitur & abdicare se: Papinian. in l. pen. Digest. de offic. præfid Mortis etiam erat, vt quibus imperium certa de causa abrogandum erat, hi dignitati & existimationi suæ consulentes, per se & quasi sua sponte magistratum deponerent, seseque priuatos redderent: quod in P. Lentulo Prætore factum videmus in tertia Catilinaria de quo Senatus cõsuit, vt cum se prætura abdicasset, tum in custodiam traderetur. Sed deponere magistratum dicebantur, qui eum confecto tempore populo Romano reddebant. Abrogare autem suo loco explicabitur. Prat.

ABDICARE consulatu, deponere consulatum: Cicero de nat. Deorum. 2. Augures rem ad Senatum: Senatus vt abdicarẽt: consules abdicauerunt. Et paulo post: consules summum imperium statim deponerẽ, quam id tenere punctum temporis contra religionem.

ABDICARE se tutela Cicero ad Atticum Epist. 1. lib. 6. Itaque tela me abdicare cogito. Quod Vlpian. in Epit. instit. tit 11. interpretatur. Est, dicere se nolle esse tutorem: Prat. Briss. Abdicat se statu suo homo liber, qui se ipsum vendit, l. 21. de stat. hom. Briss.

ABDICARE vindicias in l. 2. §. cum placuisset 24. vers. initium Dig de orig. iur. abiudicare significat, Briss. Vel decreto recusare, ac denegare, Hor. cui ibidem opponitur, dicere vindicias, seu vt Liuius lib 1. ab vrbe condit. loquitur, Dare vindicias: Briss (pro abdixisse) tamen in d. §. 24 in veter. lib. Abiudicasse legitur, quam lectionem probat Zas.

Cum igitur olim tribus verbis in decretis suis vterentur. Do. Dico, Addico: sicubi secundum aliquem vindiciæ dicerentur, ab altero abdici dicebantur. Sicut dicere, dare, decernere. vindicias secundum aliquem, à Pomponio & Liuio dicitur magistratus, qui cuipiam litis vindiciarum victoriam decernit: sic obdicere vindicias ab aliquo Pomponius dixit, pro abnegare & recusare: quod ipsum Abdicare quoque significat, de quo paulo ante. Hotom.

ABDICERE amores suos. Ouid. 1. Metamor. Briss. vlt. editio. Cæterum huic verbo etiam in augurali scientia locus erat. Abdixisse enim aues in auguriis dicebant, quæ tristis, & sinistri euentus significationem aliquam dederant: vt ex contrario Addixisse, vel Admisisse, cum lætum & prosperũ aliquid portenderant: Quæ verba in Cicerone & Iulio Obsequente aliquoties, in Liuio crebrius inueniũtur. Ex quo admissiuæ aues apud Festum lib. 1. Briss. Cicero 1. de diuinat. Cumq; in quatuor, ait, partes vineam diuisisset, tresq; partes aues addixissen quartam partem, quæ erat reliqua, in regiones distribuit Sic igitur aues in auguriis abdicere regionem dicuntur, quam improbant, ac sequi, tenericq; vetant. Hotom.

ABDITAMENTVM, detractionem ac deductionem pretij significat: cuius contrarium est additamentum, ab, addere, & abdere i. e. demere: non autem abdicare seu abducere, vt Spieg. & Schard. cum Beroald. male.

ABDITVS, i. absconditus. In alienis terrulis opes abditas perscrutari, l. 1. ante fin C. de thesaur. lib. 10. Abditus locus, Briss. ex tit. D. ad exhib.

ABDVCERE est à loco ducere, Paul. in l. Imperator, ff. qui siue manum. ad libert. peru. Pratei.

ABDVCERE. ita de honoribus dicimus, quemadmodum de pecoribus abigere. Paul. in l. Imperator ff. qui sine manum. ad libert. Nihil, inquit, interest, ipse abducas & prostituas, an patiaris prostitutam esse pretio accepto, cum possis eximere. Spieg.

ABDVCERE comitem mulieri Labeo sic interpretatur, non modo manu à mulieris comitatu detrahere, & remouere, verum quoquo modo efficere, vt eam deserat. Abduxisse videtur, vt eam deserat. Abduxisse videtur, vt Labeo ait, non qui abducere comitem cæpit, sed qui perfecit, vt comes cum eo non esset. Abduxisse autem non tãtum is videtur, qui per vim abduxit, verum is quoque qui persuasit comiti, vt eam desereret. Iniuria autem in comite ab ducendo duplex est, primum quia pudicitia attentatur: deinde quia abduci tantum res dicuntur à stultis & stupidis: vt in Eunuchum Donatus annotauit: Multæ sunt causæ, quamobrem cupio abducere. Etiam hoc verbo, inquit, gratificatur Phœdriæ, cum dicit Abducere à Thrasone, tanquam à stulto, & mentis experte. Hotom.

ABDVCERE & auferre secernuntur, l. 67. de fideiuss. vt & abduci ac auferri, l. 57. de euict. Briss.

ABDVCERE, puellam dicitur Raptor, l. 1. de rap. virg. in C. Theo. Abducimus enim inuitos, & id quod alienum est: ducimus autem volentes. Briss. & aliquando per vim abducimus, aliquando sine vi; plerumque autem res animatas; quandoque & inanimatas, vt aquam, l. 26. ff. de damn. infect. Abducere pignora. Paul. 2. sent. tit. 4. Briss.

ABDVCERE ancillam dicitur venditor ab emptore: Exactor tributorum à Domino: Abducere Dominus seruum à possessore. Abductus ex fundo seruus, Abducere capram, equos, vernecem. Briss. ex ll. D. & C.

ABDVCI mulier dicitur à marito, cum diuortium fit. Donatus in illud Teren. Hecy. & filiam abduxit suam. Abduxit, inquit, proprie. Accersi enim dicitur ad maritum: Abduci à marito ad diuortium.

ABDVCERE furto; item plagio: vide lib. 6 C. de tit. 2. l. 10.

ABENA est corrigia freni. l. 1. §. impuberi 35. de SCto Sillan. ex antiquo vocabulario. Rectus alij in d. §. impuberi, legunt habena.

ABERRAT bos, l. 1. §. 1. de abig. & pec. l. 3. §. Ner. de acq. pos.

ABESSE verbum multifariam in iure accipi, Alciat. in l mulieris, de verb. sign. indicat: & proinde pro re nata, h e. ex subiecta materia, prudens iudex, quæ interpretatio capienda sit, dijudicare debebit. Spieg. Briss. Cuia. 7. obs 35.

ABESSE dicitur, non modo quæ in rerum natura non est, cuiusue pretium domino abest, sed etiam ea cuius corpus manet, forma mutata est, ait Vlpian. l. mulieris 13. ABESSE res videtur, inquit Paul. si vestimentum scissum reddatur, vel res corrupta reddita est. Item si eam dominus rem, quæ sibi furto aberat, ignorans emerit, &c. Spieg. vide infr. Absens. Paul. ff. de verb. sign. Et ideo, inquit, si corruptæ redditæ sunt, vel transfiguratæ, videri abesse: quoniam plerunque plus est in manus pretio, quã in re. Quo in loco non dubito, quin quanquam, pro quoniam. legendum sit: hoc sensu, quamuis ita rei forma mutata sit, vt recens forma pluris sit, quam vel ipsius rei corpus, tamen res absit, l. vlt ff. de vsu & habit. Veluti si ex patera scyphum affabre ac singulari artificio confecerim, vt iam multo pluris sit quam antea: res tamen abesse iudicatur. Patera enim, vt species omnis, ex forma denominatur. Falsum autem alioqui dixisset, cum ait, plerunq; plus esse in manus pretio, quam in re. Nam etsi interdum id vsu veniat, vt in tabula picta, de qua Paulus disputat: non tamen id plerunque. sed perraro accidit: Hotom.

ABESSE. absens, absentia, varie pro re subiecta accipiuntur, vide infra Absens, Absentia. Abest, qui non est intra vrbis continentia: item & is, qui in loco vel vrbe est, sed latitat, siue occultat. Io. Gœddæ. in illustri ad tit. de verb. sign comment. ad §. 1. l 171. & ad l. 199. eod. Cuiac. 7. obser. 35. Absentia vel ad personam refertur, vel ad rem. Quo ad personam; vel animũ eius intuemur, vel corpus, vel vtrumque simul. Interdum Abiens censetur qui freto interiecto, vel pariete, aut alio modo, separatur, ita vt non videat, vel non audiat, vel neutrum queat. vide Gœd. dd. loc. ad l. 13 §. fin. eod & ad l. 14. n 5. 6 ac seq. n. 15. eod.

ABEST, qui non est eo loco, in quo petitur, dũmodo extra continentia vrbis sit. Vsq; ad continentia enim abesse non videtur nisi latitet, l. 37. in fin. l. 199 de verb. sig. Ideo præsens habetur. qui in continentib. ædificiis, hortisq; vbi iunctis est, l. 5. l. 6. ff. de procur. neq; etiam trans mare absentem desideramus, sed extra vrbis continentia. In illis plane iedicti de damno infect. verbis, Dum ei qui aberit, prius domum denunciari iubeam: Vlpianus videri eum abesse interpretatur, qui in vrbe non est, l. 4 §. prætor ait, ff de damn. infect. vel qui domi non est. Similiter in SC. Damasiano. Abesse is intelligitur qui à tribunali abest, l 51 §. SCto ff. de fideicom. libert. At in contractibus & cum de stipulatione contrahenda agitur. præsentes accipiuntur, qui exaudire se possunt l. 1. §. 1. de verb. oblig. & contra absentes, non qui extra continentia vrbis sunt, sed qui inter se præsentes nõn sunt, ita vt se inuicem loquentes exaudire possint. Cum vero de vsucapione in qua alia inter præsentes, alia inter absentes tempora seruantur, absens est, qui in eodem territorio seu prouincia non est: præsens contra, qui in eadem prouincia habitat: l. vlt. C. de præscript. long. temp. Inst de vsucap. in prin. (vid. Clariss. Vult. in comment. Inst. de vsucap. nu. 14.) In testamentis absens censetur. qui vel non audit, vel non videt testantem: in iudicijs ac denunciationibus absens est, qui in iudicio non est, vel domi non est: aut domi quidem, vel in foro, vel in hortis est, sed latitat. In dando procuratore absentia censetur ea, si dominus procuratorem constituens, sit extra continentia: nam si fuerit domi, in foro, in hortis, & intra continentia vrbis, præsentis procurator dicetur, l. 1 §. fin l. 2. 5. 6. 7. de procur. Goedd. ad d. l 199 §. 5. Absenti autem in singula viginti millia passuum singuli dantur dies, Cuiac. ad Paul. sent. tit. 6. lib. 4. §. testamentum Gœd. ad l. 3. §. 3. & seq. & ad l. 154. § 2. de verb. sign. Porro absens etiam interdum habetur is, qui adest, & contra. Sic miles, qui Romæ militat, Reipub. causa pro absente numeratur, l. milites, ex quibus caus. maior. Sic absens videtur qui etsi tempore præsens sit, animo tamen abest. Potest enim quis corpore adesse, vt tamen mente absit, l. 25. ff. de capt. Itaque furiosus absentis loco est, l. 2. §. pen ff. de iur. codic. l. 124. ff. de diuers. reg. iur. l. 17. §. filiosam. ff. de iniur. Nec tamen ab eo constitutus procurator, quasi ab absente datus intelligetur, cum intellectu careat, l. 2. ff. de procur. Pupillus etiam

Digitized by Google

præsens,si tutorem non habet, quod ad possessionem bonorum attinet,pro absente habetur,l.10 quibus ex caus in possess. eat. Sed nec tutor præsens fuisse videtur pupillo contrahente,si somno aut morbo occupatus tacuerit,aut quid agatur,non attenderit.l.1.in fi ff.de auct tutor. Hot Prat.Briss.

ABESSE non videtur,qui ab hostib.captus est,sed qui à latronibus detinetur,l 199.in fin.de verb.sig.vbi omnino vide Gœd. n.3.& ideo in edicto, ex quibus caus.maior. ab absente separatur,licet eodem loco habeatur in specie l.6. ff.quib.ex cau. in possess.ea l.vlt.ff de reb.aut iud.Hot.Briss.

ABESSE Reipub.causa in l.6. & 7. si quis caut.item in l.Iulia & Papia;& in edicto. Ex quib.caus.mai. in integrum restituantur,accipimus eos qui non sui commodi causa,sed coacti absunt,l.36 ff.ex quib.caus. maior. quique publici alicuius muneris vel officij cui præsunt, causa ab vrbe profecti, vt puta proconsules,præsides,procuratores Cæsaris, præfecti, legati, & eorum comites, in ærarium vel commentarium Principis relati, l.32 35. & 38.§ 1. ex quib. caus.maior.l.41 §.1.de excusat.tutor.Missi item,vt milites ducant vel reducãt, vel malos homines compescant:milites quoque dum in castra eunt vel redeunt, & qui extra patriam suam publicæ vtilitatis causa proficiscuntur,vel militum medici: & hi quoque in vrbe militant, Reip.causa abesse intelliguntur, l. 7. 35. ff. ex quibus caus.maior.Aliter atque de magistratibus,qui Rom.Reipub. operam dant,statuendum,vt d.l.7.& Const.lib.1.Epit.t.3.docent.Enimuero in c.7.l.Iul.de adult.quo eorum demum Absentia excusatur, qui in alia prouincia Reipub. causa absunt, quam in ea, in qua deferuntur, Vrbani milites, licet alias vice absentium habeantur,abesse tamen Reipub.causa non intelliguntur,& deferri,vt præsentes possunt,l.15.§ 1.ff.de adul. vt sit, tum demum milites Reip. causa abesse intelliguntur, cum in expeditione versantur. Non item, si in commeatu agunt, l 1 ff.de re milit. Sed nec qui pro ciuitate legatione fũguntur, Reip.causa abesse dicuntur, l. 26 §. vlt. D.ex quibus caus.maior. Publici enim appellatio ad Popul. Rom. in plerisq; causis proprie pertinet: nauicularij vero, item negociatores,dum annonæ vrbis seruiunt, Reip causa abesse nõ male dicuntur, l.5.§ negociatores, ff.de iur.immunit. At qui libera legatione abest,non videtur Reip.causa abesse,cum non publici,sed sui commodi causa absit, l.14.Dig de legat.Legationis causa absens,Reip causa abesse dicitur, l.30.de acq.vel omit. *Brisson.* Serui item Reip.causa abesse non possunt l.vlt. de reg. iur. Sed nec qui appellationis persequendæ causa peregrinantur,Reip.causa absunt,l.1 2.D.eum qui appel. Omnino enim Reip.causa abesse hi demum intelliguntur,qui ob publicam causam absunt, non qui in priuatum compendium peregrinantur,vt apparet ex l pen.de excus. Plenius in SCtis circa fideicommissarias libertates factis,ex iusta causa abesse definimus eos,qui non habent iniustam causam absentiæ:cũ sufficiat,quod non in fraudẽ l bertatis absint, quo magis videantur ex iusta causa abesse, Vlpia.in l,si cum seruum, de fideicom.libert.cæterum non est necesse,vt Reip.causa absint, l.1.l.19 28.§.vlt.l.29 30.36.ff de fideicom.libert. Quinetiam alias,qui probabili quacumque ex causa,studiorum puta,absunt,iusta ea causa abesse intelliguntur, l.7.§ vlt. de minor.l. 28. ex quibus caus.maior. Sunt & aliæ absentiarum differentiæ, seu mauis, adiuncta: vt abesse bona fide, l 30. de noxal. l.19.de dam.infect i.fine dolo malo & fraude. l.14 ex quib. caus.maior.l 4. C.de test.mil.cui opponitur Dolo malo, vel fraudis causa, vel data opera, abesse,l.14.de reb.auth.iud.l.5. ex quib. caus. maior, Abesse trans mare, per contumaciam, longinque.Briss,Prat.ex ff.& C.

Hæc de personis: nunc de rebus videamus. Res trifariam alicui abest: primo quo ad formæ mutationẽ, corporisve corruptionem: Secundo quoad possessionem, vel surreptionem aut amoram possessionem rei, quæ vi furtove nobis ablata fuit,&c. tertio quoad rei ipsius interitum, seu deperitionem. Formæ mutatione res abest, vel deterioratione vel specificatione: Deterioratione mutatur,aut per corruptionem, aut per deminutionem.Corruptione,si scindendo,frangendo,rũpendo,arripiendo, conculcando,atterendo, collidendo,contundendo, confricando, radendo,eruendo,distrahendo, manente etiam corpore, forma quæ dat esse rei, figura & dispositio dilaceratur, vt exemplo vestimenti scissi & scyphi collisi,& tabulæ pictura rasæ,indicatur. Nam si quis togã scindat, vel proscindat mediam,aut eius partẽ; vel pileo detrahat cacumen,rumpat ve:& togæ & pilei formam prope sustuliſſe,& ne toga sit,ne pileus sit, fecisse videtur: Idem est, si quis scyphos apud se depositos,vel commodato acceptos, aut venditos reddat,exhibeatve vel totaliter, vel aliqua parte collisos, h.e. attritos,contusos, & collidendo ac confricando fractos, rasosque;text.hic & l 3 §.1.ff commod Et enim collisio duorum plurium ve corporum mutua confricatio, & concussio. Deminutione fit formæ mutatio quando citra corruptionem aliquid detrahitur rei: vt si causa integra non restituatur: si luitio,aut numeratio non fiat ea,qua debuit,forma. Quod & in seruo vulnerato & eluscato verum est. Item si ex noxali causa in eadem causa sisti promissum sit, & sistatur liber,aliquid formæ eius, qui sistitur decessisse videtur, vt in eam formæ causa qua debuit,sisti non dicatur, vt propterea stipulatio cõmittatur. Seruus ergo seruus ex noxali causa sisti promissus, in eadem causa sisti non dicitur, si liber, vel statu liber sistatur; ita etiam res ea reddita nõ videtur, quæ aut corrupta,aut deteriorata aut collisa,aut deminuta redditur. Specificatione mutatur forma, quando ex aliena materia vel specie,arte & industria humana aliud opus seu species conficitur,priore forma mutata, vel sublata, vt ita artificis opera pereat,destruatur,vel deformetur Eiq; duplex est, vna principalis,altera accessoria. Principalis specificatio plane nocã fingens formam, nouam producit speciem, vt, si ex auri vel argenti massa fiat vas, vel annulus; aut contra ex poculo vel aureo annulo fiat massa: ex vino vel melle mulsum, &c. §. cum ex aliena,Instit.de rer.diuis.

Accessoria est, quando quid alterius rei augendæ & ornandæ causa ita adiectum est,vt prioris speciei formam amittat,&eius,cui accessit, pars formalis vel tota forma esse incipiat: vt si purpura aliena intexta sit chlamydi alterius, vel tabula aliena,meis coloribus picta,amittit hæc purpura,hic color priorẽ suam rudem formam,& ita iungitur, vt excludi nõ possit neq; simpliciter iũgitur,sed ita iũgitur, vt purpura pars chlamydis formalis,& color totius tabulæ vera forma nũc existat Per possessionem res nobis abest duplici modo, aut per ipsius rei detentionem,aut rei æstimationem. Per rei detentionem abest,si aut à nobis sine effectu recuperata sit, aut ab alio detineatur,vel possideatur,licet nobis restitui debeat rei possessio. Nã & possessionis ac detentionis cõmodum nostrum auget patrimonium inque nostris bonis est,vt si eo cõmodo excludamur,aliquid habere non videamur, quia res nostra deminuta sit.Itaq; si alius rẽ nostram detineat,vel possideat nisi restituat,ex nostro quid detraxisse, & quod nostrũ est habere,atq; ita nobis abesse dicetur,in tantum, vt & vindicationi & interdicto; aut alia quauis actione, nobis restituere compelli debeat Si à nobis recuperata sit, tum adhuc abesse si aut à nobis ea; qua recuperauimus,causa,iursus iure factum non curamus auocari possit: aut numerato pretio à nobis ignorantibus sit recepta: Illo casu propterea abest, quia non potest peruenisse ad nos videri quod sine effectu ad nos peruenit.Neq; restitutũ censetur, quod non cum omni causa restitũ est.Quoad æstimationẽ propterea nobis abest quia æstimatio,quæ patrimoniũ nostrum minuit,est apud alium. Nec vero suæ rei emptio subsistit,vt nec commodatum,depositũ, locatio, permutatio, precariũ, nisi possessionis aliudve commodum,emamus,precario accipiamus,depositum habeamus Deniq; per Rei deperitionem res abest dupliciter, aut per amissionem actionis l.14. in fin hic,aut per rei interitum tam naturalem, quam quemlibet alium, siue eo nomine cooperat adhuc actio,siue non, l.13. in fin.hic. vtroque enim casu patrimonium nostrum deminutum est.

Res ergo, quæ periit,si animata fuit, mortua est,& per mortem abest:si inanimata,ita obiit casu,vt nusquam extet, quia incendio,naufragio,&c.consũpta est.Sed de his singulis plenius Gœd. ad l. 13.§.1.n.2.7. & ad l.14.§.5. ac si q.de verb.sig. Abesse ergo videntur etiam hæ quarum corpus manet, forma mutata est.Et ideo si corruptæ redditæ sunt,vel transfiguratæ, videntur abesse, quoniã pleruncq; pluris est manupretiũ & ars,quam materia.l.13 § 1.l.14 ff.de verb. sign. Abest & ea res,quæ in humanis rebus non est, d.l.13.in fi.& res quæ casu abfuit,abesse videtur,l quæsitum in fin.de legat.3 Abest proculdubio seruus,qui in fuga est: quanquam in l. Fab. de plag. aliud sit abesse,aliud in fuga esse,l.2.ad l.Fab. Abesse furto res dicuntur,quæ nobis subreptæ & subtractæ sunt,l.14 ff.de ver. sign.l.4.ff de furto Martial.Epigram.lib 6.

Sed lis est mihi de tribus capellis:
Vicini quator has abesse furto

Sæpe legitur in id quod abest, actionem dari: quod qualem intellectum habeat,explicandũ est. Abesse certe nobis videtur,non tantum quod expendimus,sed & id,ad quod obligati sumus,l.28.de negot gest Hoc ita si præsens sit, non etiam sub conditione concepta obligatio, l.29 solut. Abesse intelligitur pecunia fideiussori, etiã si debitor ab eo creditori delegatus sit,licet is soluendo non fuerit, l 26 § abesse, mandat. Item si fideiussori marito ab vxore creditrice doti data sit pecunia,quam ex causa fideiussionis debebat,abesse ei ea intelligitur eo quod onera matrimonij sustineat, l.47.ff.mand. Non abest ex diuerso ei, qui nihil de suo impendit diminuitve,l.25 ff.de admin. tut. l.14.quod met. caus. l.4. §. siue autem ff,de manumiss.Prat.Briss.

Necessaria ABSENTIA,seu causa absentiæ.l. fi vbi pup.educ. l.10.C.quom.& quand.iud.

ABESSE ex negotio gesto,l.31 de reb.cred l.24.§.seruum.de act. empt.& abesse ex stipulatione,l.49 famil.herciscund.Briss.

ABESSE dicitur cum factus est propterea pauperior etiam si nihil

Digitized by Google

nihil emolumenti acceſſerit hæreditati: ſatis eſt enim hæreditatis cauſa detrimẽtum aliquod cepiſſe in rebus ſuis. Velut ſi quid publici vectigalis nomine præſtiterit venditor hæreditatis, inquit Vlpian. Conſequens erit dicere, agnoſcere emptorem eius hoc debere. Connan. 7. con. 8. n. 9.

ABESSE videri poteſt, qui exaudiri nequit, Vlp. in l 1. de ver ſig.

ABESSE mihi res hactenus videtur, quatenus ſum præſtaturus, apud Vlpian. l. plane 34. §. quod ſi rem, ff. de legat. 1.

ABESSE deſit res, cum ſic redit in poteſtatem, vt amitti eius poſſeſſio non poſſit, l. mulieris 13. de verb. ſig. Prar.

ABESSE pecunia dicitur quæ ſoluta eſt, vel ſoluta fingitur, l. inter cauſas, ff. mand Spieg.

ABESSE cum proprie dicimus, qui ignoretur vbi ſit, & an ſit, Paul. in l. ſi ait pater, de rit. nupt. Vlp in l. ſciendum, ff. ad l. Iul. pecul. aliud eſt abeſſe, aliud in fuga eſſe: Spieg.

ABESSE ac fugiſſe quomodo diſtent, vid. l. 2. ad leg. Fab. de plag. Spieg.

AB exactione tributorum: vide ſupra in vocula AB.

AB excoctione ad auram veſtimenta recreare, eleganter dixit Haloan. in l. pen §. procrearent inſeper, ff. de via publ. Spieg.

ABFVISSE ſuperuacuo timore perterritum, apud Calliſtr. in l. 2. ff ex quib. cauſ. maior. Spieg.

ABFVTVRVM, verbum pleniſſimum eſt, & ad omne tempus refertur. Venuleius in l. nouiſſ. ff. de præt. ſtip. Schard.

ABGREGARE eſt à grege ducere, authore Feſto.

AB HEREDIS debitore peti hæreditas non poteſt, l. quod ſi in diem, ff. de petit. hæred.

ABHORRERE, pro alienum eſſe, apud Vlp. in l. ſi tibi rem. 13. §. Iulian. 1. ff. de præſcript. verb. Spieg.

ABIETARIVS negotiator, pro negotiatore materiatio. Sipõtin.

ABIGEATVS, à nomine abigeus, ipſe abigendi actus ſiue crimẽ, de quo Macer. in l. 2. de abig. l 5. § qui deſertionis, ff. de re militar. Abigeatus crimen publici iudicij non eſt, quia furtum magis eſt, *cin Vichediebſtal*, d. l. 2. Spie. Hoc crimine olim nobilitatos Iberos fuiſſe, Seruius in 3. Georgicon ſcribit. Placet autem ex l. 3. §. de abigeis, lenius (ſic enim rectius legi videtur: alij plenius, Gothofr. ad d § 1. l. 3.) coerceri, qui ex ſtabulo abigunt pecus domitum, quã qui ex ſylua aut grege. Lenius enim puniendi, quibus non ita patet furandi copia, durius contra, quibus maior patet. Iuſtinus de Scythis loquens: nullum ſcelus apud eos furto grauius eſt: quippe ſine tecto munimentiſque pecora & armenta habentibus, vbi quid ſaluum eſſet ſi furari liceret? Prat. ex Cuiac. 6. obſer. 8. adde Iul. Clar. 5. ſent. §. vlt. q 60. verſ. 13.

ABIGEI qui (ratius Abigeatores. Briſſ. edit. vlt.) & Abactores à Paulo lib. 5. ſent. tit. 10 & ab Impp. in l 8. C. de repud & à Firmico li 6. Mathe. c. 31 à Græcis vero ἀποδάται appellãtur; proprie hi habentur, qui pecora ex paſcuis, vel ex armentis, vel ſtabulis ſubtrahunt, & quodãmodo deprædantur, abigendi ſtudium, quaſi artem exercent, equos de gregib. vel boues de armentis abducentes, l. 1. §. de abig. Iuſti. Nou. 22. Abigeos autẽ à furibus quantitate ſeu numero diſcerni traditũ eſt. Nã qui ouẽ vnam, ſuem vnum ſurripuerit, vt fur coërcetur: qui gregem, vt abigeus, l. 16. quantitas, de pœn. Idcirco Calliſt. oues, ait, pro numero abactorũ aut furẽ, aut abigeum facere. Nam qui 10 oues vel capras, vel porcos 5. aut 4. equum vnum duas equas, totidemque boues abegerit, abigeus eſt, d. l. vlt. ff. de ambig. Non tamen ſola quantitate, ſed ex animo etiam atq; ſtudio & arte abigendi, hoc diſcernitur, vt Cuia. 1. obſ. 20. oſtẽdit. Nã qui ſtudioſe vnum equũ aut bouem abduxerit abigeus eſt; qui caſu, fur, l. 2. de ambig. Gœd. ad l. 235. loco etiã eos diſcernit: qui nõ ex paſcuo, ſed Stabulo, vel alio loco, non ex armento, abigit, fur eſt, non ambigeus, l. 1 §. 1. de abig. vbi Gœd. ad t. de Viſig. Cæterum vt fures tenẽtur actione ciuili in duplũ, vel quadruplũ, quo caſu ſine inſcriptione agitur: ſic abactores, ceſſante actione ciuili, extra ordinẽ accuſãtur: quo caſu neceſſaria eſt inſcriptio, Cuiac. Briſſ. Prat. Spieg. Hot.

ABIGEVS accuſati poteſt cum inſcriptione, vel ſine ea, C. lib. 9. tit. 37 l. 1. Abigeus tenetur pecorum mortuorum nomine, C. lib. 4. tit. 7. l. 7.

ABIGERE, eſt à ſe expellere, vel crimẽ abigeatus exercere Neb. Abigere pecus, i.e. expellere agro, l. 39. ad l. Aquil. Abiguntur greges, armenta, quæ furto aut latrocinio auertuntur, l. vlt. C. de condict. ob turp. ſic Abactos boues, Ouid. Abactas furto ſues: Plin. lib. 8. c. 51. Briſſ.

ABIGERE etiam partum venenis & medicamentis expellere & enecare ſignificat, Sic accipitur in l. 4. de extraord. crim. l 8. ad l. Corn. de ſicar. l. 39. de pœn. & apud Cic. in Cic. in Cluent. & Tranquil. in Domitiano cap. pen.

ABIGERE etiam ſimpliciter pro partum abigere à Marcian. d. l. 4. vſurpatur, eam quæ data opera abegit, à præſide in exilium dandam: Hotom.

ABACTVM ventrem dixit Pau. lib. 4. ſent. tit 9. fœtum venenis & medicamentis eiectum: Abactos partus, Optatus Afer. Nec lõge ab hac ſignificatione eſt quod Imp. venenis viſcera hominis extinguere appellat in l. 3, C. de quæſt. Quiuſmodi crimines à Iuuenale Sat. 6. & Minutio Felice (cuius liber pro octauo At nobij hodie circumfertur) fit mentio. Briſſ. Hot. Pra.

ABIGERE & arcere differunt. Abigimus quæ vbi acceſſerint, expellimus: Arcemus, quæ prohibemus ne accedant. Spieg.

ABACTI magiſtratus: vide ſupra Abacti.

ABIICERE eſt ſpernere, vt in auth. quib. mod. nat. effic. legit. §. ſit igitur. Hinc

ABIECTA perſona, pro contempta, humili, & vili, l. ſed etſi vinius, §. interdum, verſ. vt puta ſi patris perſona vilis obiectaq; ſit. ff. de iniur.

ABIECTÆ inter fœminas perſonæ ſunt, ancilla eiuſque filia, liberta eiuſq; filia (id abrogatũ Nou. 86.) Scenica eiuſq; filia, tabernaria tabernarij, lenonis aut arenarij filia, & ea, quæ mercimonijs publice præfuit, l. humilẽ 7. C. de inceſt. nupt. ad d. l. 1. C. de natur. liber. Non autẽ ideo quis humilis aut abiectus, quia pauper, d. l. 7. in prin. & ibi Gothof. adde Nou. 74. c. 6.

ABIICERE quodammodo contrarium verbo adiicere, eſt adiectionem non recipere, l. Sabinus 9. ff. de in diem adiect. Cuia. ad Afric. tract. 3. fol. 34. Goth. ad rubr. ff. d. t. de in diem adiect. adde l. 1. C. de vend. reb. ciuit. l pen. C. de om. agr. d-ſert. l. 2. C. de locat. præd. ciuil. Significat & proijcere, & repellere, l qui leuandæ ad leg. Rhod. de iact. vbi primo dicit. Proijcit, poſtea Abiicit, Rebuff. Hinc

ABIECTA dicuntur, quæ incendij cauſa ſub dium emittuntur, vide l. falſus, qui alienum, ff. de furt.

ABIICERE haſtam dicitur, qui cauſæ diffiſus animum abiicit, ac deſinit contra conari: Spieg.

ABIICERE rem videtur, qui exiguo pretio vendere cogitur, l. ita vt omnes ſummas 36 §. 1. & ibi Goth. ff. mand. Spieg. Prat. adde l. 50 ff. de euict.

ABIICITVR vxor, cum mittitur renunciatio: conditione tua nõ vtar. Dimittere vxorem, an dicatur latine, vide Rhod. c. 16. li. 18. Spieg.

ABIICIENS partum, necare videtur, l. 4. de agnoſc. liber. Prat.

ABIECTIO in iure intelligenda eſt, cum conteſtamur, abiectis omnibus, quæ aduerſarius dixit, vni rationi non reſponſuros, teſte Zaſio. Spieg.

AB incunabulis, vide ſupra à cunabulis.

ABIRE, diſcedere, vel recedere eſt, Rebuff. Hinc

ABIRE ab emptione, i.e. ab emptione diſcedere, l iuris gentiũ §. adeo, de pact. vel mutare emptionem, & ab ea recedere, d. l. iuris gent. vbi prius dicit, Abiri ab emptione: poſtea mutari & recedere: in l. 1. ff quod lic. ab empt. diſced. dicitur, Abeatur ab emptione. Rebuff. Spieg.

ABIRE à ſocietate, eſt diſcedere, & ſocietati renunciare, l. ſi conuenerit, ff. pro ſoc. vbi prius ponit verbum Abeatur, poſtea renuntietur: Rebuff.

ABIRE in creditum, non omnino idẽ eſt, quod credere, ſed tantum eas res credere, quæ accipientis fiunt: hæc quæ functionẽ non in ſpecie, ſed in genere recipiunt: veluti pecuniam, frumentum, vinuum, & alias res, quarũ corpus non redditur, ſed quãtitas. Vlp. in l. 5. § 18 ff. de trib. act. Hot. Itaq; Abire in creditum interdum generaliter accipitur pro mutuum contrahere, interdũ ſpecialiter vt l. 3. §. is autem de Senatuſc. Mace. Prat. Abit in creditum, qui fidem alienam ſequitur, ait Briſſ.

ABIRE dominium à nobis, in l. non. ideo: Non ideo minus recte quid noſtrũ eſſe vindicamus, quod abire à nobis dominium ſperatur, ſi conditio libertatis vel legati extiterit, ff. de rei vend. pro recedere & auferri, Spieg. Rebuff. Sic res à nobis abit, à domino abit, l. 25 de reg. iur. l. 1. de in diem addic. Briſſ.

ABIRE magiſtratu eodem ſenſu dicitur, quod abdicare ſe magiſtratu, deponere, dimittere magiſtratum, vel adminiſtrationem, l. nec magiſtratibus ibi: expectandum eſt, quoad magiſtratu habeat. ff. de iniur. Prat. Rebuff. Oldend. Abire prouincia, tutela, cura. Briſſ. ex ff. legibus.

ABIRE in deſuetudinem, aboleſcere eſt. Abit lex in deſuetudinem, quando eſt abolita per contrarium vſum vel conſuetudinem, ICtus in l. 1 §. 1 de interr. act.

ABIRE rem longe, pro eo quod eſt, infinitatem reſpicere, pulchro loquendi modo à ICto vſurpatum, in l. à diuo 15. §. ſed ſi emptor 7. de re iud. id quod Zaſius monuit. Spieg. Prat. Rebuff. Abit dies actionis, pro exit. Briſſ. ex ff.

ABISSE, pro obiiſſe, veteres dixiſſe ſcribit Feſtus lib. 1.

ABITIO mors antiquis dicebatur. Feſtus lib. Prat.

ABIVDICARE rẽ, eſt per iudiciũ auferre & alienare, ea forma, qua dicimus abiurare. Bud. in l. poſtr. de orig. iur. Abiudicare & adiudicare differũt. Nã abiudicare eſt iudicio auferre. Cic. Ver. 2. l. iu. lib. 4. idẽ quod remouere & abdicare, vt not. Neb. Adiudicare *zuſprechen durchs gerichs*, idem quod applicare, facit text. & ibi not. in c venerabilis. in verſ. qui vero. ibi: eidem Epiſcopo, adiudicauimus. de excep. & in c. auditis. in verſ. adiudicantes de præſcr. Old. Specul. Prat. Nebr. Hot. Adiudicatur hæreditas, l. 50. §. ſi quis ante. de leg. 1. Briſſ.

ABIVRARE verbum judiciarium eſt; &, vt Seruius in 8 Æn. ſcribit tẽ creditam periurio negare ſignificat. Cic. 1. Epiſt. ad Att. Me ſponſorẽ appellat, Mihi tamen abiurare ſatius eſt, quam

Digitized by Google

dependere,quo loco abiurare Cic. dixit,pro, sponsionem factam iureiurando abnegare. Inde Abiuratio, rei creditæ abnegatio,interprete Isid.lib.5 Ety.c 26. Briss.Hot.Prat.Spieg.

ABIVRARE creditum,depositum: Briss

ABIVRARE etiam est iuramento renunciare,cap.audita,de test. spol.in antiq.

ABIVRARE hæresin quid sit, discres ex cap. abolend. de hære.

ABIVRATVM pretium in const.4.C.de vest.holoser. & aurat. lib.11 id est(inquit Accurs.ad eandem) pretium, quod pro ea re dederat,amittit, licet iuret se dedisse: Accursij sententiam probat ibidem Odofr.Prat.

ABLATIVVS casus aliquando resoluitur in Accusatiuum, & præpositionem propter: vt mandato,i.e.propter mandatum, l.si mandato,ff mandat.l.cotem ferro, §.eam rem, de publ.Aliquando in Accusatiuum & præpositionem In, vt quiete, id est,in quietem,l.1.C.de primicer.lib.12 Nebriss.

ABLATIVI absoluti varie ex rebus ipsis, proque materia subiecta accipiuntur,Alciat.l.240.de verb.sig.Sæpius in conditionem resoluuntur.

ABLATIVIS, soluto matrimonio, & mortis & diuortij casum comprehendi,Paul.scribit d.l.240.Prat.

ABLATIVI absoluti ea plerunque natura est, vt conditionē inducat. Not.Dd.& præsertim Alciat.in l.cum quærebatur 240. ff.de verb.sig.In quo articulo sciendū est: ablatiuos quādoq; in vim septimi casus,vt Dio.& Ser.docuerūt,ensuriari:tūcque dubium non est,ad conditionem nō referri. Inducitur autem huius casus vis simpliciter in nominibus: vt cum diximus;te autore didici, arbitratu Seij ædificaui,saluo consensu domini alienaui, & si quæ similia. Quādoq; per participiū proferuntur,& tunc naturā adiuncti Participij debemus inspicere: præsentis,præteriti,ac futuri sit temporis. Quod præsentis est tēporis,conditionem non inducit:vt si dixerim,Ratō manente pacto,pœna soluatur.Itē.Filio præcedente, patri permittitur quēlibet in locum nepotis adoptare. hic n. non videtur subesse cōditio. Quod tamen non procedit,cum participium ipsum, licēt præsentis temporis, futuros tamen casus respicit: vt si constitutum sit,stantibus masculis fœminas à successione excludi.Illa.n.verba,stantibus masculis,quoniam ab eo prolata censentur, qui ius de ea re statuendi habet, & conditionem inducunt & dispositionem: quia non solum fœminas sub cōditione includūt,sed ipsos masculos admittunt,Bart.in l.2 §. si ff.ad Tertull.Cum participium præteriti est tēporis obscurior est quæstio:quoniā ex adiectione verbi ad omnia tēpora potest referri,l.verbum erit,& ibi Alc.de verb.sig. Vnde hæc verba,soluto matrimonio,generaliter accipi ex materia subiecta poterūt,siue retro solutū sit, siue in futurū soluetur: respectu futuri conditio est,non autem respectu præsentis præteritiue Nam & tum sermo Latinus præsens à passiuo verbo nullū habeat,soliti sunt veteres in eum sensum præterito vti: & apud Verg.Vimque addere victis, i.qui vincebantur,& in Georgic.Quam quibus in patriam ventosa per æquora vectis, i.qui vehātur.Sic in l.2 § deinde,ff de incen.rui.dum in eum quirate naue expugnata, quid rapuisse dicetur, actio conceditur: illa verba, Naue expugnata, exponuntur, i. dum expugnatur,& præsens quoq; tēpus respiciunt.Sumuntur quandoque & huiusmodi participia in vim nominis,vt cum dicimus.Velo leuato iudicauit: reseruato domini consensu alienauit:penum excepto vino legauit:quo casu dubium non est dispositionem inferri,non conditionem Cum futuri tēporis participium est,tamen potius quam conditio inducitur,vt in illo Lucani:Venturo Cæsare Romam ignauæ liquere manus, i.cum esset venturus.Vnde licet Bar.in l.1.q 7.de cond & demon. eas conditiones, quæ ab ablatiuis absolutis inducūtur, expressas appellet:tamen videtur huiusmodi ablatiuos principalius ad tempus,quam ad conditionem referre.Nam & illud in confesso est, magis dispositioni eos accedere,quā conditio expressa faciat,secundum Ias.in rubr.ff.fol.matr.Alcia. in l.cum quærebatur 240.ff.de verb. sign. & plura de natura horum ablatiuorum in l.1.C. de iur.emphyt.l.ab empt.58. ff. de pact in l.1.& ibi Bart.& Bald C.quando liceat ab empt.

ABLATIVI absoluti quandoque nihil important peculiare, sed perfectum sensum continent,vt in l.omnes 38.§.executorib. 5.C.de episc & cler.Brederot.in repertor.

ABLEGARE pro lege mittere:Spieg.

ABLOCARE,i.e.denuo locare fundum tertio locatum,Zas.in §. item Seruiana Inst.de act.Spieg.Prat.

ABMATERTERA,est abauiæ soror,l.sexto gradu,ff.de grad.Sp.

ABNEGAMVS *Abschlagen*, quod à nobis aut dono aut commodato petitur. Item *verneinen*,quod nobis creditum est vt depositum.Sed & quod promisimus,*entfallen*.Spieg.Abnegare, recusare aut inficiari:Briss.

ABNEPOS,Abneptis,hi sunt, ait Paul. pronepotis, proneptis, filius,filia l.10.§.15.ff.de grad.Hot.Prat.

ABNOCTARE foris pernoctare,integrā noctē abesse, Marcia.l. 15.de off.præs Ne.qui prouinciā regit,fines eius excedat,nisi voti soluendi causa:dum tamen abnoctare ei nō liceat: Hot.

ABNOCTARE scite vsus est Martian.pro extra prouinciam esse, in l.illud obseruandum,de offi.præsi.Sic & in l.tab.trinoctio abnoctasse vsurpatum.Pompo.similiter pernoctare, extra vrbem esse interpretatur,l.vrbana 166.§.1.de verb.sign. Spieg.

ABNVTARE sæpe abnuere: Festus l.1.Abnuit autem, qui signo capitis aliquid negat,quive recusat,aut prohibet; apud classicos autores.Hinc

ABNVTIVVM.pro negatiuo & inficiali in l.85. in pr.vers. & qui spondet.ff.de verb.obl. Qui spondet,inquit Paul. dolum malum abesse,abfuturumve esse,nō simplex abnuntium spōdet: sed curaturum se, vt dolus male absit. Quod verbū inuentum est:vsum eo Caprum in lib.de orthogra.reperio. Confessius vox,ait,fit ex duplici voce abnutiua, vt, Non nolo (ostendendo.n.me nō velle)nō nescio,quæ tibi vita sit, & nonnunquam prandeo,& Necnon est res libera mihi.Sane lex 12 tab.quæ prohibuit litigiosam rem dedicari,l.3.de litig.forsitā permisit, mortuum in eam inferri,his verbis: Nec non mortuum inferunto. Quo loco Seru.annotauit duob. illis verbis negatiuis, quasi permisisse legem magis, quam proh.buisse,l. 237.de verb sig.cui congruit Philosophorum definitio: (duæ negationes vel priuationes vnam affirmationem effiunt) Interdum duo abnutiua magis negant, & ponuntur (vt Deme. ait in Sophoc.) εἰς ἄρτοι μείζονα ad maiorē negationē) Vlp.in l flum.24.in pr.vers.quis enim dubitat,ff.de damn.iusect.Nemine nihil faciente,vt Lucil.Nil neminem habere & Cato, Lapideo sunt corde multi, quos non miseret nemius, Cuia.10.obs.26 Gotho.not.in l.1.circ.fin.C.com diuid Fest. etiam abnutionis vocem vsurpat lib 9. In, nō semper abnutionem significat, sed interdum etiam pro additamento ponitur.Sic n.hæc postrema verba lego, quibus significat vocē In,plerunq; incrementum addere verbis,quibus præponitur, vt ex his,quæ illic affert,exemplis,patet,Briss.Prat Hot:

AB officio iudicis proficisci, hoc est impetrare & exercere apud iudicem, vt de cautionum formulis ac prætorijs stipulationibus dicitur: Spieg.

ABOLERE,est in desuetudinem abire, Isid. in e fuerunt, §. paulatim 7.distinct.vel potius

ABOLERE,est tollere & infirmare,& delere in const. Iustin.in l. 1.& pr.c.comm.de legat.Prat.

ABOLERI accusatio. Aboleri item nomen Rei dicitur, cū accusatio inepta crimenq; perimitur,Reiq, nomē de Reis eximitur, l.3 ff.de accus. l hi tamen 11 §.eo. l.1. §.accusationem ad SCtum Turp. sic aboleri nomen suum petere,idem quod se à iudicio absolui petere,l.3.§.vl.de accus.Suet.in Ang.c 32.Diuturnorum reorum, & ex quorum sordibus nihil aliud quam voluptas inimicis quæreretur, nomina aboleuit: conditione proposita,vt quē quis repetere vellet,per periculū subiret. Br. aboletur accusatio, i.petimitur,extinguitur,d.§ accusationē.

ABOLERE delicta prioris matrimonij, abolere testamentum, decretum,memoriam,effigiem,Briss.ex ll.ff.Suet.& Tacit.

ABOLETVR actio iniuriarum dissimulatione: condemnatio per indulgentiam: nomē rei: Reorum crimina,indulgentia: aboletur iniuria,turpitudo.Briss.ex ll.& C.& ex Plin.Sueton.

ABOLETVR accusatio,cum accusationis institutæ persequendæ necessitas accusatori remittitur.Aboletur nomē Rei, cum is de Reis eximitur, abolitione publica vel priuata interueniente,l.1.§.vlt.Briss.edit.vlt.

ABOLITIO,criminis extinctio,accusationis institutæ extinctio qua reorū numero reus eximitur, & accusationis inscriptioniq; memoria aboletur: quæ abolitio & reis delatoribus vel accusationem instituētibus olim dabatur l.14.§.1. ad Turp.l. 34.§.1.ff.de ritu nup.vel vt Oldend.tradit; Abolitio est accusationis institutæ peremptio, vel absolutio,cum quis nomen alicuius accusauit,& accusatio, omni inscriptione iam facta, in totum aboletur,remissa necessitate accusādi.Et debet impetrari à principe, vel iudice, ab illo sc.qui aliquā accusationem instituerat,& in ea se inscripserat: talis [illegible] citra infamiam desistere non potest,nisi absolutionē impetrauerit.Sed quando talis impetrat, vt desistat, & vt illud, quod per accusationē inchoatum erat,deleatur,rite fit. Ea fit triplici modo: Primo publice (hanc etiā generalem vocant abolitionem: in tit de general.abolit.C.Job diem insignem,aut ob publicam gratulationem,vel ob rem prospere gestam, vel ob lætitiam aliquam vel honorem domus diuinæ.l.7.8 9 12 ad Senatusc. Turp.l.4. §1 de bon.lib.quā Const.lib.1.ἐγκλημάτων δημοσίων λύσεις, publicam criminum abolitionem appellat. Eaque vel SCto,vel à principe dabatur, l.12. ad SCtum Turp. l 2.C. de gen aboli. quemadmodum à Constantino ob natiuitatem filij Crispini, factum legitur. Et hoc casu durantibus ferijs, accusationes omnium criminum, paucis exceptis, de quibus in l.antepen.& pen.ff.ad SCtum Turpill. obolentur,ne quisquam tempore lætitiæ in sordibus sit & luctu.Sed ferijs finitis, vltra triginta dies vtiles accusatio repeti potest, l.1.l.aut priuatim 10.l.12.& l.15.§.fin. ff.ad Senatusconsultum Turpi. Paul.sentent.lib. 5. tit.17. Secundo fit abolitio lege, mortuo scil.reo, vel accusatore, vel iusta causa,morbo scil. impedito quominus

Digitized by Google

quo minus accusare posset, d.l.10. & 15. §.si propter, l.3 in fi. ff de accusat. Tertio fit priuatim, actore vel reo postulante, d.l.10.& 2.C.de abol.accusatore postulante (ait Briss) ex eo quod per errorē,temeritatē,calorem,facilitatemve ætatis ad accusationem prosilierit. Est autē postulā la ab ipsismet præsidibus:& quidem pro tribunali, non de plano, sed causa cognita concedi debet, d.l.1. § abolitio. ad Turp.in causæ autē cognitione versatur, an reus adsentiatur abolitioni, an non calumnioſe instituta sit actio; nam neque aduersario inuito, neque calumniantibus, hoc est indulgendum, l.fin ff.ad SC. Turp.vbi Vvesemb Paratit l.2.3 C de aboli Porro impetrata abolitione is qui desistit,accusare amplius nequit, nisi ex indulgentia principis l.1.2.3.C.eo.Cuia.ad Iul Pau.sent lib.5.t. 17.duplicem facit tantum abolitionem,publicā & priuatam, publica fit nullo postulante, autore principe vel senatu, ob lætitiam aliquam.Priuata fit eo postulante reo ex certis causis aut postulante accusatore.Briss.Hot.Spieg.Prat.Nebr.

ABOLITIO distat ab Amnestia,siue oblionis lege: quod post *aperta* accusatio instituti vel repeti nō potest. Post abolit. publicā intra diē 30. etiā ab eod.repeti potest,l.1.C.de gener. abolit.l.aut priuatim ff.ad SC.Turp. Post priuatā vero abolitionē ab alio repeti post reus, ab eodem non potest, l.38. de accus l 1.C.de abolit.vide Cuia ad 5.Paul.sent.17.in prine.

ABOLITIO accusationis non datur fallaciter accusantibus, aut calumniatoribus,l.3.in pr C.de abolit.l.9. ff.de calum.

ABOLITIO ex iustis causis fieri debet: ideoq; corruptione rei accusati obiecta, nulla est,l.2.in med C.de abol.adde l.8.9.10. 12.14.& seqq.& Goth not.ad singulas illas ll ad SC.Turp.

ABOLITIO generalis processus præsentes concernit, non futuros.l.1.C de gen.abol. Eaque reos liberat quidem, sed notat tamen,h.e.pœnæ gratiam facit, infamiam criminis non tollit,l.3.& ibi Goth de gener.abol.7.C.de sent pass. l.16.ad Turp.Contrarium apparet l.1.§.10 in fi.de postul.Goth.

ABOLESCERE,pro euanescere, & in desuetudinem abire. Spie.

ABOMINARI, vsurpatur generaliter pro detestari, teste Rotero.

ABOMINARI, est omen auertsari, veteribus faustum aliquid & mali ominis deprecantib. atque auersantibus hæc locutio in vsu fuit Hinc apud ICtos:

Quod ABOMINOR dictum videmus,pro eo quòd Cic.crebro sic extulit: Quod Deus omen auertat, detestetur,obtuat.Scæu. in l.Lucius 85.de hær.inst.Si mihi Tit.hæres esse noluerit,aut quod abominor,prius moriatur,&c. Terent,in eandem sentiam dixit:Quod dij prohibeant.Hot.Briss Prat

ABOMINATIO à D.Hier.in Hom.appellatur seruitus idolorū. Largius tamen sumitur in cōmuni vsu loquendi,pro qualibet re turpi, & abominabili.Vnde dicitur,Abominatione populi c.tua nos extr. de cler. ægro. Alibi abominatio dicitur eleemosyna Deo facta de rapina,simonia,vel vsura,c.non est putanda,1.q.1.c.scriptum est, 14.q.5. Olden. ¶ ABOMINATVS dicitur;qui sacris interdictus,excommunicatusve est, Alc.in l.pecuniam 36.ff.si cert.pet.Is Bud.in forensi dicitur abdicatus à magna matre,in l.reddentes,C.de sum. Trin.Ab Ecclesia extorris. Et hoc sensu abominationem recte dicemus excommunicationem. Spieg.Olden.Prat. ¶ AB omnibus heredibus legarum ita erat: Quisquis mihi hæres erit, damnas esto Titio dare centum:interpretatur ab Vlp.in l.4.5. fin.& l. 104.in pr.ff.de legat.1.Spieg.

AB orbita Varro dixit, quod non alienum est à via & instituto, sed ex consuetudine & via Adrian. Turn.lib.aduers.12. c.16.

AB Aboriginum seculo.vide sup.AB.

ABORSVS & abortus distinguūtur à Nou.Mar.vt sit aborsus,qui est imprimis mensib.cū conceptio facta est: Abortus, prope tēpus pariēdi; tunc n. moritur.q; nascitur. Porro procurare aborsum, homicidij species est:de quo DJ.præsertim Alber.in l.qui in vtero.ff.de stat.ho.Spieg.adde cā.cōsuluisti, caus 2. q. 3.&c.quod vero non eū c.seqq.caus.32.q.2.& c.sicut ibi.

ABORSVS venter (qui & abactus) Paul.li.4.sent.tit 9 §.6.partum facere non videtur, l.2.& ibi Goth.C de posthu. hæred. Et id eo vt ad d.lòc. Pauli annot. Cuia. abortu facto finitur missio in possessionem,l 1.in fi.ff.de ven.in poss.mitt.

ABORTO (in Nou.Leon.31.) pro immaturū fœtum edo,vsurpat Var.li.4.Columellæ vero Abortio pro eodē est,vt & Aborrior deponens.Spieg ¶ Abortus,vel abortum,vel abortio, eadem sunt:& his omnib. generib. hoc nomen substantiuum variatur,l.30 §.quòd dicitur 2.ff.de acq hær l.38 §.qui abortionis, ff.de pæn.Dicitur autem fieri,cum mulier ante tempus partū edit,vi ventri illata apud Vlp.in l.1.§ toties.vers.idem erit 4. de vent.in poss.mitt.Briss.Prat.Abortum tamen grauidæ mulieris etiam dici,quod non sit tempestiue ortum,Sext.Pomp. autor est. Spieg. vid.omnino Gœd.com.de V S.ad l.1.nu.32.

ABORTIVVS est puer,vel alter fœtus, ante præfinitum tempus natus: & ideo sic dicitur, quod non oriatur, sed aboriatur & excidatur,secundum Isid.lib.10.Ety. Old.Hinc Abortini, qui aborsu nati sunt.Spieg.

ABORTIVA officatio,quæ auortire facit.Plin.Officatio quidem in caixa lethalis est,sicut sternutareà coitu:abort iuū.Censetur autem abortiuus partus, si quis nascatur quinto aut septimo mense:cum genuina iusta, & legitima nō sit receptio,nisi septimo mēse,& deinceps,l.septimo mēse, ff.de stat ho.Spi.

ABORTIONIS poculum dare,lege poculum.vid. Gœd. d.n.32.

ABORTIONIS voluntariæ pœnam vid.in Nou.Leon 31.adde l. 8.de ficar.l.39.de pœn.Nou.Inst.22a.16.§ 1.& Nou.117.

ABORTVS vxoris non corrumpit mariti testamentum.l 2.& ibi Goth plur.alleg.C.de posthu.hæred.inst. ¶ AB ouo.vid.supra in vocula AB. ¶ ABPATRVVS idē qui patruus maximus,h.e. abaui, abauiæ frater, l.3. ff.de grad. §. sex grad. inst. de grad. Hot.Pr. ¶ ABre,abs re,modo sine causa, frustra: modo significat prætet siue cōtra vtilitatē, aut sine vtilitate,l si quis seruo alieno,sub fi C.de furt.l.consentaneū, C quom & quando iud.Huius contrarium est,B re,i.ad vtilitatem,Spieg Old.

ABREPTA res vi: abreptum mancipium: abrepti parentibus liberi, Briss.ex ff.& C.

ABROGARE est destruere,vel delere in totū & infirmare,Fest.l.

ABROGARE etiā publicare & auferre sonat.in Constant. const. l.si quis ad sc. C. ad l. Iul.de vi publ. Abrogare interdum est addere aliquid: Prat. ¶ ABROGARE legi & legem dicimus. sed vsitatius accusatiuo iungitur.Modest de verb.sig.Spieg.

ABROGARE legē idē est quod tollere,siue ātiquare,quia à magistratu,qui eā potestatem habet, populo interrogato, an velit, iubeatq;eā legē tolli, illo annuēte antiquatur tollituq; quēadmodum eod.populo interrogato fuerat promulgata: vnde & lex plerūq;dicitur rogotio: vtsit Abrogare legē sic populū rogare,vt ne aliqua lex valeat & omnino tollatur.Neq; n.cū lex abrogatur,aliud agitur,quāq; rogatur,quomodo eā abrogari oporteat:vt Balduin. in suæ Catec.1.part.sub fi.ostendit. Ci.li.2.de ll.Ras,inquit,tu leges rogabis, quæ nūquā abrogētur.Liu.li.22.Pleb.scitū primus ego antiquo abrogo.q; Est itaq; abrogare legē idē prope quā derogare: IC tñ de V S inter vtrunq; verbū nonnihil distare facit. Derogatur, inquit legi, cū pars detrahitur,abrogatur,cū prorsus tollitur. Addit u abrogari,cū, vt dixi, prioris legis infirmādæ causa promulgatur altera sermonis Latini ignari,vulgari vo e decepti,pro eo esse debet abrogare siue derogare legē, ipsi reuocare dicunt, cū sit reuocare,vt autor est Var.de ling.Latin.rursus in cor vocare,h.e.reuocare. Iuuenalis de Domitiano,qui legem Iuliā iam obliteratam,dormientemque excitauerat,sic inquit:

Qui tunc leges reuocaret amaras
Omnibus atque ipsis Veneri martique timendas.

Virg 1.Æneid.

Reuocato à sanguine Teucri.

id est,renouato, quippe qui iam propemodum extinctus erat Nebr.adde Ræuard.ad leg 12.tab.c.1.

ABROGARE,Derogare Exrogare,Obrogare, diuersā habent significationē separatamq;in antiquorum autorū libris.Ci.li.3. ep.ad Att.Octo nostri Trib. pl.caput posuerunt hoc: Si quid in hac ratione scriptum est,quod per leges plebisve scita,h.e. q; per leg.Clodiā promulgare, abrogare, derogare, obrogare sine fraude sua nō liceat.Abrogatur; vero legi interp.Modest. in l.derogatur 102. de verb. sig. cū lex prorsus tollitur. Derogatur ei,cū pars detrahitur,Vlp.in Inst. t.1.Lex aut rogatur.i. fertur,aut abrogatur,i.prior.lex tollitur;aut derogatur. i. pars primæ tollitur,aut subrogatur,i.adiicitur aliquid primæ legi, aut abrogatus,i mutatur aliquid ex prima lege. Festus autem derogare ait esse detrahere, Exrogare, ex lege vetere aliquid eximere per legē nouam Obrogare.legis prioris infirmandæ causa legē nouam ferre. Quemadmodū apud Suet.Claudius capiti Papiæ Popææ legis abrogasse edicto dicitur. Quint. declam. 264. Quoties de iure populi agitur,apud populum cui mutare, cui abrogare, cui ferre, quas velit, rogationes licet Briss. Derogatur autem legi, vel abrogatur, tum expresse, tum tacite,morib vid.seu consuetudine: non solum suffragio legislatoris,sed & tacite consensu omnium per desuetudinem l.32.de leg.Briss.& Gœd.ad l.102 nu.2,3 de verb sign.

ABROGATIONIS variæ sunt causæ,i.Consuetudo cōtraria.in l. de quib.ff de li.c.in istis §.leges 4.di.2.Constitutio cōtraria,exēpla reperies in multis.Inst.Nou.3.Causæ cessatio, c. Neophit.& ibi gl.in verb.causa 61.d.l.adigere. §. quanti. ff de iur. patron.4.Loci varietas,c.fi 31 dist 5 Tempus c non deber.de consan & affin.6.Rigor,gl.in c.fraternitatis 34.dist.7.in specie,c.legi 16 q.1.8 Maius malum inde sequens, c.verum hoc. 14.dist Prat. Et fusius de causis Rebuff.in l.derogatur 102.de verb.sig.Item enumerantur in c.vl.§.hæc etsi legib.4.dist.

ABROGATAS leges cōstitutionesve recitari,aut offēdi,aut citari vetuit Inst.in l.1.C.de vet.iur.enucl.Ratū tamē necessaria videtur notitia,Isid.in c.fuerunt 7 dist.Prat ¶ ABROGATO iure in iudicio vtens,falsi reus est,Const.ad Sen Mag § 19. col.2.

ABROGARE nōnunquā ad magistratū,imperiū & alia refertur; capiturq;pro adimere,abdicare,abolere, irritum facere,extinguere,l.nec mandato,§.1 ff.de tu.& cur dat.vbi dicit.q; furor nō abroget magistratū Sic abrogare magistratū alicui dicitur qui legē fert ad populū vt is magistratu suo spolietur. Cic.in Cor.Nec vehementius est offēdere se laturū inuito collegæ, q;

Digitized by Google

ipsi collegæ magistratũ abrogare, in l. si quis fundũ, in fi. dicitur: bonib. omnib. abrogatis, C. ad l. Iul. de vi pub. Hor. Reb.

ABROGARE per Saturam, forma est loquendi in sanctionib. LL. adscribi solita, authore Fest. hoc modo: Neue per Saturã abrogato, aut derogato, i. vt Cuia 14. obs. 7. explicat, ne commistis reb. plurimis abrogato, ne confuse, sed specialiter, explicare, diserte Cuiac.

ABRVMPI iura l. 32 §. vlt. ff. de hæred. instit. Briss.

ABRVPTVM lucrum, cuius meminit Vlp. in l. 1. §. 3. quar. rer. act. non det. interpretatur Accurs. ibi Subreptum: cuius sententiã probasse videntur Alberic. & Olden. in lexic. applicantes abruptum, i. turpiter acquisitum. Sunt qui interpretentur præceps & præter spem obiectum. Tu vide Græcos interpretes in eum Vlp. locum: Bud. tamen abscissum & præcisum. ἐ ἀπότομον, videtur interpretari, l. 4. §. 8. ff. de re milit. Prat.

ABRVPTA, dura, præcisa, abscissa, can. de viro 12. q. 2. Prat.

ABS.

ABS, Prępositio ablativus, idẽ quod à vel ab, à Græco ducitur ἀπό. Significat autem retractionẽ in partem posteriorẽ, Fest. lib. 1. Eadem M. Cic. temporib. in accepti tantũ tabulis vsurpatur, cum eius nomẽ præscribebatur, vnde accepta pecunia in Codic. referebatur. hoc modo: Abs T. Pomp. accepi H.S. decem Cal. Maij. Qu. Hort. Qu. Metell. Coss. Cic. in Orat. vna præpositio est ABS, eaque nunc tantũ in accepti tabulis manet: nec his quidem omnium: in reliquo sermone mutata est, Pompo. tamen in facti stipulatione vsus ea est in l. si ita stipulatus 14. ff. de verb. obl. & in nominis emptione, Sal. Iul. l. multum 19. ff. de hær. vel act. vend. Prat. Hot. Spieg.

ABSCEDERE est recedere, in l. vnica, de colon. Palæst. lib 11. C.

ABSPVLSVS, ab aliquo pulsus, repulsus, retropulsus. Corn. Front.

ABSQVE & sine habent similem significationem, quæ est negatiua, vt absque iniuria, l. omni nouat. C. de sacros. eccles. Est vbi pro præter, & exclusiue ponitur.

ABSQVE proœmiis & affectibus, est nulla verbosa vti prælocutione, remq; vt est, simpliciter proponere, vt imprimis exigunt Tribunalia. Quin & Athenis interdicebat præco dict. in concione, ne vel præfatione, vel effectibus vterentur, rem modo exponerent ἀπὸ προοιμίων καὶ πομπῆς. Spieg.

ABSQVE priuatiuum est, vt in l. minus. C. de acq. poss. Quando que exclusiue, quandoq; inclusiue ponitur, vt notat Arch. de procur. c. qui generaliter in 6. Interdum præter sig. hæc dictio vt in c. clericis, de immu. eccl. in 6. Interdum vero negat, & maxime in positionibus & articulis, Bart. in l. inter stip. de verb. obl. l. omni nou. C. de sacros. eccl. ex vocab. antiq. vide supra post vocabul. ABS

ABSRE vide supra.

ABSCEDENTEM vsumfructũ, h. e. χωρισμόν, i. e. seiunctũ: de tractum, interpretatur Theoph. §. ne autẽ Inst. de vsufr. Prat.

ABSCISA spes, id est, adempta, l. 35. de euict. Briss

ABSCISE, vel abscisse, pro eo quod est, fixe & determinate, in l. semper 5. §. 2. ff. de iur. immun. Demonstratur varie, inquit Callistr. nec Abscisse, numerum liberorum ad excusationem municipalium munerum prodesse, ex rescriptis D. Ælij Ver. i. e. non præcise & fixe: quia non est numerus status, qui immunitatem præbeat. vid. Bud. in l. qui cum auo. §. non omnis, ff. de re mil. Idem valet quod Græcum ἀπερίτμως. Igitur non abscisse i. e. non exacte, præcise, imperfecte, ὁ plene, nõ certa & cõstanti definitione, nec ad vnguem Vsurpat hoc verbũ sæpissime Val. Max. pro seuere & rigide: metaph. à rupib. & aliis locis præfractis ducta. Spieg. Briss. Prat. Hot. Old.

ABSECTA & coniuncta contraria sunt, l. eis quidem. qui mil. nõ poss. lib. 12. C.

ABSENS (vide supra abesse) is dicitur, qui non est in eo loco, in quo petitur, l. absentem 199 de verb. sig. diciturq; quis, pro diuersitate subiectæ materiæ & tractationis, variis modis absens, secundũ Accurs. in l. præsens, ff. de procur. vt in iudiciis.

ABSENS dicitur, qui in iure non est, l. 4. §. Prætor ff. de damn. infect. qui à tribunali abest, l. non tantum. §. abesse, ff. de fideicom. lib. Item qui extra territorium ius dicentis, l. hæres absens, & ibi gl. de iud. vide supra abesse.

ABSENS est, qui extra prouinciam, l. fi. §. vlt. C. de bon. auth. iud. Similiter qui non est in eadem prouincia, absens dicendus, vt in l. fi. C. de long. temp. præscript.

ABSENS etiam is est in legum dispositione, qui longe abest, Alciat. in l. mulieris §. abest. de verb. sign.

ABSENS dicitur, qui est extra vbis contienti a, etiamsi non sit trans mare, dummodo sit extra ciuitatem, l. colleg. 173. §. 1. & Labsent. 199. de verb. sign.

ABSENS etiam quibusdam dicitur, qui non facile potest inueniri, quemadmodum præsens, qui facile potest inueniri; citant l. aut præsente. C. de fideiuss.

ABSENS quoque dicitur, qui non est in domo, l. de pup. § si quis ff. de nou. ope. nun. Sic episcopus dicitur absens, qui nõ est in domo episcopali, cui forte desideramus quippiã insinuare, vt alios actus penes illum tanquã Episcopum exercere. Et alius quilibet beneficiarius, quãdo non debitã præstat residentiam in suo beneficio, dicitur absens. gl. in c. resid. c. absens, de coll.

ABSENS in distributionibus quotidianis habendis dicitur, qui non est in eo loco, in quo dantur; licet alibi forsan in Ecclesia esset, c. 1 & per tot. de cler. non resid. in 6.

ABSENS is quoque habendus est, qui in vigiliis castrisve vrbanis militat, l. si maritus, ff. de adult.

ABSENS in materia præscriptionum is dicitur, qui non est in eadem prouincia, ceu territorio, § 1. Inst. de vsucap. l. si Cod. de long temp. præscript.

ABSENTES in stipulationibus dicuntur, qui se inuicem exaudire nequeunt. §. item verborum. Inst. de inut. stip.

ABSENTES dicuntur, furiosus, demens, pupillus, adolescens, quanquam corpore præsentes. Iuris etiam interpretatione sententia coram illis ferri non censetur, l. diem proferre. § coram, ff. de recept. arb. Furiosus tamen modo absentis loco est, modo non est, l. 2. de procur. Secus l. 2. §. 3. de iur. cod. Conciliationem vide apud Oldend. in sua copia: Sed de his omnib. vide Goth. not. ad l. 173. & 119. de verb. sig. & Cuiac 17. obs. 34. adde l. 13 §. 1. ff. eod. l. 5 & 6. ff. de procur.

ABSENS esse videtur, qui declinatoriam fori habet, l. necnon 18 §. 4. ex quib. caus. mai. Item qui non consentit, vel ignorat, non intelligit, quod agitur, licet præsens sit, d. l. 2 § 3. vbi Goth. de iur. cod. l. 14. l. 1. ff. de auth. & consens. tut.

ABSENS reus causas absentiæ per procuratorem reddere potest. l. absens de procur.

ABSENS defendi non videtur, si actor vltro interpellat, ne quisquã se defensioni offerat. l. ergo scienti, ff. ex quib. caus. mai.

ABSENTEM esse aliud est, quam haberi pro absente Bart. in l. si maritus 2 § 1 ff. de adult. & quæ absentia prodest, Bart. ibid. & quæ absentia iuuet absentem aduersus gesta contra eum, Bart in l. absentem 5. de pœn.

ABSENS Reip. causa tandiu absens habetur, donec finitum sit Reip. officium, & donec commode redire possit, præfixo illo tempore redeundi Zasius §. rursus, Inst de act. Spieg.

ABSENS vel ob necessariam causam, vel lucri sui gratia, quatenus sit restituendus, leges eleganter distinguunt, l. vlt. ff. de in integr. restit. l. 1. C. ex quib. caus. maior. l. quia C. de procur. l. necnon & l. sed & si, § 1 ex quib. caus. maior.

ABSENS contumax pro præsente habetur, Nou 19. c. 9 Ideoque appellare non potest, nec sententiam eiusque effectus retractare, tametsi fideiussores ollerat, C. lib. tit. 65. l. 1 & C. lib 3 ti. 1 l. 11 §. 5. in fin.

ABSENS per contumaciam. si bonam causam habuerit, nihilominus vincet, l 73 ff de re iud.

ABSENTIS causa quandoque potior est quã præsentis, d. l. 13. §. 2. & ibi Goth. in verb. & præsẽte reũ absenti actori, C de iud.

ABSENTIARVM genera quinq; cõstituit Accurs. l. vlt. ff. de in integr restit. Prima est probabilis & necessaria, vt in milit., qui Rei. causa abest. Secũda est probabilis tãtũ, vt studiorũ. Tertia necessaria tantũ, vt in relegato. Quarta voluntaria, siue cõtumacia. Quinta per cõtumaciã Bud. in tria tã ũ genera referre videtur in foren. Iustã & causariã, probabilẽ & liberam Prat.

ABSIDES sunt lances rotundæ escariæ: quandoq; & tabulæ sũt, l. cum aurum 19. & 6. & ibi Goth. ff. de aut. arg. &c. leg.

ABSIMILIS, pro dissimilis, C. lib. 6. tit. 57. l. 12.

ABSISTERE, Bud. in foren. est supercedere, quo significatu videtur etiam T. Liui. lib. 8. ad vib. cond. accepisse rat.

ABSOLVERE forense verbum, significat iudicio se liberare, apud Iul. l si ex duob. 14. §. 1. ff. iud. solu. & Paul. in l. si in re. in fi pr ff. de nox. act. Prat. Absoluere est innocentem iudicare, vel pronuntiare: Briss.

ABSOLVERE iudicio, & absoluere se iudicio ab aliquo, pro liberare, non vexari molestia iudiciali. Sic absolui ab aliquo liberari ab ea controuersia, quã ab aliquo patiebatur, l. 14. ff. iud. S. Iui. Iauolen. in l. fullo 90. ff. de furt. l. si in re 19 de nox. act. Cic. pro Comœd. Iudici hic denuntiauit, absolutus est. Cur de fundo decidit, & iudicio non absoluitur? Cur tam imperite facit, vt nec Roscium stipulatione alliget, neq; à Fannio iudicio se absoluat? Absolui tutores, i. liberari. Absolui tutelæ, l. 3. de rec. arb. Absolui actione, iudicio, pœna: Br ex ff. ll.

ABSOLVERE reum non licet, absentibus & non citatis accusatoribus: secus si per contumaciam absentes sint. l. 4. & ibi Gothofr. C. de accus. vide Cuiac 20. obs. 11.

ABSOLVTVS iterum accusari non potest de eodem crimine, nisi suo dolo absolutus sit (tum enim prima actione conueniri potest) l. 25. ff. de dol. mal. vel nisi probetur, priorem accusatorem prævaricatum fuisse, l. 11 C. de accus.

Deinde ABSOLVERE aliquem, est reddito illi pretio dimittere. Vtrum quod ligati sint, quibus debetur aliquid, vt putat Donatus, an quod appellandi, flagitandique negotio ac molestia creditores liberentur? Sic

ABSOLVERE creditorẽ, pro satisfacere ei, cũ pecunia soluta dimittere, eleganter dixit Iurisc. Iultus in l. & in contraria 37. ff. de vsuris, & in cõtraria, inquit, negotiorũ gestorũ actione vsuræ veniunt, si mutuatus sum pecuniam, vt creditorem tuum absoluam: vulgo expedite dicũt. Eodem sensu vsus est

quoque

Digitized by Google

tuoque Terent. in Adelph. act. 2. Scen. 4. Æsch. Ego ad forum ibo, vt hunc absoluam. Sumptum è Græcorum consuetudine videtur, qui ἀφιέναι ἐκ ἀπαιτήσεως dicunt. Itaque absolui dicitur creditor, cum sibi æs creditum soluitur ære. Hot. Prat. Spieg. Old. Hinc absolutio pro liberatione debiti. lib. 1. de accept. Briss.

ABSOLVERE pro absolutum ostendere & declarare, exponit gl. in c. ex diligenti. de Simon. c. 2. de iureiur. c. audiuimus. 24 q. 1. Prat. Oldend.

ABSOLVERE pignus apud Paul. 2. recep. sent tit. 5. accipitur pro eo quòd est luere pignus. Creditor, inquit, si simpliciter sibi pignus depositum distrahere velit: ter ante debitori suo denuntiare debet, vt pignus absoluat ne à se distrahatur. Sunt tamen, qui ibidem Luat legant. Hot. Prat.

ABSOLVERE pro reconciliare sumitur in cap. ad mensam. §. pen. 11. q. 3. Old.

ABSOLVERE id, de quo quæritur, est satisfacere quæstioni propositæ, l. 19. §. 1. de manum. test. Brisso.

ABSOLVTA causa & ambigua opponitur, l. 3. § causa. D. de Carbo. edict. Absoluta donatio, quæ ita proficiscitur, vt nullo casu reuocetur, l. 3. D. de mort. caus. don. Briss.

ABSOLVTI iuris est, l. 12. C. de collat. & Absolutissimi, l. 6. C. de bon. præscript. l. 1. ex delict. defunct. & Absolutissimum est, l. §. inter D. vti possidet. Absolute responderi, l. 13. §. vlt. C. de ann. leg. Brisso.

ABSOLVTA, completa, ad finem perducta: sic post absolutum, dimissumque iudicium, l. 3 in fin. C. de fruct. Briss.

ABSOLVTA etiam dicuntur lecta, & à partibus approbata: vel absoluta, subscripta: sic exponitur Inst. de empt. Astipulatur Imp. Iust. in l. contractus. C. de fid. instr. Spieg. Sacris paternis absolutus, manu paterna liberatus, l. 1. §. 2. C. de anna. except.

ABSOLVTE accipitur pro eo quod est in vniuersum, in totum, vt in c. beneficium, extr. de reg. iur. in 6. Item absolute, id est præcise, c. contra Christianos, extr. de hæret. in 6. Aliquando exponitur absolute, id est, libere, vt in Auth. de mand. princ. §. sed neque, Prat. Old. Spieg.

ABSOLVTIO ad cautelam, irrita est in foro ecclesiastico: de qua plene scribit Host. in summa, tit. de senten. excom. & vide hic plene Alberic. in suo Dictionario in dictione Absolutio. Verum absolutus dolo suo actione prima conueniri potest, l. cum à te. ff. de dol. mal. Spieg.

ABSOLVTIO ad crimen relata pro liberatione à crimine.

ABSOLVTORIA esse omnia iudicia Iust. scribit § fi. de Inst. de perpet. & tempor. act. [codicil. in pr.

ABSONANS à iuris ratione non est codicillorum vsus, Inst. de

ABSTINERE se administratione: ab omni sorte: abstinere causa: commodo: ornamentis: fidei commisso: legato: diuinatione: gestu tutelæ: honotib. petitione honoris: prouincia: vrbe: locis interdictis: interrogatione: xenijs: negociatione: venditione: ordine: matrimonio: nuptiis: à priuigna & nouerca. Briss. ex A. & C.

ABSTINERE se dicitur filius: sed abstinere pupillus, absolute. Item ABSTINERI pupillus ab hæreditate patris, seu paterna, vel ABSTINERE se hæreditate patris: & tutores pupillum pupillamve abstinere bonis patris, Briss. ex ll. ff. & C.

ABSTENTI voce nostra memoria Ritius Neapo. qui regum aliquot vitas per epitomen collegit, & ante eum D. Cypr. pro excommunicato vsurparunt. Prat. ICti Vlp. & Afric. vsi sunt pro eo, qui se bonis paternis seu hæreditate abstinuit. Vlp. in l. si quis caut. Et interea, inquit, pupillus adoleuerit, aut mortem obierit, aut etiam abstentus sit hæreditate, Afric. in l. tutor pupilli ad Vellei. Et cum paterna hæreditate abstinere vellet, mandato vxoris defuncti, quæ mater pupilli esset, abstento pupillo, solam se hæreditati immiscuisse: Spieg.

ABSTENTIO, vide Aditio.

ABSTENTVS, qui tutoris authoritate ab adeunda hæreditate reuocatus est. Scæuola in l. pen. ff de aut. tut. An secundũ hæc acta adolescens à bonis patris abstentus sit: respondit, proponi abstentum. Vlp. in l. 1. in fi. ff. vt in poss. leg. Si certum sit repudiatum, vel omissam hæreditatem, vel abstentos necessarios hæredes: Hotom.

ABSTINENS, suo contentus, qui non rapit aliena. Continens vero dicitur (vt Arist. voluit, teste Io. Petro Valla) in esca, potuque ac libidine, nec non ira. Spieg.

ABSTINENTIA opponitur repacitati. Abstinemus. n. ab alienis, cũ nulli vim inferimus, nil cuipiam eripimus. Est igitur abstinentia in viro innocente: continentia in temperante. Notũ Ouidij carmen: *Est virtus placitis abstinuisse bonis.* Spieg. Scal. lib. 3. poetic. Abstinentiam bis ponit pro continentia à Venere & libidine.

ABSTINERE generaliter dicitur, quando aliquis se ab aliqua re cohibet, quasi se tenens ab illa re, l. de pupillo. § qui nuntiat. ff. de noui op. nun. ibi, interim abstinendum est. Sic patronus, qui sibi in testamento liberti legatũ adscripsit, abstinere iussus est l. si quis legatum, §. si patronus, de fals. Sic relegati siue in insulam deportati, locis interdictis abstinere debent; l. relegati, ff. de pœn. Alijs quoq; personis adaptari potest: vt si negotiatione quis abstinere iubeatur, l moris. §. sunt autẽ ff. de pœ. Et constitutum est, eum cui patria interdictum, etiam ab vrbe abstinere debere, l. relegatorum, §. constitutum, ff. de interd. & rele. Item & is qui honor. b. secundum te sententiam vti prohibitus est, si appellauerit, abstinere interim à petitione debet, l. reus, in fi. ff. de muner. l. 2. in fi. ff. de reg. iur. Ad alia quoq; pertinet hæc vox, vt exempla sunt in l. vnic. ff. nihil innouand. app. interpos. Sic abstinere vsu instrumenti, l. 8. in med. C. ad leg. Corn. de falsi. lib 9.

ABSTINERE honoribus in l. 1. de his qui non imp. stip. lib. 10. quemadmodum abstinere alieno, pro abstinere se ab alieno. Spieg Sic abstinere hæreditate, & ab hæreditate abstinere.

ABSTINERE dicuntur sui vel necessarij hæredes, Vlp. in l. 3. §. Seio, ff. de minor. l. 38. de acqu. hær. l 6. C. de leg. hær. Abstinere etiam dicitur emancipatus eidem, l. 2. §. 6. ad Tertyl. Sed extraneus, puta vxor, l. Lucius, 14. ff. de fideic. li. Dicuntur tutores abstinere pupillum, h. e. si eis authoribus pupillus se abstineat hæreditate, Pap. l. cum tutor, 18. ff de tut. & rat. dist. Scæuola l. pen. ff. de auct. tut. & l. 44 ff. de re iud. Hot. Prat.

ABSTINERE se hæreditate, & retinere hæreditatem, contraria sunt: in iisque solis ponuntur, qui sui & domestici hæredes appellantur: vti Iustin. docet sub tit. de hæred. qual. & differ. li. inst. 2. at extranei vel adire, vel repudiare dicuntur, vnde tit. lib. 6. C. de repud. vel abstin. hæred. Quomodo enim qui in familia sunt, quæ antiqua consuetudine hæreditatem significat adire, ac non potius retinere diceretur? Quare Vlp. in l. si patronus 12. sub fi. ff. de bo. lib. Adire dixit eum, qui cũ aliam in familiam, tanquam in coloniam demigrasset, nunc ad pristinã familiã reuocatur: retinere vero, qui in ea familia semper manse: qui, si nihil attingat, & ab omnib. reb. tẽperet, abstinere se dicitur: repudiare vero quomodo? eum, velit nolit, hæres fit, qua de causa necessarius appellatur, vt eo loco. Iust. docet: cum & viuo testatore, q̃is nihil minus cogitaret tamẽ hæres esset, vt l. in suis 2. de li. & po. Hinc illud Põp. l. imp. pub. 2. ff. de acq. vel omit. hær. Imperib. liberis, inquit, omnimodo abstinendi potestas fit: puberib. autem ita, si se nõ immiscuerint. Abstinere igitur in suo, est, quod repudiare in extraneo (quæ tamen differentia interdum cõfunditur. Briss. ex ll. ff.) tursus retinere vel immiscere, quod adire in extraneo: quæ omnia generaliter his continentur verbis, acquirere vel omittere, vt ex tit. ff. de acquir. vel omit. hære. lib. 26. Hotom.

ABSTRAHERE in seruitutem, quod & abripere in seruitutem dicitur: Spieg.

ABSTVLISSE dicitur etiam qui aliquid iudice autore recepit, l. venditor ex hæred. ff. de hæred. vel act. vend. Spieg.

ABSVMERE, subtrahere, consumere, sũptus in aliquid erogare: Quidam ex cohæredib. res aliquas absumpserunt, i. e. subtraxerunt, l. 19. & ibi Bal. C. famil. ercisc. l. 14. l. fi. C. de excus. tut. quod eam in rem absumptum fuerit (h. e. insumptum) reddere cogetur, l. 4. in fi. C. de vsucap. pro hæred. domini intentio, in istis nullo temporis longi spatio absumitur. Absumere fructus: species: Absumuntur arbores igne. Non absumitur quod in corpore patrimonij retinetur. Absumptum non videtur, quod in corpus patrimonij versum est. Briss. ex ll. ff. & C.

ABSVMPTIO pro consumptione sumitur ab Vlp. Videndum est, inquit, finito vsufructu, an pecunia quæ data sit, vel cæteræ res, quæ in absumptione sunt, condici possint, l. hoc Senatusconsl. de vsufr. ear. rer. quæ vsu cons.

ABSVRDVM quod omnium mentes aspernerentur ac respuant: græcè ἄτοπον καὶ ἄλογον. l. nam absurdũ. ff. de bo. lib. Spieg. Pr.

ABSVRDVM est plus iuris habere eos, qui possessionẽ quantaxat vsusfructus, non et dominiũ sũt adepti, Iul. ait. l. 3. ff. si vsusf. petit Absurde quid cõstitui, dici, & absurdius dici: Briss. ex l ff.

ABSVRDVM in iure non est relinquendum, l 3 post pr. C. de vsur. rei iud. l. 13. §. 1. C. de sent. pass. l. 2. in princip. ante fin. C. de const. pecun. vide Briss. lexic. edit. edit. vlt.

ABVNDAT flumen, poma, olera, flores, ligna: Briss ex ll. ff.

ABVNDANS cautela non nocet, l. 17. C. de test. Superflua nõ nocent, ibid. nisi sc. contra naturã actus adhibeantur, vel dolus subesse præsumatur. vid Goth. ad d. l. 17. adde l. 28. in pr. ibi ea quæ superflua sunt, minime debent intercedere, C. de testa.

ABVNDARE ad ea pertinet, quæ frustra adiecta sunt, aut superflua, l. 94. de reg. iur. Quæ abundant, non solent vitiare scripturas. Goth ad d. l. 94. & d. l. 17. ibi cum superflua. C. de testa.

Ex ABVNDANTI, pro frustra & superuacuo, Papiniano familiaris & propria locutio: l. 9. ff. de supell. l. 20. de manumiss. l. 12 §. si fundum, ff. de instr. & instrum. Briss.

ABVNDE patrimonium relinquere, apud Scæuol. in l. vlt. §. qui diuisam. ff. de legat. 2.

ABVNDAT non quod est superfluum, sed quod est copiosum & cumulatum: Redundat per superuacuum. vide Redundare: Spieg. Peculiare est illud: Abundat mandati quantitatem, pro Excedit, l 35. in med. ff. mand. Briss. Pareg.

AB VNGVIBVS incipere, est ordiri à leuissimis minimeque ad

Digitized by Google

rē pertinentib. Vnde prudentes iu lices admonere solēt cau-sidicos, vt omissis parergis ac frivol s agatur de causa. Spieg.

ABVSIVE exponit IC i e. per ab sionem, impropriè, minus pro-prie, in l. fi deiussor obligati, §. fideiussor. ibi nam licet minus proprie debere dicā tur naturales debitores, &c. ff. de fideiuss. Græcè καταχρηστικῶς dicitur abusiue, & καταχρήσεις abusio, & καταχρηστικὸν abusiuum, facit l. 2 §. testamentum autē proprie illud dicitur, quod iure perfectum est: sed abusiue quoq; ea testamenta appellamus, quæ falsa sunt, vel iniusta, vel irrita vel rupta, ff. quemad. test aper. l non aliter, in fi. de leg. 3. Ad id pertinet l nec seruus ff. de pecul. l. item prætor. ibi: non proprie, sed per abusionem, de suis & legit. hæred. Abusiue ergo & proprie opponuntur. Brisson.

ABVSIONIS nomen à pleriſque, vt atteſtatur Inſulan. in dubiū vocatum est, numquid recte significet corruptelam morum. Quantū autem ad obseruationē latini sermonis attinet, satis constat, eā vocem minime esse refutandā: cūm Cic li. 4 Rhet. veterū Abusionē verborū, Græcis καταχρήσεις dictam, posuerit inter exornationes verborū. Apud IC. per abusum verba re-gulariter nō accipiuntur, nisi aliter actus vel periret, vel elu-sorius redderetur, l. cum filio. de legat. 3. Nec vero abusionis vocabulū in significatione vulgati ita nuper vsurpatū primo fuisse, paret ex his verbis Aug lib. 1. de doct. Christ. c. 4 Nam vsus illicitus, non vsus sed abusus, vel abusio est dicenda. Rec-te tamen monuisse videtur Insul. pro corruptela aut licentia morum, non dicendū simpliciter Abusionē, sed adiuncto ali-quo verbo: vti abusio morum, abusio legum, abusio alienæ bonitatis. & sic de similibus. Spieg. Respublica Ecclesiastici nominis abusione non est lædenda. l. 8. in fi. C. de sacrosc. eccl.

ABVSIVA; Imaginaria venditio abusiua dicitur, & ficta, l. imaginaria, ff de reg. iur.

ABVTI veteres dicebā. pro eo quod est, vtendo cōsumere, con-ficere, extinguere. Cato de re rust. Linito vsque adeo, donec omnem caseum cū melle abusus eris. Cic. Ver. 3. Nisi omni tempore, quod mihi lege concessum est, abusus ero, queretere. Loquitur de legitimis horis accusatori ad dicendū præstitu-tis, quibus eum Hortensius non tantum vti, sed etiam abuti volebat: i. e. vsque ad extremū vti. Idem lib. de Inuent 2. Po-stremo quas ad defensionē rationes reo damus, iisq; accusa-tor ad alios ex culpa eximendos abutetur. Hinc apud IC. eæ res in abusu nō vsu cōsistere dicūtur, quarū vsus, nisi pereant, nullus est: siue quæ vtē do consumūtur. Vlp. in l. 5. § 1. de vsuf. rer. quæ vt, Si pecuniæ sit vsufruct. legatus, vel aliarū rerum, quæ in vsufruct. consistunt, videndum an cæteræ res, quæ in absumptione iunt cōsistere possint. Item: Quæ in vsufructu pe cuniæ diximus, vel cæterarū rerum, quæ sunt in abusu ea & in vsu dicenda sunt: sic abuti operam Ter. dixit, pro consu mere, vt obseruauit Turn. l. aduers. c. 8. & lib 22. c. 5. Græcis est καταχρῆσθαι. Hinc illud Cic. in Top Nō debet ea mulier, cui vir bonorum suorum vsufr. legauit, cellis vinariis & olearis plenis relictis, putare id ad se pertinere. Vsus enim nō abu-tur relictus est. Vbi Boet. Vsimur iis quæ nobis vtentibus per manent: ijs autem abutimur, quæ nobis vtentibus pereunt. Vlp. in l. plenum 12. §. 1. de vsu & hab Vsuarius horto, pomis, holeribus & floribus. & aqua vtetur non vsq; ad compēdium (i. e. lucrum) sed ad vsum: c. non vsq; ad abusum Horom. Adrian. Turneb. 22. aduers. c. 5 Donua. 4. comment. c. 4 Briss.

ABVTI proprie est alienum vsum re vti, quam in quem ea com-parata est l. 19 & 34. § 1. de vsuf. Non. Marc.

ABVSA, ait, dicuntur vtendo consumpta. Plaut. vbi isthæc, quæ dedi ante? Abusa sunt. Et inde

ABVSVS consūptionem, seu absumptionem per vsum, significat, l. 2. §. itē si iurauero. ff. de iureiur. Qua de causa ab vsu sepa-rati solet, qui earū rerū est, quarum substantia post vsū salua manet: cum abusus contra in iis ponatur, quæ vtendo absu-muntur, ac pereunt. Itaq; quæ res in consūptione sunt, vsuq; tolluntur vel minuntur, eæ in abusu cōsistere ab Vlp. dicūtur. in l. 1. & 5 § 1 & vlt. & de vsufr. ear. rer. Quo in numero sunt vinū oleum, frumentū, vestimenta, pecunia etiam numerata. quæ ipso vsu assidua permutatione quodāmodo extinguitur. §. cōstituitur. Inst. de vsuf. Plane in l. 12 §. de vsu & hab. Vsus & Abusus opponuntur alia ratione, quod vsus ad necessitatē referatur; Abusus largiorem licentiam contineat. Abutitur enim qui perdit & dilapidat, l. 15 §. consuluit. ff de petit hær. Briss. Vnde Abuti Prat. etiam perdere ac delapidare significat.

ABVTI est, re aliqua male vti proprieq; de rebus corporeis dici-tur Vlp. Mancipior. quoque vsufructu legato, non debet abu-ti, sed secundum conditionem eorum vti, l. si cum dotem. §. sin autem in fœuissimo. ibi: sed abutitur dotem, ff sol. matr. Rebuff. Spieg. Vbi nota: Abuti dotem; pro dote: vt abuti ope-ram, in prologo Andriæ Terent. Briss. in lib. Abuti verbo, est impropriè loqui, l. nec seruus de pecul.

ABVSVM nonnunquam sumi in bonam partem, affirmat Archid. in c. priuilegium 11. q. 3 quem gloss. sequitur in extrauag. ad conditorem, in verb vel abusū, de verb. sign. in extrauag. Io. 22. Ideo ius Cano. adiicit aliquid, non simpliciter dicens, abu-ti: vt abuti nequiter, in cap. sedes, de rescript. Pernicioſus abu-sus, e pernicioſius, de celebr. miss. vel detestabilis abusus, cap. si canonici. in fine de offic ordin. in 6. S mpliciter tamen prolatum regulariter sumitur in malam partem. P. Rebuff. Propter Abusum, quem vulgus fecit, necessarium vocis, pro-pria & artificiosa vocis significatio negligenda non est Gxd. ad l 19 fin. de verb. sign.

ABVTI vsufructu contumelioſe, iniurioſeve, apud Vlpian. in l. si pendentes ff. de vsufr Spieg.

ABVTI fructibus, in l. vbi adhuc 29 ante finem, C. de iur. dot. est iis vti frui.

A C.

Ac copulatiuè accipitur pro atque, &. Vlpian. in l si quis 4. de custod reor. l. nullus. C. de sum. trinit. Aliquando ponitur pro Id est, l. decernimus, in pr. C de sacrosc eccl. Aliquando ponitur pro sicut. § itaque. vers. ex hoc inst. quibus nō est permiss. fac. ibi, quanquam iure ciuili omnium, qui in potestate pa-rentum sunt, peculia perinde in bonis parentum computen-tur, ac peculia seruorum in bonis dominorum numerantur. Ponitur ergo hic similitudinarie, vt inquit Alberic. quemad-modum etiam ponitur in l. qua ratione, § literæ, in pr. de acq. rer. domin. & in clem. 1. de iudic. l. quæro 45 locat. ibi ac si ita fideiussisset in fin. prin. Aliquando adijcitur dictionibus tan-tum, & pro nihilo ponitur, vt in § turores autem instit de tutel ibi: eam vim ac potestatem potest tamen ibidem pro, id est, sumi Alber. Prat. Oldend.

ACACIVS Patriarcha Constantinopolitanus. in l. 6. post princ. C. de sacrosc. eccl Acacium Amidenum Episcopum Socrates in hist Ecclesi. refert co flasse omnia vasa aurea & argentea propterea quod Deus nec edat nec bibat. Goth ad l 22 ante fin. C. eod.

ACADEMIA, Suidæ locus est nemoroſu (vbi Plato natus, doce-bat magna laude) mille ab Athenis passibus distans. Aliud quoque gymnasium erat non ita procul ab illo, in quo Aristo-telici disputabant Lyceum dictum. Inde etiam nunc appel-lamus Academias Gymnasia, seu scholas insigniores, in qui-bus maiorum disciplinarum studia exercentur. Auth habita quidem C ne fil propatr. Academiam etiam pro philoso-phorum schola poni, scribit Bud in prior. Prat

ACADEMIARVM authoritatem ab Imperatorib concessam, vt professores hodie cum solennitate declarentur, quos voca-bulo recentiore Doctores appellant à docendo, hinc ema-nasse colligunt, quod olim iuris. publice respond nd veniā à principibus peterent, & ex authoritate illorum respon-derent, l 1 § primus D. Augustinus de origin. Academias au-thoritate Imperatoria vel institutas, vel confirmatas, recte nuncupauimus legum nutrices Oldend. Prat.

ACADEMIÆ autem institutionem docent Impp. in l vnic. C. de stud. lib. vrb. Ro. lib. 11. & l. 1. C. Theod. eod. tit quales & qui diligendi sint professores, Iulianus, Imp. l. magistros 7. C. profess & medic. lib. 11. Prat.

De ACADEMIARVM in iuris scientia priuilegio, vid. constit. ad Antecess. § 7. in fin. col. 9.

ACAMATVS. vid. l. emptionem. 7. C. de rer. de permut.

ACAPNA ligna dicuntur, quæ sunt in furno, aut ad solē exsic-cata, ita vt, cum focis admouentur, non fumigent: dicta à par-ticula priuata A, & capnos, quod interpretatur fumus, quasi sine fumo, apud Martialē in distichis: lemna, i. ligna acapna: & Strab. lib 9. Mellis quoddā genus acapniston appellatur quod ita purgatum sit, vt non sapiat fumum. Vlp. in l. ligni de legat. 3. Sed & titiones, inquit Iurisconsul. & alia ligna cocta, ne fumū faciant: acapna volens significare. Nebriss

ACARON vel ACCAON, vid Gothof. in l. 2. §. 7. de censib. & in Nou 103 in præfat. in fin.

ACCEDERE dicitur, quicquid alij adiungitur & applicatur. Ita corporibus accedunt seruitutes Fundo accedit pars per allu-uionem: res ex licitatione: fructus & vsuræ ex mora: incremē-to fœtus: vsusfructus proprietati. Accedere obligationi dici-tur fideiussor. Briss. ex ll. ff.

ACCEDERE in venditione dicitur, quod venditioni adiicitur præter id, quod principaliter venit: Accedete quoque pretio legimus Accedit possessio, quæ alij adjicitur vel iungitur. Si-modo accedere tempora dicuntur. Brisson. ex ll. ff.

ACCEDERE ad administrationem, eductionem, emptionem, contractum, hæreditatem, rem gerendam, vectigal conduc-endum, Briss. ex ll ff.

ACCEDERE est proximum fieri. Accedere dicitur quod pro-ximum & finitimum est: sic furtum monetæ publicæ ad cri-men peculatus accedit: lata negligentia prope fraudem acce-dit, idolo proxima est, dolo comparatur. Sic accedere proxi-me ad ætatem B. iss. ex ll. ff.

ACCEDERE significat adire: sic in l. si frat. 3. C. de iur. delib. di-citur accedere successionē. Inde accessus, aditus & increscere: siue augeri atq; ad ūgi, vt in §. pe tit. vlt. li 3 inst. Inde acces-sio pro incremēto. l. ē pro consentire, ponitur cum dicimus, accedere ad pactionem, vel conditionem pro consentire.

Vertrag.

Digitized by Google

Vertrag vnd tedingſtuck annemẽ vnd verv villigẽ Spieg. (ſip.

ACCEDO tibi, eadẽ tecũ ſentio. Accedo te: venio ad te. Flor So-

ACCEDERE & Decedere opponuntur, vt acceſſio & deceſſio. Br ſt. ex ll.ff.

ACCEDERE rei emptæ videtur id ſine quo res empta foret inutilis l fiſtulas de contr. empt. Alber. Spieg.

ACCEDERAT, pro acceſſerat, ad hæreditatem patris, ait Pomp. in l. vlt. ff. de acq. hæred. vid. Briſſ in parerg.

ACCELERATIO paſſim in Decreto inris canonici in negotiis pluribus reprobatur. Vid. c. Deus, cauſ. 2. qu. 1.

ACCENSI dicebantur, qui in locum mortuorum militum ſurrogabantur, & ad cenſum legionum eſſent aſſcripti, Feſto lib. 1 At Varro miniſtratores magiſtratuum, ait, ab acciendo dictos, id eſt, vocando. Nam accenſus inſtar Præconis acciebat iuſſu Cõſulis Quirites ad concionem: quod munus nemini, niſi libertis deferebatur, teſtis Cic. ad Quint. Fr. vid. Bud. in l. fi. ff. de iur. immunit. Spieg Prat.

ACCENSVS & Præco in hoc conueniunt, quod ambo conſulis alteriuſve magiſtratus dicto, ad imperium vtrumque præſto eſſent: at ille, vt ad concionem: hic vt ad comitia Quirites aduocaret. Alexand. ab Alex. Gen. dier lib. 2. c. 27. Prat. Spieg.

ACCENSI officium docet Cic. ad Quintum fratrem. Prat.

ACCEDERE ſtimulis ſuis, dicitur in l. cum aliis 6. in fi. C. de curat. furioſ. Et accenſus affectione in l. 1 §. ſimilique modo C. de Latin libert. Eademque ſignificatione dicitur accenſus ſtudio verę laudis in l. quiſquis 5. §. ſane ſi quis 7. C. ad leg. Iul. Maieſt. Accendere lucernam monumento, l. 44 de manum. teſt. Briſſ.

ACCEPTA ſententia dicitur, quæ rata habita eſt. Spieg.

ACCEPTA & data non poſſunt aliter apparere, niſi dies & conſul. fuerit editus, l. 1. §. editiones 2 ff de edendo.

ACCEPTARE apud Papin. in l. 40 §. 1. ff. de pact. eſt per acceptilationem liberare: eoque propendere eiuſdem reſponſum putem. Acceptare apud eundem dicitur, qui frequenter accipit, qui accipere ſolet, l. Seio. 10. § 3. in fi. de ann. legat. Prat.

ACCEPTILATIO eadem forma dicitur qua expenſitatio apud Gell. lib. 14. c. 2. Briſſ. diuiſim autem Accepti quoque latio repetitur in ll. quibuſdam. Briſſ.

ACCEPTILATIO, eſt ſolutio ciuilis, i. imaginaria ſolutio, §. 1. Inſtit. quib. mod. toll. fit enim per interrogationẽ & reſponſionem: vt Habeſne acceptum, quod per ſtipulationem tibi promiſi vel debui? Et tu reſpondeas, Habeo, acceptũ fero. Vlpian. in l. plurib. de acceptilat. vel ſic Græcè, ἔχεις λαβὼν διάφορα τόκα, ἔχω λαβών. § item per Inſt. quib. mod. toll. oblig. Iam acceptilatio facta eſt, ac ſi dixiſſes. Perinde habeo, ac ſi accepiſſem abs te, per veram ſolutionem. Itaque non minus per acceptilationem, quam per veram ſolutionem, tollitur obligatio. Acceptilatio eſt verborum conceptio, qua creditor debitori acceptum fert. Vult. comm. Inſt. quibus mod. oblig. toll. §. 1. num. 4. vid. Cuiac. parat. de acceptil. in fin. & 5. obſer. 36 Horom. 3. obſ 18. Per acceptilationem nulla alia tollitur obligatio per ſeſe, quam quæ fit per ſtipulationem. Vult. d. §. 1. nu. 5.

ACCEPTILATIO generali nomine ſignificat in tabulas acceptæ pecuniæ relationẽ: Speciali vero & proprio à Iuriſconſ. bifariam intelligitur: aut enim vulgaris eſt, aut Aquiliana. Vulgaris eſt, quæ vna ſtipulatione conſtat, cum is qui verbis obligatus eſt à ſuo creditore ſtipulatur ſic? Quod tibi debeo, habeſne acceptum? l. an inutilis. 8. § 2. de acceptil. Cum enim creditor & illius nomen expunxiſſet, & æs acceptum ei retuliſſet, reſpondebat, Habeo, acceptumque tuli, neque ad aliam, quam verborum obligationem adhiberi hæc ſtipulatio poterat: quam ineptum eſt ab Aquilio proditam exiſtimare. Aquiliana enim acceptilatio mutua & reciproca ſtipulatione conſtat, & ad omnes omnium generum obligationes extinguendas excogitata eſt, eaque ſola definitur, à Modeſtino in l. 1. ff. eod. Liberatio per mutuam interrogationem, qua vtriuſque contingit ab eodem nexu abſolutio: quod ex formula ipſius planius intelligitur apud Flor. in l. & vno 18. ff. eod. Horom. & Conan. com. iur. ciu. 4. cap. 3. Cæterum hac definitione nexi liberationem: & ſtipulationis diſſolutionem, atque ipſam quoque Aquilianam formulam ſimul complecti exiſtimat Ræuardus l. nihil tam naturale 39. de reg. iur. Cum enim Modeſtinus ait, Acceptilationem eſſe liberationem; certe & illud quoque dicere videtur, verbor. oblig. cui acceptilatio directo contraria eſt, ipſo iure per acceptilationem eo modo tolli, quo per ſtipulationem ipſo iure obligatio tollitur, d. §. 2. & cum addit, per mutuam interrogationem vtriuſque contingere abſolutionem, Aquilianam ſtipulationem etiam acceptilationis verbo contineri, euidenter indicat: & denique his verbis, Ab eodem nexu, quis eſt quæſo mortalium, qui non dicat, ad nexi liberationem per æs & libram, & acceptilationem quoque à Modeſt referri?

ACCEPTILATIO iure ciuili introducta eſt: quia nihil aliud quã ficta ſolutio. Vide Alciat. in l. 1 C. de tranſact. Eam Vlpian. iuriſgentium affirmat in l. an inutilis, de acceptilat. non quia iuregentium fuerit approbata, ſed propter pactum, quod in ſe habet: id enim eſt iure gẽtium introductum. l. 1. ff. de pact. Spieg.

ACCEPTILATIO (ait acutiſſ. Vult.) natura & origine ſua iuris ciuilis eſt. Ergo non vere, & ex ſui natura, ſed ex vſu hominum frequenti, hodie iuriſgentium eſt, quia præſertim pleræque omnes gentes ea hodie vtuntur. Vult. d. loc. n. 2 & ad tit. de verb. oblig. ad pr. n. 9. Duare. ad rub. ff de verb. oblig.

ACCEPTILATIO valet vt pactũ. Iulianus Iuriſ. Acceptilatio, inquit, non ſua natura, ſed poteſtate conuentionis valet, Scile.

ACCEPTILATIO & Apocha hoc differunt, quod Acceptilatione, omnimodo liberatio contingit, licet pecunia ſoluta non ſit, (ideoque acceptilationi non poterit opponi exceptio pecuniæ non numeratæ Goth. ad l. 19. §. 1 de accept.) Apocha non alias, quam ſi pecunia ſoluta ſit Vlp. in l. ſi accepto. 19. ff. de accept. Differt à ſolutione acceptilatio, quod illa ſit naturalis datio, hæc autem ciuilis. Gothof. ad l. 1. de accept. Vult d. lo.

ACCEPTILATIO per procuratorem fieri non poteſt. l. 13. §. 10. de accept. vid. Hor 32. illuſt. quæſt. fol. 110. Cuiac. ibi in prin. Sed certis verbis fiebat, l. 18. d. tit. de accept. ſine die & conditione l. 4. & 5. eod. & merito: quia acceptilatio obligationi præſentem interitum affert. Goth ad l. actus legitimi, 77 verb. acceptilatio de reg. iur.

ACCEPTILATIO quarum rerum fieri poſſit, & quarum non: vid. Bred in repert. ſent. verb. accept.

ACCEPTILATIO inutilis, an vtile habeat pactum, vid. l. an inutilis. 8. in prin. & ibi Goth. ff. de accept. vid. omnino Gœd. com. ad l. 177. nu. 1. & 2. de verb. ſig.

ACCEPTILATIO inutilis eſt, quæ à natura ſua deficit: Deficit, inquam, cum id, quod non verbo, ſed re, vel conſenſu contractum eſt, verbis acceptum fert. Vtilis, cum in ſua natura perſtat. Ad hoc enim inuenta eſt acceptilatio, vt quæ verbis contracta eſſet obligatio, verbis tolleretur. l. 8 § 3, de accept. Goth. ad eandem l. 8 in pr.

ACCEPTILATIO dolo facta actionem primam extinguit, ſed aliam de dolo parit. l. actione 4. C. de tranſact.

ACCEPTILATIO donationis cauſa omnem viam agendi perimit, l. ſi donationis. 2. C. de accept.

ACCEPTVM abſolute dicitur, quicquid ab aliis accipimus, ſeu dono, ſeu mutuo, ſeu alio quouis modo. Spieg.

ACCEPTO liberare, liberari, referre, rogare: item liberare accepto. Briſſ.

ACCEPTVM, vel accepto facere, hoc eſt, confiteri, quod à me aliquid acceperis, vel habes; acceptum habere, Vlpian. l. 7. de accept. Accepto facere, liberare, l. 9. § 7. quod met. cauſ. Prat.

ACCEPTVM vel accepto ferre, acceptum habere, quod nobis ex ſtipulatione promiſſum eſt, ſiue, vt vulgo loquimur, habere pro recepto, etiamſi nulla ſolutio intercеſſerit, & l. ſi accepto latum de accept. Spieg.

ACCEPTVM, ſeu accepto, fert aut facit, creditor debitori, fideiuſſori, emptor venditori. Accepto fit aut fertur debitori ſtipulatio ſumptus, &c. Accepto fertur ſorti & vſuris, id eſt, imputatur. Acceptum latum, & Acceptum factum, pro eodem ſunt. l. vlt. ff. quæ in fraud. cred. Accepto lata clauſula, pecunia, pœna, ſtipulatio, actus Briſſ. ex l. ff.

Habere ACCEPTVM, vel à ſe acceptũ: habere acceptos nummos: Stichum & Pamph. Habere accepta viginti. Briſſ ex Inſt & ff.

ACCEPTVM ferre, emancipare, hęreditatem adire, & ſimilia præſentis actus verba ſignificatiua ſunt, quibus tempus vel conditio aduerſatur. l. actus. de reg. iur. Spieg.

ACCEPTVM ferre (metaphora à rationibus tracta) eſt ſcribere ſe ab aliquo accepiſſe: ad hoc eſt pulcher text. in l. tutor 56. de admi. tut in verb. (preciũ idem rationibus pupilli accepto tulit) quaſi dicat intulit in rationes precium. Idem, quod ſibi ab emptoribus ſoluendũ erat; ac ſi accepiſſet: ſcripſit & contulit in rationes, ac ſi accepiſſet, quod non acceperat, ſed de ſuo intulerat. Ita verba illa obſcura explicanda ibi ſunt. Scæu. l. 89 ff. de ſol. Titius Mæuius dico me accepiſſe, & habere, & accepto tuliſſe à Caio Titio reliquum omne, &c. Alfen. l. 6. de manum. Sed interea dum eum manumitteret, acceptum ſeruo retuliſſet. Iulian. in l. 48. § 1 ff. de iur. dot. Hanc pecuniam generum petere debere: exactam, acceptam legatis referri. Florent. l. 35. de pig. act. Primum vſuris, quas iam tunc deberi conſtat. deinde ſi quid ſupereſt, ſorti accepto ferendum eſt. Patet igitur, tribus de cauſis accepto ferri ſolitum. Primum, ſi pecunia ſic accepta eſſet, vt ei à quo accepta eſſet, deberetur. Cic. Verrina 3. Propter quod minus Dolabella Verri acceptum retulit, quam Verres illi expenſum tulit. Deinde ſi non deberetur pecunia, ſed tantũ qua de cauſa accepta eſſet, referretur: vt eum ex legato, vendito, locato, accepta ferebatur. Poſtremo, cum id, quod debitum erat, recipiebatur, vt cum à creditore, vel vſura, vel pars ſortis receptæ, accepto ferebatur. Locus enim Florentini, aliique complures, id oſtendunt. Ex quo intelligi debet, moris fuiſſe in tabulis, vt qui ſuum reciperent, primum debitoris nomen, cui expenſum tulerant, expungerent, deinde in alteram paginam acceptum ferrent. Horom. Plaut Ciſtel.

Nunc quod reliquum reſtat, volo ter ſoluere.
Vt expungatur nomen, ne quid debeam.

ACCEPTVM ferre, habere, facere dicitur creditor, & accepto

Digitized by Google

liberare debitorem seu reum: Reus vero seu debitor, acceptum, seu accepto rogare, & accepto liberari, l.15.§.pen.l.9.de præscr.ver.l.2.§.non tantum de hæred.l.9. sed quod Prætor. ff. quod met.caus.

ACCEPTO siue acceptum rogare dicitur, qui stipulatur, an id quod promisit creditor acceptum habeat, vt patet ex l.6. & l. 8 §.1.& 3.& alibi persæpe.ff.de accept.Hot.

ACCEPTO liberare est accepti rogatione liberare: cum ei qui stipulatur, an id quod promisit acceptum creditor habeat, respondetur,habere,l.8 §.1.& 3. & alibi frequenter. ff. de accept. Adde Vlpian.in l.metum autem præsentem, § fi. ff.quod met. caus.Horom.

ACCEPTO liberari, est sic liberari, vt creditor confitearur, se à debitore accepisse.

ACCEPTVM facere debitum, obligationem, pecuniam, stipulationem: Accepta facere decem,referre in tabulas,idem acceptum facere, aut ferre,accepto facere,aut ferre dotem:iter vel actum, vsumfruct. viam totum vel partem: Stichum. Accepto ferre rationibus,&in sortem,& in vsuras.Briss.ex ll.ff.& C. Dicebatur & olim in acceptum referri opus publicum, cum magistratus opus quod locatum erat, tanquam ex lege dicta factum Probare se testabatur, l.7. §.illud quoque ad leg.Iul. repetund.Cic.3.Ver. Posteaquam reus factus est, primo negabat opus in acceptum referri posse. Briss.

ACCEPTO ferri, i. approbari, l.securitatis.C.de suscept.& arcar. lib.10 & l.quæ operib.2.C.de operib.pub.

ACCEPTO ferre, compensare est, l.quod plerunque. C. de alim. pupill.præstand.

ACCEPTO ferre,in l.sumptus in pupillo.C.de administ tut.idem est, quod in computationem deducere. Accepto ferre in sortem,dicitur in l.3 C.de vsur.

ACCEPTIO,pro Acceptilatione,in l 18.§.vlt.ff.de accept.Briss.

ACCEPTORES rerum, id est,possessores,in Auth.contra. C.ad S. Trebell.

ACCERSIT, qui vocat: Arcessit,qui accusat. ACCERSI in discrimen capitis dicitur in l.accusationis 17.in pr.C.de accus.

ACCERSITIS amicis,id est, conuocatis, l.39. §.propositum 1. de leg.3.licet alij codices arcessitis habeant. Sic euocandis & accersendis colonis abstinere oportet; l.7. in fin.C. vbi caus.fisc. vid.Briss.lib.parerg.sig. qui ait, Arcessere sæpius reperi pro Accersere,euocare,vocare.

ACCESSIO,adiectionem seu adiunctionem significat, Inst. in §. fideiussores. Instit. de fideiuss. Nec plus in accessione potest esse,quam in principali re. Sic Lx. med.C.de præscr.long.temp. Posterior possessor accessione prioris domini non vtitur.

ACCESSIO dicitur, quod rei siue personæ adiungitur,l 1.§.4. depos.Personæ,cum mihi decem,aut Titio hominem. Paulus in l.obligationum fere 44 §.accessio.4.ff.de obl.& act. Accessionem distinguimus in naturalem, quæ à natura proficiscitur, vt alluuio, & in artificialem seu ciuilem,vt vsuræ. Spieg.vid.Vul. com.inst.de rer.diuis.§.13.num.1.2.3.

ACCESSIO dicitur aliquid adiacens alteri,vel omne id,quod est accessorium & necessarium principali, vt capistrum equo, vel vestis seruo.l.1.§ quæ depos ff.depos. Si enim seruum emeris, vestem in qua traditur,acquiris,etsi de ea mentio non sit facta Et accessiones ciuiles, vt vsuræ, non veniunt in contractum stricti iuris,etiam post litem contestatam, gloss.in l.1. Cod.de cond.indeb.gloss in l.mora, versic.difficilius. ff. de vsur. & in cap.cum venerabilis.de except.

ACCESSIONVM nomine intelliguntur ea generaliter omnia, quæ tam ex re, qua de agitur, orta sunt, veluti fructus, partus vsura (sic in l 12. C.de vsur.frumenti vel hordei mutuo dati accessio, id est, vsura) tum extrinsecus ei accesserunt, veluti id quod per alluuionem accreuit: vsusfructus,qui per consolidationem,proprietati adiungitur. Vnde tit. l.22. ff. de vsur. & fruct. & causa,& omnibus accessionibus. Proprie autem ea demum continentur, quæ extrinsecus accedunt, cum causæ appellatione generaliter hæc omnia comprehendantur, l. præterea de rei vendic.Hotoman.Sic accessio pecuniæ,quam vsuram nominamus,est pecuniæ fructus.Vnde & à Græcis vsura à pariendo τόκος nominatur.Donel.de vsur.

ACCESSIONES igitur etiam appellantur, fructus, partus, & omnis causa rei, & quæcunque ex re procedunt, l.2. de in diem addict. l.50. ff. ad Trebell.l.81. §. his etiam, de furt. rubr. ff.de vsur.& fruct.& caus. & omnib. access. Proinde Accessionum vocabul. pag.511.§.5. In Ædilium vero edicto accessiones accipimus, quæcunque emptioni accedunt, & præter precium ab emptore erogantur: l.25.§.vlt.l.27. ff de ædil. edict. l.35. §. sed nec redhibitoriæ. ff.de negot.gest. Possessionum etiam accessiones dicuntur,quando auctorum, & eorum in quos ab his ius transit, possessiones coniunguntur, l.pen. ff. de diuers. & temp.l.2.§ si à furioso ff.pro empto.

ACCIDERE denique dicitur possessio,quæ alij adijcitur,l.13.§.1. cum §§.seqq. & l.14. de acq. possess. l.10. & l.16. ff.de vsucap Briss.

ACCESSIONIBVS possessionum (de quib.in rubr. ff.de diuers.& temp.præscript. & access.) opponuntur interruptiones. Accessionibus præscriptionum quæritur, an tuum tempus meo accedat.Gothofr.iam dict.rubr. & ad l.14.in prin.eod. Accessiones temporum, ait, sunt coniunctiones temporum, quibus duo aut plures separatim eandem rem possideat:quod fit præscriptionibus longi temporis acquirendi causa.

ACCESSIO in obligatione, est quoties persona, aut res adimgitur.l.44. §.pen. ff.de oblig.act. Ex quo fideiussores, adpromissores,sponsores,& omnes qui alicuæ obligationi accedunt, Accessiones appellantur, l 91.§.nunc videamus. ff de verb. oblig. l.43. ff.de solut.l 32 & 71 ff.de fideiuss. Briss. Horom & Gothofr. ad d.§.4. Accessiones sunt hic personæ, ait Gothof. quæ obligationi accedunt, vt adpromissores, mandatores pecuniæ constitutæ rei Nou.4. παρεπίβολοι vocat.5. Valer.7 Nec accessio gloriosæ illius Pompæ, sed autor spectatus est.

ACCESSIONIS loco dare, est dare, qui fideiubeat; vt accessionis loco promittere, pro alio fideiubere, seu fidem suam obligare. l.3.& 14 de fideiuss vnde accessionis causa, pro fideiussoria in l.5.eod tit. At accessionis locum obtinere res siue accessionis loco seu vice, cedere, cam Iurisconsulti dicunt, significant non principaliter eas per se consistere, sed alias sequi, aliis adplicari, adiungi, & accedere. l.4. in princip. de pecun. legat. l. 10 §.perueniamus, de aur. & argent.legat. Accessionem itaque bipartito considerare solemus, vt discreta sit aut concreta, gl.in §.item ea quæ. Instit. de rer.diuis. Discreta ea est, qua id quod nostræ rei adiungitur, seorsim consideramus. Vbi vero nostræ rei aliquid ita cohæret, vt etiam vna eademque res esse videatur,contra accessione rei nostræ adiungitur. Bud.§.item ea quæ. Inst. de rer. diuis. Itaque secundum hanc distinctionem agnus & pullus sunt accessio discreta ouis & gallinæ: terra per alluuionem adiecta,concreta accessio. Briss.

ACCESSIO interdum dicitur obligatio ipsa, quæ principali adiuncta est; vt, cum fideiusserant, adpromissor datus est. Paul. in l.91. §.3. de verb.oblig. Vtique autem principalis debitor perpetuæ obligationem: Accessiones an perpetuent, dubium est. Pomponio perpetuare placet, quare enim facto suo fideiussor suam obligationem tollat? Item, Accessionibus quoque suis, id est, fideiussoribus perpetuant obligationem. Horom. Interdum autem pro disiunctione, quæ in obligatione adiuncta est, vsurpatur, vt apud eundem, in d.l.oblig 44. §. pen.de oblig. & act. Adeoque Accessio in obligatione aut personæ aut rei fit.&c.

ACCESSIO accessionis non est: proinde nec vsura vsus aut fructuum, nec vsuræ vsurarum. l.28. in prin. & ibi Gothofr. plur. alleg C.de vsur.

ACCESSORIVM idem est quod accessio, & sequitur naturam sui principalis.Et in accessoris præstanda sunt, quæ in principali. Gothofr.ad l.32.verb.præterea in his causis. ff.de ædilit.edict.

ACCESSORIVM committitur, commisso principali, & non tener sine principali.c.præterea.5.in fin.& c.prudentia 21. extra de offic.iud.deleg.

ACCESSORIVM non sequitur suum principale, vbi in accessorio non est eadem ratio. Gothof. ad l 9.verb. rebus propriis. C.de præd.& aliis rebus minor. Accessorium cedit principali l.19.§.perueniamus de aur.arg.Briss.

ACCESSORIVM si venit officio iudicis mercenario:tunc sublato principali tollitur & accessorium, l.4.C.depos. Secus, si accessorium venit officio iudicis nobili,l.fin.§.Lucius.in gloss. ff.de cond.indeb. Alias regulariter non tenet accessorium, vbi non tenet principale, cum saltem non accedat principali, vt in c.si diligenti. de for.cõpet. Fallit tamen interdum, vt in c.debito de iureiur. vbi accessorium sc. iuramentum de soluendis vsuris factum,tenet: principale tamen non: sc. obligatione debitoris ad vsuras sublata; quia ad vsuras soluendas nulla est obligatio de iure canonico & ciuili: & tamen iuramentum factum de his soluendis est seruandum. Sed regulare contrarium intelligitur, quando accessorium & principale regulantur eadem ratione, eodem tempore, non mutato respectu personæ.Sed illa non seruantur in promissione & iuramento:quia promissio fit parti,sed iuramentum Deo,& dixit Ludou.Rom. se consuluisse, quod accessorium etiam pretiosius principali, ipsi tamen accedit, l.etsi non sunt. §.perueniamus. & l.cum aurum,§ fi.de aur.& arg.legat. Et facit ad quæstionem; Si lego mulieri vestes, quas ipsi feci,quod etiam in legato veniunt ornamenta aurea, vel argentea vestium. Old.

ACCESSORIO cum principali confuso, accessoriũ extinguitur. vid.l.5.de fideiuss.Gothofr.ad l.debitor 3.in pr.ff.de separat.

ACCIDENS nihil est aliud quam circumstantia. Iurisconsul. in l. aut facta.pœn.enumerat 7.Spieg.

ACCIDENS appellatur,quod adesse & abesse potest præter subiecti corruptionem; vt homini adest & inest albedo, & nigredo. Dos matrimonij potest adesse & abesse præter subiecti corruptionem, id est, matrimonij. l.cum multæ. C.de donat. ante nupt. Lucrum & damnum sunt accidentia societatis. Euictionis obligatio potest adesse & abesse emptioni & venditioni, contractu remanente integro,l.pacta cõuenta de contr.empt.

Legata

Digitized by Google

Legata, donationes, hæreditates, diuitiæ, sunt accidentia. Deficiente substantia, deficit accidens, l. 6. C. de condict. ob caus.

ACCIDENTALI præualet naturale. l. 3 ff de tutel.

ACCIDENTIA quædam naturalia & intrinseca: vt feritas in leone, bonitas in homine, voracitas in lupo: de quibus loquitur Iurisconsul. in l. 1. §. ad bestias de postul. §. patronum de rer. diuis. Quædam extrinseca & aduentitia, quædam inseparabilia. vt pretium ab emptione; luerum & damnum à societate, facultas reuocandi à precario: quædam separabilia, vt à fundo potest separari fertilitas & sterilitas: ab homine potest abesse & separari quod sit actor, iudex, aduocatus, diues, procurator. Doctrina, sapientia, experientia, insignia, & dignitates, possunt adesse & abesse homini citra detrimentum & interitum hominis. Taboëtius in top. milit. for. & leg. discipl.

ACCIDERE pro euenire, duntaxat in tertiis personis, sed propriè de malis dicitur, sicut contingere sæpius de bonis.

ACCIDERE præcise veteres ominis causa dicebant, cum mortem nominare nollent. Cic. lib. de inuent. 2. Cuius hæres non illo in testamento quisque scriptus erat, si quid pupillo accidisset. Idem in Ant. si quid mihi humanitus accidisset: multa autem impendere videbantur præter naturam. præterq; fatum. Idem in Pompeiana, Qui cum ex vobis quæreret, si in vno Pompeio omnia poneretis, si quid eo factum esset, in quo spem essetis habituri? Græci dicunt τὰ πάντα. Hotom. vid. omnino Gœd. ad §. 1. l. 162. de verb. sign.

ACCIDERE humanitus, est mori Alciat. de verb. sig. Spieg. vnde

ACCIDERE in materia substitutionum his verbis, si quid filio meo acciderit; hoc significatur, si filius decesserit, vt in § præcedent. Vellei. Patercul. lib 2. M. Marcellus, sororis Augusti Octauiæ, filius, quem homines ita, si quid accidisset Cæsari, successorem potentiæ eius arbitrabantur. Tiraqu. in August. c. vltim. Iulius filiam neptemque, si quid his accidisset vetuit sepulchro suo inferri. Senec. lib 2. controuers. vir & vxor iurauerunt, vt si quid alteri accidisset, alter moreretur. Eadem est vis verborum, si quid contigerit, l. 39. §. Seium. de leg. 3. vel: si quid humanum, humanitusve acciderit vel contigerit. l. 26. ff. depos. l. 30. §. Seia liberta & §. vlt. ff. de adimen. legat. §. mortis causa. de don. Capitolin. in Clod. Alb. Marius dicit hunc animum Seuero primum fuisse, vt si quid ei contingeret, Pescenninum Nigrum & Clodium Albinum sibi substitueret. Spartia. in Hadria. Multi ad senatum eum voluisse orationem mittere petiturum, vt, si quid ei euenisset; principem Rom. Reip. senatus daret. Brisson. & ante eum Alciat. in l. in vulgari. §. si quis. de verb. sign. Et ratio verbi esse potest, quod vltimus, qui homini euenire possit casus, sit mors.

ACCIDERE interdum est ad genua alicuius se demittere, & supplicem fieri, vt post Manutium annotauit doctiss. Turn. lib. 8. adu. c. vlt.

ACCINCTOS, succinctos, cinctosque pro hominibus armatis & militiæ studiosis dicimus. atq; adeo pro omnibus qui sunt alicuius virtutis & industriæ: quod milites, nisi accingantur, gestandi ensis habeant opportunitatem nullam: Contra qui sunt molles, ignaui, & militiæ inhabiles, discincti nominantur. Persius: Non pudet ad mortem discincti viuere Naccæ. ex Cõna. comm. lib 9. de test. milit. num 8. Erat autem istud cingulum ex corio, & bullatum, & inde baltheus dictus Varroni: ex hoc cingulo pendebat ensis.

ACCINCTI artibus magicis. i. instructi, l. 4. in pr. C. de malef. & maleficiat.

ACCIPERE & capere proprie differunt. Nam capere est cum effectu accipere: Accipere etiam est, si quis non accepit, vt habeat: ideoque non videtur quis capere quod erat restituturus, l. 71. de verb. sign. Capimus nobis: Accipimus etiam alteri. Gothofr. ad d. l. 71. Interdum tamen etiam alij capimus, l. cepisse 240. de verb. sig. Accipimus, ait Alciat. in d. l. 7. de manu alterius: nostra vero autoritate capimus. Et accipimus quandoque rem sine dominio rei, vel sine dominij ad nos translatione, vt recte Phil. Decius in l non videtur. 51. de reg. iur. Prat.

ACCEPISSE testamento & eos Vlp. in l. 1. §. dolo si quis om. caus. test. dicit, qui tamen his quæ sibi relicta sunt careant. Sic in l. 15. ff. de his quæ vt indign. acceptum codicillis Papin. dicit, cuius tamen actio denegatur. l. 42. de bon. libert. accepisse hereditatem dicitur, qui tamen omisit. Briss.

ACCIPERE gens est: capere species. vid. Gœd. ad d. l. 71. de ver. sig.

ACCIPERE generalius verbum est, ait, quam capere, quia quocunque modo nobis quid datur traditurve, etiamsi custodiæ tantum causa, vel vt conductum habeamus, aut detineamus, datum, traditumve sit, accepisse dicemur. Capere vero solummodo est, ita accipere, vt statim accipiens, dominus fiat, aut quasi dominus, aut quasi fiat, vel certe ita ne res sibi inuito auocari possit, h. e. vt suo iure habeat.

ACCIPERE igitur, aut capere est, aut tantum recipere ac suscipere: illud iuris hoc meri facti est. Sicuti etiam habere duobus dicitur modis, nempe iure dominij possidere, aut tenere saltem illud. cum effectu habere dicimur, hoc tantum habere seu detinere. Gœd. ad d. l. 71. §. 34. Forn. ad eand. leg.

ACCIPERE per se videtur, qui, alium accipit. l hæc ratio, in fin. ff de donat. int. vir & vxor. Spieg.

ACCIPITVR aliquid honeste, quod honeste peti non potest. l. 1. §. 5. in fin. de extraord. cognit.

ACCIPERE vxorem filiusfamilias potius dicitur, à patre nimirum quam vxorem dicere: quippe cum patri committatur puella potius in huiusmodi conditionibus, quam marito. Hęc Donatus in Phorm. Terent. Hot

ACCEPISSE etiam fideicommissum in secundis tabulis & ab altero ex hæredibus in l. 11. §. 1. & l. 52. §. vlt. ad Trebell dicitur, cui fideicommissum in pupillaribus tabulis datur, & ab altero ex hæred. per fideicommissum hæreditas relicta est Briss.

ACCEPISSE quoq; libertatem seruus dicitur, cui libertas in diem testamento adscripta est l. 67 vlt. de leg 2. Ac ita accipere legatum libertatemq; interpretandum est, in l. 13. de cond. inst. l. vlt. de vulg. & pupill. l. pen. §. pater de castr. pec. Pecuniã accepisse dicitur etiam, qui aliquid pro pecunia acceperit, vel obligatione quo liberatus sit, vel cui gratuita pecunia vtenda data sit, aut minoris locata res venditave, l. 1. §. vlt. l. 2. de calumn. Quo referenda, vt ex inscriptione apparet, est l. 115. de reg iur. in qua hoc præterea additur, non posse videre accepisse eum, qui stipulatus possit exceptione submoueri. Briss.

ACCIPIENS apud Mar. in l. vnic. ff. delib. dimisso sumitur pro accipere & recipere volens Prat.

ACCIPERE quandoque est admittere & agnoscere: Sic accipere bonorum possessionem; Intestati possessionem; Accipere pro sustinere, ferre, suscipere, vt pura iniuriam, moram, sententiam, successorem ante tempus fideiussorem, reos debendi. Accipere rationes expensi, pro audire eas redditas. Accipere excusationem alicuius pro admittere. Accipit legem venditio: Testamentum: autoritatem, i acquirit, sumit, habet. Accipere sæpius pro intelligere. Igni & aqua accipere aliquem, laute accipere, pro tractare: Accepta & data, vel expensa. Accepti & expensi ratio Briss. ex variis ff & C ll.

ACCIPERE pignori, l 2. in pr. C. de pignor.

ACCIPIO mutuor interdum significat. Spieg.

ACCIPERE iniuriam, i. lædi: cui opponitur, accipere beneficium. Spieg.

ACCIPIT autem beneficium, qui nihil prius contulit ei: recipit, qui iam contulerat. vid. Senec. de benef. Spieg.

ACCIPE, aufer, tolle, verba hæc non abhorrent à donatione, maxime aliquo signo id suadente, veluti ex diuitiis dantis, & indigentia accipientis, e. & si quæstio, de simon. Non enim verisimile est, donum modicum potius factum non esse, l. sed & si susceperit, § 1 de iud. cum munificentia in diuite laudabilis sit, eiusque honorem augeat, l. nemini, in fi. de const 12. Spieg.

ACCIPERE & recipere distant in specie apud Vlp. relata in l. 1. §. mulier. ff. de dote præl. Nam recipere eo loco pro excipere sumitur. Prat. vid. infra recipere.

ACCIPERE etiam actionem, pro excipere. vel suscipere, in l. vlt. ff. si vsufr. petat. Briss. (ll ff. & C.

ACCIPI, quoque dicitur iudex, arbiter. iudex inter duos. Briss ex

ACCIPERE iudicium, est pati à prætore dari in eam rẽ iudices, de qua mouetur controuersia. Paul. in l. 2. §. 1. ff. ex nox. caus. compellendum putat Vindius, vel iu licio eum sisti permittere: vel iudicium accipere. Vlpian. ex edict. Prætor. l 8 §. 3. ff. de procur. Procuratorem ad litem suscipiendam datum pro quo consentiente dominus iudicatum solui exposuit, iudicium accipere cogam. Paul. in l. 35 § 2. ff de iureiur. Et Vlp. in l. 1. in pr. ff. si ex noxal. caus. vbi tamen Accursius Iudicium pro sententia positum interpretatur. Obseruandum igitur moris fuisse, vt actor, qui iudicem à Prætore peteret, formulam ipsam, in quam iudicium peteret, certis conceptisque verbis proferret; veluti C. Aquilius iudex esto. Si pateret Septimium Octauio centum debere, tum Septimius damnetur. Hotom.

ACCIPERE iudicium Paulo & Vlp. iam dd. ll. & alibi sæpissime, est litem contestari. Briss. Alias iudicium accipere & actiue & passiue sumi, h. e. ad eum qui agit, & eum qui conuenitur, referri, placuit Vlp. in l redhibere 21. §. idem Pompon. de ædilit. edict. Prat.

ACCIPI nomen alicuius, apud Liuium est in albo describi, & in actis inseri ac recipi, l. de cõsul l 4. §. qui potest. de re mil. vbi nomen dare est inscribi & recipi Forcat. in Necyo. dial. 98. n. 5.

ACCIPERE. Si ex longinquo quis Acciendus est, id est, aduocandus, l. 2 in pr. C. de exhib. & trãsmit reis. Sic magicis artib. vsi, &c. manibus Accitis audent ventilare, &c. l 6. C. de malef. & mathem.

ACCISÆ res, h. e. amputatæ, exhaustæ, debilitatæ: ex luculentiss. Rhen. annot. ad Liu. Spieg.

ACCLAMATIO, Qui quæsturæ honore viguerunt, acclamatione solita excipiantur. l 1. C. de quæstor. & magistr. officior. Similiter iustissimos & vigilantissimos iudices publicis acclamationibus collaudandi damus omnibus potestatem, l. 3. in pr. C. de offic. Rector. prouinc.

ACCLAMARE licuit Rectoribus prouinciarum prodeuntibus, Gothof. ad iam. d. l. 3. verb proferamus processus.

Digitized by Google

ACCOLA non est, vt existimauit Accurs. qui aliquo in loco domicilium constituit, sed qui prope aliquem locum simpliciter habitat Alciat. l. 239 de verb. sig & proprie iuxta flumina sunt accolæ Verg in 7. Æneid.

---amnisque vadosi
Accola Vulturni

Hi & Accolentes. Vlp. in l. 1. § sunt qui putent. ff. ne quid in flum. publ. vbi Accurs. legit. Accolarum in Pandect. Floren. accolentium Prat. Spieg. Accolentes, circumcolentes, Briss

ACCOMMODARI dicitur, quod proprie ac vere non competit. Goth. ad l. 1. Cod de inoffic. testam. vel, Accommodari dicitur, quod ab eo cui proprie conuenit, cuiusque gratia comparatum est, ad aliud transfertur, vt puta quod benigne ex æquo & bono contra summi iuris regulas conceditur: adeoque quod ex sententia & mente legis per interpretationem benigne aptatur & tribuitur, l. 48. de ritu nupt. l. 30 § in fin. de fideicommiss. liber. Sic accommodari actiones vel exceptiones dicuntur, quæ ex bono & æquo dantur. l. 2. §. si quis tamen, in fin. ff. si quis caut. l. vlt. de transact. l. 2 vt legat seu fideicom § rursus. in fin. & §. item si quis iurauerit. Instit. de act. Et vt plurimum ad actiones vtiles & in factum easque, quas Prætor supplendarum legitimarum actionum causa dat, hoc verbum pertinet, l. 24. de pignor. actio. l 22 de aq. & aq plu. l 55. in fi. de don. int. vir. l. 11. de præscr. verb. l 31. §. si quid ita, de ædil. edi. l. 3. Cod. de don. quæ sub mod. l. 7. C. de pact. conuent. l. 1. C. de inoffic. testam. Accommodare etiam significat, interponere & adhibere, vt in const. Gord. Imp. in l. si qua 7 C. famil. herciscund. veluti Nomen suum accommodare, l. 4 § sine autem ff. de manumiss l 5. C. si quis alteri vel sibi. Et fidem suam accommodare. in l. pen ff. si quid in fraud. patron. Et operam suam accommodare, l. 3. ff de obl. à patentibus. In fraudem itaque fisci vel legis fidem suam accommodare dicitur, qui tacite in fidem suam recipit, clamque & tacite promittit, se non capienti restituturum hæreditatem, l 19. ff. de his, quæ vt indign. l. 3. & l. pen. l. 40. in fi. de iur. fisc. Briss. Sic Iustinianus in proœm. Inst. Robur accommodare dixit, pro dare, tribuere, impartiri. Aldus. ibid.

ACCOMMODO est etiam naturam meam verso, & ad tempus rego, quod aulici dicunt temporizare Spieg.

ACCOMMODARE nomen, est nomen alterius, sui loco apponere & velut nomen commodato acceptum contractu inserere, in const. Impp l. cum propria, 5. C. si quis alter. vel sibi. Prat.

ACCOMMODARE notionem. Rector prouinciæ suam vobis accommodabit notionem l. 3. C. de liber. exhibend.

ACCOMMODARE dicit Prætor, actiones, interdicta, exceptiones, quas ex æquo bono dat. de quo supra. Sic accommodatur stipulatio l. 30. de damn. infect. Accommodare consensum & voluntatem, audientiam, cognitionem, ministerium, operam suam, partes, patientiam, præscriptionem, conditionem Briss. ex inst. ff. & C.

ACCOMMODARE suas partes ad aliquid expediendum, l. 7. C. famil. erciscit. Sic: Absurdum, leges suas, partes, legatariis accommodare, & c. l. subuenire, l. scimus iam 22. §. sin vero creditores. 5 in fin. C de iur. deliber.

ACCOMMODE, i. valde commode, c. vbi periculum. de elect. in 6. Nebr

ACCRESCERE dicitur portio, quæ vel alteri personæ, vel alteri parti accedit: Briss. Accrescit vsusfructus proprietati, dominium, portiones, Briss. ex ff. & C.

ACCRESCERE dicitur alicui res, cum ei qui iam partem habet accedit atque adiungitur: veluti cum insula fundo accrescere dicitur, in l. insula 56. & l. ergo 30 de acquiren. rer. domin. aut cum ei, qui solus hæres, sed ex parte tantum institutus est, reliqua pars accedit, l. interdum 13. § 1. de hæred. insti. §. hæreditas inst. eod. Hinc ius accrescendi apud Iurisconsc. celebratur, quo portio deficiens, alteri, qui partem adgnouit, acquiritur, l. 1. in fin. l. 3. l. 8. l. pen. de vsufr. accrescendo. Hotom. Briss. vid. infra ius accrescendi.

Accrescendi ius est, quo pars vacans cedit & accrescit parti sub vno toto quasi sociæ iam occupatæ. (Hic. n. opponuntur pars vacans & occupata) Personæ autem in toto illo (de cuius acquisitione agitur) pro ratis partibus acquirendis coniunctæ, partes faciunt, coniunctionis istius intuitu. Coniunctio ea vel simplex est, vel mixta: quippe fit primo, aut verbis tantum, 2. aut re tantum, 3. aut verbis & re simul. Verbis tantum coniunguntur, cum singulis sua portio est attributa, non intellectu solum, sed etiam corpore: vt Titio & Seio ex æquis partibus hunc fundum do, lego. Re tantum coniuncti sunt, cum duobus vna eademque res singulis separatim legatur: vt Titio hunc fundum do, lego; Seio hunc fundum do, lego, Mista coniunctio est, quando & re & verbis personæ coniunguntur, iisque & intellectu & corpore partes attribuuntur: vt Titio & Seio hunc fundum do, lego: In coniunctione verbali ius accrescendi locum habet, excepto vsufructu. Eo enim relicto pars vsusfru. vacans, vel repudiata non accrescit alteri, sed ad proprietatem redit, fitque proprietatis & partis illius repudiatæ consolidatio. In coniunctione mixta, ius accrescendi locum habet indistincte in causis omnibus. In coniunctione reali locum non habet. Ius enim accrescendi consistit in partibus, & quidem vacante aliqua earum, vel aliquibus cæteris vero occupatis. Si partes nullæ sunt, vel etiam si partes vacantes nullæ sunt, ius accrescendi nullum est. At in coniunctione reali nullæ partes factæ sunt à testatore: nullæ etiam fiunt à coniunctis vacantes. Aut enim concursum est, aut non. Si concursum, pars est occupata, & ius accrescendi locū habere non potest: quia non pars occupata occupatæ, sed vacans occupatæ accrescit. Si non est concursum, iam nullæ sunt factæ partes: quia in coniunctione reali partes non fiunt, nisi solo concursu, & partis occupatione (à testatore. n. nulli pars aliqua rei relinquitur, sed cuique res tota & solida relicta videtur: singuli ab initio totum habent, concursu partes faciunt) adeoque quot personæ concurrerint, tot erunt partes hæreditatis. Ergo si non concurrunt personæ, non etiam coniunctæ fiunt, adeoque nullam faciunt partem: proinde nec vacãtem partem postea relinquere possunt. Et si non concurrunt, cuilibet res data, legata, &c' Insolidum data videtur: Si vero concurrunt; partem suam occupant: proinde non vacantem, quæ occupari possit, relinquunt: adeoque ius accrescendi tunc locum nullum habet: Sed potius ius Non decrescẽdi. Aliquibus enim ius accrescendi duplex est: proprie dictum, de quo supra, & improprie dictum, quoad Re coniunctos; quod ius non decrescendi vocant. Gœd. ad l. 142 n. 10. de verb. sign. qui inter alia quoque inter legatum vindicationis & damnationis distinguit. Quid si plures coniuncti, de iure accrescendi inter se disceptent? Respond. Si omnes coniuncti, vnius sunt generis, pars deficiens seu vacans accrescit omnibus: Si non vnius generis; tum re & verbis simul coniuncti, præferuntur coniunctis simpliciter. Inter coniunctos simpliciter, coniuncti verbis præferuntur coniunctis re. Quid si repudians partem suam, habeat substitutum? Resp. Substitutus, tanquam scriptus hæres, semper præfertur legitimo, qualis est is qui iure accrescẽdi cupit vti: Huic itaque iuri tunc non est locus. Valet autem ius accrescendi non in contractibus aliisque negotiis inter viuos: sed inter hæredes testamentarios, itemque legitimos bonorum possessores eos, qui agunt querela inofficiosi testamenti; inter legatarios plures: ac dominos, quorum Seruos vsusfr legatur, teste Ant. Gouea. lib singulari de iure accrescendi. Hæc acutiss. Vult ad . fin comment. Instit. de don. & ad t. de SCto Orphit. in fi. vbi plura vid. De orig. iuris accrescendi, de expressa testatoris voluntate, & tacitis conditionibus, coniunctionibus, disiunctionibus, in isto iure, deq; aliis vid. insignem comment. Gœd. ad t. de verb. sig. ad l. 142 & 143. n. 3 & ad l. 25. circ. fi. adde Donel. 8. comment 21 & 7. c 12 13. Gouea. Forner. Bologn Anton. Fabr. 6. coniect. 1. Duaren. de iure accrescendi Cuiac. 12. obs. 13.

Accrescendi ius in emptotem hæreditatis vel rei legatæ non transit. Cuiac. 12. obs. 13.

Proprie autem ADCRESCERE dicimus, quod per alluuionem accedit l. insula, l ergo. ff. de acquirend. rer. dom. Itaque alluuioni comparatur ius adcrescendi l. si Titio de vsufr. Neq; id abs re: nam vt alluuio tacitum latensque est argumentum, ita adcrescẽdi iure, portio deficientis alteri ipso iure adcrescit d. l vnic. § in his itaque. l. 1. in fi. l. 3. l. 8. l. 11 ff. de vsufr. adcresc. Hic quando locus sit, discces ex lege, re coniuncti. ff de legat. 3. & l. triplici ff. de verbor. signif & vtrobique Alb. Bartol. Iaf. Alciat. d. l. re coniuncti. Azo. in sum C. de testam. milit. & vide F. Ripam in d. l. re coniuncti. Prat.

ACCRESCERE pro diminui, in iure accipi interdum Alber. indicat Spieg.

ACCVMBERE aliud est quam sedere, nam qui accumbit, neque stat, neq; sedet, neque ambulat, sed medium quiddam facit l. 124. de verb. sig. Itaque merito Cic. lib 1. de nat. deor. accubationem & sessionem separat: ingressus, ait, cursus, accubatio, inclinatio, sessio, comprehensio. Veteres autem accumbentes cœnabant mulieribus exceptis, quas sedere solitas accepimus. Val. Max. lib. 2. c. 1 fœminæ cum viris cubantibus cœnitabant. Isid. lib. 20 Etym. c 2. Apud veteres Romanos vsus non erat accumbendi: vnde & considere dicebãtur. Postea, vt Varro ait, de vita pop. Rom. viri discumbere cœperunt, mulieres sedere, quia turpis visus est in muliere accubitus. Briss. vid. & Cœlium Rhodig lib antiq. lect. 14 c. 18. Forcat. in pen. c. 26.

ACCVMBERE pro iacere l. hæc verba, § disiunctiuorum, de verb. sig. Nebriss. Spieg. Prat.

ACCVMVLATIO, est plurimum actionum iudicialis adiunctio: vt si ex vna causa plures actiones nascantur contra diuersos, vel ex pluribus actionibus ex diuersa causa contra eundem, vid. Alciat. in l. edita. C de edend.

ACCVSARE non à cudo & cuso, vt Priscianus putat, sed à causa deductum, coniugata verba ostendunt: Recuso, Excuso, incuso, fictum enim est instar Græci αἰτιάομαι. Hot. Prat.

ACCVSARE, deferre, postulare, reum facere, ferme idem, Briss.

ACCVSARE, proprie est apud iudicem, vel alium, & aliquando apud illum quem accusas, ostendere quempiam peccasse.

Incusare

Digitized by Google

Incusare vero dicitur, qui de moribus queritur, expostulatve. Cæterum, quod Seruio authore Accusare & Incusare eo differant: quod Incusare proprie sit superiorem arguere: Accusare, parem vel inferiorem: vel quod maior accuset minorem, minor incuset maiorem: non est perpetuo verum. Interdum alterum pro altero ponitur; nisi quod in iudiciis forensibus nemo dicitur incusari. Vid. Alciat. in l. iudicasse reum, de verbor. signific. vbi declarat accusare proprie quando dicebatur: & infra in dictione Coso. Dicimus autem, Accuso te illi. vel apud illum, vel coram illo magni sceleris, vel de magno scelere. Spieg. Hotom.

ACCVSARE, etsi generaliter significat aliquem ad causam dicendam vrgere cap. fores § accusator. de verb. sign. Alciat. in l. qui accusare. C. de edend. Vnde accusationis nomine, & ciuilis actio persecutionis venit, l. iudiciorum, in fin. ff. de accus. & inscript. l. vero ff. solut. matrim. sicuti contra actio pro accusatione ponitur, l. 1 ff. de crim. stell. tot. tit. C. quando ciuil. actio præiud. crim. tamen obtinuit, vt proprie accusare, & accusatio ad criminationes & delationes delictorum referantur: quem admodū in l. ff. & C. de Accus. & inscr. sumūtur. Vvesen. Hinc

ACCVSARE est agere in criminalibus causis, l. 4. C. de auctoritat. præst. Criminati, l. 9. Cod. de his qui accus. non poss. Criminis accusationem perferre & instituere, l. 5 C. eod. Crimen exercere l. 7. C. ad l. Iul. de adult. Crimen instituere, l. 13. C. de his qui accus. non poss. Crimen intendere, l. 7. C. eod. accusationem, vel criminis publici accusationem intendere, l. 4. C. de noxal. act. In crimen vocare, l. 26. C. ad l. Iul. de adult. Brisson. Brederod. in lexic. in accusationem deducere: querimoniam deferre: item prosequi, l. 4. C. pro quib. caus. serui.

ACCVSARE est iudiciis criminalibus publicis, vel extraordinariis experiri. crimenq; deferre. Briss. vel reum criminis per libellum deferre, ad vindictam & pœnam: Gœd. ad l. 197. nu. 4. de verb. sign. est ius accusationis, & causam criminis in iudicium deducere, cognitioni iudicis subiicere, vt pro crimine digna imponatur pœna reo.

Aliud est ACCVSARE maiores seu eos quibus reuerentia debetur, aliud vero expostulare, ac verecunde exponere sæuitiam eorum intolerabilem. Vlp. in l. 1. § quod autem dictum est. C. de offic. præf. vrb. Spieg.

ACCVSARE iure mariti est, in accusando habere certa specialia, de quibus tractatur in l. iure mariti: & l. quamuis. C. ad l. Iul. de adult. Spieg. Prat.

ACCVSARE falsum; aut inofficiosum testamentum, inofficiosam patris voluntatem. Briss. ex ll. ff.

ACCVSARE etiam intelligendus est, qui nomen detulit, l. eum patronum 10 § 1. de iur. patron. Prat.

ACCVSARE ex Vlp. in l. qui cum § accusasse. ff. de bon. libert. est crimen legitime obiicere, & accusatio legitima criminis obiectio, ex eod. Vlp. Quia

ACCVSARE eum dicimus, qui crimina obiecit, & causam perorari vsque ad sententiam effecit. Cæterum si ante sententiam quieuit, vel appellatione interposita desiit, vel aduocationem tantum accusatori præstitit, Accusasse non videtur. Vlp. in d. l. cui cum § accusasse. ff. de bon. libert. Prat. Brisson.

ACCVSATIO est maleficij alicuius apud iudicem delatio ad vindictam publicam solenniter facta. Duaren. 1. disp. anniuer. c. 38. vel, vt Hot.

ACCVSATIO est criminis eius, cuius qui reus legitime factus est, apud iudicem, cuius de ea re notio est, expositio, dixi, criminis, non delicti, quod illo nomine fraudes, ex quibus Respub. læditur intelligantur: delicto vero, priuatæ noxæ. Dixi, legitime. Quod & Paul. scribit. l. 3. § 2. ff. de accus. si libelli inscriptionum legitime ordinati non fuerint, rei nomen abolebitur. & Vlp. l. 7 Ante accusationem subscriptionem esse necessariam. Itemque vt personas, quibus reū facere non licet, exciperemus, vt l. 1. & 2. eod. Dixi, cuius notio est, vt ordinem iudiciorum notaremus, de quo scribit Vlp. l. 7. § vlt. & Papinian. l. vlt. ff. eod. Dixi expositio non Delatio quod deferendi verbum ad id tempus pertineat, cum reus fit, & libellus inscriptionis detur, vt Paul. significat d. l. 3. de accus. Hoc enim, inquit, lege Iulia Publicorum cauetur, & generaliter præcipitur omnibus, qui reum aliquem deferunt. Hotom.

ACCVSATIO tunc dicebatur instituta, autore Asconio, cum interrogatus Reus negauerat se crimen admisisse, & delator subscripserat. Briss.

ACCVSATIO differt ab Actione illa enim proprie est, ex qua imponitur pœna mortis, vel corporis coercitio, vel pœna pecuniaria fisco applicanda: hæc autem est ius persequendi in iudicio quod sibi debetur Angel. in rubric. Instit. de publ. iud. Bar. in l. 3. de sepul. viol. Prat.

ACCVSATIO à maledicentia quid differat, ostēdit Cicero in ea pro Cælio his verbis: Aliud est, inquit, maledicere, aliud accusare. Accusatio crimen desiderat, hominem vt notet, argumento probet, teste confirmet. Maledictio autem nihil habet propositi propter contumeliam: quæ si petulantius iactatur, conuitium; si facetius, vrbanitas nominatur. Horon. Adde Fran. Bald. Catechesin. de iur. ciuil. cap. 4. circa finem.

ACCVSATIO legitima, hoc est, iusta & iure probata, l. miles, §. quæ propter ff. de adult.

ACCVSATIO deserta, vid. l. 4 C. ad Senatusc. Turpill.

ACCVSATIO in l. 3. C. quib. rés iudicat. non noc. idem est quod causa criminalis, l. 9. C. de accus. Gothofr. ad l. 3.

ACCVSATIO capitis. vel capitalis: quæ fit crimine, cuius pœna, mors aut exilium est, vel potius cuius pœna mors est, seu naturalis, seu ciuilis: cum vita, libertas, vel ciuitas adimitur, Gœd. l. 103. num 2. 3. de verb. sign.

ACCVSATIO Internecini quid sit, explicat Cuiac. obs. l. c 2. Internecini, inquit, iudicium in eum dabatur, qui falsum testamentum fecerat, & ob id hominem occiderat, & accusatorem eius bonorum possessio sequebatur. Cuiac.

ACCVSATIONEM instituere, vid. instituere accusationē. Ad accusationē admitti; & cōtra Ab ea excludi, Repelli. Briss ex ff.

ACCVSATIONIS formam, vid. in l. vlt. C de accus.

ACCVSATIONVM solēnia, de quib. in l 18 de accus & l. 2 §. quidam ff de adult. fit mentio ponuntur in l 3 de accus. Briss.

ACCVSATIVVS demonstrat loquētem, & intelligitur in infinito ex parte eius l. inde Ner. §. fin. ff. ad l. Aquil. quia extranea persona nunquam subintelligitur, l. ita stipulatus, § Chrysogonus. ff. de verb. oblig. quod facit ad formam iuramenti, de qua loquitur cap. vt circa de electione lib 6 Alber.

ACCVSATIVVS quandoque caret regimine, l. filiusfamilias §. diuide leg 1. ibi: eos, i eorum.

ACCVSATIVVS inducit obligationem, ablatiuus non, per textum, & notata in l. 1. ff. de pactis.

ACCVSATORIS dicitur, qui aliquem coram iudice accusat, & criminalem ei quæstionem mouet. Huic interdum præmium debetur, vt si Famosi libelli autorem indicauerit, l. lex Cornelia in fin. de iniur. reumve impietatis. h e hæreseos arguerit, secundum Alb in l. 1 C. de quibus caus. seru. pro præ. lib. accip. Spieg Oldend.

ACCVSATORIS nomen & ad speciem, & ad genus trahi solet. Nam genere quodam omnes, qui sceleris alicuius apud magistratus aliquem insimulant, accusatores appellantur. Quo sensu accusator accipiendus, cum neminem dicimus sine accusatore damnandum esse cap 7. § 2. de munere & honor. Eoque pertinet, quod in Actis Apostolorum legimus, Romanis morem non esse hominem vllum ad necem condemnare priusquam reus præsentes habuisset accusatores, & locum sui contra criminationes defendendi obtinuisset. Adde illud Ambrosij ad Synagrium. Si leges publicas interrogemus, accusatorem exigunt. Idque etiam in quadam de Auidio Cassio, diui Marci Epistola expressum inuenimus, apud Vulcat. Gallican. Adde, inquit Diuus Marcus, quod non possumus reum facere, quem nullus accusat. Alio modo accusator appellatur, qui proprio nomine subscripto accusationem libello delatam sustinet Et de huiusmodi quidem accusatore accipienda sunt hæc Constantini verba: siue accusator existat. Ræuar. lib. 4. var. cap. 11.

ACCVSATOR & delator differunt, vid. l. 3 in fin. C. de malefi & mathemat.

ACCVSATOR i. insimulans, in l 1. C. de exhib. & transmit. reis.

ACCVSATORVM temeritas triplex, tribus modis detegitur, ac tribus quoque pœnis subiicitur: aut enim calumniantur, aut præuaricantur, aut tergiuersantur. Calumniari est falsa crimina intendere: præuaricari, est vera crimina abscondere: tergiuersari est in vnius tantum ab accusatione desistere. Hæc Martianus ad SCtum Turpill. Matheus.

ACEDIA, Græcis ἀκηδία, qua desidia, pigritia, incuria significatur: vt annot. Tiraq. in comment. l. connub l. 9. num. 25 Alber. corrupte vocat accidiam & perperam exponit, tædium honesti laboris; contraria est industriæ, quæ Græcis Philoponia dicitur, teste Roterod.

ACEO, acorem sapio Inde acor, & acidus, atque acesco. Huius præterito vsus est Vlp. de perie. & commod. rei vend. in princ. cum ait: si vinum vēditum accuerit, vel quid aliud vitij sustinuerit: si. factum fuerit acidum, acorem contraxerit. Spieg.

ACEPHALI (vt in Nou. 109 in præfat. & in Auth. idem est. C. de hæret. & Manich.) vel, vt alij, Acephalitæ, ita dicti fuerunt, quod, qui factionis eorum autor fuerit, ignoretur; Maria. vel quod Præfectos Ecclesiasticos non admitterent, vid. Rusticum Diaconum aduersus Acephalos. Gothofr. ad d Nou. 109. in præfat.

ACEPHALITÆ quoque Seueritæ & Iuliastæ, (à Iuliano) & Contobabditæ & Angelitæ, vt ait Damascenus, vocati sunt. Acephali quoque dicti sunt, quod nullos haberent Episcopos, nullos presbyteros, nullos conuentus. 8 Niceph. lib. 45. 49. & lib 17 cap 7 8. vid. Gothofr. ad dictam Authent.

ACEPHALITÆ capita aliquot concilij Chalcedonensis impugnabant duarum in Christo substantiarum proprietatem negantes. Isid. Etym 8 e 5. quem refert Gratianus, c. quidam autem 24 q. 3 Prat.

ACERATVM, lutū, paleis mistū, vt lateritiis vsus est Lucil. li. 10.

Digitized by Google

ACERBÆ nuptiæ, in Auth. quæ intra luctus tempus factæ subiacent pœnæ. Sic Plaut. venuste acerbam amationem dicit, pro dura & toleratu difficili. Spieg. Acerbus exactor l. 33. de vsur. Briss. Acerbus etiam est immaturus.

ACERBITAS catenarum, l. 1. C. de custod. reor. Acerbitas conuitij, l. 1. C. de ingrat. liber. Acerbitas morbi, l. 29. in pr. C. de test.

ACEROSVS panis factus ex farre minus purgato, nec sordib. à candido separato. Lucil. lib. 25.

ACERRA Festo est ara, quæ ante mortuum poni solebat in qua odores incendebantur.

ACERRIMA condemnatio, pro grauissima. C. de his qui latro. vel ad crimin. reos occult. l. 2. circa med. Spieg.

Acerrima indago, i. diligentissima. l. vbi C. de fals. Spieg.

ACERTO hærede legare: certo hæredi, vt legatum aliquod præstet, mandare, sic vt ab aliquo debeatur solo. vid supra in vocula A fuse.

ACERVVS proprie minutarum rerum congeries est, vt frumẽti, leguminis, salis. Caius: Qui ædes, inquit, aceruum vt frumenti combusserit, vinctus, verberatus, igni necari iubetur: si modo sciens, prudensque commiserit. Aceruus lignorum, sterconis, pecuniæ. Briss. ex ll. ff. Venuleius vult, Aceruum appellatione soli non contineri, l. qui aceruum. ff. quod vi, aut clam. Acervus solo non cohæret, sed terra sustinetur. Briss.

ACESCO vid. ACVI.

ACETABVLVM Græce ὀξυβάφιον Alciat. in tit. de põd. & mens. mensuræ genus, estque pars quarta heminæ. Alias idem quod Parapsis vid. infra Parapsis. Pro acetabula in l. 19 §. 9. ff. de aur. argent. legat. Vulgo male legunt tabulas: quæ scripturæ confirmatur, etiam falso Horatij quodam loco Epist. lib. 1 Epist. 15. vbi omnes hactenus legerant. Patinas omasi, non tabulas, vid. Cuiac. 10. obser. 17. pag. vlt. Prat.

ACETI appellatione non continetur Acetum, quod vini numero paterfamilias habuerit, l. 1. & l. 9. §. si acetum, ff. de tritico vino. Embamma plane Aceti nomine continetur, d. §. si acetum. Acetum autem proculdubio legato cedet, siue eius potuique sit, siue extinguendi incendij causa paratum sit. Cuius causa id olim in ædibus haberi solitum indicant. l. 12. §. acetum ff. de instruct. vel instrum. & l. 7. §. pignori ff. de pen. l. Macrob. lib. Saturn. 7. Quid aceto frigidius, inquit Macrob. quod cuipatum vinum est? Solum enim hoc ex omnibus humoribus crescentem flammam violenter extinguit, dum per frigus suum, calorem vincit elementi. Hot. Briss.

ACETI & vini eadem prope substantia est, si modo vinum acuit l. §. vlt. de contr. empt. Briss.

Cæterum & ACETI nomine cõtineri interdum mel illud, quod ex ortu nobilis syderis, aut incumbente cœlesti arcu, non secutis imbribus, gignitur dono quodam cœlesti, tradit Tur. lib. aduers. 10. cap. 5.

ACHAIA regio Græciæ amplissima, Siconiæ & Elidis media: duodecim olim vrbibus habitabatur, quas Polybius commemorat. Fuit autem proconsularis prouincia, arg. l. meminisse, ff. de offi. procon. Quæ & Peloponnesus dicitur: nunc vulgo Morea Spieg.

AXAIOΣ, id est Achiuus vid. Homer. ἰλιαδ. 2. ver. 482. & l. 1. §. 1. ff. de contrah. empt.

ACHILLEÆ, quarum mentio fit in l. 6. med. C. de aquæduct. quid sint, vide Cedrin. & Alciat. in ead. l. 6.

ACICVLA vid. infra Acucula.

ADIES Vegetio autore lib. 3. cap. 14. exercitus est instructus, aliquando tamen accipitur pro prælio ipso & dimicatione, vt Inst. de excus. tut. §. filij qui in acie amittuntur, i. prælio. Sic & in 2. Tusc. quæst. Non sentiunt, inquit, viri fortes in acie vulnera. & ita accepit IC. in l. bello amissi. ff. e. tit. idque clarius constat ex verbis Theoph. d §. filij. qui addit, ipsoque in conflictu ceciderint. In acie cadere, aut fugam facere. In acie. amissi, interempti, filij Briss. ex ff.

ACILIVS Glabrio. vid. l. 18. §. 1. de minorib.

ACINATICIVM (Hotom. mauult legendum Acinacium, aut acinaticum) in l. 9. in prin. ff. de tritico, vino, ol. leg. vini genus quod ex vuarum folliculis, atque acinis, expresso musto, additaq; aqua maceratis conficitur: Græce δεύτερον, i. secundarium. Latini loream, vel loream appellant. Vlpian. de vin. trit. leg l. si quis. Vinum, inquit, acinacium, plane vinA continebitur. Accurs. acinaticium, pro acinatio legit. interpretaturque esse vinum ad vsum comparatum. Quid vero per tale vinum ipse intelligat, non video. Nam si vinum, quod est ad vsum comparatum, vinum est, quid ineptius dici potest, quam appellatione vinum vini contineri. Atqui Iurisconsultus aliud prosiciebat, quod poterat in dubitationem venire, An scil. lora, siue lorea. h. e. vinum illud secũdarium, quod ex vuarum acinis expresso musto, atq; addita aqua maceratis conficitur, appellatione vini contineatur, cum præsertim maior pars aquæ sit in eo permixta. Nebriss. vide & Forcatulum in penu Iuris ciuilis cap. 8. circa finem. Alciat. prædulce esse ait, lib. 1. præterm. Cassiod. lib. 12. Varia epist. explicat, quomodo vinũ istud ex acinis conficiatur, Brisso. in prætermiss. Mercurialis 5. var. 1. ex Cassiodor. 12. var. probat, Acinaticium protropæ seu prodromi genus esse, à Galeno sæpius in vsu medicamentorum nominatum. Gothof ad d. l. 9. in princ.

ACINVM M. Cato neutro genere vsurpat, pro vuæ grano, quem alij acinum masc. genere protulerunt, vid Vall cap 28.

ACITANI, teste Macrobio 1. Satur. Hispana gens. Separat autem Plinius Acitanos à Lacetanis, quos alii confundunt cum his perperam apud eundem Plinium Acitania legendum est, non Accitana. Cuiac. lib. 10. obs. cap. 35 in fin. Gothof. tamen in l. 8. in princ. ff. de censibus Iacetani legendum putat.

AKMH, id est, ætas 25 annorũ sic dicta, quod sit crescendi finis. Goth. ad l. 77 § curatoris 14 ibiq; ad statũ suum ff. de leg. 2.

ACOLYTHI, seu ἀκόλουθοι, qui & iuuenes. l. 10. C. Theod. de Episc. & cleric. corrupte in l. 6. C eod. iunguntur clericis, è quorum numero non sunt, l. 24. C. Theod. eod. ibi: cereos & funalia deferebant. Verantur cerarium exigere ab heredibus defunctorum. Nou 59. c. 2. Goth. ad d. l. 6. vid Duar. 1. de sacr 14. vnde.

ACOLYTHI dicuntur ceroferarij, vel latine accendentes, à deportandis cereis. si legendum est euangelium, aut sacrificium offerendum, ait textus cap. cleros, ad fi 21. dist. Nebr.

ACONITVM, est veneni genus celebratissimum, (vel vt Plin. lib. 27. c. 3. herba venenata ac pestifera) dictum ab ἀκόνη, quod est Cos, quoniam, vt inquit Ouid 7. Metamorph. ex cautib. colligitur; ait enim:

Quæ quia nascuntur dura viuacia cautes,
Agrestes Aconita vocant.---

Meminit etiam idem Metamorph. l. 1. Sunt tamen qui aliter deducant. Cotta in memoral. A Græcis παρδαλιάγχης vocatur, ipardi animalis strangulator. Sed quia fere ignoratur, quæ sit ea herba, aconitum vulgo pro quocunque veneno accipitur: Marcellus in l. eiusdem 3. §. alio Senatusconsulto 3. ad l. Corn. de Sicar. Si quis, inquit, temere cicutam, & Salamãdram, & aconitum, pityocampas, & bupreſtim dederit. Nebr. de Aconito, vid. & Æginetam 16 cap 52.

ACOR & mucor sunt vitia panis & vini, quum acescit & mucescit. Vlp. in l. 4. ff. de peric. & commod rei vend. periculum acoris & mucoris ad venditorem pertinebit. Proprium autem est inter reliquos liquores vino mucescere, aut in acetum verti, vt ait Plinius lib. 10. c. 20. Spieg.

ACQVIESCERE idem est, quod consentire: vt acquiescere sententiæ, in l. 5 C. de re iud & acquiescere rebus iudicatis, l. 6. C. de excus. tutor. Adquiesco Celso: distinguentibus, &c. id est, sententiæ eorum acquiesco, vel accedo. Briss. ex ll. ff.

ADQVIRERE, vel acquirere generalius verbum est, comprehendens creationem, additionem, immistionem, gestionem pro hærede, existentiam, quæ Græcis ἀνάφασις & animi destinationem solam. Gothof ad rub. C. de iur. deliber.

ACQVIRARE in plenum. l. 6. med. C. de bon. quæ liber.

ACQVIRERE pleno iure l. 5. C. ad Senatusconsul. Tertull.

ACQVIRENS non semper fit locupletior. vid. Gœd. ad prine. l. 28 num. 14. de verb. sign.

ACQVISITVM id proprie dicitur, cuius dominium translatum est.

ACQVIRERE, h. e. dominium rerum nanciscí potest homo, donec viuit. l. si creditores, in fin. ff. de separat. l. fin. in princ. ff. de eo per quem factum erit.

ACQVIRERE rerum dominium aut possessionem dicimur, cum illa iure aliquo ciuili, h. e. ea ratione quæ iure ciuili ad dominij, possessionisve translationem instituta est, nanciscimur. Dominij namque acquirendi sex modi sunt: mancipatio, traditio, vsucapio, in iure cessio, adiudicatio, lex. Possessionis autem septem: pro emptore, pro hærede, pro donato, pro derelicto, pro legato, pro dote, pro suo. Plus ergo est acquirere, quam aut adipisci, aut nanciscí: nam qui rem inuenit, aut cui pignori data, aut commodata, aut apud quem deposita res aliqua est, aut si ex permutatione alicui res tradita est, cum ipse non satisfaciat, nactus, adeptúsve rem aut possessionem recte dicitur: acquisisse vero nequaquam. Hotom.

ACQVISITA res dicitur Hostiensi, vel empta, vel quouis titulo lucratiuo habita. Spieg.

ACQVIRI dicitur ei, ad quem commodum pertinet. l. si extraneus, in fin. de iur. dot.

ACQVIRERE sibi actionem: persecutionem, exceptionem. Acquiritur actio, possessio, dos mulieri, hæreditas, legatum, obligatio, præscriptio, seruitus. Briss. ex ll. ff. & C.

ACQVIRERE & amittere possessionem opponuntur, sicut Acquirere & amittere hæreditatem Briss. ex ll. ff.

ACQVIRENDI species est liberare quem obligatione, Paulo in l. species 12. ff. de acceptil.

ACQVIRERE & eum censuit Accurs. qui acquirere nitatur, aut velit, l. 1. ff. de autor. tutor.

ΑΚΡΙΒΟΔΙΚΑΙΟΙ dicebantur Aristot. lib. 5. Ethic. qui ius ad literarum angustias reuocabant, summo iure nitentes. Bud. l. 1. de iust. & iur. Hoc vero qui faciunt & tanquam machina aliqua scriptum legis contorquent ad seueritatem & duritiã, merito ἀκριβοδίκαιοι appellãtur, id est, acerbi & maligni

iuris

Digitized by Google

iuris interpretes, quod nimis callida & malitiosa iuris interpretatione vtantur, vt ait Tullius Con. cap. 11. de æquit. lib. 1.

ΑΚΡΙΒΟΔΙΚΑΙΟΝ, ius summũ exactius & durius, Aristo. ibidem: Præt. Generaliter autem ἀκριβὲς iustum vocamus, quod est numeris omnibus absolutum ex Bald. ad tit. de nupt. in pr.

ACRIMONIA est proprie acerbitas: sed secundũ legis est pœna quæ infligitur sacrilegis, sicut incarceratio, exilium, vel relegatio. l. placet 5. C. de sacr. eccl. quæ est canonizata 16. q. 1. c. placet. §. sub nouarum, vbi de hac dicitur. Old. end.

ACRISSIMVS error quidam legunt in l. 4. C. de incest. & inutil. nupt. pro acerrimus, quam lectionem probauit Albe. vt not. Goth. ad d. l. 4.

ACRITER læsus l. 32. in fin. C. de locat.

ACRIVS remedium, l. 3. C. de patr. potest.

ΑΚΡΟΔΡΥΑ Gaius in l. qui venenum 239. ff. de verb. sign. scribit apud Græcos omnes arborum species continere: quo tamen loco haud scio an non BACCARVM potius aut FRVCTVVM legendum sit, cum inter omnes constet ἀκρόδρυα dici (vt Suidas testatur) πάντας τοὺς ἀπὸ δένδρων καρπούς. Hoto. Ant. Aug. lib. 4. emend. cap. 4.

ΑΚΡΟΤΑΤΗ. Ætas 18. annor. ab Arriano in Indicis vocatur ἀκροτάτη ἥβη: ab aliis prima lanugo. Goth. ad l. 57. ibi: decem & octo annis. ff. de re iud.

ACTVM vid. & infra Actus, & Actum, post Actuariæ naues.

ACTVM, factum, gestum, & contractum, in iure sæpius idem significant, licet quandoque strictius sumantur, ac subtilis quædam alias inter ea sit differentia. Dom. Gœdd. ad l. 19 nu. 3. de verb. sig. Omne ergo negotium, quod fit, vel fieri intenditur, modo coniunctim & actum & gestum & contractum, modo seorsim non nisi actum, vel gestum, vel contractum dicitur, ita quidẽ, vt à potiori fere semper denominatio fiat: ait idem ibid. nu. 7. Stricte ergo, quædam aguntur, quædam geruntur, quædam contrahuntur. ibid. nu 5. Actum generatim, commune verbum est, quodlibet factum designans, seu re, seu verbis, quid agatur: seu fiat corpore, seu animo & voluntate: seu committendo, seu omittendo, seu consentiendo, seu dissentiendo: vt in stipulatione.

ACTVM, non formam stipulationis, vel solennitatem, non negotium ipsum; sed factum interrogandi & respondendi, animum voluntatemque agentium significat, ibi. num 5. Proprie vero Actum non est ipsa res, non ipsa verba quibus quid geritur & contrahitur, sed hoc ipsum factum, quo res & negotia fiunt, quo verba proferuntur, quo consentiunt, vel dissentiunt contrahentes. Gestum verò non tam factum est, quàm totius rei compendium, quod expeditur. i. totius rei, vel negotij modus & tractatus, siue perficiatur, siue quid imperfectè agatur. Contractum verò neque ipsum factum est, neq; totus rei tractatus, sed ipsum quod, quoad formã speciemve, agitur geriturve negotium. Sic in emptione, venditione actum est id, quod partes agitabant, & inuicem faciebant. Gestum est quod conuenit: contractum est, quia de re ac pretio conuenit. h. e. negotium empti venditi inde extitit. Idem in deposito: actum est id, quia res tradebatur, quia aliquid placebat: Gestum est, quod toto hoc tractatu aliquid expediebatur: Contractum est, quia hinc inde negotium factum est, nempe, vt res custodiæ causa esset tradita. Atque in eo potissimum differt gestum ab acto, eoque respectu actum latius est, quam gestum: quoniam gestum ad ea tantum acta refertur, quæ aliquam rei, vel negotij administrationem habent, siue ea administratio publica sit, siue priuata. Vbi itaque agendo nihil administratur, nihil etiam gestum esse dicetur. Gestum non tam negotium & actum, quam modum agendi, & id totum, quod agendo contrahendoque expeditur, designat, ibi. nu. 10. 12. 5. Denique cum certum sit, actum, contractum, gestum, in idem negotium concidere & vna concurrere posse; inde fit, vt sæpe vnum pro altero accipiatur, non quidem proprie, sed κατὰ χρῆσιν, aut per metonymiam, aut per synecdochen: interdum etiam vtroque tropo concurrente l. licet 59. ff. hoc tit. Sic in l. more ff. de fer. & dilat.

ACTVM accipitur tam pro gesto & contracto, quam quolibet alio facto: Sic in l. 2. ff. de capit. minut. Actum pro gesto synecdochice dictum reperitur, & alias quoque actus pro gestis legimus. Erasmo teste, Sic in l. omnem ff. de iudic. & in l. contraxisse, ff. de act. & oblig. cõtractum vsurpatum pro omni acto, gesto & contracto, omnique facto, quo obligatio constitui potuit. Sic gestum sæpe pro contractu & acto accipitur, veluti in l. 11. ff. de pecul. tor. tit. ff. C. Institut. Quod cum eo, qui in alterius potest. ibid. num. 43. & ad l. 20 nu. 5. & 8. de verb. sign. Laurent. Valla inter acta & gesta hoc differentiæ assignat, quod gesta sint in administratione magistratus & in rebus maioribus, & ad rempublicam vel ad plurimos spectantibus, vt gesta Alex. gesta Cæsar. & similia: Acta vero rerum priuatarum. Sed hæc differentia confunditur à Iurecon. meritoque Vallam refutant Alciat. ad l. 19. & ad l. licet 58. de verb. sign. & Ioh. Brechæ. ad l. 19. n. 7. 8. eod. tit. vtrumque sane tam actum sc. quam gestum, tum de priuatis, tum de publicis negotiis apud Cic. & alios dicitur. Quod vbi supra num. 8. Gesta & Acta aliud fere significant apud ICTOS, aliud apud Historicos & Grammaticos. Gœd. ad Rub num. 14. de verb. sign.

ACTA honeste superiorætas, id est in reb honestis transacta Inter ACTA & Gesta licet videatur esse quædam subtilis differentia: attamen κατὰ χρῆσιν nihil inter Actum & Gestum interest. Gaius in l. 58. de verb. sign. de quo enucleate Gœd. ad l. 39 nu. 4. 7. 9 & seqq. item num. 43.

ACTA municipium. l. 19 in pr. C. de testam.

ACTA simulata, veritatis substantiam mutare non possunt l. 2. C. plus valere quod agitur, quam quod, &c.

ACTA diurna, quæ per singulos dies fiunt & scribuntur. Old.

ACTA Publica sunt, ait Goth. ad l. 2. C. de eden. quę cõfecta sunt apud publicas personas: vt sunt ipsi iudices, actuarij, notarij.

ACTA publica sunt quæ ad fiscum, vel ad commentaria Principis, vel ad grammatophylacium pertinent. Sed & Acta publica pro libris ac tabulis contine ntib. publica ciuitatis acta, id est, negocia: quæ & pro legibus, (statuta vulgus appellat) plerunque intelliguntur: id quod apud Plinium iuniorem Catanæus adnotauit Spieg. Old. Hinc ACTA κατ' ἐξοχὴν sæpe. (non tamen semper nec vbique) Acta publica, & commentaria magistratuum denotant. Gœd. ad d. l. 19 nu. 8. Sic

ACTA stricte proprieque dicuntur gesta ab eo, qui togatus in Repub. cum potestate imperioque versatus est. Sic Cicero Philipp. 1. Acta Cæsaris, & Acta Gracchi, vel etiam Acta dicuntor, quæ pet magistratum gesta, in literas publicas relata sunt. Hot. Acta, res quæ in commentariis principalibus relata esset, Cic. Phil. 2. & Plin. 5. Epist. ad Valerianum. Hæc δημόσια γράμματα Æschines vocat. Acta igitur libri, seu tabulæ erant, in quibus scribebantur res gestæ principis, aut populi, aut etiam leges. idque ex Cicer. 1 & 2. Philipp. & Plin. lib. 5. Epist. disces. & l. 2. de Lat. lib. 10. C. Prat.

Postea consuetudine sermonis factum est, vt literæ omnes de quorumlibet iudicũ sententiis perscriptæ, Actorum nomine censerentur. Itẽ quodcunq; apud ius dicentem ad causam siue publicam, siue priuatam pertinens, gestum, eiusq; authoritate literis mandatum esset. Imp. l. 2. C de eden. Is apud quem res agitur, acta publica tã criminalia, quã ciuilia, exhiberi inspicienda ad inuestigandam veritatis fidem iubebit. Hinc seruũ actis interuenientib. nominare suum filiũ, apud Imp. §. vlt. de adopt. Et donationes actis interuenientibus insinuari §. 1. de donat. i. cuius rei memoria in literas publicas relata sit: Hoto.

ACTA Iurisconsl. & Imperatorib. libri erant forentium, siue Iudicialium scribarum, in quibus Iudicũ pronunciata scribebantur, apud Paulum l. acta 45. ff. de re iud. & alibi sępissime; Hęc ὑπομνήματα H. Modest l. 13. §. οἱδὲ πατήρ ff. de excus. Galli regesta vocant, quasi te gesta: male & inepte efflant registres, etiam ipsi pragmatici & fori rabulæ, Pratei.

ACTORVM genera duo constituisse videtur M. Cic. Philip. 2. publica & priuata Publicis leges & similia, quæ à principe gererentur, continebantur: priuatis testamenta, aliave priuatorum gesta. Prate.

ACTA Iudicis semel promulgata perpetuam fidem faciunt, etiam mortuo, vel remoto iudice, qui de causa cognouit l. 6. & ibi Gothofr. C. de re iud.

ACTA circumducere, i. antiquare & delere, Paul. de re iudi. Acta apud se habita, si partes consentiant, iudex potest ea die iubere circumduci, nisi vel negotium, vel lis termina sit. Old.

ACTA & actitata formularij appellant sua scriptorũ volumina: quæ si perlegas, intelliges nihil aliud in his esse, quam barbaram vocum congluuiem. Sicut enim in iudiciis hodie conspurcatis, ea quę semel acta sunt, inani molestia sæpe repetũt, actum, (vt dici solet) agentes: ita his verbis talem vesaniam & iudicandi abusum, propria confessione imprudentes ostendunt. Quid enim aliud est dicere Acta & actitata quam indicare actorum frequentiam & repetitionem? De his est textus in clem. sæpe, §. sententiam, de verbor. signific. Old.

ACTA assertoria dicuntur, quæ allegant, sed non probant. Zas. in §. cutare. Inst. de actio.

ACTIONIS significatio latissime patet; (vide supra Actũ & Acta) cõprehendens generaliter omnem viuẽtis operationem, quę passioni opponitur (adeo vt ipsam quoq; vitã agere dicamur) & omnino quicquid agi solet: Ergo histrionum quoq; & oratorum & fabrorum actionem dicere solemus. Prat. vnde illud:

ACTIONES humanæ infinitis rerum circumstantiis variantur, Qua significatione frequenter vtuntur ICti, teste Oldend.

ACTIO etiam dicitur totum illud, quod agebatur vna die in synodo vel consilio, c. prima actione, 16. q. 1.

ACTIO pia, id est, pius actus, Auth. hoc. ius porrectum. C. de sacrosc. Eccles. Alb.

ACTIO pro Actus, Vlp. l. 3. §. vlt. ff. de donat. inter vir. Nam celeritate coniungendarum inter se actionum vnam actionem occultari. Prat. Vsus verbi agere (proinde actionis) varius est. interque multa significat & Tractare: Cicero; cum mecum ageres. Hinc Curtius actionem dictam putat lib. 1. εἰκαστῶν, cap. 15. Namque & agere cum reo dicimur, non agere

Digitized by Google

reum.l.age cum Geminiano C.de transact.

ACTIO, in c.1.de maiorit & obed.& ibi notat: itemque in l.1.si pars hered pet.idem est quod tractatus, vel alienses.

ACTIO varia quidem denotat: sed in iure ac ICtorum scriptis significatio eius ad eas actiones (vel actus) contrahitur quæ ad ius pertinent: h.e. ad eos actus, qui à ICtis excogitati sunt: veluti nexum, emancipationē, manumissionem per vindictam, cessionem in iure, testamentum per æs & libram: & si qui sunt generis eiusdem. Porro cum illa omnia certa verborum conceptione fierent, tandem consuetudine loquendi res eo perducta est, vt actio vulgo pro formula & conceptione verborum diceretur. Et cum ea præcipua videretur qualis aduersus ciuem intenditur, inde factum est, vt Actio plerunq; pro querela in iudicio aduersus aliquem proposita usurpetur. Tum enim ab agere, quod queri significat, deducitur: nisi forte queri aliquando plus sit, quam agere. vt in Orat. pro Cœlio: A quo quæram, si prodierit, primum cur statim nihil egerit: deinde si id queri, quam agere maluerit, cur productus à vobis potius, quam ipse per se; Agere autem pro queri, aut postulare, Cicero multis locis vsurpat, vt pro Cœcinna: Si te hodie domum tuam redeuntem armati homines aditu prohibuerint, quæro quid acturus fis; Item: Quid ego est, impune feci, nam quid agas mecum, ex iure ciuili ac prætorio non habes Item Quid negligentius maioribus nostris, qui tantæ rei pretermiserint actionem? Prat. Horom. Crebro Actionis significatio restringitur ad vsum forensem. Quas enim Græci dicas vocabant, eas Romani latine Actiones, causas, seu iudicia dixerunt. vid. Oldend. in pr. loc. com. Actionum iurisciu vere insignium, & Bud. in annot. priorib. & ℸ Dice. Cæterum Actionis cognitio in his versatur, videlicet: Quo autore sit introducta; Ex qua causa; cui detur: & aduersus quem: An porrigatur ad hæredes, Quid in ea veniat; Quandiu concedatur: Quis sit exitus; Quid spectandum sit iudici, quid litigatoribus: Anne sint abfinia remedia, quibus vti possimus? Hæc qui ignorat, non feliciter acturus est causam. Scire autem nemo potest, nisi qui singulariter actionum circumstantias recte tenet, quoniam per omnes actiones variantur. Consequitur ergo, stupidissimum esse actorem seu causidicum, qui sine certa actionis cognitione causam perducit ad iudicem, tametsi fortassis apparatus non desit verborum, adeoque multarum legum allegatio: quæ tamen non magis ad rem accedunt, quam cupressus ad naufragium, apud Horatium. Quod tam vere, quam eleganter dictum est ab Old. Spieg.

ACTIO debet accipi per emphasin, teste Oldend. non pro qualibet externa actione, *Ein wwirckung*: sicut dicimus, eum qui contra ius aliquid facit, nihil agere. Inst. quib. ex caus. manu. non liceat. sed pro legitima persecutione, *ein rechtmessige klag oder forderung*.

ACTIONEM in iure nonnunquam naturaliter accipimus pro eo quod facimus. l. heredes palam. § fin. ff. de test. Vno contextu actionis (inquit Vlp.) testari oportet.

ACTIONIS verbo in vsu forensi, generalissime sumpto, continetur exceptio, l.1. de excep. Goth. ad l.1. C. de pœ. iud. qui mal. iud. Licet secus, si specialiter actio sumatur, vt l.8. §.1. de verb. sign. vid. Gœd. ad l.8. circa fin num.2. ac seqq de verb. sign.

ACTIONIS quoq; verbo continetur & persecutio, l.34. vbi Goth. de verb. sig. l.57. in fi. eo adde l.25. de oblig. vid. Gœd. d. loc. ad l.34. n.2.3.4.5.7.8.9.10. vbi scite tradit, quod persecutio sit & genus & species Actionis, n.2.3. Itaque Actio & genus & species est: imo quandoque generalissime quandoq; generatim, interdum speciatim, interdum specialissime sumitur, vt ex modo dictis ac dicendis patet. Actionis nomen ad forensia relatum trifariam potissimum sumitur: sicut & verbū Actum & agere, l. Labeo 19. de verb sig. Primo in genere generaliore omnem sub se persequutionem continet, qua quid seu in iure, seu in iudicio postulatur, petiturve. l. pecuniæ 178. §. actionis 2. l 10. iam d. tit. Deinde specialius cōsideratur vt species persecutionis, ac definitur ius persequendi, non in iure, sed in iudicio, id quod sibi debetur, §.1. Inst. de act. & tum diuiditur in realem ac personalem: Illa petitio, hæc actio in strictissima significatione (quę tertia est) dicitur l. actionum 15. l. 28. 37. ff. de act. & obl. §. sic itaque. vbi Zas. Donel. & Iaf. inst. de act Hæc Gœd ad l. actionis 34. n.2. de verb. sig. Imo Actio quandoque & iudicium; interoū & exceptionē significat seu cōtinet, alias exceptioni plerunq; opponitur: nonnunquam & Accusationem criminalē designat: Cui alioquin opponitur Conf. Gœd. ad l.8. §. actionis de verb. signif. & omnino Vult. in Iurisprud. Rom. lib.2. in tract de action. & in commen. inst. ad tit. de act

ACTIONIS verbum, inquit Vlp. in l.178. §.2 de verb. sig. & Imp. in l.9. C de hered. vel act. vend. generale est, & speciale. Nam omnis Actio dicitur, siue in personam, siue in rem sit petitio. Itaque cum actio tam varia significet pro re subiecta, eiusque natura, Actionem interpretari conuenit.

ACTIO specialius sumpta significat Actionem in personam, personalem persecutionem seu condictionem: Actio vero in Rem speciatim petitio nuncupatur: Ab vtraque hac actionis specie segregantur persecutiones, vtpote omnes extraordinariæ petitiones l actio, 18. de act. & obl. Gœd ad § 2. l 178 de verb sig Sic actio, petitio, persecutio, distinguuntur in Aquilianæ acceptilationis formula, l.18 § 1. de accept. Horo. Actio & Persecutio qui conueniant & differant vid Gœd. ad l.14 n. 2.3. seq. de verb. sign. Et si Actio proprie est ea persecutio, (ait ibid num 7) quæ iudicio peragitur: cum tamen multæ persecutiones se instar actionis habeant, fit vt persecutiones extraordinariæ etiam Actiones κατ' εξοχὴν appellentur. Actiones sæpe vocantur iudicia. Gœd ad l. l. 34 nu. 3. vbi vid

ACTIO pro accusatione Pap. l 1 de crim. stellio. Actio stellionatus neque publicis iudiciis, neque priuatis actionibus continetur h.e. hæc accusatio non è legibus publicorum iudiciorum est. sed extraordinaria. vid. l 1 § penū verb actionem de Epis. & celer. l. presbyteri. ff de sepulchro viol l 1 §. posthumus & quæ ibi not ff. de inoffi. test. Alb Similiter titulus est lib. C. 9. Quando actio ciuilis criminali præiudicet. Hot.

ACTIO porro, quatenus est persecutio iudicialis, est ius persequendi (h.e. legitima facultas, vel autoritas permittens persequi) in iudicio id quod sibi debetur, hanc actionis definitionem explicit Forcatulus in Nec. nantia dialogo 96 n.1. & Gœd. ad § 3 l 178 & ad l 8. n. 3. 4. de verb. sign Sed verbum deberi (id quod sibi debetur) in ista Actionis definitione generatim accipiendum (vt sub ea & in rem actiones comprehendantur) secundum §.3 d.l.178. vbi dicitur, verbum debuit, omnem omnino actionem comprehendere: qualiscunque etiam persecutio sit, nempe seu realis, seu personalis, &c.

ACTIO Calumniosa in l.12 C de inoffi. test id est iniusta.

ACTIO agi dicitur in l 23. ff de præscrip verb Bris. in Parerg.

ACTIO vtuerè dicitur. Goth ad l 3 ib. viuendi vltrius. Cod. de præscr 30 vel 40 ann. & ad l.3 i i: vltra statuti temporis viuendi spacia. Cod de temp. appell. per tit Instit de perpet. & temp. act. l.1 C. de annal except. & Cuiac 18 obs 37.

ACTIONVM naturalia priuilegia sunt earum formæ & effectus eis à lege attributi Gothofr. ad l 1 in prin. ibi: suis tamen naturalibus priuilegiis. C. de const. pecun.

ACTIONVM necessitas l 23 C de excus tutor.

ACTIONIS casus, Aut. in stio §. 5 C de iureiur. propter cal. sub actione constitur, in l 21. circ. me. C. de furt. est actione teneri.

ACTIO petit pœnam, habet persecutionem pœnæ l. si pro furto. § furti actio & §. conducto ff de condict furt.

ACTIONEM dare, est actorem ad intentandam actionem admittere. vid. Dare actionem, & Bud in l. 2 de orig. iur Spieg. Corras. lib. Miscel. 3 cap 18.

ACTIONEM intendere, actionem instruere, actionem dictare, vel formulam actionum instituere, ad partes refertur. Schard.

ACTIONEM remittere, est querelam intermittere. In ciuili tamen quandoque remissa actione, obligatio manet salua: in criminali autem secus est. censetur enim accusatione remissa, etiam obligatio & tota remitti l.1. §. vsque adeo ff. de iniur. & ibi Bart. Aliud est ergo remitti actionem ciuilem, aliud criminalem Quod non contemnendum monet Old. Spieg.

ACTIONEM hæredi alicuius concedi & hæreditariam esse, dicunt Actio enim renouatoria, quæ patrono datur, non est hæreditaria, id est, ex bonis l. berti: sed propria patroni l.1. §. hæc act. ff. si quid in fraud. patron.

ACTIONIS fustitandæ causa latitare. vid. l 3 ff. de iud. & vbi quis ager Spieg.

ACTIONIS ratio vid. Factum: idem nostris quod casus species.

ACTIO & interdictum differū: in hoc possessio; in illa proprietas, seu dominium vertitur: siue in hoc de facto seu possessione; in illa de iure quæritur principaliter. Goth. ad l 2. § 3 ff. si ser vin. & ad l. 14 § 3. de exc. rei iud. per l 3 in fi. ff. vti pos.

ACTIO non venit appellatione immobilium vel mobilium l.1. C. de prætor. pign. vid. Tiraq. de retract. lign. § 1 gl. 6. 7. & §. 32.

ACTIO, Cello l. 52 de obli & act. est potestas à Prætore data causam suam apud Iudicem agendi: vt ex vtriusq; oratione quid æquitas ratioque iuris postulet, statuat: vnde actionem vel iudicium postulare, pro, Iudicem postulare & facultatē apud eum causam nostram agendi. Hot. quæ definitio formulas actionum prætorias, olim vsitatissimas spectare videtur Nam

ACTIO etiam est formula vel conceptio verborum, quibus iudicium à Prætore certa de causa postulatur, vel sic:

ACTIO est formula iuris sui recuperatorio iudicio persequendi, ab eo, qui legis actionem habet, data Prat

ACTIO apud veteres nihil aliud, quam formulam significabat: quasi quis dicat, rerum priuatim agendarum modus & forma ICtorum & pragmaticorum ingeniis excogitata, itaq; vulgo legis actiones vocabantur, quoniam earum rerum, de quibus leg. XII scripta erat agendarū formam ritumq; præscribebāt. Pompon l.2. de orig. ex his, inquit, legibus eodem tempore fere actiones compositæ sunt, quibus homines inter se insectarēt: quas actiones ne populus prout vellet instituere, certas solennesq; esse voluerūt, & appellatur hæc pars iuris, legis actiones. Quibus ex verbis apparet, Legis actiones olim in vsu fuisse, quod nūc vulgus Formulā practicæ appellat. Hot Prat.

ACTIONIS

ACTIONIS formula, est apta accommodaq; facti apud iudicem propositio siue expositio. Olden. haud abs re carpere videntur causidicos, qui neglecta actionis formula, in forū causam deducunt, quā nec semel cū suis circūstantiis recte perpēdexint: errori causa prætexta, quod in tit. C de formul. & impet. legerint, sublatas esse actionum solennitates antiquas: putantes propterea incauti, nihil referre, quomodo proponatur factum, nec vlla opus esse actionis inuestigatione speciali. Multo vero rectius Las. Inst. de actio. post Bart in l. edita C. de eden. docuit, hodie etiam actionem dici, & esse formulam, sicut olim fuit, tantumque esse sublatas verborum aucupationes, nec l. si seruus nanque. ff. de furt. esse correctam. Nam actionis cognitio & formula in primis inuestiganda causidicis. Si enim causam exponas iudici, nonne aliquid tādem petendum est, atq; concludendum? Nemo sanæ mentis negabit. Cæterum petitio vel conclusio libelli, non potest recte produci, præterquam ex natura & forma actionum. Ergo necessarium est, primo loco diligente inuestigare & cognoscere in specie formulā actionis, qua uti volueris. Non dico, vt summo iure tantum, verum etiam vt ex æquitatis censura eam inuestiges. In quibus autem actionis cognitio & inuestigatio versetur, paulo ante dictum est. Oldend. Actio & formula actionum differunt. Illa ad agendi substantiam: hæc ad formam & quidem verbalem, refert ur. Gothof. ad l. 1. de formul. & imperr. act.

ACTIO an à causa discreper, sæpe quæri solet: glos. in verb actio. item ibi nota Instit. de act. Et Placent. nihil omnino differre existimauit, tit. de def. act. circa fin. Neque enim, vt ipse inquit, quæcunque petitio vel intentio actio est, sed ratio quæ subiicitur petitioni fundendæ intentionis causa: vt si quis dicat, vendico domum; quia dominus sum. Hæc ratio subiecta, est actio. Sed ab hac sententia communiter fere receſſum est, Dd. d. rubr. de act. inualu. que Azonis opinio, existimantis causam omnino ab actione secernendam esse. glos. in d. vers. item nota. Cuius rei rationes multæ ab Accursio recensentur. Vtraque tamen opinio sic conciliari potest, si Placentini pronunciatum ad ipsius actionis exercitium referamus. At si efficientem actionis causam respicias, tunc Azonis sententiæ omnes suffragantur. Platean. in rub. de act.

ACTIONES, orationes apud populum iudicesve habitæ. Cic. li. de arte Rhet. 2. Quod si nunc id agant, velle se scire, qui lator sit, qui sint accepturi, se actiones videre & dissuadere velle. Asconius in Cornel. argu. Cicero ipse significat, quatriduo Cornelium defendisse, quas actiones contulisse eum in duas orationes apparet. Sic Verrinæ actiones fortasse non incōmode numerari septē possent, pro Orationes ad Verris causam pertinētes. Sed ne actionū significatio conturbetur, quæ duæ tātū fuerunt; nunquā quod sciam, ab antiquis ita nominatæ sunt. Hot.

ACTIONIS acerbitas interdum verbis temperanda est propter reuerentiam personarum, quanquam res eadem maneat. Vlp. in l. non debet. ff. de dol malo.

ACTIO, libellus item est, scriptura, seu formula quæ reo porrigitur, siue solenni intentione, siue qualiquali petitione concepta sit. Alciat. in l. edita. C. de edend.

ACTIO est item executio obligationis, vt probat Vlp. in l. in executio. ff. de verb. oblig. Spieg.

ACTIONVM, inquit Vlp. genera sunt duo: in rē, quæ dicitur vindicatio: & in personā, quæ cōdictio appellatur. In rē actio est, per quam rē nostrā, quæ ab alio possidetur, petimus: & semper aduersus eum est, qui rē possidet. In personam actio est, qua cū eo agimus, qui obligatus est nobis ad faciendum aliquid vel dandum: & semper aduersus eundem locum habet, l. 25. ff. de obli. & act. Hoto. Prat. Adde hic ex eodem Vlpiani loco, quod quædam actiones ex contractu, quædam ex facto, quædam in factū sunt. Ex contractu actio est, quotiens quis sui lucri causa cum aliquo contrahit, veluti emendo, vendendo, locando, conducendo, & cæteris similibus. Ex facto actio est, quotiens ex eo teneri quis incipit, quod ipse admisit: veluti si furtū vel iniuriam cōmisit, vel damnum dedit. In factum actio dicitur, qualis est, exempli gr. quæ datur patrono aduersus libertum, à quo contra edictum prætoris in ius vocatus est. Omnes autem actiones aut ciuiles dicuntur, aut honorariæ, &c. Maffæus.

ACTIONEM diuidit Vlp. in l. pecuniæ verbum, de verb. sig. in petitionem, & actionem in specie: vt sit petitio in rem, actio in personam. Appellus vir doctiss. Actionem, inquit, partimur in medium concludendi, narrationem, & petitionem: siue in propositionem minotem, & conclusionem. Diuidimus vero in realem & personalem.

ACTIONVM species quę propter immensam negotiorum diuersitatem variantur, commodis diuisionibus, ex quatuor rerum causis, videlicet efficiente, materiali, formali & finali productis, summatim explicantur Instit. de actio. per totum.

varias ACTIONVM diuisiones ac species vid. in Epito. Pacij disp. 17. thes. 2. & in iurisprud. Romana Vulteij. l. 2. in tract. de actionib. & in comment. Inst. ad tit. de actio.

ACTIO ad exhibendum est actio in personam, per quam qui in rem qualicunque actione acturus est, eius rei sibi in publico potestatem, vt experiatur, fieri petat. l. 2. & 3. ff. ad exhib. Hot. Etsi vero sunt, qui eam in rem scriptam esse existiment. tamen hi falluntur, cum eius actionis verba in rem concepta non legamus: quin eam mere personalem aduersus scriptores omnes ex Vlp. dicimus. l. 3 §. est autem personalis ff. ad exhib. non quod ex quasi contractu, vt Accursius & reliqui crediderunt enascatur, sed potius quia ex quasi delicto. Cum enim ad exhibendum actio non detur, nisi ei cuius interest exhiberi, l. 3. §. sciendum. & l. si liber homo ff. ad exhib. dolose feciſſe videtur, qui admonitus rem noluit ei, cuius intererat, exhibere: de quo dolo cohercendo cum agatur, ea actione merito quicunque ad quem commodum peruenerit. conuenietur l. 3. §. fin. ff. ad exhib. Corras. lib. 1. Miscell. cap 22.

ACTIONES adiectitiæ vulgo vocantur, quibus non vno certoque agendi modo, sed variis ex causis experiri possumus: quales sunt actio de peculio, de in rem verso, & quod iussu: sic dictæ, quod sint adiectiones seu clausulæ agendi ex quibuslibet negotiis gestis, cum iis qui sunt in potestate alterius. Neque enim credendum est, actionem de peculio, speciem esse actionis à cæteris distinctam: sed adiectitiam duntaxat qualitatem aliarum actionum. Ideoque Vlp. mandati depositiq; nomine Patrem vel dominum de peculio tantum conueniri dixit. l. 3. §. cui congruit. l. depositi, in pr. ff. de pecul. Nam alioqui non permitteretur creditori persecutio l. pen. C. quod cū eo: cum neque pater, neque dominus ex contractu filij vel serui tenēātur, l. 1. C. ne filius pro patre: nisi quatenus est in peculio, l. 1. ff. de pecul. Corras. §. actiones autem, inst. de act.

ACTIO ad supplementum vulgo dicitur, qua liberi id quod minus legitima ipsis in testamento relictum erat, persequuntur. vt id legis repletione suppleatur. l. omnimodo. C. de inoff. test. introducta à Iustiniano, indignum existimante parentum indicia per querelam inofficios. facile rescindi. Auth. nouissima C. eod. eaque actio non minore quam 30. annorum spatio tollitur, neque à testatore vllo pacto prohiberi potest l. si quand. §. vlt. C. de inoff. test. Item & non præparata transmittitur. d. §. vlt. neque propterea expirat, quod aliquis agnouerit quod sibi testamento relictum est. d. §. vlt.

ACTIO ædilitia competit multis modis & primo, si res vendita, sit redhibita propter vitium, siue morbum, nec tamen à venditore restituitur pretium emptori cum actionibus, & aliis quæ ædiles inhibent, & in hoc casu est perpetua. Secundo competit, quando conuenit, vt, si res vendita non placet, intra præfinitum tempus redhibeatur, ea conuētio rata habetur: si de tempore nihil conuenerit, in factum actio intra 60. dies accommodatur emptori. Tertio competit, si venditor non vult tradere seruum, vel mancipium, vel iumentum cum ornamento, cum quo ostenderat tempore venditionis, pro ipso ornamento: vel vt fiat redhibitio rei principalis propter accessoria, & tunc competit etiam vsque ad 60. dies, ff. eod. tit. l. ædiles, in pr. & §. vendendi. Quarto vero competit, quando eo loco, qualiter est vulgo, habet quis canem, lupum, vrsum, aprum, verrem, pantheram, leonem, &c. vel animal aliquod quod nocere posset, siue sit ligatum siue solutum. ff. eod. tit. l. hi enim. & l. seq. & si homo liber ab illis damnum patiatur, seu perierit, solidi ducenti præstabuntur. Actionum ædilitiarum tres in iure ciuili species ponit Hot. Redhibitoriam: quanto minotis: & in factum Cons. Vult. l. 2. Iurisp. Rom. d. loc.

ACTIO æstimatoria, siue de æstimato, est actio in personam, per quam qui rem aliquam vendendam recepit, vel ipsam incorruptam reddere cogitur, vel ipsius æstimationem. l. 1 ff. de æstim. Hot. De hac olim vehementer dubitatum fuit, an ad nominatos: vel ad innominatos contractus redigi deberet: vtrum ex vendito actio esset propter æstimationem: an ex locato; quia rem vendendam locasse videretur: an ex conducto, quasi vendentis operas dominus rei conduxisset: an mandati? Melius itaque visum est, ex hoc contractu, de cuius nomine ambigebatur quidem, conueniebat tamen aliquam actionem dari, æstimatoriam dandam præscriptis verbis actionem. l. 1. ff. de æstim. Old. Cum autem negotium ciuile hic bona fide geratur, omnia quæ de bonæ fidei iudiciis dicuntur, in hac præscriptis verbis æstimatoria locum habere Vlp. scribit, l. 1. §. si. ff. de æstim. act. &c. vid. j. Æstimatoria.

ACTIO albi prætorij, datur in eum eosve, qui album vi corrupērunt, aut substulerunt, sicut autem olim edicta proponebantur in albo prætoris, ita hodie affiguntur Schedæ citationis publicæ, quæ & edicta nominamus: & alia quæ proscribi, id est procul scribi debent, pro foribus Ecclesiæ, vel collegij, vel curiæ senatoriæ. Zas. in §. pœnales. Inst. de act. vid. Epit. Pacij disp. 18 thes. 15. 16. 17 & Vult. d lib. 2.

ACTIO de albo corrupto (ait Hot.) est, qua quiuis de populo agere aduersus eum, qui Prætoris edictum corrupit, potest, vt quinquaginta aureorum pœna multetur. l. 7. de iurisd.

ACTIO ambulatoria. vid. Ambulatoria voluntas.

ACTIONES arbitrariæ erant, in quibus non restricte certum quid postulatur, sed ita tantum, quod æquius melius iudici videbitur, qui propterea verius arbiter dicetur: quippe qui

Digitized by Google

totius rei arbitrium ac potestatem habeat. Earum species duæ: vna, in qua duplex quodammodo sententia pronunciatur, & prior quidem his fere verbis; Arbitror debere aduersario hac ratione satisfacere: ante secundam porro in litem iuratur. Altera, in qua & vna sententia profertur, nec in litem iuratur § præterea 27. inst. de act. Prat. vid. Pac. d. disp. 17. thes 2 n. 5.

ACTIO arbitraria est, in qua officium iudicis exercetur mercenarium, actioni inseruiens, propter aliquod extrinsecum præter naturam actionis, vt cum iudex arbiter procedit contra reum contumacem. Cæterum eorum sententia iampridem exposita est à recensioribus: vt Duar. de in lit. iur. n. 42 Corras. lib. Miscel 4. c. 14. & aliis in d. §. præterea. Nam arbitrariam actionem Iustinianum dici putat, quæ ex arbitrario & potestate iudicantis pendet, d. §. præterea: vt si iudex æstimauerit semel suo arbitrio (quod scite Placen. in summ. tit. de act. interlocutorii appellauit) rem restituendam, aut alio modo satisfaciendum actori, obtemperetq; reus, absoluatur: sin contra minime pareat, damnetur; veluti in actione quod met. caus. In actione de dolo, l. arbitrio, ff. de dolo: In actione ad exhibendum. In actione rerum amotarum; In actione in factum de publicanis. In rei vendicatione: In confessoria, & negatoria: In Publiciana, Seruiana, quasi Seruiana, & cæteris omnibus quæ cum his similitudinem habent, d. §. præterea. in quibus priusquam iudex negotium diffiniat, benigne ante arbitratur interloquendo: cui arbitrio si paritum non sit, pronunciat diffiniendo. In aliis namq; actionibus, bonæ fidei præsertim, nullum ante diffinitiuam interponitur arbitrium, sed mox cum de causa liquet, fert definitiuam iudex. Accurs. Bart & cæteri in l. 1. ff de act. empt. Itaque vt verus sit omnium & planus sensus. Actionum quædam bonæ fidei sunt, in quibus permittitur iudici ex bono & æquo æstimare, quemadmodum actori satisfieri debeat §. in bonæ fidei de actio. Quædam stricti iuris sunt in quibus videlicet iudex eam libertatem nõ habet. & quædam arbitrariæ, in quibus quemadmodum actori satisfieri oporteat; nõ ex sola actionis natura pendet, sed ex iudicis arbitrio: nec tamen libero, qualis est illa in bonæ fidei iudiciis, libera potestas: sed quasi conditione quadam coarctato: nisi is, cum quo agitur, ad iussum, & iudicis interlocutionem, actori satisfaciat; veluti. rem restituat, exhibeat, soluat. vel ex noxali causa seruum dedat. d. §. præterea. de act. in Instit. Ex quibus iam duo colligere licet: primo errare commentatores, qui in rem actiones & alias eiusdem generis ideo arbitrarias dici volunt, quod *iurisiurandi delatio, ac taxatio quantitatis ex iudicis arbitrio pendeat.* Nam arbitrium de quo in d. §. præterea, est interlocutio, quam Theophilus μετάπτωσιν appellat, non illa libera deferendi aut non deferendi facultas, quæ in ipsa condemnatione iudici conceditur: neque enim ab ea iurisiuranda delatione, arbitrariæ actiones denominantur. Secundo patet ex his, quantum arbitraria iudicia à strictis & bonæ fidei differant. Nam in strictis, cum iudicis potestas formulis adstricta, & tanquam inclusa sit, liberum ei non est ante sententiam quicquam clementius arbitrari, quam formula ipsa præscribat. In his vero quæ bonæ fidei sunt, quia latissima iudicis potestas est, & minime formulis alligata, potest & neglecto arbitrio, si ita visum ei fuerit, protinus sententiam ferre. Duare. de in lit. iurand. num 48.

ACTIONES arbitrariæ sunt (ait Hoto.) in quibus qui iudex datus est, non ad certam formulam & summam, vt in strictis iudiciis, adstringitur: sed ei permittitur ex bono & æquo secundum cuiusque rei, de qua agitur, naturam æstimare, quomodo actori satisfieri oporteat, § 30. de actio. Qui ergo in iis disceptatores dantur, arbitri potius, quam iudices dicuntur: vnde & ipsæ nomen inuenerunt. Arbitrarium enim Festo est, cum adhuc res apud arbitrum geritur. Huius arbitrariæ actionis iudex (ait Vlp. 2. §. si h. t.) non quantitati contractus debet seruire, sed vel excedere vel minuere quantitatem potest. Et tanta iudicis huius potestas est, vt etiam Reum absoluere possit. ibi l. 4. Differt ergo hæc actio à bonæ fidei actione, quod in illa non nominatur summa pecuniæ, sed tantum quod ex fide bona dari oportet, petitur: in hac nominatur quidem, sed tamen arbitrio prudentiæque iudicis committitur. Vt ita arbitrariæ nomen generale sit, bonæ fidei actiones complectens: sed distinguendi causa, vt alias sæpius commune nomen proprium factum est Hotom.

ACTIO atrox. l. 22. § 4 in pr. C. de furt.

ACTIONES beneficiarias scite appellat Old. quas Dd. vocant condictiones, ex l. non scripta, vel ex moribus: maxime autem clientelarias consuetudines: cui adstipulatur Bartol. testis, & quidem strenuus, in l. 1. ff. de condict. ex l. Spieg.

ACTIONES bonæ fidei concisa locutione dicuntur in quarũ formulis Prætor adijciebat EX BONA FIDE. Cic. in Top. in omnibus igitur iudicijs, ex quibus EX FIDE BONA est additum, primus earum vsus est. Item lib. de offic. 3. & Scæuola summam vim esse dicebat in omnibus iis arbitris, in quibus adderetur EX FIDE BONA, ib. Quod sibi dare facere oporteat ex fide bona. Nam in quibus hoc additum non erat, iudici dato formulam & summam sibi à prætore præscriptam, ac definitam egredi non licebat. At in bonæ fidei iudicijs (ait Imp §. 29. de actio.) libera potestas permitti videtur iudici ex bono & æquo æstimandi, quantum actori restitui oporteat. Hot. Prat. Ac quidam iuris aurores certa tantum iudicia bonæ fidei esse voluerunt: non quidem, quod Fab. §. actionum de act. putauit, ob eorum frequentiam & vtilitatem: sed necessitatem. Siquidem eorum contractuum adeo necessarius est vsus, vt sine his humana societas consistere non possit, ad cuius conseruationem referenda sunt omnia, quæcunque tot tamque iuris voluminibus continentur. Duar. de in lit. iur. n. 14

ACTIONES stricti iudicij seu iuris (de hisce præter alios, vid. Corras. lib. 2, Miscell. c. 8.) dicuntur, in quibus præfectæ iudicium à prætore definitur, & quasi ad vnum reseratur, vt iudici à verbis formulæ ne tantillum quidem recedere liceat. Cicero de iis loquens in orat. pro Q. Rosc. Quid est in iudicio, directũ, asperũ simplex? SI PATERET TANTAM PECVNIAM DARI OPORTERE. Hic nisi planum facit, tãtam pecuniam ad libellam sibi deberi, causam perdit. Iudices enim (quippe priuati homines) potestatem iudicandi nullam, nisi quam à magistratu & qua de re acceperat, habebant: veluti, L. Cassius iudex esto. Si apparet aureos xx Næuio dare oportere Sempronium, eum tantæ pecuniæ condemnato. Poterat L. Cassius de aureis xx iudicium statuere: de vno minus aut amplius, non poterat nisi accepta scil. à prætore potestate. Nam potestates & imperia sunt penes magistratus: iudices autem priuati (vt diximus) hominum erant. Itaque si maxime vnde viginti deberentur, quia tamen viginti petita sunt, petitorem iudex damnabit. Vnde illud vulgatum, vt qui plus peteret, causa caderet. Officium ergo iudicis est, constituere simpliciter, debeantne xx. aurei, an nõ debeantur: nõ autem de aureorum numero arbitrari. Tranquillus Claudio: Nam & iis qui apud priuatos iudices plus petendo formula excidissent, restituit actiones. De strictis iudiciis loquitur, in quibus si petitor assem vno plus postulasset, condemnabatur. Hot. vid. Pac. de disp. 17. thes 2. n. 5.

ACTIO καλούμενος apud Athenienses erat, quæ dabatur parentib. aduersus contumaces filios & ingratos. Vt ex Phil. 4. Demost. colligitur: quæ doctiss. vir Franc. Connano videtur Latine appellari posse malæ tractationis, de qua J. Καλούμενος enim affictionem & vexationem significat Connan. lib. 8 cap 12.

ACTIO Caluisiana, est actio in personam, qua patroni vtuntur ad ea reuocanda, quæ in ipsorum fraudem liberti alienarũt. Hot. Cum hac eadem fere est, quæ Fauiana appellatur, patrono etiam competens ad reuocanda, quæ in fraudem eius à liberto gesta sunt. l. 1. si quid in frad. pat. l. videamus § in Fauiana. ff. de vsur. Aduertendum vero & ad hoc, quod doctores omnes concludũt in §. item si quis in fraudem Inst. de act. dari aliam speciem Calusianæ, quæ dicitur vtilis, quæ competit filio arrogato contra recipientem à patre alienante in fraudem suæ partis debitæ à iure, vt in l. fi. ff. si quid in fraud. patroni. Gome. d. §. item si quis in fraudem, n. 45. vide J. actio reuocatoria & Pac. d. disp 17. thes. 26. & Vult. lib. 2 Iurisprud. Rom d. loc.

ACTIO calumniæ, quam vsus vel certæ abusus. Olden. teste sicut pleraque alia præclara lex iam sancita sustulit, occurrebat actoris malitiæ. Nouel. de litigios. §. ad excludendas, quoniam neque decernebatur citatio, neque ad executionem perducebatur, nisi cautione ab actore data, quod intra duos menses litem contestaturus, vel omne damnum ei qui conueniretur, restituturus esset in duplum: cautione tamen non transcendente XXXVI. aureos. Probatur l. 1. C. de lit. contest. Nouell. ne execut. § 1. Et hæc quidem cautio iniuriam litis tollebat. Hodie vix longo tempore peruenitur ad contestationem litis, adeo in præparationibus calumniamur omnes. Spieg. Hac actione litem alteri calumniose intendens, si damnatus esset, decimam partem eius quod petierat, aduersario soluere cogebatur Hot.

ACTIO cautionis iudicio sisti conditicia competit ei qui stipulatus est iudicio sisti aduersus reum ipsum, vel fideiussorem eius, qui promisit. l. 2. qui satisd. cog. Hæc alias pœnam persequitur, si est in promissione: alias rem ipsam, h. e. id quod interest, l. 2. §. vlt. & l. seq. qui satisd cog. Actio vero cautionis iudicio sisti, in factum prætoria, semper est pœnæ persecutoria. vid. Oldend. Class. 1. actio 6. Spieg. Cæterùm si quis non est admissus ad cauendum, sicuti iure tenebatur, ideoque tractus in custodiam: huic actio in factum conceditur, aduersus eum qui recusauit accipere legitimam cautionem.

ACTIO cautionis vsufructuariæ tam multa habet singularia, vt non sufficiat actorem remittere ad ordinem stipulationum communem: nec est superflua, sicut Dd. in ob curam disputationem torquentissimo est valde necessaria, teste Olden & obstat futuræ leuitati vsufructuarionum, Spieg. Cogitur enim domino proprietatis cauere, se boni viri arbitratu vsuros, & restituturos se, quicquid fructuum extabit finito vsufructu, & si forte hanc cautionem recusauerint, non tradetur eis res, neque concedetur actio priusquam satisdederint l. si cuius rei, in prin. ff. de vsufr.

ACTIO

Digitized by Google

ACTIO centumuiralis. Quære centumuirale iudicium.

ACTIO certi est, quæ ex certa & nominata contractus forma nata non secundum verba contrahentium, sed secundum iuris ordinationem intenditur, vt apparet ex l. cum mota. C. de transact. Prat.

ACTIO chirographaria secundum Olden. proprie promissio est, debitoris manu vel scripta, vel subscripta. l. chirographis, ff. de admin. tut. vid. eundem Act. xxx. Class. IV. Spieg.

ACTIONIS circularis, siue circuli, quem Saltabellum vocant formulasij, in l. 1 § cum præd um pignori. ff. de pigno. & in l. vsucapio. C. eo. tit. falsa est imaginatio, sicut Bart. quoq; animaduertit in iam citata l. vsucapio, teste Old in copia sua Spieg.

ACTIO ciuilis est, quando quis ciuiliter & nõ ad pœnam & vindictam agit. Criminalis vero, quando quis de crimine ad pœnam & vindictam in iudicio experitur. Sic prp iniuria & ciuiliter & criminaliter agere licet. Ciuiliter quidem, quando iniuriæ æstimatio habetur, quam is qui iniuriam accepit irrogari sibi postulat §. pœna Inst. de iniur. Criminaliter vero, quia extraordinaria pœna imponi petitur, eaque vel ad mortem vsque protendi poterit, vt plerique omnes volueruut. Illud vero in vniuersum sciendum est, ciuilem actionem, in qua de re familiari agitur non consumere criminalem actionem, nec è contra. l. vnica C. quando ciuilis actio crim. Vnde qui in factum actione, propter suppressum testamentum, cum sua interesset, egit, poterit postea, imo & quiuis alius, cum publicum sit iudicium, de falso, criminaliter accusare. Nec interest, vtrum ciuilis actio, an accusatio prius proponatur, d. l. vnica. sed vtraque eodem iudicio proponi non potest: & vbi criminale iudicium publicum est, præiudicium ei fit per priuatum, vt scilicet prius cognoscatur de priuata ciuilique actione, sic accipiendum est quod respondit Paulus l. interdum de pub. iud. interdum euenire vt præiudicium publico iudicio fiat, sicut in actione legis Aquiliæ, & furti, & vi bonorum raptorum, & interdicto vnde vi, & de tabulis testamenti exhibendis: nam in his de re familiari agitur. Bald. ad tit. de l. Aquil.

ACTIO commodati est personalis actio, qua id, quod gratis alicui vtendum dedimus, reddi nobis postulamus, vt docet Imp. §. 2. quib. mod. re contrahatur. Hotom Hæc actio (ait Schard.) est triplex: directa, vtilis & contraria. Directa competit ei, qui rem aliquam commodauit, contra commodatarium, ad repetendum ipsam rem, vt ei res & eius accessiones restituantur, facto & expleto vsu, propter quem commodata est. ff. commod. l 1. l. 17 § sicut. Actio commodati contraria ei competit qui commodatum accepit, in eum qui commodauit, & impensas in rem commodatam factas repetit, idque secundum distinctionem Gail. l. in rebus 18. § possunt § commod. Quod autem contraria competat. Paulus docet l. in commodato 17. § 1 ff. eod.

ACTIO commodati vtilis competit, vbi non est vere commodatum, sed interpretatiue. Aut si is commodauit, qui commodare aut commodato accipere non potest. Exempla patent apud Vlp. & Paul. vid. epitom. Pacij disp. 18. thes. 26. 27. 28. & Vult. lib. 2. Iurisp. Rom. d. loc.

ACTIO communi diuidundo dicitur, quæ datur iis, qui res quas vel voluntate, vel fortuna inter se communes habent, per arbitrum diuidi, & si quid alter alteri debeat, præstari postulant. Paul. l. 1. ff. commun. diuid. Hoc iudicium ideo necessarium fuit, quod actio pro socio magis ad personales inuicem præstationes pertineat, quam ad communium rerum diuisionem. Hot. Conf. Pac. d. loc. disp. 19. thes. 16. ac seq. & Vult. lib. 2. Iurisp. Rom. d. loc. Hæc actio de communi diuidundo, vt & familiæ herciscundæ, mistam causam habet, quod realium exemplo ratione dominij intendatur l. per hoc iudicium. ff. commun. diuid. quod pro parte apud vnum est, & sequatur quemlibet rei possessorem, licet titulo singulari possidentem l. 1. C. com. diuid. Cum actionibus vero in personam participat: quod ex quasi contractu nascatur hæc obligatio. §. item si inter. Instit. de oblig. quæ ex quasi cont. & quod personales habeat præstationes. Ratione quippe fructuum perceptorum, & necessariarum impensarum hæc actio competit. l. 3. ff. commun. diuid. Differt autem ab actione famil. herciscs. quod hæc pro vniuersal. dari solet. Communi vero diuidundo, pro singularibus rebus. d. §. item si inter aliquos. Deinde familiæ herciscundæ datur inter plures cohæredes, quo inter eos res hæreditariæ distribuantur l. 1. ff. famil. herc. Communi diuidundo non solum inter cohæredes, sed & alios: vt si duobus eadem res donata est, l. 2 C. comm. diuid. vel si inter quos societas coita est: nam si ea interuenerit, hoc quoque iudicium, nedum pro socio datur.

ACTIO competens l. 3. C. de aleatoribus. l. 12. C. acquir. poss. l. 3. C. de interdict.

ACTIO condictitia, actio personalis, in qua condicimus. Imper. §. 1. quib. mod. re contr. Daturque agenti contra eum propter repetitionem, condictitia actio, nam perinde ei condici potest, SI APPARET eum dare oportere, ac si mutuũ accepisset. Vlp. l. si quis 24 ff. si cert. pet. Sed illa cõdictitia actione id persequi debet, per quam certum petitur. Hot. vid. j. condictitia lex.

ACTIO conducti, siue ex conducto, est actio in personam, per quam is qui vel rem vtendam, vel opus faciendum conduxit siue recepit, vt vel re sarta recta vtatur, vel operis perfecti mercedem consequatur, postulat. Hot. Competit autem ipsi conductori ex his causis fere, vt puta si re quam conduxit frui ei non liceat, forte quia possessio ei aut totius agri, aut partis non præstatur, aut villa non reficitur, vel stabulum, vel vbi greges eius stare oporteat, vel si quod in lege conductionis conuenit, si hoc non præstatur, ex conducto agetur. Hoc tamen intelligendum est ita, vt si culpa locatoris id accedat, quanti interest conductoris, soluat: sin casu, cui non potest resistere, mercedem pro impedimenti ratione remittat. Conan. lib 7. c. 11. n. 16. & 17 Conf. Pac. Epit. disp. 18. thes. vlt. & Vult. lib. 2. Iurisp. Rom. d. loc.

ACTIO confessoria est, cum actor asserit sibi vel prædio suo seruitutem deberi. Sic viciſſim. Negatoria, quando actor asserit, & contendit prædium, vel domum suam, esse liberam ab aduersario, & petit aduersarium molestantem compelli, & condemnari vt desistat: & declarari, quod ei nulla seruitus ad fundum meum debeatur. Zasius in §. æque. Instit. de act. Itaque actionem confessoriam intendens, sibi seruitutem deberi: Negatoriam proponens, sibi libertatem asserit. Et hæc actio confessoria duplex est: directa, illis competens, qui directum habent dominium earum rerum quibus debetur seruitus, aduersus illos, qui pariter eius rei, quæ seruitutem sustinet, directo domini sunt: & vtilis illi prodita, qui in prædio dominante vtile dominium habet, aut saltẽ ius aliquod in re; verbi gratia, creditori, qui rem pignoris iure possidet, l. creditori ff. de noui oper. nunt. Fructuario, l 1. ff si vsusfruct. petat. Superficiario, l. 1. § fi. ff. de superficieb. Eademque ratione emphyteutæ, vasallo, & aliis id genus. Confessoriam autem actionem Vlp. aliter accipit in l proinde. §. 1. ff. ad leg. Aquil. pro ipsa se. legis Aquil. persecutione, vel, vt Balduin. tradit ad §. æque. Instit. de act. pro ea actione, quæ interrogatoria vocari solet, nempe quæ ex eius, qui interrogatus est, responsione, siue confessione dabatur, l. 23. §. vlt. & l. 25 §. 1. ad l. Aquil. l. vlt. de interrog. act. Porro notant Dd. exempla, in quibus confessoria intentatur verbis negatiuis, & negatoria verbis affirmatiuis, in c. cum Ecclesia Sutrina. de cau. poss. & propr. vbi bona gl. de his extr. de iud. in c. examinata. & in d. l. 2. ff si seruit. vend. Actio confessoria (ait Hot.) est, per quam rem nostram ab alterius possessione in dominium nostrum vendicamus. Imper. §. 2. Inst. de act. vide Pac. disp 17. th. 10. & Vult. d. lib. 2.

ACTIO constitutoria, siue de constituta pecunia, seu de constituto est, qua cum eo agitur, qui vel pro se, vel pro alio soluturum se, sine vlla stipulatione constituerit, vt docet Imp. §. 8. & 9. de actio. itemque toto tit. de constit. pecu. ff. Hoc. Conf. Epitom. Pac disp. 18. th 1. ac seq. ac Vult. d. loc. Est autem aliquanto fortior, quam nudum pactum, & aliquanto fragilior stipulatione. Spieg.

ACTIO damni iniuria, aduersus eum competit, qui damnum iniuria dederit, vt quanti plurimi res, vel anno proximo, vel 30. diebus proximis fuerit, tanti damnetur pro casibus, qui ex lege Aquilia cognoscuntur: tit. de leg. Aquil. in Instit & Pand. Dicitur autem actio damni iniuria, præcise: pro damni iniuria dati. Itaque apud Cic. legitur in orat. pro Qu. Rosc cum in libris nostris frequenter INIVRIÆ in secundo casu legatur. Hot. vid. & infr. Actio leg. Aquil.

ACTIO datiua, actio natiua. Differentia hæc datiuæ natiuæque actionis, teste Alciato, nusquam in iure nostro legitur, sed promiscue ICti dari nasciue actionem dicunt: ex qua forma loquendi hęc differentia communiter à ff. tradita originem sumpsit, quam explicare operæ prerium est. Datiuæ sunt, inquit Bart. in l. 1. ff de actionib. quæ immediate à lege concedunrur sine matre, vt l. iuris gentium. ff. de pact Natiuæ sunt, quæ matrem habent obligationem, l. licet. §. ea obligatio. ff de procur. vt ecce, inquit, Adam fuit homo datiuus sine patre & matre à Deo datus, cæteri natiui sunt. Profecto hæc differentia, siue Bartoli primum fuerit, siue cuiusquam, datiua est, h. e. nullo ICto autore edita, sed ab ipso excogitata, vel potius ex ipsius capite nata, vt Pallas ex Iouis capite. Siquidem nullum est discrimen datiuæ & natiuæ actionis, sed omnes dantur & nascuntur promiscue. vid. Forcatul. in Necyom dial. 97.

ACTIO natiua, teste Zasio in princ. Inst. de act. num. 8. 9. 10. est, quæ præiacentem habet materiam, eamque sufficientem & efficacem, vt inde actio deriuetur, sicut sunt contractus & conuentiones legitimæ.

ACTIO datiua est, quæ materiam quidem præexistentem habet, sed non idoneam ad producendam actionem profectam, nisi nominatim adiuuetur lege, p æ tore, consuetudine, Zas. pluribus dicto loco, & lib 2 singular. respons. c. 5.

ACTIO de arboribus succisis (vide infr. Actio furtim cæsarum) ex 12. tabul. est actio in personam, per quam qui alienas arbores exciderit, æris 25. damnatur: hanc enim constitutam pœnam fuisse, Plin. lib 17. c. 1. testatur. Hinc tit. Arborum furtim cæ-

Digitized by Google

sarum. lib. Pand. 46. & actio arborum furtim cæsarum, quam quidem pecuniariam esse ex Trt. tabul. Prat. & similiter affirmat. Cuiac. obseru. lib. 9. c. 12. in princ. sed addit (vt Gaius ad eam legem annotauit) quod coerceantur etiam tanquam latrones, qui arbores & maxime vites, cæciderint, quod & Seruius confirmat in illum Virgilij locum: Atque mala vites incidere falce nouellas. Fuerat, inquit, capitale supplicium alienas arbores incidere. Actio legitima est in eos, qui cædunt, scindunt, secant. His enim tribus verbis lex vsa est. Cuiac. supra all-g loc. Et appellatione arborum etiam vitem, ederam, arundines, salicta & stirpes contineri. Vlp. scribit in l. 3 ff. eod. Porro si furtim arbores cæsæ sint, & ex l. Aquil & ex 12. Tabul. dandam actionem Labeo putat: sed Trebat. ita vtrumque dandam ait, vt Iudex in posteriorem deducat id, quod ex prima consecutus sit, & ex reliquo rem condemnet, l. 1. ff. eod. Cuiac. Hot. Vvesemb. Prat.

Actio dementiæ nihil aliud est, quam petitio curatoris dandi furioso patri; aut mente capto. Cuiac. ob. 9. c. 13. quo loco etiam indicat alia in scholis, alia in foro actionibus nomina dari, vt inscripti maleficij in schola, stellionatus est in foro: malæ tractationis in schola, rei noxiæ, vel de moribus in foro: talionis in schola, iniuriarum in foro: abdicationis in schola, exhæredationis in foro &c. Cuiac. d. loc.

Actio de dote, est actio in personam, quæ diuortio facto mulieri ad dotem exigendam aduersus maritum datur, & maritum in id tantum, quod facere potest, damnat, l. maritum. 12. 13. 14. ff. sol. matr. Prar.

Actio de dolo, maioribus hoc præstat, quod minoribus restitutio in integrum. Et plerunq; datur, vbi ex dicto vel facto alia nō nascitur actio. Vlp. in l. quod vendidor. ff de dol. mal. Spieg.

Actio de dolo competit mihi, quando damnum dolo malo à quouis est mihi datum: vel si quis aduersus me versetur dolose consulendo, vel malitiose negotia mea administrando, nec supereſt aliqua ciuilis actio, qua possim experiri: tam directa quam vtilis, seu in factum actio: nulla item directa prætoria. Conna. lib. 7 c. 15. n. 15. Sed non datur, nisi duos aureos excedat. Hæc autem non datur liberis contra parentes. Ratio: quia odiosa est, & in ea condemnatus, infamis efficitur. Nec datur liberis contra patronos, nec humili aduersus eum, qui dignitate excellit, nec plebeio aduersus consularem receptæ authoritatis, nec luxurioso aduersus hominem vitæ emendatioris. Datur tamen hæc actio in factum contra prædictos, vt fiat mentio bonæ fidei: & verbis fit tempetatis, in conditione libelli, in qua nulla est facienda mentio doli. Hæc probantur ff. de dolo. l. si oleum. 5. fin. cum l. seq. Old. Prat. Conf. Epitom. Pac. disp. 20. thes. 6. & Vult. d. loc.

Actio de dolo & furto eorum, qui sunt in ministerio cauponum, stabulariorum, vel nauem exercent, datur aduersus caupones, stabularios, & nautas, in duplum, obligatione ex quasi maleficio descendente, illa scilicet ratione, quod in culpa sint, qui huiusmodi seruorum colluuiem in suum contubernium asciuerint, iuxta notata Alciati in l. seruus C. de pact. Si quod tamen eius rei nomine præstiterint, ab eo qui quasi deliquit, recuperandi facultatem habent, argumento l. si vero. §. cum autem. ff. de his qui deiec. vel effud. Est & alia in factum actio, quæ ex iurisdict. prætoris descendit, contra eosdem prodita, & de Recepto nuncupari consueuit, l. 1. ff. naut. caupo. stabul. ob id scilicet, quod res susceperint vel receperint, siue ipsi, siue eius familiares, aut alius quantumlibet extraneus rem surripuerit, aut alias quoquo modo læserit, d. l. 1. §. vlt. & ll. seq. eaque & rationem habet, ne id genus hominibus cum furibus coeundi ansa præbeatur, d. l. 1. post princip.

Actio de iureiurando, est, per quam is, qui aduersarij postulatu deberi sibi pecuniam iurauit, ita eum damnari postulat, si planum faciat se illius postulatu iurasse: vt docet Imper. 12. de action. Hoto. Hanc & iudicati actionem appellant. l. miles. § iudicatum. ff. de re iudic. siue, vt vulgus Doctorum voluit, in factum actionem ex iudicato descendentem: DD. in l. actori. C. eod. In eum autē datur actio ex iuramento descendens, qui iusiurandum detulit, eiusq; hæredem, siue quis vtili personali experiatur, siue reali, quando ab eo, qui dominus erat, per suum sacramentum auocauerit, l. sed etsi possessori, ff. eod. &c.

Actio de moribus. vid Iudicium de moribus.

Actio de pastu pecoris ex leg. 12. Tabul. instituta est, cum in meo fundo pecus tuum depastum est. Nec enim de pauperie noxalis actio sufficiebat: quia pastus pecoris, nec pauperies, nec damnum est. Hoto. Conceditur autem ei cuius glans depascitur ab alieno pecore immisso, siue id fiat in proprio fundo, siue alieno, aduersus eum, qui pecus suum immisit ad depascendum. Nam hæc est prima ratio huius actionis introducendæ, quod sæpe immitti soleat pecus in alienum fundum non sine damno. Cumque nihil corruptum sit, cessat directa Aquiliæ; & quia factum immittentis interuenit, non habet locum actio de pauperie. Hæc ergo introducta fuit persecutio. Vnde consequitur; primum, quod, tametsi in alieno solo nihil corrumpatur, neque contra vsum solitum glans consumpta sit à pecore, quando tamen damnum affertur, & nullo iure fit, vtilis actio Aquiliæ cum hac concurrit. Deinde, quod si pecus suo motu vel lasciua fundum alienum ingrediens, glandem comederit, aut sepes aliudve quid corruperit, sine vllo immittentis facto & sine culpa pastoris, tunc exercenda est actio de pauperie, l. vltima C. ad l. Aquil. Old.

Actio de patre patronoue in ius vocato, est, per quam filius emancipatus aut libertus qui patrem patronumve sine prætoris vena in ius vocauit, pœna 50 aureorum damnatur, l. pen. ff. de in ius voc. Hot. Prat.

Actio de peculio est per quam is, qui cum filiofamilias seruoue contraxit, contra patrem, dominumve ita agit, vt quoad profectitium peculium ferre possit, soluere damnetur: vti docet Imper. §. 10. de action. & tot tit. de pecul. ff. Est vero actio perpetua in patrem vel dominum sed mortuo vel manumisso, alienatoue filio vel seruo, incipit esse annalis: quod merito factum esse ait Vlp. l. 1. § 2. quando de peculio actio annalis est. Nam cum morte vel alienatione extinguitur peculium, sufficiebat vsque ad annum produci obligationem. Sciendum est autem, non certam quandam actionis speciem hanc esse, quæ per se constet: sed adiectionem qua principalis actio designatur. Nam si depositi, commodati, mandati, filiusfamilias obligatus sit, datur aduersus patrem actio depositi ex peculio, commodati ex peculio, mandati ex peculio, l. 5. §. qui cōgruit, ff. de pecul. l. depositi. eod. l. 1 C. quod cum eo &c. Hoto Prat.

Actio depositi datur contra depositarium, i. eum, apud quem res est deposita, vt rem restituat in die. Contraria depositi actio competit depositario simul & hæredi eius in eum, qui deposuit, nomine impendiorum in rem depositam factorum.

Actio depositi ad duplum, datur ei, qui in quatuor casibus aliquid deposuit, ex imminente periculo: vt tumultus, ruinæ, naufragij, incendij. Zas. eod. § seq.

Actio depositi est duplex, scil. directa, & contraria. Actio depositi directa competit depositori ad repetendum depositum & accessiones eius, & competit in simplum, nisi forte res sint incendio, ruina, naufragio deperditæ. Hoc enim casu, qui depositum sic receperit, si inficietur, & de hoc conuincatur, in duplum condemnabitur. Sed actio depositi contraria competit ei, penes quem res deposita est, ad petendum impensas, si quas circa rem impenderit, & illas repetit, vel damnum datum per seruum depositum, secundum Placent. Est & Actio depositi sequestraria in sequestrum data. l. si in Asia 12. §. 2. ff. eod. Conf. Pac. epito. disp. 18. thes. 29. & Vlt. lib. 2. Iurisp. Rom.

Actio de superficie quasi in rem competit ei, qui superficiem habet in alieno solo nomine conducti, ad repetendum superficiem, si possederat. Superficiem autem, vel superficiarias ædes appellamus, quæ in conducto solo positæ sunt, quarum proprietas, vel directum dominium & ciuili & naturali iure eius est, cuius & solum; vtile vero superficiarij, l. vltima ff. de superfic. Porro hæc extraordinaria est, quia interdictum appellatur d. §. qui superficiem. iuncta rubr. Prat.

Actio de tigno iuncto dicitur, quia vtitur dominus tigni, quod iniunctum est prædiis vrbanis vel rusticis, aduersus eum, qui ipsius tignum ædibus vineisve suis adiunxit: per quam non ipsum tignum, sed duplum consequitur, vt docet Vlp. l. 1. ff. de tign. iunct. Hoto. Non autem solum datur aduersus eum, qui iniunxit, sed & qui iniunctum habet; vt notat gl. in l. in rem actio. §. tignum. ff. de rei vind. & l. 1 §. vlt. ff. de flum.

Actio directa (quum actioni contrariæ opponitur) ea formula est, quæ quum certam ob causam inuenta atque instituta sit, ad eandem ipsam causam accommodatur: veluti lex 12. Tab. pro socio actionem instituit, aut ea ex lege scil. instituta est. Quoniam vtriusque socij causa instituta est hæc actio, Directa vtrinque nominatur. At in tutela, mandato, & depositi inuenta primum est actio, tantum pupillo in tutorem, mandatori in mandatarium, & deponenti in depositarium. Quare quæ his in causis dantur actiones, quia illæ ipsæ sunt maxime, quæ primum institutæ sunt, directæ nominantur. Et quoniam vsu rerum postulante intellectum est, vicissim quoque dandas esse tutori in pupillum, mandatario in mandatorem, depositario in deponentem; certis de causis actiones concessæ quoque sunt, eædem ipsæ antiquitus institutæ conceptæque formulæ, quas Directas, cum ad sua negotia referuntur, nominamus: sed quia non ad suam causam propriè accommodantur, contrariæ nominantur: quasi dicas, eædem ipsæ actiones, sed ad contrariam partem accommodatæ. Hot. Cæterum breuiore certioreque doctrina à contrariis directas actiones discerni putat Corasius 6. Miscell. c. 6 hoc modo: Directas his dari, qui domini sunt, aut quorum principaliter interesse potest, contractus origine, & prima ipsius radice spectata. Contrariæ vero his, quorum per accidens tantum interest, quæ ideo non ex ipso contractu rectè dantur, sed ex quadam æquitate per legis extensionem. Vnde directæ actiones ipsius sententia, respectu contrariarum appellatæ, quod rectè & immediate ex ipso contractu veniant. Contrariæ vero, quia contra primam contractus naturam concedantur, quæ propterea

ex null-

ex nullo proprie contractu nasci Iustinianus dixit, §. igitur & §. tutores. de obligationibus quæ ex quasi contractu. Et hanc sententiam veram esse non dubito, si omnes ad vnum actiones contrarias singulatim percurras, quas ex numero tradiderunt nobis Iurisconsulti, iamiam à nobis memoratas: commodati, mandati, depositi, tutelæ, negotij gesti, & pignoratitiam. Quibus alias adiicere necesse non est: neque enim sunt aliquæ contrariæ, præter expressas à lege. Bald. in cap. 1. in fin. quid præced. deb. inuestit. in feud. Corasius lib. 6. Miscellan. cap. 6. actio directa est (ait Hotom.) cum eius ipsius, contra quem agitur, non autem alterius nomine intenditur: vt actio noxalis, quia contra dominum non suo, sed serui nomine intenditur, directa non est.

ACTIO directa interdū opponitur vtili. Et nunc directæ actiones dicuntur, tam quæ ex verbis, quam quæ ex sententia iuris ciuilis vel prætorij per interpretationē constitutæ sunt. Vtiles autem suæ inditectæ censentur, quæ nō ex verbis legum proficiscuntur, neq; ex manifesta sententia, sed additicia quadam interpretatione propter similem rationem receptę sunt in forum. Iustus ergo & directus summi iuris sensus ex lege facit actiones censeri directas. Additicius autem, & per æquitatem, mediante interpretatione, h. e. per consequentias receptus, efficit vtiles: siue ad causam efficientem respicias, vt dictum est, siue ad causam materialem spectes. Olden. Discrepant tamē hæ duæ in plerisque. Directa nobilior est vtili; & illa præsente, hęc mussitat, nec audet sese exhibere, l. si hęres institutus, ff. ad Treb. Item minore probatione contenta est directa, quā vtilis: in illa probamus Titium nobis obligatum, in hac Titium obligatum Seio, qui nobis ceffit. Hoc vult Bart. in l. 2. de actio. Et facit l. si solutum. C. de actio. Sed debuit distinguere inter directam, mandatam, & eam, quæ mandata non est: nam mandata totidem requirit probationes, quot vtilis cessa, l. qui stipendia. C. de procuratoribus. Item, inquit idem Bart. directa infamat, non vtilis: quod ipse non respuo: cum interpretatione odia & pœna angustanda sint, l. pen. ff. de pœn. Item, directa morte mandantis extinguitur, non vtilis, l. 1. C. de actio. In eo autem conueniunt directa & vtilis, quod morte mandatarij neutra petimitur, l. illam. C. de donat. & alicubi eūdem habent effectum: vt l. fin. ff. de magistrat. conuen. & l. 1 C eod. Forcatulus in sua Necrom. dialog. 65. n. 2. vid. Hod. Instit. de act. § 1 & rursus § actionum autē Inst. eod. vbi tradit vtilem actionem dici, nimirum quoniam vtilitatis causa introduceretur, quemadmodum ICtus scribit in l. quia actionum. ff. de præscript. verb. quo casu oblique agi significare viderur Theophil. § si quis vna. Inst. de fidei. hered. Idq; verū esse apparet ex §. Cęterum de l. Aquil. Inst. Adde Cur. [illegible] li. 2. c. 10. in to. 2.

ACTIO emphyteutica, Ioan. Old. de actione emphyteutica tractaturus. Aperti iuris est, inquit, emphyteusim cēseri formulam proprij nominati contractus, quicquid rixētur otiosi homines. Vnde propriam habet actionem, quam quid vetat emphyteuticam dici sicut ex aliis contractibus actionem empti, locati, commodati? teste Bart. in leg. 1. de condict. ex leg. Est autem contractus plane colonarius, & (vt crasse dicam) rusticus: ideoque frequentior, quam ipsi perpendunt, & Iurisperiti, qui multa de illo scribunt. vide Colonarius contractus. Spieg.

ACTIO empti, siue ex empto, est actio in personam, per quam qui rem quampiam emit, venditorem, & quæ lingua nuncupata sunt præstare, & si nominatim nihil conuenit, rem tradere, eamque vel emptoris facere, vel euictionis nomine obligari cogit: vti docet Vlpianus l. 21. ff. de actio empt. Hot Alex. Imper. in l. ex conuent. C. de pactis. & Dioc & Max. in l. vnic. C. si seruus extero se em. mand. actionem empti vocant eam, quę datur venditori ad consequendum pretium. Frequentius tamen totus contractus emptio nuncupatur, quia, si diligenter attendamus, vtriusque contrahendis voluntas in eo est, vt emat, id est, acquirat & accipiat, hic rem, ille pretium. non vt alienet: nec enim rem suam quisquam alienat: ex quo verius fuit totius negotij appellationem desumere. Connan. lib. 7. c. 6. num 2. Conf. Pac. epit. disput 18. thes. 37 & Vuk. lib. 2. Iurisp. Rom. in tract. de actio. suo loco.

ACTIO ex constituto dicitur ea, cum quis sine stipulatione debitum se soluturum constituit pro se, vel pro alio. Et est aliquando fortior, quam nudum pactum, & aliquando fragilior stipulatione. Hanc conuentionem frequentissimam videmus, inter mercatores, vbi quotidie mittuntur epistolę, nuntij, chirographa, quæ in fidem fundantur, & nihil aliud sunt, quam constitutum. Vide Constituere est

ACTIONES ex cōtractu nascuntur ex pacto cōuentioneve, siue obligatio ex re nascatur, vt condictio certi, de numerata pecunia, condictio ob causam dati, actio cōmodati, depositi, pignoratitia: de quibus omnibus suo loco dicemus: siue etiam oriatur obligatio ex verbis, sicut in actione ex stipulatu, quā dores certa in stipulationem deducta est: siue etiam oriatur obligatio ex literis, de quibus cōdictio odio desidiæ datur in eum, qui cū spe futuræ nominationis scribit se debere, quod ei non est numeratum, numeratione autem non sequuta, post biennium non repetit chirographum, l. in contract. C. de non numerat. pecunia, siue etiam moriatur obligatio ex consensu, veluti, empti, venditi, locati, conducti, pro socio mandati, præscriptis verbis, & actio constitutæ pecuniæ, nec non actio in factum de iureiurando. Et de his actionibus in propriis locis secundum ordinem patebit. Et istæ sunt species actionum in personam quæ oriuntur ex contractu, siue re, verbis, literis, aut consensu obligatio oriatur.

ACTIO exempta, Vlpian. sic erit, inquit, accipienda, si desiit agere posse, *der nimmer zuuer her kommen mag*. Quibus id modis eueniat, idem explanat in l. sed etsi per prætorem. ex quibus causis maior. vide eximere. Spieg. ex Oldendorp.

ACTIO exercitoria dicitur, quando dominus nauis, quem patronum nominant, præponit seruū, vel filium, vel alium quēpiam naui vehendæ: quicquid à vectoribus, id est, qui vehuntur, contrahitur cum præposito nauis, eius rei datur actio exercitoria in dominum qui nominatur exercitor. Zasius in §. actiones. Instit. de actionibus. Exercitorem autem, inquit Vlpianus, cum dicimus, ad quem obuentiones, & redditus omnes perueniunt, siue is dominus nauis sit siue à domino nauem per auersionem conduxit, vel ad tempus, vel in perpetuum: & parui refert, qui exerceat, masculus sit, an mulier, paterfamilias, an seruus. Sed si pupillus nauem exerceat, exigimus tutoris authoritatem, l. prima §. exercitorem. ff. de exercitor. action. Differt autem exercitoria ab ea, quod iussu, quia, vt plerique existimant, in exercitoria tacita, in ea vero, quod iussu, expressa voluntas requiritur.

ACTIO exercitoria (ait Hoto.) est actio in personam, qua exercitor nauis aut cauponæ, aut stabuli dolum aut furtum, quod in naui, caupona, stabulo, non per ipsum, sed eorum aliquem, quorum opera vtitur factum erit, præstare cogitur, vt patet ex toto titul. de exercit. in ff. Hot. Conf. epit. Pac. disp. 21 th. 11. & Vult. lib. 2. Iurisp. Rom. dict. loc.

ACTIO ex lege condicitia ei competit, qui damnum passus est ex grauamine sportularum aduersus actorem, qui per fraudem plus complexus fuit in l. bello. in triplum & aduersus executores qui exigunt aliquid vltra debitas sportulas, in quadruplum: §. triplic. Inst. de act.

ACTIO ex sponso apud antiquos intendebatur interdum contra improbe aliquid negantes, sicq; aut suscipere sponsionem, aut fateri cogebantur; vt antiquitus, si quis vxorem sibi spopondisset, & pater forte spōso nuntium remisisset, sponsalibus dissolutis iure veteri Latinorum dabatur hac de causa ex sponso actio: quod postea lege ciuili Romanorum est abrogatum, vt libera essent matrimonia: quod Gellius docet ex Sulpicio. Connan. lib 8. cap 2. num 4. Fiebat autem sponsio plerunque interdictis; qua de re vide Quintil. lib. 7. Extat formula sponsionis apud Cic. in orat. pro P. Quintio, & exempla etiam apud eundem: & Liuium quoque. Est & alterius generis sponsio cuius meminit ICtus in l. rebus. de aleæ lusu, & ego infra. in sua classe. Spieg.

ACTIO ex stipulatu, est actio, quæ ei competit, qui sibi aliquid incerti dari fierive stipulatus est: veluti quicquid vini hoc anno ex vineis tuis colligetur: vt patet ex tit. Inst. de ver. oblig. in princ. Hot.

ACTIO ex stipulatu doti exigendæ, est actio in personā per quā vxor dotem suam soluto matrimonio à marito condicit. Hot. Hæc olim annua, bima, trima die dabatur, hodie vero Iustiniani constitutione ad immobilia statim, ad mobilia vero nō nisi post annum dari solet, d. l. vni. §. cum autem versic. ex actio. Vide Epit. Pac. disp 20 th 35. & Vult. lib. 2. Iurisp. Rom.

ACTIO ex testamento competit ei, cui aliquid relictum est in testamento per legatum, vel per fideicommissum aduersus eum, à quo legatum vel fideicommissum est, id est, qui dare debet iussu testatoris, siue heres, siue legatarius, siue fideicommissarius. Nam & illos, nedum heredes, grauare potest testator in vltima voluntate, vt aliquid det, vel restituant. Hæc autem actio ex quasi contractu oritur. Heres enim adeundo hæreditatem quasi contrahere videtur. Et licet magno necessitudinis vinculo cum bonæ fidei actionibus coniuncta sit, tamen stricti iuris est Iason. in §. actio. 2 notabili. Corasius lib. Miscell. 2. cap. 2. num. 6. Duar. de rit. litem iurando. nu. 55.

ACTIO extraordinaria, rubric. ff. de interdict. & extraordin. act.

ACTIO Fauiana, quæ & Fabiana: de qua supra in Calusiana, datur patrono ad reuocandum alienata per libertum. In hac veniunt fructus tam ante, quam post litem cōtestatam percepti, l. videamus. §. in Fabiana. ff de vsuris. Illud autem plurimum, refert, vtrum inter viuos, an donatione causa mortis alienauerit libertus in fraudem patroni. Nam priore casu non præsumitur dolus, nisi probetur, puta, si vendiderit, locauerit; posteriore vero, non requirimus (ait Vlp.) vtrum dolo malo facta sit, an non sit, scilicet alienatio. Sufficit enim docere mortis causa factam, nec immerito. Mortis enim causa donationes cōparantur legatis: & sicuti in legatis nō quærimus, dolo malo factum sit, an non sit, ita nec in mortis causa donationibus: Old. Porro Cuiacius tractat. 1. ad Africanum, dicit actionem

Digitized by Google

Fabianam patrono competere, liberto testato, Caluisianam liberto intestato. Et addit, quod vtraque detur patrono aduersus eos, quibus libertus bona sua alienauit dolo malo in necem patroni, etiãsi fraudis conscij non sint, vel aduersus eos, quibus mortis causa donauit libertus, aut legauit supra semissem bonorũ, etiamsi non hoc dolo fecerit malo libertus: nã vt legata ac donationes etiam causa mortis ex constitutione Seueri nõ possunt heredẽ institutũ fraudare Falcidia ita nec patronũ debita portione. Cuia. supr. d. loco. vide J. actio reuocatoria, Conf. epit. Pac. disp. 17 thes. 29. & Vult. li 2 Iurisp. Rom.

ACTIO familiæ herciscundæ dicitur, quæ datur coheredibus postulantibus, vt & hereditas diuidatur. & si quid alter alteri debeat, præsterur. Nam herciscere familam, hereditatem diuidere significat, familiæ quippe verbo ad res relato significatur hereditas, l. pronuncistio, § 1. ff. de verborum signific. Herciscere autem, prisco loquendi modo, idem quod diuidere significat, l. 1. ff. famil. herciscund. eius autem formula in rem est: vis & natura qualis est actionis in personam. Vlpian. l 22. § 3 ff. familiæ herciscundæ. Hoc iudicium ex duobus constat, rebus & præstationibus. Hot. vid. epit. Pac. disp 19 th. 11 Quare mixta dicitur actio, §. quædam. Inst. de act. Etenim cum heredes dominium pro parte hereditatis habeant, in rem agere videntur, l. actionum genera. ff. de act & obligat. qui hanc actionem proponit, vt qui rem suam petat, quod ipsius vẽdicationis proprium est: l. in rem ff. de rei vindic. At personalis est, cum ex quasi contractu descendat. Nam adeundo hereditatem videntur heredes contrahere l. apud Iul. 6. vlt. quibus ex caus. in poss. eat. Præterea habet præstationes, quæ (inquit Labeo) personales actiones sunt, l. item Labeo. ff. fam. herciscr. Etenim si sumptus (verbi gratia) bona fide fecerit coheres, hac actione cum vsuris ex die moræ potest eos à coheredibus petere. l. his consequenter, §. sumptuum ff h. tit. Et si solus hereditarij fundi fructus perceperit, aut rem hereditariam corruperit consumpserit ve, eo nomine condemnabitur. §. si familiæ. de off. iud. Coras. d. §. quædam. n. 3.

ACTIO famosa, l. 1. C. de obseq. parr. præstand.

ACTIO finium regundorum competit finibus ad distinguendũ, vel ad indicandum. ff. eod. tit. l. 2. §. iud. & l. seq & inter eos agitatur. qui agros confines habent, vel prædia. Instit. de act. § item finium regund. vbi verba textus bene ponderanda sunt. Nam initio illic regere idem est quod discernere. disterminare, & quasi in rectitudinem & modum agere: vt sic intelligamus. ad discernendos, constituendos agrorum fines, quoties de illis intes confines controuersia esset, hãc actionem bono publico prodirã: l. 2 fin. regund. Deinde hac actione inter eos agi dicit, qui confines agros habent: non vicinos; quare hæc actio habet locum in rusticis prædiis tantum, ff. eod. tit. l. 2. & non in vrbanis; quia vrbana prædia non sunt confinia, sed vicina; quia parietibus distingui consueuere: sed confinia dicimus, quæ adeo sunt proxima, vt nullus paries in medio interponatur, ff. eod. titul. l. sed & loci. §. in iudicio. cum ibi notat. vrbana prædia dicuntur. omnia prædia, quæ habent ædificia, etiamsi sint in villa Rustica autem prædia vocantur agri non habentes ædificia. Et si inter te & me, cõtra quem ago finium regundorum, via publica vel publicum interuenit, non habet locum hæc actio: quia confinium non intelligitur. Secus si riuus priuatus interuenerit, quia finium regundorũ agi potest contra dominum riui. ff. eod. tit. l. sed & loci §. fin. cum l. seq & ibi notat. Est autem hæc actio duplex, siue vtrinque directa: quia in ea vterque est actor, & vterque reus. Item est mixta, quia est in rem & in personam, Instit. de action. § quædam actiones. & §. item finium regundorum. Nã in personam cum primis est, l. 1. ff. finium regund. cum ex tuo plerunque meum fiat: hoc est, quod tuum erat, mihi adiudicetur, l. 1. ff. illo tit & personales habeat præstationes, l. sed & loci § illo tit. ex eo, quod forte impendit in partem agri, vel in agrimẽsorem, quẽ adhibuit, quasique ex contractu, aut si mauis ex maleficio oriatur. §. item si inter. de oblig. quæ ex qu. delict. Cum actionibus autem in rem id habet commune, quia ex dominio actoris proficiscitur hæc actio. l. sed & loci, §. 1. per quam recipit quod suum est, l. si irruptione. in pr. ff. fin. regund. vnde & proprietatis cõtrouersię eã cohærere Constantin. rescripsit in l. 3. C. illo tit. itẽ perpetua est, vt C. eod. l. vlt. & ff. eod. l. iudicium communi diuid. & Instit. de actionib. §. quædam. Quod tamẽ non sic intelligitur. vt si vicinus meus ampliores fines ei, cui vendiderat, ostenderit, non possit ille, qui emit, longo tempore præscribere. Hoc enim falsum est, vt ff. pro empt. l. secũda. §. sed etsi fundum, & l. qui fundum, §. si fundum. Sed sic oportet intelligi, secundum Azonem, vt etiam post decem vel viginti annos locum habeat hęc actio pro finibus terminandis, quamuis de meis finib. aliquid præscripserit. Nam etsi ab initio fine aliqua præscriptione hoc constaret esse tuum, agere possem. vt commodius termini imponantur agris, vt ita rixarum perimatur occasio, &c. Si quæras, quando incipiat currere præscriptio huic actioni? respondetur: Ab eo tempore, quo incipit, potest hæc actio intentari. Et incipit, posse intentari, cum fines cœperunt turbari, & ex eo nascitur hęc actio, secũdum Azon. in sum. C. eod. tit. Oldend. Actio fin. reg. (sic Hot.) cõfinibus cõceditur, postulantibus, vt quod cuiusq; proprium sit, ab arbitro definiatur: & si quid ab alterutro commissum, resarciatur. Eius formula eadem est, quæ vindicationis: vis autem & natura eadem quæ condictionis l 1. ff. fin reg. Conf. Epit. Pac. disp. 10. th. 20. & Vult. in Iurisp. Rom. lib 2. d. loco.

ACTIONES forenses, dictæ ab eo, quod insolentes ac temerarios debitores ad iudicia agamus, quoniam sine causa recusent solutionem aut satisfactionem. Obseruandum autem, quod actiones non nisi coram iudicibus & arbitris institui solent, nõ autẽ coram arbitratoribus. Zas. in §. omnium Inst. de act. Spieg.

ACTIO funeraria, qua persequimur, vt soluantur sumptus funeris, hoc est, quicquid corporis causa, antequam sepeliretur, consumptum est, l. funeris in princip ff. de sumpt. funer. Et est priuilegiaria, quoniam omnibus creditoribus præfertur, negotium defuncti vel heredis gerens, impensam faciendo eo animo, vt reciperet: vt puta, si quid impensum est in illatione mortui, vel in locum, in quem infertur, parandum, vel in corpus custodiendum. Quia funus aliquanto generalius est, quã exequiæ. Nam funus tota pompa est sepeliendi: exequiæ tantum viarum est sollennitas. dum funus procedit. Recte ergo actio ista funeraria dicitur, quoniam totam sepulturæ rationem complectitur, non exequiarum duntaxat. Old. Hęc actio funeratitia dicitur, l 30. ff. eod. est quæ in personam: cum is, qui pro officio suo velut delectus à testatore, vel heres scriptus, vel cognatus defuncti funerandi causa sumptus fecit, eos ab eo, ad quem ea res pertinet, condicit ac recuperat. Hot.

ACTIO furti iure scripto est pecuniaria, duplo aut quadruplo, iuxta differẽtias furti, cõpensanda. Idem in §. ex malefic eod.

ACTIO furti cõcepti dicitur, quæ in eum intenditur, apud quem testibus præsentibus furtiua res quæsita & inuenta est: quamuis ipse fur non fit: apud Imp §. 4. de obligat. quæ ex delicto, Paul. lib. 2. sent tit. 31.

ACTIO furti manifesti secundum Azo. locum habet, quãdo fur rẽ tenẽs, visus vel deprehẽsus fuerit. siue in publico, siue in priuato, vel à domino, vel alio, antequã perueniat ad locum, quo perferre rẽ destinauit. Si talis deprehẽdatur, vel cum re videatur, & ad eũ deprehẽdendum occurristi ei, licet abiecto furto fugerit, furti manifesti tenetur, l. si quis. 1 §. sed Cellus. ff de furtis. nisi furripientis mutetur status; vt tu mihi furripuisti in seruitute, manumissus in furto deprehenderis cum re furtiua: vel, si perueleris, quo destinabas, teneri furti non manifesti. Cum enim deprehenderis eum re furtiua, priusquam eo loci perueleris, quo destinaueras illo die manere cum furto, tunc fur es manifestus. Hæc omnia dicuntur ff. de furt. & de pœna l. c. vulgaris. Vtrum qui partem acerui frumenti furatur, toties acerui furtum faciat: & detur actio furti manifesti in quadruplum. Inst. de obl. quæ ex delict. §. pœna manifest. Old.

ACTIO furti non manifesti competit, quandocunque prædictis modis furtum nõ manifestum probatur. ff. eodem tit. l. manifestum & Instit. de obli. quæ ex delict nascuntur, § nec manifestum. Et etiamsi vidisti furtum fieri, te tamen abscondisti, cum furtum faceret, ne te occideret, non est manifestum, ff. eod. tit. l. si quis in seruitute. § cæterum. Et datur hæc actio in duplum: Inst. de obli. quę ex delict nasc. §. pœna prędicta. Olden. Dicitur autem nec manifestum ad imitationem legis 12. Tabul. olim enim Nec pro Non dicebatur. Et quod manifestum non est, hoc scilicet nec manifestum est, autore Caio in l. nec manifestum ff. eod tit. Conf epit. Pac. disp. 19. thes. 1. & seqq. & Vult lib. 1. Iurispr. Rom. d. loc.

ACTIO furtim cæsarum arborum habet condemnationem aduersum eum qui arbores furtim cædit, inscio & inuito domino. Et competit contra ipsum damnum dantem, ad duplum damni dati. In quo casu etiam cõpetit huic actio legis Aquiliæ: ita tamẽ, vt deducere possit in condemnatione, quod actor consecutus est altera actione: vt ff. arborum furtim cæsar. l. 1. Et appellatione arborum etiam vites cõtinentur, ff. de arbor. cædend. l. 1. §. arboris. Item continetur hedera, quæ improprie dicitur arbor ex interpretatione, & plerunque arboribus hæret, ff. arborum furtim cæsarum, l. vitem. & in gl. Etiam & arundo non male dicetur arbor, & idem de salicto quando iam radices immisit; vt eadem l. vitem. iuncta gl. Old. Quod autem nondum concepit radices, arbor non est: at bene arbor manet, cuius etiam radices viuere desierunt, modo adhuc terra contineatur. Sed & ea adhuc arbor dicitur, quæ subuersa radicitus etiam nunc reponi potest. Sunt & stirpes oleæ, arbores: Inst. in l. rusticis. vide supra Actio de arboribus succisis.

ACTIO furti non exhibiti aduersus eum datur, qui furtiuam rem apud se quæsitam & inuentam non exhibuit, aut Imp. §. 4. de oblig quæ ex delict. Old. Hot.

ACTIO furti oblati competit ei, cui res furtiua oblata est, vt apud eum potius, quam eum, qui obtulit, conciperetur: aut Imp. §. 4. de oblig. quæ ex delict Old. Hot.

ACTIO furti probibiti aduersus eũ est, qui furtum quęrere testibus præsentibus volentem prohibuerit, §. 4. de oblig. quæ ex delicto

delicto. Old. Verum omnes istæ actionum species in desuetudinem abierunt, cum & prædurum, & magna surripiendi occasio esset, huiusmodi requisitio rei furtiuæ in aliena domo, ideoque prohibita: nisi cum matura causæ cognitione, si forte per famam constaret, rem furtiuam apud aliquem esse, §. conceptum. Inst. eod. tit. Tunc enim permittendum est ex causa præsertim si periculum esset rem furtiuam apud possessorem perituram, aut suspectum de fuga: l. prima. §. hoc autem. ff. de seruis fugitiu. l. secunda. C. eod. tit.

ACTIO furti ope consilioque facti aduersus eum datur, cuius ope consilioque furtum factum est: ait Imperat. §. 9. de obligat. quæ ex delict. Eius formulam Cicero lib. de natur. 1. hanc fuisse scribit. OPE cõsilioque tuo furtum aio factum esse. Hot.

ACTIONES generales, vid Generales actiones.

ACTIONES hereditariæ vocantur, quæ ad hæredes, vel contra heredes propagantur & intentantur: item quæ ab heredibus, vel contra heredes initium sumunt.

ACTIO honoraria à Modestino l. 25. ff ad Senatusconsultũ Velleianum, prætoria actio appellatur. Connan. lib. 6. c. 8 Hic vel 10 sciendum, quod quædam actiones conceduntur heredibus, & in heredes: quædã vero heredibus, sed non in heredes: quædam denique neque heredibus, neque in hæredes conceduntur. §. non autem omnes. Institut. de perpet. & tempor. action. Et colligitur passim ex libris Pandectarum hæc diuisio. Heredibus & in heredes competunt actiones ex contractibus, vel quasi contractibus, ciuiles & prætoriæ, in rem & in personam; Modo tamen sciamus, heredem teneri in rem actione, nõ tam quod heres, sed quod possessor rei litigiosæ. Paul. l. si in rem ff. de rei vend. Si in rem (inquit) actum sit, quamuis heres possessoris, si non possideat, absoluatur: tamen si quid ex persona defuncti commissum sit, omnimodo in condemnationem veniet. Id quod est valde notandum propter formam libelli & positionum, sicut appellamus. Nã qui ab herede peteret rem, nec faceret mentionẽ possessionis eius, nõ recte videretur petere. Heredibus, & non aduersus heredes conceduntur actiones, ex maleficiis, vel quasi maleficiis, priuatis, aut publicis: Itẽ ex cõtractibus, in quibus testator dolose versatus est, cum inde nihil ad heredem peruenerit, dict. §. non autem omnes. Est enim (inquit) certissima iuris regula, ex maleficiis pœnales actiones in heredem rei non competere. Exempli gratia; furtum passus, habet actionem furti aduersus furem, quam heres eius in eundem furem recte potest aut exercere, aut cœptam prosequi. Sed mortuo fure heredem illius neque dominus rei furtiuæ, neque successor conuenire potest, nisi aliquid ex furto perceperit, vel dolo malo fecerit quo minus perciperet. Nam est constitutum (inquit Vlp.) turpia lucra ab heredibus quoque extorqueri, licet crimina extinguantur: l. in heredem. in princ. ff. de calumniat. Heredis autem appellatio nõ ad proximum duntaxat: sed etiam ad vlteriores heredes, omnesque successores pertinet. Vlp. l. hered. Paul. l. sciendum ff. de verb. sign. Old. Actiones honorariæ intra certum tempus à prætore promittuntur, l. 32. §. 1. ad leg. Aquil.

ACTIO hypothecaria, quæ & quasi Seruiana, & vtilis Seruiana, interdum Seruiana, & Pignoratitia vocatur, est actio in rẽ, per quam creditores, quibus res aliqua siue mobilis, siue immobilis oppignerata est, rem illam, si forte in alterius possessionem inciderit, sibi vindicant: vti docet Imp. §. 7. de actio. Hot. Prat. Cæterum cum creditor possessori permittit, vt vendat, extinguitur illa actio: quia intendere eam non potest contra possessorem, cui remisit; obstaret enim exceptio; nec contra debitorem, cum rem non possideat. Non videtur autem consensisse, inquit Marcellus l 8 § 10. quibus mod. pign. vel hypoth. creditor, si sciente eo debitor vendiderit, cum ideo passus est vænire: quod sciebat vbique pignus sibi durare. Sed si subscripserit in tabulis emptionis, consensisse videbitur, nisi manifeste appareat cum deceptum esse, quod obseruari oportet. Si tamen admonitus non contradicat, aliud dicendum est, l. 6. C. de remiss. pig. Connan. lib. 4. Conf. epit. Pac. disp. 17. th. 33. ac seqq. & Vult. lib 2. Iurisp Rom.

ACTIONEM impertinentem proponere dicuntur, qui sine certa facti & iuris seu actionis inuestigatione, illotis (quod dicitur) manibus ad tractandas causas prosiliunt. Causam tam pernicioſi erroris Oldendorpius disertè indicat, sicut ex communi voto tenẽtur omnes iuxta l. eũ qui nocentẽ. ff. de iniur. Spieg.

ACTIONES inanes sunt, quæ vel inopia, vel exceptiõne debitoris excluduntur, Gothofr. ad l. 24. ff. mandat.

ACTIO incerta, l. 3. C. de inutil. stip.

ACTIO incolumis, l. 1 C. de comm. rer alienat.

ACTIO inefficax, l. 1. C. si aduersus credit. præsc. l. 2. C. de nouat.

ACTIO in calumniatores datur contra eos, qui vt aliis falso in iudiciis negotium faciant, vel si aliquod est, id non faciant; pecunia vel alia re induci non verentur Ferr. in tit. de act.

ACTIO incerti in iure dicitur, non quod ipsa in sese complectatur incertos articulos, sed propter disiunctiuam petitionem. & incerti facti persecutionem, videlicet vt reus aut præstet promissa, aut cõdemnetur in id quod interest, l. ob eam causam. ff. de præscript. verb. l. fin. C de rer. permut. Prat.

ACTIO in factum dicitur, qua simpliciter spectatur id, quod quilibet fecit, sine certa negotij forma. Vnde & plures æque tenet. Hæc actio nihil medij habet concludendi, quam ipsum factum: vt, quia hoc factum est, quia tu hoc fecisti, &c. Hanc actionem in factum Forcatulus dialog 97. nu 4. in Necyom. dictam putat, quod secundum factum propositum concederetur, eamque generaliorem esse, quam actionem præscriptis verbis, quæ solum pro conuentionibus competat, gloss rubr. ff. de præscriptis verbis Actio in factum ex variis figuris causarum oritur, l. sancimus, C. de sacrosanct. Eccles. & pro maleficiis datur, l. quia ff. de præscriptis verbis. § final. Iustit. ad leg. Aquil. Speculator in tit. de actio. & petit. triplicem dicit esse actionem in factum, generalissimam, generalem & specialem. At Iaſ. in l. certi condictio. ff. si cert. petat. tenet, quod sit quadruplex. Conf. Vult. lib. 2.

ACTIO in factum ex iuramento datur, vbi informiter iuratum est. Zas. in tit Inst de act.

ACTIO ingrati, id est, eius, qui contemnit eum, à quo beneficiis adfectus est, reste Old. ciuili, atque summo omnium legislatorum consensu proposita est, cuius fit mentio in l. pen. C. de lib. & eor. li. Nascitur autem ex delicto ingrati, bifariam tamen. Aut enim conceditur ob reuocandum liberalitatis beneficiũ. Et tunc quoniam personæ status respicit, velut prætudicialis, censetur in rem actio. Aut datur ad reuocandas res donatas, quibus se accipiens indignum fecit: tunc est in personam condictio ex lege, sicut tractatur in tit. de reuoc. don. Spieg.

ACTIO ingrati, excepta Macedonum gente, nusquam data est: vt ait Seneca lib. 3 de benefic. Hæc quidem Hotom. sed in liberos homines, apud Persas ingrati actionem datam vult Xenophon, nec dissentit Seneca loco prælegato. Connan. lib. 2. comment. cap. 7. circa fin. meminit huius actionis ingrati Fabius lib. 7. c. 5 & Luc. in abdicato.

ACTIO iniuriarum non ius possessionis assequitur, sed dolorem imminutæ libertatis iudicio pœnaque mitigat: author Cicer. pro A. Cæcin. Spieg.

ACTIO inofficiosi testamenti, quæ interdum etiam Accusatio, interdum Querela nominatur, dicitur ea, quæ liberis (vel parentibus, aut fratribus iniquè præteritis, vel exheredatis. Prat.) datur, vt testamenta parentum rescindãt, & à iudicibus postulent, vt, si violatum officium cognoscant, rescisso testamento, hæreditatem iis quibus naturæ iure debetur, adiudicent, l. 1 & pass. ff. de inoff. testam.

ACTIO in rem, quam vindicationem dicimus, est, per quam rem nostrã, quæ ab alio possidetur, petimus, l. prima. ff. de rei vind. Et semper aduersus eum est, qui rem possidet, §. 1. Inst. de act. Et harum actionum alia est directa in rem actio, vt rei vindicatio, actio confessoria & negatoria: alia est actio in rem vtilis, quæ sunt actiones de dominio non directæ, sed vtiles, quæ ex æquitate dantur quandoque non dominis, vt sunt Publicianę quæ ex diuersis causis competunt, d. §. sed istæ & actio, per quam quæritur, an actor iurauit: & actio in rem de superficie: & actio Fabiana, & Pauliana & Caluisiana: & actio in rem quę competit inter dominum tabulæ, & pictorem. Sunt & aliæ in rem actiones, in quibus non de dominio, sed de pignore agitur, sicut Seruiana, & quasi Seruiana, de quibus vide loco suo. Cæterum in rem actio, sicut legislator vtrobique explicat, est per quam rem nostram petimus, quæ ab alio possidetur; debet quippe dominus esse, qui hac actione experitur, l. in rem. ff. de rei vendicat. saltem vtilis. velut emphyteuta, vasallus, aut superficiarius. l. prima. ff si ager vectigal. Cum autem adfinia sint dominij, Quasi dominium (quod bonæ fidei possessori habet: quodque Bartol. placuit inter species domini collocare, in l. minor. §. fin. ff de euiction.) & ius in re specificum (quod creditor habet, cui res pignoris nomine obligata est: aut is cuius prædio debetur seruitus) bonæ fidei quoque possessori, & creditori ius in re habenti, datur in rem actio. Debet item esse possessor, is contra quem agitur (d. l. actionum, l. 1. Codic. de alien. iudic. mut. caus. fac. cap. examinata. de iudic.) Aut dolo desiisse possidere, l. sin autem. §. sed & is & l is qui dolo ff. de rei vend. Habetur namque dolus pro possessione, l. qui dolo, ff. de reg. iur. Quod probatur, quem videlicet dolo desiisse possidere, eo ipso, quod post oblatum libellum non possidet, aut post denunciationem litis factæ alienauit, Bartol. in l. qui petitorio. ff de rei vend. Possessoriique verbum non coarctamus, sed extente accipimus, vt non tantum naturalem aut ciuilem possessorem, verum etiam eum, qui detinet, colonum puta, commodatarium, conductorem, & si qui similes sunt, comprehendat, l. officium, ff de rei vend. Et hęc sunt duo actionis in rem extrema, dominium videlicet ex parte agentis, & possessio ex persona rei conuenti. Habet quoque, vt dici solet, hæc actio duas causas: propinquam, vt dominium vel quasi, aut ius in re: & remotam, hoc est titulum dominij: veluti si dicat actor, sum dominus, quia emi, quia res mihi donata, testamento relicta, aut in dotem data est. Actio vero in personam est, qua cum eo agimus,

Digitized by Google

qui obligatus est nobis ad faciendum aliquid, vel dandum, obligati personam non egrediens, d. l. actionum. & d § omnium. Descendit ex contractu vel quasi maleficio, vel quasi l. 1. ff. de act. & obligat. Nam ex contractu fit obligatio, l. ex placito. C. de rer permut. ex qua immediate nascitur actio, l. licet. §. ea obligatio. ff. de proc. Dicitur autem in personam, quia obligati personam perpetuo sequitur, à quibus nullibus euelli nunquam aut separari potest. Hincque patet, actionem in personam duas quoque causas habere, propinquam & remotam. Propinqua est obligatio, quæ mox, vt diximus parit actionem, d. § ex obligat. Remota est contractus siue maleficium, ex quibus licet actio descendat, l. 1. ff. de act & obligat. non tamen, vt vocant, immediate, sed alio mediante, nempe obligatione. Has autem causas, propinquas & remotiores; Accurs. & cæteri bellissime tractant in l. 1. ff. de eden. & in l. & an eandem ff de except. rei iud. Corasius lib. Miscell. 6. c. 5.

ACTIO in personam (ait Hotom.) est, quæ cõtra eum intenditur, qui ex contractu vel delicto obligatus est, vt aliquid dare, facere, damnetur, §. 1. de action. instit. vide Actio personalis.

ACTIONES in rem scriptæ dicũtur, quæ vi ipsa in personã quidem sunt, simpliciter tamen & absolute sine vllius personæ notatione scriptæ & conceptæ sunt. Veluti in actione Quod metus causa gestum erit, ratum non habebo. Sic omnia interdicta, præter, Vnde vi, in rem scripta dicimus, cum dixerit Vlp. l. prima, §. fi. ff. de interd. & Interdicta omnia, licet in rem concepta videantur, vi tamen personalia sunt. Excepit autem Iurisconsultus, Vnde vi, interdictum, quod eius verba scripta aut concepta in rem non sint; sed ad personam spectent & referantur. Nam dixit Prætor l. 1. ff de vi & vi armat. Vnde vi tu eum deiecisti aut familia tua deiecit, de eo quod tunc ille ibi habuit, tãtummodo intra annum, post annum vero de eo, quod ad illum, qui vi deiecit, peruenerit, iudicium dabo. Neque absimile est, quod Vlpianus dixit l. iurisgentium. § pactorum. ff. de pactis. pactorum quædam in rem, quædam in personam esse. In rem sunt, quoties generaliter paciscor, ne rem petam; In personam, quoties ne à persona veluti ne à Lucio Titio petam. Sed desit authoritas, desint ciuiles rationes: satis ipsum hoc verissimum esse, vel ex verbis ipsis euincitur, &c. Corasius lib. 1. Miscell. c. 22. Nam in rem verus locutio est, quæ vt suo loco docebimus, nihil aliud significat, quam generaliter, infinite, & sine certæ alicuius personæ designatione. Itaque personales actiones semper aduersus eundem, hoc est, eum qui in iis nominatus est, dantur: at hæ aduersus quemuis. vide In rem.

ACTIO institoria dicitur, qua dominus institorem conuenit, vel per institorem conuenitur. Eadem item competit cum dominus filium, vel seruum, vel alium liberum hominem præponit certæ negotiationi quæstuariæ; puta emendis & vendendis liberis: quia iste, qui præponitur, nominatur institor: atque ideo quod contrahitur secum datur actio institoria. Zas. in §. act. Inst. de act. Ideo autem institoria appellatur, quia qui negotiationibus præponuntur, institores vocat, §. eadem ratione. Inst. quod cum eo, &c. Præpositus autem certæ rei gratia durat, donec remoueatur, etiam post mortem eius qui præposuit. Quinimo si pupillus heres ei extiterit, qui præposuerat, obligabitur, quandiu præpositus manet. Remouendus enim fuit à tutoribus, si nollẽt opera eius vti, l. sed & si pupillus de inst. act. & hoc esse receptum propter vtilitatem promiscui vsus, testatur Paul. l. si quis mancipiis. § si impubes ff. illo tit. Adde Taboet. in topico militiæ for. & legal. discipl.

ACTIO institoria in personam est, qua quis institoris opera vtitur, ex contractibus cum eo factis tenetur, l. prima & toto tit. de instit. actio. Institor est, qui negotiationi quæstuariæ præfectus est. Hot. Ergo cum quis tabernæ fortasitan, aut cuilibet negotiationi seruum suum præposuit; tum si quid cum eo, qui præpositus est, istius rei gratia contractum fuerit, dominus in solidum actione institoria tenebitur, §. 1 quod cum eo, &c. Hoto. ex Theoph. Conf. epito. Paci. disp. 21. th 14.

ACTIO integra, l. 3 § 5 C. de iur. domin. impetr. l. 25. fin. C. de fideiussoribus.

ACTIONES interrogatoriæ olim introductæ erant, quibus alter ab altero ad respondendi necessitatem compelleretur. Sed hodie ad hoc officium iudicis visum est sufficere, l. vb. cunque. ff. de interrog. act. Spieg.

ACTIO iudicij mutãdi causa facta continet damnum, quod propter duriorem causam suppositi aduersarij passi sumus. Spieg.

ACTIO iudicati. Quære Iudicati actio.

ACTIO iurisiurandi est, qua actor petit reum ad præstandum illud condemnari, quod delato per eum sacramento, & per iudicem comprobato sibi deberi iurauit.

ACTIO legis tum proprie dicebatur, cum executio faciẽda erat, quę in inuitos iussu legis fiebat: siquidem vsque ad sententiam non tam legis iussu agi videbatur, quam ipsorum litigantium sponte. Porro legis actionem apud eum dici Alciatus existimat, qui merum & mixtum imperium habet, seu ius exequẽdi. Siquidem lege agere, apud idoneos autores, quos idem citat, est capitalem sententiam exequi Cap. 2. lib. 3. Paterg. Quære, lege agere.

ACTIONES legis, i. l. est, legitimæ actiones, appellatæ, quod in certas formas redactæ, quibus homines inter se disceptarent. Vid. item, Legis actio Spieg. apud eum dicitur esse legis actio cui lex nominatim tribuit eius rei cognitionem. Velut si ita lex loquatur, Apud consulem, proconsulem, præsidem, adoptare liceat: id etiam isti poterant facere in aliena prouincia, & in causa sua. Conn. lib. 2. c. 15.

ACTIO legis Aquiliæ alias damni, iniuriæ dicta. Nã de damnis tractat culpa datis etiam ab eo, qui nocere voluit, vt iniuriam accipiamus, non quemadmodum circa iniuriarum actionem, contumeliam quandam, sed quod non iure factum est, hoc est, contra ius: puta si culpa quis occiderit, vel aliud damnum dederit. Porro dicta Aquilia ab Aquilio Trib. plebis, qui eam à plebe rogauit, l. 1. ff. ad l. Aquil. Estque directa & vtilis: directa, quæ datur domino, aduersus eum, qui corpore suo immediate, &, vt Vlp. dicit, suis manibus damnum dedit, vt si quis hominem vel pecus quouis telo læserit aut occiderit, aduersus eum qui præcipue damnum dedit. Vtilis vero in eum, qui aliquo medio causam damni præstitit: vt si quis aut impulit corrumpentem, aut pecus fame necauit, aut exagitauit in puteũ pernicio sum: item si obstetrix. ff. ad l. Aqu. Inst. §. vlt. eod. tit. Quod si tam remota fuerit damni dati causa, vt si quis suo corpore non videatur nocuisse, tunc, quia de tali specie non tractat lex Aquilia, datur actio in factum, quam ea ratione subsidiariam vocant: Oldend. Conf. epit. Pac. disp 19. th. & Vult. lib. 2 Iurisp Rom.

ACTIO legis Agrariæ in eum datur, qui terminum eiecerit, locumue mouerit, ad pœnam quinquaginta aureorum, ex lege Agratia quam Caius Cæsar tulit. ff de terræ mot. licet olim Numa pœnam capitalem constituerit in eum, qui lapides finibus mouisset: impune enim occidi poterat: quare sacros, i. e. inuiolabiles esse voluit Mynsing §. quædam Inst. de act.

ACTIO liberalis inter præiudiciales numeratur, SCto introducta, cuius meminit Vlp. in l. cognitio. ff de liber. caus. tametsi Prætor tam multa adiecit, vt propemodũ disputabile videatur, vtrum Senatui, an vero Prætori tribuenda sit hæc act. Quare Iustinianus in §. præiudiciales. Instit. de actio Ex quibus (inquit) fere vna illarum legitimam causam habet, per quam quæritur, an aliquis liber sit. Cæteræ vero ex ipsius Prætoris iurisdictione ubistantiam capiunt Quod Accurs. non percipiens rem planam, vt attestatur Old. inuoluit. Spieg.

ACTIO locati, siue ex locato, est actio in personam, per quã qui quempiam vel in prædio colendo, vel in opere faciendo locauit ea, quæ in contrahendo conuenerunt, illũ ex æquo & bono præstare cogit, l. 2. & 17 C. locat. l. si merces 25. ff. eo. Hoto.

ACTIO male iudicati Hæc, teste Old. merito iudicantium temeritas reprimenda fuit, quomodo nullum in republica genus hominum pernicio sius nocere potest, quam iudices si cõmedita sibi potestate abutantur: Itaque fuit introducta hæc actio in factum. Competit autem non solum aduersus iudices, qui male iudicarunt: sed & aduersus arbitros, & arbitratores: quoniam in iis est eadem ratio, siue frequentiam arbitrorum spectes, siue functionem iudicandi respicias, in qua non minus illos, quam ordinarios magistratus, sancte ac diligenter versari oportet.

ACTIO malæ tractationis, aduersus maritum facto diuortio dabatur vxori, diuortij culpã in illum transferenti. Fab. libro 7. capite 4 Non dissimiles autem abdicationum actionibus sunt malæ tractationis actiones: nam & ipsę habent eandem in accusationibus moderationem. Idem libro quarto, capite 2. Sed in scholasticis quoque nonnunquam euenit, vt pro narratione sit propositio; nã quid exponet, quæ Zelotypum malę tractationis accusat; cum totum crimen vno verbo in qualibet actionis parte posito satis iudicetur. Eiusque iudicij exemplum extat apud eundem declam. 8. & 18. Hot. ex Corn. com. lib. 8. cap. 12. num. 4 Non poterat tamen vxor de parricidio virum accusare, cui solum actio de moribus permittebatur: in quam non videtur includi posse parricidij crimen. Fab ib. Hodie autem contra stultos maritos & inrus & in cute nequam, in vxores obsequentes & honestas crudeliter sæuientes datur conditio ex lege. Nouel. de diuers cap & solut matrimon. cõstit. 117. Nam licet maritis ad exemplum propinquorum ius emendandæ vxoris concedatur, non tamen adeo est extendendum, vt domesticam correctionem excedat, & in atrocitatem vertatur, l. 1. C de emen. proping. Oid class. 7. act. 12.

ACTIO male gestæ procurationis in foro, nominatur à Fabio lib 7. c. 4 Hot.

ACTIO mandati directa in personam est, qua qui mandatum alteri dedit, quanti sua interest, ob id quod alter vel non confecit, vel non tempestiue renunciauit, ab ipso postulat, l. 2. & 11 l. 27. § 2. mand. Hotom. vide Epitom. d. l. Pac. 18. thes 32 33. & Vult. dict. lib. 2. competit mandatori & eius hæredi, qui alicui mandatum dedit: & contra mandatarium, vel procuratorem post mandatum susceptum: ff. eod. leg si vero non

Digitized by Google

remunerandi.§.1. Et in quantum interest id factum esse, quod mandaui: puta, mandaui, vt fundum emeres, si mea intererat emi, teneberis post mandatum susceptum: tamen si eundem fundum ego ipse emo, vel alius mihi (neque interest aliud) cessabit hæc actio secundum Azonem, ff.eod titul. l si procuratorem.§. mandati actio Oldend. Et ita quidem actio mandati nulla esse potest, nisi nostra interfit aliquid factũ esse, aut non esse. Cur enim frustra litigem cum eo, qui mihi nullum damnum attulit? quanta autem omnino litis æstimatio iniri contra eum poterit, qui nihil nocuit? Connan. li. 7. c. 14.

ACTIO mandati contraria in personam est, qua qui alterius mãdatum susceptit, quod in eo conficiendo de suo impendit, ab altero postulat. Hot. Conf. Pac. d. loc. thes. 14 & Vult. dict. loc. competit mandatario, vel procuratori ad expensas aduersus mandatorem, quatenus fines non egressus: Si vero aliquid erogauerit vtiliter, in eo non habet mandati iudicium, sed tantum negotiorum gestorum, secundum Marc. Licet Ioann. & Accurs. contra: si vero mãdauerim tibi, vt fundum mihi emeres, etiam si nondum pretium solueris, ages mecum mandati, vt suscipiam obligationem, qua teneris venditori. Nam & ego agere possum, vt cedas mihi actionem empti. ff eodem tit. l si mandato meo. 45. Competit ergo breuiter actio mandati directa contra illum, qui mandatum suscepit adimplendum, cũ primo cogi non posset, vt susciperet mandatum, in quantum interfuit mandatoris. factum fuisse quod mandatur. Et rursus ipsi mandatario, qui mandatum suscepit, competit actio mãdati cõtraria ad impẽsas, si quas fecit ratione mãdati suscepti, si fines mandati non excessit. Sed si mandatũ excessisset in expensis factis, non repetet ipsas per huiusmodi actionem. Old.

ACTIONES mixtæ sunt, quæ duplicis generis naturam induunt, idque duplici respectu fit. Nam quædam mistæ sunt, quibus rem simul & pœnam ex quibusdam maleficiis persequimur: vt in actione vi bonorum raptorum, Aquiliæ legis, & quę datur contra eos qui relicta sacrosanctis Ecclesiis legati vel fideicommissi nomine, dare distulerint. § ex maleficiis. Insti. de action. Quædam vero mistæ dicuntur, quod in se & actionis in rem & actionis personalis naturam habeant, ac in iis vterq; & actor & reus sit. l. actionis verbo. §. vlt. ff. de obl. & act. tales sunt actio familiæ herciscundæ, cõmuni dividundo, & finium regundorum: quæ etiam duplicia iudicia dicuntur: quia vterque in his iudiciis duplex ius habet, tam actoris quam rei. Est & petitio hereditatis mixta: vt Accurs. voluit: sed ea potius realis est. l. sin autem, §. sed & is. ff. de rei vend. l sed etsi lege. §. petitio. de petit. her. licet propter personales præstationes mixtarum actionum naturam quodammodo obtineat. Bart. in d. §. petitio. Sed id tamen interest inter petitionem hæreditatis & alia iudicia: quia tria hæc iudicia duplicia sunt: id est, vterque in iis est actor & reus. Petitio hæreditatis est simplex: id est vnus est qui agit, alter quicum agitur. l. regulariter. ff. de petit. heredit. Sunt & aliquot aliæ actiones, quas plerique mixtas crediderunt, aut anomalas, vt quæ sine certa lege ferrentur. Sed verius est eas personales esse, in rem tamen scriptas, quod ex illarum actionum natura satis apparere potest.

ACTIO de moribus, vid. Actio malæ tractationis.

ACTIO Natiua, vid supra Actio Datiua.

ACTIONIS naturalis debitores, licet minus proprie debere dicantur: per abusionem tamen intelligi possunt debitores, & qui ab his pecuniam recipiunt, debitum sibi recepisse, autor Vlp. in l. fideiuss. §. fideiussor accipi potest. ff de fideiuss. Spieg.

ACTIO negatoria, quæ & contraria eleganter vocatur ab Vlp. in l. sicuti in prin ff. si seruit. vind. Iustin. tractat eam in §. contra quoque Instit. de act. vid. supra Actio Confessoria.

ACTIO negotiorum gestorum locum habet, quando quis negocia aliena gessit sua sponte, citra mandatum eius, cuius negocia sunt. Et hic quicquid eo nomine gestori vel abest vel abfuturum est, id à Domino repetit: ac viciſſim gestor actus sui rationem domino probare. Et si quid, quod vel non oportuit, gesserit, vel ex his negociis retinet, præstare cogitur. l. 2. ff. h. t. Hot. vid. Vult. d. lib 2.

ACTIO negotiorum gestorum datur ex quasi contractu: vt si tu gessisti negotia mea sine mandato meo, cum essem absens; coluisti forte vineam meam: iam nullus intercessit contractus inter te & me, nihilominus teneor tibi actione neg. gest si aliquid expẽdisti, sumptus fecisti. Et dicitur quasi contractus. Zas. in §. omnium. de actio. Hinc itaque facile patet, quomodo mandati actio ab actione negotiorũ gestorũ discernatur: quia actio mandati competit ei, qui iussu alicuius negocia administrauit: negotiorum vero gestorum ei qui non iussus eadem administrauit bona fide l. 58. in pr. ff. mãdati. Duplex vero est negotiorũ gestorum actio, Directa scil & cõtraria. Directa hic descripta est: contraria vero datur negotiorum gestori aduersus dominum, si res vtiliter gesta sit, vt præstetur id quod impẽdit necessario vel vtiliter, nõ etiã voluptatis causa, itẽ, vt liberetur ab obligatione pro domino negotiorum susceptæ; & generaliter vt præstetur ei indẽnitas rerũ gestarũ. l. si mãdatũ. ff. de neg. gest. l. 2. C. de sent. quę sine cert. quãt. prof.

ACTIO noxalis, est actio in personam, per quam is cuius seruus noxam aliquam commisit, aut litis æstimationem sufferre aut ipsum hominem noxæ dedere cogitur: vti docet Imp tit. de nox. act. in prin. Hot.

ACTIO noxalis de pauperie, est actio in personam, per quam is, cuius quadrupes, quæ cicurum numero sit, alicui damnum dederit, aut litis æstimationem præstare, aut ipsam quadrupedẽ noxæ dedere cogitur. l. 2 ff. si quadrupes. vbi obscurius Vlp. est locutus, quum ait, hanc actionem locum habere, quum feritate commota nocuit quadrupes: & paulo post, Quin contra naturam fera mota, pauperiem dedit. Significat autem eas, vt dixi, quæ cicures sunt, vt equum, bouem, mulum, quæ non nunquam feritate commota, id est, lasciuia quadã ferociunt, vt, si mulam equus olfecerit: & tamen contra naturam, id est, præter naturalem mansuetudinem. Cicures enim natura sunt mansuetæ. Verum aliud est in iis quæ cicures non sunt, sed Bestiæ appellantur eodem loco ab Vlp. veluti vrsi, leones, pantheræ in his enim cessat hęc actio. Hot. Conf Vult. d. loc. Pac. disp. 21. thes 19. Notanda itaque hic est differentia inter l. Aquiliam noxalem, & de pauperie. Nam si damnum à nobis ipsis detur, locum habet lex Aquilia: si à nostris seruis, noxalis: si à nostris quadrupedibus, prodita est l 12. Tabul. actio pauperiei: Cuius simile iudicium apud Israelitas olim fuisse palam est, Ex. c. 21 Et apud Athenienſ. nota fuit illa ex lege Solonis βλαβης δικη περι τετραποδων, quã Vlpia. l. 2. § 1 ff. si quad. paup. fec. die. esse definit damnum sine iniuria faciẽtis datum. Illud etiam porro hic sciendum est, pauperiei proprie cõpetere, cum quadrupes contra naturam damnum dedit: alioqui enim, si ex consuetudine naturali (vt si forte bos depascatur obuia gramina, vel porcus glandes) nulla prodita est actio, nisi fit, quod iure ipsi domino imputes: tũ enim ipse merito suo facto teneretur. Et siquidem in tuo tuæ quadrupedes mihi damnum dederint, vt quia glandes ex arbore mea in tuũ fundum deciderant, & tu ante triduum (quod mihi datur ad glãdem colligendam l. 1. ff. de gland. leg.) dolo immisisti tuas quadrupedes, vt glãdem meam depascerẽtur, teneberis mihi vtili lege Aquilia. l. vlt. C. ad leg. Aquil. Aut si aliter immisſæ id fecerint, in factum cõpetit actio, quatenus tu ex eo pastu locupletior es. l. qui seruandarum. § fin. ff. de præscript. verb. Quod si in meo damnum mihi dederint tuæ quadrupedes, vel tua, vel tui pastoris culpa immissæ, prodita est actio de pastu pecoris, in qua locus non est deditioni noxæ: quia magis ex delicto domini, quam ipsius quadrupedis agitur.

ACTIO oneris auersi in personam etat, & contra nautam intendebatur, in cuius nauc onus (id est sarcina aliqua) interuersum ac surreptum esset. Nam aduertere pro furari veteribus tritum erat. Alciat. Auersi oneris actionem vocat cum vector rem alienam non aduertit & curauit vt debuit, 6. pareg. 28. quod ineptum est. Hot.

ACTIO oneris auersi. Abolita est oneris auersi nomenclatura, retamen ipsa manente: videlicet vt quicquid de casibus fortuitis conuenisset, id per actionem ex locato & conducto exigeretur. vid. infra Auersione, vel per auersionẽ emere. Spieg. Cæterum dicitur onus auersum, quod ad se aduertit, aut à domino auertit conductor eius vendendi: qua ex causa modo furti datur, modo oneris auersi actio, vtraque ad eundem finem, &, vt Connanus arbitratur eiusdem pœnæ, vt satis futura esset actio furti, nisi iuris subtilitas refragaretur, quo nemo in re sua furtum committere potest. Itaque in hac conductionis specie, nouo & alieno nomine oneris auersi introducta est actio, eiusdem, cuius actio furti, potestatis. Conn. li 7. c. 11.

ACTIO ordinaria, l. 5. C. si aliena res pignor. dat.

ACTIO oratoris dicitur pronũciatio cum gestuum ac vocis moderatione: vnde histriones fabularum actores dicuntur, non gestores, teste Roterod. Spieg.

ACTIO Pauliana à Prætore Paulo instituta est, qua creditores, quorum in fraudem bona sua debitor alienauit bonorũ possessione à Prætore impetrata, ea bona perinde ac si nunquam à debitore tradita fuissent, vindicare possunt. Nam prætor id agit, vt perinde sint omnia, atque si nihil alienatũ esset. Cum itaque ex maleficio sit, quod per fraudationem admittitur, nõ est dubitandum, quin exemplo actionis Fabianæ in personã sit. Et quod Imperator in §. item si quis Inst. de act. in rem actiones enumerans, hanc tractat, non ideo id fecit, quod eam in rem esse duxit: sed quia, cum de rescissoriis persecutionibus incidisset tractatio, noluit hanc præterire, quod magis omnium huiusmodi remediorum catalogum in vno loco haberemus. Oldend. vid. infr. Actio Reuocatoria.

ACTIO permissa, l. 17. C. de act. empt.

ACTIONES perpetuæ dicuntur, quæ olim nullo temporis spacio terminabantur: eiusmodi erant omnes ciuiles actiones, id est, quæ ex leg. SC. aut constitution. nascuntur, nunc autem in rem actiones, decem aut viginti terminantur annis, personales vero triginta. § 1. de perpet & temp. act. l. 3. C. de præscri. 30. ann. Hot. Prat.

ACTIO per quam quæritur, an actor iurauerit, secundum quos-

Digitized by Google

dam datur ei qui, cum peteret rem suam, delato sibi iureiurãdo ab aduersario eam suam esse iurauit. Ab eo enim rem suam petit actione in factum, qui iurauit suam esse. ff. de iureiur. l. nam postea §. 1 & §. fin. Si vero rem suam traditam postea amisit, & ille qui detulit iuramentum eam nactus sit, aduersus eum Publiciana competit actio. ff. de Publiciana actio. l cum qui §. si petenti. Vbi dicitur: si mihi petenti rem iuramentum detuleris, iuraueroque rem meam esse; competit mihi Publiciana aduersus te. Tamen quoquo modo hoc debeat intelligi, ibi notatur plene, & solet iusiurãdũ referri ei qui detulit. C. de re cred. l. generaliter. §. omne igitur. & §. sed iuramento. Old.

ACTIO personalis vid. supra act. in rem) competit ad dandum, h. e. ad transferendum dominium, Zas. in §. sic itaque discretis. Instit. de act. Estque proprie, qua in personam agimus, vt quis nobis det, faciat, restituatve aliquid: sic appellata: quod obligati personam semper spectet, nec aduersus alium locum habeat, l. actionum vers. in perso. ff. de act. & obl. sed obligatæ personæ visceribus perpetuo adhæreat, l. 1 §. si hæres. ff. ad Treb. l. vlt. de contr. empt.

ACTIO pignoratitia, est actio ad pignus persequendum instituta. Vsurpatur autem proprie de ea, quæ debitori aduersus creditorem, cui sua pecunia soluta est, repetendi pignoris causa conceditur: & ita sumitur hoc ipso ff. titulo. Improprie vero pro hypothecaria vsurpatur, l. Titius quib. mod. pig. & l. rem. 41. de act. Hot. Conf. Vult. d. loc & Pac. disp. 20. th. 21.

ACTIO pignoratitia contraria datur creditori contra debitorẽ & datur ad multa. Si enim decipiatur à debitore, vel ipsa re, vel eius proposito, quia obligauit ei rem alienam, vel alii pignoratam, tenebitur ei debitor pignoratitia contraria. ff. de pign. action. l. tutor. §. contrariam. iuncta l. si quis in pignore. § fin. & si debitor malitiose versatus sit obligando æs, vel stãnum pro auro vel argento. ff. eod. tit. l. 1. §. si quis in pign. 2. responso, vt si obligauit seruum, per quem damnum datum est, puta furtum, vel aliud huiusmodi, & hoc si sciuit, tenetur in solidum, id est, in totum. Secus, si ignorauit: quia tunc liberabitur noxæ deditione, scil. dando seruum pro noxa. In his cõpetit hæc actio secundum Azonem & alios. Hæc probantur ff. eod. tit. l. si seruus pignori. Item si creditor in pignore vel hypotheca fecerit impensas necessarias, hoc est, sine quibus res aut omnino peritura, aut deterior futura erat. Sed & retentione pignoris vti potest, l. si necessarias. ff. de pig. actio. Hinc secundum Azonem agit creditor actione pignoratitia si seruos pignoratos artificiis instruxit: Si cœperant imbui, antequam sibi pignorarentur, vel debitoris voluntate creditor eos instruxit. Sed si nihil horum interceſſit, si quidem artificiis necessariis eos instruxit, secundum Azonem erit actio contraria. ff. eod. tit. l. si seruus. Quinetiam si debitor precario rogauerit, aut conduxerit vsum pignoris à creditore, tunc conceditur hæc contraria actio creditori aduersus debitorem, vt æque bonum pignus restituat, vel det id quod interest creditoris sine corruptione fuisse restitutum. Old.

ACTIO pignoratitia directa competit debitori post solutionem totius debiti cõtra creditorem, qua postulat sibi reddi pignus, vel contra eius tutorem, vel curatorem, si pignora acceperũt. ff. eod. tit. l. solutum. §. fin. & habet locum non modo soluto debito, sed & aliter satisfacto, quemadmodum voluit creditor, licet non sit solutum: vt si pignora alia data sunt creditori, vt à primis recedat, vel fideiussores, siue res aliæ, vel precium, vel etiam nuda conuentio sine precio vel pacto. Quotiens enim vult creditor recedere à pignore, videtur satisfactum, si vt ipse velit, vel voluit, cautum est, licet in hoc deceptus sit sui facilitate, secundum Azonem. Neque vero solum competit aduersus creditorem sine legitima causa pignus retinentem, sed & aduersus eum, qui accepto pignore, non numerauit pecuniam, & eum qui dolo vel culpa quacunque damnum dedit in pignore vtcunque restituto. l. si cum venderet. §. vlt. ff. de pign. act. Item aduersus creditorem, qui pluris vendidit pignus, quam debitum est. Old. Porro vero hinc facile colligere est differentiam inter pignoratitiam & hypothecariam. Nam primo pignoratitia proprie datur debitori, vt soluto debito pignus recipiat. At hypothecaria creditor pignus contra quemcunque possessorem persequitur, vt id videlicet teneat, donec ei sit satisfactum. l. fundus §. in vindicatione. ff. de pignor. 2. Pignoratitia in personam est. l. vltim. de distract. pign. Hypothecaria vero in rem, l. si cum venditor. ff. de euict. l. pig. ff. de pign. Atque ita perpetuo rem comitatur etiamsi per mille manus obambulet. Nec possit debitor rem obligatam nisi cum sua causa in alium transferre. l. si conuenerit. 2. §. si fundus. ff. de pig. act. Habet tamen possessor contra quem agitur hypothecaria ius retinendi rem, oblata pecunia creditori, l. Paul. §. fin. quibus mod pig sol. 3. Pignoratitia est bonæ fidei. §. actionum. instit. de act. o. Hypothecaria est stricti iuris, d. §. actionum. 4. Pignoratitia durat triginta annis. l. sicut. Cod. de præscript. 30. annor. Hypothecaria non adeo certum & definitum tempus habet. Quandoquidem tertius possessor bonæ fidei titulo subnixus, ei decem annis præscribit. l. 1. C. si aduers. credit. & si vel titulo careat, vel bona fide. triginta l. cum notissimi in princ. C. de præscript. 30 annor. Debitor vero & eius hæres non nisi 40. annorum spacio d. l. cum notissimi. ¶ Porro refert plurimum, an agatur Hypothecaria contra debitorem possidentem, vel eius hæredem, an aduersus alium rei obligatæ possessorem. Illo quippe casu, satis est probare rem nomine pignoris obligatam. Neque enim potest debitor obiicere, se dominum non fuisse. l. rem alienam. ff. de pign. act. Hoc vero, cum aduersus tertium possidentem creditor experitur, rem præterea probare debet, tempore contracti temporis in bonis debitoris fuisse. l. si superatus. l. & quæ nondum §. 1. ff. de pignor.

ACTIO autem pignoratitia vtilis secundum Plat. datur ei, qui impignorauit rem alienam sine consensu domini, & postea dominus pignoris est & tam directa quam illa dantur principali & suis heredibus, & contra heredes creditoris. Old.

ACTIONES pœnæ persequendæ gratia introductæ sunt ex maleficiis vel quasi maleficiis, cum præter id quod nobis adest, exigimus aliquid, vindictæ vel affectionis causa. Nam quicquid ex bonis nostris non est, pœna sit oportet. Pap. l. seruus ff. de ser. expor. Old.

ACTIONES pœnatiæ dicuntur à Fabio, quæ à nostris vulgo pœnales, quibus pœnam commissam persequimur: vt furti, rapinæ, legis Aquiliæ. Fab. lib. 7. cap. 4. Sed etiam in formulis, cum pœnariæ sunt actiones, nos ita causam partimur, an commissa sit pœna, an exigi debeat. Hot. Prat.

ACTIONES populares dicimus, quæ suum ius populo tuentur: inquit Paul. in l. 1. ff. de pop. actio. Inter Priuatas autem, Publicas, & Populares, hoc interest, quod priuatæ actiones sunt, quæ rei priuatæ sunt, & ei soli, cuius interest, conceduntur. Populares vero, non quod priuatim alicuius, sed quod publice interest persequuntur, ac proinde cuiuis de populo conceduntur; veluti de albo prætoris corrupto, de sepulchro violato. Publicæ vero accusationes sunt, quæ lege aliqua certa publicorum iudiciorum constitutæ sunt: vt eius criminis de quo lex lata est, à certo prætore quæstio exerceatur. Illæ à Prætore vrbano, hæ à Quæstore certo exercebantur. l. non distinguemus. 32 § de liberali. ff. de recept. arbitr. vbi Paulus ait, populares actiones; maiores iudices habere debere. Illæ pecuniariam, hæ capitis pœnam imponebant: illæ infamiam non pariunt, hæ pariunt omnino. Conf. Pac. disputat. 18. thes. 7. ac seqq. & Vult. d. loc. Popularium autem aliæ rem publicam directo, proprie, ac per se: aliæ coniunctim spectant. proprie, vt actio de albo corrupto. l. si quis id quod 7. ff. de iurisd. itaque si plures petant, prætor magis idoneum deliget. l. si plures 2. de pop. act. proinde nemo eam in bonis suis habere dicitur. Coniunctim, vt sepulchri violati, in quibus, is cuius maxime interest, præfertur, ac præterea constituere procuratorem potest. l. 1. de sepulch. viol. Hot. Prat.

ACTIONES possessoriæ, quæ ex bonorum possessione concessa proficiscuntur: sicut dicimus hæreditarias actiones. l. pen. §. nunquid. ff. de bon. libert. Spieg.

ACTIONES præiudiciales dicuntur, quæ veniunt ex præiudicato, id est, ante iudicato: sic dictæ, quod maiores & digniores causæ faciunt fieri, & præeunt, id est, præiudicant minoribus. His agit pater erga filium, dominus contra seruum, patronus contra libertum, & è diuerso super dominio aut libertate, Zas. in §. præiudiciales. Præiudicium, vt docet Fabius lib. 5 cap. 2. aliquando significat defensionem non modo ex sententia prius data, sed & in futurum danda: vt cum petentem patris hereditatem, nego esse filium. Sicque præiudicia accipi posse pro causis, de quibus prius iudicandum est, censet Balduinus in §. præiudiciales. instit. de action. quod earum definitio vel finem allatura sit negotio, vel certam datura formam. Alij præiudiciales dictas existimant, vel quod in iis magnum præiudicium vertatur, vel quod aliis aptæ sint præiudicare causis, vel quod per illas impediri videatur, ne præiudicium feratur. Verum illorum somniis explosis, Ræuardus cap. 12. de præiudiciis, Præiudiciales inde potius dictas putat, quod prius ad quas pertinent causis per iudicem datum expediantur, vide eum dicto loco, & infra in verbo præiudicium. Hotoman. Conf. Vult. dicto loc. & Paci. disputat. 18. thes. 20. ac seqq.

ACTIONES possessionis ius exequuntur regulariter ex interdictis, quibus aut adipisci volumus possessionem antea non habitam, aut retinere, quam adeuntarius impugnat: aut recuperare, quam contra ius amissam intendimus. §. sequens. Inst. de interdic. Old.

ACTIO præscriptis verbis, quæ ex conuentionibus innominatis datur, tum videlicet, cum causa subest, (nam ex simplici nudaque conuentione actionem non nasci constat. l. iurisgentium, in princip & §. 1 ff. de pact. l. solent. ff. de præscrip. verb.) præscriptis verbis, & nonnunquam in factum, dicitur. Etenim prætor, à quo olim actiones impetrabantur, vt Cicer. pro Cæcinna, certas actionum formulas, ad quas priuatæ lites accommodarentur, de ijs tantum causis expresserat, quæ ad tuenda n

Digitized by Google

tuendam communis vitæ societatem præ cæteris necessariæ videbantur. Cicero pro Roscio Comœdo. de reliquis certam agendi formulam non conscripserat, nec sane de omnibus poterat, ob variam emergentem quotidie de nouo negotiorum multitudinem. l 4. l quia actio. ff. de præscript. verb. Vnde (cum de contractus nomine ambigeretur, actionem tamen dari ex gesto negotio, æquum erat) generalem actionem ex præscriptis verbis, & negotio gesto, lex ciuilis instituit, l. 1. ff. de æstimato. actio. l. 1. 2. 3. & 4. & l. quoties, ff. de præscript. verbis. extra ordinem sic contrahentibus vtilitatis causa subueniens. quam ideo præscriptis verbis vocauit, & in factum, quod demõstrato per simplicem rei gestæ narrationem facto, perinde vtiliter ageretur, ac si proprium & speciale actionis nomen propositum fuisset. Quoniam vero à iure ciuili instituta fuit, ciuilis passim appellatur. Vbi tamen nouus aliquis casus emergit, quo nullam actionem, nec quidem incertam; ciuilis lex prodidit, & tamen actionem dari æquum est, Prætor (qui ius ciuile vt Pap ait subsequitur, l. scio. ff. de test.) supplens in eo quod legi deest, actionem in factum vtilẽ tribuit. l. quia actionum, & l. quoties, ff. de præscript. verbis, eademq; æquitate prodita fuit in factum exceptio, quoties videlicet alia deficeret, & nihilominus æquum esset, actionẽ ab actore propositam impugnari. Præscriptis autem verbis actio, nunc incerti, nunc incerta vocatur, ideo, quod nec certum habeat nomen, nec ex certa definitaque conuentione descendat, nec item certa sit ei à prætore data formula, sed narratiue tantum proponatur, d. §. 1. de except. Sane & hæc exceptio à Prætore accommodatur, vbi ciuilis in factum deficit, sicuti de actione iam diximus, d. l. quoties, Corras. §. actionum. Institut. de actio. vt tamen actionem præscriptis verbis & in factum minime confundas, scire oportet, quod actiones in factum generalissima appellatione sumantur pro persecutione ex quantumlibet variis causarum tam ciuilium, quam criminalium figuris. Actiones vero præscriptis verbis aliquanto arctius referuntur ad varias duntaxat negociorum ciuilium figuras, quæ cum innominatæ sint, habent tamen nonnihil cognationis & similitudinis cum nominatis contractibus. Vbicunque ergo in delictis, vel quasi delictis, dubitatur, quænam competat actio, ibi semper in factum agitur, non præscriptis verbis: vbi vero de alicuius contractus actione ambigitur, & æquitas suadet actionem dari, tum vel præscriptis verbis, vel in factum agi potest. Sunt ergo actiones præscriptis verbis ex contractibus innominatis persecutiones, vt is, cum quo contraximus, fidem suam liberet, sicut verba quibus conuentio inita est, exigunt. Præscribere enim hoc loco significat statuere, ordinare variis pactionibus quod fieri placuerit contrahentibus, cum non est alia huiusmodi conuentionum forma ac exitus, nisi vt seruentur secundum tenorem & præscriptum verborum: Mynsing. §. actionum. Instit. de act. Conf. Pac. disp. 20. th. 27. & Vult. d. loc.

ACTIO præteritarum operarum est quę datur patrono vel hęredi extraneo exigenti æstimationem operarum seu fabrilium, seu officialium operarum, l. 4. ff. de oper. lib. Cęterum non habetur præteriti temporis vlla ratio, nisi post moram liberti. Mora vero deprehenditur, si interpellatus à patrono recusset, l. 22. ff. eod. tit. vid. Connan. lib. 2. cap. 8. num. 12.

ACTIONES prætorias, qui dici putant omnes quas prætor daret; lapsi sunt. Prætor enim, cuius autoritas, quantum ad constituenda iudicia attinebat, ad summum perducta est fastigium, scil. ante susceptam Imperatorum monarchiam, & ciuiles, & suas actiones dabat, vel negabat. vide j. Iudicia ordinaria, & prætoriæ actiones. Spieg.

ACTIO prima, actio secunda, recte dicitur pro instantia prima, instantia secunda. vid. Oldend. in copia.

ACTIONES priuatas, reliquas omnes intelligimus, exceptis popularibus & publicis. Oldend.

ACTIO pro tutelæ introducta est à Prætore in fauorẽ adulti, qui sub tutela quidem non fuit, esse tamen potuisset quo tempore administrarentur negotia eius à protutore, aduersus eum, qui subiit negotium tutoris, falso putans se tutorem, cũ non esset; aut contra, ignorans se tutorem, cum reuera esset, d. l. 1. §. quæro. Pro tutore autem negotia gerit, qui munere tutoris fungitur in re impuberis, siue se putet tutorem, siue sciat non esse, fingat tamen, l. 1. in princ. & §. 1. ff. de eo qui pro tutor. vel curat. neg. gest. Hæc vero duplex est: directa, de qua iam dictum est: & contraria, quæ persecutio est, de impensis in rem pupilli vel adolescentis vtiliter & ex officio boni viri factis, l 1. ff. de contrar. tutel. & vtili actio. de quo j. in actione tutelæ. Adde Taboetium in topico militiæ for. & leg. discip.

ACTIONES proprietatis causam continent, quæcunque ad rem familiarem exigendam seu vindicandam iure dominij accommodantur, siue in rem, siue in personam. Item, quæ propter respublicas institui solent. Oldend.

ACTIONES quasi proprietatis causam complectuntur, quæ de rebus sacris vel religiosis proponuntur, scil. gratia prohibendi aut restituendi. Harum enim proprietas nullius est, §. nullius Instit. de rerum diuisio. l. 2. § quædam, ff. eod. tit. Old.

ACTIO pro socio in personam est: & ea qui non fortuna, sed voluntate res communes habent, ditempta communione, quod ex dolo culpave inter se debent, postulare possunt, l. 31. 32. pro socio. Hotom. Hæc ex vtraque parte directa est. Competit ab vsufructu, quem solus alter sociorum percipit, vel si dolum commisit in rebus communibus. Nam locum habet, quando duo ineunt contractum societatis, ita vt tam lucrum, quam damnum inter eos commune sit. Et si aliquis sociorum male & dolose versetur, tunc alteri contra eum datur hæc actio vid Vult. dd. loc Pac. disp. 18. th. 38.

ACTIO publiciana, vt singulariter monuit Olden. duritiem & summum ius vendicationis attemperat: adeoque, vt absque huius beneficio illa inutilis sit. Proinde non mediocriter errant, qui Publicianam longo interuallo separant à rei vendicatione. Spieg. Est autem actio Publiciana dicta à Publicio prætore, qui primus eam introduxit §. sed iste quidem. Instit. de actio. Estque duplex & altera alteri ex aduerso respondet. Prior ei conceditur, qui cum rem alienam iusta ex causa, bonaque fide aliquandiu possedisset, postea illam casu amisit. nam si is qui nunc possidet dominus non est, Prætor æquius esse cẽset, eum, qui iusta ex causa illam acquisiuit, quam eum qui casu eam nactus est, obtinere. Itaque permittit ei rem illam ita petere, quasi iam vsu cepisset, seu cœptam vsucapionem compleuisset. Etenim dicet actor, Aio hanc rem ex iure Quiritium meam esse, quasi à me vsucaptam. Nam si de tempore possessor opponat, iuuabitur actor, qui ex iusta causa rem à nõ domino bona fide accepit. l. eum qui. §. fi. ff. de publ. Vt non minus bona fides, quam verum dominium actori quodammodo præstare credatur. l. bona fides. ff. de regul. iur. Posterior autem aduerso casu datur, cum quis aut Reipub. causa absens, aut apud hostes, per subiectas sibi personas rem alienam vsucepit: & is cuius res vsucapta est, neminem in ciuitate nanciscì potuit absentis defensorem, aduersus quem agendo vsucapionem interrumperet. nam prætor ei permittit, ita rem suam petere, quasi vsucapta non fuisset. Hotom. Prat. Et hæc quidem in rem. vulgo Rescissoria dicitur: qua absens reuersus, vsucapione prætoris aditi auxilio rescissa, rem vendicabit tanquam suam & perinde ac si nunquam vsucapta fuisset. Hæc etiam vtilis dicitur, l. 3. C. d. restit. mil. l. vltim. Cod. quib. ex caus. maior. Nam reuera res amissa est per vsucapionem, & ideo directa non competit quæ solis dominis datur. Cæterum beneficio prætoris, hi in quorũm absentia res vsucapta est, pro dominis habentur. Siquidem nemo videtur re excluſus, quem prætor in integrum restituturum se pollicetur. l. nemo videtur, ff de restit. in integr. Conf. Epit. Pac. disp. 17. th. 15. & Vult. d. lib 2.

ACTIO Quanto minoris est, qua emptor petit, vt venditor soluat id, quanto minoris res valuerit, cum emeret eam. l. 2. C. de ædil. act. Eius interpretes duas species fecere: alteram quanto minoris res esset empta, ciuilem; alteram detractione vltimæ dictionis quanti minoris esset, prætoriam appellantes, earumque quatuor differentias constituentes. Sed Cynus d. l. 2. & Fulgos. d. l. Iulianus, aliique numero quidem pauciores, rationibus non tamen inferiores, recte existimarunt, hoc discrimen duplicis generis actionum, Quanto minoris, non esse recipiendum, non enim putant hæc re ipsa differre, Quanti res est, & quanto minoris emturus quis esset. Nemo enim pluris emit quam reuera valere existimat: quia non præsumitur quisquam suum iactare. l. cum de indebito. de probat. Et inter hæc verba, Quanti ea res erit, & quanto minoris eam rem esse apparet; nihil interest, sed in vtraque clausula æstimationem rei veram fieri placuit. ll. inter hæc verba. de verb. & rer. sign. & æstimatoria hæc actio passim vocatur, & multum viget aduersus distinctionem illam duplicis generis, quod ipsi Iurisconsulti his verbis, Quanti res est, & quanti venierit, promiscue aliquando vno loco & in vna facti specie vtantur, de qua re latius Budæus d. l. Iulianus in princ. vbi validissime ab ipso distinctio illa duplicis generis Actionum Quanto minoris expugnatur. Adde Tab. in suo topico mil. for. & legal. discip. Schard.

ACTIO querelæ inofficiosi, de qua voce pluribus inf. in suo ordine, locum habet duntaxat, cum nullum aliud fuerit remedium, quo liberi ad bona defuncti parentis venire possint. §. iam autem. Instit. de inoff testam. vnde vocatur vltimum adiutorium, l. maximum vitium. C. de liber. præter. & vulgo querelam subsidiariam dicent, in l. Pap. §. quis impubes. ff de inoff. testam. Conf. Vult. d. loc. Recte autem diffinitur iudicium esse rescissorium, quia rescindit obstaculum (vt Olden. ait) exercendæ petionis hæreditatis. Spieg. vide supra Actio inofficiosi testamenti.

ACTIO quod iussu dicitur, quæ aduersus eum datur, cuius seruus, ipsius iussu cum aliquo contraxit, vt ipso in solidum quanti ea res est damnetur, nam qui cum seruo iussu domini contrahit, non seruũ, sed ipsius domini fidem sequi videtur. d. l. & passim, ff quod iussu, ideoque cum ipso domino actionem

Digitized by Google

habebit. Hotom. Prat Iussus ergo longe alia ratio est quam mandati: nec enim is, nisi in seruum cadit Sic non seruus à creditore mandato domini, sed ipse dominus per seruum accipere existimatur: secus est in mandato, quod eorum fit causa, qui non sunt in nostra potestate. Conna. lib. 6. cap. 8. ad Senatusconsl. Vell. vid. Vult. d. loc.

ACTIO quod metus causa, in personam est: quia is à quo per vim vel metum res extorta est, quadruplum ab eo, qui rem extortam possidet, consequitur. Ergo datur ei, qui probabili vel iusto meru coactus rem suam vendidit, tradidit, vel promisit, aduersus eum, qui metum intulit, & in eum ad quem res peruenit: sed intra annum erit quadrupli propter contumaciam nolentis rem restituere iussu iudicis ante litem contest. post annum vero simpli. Eius natura tacite continetur, vt qui iudicis iussu ipsam rem restituat actori, absoluatur. Imper. Instit. de act. §. item actio Prat. Oportet autem metum iustum fuisse, l. 1. ff. quod met. caus. vt qui minime vanus sit, sed qui vel constantissimum hominem percellere potest, cum vel mortuis vel corporis cruciatum contineat. l. interpositas. C. de transact Et ideo præceptum principis, vel iudicis, qui alioqui sæuire solitus est, iustum metum inducit, l. 2. C. de his qui per met. iud. non appell. Facta autem per metũ, actionis iure rescinduntur. Nonnunquã metus officio iudicis retractari solet: quod contingit, quando vxor mariti, vel filius patris sui minas metues, aliquid præter suam voluntatem fecerit. Neque enim sola patris vel mariti præsentia sufficit, sed minas accessisse necessarium est. Iason in §. quadrupli, nu. 61. de act. vid. Vult. d. loc.

ACTIO rationibus distrahendis competit pupillo vel adolescenti, aduersus quondam tutorem, qui ex bonis pupilli aliquid abstulit dolo, vel etiam sine dolo, nec id retulit in rationes. Nec enim sufficere arbitrati sunt legumlatores, introductam esse actionem tutelæ, vt à tutoribus redderetur ratio, ni quoque liceret adulto impugnare rationem editam, & repetere res ablatas. Distrahere namque rationes in hoc iudicio dicitur pro eo, quod est accuiare fraudem vel culpam tutoris, qui rem ex bonis pupilli abstulit, nec proinde retulit in rationes, Vlp. disiunctionem vocat ipsam rationis cancellaturam, in l. cum plures ff. de bon. auth. iudic. poss. Meminit huius iudicij Quint. lib. 7. c. 4.

ACTIO realis est ex dominio, quasi dominio, vel iure in re specifico: personalis ex obligatione. Spieg. vid. §. Actio in rem & actiones in rem, & infra Actiones rei persecutoriæ.

ACTIO receptitia, eleganti quadam loquendi forma dicta est, à recipiendo, h.e. accipiendo: qua olim tenebantur argentarij, aut alij quibus debitores, qui se pecuniam, licet non ante debitam, soluturos constituerant, l. 2. C. de constit. pec. sic dicta, quod omnem omnino obligationem in se reus sic constitutẽs reciperet. Corras. §. in personam. Inst de act. in eam actionem (quod ampla fuit, & late patuit) venerat, quicquid promittebatur deliberatius & citra stipulationem rerum siue fungibilium, siue non fungibilium. Zas. in §. in personam. Institut. de actio. Hæc actio & rei vxoriæ, omnino sunt sublatæ. vid. l. 1. C. de recept. act. & l. vnica in princ. C. de rei vxo. act. Spieg. Cæterum cum hæc actio alio modo constringeretur, h.e. tantum in iis rebus, quarum mutuum esse potest, locum haberet, & plerunque anno vno finiretur: & dubitaretur, an, quod in diem vel sub conditione debetur, recte constitueretur: Iustinianus statuit, constitutum, ad exemplum stipulationis, & in omni rerum genere locum habere posse, & perpetuam actionem parere: & omnino pure constitui posse, quod in diem, vel sub conditione debitum est. Bald.

ACTIO redhibitoria, Lege, Redhibitoria actio. Hæc semestris est, quod mancipiorũ vitia, si quæ sint, tãto tempore cognosci possunt, & incuria emptorum augeri, vt postea nequeant sine magna venditoris fraude redhiberi, Connan. lib. 3 cap. 8.

ACTIONES rei persecutoriæ sunt, quibus id petimus quod ex patrimonio nobis abest. Paul. l. in honorariis ff de act. & obli. §. sequens. Instit. de actio. Prat.

ACTIO rei vxoriæ, erat olim actio in rem, per quam vxor dotẽ suam soluto matrimonio repetebat. Dos enim (vt scribit Boetius) licet matrimonio constante in bonis viri sit, est tamen in vxoris iure, & post diuortium velut res vxoria peti potest. Et Imp l. pen. C. de iur. dot. Dos & ab initio vxoris fuit, & naturaliter in eius permanet dominio. Non enim quod legum subtilitate transitus earum in patrimonium mariti videatur fieri, ideo rei veritas delata vel confusa est: hæc ille. Dabatur autem hæc rei vxoriæ actio non solum vxori, sed & marito ad exactionem dotis quam semel præstari placuit, qualiacunque verba fuerint, siue scripta, siue non, etiamsi in pollicitatione rerum dotalium stipulatio minime fuerit subsecuta. Dotis n. promissio speciem eius contractus gerit, qui dicitur Do vt facias, do dotem vt contrahas matrimonium: igitur subsecuto matrimonio potest ad dotẽ maritus agere, etiam nudo pacto promissam, quandoquidem ex parte sua causam implent pactionis. Et hæc actio dicebatur rei vxoriæ. Sed postea Iustin. sanciuit, vt in huiusmodi dotis constitutione intelligeretur stipulatio adiecta, siue ea interuenisset, siue nulla, aut inutilis, vt patet ex l. vnica C. de rei vxor. act. Credo, vt etiam ante matrimonium contractum non esset pœnitentiæ locus, neqi reuocari aut imminui posset semel dicta dos, vt si promisissem tibi decem pro dote Catæ, non liceat mihi discedere à conuentis, si modo eam duxeris in vxorem. Conn. lib. 5. c. 3. n 1.

ACTIO rerum amotarum propter honorem matrimonij introducta est, quum lex atrocem & turpem actionem furti concedi nollet l. 1 & 2. ff. de actio. rer. amot. & l. vlt. § vlt. Cod. eod. Conf. Vult. d. loc. vid. infr. Amouere.

ACTIO rescissoria, est in rem actio, quam Prætor ei, cuius rem aduersarius, dum ex iusta causa abesset, vsu cepit, rescissa pro imperio & pro nihilo habita vsucapione, concedit: vt eam rem nihilo minus, quam si vsucapta non esset, vindicet, vt docet Imp §. 5. de actio. vnde intelligitur, finem huic actioni non hunc esse propositum, vt vsucapionem rescindat: ipsum enim Prætorem id pro imperio causa cognita facere: sed vt res à possessore vindicetur, vt patet ex l. 21 & l 22. ff. ex quib caus. maior. Hotom. Adde Tabor. in topico suo militiæ for. & legal. discip. vid. sup. Actio publiciana, circa fin.

ACTIO restitutoria dicitur, quæ in veterem debitorem, pro quo mulier intercesserat, ea muliere liberata restituitur. Licet quamuis, 8. § 6. & 7 ff ad Velleian l. 8. C. eod. Hotom. Non enim creditorum odio, sed mulierum gratia introductum est SC. Velleian. l. 14. ff ad SC. Velleian. Et cum mulieris persona subtrahatur creditori propter Senatusconsl. integra causa pristina restituenda est. l. aliquando, l. quamuis, ff. hoc tit. de quo latius Connan. libr. 6. cap. 8. num 10.

ACTIO reuocandæ donationis dicitur, qua vtitur is, qui rem quampiam donauit, aduersus eum cui donauit, si eum ingratum probauerit. Rem enim donatam per hanc actionem recuperat. l. vlt. C. de reuoc. donat & § 2. de donat. Hotom. Fit autem ingrati actionis mentio l penult C de libert. & eorum liber. Condictio autem tractatur in l. vlt C. de reuoc. donat.

ACTIO reuocatoria contra eos competit, in quos res & bona debitoris alienata sunt titulo oneroso, si isti possessores fraudem debitoris scierunt, aut participes fraudis fuerunt Zas. in § item si quis Inst. de act. Sunt autem nostres actiones Reuocatoriæ tribus autoribus introductæ Paulianæ, quam nonnulli recte ius Paulinam dici putant: Fauiana, quam malunt Fabianam appellari, & Calusiana. Errant enim qui actionem in factum addunt pro quarta specie rerum incorporalium: quandoquidem istæ actiones tam corporales, quam incorporales res complectuntur. Verum quia proprie ex facto alienantis in fraudem dici non possunt, cum propter hoc factum etiam dentur aduersus alios, iuxta l. actionum genera. §. actionum autem. ff. de oblig & actio. igitur recte generali ista appellatione actiones in factum vocantur sæpe à iurisconsult. Old. Vt autem Reuocatoria competat, tria concurrere necesse est: primo vt res aliena sit, secundo, vt in fraudem creditorum, tertio, vt bonis à creditoribus possessis res alienatæ sint. l. Fulcinius, ff. ex quibus caus. in possess.

ACTIO sequestraria à sequestro vocatur apud Pom. in l. si in Asia § cum in sequestro. ff. depos. item Vlp. in l. si quis adfirmauerit. §. Labeo. ff. de dolo malo. Spieg. Estque species Actionis depositi, quæ scil. contra sequestrum datur, & cum sequestro rectè agetur depositi sequestraria actione. Hotom.

ACTIONEM Seruianam per iocum à seruando dictam putant, inter quos & Zas. est, § item Seruiana. Inst de act. Ast non à seruando, alioqui seruatoria diceretur: sed a Seruio Prætore, qui primum eam edicto suo proposuit, alij rectius appellatam existimarunt. Corras. d. § item Seruiana. & datur pro reb. colonj vel inquilini tacite obligatis, ei qui ædes, vel horreum, vel diuersorium, vel arcam, in ciuitate, aut prædium rusticum extra ciuitatem locauerit. Porro inter Seruianam & Saluianum interdictum hoc interest, quia iudicium Seruianæ actionis in rem est, & ita petitorium, l si cum venditor. ff de euict vtpote quod aduersus possessores rerum inuectarum competat. l. 1. Cod. de prec & Sal. interd. Licet enim creditor nudam possessionem habeat, d. l. si cum venditor, quæstio tamen proprietatis etiam vertitur, siquidem oporteat, illum non modo rem sibi obligatam probare, sed præterea eam in bonis debitoris fuisse tempore obligationis contractæ l. & quæ nõ sum § 1 ff. de pigno. Interdictum vero Saluianum possessorium est, adipiscendæ (§. sequens, in fin. de interd.) videlicet possessionis rerum coloni dominis rei locatæ tacite obligatarũ. l. 1 & 2 ff. de Sal. interd. Cum scilicet inter creditorem & debitorem de pignoris possessione certatur, l. 1. C de precario, quum tamen Seruiana aduersus alios quoque possessores. Quasi Seruiana, quæ datur creditoribus ad pignorum persecutionem, d. §. item Seruiana. hæc eadem est cum hypothecaria, & in nihilo differt ab illa, vt declarat Bart in l. si. ff. de Sal. interd. recte dicens, ibi glossam esse corruptam, in quantum dicit, quod aliud est in Hypothecaria, & aliud in quasi Seruiana, non enim debebat dicere in quasi Seruiana, sed in Seruiana. Quasi autem Seruiana dicta est, primum ad differentiam Seruianæ

Digitized by Google

uianæ. Deinde quia hypothecaria actio propter expressam conuentionem & consensum, inter debitorem & creditorem, magis ex iure ciuili constare videtur, quam ex autoritate prætoris. Verum tamen, quia Seruius ei formam dedit, & primus edicto suo in forum produxit: ideo illi nuncupata fuit hoc temperamento Quasi Seruiana. Old. Nonnunquam tamen & Iurisconsulti Seruianam appellant hypothecariam. l.3. § 1. ff. ad exhib. l.si debitor. ff.de pig act l.1. §.cum prædium. l.si superatus. l.si ab eo. ff.de pign.

ACTIO Seruiana (ait Hot.) est, qua dominus prædij eius rei quam ei colonus pro mercedibus oppignerauit, possessionem ab eo qui ipsam tenet, vindicat. Hoto. vide Vult.d.loc. Pac.disput.17.th.22.ac seqq.

ACTIO Serui corrupti, competit domino in duplum super damno illi facto, siue rerum ablatarum, siue contumaciæ in dominum, siue diminutione existimationis, qua minoris existimatur dominus propter seruum nequam. Zas.in § omnes. Instit. de actio. refertur autem hæc actio ad tempus serui corrupti, vel recepti, non ad præsens: venitque in hoc iudicium æstimatio rerum quas secũ abstulit, quia omnino damnum multiplicatur. l.in hoc iudicium. ff.de seru.corrupto. Competit in eum cuius consilio seruus alienus fugit aut contumax contra dominum factus est, aut luxuriose viuere cœpit, aut quolibet modo deterior euasit. In qua actione etiam rerum quas fugiendo seruus abstulit æstimatio deducitur. §.21. de actio. Hotom. Differt autem ab actione legis Aquiliæ, quia etiam hæc aduersus confitentem in duplo est, Aquilia autem inficiantem duntaxat coercet. Conf.Vult.d.loc.

ACTIO seruitutis confessoria & negatoria. vid. Actio cõfessoria.

ACTIONES stricti iuris sic appellatæ sunt, quia in iis nihil venit, nec quicquam iudex queat, nisi quatenus nominatim à partibus conuentum est, tametsi id iudex forte æquum statuit. Quodcunque enim palam verbis expressum non est, omissum intelligi debet. l.quicquid astringendæ. l.si ita stipulatus. §. Chrysogonus. ff.de verb.oblig. Hoc enim ius perquam durum, exactum ac strictum est, vt vocibus tantum ac literis superstitiose spectatis, maxime ab æquitate discedatur. Corras. lib.Miscell.3.cap.8.n.13.

ACTIO subsidiaria dicitur ea, quæ contra magistratus instituta est, qui aut omnino à tutoribus vel curatoribus satisdari non curauerunt, aut non idonee passi sunt caueri. Continet itaque hæc actio vltimum præsidium: quia tũc demum exercetur, vbi non est indemnitati pupilli satisfactum excussis bonis tutoris, itemq; fideiussoris eius, nec non collegarum, qui etiam periculum propter consortium administrationis subeunt. Nomen autem ex eo reperit. Nam quemadmodum Subsidiarii proprie dicebantur Triarij, qui dum primus & secundus ordo pugnabant, vt ait Festus, subsidebant: eodẽ modo primo loco tutores, tum eorum fideiussores, postremo quasi res ad Triarios pupillo redierit, magistratus conueniuntur. Hotom. Adde quod subsidiaria non saltem dicitur ea, quæ pupillis contra magistratus datur, sed & his qui nulla actione ordinaria cum aduersario in iudicio experiri possunt. Ita ergo propriissime in factum actio subsidiaria dicitur, quæ aliis actionibus deficientibus, tanquam postremus comes aliis succedens per leges surrogatur. Peckius l.3. §.ex hoc edicto, nu.5. naut. caup. stab. Actio enim subsidiaria à subsidio nomen habet, quod scilicet his qui nulla actione ordinaria experiri cum aduersario in iudicio possunt, subueniat: Sicque etiam actio de dolo subsidiaria dicitur, quia tum demum competit, vbi nullum aliud auxilium superest.

ACTIO tributoria, est actio in personam, qua is cuius seruus in merce peculiari, sciente domino, negociatus, contraxit, in tributum vocatur, id est, vt merces æqualiter creditoribus distribuat. Ergo in dominum datur quo sciente vna cum seruo in merce peculiari contractum est, nisi res æquabiliter inter creditores partitus sit; nimirum vt alia tributio fiat. l.1. & pass. ff.de tribut. actio. Hotom. Cæterum duo necessaria esse videntur ad actionem tributoriam: primum mercem esse, vt sit negotiario: nam non nisi eius peculij fit contributio, in quo seruus est negociatus. Et oportet quidem mercem esse pecaliarem: nam si proprie domini esset, magis competeret institoria l.1. ff.de tribut. act.

ACTIO tutelæ. In tutelæ iudicio (ait Fabius lib.7.c.4.) solet quæri, an alia de re, quam de calculis, cognosci oporteat: an fides præstari debeat tantum, non etiam consilium & euentus. Hotom. Conf Pac. Epit. disp.20.thes.15.ac seqq.& Vult.d.loco.

ACTIO tutelæ directa est, quæ competit adulto, qui sub administratione tutoris impuberem ætatem trãsegit aduersus quondam tutorem cuiuslibet generis. l.3.§.1.ff.de administr. & peric.tutor. vt administrationis suæ, omniumque rerum gestarum rationem reddat ex eo die, quo per denunciationem, vel quomodocunque cognouerit se tutorem esse. l.quidam decedens. §.vlt. & l.seq. ff de admin.tut.

ACTIO tutelæ contraria est, quæ non solum tutori, verum etiam ei, qui pro tutore negotia gessit, competit, aduersus quondam pupillum, nunc adultum, vel adolescentem legitimæ ætatis factum, cuius tutelam vel curam administrauit, etiamsi ipsi, quorum tutela est administrata, noluerint tutores vel curatores conuenire, puta cum nihil eis absit. Hæc vero actio contra pupillos ideo introducta est. Nam si nullam haberent tutores de administratione actionem contra pupillum, essent ad tutelam cogendi homines pignoribus aut vinculis: & ideo vt facilius ad administrationem eorum accedant, & prõptius aliquid de suo pro pupillis impendant, dum sciunt se id omne suis actionibus recepturos, datur illis iudicium tutelæ contrarium, de qua tractatus extat, de contraria tutelæ & vtili actione. Vtilis autem hæc appelletur, quia vt imperator inquit, vtilitatis causa huiusmodi actiones inuentæ sunt.

ACTIO vectigalis, est actio in rem, qua vtitur is qui vectigalem fundum conduxit, aduersus possessorem, & eos à quibus eum fundum conduxit, l.1.ff.si ager vectig. Vlp.l.15 §.13.ff.de dam. infect. Si de vectigalibus ædibus non caueatur, decernendum est, vt eodem iure esset, quo foret is, qui non cauerat, post quod decretum vectigali actione vti poterit. Hotom.

ACTIO venditi, siue ex vendito, est actio in personam, per quam qui rẽ vendidit, precium, eiusque post rei traditionem, quamuis precariam, vsuras, itemque sumptus in rem factos, & quod inter contrahendum factum sit postulat: vti docet Vlp.l.13.§. 17.ff.de empt. Hoto. Veniunt ergo in hoc iudicium cum primis quatuor: precium nimirum quanti res vænit, vsuræ quoque tardius illati pretij, l.Iulian.§.ex vendito. ff.de act.empt. pœna conuenta, si ad diem pecunia soluta non esset, d.l. Iulian. §.idem Papinian. vel non sic factum, quod ab emptore venditori fierit conuenit, l.prædia.ff.eod.tit. ac denique sumptus, qui à venditore in re distracta facti sunt.dict. l.Iulian.§. præterea. ff.eod.

ACTIO viæ reiectæ dicitur, cum vicinus sub prætextu refectionis, vel sine ædificatione, temere ac citra vllam necessitatem efficit, vt per agrum vicini eundem & iumentis agendum sit publice contra morem & vsum veterem, tantum fundi sui dilatandi gratia. Reijcere enim hic est *vmbwerffen*, vt cum dirigitur via in alterius agrum. Old.

ACTIO vi bonorum raptorũ est, per quam ab eo qui rem eripuit, quadruplum intra annũ exigitur, in quo simplum inest: post annum simplum duntaxat: ait Imperator, sub tit.vi bon.rapt. in princ.Hoto.vid.Pac.disp.19.thes.7 & Vult.d.loc.

ACTIO vtilis dicitur, quæ non incipit currere creditoribus, nisi quando eis est experiundi potestas: h.e. nisi postquam bona debitoris non alienata, vendita sunt, & debitores nec dum soluti. Vid.Ferr.in §.item quis. eod.tit.

ACTIO vtilis ex contractu, datur iuranti: in qua medium concludendi est contractus. Zas.in §. item si quis post. eod.tit. Sciendum item, quod Actio vtilis, quæ opponitur directæ actioni, dicitur ea, quæ nec ex verbis legis, nec ex mente legis competit, imo legislator non cogitauit de eis, sed posteriores Iureconsulti moti æquitate, & rationis pietate, extendunt etiam ad causas non nominatas in lege. Idem in §.præiudiciales eo. Est tamen, vbi vtilis tollit directam actionem: vt in l.in causæ, in fi. ff.de procur. Spieg.

ACTOR varie accipitur quandoque pro eo qui causas in iudicio agit; & pro aduocato. Actores in theatris, qui fabulas agunt. Cicero in Bruto. Et actori, summo causarum magistro, quandoque pro eo qui pecuniis exigendis præest, l.pure, §.actoris. ff.de dol.mal quandoque pro seruo dispensatore, l.Sticho.40. § 1.ff.de statulib Prate.

ACTOR & is est, secundum cuius intentionem data & concepta erat actio. Gothof.ad l.6. ff si inge.esse dicetur: vel is, qui primus ad iudicium prouocat. Vult ad pr. tit. de actio. Instit. & ad §.2.n.vlt.ibid vbi & aliud Actorem esse docet, aliud Actoris partes obtinere, contra Cuiacium.

ACTOR fugitiuus in l.13.§.2. C.de iudic id est, contumax. Gothof. ibid.

ACTOREM frustrando efficere, hoc est, litem calumniose deferre. Afric.in l.fi. ff.de procur.

ACTOR in causis forensibus generali vocabulo, is est qui agit, & vocat alium in ius (*der clager*) quippiam ab ipso petens in iudicio. Hinc Actio, officium ipsum ius persequendi. Dicitur & fabularum actor: vt & Actio fabulæ, h.e. ipsa per gestus repræsentatio. Actor item pro eo, quem vulgus vocat Directorem, siue superintendentem, apud Paul.in l.vlt.de offic.præfid. Vlp. ad fi.l.1. ff.de seru.corrupt. Actorem quoque appellant Iurisconsulti petitorem: Reum vero possessorem, vt in l. Carbonianum.§. ibidem Iulia. ff.de carb.edict.

ACTOR seruus dicitur, idem qui dispensator nimirum qui pecuniæ domini tum exigendæ, tum dispensandæ præest. Hinc apud Vlp. Actor pro seruo præstantissimo & optimo, in l.legato 37.ff.de legat & fideicom. vid.dispensator. Plautus Atriensis appellat, Hoto. Hi actores nunc à faciendo factores nuncupantur.

ACTOR publicus seruum publicum significat C. Tacito lib.2. Mancipati singulos Actori publico iubet Hoto.

Digitized by Google

ACTOR dicitur, qui & Syndicus. Hinc qui à municipiis collegiis aliisque corporibus, actionum instituendarum causa constituebantur. Actores à nostris appellantur.

ACTOR municipij, corporis aut collegij is est, qui agit facitve quod communiter agi fierive oportet; quique municipium defendit. is actor, syndicus & defensor appellatur. Prat.

ACTOR dicitur is, quem tutor, vel curator ad agendum, quasi procuratorem auctore Prætore constituit. Ergo curator ad patrimonij totius: Actor ad litium tantum administrationem instituitur. Ille à Magistratu deligitur: hic à tutore, vel curatore proditur, à Magistratu confirmatur. Tutor curatoris adiuncti sibi periculum non præstat, actoris vero præstat. §. vlt. de curat. vbi copiosius Hoto. Sunt qui dicant, actorem ad litium pupillarium administrationem tantum instituit: cum tamen, vbi diffusa sunt negotia, aut vbi tutoris ætas, dignitas, postulat, actor etiam constitui possit; atque ideo ad extraiudicialia d.l.vnic. Est & Actor qui à procuratore siue in rem suã, siue non, constitutus est. l. si actor. & l.seq. ff. de procul. Prat.

ACTOR in tribus istis iudiciis, familiæ herciscundæ, communi diuidundo, & finium regundorum, intelligitur is, qui ad iudicium pronocat. Sin vterque prouocent, sorte res discerni debet. l.13 & 14. ff. de iud. l.2. §.3 & l.44 §.3. famil. herciscund. l.11. in fin. de Iurisd. l.10. finium reg. l 37. in fi. de oblig. & act.

ACTRIX, l.41. C. de liberal. caus.

ACTVARIOLVM erat, quod decem remis agebatur, Ciceroni lib.16. ad Attic. Prat.

ACTVARII, aut notarij, nudis verbis credendum non est, l.40. de testam. mil. Gothof ad l.2. C. de eden.

ACTVARIVS pro seruo publico, Tranquillus in Iulio: Quam orationem non immerito Augustus existimat magis ab actuariis exceptam, male subsequentibus verba dicentis, quam ab ipso editam. Hot.

ACTVARIVS, de quo meminere Impp. in l. actuarij, & l. pe. C. de erog. mil. annon. & l. actuarios. C. de num. & actuar. & Nou. 108. & alibi. Græcis ὑπομνηματοφύλαξ, ὑπομνηματογράφος est actorum scriptor siue custos, quique ratiocinia pertractat. Horum quidam ærarij comitem, l.3. C. de diuers. offic. alij palatinorum numerorum rationes tractant. d.l. actuarij. Alij præfecti prætorio: alij scholæ, de quibus d. Nouel. 108. Prat.

ACTVARIVS dicitur, qui acta actionesque calamo præpropere describit, & descripta recitat. Itaque actuarius tanquam notarius est. *Quinimo Old.* (vt refert Spieg.) actuarios scribas esse ait, quos notarios contractuum dicimus. Hi vero erant serui publici, quibus ea de causa scribarum & notariorum munus mandabatur, non quod existimarent illud libero homine indignum esse, sed quod Romanorum iure non licuit per liberas personas acquirere, sed per eos tantum qui sunt in nostra potestate, sic tamen, vt nec filij familias aliis quam patribus, nec serui nisi dominis suis possent acquirere: ex Connani comment. lib.2 c.2. Dicuntur autem actuarij, vt actores, ab actis, quibus scribendis dabant operam. Cæterum hoc munere seruis interdixit Arcadius l. generali. C. de tab. lib.10.

ACTVARII limites de quibus Hygin. lib.1. de limit. constit. Actuarius, inquit, limes, qui primus actus est ab eo quintus quisque, quem si numeres, à primo erit sextus: quoniam quinque centurias sex limites cludunt: & paulo post: Actuarij extra maximos latitudinem habent pedum duodecim, Prat.

ACTVARIÆ naues, i. quæ remis aguntur, non modo velis.

ACTVM, vide supra Acta.

ACTVM est, Donatus in Andr. in summa rerum desperatione ponitur, Actum est, Ilicet. Hæc res secundum ius ciuile dicitur, in quo cauetur, ne quis rem actam apud iudices repetat. Sic ipse in Phormione: Actum, aiunt, ne agas. Idem in Adelph. Actum est, dicitur in ea re, de qua iam lata sit sententia. Hoto.

ACTVM administrare dixit Vlp. in l.1. §. si seruus. ff. si is qui test. lib. Prat.

ACTVM agere, id est rem administrare, quod & actum gerere dixit Vlp. Prat.

ACTVM, est mens contrahentium ac voluntas, Gothof. ad leg. 34. de reg. iur. per l.219. de verb. sign. l. vlt. C. quæ res pign.

ACTVM opponitur dicto, Gothof. ad d.l 34.

ACTVM: pura puta Latina sunt isthæc. Nihil acti erit, l.137. §.1. de verb. obl. Quid acti sit, l.21. & 26. de reb. dub. l.41. de verb. obl. Quod acti sit, l.57. ff. de obl. gat. & actio Briss. in pareg.

ACTVS, generale verbum est, ait Vlp siue verbis, siue re quid agatur: vt in stipulatione, vel numeratione. Gestus rem significat sine verbis factam. l 19. de verb. sign. Hoto. Et actus generaliter intelligitur pro omni eo quod agitur: siue verbis agatur, vt stipulatio, §.1 Instit. de verb. oblig l.1. ff. eod. (vnde in stipulationibus, cum quæritur quid actum sit, verba stipulationis spectanda sunt, quæ si obscura vel ambigua sint, contra stipulatorem sunt interpretanda. l. stipulatio ista §. in stipulationibus, iuncta l. eum qui calendis. & l. sequitur, in fi. de verb. oblig.) siue secundo re agatur, vt in numeratione, §.1. Instit. quibus mod. re contrah. oblig. Et generaliter etiam sæpe de quocunque actu accipimus actum; vt cum dicitur, quod Actus agentium non operentur vltra illorum intentionem. l. non omnis, ff. de reb. cred.

ACTVS interdum pro facto accipitur, vt l. Paulus. ff. rem ratam haberi. Paulus respondit, non tantum verbis ratam haberi posse, sed etiam actu.

ACTVS omnes in genera duo distribuere Impp l. actus C. de feriis, in publicos & priuatos. Prat.

ACTVS conditionalis, ad effectum necessarius, esse definitur, qui aliter quam conditionaliter geri nequit: id est, nisi sub tali conditione geratur, ad præstitutum effectum perueniri non potest. Ex Salomonio Spieg

ACTVS extranei non pertinentes ad id quod iam vno contextu peragitur.

ACTVS forensis, qui in iudicio versari consueuit.

ACTVS legitimi dicuntur omnes, quacunque iuris scripti parte inuenti, & de hac materia vide Dyn. in l. actus, de reg. iur. in 6. Nebrisf.

ACTVS legitimi ait l.77. de reg. iur. qui recipiunt diem vel conditionem, veluti emancipatio, acceptilatio, hæreditatis aditio, serui optio, datio tutoris, in totum vitiantur per temporis vel conditionis adiectionem: nonnunquam tamen actus supra scripti tacite recipiunt, quæ aperte comprehensa vitium afferunt &c.

ACTVS mentalis, vid. Gothof ad l.16. C. de testib.

ACTVS plures respicientes vnum finem, dicuntur vnum negotium: vt arare, serere, & si quæ similia. l. si pupilli. §. fi. ff. de negest. Spieg.

ACTVS voluntarius dicitur, qui diuersimode geri potest: & ex contrario, qui non nisi vno modo geri potest, dicitur necessarius, ex Bart doctrina. Spieg.

ACTVS necessarij, sunt victus necessarij vel potionis obligatio, vel medicaminis datio, vel impositio quibus relictis ipsa sanitas testatoris periclitetur, l.28 in pr. & ibi Gotho. C de testam.

ACTVS necessarius testamento alienus, vsurpatus, testamenti consequentiam non vitiat. Gothof. ibid.

ACTVS in seruitutum materia ab agendo dictus, est ius agendi iumentum vel vehiculum. Instit. de seruit. præd. vel est seruitus prædialis, quæ ius, armentum, gregemve per prædium alienum agendi, complectitur. A via autem & itinere hoc differt, quod iter est proprium hominum, actus pecudum, via vehiculorum. vnde sequitur, vt itinere actus, actu via latior atque amplior sit: homo enim transire per angustiorem aditum, quam grex aut armentum, potest: & rursus grex per spacium angustius, quam vehiculum. Quare qui actum habet, habet & iter: qui viam, actum & iter. at hoc non reciprocatur: tametsi quandoque is qui vehem ducit, iumentum agit. Vide l 1. in princ. & ibi Gothofr. de seruitur. rustic. cor. prædior. Frequenter agendi verbo via quæque cõtinetur, veluti si quis eundi agendi seruitutem promittat. hæc enim formula & pecoris coniuncti vehicularis actum complectitur. Itaque illud Seruij in quartum Æneidos, intelligendum est: via, inquit, est actus dimidius, qua potest ire vehiculum. Nam actus duo carpenta capit propter euntium & redeuntium occursum. Atqui Varro in libris de ling. lat. viam octo pedes latam esse dicit, Actum vero quatuor duntaxat. quod Caius confirmat, in l.8 de seruit. rustic. Præterea Iustinianus sub tit. de seruit. rustic. præd. Et iter, inquit, & actum in se via continet. Vsum ergo & loquendi consuetudinem Seruius respexit: sed in definitionibus ac differentiis proprietas verborum explicanda est. Hotom. & Iacobus Ræuardus ad l.12. tab. 14. Duar. lib.1. anniuers. disp. cap. 31.

ACTVS, iter, & via, non tantum forma sua inter se differunt, sed etiam spacio, in quo exercentur. Spacium autem cuiuslibet, vel est definitum, vel non est definitum. Si non est definitum, iam tantum spacium in isto fundo itineri determinandum est, in quo commode quis ire possit, tantum actui, quo quis commode possit agere iumentum; tantum viæ, in quo commode possit vehiculum vehi. Vult. comment. Instit. ad princ. tit. de seruitut. nu. 21. 22. vbi vide.

ACTVS etiam administrationem, seu dispensationem pecuniæ sonat Scæuolæ l 40 §.3. ff. de statulib. Stichus seruus meus actor, si rationem omnem actus sui hæredi meo reddiderit, liber esto. Prat. Hot.

ACTVS in Geometria, minor pars iugeri. Fest. lib.1.

ACTVS in agris spatium est Senecæ lib.5. Epist.38. Horum quidam sunt minimi, alij duplicati, alij quadrati, autore Boetio lib.2. Geomet. Actus minimus quatuor pedibus latitudine & 120. longitudine protenditur. Boet. Epist.38. Varroni lib.4. ling. lat. vid. Anton. Augu. lib.2. Emendat. c. vlt. Prat.

ACTVS masc. gen. reperitur quidem, sed in carmine: vt apud Lucian. Licet ingentes abruperit actus Cæterum actus, qui à præsenti executione nomen habent, & legis fictione vel interpretatione inducti sunt, veluti emancipatio, acceptilatio, hæreditatis aditio, serui optio, datio tutoris, neque diem, neque conditionem accipiunt: quoniam dies vel conditio nomini ipsius actus executionique repugnat, vid. l. actus. de reg. iur. Spieg.

Digitized by Google

ACVCVLA (aliis Acicula) capitis, id est acus crinalis, 1.& 2.C. Theodos. de repud. Gothof. ad l.8 §.4. C. de repud.

ACOR. ACVI, præteritum ab aceſco. Acuiſſe vinum dicitur, & coacuiſſe, quod in acetum verſam eſt, acoremque contraxit. Vlp. in l. in venditionibus 9. ff. de contrah. empt. Si vinum, inquit Vlp. acuerit: i. factum fuerit acidum, acorem contraxerit. Hinc vitium illud Acor dicitur. Vlp. in l. ſi quis 4. §. pen. ff. de peric. & comm. rei vend. & ſæpe apud Columel. Briſſ. Prat.

ACVLEOS translate, pro ſeueritate pœnæ ſumi, in conſtitutionibus ab Alberic. indicatur: & habetur l. 1. C. de ſumm. trin. ibi. aculeos noſtræ indignationis. Aliquando Aculeos, i. motus primos, c. ſi Paulus 35. qu. in princ. Spieg. Alber.

ACVMITENSE monaſterium, in l. 8. §. 6. C. de ſumm. trin. quidam legunt pro Cumitenſe. vide Cuiac. 12. obſ. 26. & Gothof. ad d. l. 8. §. 6.

ACVS Feſto lib. 1. varia. ſignificat. Vlpia. in l. argumento 25. §. ornamentum. ff. de aur. & arg. eſt inſtrumentum, quo crines diſtinguuntur ornatus gratia; atque ideo inter muliebria ornamenta recenſet. Sic Iſidorus lib. 19 Etymol. c. 30. ex Hieron. in c. 3. Eſaiæ, acus eſſe ait, quibus in fœminis ornandorum crinium compago retinetur, ne laxius fluant, & ſparſi diſſipentur capilli. Ex quo Acus crinalis appellatur ab Apuleio lib. 8. de Aſino aureo. Briſſ. De hac dictione Acus, vide latius Tiraquell. in l. connub. 3. gloſſ. 1 part. 3. nu. 27.

ACVS, eris. paleæ frumenti, Acus, aci, piſcis genus.

A. D. apud Priſcos notæ erant, ante diem ſignificantes. Quod imperiti ſcriptores cum ignorarent, pro a. d. ſcripſerunt ad. Recte igitur illud eſſe animadvertendum, monuit Paul. Manut. quod, vbi apud Cic. in impreſſis libris legitur. ad 4. Kalend. Ad 6. Id. Ad 3. Non. & ſimilia, in veteſtioribus libris legi, A.D. Prat.

AD præpoſitio compoſita cum dictionibus à conſonante incipientibus, mutat d. in conſonantem eam, quæ mox ſequitur: id quod omnes, qui de orthographia ſcribunt, annotauere: vt accurro, quod ex ad & curro componitur; affligo, ad & fligo. In Pandectis tamen, quas Florentini ex præda Piſana in archiuo aſeruant, ſemper reperiuntur præpoſitiones integræ: quod & antiquos obſeruaſſe, ex numiſmatis & monumentis literarum marmoribus incuſis, etiam hodie videmus. Itaque in codicibus illis archetypis non legitur ex orthographorum ratione, accreſco, affero, affinis, agnatus, appono, arrogo, aſſcribo, aſſentio, aſſiduus, aſſtringo, & huiuſmodi, ſed adcreſco, adfero, adfinis, adnatus, adpono, adrogo, adſcribo, adſideo, adſiduus, adſtringo, h. e. à præpoſitione integra. Hæc namque omnia & ſimilia, tametſi non mutant ſenſum, retinenda eſt tamen antiquorum librorum maieſtas, in libris maxime legum: qui quo ſunt veteſtiores, eo habentur maioris autoritatis. Multis grammaticis hoc intereſt inter AD, & IN, vt in theatrum ire, ſit theatrum intrare: ad theatrum vero ire, in locum theatro proximum ire. AD præpoſitio locum & perſonam ſonat Feſto lib. 1. Eandem & intentionis notam eſſe ex Cæcilio docet Gellius noct. Attic. lib. 7. cap. 7. Proximitatem quandoque ſonat Proculo l. quidam Hyberus 13. ff. de ſeruit. Ad parietem, i. iuxta parietem. Interdum pro aduerſus, vel contra accipitur l. commiſſa. ff. de publ. & vectig. ibi, ad hæredem. Auth. de non alienan. §. vt autem. Interdum ſignificat Poſt. Tullius ad Attic. lib. 12. Neſcio, verum illuc nunc veniam, an ad decem annos. Item, Ad annos 600. ea maiora viderentur, quam noſtra. Sic apud Paul. in l. militis. ff. de teſtam. militari. Vbi Accurſ. id annotat, licet Bartolus ibidem ſumi pro Iuxta cenſuerit, niſi dicat ibi forte pro Ante ſumi, vt ſæpe apud M. Cic. Briſſon. Conditionis quoque nota eſt, l. quibus diebus §. ſi. ff. de condit. & demon. Bart. tamen & Bald. ibidem modum ſignificare aiunt, & ex recentioribus quidam vid. Alberic. ibid. Nonnunquam includit, l. ſi. ff. de ſenat. l. ſi. ff. de admoo. diuerſ. iudic. Nonnunquam Ad excludit, l. rem. ff. de actionem. emp. §. per venditionem. Auth. quamuis. C. de procur. Interdum ponitur pro Ob vel propter l. quam vtiliter. & ibi gloſſ. in verb. ad honores. ff de neg. geſt. l. 1. C. de ſuperind. lib. 10. ibi, ad ſolas literas, i. propter ſolas literas. Aliquando pro AB, vt ad heredes. pro ab heredibus, ſecundum vnam lecturam, in auth. de defenſ. ciuit. §. 1. Ponitur etiam pro Præter, cap. cupientes. §. adhæc. de elect. lib. 6. & ibi Archid. Aliquando pro ſuper ponitur. can. habet. 2. q. 5. Interdum etiam ſonat Pro, vt Iauoleno in l. cum hi 12. ff. de muner. & honor. & Scæuolæ, l. 3. ff. de vacæ. & excuſat. mun. & Ciceroni Verr. 5. Qui, inquit, ad ſtatuam pecuniam contulerunt. Et in proœmio decretalium, §. ſane. ibi, ad communem vtilitatem, id eſt, pro communi vtilitate. Interdum pro Apud ſumi liquet in lib. ff. in l. ſed ſi hoc §. 1. ibi, ad eum ſubſideret. ff. de cond. & demonſt. l. vxorem. §. ſorori. ibi, ad hæredes. ff. de legat. 3. l. vnic. in fi. §. apud eum, à quo Cicero, Epiſt. ad Brutum: Meſſalam laudem, præſertim ad Brutum? Idem lib. 10. ad Atticum: Cum, inquit, ad me bene mane Dionyſius fuit. Liuius lib. 10. Cæterum non plus annorum ad hoſtes erat. Et Plin. lib. 7. Epiſt. cum ait: Ego quoque ad me habeo decretum prouinciæ. Briſſ. in pareng. Aliquando pro vſque ſumitur. l. mariti. §. quinquennium. ff. de adult. ad eum diem, i. vſque ad eum diem. Ad, item impletionis & abſolutionis nota eſt apud Marcellum l. non putabam, & ibi Bart. ff. de cond. & dem. Aliquando deſignat animum, l. fratris; alias firmo, alias Firmio, ff. quan. dies leg. ced. Denotat & nonnunquam adhærentiam l. meminiſſe. ff. de offic. Proc. & leg. ibi, vſque ad euentum ſucceſſoris. Prat. Alb. Ad diem dare, i. die dicta. Briſſ.

AD delectum non reſpondere, i. detrectare munus militiæ: de qua phraſi eleganter Duar lib. 1. diſp. c 4. Ad aliquid. pro Aliquatenus, non omnino ſeu plene. Briſſ. ex aliquot. ff. ll.

AD manum, pro In promptu. Africanus l. tutor 19. §. cum haberes. ff. ad Velleian. Prat.

AD modum exilij, pro ad finem exilij, dixit Iuriſconſ. in l. cui neceſſitas. de liberali, cauſa. Duar. lib. 1. diſp. c 12.

AD vrbem magiſtratus dicebantur, qui cum poteſtate prouinciali aut nuper è prouincia reuertiſſent, aut nondum in prouinciam profecti eſſent, ſed extra vrbem manerent. Franc. Hotom. in 3. Verrinam.

AD agnatos & gentiles, prouerbium eſt è iure ſumptum, cum aliquem mente captum eſſe ſignificamus, propter leg 12. tab. Si furioſus exiſtet, agnatorum gentiliumque in eo, pecuniaq; eius, poteſtas eſto. Varro lib. 1. de re ruſt. de vitibus loquens: quorum ſi alterutrum deeſt, & nihilominus vult colere, mente eſt captus atque ad agnatos & gentiles eſt deducendus. Colum. lib. 1. Portius quidem Cato cenſebat in emendo agro inſpiciendoque præcipue duo eſſe conſideranda, ſalubritatem cœli, & vbertatem loci: quorum ſi alterutrum deeſſet, & nihilominus vellet incolere, mente eſſe captum, atque ad agnatos & gentiles deducendum. Hoto. in Lexic.

AD beſtias dari, bifariam vſurpamus: primum de damnatis, qui lacerandi beſtiis obiiciuntur. l. quod ad ſtatum 12. ff. de pœn. leg. 1 ff. de veter. l. 8. ff. de falſis. Itaque ad beſtias damnati crebro dicuntur. Tum præterea de iis qui operas ſuas, vt cum beſtiis pugnent, locare conſueuerant: quos Cic. in Sextiana Beſtiarios appellat. Sic accipienda lex 1. ff. de ædihedict. lex 3. §. lege Iul. ff. de teſt. l. 4. ff. de accuſ. lex 1. §. qui operas. ff. ad Tert.

AD Sabinum, ad Ferocem, ad Scæuolam ſubintelligo notas vel commentarios.

AD venandum canes, pro venaticis canibus, dixit Ter. Ad lectiſcam homines, pro lecticariis. Catullus Lygdamus ad cyathos, pro pincerna. Propert. doctiſſ. Turneb. lib. aduer. 23. c 6.

AD ferrum damnari dicebantur, qui gladio plecti, quique capite truncari debebant, l. eius 8. ff. de teſtam. Ferrum pro gladio ſæpe dixere M. Cic & Virgilius, idque tranſlatitie, vt ait M. Fab. lib 8. c. 6. Sic ad gladium dixit Paul. lib 5. ſent. tit. 18. Prat.

AD ſummam rem publicam dixit Vlp. in l. 1. §. ſi is qui nauem. ff. de exercitor. pro reipub. vtilitate. Prat.

AD arma & rixam procedere pati prætor non debet, quos poteſt in ſua iuriſdictione componere, l. ſi cuius, §. ſed ſi inter. al. eſt l. æquiſſimum. ff. de vſuf. Spieg.

AD Calend. Ianu. atque item de cæteris, qui eiuſmodi loquendi figura exiſtimant ſemper tempus reddi incertum, eos errare iudicat Eraſ. in de conſcrib. Epiſtol. Spieg.

AD conſtitutum diem venire, ſignificat quod vulgus diceret, venire ad præfixum diem ſiue terminum. Spieg.

ADACTVM iuſiurandum dicebatur id, quod non vernaculum eſſet, ſed peregrinum, & aliunde adſcitum, vt ſi quis Chriſtianus Iudaico more iuret, vel quod non ſponteneum, ſed coactum ſit: vel quod ſponte ſuſceptum, nemine cogente, ſi Suidæ credimus, & Etymologico. Prat.

ADÆQVATIO eſt æquabilis diuiſio hereditatis inter fratres, ante quam diuiſionem leges vetabant, quicquam alienari, niſi poſt annos 40. & ei qui ſe læſum contendebat, ſuccurrebatur. Lombard. lib 2. tit. 29. Sic tamen vt omni tempore ſortes ſtare debeant, & adæquatio percurrat. Item l. Longobardorum tit. 48. de quadraginta annis poſſ. frat. & Aleman. tit 89. vlt. frat. poſt mort. par. hinc libro feud. 2. tit. 58. § 3. Scilicet vt æquatio percurrat vſque ad 40. annos: Prat. ex Hot. feud. Lex.

ADÆRARE ab ære deductum eſt; quare ſine aſpiratione ſcribi debet, in l. ſeptem 23. C. de erog. mil. an. lit. 12. vt legitur in edit. Haloand. Eſt autem adærare ære æſtimare: Ac, vt Taurel. de mil. ex caſu exponit, ad precium ſpecies ac annonas militares redigere, *Angelis vverdt an ſchlagen*. Eſt autem huius legis ſenſus, exponente Budæo, ſpecies, quæ militibus Stellaturæ cauſa penduntur à prouincialibus, ſi pecunia permutentur æſtimari tanti debere, quantum eſt fori precium. Accurſ. hic adæratas ſpecies perperam intelligit, quique ſequuntur eum, ad ærariam delatas, pro ære æſtimatas. Simili modo in l. vnic. C. de collat. donat. lib. 10. adærationem interpretatur æris præſtationem. Olden. Adæratio, æſtimatio ſpecierum in ære. Briſſ.

ADÆRATA prædia ab eo dicta ſunt, quod à frumentaria, aut vinaria, ſpeciariaque præſtatione, ad ærariam redacta ſunt. Sic & adæratas poſſeſſiones, & adærationem legimus apud Cæſares: & ærarias annonas ab ære, vt ærarios milites dictos

Digitized by Google

Taurell.d.loc. Adæratæ,ad æris pretium redactæ.l.vnic. C.de collat.donat.ait Briss.

ADAGGERATIO,id est ἀπόθεσις.Gothof.ad l.7 §.1.ff.de acquir. rer.domin.

ADAM Hebræorum lingua hominem sonat, vt Psalm.94.

ADAM nouissimus interpretatur Christus. Clement vnic. de Sum. Trinit & fid.ex Paul.Apostol.Rom.c.5.

ADAMAS species est ad vectigal pertinens. Marcian.interdum 16.§. species 7. ff.de publican.

ADAMANTIVS præfectus vrbi: quidam legunt Amantius:vide epigraph.l.12 & text.in l.2. C.de æd.priv.

ADAQVARE, pro irrigare, vt & apud Palladium, verbum est, Rhodigino teste,vulgo non frequens.

ADAVGTÆ si sunt facultates, priuilegium paupertatis cessat, l. 17.§.2.de excusat.

ADAVVS, adauia in quinto gradu sunt. §.5.inst.de grad.

AD bestias damnari, vid.supra in voce Ad.

ADCRESCERE vid. ACCRESCERE.

ADDICERE est aliquid alicui adiudicare. Briss. item auctionem facere, h.e bona sua proscribere, & licitantib. obicere & rem venalem ei,qui plus cæteris obtulerit.tradere. Quod ἀπαγορεύειν προγράφειν, ἀποκηρύττειν τὴν πατρίδα, κηρύττειν πάντα,Græce dicitur.Plinius,Tabulas inde omnes ex publico propter æs alienum ciuitatis addictas, Scauri ædilitas Romam transtulit. addictas,h.e. publice venditas.Item Quintilianus,omnes facultates in precia collegi, rus, seruulos, & omnia vtiliora properanti festinatione parentis addixi.

ADDICERE,pro dicere,ac dicendo approbare,vel dare.

ADDICI iudex dicitur,pro dari à Prætore,& certæ controuersiæ disceptandæ attribui, apud Papin. l cum furiosus 39. Paul. in l.iudex 46.& Pomp.l.si in iudiciis.80.ff.de iudic.Itaque legitur in Florentinis libris: cum in aliis, Aditus pro Addictus legatur. Item vt apud Paul.l.debitor 59.in fin. ff.ad Treb & l. 4.in fi.ff.de eo quod certo loc.Hot. Addicitur & Arbiter.Briss.

ADDICERE & adiudicare pignus quid differant,vid.Gothof.ad l.à Diuo §.3.de re iudic.

ADDICERE, ait Gothof.ad l 36 de verb.sign.nil aliud est,quam vel secundum præsentem iudicare,vel ei potestatem facere actionis mouendæ 16. Gell.2.

ADDICERE litem in 12. tab. pro, secundum aliquem iudicare, 17.Gell.2.post meridiem præsenti litem addicito.

Addicere etiam pro destinare vel deuouere ponitur. Virgilius.

——*huic me quacunque fuisset,*——*Addixi*——

ADDICERE se libidini, auaritiæ, intemperantiæ,dicuntur ij,qui virtuti extremum vale dixerunt, & his se vitiis certo quidem meditatóque proposito semel dediderunt, nulla vnquam resipiscendi spe & voluntate. Hotom.

Addicere etiam dānare est,addicere pœnæ aut seruituti. Festus.

ADDICERE supplicio, id est damnare, l.29. C.de appell.

ADDICERE metallo,l.2. C.de sepulchr. violar.

Vnde addictus morti, h.e destinatus,deuotus, obnoxius,& condemnatus. Cicero de duobus Pythagoricis loquens, cum is (inquit) qui morti addictus esset,paucos dies commendandorum suorum gratia postulasset.

ADDICTI etiam vocati sunt homines obærati ac nexi,vid.mox Infra addicti.

ADDICERE verbum est summum è tribus Prætoriis: hoc est ex illis tribus, quibus vniuersum Prætoris imperium ac potestas continebatur: Do,DICO,ADDICO primum dandi iudicis significat potestatem, secundum iuris dicendi, & ferendæ sententiæ,tertium iudicati faciendi & exequendi: nam addicendo ius faciebat: veluti cum in cessionibus addicebat, cum in vindiciis, cum in bonorum possessionibus: item cum aliquem suis creditoribus in seruitutem addicebat, aut furiosum atque amentem caussa cognita decernebat. Hot.

ADDICERE in bonorum cessionibus.vid.cessio. Hot.

ADDICERE bona. Prætor tum dicitur,cum aut secundo decreto bonorum possessionem largitur, h.e. possidere iubet: aut cum eius bona,qui iudicatum facere non potest, petitori attribuit.

ADDICERE dementem & insanum rationibus necessariis, Cicero in Paradoxis translate dixit, consuetudinem Prætoris exprimens,qui legis 12.tabul.imperio furiosos & dementes,eorumque familiam, i. fortunas omnes, agnatis gentilibusque addicebat. Ego vero(inquit,de Clodio amico suo sentiens),te non stultum, vt sæpe,non improbum, vt semper, sed dementem & insanum rationibus addicam necessariis.

ADDICERE proprium quidem erat Prætoris, rem alicui, vt eius fiat pro potestate attribuentis. Sed postea traductum est hoc verbum in magistros auctionum(vid.Auth.Aug.lib.2.emend. c.3.) à quibus in eos,qui rem, nisi precium intra diem certum augeatur, emptori attribuunt, postea deriuatum est. Hinc tit. lib. Pand.XVIII. De in diem addictione: quum venditor ea condictione rem emptori addicit, si intra certum tempus nulla ad precium fiat adiectio: vt enim in auctionibus publicis primo emptori venditur quidem res, deinde si nullus superuenerit, qui precium augeat,addicitur,aut secundo,si non accesserit tertius: sic nulla allata cor ditione meliore, res est primi emptoris cui addicta est.

ADDICERE ergo est, auctione constituta rem penes eum collocare,qui plurislicitatus fuerit. Gothofr. ff.de in diem addict. vel,auctionem facere: h.e. bona sua proscribere, & licitantibus obijcere, & rem venalem ei, qui plus cæteris obtulerit tradere, de quo supra plenius.

ADDICERE in diem,est rem penes emptorem collocare, hac lege, nisi quis intra certum diem meliorem conditionem attulerit Cuiac.ad l.18. ff de in diem addict Gothofr.

ADDICERE in publicum. pro Publicare. Addicere opus aliquod pro locare faciendum.

ADDICERE sententiam, pro Vendere.

ADDICERE nummo, prouerbiale est, pro eo quod est minimo vendere, seu quod vulgo dicunt, fragmento panis vendere, quod donationis est instar, cum obtentu venditionis rem donantes, inuitam donationis vitamus: aut pudori accipientis consulimus, vt Budæus attestatur. Est autem ficus, quo legibus imponitur prohibentibus donationes. l. si quis conduxerit ff locati. l.si quis autem conduxit,ad fin.de acquir. possess. Spieg.

ADDICI bona libertatis caussa in iure legimus multis locis: vt l. vlt. C de testam.manum.l.2.& 4. ff.de fideicomm.lib.& apud Imp.De eo cui libert. Hoc autem sic intelligendum est,vt cui hæres non extat, eius bona cuiuis, qui se æs alienum soluturum caueat, libertarum conseruandarum caussa attribuantur: vt etiam seruorum manumittendorum, si consentiant patronus efficiatur: Quod si fiscus vacantem hæreditatem occuper, libertates præstet, quod ius à D Marco institutum traditur l.6.& vlt.C.de test.manu. Hotom in præterm.

ADDICI iudex pro dari à prætore, & certæ controuersiæ disceptandæ attribui, apud Papinianum. l.cum furiosus 39. Paulus in l.iudex 46.& Pompon.l.si in iudiciis 80. ff.de iudic. Itaque legitur in Florentinis libris, cum in aliis Additus, pro Addictus legatur. Item vt apud Paulum, l.debitor 59. in fin. ff.ad Trebell.& l.4 in fin.ff.de eo quod certo loco. Hot. Addicitur & arbiter. Briss.

ADDICTI dicebantur apud veteres qui pecuniæ damnari,quod iudicatum facere non possent, nexi in seruitutem creditoribus addicebantur. Vtilie Veturius, de quo scribit Val. Max. lib.6.cap.1. Quint.lib.5. aliud est seruum esse, aliud seruire, qualis esse in addictis quæstio solet. Qui seruus est, si manumittatur, fit libertinus: non item addictus. Et lib.7. Seruus cum manumittitur fit libertinus: addictus, recepta libertate, est ingenuus. Seruus inuito domino libertatem non consequetur: addictus soluendo citra domini voluntatem consequetur. Ad seruum nulla lex pertinet: addictus legem habet. Propria liberi,quæ nemo habet nisi liber,prænomen, nomen, cognomen, tribum: habet hæc addictus. Cicero pro Flacco: Iste cum iudicatum non faceret, addictus Hermippo, & ab hoc ductus est. Hotom.

ADDICTI etiam vocati sunt homines obærati & nexi,'qui lege 12. tab. obæs alienum creditoribus in temporariam seruitutem addicebantur. Hos autem ἀγωγίμους & παραδεδιναστεύους Græci dixerunt; eosque creditori ducere domum, & in eos & vitæ & necis habere potestatem, cum soluendo non essent, à Prætore permittebatur, cuius quidem hæc erant verba, do, dico, addico. Verum cum tandem addictorum lex ipsa durissima videretur, eam mos publicus repudiauit, & à Diocletiano sublata est postea condita sanctione, vt testatur l.ob æs alienum.in C.Iustinian. sub tit.de actio.& oblig.

ADDICTI quoque dicuntur vltimo supplicio damnati, l.addictos.C.de episc.audient.vid. 5. Addicere etiam damnare est.

ADDICTIO dominij,subsidium emptionis est,l.3.§.2.de iur.dominij,Gothof.ad l.3. C.si in caus. iudicat.pignus,&c.

ADDICTIO in diem.Lex ipsa venditionis, in diem addictio vocatur, t.tit. de in diem addict. quam ita concipi solitam constat: Ille fundus centum esto tibi emptus, nisi si quis intra Calend. Iul. proximas meliorem conditionem fecerit, quo res à domino abeat. l.1. ff.de in diem addict. l.3. ff.quib mod. pign. Briss.

ADDICTIONES παρακυρώσεις adiectiones ὑπερπραγματευσεις Græci vocant:hæ ad precium, illæ ad rem referuntur. Gothof. ad reb. ff.de in diem addict.

ADDICTIONIS nomine apud M.Cicer.2.Verr. possessio significatur. Prat.

ADDICTIO item est modus acquirendi dominij Iure Ciuili,quo dominium bonorum defuncti, qui soluendo non erat, transfertur in eum, qui cauet se debita defuncti exsoluturum esse in solidum, Constitutione Diui Marci introductus, potissimum ad libertates à defuncto datas conseruandas:per consequens tamen etiam propter defunctum, ne scil. cum ipsius dedecore bona post mortem vendantur, nec ipsius nomine distrahantur,sed eius, cui bona addicta sunt. Vult.comment. Inst,§.3.num.6.& 4. de eo. cui libert. caus. bona addict. vide supra vide Addici bona.

Digitized by Google

ADDISCERE cupiebat Pompon. ætatis anno 78. l.20. de fideicommiss.hered.

ADDITAMENTVM est, quod pristinis modis postea accessit,l. quoties.§.constat ff.de admin.tut.Sic additamenta vsurarum l.23. C.de vsur. Est & lucrum nuptiale,l.inter §.cum de pact dot.Canonistæ dotalitium vocant, c.ex parte de for.compet. Tholosates Agensamentum vocant,Coras 3.Miscel.c.1.n 5.

ADDITIO,pro adiectione,non facit perpetuo rem nouam:sicut nec detractio.

ADDITIONALES vulgo vocant nouos articulos prioribus addendos.vid.Specul.de depos.§ 4.

ADDITVS iudex, i. datus actioni & appropriatus: sicque legendum est ex Pand.Floren.in l cum furiosus l.iudex l.si in iudiciis.ff.de iudic.l.quod si Ephesi ff.de eo quod cert.loc.l si quasi.filij.C.famil.herciscund.l.debitor.§.fin.ad Trebell.§.1.Instit.de off. iud. non aditus vel addictus. Addebatur autem actioni iudex hoc modo: L.Titius iudex esto Si patet primum secundo 100. ex testamento dare oportere, tum primus damnetur, idque ex Cicer.intelligi potest in 4.Act.in Verrem. Prat.vid.s. Addici iudex.

ADDVCERE,i.manus iniicere,l.Imperator ff.quę sine lib.manu.

ADDVCERE ad effectum,l.8. C de execut.rei iud.

ADDVCI,i.moueri,l quidam § fin.de fideicomm.libert.

ADDVCI declaratur interdum per verbum venire: vt res in crimen adducta est,h.e.in crimen siue criminationem venit. Interdum per verbum redigere:vt,In angustiam res adducta est.

ADDVCI in iudicium,apud Cic pro Cluentio.Spieg.

ADEMPTIO legatorum dicitur cum testator ea legata, quæ alicui attribuerat,adimit: vel his verbis,non do,non lego:vel aliis,mutatam testatoris voluntatem significantibus.l.1.& pass. ff.de adim.& transf.leg Hoto.

ADEMPTIO legatorum firma est, siue eodem testamento, siue codicillis fiat: & siue verbis contrariis siue non contrariis,sed aliis quibuscunque.Instit.de adempt.legat.in princ.

ADEMPTIO legatorum an & quatenus vitiet legata. vide l 10. ff de reb.dub.

ADEMPTA hereditas filio esse dicitur, quando non instituitur.l. sicut certi.C.de test.milit.Spieg.

ADEMPTIO ciuitatis est,cum quis sua ciuitate expulsus,in exilium agitur.

ADEO Festo lib.1. duas habet significationes, nám cum prima acuta effertur,idem significat quod accedo: & in hoc significatu variis eius verbi vsus est:vide inferius paulo, Adire. Cum autem tertia acuitur,idem est, quod vsque eo, Festo lib.1.quo significatu accipitur apud Vlpian.l.iurisgentium,§.adeo. ff.de pact.l adeo ff de iurisdict. Accipitur & pro,non solum,vt l.nedum.§.si Titius.Inst.de rer.diuis.Prat.

ADEPTVS possessionem non videtur is, qui ita nactus est, vt eam retinere non possit Iabolen.leg.72.de acq.poss.

ADESPOSTA & hermæa dicuntur omnia ista,quę dominum,assertoremque nullum habent, sed eius domini sunt, in cuius territorio inuenta fuere. Gothofr.ad § nullius 7.instit.de rer. diuis.Galli communiter espauas vocant,ex Connen 3. cap.4.

ADESSE ea non videri,quæ casu adsunt,recte ex Pauli sententia colligit Bart l.quæsitum 78.§.fin.de legat.3 Prat.vid.Abesse.

ADESSE dicitur, quod custodiæ causa abest.l.20.§.8.de instru.& instrum.leg.Brederod.

ADESSE,i.autoritatem interponere.Gothofr.ad l.4. C.de autor. præstand.

ADESSE causæ suæ, vel etiam alienæ: iudicio: ad iudicium:die cognitionis:in locum inhonestum: auditorio:causæ agendæ, & ad agendam causam. Briss.ex ll ff.& C.

ADESSE,pro præesse,quidam accipi existimant in l.2.C.de stat. & imag.Prat.

ADESSE nolle, S.C. verba, non vtique exigunt vt latitet, sed & si contemnat venire:hoc est,non solum latitans, sed & venire contemnens,adesse nolle dicitur,l.si eum 28 § 1. de fideic.lib. Prat.

ADESSE trifariam accipitur. Adest,qui præsens est,cui contrarium Abesse. Secundo adest,qui auxilio est,fauetque: sic adsunt propriè aduocati,patroni & amici, teste Donato in Phor. Tertio significat aduenire. Huc ades ô formose puer:i:huc veni.Spieg.

ADESSE pro aduocationem præbere,causam alicuius patrocinio suo defendere,in leg 6.ff de postulando.leg.1. §.aduocatos ff. de var.& extraordinariis.Dicuntur etiam adsistere, qui aduocationem præbent.leg 54.ff.de rei vind.

ADFATVS diuini,leg.6.circa fi.C.de natur.liber.vid Affatus.

ADFECTARE est pronum animum ad faciendum habere, Festo lib.1. Prat.

ADFECTATAS tutelas eas dici putat Ant.Aug. lib.sing.ad Modestin. quæ in numerum earum, propter quas quis excusatur, non veniunt.Cod.qui mun tutel. l.& qui non sunt.de tutor.& curat.dat.&c. Affectare nuptias.vide Affectare, Affectatio.

ADFECTIO domestica,vide l.1.C.de neg gest.

ADFECTIO non delinquendi,l.4.C.de acquir.& retin.possess.

ADFECTIONE maritali nulla maior est,Gothofr.ad d.l 13.C.de neg gest.vid.Affectio.

ADFECTIONE patris diligere aliquem leg 8.C.de oblig & act.

ADFECTIONE accendi.l.1.§.10.C.de Latin.libert tollend.

ADFECTVS, cogitatio consilium non punitur, nisi sequatur effectus l.1.§ 2. in fin.ff quod quisque iur. leg 68 ff de furt.l 18. §.8.ff.de pœn.l.53.in fin & l.225 in fin.de verb.sign. fallit tamen in l.66 de furt.l.1 ff.de extraord crim.vid, Affectus.

ADFERRVM damnari,vid.supra in voce Ad.

ADFILIARI,vid Ecclesia.

ADFINE, quod cum re ipsa aliquam habet similitudinem, aliquam adfinitatem:plura exempla ex iure nostro collegit diligenter Apellus cap.7.method.Spieg.

ADFINIS appellatione,vxor quoq; venit,l.5.C.de hered.instit.

ADFINITAS,appellatione familiæ venit,aliis deficientibus.l.5. C.de verb sign.

ADFINITAS dicitur durare dissoluto quoq; matrimonio. Nam gener & nurus dicuntur dissoluto matrimonio. Gothofr.ad d. l.5.C.de verb.sign.

ADFINITAS est ciuile vinculū, ex nuptiis sponsalibusve descēdens.Ciuile recte adiectum est. Legitime enim contrahi non potest, inter legibus vetitos §.adfinitatis. Instit.de nupt vinculum apte dicimus adfines enim iungi scribit Paul. leg aut affinitate ff.de procur. Ex sponsalib.optima ratione additur. Nam & inter sponsos adfinitatem esse Neratio placuit leg. quod Seruius.ff.de condit.caus dat.Quod ciuile vinculum adpellamus, Azo in sum.C.de nupt. regularitatem, Ang.Clauisius ni summ.in verb Matrimonium 11. imped.proximitatem vocarunt. Adfinitas κατ' ἐξοχήν in leg. quod Seruius. ff.de cond. caus.dat. sumitur pro quadam necessitudine & leg.non ideo ff.de hered.instit.Prat.vid.Affinitas.

ADFINES in agris sunt vicini, qui confines agros possident. l. pen.ff.fin.regund.Quod Fest.lib.1.not. Adfines etiam sunt vitio,vxoris cognati:& vxori,cognati viri:dicti ab eo,quod duæ cognationes, quæ diuersæ sunt,per nuptias copulantur, & altera ad alterius cognationis finem accedit: quorum nomina fere hęc sunt,Socer,Socrus.Gener,Nurus,Nouerca,Priuignus, & alij vlteriores, quibus, pro,præpositio solet accedere leg 4. §.adfines.ff.de grad.

Adfinitatis itaque contrahendæ causæ fit ex nuptiis:quanquam & sponsalibus contrahatur.l 8 ff.de condict. caus. da. Quinimo & ex seruilibus contuberniis contingit. l.34 § 1. in fin.ff. de ritu nupt.Briss.

ADFIRMATORES appellantur, qui idoneos esse tutores in iure adfirmant:quos fideiussorum vicem sustinere ait,l.4.in fin. ff.de fideiussor.tutor. His similes sunt,quos vulgo certificatores vocamus.Briss.

ADGNASCI, est agnatum fieri. l. qui in adoptionem de adopt. Propriè de filiis & suis hæredibus dicitur. Adgnasci dicuntur filij, qui post testamentum nascuntur, & in potestatem nostram subiguntur.l.3.l.6.§.primo ff.de iniust.rupt.leg.si filiusfamil.de testament milit. Adgnasci & succedere,differre constat ex leg si quis.§ 1. de iniust rupt.testam. Briss. Adgnascitur suus hæres,quinque modis vid.Vult.com.Instit quib. mod.testam.infir.ad §.1.num 2.ac seqq. Hodie vnica adgnatio, seu vnicus adgnascendi modus, qui scilicet fit per adoptionem, visitatus est ibid.n 6.

ADGNATI autore Caio sunt, qui per virilis sexus personas cognatione iuncti sunt,quasi à patre cognati:velut frater eodem patre natus: fratris filius,neposve ex eo: item patruus, patrui filius,neposve ex eo.l.7.ff.de legit.tutor. Quæ lex etsi ex Caij lib 1. Inst.transcripta, inscriptione id ipsum testante,dicatur: in eo tamen Instit. Caij lib qui hodie circumfertur,sub tit.de intestator.hæreditatibus,paulo aliis verbis Adgnati definiuntur esse per virilem sexum defuncto propinquitate coniuncti: quales esse ibidem ait consanguineos fratres, siue ex eadem matre,siue ex diuersis genitos:item patruum,i.fratrem patris: & fratres patrueles, id est, de singulis germanis natos: inter fœminas vero solam sororem consanguineam adgnatam, & germano suo defuncto ab intestato ei adgnationis iure succedere: reliquas vero fœminas, hoc est, amitam patris sororem, vel fratris filiam, masculis propinquis adgnationis iure non succedere Paulus Adgnatos definit, cognatos per patrem ex eadem familia:& inter agnatos,& cognatos hoc interesse tradit, quod inter genus & speciem.Cognatio, cognatus sunt genus:agnatio,agnatus,species. Nam qui est adgnatus, & cognatus est: non vtique autem omnis qui cognatus est. & adgnatus est: alterum enim ciuile, alterum naturale nomen est. Hodie tamen, adgnatorum & cognatorum differentia sublata est, Auth. post fratres,Cod.de legit hæred. A proximis autem qui differant agnati,vid.l 5. Cod.eod Vlpian.porro in leg.2.ff.de suis & legit adgnatos definit,cognatos virilis sexus ab eodem ortos. Idem,in Instit. fragmentis tit.11 adgnatos ait esse à patre cognatos,virilis sexus per virilē sexum descendentes,eiusdem familiæ Briss.Alcia.l.3 parer. c.pen.agnatos putat dicit quasi adnatos,&sic iuxta nos natos;

Digitized by Google

Sicut Plin. adnata membra dixit, quæ prope alia ſuboriuntur, vt in digitis videmus. Filius igitur patri ſuo nõ adnatus, ſed natus eſt: quod ſi filiorum, non contemplatione patris, ſed inter ſe mentio eſt, tunc adnati ſunt: quia omnes iuxta ac prope eodemque gradu geniti ſunt: vnde lex ait: proximiores ex agnatis ſui dicuntur. l. Iuriſcon. § 1. ff. de grad. Agnati vero Rçuardo lib. Vari. 5. c. 1. inde nomen habere videtur, quod iure ciuili nõ in domo nati ſint patrifamilias (in ea enim liberi, qui ſunt in poteſtate, duntaxat naſcuntur) ſed quod familiæ adnaſcantur. Et eſt quidem agnationis nomen ciuile, vt familiæ, gentis, & generis: cognationis autem ſanguinis nomen eſt, & naturale, quod interdum in nomen agnationis tranſit. Cognati dicuntur, quaſi ſimul nati, quaſi ex vno nati, quaſi commune naſcendi initium habentes l. 1 in princip. vnde cognat. Et idcirco agnati, inquit Modeſtin. & cognati in hoc differunt, vt in cognatis etiam agnati contineantur, in agnatis non vtique & cognati. v. gr. patris frater, id eſt patruus, agnatus, & cognatus: matris frater, id eſt auunculus, cognatus eſt, agnatus non eſt. l. 5. vnde legit. Ideo patruus cognatus eſt & agnatus: quia non ſanguinis ſolum, ſed etiam generis ratione inter fratris ſui, h. e. mei patris, familiares mecum numeratur. Auunculus autem non agnatus eſt, ſed cognatus duntaxat: quia mihi non generis, ſed ſanguinis tantum ratione coniunctus eſt. Et hoc inde potiſſimum: quod fœminę, conſideratione quadam generis gentiſque ciuili, propriam nullam ducant familiam. Per in manus enim conuentionem vna cum marito familia, vna domo concluduntur.

Adgnatorum appellatione continentur & fratres conſanguinei, Gorhofr. ad rubr. C. de legit. hæred. Agnati dicuntur, vel natiuitate, vel adoptione. Nam qui adoptabatur iiſdem fiebat agnatus, quibus pater eius adoptiuus fuerat & legitimam eorum hæreditatem habebat, vel ipſi eius. l. 2 §. 2. de ſuis & legi. Natiuitate vero agnati fiunt duobus modis: vno, qui per vitilis ſexus cognationem viuo patri familias coniunguntur: altero, qui patre mortuo nati ſunt, quos appellant communi nomine poſthumos ſuos. Filius, qui vino patre natus eſt, agnatus dici non poteſt, in recta enim linea verſatur, cum agnati ex latere domum duntaxat attingant, leg. 7. ſi tab. teſtam. ideoque gnatus vel filius dicebatur, non agnatus. At poſthumus ſuus, filius dici non poteſt, nullus enim eſt filius ſine patre, vt nec pater ſine filio. Quia tamen patrefamilias mortuo, eius familia omnino non extinguitur, ideo qui filius eſſe non poterat, agnatus efficitur, leg 3. de iniuſt. rupt. & patri (hoc eſt, paternæ familiæ) agnaſci dicitur. Illud igitur quæſitũ eſt, an hic agnatus, appellari proximus, & cum ſuis heredibus numerati poſſit. Et poſſe quidem reſpondit Pompon. his verbis: Filius patri agnatus proximus eſt l. 12. de ſuis & legit. Et hoc nimirum illud eſt, quod hunc in modum Cicer. ſcribit de Oratore lib. 1. Num quis eo teſtamẽto, quod paterfamilias ante fecit, quam ei filius natus eſt, hereditatem petit? Nemo, quia cõſtat agnaſcendo rumpi teſtamentum. Recentiores quidam, cum hæc non conſiderarent, addere huic Pomponij reſponſo negationem contra omnium exemplarium fidem, non dubitarunt. Non recte, vult enim Pompon. filium patri agnatum, hoc eſt, poſt patris mortem natum, teſtamentum rumpere, & heredem patris proximum eſſe. Nec alio ſenſu proximiores ex agnatis ſui dicuntur, leg. 10 ff. de gradibus. ſui hæredes agnaſcuntur, leg. 3. §. fin. de liberis agnaſc. Siquidem ex agnatis omnibus nulli ſunt iis agnatis proximiores, qui patri agnaſci dicuntur, h. e. poſthumis ſuis. Nec eſt, quod quis obiiciat, quam vt liberi repudiant bonorum poſſeſſionem ſui hæredes, eandem illos quaſi legitimos habere incipere, & per conſequens recte inter agnatos, etiam ſuos heredes poſſe numerari, idque Vlp. ſibi voluiſſe leg. 2. in princ. vnde legit. Illius enim reſponſi ſententia eſt, liberos duplici iure ad parentum inteſtatorum hereditates admitti, nimirum vel ſuo & legitimo iure ſimul, vel legitimo ſolo. Proinde ſi à ſuo iure receſſerint, quod fieri repudiando ſolet, ſupereſt illis ius legitimum: quo iure præferri rurſus cæteris legitimis, hoc eſt agnatis, in repudiata ſucceſſione conſueuerunt, non ſuo quidem, hoc eſt proprio, ſiue innato iure, ſed iure legitimo. leg. vlt. in princ. de bon. dam. liberi igitur, ſui heredes ſunt, & legitimi ſimul, non agnati: agnati autem legitimi ſunt, non ſui, iis exceptis, qui patri agnaſci dicuntur. Sui enim aut naſcuntur, aut agnaſcuntur: adde infra verbum Agnata.

ADGNATI, cùm de furioſis agitur, curatorum loco multotiens ponuntur Briſſ.

ADGNATA. Agnati. inf. ſuo loco.

ADGNATIO eſt cognatio ciuilis, quę per mares contingit. l. 4. §. cognationis. ib. de gradib. vel ipſa per mares conſanguinitas, & coniunctio vi ſup Accipitur & pro ipſa natiuitate Prat.

ADGNATIO eſt ſuorum, l 1. l. 8. poſthumorum. ff. de iniuſt rupt. teſt. Agnata etiam dicuntur ea, quæ ex mancipiis vel pecoribus naſcuntur ac vel gregi vel ſeruitio accedunt, l. Paulus. §. 1. ff. de pig. l. vxorem. §. ſoror. 1 ff. de le. 3. l. eum qui §. non ſolum, ff. de furt. Hinc agnum, pecori ouillo agnatum dictum putat Varro lib 4. de ling. lat. vid. Briſſ. vlr. edic.

ADGNOSCERE (vid. infr. Agnoſcere) præter vulgarem ſignificatum, eſt admittere, recipere, teneri, præſtare. Hinc

ADGNOSCERE periculum, ſumptus, onus, onera. noſtris ſignificat, de periculo, ſumptuque teneri, periculum præſtare, onus ſubire, de oneribus teneri, eaque præſtare.

Adgnoſcere vſurarum onus Paulus dixit. l. quæro ff locat. pro, vſuras in ſe recipere, & ea: ũ nomine teneri. Sic vectigal agnoſcere Vlp dixit l 2. §. ſequitur. ff. de hæred. vel actio. vend. hoc eſt, in ſe recipere, & præſtare.

ADGNOSCERE legatum Modeſtino: l. nihil 12. ff. eodem, eſt illud accipere, probando defuncti iudicium. Prat.

ADGNOSCERE hæreditatẽ, bonorum poſſeſſionem, pro admittere & acceptare, & conſtituere ad ſe pertinere, crebro in Pandect. legitur. Et agnoſcere bona, eodem ſenſu. Sic agnoſcere liberos dicimus, quos vt filios noſtros admittimus, l. 2 & toto tit. de agnoſ lib. Sueton. in Auguſt. cap 85. Ex nepte Iulia, ait, poſt damnationem editum infantem adgnoſci alique vetuit. Briſſ. Adgnoſcere partum: filium: nepotem, Briſſ.

ADGNOSCERE iudicium defuncti, eſt amplecti & comprobare voluntatem, l 8. § ſi conditione. & l. 12. ff de inoffic. teſt. Adgnoſcere autem vt à querela inofficioſi repellatur, videtur, qui quale quale iudicium defuncti comprobauit. l. vltim ff de inoff. Itaque non tantum, qui in teſtamento adſcripſerit poſt mortem patris conſentire ſe: ſed & qui alias voluntatem probauerit: veluti ſi ex teſtamento legatum petenti aduocationem præbuerit, procurationem ve ſuſceperit, vel quod ſibi ex teſtamento conditionis implendæ cauſa ab hærede, vel legatario datum fuerit; ſciens ceperit, legatumve ex teſtamento ſibi non adſcriptum petierit, agnouiſſe erit exiſtimandus. l. 3. §. ſi conditioni l. 12. l. pen. & l. vlt. §. eod in fine. Sed etſi hæreditatem ad hæredibus ſcriptis euicerit, vel res ſingulas, ſciens eos hæredes eſſe, aut conduxerit prædia: aliud ve quid ſimile fecerit, vel ſoluerit hæredi, quod teſtator debebat, vel ab alio ſibi legatam rem, quam ille ex teſtamento conſecutus erat, acceperit, videbitur adgnouiſſe leg. 23 § pen l. pen §. vltim. ff. eod. Adgnouiſſe etiam debitor, ancillam ſuam pignori obligatam manumittere rogatus, defuncti creditoris voluntatem videtur, ſi ab hærede conuentus vſus eſt exceptione. vel alias voluntatem ſuam oſtendit, l. 45 ff. de fideic. libert. Briſſ. vide inf. Agnouiſſe.

ADGNOSCERE tutelam dicitur, qui adminiſtrationem ſuſcipit, pupillique negotia gerit, ſiue etiam conſenſit ſiue attigit, non etiam ſi monuit ſolum, l. ſi filius familias ff. de tutela. Adgnoſcere videtur, & qui conuentus excipit, vel alias voluntatem ſuam oſtendit. leg. 45 ff. de fideicom. lib Prat.

AGNITI natales in S. C. intelliguntur de ingenuis, l. 3 ff ſi ingen. eſſe dic. Prat.

ADGNOSCERE ſententiã, eſt acquieſcere ſententiæ Briſſ. ex ll. ff.

ADGNOSCERE ſeruum: ſignare: id eſt, recognoſcere. Briſſ. ex ll ff.

ADGNOSCERE bonam fidem Vlp. l. quoties 9. §. denique ff. de adm. tuto. pro, bona fide, & iuſtam litem inſtituere, & in ea bona fide verſari. Prat.

ADGREDI, prouocare, in l. 1 §. arietes, ſi quadru. pauper. Briſſ. vid. inf. Aggredi.

ADGRESSORES dicuntur Prædones Vlpiano, l. quo naufragium § non tantum. ff. de incen. ruin. Prat.

ADGRESSVRA eſt prædonum latronumve impetus. Alex. Imp. qui eã caſibus fortuitis connumerat, l. quæ fortuitis. C de pig.

ADGRESSVS prædonum, impetus, inſultus, rapina, & prædatio, adgreſſura, eidem, l. ex facto, 17. § ſi quis autem. ff. ad S. C. Trebell. Prat. Briſſ.

ADHÆC, pro Præter hæc cap. verum §. adhæc. 36. diſt. c. cupientes. §. adhæc de elect. lib. 6. Aliquando exponitur pro circa hæc: vt per Archidiaconum. cap. vno circ. finem. de relig. domib. li. 6. Aliquando adverbialiter & continuatiue ponitur, l. 1. §. Adhæc, Cod. de annal. except. §. adhæc, de pace iuramen. firm. in feud. Alb.

ADHÆRENS alicui, vnus ſpiritus eſt cum eo, c. damnamus. de ſum. trin. Alb.

ADHÆRENTES qui dicantur, vide ornatiſſime per Felinum in rub. de treug & pac. in 5. col. verſ. 5. declaratio & an adhærens vtatur eodem iure, quo ſuus principalis, vide pulchre per do. And. Barbat. conſilio, 38. per totum: maximè in col. pen. in fin. in 1. volum. & Adhærens an veniat cum adhærentibus, vid. eundem Barb. in conſil. 11. in 11 & 16. col. in 2. volum. Alb.

ADHÆRENS, connexum, contiguum. & acceſſorium, quomodo differant, explicat Alber. in l. quæ religioſis ff. de rei vendic.

ADHÆRENS cauſæ pro ſuo intereſſe, non cenſetur noua perſona, ſed eſt adminiculum ad eandem cauſam: ita ait Ioan. Bapt. Ferretus conſ. 385. n. 8. li. 2. Ioan. Fr. Decian.

ADHIBERE, h. e. præſtare, dare, apponere, adiungere, facit, l. qui venenum, ibi: quia eo nomine omne continetur, quod adhibitum, eius cui adhibitum eſſet, naturam mutet. de verb. ſign. Sic Adhibere diligentiam, Adhibere morem, l. illud, ff. de per. & comm. Adhibere procuratorem debet minor, ſi conueniat debitorem

Digitized by Google

debitorem vt ei soluatur pecunia: i. afferre, adducere, adiungere l. ait prætor. §. 1 ff. de minor. ibi. Rebuff.

ADHIBERE pro accipere, admittere, l. fin § hac actione, ff. naut. caupon. stabular. ibi: culpæ scilicet suæ imputaturus, qui tales adhibuerit. Rebuff.

ADHIBERE etiam testes dicitur, qui adsumit, admittitve apud Arcad. l. 1. §. 1. de test. ib. Prat.

ADHIBERE heredem fratri, id est, adiicere l. 85 Inst. Briss.

ADHIBERE postulantem est Aduocatum causæ suæ præficere, Vlpiano l. obseruare 9. § 4. de offic. proconsul.

ADHIBERE metum, inferre incutere metum.

ADHIBERE vim, est vim afferre, siue cogere, Adhibere dolum. l. 6. com. vtriusque iudic. Adhibere fraudem, calumniam, est vti in negotiis agendis dolo, fraude, calumnia: siquidem huius verbi significatio fere per verbū vtor declarari potest. Spieg.

ADHIBERE ad satisdandum, est fideiussorem dare, Paul. l. de die §. 1. ff. qui satisd. cog. Prat.

ADHIBERE qui stipuletur, i. cuius nomen stipulationi inseratur vel adiiciatur. Briss. ex li. ff.

ADHIBERE, pro conuocare, citareve. Vlpia. l. nam ita. de adopt. Adhibitis etiam qui contradicerent, id est, qui læderentur confirmatione adoptionis. Spieg.

ADHIBERE ad actum aliquem, siue in ius vocare, Vlp. l. nam ita diuus. ff. de adopt. quo sensu vtitur sæpe M. Cicero. Prat.

ADHIBERE, reiterare interpretatus est Damasus pontifex c. per illicitam 1. q. 7. atque ita accipi debet in c. ventum 1. q. 1. Prat. Ad honorem Prætoris venire: Vide in l. ius autem ciuile, de iust. & iur. item Old. in restaur. polit. Spieg.

ADHVC, i. vsque in præsentem diem, vel huc vsque, l. post rem, de transact. ibi: quia adhuc lis subesse possit, transactio fieri potest.

ADHVC nondum pro nondum, Briss. in parerg.

ADIACENTES, i. confines, in Auth. de sanct. episc. § si autem.

ADIACENTIA possessionum quæ sint, vide not. l. 2. C. de bon. vacant. lib. 10 l. libertinorum. § chartis, de leg. 3. Interdum in singulari adhærentiam significat, vt attestatur Alber.

ADIACENTIA, quæ alicui rei mobili, puta domui fundove, cohærent Sic adiacens prædium, quasi iuxta iacens & adhærens, leg. 1. §. ex incendio, ibi, proinde si ex adiacentibus prædiis, ff. de incend. ruin. naufr. l. si finita, §. sed etsi plures, ff. de dam. infect.

ADIECTAMENTVM, l 242 ff. de verb. sig. Briss. in parerg.

ADIECISSE pro vendidisse interpretantur apud Paul. in l. 2. §. tueor. ff. pro emptor, Spieg.

ADIECTIO pretij additamentum, i. cum quis rei venditæ intra præstitutam diem precium, vel pecunia vel qua alia ratione, adauget, l. 10. & 11. §. fin. de in diem addict. l. 41. de rei vin. quæ vsurpatur non solum in priuatis venditionibus, sed & publicis, quæ fiunt sub hasta, aliisque solennibus adhibitis. Hanc Gall. appellāt Enchere, i. precij rei sub hasta vendendæ & addicendæ augmentum. Hinc tit. C. lib 10. de fide & iure hastæ fiscalis, & de adiectionibus: Sic enim eo loco legendum Vet. lib. confirmant. Græci adiectiones ὑπερθέσεις vocant. Prat. vid. infra, Adiicere interdum.

ADIECTIO dominij, acquisitio eius est, quæ sola legis autoritate defenditur.

ADIECTIO bonorum, vbi proprie non est hæreditas, sed sola principis autoritate quis pro hærede habetur, §. 1. & in rubr. de eo cui libr. causa bona addic. Sic

ADIECTIO pignorum in causam iudicati captorum, cum domini consensu, non expectato iudicis præcepto, venduntur l. à diuo Pio, §. si pignora ff. de re iud. Corras. l. seruitutes. 4. num. 16. ff. de seruit.

ADIECTIONE familiarum, cuius meminit Tacitus lib 17. facultatem accipi concessam extraneis, vt se in familias Romanorum inferrent. & adiicerent, hoc est. vt iis qui vellent, concederetur ciuitas Romana, dum in alicuius ciuis nomen gentemque transirent, tradit Connan. lib. 2. cap. 7.

ADIECTIONES Iustin. Inst §. fin. de succes. liber. accipere videtur pro modis Rom. ciuitatis, familiarum que Romanarum ius assequendi, si Alciato credimus: qui tamen non negat, eo in loco Accursij interpretationem probabilem esse, vid. c. 17. lib. 1. Prat. Spieg.

ADIECTVS, vide mox infra.

ADIICIALES cœnæ: Lege septemuiri.

ADIECTVS alteri stipulari non possum, ita vt alteri illi ex stipulatione mea acquiratur obligatio, sed vt alteri illi soluatur, hoc stipulari possum. Is vero in cuius personam solutio cōfertur, vulgo Adiectus dicitur: Et huic solui debet, non hæredi ipsius: quia Adiectio illa est personalissima. vid. Vult. commē. Inst. de inutil. stip. §. 3. n. 2. 3. 4. & seqq. itaque adiicitur hoc significatu is cuius persona non acquirendæ obligationis, sed solutionis tantum gratia, stipulatione comprehenditur. Briss.

Adiectus fundus intelligitur quando melior allata est conditio, l. quod autem, de in diem addictio.

ADIGERE, vid mox infra.

ADIICERE in diem est rem penes emptorem collocare, hac lege. nisi quis intra diem certam meliorem conditionem attulerit, Cuiac. d tract. 3. ad African fol. eod.

ADIICERE est pacisci de adminiculis & accessionibus, & vt Iustinianus loquitur, pedissequis emptionis. salua & integra emptionis substantia, Cuiac. 14 obseru. 18 Gothofr. ad l. 72. in pr. de in diem addict.

ADIICERE pro consentire, notat Spieg

ADIICERE est quasi iuxta addere: verbū enim adiicio idem est, quod adiungo addo. Sic adiici dicitur qui alicui cohæres adiungitur, l. 7. ff. famil. ercisc. l 89. ff. de hæred. instit vnde adiectus hæres, pro cohærede, in eundemque sensum adiungendi & adhibendi verbis IC. vtūtur l. 6. l. 85. & l. 14 in fin. ff. de tut. codic. Briss. Adde Cuiac. tract 3. ad Afric fol. 34.

ADIICERE interdum valet meliorem conditionem adferre, auctarium adiicere, & omnino addere aliquid ad pretium, plurisq; licitari. l. 7. ff. de in diem addictio. Inde Adiectiones pro incrementis & additamentis pretij, licitationibusque quibus aliquid ad prius pretium adiicitur. l 4. l. 10. l. 11. § pen. l vl. l. 15. ff. de in diē addictio. Sic adiectiones admittere in l 21. in fin. ff. ad municip. quas vulgo dicimus Encheras recipere: notauit Ant. August. lib. 2. Emend. c. 3 Adiectus dicitur qui obligationi solutionis gratia adiicitur l. 59 ff. de solut. veluti si sibi aut Titio dari quis stipuletur. Nam Titij persona in hoc tantum cōprehēditur, vt ei recte soluatur, l. 56. § qui sibi ff. de ver. obl.

ADIISSE videtur tacite, qui petit tempus ad deliberandum: nisi repudiet: olim secus fuit, l 19. C. de iur. deliberand. l. 69 de acquir. hæredit. Gothof. ad l. 23. § 14. ibi: si non recusauerit, C. de iure deliber. vide ADEO, ADIRE.

Ἀδικία iniustitia, Instit. de iniur. in prin.

ADIMENDI verba, qualitatem, & modos vide in tit. de adimēd. legat. Quando lex adimit libertatem, pro non scripta habenda est, Terentio Clementi l. vnic ff. de adempt. libert. vide PERTINERE.

ADIMI nihil potest, quod non antea datum est. vide Alciat. 33. præsumpt. 42 Gothofr. ad l. 7. C. de codicill.

ADIMPLERE verbum rarissimum, quo Imp. vsus est Instit. de contrah empt § ita tamen & in l. 8 § 1. C. de codic. Idem quod impleo. Spieg.

ADIMPLERE creditorem est soluere creditori, vid. l. 4 C. de conuen. fisc. debitor. lib. 10 Gothofr. ad l. 43. § 1 ibi, curatorem ad. implere ff. de administr. & peric. tut.

AD INSTANTIAM: istæ actiones sonant, quasi diceretur, ad petitionem seu preces alicuius: & hoc facit maxime pro instrumentis & actis iudicij, in quibus dicitur, ad instantiam talis promisit, vid. Fel in c. cum M. Ferra. col. 2. v. no. 2 de const.

AD INSTAR etiam apud Iurisconsultos legimus. Alb. Seruius dici negat ad instar. Beroaldus item apud Apuleium monuit nos simpliciter dicere Instar. Vlp. ait, Publiciana ad instar proprietatis, non ad instar possessionis respicit, l sed & si res ff. de public. in rem act. vide Instar. Spieg.

ADIPISCI iudicium siue ius, est ius obtinere. Prat.

ADIPISCI dominium. l. 8 C. de bon. autorit. iud. possid.

ADIRE iudicem, arbitrum, magistratum vel pro tribunali, vel per libellum: i. accedere. Briss. Prætorem, vel ad prætorem in ius adire, Briss. ex Cic. & l. 6. de feri Hinc aditio prætoris. Briss.

ADIRE hæreditatem, est amplecti & agnoscere seu admittere hæreditatem, accedere ad hæreditatem, & vt Græci dicunt προσελθεῖν τῇ κληρονομίᾳ.

ADIRE bona, idem fere l. 1. C. de testa. mil. Recta via; solenniter, adire hæreditatem, i. ad successionem accedere l. 5. C. de iur. deliberan. & alibi. Etiam subire hereditatē dicit Paulus, l 181. de reg. iur. Briss. Adire hæreditatis institutionem, nomē, testamentum. vid. Cuia. 7. obs. 18 & Gothof ad l 1. C de test. milit.

ADIRE autem hereditatem censetur, qui declarat se heredē fore: quod fit aut verbis & nuda contestatione, aut re ipsa, & facto aliquo, quo se bona mortui apprehendere testatur: nempe si filiusfam. se immisceat bonis paternis: vel extraneus in defuncti bonis, se tanquam dominum gerat, i. ea faciat, quæ dominus quisque in rebus suis facere solet, l. pro herede. l. gerit. l. ratio l. per procurator. de acquirend. hered. Gxd. de verb. sig & Briss. lex.

ADIRE videtur, qui aduersus testamentum patris mouet querelam falsi l. 14. ff. de bonor. possess. Gothofr. ad l. 3. C. de repud. vel abstinend. hered. vid. supr. Adiisse.

ADIRE, pro immiscere, l. 1. C. si tut. vel cura.

ADIRE hereditatem ac pro herede (id est) pro domino se gerere, fere idem. Aditionem tamen à gestione pro herede, à parte distinguit I. C. in l. si qui mihi §. sed quid ff. de acquir. hæred. & in l. eum qui. ff. eod. titul. vt annotat Goueanus lib. 1. variar. lect. c. 25. Proprie autem adire & cernere hereditatem, item pro herede gerere, dicuntur alieni seu extranei heredes, qui alias heredes non sunt: at sui & necessarij dicuntur se immiscere. Ideoq; hæc separantur. l 3. fin l. 4. Quib. ex caus in poss. eat. l. 7. §. restitutus. de min. Extraneus enim alio ad alienem familiam adibat: At filiusfam. non alio ibat, sed permanebat

Digitized by Google

neque aliud quippiam noui cœptabat, nisi quod, quas res antea non omnes attigerat, earum se liberæ administrationi immiscebat. Hot. vid. infra Aditio.

ADIRE hereditatem & bonorum possessionem petere, Paul. æquiparat, l. is qui de leg. præstan. tametsi Aditio hereditatis; quia illi è ciuili iure origo, perpetua est. l. licet. C. de iur. delib. Bonorum vero possessio, quia à prætore causam habet; temporaria est. Nam prætoris officium angustiore clauditur tempore. Hinc filius sine patris iussu potest agnoscere bonorum possessionem: adire autem hereditatem non potest, nisi scrutata patris voluntate, cum facile peti possit, non exclusa spatio temporis. Hæc est germana ratio diuersitatis inter aditionem hæreditatis, & bonorum possessionem. Prat.

ADITIO, mox infra.

AD irritum reuocare. l. 7. C de restit.

ADITES vocitantur atrici à I. C. atque liminarchæ fœminis excubantes, fœminæ dicuntur atricæ Plautus: similiter tum atrica clementer non fota est inquit, munere occupauit. De his atricis hæc Maro: Armiger ante fuit: fidusq; ad limina custos. Seruius 9. Æneid. interpretatur. Æditnus fuit, ingenti honore, illic enim & epulabantur, & Deos colebant; census autem omnis illic seruabatur: quod & Plautus docet in Asina. in qua inducit Sauream seruum Atriēem in tota familia plurimum posse. Hi principis limen curabant: ad limina, quemadmodum ad pedes: à memoria, à libellis, à pugione, vocitantur à Luciano lib. 2. de Asino aureo. Ioh. Baptist. in comment. epist. Sidon. Apollin. ad Agric. lib. 1.

ADITIO hereditatis, est species q obligationis, l. 5. C de her. act.

ADITIO quandoque simpliciter ponitur pro aditione hereditatis. Briss. ex ll. ff. Theophilo hereditatē acquirere, in extraneo dicitur aditio: in necessariis immistio. Et hæreditatem nō admittere in extraneo dicitur repudiatio: in necessario, abstentio. Heius Aditionis, seu adeundæ hæreditatis via, duplex in iure est: vna antiquior, vt scilicet Institutus secū deliberet, an heres esse velit. idq; certo temporis spatio: & interim dicebatur cernere, nempe an expediat hereditatē adire, nec ne: quæ via tantum patebat extraneis. Altera recentior & amplior, omniumq; heredum, seu extranei sint seu necessarij, communis, vt videlicet instituti, deliberatione omissa, statim sine periculo adeant hæreditatem, inuentario scilicet legitime facto. Vult. in comment. Instit de hæred. qual. §. 6 n 5. 6.

ADITIONIS dies qui dicantur, vid. Gothofr. not. ad l. 2. ibi: spatium centum dierum. C. qui admitti ad bonor. possess.

ADITVS domus, est anterior pars, fine introitus, l. si cuius, §. sed si. ff. de vsufr.

ADITVM alicui præstare, & redimere, i. accessum, transeundi ius. Aditus ad sepulchra, i. eorum adeundorum ius. Ergo Aditus ab itinere. & via separatur Briss. ex ll. ff.

ADITVS iudicialis l. 15. C. de iudic.

ADITVS iudex, vt aditus præses prouinciæ, non male legitur in l. 7. & 16. C. famil. erciscund. Hot. in præfermiss.

ADITVS per obreptionem, leg 5. C. quomod & quand. iud.

ADIVDICARE est rei dominium iudicio attribuere (id quod in actionibus mixtam causam habentibus Iudici permittitur) seu iudicio peracto, rem controuersam actori addicere. notat Alciat. de verb. significat. *Zuerkennen, Zusprechen*: cui contrarium est abiudicare, *aberkennen, absprechen*. Sic rem huic adiudicare, & ab illo abiudicare. Hot. Prat. Adiudicare bona fisco, l. 39. de iur. fis. Briss. Porro adiudicare pignus, addicere, & in solutum dare, quo differt, ex veritate textuum excutit acute, &, vt solet, fideliter Zas. in l. à diuo. ff. de re iud. Spieg. l. 21. de annu. leg. præses prouinciæ adiudicat ea Reip. i. iudicio attribuit, assignat, propria esse decernit. Hot.

ADIVDICARE causam alicui, est secundū aliquē iudicare. Hot.

ADIVDICATIO est modus acquirendi dominij, earum rerum, quas defunctus habuit, & quæ adiudicatæ sunt: ac proprie habet locum in iudiciis diuisoriis. Vlpian. l. 2. ff. fin. reg. Iudici, inquit, fin. regund. permittitur, vt vbi non possit dirimere fines, adiudicatione controuersiam dirimat. Spieg. Vult. ad fin. §. de succeff. sublat. & ad §. quædam actiones. 18. nu. 17. de actio comment. Inst.

ADIVDICATIO necessaria, emptio voluntaria, Paul. in l. si pignori. ff. famil herciscund. Adiudicationes prætor tuetur, l. inter. § si. famil. erciscund. ibid.

ADIVDICATIO, i. condemnatio. l. licet. fi plures, vbi glos. ff. de procur. Ioan Fi Dec.

ADIVNGERE se consortiis ancillarum. l. 8. C. de seru fugit. Adiungere tutores curatoribus: Adiunctiones fundo applicare. Briss. ex C. & Iul. Paul.

ADIVNCTVM cedit subiecto, tanquam digniori, aut coninenti, sine quo consistere nequit. Secus est ergo, si subiectum vile sit Adiunctum vero pretiosum. Ita tabula vilis cedit picturæ pretiosæ: charta vilis scripturæ. Vul. comment. Instit. ad § 13 & omnino 23. de rer. diuis.

ADIVTOR idem est quod Actor. §. fin. Instit. de curat. l. solet. ff. de tutelis.

ADIVTOR tutelæ dicitur, quem (vt scribit Pompon.) solet Prætor permittere tutoribus constituere iis, qui non possunt sufficere administrationi tutelæ: ira tamen, vt cum periculo suo eum constituant, leg. solet, 3 ff. de tutelis. Prat. Briss.

ADIVTOR pro scriniario ponitur, l. nulli. C. de num. & act. lib. 12.

ADIVTOR Cornulariorum (alij Corniculariorum) vacationem munerum grauium habet, l. vlt ff. de iure immunit. Cornulari) qui sint, vid. infra suo loc. erant & adiutores Quæstoris

ADIVTORES Quæstoris *βοηθοὶ ἡγεμονικοὶ*, de quibus N. 26. ministri quæstoris, quos sibi ex scriniis memoriæ, libellorum & epistolarum, elegit propositis sacrosanctis Euangeliis. Officium quæstoris dicantur Nou. 120 vid. Nou. integram de adiutoribus. Prat.

ADIVTORES Notitia Romani Imperij numerat inter officia Præfecti vbi l. per hanc. C. de aduoc diuers. iud.

ADIVTORES olim officiis, leuandi laboris causa, dabantur, qui his vel ægritudine præpeditis, vel multitudine negotiorum obrutis, opem ferrent, l. 10. C. de numerar. lib. 12. l. 3. C. de diuers. offic. lib 12 & in Notitia Imperij Romani persæpe Adiutores factæ memoriæ, l. 3. l 14 eod. tit. Adiutores magistri officiorum. l. 5. C. de princip. agen. in reb. lib 12. Adiutor vrbani officij apud Symmach. lib. 1 epist 12 & Adiutor primicerij tribunorum notariorum in Notitia, quæ subiecta est Nouellæ 8. Briss. in prætermiss.

ADIVTORES Ducum. l. decimaoctaua § 5. C de re milit. lib 12.

ADIVTORIVM diuinum, flebile, vltimum, ex ll. C Adiutorium quis præstare dicatur, Canonistæ indicant. in c. vlt. extr. de homicid Spieg.

ADIVTRIX legio prima. Adiutrix cognomentum legionis Romanæ. Spieg. Bius meminerunt Iul pp in l. vltima. C. de appellatoribus præfect præt. & l. vlt. C. de castrens. pecul. lib. 12. in qua, Adiutrice nostræ Reipubl. pro Adiutrice nostra, vulgo perperam legitur. Briss. in prætermiss.

ADIVVÆ qui erant, disces ex Notitia Imperij Rom.

ADIVVARI auxilio: exceptione: replicatione: rescripto. Lex adiuuanda interpretatione Adiuta negotia. Briss. ex ll. & C.

ADIVVARE, pro adminiculari, apud Paul. in legitima. ff. de pact. in vsib. fend. denotat opem ferre, & auxiliari. Est autem adiuuare, vt Nonius inquit, cum voluptate intueri, delectari, accendi, & de rebus nouis, magnis, insolitis, & inusitatis dicitur. Drosæus in methodo iur.

ADIVVAVERIT pro adiuuerit, in l. 15 § 1. ff. de manumiss. test. Briss. in parerg.

AD libertatem vindicta manumittendo, perducere, l. filius. ff. de dolo malo. Spieg

ADLECTOS etiam dici putat Varro lib. 5. de ling. Lat. qui in collegarum locum suppositi sunt. Prat. vid. infr. Allecti.

AD limina seruus. pro atriensi. Bud.

AD manus nummos non habere, venuste dixit Africanus in l. tutor. ff ad SC. Velleia. pro eo quod & non minus elegans est, pecuniam ad manum non esse, vulgo aiunt, in promptu non esse. Spieg.

AD manum seruus is dicitur, cuius manu ad literas scribendas princeps aut quinis alius vtitur: estque idem qui & à manu & Amanuensis dicitur. Spieg At hæc duo differre doctissimus Turnebus annotauit lib. aduers. 5. cap. 11 vbi amanuenses serui sunt à manu, qui excipiunt & scribunt. At serui ad manum alij sunt, vt apud Cic. lib 3 de orat & apud Liui. Inde ad manum cantari histrionibus cœptum. Nam ad manum significat, quod præsto est, quod in promptu, quod paratum est.

ADMENSVM vinum ridicule interpretantur pro vino ad mensam vendito: tametsi Holoand. annotat, alias deesse hæc verba, in l. si per emptionem. ff. de peric. & commod. rei vend. Est autem admensum vinum, idem quod simplex mensum.

ADMENSVM opus. Admetiri oleum metretis: vinum amphoris: triticum modiis. Admetiendi dies. Briss ex ll. ff.

ADMETIRI, verbum passiua significatione ponitur in l. 35. §. pe. ff. de contr. empt. & l. 36. ff. locat. Briss. in parerg.

ADMINICVLVM, adiumentum. Proprie dicitur sustentaculum siue fulcimentum rei alicuius, vel sine quo res non subsistit, l. instrumenta. C. de prob. Spieg. Prat.

ADMINICVLVM æquitatis, adminiculum alienum, appellationis, prouocationis, ex ll. C.

ADMINICVLA, vid. d. l. instrumenta. & l. 2 §. 1. de const. pec. l. 1. si vsusfr. per.

ADMINISTER, i. magnus & præcipuus minister, vox Cic. familiaris. Ad enim habet vim intendendi.

ADMINISTRARE, idem est quod gubernare, gubernationem habere vel gerere, tutelæ vel curæ officium sustinere, l. 22. C. si ex plurib. tut. vel cur. Sic

ADMINISTRARE tutelam, l. 10. Cod. de arbitr tutel. Et administrare curam, l. 2, 4. C. de hered tut. vel cur. l. 14. C. de administr. tut.

ADMINISTRANDI, sui patrimonij liberam potestatem habere, vid l. 2. C. de his quib. vt indig.

ADMINISTRATIO libera quæ sit, vid. in l. filiusfa. ff. de donat. admi-

Digitized by Google

administrationem rerum liberam, qualem dominus habet, procuratori commissam, barbari altam & bassam vocant. Ex Old.Spieg.

ADMINISTRARE actum, actiones, annonam, argentariam, bona paterna, res pupilli. Briss. ex ff.

ADMINISTRARE alteri, pro distribuere & impartiti: sic heres fideicommissum administrat. Briss ex ll.ff & C.

ADMINISTRARE dicitur, qui quid alij restituit. l.si par.10.ff.de inoff test.l.3.ff.ad l.Falc.Prat.

ADMINISTRARE tacitum fideicommissum, est incapaci accõmodare tacite fidem de restituendo. Gotho.ad l.3.C.ad l.Fal.

ADMINISTRATIONIS appellatione apud Canonist. continẽtur tantum ecclesiastica officia, nimirum, exemplo tutoris, qui administrator in iure nostro appellatur, dicitur que habere officium, l.alienam.C. de procur.Spieg.

ADMINISTRATIO est gubernatio rerum, tutela vel cura, l.5.C. de magist conuen.l.11.C.arbitr.tut.

ADMINISTRATIONEM transferre ad curatores.

ADMINISTRATIONEM peragere.

in ADMINISTRATIONE tenere aliq.

ADMINISTRATIONIS periculo conueniri, l.3.C.de in lit.dand. tutor.& alibi.

ADMINISTRATIONIS periculo non subiicitur curator in litem, Gothofr.ad d.l.3.

ADMINISTRATOR is est, qui rerum publicarum, seu temporalium curam gerit: at magistratus, qui iurisdictionem exercet, Azo. C.de administ.reip.lib.10 in rubr.

ADMINISTRATOR piarũ actionum, l.46 § 3. C. de episc & cler.

ADMINISTRATORES in iure nostro dicũtur maiores magistratus: quod illi solam meri imperij administrationem habeant, quæ vox eum comprehendit, qui alieno nomine, non proprio agit, vt attestatur Accursius in rubric.de administr. reipublic. lib 11 C Quod & iuramenti formula probatur, qua iurant magistratus, occasione traditæ administrationis fidem se Cæsari seruaturos.in auth.Iurisiu.quod præest.Spieg.

ADMINISTRATORES ciuitatis, curatores dicũtur, l.præses. C. de transact.per l.3 ff.de admin.rer.ad ciuit.pertin Hi sunt qui ciuitatis negotia gerunt & administrant, quorũ officium explicatur ff.de admin.rer.ad ciuitat. & C.eod tit.lib.11.Prat.

ADMISSIO pro permissu: quemadmodum admittere, pro fieri sinere, nonunquam vsurpatur.Spieg

ADMISSIONVM officium in l.2.C.de priuile.eorum qui in sacr. pal.lib.12. C. quod sub dispositione Magistri officiorum ponitur in Notitia Imperij Rom. Admissionales dicebantur, qui principem adoraturos admittebant, in l.vlt.C.de diuers.offic. lib.12.Lamprid.in Alex.Salutabatur vero quasi vnus de senatoribus patente velo, admissionalibus remotis, aut solis his, qui ministri ad fores fuerant; cum antea salutare principem non liceret; hodie Camerarij vocantur. Admissionum etiam magistrum legimus apud Vopiscum in Aureliano.Briss.in prę termiss.

ADMISSIO bonorum possessionis, l.vlt.C.vnde legit.

ADMISSARII equi apud Columel.eod.c & Plin.lib.28.cap.15. sunt ad initium electi. Et

ADMISSVRA apud eundem Columel.eod.c. & Plinius lib.10.c. 12. Nec, inquit Columella, admissuræ tempora seruantur. Briss.Prat.

ADMITTERE bona, id est, agnoscere. Admittere ingredi volentem, pro suscipere, recipere. Admittere socium, id est, assumere. Admittere excusationem, i.probare, accipere. Admittere custodem, querelam, i.ferre, tolerare. Admittitur accusator, vel accusatio, sententia, i.recipitur. Admittere etiam dicitur qui facit, vt quis admittatur: sic scriptus heres hereditatem omittendo exheredatum in possessionem admittit. Delicta admittunt actiones: actio vsuras: conditio pœnam: hoc admittit ratio, & hanc opinionem animus. Verba ita admittuntur, id est, concedunt, requirunt. Briss.ex ll.ff.& C. Admittenda sententia, i.approbanda.Briss.

ADMITTERE bonorum possessionem, pro adgnoscere & accipere, in l.septima. C.de iur.deliber. l.4. C.vnde legiti. Sic admittere hereditatem, d.l.4.& l.14 §.1.C.de legit.hered.

ADMITTERE, est & missum in possessionem recipere. l.17. de damn.infect.l.3.pr.ne vis fiat.l.is cui.5.§.missus, vt in poss.leg. Briss.

ADMITTERE dicimus sola animi destinatione, l.6. C.de iur. de lib.Gothof.ad l.4.C.vnde legit.

ADMITTERE est & marem fœminæ, aut mari fœminam admouere ad initum. Spieg.Prat.

ADMITTERE in equas asinum dixit Vlp in l.53 § si quis asinum. de furt.vt & Varro apud Non.in verbo, Æquimelium.Briss.

ADMITTERE equum, pro conscendere accipiunt, vt apud Cic.in secundo de finib. Num etiam cum P.Decius se deuoueret, & equo admisso in mediam aciem Latinorum irrueret, &c. vt Budæus interpretatur. Sed Maioragius lib.11.c.7.eum lapsum existimat: eo namque loco equum admissum, non pro conscenso, sed pro cõcitato & celeri accipi debere, satis demõstrat Val.Max. sic vocem interpretatus, l 5.c. 6.de eo.P.Decio scribens: Caput, inquit, suum pro Reip. salute deuouit, ac protinus concitato equo in hostiũ agmen patriæ salutem, sibi mortem quærens, irrupit. Concitato equo, vt vides, dixit pro eo, quod Cic.habet, Admisso, Quin ipsemet Cic.rem totam aperit, dum lib.3.de Nat.Deor. loquitur in hæc verba: Rebantur enim fore, vt exercitus Imperatorem equo incitato se in hostem immittentem persequeretur, id quod euenit, &c. Ouid. 1.Metamorph.

——*vtque monebat*
Ipse amor, admisso sequitur vestigia passu.

ADMISSVM passum pro celeri, quasi seipsum Apollo ad cursum acrius concitasset, dictum esse perspicis.

ADMITTERE scelus dicitur, qui id perpetrat & cõmittit, l.diuus. ff.de offic præsid.M.Cic.pro Rabir.Rabirius, inquit, fraudem capitalem admisit.Vl.l 1 in princ ff.de off.præf.vrb.Prat.

ADMITTERE homicidium. Admittere etiam simpliciter pro delinquere.l.sputij in princ de decur.Spieg.

ADMISSVM pro delicto, crimine. Admissor, & admittens pro delinquente.Sic pro modo, mensura, qualitate admissi.Duplex admissum In admisso deprehensus.Briss.ex ll.ff.& C.

ADMITTERE vim, pro facere vim, vim inferre. Admitti vim alicui, pro pati vim.Vlp.in l.item si cum.ff.quod met.caus. Spie.

ADMODVM, i.valde, pen.correpta. Aliquando profertur accentu acuto, & tunc exponitur ad modum, i.necessitatem. l.item si fundum.in fin ff.de vsufruct.Alber.

ADMONERE, in memoriam adducere, l qui venenum.ff.de verb. significat. Interdum Admonere est monere, commonefacere. Admonester. Vnde merito admonentur magistratus diligenter custodire fugitiuos, ne euadant, l.1. § pen.ff de seru. fugit.

ADMONEMVS proprie de re, quæ nondum in mentem venit. ei, qui admonetur. Vnde apparet, interpretes non admodum recte pro corrigere, exponere, apud Paul. in §.sciendum est autem de off.præfect.vigil.tum alibi.Spieg.

ADMONERE periculi.l.1 C.vt caus.post pubert.

ADMONERE plerumq; castigare, & corripere, & percutere sonat. Corripere quidem significat in Imp.Commodi constitutione apud Modest.l.aliment.§.1. ff de agnosc.lib.iuncta l 1 de iure patro. Telo admonere, Verg lib 10. & flagello, Colum.lib. 2.cap 2.dixere: quod & Nonius adnotauit.Hoc ita Græci exprimũt νουθετεῖν, vt apud Pla.in l.νόμων, νουθετεῖν πλαγαῖς Hinc

ADMONITIO fustium pro castigatione & coërcitione Callistrato l veluti, ff.de pœnis. Græcis νουθέτημα. Tu vide, quæ de hoc scripta reliquerit I.Pollux lib.9 Onomast.Prat.Briss.

ADMONITIO protelatur, §.fin.l.2.vbi quis ager.Spieg.

ADMONITIO in l.4.§.2.C.de in ius voc.idem est quod citatio.

ADMOVERE probatione apud Vlpian.l 1.in prin.ff.de quæst.est rem argumentis compellere.Prat.

ADMOTA id est, adhibita, l.damni iniecti.ff de dam.infect.Alb.

ADNASCI, vide supr. Adgnasci.

ADNEPOS, adneptis, Græci ἀνεψιὸς, ἀνεψιὰ, ἀνεψιόω dicunt. Hi sunt abnepotis vel abneptis filius fi.12.pronepotis vel proneptis nepos, neptis, §.5 Inst.de gradib.l 1 §. quinto & l.vlt § adnepos. ff.de gradib. & adfin. Sic in inscriptione antiqua, L.Aurelius Verus Antonius Nervæ adnepos appellatur. A Nerua enim Traianum, à Traiano Hadrianum, a Hadriano Antoninum Pium, à Pio Verum adoptatum, ex historiis notum est.Briss.

AD NOMEN respondere, est comparere, ac præsto esse, cum nomen recitatur.Liuius lib.7.ab vrbe condita. Acerbitas in delectu non damno modo ciuium, sed etiam laceratione corporum lata, partim virgis cæsis, qui ad nomina non respondissent, partim in vincula ductis inuisa erat. Prat.

AD Nos pertinere intelligitur, quod competit nobis iure vel dominij, vel possessionis, vel curæ siue administrationis. argu. l.primæ § quod ait.de officio præf. et.vrb.Spieg.

ADNOTARI dicitur, qui absens in reos refertur: nam in grauioribus criminibus Magistratus, qui absentem in reos recipiebat, edicta proponebat, quibus illi denuntiabat fore, vt nisi intra annum adesset, eius bona confiscarentur: vti Martia. docet l.1.& 2.de requir.vel absent.Hott.Hinc

ADNOTARE quoque est, cum præses notat, qua quemque damnatum pœna dignum censeat, idque ad Imperatorem rescribit, l.1.ff quando appel.l 6.§.præsides ff.de interdict.& releg. l.1.§.1.ff.nihil innouand. Plinius lib.epist.10. Fuerunt similis amentiæ, quos, quia Romani ciues erant, adnotaui in vrbem remittendos.Prat.Hot.vide infr.Annotare.

ADNOTARE aliquando accipitur pro reprehendere, vt apud Paulum.l.debitor.82. § seruo.ff de legat secundo. Aliquando ponitur pro notare, l.cum mater.ff.de inoffic.testament. Prat. Nebriss.

ADNOTATIO, illa in reos relatio, l.4 ff.de requir.vel absent. Aliquando adnotatio est scriptura facta propria manu principis, l.1.C.de precib.Impr.offer.Briss.Spieg.Alber.vel, Adnotatio est rescriptum principis paucis adhibitis factum. Liubemus.C.de sacrosc.eccles.

Digitized by Google

ADNOTATIO, principis ad preces rescriptum, idque ex Valent. Imperat. Nouella edocemur tit. de homicid. casu fact. versiul. merito ergo. Adnotationis hoc sensu frequens mentio est in C. Iustin. in l. non aliter. 9. C. de palat. sacr. larg. lib. 12 l. 5. C. de emendat. proping. Prat. vide ANNOTATIO.

ADNOTATIO fit ad libellum breuiter adnotato nomine principis. Gothof. ad l. 6. C. si contra ius vel vtil. publ.

ADNOTATIO quandoque est actus, qui sine testibus expeditur, l. instrumenta, & ibi gl. C. de probat. Briss. Spieg. vide infra Annotatio.

ADNOTATVS censibus, in l. quisquis. 16. C. de episc. & cler. idem qui Adscriptitius. Nam in l. si quis. 20. C. eod. censibus adscriptus appellatur. Hot.

ADNVMERARE, vide Annumerare.

ADNVTIVVM vet. gl. κατανεύοντα, pro affirmatione sumitur. Cui opponitur Abnutuum, de quo suo loco.

ADOLESCO Festo lib. 1. est ætate progredi, & crescere Nonio, quo sensu vsus est Vlp. l. 3. §. si duo impuberes. de Carboniano edict. ff. Prat.

ADOLESCENS dicitur, qui pubertatem egressus, l. Aurelio. § 1. ff. liber. lega. Adulescens sæpe legitur in Pandect. Florent.

ADOLESCENTES sunt puberes tutela liberati. Briss.

ADOLESCENS & pupillus æquiparantur furioso, quia non recte intelligunt, l. diem proferre. §. coram. ff. de recept. Spieg.

ADOLESCENS à nostris dicitur, qui inter annum decimum quartum & vicesimum quintum ætatem agit. Nam ante decimum quartum pupillus appellatur. Hinc tutelas rem pupilli vel adolescentis saluam fore, lib. ff. 46. vid. ætatis gradi otom.

ADOLESCENS & iuuenis Caio idem. l. patri ff. de minor. b. Spieg.

ADOLESCENS, i. adultus, l. 1. C. qui muner. tutel. l. 2. de excus. tut. l. 1. C. quando ex fact. tutor. l. 1. C. de adm. tut.

ADOLESCENS, qui moribus & solertia præditi sunt, tametsi legitimam ætatem nondum expleuerint, anno tamen vigesimo possunt impetrare veniam administrandarum rerum. l. 2. in prin. C. de his qui ven. ætat. impetr. Alioqui prætor opem pollicetur eis, ceu minoris annis 25. Et ideo in hanc vsque ætatem adolescentes curatorum auxilio reguntur: nec ante rei suæ administratio eis committi debebit, quanquam bene rem suam gubernantibus, teste Vlp. l. 1. de minorib.

ADOLESCENTIAM, quæ pubertas est, Iurisconsulto placuit à 14. anno sumere initium, vigesimoquinto perfici, l. non aliter. §. 1. ff. de leg. 5. cum simil. Prat.

ADOPTARE est quem in filium adsciscere. Sed & ad alios pertinet, qui adsciscuntur: vnde adoptare administros, dixit Varro lib. 4. de ling. lat. Prat.

ADOPTIO, vide infra Adrogatio & Arrogatio.

ADOPTIO generatim definita, est legitima alicuius in locum filij electio. Vult. comment. Inst. ad pr. ff. de adopt. & ad t. de acquis. per arrogat. n. 3.

ADOPTIO (ait Theoph.) est actus legitimus, naturam imitans, ad eorum, qui liberos non habent, solatium inuentus, §. 1. Instit. de adopt. Recte ait, Naturam imitans. Adoptio enim in his personis locum habet, in quib. natura locum habere potest, l. 16. de adopt. potest ergo quis filium habere, adoptando sc. quem non generauit: qui tamen omnino generare nequit, is & adoptare nequit.

ADOPTIONIS origo antiquissima est. Non solum enim apud veteres Romanos in vsu erat, vt ex A. Gell. lib. 5. cap. 19. liquido constat, sed & apud Græcos, vt ex Plutarcho in Theseo liquet. Quo loco Theseum ab Ægeo in filium acceptum refert. Quã rem, inquit, Athenienses Θησεῖα appellabant. Apud Iudæos eam fuisse proditum est. Adoptionis causam esse tradunt Impp. in l. 3. Cod. de adopt. liberorum orbitatem, id est, (inquiunt) quod liberos quis non haberet. Prat. Vigl. in §. adoptiui liberi. Instit. de exhered. lib. Quo ad modum adoptandi & effecta.

ADOPTIO (ait Hot.) est actus legitimus, per quem extraneus in alienam familiam iusq; filiifam. suscipitur. Dixi, Actus legitimus, Papinian. imitatus in l. 77 ff. de regul. iur. quia non moribus, sed lege XII. Tabularum institutus est. Dixi, Extraneus, cum significans, qui suus non est: siue plane sit extraneus, siue etiam agnatus. Dixi, in ius filiifamilias, quia nullius alterius cognationis ius quæri per adoptionem potest. Est ergo adoptare idem, quod optione facta deligere, atq; in familiam suã asciscere. Olim enim adoptiui omnes transibant in familiam, vt pluribus nominibus adoptatorum cognoscitur. Moribus enim hoc inductũ fuisse apud Romanos, testatur Appian. Dion. autem lege, & de T. Pomponio Attico legimus in Epistolis Cicer. qui post adoptionem vocatus est Q. Cecilius, Q. F. Pomponian. Attic. Moris enim erat, vt is, qui adoptaretur, prænomen & nomen, & cognomen sumeret familiæ adoptantis, proprium nomen in (anes) eruncque detiuans, vnde Octauius post adoptionem Octauianus dictus est: & P. Cornel. Scipio Æmilian. vt Dion autor est. Sunt etiam, qui putent, à Marcellis Marcellinos hac ratione dictos fuisse, à Iulis Iulianos, à Domitiis Domitianos, à Seruilio Seruilianos, autore Macrobio. Id quod latius explicat accuratissimus Paul. Manut. in vltim. epistol. lib. 1. famil. epist. Cic. Hinc adoptare, pro nominare, non inscite Horatius vsurpauit.

ADOPTIO (ait Gothof. ad l. 1. C. de adopt.) est legis actio. Constabat solemnitate. l. 4. C. de adopt. l. 5. C. de suis & legit. inde à Theophil. ἀπὸ τοῦ θέσθαι: non tamen refertur inter actus legitimos, l. 77. de reg. iur. Gothof.

ADOPTIO (Gothis Adfiliatio) fiebat olim per æs & libram venditione imaginaria, Gœd. ad l. 159. num. 2. de verb. signif. adde Cuiac. 7. obs. 13.

ADOPTATI à parente, in cuius potestate sunt, tertia mancipatione in iure cedebantur, & adoptante vindicabatur apud eum, penes, quem legis actio est. Arrogati, cum sui iuris sint, in alienam se potestatem tradebant: eiuique rei ipsimet autores fiebant. Hot.

ADOPTIONIS solennitas (de qua in l. 4. C. de adoptionibus l. 13. C. de probat.) hodie apud nos abolita est. Nec quenquam mouere debet, quod imaginem quandam adoptionis obseruamus in iis, quos loco filiorum alimus, atque etiam affectu quodam prosequimur, & filios appellamus. Nam Romani quoque idem faciebant, non tamen ea reputabatur solennis adoptio, vt apparet ex l. quidam cum filium ff. de verb. obl. Prat.

ADOPTATI ex tribus maribus. Sic enim legendum, vt recte cẽseret Alciatus. in l. penultima. § quæ autem de aliis. Cod. de adoptionibus, quod de patris naturalis manu in fiduciarij manum traderentur: qui deinde in manum & potestatem adoptiui patentis dabat. Vnde in l. sequent. per tres mancipationes adoptionem fieri legimus, quas Imperator Iustinianus antiquauit. Spiegel. Cæterum Alciat sententiam refellit omnium eruditorum fides, & veterem lectionem retinendam esse, legẽdumque ex tribus maribus, censet Connan. lib. 2. cap. 15. nu. 13. licet qui ex tribus maribus adoptati dicãtur, certi nihil adferri possit. Schar. Porro differentia quædam adoptatorum hoc loco notanda. Adoptantur sæpius, qui natura prius filij non fuerunt, & Transiati dicuntur: interdum qui fuerunt, sed exierunt, & tunc Redditi appellantur. Ita distinguitur in l. filio. ff. de lib. & posth. quæ differentia varios habet effectus iuris, vt in suis locis videre est. Sch.

ADOPTIONIS species duæ sunt: fit enim aut per prætorem, seu magistratus authoritate, aut per populum, seu rogatione lata. Illa adoptio dicitur (seu adoptio specialis) hæc arrogatio. Idem ergo nomen hic & genus est, & species sui ipsius, l. 1. & 2. de adopt. Adoptio eorum est, qui in aliena potestate sunt, & à patris naturalis in adoptiui familiam transferuntur. Eaq; apud Prætorem vel Procõsulem vel quemlibet alium magistratum, apud quem legis actio esset, fiebat, parẽte naturali filium mancipante, eo, quo Iusti. in l. vlt. C. de adopt. perstringit, ritu. Adrogatio vero est, cum aliquis patrem non habens, in potestatem se adoptiui patris dabat. Et inde Adrogatio (secundũ Caij opinionem, quæ in l. 1. ff. de adopt. & lib. 1. Inst. tit. 5. conscripta est) quod & ille qui adoptabat, rogaretur, vtrum eum, quẽ adoptaturus erat, iustum sibi filium esse vellet, & ille qui adoptabatur, rogaretur, vtrum id fieri pateretur. Gell. vero inde dictam Adrogationem lib. 5. Noct. Att. c. 19. tradit, quod non nisi rogatione ad populum lata fieret, in hæc verba; Velitis iubeatis Quirites, vti Valerius L. Titio tam iure legeque filius fiat, quam si ex eo patre matreq; familias eius natus esset, &c. Constat plane apud populum Adrogationes olim factas non Gellij modo, sed & Vlp. testimonio in Instit. tit. 8. Ratio vero adhibendi populi, quantum ex Cic. colligo, illa fuit, quod iure à maioribus prodito libertatem nemo ciuis amittere sine populi autoritate poterat. Verum translato populi in principem imperio, principali exinde autoritate Adrogationes fieri cœpere, l. 2. ff. de adopt. l. 6. C. eod. § 1 Inst. eod. Briss.

ADOPTIVIS liberis opponuntur naturales ac veri. Adoptiua soror, mater, familia, cognatio. Filius est in adoptione, habetur in adoptionem. Adoptare autem & in filij & in nepotis locum licet: & in nepotis quidem locum, etsi filium non habeat adoptans. Vult. comment. Inst. ad §. 3. nu 12. de adopt. Briss. ex Inst. & ff.

ADOPTATIO idem quod adoptio, sed in vsu rarissimum. Spieg.

ADOPTATITIVS ex filio adoptato natus. Festo lib. 1. Hot. De tota adoptionis doctrina accurate Vult. comment. Inst. ti. de adoption. Adoptione ex vna parte acquiritur, & ex altera dissoluitur patria potestas, ait Vulteius d. loco ad §. 1. n. 1. & ad §. 3. n. 1. & ad tit. quib. mod. ius patr. pot. fol. §. 6. n. 1. quod tamen distinctione limitatur, dict. §. 1. & 6. Et cum adoptio sit modus acquirendæ potestatis patriæ: hinc ij qui in potestate liberos habere non possunt: adoptare non possunt: vt peregrini, fœminæ, qui ipsimet sunt in potestate, vt seruus item furiosi: tutor vel curator fidei suæ commissos. Deinde cum adoptio naturam imitetur: hic qui per naturam filium habere nequit; adoptare nequit, vt infans, impubes; castratus, si scilicet à natura talis sit, vt generare nequeat. Idem ibid. d. § 3 n. 2 3. & seqq. Adoptans annis minimum 10 maior sit eo, quem adoptat. ibi. nu. 10. Seruus si adoptetur, libertatem consequitur, non ius aut nomen filij. ibid. num. 14.

Digitized by Google

ADOPTIONE, i. arrogatione imprimis testa[mento] eorum instituatur. vid. Vult. d. loc. ad ti. quib. mod. test. infir. §. 4. n. 5. Adoptiui ex effectu habentur pro consanguineis: vnde & adoptiui quandoque dicuntur consanguinei, ibid. ad tit. de legit. agnat. succeſſ. §. 1. num. 2.

ADORARE principem, eiusve purpuram, est venerari, salutare, ad principis genua accidere, genua flectere, manum labris adiuncta, & tacta deinde purpura principis, vel genua complexo, &c. l. vnic. de Comit. & Trib. scol. lib. 12. C. Sic Ammian. Marcell. lib. 21. Verum cum primitus visus, ait, adorandæ purpuræ datam sibi copiam aduertisset. Sic adorare principis æternitatem. l. 2. de fabric. lib. 11. C. Apud Herodot. Spartiatæ magni legitimum esse apud sese adorare hominem, id est, sese abijcere ad pedes.

ADORARE, iuxta Alber. impropriè dicitur adorari princeps, C. de Fabric. lib. 11. & cum salutatur. l. sancimus. C. de Consul. lib. 12. Sed ex verbis Laur. Val. c. 11. lib. Elegant. 5. satis colligimus, Adorare id esse proprie, quod humiliare se, & reuerentiam facere, vulgo dicimus: h. e. vel flectendo genua, vel prosternendo seu prosternendo corpus, venerari, *zu fuss fallen, oder ehren mit zu fuss fallen.* quemadmodum reges, principes, & præstantes viros debito honore prosequentes, vel genua flectendo, vel corpus prosternendo veneramur. Sed Iacob fratrem suum Esau septies adorabat in terra, hoc est, septies prosternendo se coram illo in terram. Monuit doctissimus quidam, Adorare, cum pro Dei cultu accipitur, expressius reddi posse à nostris per, *ein Gott tesdienst thun, oder Gott anrhren* quam per *anbetten*. Plus enim tum significat adorare, quam in formam precantis procidere, quod *anbetten* videtur proprie significare. Olden.

ADORATIONIS vetus hic est non apud Rom. modo sed & apud alias plerasque gentes ritus fuit, vt dextra manu labris admota, & ad osculum relata, capite submisso, corpus dextro versum circumagerent. Quod in adoratione ciuili (sic enim vocare liceat) nescio, quomodo nuper tandem à nobis simialis receptum est. Plinius lib. 28. cap. 2. In adorando dextram ad osculum referimus, totum corpus circumagimus: quod in læuum fecisse Galli religiosius credant. Priscus venerationis apud Israelitas gestus erat in faciem procidere. Sic Dauid in faciem procidebat, & ter Adorabat Ionathanem. Artan. lib. 4. hanc venerationem à Gyro institutam scribit, vt testatur Loach, Camerar. in Lex.

ADORATIO pro prosternatione corporis exhibita reuerentiæ ponitur interdum, vt à regibus & summis principibus in Orientalibus regionibus solet fieri: nostris enim tantum genua flectuntur. Hier. Apal. 2. in Ruffi. Qui adorant, solent deosculari manum, & capita submittere: quod Iobus elementis se fecisse negat: Hebræi deosculationem pro veneratione ponunt. Adoraturi, autem plerunque ad solis exortum, faciem conuertere solebant. Antiqui interdum adorare posuerunt pro agere, vt Festus testatur lib. 1. Ita ergo hanc legis 12. tabul. apud eundem particulam restitues: Si adorat furtum, quod nec manifestum est, duplionem luito. Vnde & legati Adoratores dicuntur quia mandata populi agebant. Fest. Prat. Vsus in eadem significatione verbo Adorare videtur in Octauio Minutius Felix: *At enim*, inquit, nos exequias adoramus, eadem tranquillitate, qua viuimus. h. e. exequias facimus, celebramus. Rœuard. ad lib. 12. tab. c. 26.

ADORATOS imbres Seneca dixit, populo optatos & salutatos, vt annotat Tunneb. 3. aduers. cap. 8. Per. Pithœus aduers. subs. lib. 1. cap. 7.

ADPLVMBATVM appellatur, quod plumbo vinctum, & alijs iunctum connexumq; est, l. 23. §. item quæcunque. ff. de rei vind. l. 17. §. castella. ff. de act. empt. l. 2. ff. de sepul. viol. Contrarium huic verbum. Replumbatum, legitur in l. 19. & l. 32. §. 1. ff. de aur. argent. Briss.

ADPLVMBATVRA & Ferruminatio, sic differunt, quod hæc per eandem materiam facit confusionem: illa non idem efficit, sed coniungit & connectit tantum: ait Paul. in l. in rem. 23 §. 4. ff. de rei vind. Hot. Prat.

ADPOSCERE, i. adstipulari, vt apud Terent. Talenta dotis adposcunt duo. Connan. lib. 6. c. 6.

ADPROBARE sæpe pro Probare. Briss. vide Approb.

ADPROBATVS fideiussor apud Caium in l. si vero. ff. qui satisd. cog. Spieg.

ADPROMISSOR est, qui pro alio fidem suam obstringit, seque obligat. 5. §. satis. de verbor. obl. quasi insuper ac præter alium promittens. Bris. Differt fideiussor, & adpromissor, seu indemnitatis promissor, qui sc. idem promittit, quod alter iam promiserat, non tamen eo animo, vt correus fiat, sed sponsor sit. 1. Adpromissor est fideiussor quidam specialis, peculiaria quædam habens, quæ in alios fideiussores cadunt. Potest enim sine mandato rei principalis à stipulatore assumi: quod in aliis secus. 2. Adpromissor conditionalis potius creditor est, quam puro obligatus: tenetur enim si nihil, aut non totum à reo acceptum sit, & olim vti potuit beneficio ordinis ex natura conuentionis. 3. Adpromissor indemnitatem in se recipiens, ab aliis fideiussoribus eo differt, quod alij absolute alieno nomine obligantur; hic vero quasi permixtim, quia etsi alienam obligationem suscipit, eique accedit, suo tamen ac propio nomine obligatur conditione euenient. 4. Per litis contestationem fideiussoris, reus principalis non liberatur: Adpromissor vero indemnitatis cum suo nomine obstrictus sit, litis contestatione reum etiam inuitum, quasi per delegationem & nominationē liberat in ea parte, qua conditio tunc extitit, vel lis suscepta fuit. Hæc Gœd. ad l. 15. n. 2 3. 4. 5. de verb. sig. alios alleg. Dissentire videtur Vult. in comm. Inst. de fideiuss. ad pr. nu. 4 5. cui adpromissor & fideiussor idem sunt: expromissor vero ab vtroque diuersus, adde Duaren. & Forn. ad l. 116. de verb. oblig.

ADPROMISSOR Hot. quoque l. si vero. sol. matr. idem est quod fideiussor. Duar. l 5. §. satis acceptio de verb. obl. non dubium esse ait, quin adpromissor pro fideiussore accipiatur: sed & Cic. eum, qui pro alio se obligat, nusquam fideiussorem, sed sponsorem potius, aut adpromissorem vocat, vt in orat. pro Roscio Amer. Notandum autem, adpromissorem seu fideiussorem verbis tantum & stipulatione obligari, l blanditus. C. de fideiussor. Nam inter absentes per epistolam aut nuntium ea obligatio non recte contrahitur, l. 1. de verborum obligat. Prat.

ADPVLSERIT, vide l. 1. §. Trebat. de aq. quotid. Briss. in paterg. pro appulerit.

ADQVIRERE, vide acquirere.

AD REIECTIONEM, l. 58 §, 2 ff. locat.

AD REM FACERE, l. 4. C. de arbitr tutel.

ADRESPONSVS, ἀνακεφαλαίωσις, responsa dans vice magistri militum. Nou. 25. c 1. in fi. Gothof. ad Nou. 24. c. 4.

AD RESPONSVM apud Impp. in l. scriniis, in notit. de palat. sac. larg. lib 12. C. & in No. Iust. Imp. ad. §. πάντα δὲ τὰ, & in edict. 13. c. 1. eiusdem dicitur, qui deputatus est à magistro militum, vt quod opus sit à cōpetenti iudice in milites fieri responsum, i. ministerium ei exhibeat: & solet iste deputari à magistro militum, eo, sub quo prouincia illa est, autore innominato interprete ad Iulian. Patricium, const. 17. c. 62. Prat.

ADRIANI constitutio de interdicta conductione alienarum rerum curialibus, l. 30 & ibi Gothof. C. de locat.

ADROGATIO & Adoptatio differunt, vt species & genus: vel vt species duæ sibi oppositæ. Adoptio enim modo genus est, modo species. Vide infr. Arrogatio, & supr. Adoptio, & Cuiac. 9. obseru. 37.

ADROGANDVM se dare, præbere. Briss. ex ff.

ADSCISCERE, ait Paul. & Festus, est Adiungere, vel adsumere: sic Adsciscere sibi suum heredem. Adsciscitur, socius, id est, assumitur. Brissonius, ll. ff.

ADSCISCERE mortem, quasi dicat, attrahere, l. 2. C. qui testam. fac. poss. vide infra Ascisceret.

ADSCRIBERE etiam est adiungere: vt eleganter lib. 3. de natur. Deor. Cic. hinc ciues & coloni adscriptitij. Spieg.

ADSCRIBI in ciuitatem, est fieri ciuem, ap. Cicer. pro Arch. Poet.

ADSCRIBERE aliquid codicillis, vel testamentis. Adscribere legatum: legata testamento: quantitates fundis legatis: se tutorem: tutorem filio: Adscribere testamentis conditiones. Briss. ex ll. ff. & C.

ADSCRIBERE sibi in testamento dicuntur, qui alieno in testamento sibi aliquid quasi à testatore attributum vel sua, vel eorum, quos in sua potestate aut parte habent, manu ascribunt. Vnde tit. de his qui sibi in test. adscr. l. 15. ff ad l. Corn. de falsi. Hot. Briss.

ADSCRIBI, id est, imputari. Sic Adscribi damnum, periculum collegæ. Briss. ex ll. ff. & C.

ADSCRIPTVS seruus coloniæ, Adscriptus libertati. Brisson. ex ll. ff.

ADSCRIPTVM, seruum pro adsignato dixit Paul in l. 54. §. vlt. ff. locat. iuncta l. 32. ff. de pig. Adscripti etiam, Festo autore, dicebantur, qui nomina in colonias dedissent, vt essent coloni, quomodo adscriptos colonos interpretor apud Liu. lib. 4. Et ad eorum similitudinem ab Impp. Adscriptitij appellantur coloniis addicti atque assignati, sic vt inde se mouere non possint, & possessionibus ipsis accedant, omniaque bona dominis prædiorum acquirant, l. 6. l. 20 l. 22 l. vltim. C. de agr. & cens. quorum conditio adscriptitia dicitur, l. vl. C. de transaction. l. 11. C. com. vtr. iud. Iustin. adscriptitium *ἐναπογράφον* vocat. Nou. Constan. 22. Briss.

ADSCRIPTITII sunt quasi serui, dominum habent, ad quem eorum peculium pertinet: cui etiam reddi solent: Inspecto fisco & aliis, liberi bonorum possessores. vid. Cuiac. ad tit. C. de agric. Gothof. ad l. 24. C. de episc. audient.

ADSCRIPTITII glebæ, ICi appellantur, qui cum agro vna seruiebant domino, & cum fundis mancipabantur alienabanturque, vt tradit post alios Torne. aduerb. 15. cap. 16. Connan. lib. 2. cap. 10.

Digitized by Google

ADSCRIPTITII veluti quidam scripti dicebantur, qui supplendis legionibus adscribebantur: hos & adscensos dicebant, quod ad legionum censum accesserant adscripti, autore Festo lib. 1. varia adscriptitiorum genera recensente.

ADSECTARI dicitur, qui tacitu. frequenter sequitur: Vlp. in l. item apud 15. §. aliud 22 ff de iniur. Adsectari verbum ad iniuriam referri potest: quod accipiendum est, si contra bonos mores hoc fiat, d. l. 15 § 23 Vnde nō inepte Festus dicit Adsectata fœmina, vel in bonā partē dicitur, velut honorata: vel in malam, quasi ad extremum periculū adducta. Prat. vid. Assectari.

ADSECTARI differt ab appellare. Appellat enim, qui sermone pudicitiam attentat: adsectatur, qui tacitus frequenter sequitur, d. §. 22.

ADSECLÆ qui, vid. Gothof. ad l. 16. § 1. C. de episc. & cler.

ADSENSVS, l 20. C. de nupt. i. consensus. Adsensus cōmodatus.

ADSENSVM nubendi commodare, l. 11 § 1 C. de op. libert. vide Assensus

ADSEQVI donatū l. 16. C. de iur. delib. pro consequi vid. Assequi.

ADSERERE arbores, in l. 7 § vlt. de vsufr. Græcis est κεντρίζειν, i. forare medullam arboris sterilis, & in eam fœcundę calamū immittere: insitionis species pro genere. Quę forma adserere prolem Papin. dixit, pro adoptare, sicut scilicet in foratione surculum truncus adoptat. Cuiac obser. lib. 11. c. 36 in fin.

ADSERERE se in libertatem, pro vindicare, liberum se proclamare, & libertatem velut prehendere manu & vindicare, Vlp. l. non solum. §. fi. ff. de iniur. Adserere ingenuitati, vel, se in ingenuitatem potius, l. 2. ff. si ingen. esse dicet. His contrarium est, in seruitutem adserere, i. pro seruo ex libertate in seruitutem vindicare. Commune enim hoc nomen fuisse, tam à seruitute in libertatem, quam à libertate in seruitutem trahentium. Priscia. lib. vlt. notat. Adserere in seruitutem, Liu. lib. 3 & Tranq. in Tiber. c 8 dixere. Et Liui. Adsertorem vocat eum, qui alium in seruitutem petebat. Briss. vid. ī. Asserere. Veteres in liberali causa manu adserere dicebant, cum in libertatem iniusta seruitute oppressos vindicabant: quæ Comicis familiaris est locutio: sed vnde ducta non satis liquet Varro lib. 5. de ling. latin. Manum in libertatem adserere, exponit, Manum prehendere, vel manu prehendere. Fest. lib. 1 Adserere manum, est Admouere. Briss.

ADSERTOR, libertatis (præsertim alienæ. Briss.) vindex, Paul. lib 5. sent. 1. & 33. in fin. & Donato in Terent. Prat.

ADSERTOR ideo admittebatur, quia is, cuius status vocabatur in dubium, videbatur ea de re per se agere non posse, sed per adsertorem tantum: ne alioqui videretur seruus egisse in dominum. vide l. 1. 2. 3. 4. C. Theodo. de liberal. caus. Paul. 5. sent. 1. § vlt. Matt. 1 ad le Quint. 5 c 2. & 48. eclo 20. περὶ φιλοχαφίων: Et Suet. in Domit. Goth. d. loc. vid. inf. Assertor, Asserere.

ADSERTOR in hoc differt à procuratore, quod adsertor sub periculo causam agit, & satis præstat iudicio sisti, & res saluas fore, quas tenet is, qui seruus dicitur, l. 1. & 2. C. Th. de liberal. caus. Et si defecerit in causa (quod non debet. l. 2 C. de adser. toll.) tenetur pœnali actione. Ista omnia cessant in procuratore. Gothofr. ad l. 1. in pr. C. de adsert. toll.

ADSERTOR hodie in causa libertatis non est necessarius. Nam ipse aut per se causam agit, cui fit status controuersia, aut per procuratorem, si ex libertate in seruitutem petatur: non si se è seruitute in liberta ē, l C. de adser. toll. quia seruus esse præsumitur, qui est in possessione seruitutis, & seruus habere ad litem procuratorem non potest. Goth. ad l. 1. C. de adsert. toll.

ADSERTIO est defensio eius, qui status controuersiam patitur. Goth. ad rubr. C. eod.

ADSERTIO, liberalis causæ iudicium, & adsertoriæ lites, quibus in libertatem quis ex seruitute ab alio vocabatur, l 1. C. eod & apud M Fab. lib. 5. c. 2. de secunda adsertione verba facientem. Prat. Briss.

ADSERTIONIS profusoriæ sunt eæ, quæ dicis causa, non strenua opera instituuntur. Goth. ad l. 1. in pr C. de adser. toll.

ADSERTIONES sunt, qui à magistratib. præfidibusve in consiliū adhibebantur, ab eo dicti, quod iuri dicundo adsiderent; vel, quibus hi mandauerunt suam iurisdictionem, delati ad ærarium, vel in commentarium principis inter eos, qui salaria ferunt de publico, l 1. & penul. ff. de offic. adsessor. iidem Comites dici cœpti sunt, l. diem functo. ff. eod. & Consiliarij l. pen. ff. eod & l. 3 & d l in Consiliariis. Adsessores dicti sunt, sublatis ordinariis iudiciis Iurisperiti, qui tum in publicis, tum in priuatis iudiciis, coloniis, municipiis non modo Romæ, verum etiam in prouinciis abiis, qui iudicium exercerent, in consilium publico constituto salario adhibebantur. Hoto. in prætermiss. Omne adsessorum officium in his fere causis cōsistere Paul. scribit l. 1. ff. eod. in cognitionibus, postulationib. libellis, edictis, decretis, epistolis. Adsessorem συγκαθεδρον, appellat Modest. l. ἀμάτιον, ff. de excus. Olden. & Prat. Forcatul. dial. 62. Necyon. n. 2. Et notandum, Adsessores, nō iudices, sed iudicum. h. e. præsidum consiliarios fuisse, l. 1. & l. velut. C. de assess. l. consiliarios. de off assess. De assessorib. Lampr. in Alex. & late Goueanus lib. 2. de iurisd. Græci παρέδρους vocant.

ADSESSORIA, libri erant de iis rebus scripti, quas agi viderant Iurisconsulti, cum Adsessores essent: hi a Pateolano scripti, l. nam & nocere. 12. ff. de pact. eodem sensu accipitur Adsessorium in l. lex. § hac lege, ff. de iniur. Prat. Briss.

ADSESSVRA, Adsessoris munus & functio. l fin. ff. de proxener. Prat. Briss.

ADSESTRIX dicitur ab Africano eadem ratione, qua ab Ammiano 29 ambestrix. Gothof. ad l. 16. C. de euict.

ADSEVERATIO falsa. l 9 C. de acquir. vel amitt. poss.

ADSIDERE officio assessoris fungi. Briss. ex ff

ADSIDVVS, Seuerus, l. 5. in pr. ff. de pœn.

ADSIGNARE instrumento, & signa in tabulis instrumentisve apponere, i. subsignare, Paul. in l. si ita stipulatus 126. § Chrysogonus 2 ibique. Goth. de verb. oblig. l. inter 20 ff. de autorit. tut. Hinc Cornut apud Persium Adsigna Marce tabellas, Adsignare, est obsignare tabulas, & cum alio subscribere, ait Briss.

ADSIGNATÆ res dicūtur annulo signatæ. Briss. quibus signa sigillave adposita sunt. Vlp. in l. 1 § fi. ff. naur. caup. stabul. Prat.

ADSIGNATA pecunia, Varroni li. 4. de ling. lat. attributa dicitur.

ADSIGNATVS ager dicebatur, qui coloniæ militibusve datus, adscriptusve erat, l. item si verberatum, ff de rei vend. l. Lucius. de euict. Hygen. de limit. constit. & vid. Aggen. Vrbicum de limit. agror.

ADSIGNARE ingenuitatem: parentes: certam partem vnicuique coheredum: generaliter vel specialiter alicui assignare vncias: præmia. Adsignari fortunæ curiali. Briss. ex ll ff. & C.

ADSIGNARE libertum nihil aliud est, quam ius patronatus ad plures pertinens, vni proprie ac peculiariter attribuere, in eumque solum contrahere. Horom.

ADSIGNARE libertum, h. e. testificari, cuius ex liberis libertum eum esse velit, l. adsignare 107. de verb. signifi. Briss. Ex SCto Ruffino Claudianis temporibus facto, patronus inter plures liberos, potestati ipsius subiectos (hodie etiam emancipatos, iuxta Vult.) potest libertos quasi diuidere, & vni liberorum plures, vel omnes, vel pauciores, quam cæteris adsignare. l. 1. de assig. liber. Qua assignatione declarabatur simul etiam, quisnam ex liberis, patronus liberti, vel libertorum, esse deberet, l. 107. de verb. sig. vbi & bona liberti non directo quidem, sed in consequentiam vna cum liberto ad eum, cui is adsignatus erat, transibant. Patronus autem non adsignabat libertos, nisi liberis suis, & his nonnisi in potestate ipsius patroni constitutis (hodie etiam emancipatis) & non nisi ex iustis nuptiis procreatis, aut certe inde nascituris: non etiam adoptiuis. Assignatio ista fiebat quocunq; modo, vt nulla solennitate verborum, aut voluntatis declarandæ opus esset. Sed & quocunque actu alio, quam testamentario fieri poterat: ergo & sine testamento inter viuos, & in testamento, aliisque vltimis voluntatibus: sæpius tamen in testamento vel codicillis; rarius inter viuos per epistolam, vel nuntium. Adsignatio vero ista peculiari iure fit, vt ita nec legatum proprie, nec fideicōmissum, nec donatio, nec commodatum, sed peculiaris quædam exercendę libertatis paternæ ratio videri possit, l. 1. 3. 6. 7. 8. 10. & vlt. de assig liber Hæc Vult. in comment. Inst. de assig liber. § 1. & 2. & Gœd. in accurat comm. ad tit. de verb. sig. in l 107.

ADSIGNATOR, ff. lib 38 tit. 4. l. 3.

AD SIMILITVDINEM absentis haberi, l. qui mittuntur, in fin. ff. ex quib. caus. maior.

ADSIMVLARE, pro adsimilare dixisse antiquos, Diomedes tradit: Ciceronisque & Virgilij testimoniis confirmat. Briss. Sic in l. 23 § 2 C. mandat. legitur adsimulare donationem: & in l. 24. C. de neg. gest. dolosa adsimulatio.

ADSISTERE, est præsentem & iuxta esse, patrocinari & cōmunicari tanquam aduocatus inter patronos causarum, & in eorum ordine censeri, l. vlt. C. de aduoc. diuers. iud. Idem quod Ciceroni, adesse. Vlp. in l 54. ff de rei vin. Nec propterea quis si postea cognouerit rem ad se pertinere, quod alij eam vindicanti suam esse, adsistebat, dominium amisit. Hot. Sic adsistere defensioni causarum pupillarium, in l. 1. C. vt caus. post pubert. adsit tutor. Adsistere reo, causæ, negotiis. Adsistit veritas allegationi, precibus Briss ex ll ff. & C.

VT ADSOLET fieri, l. 5. in prin. C. de secun. nup. vel simpliciter; vt adsolet Briss. ex ff. Adsolet. pro consuetum est. Liu. 1. vrb. cond.

ADSPERSVS seruili macula. vid. ī. Aspersores l. 9. C. de lib. caus.

ADSPIRARE ad honores, magistratum, iudicium, hereditatem, legitimam, successionem, tutelam, curam. Briss. ex. ll. ff. & C.

ADSPIRARE ad secundas nuptias, l. 6. C. in quibus causis pign.

ADSPIRATIONEM in vocib. natura adspiratis sæpe omiserunt veteres, teste Fabio 1. orat. Iustit. 9. Ita postumus, pro posthumus, passim: ominis pro hominis. l. 7 9. de contra. empt. Vmanis, pro humanis, l. 10. §. 1. de vulg. & pup. substit. Abeo, pro habeo. l 7. §. 1. de contra. empt. Bro pro hero. l 11. §. legis. Ad l. Aquil. Erum pro herum, apud Cuiac. 11. obs. 21. Vult. comment. Inst. de exhered. lib. ad §. 1. num. 2.

ADSTIPVLARI dicitur stipulanti stipulari, vt si petenti tibi decem à Mæuio, ego eadem stipulor tibi dari: in quo quia mens est vtriusque nostrum eadem, & idem quod tu, tibi cupio & volo,

Digitized by Google

volo, ideo factum esse arbitror, vt adstipulari pro adsentire dicamus. Cicero in Academ. Falsum esse dicunt Stoici, & eorum adstipulator Antiochus. Sic enim eum locũ Festus Pompei. interpretatur. Sed videtur aliquid sub hoc verbo latere significationis, quod plus valeat, quam adsentiendi verbo contineatur: vt nõ qui adsentit solum, sed qui consensus aliorum & voluntates stipulatur alicui, & quasi suffragia corrogat, adstipulari dicatur: quod faciebat Antiochus, qui non solum Stoicorum sectam sectabatur & probabat: Sed multis rationibus & argumentis alios omnes conabatur in eãdem adducere sententiam, &c. Est itaque adstipulator, non qui accedit stipulatori, sed qui ei adstipulatur, & adposcit aliquid. Conn. lib. 6. c. 6. quo verbo Terent. vtitur. Connan. d loc. num 3.

ADSTIPVLATOR, qui stipulatori accedit, & idem stipulatur eodem modo quod adpromissor, vt pacta & conuenta sint firmiora, magisque cauta & rata. Erant vero in foro Romano circum argentarias homines, qui adstipulandi quæstum exercebant, præstoque erant stipulatoribus & paciscentibus. Adstipulator in antiquo Lexico ἀντεπιμαρτυς exponitur, i. qui præter stipulatorem interrogat atque stipulatur. Turn. 16. aduers. c. 8. Prat. Adstipulator, i. consentiens, assecla. §. præced.

ADSTRINGERE se solennibus inscriptionibus, l. 10. C. de his qui accus non poss. Actionibus: muneribus: Adstringere necessitate fidem. Adstringi fideicommisso: muneribus: precibus: periculo. Periculum te non adstringit. Adstringi etiam pro compelli. Briss. ex ll. ff. & C. vide inf. Astringere.

ADSTRVERE veritatem, l 24. C. de prob.

ADSTRVERE, i. adfirmare, l. 20. C. de testam.

AD SVBSELLIA, i. apud Iudices.

AD SVMMAM rempublicam, interpretantur summam reipublicæ vtilitatem, in l fi is qui nauem, ff. de exercit. action. Spieg.

ADSVMPTA ad vitam, id est, vtilia victus causa. Varr. lib. 7. de ling. lat.

ADSVMERE arbitrum, socium, i. adsciscere. Assumitur miles, curator, tutor, obstetrices. Adsumi in collegium, consilium. Adsumptio, pro demonstratione addita nomini. Briss. ex ll. ff. & C.

ADSVMPTIO est professio, & adseueratio, & contestatio quædam, l. adsumptio. 6. ad municipal. vt sit sensus: Is qui contestatur se esse ciuem, cum reuera non sit. Olden. Prat.

AD TEMPVS duobus modis sumitur. Vno modo ad conditionem temporis, necessitatem & opportunitatem. Altero ad spatium temporis. Spieg.

ADTENTARE annonam, est vexare, & quid in eam moliri, quale solent Dardanarij. Vlp. l. annon. 6. de extraord. crimin. Prat. vid. j. Attentare.

ADTENTARE imperium, adgredi, & quid aduersus id moliri. Varro lib. 4. de ling. lat.

ADTENTARE pudicitiam, est id facere, vt quæ pudica est, impudica fiat. Paulus in l. attentari. 10. ff. de iniuriis.

ADTENTARI sententia dicitur, à qua appellatur. Vlpian. Prat.

ADTESTATIONES Pontificiis sunt testium depositiones, & dicta, c. ex tenore ff. de testib. in antiq. Porro qui concipiantur, disces. ex c. cum causam extr. eod. vide inf. Attestationes.

ADTINGERE hereditatem, est adire. Vlp. l. sed & si. §. si quis. ff. de petit. hered. & eidem, attingere bona, l. 1. §. fi. ff. de separat. vid. sup. Attingere.

ADTRITA vestis. Adtriti negotiationibus, Briss.

ADVENA, aliunde aduenies: qui in aliena ciuitate moratur: qui alicubi temporaneam moram agit: vt Aduena mercator. l. 1. §. 19. l. hæres absens. de iudic. l. omnes peregrini. C. commun. de succeff. Spieg. Prat. Aduena (ait Gœd. ad §. 4. l. 239. de verbor. sign.) est colonus vel inquilinus oppidi vel agri aduentitius, qui domicilium sedemque eo loco sibi non constituit: Græcis ἀοίκῳ. q. qui sine lare domicilioq; in eo loco sit. Seruio omnes terræ habitatores, aut indigenæ sunt, aut aduenæ, aut cõuenæ. Indigenæ, sunt inde geniti: Aduenæ de vno loco venientes: conuenæ de diuersis. Quod quidam existimant aduenam eundem esse, qui & incola dicitur, non subsistit. Spieg.

ADVENTITIVM, alibi natum. Varro lib. 9.

ADVENTITIVS τὸ συμβαν Scæuola ff. lib. 40. tit. 9. l. 6.

ADVENTITIA dicuntur, quæ fortuito & aliunde, quam ex vsitata consuetudine, manarunt. Hotto.

ADVENTITIA bona sunt; quæ filiofamil. non per patrem, sed extrinsecus obueniunt: quæ non ex recta successione, puta patris & aui paterni, sed ex legatis, aut aliter casu aliquo adueniunt: vt puta non iure agnationis, sed ab extraneis, vel insperato: vel quæ non ex substantia eius, in cuius potestate filius est, acquiruntur, sed ex liberalitate fortunæ, vel propriis filij laboribus, &c. In his pater vsumfructum & liberalem administrationem habet. Spieg.

ADVENTITIVM peculium: ab extraneis cognatisve profectum: vt sunt maternæ maternive generis hereditates, amicorum legata, lucra nuptialia, l. 6. & 8. C. de bon. quæ liber. Briss vide inf. Peculium.

ADVENTITIO iure in l. 36. in princ. fin. C. de inoffi. testam. id est, aliunde quam ex paternis bonis. Gothofr. ibid.

ADVENTITIA dos dicitur, quæ à quouis alio, quam à parente, qui in potestate sponsam habet, data est. Briss.

ADVENTITIA probatio, l. 32. in med. C. de prob.

ADVENTITIA necessitas intelligitur, vbicunque repente aduenit aliquid peragendum, quod ad publicam vtilitatem spectat vid. Alciat. enarrantem. l. placet. C. de sacrosanct. eccles. Spieg.

ADVENTITIA pecunia petitur ab eo, cui sua non redditur. Hot.

ADVERSA, aduersarius, aduersaria mox infra.

ADVERSVS, participium præteritum, ab aduertor, de quo inf.

ADVERSVS vel aduersum, præpositio, plerunque idem quod contra: sæpius etiam idem quod erga: quandoque idem quod secundum.

ADVERSVS edictum, vel legem feciſſe proprie dicitur, qui vetante lege vel edicto prætoris, &c. facit. l. 202. ff. de diuers. reg. iur. l. vlt. ff. ne quid in loco pub. Qui item non facit quod facere debet, videtur facere aduersus ea, quæ non facit, l. 121. ff. de regulis iuris. Et ita aduersus sententiam arbitri fit, ab eo, à quo arbiter peti vetuit, vel à fideiussore eius, petat, l. 32. ff. de recept. arb. & aduersus dictum promissumve facere videntur, qui quod adseuerant, non præstant. l. 17. §. vlt. ff. de ædil. edict.

ADVERSVS, pro secundum Vlp. t. 20. Qui ex dedititiorum numero est; nec quasi peregrinus testari potest, quoniam nullius certæ ciuitatis sit, vt aduersus leges ciuitatis suæ testetur. Item tit. 28. Bonorum possessio datur, aut contra tabulas testamenti, aut aduersus tabulas intestati, quod paulo post interpretatur secundum tabulas. & Gaius l. 5. ff. de vsurpat. & vsucap. Naturaliter interrumpitur possessio, quum quis de possessione vi deijcitur vel alicui res eripitur: quo casu non aduersus eum tantum, qui eripit, interrumpitur possessio: sed aduersus omnes, i. ipsius commodo, sed omnium. Hoto. Briss. & Cuiac. tit. 20. fragmentorum Vlpiani, quorum exinde sententiam comprobauit Gilbert. Regius cap. 20. lib. 2. Enantiophanon. Prat. in suo Lex. Sed id gloss. Ioanni Roberto lib. 2. receptarum lectionum iuris ciuilis, c. 23. omnino absonum videtur, minimeque illis, quos citant, locis conueniens: cum hanc particulam, Aduersus, constet propria etiam vsitataque significatione idem significare quod Erga. Vt ita in d. l. 5. Aduersus eum, & aduersus omnes; significet, Erga eum, vt illi prosit, & erga omnes, cum omnibus æque proficiat.

ADVERSVS, pro Erga. Terentius in Andria: Id aduersum te gratum fuisse habeo gratiam. Cicer. 3. de Natur. Deor. pietas aduersus Deos, i. erga Deos, lib. 12. Epist. Attic. blandus aduersus eum, l. offic. Officia aduersus eos seruanda, i. Erga eos.

ADVERSVS hostem. q. ex opposito, ex altera parte opposita, contra hostem. Vnde

ADVERSA in Dialecticis, quæ è regione & immediate contraria sunt.

ADVERSVS, a, um, i contrarius, a, um, aliquando fere idem quod contrarius simul & pernicioſus.

ADVERSA pars, est noster aduersarius, seu aduersaria, aut etiam multi in eadem causa nobis aduersarij, authent. in isto. §. 2. C. de iureiur. l. 1. C. si aduers. dot. Spieg.

ADVERSA voluntas, i. contraria. Aduersa vtilitati, l. 22. pr. C. de adminiſt. tut. id est, contraria.

ADVERSA fortuna, tempestas, necessitas: aduersus casus, euentus, medicamentum. Briss. ex ll ff & C.

ADVERSARVM rerum nomine continetur morbus, damnum, carcer, exilium, & similia. Spieg.

ADVERSA valetudo: cui contrarium, bona, secunda, prospera, aduersa valetudo, l. 9. Cod. qui testam. fac. poss. sumitur pro furore.

ADVERSA vulnera, quæ in pectore fronteque accepta sunt; & laudi dantur. Auersa, quæ in tergo; & probro dantur: ex Valla. Spieg.

ADVERSABILE, quod aduersum est, & contrariũ homini. Auersabile vero, quod auersari debemus, & hostiliter cauete. Spie.

ADVERSARIA dici potest mulier, quæ aduersus nos iudicio contendit. Spieg. l. 14. C. de procur. Briss. ex Cicer.

ADVERSARIA valetudo, i. aduersa. l. 23 mandat. Briss.

ADVERSARIA dicuntur tabulæ ad quotidianum vsum paratæ, in quibus cursim & negligenter ea scribimus, quæ post accuratius in certas & perpetuo mansuras tabulas ordine ac dispositæ perscribimus: deductaque ex eo appellatio videtur, quod ibi statui soleant, vbi nobis assidue obuersentur: quasi aduersus nos posita. Cic. pro Q. Ros. Non habare se hoc nomen in codicem accepti & expensi relatum confitetur, sed in aduersariis patere contendit. Hoto. Demosthenes videtur appellare ὑπομνήματα, quasi memorialia, ne scilicet res aliqua excidat: vt doctiss. Turneb. annotauit lib. 2. aduers. c. 11. Duar. lib. 1. disp. c. 13. Budæus in l. talis socer. ff. de iur. dot. Alciat. lib. 2. dispunct. cap. 29.

ADVERSARIVS propriè dicitur, qui aduersus nos stat vel litigat in iudicio: alio nomine dicitur pars diuersa vel aduersa: sed hoc est generalius, quia & de fœmina, & de multis simul, dici potest. Spieg vide infr. Aduersa pars.

ADVERSARIVM producere quid sit apud Vlp. l. 1. ff. de edend. ex-

Digitized by Google

plicat Alc.lib.12.disputt. Rursus lib.8. cap.7. parer. sed Duaren.lib.1.d spurar.cap.13. eius sententia refutata, ostendit aduersar um intelligi e m, vnde petitur, id est, reum.

ADVERSATIVA particula, seruans naturam suam, aduersat ur in iure, & in facto. l.hoc amplius. §. de his, ff. de damn in fect. Spiegel.

ADV RTERE pro animaduertere, animum aduerrere: in iure significat recipere, & retinere. Cic. in Verrem: cum piratam nauem cepit, omnem prædam ad se aduertit, id est, inquit Asconius, apud se retinuit. ita vt aduertere sit aduersum se attrahere & adducere. Atque inde aduersione emere dicitur ex Connani sententia, qui rem, qualis qualis est, emit: & bonitatem eius sibi suoque periculo recipit. l.2. §.vlt. de contrah. empt. de quo latius per eum lib.7.c.10.

ADVIVERE. l.30. in princ. ff. de adimend. leg.

ADVLANDI studium, l.1 & 2. C. de stat. & imag. Adulamur seruiliter, Valla inquit, etiam g stu, quod nob cum commune est canibus. Assentari vero ad gratiam loqui est: eoque assentatio non tribuitur mutis animantibus. Spieg.

ADVLATIONIS causa dicta verba (quæ interpretes Curialia vocant, vt testatur Alciat. cap.12. lib.2. parerg. quod scilicet soleant aulici, & qui in principum comitatu sunt, aliud sentire, aliud loqui) nullam obligationem inducere traditum est: idem & de verbis iactatoriis dicunt. l. diuus de mil. test. Spieg. Adulatio enim in ficto ac simulato vultu gestuque corporis consistit. Fr. Phil. lib.2.

ADVLATIONES fictæ l . C. de donat. inter vir. & vxor.

ADVLESCENS, vide supra adolescens. Aduleścere pro Adolesc. Briss. parerg.

ADVLTA ætas l.15 C. de excusation. tutor. l.6. C. ad leg. Cornel. de sicar.

AD-LTERARE omne omnino quod sincerum est, corrumpere significat. Itaque non tantum mulierem adulterare, sed & rationes & monetam adulterare in iure legimus. Inde adulteratores monetæ, l..6. §. vlt ff. de pœn. Adulterinæ stateræ. l 6. §. vlt ff. de extraiudicialibus criminibus. Sic adulterina doctrina in procem ff. incip. omnem §.7. vide j. adulterina.

AD'LTERARE nouercam. Adulterata vxor viri lenocinio. Briss. ex ll. ff.

ADVLTERARI rationes, Vlpiano est conturbari, vel falso describi, l 1. in fin. de seru. corrupt. Sic adulterare iudicium, pro eorrumpere dixit Cic. Prat.

ADVLTER solidorum, id est monetarius falsus, l.2. Cod. de fals. monet.

ADVLTER est sacrilegus nuptiarum, l.30. §.1. Cod. ad legem Iul. de adult.

ADVLTER dicitur, non qui vxori fidem semel aut secundo fallit. Nou.117. cap.9. sed qui cum alterius vxore rem habet. Goth. ad d. Nou.117. cap 8.

ADVLTERA & Adulter quomodo differant, vide Cuiac.20. obseruat.15

ADVLTER & Adultera dicuntur, quia & ille ad alteram, & hæc ad alterum se conferunt. Festus lib.1. Adulterum definit l. fugitiuus. 224. de ver. signif. eum qui alienam matrem familias corrumpit; quod non sola animi propositione, sed cum aliquo actu fit Prat.

ADVLTER manifestus dicitur is qui inter amplexus repertus est, vt definit alicubi Bart. allegatus à Bud. in §. furtorum autem. Inst. de obl. quæ ex delict. nasc.

ADVLTERIVM (crimen publicum) est accessus ad alterius thorum: Dictum ergo adulterium quasi ad alterius thorum, vel potius quasi adalterium: quod ille ad Alteram (quæ sua vxor non est) vel hæc ad Alterum (non suum maritum) se conferat: vel quasi adalterium, propter partum ex altero conceptum; quod alterius partus substituatur: quod ex adulterio conceptus ab vno ad alterius hereditatem nascatur. Conf. Gœd. ad princ. l.101 num.8. de verb. sign.

ADVLTERIVM (Gœdd. ibid. num.1 & 10 princ.) est stuprum in nuptam communium, vel alterius matrifamilias (id est, vxori honeste viuenti) illatum; per ibid. allegata.

ADVLTERIVM ergo est species stupri generatim videlicet accepti: vt Gœd. ibid. num.2.3.9. probat: aliquando tamen ponitur pro stupro, vt & vicissim. Lex enim Iulia de adultero stuprum & adulterium promiscue vsurpabat, verbaque ista confundebat. ibid. num.1.3. Vult. comment. Instit. ad princ. tit. de nupt. num.18. & ad §.4. num.4. de publ. iudic. Forma tamen & effectu adulterium omnino differt à stupro. 1. Adulterium proprie in nuptam (maritatam aut sponsam) committitur: committens sit maritus (vxoratus) siue solutus (non vxoratus) dummodo illa sit vel vxor vel sponsa. Vult. d. nu.4. Gœd. d loc. num.1. & sparsim. In nuptam, aio: eam scilicet, quæ honesta sit, non autem in meretricem; etiamsi nupta sit meretrix: quippe stuprum est priuatio honestatis ac pudicitiæ: ergo vbi pudicitia non est integra, ibi stuprum non committitur: priuatio enim præsupponit habitum. Gœdd. ibid. num.9. Cuiac.3. obseru.18. Secus est in meretrice nupta, quæ caste iamdiu viuit cum marito. Gœd. §.1. num 5. l.45 de ver. sign. Cuiac. dict. obseru.18. Stuprum vero in virgi e. aut vid.am committitur: imo & in puerum. Vult. dict. § 4 n. m.5. Gœdd. num 1. l. inter stuprum, 1.1. de verb. sign. Secunda differentia: adulterium fœdius & turpius est stupro in solutam (non sanguine innctam) com missa. Adulterium fœdissima nequitia dicitur l 20. Cod ad legem Iul. de adult. In adultetio non modo turpius do stupri est, sed & violatio thori, qui quasi iureiurando confirmatus est, omen & scelerata feminis commixtio ac improba partus subiectutio denique iocietatis alio qui sanctæ & indissolubilis dissolutio. Gœdd. num.4.8 Hinc multæ & extremæ contra adulteras maledictiones apud Mosen Nimer 5. Tertia exinde differentia est in pœna: Adulterium natura probrosum ac turpe, & apud omnes humaniores gentes detestabile est, grauiq; semper apud omnes pœna affectum: quippe pugnans cum ipsa natura matrimonij. Gœd. d. loc. num.8. & ad leg 42. num 2.6. de verb. signif. Tiraquell. in l. 13. connubiali. Adulteri ergo pœna ex legibus ordinaria, Romæ semper fuit capitis & sanguinis, etiam ex lege Iulia; sed ex moribus prauis & extra ordinem quandoque pœna relegationis vel deportationis: proinde Iurisconsultorum in ff. responsa magis errores & morum consuetudinem, quam ipsas leges & constitutiones sapiunt. Gœdd. d. l.101. num.4. Tiraq. d. l.13 num.20 21. Conf. aliquatenus dissentient. Vult. d. §.4. num.6. Cuiac.6. obseru.11. & 19. obseru 39 Gothofr. ad l.3. C. de accus. Damhud. prax. crimin. cap.86. Anton. Fabr. 2. coniectur. cap 20. Nou.134. cap 10. Auth. sed hodie. Cod. ad legem Iul. de adul. fœminis pœnam capitis remisit, fustigationem & in monasterium detrusionem induxit: Quæ hodie non seruantur, præter capitis pœnam: vir qui adulterium commisit, si vxorem habuerit, amittit dotem & donationem propter nuptias, vel quartam debitam indotatis vxoribus: cætera bona liberis & parentibus eius seruantur vsque ad tertium gradum post tertium gradum fisco vindicantur. Mitius punitur mulier, quasi infirmior, quæ adulterium commisit: quanquam inter se coniuges exæquentur in pœnis ob causam iniusti repudij, Nou.117. cap. vlt. coercentur etiam. Nou 34 grauissime adulter & adultera, si forte gratia iudicis, vel qua alia ratione euaserint pœnam capitalem, & postea inter se nuptias contraxerint. Hoc enim est palam fateri adulterium, & l. Iulia etiam comprehensum fuit. l. miles. § licet. ff. de adult. l. commissum. C. eod. Schard. Stupri vero pœna ex l. Iulia est ademptio tertiæ partis bonorum. Gœdd. d. l.101. num 5. pr.

ADVLTERIVM porro iure ciuili ex fœmina æstimatur non ex mare. Mas solutus cum alterius vxore rem habens, adulter est: & contra mas vxoratus cum fœmina soluta rem habens, adulterium non committit, nec vt adulter punitur: ille vero punitur. Ratio, quia is qui cum alterius vxore consuescit, liberos in alienam familiam propagat; eamque contaminat: qui vero cum soluta rem habet, alienam familiam non commaculat. Vult. d. § 4. nu.5. fin. Theologis ex Matth.5. vers.27. & 19. vers.9. Sicut Canonistis mas vxoratus etiam cum soluta fœmina rem habens adulterium committit, quia & hic coniugalis fides & vnitas duorum in carne vna perfide violatur: quæ adulterio substantialia ipsis videntur & sufficientia. vide Gœdd. d num.10. l.101.

ADVLTERIVM καταχρηστικῶς etiam virginis ac viduæ corruptio dicitur: vide. can. nemo 32 q.4. Schard.

ADVLTERIVM metaphoricè ad alia quoque transfertur: vt cum dicimus adulteria naturæ. pro operibus non vere naturalibus: adulteria mercis, pro fraude: adulteria arborum, pro insitionibus, Schard.

ADVLTERINI liberi ab omni successione & paterna & materna excluduntur, adeo vt ne alimentis quidem digni censeantur. Nou.89. § fin. Canones tamen & Dd. alimenta ipsis præstari volunt. Vult. comment. Instit. ad princ. de heredit. ab intest. num.27.28.29.

ADVLTERINA res dicitur, quæ non est legitima, sed suppositicia; vnde filij adulterini dicti, ex adulterio concepti. Hinc adulterinæ literæ apud Aquil. lib 4. de asino aureo: & adulterina clauis apud Salustium: & adulterina signa vocat Festus Pomp. quæ sunt alienis annulis facta. Ipse quoque annulus, quo signa exprimuntur, adulterinus dici potest, vt lib.48. ff. tit. ad leg. Corne. de falsis legibus l. Cornelia, vbi Modestinus ait, Qui signum adulterinum fecerit, vel exculpserit. Aphricanus quoque in eod. tit. l. si quis. Quod si testamentum, inquit, adulterinum non esset. In eodem quoque 48. lib. tit. ad legem peculatus, l. sacrilegij Vlp. ait. Non videntur adulterinam monetam exercuisse. Nebriss.

ADVLTERINI nummi, Gothof. vid. supr. Adulterare.

ADVOCARE, generaliter significat conuocare. Aduocare concionem, Varr. lib.5. de ling. latin. aliquoties, propriè autem ad ius pertinet: & significat homines vel patrocinij, vel consilij, vel testimonij causa conuocare: vt infra in vocibus, Aduocatus, Aduocatio patebit.

ADVOCAT apud Pompon. l. si procurator. 8. ff. rem rat. hab

Accu-

Digitized by Google

accur. exponit, Aduocatis ministrat: alij, Aduocatos iurisperitos consulit: alij pro teste de vi moribus facienda deducendo accipi putant. Accurs. ibi Auocat legi posse censet, scilicet à suis negotiis. Vtraque lectio ac sensus ferri potest. Pandectæ tamen Florentinæ, & vulgati codices habent aduocat: quod de conuocatione aduocatorum, testium, & similium, victoriæ causa, intelligendum putem. Prat.

ADVOCATIA, & ADVOCATIO, mox infra.

ADVOCATI olim dicebantur, quicunque amico præsentiam suam commodabant. Briss. Ascon. Verr. 1. aduocatum in iudicio dicit eum esse, qui vel ius suggerit, vel præsentiam suam amico commodat, etenim moris erat in iudiciis tum priuatis, tum publicis, amicos omnes aduocare, quorum autoritate moueri posse iudices putabantur: vt in ea pro Quint. Hinc Vlp. in l. 1. §. aduocatos. ff. de extraord. crimin. aduocatos scribit accipiendos omnes omnino qui agendis causis quoquo studio operantur.

ADVOCATI vel patrocinij, vel consilij, vel testimonij causa, conuocabantur. Testimonij causa conuocatos, vulgo Aduocatos dici, patet ex oration. pro Cæcinna, vbi Aduocati dicuntur ij, qui in rem præsentem deducebantur, vt de vi moribus facienda testes essent. Plautus in Pœnulo certis aduocatis præsentibus (id est, testibus) deprehendit pecuniam apud lenonem. Aduocati tamen erant iuris non imperiti, testes vero quilibet. Hot.

ADVOCATVS generatim acceptus patronum quoque significat. Vnde aduocati, patroni, causidici, oratores, item Rhetores & rogati, hodie sæpe pro eodem sunt: eorumque munus causidicina Ammiano dicitur. Gothof. ad rubr. C. de aduoc. diuers. iud. Propriè tamen Aduocatus à patrono differt: hic causam agit; ille in consilium aduocatur. Gothofr. d. loc. Asconius d. loc. patronum definit eum, qui orator est, ac verba facit. Procurator causæ idem & aduocatus esse potest: interea differunt tamen. Aduocati suscipiunt personas: procuratores negocia. Aduocati sunt iuris periti; qui consilio suo adsunt actori vel reo: procuratores sæpe iuris parum gnari. Illi quasi tutores sunt, hi curatores: proinde aduocato meo sum susceptus aut aliens; procuratori sum mandator vel dominus. Ideoque munus aduocatorum peragitur extra locum iudicij: procuratorum non nisi in iudicio: Illi causam instruunt; hi perorant: illi magis agunt calamo; hi ore. Illud igitur difficilius est: hoc facilius: illud munus est honorabile: hoc vtile. Vult. comment. Instit. ad princ. tit. de actio. num. 28. 30.

ADVOCATVS in foro inutilis, vulgo causidicus dicebatur, ex Quintil. Spieg.

ADVOCATORVM militia in quibus consistat. l. 14. Cod. de ad. diuer. iudic. vide J. Militare aduocatos.

ADVOCATVS malus formulariis, est perniciosus: qui patiatur intra 10. annos litem contestari cum tutore aut curatore; vt est apud Speculatorem abominabile exemplum de Vberto in tit. de excep. §. viso, quando exceptiones. vers. item nota secundum Vbert. Spieg.

DE ADVOCATORVM honorariis, vide l. 1. §. 12. ff. de extraordin. cognition.

ADVOCATI Cæsarienses in iure nostro sunt celebres: nam ad eos Iustinian. consultus multas scripsit constitutiones, inter quas est illa, quæ statuit sobolem ex muliere quinquagenaria susceptam nihilominus haberi legitimam. l. si maior. C. de legit. hered. Item illa qua reprobauit pactum de hereditate viuentis initum sine eius consensu, de cuius successione agebatur. l. vlt. C. de pact. Postremo & illa, qua cauit, scripturas, quæ testantur in stipulationibus aliquos fuisse præsentes, omnino sequendas, nisi aliunde constet fuisse absentes toto illo die, quo instrumentum est confectum. §. item verborum Instit. de inutil. stipul. Fuit autem Cæsarea Metropolis Cappadociæ, vt infr. in Cæsarea.

DE ADVOCATIS diuersorum iudiciorum, h. e. de priuilegiis, munere, mercede, aduocatorum, qui in diuersis iudiciis suis operam suam hominibus nauant, tit. C. vid. per totum.

ADVOCATI munus nemo subibit prius, quam per statuta quinquennij tempora legum cognitioni noscatur inhæsisse. Anch.

ADVOCATVS fisci interuenit pro fisco in aula apud comitem thesaurorum sacrarum largitionum: in prouinciis apud procuratorem Cæsaris: & in vrbe apud Præfectum ærarij. vide Cuiac. & Gothof. ad l. 4. C. de aduoc. fisci.

ADVOCATVS fisci dictus est, qui ab Imperatore delectus, pro eo postulaturus est, quotiescunque de fisci interesse agetur. Quæ autem sint eius officia, ac quibus potiatur priuilegiis, sub titulo, C. de aduocato fisci, demonstratur. Dumbert.

ADVOCATI fisci sunt patroni ærarij, l. penult. C. de aduoc. diuers. iudicum.

ADVOCATVS, in feudis, idem quod Commissarius apud Practicos, cui præfectura & munus aliquod, ac præsertim causarum disceptandarum publice mandatum est. Prat. ex Hot. lex feud.

ADVOCATIA est negocij alicuius publici procuratio, à superiore mandata, vt lib. feud. 2. tit. 27. §. 15. Quicunque aduocatiam suam, vel aliquod aliud beneficium inordinate tractauerit. Aduocatia etiam dicitur tutela & defensio sacerdotalis alicuius collegij, veluti Abbatiæ & Monachorum: quibus prædia & vectigalia quædam attributa sunt, quorum potentem aliquem, vel Comitem, vel alium Nobilem, sibi defensorem ac patronum cooptabant. Prat. ex Hot. Lex feud. vbi plura vide.

ADVOCATIO est ipsa aduocati actio, postulatio ac patrocinium. Prat.

ADVOCATIONEM præbere, præstare, suscipere, causam agere, postulare, allegare, fere idem sonant. Prat.

ADVOCATIO passim in iure pro ipsis aduocatis accipitur. l. 1. de quæstione tali. 30. de transact. & alibi. Plerunque pro ordine ipso aduocatorum. l. cum aduocatio. & l. iubemus. C. de aduoc. diuers. iud. & alibi passim.

ADVOCATIONES postulare, est aduocatos à prætore petere. l. sit prætor. 23. ff. ex quib. caus. maior. Prætor enim aduocatos dare solebat l. 1. ff. de postul. Prat.

ADVOCATIONE litem instruere apud Hermogenia. l. falsi. 20. ff. de falsi. & l. 1. ff. eod. est falsam litem intendere, ad hoc instructos aduocatos instituere. Prat.

ADVOCATIONES infidæ, quæ litis clientisve secreta pandunt, l. aut facta, 16. ff. de pœn. Prat.

ADVOCATIONE ac foro interdicere, prohibere est ab officio aduocandi: quod genus pœnæ est. Foro tamen plus est, quam aduocationibus interdicere. Siquidem huic omnino forensibus negotiis accommodare se, non permittitur. Vlp. in l. moris. de pœn. Papinian. auctor est, Imperatorem Titum Antonium rescripsisse, eum cui aduocationibus in quinquennium interdictum esset, post quinquennium pro omnibus postulare non prohiberi, l. Imperator. ff. de postul. Prat.

ADYTA, penetralia: quæ raro aditi ac penetrari solent.

Æ.

Æ syllabam antiqui Græca consuetudine per AI scribebant, vt aulai, musai, Fest. lib. 1. quale sæpe visitur in decretis antiqu. veter. verb. Prat.

ÆDERE vide infra Edere.

ÆDES ab aditu dictas putat Varro lib 4. ling. lat. quod plano pede adibant. Festus vero dici existimat, quia sint vnius aditus, siue quia in eis æuum degatur: definitque, domicilium esse in aditu positum. Alij autem ædes dictas putant, quod æditio loco ponerentur.

ÆDES significat quicquid habitabile est: vnde deorum ædem vocarunt, quam dij quasi inhabitant. Et eadem ratione ædes sunt hominum.

ÆDES (quæ & vrbana prædia sæpius dicuntur) ex fundamento, pariete, tecto, ceu partibus integralibus constant: vel saltem, solo & superficie. Est autem superficies, omne quod supra terram est: quapropter in prædiis vrbanis parietes & tecta, in rusticis arbores, herbæ, frutices, superficiei adscribuntur. Alciat. Vnde superficiarias ædes appellamus, quæ in conducto solo positæ sunt: quarum proprietas & ciuili & naturali iure eius est, cuius & solum. Cæterum, ædium quam domus latiorem appellationem plerique senserunt. l. 1. §. deinde. ff. de don.

ÆDES enim pro omni specie artificij capi, etiamsi nulla adsint tecta: at domum non dici, quæ adhuc contecta non sit: Sed Alciat. lege citata, promiscue hæc accipi magis sentit. Spieg.

ÆDIVM, itemque ÆDIFICII, appellatio, tam ad rusticas, quam ad vrbanas habitationes pertinent. l. 180 de verb. sign. l. 41 §. sed si quis de leg. 1. Exinde in eo 12. tab. cap. quo de incendiariis agitur, & interdicto de cloacis, ædium appellatione omnes species ædificij contineri traditur, l. 14. ff. de incen. rui. l. 1. in princ. §. deinde sit. ff. de cloacis. Sed & in interdicto, vti possidetis, verba prætoris, vti eas ædes, ad omnes res soli, quæ possideri possunt, interpretatione trahuntur. l. 1. in princ. & §. vlt. ff. vti possidetis. In vsu tamen vrbana ædificia ædes, rustica villæ appellantur, l. 221. ff. de verb. sign. Quamquam & in censu villas omnes ædes appellari Varro lib 4 ling lat. scribit. Ædes autem duobus constant, area seu solo & superficie. l. 23. ff. de vsucap. l. 49. ff. de rei vindic. l 39. ff. de legat. 2. Vnde qui fundum excepto ædificio legat, non de superficie tantum, sed & de solo cogitasse intelligetur, sine quo ædificium stare non potest. l. 81. §. qui fundum. ff. de legat. 1.

ÆDIVM sunt, quæ perpetui vsus causa fuut, vel parata sunt, licet quandoque tollantur. Stratura itaque loci alicuius ex tabulis facta, quæ æstate tollerentur, & hyeme ponerentur, ædium est, l. 242 § 1. ff. de verb. sign. Prothyrum quoque quod in ædibus fieri solet, ædium est, l. pen ff. de verb. sign. & vt plumbum quod pro tegulis ponitur, aliter atque de eo dicendum sit; quod hypethri tegendi causa ponatur, vel ornatus ædium causa paratum sit, non quo ædes perficiantur. d. l. 242.

ÆDIBVS distractis vel legatis ea esse ædium solemus dicere, quæ quasi pars ædium vel propter ædes habentur, perpetuique vsus causa in ædificiis sunt: qualia sunt quæ enumerantur in l. 15. §. vlt. l. 14. l. 15. l. 17. in princ. & §. quæ tabulæ. & §. Labeo. cum seq. & l. 18 ff. de actio.

ÆDIVM quoque pars habentur, ea omnia, quæ iis connexa

Digitized by Google

iuncta, vincta, fixaque sunt, l 41. §. penult. ff. de leg. 1 l. 52. §. sed si bibliothecam ff. de leg. 3. l 59. ff de rei vind. Briss.

ÆDIVM genera duo facit Varro lib. 4. de ling. lat. sacras & publicas, Prat.

ÆDICVLA non est parua domus, vt vulgo accipiunt: sed modo cellulam in ædibus significat, minus sacellum, i. ædis sacræ appendicem, *vsin neben Capell*, vel templum paruum, quod ex Liuio Budæus demonstrat. Nam ædes, is, in numero singulari semper accipit pro templo: vnde semper adiungitur illi, cui tanquam Deo sacrata est atque dedicata: vt ædes Iouis, ædes Castoris, ædes concordiæ. Dicitur quoque ædes sacra. Ædes, dium, in numero multitudinis significat domum priuatam, ceterque numero singulari. Ant. Nebriss.

ÆDIFACERE pro ædificare. l. 60. §. mandaui, ff. locat. 10. §. vlt. sol. matr. Briss in pareg.

ÆDIFICARE verbum, est proprie ædes facere: verumtamen ponitur, & refertur interdum ad quoduis aliud genus constructionis, veluti nauem ædificare, dicit I. C. in l. aufertur. § quod à præside ff. de iur. fisc. Ad hæc insulam, i. domum ædificare, in l. fin autem. §. pen ff. de rei vind. l. si ego. in fin. ff. de pub.

ÆDIFICARE, in edicto de mortuo inferendo, intelligitur non solum qui nouum opus molitur: verum is quoque, qui vult reficere. Ædificare autem videtur prohibere, & qui prohibet eam materiam conuehi, quæ ædificationi necessaria sit, l. l. §. ædificare, 9. ff. de mor. infer. Briss. Alb.

ÆDIFICARE prohibitus, videtur prohibitus possidere, l. permisceri. §. eum qui, ff. de adquir. possess. Alb.

ÆDIFICARE, in genere, naturalis est libertatis (hinc iure naturali licet cuiq; in infinitum ædificare vel tollere) sed modus ædificandi recte per seruitutem iure ciuili, quandoque constringitur, quandoque ampliatur. Vult. in comment. Instit. ad §. 2. num. 29. & 37. tit. de actio. Corras. ad d. l. de seruit. & 3 miscell. 24. Cuiac. tract. 9. ad Afric. in l. si priusquam de oper. noui nunciat.

ÆDIFICARE in mari cuique liberum est (sic tamen ne vsus maris impediatur; nec alius damnum inde sentiat.) Aſt in ripa fluminis ædificare, non est cuique liberum. Vult. d. comment. §. 1. num. 4. 5. de rer. diuis.

ÆDIFICANS in solo alieno, non fit dominus ædificij, sed is cuius est solum. Vult. iam d tit. ad princ. num. 16.

ÆDIFICATIO. i. opus ædificatum, l. omnes. C. de ope. publ. Alb.

ÆDIFICATIONEM deproperare, l. 1. C. de nou. oper. nunciat.

ÆDIFICII appellatio aut superficiem significat, aut solum, cui ædificium superpositum est, lul. l si fundum, §. qui fundum de leg. 1. Prat. vide 5. ædes.

ÆDIFICIVM deformatum, l. 22. vers. sed & C. de admin. tut.

ÆDIFICIA subruere, l. 17. C de oper. pub.

ÆDIFICII perfectio formam perfectam, quæ vna cum fine existat; requirit. Ædificium ergo perfectum est, quod iam vere in vsu esse potest, licet actu ipso nondum sit. Gœd. ad §. 1. l. 139. & ad §. 1. num. 10 l. 5. de verb. sign.

ÆDILES duo primitus ex plebe creabantur, à Patribus, qui ædibus præessent, (vnde & nomen eos habuisse apparet) & incendiis arcendis interuenirent, l. 1. de offi præf. Vigil. Liu. lib. 3. ab vrb. cond. His deinde duo alij ex Patrum numero (vt hi scilicet [patres] aliquando pluris haberentur) additi: & Ædiles Curules (pro Currules, Briss. pareg) dicti sunt. Tandem vero Iulius Cæsar duos insuper alios adiecit, qui frumento præessent: qui à Cerere Cereales nuncupati sunt, Pompon. l. 2. §. deinde de orig. iur. Fenestel. e. 13. Dion. lib. 43. fin. Ita sex tandem in vrbe ædiles iuxta Dionem & Pomponium fuere: duo Patritij, quatuor plebeij. Briss. Erant vero & Ædiles in municipiis. l. qui insulam. § 1 ff. loca. Briss. 3. select. antiquit. Hi merum imperium habebant, ita vt flagris cæderent. l. 12. ff. de decur. Atque hi interdum quinquennales fuisse videntur, quibus nempe lustralis is honos esset. Nam vt colonis agros suos in lustrum locabant, sic & interdum in lustrum continuabant magistratum. Sed & alimentari, fuisse videtur ædiles in municipiis, qui alimenta prouidebant (vt suspicatur Tur. ad lib. 11. c. 10.) alimentariis pueris: vt in hoc titul. Ædil Q. alim. Communiter ergo tandem duo Ædilium genera (Plut. in vita Marij) Romæ fuere, Curulium & Cerealium. Curulium, regis insignibus vtentium & purpura ornatorum, officium erat sacras priuataſque ædes procurare, totam vibem, & inter alia imprimis vias publicas tueri, incendiis arcendis interuenire, curam habere, vt cloacæ & aquæductus, & quæque publica ædificia munda & integra essent, ludos publicos exhibere, loca in theatro assignare (vt de Serrano & Scribonio legitur) & reliqua multa. ver. omnino. l. penult. ff de via publ. & Cicero Verrin. 7 Aldobrand. §. prætorum. in verbis proponebant, Instit. de iur. natural. gent. Cerealium vero Ædilium officium erat frumento annonæque præesse: procurare copiam annonæ forensis, cibariorum, mensuratum, & similium, curam habere, ne qua fraus fiat.

ÆDILIS à curatore rei frumentariæ differt: hic si ex curationis causa condemnetur, compensatione vti non potest, l. 20. de compensationibus Ædilis vero, quam curator annonam redegerit, in ea prehenda ipse operam nauat, & si annonam fraudauit, compensatione aduersus fiscum vti potest, l. 55. de iud. Præterea curatori pecunia datur, ædili annona, non pecunia, vid. Cuiac. 2. obs. 21. in fin. Gothof. ad l. 17. de compens.

ÆDILES Papinianus in l. 3. de via publ. ἀγορανόμους: Dio vero vbique ἀγορανόμους vocat.

ÆDILES vero inter minimos magistratus habebantur. Quare adolescentibus fere ad hoc officium designatis, primus erat gradus ad maiores honores teste Cic. de legib. lib 2 Ideoque non numeratur inter magistratus in l. 2 ff. de in ius vocan. Impune enim vocabantur in ius l. lectos. Et l. seq. ff. de petic. & com. rei vend. Oldend.

ÆDILES Curules eo dicti videntur, quod sellis curulibus (curuos pedes habentibus) ex Liu. lib. 7. paret & ex 7. Verrin. Cic. Fenestel c. 13. vel sellis consularibus (solio eburneo altius elato. quasi curru sedentes, vt nonnulli) vterentur, ius dicturi. Ædiles enim de paucis quibusdam & priuatis singulorum causis iura dixerunt, Vult. comment. Instit. ad § 8. nu. 5. de iur. natur. vbi vid Cuiac. 8. obs. 18. Gœd. ad l. 17. §. 18. de verb. sign.

ÆDILES ergo Curules edicta proponebant, d §. prætorum. inst. de iur. natur. Hinc

ÆDILITIVM edictum, quo emptori succurrebatur aduersus eum qui seruum aut animal, seu iumentum vitiosum vel morbosum pro integro sanoque vendidisset, Liu & Cicer. 3. offic. Gell. 4. c. 2. (Hoc edictum non pertinebat ad venditiones fiscales, nec ad res extra populi Rom Gœd d. loc.) Hinc

ÆDILITIÆ actiones quæ ex eo Ædilium edicto oriuntur: quales sunt Redhibitoria & Æstimatoria, quanti minoris, & actio quod aduersus dictum promissumve fit. tit. de Ædilitiis Gell 4. c. 2. Hoc actionibus. C. l. 23. § hæ actiones. l. 44. § 1. & §. vlt. l. 47. ff. de ædilitio edicto.

ÆDILITIVM edictum dicitur quod ædilibus curulibus curæ fuit, vt venditionibus omnes fraudes amoueantur ex triplici causa. Ex reticentia: (si venditor vitium ignotum emptori reticuerit) ex edicto promissove (vt si dixerit abesse aliquid, quod non abest; vel adesse, quod non adest, l 37 de dol.) quod non caueatur emptori, id est, non repromittantur emptori ea quæ in rebus venalitus edictum ædilium curulium repromitti iubet: veluti, fugitiuum non esse, recte sanum esse, hodie esse, recte bibere posse, habere licere, duplæ stipulatione. Cuiac. & Goth ad rubr. ff. de æd l. ed. & adde 19. eclog. c. 1.

ÆDILITIVM edictum datur in vnum è multis, cuius maior pars in venditione fuit, aut nulla parte minor, l. 44 §. 1. de ædil. edict. Datur item in ignorantem, qui scire debuit, l. 1. §. 2. eod. Goth. ad rubr. ff de ædilit edict.

ÆDILITIÆ stipulationes dicuntur, quæ ab ædilibus ex ipsorum officio aut iurisdictione decernuntur iis in rebus, quarum ipsi iurisdictionem habent. l stipulationum, 5. ff de verb. oblig. & l. si venditor. ff de ædil edict. Hot. ex Duar. d. l. 5.

ÆDILITAS, officium ac dignitas ædilium. vide æ iulitas.

ÆDILITAS, curiæ dignitas dici ac definiri videtur à Constantino Imp. l. 2 si ter aut lib ad decur. adspira. lib. 10. C.

ÆDITIMVS, ædis intimus. Fest. lib. 1. vide Gell. lib. 12. c. 10. Plin. lib. 32. cap. 2. Festi etymologiam damnat Cic. in Topicis dum agit de postliminio.

ÆDITVI sunt, qui ædes tuentur, qui ædes sacras curant, custodiunt, & obseruant: Hanc definitionem probat Theophilus, §. tutor. Inst. de tutel. Vlpia. in l. 3. §. si tabulę ff. de tab. exhib. ibi: tabularum custodiam ędituus suscepit. Nam in ędę sacras res controuersę deponi solebant, l. 1. § pecunia. & §. seq. ff. depos. Hodie obsignatio & depositio fit apud acta, & causarum tabulario, quos Galli Grefarios vocant, idque per d. §. si tabulę. Hi autem iidem sunt, quos Hierophylaces, quasi sacrorum custodes, appellat Scęuola in l. aunua, ff. de ann. lega. Hierophylaci enim eo loci legendum est, vt alibi aduertit etiam Zas. Aldobr. d. § tutores Instit. de tutel.

ÆDVLITAS in l. 17. ff. de compens. sumitur pro ędulitate: promiscue enim veteres scripsisse inueniuntur. Tertul. in Apol. Philosophi tyrannidem affectant: Christianis vero nec ędulitatem. Sic enim habent libri veteres. Cuiac. in obseruat. lib. 14 Prat.

ÆGER animus: Ægrorum corpus Donat. Ægrotus animus apud Terent. aliquoties.

ÆGRA mulier, pro tristi, difficili, irata in l. vlt. si quis aliq. test. proh. Sed vt fieri assolet, offensam ægrę mulieris, maritali sermone placauerat. Spieg.

ÆGRE ferre, vitiose scribitur coniunctim, cum sint duæ dictiones pro eo quod est moleste ferre. Spieg.

ÆGRITVDO corporis, l 3. C. qui testam. fac. poss. alias ægritudo magis animi esse videtur secundum quosdam.

ÆGRITVDO occasio mortalis, l. 5. §. 1. de tempor. & repar. app.

ÆGROTVS ægrotatio. vide Æger. & miserabilium personarum.

ÆGYPTVS (quæ Mzraim sacris scripturis: & Clius, Atiæ Montano) duplex est: superior, olim Thebais: hodie Sahid Iohanni Leoni: inferior, quæ & Delta antiquitus, postea Augustamnica,

Digitized by Google

ſtannica, vel ἀνωμαλικὴ dicta eſt: vide Herod. 2. & Goth. ad edic. Inſt. 13. c. propterea. 1. in fin. pr. verb. duab. Ægyptiis.

ÆLIANVM ius. Sextus Ælius alias actiones compoſuit, & librum populo dedit, qui appellatur ius Ælianum Pompon. l. Neceſſarium. §. augeſcente ff de orig iur. Old. Prat.

Ælia Sentia lex, vid. inf Lex Ælia.

ÆNAYTA, ἀναυάρχη, quaſi dicat, ſemper nautę: Magiſtratus quidam apud Mileſios, inquit Heſychius. Plutarch. in qq. Græcanicis, ait apud Mileſios ita vocatos fuiſſe quoſdam ex potentioribus, qui conſcenſis nauibus conſilia de maximis rebus agitabant procul à terra: deinde cum ratam habuiſſent aliquam ſententiam, reuertebantur.

AINIΓMA apud Imp. Iuſtin. Conſt. nou. 95. §. τῶν ad fin. interpretatur Accurſ. Speculum: Alciatus ex Gellio pro quæſtione obſcura, & inuoluta accipi putat l. b. 4. parerg. 19. quod & verum eſt. Prat. Spieg.

ÆNVM, vas quod ſupra focum pendet, in quo aqua ad potandũ calefit, l. 18. §. aſinam. ff. de inſtr. vel inſtr. idem miliarium dicitur Vlp. in leg. cum aurum, §. ſi cui ff. de aur & argen. leg. Æneũ lateribus circumſtructum in l. 18. §. vltim. ff. de act. empt. craterem ſignificat, quo aqua ex fiſtulis ducta excipitur. Vide Athenæum lib. 3. c. 10. & Iulium Pollucem, de vaſculis calefactoriis. lib. 10. cap. 19 Briſſ. Prat. vide infr Ahenum.

ÆQVA lãce, & æquis paſſibus, dici prouerbiali figura de his, quę ſimilia ſunt, in quibus par ratio & æquitas: Alc. monuit: Cum vltro citroque ſic obſeruatur proportio, vt alteri nihil adſit cum diſpendio alterius.

ÆQVA lance ad hereditatem venire. l. 4. circ fin. C de verb. ſign. Æqua lance in ſucceſſionibus vocari, l. 4. circ fin. Cod de lib. præter. Æqua lance diuidere hereditatem l. 25. circa fin. C. de leg. l. 7. §. 1. C. ad SC. Tertull.

ÆQVA lance ſeruari, l. non tantum 20 ff de re iud. prouerbiali loquendi genere, pro pariter æquabiliterque, vt apud Græcos ἴσῳ ταλάντῳ: Martius, inquit, in quantum facere poteſt condemnandus eſt: quod & in perſona mulieris æqua lance ſeruari æquitatis ſuggerit ratio Sic Imper in leg cum quis 10. in fin C. de natur. lib. Quapropter, inquit ſancimus, in huiuſmodi caſibus omnes liberos ſiue ante dotalia inſtrumenta editi ſint ſiue poſtea, vna eademque lance triturinari. Hot.

ÆQVABILE ius apud Cic. 2 offic. accipiendum, non quod æquet omnes; ſic enim non poſſent alij aliis eſſe potentiores, aut ditiores: ſed quod iuſtitiam inter homines, & æqualitatem quãdam proportionabilem, æquitatemque conſeruet: hoc eſt, quod pari ſtudio defendat tenues & potentes, ſummos, & infimos, & neutris patiatur ab alteri ſuum ſumi. Ariſtotelès ἀναλογικὸν καὶ κατ' ἀναλογίαν δίκαιον appellat. Spieg. Prat.

ÆQVALE idem eſt quod par. 2. idem quod æquum 3. idem quod conueniens, & aptum locis, tempotibus perſonis. Old. Sic æquale ius in leg 2. C. de pig.

ÆQVALIS, ſubſtantiuum, pro pari. Vlp. vt ſi quis maior vel æqualis ſubiiciat ſe iuriſdictioni alterius Spieg Old.

ÆQVALIS conuerſatio, pro pari conſuetudine victus. Spieg.

ÆQVALITER, ad iuris cenſuram non autem ad facti paritatem referre oportet. Æqualiter ad eos pertinere, apud Caium l. vlt. de vſufr. Spieg. Æqualiter habere, l. 6. §. 6. C. de com. ſer. manum.

ÆQVILIBRITAS, Æquilibriũ, id eſt, ἰσορροπία. Cic. in l. b. de natura deor. cum de atomis illis Democriti agit, Confugis, inquit, ad æquilibritatem: tametſi in quibuſdam vulgatis codicibus æqualitatem perperam ſcriptum ſit. Vnde & Sex. Cæcilius pœnam talionis ad æquilibrium factam expoſuit, id eſt, πρὸς τὴν ἰσορροπίαν, habita iniuriarum ratione, vt ipſam videlicet talionem quaſi ad amuſſim & libellam æquiparent atque expendant. Crinit. lib. 4. de hon. diſc c. 9. Prat.

ÆQVIS penſionibus, item iniquis penſionibus. i. e. inæqualibus, in leg. 3. ff. de an. leg. Spieg. vide infr. Æquum.

ÆQVITAS & ÆQVVM modo genus eſt, iuris ſcilicet, & æquitatis iuri oppoſitæ: modo ſpecies æqui generatim ſumpti, nempe ſpecies ἀπλῆς μέσης oppoſita iuri ſeueriori ac thetico. vid. Vult. lectiſſ. comment. Inſtit. de iuſt. & iur. §. 1. & 2. n 2.

ÆQVITAS generatim ſumpta, eſt moderatrix & norma iuris & æquitatis ſpeciatim acceptæ: pendet enim à principiis practicis, à prudentia practica & conſcientiæ dictamine: quæ tum rigorem, tum lenitatem moderantur, pro rerum, factorum, circumſtantiarum qualitate. Conf. Vult. d. tit. de iuſt & iur.

ÆQVITAS eſt rationabilis modus, conueniens in ſe conuenientiam & rigorem. Differt ergo à iure: quia ius eſt deciſio, quę fit ſecundum iuris regulas: æquitas vero eſt quædam conuenientia: quoddam temperamentum recedens ex cauſa à communibus regulis iuris. Bart. l. 1. ff. de legib. Abb. in c. ex parte, de tranſ. in cap. de re iud. vbi æquitas (ait) eſt ordinata iuſtitia, temperata dulcedine miſericordiæ, c. vt conſtituerunt, 50. diſt. Ioh. Bapt. Caſt. Alb.

ÆQVITAS (proprie ſumpta, iuri rigido oppoſita) alias æquum & bonum nuncupatur, alias æquum & iuſtum, alias æquum bonum, ſine copula ET. Hæc alius quoque variis appellationibus in iure nominatur. I. Æquitas aliquando ſignificantius dicitur δικαιοσύνη, h. eſt, conuenientia: & ἁρμονία, conuenientia. Quoniam in ſocietate humana proportionem ſuppeditat aptam perſonis, rebus, loco, tẽpori. II. Bona fides accipitur pro æquitate: cui opponuntur apices Iuris, l. ſi fideiuſſor. § quædam tamen, ff. mandat. De bona enim fide agitur (inquit Vlpianus) cui non congruit de apicibus iuris diſputare. III. Naturalis iuſtitia, ius naturæ, nihil aliud eſt quam æquitas. IV. Verum ius, germana iuſtitia, pro æquitate, opponitur commentitio iuri ſeu imaginario. Cicero: ſed nos (ait) veri iuris, germanæque iuſtitiæ ſolidam & expreſſam effigiem nullam tenemus. Vmbra & imagine vtimur. Eas ipſas vtinam ſequeremur. V. Religio, pro æquitate, l. quæſitum, ff. de teſtibus. VI. Æquitatem ſignificant Iuriſconſulti, cum ſcribunt ἐν πλάτει, hoc eſt, ſolutius aliquid, & vltra præſcriptum accipi oportere. VII. Simplicitas pro æquitate: opponitur perplexitati. & ſcrupuloſæ ſubtilitati. VIII. Arbitratus boni viri nihil eſt aliud, quam cenſura ſeu ars boni & æqui à iuſtitia deſcendens, l. 1 ff. vſufructuarius quemadm. caue. IX Æqua lãce (ex æquitate, ſine παρεγκλήσει) ſeruare cuique ius ſuum. pro exercere artem boni & æqui. Id autem tunc fit, cum vltro citroq; ſic obſeruatur proportio, vt alteri nihil accedat cum diſpendio alterius. l. non tantum de re iud X. Humanitas, humanitatis ratio, benignitas pro æquitate. Spieg. Old. Prat. XI. Auguſti iuris remiſſio; humanior & benignior iuris interpretatio. Prat. Æquitas ex iure multum remittit. Exempla ſunt prætorum edicta Quid enim aliud eſt reſtituere in integrum (vt ex multis vnum videamus) quam laxare ſcripti iuris rigorem?

ÆQVITAS Ariſtoteli definitur mitigatio legis ſcriptæ ob aliquã circumſtantiam, vtpote rerum, perſonarum, locorum ac temporum, nihil aliud eſt, quam voluntas ſyncera, ſeu arbitratus viri boni, minimèque verſipellis. ſic tribuens vnicuique ſuum; vt interim nemo lædatur, ſicut eſt locus omnium elegantiſſimus in l. bona fides. § incurrit ff depoſ. Old. Prat.

ÆQVITATIS cauſa efficiens eſt Deus, qui naturam humani generis ſic condidit, vt omnia quidem de futuris negotiis certo natura perſcribere non poſſet vllo modo, ramẽ notiũ quandã nobis inſculpſit, vt poſſimus certas aliquas honeſtatis formulas præſcribere generaliter, ad quas omnes factorum ſpecies, quãdocunq; incidẽtes exigãtur arte quadã boni & æqui, hoc eſt perpenſis atque collatis certa ratione circumſtantiis.

ÆQVITATIS cauſa materialis eſt ius naturę, ius ciuile, boni mores Nam ex his fuit pulchra quædã ac Reip. ſalutaris mixtura, per iudicium animi incorruptum Materia vero, circa quam exercenda eſt æquitas, ſunt infinita hominum negotia; ſcil. cum incidunt. Tunc enim pro re nata ius recte applicabitur ſecundum circumſtantias, quæ ad cauſam pertinent. Old.

ÆQVITATIS cauſa formalis eſt, vt conferantur diligenter facta iam incidentia cum circumſtantiis ſuis (pertinentibus, inquam, ad formulas iuris) non aliter, quam ædificia probari ſolent. adhibita principalioribus eorum partibus norma.

ÆQVITATIS cauſa finalis, ſeu effectus eſt, vt ſeruetur æqualitas humanarum rerum, quæ maxime inter ſe ſunt diſſimiles: vtque conſeruetur Reipubl. ſalus, quæ in rectis iudiciis vt plurimum conſiſtit: & ſic tranſigatur iſtud ærumnoſum huius vitæ momentum ad gloriam Chriſti. Old. Prat.

ÆQVITATIS genera duo ſunt Quędam enim eſt naturalis, quę ex naturali ratione mentibus hominum infixa eſt: vt Deum colere, neminem lædere, ſuum cuique tribuere, fidem alteri datam ſeruare. Ciuilis altera, cuius commeminit Vlpia. l. 1. in princ. ff ſi is qui teſta. li. de vtroque genere loquens: eſtq; probabilis quædam ratio, non omnibus hominibus naturaliter cognita, ſed paucis tantum, qui prudentia, vſu, doctrina, prædicti didicerunt. quæ ad ſocietatis humanæ conſeruationem ſunt neceſſaria. De priori genere loquitur M. Cicer. lib. 1. de leg. de legis orig. loquens. Prat Briſſ. Vult. d loc. n. 4. 2. vbi vide.

ÆQVITAS ciuilis & naturalis interdum colliduntur: ac ciuilis naturali prædominatur: vt in vſucapionibus, Vult. comment. Inſt. de vſucap. n 2.

ÆQVITAS pleriſque duplex eſt, ſcripta & non ſcripta. Poteſt enim æquitas, tum in ſcholis, tum in foro duplici modo exerceri. Altero, vt diligenter conſideremus, quo ordine Iuriſconſulti, & Imperatores Romani obſeruarint æquitatem in deſcribendis, ponendiſque legibus & præiudiciis humanorum negotiorum: & ſi quando caſus euentat, qui per omnia ſit ſimilis, nec habeat vllas differentes circunſtantias, quæ mutationem iuris deſiderent: vt tunc ſecundum illas iudicemus, certi, quod æquitatis cenſura dudum ſit adhibita. Altero modo exerceatur æquitas in his facti ſpecibus, quæ nunc eueniunt, nec habent præiudicium in legibus ſcriptis ex omni parte reſpondens, vt nos ſecundum circumſtantias earum applicatis axiomatibus ſummi iuris, iudicemus, quid diffiniri oporteat. Enimuero hic proprie eſt vſus æquitatis omnium maxime neceſſarius Reipubl. Quamobrem merito non ſcriptam æquitatem vocare poſſumus non quaſi liceat ſine ſcripti iuris obſeruatione illam eſtimare: ſed quod aliquanto lõgius

Digitized by Google

à scriptis thesibus recedit, sicut ius ciuile à iure naturali distinguitur in leg ius ciuile est de iust. & iur Old. Prat.

Diuisionem ÆQVITATIS in scriptam & non scriptam improbat Vult. in com. Inst. de iust. & iur. ad §. 1. & 2. num. 3. Scripta non æquitas in ius transit; Ius scriptum verba habet, quæ scribi possunt: æquitas mentem ac sensum verborum, qui scribi non potest. ibid.

ÆQVITAS & clemẽtia differunt, æquitas enim semper est legis voluntati coniunctissima, sequitur eam quocunque tẽdat, siue ad humanitatem, siue ad acerbitatem: Clementia vero solius principis est, aut eorum magistratuum qui parem habent cum principe in iudicando potestatem: Connan. lib. 1. c. 11 n. 9.

ÆQVITAS consuetudine differt in hoc: quod illa sit ius natum & naturale: hæc ius constitutum & receptum Prat.

ÆQVITATI opponitur summum ius. De quo suo loco. Æquitas non tantum summo iuri, sed iuri quoque opponitur: sicut & æquum iusto quandoque opponitur. Vult. com. Instit. de iust. & iur. §. 12. Is strictum, generale, theticum. in thesi, in genere verba legis, & apices verborum, sectatur (ex verbis legis καὶ τὸ ῥητὸν sumptis inducitur) æquitas, mentem, sententiam, διάνοιαν, sensum, medullam, rationem, animam & spiritum legis seu iuris scripti, nempe ad qualitatem ac circumstantias rerum, casuum, factorum, personarum, temporum, locorum, &c. collati, & accommodati, sectatur. Conf. Vult. ibid. Aliud autem est mens legis, aliud affectio priuata hominis, aliud ratio, aliud affectus: aliud sententia & interpretatio benigna ex ratione deprompta: aliud eadem ex affectu profecta Æquitas priuatæ vel vtilitatis vel affectionis in publicum proferri & extendi non debet. Æquitas vero nõ ficta, & imaginaria esto. Alias enim æquitatis prætextu sæpius in iure erratur. Quod sedulo cauendum Gœdd. ad §. 1 n. 1 2. 3. l. 6. de verborum sign. Porro Ius finitum est: æquitas ob factorum, casuum circumstantiarum mire variantium infinitatem, infinita est, certisque ideo regulis definiri nequit: Sed viri boni ac magistratus sinceri arbitrio, (quod etiam infinitum) permittenda est. Vult. d. com. ad tit. de actio. §. 7. num. 6. Æquitas leg s iure potior est: ideoque illam iudex vnice ante oculos habere debet.

ÆQVITATEM ita ante oculos habere debet Iudex, teste Vlp. in leg. quod si. 4 ff. de eo quod certo loco, vt ipsa exigente à solennibus verbisque nudis & apicibus Iuris rigidioris, recedere possit, l. pen. ff. de in integr. restit. Prat.

ÆQVITAS Iuris & morum norma. Sicut enim per normam iudicantur structuræ ædium & aliarum rerum vitia: sic æquitas de iure scripto, & omnibus humanis functionibus ac moribus recte diiudicat. Itaque Magistratus adtemperabit cognitiones suas bono & æquo, h. t. conscientiæ sinceræ præscripto, & omnino diuinis ac naturalibus legibus: Contra quas quidquid iudicatur, non potest non iniquum esse, Old. Prat.

ÆQVVM, vide supra ÆQVITAS. §. 1. 2. 3. 4.

ÆQVVM dicitur, quod vsquequaque par & simile est, proprieq; in eo magistratu dicitur, qui non varie ius dicit: vt potentibus aliter, tenuibus vero & infimæ sortis hominibus aliter: sed pariter æquabiliterque omnibus. Æquũ bonum, pro Ius benignum, quasi properbij figura dictum puto, nam bonum, benignum esse, & Iouem optimum dici, quasi beneficentissimum, nemo nescit. Hinc illa formula Æquum bonũ & æquius melius, in arbitrio rei vxoriæ, vt ipse in offic. scribit: Sic in Bruto: Deinde æquum bonum, testamentum, sententias voluntatesq; tutatus est. Cic. in Brut. Crassus multa contra scriptum pro æquo & bono dixit. Et pro Cæcin. Ex æquo & bono, non ex callido versutoq; iure rem iudicari oportet. Hot.

ÆQVVM vero supra, Æquitas §. 1 2. 3. 4.

ÆQVVM bonum impetrare, Cic. Philipp. 2. id est, Ius suum obtinere, rem suam recipere.

ÆQVINOCTIVM autumnale. l. 1. §. 8 ff ne quid in flum publ.

ÆQVIPARO, l 109. de reg iur Briss. in pareng.

ÆQVIVOCATIO, hoc est, vocis ipsius finitio, quæque ad eandem pertinet: cuius certe neglectus peperit nobis in iure ciuili commentationes, vt rectè monuit Apellus. Spieg.

AER communis est § 1 Inst. de rer. diuis.

AER liber, l. 11. C. de ædific. priuat.

AER & vsus aeris, est publica res iuregentium, hoc est, omnium omnino hominum communis, ac liber. Aër natura quilibet paret. Vult in comment. Inst. ad prin. tit. de rer. diuis. n. 12. 14. l. 11. C. de ædific. priuat.

ÆRAMEN species quædam ex ære cõfecta, l. 12. C. de oper. pub. Sic enim legendum, & codex Theodosianus, & res ipsa docet, non ornamenta; quæ lex extat. lib. 15. tit. 1. l. 37. C. Th. Prat.

ÆRARIA ratio, vt doctissimus Turneb. lib. 8. aduersarior. ca. 14. arbitratur, est cum in assium numerum summa redigitur, vt verbi gratia si centum millia æris deberi dicant: eam summam sibi in ære numerari nolebant, in argento optabant, nemo enim est qui non in magnam summam in argento, quam in minuto ære habere malit.

ÆRARII, vt ex M. Fabio l. 2. c. vlt. liquet, sunt monetæ excusores. At ærarij nomine Græcis ὀφλέοντες & ἐζημιωμένοι, qui & in ærarios relati dicebantur, vt Athenis ἐγγεγραμμένοι τῷ δήμῳ Prat. (Budæus in prioribus,

ÆRARII Tribuni à tribuendo ære appellati sunt. Fest. lib. 1 v. d.

ÆRARII Quæstores, mulctatum receptores dici ex Tacito lib. 11 constat. Censuit inquit, Piso, designatus consul, ne mulctam à Tribunis dictam Quæstores ærarij in publicas tabulas ante quatuor menses referrent.

ÆRARII milites ab ære dicti sunt, quod stipendia facerent Varroni lib. 4. ling. Lat.

ÆRARIVM populus Romanus in æde Saturni habebat Festo li. 1. Ærarium locus erat, vbi popliceæ, id est, publicæ pecuniæ reponebantur. Marciano Iurisconsulto principis fiscus accipitur, vt ex ipsius verbis conijcere licet, l. 1. §. ex illa ff. ad leg. Corn. de falsis & l. edicto ff. de iure fisci Prat. Cæterum propriè ærarium est populi & Reipub. Fiscus verò principis. Id ex verbis Plinij ad Traian. facilè cognoscitur. At fortasse (inquit) non eadem seueritate fiscum qua ærarium cohibes.

ÆRARIVM & fiscus pro eodem Marcian. l. 1. de fall. Hot.

ÆRARIVM duplex principes habuisse liquet ex leg vnic. de Quæst. & mag. off. lib. 12. C. & Nou. Valent. de 30. ann. præsc. L. vnic. §. eandem Ærarium priuatum, scilicet rerum priuatarum principis, cuiæ erat comiti rerum priuatarum, vt ex 6 Basilic. & Theodorit lib. 3 c. 12 de quib. l. fi. C. de palat. sac. larg. li. 12. Est & ærarium sacrum sine sacratum largitionum, id est, thesaurorum. d. l. vnic. C. de quæstor. Prat.

ÆRARIVM sanctius antiquis dicebatur prorsus intactum, vnde pecuniam promi non liceret. Cic. lib. 7. ad Attic. Epist. 19. Adtulit mandata ad consules, vt Romam venirent, & pecuniã de sanctior. ærario proferret. & Liuio lib. 7. belli Punici. Prat.

ÆRATA porta Varroni eo dicta, quod ære tecta fuisset, l. b. 4. ling. Lat. Prat.

ÆRATVM, etiam dic obæratum ære alieno obrutum, vt est apud M. Cic. l. b 1. Epist 1 ad Artic. Epist incip. Quæris. Tribuni, inquit, non tam ærarij vt appellantur, quam ærati. Prat.

SVBÆRATA, quę aurea & argentea videntur, sed æris in se plurimum habent. Sic æroſum lapidẽ, Plin 34. c 1 & aurum æroſum lib. 33 c. 5 dixit, cui ineſſet æris vena. Male igitur Alciat. ad d. l. creditor, pro æroſa, ἐγχάλκα reposuit lib. 2. Disputa ca 25. Vnde Cyprum insulam æroſam adpellasse veteres, Festus l 1. scribit, quod in ea plurimum æris nascatur. Part. Addie Corn. lib. 1. Miscel. c. 9 nu. 4. Forcatul. in Necyom. dial. 6 erasam legendum censet, id est. iussu præsidis sublatam id est, quæ alioqui quidem bona erat, & qua respublica communiter vtebatur, sed erasa erat, id est, non iusti ponderis. ideo quod rasa esset in circulo, ita in l. quicunque ad leg. Cornel. de fic.

ÆREA tabula Briss ex ff.

ÆRE diruti milites appellati sunt, quibus propter ignorantiam stipendium subtrahebatur, vt tradit Petr. Crinitus de honesta discipl. lib. 18 c. 16. Varr in lib. de vit. patr. stipendium, inquit, appellatũ est, quod æs militi semestre, aut annuũ dabatur: cui vero datum non sit, is propter ignominiam ære dirutus erat: quod & Nonius Marcell in lib de doctor. indagine notauit.

ÆRIS alieni loco in ineundæ legis Falcidiæ ratione quænam habeantur, ex l. 36 & 39 ad leg Falcid. petendum est Briss.

ÆRI alieno parere, in l. 5. non patrim. in fin. de reb. eor. est æs alienum exsoluere. Briss in pareng.

ÆROSA pecunia, dicitur ære mista. l. creditor 120. de solut.

ÆRVGO Horatio sordes auaritiæ, studiumque pecuniæ & ærie, significat. Eam enim sic vocat, quasi animi hominum robiginem, & æruginem ducant ex auiditate nummorum & sordibus auaritiæ, vt loculi reddi solent æruginosi, Turneb. lib. 19. aduers. cap. 9. (lib. 1.

ÆRVSCARE est æra (pecunias) vndique colligere Spieg. ex Fest.

Æs genus est metalli, & præsertim coloris rubri, distincti tamen ab auro, argento plumbo, ferro, ac reliquis metallis. Plerunque tamen pro auro capimus: Item pro argento, h. e. argentea moneta; quod primitus olim omnis pecunia fuerit ærea: vnde & æs pro pecunia sumitur: quia prius Æs tantum in vsu fuit. Isid. 16. origin. 17. Cuiac 33 obs. 7 Domin. Gœd. l. 59. nu. 2. 3. de verb. sig. Cato: Fundum æribus suis emptum possidebunt. Seruius Tull. 6. Romanorum rex, primus post vrbem conditam æs signare cœpit (vt Plinius tradit, repetita vetere signandi consuetudine, ab Iano gemino, rege primo Italiæ introducta, qui vna nummi parte sui capitis effigiem, altera nauim, qua aduectus in Italiam Saturnus fuerat, exprimi voluit. Signatum est etiam æs nota pecudis (vnde pecunia dicta est) nec non suis, aut bouis signo (vt Plutarchus scribit) eo quod, cum nummorum vsus apud Rom. frequens non esset, pecudibus & iumentis fontes plecterentur. Anch.

Æs tandem omne nummorum, pecuniæque genus significare cœpit [Quod hinc manasse ex Plinio, lib. 18. c 3. & lib. 36 c 3. didicimus, quod veteres æreis nummis ouium, boumque effigie à Seruio Tullio signatis vterentur] Prat. Inde

Æs alienum habere (vt Seneca lib. 5. de benefic. 14. scribit) dicitur, & qui aureos debet, & qui corium forma publica percussum, quale apud Lacedæmonios fuit, vel aliud quidliber,

quod

Digitized by Google

quod vsum numeratæ pecuniæ præster. Briss.

Æs circumforaneum, Oldend. inquit, est pecunia ad vsuras accepta: id est æs fœneratitium. vide Cic. ad Atticum.

Æs alienum, quod alijs debitum, quod aliis debemus: Æs suum, quod alij nobis debent, l. 213. §. æs alienum, de verb. signific. l. subsignatum, §. bona. eod. Prat.

Æs alienum meum, hoc est, quod ego contraxi, opponi. Æs alienum dissoluere, vel exonerare.

Æs nostrum, quod nobis debetur. In iure nostro esse, pro in bonis nostris esse. Cicero etiam de amicis dixit. In ære nullo esse, pro nihil debere ex Oldend. Spieg.

Æs pro assibus accipi ab antiquis, ait Varro li. 8. ling. lat. vndei & mille æris legasse, dicebant. quo sensu accipiendum verbum æs putem in l. Aquil. & Vlp. l. si seruus. §. huius legis ff. eod. aut pro pecunia, aut nummis. Asses qui sint, vid. infra As.

Æs etiam nummos aureos, Vlp. censet. l. etiam 159. & ibi Gœdd. ff. de verb. sig. Prat. Æs inaurari dicitur argēteo viuo, inductis ad id bracteis auri, eo autem in primis criniato, accensoque sale, aceto, & alumine restincto, deinde exarenato, vt splendore deprehendatur, an satis recoctum sit, vt autor est Plin. lib. 33. c. 2 in fi. quē allegat Corras. l. si id quod. 22. ff. de verb. obl.

Æs cum auro semel mistum deduci non posse, nostra putauit ætas, l. idem Pomp. §. sed si plumbum. ff. de rei vindicat. & ideo communicabatur, vt ibi scribitur. Hodie autem cum aurifices aqua, quam Alciatus Chrysulcam vocat, æs ab auro separent, non communicaretur, sed diduceretur, & suum cuique redderetur, vt plumbum cum argento mistum. dict. §. sed si plumbum, vel æs cum argento, l. secus. §. si ex ære. ff. de acquir. rer. dom. vbi Accu. putauit, d. §. sed si plumbum, refragari non intelligens olim aurum ab ære fuisse inseparabile, non argentū ab ære, nec plumbum etiam. Forcat. in Necyom. dial. 38. n. 3.

Ætas nunc secunda est ex 4. anni partibus: olim tamen erat anni pars dimidia. Tunc enim annus in duas tantum partes diuidebatur, teste Vlpian. in l. 1. §. hoc autem interdictum. ff. de aq. quotid. Ætatem incipere petitiores tradidere ab æquinoctio vernali, & finiri æquinoctio autumnali: & ita senis mensibus ætas diuiditur atque hyems. adde & l. 1. §. 8. ff. ne quid in flum. pub. Spieg.

Ætas prior in prætoris edicto, autore eodem: ex comparatione duarum ætatum accipitur. Prat.

Ætativm pro Ætatum l. 1. §. ætatem de aq. quot.

Æstimare est ære taxare, & adpretiare: vnde & vendere quādoque sonat, vt liquet ex l. plerunque ff. de iur. dot. & ex Varr. lib. 5. Vnde æstimare litem (vulgo taxare expensus) est tanti rem damnare quanti interest, l. finter. §. si res. ff. de pignor. & apud Cicero. in Cluent. Prat.

Æstimare litem capitis, id est, criminaliter intendere actionem, non rei persecutoriam, &, vt vulgus loquitur, conclusiones capitales concipere, teste Budæo.

Æstimare quandoque pro existimare ponitur, Cicer. in paradoxis, Quæ seruitus est, si hæc libertas æstimari potest? Ea ratione libertas dicitur inæstimabilis, quia magna quædam res est, & difficilis ad iudicandum, quis libertate dignus sit. Æstimata pœna antiquis dicta fuit ab ære, qui eam æstimauerunt, ouem decussis, bouem centussis, hoc est, decem vel centum assibus. Festo lib. 1 Hor.

Æstimatio, emptionis locum obtinet, l. 5. & 10 C. eod.

Æstimatio, quasi emptio est, Goth. ad l. 1 §. 9. C. de rei vxor. act. Æstimatio venditioni similis est, leg. 7 §. 1. Digest. de pub. Imo emptio est, l. 12. §. 5. Digest. de iur. dot. Gothofr. ad l. 6. ibi, maritus in æstimatione. Cod. solut. matrimon. Æstimatione res quasi venditur. Vult. com. Instit. ad § 16. tit. de actio. n. 75.

Æstimatio, id est, iudicatio dict. l. 6. Æstimationis dispendium, id est infamia, l. 2. C. de pœn. iud. qui mal.

Æstimatio consideratio est, & perpensio: Existimatio, iudicium & arbitratus. Existimatio ab æstimatione proficiscitur, Rebus enim æstimatis, id est perpensis & excussis, postea iudicamus & arbitramur. Bud. in l. paulo post de Testibus. vid. Ratus est. Spieg. Æstimatio vel arithmetica vel geometrica. vid. Gœdd. ad prin. l. 131. nu. 12 ac seqq.

Æstimas, æstimationes dixere antiqui. Prat.

Æstimatoria actio duplicem habet intellectum. Interdum enim hoc nomine ea actio significatur, qua de æstimato proponitur, idq; dubitationis tollendæ causa, veluti cum res æstimata vendenda datur. Interdum æstimatoria accipitur quanto minoris, vt explicant Gaius l. si quid 18. Et Paul. l. bouem. §. aliquando. ff. de ædil. edict. Prat. vid. Actio æstimatoria.

Æstiva supellex à Propertio dicitur de poculis: Vtriq; æstiua supellex; Et Mythymnæi grata saliua meri. Nominatur & æstiua cœna à Terul. sed alio modo & sensu, cum de Empedocle loquitur in lib. de anima. Turneb lib. aduers. 18. c. 15.

Ætas generale nomen est, non solum ad personas, sed ad res, temporaque pertinens vt ex subiectis apparebit.

Ætas enim in personis ea est, quę infantiam, pueritiam, pubertatem, iuuentutē, senectutem continet. Ætas etiam significat amplitudinem, l. domus. 58. ff. de leg. 1. vbi falso in vulgatis C. legitur quantitatibus. Sic ætas pro longo tempore accipitur in l. si quando. C. de oper. pub.

Ætas quoque syluarum & arborum apud Aggenum vbicum in commentar. ad L. Front. in capit. de controuers.

Ætas etiam viuorum apud Plinium & alios reperitur.

Ætatem etiam temporis dixit Vlp. l. si non sortem 26. §. libertus. ff. de condic. indeb. pro opportunitate; quæ Gallis dicitur *saison du temps*. Prat. Briss.

Ætatvm gradus, quod ad personas attinet, varij varios constituerunt. Seruius Tull. popul. Rom. Rex, vt refert Gellius lib. 10. c. 28 ætatem in tres gradus diuisit: pueritiam, iuuentutem, & senectutem. Pueros minores annis 17 existimauit, atque inde anno 17. quos idoneos iam esse reipubl. arbitraretur, militiæ adscripsit, eosque ad annum 46 iuniores supra eum annum seniores appellauit. Seru. Tull. diuisionem sequitur Vlpian. noster, l. cum ij 8. §. modus. ff. de transact. Prat. Alias ex ICtorum responsis, & Impp. constitutionibus. Infantis igitur ætas in septimum vsque annum porrigitur. Inde pupillaris ætas in 12. annum in fœminis, in 14. in maribus producitur. Finita ætate pupillari, incipit pubes. In puberem ætatem incurrit prætextati ætas, cuius commeminit Vlpian. l. deinde §. fin. ff. de lib. exhib. & Gellius lib. 1. c. 23. in fin. Nam vsque ad annum 17. pueri ingenui prætexta induebantur, post quod tempus illam togam virili mutabant. Puberem ætatem excipit iusta ætas, quæ 25. anno inchoatur, l. 2. in princ. ff. de vac. muner. & hæc modo appellatur iusta, dict. l. 2 (tametsi suam iustam ætatem plerunque pro pubere accipi in specie apud Neracium ex Seruio relata l. quod Seruius. ff. de condi. caus. da.) modo legitima, modo perfecta. è diuerso ætas minor dicitur imperfecta l. fin. C. in quib. caus. in integr. restit. modo robusta, l. si maritus. 15. §. lex. ff. de adult. ex contrario infirma, quæ puerorum, senumque est, l. ciuitatibus 122. ff. de leg. 1. Anno 25. virilem vigorem impleri Vlpian. tradit, l. 1 ff. de minorib. Scio Iulium Pollucem lib. 2. Onomastic. septem ætates ex Hippocrate commemorasse. Prat. Briss.

Ætas apud Roman. duplex erat: Seniorum & Iuniorum. Seniores erant post annum ætatis 45. Iuniores, post ætatem militarem vsque ad 45 annum. Hoc ex Dion. Halic. lib. 4. Hor.

Ætatim in gradus quinque putat Varro esse diuisam, & horū vnumquemque rursum præter extremum, in annos quindecim. Itaque primo gradu vsque ad annum 14. pueros dictos, quod sint puri, id est impuberes. Secundo ad 30. annum adolescentes, ab adolescendo sic nominatos. In tertio gradu, qui erat vsque ad 45. annum, iuuenes appellatos, quod Rempubl. in re militari possent iuuare. In quarto vsque ad 60. annum seniores vocitatos, quod tunc primum senescere corpus incipiat. Inde vsque ad finem vitæ vnicuiusque quintum gradum factum, in quo qui esset senex appellatur, quod ea ætate corpus senio labotet. Hæc Censorinus lib. de die nat. c. 14. Iurisconsulti autem gradus quidem ætatis totidem fecerunt, sed ita, vt mentis potius & iudicij, quam corporis, incrementique rationem ducerent: mihiq; Hippocratis potius, quam Varronis secuti diuisionem videntur. Nam is, vt eodem loco Cens. scribit, primum gradum anno septimo terminat, quod eodem modo Iurisconsulti faciunt, qui ætatem illam omnem infantium appellant. leg. si infanti 18. C. de iur. del. ib. ex qua interpretanda est lex si infantis 55. ff. de vsufruct. secundum autem ad annum decimum quartum producunt: quo annum pueritia terminatur à Iurisconsultis & pubertas incipit. l. vlt. C. quan. tur. esse desin. l. 2. C. arbit. tut. l. 3. C. de test. tut. l. 1. Cod. de Carbon. tertium autem ad duodetrigesimum extendunt; vt bis septem anni huic ætati attribuantur: & adolescentia totū id tēpus appelletur, quo exacto media siue constans ætas esse incipiat. Iurisconsulti vero, qui, vt modo diximus, nō tam corporis quam animi ingeniiq; incrementum considerant, hos 14. annos in tres diuidunt partes. nā quatuor primos, ad vsque decimum octauum, i. e. vsque ad plenam pubertatem perducunt. §. vlt. quibus manum. licet. l. arrogato 40. ff. de adoption. Cicero ineuntem adolescentiā appellat in Catone: eo namq; anno causas agere licebat. l. 1. ff. de postul. quippe cum anno ante prætexta deposita virilem togam sumere solerent, & in forum ad causas audiendas descendere. Anno vero 18. septem continuos, nimirum adusque 25. adolescentiæ, non tam, vt dixi, corporis quam ingenij & iudicij attribuunt. nam adolescētes per illud tempus Forum & iudicia frequentabant, rerumque maximarum spectatores erant: cum interea ætas illa nō satis matura & constans videretur. l. 1. ff. de minoribus. Reliquū tēpus ætati constanti tribuunt, quia tunc virilis vigor complerur: vt ait Vlp. in d. l. 1. de minoribus. Itaque ætas illa modo Robusta, modo Iusta, modo Legitima nominatur l. 15 §. lex Iulia ff. de adul. l. 2. §. 1. ff. de vacat. mun. l. vlt. C. de his qui ven. ætat. Marcellus autem in l. non aliter. 69 ff. de legat. tertio, Iuuentum illam appellat: Existimari, inquit, possit Iuuenis, is, qui adolescentis excessit ætatem, quoad incipiat inter Seniores numerari. Itaq; cōstantem ætatem Romani ad annum ætatis 50. quod senectutis initium est, producunt. Hoc enim anno senectutis initium esse, ab antiquis factū. Cic. in Catone testatur. In libro vero de amicitia ita loquitur, vt similiter adolescētia,

Digitized by Google

ab anno fere decimooctauo incipiat: pueritiæ vero non modo annos quatuordecim attribuat, verum reliquos vsque fere ad adolescentiam, quam ætatem ineuntem adolescentiam superius appellauit. Xenophon autem ætatem quatuor in partes distribuit: alios enim appellat παῖδας, alios, ἐφήβους alios πλείους ἀνδρας, alios τοὺς ἤδη τρεφομένους ἐπὶ μεγάλοις. Pueritiam autem vsque ad annum decimum sextum perducit. Adolescentiam verò decennem facit, h.e. vsq; ad annum vigesimũ septimum: vnde virilem ætatem exorditur, quam per viginti quinque annos producit: h.e. vsque ad annum 52. à quo senectutem incipi. Hot. Adde vero hic Brechæum in l. pueri. ff. de verb sig. vbi eleganter ætates distinguit ex Galeni sententia.

ÆTATVM vero mutationes κατ' ἡδονὰς fieri Solonis elegię apud Clementem. Alex. Στρωμάτ. λόγῳ sexto declarant.

ÆTATIBVS iuuentus connumeratur. ea incipit ab adolescentia finita, duratq; ad senium. l. non aliter. 69 ff. de l. 3 porro adolescentia durat ad 25. an. l. de ætate. ff. de mi. (Prat.

ÆTATEM senectutis ab anno 48. inchoare docet Cic. in Caton.

ÆTAS naturalis. vide NATVRALIS ætas.

ÆTAS prima i e. infantia. l 8. § 3. C. de bon. quæ liber quæ & impuberitas, ibi. Ætas secunda; quæ sequitur infantiam. Goth. ad d. §. 3. ÆTAS legitima, i.e. virilis l 1. C. si quis ignorans rem minoris. vid legitima ętas. ÆTAS adultorum legitima, est. 25. annus Gothof. ad l. C. quando tut. vel curat. esse.

ÆTAS perfecta: iusta, matura, varie accipitur, vt res ipsa, de qua agitur, fert. l. cum filio. §. vlt. ff. de cond. & dem. l. ex his. Cod. quando dies leg ced. l. vlt. Cod. de his qui ven. ætat. impet. Aldobr. de fiduc. tut. inst. §. vlt.

ÆTAS perfecta, in dubio intelligitur ætas 25 annorum, naturaliter impleta, non beneficio Principis aut fictione indulta, l. 50. in fi. de leg. 3. l. vlt. de cond & demonstr. Goth. ad l. 4. C. de his qui ven. ætat.

ÆTAS perfecta, i.e. maior, l. 3. in pr. C. si maior factus alienation.

ÆTATIS suæ fieri intelligimus eos, qui 25. annum attigerunt. si non contraria testatoris voluntas arguetur, l. 27. de neg gest. l. 50. de leg. 3. Briss.

ÆTAS militaris, pro robusta & apta ad militiam ex thesauro Rhenani. Spieg.

ÆTATIS flexus dicitur, cum ætas vergere incepit & inclinari.

ÆTATIS lubrico captus, l. verum. §. si locupleti. de minor. Spieg.

ÆTATIS venia impetrata dicitur, cũ à principe ætatis gratia fit adolescẽti ad consequendam rerum suarum administrationẽ, l. 10. C. de appell. & tot. tit. C. de iis. qui ven. æt. imp. Prat. Briss.

ÆTATIS igitur veniam impetrare, est ius curatores depellendi. & res suas administrandi potestatem obtinere. Prat. Solus autem princeps, post legem Regiam, & post populum, veniam ætatis confert: magistratus vero causam tantum examinant motum, ætatis, ac veniæ petitæ, eamque ad Principem referunt. Ipsa autem veniæ concessio nec imperij nec iurisdict. est: Gœdd. ad l. 11. n. 19 20. de verb. sig.

ÆTERNA autoritas. verba legis Ariniæ à Gellio cõmemorãtur, Quod subreptum erit, eius rei ætèrna autoritas esto, id est, Alciato exponente, æternum tempus ad vsucapiendum. Spieg.

ÆTERNA deportatio, l. 6. § 1. C. vnde vi. ÆTÈRNA rei memoria l. 29. circ. med. C. de testam.

ÆTERNA lex Bud. in l. 2. de leg. annot. quod Theologi legem naturæ vocant, Cicero. & Summam legem, & alibi æternam legem vocare. Spieg.

ÆTERNVS paries. Cum in l. Ædium, Paulus inquit, ita scriptum esset Paries oleri ferẽdo, vti nunc est, ita sit: satis aperte significari, in perpetuũ parietem esse debere: Non autem his verbis in perpetuum, hoc dicitur, vt idem paries æternus esset (quod ne fieri quidem posset) sed vti eiusdẽ modi paries in perpetuũ esset, qui onus sustineret l. eum debere ff. de seruit. vrb. præd. Ft. Philelphus respondit cuidã Cremensi Iurisconsulto, quod inter æternum, sempiternum, ac perpetuum nullam omnino prisci perdoctiq; Latini differentiã esse voluerunt. Alius cõtra perpetuũ est, cui & principiũ datur & finis. Sempiternum vero, quod ex semper & æternum componatur, id volunt intelligi. quod principiũ quidem habet, at finem nequaquã habiturũ sit. l mercatores. C. de commerc. & mercat. Sed æternum nihil aliud esse, quam Deum, cuius nec principium fuerit, nec item finis futurus sit. Æternum cuius nullus omnino finis: perpetuum, cuius finis esse potest, nimirum ipsi destinatus Vult. comment de societa §. n. 3. (Maro.

ÆTERNVM, Æneidos pro magno atque adeo immenso posuit

Tum pater æterno fatur deuinctus amore.

Et Curtius l. b. 4. ferè eodem modo: Ablue corpus illuuie æterniq; sordibus (qualidum. Turneb. aduersariorum lib. 13. c. 8.

ÆTERNIS tenebris, vinculisque mandare, Ciceroni. vulgo ad perpetuos carceres damnare. Spieg. (possit.

AITIA, ratio, causa, crimen, ob quod quis merito in ius vocari

ÆVITAS in XII Tab. senium sonat, Gell. interprete. li. 20. c. verba legis XII hæc sunt: Si in ius vocat, si morbus, æuitasve, vitium exstiterit, qui in ius vocasit, iumento dato: si nollet, arceam ne stemito. Hanc autem legem explicani lib. 4. veteris Iurispr. 50. Prat. Æuiternus id est, æternus.

ÆVVM vero more græcorum poetarum subinde vita apparatus. Nam & apud Homer. & Sophoclem αἰὼν ita vsurpatur. Eorum imitatione Lucretius: Perdit enim quod non proprium fuit eius in æuo: Multaq; præterea perdit cum expellitur æuo Turneb. lib. 20. aduers. cap. 22.

A F.

AFFATVS, principum decreta, adloquendo cognoscendo que concessa. l. nos reddentes. C. de Summ. Trin. & l. sacri. 6. C. de diuers reseri. & l 3. C de episcop. aud. Non possunt autem ita appellari aut definiri tarde concessa rescripta, vt quidam cauti mant. nec hoc probat dict. lex 3. ibi, tardiores. Nam eius cõstitutionis is sensus, vt non expectata principis iussione, aut rescripto, non cunctetur iudex in instantius persequendis raptoribus virginum, sacrilegis, homicidis, non expectatis affatibus quæ fortassis tardius adferuntur, & interea illi effugerent non sine magno reip. incommodo. Alioquin definitum esset generalius definitione. Nam & in d. l. nos reddentes. plenos affatus legimus. Prat.

AFFATVS diuinos, sacros, Augustos, vocant sua rescripta Impp. Briss. vid Adfatus.

AFFECTA proprie ea dicuntur quæ non ad finem ipsum, sed proxime finem progressa deductaue sunt. Affectam fidem, pro læsa apud Tacit. Spieg.

AFFECTARE, vitium sonat, quod extra modum, verborum vel cultum, vel nouitatem quærit. Hoc sufficiatur Tubero, qui alioqui vir habitus est iuris publ. & priuati doctissimus, atque ideo teste Pomp. l 2 de orig. iur. parum eius libri grati habentur. Spieg. vid Adfectare.

AFFECTATIO est æmulatio siue appetentia rei in malem sonans quam Græci κακοζηλίαν appellant. Eras.

AFFECTIO est nimius animi motus, & opponitur rationi. Eius interdum ratio habetur l. cum seruus ff. Mandati. Leuiores animi seu corporis affectiones, quidam ἀλογίστους appellãt infixas vixque mobiles ἕξεις, habitus. Vt ita affectio est. Iracundia habitus. vid. Philipp. in Epit. Philos. moral. & Motus animi. Spieg.

AFFECTIONEM debet maritus rebus vxoris suæ, leg 2. Cod. qui dat tutor. vel curat. poss. vide supra Adfectio.

AFFECTIONI paterna aliquem habere, leg. 34 C. de inoff. testa.

AFFECTATVS error, l. 4. C. de incest. & inutilib. nupt.

AFFECTVM beneficium appellant Pontificij id ad quod ex præsentatione ius habemus; gloss. in verb Affectum. in cap. si capitulo. de concess præbend. libro. sexto, Prat.

AFFECTVS, pro liberis, in l 26. de decurio. li 12. C. Th Capitol. in Gordianis: Affectus vnice dilexit: filiũ & nepotẽ vltra mortẽ: filiã & neptẽ religioso: Vulcat Gall. in Auid. Cass. Nec tamẽ Antonius grauiter est iratus, nec in eius liberos aut affectus sensit. Eodẽ modo in Clod. Alb. Ne aut ad ipsum Albinũ, aut ad eius affectus peruenit. Rufinus in transl. Ioseph. lib 1. antiq. Iud. c. 12. Ipse autem matre cum aliis, quos ex Massaide liberauerat, affectibus suis in Samariam translata. Ex quibus locis apparet Affectus dici de liberis, vxoribus, parentibus. Donatus in 8. Æneid. de sponsa hoc verbum vsurpauit Briss. vid. Adfectus.

AFFIDATI nõ proprie vasalli sũt, sed quasi vasalli. Sic. n. dicũtur qui in alicuius fidẽ & tutelam recepti sunt. Neap. cõst. l. 3. tit. 7. vt in terris inquit, domanij nostri nulli omnino liceat affidatos vel recommendatos habere. Item: Quod si affidatos suscepserit, vel etiam commendatos, bona sua omnia publicentur. Prat.

AFFINES Modestino, l. 4. de grad. dicti sunt ab eo, quod duæ cognationes, quæ diuersæ inter se sunt, per nuptias copulantur, & altera ad alterius finem accedit, i. vti in usque cognationis fines in vnum locum quasi conferuntur. vid. Cuiacij notas posteriores Instit. tit. de nupt. num. 17. comment. cod. num. 50. princ.

AFFINES sunt, & qui aliorum cognatam habent in matrimonio, & quorum propinquam alter vxorem duxit: vt affinitatem pingui quadam Minerua dicere possimus alteram Accedentẽ, hoc est eorum qui aliorum cognatam duxerunt: alteram stantem, hoc est, eorum qui alterius coniugis cognati sunt. Hot.

AFFINIS culpæ, consors & conscius delicti. Spieg. Salustius Affines vocat qui finitimos & coniunctos possident agros: prout annotauit doctiss. Turneb. lib. 2. aduersariorum. 3. c. 15.

AFFINIA, confinia. Paul. l. 12. ff. fin. reg. Non enim termini, qui singulos fundos separabant, obseruari debent, sed demonstratio adfinium nouos fines inter fundos constituere. Hot.

AFFINITAS (vid. supr. adfinitas) est necessitudo ex nuptiis contracta. Hæc inter maritũ duntaxat est & cognatos vxoris, itẽ inter vxorem & cognatos mariti non etiã inter cognatos mariti & vxoris. Hæc Vult. commen. Instit. de nupt. n. 50. 51. Vxor non est affinis, sed causa affinitatis. Interdum tamen, Alberico teste, vxor affinis dicitur: vt ita improprie quoq; & abusiue inter sponsos & inter coniuges affinitas sit, i. necessitudo, propinquitas, cõmunio. Nerat. l. quod Seruius 8. de cõdict. causa dat. Nõ magis id repeti possit, qui quod spõsa spõso dotis nomine dederit, donec maneat inter eos affinitas: i. propinquitas illa, vel potius spes proximæ cõmunionis. Nam sponsa spõso propinquauit, ad eiusq; fines eo animo accessit, vt primo quoque tempore in familiam se sui spõsi penitus immergat. Verũ hoc planius intelligitur ex l. non adeo, 5. C. de hæred instit. vbi de

testamen

Digitized by Google

testamento quæritur, in quo quæ vxor erat, affinis appellatur. Gordianus enim impropriè positum affinis verbum significat: Non ideo minus, inquit, vxor tua iure heres videtur instituta, quod non vxor, sed Affinis testamento nominata est. Hot.

AFFINITAS fit matrimonio: necessitudo propriè officiis, consanguinitas & cognatio ex sanguine stirpe, & genere eodem Gentilitas ex familia hominum ingenuorum eiusdem nominis.

AFFINITATE cognationeve defunctum contingere, apud Vlp. in leg. si vero. §. hæc autem, de his qui deiecer. Nomina adfinitatis quære apud Rhodiginum. Spieg.

AFFINITATIS gradus. Herennius Modestinus negat esse leg. non facile. § affines de grad. videri tamen non inelegantèr possunt, alij supra, veluti socer, vitricus, socrus, nouerca. Item prosocer. & apud Iulium Cap. in vita Cordianorum, absocer (nec impedit quicquam, quo minus & adsocer & trisocer dicas.) Alij infra: vt gener, priuignus, nutus, priuigna. Itē progener & pronurus, & si quid aliud tale. Quidam ex latere: Nam fratris vxor, me leuirum, sororem meam, gloriemur nos illam, Fratriam vocamus. Sororis virum Iustinus è Trogo generum dixit: plerique sororium appellant. Sophocles in Oedipo, vxoris fratrē vocauit generū, sic congener, connurus, consocer apud Suet. in vita Claudij, & apud Vlpi. in tractat. donationum inter conuiges. l. cum hic §. pen. Cæterum appellationes hæ iuris ciuilis sunt, sicut & ipsum affinitatis nomen: & ideo, ex stupro non solent contingere, nisi κατὰχρησιν. Sed reuerentia quadam naturæ illud inductum est, vt non minus a propinquis eius, quam stupro quis cognouisset, abstineretur: quam eius quæ iure in matrimonium conuenisset, Iacob. Curtius coniectur. lib 3. c. 7

AFFINITATIS autem causa cessante, ipsa quoque cessat affinitas. Vnde licet quis non possit esse testis vxoris fratris viuentis, tamen secus, si vidua est: quia affinitas est soluta. Spieg. Quo ad matrimonium contrahendum, affinitas, quantumuis alias morte dissoluta, non intelligitur soluta. Vult. d. num. 51 & ad §. 9. ac seqq. eod. tit.

AFFINITAS non tribuit ius succedendi, iuribus vulgatis.

AFFINITATI pro affinitate, in l. 39 de iniur. Briss. parerg.

AFFIRMATORES vide Adfirmatores.

AFFIXA, dicuntur Paul. l. 18 § fin. & Pomponio l. 21. de fundo instructo quæcunque infixa ædibus in ædificataque sunt, quæ l. 26. illigata ædibus dixit Iauolenus. De his meminit & Vlp. l. fund. de actio. emp.

AFFICERE damno, pro afficere l. 2. C. ad L. Aquil.

AFFLIGERE virgis aut foris, l. 1. C. de emen. seru. Affligi dispendio, valetudine, infamia, verberib. tormentis Briss. ex ll. ff. & C.

AFFLICTVS, id est oppressus aduersis rebus. Nihil tritius hoc verbo. Afflictio non est addenda afflicto. vid. gloss. in l. diuus. ff. de offic præsid. Spieg.

AFFLVERE in exercitium, in Impp. constitutione l. 1. C de metall. & meta. lib. 11. est inseri corpori metallariorum, quod res ipsa docet, & verb. confluxerint. Prat.

AΦΗΛΙΞ cuius meminit Modestinus l. ἀφίστημι. 2. ff. de exec. Est pubes, minor tamen 25. annorum. Prat.

ΑΦΙΗΣΙΝ siue ἄφεσιν, vocationem vertit Antonius Augustinus ad l. ἀφίστημι. ff. de excus. Prat.

ΑΦΟΠΛΙΣΜΟΣ in Græca constit. le. μηδεὶς de metat. & Epide. lib. 12. C. exarmatio, siue armorum detractio. vetatur ea constitutione præses prouinciæ occasione prætextuque ἀφοπλισμοῦ aurum exigere Prat.

ΑΦΟΠΛΙΣΤΑΙ in nouella Iustiniani constit. 8. sunt, interprete Iuliano patritio, qui priuatis hominibus arma habere non concedunt. Prat.

ΑΦΟΣΙΩΣΕΩΣ χάριν, dicis causa, perfunctorie Modestin. l. 13. Dig. de excus. tutor. Alij tamen aliter eum locum arbitratu suo conuerterunt. Hot. (tor. Afric.

AFRICA verbs quæ sit, vid. Gothof. ad l. 2. §. 1. C. de offic. præf. præ-

AFRICA à Iustiniano deuicta, cum antea sub Vandalis 95. annis captiua fuisset, l. 1. in prin. C. iam d. t.

DE AFRICÆ diœceseos statu, idem tit. C.

AFRICANÆ res leg. 3. quamuis, de administrat. tutor. Briss.

AFRICVM frumentum apud Celsum l. fi is qui § 1. ff. manda. pro optimo accipi quidam putant. Equidem pro cariore, quam deberetur, sumi existimem, idque vecturæ ratione, cuius rei causa mandati illic agit fideiussor.

A G.

AGALACTA pascua nuncuparunt Veteres medici, lacti minus accommoda: nam herbis, lactis aliquomodo naturam immutari, traditum est. Adi Cœlium c 8 l. 28. Spieg.

AGAPES, pauperum conuiuia. Gratiano in cap. fi quis despicit. 42. distinct. qua voce etiam Christianorum conuiuia significari apud Tertul. & Cypr. refert. Alciat. lib. 1. Prætermiss. διὰ τὸ ἀγαπᾶν, quod benè intelligentissimè recipere significat apud Plutarchum in Numa, & Æschinem & nutrire apud Aristotelem lib. 2. Oecon. ἀγάπη, charitas, conuiuia quæ pauperibus dari solebant: quo significatu vsus est in eum sensum Iudas Apostolus in Epist. sua: οὗτοί εἰσιν οἱ τῇσ ἀγάπαις ὑμῶν: in libris sacror. concil. ἐν ἀγάπαις πωεῖσθαι, id est, conuiuia facere. Vnde illum Canonem decerpsit Gratianus, vbi forte ἀγαπᾶς neutro genere legit. tamen illic legi ἀγάπας, vt Apostolus Iudas indicat. Prat.

AΓΑΠΗ Græca vox, charitatem seu dilectionem significans, in Eleemosynam, eo quod ex charitate proficiscatur, vt explicauit Rhenanus, indicans priscos Christianos vocasse conuiuia sua communia, Agapas, Spieg.

AGASO, qui iumenta curat, ducit: ab agendo, i. ducendo equos; vel mulos l. cum quæreretur. § 1. & vlt. si quadr. paup. fec. dic.

AGELAIOI, equi maiores. Goth. ad l. vlt. §. 21. ff de vacat. & excus. mun.

AGATVR fiat, sine copula, cuius in l. 1. §. 1. ff. Quod cuiusque vniuersi nom. Per quem (inquit) tanquam in rempub. quod cōmuniter agi fieri oporteat, agatur fiat. Spieg. vid. in f. Agere.

AGENDI secum potestatem non facere; h. e. id efficere, ne suum agatur, forte dum iudicē corrumpit, vel alia versutia. Paul. in l. sed etsi per Prætorem. ff. ex quib. caus. maior. Sed & ad eos (inquit) pertinet, qui cōuēti fruſtrātur: & qualibet tergiuersatione & solertia efficiūt, ne cū ipsis agi possit. Spie. vid. ſ agere.

AGENS rerum. Paul. l. si de offic Præsid. si actor rerum agentis, inquit, corruptus esse dicetur; veluti qui nunc vulgo dicitur esse dispensator. Spieg.

AGENS pro actore l. ante omnia. ff. de probat. vid actor.

AGENTES in rebus de quibus extat tit. lib. 12. C. (vt explicat Turneb. tom. 2. Adu. lib 13. c. 19.) erant in militia palatina & veluti armata, in reb. & actu reipub. quod per prouincias speciebus annonariis, quæ fisco aut vrbibus præstabantur ex canone aut indictione, conuehendis importandisq; præessent, vt canoni Romæ canoni Alexandrino frumento militari; atq; eorū etiam officiorū annonis, quæ in palatino erāt comitatu. Itaq; Hieronymus eos interpretatur πυροφόρους, frumentarios & vectarios. Erant autem erant in Palatinis officiis (vt ind. cat Ambrosius, in epist. ad Marcell. his verbis; Palatina omnia officia, hoc est, memoriales, agentes in rebus, apparitores diuersorum comitum) tamen munus eorū etiam in prouinciis erat cum & Imperatoris aula frumentationibus & annonis præessent, & in prouincia eandem rem curarēt. Quin & à Palatinis in Th. C. distinguuntur his verbis: Quicunq; igitur inter agentes in rebus vel inter Palatinos militiæ sacramenta sortiti sunt. Qui de his plura cognoscere cupit, legat Cuia. cōmentarium in C. tit. de agent. in rebus. In peruetere Lexico agentes in rebus legitur exponi μαγιστριανοὺς; rectè, quia sc. magistro officiorum attribuebantur executores ex schola agentium in rebus, vt testatur Marianus Scotus μαγιστριανοὺς: hoc vocabulū Suidas explicat κοσμητὰς i. e. castrēses. Agentiū in rebus genera hæc siue gradus sub illa rub. memorantur, vt alij sint tribuni scholarum, alij primicerij, senatores, ducenarij biarchi, circitores, equites, & tyrones; &c. Atq; hi post continuæ militiæ tempus veluti pro præmio laboribus exacti, fiunt principes agentium in rebus, de quibus extat tit. l. 12. C. Cassiodorus lib. 12. Cur agentiū, inquit, in rebus miles officij, post tot laboris incerta aliquid patiatur ambiguum, qui crebris actionibus excubando, ideo principes nomē habere promeruit, quia militiæ sacramētis cæteros antecellat.

AGENS libellos non pro magistro libellorum supplicum, (sed pro præfecto prætorio, accipiendum putem in l. rescriptum in pr. de distract. pig. Nam temporibus Alex. Seueri, de quo d. lex, rescriptum loquitur. Papinian. erat Præfectus Prætorio, auctor est Spartianus in Alex. Prat.

AGENSAMENTVM vid. Additamentum.

AGERE, verbum latissimè patet.

Est enim agere quodlibet humanum factum expedire, siue id fiat operando, siue consilio, & facto ipso, siue volutando siue impellendo, siue consentiendo, & quolibet alio modo. Gœd. ad l. 19. n 8. de verb sig. Agere trititissima significatione est facere & gerere: inter hæc tamen subtilis quædam est differentia. Actū enim generaliter dicitur siue verbis vt stipulatione; siue re, vt numeratione: gestū, rem siue verbis facta significat. Vlp. ex Labeone. l. Labeo 19. ff. de verb. sig. Prat. Briss. poterit. quis facere (ait Hot. ex Varro.) & non agere; vt poëta facit fabulam, & non agit: contra actor agit, & non facit: & sic à poeta fabula fit, & non agitur: ab actore agitur & non fit: contra Imperator, qui dicitur res gerere: in eo neq; agit, neq; facit, sed gerit, i. e. tuitur: trāslatum ab his qui onera gerūt, ac sustinēt.

AGERE causam dicimur, nō gerere *die ſach oder den rechshandel führen*. Interdum tamen hæc tria in eadem oratione ponuntur, vt apud eundem Vlpianum l. 2. ff. de curat. bon. dan. l. 1. ff. de off. procu. Cæs. Prat. Briss. vid. sup. Actum, Acta, Actio.

AGERE actum. l. 41. §. ab heredib. de fideic. libert. quod & gerere actum in l. 99 in fi. de verb. sig. l. vlt. ff. de publ. l. vlt. ne quis libert. inuit. lib 11. C. Briss.

AGERE curam reprimendæ improbitatis, id est, curam gerere, apud Vlp. l. 3. ff. naut. caup. stab.

AGERE cum populo, est rogare quid populum, quod suffragio suo vel iubeat, vel veter. Vnde rogatio, pro lege, Agere cum populo hoc est, populum ad consilium, vel comitia vocare: comitia habere Festus Agere vero cum patribus, est ad Senatum referre. Bud. in annot. ad l. Iuliam de Amb.

Digitized by Google

AGERE ad populum, h.e. concionem habere.

AGERE suum negotium dicitur, qui sic in propriis rebus est occupatus, vt nihil curet aliena.

AGERE pœnitentiam dicitur quem facti pœnitet. Paul. in l. fi. in l. §. colonus ff. locati.

AGERE, etiam est ducere Vlp. l. 1 §. 1. ff. de riuis, vnde ait primum aqua ex flumine agi possit, & eodem sensu, Agere rate in edixit prætor in l. vnic. ff. vt in flu. pub. nau. lic. & agere tum mitto, id est ad abitum cogere l. 7. ff. de seruit. rust. l. 25. & ibi Gœdd. ad prin. de verb. sig. Prat.

AGERE animam, agere diem extremum vitæ, h.e. morti iam operam dare, ad exitū huius vitæ agonem ioire seu certamen: opposita: Agere in humanis rebus. Agere vitam; Agere ætatem; Agere annū decimum l. 1. C. de inoff. test. ex Old. Copia Spieg.

AGERE ferias, id est feriari. Agere diem festum, pro celebrare, obseruare, vel, vt vulgus loquitur, facere festum.

AGERE quoque dicitur, qui alicubi degit aut moratur.

AGERE in adulta ætate, id est pubescere l. 15. C. de excus. tuto.

AGERE mensuram, apud l. Frontin. & Vlp. est ad mensuram reducere. Prat.

AGERE etiam tractare est. l. non intelligitur §. 1 vers. quando autem l. 1. §. 1. ibi, agunt, ff. de pact. id est, tractant. Prat.

AGERE item pro administrare, vt agere Rempub. l 35. § 3. Ex quibus caus. Hot. sic in l. si plures. De cur. bon. dan. & in l. pro bienio. de proxim. sacr. scrin libro 12. C. Prat. Sic agere tutelam. i. e. administrare auth. ad hæc C. quando mulier tutel. officio fungi. (nam gerere.

AGERE consulem, est, consulatum administrare, consulis perso-

AGERE l. 2 de officio iudicis. Alex. accipitur pro esse.

AGERE etiam iurgari est (ait Festus) vel iure experiri, idque aliquando extra iudicium, plerumque vero in iudicio. Sic agere, vel experiri, intra parietes, i. inter amicos disceptandam tem permittere citra iudicium & extra cancellos forenses, sicut prudentes viri solent optare: contra, stolidi ad iudiciariam properant molestiam. Old. Tandem vero hæc vox plane translata est in forum ac iudicia, vbi significat litigare, iudicio contendere, iudicio experiri vel persequi. Estque Agere commune Actoris & Rei. Actor agendo, Reus excipiendo causam agit. Ferret. proinde sic agere etiam is videtur qui excipit seu exceptione vtitur: Nam reus in exceptione actor est. l. 1. de exc. & Actionis appellatione continetur etiam exceptio. l. 1. §. ait prætor. de dolo. vid. Gœdd. ad §. 1. n. 2. 3 l. 8. de verb. sig. vid. & sup. Actio.

AGIT autem quis (siue sit actor, siue reus) vel ipse per se, vel alium: seu extra iudicium, seu in iudicio. Vult. comment. Inst. per quos agere pos. num. 2.

AGERE actionem, l. 5 §. 1. de rei vind. & alibi sæpe, est in iudicio proponere. Prat. Agere hypothecariam actionem, pro hypothecaria, in l. 37. de legat. 1. Briss. in parerg.

AGERE causam dicuntur oratores (& litigatores ipsi, quorum res est) apud Varron. lib. 5. de ling. lat. id est iudicio contendere.

AGERE eadem de re videtur, vt Vlp. ait l. eadem, de rei vendic. & is qui non eadem actione agit, qua ab initio agebat, sed etiam si alia experiatur, de eadem tamen re; vt puta si quis mandati acturus cum ei aduersarius sistendi causa promisisset propter eandem rem agat negot. gest. vel condicat; de eadem re agit.

AGERE forum, est iura reddere, & causas audire.

AGERE lege, est ius quod lege aliqua proditum, constitutumve est, persequi. Sic Vlp. in l. Barbarius, de offic. Prat. Nemo, ait, alieno nomine lege agere potest, h.e. merū imperiū, & gladij potestatem exercere, teste Old. in copia. Vid. & iam. Lege agere.

AGERE summo iure, est præfracto strictoque iure, in iudicio contendere. Prat.

AGERE suo iure est rigorem potestatis sequi ad vnguem. Opponitur: Iure suo cedere: Quod virorum est bonorum, vbi causa desiderat. Oldend.

AGERE surdis testimoniis. Quære, Surda testimonia

AGERE tabellis obsignatis, est quempiā refutare testimonio suarum literarum. scriptorumve: quod refutandi genus, vt cui vix contradici possit, videtur esse potissimum. Spieg.

AGERE in simplum dicitur, cum rem nostram, vel nobis debitā, vel denique pœnam aliquam, sine vlla re, absolute persequimur. In duplum vero, triplum aut quadruplum tunc experimur, cū præter rem debitā exigimus aliquid vltra, quod æstimationem eius rei duplo, triplo, aut quadruplo excedat. vid. Iusti. in 6. in duplum. 6. tripli. & 5. quadrupli Inst. de act. Spieg.

AGERE ex sponsu apud Cic pro Quintio, in interdicto de vi, ex illa sponsione, quæ apud Iudices fiebat, liticulam intendere. Agere enim ex sponsu dicitur is, qui vicit, de re aliqua pignore certans: quod in genere actionem præscripris verbis dari. Vlp. in l. si gratuitā §. si quis de oper. verb. scribit Iudi tamē causa spōsionem facere licere, Martiano placuit. l. pen. de aleat. ergo eo nomine ex spōsu agi posse cōstat. Plane si quid iocādi causa dictum sit, ex sponsu agi non posse, Varro lib. 5. scripsit. Prat.

AGERE videtur qui damni infecti, vel legatorum sibi satis dari desiderat. l. 20. Digest. rem ratam habet. Briss.

AGERE crimē, i. accusare: aliis exequi, l. 3. Digest. expil. hæreditat.

AGERE reum, i. est accusare & postulare apud Valer. lib. 6. c. 3 & lib. 8. cap 1 Briss. Peragere reum, id est, condemnare.

AGERE quod certandi erit minus l. 15. de adult. Briss. in parerg.

AGERE furti, hoc est, actionem furti intendere, quod est de furto apud iudicē accusare. Sic agere falsi & de falso l. 30 ff. de inoff. test.) In his & similib subdanditur ablat crimine vel actione.

AGI de capite cum capitis discrimen venire. Agi de bonis: vel bona alicui ius-gunitur. Prat.

AGITARE inf. suo loco.

AGER ICtis est prædium rusticum, quod sine ædificio est: cum ædificium accedit, Fundus dicitur. Alber. Spie. Locus sine ædificio, in vrbe area, ruri autem ager dicitur: & ager cum ædificio, fundus dicitur. I fundi de verb sig Prat. Ager (vt Gœdd ad l. 27. n. 6 8 12. de verb. sig. plerisq; linguæ latinæ auctorib. ICtis raro) generatim sumitur: continetq; & aruum, arbustū, vinetū, plantarium, pomaria, oliueta, salicta, loca venatoria, aucupatoria, piscinam villam, viuaria, alueatia. Valla 6 elegātiar. c. 41. imo, non vsū aliquē agrū, sed vniuersum territorium (χώρα, vbi circumiectum, sub quo & flumina, lacus, saltus, nemora, montes, ac similia) decoq; omne quod citra quamlibet vrbem, ciuitatem, oppidum, coloniam, municipium est. siue horti sint, siue ædificia, siue prata, siue pagi, siue viæ publicæ, & si quæ sunt alia: vulgo territorij, seu comitatū, quidā districtū vocā. Et hoc sen'u apud Liuium sæpe legitur. Bude ex Plinio ager has cōtine: species, villam, pratū. syluam, vineam, campū, pluriumq; ciuium fundos &c. Similiter Conn. lib. 4. c. 5. ager olim latinis fuit quilibet rusticus locus, in quo seri, plantari, aut ædificari potest, vbi postquam aliquid actum est, nomen mutat, & aliud sibi propriū accipit à re cui destinatur: vt ager proscissus ad serendas segetes, aruum dicitur, plantatus autē & consitus. plāris, vitibus, arboribus, plantariū, arbustū, vinetum nominatur; ædificatus vero villa. Hoc significatu ager, teste Spieg. plur. num. caret (ICtis autem vocem proprie strictoque sumētibus ager definitur locus rure sine ædificio, siue villa Briss. vel omnis locus ad culturā aptus. modo sit sine villa, i. ædificio rustico (Gœdd. ibi n. 10. 12.) Si villa sit in fundo. prædium erit: villa est pars fundi, non pars agri: fundus habens ædificiū seu villā, ager amplius dici non potest. (ibi. n. 8 pr.) locus ergo in ista ICtorū definitione, est genus agri: ipse vero locus pars fundi: Fundus, sicut & prædium; cōstat interdū ædificio simul, & prato, & agris: nec obstat, quod ager interdū pro arbitrio scilicet ac destinatione ipsius domini ita dividentis, in plures fundos partiales diuiditur: quia ager interdum synecdochice pro toto, fundus pro parte eius sumitur; cum alias ager sit pars vel species fundi: non obstat, inquam: quia ager quandoq; totū etiam tractū seu territoriū significat, vt supra, & quia singulæ vineæ, singula arua & arbusta &c. per se ac seorsim cōsiderata vel distincta, singuli agri, vel etiā singuli fūdi, esse possunt, at domini destinatione ac voluntate hi omnes agri ac fundi simul, vnū fundū cōficiēt, nec amplius tūc singuli & ita multi, iiq; integri dicētur, sed partes simul iunctæ, pro indiuiso erunt, h.e. singuli isti loci, singuliq; agri, antea seorsim ita considerati, iā coniūcti erūt, vnius fundi vel prædij, tanquā vnius integri: cū antea singuli agri essent singula integra. de quo vid. Gœd ibi n. 12.

AGER [ait Varro lib. 4 ling. lat.] ab agendo nomen accepit: quasi in quam terram homines quid agebant, & vnde vicissim quid agebant fructus causa. Quint. lib. 1. Instit. orat. c. 6. hanc etymologiam carpit: aitque, agrum ex voce græca duci. Ergo saltem vox Græca ἀγρὸς est ab ἄγω, ab agendo, arando, vertendoque semper aliquid in agro fructus capiendi causa fit & agitur, vel certe agi potest. Gœdd. d. loc. num. 7. & ad l. 115. nu. 8. de verb. sign. ex Isidori orig. lib. 15. cap. 13. Ager igitur est locus in iure, qui agitatur & colitur; siue compascuus sit, siue aruus, siue floridus siue consitus. Consitus habet arbores, Aruum aratro proscindiur, compascuus habet gramina, Floridus seruatur apibus & voluptati. Spieg.

AGER, fundus, prædiū, possessio, differunt, vt scite Gœdd. ad l. 115. de verb. sig. Fundus (ait) id omne significat, quicquid solo, seu terra, tenetur: seu ager, seu villa, seu prædium, seu ædificiū, seu stabulū, seu area seu insula sit. Ager est species vniuersi fundi, tanquam totius integri, quatenus scil. ad vsum hominis comparatur, h.e. quatenus eo fine fundus habetur, vt homo arando ac serendo eo vtatur, fruatur, Vtq; ex eo fruges, & quæ humano vsui necessaria & vtilia, capiat, ac rursus serat. AGER itaque semper ad vsum hominis comparatur: fundus autem nō semper ad vsum hominis. Ager colitur & fructuum causa habetur, Fundus autē est quælibet soli species, etiā inculta & nulli vsui destinata, in qua aliquid fūdari potest. Fūdus villā & agrū cōtinet: ager vero neutiquā. Liuius in fin. li. 10. decad 3. Possessiones similiter nō hominis tātū, sed & armētorū iumentorū, pecoris causa cōparamus, sicut & fundū Possessio hic est species fundi ac prædij, & ita ipsum rei corpus significat, non autē ius corporis vel possessoris, vt alias. Possessio [ait ICtus.] ab agro distat proprietate iuris. Possessio est fundus, in quo dominium possessionis (ius & vsum possessionis) non autem dominiū proprietatis habemus. Ager est fūdus in quo dominiū proprietatis ho-

Digitized by Google

tis habemus. Quicquid re immobilium apprehendimus, (ait ICtus) cuius proprietas ad nos non pertinet, aut nec pertinere potest, hoc possessionem appellamus. Possessio est vsus loci: ager proprietas loci, h.e. ager dominium proprietatis eius loci designat. Prædium est totum, quod pro arbitrio possidentium pluribus quandoq; constat fundis: nam fundus in prædio est, sicuti locus in fundo. Hinc interdum vnicus fundus, prædium est, si scil. dominus partes sibi in prædio non discernat: vt §. de fundo & agro dictum. Hæc Gœdd. ad d.l.115. vid ℑ Fundus.

AGER appellatione recti venit, l.12.C. de his quib. vt indigo.

AGER assignatus dicebatur, qui inter veteranos certis limitibus diuidebatur; qui etiam Limitati nomen sumpsit, l. in agris de acquir. rer. domin. vid. Alciat. in prætermissis. Spieg.

AGER Adrianus, qui limitibus maritimis Gallicis finitur.

AGER Alluuius quem paulatim fluuius in agrum reddit.

AGER Arcifinius Frontino in lib. de agror. qual. ab arcendis hostibus appellatus. Alij dictum putant, quod certis linearum mensuris non continetur, sed arcentur fines eius obiectu fluminum, montium, arborum. vide ℑ Ager occupatorius.

AGER Asculanus variis limitibus intercisiuis adsignatus.

AGER Auximalis limitibus Gracchanis per centurias adsignatus; Anconitanus eadem lege continetur. Albensis idem vt Asculanus. Reliqua Agrorum nomina & significatus petenda censeo ex libro de agrorum conditionibus variorum auctorum. Quædam etiam recenset Varro lib 4. de ling. lat. Prat.

AGER Colonus videtur is proprie dici, qui ad arandum accommodatus est, & alio nomine Aruum vocatur. Spieg.

AGER deletus vi fluminis, l.11.§.vlt.ff. de aq. & aq. pluu. arcend.

AGER incultus, l.7. Cod. de bon. pos. Vger sitiens. l.6.C. de seru.

AGER farrarius, qui fruges producit. Nam far apud veteres de omnibus frugib. dicebatur. l. defuncta. §. pen. ff. de vsuf.. Spieg.

AGER limitatus à limitibus dicitur. Limites in agris limitatis sũt qui populo iter præbent ex l. Sempronia, Cornelia, & Iulia; & ideo in modum agri non cedunt, l.1. de pericul.

AGER limitatus est per extremitates mensura comprehensus, qui ciuitati totus assignatus est per vniuersitatem. vid. Goth. ad l.16. de acquir. rer. domin. vid. infr. Agri limitrophi.

AGER limitatus suos statutos terminos habet: ideoque incremẽtum ex alluuione, aut insula non habet. l 2.§.6. de flum.

AGER limitatus Festo, lib. 20. in centurias dimensus. Is enim decumanis & cardinibus dabatur, vt ait Frontinus libel. de agrorum qual. & ita accipiendus est apud Florent. l. in agris. 16. ff. de acquir. rer. domin. & Vlpian. l.1.§. simili 4. ff. de fluminib. Prat. Adde hic Alciat. lib.1. prætermiss. & Parergor. l.c.38. vid. supra Ager Assignatus & infr. Ager subseciuus.

AGER metatus Horatio dicitur diuisus & assignatus. Nam in agrorum diuisione & assignatione modum metiebantur, quod est metari; sed & metis & limitibus solebant centurias & agrorum formas includere, vnde & metationem hac in re his verbis nominat Siculus Flaccus: Et quamuis vna res sit forma, alij dicuntur porticam, alij centuriationem, alij metationem, alij limitationem, alij cancellationem, alij tygon. quod vt supra diximus vna res forma. Et Maro in diris:

Portica qua nostros metata est impia agellos.

Hæc doctissimus Turneb. lib. aduers. 13. c 1. Tres autem fuere species agrorum, vt docet Iulius Fron. in libell. de qual. agror. vna agri diuisi & assignati, altera eius qui vna mensura totus comprehenditur, tertia Arcifinij, qui nulla mensura continetur aut designatur. Ager ergo, inquit, diuisus & assignatus est: coloniarum hic habet conditiones duas, vnam qua plerunq; limitibus continetur, alteram qua per proximos possessionum rigores assignatus est, sicut in Campania Suessę. Ager est mensura comprehensus, cuius modus vniuersus ciuitati est assignatus, sicut in Lusitania Salmantensibus: Tributarius solus per vniuersitatem populus est definitus, &c.

AGER occupatorius Siculo Flacco dicitur, qui & arcifinalis, seu arcifinius, sic dictus, quod in tempore occupatus sit à victore populo, territis inde fugatisq; hostibus, quia non solum rãtum occupabat vnusquisque, quantum colere præsenti tempore poterat, sed quantum in spe colendi habuerat, ambiebat. Plat.

AGER Quæstorius dictus est, qui ex hostibus captus per Quæstores pop. Rom. limitibus actis diuisus, est venditus. Flaccus.

AGER Quæstorius dicitur, quem populus Roman. deuictis pulsisque hostibus possedit, mandauitque Quæstoribus, vt eum venundarent. Hygenus. Hor.

AGER purus opponitur monumento, l.9.C. de relig. & sump. fun. vt in veteri inscriptione monumẽti vrb. Rom. Est autem ager purus qui neq; sacer neq; sanctus, neque religiosus est: sed ab omnibus huiusmodi nominib. vacare videtur. l.2.§.4. ff. eod ti. Huic monumento tutelæ nomine cedunt agri puri iugera 10. & taberna quæ proxime eum locum est, Cuiac. obs. lib.10.c.37.

AGER restibilis qui restituitur, ac reseritur quotquot annis, Varroni lib.4. de ling. lat. Prat.

AGER subseciuus dicitur, qui assignari propter incommoditatem non poterat. Spieg. Cæterum Forcatul. Dial.18. Necyom. ex Iul. Fron. in lib. de limitibus exploratius scribit, agrum, qui manu captus esset maiorum, tripertitum fuisse. aut enim inquit, assignabatur, aut veniebat, aut in publicum remanebat. Assignatus ager est ager diuisus veteranis militibus, & emeritis, in præmium laboris bellici, vt aliquando possent quiescere, vt l. si captiuus §. expulsis, de captiuis. ff. vbi ostenditur, quod ager captus manu ab hostibus publicabatur, & mox diuidebatur per centurias, h.e. cuilibet militum centuriæ certa iugera assignabantur, & hoc est quod Fest. inuolute dixit, ager limitatus est, in centurias dimensus. Tal s ager assignatus, non subiiciebatur præscriptioni, l. agros, de fundis limitroph. 11. Cod. nec etiam alluuioni. l.1.§. si insula & §. seq. ff. de flum. quippe cum agri limitati forma neutiquam mutari possit. Ager vænibat. h.e. sub hasta publice vendebatur plus licitantibus. d.l. in agris. in fi Postremo, in publicum, inquit, remanebat: & hic erat ager qui subsecuus appellabatur, nam quoties expletis centuriis militum, agri portio supererat, quæ per mensorem commode diuidi non poterat, vænibat in publicum. Quod autem idem videtur d.l. in agris, posuisse quartum genus agrorum manucaptorum, cum dixit: Trebat. ait agrum, qui hostibus deuictis, ea conditione concessus est, vt in ciuitatem veniret, ab eodem Frontino explanatur: Est, inquit, ager similis subsecuo, nec assignatus, sed extractus dictus, qui Reipub. pop. Rom. aut ipsius Coloniæ, cuius finibus circumdatur, aut locis sacris, aut religiosis, atque ad popul. Rom. pertinentibus iure subsecuorum, in eius qui assignare potuit, remanet potestate. Subsecua autem loca ab relictis & extractis in hoc distant, quod illa sint loca non assignata, quæ centuriæ modum explere nequiuerunt, hæc vacuæ centuriæ, quæ in adsignationem non ceciderunt, quæ omnia Domitianum veteribus possessoribus concessisse, Siculus, Vrbicus & Suetonius scribunt. Cuiac. obs. lib.19.cap.2. circa fin.

AGER tutelatus, vnde ligna in reparationem publicorum, vel mœnium, vel balneorum distrahebantur. Vide Aggenium Vrbicum de Limitibus agrorum. Spieg.

AGRI vectigales hac occasione & origine cœperunt. Romani quondam agros populi alicuius bello ab ipsis subacti, in suum patrimonium seu ærarium redigebant; ac pro certo vectigali possessoribus locabant, qui haberent ius possessionis, h.e. perpetuum vtendi fruendi ius: quod recte dominium possessionis dicimus, vulgo vtile dominiũ. Vnde tales agri possessiones vocantur; ac possessiones istæ agris, h.e. proprietati, opponuntur. Sunt q; (agri isti) res Nec mancipi. Quibusdam tamen vrbibus, prouinciis, ius Italicum dabatur, h.e. ea gratia fiebat, vt Prædia seu agros haberent. Mancipi, seu à vectigali libera. Gœdd. ad l. 27 n.1.2. de verb sig. Ager autem vectigalis postea stipendiarius quoq; & tributarius [quia stipendium ac tributum daret, primo quidem spõtaneum, tandẽ vero necessarium] dictus fuit. Gœd. ibi. n.9. adde ibi nu.13.14.15. de stipendij ac tributi significatione, origine, differentia. Agri vero municipiorum tandem & ipsi imitatione Romana vectigales esse dici cœperunt: ibid. n.17. vectigales agri ante Zenonem non fuerunt emphyteuses, seu emphyteuticarij. ibid. nu.19. vid. infr. vectigales agri.

AGRI, Agrum, vid. infr. suo ordine ac loco.

AGRIMENSORES mox infr suo loco.

AGGERES consecrati i. sepulchra. Goth. ad l 5. C. de sepulc. viol.

AGGERES, sunt lapidum terræque coacetuatio, fixis palis, vndis cohibendis opposita, in l. pen. de extraord crim. l.1. in fin. ff. de aq & aq. pluu. Hi valla appellabantur ab Honor. & Theodos. Impp. in l. vnic C. de Nili agger. non rump. Significare etiam aggerem viam lapidibus stratam. Isidorus scribit lib.15. Etym. cap. vlt. Seruius autem lib.12. Æneid. putat pro muris accipi. Equidem in eo Vergilij loco pro munimentis murorum sumi putem. Vergilij verba hæc sunt:

Qui intra portas, atque ipsis prælia miscent
Aggeribus murorum.

Nec mouet quod ait Varro, muris eos contineri. Nam quæ cohærent, eodem iure censenda sunt. l. quæ religiosis. ff. de rei vendic. Prat. Briss.

AGGERES per periphrasim Cic. vocat moles oppositas fluctibus l.1. Cod. de Nili agger. non rump. vid Bart. C. de immun. mun. conced. lib.10. vbi docet quorum impensis fieri debeant.

AGGREDIMVR è longinquo, adorimur ex insidiis & è proximo, (Donat.

AGGRESSVRA vid. Adgressura.

AGI, vid. supra Agere.

AGILEM actio facit.: Strenuum Metus: Fortem animus: Robustum corpus: Corne. Front.

AGITARE est incitare ad currendum, l.1. C. de cursu public. lib. 12. sic & accipiendum putem in l. eas qui de spectac. lib.11. C. si ue currum equis adhibitis ducere.

AGITARE etiam quærere significat l.1.§. veteres de acquir. poss. l. quod pariter. de reb. dub. Prat.

AGITARE pro agere, litigare. Paul. l.73. ff. de fideiuss.

AGITARE tractare, l idque 45. ff. de actio. empt. Prat.

AGITARE fœnus, id est credere, l.2. C. si cert. petat. Agitare item iure appellationis l.1. C. de relationibus.

AGITARE facile, bellissima locutione dicuntur diuites, quibus

Digitized by Google

f cile nulloque negotio omnia ad vitam degendam suppeditant, sic dij quibus nihil deest ῥᾳθυμοτατοι à poetis Græcis, id est facile viuentes, dicuntur. Turneb. lib. ad uers 20. c 23.

AGITATORES sunt curuum in sacris certaminibus rectores, Vlp. in l. 4. ff de his qui not. infa vel sunt aurigæ, qui ludis Circensibus cursuli certamine sese exercebant, quorum species quatuor, Russati, Abbati, Prassini, Veneti Et circus quidem locus erat vbi ludicra celebrabantur certamina. vide Bart. Marlianum in Topograph. antiq. Rom. & Corra. 4. Miscel. 24. n. 17.

AGMEN vt notos significatus prætermittam: significat numerum præfinitum in Iustin (nisi nos fallat inscriptio) constitutione l. pen. C de aduoc diuers. iudicum. Prat.

AGMEN iudiciale l. 6. C. de recept. arbitr.

AGMINALES dicuntur, quod agmen exercitus sequantur, contrahant impedimenta. Goth. ad l. 18 §. 21. ff. de vacat. & excus. mun. EXPLETVM agmen. Briss. ex C.

AGMINA militaria dicuntur numeri & societates militum.

AGMEN aquæ in Claudij Imp. constitutione, pro multitudine aquæ, l. præses. C. de fer. & aquæ. Prat.

AGNA rusticis Bericæ prouinciæ mensuræ genus, alibi actum, autores sunt Theodosius & Neuterius: & hunc duplicatum putem ex Columell. lib. 5. c. 16.

AGNATA dicuntur, non quæ alicunde nata sunt: ea enim Enata dicuntur: sed quæ ad alia in contra, siue iuxto alia quædam, rata sunt. Itaque filius patri nasci dicitur, quum ad patrem cogitatio refertur: agnasci vero, quum ad agnatos & propinquos. Nasci filius dicitur viuo patri: agnasci mortuo quia cogitatio posthumi non ad patrem, sed ad propinquos refertur. Vlp. l. 3. ff. de de iniust. rupt. Posthumi per virilem sexum descendentes ad similitudinem filiorum nominatim exheredandi sunt: ne testamentum agnascendo rumpant. Et in fi. Licet autem postumus præteritus agnascendo rumpat. Itaque Papinia. l. 7 si tab. test. null. nepotem suo fine dubio non esse agnatum affirmat. Hot. Adde quod solemus iuxta nata adnata non agnata vocare. Plin. lib. 16. c. 44. Viscum autem in quercu, robore, ilice, pyro syluestri, nec aliis arboribus agnasci. Idem lib. 27. cap. 11 Caule longo, hirsuto adnatis multis cubitalibus. Aul. Gell. dentes quoq; & in septem primis mensibus, & septenos vtraque parte gigni, & geminos adnasci annis fere bis septenis.

AGNATI, Agnatio, Agnasci. vide supra Adgnasci, Adgnati.

AGNATI quoad successionem, sunt vel sui agnati, vel agnati tãtum. Sui agnati, sunt agnati descendentes, i. qui de functo suæ in linea descendenti, atq; olim in ipsius potestate, & quidé gradu proximo. Ita nemo suus est heres quin sit agnatus: non vicissim; siquidem multi agnati sunt, qui tamen sui non sunt. Agnati tantum, sunt transuersi seu collaterales: sed postea per legem Voconiam agnatorum ordo cœpit esse duplex, ita vt alij essent consanguinei, alij agnati tantum; & vt, cum olim post suos vocarentur ad successionem agnati, post legem Voconiam vocarentur post suos agnati illi, quorum hæc erat qualitas, vt dicerentur consanguinei, atque si hi non essent, tum demum vocarentur agnati cæteri, quique tamen suo ordine. l. 1. post suos & l. 2. ff. de suis & legit. Hinc consanguinitas, dicitur esse species agnationis, in §. vulgo inf. de succeff. cognator. Omnes consanguinei ex lege Voconia sunt agnati; non etiam omnes agnati sunt consanguinei. Consanguinitas duntaxat est inter fratres & sorores; agnatio etiam est inter vlteriores. Iure igitur consanguinitatis succedunt mares & fœminæ, hoc est fratres & sorores; at iure agnationis succedunt duntaxat mares, non etiam fœminæ. Distinguendum est inter agnatum esse, & inter habere ius agnationis quemadmodum titulo superiori distinctum est inter eum qui est suus, & eum, qui ius suitatis habet. Hæc Vult. comment. Instit. ad princ tit. de legit. agnat. succes. n. 6. 7. 8. 9 Differunt etiam & opponuntur sibi, Agnationis iure ad successionem venire, & proximitatis iure venire. Vult. ibid. ad §. vlt. fin de succeff. cognator. Agnatus intra longissimum, hoc est decimum gradum proximus, remotiorem excludit. Vult. ibid. ad §. 2. n. 12. 3 de legit. agn. succeff.

AGNATI eorumq; distinctio, ordo, successio; vid omnino Vult. comment. Instit. tit. de nupt. ad prin. n. 42. 37. & ad tit. de legit. agnat. succeff & tit. de succeff cognat. & tit. de grad. cogn.

AGNATIO & gens differunt. Gens latius patet quam agnatio: primo quia agnatio proprie est eorum, qui in eiusdé patris familias familia sunt, vel in suam potestatem sola morte patris perueneriunt, non etiam eorum, qui emancipati: at gens nihilominus eorum manet & gẽtiles vocãtur, quamuis emãcipati sint. Deinde quia agnatio patrem, auum, proauum, atauũ, proprie non excedit: gens eorum omnium est, qui ab vno principe familiarum descendunt, quamuis sit atauus, tritauus, tritaui tritauus &c. Connan. lib. 2 c 11 Balduin ad l. 12. tab. c. 30. Tertio agnatio proprie est singularum familiarum, l. pronunciatio. § 1. inf h. t. § 13 Instit. de leg. agnat. tut. Gens plurium familiarum ab eodem principio prouenientium collectio: Et autore Carolo Sigon. in lib. 4 Liuij. Gens ad nomen, familia ad cognomen refertur. Gœd ad l. 53 n 4. circ. med. de verb. sign.

AGNATICON ius vide epigraph. Nouell. 128. quæ inscripta est de æqualitate agnatici iuris.

AGNOMEN cognominis genus est, quod ob insignem rẽ aliquam nomini additur. Vox agnomen legitur apud Cic. lib. de inuent. Item que in §. 20. Instit. de legat. ubi leg. negat Antonius Augustinus; emendat 8 legitur quoq; in l. 4. vbi Goth C de test.

ΑΓΝΩΜΕΝΩΣ, i. deuote, Goth. ad Nou. 1. in præfat. §. 1.

AGNORVM appellatio e continentur, qui minores agniculis sunt l. 60. de legat 3.

AGNORVM quandiu loco sint, ex vsu cuiusque loci accipiendum putat Marcian. l. legat. eod. Nam in quibusdam locis ouium numera videntur, cum ad tonsuram venerint: & hoc significatu Græcis dicitur ἄγνος Briss Prat.

ΑΓΝΟΣ Græcis purum castumq; sonat Festo, sed & agnum, ouis fœtũ, eo quod sit hostia pura, immolationi apta. Vnde & Christus saluator noster recte agnus dictus est in variis noui Testamenti locis. Prat. Varro tamen de ling. lat. agnum putat ab eo dictum, quod sit pecori agnatus. Hinc pelles agninæ l. vestis. de aur & arg. legat. Pelles, inquit, caprinæ & agninæ. Nebriss.

ΑΓΝΟΣ fruticis genus apibus gratissimum, a Gaza redditur Vitex, apud Aristot. lib. 2 anim. Hinc ἀγνοφόροι apud Modestin. in l. 34. § 1. de l. 2. ferens agnos: sic enim legendum dudum admonui ad d. §. 1. in Pand. Rouill. & lib 3. c. 4. Iurispr. Med. non ἀωνοφόροι vt in vulg. C. nec ἀγνοφόροι, vt in P. Flor. Prat.

AGNITIO, AGNOSCERE plus est, quam cognoscere: illud specialius, hoc generalius est.

AGNITIO Dei plus est, quã cognitio Dei: Hæc plurium, illa paucioribus. Pater agnoscit filium, cum eum ad se adsciscit & pro suo habet: Quæ liberorũ AGNITIO iure consulto est τῆς παιδὸς ἀνάληψις. Hinc intelligitur, quid sit agnoscere aliquem discipulum suum. einen darfur halten. Agnoscere erratum suum, est confiteri. auf sich nehmen. Homines in dẽsis tenebris, quas peccatum inuexit, versantes aliquo modo Deum cognouerunt, sed non agnouerunt, id est non coluerunt, nec gloria affecerunt Præstantissimus Gochlenius in obseruat Latinæ ling.

AGNOVISSE videtur testamentum, qui quale quale Iudicium defuncti comprobauit, l. 32. ff. de inoff. testa. vid. agnoscere.

ΑΓΩΓΙΚΑ in Græca consti. l. 4. de discuss lib. 10. C. siue ἀγωγαὶ in Nou. 128. dicebantur quæ agebantur, ducebantur ad principem, cui significationi indicium est verbum ἀναπεμπικὸν vtrobique positum, quo transmissibilia significantur. Prat.

ΑΓΩΝΟΤΗΕΤΑ dicuntur, qui certamen cõstituunt & designãt, certaminibusq; præsident Iul. Poll. lib. 3. c 30. ἀγώνων ἀφορίται l. vlt. §. mattigophori. ff. de muner. & honor. l. vlt. de expens. ludor. in C. Th. Tertullia. in lib. ad martyr. Bonum agonem subituræ estis in quo Agonothetes Deus viuus est. Solebant enim veteres aliquem sibi constituere, qui certaminibus, ludisque siue scenicis siue gladiatoriis præsideret. Idque ad Principem in vrbe, aut eo recusante, ad magistratus delatum, ex Suet. in August. c. 45. & in Caligula, c. 18. intelleximus. Verum vt Suidas tradit ἀγωνοθέτης proprie est ὁ τῆς σκηνικῆς ἢ γυμνικῆς ἀθλοθέτης. & vt Nicand. apud Hesch. sentit. ἀθλοθέτης ὁ μόνα γυμνικὸν ἀγωνοθέτης ἢ ὁ τὰ μουσικὰ ἀκροάσασθαι ἀμφιθέμενος. vnde ἀγωνοθεσία ipsum constituendi designandique certaminis munus appellatur, l. 20 § Neratius. ff. famil. ercisc. l. 109. de decur. in C. Th. Briss. Sed & Agonothetæ dicebantur, qui sacris certaminibus præerant: erantque Decemuiri, vt Iul. Pollux scribit. Et præmia quæ his iam emeritis distribuebantur, dicebantur Agonothetica, siue ea quæ ipsi agonothetæ athletis adiudicabant, alciat. in l. iubemus C. de fund. patrimon. lib. 11. Pyrrhus de mil. offic. Spieg.

ΑΓΩΝΟΘΕΤΕΙΝ certaminibus, ludisq; præesse, ea constituere & designare, apud Modest. in l. Scepticis 10 ff. de pollic. Prat.

ΑΓΩΝΟΤΗΕΤΙCΙ fundi mentio fit in l fi. C. de fund. patrim. lib. 11. qui sumptibus certaminum deputati erant, vt l. pen. C. de diuer. præp. Prat. Alberti. Agonophori alibi dicuntur, Cuiac. l. vlt. C. de fund. patrim.

ΑΓΩΝΟΤΗΕΤΙCVM ius l. 14. C. de fund patrim.

ΑΓΟΡΑΙΑ dicuntur forensia & publica instrumenta Nouell. 49. 52. 73. 117. 142. diuersa ab ἰδιοχείροις, quorum fit mentio in l. 11. C. qui potior. in pig. Gothof ad l. 20. C. de fid. instrum.

ΑΓΟΡΑΝΟΜΙΑΣ. Anton. August. lib. ad Modestin. singulari, interpretatur ædilitias curas, eos secutus, qui forum rerum venalium ædilibus subiiciunt.

ΑΓΟΡΑΝΟΜΟΙ differunt ab ἀστυνομικοῖς. Vlp in orat. contra Timocr. ἔστι ἢ ἀγορανόμος ὁ ἐπόπτης τῶν ὠνίων τῆς ἀγορᾶς. ἀστυνόμος ἢ ὁ τὰ τοῦ εἰσαγωγέως τῆς πόλιν ἀσχολούμενος. vid. Cuiac. ad l. 1. de excusat. Gothof. ad l. 1. in princ. ff. de via publica.

ΑΓΡΑΜΜΑΤΟΙ, literarum imperiti. l 6. in fin. de excus. tut. quibus opponuntur γράμματα εἰδότες, 35. Eclog. 3. c. 10. Gothof. ad l. 21. in princ. C. de testam.

ΑΓΡΑΦΟΝ non scriptum. §. 3 inst. de iur. natur.

AGRARIVM, quod ad agros pertinet, vt lex Agraria, & Agrarij homines, id est fautores legis Agrariæ sic

AGRARIA facultas, item Agraria res, apud Cic. Spieg.

AGRARIA lex, vid. lex Agraria. Agrariæ viæ, quæ in agris sunt, in agros ducunt. Briss.

AGRE-

Digitized by Google

AGRESTES homines dicuntur, quicunque ciuilioris vitæ ignari sunt, nec melioribus inuentis volunt acquiescere. Conan. lib. 9.cap.5 Agrestia loca, l.4.C.de malef.& mathemat.

AGRI limitrophi dicebantur, quorum videl. possessores annonam inde prouenientē ad castra militum ducerent, qui in imperij limitibus excubabant aduersus barbaros, à limitaneis videlicet limitib. τρέφω, nutrio, sic dicti Drosæus in meth. & iur.

AGRI plagam quæ est in regione illa. vid. Scæuolam in l. vxorem, de legat. 3. Spieg. vid. sup. Ager.

AGRICOLÆ, qui & agricultores & agriculatores dicuntur, quasi agros colentes. Est autem nomen generale ad omnes agricolas. Specialia vero nomina sunt illa; quod Agricolarum quidam sunt adscriptitij, quidam censiti, alij perpetui, alij coloni conditionales, alij inquilinij, alij originarij, alij simpliciter coloni nuncupantur: de quibus omnibus suo loco. Old.

AGRIMENSORES qui fines regunt, limites dirigunt, vt liquet ex constitutione Theodos. & Valen. Impp. l. præcipimus. de sepult. & apud Impp. Constant. l.3 C.fin. regun. Hi mensores Vlpiano dicuntur. l. si irruptione ff. eod. Hi etiam agrorum modum præstituunt. Prat. Front. (vt negotium de controuersiis agrorum quæ per mensores dirimuntur, intelligatur) aliam controuersiam facit de fine, aliam de loco, aliam de Modo. De fine controuersia est intra quinque pedes: de loco vltra quinque pedes: cum locus quidam in confinio vel in mediis agris quam ad partem pertineat, quæritur. Finis vsucapi non potest: locus vsucapi potest. vtraque controuersia est de latitudine. l. vlt. ff. de pign. act. & dirimitur arte mensoris. De modo quæstiones nascuntur fere, vt Vrbicus ait, in agris diuisis, & adsignatis, quod in ære sine forma agrorum modus cuique militi adsignatus comprehēsus est, quæ forma obligat vicinos inter se, quia publica est. Quas possessionum suarum formas priuatim quidē faciunt, eas nec ipsos vicinis, nec ipsis vicinos obligare. Siculus ait, non magis scilicet, quam rationes priuatas, quia res est volūtaria. Et de eo ære l. qui tabulam. ff. ad l. Iulia. pecul. Longe alia est conditio agrorum, qui occupatorij & Arcifinij dicuntur. Nam horum (vt Siculus ait) nullum est æs, nulla forma; quæ publicæ fidei possessoribus testimonium reddat: quod non ex mensuris actis miles modum accepit, sed quod aut excoluit, aut in spe colēdi occupauit. At signatorum est certus modus qui ære continetur: nec is tamen æqualis semper: quia non omnibus æqualiter (vt Siculus ait) sed secundum militiam, i. secundum merita militiæ, datus est modus. Hygenus: Erat præmium terra & pro emerito habebatur. Et adsignabantur agri omnes territorij vnius, i. agrorum vnius populi vniuersitas, & inde Modest. ait in l.7. ff. fin. regun. De modo agrorum Arbitros cognoscere: Agrorum; adsignatorū scilicet, quorum certus modus formis & ære continetur. Et is, inquit, qui maiorem locum in territorio habere dicitur, i. qui plus possidet quam ære continetur, cæteris; qui locum minorem possident, integrum locum adsignare compellitur: controuersia scil. modi reuocata ad æs siue publicam formam, quæ vicinos obligat inter se. Compellitur autem per arbitrum siue Mensorem. Alias memorat Frontinus controuersias. De positione terminorum, De rigore, De proprietate, De possessione, De alluuione, De iure territorij, De subsciuis, De locis publicis, De locis relictis & extractus. De locis sacris & relig. De aqua pluuia. De itineribus De positione terminorum, vt quum terminus quidā male positus dicitur, vel quod cæteros terminos recta non spectet, vel quod forte terminus comportionalis non conueniat rationi maximorum limitum. Et de terminorum positione, restitutione, redintegratione, declaratione, etiam arbitri dantur vel eliguntur. l.8. ff. fin. reg. l. inter. ff. de recep. qui arb. recep. Cætera vid. in Cuiac. 10. obser. 2.

ΑΓΡΙΟΡΝΙΘΕΣ feræ gallinæ: Ἀγριοχωμάεια, feri anseres, Goth. ad l.5.§.6. de acquir. rer. domin.

AGRIPPA. Scæuola in l. pater de l.3. Iulius Agrippa primipilaris, testamento suo cauit. Quorum in nascendo naput, sed pedes primi extiterant, qui partus difficilimus, ægrissimusque habetur, eos Agrippas appellari, ab ægritudine & pedibus, autor est Gellius noct. Attic. lib.16.cap.16. Spieg.

AGRIPPINENSIS colonia, ciuitas est Germaniæ inferioris, siue Galliæ Belgicæ, autor Ptolomæus. Celsus in l.fi. de censibus. In Germania, inquit, inferiori Agrippinenses iuris Italici sunt. Tacitus tradit, eos puduisse Germanicæ originis, patriamque eiurasse, non Vbios, sed Agrippinenses sese vocantes. Eius rei causam indicat Rhenanus lib. German. rer. primo. vid. Imperatoris nomen, & colonia Germaniæ. Spieg.

ΑΓΡΩΣΤΙΣ, id est, verbena, Goth. ad l.27 §.14. ad leg. Aquil.

AGRVM non præscindere pati, l.fi cuius. § denique, de vsufr.

AGRVM ambedit flumen. l.38. de acq. rer. domin. Briss. in parerg.

A H.

AHENVM, Paul. in l. cum de lanionis §. asinum. ff. de instruct. nec multum refert, ait, inter cacabos, & ahenum, quod supra focum pendet. His aqua ad potandum calefit, in illis pulmentarium coquitur. quod si ahenum instrumento continetur, vrceci quoque, quibus aqua in ahenum funditur. A dictionum pro æreo, poeticum est apud Ouid. 1 metam.

Tertia post illum successit ahenea proles.

Gellius lib.2.c.3. Ahenum dicimus, per h, interpositam inter a & e, non aeneum, vt sonus sit viridior, vegetiorque. Spieg. vt Ænum, supra.

A I.

AIO & Nego contraria sunt. Nam aio proprie fateri significat. Donatus in And. indicat. Aiunt, de ea re dici, quam nolumus esse falsam. Quod locum non habet apud Iurisconsul. in l.1. de ædil. ed. & l. ædiles aiunt. Spieg.

AIAT, apud Vlp. § cum vero de legat. Quia iniquum esse aiat id separari à se. Spieg.

AIO verbum, veteris iuris erat, quo actiones personales intendebantur, significat dedico, adfirmo, Nonio. Nine nata illa forensis formula. A.T.M.D.O. id est, Aio te mihi dare oportere, vt Valerius Probus scribit. Prat.

AITIA, accusatio, criminatio, apud Classicos rerum Græcarum scriptores: ὁ αἰτία γίνομαι dixit Plut. in Camillo, quod & Iul. Pollux lib.8. ostendit ex Platone; atque esse verbum iudiciale siue forense. Prat.

Αἰτήματα Geometris sunt petitiones. in lib. de generibus linea mentorum. Bud. in l.1 ff. de iustit. & iur. Prat.

Αἱμορραγία τῆς ὑστέρας, i. immodica purgatio. de qua vid. Actuarium 1. medicæ 22. Gothof. ad l.15 ff. de ædil. edict.

Αἰσχρολογία calumnia. Goth. in Epigr. Nou 77.

Αἰτητὴς, adiutor Suidæ, Goth. ad l 13. §.1. ff. de tutel.

Αἴτησις, conditio Goth. ad l.6. §.2. ff. de excus. & ad rub. C. de fals. caus adiect.

A K.

AKAKIA simplicitas, Goth. ad l 1.C. si quis imperat. maledix.

Ἀκρόδρυα apud Græcos omnes arborum species appellari scribitur, in l 236. in fi. de verb. sign. quod & Moschopulus in libell. cui titulus est συμοχὴ Ἀττικῶν ὀνομάτων, scribit & Suidas quoque Ἀκρόδρυα πάντως τὰ δενδρων ἥμερα dici tradit. Briss.

Ἀκμὴν Ætas 18. ann. ab Arriano in Indice vocatur ἀκμὴν ἥβης. Ab aliis prima lanugo. Goth ad l.57. ff. de iudic.

A L.

ALÆ præter notissimos significatus sunt exercitus militum aut equitum ordines Gellio lib.16.c.4. Sic quoq; accipiendæ sunt in l 2. de iis qui not. infa. Alarum præfectus apud Paul 5. sent. 39. & Sueto. in Tiberio. 30. Alas, vt Gellius d. loc. scribit, equitum ordines inde appellarunt, quod circum legiones dextra sinistraq; tanquam alæ in suum corporibus locarentur. Sed & vt Veget. lib.2.cap.1. Equitum alæ ait, dicuntur ab eo, quod ad similitudinem alarum ab vtraque parte protegant acies. Alas etiam funditorum dixit Valerius lib. [illegible] cap.2. Briss.

ALABA attramentum Phauorino.

ALABARCHES, magister est scripturæ, quæ fiebat pascendi pecoris causa. Cuiac.8 obs.36. Goth. ad l.9. C. de vectig.

ALABARCHIA, Cuiacio, iam d. loc. interprete, est vectigal, quod pro transductione pecorum inferebatur: cui interpretationi mirum ad modum fauet l.9. C. de vectigal. Idem Cuiac. adiicit, Arabarchiæ vocabulum pro Alabarchia vsurpari, vt ἀργάλιον, ἀγγαλιόν, φεγγίλιον, φλαγγίλιον.

ALABASTER, vas vnguentarium, Baisio l. argumento. 25 §. ornamenta 10. de aur. arg. mund. vbi sic legendum putat, pro quo in Pand Flo. est Lanatio, viscus, vt & ipsemet refert.

ALABASTRVS, in d.l. argumento. § 10. secundum veram lectionem est genus marmoris perlucidi & coloribus distincti, ex quo fiebant vasa vnguentaria. Dicitur autem Alabastrus & Alabastrum in neutro genere, teste Martial. Et Alabaster, Cic. Acad.2. Quibus etiam alabaster plenus vnguenti putrescere videtur. Cotta in memor.

ALACER, præsente animo est, ac sensibus non turbatis, non restagantibus. Aliud ergo est lætus, aliud alacer.

Ἄλαγες mansiones Goth. ad l.18. § 10. de vacat. muner.

ALANI vs dictus est Iustinian. ab Alanis populis deuictis. Hos Ptolomæus in parte Scythiæ collocare videtur, Capitolinus in parte Daciæ; Iosephus inter Tanaim & Mæotidem, Plin. & Marcellinus in Sarmatia Europæa. Hi cum Vandalis iuncti erant, nec minus efferæ naturæ. Lucanus lib.8. vocat duros æterni Martis Alanos; ex Balduino ad inst. procem. Schard.

ALBA ficus. vide Gothofr. ad l.205. de verb. sign. Varias fici species enarrantem.

ALBARIVM; calx liquefacta, qua muri exalbantur Alciato ad l. 1. C. de excus. artif. ex Plinio.

ALBARIVM opus, apud Vitruuium id est, tectorium, quod ex calce pura fit.

ALBEI, pro aluei, apud Cassiod. Briss. parerg.

ALBENA genus quoddam vuarum Goth. ad. d. l. 205.

ALBERGARIÆ: canonistis census sunt seu pactiones, quę debētur pro comestionib. de hoc glo in c. præter de iur. patr. Spieg.

ALBI Corrupti edictum, eiusq; formulæ, vid. l.7. in pr. de iurisd.

ALBINA mulier. l.11 §. ad SC. Tertull.

ALBINI, quos Græci χρυσάτας vocant in Constantini Imp. ad Maximum constitutione. l.1. Cod. de excus. artif. lib.10. sunt.

Digitized by Google

Albarij, qui albario mutos illinunt. Hor. Prat.

ALBVIERVS, genus vuarum. Gothof. ad l. 205. ff. de verb. sign.

ALBVLA ficus Gothofr. ibid.

ALBVM natura tale est, Candidum studio. Albus capillos dicimus, candidum ingenium, pectus, id est sincerum.

ALBVM, alba tabula, in qua atramento inscribebatur, quod ex Ciceronis 2. de orat. liquet, nempe non literas (vt Theophil. in §. pœnales, Inst. de actio perperam scribit) sed tabulas ipsas albas fuisse, quod etiam suspicari liber ex Plaut. Persa, vbi Parasitus de quadruplatoribus sic loquentem facit: Si id fiat, næ isti faxim nusquam appareant. Qui hic albo pariete aliena oppugnant bona.

ALBVM, parietem fuisse dealbatum, Accurs. existimat: sed eius sententiam plerique improbandam putarunt: cum actione de albo corrupto. is quoque teneatur, qui album sustulit. l. si quis id quod ff. de iurisd. om. iud. murum autem vel parietem, tolli non posse, constat. Accursio videtur suffragari citatus Plauti locus: & Suidas expresse scribit λεύκωμα, h. e. album parietē, fuisse gypso inunctum ad inscriptionem ciuilium rerū aptum, sed id ad ea potius, quæ provt res incideret ad tempus, quam ad ea quæ iurisdictionis perpetuæ causa, in albo proponebantur, videtur referendum. Ræuardus pro tribunal. lib. sing. c. 4.

ALBVM igitur erat matricula prætoris: vel tabula dealbata (non albis literis notata vt Theophil. vult) in qua prætores publice indicabant, quo edicto essent acturi. Duar. 1. disp. 13. Cuiac. 8. obs. 15. Goth. ad l. 1. §. 1. de Edendo. Vt enim Pontifices (vel ut mox ij.) res gestas, sic prætores edicta sua, actionesq; & interdicta, in album referebant (sicut Græci leges suas in λεύκωμα) tabulamq; istam ex ligno, charta, vel quacunq; materia factā in publico proponebant, vt omnib. innotesceret, quemadmodum anno quisque suo dicturus esset. Moris autem erat, vt album istud (in quo prætor propositas perscriptasque habebat actiones suas) penderet, sic tamen vt de plano legi posset. Hot. Vult. ad §. 11. n. 3. ac seqq. comm. Instit. de act. Vt autem edicta quædam perpetua erant, i. annua; quædā pauciorum dierum, proposita provt res incidebat: Sic albū vel erat perpetuę iurisd. causa propositū, vel propositū provt res incidebat. Vult. ibid.

AD ALBVM producere, in l. 1. ff. de edend. non significat tumultuarie rationes confectas in mundum redigere, vt Accurs. putauit, sed digito demonstrare ex albo Prætorio, qua actione quis vsurus sit. Goth. ad l. 1. C. de edend.

ALBI appellatio ad alia quoque transfertur. Nam illa quoq; tabula, in qua Decurionum nomina secundum cuiusq; ordinem scribuntur, Album appellatur, hinc tit. lib. 50. ff. de albo Decurionum scribendo, nempe quo ordine Decuriones scribi debeant: quod & ciuiæ albū dicitur in l. 45. C. cod. tit. & in Nou. const. 19. Cuiacio matricula decurionum. Eodemq; modo album Apostolorum Tertul. li. 5. contra Marcio. album senatorū dixit Taci. li 4. quod Dio. l. 55. λεύκωμα τῆς βουλῆς τῶν. Et albū iudicum Tranq. in Claudio c. 16. & in Domitiano c. 8. & Seneca lib. 3. de benefic. cap. 7. pro tabellis in quib. illorum nomina descripta, qui earum erant decuriarum, quæ vno quoq; tempore iudicabant. Et album Citharœdorum Tranquil. in Nero. c. 20. Cic. quoque lib. 1. de orato. Pontificem maximum res omnes singulorum annorum mandatas literis, extulisse in album, proposuisseq; tabulam domi. De quo etiam Liu. lib 1. ab vrbe condita. Omnia, quæ ad sacra, ceremoniasq; deorum pertinerent ex commentariis Regis in album relata in publico proponere à Numa iussum scribit. Idem etiam lib. 9. Cneum Flauium fastos in albo circa forum proposuisse refert. Briss. Adde hic Corras. lib. 4 Miscel. c. 6. Ita studiosi hodie libro Rectoris, seu matriculæ vniuersitatis inscripti, recte dicuntur in album vniuersitatis relati. Vult. d. lo. n. 6. Sic λεύκωμα τῶν πολιτῶν. l. Pollux lib. 8. Cæterum Quintilianus album pro prætorio iure vsurpauit, cum dixit: ad album & rubricas se transtulerunt, vt annotauit doctiss. Turneb. lib. 4. aduers. c. 5.

ALBVM corrumpere, est quouis modo turbare, mutare, radere, tollere. Briss. Vult. Albo adscribi: contra, Ab albo eximi. Briss. ex ll. ff. & C.

ALBAS sententias Asinius Pollio apud Senecam, Albutij sententias vocat, quæ apertæ erant, faciles non obscuræ, non tenebricosæ: quod, quæ alba sunt, nihil atrum, nihil caliginosum habeant. Turneb. lib. 6. aduers. c. 4.

ALCHELVCIA, est species quædam ad vectigal pertinens, l. 16. §. 7. ff. de public.

ALDERICVS ICtus in Italia ius ciuile professus est circiter 1190. eius plerunq; Accurs. in glossis mentionem apposuit. Hoto.

ALDVS, Ale. enarrans l. lecta de reb. credit, obiter monuit, in l. Longobardica seruum significare, & inde Castaldum seruum, cui casæ seu domus cura est demandata: sicque generaliter omnes œconomos dici. l. pen. ff. de testib. l. cum vnus: in princ ff. de alim. legat. Spieg.

ALEA, taxillus quo fortunæ periculo ludimus, sic enim accipitur in edicto prætoris. l. 1. in princ. ff. de aleato. & pro ludo accipitur in l. fin. §. 1. quar. rer. actio. non.

ALEAM ludere pro ludere taxillis, vel alio fortunæ ludo dixit Paulus, l. 26. ff. de iniuriis. Prat.

ALEÆ lusus legib. vetitus fuit, quod & Horat. docet lib 3 Carm.

ALEÆ nomen, ait Gothof. ad rubr. C. de aleator. omnem fortunæ lusum complectitur non solum talorum aut tesserarum ex pyxide, id est fritillo vel phimo, quam pyxidem appellari ait in illo versu Iuuenalis 13. Parros gladio vel pixide nummos, vt l. Cuiac. ad d. rub. C. Hinc fit, vt alea pro fortuna, & periculi cuiusuis dubitatione sumatur, vt aleam dicatur is, qui se fortunæ periculoque committit. Vnde Titus Liuius, In dubiam imperij, seruitiq; aleam imus. Item emere aleam, qui incertæ rei futuræ spē emit: velut captum piscium vel auium.

ALEÆ emptio dicitur à nostris, cum incertus eucatus emitur: veluti cum piscator iactum retis vendit, vel auceps pantheram Pompeij. l. nec emptio 8. ff. de contr. empt. Aliquando & sine re venditio, intelligitur: veluti cum quasi alea emitur quod fit, cum captum piscium, vel auium, vel missilium emitur, quia spei emptio est. Vlp. in l. nam hoc 2. ff. de hæred. vel act. vend. Incertum rei venire dicit. Hotom.

ALEATORES sunt, qui ludum aleæ quartem quandam exercēt, vel qui sese quocunque ludendi genere varietati fortunę committunt, & pecunias & tempus, aliquando etiam vitam, amittentes. Hoc recte coerceri vult lex in repub. quia nulla est maior occasio deprauandi animi, quam ludus passim immodicus, ad perniciem omnium rerum. l. li. C. de religios. Prat.

ALEATORVM nomen infame est. Gothof. ad l. 1. C. de aleato.

ALEATORES, differunt à tesserariis, quantum fures à latronibus, Gothofr. ibi. De aleatoribus edicti formulam vid. in l. 1. in prin. ff. de aleato.

ALEATOR, quanto in arte est melior, tanto est nequior. Seneca, Gothofr. ad l. 2. C de aleat.

ALEMANNIA. In extrauagantibus ciuilibus de Pace Constantię fit mentio Alemanniæ dictionis. Alemannorum agri nomen vetus, supra Brigantium & Lacum Acronium. *Algouw* vernacula lingua pro eo quod integrius antea *Dus Almangouw*. h. e. Alemannorum ager, siue conuallis, composito nomine, teste etiam Vadiano ex scholiis Vadiani in comment. ad P. Melan.

ALERE, est proprie victu temporali vitam sustentare. Sic mater tenetur naturali iure alere filium triennio, vt abinde cura alimentorum ad patrem magis spectare videatur, l. nec filium negare. C. de patr. pot. Spieg. ad tit. C. de alend. liber. ac patr

ALERE, id est, necessitatibus succurrere, l. r. C. eod.

ALEXANDER Tartagnicus ICtus Imolensis fuit; Patauij, Ferrariæ, & Bononiæ, annos prope per triginta ius ciuile interpretatus est: relictisque libris compluribus, homo quinquagenarius anno 1475. mortem obiit. Hotom.

ALEXANDRIA vrbs Ægypti clarissima, fertilissima, ac splendidissima, non longe à Nili ostio: ab Alexandro Macedone condita, cuius meminit Strabo, Pompon. Mela, Iustinus, Egesippus, Diodorus, Plinius, Iosephus, Imp. Leo & Athen. Anch.

ALEXANDRIA sedes fuit Præfecti Augustalis, Goth. ad rub. C. de offic. præfect. August.

ALEXANDRIAM vocat Ammianus 22. verticem omnium ciuitatum. Inter cætera Alexandrinus aër laudatur ab eodem: Nullo, inquit, pene die incolentes hanc ciuitatem, solem serenum non vident. adde 5 Plin 10. Goth. ad edict Iustin. 13. c. 13.

ALEXANDRINI Principales l. 56. C de decur. qui & summates Alexandriæ l. 57. cod. Gothof ad l. 41. C. de liberal. caus.

ALGIDVM oppidum erat trans montes Tusculanos. 15000. passuum ab vrbe Roma, nunc vibis tantum vestigia extant.

ALIAS aduerbium, varie pro re accipi apud ICtos solet. Plerunque tamen significat alio, vel potius in alium locum, l. adeo. §. quod si, ff. de acq rer. domin. Sumitur & pro aliquando. l. 19. §. vnde videndum de arbit. Item pro alioquin apud Scæuolam in l. dinortio, in pr. de neg. gest. Alias exceptionis notam esse, liquet ex l. qui testamēto. 20. §. mulier. de test. nam ibi alias, id est in aliis actibus. Sumitur & pro aliter, & extra eos casus. l. alias de iureiur. Sonat etiam modo, si geminate, aut tripliciter aut quadrupliciter efferatur aut scribatur, quale est apud Callistratum in l. 3. §. eiusdem testibus. Cic. in Verrem: Alias renocabat: alias decernebat. Est vbi geminetur, tripleturve, accipiturque tamen pro aliter, l. cum hi, §. modus. de transact. Alias temporis, puta præteriti, significatiua est, vel significat aliquando, vel antea. l. pen. §. si ff. de inoffic. testam. l. diuus. 6. de custod. reor. vide Bart. in l. 1. ver. quinto quæro de dictione. ff. de condit. & demonstr. quinque significationum huius aduerbij genera colligentem. Prat.

ALIBI, alio in loco: inibi, in eo loco: necubi, ne quo in loco: sicubi, si quo in loco: nunc ubi, num quo in loco: vtrubi, vtro in loco, ex Alciat. Spieg.

ALIBI, & alio in loco, & in re alia, significat.

ALICVLÆ recensentur ab Vlp. inter pueriles vestes, in l. 23. §. 2. ff de aur. & arg. quidam tamen ibi legendum putant, Caligulæ. Hoto. legendum putat.

ALLICVLÆ, vt manicatæ tunicæ intelligantur, quæ pueris decoræ, grandioribus autem minus honestæ apud Romanos erant, vt patet ex Gel. li. 7. c. 12. nam, vt ait Hesych. ἀλλικ χιτῶν γενόμενος:

Digitized by Google

de re. Allix, inquit, tunica chirodactis manicata. Hoc enim verbo Scipio Africanus apud Gellium vtitur. Horto. Cuiac. Aliculas togas breues interpretatur, & has pueriles, ex Martial.

ALIC VNDE, & ad locum, & ad rem, & ad hominem refertur.

ALIENARE (vid. & Abalienare) est alienum facere, ex nomine alienus deductum. Quod enim alienum non fit, alienari non dicitur, vt negatiue ab Etymologia vocabuli arguamus. l. 2. § mutui datio. ff. si cert. pet. Estque verbum modiæ nouæque iurisprudentiæ.

ALIENARI generatim nihil aliud est, quam rem, vel ius quoddam, aut possessionem eius, è suo patrimonio seu bonis dimitti. Gœdd. ad l. 27. n. 3. de verb. signif.

ALIENATIO igitur generatim est translatio eius, quod cuiusque est, ita vt ibi abesit, alteri vero adsit: sitque non solum per traditionem verâ aut fictam: sed etiam per quemlibet alium actum, quo ius vel res nobis abit & alteri accedit; vt puta si pro derelicto nos habeatur, vel in publicum deserendi causa proiiciatur. Quod adeo verum, vt hæredis quoque institutio, quam aditio sequi solet, alienatio sit. Gœd. d. loc. n. 45. Nonnullis alienatio definitur, iuris dominiique à nobis translatio. Senecæ 5. de benef. cap. 20. rei suæ, eiusque sui in alium translatio. Prat. Briss.

ALIENANDI & ALIENATIONIS verbum in genere latissimam significationem habet: primo Alienatio cõtinet vsucapionem, Gœd. d. loc. num. prin. num. 9. 10. Vsucapio (ait) proprie accipitur modus seu species alienationis, cõtra quam alij sentiunt. Vide tamen vel lex prohibens alienationem, locum habet in vsucapione. (pupillus pati non potest vsucapi. Gœd. d. loc. n. 8.) Aliud vero est omittere possessionẽ, & aliud pati vsucapi: prius est eius qui non habuit illam: posterius eius, qui in bonis habet. d. n. 10. Secundo Alienat & is, qui non vtendo patitur vsumfr. vel quamlibet aliam seruitatem, extingui: vel qui amittit seruitutem: aliquid enim rerum suarum, vel eius quod in bonis erat, amittit. Nam & seruitutes patrimonium nostrum augent, & in dominio sunt. d. n. 3. & n. 11. Aliud vero est aliquid amittere & à se transferre, & aliquid omittere, nihilque de suo in alium transferre: qui occasione acquirendi aliquid, non vtitur, cum possit, non intelligitur alienare: vt mox infra Gœdd. ibid. n. 12. Quin etiam hæredis institutio est alienatio vt paulo ante. Gœd. ibid. n. 5. vbi plura vide. Item legare & fidei committere est alienare: (alienationis voce venit & legatum & fideic.) similiter vsus alienus, & vsusfructus, vel cuiuslibet alterius seruitutis constitutio, alienatio est, ibid. n. 6. Proinde Emphyteuseos ac feudi constitutio, est species alienationis, cum vsusfructus illarum rerum, & ius possessionis in accipientem eiusq; hæredes transeat: ibid. n. 7. Hypothecæ constitutio ac pignoris datio, alienationis nomine continentur: cum ibi ius in re alteri constituitur, & pignoris datio possessionem transferat in creditorem. n. 8. Tertio prohibitus alienare rem, transigere non potuit super ea; quia transactio, alienationis appellatione venit. l. 1. § & si transigi. ff. si quid in fraud. par. & ita expresse Bald. in l. 1. C. si aduers. transact. quod tamen verum est secundum Bartol. si res tradatur; secus si per transactionem retineatur. Prat. Quarto, qui rem alienare prohibetur, eam alteri promittere non potest. l. fin. C. de Episcop. audien. quia soluere & promittere, quo ad hoc, æquiparantur, in l. fin. C. ad l. Falcid. Et prohibita alienatione prohibetur omne illud, per quod peruenitur ad eam. l. oratio. ff. de sponsal. sed per promissionem ad alienationem peruenitur, ideo prohibita censetur, nam promissa seruanda sunt. l. vnica. Cod. de suffrag. Hodie tamen promissio non continet alienationem. Pratens. Quinto, Prohibitus alienare rem, eam obligare non potest, nec specialiter, c. nulli, de rebus Ecclesiæ nõ alienan. nec eo tam generaliter. Barbat. consil. 36. col. 10. in 2. vol. De quo tamen vid. Neguz. in tract. suo de pign. in 3. memb. 2. part. princ. nu. 73. cum seq. Sexto, verbo alienationis etiam venditio continetur, siue alienatio prohibita fuerit à lege, siue à testatore. Septimo, Alienatione prohibita, prohibetur & locatio ad longum tempus seu in perpetuum. Et quod de locatione perpetua dicitur, idem etiam de emphyteusi dicendum. nam prohibitus alienare, prohibetur dare in emphyteusim. l. 1. fi. C. de iur. emphyt. Octauo. Cessio est vtilis dominij translatio. Bald. in c. 1. per quos fiat inuestitura. Nec agere potest, qui prohibetur alienare. Absurdum enim putat Iureconsult. ei cui alienatio interdicitur, permitti actiones exercere in l. ait Prætor. § 1. ff. de iure delib. vbi vid. gloss. & Dd. limitantes; quia agendo posset per sententiam rem amittere l. Iulianus. ff. de cond. indeb. Nono, alienationis nomine venit diuisio. Quia diuisio emptionis vicem obtinet l. 1. commun. vtri. iud. ex eaque dominium transfertur. x. Repudiatio alienatio est. l. pupillorum. & ibi Bald. C. de repud. hered. Qui iam quæsitum repudiat, alienat. l. 5. § 4. de reb. eor. qui sub tut. Ideo non potest resignare officium in fraudem fisci is, qui deliquit quia alienare videtur. Barbat. cons. 11. ver. capio primum. in 1 vol. xi. Habens rem pro derelicto, dicitur alienare. Bart. in l. 1. ff. si ex nox. cau. agat. quod intellige, quando cum fraude fit. alias contra. Alex. ibidem & præsumitur fraus ex connexitate & proximitate actus habendi pro derelicto & occupandi per alium arg. l. si ventri. ff. de prius. cred. c. officij. de elect. Et si coniunctus vel amicus occupauerit. l. data. C. de donat. Prat. XII. Permutatio dici potest alienatio. d. cap. illi de reb. eccles. non alien. & Inst. quibus alie. lic. vel non in princ. Bald. in auth. res quæ C. com. de l. col. vbi cum regulariter nomine alienationis veniat omnia tractatus per quem dominium transfertur, aut transferri potest. l. fin. & ibi Bart. & alij C. de rebus alien. non alien. nisi cessaret ratio vel appareret de contraria mente. l. fin. de præd. curial. Jib. 10. C. gloss. & ff. § 1. de prohib. feud. alien. per Fed. XIII. Nomine alienationis comprehenditur vltima voluntas, adeoque, omnis actus, per quem dominium transfertur. l. 1. C. de fund. dot. l. si quis. § certum. C. de secund. nupt. XIV. Qui non potest alienare, non potest alienationi consentire. l. fin. ff. de iur. dot. quando nimirum per illum consensum compleretur & perficeretur alienatio. l. sicut. § alienationis. ff. quib. mod. pig. Ex his ergo apparet, quod

ALIENATIO generali significatione omnem prorsus translationem rerum, vel manumissionem, (alienat qui manumittit, Gothofr. ad l. 9. C. de vsufr. & habit.) vsusfructus donationem, hypothecam, pignoris nexum, seruitutis impositionem, emphyteusis contractum, continet, ex Iustinian. const. 1. l. fin. C. de reb. alien. non alien. His addit idem Imp. Nou. 7 venditionem, donationem, & permutationem. Illis quoque adjici potest transactio, ex sententia Impp. in l. non solum C. de præd. minor. Prat. Et in summa id omne alienationem vocamus, quo quid ex vnius patrimonio ita in alterius transfertur, vt illud minuatur; hoc augeatur, siue res sit, siue possessio, siue ius. Gœd. d. loc. nu. 8. proprie tamen alienatio est secundum plerosque, cum transfertur dominium, seu directum imprimis, seu vtile: impropriè & large, cum non dominium transfertur, sed aliquod ius rei vel possessio sola, Rebuff. Prat.

ALIENATIO seu Translatio dominij per traditionem potissimum fit, vade quidem vendit, is antequam eam tradat, nullum ius dominij transfert, nec alienasse videtur. Etenim alienatum non videtur, quod adhuc in dominio seu bonis venditoris manet, venditum tamen recte dicitur l. 67. ff. de verb. sig. deque Emphyteusi, aut vasallus vendens rem emphyteuticam, aut feudalem, sine consensu domini, non tamen eam tradens, ea non priuatur, quia non dicitur aliena, licet vendita dicatur: nec deberur ex illa venditione laudemium. l. fi. C. de iur. emphyt. Briss. Prat. Rebuff. Spieg.

ALIENANDI facultas non ex voluntate & arbitrio hominis pendet, sed ex voluntate legis & ex dispositione iuris (quod arbitrium hominis moderatur) æstimanda est. Hinc dominus rei quandoque alienandi potestatem non habet: & contra non dominus eam habet: de quo eleganter Vult. comment. Instit. ad princip. tit. quib. alien. lic. num. 2. 3. 4. Hinc

ALIENATIO quibusdam distinguitur, aut voluntaria seu spontanea, quæ conuentione partium fit, aut necessaria, quam ius infert. Prat. Vulteio d. loc. ad § 14. n. 3. de legat. Spontanea est, quam quis sponte suscipit: Necessaria, quã necessitate tractus.

ALIENATIO item alia expressa, vt venditio, donatio, emphyteusis perpetua: alia tacita, vt vsucapio. Rebuff.

ALIENARE alteno iuri applicare. l. 3 § 1 C. communia de legat. Item minuere, amittere. l. 1. § quid si. ff. quid in fraud. patr. puto hunc deminuisse de patri. Sic minuere pro alienare. Vlp. in l. fi. ff. de leg. Prat.

ALIENARI licet res sacras propter redemptionem captiuorum, Nam animæ hominum præferendæ sunt inanimatis. Nouel. de non alien. aut permut. § iisdem pœnis. constit. 6. ex Halœandri versione. Prat.

ALIENARE intelligitur, qui alienam rem vendidit, l. 8. § 2. de alienat. iud. mutan. caus.

ALIENANDI verbo proprie venditionem significari ait Cuiac. inst. de loca. vbi pro venditione Zenonem alienationem dixisse scribit. Prat.

ALIENATIO intelligitur, si extraneo herede instituto, testator decesserit, l. 69. § fratre, ff. de legat. 2. vel si extraneo fundus legetur, l. 114. § pen. de legat. 1 Briss.

ALIVD autem reuera est Alienatio ipsa (sequitur enim obligationem, vt effectus) aliud obligatio, seu titulus & causa Alienationis: cuiusmodi est emptio, vẽditio, permutatio, do vt des, do vt facias, &c. Nam etsi alicui quid emptionis venditionisve causa, vel ex quolibet alio contractu debetur, id tamen ante traditionem, vel antequam ea fiant, quæ rite fieri oportet, non censetur in emptorem alienatum; quia nondum cœpit debitori abesse, & creditori adesse. Neque enim nocet vel quidquam transfert traditio; quæ saltem modus alienandi est; nisi ea adsit qualitas, quæ eam rite factam approbet. Alienatio seu traditio sequi debet contractum, tanquam obligationis effectus. Gœdd. ad l. 67. nu. 1. 2 3. de verb. sign.

Non ALIENAT, qui nihil acquirit: vel qui possessionem tantum omittit. Non alienat, quoad fraudandos creditores, qui occasione acquirendi non vtitur.

ALIENATIO non dicitur, si non acquiras id, quod acquirere po-

Digitized by Google

tuisti, sed noluisti: quamuis enim alius id ipsum postea occupet vel acquirat, tu tamen id non alienasti; quia nunquam habuisti. Nec obstat, quod ob factum tuum (ob tuam repudiationem) alius id acquisiuit. Nam si id quod alterius patrimonio propter factum nostrum accedit, nihil ex nostris bonis detrahit, nec patrimonium nostrum seu possessiones nostras minuit; quia scilicet nunquam in bonis habuimus; alienatum non dicetur; neque actus ille inter alienationis species numerabitur. Vnde qui occasione acquirendi quidpiam, cum potest, non vtitur, non intelligitur alienare. Aliud enim est aliquid amittere, & à se transferre: aliud vero quid omittere: illud est iuris vel rei, vel possessionis acquisitæ; hoc eius, quod nunquam nostrum fuit. Qui itaq; omittit ius vel rem, vel possessionem sibi delatã, quam acquirere potuisset: h e. acquirẽdi occasione non vtitur, alienasse non dicetur, cum nihil de suo in alium transferat. Sic qui occasione fœnerandi non vtitur, qui non fœneratur cum possit, non censetur hoc lucrum alienasse: vt nec qui legatum vel donationem oblatam aut legetam repudiat, nec qui aliquid custodiæ causa deponit. Depositum non est alienatio, cum omnino nihil, quod nostrum sit, & nostrum patrimonium augeat, transferatur, siquidem neque possessio neque vsus transit; tantum res, vt recte custodiatur, & nobis salus maneat, agitur. Idem de mandato similibusque negotiis dicere licet. Et nemo propter alterius interesse, commodum vel damnum, tenetur acquirere, vel lucrum oblatum acceptare. Non ergo quælibet translatio rei, vel iuris, aut possessionis, est alienatio, sed qua quid eius quod cuiusque est, h e. quod acquisitum & in bonis habetur, ita ad alium transit, vt huic absit, illi adsit, & plerunq; illius cui decedit, patrimonium minuat, huius cui accedit, augeat: non tamen semper. Non enim opus est, vt semper acquirens locupletior fiat: alioqui ademptio, venditio, & si quis alius onerosus contractus, alienatio non esset; siquidem ob pretij, maxime iustam æstimationem excedentis absentiam, patrimoniũ emptoris per rem emptam locupletius non esset factum: quod absurdum est, per l. 2. C. de rescind. vend. d. l. fi. §. venditæ. Inst. de rer. diuis. Gœd. ibid. num. 11. ac seqq. num. 19. 21.

ALIENATIONIS prohibitione, seu prohibita rei alienatione, prohibitus omnis censetur actus, quo res illa à nobis ad alium transire possit, nisi prohibitionis causa, & disponentium intentio seu mens resque subiecta aliud suadeat. Mynſ. cons. 28. num. 27. Gœd. ibid. num. 15 16. 17. vbi vid.

ALIENATIONE interdicta voluntaria tantum interdicta intelligitur, non etiam ea, quæ causam iuris habet necessariam, l. 1. ff. de fund. dotal. B. iſſ.

ALIENARE non videtur qui retinet apud se, per se, vel per interpositam personam. l. 10. C. de distract. pignor.

ALIENATIO sæpe manet in pendenti, post futuris committenda fortunæ casibus. Nou. de his qui nup. iter. §. quoniam vero alienationes. constit. 22. eod. interprete. Prat.

ALIENATVS Festo lib 1. dicitur, qui alienus factus est.

ALIENA negotia dicuntur, quorum exitus commodum aut incommodum aliis affert. Connan. 7. comment. 10. num. 4.

ALIENA malignitas, aliena temeritas: alieni iuris aget: alienum damnum: alienum tempus: alienus à via: alienus à Romanis legibus: in ff. & C. sparsim leguntur.

ALIENVM est, quod commune est, Instit. vi bon. rapt. in princip. Alieno facto nemo onerandus, l. in causæ: de procur. Alienis nominibus accusationem præsumere. l. 8. C. de calumn.

ALIENI appellantur, qui amici, affines aut propinqui non sunt: Extraneos vulgus vocat. Spieg.

ALIENI facti promissor dicitur, qui temere antequam rẽ compertam & exploratam haberet, promisit. Spieg.

ALIENVM est, scil. ab vsu forensi & vtilitate humanæ societatis, Opponitur clausulæ in legib. frequẽtissimæ; Hoc iure vtimur.

ALIENVS, id est suppositicius, l. 4. C. de hered. instit.

ALIENIGENI Barbari. l. 2. C. quæ res exportar. non debeant.

ALIENIGENAM, cũ pro in alieno territorio nato, tũ pro alterius iurisdictioni subiecto recipiunt interpretes, l. 1. C. de eman. lib. Valer. Max. alienigena exempla, pro externis dixit. Spieg.

ALIENO nomine litem vel inferentes, vel suscipientes, sunt tutor, curator, procurator, defensor, excusator, actor, quem & Syndicum dicimus. Spieg.

ALIENO nomine possidere dicitur, qui ab alio causam habet, l. est species, & ibi gloss. ff. pro suo. ex Alber. Spieg.

ALIENVM æs, non loci est, sed vniuersarũ facultatum. vt ait Vlp. l. si fideicommissum. §. tractatum est. ff. vbi quis ager. Spieg.

ALIENVS posthumus, qui non est testatori futurus suus hæres, Instit. de leg. §. posthumo. Quare posthumi. Spieg.

ALII indefinite, significat aliquos eiusdem generis, de quo agitur, non autem omnes.

ALII vlli, l. argentarius. ff. de ed. Neque alios vllos, ait, absimiles rationes edere cogit. Spieg.

ALII, pro alij. Briss. in parerg.

ALIMENTORVM appellatione cibaria, & vestiarium, & habitatio continentur: quia siue his ali corpus non potest: cætera quæ ad disciplinam pertinent, nisi aliud testatoris sensa probetur, non continentur, l. 6. & l. 7. l. vlt. ff. de alimen. legat. l. 8. §. qui transigit. ff. de tranſact. Amplior vero est diariorum vel cibariorum appellatio: his enim legatis neque habitatio, neque vestiarium, neque calceatum debetur, quoniam de cibo tantum testator sensisse. l. 21. ff. de alim. leg. (cibaria non sunt genus, sed vna quædam species Alimenti.) Nec diaria aliud quam diurna cibaria sonant. Briss.

ALIMENTA si fuerint legata, dici potest etiam aquam legato inesse, si in ea regione fuerint legata, vbi venundari aqua solet. vt Vlp. de aliment. & cibar. legat. ait Maffeus.

ALIMENTORVM appellatione veniunt expensæ educationis, ministeriorum & studiorum. l. 2 C. de alim. pupill. præstand.

ALIMENTA sunt causæ necessariæ, l. 1. C. de oper. libert.

ALIMENTA subsidium vitæ. l. 5 C. de patr. potest.

ALIMENTA alio nomine exhibitiones quandoque dicuntur: Ira enim & exhibere interdum significat alere. sic Mancipiorum exhibitio Familiam, vxorem propriis sumptibus exhibuit. vid. Gœd. ad l. 22 num. 10. de verb. sign.

ALIMENTVM & victus plane idem significant. Vtrumque ergo distribui potest in Nutrimentum & corporis cultum. Si quis de alimentis transigit, nec de vestimentis; nec de habitatione transigere videtur. Generalis de victu seu alimentis transactio (ait Gœdd. ad l. 22. num. 7 de verbo. sign.) non porrigitur ad habitationem & vestiaria. Posito enim genere simpliciter, & indefinite, non quælibet ponitur species, sed ea præcipue de qua principaliter ibi agitur, vel pro qua generis nomen facilius & crebrius ponitur: vt alimenti nomen pro cibariis: plura Gœdd. ibidem.

ALIMENTA proprie à cibariis differunt (vt genus ac species) illorũ nomine ea omnia cõtinentur, sine quibus corpus ali nequit: horum vero tantum ea quæ ad cibum pertinent. Hoto. Prat.

ALIMENTARII dicuntur, vt legatarii & donatarij, quibus alimenta relicta sunt, l. 8. § eadem, de tranſact. l. pe. §. 1. ad legem Falcid. vt alimentariæ puellæ apud Capitolinum in Ant. Pio, quibus alimenta de publico præstabantur.

ALIMODI, pro alius modi, Festo lib. 1.

ALIMONIA, alimoniæ. Et alimonia, alimoniorum in l. 73. de iur. dot. l. 4 de liber. agnos. & apud Varr. lib. 1. de re ruſt. c. 8 in partu & alimonio, & lib. 3. c. 16. mellis alimonio. Briss. in parerg.

ALIO iure esse, l. 4. C. de in lit. iur.

ALIORSVM aduerbio vsus est Cato apud Festum: significat autem versus alium locum. Apud Terent. in Eunuch. act. 1. scen. 2. Aliorsum sumitur pro, in aliam partem. Prat.

ALIOQVI coniunctio pro, quod si non, vel præter hoc, conditionaliter efficit dispositionem, non autem orationem. l. si finita. §. ex hoc de damn. infect. cum simil. apud Alb. vid. Bart. in l. 8. C. de condit. & demonst. Spieg.

ALIOQVIN non raro pro, in aliis, vsurpatur. Spieg.

ALIPTÆ apud Cic. dicuntur, quorum officium ex vnctore & medico conflatum & commixtum erat, vel potius, qui medicorum vnctores erant, qui iatroliptæ dicebantur, vt Celſ. vocat. De his Turn. 16. aduers. c. 15.

ALIQVALIS & aliqualiter non Latine dicuntur, sed aliquantus, aliquantum. vide Vall.

ALIQVANTVLVM silentium. l. 6. C. ad SCtum Turpill.

ALIQVANTVM ad modum refertur: aliquot, siue aliquammulti, ad numerum, aliquantisper ad tempus, sed cum significatione breuitatis, quemadmodum & tantisper. vide Vallam.

AD ALIQVEM solutionem facere, id est soluere alicui. 25. C. de admin. tut. vel curat.

ALIQVID ius, l. 19. de damn. infect. l. 30. de noxal. Aliquid mancipium, l. 36. de bon. libert. Aliquid impendium, l. 63. §. si sub ad Trebell. Aliquid emolumentum, l. 12. §. funus de religios. Briss. in parerg. pro, Aliquod.

ALIQVIS incertam personam significat, habetq; vim plurale, quamuis singulariter proferatur, non enim est aliquis, nisi de multis, l. si vero plures. §. ait Prætor. de his deiec. l. si seruitus, de seruitut. vrb. præd.

ALIQVO loci, l. 1 de seru. export. Briss. parerg.

ALIQVO sequius, vel aliquo secius apud Vlp. in lib. de offic. proconſ. veteres glossæ exponunt πρὸς τι ταχέως ἐφ', aliquantum tardiuscule Prat.

ALIQVORVM res dicitur, etiamsi non sint communes, sed alia vnius, alia alterius, l. littus §. fin. ff. de verb. sign.

ALIVBI pro alibi ponitur, in l. 64 de cond. & demonst. l. 2. de cadu. punit. Quo significatu eadem voce vtuntur Varro lib. 1. de re ruſtic. c. 44. & Tertull. in lib. de spectac. Briss. in parerg.

ALIVD pro alio petere §. 35. inst. de action.

ALIVS exclusionis nota l. si fundum 81. §. si libertus. ff. de leg. 1. Alciat. respons. 566. Aliquando pro quidam accipitur. l. aliis in princ. C. de curat. furios. Quandoque sumitur pro diuerso à superioribus vt in l. vnic. C. vt actio & ab hered. & contra hered. & sic excludit. Est & casus vbi includere videtur, nempe in decreto Pontificum, in c. 1. de præb. in 6. Adde quod alius alia, aliud, dictiones sunt similium repetitiuæ, l. quidam relegatus,

Digitized by Google

gratus.ff.de reb.dub.Corrasius ad l.si diuortio.ff.de verb.obli. Prat. Alia causa,id est,diuersa.In alium locum,id est,alterius. Briss.ex l.156.de reg.iur.

ALITER arque,sæpe pro contra quam.Brisson.

ALIVTA (Festus lib 1.) Antiqui dicebant pro aliter, ex Græco ἄλλη, vel ἄλλος transferentes.Hinc illud in l.Numæ Pomp.Si quis aliuta faxit,ipsius Ioui sacer esto.Prat.

ALLAVDIVM Fundus proprius ad possessorem pleno iure pertinens,à nemine nisi à solo Deo recognoscendus,cuius nomine nullum laudatiuum (vulgo laudemium vocant) præstandum est.Alciat.lib.1.parerg.c 45. Equidem vnico l.scribendũ putem, vt verbum compositum ex a, priuatiua particula, & laudium,siue laudatione,vt sit id prædium,cuius nullus autor est, nisi Deus. Est enim laudare(vel Nonio teste)nominare, quod & Budæus docuit ad Modestinum. l. Herennius 63. de hered.instit. In vsib Feudorum au in o immutatum est,(Nam & Gallico pro au sæpissime pronunciant) & allodium (pro Alaudium)ll.duplici dixerunt,qui feudorum libros composuerunt,c.1.de Allodiis:in vsibus feud.vbi Allodium illud appellat I.Belnisius ius proprium & à nemine nisi à solo Deo recognitum.Prat.vide J. Allodium & Alode.

ALLECTI dicebantur qui propter inopiam, ex equestri ordine in senatorum numerum sunt assumpti. Bud. in annotat. ad l. vlt.de Senator. Vlp in tract. de Decurionibus scribit spurios posse in ordinem allegi hoc numero addi. Quid sit allectio in l.ciues ff.de incolis.Accursius non intellexit.Spieg. Antiquus Glossematum scriptor Allectos interpretatur esse logographos, eos significans qui susceptis tributis fiscalibus allegerentur De allectis vide l.1. C.de præpos.labor.& l 3. C.seq. tit.Inde l.11.eod.allegationis officium.Cuiac.obs.lib.11.c.27.in fin.vide suprà Addicti.

ALLEGARE est,citare librum.§.fi.Instit.per quos ager.poss.

ALLEGARE est postulare. & ius suum apud Iudicem exponere, l 15.remouet.de postul.Prat.

ALLEGARE se ex seruitute in ingenuitatem, pro asserere, & adfirmare se ingenuum esse L.28 §.1.de lib.caus.Horom.Prat.

ALLEGATIO in l.60 de rit.nupt.sumitur pro excusatione,quæsitu quidpiam citando, aut allegando.Prat.

ALLEGATIONES non competentes, id est, falsæ, l.1 C.si tutor. vel curat.falsi.alleg.

ALLEGATIONEM sumi, pro allegatione iuris, productione iurium, Albericus exemplis demonstrat. Minor omissam allegationem, per integrum restitutionis auxilium repetere potest:Paul.in l.minor.4.ff.de minor.Spieg.

ALLEGO,as,ex ad,& lego,as,penultima producta,est ad aliquẽ locum mitto. Vnde iurisconsulti consueuerũt allegare leges; citare testes ad id de quo disputant, comprobandum.Nebr.

ALLEGO,gis, penult.breui, pro eo quod est coopto.h.e.in ordinem vel collegium adscisco:compositum ex ad, & lego, gis. Vlp.de Decurion.l generaliter. Allegi,inquit, id est, per electionem in ordinem assumi.

ALLEGI in curiam,in collegium,in ordinem.Briss.ex ll.ff.

ALLEGORIA(inuersio Fabio 8 c 6.à plerisque annumerata tropis)est,quum aliud loquimur,aliud intelligi volumus:quam non temere apud Iureconsultos reperies:cum enim perpetua & remota sit trãslatio,apud eos in vsu esse nequit, qui ex verbis mentem sensumq coniiciunt,l.Labeo §.fi.de sup.leg.Spie.

ALLIGARE pecuniam dicitur qui stipulatur & restipulatur. Varro lib 4.de ling lat.vel potius qui obligat.Hinc alligatus sponsu,qui stipulatione obstrictus est, idq; translatitie. Nam alligare est ad aliquid ligare. Vlpian.l.1.§.1. si machinam. ff. de mort.inferend.Prat.

ALLIGATI etiam dicuntur crimini obnoxij, criminis affines,vt apud Terentium alligare se furti. & Cic. ad Q Fratrem. Sed idem Nerius iudex edidit alligatos Cn. Lentulum Vaccian, & C.Cornelium Alligatos etiam Isidorus explicat ita:Testes sunt à quibus quæritur veritas in iudicio, quos quisque ante iudicium sibi placitis alligat,ne cui postea sit liberum aut dissimulare, aut subtrahere se, & alligati appellantur. Turneb. aduers.lib.20.c.5.

ALLIGARE se hereditati.l.78.de acquir.hered.Briss.

Ἀλληλέγγυοι, duo sunt rei qui vice mutua fideiusserint.Hinc Basilius Porphyrogenneta,cum pro his, qui lapsi essent facultatibus,tributorum nomine locuples conueniri iussisset,nouam illam exactionem ἀλληλέγγυον vocauit,autore Zonara & Cedreno.Prat.

Ἀλληλοδιαδοχία Græcis est pactum mutuæ successionis inter coniuges,vel, vt Gothofr.ad l 19 C.de pact.est conuentio inter duos facta de mutua successione: quod Gallis est entr'adueritissement ex Balduino tit.de bon possess.

ALLODIVM & feudum contraria verba sunt,à Gothis deriuata. quibus Ottenius in libris de feudis frequenter vtitur. Allodium enim vulgo appellant, quod ab omni clientela liberum ac solutum est, vel cuius causa possessor nemini fidem atque obsequium debet, & [vt nostri loquuntur] quod ita alicuius proprium est,vt à nemine alio nisi à Deo recognoscatur.Hotom.vide supra Allaudium, & infra Alode.

ALLVERE est iuxta fluere, ita vt aspergantur fluctu aquæ, ea, quæ alluuntur.Cic.de leg.Fluuius diuersus latera insulæ alluit. & in Oratore:ita iactantur fluctibus,vt nunquam allueantur. Insula vero,quæ vndique alluitur flumine circumfluere dicitur. Vnde alluuionum & circumluuionum iura apud eundem Ciceronem,&c.Conna.lib 3 c.5.n.1.& vid.infra Fluere,&c.

ALLVSIO solam verbi vocem,non etiam rei veritatem respicit. Alciat.l.tabernæ,de verb sig.Igitur probabilem potius,quam necessariam probationem parturire potest: velati possessio,à sedibus, quasi positio, l.1.de acquir.possess.bona ex eo, quod beant,h.e.prosunt l.bonorum appellatio.de verb.sign.stipendium à stipe.l.ager.eod.tit.Tugurium à tegendo,quasi tegularium.l.tugurij,de verb.sign.pignus à pugno l.plebs.ibidem. Testamentum quasi testatio mentis. Instit de testam.in prin. quædam item nomina habent variam allusionem,vt de furto in l.1.ff.de furt.Prat.Confundunt interpretes nostri,& proeodem fere omnes ponunt Etymologiam & allusionem: cum tamen inter se longe lateque distent Allusio ad substantiam & veritatem rei, proprium que eius significatum(id quod Etymologia facit) nullo modo respicit,sed ad vocis tantum similitudinem refertur Quanquam si propius Latinæ linguæ proprietatem inspectare velimus, neutrum significet allusio. Nam proprie & significanter alludere dicimus, cum vnum proloquimur,alio latenter sententiam referentes, vt cum Æneæ ludos narrans Virg.lusit ad Augusti victoriam, qua contra Antonium potius erat.inquiens;

Actiaque Iliaci celebramus litora ludi.

Quando autem ab allusione argumentum ducere liceat,sæpe disputatum est,tandemque conclusum,argumentationem bonam esse,cum & ea frequenter vtantur Iurisconsulti.vt cum dixerunt,mutuum appellari, quasi de meo tuum.l.2 §.appellata ff.de re.cred.Ioan.Coras.Miscell.lib.2.c 22.

ALLVVIO[accessionis naturalis species.Vult,comment.Inst.de rer.diuis.§ 13.n 33.]est appulsus fluminis ad ripam quo paulatim alicuius fundo aliquid accedit latenter,id est,vt accessisse aliquid,animaduerti nequeat: id quod Iustinia.dicit, esse incrementum latens;quod tamen effectus potius est alluuionis, quam vt sit alluuio ipsa. Quod per alluuionem agro tuo flumen adiecit,aut ICtus,id iure gentium tibi acquiritur. Quod si vis fluminis partem aliquam ex tuo prædio detraxerit,& meo prædio adiecerit, hoc incrementum cum non sit latens, sed protinus in ipsos oculos incurrens, palam esse ait Caius, eam partem tuam manere.Vult ibi.ad § 14 n.12 Aliud enim inundatio est;qua ager vno impetu euidenter(non latenter) occupatur;& aliud alluuio. Latens incrementum, est ita occulte ac lente progrediens, vt nemo intelligere possit, quoniam quoque temporis momento adiciatur.9.præterea.Inst de rer. diuis. Alluuio quandoque etiam vocatur recessus subsidentis fluminis.l.ergo.§.alluuio de acquir.rer.domin.Hoto.

ALLVVIONEM ac Circumluuionem Cicero I.de Orat. separat. De quo verbo nihil me aliud quicquam legere memini præterquam apud Festum Pomp. lib. 3 qui circumluuionem ius esse prædiorum scribit.Briss Hinc alluuius ager,quem paulatim fluuius in agrum reddit: id est, qui ex alluuione factus est: vt est in libro variorum auct.de limitibus Horom.

ALLVVIONE fit incerta possessio. Nam quod adiectum est, quandoque ad priorem dominum redditur.vt scribit Frontinus lib.de limitibus agror.ex Impp.constitutione Prat.

ALLVVIONE accedere, accrescere: alluuionum accessio, alluuionis ius.Briss.ex ll.ff.

ALLVVIONES sunt vel fluminum,vel maris, vel pluuiæ,aut dimersiones, aut translationes locorum. Eluuiones sunt fossæ pluuia factæ vide Per alluuionem.Spieg.

ALMA Festo libro primo Sancta,siue pulchra,vel alens,ab alendo scilicet, pro pulchra aut clara & inclyta accipi putem in l. vnica negot.ne milit.lib.12.C.vt apud Virgil. Ser.teste, Almus dies.Ecl.8.Spieg.

ALODIS,vel Alodum per vnum l. vel per geminum, item Alodium, vel Alodium dicitur proprium cuiusq; liberi hominis patrimonium:quod Romano more dicebant, Prædium cẽsui censendo:vel prædium mancipi:vel quod iure Quiritium,aut quod mancipio & nexu tenebatur. Cicero de aru.p. respons. Multæ sunt domus in hac vrbe,atq; haud scio an pene omnes iure optimo,sed tamen iure priuato,iure hereditario,iure auctoritatis,iure mancipij,nexi iure.Feudista lib 2.tit.26 § 2. Agnatis feudũ,filia vero allodium esse afferentibus 2. feud.17. de paterno allodio:fic in nostro solo & allodio. In lege Salica est tit.de allodiis. In lege Baiuar.propriam allodem vendere: Aliqui alodem relinquere. In l.Anglorum est titulus de alodibus.In Chron.Adonis, Alodo roborata fidei firmitas.Rerum igitur duo genera barbarici Scriptores constituerunt: Allodia,quæ pleno patrimonij iure sic tenebantur,vt eo nomine nulla neque gratia,neque merces.neque opera deberetur, & feuda,quæ beneficio alterius sic tenebantur, vt eorum nomine, gratia & opera quædam deberetur. Galli (contrarium

Digitized by Google

Germani) Allodia vel Allodes eos demum fundos vocant pro quibus census, siue pensiuncula soluitur. Vnde fundi liberi allodij, fiefs de franc alleud. quorum nemo donator agnoscitur: pro quib. nemini gratia debetur, & qui eo nomine immunes sunt: quos more Romano dicebant, Optimo iure possideri.

ALAVDIVM Budæo à laudando: aliis ab α priuatiuo, & lodes, quasi sine lode, i. vasallo, sicut amens, quasi sine mēte Vtrumque reiicit Hoto. in lexic. feud. in voce Alode: vbi vide.

ALOGISTES, vide Elogij munus. Spieg.

ALTER, ad vtrumq; sexum refertur. l. 3. § alterius. de neg. gest. in prin. Proprie tamen de duobus intelligitur. l. qui duos, ff. de reb. dub. & similibus locis. Vnde aduocarunt latius sumi, in l. 2. ff. de relig. & sumpt. fun. l. si reus, de duob. reis. Spieg.

ALTERA die id est, postridie, Alterum diem, id est, biduum, vel secundum diem. Briss. ex ff.

ALTERA pars, pro contraria 2. q. 3 §. aptandum. vid. Albericum.

ALTERI pro alterius, sicut vni, pro vnius. Briss. pareg.

ALTERIVS pro alterius inc. Briss. pareg.

ALTERCATIO, iurgatio Festi. lib. 1 quæ non solum inter veteres prudentes erat cum de re aliqua controuerterent vt est in l. cum quidam. C. de necess. serv. sed etiam inter causidicos, & aduocatos, de quibus Quintil. lib. 6. cap 5 Prat.

ALTERCATIO igitur verbum iuris est, & significat M. Fabio disputationes quæ in foro fiunt à causidicis. Prat

ALTERNANS testis, qui subinde variat, & nunc vnum, nunc aliud dicit; qui & vacillans, h. e. parum sibi consentiens, dicitur. Ex Bud. Spieg.

ALTERNATIO proprie est per vices successio: vt Festus scribit. Iureti autem pro disiunctione vsurpant: cum dicitur illud aut illud l. 7. § quod autem. ff. de iniur. l. 2. §. 2. ff. quod cert. loc. vbi Vlp. loquitur de rerum alternatione, locorum alternationi mixta. Vsurpatur etiam impropriè pro complexione, & ambarum rerum coniunctione. Vlp. l. 9. de ser. corrupt. Qui cum extraneo agit, siue receperit, siue corruperit, agere potest: qui cum socio, sine alternatione. Hoc est, Extraneus vtroque casu tenetur: socius, hoc vno duntaxat, si corrupit. Hotom.

ALTERNATIVA seu disiunctiua promissio est, cum duo vel plura sub disiunctione promittuntur, cuius natura hæc est, vt vtrumque sit in obligatione, quamuis solutione vnius à debitore facta, tollatur tota obligatio. Est autem distinguendum, an alternativa promissio sit de loco vbi soluendum est, an de re, quæ soluenda est: in Alternativa promissione electionem esse promissoris, etsi rectum quidem axioma, sed non semper verum, non est verum de omni. Verum illud est in re soluenda; sed in loco quo soluendum, falsum; quia si in debitoris arbitrium solutio quoad locum conferretur, iam semper alium eligeret locum, atque ita in potestate ipsius esset, debere vel non debere: quod est absurdum.

ALTERNATIVÆ, seu disiunctiuæ orationis veritas, vno contenta est: ad eius veritatem sufficit vnam eius partem esse veram. Si plura alternatiue seu disiunctim adscripta sint, vnū impleri sufficit, vt conuentioni satisfactum videatur. Gœd. ad §. 1. n. 6. l. 28. & ad l. 53. n. 2. & 9. de verb. sign. vbi limitationes vide.

ALTERNI dies. Alternis diebus, in l. de aqua coti. & aliis in locis. Est autem elegantius quam Alternatis. Sic Alternis vicibus, quam alternatis vicibus, citius dicendum Alternatis absolute, ac seorsum positum, est poeticum. Spieg.

ALTERNIS diebus vsusfructus legatus. l. vnica. ff. quan. dies vsusfruct. leg. Spieg.

ALTERNIS annis vti frui. vid. Iulian. l. quoties. ff. de vsufr. Spieg.

ALTERNIS annis duobus simul legetur, an singulis alternis annis, multum refert, iudicante Papiniano ad fi. l. 2. ff. quib. mod. vsusfruct. amit. Spieg.

ALTERNVM amicitiæ fœdus, est mutuum fœdus, & ita inter cætera significata alternum accipi obseruauit Turneb. lib. adverss. cap. 13 sic poeta dixit:

Vix hoc emalterni si congrediamur habemus:

id est, secundus quisque.

ALTERVM tantum, id est, aliud tantumdem, tantundē amplius. Iulianus l. 13 ff. de lib. & posthu. Ita enim secundum voluntatem testantis filius altero tanto amplius habebit, quam vxor: item vxor altero tanto amplius, quam filia. Paul. l. 9. §. 5. ff. de pub. Quod illicite publice priuatimque exactum est, cū altero tanto passis iniuriam exoluitur. Plautus etiam Tribus tantis dixit, in Trinumo: Tantum aliud, eod. sensu. l. 7. de iur. fisc.

DE ALTERVTRO edictum, cuius fit mentio in l. vlt. C. Theod. de testam. vide Edictum de alterutro.

ALTIVS & verius ad rem respicere, l. 21. post princ. C. de furt. Altum, & quod sursum, & quod deorsum.

ALTIVS tollere, seruitus est prædiis inhærens, §. prædiorum. Instit. de seruit. quæ tam vrbanorum quam rusticorum prædiorum est, Prat.

ALTIVS tollendi ius duplici ratione competere potest, iure scilicet naturali. & iure seruitutis. Iure naturali licet vnicuique ædificare tollereque etiā in infinitū. l. altius C. de seruit. & aq. l. cuius. ff. de serv. vrb. prædi. modo tamen forma & status antiquorum ædificiorum custodiatur, l. qui luminibus, de serv. vrb. prædi. & legitimum spatium à vicina insula intermittatur. l. fi. fin. regun l. Impp. de serv. vrban. Isto modo actio de iure altius tollendi non erit confessoria, sed negatoria. Sed interdum licet altius tollere iure seruitutis, id tunc cuenit cum certa forma ædificiorum præstituta, supra quam altius tollere non licet. Si iam vicinus mihi concesserit ius altius tollendi, seruitus erit: nam vicinus cogitur pati. Et isto casu actio erit confessoria, per quam mihi seruitutem deberi intendo, & altius tollere potero, supra veterem formam, & non habita ratione definiti à lege spatij, non quidem iure libertatis, sed impositæ seruitutis l. 1. de serv. vrb. prædi l. qui luminibus ff. eod. de hoc latius Corras. lib. 3. Miscell. c. 24 & l. 1 ff. de ser. Conn. lib. 4. c. 10. n. 10. Vid - & omnino Oldr. Cl. ff. 3. action. 4. & Vult. comment. Instit. de actio. ad § æque. 2. nu 29. ac seqq. Cæterum altius non tollere & prospectui non officere, differunt l. ædificia de seruit. vrban altius. C. de seruit. Corral. ad rubr. de seruit. num 27. in verb. ne luminibus officiatur.

ALVAROTVS ICtus Patauij natus, leges ibidem publice interpretatus est, non nullisq; commentariis relictis, prope septuagenarius circiter annū 1453. vita excessit. Hot. in prætermiss.

ALVEVS fluminis, est vallis, siue fossa, seu conceptaculum, & locus, per quem fluuius labitur dū intra ripas notas currit. Nam cum euagatur, alueum transcendit ff. de acquir. rer. domin. l. adeo. Anas alueo est apum receptaculum, in quo mellificant, vt in eod. tit. naturalem & § apium 14. instit. de rer. diuision. Anteaquam a, es, inquit, in alueo à nobis cōcludantur. Nebr. Est & alueus tabula in qua tesseris, siue taxillis ludituv, vt apud Plin. transtulit alueum cum tesseris lusorium, quo sensu Alueolum pro tabula lusoria dixit Festus li. 1 Prat. Vsurpatur etiam pro nauigio rudi & quocunque modo confecto, vt apud Liuium l. b. 1. vt docet Gyraldus de nauigiis: quorum sententia confirmatur autoritate Propertij dicentis,

Aui quidnam fracta gaudes Neptune carina?
Portubus sanctis alueum ille vtros.

Alueoli autem Iuuenali sunt lāces & paropsides, cum inquit,

Cuius & alueolos & lanam pignorat Atreus.

de quo Turneb. lib adueis. 24. c. 4.

ALVIO priore derelicto, si fluuius alium sibi facit; ager, quem circumit, prioris domini manet l. 1. C. de aluuion.

ALVMNVS & alumna, dicuntur, qui, quæve ab aliquo alitur, l. codicillis. §. qui Sempronium. de vsu & vsufru. leg. §. cad. l. Inst. quib. ex caus. man non licet. l. 1. C. de pact. conuent. & l. 1. C. quæ res pig. obli. vbi Accursio non constat satis, quo sensu accipi illic debeat, an de eo, qui alitus est, aut de eo qui alit (quo etiam significatu accipi putat Nonius à L. Valla reprehensus) aut de filio concubinę Sane per translationem eos accipimus, quos victu, disciplina aut moribus alimus. Exempla lectoribus sæpius fiunt obuia. Prat. vsque adeo autem antiquitas alumnis tribuit, vt alumnos pro filiis vsurparet, vt Nonius Marcellus declarat & li. 6 Æneidos; quod & indicat lex, si quis alumnum. C. de incest. nupt ibi: loco filiæ.

ALYTARCHA, vel Alytarches, vt ait Etymolog. ὁ τῆς ἐν ταῖς ἐλυμπικαῖς ἀγῶσι δίκης ἀρχων. Cuiac. 2 obs. 13. ex Phauorino ostendit, Alytarcham sacerdotem in Syria fuisse, sic dictum, quod ludis qui fiunt, in honorem deorum; παρὰ ἀλύτης, id est, mastigophoris præsit.

ALYTARCHIA, sacerdotium ipsum: munus ad editionem ludorum pertinens in Syria. l. 1. C. de offic. com. orient. quam Cuiac. d. loco belle emendauit.

A M.

AM, Festo lib 1. loquelaris propositio, significat circum.

AMANDARE Ciceroni est id quod generaliter dicitur reparare aut summouere. vid. in l. 3. C. de apostat.

AMANVENSES serui sunt à manu, qui excipiunt & scribunt. Prat. vid. supra A manu.

AMARE plus est quam diligere, Ciceroni ad Brutum de Amicitia, & ad Dolabellam. Tantum ad priſtinum accessit amorem vt mihi nunc denique amare videar, antea dilexisse.

AMARVM quid in creditoribus consequi, l. 2 C. de præt. pigno.

AMASIA, est metropolis Helenoponti Gothofr. ad Nou. 28. cap. 2. Hinc

AMASINI populi, Gothof. ad leg. 11 C. de agric. & censit.

AMATA dicitur omnis virgo, quæ à Pontifice Maximo capitur, vt Vestalis fiat: quoniam quæ primum capta est, hoc fuisse nomine refert Gellius lib 1 cap 12 Hot. Prat.

AMATOR, qui meretricibus se dououit, venereosque amplexus amat qui adulteriis, stupriſque gaudet: Sic accipitur in leg. 1 §. is quoque de seru. corrupt. Hinc Cicero lib. 3. Tuscul. Aliud est inquit, amatorem esse, aliud amicum. Prat. Amator ad tempus: amicus perpetuo amat: amator fingere potest: amans & amicus vere amat. Donat.

AMATORIVM poculum, est venenum pharmacumve ad adliciēdum amorem accommodatum, Tranquillus amatorium medicamentum appellat in Calig. cap. 1. Amatorium nullo alio adiuncto vocant, Quintil. lib. 7. instit. c. 3. & 8. & declamat 385. & Plin.

& Plin.lib.25.cap.vlt.& lib 27 cap.8.Plutarch.in salubr.præcept.φίλτρα & χρηστὰς vocat.vt & Constantinus lib.vlt.Epit. Horatius in Epodis modo amoris, modo desiderij poculum vocat.Cui contraria odij potio fingitur à Quintiliano declamatio.14 Briss.

Ἀμαξάριος, vel carucharius.l.13.in princ.ff locat.

AMBACTVS seruus.i circumactus: ἀμφιέπων, qui huc & illuc discursat,vt operas locet, Gothofr.ad l.38 de acquir. rer. domin.vocatur & mercenarius.Ambacti vero, de quibus Cæsar com.6.erant apud Gallos,qui se nobilibus in seruitutem dicarant,quod circum illos acti essent.Tu.neb aduers.lib 14.ca. 12.testatur inueniri in lexico quodam Græco, Ambactus, δοῦλος μισθωτὸς ὡς ἔνιοι. Connan.lib.2.c 9.num.6.

AMBAGE ablatiuum à verbo Ambio profectum, Varroni lib.6. de ling.lat. Pliuius ubique veterum exemplo, pro multiplici errore & ambiguitate vsurpat.Nam apud veteres has duas voces tantum legi, ambages & ambagibus, sunt qui annotauerunt,Spieg.Ambages,verba frustratoria.

AMBAGES voce vsus est Iustin.in l.fi.§.tales itaque.C.de furt.l. 14.§.1.C.de compensat.l.4.§.6.C.de recept.arbitr.

AMBAGIBVS veteribus ruptis, id est, misso veteri ordine Goth. ad l.4.C.de interdict.

AMBARRALES hostiæ,quæ pro arris à duobus fratribus sacrificabantur.

AMBARVALIS hostia, quæ circum arua ducitur, Goth.ad l.38. §.1.de acquir.rer.domin.

AMBVRBIALES hostiæ, quæ circum terminos vrbis, Romæ ducebantur Pomp.

AMBASIATORES pro Legatis vulgo dicuntur,& barbare. Bal. in l.si cui vert.plane l.non ver.ff.quib.ex cau. maior 25. existimat hos priuatam suam vtilitatem procurare posse in legatione.Spieg. [add §1.

AMBEDO est circumedo Plaut.vxoris suæ dotē ambeunt Goth.

AMBESTRIX Ammian 29.

AMBIGERE, inter alia & litigare seu conuertere est. Terent. Heaut.Vicini nostri hic ambigunt de finibus.Cicer.Verrin 4. illius hereditatis de qua ambigebatur. Spieg. Porro verbum ambigo à circumagēdo dictum videtur. Id enim syllaba am, apud veteres signi ficabat vt apud Catonem (vt ferunt) am terminum Vnde amplector,& ambio. Id enim verius puto, quam vt ab eo deductum credas quod ambas in partes agatur:vt Festus putat.Ambigi non potest, id est,quæri, dubitari. Briss.Recte ac distincte loquentibus, is dubitat, qui nescit & animo hæret,incertus,quid dicat sentiat aut faciat. Ambigit autem,qui dubium vult videri,& controuersiam facit.Vel ambiguum est,vbi opinionum conflictus,& ira videtur varia,c. 1.de iudic. Vnde Terent. in ἑαυτὸν πε: Simus & Crito viciui nostri hic ambigunt de finibus,me cœperit arbitrum. Denique is disputat, qui prope desperat: is ambigit qui bona cum spe contendit.Certum est tamen,hanc differentiam sæpe confundi.Curtius lib.3.coniectura l.cap.12. At Fortunatianus, inter Ambiguum & obscurum illum interesse docet:quod in ambiguo plura apparent,ac se ostendunt, quorum quid potius accipiendum sit, ignoratur:in obscuro autem, aut nihil, aut parum,quid attendatur,apparet.Sed vbi parum est,quod apparet,obscurum est ambiguo simile,veluti si quis excipiatur aliquo triuio,vbi densitate nebulæ,nihil viarum quod est elucescat.Ergo à pergendo prius obscuritate tenetur.At vbi aliquantulum rarescere nebulæ cœperint, videtur aliquid, quod vtrum via sit,incertum est:& hoc est obscurum,ambiguo simile.Diluce scente autem cœlo quarum satis est iam omnium viarum deductio clara est:sed qua sit pergendum, non obscuritate,sed ambiguitate dubitatur.Quære obscurum,Spieg.vide etiam Gellium lib.11.c.12.Alcia.in l.Nepos Proculo.de verb. sign.

AMBIGVA res quæ sit notatur extr.c petitio.de procur.Alber.

AMBIGVITAS (quæ Fabio 3.Inst.Orat.ἀμφιβολία dicitur) est res dubia & incerta: Quando dubitamus, vtrum hoc vel illo sensu accipi debeat,vt colligitur ex l.21.de reb.dub.Prat.

AMBIGVA testatoris voluntas. Ambigui iuris: ambiguitatem antiqui iuris decidere.Ambiguum chirographum.ambiguum pactum. In ambiguum venire: Ambiguitates ridiculosæ: sparsim in ff.& C legentur. Ambiguitates & ambages interdum in ff.& C coniunguntur.

AMBIGVITAS nonnullis distinguitur esse aut Nominis(quę minus docte Æquiuocatio dicitur)aut Rei. Aliis distinguitur esse,aut iuris, aut facti, aut personæ, not.33.distinct.c.fi secundum Ioan.Andr.in proœmio Clemen.super verbo,Ambiguitatis:Nebriss.Old Rebuff.Alber Fabius 7.c 10.innumeras pene Ambiguitatis species recenset.At iuxta Fortunatian,quinque illa modis fit.Primo per discretum & indiscretum,vt Meretrices si ancillas habuerint,publicæ sunt.Meretrices habent ancillas.Quæstio est quæ debeant publicari?meretrices,an ancillæ earum,an vtraque? Secundo per homonymiam,vt Legauit testamento, discum suo amico, hæres offert vas vitreum, ille petit argentum. Tertio per distinctionem, vt, Quidam duos amicos habebat, alterum nomine Milesium, alterum Lesium: testamento ita cauit: Amicus meus hæres esto Milesi. Contendunt de hereditate Lesius & Milesius Quarto per abundantiam; vt Meretrix aurata veste ne vtatur: si vsa fuerit,publicetur. Meretrix aurea veste vsa est. Quæstio est, quæ debeat publicari ipsa,an vestis eius? Tolle ne vtatur,legemque ita pone:Meretrix aurata veste si vsa fuerit, publicetur, incipiet publicatio ad meretrices pertinere. Quinto per deficientiam: vt testamento ita cauit. Ab hærede meo dari volo amico meo decem vasa argentea quæ elegerit.Quæstio est, quis debeat eligere.Ex Fortunatiano.Spieg Schard

AMBIGVVM, siue obscurū, quib modis perspicuū fiat, ex.Rhet. Cicer.docet Salom.in l.omnes populi ff de iust & iur. Spieg.

In AMBIGVO sermone non vtrumque dicimus, sed id duntaxat,quod volumus. Vnde colligitur, qui ambiguum loquitur, vnum dicere, & id solum quod sentit: quamuis ambiguum plura significet. Vnde regula est: Quod in ambiguis, eius qui scripsit,sententiam spectemus.

AMBIGVA interrogatione,vel oratione si quis vsus fit,id quod vtilius ei est,accipiendū est:Vlp.ait,l.si quis interrogatione.ff.de iudic.Sp.

AMBIGVA oratio in actionibus, exceptionibus, &c.ita accipi debet, quo res de qua agitur, magis valeat,quam pereat,l. quoties 2.ff.de rebus dubiis. Ctest Prat.

AMBIGVVM dicitur Festo lib. 1. quod in ambas agi partes po.

In AMBIGVI sermonis interpretatione non solis inhærendum est verbis,& ei quod disserte dictum,sed illi etiam quod actum est:vel moribus eius regionis obseruatur. Secundo si neque ex his,quæ dicta,neq; ex iis,quæ acta gestaq; sunt,atq;adeo etiam nec ex moribus regionis appareat,quid is cuius verba sunt ambigua voluerit,tandem ad coniecturam iure inuentam & roboratam deueniēdum,& id quod minus incommodum & iniquum,h.e minus contra honestatem,pietatem,rationem, verecundiam, dignitatem & existimationem, vtilitatem & æquitatem publicam & priuatam esse deprehenditur,admittendum Hæc Gœd.ad.l.125.nu.1.de verb.sign.Alias obscuritas & ambiguitas promissionis. nocere debet illi, qui re integra apertius dicere potuisset: Sic tamē, vt in obscuris semper quod minimum(minus damnosum. difficile,probosum,iniquum)est,sequamur.vide ibidem totam n.1.2.3.

AMBIGVITAS impersonalis verbi in stipulatione per præcedētem interrogationem declaratur:vt promittēdi reus videatur ἀποκρίνεσθαι, id est,ad rogatum respondisse. Vnde Alciato valet hæc stipulatio,Promitis mihi centum? Promittuntur: tamet si frequentius traditum est,non valere. Lege cap.18.secundi parerg.Alciat.Spieg.

AMBITIO est ipsa ambientis actio,Festo lib.1.Est autem ambire,vt notam significationem præteruolitem,honores, & magistratum quærere: qui enim eos Romæ quærebant populum ambire,id est,circumire solebant candidati. vt Varro li. 4.de ling.lat.scribit.

AMBITIO in magistratu, est vitiosa emerendi fauoris aut vanæ laudis cupiditas sine largitione pecuniaria.Old.

AMBITIO,ait Hotom.plerumque studium conciliandæ gratiæ significat.

AMBITIO in l ordo.C.de exec.rei.iud.vt & Verr.1.& epi.1.Ci. ad Q.frat.gratiam,fauorem,περίχυσιν significat.Prat.Hor.

AMBITIOSA,sunt ad gratiam composita,πολάκια. Gothofr.ad Nou.13 cap.2.

AMBITIOSA decreta Iurisconsultis per gratiam fauoremque expressa, elicita & concessa l.ambitiosa.4.de decr. ab ord.faciēn.l.3.de minor.l.seruo.§.cum Prætor.ad Trebell. Prat.

AMBITIOSA diligentia pro nimis auxia & inusitata & in nullo remissa.Vlp.l.si bene collocatæ.de vsuris Prat.Non ambitiosa diligentia(ait Briss.)quæ nil fuci & ostentationis habet.

AMBITIOSÆ amicitiæ, quæ plurimum ostentationis, nihil aut parum rei habent,cuiusmodi nunc sunt inter aulicos.Spieg.

AMBITIOSE rubere,remittere. Briss. Gothofr. id est, gratiose & fauorabiliter:& eodem sensu ambitiose factam transactionem dixere Impp.Prat.

AMBITVS,iter quod circumeundo teritur.nam Ambitus est circuitus. ab eo duodecim tabularum interpretes ambitum parieris circuitum esse describunt. Hæc Varro lib. 4. Festus autem sic: Ambitus propriè dicitur circuitus ædificiorum, patens in latitudinem pedes duos & semissem: in longitudinem idem quod ædificium:vt ita Ambitus ex Festo propriè sit inter vicinorum ædificia locus duorum pedum ac semipedis, ad circumeundi facultatem relictus. Quod & Cicero in Topicis sensisse videtur. Hinc

AMBITVS honoris dici cœptus est(inquit Festus)à circumeundo supplicandoque. Est igitur ambire,supplicare. Ambiebant autem Romani aut captantes populi suffragia, aut iudicum implorantes misericordiam: Indeque tam hi qui fauorem & gratiam iudicum, quam illi qui magistratum captabant,appellari solent ambitiosi,Rainardus lib 5.var.c 6.

AMBITVS ab ambitione distat,quod ambitus in actu est, ambitio vero in animo. Ambitione peccat,qui præter modū cupit

Digitized by Google

honores: & dicitur Ambitiosus. Ambitum vero committit, qui largitionibus magistratum consequitur.

AMBITVS in iure est crimen adfectati honoris. Quomodo accipitur ff.& C Sæpius n.qui vera virtutis via ad honorē aspirare non potest, ambitione contendit, quæ multos mortales falsos fieri coëgit, quā ob causam & quia ambitione peccat, qui præter modum cupit honores, merito latæ sunt leges ad ambitū puniendū: qualis est lex Iulia de ambitu à Iulio Cæsare lata,& lex Calphurnia,à C.Calphurnio Pisone suo consulatu lata, quib.præter alias pœnas pecuniaria etiā pœna adiecta est. Vnde qui in municipio contra hanc legem magistratum, aut sacerdotium petebat, cum infamia in 100. aureis per SC. puniebatur. Et per legem Iuliam iudiciariam, aureos 100. reus, vel accusator domum iudicis ingressus, fisco inferre iubebatur, quia & in legem ambitus committebat. Sed quod Accursius scrupulum iniicit, quasi lex ambitus vetuerit honores & magistratus peti, falsum id esse dignosci potest: cū legem ambitus eos tantum tenuisse constet, qui per pecuniam aut malis artibus inuadere magistratus, & ad pop.Ro honores obrepere conati essent, vt docet Alexander ab Alexandro, apparetq; ex lib.Q.Cic.ad M fratrem, qui inscribitur de petitione consulatus. Prehensationes vero & blādam petitionum rationem minime vnquam lex illa substulit. Hodie etiam hoc sensu accipi debet c.1. ad l.Iul.de ambitu. Nam in municipiis & ciuitatibus cæteris, excepta vrbe Roma, sententia eius legis etiā nunc viget,& vtilis interpretatio esse potest, quod & docte annotauit Ant. Vaces. Lex Iulia de ambitu à Cæsare Augusto appellata est, tametsi ex Ciceronis pro Murœna & Plutar.in vita Catonis satis constet eam legem ante Augusti tempora in vsu fuisse; sed ab Augusto repetita, nomen ipsius adsumpsit. Est autem ambitus suffragiorum pecunia data corruptio. Ambire vero est honores & magistratus quærere; quod per se erat licitum, sed non is modus quærendi qui fiebat per pecuniam, corrumpendo priuatim suffragia probabatur. Hic modus lege Iulia de ambitu coercetur, qui Ambitum ponit invitio. Ideoque ea lege tenebantur, qui pop.Rom.suffragia in magistratu dando coemebant. Primitus enim à populo magistratus solenni more petebantur; ac tribuum suffragiis mandabantur. Sed cum ad curam Principis magistratuum creatio nunc pertineat, non ad fauorem populi: quippe omni belli & pacis iure à populo in Principem, i.Imperatorem trāslato; recte scripsit Modest. hanc legem hodie in vrbe cessare, l.vnica, in pr.ff.eo. Ad exemplū tamen legis Iuliæ SC. quoddam factum est, vt ambitus crimen in municipiis, illis, in quibus duumviri & Sacerdotes Prouinciarum creantur decreto populi vel Curiæ, item Episcopi, & Presbyteri, committi intelligatur, l.1.§.1.ff.eo. itemque vt is ambitum committat, qui nouum vectigal instituerit, d.l.1.§.3.& similiter, si quis reus vel accusator domum iudicis cognoscentis de criminali causa, ingrediatur, aucupandæ vel colligendæ gratiæ causa, d.l.1.in fi. quemadmodum & quarto illo casu, de quo est constitutio Arcadij & Honorij in l.vnica. C.eo. Committitur hoc crimen ab administratorib.officiorum qui antequā rationes administrationis suæ reddiderint, eadem officia repetunt & continuant, quos casus expressit Cuiac.in para.C.eo.& 6 obseru.34. quibus ex iure Canonico accedit tertius, qui peculiari nomine Simonia dicitur à Simone Mago, cui Petrus maledixit, quod ab Apostolis Spiritus S.gratiam pecunia emere voluisset, c.quidam 24.qu.3. quod sicut ambitus ciuile, ita ipsum est crimen Ecclesiasticum. Pœna ambitus est deportatio, l.si quis 38. in fi ff.de pœn. interdum pecuniaria aureorum centum, l.vnica.ff.eod. grauior etiam, si publica vis accessisset. Vult.comment.Instit.de pub.iudic.§.fi.num.23.ac seqq.

AMBOS fecisse dicimus, si duo simul & coniunctim aliquid fecerint, vt, ambo sibi sepulchrum constituerunt: h.e. vnum sepulchrum commune. vide infr.vterque.Spieg.

AMBRICES regulæ, siue (vt quidam legunt) tegulæ sunt quæ transuersę asseribus, & tegulis interponuntur. Cęterum doct. Turneb.lib.14.aduers.c.12. Regulas legendum censet non tegulas, idq; Francorum liogua comprobat, quæ articulo addito tabellas quibus lacunaria texuntur, aut ædes obducuntur, lambrices vocat, quod cum fit labricari pro ambricari dicit.

AMBVBAIÆ, Iosephus Scaliger in Copam notat, vocem esse Syriacam, qua αὐλητρὶς & Syrisca intelligitur. Ambubaiæ vox non significat eos, qui circum Baias sunt, vide Gothofr.ad l.38.ff.de acquir.rer domin.

AMBVLACRA Festo sunt ambulationes. Prat.

AMBVLARE aliud est quam ire. Briss. Ambulare incipiunt infantes, ita ambulant ætate pleni. Coru. Front.

AMBVLARE dicitur is, qui spacia facit, & in sua vestigia reflectit. Ire, qui porro & vlterius pergit. Quo fit vt in definitione itineris hæc separentur, l.1.de seruit. rust. prædio. Briss.

AMBVLARE cum telo. Ambulare per legitimum tramitem. Sparsim in C. Ambulare æquis passibus, id est, eiusdem iuris esse. l.20. vers. simplices. C.de donat. ante nupt.

AMBVLARE sæpe à ICtis ad ipsas res ἐμψυχοπαθῶς transfertur. Curtius lib.3. coniectur.c.28 Transferuntur enim ad ea, quę in iure consistunt, & incorporalia sunt. Nam ambulat bonorum possessio, l.2.§.fi.de bon.possess.secund.tab. id est, comes est: & ambulare dicuntur actiones, l.tutelæ fi.de cap.minu. & possessio ambulare dicitur, l.28.§ perinde.ff.de hered. pet. id est, transire in aliquos. Prat. Ambulare dicitur obligatio cum cap.l.7.de cap.minut. Briss. Horom.

AMBVLARE quoque dicitur stipulatio, l.sed & si §.operas.ff.de vsufruct.& Ambulat emptio, i.transit, l.sed vbi 15.ff.de mino.

AMBVLARE igitur à corporis progressu ad animum porrigitur, accipiturque pro, non in vno statu permanere, & mutari. Vnde dici solet ambulatoria testatoris voluntas, quæ subinde in varias progreditur sententias, & mutatur vsque ad mortem. l.4 ff.de adim.legat. Prat. Sic ambulat, quod per multos transit, currit. Briss.

AMBVLATORIA actio, h.e. variabilis à persona in personam. Iustinia.l.fi.in princ. Ambulatoria furti actio. l.vlt.C.de furt.

AMBVLATORIA potestas. Erit ergo potestas legis ambulatoriā, h.e. mutabilis ad permittendam alienationem. Paul.l.eit ergo.de fund.dotal Prat.

AMBVLATORIA res Iurisconsultis dicitur ea, quæ non subsistit in vno aliquo, sed longius profertur. Bal.l.in comment.super.tit.de condit.

AMBVLATORIAM conditionem Papin.in l seruus.34.de stat. liber. appellat eam quæ non in vnius tantum, sed etiam in plurium heredum persona recte impleri potest. Prat. Hot.

AMBVLARIS cursus in l 22.C.de curs.public.lib.2. quidam legunt Clabularis. vide Cuiac.ad d.l.22

AMBVSTVM. id est, circumultum, Festo lib.17. Gothof.ad l 38. de acquir.rer.domin.

AMENTES insignitæ procetitatis homines censeri, adeo vulgatum est, vt Erasmus in diuersum abuse referat, Amens qui longus. Philonides certe Melitensis prægrandi corpore, insulsus & indoctus est habitus. Cons 3. Mic.ell.c 18.n.14.

Ἀμέσως, protinus, Gothof ad l 7 C de testam tutel.

Ἀμετρομάκαρας, dona Dei, Gothof.ad Nou 81 c 2.

AMETHYSTI in l.cum aurum.19 §.geminæ 17. de aur.argent. Gemmæ sunt purpureæ, permixto violaceo colore, e inter quasdam flammulas fundentes. Causa autem nominis huius est, quod sit in purpura illius quiddam non ex toto igneum, sed vini coloris habens, vt Plin.lib.37.cap 9.& Isidor.lib.16.Etymol c.9.scribunt. Briss.in prætermiss.

AMFITAPA: vide infra Amphitapa.

AMFRACTVM, autore Varron.lib 6 ling.lat.ab origine flexum duplici; dictum ab ambitu & frangendo, ab eo lege iubentis directo pedum octo esse, in amfracto, id est, flexu, sedecim. vide infr. Amfractus. (potit.

AMICA misericordiæ voluntas est Goth.ad l.2 C.de infant ex-

AMICA concubina, pellex, idem significant Mastrius apud Paul. l 144.de verb sign. significant autem eam, quæ cum vxor non sit, cum aliquo viuit. Hanc Græci ἑταίραν appellant. Prat.

AMICA nomen generale est, omnem fœminam amantem comprehendens, seu legi ac moribus approbant hos, seu improbantibus, amet. Itaque amicæ nomen etiam in bonam partem sumitur. Et in genere, Amica genus est sponsæ coniugis, concubinæ, pellicis, focariæ, meretricis. Gœd ad l.144.n.3 de verb.sign.

AMICABILIS affectio, compositio, conuentio, transactio: Sparsim in C.& ff. (præposita.

AMICALIS affectio, l.10 §.si quis mandat & in epist pandect.

AMICVS animi est: Amator corporis. Donat.

AMICVS verus non est ex leui notitia vel sodalitio compotationis, confabulationis, scortationis, furti, fœnoris, Sed mutua virtute ac fide conciliatus: cui tantundem credis quantum tibi, ait Senec.lib.1. Epist.3. Amici veri, inter quos arctissima pietas & charitas summa familiaritatis honestæ notitiæ: cum alter alterum pietatis prope amore & affectione complectitur, vide l.223.§.amicos, & ibi Gœd.de verb.sign. Inter leues ergo ac sceleratos homines non est amicitia: quia pietate caret, & quia fid:: Inter turpes, & in re turpi, frustra fidem quærimus; frustra constantem æquitatem & iustitiam inter iniquos & iniustos. Amicus autem & consanguineus pari fere iure censentur. vid. Gœd.d.loc. Generalius accipi videtur amicus in l.tutor.C.de neg gest. Prat.

AMICVM ferentarium Varro interpretatur, qui inanis, & sine fructu sit. Plautus tamen eum dixisse videtur, qui auxilio & subsidio futurus sit, vt annotauit Turneb.lib.23. aduers.c.16. Hoc obiter nota, Iurisconsultos ab Imperatore vocari amicos, quomodo & Rex Francorum omnes suos consiliarios appellat fideles & amicos. Connan 1.cap. 6.n 7.

AMICTVM, id est, circumiectum. vide Cuiac.10.obseru.17.Goth. ad l.23.§.2.de aur.argent.mundo.

AMINEVM vinum, idem quod Falernum (id est, optimum) nam Aminei fuerant, vbi nunc Falernum est: inquit Macrob. lib. Satur.3.c.vlt. Eius mentio fit in vlt.§.1. ff.de trit.vin.& ol. vbi tamen Alciat. ἄμπελον reponit: à quo vehementer dissentio.

AMINEVM

AMINEVM autem sine diphthongo legendum esse, ex Ausonij versu Beroaldus in Columellam demonstrat: Solus qui Chium miscet & Amineum, Horo. Seruius autem in illud Georgic. II.

Sunt etiam Aminea vites firmissima vina.

Amineum vinum dictum est, quasi sine minio: nam album est, Quod vero Amineum, Cecubum & Falernum synonyma sint, testatur Galenus in 6 Decamerdon in lib. de victis: lib. de Euchymia Nebriss.

AMISISSE rem videtur, qui aduersus nullum eius persequendæ actionem habet. l. 14. in fi. de verb. sign. Amittere rem non videtur, quibus ea propria non fuit l. 83. de diuers. regul. Non eo tamen minus periculo eorum amitti potest: in damnis autem ex l. Aquilia æstimandis amississe dicimur, quod aut consequi non potuimus, aut erogare cogimur. l. 33 ff. ad leg. Aquil. In edicto vero vi bonorum raptorum AMISSA dicuntur & ea quæ corrupta alicui relinquuntur, scissa forte vel fracta. l. 4 §. loquitur. ff. vi bonor. rapt. Alibi traditur, amissum non intelligi; quod alteri abiectum non sit l. 20 ff. ex quib. caus. maior. Briss.

AMISSVM, id est, non quæsitum l. vbi Gothofr. C. de administ. tut. l. 7. C. arbitr. tutel.

AMISSIO, quia in se est priuatio, non admittit probationem, nisi per quod contingerit aliquod factum, ostendatur. vide Old. Action. 8. Clar. l. Spieg.

AMISSIO animæ, ordinis, dignitatis, Briss. ex ff. & C.

AMISSIONE ciuitatis, fit capitis diminutio, vt in aquæ & ignis interdictione, l. amissione de capite minutis. Prat.

AMISSVS vir in l. 2. C. quando mulier. tutel. id est, mortuus.

AMITTERE vide infra.

AMITA patris soror appellatur. Caius lib. 2 Instit. tit. 8. Amita magna est aui paterni soror, l. 1 §. 4. vt. vlt §. 5. ff. de gradib. Amita maior est proaui soror; patris vel matris AMITA magna: & vt Festus lib. 11. scribit, aui & auiæ amita, quæ & prosamita appellatur l. 1. §. vlt. l. vlt. §. 7. ff. de gradib. Amita maxima, abaui soror patris vel matris amita maior. d. l. vlt. § 6. quæ abamita dicitur in l. 3. & in l. vlt §. 7. eod. tit. Ataui vero soror proprio nomine caret. d. §. 7.

AMITINI, amitinæ, qui quæve ex fratre aut sorore propagantur, l. 1 §. 4. & l. vlt § eodem gradu ff de gradib. l. 5. C. communi. de succeff. & vt Nonius Marcell. definit, fratrum maris & fœminæ filij, vel vt Paul lib. 4. Sent. tit. 11. Amitræ filius, filia. Possunt tamen & hi confusis appellationibus inter se consobrini appellari. Igitur non male Dona. in Terent. cum inquit, de fratre natus est alter, & alter ex sorore, consobrini: cum ex fratribus patruelis dicuntur. Prat Briss.

Ἄμητορες dicuntur innuptæ & connubij expertes, vt testatur Tiraqu. comment. in 3. leg. connub. gloss 1. part. 3.

AMITTERE rem non videntur, quibus propria non fuit, l. non videntur. 83. ff. de diuers. reg. iur. Prat. vide Gœd. ad l. 14. num. 26. de verb. sign.

AMITTO, generaliter significat iacturam quamlibet facio, perdo aliquid: vnde possessionem amittere dicimus, & res quomodolibet corruptas. Vlp. in l. 4. §. loquitur. ff. vi bonor. rapt. Old.

AMITTIMVS nolentes & inuiti: dimittimus ac perdimus volentes: sed id plerunque, non semper: amittere enim aliquoties pro dimittere in Cic. inuenias, ait doctiss. Goclen. in obseru. lat. ling. Imo amittere tam in volentem, quam in nolentem cadit. Nam & id amitti dicitur, quod acceptilatio remittitur: item quod vsu capitur. Quin & non vtendo quid amittimus, ait Gœd. ad l. 14. in fin. de verb. sign.

AMITTERE differt ab omittere, vt genus à specie, Goth. ad l. vnic. C. quando non petent.

AMITTERE furto, l. 1. C. de re iudic. amittere actionem, causam, ciuitatem, dignitatem, factum, custodiam, filium, virum, parentem, ius, litem, virilitatem, rem. Briss. ex ff. & C.

AMIRALDVS pro littorum curatore, siue maris præfecto, nescio cuius linguæ verbum est, inquit Erasmus. Spieg.

AMNESTIA, obliuio iniuriarum est, quasi lex obliuionis: vbi cauetur, ne de iniuriis, damnisque vtro citroque illatis, ius ciuiliter, vel criminaliter reddatur; ab Atheniensibus inducta. Alciat. in l. qui in poteftate. C. de in ius voc. Spieg.

AMNIS rapidus, l. 1. C. de alluuion.

AMOENITAS loci, l. 7. C. de bon. proscriptor. Aliis Amenitas per e. Briss parerg. Amœna deambulationes. Briss. ex ff.

AMOMVM in l. vlt. §. species. ff. de publican. Genus est fruticis odorati in Syria & Arabia nascentis, flore albo veluti violæ, foliis similibus Brioniæ. vide Dioscor. lib. 1. c. 14. Plinium li. 12. c. 12. Isidor. lib. 17. Etymol. c. 8. Briss. in præterm iss.

AMOR est, qui debetur fratribus, coniugibus, liberis, familiaribus. Charitas Deo, patriæ, parentibus. Cicero in partitio. Otato. Apud eundem tamen est, Frater charissimus & amantissimus. Eidemque chari sunt etiam propinqui, familiares, liberi, in offic. Goclenius.

AMOR est furor vehemens, quam retinere philosophiæ est perfecta mentis, & insilientem atque inhærentem concupiscentiæ refrænantis. §. nouimus in auth. quib. mod. natur l. coi. 6.

AMOVERE aliud est quam rapere. Nam amouere aliquid etiam sine vi potest: Rapi autem sine vi non potest. l. 3. §. non solum. ff. de incend. rui. Cæterum amouere, contrectare, subtrahere, subripere (& quandoque furto subtrahere) est l. 2. ff. ad leg. Corn. de fal. l. 3 §. si quis dolo malo. de tab exhib. l. 27 & l. 53. ff. de furt. Et tamen lenius ac mitius est amouendi, quam furandi verbum, vt colligitur ex l. & ideo. § si familia ff de rer. amot. Itaque ICti quib in personis notare furti infamiam noluerunt, in iis hoc verbum vsurparunt, tristitiam rei lenitate verbi mitigantes: velut in suis hæredibus, quasi non ex familia rem auferant l. si seruum 71 §. prætor. ff de acqu. hæred. & in seruis domini testamento manumissis. l. Titia, 59 § 1. ff. de man. test. Hot. Igitur quod sui heredes, serui, vxores, amici (viri honorati) intercipiendi animo celauerint, interuerterint, consumpserint, eius rei non furtum fecisse eos, sed amouisse dicimus, lenitate vocabuli rei turpitudinem mitigantes l. 71. §. Prætor ait. cum ieqq. ff. de acquir. hered. Hinc amotarum rerum actio inter coniuges, prodita earum rerum nomine, quas diuortij consilio alteruter surripuerit, tot. tit. rer. amot l. 52. ff. de re iudicata. l. 9 in fi. ff. de iure dot. Hæc autem actio conditionis furtiuæ vicem sustinet, turpitudine & atrocitate facti, verbi lenitate temperata: Briss. vid. Actio rerum amot.

AMOVERE, inquit Donatus, proprie est saxum de loco mouere denique est non auferre, sed remouere.

AMOVERE non videntur, qui non callido nec maligno animo rem reposuit, ne is quidem qui in re errauit, dum putat rem non esse hereditariam d. l. si seruum 71 § 5. de acquir. hered.

AMOTAS res dicimus, non solum eas, quas mulier amouit, cũ diuortij cõsilium iisset, sed etiã eas quas mulier nupta amouit, si eas, cum discederet, celauerit l. si concubina. §. 1. ff. rer amot.

AMPHIBOLOGIA, nota figura, de qua D. l. sub. rubr. de reb. dubij. plerique attigere. Si verbi amphibologia incideret inter actorem & reum, tunc, vtroque aut altero eorum postulante, vel etiamsi iudex animaduertat veritatem non satis constare, nullo pacto interim procedet sub incerto, propter quod merito totus corruit processus. cap. 2. de libell. oblat. vide Bart. in l. si rem ff. de rei vindic Spieg.

AMPHIDAMAS. l. 16 §. 8. ff. de pœn.

Ἀμφίππους desultor, qui duos equos absque ephippiis agitans, ex altero in alterum mira pernicitate desiliebat. Goth. ad l. 20. ff. de præscript. verb.

Ἀμφιθαλεῖς consanguinei. Cuiac. 6. obs. 7. Gothofr. ad l. 1. ibi: fratrem, sororem. ff. de l. Pompeia. de parricid.

AMPHITAPA, vestis villosa: in l. vestis §. vestimenta. de aur. & arg. leg. est genus vestis vtrinque villos habens, Nonius tit. de gener. vestim. & Baisius in lib. de re vest. c. 14 Isidorus tapetia ex vtraque parte villosa interpretatur, lib. 19. c. 26. idque etiam sentit l. Pollux lib. 10. c. 9. Onomast. quia ea ἀμφιτάπητες, & ἀμφιτάπητα vocat. Briss. Varro in Mauio: Alterum bene acceptum dormire sub amphitapa bene molli. Lucil. in 3 Satyr. pilæ atque amphitapæ villis ingentibus molles & si aliud quid deliciarum. Et ita castigandum est in Pand. & impressis, in quibus mendose legitur, Amphitapha, vt etiam docet Marcell. Cotta in Memorabil.

AMPHORA Græcis, Latinis Quadrantal, Festo lib 15. est vas cuiusuis materiæ, duarum vrnarum capax, figura cubi, rei cuiuis continendæ, ex l. 206. de verb. sig. Aliis tantum est vas vinarium. Quantum autem capiat vini, docet his verbis Volusius Mætianus, iuris auctor. Quadrantal, quod nunc plerique amphoram vocant, habet vrnas duas, modios tres, semodios sex congios 8. sextarios 48. heminas 96. quartarios 192 Cyathos 570. In eo quod ait vrnas duas, conuenit cum Columella lib. 20. c. 11. in eo, quod scribit sextarios 48 consentit cum Festo, P. at. lib. 2 emendat. Auguste. c. 11. Cæterum quæ in Capitolio asseruabatur, maioris capacitatis et atiæ proinde historiarum scriptores Maximini incomparabilem bibendi, edendiq; vim expressuri, amphoram vini Capitolini vno die illum perficcasse, carnis vero libras 40. & nonnunquam 60. deuorasse memorant: Cortas. l. stipulationum quædam 73 de verb. oblig.

AMPHORARIVM vnum (quod in amphoras diffusum est, sic dictum ad differentiam doliaxis vini Briss.) apud Proculum, l. fi. ff. de tritico & vin. leg.

AMPHOTEROPLON, fœnus nauticum est, cum fœnerator & commeatus & remeatus periculum suscepit: huius meminit l. 1. ff. de nautic. fœn. Heteroplon vero, cum commeatus tantum. Budæ. in annot. ad l. nihil interest, de naut. fœnor. Spieg. Hoc etiam annotauit idem Budæus lib. 1. de asse. eo loco, vbi docet ex Demosthene, τοὺς φορμιάτας vsuram nauticam non fuisse mensuam, sed vna in omne tempus nauigationis & negociationis constitutione taxatam. Goth. ad l. 122 §. 1. ibi & quas Brenteslo empturus esset. de verb. oblig.

AMPLECTI hereditatem l. 9. qui admitt. l. 3. C. de impuber. & aliis subtit. est agnoscere, comprobare, acceptare. Briss.

AMPLECTI bonam fidem. l. 1. C. si maior factus alienation. AMPLECTI ius successionis ab intestato, l. 2. Cod. si omissa sit causa testam.

AMPLIARE verbum forense, significat interloqui, cum de re

Digitized by Google

aliqua non liquet: cuius quidem sententiæ nota hæc erat, N. L. i. nõ liquet. formulæ Non liquet, reliquiæ extãt apud Vlp. l. 13. §. arbiter. in fi. de recept. arb. & apud Gell. lib. 14. c. 3. Noct. Attic.

AMPLIARE ætatem l. 16. ff. de don. inter vir. & vxor. Ampliare modum patrimonij. Amplianda est Respub. in C.

AMPLIARE hominem & primos cœtus, pro ampliare causam, Auctor Rhet. ad Herenn. lib. 4. Aut istum refutatum hominem ampliaueritis.

AMPLIATI rei, sunt quorum damnatio differtur: aut quia coram sistendi testes sunt, & cum illis committendi: aut quia nondum plane liquet de crimine, aut de pœnæ modo. Bud. in annot. Spieg. Prat.

AMPLIATIO, sententia illa interlocutoria. Ea in hoc à comperendinatione differt: quod Ampliatio certum numerum actionum non habebat: Comperendinatio verò, iteratam actionem in tertium diem, hoc est, perendinum, quod Græci μεταύριον dicunt, quasi post crastinum. Bud. ibid. Spieg. Vel in hoc differt quod illa libera est, & in iudicum potestate posita, hæc necessaria, & legis vi atque imperio instituta: illa sæpius fieri poterat, hæc semel tantum: illa in id tempus quod Iudicibus placebat, alteram actionem differebat, hæc in perendinum diem duntaxat. Prima differentia patet ex Verrina 3. vbi Cic. ait, Antea vel iudicari primo poterat, vel amplius pronunciari. Item, Etiamsi ex ampliandi potestatem faciat, tamen isti turpe sibi existimẽt, non primo iudicare. Item, cum hæc omnia tanta contentione, tantis cõpiis agerentur, tamen tanta vis iltius iniuriæ, tanta in isto improbitas putabatur, vt de Philodamo Amplius pronunciaretur. Necessariam autem comperendinationem fuisse, illud eiusdem declarat: Glaucia primus tulit, vt compendinaretur reus antea vel iudicari primo poterat, vel amplius pronunciari. Secunda differentia cognoscitur ex eo, quod Valer. lib. 6. causam C. Cottæ repetundarum accusati septies amplistam scribit. Et Cic. in lib. de claris Orator. causam quorundam publicanorum tribus ampliationibus probatam. In comperẽdinatione autem numerum duarum actionum præstiturum fuisse, locus quem ex Verrina tertia protuli, aperte ostendit. Tertiam differentiam partim verbi notatio quam Pedianus etiam declarat, partim locus Ciceronis in Bruto demonstrat: Vnum, inquit, quasi comperendinatus medium diem fuisse. Ex quo intelligitur plures in ampliatione interponi potuisse: in comperendinatione nequaquam. Hot. Sunt tamen quibus hac in re Asconij expositio non satisfaciat, & huc labuntur vt putent, ampliationem fuisse in iudiciis, cum parum iudicibus liqueret: comperendinationem lege Seruilia in iudicium repetundarum introductam, vt etiamsi prima actione iudici liqueret reum damnandum esse, tamen ei condemnare non liceret. vide Turn. Aduers. lib. 1. c. 3.

AMPLIOR summa, id est, maior. Inst. & C.

AMPLISSIMVS ordo, Senatorius intelligitur vtpote omnium summus atque dignissimus, l. 2. §. 1. l. si decipiendi. ff. ad Senatusconsultum Velleian.

AMPLISSIMI ordinis decreta consultaque vocantur SCta. l. 2. de his quæ vt indign. l. 15. ex quib. caus. infam. l. 1. C. ad Macedonia. Ex hoc Amplissimorum titulo Consules honorantur, l. 50. ff. de condit. & dem. l. 1. §. pen. ff. de appellat. Briss.

AMPLISSIMAM etiam potestatem, & amplissimos iudices, in constitutionibus legimus. l. 19. Cod. de appell. l. 3. C. quando pronoc. non est nec. quo elogio præfecti prætorio ornantur in l. vlt. §. penult. C. de temporib. appellat. Briss.

AMPLIVS pronuntiabant prætores quæsitoresve, cum eo, quod si bi de causa non liqueret, iudicium proferebant. Donat. ad illud Terẽ. in Eunuch. Liquet mihi deierare, liquet, ait, verbum est iuris, quo vtebantur iudices, cum Amplius pronuntiabant, gratiate causæ commoti. Inde ampliatam causam in Cicerone, Valerio, Liuio, Senec. aliisque autoribus crebro legimus. Briss.

AMPLIVS quandoque pro plus: vel plusquam; quandoq; pro hoc plus, hoc amplius. Briss. vlt. ed. Sic Amplius quam mihi debes, decem dare spondes? l. seruus. de leg. 1. Sic Iulius Cæs. ex hominum millibus amplius triginta. Amplius horis 6. pugnabatur. Sic amplius obsidum vellent. Vno die amplius viginti vrbes incenduntur. Gœd. ad l. 82. num. 1 de verb. sign.

VOX AMPLIVS, amplificat, extendit, addit & includit quiddam vlterius: id quod in stipulationem deductum auget. Gœdd. ibi. Vis voculæ Amplius extensiua in stipulationem eum quoque casum producit, vt, quod per se non est in conuentionis lege, pro eo habeatur ac si esset: idque propter vtilitatem, ac maiorem securitatem, Gœdd. ibid.

AMPLIVS non peti, cautio veteribus sic dicta, pro Non petitum iri: sic dari, fieri, pro datũ & factum iri, &c. Plene autẽ ita cautio illa concipitur, nõ petiturum eum, cuius de ea re actio, petitio, persecutio esset; & ratum habituros omnes, ad quos ea res pertineret, l. procurator. 23. ff. rem rat. hab. Cic. eleganter in Bruto ea est vsus: at vero ego tibi Brute non soluam nisi prius cauero amplius eo nomine, neminem cuius petitio sit, petiturum.

AMPLIVS etiam sumitur pro expressius in SCto Macedoniano, l. 1. ff. de Senatusc. Maced. Est etiam temporis nota, & significat longiori tempore, in l. si quando C. de test. lib. P. at.

AMPLIVS verbum ad eum quoque pertinet, cui nihil debetur; sicuti ex contrario minus solutum videtur, etiamsi nihil esset exactum, Paul. l. verbum. 81. de verb. sign.

AMPLIVS verbum insinuare solet digressionem ac similes negotiorum circumstantias, l. qui balneum. §. 1. ff. qui pot. in pign. hab. Prat.

AMPLIVS sui debiti, in l. 61. in fi. de cond. indeb. & Amplius legi concessæ portionis in l. 62. §. 1. de condit. & demonstr. Briss. in pareg. Amplius obsidum C. Cæs. 6. de bell. Gall.

AMPLIVS & minus comparatiua quamuis sint, tamen ex subiecto argumento vim comparationis quandoque amittunt; ponitorque amplius pro toto, minus pro nihilo. Exempla producit Alciat. in comment. de verb. sign. Spieg.

AMPVLLARIVS ampullarum artifex. Est autem ampulla vas olearium, quo in balneis ad vnctiones vti solebant, vt & strigilibus ibi se defricabant, destringebantque Turn. lib. aduers. 4. c. 1.

AMVRCA sanies siue succus est ille aqueus atq; niger, qui ex oliua simul cũ oleo exprimitur, atq; subsidit. Iam oliua ex quinque substantiis constat, osse, nucleo, sansa, oleo, amurca. Vir. 1. Geor. Profuit interdum nigra profundere amurca: quam Seruius interpretatur olei sordes. sed non exponineas, cum sint duplices. Nam, vt dixi quod subsidit oleo ex oliuarum expressione, dicitur amurca. Quod vero post oleum in dolia condirum, quasi secundum purgamentum, Fraces appellantur. Vlp. in l. qui penu. de penu. legat. Arist. ait, etiam quæ esui potuiq; non sunt, contineri legato, oleum, garum, amurca. legendum forte maria, pro amurca, quæ non extatur. Nebriss.

AMPVTATVM ius proprietatis, l. 13. C. de pœn. Briss.

A N.

AN, pro Vel. Briss. ex ll. ff.

AN, particula duplicem interrogationem denotat etiam semel posita: secunda, subaudita cum negatione. §. cum ex aliena Instit. de rer. diuis. §. fere. Iustit. quib. mod. test. infirm. Lan vsusfructus. ff. de vsufruct. & simil. nec paucis.

AN, sæpius abundat in periodo; vel bis ponitur, ac semel redundat. Briss. in pareg plura profert exempla. (ret.

ANABAPTISMA, pieculare crimen, l. 2. C. ne sanct. baptism. ite-

Ἀναβρυτὰ ὕδατα, aquæ salientes, Goth. ad l. 79. §. 2. de verb. sign. & ad l. 15. ff. de act. empt.

Ἀναγλαυτήρια, munera sunt, quæ sponsi & sponsæ amici inuicem contribuunt. Goth. ad l. 9. §. 3. de iur. dot. & ad rub. C. de sponsal. & arrhis sponsal.

Ἀνάκτησις proprie est renouatio, id est, redemptio, & restauratio feudi, pro qua eo anno, quo se hæres vasalli in fidem & clientelam domini commendauit, reditum integrum dominus fert, vel certa ei pecunia numeratur. Cuiac. in præf. lib. 1. feud. Prat. Ea vero, quæ illic præstantur, ἀνάδεκτα (susceptiua) à Leone in Nouellis dicuntur, quod quasi præstentur suscipiendi & admittendi noui possessoris causa. vid. ἀνάδεκτα.

Ἀνακτόπυργος, Constantinus, Leonis Imperatoris filius, cognomento, Porphyrogenneta, libros Basilicon repurgauit, fuitque autor τῶν ἀνακτοπύργου, id est, Basilicon repetitiæ prælectionis. Gothofr. ad procem. Noue. l. Leon. in prine.

ANACEPHALAEOSIS, rerum præcipuarum summaria repetitio, vulgo recapitulatio, vel, vt vertit M. Fabius lib. 6. c. 1. enumeratio. Hac vtuntur causarum actores, & aduocati in perorationibus. Prat.

Ἀναχωρηταὶ qui sint, docet Iustin. Nouel. constit. 5. §. τοιούτων, in contemplatione & perfectione degentes vitam, remotum habentes hospitium. Hi sunt, qui in solitudinem secedunt, quos hodie Eremitas vocamus. Sunt autem diuersi à Monachis anachoretæ, seu hesychastæ in d. Nou. 5. obiter fit mentio, & inde Cedrino ἀναχωρήσεων diuersa à monasteriis. Cuiac. in exposit. Nou. Iustin. 5. de Monachis circa med.

Ἀνάκρισις, l. diuus. 6. ff. de cust. reor & in Actis Apost. c. 25 in fi. est veritatis indagatio, testium interrogatio, & quæstio de aliquo facto habita, id est, facta informatio; præsertim si tormentis quæratur. Apud Iustin. No. 142. τοῦ περὶ ἀνακρίσεων. vers. ἀναμφιβόλου ἀνάκρισις, inquirendi status cognitio est, interprete Haloan. cuius versionem videntur probare Agylæus & Alc. lib. 2. pareg. c. 9. vid. Bud. in d. l. diuus. Prat.

Ἀνακρίνειν id prorsus est, quod Latini quærere; & quæstionem habere; quod etiam inquirere dicunt. Prat.

Ἀνάκλασις, reuerberatio, repercussio. Vlpian. Qui deprimit ædificium, potest luminibus officere, si forte κατ' ἀνάκλασιν lumen in eas ædes deuoluatur, l. si arborem. de seruit. vrb. præd.

ANADEMATA recensentur inter capitum ornamenta muliebria à Paul. quamuis 26. de aur. argent. mund. Alci. lib. 2. præterm. legit. ἀναδήματα. Pandectarum. Florent. text. confirmant Hesych. & Iul. Pollux lib. 5. c. 6. vnde putem, ἀναδήματα aurea capitis ornamenta fuisse. Prat. Phauorin. ἀνάδημα idem quod στεφάνωμα vsurpat & Lucret. lib. 4.

Et bene parta patrum fiunt anademata mitra.

Fernand. lib. 1. explicat c. 31. idem ἀνάδημα, quod apud nos redimiculum rorum id valet ἀναδέω, quod redimo.

Ἀναδόσεις

Ἀναδέσμη, autore Polluce d. loc. corona siue redimiculum est. ἀπὸ τοῦ ἀναδεῖσθαι, quod religare sonat. Prat.

Ἀναθεσμὸς titulos antiquitus vocabant: de quibus Varro lib. 6. de ling. Lat. & Sextus Pomeius. Prat.

ANAGRAPHE, descriptio. vt Cic. vel. vt vulgus, inuentarium reperiorum. in l. 15. in prin. de bon. author. iud. poss. Spieg. & Aut. August. lib. 4. emend. c. 3.

ANALECTI serui dicebantur: qui reliquias cœnæ, aut ea, quæ ceciderant de mensa, colligere solebant, quæ analecta dicebantur. Turneb. lib. aduers. 24. c. 33.

ANALOGIA est similium similis declinatio. quam quidam Latine proportionem vocant. vt annotauit Gell. lib. c. 18.

ANALOGISTÆ tutores sunt, qui non tenentur reddere rationē tutelæ administratæ: ab ἀνὰ καὶ λόγος ratio, vt ἀνὰ tollat rationem. l. quidam decedens de adm. tut. Nebr. Sunt qui ἀναλόγους legunt hoc loco, vt indicat Alciat. tametsi magis probat, vt ἀνελλόγους legamus Spieg. vid. infra Aneclogistus.

ANALOGOS, vide Elogij munus.

Ἀνάλυσις, Latine resolutio est; quæ capita rerum ordine conspicuo discutit, & inueniendis disciplinis accommodatur, suas capiens theses à catholicis, vniuersalibus, & perpetuis axiomatibus. Taboet. in suo topico leg. & ciu. tom. 2.

Ἀναφορὰ, existētia, Gothofredus ad rubr. C. de iur. deliberandi.

Ἀναψηλάφησις, id est, supplicatio Principi oblata à sententia præfecti prætor. Gothofr. ad l. 1. C. de sent. præf. prætor.

Ἀναρχία maius malum quam tyrannis. Quod autem sit ἀναρχία declarat Cicero in orationē post reditum ad Quirites: Ego, in qua ciuitate nihil valeret Senatus, omnis esset impunitas, nulla iudicia, vis & ferrum in foro versaretur, cū priuati se parietū præsidio, non legum tuerentur, & Rēp. nullam esse putarent.

Ἀπαρχὴ, inquit Hasmenop. est exceptio non numeratæ pecuniæ: cum quis sua manu scripsit ac confessus est accepisse argentum vel pecunias: & aut omnino non accepit, quæ accepisse scriptura confessus est: aut partem quidem accepit, sed non tantum pecuniæ, quantum suis literis se accepisse agnouit. de except. non numer. pecun.

Ἀπαρθρος φωνὴ, inarticulata vox. l. 7. §. secundo. de supell. lect. leg.

ANASTASIANA tempora. l. 2. §. 3. C. mandat.

ANASTASIVS author præscriptionis quadraginta annorum. l. 1. 2. 4. 5. 6. C. de præscript. 30. vel 40. ann. Gothofr. ad tit. C. eod.

ANASTASIA vide, precor, optime lector, quam etymologiam de hac dictione Albericus afferat, quoniam similimas illi, quibus abundat volumen eius, intactas relinquam. Spieg.

ANATHEMATA per. dicti sunt homines sacri, quorū capita diis inferis dicata sunt: quemadmodum etiam Latini veteres, Sacrum, in malum sensum vsurpabant. Vnde Anathematizare, id est, execrari seipsum, ac Dijs manibus, vt Ethnici loquuntur, denouere. D. Erasmus in Lucam annotans, indicat dici etiam Anathemata, ea dona, quæ dicata Diis suspenduntur in parietib. & columnis templi, cuiusmodi nunc visuntur pectissimū iuxta monumenta diuorum, statuæ argenteæ, equi, aurei, pocula gemmata. D. Hieron. admonet, Anathema verbum esse proprium Iudæis quo extremam detestationem significare soleant. At ex vsu Scripturæ & Ecclesiastico, Anathema est præcisio à Christi corpore: vel separatio à Deo. Et, fieri anathema, præscindi ab eode. Quæ autoritas ecclesiæ hoc est, tū mis eius hierarchis, rectorib. & pastorib. in contumaces, & suis iussionibus ac moderationib. rebelles competit. Auth. de eccl. tit. in princ.

ANATHEMATIZO, pro anathemate percello, detestor, à Deo separo. in Const. Nouel. cit. de intendict. colleg. haered. §. 2. Spieg.

ANATOCISMVS singulorum annorum sonoris renouatio, vt vsuræ vsurarum debeantur, quod Iustinus vetuit l. fi. C. de vsur. & l. fin. C. de vsur. rei iudic. Ant. August. lib. 2. Emend. c. 11. Budæum sequutus in Lnihil de sanct. haeredit. Prat. Cæterum Hotomanus lib. 2. c. 3. de vsuris existimat, non vsuras & accessionis accessiones, edicto prætorio Cic. permissam fuisse exigere, sed vsuras in sortem reponere, quasi vt coalescerent, facere: id quod licitum fuisse ostendit lex tutor qui repertorium. §. si quas vsuras. dec. qui negotiationem. §. ex duobus. & §. quæ simum. ff. de adm. tut. L. & idemque §. 1. ff. mandati.

ANATOCISMVS (ait Gothofr. ad leg. 3. C. de vsur. rei iudic.) est cum vsuræ in sortem vel stipulationē, vel sententia adsignantur.

ANCIPES, periurium. Vlp. eleganter dixit pro incerto & periculoso. in l. 4. de in lit. iur. Prat.

ANCHORA, Græcis ἀπὸ τοῦ ἀγκυλοῦσθαι dicta, præsidium est. Vnde nauis maximam & validissimam anchoram, sacram vocant, quā non mittunt, nisi cum extremo periculo laborant. Vnde natum est proverbiū, Sacram soluere anchoram pro eo, quod est, ad vltimum confugere præsidium. Falso autem in vulg. codicibus in l. 1. §. primo. ff. exerc. legitur Anchora, cum in Pandect. Flor. legatur cuna, recte. Prat. Est & altera Anchora, qua etiam sereno cœlo, & vbi ob recessum maris fluctuumque demisso velo quiescendum est, nauta.

ANCILLA, mulier serua. Modest. de leg. 3. Seruis legatis, etiam ancillæ quidam deberi recte putant: quasi commune nomen vtrumque sexum contineat. Ancillas verò legatis, masculos non deberi nemo dubitat. Spieg. Briss.

ANCILLA denuirginata, seruus stupratus, apud Paul. in l. fin. de offic. præsid.

ANCILLÆ eo ideo comparabantur olim vt parerent, sed vt operæ earum vterentur. l. Ancillarum. de petit. hered.

ANCILLARVM diuisio ab officio in sarcinatricem, & textricem. l. 27. in princ. ff. de peculio. Etant & ornatrices, lanificæ, focariæ, villicæ. Brissonius. Ancilla priuata, domalis: subtracta, id est furtiua, in C. vrbana ancilla.

ANCILLAS comprimere. l. 25. & ad l. Iul. de adult.

ANCONES vasa sunt cubitalia. Paul. in l. taberna. de fun. instru. ἀγκὼν Græcè, cubitus est Latine. Nebr. Rhenanus Anconem familiare telum piscorum Francorum, ein Franckischer hack. eleganter describit lib. 2. Rerum Germanicarum Spieg.

ANCONES etiam dicuntur, vt scribunt Vitr. Strabo & reliqui, non solum in promontoriis, sed etiam in parietibus, & in hominib. quædam cubito cōflexa, aut in humeros, vt etiam docet Plin. natur. hist. lib. 2. c. 26. Licet mendosi codices pro cubito legāt subito: vt etiā animaduerit Hermol. Et Anchus dicitur, qui aduncū brachiū habet, vt exporrigi non possit: & propterea vasa facta ad hanc similitudinem, lureconsulti Ancones appellauit. Cotta in Memor. Adde Turneb. adu. lib. 2. c. 22. & rursum lib. 18. c. 23. vbi ancones calices sunt non rotundi, sed in cubitum flexi & angulū habētes: vnde & illis nomē tributum. Briss.

ANDROGYNVS (ostenti species quædam) alias Hermaphroditus, vtriusque sexus homo. Qui nisi in vtroque æquipolleat, eius sexus æstimatur, in quo præualet. Gaddd. ad l. 37. num. 9. de verb. sig. vide infr. Hermaphroditus.

Ἀνδραποκτονία homicidium. Cuiac. 6. obs. 21.

Ἀνδροληψία in lege Draconis recitata à Demosth. ἐὰν τις ἀποκτείνῃ. est hominis homicidæ prohensio. & ἀνδρολήψιον, ius prehendendi apud I. Pollucem. lib. 8. c. ubi ἀνδρωνῖτιν ἀναφέρουσι, quod ius etiam creditori concessum putant. Prat.

Ἀνδρομανεῖς Euripides mulieres Lacenicas appellat, quod impudica corporum suorum nuditate, multos ad furorem turpis amoris & libidinis adigerent.

Ἀνδραποδισμὸς, stuprum. Nouel. 141. Gothofr. ad tit. ff. de adult.

Ἀνεπιτίμητος legit Haloander in l. octaua circa finem. Cod. de nouat. ἀνεπιτίμητος. Cuiac. ἀνεπιτίμητος, Cont. vid. Goth. d. l. 8.

ANECLOGISTVS, ἀνεγκλήτους rationibus reddendis liber ac solutus. Vlp. l. 5. §. 5. ff. de admin. tut. Quidam decedens filiis suis dederat tutores: & adiecerat, eosque aneclogistos esse volo. Et ait Iulian. tutores nisi bonam fidem in administratione præstiterint, damnari debere: quamuis testamento comprehensum sit, vt aneclogisti essent. Iidem plerunque dicuntur ἀνεπιδίκους, Hotom. Vide supra Analogistæ.

Ἀνείμενος, rationibus reddendis siue subducendis solutus. l. 23. §. secūdo. ff. de peculio legato. Alibi autem ἀνελλόγους appellantur, & ab aliis ἀνεπιδίκους. vide §. præcedent. Hotoman.

Ἀνεψιὸς, ἀνεψιὸν plerique consobrinū interpretantur, perperam, si locū spectas, cui adhibetur ea interpretatio. Nam & pro cōsobrino veteres dixerunt. Alias verò ἀνεψιὸς refertur ad patruum, auunculū, amitam; materteram, ἐξαδέλφιδες, ad patruū magnum & cæteros, μητρὸς ἀνεψιὸς, ad propatruum, proauunculum, proamitam, promateterteram. Ξένη ἀνεψιὰ nomine vsus est Menander, sed alio sensu, pro his scilicet, qui postea dicti sūt πρωτοξάδελφοι. Cuiac. lib. 6. obseruat. c. 6. sub tit. quam male plerique vtantur libris Græcorum Iuris auctorum.

ANFRACTVS flexum viæ significat, verbumque erat XII. tab. leg. 8. de seruit. rustic. leg. 6. in fin. quemadm. seruit. amitt. Varro lib. 6. de ling. Lat. Anfractum est ab origine flexum duplici, dictum ab ambitu & frangendo. Ab eo iubent leges viam in directo pedum octo esse, in Anfracto 16. id est in flexu. Briss. & Renard. ad l. XII. Tab. c. 14. vide sup. Anfractum.

ANGARIARE, ἀγγαρεύειν, id est, cogere. Matt. 27. Luc. 23. angariæ uerunt Simonem Cyrenæum, vt tolleret crucem Domini. Vlp. de priuil. Veteran. naues eorum angariari posse. Est autem angariare (vt & angarus) verbum Persicum, Suida & Hesychio teste. Hinc

ANGARIA, ἀγγαρεία, pen. producta, proprie est seruitus constat: velut si quis cogitur plus soluere publicanis, quam liceat, angaria est. Sunt autem angariæ Alciato munera, quæ in operis personarum versantur: sicut parangariæ, in quibus etiam aliquid impensæ fit. Itaque (vt idem ait) omnia munera, quæ à militibus fiunt, etiam non vilia, secundum Vegetium, vt sunt vigiliæ, itationes, & gestationes in vsum belli, & similia, dici possunt angariæ, seu parangariæ, eo, quod necessitate vrgente hæc munera subeuntur. Angarias vocant prouincialibus, militibusque impositam onerū vehendorum baiulandorum necessitatē, ait Bri. Plures angariæ descriptiones vide paulo post.

ANGARVS: ἄγγαρος, vox est Persica, ait Accursius, significatq; nūtium; vnde Græci translata voce ad quoslibet alios, angaros appellabant baiulos, & onera subeuntes. Et ita nōnulli hodie rusticos etiam langaros vocant, Alciato teste. Angarus ergo est operarius, baiulus. Significat vero & eos, qui regias epistolas, alteri succedendo, ferunt. Hos vulgus Gallorum postas, quasi

Digitized by Google

positas cursorum stationes appellat, Budæo teste, quæ certis nimirum locis dispositæ fuerint. Hinc

ANGARIA, operæ publicæ ob negotium aliquod obortum cui celeriter prouidendum est, impositæ. Sic l. 11. C. de sacrosanct. eccl. neminem ab angariis, vel parangariis, vel plaustris, vel quolibet munere excusari præcipimus. Hor. Ant. Augustino Nouell. h. sing. ad Modest. Angaria sunt equorum præstationes ad cursum publicum. Quo sensu accipitur l. 2. de quibus mu. vel præstat. lib. 10. C. Suidas definit ἀγγαρείαν αὐτάγγελον ἀκίνητον, καὶ ἐπὶ βίας γλυκυδόλου ἐστηκυῖαν. Vera quidem est Suidæ definitio, sed generalior. Aut αὐτάγγελον recte; nam munera exhibere cōpellimur nisi vacationis Cuiac. in l. Nullus fabricensium. Cod. de fab. ic. lib. 11. inquit, Angariæ sunt iumentorum vel plaustrorum præstationes. Separatur al quando à nauibus, quanquam & naues ipsæ angariari dicantur, quæ onerum vehendorum necessitate astringuntur. Briss. Separantur & quandoque ab operis, licet & has angariarum appellatio contineat. Separantur & plaustra in l. 1. C. de quibus mun. quæ tamen non est dubium angariarū appellatione cōtineri, vt in formula cessionis in oratorium collatæ apud Marculphum: Nullas functiones, vel exactiones, neque caballorum partus aut parauereda, aut carrarum angarias. Differentiam autem inter augarias & parangarias vide apud eundem Cuiac. in proœm. tit. C. de curs. publ. angariis & parangariis. lib. 12. Et definit ibi, quod sit angaria, qua cursus est publicus, parangaria (in obliquum) i.e. aliouersum, & dicit vtrumque onus à prouincialibus exigi in transactione armorum, vt ibi latius per eum. Prat.

ANGARIARVM & parangariarum præstatio inter vectigalia, quæ regalia dicuntur, recensentur, lib. feud 2. tit. 56. quod ea Regis aut Imperatoris iura propria sint: cum olim eō nomine significarentur munera, onerum vehendorum prouincialibus imposita. Vnde Angariam naues dicebantur, quibus onerum transmittendorum necessitas iniungebatur. l. penul. de priuil. veteran. Hotom. Lexic. feud. (Prat.

ANGARIARVM præstatio, nempe equorum seu iumentorum, ait

ANGARIOS & Parangarios (ait Bud.) Galli postas vocant, quasi positos collocatosq; certis in locis, & semper in procinctu excubantes. Erat enim apud Persas ἀγγαρεὺς ὁ ἡγεμών, cursus pernicissimus equitum, vt scribit Herodot. Aoch.

ANGELI mentes sunt incorporeæ, quæ si quo modo apparent, assumptitiam speciem exhibent oculis. Dicuntur viri, non quod illus sexus sit in angelis, sed quod ea specie sese ostēdūt.

ANGELVS Vbaldus Iurisconsultus, Perusij notus, Baldi frater, Patauij ius ciuile docuit, magnaque de eo volumina scripsit. Floruit circiter annum 1040. Hotom. in prætermiss.

ANGIPORTVS, vel angiportum (Terētio, Festo & Nonio) est legitimum spatium, duorum ſc. pedum cum semipede; relictū inter insulas seu portus, ac reliquæ domui contiguas, vt per id merces importentur & exportentur (spatium illud quoq; ambitus dicitur; quia ambit totā insulam) quod spatium seruitutis iure relinquitur, vt iter in portum præbeatur, non etiam Actum. Gœd. ad l. 49. n. 6. de verb. sig. vide Cuiac. l. obs. 4. Festo li. 1. angiportus est iter cōpēdiarium in oppido: eo quod sit angustus portus, id est, aditus in portū, hoc est, in insulam. Idē pene probat Varro 5. liog. Lat. Perperam ergo glossa, angiportum esse paruam & angustā ciuitatis portam, aut certe paruum portū. Gœd. d. loc. Alius Angiportus arctā seu angustā viā significat.

ANGVES aquarum sunt; serpentes terrarum, iuxta nonnullos.

ANGVILLARIVS lacus, apud Proclum, pro anguillarū alumno, in l. Rutilia Palla. de contrah. empt. Tradūt anguillas lacustres insuauiores esse marinis, & pluris alimēti. Anguillę tamē omnes fluuiatiles sunt; sed in mare etiā descendūt: quas ad tricenos quoq; pedes lōgas in Gange amne reperiri, Plinius & Solinus scribunt; quod & à Massario Fo. obseruandum est. Spieg.

ANGVLARIVS, pro angularis. in l. Rutil. 69. de contrah. empt. & alibi quoq; Briss. in pareg. Accursius interpretatur, qui multos habet angulos. Sunt qui quadratū, vel triangulū significari eo putēt. Reiicienda est alia lectio, Anguillarū habens, vel autore Accursio. Equidē angularium locū dici eum, qui ex lepidibus quadratis circumdatur, putem. Lapides autem quadrati sunt, quos cæsos vulgo vocamus, & ad normam respondētes. Prat.

ANGVSTARE aditum, l. 19. ff. locat. Briss.

ANGVSTĒ scribere, est verbis proximis, & quasi constrictis compressisque scribere. Spieg.

ANGVSTIÆ pluraliter tantum, dicuntur loca seu viæ, quæ vix transiri queant, l. 2. si quis caut. Spieg. Briss. Angustiæ verborum, Angustiæ ferales, in C.

ANGVSTICLAVIVM, dictum est, vt & laticlauium, quod esset tunica angusti claui, de qua Oui. lib. 4. Trist. Se enim in equestri ordine subtitisse dicit Oui. & Suet. patrem suum nondum adeptum fuisse latum clauum significat. Doct. Turneb. lib. 4. aduers. ca. 2. Equestris autem ordinis clauus erat angustus, vt latus clauus Senatorij, prout idem annotat. lib. 12. aduers. c. 6.

ANGVSTVS locus, Pōponio in l. si tam angusti. de seruit. iter magis quam viam recipit. apud eundem in l. pen. de vsu & habit. legimus angustū legatarū, pro eo, qui est re tenui atq; modica: vel cui non totius rei, sed arctus vsus relictus est. Spie. Briss.

ANIMA, pro vita, apud Iustin. § sunt præterea. Gloss. de publ. iud. l. 22. C. de epis. & cler. Spieg.

ANIMADVERSIO grauior, item maior, pro punitione & obligatione infamiæ, vt ex Vlp. verbis paret in § 1. l. 2. de off. præf. vrb. & Venuleij in l. si quod de off. procons. Spieg. Extraordinaria animaduersio, d. l. pœna. ait. de fu. ff.

ANIMADVERSIONEM seuerissimum, in l. nemo. C. de sum. Trin. vltimum supplicium interpretatur. Spieg.

ANIMADVERSIO, pro iure gladij: quæ & animaduersio capitis Briss. ex ll. ff.

ANIMADVERSIO prætoris; prout quæque res erit, animaduertam, sic intelligenda est, vt plenior sit prætoris animaduersio: id est, vt quicquid eū mouerit, vel in persona eius qui agit iniuriarum actione, vel eius, aduersus quem agitur, vel etiam in re ipsa, id est, qualitate iniuriæ non audiat eum, qui agit Vlp. in l. item apud Labeonem, §. quod ait prætor. ff. de iniur. Spieg.

ANIMADVERSIO etiam sumitur pro censura ecclesiastica, Archid. in c. fin. de except. in 6. Prat.

ANIMADVERTERE, pro considerare, colligere. in l. 1 de his qui sui vel alien. Quamuis proprie intelligimus aliquid argumētis, animaduertimus sensibus præsenti animo vtentib. Id Asc. monuit. Significat & animi iram exercere, punire, l. 14. C. de testib. Vlp. de iniur. l. item apud. Hinc Animaduersio sæpe pro pœna, vel pro punitione, ff. de furt. l. meminisse. Ex traordinaria, inquit, animaduersione coercendum. Obseruanda tamen differētia; quod punire, est quorumcūq; siue iure siue iniuria: animaduertere eius est, qui in alterum habet potestatem ordine ac rite puniendi, l. 3. ff. de iurisd. omn. iud. Spieg. ex Old. Prat.

ANIMADVERTERE in aliquem, in caput alicuius. Animaduerti, etiam absolute, vltimo supplicio affici. capite plecti Briss. ex ff.

ANIMADVERSVS, apud Paulū, pro eo, qui supplicio affectus est. Corpora animaduersorum quibuslibet petentibus ad sepulturam danda. Sunt tamen, qui annotarunt id videri dictum licenter, in l. fin. de cadaueribus punitorum. Spieg. Prat.

ANIMÆQVVS, est moderatus & tolerans, & minime querulus in animaduersis. Bud. in annot. prior. lib.

ANIMALES res, mobiles, & contra. res mouentes, non animales. Animales res & anima carētes opponūtur, l. 1. de rei vind. Briss.

ANIMAL est, quod se mouet, Ceſſo l. mouentium. ff. de verborum significationibus. Vnde optima ratione quærebat Galenus, εἰ ζῶον ἐστὶ καὶ γαμῶν, id est an animal sit, quod in vtero est: quod legibus Solonis & Lycurgi comprobat Gœd. ad l. 153 de verb. sig. Nondum animal est (ait, scilicet re ipsa, actu ipso, sed spe & potentia) qui in vtero est. Ergo si in lucem edatur (si nascatur) viuus partus, tum demum re ipsa, & actu ipso animal est. Fit tamen, qui in vtero est, quoties de commodo eius agitur, pro iam nato habetur, licet nondum sit actu animal. Si nascatur, medio interim tempore, antequam nascatur, omnia sunt in præcedenti, &c. Gœd. d. l. ibi.

ANIMALIA gregalia sunt, quæ gregatim pascuntur, & Græcis ἀγελαῖα dicuntur: de his Aristoteles l. 8. & 9. de historia animalium, vide Maioragium 1 Miscellan. 3.

ANIMICIDA, l. 5 §. 2. C. de sum. Trin.

ANIMVS. Sapimus animo, fruimur & viuimus anima, siue animo anima est debilis. Non. Marcell. Animus cupit & appetit: mens cogitat & comminiscitur.

ANIMVS, pro affectu, voluntate, proposito, sententia. Animus vtriusque contentit, id est, affectus voluntas: aut finis seu scopus, vel propositum. Hoc animo, id est, hac mente, sententia, voluntate. Briss.

ANIMVS item affectum, voluntatem, mentem, cogitationem possidendi significat l. prima, § sed furiosus. l. 3. §. Neratius de acquirend. possess. Animo itaque possidet, qui affectum possidendi habet, quique ea mente & cogitatione est, vt possidere velit d. l. 3. in pr §. Neratius. Animo possidere desinit, qui affectionem & voluntatem possidendi dimittit d. l. 3. § in admixtenda. Veluti si quis possessione exclusus, timore conterritus, accedere nolit, quod vim maiorem vereatur, quodq; suspicetur se repelli posse ab eo, qui in possessione est, d. l. 3. §. si quis nuntiet. & l. 7. & l. 25 §. vlt. de acquir. poss. Itaque possessio & facti & animi esse dicitur, l. 1. ff. si quis testa liber. quia scilicet factum naturale desiderat & animum possessoris. Necesse est enim ad acquirendam possessionem, eam animo & opinione domini adpreheudi. Animum reuertendi desisse habere animalia, quæ ex consuetudine abire & redire solent, intelliguntur, cum consuetudinem reuertendi dimiserint. l. 5. §. in ius autem. de acquir. rer. dom. l. 8 § pen. famil. ercisc. Briss.

ANIMO domini possidere. ad leg. 21. med. C. de furtis.

ANIMVS, id est, quod in animo est, nec adparet, declaratur variis modis: Consuetudine testatoris & regionis, ex præmissis & sequentibus, tum exquirēda est dignitas legatarij, charitas, siue dilectio, necessitudo. Hæc colligere ex l. si seruus plurium. §. fi. ff. de leg. 1. quib. addit ibid. Accurs. scripturæ vicinitatem. Prat.

ANIMVS occidēdi an ex genere armorum præsumatur. vid. Gœd. ad l. 1. n. 13. 14. de verb. sig. vbi id arbitrio iudicis committitur.

ANIM.

ANIMI defectus, est defectus iudicij, vel ob ætatem vel casum aliquem, seu naturalem, seu fortuitum. Eo defectu laborant infantes, impuberes ob ætatem: furiosi, prodigi, ob casum aliquem. vide Vult. com. Inst. ad §. 1 2. 3. 4. 5. Quibus non est permiss. facer. testam.

ANIMOSIOR emptor, in l. ita vt, 36. §. 1. ff. mandat. qui cupiditate rei habendæ plus pretij offert, quam res sit. Prateius, Briss.

ANNALES, memoria publica, monumenta vetustatis. Spieg. Sic autem olim dicebantur libri, in quibus vnius anni gesta atq; acta conscripta erant; sicuti semestres dicti sunt, in quibus sex mensium rescripta. vel constitutiones descriptæ fuerunt, quo verbo vtitur Tripho. in l. pactum. ff. de pact. Schar. ex Aldobrādino, sub tit. de excusat. tutor. §. filij, in verb. in semestrib.

ANNALES actiones, quod plerunque intra annum exerceri possunt. vide Inst. de perpet. & temporal. action. Spieg. Sic Annale decretum, legatum, annalis rescissio, in C.

ANNALIS exceptio. Varro ait, tempora duorum temporum esse: vnum annale, quod sol circuitu suo finit, alterum menstruum, quod luna circumiens comprehendit Imo annus non is solus est quem nunc communis omnium vsus appellat, sed singulorum, seu luminum, seu stellarum, emenso omni cœli circuitu, à certo loco in eundem locum reditus, annus suus est, Sic mensis lunæ annus est intra quem luna cœli ambitum lustrat, duodecim vero menses annus solis, quos lustrando Zodiacum efficit diebus trecentis sexaginta quatuor; & quadrante, seu sex horis. Secundùm autem huiusmodi annum annalis exceptio Italici contractus, ex priuilegio quodam Italiæ otra est. Sicut appāret ex circumstantiis eius constitutionis; quam nos de ea habemus, hoc videtur olim Italię concessum, vt qui cum quopiam in Italia contraxisset, illum intra annum non posset conuenire, aut cogere ad præstandum id de quo inter illum conuenerat. Sed præter quod istud priuilegium plerisq; graue erat, etiam calumnia quadam id reddebant iniquius, cum interpretarentur annum in eo priuilegio computandum, exclusis diebus feriatis, vtpote quibus conuenire aliquem non licebat: quare sublata est ea exceptio.

ANNARIÆ Leges, Festo interprete dicebantur ab antiquis, ex quibus præfiniebantur anni magistratuum capiendorum. Eas Cicero Philipp. 5. Annales vocat, ac perspicue Festi interpretationem comprobat. Meminit & Cic lib. 2. de orat. Briss.

ANNI centum, meta temporis humanæ vitæ, teste Caio in fine. leg. an vsufr. ff de vsufr. Spieg vide inf. Annus.

ANNI plurimi sunt: triginta vel quadraginta. ff. de diuers. temp. præscript l si quisquam. Spieg.

ANNICVLVS fit aliquis die incepta, non exacta: idque ciuili, non naturali (quam prætor sequitur) computatione. Ciuiliter annum non computamus à momento in momentum, sed à die ad diem. Ciuiliter ac populariter postremus anni dies inceptus, habetur pro completo. Naturaliter vero numeramus non à die ad diem, sed à momento in momentum. Naturaliter ergo dies inceptus non habetur pro completo: quia postremum hic etiam idque exactum, requiritur momentum. Gœddæus ad prin. l 132. de verb. signif.

ANNICVLVS quis dicitur, statim ac illuxit vltimus anni dies, etiamsi nondum est completus: Rursus toto illo die anniculus est, vsque ad primum sequentis diei momentum, quo incipiente, demum & ipse incipit esse maior anniculo, non ante, etiamsi aliquot horis anni naturalis cursum excedit. Vt natus hora sexta diei Calend Ianuar. anno elapso, cum primum vidit pridie earundem Calendarum sextam noctis horam, hoc est, ipsas nascentes Calendas, dicitur esse anniculus & toto die Calendarum vsque ad sextam noctis sequentis, similiter anniculus appellatur: quamuis post meridiem illius diei incipiat maior esse, si velimus ad naturalis cursus rationem ista perpendere. At communis consuetudo loquendi aliud vsurpat, quæ toto illo die anniculum eum appellat, quia ætates hominum non horis, sed diebus, & mensibus, annisve definit, &c. Connanus lib 3. cap. 12. num. 3. Paulus de verbor. signif. l. anniculus. Anniculus, ait, amittitur, qui extremo die anni moritur. Et infra: Anniculus, inquit, non statim vt natus est, sed trecentesima quinta die incipiente, plane non exacta dicitur.

ANNICVLVS dicitur tam de animatis, quam de inanimatis, quę sunt vnius anni; vt anniculus puer, anniculus agnus, anniculum vinum.

ANNIVERSARIA conditio percipiendi reditus, id est, annua, vnoquoque anno vertente l. 21. §. 6. de annu. leg. Hoto. Prat.

ANNONA ab anno: quasi annona alimonia: denotat enim id, quod in annum prouisum est ad alimoniam: seu est prouentus vnius anni, non frumenti solum, sed etiam aliarum rerum, id quod lectio bonorum authorum probat. Ita Cicero & Suetonius annonam macelli (& in macello) cariorem, dixerunt: Turnebus 22. aduers. trigesimo secundo. Annonæ nomine res omnes, quæ ad victum pertinent, complectimur. Briss. Annonæ sunt, quibus vitam nostram toleramus, ait Gothofr. ad rubric. C. de annon.

ANNONA proprie rei frumentariæ est: sed interdum promiscue pro quouis alimentorum genere sumitur: vt patet ex l. 3. de leg. Iul. de annon.

ANNONÆ quoque dicebantur, quas prædiorum prouincialium domini, conductoréque, tuendi exercitus causa quotānis pręgebant: vti patet ex tit. C. de anno, & tribut. Vnde intelligitur, annonas in speciebus constitisse, hoc est, oleo, sale, pane, carne, frumento, vino, fœno, palea, &c. Tributa verò in corporibus, h. e. equis, iumentis, vestib. pecunia vid. Cuiac. d. t.

ANNONÆ in C. sunt σιτήρεσις, quæ militaribus palatinisque officiis ex eorum, qui possessiones tenebant, collatione, erogabantur. l. 1. & toto tit. de annon. & tribut. & tit. de annon. & capit. admiinist. Briss. Et ita annonas ciuiles passim in C. accipimus, quæ & panes ciuiles dicuntur, in l. fin §. præterea. Cod. de iure dotium. & Nouel. 88. Briss (Annonæ autem ciuiles comparantur rebus immobilibus. Gothofr. ad leg. 6. § 1. Cod de secundis nuptiis.) Quia annona potissimū frumenti est: hinc interdum panis capitur pro annona, & vicissim contra. Anchoranus. Vegerius annonarias expensas vocat eas frugum pabuliq; species, quas prouinciales militibus expendunt. Spieg.

ANNONA arctior, l. 17. de compen. victus strictus: qualis est tempore caritatis: cum scilicet est incendium annonæ, vt Fabius loquitur, id est, cum ingrauescit caritas. Annonam arctiorem præbet qui de ea frumenti quantitate subducit, quam viritim populo præberi oportet. Rob. 3. sent. vl. Gothofr. ad l. 17. ff. de compens.

ANNONAM incendere dixit M Varro, & annonam macelli excandefacere, vsitato Romanis more loquendi, cum magnam caritatem annonæ eloqui studerent. Prat.

ANNONÆ consularium: præfecti prætorio: in scrinio libellorum: annonæ in scholis exceptorum, sparsim in C.

ANNONÆ præfectus, seu curator, est rei frumentariæ præpositus: qui ob annonæ caritatem à magistratibus extra ordinem frumento seu frumentationi præficiebatur. Briss. Rænard. Is & Sitocomus dictus est, & comes horreorum Olim. is fuisse videtur, qui & Ædilis Cerealis dicebatur. Briss. cuius officium, prouidere, vt annona iusto vendatur pretio. vide sup. Ædiles.

ANNONARIVS, a, um, quod ad annonam pertinet, vt annonaria prouisio, & lex annonaria, quam Clodius, summe popularis, tulit: nimirum vt frumentum, quod antea senis æris ac trientibus in singulos modios dabatur, gratis daretur. Item annonariæ expensæ, de quibus supra. Annonaria collatio, id est, annonæ præstatio, l. 1 C. de præscript 30. annor. Prat.

ANNONARIA præfectura, l 1. de offic. præfect. vrb. quæ & annonaria potestas dicitur, l. 22. C. Th. de pistoribus. Briss. Annonarius titulus. Annonarium officium. in C.

ANNONARII qui à rusticis esculenta emunt, vt deinde vendant, nomine vænalitiorum comprehenduntur; teste Alciat. in l. mercis. de verb. sign.

ANNOTARE (vide Adnotare supra) est notare requirendum reū. Hoc autem edictis propositis fiebat, quibus reus adesse iubebatur, vel literis ad magistratus loci, in quo consistebat reus, missis, vt ei innotescere posset, se esse requirendum, annorum. l. 1. §. 1. & l. 4. de requi. vel absent. Interim vero bona obsignabantur, quæ intra annum recipiebat: post annum, si neque responderet, neque haberet, qui se defenderet, tunc in fiscum bona cogebantur, l. vlt. eod. Briss. Duar. 1 disput c. 8 Id autem genus loquendi non à iuris authoribus tantum, sed ab aliis quoque vsurpatur, vt Plin. lib. 10. epist.

ANNOTAT Præses requirendum reum, cum in acta refert eum, cuius absentis nomen defertur, requirendum, vt adsit, & sui copiam faciat, vt ne inaudita causa damnetur, l. 1. §. fin. de requir. & ita Adnotati dicentur Requirēdi, l 4. §. reus C. de re mil. Briss.

ANNOTARE alio sensu, in l. 1. ff. quando appellandum sit. Præses dicitur, qui notat in tabulis sibi videri quem deportandum; idque Imperatori scribit. Et sic adnotatus in l. 1, §. 1. ff. nihil innou. appell. pend. dicitur is, quem deportandum Præses adnotauit, vel de quo deportando principi scripsit. Briss. vide Adnotare.

ANNOTARE insulas in l. 1. §. hi quib. ff de legat. lib. 3. pro adsignare. Briss. & Duar. lib. 1. disp. c. 8.

ANNOTATIO quandoque rescriptum Principis significat, propria eius manu subscriptum. Et ita à rescripto pragmaticaque iussione annotatio separatur. l. vnica. C. de monopol. Briss.

ANNOTATIO alias breuem seu priuatam scripturam sine testib. factam significat, qua quis sibi debitorem adscribit. l. 5 & l. 7 C. de probat. l. vlt. C. de commen. fisci debitor. lib. 10. Briss. vide & in voce Adnotare plura.

ANNOTINVM, & quod ad annonā pertinet (vt annotinæ naues, quibus annona comportatur) & quod est vnius anni, dicitur.

ANNVA bina præstare, est annuatim duplex quid præstare: vel singulis annis duo reddituum nomine, l. cum quis 37. de leg. 3.

ANNVA, bima, trima die, debere, vel promittere, h. e. tempore vnius, duorum, trium ann. l. si legatum. de annu. legat. Si legatum; inquit Iurisconsult. sit relictum annua, bima, trima die, triginta forte, dena per singulos debentur annos, licet non

fuerit adiectum, æquis pensionibus. Et probat ibi Vlpia. idem ius esse, si testator decem, trima die legauerit. Non solum autem annua, bima, trima die. dicere solebant veteres, sed etiam annuo, biennio, triennio. Sic olim dos dicebatur præstanda, annua, bima, trima, id est, tribus pensionibus.

ANNVA die, i. e. in annum, vel ab illine anno, l. talis. 30. de leg. 1. l. 1. de dot. præleg. Prat.

ANNVA stipulatio, num vera sit, Bart. differit in l. si seruus communis. §. cum seruum. ff. de stipulat. seru. ANNUÆ vero pensionis materiam Guid. Pap. non inutiliter tractat in quæstionib. Spieg.

ANNVA exceptio, in l. 1, in fi. ff. quand. de pecu. act. qua dominus de peculio conuentus, post annum quam seruus alienatus manumissusue est, defenditur. Briss.

ANNVI reditus, pecunia parentis empti, quorum commoda & alienare & heredibus transmittere possunt filij, reputantur eis in legitimam, l. omnimodo. §. imputari. C. de inoffi. test. Spieg.

ANNVVM dicitur, quod alimentorum causa in singulos annos præstatur: vel salarium certum in annos singulos alimentorum causa; l. 22. de pact. dotal. 15 & 29. §. penult. l. fin. de donation. inter virum & vxorem l. 1 C. quand. dies legat. ced. & toto tit. de annuis legatis. Sueto. in Tiber. Peculio, inquit, concessio à patre; præbitisque annuis fraudauit. Iuuen. satyr. 5. Tortorib. annua præstant. Conuan. lib. 8. c. 11. nu. 6. Annua ergo sunt annua cibaria. Hot.

ANVLI (pleriſque Annuli) circuli parui sunt. Anuli vero quidam signandi causa habebantur, qui & signatorij appellantur. Alij ornatus causa habebantur, l. 23 §. ornamenta. & l. penult. ff. de bon. damnat. Cæterum Anulos aureos solis ingenuis ferre licuit: quemadmodum Isidor. lib. 20. Etymologiar. scribit. Proinde liberti, vt ingenuitatis munia, saluo patronorum iure, consequerentur, ius aureorum anulorum à principe impetrare solebant. Anulis autem aureis donati in Equestrem ordinem transcribebantur, teste Suetonio & Asinio Pollione. Briſſon. Græci veteres anulum gerebant in digito manus sinistræ, qui minimo proximus est. Gell. lib. 10. c. 10.

ANVLI leues, in l. diuus. 6. de bon. dam. qui non excedunt rem quinque aureorum.

ANVLOS argenteos & aureos serui non gestabant, sed ferreos: testamenta quoq; & tabulas anulis signatoriis non obsignabant: sed literas negotiationis, & merces, vinum, cistas, lagenas, penum, obsonia, &c. ne à conseruis raperentur. Gœdd. ad l. 74. n. 2. fin. Anuli signatorij, seu seruorum, seu ingenuorum, non habentur numero ornamentorum. ibid. n. 2. 3.

ANNVS dicitur tempus à bruma ad brumam. dum sol redit. Festus putat à Græco annum venire, quem illi ἔτος dicunt, vnde & ἐτήσιος triennium vocant. Varro lib. 5. de lingua Latin. ab anulo dici vult. Veteribus enim vnco N. scribebatur: deinde Anus circuitum significat: vnde Anulus diminutiuum. Prateius. Quidam auspicatur eum à Natali Christi, quidam à Kalendis Ianuar. quidam à die Paschæ, quidam à festo Annuntiationis. Atque ex hac re sæpe numero captio nascitur parum attentis, quam varietatem expediret tolli è reb. mortalium, vt recte sentit Erasmus. Lege Alciatum in l. bissextus. de verborum significationibus. Spie. Priscis olim temporibus non vnus omnibus annus fuit; nam vt Plin. 7. Naturalis hist. c. 48. ait, Annum alij æstate vnum determinabant, & alterum hyeme: alij quadripartitis temporibus sicut Arcades, quorum anni trimestres fuere. Quidam Lunæ senio, vt Ægyptij. Itaq; apud eos aliqui & singula millia annorum vixisse produntur. Id quod & post eum recensuit D. Augustinus lib. de Ciuitate Dei decimo quinto, capite duodecimo, & ante vtrunque Diodorus libro primo Bibliotheces. Xenophon quoque si is fuit, in libris, qui eius titulo de æquiuocis circumferuntur: Ægyptij, ait, vtuntur anno quandoq; menstruo, sæpe bimestri, non raro trimestri, nonnunquam solari: quæ varietas etiam ex nostris, qui ab eis literas habuerunt, sapientes facit aberrare. Iberis annus quadrimestris vt plurimum est, rarissime solaris. Contra Chaldæi, cum in antiquitate disciplinarum suarum vtantur menstruo, in cæteris semper solarem se intelligere fatentur. Plutarchus in Numa Pompilio. Quidam, inquit, ex Barbaris trium, ex Græcis autem Arcades quatuor, Acarnanes sex mensium anno vsi sunt. Ægyptiis menstruus annus fuit, deinde mensium quatuor, vt aiunt: quare qui vel vniuersum eam regionem incoluerint, vetustissimi videntur esse; annorumque incredibili multitudine in familiarum deductionibus differunt: quippe qui menses in numerum annorum collocent. Romanis quoque ab initio annum fuisse decem mensium multis coniecturis probat, duosq; à Numa fuisse additos, scilicet Ianuarium & Februarium.

ANNVS apud Romanos varie obseruabatur, vsque ad tempora Iulij Cæsaris, qui omnem rationem temporum vagam adhuc atque incertam ordine definiuit: Suetonio & Plinio autoribus. Nam annum in trecentos sexaginta quinque dies extendit. Iulianus in l. si ita vulneratus. §. primo ff. ad legem Aquiliam. Respexit autem Cæsar ad cursum Solis, qui totidem diebus & quadrante cursum suum conficit. Et ne huic dierum numero ad annum constituendum quadrans deesset, voluit vt quarto semper anno Sacerdotes, seu Pontifices, qui mensibus ac diebus fastis & nefastis præerant, vnum intercalarent seu interponerent diem, videlicet eodem tempore, quo antea totus mensis intercalari solebat, hoc est, ante quinque vltimos dies mensis Februarij, idque bissextum appellari iussit. Conf Gœud. ad l. 98. n. 2. 3. ac seqq.

ANNVS vel naturalis est, vel ciuilis, seu legalis: alius naturaliter, alius ciuiliter numeratur. Naturaliter, cum à momento ad momentum computamus, l. anniculus. 132. de verborum significationibus: Et hic in nuptus exigitur, Nou. 74. & 100. In pupillis & minoribus, l. vlt. C. quando tut. desi. l. 3. §. minore. de minor. In præscriptionibus temporalium actionum. l. 6 de oblig. & act. In Carboniana possessione, l. 1. C. de Carb. edict. Ciuiliter vero, cum à die ad diem computatio fit: sic, vt qui ad extremum anni diem peruenerit annum absoluisse videatur, l. 134. de verb. sig. atq; hic exigitur in muneribus & honoribus: si damnum iniuria datum sit: testamenti factione, l. 5 de test. In manumissione ex l. Ælia Sentia, l. 1. de manu. In vsucapione, l. 5. & 7 de vsurp. In l. Papia, Lanciolis 134. de verb. sig. Pr. vide omnino supra: Anniculus sit aliquis. In his & similibus dies inceptus pro completo habetur. Secus est in his, quę facti ac naturæ solius sunt, in quibus à momento in momentum ætas vel tempus computatur: in his enim vltimum etiam diei momentum præteriisse oportet. Gœdd. ad l. 98. nu 8 de verb. sig. & ad pr. l. 217. n 3. eod. vide mox infra Annus bissextilis.

ANNVS deinde vel cõ inuus, vel vtilis (in iure distinguitur. Continuus, qui vulgo & naturaliter annus appellatur; vel qui constat ex trecentis sexaginta quinque diebus continuis. In eo dies ad momentũ reputantur, nullis agẽdi obstaculis interim exceptis: vt in vsucapione, l. nam q; § 1 de vsuc. Spieg. Annũ vero vtilem dicimus, qui cõstat ex 365 dieb. vtilibus: & ita in annalibus actionibus, quæ annua præscriptione excludũtur, semper annũ accipimus: Cuiac. de diuers. temp. præscr. c. 20.

ANNVS vtilis trifariam dicitur: primo si actor habet experiũdi potestatem: item, si reus præstet sui conueniendi facultatem: & tertio, si iudicis copia adsit, l. 1. de diuers. tempor. præscript. Spieg. Annum vero in iure vtilem fere accipimus, i. e. ex iis diebus conflatum quibus experiundi potestas fuerit. Quod & Goueanus notat lib. 1. variar. lectio. Briss. Si cui legetur, cũ 14. annorum erit, is capiet, cum 14. annos erit (erit, pro impleuerit.) 49. de legat. 1. Hoc sermone post annum, biennium, significatur, l. 17. in fin. de manum. test. Si cui his verbis liberis relicta sit; Duodecimo anno liber esto, is in principio anni duodecimi liber erit. Duodecimus. n. annus est, cum quantumlibet ex duodecimo anno venerit, aut præterierit, & qui duodecimo anno liber esse iubetur, omnibus duodecim anni partib. liber esse iubetur, l. 41. de man. test. Briss.

ANNVM inchoatum seu cœptum sæpius pro completo seu pleno accipimus: nisi verborum conceptio, aut loquentis voluntas aliud suadeat. Briss. Etenim fauoris ratio supplet tempus, quod alioquin natura nondum completum est. vide paulo ante §. Annus vel naturalis. & Gœdd. ad l. 98 nu 8 & ad l. 217. n. 4. de verb. sig. Annus cœptus pro completo non habetur, l. non putabam. ff. de condit & demonst. l. 3 § minorem de minoribus l 6. C. quand. di. leg. ced. Spieg.

ANNVS externus, extrema pars anni, quæ apud nos est Decembri mense, cum duodecimus apud antiquos esset Februarius. Ideo eo mense Terminalia festa celebrabantur, quod is dies extremus esset anni: Vide Ouid. lib. Fastor. 2.

ANNVS litium Seruius in illud Æneid. 2 Si omnes vno ordine habetis Achiuos. Idque audire fas est: iam dudum sumite pœnas. Vno ordine, inquit, id est, vno reatu. Dicebantur autem in ordinem causæ, propter multitudinem, vel tumultum festinantium, cum erat annus litium. Iuuenalis:

Exspectandus erit qui lites inchoet annus.

Hotoman.

ANNVS bissextilis, nunc quartus quisq; annus dicitur: quia duobus continuis dieb. bis dicimus, sexto Kalendas Martias, duos dies pro vno computantes: vt fit bissextum, quasi bis sextum. Spieg. Bissextilis alio nomine Intercalaris, quia vnus dies intercalatur, seu interseritur. Et hic quoque annus, vt alius quinis, modo ciuiliter consideratur (in rebus seu causis ciuilib. in quibus non à momento in momentum, sed ciuiliter, & ὡσπάντως tempus computamus) modo naturaliter à momento in momentum. Bissextus (in quo biduum pro vno die reputatur) inceptus ciuiliter pro completo habetur: & ita posteriore bissexto natus, priore bissexto Calendarum, ciuiliter annum complet: at in naturali computatione anni, posterior quoque bissextus completus esse debet, cum sit pars prioris: nec sextus Calendarum (qui bissextus seu geminus est in anno bissextili) præteriisse censetur, antequam totum illud biduum præterierit. Gœd. ad d. l. 98. nu. 9. adde ibid. n. 1. 3. vid. J. Bissextus. & 5 Annus vel naturalis est.

ANNI quibusdam distinguuntur vsuales, vel ceremoniales vel legitimi.

Digitized by Google

legitimi, Tiraq. in tract. de retract. lignager, §.1.gloss.10.

ANNVS quinquagesimus olim apud Hebræos ex lege Mosaica, vocabatur Iubilæus: quo tempore vnusquisq; ad possessiones, & libertatem, familiamq; suam, quam ob necessitatē alienasset, nec posset soluere, gratis admittebatur. Num.25. Old.

ANNI pars maior, quę sextum septimumq; mensem egreditur. Secus est in interdicto Vtrubi: vbi maior anni pars nō ad numerum dierum mensiumve, quibus ipse annus constat, sed ad longius tempus possessionis refertur: qui maiore, quam aduersarius, anni parte possederit, vincit: qui minore vincita Gœdd. ad l.156.n.2 & 3. de verb. sign.

ANNVM in fuga fecerat, pro consumpserat, l.14.§.fi. de statulib. Briss. in pareg.

ANNVERE, quo sæpius ICti vtuntur, vt in l.1.§ si quis ita, de verb. oblig. est cum nutu, h.e. capitis signo, aliquid affirmamus: vnde & annuere pro concedere vsurpatum. Sic annuere votis, l.5. Cod. de adopt. Virgil. lib.12. Annuit his Iuno, & mentem lætata retorsit. Corras. d.§. si quis ita.

ANNVTIVVM, vide supra Adnut.

ANNVMERARE aliis, inter alios, i.e. in numerum referre. Id adnumerauit culpę, imperitię, i. ad cuius culpam imputatur. Briss.

ANOMALAM, h.e. irregularem & innominatam exceptionem, interpretes appellant, quę nec peremptoria, nec dilatoria sit. Quanquam hoc non esse verum Zasius studiose obseruans proprietatem sermonis veterum ICtorum, alicubi tradidit quia non inuenitur eiusmodi exceptio. Spieg.

ἈΝΟΣΙΟΤΡΟΠΟΣ, in l.fi. C. de nouat. i. sine nouatione. Cuiac. Instit. quib. mod. tol. obl. in fi. & 19. obser. 36. in fi. Cōtius legit ἀνατρόπους, Goth. in d.l.fi. αὐθ' ὑχρεότητος, Hal. αἰσχροδίτους.

ANQVIRERE, veteris iuris verbum, quęrere, & informationem facere significat. Liu. 4. Bell. Punic. seu legibus seu moribus mallet, anquireret, Prat.

ANQVIRERE, Festo est circumquærere.

ANQIRERE pecunia & capite, veteres dicebant, pro mulctam irrogare, vel ad populum ferre de mulcta vel capite alicuius vt eam populus aut iubeat, aut antiquet. Liuius lib.8. Capite anquisitum ob rem bello male gestam, &c. idem lib.26. Cum Tribun. pleb. bis pecunia anquisisset, tertio capitis se anquirere diceret. Idem lib.6. Sunt qui Duumuiros, qui de perduellione anquirerent, creatos. Hotom.

ANQVISITIONES intelligimus, cum diligenti per uestigatione aliquid circūquærimus, quod & Val. Flaccus probauit. Hinc etiam annus deductus est ab ipso tēporis circuitu, vt ex Capitone Atteio refert Macrobius: quōniā An, pro Circum veteres posuerunt: vnde Anterminos, circum terminos, & Ansanctum, & Ambire, pro circumire: quæ Grammaticorum commentariis peruulgata atque detrita sunt, vt annotauit Pet. Crinitus lib.c.14. de honest. discipl

ANSA est, qua quippiam prenditur ac tenetur. Paulus in l. in rē actio. §.2. de rei vendic. Veluti, inquit, si quis statuæ suæ brachium aut pedem alienum adiecerit, aut scypho ansam, vel fundum. Hæc vox per metaphoram varias adagiorū formas præbuit, Plaut. in Persa: An non vides hanc ansam quærere? i.e. captare occasionem rescindendæ irritandæq; pactionis. Cic. in Lælio: Quo plures det sibi tanquasi ansas ad reprehendendum. Ansi vasa tenentur. Aræ primo ansę dictę sunt, quod teneantur a sacrificantibus: Varro author. Epictetus in Enchiridio suo scripsit, Vnicuique rei binas esse ansas; alteram, qua teneri possit: alteram qua non possit. Cætera apud Chiliad. Eras.

ANSERVM alij feri, alij non, § 16. Instit. de rer. diuis.

ANSITARIA, expūge peregrinam dictionem, & repone, Amphitapa, in l. vestis. de aur. & arg. leg. intelligeq; vestes vtrinque villosas. Sic enim corrigit, Alciato teste, Marinus Brixiēsis. Quod ait Vlp. ansitaria quid velit, ingenue fateor me plane nescire. Bayfius inquit, in de Re vestiar. puratque, vt Marinus reposuit legendum, Amphitapa. Sed quid si stragulam institoriam legamus, quod in pareg. Alciat. annotauit, quib. in officinis institores se induunt. Spieg.

ANSVLÆ vocantur lingulæ coriaceæ, quibus adfibulatur ipse calceus, ne solea eat indecenter. Auth. Io. Bapt. in com. Epist. Sidon. Apollin. ad Lamprid. lib.8.

ANTAPOCHA, ait Gothofr. ad l.1. de fid. instr. creditori vtilis est ad probādas annuas & mēstruas prestationes, & impediēdas insidias præscriptionis: de qua vide l.19. C. de fid. instr. vel

ANTAPOCHA est instrumentum solutionis, censuale probans debitum in futurum. Molin. de vsur. q.20.n.208. Vel sic, est professio pecunię solutæ, quæ datur creditori à debitore. Antapochæ vicem sustinet exemplar apochæ subscriptę datum creditori. Gothofr. ad d.l.19.

ANTAPOCHA ἀντιγραφή seu antapocha, proprie chirographus, quo debitor fatetur debitum creditori, aut quo quis se obligat. Quandoque etiam antapocha significat confessionem, quam debitor creditori facit in præstationibus annuis oppido necessariam propter præscriptionem.

ANTAPOCHA. Apocha est professio solutæ pecunię. Antapocha est exemplum apochæ subscriptum à debitore creditori datum. & hanc esse veram definitionem antapochæ, probat l. plures de fid. instr. modo, vt auctores sūt libri scripti, delegatur hæc verba (vel antapocham suscipere) quā Iacob. & Fulgos. sequuntur notat Ant. Cont. ad d.l plures. Apocha debitor probat se soluisse, vt creditoris actionem excludat. Antapocha creditor probat sibi reditus, pensiones, vsuras, solutas fuisse, vt præscriptionē temporis summoueat, vel vt repellat colonum sese in libertatem asserentē. Apocha securitas est & dicitur, & ἀμεριμνία, & ἀπόδειξις sæpissime in Nouellis & in libris βασιλικῶν. Petr. Arbiter in Satyrico: Redde mihi apodixim defunctoriam, i.e. remissionem senilis ætatis. Cassiod. xi. Merito testimonium solutionis securitas dicitur, de quo non solum animus, sed substantia cōmunitur. Dicitur & Recauta in Nou.130 vbi Græci vertūt ὑποσημεῖωμα non minus male quā delegatores μίσθωσις. August. de cura pro mortuis, vbi esset, recautum, quo illa cautio vacuata fuerat, indicauit. Posteriores dixere, Euacuatoriam in formulis Marculphi ab euacuanda obligatione, vt quandoque Græci ἀκυρωτίαν.

ANTAPOCHÆ formula esse hæc potest: Ego Lucius Tit. fateor C. Seio, aut ille die illa tot soluisse annui reditus nomine, quem ei debeo ob fundum vel possessionem illam: vel tot vsurarum nomine ob creditam mihi pecuniam. Cuiac. & Gothof. ad d.l 9 C. de fid. instrum.

ΑΝΤΙΜΑΓΜΑΤΑ accipitur pro permutatione. Significat etiā rem quæ more veterum in permutationem datur. Alc. l. Labeo. ff. de verb sig Prat.

ΑΝΤΙΠΕΛΑΣΙΣ apud Vlp. l.fi arborem 17. de seru. vrb. præd. ff. refractio luminis. A. August. lib 4 Emend. c.16 significat reuerberationem. Prat. & apud Cic lib.2. epist. ad Attic.

ANTE idem significat, quod præ, & in conspectu esse, vt quod dicimus ante pedes, ante oculos positum, vt sua natura non quidquid præcedit, quantumuis longo interuallo, sed quod proxime præcedit, dicatur ante esse. Cic. ad Attic. Crucior, eum, quem ante me diligo, video, i.e. nullum alium plus me quam illum diligo. Connan.

ANTE diem apud veteres idem significat, quod ipso die: quasi dicerent, ante diei exitum: nam in die præstituēda tota dies continetur. Cæsar lib.1. de bel. ciu. Polliceri se in prouinciam iturum, neque ante quem diem iturus sit, definire, id est, quo die, vel ante cuius diei exitum. Prat

ANTE factum testamentum. l.21 § 3. C de testam.

ANTE secula. l.6.§1. C. de sum. Trin.

ANTE particulam ad initium referri, scribit Alciat. l. anniculus 132 § ante. ff. de verb sign.

ANTE etiam exclusiue significat, l. qui ante 13 ff. de verborum obligat.

ANTE, inclusionis nota est Vlpian. d.l. qui ante. Leum stipulatus 113 ff de verb. oblig. Prat.

ANTE diem decimum Kalend. ormula, decimus dies significatur Ant. August. lib.4. Emend. c.6. I. Cuiacio, acutissimo ingenij viro, in l. cui ante 13 ff. de verb. oblig. Prat.

ANTE iudicium acceptum est, ante litem contestatam ex verbis & sententia Pauli: l. amplius 15 ff. rem rat. hab. eodem & sensu accipitur apud Labeonem in l qui concubinam, 29. §.3 ff. de legat. 3 idq; per Constantini constitutionē l.2. ibi statim. C. vbi in rem actio. non igitur ante iudicium acceptum in d. §.3. incip. si hæres, sumitur pro sententia, vt autumat Accurs. ibid. & ante sententiā vt credidit Alberic. Nec moueor Pomponij responso, l. fi rem, quam. § fin. de euict. Nam hic quocunque tempore, vt causæ adsit denunciari potest illic vt iudicium in se susciperet. Vel apud Labeonem res euicta erat apud Pomponium nondum. Scio Bartol. in d.§. hæres. hanc ἀντινομίαν diluisse, vt apud Pomponium sit titulus onerosus pura emptionis, apud Labeonem titulus lucratiuus. Tu rem expende. Prat.

ANTE Kalendas stipulatus similis ei est qui Kalendis stipulatur l. qui 13. ff. de verb. obligat. Bart. & Alc. in l.2. creditum. ff. si cert. petat. multa de variā de hac voce, ante, dixere, quorum verba huc non transcribo: ab iis pete. Prat.

ANTE omnia, id est, ante, quam ad alia procedatur l ante 23. ff. de prob. & l. pen. ff de alim. & cibar. l. Azo in Sum. C. quand. ciuil. act. crim. præiud. Prat.

ANTE, Post, Mox, & cætera id genus, certam fere temporis formam non recipiunt, reste Oldc. Spieg. Adde præterea quod hæ dictiones ante & post, sunt earundem virium & naturæ, sęq; mutuo respiciunt, vt late docuit Tiraq. in rep. l. fi vnquā, in verbo & postea, n.14. nam & quamuis. C. de reuoc. don.

ANTE calendas, & post calendas, idem posse significare, Alciatus demonstrat. in Comm. ad l. anniculus. de verb. sign. Spieg.

ANTE decimum diem Cal. significat vndecimam, si de futuro loquar: post decimum diem significat vndecimam, si de præterito agatur. autor Alciat. in d.l. anniculus. Spieg.

ANTE diem 3. Non. annotante Manutio, veteres dicebant, id est die tertio ante Nonas. Nam si dicitur, 3 Non. concisa locutio est, quæ integra esset, si diceres, 3. die ante Non. quæ non

Digitized by Google

admodum vtebantur antiqui, sed eius loco, Ante diem 3. Non. Spieg.

ANTE diem tertium pro nudiustertius accipi videtur compendiosa locutione, quasi dicas, ante diem tertium finitū. Hinc Gellius Ciceronem natum esse ait ante diem tertium Non. Ianuar. lib. 15. c. 28. qui, vt ipse de se scribit, natus fuit 3. Non. Ianuar Duaren l qui ante Kalend. 13 ff. de verb obl.

ANTE id tempus significare, quod præcedit actum, post vero id tempus, quod subsequitur, Doctores concludunt. Quæ sententia in actu momentaneo expeditum intellectum habet. Sed & in actu tractum habeore, idem est: vt cum dico rem factam ante bellum, intelligitur cœptum. Vide Alciat. in l. 2. ff. si cer. pet. Spieg.

ANTE cœnam: in cœnarum conuiuiis lautissimis primi ferculorum missus ante cœnam dicebantur, qui & iterabantur interdum: secunda fercula, ipsamque velut solidum cœnę, cœna. Turneb. lib. 17. aduer. c. 10.

ANTES, populi Istri fluminis accolæ, cōgeneres Sclauinis, quos in Romanas prouincias incurrentes Iustinianus per Childibium ducē repulit, & post aliquot annos duce Germano sororis suæ filio, ad internecionē fere deleuit, vt merito ab eis nomen Antici vendicauerit. Quapropter Haloander noster (quem fata ante diem nobis præripuere, non sine, vt candide fatetur Alc. insigni studiosorum iactura) recte in tit. Iustiniani, pro Attico Anticus restituit: in quo bis erratū vulgo esse idem Alciat. ostendit c. 3 lib. Parerg. 5. Flauij cognomentum de quo infr. in litera I. Haloander non agnoscit. Spieg.

ANTE, Alias ante causam cœptam. l. 3 § iudicio tutelæ. ff. de cōtrar. tut Alias ante causam finitam. l. in insulā. § fructus. ff. sol. matr. l. 2. in fi. & ibi Bart. ff si cer. pet c. cum tu de testibus.

ANTE aditam hereditatem, sic accipere debemus: antequam vel ab vno adeatur hæreditas. Nam vbi vel vnus adiit, competit libertas. Paul. l. cum hæres. ff. de statulib. Olden.

ANTECEDENS instumentum. l. 23 C. de donat. Antecedentes creditores in ordine pignorum l. 7. C. de act. & oblig. Antecedentis temporis. l. 58. §. Testamento. ff. de admin. tut.

ANTECESSORES sunt iuris Doctores, magistri & professores: quod & Hesych. his vebis docet: προλεγόμενοι ὁ τῶν νόμων μαιτρ Ἔπαιδες, vbi tamen corrupte Anticessores vocat. Horū fit mentio ni const. omnem. procem. Pandect. & l. 2 §. quæ omnia. de vet. iur. enucl. Hoc titulo cohonestati fuere Theophilus Institutionum Iustiniani paraphrastes, & Iulianus Patricius Nouellarum Græcarum eiusdem principis fidus interpres.

ANTECESSORES etiā Tranquillo in Vitellio dicuntur præcursores, Gallis *Auantcoureurs*, vt & apud Mauricium. Horum dicit esse ante agmen ire, loca castris metādis idonea deligere & vias, quib. duci cōmode exercitus possit videre. Vide & apud A. Hirtium in lib. de bell. Afr. Prat. Alc. lib. disquisit. c. 12. de interpretatione huius verbi dubitat, sed eam veriſſimā esse neutiquam ambigendum, vt ij scil. antecessores dicantur, qui publice iura profitentur, id quod manifeste probatur ex inscriptione procemij ff. in quo Imperator præcipit formam, modum & methodū docēdi. Nam scribitur epist. illi Theophilo, Dorotheo, Theodoro, Isidoro, Anatolio, Thallæo, & Cratino antecessoribus. Sed omnem dubitationem submouent verba eius epistolæ, paulo post principium, ibi, Sed cum vos, & omnes postea professores legitima scientia constitutos, etiam hoc oportuerat scire, quid & in quib. temporibus tradi studiosis necessariū credamus, vt ex hoc optimi atque eruditissimi efficiantur: ideoq; præsentem diuinam orationē ad vos præcipue faciēdam existimauimus, quatenus tā prudētia vestra, quam cæteri antecessores, qui eandem in omne æuum exercere maluerint, nostris regulis obseruatis, inclytā viam eruditionis legitimę possint ambulare. Idem etiam deprehēdi potest ex verbis Iustiniani in l. 2. C. de vet. iur. enuc. ibid. Et Dorotheum virum illustrem & facundissimum antecessorem, quem in Berytiensiū splendidissima ciuitate leges discipulis tradentem, propter eius optimam opinionem & gloriam ad nos deduximus, participemq; huius operis fecimus. Et paulo post, Nec non & Cratinum virum illustrem & Comitem sacrarum largitionum, & optimum antecessorem huius almæ vrbis constitutum. Nam in vrbe Constantinopolitana, & in oppido prædicto Berythiensium iura pubice docebantur, vt legitur in §. hæc autē tria, in procem. ff. nec dissentio ab accuratissimo Haloandro, eos dictos esse à præeundo discipulos, & quasi porrecta manu in penetralia iuris deducendo. Id enim significare verbum Græcum, à quo deducitur illa dictio Græca, pædri, clarissimum est. Est ergo trāslatitiæ formatum, & per metaphoram à præeundo, in quo significatu diximus paulo ante magistrum accipi eum, quem vt exēplum sequimur in re aliqua. Cæterum vir doctissimus Hadr. Turneb. lib. 8. adu. c. 19. antecessores homines legum peritos & iuris dici existimat. etiam si non sint professores ab honore, quo aliis qui ius non didicere antecedant, sic Apostolorum principes, Tertull. Antecessores vocat, vt lib. 5. aduersus Marcionem, quum Paulus sciret se non in vacuū cucurrisse, quum dexterat ei darent antecessores, & lib. 1. tunc primum cum antecessoribus Apostolorum conferebat. Basilinus in procem. Institut. existimat hanc vocem effictam in tertiore Græcorum apud quos προηγήσας per metaphoram significat præeundo & docendo deducere discipulum in alicuius artis penetralia, quasi dicas προεισαγωγεύς, &c.

ANTECESSOR prior magistratus, cui alter succedit: qui alibi Decessor dicitur. Ciceroni semper Prior, Paulus l. 55 ff. de iud. Edictum quod ab antecessore datum est, in numero trium edictorum connumerari debet plane, licet omnis ab antecessore numerus finitus sit, solet successor vnum edictum dare. Hotom.

ANTEFERRI, clausulæ cuius mentio fit in c. quodā de præb. in 6. & c. autoritate de concess. præb. eod. lib. vim explicat Felin. in c. causam. & c. de rescrip. in antiq. Prat.

ANTEPILANI, Liuio dicti hastati & principes in legione, quod essent ante triarios, qui Pilani vocabantur, vt Varro de ling Lat. docet: quem refert & sequitur doctiss. Turneb. lib. 11. aduers cap. 27.

ANTESTARI quid sit demōstrat Acron his verbis in Serm. Horat. lib. 1. Sat. 9. Denunciantes litem antestatos habebant, quibus præsentib. conueniebat, vt aurem illis tertio vellerent. Solebant enim testium aures tenere, & ita dicere: Memento quod tu mihi in illa causa testis eris, quod est Antestari. Aliter, olim qui antestabantur, auriculam contingebant. Ideoque Poeta ait,

Libenter auriculam obtulit.

Aliter: Antestari, i. e. teste vti, quod iudicij causa volo manū iniicere. nam hęc erat constitutudo, si quis vadato non paruisset, ei aduersarius aliquem de præsentibus antestabatur, i. e. tangebat eius aurem, & dicebat, licetne antestari? si respondisset ille, licet: tunc iniiciebat vadatus manum in eum qui non paruisset, & ducebat in iudicium: aliter si iniecisset manum, iniuriarum poterat accusari. Hæc Aeron & Porphyrius fere in eandem sententiam. Horat. eo loco.

Et qui tu non turpissime? magna
Exclamat voce, & licet antestarī? ego vero
Oppono auriculam, rapis tu ius.

Plautus in Curcul.

Licet antestari? M. non licet.

Ph. Iupiter te male disperdat miles, inteſtatus viuito: Hor. in præterm. ff. Et sic quidem aliud huius effectu significare videtur antestari, quam testibus vti, vel, vt Plautus ait, testes facere, quando actor in reum manus iniicere volebat. Plaut. in Curcul.

Ne facias testes, neque equidem tibi debeo quicquam.

Quin & Caius cum de illis ageret, qui neque sequuntur, neq; dicuntur, in reum manus iniici posse, reum manibus teneri scribens, indicare visus est: Solutum, inquit, non intelligimus eum qui licet vinculis liberatus sit, manibus tamen tenetur, c. 48 de verb sign. Quod si antestatus non esset actor, & manum iniecisset, iniuriarum, vt existimat Acron, reus constitui poterat. Hinc illud Plauti in Curcul.

Hocine pacto indamnatum, atque inteſtatum me arripi?

Nec immerito, qui enim non reluctantem rapuit, aut rapit, iniuste videtur. Proinde ne sine misa causa, sic in aduersarios saeuiant actores, lege constitutum reor Decemuirali, vt qui sine antestatione in reum manus iniecisset, iniuriarum posset conueniri. Nec vero huius antestationis solēnitas in tantum ab aliorum testimoniorum iure discedebat, quin vt à testimoniis reliquis, sic ab antestatione serui repellerentur, Plaut. in Curcul.

Seruon' antestari?

Ph. Vid. C. Hem, vt scias me liberum esse.

Porro vt quis in ius raperetur, non semper opus antestatione fuit: nam si reus improbus esset, & intestabilis, vt sunt lenones, fures, & id genus alij sine antestatione ad prætorem rapiebatur: id quod doctissimus præceptor meus Hoppetus in eruditissimo suo de iuris arte lib. 3 annotauit. Vtilius siquidē erat, plagiarios, & fures priuata manu, ciuiumq; concursu ad prætorem sine antestatione rapi, quā sub prætextu securitatis tranquillitatisq; publicæ, tergiuersatione, rapinis, plagiis, aut furtis indulgere. Quod cū ita sit, mirum nemini profecto videri debet, in improbos huiusmodi homines manus etiam sine antestatione iniici consueuisse. Sic Lyconidem adolescentem aulę quadrilibris furem suspicans Euclio, in ius rapere visus est voluisse, apud Plaut. in Aulul. Nisi referes. L. Quid tibi ego referam? E. quod surripuisti meum. Iam equidem ad prætorem hercle te rapiam, & tibi scribam dicam. Nam quod nullam hic superstitum optauerit præsentiā Enclio, quod nullum viatoris implorauerit auxilium, hinc potest probabiliter argui, communi iure, in eum quem furem esse non dubitabat adolescentem manus iniicere Euclionem potuisse. Similiter in Persa, cum in Dorpalum lenonem manus iniiceret Saturio Parasitus, interrogatus à Lenone, anne antestaretur, respondit:

Tuane

Tuane ego causa carnifex
Cuiquam mortali libero aures atteram,
Qui hic commercaris ciues homines liberos?

Rursus in Rudente, cum Labrax leno à Pleusidippo in ius vocaretur, sic eum interrogabat Pleusidipp.

Rapier hinc obtorto collo manis, an trahi?
Vtrumuis opta dum licet.

Cumque se neutrum velle leno respondisset, subiecit statim Pleusidippus.

Abi sane ad litus cottriculo Trachalio,
Iube illos vrbem ire obuiam ad portum mihi.
Quos mecum duxi, qui hunc ad carnificem trahant,
Ego hunc sceleſtum in ius rapiam exulem.
Age ambul in ius. L. quid ego deliqui?
Et paulo post: Obsecro subueni mi Charmides,
Rapior obtorto collo. Ch. quis me nominat?
I. Viden' me vt rapior? Ch. Video, & inspecto lubens.
L. Non subuenire mihi audes? Ch. Quis homo te rapit?
C. Adolescens Pleusidippus.

Cæterum si honestior esset persona quam vt eam rapi conueniret (erant enim qui in ius vocati, duci, aut rapi, ne medio quidem antestationis poterant, vt ex Epigraph. l. 48. de verb. signif colligimus) diem ei dicebat, eumque promissa pœna, quam multam Plautus appellat, datisve, ni prædia possideret, vadibus vel pignore dimittebat. Plaut. in Capt.

His diem dicam, irrogabo multam.

Nam quod lege cautum fuisse diximus, in ius vocati, vt irent, præter illud edicto sic interpretatus:

In ius vocati vt eant aut satis vel cautum dent.

Quod enim certos præsessionum haberet dies, quibus postulationibus, quibus etiam cognitionibus vacaret. lib. 4. Variorũ demonstrabimus. Manus in aduersarium iniiciendi opportunitate actores fraudare diutius prætori iniquum videbatur. Proinde concessit agere volentib aduersarios suos vadari h. e. in ius vocare, vt in pœnam stipulantibus actoribus promitterent, aut satis vel cautum aliquo modo darent, prædiave possiderent, manus iniectionẽ paterentur, & medio antestationis, vel ad prætorem, si is postulationibus operam daret, ducerentur: vel si alijs negotiis occupatus esset Prætor, in carcere proxima postulationum die in iure sistendi causa adseruarentur. Plaut. in Persa: Vadatur hic me. P. Vtinã vades Desint, in carcere vt sis. Quod etiam de his, qui neq; sequuntur, neque ducuntur, Cains annotasse visus est, d. l. 48. de ver. sign. Ac ne eũ, inquit, intelligamus solutum, qui in publico sine vinculis seruatur. Per publicum enim carcerem siue custodiam intelligi, illud Plauti in Amphyt. liquido demonstrat. Ita peregre adueniens, hospitio publicitus accipiat. Reuard. c. 5. ad leg. XII. Tab. & ante eum Iac. Cuiac. lib. 7. Obseru. cap. 16.

ANTESTATVS is erat qui testato, id est, testibus adhibitis conueniebatur: sicut denunciatus dicitur, cui fit denunciatio, leg. vend. itor. de re iudic. Eadem ratione apud Caium lib. 1. Instit. tit. 6. pater fiduciarius Antestatus dictus est olim. Nec vero Antestati dicuntur superstites, siue testes, & Antestatorum non attrectatur auris, sed testium. Lex Baiuuaria: Testis, inquit, per aurem trahi debet. Prat.

ANTESTATO opponitur intestatus, i. testato non conuẽtus apud Plaut. in Curcul. 15. Hoccine pacto indemnatũ atq; intestatum me attrpi? Prat. Vid. Cuia. 7. obs. 16. Goth. ad l. 64. de verb. sign.

ANTEVERTERE supplicium, leg. 2. C. qui testam. fac. poss.

Ἀντὶ ἐπιζήτησις τῶν γεγραμμένων, comparatores literarum. Gothof. ad nouel. 4. cap. 2. verb. iusiurandum præbere.

ANTHEMIVS Mathematicus, cuius meminit Goth. ad l. 12. §. 1. C. de ædific priuat.

Ἀνθρωπος Respublica æstimatur ὡς ὁ μεγαλόσωμος ἄνθρωπος. 7 Plin. 48. Goth. ad l. 56. de vsufr.

ANTIADES & paristhmia Græcis dicuntur, quæ sunt Latinis tõsillæ, & sũt inflãmationes circa eas partes, quę mela, i. e. poma, à recentioribus vero amygdalæ appellantur. Celsus lib. 7. c. 12. Tonsillas, quę post inflammationem induruerunt, Græci ἀμυγδάλας appellant. Idem lib. 1. c. Tonsillas, & lib. 2. c. 1. Grandulas vocat Galenus lib. 6. Decameridõ. Hortulanum, inquit, à vulua, & antiadibus, & paristhmis suffocationem patiẽtem. Idem vero lib. 10. de medic. simplici, paristhmiis, siue faucib. vuluę, & antiadib. Vlp. l. quærit. 14. §. si quis 8. de ædil. ed. Et si quis habeat antiades, & si antiades sunt, quas existimo, i. inueteratas, & quæ iam discuti non possunt, vtrobiq; mendũ est: Antiachæ pro Antiades Accursius faucium tumores exponit, non tamen dicit, quos tumores: quod vero subdit, vt scrofulę, omnino falsũ est, cũ scrofulę sint apud iuniores medicos quę ab antiquis dicuntur Chæradες Græce, Latinis Strumæ. Nebriss. vide & Rhodig. lib. 4 c. 2. & Paul. Æginetam lib. 6. c. 50.

ANTIAS nomen est, tam morbo quam particulæ accommodatum: vnde Plin. Tonsillæ in homine, in sue glandulæ. Ab Aristot. in 1. de hist. anim. παρίδες vocantur. Prat.

Ἀντιβόλαιον, libellus responsionis, Goth. ad Nou. 53. c. 3. §. 2. verb. qui appellatur responsionis.

Ἀντιγράφεις, nauigij genus. vide Gothof. ad Edict. Instit. 13. cap. 15. polt princ.

ANTICIPARE supremũ iudiciũ cõsiliis, l. 8. in pr. C. de in of. dõ.

ANTICIPATA res lite, id est, contestata, l. 2 de vect. Anticipati tractandi, Suet. in Claud. cap 21.

ANTICVS cur Iustinianus dictus vide Antæ populi.

ANTICATEGORIA, recriminatio dicitur, siue mutua accusatio. Et fit, aut cum litigatores idem crimen inuicem tentant, aut aliud atque aliud. Budæ.

Ἀντίχρησις quid sit, docuit Alciat. lib. 2. dispunct. cap. 3. & ex eo Spieg. post vtrumq; Cuiac. lib. 3. obs. 35. Appellant autem Iurisconsulti ἀντίχρησιν, cũ conuenit, vt pecunia debitor vtatur, fruatur & creditor loco vsurarum percipiat fructus pignoris, eoq; interea similiter vtatur, fruatur. Papin. leg 15 pacto. de pignor. meminit cuiusdam pacti, quo placuit, vt creditor fructus hypothecarũ vsuris cõpẽsaret fini legitimæ vsuræ, ta ẽq; conuentionẽ vtilem esse ait. Modestinus quoq; mentionẽ facit similis conuẽtionis, vt creditor pignus in pecuniæ suæ cõpẽsationem certo tempore possideat, & fructũ capiat, leg. 39. de pignorat. act. Deniq; Paulus meminit pignoris, quod in vsu creditoris est, volũtate debitoris l. 9. §. vlt. de supel. leg. Sed & in re'criptis principũ legimus, interẽũ possessionem ea lege creditori obligari, vt fructus in vicem vsurarũ conlequatur. Siẽ pecuniã ea pactione mutuo dari, vt vice vsurarũ creditor domũ debitoris inhabitaret, l. si ea lege, l. si ea pactione. C. de vsur. Martianus scribens de formula hypothecaria, duobus locis hanc pignoris conuentionẽ appellat ἀντίχρησιν, l. 11. §. 1. de pign. l. si pecuniam, de pign. act. & pignus nihilominus dici posse ait, & hypothecariam actionem competere, & soluto debito pignoratitiã actionem: videturq; ἀντίχρησιν, etiã describere, cũ ait ita dici, vbi creditor retinet possessionẽ donec illi pecunia soluatur, & in vsuras interea fructus percipit. Non est absurdũ, vt vsura alterius rei sit & generis, quã sors ipsa. Sed multo erit iustior ratio ἀντιχρήσεως, si ad modũ & (vt Papinian. loquitur) finẽ legitimæ vsuræ reuocetur. Quid enim alioqui si cũ centũ aureos mihi mutuo dederis, fundũ pignori acceperis, qui quotãnis solebat fructũ viginti aureorũ reddere? Certe iniusta esset ἀντίχρησις, & ió fraudẽ legitimę vsurę cõtracta videri posset. Quanquã propter incertũ fructũ leges patiãtur, vt si forte fructus excedãt modũ vsurarũ, nihilominus creditor eos habeat, tanquã periculi preciũ, cũ etsi minus fructuũ nasceretureo tamen contẽtus esse deberet, l. si ea lege C. de vsur. Illud etiam notandũ ex Nouel. 32. 33. & 34. si nobis res sit cũ agricola possessionũ eius, aut ouiũ, aut mancipiorum ἀντίχρησιν facere non licere. Etiã illud Iustinianus adiungit, solid. 8 duntaxat partẽ modij in singulos modios & in singulos vnã siliquam quotãnis ab agricolis vsurarũ nomine accipere licere. Bal. in tract. de pig. & hypot. ca. 16 Differt autem ἀντίχρησις ab vsuris hoc modo: Pacto cõstituitur ἀντίχρησις, vsuræ stipulatione. Item Anticresis perimitur nuda oblatione sortis. vsurę nõ itẽ. l. ex prædiis. C. de vsuris. Ἀντίχρησιν similiter ab agricola pacisci non licet, vsuras stipulari licet: Cuiac. in expos. Iust. d. Nou. 32. post pr. Adde Balduinum commen. tit. de pig. & hypth c. de antichresi. 16.

ANTIDORVM, doni redditio est, ab ἀντὶ re, & δῶρον, donũ. Vlp. de per. hæredit. sed & si. Plane si annuos acceperunt, dicendum est, eatenus locupletiores factos quatenus acceperunt. Obseruãdum autem, ab ἀντὶ Græca voce, quod est contra, viceuersa, pleraque produci, vt antidorum, anticategoria, antichresis, antipelargia, antiferna, antipeponthos, antipocha, antigraphe. Eleganter autẽ diffinit genus quoddã esse permutationis. Et remunerandi obligationẽ censet naturalem. Spieg.

Ἀντιλογία Græci dicunt, quod nos replicare, sicut & ἀντιπαραγραφὴν, quam Latini Replicam.

ANTIDOTVM, medicamentũ est, quo nos cõtra venenum præmunimus. Paul. ff. de penu. leg. l. non omne. Quæ, inquit, in numero antidotorum non est. Item de contrah. empt. l. quod sæpe Antidota inquit, & alia quædam salubria medicamina.

ANTIFERNA, bona sunt, quę à marito vicissim loco dotis adferuntur in matrimonium nam φερνὴ dotem significat: vnde & Parapherna vocantur bona, quę mulier vltra dotẽ sibi habet. Spieg. His autem proxima sunt παράφερνα & ὑπόβολα, de quibus Constantinus Harmenop. scribit, vnde & Hypobolica instrumẽta apud Sid. Apoll. lib. 7. Epist. quanquã sunt qui legant Hyperbolica: alij quidam paraphernica, omnino male. Cuia. not. ad tit. Vlp. de dotib. tit. 6 Et in lib. 5. obser. & emend. c. 4. idem Cuia. inquit, his verbis: Donatio propter nuptias, est dos mariti, atq; ideo quę dãtur propter nuptias, ἀντίφερνα, i. e. tanquam ex alteta parte doti respondentia vocantur, l. vlt. C. de don. ante nupt. vel pro nupt. Ea in dotẽ à muliere plerũq; redigebantur, l. generaliter. §. hoc obseruari. C. de sec. nup.

ANTIGRAPHÆOS Bud. vocat; quos Galli Contratotulatores dicunt. Hoc vocabulum Cæs. Maximilianus, & pleraque alia quæ ministros Principis indicant, è Gallico in Germanicum transtulit *Contraliet, Grafier, Quartier, Forier, Mantzier, Trapetzier, Guardier*, atque iis similia, Spieg.

Digitized by Google

ANTINOMIA, legum contrarietas ab ἀντὶ contra, & νόμος lex. C. de vet. iure enucl. l. Deo auct. 12. nulla inquit iustin in omnib prædicti codicis membris antinomia. Et paulo post, per suum vitium antinomias induxerunt. Nebr. Zasius, in dissoluendis antinomiis apud Iurisconss per Budæum haud temere obseruatis, multum operæ impendit. Sed veritas est, multas leges scriptas, sibi implacabiliter esse inuicem contrarias, teste Oldendor. qui recte tradit, tunc postremam sequi nos oportere, memores semper mutationum quas circumstantiarum diuersitas exigit. Exemplo sunt nouissimi iuris constitutiones.

ANTINOMIAM veteres magis appellabant conflictum duarum legum quæ non natura, sed casu aliquo pugnabant propter aliquam circumstantiam: vt cum duæ theses in vna Hypothesi confligunt. Tales Antinomiæ non possunt non sæpe incidere. Sed Iustinianus Antinomiam vocat leges natura sua pugnantes & omnino contrarias: quę certe ferri nullo modo debent. Ergo eas tolli iubet. Baldum.

ANTIOCHENI, l. 2. C. de pascuis publ. & priua.

ANTIOCHIA restaurata à Iustiniano Theopolis nomen assumpsit. Vide Cedrenũ 2 anno Imperij Iustiniani. Cuiac. 8 obs. 21. & ad Nouel. 7. in fi Gothofr. ad l. 6. §. 4 C. de summa Trinit.

ANTIOCHIA metropolis est Syriæ, l. 37. ff. de reb. auct. iud. Gothofr. ad l. 1. C. de offic. com. orient.

Ἀντιπαπιακὸς, quid sit, vide Goth. ad rub. ff. de reb. credit.

ANTIPEGMATA iunt valuarum ornamẽta affixa antis. Turneb. 8. aduers. 9. Gothof. ad l 11. § 25. de instruct. vel instrum. leg.

Ἀντιπελαργία, dicitur, quasi Ciconiaria lex, qua liberi parentes alere iubentur. πέλαργος enim Græce Ciconia dicitur. Hæ enim parẽtes suos senio cõfectos alunt, ac volatu imbecilles, aliis suis subuehũt. Hinc verbũ ἀντιπελαργεῖν, quod est promerẽtib. gratiã in tẽpore referre. Bud. in annot. ad l. 1. de iust. & iur.

Ἀντιποινὴς, talio dicitur, quod genus iuris (de quo infra latius) Aristoteles improbat, nec legitimo iuri nec æ, quod in ciuilitate versatur, conuenire ait Bud. in l. ius ciuil eod. tit. Spieg.

Ἀντίφερνα, sunt quæ dantur vxori dotis nomine propter dotem: l. vlt. Cod. de do. propter nupt. Goth. ad l. 9. § de iur. dot. Vide supra Antiferna.

Ἀντιφωνήτης, Responsor: Ἀντιφώνησις, constitutum, Gothof. ad Nou. 4. c. 2. verb. mandatoribus & sponsoribus.

ANTIPOCHA vide Apocha.

ANTIQVA Emphyteusis est, quæ habet originem ab aliquo ascendente. Gothof. ad rubr. C. de iur. emphyt. & ad l. 3 C. eod.

ANTIQVA actio, ex lege XII. Tab. descendens, l. 23 §. tignum, ff. de rei vindicat.

ANTIQVA obligatio. i. e. pristina l. 21. §. si metu. ff quod met. caus.

ANTIQVARE, Festo est morem pristinum reducere. Antiquare legem, est ipsam abrogare, improbare, tollere Ciceroni 3. de legibus. Vos item, vt audio, legem antiquastis, siue tabellas. Liuius li 3. Profertur tempus ferendæ legis, quam, si subiecta inuidiæ esset, antiquari apparebat, & l. 15. C. de sacrosc. eccl. & l. fin. C. de edict diu. Hadr. toll. Moris enim erat Romę, cum rogatam legem improbarent, & repudiabant, in tabula scribere A literam, qua notula significabatur Antiquo, Prat. Cæterum populus Romanus proprie antiquabat legem, quæ non perferebatur. Quo sensu antiquatam fuisse Tribunitiam rogationem de Veios commigrando, scripsit li. 5. Liuius. Quæ autem semel perlata iterum tollebatur, illa abrogari dicebatur. Lex inquit Vlp. aut rogatur, i. e. fertur, aut abrogatur, i. e. prior lex tollitur, Schar. ex Ræuardo ad ll. XII. Tab. c. 1 &c.

ANTIQVARIA ars apud D. Hieronymũ, Epist. ad Florentinum Vet. Glossarium Antiquarium παλαιογράφον interpretatur.

ANTIQVATVR autem lex, non solum quæ nimia vetustate cõsenescit, sed & quæ recens & nuper nata, aut non obseruatur aut sane non ad longum tempus. Velut lex feratur vt omnes nomina sua quotannis deferant apud magistratum, id semel atq; iterum & tertio aut etiam sæpius factum, si post omittatur, desuetudine lex illa antiquabitur & voluntate omnium obsolescet, atque tempus ipsum tandem afferet, vt impunitum sit ei non parere. Connan. lib. 1. cap. 10. num. 9.

ANTIQVARIVS qui verbis ab vsu remotis vtitur, quive vetustissimos auctores scrutatur. Suet. in Aug. c. 68. Iuuen. Satyr. 6.

Ignoro, q; mihi tenet antiquaria versus. Prat.

ANTIQVARII etiam erant qui bibliothecæ codices componebant, vel pro vetustate reparabant, vt docent Impp. Constit l. 2. in pr. C. Th. de stud. lib. vrb. Rom. lib. 14. C. T. quo etiam sensu accipiuntur in l. hac parte. 10. C. de prox. sacr. scrin. Pr. Cuiac autem inquit, Antiquarij (sunt librarij siue scriptores librorum, l. 2 C. Theod. de stud. lib. vrb. Ro. Sidon. Apollinaris, epist. 16. lib. 9 licet antiquariũ moraretur insiccabilis gelu pagina. Auson. in Epist. ad Probum P. F. P. oblata per antiquarios mora. Cuiac. in l. hac parte. C. de prox. sacr. scrin. &c. lib. 12 vide autem & Turneb lib. aduers. 18. c. 28. August. de verb. Dom. Serm. 44. Quemadmodum qui videt literas in codice optime scripto, & non potuit legere, laudat quidem antiquarij manum, admirans apicum pulchritudinem.

ANTIQVIOR dicitur clarior, & potior Paulo l. postliminium. 19. §. transfugæ. in fin. ff. de capt. & postli. quo etiam sensu sæpissime inuenitur apud classicos rerum scriptores. Cic. Antiquiorem (inquit) Deiotaro fuisse laudem & gloriam, quam regnum & possessiones suas. Pratei. Hotom.

ANTIQVVM ius apud iuris auctores varie accipi, spectarique liquet ex subiectis. Nam interdum pro iure gentium, quod cum humano genere natura prodidit Gaio l. 1 ff. de aeq. ret do §. singulorum. Inst. de rer. diu Antiquum ius etiam dicitur, quod ex leg. XII. Tab. descendit l. in rem. 24 § tignum ff. de rei vind. quę antiquę leges adpellant l. si ne antiqua lex Vlpiano l. 2. § 1. ff. de noxa. & D Antonino Imp l. 1. C. de except Dicitur & antiqua prudentia. l. pen. in fi C. de Const. pec. Ac. in l. Gallus, 29. § si eius, ff. de lib. & posth antiquum ius accipitur pro eo, quod legem Velleiam præcessit. Bud. id quod de iure a Gallo inducto accipit Accursius ad Gallum, quod & Bart. & Bald. & Ias. probant. Idem videtur sensisse Alciat. ibid & res ipsa docet. Apud Vlp. vero in l. 1. § si nemo & l. 2. § si mater. ff ad S. C. Tertyl accipitur pro eo iure, quod Senatusconsulta Tertyllianum & Orphitianum præcessit. Sed an hoc de XII. Tabul. intelligendum est? an de posteriore? & de XII Tabulis accipiendum putem cum Accursio ad d §. si nemo. Apud Celsum in l pater 29 in fin. ff. de leg. 2. Sunt qui putent accipiendum pro eo iure quod est ante Legem Iuliam & Papiam: quo etiam modo sumendum aiunt in Epit. Vlpiani tit 15. & 18 In Papiniani responso l Seia. §. fin ff. de don. caus mort significat id ius quod Seueri constitutionem præcessit Accurs. ius alimentorum interpretatur. Prat. Bud.

ANTIQVVM ius in l. liberos. C. de collat. quod antecessit constitutionem Anastasij Antiquum ius in l. vnic. C. vod. vit. & vx. intelligitur Accursio interprete d. l. vnic. ff. eod. Equidem de lege Romuli accipiendum putem. Hic enim ita lege cauit: Filia. vti patri ita defuncto viro, hæres esto. Halyc. lib 2. Prat.

ANTIQVITAS vltra hominũ memoriã cõparatur seruituti cõstitutæ. l. 1 C. de seruit. Post tẽpus, quod memoriã excedit, nõ est opus allegare tit. c 1. de præscr. in 6. vbi gl. in verb. nihil. Prat.

ANTIQVVM ius querelam inofficiosi significat: Li in fi. ff. quis à pat. man. sit. Cuia. ius antiquũ intelligendũ putat respectu cõstitutionis nouę, de qua in l. vlt. C. Theod. de legit. hered Bris.

ANTIQVITATIS nihil ignorandũ est. Inst de testa §. 1. cum hoc pugnat, quod ait Imperator; veteris iuris prolixitatẽ scire, nõ est necessariũ, l. vnica, §. & hoc locũ C. de caduc. tollend. Conciliatio: vt quod vel tollitur, vel reformatur, non sit incognitũ, oportet ea in parte antiquitatem nosse, l. l. vnic. § & cum triplici. Ad declarationem vel confirmationem iuris antiquitas vtiliter inuestigatur, l. ideo quia & l. æqu. ff. de legi. alioquin ad definitionem causarum, antiquitas iuris abrogati, nullo modo est alleganda, l. vnic. in pr. C de lat. li. tol. Prat.

Ex ANTIQVITATE temporis, cuius initium non apparet, introducitur consuetudo, quæ habet vim legis, & constituti, l. 1 §. fin. & l. 2. in princ. ff. de aqu. plu. arcen. Hoc iure, § ductus ff. de aqu. quotid. & æstiu. Talis antiquitas non minorem habet vim in suo genere, quam iussus Imperatoris, vt ait Andr de Isernia tit. quæ sint regal. in vsib feu. Prat. Antoninus & Seuerus quoties in libris legitur, mendum est insigne, pro eo quod esse debuit: Antoninus & Verus, tum ex codicibus illis vetustis Florentinorum, tum etiam ex ipsa temporum historia.

ANTIQVITAS Romanorum intelligenda est de tempore, quod Constantinum principem antecessit. Enimuero quæ in nouissimis libris C. leguntur, nihil fere antiquitatis redolent. A recentioribus namq; Græcorum moribus sumpta sunt: & ob id magna ex parte non intelliguntur. Old.

ANTIQVITATEM accipere oportet, ab introductione XII. Tab. ad tempora vtique Iustiniani, qui vniuersum ius quotidie in melius reformarunt. l. 2. §. deinde ex his legib & §. post originem ff. de orig iur Nouel. de his qui nupt. iter. §. atque hoc primum: Const. 22 Old.

ANTISTES à Iustiniano in § nos autem. Instit de Attiliano tutore, dicitur Episcopus, quod primus illius diœcesis sacerdos sit. Sunt enim apud antiquos Antistites primarij cuiusque templi sacerdotes, & ita accipiendi sunt in l. si quenquam, & in l. decernimus. C. de Episc. & cleric. Vbi autem sacræ legis antistitem appellarunt Arcadius & Honorius Impp. sacræ legis primarium doctorem, sicuti Diocletianus liberalium studiorum antistites appellauit in l. 1. Cod. de decret. decur. lib. 10. ex Aldobrand. d. §. nos autem: Adde Gellium lib. 13. c. 19. Antistes Sapientiæ apud Plin. lib. 7. c. 1.

ANTISTIVS Labeo, institutus à Trebatio, de quo vide l. 2. §. post hoc, ff. de orig. iur. Fit eius mentio apud Suetin Aug. c. 54. Agell. l. 13. c. 10. & 12. Eius libris, qui post mortem editi sunt, Posteriorum nomẽ inditum, idem Agellius scribit. Cõmentarios quoq; in leges XII. Tabb. scripsit, vt idem testatur Agel. lib. 1. c. 12. Citatur & à Plutarch. ἐν αἰτίοις, vbi tamen Ἀντίστιος λάβεων perperã pro Ἀντίστιος λαβεῶν, vulgo scribitur Labeo e iam lib. 1. Prętoris vrbani citatur in leg. 19. D. de V. S. Hunc ob prę fractam in sententiis in Senatu dicendis libertatem, qua ne Augusto quidẽ ipsi cedebat, insaniæ notat Horatius Imperatori

suo

Digitized by Google

suo blandiens, aspergit Satyr.). lib.1. Serm. ad quem locum vetus interpres, Marcus ait: Antistius Labeo, iurisperitus memoratæ libertatis, multa libere contra Cæsarem dixisse & fecisse dicitur, ab eo latas leges contumaciter reprehendens: Quare in gratiam Augusti eum sic carpit, & insanum nominat: qua in re quàm fuerit Atteio Capitoni suo dispar, Tacit. lib 1. docet. Briss.

Antoninvs à senatu Pius est cognominatus, inquit Iulius Capitolinus, vel quod socerũ fessa iam ætate manu præsente senatu leuauerit, vel quod eos quos per malam valetudinem Hadrianus occidi iusserat, reseruauit. Hic quum annos 24 imperasset morbo periit, anno ætatis suæ 70. & quasi adolescens desideratus est. Eiusque singulari virtute & incredibili quadam pietate factum est vt ad quamplurimos Imperij successores, nullo licet sanguinis vinculo iunctos, nomen Antonini velut hereditarium transiret. Quo nomine etiam Imperatores quosdam prænominis cognominisq; loco vsos esse ex diuersis antiquitatum monumentis constat. Siquidem post obitum Antonini Pij fuisse nomen Antoninorum tam amabile, testis est Ælius Lampridius vt qui eo nomine non vteretur, mereri non videretur Imperium. Vnde etiam nonnulli & Seuerum, & Pertinacem, & Iulianum Antoninorum prænominib. honorandos putant. Vnde postea duos Gordianos patrem & filium Antoninos etiam cognominatos falso traditum est. Non enim Antonini, sed Antonij. vt ex numismatib. constat, dicebantur Gordiani. Sed aliud est, inquit Lampridius, cum prænomen adsciscitur, aliud cum ipsum nomen imponitur. Nam Pius verum nomen Antonini habuit, cognomen Pij. Marcus verum nomen Verissimi habuit, sed hoc subiato atq; abolito, non prænomen Antonini, sed nomen accipit. Commodum autem Marcus Antoninum appellauit, atq; ita publicum edidi diem natalis sui. Iam Caracallam Bassianum, Antoninum appellatum satis constat, vel somnij causa, quod Seuerus viderat, cum sibi Antoninum successorem prædicti sensisset. Anno demum 11. Antoninum dixit, quando ei Imperatoriam dicitur addidisse potestatem. Hæc Lampridius: adiiciens insuper. Getam & Diadumenianum Antoninos etiam appellatos fuisse. Ræuard. lib 3 c.10. variorum.

Ἀντῳνῖνος, Nou. 4. Iustiniani dicitur, quem nos constitutæ pecuniæ reum nominamus.

Ἀντωμοσία propriè dicebatur iusiurandum rei, sicuti actoris ὀμωμοσία. Isocrates tamen ἐφ' ἑκάτερα etiam de actore dixit ἀντόμνυσι, & Isæus orator de actore & reo vicissim iurantib. ait μὴ δόντων ἡμῶν ἀντόμνυσι. Bald. ad ti. de pœn. temer. litig.

Antrvm. dixit Hieronymus caueam basternarum, Gothofr. ad l. 12. § C. de ædif. priuat.

Anvli, vide s. Annum siue vt κατ' ἐπιμηλογίαν scribit Varro, annuli, circuli sunt parui, quorum quidam signandi causa habebantur. l. 74. de verb. sig. l. argumento. §. ornamenta de aur. & ar. leg. De his intelligitur l. ad testium. §. si ab ipso. & §. signum, de testa. l. si vnus. C. eod. & alibi. Hinc & Trogus Pompeius lib. 43. apud Iustin. patrem suum scribit sub C. Cæsare anuli curam habuisse, & Horat. lib. 2. serm. Sat. 2. Mecœnatem sub Augusto. Nam principes habebant annulum, quo epistolæ rescriptaque eorum obsignabantur. Alij ornatus gratia, d. §. ornamenta, & alibi sæpe. Prat.

Anvli lenes Vlpiano dicti sunt, qui non excedunt rem quinque aureorum l. diuus, 6. de bon. damnat.

Anvlos aureos ferre solis ingenuis licuisse scribit Isidorus lib. 20. Etymologiarum. Proinde liberti ius anulorum aureorum impetrabant à principe, vt ingenuitatis munia consequerentur. l. sed si 10. §. patronum. ff. de in ius voc. l. cum ex oratione. 44. de excusat. leg. 1. & tit. ff. de iur. aur. an. li. & 2. C. eo. Hoc ius Modestin. lib. 14. de excus. δακτυλίων appellauit. Vid. Bud. l. fin. de senat. Porro veteres Græcos anulum habuisse in digito manus sinistræ, qui minimo proximus est, Gell. lib. 10. c. 10. scriptum reliquit. Prat. Briss.

Ἀνυπόδυτος & ἀνύποδυτος, magistratus dictus, qui dicendę causę aut immunis est, aut quouis modo eximitur, Bud. l. vlt. de sen.

A P

Ἀπαρίτητος, inexcusabilis. Gothofr. ad Nouel. 8. c 10 §. 2.

Apamæa, Apameæ Bithymiæ colonia fuit Romanorũ, de qua in l. 1. §. 10. de censib. l. vlt. C. de diu. præd. Plin. l. 5. c. vlt. inquit: Inthus in Bithynia Colonia Apamea. Cuiac. 1 obseru 18.

Ἀπαργυρισμός idem quod adæratio, quæ est taxatio precij. Cuiac. in l. lege repetita. C. de erogat. militar. annon. lib. 12.

ὁ Ἀπαργυρισμῷ λαμβάνων, non est simpliciter per concussionem exigere pecuniam, sed precium pro annonis, l. 7. Cod. de exact. milit. annon. Gothofr. ad Nou. 130. c. 4.

Ἀπαρχή τις κτῆσις, fœnea possessio, Gothof. ad l. 17. §. 2. in fi. Cod. de sacrosc. eccles. (Prat.

Ape, apud antiquos dicebatur, prohibe, compesce. Festo libr. 1.

Ἀπεικασμός annuum exilium, pœna erat cædis inuoluntariæ apud Græcos, cum interim ab aliquo locuplete homine, cædis perpetratæ expiamentum quæreret, qui eam commiserat. Quod si quem ex consanguineis eius qui interemptus erat, exorare & placare semel potuisset, nulla erat cædis inuoluntariæ pœna, vt scribit Demosthenes περὶ Νεαίρας. Eaque venia & misericordia proprie dicebatur ἄφεσις, quam etiam humaniores quique facile tribuebant. ex Bald. ad Inst. de leg. aquil. §. vt vim.

Aper. porcus syluestris, animal propter conuiuia natum, iuxta Satyrogr. Triphon. vsufructuarium, inquit, venari in saltibus vel montibus possessionis, probe dicitur: nec aprum aut cernum, quem ceperit, proprium Domini capit, sed fructus aut iure ciuili aut gentium, suos facit l. 62. de vsufruct. Spieg.

Aperire viam est ad veterem altitudinem, latitudinemq; restituere, Vlp. l. in prin. ff. de via publ. & itin. public B iff.

Aperire parietem dicitur, qui fenestram, vel ianuam in eo facit, Paulo & Scæuolæ. l. pen. & vlt §. fin. ff. de seruit. vrb. præd. Sic aperire partem cœnaculi eodem sensu dixit Alfenus l. habitatores, ff. loc. Prat. Briss.

Aperire refugia in l. si cuius. 13. §. sed si ædium ff. de vsufr. Aperire puteum, l. fluminum. 24. §. fi. ff. de dam. infect. est fodere puteum. Prat. Briss.

Aperiri feudum alicui dicitur, cum ei lege defertur: velut domino, cui id ob vasalli mortem aut culpam committitur, i.e. ad eum reuertitur. lib. 2. tit. 18. §. 2. l. tit 15 & tit. 26. §. 6.

Aperiri etiam agnato feudum dicitur, cum ob vasalli crimen in non dominum commissum agnato lege defertur, lib. 2. tit. 31. Pratei.

Aperire, in publicum proferre, l. 5. C. quemadm. testam. aper.

Aperire, id est, publicare, insinuare. Gothofr. ad l. 23. princ. C. de testam.

Aperire sulcum l. qui duo 29. ff. de seruit. rustic præd.

Aperire Nonio est erigere, & ostendere. Prat.

Aperire scelus, furtum, coniurationem, adulterium: pro detegere, patefacere. Spieg.

Aperire tabulas ille videtur, qui naturaliter aperit, siue signatæ sint, siue non sint ligatæ, sed tantum naturaliter clausæ: Et ita in edicto quo Prætor aperiri testamenti tabulas vetat ante quæstionem de familia habitam, hoc verbum accipimus. l. 3. § quod ad causam cum sequentibus §§ ff. de Senatusconsul. Sillania. Si in duobus exemplaribus scriptum sit testamentum alterutro patefacto apertæ sunt tabulæ: sed & si sua natura patefactæ sint, apertæ videbuntur l. 10. ff. quemadmodum test. aperiant. Quod si quis testamentum fecerit & exemplum exemplo aperto nondum apertum est testamentum. Aliter atq; si authenticum patefactum sit. l. vlt. ff. eodem. Sic apertura tabularum in l. 31. §. 1. ff. de excusationibus, l. 3. §. vlt. ff. de hæredibus instituendis l. vlt. ff. de mortis causa donationibus, l. 21. l. 31. ff. de conditio & dem. l. 58. §. testamento. de adminis. tut. Et apertura codicillorum in l. 86. §. 1. ff. de lega. lib. 1. l. vlt. §. vlt. de legat. lib. 2. Briss.

Aperire in rubr. C. quemadm. testam. aper. non tantũ est tabulas testamenti patefacere naturaliter, vt in Senatusco. Silaniano: sed etiam ciuiliter, i.e. secundum leges & mores ciuitatis, in qua fit apertura testamenti. Gothofr. ad leg. 2. C. eod.

Apertvram pro apertione, vel ipso aperiendi actu, vsurpauit Iurisconsul. in l. 3. ad Silan. quum inquit, Omnis enim apertura prohibita est. Apud Vitruuium quasi os quoddam in ædificiis intelligitur. Spieg.

Apertvm ius Cicerone & ex Quintiliano autoribus, i.e. quod clarum & indubium est. Varium autem quod in opinione Iureconsultorum vagatur, quod & controuersiam appellant: id contrarietate opinionum. Veluti à varietate varium: & interpretes dubium, licet ineptius dicunt, de quo latius Salomon in §. responsa prudentum. Instit. de iur. nat. Spieg.

Ἀφικτὸς exlorris, Gothofr. ad l. 66. § 1. de donat. int. vir. & vxor.

Ἀφλιξ quo Modestinus vtitur in l. Spadonem. ff. de excusat. tut. puberem significat sed minorem 25. annis, cui non tutor sed curator datur, vt Suidas & Phavorinus docent: quod etiam tradit Constant. Harmen. lib. 1. tit. ἀφῆκαν τὸ ἄφλικον.

Ἀφοπλίζειν exarmare, Gothofr. ad Nou. 128. c. 21. De Aphoplistis vide Nou. 8. c. 13.

Ἀφοσιοῦσθαι vel ὁσίας ἕνεκα ποιεῖν τι, hoc est, ad verbum, pietatis & sanctitatis causa facere aliquid, Latine perfunctorie, aut defunctorie. & leui brachio dicunt non vere, neque ex animo, vt ex Budæo annotat Connanus lib 7. cap. 3. nu. 3 Vsus est his verbis Modestinus leg. 2. qui petant tutores. & in leg. scire oportet.

Aphthæ, medicis sunt oris vlcera, quibus præcipue infestantur infantes. Vnde Aphtiphum volunt dici, qui eiusmodi vexetur affectione: & ob id apud Vlp. in l. item Offilius. de Æd. edicto hanc vocem esse reponendam, qua Iurisc. linguæ locutionisque prauitatem attigerit. Atypum autem Budæus legit, quod magis probandum, suffragante Noric. textu, & non satis expedito plectro linguæ vtentem, ab etymologia vocabuli intelligit. Scholiolum vero, præpostere loquentem exponit. Porro Rhodiginus, si diuinare permittitur, inquit, malim Athyrophanam, vel Athyrotum substituere, quibus festinata animis in loquendo celeritas significatur. Spieg.

Digitized by Google

APICIS iuris, hoc est, subtilitates, Summum ius, stricta iuris ratio, quæ bona fide agenti non conueniunt: vt eximius æquitatis cultor Vlpia. dixit. in §. quædam. l. si fideiussor. Mandati. Hinc dubio procul emanauit vulgatum illud, Disputantem in re liquida non esse audiendum. de quo latius disserit Bart. in leg. confessus. ff. de custod. reor. Spieg. Prat.

APICES Augusti, leg. 6. § 4. C. de aduoc. diuers. iudicum.

APICES sacri, l. 3. post princ. C. vbi senator. vel clariss. l. §. Cod. de emanc. liberr.

Ἀπήνη ἁρμοζή, carruca argentaria, Gothofr. N. 15. cap. 5 § 1.

Ἀπάθεια, qua voce Iustinianus vtitur in Nouella 97. morositas est quæ iam qua quis contumaciter resistit rogantibus, & sibi persuaderi non permittit: vitium credulitati contrarium de quo l. cap. 8. lib. 4. Pareng. Alciat. Spieg. Adde Gellium lib. 19. cap. 12

APISCI, pro adipisci. Vlp. l. 40. ff. de donat. int. vir. Quod adipiscendæ libertatis gratia ab vxore in maritum collatum est, &c. Vlp. l. 25. §. 3 ff. de hæred. petit. Quod si ab initio quidem iustam causam habuit adipiscendæ possessionis. Paulus l. 1 §. 2. ff. de acq. & amitt. possess. Apiscimur autem possessionem non solum per nosmetipsos, vt l. 3. Verum etiam per alios, veluti per procuratorem secundum D. Seueri constitutionem. §. Ex his itaque pen. Instit. Per quas personas cuique acquiritur. Et apiscimur possessionem corpore & animo. Hermogenianus l. 15. ff. de Carb. edict. Hęc bonorum possessio, si satisdatum fit, non tantum ad possessionem adipiscendam, sed ad res etiam persequendas prodest. Hotom.

APIVM natura fera est, §. 14. Instit. de rer. diuis.

APPLICATIONIS ius, Turnebus Aduersariorum lib 24 cap 32. ab Atheniensibus ortum esse arbitratur, apud quos peregrini se alicui opulento ciui in clientelam dabant, dicabantque, quod in Palliata Comœdia imitatus est Terentius, cum in Eunucho scripsit, Vna est domus, Thais patris. Se commendauit in clientelam & fidem: Nobis dedit sciud Athenienses appellabant τινὰ προστάτην qui autem ad Patronum se non applicaret, in iudicium vocabatur, quod dicebatur ἀπροστασίου δίκη. Apud Romanos autem patronos habebant clientes, liberti, municipia, coloniæ, prouinciæ: etiam qui ciuitate ab aliquo donati fuerant, eum à quo donati fuerant, patronum habebant, & eius nomen gerebant. Succedebant ab intestato patroni libertis si suos hæredes non haberent: sed etsi testamento facto decessisset libertus, nihilq; patrono reliquisset, aut minus quam dimidiam partem bonorum reliquisset, contra tabulas testamenti, vt ait Vlpianus, dimidiæ partis bonorum possessionem ei prætor dabat. Idem etiam ius valere volebant in iis patronis, ad quos se peregrini applicabant, qui tamen proprie patroni non erant, sed tanquam patroni. Idem in iis, qui ciuitate aliquos donauerant. Cic. in Verrem: Caius Sulpitius Olympus fuit: Is mortuus est C. Sacerdote prætore, nescio an antequam. Verres præturam petere ceperit. Fecit hæredem M. Octauium Ligurem, Ligur hæreditatem adiit: possedit Sacerdote prætore sine vlla controuersia. Posteaquam Verres Magistratum iniit, ex edicto istius, quod edictum Sacerdos non habuerat, Sulpitij patroni filio sextam partem hæreditatis ab Ligure petere cepit. Apud Vlpianum dimidiæ partis bonorum petitio datur patrono: apud Ciceronem sextæ. Quo ex Ciceronis loco satis apparet, non item vt in bonis libertorum, sic in eorum, qui ab aliquo ciuitate donati fuerant, de successione confessum & receptum ius fuisse: quod idem de iure applicationis existimandum arbitratur: Meminit & idem Cicero lib. 1. de oratore: Quid, quod idem in Centumuirali iudicio certatum esse accipimus? qui Romam in exilium veniisset, cui Romæ exulare ius esset, si se ad aliquem quasi patronum applicuisset, intestatoque esset mortuus, nonne in ea causa ius applicationis, obscurum sane & ignotum, patefactum id iudicio, atque illustratum est à patrono: Applicationis etiam meminisse videtur Terentius in sua Andria, cum ait, Tum ille egens forte applicat primum ad Chrysidis patrem se. Vide infra ius Applicationis.

Ἀποκήρυξις, abdicatio. Imp. leg. 6. Cod. de patr. pot. Abdicatio, quæ Græco more ad alienandos liberos vsurpabatur, & ἀποκήρυξις dicebatur, Romanis leg b non comprobatur. Hinc ἀποκήρυκτος, ὁ διὰ ἁμαρτημάτων σύτινων παρὰ τοῦ οἰκίας: id est, qui ob peccata è patris familia eiectus est. Vide Abdicatio, Hot. Formas eius describit Quintilianus libr. 7 de hac latius, vide Connanum. lib. 2 cap. 13.

APOCHA Ἀποχὴ vel apocha, schedula est, qua fatemur nobis de pecunia satisfactum. Vulgo quitantiam vocant Germanice eine Quittung, inter acceptilationem autem & apocham hoc interest, quod acceptilatione omnimodo liberatio contingit, licet pecunia soluta non sit: per apocham non aliàs, quam si pecunia soluta sit Nolo itaque iuuenes latere ἀπόχλω Græce, receptionem esse Latine, & chirographum significare, & confessionem, quam debitor, qui fidem suam de receptis exoluit, à creditore accipit. Vulgo schedula dicitur, quam creditor dat debitori, cum ab illo pecunias numeratas, aut rem, quam illi debebat, recepit. Anch. Apocha enim vocantur ἀπὸ δείξεις τῶν χρεῶν, vt Nouella 46. 49. Haloander interpretatur male, probationes. Sed tamen paulo post recte, ἄπαξ ἀπόδειξις, alias probationes. At Imper. Iustinian. in Nouella 7.. proprie ἀπόδειξις vocat professiones solutæ pecuniæ, quod & vetus interpres intellexit, qui interpretatur: De susceptа. Sic enim solet appellare apochas. Cuiac. ad d. Nou. Iustin. 72. de tutoribus. Sunt autem apochæ duplices, aliæ particulares, aliæ plenariæ. Plenariæ sunt totius debiti apochæ generales. Eodem sensu forsitan plenaria dicitur in edicto de Alex. Georgius plenariam munitionem dixit epist. 4. Idem Cuiac. in exposit. Nou. Iust. 128 de exactio. pub. tribut.

APOCHRYPHVM Alberic. profligatæ barbariei secretus autores, Apocrisum dici putauit, ab ἀπὸ id est de & κρίσις, secretum: vnde liber apocryphus, secretus, occultus, quia eius autor ignoratur. Melius interpretantur Erasm. in Scholiis epist. B Hieronymi ad Lætam de Instit. filiæ. & viues in cap. 23. D. Augustin. de ciuitat. Dei lib. 15. vbi ait, Sicut multa sub nomibus aliorum Prophetarum, & recentiora sub nominibus Apostolorum ab hæreticis proferuntur, quæ omnia sub nomine Apocryphorum authoritate Canonica diligenti examinatione remota sunt.

APOCRISIARII, non Apochrysiarij, nec Ipochrysiarij, quamuis perinde barbarum, vt hæc esse videantur: attamen illud rectius ab ἀποκρίνομαι quod respondeo significat, dicitur. Est autem Apocrisiarius vt quidam putat, Responsalis & legatus Episcopi, inde dictus, quod aliquando pro Episcopo respondere cogatur. Vsi sunt hac voce pontifices. Item Iustin. loca indicat Alberic. Canonum interpretes Papæ nuncios intelligunt Apocrisiariorum nomine, vt & apud mediæ ætatis annales reperitur. Melius Oldendorp. qui ait: Apocrisiarij dicebantur velut locum tenentes Episcoporum, vt res Ecclesiæ gubernarent, negotia singulorum audirent, referrentque ad Episcopos, vt Nouel. Quom. oport. Episc. §. si vero non Metropolitanus, & § propterea sancimus. Spieg.

Ἀποκρισιάριος, ad responsum interpretatur Iustinia. Nouel. 15.

APODECTÆ, dicebantur Athenis, qui collationibus & vectigalibus præerant, quorum iudicio, quicquid controuersiæ erat, in publicis collationibus decernebatur. Alex. Neap. Gen. dier. lib 3. cap. 13

Ἀπόδειξις in Nouell. & Basilien. est apocha, cuius commeminit Eustathius περὶ χρεοκοπῶν, ἀφεσημάτων, titu. περὶ ληψεῶν. M. Fabius lib. 5. cap. 10. ἀπόδειξιν definit euidentem probationem. Pratei.

Ἀποδυτήριον Epiphanio libr. 2. Panar. pars balnei, vbi constituebantur captarij. Cuiac. lib. 50. c. 8.

APOGONI, vide Epogoni.

APOGRAPHA est annotatio bonorum, indexque eorum quæ reperta sunt, & inuentarium vocant & repertorium, vt in comment. lit. g. Græcæ Budæus testatur. Spieg. Prat.

APOGRAPHVM dicitur exemplum libri, vel tabulæ: Latine descriptum vel exscriptum.

Ἀπόδρασις, homo profugus, colonus aduenies, l. 239. §. 4. de verb. signific.

Ἀποδρασικὸν Μέρος differt à ἀφαζόμενον, Gothofr. ad l. 3. in prin. ff. eod.

Ἀποκατάστασις & restitutoria actio quæ dicatur, vide Gothof. ad l. 8 § 14. ad S. C. Vellei.

Ἀποκάδικον, terrestre creditum. Gothof. ad l. 22. § 1. ibi: pecuniam nauticam, de verb. oblig.

Ἀποκήρυξις, vide paulo ante.

Ἀποκρισιάριος, vide supra Apocrisiarij.

APOLECTI, id est, delecti, eximij, selecti, hoc est, sanctius concilium, quod ex delectis constat viris, des heymlichsten Raths.

APOLIDES, ita insularij dicuntur à Iurisc. viles serui, ac pessimi, sine ciuitate, & in insulas deportati, & in publicum opus aut in metallum dati Canonica decreta, seruos colendis agris destinatos, nuncupantium Originarios, tum Ascriptitios. Sed Originarij dicuntur proprie, qui ex Ascriptitiis nati sunt in ipso solo, sine fundo, vt C. de Agr. & censi. l. colonos. li 11. & eiusmodi sine gleba, quam coluerunt, vendi nequeunt Ascriptitij vero sunt, qui per 30. annos fuerunt in solo. Spieg.

APOLIS, extorris, siue exul, ab ἀπόλις, deperdo: siue ab ἀ priuatiua particula, & πόλις ciuitas. Mart. de Pœn. Quidam, inquit, apolides sunt, id est, sine ciuitate. Vlp. quoque de leg. 3 in l. 1. Nec testamenti aiti, faciendi ius habent, cum sint apolides. Nebr. Deportatos intelligens, quia deperdant omnia ciuitatis Romanæ iura, hoc est, ea omnia, quæ iuris ciuilis sunt, quanquam retineant ea quæ sunt Iuris gentium. Schar. Vide etiam Duarenum lib. 1. disp. c. 9.

Ἀπόφασις, sententia, dictum, responsio. Vlp. l. 1. § 1. ff. de appell. ὑπαρξη τῆς βουλομένοις ὑπὲρ τοῦ τὴν ἀπόφασιν, liceat iis, qui volent, aduersus responsum appellare. Loquitur de rescripto principis, qui ab iudice quopiam de aliquo negocio consultus, responderat. Apud Dialecticos autem plerunque pro Negatione ponitur. Hot.

Ἀπόφη,

Digitized by Google

Ἄπορον, id est, perplexum, Gellius lib 9.c.15.vertit inexplicabile: & alibi ἀπορίφορα huiusmodi argumenta vocauit. Fabius lib.3 c.8.dubium,& de quo non liquet.Et igitur controuersia parum consistens. Huius exemplum extat apud Marcianum, l.si ita,19.ff.de condit.instit.l qui quadringenta,ad leg.Falci. apud Africanum. vbi hoc verbo vtitur: Dixi πρὸς λόγῳ hanc quæstionem esse,qui tractatus apud Dialecticos ψευδόμενος dicatur.vide A.August.lib.4.Emend.c.16. Prat.

Ἀποφαγίσματα, Græcis dicuntur annuli signatorij,quod signa cuiusque in eis sculpta erant,l.ad testium,§.signum.ff.de testa.Connan.lib 9.c.2.num.4.

Ἀποστασία à fide religioneque defectio,fidei sanctæ proditio.vt ex Imperat.constitutione elicitur, l.hi qui.3. Cod. de apostat.Prat.

Ἀπόστιον repudium interpretatur Eustathius in eo, qui περὶ γενικῶν διαφημάτων inscribitur libro,titulo ἀπόστιον. Prateius.

Apostata nomen est detestabile, & Græce nescientibus atrocius, quam Latine desertor, transfuga, & rebellis. Is autem propriè Apostata dicitur , qui cum fidem Catholicam semel amplexus est,postea,ab ea recedit,vtcunque Dei Doctrinam vt stultam deridet, insectaturque , sicut Iulianus Imperator fecisse perhibetur , vnde & hoc nomen sibi fortus est. Sicut & Adrianus Imperator, qui cum Christo templa condere inchoasset, (vt Lampridius testis est) præfecti sacrorum suasione ab incæpto destitit,ne hoc medio omnes futuri essent aliquando Christiani;& ideo cætera etiam templa deserentur. Itaque mutato animi proposito acerrime tandem Hadrianus Christianorum veritatem insectatus est. Veteres Christiani eos infami vocabulo Apostatas vocabant, qui ad Paganismum vel Iudaismum defecissent.Nec minus veri Apostatæ sunt, quorum tota vita pugnat cum Christo, ac toti mundo seruit,& à baptismi professione discrepat.Itaque per translationem eos apostatas vocamus , qui abscedunt ab eo quod tuendum susceperant: vt militem apostatam,qui ab imperatore suo defecit ad hostem:& discipulum apostatam, qui recedit à placitis sui Doctoris , vt nos.Bart. Quæ sit autem eorum pœna ponitur in l.1.2. 3 l. Apostatarum.C.de apostat.in capen & fin.extr.eod.tit. Cum autem infames sint apostatæ, ad omnia quæcunque beneficia reddantur inhabiles: neq; accusare, aut testimonium ferre possunt.l.apostatarum Cod.de apostat.

Ἀποστάσιον Græcis dicitur vxor, quæ diuortium cum marito fecit.vide Erasmum Roterod.in de Ratione concionandi libro 3.Spieg.

Apostoli, legati cum mandatis missi,cuiusmodi xii.Dominus noster misit ad prædicandum Euangelium regni , cum potestate sanandi morbos,eiiciendique dæmonia.Iustin.secundum horum canones(quos Haloander adiunxit Novel. constitut.& quidem vt ipse indicat,non temere)subinde profitetur se leges condidisse;prohibens ne quis à communione arceatur præter Apostolicorum Canonum tenorem,quorum cognitio necessaria est iuris studioso.Spieg.

Apostoli, dimissoriæ sunt literæ, ab ἀποστέλλω, quod est remitto.vnde Apostole,es,remissio.T.Liuius: Apostolos fregit in senatu.Tit.Iuris est,de Dimissoriis,qui dicuntur Apostoli. Modest.quoq; de verb.sig.:Dimissoriæ,inquit, literæ dicuntur, quæ vulgo Apostoli, quod acta causæ à primo iudice ad secundum dimittantur vt de causa instrui possit.Et hoc in Appellationibus;vbi si appellationi defertur,Apostoli dimissorij dicuntur:si non,Refutatorij. Quod si dubitetur, an deferendum sit,nihilominus dari debent:quod obsequij testimonium præstent aduersus superiorem iudicem:ideo à quibusdam Reuerentiales appellantur.Alc.de ver.sig.itaque Apostoli,literæ sunt testimoniales testificantes sc.de facta appellatione.Et hi sunt varij:Conuentionales scil.quando pars admittit appellationem:Dimissorij,per quos apparet, quod iudex detulit appellationi:Refutatorij,per quos apparet, quod iudex non defert appellationi:Reuerentiales,seu reuerendi, scilicet quando ob reuerentiam superioris defertur appellationi:Testimoniales,de quibus iam dictum.Solent etiam Acta iudiciaria nonnunquam loco Apostolorum designari. Nam satis est appellanti , quod testimonium habeat qualecunque,videlicet prouocationem interpositam,& iudici insinuatam fuisse.Vnde Notarius quoque (si vtcunque iudex tamen voluerit)potest Apostolos testimoniales dare.

Apostolicam Ecclesiam vere illam dicimus, quæ non solum successionem continuatam ab Apostolis habet , sed & doctrinæ consanguinitatem continet eamque , quam Apostoli tradiderunt,doctrinam retinet.Tertul.de præscript.

Apostoli,ait Briss.libelli sunt dimissorij,seu literæ,quę ab eo, à quo appellatum est,ad eum, qui de appellatione cognitus est,dantur,testandæ appellationis causa:qui & dimissorię literæ dicuntur , quod per eas causa ad eum, qui appellatus est,dimittitur,l.106.de verb.signif.l.1.de libell.dimiss.l.9. de iur.fisc.Paul.5.sentent 34. Dicuntur & libelli appellatorij, l. 1. fin.l.5. §.vltim. de appel. & à Cassiod. 4. hist.tripar.34 de quib.& l 3.7.& 13. de app.accipiendæ sunt.Ita porro concipiebantur,vt haberent scriptum,& à quo dati essent.& cui,id est,qui appellaret,& aduersus quem,& à quo sententia.Brissonius.

Apotelesmata , mathematicorum responsa dicuntur: quo titulo Ptolemæi liber quadripertitus ἀποτελεσμάτων inscriptus est.Alc.de verb.sign.

Apotheca repositorium, reconditorium, id est, locus rebus quibusuis ad tempus condendis idoneus,quæ & librorum erat,l.2 §.17.de fund.instr & χρημάτων καὶ σκευῶν Iulio Pollucі lib 10. cap.1. Onomast.& cella vinaria, l.videamus, §.qui vinum locat.l 21 §.certè, eod.l.1. C.de verb.sign.Plin.lib.14. cap.14 Aqua tamen in hoc differre videtur: vt sit Apotheca maius quoddam repositorium , Cella vero minus , ad vsum scilicet quotidianum.Olei quoque erat apotheca.Columel. libro 1.cap.6.rei rusti.l.1.Cod.de verbor.significat.Prat.Briss.

Apothecarii inter inhonoratas personas censentur , l.si cohortalis.C.de cohortal.lib.12.Spieg.

Appanagium,Francicum vocabulum.Sumi solet pro ea bonorum parte, quæ Regis Franciæ liberis natu minoribus solet concedi,postquam natu maximus mortuo patre regnum adeptus est.Eius autem ius & conditio hæc est, vt directum dominium Rex ea in parte retineat, & si posteri virilis sexus deficiant , ad Regem redeant. Dictum autem est quasi Abbannagium , B.in P.mutato , quasi quis partem exclusoriam dicat:non à pane quotidiano,vt volunt pragmatici.Prat.

Apparere,Probatum esse & liquere probationibus sonat, §. si itaque discreris.Instit.de actio.Si apparet eum dare oportere, quem locum ita vertit Theophilus , εἰ φαίνεται τὸν κατάδικον τὰ ἐπιτίμια χρήματα δοῦναι. Apparet igitur non pro intendere ibidem accipi,vt male Old.explicuit. Prat.

Apparere Budæo in Forensib. officij , & obsequij exhibendi gratia præsto esse, quod & ante docuit ad Virgil. vers. lib. 12. Æneid.Seruius,

Hæ Iouis ad solium, sauique in limine Regis
Apparent, acuuntque metum mortalibus ægris.

Cicero pro Cluent. Quid sibi autem illi scribæ, quid lictores,quid cæteri quos apparere video, volunt? Festus libro 12. Nauales , inquit , scriba , qui in naue apparebat. Prateius. Hinc

Apparitio , officium, actus apparendi. quandoque sumitur pro ipsis apparitoribus.Vlp.l.fi § fin.ff quod met.caus.quo etiam sensu accipitur in l.1.C.de locat.præd ciu.lib.11.vbi subaudiendum, interueniente, ex d §.fin.ff.quod met.causa : idque etiam recte sentit Odofr.ad d. l. 1. qui eam optime omnium explicat.Apparitio igitur ibi pro apparitoribus sumitur non pro iudice, vt Accursius & Ioan. de Platea ibidem : aut pro discussione,vt Oldendorpius falso putarunt. Apparitio etiam sumitur pro officio, siue ordine, l.2. Cod.de apparit.proconsul.Prateius.

Apparitor magisteriæ potestatis, l.33.C.de appel.

Apparitor cohortalis,l.12 pr.C.de cohortal.

Apparitor vrbanæ sedis,l.1.C.de appar.præf.vrb.

Apparitor vrbanæ præfectu ę,leg 1.C.de appar.præf.Anno.

Apparitores sunt Magistratuum ministri, qui eorum iussa exequuntur, vt colliges ex l.1.ad inscriptionem & ibi gloss. relata de exec.& exac. l.12. C. Apparitorum numero scribas, viatores, lictores & præcones contineri ex eo , quem ex M. Ciceronis Cluentiana superius adduximus loco edocemur. Porro eos varios fuisse constat ex lib.12. C.tit.52.53. 54. 55 56. 58. 59. 60.Prat.

Apparitores ex eo nomen inuenisse videntur , quod magistratui appareant.Hor.

Apparitores dicuntur , qui apparent , & præsto sunt , obsequuntur que Magistratib.Virg.9 Æneid.

Quam ipsi cupiant regi apparere Latino.

Gell.lib.2.Posteaquam lictor, qui illi apparebat, intellexit,Cic. lib.3.de legib.Leges, inquit, sunt quas apparitores nostri volunt. Hier. ad Saluinam : Nihil nocuit militanti paludamentum , & baltheus & apparitorum caterua. Vlp.lib.21.tit.de eniict.l.si pignora. Si pignora , inquit, veniant per apparitores. Nebriss.

Apparitura autem,ipsum ministerium,& officium, vt Tranquillus scribit in lib. de Grammaticis. Vid. Old. in classe 1.act. 4.in princ.Prat.

Apparo,media correpta,pro intendo vsurpatur. Vnde apparitores dictos quidam putant.Frequens est in iure nostro,vt nomen Actionis,vel Exceptionis,per coniunctiuam huius verbi, & particulam,Si,denotetur:vt apud Iustin.in §.sic itaque Inst. de actio & Pomponium in l.penult. de condict.caus.dat.caus. non secut.Spieg.

Digitized by Google

APPELLARE dicitur inferior superiorem, vel par parem, quum ad eum, vt alloquatur accedit. Vlp. ex prætor. edicto in l. 1. ff. ex quib. caus. maior. Quumve Magistratus de ea re appellatus esses. Et Asconius in illum Verrinæ 3 locum, vbi Verres hæredem quendam hominem priuatum appellasse dicitur: Appellat, inquit, iniurioſum verbum in persona Prætoris: Appellatio enim est inferioris ad potiorem. Hot. Hinc.

APPELLARE, verbum iuris, cum is qui à magistratu aliquo iniuriam passus est, vel parem vel superiorem magistratum adit, & vt illud decretum rescindat, petit: veluti cum Prætor contra Prætoris, aut Consul contra Consulis, aut Censor contra Censoris, aut Tribuni pl. contra cuiusuis magistratus decretum appellantum. Hinc Appellare, ab inferioris iudicis sententia ad superiorem prouocare Vlpia. l. 1. ff. de appel. Appellandi vsus quam sit frequens, quamque necessarius, nemo est qui nesciat: quippe cum iniquitatem iudicantium, vel imperitiam recorrigat, licet nonnunquam bene latas sententias, &c. Hot.

APPELLARE, id est, prouocare, l. 36. C. de excus. tut. l. 1. 2. Cod. de appell. Prouocationem interponere, l. 1. C. sen. rescind. leg. 15. C. de excus. tut.

APPELLARE generale verbum est: Appellare Magistratum, est ipsum adire agendi causa in edicto Prætoris, l. 1. ff. ex quib. caus. maior. Hoc, inquit Accursius, non fuit expositum ab Vlpiano quod tamen ab eo factum putem, sed à Tribonano omissum, vt & alia multa Appellare item ab inferiore iudice ad superiorem prouocare, l. 1. ff. de appel & tot. tit. C. & ff. eo. Appellare etiam est iudicio conuenire, l. qui appellat 29. ff. de iud. & l. fideiuss. 16 § fin. ff. de fideiuss. Prat.

APPELLARE, significat nominare. Cicero, P. Scipionem qui primus Africanus appellatus est. Prat.

APPELLARE, id est, querelam deferre, l. 3. C. quom. & quand. iud. ieot. Prouocationis auxilium flagitare, l. 15. C. de excus. tut. Appellationem interponere, l. 3. C. de appel.

APPELLARE, pro alloqui & verba cum aliquo facere, vt debitor antea, quam vocetur ad iudicem, appellandus est, vt soluat. Cicer. pro Cluentio: appellat hilari vultu hominem Balbus, vt blandissime potest. Hoc sensu recte dices: appellatus debitor, bona conscientia vrgetur apud iudicem ad solutionem. Est autem appellare debitorem denunciare in iudicio vel extra iudicium vt soluat. Senec. l. 5. de beneficiis. Fœnerator quosdam debitores non appellat, quos scit decoxisse: Martial. lib. 7. ad Baccharam.

Appellat rigida tristis me voce Secundus.
Audis, sodes, seu, Baccharu, quid sit opus.

Cicero in Epist. ad Attic. Tulliola tibi diem dat, sponsorem appellat, id est, te conuenit ex promissione, & me vt fideiussorem in ius vocat. Itaque debitorem appellans non tenetur iniuriarum, nisi, vt Vlp. ait, iniuriæ faciendæ causa fecerit, vt si cum Titius statim à Seio pecuniam mutuam esset acceptus cum conueniam, tanquam mihi debeat mille, ita vt terreã Seium, tunc vtiq; teneor. Hac significatione verbi appello, vtitur: qui ait, qui prior appellat, prior agat, l. qui prior. ff. de iud. id est, si duo se inuicem creditores dicant, ille qui prior in ius vocauit, & litem instituit, prior auditur agendo: si modo actiones æque principales sunt, Authen. & consequenter. C. de sentent. Forcat. in Necyomant. Dial. 58. n. 5.

APPELLARE est auxilij gratia quempiam implorare Cic. Vos, vos appello fortissimi viri. Pra. Sic Tribuni appellantur more, & instituto, & exemplo, cum eorum intercessio postulatur, si quid iniquè à prætore, verbi gratia, decidatur, aut cum auxilij causa appellantur, id vero non fit more in causis, quia qui id facit, de sua causa cognosci non vult, qui autem auxilij causa tribunos appellat in litibus, is se æquo iudicio certare non posse clamabat. Turneb. lib. 18. aduers. cap. 12 Prat.

APPELLARE debitorem, eleganter & proprie pro eo quod crebtius dicitur interpellare, id est, ab eo id quod debet reposcere. Iulianus in l. 16. in fi. de fidei. & Col. lib. 1. c. 7. Prat. Hot.

APPELLARE aliud est quam adsectari: Appellat enim qui sermone pudicitiam attentat: adsectatur, qui tacitus frequenter sequitur: adsidua enim frequentia quasi præbet nonnullam infamiam. l. 15. § 17. de iniur. Hot.

APPELLARE ex aduerso, hoc est, nomina per antiphrasin imponere, vt bellum, quod minime bellum, vel bonum sit. Prat.

APPELLARE item est blanda oratione alterius pudicitiam attentare. Hoc enim non est conuicium facere, sed aduersus bonos mores attentare. Vlp. in l. item apud Labeonem 15. §. appellare. ff. de iniur. Prat.

APPELLATIO est triplex, videlicet, quædam à sententia definitiua, de qua tractatur ff. & C. de appel. quædam ab interlocutoria sententia: quam require in l. 2. ff. de appel. recip. vel non. Quædam denique ab actibus extraiudicialibus, cuius fit mentio in l. 1. §. solent. ff. quan. appellan. sit. Sunt qui duo tantum genera constituunt, iudicialem puta, & extraiudicialem, quibus accedo. Sunt etiam qui eam in duo genera distribuant: in expressam, & tacitam. Expressa est, quæ voce aut scriptis fit l. 1. & 2. ff. de appell. Tacita, quæ neque voce, neque scripris fit, sed facto: cuius meminit tex. in c. dilecti filij. de appel in antiq. Elt & alia diuisio. Nam quædam appellatur generalis, & hæc reiicitur c. 2. extr. eo. & specialis, glos. in d. c. 2 Prat.

APPELLATIO, definitore Hermogeniano l. præfecti, 17. ff. de minor. est iniquitatis sententiæ querela. Hæc definitio, vt breuis, ita vera est. Bartolus vero ita definit in l. 1. ff. de appellat vt sit ius quo interim prima sententia extinguitur, & interim causæ cognitio ad superiorem iudicem deuoluitur. Hanc rectius quam Bart. definisse visus plerisque fuit Iulius Pontifex in c. placuit. 1. 2. q 6. vt sit à minore iudice ad superiorem prouocatio Hermogeniani & Iulij definitiones vt rectæ aptæque sunt, ita omnibus probatæ. Prat.

APPELLATIONVM formulæ explicitæ cum ex iure ciuili, tum Pontificio.

APPELLATIONEM recipere & admittere quæ duo idem sonant. l. ei, cuius 5. ff. de appel. l. si quis 6. § hi autem 6. ff. de iniust significant autem pontificiis adpellationoi deferri c. an sit de adp in antiq. Huic contrarium est repudiare, l. appellatione 3. C. eod. Prat.

APPELLATIONIS causas reddere & agere l. 1. & 2 ff. an per alium caus. l. 1. ff. si pend. adpel. & alibi sepe in tit. ff. de adpel. est placitare causas adpellationis. Prosequi appellationem & prouocationem exercere pro eodem dicuntur l. 2. § legatis. ff. de iudic. l. 3 ff de adpel. rer. Ex appellatione cognosci, & pronunciari dicitur, quando appellationis causa cognoscitur & pronunciatur l. non ob. 25 ff. pro soc. l. creditor. 102. § 1. ff. de solu. l. licet. C. loc. Sic ex appellatione sententiam dicere l. minor. 18 § idem Imp de min. Et ad appellationem iudicare, l. non putabam, ff de cond & dem Prat. ex Briss.

APPELLATIONES iniustæ pronunciantur, cum dicitur mali & temere appellatum. l. negotiorum ff. de appel. Porro superiori iudici satis est pronunciare iustam vel iniustam ex Dioc. & Max. Const l. eos, in fin. princ. C de appel. Old, Prat.

APPELLATIONVM librum, qui in ordine quadragesimus nonus est, Iustinianus Imperator totum sibi, quasi à se excogitatum adscribit in confirmatione Digestorum § septimus autem 8.

APPELLATIONVM tempora quatuor esse, à quodam antecessore Tolosæ accepi. Primum intra quod appellare oporteat? Et intra decem dies appellandum Iustinianus constituit. Nou. 23. § 1. Idque à recitatione Sententiæ. Secundum tempus intra quod petendi sunt Apostoli, de quo l. iudicibus. C. appell. Tertium est tempus inducendæ, & vt pragmatici Galli loquuntur, relequandæ appellationis, cuius meminit l. 2. & 3. C. de temp & repar. appel. Quartum tempus terminandæ §. sancimus, de appel. constit. 93. Prat.

APPELLATIONVM tempora, l. qui suspectum. 20. de appel. cum similibus, sunt, quæ ad appellationem interponendam, exercendam & explicandam legibus moribusve constituta sunt. Prat.

APPELLATIONEM non oportet ad compares iudices referri, sed à minori iudicio in maius tribunal ascendere. Nou. de appel. §. illo videlicet obseruando const. 23. cuius epitome tantum in Græca editione Scrimgeri extat. Prat

APPELLATIO & retractatio differunt, l 35. C. de appellat.

APPELLATIO importuna, l. 6. C. quor appell. non recip. Callida, l. vlt. C. eod. Moratoria, l. 1 C. Theo. eo. Superstitiosa, l 42 Cod. Theod. de appel. leg. 6. C. quando prouocat. non est necess Gothofr. ad l 6 Cod quor. appel non recip.

APPELLATIONIS interpositæ solennia, l. 13. C. de appel. l. 3. C. de sent. ex breuic. recit.

APPELLATIONIS beneficium, l. vlt. C. quor appel. non recip.

APPELLATIO fuit inuenta ad præsidium innocentiæ: non autem vt defenderetur malitia appellantis, c suggestum, &c. ad nostram, de appe. Valde enim necessarium erat, multis remediis subuenire subditis, aduersus iniquam sententiam Magistratuum, ne premeretur innocentia, & tandem grauaminibus ad intolerabilem iniuriam productis, acciderent passim contemptus & rerum omnium confusio. Et propterea, si perpendas totius Iuris diuini & humani sanctiones, semper obseruatur æqualis quædam inter magistratus & subditos relatio. Omnes subditi obtemperare debent magistratibus Et ex diuerso, Magistratus honesta semper debent præcipere. Sicut enim magistratuum est, recte imperare: ita subditorum est, humiliter obsequi. Itaque vi huius relationis, cum multa sint introducta aduersus contumaciam subditorum coercendi remedia; vicissim certe oportebat subditos tueri aduersus insolentiam Magistratuum. Nullum quippe hominum genus est, quod non egeat competente medela: quoniam omnis homo mendax. Primum igitur aduersus iniquam sententiam iudicis remedium est appellatio. Old.

APPELLATIO nonnunquam à Iureconsultis dicitur prouocatio. Nam aduersus iniquitatem vel imperitiam inferiorum iudicum appellamus & prouocamus superiores Magistratus. l. 1. in princ. ff. de appel. iuncto § fi quis. Old.

APPELLATIONVM auditoria, l. 39. in princ. C. de appel.

APPEL-

Digitized by Google

APPELLATORIVM iuuamen, l.5. §.4. in fin. C.de tempor.& repar.appel.

APPELATORIVS libellus,l.6.§.6.C.de appel.

APPELLATIVVM nomẽ, naturaliter commune eſt multorum, Priſcian.docet lib.2. Hoc quàm proprium,magis attendi videtur alicui,vt colligunt Doctores l.Thais.§.Stichus ſeruus, ff.de fideicomm.libert.ex Alberico.Spieg.

APPELLATVS Modeſtino eſt, quem iudicem ad quem vulgo vocant. Proinde labuntur, qui litigatorem alterum vocant appellantem, alterum appellatum: quia iudex ſuperior eſt appellatus non aduerſarius. Imo contra eum prouocatur,vt in d.l.1.Spieg.

APPELLERE propriè nauigia dicuntur ad litus,ripam,portum, l.riparum.5.ff.de rer.diuiſ. Sed & pecora ad aquam appellere,l.vnic.§.fin.ff.vt in flu.publ.l.1 § Trebatius, ff.de aqu.quotid.& æſtiu.l.2. ff.de riuis. Ex quo pecoris ad aquam appulſus.Prat.ex Briſſ.

APPENDERE mutuo,pro dare mutuo.

APPENDICES inſtitutionis, ſunt inſtitutionis tabulæ, l.35.de acquir.hær.d.Prat.

APPENDICIVS, a, um,quod ab alio pendet,Hieronym.ad Furiam: pudicitia ſine comitib. & appendiciis ſuis continentia & parcitate. Vlp.de acquir hær.l.ſi qui. Sunt,ait,appendiciæ præcedentis inſtitutionis.Nebriſſ.

APPENDIX proprie ædificium quod alteri adiungitur,& quaſi appenditur.

APPIA via. Hæc ſic nominata fuit ab Appio,qui eam muniuit, vt autor eſt Liuius in 9.1. Decad Eſtq; præcipua viarum ducens Brunduſium,in qua erant conditoria ſepulchraque Romanorum. vide Pompon.in l.2.de orig.iuris. §.fuit autem in primis.

APPIVS Claudius, non ille decem vir, ſed centum amplius annis poſterior, omnia omnium actionum tempora, & omnes obſeruationum ſolemnitates propoſuit, & in vnum librum per ordinem redegit: vide Old.in §.poſtea cum Appius,in poſtet.l.ff.de orig.iur.Spieg.

APPIVS Claudius vindictæ filiæ ſuæ abdixit,l.2 § 24 eod.

APPLICITVM, pro iuncto,apud Scæuolam,cum ait, Domum meam cum horto applicito.l.vxorem, §.1.de leg.3. vt apud Plin.lib.2.Epiſt. Applicitum eſt cubiculo hypocauſtum perexiguum. Spieg.Prat.

APPLICARI ad munera.l.2 ff.de iur.immun.

APPLICITVS morbo, l.7 ff.ad Trebell. Briſſ.in paterg.

APPLICATIONIS ius fuiſſe videtur, vt qui peregrinus ſeſe in ciuis alicuius Romani quaſi patroni fidem & clientelam ita dedidiſſet,ſi is inteſtato moriens eſſet, eius hæreditatem patronus obtineret.Cicer.lib.de Orator.1. Quid, quod item in Centumvirali iudicio certatum eſſe accepimus?qui Romam in exilium veniſſet, cui Romæ exulare ius eſſet, ſi ſe ad aliquem quaſi patronum applicuiſſet, inteſtatoque eſſet mortuus, nonne in ea cauſa ius applicationis, obſcurum ſane & ignotum pateſactum in iudicio, atque illuſtratum eſt à patrono? Vide inf.in verb.ius applicationis.Hotom.vide ſupra poſt dictionem, Apium natura.

APPLVMBARE argentum,eſt plumbo addito curare,vt argentum argento,vel maſſa maſſæ cohæreat, cuius mentio fit in l.iurem actio.de rei vind.Spieg.vide Adplumb.

APPONERE autoritati, pro interponere & adcommodare,l.389. de diuerſ.reg.iur.Briſſ.

APPONERE ſibi prævaricatorem, eſt curare pertertium ſe adornandum,vt colluderet ſcilicet. Bud.in annot.prior.

Ἀ ποσκλητος δίκη apud Græcos dicebatur,quæ intendebatur in eum qui in ius vocatus non erat:quod iudicium nullius momenti fuiſſe conſtat: Quare Plato quoque lib.8.de leg.admonet non eſſe negligendas leges de in ius vocando.

APPREHENDERE,pro capere perſonã apud Vlp.ad leg.Aquil. l.3.Sin autem,ait,cum poſſet apprehendere,maluit occidere: magis eſt vt iniuria feciſſe videatur.Spieg.Prat.

APPREHENSIO, id eſt, captura perſonæ, non eſt paſſim concedenda propter magnam iacturam nominis & famæ, iuxta l.3.§.tutores,ff.de ſuſpect.tut. Spieg.Prat.

APPREHENSIO aſſimilatur traditioni,l.pen.de vſucap.pro leg. 1 qua ratione, §. hoc autem amplius de acquir.re.dom.cum ſimil.per appellum indicatis: c.3.Met.Spieg.

APPROBARE dicitur,qui non improbat.Prat.

APPROBATVM ſemel, reprobari non poteſt, l.13 § 10.ad leg. Iul.de adult.

APPROBARE opus, ſiue probare, eſt, vt vulgus loquitur, rectè & probè conſummatũ præbere.Id autem redemptoris eſt,non locatoris.Paulus de locat.Si in lege locationis comprehenſum eſt, vt arbitratu domini opus approbetur, perinde habetur ac ſi viri boni arbitratu comprehenſum eſt.Ex Bud.Porro approbare,& non contradicere,idem ſunt. Bart.in l.ne in arbitris C.de arbitr.

APPROMISSOR eſt, qui, quod ſuo nomine promiſit, idem pro altero quoque promittit.Feſtus.vid.Adpromiſſor.

APPVLSVS pecoris inter ſeruitutes,ius ad aquam appellendi,l. 5.de ſeru.ruſt.præd.

APRARIVS adiectiuum ab aper,vt retia apraria,Paul.lib.23.tit. 5.l.22.ff.Prat.

APRONIANVM S.C.l.26.ad S.C.Tertull.l.1.liber.municip.Bri.

APRILIS olim anni initium, Gothof.ad l.7. §.4. C.de ad.voc. diuerſ.iudic.

Ἀκρότατος quaſi neglectus,l.Harme.vlt.Goth.ad rubr.C.de infant.expoſ.

APSIDES lances ſunt rotundæ,quæ & parapſides etiam dicuntur:ſunt & tabulæ in lancium genere magis latæ & planæ.Vt apud Horatium.

——*tabulæ cœnabat amatæ,*
Vilis & agnina.——

ſed & in Iuriſconſulto parapſidas tabulas, trullas aliqui legunt,alij acetabula.

APTA perſona,pro conueniente alicui rei, & idonea.l.1.ad ſi.de conſtit.Spieg.

APVD Iulianum Marcellum ſcribere vel notare cum legis notas ſignificari accipe, quas is ad Iulianum ſcripſit. Cuius rei exempla,quia frequentia ſunt,non adfero Ac cum apud Alfenum,vel Melam Seruium ſcribere legis,referri Seruij ſententiam ſcito. l.66 § item ſcriptũ.ff.pro ſoc.l.77.in fi.ff.de verb.ſign.l.3 §.Seruius.ff.de pen.leg. Nam plurima Seruij Sulpitij auditores quæ ab eo auditione acceperant, in ſcripturis ſuis retulere.l.12.in prin.& § ſed an inſtrumenti.ff.de inſt.vel inſt. l.22.ff.de neg.geſt.l.25 de teſtam.l.1.§.ſed & apud ff.de aq.& aq.pluv.l.7.ff.de dote releg.Apud & penes differunt.Apud aliquem eſt,quod ab eo qualitercunq; tenetur:Penes eum eſt, quod quodammodo ab eo poſſidetur.l.63 de verb.ſign. Sed hæc differentia vt plurimum confunditur, l.1 & 3 § ſi penes. de tabul.exhib.l.15.§.pen de precar.l.23 fin.vſucap.Briſſ.

APVD aliquem obligari,id eſt,alicui.l.16 de fidei.Hot.

APVD, mutuam loci & perſonæ coniunctionem ſignificat vt cum dicimus: Cœno apud amicum. Apud & Penes in hoc differunt:alterũ perſonam cum loco ſignificat, alterũ perſonã & dominiũ ac poteſtatem: quo proxime accedit quod Vlpianus l.penes 63.de verb.ſignific.dicit,penes amplius eſſe quam apud.Ridicula eſt ergo L. Vallæ reprehenſio.Prat.

APVD patriam reſtitui,l.vnic.C.vbi petant.tutor.

APVD ærarium pendere. Qui apud veteres fiſci debitores erant,interim dum eorum bona venirent,cognoſcerentur,que; quantum ex eorum bonis redigi poſſet, apud ærarium pendere dicebantur.Alciat.10 parerg.c.23 Spieg.

APVLENSIS Colonia,l.1.§ 9.ff.de cenſib.

A Q.

AQVA, inquit Feſtus, à qua iuuamur.

AQVAM Iſidorus 13.orig.12 ſcribit cæteris elementis imperare,vt quæ cœlum temperet,terram fœcundet,ac ſi ẽ intorporetica piſces nutriri,fruges,arbores,& herbas:Eam potum cuique animanti tribuere. Idem ſcribit Auguſti.lib.5.de geneſi ad literam.Hinc Thales dicebat,aquam eſſe,à qua nata ſunt omnia.Lactantius 1.Inſt.6.& Fulgent.1.meteorolog.refert,Neptunum Deum maris cum tridente pingi,vt intelligamus aquam cœlo,aëri,ceu nubibus & terræ mixtam eſſe. Et Tertul.lib.de baptiſmo,aquam commendat,vt antiquam ſubſtantiam,& Dei ſedem,ceu vehiculum: quin aquis primum præceptum fuiſſe refert,vt animas proferrent,vid.eundem ibidem de aquæ laudibus & Senecam 3.nat.q.3.cap.19. & ſeq.Gothof.ad l.4.ff.de riuis.

AQVA vbi venundari ſolet,alimentorum appellatione continetur.l.1.ff.de alim.leg.Spieg.

AQVA Claudia,cuius Pomponius meminit l.2.de orig iur.vide Claudia aqua.

AQVAM caducam vocabant ex lacubus abundantem.Sic fertũt Nerua edixiſſe:Caducam neminem volo dicere, niſi qui meo beneficio aut priorum principum habent. Porro qui aquam à principe impetrarat, debeat epiſtolam adferre ad curatores aquarum,deinde ad Cæſaris procuratorem,qui calicem eius moduli,qui fuerat impetratus,adhibitis liberatoribus,ſignabat, ad lineamque aliorum collocabat, deinde animaduertebat, ne alij caſtellio, quam epiſtola principis iuberetur,fiſtula ſubiiceretur: Caſtellum autem Vlpianus ſcribit vocari receptaculum, quod publicam aquam ſuſcipiebat. Bud.ad Inſt. de ſeruit. cui ſubſcribere videtur Maior.Agius M.ſcel.lib.3.c.8.ex Frontino de aquæductibus.

AQVA quotidiana(vt Vlp.in l.1.§ 2. & 3. de aqua quotidiana & æſtiua ait)non eſt illa,quę quotidie ducitur,ſed ea,qua quis quotidie poſſit vti, ſi vellet: quamquam quotidianam interdum hyeme ducere non expediat,& ſi poſſet duci. Duo autem ſunt genera aquarum:eſt quotidiana & æſtiua. Quotidiana ab æſtiua differt vſu non iure. Quotidiana aqua eſt, quæ duci quotidie ſolet, vt æſtiuo tempore, vel hyberno; etiamſi aliquando ducta non eſt.Ea quoque dicitur quotidiana;cuius ſeruitus intermiſſione temporis diuiſa eſt. Æſtiua ea eſt, qua æſtate ſola vti expedit: ſicut dicimus veſtimenta

Digitized by Google

æstiua, saltus æstiuos, castra æstiua, quib. interdum etiã hyeme, præsertim autem æstate vtamur. Ego probandum puto ex proposito vtentis, & ex natura locorum aquam æstiuam ab aqua quotidiana discerni Nam si sit ea aqua quæ perpetuo duci possit, ego tamen æstate ea sola vtar, dicendum est, hanc aquam esse æstiuam: rursus si ea sit aqua, quæ non nisi æstate duci possit, æstiua dicetur: & si ea sint loca, quæ natura non admant aquam, nisi æstate, dicendum erit, recte æstiuam dici. Hæc Vlp. in d. §. 2 & 3.. Fit prætereà in iure ciuili mentio Aquæ Pluuiæ, Diurnæ, Nocturnæ.

AQVA pluuia est, quæ de cœlo cadit & imbre accrescit, siue per se hęc aqua cœlestis noceat, vt Tubero ait, siue cum alia mixta sit, l. 1. § 1 & toto tit ff. de aq. & aqu. plu. arc. Cic. in Topic. aquam imbri collectam definit quę manu noceat. Imbrib. autem conceptæ viua aqua opponitur in l. 1. §. hoc interdictum ff. de fonte. l. 11. ff. quod vi aut clam. Aqua pluuia nocet vel opere facto, vel natura, l. 1 §. 2 de aq. & aqu. pluu. arc. Nam vt ait in Topic. Cic genus est aqua pluuia nocens. Eius generis formæ duæ, Loci vitio, & manu nocens. Diurna aqua est quæ interdiu ducitur: nocturna quæ noctu tantum, l 10. ff. quemadmod. seru. amitt. l 17. ff. de aq & aq. pluu. Briss.

AQVAM coercere, est continere sic, ne defluat vel dilabatur dummodo non permittatur cui nouas venas quærere vel aperire: hic enim innouat aliquid præterquam præcedenti anno vsus est, l. 1 § coercere, ff. de fonte.

AQVAM vicini alio deriuare non licet, l. 2. vbi Goth. C. de leg. Aquil. adde l. 27. § 32 ff. eod.

AQVÆ controuersia pro impetu aquæ, l. 24. §. sed & si de dam. infect. Briss.

AQVÆ caput, illud est, vnde aqua nascitur. Si ex fonte nascatur, ipse fons: si ex flumine vel lacu: prima inciria, vel principia fossarum, quibus aquæ ex flumine, vel ex lacu in primum riuum compelli solent. Plane si aqua sudoribus manando in aliquem primum locum effluere, atque ibi apparere incipit, eius hoc caput dicemus, vbi primum emergit, l §. caput aquæ, ff. de aq. quotid. & æstiu.

SVNT & frigidę & calidæ aquæ, l. 1. §. idem Labeo scribit ff. de aqua quotidiana, l. 3. §. 1. ff. de aq. & aq. plu. l. 3. § hoc interdictum, ff. de riuis, vbi aquæ calidæ riuos Hierapoli ciuitate Phrygiæ esse traditur: quod & Vitru. l. 8. c. 3. testatur. Ad eundem modum, ait, Hierapoli efferuet aquæ calidæ multitudo, ex qua circum hortos & vineas fossis ductis immittitur. Hanc vt puto ciuitatem Xiphilin. in Traiano intelligit, cum Hierapoleos in Asia mentionem facit. Briss.

SVNT & aquæ perennes quæ perpetuo fluunt, & ab illis separantur quæ arescunt, l. 1. §. loquitur, ff. de aqua quotid Aquæ salientes; quæ ex tubulis & fistulis erumpunt, l. 79. in fi. ff. de verb. sign. l. 12. § fistulæ, ff. de instruct. vel instr. leg. c. l. 2. ff. de supel. leg Et apud Sueton. in August. Et ita salientes accipe in l. 15. ff. de act. empt. Saliebant vero aquæ, vel cantharis vel rostris personarum vt aparet ex l. 41. §. item hoc prohibetur, ff. de legat. l. 17. § castella, ff. de act. empt. Briss.

AQVÆ ductus seruitus Rusticorum prædiorum, ius est aquam ducendi per fundum alienum, l. 1. ff. de seruit. rustic. l. 10. ff. si seruit. vindic. l. vnic. § hoc interdictum, ff. de riuis. §. 1. Inst. de seruit. prædior. Ducitur vero aqua fistulis, riuo. tubulis, item per lapidem stratum, vt l. 17. ff. de seruit. vrban. l. 7 ff. de contrab. emp. l. 11. §. vlt. ff. comm. præd. l. 38. §. vl. de act emp. l. 17. §. 1. ff. de aq. plu. vt Vitruu. lib. 8. c. 7. & Pallad. li. 9. c. 11. scribunt. Vulgo autem fistulis aqua ducebatur: lapide vero strato ita demum, si conuenerat. Tollebatur vero & tradebatur aqua, nonnunquam per rotas, l. 40. in fin. de contrab. emp. l. 2. ff. de comm. præd. Diuidebatur aqua mensuris: digitis videlicet, vnciis, & modulis. l, 5. ff. de aqua quotid. l. 2. & 3. de aquæduct. C. Th. & apud Frontin. in lib. de aquæduct. Aquarij sulci in agris aquæ è litis educendæ causa fiebant, qui ὔλακες Græcè appellantur, l. 1. §. sed & si quis arare & l. 24. ff. de aq. & aqu. pl. Columel lib. 2. c. 8. & Fest. Pompon. lib 5 Briss.

AQVAGIVM, in l. 3. §. pen. ff. de aqu. quotid. l. 9. ff. quẽ adm. seru. amit. l. 15. ff. de seruitut rustic. quasi aquæ agium, i. e. ductus aquæ, vt Festus lib. 1. interpretatur: alias aquæ iter vocatur, l. 21. ff. de seru. rustic. l. 19. §. iter. ff. comm. diuid. l. vlt. ff de aqua quotid. l. 40. §. in lege ff de contrah. empt. Briss.

AQVÆ agmen, l. 6. C. de seruit. & aqua.

AQVÆ mola, l. 10. med. C. de aquæduct.

AQVÆ haustus seruitus rusticorum prædiorum. §. inter rusticorum 3 Inst. de seruit. præd. l. 1. § 1 ff. de seruit. præd. rusti. est ius hauriendi aquam, & portandi per agrum, fundum alterius, ratione seruitutis Differtque ab aquæductu, qui fit in fistulis & meatibus subterraneis. Sed aquæ haustus fit per animalia portando. Vt l. si prius § 1. & 2 ff. de aq plu. arcend. Vbi dicitur quod non debet ille cui debetur seruitus aquæductus lapidibus seu fistulis ordinare, quia vsus dominj plus incommodatur. ff. de contrah empt. l. si aquæduct. Hot.

AQVÆ ductus (vide t. tit C. de aquæduct. li. 11.) vel aquę haustus ex fonte constitui potest: Ex puteo aquæ haustus, non aquæductus, nec omnis habet aquã viuam, omnis autem fons habet aquam viuam. Et qui puteus aquam viuam habet, eleganter iugis puteus à Cicerone dicitur, & aqua, quam continet, similiter iugis. Iugis autem, quæ perennis, viua, naturalis est, opponitur à Salustio pluuiæ in Iugurthino. Sen. 3. Nat. Quæst. Non cœlestem esse nec collectitium humorem, sed quod dici solet, viuam aquam, & dicitur viua eodem sensu, quo Virgilio viuum saxum, viuum flumen, viuus lacus. & viua terra. i. naturalis. Hac vero aqua sola vsos reteres in sacrificiis quidam putant, qui refelluntur à Festo dum muries definitur ea esse, quæ fit ex sale sordido in pilo pinsato & in ollam fictilem conecto, & cætera cui virgines vestales aquam iugem, vel quamlibet, prætерquam quæ per fistulas venit, addant. Ex quo loco emendandus est alter Varronis locus apud Nonium Marcellum hoc sane modo: Commentaria (inquit Varro) veteris Fabij pictoris legi, Muries fit ex sale, quod tal sordidum tunsum & in ollam rudem fictilem conjectum est. Cuiac. obseru. lib. 11. c. 3. in fin.

AQVÆ & ignis interdictio grauissima apud veteres Romanos pœna erat, quæ adimebat necessarium duorum Elementorum vsum, cum ciuitate, nihilque præter libertatem relinquebat § 2. Inst. de cap. dimin. In cuius locum postea successit deportatio seu exilium. Constat itaque. veterem fuisse consuetudinem, vt qui exilio mulctandus esset, ei nulla exilij mentione facta, aqua, & igni, interdiceretur. Cum enim vsus earum rerum eriperetur ei, quibus carere vita non potest, re & veritate irrogabatur ei exilium: verbo non irrogabatur. Hot. Apud Athenienses aqua & igni interdici appellabatur, ἀπρακτῶ νομίων, Hinc

AQVA & igni interdicti in libris nostris accipiendi sunt deportati. l. 1. § si quibus ff de leg 3. l. vlt. ff. de legat. l. 2. ff. de pœn. l. 3. ff. ad leg. Iul pecul. l. 5 ff. de cap. min. l. 59. §. si hæres. ff. de hered. inst. l. 10. in fin. ff. ad leg. Iul. de vi publ. l 13 de bon. poss. l. 29. § & quid si tantum. ff. de lib. & posth. l. 24. C. de don. inter vir. l. 1. C. de repud. Briss. Cæterum olim aquæ & ignis sacramento etiam matrimonij fœdera sanciebantur. Causa enim nascendi duplex est, ignis & aqua: Mas ignis, quod ibi semen: Fœmina aqua, quod fœtus ab eius humore fit. Goth. ad l. 66. §. 1. de don. inter vir. Et sic materiam corporis in humore, animæ in calore esse, ac vtroque fœtus animantium omnium corporari atque animari ad vitam, author est Lactantius. Aterum enim quasi masculinum elementum est, alterum qu. si fœmininum. Alterum agens, alterum patibile: meminit huius Scæuola in l. pen. ff de donat. inter vir. & vxor. Plutarc. in problem. Connan. lib. 8. c. 3. Forcat. in l. pen. c. 14. & rursus in dialogo qui inscribitur. Cupido Iurisperitus cap. 10. nu 8. Idem etiam approbat Cuiac. obseru. lib. 11. c. 2. dum dicit, quod in d. l. pen. recte scriptum sit: priusquam vxor aqua & igni acciperetur. Sic Nonius apud Nonium, Sequere me, puttier volo facias, igni atque aqua volo hanc accipere. Sic Varro apud Seruium, Mariti aqua & igni vxores accipiebant. Et eodem scripsit versus ille Valerij Flacci 8.

——*ignem Pollux vndamq; ingalem*
Prætulit.——

Accipere autem & ducere vxorem idem est, vt Seruius lib. de dot. declarat. Promittit te daturum in sponsalibus contrahendis, se accepturum ducturumve sponsus. Cuiac. supra alleg. loco.

AQVA profluens separatur à fluminibus § & quidem de re r. diuis. Videturque tantum à flumine differre, quantum pars à toto. Fiumen enim est, quod integrum fluminis vsum præbet, velut nauigandi, piscandi, lauandi. Aqua profluens est pars eius quantumuis tenuis quæ non integrum fluminis vsum præstat, sed potandi & abluendi tantum. Ex quibus intelligi debet, aquam profluentem nihil aliud esse, quam aquam fluminis, Cic. de offic. 1. Ex quo sunt illa communia, Non prohibere aquam profluentem: patiignem ab igne capere: vbi tamen aqua profluente legendum videtur. Hot. Prat.

AQVALICVLVS, ὑποκαυστὴρ est. ab aqualus, quod aluum significat. Persius Sat 2. Nugaris cum tibi, C. lue, Pinguis aqualiculus propenso sesquipede extat.

AQVARII appellantur aquarum custodes, quos Græci ὑδροφύλακας vocant. l. pen. de aquæduct. lib. 11. C. Et apud Frontin. in l. de aquæduct. Ita possunt Aquarij serui accipi in l. 12. §. idem respondit. ff. de instruct. vel instrum. & apud Firmicum lib. 4. Mathes. cap 6 Briss Sunt & aquarij impudicarum mulierum sordidi assectæ: quam significationem vir doctissimus Turnebus inde promanasse putat, lib. 14. aduer. c. 12. quod aquarij dicebantur, qui aquam in ædes portabant, qua plurima egent ad balneum seque eluendas mulieres, & hac occasione amorum internunciis solebant eis vti, hinc Iuuenalis: Veniat conductus Aquarius, &c. Prat.

AQVATIONEM pro irrigatione Palladius vsurpat. annotauit & Rhodiginus.

AQVÆLICIVM dicitur, cum aqua pluuia remediis quibusdam elicitur, Festo lib. 1. & Tertul. lib. 3. aduers.. Prat.

AQVI-

AQVILEX, qui scientiam deducendæ aquæ habet: vel qui Marcello autore, aquam colligit. Apud Iurisconsl. si de iure immun. Aquilices inter eos, qui immunes habentur, numerat: tametsi fuerint, qui vel erasse Iurisconsultos affirmarint, vel aquilegem scribendum. Sed nihil obstat. Alciat. ait, ab eo qui aquilex nominandi casu dicitur, & aquilicem, & aquilegem deduci. Sicut & maior vnicuique videri debet Columellæ, Iurisconsultique autoritas, Nonii Marcelli testimonio: qui ignorasse videtur, qui sint Elices. Huius dictionis explicationem ſ. pete. Spieg.

AQVILIA lex, plebiscitum est de damno iniuria dato, l. 1. & tot. tit. ff. ad leg. Aquil. & Inst. de leg. Aquil. Briss.

AQVILIÆ legis & serui corrupti actionis differentia, l. 5. §. 2. ff. de seru. corrupt. (xal. act.

AQVILIÆ legis & noxalis actionis differentia. l. 1. in prin. de no-

AQVILIANA stipulatio, quia à Gallo Aquilio introducta est: qua omnes in vniuersum obligationes, quibus vltro citroque obstringimur, in stipulationem, & verborum obligationem perducuntur, vt sic acceptilatione sopiri queant. l. & vno. §. eius rei. ff. de accept. l. si donationis. C. eodem. §. est autem. Instit. quib. mod. toll. oblig. Spieg.

AQVILIANA stipulatio, vt Vlp. de transactionibus ait, omnimodo omnes præcedentes obligationes nouat, & perimit: ipsa perimitur, per acceptilationem: & hoc iure vtimur, ideoque etiam legata sub conditione relicta in stipulationem Aquilianam deducuntur. Maffæus.

AQVILIVS Gallus IC. Ciceroni familiaris, à quo formula inuenta est instituendorum posthumorum nepotũ, quæ in l. 29. de lib. & posth. exponitur. Ab eo Aquiliana stipulatio, vt supr. Cuius verba referuntur in l. 18 §. 1. de acceptil. §. præterea. Inst. quib. mod. toll. obl. Meminit l. 3. 4 15. 32. & 46. C. de transact. l. 2. 4. 5. & 9. §. qui per fallaciam. l. 15. ff. eod. tit. l 39 ff. de dol. Briss

AQVILINVS serui nomẽ, l. 19 § vlt. ff. de fideicomm: libert. Briss.

AQVIMINALE Paulus aperte pro vase aquario vsurpat, in l. 3 in prin. ff. de supel. Et paulo post: Nam & pelues argenteas, & aquiminalia argentea & mensas, &c. Hot. Cuiac. tamen obser. lib. 10. c. 13. non aquiminale, sed aquimanile scribendum censet. Græci χέρνιβον vocant, eo quod vel ex eis aqua manet, vel effundatur in pelues. vel quod aquam poscere solerent ante cibum his verbis: Aquam manibus. Plautus truculento, Date aquam manibus, apponite mensam. Fabius pictor apud Nonium. Aquam manibus pedibusque dato, polubrum sinistra manu teneto, dextra valum cum aqua. Caper Grammaticus Veteres manibus pedibusque aquam dixerunt. Aristophanes Grammaticus, ὅτι ὁ ἄνθρωπος λίγδην, ὕδωρ καὶ χειρὸς ἀπὸ καὶ εἰσερχόμενον τὴν τράπεζαν. Μετὰ τὸν δεῖπνον, Ἀπονίψασθε δεῦρο πᾶσι. Et inde veteres gloſſæ, quæ χέρνιβον, aquimanile vocant Aquamanus. Cuiac. supr. alleg. loc.

AQVIMINARIVM, siue (vt malumus) aquimanarium. Pompo. in l. 21. ff. de aur. arg. leg. in argento escario ponit, Vrceolum in potorio, quum & hic aquæmanalis dicatur apud Nonium. Sed ratio discriminis est, quod hoc potaturo, illo manibus cœnaturo aqua ministretur. & hoc idem de aquiminario proditum est l. 19 §. si cui escarium, in quo §. adnotari dignum, verba illa adulterina esse, i. ad esum & potum (nam quæ ad potum, sane escario non cedunt) aut sane legendum: Item ad esum & potum. ex l. 32. §. quidam. eod. tit. Sed mirum aquiminaria simul & pelues & trullas argenteas argento adnumerari, d. l. 19. quæ supellectili in l. 3. ff. de supel. leg. & rursus culcitras & cerualia vesti. l. 25. quæ etiam supellectili. d. l 3. Nam imperia siue impelia cerualia sunt, & similiter tegmina subselliorum & tapeta, quæ insterni aut iniici solent vesti d. l. 25. quę supellectili. l. 5. ff. de supellect. leg. Hęc certe pugnant inuicem, nisi aquiminaria in hoc tit. vasa escaria sunt, & trullæ, potoria, vt constat ex l. 36. & pelues item, escaria. Nam etsi fictilia aut vitrea quę sunt, supellectili adnumerentur, non tamen argętea propter seculi seueritatem, nondum admittentis in supellectilem escaria aut potoria argentea vasa. Et trulla quoque simpliciter dicitur esse in supellectili d. l. 3. non trulla argentea. pelues autem & aquiminalia argentea, quæ dicuntur esse in supellectili d. l. 3. vasa sunt aquaria, quæ esui & potui non seruiunt, quæ seuerior illa ætas non respuebat. Cuiac. obs. lib. 10. c. 1 . circa med. (origin.

AQVITANIA, l. 11. ff. de custod. & exhib. reor. l. 2. C. de municip. &

A R.

ARA salutis. l. 3 in princ. C. de his qui ad eccles. confug.

ARABARCHES, erat Alexandriæ magistratus, qui Iudæis præerat Alexandrinis, quem & quidam Alabarchen vocant: vnde in Epig. 2. scribitur ἐξ ἀλαβαρχείης γεγεμμένα χάρτα. De hoc meminit Ioseph. lib 22. c. 5. belli Iudaici, his verbis: Primi inter Alexandrinos Iudæos, tam opibus quam genere, & tum Alabarchiæ magistratum gerentis. Alio loco, videl. lib. 19. c. 4. Ethnarcham appellat. Ergo eiusdem gentis princeps fuit Alabarches, & Ethnarchia, & credibile est Alexandrinorum quodam idiomate, r literam in l, emollitam. Vide Turneb. ad-aduers. lib. 27. c. 25. Prat.

ARABARCHES, præfectus officio publicanorũ, vide Alciat. li. 1. prætermiss. Arabarchiæ vocabulum exstat in constit. C. de vecti. commiss. quæ sic habet: Vsurpationem totius licentiæ submouemus circa vectigal Arabarchiæ per Ægyptum, atque Augustaneam constitutum, nihilque super transductione animalium vendicari permittimus. Quæ verba indicant, Arabarchen, præfectum fuisse exigendo vectigali de pecuariis, quæ ex Arabia in Ægyptum deuehebantur: vt sit illud officij publicanorum. Sunt qui simpliciter mollem accipiũt, sed reclamante Alciato, qui eos dominandos existimant. Spieg. anto, Auguſt. lib. singulari ad Modeſt. dubitat, an ea constitutio ad Arabiæ sacerdotem pertinere dicenda sit. Schard.

ARABIA provincia, l. 9. de extraord. crim. l 10. §. 1. in fi. C. de diuers. offic & apparitor. iudic.

ARABICVS onyx, l. 16. §. 7. circ. fin. ff. de donat.

ARABICVM gummi, Gothof. ad eund. § 7.

ARÆ gramineæ Maroni lib. 12. sunt cespiticiæ, quales in castris excitabantur, vt & tribunalia, quanquam & è cespite subitas sibi etiam alias aggerabant aras, & cespitem pro ara habebant. Turneb. lib. 11. aduers. c. 1.

ARATORES dicebantur, à quibus aliquis ager decumanus, qui proprius non erat, sed publicus Romani populi censebatur, ac decumarum conditione & pensatione agricolis erat attributus, coleretur, agrique quos colebant arationes nuncupabantur. Sed & omnis ager vectigalis & decumanus, qui arabatur, frumentariusque erat, sic vocabatur. Cicero in Verrem: Pulsos aratores esse dico, agros vectigales vexatos. Et in Rullum: Illi Capuam receptaculum aratorum esse volunt. Nam ager Campanus, cum publicus populi Romani esset, qui Capuæ eum colebant, & decumas pensitabant, aratores erant. Turneb. aduers. lib. 1. c. 6

ARATORES serui, aratorij boues, aratorium instrumentum: puta vomeres & aratra à creditoribus, executoribus sententiarum, aut exactoribus tributorum capi non possunt, idque propter vtilitatem agriculturæ l 8. C quæ res pignor. Auth. agricultores. C. eod. Gothof. ad l. 7. C. eod. tit.

ARATRVM inducere moris fuit Romanis cum vrbem aliquam euertissent, vt eam funditus delerent. Hinc probare & colligere solent Iurisconsulti, tum vrbem aliquam esse desiisse, ac interiisse, cum in ea aratrum circumductum est. Modest. in l. 21. ff. quib. mod. vsusfruct. Si vsusfructus, inquit, ciuitati legetur, & aratrum in ea inducatur, ciuitas esse desinit: vt passa est Carthago: ideoq; quasi morte desinit habere vsumfructum. Horat. lib. 1. car.

(Ire)
——altis vrbibus vltima
Stetere causa cur perirent
Funditus, imprimeretque muris
Hostile aratrum exercitus insolens.

Et Cicero Phil. 2. Vt vexillum videres & aratrum circumduceres. Hot. Prat.

ARATRVM pati ciuitatem, id est, excidium: sed & est amittere ius ciuitatis, illudq; ob delictum quasi morte desinere habere; vt passa est Mediolanum Insubriæ anno salutis 1163. Propriè pœna est coniurationis atque inobedientiæ. Spieg.

ARBITER verustè dicebatur, pro teste. Vnde illud, Remotis arbitris, id est, sine teste & in solitudine. Prat.

ARBITER iudicem datum addictumque à prætore plerunque significat. l. 14. ff. depos. coniuncta cum l. 7. ff. de neg. gest. l. 1. ff. de pact. dot. l. 6. de reb. cred. l. 2. C. de sent & interloc. l. 5. C. de distr. pig. A iudice tamen separatur in l. 7. ff. ad leg. Iul. repet. l. 15. ff. de re iud. §. omnium. Instit. de act. Et apud Gell. lib. 20. c. 1. Quin hoc controuersum fuisse apud veteres Consultos Cic. in Murena scribit, iudicem an arbitrium dici oporteret: Quorum verborum illa ex eodem Cicer. pro Rosc. Comœdo differentia colligi potest, quod qui bonę fidei iudiciis vel arbitrariis dabatur, Arbiter: qui strictis, iudex dicebatur. Quod Festi interpretatio comprobat, qui arbitrum inde dici ait, quod totius rei habeat facultatem & arbitrium. Nam in arbitriis cum & hoc actionum natura clausulæ. Ex bona fide, vel Quantam æquius melius sit dari, verba indulgerent, soluitus æquitatem sequi permittebatur: contra quam in strictis iudiciis, quibus addictus iudex in angustissimam formulam, à qua discedere vel latum vnguem non poterat, concludebatur. Nam iudex à prætore datus facti tantum, non autem iuris notionem habebat, sed eo sibi à prætore dato constringebatur: nec plus vel minus adiudicare poterat. De arbitro autem longe aliter scribit Paulus in l. qualem. ff. de arbit. qualem ait sententiam dicat arbiter. ad prætorem non pertinere Labeo ait, dummodo dicat quod ipsi videtur. & ideo si sic fuit in arbitrum compromissum, vt certam sententiam dicat nullum esse arbitrium: cum tamen Vlpian. l. si conuenerit. ff. de re iud. si conuenerit, ait, inter litigatores, quid pronuntietur, nihil agi: esse, iudicem eiusmodi sententiam proferre. Hoc discrimen Seneca lib. 3. de benef. c. 7. perspicue declarat. Quæcunque, ait, in cognitionem tradunt, comprehendi possunt, & non dare infinitam licentiam Iudici. Ideo melior vi-

Digitized by Google

deter conditio causæ, si ad iudicem quam ad arbitrum mittatur: quia illum formula includit & certos quos non excedit, terminos ponit: hũc libera & nullis adstricta vinculis religio: & detrahere aliquid potest, & adiicere, & sententiam suam, non prout lex & iustitia suader, sed prout humanitas & misericordia impulit regere: hæc ille. Inde obseruare possumus, Arbitros in his potissimũ iudiciis nominari, quæ ex bona fide descendunt. Veluti, Arbiter familiæ erciscundæ, l. 1. ff. de collat dot l. 20. l 44 §. vsumfructum l. 47. l. 52. § arbiter. ff. fam. erciscæ. l. 5. l. 15 l. 17. C. eod. tit l. 2. C. de inofficios. don. & apud Cic. pro Cæcina. Qui & Arbiter diuidendæ hæreditatis appellatur in l. 18. C famil. erciscæ. l. 78 ff de hæredib. inst. l. 11 & l. vlt. ff. de distract. pign. l. 13. C. de probat. Et arbiter diuendis bonis datus l. 3. C commun. diuid Et arbiter diuisionis in l 26 §. 1 ff. de pact. dot. l. 77. §. pater plurib. ff de leg. 2. lib. 2. & l. 8. C. de collat. Quo alludens auctor; Queroli exprome, ait, thesaurum: diuisio celebretur, quoniam præsto est arbiter. Briss. ex Hotm. §. sic itaque discret. Instit. de act

ARBITER, i. est, calculator, l. 5. C. de distract. pignor.

ARBITER si sententiosus quis dicatur, vide Goth. ad rubr. C. de officio præfect vigil.

ARBITER actionis quod metus causa. l. 14. §. hoc autem. ff quod met caus. Datur & in his causis Arbiter, quæ arbitratu viri boni æstimandę ac definiendę sunt. l 12. ff de leg. lib 3. Veluti ad determinandam viam latitudinemque actus, vel itineris statuendam. l. 13 § si totus & §. latitud. ff de seruit. rustic. Item si inter vicinos de altitudine ædificiorum sit controuersia. l. 11. in fi. ff. de seruit. vrban. Ad fideiussores item probandos, l. 9 ff. qui satisd cog. l. vlt. ff à quib. appel. non lic. l 7 § non solum ff. de minorib. quos fideiussorum vires æstimare Imp. ait in l. 6. C de aduoc. diuers. iudi. Briss.

ARBITER & de alimentis patroni datur arbitrarius, quantum sit in facultatibus. l. 5 §. vlt. ff de lib. adgn. Nec non inter fructuarium & dominum de refectione ædium, & vt sarta recta habeantur, Arbiter datur. l. 7. § quoniam igitur ff. de vsufr. Arbitrum dat Prætor, cuius interuentu tribuantur merces. l. 7 ff. de tribut. Sed & cum magistratus in possessionem fideicommissi seruandi ventrisve causa miserunt, Arbitrum dant, ad desiderandum quantum deminui oporteat, distrahendaque ea quæ mora deteriora futura sunt. l 1 §. pen. ff de vēt. in possess. l 27. ff. de reb. auct. iud Præterea ad executionem iudicari, Arbiter datur. l. 15 § si super. cum alias §§. ff de re iud. l. vlt. ff. de iudic. vt & ad restituendum fideicommissum. l. pen. ff de confess. Quin etiam in reuocatoria actione arbiter interuenit l. 8. ff. quæ in fraud. cred. Postremo & in controuersia finium de modo agrorum Arbiter, vel ex conuentione litigatorum, vel Prætoris datione sumebatur. l. 7. ff. fin. regun. l 48. ff. de recept qui arbitr. Terent Hec. aut. Vicini nostri hic ambigunt de finibus: Mo cepere arbitrum Cicer lib. 1. Offic. nec noster quidem probandus, si verum est Q. Fabium Labeonem, seu quem alium (nihil enim præter auditum habeo) Arbitrum Nolanis & Neapolitanis de finibus à Senatu datum. Idem l. b. 1. de legib. Nec Mamilia lege singuli, sed ex 12 tres arbitri fines regemus, & in Topic. Si in vrbe de finibus controuersia est, quia fines agrorum magis esse videntur quam vrbis finibus regendis arbitrum adigere non possis. Vbi Boet. Arbitros finium regundorum ait esse qui finalia litigia discernunt, vt cum est orta de finibus contentio eorum ditimatur arbitrio. Suet. etiam in Orbo. c. 4 Cuidam, ait, de parte finium cum vicino litiganti adhibitus Arbiter totum agrum redemit. Inde eleganter Tertull. in lib. de Pallio, annem finium Arbitrum dixit, qui agros disterminat. Briss.

ARBITER aquæ pluuiæ arcendæ. l. 24. ff. de aq. & aq. pluu. Et apud Cic. Topic. in loco à contrariis. Briss.

ARBITER non cogetur sententiam dicere de liberali causa l. nõ distinguemus §. de liberali. ff. de arbitr. nec sacerdotio obeniente, ibid §. sacerdotio. neque de causis publicis: cuius rei argumento erit, quod de iis quæ ad solutionem pecuniæ, & operarum præbitionem pertinent, sententiam dicere debet, Iauolenus l. non ex omnibus. ff. eod. quod & Solon lege cauet apud Demosth. ἐξ οὗ μηδ' ἐκεῖ τοὺς αὐτοὺς ἐκβαλλομένους ἐᾶν τοῖς αὐτοῖς διαιτᾶν, ἀλλὰ τοὺς διαιτητὰς ἀλλάττειν. Prat.

ARBITER non cogetur sententiam dicere, si pœna commissa sit. l. non distinguemus. §. 1. de arbitr. si dies fuerit, quibus iudex non cogetur sententiam dicere, si iure sibi de causa non dum liquere. l. Pomponius. §. fin. eod. si inimicitiæ capitales inter arbitrum & litigatores inter esserint: si ætas aut valetudo contingant: si occupatio negociorum priorum, vel professio vrgens, aut munus aliquod Reipub. causa vel alia incommoditas incidat: si iudicij sui nomine, quod publicum vel priuatum habet, impediatur. l. licet. & l seq. de recept. arbit. si vnus ex litigatoribus bonis suis cedat. l. item si eod. Denique si de negocio transactum sit, d. l. non distinguemus. §. item non est. Prat.

ARBITER à magistratu non cogitur, vt hanc vel illam dicat sententiam, sed statuet libere, ac dicet quod sibi videbitur, l. qualem in pr. eod. Arbitrium enim non valet, in quo libera pronunciandi facultas futura non est, Item si vnus. §. inde Pomponius, ff. eod.

ARBITER tum maxime dabatur, cum non nisi re litigiosa oculis subiecta, lis explicari posset, l. certo generi, in fin. de seruit. præd. Prat.

ARBITER ex eadem causa facit litem suam, quia iudex l. si quis, Cod de pact.

ARBITER, cuius sordes aut turpitudo manifesta est, potest recusari, l. sed in seruum §. fin. eod. tit.

ARBITER excusatur à cognitione. si cũ infamaruot litigatores: vel si ad alium arbitrũ iudicium ve ierint. d. §. si & l. seq. Prat.

ARBITER sententiam interlocutoriam potest mutare: definitiuã vero non potest. l. qualem. §. vnde videndum. & l seq. de arbit.

ARBITER communi diuidundo, l. is quis. 31 ff. comm diuid. l. 31. ff. de vsufru. leg. l 4 ff. de seru. leg l. 6. § si fundus l. 26 ff. commu. diuid. l. 3. § 1. ff. de oper. nou. nunc. Et apud Paul. lib. 1. sent. tit. 18. & l Isidor. lib 5. Etymol. c. 25. Briss.

ARBITER dotis recuperandæ. l 48. ff de solut. & arbiter qui de dote cognoscit. l 1. ff. de pact. dot. Quo referenda sunt hæc Tertulliani verba lib. 2. ad vxor. Sustinent quarum dotes obiectione nominis mercedem silentij faciant, scilicet apud arbitrum (piculatorem litigaturi. Nam olim rei vxoriæ actio bonæ fidei iudicio adnumerabatur § fuerat. Inst. de act. l. 8. ff. de cap min Cic. 3. Offi. Briss.

ARBITER pro socio l 38 ff pro socio & apud Cic. pro Quintio & pro Ros Comœd. arbiter tutelę l. vlt. § vlt. ff de appel. l. vlt. ff. rem pupilli fa. l. fore. Cod. arbitrium tutelæ: ex quo titulo satis perspicuum est, arbitrium in bonæ fidei contractib. & iudicium periode dici solere, vt & ex Ciceronis loco & illud satis constat, quod in pro socio actione iudex, qui sedeat, sedeat & arbiter: idemque sit iudicium & arbitrium. Id quod tamen in iudicandi tantum officio accipiendum, non etiam in aliis rebus quas supra inter iudicem & arbitrum interesse ostendimus. Hot. §. actionum autem Inst. de act.

ARBITER à Prętore de rationibus excutiendis inter hæredẽ & seruum datur, l. quis §. de manum. Nihil autem aliud significat, quam virum bonum a prætore delectum, cuius arbitrio rationes computentur, l. 47, §. Stich. de testam. libert. quæ significatio ad omnia arbitrorum genera producitur. Prat.

ARBITER & in his causis datur, quæ arbitratu boni viri æstimandæ definiendæque sunt. l. 11. de leg. 3. Veluti ad determinandam viam, latitudinemque actus, vel itineris statuendam, l. certo. de seruit rust. Item si inter vicinos de altitudine ædificiorum sit controuersia. l. qui luminibus de seru. vrb. Ad fideiussores probandos, l. arbitro, qui satisd. cog. Prat.

ARBITER quoque Falcidiæ, ad ineundam bonorum quantitatem, cum legi Falcidiæ locus esse dicebatur. l. 12. ff ad l. Falc. l. 1. § cũ lex. ff. si cui plus quam per l Fal. l 2 C. de vsur. leg. et. Arbiter & à prætore de rationib. excutiendis inter hæredem & seruum redditur computationis ineundæ, rationũmq; examinandarum & dispungendarum causa. l 5 in fi. ff. de manum. l. 38. ff de fideic lib l 1 §. si seruus. ff. si quis rest. lib. l 53 ff. de iud. l. pen ff. de lib. caus. l. 50. ff de cond. & demonstr. nihil aliud autem significat, quam virum bonum à prætore electum, cuius arbitrio rationes computentur l. 47. §. si Sticho. ff. de fideic. libert. Briss. Compromisso igitur litigatorum prętor arbitros petro de atque iudices dare solebat: cogere tamen nullum poterat arbitrium recipere. cęterum vbi quis semel recepisset, coipo poterat l. 3. §. 1. ff. de recept. arbit. In hoc itaque verum est quod dicitur l. 1. ff. de arbit. Compromissum ad similitudinem iudiciorum regi sicut & in aliis quibusdam: Nam sicuti iudex datus acceptusq; intra certum tempus litem cõrouersiamq; dirimere iubebatur. l 2 & l. si index. ff. de iudic. & postquam semel sententiam dixisset iudex esse desinebat, l. iudex. ff. de re iud. eiusque sententiam is qui eum dederat ex equi tenebatur, l à diuo Pio. ff. de re iud. Sic & in arbitris idem constitutum esse constat. Nam si arbiter, vt diximus, arbitrium recepisset, sententia finem imponere controuersiæ iubebatur. l. Pomponius ait. §. 2. ff. de arbitr. & dicta sententia arbiter esse desinebat. d. l. qualem in fi. ff de arbit eiusque sententiam æque prętores exequebantur. d. l. à diuo Pio: Et hinc, nimirum ob tantam simplicitatem iudicis & arbitri, arbiter iudex interdum appellari solet, vt l 5. §. si sortem ff de verb. obl l si minor § 1. ff. de min. Arbitrorum autẽ duo esse genera scribit Proculus in l societatem. §. 1. ff. pro soc. Sunt enim proprie arbitri, quorum arbitrio siue illud æquum siue iniquum fuerit parere debemus, nimirum si ex compromisso ad arbitrium itum est. Alij autem non proprie arbitri dicuntur, ad quos sine vllo compromisso adigimur, quorum arbitratum non quasi iudicis, sed quasi viri boni opinione & existimatione nque postulamus ab arbitrando, existimando dicti. Cæterum recentiores iuris commentatores arbitros in tres species distinxere, quas quia hodie frequentes sunt, obiter exponam quoque. Sunt igitur alij arbitri iuris, alij compromissarij, alij arbitratores. Arbitri iuris sunt, illi, qui sunt electi, quando euenit, vt pars di-

Digitized by Google

pars dicat suspectum iudicem, cui causa commissa est: quia tunc arbitri eliguntur, qui de hac suspicione cognoscant, vt not. in l. fi. C. de iudiciis, vbi Bart. subdit, quod ab istis arbitris datur appellatio, & plus subdit, quod arbitri, qui ex forma statuti eligũtur, cum sapiant naturam delegatorum, ab eorum sententia datur appellatio. Contrarium tamen tenuit Bart. in l. constitut. Vnde Can. in c. suspicionis, extr. de offic. & potest. iudic. deleg & quod isti arbitri iuris dicantur delegati, habetur in c. de arbit. de offic. deleg. lib. 6. Et tradit Corn. cons. 54. incip. Videtur prima facie dicendum, 2. vol. & habetur in l. fi. & ibi declarat Ias. C. de iudic & prius Felin. in c. de sect. & re iudic. Secunda arbitrorum species est illorum, qui à partibus eligũtur ac corã eis non seruato ordine iudiciali proceditur, cum assumantur de iure & de facto, & de his loquitur lex, si societatem, §. arbitrorum. ff. pro soc. Alibi Bald. appellat, quasi negotiorum gestores partiũ, Bald. in l. fi in 3. q. C de contrah. empt. Item alibi Bar. vt in l. fi. ff. de var. & extraor. cog. appellat quasi proxenetas: & isti propriè arbitratores appellãtur: licet alij eos quoq; trãsactores dicant. Tertia species arbitrorũ est, qui cõpromissarij appellantur, in quos fit à partib compromissum, & isti tenẽtur ordinem iudiciorum seruare. l. i. ff. de recept. arb. Et corã iis sunt proponendæ actiones ad instar iudicũ, & de his loquitur tex. in § omnẽ. Inst. de act. de quorum conformitate & differentia, vide per Aug. d. §. omnium.

ARBITRERIVM scribitur sæpe in P. Flor. de recep. l. & veteres Grammatici contendant arbitrium esse dicendum non arbiterium, & sic in scriptione Romana. M. Larcius L. F. Pompti, na arbiterio Larciæ Fortunatæ vxoris

ARBITRALIS sententia, l. 4 §. 5 C de recept. arbit.

ARBITRARIA actio quæ sit, vide supra actio arbitraria: quibus tamen hoc addice, quod cum arbiter iudex sit, qui totius rei arbitrium & facultatem habet, sicut & Donatus & Festus scribunt, consentaneum est, vt arbitrariæ actiones dicantur in quibus non restricte certum quiddam postulatur, sed id tantum quod æquius & melius arbitro videbitur. Itaque certũ & arbitrarium tanquam aduersa opponi, apud Plautum videmus cum in Pœnulo sic scribit: Nũc pol, ego perij certo haud arbitrario. Consulto hoc factum est, mihi vt insidiæ herent. Quo in loco alluisse Poetam ad actiones arbitrarias, facile sane credidem. Cicero autem in ea pro Quinto Roscio rem aperte omnem his exponit verbis. Pecuniã tibi debebatur certa, quæ nunc petitur per iudicem, in qua legitimæ partis sponsio facta est. Hic tu si amplius H S. nummo petiit, quam tibi debitum est, causam perdidisti, propterea quia aliud est iudicium, aliud est arbitrium. Iudicij est pecuniæ certæ, Arbitrium incertæ. Ad iudicium hoc modo venimus, vt totam litem obtineamus, aut amittamus: Ad Arbitrium hoc animo adimus, vt neque nihil, neque tantum, quãtum postulauimus, consequamur. Eius rei ipsa verba formulæ testimonio sunt. Quid est in iudicio? directum, asperum, simplex. Si pateret H S 1000. dari op. hic nisi planum facit H.S. 1000. ad libellam sibi deberi, causam perdit. Quid est in arbitrio? mite moderatum. QVANTVM æquius & melius sit, dari. Ille tamen confitetur plus se petere, quam debeatur: sed satis superque habere dicit, quod sibi ab arbitro tribuatur. Itaq; alter causæ cõfidit, alter diffidit. Quæ cum ita sint, quæro abs te, quid ita de hac pecunia de his ipsis H.S. 1000. de tuarum tabularum fide compromissum feceris, arbitrumve sumseris. Quantum æquius & melius sit dari, promittive, si peteres? Hæc Cicero, quæ tamen à me longe aliter, quam vt vulgo leguntur, cõmemorata sunt. Verum vtrocunque modo legantur, perspique demõstrant actionem omnem, qua non certum quid, sed quantum ex æquo & bono iudici videbitur, postulatur arbitrariam esse. Quapropter arbitrarium Festus definit id quod apud Arbitrum agitur. Cum autem in bonæ fidei actionibus & Arbitros pro iudicibus dicamus, & summam exactionis ipsorum potestati permittamus, sequitur etiam, vt illę actiones vere & proprie Arbitrariæ dici possint. Quoniam tamen suum iam ac proprium nomen ex formula iudicij adeptæ sunt, docendi causa, & vt suo quoque res nomine appelletur, generale hoc nomen ad alteram speciem accommodauimus. Hot. Instit. de act.

ARBITRARIARVM actionũ diuisionem vid. in § 31. Inst. de act.

ARBITRARIA autem ex stipulatu actio fit cum alio, quam in quem sibi dari quis stipulatus fuerat loco agitur, l. 2. l. 4 §. 1 l. 7. & l. vlt. ff. quod certo loco. Tum enim arbitrio iudicis tanti lis æstimatur, quanti vel actoris, vel rei interfit eam pecuniam loco constituto solui: plenissimumque hic est officium iudicis, quod quantitati contractus non subseruit, sed vel augere, vel minuere condemnationem, propter loci vtilitatem potest, cum eius æstimationis tota ratio arbitrio eius cõmittatur, l. 2. §. vlt. l. 8. ff. quod cert. loc. Sic & actio quod met. caus. Arbitraria appellatur, l. 14. § hæc autem. ff. quod met. caus. d. §. præterea, quod arbitrio iudicis, qui ex ea actione cognoscit, restitutio comprehenditur. Is enim rei restituendæ facultatem vsque ad sententiam re tribuit. Quod nisi restitutio fiat in quadruplum condemnatio sequitur. Et generaliter quæcunque alia stricta iudicia redduntur, vt rei restitutio, deductio, exhibitio, officio iudicis committatur, ea arbitraria dicuntur, l. 9 ff de dol. d § præterea. & ibi Theoph. Adigere arbitrum veteres dicebant, pro agere ad arbitrum, i. cogere ad arbitrũ sumendum, Cic 3. Offic. Arbitrum illum adegit, quidquid sibi dare facere oporteret ex fide bona. Idem Topic. finib. regundis arbitrum adigere dixit. Et pro Rosc. Com. cõdo, arbitrum pro socio adigere. Arbitri etiã dicuntur, qui ex cõpromisso adeuntur, l. 76 ff. pro soc. quorum arbitrio metu pœnæ statur. t. t. de recept & qui arbiter recept. ff & tit. de arb. C. compromissarij iudices appellantur in l. pen. ff. de iudic. & à Paulo lib. 5. sent. tit. 5. Græci hos αἱρετοὺς δικαστὰς, dicunt Constant. lib. 1 tit. 4 αἱρετὸς δικαστὴς ἐστὶν ὁ δικαστὴς τάξει καὶ δέκατον ἢ ἑπταδράχμου ψήφου περὶ τὸ ὁλοσχέρους, Briss.

ARBITRARIVM porro dicere solemus, quod neque lege, neq; constitutione vlla definitum, alterius arbitrio relictum est, l. fin. C. de contrah empt. quasi ex alterius arbitrio dependens l. 1. ff. de iure delib. Coras. Miscell. lib. 4. c. 12 num. 6. ad quem sensum dicimus.

ARBITRARIVM, ait Festus, est, cum res adhuc apud arbitrum geritur.

ARBITRARIAM conditionem, (quam commentatores parum apte potestatiuam dicunt) quæ non ex forma pendet, sed ex mera alicuius voluntate, glos. in l. 1 & ibi doctores ff. de cond. & dem. Corras. præalleg. loc. & §. præterea Inst de act.

ARBITRARIVM pœna dicitur, quæ non legi statuta est, sed iudicis arbitrio relicta, l. aliud est fraus l. si quæsitum. ff. de verbor. sign. Coras.

ARBITRARI statuere, iudicare: veluti arbitrari insitum, pronunciare insitum, atque imperitum. Plaut. Merc. Annos natus 60. qui erit, si quem scribimus, seu maritum, siue hercle adeo cœlibem scortarier, cum eo nos hic lege agemus: insitum arbitrabimur. Hotom.

ARBITRARI in patendi significatione pro æstimari. Vlp. l. 12. §. 3. de relig. sumptus funeris arbitrantur, pro facultatibus, vel dignitate defuncti, i. e. arbitrio boni viri definiuntur, & æstimantur. Eodem modo vsurpatur in l. 27 §. si quis litigatorum. ff. de recept. qui arbit. Hot. Briss. in parerg.

ARBITRALIS forma, l. 5. in pr. C. de recept. arbit.

ARBITRATORIS nomen apud idoneos autores Latinitatis negant reperiri, nec esse necesse constitui differentiam aliquã inter arbitrum & arbitratorem, quod hic appellari queat sequester pacis, aut arbiter honorarius. Cæterum ita tamen arbiter ab arbitratore vulgo distinguitur. Quia arbiter est, qui quasi vir bonus inter aliquos sub pœna eligitur vt finem suæ sententia controuersiis imponat, l. 3 § 1. & l. Pomponius ait, §. recepisse autem, & l. litigatorum, §. arbitrũ, ff. de recep. arb. Arbitrator est qui sine pœna ad hoc eligitur, vt totis animi viribus exploret ius controuertentiũ & æqua compositione definiat, l. societatem mecum, ff. pro soc. Old. De differentia arbitri & arbitratoris vide & Goth. ad l. 76. in fi. ff. pro socio.

ARBITRATV boni viri vsurum fructurum se fructuarius, vt adsolet, cauens hoc significat non deteriorem se causam vsusfructus facturum: cæteraque facturum, quæ in re sua faceret. Denique ita vsurum quemadmodum bonus paterfam. vti debet, l. 1. §. recte, ff. vsufruct. quemadm. cau. l. 8. in fi. ff. de vin. & hab. l. 12. d. tit. vsufruct. quemadm. caueat. Briss.

ARBITRATV rem terminare, sententiam dicere, vel ferre, arbitratum esse: iudicare item arbiter dicitur. Scæuola in l. inter Statilianum, & l. de his rebus. ff. de recept.

ARBITRATVS proprius l. 13 C. de operib. publ.

ARBITRATVS boni viri, nihil aliud quam æquitatẽ significat, vt ostendit Old. in tract. quem de iur & æquit. edidit. ex Vlp. verbis. l. 1. ff. vsufr. quemadm. caueat. Spieg. Arbitri aut à iudicibus flagitantur, aut sponte eliguntur, l. 7. C. de feriis.

ARBITRI veterib. IC. dicuntur & recepti ab eo quod arbitrium recipiant, tit. de recep. arb. ff. vel vt Iustin. ait, quia ex recepto, h. e. ex compromisso causas dirimendas suscipiunt, l. 12. C. de iudiciis. Sunt & arbitri electi, qui ex iudicis iussu, executore negotij imminente à litigatoribus eliguntur, l. pen. C. de pact. l. pen. & vlt. C. de arb. l. vlt. §. vlt. C apud quem in integr. restit. Est etiam arbitratorum aliud genus, in quorum arbitratum quid confertur, l. 76 77. ff. pro soc. Briss.

ARBITRI sententiæ stare, nihil aliud esse Proclus ait, quam id agere (quantum in ipso sit) vt arbitrij sententiæ pareatur, l. 43 §. 2. ff. de arbitr. Spieg.

ARBITRI esse non possunt, pupillus, furiosus, surdus, aut mutus, l. sed etsi in seruum, in pr. ff. de recep. arbit. Nec iudex potest arbitrium recipere eius rei, de qua iudex est, d. l. sed si in seruum, §. si quis iudex ff. eod.

ARBITRII appellatione non continetur cuiuslibet prauus affectus, sed arbitratus boni viri, l. in proposita autẽ, ff. pro soc l. hæc venditio, ff. de contrah. empt. Est autem incorruptum animi iudicium, quod arbitrium boni viri dicitur. Siquidem hæc vox, Arbitrio, vel arbitratu boni viri, semper denotat de-

Digitized by Google

bere abesse calumniam, & agi rem sincere ex æquo & bono, Old.in copia. Spieg,

ARBITRII voce etiam libera voluntas denotatur, vt l.si seruus ff.de noxal.act. vbi prætor actori permittit arbitrium, vtrum iureiurando rem decidere velit: i.liberam voluntatem & delectum, Hot §.præterea Inst.de act. Cæterum in d §.præterea, arbitrium aliud est, videlicet iussus, interlocutio,& quasi admonitio iudicis, in actionibus arbitrariis, in quibus quamuis causa probata & liquida esset, non tamen prius sententia definitiua ferebatur, quam iussus reus non pareret, vt docet Hotom:prædicta l.c. Corras ibid. & in Miscell.lib.4 c.12.& ante hos eleganter Fr.Duar.de in lit.iurand. n 41.& seq.

ARBITRIVM duplex est, strictum & boni viri, l.75. & ll seqq.ff. pro socio.

ARBITRIVM non ipsa est sententia, h.e.iudiciũ arbitri, vt magni nominis interpretes volunt, sed sententiæ dicendę facultas: vnde sic rubricam conceptam habemus, de Receptis arbitris, & qui arbitrium receperunt, vt sententiam dicant. Vnde quidam recto finit his verbis: Arbitrium est facultas dicendæ inter controuertentes sententiæ, priuato consensu, non autẽ publica autoritate tributa. Arbitrium item pro ipsa sententia, & toto cognitionis exercitio promiscue ponitur, vt in l.Põponius ait,& in l.qualem autem,iam citata rubrica. Nec laudum, tametsi id quoq; magno errore receptum est, dici potest, Spieg. Vt autem arbitri & iudices differunt, ita iudicia & arbitria, vt Cic.pro Rosc.Comœdo exponit. Arbitraria enim ea iudicia dicuntur, quæ in bonum & æquum concipi, & ex bona fide reddi solebant: quare huc repetas, quæ supra de iudicum & arbitrorum differentia dicta sunt.

ARBITRIVM tutelæ, id est, de actione tutelæ, Gothofr.ad rubr. C. arbitrium tutelæ.

ARBITRIVM iudiciale, l.7.C.vnde vi.

ARBITRIVM aquæ pluuiæ arcendæ,l.23.§.vl.D.de aq.& aq.pl. Arbitrium rei vxoriæ apud Cic.3 Offic. Sic & in l.2. C.de vsur. legat. Arbitrij verbum accipitur, Briss.

ARBITRIVM communi diuidundo, l.11 §.1 D.de aq.& aq.pluu. Vitruu.lib.2.c.8. Itaque cum arbitria communium parietum sumuntur,non æstimant eos quanti facti sunt.Briss.

ARBITRIVM familiæ herciscundæ,l.47.D.famil.herciscund.l.17.C. eod.tit.

ARBITRIVM pro socio, Cic.pro Quintio: Qua in re ita diligens erat, quasi hi magna fide societatem gererent. Arbitrio pro socio condemnari solerent. Item pro Rosc.Comœ. Quæ cum ita sint, cur non ad arbitrium pro socio adegeris Q.Roscium quæro Briss.

ARBITRII formularia verba, l.4.§.6 C.de recept.arbit.

ARBITRIO voluntatis suæ abesse, l.10. C.quom.& quand.iudic. sentent.

ARBITRIVM suum dictare, l.12.in pr.C.de testam.

ARBITRIVM iudicis,arbitrium boni viri, religio iudicantis; Papin.in l.quæsitum,D.de testib. Omnia enim ista ex constante illa & perpetua voluntate boni & æqui velut ex vno procedunt,& eodem tendunt, scil ad dirimendas celeriter controuersias litigantium Ex Copia Old.Spieg.

ARBITRIVM etiam officiũ arbitri circa ea quæ in iudicio versantur formulaq; minime continentur, significat, l.31 §.culpam,D de ædil.ed.l.24.§.pen.vl. D.sol.matr.l.80.in fin.D de furt.l.3. l. 8. & l.vlt.D.quod cert.loc.l.1. D.de vsur.l.38.§.1 D. de act.empt. l.14.§.quatenus, D.quod met.caus.l.9.D.de dolo.Sic in l.3 §.ibid.D.ad exhib.per arbitrium, ait Vlp.sibi hac actione cõmissum iudex exceptiones æstimat.Hinc arbitrariæ actiones,l.3 §.in his,de vsur.l.1. C.vbi conueniat qui cert.loc. i.e vt Iustin.interpretatur,ex arbitrio pendentes, §.præterea, Inst.de act.& vt Gaius,quæ in arbitrium iudicis referuntur,l. 3.D.quod cert.loc. In his enim arbitrio iudicis committitur quemadmodum auctori res, vel restituatur, vel soluatur, vel exhibeatur. Idq; fiebat propter formulæ verba,neque ea res arbitrio iudicis restituatur, dedatur, exhibeatur, quibus arbitrium iudici commissum intelligebatur. Briss.

ARBITRIVM soluitur morte alterius litigatoris, vel etiam arbitri,scilicet,quantum ad instantiam pertinet, etiamsi conclusum fuerit in causa,Ni heredum vel successorum in compromisso vtrinque fit facta mentio, l.diem, §.1.l.sed & interpellatur,§ fin.de recept.arbitr.Prat.

ARBITRIVM, præter communem significationem, videtur vsurpari solitum in funeribus pro mercede libitinariorum,vespillionum,polinctorum,eorum denique omnium, qui funera curabant.Prat.

ARBITRIVM recipere,l.3.§.1.& §.ait prætor,l.9.§.si quis iudex, & alias passim in tit.D.de recept.& qui arbi.recep.quod & suscipere arbitrium dicunt, l 4. & l.13 §.pen.D.eod.tit. & compromissi arbitrium recipere,in l.11.§.Papinianus,e.t. Recepisse autem arbitrium videtur,qui iudicis partes suscepit,finemque se sua sententia controuersiis impositurum pollicitus est, l.11 §.pen.eod.tit.Briss.

ARBITRIVM etiam arbitratum significat. Sed enim arbitrium aliud est liberum & solutum, quod in mera voluntate positũ est,& arbitrium plenum voluntatis dicitur,l.7.§.1. D. de reb. l.2. § quanquam, D.de legat.lib.28. D.de adopt.& hoc significatur his verbis, Si volueris, Si libuerit. Aliud est arbitrium viri boni, quod his vebis exprimi intelligitur; Si arbitratus fueris, si iustum putaueris,si comprobaueris, si tibi videbitur, ἐὰν δοκιμάσῃς, l.75. D.de leg.lib.3. l.41.§.soror.& l.46.D.de fideic.liber.3.l.3. D.de an.leg. Briss.

ARBITRIVM & iudicium duabus potissimum reb. essentialiter distant: prior est,quia arbitrium incipit à consensu partium & dat notionẽ quandam, l.diem proferre, § stari autem,l.non distinguemus §.de officio,ff.de recep.l.inter.§ si Stichum,de verb.oblig. Altera,qua discernas arbitrium à iudicio,est,quia arbitrium exigit pœnam,l.litigatores,§.arbitrium,& §.fin.de arbitr.C.eod. Iudicium autem non æque, quoniam habet iuris dicendi autoritatem ordinariam, vel mandatum, cum potestate coercendi,l.1.2.3.de iurisd.Prat.

ARBITRIVM seruus olim recipere non poterat, neq; solus neque cum alio,l.Pedius, de recept. plane si liber factus sententiam dicat,valet partib. consentientibus,l.sed ff 9.ff.eod.

VBICVNQVE autem in arbitriũ siue iudicis, siue alterius quid confertur,pro arbitrio boni viri hoc habendum & quasi viro bono commissum accipiendum est, l 17.§ Prætor ait,ff.de iniur.l.30.ff.de oper.lib.l.6.pro soc.l.1. ff.de leg.li.2.l.43. de leg. lib.3.l.69.§.gener,ff.de iur.dot.l.1. C.de dot.promiss. (debet tamen iudex siue arbiter arbitrium suum iuxta leges regulare,Ceph.cons.164 n.12.Crau cons.190.n 1) Idque in conditionibus bonæ fidei iudiciis adscriptis maxime locum habet, l. 22 § vlt ff.de diuers.reg.iur.l.77.& l 78.ff.pro soc.Ita quod operum faciendorum lege comprehendi solebat, vt arbitrio alicuius opus fieret approbaturve, ad boni viri arbitratum referebatur,l 14.ff.l.c.a. Eadem est vis verbi arbitratus.l.51 ff. sol.matr.l.16 §.ait prætor,ff.de procur. Verba autem hæc, Arbitratu illius fieri (quæ plerumque conuentionib. adiciebantur,l.45 ff.de verb.oblig l.vlt.C.de contrah.empt.) ius significant & in seruum non cadunt,l.68.ff de verb.signif.Briss Et ratio est quare non cadant: quoniam seruus iudicantis personam obire non potest,l.Pedius,§.1.ff.de recep.arbitr. Ac quod ad ius ciuile attinet,serui pro nullis habentur, l.quod attinet, de reg.iur. Vel quod lex in iudicio adesse seruos prohibet. l. seruus,C de iud.& ibi gl.l.vlt,ff.eo. Sed an Monachi,qui cum seruorum conditione solent conferri arbitrium ferre, aut iudices esse possint: Innoc.in c.cum olim,extr.de priuil.negat posse. Est pulchra glossa in d.l.Pedius § 1.de arbitr. Multa quidem præclare & subtiliter de arbitris & arbitriis scripsit Vld. Zasius in l. si quis arbitratu, ff.de verb.obl. Brachylogus,in l.illa verba,ff.de verb.& rer.sign.

ARBOR generale nomen est, & eius appellatione continentur vites, l.1. §.3. ff.de arbor.cæden. l.3 §.1.ff arbor.furtim cæsar. hederæ item,arundines,& salictum,d l 3 §.1 & 2.

ARBOR quoque recte dicitur, quæ subuerta a radicibus, etiam nunc reponi potest: aut ita translata est,vt reponi possit,d.l.3. §.6.Stirps quoque oleæ arbor recte dicitur,ibid.§.7.

ARBORIS numero non habetur,quod adeo tenerum est,vt herbæ loco sit,l.4 ff.eod.

ARBOR cædua dicitur,quæ excisa repullulat,siue ab eodem stipite, siue ex stirpibus: vt salix,arundo,cornus,fraxinus,esculus quercus,laurus,alnus,bætula, sambucus,populus,multæque id genus species, Aciat.de verb.sign.

ARBORES cædnæ (ait Goth.ad l.7.§.12.(ol.matr.) id est,ad hoc destinatæ,vt excidantur,l.9.& 106 de vsufr.

ARBOR pro malo nauis in l.3.& l 6.ff.de leg.Rhod.& apud Paul. lib.2 sent. tit.7. quæ significatio & in Lexico B Germani his verbis annotata est. Arbor nauis ἰσὸς πλοίου, Isid. lib.19.Etym. c.2.Malus est arbor nauis qua vela sustinentur, Briss.

ARBOR vento deiecta, non iam arboris nomen,sed ligni magis obtinet, l ligni de leg.3. Arborem partimur in radicem,truncum & ramos,diuidimus vero laurum,cedrum,quercum,&c. Spieg.Prat.

ARBOR nulla proprie dicitur, quæ radicem non conceperit,l.3. §.1.ff.arbor furt.cæs. Briss.

ARBORES cremiales, ad cremandũ deseruientes, *holz zu verbrennen*. Inde cremium dicitur *angebrennte speise*, ad differentiam arborum, quæ structuris ædificiorum aptæ, maioris sunt æstimationis,l.fructus 8.§ si fundum viro, ff.sol.mar.Old. At alij non cremiales, sed germinales arbores legendum cẽsent, idque haud dubiè melius. Nam germinales dicũtur quæ succilæ à radice vel stirpe,tenue germen emittere incipiunt,l.diuortio,§.si fundum,ff.sol.matr. Quidam legunt gẽmales arbores,vt interpres can.nunquam, de consec.dist.5.quia gemma est in arbore oculus qui se primo vere trudit, ex qua germen efficitur, sumta similitudine à gemma annuli, Forcat.c. 19.in Cupidine Iurisp.n.7. vide Ant.August.lib.3 c 7.

ARBORES gremiales,ait Goth.ad d.§.si fundum viro 12.dicuntur,quod rustici gremio ad comburendum eas deferunt: Græci id lignum φρύγειν : ligna gremia, l.tenuia,12 Columell.

Digitized by Google

19. Alij germinales vocant, vt supra: quas Plin. congerminantes vocat quæ ad hoc sunt depuratæ, vt ex eis germina vel surculi coligantur: aut pedamenta ad sustinendas vites: quo etiam genere sunt salicta arundineta, populi, & id genus aliæ.

ARBORVM furtim cæsarum actionis, & legis Aquiliæ actionis collatio, l. 5. §. 1. ff. arbor. furtim cæsar.

ARBORIS occasio vicino nocere non debet, l. 1. C. de interdict.

ARBORES furtim cæsæ videntur, quæ ignorante domino, ceandique eius causa cæduntur, licet earum arborum furtum fiat, l. 7. ff. de arb. furt. cæs. Prat.

ARBORES euulsæ, vel vi ventorum deiectæ, l. arboribus, ff. de vsufruct. Spieg.

ARBORES radicitus eruæ, l. 26. de acq. rer. dom. Briss.

ARBORES frugiferæ in l. 13. §. fructuarius, ff. de vsufr. & fructiferæ, apud Paul. lib. 5. Sentent. tit. 20. Sunt enim & non frugiferæ, veluti cupressi l. 16 §. 1. ff. quod vi aut clam. Arbores pomiferæ, l. 45 §. pen. ff. de iur. fisci. Arbores terminales apud Paul. lib. 5. sent. tit. 22. quæ pro terminis & finibus obseruantur, quales olim habeantur Arbores antemissæ & peregrinæ, quæ & finales appellantur: vide Sicul. Flacc. Hygen. & alios auctores de limitibus. Briss. De his arboribus Terminalibus latius Maioragius lib. 4 Miscell. c. 7. quem vide.

ARBORES fœlices Cato dixit, quæ fructum ferunt. Infœlices quæ non ferunt, de qua re Cælius lib. 10. cap. 7. lect antiquar. Brod. lib. 4. Miscel. c. 6. Turneb. lib. 4. c. 3. per infœlicem arborem intelligit stipitem & furcam, de qua fontes suspenduntur, neque enim vlla arbor, aut vllum lignum infœlicius est, & ita illud Liuianum intelligendum, I lictor, colliga manus, infœlici arbori suspendito.

ARBORVM grandium appellatione, quæ intelligendæ sint, pete ex Alciat. comment. ad l. sylua cædua de verb. sign.

ARBVSTVM, locus est, quo certo ordine arbores vitium causa plantantur, quæ sunt populus, vlmus, attinia, cornus. Hoc & arboretum aliqui vocant, vt tradit Aulus Gellius. & apud nos Felin. in cap. Rodulphus 17. col. de rescript. Cotta in memorab. Hinc

ARBVSTARE verbum, id est, agrum arboribus viriferis conserere. Arbustorum autem rationem videbis apud Plinium lib. 17. Columel lib. de arbor. c. 16.

ARCA, pro monumento, vel loculo in quo mortui conduntur in terra, in l. is qui intulit, ff. de relig. Item eodem significatu Arcula, in l. diui fratres, eod. tit. Sed Arculam ipsam, si res exigat, in locum commodiorem licere transferre, non est denegandum, autor M. Spieg. Adde quod arcam habere dicebatur qui bene nummatus erat: cui nihil nummorum erat, is arcam non habere dicebatur, sed multo ille pecuniosior, qui arcæ plures, hinc Catullus de paupere, cui neque seruulus neque arca, & Cicero quodam loco, confidito arcæ nostræ, doctissimus Turneb. lib 6 aduers. c. 1.

ARCA camerata, i. e. arcuata & conformata. Vlp. in l. sed addes §. inquilinus 1 ff. locati. Vid. in hunc locum Bud. quam inde dictam ait Varro lib. 4. ling. lat. quod arceantur fures ab ea clausa, quod & Festus probat lib. 1. Arcæ etiam mentio fit in l. securitates, C. de suscept. præpos. & arca, Prat.

ARCA lapidea, Caius in l. is qui intulit, aduersus eum, inquit, qui in alterius arcam lapideam, in qua adhuc mortuus non erit conditus, mortuum intulit, vtilem actionem in factum proconsul dat: qui non propriè vel in sepulchrum, vel in locum alterius intulisse dici potest. Sed & Plinius de Viris illustribus pro loculo lapideo vsurpauit, absumptus est, inquiens, positus apud Libyssam in arca lapidea. Spieg.

ARCALIA, pro fisci quodam iure particulari. Reliqua (inquit Theodosius) tam arcalium quam vtriusque ærarij, vsque ad incipientem primam inductionem, iubemus ad indulgentiam pertinere, id est, remitti. Spieg.

ARCA in qua nummi conduntur & reponuntur. Sic in arca deposuisse pecuniam seruum proponit, l. 52 §. plane, ff. de pecul. Pecunia quæ in arca est, l. 30. ff. de leg. 1. Sic Virg.

Ludite securi quibus est ea semper in arca,

Et Mart. Epigr. 43 lib. 5.

Callidus effracta nummos fur auferet arca.

ARCA communis. l. 1. C. de crim. expil. hæred.

ARCA eminentissimæ præfecturæ, l. 6. C. de exactor. tribut.

ARCA ratiocinia, l. 13. C. de susceptor. præpos. & arcar.

ARCA ærata in d. §. si inquilinus, l. sed addes, ff. loca.

ARCA fiscalis in l. 4. de numerar. lib. 11. In quam tributa inferebantur, vt Iustinian. in Nouel. εἰς τὸ δημόσιον κόμισμα, non procul ab initio, significat. Est autem corruptum & depravatum hoc verbum in l. 11. C. de suscept. lib. 10. in qua, mercedis discussionem, pro arcæ discussionem vitiose legi, cum ex scriptis codicibus, tum vero ex l. 26. eod. tit. in C. Th. patet, Briss. in præfermissis.

ARCAS argenteas primus habuisse fertur Heliogabalus, si quid Lampridio credimus.

ARCA frumentaria, & olearia l. 1. ff. de mu. & honor. l. 2. de curat. Kalend. lib. 11. C. Th. Prat.

ARCA vinaria in l. securitates, C. de suscept. præpos. & arc. lib & apud Symmach. lib. epist. 1. epist. 28 & 13 Prat.

ARCA quæstoria apud eundem Epist. lib. 1. epist. 19 Prat.

ARCARIVS. Arcarij sunt præpositi his suscipiendis, quæ in arcam præfecti prætorio inferuntur, Goth. ad l. 1 §. 8. vers. in scrinio arcæ C. de offic. præfect. prætor. Afric & ad Nou. 147. c. 2. pr. Sive qui præsunt arcæ rerum publicarum: sive arcarij sunt, qui pecuniam publicam adseruant. Quomodo accipitur C. in tit. de susceptorib. præpositis, & arcariis, & l. Thais in fi. ff. de fideicomm. libert. Vbi Scæuola, Stichum (inquit) rationibus redditis manumitti volo. Stichus Arcarius probante domino nomina fecit, & rationes à domino scriptas exhibuit, &c. Archarius etiam, media cum aspirationis nota, præfectus & moderator dicitur. Vnde D. Paulus, Salutat vos Erastus archarius ciuitatis. Anchor.

ARCARII & Atriarij à Iureconsultis inter seruorum species numerantur, d. l. Thais, 41. § Stichum. 17. Eum autem Arcarium seruum dicimus, cui arcæ, in qua domini pecunia condita est, procuratio commissa est: Item qui actor aut dispensator Hotom. Seruorum autem species refert Alex. Neapol. c. 25 tertio Genial dier & Pyrr lib. 2. de Quæst. magist Spieg.

ARCARIOS Iustinianus in Nou 147. eos vocat, qui indulgentiis tributorum exigendis recipiendi que præpositi sunt, quæ in arcam p[illegible] prætorio (quo eadem & mensa dicitur) inferuntur, vt in tit. de suscept. & arcar Alias, arcarij sunt dispensatores, serui vel œconomi, vt supra dictum, l. Thais, §. vlt ff. de fid. lib. Et perite vetus interpres epistolæ ad Romanos, œconomum, arcarium, vide Goth. ad d. Nou. 147. c. 2. in pr. Macar. homil. 16. ὁ τῶν ἀρχαίων τῶν φοβερίων τὸ πονηρὸν πνεῦμα, retinuit Latinam vocem, Cuiac. in expositio. dict. Nou. Iustin. de indulg. reliq. tribut.

ARCANVS homo, qui quæ audit, tacet & continet optimè. Substantiue arcanum dicitur secretum, cuius occultatio iuris naturalis est, quod nulla ciuili constitutione tolli potest. Alciat, et tat B Thomam in enarratione l. bona fides ff. depos. it. Spieg.

ARCEI, lege, Biarchi.

ARCERA in 12. Tabulis apud Gellium lib. 20. c. 1. est Plaustrum vndique tectum, & munitum quasi arcula quædam magna vestimentis instrata, qua nimis ægri, aut senes cubantes portari solebant: quam definitionem probat N. Marcellus, hanc ex tabulis factam scribit T. Varro lib. 4. ling Lat. verba legis sunt supra in verb. Ætitas. Prat. Adde Contrad. lib 3. Miscell. c. 20. num. 3. & Rœuardum ad ll. 12 Tab. cap 5 & Fr. Balduin. in comment. super. l. 7 c 41.

ARCERE aquam, est curare, ne influat, l. 2 §. Idem Lab. ff de aq. & aq. plu Fest lib. 1. Arcere ait, est continere. Vnde arcus in ædificiis dictus qui seipsum continet. Cic Topic. Si in vrbe fines non reguntur, nec in vrbe aqua arceatur. Cuius interpres Boeth. Arcet, ait, aquam, qui eam per sua spacia meare non patitur. Idem Cicero in Murena; ille tenet & scit, vt hostium copiæ, tu vt aquæ pluuiæ arceantur. Coercere vero aquam Vlpian. ad edictum Prætoris interpretatur continere, sic ne diffluat, neve dilabatur, l. vnic. §. pen. ff. de fonte, Briss. Aliam huius verbi notitionem adducit Turn. lib. 10. aduers. c 15.

ARCERE ab exactione, l. 10. C. de iur. delib. à professione, l. 5. C. de postulando. Honore l. 8 ff. de interd. & releg. Itinere, l. 1 ff. de mortuo inferendo. Omni commodo, l 4. ff. ad SC. Trebel. Professione l. 1. §. si quis, ff. ne vis fiat, &c. Brisson.

ARCESSERE pro Accessere veteres sapissime vsurparunt. Nam Accessitis amicis Florentinæ scribitur in l. 39 §. propositum, ff. de leg. 3. Vbi alij codices Accersitis habent. Atque ita, quantum memoria repeto in manuscriptis veterum auctorum codicibus, quos quidem mihi videre antehac contigit, Arcessere pro euocare scriptum, vbicunque id occurrit, reperi: licet Grammaticorum distinctioni hanc scripturam repugnare, non ignorem, qui Accersere in ea significatione dicendum contendunt. Vnde in l. 7. C. vbi caus fisca, quo loci typis impressi libri, Accersendis veteres mei Arcessendis scriptum habent. Itidemque apud Cicer. pro A. Cluentio primi qui ex Venetorum officina prodiere codices, Arcessit sine causa puerum, vt recentiores Accersit ediderunt. Briss. lib. sing. parerg.

ARCESSERE significat ad vocandum ire vel vocare, apud Vlp. l. 2. §. legatis, ff. vbi qui ager. Interdum accusare significat & ablatiuo iungitur cum genitiuo, Cicer. pro Cælio: Ipse alterum iterum ambitus crimine arcesserit. Spieg. Aliquem capitis arcessere. Cic.

ARCHANTICVS, l. 7. C. de iur. & facti ignor.

ARCHEGETES Græce ἀρχηγέτης, princeps, Goth. ad Nou. 30. c. 5. Vide infra Archigetontes.

ARCHEOTÆ, l. 18. §. 10. ff. de vacat. & excus. mun. sunt Archiorum custodes.

ARCHEION proprie domus Principis. Prat.

ARCHIA sunt tabularia publica, & vt Suidas exponit, ἔνθα οἱ δημόσιοι χάρται ἀπόκεινται καὶ χαρτοφυλάκεια. In his publica instrumenta, deponuntur & adseruantur, l. 9. nonnunquam, ff. de pœn. vt & Iustinian Nouell Const. 15. significat his verbis:

Digitized by Google

ὥστε ἐν ἑκάστῃ πόλιν εἶναι μόνῃ τὴν δημόσιον ἀρχειοφυλακίαν, καθ' ὃ ἀποδοκιμάζει τοὺς ἐκδίκους, τὰ ὑπομνήματα λαμπρύνεσθαι, ἀποδεικνύμενα παρ' ἐκείνοις, καὶ χάριν, ὃς τὴν τούτων ἔξει φυλακὴν ὥστε διαφθορᾶς μένειν αὐτὰ καὶ ἀθικτότερα διατηρεῖσθαι τῷ χρόνῳ, καὶ εἶναι παρ' αὐτοῖς ἀρχεῖα. Inde archeotæ custodes archiorum. l. vlt § hi quoque, ff. de muner. & honor. Admonet autem hic locus, vt Vopisci verba emendemus, quæ sunt apud eum auctorem aut Taciti vita. Sic vti go scripta sunt, Libium per annos singulos decies scribi publicum in Ciuicis archiis, vbi Ciuicis archiis legendum credo, vt ciuitatum tabularia significentur, Briss.

ARCHIATER. Ἀρχίατρος, h.e. Latine archiater, vel archiatrus, dicitur medicorum princeps, Ἀρχὸς enim principem, ἰατρὸς medicum significat. Itaque, Æsculapius dictus est archiater, tanquam orxes deusque medicorum esset. Et per translationem D Hieronymo dictus est archiater saluator noster, qui languentium animarum præsentissimus esset opitulator. Quem igitur vulgo protomedicum regis appellamus, is archiater dicitur, h.e. medicus principis. Quo sensu accipitur. C. de comitibus & archiat. Vbi legimus priuilegiis Imperatoriis archiatros decorari, ideo fortasse, quod (Cassianus ait) sint salutis magistri. Anchor.

ARCHICAPELLANVS. lege capella.

ARCHICVBERNVS, id est, classis præfectus, omnium gubernatorum primus. Goth ad l. 46 in pr. ad SC. Trebell.

ARCHIDIACONVS. Dicitur archidiaconus, quasi princeps, vel primus diaconorum. Archidiaconus enim dignitatem habere dicitur, cum teneat vicem Episcopi & habeat iure communi iurisdictionem. Quod licet immutarit consuetudo (quia nulla forte in Ecclesia vtatur iurisdictione Archidiaconus) si tamen prærogatiuis in choro & capitulo fungatur, in dignitate nihilominus dicitur esse Archidiaconus. De eius autem officio tractatur Decret. in tit. de offic. Arch. item 25. dist. nec. perlectis. 94 dist. c. si quis. De eius officio vide & Gothofr. ad Nou. 12 cap. 3, circ. fin.

ARCHIDVCIS appellationem primùm Bruno frater Ottonis Imperat. eius nominis primus insolenter assumpsit, teste Æmilio Veronen. lib. Fran. hist. 3. Id postea Carinthianorum principes vsurparunt: quibus extinctis, ad Austriacos simul cum ditione transiit, quod & hodie obtinent. Spieg.

ARCHIEPISCOPI nomen in Apostolicis literis non extat quemadmodum nec hypodiaconi, nec archidiaconi. Extant autem in Pontificum & ecclesiasticorum libris, nec non apud Impp. in l. iubemus, in pr. C. de sacr. eccles. l. 25. § 2. C. de episc. & cler. l. 13. C. de episc. audient. Auth. si vero C. de iudic. & Nou. de Ecc. diuers. cap. §. iubemus igitur, tum alibi Archiepiscoporum appellatione contineri & Patriarchas, Alberic. annotat Spieg. Immo Cuiac. in expos. Nou. Iustin. 11. prope fin. dicit, Archiepiscopum & Patriarcham idem esse.

Ἀρχιερεῖς, vel ἱερεῖς primarij, Goth. ad Nou. Leon. 85.

ARCHIEROSINA l. 112. de Decurionibus, l. 31. de erog. milit. ann. in C. Theod. Briss.

ARCHIEVNVCHVS, id est, cubiculariorum Regis Princeps.

ARCHIGERONTES in l. 3. C. de episc. aud. Alciatus interpretatur qui procurant negotia aulæ principalis, legemq; ita restituit, Archigerontes dicecetæq; ἐργασίας τριμίων non nisi Christiani dirigantur, i. qui quæ ad victum principis palatinorumque pertinent, coemunt. Hæc ille, nunquam autem ἀρχιγέροντες pro ea re vsurpari audiui. Suspicarer igitur leuissima mutatione adhibita locum sic corrigendum, Archigerontes & dicecetæ ergasticorum non nisi Christiani, &c. Est autem ἀρχιγέρων ab ἀρχιατῶν deducto verbo, qui principatum tenet fabrorum: vt in opificiis publicis & regiis, qui & ἀρχιτέκτων appellatur. Nam Ergasticos meo iudicio nominat operas, quæ in publicis operibus conductæ ab aliquo quasi principe & magistro gubernantur. ἀρχιγέροντες vero seniorum principes declarat: quod verbum ad huiusce legis sententiam quemadmodum accommodari debeat, non dispicio. Hot.

ARCHICVBERNVS, ex ἀρχὸς & κυβερνήτης iuncto nomine princeps gubernator, omnium gubernatorum primus, Iauolen. l. 46 ff. ad SC. Treb. Seius Saturnius archigubernus, testamento reliquit hæredem Valerium Maximum trierarchum, Hor. Nomen hoc compositum ex Græco & Latino, quod perquam rarum est: aliquando fieri solet, vt Quint. lib. 1. ostendit Iabol. lib. 36. ad SC. Treb. l. eius Saturnius, inquit, archigubernus ex classe Britannica, &c.

ARCHIMAGIRVS dicitur princeps coquorum, poeta Satyrus, vt palam est, vtitur hac voce Lampridius in Heliogabalo magirum cocum vocat. Cæterum similitudinarie probe vasatum & imis ventris bene præparatum, & quod præfato honestatum aurium honore dictum sit, diuisorem, h.e. emasculatorem, qui vt Plautinis verbis vtar & Ciceronianis, Helium diuideret & subagitaret. Lampridius sic inquit: Nupsit & coiit vt & pronubam haberet, clamaretque precide magire, &c. Ioan. Bapt. in comm. epist. Sidon. Apoll. ad Dominicum, lib. 2.

ARCHIMANDRITA, agminis, siue gregis princeps μάνδρα apud Græcos spelunca seu cubile est: multaque alia significat. At Iustin. li. 1. C. pro Pontifice accipit. Reuerendissimi inquit, Archimandritæ. Idem col. 1 de Monach. Deo ait, amabiles episcopi & Archimandritæ. Vt vbique pro pastore Nebriss. Sunt itaque Archimandritæ, Abbates, quod μάνδρα Græce, vt diximus, speluncam significat Latine, vel gregem. Nam monachi olim in eremis, ἐν ταῖς μάνδραις, id est, speluncis, & cauis montium habitabant. Vel à grege pascendo sic dicti. Alciatus in l. vlt. C. de sum. trin. & fid cath. Spieg. Cæterum Accursii sententiam contra Alciatum sequitur Ferrandus Adduensis lib. 2. explicationum c. 36 nimirum quod hac dictione intelligantur ocium principes, l. vlt. C. de sum. trin.

ARCHIMEDORAS. Goth. Artemidorus Hal l. 2. C. de transact.

ARCHIMIMVS, mimorum princeps. Sunt autem mimi, qui in scena gestus actusque eorum quos irridere volunt, soli imitantur: tum etiam mores, qui Ethologi nominantur, & Ethopœi: vnde & Ethopœia apud Quint. poemata item lasciuientia in turpitudinem, à μιμεῖσθαι, quod est imitor Iulian. de Operis l. berr. l. patronus § 1. Nam si quis, inquit, archimimum, vel pantomimum. Pantomimi, rerum omnium sunt imitatores: Archimimi præcipui & ceu mimorum principes Spieg.

Ἀρχιφερεκίτης vox est hybrida, Græca, partim Hebræa: eorum munus erat legere & interpretari illas legis seu prophetarum sectiones, quas Hebræi *Parsieth* & *Perekim* appellant, & ad eas accommodare subdistinctiones tractatuum maiorum Talmudis, quas idem Iudæi *Perekim* vocant. Nam quod nostris libris 30 Pandectarum, hoc Talmudicis 60. tractatus maiores, quod titulis hoc Perekim. Igitur Ἀρχιφερεκίτης, quasi paratitularij, quibus que ad vnguem noti Talmudis tituli Vide Goth ad Nou. 146. c. 1 § 1. circ. si.

ARCHISYNAGOGVS Iudæorum, Goth ad l. 8. C. de Iudæis, &c.

ARCHITECTVS est structorum principes, qui ædificiorum rationem comminisc & instruere dicitur, ac graphice, h e lineamentorum ductu, & vmbratili pictura eas formas describere, l. h ff. de iur immun. In omni enim opere magnifico tres personæ considerantur: dominus, qui liberaliter impendit: structor seu officinator, qui fabrili subtilitate constructionem curauit: architectus, qui venustam proportionem inuenit. Architectorum sit mentio in l. 7. § 3 ff. si mensor falsum. od l. 12. § 2. C de prox. sacr. scrin. Piat.

ARCHIVA, grammatophylacia, siue chartophylacia, quæ Latine tabularia, ac tabina dicuntur. Vipia. de pœnis, l. moris. Quo loco, inquit, publice instrumenta deponantur, archino forte, vel grammatophylacia, Rostra, forum erat ante curiam Hostiliam Romæ, a rostris nauium appellatum: vbi pulpitum erat concionantium, his rostris ornatum. vbique legum tabulæ affigebantur, omnibus conspicuæ: autor Salmon. in comment. ad titul. de origin. in iur. Budæus ait, Archium ex Græco factum est. Archium autem etiam magistratuum ædes significat & regiam & palatium, & iudiciale forum, ex quo factum vt, Archium, & interpositum, vt Archivum significat chartophylacium. Spieg. Adde Rauard. in comment. de reg. iur. l. Scæuola 93.

ARCHONTES, ἄρχοντες annui magistratus apud Athenienses: quorum ex nominibus item vt Romæ ex Consulum, anni numerabantur. Cicer. libr. de Fato Græcum nomen retinuit: Morietur Epicurus, quum duo & septuaginta annos vixerit, archonte Pitharato. Plinius tamen magistratum Latine dixit lib. 33. Nonaginta annis ante Praxibulum Atheniensium magistratum. Hadrianus autem pro quouis magistratu posuit in l. 48. ff. de iud. τοὺς ἄρχοντας οὐ δεῖ εἰς ἄρχοντα συνιστᾶν, μήτε εἰσπράξαι δίκην ἰδίαν, μήτε διακρῖναι, μήτε φόρους πρᾶξαι. Magistratus quo anno magistratum gerunt, neque propriam agere causam. siue agendo, siue defendo, &c. Ergo τοὺς ἄρχοντας dixit pro ἐν ἀρχῇ γενομένους. Hotom. proprie ἄρχων ducem belli significat, vt ait Hesychius & Iulius Pollux. qui lib. 1. ἄρχοντας totius exercitus Imperatores esse scribit: Id quod & Thucydides ostendit his verbis, καὶ ναυμαχίαν τε εἶδε δὴ καλὴν πολεμίων, τῶν Φαλήρου, καὶ ἀσχημόνησαν, καὶ τοῖς ἄρχουσι πιθόμενοι. Vide Ferrandum Adduensem lib. 2. explicat cap. 40.

AACHON autem ἐπώνυμος apud Athenienses dicebatur, cui incumbebat cura dandorum pupillis tutorum, quos proprie appellabant τοὺς τῶν ὑπεύθυνων ἐπιτρόπους vt differrent à viduarum defensoribus Schard. ex Bald. ad tit. de Instit. de tutelis.

ARCHOENOCHVS, pincernarum, siue vt D. Hier. sub finem, qui in Genes. interpretatur, vinariorum princeps.

ARCHIFINIVS ager dicitur qui nulla mensura continetur, finitus, secundum antiquam obseruationem fluminibus, fossis, montibus, vitis, arboribus, ante immissis aquarum diuergiis, & si qua loca quæ ante à possessore potuerunt obtineri. Nam ager Arcificinius, vt ait Varro, ab arcendis hostibus est appellatus. Quare & occupatorius ager dicitur, eo quod in tempore occupatus est à victore populo, territis exinde fugatisque hostibus. Quod & Sic. Flacc. tradit qui occupatorius Arcifinales vocat, & arcendo vicinos hanc appellationem finxisse quemque tradit, dum non tantum terræ occuparet, quantum colere posset, sed quantum spe colendi reseruaret

Isodrus

Isidorus vero aliam huius verbi notationem profert. lib. 16. Etymol. cap. 13. Briss.

ARCTARI tempore, id est, seruando seruari non posse, l. 5. C. de tutor. vel curat. qui satis non dedit.

ARCVARII in l. 6. in medio, ff. de iur. immun. sunt arcuum opifices, Goth ad d. l. 6.

ARCVLÆ in Pauli responso l. arg. eo. 53. ff. de leg. 3. deminutiuum Arcæ Fest. & Varroni. de qua suprà. Porro arculas argenteas primus fertur habuisse Heliogabalus, si quid Lampridio credimus, Prat. Dinos fratres edicto admouisse Martianus ait, ne sepulturæ traditum, h. e. terra conditum corpus inquietetur: videriq; terra conditum, etsi in arcula conditum hoc animo sit, vt non alibi transferatur, c. 19 de relig. & sum. fun. Quo in loco per arculam intellexit Accursius casam, in qua vltra montes magni homines imponuntur sub terra. Ridiculum. Addidit enim Martianus, arculam in commodiorem locum transferri posse. Vnde etiam in epitaphio Au. Crestinæ sic legimus: NEQVIS NOS INQVIETET EX ARCA NOSTRA. NEQVE AB ANTE ALIAM PONAT, AVT COMMVTET. Certe Martiani temporibus eam sepeliendi rationem in vsu fuisse suspicior, cuius Cassiodorus Variar. lib. 3. meminit. Tunc enim non terra solum condi solebat, sed etiam in arca lapidea supra terram posita corpus perpetuæ sepulturæ tradendum, plerunque recondebatur. Eoque sensu accepisse arcam lapideam visus est etiam Caius, cum ita scriberet: Aduersus eos, qui in alterius arcam lapideam, in qua adhuc mortuus non erat conditus, mortuum intulit, vtilem actionem in factum croconsul. dat, l. is qui 7 in fin de relig & sumpt. fun. Et Seneca Epist. lib. 13. In ipsa, inquit, Scipionis Africani villa iacens hæc tibi scribo, adoratis manibus eius & arca, quam sepulchrum esse tanti viri suspicor. Deque eiusmodi arcis illud Frontini etiam accipiendum videtur, de diuersis mensuris agrorum lib. 1. in campis vero statuerunt terminos quadratos cuniculos, & interiectis locis arcas & monumenta, vel alia testimonia Et hæc de arcis Plinius etiam scribit Nat. hist. lib. 7. c. 54. sepultum intelligi quoquo modo conditum, humatum vero, humo contectum, Ræuar. lib. 2. cap 4.

ARCVS, Nonio Marcel. interprete, omnis suspensus fornix dicitur. Arcus autem ducendæ aquæ causa olim fiebant, vt ostendit l. supra iter. in pr. ff. de aq. & aq pluuia. Plin. lib. 10. Epist. Ipse perueniad fontem purissimum, ex quo videtur aqua debere perduci, sicut initio tentatum erat, arcuato opere, ne tantum ad plana ciuitatis & humilia perueniat. Manent adhuc pauciſſimi arcus. Frontinus quoque lib. 1. de aquæ ductibus vrbis Romæ, aquas per multa passuum millia arcuato opere duci tradit Brisson.

ARDERE dicitur domus l. 40. §. 1. ff. de cond. indeb. Et res. Paul. lib 5. sent. tit. 6. Briss.

AREA, locus in vrbe siue ædificio Florentino, l. fundi 211. §. locus ff. de verb. sig. Festo locus vacuus, quasi exaruerit, & non possit quidquam generare. Varro autem aream vocat vbi frumenta secta terantur, & arescant, Græcis ἁλωὰς Gallis *place* dicitur. Prat. Alciatus in l. fundi ff. de verborum significationibus adhærens etymo tradit aream rusticam esse, & μεταφορικῶς tantum in vrbe dici, ar hunc redarguit Foicat. dial. 16. Necyomantiæ, cum Iurisconsulti toties pro vrbano loco, in quo domus ædificetur posuerint, l. si in area, ff. de condict. indeb. Horatius:

Ponendæque domo quarenda est area primum.

AREA etiam Iurisconsulti significat solum, cui ædificium imponitur. Sic in aliena area ædificare, l. 27 §, idem est & l. 37. ff. de rei vind. l. 10 de doli mali except. Et quod, depositis ædibus, manet, vnde ædificij pars est Paulo l. seruitutes 20. § si sublatum, ff. de seruit. vrb. & l. qui res, 98. §. aream, ff. de solut. domo. ff. de pign. act. l 44. si areæ, de leg. 1. l. 34. §. vlt. l. 71. ff. de vsufruct. l. 79. §. vlt. de leg 3. Briss. Prat.

AREAM quoque adpellabant, in quam collecta omni ex tecto pluuia descendebat: quo etiam modo accipitur in l. 2. & l. seruitutes, §. si seruitus, & §. qui in area, ff. de seruit vrb. In rusticis vero prædiis locus erat terendis frugibus, leguminibus aptus, l. Maia §. fi. ff. de alim. leg. l. fin. §. fi. C de seruit. & aq. quo etiam sensu accipitur apud Varronem loco superius adducto, Prat. ex Briss.

ARELATA vrbs est, Strabo lib. 31. in quam patet Tiberij Cæsaris colonias deduxit, teste Suetonio in Tiberio. In eadem Constantinus magnus Synodum conuocauit, Euseb. 10. hist. Eccl. 5. Goth. ad l. 13. in princ. ff. de instit. act. Hinc

ARELATENSIS. Plin. lib. 33. Pompeius Paulini equitis Arelatensis filius, Scæuola l. codicillis, ff. de vsufr. Ad Rempublicam, inquit. Arelatensem pertinere. Nebriss.

ARENA, pro loco vbi certamina præbebantur, quia spargi arena solebat. Vlp. l 4. ff. de accusat. Sed & calumnia notatis ius accusandi ademptum est: item his qui cum bestiis depugnandi causa in arenam intromissi sunt. Trypho. l. vlt. ff. de fugit. Si in arenam fugitiuus seruus se dederit, ne isto quidem periculo discriminis vitæ tantum sibi irrogato. Hotom. Vetranius lib. singulari de iure liberorum cap. 11. interpretatur amphitheatri caueam. Hinc

ARENARIVS, qui in arenam pugnandi causa descendit, ibique publice pugnauit, l. hæc demum, ff. de op. libert & l. ob carmen, §. si ea. ff. de rebus. Ii etiam cum feris bestiis pugnabant, vnde & bestiarij quibusdam dicti sunt, l. 1. ff. de ædil. edi Prat. Adde Corrasium lib. 4. Miscell cap. 24. n. 9.

ARENGA est concors verborum sententia, quæ ponitur post salutationem in priuilegiis arduorum negotiorum, Old.

ARESCVSA in editione Pand. Flor. Ancillæ nomen. l. Arescusa. ff. de stat. homi. l. Titius & l. idque 45. §. vlt. ff. de act. empt. Artamen alibi in eadem editione.

ARETHVSA scribitur, l. vbi 75 §. illud. ff. de verb. oblig. l. 3. §. pende statulib. l. 1. de oper. seruor. l. 25. §. vlt. ff. quando dies legat. Briss. Prat.

ARETALOGVS non tam videtur à virtute dici, quæ ἀρετὴ vocatur, quam ab ἀρεστὸς, id est, gratus & placeus, qui narrationes & fabellas, acromataque auribus auditorum grata loquitur: proinde & nugatores eo etiam nomine & garruli censentur. Turneb lib. 10 aduers. cap. 12.

ARETVSA nomen celebre est fœminarum in libris digesto. I libris recentioribus mendose legitur Arethusa. Neque ignoro Arethusam Nympham esse, & fontem eiusdem nominis in Sicilia: de vtraque Virgil. in Bucolicis, & in 4. Georgic. libro. Sed quod ad iuris rationem attinet, nihil refert, arescusam dicas an Arethusam, nos priuatem lectioni defendimus, quod grammatici proprium est officium. Briss.

ARESTA, vox Græca, ἀρίστα à Gallico senatu vsurpata, qua sententiæ cuiæ supremæ significantur, Bod. l. fi ff. de senator.

ARGENTARII, ciues Romani, qui tum Romæ, tum in prouinciis rei numariæ negotiationem exercebant: vnde & Numularij & Mensarij nominantur. Erant autem in foro stantes, ibiq; tabernas ac mensas suas positas habentes, apud quos etiam fœnebres pecuniæ deponebantur, quas per partes erogabant & colligebant; quarum probatio scripturis, probationibusq; continebatur, l. 4. princ. l. quædam l. argentarius. de edend. &c. Porro ad eos duabus de causis pecuniæ deferebantur, quemadmodum ex Vlpiano intelligimus in l. 24 §. 2 ff. de reb. auct. iud. aut enim deponebantur sine fœnore, propter fidem publicam duntaxat: i. vt tutiore loco quam priuatis in ædibus asseruarentur. nam in æde Castoris recondebantur. Plautus in Curcul. Sub veteribus ibi sunt, qui dant, quique accipiunt fœnore Pone ædem Castoris ibi sunt, quibus credas male. Iuuenalis. Quanto capitis discrimine constant incrementa domus, ærata mukus in arca Numus, & ad vigilem ponendi Castoris numi. Aut sub vsuris ipsis pecuniæ credebantur, quas deinde fœnori collocabant. Hinc argentariorum rationem Donatus Terentij interpres significans: Tunc, inquit, in foro & de mensæ scriptura, magis quam ex arca domoque, vel cista pecunia numerabatur. De qua consuetudine quum Syngraphan interpretabimur, dicendi erit locus. Prat. Hinc constat quamobrem, Vlp. l. 10 ff. de edend. scribat, Argentariorum officium atque ministerium publicam habere causam: & hanc principalem eorum operam esse, vt actus suos rationes diligenter conficiant, & l. 4. Argentarios singulorum rationes conficere. Vnde Circumforaneum æs Cicero appellat. epist. 1. lib. ad Attic. 11. Liuius lib. 26. Annibal, inquit, vocato præcone tabernas argentarias, quæ circa forum Romanum tunc essent, iussit venire, id est, eas quæ tum erant: nam aliæ postea sunt additæ. Has à Tarqui. rege in foro positas Dionys. Halic. lib. 3. docet his verbis: τὰν τε ἀγορὰν ἐν ᾗ ἐ διπάζεσι, καὶ ἐκκλησιάζεσι, καὶ τὰς ἄλλας ἐπιπλέον πολιτικὰς πράξεις, ἔκειτο ὁ ἐκόσμησεν, πῖσι μαγειρείοις τε καὶ τοῖς ἄλλοις κάσμοις περιλαβών, id est, Forum in quo ius dicitur, & conciones fiunt, aliaque ad Rempub. pertinentia transiguntur, ille tabernis & aliis ornamentis circumdatum exornauit. De his tabernis Vlp. loquens in l. 32. ff de cont. emp. Qui tabernas, inquit, argentarias, vel cæteras quæ in solo publico sunt, vendit, non solum, sed ius vendit: quum istæ tabernæ publicæ sint, quarum vsus ad priuatos pertinet. Ad eas autem tabernas, auctiones fieri solitas patet ex l. 18 ff. de hæred. petit. l. 88. ff. de solution. & iis quæ in Orat. pro Cæcinna explicauimus. Hotom.

ARGENTARIVS, non tam argenti opifex est, quam is qui pecunias publicas exigit, aut pecunias sub fide publica permutat. Cicero in ea quam ad Augustum Cæs. scripsit epistola, indicat illi ipsi auum fuisse argentarium. Atque hi vulgo Campsores appellantur. Marcellus de Statu liber. l. Stichus. Aut argentatiæ, inquit, Mensæ exercitores. Item ff. de edend. l. prætor. Nebriss. Sciendum tamen, quod argentarij, nummularij, mensarij, campsores, trapezitæ, collybistæ, fere idem significant: nisi quod argentarij maiores negociatores erant, qui non in permutando tantum, vt cæteri, tabernam exercebant, sed qui etiam nummos fœnori collocabant, non suos tantum, sed etiam aliorum. Vnde argentariam facere, vel exercere dicebantur, l. Argentarius, §. 1. ff. de edend. & ll. iam à Nebriss. citatis. Hi quoque præerant auctionibus, hoc est, venditionibus

Digitized by Google

quæ in publico solenniter fiebant rerum non ad esum, sed supellectilem, vel alios vsus pertinentium. Contractus quoque apud eos celebrari, eorum calendariis inscribebantur, quos idcirco edere postulantibus cogebantur, l. 4. l. 6. 9 §. 1 & l. 10. ff. de edendo Quod enim argentariorum olim fuerat, hodie notariorum est officium publicum in contractibus describendis extra judicium Dicti alias Collectarij. in l. quisquis. C. si cert. pet. Alciat. lib. 4. Disiunct. cap 22. Spieg.

ARGENTARIVS Coactor. in l 40. §. vlt. ff. de statu lib. & Argentariæ coactiones apud Tranquillum in Vespasiano cap. 1. Argentariæ officium l pen. ff. de eden. Argentariæ societas, l. 52. §. cum duo. ff. pro socio. Inde Argentariam facere, exercere, administrare. l. 4. ff. de eden. l. 19. §. 1. ff de iud. Plin. in lib. de viris illustribus. Idem primo dubitauit honores peteret, an argentariam faceret Briss.

ARGENTARIORVM NOMINA.

ARGENTARIIS varia indita fuere nomina: vocabantur enim à Iustin Nou. 136 & Edict. 9 Ἀργυροπράται à Suida ἀργυρέμποροι & Collectarij ab eodem in l. quisquis. C si cert. petat. & Argenti distractores. l. Iustiniano. l. fin. C. de pign. & l penult. in fin. C. de constit. pecun. & Iuliano Patruito ad Nou. 4 §. sin autem, & Argenti venditores à Theodosio & Valentin. l. si cohortalis. 12. de cohort. lib 12. C & ab eisdem Trapezitæ vocantur ibidem, & argentariæ mensæ exercitores in edicto Prætoris, l. 4. ff. eod A Paulo dicuntur & mensarij, & mensularij. l. emptor. §. Lucius, ff. de pact. & κολλυβισταί, à Iulio Polluce lib. 7. cap. 3. alibi & permutatiæ: & coactores à Scævola l. Sticho. 40 § fin. ff. de stat. lib Ab eodem numularij, d. l. emptor. §. Lucius, ff de act. empt. Briss. Vocantur etiam ἀργυρογνώμονες, quod pecuniam spectent an proba sit, an legitima & locabilis, & cuius pretij. quæ Iustinianus distractorum argenti nomine intellexit. Distrahere enim vendere est, & hi quasi vendunt pecuniam, cum pro eius spectatione & permutatione aliquid lucella accipiant, Conan. lib. 4. cap 15. num. 5.

ARGENTARIVM, est argenteæ supellectilis instrumentum ἀργυρωμα. l. 19. ff. de aur. argent. leg.

ARGENTI aurive appellatione tam factum quam infectum continetur, l. 78 §. Illud, ff de leg. l. 3. Proinde cum aurum, vel argentum legatur, & vasa aurea argentea ve & omne omnino siue factum siue infectum argentum, non tamen signatam pecuniam legato contineri placet, l. 19 in princ. & §. vlt l. 27 § 1. ff. de auro argent. Nec enim illa Ciceronis in Topic. ratiocinatio probanda est, qua argento omni legato non posse pecuniam numeratam quæ argenti nomen retinet, non contineri concludit. Factum porro argentum Q. Mutius definiebat, Vas argentum videri esse. Vlpian. recte ita definiri posse ait, quod neque in massa, neque in lamina, neque in signato, neque in supellectili, neque in mundo, neque in ornamentis sit l 27. id princ. & § vlt. ff. de aur. arg. Itaque à signato factum separatur Seneca lib 1. de benefic. cap. 11. Liberius donabo argentum factum quam signatum. Argentum autem factum Isid. lib. 16. c. 17. definit, quod est in vasis & signis. Proinde argento auroque facto & gemmas aureis annulis inclusas & cymbia argentea crustis aureis illigata & aurea emblemata, quæ in lapidibus assidibusque argenteis sint, & replumbari possint, adnumerat, si ea argenti numero testator habuit, Paulus scribit in l. 32. ff. de aur. arg. facto. Deniq; auro vel argento id continetur, ex quo auro vel argento aliquid effectum est, siue id suæ, siue alterius visionis causa paratum est, d. l. 27 §. cui legatum, & quod non in supellectilis nomen cadat, l. 9. §. argento. Facti autem auri complures sunt species, prout & variis vsibus subseruit. Est argentum escarium, potorium, viatorium, balneare Escario argento legato, quod & Escale appellatur in l 8. ff. de supel. leg. id debetur, quod ad epulandum testator in ministerio habuit, id est, ad esum & potum, d. l. 19. §. si cui escarium. Omnia itaque vasa propter escam parata, quæ non cocinatorij instrumenti sint, legato cedent: sed & ea in quibus & potabat & edebat testator, continebuntur, l. 32 §. quidam, eod. tit. In argento potorio non id tantum est in quo bibi possit, sed & quod ad præparationem bibendi comparatum est, l. 21. ff de aur. arg. Viatorium vero argentum & balneare dicimus, quo in itinere & in balneo quis vti consueuit, l. vlt. in princ. & § 1. eod. tit. Briss.

ARGENTI FODINÆ, l. 1. ff. quod cuiusque vniuersit. l 3 § vlt. ff. de reb corp l 13. §. proinde, ff. de vsuf. l. diuortio. §. si quis in fundo ff. solut. matri. Bilis.

ARGENTO factio contineri vasa argentea, veluti patasides, tabulas, trullas, pelues, & his similia, scriptum legitur apud Pomponium l. etsi non sunt, § 1 tit. de aur. arg. leg. Sed hic locus etiam cæcis mendosus potest videri: licet Mæcius Vegius, vir alioquin eruditus, in libello suo de verb. sign. non animaduerterit. Puto legendum paropsides, matulas, trullas & reliqua. Paropsis Græca dictio, à παρὰ & ὄψον, id est, ad cibum: est enim proprie iuris gnus; autores Pollux & Eustathius. Sed pro obsonio unum hoc ac vasse ponitur à Iuriconsulto, vt etiam apud Iuuenal. Satyr. 3. Quam multa magnaque paropside cœnat. Et ideo legimus in lugubri Euangelio: Qui mecum mittit in propside intingit, is me traditurus est, Matt. 26. Sed Marc. 15. catinus vocatur. Martial. Quæ portat gaudens aurea paropside rubra Idem, Sic implet gabatas paropsideſque. Tranquil. refert Galbam ordinario dispensatori bremarium sarcinum offerenti, paropsidem leguminis pro sedulitate ac diligentia porrexisse. Matulas autem non tabulas legi debere coniicio: quia præterquam quod de tabulis intelligere esset absurdum, nec conueniret præced. Hoc etiam apparet ex illo Varronis de Vita Patrum: Dum, inquit, postulatet trullium. Matellionem, peluim. Quid autem sit matula, scripsit infra in dictione Matula. Cotta in Memoral.

Infecti ARGENTI appellatio, ait Vlpian. rudem materiam continet, id est, non factam, l. 19. §. infecti, eo. infectum enim argentum est rude & in opera nulla coniectum argentum, quemadmodum Arnob. lib. 6. aduers. gent loquitur, & in massa argentea constitutum, vt in l. vlt. C. depos. & l. 19. ff. de furt. Hoc & graue alias appellatur, vt Seru. in 6. Æneid. & Isid. lib. 16 ca. 17. scribunt. Cæterum & factum argentum si fractum vel collisum sit, infecto continetur. Nam factum argentum id vocatur, quo commode vti possimus. l 17. §. cui autem, ff. eod. tit. Est & aliud argenti genus quod signatum appellatur: quod scilic. aliqua forma est expressum veluti Philippi & numismata, l. 17. §. cui legatum, ff. de auro arg. Quæ tria genera Liuius lib. 31. ita perspicue enumerat. Secundo die, ait, aurum argentumque factum infectumque & signatum: Infecti argenti fuit pondo decem & octo millia: Facti vasa multa omnis generis: Signati argenti 14000 fuere Atticorum. Argenti plane appellatione supellex argentea non venit, nisi argenti numero à testatore habita est, l. 19. §. Idem Celsus. & § argento. eo. Itaque argentum accipimus id omne quod ita ex argento est, vt neque supellectilis instrumento cedat, neque proprio alicui & speciali generi adscribi possit: quod vulgo *Suſeum* appellamus. Sic in l. 4. ff. de leg. lib 1. l 2. ff. de leg lib. 2. l. 22. ff. de manumiss. test. l. 1. l. 3. §. 1. & §. vlt de supellect. leg. Argentum mensale vocat Vopiscus in Claudio, Briss.

ARGENTVM purum putum quid esset in fœdere inter P. R. & Carthaginens. facto vbi scriptum inuenitur, vt Carthaginenses quotannis P. R. darent certum pondus argenti puri puti. quæsitum fuit ab Alpheno I C. Seruij Sulpitij discipulo rerumque antiquarum non incurioso, is in 34. vol. Digestorum, Coniectaneorum autem 2. vt refert Aul. Gellius, respondit, purum putum, valde purum, sicut nouum nouitium dicimus, & proprium propritium: augere atque intendere volentes, nouitatique proprij significationem. Hoc vbi legimus mirabamur, inquit Gellius, eandem affinitatem visam esse Alpheno, puri & puti, quæ sit noui & nouitij. Nam si esset puritium, tum sane videretur dici quasi nouitium. His ergo assentimus, qui putum esse dicunt à putando dictum: & ob eam causam prima syllaba breui pronunciant, non longa, vti existimasse Alphenus videtur, qui à puto id esse factum scripsit. Putare autem veteres dixerunt, vacantia ex quaque re, ac non necessaria, aut etiam obstantia & aliena auferre & excidere, & quod esset vtile, & sine vitio videtur relinquere. Sic namque arbores & vites: & sic etiam rationes putari dictæ. Verbum autem ipsum puto, quod declarandæ tententiæ nostræ causa dicimus, non signat profecto aliud, quam id agere nos in re dubia obscuraque vt decisis amputatisque fallis opinionibus quod videatur esse verum & integrum, & incorruptum retineamus. Argentum ergo in Carthag. fœdere putum esse dictum, quasi expuratum, excoctumque omnique aliena materia carens, omnibusque ex eo viciis detractis emaculatum & candefactum. Proinde scribit Liuius per initia lib. 2 de bello Macedonico. Carthagin. eo anno argentum in stipendium impositum, primum Romam aduexisse: id quia probum non esset, quæstores renunciauerant, experientibusque pars quarta decocta erat. Pecunia Romæ mutua sumpta, interrimentum argenti suppleuerunt. De hoc Carthaginens. fœdere cum Romanis, leg. Liu. ad fin. 2. belli Punici. Vbi refert pacem datam cum hoc, vt præstarent decem millia talentum argenti, descripta pensionibus æquis, in annos 50. soluerent. Scriptum est autem purum putum non in Carthaginensium solum fœdere, sed cum in multis aliis veterum libris, tum etiam in Qu. Ennij Tragœdia, quæ inscribitur Alex. & in Sat. M. Varronis, quæ inscripta est, *δὶς παῖδες οἱ γέροντες*, id est, bis pueri senes, & apud Plaut. in Pseud Purus, inquit, purus est ipsus. Et Iuuenal. secundum veram lectionem, pauca licet portes argenti vascula puti: licet nonnulli purum legendum contendant, sicuti Gellium, qui in puro primam corripit, vt superius retuli. M. etiam Varro de lingua Latina, Disputatio, inquit, & computatio à putando dictæ, quod valet purum facere: ideo aut qui purum putum appellarunt. Et putator, qui arbores puras facit. Refert & Festus Pomp. quod antiqui putum pro puro dicebant: Vnde putatæ vites, quod decisis impedimentis remanerent: & putum aurum putum dici solet, id est, repurgatum, de quo quoque Nou. Marcel. in libr. de propr. serm.

Digitized by Google

ſerm. Putus, inquit, à putando dictus, hinc putari arbores dicuntur, Columell. lib. 4. Neq; arent, neque vitem aut arborem putent. Auctoritatem vero hanc Alpheni, quam refert Gell. equidem auſim affirmare hodie in Pandectis noſtris non reperiri, ab iis forte reſecatam, qui Digeſtorum libros in breuiarium redegerũt. Tamen coniecturæ locus eſt in hac re, puto Alphenũ de hoc ſenſiſſe in tractatu ſuo, quem nunc habemus in tit. locati, in l. in naue Saupher. cuius l. poſteaquam mentio facta eſt, obiter mendam corrigamus: Veluti cum argentum, inquit, puſillatum (ſunt qui paſtillatum) vt informe argentum & in maſſam aur fici datum fuiſſe intelligamus. Nam vt ſcripſit Põp. Paſtilli maſſæ ſunt cuiuſlibet materiæ. Vnde paſtilli medicinales, lac. Serm. 1. Paſtillos Ruffinus olet. Quidam etiã puſtulatum argentum hic legi de ere contendunt, pro purgatiſſimo excoctoque, de quo Suet. in Neronis vita. Exegitq; ingenti faſtidio & acerbitate nummum aſperum, argentum puſtulatum. Et dum ſubſit, Aut aurum anuli, vt locutio ſit præcedenti ſimilis, interponenda eſt dictio, vt, aut aurum vt anuli. Et paulo poſt, Quod ſi ſeparatis tabulis, erronibus, aut in alia culpa clauſum caſtigandum. Cotta in Memor.

ARGENTVM puſulatum, in l. 31 ff. loca vt in Pand. Flor. ſcriptum eſt. Nam apud Tranq. in Nerone & Martial. lib 7. Epig. puſtulatum ſcribitur. Briſſ. Budęus etiam in d. l. 31. legit puſtulatum, & accipit pro purgatiſſimo. Sic Suet. in Nero. Exegit ingenti faſtidio, & acerbitate, nummum aſperum, & argentum puſtulatum, aurum obryzum. Alciatus lib. parerg. c. 4. Poſtulatum legit in d. l. 31. & apud Martial. lib. 7. Quamuis non ignoret vulgarem lectionem puſtulari eſſe: Quam & veriorem putat Forcat. dial 6. Necyom. nu 3. Exiſtimans argentum puſtulatum, quod aurifices in modum puſtularum & acinorum efformauerunt & cælauerunt. Forcatulus dicto loco.

ARGENTVM muliebre, l. 12. § vlt. ff. de inſtruct. vel inſtru. Briſſ.

ARGENTVM ſublimatum, nuſquam apud Autiquos reperiri, traditum eſt. Plane venenum eſt, quod ſemihora & minori ſpatio exedendo interficit. Nam omnia intrinſeca, & præſertim præcordia, velut ignis vrit, vt atteſtatur Ant. Muſa Ferrar. Spieg.

Ἀργυραμοιβοί argenti ſunt exactores. Hegend. in tit. C. de ſuſcept. Spieg.

ARGENTVM viuum, cuius vim naturæ conſulti maximam eſſe perhibent, atque eius genera quatuor. Græci ὑδράργυρον, quaſi aqueum argentum vocant: à Romanis ex motu viuum argentum Hermol. Barbar. hoc minerale & naturale exiſtimat. Hydrargyrum arte factum: tamen apud autores tam Græcos quã Latinos nomina confundi inueniuntur. Spieg.

ARGVERE, accuſare reum, poſtulare, indicare, conuincere, ſignificat. l. 197. ff. de verb. ſign. l. 37. ff. ad l. Iul. de adult. l. 3. ſi ex ſtipulatu. ff. ad SC. Sillan. l. 24. § vlt. ff. de lib. cau. l. 8 ff. de præſ. ver. l. 2 ff. de leg. Iul. repet. inde iocus Plautin. in Pſeudolo, Ecquid argutus eſt. CH malorum facinorum ſæpeſſime. Luditur in verbo argutus, quod & argutum hominem & conuictum facinorum, vt Priſcianus lib. 9. interpretatur, ſignificare poteſt. Sic & arguere teſtamentum de inofficioſo, l. per § ſi hæres, ff. de inoff. teſtam. & arguere teſtamentum falſum, l. 18. ff. de accuſat. accuſare eſt. Briſſ.

ARGVERE fraudem tutoris l. 4. C. de ſuſpect. tut.

ARGVERE ſolito more, l. 3 C. de fal. inſtrum.

ARGVERE præuaricationis, l. 11. C. de accuſat.

ARGVERE reum, eſt ipſum primo iudici deferre: deinde probotiones in eum inducere: tum receptis teſtimoniis, & facto (vt vocant) proceſſu, eum accuſare, id eſt, ad cauſam dicendam cogere; introductis aduocatis. Alciat. in l. qui accuſare, Cod. de edend.

ARGVAMVS, id eſt, argumentis probemus, in l. licet, §. poſſumus, ff. naut. caup. ſtab. Alberic.

ARGVI, id eſt, accuſari & poſtulari, l. 2. ff. de leg. Iul. repetund. Sic argui crimine, l. 43 § vlt. ff. ad leg. Corn. de ſicariis. Briſſ.

ARGVIMVS autem, hoc eſt, probabiliter colligimus & demonſtramus in iure noſtro trifariam, lege, ratione, exemplo. Methodum arguendi Bart. tradidit ſingulari tractatu: Clar. ff. item vir Cl. Cantiuncula Iuriſconſ. eloquentiſſim. in explanatione legalium Topicorum tyrunculorum Iuris diſciplinæ ſtudium plurimum adiuuit. Spieg.

ARGVMENTATIO ab argumentis differt: quod argumenta ea ſunt, quibus cauſa probatur: argumentatio vero eloentio qua argumenta ipſa verbis explicantur: autor Fortunat. Spieg.

ARGVMENTVM dictum eſt, quaſi arguto ac ſubtili quodam artificio elicitum, vt probat text. in l. torus, de verb. ſign. Gloſſæ ſunt in l. tutela. C. de in integ. reſtit. in l. deſiderium, C. depoſit. in l. ſi voluntate. C. de reſcind. vendit. Spieg

ARGVMENTVM definit M. Cicero in Partit. Orator. probabile inuentum ad faciendam fidem: in Topicis vero, rationem quę dubiæ rei facit fidem: quam definitionem probat & explicat M. Fabius lib. 5. cap. 10. his verbis: Ergo cum ſit argumentum ratio probationem præſtans, qua colligitur aliud per aliud, & quæ quod eſt dubium, per id, quod dubium non eſt, confirmat, quo ſenſu accipitur apud Paulum. l. qui filium 74. in fin. ff. ad SCtum Trebel. l. fin. ff. de Publician. Ciceronis definitionem in partition confirmat Iſid lib. Etymol in cap. forus de verb. ſign. exiſtimans duci ab argute & inuentum: Bald. in l. conuenticula, C. de epiſc. & cler. Prat.

ARGVMENTVM in proœm. Inſtit. § cumque, vertit Theophilus ἔλεγχον, i. e. euidentem demonſtrationem, & euidentiam.

ARGVMENTVM pro præiudicio accipitur apud Vlpianum, l. 1 §. iidem Cornelio, ff. de quæſtion. Prat.

ARGVMENTVM pro probabili vel non neceſſaria præſumptione, aut ſuſpicione, vt apud Africanum in l. non omnes, § à barbaris de re milit. Quo loco elegans eſt, Oliendo pio teſte, exemplum comparandæ præteritæ vitæ ad præſentem: & contra. Spieg.

ARGVMENTVM præſtitiſſe, l. 11 § mulier, ff. ad leg. Iul. de adult.

ARGVMENTA proferre, l. 74 § vlt. ff. ad SC. Trebel.

ARGVMENTA rei de qua agitur, dicere, id eſt, indicia, ſigna, notas, l. 3. ff. ad exhib. Briſſ.

ARGVMENTA indiciare exquiſita eſſe non debent. Marciano l. diuus 6. ad fin. ff. de cuſt. & exhib. reor. ex variis cauſis, colligatur, Bald. in l. conuenticula. C. de ſacroſ. eccleſ. Prat.

ARGVMENTA liquida, id eſt, probationes. l. 2. C. de in l. t. iur.

ARGVMENTA rerum apertiſſima. l. 3 § 4. ff. de ſuſpect.

ARGVMENTIS conuinci, l. 2 C. quor. appellat. non recip.

ARGVS & Arga, l. 1. Lang. deconuinis, ignauum & inertem ſignificat, à Græco ἀργὸς. Paul. Diac. 6. c. 8. Mem. neris vt me inertem & inutilem dixeris & vulgari verbo Arga vocaueris. Didymus de Demoſthene ἀκούσατ' ὦ πρὸς Διὸς σωτῆρος, ἰλίγγιε ἀργὸς. Sic apud Lucian. ἀργὸς ἐς ἅπαντα, nulli rei vacans. Et apud Plat. in epiſt. ἀργὸν ἐᾶν otioſum relinquere. Ἀργὸν tamen nonnunquam velocem & auidum ſignificat. Hinc ἀργὸν κύων à Roëtis dicuntur, non tam albi, quam alacres aut veloces: ſicque videtur hic Epimenidis verſiculus intelligendus:

Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται κακὰ θηρία γαστέρες ἀργαί

vt γαστέρες ἀργαὶ ſit dictum pro γαστέρες μάργαι. id eſt, ventres auidi & veloces: vel etiam, cum lex carminis hoc μάργαι non pateretur, illud ſubſtituerit, quod idem ſonare vellet: nec enim quid in ventris pigritia magnopere reprehendendum ſit video. Prat.

Ἀργὸς actio: Vide Lenitudo.

ARGVTO pectine dixit Theodoſius Imp. in l. temperent. Cod. de veſtib. holob. l. 11 imitatione Virgilij, qui ita dixit lib. 1. Geor.

Argutoque coniunx percurrit pectine telas.

Et Apuleius lib 2. Aſin. aur. Et pectinis arguti dente tenui diſcriminantur. Briſſ. Prat.

Ἀργυρομοιβός, vide ſupra Argentariis varia: & infra Diſtractores argenti.

Ἀργυρῖται, qui pro coronis præmioue argenteo viceranr, l. commodis, ff. de re iud & apud Plutarch. Vnde ἀργυρίτης ἀγὼν illa concertatio. Apud Suidam tamen ἀργυρῖται ſunt οἱ ἀργυρίου δισμυριάδας, id eſt, quibus abunde eſt pecunia.

ARIANI ab ario, l. 6. in princ. C. de hæret. & Manich. De Arianis vide Epiphanium, 2. tom. 2. hæreſ. 69.

ARICIA. Si Ariciæ non nupſerit, l. 64 ff. de cond. & demonſt.

ARIDI fructus, l. vlt. ff. de iure fiſci. Nou. Iuſtin 32 § πυροὶ δέ, qui & ξηροὶ dicuntur, ſunt velut frumentum & hordeum Accenſio. Auth. ad hæc. C. de vſur.

ARIOLI, quorum mentio fit in l. 5. 7. C. de malefic. & mathem. ſimiles ſunt impoſtoribus, qui mathematicorum liberali nomine adumbrantes ſuas ineptias profitentur fata cuiuſque noſſe & natalitias (yderum obſeruationes. Gothof. ad l. 10. in princ. C. de Epiſc. audien.

ARISTO, l. 23. de ſolutionib.

ARISTOCRATIA eſt paucorum optimarum principatus, qui adminiſtrat omnia ad vtilitatem publicam, qualis fuit Romæ, cum Senatus ſumma autoritate ciuitatis ſtatum gubernabat, nihilque præter populi dignitatem, aut domi, aut foris ſpectabat. Quo tempore factæ fuerunt leges & Senatuſcõſulta. Hęc quando corrumpitur, relicta ſcilicet adminiſtratione ad vtilitatem potentium, cõemptis tenuioribus, tum fit Oligarchia: qualis fuit tempore Syllæ. Quæ in Democratici. Spieg.

Ἀργυρικός, i. e. argentarius, numerator pecuniæ. Goth. ad Nou. 73. c. 7. § 1. in verb. quod ſi adnumerationem habuerit.

ARMA, quod ad interdictum de vi attinet, ſunt omnia tela, hoc eſt, fuſtes & lapides, & non ſolam gladij, haſtæ, frameæ, id eſt, romphææ, Vlp. in l. 3 § armis, ff. de vi & vi armat. His addit Gaius in l. armorum 41. ff. de verb. ſign. ſcuta & galeas. Adiicit & Paulus in l. qui commeatus, §. arma, ff. de verb. ſignific. loricam. M. Cicer. pro Cecinna glebas. Armis etiam connumerat Feſtus lib. 1. pugionem & ſicam. Prat. Hinc recte Alciat. explaudit Angeli ſententiam, improprie arma dici exiſtimantis, quæ ſolum defenſionis cauſa parantur: quod id procul à Gallij ICti mente abſit. Denotat item ſcripta, ſeu inſtrumenta, atq; quæcunque alia documenta, iuxta l. qui vulgare illud: Non ſunt ſumenda arma ex domo aduerſarij, l. qui accuſare, & l. vlt. C. de edend. Spieg.

Digitized by Google

ARMORVM appellatione quid contineatur in Nouell. Iustin. 85. ipse explicat his verbis κωλύομεν δὲ τὰς ἰδιώτας ἕκαστον ἢ ὅπλων ἰδιωτικῶν ἢ ἀπὸ τοῦ ἁπλοῦ ξίφη (ἀσπίδα γὰρ καὶ λόγχην καὶ ἱππικὰ καὶ πολεμικὰ ὅπλα καὶ τοξεύματα καὶ τὰ τούτοις ἐπόμενα) ἐᾶν ἔχειν ἀλλ' οὐδὲ τοξεύματα πολεμικὰ καὶ ἱππικὰ καὶ πολεμικὰ ἢ θαλάσσια, ἢ μονόκωπα, ἐπὶ πλοίων ὅπου μισθίων ἐᾶσαι δὲ καὶ ἱππικὰ καὶ σκυτικὰ, ἢ θεμιφαλαίας, ὅπου κρανίδας. Vide Goth. in eadem Nouell. 85. Prat.

ARMA ab arcendis hostibus dici putat Varro: Festus vero ab armis, id est, humeris dependentia. Vtrumq; etymon recipi potest, illud ab effectu, hoc à voce. Sed etymon Varronis latius est. Nam lapides arma sunt, & tamen ab humeris non pendẽt, arcent tamen hostes. Prat. Colligere arma iubet validisq; incumbere remis, imitatione Græcorum à Marone dictum est, qui armamenta velaque ὅπλα etiam vocant. Schard ex Turneb. aduers. lib 19 c. 29.

ARMA postliminio reuerti negantur, quod turpiter amittantur, l. 1. de captiu. & postlim. reu. Etenim semper apud veteres infame fuit arma amittere. Spieg.

ARMAMENTA dicuntur, teste Sipontino, quæ ad instruendum aliquid pertinent Vlp. l. 3. de rei vind. Armamenta nauis, ait, singula erunt vindicanda In nauibus autem armamenta sunt non solum arma, sed remi, vela, antennæ, rudentes, clauus & alia eiusmodi, Spieg. adde Peckium, l. 1. ad edict. §. magistrum nauis, n. 5. tit. de exercit. act.

ARMORVM custos is erat, qui militib. arma committebant, l. qui commeatus, §. fin. de verb. sign. Habebat autem vacationem munerum grauium, l. fin. in fin. ff. de iur. immun.

ARMARI nauis dicitur, quæ armamentis necessariis instruitur, l. 34. de reb. aut. iud. poss. & l. qui potior. in pign. Cui contrarium est exarmare, armamentis spoliare, l. 2. §. 1. ad legem Rhod. de iact. ibique Budæus. Prat.

ARMARI dicuntur leges & iura, quæ gladio vltore facinorosos puniri iubent, l. 31. C. de adult. & in proœm. Inst. in princ. Sed ea figura dictum accipe, qua quod vni rei proprium est, alteri tribuimus, cuius vsus maximus est apud Latinos. Poeta lib. 6. Æneid.

Vngere tela manu ferrumque armare veneno.

ARMARIVM, & armamentarium, ab eadem origine esse, id est, ab armis, Varro autor est. Valla scribit, armarium esse vbi reponuntur libri, cæteraque huiusmodi: armamentarium, vbi reponuntur armamenta & arma. Est igitur armamentarium, quod vulgo *Zeughaus* vocamus, vbi machinæ bellicæ, tela, sagittæ, aliaque eiusmodi arma reponuntur. Estque armamentarium priuatem, est etiam publicum. Spieg.

ARMARIVM Adrianus Turnebus lib. aduers. 7. cap. 23. interpretatur Promptuarium, è quo promitur cibus. Plaut. in captiuis: Cellas refregit omnes intus, reclusitq; armarium. Armarij mẽtionem facit lex 3 §. 2. de supel. leg. & §. 25. Inst. de rer. diuis.

ARMARIVM Pompon. eorum numero adscribit quæ ex plurib. inter se coharentib. constat, l. 30. ff. de vsucap. Briss.

ARMATOS accipere debemus non tantum eos qui tela habuerunt: sed etiam aliud quid quod nocere potest. Paul. l. armatos 9. ff. de vi public. Armatos eos appellat Cicero pro A. Cecinna, scutis, telis, globis, saxis & fustibus paratos ornatosve. Briss. Prat.

ARMATOS milites, lex Caligatos appellat: forte nunc *Kürisser*, in auth. quib. mod. nat. effic. legit. l. à caligato, C. de nup. vide infra, Miles caligatus. Imperitum vulgus armigerum appellat, sed hoc vocabulum denotat eum, qui in prœlio gerit tela domini sui, vt scutum, arcum, lanceam, & cætera eiusmodi. Valla. Spieg. Prat.

ARMATAM legib. h. e. vt eleganter Cantiuncula explanat, iudiciorum atque legum præsidio velut armatam & instructam esse maiestatem Imperatoriam, sapienter censuit Iustinianus in proœm. Institut. Old. ceu grauiter dictum ab eo recipit alicubi: tametsi quidam, si diis placet, Accursianorum patronus adferat, quod nemo adhuc coniicere potuerit, quid legib. armare, quid armis decorare.

ARMATA militia, l. 4. C. qui dar. tut. vel curat. poss.

ARMATÆ militiæ miles curator esse non potest, Gothof. ad d. l. 4. per §. 14. Instit. de excus. l. 8. de excus. tutor. procurat. l. 31. C. de locat. l. 13. C. de legat.

ARMATÆ militiæ sacramenta habere l. 3 C. de agric. & mancip.

ἀρμαπλάστης, vide Gothof. ad l. 3. C. qui in anum. non poss.

ARMA magis quam iura milites scire existimantur, l. 2. in pr. C. de iur. deliber.

ARMENIA duplex est, prima & secunda, l. 5 C. de offic. magistr. Prima vocatur minor: Leuco-Syria Græcis, Aram Hebræis: hodie Adaduole si credimus Gyrauæ: Pegian, si fides adhibenda Castald. Secunda vocatur maior: Hebræis Aram, teste Ariano Montano: hodie Turcomania dicitur Mercatori & Gyrauæ. Vide Goth. ad d. l. 5.

ARMENTA, Varro ab arando dicta tradit, quod principalis eorum vsus esset, arg. l. seruis. de leg. 3. Spieg.

ARMENTVM quasi aramentum: ad quod boues maxime parabantur, vt inde eligerent ad arandum. Pomp. de verb. signif. l. boues. Boues, inquit, armentorum magis quam iumentorum nomine appellantur. Nebriss. Alij id genus pecoris intelligunt quod est idoneum ad opus armorum, hoc est, quorumuis instrumentorum. Et eo respexisse videtur Virg. Æneid. 3.

Bello armantur equi: bello hæc armenta minantur.

ARMENTO legato, etiam boues contineri conuenit, non etiam greges ouium & capratum, ait Modestin. in l 81 §. 3. ff. de leg. 3 Armenta enim dicuntur proprie maiorum animalium, veluti boum, non etiam minorum, quæ gregis appellatione veniant, l. 12. §. sed si boum. ff. de vsu & habit. Inter armentum & gregem quid interfit, late explicat Valla lib Ele. 4. Spieg.

ARMENTORVM greges, l. 7. C. bon. proscrip.

ARMILLAS, Festus ait lib 1. ex auro, quas viri militares ab Imperatoribus donati gerunt, dictas existimat, quod antiqui humeros cum brachiis, armos vocabant. Apud Vlpian. vero in l. argu. 25 §. ornamenta, ff. de auro & arg. lep. pro eo ornamento accipi putem quo brachia ornantur. Galli appellant *manchettes & bracelets*. Ornamentis igitur legatis armillæ debentur. Prat. de his meminit Plin. natur. hist. lib 33. cap. 3. Diuus Hieronym. in Elaiam: Illa, inquiens, auferet Dominus ornamentum calceamentorum, & lunulas, & torques, & monilia, & armillas. Cotta in Memorab. in verbo Virriolæ.

ARMILVSTRVM circus maximus erat. Armilustrium armorum lustratio. Turneb. lib. 22. aduers. c. 16

ARMIS demicare, & cum armis demicare differunt: Nam cum armis demicit, qui arma habet etiam si is forte vsus non sufficiat Vlpianus respondit l. 3 §. qui armati ff. de vi & vi arm. qui armati venerunt, etiamsi non armis vti sunt ad demicandum: si deiecerint, armata vis facta videtur. Sufficit enim terror armorum vt videantur armis deiecisse. Armis vero demicare, demicare armis adhibitis, eorumque vsu interueniente, ex Balduin. ad tit. de interd.

ARNOLDISTÆ auth. Gazaros, C. de hæret. & Manich.

AROMA Indicum species est ad vectigal pertinens, l. 16. §. 7. ff. de publican.

AROMATA in plurali (nam aroma non dicitur) quarundam herbarum fructus, odoris & saporis admodum grati, quibus vtimur vel ad excalefaciendum ventriculum, vel ad appetentiam prouocandam, vt sunt zinziber, piper, saccharum, & huiusmodi, quas vulgus species vocat. Vipian. l. penult. ff. de vsufruct. ear. rer. quæ vsu consum. Si lanæ, inquit, aromata legatus sit, vsus fructus, vel odorum vel aromatum. Spieg

ARPAGONES, l. 12 § 21 ff. de de instruct & instrum. legat.

ARRA dicitur quod ea ptionis nomine datur, vt euidentius probari possit conuenisse de pretio, l. 35. ff. de contrah. empt. 16 & l. vlt. de leg. commiss. l. 2. §. is qui vina. ff. de act. empt. l 5 § item si institor, ff. de institor. l. 16 Cod. de fide instrum. Institut. de empt. & vendit. in princ. Arræ institutæ videntur in actionibus, cum æris aliquantulum daretur, quod plaustra grauis æris eo vehi incommodum fuisset. Dicitur autem Aria auctore Isid. lib. 10 Etymol. cap. Ultima re pro qua datur, vel quod alius magis placet, à Græco verbo, ἀίρω, quod sumum significat. Veteres Arabonam dicebant, vt Varro lib 4 de Ling. Lat. notat. & Plauti Terentiique testi nonus comprobari potest. Nec vero in argumentum contractæ modo emptionis, sed & sponsaliorum Arræ dantur, quæ sponsalitiæ appellantur, l 38. ff. de ritu nupt. l. 16. Cod. de Episc. & aud. l. vlt. C. de Epise & Cleric. l. 1. C. si nupt. ex rescrip. pet. l. 3. C. de sponsal. Dictæ autem sunt arræ sponsalitiæ unusculæ quæ sponsis quasi coemptionis futuræ prærogatiua dabantur, quæ tum restituebantur, cum sine culpa eius qui dedisset, nuptiæ impediebantur. Is enim qui dederat, si nolebat matrimonium contrahere, amittebat, qui acceperat, duplum: atque ideo, si tantum in stipulationem deductum esset, quadruplum reddere cogebatur. Prat. Porro dantur à sponso sponsæ, non contra: quanquam in ea re Accurs. hæret. Hesych. Μνήστρα ait, ἐδνὰς ἢ γάμου ἀρραβῶνα. Animaduertendum autem Arrhas à veterib. dici annulos, aut res huiusmodi alias modicæ quantitatis, quæ in hoc dantur, vt veluti argumentum sint matrimonij contracti. Nam si quis amplissimas possessiones, aut magnam pecuniæ vim donet sponsæ, & quadruplum stipuletur, credendum non est hanc stipulationem valere. Duar. l. Titia in princ. ff. de verb. oblig. Arræ nomine Anulum plerumque datum fuisse ostendunt, d. l. 2 §. is qui vina, & l. 5. §. item institor, ff. de institor. Plin. lib. 33. c. 1. Argumento est consuetudo vulgi ad sponsiones etiam anulo exiliente: tracta ab eo tempore quo nondum erat arra velocior Briss. Hinc

ARRÆ Proxeniticæ dicuntur, quæ à Proxenetis dantur. sponsæ deferendæ, & quas Proxenetæ ipsi Sponsarum nomine accipiunt. Sic Arræ sponsalitiæ dicuntur Iustiniano, quæ sponsis ipsis dantur. Proxeneticæ, quas pro eis Proxeneræ, i. e. pater, mater, tutor, aut alij amici, qui in re fidem suam interponunt, &c. Connan. lib 8. c. 2 num 1. &c.

ARRA, simpliciter pignus est apud idoneos auctores, nec enim solum datur in argumentum contractæ emptionis, vel matrimonij, sed pro quauis promissa re datur, vt compleatur:

Diuus

Digitized by Google

D. Hieronymus inter pignus, quod Græci ἐνέχυρον vocant, & arrhabonem hoc interesse vult, vt illud sit in mutuo, hæc in contractu emptionis & venditionis, quo firma sit obligatio. Apud Iurisconsl. arrha & arrhabo proprie illud est, quod datur pro emptionibus confirmandis. Nam quemadmodum Vlpian. ait sine pretio venditio nulla est, neque pretij numeratio, sed conuentio facit emptionem. Nebriss.

ARRABO, pro obside veteribus accipiebatur, vt ex M. Catonis verbis constat apud A. Gellium lib. 17. c. 2. Sic & apud Terent. in Heaut. act. 3. scen. 3. reliquit filiam adulescentulam. Ex relicta huic arraboni est illo argento. Prat.

Ἀρραβών, vt tradunt Græci Grammatici ἐστὶ τῆς ὅλης τοῦ πράγματος ἀποδόσεως ἀρχὴ καὶ ἀσφάλεια, id est, ea pretij pars quæ ab emptoribus firmandi contractus gratia repræsentatur. Connan. lib. 8 c. 2. Sed cur in sponsalib. contrahendis ab sponso arræ dentur sponsæ, vndeq; ea res habeat originem pauci nouerunt. Consuetudo fuit apud maiores nostros, vt sponsus & sponsa inituri fœdus matrimonij, se inuicem coemerent: facta igitur prætij conuentione, & sponsa emebat sponsum dotis pretio Id quod Plautus expressit, dicens: Imperium accepi, dote libertatem vendidi. & Iuuen. Veniunt an dote sagittæ, Libertas emitur. Econtrario sponsus emebat sponsam. Vnde est illud Virgilianum ex 1. Georgic. Teque sibi generum Thetis emat omnib. vndis. Sed quia vtrumq; pretiũ futurum erat in potestate viri, accipit ille dotem, quia emptus est ab sponsa: illa vero tantum accipit arras, quod est quasi quoddam emptionis signum, &c. Nebriss.

ARRALE seu arrabonicum pactum est, quod datione arrarum sumpsit effectum, l. 3 & ibi Goth. C. de act. vend. & empt.

ARRESTI varia appellatio. Supremorum enim tribunalium sententiæ, vulgo arresta appellãtur, forte à Græco verb. ἄῤῥαγτον, quod significat incorruptum inuiolatumque, quod in illis supremis curiis, sententiæ incorruptæ & iustissimæ exeant, aut certe exire deberent, quæ inuiolatæ manent, nullaque prouocatione seu appellatione infringi, aut suspendi possunt. l. 1. ff. à quibus appel. non licet. Credit enim princeps, eos qui ob singularem in iustriam, explorata eorum fide ac grauitate ad huius officij magnitudinem assumuntur, non aliter iudicaturos esse pro sapientia & luce dignitatis suæ, quam ipse foret iudicaturus, l. 1. C. de offic. præf. præt. ideoque arestum eiusmodi prætextu iniquitatis damnari non potest, l. si quis, vbi id not. Cyn. & Salic. C. de precib. Imper. offer. Budæus vero ad l. fin. ff. de Senat. & Budæum secutus Franc. Conn. lib. 1. comment. Iuris ciuilis, cap. vlt. num. 9 ἄῤῥητον Græce, Latine placitum & decretum dici existimat, sicut in regiis diplomatibus post declaratas breuiter rationes, quibus adductus est princeps, vt quid iubeat, veret, aut permittat, postrema hæc tandem rationum omnium clausula subiicitur: Et quia tale est nostrum placitum. Quibus verbis voluntatem pro iusto imperio & ratione habendam esse, non censet Princeps, sed vult intelligi rem illam se de suorum procerum consilio statuisse. Quamobrem placere Principi putauit Vlpianus, quod ratione & consilio ab eo factum esset. Nam ciuilibus legibus, & vt ait Dion. scripto iure solutus est: cæterum naturali lege tam est adscriptus, quam quiuis nostrum, aut etiam multo magis. Prior explicatio magis placet multis. Nam vt rebuffus in Constitutiones Regias Tom. 2. tit. vt contract. test sent. & alij omnes ac galli. concip. verb. gloss. 2. ait, Placitum non magis conuenit Parlamentis supremisque curiis, quam inferioribus, quia etiam sententiæ inferiorum iudicum Arresta, id est, placita dici possent, nisi per Antonomasiam dicas. Sed ita (inquit) de omnib. rebus dici posset, quod citatio, litis contestatio, & omnia, quæ Parlamentis & curiis conueniunt, per Antonomasiam de Parlamentis intelligerentur. Alio modo arrestum, prout nec Græca nec Latina, sed mere Gallica vox est, significat impedimentum, siue interdictum, ne res aut persona loco, aut statu suo moueatur. Estque arrestatio, iniectio manuum, cum alicui à Magistratu interdicitur, ne excidat ex eo loco, in quo inuentus est, nisi rebus cum eo compositis, qui de illo apud iudicem questus est. Pyrrhus ad Consuet. Aurel. Rubr. de execut. instr. cap. 12. Lagus in sua Methodo cap. de execut. rei iud. vel etiam cum res alicuius, quacunque ex causa pro securitate nostra, authoritate publica detinetur, ita, vt nobis inuitis ex loco illo negotio nondum sopito auferri non possit. Qua ratione sunt, qui arrestare idem esse dixerunt, quod gradum sistere: quia postquam arrestum factum est, ibi sistendum est. Idem Pyrrhus d. loc. tit. de execut. ex locato, cap. 7. vers. habes casum. Porro autem, Cardinalis ad Clement. 1. de hæret. existimat arrestationem absque manuum iniectione fieri: prehensionem vero sine manuum iniectione fieri non posse, quod etiam verum etiam asserit Molinæus ad consuet. Patisien. tit. 2. gloss. 1. ad verbum *arrester*, num. 3 vers. & dicendum: quia sicut plus est rem aliquam prehendere, quam impedire, ita plus est personam capere, quam impedire, vel interdicere, seu vt vulgo dicunt arrestare. Eodem etiam loco, nu. 11. & sequent. latius explicat quid arrestum cum sequestratione, & missione in possessionem bonorum commune habebat, & quatenus ab vtraque distinguantur, quod & Paulum Parisium quoque consil 107. num. 72. lib. 1. fecisse video, quæ omnia nos hoc vno loco referre, non existimamus esse necessarium. Peckius de iure sistendi lib. 1. cap. 1.

ARRIANVS Seuerus præfectus ærarij, l. 42. in pr. ff. de iur. fisci.

ARRIPARE, vide plumbum in ripa.

ARRIPERE decurionatum, l. 1. C. ad leg. Vitellium.

ARRIVS Menander libros quatuor militarium, seu de re militari scripserat, ex quib. aliquot in Pandectis capita sumpta sunt. Citatur is ab Æmilio Macro in l. 1. ff. de veter. & milit & l. 14. ff. de pœnis, & à Marciano l. 15 §. eius. C. de re milit. Briss.

ARRIVS Honoratus, l. 37. §. 1. ff. ad Senatusconsl. Trebell.

ARROGANTIA, pro temeritate violatæ legis apud Zenonem Imp. in l. vnic. C. de priuat. car. vide infra iniustitia. Spieg.

ARROGANTIA nefandissimorum hominum omnibus modis est compescenda, l. 1. C. iam d. t.

ARROGARE, & arrogatio, vide supra adoptare, adrogare, adoptio, adrogatio.

ARROGARE ad vicem naturalis sobolis, l. 2. in princ. C. de adopt.

ARROGARE alias est ascribere sibi, & vindicare. Vnde dicitur arrogans, quasi omnia sibi ascribens. Inde arrogantia, i. e. temeritas & impudentia, superbia, de qua 46. dist. in pr. Differunt tamen, quia superbia est inanis gloria de eo, quod quis habet, vt sunt Philosophi, Legistæ, & alij sufficientes in arte. Sed adrogantia est inanis gloria de eo, quod quis non habet, vt cum quis credit se scire, quæ tamen nescit. ARROGANTIAM opprimi iubet Zeno Imp. l. vnic. C de priu. car. Prat.

ARROGATIO & adoptio differunt, quod arrogato patrefam. liberi qui in eius potestate erãt, nepotes apud arrogatorem efficiuntur, simulque cum patre suo in eiusdem recidunt potestatem, vt ait Modest. Quod non similiter, inquit, in adoptione contingit. Nam nepotes ex eo in aui naturalis retinentur potestate. Connan. lib. 2. 15. nu. 12

ARROGATIONIS formam & differẽtiam inter eam & adoptionem, tractat Caius in l. 2. tit. de adoption. quæ quoniam scite & A. Gell. Noctium Atticar. lib. 5. exponit, subiiciam. Quum in alienam familiam, inquit, inque liberorum locum extranei sumuntur, id aut per prætorem fit, aut per populum: quod per prætorem fit, adoptio dicitur, quod per populum arrogatio. Adoptantur autem cum à parente, in cuius potestate sunt, tertia mancipatione in iure cedunturatque ab eo qui adoptat, apud eum, apud quem legis actio est, vindicantur. Arrogantur hi, qui cum sui iuris sint, in alienam se potestatem tradunt, eiusque rei ipsi auctores fiunt. Sed arrogationes non temere, nec inexplorate committuntur: nam comitia arbitris pontificibus præbent, quæ curiata appellantur. Ætas quoque eius qui arrogare vult, an liberis potius gignundis idonea sit, bonaque eius qui arrogatur, ne infidiose appetita sint, considerantur, iusque iurandum à Qu. Mutio pontifice maximo conceptum dicitur, quod in arrogando iuraretur. Sed arrogari non potest, nisi iam vesticeps. Arrogatio autem dicta, quia genus hoc in alienam familiam transitus, per populi arrogationem fit: eius rogationis verba sunt hæc: Velitis, iubeatis, vti L. Valerius L. Titio tam iure legeque filius sibi fiat, quam si ex eo patre matreque familias eius natus esset, vtique ei vitæ necisque in eum potestas fiet, vti pariendo filio est. Hæc ita vti dixi, ita vos Quirites rogo. Prærerea hoc etiam adscribendum putaui, pupillos arrogari non posse, nisi rescripto principis, l. generaliis, ff. de adop. & instit. eod. in prin. causaque cognita & seruata forma tradita per Iureconsl. in l. si patefact. §. vlt. & in l. nec ei permittitur, & ll. sequentib. ff. de adopt. & præsertim ratione secundum Gell. quoniam tutorib. in eos tantam esse auctoritatem potestatemq; fas non erat, vt caput liberum fidei suæ commissum, alienæ ditioni subiiciant. Cotta in Memorabilibus: vide Adoptio supra.

Ἀῤῥωστία apud Paulum l. quantum, ff. de ædil. edict. vitium est aduersam valetudinem significans & adrogationem. Prat.

ARS à Græcis τέχνη, à Latinis recta ratio faciendi, sciendi, intelligendi, & retinendi aliquid, arctis constant quibusdam præcepris. Ars est quidam dolus bonus & malus, astutia quædam & experientia, quæ nos impedit falli, sed magis alios fallere docet, vt ars militaris, de qua Virgil. 2 Æneid.

Dolis instruxit & arte Pelasga.

ARTEM esse earum rerum, quæ sciuntur, ait M Fabius lib. 2. cap. 17. aliam ex Cleante definitionem subiiciens, vt sit potestas viam & ordinem efficiens. Prat.

ARS liberalis, apud Vlp. in l. 4. ff. de decret. ab ordin. fac. est, quæ solius ingenij, non manuum ministerio peragitur. Liberalia studia quæ accipiantur, docet Vlpian. l. 1. ff. de extraord. cogn. Prat.

ARTIBVS liberalibus olim solitum fuit & mulieres instituere, l. qui filium, in pr. vbi pupil. educ. deb.

ARS Geometriq publice vtilis est. Ars autem mathematica damnabilis est & interdicta omnino leg. 2. Cod. de maleficis & mathematic.

Digitized by Google

ARS forensis, ars nautica siue naualis, ars fabrilis, histrionica & mimica. Taboetius in topico militiæ for. & legal. discip.

ARS, inquit Seruius, ἀπὸ μέσου est: vnde sine epitheto male ponitur: vt bonas artes, malasque artes dicimus. Exempla in malam partem vocis acceptæ, habes in l. 1. C. de his qui ad statu. confug. l omnes. de præscript. trigint. ann. Spieg.

ARTES ludicras Seneca lib. 13. Epist. interpretatur, quæ ad voluptatem oculorum aut aurium tendunt. Artem itaq; ludicram saltatores, gesticulatores, mimi, pantomimi, histriones & alij id genus, non item athletæ designatoresque facere intelliguntur, l. 1. 3. & 4. ff. de his qui not. infam. l 14 ff. de pœn l 42. l. 44. ff. de ritu nupt. l. 4 ff. de accusatio. Prat Val. lib 8 cap. 10. constat Æsopum Roscium que ludicræ artis peritissimum, id est, gesticulatoriæ artis, & cap. 7. eiusdem libri, Quapropter non ludicra ars Roscium, sed Roscius ludicram artem commendauit. Plaut. Aulular. Continuo meum cor artem cœpit facere, ludicram, id est, exilire & palpitare ac moueri cœpit. Quintil. lib. 3. ca. 6. Qui artem ludicram, exercuerit, in 14. primis ordinibus non sedeat Briss.

ARS quinque designat. Primo virtutem: ideo videtur deduci à Graia voce ἀπὸ τῆς ἀρίστης, id est, à virtute. Secundo habitum operatiuum. Tertio rectam rationem. Quarto ordinem topicum. Quinto disciplinam vsu, traditione, & ratione stabilitam. Taboetius in topico militiæ for. & legal. discip Mucer artem ludicram, i. e. artem ludionum, ac Comœdorum vocat, l. quædam, ff. de pœnis. Hotom.

ARTA mulier, l. 14. § 7. ff. de ædil. edict.

ARTARE & propagare ten pus, opponuntur, l. 2. ff. de re iudicata. Briss.

ARTAXATA prouincia, cuius sit mentio in l. 4. C. de commerc. & mercator.

Ἀρτάβην meminit Iust. Edicto 13. ἴσα, ait, ὡς καὶ τετάρτων ἀρταβῶν ὑπὸ ἰκότως νομίσματος ἀπαιτεῖσθαι τὸ δὲ θέλειν τὸ λοιπὸν τῇ ἐμβολῇ. Existimo autem de Ægyptia Artaba ea verba accipienda. fuit enim mensura hoc nomine apud Ægyptios modios quinque capiens, auctore B. Hieronymo lib. 2. Comment in Esai. c. 5 Quod & Aristophanis Interpres in Acharnensibus testatur. Ἀχάρνη, inquiens, μέτρον τὸ ἀρχαῖον ὅσαπερ ἡ ἀρτάβη παρ' Αἰγυπτίοις. Fuit & mensuræ Persicæ medimnum Atticum & præterea tres chœnicas capientis idem nomen, vt Herodot. lib. 1. & Pollux lib. 4. Onomast. cap. 23. & Suidas in verb. ἀρτάβη tradunt Briss. in prætermiss.

ARTE fabrica peritum seruum dixit Paul. in l. 19. in fin. ff. de instrum. instr pro fabricandi perito. Briss.

ARTEM operamve polliciti apud Vlp. l. cum duobus 52. § si in coeunda. ff. pro socio.

ARTEM interdum pro dolo accipi annotauit Forcat. dialog 28. Necvom. vt apud Virg. Multa prior arte Camillam circuit: &, arte Pelasga & l. 1. C de suffrag. Sched.

ARTEMIDORVS legit Hal. in l. 23. C. de transact. alij Archimed.

ARTEMIDORA, vide l. 14. C. vt in possess. legator.

ARTEMON, trochleæ genus tractorium est, quod ἀπήγημα Græci vocant: qui funem ductorio, per orbiculos traiecto, & acto in gyrum, facili ductu importantur onera, vel exportantur. Alex. ab Alex. Genial. dier. lib. 1. cap. 15. Est & artemon velum additum, dirigendæ nauis causa ad auræ flatum, ab ἀρτάω deductum, quod suspendere significat, & assuere. Vnde & ἄρτημα item pro loro paruo accipitur, cui crumena assuitur. Est & hac similitudine trochlea, Græce ἀπήγημα, qua ingentis oneris lapides tolluntur. Nomen quoque machinarij fabri. Alciat. de verb. sign. vide Maioragium Miscell. lib. 2. c. 10.

ARTEMO, ἡ ἀρτήμων, (ait Prat') magis adiectamentum quam pars nauis est, Iauoleno, l. malum 242. de verb. sig. quem Alciatus explicans, ait, artemonem velum esse adscititium, quo nauis dirigitur, eoque sensu in Actis Apost. à B. Luca acceptum refert ἐπάραντες τὸν ἀρτέμωνα τῇ πνοῇ κατεῖχον εἰς τὸν αἰγιαλόν. Baisius in lib. de re naut. maius velum interpretatur: atque ἀκάτιον minus velum appellari.

ARTERIA & vena inter se differunt. Est enim arteria conceptaculum spiritus naturalis misti confusiq; cum sanguine, in quo plus spiritus inest, minus sanguinis. Vena vero est conceptaculum sanguinis, quod & ἀκάτιον Medici vocant, misti confusique cum sanguine, in quo plus sanguinis est, minus spiritus. Gellius lib 18. c. 10.

ARTACVLEIANI Senatusconsulti sententia exponitur in l. 51. §. sed & articuleiano, ff. de fideicommiss. libert. Puto id Articuleio Pæto consule factum, qui vna cum Traiano consulatum gessit Briss.

ARTICVLATA vox, l. 10 circa med. C. qui test. fac. poss. vel non.

ARTICVLATE loqui, l. 29. pr. C. de testam.

ARTICVLATVS libellus, cuius formulam antiquitas ignorauit, idem qui Positionalis. Nam articulus cõmuni loquẽdi more appellatur, quasi membrum alicuius facti seu casus diminutissimum, videlicet. cum singulæ orationis sententiæ intercallis quibusdam distinguuntur. Positio autem, quæ Græcis thesis dicitur, est alicuius particularis rei ad causam pertinentis assertio, autore Bartolo, l. 2 §. quod obseruari, Cod de interrand. propt. cal. dand. Proinde si vno prorsus orationis contextu, factum iudici ex scripto proponas, libellus est: Sin autem singulas partes, & circonstantias breuissimis pronunciatis complectaris, fit libellus positionalis, (vt dicunt) articularus. Old.

ARTICVLORVM & positionum vsus est, vt his breuiter & distincte prolatis ab autore sub iureiurando, respondeat eodem quoque modo reus ad singula. Quod si non facit reus: articuli in contumaciam pro confessis accipiuntur. per text. in cap. 2 de confessis in 6 & ibid. gl. fin. Gail. 3 obs 80. n. 1. Confitetur enim is qui contumax est interpretatiue, vt tradit gl. in c. nullus in verbo confitetur ext. de præsumpt.

ARTICVLI solum ea cõtinere debent, quæ ad institutam actionum necessario requiruntur, & quibus probatis constet, intentionem actoris iure locum habere, ac reum conuentum esse damnandum. Hoc autem quo pacto fieri oporteat, non aliter intelligi potest, quam si naturam cuiusque actionis compertam habemus. Prat.

ARTICVLVS est figillata locutio, vel per membra distincta oratio, & ab artu dicitur, id est, membro, cap. accusatus, de hæret. lib. 6. hæc Baldus. Artus autem, inquit Sipontinus, partes sunt corporis inter iuncturas connexæ, dictæ quod inter se arctentur, vnde minores partes per diminutionem articulos vocamus. quales sunt digitorum.

ARTICVLI calumnioſi sunt, cum sub diuerso loquendi schemate habent aliquid, ad quod si in speciem respondeas, aut negaturus sis quod prius confessus eras aut contra confessurus, quod paulo ante negasti, non sine discrimine periurij Quomodo id fiat, ostendi Obrendorp. de formula libel. Spieg.

ARTICVLVS in l. 5. C. quorum appel. non recip. id est, interlocutio. Guth. ad d. l 5.

ARTICVLVS iuris probabilis, l. 22 §. 15. C. de iur. delib.

ARTICVLORVM quidam sunt impertinentes, qui nihil ad rem faciunt. probati non releuant, gl. c. fi de confess lib. 6. Alij sunt captiosi, quos si neges, siue confitearis tuum detegent periurium, atque ita te decipiunt & captant, l. in duobus 38 § fin. & l. iuraſſe, § si pater ff de iureiur. Alij sunt multiplice, alij sunt iuris, alij impossibiles, alij super crimine: Quibus omnibus respondere reum cogendum non esse, gloss. in d. cap. fin. scribit per illum text. & alios quos citat. Prat.

ARTICVLVM interpretatur Accurs. l ab executione, C. quor. appell. non recip. sententiam definitiuam: cuius interpretationem probat Albert Bart. accipi pro interlocutoria. Equidem illic pro capite & membro sententiæ sumi affirmate ausim. Nam ab vno sententiæ articulo. & capite appellari potest. Bart. & Albert. in l. appellanti, ff. de appel. per illum text. Guid. Pap. decis 436. q. 66.

ARTICVLVS non tantum pro particula, id est, præpositione cõiunctioneve ponitur, sed & pro verbo quoliber. Sic verbum Est articulus vocatur in l. scribit, § item scribit. de aur & arg. legat & Quisquis l. hoc articulo, de hæred. instit. & Tunc l. 4. de cond. & demonstrat. Quin etiam pro clausula, & oratione sumitur in l. ita tamen, § qui suspectam, ff. ad Trebel. Prat. & Brisson.

ARTICVLVS etiam sumitur in Arcadij & Honorij constitut. fin. C. comit rer. priuat. (alius est sub tit. Comi sacr. pal.) pro statim, in ipso temporis momento, vt recte ibidem interpretatus est Accurs. Sic etiam accipitur apud Terentium in Adelph. vide vt in ipso articulo compressit eam. Prat.

ARTICVLVS quoque sumitur pro themate factique specie proposita (casum vulgo appellant) in l. non possunt 12. ff. de legit. Prat.

ARTICVLVS pro eo quod vulgo dicimus, punctum, in l. 22. §. transgrediamur, ff. solut. matrimon. in l 5. § 1. ff. de præscript. verb. l. 9. ff. de stat. homin. Equidem non pro puncto, sed pro particula & membro Periodi, totius alicuius propositi, in illis legibus accipiendum putem, vt in l 9 §. sub hac. Cod. de bon. quæ liber. quo sensu etiam eam vocem accipiunt Pragmatici Galli, cum probanda legibus, moribus, instrumentis in articulos digerunt, & hoc sensu accipitur in c. præsentiam, §. testes, de testib. in 6. c. veniens, 2. eod. tit. in antiq & vtrobique gl. pro membrorum illo probando accipit. Prat.

ARTIFICES Festo lib. 1. dicti, quod per artus scientiam suam exerceant, siue quod apte opera inter se arctent: qua ex causa etiam artes appellatæ sunt. Prat.

ARTIFICES sunt, qui rem à se in aliam formam elaboratam vẽdunt: quales sunt cerdones, fabri, pelliones, sutores, textores, sarcinatores, fullones, bractearij. Vide Alc. in l. 107. de ver. sig.

ARTIFICIVM in seruis ab officio separatur, l. si ex legatis, § 1. de legat 3 & alibi. Sic operæ quæ in artificio sunt, ab iis quæ in officio, distant, l. si non sortem, § libertus, de condit. indebit. Prat Briss.

ARTIFICIVM quidam in l. textoribus, & l. legatis, ff. de legat. 3. accipi putant pro scientia cuiusque artis. Equidem pro artis exercitio accipiendum putem Prat.

ARTIFICES, l. 12. § 8. C. de ædific priuat.

Digitized by Google

ARTIFEX artium, ait Imp. Constant. in l. 1. C. de excus. artifi. ab vn iuersis muneribus vacare præcipimus.

ARTIFICES serui, qui aliquod artificium callẽt, & in aliquo artificio versantur, l. vlt. ff. de oper. ser. l 31. & l. 33 ff. de rei vind. l. 23. ff de pigner. act. l. 3. §. 1. C. commun. de legat. l. vni. §. eunuchi, C. de comm. ser. man. l. 12 §. idem respondit, ff. de instr. vel instrum. Opponuntur his Mediastini in d. l. vl. qui nullam certam artem exercent, sed in mediis ædibus præsto, & ad obsequia quæcunque parati sunt, Briss.

ARTIFICIALES Operæ. Lege. Operarum duplex est species.

ARTIFICIIS instruere seruos, l. 15 ff. de pig. act. l 3. C. comm. de legat. l. vnic. §. eunuchi, C. de seru. comm. manum. l. 12. §. idem respondit. ff. instr. vel instrum.

ARTIFICIS nomine videtur contineri ludi literarij magister, ex his Pauli verbis: Duo socitatem coierũt, vt Grammaticam docerent, & quod ex eo artificio quæstus fecissent, commune eorum esset, l duo 71 ff. pro socio. Spieg

ARTIFICIVM, pro commento, fraude & machinatione, l 15 §. vl. ff. de exus. leg vlt. ff. de suspect tutor.. Briss.

ARTITVS, bonis artibus instructus, Festo lib. 1. à vetere critico explanatur, vt scribit Turn. aduers. lib. 24. cap 31. πάνυ χρηστὸς δαίδαλος Prat.

ARTOPTA, vas quoddam fuisse videtur quo panis torrebatur: tria enim erant panis genera, ex coquendi ratione: Furnaceus, qui in furno coquebatur: Clibanites, vel testuaceus, qui in testa aut clibano: Artoptitius qui in artopta assabatur: & hunc à testuaceo & furnaceo differre auctor etiam est Athenæus, Turneb. adu. lib 14. c. 5.

ARTVS tabescentes atro sanguine, l. 1. C de emend seruor.

ARVSPICES intelligendi sunt, qui à victimis in ara inspiciendis vt futura prædicerent, nuncupabantur. Potissimum tamen ex coris, vnde à Græcis ἡπατοσκόποι & πλαγχνοσκόποι vocantur. Considerabant tamen etiam cor, sed omnium maxime, vt dixi, iecur. Dicuntur etiam Latine Arioli, Turneb. adu. lib. 19. c. 20 Horum pœna, mors, igne, aut gladio, l 3 & l. nemo, C. de malef. & mathem. Sunt enim diuinatores. Sunt, qui cum h scribendum putent.

ARVALES fratres dicti sacerdotes, quos Romulus primus instituit: seque inter illos duodecim, fratrem appellauit, vt arua fruges ferrent. Quorum insigne erat insula alba, & corona spicea. Dicti ab aruo. Est autem aruum ager aratus, nondum satus, vt ait Festus: Spieg. Dicuntur etiam Aruales sodales, οἱ περὶ ὅρων διαγινώσκοντες δίκαιοι, vt glossæ interpretantur ex libris de officio proconsulis. Sacri enim erant termini, idcirco recte terminorum finiumque iurgiis finiendis sacerdotes interueniunt fratres aruales, Cuiac. obser. lib. 11. cap. 34. prope finem. Adde Gellium lib. 6. c. 7.

ARVNDINEA ficus, vide Gothofr. ad l. 205. de verb. figu.

Ἀρύταινα, matula, vide Cuiac. 10. obser. 17. pag. vl.

A S.

As Varro lib. 1. de lingua Latina assem ab ære dictum esse putat; As enim, & libra, & pondo, idem significant. Sumitur tamen etiam pro integra quacunque re. Veteres enim volentes aliquid diuidere in partes æquale, vt hæreditatem, & quiduis simile id assem appellarunt, & partes vncias. Ex asse hæres dicitur, qui solus est hæres, Spieg.

As pro solido accipitur, cum de diuisione hæreditatis fundive agitur: cum de pondere, etiam solidum significat, i. e. libram & pondo cum de pecunia numerata, æris nummus est, Prat.

As in duodecim vncias diuiditur, l. 13. §. vl. ff. de hæredibus instit. § hæreditas, Instit. eod. Habent autem & hæ partes propria nomina, ab vncia vsque ad assem, puta hæ, Sextãs, Quadrans, Triens, Quincunx, Semis, Septunx, Bes, Dodrans, Dextans, Deunx. As, l 50. §. vlt. ff. de hæredib. instit. Vncia etiam in semunciam, & hæc in sicilicum subdiuiditur, l. 8. si quis impuberi, ff. de inof. test. l. 25. § filium, ff de annu. Et pud Plin. lib. 13. cap. 15. Inde autem Sicilicum, vt Fest. in lib. 17. scribit, quod semunciam secet. Obiter autem hic admonebo emendandos Frontini de Aquæ ductibus codices, in quibus perperam seminucia pro semuncia scriptum est. Vncia & semis sescuncia appellatur, l. 8. §. si quis impuberi, ff. de inoffic. test. l. 42 ff. de vulg. & pupill. substit. & l vlt. ff. de coniung. cum emancip. lib. l. 5 ff. de leg. præstand. l. vlt. C. de liber. præterit. Briss.

As principium & vnum sonat Varroni lib. 8. vnde recte ait, assem simplicem esse, Prat.

As & Assarius idem Charisio & Clem. Alex. in 5. ξύλα καὶ ἀσταφίδας Varro lib. 7 Ling. Lat. Prat.

ASSARIA pro obolis posita legimus: nã & assem pro re minima vsurparunt priores, testimonio Cic. & Plauti. Vnde ad assem reddere, apud Plinium Cecilium, etiamsi alter doctissimo interpreti est visum, Spieg. Auson. de asse ita alicubi scribit:

Bis senas partes quis continet aquiparesque,
Tertia defuerit si portio, quid reliquum? bes.

ASSEM, libram, & pondo, idem significare, Accursius recte admonuit: sed tamen assis appellatio, sæpius pro hæreditate accipitur, aliquando & nummum significat apud Latinos. Volusius Metianus (cuius nuper prodiit libellus, de assis distributione, nouis & vocabulis) dicit assem in duodecim partes duodecimas diuidi, easque singulas vncias vocari. De etymologiis autem horum vocabulorum scribit M. Varro de lingua Latina lib. 4. Alexander Neapolit. lib. 1. Gen. dier. Budæus omnium exactissime, opere pulcherrimo, vt ei tractationi peculiariter dicato: Quanquam à pristinis vocabulis nunc prope desuetumus, partis vocabulo vtentes, vna cum numerali nomine, veluti, Iustituto Titio in duabus tertiis, Caium in tertia tertiæ: quod est perinde, ac si vnum in besse, alium in triente instituam. Ex Comment. Virgilianis ad titul. de hæred. instit. lib. 2. Spieg. Ad assem vendere, qua formula Modestinus vsus est l. 9. quibus modis pign. vel hypoth. sol. quidam interpretantur esse in solutum dare: sed magis placet Connano lib. 4. c. vlt. istis duobus creditoribus datum in assem fundum, i. e. pro quota cuiusque debiti, sed ita vt non solidum cuique, sed pars tantum aliqua soluetur, reducto ad æstimationem assis debito. Perro quid in assem vendere sit, dubitatum est apud Alciatum Pareg. lib. 2. c. 35. & putat non idem esse quod in solidum vendere, alioquin battologiæ vitio Iurisc. laboraret, cum infra dicat in solidum singulis. Quare secũdum eum in assem venditionem appellare conuenit, in solutum dationem factam per æs & libram. Verum Forcatulus in Necyomantia dialog. 13 ostendit idem esse, in assem & in solidum, neq; battologiam esse, cum aliud sit in solidum vendere duobus simul, aliud singulis in solidum dedisse pignori. Plutarchus apud eundem. Ex asse scriptus hæres, i. e. ex toto &c.

ASSIS autem appellatione solida hæreditas venit: cuius rei exempla crebriora sunt tritioraque, quam vt adscriui debeant; Martial. nobis versus sufficeret ex lib 7. Epigr.

Heredem Fabium Labienum ex asse requiris?

Nec hæreditatem modo & patrimonium; sed & omne quodlibet solidum & integrum assis nomine ejusq; partibus notabant, l. 76 ff pro toc. Hinc pretij bessem dixit Vlpian in l. 12. §. contrario, ff. mandati: In assem satisfacere, i. e. in solidum, l. 2. ff. de separatio. Ex asse possidere, aut pro parte, in l. penult ff. qui satisd. cog. Ex asse vel ex parte legatum debere, l. 1 § si cui, ff. vt Legatorum. In assem satisdare, l. 5 § si ex duobus. ff. vt in poss. leg. In assem vindicare, l 40. in fin. ff de leg. lib 3 In assem vendere, l. 9. ff quibus mod. pign. sol. Ex asse debere, l. 1. § si quis legatum, ff. vt legat nom. caut. In assem impendium reddere; Plin. Epist. 15 lib 1. Sic & in assem dari institutique actio dicitur, l. vlt. ff. de donatio, l. 11. § 1. ff. de interrogatio, in iur. f. c. Ex asse etiam auferri hæreditas dicitur, quæ tota auferitur, l. 2. C. de his quæ vt indig. Fundum deniq; assis partibus veteres diuidebant, vt apparet ex l 39 § si à me bessem. ff. de euict. l 8 ff. de rei vindic. Vsuras etiam per assis partes distinguebant, vt alias docebimus Briss. Hinc ea vsura quæ summa esset, nimirum quum ex centum denariis singulis mensibus singuli denarij soluuntur, As appellata, propterea; quasi ad assis rationem illius partes, i. aliis vsuræ minores appellationem sumpsere. Hotom. lib. 1 de vsur. c. 7.

Ἀσαφῶς, apud Vlp. in l. mutuum, ff. de ædil. edict. i. obtuse, obscure, incerto & dubie, Prat.

ASCENDENTES IC. vocant parentes maiores; nostros à quib. geniti & procreati sumus: vt contra descendentes eos, qui ex nobis prognati sunt, l. vlt. ff. de rit. nupt. l. vlt. §. sunt ex laterib. ff. de gradibus & adfin. lib. Constan. lib. 4. Epist. c. 6.

ASCETRIÆ puellæ Deo dicatæ, vt in Nou. 123. πάσῃ, sunt qui dicant Ascetrias psallere, Prat. Ascetriæ separantur à Canonicis, vt Ascetriæ à monasteriis. Canonicæ sunt monachæ, vt cõstat ex 2 Niceno c. 20. & epist. Basilij ἀσκὴς προσήκει καλεῖσθαι βίου κοινωνικοῦ, Cuiac. in expo. No. Iust. 59. de sumpt. fun.

ASCIA ne polito, &c. verba leg XII. Tabul. quæ expliat Oldr. in Scholiis, Spieg. Erat autem Ascia instrumenti genus, non solum poliendis lignis, sed etiam construendis connectendisq; aptum, quo in calcis maceratione veteres etiam vsos esse testatur Vitruuius de Architect. lib 7 c. 11. ex Rœuardo ad ll. XII. Tabul. c. 15.

ASCISERE, vide supra ADSCISCERE pro approbare, decernere, vt in ll. XII. Tab. cum Senatus populusq; asciuerit. lege cap. 6, & illud Oldend.

Ἀσκητήριον, locus est meditationis & solitarium, in quo Theologiæ studiosi animo vacuo ac libero olim se exercebant, Basilio in l. omnia 33. Cod. de episc & cler. accipitur pro cœnobio, Prat. Spiegelio est locus, in quo moniales seruantur, & ad pietatis studia execentur. ἀσκέω, Græcis exerceo: & περίω, seruo, custodio, significat. Hinc Ascetria, pro Nonna, apud Iustinianum in constitut. vlt. de sanctiss. episc. tum alibi, pro qua voce suppositerunt, qui eam non intellexerunt, Assistria, commenti ab assistendo ægrotis sic dictam: vt & in tit. C. de episc. & cler. Assisteriis, pro Ascetriis legendum putarunt. Spieg. vide fusius apud Hotom.

ASCEPIADES, l. 34. ff. de iur. fisc. l. 2. C. si cert. pet.

ASCODROGITÆ in l. 10 & l. 11. C. de hæretic. Sic enim illic legendum censeo. Hæretici fuere, qui vtrem inflatum in sua re

Digitized by Google

clesia positum ac coopertum veneratione prosequebantur, & circa eum lasciuientes more bacchantium discurrebãt, auctore Philastrio Brixiensi Episcopo in hæreseon Catalogo. Briss.

ASIA, prouincia quæ proconsulari Imperio regebatur, l.6.ff. de custod. & exhib. reorum, l. vlt. ff. de censib. l. 2 §. ab his. ff. de origin. iuris. Constabat ex Phrygia, Mysia, Caria Lydia Hinc ASIANI, l. 4. §. quædam, ff. de offic. proconsul. & apud Quint. lib. 8. c. 5 & lib. 12. c. 1. pro Asiaticis. Briss.

Ασημον, est argentum non signatũ, Moschopulus ἀργὸν χυδὸν, ἄσημον ἀργύριον, τὸ μὴ ἐσχηματισμένον Sed & veteres glossæ argentum interpretantur ἄσημον, Curac. obs. lib. 9 c. 1 post princ.

Ασήμως in leg. mutuum, ff. de ædil. edict. l. sine significatione.

Ασελγεία eo sensu apud Græcos accipitur quo lasciuia apud Vlp. l. lege 4. § 1 ff. ad leg Cornel. de sica. pro quadam proteruitate iudicra aut ioculari. Prat

ASIANA diœcesis l. 5. in pr. C. de temp. appel. l. 5. C. de metallar. l. vnic. C. vt nemo ad suum patrocin l. 6. C. de fund. patrim.

ASIARCHES, Ασιάρχης, Asiæ sacerdos & præses: de sacerdote iuris accipiendus est. Vide de hoc, & aliis Sacerdotiis immunitatẽ à tutelis præstantibus. Ant Aug. lib. sing. ad Modestinum.

ASIARCHIAM apud Modestin. l. ἐὰν δὲ, ff. de excus. interpretatur Ant. Aug. lib. ad eund. sing. de Asiæ sacerdotio, quod & videtur dicere ibid. Modestinus De hoc sacerdotio Asiç loquitur & Papin. l. in honorib. ff. de vaca. & excus mun. Prat.

ASINARII Christiani sunt vocati, vt & Iudæi, quod hi falsò dicerentur aureum asini caput in templi sacrario adorare, quoniã Mose duce, asinorum beneficio aquas Iudæi inuenissent, Crinitus de honesta disciplc. 9. lib. 1.

ASINASTRA ficus, vide Gothof. ad l. 205. de verb. sign.

ASINI machinarij, quia machinis frumentariis & molis, quibus fruments pinsebantur, adhiberi solebant, l. 17 §. 1. de instruct. & instr. leg. & l. 12. §. molas, eod. tit. Vetran. lib. singul. de iure libertor. c. 29. Forcat. in penu iur. ciuil. c. 6.

ASINIANVS, l. 1. §. 3. ff. de iudic.

ASINVSCA vua, vide Goth. ad l. 105. de verb sig.

Ἄσωτος Theophilo §. furiosi, Instit. de curat & §. item prodigus, Inst. quib. non est permiss. fac. test. est prodigus: Hinc

Ασώτως ζῆν, luxuriose viuere, non male vertisse eundem in §. in duplum, Inst. de act scribit Ant. Aug. lib. 3. c. 11. Prat.

Ασφάλεια in l sancimus, C. de verb. signif. nudam promissionem significat, vt & cautio, Imperator in d. l sancimus: idq; per trãslationem. Ασφαλεῖν in proprio significatu genera recensct Iul. Pollux lib. 1. c. 8. significat & securitatem, Prat.

ASPARGO apud Callistrat. in l. 4 §. cum autem, ff. ad leg Rhod. de iact. significat vitium ex pluuia vndave contractum: Græcis ἐπίκλυσμα. Si vicenum, ait, merces duorum fuerunt, & alterius aspargine decem esse cœperũt Et paulo post: Adhuc nunquid & si aspargine propter iactum res deteriores factæ sunt. Alij libri Aspergine. In vetustis autem plerisque Conspargo & Aspargo legitur, Hotom. Prat.

Ασπασμὸς, salutatoria, Gothofr. ad Nou 30. c. 3.

ASPECTVS lucis. l. 23. C. de pœn.

ASPECTVS publibus, l. 2. C. de ædific. priuat.

ASPERGERE existimationis maculam l. 17. C. quib. ex caus. inf. irrog.

ASPERGILLVM, nouum quidem, sed non inelegans vocabulum videtur: significat instrumentum quo nos sacris aquis solemus aspergere, quarum antiquissimum vsum Alber. Campensis c. 6. lib. 1. Eccl. Hierar. astruit.

ASPERGO, vide paulo ante Aspargo.

ASPERNANTER habere, l. 6 §. 3. C. de postul.

ASPERNARI, pro non agnoscere, recusare, apud Vlp. in princ. l. 1. quod quisque iuris, Spieg.

ASPERSIONES aquæ qui sint in l. athletas, de iis qui not. infam. nonnihil dubitationis habet. Et diuinaci quadam coniectura vera tamen Accurs. eos esse interpretatur qui in stadio depositi, quo celerius & acrius in equestri certamine refocillati equi currerent, velociusque metam attingerent, equis frigidã aquam suffundebant & aspergebant: cui interpretationi consentit Erasm. in expositione eius Paræmiæ, Frigidam aquam suffundere. Ante quem in eam Alexand. Neap. in genial. dier. 3. conceserat. Huic etiam ego album calculum adiicio. Viues Aspersores aquæ eos confirmat, qui in cauea, vbi feræ inclusæ erant, priusquam in theatrum prodirent, feris aquam multis ex causis spargebant, vt ne inuicem pugnarent, sese excuterent, politæ in spectaculum prodirent, nitidæque emergerent. Nam hæc interpretatio d. l. athletas, repugnat: Quæ non feris, sed equis aquam in certaminibus sacris veteres aspersisse refert Coras. Miscell. l. 4. c. 24. vide sup Adspersus.

ASPIRARE vide supr. Adspirare.

ASPIS duo significat iuxta etymologicon. Primum animal ex genere reptilium, propterea quod circulos corpore suo efficiat, & ipse celeriter sese extendat in longitudinem. Secundum hanc similitudinem & scutum significat. Sic enim illud vibrat & contorquet miles, qui præliatur. Hoc autem nomen ἀπὸ τοῦ ἀσπαίρω, quæ verba extendere & producere significant. A quo verbo ασπίδι reiectione δ fit σπι longum quod trahatur & extendatur. Hinc præposito α priuatiuo fit ἄσπις quod absit lõgitudo, & adsit figura circularis. Id vero primum non mognopere compertum, inquit Cœlius Rhodiginus, qui aspidis ictu percussus euaserit. Quo argumento, vt significaretur principatus quædam inuicta vis, Ægypti Regum mos fuit peruetus, diademata serpentis eius imagine distincta gestare, Diosæus in methodo iuris.

ASSASINI, homicidæ, qui pecuniæ nomine homines iugulant & necant, c. 1. de homicid. lib. 6 Prat.

ASSCRIBERE, vide Adscribere.

ASSCRIBI in ciuitatem, est recipi in ciuem.

ASSCRIBI vero nominibus, est canonizari.

ASSCRIPTITII genere agricolarum adfines originariis, de quibus suo loco: dicti, quod per scripturam se terræ seu agriculationi adstringebant, promittentes ibi stare, colere, & non discedere: & recẽs admittebantur cũ cæteris agricolis, vt vna essent eiusdem conditionis. Et (ni fallor) nos adscriptitios rusticos, siue colonos, *Meyer* vocamus, & villam, *ein Meyerhoff*. Spieg.

ASSCRIPTITII ciues nuncupantur extraordinarii, & haud ita pridem in ius ciuitatis admissi: Cicero pro Archia. Venit (inquit) Heraclium, quæ cum esset ciuitas æquissimo iure ac fœdere, adscibi in eam ciuitatem voluit, h. e. ciuis fieri voluit, *Burgervverden*. vide copiosius Adscribere.

ASSCRIPTOR, idem significat quod Subscriptor. Est autem subscriptor, vt ait Pedianus, causidicus, qui causam adiuuare posterat. Spieg.

ASSECLA (vid. Adsecla) dicitur ab assectando, qui officij causa deducit.

ASSECTARI prætextatum, aut prætextatam, est pudori pueri ingenui, aut puellæ suggillare. Iustin. in instit de iniur. §. 1. Sine quis, au matrem familias, aut prætextatum, prætextatamve assectatus fuerit. Adi Vlp. in l. item apud Labeonem, §. appellare, de iniuriis. Cætera apud Budæas Annotat. Spieg. At Oldendorpius id rectius explicare videtur. Assectari, inquiens, esse comitatum præstare, non tantum foris, sed & domi per vrbem, quasi aliquem præeuntem sectari, vel officij, vel amicitiç, vel alicuius commodi gratia, vt puer herum, filius patrem, cliens patronum, amator puellam. Affectatio vero in re amatoria principium esse solet ad stuprum: ita Oldend. Adde Ferret. in lib. 4. Institut. tit. 21. vide Adsectari.

ASSENTARI, vt lib. 2. Conni. apud Philoph. ait Muzanus, in verbis est: sed blandiri in verbis & rebus, cum aut dicimus aut facimus quidquam præter sententiam, placendi studio, id quod fraude carere non potest.

ASSENSV probari, l. 2 C. de relation.

ASSEQVI, adipisci, & quod vulgus lucrari appellat, *Erk feren, Erlangen, Eroberen*: Impp. C. de iure delib. Nec emere, nec donatum assequi, nec damnosam quisq; hæreditatem adire compellitur. Spieg. vide Adsequi.

ASSERERE in seruitutem, est ex libero seruum facere, Spieg.

ASSERERE manu, sunt iuris verba. A quibus etiam Assertores dicuntur, vindices alienæ libertatis. Nam & causa ipsa liberalis dicitur, quæ actionem in se continet libertatis: vide Donatum super illud Comici, Nam illam liberali asserto causa manu: Spieg. vid. Adserere.

ASSERERE, i. e. probare, l. 1. C vt caus. post puberrat. adsit tut.

ASSERTOR. Non licebat olim seruo de libertate agere, nisi per assertorem, qui vindex erat alienæ libertatis. Primo autem assertore aut victo, aut causam deserente, liberum erat alteri causam agere liberalem, sicuti & Paul. lib. 5. sentent. significat. Vnde & secunda Assertio apud Quintil. Iustinian. non putauit esse necessarium talem alienæ libertatis siue vindicem, siue procuratorem. Sane Iusti lib. 4. tit. 10. scribit, non licuisse olim pro alio agere, nisi pro populo, pro libertate, pro tutela. Sed vt pro libertate ageretur, non nisi per alium agi poterat. Iam vero minime hoc est necesse: Balduinus. vid. Assertor.

ASSERERE manum, est admouere: quod ea quoq; quæ in terram dimittuntur, seri dicuntur. Vnde etiam Seræ appellantur, quia foribus admoræ opponuntur, defixæ postibus, quemadmodum ea quæ terræ inferuntur: Festus lib. 1. Significat autem eam consuetudinem, qua veteres vtebantur, cum rem quampiam vindicabant, & manu prehendebant: Plaut. Rudent. de piscibus loquens: Siquidem cepi, mei sunt: habeo pro meis: Nec manu asseruntur, neque illinc partem quisquam postulat, Horoman.

ASSERES dicti, quod parieti lapidibusve assideant, Fest. lib. 1. Prat.

ASSESSORES, vid. sup. Adsessores: dicti sunt, sublatis ordinariis iudiciis, coloniis, municipiis, non modo Romæ, verum etiam in prouinciis ab iis, qui iudicium exercerent, in consilium publico constituto salario adhibebantur: Eorumque officium in his fere causis constabat: cognitionum, postulationum, libellorum, edictorum, decretorum, epistolarum, leg. r. & passim, de offic. assess. Eos Paul. in l. penult. Consiliarios appellat. Lampridius in Alexan. Seuero, Assessoribus salaria constituit: quamuis

Digitized by Google

quamuis sæpe dixerit, eos esse promouendos qui per se rempublicam gerere possent, non per assessores: addens militares habere suas administrationes, habere literatos & ideo vnumquemque id agere debere, quod nosset, Hoto. in prætermiss. vide supra in verb. Adsessores.

ASSESSVRÆ verbo vsus est Vlp. in l. 3 de proxen. Spieg.

ASSEVERARE quomodo distet à Profiteri, vide in l. no nudis. C. de probat.

ASSEVERATIO consensus, l. 1. C. de colluſ. detreg.

SSIDVÆ additiones, l. 12. in princ. C. qui pot. in pign.

SIDVÆ mulierum adulationes, pro blandimentis continuis apud Iustin. in l. assiduis, C. qui pot. in pign.

ASSIDVI fideiussores dicebantur locupletes: quam teste Budæo, G. lli Burgesiacam cautionem nunc appellant. Spieg.

ASSIDVVS pro locuplete & facile munus faciente accipitur, dictus ab assibus, i. e. ære dando, cum tempora Reipublicæ exigerent, aut assiduitate muneris publici, vide Adsiduus. Hot. Prat. Adde Franc. Balduin. comment. in leg. 12 Tab. c. 44

ASSIDVVS quidam per d. scribunt, quasi sit à sedendo figuratum: sed errant. Nam cum à Seruio Tullio populus in quinque classes esset diuisus, vt tributum, prout quisque possideret, inferret: ditiores, qui assessabant, Assidui dicti sunt: & quoniam soli negotiis publicis frequentes aderant: eos, qui frequentes assunt, assiduos ab assidibus dixerunt. Charis. lib. 1. & Ræuard. ad leges 12. Tabul. c 9 Prat. Hot.

ASSIGNARE nihil aliud est, quam ius patronatus ad plures pertinens, vni proprie ac peculiariter attribuere, in eumque solum contrahere. Hot.

ASSILIRE pro vim afferre, adoriri, oppugnare, lib. feud 1. tit 5. §. 1. & eo. lib. 17. Si scienter seniores assilierint, Prat.

ASSIMVLO, pro comparo, non assimulo dicimus: quod pauci animaduertunt. Nam assimilare teste Insulano, tollitur è classe Latinarum vocum, non impediente quicquam spurio nilo sophistarum loquendi more, quo dicere solent, istud assimilatur illi. Spieg.

ASSISII dicuntur beneficiarij, qui tamen canonici non sunt, seruiuntque Ecclesiæ. c. pen. de cler. non resid. in antic. Sic autem dicuntur quasi Assidui. Eosdem & mansionarios vocari adnotat ibidem Bernardus.

ASSISTERE, pro præsentem & iuxta esse. vid. Assistere.

ASSOLET pro consuetum est. vid. Adsolet.

ASSVMERE, vid. Assumere.

ASTANDA, Regum in Perside nuntios Augatos nuncupatos à doctis obtenatum est, atque illarum gentium esse vocabulum Herodoto videtur. Sicuti ostandæ fere notitionis eiusdem, hoc est, grammatophori, siue tabellarij, qui certis itinerum spatiis permutarentur. Plutarchus in libro de Alexandri fortuna scribit, Datium Persarum Regem fuisse quandoque regis astandam. Spieg.

ASTALIVM, ab astu idem quod felonia. Hinc Astalium facere, i. e. frustrari & decipere & in l. 6. Lang. de malef. & pub. crim.

ASTIPVLATOR, vide Adstipulator. (Prat.

Ἀστραγάλοι, sunt tali seu taxilli ex osficulis carne nudatis, diuersi à tesseris, quæ κύβοι. Gothf. ad l. 16 §. ff. de pœn. Plura de Astragalis vide apud Cælium Rhodigin. 20 antiq. 27.

ASTRINGERE fidem pro alio, l. 1. C. de fideiusor, vide supr. Adstringere.

ASTRVERE, vide Adstruere.

ASTROLOGVS in l. 15 §. si quis. D. de iniur.

ASTV apud Poetas Fest. lib. 1. astutiam significat: cuius origo ex Græco ab oppido ἄστυ ducitur, in quo quòcunque nati assidue sunt, cauti atque acuti esse videbantur. Eòdem verbo in eunseusum vsus est vetus interpres in auth. de testib. §. si verò astu, vbi Accursius interpretatur dolum, vel malitiam, pro quo in Græcis est ἐξαπάτης. Adiectiue vsurpauit Plautus in Pœnulo: Mea soror istida stupida est sine animo asto, id est, doloso & callido, itaque vsurpatur, l. 4. de furt. l. 15. qual. quis feder. deb. l. 3 de hom. lib. ho. l. 1. de damn. iniur. Prat. Hinc

ASTVTIA, l. 3. C. de temp. appell. Et

ASTVTE, in rescripto Imp. l. 2. C. de leg. i. e. dolose & malitiose.

ASTVTVS in Iustiniani Constitutione, l. in fin. C. mandat pro doloso, callido, cauto accipitur.

Ἀστὸς ab ἄστυ vrbe ductus, ciuem significat apud Solonem in elegiis.

Αὐτὰρ ὁ φεύγων μεγάλην πόλιν ἀφραδίησιν
Ἀστὸς βέλτερος χρήμασι πειθόμενος.

Cæterum Athenas astu appellatas quoque constat. Hinc astici ludi, qui & Attici, vt annotat Turneb. lib. aduers. 14. c. 17.

Ἀστυνόμος, curator ciuitatis. Vlp. in Demost. Ἀστυνόμος, ὁ ἐπὶ τῇ παιδαγωγίᾳ τῆς πόλεως αἱρεθεὶς ὑπὸ τῶν πατρικίων. Cuiac. 12. obs. 30. si.

Ἀστυνομικοὶ Ædiles, apud Papinianum l. 1. ff. de via pub. Differunt autem ab ἀγορανόμοις. Goth. ibid. in princ. Quod sit eorum officium, explicatur, in d. l. 1.

ASSVLTVS, ob quem quis feudo priuatur (c. vnic. §. similiter, quib. mod. feud. amit. in vsib. feud.) est impetus in pertam vel locum, siue hoc pedibus fiat, vel equo aut machinis, vel alia quacunque re affiliatur. Vide Baronem à Tautenberg in tit. 5. lib. feud. Spieg. Prat.

ASSVMPTIO, vide supra, Adsumptio.

ASSVRA assiduitas est & diligentia in nutriendo, curando, habendo. Nam Assæ, nutrices dicuntur, quod fere semper assunt iis, quos nutriunt, ex Turneb. aduers. lib. 24 c. 21.

ASSVRGERE, pro honorem præbere, fere adiungitur dativo de quo vide Vall. lib. 5. Trebatius Iurisconsultus fretus Cæsaris beneuolentia, adeunte quondam Cæsarem cum plurimis honorificentissimisque decretis senatu, sedentem eum pro æde Venetis genitricis admonuit, vt P. C. assurgeret: quod ille ita ægre tulit, vt subirato vultu Trebatium respexerit. Quam tamen despecti senatus contumeliam autores inter præcipuas Cæsarianæ necis causas commemorant, Spieg.

ASSVRIVS sermo, pro Assyrius, l. 1. vlt. de verb. oblig.

ASYLIA, ab asylo dicta, dicitur pro eo inire libertatis & veniæ, quod quis apud aras consequitur: quam immunitatem ecclesiæ vocat. Vide Bud. in anno. prior Spieg.

ASYLVM, παρὰ τὸ ἀ & σύρειν, quod est trahere, quasi asyrum, misericordiæ templum, vnde nemo inde per vim extrahi fas erat. Ferr Inst. de his qui sunt sui vel alie. iur. §. qui ad ædem Memnit Vlpianus in l. quid sit, § apud Leheonem, ff. de ædil. ed. Virg lib. 8 Æneid. Halicarnass. lib. 2. Cadmum dum Thebas conderet, primum seruti Asylum instituisse: quo perfugientes, siue serui, siue liberi, ab omni pœna tuti essent, indeque per vim extrahi non possent. Alij tamen progenitos Hercules primos Asylum Athenis aperuisse dicunt: cum enim Hercules è terris commigrasset, nepotes eius, eos forte timentes, quos auus vexauerat, Athenis Asylum collocarunt. Vnde neminem per vim extrahi fas esset, vt Seruius in 2. & 8. Æneid. tradidit, eum Statij locum citans 2 Theb. lib Fama est defessos acie post busta paterni Numinis, Herculeos sedem fundasse nepotes. Sic sacrasse loco commune animantibus ægris Confugium. Horum exemplo Romulus, & alij multi Asylum aperuere. Romulus, vt quam ocyssime vrbem conderet amplioremque, sacrum quendam locum inter collem & Capitolium aperuit, ad quem quisquis, quamlibet sceleatus, confugiens, non tantum ab omni pœna tutus esset, verum etiam ciuitate donaretur. Authores sunt huius rei locupletissimi Liuius in 1. ab vrb. cond. Dionys. Halicarnass. 2. Antiquit. Roman. Plutarch. in Romulo. & Strabo lib. Geographic 5. commeminit & Virg in 8 Æneid. inquiens; Huic lucum inhentem, quem Romulus acer Asylum Retulit. & gelida monstrat sub rupe lupercal. Et Ouid. 4. Fastor. Romulus vt saxo locum circum dedit alto, Quilibet huc inquit, confuge, tutus eris. Cum vero hæ Asylorum impunitates malefacta ndi ansam iniquis hominibus præstarent: Tyberium Cæsarem, ne impunita essent crimina, eas abrogasse legimus: quem tamen Iunoni Samiæ & Æsculapij delubro, veterem immunitatis morem restituisse, prodit Historia. Iusta certe Asylorum authoritas ea quondam fuit, vt magis affectis iniuria, & potentiorum formidine oppressis, quam sceleratis hominibus seruiret. Nam & Thesei sepulchrum apud Athenienses, quemadmodum Plutarchus in Theseo scribit, sernis, atque humilioribus fortunę hominibus. & potentiorum opes formidantibus, Asylum constitutum est: nec delictis voluntariis, veteres refugium esse aras putauerunt. Coras. Miscel. lib. 5. c. 23. Ferrand. Adduens. lib. 2. explic. c. 4. circa fin.

ASYLI etiam dicuntur à Græcis, homines à violentia tuti, vt sunt sacrosancti, quos attingere sine periculo non licet, nec prehendere: quales erant Tribuni plebis apud Romanos, & Caduceatores, vt atteſtatur Plutarch. in problemat. & Iulius Pollux, Asylij (inquiens) erant caduceatores, & licebat eis tuto, quo vellent, ire.

Ἀσυμπτώτως aduerbium, quo quid disiunctum significamus, falso reposuit Alciat. lib. 9. Parerg. c. 18 in Scæuola responso, l. si sic, 133. de verb. oblig. Deridetque ridiculus Doctores, qui pro illo verbo Græco legunt ibidem. Si actum est, quib. connumeratur Accursius, cum tamen in Florentina editione, eaque fideliore, rectiore, atque receptiore ita legatur, quod & Ant. Aug. lib. 1. cap. vlt. Emend. probat. ait igitur Scæuola: Aut si sic volumus factam esse stipulationem. Neque per te, neque per hæredem tuum fieri, vt ad vnam vim primam teneat: si vim fecerit amplius exheredis commiti non potest: ergo si auctum sit, &c. Ita legunt ibidem Bart. Iacob. Butrig. Alber. Iacob. de Arena & alij recte. Alciatus in suum errorem traxit Olden. & Spieg. Prat.

Ἀσύστατον Alciat. lib. 1. Parerg. c. 8. dicitur status non consistens aitque, plerosque ita legere in Africani responso, l. qui quadraginta, 88. ff. ad l. Fal. alios vero ἀφανίστατον. Subiicit vtramque lectionem posse defendi. Equidem à Florentina lectione discedere non ausim, quæ ἀφανίστατον habet. Florentinam sequitur & probat Ant. Aug. lib. 4. emend. c. 16. Prat.

A T

AT, Festo differentiam rerum significat, vt cum dicimus, Scipio est bellator, at M. Cato orator: & eodem etiam sensu accipi-

Digitized by Google

tur in §. manet, Iustit. de societ. & l. 1. de adpar. proconſ. & leg. lib. 12 C. licet quidam ibi putent pro, poſtquam accipi: quum potius ſit ibi aduerſandi nota, Prat.

ATEIVS Capito, maximæ authoritatis ICtus, qui & Conſul fuit l. 2 §. poſt hoc quoque ff. de orig. Iur. Eius conſulatus fit mentio in l. 29 ff. de ritu nupt. Vide plura apud Briſſ.

ATTAVIA, abbaui, vel abauiæ mater, l. Iuriſconſultus, §. quinto, gradu, ff. de gradib.

ATTAVVS, eſt abaui, vel abauiæ pater, proaui vel proauiæ auus, aui auiæque proauus, matris vel patris abauus, l. vlt. §. quinto gradu. ff. de grad. & adfin, Atnepos, atneptis, vel vt in D. Flor. varie, Adneptos, adneptis, hi ſunt abnepotis vel abneptis filius, filia pronepotis vel proneptis nepos, neptis, nepotis vel neptis pronepos proneptis, filij vel filiæ Abnepos, abneptis, l. vlt. ff. de & adfin. Briſſ.

Ἀτελὴς, immunis, à quo nihil exigitur, vt docet Pollux lib. 9. περὶ τῶν χρηματιστικῶν. Id & de hominibus & de portu dicitur, autore eodem. Exempla extant tit. de vaca. muner. ff. & C. lib. 10. Prat.

Ἀτελεία ſiue Ἀτέλεια, tributorum immunitas, vacatio munerum.

ATER ſanguis, l. 1. C. de emend. ſeruor.

ATHANASIVS in Apologiis, ſynodicis & apud Epiphanium Papa appellatur, Goth. ad l. 7. in pr. C. de ſum. Trin.

ATHENÆ, l. 13. fin. regund.

ATHENOCLES, l. 27. C. de euict.

ATHLETA interpretatur pugil ſiue certator, quia ἆθλος, eſt certamen, & ἄθλον ipſum certaminis, præmium. Res quidem honorifica: non quemadmodum eorum, qui artem ludicram exercent, infamis, Iuuenal. Leuibus athletis & vaſa nouiſſima donat. Nebr.

ATELIA lex iubebat mulieribus pupilliſve non habentibus tutores, dari à Prætore, & maiore parte Tribunorum plebis, quos tutores Atilianos appellabant, Vlp. Iuſtit. tit. 11. Iuſtin. Inſt. de Atilian. tut. Briſſ.

ATINIA lege cauebatur, vt ne res furtiua vſucaperetur, niſi in poteſtatem eius, cui ſubrepta eſſet, reuerſa fuiſſet, l. 4 § quod autem l. 33. de vſucap. l. 215 de verb. ſignif. Plebiſcitum autem fuit, Gellio auctore, lib. 18. c. 7. Briſſ.

ATHLETÆ, qui virtutis gratia palæſtra exercentur, l. 4. ff. de his qui not. infa. l. 6 §. Vlp. ff. de excuſ. tut. l. vlt. §. ſi fœnerator, ff. quod met. cauſ. l. 5. C. quæ res pign. & d. §. Vlp. l. 11. ff. de re iud. l. 5 ff. de naut. fœnor. Briſſ.

ATHLETÆ, ait Modeſt. in d. §. Vlpianus, qui ſacris certaminibus coronati ſunt, habent tutelæ excuſationem.

ATHLETARVM nomine Gymnicus omnis intelligitur. Hi autem ſunt παλαίστραι id eſt, luctatores: δρόμοι, curſores: πύκται, pugiles, δισκοβόλοι, qui diſcum in ſublime iaculantur. Athletæ quibus ludis exercerentur, docet Paul. l. 2. ff. de aleator. cuius rei commeminit & Simonides, cuius verba vertit. Alc.

Iſthmia Philonis, Diophon & Pythia vicit,
Et curſis & iaculo, ſalibus, orbe, palo, Prat.

Coronati autem dicebantur Athletæ, quia in iſtis certaminibus præmium erat ſola corona, quemadmodum tradit Iul. Pollux lib. 3. Plin. lib. 6. c. 4. Herodot. in Vrania, Gell. lib. 3. c. 11. Ferrand. Adrienſ. lib. 2. explicationum, c. 16.

ATNEPOS & ATNEPTIS, vide Adneptos & Adneptis.

ATORNATI dicuntur procuratores apud acta conſtituti, in c. vnic. de ſtat regul. lib. 6. §. porro, vbi gl. Prat.

ATQVE ſimilitudinis nota eſt apud Tryphonium, leg ſi pater, 76. ff. de iur. dot. quo ſignificatu ſubaud. vox, perinde: & alibi ſæpe, vt l. 4. ff. de Pact. Prat.

ATQVE ſiue, vt in P. F. adquin & atquin, accipitur pro, ſed, ſed enim, in l. 7. §. ſeruus, de dol. mal. item pro ſed certe, l. Barbarius, de offic. prætor, & alibi ſæpe.

ATQVE ita, formula, ſignificat, quod alias dicitur per conſequens, l. 26. de negot geſt. Prat.

ATQVE etiam pro deinde, ſubinde accipitur, in leg. filia, 20. C. de inof. teſtam. niſi malis, pro ſtatim, ibidem poni, vt apud Virg.

Atque illum prono rapit alueus amni.

Explicandi quoque notam eſſe apud Vlp. l. 1. ff. de admi. tut. in princ. quidem autumant: Quod ACCURS. & Alberic. docent. Illic Auxeſim quandam potius ſignificare putem, quale ſæpe apud Ciceronem viſitur, cum verbo leuiori grauius, expreſſius & ſignificantius addimus, Prat.

ATQVE ſumitur pro quam apud Pomponium, l. qui re, 76. de fur. vt apud Perſium: Qui tu impunitior exis, atque hic, & Suetonius in Iulio Cæſare: velut, inquit, grauius atque ipſe ſenſiſſet. Prat.

ATRAMENTO ſutorio abſolutum, dixit Cicero, vt exiſtimat Turneb. lib. aduerſ. 6. cap. 1. Qui fœdiſſimis ſordibus & maculis iudicium, qui ignominioſo iudicio & turpi eum liberaſſent, quem grauiſſimis ſententiis condemnare debuerant. Nam ſutorium attramentum quo ligulæ ſolearum & cortium calceorum denigrator, nigerrimas ducit maculas. Itaque atramentum ſutorium, maculoſum & infame iudicium vocauit Schard.

ATRA ficus, vide Gothf. ad l. 165. verb. ſign.

Ἀτραπὸς, Latini ſemitam vocant, vnde puto Gallos atrapare deduxiſſe, quod ſignificat fugientem capere & aſſequi, quia fugitiui ſoleant non recta neque regia, ſed obliquis & latentibus ſemitis euadere. Connan. lib. 4. cap. 11. n. 1.

ATRIDÆ, Agamemnon & Menelaus Atrei filij, qui Græcorum principes fuerunt in expeditione Troiana, Vlp. in l. ſi vxor 15. § 1. ff. ad l. Iul. de adult. ind cat ceu vulgo iactatum, auctore Sext. Cæcil. illud Homer. ἦ μάλα φίλιον κάλεγεν μενοεικέα θρόνα Ἀτρείδαι; id eſt. interprete Eraſmo: Num ſatis hominum Atridis affectus amorque vxorum eſt? Hinc & Maro Homerum ſecutus li. Æn 9. Coniuge præcepta, nec ſolos tangit Atridas iſte dolor. Vide Budæum poſter. annot. citato titulo Alc. lib. 2. prætermiſſ. eod. & Rotorod. in Paræm. Atridæ non ſoli amant vxores. Spieg.

ATRIENSIS erat is, cui cura credebatur atrij, quæ quidem pars prima domus eſt mediam aream continens, in quam ex omni tecto collecto pluuia deſcendit, & in qua priſci (vt refert Cato) hoſtio aperto epulabantur: vbi etiam pecunias & cætera pretioſiora ſeruabant. Seruoſque, quibus tanquam honoratioribus, earum rerum cuſtodiam committebant: Atrienſes, & Atriarios appellabant. De quibus meminit & Alph. in l. in lege cenſoria de verb. ſignif. & Vlp. in l. 1. de exercito, ff. naut. caup. ſtab. & in l. ſed ſi quid, in prin. ff. de vſuft. vbi Accurſ. exponit Atrienſem, id eſt, vt laudat Atria. Diuus tamen Hieron. Atria, inquit, non ſunt quidem domus, ſed aliqua habent fundamenta: & de atriis intramus domum, tradit Vitruu. vol. 6. atria proxima ianuis in vrbem debere collocari; & ideo dixit Papin. Syluar. 1.

—— Hic mecum dum feruent agmine poſtes
Atriaque.——

Dictum autem Varro de Lat. ling. lib. atrium putat, ab Atriatibus populis Etruriæ, qui primi id genus ædificij inſtituiſſe traduntur: vel quia à terra oriatur, quaſi aterium: vel quod atrum ex ſumo eſſet propter culinam, quia ex fumo culinæ nigreſceret: in atrio enim tria erant habitacula: Veſtibulum locus ſportularum (qui & ipſe ſportula dicebatur, vbi ponebantur quæ dono mittenda eo die conſtituerant) & culina. T. Cotta. Turneb. lib. 18 aduerſ. c. 28. ſe in antiquo libro inueniſſe exponi Atrienſem διαπέλιον, διαπράχλιον: ſed & atrium eſſe μεσαύλιον, ἀδιαίτιον.

ATRIENSES autem domini negotia procurabant, res venales diſtrahebant, debita exigebant, & in alios ſeruos non parum iuris vſurpabant: Ab atrio dicti, in quo ſportulæ, cibariaue diſtribuebantur. Alc. de verb ſign. Spieg.

ATRILICIVM eam atrij partem ſignificat, in qua olim licia etiam tenebantur, author eſt ACRON Pedian. Spieg.

ATRIVM quid ſit & vnde dicatur, Feſt. indicat. Tu autem vide, quæ in d. Seruorum ſpecies, infra relata ſunt.

Ἀτροσφάλιαι, i. e. tecti redigi Goth. ad l. 88 de verb. ſign

ATROCIA facinora dicuntur, homicidia, adulteria, & omnia capitalia crimina per gl. ſing. in l. ad ea ff. de reg iur. Spieg.

ATROCEM iniuriam, quaſi contumelioſiorem & maiorem accipimus, Vlp. ait, de iniur. Idem in l. 2. in fin. Aut vt adſpectu, inquit, atrox iniuria æſtimetur. Quot modis illa fiat, à Iuſtiniano petendum eſt, §. atrox iniuria. Iuſt. eod. æſtimatur enim à facto, loco, & perſona, d. §. atrox, itemque à tempore, l. prætor. de iniur. Spieg. De atroci iniuria vide latius Ræuard. lib. 1. Varr. c. 9.

ATROCITATEM facinoris habere, dicuntur flagitia maiora, cuiuſmodi ſunt, quæ ad publicorum iudiciorum vindictam, pertinent Spieg.

ATROCIVS conſilium, l. 9. C. de malef. & mathem.

ATROCIORES fures, quoniam noctu furtum committunt vi priuata adiunctum: metu enim relicto pallio diffugiunt viatores, tametſi veriſimile ſit expoliatores à Iureconſ. eos potius eſſe dictos, teſte Alc. Spieg.

ATROCITER verberandi ius habere, Venul. de off. proconſ. l. ſi quid eſt.

Ἀτροφία eſt morbus, cum corpus non alitur, eamque ob cauſam ſumma in eo macies exoritur, Goth. ad l. 1. § 7. de ædil. edict.

ATROX contrarium miti: vt ſententia atrox, tametſi iuſte dicta ſit. Vide gloſ. ſuper verb. Atrocitate, in §. maxima capitis. Inſtit. de cap. dimin. Spieg.

ATROX perſona, quæ vel maiora flagitia habet, *die etwas mehrs auff der Haubenhat*, iuxta vulgatum dictum: vel quæ ſæuitiam præ ſe fert, apud Paulum in l. 3 ff. de off. præf. vigil. Spieg.

ATROX ſententia, non quia iniuſta ſit, aut crudelis, ſed quia ſeorſum, conſiderato tantum effectu atrox videtur. Inſtit. de capit. diminut. §. 1. Et hoc modo intelligendus eſt Iuſtin. in l. 2. §. 7. C. de veter. iur. enucle. Schard. ex Aldobrandino, d. § 1. Sic eodem modo Imperator dixit atrocitatem verborum, l. manumiſſ. Cod. de obſeq. patron. præſt & attrociter verberare, IC. in l. ſi quid erit, ff. de offic. proconſ. & leg.

ATROX vis dicitur, qua quis de fundo vi eiicitur, Vlp. in l. 1. §. 1. verſ. ad ſolam ff. de vi & vi arm.

Digitized by Google

ATROX actio, l. 22. §. 4. C. de furt

ATROX iniuria, l. 2. & 3. ff. de feriis, l. 7. & vlt. ff. de iniur. l. 4. C. de Decur. Ea fit aut persona, aut tempore, aut re ipsa, d. l. 7. §. vlt. & l. 8 & l. 9. ff. de iniu. §. atrox. Instit. eod. Briss.

ATRVSCA ficus, vide Goth. ad l. 105. de verb. oblig.

ATSI particula, aduersatur & facto & iuri c. concertationi extra de appel.

ATTALARICI constitutio apud Cassiod. lib. 9. conuenit cum l. 2. C. de sport. Goth. ad eandem l. 2.

ATTALICA ficus, vide Gothof. ad l. 205. de verb. sign. varias fici species enarrantem.

ATTAMEN, vna dictio, notę significationis, in l. 2 de offic. assess.

ATTÆ appellantur, vt Festus attestatur, qui propter vitium crurium aut pedum plantis insistunt, & attingunt magis terram, quam ambulant. Nos *schurpfferder lutz scher* appellamus. Spieg. Prat.

ATTEIVS Capito, vide supra Ateius

ATTELLANVS, na, num, ab Attella vrbe Campaniæ, de quo Silius lib. 11. Punicorum: Iamque Attellanas suas, iamque & Calatia adegit. Inde Attellani ludi, & Attellanæ comœdiæ. Iuuenalis: Vrbicus ex odio risum mouet Attellanæ Gellib. autonoes. Scæuol. tit. de legat. 3 l. patronus. Fundum, inquit, in regione Attellana legauit.

ATTENDERE, verbum est, non penum, sed nudum: animum enim subaudiendum est, significatque aduertere. Arcadius l. fin. de testibus. Mandatis cauetur, vt præsides attendant, ne patroni in causa, cui patrocinium præstiterunt, testimonium dicant. Spieg.

ATTENTARI pudicitia dicitur, cum id agitur, vt ex pudico impudicus fiat, l. attentari, ff. de iniur. Obseruandum autem, aliud esse attentare, aliud adfectari. Attentat enim, qui sermone pudicitiam attentat: adfectatur, qui tacitus frequenter sequitur. Assidua enim frequentia quasi præbet nonnullam infamiam. Vlp. in l. item apud Labeonem, ff. de iniur. Spieg. vid. supra Adtentare.

ATTENTARE verbum, communi inspecto & vsu loquęndi, duas habet significationes: Primo, quod attentare significat inchoare delictum, & non perficere: & ita accipitur in l. si quis non dicam. C. de epis. & cler. Quo significatu delictum esse sentit Vestrius in pract. lib. 2. c. vlt. n. 2. Secundo attentare, est lite & appellatione pendente innouare, l. vnic ff. in l. nouari, & tot. tit. vt lite pend. in antiq. Sexto & Clement. Franc. Hercul. tract. de Attentatis, c. 1. n. 12.

ATTENTATA, interpretum, non autem Iureconsultorum est, vocabulum.

ATTENTIVS moneas, & inducas, quid hæc sibi velint verba in Principis rescripto, late explicat Anch. in l. si pauper clericus, de præbend lib. 6. Spieg.

ATTESTARI, proprie est absenti denunciare. Cur autem magis absenti, quam præsenti denunciamus, scite Alc. exponit in l. subsignatum, de verb. sig. vid. supr. Adtestationes.

ATTESTATIONES dicta testium sunt, vel testimonia, ordine iuris scripto deducta.

ATTESTATIO in l. 3. §. 1. C. de iur. dom. impetr. est denuntiatio.

ATTIA, l. 17 in pr. l. 20. §. 1 ff. de annu. legat. & passim. Hinc

ATTIANVS l. 32. ff. de vulg. & pupil.

ATTILIANVS tutor dicebatur, qui impuberi nullum tutorem vel patris testamento, vel lege accepisset: Attilia lege ab eo prætore, quio verbo ius diceret, dari solebat, l. 2. ff. de orig. iur.

ATIMOI apud Græcos dicebantur, qui apud Latinos improbi intestabilesque

ATTINERE pro curare, barbarum est, vt alicubi Accurs. interpretatur. Impersonaliter vero legitur pro pertinet, decet, conuenit, l. quod attinet, ff. de reg. iur. Spieg.

ATTINGERE, id est, contrectare, l. 11. circa fin. C. vnde vi. vide supra Adtingere.

ATTINGI vinculis patriæ potestatis, l. 4. C. de pact. conu. Briss.

ATTINGI suspitione aut conscientia, l. 1. §. si quis ff. de SCto Silan. Briss.

ATTINGERE bona hæres dicitur, qui iis se immiscet, & ea adprehendit, l. 1. §. vlt. ff. de separationibus.

ATTINGERE rem quis dicatur, vide de peti hæredit. l. sed etsi, §. si quis re sua. Spieg. Dupliciter autem accipi videtur: Nam & attingit hæreditatem, qui hæreditarium quid consumit, aut expendit, & attingit hæreditatem, qui animo agnoscit successionem, l. gerit, de acquir. hæred. Attinguntur autem proprie corpora, allegato vere §. si quis re, minus proprie sumi videtur. Matthęsius in notis ad Iuris consul. respons. d. l. sed etsi.

ATTRITA, vide supr. Adtrita.

ATTRIBVTÆ pecuniæ, vel, vt alij scribunt, adtributæ, veteribus dicebantur adsignatæ. Varro lib. 4. de ling. Lat. quas nunc assignationes dicimus. Et tributum à tribubus dictum: quod ea pecunia, quæ à populo imperata erat, tributim à singulis proportione census exigebatur. Ab ea attributa, quæ assignata erat, dicta est. Spieg.

ATYPVS est, qui in lingua explanatam vocum impressionem non habet, vt qui lingua sunt paulo crassiore: nam τύπος formam significat, quæ imprimitur: vt ἄτυπος dicatur. cum ea forma male alicui rei imprimitur. Hotoman. Vlp. tria virili linguæ expressit in l. Officius, de ædilit. edict & aliud præterea, quod atypi nomine vocauit: quod quid sit, Bud. se nondum inuenisse ingenue fatetur. Existimat tamen ab etymologia vocabuli, eos esse atypos dictos, qui non satis exposito plectro linguæ vterentur, quasi aërem non ferientes: vel quasi non satis verba exprimentes, conformantes. c. Hos n fallor, *gaxer*, vulgo vocant nostri Germani Bapt. Egnat. c. 9. Racemat. in fi. Aphthiphum legendum existimat, vocemque interpretatur, qui aphthis, h. e. vlceribus oris laborarent. Sunt autem Aphthæ, ex sententia Celsi medici, maligna vlcera serpentia, ignea præsertim in ore pueris nascentia.

A V.

AVARITIA, ex ære nomen est sortita. Interpretes existimant, eam proprie esse in retinendo, vt cupiditatem in acquirendo, sed falluntur. Nam incitata semel vanis indiciis auaritia, ad alia acquirenda se accingit subinde: quod nondum sit consecuta tantum, quantum satis sit, vt voti fiat compos, vt ait Vives lib. 3. de anima. Porro ne quis auaritiam exerceret in sacrosanctis iudiciis, vbi latissima est, Oldend. teste, extorquendæ pecuniæ occasio, prætextu sportularum constituta est actio condictitia de sportulis. Cuius meminit Iust. in §. tripli & quadrupli Instit. de action.

AVARITIA præceps, l. 3. C. de naut. fœnor.

AVARITIÆ cupido, l. 3 §. 3 C. commun. de legat.

AVARVS appellatur cœcus & ambitiosus, cap quorundam, de elect. lib. 6 quia excœcatur eius animus, vt agenda non videat, & à prohibitis non declinet. Vitium, & sicut hi, dist. 7. & differentia inter auarum, largum & prodigum habetur de consuet. ex par Spieg. Quod si lucri sui causa stuprum inferat quis: alter cupiditate intensus, hic intemperans, ille auarus potius nominabitur. Connan. lib. 1. c. 2. n. 9.

AVARVM his verbis definit Horat. lib. 2 serm. Saty. 3.

——*iuga auarus?*
Stultus & insanus.

AVARITIAM παντὸς πονηροῦ πρόξενον εἶναι, καὶ πάντων ἀρχὴν εἶναι κακῶν dicere Imp. Iustin. Nou. 8. §. ἀνοσία, & Apostol. 1. ad Timoth. πάντων τῶν κακῶν ῥίζαν adpellat. Prat.

AVARVS, quod æris auidus: iunctumque esse vocabulum, Gel. lib. 10 c. 5 refert. Prat.

AVC. apud Valerium Probum, notam esse auctoris, auctoritatisve scribit A. Alciat. lib 2. c. 9 Parerg.

AVCATA Festo lib. 1 sæpe auct.. Prat.

AVCTIO ab augendi adiiciendique negotio adpellatur. Aug lib. 2. Emen. cap. 1. est pretij in subhastationibus adiectio, quam Galli *encherre* vocant: sic accipitur in l. si tempora 4. & l. seq. de fid. & iur. hast. fisc. lib. 6. Cod. Prat. Curt. Coniecturalium lib. 2. c. 9 Auctio autem publica & sectio Varroni dicitur: ratio vero eius non ita omnibus obuia. Nam quod Grammatici aiunt atque etiam ipse Asconius, sectionem atque sectorem inde dici, quod spem lucri sectentur, qui ex his emunt, non probatur quibuslibet. Nam si hoc esset, sectationem, non sectionem, dici oportuisset. Ant. Contius lib. 1 disput. ciuilium admonet veterem debitorum in partes sectionem, seu quis malit deterius verbum, secationem in bonorum vęnitionem mutatam: idque ex Tertull. probat. Sane & Varro & Liuius testimonium perhibent. Nam Liuius anno Vrbis 429. L. Papyrio & C. Poetelio Visolo Coss. refert primum ligari nexos desiisse, Contulesque ob insignem cuiusdam fœneratoris crudelitatem tulisse ad populum, ne quis, nisi qui noxam meruisset, donec pœnam lueret, in compedibus aut in nervo teneretur, pecuniæ creditæ bona debitoris, non corpus obnoxium esset, ita nexos fuisse solutos, cautumque imposterum ne necterentur, &c. Vt ergo veteri illa sectione, diuersi creditores membra debitoris & nexi lacerabant & secabant: ita hac bonorum eius venditione, bonorum emptores vt carnifices ad reliquias vitæ lacerandas & distrahendas conueniebant, vt ait Cicero pro Quint. Sed hanc bonorum sectionem seu venditionem, quam etiam Iustin. ad acquirendi per vniuersitatem modos retulit, sublatam retro olim fuisse vna cum ordinariis iudiciis, ait idem Iustin. Instit. de succeff. sublat. quæ fiebant per bonorum venditiones.

AVCTIONIS forma apud veteres ea fuit, vt à minima quantitate ad maiorem plures licitantes peruenirent, l. 35. de min. Gothofr. ad Nou. 120. cap. 6 §. 2 ibi, vt qui plus præbet.

AVCTIONIS diem obire, est ad auctionis diem adesse. Cic. pro Rosc. Amer. & lib. 13 Epist. famil. Secundum autem Galliæ cõsuetudinem, vt annotat Budæus in for. quarto trinundino auctionem futuram inclamatam oportet, & in iustos dies proscriptam, antequam vltima licitatio committatur, quam protinus sequitur addictio. Singulis auctionum diebus apparitor debiti quantitatem, ob quam pignora capta sunt, palam significat & denunciat: omnes commonet, vt ea licitentur, pretium ab vnoquoque oblatum describit: postremo vbi iam nul-

Digitized by Google

lim pluris licitari cernit, promulgat eam primam auctionem esse: secundam in octauum ab hinc diem vel moribus laxiorem reiicit, nisi diuini cultus feriæ id prohibeant, atque tunc proximo professo die sequens auctio celebrarur.

AVCTIONARIÆ tabulæ, quibus significabatur alicuius fortunas hasta posita distrahi, vocique subici præconis, auctionis die constituto Harum vero meminit Cicero in Catilin & de lege Agraria: idem ad Qu. Fratrem: & ad Atticum lib 12. Harum vero tabularum proferendarum non vna fuit ratio. Iustinianus Nouella 120. Ære alieno oppressæ, inquit, venerabilis domus, dispensatores per 20 dies scriptum aliquod in publico ciuitatis loco proponunto, & eo modo rem immobilem emere volentes prouocanto, vt qui plus præbiturus est, cæteris præferatur. Altera vis huius programmatis Impp. Dioclet. & Max. lege sancita est, l. si eo tempore, Cod. de rem. iff. pign. ex Rabirio Iunio.

AVCTIONEM constituere Cicero dixit decernere auctione, hastaque posita res distrahi & vendi. ex Rabirio Iunio de hastarum origine.

AVCTIONALIA apud Vlp. l. 1. § officio ff. de tut. & rat. dist. tabulæ, & instrumenta sunt auctionis, vt ex M. Cicer. in Catilinam liqueat. Prat. Auctionalia, basilica interpretantur πραπζιτικοῖς λόγοις. Quod vero ita beneficio argentarij gerebatur, si id tolebat iussu contrahentium, eorumve, ad quos res ea pertinebat, iis præscribere diligenter, vt Gaius in l. argentarius, ff. de edend. Cuiac. obser. lib. 10. c. 14 fol. 138.

AVCTIONIS formulas varias recitat G. Budæus in forensibus: puta has: Auctio bonorum proscripta, i. e. subhastatio. Auctionis clausula, i. e. decreto adiudicatio. Auctionis institor, subhastationum persecutor. Auctionis diem denuntiare, dici putat Budæus ad diem decreti citare: addictioni decretali diem præstituere dicendum verius & proprie magis putem, l. si tempora, & l. leq. C. de fide instrum. lib. 10. Prat.

AVCTIONARIOS intercessores opponentes se subhastationi dici idem putat. Tu expende. Prat..

AVCTOR is dicitur, à quo quis auctoritatem, id est, ius domini in rem quempiam accepit. Cicero Verrin. 7. Tum illi intellexerunt, se id, quasi à malo auctore emissent, diutius obtinere non posse: id est, ab eo, qui vendendi auctoritatem nullam habebat. Item pro Cecinna: P. Cesennius auctor fundi. Plaut. Curcul. Nec nobis auctor vllus est, nec vosmet estis vlli. Declinatum autem videtur verbum ab auctionibus, in quibus ei, qui plurimum auget, res addicitur: & ex ea auctione atque adiectione sua auctoritatem sibi in rem emptam comparat: nam ab augendo deductum Grammatici veteres testantur: & nota illa ostendit, quæ est apud Valerium Probum, qua veteres vtebantur AVC. quæ auctor significat: vt in antiquis monimentis sic scriptum esse plerique testantur. Quum ergo auctor is proprie diceretur, cui propter summam auctionem & licitationem res addicta esset, & Auctoritas ius ex ea auctione quæsitum: translatum postea fuisse vocabulum putamus: ad eos, qui rem quoquo modo abalienarent: vt quum quæreretur ex eo qui rem acceperat, vnde sibi ius in eam comparasset, suum illum quasi auctorem nominaret, qui sibi suam auctoritatem tradidisset: vnde sensim in eos quoque, quorum sententiam & consilium sequimur, quasi ius quoddam ita sentiendi certum & constitutum haberent, consuetudine sermonis translatum est: nam (verbi gratia) quum institutum est, vt legum, quæ comitiis centuriatis ferrentur, antea id tum si suffragium patres auctores fierent, id est, vt Senatusconsl. prius aliquid decerneretur, postea illud idem à populo iuberetur, ea lex hanc vim habebat, vt quasi in euictionibus, possessionumque controuersiis possessor suum auctorem, à quo ius suum adeptus est, laudet, ita populus consilij sui auctorem ac suasorem Senatum laudare posset. Quod si quis vel αὐθέντης, vel αὐτὸς vocabula nobis obiiciat, indeque propter literarum similitudinem auctoritatem dictam putet, is Dionis verba audiat, qui libro LV sic scribit: Ἐβουλεύοντο μὲν, καὶ ἔτη γοῦν μετὰ ταῦτα ἔφερε, εἰ μὴ τις καὶ τῶν ἀεὶ κινουμένων λαμβάνει, ἀλλὰ ἀκίνητός ἐστιν ἐξ ἐκείνου, ὅπως φασὶν οἱ Ἕλληνες αὐτὸς ἑαυτοῦ, τοῦτον γὰρ τὴν δύναμιν ἔχει τοῦτο δηλοῖ, ἐκλιπόντα γὰρ αὐτὸν τὸν πατέρα ἐβουλεύοντο, id est, Consultabant autem Senatores (absente Cæsare scilicet) & eorum sententia scribebatur: non tamen quasi rata effectum habebat: sed erat auctoritas, vt eorum sententia nota esset. Tale enim quiddam vis huius verbi declarat: quod vno verbo Græce exprimi non potest Paulus l. si fundo 53. de euictionibus. Si cum possit emptor auctori denunciare, non denuntiasset, ideoque victus fuisset. Modestinus l. Herennius 63 eod. Seia fundum à Titio emerat, & quæstione mota fisci nomine auctorem laudauerat. Hotomann. in comm entar. tut. Quod attinet ad orthographiã & originem vocis, Gram matici certant, & adhuc sub iudicis est. Balduin ad tit. de auctor. tut. à Budæo se audiuisse scribit primum fieri a Græco verbo αὐτῶ, quo veteres ratam alicuius potestatem significabant, cui nemo possit refragari. Sic Liuius scribit, mortuo Romulo, plebi quidem summam fuisse à patrib. concessam auctoritatem, penes patres tamen remansisse auctoritatem: vt sit verbum confirmationis, qua vti dicimus, quod actum gestumve est. Sic Constantinus Imperator l. 9. de diuersis officiis, auctoritates appellat eas literas, quas ipsi magistratus dant iis, quos militiæ suæ assignant: quasi ipsi magistratus auctores sint soli, nec principem ratum probatumque habere necesse sit: auctoritas enim dicitur opinio & iudicium eius, qui supremam habet in aliqua re potestatem: Sic Cœlius in epistola ad Ciceronem, Auctoritates perscriptas Senatus vocat, quæ Senatus auctoritate facta fuerant & probata: & Leo Imperator vltima constitutione de fabricensibus, auctoritates amplissimas sedis vocat literas præfecti prætorio. Connan. lib. 4. cap 3. num. 3.

AVCTOR secundus, l. 4 ff. de euict. Illud quæritur, an is qui mancipium vendidit, debeat fideiussorem ob euictionem dare quem vulgo auctorem secundum vocant. Hotom.

AVCTOR seditionis, in l. 3 §. item qui seditionis, ff. ad l. Corn. de sicar. l. 38. § auctores ff. de pœnis. dicitur, qui seditionem primus ciet, inducit & persuadet. Prat. ex Briss.

AVCTOR dicitur fieri tutor, cum probat, quod actum est, l. etiam. si 3. ff. de auct. tut. Hinc auctor in rem tuam, § si inter. Institut. de auct. tut. Prat.

AVCTOR legis dicebatur, qui cum ea dignitate præditus esset, vt eius oratione commoueri populus posset ab iis, qui leges ferebant, deligebatur, qui eas suaderet. Ita Pompeius eius legis quam tulit Lentulus de Cicerone reuocando, frequenter à Cicerone auctor appellatur, in ea, quam post reditum habuit, oratione. Prat ex Hotom.

AVCTOR, i. e. venditor, Gothof. ad l. 3 C. de peric. rei vend. per l. 2. in fin. l. 5. l. 16 fin ff. eod l. 37. de act. empt. l. 4 §. 27. & 31. de dol. mali except. §. 3. vers. quicquam, Inst. de empt.

AVCTORAMENTVM sumitur pro obligatione nexuque ac veluti stipendio, proinde eius, qui sit auctoratus, i. e. obligatus. Sic apud Paterculum. In ea iugulari ciuis Rep. constitueretur auctoramentum, id est, constitueretur merces & præmium ei, qui proscriptum trucidaret. Iterum auctoramentoque funebri ad conseruatoris quondam Reip. tantiq; Cos. irritandæ necem. Hic auctoramentum funebre propositum præmium funestum significat, qui Ciceronem iugularet. Merces igitur in ipsis mercenariis est auctoramentum seruitutis. Quoniam mercenarij ad tempus seruiunt. Vt auctoramentum, id est, mercedem seruitutis præmium consequantur. Hinc auctoratus auctoramento obligatus, & mercede conductus dicitur. Spieg.

AVCTORAMENTVM non significat ipsam exauctorationem, actumve auctorandi, sed ipsam exauctorationem. Cic. 1. Offic. Illiberales autem & sordidi quæstus mercenariorum omnium, quorum operæ, non quorum artes emuntur. Est enim in illis ipsa merces, auctoramentum seruitutis. Eodem sensu accipitur apud Sueton. in Tiber. c. 7. Auctoramentum centenum milium, pro mercede dici constat. Prat.

AVCTORARE obligare est, vel, vt Turneb. tradit lib. aduers. 2. c. 20. Præmium mercedemque sibi quærere. Vt Paterculus de Perpenna Sertorij interfectore. Vbi turpissimam mortem pessimo auctorauit facinore, i. e. mortem veteri mercedem sibi quæsiuit & accersiuit vt debitam. Huic contrarium exauctorare, de quo infra suo loco. Prat.

AVCTORARI, auctorem fieri, auctoritatem quæ adcommodare & interponere significat, l. 4 ff. de auctor. tut. l. 9. ff. quod falsi tur. Auctorem autem fieri, hoc est, decere, probare se id, quod agitur, l. 3. ff. de auct. tut. Nec enim præsentia corporis sufficit ad auctoritatem, si tutor vel somno vel morbo peressus taceat, vel inuitus retineatur, l. 1. § vlt. eod. tit. nec multum interest, abfuerit tutor cum negotium contraheretur, an præsens ignouerit, quale esset, quod contraheretur, l. 14. ff. eod. tit. atque ita prætorum tutorumque auctoritatem accipimus tit. de auct. tut. ff. & l. 8. ff. de transact. Briss.

AVCTORATVS dicitur proprie gladiator, qui mercedem accipit, vt depugnet in ludo, & vt vratur flammis, virgis secetur, & ferro necetur, vt ait Acron. Sat. 7. lib 2 Sermon. Horatij: Quid refert vri virgis, ferroque necari? Auctoratus eas. Prat. Itaque in Lexico Latino-Græco, ædis Beati Germani Auctoratus definitur αὐθαιρέτως εἰς δῆλον ἑαυτὸν δόλων καὶ μονομαχίας. Sic apud Quintilianum declam 302. quę inscribitur, Auctoratus ad sepeliendum patrem. Quidam, ait, vt patrem sepeliret, auctorauit se. Liu. l. 7 Eo vero pignore veluti auctoratum sibi proditorem ratus est: inde & auctoramentum gladiatorum à Sueton. dicitur in Tib. & Quint. declam. 9. Briss.

AVCTORIZARE laudare, id est, nominare, & vt Galli dicunt, *garandum* appellare, l. 6. §. si tibi iter, ff. de action empt. l. 2. C. de in lit dand. tut. l. 36. §. 1 ff. de euictio. l. 7 C. eod. tit. Cic. de Orat. Gellius l. 2. c. 6 Festus lib. 10. Ex quibus hoc verbum in formulis & actionibus ciuilib. vsitatum constat. Dicunt nostri sæpius auctori denuntiare. Auctor ipse defugere dicitur, vel auctoritatem defugere, cum defensionem causæ suscipere recusat: quod vulgo dicimus, *defaillir de garend*, l. 139. ff. de verb. oblig.

Digitized by Google

l.39.in fin.ff.de euict. Terent.Eunuch. Nunquam defugiam auctoritatem. Plaut. Pœn. Si auctoritatem postea defugeris, vbi dissolutus tu fies,ego pendeam. Briss.

AVCTOR liberalitatis,l.3.C.de donat quæ sub modo.

AVCTOR suasionis iniquus, l.20.C. de furt.

AVCTOR iuris scientiæ summus est Saluius Iulianus , teste Imper.Iustiniano in l.15.C.de vsufr.& habit.

AVCTOREM rerum Tacitus historiæ scriptorem vocauit , dum ita scribit matrem Antoniam non apud auctores rerum, non diurna Actorum scriptura reperio, vllo insigni officio functã. At Sallustio est rerum,administrator gestorque,vt Imperator, qui bella gerit: dum ita scribit.Tametsi haudquaquã par gloria sequatur scriptorem & auctorem rerum. Nam Imperatorum maiorem esse gloriam intelligit, quam historiæ scriptorum.Annotauit id doctissimus Turneb.lib.aduers.ca.25.

AVCTORES dicuntur, à quibus ius in nos transiit,l.136. in fin.ff. de diuers. reg. ab augendo quod nos re auxerint. Itaque auctores plerunque venditores appellantur,l.4.§.vltim.32.§.vltim.ff.de action.empt.l.28 l.51.l.64. ff.de euictionibus , & l.3. ff.de diuers.tempor.l.15. ff.de minorib l.4.§.1 de appell.l.198. § penult.ff.de diuers.reg iur. l.in fin.ff.de flumin.l.21. ff.de liber.caus.l.vlt.ff.de administra.rer.Sicut autem vendendi verbum in 12.tab. ad omnem alienationem pertinebit, vt scribit Pomponius in l.29.de stat.lib. Ita & auctor dicitur omnis , à quo ius in nos transit,l.an vitium.ff.de diuers.temp.præscript. Et hi sunt primi auctores. Secundi vero auctores dicebantur, qui pro euictione fideiubebant l.4. ff.de euict. qui βεβαιωται à Iustiniano vocantur.Nou.8. & venditionis confirmatores à Iuliano Patritio.Vide Ant.August.lib.3.c.6.

AVCTORES etiam pro prudentibus & consultis,Iurisque ciuilis præceptoribus ponuntur , l.4 §.Labeo ff. de doli except. l.secunda 8.post originem. ff.de orig.iur.l.1.§.vltimo.ff.de vsufr. accresc.13.C.de vsufruct. Cic.lib.1.de orat. Atque illum cum differendo par esse non posset, ad auctores confugisse , & id quod ipse diceret , & in P.Mutij fratris suil libris , & in Sext. Ælij Commentariis scriptum protulisse.Briss.

AVCTORES quoque fuisse senatui aliquid censendi,dicebantur Impp cum in eorum sententiã, quam oratione in senatu habita & recitata,expresserant,aliquid decernebutur. Sic Antoninus , oratione in senatu habita , auctor fuisse senatui censendi.l 32.ff.de don.int.vir,& vx.dicitur.Briss.

AVCTORES iuris dicebantur Iurisconsulti, quibus permissum erat,vt ait Imperator,iura condere. Vlpianus ex diuorum fratrum rescripto in l. 17. de iure patronatu. Et Proculum sane non leue iuris auctorẽ in hac opinione fuisse. Et paulo post: Plutium etiam iuris auctorum. Martianus ex rescripto diui Pij: An mora facta intelligatur,neque constitutione vlla,neque iuris auctorum quæstione decidi posse. Hotom.

DICVNTVR & Iuris auctores in l 35.ff.de act.empt.l.12 ff. de vsur.l.1.C.de verb.sign.l.3.C.de repud.l.3.C.de repud.l 15.C.de vsufr.Sic Gellius lib 2.c.10. Seruius Sulpitius iuris ciuilis auctor. Et Agge. Vibic.in comment.Frontin.Cassius Longinus iuris auctor. Inde prudentibus auctoritas tribuitur,l.24.ff.de hered.instit.l.7.de iust.& iur.l.2.§.his legibus. & §.ita in ciuitate.ff.de orig.iur.& apud Cic.Top.Briss.

AVCTORIS etiam dicebantur,qui mulieribus propter sexus infirmitatem dabantur, sine quibus nec vllam quidem rem priuatam agere poterant,vt ait Liui.lib 40.

AVCTORITAS, Titulus,id est, quo quid possidemus.Itaque Scæuola in l. vlt. de pignor.act. quod principio instrumentum emptionis appellauit , paulo post instrumentum auctoritatis nominat.Hot.

AVCTORITAS , ab auctore deducitur: cuius dictionis in iure quinque significationes, & quidem nondum in vulgus proditas , Alciatus scribit reperisse se. Et prima est , vt ius rei suæ vendicandę qualibet vsucapione reiecta significet.Vnde in l. Atinia dicebatur ; Quod surreptum erit,eius rei perpetua auctoritas esto, & in lege 12. Tab. Aduersus hostẽ perpetua auctoritas:& si quæ similia ab eodem declarata. Alia significatio est,vt actionem pro re euicta significet. vt apud Venul. l.fin. de euict. Tertia , cũ pro iure accipitur,quod quis ab auctore i.e.venditore consecutus est,§.fin.de pignor.act. Quarta pro iudicis edicto reperitur, l.1. C.si cert.pet.ibi auctoritatemque potrib.debitoris adfigere,& in l.9. Cod.de aquæduct.Quinta pro mãdato & iussu iudicis ponitur in Nou. Val.tit.de indul. reliq. quo sensu accipitur auctor apud Paulũ l.iuste. ff.de acquiren.poss.Iuste possidet qui auctore prætore possidet, i.e.vt Accus.interpretatur,decreto rite interposito.Spieg.Prat.

AVCTORITATES magistratuum pro literis & edictis , quæ publicis locis proponũtur,aliquid imperantes,vetantesve, l.1.si cert.pet.Chir.in C Th.l.vlt. Cod.de fabric.l.11.l 10.de aquæduct.lib 11.l.vlt.de cens.ciu.non adscrib. in C.Th. Nou.Valẽ. de indulg. deb. Sed & in Cassiodoro aliquotiens,& in Beatorum passionib.vt vocant hoc verbum accipitur.Briss.

AVCTORITAS pro iure dominij in 12.tab. Auctoritatem actionem pro euictione Venuleius interpretatur: in l. vlt. ff. de euict. vt paulo ante : quam Græci βεβαίωσιν ἴκλω, vocant,vt Pollux lib.8.scribit Plaut.in Trinu.act 1. Scen.vlt. Sic exquiratur vsq; ab stirpe auctoritas. Sic apud Paul.lib.2.sent.tit.17. Venditor. si eius rei, quam vendiderit,dominus nõ sit auctoritatis,manet obnoxius & eod.tit.Res empta emancipatione, & venditione perfecta,si euincatur,auctoritatis venditor duplo tenus obligatur. Senec.lib 4.natur.quæst. Ergo si mihi patũ credis,Possidonius tibi auctoritatem promittet.Hinc instrumenta auctoritatis,quibus origo rerum , & probatio iuris nostri continetur , quæ vulgo titulos adquisitionum appellamus,vlt ff de pign.actio.Et apud Senec,lib. 4.controuer.12. controuers. quæ emptionis tabulæ primum , eædem post auctoritatis tabellæ appellantur. Instrumenta ad probationem originis prædiorum appellar, l 24.de fideicom Tertul.in lib. de præscript.aduers.hæret. Habeo origines firmas ex ipsis auctoribus,quorum res fuit.Briss.

AVCTORITAS, probatio, voluntatis interpositio,& accommodatio,actus adprobatio, t.t.ff.& C. de auct.tut. & Inst. eo.quã Theophilus αὐθεντίαν appellat & αὐθεντεῖν auctorare in cuius præstatione præsentiam non sufficere , sed liberum animum esse oportere. Vlp.in l.1 §.fi. ff.eod.scribit, & nullam esse differentiam, eam interuenire , aut perperam fuisse adhibitam, idem tradit,l 2.ff eod.Prat.

AVCTORITAS, ait Hot. firmamentum,robur,firmitas,&, vt ita loquar,validitas.Scæuol l.vlt.de aqu.& aq.plu.

AVCTORITAS iuris apud Vlp. l.4.§.1. de in lit.iur.& Modest.in l.20.ff.qui & à quibus,& Papinianum l.36.de statulib.est vis & potestas legum,& præeminentia,& pondus, sicut eo sensu sæpissime accipiunt Cic.& Liuius Prat.

AVCTORITAS senatus quid sit,docet Dion.lib.57. ἀρχὴ, inquit, αὐκτώρεσιας ἐγίγνετο ὅπως φανερὸν τὸ βέλτιστον αὐτῶν ᾖ. Porro βέλτιστον τοῦτο perscribi solitum , M.Cic.lib.1. de orat. ad Qu. fratrem docet. Et eundem inquit,(id quod in auctoritatibus perscriptis extat) scribendo adfuisse. Sic accipitur apud eundem Tullium auctoritas ordinis,lib 3.de orat.in pr.Frat.

AVCTORITAS in 12 Tab. & in lege Atinia accipitur pro vsucapione:quo significatu vsus est & Scæuola l.vltima , ff. de aqu. & aqu.plu qua in re fallitur Bart.ad dict §.vltim.qui auctoritatem iurisdictionem interpretari videtur. Verba legis XII. Tabul. hæc sunt: Vsus & Auctoritas fundi biennium esto ; ex M. Cicer. in Topic. & pro A.Cecin.Item alio capite: Aduersus hostem æterna auctoritas esto: ex Cic.lib.10.offic. Et alio c.Rei furtiuæ æterna auctoritas esto : ex § furtiuæ.Institut.de vsur. Atiniæ legis verba refert,Gell.l.17.c.7. In lege vtraque. Iust §.furtiuæ auctoritatẽ vsucapionem interpretatur. Accipienda igitur non est eorum interpretatio,qui in Scæuolę responso auctoritatem , firmamentum, robur, firmitatem,validitatem interpretatur. Alij vero interpretationi significationive propius accedunt, auctoritatem apud Scæuolam pro iure dominij accipientes, cum tamen iunctis legum capitulis,puta l.1.§.fin.l.fin.ff.de aqu.& aq.plu.auctoritas,pro vsucapione accipiatur: quod & Bud.recte annotauit ad leg.Herennius,de euic.ex M.Cicerone de Haruſp.respons.Prat.

AVCTORITAS legis pro ipsius beneficio accipitur apud Vlp. in l fin.§.ait lex in fin.de diuort.vt patet ex § seq.ibid. Prat.

AVCTORITAS etiam perscribi dicebatur in Senatusconsultis, cum ob id , quod Senatusconsulto quis interfuisset, eorum, qui scribendo adfuerant,nomina conscribebantur,vt ex Cælij epistolis, & ex ipso Cicerone in principio lib.3.de orat.& epistolis ad Lentulum apparet. Vide Dionem lib.55.Briss.

AVCTORITATE sua distrahere bona , l.6. §.qui iudicati, ff. de re iud.Diuidere.l.4.C.qui bon ced.poss.&c.Briss.

AVCVPATIO (vt notissimam significationem prætermittam)in rescripto Constantini in l.1.C. de formul. & impet.est verborum iuxta literæ rigorem (vt vulgo loquuntur)expositio.vnde & Cicero verborum aucupium recte dixit. Sic Varro lib. 4 lingu. lat. Scientiam ad opinionem aucupari dixit , quale nostris temporibus vidimus Prat. (vsufruct.Spieg.

AVCVPIORVM & venationum reditus.Vide Vlp.l.si fundi,ff.de

AVDACIAM ab auide , id est , cupide agendo dictam ait Fest. lib.1. qua quis facinus nullo periculi aut pudoris metu pet territus molitur,c.2.de cens.Prat.

AVDACIAM pro audacibus,in l.pen.C.de sepult.

AVDACIA , pro fidentia,proteruitate. Vlp. de public & vectig. Quantæ audaciæ , quantæque temeritatis sint publicanorum factiones. nemo est qui nesciat. Albericus iudicat in bonam accipi partem audere verbum. Volunt nomen audax, quod non tantum ad hominem, sed ad factum refertur,pro forti & strenuo accipi. Vide Erasm. in Chiliad. Fortes fortuna adiuuat.Spieg.

AVDACIA furoris,l.7 C.vnde vi. l.3. de aquæd.in C. Theod.Optat. Afer.lib 5.O rebidam furoris audaciam. Vigilius lib.1. contr.Eutych. Illud etiam solita furoris audacia reprehendere solet.Briss.

AVDACIOREM spe fieri,hoc est confidentiorem , proteruiorem. apud IC.in l.1.in princ.Si is qui test.liber esse iuss fuer.Spieg.

Digitized by Google

AVDACISSIMVS quiſque. Vlp. l. 1. §. ſed etſi ff de Carbo. ed. Nã ſi aliter obſeruetur, inuenta erit ratio, quemadmodum audaciſſimus quiſque, eo maiore iniuria impuberem adficiat, &c.

AVDACES obiicere manus. l. 4. poſt princ. C. de his qui latro. vel aliis.

AVDACTER, id eſt, confidenter, in malam partem: quod mali plerunque faciunt, & tamen à multis iuſtam cauſam tueri creduntur. Spieg.

AVDENTER, apud Vlp. in fin. l. 1. ſi pars hered. pet. pro temere, impudenter, & libertius quam par eſt. Prat.

AVDIANI hæretici. l. 5. pr. C. de hæret.

AVDIENS dicto, Alphenus in l. arbiter ex cõpromiſſo, de arbitr. Alter ex litigatoribus dicto audiens non fuerat, hoc eſt, non obtemperauerat. Spieg.

AVDIENTIA, etſi eſt nomen Latinum (Cicero namque de ſenect. audientiam ſibi facere dixit) tamen Canoniſtæ, vt pleraque alia, inepte loquuntur, audientia cauſarum, audientia literarum. Spieg.

AVDIENTIA Epiſcopalis, eſt Epiſcopi forum & iudicium, l. 9. & t. t. Cod de epiſc. aud. Accurſ. C eod. interpretatur iuriſdictionem Epiſcopi: cuius ſententiã probat Azo. in ſum. C. eod. Prat.

AVDIENTIA. Audire verbum, varij vſus eſt, & elegantis. Frequenter autem accipitur pro eo quod eſt, Pareo præcipienti. Diſcrimen autem inter audio & auſculto exprimitur in verſu Pacuuij aut Nonij expoſito lib. 1. de diuin. Magis audiendum quam auſcultandum cenſeo. Audientiæ vocabulo Plautus eſt vſus in Pœn. & Cic. de ſenect. Vulgo inepte vtuntur hac voce, cum hominem multæ autoritatis, ac gratiæ, aut celebris exiſtimationis, dicunt eſſe magnę audientiæ. Nec ignoro, noſtros vſurpaſſe d. tit. audientiam, pro iuriſdictione, ſed vt rudes temporum. Spieg.

AVDIENTIA epiſcopalis, ait Gothofr. ad rubr. C. de epiſc. audien. non eſt iuriſdictio, vt vult Accurſius: non eſt diœceſis vt vult Haloand. quia vt foro, ita vt apparitione ac executione carent epiſcopi. Audientia, iudicium eſt atque notio, quæ epiſcopo in clericos & monachos competit.

AVDIENTIAM direptorum negotiorum præbere, l 7. Co. de ordin. cognit.

AVDIENTIA prima legum. l. prima, C. de nud. iur. Quir. toll.

AVDIENTIAM impertiri debet iudex, l. 1 C. ne liceat potẽ. crim.

AVDIRE, Iudex, Præfectus vrbi, Præſes. dicitur qui cognoſcit. Sic

AVDIRE cauſam, id eſt, noſſe, l. 1. vbi Gothofr. C. de lit conteſt. l. 6 § 3. C. de appell. l. 26. eod.

AVDIRE cauſam ex integro, l 2 C. ſi ex falſ inſtrum.

AVDITOR contradictarũ hodie inſigni officio clarus, quod verſatur circa reſcripta, conſtituendoſq; iudices extra Romanã curiam: vt & quos auditores nunc vocant Sacri Palatij, quibus Pontifex Maximus cauſarum cognitionem demandat.

AVDITOR in variis Ciuilis & Pontificij iuris articulis ſumitur varie. Quandoque pro diſcipulis, qui ius ciuile diſcunt, & præceptores audiunt. l. 2. §. poſt hunc verſum, ſed plurimum à ſuis, ff. de orig. iur. Prat.

AVDITOREM pro lectore accipi, apud M. Ter. Varronem lib. 5. ling. lat. ipſo ſtatim initio recte quidam putant. Dicitur item is, cui articulus cauſæ committitur, cap. ſuper quæſtionum. §. porro, ad fin. de offic. deleg. Sed & is, cui cauſę terminus committitur, & deciſio delegatur, clem. auditor. de reſcr. Prat.

AVDITOREM veterem pro eo ſolum accipiebant, qui auretenus adeſſet, donec tandem etiam pro quolibet diſcipulo vſurparunt, l. 2. §. pen. de orig. iur. l. cum ſcriptum, de dot. rel. Vnde

AVDITORES in curia Romana vocãtur auditores Sacri Palatij. Auditores Sacri Palatij referunt inter ſe & pronũtiant. Innocent. ca. quoniam. de probat. in Auth. Cardinales vero auditores Papæ referũt: niſi eis commiſſa fuerit definitio, Prat. Porro hi auditores Magiſtri quoque appellantur, quaſi ad eam legum peritiam deducti, vt magiſterio fungi poſſint, ſeu magis, quia doctoratus inſignia aſſecuti ſunt. Galli enim pleroſque doctores magiſtros appellãt, & appellationem hanc Curia Romana ſeruauit, dum Gallia Romam reuerſa eſſet. Aldobrandinus in prooem. Inſtitut. in verbo Magiſtro,

AVDITORIVM appellatur locus, vbi cauſæ audiuntur, aguntur, cognoſcuntur & finiuntur, l. 1. an per alium cauſ. l. 4. fin. de lib. cauſ. l. 1 fin. ne de ſtat. def. Atque etiam de Scholis publicis intelligi poteſt, vt in l. penult. de offic. aſſeſſor. & l. contra, §. is qui, de re iud. Porro auditorium proprie ad Imperatores, Conſiſtorium ad Romanum Pontificem interpretes pertinere exiſtimant: licet noſtro iure conſtet, id haud perpetuum eſſe. Pro ludo literario quoque dici cœpit, l. 1. Cod. de ſtud. liber. lib. 11. Authent. habita. in fin. C. ne filius pro patre. Vide, Secretarium.

AVDITORIVM locus eſt, vbi artium miniſtræ Philoſophia legeſq; docentur, l. vnic. C. de ſtud. lib. vrb. Rom. lib. 11. qui idam vocant ludum literarium. Curtius Coniecturalium lib. 2. cap. 43. Prat.

AVDITORIVM principis vocatur, vbi Princeps quid cognoſcit, definit, decernit, edicit, l. 19. §. 1. & §. ſeq. ff. de minorib. l. 22. ff. ad Trebell. Hoc ſacrum conſiſtorium in recentior. b. Imperatorum conſtitutionibus, l. vlt. §. in his, C. de temp appellat. l. 55. Co. de appellat. Et auditorium ſacrum, l 2. D. de pactis & tranſact. in C. Th. & alibi appellatur. Briſſ.

AVDITORIVM præfecti prætorio. l. 40. ff. ſi cert. petat. Auditorium magiſtratuum, l. penul. ff. de offic. adſeſſ. l. 78 § penult. ff. de iur. dot. Auditorium recipere, l. 41. in fin. ff. de recept. qui arbitr. Briſſ.

AVDITORIVM commune, l. 37. C. de appell.

AVDITORIVM appellationum, l. 19. C. eod.

AVE, ſiue Haue, vel Habe (b pro u, vt ſæpe in P. Flor. vt eſt literarum mutua συναλοιφή, vel Fabio auctore) K. N. B. id eſt, aue chariſſime nobis. ſalutandi formula, qua vtebantur Imperatores ἐν ταῖς ὑπογραφαῖς, & inſcriptionib. ſuarum conſtitutionum, qualem videmus in inſcriptione l. falſæ, 8. C. Th. de falſ. mon. & alibi ſæpe. & in C. Iuſtinianeo eiuſmodi ſalutares inſcriptiones viſuntur: quæ quidam deprauarunt, & corruperunt Prat.

AVENA apud Vlpia. in l. ſi ſeruus ſeruum, §. inquit lex, ff. ad l. Aqui. frumenti vitium eſt, quod ſole maximo, cœlique humore accidit. Aliquando etiam ſeminis imbecillitate, cum diutius terra retentum eſt, priuſquam erumpat. de qua Plin. multa, & Virgil.

Infelix lolium, & ſteriles dominantur auenæ.

Et de his verbis ſimilibus intellexit Vlp. in l. ex conducto, § 1. ff. locati. qui locus aliter male declaratur. Nebriſſ. Expectata ſeges vanis eluſit auenis, id eſt, vanis eluſit culmis & ſtipulis frugem non habentibus. Diuus enim Ambroſius ita exponit in lib. de pœnitentia, quem citat Turnebus lib. aduerſa. 19 ca. 29. Sed ſunt certa quædam vitioſæ auenæ genera, vt bromos & ægylops., de quibus Herm. Barbarus in Plinianis caſtigationib. lib. 22. c. 25. Budæ. in l. ex conducto, §. ſi vis, ff. locati.

AVERSA charta, id eſt, opiſthographos, l. chartę, ff. de bo. poſſ. ſecundum tab. Eſt enim ὀπισθόγραφος, à tergo ſcriptus. Plin. lib 3. epiſt. 5. Theod. Hermenopolites ad l. notionem, ff. de verb. ſign. ὑποσφράγιστον λύσαι appellat apocham à tergo ſcriptam. Cuiac. lib. 8. obſeruat. cap. 15 Prat.

AVERSARIA ſunt ſcriptura: ſine ordinis confectæ, tametſi ea aduerſaria adpellet Alc. l. 1. C. de edend. n. 14. in fin. Cuiac. loco prælleg, Vide ſup. Aduerſaria.

AVERSIONE, vel per auerſionem emere, conducere, vel locare, locutio eſt à ſolis Iuriſconſultis vſurpari ſolita, cæteris autem omnibus Latinæ linguæ authoribus inuſitata, vt vir doctiſſimus Franciſcus Connanus li. 7. commentat. iuris ciuilis, cap. 10. num. 6. tradit. Quid vero ſit vel per auerſionem conducere, vel emere, à pleriſque quæſitum & hæſitatum eſt. Accurſius, quem & poſteriores nonnulli ſequuntur, auerſionem eſſe periculi à ſe repulſionem, & in locatorẽ reiectionem arbitratur. Sed cum antiqui Codices fere omnes Aduerſione ſcriptum habeãt, alia interpretatio aliis merito quærẽda viſa eſt. Alciatus igitur parergon iuris lib 6. capit. 28. & lib 7. cap 21. per aduerſionem nauem conduci exiſtimat, aliud nihil eſſe, quam ſi aduerti conductor voluerit, quot amphorarum nauis capax eſſet: Antonius autem Goueanus lib. 2. variar. lect. iuris ciuilis: cap 14 putat auerſione id fieri, quod negligenter, neque ſatis conſiderate quis facit, quaſi oculos auertens ab eo, quod agit: cuius ſententiam reprobat Iacob. Ræuatd. lib 2. var. cap. 7. ſubſcribens Antonij Auguſt. aliorumque eruditorum ſententiæ: quorum ille lib, 3. emendat. cap. 6. ex ſententia Lælij Taurelli tradit, auerſione vendi aut locari rem, cum numerus, menſura, aut pondus dictum non eſt, aut quid aliud his ſimile, l. vltim. in fin. ff. ad l. Rhod. de iact. l. opus 36 ff. locati, cum ſimilib. Cæterum Franciſc. Connan. loco prælleg. tunc aduerſione rem emi putat, cum vtve eſt emitur, ſtatimque perficitur emptio, cùm emptor nec deliberandi tempus, nec probandi poſtulauerit: neque ipſi venditor vitia rei præſtare cogitur: quia bonitatem eius, aut vitioſitatem ſuo periculo ſuſcepit emptor, & ad ſe aduertit, id eſt, vt ipſe interpretatur, aduerſum ſe attraxit, & bonitatem eius in ſe recepit. Igitur ſi res empta pereat, emptoris incommodo eſt, quoniam abſoluta fuit emptio. Veruntamen ſi dolus venditoris acceſſerit, & vel mortis cauſam dederit, vel detrimenti, æquum eſt ipſum præſtare. Sic eiuſdem ſententia nauis conducta dicitur, ſi conducentis periculo conducta ſit. Igitur ſi nihil omnino portatum ſit, vel quia noluit conductor, vel quia aut tempeſtate, aut naufragio, aut vetuſtate non potuit, locatori nihilominus ob ſuſceptum omne periculum, niſi ſi quid ſpecialiter exemptum ſit, integram mercedem exoluere cogitur. Cuius ſententiam ſequitur Petrus Peckius de exercit. actio. l. 1. § per auerſionem, & l. vlt. §. vlt. ff ad leg. Rhod. de iactu.

AVERSIONE vænire dicitur Briſſ. quod confuſe & vniuerſaliter, ſiue pretio in ſemel dicto non in ſingulas res conſtituto vænit, vt Gaius loquitur in l. 35. § in his, cum §. ſeq. ff. de contrahend. empt. vulgo id *en gros & en bloc*. Sic in l. 4 §. 1. ff. de periculi. & commod. rei vend. auerſione vinum vænuiſſe accepit

Digitized by Google

pit, cum omne, quantumcunque fuit, vno pretio vænit non in singulas amphoras, vel metretas, certo pretio constituto. Sic & in l. 62. in fin. ff. de contrahend. empt. Auersione locatum opus, id est, vno pretio non in singulas operas, vt Iauolen. loquitur. l. 51. §. vlt. ff. locat. Vnde in l. 36 ff. eodem titulo. Auersione locatum opus ei opponitur, quod ita conductum est, vt in pedes mensuraſque præstetur. Auersione locata insula, l. 35. ff. locat. id est, vno pretio tota, vt in l. 58. eod. titul. Hæc etiam aduersa facit Paulus in l. vltim. §. vltim. ff. de leg. Rhod. Auersione nauem conductam, & pro numero impositarum amphorarum mercedem constitutam. Eodem modo accipit & in l. 1. §. exercitorem, ff. de institor. Brisson. eandem sententiam amplectitur Hot. auersione rem vænire tradens, quum res multæ simul atque aceruatim vno pretio venduntur. multas autem intelligit, siue illæ plurium sint generum, siue vnius: sed numero, aut pondere, aut mensura diuidantur. Asconius hac in re vocem Semel vsurpat; Sectores, inquit, spem lucri sui sequuti, bona condemnatorum semel auctionabantur: ac postea singulas quasque res populo venditabant Putatque Hotoman. non ab Auertendo deductum vocabulum, sed ab Auerrendo: quasi quum omnia simul vno tempore tanquam per euerriculum auerruntur: vnde Vniuersa dicuntur proprie, quæ vnum in locum sunt conuersa. Exemplum eiusmodi emptionis perspicuum est in auctionibus, de quibus dixit: quum res non singulatim & ordine diuenduntur: sed vniuersæ vno pretio simul atque aceruatim auferuntur. Vlpianus l. 4. §. 1. ff de pericul. & commod. Si auersione vinum vænit, custodia tantum præstanda est. Et §. sequ. Vino autem per auersionem vendito, finis custodiæ est euehendi tempus: id est, non ad mensuram: vt ipse idem locutus est in l. 1. § 1. eodem titulo. Modestin. l. 62. §. 2. ff. de contrah. empt. Res in auersione empta si non dolo venditoris factum sit, ad periculum emptoris pertinebit. Vlpianus l. 1. §. 7. de exercitor. action. Exercitorem eum dicimus, ad quem obuentiones reditus omnes perueniunt, siue is dominus nauis sit, siue à domnino nauem per auersionem conduxit, id est, non in certam pattem, vt certum onerum numerum imponeret, sed vniuerse, quod apertissime Paulus docet in l. vltim in fin. ff. de leg. Rhod. Si conduxisti nauem amphorarum duo millium, & ibi amphoras portasti, pro duobus millibus amphorarum pretium debes. Paulus. Imo si auersione nauis conducta est, pro duobus millibus debetur merces: si pro numero impositarum amphorarum merces constituta est, contra se habet: nam pro tot amphoris pretium debes, quot portasti. Perspicue Paulus eum, qui per auersionem conducit ei, qui ad certum onerum numerum conducit, opposuit Florentinus in l. 36. locati. Opus, quod auersione locatum est, donec approbetur, conductoris periculo est (sic putat legendum Hotomannus, non Periculvm) quod vero ita conductum sit, vt in pedes mensuraſque præstetur, eatenus conductoris periculo est, quatenus admensum non sit. Hæc cum ita sint, haud scit, an Adversione potius, quam Aversione legendum sit, quomodo in Florentinis libris vbiqi legitur, & Afvisse, pro Adfuisse, aut Abfuisse: nam & Fab. lib 11. veterum plerosque Auersa pro Abuersa dixisse testatur: & quamuis quæ ad nos aduertimus, ab alio auerramus, vt non magni interesse videatur: emptor tamen & conductor auersione rem accipere dicentur, non auersione: vt non incommode dici posse videatur, quum de venditore aut locatore loquimur, auersione: quum de emptore & conductore, Aduersione scribendum, & pronunciandum esse. Hæc Hotomanus. Nec admodum ab his dissentire videtur Iacobus Cuiacius in notis ad Institut. li. 3. de emptione & venditione: ea tamen sententiæ suæ ratione reddita, quæ Goueani opinioni congruit: existimans auersione vænire, quod vno pretio vænit, quod scilicet quasi auersi quodammodo, negotium ita contrahamus, ro omni (pondus, numerum, mensuram intellige) neque perspecta, neque explorata bene. Idem libro obseruat. 3. cap. 2. Auersioni numerum opponit: & rursus libro obseruation. 8. capite 15. ex libro 53. βασιλικῶν, per auersionem Græcos interpretari tradit ὲν ὑμῷ, id est, in vniuerso, & in l. 4. §. si auersione, ff. de pericul. & commod. rei venditæ, κύβῳ, id est, alea: ratione nominis reddita: quæ prius assignata est.

Aversione vendere, Pomponius confuse vendere dixit in l. 36. ff. de ædil. edict. Hot.

Aversionis actio: de qua vide supr. Actio oneris auersi.

Aversvm & Aduersum differunt: Nam aduersum nuncupatur, quod ad nos versum est, auersum quod nobis est retro. Vnde aduersa vulnera, quæ à fronte: auersa quæ à tergo. Ex quo factum est, vt auersus nos & aduersus, idem sit quod penes & apud nos. Terent. Id mihi gratum fuisse, aduersum te habeo gratiam. Et Cic. Est enim pietas iustitia aduersus Deos, id est, erga Deos. Contra quod alienum est, & quasi abest à nobis, aduersum appellatur: & auertere, à se abiicere, abalienare: aduertere, recipere & retinere. Cic. in Verr. Cum piratarum nauem cepit, omnem prædam ad se aduertit, id est, (inquit Asco n.) apud se retinuit, &c. Gonn. lib. 7. c. 10. n 6.

Avertere mercem, in l. 7. § penultim. de trib. act. & Auerrere peculium, l. 21. de pecul.

Averta, in l. quoniam. de curs. pub. lib. 12. C. quid sit ex Græco interpretc Budæus in l. eos, ff. de fals. docet: Η' ἀ ἀϛίρτα, Γ πίτι ϑ ὑπομόχλιον ὅπερ ϑπφέρονται κ ϑ τόνκιῖσω ϑ αὐτὸ ἐξέκοπτε λιτρῶν, καλεῖται δ' ἀϛίρτα ὰν ϑ ἀπερράφισμ. Auerta ex eo, quod aduersa sit: ὑπομόχλιον, i. e. (vt ait Bud.) lora latiora, quæ per terga equi iugalis excurrunt, sub alis succincta. Spieg. ex Bud. Prat.

Averters, surripere, l. 7. §. pen. de trib. Item amouere, intercipere, alio transferre, l. 11 §. præterea, si is qui testam. lib. 3. §. sed etsi de crim. stell Prat. Sic

Avertere onus, Tertul. lib. 5. aduersus Marcion. Si nullum omnino onus auertisti, vel adulterasti. Vnde oneris auersi actio, in l. 31. ff. locati. Briss.

Avertere hereditatem, pro auferre, seu eripere, capitur. Cic. lib 13. epist. fam. epist 29. & alibi.

Aves allectatrices, quæ alias sui generis alliciunt, & simulando ducunt incautas in retia: de his Aristotel. lib. 9. de historia animalium.

Avibvs legatis, & anseres, & gallinæ, & phasiani, & aniaria debentur, l. 66 de legat. 3 Briss.

Avferre, tot. tit. ff. & C. de iis quæ vt indig. & in l. aufertur, ff. de iure fisci, est vendicare, idqi per l portiones, 21. ff. de iis, quæ vt indign. auser. Auferendi causas pete ex dictis tractatibus: latissimam enim tractationem exigunt. Prat & auferre, summouere, ac id sine vi fieri posse Vlpianus scibit l quo naufragium, non solum autem, ff. de incend. ruin. naufrag.

Avferre est quid amouere, sed sine vi. Auferre item pro è manibus rapere, & pro furari accipitur. Vide l. 3. & ibi not. ff. de incend ruin. naufr. §. non solum autem. Sic. auferre furto rem, l 3. C. de furt. Et ita auferre clam rem commodatam, l. 59. ff. d. tit. Spieg. Briss.

Avferre dies, est dierum dilationem impetrare.

Avferre rem furto, l. 3. C. de furt.

Avferre successionem, l. 4. C. de hered. instit.

Avferre, & abduere differunt. Auferri namque dicuntur res mobiles, quæ anima carent, Abduci animales, l. 67. D. de fideiuss. l. 17. D. de euict. Auferre tamen aprum dixit Proculus in l. 55. D. de acquir. rer. dom.

Avgere dignitatem, l. 8. C. de oper. libert.

Avgere spectat ad quantitatem, ampliare ad pretium. C. de sacrosc. eccles. iubemus nulli, de iure fisci, l. non intelligitur, §. diui. Augere hereditatem, gregem, & pecorum partus, in fia. l. sed etsi D. de petit. hered. l. ancillarum, D. eodem. Prat.

Avgmenta dicuntur, quæ rei accedunt, l. item veniunt, §. item non solum. ff. de hered petit. Prat.

Avgmentvm pro accessione, *anfall*, opponitur deminutioni, *abgang*, iuxta vulgatum illud: Hereditas & augmentum recipit & deminutionem. Primum ex fructibus, deinde ex pretiis rerum hereditariarum exactis, vel quæ exigi potuerunt, l. item veniunt, §. item non solum, & §. fructus, l. si quo tempore, D. de petit. hered. Spieg.

Avgmentvm facere, l. 4. C. de fid. & iur. hast. adde l. 3. 4. 5. C. de locat. præd. ciuil.

Avgmen, Lucret. l. 3. pro mole & magnitudine dixit hoc versu;

—*Et tamen ex his*
Omnibus est vnum perfectum corporis augmen.

Turneb. lib. 28. aduers. c. 23.

Porro vero Avgmentvm est alicuius præexistentis superueniens accessio, vt sit pars eius, secundum Alb. Brun. in tract. de augmento & diminut.

Avgvres, ab auium garritu dicti sunt. Porro trifariam augurari auibus ac futura prædicere solebant. Primum volatu, deinde cantu, tertio gustatu obseruato. Nam cum pulli galliinacei ex cauea deprompti, porrectam escam non gustarent, pernicies portendebatur. A sacerdotib. autem augures constituebantur, viri illustres, vt fuerunt Marcellus, Cicero, & alij similes. Dicti autem sunt augures ab auib. & gerendo. Festo. lib. 1. Prat.

Avgvres similes sunt impostoribus, qui Mathematicorum liberali nomine adumbrantes suas ineptias, profitentur se fata cuiusque nosse, & natalitias syderum obseruationes, Gothof. ad l. 10. C. de episc. audient.

Avgvrari pro diuinari vsurpamus. Cic. de diuin. lib. 1. Chalchas [ait] ex passerum numero, belli Troiani annos auguratus est. Item, inaugurari, pro cooptari atque cõsecrari in aliquem ordinem, à quo rursus contrario modo secludi, recte nuncupamus exaugurari. Adi Gellium lib. 5. cap. 3. Prat.

Avgvres, maleficorum appellatione contineri sanxit Constantius, eos consuli prohibens, l. nemo, 5. C. de malef. & mathem. idque sublata Romuli lege, iubentis, Ne quid inaugurato fieret. Prat.

Avgvria interpretatiua quæ, & quæ oblatiua, vide apud Turneb. aduers. lib. 5. c. 7.

Digitized by Google

AVGVSTVS, Festo lib.1. locus sanctus ab auium gestu, id est, quia ab auibus significatus est, sic dictus: siue ab auium gustatu: quia aues pastæ id ratum fecere. Prat.

AVGVSTI cognomentum vnde descenderit; quaue de causa Cæsari inditum fuerit, ex Dione lib.43. discces: cuius verba ex G. Xylandri versione hæc sunt. Sed posteaquam ea, quæ pollicitus fuit, reipsa perfecit, ibi demum Augustus à Senatu populoque appellatus est. Etenim cum statuissent peculiari quodam cognomento insignire, ac alij alia referrent, ac probarent: Cæsar quamuis Romuli nomen vehementer adpetebat, tamen cum sentiret, hinc se suspectum adfectati regni fieri, eo omisso, Augustus quasi hominis natura amplior ipse cognominatus est. Augusta enim ea, quæ honore dignissima ac sanctissima sunt, dicuntur: ideoq; σεβαστὸν Græci Augustum interpretati sunt, quasi venerandum dicas. Prat. Idem testatur Tranquil. in Augusto: postea C. Cæsaris, inquit, & deinde Augusti nomen assumpsit: alterum testamento maioris auunculi; alterum Munatij Planc. sententia, cum quibusdam cententibus Romulum appellari oportere, quasi & ipsum conditorem vrbis, præualuisset vt Augustus potius vocaretur, non tantum nono, sed etam ampliore cognomine, quod loca quæque religiosa, & in quibus augurato quid consecratur, Augusta dicantur. Vnde & Cicero de Natura Deorum, simulachra Deorum maiestatis plena, & similitudinem diuinitatis habentia, Augusta vocat. Cum Deorum, inquit, augusta & sancta simulachra veneremur. Sunt & qui ab Auguriis Augusti nomen Octauio prius impositum dicant, cum Augustum, quod augurio consecratum est, dicatur. Vnde templa augusta, hoc est, augurio condita, dixit Ouid. in 1. Fast. Sancta vocant Augusta patres: Augusta vocantur Templa sacerdotum rite dicata manu. Et Augusta mœnia, dixit Virgil. 7. Æneid pro augurio consecratis: Centum oratores Augusta ad mœnia Regis Ire iubet. Et quoniam non nisi in Augusto loco Senatus haberi poterat, templum Vestæ non fuit augurio consecratum, ne illuc conuenirent Senatus, vbi erant virgines. Priori tamen allusioni adstipulari videtur Egesippus V. belli Iudaici, Augusti apud Romanos nomen Imperij esse scribens, quod augeat suos, non quod alienos opprimat. Corasius Miscellaneorum lib. 3. cap. 22. Et qui primus apud nos interpretatus est Augustum, *ein Mehrer*, quod vulgo receptum est, putauit deductam vocem ab augendo, Spiegel. Et eidem interpretationi subscribere videre Ouid. libr. 1. Fastorum, cum inquit:

Augeat imperium nostri ducis, augeat annos.

AVGVSTALES, vt Vegetius lib. 2. rei milit. scribit, erant, qui primos ordines in bello ducebant, quod ab Augusto ad id munus essent adiuncti, l. quinque summates. de Decurion. Verius tamen hac lege dignitas est, quæ inter magistratus municipales erat. Alciat. C. de Dec. l. prælegata. lib. 10. Strabo auctor est, deuicta Cleopatra, in certam administrationem Ægyptum redactam, & ad eam mitti solitos moderatione & prudentia insignes viros sub præfecti titulo. Is est præfectus Augustalis, qui vicem regis obtinet, teste Alc. Vide l. vnic. de offic. præfect. Augustal.

AVGVSTALES varie accipi constat. Nam quidam erat præfectus Augustalis, qui Ægypti præfectus erat, cui præfectura & imperium ad similitudinem proconsulis concessum erat, l 1. de offic. præfect. August. Quando & à quo sit constitutus, Strabo lib. 7. quaue de causa, Tacit. lib 2. annal. docent. Huius meminit Anthemius l. 3. C. de canon. larg. Prat.

AVGVSTALES item sunt omnes Cæsarei ministri ad palatium principis. Augustale namque est ipsum principis prætorium: & Augustales prætoriani, custodes Palatini sunt, qui & Comitatenses dicti: & Cæsariani & Curiales, id est, aulici, quos Curtisanos vulgus appellat. Ex Pyrr. Spieg.

AVGVSTALIA Augusti feriæ sunt. Prat.

AVGVSTALIS maiestas, l. 3. C. vbi & apud quem cogn. in integr.

AVGVSTALIS vicarius, l. 2. C. de his qui per met. iud.

AVGVSTALIS flamen, qui sacerdotes augustates subiecti erant. Sacerdotium enim augustalium sodalium institutum refert Tacitus, & notat doctissimus Turneb. lib. 3. aduers. c. 3. Latius id tamen explicat, & melius Verranius de iure liberorum, c. 37. vbi Sacerdotes Augustales vocatos tradit, qui ad vrbis similitudinem in ciuitatibus erant Imperatoribus indignitatis decreti per decuriones, sicut Faustus inter primos Augustales decurionum decreto cooptatus sit Mediolani. Hos in prouinciis principes sacerdotum sacri interpretes dixerunt, & Protoflamines Gratianus distinct. 21. appellatos refert.

AVGVSTI Imp. lib. ab ipso de vita sua conscriptus, citatur ab Vlp. l. ff. de cadan. punit. Hot.

AVGVSTI dicuntur, qui nunc regnant, & à Senatu Imperatoris nomine honestati sunt: at Cæsares, qui ab ipso Augusto electi sunt ad regendam prouinciam aliquam, cum Cæsaris honore tantum, donec Augustus vixerit, post eius mortem successuri in imperio. Alciatus in l. 2. C. de excus. artif. lib 10. Quare Imperatores appellantur Augusti. Vide etiam l. & si excepta, C. de malefic. & mathem. Aliis proprie est Augustus, cui summa in rebus gerendis auctoritas obtigit: Cæsar vero, qui iam quidem administrat, sed ad Augustinutum, teste Alex. Neapolitano, nemo ambigit, quam à Diuo Iulio & Octauio, reliqui Imperatores, Cæsares Augusti dicti, cognominatiq; sint: partim, quod desiderio illorum post funera tenerentur, partim, quod ipsi quoque ad præclara facinota obeuanda inuitarentur. Sed & mulieres Augustas dictas, præter historiam Vlp. indicat, quum in l. princeps, ff de legib. ait: Augusta licet legibus soluta non est. Spieg.

AVGVSTVM priuilegium, l. vnic. §. 14. C. de caduc. toll.

AVGVSTVM remedium, l. 17. C. de donat. inter vir. & vxor.

AVGVSTI apices, l. 6. §. 4. C. de aduoc. diuers. iudic.

AVGVSTI duo quando primum regnarint, docet Iulius Capitolinus in Marco Antonino philosopho Marcum scilicet philosophum & Verum Commodum fratrem. Tres etiam postea simul regnasse scribit Ammianus Marcellinus. In hoc tamen, inquit, negotio Valentinianus morem antiquitus institutum supergressus non Cæsares, sed Augustos, Germanum nuncupauit, & filium beneuole satis. Prat.

AVGVSTA, Augusti vxor, l. princeps, 31 ff. de legib. l si Augustæ, ff. de leg 2. l. fiscus, in fin. ff. de iure fisci. l. 6. §. vlt. ff. de pœnd. 3. C. vbi Senator. l. vlt. C. de quadr. præscript. l. cum heredes. C. qui testam. fac. poss. & alibi frequentissime. Augusta etiam Augusti soror, l. fin. C. Th. de iustr collat. Brisl. Prat.

AVGVSTA domus, domus est principis priuata, ad eius rem priuatam pertinens, vt colligere est ex inscript. & tit. de priuileg. dom. August. lib 11. C. eadem diuina dicitur in l. abiit. C. eod. Prat.

AVGVSTAM fortunam. Augustum ipsum interpretari possumus, l. vlt. in princ. C. de iudic. Prat.

AVGVSTALIS etiã lextumuir, iudex municipalis erat, à Decurionibus factus, vt ex l quinque, 57. & l. si quos 59. de Decur. lib. 10. C. iunctis epitaphiis, quæ Mediolani extant, FAVSTVS VI. VIR AVGVSTALIS, QVI INTER PRIMOS AVGVSTALES A DECVRIONIBVS AVGVSTALIS FACTVS EST. Prat.

AVGVSTANA colonia in l. 1. §. 1 ff de censib. vbi Haloand. legit Augustiana.

AVIA mater est parentum. Sicut auus pater parentum. Deducitur q; à Græco vocabulo, quod apud eos πάππος (quibusdam literis immutatis) vel quod (vt alij volunt, ab alia Græca voce) αὐὸς magnum significat, quasi auus sit magnus pater. Sunt etiam qui putant Auum dictum esse, quia ad duos attineat, quasi ad duum, vel quia ad patrem sit additus. Et pater aui nostri proauus dicitur, & proaui abauus, abaui attauus, attaui tritauus. Et hi omnes sunt in linea ascendenti. In linea vero descendentium numerantur filius, nepos, pronepos, abnepos, atnepos, trinepos. Cæteri vero velut patruus, auunculus, frater, soror, &c in linea collateralium. Anchoran.

AVIA negotia neporis administrat, l. Neriennius, ff de neg gest.

AVIA mea, socrus magna vxoris meæ est. Mouetit. l. non facile, § gradu. de grad & ad fin. ff

AVIARIA apud Paul. l. auibus, ff. de leg. 3. cauea quibus aues concludimus. Prat.

AVIARIA autem primus instituit M. Lælius Strabo Brundusij eques, earceresque fecit auibus, quibus natura cœlum assignauerat vt autem ea salubria sint, suffiri debent odoribus ex Virgilij præcepto, qui fieri admonet, his verbis:

Hic tam galbaneos suadebo intendere odores.

AVIATICVS, nepos, lib. feud. 3. tit. 1. § 3 si vero filios non habuerit, & auiaticum ex filio masculo reliquerit. Fictum nomen ab auus, vel auius, quo nomine Læpius in legibus barbaricis pro auus vtuntur. Prat.

AVIBVS legatis, anseres, phasiani, gallinæ & auiaria debebantur. An autem phasianarij, & pastores anerum, voluntatis quæstio est. Hęc Iul. Paulus lib. 3. sententiarum. tit. de legat. vnde excripta est d. l. auibus à Triboniano immutata. Prat. Vide autem Forcatulum in suo auiario iuris ciuilis, cap. 1. vbi vult aues esse volucres pennis præditos, nec apes auium nomine censeri. Fit autem auium summa diuisio hæc, quod quędam sunt ferę, penitus, vt aquila, grus, turdus, graculus, quędam ferę sed manuefactę, vt pauo, columbę: tertio quędam natura domesticę, vt anseres, gallinę. Hęc diuisio notatur ab Accursio velut integra in §. ceruos inst. de rer. diuis. l. 5. §. fin. ff. de acquir. rerum domin. Forcatul. in d. Auiario c. 3.

AVIDI à non videndo nominati sunt, propter nimiam cupiditatem: vt Verrius Flaccus existimauit, quod à litera priuandi vim obtineat, sicuti amentes dicimus, qui mentem non habent. Crinitus de honesta disciplin. lib 2 c 16.

AVIDITAS conductorum. l 4 C. vectig. nouæ instit. non poss.

AVIDIVS Cassius l. 60. ff. de pact.

AVITA reuerentia, l. 10. in fin. pr. C. de adopt.

AVLA appellatione tecti venit, l. 12. Cod. de his quibus vt indignis.

AVLÆVM, Vlp. l. sed & si quid. de vsufructu, velut aulęi, inquit, vel alterius apparatus. Sed & apud Ciceronem pro Cęlio, in fin-

Digitized by Google

in singulari legitur. Nam vsitatius in plurali & neutro genere Aulæa legitur: tapeta sunt, quibus parietes & aulæ ornatus causa teguntur. Seruius vero stragula versicoloria esse putat, explicans hunc Virgilij locum:

—Aulais iam se regina superbis
Aurea composuit sponda.

Sic dicta, quod in Attali Regis aula primo inuenta sint. Nonius vero genus vestis peregrinæ esse censuit, esseq; ait tanquam paludamentum habitus militaris. Prat.

AVLÆVM scenicum Maro appellat ludos scenicos & theatrales, quod in ludis scenicis aulæum tendi solebat. Cicer. pro Cæliot Deinde scabella cõcrepant, aulęũ tollitur. Turn. 5. aduers. c. 4.

AVLICVS, qui aulæ sectator est assiduus.

AVLAZANVS, l. 3 C. de condition. insert.

AVLVS Cassellius, T. Quinti Mutij Volusij auditor: Qui quæstoria dignitate contentus, consulatum aspernatus est, cum ei ab Augusto offerretur. Is librum vnum Benedictorum scripsit. Auctor est Pomp. in l. 2. §. pen. ff. de orig. iur. Briss.

AVOCARE concionem, inquit Turn. aduers. lib. 16. c. 21. est concionem à magistratu, qui eam aduocauit, abducere: quod, vt apud Gellium est, ius erat aliquibus magistratibus facere. A Tribuno auocare concionem, Liuius scribit nefas fuisse. Prat.

AVOCARE, pro auertere, reuocare apud Callistr. §. fin. de testib. Testes, inquit, non temere euocandi sunt per longum iter, & multo minus milites auocandi sunt à signis vel muneribus, perhibendi testimonij causa. Spieg.

AVOCARI alicui, pro ab aliquo. Vlp. l. 36. de noxal. act. Nec oberit, quod Seruiana potest ei homo auocari. Hot. sic auocatur scriptis hereditas, pro à scriptis heredibus, l. fin. de his quæ in test. delent. Prat.

AVOLARE & Reuolare, l. 6 §. Pauonum, ff. de acquir. rer. domin. §. Pauonum. Inst. de diuis. rerum

AVRA communis, l. 23. C. de pœn.

AVREA pecunia, in l. tres fratres. ff. de pact.

AVREA barba: apud Persium doctiss. Turneb. lib. 1. aduers. c. 20. putat significari Iouis ac Neptuni insignia & ornamẽta. Meminit eius & Suetonius in Caligula. Horatio autem mediocritas aurea est, quod ea hominibus charissima, optatissima, & pretiosissima esse debeat, & tanti æstimanda, quanti aurum. idem Turneb. lib. 9. aduers. c. 27.

AVREA vestis IC. in vulgatissima l. vestis. de aur. & arg. leg. nul. lam facit mentionem: nec est quod mireris. Nam ad ea potius debet adaptari ius, quæ frequenter, quam quæ perraro eueniunt. Neque enim tam frequens erat vsus panni aurei rempotibus illis, quam est hodie, quo hipporoxotæ nostrates, nec nisi prosciss vruntur, ait Bayfius. Spieg.

AVRELIA lex. vide infra, Lex.

AVRES propitiæ opponuntur hebetibus, quas habere dicuntur, qui non curant quæ audienda sunt, audire, Vlpia. in l. si extraneus, de iur. dot. Nequaquam enim iudex propitiis auribus audiet mulierem dicentem, cur patrem, &c. Spieg.

AVRES apertæ, l. 10 fin. C. qui testam. fac. poss.

AVRES acutæ Calphurnio dicuntur pro acribus & iudicij intelligentis: sicut contra obesæ iudicij nullius, aut obtusi & hebetis. Turneb. lib. aduers. 21. c. 3.

AVREM tangens, totum corpus tetigisse videtur, l. vulgaris. de furt. Prat.

AVRES perforatæ exprobratio fuere barbariæ: Sic Xenop. *αἰαζ.* γ. narrat quidem se vidisse aures Apollonidis, quæ ambæ essent, quales Lydorum, perforatæ. & Cic. dixit incepist. ad Qu. frat. i n auribus omnium gentium ac nationum positam virtutem. Ioachim. Camer. Erat & auris perforata signum perpetuæ seruitutis, vt apparet ex 21. cap. Exod. in Mose, vbi sic legitur: Quod si seruo dominus vxorem dederat, finito sexẽnio manumittebatur quidem, sed vxor eius, & ex ea nati liberi erant domini: Quod si amore captus vxoris & liberorum suorum, nolebat à domino discedere, offerebat eum dominus diis, id est, iudicibus: eiq; ad postem applicato, subula aurem perforabat, vt ei perpetuo seruiret, &c. Conn. lib. 2. c. 1. n. 7. &c.

AVREORVM anulorum ius. Vide suprà Anulus.

AVREORVM genera duo constituit Bud. lib. 5. de ass. & Alciat. lib 2. disputat. c 9.

AVREOS quadringentos Pamphilæ dari volo, ita vt infra scriptum est à Iulio actore, aureos tot & in castris quos habeo tot & in numerato quos habeo tot. Exponit Vlp. in princ. l. quidam testam. ff. de leg. 1. Spieg.

AVRELIVS Antonius Imper. qui ad appellationem ex Germania iudicauit, vt memoriæ tradidit Paulus in l. non putabam de cond. & demonstr. is est, qui virtute & eruditione insignis, Philosophi cognomentum tulit. Bella gessit in Germania contra Marcomannos: quorum loca hodie tenent Morani & Silesij. Spieg.

AVRELIVS Arcadius Charisius, magister libellorum, librum singularem de off. præfect. prætor. scripserat. Item lib. singulare de muner. & honor. Item lib. sing. de testib. è quibus aliquot in Pandectas capita translata sunt. IS. Heren. Modest. citat in leg. vltim. §. mixta. ff. de honor.

AVREI nummi etiam æs dicuntur, l. 159. de verb. sign.

AVREIS quinis valet argenti libra, l. vnic. de argent. pret. lib. 10. C. Prat.

AVREVS antiquus centenos nummos seu sestertios valuit. Tacit. lib. 17. de Othone: vt per speciem conuiuij, quoties Galba apud Othonem epularetur, Cohorti excubias agenti viritim centenos nummos diuideret. At Suetonius de eodem: Quoties cœna principem acciperet, aureos excubanti cohorti viritim diuidebat, quod Plutarc. dixit *χρυσοῦν ἑκατὸν διανέμων.* Ita sestertiis decẽ aureus æstimabatur, h. e. mille sest ertiis nũmis. At Iustin. mille sestertiis vnicum aureum tribuit, & eum sui temporis, qui tertia parte ponderis ab antiquo recesserat. Valuit enim aureus veterum duos nostros Coronatos, & vnum dimidiatum, id est, quinque libras æris nostri, similis fere Anglico nobili. Atqui Iustiniani temporibus fuit aureus, subsecuplus fuit ad antiquum, & tertia parte minor qui in Codice Iustiniani solidus vocatur par fere Angeloto Anglorum. Itaque in lege Papia Centenarius appellabatur, qui mille aureis antiquis censebatur, id est, aureis Iustiniani mille trecentis triginta tribus, & aurei antiqui triente, nostratibus autem coronatis bis mille & quingentis. Conn. lib. 2. c. 9. n. 2.

AVREVS centum continet sestertios, vt ex Dionis verbis intelligitur ex lib. 55. quæ sic conuertimus. Quum Augusti domus in palatio conflagrasset, multique illi conferrent, nihil accepit nisi tantũ à populis aureum, à priuatis verò drachmã. Aureum enim ego quoque numum, qui drachmas 25. valet, more nostro appello. Et Græcorum quidam, quorum libros, quod Attico dicendi genere scripti sunt, legimus, sic ipsum vocarunt. Hæc Dio. Cum igitur drachma denario Romano apertissime à Plut. in Camilli vita æstimetur, apparet Dionẽ aureum pro 100. sestertiis, vsurpasse: cum scilicet in 25. denariis tot sint sestertij: quod ex Taciti & Tranquilli duobus collatis inter se locis facile intellectu est. Nam quod hic Othonem scribit excubanti cohorti diuidere solitum, quoties cœna principem acciperet, viritim vnum aureum: Tacitus idem commemorans centenos sestertios nominat. Adrianus Turneb. lib 5. aduers. cap. 1. Quæ quum ita sint, crederem equidem locum illum apud Imp. §. 3. de succeff. lib. qui & me & alios cõplures exercuit, leui commutatione sic sanari posse, vt hæ duæ voces, CENTVM & MILLE locum inter se commutarent: id est, altera in alterius locum succederet. Nam si hoc modo legatur, vt mox subiiciam omnia quadrabunt: Siquidem libertus & liberta minores centenariis sint, id est, minus mille aureis habeãt substantiam (sic enim legis Papiæ summam interpretari sumus, vt pro 100. sestertius vnus aureus computetur) nullũ locum habeat, patronus, &c. Quum enim 100. sestertij aureum efficiant: centum quoque sestertiorum millia, mille aureos conficiant necesse est. Atque huic errato simile aliud est in l. 1. si ager vectigal in vocibus Tamdiu, & Quamdiu quod tamen Haloander emendauit. Hoc præterea probatur ex eo, quod scribit Vlp. in l. 1 §. 5. ff. de var. & extraord. licitum aduocatorum honorarium pro singulis causis vsque ad 100. aureos fuisse. Nam Corn. Tacitus lib. 11. scribens de Claud. Cæsare, qui pecuniis pro aduocationibus capiendis modum imposuit, ait eum statuisse modum vsque ad dena sestertium, quæ egressi repetundarum tenerentur. Sic enim lego in secũdo casu, vt subaudiatur millia: sicut in omnibus antiquis auctoribus. Quapropter cum audimus libertum, qui patronum sine venia in ius vocarit, 50. aureis mulctari, l. 15. & l. 24. & l. 25. ff. de in ius voc. perinde accipiendum est, ac si dictum esset, H. S. quinque millibus, vt cum is, qui edictum corruperit, quingentis aureis mulctari dicitur apud Vlp. l. 7. ff. de iurisd. continuo intelligimus, H. S. quinquaginta millia: quæ sane summa permagna est: continet enim scutatos Gallicanæ pecuniæ 1250. vt mihi Haloand. lectio probabilior esse videatur, qui non QVINGENTORVM, sed QVINQVAGINTA posuit, præsertim quum huius quoque varietatis nos optimus Accursius admoneat. Quinquaginta enim scutatos Gallicos centenos vicenos quinos efficiunt. Huc accedit, quod idem Vlp. eadem in lege scribit, eos qui inopia laborant corporalem pœnam subire: Hermogen. autem in l. 10. de accusat. eos esse pauperes constituit, qui minus 50 in bonis habent. Verum vt ad rem redeamus: cum scribit Caius in l. 25 ff. de Senatusconf. Silania. præmium accusatori seruorum constitutum esse in singulos seruos quinos aureos, & qui manumissi erunt, denos: similiter intelligendum est, illi quidem, quingentos sestertios, id est, scutatos duodecim & semissem: huic vero mille, id est, scutatos vicenos quinos. & apud Venuleium in l. 6. §. 2. de repetund. sancitum esse, ne magistratus plus doni muneris in anno accipiant, quam quod sit aureorum centum: sic accipiendum est, ac si scriptum esset, H. S. decem millium: id est, scutatorum 250. Horom.

AVREVM & solidum (ait Briss.) idẽ valere intelligimus ex collatione l. 5 §. prætor ait. ff. de his qui deiecer. §. item is. Iustit. de obl. quæ ex quasi delict. l. 47. de manum. testam. l. 8 fin. l.

Digitized by Google

de inoffic. test. l. 32. de minor. l. 2. C. de fideic. libert. l. fin. de ius voc. §. Instit. de pœn. temer. litig.

AVREVS, qui in iure solidus dicitur, est septuagesima secunda pars libræ seu marcæ auri, continens quatuor scrupulos auri: practicis in iure nostro eius qualitatis ac bonitatis, cuius est aureus Vngaricus. Vulc. comment. Instit. de Attil. tutor. ad pr. nu. 9. Gœdd. ad ad l. 232. de verb. sign. Gail. 2. obs. 39. num. 2.

AVRICHALCVM, inquit Sext. Pompon. quidam putant compositum ex ære & auro, siue quod colorem habeat aureum. Orichalcum sane dicitur, quod in montosis locis inuenitur: mons etenim Græcè ὄρος appellatur. Marcian. l. 4. ff. de cõtr. empt. Quemadmodum si vas aurichalcũ pro auro vendidisset ignorans, teneretur, vt aurum, quod vendidit, præstet. Serv. Æneid. 12. Apud maiores orichalcum pretiosius metallis omnibus fuit. Namque sicut Lucretius ait, Cum primum homines syluas incendidissent, nullarum adhuc rerum periti, terra casu fertilis omnium ex incendij calore desudauit metalla: inter quæ orichalcum pretiosius visum est, quod & splendorem auri, & æris duritiem possideret. Nam primum de auro securis facta displicuit causa mollitiei: simili ratione & argẽti contemptus est vsus: mox orichalcum placuit, donec veniretur ad ferrum: vnde etiam secula ita dicuntur fuisse diuisa. Orichalcum autem fuisse pretiosum etiam Plautus docet, qui ait in Milite glorioso: Ego istos mores orichalco contra comparem. Hot. Orichalcum aliquibus quasi As auri. Briss.

Αὔριον, crastinum & posterum diem significat: hinc Thesaurus quasi θὴς εἰς αὔριον, id est, positus in crastinum aut futurum: Et ζῶα φρονιμα τῆς τροφῆς animalia quæ naturæ instinctu prouident sibi alimenta in futurum, vt vulpes & formicæ, &c. Connan. lib. 3. cap. 4. num. 3.

Αὐτοξύστῳ τῷ αὐτογνώμων, id est, suæ sponte, vt dicit Celsus, &c. Connan. lib. 10. c. 2 num. 4.

AVREVS funis apud Lucretium nominatus, aurea catena Homerica esse videtur: Plato autem in Theæteto aureum apud Homerum funem interpretatur solem esse. Turneb. lib. aduers. 5. cap. 25.

AVRIFODINA apud Gaium l. 1 ff. quod cuiusque vniuers. nom. locus vbi aurum foditur, sicut Argentifodina, vbi argentum. Prateius.

AVRVM Festo lib. 1. dictum, quia præcipue custodit. Græce enim ἀρεῖν custodire dicitur. Vnde & Thesaurus. Hippocrat. medicus de nomine inuentoris id dictum putat, quem vocitarum ait Aurum, siue, vt alij legunt, Aurium. Quidam à similitudine auroræ coloris nomen traxisse existimant. Nonnulli, quia mentes hominum auertat: alij à Sabinis translatum putant, quod illi Ausum dicebant Prat.

AVRI facti infectique appellatione quid contineatur, vide legem Quintus, l. Pediculis & l. cum aurum, de aur. arg. leg.

AVRI sacram famem imitatione Virgilij dixere Leo & Anthemius Imperatores, l. 29. C. de episc. & cler. pro execranda. Sic enim lib. 3. Æneid.

—Quid non mortalia pectora cogis
Auri sacra fames?

Prateius.

AVRVM Tholosanum, prouerbium Gellio lib. 3. c. 9. de hominibus calamitosis. Hinc dictum, quod cum Qu. Cepio Cos. oppidum Tholosanum diripuisset, multumque auri in eius oppidi templis fuisset, quisquis ex ea direptione aurum adtigit, misero execrabilique exitu periit. Prat.

AVRVM coronarium, definitore Gellio lib. 5. c. 6. coronæ aureæ, quæ Imperatoribus ob honorem triumphi mittuntur. Bapt. vero Egnatius in adnot. ad Capitol. esse, quod ciuitate & oppida nouis Imperatoribus offerebant sub coronarum specie. Equidem ab Imperatorum definitione discere non ausim. Aiunt igitur, aurum coronarium esse id, quod offertur à curiarum ordinibus, vel amore proprio, vel indulgentiarum lætitia, vel rebus prospere gestis, l. quæ diuersarum. C. Theo. de aur. coron. Hoc autem non nisi ab admonitis, & ex consuetudine præstabatur, d. l. quæ diuersarum. & l. seq. C. Theod. eod. Hanc solam Iustinianus in Codicem sui nominis transcribi iussit, quæ extat lib. 10. C. eod. tit. Aurum coronarium voluntatis, munus volentarium diuus Iulianus rescripsit. Huius etiam meminit lex penult. C. de Iudæis, & ibi vide Græcos interpretes. Prat. Vide & Vetranium de iure liberorum, cap. 10. Forcatulum in Cupidine Iurisperito, c. 20. nu. 1.

AVRVM coronarium quid, docet Seru. in illum Æneid. 8. locum: Ipse sedẽs niueo candentis limine Phœbi, Dona recognoscit populorum, aptatq; superbis postibus. Aurum, inquit, coronarium dicitur, quod hodie à victis gentibus datur. Imponebant autem hoc Imperatores propter concessam vitam. Ideo dixit Dona, nam si hoc non esset, spolia diceret. Hæc Seruius. Cic. in Pison. mitto aurum coronarium, quod lex & decerni & accipi vetat, nisi decreto triumpho. Et in Rullum: Quod ad quenque peruenerit ex præda, ex manubiis, ex auro coronario. Patet autem ex C. Theod. lib. 12. tit. 13. postremis temporibus moris fuisse, vt ex vniuersi imperij curiis, & Satrapiis, vel sponte, vel indulgentiarum lætitia, vel ob res prospere gestas aurum coronarium mitteretur Imperatori. Hotom.

AVRVM comicum, Plauto, lupinos esse putat Antonius Muretus, quibus macerati pascuntur boues: eumque sequitur doctiss. Turn. lib 1. aduers. c 19.

AVRVM glebale, quod pro possessionibus penditur: huius fit mentio in l. 2. C de prætor. & hon præt. lib. 12. C. Vide infra in verb. Glebalis præstatio.

AVRVM lustrale, quod quarto quoque anno pendebatur, vt ait Zonaras: idem onus negotiatorum, & mercatorum erat: ob idque aurum negotiatorium adpellabatur à Lampridio in Alexand. Huius fit mentio C. de lustralis auri conlatione. vbi sunt duæ tantum leges Græcæ, à quibus χρυσοχόανον appellatur: fit etiam in variis legibus, Cod. Theod. de lustra. conlat. appellatur quoque functio auraria in l. singuli. Cod. Theod. eod. à negotiatoribus (vt iam dixi) pendebatur, vt ait l. à negotiatoribus. C. Theod. eod. & l seq Prat.

AVRVM oblatitium, quod non canonis, vel indictionis, sed oblationis genere quodam à senatoribus pendebatur, vt ex Symmachi & Synesij epistolis didici. Prat.

AVRVM publicum, quod ærario publico infertur. Huius commeminere Honorius & Theodosius Impp. in l. vnic. de aur. publ. profecut. lib. 10. C. Prat.

AVRI sui appellatione non contineri, quod in credito est, argumento est, quod Vlp. scribit in l. Quintus, §. argento. de aur. arg. leg Prat.

AVRI massam 72. solidis siue aureis æstimat l. quotiescunque. C. de fusc. præp. & arc. lib 10. ὥσπερ (inquit Zonar.) ἐκ νεῶν αἱ λύτραι ἑβδομήκοντα ἀφορμωτικαί, &c. Prat.

AVRVM pusulatum, vide supra Argentum pusulatum.

AVRVM negotiatorium, dictum à negotiatoribus, quod illi Principibus penderent. Sp. e.

AVRVM obrizum, id est, defecatissimum, ac multoties excoctum. Quanto enim magis igni excoquitur, tanto magis nitescit: huius fit mentio in l. fin. C. de veter. numismat. potest. lib. 11. l. vnica. de obligat. vot. lib. dicitur, inquit Budæus, Græcis πολλάκις ἑψηθὲν, h. e. multipliciter excoctum: Forcat. dial. 6. Necyom. n. 5. Obryzũ vero & nunc non habetur propter principum (vt quidam Italorum eruditiss. ait) iguauiam, & innatam quandam auaritiam Idem queritur, Venetos etiam, quorum moneta probatissima erat, scutos (ita enim appellatur impuri auri moneta) cudere cœpisse: & omnes Italiæ principes sequutos esse. Obryzi vsum in re medica rarissimũ fuisse, monuit festiue, inuidẽs, melancholicos donatos pecunia aurearum monetarum, melancholico humore potius priuari, quam auri puluere deglutito: demiratus item de quibusdam medicis, qui, vt vires animales ægris augeant, & cor (vt dicunt) confortent, & exhilarent, aureas monetas inter capones decoqui iubent, ex quibus nihil aliud absumitur, quam multarum manuum sudor, quæ ipsos tractarunt, inhærens: itaque arbitratur potius, aurum perniciosam naturam habere, vt cætera metalla. Quia nihil aliud est aurum, quam argentum viuum, purum, condensatum, purissimum sulphuris puri partem actu recipiens. Quam ob rem aurum in honore habetur: quia gaudemus possidentes, adeo stolidi effecti, vt rubram terram existimemus, & albam. Nam argentum & aurum nihil aliud sunt, quam terra rubra, & alba. Argentum enim, est viuum argentum purum, condensatum, sulphur potentia mixtum habens, quod ex hoc deprehenditur, quia si tractetur, sulphuris odorem spirat: non est autem actu, alioqui auri colorem habuisset. Optandum est magis, quam sperandum, vt nostrorum fert temporum conditio, vt monetæ in puram metallorum perfectionem reuertantur: vt sub diuersis Imperatoribus factum esse, Annales testantur. Aurum à Gallis *Or*, ab Hispanis *Oro*, à nobis *Gold* nuncupatur: Argentum Galli *Argent*, Hispani *Plata*, nos *Silber* vocamus. Quia vero & frequens est in iure nostro & auri & argenti mentio, præter singularem titulum, hæc non omnino inutiliter, vt puto, nostram farraginem retexendo, accesserunt. Spieg. Hinc

AVRVM illicitum est, quod Alchymistæ faciunt ex ære, vel argentum illicitum dici potest, cum fixum reddũt Mercurium, vt eorum nugis habetur, h. e. argentum viuum, l. sacrilegij pœnam, §. fi. ff. ad leg Iul. pecul. ex dial. 6. Necyom. Forcat.

AVRVM largitionale, l. 13. C. de suscept. præpos.

AVRVM in massa constitutum, l. 12. C. depositi.

AVRARIVS susceptor, in l. 1. C. de apochis publ. qui aurum collatum suscipit, vide infra Susceptor. Briss.

AVRARIVM Canonem in l. priuatæ. C. de excus. mun. lib. 10 interpretatur Accus. susceptorem aurarium: cum pro pensitatione & functione in aureo facta accipi oportere contextus ipse constitutionis docet. Briss. Prat.

AVRARIA pensitatio, idem, de qua in l. 2. de fun. patri. lib 11. C. his verbis: Præstatio fuit à mercatoribus & negotiatoribus conferri solita, quæ & auraria pensitatio vocatur. Briss.

AVRARIA præstatio, in l. vnic. Cod. Theod. qui à præbit. tiron. & equi. excom. Briss.

AVRARIA

AVRARIA functio, l. singuli, & l. omnes, C. [illegible] de lustra. collat. Briss.

AVRARIA pensio, apud Cassiod. lib. 11. Epiph. Varia. ad Faustum. Briss.

AVRARIVS susceptor, qui aurum collatum suscipit, l. 1. Cod. de Apoch. publ.

AVRIFEX, qui ex auro quid facit, l. scribit. ff. de aur. & arg. leg & l. 2. C. Theod. de excus. artif. & apud Iul. Firmic. lib. 3. Mathes. c. 4 Briss. Hinc

AVRIFICES specierum, & solidorum, in l. scriniis. Cod. de palat. sacr. largit lib. 12. in breui, siue (si malis) in notitia. Prat.

AVRIGA, l. 9. C. de malef. & mathemat. l. 5. Cod. de spectacul. lib. 11. Cod.

AVRILEGVLI, l. 5. C. de metallar. & metallis.

AVSPICIA cognitionum in l. fin. C. de incertum. non inter augurium, & euentum litis, vt quidam putat, sed initia cognitionis causæ, vel potius litis (quod & Accusius ibidem probat) interpretanda sunt. Prat.

AVSPICIA pro auctoritate, iussu & mandato in forensibus accipit G. Bud. Prat.

AVSPICIA maiora, maiores honores & magistratus significant. Nullus enim magistratus inauspicato creabatur.

AVSPICIA iuris, l. 8. C. de codicill.

AVSPICIVM appellatum est ab auium volantium spectatione, quasi auis specium, sicut Augurium à garritu auium, tam in bonam, quam in malam partem. Prat.

Auffbeuueglichen vrsachen. Hanc clausulam, qua nunc ferre iudices vti solent, quod sub eius prætextu nihil non excusari posset, Old. summa ratione admonet expungendam.

AVSVS proteruus, l. 14. §. 1. de sacrosc. eccles.

AVSVS temerarius, Auth. agricultores. C. quæ res pig.

AVT, vide paulo post.

AVTHENTICON, Græca vox est, pro authorato. Hinc lex authentica, & decretum authenticum, quod multorum authoritate comprobatum est. Cur vero authentici nomine constitutionum Iustiniani volumen citetur, cum tamen nusquam appereat, hunc titulum ab ipso legislatore præfixum esse, declarat eleganter Alciatus c. 46. lib. 2. parerg. Haloander acertimi iudicij vir, authenticos, h. e. vt ait, breues illas sententias ex Nouellis Iustiniani constitutionibus excerptas, in recognoscendo Codice loco mouit summa ratione, vt est legere apud eum. Alciatus obseruauit authentici vocabulum, pro re certæ fidei poni, non solum apud Iulianum, Paulumque Iurisconsultos, sed etiam apud Ciceronem Epist. ad Att. lib. 9. & 10. Tamesi Gaza libello de Mensibus, hanc vocem apud veteres hoc sensu non reperiri scribat. Spieg.

AVTHENTICÆ rationes plerunque sunt necessariæ actori ad instruenda ea, quæ postea emergunt ad notitiam eius spectantia: & necessarium est, cautionem ab eo super hoc cohæredibus præstari, author Vlp. l. Pomponius scribit ff famil. erciscund. Spieg.

AVTHENTICÆ tabulæ sunt primariæ, vnde tanquam ex fonte exemplaria descripta sunt. Vlpian. in fin. leg. 4. ff. famil. erciscund. Heredem enim, ait, exemplum debere dare: tabulas vero authenticas ipsum tenere, aut in ædem deponere. Spiegelius.

AVTHENTICA habitatio est cœnatio, in qua paterfamilias habitare solet. Iulian. ad Nouell. 130. c. 9. n. 541. pars principalis ædium, l. 2 C. de metat. primaria habitatio, l. 6. §. 5. de offi. præsid. adde Nou. 134. cap. 1. Nou. 17. cap. 10. Gothofr. ad Nouel. 120. cap. 9.

AVTHENTICVM, αὐθεντικὸν est, quod vulgo originale dicimus, Paul. lib. 5. sentent. tit. 12. quæ in Pandect lib. 22. tit 4. l. 2. de fide instrum. à iuris ciuilis compositoribus relata fuit. Eodem sensu accipitur apud Vlpianum l. fin. ff. de testam. quemadm. aper. λόγος αὐθεντεῖν. Exemplum testamenti ab Authentico distinguitur: nam quod inde describitur, dicitur exemplum, dict. l. 2. & dict. l. final. Pragmatici Copiam adpellant. Prat. Briss.

AVTHENTICA vulgus interpretum, & pragmaticorum, vocat, quæ ὡς ΝΕΑΡΑΣ, & Nouellas constitutiones, & ipse Iustinianus eiusque interpres Iulianus Patritius, & interpretes Græci veteres appellant. Vnde autem eam appellationem traxerint, docere nititur Alciatus libro 2. parerg. capite 46. Prat.

AVCTORATOR, id est, Imperator. Dion. lib 53. plurib. verbis explicat, quomodo Iulio tributa sit appellatio αὐτοκράτορος, quæ & ad successores pertinet, sicuti & Cæsaris nomen.

Αὐτεξούσιος αὐτονόμων, i. sui iuris. & suæ spontis ac potestatis: vt suus hæres, id est, voluntarius & suæ potestatis. Connan. lib. 10. cap. 2.

AVT non solum disiunctiuæ, sed & subdisiunctiuæ orationis est, Ihæc verba, 124. ff. de verb. sign. Huius ea vis est vt alterum fieri satis sit, l. si is qui, 13. §. vtrum, ff. de reb. dub. Sæpe etiam disiunctam, aut, pro coniuncta accipi Paulus scribit, l. sæpe, 53. ff. de verb. sign. cum dicit, Quod dedi, aut donaui, quod & Iustinian. probat, l. penult. C. eod. tit. vt interdicto, Quod vi aut clam. Hinc qui sibi aut filio, aut cuilibet extraneo stipulatur, manifeste filij extraneiue personam complectitur, vt Iulianus ait, l. eam qui, 56. §. qui sibi, de verb. oblig. Ita comprehensum, adiectum interpretantur Bart. Bald. Alex. Alciat. ad d. § qui sibi. & recte. Prat.

AVT, etiam ponitur pro siue, in forma Diui Pij apud Callistrat. l. debitoribus, 31. ff. de re iudic. & tamesi Accur. & eum sequutus Albericus, pro sicut, ibi accipiendum existimant; eodem sensu accipi potest, scilicet pro siue, in l. penul. §. fin. ff. de act. empt. non pro, id est vt credit Albericus, & in Pand. Florent. vitium est interpunctionis: tam interpungi debet, post verbum, Habitatoribus, & minusculis literis scribendum, hoc modo, & si receperis, habitatoribus AVT QVAM QVIS Q. &c. vt ex initio illius §. liquido constat. Eodem quoque sensu accipitur, idque disiunctim, in l. quia absente. C. de procurat. & tum plerunque geminate reperitur, l. exigendi. C. eod. tit. de procur. & in l. si cum venderet. ff. de pign. act. Prat.

AVT pro & accipitur in interdicto, Quod vi aut clam. vide l. 4. C. de verb. sign.

AVT particula, in l. 23 ibi; mihi, aut post mortem meam Titio dari spondes ff. de pact. dotal. subdisiunctio est, non disiunctio. Goth. in ead l.

AVT non solum disiunctiuam orationem, seu enunciationem facit, nempe contrariorū immediatorum, ex vna tantum parte disiunctionis necessario veram, (ita vt vno posito alterum seu reliquum tollatur, ac vice versa) sed etiam subdisiunctiuam enunciationem, nempe ex pluribus mediis seu membris disiunctionis: cuius enunciationis disiunctio tantum contingenter vel hypothetice vera est. Subdisiunctiui autem enunciati duo genera seu modi sunt: Vnum, cum ex propositis finibus (h. e. extremis disiunctionis partibus) ita non potest vterq; esse, vt neuter esse possit, nempe ob insufficientē partium seu membrorum siue mediorum disiunctorum enumerationē: vt, aut sedet aut currit: hic nemo potest vtrumque simul, & aliquis potest neutrum. Alterū genus, cum ex propositis finibus seu terminis ita non potest neuter esse (sed alter minimum) vt possit vterque esse: quia disiunctio sumitur ac pendet à diuersa subiecti vel adiuncti attributione & respectu: Vt, omne animal aut facit aut patitur: nullum est enim quod nec faciat nec patiatur: aliquod tamen vtrumque præstat diuerso respectu: Asinus portans onus, patitur, quia coactus sustinet, & portando tamen agit. Gœd. ad l. 224. n. 4. de verb. sig.

AVT, negandi vim habet etiam geminate in l. dies festos Cod. de ferriis, ibi, aut Circense certamen, &c. Prat.

Αὐτάδελφοι, fratres patrueles ex eodem patre, Goth. ad l. 1. ff. de l. Pompeia de patricid.

AVTEM, præter notissimam significationem, ponitur pro enim in l. intra. § quadriennium, vers. quatuor autem. ff. de diuers. & temp. præscr. Aliquando ponitur pro igitur l. legatis, §. pecoribus, vers. & hues autem. ff. de suis, & legit. hæred. Prat. Vide Vallam lib. 2. Eleg. Est vero coniunctio discretiua, licet aliquando accipiatur pro sed.

AVTEM quoque sonat etiam (& sic iungit) l. 2. §. hoc etiam, ver. litem autem vlterius. Cod. de iureiur. prop. cal. dan. vt in illo Plauti, Abi te, tu domum, & tu autem domum.

AVTEM particula subiecta, & elegantiam, & ornatum habet l. cogi, 16. §. generaliter autem, ff. ad SC. Trebell. & l. si quis, 5. §. tutelæ. vers. & hoc autem, ff. de obligat. & actio. Prat.

Αὐτόματα dicuntur, quæ per se mouentur, quæve fortuito eueniunt, vt horologia Prat.

Αὐτόματα etiam sunt opera, quæ ita fabricant mechanici, vt sua sponte quidquam efficere videantur. Hinc.

AVTOMATARIA fictū verbum apud Vlp. l. cætera. 41. §. pen. ff. de leg 1. quæ Alciat. lib 1. παρέργ. cap. 20. interpretatur mechanica opera, quæ sponte sua mouētur sine cuiusquā impulsione; qualia sunt horologia. Hieron. in pneumaticis aquam ait in sublime automaton, id est, spontalem ex sphæra concaua. Tranquillus in Claud. Si automaton, inquit, aut pegma vel tale aliud cessisset. Briss. Prat.

Αὐτόφωρος apud Vlpia. l. si cui, 70 ff. de leg. 3. Ant. Aug. lib. 4. cap. 16 scribit nihil aliud esse, quam id quod per se excreseit: vel quod ita per se natum est, vt nulla arte fucatum sit, cuiusmodi Vergilius finxit:

Nec varios discet mentiri lana colores.
Ipse, sed in pratis aries iam suaue rubenti
Murice, iam croceo mutabit vellera luto.
sponte sua sandix pascentes vestiet agnos. Prat.

Ἐπ' αὐτοφώρῳ, in ipso furto. l. 3. in pr ff de furt.

AVTOGRAPHVM, lege, Opisthographum.

AVTOR est, vt sic dicam factor, aut Valla. Nam factor in vsu non est, nisi in quibusdam à Græco translatis. Spieg.

AVTOR est is, à quo quis ius in re comparauit, aut alias quæsiit: h. e. qui debet præstare, vt emptor cum tali iure possideat vendita rem, quali ipsam esse in venditione affirmauit. Budæus citat locum e Ciceronis vlt. actione in Verrem. Spieg.

Digitized by Google

AVTOR, sæpe pro duce negocij. Exempla peto ex Rhenani thesauro in Tacitum. Sciat qui autorum, cum eum qui opus facit significat, vel qui primus inuentor persuasorque est, per th scribendum putent: vt à græco veniat, ὁ αὐθέντης, αὐθεντικὸς, αὐθεντικὸν dicunt Sed Alciat. in Paregis scribit, se semper in plurimis veterum monumentis auctorē legisse, atque Vall. Probum, libello de Præscriptis notis, AVC id est, auctorem interpretari: atque ideo arbitror ab augendo deduci auget enim, confirmatque alios exemplo sui, qui auctor alicui rei est. Spieg. Vide supra Auctor is dicitur, &c.

AVTORES pupillorum vocantur, in quorum administratione infirma ætas resque eorum sunt. Ideoque filios Regum pupillos sub autoribus fuisse legimus. Vnde Paulus: Etiam si non interrogatus tutor, autor fuit, valet autoritas eius, cum se probare dicit id, quod agitur: hoc est enim autorē fieri. Et Pomponius de aut. tut. leg 4. Et si pluribus datis tutoribus, vnius autoritas sufficiat: tamen si tutor autor erit, &c Spieg.

AVTORITAS tutoris, non est existimatio aut dignitas eius, sed consilium & interuentus ipsius, in negotiis ad pupillum spectantibus. Nec autoritas proprie idem est quod consensus, vel ratihabitio. Differunt enim hæc. Consensus proprie tum est, si ad negotium seu actum nondum sit peruentum, sed agatur de negotio iuscipiendo: Autoritas in ipso negotio seu actu interponitur: ideoque præsentiam & corporis & animi requirit: Animi, inquam, non tantum contentientis, sed etiam intelligentis id quod agitur. Rati habitio autem est consensus, qui negotium peractum subsequitur. Ergo autorem esse hic non est simpliciter consentire, sed simul etiam corpore animoque præsentem, consilio, interuentu & autoritate sua, legibus peculiariter concessa, probare id quod agitur. Secus est de Curatore, qui non semper in negotiis minorum gerendis præsens interuenire, & autoritatem suam interponere tenetur. Vide omnino Vult. comment. Instit. de autorit. tut. ad princ. num 3. & seqq & ad §. fin.

AVTOR iniuriæ publicæ, qui vindicat iniuriā publicam. Spieg.

AVTORARE aliquem est, illum sibi obnoxium facere, atque obligare: quoniam autores dicuntur, qui habent potestatem aliquid faciendi, & sine quorum autoritate non potest aliquid fieri. Vnde tit. est apud Iurisconsl. de leg. vel Autorando milite. Hinc & autoramentum, ipsa obligatio. Vlp. de autor. & consul. leg. & si plurib. St tutor, inquit, autoretur, cui administratio tutelæ concessa non sit: pro, obligetur. Inde exautorare, pro eo quod est obligatione soluere. Nebriss.

AVTORARE militem, Lege. Exautorare.

AVTORVM & testem producere dicimus, quum eum cuius suasu, autoritateve aliquid factum est, aut vnde rumor ortus est, indicamus. Vide Rhenanum in ludum Senecæ. Spieg.

AVTORITAS, pro veneratione ac dignitate quadam, cui credendum sit. Pompon. l. 2. Et vt obiter sciamus. ff. de orig. iur. Primus, ait, diuus Augustus, vt maior iuris autoritas haberetur, l. septimo mense. ff. de statu homin.

AVTORITAS, pro decreto, permissu. Ibid. Pomp. vt ex autoritate eius, inquit, respondent. l. iusse possidet. ff. de adquir. poss.

AVTORITAS, est nomen vnum ex his, quæ dominium rerum perficiunt, inquit Budæus. Illud Ciceronis, Iure autoritatis, significat iure vsucapionis, quam præscriptionem vocant, quæsito ab autore, cuius causam sequitur, qui ab eo rem quouis modo legitimo & ciuili possidet. Spieg.

AVTORITAS est duplex: Necessaria & probabilis. Necessaria eius est qui habet statuendi potestatem vel generalem, vt Cęsaris: vel specialem sicut alterius magistratus. Probabilis autoritas est eorum, qui studiorum assiduitate meruerunt professoris titulo insigniri, iuxta l. 1. Cod. de profess. qui in vrbe Constant. Hæc nullam fidem mereri debet, nisi quatenus lege aut ratione comprobata fuerit. Tunc enim admittetur, inquit Oldend. non quia Doctoris, sed quia iuris sit sententia. de quo latius in vocabulo, Opinio. Spieg.

AVTORITAS doctissimorum virorum extra professionem suam non recipitur in iure, l. in tantum, § fin, & l. seq. ff. de diuis. rer. Oldend. Iurisconsultorum autem tanta est autoritas, quanta Imperatorum iuris ratione, ff. Constit. 1. cumque hæc materia. Idem Spieg.

AVTORITATES summorum philosophorum, in sua professione fidem mereatur, ideoque possunt allegari, l. septimo mense, ff. de statu hominum, l. proponebatur, in fi. ff. de iudiciis. Instit. de empt. & vend §. item precium.

AVTORITAS. fama, & fides ex virtute quæsita Pōponius, nullam, inquit, obligationem ea scriptura recipit, sed ad authoritatem meam conseruandam poteris (si velis) facere. Item, ad autoritatem scribentis hoc quoque pertinet. & infra: Sed ad autoritatem defuncti conseruandam pertinet, vt vbi iusserit, ibi sint, leg. Qu. Mutius, ff. de annot. legat. Spieg.

AVTORITAS æterna. Vide supra Æterna autoritas.

AVTORITATEM interponere, apud Ciceronem pro approbare, & confirmare: vt, decretum interponere, apud Liuium. Ius eo die se non dicturum neque decretum interpositurum.

AVTORITAS ceteris Pomponio teste, ff. de annot. legat neque omnino spernenda, neque omnimodo obseruanda est. Spieg.

AVTORITATEM præstare est, cum quis dicat se approbare id quod agitur, h. e. autorem fieri. Præstare autoritatem potest quilibet tutor in rebus minoris, ad quem spectat periculum administrationis. Et sic autoritas videtur idem quod consensus legitimorum tutorum & curatorum. Et differentiam inter autoritatem & potestatem, vide per Hostien. in summ. de sac. vnct. §. refert autem. Item de autoritate doctorū sanctorum habetur dist. 15. vlt. & gl. in c. Sicut veterum, dist. 9. vbi dicitur quod inter istos tres, Augustinum, Hieronymum & Gregorium, Augustino magis credendum est in disputationibus, Hieronymo in historiis & translationibus, & Gregorio in moralibus. Quia non omnes in omnibus, sed certi per certa. &c. C. de veter. iur. enucl. l. 1. vers Quia non. Olden.

AVTOPHOROS Græci vocant non solum fures manifestos, sed etiam omnes qui in aliquo crimine deprehenduntur, nō ἀπὸ τῆς φώρας, vt plerique censent, sed à verbo φωρῶ quod deprehendo significat, vt Phauorinus & Budæus notant. Quod etiam Cœlius Rhodiginus lib. 10. c. 6. sentire videtur. Quare Thucyd. lib 7. αὐτοφώρους appellauit eos, qui manifesto deprehenderentur ad tyrannidem aspirare. Horum fit mentio l 3 ff de furt. Instit. de obl. quæ ex delict. nasc §. Furtorum: Ferrandus Adduensis lib 1. Explicationum c. 43.

AVTVMNVS, l. 7 C. de feriis.

AVVNCVLVS matris meæ frater est, vt ait Paulus l. Iurisconsl §. tertio gradu, ff. de grad b. quod & Modest. in l. inter 5 ff. vnde legit. & Festus lib 1. probant. Traxit autem appellationem ab eo, quod æque tertius à me, vt auus est, sed non eiusdem iuris: ideoque vocabuli facta est deminutio: sine auunculus appellatur. quod aui locum obtineat, & proximitate tueatur sororis filium, Hot. Prat. Alij dictum putant quasi minorem auum Curtius lib. 2. Con. c. 47

AVVNCVLVS maximus, is est abauiæ frater, patris vel matris auunculus maior. Auunculus maior, is est proauiæ frater, patris vel matris auunculus magnus. Auunculus magnus, hic est auiæ frater. Paul l. Iurisconsultus 9. ff de grad. adfin Prat.

AVVS patris, vel matris pater, l. fin. §. eundo gradu, ff. de grad. b. dictus à Græca voce πάππος mutatis aliquot literis. Alij auū dictum putant, quia ad duos adtinet quasi adduum. Prat.

AVVS meus, vxoris meæ socer magnus est, illa illi pronurus. Modestin. l. non facile, ff. eod. tit.

AVXARIA secreta nemoris dicta sunt eo, quod ibi frequentant aues, secundum Isidor. 17. etymol. c. 6. Inde venit impensatio auxaria. C. de fun putri. l. 2. lib 11 Prat.

AVXENON l 23. C. de solut & liberat.

AVXILIVM ferimus armis, manu, clamoribus, obiectu corporis, plorando. Vlp auctor est l. 1. de S. C. Sill. § hoc autem Senatusconsultum. Notum est, auxilio nouo indigere, quæ de nouo emergunt, l. de ætate, § ex caus. ff. de interrog actio. Prat.

AVXILIVM iuris, est suffragium, & beneficium iuris, prout dicitur, contra hæc prodita sunt iuris auxilia, vide de hoc ff. ad Sill. l. cum dominus. Frustra auxilium legis inuocat, qui committit in legem, ff de mino. l. auxilium, de vsucap. quia frustra. l. filio. ff de rit. Prat.

AVXILIA appellabantur ex fœderatis, amicisque populis in exercitu conscriptæ cohortes leg 2. §. exercitum, ff. de iis qui not. infam. Sueton. in Tiber. cap. 16 Per. 15 legiones, ait, totidemque auxiliorum copiam: Et Tacitus lib. 5. Legatus cum quatuor millibus legionariorum & delectis auxiliis missus. Prat. ex Briss.

AVXILIO restitutionis iuuari, l. 39. §. ab eo, ff de admin. & perie. l. 6. C. quibus non obiicit, l. 1. C. de fideiussorib. Briss.

AVXILIVM appellationis, l. 16. C. de senten. & interloc. omn iud. In integrum restitutionis, l. 3 C. de tutor. vel cur. qui saris non dedit, l. 8. C de bon. quæ liber. Exceptionis, l. 3. C. de bon autor. iud possid.

AVXILIVM repudij necessitatis est, l. 8 §. 2. C. de repudio.

AVXILIVM ferre, præbere, l. 12. C. de his quibus vt indign.

AVXILIVM fert prætor. Briss.

AVXILIARES dicuntur in bello socij Romanorum, exterarum nationum: dicti ex Græco vocabulo αὔξησις, quod nos dicimus rerum crescentium auctionem. Festus lib. 1. Prat. Briss.

AVXILLA, olla pauula Festo.

AVXIMALIS ager, limitibus Gracchanis per centurias assignatus, tit. de limitibus. Varro auctor post Hygenum Prat.

A X.

AXAMENTA carmina erant, quæ à Saliis componebantur in honorem singulorum Deorū, vt Iouialij versus, Iunonij, Minerualij. Vetus Lexicon interpretatur versus in honorum Herculis; qui in eius sacris canebantur. Turne. lib. 22. aduers. c. 14.

AXARE veteribus nominare sonat, Festo lib. 1.

AXE adglomerati, vniuersi stantes, id est, (vt ait Turnebus) cohortibus aut legionibus. Prat.

AXILIOSI factiosi olim dicebantur, cum plures vna quid agerent, facerentque. Prat.

Ἀξίωμα,

Digitized by Google

Ἀξίωμα, Budæus ait, dicitur maiestas & dignitas magistratus. Dicitur etiam pronunciatum, sententia, Donato auctore Conuan. lib. 1. c. 16.

AXIOMATA vocat communi decreto tatas ac confirmatas opiniones & regulas. Plinius placita vocasse videtur. Vtitur etiam hoc vocabulo Aristoteles, tum frequenter in Topicis, tum frequentissime in posteriorib. resolutoriis, pro ea propositione maxime, quæ sua euidentia nititur: id quod & ratio vocabuli Græci indicat: ἄξιος enim dignus significat: vnde ἀξίωμα deriuatur.

AXIS quem Græci ἄξονα dicunt, plures habet significationes. Nam & pars cœli septentrionalis est. Proclus tamen in sphæra ita, Linacro interprete, Axis, inquit, mundi vocatur dimetiens ipsius, circa quem voluitur. Item vt ait Tusanus in Proeli Sphæram, mundi Linea dimetiens, apud Aristotelem de mundo. Est &, auctore Festo, stipes teres, circa quem rota vertitur. Significat & tabulam sectilem, & tabulam ligneam, in qua leges scribebantur. tabulas illas ἄξονας appellauit Solon apud Plutarch. De iis atque adeo de Solone intelligendus est Horatius in Arte Poet.

——— *legesque incidere ligno.*

Paulo ante, Solonem sapientiam appellauerat:

——*fuit haec sapientia quondam,*
Publica priuatis secernere, &c. Prat.

AXIT pro egerit, vt faxit pro fecerit, veteres dixisse, Festus auctor est: vnde axies mulieres, siue dij, dicebantur, vna agentes. Prat.

AXYLON, regio, lignis ac spinis carens, fimo bubulo pro lignis vtens. Liuius lib. 38.

A Z.

AZO Iurisconsultus, Bononiæ, vbi primum interpretari publice ius ciuile cœpit, natus: cum propter æmulorum inuidiam ad Montispessulani scholam inde profectus esset, ibique aliquandiu magna cum laude docuisset, tandem in patriam reuocatus, magnam & docendo & scribendo nomini suo gloriam famamque conciliauit. Scripsit Codicis summam, quæ totius iuris ciuilis epitomen quandam complectitur: itemque magnos apparatus super Digesto veteri. Obiit ibidem anno à Christo nato 1200. Eius & in scholis & foro maxima est autoritas. Hotom. in præterm. miss.

AZONIS opinio maxima habetur: quia ipse fuit vas electionis, id est, fons legum: si credimus Baldo enarranti l. contractus, C. de fid. instrum.

B A.

B Litera Græcorum Latinorumq; secunda. Huius neque vocem neque sonum esse, Plato in Theæteto scribit. M. Fabius lib. 1. Instit. Orat. c. 4. in aliarum locum datam: hinc ex duello bellum factum ait. B & V. mutua est enallage in Pand. Flor. vt Fauius pro Fabius, & in aliis vocibus. Prat.

BABYLONICVM in Lexico Latino-Græco B. Germani Parisiensis vertitur ψιλὴ πολύμιτος. Nam vt Plin. lib. 8. cap. 48 docet, colores diuersos picturæ inserere Babylon instituit. Briss.

BABYLONICÆ pelles apud Martianum in l. Interdum, vl. §. species 7. de publican. sunt quæ è Babylone aduehuntur, aut illic parantur. Plaut. in Sticho. cum Babylonica peristromata consutaque tapetia aduexit. Prat. Briss.

BABYLONICARVM vestium meminit Vlp. in l. argumento sunt 25 §. 3. de aur. & arg. legat. secundum veram lectionem. Item Martian. d. loc. Sentit autem Vlpianus, tametsi vestes Babylonicæ vestimentorum appellatione contineantur: tamen stragulæ Babylonicæ, quæ equis insterni solent, non veniunt appellatione vestis, quandoquidem in alium vsum paratæ videntur. Colores diuersos picturæ intexere, Babylon maxime celebrauit, & inde nomen Babylonis imposuit. Plin. lib. 8. c. 28. Baifius in libro de Vasculis. Spieg. Sed & ex Atticorum consuetudine Babylonicos interdum Barbaros appellatos, id est, Medos & Persas, adnotauit Turneb. lib. aduers. 20. c. 31. Vide & ea quæ infra de barbaricariis notata sunt.

BACALARII, teste Rhenano, à Bacillo nominati sunt, quia primi studij authoritatem, quæ per exhibitionem baculi concedebatur, iam consecuti fuissent: vt fuerit velut quoddã mancipationis signum in huiusmodi aliquod studium, baculi traditio. Vulgus Bacalarios, eruditi Baccalaureos vocant. Sunt qui putant, quos hodie iure ciuili, Baccalaureos nuncupamus, à Iustiniano Græco vocabulo λύβας appellatos, in procemio Pand. §. sed quia solitum est. Spieg.

BACCA non à Baccho deducitur, sed primogenium est, & significat modo fructus arborum minutiores, modo gemmas & lapillos. Proprie tamen fructus sunt minutiores diuersarum arborum, vt lauri, oliuæ, myrti, & similium. Vide Ruellium c. 2. lib. 1. de natur. stirp. Prat.

BACCAR, vas vinarium simile Baccioni. Fest. lib. 1. Prat.

BACCALAVREOS magistrorum nomine contineri ait Alciatus l. cui præcipua, 57 ff. de verb. sign. ex sententia Iurisconsulti Pauli, qui illius legis autor est, à Bacca Laurea nomen sumpsisse videtur. Prat.

BACCHARI idem quod furere: sic Vlpianus circa fana seruum Bacchari dixit, quasi Bacchi numine afflatum. & Bacchatum more Lymphatice vaticinantem, l. 1. §. idem Vlpianus, ff. de ædil. edict. ἀπὸ τοῦ βακχεύειν quod à in Bacchanalibus clamores ab ebriis tollebantur, quasi Bacchi spiritu afflatis. Cicero de claris Orat. Quod eos quorum alitior oratio, actioque esset ardentior, furere & bacchari arbitraretur. Hotom.

BACCHÆ vero appellatæ, quæ per furorem sacra Liberi patris celebrabant. Ideo Mœnades quoque dictæ & Bacchus ipse Mœnoles, quasi totus furens, vt scribit Clemens Eusebio citante cap. 5. de Præpar. Euang. Vnde Bacchata mulier feruli amore, pro vehementius inporentiusque agitata, correpta & plane furenti similis, apud Iustin. §. fin. Instit. de succeff. sublat. Spieg. Sic virginibus Bacchata Laconis Taygeta, canit Maro, de quo Turneb. lib. aduers. 21. c. 10.

BACCHA etiam aliquando pro furiosa, insana plane vsurpatur. Sic Plaut. in Amphitr. Bacchæ bacchanti si velis aduersarier, ex insana insaniorem facies.

BADALIOS. Vide Goth. ad l. Lysitania. 8 in pr. ff. de censib.

BÆBIVS Marcellus, & Bœbius Marullius, vid. l. 30 ff. de pact. dot.

BÆTICA, vide in l. 1 in princ. & ibi Gothofr. de abigeis.

BAGOI vocantur à Persis, qui Latinis Spadones dicuntur, vt testis est Plin. lib. 13. natur. hist. c. 4. quib. vinculo quodam stricture κρήθρα seu meatus penis ita contortus conuellitur, vt semen extra ferri nequeat: vnde λὰξ ἐκ παίειν h. e. à conuellendo spadio dictus. Brechæus in l. 33 ff. de verb. & rer. sign.

BAIOS equos vocamus eos fere, qui palmati sunt, quoniam spadices, h. e. cum fructu suo ramusculos Græci βάϊα vocant, ferunt. Sic dicti a colore, vide infra Palmati equi.

BAIVLARE, vt ait Nonius, est ferre aliquid in suo corpore accipiendum, est, vt ex Plauti Asinaria didici: Ego baiulabo, tu, vt decet dominum, ante me ito inanis. Prat. Eodem sensu accipit Gaius in l. ferri, de verb. obl. Ferri proprie dicimus, ait, quę quis suo corpore baiulat. A baiulis tractum est verbum. Spieg.

BAIVLI (quos Græci βαστάζοντας vocant) appellantur, qui onera mercedis gratia, propriis humeris portant, à Baiis oppido Campaniæ fertiliff. & amœniff. in quo propter confluentium aduenarum multitudinem, ob aquas calidas in eius agro existentes, & ad voluptatem & ad curandos varios morbos commodiff. magna erat huiusmodi hominum gerulorum copia. Spieg. Adde Gellium lib. 5 c. 3.

BALAAM ariolus, de eius asina loquente vide cap. nos si competenter. caus. 2. q. 7.

BALABITHENÆ, siue Balabitenæ, vide l. cum propitia, vlt. C. de offic. magistr. milit. & Nou. 31 c. §. 3. & vtrobiq; Goth. not.

Βαλανεῖον Græci, quod nos balneum, appellant, ἀπὸ τοῦ βαλάνους αὔειν, id est, à succidendis balanis. Sic etiam Latini balineum vocant, Plin. lib. 10 Epist. in Epistola ad Traianum de theatro N. cæno: Claudianopoli quoque, inquit, in depresso loco, imminente etiam monte, ingens balineum defodiunt magis, quam ædificant. Balineum igitur dicebant baineum, imitatione Græci vocabuli βαλανεῖον, ab ipsis balanis. Brechæus, l. Carbonum 167. ff. de verb. & rer. sign.

Βαλανεῖα σκεύη Iul. Polluci ib. c. 17. ἀσάμινθοι, πύελοι, κρουνοὶ, αὐτήματα, αὐτόβαλοι, πιθάκνιον, id est, balnearia vasa, pelues, labrum ve, vrna, fons manu factus, cyatus, situla, aspergillum Briss.

Βαλανεῖον & Βαλανεῖον, vide infra

βαλανοποίμοι, i. e. cingulorum incisores. Nou. 31. c. 4. in princ. & ibi Gothofr.

BALANTIVM pondus est: vide infra Follis.

BALANVS genus est glandis, de quo secundum aliquos Martialis intellexit illo carmine: Hoc ex vnguento constat & ex balano: & Vlp. Iurisconsult. in l. carbonum appellatione. ff. de verb. sign. licet apud eum mendosi codices pro balanis legant bellaris Βάλανος (ait Goth. ad l. 55 §. i. de leg. 3.) l. generale nomen est, omnia continens, quæ apud nos glandis vocabulo comprehenduntur, de quib. vide Dioscor. cap. 154. Aeron vero scribit, Balanum esse herbam vnguentariam, & ab Horatio pro vnguento myrobalano positam. Balanus etiam vocatur id genus alui subducendę, quod clysteris loco subducitur, à specie glandis, vt ait Pollux: ex adipe & nitro conficiebatur parte plurima. Item Balanus nomen est vrbis in Epiro, vt refert Strabo: hinc fit balanatus adiectiuum, quo vsus est Persius, Tum cum maxillis balanatum gausape pectis. Sunt tamen qui balaustria legendum asserant in illo loco Iureconsulti quæ Cellus lib. 5, capitula Punici mali vocat, & durescunt in ligneam duritiem, de quib. etiam meminit Plinius. Sed prior lectio gratior est, & secundum prædicta corrigenda sunt verba eiusdem ICti in l. ligni appellat. in pr. tit. de leg. 3. Cotta in Memor. Cæterum vt Plin. lib. 13. c. 4. ait Balanus palmarum fructus est qui dactylus dicitur. Nam hic populari sermone à nobis Balanus dicitur. Hotom. & Alciat. in Commentar. ad l. carbonum. ff. de verb. signific. vide etiam Tiraq. in l. 1. connub. gl. 1. parte 1.

BALANI, de quibus in l. 55. §. 1. in fin. ff. de leg. & l. 167. de verb. signific. Sunt palmarum nuclei, authore Suida.

Digitized by Google

BALANVS omnem glandem significat: præcipue autem hoc nomine dactyli appellantur, & si quæ sunt alia quæ nucleos intus habent: vnde etiam nucem muscatam plerique balanum μυριστικὴν vocant. Gœdd. ad l. 167. n. 1. de verb. sign.

PALMÆ fœminæ fructus, βάλανοι dicuntur. Iulio Polluc. lib. 1. c. 12. ex Xenoph. & Herodoto. Hi non veniunt appellatione lignorum, d. l. carbonum. Latissimam esse τῦ βαλάνου significationem, quidam aiunt. Marcello longiores fructus significant: fructum quercus: Epigrammatis: Plinio pomum, Thophrasto lib. 1 hist. plantar. arbusculam. Prat.

BALEEC, aliis Gad Palestinorum, vel Pyrgos. Gothof. ad §. 7. l. 8. de sensibus.

BALTITENÆ populi, vide supr. Balabithenæ.

BALBVS, de quo in l. 10. in fin. vbi Goth. de ædil. edict. qui literas aut syllabas pronunciando exterit, eximit, aut prætermittit, vt ex Aristotel. Budæus ad Vlpian. in d. l. 10. Eum quoq; qui obscure loquitur, eo nomine contineri putem, ex Nou. Marcell. qui balbe interpretatur obscure. Prat.

BALBVS, ait Spieg. est qui lingua hæsitat, cuius lingua hæret, ita vt ægre loqui possit.

BALBVS Lucilius, antiquus Iurisconsultus, frater Balbi, qui in libris de natur. disput. l. 2 §. 14. & ibi Goth. ff. de orig Iuris.

BALBVTIENS lingua, l. 25. ante fin. C. de testam.

BALDVS Iurisconsultus, patre nobili ac medico, Perusi natus: vir acerrimi & promptissimi ingenij: Angeli Perusini frater, Bartoli discipulus, iuris disciplinam tam auide arripuit, vt anno ætatis 17. publice de ea disputare cœperit. Postea Bononiam, vbi Bart. docebat, ad ius interpretandum euocatus, magnam sibi gloriam & docendo & scribendo conciliauit. Memorabile est quod quidam tradunt, tantam aliquando inter vtrumq; altercationem publice exortam esse, propter varietatem lectionis §. vltimi l. si creditor, ff. de distract. pign. vt Pisas communi consilio miserint, qui exemplar librorum, qui nunc Florentini nominantur, inspicerent: vtrum Nullam, venditionem, vt Bartolus: an Vllam, vt Baldus contendebat, scriptum haberant. Inuitatus post Baldus Papiam à Iohanne Galea, mediolani duce, ius ciuile istic profitebatur: post magnos in ea disciplina illustranda labores susceptos, tandem Papiæ (vel Ticini) relictis duobus filiis sua arte eruditis, anno 1040. vel vt alij, 1412. decessit. Horoman. Demorsus in labio inferiore à rabiosa canicula, quam habebat in deliciis, vt quidam referunt. Prat.

BALINEVM, ait Varro lib. 4 Lin. Lat. veterib. locus vbi vnæ poni solebant. Prat.

BALINEVM veteribus, (hodie balneum) & balineæ sic differūt, quod illud priuatum, hæ publicæ. Varro de Ling. Lat. 8. Item reprehendunt analogias, quod dicantur multitudinis nomine publicæ balineæ, non balinea: Contra quod priuati dicunt vnum balineum, quod plura balineas dicant: quibus responderi potest, non esse reprehendenda, quod ita in vsum venerunt. Itaque video vsurpari balineum in l. si cuius 13. in fi. ff. de vsufr. l. vlt. §. 1. ff. de aur. & arg leg.

BALINEAS autem in l. patronus 35 § 3. & l. prædiis 91. §. 4. ff. de legat. 3. Hotom.

BALIA, seu baliuatus, pro prouincia, vocabula sunt omnino peregrina. Vnde vides, in quam vocum spurciciem degenerarint Interpp. paulatim recedentes à puritate Latini sermonis veterum Iurisconsultorum. Spieg.

BALIVI, vt ait glossema ad c. 1. §. potestas vero de pœn. in clem. vulgare prouincialium, c. dilecto, de sentent. excomm. in 6. in Fancia dicuntur præpositi. Hi de causis capitalibus & ciuilib. cognoscunt, vt apud Gallos notissimum est. Albericus scribit, vulgare esse Gallorum, hoc q; nomine iustitiarios & locorum rectores, judices temporales & seculares contineri: quod optime probat c. quoniam, de immun. Eccles lib. 6. Prat. Connan. lib. 4. c. 15. circa fin. præsides prouinciarum vocat Balliuos. Nos *Landvoegte* appellamus, ait Spieg.

BALLISTA nomen proprium viri, l. 33. in pr. ad SC. Trebell.

BALLISTA, aliis ballistra, à βάλλω, i. e. iacio, machina est, quæ siue saxa iacit, siue sagittas: quæ saxa, maior balista appellari potest: quæ vero sagittas, minor: Plaut. in Amphit. Manus est balista mihi, cubitus catapulta mihi est.

BALISTA genus tormenti bellici. 2. Veget. 10. cuius descriptionem vide apud Ammianum paulo post princip. & 10. Vitruu. Gothof. ad l. 7. de iur. immun.

BALLISTARIVM, locus, vnde mittebantur ballistæ, vel vbi sitæ erant. Turneb. lib. aduers. 13. c. 6. & ballistarij, de quibus in l. 6. de iur. immun. qui balista vtuntur. De his, maxime sagittas torquentibus, mentio fit in iure Pontificio. ex Prat.

BALLISTARII Græco more apud Tarruntenum Paternum in l. vlt. ff. de iur. immun. pro ballistarum artificibus. In quodam enim Lexico ædis B. Germani Paris. legitur ballistra, & vertitur σφενδόνη μαγγανικὴ. In Nou. tamen 85. §. αὐτὸ δὲ τοῦτο, legitur βαλλιστεύων τάγμα, i. e. ballistarorum ordines: sicque reddit Iunianus Patritius. Briss. Hotom. Prat.

BALLISTRÆ vocabulo pro σφενδόνη, Leo Imper. in lib. de bellico apparatu, non semel vtitur. Brissonius in lib. præterg.

Βάλλαντα Synes. in Epist. Euthalium quendam Βαλλάντια vocat, i. e. sacculariam: qui cum in multa soluenda vnum sacculum ostentasset, in quo erant aurei nummi, & huic similimum alium occultaret, in quo erant æquei, numerata & appensa pecunia aurea, & suo reddita sæculo, mox clam alterum pro altero supposuit & tradidit. Cuiac. 10 obs. 27. pag. 1. in fin.

Βαλλάντιον glossis est sacculus vel sacellus. Cuiac. ibid.

Βάκτρα Scapha, vulgo βάρκα & κοντάρια dicitur. Harmenop. 2. tit. 11. Goth. ad l. 4. in pr. in verb. Scapham, ff. de leg. Rhod.

BALLVCA aurum est nondum purgatum, neque adhuc in massam redactum. Græce Crysammos dictum, quasi ab eo quod sit aurum imperfectum. Neq; est verbum Latinum, quod Accursius putauit, sed Hispanum: scribit Plin. lib. 33. natur. hist. Hispani, inquit, aurum quod minutum est, balucam vocant. Iustin. lib. 11. Cod in tit. qui est de metallariis: Octonos, inquit, scrupulos in baluca. Et l. ob metallum, d. tit. Cuius legis hic sensus est: Quod si metallarij conduxerunt à Principe aurifodinam aliquot auri libris, puta centum, id debere esse purgarum, quod soluendum est. Quod si voluerit soluere in baluca, debere pendere pro singulis libris quatuor denas vncias, h. e. pro interstrumento & spurcicia duas vltra duodecim. Est operæ pretium audire somniantem Accursium: Baluca, inquit, vas lucens, quasi in eo vase aurei illi vectigales principi deferrentur. Sed quia hæc interpretatio illi non placebat, adiecit aliam non minus ridiculam: vel baluca inquit, quasi baiulans lucem, h. e. auri splendorem, &c. N briss.

BALLVCA est χεύσαμμος, vt & Tribonianus exposuit, quæ nuper effossa est à terra. S. c & ad 2. Græci. 56. βαπλικῶν tit. 11. ἡ σωπήλεια τῦ χευσάμμου δίδωσι. Pollux τὸν χευσῆα ψάμμον vocat Cuiac l. 1. C de metallar. & metallis, lib. 11.

BALNEARII fures, qui ex balneo quid surripiunt & furantur, maxime eorum qui in balneis lauant, l. 1. ff de furib. balnear. &

BALNEARIVM furtum, l. fi. ff. eod & apud Tertul. lib. de idololat. balnearij autem fures cur acerbius cæteris puniantur, explicat Arist. in probl. c. 19 Spieg. Ad ic Alciat. lib. 2 parerg. c. 38. Forcat in Necyom. dial. 28 num. 5.

BALNEARIVM seu balneatorum instrumentum, quo etiam balneatorem contineri Martianus scribit l. item pictoris 17. §. instrumentum. ff. de instruct. instrumentoque lega. Spieg.

BALNEARE argentum, quo mulier in balneo vti consueuit, l. 32. & l. vlt. de aur. & arg.

BALNEARVM instrumenta Iulio Polluci lib. 10. c. 17. sunt balnei vasa, peluis, labrum vel vna, fons manu factus, cyathus, situla, aspergillum. Prat.

BALNEAS, legatæ domus esse portionem, si per domum intrinsecus adhibeantur, vide Paulum i prædiis de legat. 3. Spieg.

BALNEATOR, qui balnea præbet, balnearum præfectus. l. 4. §. ait prætor. ff. de iis qui not. infam. Spieg. l. 30 § ædilis, ff. locati, balneator etiam seruus qui balnei vsibus deseruit, l. 17. in fin. ff. de instr. vel instru. leg. 15. §. 1. ff. de vsufruct. Briss.

De BALNEATORVM artificio & pactionibus prohibitis, vid. tit. 59 C. lib. 4.

BALNEATORIVM, quod balneis vsui est & accommodatum, Martianus l. item pictoris l. 17 ff. de instr. vel inst.

BALNEVM, quidam balneum, quod non abhorret à ratione cū Græci βαλανεῖον vocent. Enim uero in monumentis antiquis, balineum potius, quam balneum reperitur. Prat.

BALNEA & balneas, vt cæteri latini auctores, ita & Iurisconsulti promiscue dicunt, l. 50 ff. ad leg. Aquil. l. 35 §. vltim & l. 91. §. pen. ff. de leg. 3. l. 17 in fin. ff. de instr. vel instrum. legat. l. 30. §. ædilis, ff. locat. Paulus lib. 5. sentent. tit. 3. Aliorum auctorum exempla Nonius suppeditat In Pandect. Flor. fere semper balineum scribitur, l. 3 in fin. ff. de offic. præfect. vigil. l. 13. in fin. ff. de vsufruct. l. 14. ff. de impens in reb. dot. l. 58 in fin. ff. locat. l. vlt. §. 1. ff. de auro argent. l. 12. quib. mod. vsufruct. amit. l. 5. §. vltim ff. commod. Diui Fere, propter l. 9 ff qui potior. in pign. & l. 55 §. lignis, de leg. 3. A Græcis Thermæ appellantur, l. 1 §. 1. de mun. & honor. l. 3. & 6. Cod. de aquæduct. lib. 11 Dicuntur & balnearia, l. 13. in pr ff. de seruit vrban & apud Senecam lib. 3. natur. quæst. Ibid. in lib. de Tranq. vitæ. Iam inter balnearia, inquit, & thermas bibliotheca quoque vt necessarium domus ornamentum, expolitur. Briss.

BALNEA concamerata, vide l. 1. C. de ædific. priuatis.

BALNEA quædam publica erant. Vipian. l. 2 § si quis in mari, ff. ne quid in loco public. & l. iniuriarum, § si quis, ff. de iniur. & vocabantur à veteribus balineæ. Erant & priuata, l. si cuius, 13. in fin. ff. de vsufruct. Dicebanturque singulari nomine Balineum. vide paulo sup. Balineum. Quæ tamen interdum à priuatis hominib. publice præbebantur, l. patronus, 35. de leg. 3. Old Briss.

BALNEORVM partes formamque Vitruu. lib. 5. cap. 10. ita describit: Aena super hypocaustum tria sunt componenda, vnum caldarium, alterū tepidarium, tertium frigidarium, & ita collocanda, vt ex tepidario in caldarium, quantum aquæ calidæ exierit, influat; de frigidario & tepidario ad eundem

Digitized by Google

mo lum idem subiicit; Laconicum sudationesque tepidario coniungendas. Plinius apertius singula lib. 5. Epist. ad Apollinar. exponit. Cuius rei & ex libris nostris probatio peti potest. Tepidarij quidem recte meminit l. 19. ff. de seru. vrb. Hypocausti vero & Sphæristerij, quod balneis adiungi solitum, Plinius quoque epistola iam allegata indicat: meminit l. 16. ff. mandat. & diætarum hypocaustarum lex 55. §. lignis, ff. de leg. 3. & fornacis ac fistularum l. 58 §. vlt. ff. locat & tubulorum l 15. ff. de seruit. vrb. Ex hypocausto autem per tubulos cuniculosq. & fornaces vapor trahebatur inde balnearij vapores l. 3. § hoc interdictum, ff. de riuis. & in l. 8 §. vlt. ff si seru vindic. De tubulis & fornacibus balneorum mentio habetur in l. 13 ff. de seruit. vrb & l. 58 in fin. ff locat. Briss.

BALSAMVS, vid. caus. 1. q. 1. cap. dictum est, & c. quibusdam, &c. placuit, & c. statuimus.

BALTHEVS,) aliis Balteus) Varroni dicitur cingulum è corio bullatum, quo equites accingebantur, quod erat equestris ordinis insigne, nec ante acceptum cingulum milites habebantur. Istud etiam cingulum tum præstati solitum erat, cum cui ius equestris aut militaris dignitatis tribueretur: quod planum fit ex Dione in Traiano; Quum Surę traderet tribunatum militiæ parazonium, quo pro militiæ dignitate accingendus erat, nudum porrexit, ac talem, inquit, ensem accipe, quem pro me ita strinxeris, si iuste imperauero; quod si perperam per me fieri cognoris, in perniciem meam vtaris velim, &c. Connan. lib 9. c. 5. num. 8.

BALTHEVS, Baltheus & Baltheum in singulari, in plurali neutrum tantum, militare cingulum, vel zona bullis ornata dicitur. Dictum quasi bullatum cingulum, quod Græci ζωστῆρας appellant. Varro Baltheum inter arma ascripsit. Qui gladiatores, (inquit) baltheum cingulum è corio habebant. Hæc ferè omnia ex Bayfio, quæ minus recte assecutus est Accursius lib 11. C. tit. nulli licere in sellis, &c.

BAMBALIO patet Antonii vxoris, propter hæsitantiam linguæ per summam contumeliam dicitur, à βαμβάλλω, quod est tremere, dentibus crepitare, & labiis balbutire. Turneb. lib. aduers. 17. c. 19.

BAMMA ferme idem quod embamma, est acetum factitium. vide l. 9. in fin. de contrahend. empt. Cuiac. 2. obseru. 4. & 15. obseru. 7. in fin, adde Gotth. not. ad §. 1. l. ff. de tritic. vino vel oleo legato.

BAMMA Prateio est tinctura, vt & embãma: ἐμβάπτω, intingere. Βαυωσία apud Pollucem lib 1 c. 5. est quæstuarium opificium.

BANNA bannorum, seu proclamationes sponsi & sponsæ in Ecclesiis fieri solitæ. c. 27. in princ. extr. de sponsal. c. vlt. in princ. qui matrimon accusat. cap. vltim. de clandest. desponsat. Vide Gothofr. ad Nou. Leon. 89. in med. ibi sacræ benedictionis testimonio.

BANNALIS mola, noua & barbara seruitutis species est qua hodie passim rustici coguntur vna mola, quam bannalem vocamus, vnoque furno vti ad quæstum domini, qui fortassis præest iurisdictioni eius pagi. Balduinus ad tit. de seruit. Instit. similiter &

BANNALIA flumina, quæ iure eruditi præscripta vocant, sunt, quæ dominis beneficiariis confinium prædiorum, aut permissione principis, aut longi temporis præscriptione, aut consuetudine, aut alio iusto titulo quæsita sunt: cuiusmodi hodie pene omnia flumina esse censentur, factaque priuata, quæ natura publica erant. Nam Martiani (vt videtur) responso inuitati potentiores, cum pluribus annis in flumine soli piscati sunt, cæteros eodem iure vti prohibent l. si quisquam. ff. de diuersis & temporalibus præscriptionibus. Quanquam, vt inquit Papin. præscriptio longæ possessionis, ad loca iurisgentium publica obtinenda concedi non soleat l. præscriptio. ff. de vsucap. & vsurpat. Putat Vlpianus, si quis prohibeatur ante ædes meas, vel prætorium meum piscari, iniuriarum agi posse, l. iniuriarum, §. fin. ff. de iniuriis & famosis libellis. Si quis tamen se obstrinxerit, vt certo loco piscationem exerceat, lex pactionis seruanda est. Cæterum flumina bannalia potentiores ita tuentur, vt si quis eos interturbet, interdicto Vti possidetis (quod Galli querimoniam *Saisine* & nouitatis appellant) agant & experiantur.

BANNVM exilij species, quæ ab antiquis dicebatur proscriptio. Hinc banniti dicebantur, qui carebant iure togæ, quibus aqua & igni interdictum erat. Neb. iff. Spieg.

BANNVM, Neotericum & nuper inuentum vocabulum est, inquit Old. sed res antiquissima. Est autem Bannum, eodem finiente, quo omnia humanitatis iura, vicissitudinesque officiorum, & commercia interdicuntur rebellibus. Ideoque soli Cæsari, qui generalem vbique iurisdictionem habet, iure bannum interdicere licet. Cæteri Magistratus non banno, sed relegationibus aliisque pœnis vtuntur. Sumptus est autem banni vsus iuxta ipsum ab instituto Romanorum. Romani enim Draconis Atheniensis durissimam legem imitati sunt, similitudine quadam: quia igni & aqua interdicere solebant, quod ei nihil esset reliquum, cui hæc elementa denegantur. Spieg.

Sic Cod. de Episc & cleric. in constitutione Friderici II. Imperat. Banno subiaceant imperiali: intelligens proscriptionem, quæ exilij species est, & æquiparatur deportationi: & rursus excommunicatio habet similitudinem cum banno, gloss. in §. relegari, Inst. quib. mod. ius pat. potest. solut. Doctores in l. 1. de hæred. instit. Sublata autem deportatione, cum prouinciarum numerus sub imperio Romano in angustum redigeretur, peruentum est ad proscriptionem, quam dicimus bannum, seu excommunicationem imperialem, cuius meminit Fridericus II. in constitutio. de statut. & consuetud. § item nulla potestas. Et cum primum hæc nouissima proscriptionis pœna introduceretur, obseruata fuit, vt idem notę tradit Oldend. differentia inter censum & bannum. hoc modo: Censura Imperialis, *die Keyserliche acht*, intra annum habebat hanc appellationem: quia imperium censet, vtrum in eam sit declarandus, an non, nostra enim lingua *ächten*, significat iudicare, existimare, reputare. Adimebat autem securitatem & pacem publicatis personis & rebus. Bannum verò, *der Bann*, id efficiebat, vt sic bannitus apprehendi quidem posset in quolibet iudicio, sed non passim occidi: post annum vero ista censura & proscriptio iterabatur, confirmata grauioribus pœnis, inde dicta est, *die Oberacht*, quasi aggrauatio excommunicationis & censuræ imperialis. Cæterum bannum in legibus Longobardorum solidorum 60. vel totidem ictuum pœnam significat: & id quidem constanter, nisi si legis ipsius verbis aliter definitur. Bannum autem, & ab eo Bannire verbum, eadem omnino significatione, qua à Francis hodie vsurpatur, in eis quoque legibus accipi indicant c 1. tit 67. legis Ripuarior. tit. 17. legis Frision. tit 40. lib. 4 leg. Franc. Quibus in locis cum ad bellum à principe vocati banniti dicantur, & Heribannum vectigal pœnæ caussa, quod ab eo exigitur, qui Heribanno, id est, domini, vetum quidem loquebantur, siue principis vocationi parere contempserint (cap. 71. 72. lib. 4. leg Franc. & lib. 3. Longobard. tit. de Heribanno) non temere quis dixerit, voces quippe Francicas Ban & Arriereban ab eis deductas. verum cum banni bannitique verbum commune & generale sit (nam quos propria quadam appellatione bannitos dicimus, illi Forbannitos vocant,) hæc autem Francica ban, & arriereban, ita coniunctim de illa tantum ad bellum vocatione vsurpare soleant, tentari ex aduerso non incommode potest, videri potius à Bãdo deducta, in Bannum vulgarem magis vocem desciuisse. Bandum autem signum est ipsius ducis & imperatoris, à quo Bandophoros dictos, Procopius scribit lib. 4 belli Vuandalici. Paul. Monachus lib. 1. histor. Longobard. cap. 13. Tato Rodulphi (is erat Herulorum rex) vexillum, quod Bandum appellant, eiusque galeam, quam in bello gestare consuerat, abstulit. Suidas: Βανδὸν καλοῦσι Ῥωμαῖοι τὸ σημεῖον ἐν τῷ πολέμῳ. Quæ interpretatio rectior & verior videtur illa, quam Stephanus ἐν πόλεσιν tradit, vbi de Albanda loquitur, Romanos scilicet Βανδὸν victoriam dicere: Sed facilis est exterorum hominum in aliena lingua vel exprimenda, aurium, linguæ, animi denique lapsus. Quanquam sane vtrumque simul ferri potest. Bandi etiam verbo pro signo militari vsus est pluries, quisquis auctor est eius libri, qui περὶ στρατηγικῶν κατασκευῶν καὶ παραγγελιῶν, Iustiniani Imperat. nomine editus est. Verum ne cui nouum & insolens videatur, quod diximus, quasi banni verbo siue Francico, siue Longobardico, verisimilius multo sit nostros, quam Græco aut Latino vsos, profecto Bandes & Bandieres à bando potius dici, nemo opinor sanus negauerit. Est & de Heribanno Francorum, Gregorij locus, libro 15. histor cap 26. Chilpericus (inquit rex de pauperibus & inuentoribus Ecclesiæ vel Basilicæ Bannos iussit exigi, pro eo quod in exercitum non ambulassent. Non enim erat consuetudo, vt hi exoluerent vllam publicam functionem. Ban & Arriereban vtrumque Heribannum est. Pithæus aduersariorum libro 2. cap. 12. nostri tradunt Banni sententiam non excedere bannientis territorium. Fit hoc vsque adeo verum est, Zasio adstipulante, vt etiam de moribus Germaniæ Præses prouinciæ non audeat capere aliquem in ciuitate suæ prouinciæ. Obseruandum autem, Italos habere in communi sermone quædam vocabula, quæ licet Latina non sint, videntur tamen originem ab antiqua & recondita historia sumpsisse: vt cum cùm qui in exilium missus est, Bannitum vocant. Siquidem apud Græcos, qui homicidium non sponte commisisset, is amissis bonis, patria per annum exulabat, donec à tali crimine expiatus, deinde reuerteretur: id exilium ἀποσκευοπομπὸς, quasi Abannatio dicitur, cuius exemplum profert ex Homero Alciatus in Parergis, qui annotauit ibidem, ab hac abannatione videri posse Bannitos dictos. Spieg.

BANNVM componere iure Longobardico, est super multa pacisci. Vide Albericum in l. hodie. ff. de pœn Spieg.

BANNVS siue bannum duo significat: edictum, qua die vasalli equis armisque instructi, ad comitatum esse debeant: & sanctione, hoc est, mulctam edicto non parentis. Capit. Carol. Si hoc non impleuerit, beneficium perdat: & qui bes

Digitized by Google

neficium non habuerit, bannum soluat. Et alibi: Qui hoc fecerit, ter tras vices bannum soluat, quanta mancipia vendit: & si non habet pretium, semetipsum donet, vsque dum ipsos bannos soluat. Prat.

Vnde HERIBANNVM duo quoque significat. Generaliter multam omnem, quæ domino debetur, quasi ab Her & Bannus: Specialiter eam, quæ pro militiæ desertione penditur, quasi ab Hœre, quod exercitum significat. Legis Franc. lib. 4 c. 71. Quicunque liber homo in hostem bannitus fuerit, & venire contempserit, plenum heribannum, id est, solidos 60 persoluat: aut si non habuerit, vnde illam summam persoluat, semetipsum pro vuadio in seruitium principis tradat: donec per tempora bannus sit persolurus. Et qui propter heribannum se in seruitium tradidit, si moriatur, heredes eius de ipso banno obnoxij non fiant. Prat. Hinc

BANNITVS interdum vocatus, leg. Fran li. 3. c. 64. Quicunque nostros habens honores, in hostem bannitus fuerit, & ad conditum placitum non venerit, &c. Legis Franc. lib. 4. ca 72 vt non per aliquam occasionem, neque pro Vuadia, nec de sacra, nec de vuarda, nec pro Heriberigare, nec pro alio banno heribannum apponet ei suam tertiam. Item: Ipse heribannus non exactetur, neque in tertis, neque in mancipiis, sed in auro atque argento, &c. Vnde nonnulli Francogallicum verbum corruptum putant ARRIEREBAN. Vsurpatur etiam pro pœna respondentis ad exercitum. ab HOERE vel HERE quod exercitum significat, & bannus, mulcta. Vnde HERISLITIVM pœna desertæ siue detrectatæ militiæ, Leg. Fran. lib 4. cap. 72. de quo j. suo loco. Prat.

BANNITVS, quod excõmunicatum Alciat. lib de sing certam. cap. 32. vocari scribit, quasi abannitus, qui in annum exilium actus est. Hic æquiparatur, vt Accursius in §. relegati, instit. quib. mod. ius patr. pot. sit, derelicto, relegato, deportatove. De hoc Bart. quæst. 1. incip. Lucanæ, pernegat: huius sententiam videtur probare Angelus in d. §. relegati. Tu vtrunque consule. Bannitos ex crimine & delicto intelligi, Alciatus respondit resp. 454. num. 1. ex sententia Bart. in l. omne delictum, ff. de remilit. Bannitus à rege excommunicatus dicitur c. 1. in fin. princ. hic finit lex dein. de consue. in vsib. feud. Prat. Cornel. lib. 1 Miscell. c. 24 proscriptos vocat.

BANNITORVM receptatores non puniuntur, quando propter timorem, & non sponte bannitos recipiunt hospitio. Bald. in Lin delictis, ff. de nox sequitur Ang. in malef. in verb. dicto maleficio semper astitit, ad fin. Socin. consil. 261. in causa magn. col. vlt. lib. 2. Hippolytus cons. 25. vltra ea. col. 5. Et hæc adde ad l. 1. & 2. ff. de recept. & ad ea quæ late tradit Florianus in disput. sua, inquisitus in 2. dub. Cotta in Memor. Clarus 5. sentent. §. testamentum, quæst. 19. differentiam facit inter bannitos simpliciter, & bannitos simul ac damnatos ad mortem, eorumque bona.

BAPHEVS, tinctor: & Baphe, tinctura: vtrumq; à βάπτω ductum, quod est tingo, colores inficio: Iustin. lib 11. C. tit. de muril. Baphei, (alij Baphij) inquit, per quos & priuata nostra substantia tenuatur, & species gynecij confectæ corrumpuntur. Idem in tit. de vest. olob. purpur. Ad Baphia, sit Phœnices. Spieg. βαφεῖς autem tingendæ purpuræ Imperatorum præerant. Porro de procuratore Baphij meminit Euseb. lib. 6. c. 32.

BAPHIA, taberna est tinctoria, βαφίη Hinc Lamp. in Alex. Purputa Alexandrina, vulgo Probiana dicitur, idcirco, quod Aurel. Probus præpositus baphiis, id genus muricis reperisset. Apud Phœnices autem tingebatur pretiosissima purpura, quorum tinctura Suidas appellauit oxon. ὄξος βαφὴ φοινίκων. Hinc Oxybapta in l. C. quæ res alien. non poss. Corrupte ergo ibi dipapta legitur. Alc. C. de vest olob. l. vlt. lib. 11. Spieg.

BAPHIA, (ait Briss.) sunt officinæ infectorum, qui vestibus purpura & cocco tingendis operam dabant. l. 2. & l. penult. C. de murileg. lib. 11. l. vlt. C. de vestib. olob. li. 11. quæ excerpta est ex l. vlt. C. Theod. de murileg. Huiusmodi multa Baphia & in Orientis & Occidentis partibus Imperatores habebant, quæ sub dispositione comitum sacrarum largitionum in Notitia Imperij Romani ponuntur. Præponebantur autem Baphiis procuratores, vt eadem Notitia ostendit. Lamprid. in Alex. Ita vt Alexandrina purpura hodie dicatur, quæ vulgo Probiana dicitur, eo quod Aurelius Probus Baphiis præpositus, id genus Muricis reperisset. Briss.

Βαφὴ infectura, tinctura: de qua Iul. Pollux li. 1. c. 4. & li. 7. c. 30.

BAPTÆ: vide infra Sericobaptæ.

BAPTISMA, vel Baptismus, βαπτισμὸς Græce: Latine Immersio, seu lotio. Baptismus quidem per aquam confertur, vt res inuisibilis per visibile illud elementum operatione Spiritus Sancti conferatur. Sicut enim aqua corpus visibiliter purgat exterius, ita quoq; baptismus spiritualis latenter animam. Vnde D. August. vnde, ait, ista tanta virtus aquæ, vt corpus tangat & cor abluat, nisi faciente verbo? non quia dicitur, sed quia creditur. Pagani siue gentiles circa fontes templa sua facere solebant, vel saltem ibi semper aquam habebant, per cuius aspersionem purificari credebant, sic quodammodo figuraliter ad baptismum tendentes. Non tamen ab eodem sumpsisse consuetudinem baptismi, imo à tribus, quæ in veteri testamento fuerunt, scilicet à cataclysmo (id est, diluuio) à mari rubro, & à Iordane, quæ baptismi figura fuerunt. Baptismum igitur Dominus instituit. Et ipse Dominus baptizatus est; tum in Iordane à Iohanne, Matth 3. tum in sua passione. Vnde inquit, baptismo habeo baptizari, quo coarctor vsque dum perficiatur. Luc 12 Illud sciendum, baptismum reiterari nefas esse: vnde & titulus est Codicis: ne Sanctum baptisma iterentur Anchor. Secundus baptismus, non purificatio, sed incestus est, l. 1 & ib. Goth iam dixit.

BAPTISTERIVM, dicitur lauacrum, quod ex spoliario ingrediebatur controuersim, & è regione frigidarij baptisterium erat. Plin. Cæcil. cuius in contrariis parietibus duo baptisteria, veluti electa sinuantur abunde capacia Vitru. Cæterum BAPTO verbum Græcum, tingo significat. Baphia loca, vbi lanæ tinguntur, Seruius appellat, Sibaphum purpura bis tincta, & consequenter græcexta, nobilior Ciceroni Seruioque. Ioh Bapt. comment in Epist. Sidon. Apoll. ad Comitium lib. 11.

BAPTIZARE è Græcorum verborum numero est, quæ modica inflexione facta olim sunt conuersa in Latinitatem. l. 2. C. ne sanct. bapt. iter. Vtuntur Impp. vocabulo rebaptizare. Spieg.

BARATRVM, carcer apud Athenienses.

BARBAM expilare, in Placit Feud. de pac. tenen. §. si quis alium cœperit. Plena barba Goth. ad l. 18 princ. C. de test. milit.

BARBARÆ nationes, quæ alio iure vtuntur, quam Romanorum principum constitutionibus, l. nulli, C. de epise. & cleric. § quod si testator Spieg.

BARBARVS primo dictus est Græcis, omnis qui non Græca, sed quacunque aliena loqueretur lingua: quod ipsis graviter loqui videretur. Tandem visi sunt & Latinis Barbari, qui aliena vterentur lingua, vel ipsis non intellecta, vel inconcinne duriterque prolata. Nunc quisquis loquitur peregrina, & nobis incognita lingua, aut moribus est inconditis & horridis, is est nobis barbarus: ita quibus tantum cognita est lingua Germanica, iis omnes aliæ linguæ sunt barbaræ, quod ipsi vocant wolsh. Et iam diu satis, non tamen frustra ab Italis vocati sunt Barbari: quod Latinam linguam grauiter & inconcinne loquerentur. Dei tamen dono, & clarorum diligentia virorum, nunc barbariem exuerunt, & vtraque lingua cum Italis certare possunt. Sed quantum linguæ barbariem ademerunt, tantum eandem moribus adiecerunt, per mercatores & milites peregre allatum Inde est luxus in vestiendo, & vescendo, CHRISTI contemptus in maledicendo, & insania in potando: quod Volzius Exabbas queritur in suis Obseru. Adde Gellium lib 5. c. 20.

BARBARÆ gentes, initio omnes præter Græcos dicebantur, (Paul. Apost. Rom 1 Græcis & barbaris) etiam Romani ipsi iam domini: post Latini, & Itali ea sunt nota exempti, donatis prouinciis omnibus ciuitate, & in senatum ex illis compluribus etiam ascriptis, qui fuerunt senatores, vt attestatur Lud. Viues, tametsi Romam nunquam veniissent, vt ciues alij qui Romam nunquam viderunt. Cæterum Barbarici nomine illi soli sunt notati, qui sub Romano imperio essent, eique parebant, l. 26 C. de epise & cleric. l. 2. Cod. quæ res vendi non possunt, l. 6. §. vlt. ff. de bon. dam. Sic Rhenus noster duas dicebatur habere ripas, hanc citeriorem illam vlteriorem, Barbaram: cuius meminit Iureconsult. in l. Lucius. de euict. & Claudian. O quoties dolut Rhenus, qua Barbarus ibat, Quod te non geminis frueretur iudice ripis, Spieg.

BARBARICARII vel Brambaricatij vocabantur, qui argento vel auro, vel ære, cassidas & bucculas tegebant, & deaurabant, vt apparet ex l. 1. de fabri. in C. Theod. l. 7. ff. C. de palat. sacr. lar. Sic accipe in l. 1. de excus. artif. lib. 10. C. & in Notit. Quo loco de Comite sacr. largit. in partib. occidentis agit: Est hoc vocabulum corruptum in l. de præposit argent. in reb. libr. 12. C. & in l. 1. de priuilegiis scholar. eod lib. vt & in Notitia Briss. Donato Æn. 11. Barbaricarij dicuntur, qui ex auro coloratis filiis exprimunt hominum formas, & animalium, & aliarum specierum imitatam subtilitate veritatem. Palæmon in glossis: Barbarica ornamenta ex auro. Cuiac. in l. 1. C. de excus. artific. lib. 10. Hi ipsi dicuntur & Phrygiones: quod Phryges acupingere primi instituerint, vt annotat Turneb. lib aduers. 5. 25. Nec nouum est Phrygas dici barbaros, vt apud Horatium, Græcia barbariæ lento collisa duello, id est, Phrygiæ: & apud eundem, Sonante mixtum tibiis carmen lyra, hac Lydium, illis barbarum, id est, Phrygium: & apud Maronem, Barbarico postes auro spoliisque superbi, id est, Phrygio. Phryges enim opibus & auro abundabant, opinioque Græcorum erat, eos opulentos fuisse, vt & Persas. Itaque vt barbarus ætate Demosthenis dicebatur Persarum rex: sic barbaros, qui de bello Troiano scripsere, aut tragœdias illius argumenti attigerunt, Phryges intellexerunt: quanquam latius barbari nomen pateat. Turneb. lib 9. aduers. c. 18.

BARBARICVM Festo lib. 2. appellatur clamor exercitus, videlicet, quod eo genere barbari vterentur. Imperatores vero in

l. 2.

Digitized by Google

l.2. C. de commerc. & mercat. barbaricum sumunt pro barbarorum solo, loco & terra. Sic & apud Ammianum Marcellinum lib.18. visus in barbarico miles per Hortarij regna transibat intacta. Eutrop. lib 9. de Deciis. patre & filio. Vterque ait, in barbarico, id est barbarorum solo, interfecti sunt. Idem lib. 7. Albis in Barbarico longe vltra Rhenum est. Prat. Briss. Alc. ad l. scriniis. De palatin. sacr. largit.

BARBARICA lex appellatur Romana Alciato lib. 6. parerg. ca. 12. ex Lauto.

BARBARICA feritas l.10. pr. C. de postlim. reuersis.

BARBARICVS ritus in mēsis, pro Romano, & frugali, cur à Plauto dictus, ostendit elegantèr Alciat. lib. parerg 6 c.26. Spieg. Vide & Maiolagium lib 3. Miscell. c.12. vbi explicat quid sit Barbaricum.

BARBAROS in Impp. Constitutionibus accipimus, quicunque Rom. Imperio non parebant l 26. C. de episc. & cler. Sic & in l. pen. in fin. ff. de bon. damnat.

BARBATI, apud Romanos ioco prouerbiali, dicti homines priscis ac simplicibus moribus rusticanæque veritatis: quod illis sero receptum sit, radere barbam. Eo spectat illud Iuuenalis, Facile est barbato imponere Regi. Quod de veterum horrida, non pexa barba accipiendum est. Hæc ceu molliter curata, per deminutionem Barbula, & hi qui eam gerunt, Barbatuli appellati sunt. Cic. in Orat. pro M. Cœlio. Spieg.

Barcam Isid. lib. 19. appellat, quam quidam ab oneribus gerendis dictam putant. Βαλλω vocari scribit Harmenopulus lib. 2. tit. ια. περὶ ναυπαγ. à Paulo lib. 2 sent. tit 7 §. Ieuandæ. Scapha nominatur. Prat. vide etiam Cuiac. lib. 2. recept sent. Iulij Pauli, tit. 7. §. Ieuandæ, & Goth. ad l 4. princ. de l. Rhod.

BARDVS Nonio, vi propria, & ingenio tardus. Nam, inquit, Græci bardos dicebant. Hom. Iliad. ψ.

----ἀλλά τοι ἵππους
Βαρδίστους θείην

Festo stultus, à tarditate ingenij dicitur. Huic opponit Zas. in Epitom. Feud. tit. de feud. succeff. strenuum, virumque bellicosum. Prat.

BARO priscis Latinis pro bardo & stupido. ἀπὸ βαρὸς pondus moles, grauitas. Alias Barones sunt, qui inter nobiles opibus ac potentia antecellunt: idem qui Persis Satrapæ. Optimates, in appendice Aymonij lib 5. c. 51. 52. 53 Otto Frising. lib. 7. c 25. equites Capitanei, Vasalli regij, Sigebert. Chronic An. 1160. Flau. Blond. lib 5. decade 2. Lombard. lib 1. tit. 14. Hector Boethi. histor. Scot. lib 11. Sub vasallis autem regis Capitanei ac Proceres omnes, Duces, Comites, Marchiones, continentur in feudis, Vnde apud Otthonem Frising. lib. Frid. 2. c 12 & 16. Marchio in Baronum numerum refertur. Gallis in lege Salica BARO passim pro mare seu viro, vt & Lombard. lib. 1. tit. 9. Iure Gallico iam BARO est, qui in sub territorio summæ, mediæ, & infimæ coercitionis, item nundinarum ius habet: vt deportandi, decollandi, suspendendi, cremandi, &c. Ioan. Butilerius in summa rurali, Prat.

BARO ἀπὸ βορᾶν, dictum putant Alber. & And. Alci. lib. de sing. certamine cap. 32. Βαρὴς enim ciuitatem significat. Baronis vulgare nomen esse, proque generoso, insigniqué homine accipi scribit idem lib. 5. parerg. c. 16. Hunc ita definit Bald. in c. innotuit. de elect. vt sit quisquis merum, mistumque imperium in aliquo castro oppidove concessione principis habet.

BAROS, inquit Erasm. Græce nonnunquam fastum significat, & Latine graues viros dicimus eximios magnæque autoritatis, vnde suspicor & vulgo nunc dici BARONES, qui generis ac virtutum autoritate cæteris præeminent. Spieg.

BARONES, quam probam esse putauit dictionem apud Cic. in de Finib. 2. interpres doctissim. inquit, quasi nasci quosdam homines, & sola corporis mole graues, vt sunt barri, id est, elephantes: quorum vox BARRITUS dicitur. Qui elenchum illius commen. addidit, BARONES ait, per simplex r, dicuntur potentes & principes: itaque Cic. ad Attic. lib. 5. Epist. Sed forte non minus fallitur, quam ij qui putant, & Ciceronem in eodem opere Francorum meminisse. Id errati primus omnium Rhenanus restituit. Nam & hic lectio corrupta videtur, pro BARRONES enim reponendum Varrones, haud vulgariter eruditi quidam monuerunt. Insulanus tamen, ceu probum BARONIS verbum, agnoscit apud Cicer receptum, & ait, eminentem atque maiorem aliquam potestatem significare: Italosque nomen BARONCELLI inde, suo more, tanquam minorem BARONEM finxisse. Alciatus Verones, inquit. seu imitatione Dorica BARONES, accepi populos Hispaniæ esse: sic à fluuio, cuius Mart. quoque meminit, dictos: qui solebant principibus apparere, & excubias facere: quos & verisimile est eligi solitos prægrandi corpore, quamuis mente stolida essent: quod huius militiæ proprium est. Hæc ille. Sed an recte BARONIS voce significetur, qui Germanice *Freyherr* dicitur, adhuc quærendum esse puto. Constat autem consensu interpretum Pontificij iuris, BARONES Comitibus præponendos, in Epigrapha c. grandi. de supp. negl. præl. lib. 6. Cæterùm in Placitis Feuda lib. BARONES numerantur, inter Valuasores, & Vasallos, vocabula illota, vt ait præceptor noster Zas. Sed teste Barone à Taurembergo. nostris, h.e. Germaniæ moribus Comiti Baro proprius æquiparatur, nullumque est inter eos vel dignitatis, vel præeminentiæ discrimen: nisi quod de Comitatu non sit inuestitus Baro: qui tamen in omnibus rebus suscipiendis, honoribusque administrandis, haudquaquum Comite censetur inferior. BARO item mulier fuit philosophiæ dedita, vt scribit Suidas: quem P. Manutius allegat. Ex eo philosophos, qui stolidiores essent, non philosophos, quod eo nomine viderentur indigni, sed BARONES vocabant: vt quasi inuerecundiæ nec contemptum appellarentur Cic. vlt Epist. lib 9 Fam. Ille BARONE putabat quæsitum, num vnum cœlum esset, an innumerabiles? Sic enim ille hunc locum emendauit. Quamuis Eras. inter eas voces Baronem commemorat, quæ videntur vna cum barbarico imperio inuasisse. Spieg.

BARISELLI *feymer* vulgo, apud Sicambros seu Vvestulos, vmbram præ se ferunt Quæstorum, Trium vitalium parricidij capitalium. Zas. in l. 2. de orig iur. Bald. in vsib. Fed. in tit. de prohib. feud. alien. §. præterea 2 BARISELLOS nominat. singulares iudices, sine certo tribunali iudicantes. Spieg.

BASES quarum meminit Iabol. in l. hæres meus, 100. §. pen. ff. de leg. 3. dicuntur orbiculi illi, quibus vasa in mensis collocantur, ne toralia polluantur. Quamuis apud Iureconsult. verba mendose circumferantur. Sunt & alij maiores, vt sessiones statuarum, columnarum siue fabricarum, quæ à fundo consurgunt, & suppositæ fabricæ sustinent pondus. Et de his intellexit Pomp. in l. penultim. ff. de verb. sig. Corta in Memoralibus. Spieg. Sunt & sustentacula seu fulcra cuiusque rei imæ partes. Alciat. lib. 4. parerg. cap. 2. pedamenta, Prat. Translate ad viros præcellentes refertur.

BASILICA ἀπὸ βασιλέως dici putat Festus lib. 2. sunt autem locus publicus in quo iudicia exercebantur. Fabio lib. 12. venaliaque proponuntur Alciat lib. 1 prætermiss. ex Vitruu. & l. pediculis, §. 3. ff. de aur. & arg. leg. & vero, quia ab Rege ducantur. domum regiam, palatiumque significant eidem in rubric. C. de sacros. eccles. quam significationem templis conuenire ibidem scribit: quia est Regis æterni palatium. Archidiac. cap. non oportet, 2. 42. distinct. Venalitiarios tabernas in Basilicis habuisse patet ex l. 12 §. 1. de auro & arg librorum etiam tabernæ in iis erant, teste Asconio. Hor.

BASILICA etiam libri sunt quibus continentur leges ab Imperatoribus promulgatæ, vel compositæ, qui libri hodie extant Græce scripti, quibus lux magna iuri nostro ciuili adfertur. Prat. Hi libri ad illustrandum & interpretandum valde conducunt: non ad emendandum & interpolandum iura nostra, non ad decidendum: quia autoritate publica, quę sola ius facit, in hoc Occidentali Imperio, carent. Virgili. Zuich. in præfat. ad Theoph. Gœdd. ad rubr. de V. Sig. nu 31.

BASILICA Vlpiano & aliud designat: Sacram rem, vel religiosam, inquit Vlpian vel vsibus publicis, in perpetuum relictam, vt forum, aut Basilicam, vt hominem liberum inutiliter stipulor, quamuis res sacra, prophana fieri, aut vsibus publicis relicta, in priuatos vsus reuerti. & ex libero, seruus fieri possit, l. inter stipulantem, § sacram ff. de verbor. obligat. In cuius interpretatione admonui, Basilicam apud Vlpianum non significare locum ipsum, in quem Christiani conueniunt, Deo dicatum (quamuis in ea significatione dictio huiusmodi apud Hieronymum, & alios Ecclesiasticos scriptores, nonnunquam legatur c. perlectis § ad Episcopum 25 distinct. à quibus, & illud scriptum inuenio, quod cum Gothi vrbem Romam irrupissent, illos in primis securos, inuiolatosque fuerant, qui in Apostolorum Basilicas confugissent.) Etenim fuit Vlpian. vt alibi scripsi, religionis Christianæ insectator crudelissimus, vt verisimile non sit, dicatâ Christo, eiusque discipulis templa, tantæ apud eum dignitatis fuisse. Sciendum itaque Basilicam proprie significare locum in quo negotiationes priuatæ, consilia & iudicia exercebantur: dicta Basilica, quasi Regia. Græci enim Βασιλεὺω, regiam appellant. Debent quippe (vt Vitruuius Architectus in quinto tradit) Basilicæ adiunctæ esse foro. Et quam calidissimis partibus, vt per hyenem, sine molestia tempestatum, possent se in eas negotiatores conferre. Iudicia autem peragi soluta in Basilicis, indicat Quintilianus 12. Trachali oratoris vocem, cum in Basilica Iulia diceret auditam laudatamque fuisse, ex quatuor tribunalibus. Et Plinius in Epistolis Descenderem, inquit, in Basilicam Iuliam auditurus, quibus proxima comperendinatione, respondere debeam. Sane Basilicam principio locum fuisse constat, quo sub tectum, & ante vestibulum, ædium principes ad ius dicendum conueniebant, qui dignitatis gratia, tribunal postea additum est, tanquam plus ineset authoritatis. quod iudicia publica ante domos darentur. Ac deinde, quo Basilica laxior esset, primariis tectis non sufficientibus, porticus intrinsecus hinc atque hinc additæ sunt. Quatuor porro Basilicas Romæ fuisse legimus. Primam Basilicam Romæ ato Censorinus magna mole construxit, vt Plin. de viris illustr. cap. 47. testatur, quæ Porcia appellata est. Secunda dicta est

Digitized by Google

Opimia (in qua cœnaculum erat) quod in ea seniores assiderent. Huius meminit Varro lib.4.de lingua latina. Tertia fuit Pauli, quæ 1010.& 500.talentis taxata, mox Fuluiæ consecrata fuit, quam columnis è Phrigibus mirabilem inter magnifica locat Plinius lib.natur. histor.36. c.15. Papiniusque ad nomen alludens elegantèr Regiam dixit, cum in 1.Syluar.ait:

Illinc belligeri sublimis Regia Pauli.

Aliam denique Iuliam, Centumuiralibus causis dicatam, Iulius Cæsar construxit, cui construendæ tradit in quinto Vitruuius, se præfuisse. Vide Plin.lib.5. epist.Suet.in Caligul.Varro. 4 ling.lat.& Victorem.Briss. Basilicas vias nostrates interpretantur, prætorias,& consulares, hoc est, publicas, magnásque, l.2.§.viarum.ff.ne quid in loc. publ Nam quod magnum est, Basilicum dicitur. Et Græci Βασιλικῶς, pro magnifice prouerbiali figura dicunt. Grandioremque & excellentiorem brachij venam, Physici Basilicam dicunt: tres esse venas in brachiis tradentes, Basilicam, cephalicam, & nigram, seu quod in medio harum sit, mediam, communemve, quæ in furore & delirio findi solet. Ioan.Corrasius lib 6. Miscellaneorum, cap.18. Fuere & aliæ Romæ Basilicæ, vt Basilica Pauli Æmilij, Vlpia. alias Traiani, Sempronia, Argentaria, Thermarum. vt ex Victore, Onufrio, aliisque constat. De quibus Plin. lib.de vir.illustr.& lib.5.Epist.Suet.Victor.Varro lib.4.ling.lat.Prat.

Βασιλικῶν. Βασιλικῶν libros vulgo ἑξηκοντάβιβλον nuncuparunt, quod sint 60.diuisi in κεφάλαια, sex, non quatuor, vt plerique putant. Auctor eorum est Leo philosophus; vt Hormenopolus scribit, & Theodorus Balsamo in versibus Heroicis aperte testatur. Sed adiungit Leoni Phocium, quod eodem tempore hic canonibus, ille legibus digerendis operam impenderet. Basilius Macedo cum filiis Constantino & Leone Philosopho ediderat iam ante κεφάλαια distinctum titulis sexaginta. Eum consequutus Leo filius promulgauit Βασιλικῶν libros 60. eodemque tempore Phocius patriarcha Constantinopolitanus Νομοκανόνα (quo titulo & alij quidam libri ante eum fuerant) distinctum titulis 14.quem & κανονικὸν appellatum reor, quia præponatur is Phocij liber Canonibus, quod Balsamo in præfatione ad Phocium significat iis verbis: ἀφ' ἧς κανόνων συγκεφαλαιώσεως, qui multo post Phocium in eum, & in Canones omnes commentaria scripsit iussu Manuelis Imperatoris, vir Iuris & legum peritissimus, vt Nicetas scribit in Isaaco Angelo. Cuiac. obseru. lib. 6 c.9.

Βασιλὶς sensu dicitur, quo Augusta, quæ Regis, Imperatorisve vxorem significat.

Basilinda Iulio Pollu. lib.9. Onomast. lusus, quo per sortem fit rex & minister,& ille huic laboriosum quid imperat. Vide l.fi.de Alea.lib.2.pareg.in verb.Lusum aleæ, Alcia.Prat.

Basilicvs Festo lib.2. serpentis genus, vel quod in capite album habeat instar diadematis, vel quod reliqua serpentum genera vim eius fugiant. Prat.

Basiliscvs etiã tyrannus fuit sub Imperatore Zenone: de quo accipiendam putant l.decernimus,16.C.de sacrosc.eccles. Huius meminit Suidas: & vide de eo Nicephorum, Procopium,& Zonaram. Prat.Meminit & Basiliscei huius Cuiac.obser.lib.3.c. 19.V.omnino Gothofr.nota ad d.l.16.pr.& med.

Bastaga, munus ferendi res necessarias ad exercitũ. Goth.ad d.l.C.de cohort. vel munus siue onus fiscalium rerum iumentis portandarum in Valenti. & Valentis ad Festum constit.l.3. de cohortalib.lib.12.C.& in Leonis Imp.lib.de bellico adpar. Bastagam autem priuatam sub dispositione Comitis largitionum priuatarum diuinæ domus: Præpositos vero bastagarum sub dispositione Comitis sacrarum largitionum Notitia collocat corruptum verbum quibusdam videtur: Nam βάστυγμα Græcis dicitur ἀπὸ τοῦ βαστάζειν, Hot.Briss.

Bastagarii, quibus id oneris incumbit l.4.& 8. de murileg. lib.11. C.Hi vecturæ rerum ad ærarium pertinentium seruiunt, quam iumentis faciunt.Spieg. Briss.

Bastagarios etiam dici putat Alciat.rubr.de murileg.lib.11. C. qui necessaria militibus portabant. Opinatur idem fuisse eos qui vestes ad tincturam ferebant, referebantque. Vide & Conn.lib.4.c.15.nu.3.

Bastardi ex stupro maris ac virginis vel viduæ honestæ alias viuentis, nati. Vult.comm.Inst.de patr.pot.ad princ.nu.10.

Bastardi vulgo à Germanico *Boes art*, id est, degeneris ingenij. Et ideo pater non omnino certus est, quasi tamen quodammodo certus est; qua de causa ei etiam omnino ab intestato non succeditur, & ex testamento eius liberi non semper solidum accipiunt. Cuiac. in expos. Nou.Iust.18.fol.44. fere in princ.

Basternæ, transennæ, protecta in ædibus spaciandi gratia: item vehicula, rhedæ, lecticæ. Cuiac.13.obser.30. Gothofr.ad l. 12.§.4.med.C.de ædific.priuat. vbi basternæ leguntur.

Batiola, vasis genus Nonio: qua voce vsum Plautum scribit: ex quo didici eam auream fuisse.

Batilvm è ferro ducitur, quo prunas, & cinerem è foco tollere solemus, vt alio transferamus Horat.

---Prunaque batilum.

Battologia iterationis vitium est, nomen habens à poeta Batto, cuius meminit Fauorinus apud G ll.lib 13. cap.18q. ui dum simulacra & statuas versibus & hymnis celebraret, eadem sæpius cantilenam recinere solebat: Inde verbum βαττολογία, id est, multa,& ea quidem inania loquor. eademq ie sæpius repeto; quod quidem verbum adeo fuit vulgo vsurpatum, vt D.Matthæus eo sit vsus.c.6.vbi Christus ita loquitur, Προσευχόμενοι δὲ μὴ βαττολογήσητε, ὥσπερ οἱ ἐθνικοί: Orante autem ne Battologizetis, sicut Ethnici. Et huc alludens Ouid.lib.2. Metam.Battum quempiam eadem facit iterantem:

---Sub illis
Montibus, inquit, erant, & erant sub montibus illis.

Cuius Βαττολογίαμον ridicule imitatus Mercurius.

--- Et me mihi perfide produ,
Me mihi produ, ait.---

Quin & ipsum Ouidium eodem vitio laborasse contendit, probatque Scaurus apud Senecam controuersiar. lib. 5. in 28. controuers. Quo etiam loco scribit Seneca ipse, Montanum Votronum declamatorem egregium, hoc vitium habuisse, vt sententias suas repetendo corrumperet, dum non esset contentus, vnam rem semel bene dicere, vt de eo testatur Tuaqu. in 9.l.connub.gl.1 parte 9.nu.26.

Bavcalivm Alciato lib.1.prætermiss. vas vinarium.

Bavcalis est, quo vtimur æstate refrigerandis in aqua cyathis, Alciat.lib.prætermiss.1.Nicarchus in Epigram.

Μὴ κέρνα, μὴ φύσα. μάτην τὸν κρατῆρα ἐγείρεις,
Εἰς τὸ ψῦχος χαλκῷ βαύκαλιν ἠγόρασας.

Bavcismvs, inquit Pollux à saltatore Bauco, commessatoria saltatio nomen sortita, mollicula illa quidem, & delicatos membrorum flexus habens. Camerar.

Baxea calceus philosophicus, philosophica crepida. Turneb. lib.7.aduers.c.20.

B E.

Beare, Vlp ait, est prodesse.l.bonorum appellatio, §.naturaliter de verb.sign.Spieg.& beatum facere.Prat.

Beate viuere, & honeste, interpretatur Cicero, cum virtute viuere.Spieg.

Beati dicuntur diuites: qui cæteris prodesse possunt,& debent. Dicuntur item, simili ratione fœlices.Alc.de verb.sig. Etenim beatum volunt eum, qui extra aleam sit fortunæ, quique sortem suam nolit commutatam. Quod recte dubitat Insulanicus Huttenus, an cuiquam mortalium contigerit vnquam: imo nec illi L.Syllæ, qui proprio cognomento dictus est Felix. Vera beatitudo est æterna & cœlestis illa, propter quam manifestandam, verbum caro factum est.Spieg.

Beatvs, inquit Varro lib.4. is qui multa bona possidet, & is opulentus ab ope, cui eæ opimæ. Hinc Vlpianus bona dicta scribit, quod beent, id est, beatos faciant. Hot.

Beatissimos Patriarchas & Episcopos in Constitut. subinde compellat Iustinian. Nec caret mos ita compellandi exemplo vetusto, vel D.Hieron. testimonio.

Bebivs Marcellinus. Intelligitur Bæbius Marcellus, de quo in l.Bæbius ff. de pact.dot. esse ille, quem Dio scribit sub Seuero capite damnatum. Cuiac.obser.lib.7. cap 2.

Beguardi & beguinæ, viri & mulieres infideles, quæ cum nulli promittant obedientiam, neque propriis renuncient, neque profiteantur aliquam regulam approbatam, religiosæ nequaquam existunt: quanquam habitum, qui beguinarum dicitur, deferant. & adhæreant religiosis aliquibus, ad quos specialiter trahitur affectio earundem, de quibus habetur in clem.1. de religios. domibus, & in clem. ad nostram. de hæret.Io.Bello, Etymolog.

Bellaria G.Budæo in Forensib. quæ vulgo Species dicuntur. Gallis *espices*, Græcis δημοσιὸν ex Aristot. αἰολυπε.6. Est & alia bellariorum notissima significatio. suntque cibi melle, saccharo conditi, quæ mensæ secundæ appellantur Alciato, quod & ante Gellius docuerat lib 13.c.11.Prat.

Belisario duce Iustiniani Africa fuit à Vandalis recuperata, l. 2.§.13.vbi Gothofr.C.de offic.præf ptætor.

Belle dubitare, apud Terentium Clementem in l. cum ab vno. de leg.2.Spieg. vide infra Belle.

Belle quæri potest, l.2.§.vlt. ff.de suis & legit.l.44.§.vlt.quibus modis pignus.

Belle tractari potest, l.2.tractari, ff.ad SC.Tertyll.Briss.

Belle definit.l.5.§.& belle.ff.de oper nou.nunc.Briss.

Belle dictum l.3.§. Aristo.ff.de Rimis.Briss.

Bellissime putabant l.20.ff.de fideic.libert.

Bellissime quæritur, l.1 §.belliffime,ff.vt legat.no.cau. l.7.§. belliffime,ff.quod vi aut clam.Briss.

Bellissime scribere, apud Vlp.l.1.quod leg.

Bellissima repletio, l.15.§ 4 C.de testam.manum.

Bellica captiuitas. Olim in bello capti per hoc seruabantur, fiebantque capientium serui.§.serui autem.Inst.de iure pers.

Bellvm bifariam accipitur,& pro pugna ipsa, vt apud Salustiũ, in eo bello trecenti milites desiderati, Hermogen. l.ex hoc iure

Digitized by Google

iure in princ.ff.de iustitia & iure. Vlp.in l.bello amissi.& l.vlt. de excus.mun. Et pro eo tempore, quo in militia sumus, ita accipitur Instit. de excus.tut.§ filij autem l.r.§ 1. ff.de incend. ruin. nauf. & l in bello, ff.de captiu & postlim. reuer. Aldobr. d.§. filij aurem. Instit. Bellum vero ita recte definierimus. vt sit legitima defensio aduersus offensionem imminentem, vel præcedentem, ex publica vel priuata causa, vbi enim nulla est læsio iniusta, ibi nulla potest censeri defensio quæ bellum iustificet. Oldend. Porro etiam bellum dicitur, quę ex edicto geritur de rebus repetendis, aut propulsandorum hostium causa, c. iustum, 23. quæst. 1.

Bellvm iustum habetur, quod denunciatum ante & indictum est. Verius autem est solum in dicendi belli arbitrium esse apud principem, id est, Christianorum Imperatorem, aut Regem, si absoluta illa potestate cuncta metiamur, modo ea in commodum reipub. vtatur. Qua de re eleganter tractat sacri impij baronum per Germaniam doctissim. per illustreque ornamentum Fridericus à Tautemberg. cit. 6. lib. 3. feud. Quamuis & maxime iustum bellum habeat suas calamitates: quarum meminit Augustinus in de Ciuitate Dei, & Erasm. in Chil. Spieg.

Bellvm iustum est, quod ex edicto geritur de rebus suis repetundis, aut hostium propulsandorum causa. Prat. vel iustum, quod propter defensionem suam vel suorum, quatenus exigit hostium temeritas, suscipitur, l. vt vim, ff. de iust. & iur. At dices: ea est definitio defensionis, non belli. Certe si defensionem à bello separabis, seditionem efficies, non bellum. Etiam cum Imperator indicit? Etiamsi totus orbis in vnum conflatus indicat; Nam Imperator non magis potest bello lædere, quam alicui rem suam vel vitam sine causa eripere. Rixentur ergo de bello commentatores in sempiternum, non iustificabunt vnquam, nisi ex defensione legitima. Hotom.

Bellorvm septem genera. Primum bellum Romanorum contra infideles. De hæret. c. excommunicamus 2. Secundum est iudiciale, quod fit autoritate iudicis habentis merum imperium. De sententia excom. c. dilecto. lib. 6 ff. de rei vend. l. qui restituere. Tertium est præsumptuosum, quod faciunt inobediente iudic. de pœn. dist. 6. ad fin. Quartum est licitum, quod fit autoritate iuris, quo ad illum, cui conceditur de restit. spol. c. olim. de sent. excom. c. si vero. C. vnde vi, l. 1. Quintum temerarium contra illos, qui se iuste defendunt. Sextum voluntarium, quo moderni principes vtuntur. c. noli. 24. q. 1. Septimum est iustum & necessarium, quod fit se & sua defendendo. Et in iusto bello morientes salui fiunt, cæteris paribus. 23 qu. 5. omnium vestrum, & c. si homicidium, & ea causa q 8 omni timore. Quique pro Republica ceciderunt, in perpetuum per gloriam viuere intelliguntur. § 1. fin. Inst. de excus. tut. vel curat. Sed qui sine iussu Principis bellum ducit, tenetur. lege Iul. maiest. ff. ad l. Iul maiest. l. 3 & in Auth. de armis colum. 6 & in Auth. de mandatis Princ. col. 63. Necessitate tamen imminente sufficit licentia magistri officiorum, secundum Host. C. de Fab. l. fin. lib 11. De bello vide Archi. in Rosario 23. q. 2. cap. iustum. vbi ponit hæc septem genera. Spieg.

Bellvm iustum ideo videri non debet, quod triduo prius indictum sit, aut etiam, si placet, decennio, nisi certa conscientia suscipiatur pro tuendis bonis aduersus malos, ac legitima & necessaria ratione ab iis, quibus Deus commisit gladium. Old. Doctores argute magis, quam vtiliter disputant de bello, in l. vt vim. de iust & iur. ac aliis locis. Spieg.

Bellvm autem iniustum dicitur quinque modis, primo ratione rei, vt h non est de repetendis rebus, vel pro defensione patriæ. c. 1. 23. q. 2. Secundo ratione causæ, vt si voluntarie, non necessario inferatur. Tertio ex animo, quando scilicet fieret ad vindictam. Quarto si non sit authoritate Principis. Quinto ratione personæ, puta in persona ecclesiastica, cui non licet sanguinem effundere. vide Ias. l. ex hoc iur. ff. de iust. & iur. & Dec. l. vt vim. ff. de iust. & iur. Hostiens. & al. in rub. de treug. & pac. & 23. q. 1. & 2. per totum.

Bellvm etiam hoc tempus dicitur, quo cessatur à præliis, aut intercedunt induciæ. Sola pax finit bellum Induciæ dirimunt congressus. Prælium autem est conflictus bellicus. Inducia rum tempore bellum manet, licet pugna cesset, Gell. lib 2. cap. 25. Verum tempore bellorum, præscriptiones cessant, donec finiatur tumultus, l. ab host. Cod. quibus non obiic. long temp. præscript. Idem sentiunt Iurisperiti de magna peste. Bart. in l. naturaliter. ff. de vsucap. per l. vlt. C. de fund. limitroph. lib. 11. Spieg.

Bellvm recuperatorium, quod scilicet ob recuperationem rerum ablatarum infertur, quo res ab hostibus occupatas repetimus: Defensorum vero, quod videl. necessariæ defensionis gratia, non interuallo, sed ex continenti suscipitur, quo nos, & nostra tuemur. Verum hoc non proprie belli nomen meretur, sed potius defensionis censetur facultas, cuilibet omni iure, ipsoque rationis ductu permissa: quandoquidem vim atque iniuriam propulsare, ius gentium permittit, l. vt vim, ff. de iust. & iur. cum simil. notatis per dictum baronem loco allegato. Bellum offensiuum, bellum defensiuum, vt vulgo loquuntur, in Barbarorum schola nata sunt vocabula. Spieg.

Belle, id est, eleganter & prudenter Nonio ex Plauto, & M. Ciceronе. sic in variis Digestorum locis legendum censet Augustin lib. Emend. 1 c. 9 Locos eos referam. Primus est apud Vlpianum in l si debitor, 4. § fin. ibi belle quæritur, ff. quibus mod pign. vel hyp. solut. Secundus est apud eundem in l. cæterum, in princip. ibi, non belle inquilinum, ff. de vsu & habit. Tertius est apud eundem met in l. de pupillo. §. 9. in ipso statim initio, ff. de opt. non. nunc. Quartus in l 2 § vnde, ff. de suis & leg ibi, vnde belle. Quintus in l. 2. § tractari, in ipso principio. ff ad Senatusconſ. Tertyll. In quibus locis falso legitur in vulgatis Codicibus pro belle, velle: cum in illis Florentiæ legatur belle. Prat.

Bellvm à duello factum Varro lib. 6 ling. lat. existimat: quod & Alberico probatur A beluis duci Festus lib 2. putat: quod pertinax sit dissensio beluarum. vtrumque etymon verum esse potest. Bellum definire viderur N. Marcellus, vt sit pugna: hocque differre ait à prælio: quod prælia sunt partes; bellum vero ipsa congressio & pugna Alij à Græcis deductum volunt, qui βέλος telum vocant, quasi quod telis geratur, Connan. lib 9. cap. 5. num. 1.

Bellvm adfectum Ciceroni in Oratione, quam habuit de prouinc. consular. id est, pene confectum. Bellum, inquit, adfectum videmus, & vere (vt ita dicam) pene confectum, quod A. Gellius lib 15 cap. 5. Noct. Attic probat. Prat.

Bellicæ captiuitatis ea vis fuit, vt seruitutem induceret quod Florentinus, & Marcianus aiunt, l. 4. & 5. ff de stat. hom. & Iustin. probat Instit. de iure pers § serui. Bellicæ huius captiuitatis supersunt reliquiæ quædam. Nam bello captus, capientis homo est: eo iure hodie vtimur. quod exactissime obseruant tempestatis nostræ milites. Cuius rei tractationem in aliud tempus reiicimus Prat.

Bellvm ciuile, factio, rebellio, captiuum & seruum non facit. Goth ad leg. 4. C. de ingenuis manumiss.

Bellicarvm coronarum genera hæc sunt Gellio & Plinio auctoribus: oualis, naualis, muralis, obsidionalis, castrensis, ciuilis, triumphalis, de quibus infra Corona.

Bellonarios glossæ interpretantur θεοφορημένους, Martialis vocat Bellonæ turbam entheatam lib 12. & de eisdem lib. 11. Alba nimis sæuis lacerantur brachia cultris, Quum furit ad Phrygios enthea turba modos. Eosdem etiam Bellonarios appellauit Acro in 2 Satyr. Horatij. Bellonarij, inquit, lacertos humerosus concidunt. Coiac. obseru. lib 11. c 34. circa finem. Erat secta quædam religionis, Prat.

Βάλος Eo nomine, inquit Caius, vulgo quidem id significatur, quod ab arcu mittitur; sed non minus omne significatur, quod mittitur manu, λὰν δ' ἐάν τις admonet nos Xenophõ: nam ita scribit, καὶ τὰ βέλη ἅμα ἐφίεσαν, λόγχαι, τοξεύματα σφενδόναι πάλαι δὲ καὶ λίθοι. Et tela simul ferebatur, hastæ, sagittæ, fundæ, tũ plurimi lapides. Hæc in l. si caluitur, 233. ff. de verb. sig. Hor.

Belva, siue, si mauis bellua, immanis fera. Hinc dictam quidam putant, quod sine lumine, id est, mente feratur. Equidem à bellando duci putem, quod perpetuo feræ inter sese pugnent. quod μισοφεγγεῖς accipiunt de eo, qui sciens fallum iurat, apud Augustin in c. homines 22. q. 2 Spieg.

Bene in l 1. ff. si cert. petat accipi putat Alber. pro decens est. ita habent vulgati Codices: in Pand. tamen Florent. aptius legitur, è re. Prat.

Bene collocare pecuniam, id est, tuto, seu bonis nominibus, l. 1. ff. de admin. & peric. tut.

Bene est, pro commodum est seu bona ratione, Vlpian. vsurpat exemplo Ciceroni. l. 1. de reb cred.

Bene beate, l. fin. ff de nundinis, Brisſ. pareg.

Bene emere apud Ciceronem est care emere: Sic & Martialis: Adeo bene emit, inquit, imo non soluit. Turneb. lib. 3. aduers. cap. 22.

Bene ferre ætatem Cicero dixit quod nondum maturuit, neque vetustatem sentit. Turneb. lib 9. aduers. c 4.

Bene gerere rationes, est ita recte, vt nulli querelæ postea locus relictus sit. ita se explicat Scæuola in l. testamento, 18 ff. de fideic. libert. Prat.

Bene credere l. 12. §. hoc ampius, ff mandati, id est, absque vllo periculo & damni metu. Huic contrarium est male credere, apud Plaut. Pœnul. Act. 3. scen. 2. Brisſ.

Bene mane. Cice.

Bene prospexit apud Iustinianum, §. constitutio. Instit. de vsucap. id est, recte prudenterque. Prat.

Bene fit, quod bona fide fit, Accursio, l. eum, qui iurauit, §. in popularib ff. de iureiur. Spieg.

Bene natum apud veterem Nouellar. interpretem in constit. interpretatur Accurs. ingenuum, eum qui seruus non est, in auth. sed hodie. C. de don. inter vir. & vxo. in const. Nou 22. § quod autem prius. & recte pro in Græco est. γνησιόπαιδον. Prat.

Bene agier inter bonos, vetere Iurisconsultorum formula M. Ciceroni frequentissima, significari quidam aiunt bonos ex

Digitized by Google

fide præstare quæ aperte lingua nuncupata non sunt. quo propendet Pauli responsum, l. quia tantundem. ff. de neg gest. Pr.

Bene sit, communis vox, qua in testamentis præfabantur: vid. Erasm. interpretantem κλῶς ἴστω. Spieg.

Benedicere est laudare, & gratias agere, bene precari, quod in dandi accusandique casu effertur ἐν τῇ ἀγωγῇ φορᾷ. Significat enim in ordinem cooptare & probare, & consecrare, & ordinare, cap. 1. de supplen. neg. prælat. Huius benedictionis effectum tradit Panorm. in d. cap. 1. vers. quæro, an alium, & vers. præced. Accipitur etiam pro consecratione. & confirmatione nuptiarum, de qua in can. seriatim, 32 dist. Qua in re ita cauit Leo Imp. Non. κτ. οὕτω δὲ καὶ τὸ συνοικέσια τῇ μαρτυρίᾳ τῆς ἐν ἐκκλησίαις εὐλογίας ἱερᾶς κελεύομεν. Spieg.

Benedictionis quoque appellatione hæredis institutio continebatur Veteri Testamento. cuius rei exemplum est in cap. 27. Geneseos, & in Iacobi benedictione. quod & adnotauit Bald. in procem. Decretalium. Prat.

Beneficium, id est. benefactum, officium benigne præstitum. Interdum non meritum & benefactum denotat, sed factum, occasionem, medium, causam: imò & delictum. Sic ea res abest beneficio furis, in l. 46. de furt. Damnum illius beneficio contigit l. 40. § 1. de damn. infect.

Beneficio illius ea pars accessit, l. 7 fin. commun. diuid. id est, propter alteram accessit, vel occasione illius. Briss. vel culpa illius. Hot.

Beneficentia Victorio in M. Ciceronem est animi virtus, & quædam bonitas naturæ, qua opibus suis, alios iuuare, & beneficia in homines conferre delectamur. Alij eam definiunt vt sit exterior charitatis, siue amicitiæ actus. Quidam hoc modo: Est liberalitas, ceu cognatio iustitiæ, quæ communicat res non debitas iure præsertim ciuili, quas tamen aliquo modo iure naturæ communicare debemus. Hæ omnes definitiones eodem pertinent. postrema tamen cæteris explicatior; ad quam referenda vulgatissima iuris regula, Quod tibi non nocet, & alteri prodest, benigne præstandum est, l. 2. in princ. ff. sol. matrim. quæ tamen cum Bartoli ad d. l. 2. distinctione recipienda est: & vide ibid. Iaf. 4. notab. qui κάκιστον dilui. Eandem regulam casibus interpretatur Andr. Alciatus ad d. l. 2. vers. nisi hoc ei, &c. Spieg.

Beneficiarii Festo sunt milites, qui vacationē habent munerum grauiorum, (munifices contra, qui non vacant. sed munus R. eip. faciunt. Festus lib. 2.) vt mensores, veterinarij, fabri, & alij, qui enumerantur l. vlt. ff. de iur. im. Sed in Nou. Iustin. 13. putem significari exploratores & indices, quos pro huius ministerij præmio habeat Prætor plebis immunes. Tertullian. de fuga in persecutione, In matricibus, inquit, beneficiariorum & curiosorum, inter tabernarios & lanios & fures balnearum & aleones continentur: vbi sane beneficiarios & curiosos non accipiam pro his, qui curam habent cursus publici, vt docui in l. 3. de can. largit. tit. & tit. de curiosis: sed vt hoc loco pro delatoribus, à quibus & delatoria curiositas dicitur l. 6. ff. de iur. & fact. ignor. Cæsari, Plinio, Agathio aliter beneficiarij sunt corporis custodes siue protectores & buccellarij. Cuiac. in expos. Nou. Iustin. 13. in fi.

Beneficiariæ actiones sunt, quas condictiones ex lege interpretes appellant, de quibus latissime Bart. in l. 1. ff. de condict. ex leg. Prat.

Beneficii verbo plura significantur. Accipitur enim pro priuilegio à principe alicui indulto, l. 3 ff. de const. princ. l. ex facto, 43. ff. de vulg. & pup. & l. si cui, 18. ff. ex quib. caus. maior. & latissimè interpretandum ait Iauolenus dict. l. 3 & ipsemet princeps interpretari debet. Huius concedendi causæ & rationes multæ sunt: Ætas, sexus, causæ iustæ, vt reipubl. causa absentibus, certa conditio: de quib paulo inferius edisseremus.

Beneficium ergo est ius præcipuū, quod certæ personæ ratione ætatis, sexus, conditionis, peculiariter attributum est. Prat. Sumitur enim pro largitione aliqua, quæ ciuibus tantū Rom. concedi solebat ob res præclare gestas, vt ex orat. pro Archia poëta M. Ciceronis liquido constat. Et in beneficiis, inquit, ad ærarium delatus est. Hot. Ea largitio fere ex ærario fiebat, ei, quem dux militiæ tribunúsve commendasset. Hotom.

Beneficio alicuius pro opera alicuius Vlp. l. ex damni 40. § 1. ff. de damn. infect. l. communi 7. § 8. ff. comm. diuid, l. inter omnes 46. ff. de furtis. Hotom.

Beneficium etiam accipitur quandoque pro officio ac liberalitate gratuita, pro gratia exhibita, & merito, benefactoq; in alium collato. Papinianus, Nec videtur hæc (ait) inter se contraria esse, cum beneficio affici hominem, interfit hominis. Iauolenus, Beneficium (inquit) quod à diuina principis indulgentia profiscitur, quam pleniſſime interpretari debemus. Bonifacius, Decet concessum (ait) à principe beneficium, esse mansuram, adeo vt non cesset, licet quædam causæ concedendi priuilegij cessent: vt l. 2. § fi. l. 3. de donat. l. vnius § seruus, de quæst. l. vlt. de decur. l. 2 3. rerum amot. Secus, si causa finalis cessauerit, l. qui cum, de obligat. & act. l. Papinian. §. sed nec, de inoffi. testam. Et mox: indultum à iure beneficium, nemini est auferendum, nempe sine legitima causa & cognitione. Pariter Paulus IC. & Gregor. pontif. Adiuuari nos, non decipi beneficio oportet. Pleni sunt profecto huius generis exemplorum libri. At vero licet tot possint esse beneficij appellationes, quot sunt munera, & gratiæ à legislatoribus exhibitæ, tamen contracta est huius vocabuli significatio. Nam in profanis beneficium pro feudo plerunque vsurparunt, in sacris vero, & spiritualibus, pro sacerdotio. Idque frequentius vsitatiusque, adeo quidem, vt iam vulgus nostrum, per antonomasiam quandam, beneficij nomine sacerdotia tantummodo intelligat. Cuiusmodi beneficium sic videtur posse non male definiri, vt ius sit percipiendi fructus, ex bonis Deo dicatis prouenientes, clerico, propter diuinum officium, competens. Hæc fere omnia ex paraphrasi Do. Io. Corasij in vniuersam sacerdotiorum materiam, accepimus, cuius secundum caput videre profuerit, ad exponendam beneficij definitionem.

Beneficium sæpe commodum & emolumētum significat. Sic beneficium bonorum possessionis, quod & commodum dicitur in l 5 de bon. poss. contr. tab. Briss.

Beneficium. Seneca definiente, est benesola actio (vel potius dario) tribuens gaudium capientibus, capiensque tribuendo, in id quod facit prone & sponte sua parata, c 6. lib. 1. de beneficiis. Extat hæc definitio in cap. Obertus, in vsib. feud. tit. in quib. caus. feud. amitt. Est autem duplex beneficium, publicum & priuatum. Longe præstantissimum est publicum, videlicet eorum qui aut constituunt, aut defendunt, aut retinent respub. Priuatum, cum videlicet priuatim operæ aut facultates communicantur. Vide elegantem §. sicut, in l. in commodato, ff. commodati. & post Iouian. Pontanum nostrum Philippum de Beneficentia lib 2. Philosoph. Moralis. Sunt autem eodem tradente c. 18 lib. 3. qui ita distinguant, quædam beneficia esse, quædam officia, quædam ministeria. Beneficium esse, quod alienus det. alienus est, qui potuit sine reprehensione cessare. Officium esse, filij, vxoris, & earum personarum, quas necessitudo suscitat, & ferre opem iubet. Ministerium esse serui, quem conditio sua eo loco posuit, vt nihil eorum, quæ præstat, imputet superiori. Spieg.

Beneficium & hæreditas quandoque opponuntur, vt feudum & allodium. Prat.

Beneficium militare, l. 3. & l. 10. ff. de test. milit. Briss.

Beneficium militare vulgo Feudum à fidelitate nuncupant Vide infra. Feudum. Prat.

Beneficium, id est, restitutio in integrum, l. 2. C. de præsidiis, & al. reb. min.

Beneficialis causa dicitur, siue agatur de dignitate vel personatu, officio, præbenda, vel beneficio. Archi. in c. si gratiosè, &c. si propter, de electio. lib. 6. Beneficium hic accipe spirituale. Prat.

Beneficiarius fundus, & beneficiarium prædium dicuntur Budæo in Forensibus eodem sensu.

Beneficiarios ex eo dictos censuit Vegetius lib. 2. quod Tribunorum beneficio promouerentur.

Beneficiarius, qui beneficium accipit, Vnde & à veteribus beneficiarij dicti sunt illi, quos Imperator suo beneficio promouisset in militia. Cæsar Com lib. 2. Petreius vero non déserit sese, armat familiam; cum hac, & Prætoria cohorte, certamen init, barbarisque equitibus paucis beneficiariis suis. Pra.

Beneficiarii olim opponebantur municipibus. Nam municipes dicebantur, auctore Festo, lib 2. qui non vacabant, sed munus Reipub. faciebant. Contra beneficiarij appellabantur, qui vacabant muneris officio. Quales sunt qui enumerantur in l. vlt ff. de iure immun. Cum autem liberalitate quadam concedi cœpissent bona, quæ feuda dicimus, translatum fuit hoc vocabulum ad huiusmodi cōcessiones aliquanto commodius, quam barbara vox Feudatarius, aut Vasallus. Vassus.

Beneficiare pro infeudare, feudum alicui tribuere. Sigeber. in Chron. Anni 1007 Hinc beneficiatus, id est, beneficiarius, feudi beneficio affectus, 2. feud 55 § 1. Otto Frisin. lib Frid. 2. c. 12. beneficiatos habet Cæsar 1. & 3. bell. ciu. beneficiarios.

Beneficium Ecclesiasticum, id est, canonicatus vel prebenda. c. ex multis, § constitutus, 1. q. 3. & alibi sæpissime. Beneficij quoque appellatione dignitates contineri scribit Io. Andr. c. si propter tua. de rescript. lib. 6. per illum text. Hæc autem beneficia feuda non sunt. V Cuiac. tit. 1. lib 3. feud.

Beneficium Ecclesiasticum non potest licite sine institutione Canonica obtineri, cap. 1. de reg. iur. lib. 6. ext. c. si quis deinceps. 16 q. 7. vide Dinum ad d. c. 1. Prat.

Beneficium seu priuilegium personale personam sequitur, & extinguitur cum persona, cap. priuilegium. vbi gl. Din. & Alb. de reg iur lib. 6. l. priuilegia quædam, & l. in omnibus causis 68. ff eod. tit. Prat.

Beneficia personalia fine die & consule non valent, l. si qua. de diu. rer. Cuiac. in l. 2 de decurionib lib. 10.

Beneficii cessionis bonorum ea vis est, vt qui bonis cesserit, indicatus in carcerem non trahatur, atque ita Alexand. Imp. rescripsit l. 1. Cod. qui bon. ced. possunt. Habet aliud beneficium:

Digitized by Google

cium: quia in id quod facere potest tantum, condemnandus est. §. fi. Inst de act. vbi vide Fabrum, & Ang. & est textus in l. 4. ff. de cessio. bonorum. Prat.

BENEFICIO Nouel. 4. De fideiussoribus prius conueniendus est debitor, siue reus principalis, quam fideiussor: idque Iustin. concessit Nouell. constit. 4. § 1. Vetere enim iure potestatem fuisse creditori, reo relicto, eligendi fideiussores, Anton. Imp. rescripsit l. iure nostro, 5. C. de fideiuss. Est & aliud.

BENEFICIVM Nouellæ Iustin. 3. τοῦ ἀναλεχύων inductum: quo qui rei promittendi fuerint, vt alter pro altero inuicem fideiubeat, siquidem additum non fuerit, vt vnusquisque ex his in solidum teneatur, pro portione sua tantum obligatus est, atque pro ea tantum excutiendus. Sed an hoc vere beneficium, ceu priuilegium dici possit alibi dicemus. Prat.

BENEFICIVM hypothecarum mulierib. concessum, primum dotib. insunt hypothecæ, beneficio l. vnicæ §. & vt plenius C. de rei vxor. act. Secundo dotis domina creditoribus, etiam anterioribus, præfertur mulier l. fi. C. qui pot. in pign. hab. Prat.

BENEFICIO legis præfertur posterior creditor, cuius pecunia prædium comparatum est, l. licet 7. C. eo.

BENEFICIVM S. C. Macedoniani actionem denegat ei, quæ filio familias mutuam pecuniam dedisset, parentibus vel inuitis vel insciis, etiam post mortem patris, l. 1. ff. ad Senatusconsul. Maced. Spieg. V. infr. rursus.

BENEFICIVM constitutionum principalium l. 18. ff. de stipul. seruorum l. 2. C. de donat causa mort. Briss.

BENEFICIVM S. C. Velleiani negat actiones inmulieres, qui pro aliis interceſſerint, l. 1. ff. ad S. C. Velleian. V. Cuiac. tract. 4. ad Afric. §. cum haberes, V. S. C. Velleia.

BENEFICIVM restitutionis, in duo capita quidam distribuunt: quorum primum explicatur ex capite minoris ætatis, D. & C. de minor. 25. anno. alterum ex absentia, de quo tit. ff. ex quib. caus. maio. His potest addi metus causa. cuius rei nomine reuocatoriam competere, Accurs. recte scripsit ad Vlp. l. 1. §. quæ onerandæ, ff. quar. rer. act. non det. cuius sententiam probat ibidem Bartolus noster. Spieg.

BENEFICIO ob liberorum numerum excusatur quis à tutela, curave, apud Modestin. l. 2. §. 1. ff. de excus. & rescripto Seueri & Antonini l. 1. C. quinu. lib. A muneribus ciuilibus excusationem præstat Vlpiano l. 2 § 1. ff. de vac. mun. & Constantinus in eandem rem constituit, l. fin. C de iis qui nu. lib. 10. Iis quoque, qui multos liberos procreassent, à Cæsare præmia multa proposita fuisse scribit Dio lib 43. Prat.

BENEFICIVM cedendarum actionum est, per quod postulare possunt fideiussores, & alij, qui obligati sunt in vna obligatione, sibi cedi, in alia contra fideiussores, & alios, quibus sunt obligati: alioquin nisi cedatur eis, possunt recusare solutiones, ff. de solut. l. Stichum aut Pamphilum, §. pen. vbi Bart. hoc notat. De hoc vide in Spec. tit. de remu. §. finitis, ver. postremo dicendum. De beneficiis & aliis require, ibid. §. parum autem, ver. & nota. Cedendarum autem actionibus beneficio, de quo in l. fideiussorib. vbi Paul. Castr. ff. de fideiussor. petimus, vt creditor suas nobis cedat actiones: eoque cogendus est. Prat.

BENEFICIVM epistolæ diui Adriani (de quo fit mentio in §. si plures Insti. de fideiuss. etiam in l. inter fideiussores, ff. eod. tit.) est, si vnus è multis fideiussorib. de toto debito conueniatur, recte excipiet pro rata parte duntaxat soluenda, quod accipiendum est, si cæteri litis contestatæ tempore soluendo sint, dict. §. si plures. non igitur fit debiti diuisio ipso iure, sed epistolæ diuini Hadriani beneficio, d. l. inter. Prat.

BENEFICIVM quadrimestre iis competit qui in actione personali ad solutionem condemnati sunt, vt ad ipsam solutionem quatuor mensium habeant dilationem, etiamsi à iudice breuius tempus statutum esset, l. 4. §. si quis condemnatus, ff. de re iudic. Spieg.

BENEFICIVM restitutionis in integrum duplex est. Alterum minorib. 25. annis, alterum maioribus ex clausula, [Si qua iusta mihi causa videbitur] competit. Spieg.

BENEMERITA, quando sint specie exprimenda in instrumento concessionis remuneratoriæ, petendum est ab interpretibus vsuum feud.

BENEVOLVS. Erasmus alicubi scribit, sicut beneuolentia nihil aliud sonat Latinis, quam amor: beneuolus nihil aliud est, quam amicus: & bene velle, nihil quam amare: ita maleuolentia sonat odium, maleuolus inimicum, malle, velle, odisse. Iustin. tit. de nuptiis C. lib. 5. Imperialis beneuolentiæ proprium hoc esse iudicat, vt Dei beneuolentiam imitetur, qui quotidianis hominum peccatis semper ignoscere dignatur, & pœnitentiam suscipere nostram, & ad meliorem eam statum deducere. Spieg.

BENEVOLENTIA, dicitur studium, fauor, amor, humanitas benignitas: sic accipitur in constitutione Iustiniani leg. Imper. in princ. C. de imper. & §. sciendum. Inst. de hæred. qual. & diff. Prat. Briss.

BENIGNITAS, vt notissimam significationem omittam, æquitatis Epitheton inhumanitatis rigori contrarium est Modestino l. nulla 25. ff. de legib. Prat.

BENIGNAM interpretationem I. C. vocant, quod non intercluſa sit verborum angustiis, & angulis literarum, nec restricte ducta, sed vt nostri dicunt, largo modo: Cicero laxamentum legis vocat pro Cluentio, vid. l. 5 § 1. C. de necessariis seruis, & §. 3. ibid. l. 16. C. de postlim. reuert. Sic æquitas dicitur benigna, & liberalis, quod plus præstet ipsa, quam legis verba concedant Connan. lib. 1. cap. 11. num. 3.

BENIGNVM æquum bonum significat apud Vlpianum l. si fuerit, 5. ff. de leg. 3. quod & Accurs. ad eorum: ibid.

BENIGNE apud Clementem V. pontif. accipitur pro humane. Et Romani §. & quod Ecclesia. de iureiur. in Clem. Apud Horatium aduerbium est blande recusantis, perinde ac si diceret, excusatum me habeas. Turneb. lib 2 aduers. 5. cap 21.

BENIGNIOR sententia, æquior, mitior, humanior, moderatior.

BENIGNITAS, æquitas. humanitas, φιλάνθρωπια.

BENIGNITAS æquitatis, l. 25 de ll

BENIGNITATIS temperamentorum, l. 11. de pœn. Briss.

BERGENÆ, vel Bargenæ, sunt Vespillones, foliarij vide Gothof. ad l. 4 in princ. Cod. de sacros. eccles. Barbari funerum elatores. Gallæ veteres Bargiona. Cuiac. in Nou. 43. Prat. quære inf. in voce Vispelliones.

BERONES Budæo in l. in naue 31. ff. loca prioribus adnot. dicuntur sacci, quasi perones. à pera dicti. Sic putat legendum apud Alfenum dict. l. in naue, cum in Pandectis Florentinis legatur *herones* recte. Forcatulus in auiario iuris ciuilis c. 13. nu. 3. berones in d. l. in naue cuppas esse non laccos, tradit, reiecta Budæi sententia. Idque videtur velle dictio alius. l. 3. C. de seru. fugit. De beronibus loquitur Plin. lib 36 c. 14. vbi Hermolaus Peronibus ab re legendum putat. vid. infr. Ero, Brones, & Gothofr. ad d. l. 31. ff. loca circ. med

BERVS, βῆρος, al. male berrus. honestiorum & palatinorum vestis Serica fuit. ac βήρια Zonaras & Balsamon vertunt σφενδόνας ὑφάσματα. φέρει τὰς βήρια (Buagrio βήρινα) in Consilio Gangrensi. Huius vestium generis meminit Vopiscus in Carino: beri Canusini, ait. Hinc vestes holoberæ, holosericeæ. Prat. Cuiac. ad l. 4 C. de vest. holober

BERYLLVS, siue (vt in editione Flor. est, vbi V. pro B. more veterum sæpe ponitur) Veryllus, gemma est in Indis nascens, quæ à gentis suæ lingua nomen habet, viriditate similis smaragdo, sed cum pallore, cuius meminit Marcianus Linterdum 16. §. species. ff. de publica. De hac Plin. lib. 37. c. 5. Isidor. lib. 16. Etymolog. cap. 7. Briss. Solin. Polyhist. c. 53.

BERYTVS, Βηρυτὸς, Berytus, vrbs est Syriæ Phœnicis, post Sidonem, & haud procul ab Lyci amnis ostiis, omnium eius litoris nundinario mercimonio clarissima (vt testatur Vadianus) & Iustiniani temporibus legum studiis celeberrima. Vnde Impp. Theodosius & Valent. AA. eam vrbem Metropolitano nomine, ac dignitate exornarunt. Briss. Hodie vulgo Barutum vocant. Huius autem meminit Eustachius, qui (vt à Volaterrano citatur) etymi rationem hanc affingit, quod verum ex authoritate Helladi linguæ Phœnicum robur significat, quasi vrbs in loco inexpugnabili, ac robusto sita. Item Dionysius:

Καὶ τόχα μὲν μικρὴν Βηρυτὸν τ' αἰπὺ ἰερὸν δὲ,
Βύβλον τ' ἀλίκτυπον καὶ Σιδόνα πολύπυργον,
Ναυσθλόῳ χαίρουσ' ἐφ' ὕδασι βοσκομένῳ,
Καὶ τὸ πόλιν λιπαρὴν ἐς ζωοῖδα τιμήεσσαν
Λαοδίκην ἠδ' αὖτε σὺ δίνησας Γαλάσσης.

Anch. vid Goth. ad l. 8. § 3. de censib.

BERYTIENSIS colonia Augusti beneficiis gratiosa, & (vt diuus Hadrianus in quadam oratione ait) Augustiana Colonia dicta, autor Vlp. l. 1. de censib. Spieg.

BERYTII, l. 1. C. de municip. l. 1 C. qui ætate.

Βύσσαλον (Theoph. tit. de rerum diuis. tigni appellatione continetur) Besalium apud Charisium, testam, seu laterem notat, l. 1. de tig. iunc in glossis laterculum. Cuiac. 9. obseru. 26. aliis pessulum, male. In Basilicis ad leg. 19. § 1. de seru. vrb. præd. ex figlino opere, ἀπὸ βύσσου est Græce. Prat vid. infr. post Biremes.

BES, veteribus des, Varroni lib. 5. Ling. dempto triente. Festo lib. 2. quod bis triens sit Bessis vnciæ octo sunt. Assis partem esse Volusius Mætianus libro distributi assis docet, notam eius indicans. Prat.

BESSEM precij, pro octaua precij parte, dixit Vlpianus l. si vero 12 § contrario, ff. mandat. Veteres enim Romani omne totum in vncias 12. diuidebant. Hinc & ex

BESSE socium eleganter dixit Proculus l. societatem, 76. ff. pro socio. Prat.

BESSIVM vsurarum mentio fit in l. eos 26 §. super vsurarum. C. de vsuris. Sunt autem vsuræ besses, cum acceptis centum, post annum octo præstantur, aut menstrui denarij singuli, si sors 150. sit vt recte scribit Anton. August lib. 2. c. 10. Emendationem. Prat. Adde Brechæum l. vsura, ff. de verb. & rer. signif. & Gothof. ad d. l. 26. § 1. lin. 9 & 8 & ad l. 1 C. de vsur. pupil.

BESTIÆ dicuntur, quæ naturæ feræ sunt. Vlpia. l. 1 §. in bestiis, ff. si quadrup. paup fec. dic. veluti vasi, leones, Pantheræ, Gaio

Digitized by Google

l.1.ff.ad legem Aquiliam. Bestias, inquit Vlp.l 1.§.bestias, ff.de postul accipere debemus ex feritate magis, quam ex animalis genere. Bestiarum numero Elephantos, & camelos contineri, ideoque nec mancipi esse, idem ait in Epitom. tit.19. in prin. Ac certe natura eorum fera est. Quia tamen collo dorsove domantur, & iumentorum operam præstant, idcò in l.A quil. quadrupedum appellatione continentur. d.l 2. Brisson. Quadrupedes pecudum numero sunt: canes, ac bestiæ imprimis, pecudes non sunt. d.l.2. Μισάνθρωπος bestia dicitur homo, qui non facit, quæ hominem, rationalem creaturam, decent, vt adnotat Accursius ad Nouel.1. περὶ μεγαλοψυχίας ex Boetio in lib.de Consolat. Spieg. Prat.

Bestiarvm aliæ marinæ, aliæ terrestres.l 44.ff.de adquir.poss.

per Bestias Cicero θηρία, id est, venenata animalia, videtur magis notare. Prat.

Bestiarii dicebantur qui ludis publicis in amphiteatro cum bestiis pugnabant, Ciceroni pro Sextio & in Vatinium. & Senecæ lib 2 de benef. cap.19 & Epistol.1. lib.10. & Tertulliano in Apologet.cap.42 Spieg. vide infr. ad bestias dari.

Bestiis dari, l.vnica, ad l.Fab.in C.Th.

Bestiis obijci apud Modestinum l.pen. ff.ad leg. Pompeii. de parricid. durius, seueriusque est. Qui vero bestiis obijciebantur, ad stipitem adligabantur, vt ex Fl. Vopisco in Aureliano, & ex passionibus martyrum, liquido constat. Mnesteus (inquit) postea surrectus ad stipitem, bestiis obiectus est. Briss.

Bestiis subiici dixit Marcianus l.3 §.pen.ff.ad leg. Corn.de sicar.eodem fere sensu.Hæc legis Corn. de sicar. & veneficiis erat, auctore eodem. Et ita Bestiarum damnationem accipe in l.6.ff.ad l.Iul.pec. Hoc autem supplicio plerunque Christianos sub impiis imperatoribus affectos historiæ loquuntur, vt Euseb.lib.8.histor.Eccles.

ad Bestias datum pœnæ seruum fieri censuit Macer leg. quod ad statum 12. ff.de pœn. hac pœna puniebatur qui nummos aureos cuserat. Vlp.l.quicunque. ff de fal. De hoc pœnæ genere Gellius lib 5.c.14. Dio ita damnatos τοὺς τοῖς θηρίοις εἰς κυνομαχίαν δεδομένους dicit lib.58.

ad Bestias damnari dicebantur, qui in hoc damnabantur, vt bestiis subijcerentur, l.6.ff.ad leg. Iul.pecul. l.8.in fin ff.de testam.l.25.§.si quis plane, ff.de adquir.hered. l.31. ff.de pœn. §. pœnæ.Instit. quib. mod. ius pat.pot.& apud Tertul. libr.1. ad Scapul. B. Hieronym. in lib. de scriptoribus Ecclesiasticis, Ignatius, commouente persecutionem Traiano, Damnatus ad Bestias, Romæ vinctus mittitur, quod Sophronius vertit θηριομαχήσων κελεύσθαι. Vide & Gellium lib.5.cap.14. Hoc autem supplicium Prudentius sic explicat:

Sanguinis humani spectacula publicus edit
Concessus, legesque, iubent, venale parari
Supplicium, quo membra hominum discerpta cruentis
Morsibus oblectent hilarem de funere plebem.

Inde ab bestias dari in l.12.ff.de pœn.l.8.ff.ad leg.Corn.de falsf. & l.1.ff.de veter.Dio ita damnatos τοὺς τοῖς θηρίοις εἰς κυνομαχίαν δεδομένους, dicit lib.58. Et ad bestias pronunciari apud Tertul.in lib.de resurrectio.carn.Briss.

ad Bestias etiam dari dicebantur, qui citra damnationem cum bestiis depugnandi causa in arenam intromittebantur. l.11. §.1.& §.vlt. ff.de leg. Corn.de sicar.l.4.ff.de accus.l.1. ff.de ædil.edict.l.3.§.lege Iulian. ff.de testib & hos bestiarios Latini appellant: quo verbo Seneca vtitur lib.2.de benefic.cap.19 & Epist.1. lib.10. & Tertul.in Apologet. c.41. Erant etiam qui operas suas, vt cum bestiis pugnarent, locabant, l.1. §.qui operas, ff.ad Tertyl. Briss. vide omnino Gothof. ad l.4.med. C.de accus.

B I.

Biarchi in Leonis Imp.constitutione l.3. C.de agent.in rebus & l.vlt. Cod.de off. præfect præt. Afric. officiales quidam ex schola agentium in rebus. Briss. officiales victui præfecti, qui in rebus militant. Horum meminit Hieron. ad Pammachium aduers. Io.Hierosol. Erant ex schola agentium in rebus vide Altiatum in d.leg.3.& sup. Agentes in rebus.

Biarchvs autem dicitur is, qui præest vitæ curandæ aut victui. Deducitur à vocabulo βίος, quod vitam & victum significat: appellatur cõmuniter viuẽdarius; Drosæus in Methodo iuris.

Biarchia, eorum munus, in Constantini Imp.rescripto, l.1.C. de offic.mag offic.Briss.

Bibliothecæ appellatione tria denotari, nempe & armaria & loca, quibus libri collocati sunt, & ipsos libros significari, Nerua apud Vlpianum scribit l. librorum 52. §. sed si bibliothecam, ff.de legat.3. idque pro rei conceptione accipiendum idem Nerua ait. Eius sententiam probat Festus lib.2.adiiciens, id & Græcis & Latinis receptum. Ex Neruæ sententia bibliothecam pro libris, eorumve numero apud Labeonem, leg. Labeo 50. D. de contrahend.empt. accipiendam putem. Apud Vlpianum vero leg. quæsitum, §.instructo, ff. instr. instrum. leg.armaria significat.Prat.

Bibliothecarivs dicitur, qui librorum curam gerit, quique bibliothecæ præest: sic accipiendum existimem in ea. Adrianus.63. distinct tametsi glossema ibidem & Alb. Archidiaconum sequutus, Cancellarium interpretentur. Prat.

Biblivs.a,um. à Biblo oppido quoque Phœnices, de quo Strabo, Plinius, Mela. Est & in eadem prouincia, Palæbiblos, id, est, ant qua biblos. Bibliorum meminit Ezechiel propheta c. 26.& 27. Iustin. lib.10. C tit.qui est de municipibus & originariis. Cum te Biblium origine, incolam autem Berytium esse proponas. Vtraque enim Syriæ Phœnices est ciuitas, & altera alteri finitima. Nebr.

Βίβλος liber, ἀπὸ τοῦ βίβ ἐ βάλλω, quod in ipsum hominum vitæ reijciantur. Aut ἀπὸ τοῦ ὦ. viuo, quod libris homines immortales efficiantur.

Bicessis à duobus decussibus dicitur Varroni lib.4 Linguæ lat.

Bicipitem, quòd incomparatum est, posse dici Varro apud Nonium aperuit. In spem (inquit) adducebat non plus soluturos, quàm vellem: iniquius equestri ordini iudicia tradidit, ac bicipitem ciuitatem fecit discordiarum ciuilium fontem. Pr.

Biclinivm, locus vbi duo lecti erant. Plaut. in Bacchidibus:

Animadvertite Mnesiloche, & tu Pistocleres iam facite,
In Biclinio cum anima sua vterque accubitum eatis.

Verbum iunctum esse scribit Fab.lib.1.c.p.5.

Bidelli, Alciat.lib.7.parerg.c.22 sunt gymnasiorum custodes ex Lucillio. Prat.

Bidens apud Vlpianum, l instrumento, ff.de instruct. instrum. l.instrumentum fossorum rusticum, Græcis σκαλὶς, Polluci lib.1. Onomast.c.12. περὶ ἱππικῶν γυμνικῶν ὀνομάτων. Bidẽtes oues, ait Higinus apud Gellium lib 16.c.6. vt alias ἐπιπολάζειν omittant, hinc dictas putat, quod duos dentes altiores haberent. Prat. Bidentes, vasa vtilia culturæ, in l.8 ff.de instruc. vel instr. Solum vineæ bidente pastinari, frangere, versare. Briss.

Bidental Festo lib.2. dicebant quoddam templum, quod in eo bidentibus hostiis sacrificaretur.

Bidvvm & biterum diem, pro eodem l.1.quan.appellan.sit Briss.

Bidvvm quandoque pro die vno, quandoque pro duobus interpretari solent: pro vno die computatur l.3.§.minorem, de minor. & ideo ei, qui natus est bissexto, priore vel posteriore die nil refert, nam id biduum pro vno habetur, V.inf.bissextum (Supputatur autem biduum in dinumeratione annorum & mensium) pro duobus vero in enumeratione dierum. Brechæus l.cum bissextus, ff.de verb.& rer.signif. V.Cuiac. de diuers.temp.præscript.c.4.

Bidvvm hac formula, *illud facito in dieb.* Intelligi Iauolenus scribit l.inter 217.§.1. ff.de verb. signif. Ex quo textu collegi, dies numero multitudinis non adiecto, biduum significare. Reliqua de biduo pete ab Eustathio lib. περὶ χρονικῶν ἀφορισμάτων, tit. περὶ δύο ἡμερῶν. Prat.

Biennales metæ, l.17. C.de admin.tutor.

Bifvrcivm terminum appellant Sarmatæ, qui tres petras circa se habens trifinium demonstrat, in lib.de limitib. auct. variorum. Illius nota est. B. Prat.

Bigamvs dicitur; qui diuersis temporibus, & successiue duas legitimas habuit vxores, Hostien. cap.aperiat. per illum text. 31. quæst.1. cap. si quis &c. cognoscamus 34. dist. interpretatione, qui corruptam, vel viduam duxit: can. seriatim 32. distinct. vel qui pollicitam virginitatem violauit, c.quotquot 26. quæst 1. vbi etiam propius & primus significatus aperte declaratur. De Bigamis extat titulus lib.1.Decretalium tit.21. vbi vide Panorm & Fel & alios Pontificios. Vi. Goth. ad rub. C.de secund.nupt.& ad c.1.N.123.

Bigamia, dicitur irregularitas ex defectu proueniens Sacramenti. Canonist.

Bigamia, varie contrahitur. Primo quando quis duas habuit vxores quas cognouit. Secundo quando diuersis temporibus habuit duas, vel plures, vnam de facto, aliam de iure. Tertio quando plures habet eodem tempore, & eas cognouit. Quarto quando contrahit cum vidua ab alio viro cognita: secus si virgo mansisset. Quinto quando contrahit cum corrupta à quocunque siue scienter, siue ignoranter, & eam cognoscit. Sexto quando cognouit vxorem scienter vel ignoranter, postquam ab alio corrupta est. Septimo quando quis in sacro ordine constitutus, vel post factam professionem religionis de facto contrahit cum corrupta. Prat. De hoc vide etiam quid annotarit Tiraqu.in l.l.connub gl.1.nu.45.

Bigatos nummos à notis bigarum dictos putat Zas. in catal. leg.antiq V.Plin.lib 3.c.33.

Bigenera animalia dicuntur, ex diuerso genere nata, vt leopardus, ex leone & panthera: cicursus, ex apro & scropha domestica: mulus, ex equa & asino: hinnus, ex equo & asina. Spieg. Fest.l.b 2.

Bilamnæ apud Viralem de limitib. agrorum.

Bilinguem bestiam Plautus serpentem dixit. Et notat verbum Latinum Fallaciloquentiam Vrgil. Tyriosque bilingues Cam.

Bilis. V. Gothofr. ad l.2.de ædil.edict.

Bima die, id est, duobus annis Vlpiano l.1. ff.de a.n.leg. sic eodem sensu.

Digitized by Google

BIMAM æstimationem, id est, in biennium siue pro biennio, Pomp. dixit leg. si vsufructus. 6. ff de vsufruct. legat.

BIMVS dicitur, qui annorum duorum ætatem habet. Hinc nuces bimas Cato cap. 17. Rei rustic. dixit. Hinc

BIMATVS, ætas annorum duorum. pro quo Græcis δίετία dicitur, καὶ δίετὴς, annos duos natus: vt in Euang. Matt. de Herode pueros bimulos necari iubente c. 2. καὶ ἀποστείλας, ἀνεῖλε πάντας τοὺς παῖδας τοὺς ἐν Βηθλεὲμ, καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ὁρίοις αὐτῆς, ἀπὸ διετοῦς καὶ κατωτέρω. Prat.

BINI, idem significat quod duo. Sic in prætoris verbis apud Iul. in fin. l. 1. de his qui not. infam. Quive suo nomine, non iussu eius in cuius potestate est, eiusve nomine, quem, quamve in potestate habet, bina sponsalia, binasque nuptias eodem tempore constitutas habuerit. Spieg.

BINA sponsalia constituere, est vnam duobus spondere, vt vtriusque sit vxor & sic quod vulgo dici solet, vna filia duos generos facere, §. si quis alien. nom. l. quid ergo si non, ff. de his qui not. infam. vbi Bal. monuit, vt leges, quæ de binis sponsalibus loquuntur, diligenter notemus. Nam ex his argumentum sumit, quod non possit quis eligi ad multas Ecclesias. Ætiologiam addit: nam electum fieri sponsum ecclesiæ. Nunc, ô Balde, vnius humeris imponuntur tres aut quatuor episcopatus, cum aliquot abbatiis annexis. Id quo colore excuses, quamuis acutissimi ingenij cognomen tuleris, haud scio si quem vnquam inueneris. Spieg.

BINIONES apud Hegesippum lib. 5. auri maioris formæ dupliciſque æstimationis, vt formas binarias in Alexandro dixit Lampridius. Turneb lib. 18. cap. 30. aduersar.

BINOCTIVM Tacit. 3. Gothofr. ad leg. 166. §. 1. de verb. sign. Vltra binoctium, id est, vltra duas noctes.

BINOMIVS Festo lib. 2. cui geminum est nomen, vt Numa Pompilius.

BINVBA, Gothofr. ad c. 13. fin. N 123.

BINVBVM recte appellat vetus interpres §. quia vero hactenus, de nuptiis, in Nouell. qui ad secundas nuptias consolauit. Nam in Græco ita est; τὸ πλεῖστον δὲ δευτερογαμήσαντος γηρίου. &c. V. Goth ad c. 42. N. 22 & c. 28. ibid.

BIREMES naues à Romanis dictas ait L. Baisius in libell. de re nauali, quæ binis remis agebantur, vel, vt alij, binis remorum ordinibus.

Βίσηλον appellatione tigni contineri ait Theophilus in tit. de rer. diuis. id pessulum interpretantur, male. Est enim idem prorsus quod testa. (l. 1. ff. de tig. iunc.) siue later. vt in Basilicis ad l. fistulam ff. de seruit. vrban. præd. ex figlino opere λιθοπλάλων & in glossis laterculum, βήσηλον ἢ πλινθίον: & apud Charisium, besalia. Cuius Obseruat. lib. 9. c. 26. fere sub fin. Vid. supr. post Berytiensis.

BIS de duobus actibus dicitur l. seruus, C. ad l. Iul. de vi. idque in legibus, testamentis, pactis, & stipulationibus. sic eodem sensu ponitur apud Paulum l. veluti in fi. ff. de eden. & Vlp. l. cum plures, in fin. ff. de reb. auct. iud. possid. Prat. Bis duorum actuum est proprie non plurium, sicut vox iterum. Interdum tamen Bis factum etiam frequenter, multum, ac sæpe factum accipitur. Vide Zas. in leg. sæpe ff. de re iud. Spieg.

BIS ACTIO EADEM DE RE NE ESTO.

Hoc inquit Fabius lib. 7. c. 7. ex iure obscuro est, quæri enim solet, an hoc Bis ad actorem, an ad actionem referatur. Ad hanc legem pertinet vulgatissima antiqui iuris regula, cuius meminit Gaius l. 57. ff. de diuers. reg. iuris antiq. Bona fides non patitur, vt bis idē exigatur. Bis edita ratio l. 6. §. vlt. de eden. Brisso.

BIS credere quid sit, explicat Martianus leg. creditor 12. ff. qui pot. in pignor. his verb. Si idem, id est, ante secundum, & post eum crediderit, in priore pecunia potior est secundo, in posteriore tertius est. Prat.

BISPELLIO, idem, opinor, qui versipellis, id est, veterator, planus, πλάνος. Marcel l. 72. §. 5. vbi omnino V. Goth. no. ff. de solutionis. Num ergo & si bispellionem, aut alias, turpem dederit hominem, idem sit? Vlpianus l. 31. ff. de euict. Si ita quis stipulanti spondeat, sanum esse, furem non esse, bispellionem non esse, & cætera, inutilis stipulatio quibusdam videtur, vbi tamen VISPELLIONEM errore in Florentibus libris perualgato legitur. Item vt apud Metianum in l. 7. ff. ad Senatusc. Trebell. Quid enim si morbo adplicitus, Alexandriam iussus fuit adire? vel nomen Vispellionis testatoris ferre? BISPELLIONIS enim legendum vtrobique arbitramur: quo nomine hominem duarum pellium significari constat. Eius autem appellationis origo in Arcadum fabula posita est, quam Plin. lib. 8. c. 32. exponit. Ij certos homines stagnum quoddam transmissos in lupos transfigurari tradunt, & post annos nouem eo in habitu confectos, idem stagnum remeantes, pristinum habitum recipere, vnde Versipelles dicti. & apud Fabium, Eandem recipere vestem. Ad hanc fabulam allusit sine dubio Persius Satyra 5. his versibus.

Sin tu quum fueris nostra paulo ante farina,
Pelliculam veterem retines & fronte politus,
Astutam vapido seruas sub pectore vulpem:
Quæ dederas supra repeto, funemque reduco.

Bispellionem igitur secutum eundem dici puto, qui & Versipellis: id est, perfidiosum, fallacem, fraudulentum. Alij tamen VESPILLONEM, alij VESPERTILIONEM: alio etiam alij modo legendum putant: quorum omnium coniecturis, si Bipellio legeretur, scripturam Florentini codicis anteponeremus. Nam quod quidem ad Vespillionis nomen attiner, cum & Libitinarios, & Vespillones, & Polinctores, liberos homines fuisse constet, aut certe seruos publicos: difficile est eorum sequi sententiam, qui in istis omnibus Pandectarum locis vocem illam reponendam existimauerunt Hotom.

BISEXTVM, (alias bissextum) in leg. cum bisextum, ff. de verb. sig. & leg. 3 §. minor. vbi Bart. ff. de minoribus, diem significat qui quarto quoque anno intercalatur. Bisextus, inquit Isidor. lib 6. cap. 17. est post 4. annos vnus dies adiectus. Crescit enim per singulos menses quarta pars assis, i.e. duodecim horarum. At vbi quarto anno assem compleuerit, bissextilem annum facit Briss. Id biduum pro vno haberi, posterioremque diem Kalendarum intercalari Vlpianus scribit d. §. minorem: quod & Pontifex probat c. quæsuit, §. 2. de verb. signif. vide Alc. ad d. leg. cum bisextum, quo in genere quæ subsequuntur non inepte ex Oldend. adieci.

BISEXTVS (al. bissextus) quasi bis sextus dicitur, vel quia bis sexies ductus, Assem facit: quod est vnus dies. Briss. vel quia duobus continuis diebus bis dicimus 6 Cal. Mart. duobus dies pro vno computantes. d. §. minorem. Romani enim ex distributione Numæ Pompilij, ad Lunæ cursum, sicut Græci, annum computabant: intercalantes totum mensem more Græcorum teste Macrobio lib. 1. Saturnal. cap. 13. Hinc Cato & Quint. Mutius I. C. recte appellarunt additicium mensem d. leg. cum bisextum quoniam intercalabant eum, hoc est, vocato populo Pontifices interponebant, vt annus ad cursum Lunæ quadraret. Deinde vero, confusis intercalationibus vitio Pontificum, qui alias superstitione, alias gratia, quo magis proferrent, vel imminuerant publicanis annorum dies, adeo turbabantur tempora, vt neque messium feriæ æstati, neque vindemiarum autumno competerent. Tranquillus in Iulio Cæsare cap. 40. Quapropter. Iulius Cæsar conuersus ad ordinandum Reipublicæ statum, non iam ex cursu Lunæ, quæ paulo minus mense in Zodiaci circuitione consumit: sed ad rationem solis, qui 365. diebus & quadrante cursum suum conficiens, ad signum, à quo digressus fuit, reuertitur; totidem diebus annum constare voluit. Vide Dionem lib. 34. de hoc differentem. Et ne quadrans deficiens errorem supputandi temporis ingereret, statuit, vt quarto quoque anno pontifices vnum diem intercalarent eodem quoque, quo antea mensis intercalari solebat, hoc est, ante quinque vltimos dies Februarij: idque bisextum appellauit, quia intercalato die, bis sexto Kalendas Martij dicitur. Hæc Oldend. ex G. Budæo ad d. leg. cum bisextum, 98. quem consule, Prat. V. supr. Annui bisextil. V. Gothofr. nota. ad leg. 2. princip. de diuers. temp. præscript. Alias vulgi sermone tritum est de infausto Bissexti omine prouerbium, à Paganis, quorum animos superstitio occupat, facile ortum: vt videre est apud Ammianum Marcellium, qui lib. 26. Valentiniano ad Imperij culmen euecto loquens, Nec videri, ait, die secundo, nec prodire in medium voluit, Bissextum vitans Februarij Mensis tunc illucescens, quod aliquoties rei Romanæ fuisse cognorat infaustum. Briss.

BISSELLIVM, vbi duo sedent, appellat F. Marius. Prat.

BISSVS, lini species in India nascens? iam vero & Ægypto ex arbore lanificium quoddam fit, ex quo vestem factam lineam magis dixeris, quam laneam. Sola enim crassitudine à linea differre autor est Pollux. Abysso tenuissimo, & precioso lino byssina veste, vt à Croco crocatula dicta, pene vt aurum fulgens. Spieg. V. inf. Byssinum.

Βιθυνιαρχία apud Modestinum l. ἐὰν δύο §. ἴσως. ff. de excus. Bithyniæ sacerdotium, siue præfectura dicitur Ant. Augusti. interprete lib. sing. ad eundem. Est autem Bithynia prouincia Asiæ minoris, Solino, & Seruio. Hanc memorant Honorius, & Theodos. l. 2. C. de immu. ne. doneed. lib. 10. Cod.

Βιοκαλύτης apud Iustinianum N. 8. τὸ ἓν ὃ ἐστὶ, & N. 145. dicuntur Iuliano Patritio in epito. interprete. Officiales quidam, qui vim ac depræd ationes arcent, qui violentias prohibent, Prat. Briss. Fuit quondam specialis quidam dux Βιοκαλύτης, qui imperium habuit in Phrygia vtraque & Pisidia & Lycaonia & Lydia, quæ prouincæ erant Asianæ diœceseos. Cuiac. in expositio. N. Iustin. 8. sub fin.

BIVIRÆ à Hieronymo vocitantur, quæ bis nubunt, alij multinubas vocant.

B L

BLACHERNÆ, nouum palatium Constantinopolitanum. l. 18. C. de sacros. eccles. N. 159 præfat. post pr. Hinc Blachernense suburbium.

BLADVM Accursio in l. triticum, 94. ff. de verb. obli. generale nomen est ad omne quod in area teritur. cuius sententiam probat Bar. in l. 1. §. de eo opere. ff. de aq. pluu. arcend Hac voce vsus est Romanus Pontifex in cap. ex multiplici, de decimis, in

Digitized by Google

antiq. legumina hac voce non contineri liquido constat. Vnde si lege municipali vetantur blada è prouincia exportari, legumina exportans non multabitur, neque tenetur. Sane in eo genere regionis consuetudo loquendi inspicienda est, & statuentium mens. Prat.

BLADA, pro frumentis, inter ea vocabula, quæ vsu quodam, sed nimium quam corruptos ex Italica lingua sunt desumpta, habenturque vulgo pro Latinis, vt Allodium, cuius verbi mentio fit in c.1. de allodiis, in vsibus feud. vide supra Alaudium: appreciari, pro æstimare: Mediare, pro componere, aut pacificare: Appropriare, pro vindicare: Campus pro exercitu: Liga, pro fœdere: Treuga, pro induciis: Manutenere, pro tueri, ac sustentare: Saisare, vel Sachisare, pro extorquere, aut per vim auferre: Importat, pro interest, seu refert: Fortalitium, pro arce, seu munitionib. Succursus pro suppetiis, aut supplemento: Contentare, pro eo, quod sit contentum reddere: Assecurare, & contutare, pro eo quod sit sibi tuto ac diligenter prouidere, siue munire: Basse, pro humiliter, summisse, aut in imo: Partialitas, pro factione, aut studio partium. quorum aliquot crebro apud interpretes occurrunt, pure loquuturo omnino vitanda. Monuit id eruditissimus Insulanus. Spieg. & Old.

BLÆSVS. vide infra Blesus. Blæsus I. C. leg. 31. de vsu & vsufr. Briss.

BLANDIRI pro decipi, fali, posuit Vlp. l. 3. §. si patens in fin. ff. de adminis tut. Eodem & sensu Alexander l. blanditus, 12. C. de fideiuss. Dicimur & blandiri vitiis nostris, dum ea excusamus aut attenuamus, Phileph l b. 2. conuiua. serm. Spiegel. blandiuntur sibi, decipiunt sed l. 3. §. 2. fin. Blandiri sibi dicuntur, qui in sua causa sibi aliquid vani persuadent, l 3. §. 1. in fin. ff. de administ & peric. l. 12. C. de fideiussorib. Briss.

BLANDITIAS potentum & potestatem æquiparat Accursius l. vnic. C. si rector prouinc. in gl. in verb. pignora. Spieg.

BLASPHEMARE. Βλασφημεῖν est conuitiis incessere, obtrectare, impie de Deo loqui, & creaturæ adscribere quod Deo conuenit, vel ab eo remouere quod illi conuenit, vt Ambrosius ait. Verbum est Demostheni & Platoni familiare. Vnde βλασφημεῖν dicuntur qui per Caput Dei aliave membra iurant, N. Constit. οι. ἐπὶ δὲ τῆς, &c. si quis per capillum. 22. qu. 1. vbi de pœna blasphemiæ.

BLASPHEMATVR verbum Domini, vel cum contemnitur Dei prima sententia, & pro nihilo ducitur, vel cum Christi infamatur Euangelium, Hieron. in Epist. Pauli ad Titum, & cap. cum cap. 33. q. 5. Blasphemare ad homines quoque referri posse existimat Bart. in leg. item apud, §. ait Prætor. ff. de iniur. quo significari ait, optare malum in futuro. Prat.

Βλασφημία, eiusmodi infamatio. Porro quæ blasphemia deuitãda sit, docet his verbis Tertullianus Iurisconsl. in lib. de idololatria. Si quis nostrum ad iustam blasphemiam ethnicum deducat, aut fraude, aut iniuria, aut contumelia, aliave materia digna querelæ, in qua nomen merito percutitur, vt merito irascatur & Dominus.

BLATERARE Festo lib. 2. est stulte, & percupide loqui: quod à Græco Βλάξ originem ducit, qua voce fatui, & stolidi significantur. Sed & camelos cum voces edunt, blaterare dicimus. Briss. Blaterones Gellio locutulei, linguaces.

BLATERARE etiam Nonio est per mendacia confingere, ex Afranio in Augure. Quid est illuc te blaterare, atque obloqui?

BLATIRE apud Tertullianum Iurisconsl. in lib. de pallio. vetus verbum quo inaniter, & incondite loqui significauit, quod & Marcellus docuit. Prat.

BLATTA purpuræ genus, quæ in lana est l. 1. C. quæ res ven. non possunt: & apud Cassiodor. lib. 1. Variarum Epist. Cum blatta, quam singulis annis nostro cubiculo dare consueuisti venire festina. Lamprid. in Heliogab. Parauerat (inquit) igitur funes, blatta & serico & cocco intortos. Quo loco Baptista Egnatius adnotat blattam esse purpuram ex Indico conchylio factam. Sic, quod Eutropius dicit in Nerone, retibus aureis piscabatur, quæ blatteis funibus extrahebat. Suetonius ita piscatus est reti aurato, purpura coccoque funibus nexis. Conn. lib. 7. cap. 7. Spieg. Hotom.

BLATTEA tunica Gre. Turon 2. hist. c 38. Briss.

BLATTA SERICA in constitutione Theodosij. & Valentiniani l. vlt. C. Th. de murilegul. quo loco vestem intelligas. Nam & VVopiscus in Aureliano Pallium blattosericum dixit al. Sericoblatta. in d. l. vlt. Briss.

BLATTARII, l. 2. C. Theo. de excusat. artif.

BLATVM, triticum, Gallis. Gothofr. ad leg. 77. ibi frumentum, de verb. sign. Cuiac. ad leg. 96. de verb. Old. Blateus color. ib.

Βλάστη, apud Platonem in lib. περὶ νόμων, est incrementum & fœtus. ἀπὸ τοῦ βλαστεῖν. Prat. (Prat.

Βλαστὸς Theophrasto in lib. de caus plantarum, germen, ramulus.

BLENNOS, stultos esse Plautus indicat apud Festum lib. 2. qui ait, Stulti, stolidi, fatui, fungi, bardi, blenni, buccones, Prat.

Cæterum Turneb. lib. aduers 3. cap. 10. Blennos vocari, ait, vt mucosos, id est, βλεννώδεις & ante eum Camerar. idem sensit.

BLESVS apud Vlpianum l. idem Ofilius §. fin. ff. de ædil. edict. Blæsi sunt, qui aliquam literam exprimere non possunt; quales sunt qui Lamdacismum patientes literam l pronunciare nequeunt. Græcis τραυλὸς dicitur. Spieg.

BLITVM N. Marcello olus leue, à saporis stupore appellatum putat Festus lib. 22. Prat.

B O.

BOA, vel, vt quibusdam placet, boua, serpens est aquatilis quem Græci ὕδρον vocant, à quo icti obturgescunt. Crurum quoque tumor viæ labore collectus Boa, siue Boua adpellatur.

BOARIVM forũ Romæ quod ibi boues venderentur, Festo li. 2.

BOBIANVS, Magone, & Vegoia auctoribus, oppidum iter populo debetur pedibus 10 lege Iulia est deductum: termini rotundi sunt adpositi. Finitur testimonio arcarum, riparum, sepulturarum congeriarum, carbunculorum, riuorum, superciliorum, & limitum.

BODONES, seu botones, apud I. Paulum lib 3. Sentent. tit 22 vicem præstant terminorum, aut ipsi termini sunt: quos qui conuulserit, siquidem seruus est, in metallum damnatur, humiliores in opus publicum, honestiores in insulam relegantur. Prat. Vid. Gotæ. ad tit. ff. de term. mot.

BODONES siue Botones. Vox est mensorum, vel eorum, qui de agrorum & limitum conditionibus scripserunt. Cuiac. lib. 5. Recepa. Sent. Iul. Paul. tit 22.

BODVM apud Hygenum flumen est, quod ex veterum finib. est.

BOETHI in leg Boethos, 4. C. de tab. lib. 10. dicuntur adiutores, Iulianos Patritio Antecessore interprete in Nou. 33. quam Latinam esse aiunt quidam. Dicuntur autem ἀπὸ τοῦ βοηθεῖν. Suntque qui officialibus morbo vel nimiis occupationibus impeditis additi, labores eorum subleuabant. Horum varia genera esse constat. Quidam enim erant adiuuæ Logistarum, de leg. Boethos in princip. & in Basilicis lib. 54. Alij erant adiuuæ Quæstoris, de quibus edisseritur in dict. Nou. 54. Erant & officiorum, & Palatinorum, leg 31. C. de diuers. offic lib. 12. Quidam erant adiutores Numerariorum in Zenonis constitutione. leg. nulli. 10 C de nu. lib. 11. Vide Got. ad §. 1. leg 13. de tut.

BOIÆ Festo lib. 2. genus vinculorum, tam ligneæ, quam ferreæ dicuntur. Prat.

BOICVS ager eodem auctore, qui fuit Boiorum Gallorum. Is autem est in Gallia circa Alpes, quæ Togata dicitur, in qua sunt Mediolanenses. Boij sunt quos Borbonios vocamus, Mediolanenses Gallis *Moulins en Bourbonnois.*

BOLETARIVM apud Martialem, vasis nomen, quod & aliis obsoniis quam boletis seruiebat. Turneb. lib. 15 ad c. 10.

BOMBILARE apum est. Græcis βομβεῖν.

BOMBICINÆ vestis meminere Paulus lib. 3. Senten. tit. 6 & Vlp. leg. vestis 25. §. 1. ff. de aur. arg. mund. Bombycinas vestes dictas à Bombyce vermiculo constat. Is enim longissima fila seu telas aranearum more ex se generat, quorum textura bombycinum dicitur. Bombycum telam primam retorquere, rursusque retexere inuenit in Choo mulier Pamphila. Seruius in lib. 2. Geor. Virgilij ad illum versum.

Velleraque vt foliis deliciant tenuia Seres.

Apud Indos, ait, & Seres, sunt quidam in arboribus vermes, qui Bombyces appellantur, qui in aranearum morem fila tenuissima deducunt. Briss. Adde Nebriss. & ea quæ annotauit Baysius, c. 5 de re vestiaria huc facientia. Spieg. vid. Plin. lib. 11. c. 22. Isidor. lib. 19. c. 12.

BOMBYX, Tertulliano in libro de Pallio, vermiculi genus est, quæ per aërem aliquando aranearum more scopis idoneus distendit, dehinc deuorat, mox æque reddere, perinde ac si necaueris animata iam stamine aluo. De bombycibus, ita I. Pollux lib. 7. c. 17. περὶ (inquit) ἐκ δουκύλων σκωληκίδια βόμβυκες, ἀφ' ὧν τὸ νῆμα πλέκουσι, ὥσπερ ἀράχνης. De Bombyce Coa vide Plinium lib. 11. c. 25. Briss. His adde etiam Tiraq. in 3. l. connub. gloss. 1. part 3.

BONARII, Theop. Inst. de libert. §. libertinorum, qui naturali iure domini sunt: Quiritarij, qui iure Quiritium. Prat. Briss. vid. inf. In bonis autem habere.

BONA dicuntur quod beent, id est beatos, seu fortunatos aut locupletes faciant, leg 49. de verb. sign. Et sic bona proprie non sunt, quæ plus incommodi quam commodi habent. l. 83. ff. eod. Brisson.

BONA intelliguntur cuiusque, quæ deducto ære alieno supersunt, vt ait Paul. in leg. subsignatum de verb. sign. Idque ex sermonis proprietate. iam ex mente disponentis, aliter quandoque accipitur, cum alias aliquid absurdum induceretur, lege si quis seruum. § fin de leg. 2. Afric. Bonorum appellatio, inquit, sicut hæreditatis, vniuersitatem quandam, ac ius successionis, & non singulas res demonstrat. eod. tit. Vide inf. in verbo Bonorum. Hotom.

BONA Festo lib. 2 id est. Substantia rerum, dicta sunt, quod bonis digna sunt; quod & Græcorum Senario probari videtur. Εὐλαῖς δὲ καὶ ῥάκεσι καὶ δέρμασι θῆρος. Prat. Varias significationes Bonorum tradit Gœddæ. ad leg. 49 §. 1. & ad leg. 49. nu. 2. 3. 11. & leg. 165. nu. 2. & d. l. 49 nu. 6 12. 13. 14. 15. 17. de verb. sign.

BONA Ἀκληρονόμητα, quorũ nullus hæres est legitimus in leg. 1. C. de bon. vac. lib. 10. & fisci rationibus vindicantur d. l. 1. idque

ex

Digitized by Google

ex l.Iulia l.qui fem,96.§.quatres. ff. de legat.1. Cuiac. l.penult. de postul. sac.cubic. lib.12. & idem in l.quamuis, ff.de vsurpat.& vsucap.

BONA adespota Græco verbo dici putat Budæus in Forensibus vacantia,& quæ Galli appellant *Espaux*. Prat.

BONA aduentitia dicuntur, quæ alia ex re causaue quam patris, filiusfamilias quæruntur: vt recte colligit Accursius in l.cum oporter.in princ.C. de bon.quæ lib.per illum rect.S rectius igitur accepit Alciat ad leg. quod dicitur 130. ff.de verb signific. existimans illud aduentitium dici, quod filius propter merita sua acquisiuit. Ea ineptissime ita definiebat quidam, quæ accessione quadam, & præter spem nobis contingunt: quæ definitio etiam profectitiis congruit. vid. infr. Peculium. Prat.

BONA caduca in iure dicuntur, quæ deficiente eo, cui iure ciuili debebantur, in alium ceciderunt: veluti cum lex ei dotem adimit, qui contra eius interdictum vxorem in prouincia sua ducit,eamque fisco attribuit. Caduca dos dicitur à Paulo leg. si quis 58.ff de rit.nupt Quemadmodum Caduca glans, in lege XII. Tabul. dicebatur, quæ deficiente eo, qui legat, ex arbore decidit.leg.silua 10 de verb. signific. Hinc ille Crassi ocus in lib.de orat.3 Nostra est inquam, omnis ista prudentiæ, doctrinæque possessio, in quam homines quasi caducam atque vacuam, abundantes otio, nobis occupatis inuolauerunt. Hinc ille alter Ciceronis in C.Antonium Philipp.x. Quem nisi in via Caducæ hæreditates retardassent, volasse eum, non iter fecisse diceres. Caducas hæreditates facere dixit pro iacentes, quæ ipsi absenti relictæ, nec dum ab eo aditæ atque acquisitæ fuerant. Facere inquam locutus est, non vere aut proprie. Nam caducum autore Vlpian. proprie dicitur, quod quis sibi testamento relictum, ita vt iure ciuili capere possit, aliqua ex causa non ceperit, quasi ab eo ceciderit: veluti,si legatarius post mortem testatoris ante tabulas apertas decesserit. Hæc ille cap.instit.17. Iustinianus autem l.1. C.de caduc. tollend. tribus modis ea quæ testamento relicta sunt deficere demonstrat: Si quid pro non scripto habeatur, si in causa caduci: aut si quid caducum sit. Pro non scripto ducitur, quod ab initio defecit. Vt cum mortuo legatum hæreditasve defertur. In causa caduci est,quod post testamentum ante testatoris mortem deficit: veluti si legatarius testatore viuo moriatur: caducum est quod mortuo testatore ante tabulas apertas deficit: veluti si tum legatarius moriatur. Atque hæc quidem subtiliter à Iurisconsultis ita disputantur. Cum alioqui caduca omnia dicantur, quæ illis excidunt, quibus iure ciuili debebantur. Veluti cum lex Papia Poppæa iubet, vt quæ ad orbos ex testamentis perueniunt, eorum pars decima fisco attribueretur, pars illa caduca dicitur. Vnde illud Iuuenal. de vxore, quæ marito liberos ex adulterio pariebat,

Iura parentis habes, propter me scriberis hæres,
Legatum omne capis, nec non & dulce caducum.

Hot.vid.inf.cadere in casum,& caducum nomen.

BONA ciuitatis abusiue publica dicta fuisse scribit Vlp.leg. bona 15.& leg.sequ. ff.de verb.sign. Prat.

BONA commissa esse Reip. aut in commissum cadere ob vectigalia non soluta l.commissa. ff.de public. sicuti dicimus pœnam commissam, hoc est in pœnam partam incidisse l.4. §. Cato. l.5. § vlt. ff.de verb.oblig.

BONA ciuium publicare, est illa in publicum à priuata possessione redigere. Spieg.

BONA de Ecclesiæ mensa tunc facta dicuntur, quando per officiales ad hoc potestatem habentes sunt descripta, in l.1.aliarum possessionum de mensa, vel sunt declarata esse de mensa: ita Bart.l.fin. D,de bon.vacant.lib 10. Cuius sententiam probant Ioannes de Platea & Ang. ad l.fin. Sed & de mensa sunt quæ Archiepiscopus, vel alius Prælatus, ad manus suas tenuit, & in proprium vsum excepit, vel expendit nec aliis infeudauit, idque Pontifex Celestinus decreuit cap. vt super, de reb. eccles.ali. Prat.

BONA deficere dici quidam autumant, non solum cum nulla extant: Sed etiam si aliqua extarent, quæ in remotis essent collocata. Prat.

BONA fide, hoc est, citra vllum figmentum facere, dicebant antiqui, cum fieri aliquid non perfunctorie, nec transsatiue, i.e. vulgariter, sed accurate & enixe & toto opere intelligi volebant. Ex Bud.in Annotat.ad leg.emptorem,de act.emp. Spie.

Itaque BONA fide possidere dicitur, qui ignorat rem alienam esse,leg.3, ff.ad leg. Fab.de plagia. & è contrario mala fide possidet, qui conscius ad se non pertinere possidet. Quod & Constantin.lib.1.Epit.tit.3.ostendit: κακῇ πίστει, ait, κατέχει, τυπτει σὸν οἰδὼς ὲπ ἀλλότριον τὸ πεᾶγμα, ἀλλ' ἀπατήσθω, ὃ νομίζων δικαίως κατέχειν αὐτὸ, ἢ κακῇ πίστει τυπτων ξένον ἐστὶ πεάγματος.

Generaliter autem, qui à quolibet rem emit, quam putat ipsius esse, bona fide emit: At qui sine tutoris auctoritate à pupillo emit: vel eo auctore, quem scit tutorem non esse, non videtur bona fide emere,l.27.ff.de contrah.empt.Aliter atque si deceptus falso tutore auctore emerit.l.15. §.qui à pupillo, ff. de publicia. Bona fide plane emere non videtur qui sciens ab eo emit, quem Prætor vt suspectum hæredem deminuere vetuit,leg.7.§.qui sciens, ff.pro emptore. At qui à procuratore licet minoris distrahente, quam res vendi potuisset,emit, mala fide emere non videtur, nisi fraudem participauerit. d.l.7.§. penult. Qui contra denunciationem à domino factam emit, bona fide non emit leg.17. C.de rei vendic In Senatusc.de petit.hæred. bonæ fidei possessor accipitur, qui se hæredem existimans hæreditatem possedit: Malæ vero fidei possessor is, qui sciens ad se non pertinere possedit. Ex quo autem sciuit quis, à se hæreditatem peti, ex eo tempore incepit malæ fidei possessor esse, siue ei denunciatum est, siue sine denunciatione resciuit.l.22.§.petitam ff.de petit hæred.Itaque statim post motam hæreditatis cõtrouersiam in mala fide possessor constituitur. Enimuero bona fide possidet, qui auctore prætore vel iudice comparauit, leg 18 ff.de diuers.reg. l.11. ff.de acq. possess. Et,vt paucis complectar,bonæ fidei emptor esse videtur,qui aut ignorauit eam rem alienam esse: aut eum,qui vendidit, ius putauit vendendi habere, puta procuratorem aut tutorem esse, l 110. ff.de verbor.sign. Cæterum bona fide non possidet, qui existimat non licere sibi per leges vsucapere, l. 32.§.1.ff.de vsucapionibus. Sed nec bonæ fidei possessor videtur, qui tacitum fideicommissum in fraudem legis suscepit, l. 18. ff.de his quæ vt indign. Ac ne ille quidem vel ante illatam controuersiam bonæ fidei possessor habetur, qui inultam defuncti necem omiserit,leg.1. Cod. de his quæ vt indign. nisi si deceptus ignorantia facti fuerit,l.17.ff.eo.tit. Malæ fidei item possessor est, qui ab hærede post motam controuersiam quæstionis illatæ non ignarus comparauit,l.2.C.de pet.hær.Bonæ fidei certe possessor esse quis desiuit, ex quo cognouit rem alienam esse. l.48. ff.de acquiren. rer.dom. Omnes possessores post litem contestatam malæ fidei esse intelliguntur, l.28. §.etiam ff.de pet.hæred.l.45.ff.de rei vind. Eodem autem sensu quo possideri & emi res bona fide interpretati sumus, etiam bona fide seruire nobis serui vel liberi homines dicuntur,quos alienos vel liberos ignoramus, l.19.l.23. ff.de acquir.rer.dom. l.19.ff.de pact. & al. as sæpe. Dicimus porro & bonæ fidei emptorem,& bona fide emptorem,vt in l 7.in fin.ff de publicia.l. 8 ff.pro empto l.13.§.vlt ff.de minoris.l.1 §.cum prædium ff. de pignoribus,l.4 §.auctoris. ff.de doli except. Vt & bona fide possessorem.l.9 §.sed non vti. ff.de acqu.rer.dom.l 2. C.si maior.fact alien.l 8.ff.de petit.hered.l.11 .12.l 13.ff.de noxalib. & bona fide dominum in l.12.in fin. ff de lib. l. saut. Briss.

BONA fides,est sincera conscientia, vnumquemque certo excusans de ignorantia rei alienæ, quam vel tradit alij, vel accipit ab alio. Nemo sane conscientiam suam,velut mille testes, fallere potest, vtcunque aduersario, vel iudici imponat. Eadem ratione mala fides, est læsa conscientia, quæ accusat & conuincit aliquem, non ignorare rem alienam esse, quam per fraudem vel tradit, vel accipit. Quare bona fides dolo fraudique aduersatur, l.3.in fin ff.pro socio, & contractus bonæ fidei dicti.§ Actionum autem. Instit.de action.l.consensuum ff. de Action.& oblig.Spieg. Corrasius lib.4 Miscel.c.2.n.14.

BONA fides, pro æquitate accipitur in l.si fideiussor. §.quædam ff mandati.& in d.l.consensum & similib. Spieg

BONA fides & integra fides dicitur l 1. C de suffrag. & sincera l. 2.§.si prop.pub pens.& inde l.10. C.de dist.pig. bona fide sinceriter. Hæc in contractibus bonæ fidei maxime exigitur l 5. C.de rescind.vend. Exigitur & in strictis, sed in iis maxime. Cuiac obser.lib.8.c.10.

BONA fides alias contraria est fraudi, dolo, astutiis, malitiæ,l.3. in fin.ff.pro soc l.58. ff.de diuers.reg. Itaque bona fide, est citra fraudem, sine dolo,siue captione cuiusquam. Eaque vt plurimum opponuntur inter se, Bona fide, & Dolo malo, vel per fraudem, l.35 ff.soca.22. ff.de manu.test l.2. ff.de separatio.l. 12.§.1.ff.de liber causa l.9 ff quæ in fraud.cred.l 27 ff.ad Velleian. Vnde in l 68 ff de contrah.empt. Proculus bonam fidem præstare, interpretatur, vt dolus malus absit. Bona fide, & non in fraudem alicuius, l.34 ff.procuratorib. Bona fide, id est sincere, candide, aperte. Hotom. Vel citra calumniam, & non tergiuersandi animo l.7. § plane ff.de pet.hered. Ex bona fide rationes reddere, sine fallaci aliqua dissimulatione, l. 45.§ procurator ff.de procuratoribus.Modest. in 6.§.vlt. ff.de excus.tut. μὴ συκοφαντίας, ἀλλ' ἐκ καλῆς πίστεως. Briss.

BONA fides alias æquum & bonum significat, l 1. § 1. ff.de act. empt.l 45 § 1.ff.loca. Hinc bonæ fidei iudicia seu contractus. l.5 ff.de in lit.iur.l.7 ff.quod cert.loc.l.3. §.in hac ff.commod. l.36 ff.de pecul.l.3 § in his quoque,l.32 § in bonæ, ff de vsur. l.57.ff.de obligat.& actio.l.22 D.de donatio.l.6. D.quod cum eo.l.3.§. quia adsidua. D.de ædil.edict.l.84 § qui seruum.& l. 108.cum quid de leg.1 & iudicia bonæ fidei.l.vlt.D.g.de fideiussoribus tut. quæ scilicet ex bona fide oriuntur atque descendunt.l.57. D de contrah.emp l.2. D.de procurat.Paul.lib. 2.Sentent. tit.7. l 7. § sed & si non ignoramus. C de rei vxor. actio, quæ in æquum & bonum concepta sunt. l.8. D.de cap. min. In his enim iudiciis alter alteri obligatur de eo,quod alterum alteri ex bona fide, id est, ex æquo & bono præstare

Digitized by Google

oportet. l.2.& l.5. ff.de oblig & actio, liberaque potestas permittitur iudici ex bono & æquo æstimandi quantum actori præstetur: cuius tantumdem in illis iudiciis officium valet, quantum in stipulatione nominatim eius rei facta interrogatio. § in bonæ. Instit. de act. l.7. ff. de negot. gest. Hanc potestatem nanciscebatur iudex, cum in formula à Prætore additū erat, EX FIDE BONA, VEL QVANTVM ÆQVIVS MELIVS, quod inseri solitum formulis. Cicer. lib 3. Officior. declarat. cum sine lege vindicari dolum ait iudiciis, quibus ex fide bona agitur, reliquorum autem iudiciorum hæc verba maxime excellere, in arbitrio Rei vxoriæ, MELIVS ÆQVIVS, in fiducia, VT INTER BONOS BENE AGIER OPORTET. Quorum postremorum verborum lib.7 Epistolarum ad Treb. meminit. Plenius vero eodem loco illa refert, VT INTER BONOS BENE AGIER OPORTET, ET SINE FRAVDATIONE. Idem in Orat. pro Rosc. Com. Arbitrum ita sumi solitum in bonæ fidei iudiciis ostendit, QVANTVM ÆQVIVS ET MELIVS SIT DARI. Et in 3 Officior. QVOD DARE FACERE OPORTERET EX FIDE BONA, vt & Valer. lib 8. tit 2. indicat. Hac ratione bonæ fidei adiectione temperandam actionem dixit Vlpianus in l.12. ff de dolo. Sic verbum ex bona fide in l.54. ff. loca. & leg 51. ff. de ædilit. edict. l.31. in fin. ff. depos. l 1. ff. de æstimat. accipiendum est. Sic & illud eiusdem Cicer. lib 6. Epist. ad Atticum accipiendum est. Ego tamen habeo ἰσοδωκαιόταιον ex Qu. Mucij P.R. edicto Asiatico exceptionem, extra quam si ita negotium gestum est, vt eo stari non oporteat ex fide bona. Proinde abesse à bonæ fidei iudiciis quam maxime dolus malitiaque omnino debet, etiamsi conuenerit ne dolus præstetur. Nam huiusmodi conuentio bonæ fidei contraria est, l. 24. ff. de diuers. reg. iur. Doli quoque exceptio præstatioque & bona fides his iudiciis inest. l.21 ff. solut. matrim. l.84. §. qui seruum, ff. de leg. lib. 1 l 152. in fi. ff de diuers. reg. Sed & pacti exceptio his inest, l.3 ff. de rescind. vend. In his iudiciis semper ad æquum & bonum interpretatio redigitur. Non recipiunt itaque eam præstationem, quæ contra bonos mores desiderantur l.5. ff. de vsur. Sed nec conuentionem aliquam iniquam admittunt. l.11 §. vlt. ff. de actio. empt. Bonæ fidei ratione fructus in his iudiciis præstantur, l.21. ff. de hæred. vend. Quæ moris sunt & consuetudinis in his iudiciis veniunt, l.3. §. quia assidua, ff. de ædil. edict. Consensu maxime hæc iudicia sustineantur, l.17. de diuers. reg. iur. Briss.

BONA fides legem contractus seruari exposcit, leg 13. ff. comm. præd. l.2. in fin. ff. de admin. rer. ad ciuit. Bona fides exigit, vt quod conuenit fiat. l.2. D. locat. nec quicquam magis bonæ fidei congruit, quam id præstari, quod inter contrahentes actum est, l.21. D. de action. empt. Ex bona fide est eum, cùm quo negocium geritur, non decipi, l.51. Digest. de ædil. edict. Contra bonam fidem est vsuras desiderare temporis ante motam ab eo qui beneficium in re aliena suscipienda præstitit, l.24. in fin. ff. depos. Bona fides exigit, vt arbitrium tale præstetur, quale viro bono conuenit, l.24. D. loca. Fides bona non patitur, vt qui suum negotium quasi meum gessit, me obliget. l.6. §. sed si quis ita, D. deneg. gest. Briss. vid. infr. Bonæ fidei. & Bonam fidem.

BONA gratia dissoluere matrimonium, M. Marcus Vertranius Maurus de iure liberorum lib. singular. cap 5. Capta, inquit, vxore maritus degens in ciuitate, post tempus legitimum licentiam habuit ad alias migrare nuptias, ait Iulianus, ita tamen vt dissolutum matrimonium bona gratia, id est, communi consensu tam viri, quam mulieris, & vnanimi voluntate videatur, dum sibi vnusquisque ius suum habeat imminutum. Briss.

BONA gratia dissolui olim matrimonium dicebatur, quod nullius ex coniugibus culpa, & sine animi sui ita & offensa, sed vel consensu mutuo, vel iusta aliqua & rationali ex causa solueabatur l.32. §. si diuortium, D. de don. inter virum. l.14. D. qui & à quibus, vt euenieba t, cum propter sacerdotium, vel sterilitatem, vel senectutem, aut valetudinem, aut militiam satis commode retineri matrimonium non poterat: vel cum marito capto ab hostibus, & quinquennio à tempore captiuitatis elapso, mulier ad alias nuptias migrabat. His enim causis matrimonium bona fide dissolui intelligebatur, l.60. & l.61. & l. 63. D. de donat. int. vir. l 6. D. de diuor. Iustinian. Nouel. Constit. 22. Δηλούντων δὲ ἐν ζωῇ συμβαλόντων γάμοι, οἱ μὲν μὴ φάσιν δίλοιγοι, οἱ δὲ κ᾽ bona gratia κελεύοντες, Idem Nouell. 127. Καὶ bona gratia Δηλυθείας συμβαίνη τὸν γάμων. Iustinus similiter Nouell. 2. Briss.

BONA gratia, Appellatio est certæ speciei solutionis matrimonij, cuius Iustin. meminit in nobili illa Constitutione, cui verior titulus, De his qui nuptias iterant. Vulgo de nuptiis allegatur. Plauto locutio familiaris est. Bonam gratiam habere pro eo quod nos dicimus, *Zugem danck annemen*. Spieg.

BONA hæreditaria partimur, non diuidimus. Spieg.

BONA in ipsis possessionibus, Fortunas in fructibus eorum, vocamus. Pedianus.

BONA lex, à mala, nulla alia, nisi naturæ norma diuidi potest. Arist. lib. Politicorum 3. Qui legem, ait, ciuitati dominari volunt, hi videntur Deum ac leges dominari velle. Qui vero hominem volunt dominari, hi beluam præficiunt. Legem accipi vult, pro naturali ratione diuinitus indita, ex qua ducatur certa viuendi forma. Per hominem intelligit solam authoritatem humanam, qua sic placeat, sic receptum sit. Spieg.

BONA memoria, Vide, Memoria.

BONA nomina, nonnunquam mala fieri, si nunquam interpelles, ait Alphius fœnerator ad Colum. Ille nomina, Iureconsultorum more, debitores vocat: & interpellare, subinde creditum reposcere. Spieg.

BONA nostra dicere nondum possumus, quæ nondum competunt. Vt scribit Paulus l. substituto, C. de acq. rer. dom. Prat.

BONA pars, pro magna parte: quod tamen non est perpetuum, Nam interdum pro ea, quæ alioquin non videtur contemnenda, accipitur. Id ante monuit Insulanus. Spieg.

BONA paterna, quæ à patre profecta sunt, & communia inter fratres præsumuntur, leg. siue possidetis, C. de probat. arg. leg. si necessarias, §. pen. de pign. act. Spieg.

BONA prædia vno nomine dicuntur, bona satisdationibus obnoxia Pediano. Prat.

BONA rapta sic accipiemus, etiam si vna res ex bonis rapta sit. Vulp. l. Prætor. 2 §. bona rapta. & §. vel cuius. vi bono. rapt. & derurba. Prat.

BONA sequestrata, hoc est consensu partium vel iudicis decreto apud sequestrem deposita, nec ab actore, nec à reo possidentur. l. libertus, ff de stat. hom. Spieg.

BONA vacantia dicuntur, eadem quæ & caduca, nimirum quæ illius fuerunt, cuius heres nullus est leg. 1. C. de bon. vacant. hæc autem olim quidem publicabantur, aut fisco caducis legibus deferebantur. Cuiac. in fragm. Vlp. cap. Instit. 18. significat: nunc vero confiscantur, & quadriennij tempus iis nunciandis præscribitur, leg. intra quatuor, 10. ff. de diuers. temp. & l. quamuis, 18. ff de vsuc. Vacantia autem dici quæ & Caduca, patet ex l. vlt. C. Theod. de bon. vacant. & l.2. cum aliis complur. tit. seq. Hot.

BONÆ fidei verbum varie sumitur. Interdum enim bonam fidem in animi scientia ponimus, cum videlicet qui rem eam, quam possidet, suam esse existimat. Sic in l.136. ff. de diuers. reg. iur. l.24. ff. de vsucapionibus & aliis innumerabilibus locis. Briss. Cæterum bona fides quæ requiritur in eo, qui vsu capturus est, debet iusta opinione niti, vt bona causa fuerit cur putarit rem suam esse, nec putaret modo, sed etiam crederet. Ideoque non satis est bona opinione esse, nisi fides adsit, hoc est rei tanquam exploratæ & comprobatæ fiducia. Quare qui fundum meum me absente occupat, existimans vacantem & relictum, quia scit alienum, id est, suum non esse, dicitur in mala fide esse, etiamsi non mala meante, malove animo id faciat, quamobrem non capiet vsu, quantumuis longo. Connanus lib. 3. cap. 13. Varias autem significationes huius verbi erudite exposuit. Duatenus ad titulum de in litem iurando, in verbis, Et in bonæ fidei iudiciis, vid. sup. Bona fides alias. & notandum est, vt plurimum Bonæ, nomen, Fidei anteponi, interdum tamen etiam fidem bonam ICti conuerso ordine scripturæ dicunt, vt l.6. § si quis ita. ff. de negot. gest. l. 3. §. nonnunquam. ff. de vsur. l 31 ff. depos. l.6. ff. de cust. & exhib. l.2. §. vlt. ff. de admin. rer. Sic contra fidem bonam vendere. l.3. ff. de ext. cognit.

BONÆ fidei non conuenit abnegare id, quod acceperis l.11. ff. depos. Vt nec eo pacto stari, quod alteri captiosum sit l.7. ff. de rescind. vend. Aduersus bonam fidem mandatum est, si meretrici pecuniam credi mandes, l.12. §. si adolescens. ff. mandat. Bona denique fides quæ in his contractibus exigitur, æquitatem summam desiderat, l.31 ff. depos. Briss.

BONÆ fidei actiones, non quod vlla sit actio malæ fidei, quoniam in omnibus negotiis exigitur bona fides C. de act. & oblig. sed ideo dictæ sunt quod iudex in cognitione potest habere rationem earum quoque rerum, quarum inter contrahentes nulla mentio facta est, §. in bonæ fidei. Instit. de act. Iulia. in l. consensu, in fin. ff. de act. & oblig. Spieg.

BONÆ fidei contractus. Vide Contractus bonæ fidei.

BONÆ fidei contraria est mala fides. l.1. C. de rescind. vend. Idem valet quod dolus malus, l.1. C. de longi temp. præscr. Hoc sensu bona fides in omnibus contractibus desideratur. l.4. C. de oblig. & act. Abesse enim ab omnibus contractibus fraus & dolus debet. Mala autem fide significat astute, callido consilio, malioſe, doloſe. Sic in leg. 5. §. vlt. ff. de auct tut. non mala fide, sed simpliciter: quo loci etiam non bona fide emere tutorem Vlp. scribit, qui rem pupilli per interpositam personam emit. Bonam fidem adgnoscere in l.9. §. licet, ff. de adm. tut. bonam fidem præstare, l.18. ff. de neg gest. Briss.

BONÆ fidei emptor Modestino l. bonæ fidei. 109. ff. de verb. signif. esse videtur, qui ignorauit eam rem alienam esse, aut putauit eum qui vendidit, ius vendendi habere puta Procuratorem aut tutorem esse, Prat. Briss. Hot.

BONÆ fidei emptor definitur in l. bonæ fidei, de verb. signif. l.

qui

Digitized by Google

qui à quolibet, de contrahen. empt. l. vlt. pro emptore. Ergo is malæ fidei emptor est, qui scit rem alienam esse, aut eum, qui vendit, ius vendendi non habere, & vt breue id faciam, quisquis contra legum interdicta mercatur. Si quis igitur à luxurioso & dissoluto adolescente, & protinus meretrici daturo sciens emerit, malæ fidei emptor est. Nec enim ab eo emere debuit, & in societate quodammodo facti turpis versari. Nam turpis est venditionis causa, & quasi tacito iure alienatio ea interdicta est. Cuiac. in leg. si quis cum sciret. ff pro emptore, Coras. lib 2. Miscellan. cap. 8. n. 7.

BONA fidei homo, cui res tutò creditur, vel qui rem sibi creditam fideliter seruat: vel quis promissi stat. Hot.

BONA fidei homo, qui non habet in se dolum, l. 3. C. de peric. & com. rei vend.

BONA fidei autem iudicia à Iustin. enumeraptur in §. actiones. Instit. de act. l. 2. C. de rer. permut. l. vlt. C. de petit. hær. quibus aduersantur stricta iudicia, vel stricti iuris actiones. Bris.

BONÆ fidei possessor esse videtur, qui rem possidet non suam, quam tamen suam esse putat: & eum qui vendidit, ius vendendi habuisse, puta procuratorem, ac tutorem fuisse. Contra vero, malæ fidei possessorem esse dicimus, qui nec rem suam possidet, & eam scit suam non esse. Itaque bonæ fidei possessor vsucapit: malæ non item.

BONÆ literæ sunt, quarum finis ad quæstum nõ pertinet, & quæ viam ad philosophiam muniunt. Nam sine eis iuris ciuilis cognitio, tanquam firmissimo præsidio destituta, consistere nequit. His certe debemus veteres Iurisconsl. de quibus extat Laurentij Vallæ iudicium, & Budæi. Spieg.

BONAM fidem agnoscere, eleganter dictum à I. C. in l. quoties tutor. §. ficut autem. de adm. tut.

BONAM fidem præstare, nihil est aliud, quam sine dolo & fraude versari. Bona fides enim, vt suo relatum est loco, contraria dolo & fraudi est l. 4. in fin. ff. pro socio. Inde dicitur, homo bonæ fidei, qui nihil dolo facit, l. 3. iunct. gl. C. de peric. & commod. rei vend. Spieg.

BONI censentur ij, Viues inquit, lib. de anima 3. qui pie sunt officio suo perfuncti, erga Deum, patriam, parentes, principem, herum, amicos, liberos, necessarios, propinquos, familiares, socios, ciues, peregrinos: quæ officiorum ratio in humano genere patet latissime: quando, vt recte est à M. Tullio scriptum, nulla vitæ pars seu publica seu priuata, carere potest officio. Habentur pro viris bonis, qui quamplurimis profuerunt, prosunt, proderunt. nam qui nobis, aut iis quos habemus beneuolentia coniunctos, prosuit, eum rite fungi suo officio dicimus, & bonum esse virum. Spieg.

BONI consulere cum genitiuo. Vlpian. in leg. generaliter, de Decurionibus. Vt qui clementiorem sententiam passus est, ob id quod ad tempus relegatus: boni consulere debeat humanitatis sententiæ, nec Decurionatum accipiat. Per genitiuum, quasi Græco more dixit: id est, existimare, clementer secum à iudicibus actum esse in animaduersione criminis, Vide Bud. in Annotat. posterior. Boni ducere, apud Tertull. subinde reperire est. Vide Annot. Rhenani in lib. 5. aduersus Marcio. Spieg.

BONI æqui notitia Iurisconsultum significat verum & vtilem. l. 2. in prin. de iust. & iur. ff. Prat.

BONI & æqui ars, est collectio politicorum præceptorum, ad diiudicandas incidentium negotiorum circumstantias, vt in stum in his ab iniusto recte discernatur leg. 1. in prin. ff. de iust. & iure. Horum autem præceptorum capita sunt hæc: Honeste viuere: alterum non lædere: ius suum cuique tribuere. Vlp. leg. iustitia. §. 1 ff. eod. tit.

BONI magistratus patrum nomine censentur; Et hoc verissimum est, inquit Old. de Magistratu patriæ ac natalis soli, cuius filij quoque videmur. Vnde Vlp. l. 1. § & generaliter, ff. de ventr. in possess. mit. Qui etsi, inquit, non tantum parenti, cuius esse dicitur, verum etiam reipub. nascitur. Et Pomponius inter iurisgentium exempla refert, vt parentibus & patriæ pareamus, in l. veluti, ff. de iust. & iur. Spieg.

BONI rhetoris quæ partes sint in casu in integr. restitut. indicat Marcellus in fin. d. pen. ff. eod. tit. Spieg.

BONI VIRI appellatio in iure nostro emphasin habet. Nam is bonus vir dicitur; qui nullius fraudis conscius, verum honestaris iudicium in qualibet re sequitur. Vnde Iudex, cuius definiri non potest quam vt bonum virum esse dicas. Prat.

BONI VIRI appellatione iudicè contineri ex Venuleio liquet. leg. continuus. §. cum ita. ff. de verb. obl. ex eodem l. vir bonus. ff. iudic. sol. & l. 58. § 1. ff locat. Spieg. V. inf. bonus vir.

BONI viri arbitratu alimenta relicta pro modo legatæ dotis intelligi, scribit Pap. l. cum vnus. fin. ff de alim. & cib. leg. Prax.

BONI viri arbitratu est recto animi iudicio absque prauis adfectibus ex bono & æquo aliquid decernere, obseruata ratione ne quis lædatur. l. si libertus ita iurauerit, ff. de oper. liber. leg. si quis arbitratu, ff. de verb. obl. l. non cogendum in princ. ff. de procurator.

BONI viri arbitratu veteres dicebant, cum neutrius eorum, quorum res agebatur, sed eius cuius nihil in ea re intererat, probatio erat. prat Vide infra in § Bonus vir non tantum.

BONI. viri arbitratu frui. l. si fundi. in prin. ff. de vsufructu.

BONI viri arbitrio legatum accipi, quod in alterius arbitrium collocatum est Vlp. scribit leg 1. de leg. 2. Prat.

BONI VIRI arbitratum pro positione patrimonij accipiendum ait l. 5. de ann. leg.

BONI igitur viri arbitratum ad æquitatem reducendum, & ex æquo & bono regulandum constat. d l. si libertus iurauerit, & ita accipi debet in leg. vnic. ff. de rip. muni. V. inf Bonus vir.

BONI viri officium est, exemplo Sexti Ælij, in publicum edere, quod publice profuturum crediderit. §. augescente ciuitate, l. 2 de orig. iur. Spieg.

BONIS cedere. Bonis cedere verbum iuris est, & significat bona sua creditoribus, improbe æs alienum à nobis contendentibus permittere. Galli autem vocant, *faire banqueroute*. Id autem plerunque euenit in fraudem creditorum. Improbi enim debitores decipiendo plerunque contrahunt debita, tandemque cum vident se à creditoribus in vincula deiiciendos, dicere solent se non habere vnde soluant, & sua (quæ clam & dolo transtulerunt, occultarunt que) illis permittere. Ita debita creditoribus persoluentes, postmodum multo ditiores quam antea vnquam efficiuntur. Ast cum graue sit fallere fidem (quæ iustitiæ fundamentum est, vt ait Cicero) & actum fuerit de humano commercio, si nulla fidei habeatur ratio, & si non sit aliquid, quod pertimescãt improbi debitores, lex 12. TABVL. capitis pœnam in debitores pecuniarios vel ex confessione sua, vel aliis legitimis probationibus conuictos per actorem, & condemnatos per iudicem, qui intra tempus ad soluendum non satisfecissent, constituit. Quæ pœna (vt ait Sextus Cæcilius iureconsultus) eo consilio denunciata est, ne vnquam ad eam perueniretur. Vincti itaque plures fuerunt, quia vinculorum pœnam mali homines contemnunt. Nemo autem fuisse dissectos legitur, eo quod hæc sæuitia contemni impune non potuit: vt quoque scribit Riualius. Anchora.

BONIS cedebatur non iure tantum, sed etiam extra ius per officium & per Epistolam, & cap vlt de cess. bon. Erat enim moris, vt rei qui soluendo non essent, Legis Iuliæ de bonis cedédis beneficium imploraret, eoq; impetrato omnibus suis bonis æs alienum iure professi creditoribus cederent bonorum, siue (vt est apud Varronem) bonam copiam iurantes, l. 4. C. qui bon. cedere poss. Eoq; pertinet illud Senecæ de benef. lib. 6. Si quis patriæ meæ pecuniam credat, non dicam me illius debitorem, nec ex hoc æs alienum profitebor, aut candidatus aut reus. Et tum quidem obseruari etiam solebat, vt creditores solo venditionis remedio indemnitati suæ consulerent. Siquidem bona diuidere non poterant propria auctoritate, nec etiam iure dominij detinere, d. cap. 4. Extra ius bonis ad eum modum cedebatur, quem sic Apolog 2. descripsit Apuleius: Pater eius pluribus creditoribus defæneratus maluit retinere pecuniam quam pudorem. Nam cum vndique versum tabulis flagitaretur, & quasi insanus ab hominibus obuiis teneretur. Flax, inquit, negat se posse dissoluere, annulos aureos, & omnia dignitatis insignia abiicit, cum creditoribus depacisci tur. Hæc Apuleius, satis indicans in omni bonorum cessione, verbum, hoc est nudam voluntatis professionem sufficere, &c. Rauardus leg. cuius effectus ff. de reg. iur. &c.

BONIS conditionibus seruum venditum, vt accipiendum sit, ostendit Iurisconsultus in leg. conditioni. de ædil. edict.

BONIS interdicere quid sit, vide inf. BONORUM interdictio. Spie.

BONIS publicatis non veniunt iura & actiones, & sic nomina debitorum, quando statutum vtitur verbo possessiuo, puta bona sua, quia iura personalia non possidentur: ita sing. Bald. in l. circa princ. de statu hominum, & pro sing. notat. Ang. Aret. in maleficiis in verb. & eius bona publicamus. in 3 colu. vers. quæro quis iudicium possit, &c. Et in pulchro casu sequitur D. Alex. cons. 31. viso titulo, quæstio. col. penult vers. confirmo per ea lib. 1. & cons. 45. habita super his. col 3 verific. primo enim considero. eod. lib. Quid autem in donatione omnium bonorum præsentium, & futurorum, an veniant nomina debitorum? Bald sing consuluit quod non, in cons. 232 super infrascriptis dubiis in 2. dub. in 2. lib. quod alibi se non legisse testatur, & approbat Ias. in l. stipulatio hoc modo concepta. in vlt. verbis ff. de verb. oblig. vbi refert se per hoc consuluisse, quod in donatione omnium bonorum mobilium & immobilium, vbicunque existentium, non veniant nomina debitorum, de quo infra latius in verbo, Nomino. Et vlterius dicit in proposito Bald. in cap. 1. § sciendum est. versic. extra quærit in tit. de feudi cogn. quod ea quæ non sunt corporalia, sed incorporalia, non dicuntur proprie mobilia, nec immobilia, quod dictum late reassumit D. Alex. cons. 25. viso themate & statutis. col. vlt. vers. & quod ea. lib. Cotta in memorial.

BONIS viris præsentibus l. si pater § quædam ff de fideic. libert.

In BONIS esse, aliud est quam ex bonis. Nam in bonis id esse dicitur, quod dominij nostri vel quasi dominij est: Ex bonis

Digitized by Google

vero, quicquid ex substantia nostra, vel in possessione nostra (vt in §. seq.) est, etiam si commodatum tantum, vel depositum, vel pignoratum sit. l. 2. §. in hac ff vi bon. rapt. Briss.

In BONIS autem habere olim dicebantur, qui pleno iure, id est ex iure Quiritium domini facti non erant; puta quibus deq; mancipata res, neque in iure cessa, nec statuto ad vsucapionem tempore ab his possessa erat, vt Vlp. in Instit. tit. 1 & tit. 19. & tit. 22. explicat: & Theoph. in Instit. tit. ex quibus causis manumitt. lic. qui eleganter ficto vocabulo hos Bonitarios dominos appellat. Latius autem & generalius dicimus, In bonis nostris esse, quod in patrimonio nostro aliqua ratione est. leg. 1 ff. de rer. diuisio. l. 25. §. non solum. ff. quæ in fraudem credit. Ita res per vim alienata in bonis esse dicitur eius, qui vim passus est leg 9 §. licet. ff. quod met. caus. & seruus domino non defendente ductus, in bonis eius esse qui duxit l. 1. §. vlt. ff. si ex nox. causa. In bonis etiam venditoris res vendita est, antequam ab eo emptori tradita sit, l 8. § si debitor. quibus mod. pign. §. cum autem Instit. de empt. & vend. In bonis autem nostris computantur non solum quæ dominij nostri sunt, sed & quæ bona fide à nobis possidentur, vel superficiaria sunt. Æquè si quid in actionibus, persecutionibus, petitionibusque est, bonis adnumeratur l. 49. ff. de verb signific. l vlt. ff. de vsufruct. leg. Princeps itaque bona concedendo, videtur obligationes concedere l. 21. ff. de verb. signif Et actiones quidem siue legitimæ siue honorariæ, siue ciuiles, siue pœnales, in bonis ponuntur: exceptis popularibus & iniuriarum actionibus, quæ nisi demum lite contestata, in bonis esse non creduntur. l 31 ff. ad leg Falcid. leg 28 ff. de iniur. leg 12. D de verbor. significat. leg. penult. D de popularibus actio Lite plane contestata, cum & ad hæredes transmittuntur, & proprie eius fiant, qui instituit, bonis adgregantur. Dos etiam in bonis mariti esse dicitur constante matrimonio. leg 21 §. Idem respondit. D. ad municipal. leg. 7. §. si res. & l 75 ff. de iure dot. Denique etiã in bonis nostris habere intelligimur, quotiens possidentes exceptionem, aut amittentes ad recuperandam eam actionem habemus. l. 51. & ibi Gothofr. notat Dig de adquirend. rer. domin. Substitutio quæ nondum competit, hæreditas item non adita, extra bona sunt l. 42. Dig de acq. rer. dom. leg 63. Dig. ad leg Falcid In bonis etiam nostris non est, quod euincitur. leg. 151. Dig. de diuers. reg. iur. Seruitutes nec in bonis sunt, nec extra bona. leg 1 Dig de vsufruct. leg Brisson. & Corasius lib. 5. Miscell. cap. 14. num. 8. V. §. seq 1. 2. 3. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12.

In BONIS etiam esse dicitur, qui in eorum possessionem missus est l. pen. D. vt leg. nom. Sic & apud Cic. lib. 13. Epist. ad Attil. Rius frater Catinæ nuper mortuus est: nullam omnino arbitramur de ea hæreditate controuersiam eum habiturum. Et est hodie in bonis, id est, bona tenet ac possidet. Briss.

In BONIS vim passi dicitur esse res, quæ vi alienata fuit, leg. meum 9 §. licet. ff. quod met. caus. Prat.

In BONIS eius qui ducit, seruus non defendente domino ductus l. 2. §. fin. D. si ex nox. caus. ag. Prat. Æs denique alienum in bonis non est. V. §. sequen. 7. 8 Quod & significat Quintil. in Declamatio. 273. Bona, inquiens, sunt, vt opinor, ea quæ detractis alienis deprehensa sunt. Finge alium creditorem fuisse eius, quem deprehendisti. Non dubium est, quin quamuis ad te bona pertinerent adulteri, receptarus tamen suum creditor fuerit. Concludamus ergo naturaliter id bonorum cuiusque esse intelligi, quod æri alieno superest. l. 11 ff. de iure fisci. Ciuiliter bona vniuersitatem successionis significant, quia in ius defuncti succeditur, suscipiturque eius rei commodum & incommodum. l. 3. D. de bon. possess. l. 14. §. vlt. Dig. ad Trebell. Vt cum bonorum possessionem dicimus, idem hic valet bonorum appellatio, quod & hæreditatis, iusque successionis, & vniuersitatem rerum, non etiam singulas res demonstrat. l. 208. ff. de verb signif. Est enim iuris magis, quam corporis possessio. l. 3. § 1. de bonor. poss. Eaque de causa bonorum possessio iuris dicitur, sicut & hereditatis. l. 119 ff de verbor. sign. Briss. V. § seq. 7. 8.

BONITAS, vt docet Alc. in l. 3. de reb. cred. quædam qualitas est, quæ rem ipsam non immutat: vnde à substantia non parum differt. l. vbi autem ff. de verb. obl. Spieg. Estque vel intrinseca, vel extrinseca. Prat.

BONO genere natus, id est, bona familia, vel vt vulgus dicit, bona domo Spieg.

BONORVM appellatione hæ res comprehensæ videntur, quarum proprietas ad hæredem pertinet. Vlp. l. is cui. l. 3. §. bonorum. ff vt in poss leg. vel fid.

BONORVM appellatione nomina continentur, l. bonorum 49. Hoc tamen cum Bartoli distinctione recipiendum putem in l. Princeps. ff. de verb sign. Vbi vide Alber. & Alc. Prat. V. supr. Bonis publicatis.

BONORVM appellatione venit emphyteusis, ita sing Spec. in tit. de loca. §. nec aliqua. in pen. char. vers. 156. quæritur vtrum filius & in sing. q contiuiat Bald. cons. 284. præmissis verbis cuiusdam statuti, in 1. lib. item veniant bona feudalia, secundum Andr. de Iser. sing. in c. 1. a l si. de capitaneo, qui cur. vend. scripsit de vtroque j. in verbo Emphyteosis. Corta in memorel.

BONORVM appellatio valde generalis est: attamen fructus non continet Paulo, l. si quis bonorum 21. ff. de leg 1. Nisi mora intercesserit Prat.

BONORVM appellatione & prædia, & mancipia, & suppellex, & Kalendarium continentur. l 33. ff de vsufru. leg non filij, aut liberi homines, l. 6. Cod. quæ res pignori. Bonorum appellatio aut naturalis est, aut ciuilis. Naturaliter ex eo bona dicuntur, quod beent, id est beatos faciant, l. 49. Dig. de verbor. significat. Vnde & beatos latini appellant diuites acq; locupletes. Plaut. in Pœnulo. Bonam ego quam beatam esse primo dici memolo. Seneca lib. 3. controuersiar. Insolens malum est beata vxor, cum immensum poadus auri orba attulerit, cum pecunia arcas nostras onerauerit, quid aliud quam beatæ seruiemus? Idem lib. 3 Epist. de Sabino diuite homine: Nunquam, ait, vidi hominem beatum indefentius. Secundam hæc bona proprie dici non possunt, quæ plus incommodi, quam commodi habent l 38. Dig de verbor. significat. Proinde bona intelligentur cuiusque, quæ subducto ære alieno supersunt, l 39. §. 1. Dig. de verbor. signif. l 72. D. de iure dot. l. 2. §. 1. D. de collatio. bon V. sup. §. 7 8. Eaque ratione bona ab hæreditate separantur. l 81. Dig. de leg. 1. l. 16. § 1. ff. ad Trebell. Multumque interest, hæreditatis, an bonorum vsusfructus legetur. Vsufructu enim bonorum legato, æs alienum ex omnibus rebus deducendum est. l 69. ff ad l. Falcid l. vlt ff de vsufr. leg. V. Gothofr. not. ad l. 8 § 4. pr. C. de bonis quæ lib. & ad l. 19. § 1. de verb. sign. At hæreditatis appellatio etiam onera continet. Bonorum etiam parte legatâ funeris impensa mensmissorumque precium, aliter atque si hæreditatis pars legata sit. ex medio deducitur, l. 8 § vlt. cum l. seq. ff. de leg. lib. 2. l 104. §. vlt. ff. de legat hib. Briss.

Adde quod hâc naturali bonorũ significatione factum est, vt eis eorum genera ponerentur, quibus comprehenditur, quidquid commoditatem aliquam affert hominibus. Sunt enim quædam bona animi, iis proposita philosophis, quorum est de moribus disputatio: alia sunt corporis, quæ medicos spectant & physices: alia fortunæ, in quibus tanquam in sua materia; quam tractet, versatur ista iuris ciuilis cognitio, propterea quod in his præcipuum iustitiæ munus constitutum est, suntque ciuiliter bona, quas etiam fortunas nominamus, quandoque fortunam numero singulari, quasi in vnius fortunæ posita arbitrio. Scæuola de statuliberis. l. Sticho, ad finem. Cum pene totam fortunam in nominibus haberet. & Liuius tertia decade, Castro plena omnis fortunæ publicæ priuataque reliquit. Græcis ὐσία dicitur. Vnde Latini substantiam verterunt. Vlpian. de iniuriis, l. lex Cornel. pro modo substantiæ secutæ personæ, æstimatione iudicis pœnam constituitur. Quo verbo Quintilianus vsus est: Tull. facultates dixisset. Atque hæc est bonorum ciuilis appellatio, ex qua Fenestalis dicit Vetulæ vesica beatæ, id est, diuitis. Comanus lib. 3. et 3. num 9 In edicto, quo in bonorum possessionem legatarios Prætor mittit, bonorum appellatione non ea tantum res, quarum proprietas ad hæredes pertinet, continentur, sed & agri vectigales, & quę pignori data sunt, & quę bona fide possidentur, l. 1. § bonorum, ff. vt in poss. leg. Plane in his verbis prætoris, Si dolo malo eius qui liber esse iussus erit, post mortem domini ante adkem hæreditatem in bonis, quæ eius fuerunt, qui eum liberum esse iusserit, factum esse dicetur, quo minus ex his bonis ad hæredem perueniet, plenius bonorum causam pro vtilitate omni accipimus, vt & pigneratæ res & commodatæ & alienæ bona fide possessæ comprehendantur. l. 1. in pr. & §. hæc actio. ff. si quis test. lib Briss.

BONORVM emptor olim dicebatur, qui cum debitoris damnati bona auctione vendenda essent, solus ea omnia bona per successionem euemebat: vt si facultas ferret. in solidum omnibus satisfaceret: dein si quid reliqui esset, sibi haberet: quod si diffidebat se paria facere posse, tum antequam eueret, cum creditoribus decidebat: itaque ad emptionem accedebat, §. 1. de succeff. sublat. l. imperatores. 60. ff de pact. l 4 C. de bon. auct. iudic. l. Aufidius, 29. ff quib. ex caus in pos. Hotoman. in eum omnes debitores damnati actiones, pro hoc & contra hunt, competentes, transferebantur. Ergo ceu honorarius successor erat. Theoph. d. t. de succ. sublat. Brisson.

BONORVM interdicto per prætorem fit moribus, aliqua lege fieri dicitur, sed cœpit à moribus primum, deinde translata est in 12. tabul. l. 1. ff de cur. fur. M. Tullius in Cato. Maiore. Vt quemadmodum, inquit, nostro more rem male gerentibus patriis bonis interdici solet. Fit autem his verbis. Quando tua bona paterna auitaque nequitia tua disperdis, liberosque tuos ad egestatem perductis, ob eam rem tibi ea re, commercioque interdico. Citatur Paul. auctor. lib. sent. siue Factorum 3. Antea legebatur, habita quæ pro auitaque. Sic in lege priuilegio. C. de decurio. Vbi pro assuetus, veteres libri habent, o decurio est, auitus, rectissime. Hic enim est legis sensus. An habitus, id ne, patre milite, vel patre decurione, ano milite, natum, curiam

Digitized by Google

curiam vtrobique sequi potius, quam militiam. Sic Cic. de Senect. Arbitror te audire Scipio hospes tuus habitus Masinissa. Scriptum est enim antiquo more, habitus, pro auitus: quod nec Gaza, qui νεμεσίζομαι vertit nec cæteri interpretes, intellexerunt. Sic Valerius lib. 6. c. libere dicta aut facta, de eodem Scipione loquens, recens, inquit, ipsius victoria Numantina, & patris Macedonica, deuictæ Carthaginis spolia habita, ac duorum regum Syphacis & Persei ante triumphales currus catenæ, ceruices totius tunc fori clauserunt. Sic Tullii est inscripta oratio pro Cluentio, Habito, id est, Auito. vt Florent. est scriptum in l. Cicero. ff. de pœnis. Habitus enim in penult. corripias, nomen Romanum non est. Cuiac. recept. sent. Iul. Paul. lib. 3. tit 4 §. moribus per prætorem.

BONORVM possessio: & Possessio bonorum longe lateque distant. Nam illa sonat significatque ius: vt ex definitione ipsius liquido constat quam inferius paulo subiiciam. Hæc vero facti est. Ita Bald & Angel Instit. de bon. possess. in princ. adducunt pro hac l. 1. §. adipiscimur, & §. si vir ff de acquir possess. Est & alia differentia, quod illa ad bonorum vniuersitatem, id est, vniuersi Iuris successionem pertinet, atque in perpetuum decernitur, vt infra patet. Hæc causa rei seruandæ, atque ita ad tempus constituitur, vt apparet ex verbis Callistrati l. quamuis, 13 ff. vt in possess. leg. Vid. Gothofred. not. ad l. 1. 2. 3. de bonor. possess. Conuerso tamen ordine possessionem bonorum (quæ iuris est) dixit Macer. l. 4. Dig. de offic. eius cui mandat. est iurisd. Ac subtilem hunc verborum ordinem & structuram non obseruauit Paulus leg. in honorariis, 35. D de oblig actio. Illæ inquit, rei persecutionem cõtinent, quibus persequimur, quod ex patrimonio nobis abest: vt cum agimus cum bonorum possessore debitoris nostri. Bonorum autem possessio, quæ C. Harmenopulo δεσποτικὴ dicunt à Iurisconsultis simpliciter nonnunquam Possessio appellatur, leg. scriptus, D. de Carbon. edict. & leg. cum pater. § Titio D de leg. 2. In Marci tamen responso, d. l. 4 de offic. eius cui mãdat. de ea quæ facti est, accipiendum putem. Nam eam facto ipse decernit iudex, vt eam accipiat hæres. Scio Alciatum differentiam huius ordinis improbare, l 1. in fin. C. qui admitti. Prat.

BONORVM possessio, pro iure ipso hereditario accipitur, quod cum prætoris decreto acquiritur: vt tametsi res ipsas hereditarias possideamus, bonorum tamen possessionem, id est, ius ipsum, à iudice impetrare nobis necessarium sit, nihilque ab ea hereditate differt, nisi quod solo animo hæreditas aditur: bonorum possessio vt acquisita videatur, ius dicentis officium requirit. Vide Gothof. ad leg 138. de verb. signif. Nec est duntaxat ius persequendi, retinendique patrimonij, sed & rei cuiusque, cum is moritur, cuius fuit, l. 3 de bonorum possess. Vide Alciatum lib. 4. Paradox. & supra, Aditio hæreditatis Spieg. A quo magistratu detur bonorum possessio, vide Cuiac. obseruat. lib. 4 & 15.

BONORVM possessionem definit Vlp. l. 3. §. bonorum, ff de bonorum possess. ius persequendi retinendique patrimonij, siue rei, quæ cuiusque cum moritur fuerit. eaque in re similis est hereditati: quia vtraque & commoda & incommoda complectitur: eademque vis est vtriusque. Hotom. Alciatus hanc definitionem explicat in rubr. C. qui admitt. à C. Harmenop. lib. 1. tit. 3. δεσποτικὴ appellatur. Prat.

BONORVM possessio hoc tempore appellari potest Ceremonia illa, quam ex statutis adhibent succedentes ab intestato, vel ex testamento, dum testamenta post mortem recitantur publice apud magistratum, dum bona immobilia adsignantur hæredi, & describuntur in publicis monumentis. Vide Bart. l. 2 C. de testam. Ad bonorum possessionem item pertinent ordinationes statutariæ, scilicet, ne quis hæres admittatur, nisi probatione prius, saltem per duos testes audita, de gradu cognationis proximo, & si quæ sunt similes. Prat. De hac materia vide omnino Herm. Vultei. comment. Instit. ad tit. de bonorum possess. & de success cogn. ad princ. num. 2. & de hæred. quæ ab intestat. ad princ. num 9. & de hæred. qualitate ad princ num. 4. Adde Dn. Ioh. Gœdd. ad ll 24. num. 14 15. 16. de verb. signif.

BONORVM possessionis introducendæ causa fuit, vt ius ciuile percipiendarum hereditatum angustissimis finibus per legem XII. Tabularum constitutum, Prætor ex æquo, & bono dilataret, scilicet hoc agens, ne quis sine successore moreretur, qui saltem hæredis loco esset bonorum possessor. §. adhuc autem. Instit. de bonorum possess. §. 1. Institut. quibus ex caus. manu. non licet, l. & quia D. de interrog. in iur. faciend. quæ ratio dilatandæ successionis tantum apud veteres valuit, vt Prætor non solum emendandi, ac supplendi, verum etiam confirmandi seu adiuuandi iuris ciuilis gratia, concederet bonorum possessionem, etiam illis, qui vel ex testamento, vel ab intestato, legitime succedere poterant, cœpitque paulatim decretum successionis apud iudicem, à quibuslibet hæred. peti, sicut & hodie in multis locis obseruari videmus Institut. de bon. possess. in princ. l. vlt. C. qui admitti ad bonor. possess. vbi vide Alciat.

BONORVM possessiones etiam hodie in multis casibus prosunt vt tradit gl. ossi. magistr in leg. certum est. Cod. vnde legit inter quos nota, quod licet quis sit exclusus à iure adeundi spacio 30. annorum quod ignoranti currit, quia est continuum, vt leg. 3. in fin. Cod. de præscript. 30 annorum: tamen si à die scientiæ dantur centum dies. si est de transuersalibus, vel si est de liberis, habet annum de iure prætorio, ad petendam bonorum possessionem, leg 1. §. larg us, ff. de success. edict & l. 2. & l penult § vltim. D. quis ord. in bon poss. seru. ita singul. declarat. Bold. in rub. C. qui adm. in 6 qui quis in hac materia melius & singularius loquutus est, quam aliquis alius, secundum Paul de Castr. in l. vlt in vlt colum in princ. C. vnde leg. & in l. quandiu, C qui adm. vbi etiam reputat si ng. & perpetua memoria dignum. & hac caut. instruit agnatos, qui per ignorantiam excluſi sunt, Bar. Cæpol. caut. 243 nota aureum. Cotta in memor.

BONORVM possessio etiam elapso termino peti potest. & talis petitio producit effectum, vt quis videatur gerere se pro herede, & efficiatur hæres de iure ciuili, quod perpetuum est, ita sing. Bald. in l puberem, circa fin. C. de iur. delib & pro sing. caut. commendat. Bart. Veronens. pro eo qui esset exclusus de iure prætorio, caut. 259. quæ incip Bald. singulariter, iunctis his quæ in si nili scripsi infr. in verb. Iuris adeundi. Cotta.

BONORVM possessio: & hereditas adeo affinia sunt, vt sæpe cõfundatur appellationis discrimen, l. 3 § 1 de bonor. possess. l. hæreditatis de verborum signific. l vlt. Dod qui admitti. Cæterum vbi agitur de acquirend. hæred. & ratione succedendi, non parum interesse videtur inter hæredem, & bonorum possessorem: Primum nemo inuitus fit bonorum possessor d. l. 3 §. inuito. quia videlicet suorum & necessariorum nomina siue qualitates non nisi ad hæredes pertinent. Rursus bonorum possessionem potest filius agnoscere, etiam inscio patre, l. 1 C. qui admitti. At hæreditatem adire nequit, nisi eo prius iubente l si quis mihi bona, § iussum de acquiren. hæred. Præterea hæreditas solo animo aditur. l. pro hærede ff de acq hæred. At bonorum possessiones, saltem hoc iure à prætore peti debebant. Nam vt prætoris edictum proximo deferat bonorum possessionem, non tamen omnino acquirit. Ad hæc per procuratorem peti potest bonorum possessio l. 2. §. acquirere, ff. de bonorum possess. At non hæreditas adiri. l. Paulus. D. de acquir. hæred. postremo hereditatis adeundæ tempus est 30. annorum, & id quidam continuum, quod etiam ignoranti currit, l. licet C. de iur deliberan. Agnoscendæ vero bonorum possessionis tempus est vtile, liberis quidem vnius anni, cognatis vero centum dierum: nec currit ignoranti Bald. Instit. de bonorum possess. Date bonorum possessionem est Iurisdictionis siue imperij mixti, l. imperium ff. de iurisdic. omnium iudic. Dat eam prætor in vrbe, præses in prouincia, non duumviri. l. ea quæ. ff ad municipalem. A præfecto vrbi bonorum possessionis datæ exemplum est apud Valerium lib 7. cap. de testamentis, quæ rescissa sunt. Refert enim exhæredato patri à filio in adoptionem dato G. Calpurnium præfect. vrbis rescisso filij testamento ab intestato bonorum possessionem dedisse. quod certe non eo quidem apud me nouum est, quia ob exhæredationem patris rescissum fuerit testamentum filij in adoptionem dati; quandoquidem & is filius vicissim, si exhæredatus fuisset de inofficioso testamento patris iure experiri potuisset: sed quia præfectum vrbi ait bonorum possessionem dedisse. Hoc enim iuris auctoritate caret. Cuiac obs. li. 4. c. 15. Porro variæ sunt diuisiones possessionis bonorum, quas obiter subiiciemus. Nam initio alia est contra tabulas, alia secundum tabulis.

BONORVM vero possessio contra tabulas appellatur, quæ contra testamentum, contra lignum, contra voluntatem defuncti competit: qualis est quæ filio emancipato patronoque præterito datur. leg. 6 § 1 ff. de bonor. poss. l. 19. de contr. tab. Hæc à Græcis Iureconsultis ἐκκλητικὴ καὶ δεσποτικὴ dicitur, tam in Basilicis, quam in vetustis glossariis. Briss. Alia secundum tabulas, & secundum voluntatem, quam Prætor omnibus iure scriptis hęredibus pollicetur § sunt autem Instit. de bonorum possess ff. leg 6. §. 1. Et facto in scriptis testamento competunt: Aut si sine scriptis testamentum conditum est, secundum nuncupationem, vel contra nuncupationem bonorum possessio datur, l. vlt. C. de bonorum possessio. sec. tab. l. 1. C. de bonorum possess. contrà tabul liberti. l. vlt. Cod. de codic. Alię etiam ab intestato ius habentibus legitimum, vel etiam non habentibus propter capitis deminutionem dantur: quæ enumerantur in §. 1. cum seq. §. Inst. de bonorum possess. & lib. 38. Pandect. Brisson.

BONORVM possessio contra tabul. quamuis reducat rem fundi tus ad causam intestati in suo, tamen in emancipato hoc indistincte non procederet. Istam differentiam considerat singulus Bald. in l. vltim. in penult. col. verificul. iuxta hoc quæritur. Cod. vnde leg. & pro sing. commendat eam Iason in 1. 2. col. 13. vers. redeo ad primam C. de contra tab. & est memoria dignum, pro declaratione iurium quæ dicitur, quod bonorum

Digitized by Google

possessio contra tabulas competens filio præterito non impedit hæreditatem aditi de iure ciuili. nam intelliguntur procedere in emancipato tantum: secus in suo, per prædicta; quod bene nota.

BONORVM possessio secundum tabulas est ordinaria ex testamento. Et dicitur esse ex testamento secundum Azon. non quia iuuatur ex voluntate defuncti, sed quia non habet locum, nisi existente testamento, & datur scriptis hæredibus, & eis deficientibus vocantur substituti. Et inde substitutis deficientibus vocantur substituti eis. Petuntur autem ex originalibus tabulis tantum, non ex exemplo. Item si fiat quæstio de tabulis, debet probari cuiuscunque intentio per septem testes, & non per duos tantum, secundum Azon. licet quidam dixerint contrarium. Si autem testator non facit testamentum in scriptis, sed in verbis, vel nuncupatione rerum vel hominum, datur bonorum possessio secundum nuncupationem testamenti. Old.

BONORVM possessio contra tabulas, quam Prætor liberis pollicetur secundum Spec. in tractatu de libell. tit. de testam. §. sequitur videre. vbi dicit: Et & alia bonorum possessio contra tabulas, quæ datur filio vel nepoti præterito contra testamentum patris vel aui, qui filium vel nepotem in testamento suo, vel vita præteriit, & talium in tabulis, si filio vel nepoti legauit, ipse tamen legatum non agnouit, & secundum Azonem in summ. eod. tit. Defertur liberis naturalibus & legitimis tãtum, puta adoptiuis. Item natis & nascituris. Item emancipatis præcipue, & his qui erant in potestate defuncti, & datur ex illis, ex quibus potuit aut hæreditas, aut bonorum possessio peti de iure communi. Datur autem à patre naturali, & in adoptione non habet locum hæc bonorum possessio, nisi instituantur ab eo hæredes, & alius eis committat edictum. Item, alia est bonorum possessio contra tabulas secundum Spec. ibidem, quæ datur patri vel matri, auo vel patruo, si sint præteriti ex testamento filij vel nepotis emancipati gratis & sine pecunia, cum quo non est factum pactum, ne pater vel auus inquietaret sua iudicia, nec receptum est ab eo, quantum satis est, qui etiam nec miles, nec in militia decessit. Vide latius eum ibi: Oldend.

Secunda bonorum possessio est ordinaria, aut extraordinaria.

BONORVM possessiones extraordinariæ, sunt duæ, ex testamento scilicet, secundum tabulas, & contra tabulas. Et quatuor ab intestato, scil. bonorum possessio vnde liberi: bonorum possessio vnde cognati: bonorum possessio vnde agnati: & bonorum possessio vnde vir & vxor, quarum descriptiones subiicientur. Olden. Et hanc intellige in l. 3. §. vlt. de Carb. edicto.

BONORVM possessio extraordinaria dicitur duobus modis, vel quia non est stabilita certa parte edicti, sc. ex testamento tãtum, vel ab intestato tantum, sed vt vaga, quandoque ex testamento, quandoque ab intestato defertur, & competit tantum his, qui vocantur ex nouis legibus. Vt ecce mater aliis in testamento institutis, postea in puerperio decessit, & filium, quem gestabat in vtero, præteriit. Præsumitur enim filius hic institutus, & habet bonorum possessionem secundum tabulas, & septimam partem extraordinariam. Cuius bonum est exemplum secundum legem Corneliam, tam ex testamento, quam ab intestato, quæ fingit eum, quæ moritur in captiuitate, decessisse ipsa hora captiuitatis. Et ideo quilibet potest ei noua lege Cornelia ex testamento, & ab intestato succedere. Vt Instit. de bonor. possess. §. Sunt etiam. Dicitur autem extraordinaria possessio, quia ius non tribuit, vt Carboniano, & quæ datur ventri, & quæ datur gratia litis agnoscendæ. Vnde & extraordinaria datur sine causæ cognitione, quæ in ordinariis, quia omne ius tribuit quantum est.

Tertia bonorum possessionis diuisio est, quia

BONORVM possessio quædam edictalis, l. 30 § 1. ff. de adqui. hæredit. l. 1. §. 1. Dig. si tabulæ test. null. ext. quæ edicto defertur. Quædam vero est quæ decreto petitur, quæ cognitionem pro tribunali, decretumque desiderat & exposcit. l. 2. §. dies. cum sequentib. ff. quis ordo in bonorum possessio. l. 2. §. si quis ex liberis. ff. ad Tertyllian. quæ decretalis dicitur. l. 1. §. decretalis ff. de succes. edict. Edictalis bonorum possessio quocũque die peti & de plano dari potest. Decretalis non nisi de tribunali, ac diebus iis quibus prætor pro tribunali sedet. Decreta enim tribunal exigunt. Edictalis ordinaria est: Decretalis non item. leg. filium, §. si quis contra, ff. de leg. præst. l. 3. §. vlt ff. de Carbon. edict. Gothofr. ad §. 8. leg. 3. de bonorum possessione. Hotoman. Cuiac. Not. ad lib. 3 Instit. de bonor. possess. super verbo, dies vtiles. Forcatulus tamen in sua Necyomantia dialogo 11. cum aliis existimat, vnam esse bonorum possessionem quæ semel edictalis sit, cum prætor eam ex edicto suo defert leg. 1. §. sed etsi ff. si tabul. testament. null. extab. leg. cum quidam. §. idemque, ff. de acquir. hæred. Eadem vero bonorum possessio decretalis mox vocetur, cum prætor decretum interposuit, vt l. fin. C. qui admit. l. 1. §. decretalis, de succes. edict. plura apud eundem.

Quarta bonorum possessionis diuisio esse potest, quia

BONORVM possessio aut cum re datur, aut si[illegible] Vlp. d. tit. 28. Cum re, inquit, Si is, qui accepit, cum effectu bona retineat. Sine re, cum alius iure Ciuili euincere hæreditatem possit, velut si suus hæres intestato sit. Brisson. Est etiam aliud bonorum possessionis genus, quod intestati bonorum possessio Vlpiano nominatur. d. tit. 28. quem per septem gradus dari ibidem scribit, quos recenser. Primus est VNDE LIBERI: & hanc ordinationem vocat Vlp. d §. missum. Hæc bonorũ possessio quibus competat, quæve sit eius potestas, explicatur ff si tab. test nullæ ex tab. Cod. vnde liberi, & §. Sunt autem Instit. de bonorum possessionibus. Secundus gradus VNDE LEGITIMI de quo ff. & Cod. Vnde legitimi. & Tertius VNDE COGNATI. Reliquos vide in dict. §. sunt autem. libro 38. ff. & Cod. Brisson. Visis ergo bonorum possessionis diuisionibus nonnullas eius species obiter explicabimus: inter quas prima est Carboniana bonorum possessio, qua impubes bonorum corporalium possessionem adipiscitur, non secus ac si ei nulla controuersia status mota esset. toto tit. de Carbonia. edict. &c. Puberi non datur bonorum possessio Carboniana leg 3. §. puberi, ff. de Carbonian. edict. At si duobus impuberibus fiat controuersia, & vnus puberit, alter non puberit, propter impuberem puberis controuersia differtur, dicta lege tertia, §. ibidem Iulianus. Quod hæc sententia non ita obseruari ostendit, cum ab initio puberi simul & impuberi fit controuersia: nec enim propter impuberem puberis controuersia differtur. Igitur duobus impuberibus datur Carboniana, & quandiu vel vnus impubes est, in alterius persona Carboniana pubertate non finitur. At si puberi & impuberi controuersia fiat, impuberi Carboniana datur, non etiam puberi, propter impuberis fratris personam. Cuiac. recept. sentent. Iul. Paul. lib 3. tit. 1.

BONORVM possessio Carboniana, & quæ datur ventris nomine, an habeat locũ in bonis feudalibus, desiit dubitari: quia Bald. singulariter tenuit quod sic. in cap. 1 col. 4. versic. quæro nunquid an agnatus vel filius, & ideo mortuo patre, si infanti moueatur quæstio de statu, debet talis quæstio differri & interim mitti in possessionem feudorum, per Carbonianum edictum: & eodem modo mulier ventris nomine. & hoc dictum Baldi sequitur Alex in l. 1 ad fin. C. de Carbon. edict. vbi etiam Dec. in 1. col. & pro sing. Ias. in præludiis feudorum, colum. 13. versic. an autem vasallus. & in rubr. C. de Carbon. edict. in vlt. versic. & est memoria dignum pro extensione illorum titulorum. scil. ff. & C. de Carbon. edict. & de ventre in possessionem mittendo. & sequitur Curtius in tractatu feudali, in tertia parte, in 7. qu. vbi Aluarot. citat. & tractat etiam Felinus in d. c. 1 in vlt. cap. vers. item quærit Bald Cotta.

BONORVM possessio ex edicto D. Adriani tollendo, datur alicui volenti succedere in bonis alicuius ex testamento, in quo institutus, vel inscriptus est, ex eo quod ostendit testamentum non cancellatum, nec abolitum, nec in aliqua parte sui abrasum, leg. fin. C. de edict. D. Adrian. tollend. Et datur volenti succedere ab intestato secundum Rof. quod probat secunda pars rubr. quæ dicit, quemadmodum scriptus heres in possessionem mittatur. sed ratio Rof. dicit contrar. in sum. Hoc tamen notandum secundum Specul. de bonorum possessione, quod bonorum possessiones olim fuerunt vtiles, sed hodie sunt inutiles, præterquam in quinque casibus. Prius, quando viuo testatore posthumus præteritus decessit, quasi videatur testamentum ruptum iuris scrupulositate nimiaque subtilitate, cum nihilominus heres scriptus ex isto testamento petit bonorum possessionem, vt in leg. posthumus ff. de iniust. rupto & irrit. testam. secundus est in leg filios. eo. tit. tertius Instit. quib. modis testa. infir. §. 2. quartus in lege vt scriptus hæres D. de bon. possess. secund. tab. quintus in l. Æquissimum. § 2. eod. tit. & leg. filiis, D. de inoff. test. Prat.

BONORVM possessio ex successorio edicto his datur, qui hæredes quidem non sunt, sed hæredis loco constituuntur Prætoris beneficio. Vlp. d. tit. 28. § hi quibus: Et vide C. & ff. de succes. edict. in Successorio edicto cessante aut deficiente primo gradu, sequens admittitur l. 1 C. eodem. Prat.

BONORVM possessio litis ordinandæ gratia dicitur, quæ in hoc accipitur, vt instrui & ordinari iudicium possit, leg. Papin. 8. in princ. ff de inoff. testam. Contrarium tamen sentit Goueanus Variar. lect lib. 2. cap. 6. vbi existimat, eam bonorum possessionem emancipatis liberis necessariam fuisse, qui à parentibus exheredes scripti erant.

BONORVM possessio nomine ventris datur mulieri prægnãti in bonis mariti, in quibus secundum dignitatem suã sibi & familiæ suæ alimẽta constituuntur, l. 1. ff. de vent. in poss. mit. Prat.

BONORVM possessionis ordinem explicat Modestinus l. 1. ff. quis ordo in bon. poss. serue. Prat.

BONORVM possessio septima, ex pluribus bonorum possessionibus, quæ alias erant in vsu, redacta est ad sex ordinarias §. 10. Institut. de bonorum possessio. est tamen addita septima, quam Iustinianus hic appellat Extraordinariã, quæ ita appellatur, non ea ratione, qua Carboniana bonorum possessio: vel

ventris

Digitized by Google

ventris nomine, quod scilicet nō tribuat ius: nam imo ius tribuit vt reliquæ ordinariæ: sed quia est vaga, & non stabilita certa parte edicti, vt notat hic glos super verbo & extraord. & glo. in l. fin. C. vnde legit. Doctiss. Iurisc. Nic. Bell. cap. 15 lib. 1. Supputat. vnde excerpsi hæc: Iuuenes, inquit, cum difficultate percipiunt, quænam sit hæc bonorum possessio. & quomodo, & quando competat Spieg. De bonorum possessione vnde decem personæ. Corrasius lib. 6. Miscell. c. 9.

BONORVM possessor, licet proprie hæres non est, tamen cum omnino hæredi surrogatus sit, quælibet dispositio de hærede verba faciens, eum quoque comprehendet. leg. in conditionibus, §. si patronus de cond & demonstr. Spieg.

BONORVM possessores hæredis loco sunt l. 117 ff. de diuers reg. & in omnibus vice hæredum habentur, l. 2. ff de bon. possess eosque Prætor hæredum loco constituit, l. ff de contr. tab. cui stipulatur Vlp. lib. de bon. poss. Vetus glossarium, bonorum possessores sunt, qui alicui succedunt iure prætorio

BONORVM possessori etiam assimilatur is, cui libertatis conseruandę causa bona addicūtur, l 4. § is autem. ff. de fideic. libert.

BONORVM possessor, cui ad exemplum hæredis bona defuncti iure prætorio decernuntur: aliud possessor bonorum qui rem aliquam possidet, arg. l. C. quor. bon ex Apello. Quamuis Alciatus monuit alicubi, vulgarem hanc Doctorum differētiam à veritate abesse. Spieg. Quemadmodum iure ciuili hæredes. sic iure prætorio bonorum possessores appellabantur possessores hæreditatis, l. 3. §. 1. de bon. possess. Ræuardus l. Prætor bonorum. ff. de reg. iur.

BONVM in sacris literis tripliciter intelligitur. Primum pro eo quod est conditum & ordinatum à Deo. Huiusmodi sunt omnia quæ vocantur bona naturæ. Nam omnes creaturæ destinatæ sunt ad aliquem vsum & cōseruationem naturæ Secundo bonum significat ἀλήθειαν, id est, concessum lege Dei. Ita bonum intelligitur cum inquit Apost Bonum est homini non comedere carnem. Hic bonum opponitur prohibito. Tertio bonum significat actiones virtutis, quas Deus præcipit, seu veros cultus Dei, & quidem præceptos à Deo, vt apud Prophetam: Hoc est bonum ambulate coram Deo, & timete Deum. Hæc quod multum lucis inferant partim ante dictis, partim & dicendis, in hac editione lubuit adscribere. Spieg.

BONVM in philosophia generaliter significat, quod est conueniens naturæ. Et est duplex, Bonū naturale & bonum morale Naturale, est res conueniens ad conseruationem naturæ, seu nata ad bonū vsum, vt cibus, potus, bona valetudo, opes, imperia. Sic appellatio boni continet res dubias. Morale, quod est in actionibus conueniens naturæ, iudicio mentis. Hoc modo appellatio boni intellecta, tantum significat honestum, tale bonum sola virtus est: cui opponitur vitium seu turpitudo, quæ, teste Philippo, vocatur malum in genere morum, seu malum culpæ. Deinde bonum vtile est res naturæ conueniens ad corporis conseruationem, quæ est expetenda propter aliud, scilicet vsus causa: vt bona valetudo, vita, opes, &c. Bonum suaue est cognatum vtili: significat enim id quod ideo expetitur, quia affert sensui aut animo iucundos motus. Hæc duo, scilicet vtile & suaue, vocantur ἀλήθειαν, quod attinet ad genus morum. Quanquam igitur non sunt bona moraliter, tamen sunt natura res bonæ ad vsus aliquos expetendos natæ Oppositum est malum pœnæ, vt vulgo loquuntur. Spieg.

BONVM accepisse videtur Accursius eam æquitatem, quę ex anticipiti hinc atque inde inclinantis animi motu prævalet, & scriptis mandari potest, qualis est vsucapionis materia: & apud Ciceronem Ius, quod Iupiter sanxit, vt omnia quæ reipublicæ salutaria essent, legitima & iusta haberentur. Vt

BONVM etiam id significet, quod in quacunque ciuitate vtile est, tametsi non semper cum æquitate concordet: videturque Græcè δίκαιον dictum, vt Grammatici attestantur, ἀπὸ τοῦ δοκεῖν, quod ex duabus partibus secernat, quid prævalere debeat. ex Alciat. Spieg.

BONVM item, est iuris ipsius temperatio, atque emendatio: quæ fit ex prudentia Iudicis accōmodantis se actione causę & flectentis legem ad causam, non causam ad legem. Hoc bonum solet etiam bonum & æquum nominari: vt ostendit exemplis Lud. Viues, vir immortalitate dignus, in plane diuinis Commentariis, quibus illustrauit Ciuitatem Dei, apud D. August. Cicero æquum bonum, in Bruto sine copula dixit Spieg.

BONVM pro commodo. Iuxta illud Caffii Iureconsulti dictum apud Ciceronem, Cui bono fuerit, eum fecisse credendum. Declarat hoc eleganter Alciat. cap. 16 secundi Parerg. Spieg.

BONVM & equum Arist. lib. 5. Ethicorum tanquam differentia ponit. Sic Accurs. aliud bonum esse cēset, aliud æquum, narrās Iurisconsulti hæc verba, in l. 1. de iust. & iur. nec satis explicat, Budæo teste, qui ea de re late disserit, traditque: cum æquum & bonum dicimus, absolute bonitatem æquitatemque significari, & iuris medullam germanamque iustitiam, quam censendo assequi, non cuiusuis sit iurisperiti. Spieg. Plane æquum & bonum, seu æquum bonum (interdum enim sine copula legitur) exactam quandam probitatem significat, secundum quam locis, personis, rebus & temporibus conuenienter aptatam nulloque scripto perpenso arbitramur, & statuimus l. si & me. D. de reb. cred. leg. si quid vē litor D de ædil. edict. l. in iis. ff de cond. & demonst. l. consensu ff de act & oblig. Huic opponitur strictum ius, h. e. callida & superstitiosa verborum & præscripti legis interpretatio, quam si neglecto bono & æquo, sequeremur, ex summo illo iure, summam crucem & iniuriam faceremus. Tum potissimum ad bonum & æquum recurrimus, cum scripti & voluntatis est quæstio: frequentissima sane inter Iurisc. vt inde non minima iuris pars pendere videatur quemadmodum Quintil. lib 7. Orat. Instit. scriptum reliquit. Corrasius lib 2. Miscell. cap. 18. Idem in §. in bonæ fidei, in verbis ex bono & æquo. Instit. de action.

BONVM ac æquum impetrare, est Budæo exponente, ius suum obtinere, rem suam recipere: idque exemplis demonstrat in Annot. prior. Spieg.

BONVM significat vtile: vnde bonum publicum pro vtilitate publica in l. 1 ff de vsucapionibus. Proinde solemnem illā veterum præfationem quod bonum faustum, felixque sit. O iid. lib. 1. Fast. hoc modo concipit, vtile sit, faustumq; precor. Brisson. Bonum autem & æquum in libris nostris coniungi solent l. 1. & l. pen. de iust & iure, l 13 ff de oblig. & action. l. 65. §. quod ob rem & l. 66. ff de cōdict. indeb. l. 1 § si quis tamen in fin. ff. si quis cautionibus, l. 15. § 1. D de minoribus l 32. D. si certum petat. & alias sępe. Sic, nec melius, nec æquius, in l pen § vlt. ff. solut. matrim. l 82. in fin. D. de solutionibus. Ridiculi autem sunt, qui bonum ab æquo separant. Hæc enim indiuulsa in iure ciuili hærent, in quo quid quid vtile est, idem æquum habetur, propterea quod ad ciuium vtilitatem omne ius referendum est, vt & ipsa iuris ciuilis à Cic in Top. tradita definitio docet & in Philip 15. Iouem ipsum ius hoc sanxisse, ait, vt omnia quæ reipub salutaria essent, legitima & iusta haberentur: quinimo æquitatem ab vtilitate posse seiungi expressè negat: li 3 de fini. Itaq; Hor. vtilitatē iusti & æqui matrē scite appellauit: vsq; adeo autem amice conspirant, vt in ea qua inuicem connecti solent copula, modo hoc, modo illud nomen sine iusta alterius indignatione & querela principatum orationis teneat Briss. Vide tamen & Corrasium lib. 2. Miscel c. 18 n. 2.

QVO BONVM est, pro quæ vtilitas est, Iureconsul. propria locutio l. 13. in fin ff. ad Vellei. l. 13. § denique ff le vsufr. leg. 3. §. si quis ex liberis. & l. 10 § liberi, ff. de cont tab l. 93 ff. de solutionib. Sic & Caffianum illud trititissimum. Cui bono. Prisc. lib. vlt. interpretatur cuius gratia, cuius commodo, ad quod bonum. Refertur. in Orat. pro Milo. & in oratio, pro Rosc. Amer. & 2. in Anton. oratio.

BONVM nomen debitum facile, idoneum, quod exigi non difficultor possit. Hot.

BONVM nomen facere, h. e. idoneum, & soluendo reputare eum, quem quis admisit sibi debitorem delegari. leg. inter causas, §. abesse. 2 & ibi Gothofr. notat. ff. mandat. Spieg.

BONVM & frugi seruum intelligunt Iurisconss. apud quos frequens est hæc locutio, vtilem & necessarium Beroal.

BONVS vir, iudex & definitur & appellatur. vid. l 58 §. 1. locat. 18. iudicat. sol. atque eo sensu accipi debet d. l. vir bonus. cum aliis legibus supra citatis.

BONVS vir non tantum iudex, sed & quiuis alius vir iustus, æquus, innocēs & prudens consideratusque paterfam. accipiendus l 3 § tametsi ff. de arbitr. l. penul. ff. de vsufr quemadmod. cau. l. 16 in fin. ff. de vsu & habit. l. 4 § si Sticho. de fideicom. libert. l 58 § 1 D locat. l. vlt. Cod. de aliment pup. præst. l. 45. ff. de procuratoribus. l 5 §. 1. ff vt leg. seu fideicommiss. Horat. lib 1. Epist.

> ——*Vir bonus est quis?*
> *Qui consulta patrum, qui leges iuraque seruat:*
> *Quo multa, magnaque secundantur iudice causa,*
> *Quo responsore, & quo causa teste tenentur.*

Quilibet itaq; minime astuturus & fallax, sed integræ vitæ & existimationis, idoneusque & diligens paterfamil. vir bonus appellatur. pro eodemque, virum bonum & bonum patremfamil. nostri auctores dicunt l. 9. §. sed si lapidicinas. l. 7 § vlt. & leg. 19. §. sed & si vestimentorum. ff. de vsufruct leg 20 § 1. ff. de oper libert. l. 13 ff. de ann. legat. iudicemque viri boni & innocentis officio fungi debere dicunt leg 4 ff famil. erciscund. Vnde ad iudicem, id est, ad virum bonum in leg. 137. §. cum ita. ff. de verb. obligat. Et ita arbitratus viri boni in libris nostris intelligendus est, qui omnibus fere stipulationibus comprehendi solebat. l. leg 17. & leg 12 ff iudic. solui. leg. 21 §. siue autem. ff. de oper. nou. nunciat l. 51. ff. solut. matrimon. & l. leg 12 §. & cuius ff de damno infecto. & leg. 4. Cod. de restitut. milit. & alias vbicunque hoc verbum occurrit. Briss.

BONVM etiam virum interpretamur eum, qui alteri facit, quod sibi fieri vellet, ex sententia Vlp. leg 1 in med ff de solu quod & lex diuina iubet Matt 7. πάντα οὖν ὅσα ἂν θέλητε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, οὕτω καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς· οὗτος γάρ ἐστιν ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται. Spie.

Digitized by Google

Bonvs vir,& arbitratus boni viri in iure Ciuili & πολιτικῶς, sic intelligendus est, Bonus vir est, qui ductu naturæ, infallibile iudicium conscientiæ sequitur, semotis affectibus alterutrius partis. Nam arbitratus boni viri vtique definiendus est,vt deseruiat foro,hoc est,respectu controuersię,quam bene ac recte diiudicet. Alioquin si bonum virum definias absolute,scilicet, qui honeste viuat,alterum non lędat,ius suum cuique tribuat, bona quidem, sed generalior, & ab vsu forensi remotior erit definitio. Sic boni viri mentionem facit Labeo secundum supradictam rationem in l. insulam vno precio.§.1. D.locati. Et Iustinianus ipse tali modo definit arbitratum iudicis,qui certe bonus vir & dici & esse debet. Nouel.17. Mandata principis.§.ἐξεις δὲ. Prat.

Bonvs vir dicitur vir ad definiendam rem aliquam perplexam & dubiam incertamque aut naturæ beneficio, aut artificij cõmendatione, aut etiam negotiationis longo vsu experimentoque peritus & idoneus. Quique examinandarum & discutiendarum acceptι,experiique rationum peritus est: Is etiam vir bonus rationibus audiendis dici potest, &c. de quo vide latius Rœuardum leg.generaliter probandum est. Dig.de regul. iur.

Bonvs sane Martinus in auxilio sed carus in precio. Apophthegma priscorum Francorum.vide Capella.

Borboniani,siue vt aliis placet,Berboritæ,vel Borboriani, in l. Arriani.& l.cognouimus, & l pen.C.de hæret. sunt hæretici exorti temporib. Adriani Imperat. circa annum Christi 129. qui (vt ait Philastrius in Catalogo hæreticorum) vitiis implicati seculi, & malis concupiscentiis seruientes iudicium non sperarunt futurum, sed potius carnalem seculi concupiscentiam fundarent Briss.

Bostra in Leonis constit.l.4 C.de natur.lib. (sic enim ibidem non nostræ,sed bostiæ legendum) ciuitas Arabiæ Marcellino lib.14.de ea vide Strabonem lib.16.Prat.V.Gothof.ad §.1.c.1. Nou.89 & c 2.post prin.Nou.102. Meminit etiam supradictæ constit.Leonis Cuiac.Not.Instit.de nuptiis in fin.

Botontini sunt Fausto & Valerio autoribus, in lib. de limitib.monticelli de terra,quorum etiam meminit Hygenus lib. de limit.const.Prat.

Botrvs græca vox.Nam & Græcis βότρυς dicitur,significatq; vuam,racemum:quo sensu accipitur in can.cum omne.§.illud vero.de consecrat.dist.2 .Prat.Botrus expressus significat vuarum grana,d.§.illud vero eod.tit.Prat.

Boves aratorii. Quibus vtimur ad agrorum culturam.Hos mactari & immolari vetuit Solon,vt docui lib.2. veter.Iurisp. ad ll. Sol.alioquin capitale erat, vide Ælian.lib 5.variæ historiæ & Plin.lib 8.cap.45.Hos,pignori capi vetuit Constantinus Lexecutores,C.quæ res pign.oblig poss.Sanxit & Constantinus,ne boues aratorij etiã deficientibus iis,qui cursui publico destinati sunt,ab iis,qui iter faciunt,abstrahantur l.1. C.Th.de cursu publico; quod & ad vecturam bellicorum impedimentorum,& tormentorũ æneorum produci potest. Boues aratorios instrumenta fundi esse F.Aretinus respondit cons.158. incip.longa est.n 18. Prat.Cuiac.4.obser.10.Gothof.ad l.7.circ. med.C.quæ res pign. Erat autẽ Bos olim etiam numisma Atticũ bouis nota percussum, didrachmum alio nomine dictũ. Ab eo numismate notum est apud Græcos prouerbium βοὸς ὑπογλώττης βίβηκεν, Bos super linguam situs est vel firmatus: cõtra eos vsurpatum, qui aut pecuniæ autoramẽto loquẽdi libertatẽ perdiderũt, aut mulctæ irrogandæ metu, quæ dicenda sunt,reticent. Brechæus l.armorum,D.de verb.& rer.signif.

Boves iumentorum appellatione non contineri verius est: sed pecoris appellatione continebuntur, l.38. §. iumentorum & seqq.ff.de ædilit.edict. Briss.

Boves magis armentorum, quam iumentorum genere adpellantur.Pomp.l.Boues.89 ff.de verb sign.& ibi Gœdd.quod & Vlp.probat l.Ædiles 38. § iumentorum,D.de ædil edict.Prat.

Boves qui laboris causa habentur,armenti genere continentur; qui pascendi & saginandi gratia, gregis potius genere.Gœdd. d.loc.num 3.

Boves cerebrosi, dicuntur contumaces, vt homines,à peruerso cerebro,qui à nemine persuaderi possunt Colu.lib.2.Prat.

Bos cornupetens,vitiosus,l.bouem ff.de ædil.edict.

Βουλή, Polluce lib.8. Onomast.auctore, ὧν ἦσαν οἱ βουλευταί. Porro vsu peritorum effectum fuit, vt pro Senatu acciperetur, idque Antonius lib.sing. ad Modestinum adnotauit. V.Gothof.ad rubr.C.de appell. & ad epigraph.l.6. C.de vsucap.pro empto. & ad l.10.med.de pollicitato,vbi pro curia sumitur.V. inf.Bulla.Hinc

Βουλευταὶ apud Modestinum l.ἐὰν οἱ μὴ,12.D.de tuto.& curat.dat. ab.sunt decuriones,Ant.Aug.ibidem interprete:cuius versionem probant I.Cuiac ad l.1.D. de excus.& G.Bud.ad l.solent. D.de offic.Proconsl.& leg.Prat.V. Gothofr. ad epigram.N.18. & inf.Bulent. (2.cap.21.Prat.

Βοάτης,bubulcus,vide Gellium de hac dictione differentem lib.

B R.

Βραβεῖον,brabium (Sic enim dici sc.Ibiq; debere Erasmus adnotauit)victoriæ præmium. Brabium,coronam æ eruitais appellat Tertull.in lib. ad Martyres. An id debeatur donec equi prius id attingentis, excussio tamen iam insessoris. Bitto. declarat in l 1. §.item adquirimus. vers.extra,gloss.ff de acquo poss.Et deberi τὸ βραβεῖον, argumento est quod dicit Paulus l. 1 §.per eum. D.de ac.poss. & Vlp.l 1.§.quæsitũ,D.de aq.q iot. & æstiua. Sed Pauli Castrensis diuersum aientis sententiam veriorem putem.Vide tamen Panorm.in cap.Ioseph & ibi in add.de vert.signif.in antiq Hinc (eis.Briss.

Βραβευταὶ,gymnicis certaminibus præerant Agonothetæ sceni-
Βραβευταὶ, qui fuerint patet ex I.Polluce lib 3. Ono.c.30.cuius hæc verba sunt:τοῖς γυμνικοῖς ἀγῶσιν ἐφίστατο βραβευτὴς ὃς καὶ ἀγωνοθέτης ὁ πλάστων καλεῖται.Hos,certaminis præmiũ victoribus decreuisse. Beat.Rhenan. in adnot.ad Tertul.docet.Vlp.noster,l.4.D.de iis qui not.infa.certaminum designatores, βραβευτὰς appellari scribit.Moschopulus ἐν συναγωγῇ Ἀττικῶν ὀνομάτων βραβεῖόν καὶ βραβευτὴν, οἱ δὲ οἰκεῖοι τῷ ἀγῶνι, οἱ τὰ ἆθλα διδόντες, ἀφ' ὧν βραβεῖον τὸ ἆθλον, Briss.

Bracarii in l.vnica.de excus.artif. lib.10. C.artificum genus, in Basilicis βρακάριοι. Accursius dictum putat à longis brachis Theutonicorum, vel Torculariorum: quæ interpretatio non congruit,vt ex serie constitutionis liquet.al.Brachirij.

Brachivm statuæ addere,adiicere,coadunare, l 23.§ si quis,& §.ac in his,D.de re vin.l.14. D.de aur.arg.l.7.D.ad exhibendi Briss.

Branca lupi in termino,siue petra naturali arborem peregrinam significare,ait Latinus V.P. Togatus. Est autem branca, pars ima pedis abscissi,vt ex eodem Latino constat.

Branca vrsi,eodem auctore,in termino, siue petra naturali lucum significat.

Bractearii in d.l.vnic. & ibi Cuiac. C.de excus.artif.lib.10. Græcis πιπλαρχοὶ dicuntur, qui aurum malleis tusum, & ad quamuis tenuitatem ductile rebus inaurandis inducunt, idq; Budæus in prioribus in Pandect.adnotat. Iulius Firmicus eos bracteatores lib 8.c.19 adpellat.Briss.

Βρεντήσιον, Brentisium, pro Brundusio poni apud Scævolam leg. qui Romæ.§.Callimachus ff. de verb.obligat.Alciat.& l.Cuiacius aiunt. Porro Brundusium, Stephano,vrbs Calabriæ ad mare Adriaticum sita. Brundusium quidam Poëtæ breuitatis causa Brendam dixerunt,Festo lib.2.Cuia.d.§.1.Callimach.in quo Brentesium legitur.

Βρεφοτροφεῖον in l.illud 16 & l.sancimus 18.C.de sacrosan eccles. locus,domusve, vbi infantes recentesque partus expositi, aut egentibus parentibus nati,alebantur. Βρέφος enim infantem, fœtumque recens editum significat apud classicos rerum scriptores,πλὴν τὸ βρέφων,τὸ τρέφω καὶ μετὰ ῆσιν. Prat.

Breve Festo lib.2 à Græco descendit, quod est βραχύ.

Breve tempus in l cum antiquitas. vers.si tamen. C.de testam, horam,vel etiam minus,accipere debemus, pro rei necessitate Aliquando triginta dies sonat in l.in contractibus §.1. iuncto §.2. Cod. de non num. pec. & ibi hoc adnotat Accursius. Quandoque ponitur pro paucis dieb. ca. cum Bertholdus. de sent.& re iud. Interdum accipitur pro anno,glo.in cap.præterea.extra de ætat.& qualit.Prat.

Breve tempus etiam pro vita hominis accipitur gloss. in cap. quid ergo 11 qu.3 Nam & homo breui tempore viuit.Prat.

Breve testatum, dicitur scriptum, quod summam rei continet; testium aliquando, nedum tabellionis subscriptione cõfirmatum;cuius exemplum extat in cap. 1. vers. si enim quid sit inuestitura in vsib.feud.De hoc vide Baldum ibi.v.1.feud.2.& 2.

Breviaria rationes.l.vlt.ff.de pecul.legat.Briss. (feud.31.

Brevis,Breues, & Breuia passim in iure nostro reperias,quæ ita definiũtur à Zonara in Cõcilio Carthaginensi Βρέβιον, ἡ ὀλιγομερὴς λέγεται, ἢ σαφῶς γεγραφή i. compendiaria scriptura. Ananias Alexand 6. βρέβια ταῦτα ἡ σαφήνεια οἶδε καλεῖν ἐν οἷς αὐτὰ γεγράφεται τὰ ἐκάστῳ τε μέρει κειμήλια. Eo sẽsu accipiũtur in l.inter.5. C.de conuer. fisci debit.li.10.& l.excellentia C.de erog. mil.ann.Scio Budæũ ad tit.de off.præfect.prætorio, interpretari commentariolos summam rerum continentes, & à Gallis adpellari *Bordereles*. Breuium meminit Constantinus Imp. l.1.C.de exact.trib.lib.10,Lampr.in Alex.Notariũ,qui falsum causæ breuem in consilio Imperatorum retulisset,&c Prat.

Brevis, Breues, Breuia, Breuicula, chartulæ sunt, siue libelli breues.Ana.Alexiade.6. τὰ βιβλία εἰς μέσον τλωικαῦτα περιῄρητο βρέβια παῦτα ἡ σαφήνεια οἶδε καλεῖν ἐν οἷς αὐτὰ γεγράφεται τὰ ἐκάστῳ τε μέρει ὄντα κειμήλια.V. Gothofr. ad rubr. Cod.de quadrimẽst.breuib.ad §.cap.2.Nouell.195. C.de probat. Eandem vocem Iulianus retinuit in epistolis Græcis ad communne Iudæorum. τὰ βρέβια τὰ κατ' ὑμῶν φυλαττόμενα, & paulo post, πυρὶ παρέδωκα τὰ βρέβια τὰ κατ' ὑμῶν ἐν τοῖς σκευνίοις ἀποκείμενα. Et est frequens in libris Βασιλικῶν, dum rationes,volumina,vel corpora rationum significãtur, quæ quidem per se sola fidem non faciunt, l.instrumenta, leg exemplo. Codic. de probat. & ideo non potest fiscus ex breuiariis confiscati rationib quemquam conuenire quasi confiscati debitorem. & hoc lex inter chartulas. C.de conuen.fisci debit.

lib.

Digitized by Google

lib.10.constituir.Alias vero breuitas Chirographi non minuit fidem,l.si aliquem C.de donat. Cuiac.l.inter chartulas. C.de conuen.fisci debit lib.10. Briss.

BREVES, quadrimestria in l.1.C.de apoc.public.lib.10. & l.pen. C.de cano.larg.tit.eo.lib. qui de singulis pensionibus à Chartulariis conficiebantur. Cassiod.ad Epist.lib 12. Expensarum fidelem notitiam quaternis mensibus comprehensam ad scrinia nostra dirigere maturabis, vt totius erroris caligine detersa, rationibus publicis veritas eluceseat. Prat.

BREVES quadrimenstrui sunt, qui de singulis pensionibus conficiuntur à Chartulariis, & ad officium Palatinũ aut præfect. prætorio transmittuntur, l.1.C.de apochis publicis & descrip. curial. lib.10. Constat enim tribus pensionibus anni cuiusque indictiones solui, l.vlt.C.de anno & tribut.lib.eod.l.15 & 16. eod.tit. Cassiodor.sæpe:vt trina,inquit,illatione deuotus possessor suam compleat functionem. Et inde singularum pensionum breues quadrimenstrui sunt. Idem Cassiod. Epist. lib. 12. Expensarum fidelem notitiam quaternis mensibus comprehensam, ad scrinia nostra dirigere maturabis, vt totius erroris caligine detersa, rationibus publicis veritas eluceseat. quæ Cassiodori verba Accursius vsurpauit in l.1. Maiorianus Nouell.de iud.rei. Quadrimenstruis illationibus annuæ functionis celebretur exactio,Cuiac.in proœmio d.tit.de apoch. publ.& descr.curial.lib.10. vid.l.vlt §.2. C.de offic.mag.offic.

BREVES Nominatorij siue Notarij l.3. de indulg. deb. in C.Th. Briss.

BREVIARIÆ rationes apud Scæuolam, l.vlt. ff.de pecul. l.vbi Goth.not. dicuntur in epitomen & compendium contractæ. Sueton.in Galba c.12.breuiarium rationum dixit. Briss.

BREVIARIVM,opus concisum,Græce fœminino genere βραχυμή: tum etiam libellum eum non ineleganter accipimus, quem ærarij Principis statum generalem adpellant, quo Princeps statuit,quam summam ministerio omni aulico expensam ferri placeat.Prat.Breuiarium rationum & Imperij.Briss.ex Suet.

BREVIATORES in Nouell. περὶ τῶν βραχέων. §. τοὺς μὲν τοι. dicuntur breuium scriptores. Aldricus apud Accursium ibidem interpretatur recte, qui breuiatores scribunt. vid. Nou.105. c.2. §.4. vbi Gothofr.not.

BREVIATORES etiam sunt officiales in curia Romana, qui rescripta eiusdem curiæ & scribunt.& dictant. Prat.

BREVILOQVA subſtitutio, vide Subſtitutio Breuiloqua.

BREVI manu dixit Vlpia.l.licet 43 §.quoties.ff.de iur.dot.quod ita interpretantur quidam, per compendium circuitu vitato. Circuitu vitato, aiunt, recte. Breui manu acceptionis exemplum ponit Vlp.l.singularia.ff si cert.pet.& l.3 §.fi.ff.de dona. int.vir.& vxo.Diuersum duxisse videtur Iauolen.l.pecuniam. 36. ff.de solut.dum ait manu longa possessionem traditam.

BREVES tabellæ exiguæ appellantur,in quibus & nomina debitorum & priuata quæque negotia adnotantur. l.vlt. de conuen. fisc.debit. lib.10. C.l.1.de excus.artific. eod.lib. C.l.1. de actio.tribut.eod.l.1.de apoch.public.eo.l.pen.in fi.C.de cano. largit.tit.eod. Lamprid. in Alex. Notarium, qui falsum causæ breuem in consilio Imperatorio retulisset,&c. Briss.

BREVES causę Baldo in auth.nisi breues.C.de sentent.ex breuic. recit. dicuntur, quæ inter homines paruæ conditionis agitari solent. Prat.

BREVIS, numero vnius,dixit vetus interpres in Nou.de nupt.§. secundum occasionem, pro libello; vt recte interpretatur Aldricus ibidem apud Accurs. pro quo in Nouella Græca est βραχέια. Prat.

BREVICVLVM, quasi paruum breue, breuem scripturam interpretatur Alberic. quod verbum à breui ductum putat Alciat. 1.dispun.c.21. Qua voce motus Bud.in l.vlt. ff.de Senato.legendum autumat.lib.7. C.Iustin. tit.44.de sententiis ex breuiculo recitandis. Cum ex C.Theod.lib.4.tit.15.ex tit.& l.1. C.Theod. eo periculo legendum facile credat Alciat. vbi s. Cæterum Alciatum redarguit Ferrandus Adduensis lib.2.explicationum c.13. atque ostendit breuiculum legendum, non periculum, cum sub toto isto titulo nihil aliud tractetur, quam de sententiis ex libello recitandis: vt breuiculum sit nomen diminutum à breui, vt recte Alb. putat, quæ dictio pro libello accipitur, l.vlt. de conuen.fisc. debit. lib.10. vide Goth.ad rubr.C.de sent.ex breuic.

BREVISSIMI loculi, repositoria, in quibus monialia magnum patrimonium æquantia seruantur, annotauit Rhenan. in lib. Tertull. de habitu muliebri. Spieg.

BRITANNIÆ præses.l.2.§.prius.ff.de vulg & pupill.substit.

BRITANNICA classis l.46 ff.ad SC. Trebell. Briss.

BROCARDICVM, vocabulum est barbarum, in nostro eleganti Iure ciuili:relinquendum igitur barbaris.

BROCARDICA materia dicitur, quæ est contrariarum opinionum rationibus inuoluta l.quicquid.de verb.oblig.

BRONCITATEM dentium Latini stridorẽ dixerunt, annotante Camerario. Quibusdam tamen brocitatem hanc esse placet.

BRVCHVS, βρέχθος, genus vermis è locustarum genere,herbas, & arborum frondes erodens. Hujus meminit Hieronymus in Malach.c.3.&c. reuertimini 16 q.1.

BRVTIANI dicebantur, qui coacti erant seruilia exhibere pro eo, quod bello secundo Punico post cladem Cannensem ad Hannibalem defecissent. Alex. ab Alex Genial. dier. lib.2.c. 27. Fest. lib.2. Gellius lib 10. c.3. Et præter hos Crinitus de honesta disciplc.7.lib.2.

BRVTVM dicitur, quod longissime à sensu absit. quo sensu passim in iure ciuili & pontificio reperitur. Brutum obtusum & hebes significat Marcello.

BRVTVM etiam grauem antiqui dixere Festo lib.2. Prat.

BRVTVS Iuris auctor. l.2.§.post hos. ff.de orig.iur. & apud Cic. lib.7 epist.famil. citatur in l.68 ff.de vsufr.l.13 ff.de in diem addict.l.4.ff.de capit.l.3.§.Neratius. ff.de acquir.possess. Briss.

B V.

BV, Bŭ, quamuis per se nihil significat, magnis tamen & amplis rebus præponi solebat Festo lib.1.

BVA & pappa Varroni puerorum potus & cibus.

BVBACINA pro Babylonica falso ab Oldend.& Spieg legitur in l.argumento sunt 25. ff de aur. & arg.leg. Babylonica Florentiæ legitur: quam lectionem confirmat ibidem Bayfius: Babylonicarum pellium meminit Marcian. l fin. §.species.ff.de publican.& vectig. Prat. (cilio. Prat.

BVBINARE Festo lib.2.est mẽstruo mulierum inquinari, ex Lu-

BVBVM,siue Bubleum, Festo eod.lib. vini quoddam genus est.

BVBILE locus vbi boues stabulantur, sicuti equile, vbi equi. Col.lib.1. rei rust.c.6.

BVBRESTIS,bubrostis, vide j. Dupreſtis.

BVBVLCVS Varroni lib 4. Ling est quasi temo inter boues. Bubulcum accipi posse recte scribit Paulus,l.cum de lanionis 18. §.de bubulco.ff.de instr. instru. lega. & eum qui bobus arat. & qui boues aratores pascit. Prat. Briss.

BVBVM, pro boum.l.55.§ 6.de leg 1. Brisl. parerg.

BVCELLARII in constitutione Leonis & Anthemij Impp. l.fi. C.ad leg.Iul.de pub. Suidæ sunt ἱππεῖς μισθοφόροι, Gallogræci:is etiam βουκελλαρίους χώρας γαλλοφωκαίων esse ait. Erat & Alciato lib.2.dispunct.cap.2 equites in exercitu Romano, quibus magister militum per Orientem præerat:aliique iuniores, alij seniores erãt.Existimatique posse scribit eos milites,postquam missionem accepissent, latrocinari & rapto viuere.Sed fortasse gentis vitium hoc fuit: Vnde eos latrones interpretatur Albericus. Sed tu hic adde quæ Turneb. lib.24. aduers c. 16. ex Mauritij nescio cuius macrocolis tradit: scribentis bucellarios esse armatos Zabis (sic ille armaturam loricarum prope talarium appellat) & manicis ferreis, contatos quosdam & sagittarios;& hos in magno honore fuisse,quod in agmine ante Imperatorem exercitus equitarent, & post sequetur. Ac fuisse equites illos Gallogræcos locus Suidæ hic allegatus innuere videtur. vide Cuiac 2.feud.7 8 & omnino Gothofr.not.ad l.10.princ.C.ad leg.Iul. de vi pub. Cuiac.& Gothofr.ad §.3. princ.l.46. C. de epist & cler.

BVCCELLAS dari dixit Tertullian. Iurisconſ. lib. de monogamia, pro panibus quos ministri Ecclesiæ mulieribus dabant domum perferendos. Hinc

BVCCELLATVM, genus panis bis cocti,in l.1 vbi Gothofr C.de erog.milit.ann.l.12. Ammian.Marcell lib 18 frumentum ad vsus diuturnitatem excoctum id appellari scribit,quo milites pasci in castris solebant. Spartianus in Pescennio Idem pistores sequi expeditionem prohibuit, buccellato iubens milites, & omnes contentos esse Paulinus & Theras. in Epist. Augu. 36. De buccellato Christianæ expeditionis, in cuius procinctu quotidie ad frugalitatis annonam militamus,panes quinque tibi misimus. Vnde non inepte Buccellarum expeditionalem annonam interpretantur, à Græcis δίπυρος, ἢ ξενὸς ἄρτος, & παξαμάδιος dicitur. Briss.

BVCCETA interdum idem quod boum bucculorumque grex,interdum autem bucceta pro pascua,vbi boues multi versantur, & pro armento bucceta capitur. Io.Bapt. commcnt. in Epist. Sidon. Apoll ad Domitium lib.2.

BVCCINA Festo lib.2 quam nos adpellamus.Græci buchianum à similitudine soni dicunt: est cornu recuruum, quod more tubæ inflatur: Ouid.

——*cana buccina sumitur illi*
Tortilis in latum. Hinc

BVCCINATOR apud Tarruntinum Paternum l.fin.ff.de iur.immun. qui buccina canit in exercitu, aut præconiis publicis, aut cum in militem animaduertitur. vt ex Vegetio lib.2.c.22. liquet. Briss.

BVCCINVM, in Pand.Flor. Fucinum, genus conchyliorum est, quibus purpureus color inducitur Vlp.de leg.tert.l.si cui.Purpuræ adpellatione omnis generis Purpuram contineri puto: sed coccum non continebitur, Buccinum autem & Ianthinum continebitur. Nebriss.vide omnino Gothofr.ad d.leg.3, §.si cui 70.de legat.3.

BVCCONES homines sunt tardi.alij interpretãtur esse βραδύτας. Turneb.lib.17.aduers.c.21 hos Camerar.vt & bucculentos, à bucca,id est,ore dictos putat.sicut à labiis Labiones.

Digitized by Google

BVCERVM pecus. de bubus dici Festus scribit.

BVCCVLÆ apud Tarruntinum Paternum, l.fi. ff. de iur. immun. & in Valentin. & Val. & Gratian. constitut. l. 1. C. Theodos. de Fabric. quid sint nondum plane constat: buccarum tegumentum interpretantur quidam. Alij instrumentum esse, in quo succula inditur, catapultis exercendis parata autumant. Hot. in lexico fidis beati Germani buccula vertitur σιαγών. Bucculam Turneb. lib. 9. aduers. c. 16. per diminutionem à bucca dictam putat. Atque inde buccularios dictos, qui galeas faciunt, & ea galearum parte, quæ buccula dicitur, imposito nomine, Bucularum structores, in Pand. Flor. l. fi. de iur. immun. Briss.

BVFO, rana terrestris venenata, Virgil. 1. Georg.

Inuentusque cauis bufo, & quæ plurima terræ
Monstra ferunt.

BVFONES in c vnico de vita & honest. cler. interpretatur Ioannes Andreæ histriones, vulgareque Tuscorum esse ait. Prat.

BVLEVTAS in ciuitatibus Græciæ & Asiæ, Senatores. & decuriones Spieg. fuisse existimat, confusa vtriusque dictionis proprietate: Rectius autem Anton. August. lib. sing. ad Modestin. Decuriones βουλευτὰς esse tradit. Sic enim Iustinian. cum duas constitutiones de eadem re Græce & Latine scripsisset, altera decuriones, altera βουλευτὰς appellat: l 2. § cætera. Cod. de vet. iur. enucl. & Plin. ad Traianũ de buleutis Bithynię scribit, cui Traianus de decurionibus rescribit: Senatores vero à Modestino συγκλητικὸι dicuntur c. 15 de excusat. leg. Spadonem de excusat. Subscribit sententiæ Augustini Cuiac. l. 1. ff. de excus. differentiam inter decuriones & senatores eruens ex l. 15. ff. eod. tit. & l. ϰ̀ οἱ μὴ βουλευτὰι de tutor. & curat. datis, coniuncto §. 1. d. l. 15. Non tamen Antonius inficiandum arbitratur curiam & Senatorum & decurionum fuisse. Cum enim decuriones, vt Pomponius ait, l. pupillus, §. decuriones, de verb. sign. ex eo dicti sint, quod initio cum coloniæ deducerentur: decima pars colonorum consilij publici gratia conscribi solita sit, & nihil decuriones in coloniis aut municipiis à Senatoribus Romanis differrent, Nouell. 38. mirandum non est, si in simili re similibus nominibus vterentur. Sed & eadem ratione sunt ex Græcis, qui βουλευτὰς Senatores adpellent & τὸ βουλὸ Senatum. Augustin. præallegato loco.

BVLGA, nota etiamnum aulicis vox: quam Festus indicat fuisse Gallorum, qui folliculos aut crumenas, aut sacculos scorteos, hoc est, è pellibus factos, olim appellabant Bulgas. Spiegel.

BVLGARVS, Italiæ Iurisconsult. circa annum 1190.

BVLLA. Quas vulgus bullas, semidocti supplicationes, docti supplices libellos vocant, quæ & breues dicuntur, forsan recte appellare possemus diplomata; quãquam neć illud omiserim, literas apostolicas plumbeo signo munitas, in quibus Romanorum pontificum decreta continentur, non inepte bullas appellari, quando βουλὴ, id est, bule Græcis dicitur & cõsilium, & locus in quo consulratur. Sed nos more nostro mutata e in a, bulla dicimus: vt fit à musice musica, ac vocabulum per duplex ll. perperam scribentes minus elegans reddimus. Bulla enim gemino ll. est proprie tumor ille inanis, qui visitur in aquis, momento temporis enascens, simul & euanescens. Ex quo prouerbialiter apud Varr. dicitur, homo bulla. Anch.

BVLLA aurea Festo, insigne erat puerorum prætextatorum, quæ dependebat eis à pectore, vt significaret eam ætatem alterius consilio regendam. dicta autem à Græco sermone βουλὴ, quod consilium dicitur Latine: vel quia eam corporis partem contingat, id est, pectus; in quo naturale manet consilium. Hæc ille; quod autem esset insigne puerorum, Plutarchi testimonio in Romulo probatur, φοροῦσι, inquit, ϰ̀ τοὺς παῖδας αὐτῶν τὸν ϰαλούμενον βοῦλλαν ἀπὸ θ χρήματος Bullę aureę meminere alio sensu Pontifices clemen. vnic. in fi. de iureiurand. & cap. præsentium. §. test. de testib. lib. 6 Prat. vide infr. Prætexta toga.

BVLLARI, verbum barbarum, quo tamen Accursiani vtuntur, pro eo quod Imp Constantinus. in l. si quis in metallum. Cod. de pœnis, translate, nec omnino ineleganter dixit, in facie scribere, in fronte pœnæ genus imprimere. Prat. Bulla item pro diplomate, vox est barbara.

BVNAS iudicat, prouerbio dicitur, vbi lis in longum profertur, nec vnquam explicatur: qui mos nunc est, teste Erasmo, perditissimis aduocatis nostri temporis: vt subinde nouam reperiant causam producendæ litis, quo plus nummorum extorqueant à litigatoribus. Spieg.

BVPRESTIS, siue, vt in Pand. Flor. est. bubrestis, aliis Bubrostis apud Marcianum, leg. 3. §. alio SC. ff. ad l. g. Corne. de sicar. animal venenatum, tarum in Italia, scarabeo longipedi similimum, bouem inter herbas fallit maxime. vnde & nomen habet, ϰαὶ ϵπ̀ βοσϰομένῳ βοῒ. Deuoratumque tacto felle, ita inflammat vt rumpat. Paulus Ægineta lib. 5. ex Dioscoride lib. 2. Plinius lib. 3. cap. 4. Cotta in Memoral.

BVRA Varroni quid sit, ex eius verbis discęs. lib. 4. Ling. Lat.

BVRA, quasi βοὸς ὰρὰ, à bubus, alij à curuo curuum vocant. Est autem temo ille longus aratri, qui inter boues protensus est: à Marone vocatur buris: Turneb. lib. aduers. 22. cap. 29.

BVRDO, partus est ex quo & asina: sicut è diuerso mulus, ex asino & equa. Vlpianus de l. ga 3 in l. item legato in princip. vbi ait: Item iumenta, vel lectica, vel sella, vel burdones: item mancipia alia, &c. Nebrissl. Spi g. Hinc Cuiacius obseru. libr. 11. c 16. approbat versionem eorum, qui in dict. leg. item legato, Burdones interpretantur mulos: eodem namque sensu ad leg. qui duos, eod tit. ita Græci scribunt: τὰ λεγατα τοῖς βαστάζουσι ϰ̀ αἱ ὑλαι ϖαρέχονται. Et Hieronymus in translatione secũdi Regum vt tollam onus duorum burdonum. Et eos dem esse mannos opinor, cum vulgo & glossæ antiquæ, & Acro & Porphyrio mannos, burdos & buricos appellari dicant. Paulinus ad Senecam, Macro & viliore asellis burico sedentem. Hieronymus ad Pammachium de obitu Paulinæ, vtrunque nomen copulauit his verbis: Feruentes buricos mannos. Et idẽ in Ecclesiasten capit. 10. Dignitate (inquit) perflati vias publicas mannibus terãt, quos vulgo buricos appellant. Imitatus est Horatianum illum, Appiam mannis terit, sed mannibus dixit, pro mannis, eadem licentia, qua Lucanus fastibus pro fastis. Cæterum longè aliter hodie legitur illo Hieronymi loco, nempe hoc modo, Dignitate per flagitia publica sublimentur, quos vulgo lubricos appellant. quibus verbis nihil est deprauatius. Cuiac. sup. d loco Goth. ad leg. 49. princ. de leg. 3.

BVRGI, quorum mentio in constit. Paul. Orosius lib. 7. Crebra, inquit, per limitem habitacula constituta, Burgos vulgo vocant. Hinc in tit. C. de fund. rei priuatæ. Eum qui collegio, vel curiæ, vel burgis, cæterisque corporibus seruierit. Andr. Alth. à Græco pyrgo vocabulum deductum putat. Colligitq; haud absurde ab hac voce, eos qui in castellis, munitionibus & turritis mœniis habitant, *Burger*, quod ciues significat, quasi dicas Pyrgios & *Burggrof*, appellatum præfectum atque Comitem arcis & castri. constans autem est opinio, à Burgis, Burgundiones Germaniæ populos esse dictos. At Rhenanus noster vetustius nomen arbitratur, quam quod primum Cęsaris, Tyberiique ætate natum sit: à Burgiis, h.e. castellis limitum. Quam opinionem secutus Orosius, innumeros qui subscriberent, reperit. Horum veteres sedes priusquam per Germaniam in Sequanos commigrarent, quicquid de illis cum proditu dignum, tum circa statum eorum, pleroſque etiam magni nominis viros latuisse, res ipsa manifestat primus omnium idem Rhenanus Herculeo plane labore monstrauit, aperuitque simul viam studiosis rerum indagandæ, patefaciendæque vetustatis, cuius inter primos, quos eruditio summa commendat, nostra ætate celebriis viri memoria posteris præcipue celebranda sacrosanctaque habenda est. Spieg. Sed non est illud omittendum, quæ dicuntur castra, in l 4. C. de offi. iud. milit. & l. curæ. de offic. mag. offic. burgos appellari in §. in Sardin. 2. C. de offic. præf. præt. Afr. Vegetius libr. 4. Castellum paruum burgum vocant. Paulus in Valentin. Crebra per limitem habitacula constituta burgos vulgo vocant, leg. penult. C. de fund. rei priuat. Sunt igitur & burgi siue castra, & clusuria in limitib. Cuiac. obseru. lib. 3. c. 14. in fin. Pith. lib. aduer 1. c. 14. Gothofr. ad l. 2. §. 4. circ. med. C. de offic. præf. præt. Afric. & ad l. 4. C. de offic. magist. offic. Hinc.

BVRGARII. de quibus lib. 7. C. Th. nõdum typis excuso à burgis.

BVRGVNDIONES, quod Burgis expulsi à Romanis adpellati sunt. Prat. vide Burgi.

BVRICI, vide s. Burdo.

BVRRHVS, homo dicitur, qui prãsus cibo & potione rubet. Spieg. Camerarius autẽ annotat, quosdã burrhos dici voluisse, quibus buccæ ruberent. deducta vero vox videtur à Græca πυῤῥὸς & πύῤῥων, quarum vtraque rufum significat. vide inf. Byrrhi.

BVSTA facientem, pro combustore defunctorum corporum, sed perperam, Albericus intellexit. Nec enim IC. eo loco quem citat, busta, sed iusta facientem dixit. Vide Seruium Æn. 11. & Old. explicantem hæc verba, l. 11. tab. Rogum bustumve nouum. Spieg.

BVSTORVM Religio. l. 5. de sepulch viol. in C. Theod. vide apud Festum Busti explicationem Briss.

BVSTVM in XII. tabul. Græcis τύμβον, monumentum & sepulchrum videtur interpretari Cic. lib 2. de legibus: cui videtur consentire Festus Pompeius lib 2. Bustum, ait, proprie dicitur locus, in quo mortuus est combustus & sepultus. diciturque bustum quasi bene vstum; vbi vero combustus quis tantummodo, alibi vero est sepultus, is locus ab vrendo, vstrina vocatur, sed modo bustum, eo quod sepelitur, sepulcrum vocamus. Hæc Festus. verba legis XII. tabul hæc sunt: HERVM, BVSTVMVE NE VSVCAPITO. hanc ex Solonis legibus accepisse Decemuiros constat ex M. Cicero. lib. 2. de legib. Lex Solonis hæc est: Ηρῶον, ϰ̀ τύμβου μὴ χρῆσθ λαμβάνειν. vtramque legem explicui lib. 2. & 4. Veteris iurisprudentiæ. Porro autem Græcam vocem τύμβου vsu retinuere Galli. Nam & sepulchri operculum Tumbam *Tombe* vocant: sepulchrum ipsum *Tombeau*. Eo sensu quo apud M. Ciceronem 2. de legibus, sumit Imp. Iulianus: l pergit. 5. C. de sepul. viol. Quidam etiam legunt in l. 2. in fin. ff de in ius vocan. In Pandectis tamen Florentinis est iusta rectius.

BVSTVARI.

Digitized by Google

Bystvariæ mœchæ apud Martialem dicuntur vulgaria & diobolaria scortilia, inter busta atque monumenta pene in propatulo prostantia. Turneb lib. aduers. 11. c. 19.

Byttæ, butticellæ, vide Goth. not. ad l. 206. princ. de verb. sign. Cuiac. 9. obs. 16

Βύτται interpretantur Basilica, serias nouo vocabulo, quo etiam Herrusci hodie vtuntur. Nicetas dixit βυτζία, & interpretatur οἶναν δεχεῖα. Veteres etiam glossę dogas exponunt βύτται, quod quidem dogatum nomen à Græcis raptum videtur, quibus δίκαι vel δοχαὶ sunt, quæ capacitati alicui parata sunt, & capacitates ipsæ vel mensuræ, vt in Aureliano Vopisci: Facta est ratio dogæ cuparum, nauium. doga non vas. sed capacitatem significat. Cupas autem βύτται μεγάλαι exponunt veteres glossæ, easdemq; vocari à quibusdam gaulos. Idem buttarum & buticellarum nomen in veteri instrumento apochæ sine plenariæ securitatis legi, quod ligni membrana scriptum extat in bibliotheca Regis. Scriptum fuit Rauennæ Imp. Dn. Iustiniano, PP. Aug. anno 38 P C. Basilij, anno 21. Id Iul. Indict. 12. & eo Germanus V. S. subdiaconus, tutor Stephani H. P. profitetur se à Germana Cl. F. accepisse, quod pro tertia portione hæreditatis ex testamento, quod collicti ei competebat in rebus mobilibus & immobilibus, quarum notitia professioni subijcitur, & inter cætera mobilia numerantur buttæ & buticellæ granariæ. Cuiac. obseru. lib. 9. c. 26. in princ. Goth. ad d. l. 206.

B Y.

Byrrhi in l. 1. ad finem. C. Th. de. habi. quo vti opor. int. vrb. & apud Vopis. in Carino, tegmen capitis seruorum erat ex d. l. 1. Imperatorum constitutio omnibus, præterquam militum sernis, Byrris vti permittit & cucullis. Cuius exceptionis hanc ego rationem vltro refero, quod milites quoq; domini Byrris passim vterentur. Nam Burros, seu Byrros, fuisse arbitror vestis genus aliquantum vilioris & pilis hirsutæ, qualem etiam Andromidem Martialis describit. Paulus monachus Cyprianum byrro indutum fuisse refert, cum ad supplicium duceretur: Pontius Cypriani ipsius Diaconus, qui eius agonem sane quam eleganter descripsit, in actis lacernum byrrum appellat. Sic memini veterem Persij Flacci interpretem lacernam byrrum interpretari, & adijcere, pallium esse fimbriatum, quo soli quondam milites vterentur. Ausonius Drepanio:

At nos illepidum, rudem libellum.
Burras, quisquilias, ineptiasque.

In versibus quoque nondum (quod sciam) editis, qui in veteri libro Euceriæ tribuuntur, ita scriptum reperi,

Nobilis horribili tingatur purpura burra,
Nectatur plumbo fulgida gemma graui.

Burræ appellationem nos hodieque aliqua ex parte retinere videmur, Bureau. Beri honestiorum & Palatinorum vestes erant, sericeæ, vt à viris doctissimis notatum est. Vnde ego Beros, Attrebaticos & Canusinos à Capitolino dictos arbitror in Carino non Byrros: vt & à Valerio Martiale lib. 1 epigrammatum, dum ait:

Nec desunt tibi Byrra Glaniana.

Pitœhus in subsecuiis.

Bysacivm, Africæ campus, Byssacenus campus apud Plin. lib. 18. cap. 15

Byssicvm opus apud Martia. l. fin. §. species. ff. de publican. pro aliquo ex bysso confecto. Prat.

Byssvm lini genus apud Indos candidissimi, & mollissimi. Isid. tit. 19. Etymol. c. 27. & Iulius Pollux lib. 7. c. 17. scribunt. Huius verba subijciam, ᾧ μὲν τὰ βύσσινα ἢ βύσσος λίνου τι εἶδος παρ' Ἰνδοῖς. Byssum plerique interpretantur linum tenue, rufum, coloremque auri imitans, & splendorem atq; fulgorem: reperitur & in pinna marina mollissimæ lanuginis tenuissimæque & delicatissimæ. Turneb. lib 19. aduers. c. 25. Prat. Aretas in Apocal. Ioan. interpretatur corticem arboris Indicæ in linum redactum. Briss. vlt. edit.

Byssinam vestem cuius meminit Apuleius lib. 11. de Asino aureo. Iudæis sacerdotibus familiarem fuisse Ioseph. lib. 6. Belli Iudaici ostendit. Prat.

Byssinvm opus in l. vltim. §. species. ff. de publican. Cæterum byssum lini genus esse apud Indos, candidissimi & mollissimi, Pollux lib. 7. & Onomast. c. 17. & Isidor. lib. 19. Etymol. c. 27. scribunt in Ægypto quoque byssum quam maxime natum ex c. 27. Ezechielis, Hieronymique commentariis intelligimus. Plin. lib 19. c. 1. etiam circa Elim in Achaia genitum significat his verbis: Ergo huic lino principatus toto in orbe. Proximus byssino, mulierum maxime deliciis circa Elim in Achaia genito. Quaternis denariis scrupula eius permutata quondam, vt auri, reperio. Briss. vide ℈. Bissus.

Bythini apud Persas erant, qui cum adorare voluerunt, summa montium conscendere soliti, & sine templis Iouem Papam salutare. Brechæus in l. tabernæ, ff. de verb. & rer. sign.

Byzacena prouincia l. 2. ff. de offic. Præt. Afric. l. 12. C. Theod. de diuers. offic. & appa. vt ex l. 33. de susceptoribus præpos. in eod. Cod. Briss.

C.

C Litera condemnationis nota erat, quæ in publicis iudiciis dabatur à prætore in tabella scripta, idque Asconius in 3. Verrin. significat: Et Quintil. lib. 1 c. 7. ait. C. litera Gaius notatur, id est Gaius condemnatur, ideoque recte tristem eam appellauit M. Cicero pro Milone: Quod nisi vidisset, posse absolui eum qui fateretur, neque quæri vnquam iussisset, nec nobis tam salutarem hanc in iudicando literam, quam illam tristem dedisset. Hor. Prat.

C nota erat prænominum, vt C. Cassij, C. Caligulæ.

C litera inuersa apud Volusium Mætianum in libell. de ass. distribut. nota est Sicilici.

C scripta, G pronuntiatur interdum, vt in Cneo videmus. Sic

C in G mutatur, Fabio teste lib. 1. cap. 19. & Prateio in consuet. Marchiæ, tit. *des donations & dotz* § 30 Marchiani enim dicunt *logres*, quod vetus interpres Nouell. adpellat lucra nuptialia. Nam C & G mutua est συμμαχία, & O pro V sæpe veteres pronunciasse constat. C in G mutari significauit Varro lib. 4. in verbo Gladius, qui à clado ducitur. Prat.

C pro Q. in antiquis libris scribi cæptum, refert Petrus Victorius in primam epist. ad Atticum: docetque earum literarum vsum sæpe confundi. Vnde ex sterculino sterquilinum factum est: Veterem tamen orthographiam Pand. Florentinæ retinuerunt, in l. si quando 17. § fi. ff. si seruit. vindic & l. fundi § fundo ff. de act. empt. quo scribendi genere vsos fuisse M. Catonem & Terentium, Petrus Victorius admonuit.

CCCIↃↃↃ ∞ centum millium notam esse, idem docet. Prat.

C litera, Gaius idemq; Caius, notatur: quæ inuersam mulierem declarat: quia tam Caias esse vocitatas, quam Caios, etiam ex nuptialibus sacris apparet. Fab. lib 1. c. 7. Hot.

Cabala, diuinæ legis interpretatio, quam Moses ab ipso Deo accepit. idem est apud Hebræos, quod apud nos scientia secretior; ob eam scilicet rationem, quod illam doctrinam non per literarum monumenta, sed ordinariis reuelationum successionibus alter ab altero quasi hæreditario iure susciperet. Crinit. de honesta disciplina lib. 25 c. 3.

Caballos pro equis dixit Pomponius in l. si ita 15 in princ. ff. de instruct. & instru. leg. quo etiam sensu vsus est & Lucilius lib. 2 apud N. Marcellum:

Succussatori tetri, tardique caballi.

Caballvs in eo ab equo distat, quod caballus fere nunquam sine derisione dicitur, equus vero semper de apto & probato. Pomponius in d. l. si ita: Caballos, ait, qui in pistrinis essent tanquam dicat, malos Nebriss. Hinc

Caballatio in constitutionibus, munus alendi equos publicos; à caballis dicta. Festum autorem habet Alciat. Vnde adparet, & exemplaria in hoc variare. Adi Rhodigium cap. 24. lib. 21. Spieg. vide & l. 14. C. de erogat. milit. annon. in C. Th.

Caballarii, Iulio Firmico authore dicuntur, qui sub equi cœlestis sydere nascuntur. Prat.

Cabo Figato, Traiectus, Septa dictus, qui est contra Hispaniam; hodie nuncupati Cabo Figato refert Pinetus. Vide Gothof. l. 2 §. 2. C. de præfect. vrb.

Cabvs frumentaria mensura. Hinc

Cabæsi dicuntur, qui explori nequeunt. Prat. Spieg.

Cacabvs, olla grandior, siue illa sit ex argilla, stanno, argento, vel alia quacunque re metallica. Pomp. de aur. & arg. legat. l. & si. Certe ait, si cacabos argenteos habebat, vel miliarium argenteum. i. vas ad coquendum milium. Nebr. cacabos & patinas inter culinaria vasa adscribit. Paul in l. cum de lanionis ff. de fund. instru. l. Pollux lib. 10. c. 24. Onom. Sunt & alia eius generis vasa apud Latinos. aula, siue olla, ad pultem & olera coquenda, vel quod prouerbio manifestum fit, celebrata. Catullo, ista olera olla legit. Annumerantur & ista, lebes, ahenũ, tripus, patella, frixorium, craticula, mortarium, & pastillum.

Cacabvs, vas in quo pulmentarium coquitur, vt Paulus definit l. cum de lanionis §. asinam. ff. de instru. instrum. legat. quo etiam significatu vsus est eiusdem collega Vlpian. l. cum aurum. 19. §. si cui escarium. ff. de aur. argent. legat. Varro lib. 4. ling. dicit, cacabum vas fuisse, in quo cibus coquebatur, quem à cibo ductum ait, Pauli definitio vt specialior, ita verior semper mihi visa fuit. Prat. Hot.

Κακία, in l. 2. ff. qui pet. tut. vitium, non malitiam significat. Ci. lib. 3. de fin. & 4. Tuscul. quæst. Prat.

Cacvla Festo lib. 3. seruus militis, ex Plauto, dictum ait à Græco κάλον, quod fustibus clauisque ligneis ad tutelam dominorum armati soliti essent: Plaut. Video caculam militarem me futurum. Hinc

Cacvlatvm, id est seruitium. Prat.

Κακηθεία, apud Paul. in l. & quantum, ff. de ædil. edict vitium est malignitatem, & malam consuetudinem significans. Vlcera mammarum Dioscoridi lib. 3. cap. 16. & ad animam transferri potest. Prat.

Cadaver, est corpus nondum sepultum quod careat honore sepulturæ. Seru. in 8 Æn. Briss. vel corpus quodcunque mortuum. Seruius Sulpicius trãslate cadauer oppidorum dixit, Sp.

Digitized by Google

CADAVER à cadendo dictum recte putat Tertullianus lib. de resurrect carnis. De cadaueribus exat tit. lib 48 ff de cadau r. punitorum, quæ ab Vlpiano, Martiano, & Paulo iurisc. ff. appellantur corpora ff.eod l.1.2 & 3.

CADAVER ventilare dicitur, in l 1. §. fed & qui. §. C. de latina libert. tollend. Cadauer prosequi l.2. ff. de in ius voc. Cadauera spoliare dicitur in l 3 § aduersus. ff de sepulch. viol.

CADAVERVM præsegmina ad exitiales hominum fortunas sæpius petuntur. vide Goth. ad rubr. C. de sepulch. viol.

CADAVER inferens in possessionem vacuam, vel lapidem, inuito vel ignorante domino, non facit locum religioso: secus si voluntate. Vide l. si nec dum. 10. C de religios & sumpt. funer. §. Religiosum locum. Instit de rer. diuis.

CADERE verbum varie μεταφορικῶς accipitur. Dicimus namq; cadere pro Republica, h. e. occidi (præsertim in acie. Briss. mori. § filij autem. Instit. de excus. tut. Cadere commode, pro contingere, euenire. Cadere in suspicionem, in deliberationem pro incidere, venire Cic. Old. Sic quoque dicimus cadere corpus in terram post mortem vid l 3. ibi: postquam in terram cecidit. C de posthum. hæred. instit. Tertull. lib. 5. aduersus Marcionem. Sic

CADERE in commissum dicuntur ea, quæ fisco committuntur, Briss. Sic in commissum cadere, apud Martianum l. fi. in princ. ff. de public. dicitur is, cuius dominium fisco acquiritur ob crimen. l. commissa. ff. eod. Porro quando de crimine accipere debeas, discesex d. l. fi. & l. cotem. ff. eod. Prat. Sic

CADERE causa, antiquis dicebatur pro eo, quod nunc dicimus, causam litemque perdere, apud Papin. l. Stichum. 95 § penult. ff de solut. & l. Titio centum. §. fi. ff. de condit. & dem & Paulum l. in fraudem 45. §. neque instrumenta. ff. de iur fi c. Ita explicat Iustin Imper. in §. si quis agens. Instit. de act. Si quis agens (inquit) intentione sua plus complexus fuerit, quam ad eum pertinebat, causa cadebat: id est, rem amittebat. Si maritus, inquit Papin in d §. si vitio suo causa ceciderit, neq; soluendo sit, &c Et Paulus in d. §. neque instrumenta. De quo cauete compellitur, vt si vsus is contra interdictum fuerit, causa cadat. Sic Cicero lib. de Orat I Hypæus maxima voce à Prætore contendebat, vt ei, quem defenderet, causa cadere liceret. Horto. Porro modes quibus causa cadimus, recenset & declarat idem Imperator d. §. si quis. vers. plus autē. (sunt autem hi: tres, tempus, locus, causa) Et Paulus lib. 1. sent. recept. tit. 10. vbi pro re, summam: pro causa, qualitatem dixit: vbi Arianus, causa cadere ait, est causam perdere. Sic eodem sensu, diuerso tamen ab istis modo, Autor quoque ad Herennium lib. 1. scribit. eum causa cadere, qui non, quemadmodum oportet, egerit. Testatur etiam Quintil. lib. 7. c. 4. Si ab actore vno verbo erratum sit, tota eum causa cecidisse videri Sic

CADERE dominio, eadem forma dictum est, qua cadere causa, & cadere actione Ferret. tit. de vi bon. rapt. Similiter

CADERE formula, dixere veteres: quid euenirebat, cum quis non, vt oportuerat, actionem instituisset In omnibus fere causis (ait Fabius) in quibus cecidisse quis formula dicitur, hę sunt quæstiones, an huic, an cum hoc, an hac lege, an apud hunc, an hoc tempore agere liceat. Sueton. in Claudio: Nec semper præscripta legum secutus, duritiem leuitatemque multarum ex æquo & bono moderatus est. Nam & iis, qui apud priuatos iudices formula excidissent, restituit actiones. Sic Quintil. declamat. 350. & Seneca Epist. 49. Quid aliud agitis, cum eum quem interrogatis, scientes in fraudem impellitis, quam vt formula cecidisse videatur? Briss. Quo ex loco patet, cadere formula, in strictis tantum iudicij actionibus vsurpari solitum: causa vero cadere, in omnibus. Porro tametsi iuris formulas amputari iusserit Constantinus Imperator, l. vnic. C. de formul. & impetr. subl. quotidianus tamen forensis vsus in exceptionibus reuocasse videtur, non formulas quidem, sed hæc excipiendi genera, an huic aut apud hunc. & dicuntur Fines non recipiendi, à practicis. Prat.

CADAT, verbum, in legibus constitutionibus, edictis, sententiis intelligitur non ipso iure. ita recte explicat Accurs. in l. 2. §. quod si actor. C. de iureiur. propt. calum. dand. quod probat Nou. 96. §. εἰ δὲ, ἀπέτω τῆς ψήφου αὐτὸ ὁ μὲν ὀφλὼν τὴν ἐπιβολὴν τῆς ἀγωγῆς. ὁ δὲ ὀφλὼν κατὰ δίκην ἐπιτιμίου. Accursij etiam sententiam probat Bern. c. fi. § pœna ext. de iura. calum. vide tamen Felin. in c. ex tenore. extr. de rescript. Prat. Sic.

CADERE à possessione dicitur in l 2. C de prætor. pign. Et cadere possessionibus in l. vnic. post princ. C. de vsucap. transform.

CADERE in casum in Constantini Imp. constitutione l. pen. C. de delator. lib 10. dicuntur bona alicuius ob delictum, quando quis sine hærede decessit.

Hoc cadit in alienam speciem: in speciem donationis: aleæ: in causam pignoris: in legatum: seruitutem: quæstionem: Fideicommiss. in rationem legis Falcid. Non cadit in infantes, in seruum obligatio. Verba in eum cadunt. Briss. ex l. ff.

CADERE in potestatem pro redigi. §. 1. Instit. quib. mod ius patr. potest solua. Oldend.

CADERE in edictum. h. e. in pœnam edict. l. 20. ff. de lib. causa.

CADERE animos, vultus, verba: pro fragi. perire, debilitari. Old Prat.

CADENS de cœlo aqua, pluuia appellatur. Vlp. l. 1. § 1 ff. de aq & aqu pluu Prat.

Κάδος, siue κάδιον, suffragiorum vrna, seu amphora. Fuerunt autem duo apud veteres cadi, in quos calculos mittebantur: alterum ἀποφατικὸν, siue καταδικαστικὸν, & hunc adpellabant κύρειον, in quem ex sententia iudicis ferentis, in quem absolutionis calculos proijciebant. Hæc καδίσκος, id est miserationis vocabatur, in quem αἰτιατικὸν mittebantur altera sententia hoc est mortis erat, priore loco sita. Vide I P II. lib 8. Onomast. καδίσκου dixere, & Budæ. in comment ling. Græcæ Old lend.

CADVCVM dicitur, non quod cecidit, sed quod facile casurum est, ruinamque minatur Vnde & paries caducus, & glans caduca Alciat. de verb sign. Budæo tamen caduca glans, quæ ex arbore cecidit. vide §. glans caduca.

CADVCA auspicia Festo lib 5. dicebant veteres, cum aliquid intempore excidit, veluti virga in manu.

CADVCVM aperta voce adpellari constituit Iustin. l. vnic. §. & cum triplici. C de cad. toll. quod relictum erat, mortuo testatore deficiebat. Adde Forest. obseruat. dial. 87. in Necyom.

CADVCA aqua l. Frontino lib 2 de aquæduct. quæ vel ex lacu abundat, aut ex castellis emanat, aut ex manationibus fistularum. Varro. 3 de re rust c. 5 Prat Briss.

CADVCA oliua apud Columellam l. b. 12. c 49.

CADVCAS hæreditates Cicero dixit 1. in Anton. Philippicæ Caduca. ait Isi dor. 5. Etymol. c 25 inde dicuntur, quia eis hæredes cecidere unt

CADVCA dos dicebatur, quæ illico matrimonio contracto in fiscum cogebatur. l 38 § pen. & l 61. de ritu nupt. l. manifestum. 9. C de nupt. Briss.

CADVCVM Nomen certe hoc iampridem in libris veterum legum, & ore iurisconsulti peculiari quadam significatione fuit: vt cum glandem caducam, vel aquam caducam vocabant. Et apud Cic. lib. 3. de orat. Crassus vocat possessionem caducam, & vacuam Sed in lege Papia, propria quædam & singularis huius verbi vis atque notio est, quam quidem Vlpia. noster in frag. tit. 7 ita describit, vt alius interpres nunc quærendus non sit. Quod quis (inquit) sibi testamento relictum, ita vt iure ciuili capere possit, aliqua ex causa deinde non ceperit, caducum adpellatur, veluti ceciderit ab eo iure. g. Si cælibi vel Latino Iuniano legatum fuerit, nec intra dies centum vel cælebs legi paruerit. vel Latinus ius Quiritum consecutus fuerit: aut si ex parte hæres scriptus vel legatarius ante apertas tabulas decesserit, vel peregrinus factus sit. His verbis Vlpian. totam hanc de caducis legem Papiam breuiter perstringit, Iustinianus vero leg. vna de caduc. tollend. antiquæ locutionis significationem & proprietatem diligentius exponit. Ait, veteres ea quæ testamento relicta ab initio non consistebant, veluti quæ legabantur ei, qui iam tum in rebus humanis non erat, dixisse pro non scriptis haberi. Quæ post testamentum factum, viuo adhuc testatore deficerent, veluti quia legatarius, vel hæres interea moreretur: ea in causa caduci esse. Caduca vero specialiter appellata esse, quæ iam mortuo testatore primum deficiebant, veluti si post eius mortem legatarius vel hæres moreretur ante aditam hæreditatem, sed quæ in causa caduci alioquin esse dicebantur, poterant etiam dici caduca, & æque ad hanc legem Papiam pertinent, non tamen ea quæ pro non scriptis habentur. Certe in hac lege proprie caducum appellatur, quod quis communi quidem iure ciuili capere potuisset, sed ex aliqua singulari causa per legem Papiam capere prohibetur: & eo veluti excidit quod recidit ad fiscum. Est & alia generalior in hoc argumento significatio huius verbi; quum omnia bona vacantia, quæ in fiscum recidunt appellantur caduca. leg 3. de iis quæ in testamen. delent. leg. 9. ad SCtum Silani. leg. 20. de pœnis. hæredi. Vide in lexico Latino Græco ædis B Germanis Parisiensis, caducum definitur τὸ χωρεῖν εἰς τὸ φίσκου. Certe & lege Iulia bona vacantia ad fiscū pertinere, & legibus caducariis (sic enim etiam appellantur) bona ad fiscum deferri, legimus in Pand. l. 96 § 1 de leg. 1. l. 4. de fideicomm. libert. Apud Cassiodorum rex Theodoricus, qui in Italia imperabat paulo ante tempora nostri Iustiniani: Caduca (inquit) bona fisco nostro competere, legum cauta decreuerunt. Caduca ille etiam vocat bona vacantia, cum quis mortuus esset sine hæredibus, vel testamentarius, vel legitimis. In Codice Iustiniani & Theodosij sæpe etiam legimus vacantia pro caducis, & caduca pro vacantibus. Baldum.

CADVCARIA lex, apud Vlpianum tit 28 Epitom. vide inf. lex.

CADVCA hæreditas, eadem ratione dicitur, qua caducum legatum, quod ad fiscum defertur vel ad substitutum. Quoniam vero iucundum erat substituto, legatum ea lucum accipere, quasi rem minime speratam: ideo Iuuenalis Dulce dixit legatum, quasi scilicet lucrum abruptum. Old lend.

CADVCVM ex lege Papia legatum erat relictum sub conditione, qua deficiente, vel viuo, vel mortuo testatore, cadebat, & redibat

Digitized by Google

tedibat, vel ad testatorem viuum, vel ad substitutum eo mortuo. Vnde titulus est in C. Iustin. de tollend. cad Old.

CADVCA olim legata erant, quæ post mortem testatoris ante apertas Testamenti tabulas mortuo legatario deficiebãt: quasi caduca vero aut in causa caduci erant ea, quæ viuis testatorib. deficiebãt, vel quod legatarij præmorerẽtur, vel quod cõditio sub qua relicta essent viuo adhuc testatore deficeret, l. vn. C. de caduc. tol. § Quinctius. epist de confirm. ff Briss. vid. omnino Cuiac. paratit. C. de caduc. toll. & Herm. Vult. commen. Instit. quib. mod. testam. infirm. ad § 4. nu. 9. succincte ac distincte.

CADVCVM generalius etiam appellatur, quod quis ab initio capere non potuerat ex testamento. Baldui. tit. de ademptione legatorum. Sic caducum legatum dicitur quod à legatario cadit in fiscum, id est quod legatarius capere non potest. Gothof. ad rub. C. de caduc. tollend.

CADVCARII: Caducariorum librarij in castris, l. vlt. de iur. immun. qui rationes conscribunt eorum, quæ per mortem militum in legionem cadunt. Goth. ad l. 2. verb. insinuare debebis. C. de hæred. decurion.

CADVCEATORES Fest. lib. 3. dicuntur legari pacem petentes, à caduceo, quem manu gestabant: vtuntur hodie spintere, quæ armilla dicitur Budæo, l. sanctum. ff. de rer. diuis. in fi. Est autem κηρύκιον, vt Pollux auctor est lib. 8. ἐστὶ πρεσβείων, φόρημα τῶν πρεσβέων.

CADVCEVM & hastam simul mittere, est permittere, vt pro arbitrio quis vel bellum ineat, vel pacem amplexetur. Caduceum vero esse pacis insigne caduceatorum nomen demonstrat. Spieg. Adde Gell. lib. 18. c. 27.

CADVS apud Vlpianum l. sed si. 15. §. proprietatis. 6. ff. de vsu fructu vas vinarium (alias metreres genus vasis decem congiorum capax, ait Hot.) Pollucj lib. 10. c. 20. vnas tres capit. Palæmon apud Ant. August. lib. 2. Emend. c. 11. amphoram Atticam appellari scribit Alc. lib. 4. disp. cap 21. dicit cadum congiorum decem capacem ex Dioscoride lib 5. In cuppis (ait Vlp. in d. § proprietatis, 6.) in cadis ac amphoris.

CADVS vocabulum Cæcum est, διὰ τὸ κρύπτειν, quod capacem esse significat: quamuis Plinius eo vtatur, sed non nisi, vt apte doctissimus Georgius Agricola monuit, vbi vel Græca transfert, vel de Græcis vinis loquitur. Extat & apud Proculum l. pen. de vino leg. illud verum esse puto, cui vinum cum vasis legatum erit, eramploras, cados, in quibus vina diffusa seruamus, legatos esse. Spieg. [Nonium.

CÆCA vestigia pro insidioso, latenti & occulto malo. Verg. apud
Cæca regens filo vestigia, &c. Oldend.

CÆCAM diem, & cæca testimonia vocant IC. quæ scripto perhibentur absentibus. Cuius rei exempla vide ex l. ad personas, ff. de iureiur. & alibi. Nam cæca sunt, non tantum quæ non vident, sed & quæ non videntur, & absunt. Vide Brasmum, exponentem paræmiam, Cæca dies.

CÆCVM definire videtur Vlpianus l. 1. §. secundo loco, vers. casum. ff. de postul. vtriusque luminibus orbatum. adde l. vnic. C. qui morib. B. iss.

CÆCVM etiam pro improuido dixisse veteres, Nonius ait.

CÆCVS μυωποφανὴς est, qui supernæ contemplationis lucem ignorat, qui præsentis vitæ tenebris præsens, dum lucem venturam nequaquam diligendo conspicit, quo gressus operis dirigat, nescit, c. hinc etenim. 49. distinct.

CÆCVS tametsi à postulando repellatur. d. vers. casum. iudicandi tamen officio fungi eum idem Vlpianus credit, l. 6. de iud. Sed hoc accipiendum putat Bart. si, postquam iudex iam aliquandiu erat, cæcitas superuenerit. Testamentum tamen facere non potest. §. cæcus autem. Instit. quibus non est permiss. fac. testam. nisi per obseruationem Diui Iustini, quæ extat in l. hac consultissima. C. Qui testamenta facere possint vel non. 4. §. cæcus. Instit. ibid.

CÆCVS paries, qui fenestras non habet, cuius meminit Paulus in l. eos. 4. ff. de seruit. si lectionem, C. Harmenopuli sequamur, qui pro pariete communi, vt est in Pandect. Fl. legit τοῦ πλησίον τυφλὸν τοῖχον. Sed Florentinam probo: quod & ipsa res docet. Non tamen eo inficias, parietem, qui fenestras non habet, cæcum dici, quo sensu ita scribit Virgil. lib. Æneid.

Vt quondam Creta fertur Labyrinthus in alta
Parietibus textum cæcis iter, ancipitemque
Mille viis habuisse dolum. Sic

CÆCVM cubiculum, quod fenestram non habet, dixit Varro lib. 8. ling. lat. Prat.

CÆCVLTARE Festo lib. 3. est cæcos imitari.

CÆCVM vallum Festo lib. eod. dicitur, in quo præacuti pali terræ adfixi, herbis vel frondibus occultantur: qua analogia cæca testimonia, id est, occulta dici putem.

CÆCITAS, morbus est partis corporis. Vlpia. l. 1. §. sed sciendum. ff. de ædil. edict.

CÆCVM animal appellat Hieronymus in Malach. c. vlt. 49. dist. indoctum, recte. Nam & hoc ad animum transtulit M. Cicer. pro Sext. Ros. Prat.

CÆCVS fluctus Græcis κυμὰ κωφὸν, apud Sisennam in Nonio subito, inquit, mare inhorrescere, cæcosque fluctus in se prouoluere cœpit. Est autem cæcus fluctus, occulte malus & latens, & cuius non sentitur nec apparet causa: vt cui venti quiescunt, quod plerunque fit ante ventos exortos. Hinc Virgilius in Prognostico:

Continuo ventis surgentibus, aut freta Ponti
Incipiunt agitata tumescere &c.

CÆCILIVS legit Hal. in l. 1. in prin. C. de commun. seru. manum. alij Ælius. vide Cuiac. 7. obseru. 25. vbi de variis Iudicum appellationibus tractat. Goth. ad d. l. 1.

CÆCILIVS dicitur in l. 26 §. 2. ff. de fideicomm. libert. Cæcilius Iuuentianus, l. de minore. 10. in princ. ff. de quæst. Cæcilius Proculus, l. 1. ff. de option. vel elect. legat. Cæcilius Petinus. l. 3. in prin. ff. de suspect. tut.

CÆDERE cædendo dictum putat Fest. lib 3. Prat. Cædere arbores ex fundo: arundinetum: carbonem: lapidem: syluam. Cæduntur salicta: marmor. Briss. ex ll. ff.

CÆDERE virgis: loris: fustibus: pugnis. Cædi flagellis à magistratu. Briss. ex ll. ff. & C.

CÆDERE secundum Paulum in l. cædere, in pr. ff. arbor. furt. cæsarum, est non solum succidere, sed etiam ferire cædendi causa, & vulnerare aut ferire ex parte. l. 3. & 7. §. etiamsi ff. d. tit. arb. furt. cæs. non etiam secare. Ictibus enim (teste Cuiac obseru. lib. 9. c. 12. circa med) cædimus, serris secamus; non cædimus.

CÆDERE pignora ait Hoto. in comm. verbor. iur. pro vendere & auctione distrahere. Cic. in procem lib 3. de Orat. An tu cum omnem authoritatem vniuersi ordinis pro pignore putaris, eamque in conspectu pop. Rom. consideris, me his pignoribus, existimas posse terreri? non tibi illa sunt cædenda, si Crassum vis coercere: hæc tibi est excidenda lingua, qua vel consilio, spiritu ipso libidinem tuam libertas mea refutabit. Idem, Cædere pro consumere, à veteribus vsurpatum, ibidem docet. Cædere autem frondem apud Catonem explicat Adrianus Turneb lib. 3. aduers. c. 2. eam colligere: quod cum faciebant, eam stringebant & ferramento plerunque velut deradebant. Hinc Plautus, quia fronde saginabatur pecus, per translationem dixit: Ite, effercite vos, sagina in cædite. Prat.

CÆDIM, ait Festus lib 3 putant ex Græco dici, quod apud illos κτείνειν interficere significat.

CÆDVM mandare, vide l. minorib. 6. C. de his quibus vt indign.

CÆDES crimen graue est, l. 1. C. de his qui accus. non poss.

CÆDIS autores, l. 7. C. de his quib. vt indign. hæredit. &c.

CÆDIS autori vis inferendæ imputatur. l. 6. & ibi Gothof. C. ad leg. Iul. de vi publ.

CÆDITITIÆ tabernæ in via Appia, à domini nomine vocari cœptæ sunt. Prat.

CÆDVA sylua, vt inquit Cato, l. syluæ de verb. sign. est, quæ in hoc habetur vt cædatur: vel quod illius arboris licitum est scindere, siue lignorum, siue materiæ causa. Nam syluæ nunquam dicitur nisi de arboribus. Plin. Cæcil. in epist. Cæddæ, inquit, syluæ cũ monte ipso descendunt, &c. Nebr. Seru. eam esse quæ succisa, rursus ex stirpibus aut raditibus renascitur. Si Diffinitionem Seruij ex scripto accipias, nulla erit syluæ non cædua, nisi quæ nunquam cæsa est: si extenderis, aliud videtur velle, syluam succisam, dum renascitur, cæduam appellari. Dicitur autem nasci, quousque ad perfectam suam magnitudinem peruenerit, quam fere 50. annis consequitur. Sed quandiu syluæ ex opinione Seruij dici possit cædua, dubitari potest. Nam videtur eo vsque nascentem videri syluam, dum ad summum suæ altitudinis peruenerit. in quo regionis tamen mos obseruandus est: nam apud nos, quæ 30. sunt annorum, pro non cæduis habentur. Conuen. lib. 4. c. 11. & 6.

CÆDVA arbores in l. fructus. §. si fundum. ff. sol. mat. eo denique sensu accipiuntur. Prat.

CÆDVA arundo. Briss ex ff.

CÆLARE, vel vt in Flor. Pand cælare sine diphthongo significat insculpere l. cum aurum. 19. §. infecti, 4. de aur. & arg. leg. Prat.

CÆLATA vasa. l. 6. de rei vind.

CÆLATI verbo contineri, quod cælari cœpit, d. §. infecti. quod ad multa produci posse, variis iuris ciuilis articulis constat. Pe.

CÆLATVRA, sculptura, sculpturæ opificium. Paulo l. ex argento. ff de condict. furt. Prat. sine dioh hongo tamen scribendum.

CÆLATVRA poculorum. l. 13. ff. de condict. furtiua. Briss.

CÆLEBS Festo lib. 3. dictus quod dignam cœlo vitam agat. Cui conuenit Isidori etymon: Cælebs, inquit hic, quasi cœlo beatus. quod & Dius Hieronymus probat. Cælebs est, qui vxorem non habet, quæue non virum. Dicitur autem cælebs tam qui cæruit semper vxore, quam qui nunc caret. Not. rubr. ff. de infirm. pœn. cælibatus. Hinc

CÆLIBATVS, vita sine viro, aut vxore, ἀγαμία. Huius pœnæ legibus Papia & Popea inductæ infirmantur ab Impp. ll. 1. & 2. C. de infirm. pœn. cœlib. Prat.

CÆLIBES, quasi cælites, quod onere grauissimo vacent, Fabio lib. 1. c. 6. Prat.

CÆLVM (alij rectius cœlum, κοῖλον) variè accipi constat. Quan-

Digitized by Google

doque significat Dei domicilium. N. Marcello ex Virgilio: & ita definiisse videtur Christus seruator noster apud Euangelistam Matth. cap. 5. his verbis: μὴ ὀμόσαι ὅλως, μήτε τὸν οὐρανὸν, ὅτι θρόνος ἐστὶ τοῦ θεοῦ. Prat.

CÆLOS igitur loca supera merito adpellat Varro lib. 4. Analog. Cælum dictum putat Atil. Gallus, quod est cælatum, Varro autem à Chao. Hinc cauum, & hinc cælum. Prat.

CÆLVM duobus modis dici Varro ibidem scribit: proprie tamen est pars eius summa, vbi stellæ, & id quod Pacuuius demonstrat, cum dicit: Hoc vide circum, supraque, quod complexu terram continet. Prat.

CÆLVM etiam pro aere dixerunt veteres, N. Marcellus, & Iurisconsulti. l. 1. ff. de acquir. rer. dom. l. fin. §. penult. ff. quod vi aut clam. l. si ares. ff. de furt. l. 1 ff. de seruit. vrb. præd. l. si cuius, 13 §. si tamen ff. de vsufruct. Eodem sensu accipe apud Ciceronem lib. 2 de Nat. Deor. vbi de cœlo crasso loquitur. Sic apud Virgil. lib. 1. Georgic.

——*arium cali præcidere morem.*

CÆLI, inquit Seruius, id est, aeris.

CÆLVM pro aere etiam posuit Vlp. l. 1. §. 1. ff. de cloacis. Prat.

CÆLVM proprie, vt definit Iustinus Philosophus Martyr in lib. expos. fidei, quæst. 5. est summa pars totius mundi, & in quæst. agent. q. 63.

CÆLI in diuina Scriptura aut sunt, qui per se & essentia cœli sunt, velut primum cœlum; aut aeris spatia. Hinc

CÆLESTIA auguria vocabant antiqui Festo tit. 3. cum fulminat aut tonat. Sic.

CÆLESTIA mandata, præcepta Decalogi recte adpellabimus: Ante enim quam Dominus eloqueretur, tonuit Exodi 19. ἐβόησεν ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ γλωσσῇ· καὶ εἶδεν ὄρος ἐβόησεν φωνὴν ἁγίαν ἐκ νηφέλης γνοφώδους ἐν ὄρει Σινᾶ.

CÆLESTE oraculum in l. iubemus nullam. 19. C. de sacrosanct. eccl. Sumitur pro indulgentia principis viua voce concessa, Alciato ibidem. Ideo autem cœleste dixere Impp. quasi è cœlo dimanent Principis mandata, vt innuit Iustin. in Nouellis sæpissime. Prat.

CÆLESTIS aqua, pluuia dicitur, l. 1. §. 1 ff. de aq. & aq pluu. l 28. ff. de seruit. vrb. præd. & apud Columel. lib. 12. c. 16. & Pallad. lib. 1. tit. 16. cadit enim de cœlo. Prat. Briss.

CÆLICOLÆ dici cepti sunt, qui cœlum quasi Deum colunt Azoni in sum. C. de Iudeis. De his l. 2. & l. cœlicolarum, C. Cod. & l. 15. C. Theod. Prat.

CÆLITVS, impetrare, in l. 2. C. de Castrens. & minist. lib. 12. id est à principe, vt recte interpretatur Accursius: cuius sententiam probat Ioan. Plateus, & nouissime l. Cuiac. ibid. Prat.

CÆLESTIS Dea meminit Ammianus Marcellinus lib. 22.

CÆLESTVS Salinensis in Africa summo honore cultus: cuius meminit Vlp. in instit. tit. 21. Capitolin. in Pertinace. Deinde proconsul Africæ factus est, in quo proconsulatu multas seditiones perpessus dicitur, vaticinationibus earum, quæ de templo cœlesti emergunt. Idem in Macrino: Vates Cœlestis apud Carthaginem, quæ repleta Deo solebat vera canere sub Anton. Pio, &c. Saluia Massil. lib. 16. de vero Dei iudicio. Habent quippe intra muros patrios intestinum scelus, Cœlestem illum scilicet Afrorum dæmonium. Ex quibus duobus postremis locis adductus crediderim Cœlestem potius, quam Cœlestum eum appellatum, eumque Saturni patrem significari, qui Cœlius à Macrobio lib. 1. c. 8 vocatur. Briss.

CÆLIVS Sabinus, ICtus Cassio Longino successit, plurimumque temporibus Vespasiani potuit, l. 2. § vlt. ff. de orig. iur. Eius librum quem de edicto Ædilium Curulium composuerat, citat Agellius lib. 4. c. 2. Briss.

CÆMENTA, vel vt in Pand. Flor. Cementa, apud Vlp. l. redemptores, ff. de rei vind. sunt lapides rudes & informes, quibus vruntur ad farturas operum Budæo, l. sicuti § competit, ff. de seruit. vind. & l. qui domum, ff. locati. vide Vitruu. lib. 2. c. 8. Hinc

CÆMENTITIA fundamenta dixit Iauolenus l. qui domum, ff. loca. quæ cæmentis inferciuntur, &

CÆMENTITIVS riuus apud Vlpianum ex Seruio & Labeone. l. 5. §. Seruius. ff. de riuis. Prat.

CÆMENTVM dicitur à cædendo, nec est, quod vulgus putat, ædificij fundamentum, sed sunt lapides, vt ait Nonius, quibus ædificia consurgunt, citatque, Sisennam in 4. histor. Formidine, inquit, oppressis, quod humilem cæmentis iustum oppidi murum sciebat Vitruu. lib. 1. Saxa quadrata, siue silex, siue cæmentum, siue coctus latet. Vlp. tit. de riuis, l. Seruius. Si riuum cæmentitium velit facere, audiendum esse, hic pro lapidibus quadratis posuit. Nebriss.

CÆMENTARIVS, qui cæmento construit ædificium, Spieg.

CÆNVM, sicut cœlum, per œ alicubi in Pandectis. Briss. in lib. πολίτων.

CÆRA prima, testamenti est institutio, Alc. lib. 4. paterg. ca. 6. vel Horatij testimonio Sat. 2.

Sic tamen vt limis rapias, quid prima secundo
Cera notat versu,

Nam veteribus institutio caput & fundamentum testamenti erat. §. ante hæredis. Inst. de legat. sed hoc emendasse se Iustin. ait d. § ante hæredis. vide Cera.

CÆREMONIÆ sunt externi in sacris ritus moresque. c. non est. §. his itaque, & ibi gl. 6. & distinct. 16. quæst. 7. can. in nous. & Exod. 12 c. 45. distinct. c. qui syncera & vide liturgiam Iacobi fratris Domini, & Dionys. Cœlest. Hierarch c. 7. Augustinus epist. 59 ad Paulinum. Cæremoniarum causa vnde dicta sit, docet Festus lib 3.

CÆREVM, adiectiuum ex cæra aliquando factum: vt Cærea candela ad differentiam eius quæ fit ex seuo seu alio pingui, vt cærea mella, apud Sedulium.

Cærea gemmatis flauescunt mella canistris.

CÆREVS vero substantiuum, funale significat, à funiculis cæreis, quos in Saturnalibus solebant humiliores potentioribus præferre, cum candelis pauperes, locupletes cæreis vterentur. Martial. Hic tibi nocturnos præstabit cæreus ignes. nam aras Saturnias prisci excolebant accensis luminibus: inde mos per Saturnalia missitandis cæreis cœpit. Quidam cæreos non ob aliud inter Saturnalia munera mitti putant, nisi quod sub Saturno à tenebrosa vita quasi ad lucem, & bonarum artium scientiam sumus euocati. Propterea lege Publicia cautum fuit, vt solis ditioribus cærei missitarentur. Veteres autem (vt etiam ætate nostra nobiliores consueuerunt) reponebant ad domus vsum in penore, quæ ad medicamenta erant necessaria, vt laser, & similia, item cærea: & de his potuit sentire IC. quod etiam penoris nomine veniant. Cotta.

CÆRITES tabulæ, quæ essent, ex subiectis Gellij verbis lib. 6. c. 13. discees: Primos autem municipes sine suffragij iure Cærites esse factos accepimus, concessumque illis, vt ciuitatis Romanæ honorem caperent, sed negotiis tamen atque oneribus vacarent, pro sacris bello Gallico receptis custoditisque. Hinc

CÆRITES tabulæ adpellatæ viæ versa, in quas Censores referri iubebant, quos notæ causa suffragiis priuabant. Pedianus in diuinat. Qui plebeius erat, in Cæritum tabulas referebatur, & ærarius fiebat, ac per hoc non erat in albo centuriæ suæ, scilicet ad hoc vt ciuis esset, sed tantummodo vt pro capite suo tributi nomine æra penderet. Prat. ex Horom.

Καιρικοὶ horæ. id est temporales ac vulgares, Alc. l. 2. §. cuiusque, de verb. sign. Prat.

CÆSA sunt arbores cæsæ, carbones, & similia ait l. fundi 17. § 6. de actio. empti & lex, in rutis 241. vbi Goth. de verb. sign. In rutis cæsis ait l. ea sunt quæ terra non tenentur, quæque opere structili tectoriove non contineatur. Ruta cæsa ea sunt, quę neque ædium, neque fundi sunt, ait l. in vendendo. 66. in fin. de contr. empt. adde l. Celsus 5. §. 2. vbi Goth. ff. ad exhib.

CÆSVM est, quod à terra scissum ac separatum: vt arbores, arundines, carbones, titiones, &c. Hæc quamdiu ædibus iuncta non sunt, nec terræ infixa nec confecta, ideo vt ædibus habitationique perpetuo seruiant, vendita non censentur ædibus venditis. Terræ infixa, instructa, intecta, iniecta, membra ædium videntur. Hinc structile opus ac tectorium ædibus cedunt, seu accedunt, Gœd. d. ad d. l. in rutis.

CÆSALIS lapis finalis erat, & Tiburtinus dicebatur, vt aiebat Delabella lib de limitib. Prat. Sichard.

CÆSAR, inquit Festus lib. 3 quod est Iuliorum cognomen, à cæsarie dictus est, quod scilicet cum cæsarie natus est. Prat.

CÆSARIS nomen Imperatoribus Roma. inductum, à cæso matris vtero, dixit Accurs. in præfat. Instit. in dictione Imperator. & in hoc à quibusdam sciolis damnatur, cum tamen ante glossatorem hoc scripserit Seruius, interpres Virgilij & magni nominis Grammaticus. & quamuis ignorauerit Accurs. Cæsaris nomen ante Imperatores primum inditum Scipioni Africano, ab elephanto in prælio occiso, qui lingua Maurorum cęsa dicitur: vel quia mortua matre, cęso ventre sit natus: vel cum magnis crinibus sit vtero matris effusus: vel quod oculos cæsios habuerit, vt scribunt Plin. Solin. & alij: non tamen tantopere redarguendus fuit, cum inter ipsos Grammaticos super hoc sit controuersia. Neque etiam verum est, quod ipsi scribunt; Iulium Cæsarem dictatorem primum ita appellatum à cæso elephanto: quia hoc falsum esse apparet ex his quę ex Plinio & Solino superius retuli, & aliis scripsit Phil. Beroald. eorum præceptor in suis contra Seruium Annotat. Cotta.

CÆSARIS visus Vives, consuetudo Romanus sermo cognominare eos, qui vel cæso matris vtero, vel cum cæsarie nascerentur, vel oculis essent cæsiis. Addunt quidam ab Elephanto in Africa cæso, quam indigenæ Cæsarem vocant, cognomen hoc primus suo Dictatoris contigisse. Sed qui hæc tradant ignorare videntur, quod non sola illius progenies ex Iuliis hoc cognomen habuit, sed & alij, & ante eum multi, & cum eo gentiles ipsius plerique. Spieg. Briss. in lex. L. Ælium Verum, primum eo nomine appellatum tradit, motus authoritate Spartiani, qui in vita eius sic scribit: Huic naturalis pater fuit L. Ælius Verus, qui ab Hadriano adoptatus, primus Cæsar est dictus.

CÆSARES omnes in vniuersum Imperatores adpellati sunt. Hoc tamen nomen Imperatoribus designatis & futuris Imperij successoribus tribui solebat. Vnde ab augusto Cæsar interdum

Digitized by Google

interdum separatur, vt in l. & si excepta ibi: in comitatu meo vel Cæsaris. C. de malefic. & mathemat. & apud Spartianum, Capitol. & Lampridium, & sæpe in inscriptionibus constit. C. Sic potest accipi in l. fiscus. §. fin. ff de iure fisci, Briss.

CÆSARES ideo diuos appellatos credidit antiquitas, quod post mortem inter diuos referrentur. Alciatus vero in l. ad instructiones C de sacrosc. eccles. diuos ideo dici, quod imperium à Deo sit constitutum: cuius sententia verior est. οὐ γὰρ (ait Apostolus Rom. 13.) ἐστὶν ἐξουσία εἰ μὴ ὑπὸ θεοῦ: quod & Iust. fatetur in Nouell. 6. in pr. μίαν τὴν ἐν ἀνθρώποις ἐπὶ δόξῃ θεοῦ καὶ τῶν ἀνωθεν δεδομένην φιλανθρωπίαις καὶ εὐσεβείᾳ τε καὶ βασιλείᾳ.

CÆSARIANI, & Cæsarienses dicuntur officiales procuratoris Cæsaris, qui & Catholiciani dicuntur, l. prohibitum. & l. defensionis. C. de iur. fisc. lib. 10. & l. penu. c. fin. C. de bonis proscrip. Goth. ad Nouell. 1. c. 4. §. 2 verb. Imperiali. Cæsarianos in actu duntaxat constitutos Constantinus Imper. rescripsit. l. 1. Cod. Theod. de Cæsarianis lib. 10. Vnde eos, executores, nuncios, fiscales interpretatur Alciat. l. fi. C. de pact.

CÆSARIANA prædia, ad Cæsarem pertinentia, l. vlt. ff. de offic. procur. Cæsar.

CÆSARIANA metalla. l. 6. §. vlt. ff ad legem Iul. pecul. Briss.

CÆSARIENSIS aduocatio, in d. l. fi. & Cæsariana aduocatio l. 12. in princ. C. de legit. hæred.

Aduocati CÆSARIENSES sunt ipsius Cæsaris, Accursio interprete: Alciat. vero ibidem aduocatos Cæsareæ ciuitatis quæ Cappadociæ metropolis est, interpretatur, rectè. Prat.

CÆSO CÆSONES, vel Cæsi, appellantur exsecti ex matris vtero, Festo li. 3. & huiusmodi matrem filium habere scribit Vlp. l. etiam ea, 141. ff. de verb. sign. Vide tamen ibidem Alciatum. Prateius. Confer. Gr. dd. ad §. 2 l. 132. iam d. tit.

CÆSAREA, vel Cæsaria, vel Cæsariensis ciuitas, vt nuncupatur in l. 2. §. sanctimus itaque. 1. in fin. de offic. præfect. vrbi, erat metropolis Palæstinæ primæ Colonia Vespasiani, Nouel. 103. in præfat. l. vlt. C. de censibus à qua Cæsariensis aduocatio: ad de l. penult. C. de fideiuss. Procopium lib. 6. de ædific. Iustiniani & Goth. ad d. §. vbi pluribus vtius vrbis nomina hodie istis locis recepta.

CÆSARIENSES quondam supra 20000. Iudæorum apud se habitantium vna die trucidarunt, l. Ioseph 19. Goth. fr. ad præfat. d. Nou 103.

CÆSARIENSIS colonia, in Palestina, l. 1 de censibus. Fuit & Cæsarea Cappadociæ, caput gentis: & Cæsariensis ciuitas Mauritaniæ prouinciæ, l. 2. §. 1. C. de offic. præf. prætor. Afr. Brisson. vlt. edit

CÆSIDIA Longina, vide l. 17. in princ. ff. de iur. patron.

CÆSVS acriter vide leg. ne cui liceat. 32. in fi. locat. Sic iure cæsus quis esse dicitur in l. si vt allegas. l. 4. C. ad l. Corn. de sica.

CÆTERA, cæterum: aliis cætera, cetetum Brissonius in parerg. Cætera cognitionis, in l. 40. de minoribus. Cætera venditionis, in l. 5. §. si pupillus, in fi. ff. de rebus eorum. Briss. lib. parerg.

CÆTERA absolute, pro quantum ad cætera, ponitur.

CÆTERORVM & reliquorum appellatione etiam omnia continentur leg. cæterorum. ff de verborum significationibus. Dictio. Et cætera inducit repetitionem omnium dictorũ in præcedenti, vt in l. Gallus. §. idem credendum: Vbi est doctrina Bart. ff. de lib. & posth. & in c. misericordes, de reg. iur. in 6.

CÆTERA. Verbum ad cætera in iure & apud Notarios includit ea quæ sunt de natura contractus & dispositionis. vide l. 5. §. 7. ff. de reb. eor. qui. Gothofr. ad l. si duo patroni. 13. §. si quis iurauerit. 4. de iureiur. & eundem Gothofr. ad l. magis puto. 5 §. eadem ratione. 7. de rebus eorum quæ sunt sub.

CÆTERO-QVIN pro cætero. qui, vid. in l. 35 §. cetum. ff. de hæred. instit. l. 29. ff. de iur. fisc. Briss. parerg.

CAIA, Seia, vide l. 35. in prin. ff. de pact. & passim.

CAIN fratricidę & parriarchę impiorum, fit mentio in 9. consti. N. in iurand. quod præstari solet. Quidam signum illud, quod illi Dominus imposuit, Genes. 4. tremorem intelligunt, quos constit. sequitur. Tu, si placet, vide B. Chrysost. homil. 19. in Genes. & Ambros. in c. vlt. lib. 2. de Cain, & Abel.

CAINI hæretici Cain & Iudam honorabant: author D. August. Iudę quoque meminit hęc constit. in fin. quum ait: Habebo quę parem cum Iuda, & lepram Giezi, & tremorẽ Cain. Sp.

CAINANOS hæreticos dictos putat Isidorus li. 8 c. 5 Etymolog. quod Cain fratricidam adorallent & c. quid. m. 23. q. 3 quod & ante dixerat Tertullianus iurisc. in lib. de præscr. aduersus hæreticos Magnificant enim, ait, Cain quasi ex quadam potenti virtute conceptum, quæ in ipso operata sit. Pratei.

CAIVS Seius pronepos meus hęres mihi esto ex semisse bonorũ meorum, excepta domo mea & paterna, in quibus habito, cũ omnibus quæ ibi sunt: quæ omnia scias ad portionem hæreditatis, quam tibi dedi, non pertinere. Vide Paul. de leg. 2. l. Caius Seius. Spieg. vid. l. Lucius Titius cum duos. de legat. 1.

CAIVS, Caia, nomina in matrimoniis, quæ per Coemptionẽ fierent, vsitata: vbi tu Caius. & ego Caia. quibus verbis, vt Plutarchus scribit, quasi pacisci tur sibi commune cũ viro dominii & par imperium domi ac si diceret, vbi tu es familiæ princeps ac Dominus, ecce ego adsum, familiæ princeps ac domina. Quod Cicero facete exagitans in Muræniana: Quia, inquit, alicuius libris exempli causa id nomen inuenerunt, putant omnes mulieres, quæ coemptionem facerent, Caias vocari. Hotoman. Valerius Max. Cæterum, inquit, Caia vsu super omnes celebrata est: fertur enim Caiam Cæciliam, Tarquinij Prisci Regis vxorem, optimam lanificam fuisse: & ideo institutum fuit, vt nouæ nuptæ ante ianuam mariti interrogatæ, quænam vocarentur, Caiam esse se dicerent. Hotoman. & Corasius lib. Miscellaneor. 5. c. 14. num. 4. Prat.

CAIVS. Plutarchus in problematis Romanis quærit, cur sponsam ad sponsum deducentes, iuberent illam hæc verba profari, vbi tu Caius, ego Caia. Forma sermonis, vt monet Brasmus, sumpta videtur à ICtis, qui pro cuiusuis nominibus ponunt C. Seium & L. Titium: quemadmodum Philosophi Dionem ac Theonem. vide Vigilium in §. nominatim Inst. de exhær. lib. Spieg.

CALAMISTRI Varroni. 4. ling quod his calefactis in cinere capillus ornatur: pertinere potest ad ea, quæ recenset Vlpian. l. argumento §. ornamentorum ff. de aur. & argent. mund. Prat.

CALAMITAS grando, quod calamos comminuat hoc est culmos ac segetes, Donato interprete. in Eunuch. Terent. Act. 1. Scen. 1. Budæus leg. ex conducto §. 1 ff. locat. Connanus lib. 7. ca. 11. n. 13. Accursius à cadendo dictam putat. Tralatitio vocabulo miseriam & ærumnam significare certum est, sine improbitatem si ad culpam alicuius referas. sic Terentius, Nostri fundi calamitas, inquit. Sic Cic. lib. 5 in Verr. Et ager huiusmodi calamitatibus obnoxius.

CALAMITOSA tempestas apud Vlp. d. l. ex conducto §. 1. eodem sensu. Prat.

CALAMITAS etiam damnum significat μεταφορικῶς apud Pompon. l. fi. ff. de adminis. tut. & Paulum l. si arbitro. ff. qui satisd. cogant. (Prat.

CALAMITATEM fortuitã dixit Vlpia. l. 2. § pen. ff. si quis caut.

CALAMITAS, etiam status mutatio, §. è contrario. Instit. de ingenuis.

CALAMITAS est infelicitas vel miseria, quæ euacuatur omni bono: vel est pœna & labor immensus.

CALAMITAS, id est mors, in l. ex liberis 17. in fi. C. de vsuf. & habit. generaliter vero pro quolibet aduerso casu & detrimẽto, pro qualibet clade & iactura, calamitatis nomẽ vsurpatur. l. vlt. C. de vsuf. Hinc in l. 10. ff. qui satisd. cog. Si medio tępore fideiussoribus calamitas insignis accidit. Et in l. 2. §. cum tamẽ ff. si quis caut. si aliqua fortuita calamitas locum euertit.

CALAMITAS belli quod introducit, lenitas pacis sopire debet, l. & nomen 1. in prin. C. de caduc. toll.

CALAMITAS matris non debet nocere ei qui in ventre est. Instit. de ingenuis, in princ. l. & seruorum 5. §. ingenui. 2. ff. de statu hom.

CALAMITAS matris non nocet filio ante concepto, licet postea nato. l. si ante 4 C. de pœn.

CALAMITOSI apud Callistratũ. l. obseruandũ. ff. de offi. præsid. rei delati. ærũnosi, malis calamitatib. prægrauati Nonio Prat.

CALAMVS apud Martianum in l. vlt. §. species. ff. de publica quid significet, dubitari consuevit. & ideo sunt qui putant Callais posse reponi, qui inter lapides prętiosos à Plinio enumeratur, sapphiro similis quæ lectio satis placet, quia cõuenit aliis rebus ibi per ICc. enumeratis Si tamẽ nihil velles immutare. calamus etiam accipi potest, hoc loco pro arbore aromatica (quæ etiam in vsu erat ad murrhina confic ẽda: a calami eius simlitudine, quo vtimur ad scribendum) simulans gestu cassiam. de qua etiam in eodem loco meminit Iurisconsultus. De calamo D. Hieronymus in Exod. Sume tibi aromata calami ducentos 50 siclos, cassiæ quingentos siclos, nondere sanctuarij. Nascitur in India, vt scribit Plinius. Refert etiam idem Plinius in pen. lib. Calamum lapidem pretiosum esse, vnum ex generibus accitis. Hocque magis videtur conuenire verbis Iureconsi. Hic multæ alię mendæ possent castigari. in d. l. vltim. quæ ideo omitto, quia de is late Philip. Beroal. in comment. Tranquill. Cotta in memoral.

CALAMVM (ait Briss.) in d. l. vltim. de publican. odoratum & aromaticum accipe, qui in India, Arabia, Syria gignitur multis modis geniculatus, fuluus, flagrãs spiritus suauitate, qui cum frangitur, in multas partes sit fissilis. Plin. lib. 12. c. 22. Briss.

CALANTICA (aliis calautica) idem quod mitra, est tegmen muliebre, quod capiti innectitur. M. Tull. in Clodium: Tũc cum vincirentur pedes fasciis, quum calanticam capiti accommodares. ex Nonio Vlpia in l. 25. §. 10. ff de aur. arg. Ornamentorũ hæc, vittæ, mitræ, semimitræ, calantica. Flores item tamen Calautica. Hor. Calautica est verbum Latinum Græce autem κεκρύφαλος appellatur. Homer. in 15 Odyss. canit, Inonem, siue Leucotheam deam cridemnon Vlysi naufrago accommodasse ad euadendum maris periculum. Ausonius Poeta in Periocha Homerica, quod ille cridemnon dixit, calanticam interpretatur. Verba Ausonij sunt hæc: Ino calanticam capiti suo demptam natanti accommodat, cuius ille fulmentatur ad

Digitized by Google

Phœacum litus enasit. Cotta in Memorabilibus. Lexicõ quod extat in æde Beati Germani referente Prateio, definit αὐλὸς ξωστὸς Brisſ. De calauticis Seruius Honoratus sic inquit. Mitræ fœminarum sunt, quas calauticas dicunt. Inde decalauticare Lucilio, id est calauticam detrahere apud Nonium in verbo depeculassere. Cuiac. obs. lib. 10. c. 17 circa finem.

CALARI Gellio lib. 15 c. 27. est connocari κατὰ κλῆσιν. Prat.

CALASSIS Festo lib. 3. tunicæ genus, quod Græci καλάσιριν vocant. Alij dicunt nodum esse tunicæ muliebris, quæ connexa circa ceruicem tunicæ submittitur.

CALATA comitia L. Feneſtellæ lib. 2. c. 7. dicta, quod per lictorem curiatim calari, id est, vocari solerent.

CALATA comitia apud antiquos esse ait Labeo apud Gellium lib 15 c. 27. qui pro collegio Pontificum, aut regis sacrorum, aut flaminum inaugurandorum causa fierent. Ea tamẽ in duo genera diuidebantur, curiata videlicet & centuriata. Curiata per lictorem curiatim calari (conuocari) solebant. Centuriata per tortonicinem. Brisſ. de quibus Dionysius Halic. & Liuius in primo ab vrb. cond. scripserunt, &c. Nebriſſ. Calata comitia dicebantur, cum ad comitium populus vocaretur, id est in eum locum, in quo solebat conuenire. quod Gellius in hunc modũ exponit: His, inquit, comitiis, quæ calata appellari diximus, in concione populi & sacrorum detestatio, & testamenta fieri solebant. Connan lib. 9. c. 1 n. 4. Erat & olim testamenti genus, quod Calatis comitiis adpellabatur Iustiniano Imperatori. Instit. de test. ordin. princ. Hoc qui fieret, docet Græcus interpres Theophilus: cuius verba studiosissimo cuiq; obuia sunt. Καλᾶν autem verbum Græcum esse constat, quod conuocare sonat Gelio d. c. 27.

CALATIO Varroni lib. 4. de Curia Calabra loquenti.

CALATORES, Festo lib 3. quod semper vocari possent ob necessitatem seruitutis Prat.

Κάλαθοι Græcum esse verbum, Festus lib. 3. & Seruius ecloga 3. Vergilii annotant; pro quo Latini qualos & quasillos dixerunt. Qualos instrumentum fundi cogendi causa paratum. Vlpianus scribit, l. in instrumento, 8 §. cogendi ff. de instruct & instrum. vbi cos esse vindemiator os ait. Vas vimineum Porphyrioni, quod & Ouid. lib. 4. Fastorum probat:

Hæc impleat calathos lenio de vimine nexos. Prat.

CALATHO Gynæcei vasi, connumerat Iulius Pollux lib 10. c. 29. Si quis horum formam videre velit, Marcelli umbram adeat. Prat.

CALBEOS, armillas dicebant antiqui, quib triumphantes vtebãtur, & quibus ob virtutem milites donabantur. Festus lib. 3 Pr

CALCARIA, locus, in quo calx coquitur calcarius, qui coquit Cato de re rustica c. 16 Calcaria fornax, 17. Plin. 35 In calcariam, vel sulphuratam olim nocentes quandoque solebant damnari, l 8 § 10. vb Gothof. de pœn.

CALCARIA ars Nerulli est. fornax, vbi calx ex coctis lapidibus conficitur Vnde Plinius, huius nat scribit: Oliuas cinere ex calcariis lætari. Imperatores ad rem pœnal aut damnum pro fodina præsunt lapidum, ex quibus igni relatis calx ipsa conficitur: ad marmoris autem metallum loquitur: unt autem in genere metalli. Nam quod Accursius dicit calcariam esse opus calcandi terram et alii pueri intelligunt esse pertinere. Nebr.

CALCARE vuam l 25 de act empt. id est, pede premere. Sic calcaras vuas, Varro dixit & Ouid. lib 2. metam. erpheus. Stabat & autumnus, calcatis fordibus vuis. Brisſ.

CALCEARIVM, vel (vt in Pand. Flor. est) calciarium, l. 8 § 14. de transact. l. diari. 121. de alim legat. non calceum vnũ, sed quantum calceorum vsui satis erat, significat id quod pro personæ conditione accipi debet: quod & Vipiani verba vtrobique indicant. Sic etiam debet accipi apud Suetonium in Vespasiano cap 8. Calceatos vero, qui ab Ostia & Puteolis Romam pedibus per vicos commeant, petẽtes constitui sibi aliquid Caciarij nomine, quasi parum esset sine responso abeg sic, iubit posse hæc excalceatos cursitare, Hoto Brisſ. Prat.

CALCIARIVM (sicut vestiarium) pro eo quod ad pedum tegumenta subministranda, seu ad calceatum, alicui relictum est. Brisſ. vlt. editio.

CALCARIBVS deauratis clerici vti non debent. c. clerici officia. ext. de vit & honest. cleric.

CALCEATVS, vel calceatus, apud Paulũ in l. 3 §. sciendum. ff. de offi præfect. vigil. quo sensu accipi debeat, non liquet Prateio. Hoc à Græcis interpretibus petendum censet, cum huius interpretatio ab Accursio, Bartolo, Baldo, & reliquis eiusmodi interpretibus prætermissa sit. Cæterum sciendum est, varia fuisse calceorum genera: de quibus Pollux & Volaterranus in Philologia lib. 27. Erant enim lintei calcei quos pedalia adpellatos esse docet Cornelius Fronto: similiter quoque calcei lunati, quos patritiis in vsu apud Romanos fuisse Plutarchus refert problemate 75 Erant & calcei mullei alutati, de quibus M. Cato lib. 7. Originum: Qui magistratum cepissent, calceos mulleos alutatos, cæteri perones. De quibus latius Maioragius lib. 3 Miscellan. c 3. Proinde quod ait Paulus, calceatum debere præfectum vigilum oberrare, l. 3. § 3. de offic. præfect. vig. illud ad perones, non autem ad mulleolos trahendum videtur: tum quod magistratus iste curulis non sit (qui curulis magistratus solus inter magistratus reliquos vti mulleis solet, vt ex Catone probatum est) tum etiam quod intempesta nocte per niues, per glaciem & imbres præfectus vigilum coerraret: siquidem mulleoli ex alutis, mollioribus pellibus facti lunulatique, præfecto vigilum coerranti nulla ratione conueniebant. Quamuis interim dubium non sit, quin inter magistratuum & ciuium priuatorum perones fuerit nonnil discriminis. Reuardus lib. Varro 1 c. 8.

pro CALCEATO seu calciato in d. §. sciendum, Hotom. legi putat Falciatum: id est, falcibus muralibus (de quibus Cæsar & alij meminere) qui diruendis ædibus inflammatis parantur, instructum. Tacit. li 19. Paulum inde mœnia, dum è proximis agris ligones, dolabras, & alij tales, scalasque conuectant.

CALCEDONE, siue Chalcedone, nomen vrbis est, vide l. nemini 24 C. de episcop. audient.

CALCEM pro fine terminoque alicuius officij dixere. Honor. & Theodos. l. palatinos. C. de palat. sacr. largit. lib 2. Prat.

CALCEM coquere, l. 12. de vsufr. Ex quo lapidum genere calx optima coquatur, docet Plin. lib. 36. c 13. Brisſ.

CALCIS coctores, coctio, excoctio, Brisſ. vt ff. & C.

CALCES cuicere apud Afenum in l. 5. ff. in qu. drup paup. idem quod silio calces elidere, λακτίζειν. calcitrare vt equi calcitrosi solent. Agaso, inquit, cum in tabernam equum deduceret, mulam equus excalcit, mula calcem reiecit, & eius Agasonem rupit.

CALCES Festo lib. 3 ampullæ plumbeæ.

CALCE petere vel percutere equus. l. 1. § 1. & l. 1. §. & generaliter. ff. si quadrupes.

CALCIA coquendæ ius computatur inter rusticorum prædiorũ seruitutes. § inter rusticorum. Instit. de rer. diu. & præscr.

CALCIS ictu aliquem interfectum an liberetur. vide l. cum qui. 5. Cad leg. Cornel. de sicar.

CALCITRO, ait Gellius lib. 4. c. 2. ex Labeone, dicitur vitiosus equus, qui calce percutit, aut petit, Vlp. interprete in l. 1 § 1. & 2. Instit. quadr. paup. fecisse. nec.

CALCITROSVS, calce petere aut percutere solitus, eodem sensu dixit Vlpian. d. l. 1 § 1. Constantin. cum vertit λακτιστὴν, post. Theoph. inst si quadrup in princ. Brisſ.

CALCVLARE, h. e. ad calculum vocare, vel rationem facere cum aliquo. Quod ad caculum ponere dicimus. Old.

CALCVLATORES a calculo, id est, minutis lapillis dicti. Putat Iustus qui rationibus conficiendis adhiberentur. Ant. Aug. l. ἀπόδειπνα, ff. de excus. quo sensu accipitur in l. vt iusiurandi §. dabitur ff. de oper. liber. & Lotatione. C. de profess & medic. lib. 10 a Græcis ἀλεψιφῶται. vid. l. ἀπόδειπνα Prat.

CALCVLONES, id est calculatores, apud Augustin. Hi numerandi quoque & computandi artem docebant. Brisſ.

CALCVLATOR dicitur & tabularius, Guth. ad l. 7 §. 4. si mensor talismodi dix. per l. 16 ff. de varijs & extraord. cogn. Modestino ὑπογραφεύς. Brisſ.

CALCVLATORES, qui suas operas in rationibus subducendis locabant. Vlp. l. 7. § 2 ff. de oper. lib. Nam huius quoque est mirificũ (si forte vel librarius, vel nomenclator vel calculator sit: Mod. ff. l. Spadonem. 15. eq. librarios, 5 ff. de excus. μὴ λειτουργεῖν τοὺς καλκουλατορικοὺς ὑπογραφεῖς λογιστὰς βιβλιοφύλακας ἀλλὰ πραγματικοὺς ἀποδεικνύειν. Neque librarios, neque calculatores, quos Diapsephistas vocamus, habere immunitatem Item in l. 4 de prof. & med. lib. 10 C. & l. 1 §. 2 de var. & extraord. cog. Hoto.

CALCVLVS varie pro re accipi in iure nostro solet, quandoque pro calculis, & computatione, l. vnic. Cod de exro. calcul. l. si sponsus. § si quis rogatus, in fin. de don. inter vir. & vxor. & l. quod priuilegium. ff. Depositi explicat. & Macer. l. 1. §. 1. ff. quæ sent. sine appell. Azo in sum. C. de error. calcul. quandoque pro causæ cognitione & enumeratione, l. rem non nouam C. de iudic. quandoque pro prima sententia diffinitiua, l. si actor. C. de appellat. Gothofr. ad d. l. rem non nouam, in princ. verb. iudicialem calculum adde c. si inter 3. caus. 6. q 5. quandoque pro tabella iudicis seu pro sententia & suffragio, quod per lapillos significatur. Spieg. iudicialem calculum accipere: deteriorem calculum reportare Brisſ. ex ll. ff. & C.

CALCVLOS publicos publicas rationes, & fiscum interpretamur in Zenonis constit. l. vnic. C. vt omnes iud. tam ciuil. Calculum pro re pecuniaria ac numaria accipi quidam (vt Brisſ.) putant in l. Sabinus ff de dolo. Equidem pro computatione accipiendum putem, cuius rei nomine defunctus calculator tenebatur, quia dolose computasset: vt lex titulo suo congruat. Pr.

CALCVLVS tractatitie pro tabella iudicis & sententia accipitur. l. si actor C. de appell. l. 4 C de auct. præst. l. rem non nouã, in pr. C. de iudic. & C. per tuas. extr. de appel. ὑπόψηφος eodem sensu Græcis dicitur, ἐδώδιμα χρή. ff. de excus. Azo in sum. de error. calc. C. dicit accipi in dict. l. rem. non pro cognitione causæ, quod plerique probant. Equidem pro sententia accipiẽdum putem cum Anton. Augustin. Hinc calculos æquare, dixit Bud. pro distribuere sententias in numerum parem.

Digitized by Google

CALCVLVM pro puncto posuit G. Budæus in Forensibus. Hinc ponere calculum, id est ad punctum aduertere, quo significatu accipitur l. furti, in fi. ff. de iis qui not. infam. vt res ipsa docet, non autem computationem ibi significat, vt Accurs. autumat. Prat.

CALCVLVM etiam pro expensarum articulo G. Budæus in Forensibus dixit.

CALCVLIS seu lapillis ferebant antiquitus iudices sententias, albis scilicet absoluentes, nigris condemnantes. Inde dictum est: Calculum addere, *Loben, mit stimmen.* Oldend.

CALCVLVM reducere, hoc est, mutare sententiam. *Eins anderen zu rath vverden.* Oldend.

CALCVLVM proponere, seu porrigere, h. e. censendi potestatem facere, & in consilium mittere, cum processus in eo statu est, vt iudicari possit. Bud. in l. 2. ff. de orig. iur. *Den richtern zu lassen, Vrtheyl zu sprechen*, id est quod vulgo dicimus, *zu recht setzen.* Id in iudicio fit per litis contestationem. Old.

CALCVLI error potest retractari post decennium vel vicennium, l. calculi. 8. ff. de administ rer. ad ciuitat.

CALDA pro calida, in l. 19. §. illud nobis, ff. locat. Briss. Brederod. Lexic.

CALDARIA cella Vitruuio lib. 5. c. 10. locus est sub hypocausto, Bud. l. si quis mihi, ff. mandat. &

CALDARIVM ahenum, ex quo aqua calida hauriatur eisdem autoribus. Prat.

CALDICÆ fici, meminit Goth. in l. qui fundum 205. verb. nuces & ficus, ff. de verb. sign.

CALEFACTIONES thermarum: l. 1. ff. de mun. & honorib. balnei publici l. vlt. §. eod. Briss.

CALENDARIORVM & Iduariorum corpora dicta arbitror in veteri inscriptione, quę ab Appiano interceperas relata est. Habebat enim ciuitates, & vt priuati, calendaria sua, ex quibus qui fœnori collocabant, Kalendarij & curatores Kalendarij: qui relegebãt, Iduarij, vt opinor, dicebantur. Interdum autem etiam in lege solebat adiici, vt Idibus demum solueretur. Exemplum est apud Catonem, in lege oleæ pendentis. Pondentibus modisque domini datum iri (sic legendum) primæ coctas duas, dies argento ex Kal. Nouemb. Ment. 10. Oleæ legendę faciundæque, quæ locata est. Etsi emptor locarit, Idibus soluito. Cuius rei æquitas manifesta est. Proferam & aliud exemplum non satis vulgo notum vectigalia P. R. mense Martio Redemptoribus & Publicanis locari solita. Macrob. lib. 1. Saturnal. tradit, & verum est. solebant & eodem mense priuati agros suos colonis locare: sed non fuit idem omnino solutioni præstitutus dies. Nam horum fere pensiones Kalen. Martiis inferri à colonis debebant. At vectigalium locationes in Idus Martias ita conferebant, vt exinde redemptor frui inciperet, & proximis quibusque Idibus Martiis conductionis precium solueret. Itaque Cæsar, cum insulæ Cretæ cotorias locaret, legem ita dixerat: NE QVIS PRÆTER REDEMPTOREM POST IDVS MARTIAS COTEM EX INSVLA CRETA FODITO, NEVE EXIMITO, NEVE AVEHITO. Sic enim apud Alfenum Varum (qui Cæsaris Dictatoris & Augusti temporibus vixisse videtur) auehendi verbum reponendum restituendumque arbitror, ne quo tota propositæ quæstionis dubitatio pendeat. Quod bona nostrorum venia παρέργως dixisse liceat. Pitheus lib. aduer. 2. c. 4. vide omnino Cuiac. ad Astric. tract. 8. fol 150. & 151. Goth. ad l. 41. in princ. de reb. cred.

CALENDARIVM, liber erat fœnebris pecuniæ creditæ, hoc est liber rationum non quantumeunque, sed earum quæ ad fœnus pertinebant, & in quo debitorum nomina scribebantur. Dictum quod primo cuiusque mensis die, hoc est calendis, pecuniæ dabantur fœnori & exigebantur cum vsura. Nebriss. & Alciatus lib. 2. parerg. c. 23. l. lecta, l. pen. ff. si cert. pet. Scæuola defun. instru. l. nepoti. Legauerat, ait, prædia vt structa sunt cum vino, grano, calendario. Item Aphr. de le. 3. l. qui filium: certa prædia nepoti per fideicommissum dederat excepto calendario. Adde l. nomen eod. tit. Nebriss. Accedit Bud. Calendarium inquiens, dicebantur tabulæ ab obseruatione singulorum mensium: vt Diaria à singulorum dierum ratione obseruata, cuius exempla sunt tam apud IC. quam apud alios. Quoniam vero fœneratores diligentius faciebant huiusmodi tabulas, id eo factum est, vt Calendarium in iure pro negotiatione nominum faciendorum accipiatur. Hinc calendarij curatio. Arcad. l. vlt. §. 2. de muneribus. calendarij quoque curatio, ait, & quæstura in aliqua ciuitate, inter honores non habetur, sed personale munus est. Vide omnino Goth. not. ad §. 2. l. 18. de muner. Africanus: Itaque ipsæ pecuniæ, si adhuc calendario, id est, nominibus faciendis destinatæ essent, fideicommisso cedere solent. Spieg. Paulo secus Hotom. calendarium est, qui antiquis codex accepti & expensi vocabatur, quod veteribus moris erat pecuniam calendis credere, & vsuras exigere. Horat. Epod. 2.

Omnem relegit idibus pecuniam,
Quærit Calendis ponere,

idem 1. Serm. Sat. 3.

Odisti & fugis, vt Drusonem debitor æris,
Qui, nisi cum tristes misero venere Calendæ,
Mercedem aut nummos vide vnde extricat.

Affric l pen. ff. de reb cred. Eius qui in prouincia Stichum seruum calendario præposuerat, vbi omnino vide de calendario Cuiac. & Gothofr. dd. locis. Horom.

CALENDIS, intra calendas, ante calendas stipulari, idem esse, venuste demonstrat Alciat. 2. parerg. c. 23. quod est aduersus Gellium, qui intra calendas, non in calendis, vt ille docuit, sed in calendas significat. Nec est dubium, præpositionem in accusatiuo casui appositam, vsque significare. Qui ergo in calendas promittit, vsque ad calendas, & consequenter etiam ante calendas promisisse videtur. Exempla habes in l. qui ante. l. præced. de verb. oblig. Spieg.

CALENDÆ Ianuariæ, Aprites, Maiæ, Septembres, Nouembres. Briss. ex ll. ff. & C. calendæ Iuniæ & Martiæ olim soluendis pensionibus solemnes. Vult comment. Inst. de locat. cond. ad princ. num. 27.

CALENDÆ primæ, secundæ, tertiæ, quintæ, dici putantur à Iureconsultis pro vno, duobus, tribus, & quinque mensibus. Cessus l. liber, 59 §. si ita. de hæred. Instit. Titius, si intra tertias Calendas nauis ex Asia venerit, hæres esto. Vipian. in l. 1. §. si qui de verb. oblig. Hotom. Si quis ita interrogatus, Intra calendas quintas dabis? respondeat, Dabo Idibus: non obligabitur: non enim sic respondit, vt interrogatus est. verba hæc Alciatus inquit, maiores nostri hactenus de quinque diebus ante calendas eius mensis, de quo ageretur, interpretati sunt: existimantes, opinor, idem esse promittis intra quintas calendas, vel quinto calendas? cui sententię ratio Latini sermonis repugnat. Quapropter ea appellatione potius de quinque mensibus est accipiendum. Qui modus loquendi ex fœneratorum consuetudine ortus videri potest l. lecta. ff. si cert. pet. qui solebant in singulas calendas mutuum dare. Spieg. Video tamen Catonem in re rustica primas caleod dicere, pro primo die cuiusque mensis, ait Hotom. Qui ante Calendas proximas stipulatur, similis est ei qui calendis stipulatur. l. 13. de verb. oblig. Briss.

CALENDARVM Martiarum, ex quibus olim vt plurimum locationes fundorum ac prædiorum incipiebant, pensionesque inferebantur, fit mentio in l. 58. ff de vsufruct. l. 29. de exactionibus, in C. Th. Constat autem, eum diem festum mulieribus fuisse: eoque munera iis mitti solita, vt ex l. 31. §. si vir vxori ff. de donat. inter vir. & vxor. colligitur. quod & Budæus notauit. Cui addo Martial. lib. 5 Epigramm. carmen, quo Martias Kalend. Saturnalia fœminarum appellat. Idem & Acion in Odam 8 lib. 3. Od. Horat. & Solinus c. 2. significant (vide 5 calendariorum) Briss. Senec. lib. 13. epist. Diuitem illum putas, quia in omnibus prouinciis arant, quia magnus ei Kalendarii liber voluitur. Hoc autem nomen ex eo descendit, quod in Kalendas veteres fœnerati solerent. Et ideo Kalendarium nomine libris suis præposito, quæ deinde nomina fecissent, subscribere solebant. Vnde Martial. lib. 8 Epigr.

Superba densis ærea palleat nummis,
Centum explicentur pagina Kalendarum.

Ouid. lib 2 de Remed. amor.

Quis putet Ianumque timent, celeresque Kalendas;
Torqueat hunc aris mutua fumma suis.

Vbi celeres Kalendas vocat, quod voto & desiderio debitorum celerius redeant, & vsurarum incrementum adferant. Briss. Hinc

CALENDARIVM exercere, i. eius generis negotiationem exercere, ne pecunias colloces, ac fœneres vsuris in singulas calendas, i. in singulos menses ad exactionem constitutos, Donell. de vsuris l. 33. §. 1. & l. 39 §. legauerat. ff. de legat. 3 In calendarium conuersa pecunia dicitur, quæ nominibus & fœnore occupata est, l. 39 §. negligentiæ. ff. de adm. tut. Kalendario destinatæ pecuniæ. i. nominib. faciendis, l. 62. ff. de leg. 3. Briss.

Cæterum cum quis Kalendarium alicui præstari vult, non nomina duntaxat debitorum, sed & pecuniam, si qua ab his exacta, eidem Kalendario destinata fuerit. d. l. 61. Briss.

CALENVS, dispensator l. 21. in princ. ff. de stat. liber.

CALERE iudicia, est iudicia exerceri idque magna diligentia, apud M. Ciceronem. Prat.

CALETANVS homo, l. Lucius 78. §. hæredum, 12. ad SC. Treb.

CALICATA ædificia, calce polita, Festo lib. 3

CALIDA aqua l. 3. § hoc interdictum. ff. de riuis. l. 1. §. Idem Labeo. ff. de aq. quotid. l. 3. § 1. ff. de aq. & aq. pluu.

CALIENDRVM operimentum capitis significat, à Græco κάλυπτρον ducti videtur. Vsurpatur & ab Arnobio, falciculæ, claues, caliendra, fomites, talaria: & à Flacco, altum saganæ caliendrum, apud quem sunt qui appositiam comam interpretentur, vt annotauit Adrianus Turneb. lib. 7. aduers. c. 20.

CALIGA, militare calciamentum, ex qua C. Cæsar, Germanici filius, cognomen puer induit, vt Tacitus lib. 1 & Sueton. scribunt. & vide Sabell. ad Sueton. in Caligula. Erat autem gregariorum militum calciamentum. Anton. August. lib. sing.

Digitized by Google

ad Modestinum. ἀμάτον. in princ. de excus. Cornel. Tac. d. lib. 1. Iam infamis in castris genitus, in contubernio legionum educatus, quem militari vocabulo Caligulam appellabant: quia plerunque ad concilianda vulgi studia eo tegmine pedum (caligis, manipulari habitu) induebatur. Hotom. Brisso.

CALIGATA militia, in d. l. ἀμάτον. Et

CALIGATI milites viliores & obscuriores significantur: quod & ex serie contextus Vlpian. leg. 2. in prin. ff. de iis qui not. infam. & leg. à caligato. C. de nupt. liquido constat, vid. Brisson. lib. 2 select. Antiquitat. Porro in d. leg. à caligato. pro prorectoris, legendum affirmare ausim præfecti cohortis, per seriem d. l. 2. Caligatos, viliores & obscuriores interpretatur Nouella, quibus mod. nat. effic. leg. §. qui quis. (quæ Græce non extat) ex versione interpretis veteris. Sic accipi potest in leg. omne. 6 §. exploratores. ff. de re milit. & leg. de militibus §. 9. ff. de custod. & exhib. re. Prat.

CALIGATVS dicitur à caliga, hoc est tibiali siue ocrea, quod erat crurum armatura; vnde Caius Cæsar Caligula, cognominatus est, quod manipulari habitu inter milites educatus esset, vt Suetonius in eius vita cap. 9. refert. De milite igitur caligato, hoc est gregario, manipulari, siue infimæ conditionis, dixit Iuuenalis, cum duo crura habeas, offendere tot caligatos. Quintil. in declamationibus: Parere caligatum tribuno lex iubet. Et paulo post: Commendem tibi ordinem caligati militis. Vlp. in tit. de iis qui not. infam. &c. item de custodia & exhib. reo. l. de militibus, & de re milit. l. omne dilectum. Nebriss. Caligatus quoque qui metu hostium languorem simulauit, in pari causa eis est. Venuleius, l. 9 ff. de custod. & exhib. Is autem qui exercitum accipit, etiam ius animaduertendi in milites caligatos habet. Hotom.

CALIGÆ, in materia odiosa, vestis appellatione non comprehenduntur, secundum decisionem Tholosanæ Capellæ: Proinde si alia vestimenta clerici capti congruant ordini clericali, nihil oberunt ei caligæ bipartitæ, aut diuersorum colorum, quominus ad iudicem ecclesiasticum remittatur Spieg.

CALIGATVM pro caliga, h. e. tegumento tibiarum militari indutum, simpliciter Iurisconsultus accipit in l. 3 de offic. præfect vig. Apud priscos Romanos caligæ clauis ferreis subfigebantur: cuiusmodi hodie Græci milites *die βραδιοτεν*, (vt ipse in Veneta expeditione vidi) gestant, & alij de Turcis quoque tradunt. Spieg.

CALIM Festo lib. 3 antiqui dicebant pro clam, vt nis, pro nobis, sam pro suam, im pro eum. Hæc Festus. Sed & am pro eam legimus in Pand. Flor.

CALIPTRA, auctore eodem, vestimenti genus, quo capita operiebant veteres. Prat. al. Calyptra, à καλυπτω, rectius.

CALIX diatretus apud Vlpian. l. si seruus 27. §. si calicem. ff. ad legem Aquil. non est fractus, vt alij male exponunt, sed perforatus ac pertusus (ait Briss.) tornatilis, torno factus. Budæo vas est, quo bibimus: quod & Iulij Pollucis testimonio probatur lib. 6. c. 6. & Varronis lib. 4. ling. Huius hæc verba sunt, Calix à Caldo. quod in eo calda pus adponebatur, & calidum in eo bibebant, quod & Festus probat lib. 3 Calicem non tantum pro vase, sed & pro ea tantum vasis parte, quæ humoris capax est, probatissimos auctores dixisse refert I. Barsius in libello de vasculis. Prat.

CALIX etiam Prateio pro vino in eo contento Synecdochice. ac porro μετωνυμικῶς, pro potu sacrosanctissimi sanguinis Christi, Seruatoris nostri, accipitur.

CALLAINVS pro lapide pretioso apud Marcianum l. interdum, §. species. ff. de publican. in Pand Flor. Tu τὸ βασιλικὸ consule. Nam ibi quidam Callinum legunt. Prat.

CALLIDA appellatio: callidæ artes: vide l. vlt. C. quor. appellat. non recip.

CALLIDA machinatio, l. vlt. § & hæc quidem. C. de int. deliber.

CALLIDITATE, vel per calliditatem condemnari dicitur in l. 3. C. si in causa iudicati.

CALLIDITATE & dolo circumuenire. l 2 ff. de Proxenet. Briss.

CALLIDITAS contrahentium odiosa, amputanda est. l. 3. in prin. C. de plus pet.

CALLIDITAS. in l. 1. § dolum. ff. de dol. mal fallacia & machinatio, dolus malus, fraus: quam iustitiæ contrariam M. Cic. scribit lib. 1. offic. Astutiam excogitatam videtur adpellare Zeno l. vnic. C. vt omn. iud. tam ciuil. quam criminal. Eodem sensu videtur accepisse Vlpia. l 1. in prin. ff. si quis omiss. cau. testam. Eam tacendo fieri scribit Accurs. in d. §. dolum. Equidem etiam facto verba subsecuto committi putem l. 1. & l. 6. & l. fi. ff. si quis omiss. causs. testam Prat.

CALLIDITAS tacendo, fallacia dicendo admittitur, l. 1. Auth. de testib. & ʒ Fallaciæ. Spieg.

CALLIDVM commentum. callido commento videris accusationis instigator fuisse. ait Papin. in l. ob hæc verba 20. ff. de his qui not. infam. Callidum commentum tutoris dicitur eius, qui subiecto nomine alterius, rem pupilli, fraude ac dolo sibi comparauit. l 9 de reb. eor. Briss.

CALLIDVM cõsilium. Vlp. in l. sed & alias. l. eum qui. ff. de publ. in rem act. sic Cicero ad Atticum, callidius inire consilium.

CALLIDVS machinator in l. cum antiquitas, 28. in fi. Cod. de testam. dicitur, cuius vsu animus concaluit. M. Ciceroni vafer, astutus. Callidos, Cic. 2 de Nat. Deor. se vocare ait, quorum tanquam manus opere, sic animus vsu concalluit. Donat. in Adelph. Terent. act. 3. sc. 3 callidum eum dici ait, qui callum sibi, vsu artis, induxerit.

CALLIDVS rerum iudex pro prudenti & intelligenti rerum æstimatore Spieg.

CALLIMACHVS nomen viri, cuius sæpe in iure fit mentio, vt in l. cum quis decedens, 37 §. Tutia honestissima, 3 ff. de legat. 3 l. 122. in princi. de verb. obligat. l. emptionem. 7 Cod. de iur. permurat.

CALLINICVM, vide l. mercatores 4. post princ. C. de commerc. & mercator.

CALLIS est iter angustum ferarum inter montes, callo pecudum perduratum, ait Goth. ad l. paries est 157. §. 1. de verb. sign. vid. mox. Callium.

CALLISTRATVS Iurisconsultus, consiliarius Alexandri Imp. Lampridio teste. Eius fit mentio in l. si cum pater, 17. ad SC. Vellei. & vbique. Scripsit multos libros: Inter alios tres lib. Institutionum, Duos libros Quæstionum. & de iure fisci & populi, lib. Quatuor, &c.

CALLISTVS libertus: vide l. alimenta, 16 §. Basilicæ, 2. ff. de aur. argent.

CALLITAS (siue vt Hal legit, Caluitas, per l. 233. in prin de verb. sign.) vide l. si fideiussor, 29. in omnib. 5. in fin. mandat.

CALLIVM nomine saltus intelliguntur, vbi pecora pascere solent. Nam in saltibus sunt calles, à callo pedis pecudum appellati: Turneb. aduers. lib 3. cap. 9. & cap 22. vide & paulo ante dictionem Callis.

CALLON, cuius meminit Vlp. in l. sed & si quid 15. in pr. ff. de vsufr. significat lignum, quo etiam nomine serui, militum castra sequentes appellati sunt, quia militib. ligna subministrabant, vel quia clauas ligneas gerunt: vel vt innuit Porphyr. à calendis, quia eo die cibaria accipiebant; vel secundum Actionem, à calendo, id est, vocando, quia ad ministeria vocentur. Horat.

Hunc perminuerunt calones alique caballi.

De his sæpe Cæsar in 2. li. belli Gallici, & in 1. li. belli ciuilis & Liui. vbique. Hinc etiam calones dicti sunt calcei ex ligno, quibus humiliores etiam hodie vtuntur. Ex his apparet an recte in huius vocabuli interpretatione senserit Accurs. in d. l. sed & si quid, in princ. allegata. Licet in Codicibus impressis Calum legatur. Nisi forte in illo Iurisconsulti loco Quallum legere malimus: qualem habet editio Contij Parisiensis Anno 1562.) de cuius significatione scripsi inferius in d. vinito. In illa etiam l. dum fit mentio de librario, sunt qui intelligunt de seruo qui in partiendis pensis præficitur, de quo meminit Cato. Mihi tamen magis placet, vt intelligamus de illo, qui libros transcribit, de quo sæpe Cicero. Horum enim artificium dignius erat & ideo apud Vlpian. in prædicto loco videtur abuti proprietate & hoc magis conuenit exemplis Iureconsulti, &c. Cotta in Memoral.

CALOPODIVM, vide l. chartularij 25. § fiunt autem, 3. C. de sacrosanct. eccles.

CALOR & iracundi animi impetum, & quemlibet efferuescentem motum, inconsultam que mentis commotionem significat apud Paulum l. 3. ff. de diuort. l. quicquid. ff. de diuers. reg. iur. antiq. Marcianum l. 1. §. quæri. ff. ad Turpil. l. 1. § fin. ff. ad leg. Iul. reg. l. 2. C. de al. olit & alibi sæpissime. l. 9. ff. de publican. l. 2. & ibi Gothofr. in verb. Quodam calore fuerit peieratum. C. de reb. cred. l 4 C. de auct. præst. l. vlt §. filius C. de bonis matern. l 5. ibique Gothof. C. de iniur. l. 19. C. de inoffic. testam. l. 21. in fin. ff. ad leg. Iul. de adult. Briss. Prat.

CALOR coarctandus, ne cupidini dediti tristem exitum sentiant, qui eos dispersum expectat patrimonium, l. cum non solum. 8 § 5 in fin. C. de bon. quæ lib. &c.

CALOR inconsultus calumniæ vitio caret, ait Marcian. in l. 1. §. quæri potest 5 ff. ad SC. Turpil. Sic

CALOR iracundiæ excusat ab accusatione instituta. l. abolitio, 2. C. de abolition.

CALPAR, verbum, antiquum, dolium significat N. Marcello. Varro, Quia, inquit, ante, quam nomen dolij prolatum, cum etiam id genus vasorum calpar diceretur, vnde calpar adhuc latur. Calpar vinum nouum, quod ex dolio demitur sacrificij causa, antequam gustetur, Festo lib. 3 qui subiicit, calpar fictilis vasis genus esse. Prat.

CALPHVRNIÆ, seu improbissimæ fœminæ, fit mentio in l. 1 de postul. tamets, vt Alciatus indicat, antiquorum codicum lectio in eius nomine vacillat: vnde ipse arbitratur de C. Affrania intelligendum, cap 37. lib. 1. parerg Spieg.

CALPHVRNIANÆ fici meminit Gothofr. in l. qui fundum 105. verb. ficos. ff. de verb. sign.

CALPVRNIVS dicitur in l. qui pœnæ, 8. §. 2. ff. de manumiss. l. si mandato, 59. in princip. mandati sic Calphurnius Celerinus, l. 1. §. diuus Hadrianus, 21. ff. de quæstio. Calpurnius Crito, l. quæ-

Digitized by Google

to.l.quæsitum 15. in prin.ff.qui & à quib.manum. Calpurnius Flaccus, l.in integrum, 12. ff.de minor.l.8. de vent. in possess. mittend.l.34.§.1.de fideicom.liber.Calphurnius Rufus,l.me ginus l.3. inte fi.ff.de his quæ in testam.delent. Calphurnius Rufus,l.meminisse.10.§.1 ff.de offic. proconſ.

CALVISIANA actio appellatur,quæ patrono datur ad reuocanda.ea quæ in fraudem eius libertus alienauit,l.16.§.idem scribit.ff.de petit.hæred.l.1.§.si pluribus l.2.& l.3.§.si intestatus & l.vlt.ff.si quid in fraudem patron. l.2. ff. si à parent. quis manum.l.16.§.1.ff.de iur.patron.Briſſ.

CALVITAS, calliditas, deceptio, fraus, in l.28.§.in omnibus,ff. mand.Gœdd.ad l.213.num.1.de verb.ſign.

CALVITIANO SCto impar matrimonium improbabatur iubebaturque non proficere ad capiendas hæreditates: Vlpian.tit. 17,Regul.Briſſ.

CALVITIANVM Senatusconsultum, vide Goth.l.3 verb.SCtum C.de iudict. viduitat.

CALVITVR, inquit Marcellus, est frustratur: tractum à caluis mimis,quod sunt omnibus frustratui.Plaut in Casina:Nam vbi domi sola sum, sopor manus caluitur. Pacuuius in Hæd, Sentio pater te vocis calui similitudine, sed quid conspicio? nam lactans caluitur ætas.Complura Nonius exempla protulit, ex quibus Caij responsum facile intelligatur in l.233. de verb.ſign. si caluitur. & moretur, & frustretur: vt si caluitur, verba sunt legis 12.tab.quam interpretatur: cætera sua, id est glossæ & interpretationis.Hotom.

CALVMNIA est malitiosa & mendax infamatio Nonio: eaque est Marciani sententia.l.1 §.1.ff ad SC.Turpill. Est & callida & malitiosa iuris interpretatio, auctore M.Cic.lib.1.officiorum, cuiusmodi interpretes plerosque nostra tempestate vidimus. Calumnia est etiam,cum quis ex certa scientia,& dolo iniuste agit,aut excipit,Azo in summa.C.de iurament prop.calumn. dand.sic accipitur in l.2 §.per calumniam ff.si mulier ven.nomin.in possess.calum.& l.2.pr.C.de iureiur.prop.calum.dand. Iurare enim ea constitutione iubentur & actor & reus,ne calumniandi animo litem aut intendant,aut excipiant. Vtinam eo iure vteremur. Sed ea constitutio & causarum patronos, & reliquos pragmaticos tenet,cuiusmodi per multos nostra tulit ætas significat & calumnia calliditatem apud M.Tull.lib 2.de Republ.vt Marcellus refert:Vt Carneadi respõdeatis,qui sæpe optimas causas ingenij calumnia ludificari solet.Calumnia etiam pro accusatione accipi videtur in Arcadij & Honorij constitutione,l.sancimus,C.de pœn.sed quæ calumnioſe instituta esset. vt ibidem Accurs. docuit. Nam præsumitur calumnioſe quis propinquum accusare, qui eum dicit in propinquũ deliquisse. d.l.sancimus ,ex verbis & sentent. sic accipiendam calumniam putem in l.2. C. de censibus lib.11. quamuis quidam autument pro pœna ibidem accipi ex Prat.

CALVMNIA quoque pro delicto accipitur, hoc est pro eo actu, quem calumniandi causa quis facit, l auxilium, ff.de mino.& c.calumniam,ext.de pœnis,vt Albericus existimat. Ego vero pro iniuste instituta actione,vel obiecta exceptione accipiendam ibi calumniam putem:quod verba temere litigantium,ibidem posita indicant.Sine calumnia.l.37.de minor,id est, citra calumniæ periculum,seu metum.Briſſ.

CALVMNIA submouere,l.22.C.de pœn.id est calumnioſa accusatione liberare.Briſſ.

CALVMNIA non in criminalibus tantum,sed,in ciuilibus quoque causis interuenit.Briſſ.

CALVMNIÆ crimen,l.vlt.de calumniat. In hoc incidit, qui calumniatur.Calumniari est actione experiri,vel exceptione vti temere,scienter ac doloſe,aduersus innocentem, ideo vt eum vexes,vel aliquid extorqueas.Idque seu ciuilibus seu criminalis actio & causa sit. Quo vtroque casu pœnas contra calumniatorem iura nostra posuerunt multas, quas refert Menoch. lib.2.de arb.iud.quæst.103.casu 322.& Vvesemb. in par.de calum.nu.1.Hæc Vulr.in comment.Inst.de actio.ad §.19 nu.32. 36. Calumniatorem,cauillatorem esse, calumniari, & ipsa calumnia,fit pluribus modis:vt falsa crimina intendendo,vexandi hominis gratia actionem,petitionemque inferendo:solutionem indebiti, decipiendi ergo admittendo: ius callide ac peruerse interpretando,bis idem exigendo: latebras & effugia iniiciendi moram quærendo,latirando,fugiendo,remorando, Caluitur ergo qui istorum quid facit. Eum, qui iterum petit, quod iam solutum est,calumniam committere, cauillari, frustrari,constat ex l.28 §.in omnibus,ff.mandati.Hæc Gœdd.ad princ.l.si caluitur 233.num.2.3.

CALVMNIÆ species tractat eleganter Marcellus in l.1. in princ. ad SC.Turpill.Oldend.

CALVMNIAM ferre apud Cic.in Epist.ad Cæli.est calumnioſum quid & astutum doloſumque excogitare & afferre:item & obtinere fortassis, vt annotat Turneb.lib.aduers 5.c.vlt. Calumniam tulit accusator,qui iudicio publico victus,ac per calumniam accusationem instituisse iudicatus erat.Briſſ.

Per CALVMNIAM in possessionẽ ventris nomine missa videtur quæ sciens prudensque se prægnantem non esse,vel ex alio concepisse, in possessionem venire voluit.l.1 §.per calumniã. ff.si mulier vent.nom.l.15.& 16 de his qui not.infa.l.3.5.vnde Marcellus, de iureiur.l.11.de mort.caus.donat.l.3 §.vlt.ff ne vis fiat ei qui in possess.miss Briſſ.

Per CALVMNIAM petere dicitur, qui vexandi alicuius gratia petit,l.postquam,43.ff.de hæred.petit.l.29. §.pen.de liberal. caus.Briſſ.

Per CALVMNIAM,vel calumnioſe satis petere, vel per calumniam desiderare,vt cautio interponatur,dicitur qui nullo iure, sed vexandi aduersarij causa cautionem postulat.l.3.§.1.ff. vt in poss.leg.l.1.§.fi.& l.Paulus 8.ff.de prætor.stipulat.Prat. ex Briſſ.

CALVMNIÆ actio olim absolutis reis aduersus improbos litigatores,eosque qui temere petierant,dabatur,eosque decima parte litis mulctabat.Briſſ.ex §.hæc autem,vbi Theophil.Græcus interpres Instit.de pœn.temere litigant. Sed hæc in desuetudinem abiit.

CALVMNIÆ causa facere,id est,per calumniam,Briſſ.ex ff.

CALVMNIARVM redemptor.l.1.C.de his qui potentior.Briſſ.

CALVMNIAS commouere,l.3.C.de Aduoc.fisc.

De CALVMNIA iurare, est iureiurando promittere se non vexandi animo aliquid facere. l.qui bona, 13.§.qui damni, ff.de damn.infect.l.3.C.quemadm.testam.aper.l.cum plures. ff.de reb.auct.iudic.poss.& alibi sæpe, & C.de iureiur.propt.calum. dand.Prat.

CALVMNIÆ pœnam & aduersus calumniatores procedendi modos explicat Bart.l.1.C.de calumniat.& l.1.ad SC.Turpill. Olim autem calumniatorum & delatorum frontibus stigmata inusta & inscripta fuisse,ex Plinij panegyrico notum est: cuius verba sunt: Neque vt antea exanguem illam & ferream frontem,nequicquam conuulnerandam præbeant puncturas, & notas suas rideant, spectent paria damno præmia. vide Turneb.lib.aduers.8.c 22.vide ẽ.Calumniæ crimen.

CALVMNIARI verbum generale est omnem ingenij malitiam complectens. Cic.de repub.2.Vt Carneadi respondeatis, qui sæpe optimas causas ingenij calumnia ludificari solet. Proprie autem ad fraudes reorum contrahitur, h.e.tam actorum quam defensorum, & tam publicorum quam priuatorum iudiciorum.Vnde iuramentum calumniæ,quod litigatores,cum iudicium acciperent,interponebant.Hotom.

CALVMNIARI est per mores & frustrationes negotium differre,vel per fraudem alios litibus vexare. Quod & cauillari dicitur:vtrumque ab antiquo verbo Caluo,h.e decipio quo vsi post Plautum Gellius & Caius in l.si caluitur.de verb.ſign.licet vulgo legatur,calumnietur.Tracta est autem à caluis metaphora,qui eos frustrantur, à quibus per capillos prehendi videntur.ex Spieg.

CALVMNIARI quoque est falsa crimina intendere l.1.§.calumniari.ff.ad SC.Turpill. à verbo antiquo Caluor, quo vsi sunt Decemuiri in l.12.tabul.cuius verba hæc sunt: si caluitur pedemque struit,manum endo iacito.quam legem Caius explicat l.si caluitur,ff.de verb.ſign.& Festus lib 18. Alciatus interpretatur ibidem, id est frustratur: metaphora à caluis ducta: quod & Nonius probat. Vnde Gaius in d.l.si caluitur, ductos existimat.Prat.Briſſ.

CALVMNIATOR non est,qui de re dubia litigat,l.5 §.1.Cod.de fruct.

CALVMNIATOR,falsi criminis accusator,à caluendo,id est,frustrando & decipiendo dictus.Briſſ.

CALVMNIATORES, qui per fraudem & frustrationem alios vexarent, litibus præsertim,l.233 de verbor.significat.qui & calumnioſi in l.3.ad Turpill.Calumniator etiam est qui non debitum petit, l.penult.ff.ne quis eum, qui in ius voc.& qui temere alicui controuersiam mouet,l.cui necessitas. 39 §.1 de lib.caus.sic calumnia in cap.calumniam,de pœnis accipienda est.Briſſ.

CALVMNIANTES interdum accipiendi sunt lata illa significatione,quam docet Caius, vt non eos modo intelligamus, qui falsa crimina intendunt, sed omnes qui aliis improbe facessunt negotium. Theophilus vertit Sycophantas. Balduin. in præm. Inst & in gl.l.1.verbo Calumniari ff.ad Turpill.

CALVMNIATOR ita demum notatur,si fuerit calumniæ causa damnatus. Neque enim sufficit calumniatum,Vlp.in l.Athletas.ff.de his qui not.infam.

CALVMNIATRIX l.1.§.sed & si,de ventr.in poss.mitt Briſſ.

CALVMNIOSVS est,qui sciens prudensque negotium alicui per fraudem comparat.Paulus lib.1.recept.sent.tit 5 is pro qualitate admissi puniendus est,Paulo ibidem. Prat.ex Hotom.& Briſſ.

CALVMNIOSA crimina quę falso delata sunt,& data opera.Vlp. in l.illicitas.de offic.præsid. Neque, ait, defensores eorum calumnioſis criminibus inuectentur innocentes.

CALVMNIOSA accusatio l.14 §.si patris.ff.de bon.libert.aduocatio l.82 ff.de legat.Briſſ.

CALVMNIOSA potestas aduersarij apud Caium in l.si idem §. de iurisdict, omn.iud.intelligenda. quum reconuenit quem

Digitized by Google

aduersarius, qui per moras & frustrationes (*mit vmbzie ben vnde verlengeren*) negotium differt, reconueniendo, vel per fraudem primum actorem litibus vexare. nam calumniari in iure Ciuili est fere rem morari, frustrari, teste Hegendorph.

CALVMNIOSISSIMVM caput, l 8 C. de calumniat.

CALVMNIOSE id est, per calumniam. l. 8. ff. de stipul. præt. l. 3. C. ad SC. Turpil. Briss.

CALVVM. Moris erat seruis, simul atq; manumissi essent, demere capillos, & capiti caluo pileum imponere, vt eo quasi symbolo tempestatem seruitutis viderentur effugisse, vt naufragio liberati solent. Nonius. Plautus in Amphitryone: vt ego hodie raso capite caluus capiam pileum, Goth. ad l. 1. §. sed & qui domini 5. C. de Lttin. libert. tollend.

CALX. Vox hæc veterum testimonio, siue cementum significet, siue pedis partem extremam, fœminini generis est: vt quotũdam Grammaticorum inuiorum distinctio locum non habeat. Calcarius, qui calcem coquit: & calcatorium, locus vbi calx coquitur: qui calcaria quoque dicitur: teste Vlpiano in l. ait dominum. §. in calcariam. ff. de pœn. Calx vero pro extrema pedis parte à calcando. Vnde calcaneum & calcar, & calceus, qui è corio fit animantis: & calcearium, quo pes tegitur, apud Vlpian. l diariis. de aliment. leg. Calx pro fine per metaphoram, in l. palatinos. C. de pal. sacr. larg. lib. 12. vt apud Ciceronem de senectute. Spieg.

CAMALA Nigro nomen vrbis. Goth. ad leg. in Lysitania 8. §. 6. ff. de censib.

CAMARA, & camari boues, à curuatione ex Græco καμπή, camara dicitur fornix, arcus, testudo Budæo l. sed addes ff. locat. Camaræ quoque, nauium sunt nomina apud Arrianum & Strabonem Prat.

CAMBIO elegans & antiquum verbum, quod Alciatus annotauit lib. 1. παρέργ. c. 45. id fere significat quod permuto. Vnde Camsor Latine dictus. Nostri vero vocem Cambij unde deducunt, quod eodem admonente, Latina non est. Id autem ea voce intelligunt, quod & κάπηλος Græci, id est, vt Pollux lib. 7. Onomast. c. 30. ait ἀργυρέϊς διαγλῶ. Vnde Lagium alij dicunt, deductionem videlicet quandam, quam sibi Trapezitæ retinent, vel ob mercedem suam, vel quia sua tantum interfit, pecuniam, quam permutationis vice exhibent, potius retinere ob monetæ varietatem. Spieg. Hinc eodem significatu

CAMBIVM & cambij literæ, pro quibus ita præsumitur, vt executio concedi possit. Alciat respons. 333. Harum vsus frequens est inter Lugdunenses negotiatores. Oldend.

CAMBIVM etiam aliud permutationis genus est scil. rei ad rem, vt c. si quis fecerit. quo temp. mil. inuest. in vsib. feud. verbum Iurisconsultis veteribus incognitum, sed interpretum & vulgi vsu receptissimũ, & vide P. Rebuffum in tractatu de chirograph. recognitione. Prat. Chatisius apud Priscianũ lib. 10. cap 2 eoq. vlt. cambio ἀμείβομαι quod permuto est posuit, & eius præteritum campsi, quod ἀπὸ τοῦ κάμπτω ἔκαμψα. Græco esse videtur. Vnde & campso quoque apud Ennium li 10 Leucaten campsant, i. permutant. Vnde item campsores vulgo collybistas atque trapezitas siue mensarios, aut etiam numularios vocamus. De quibus apud Alc. lib. 1. pareg. c. 46. Hoc autem cãbij verbo, pro permutatione vsæ sunt cõsuetudines feudorum in c. 1. §. si quis dominus tit. quo temp. mil. & in c. 1. § cum autem. tit. de cont inuest. quo in loco Bald. col. 1 dicit. hoc tantũ interesse inter cambium & permutationem quod hæc proprie est speciei ad speciem: illud autem speciei quoque ad genus, puta frumentum. & tunc (inquit) est contractus innominatus. Tiraq in tract. de retract lignagier. § 30 gl. 1.

CAMELA apud Ouid. in Fastis quoddam poculum est, quo in sacris vti solebant.

Dum licet, apposita veluti cratere camela.
Lac mundum potes, purpureamq; sapam.

CAMELARII. l. vlt. §. camelasia. ff. de muneribus & honoribus. Quibus camelorum curatio mandatur.

CAMELASIA, camelorum curatio & præfectura: nisi forte Camelaria legendum sit, à camelariis, vt argentaria, sagaria, ab argẽtariis & sagariis. Camelarij namque, qui camelorum curam habent, dicuntur; quorum duo sunt genera: alterum Bactrianum, quod vnum tantum habet tuber: alterum Arabicũ, quod duo tubera in dorso habet: eosdem & dromedarios ob velocitatem cursus vocant. Nebr. Arcad. l vlt § 1. ff de mun. & hon. Camelasia quoque similiter personale munus est (camelorum publice alendorum) nam ratione habita & alimentorum & camelorum, certa pecunia camelariis dari debet vt solo corporis ministerio obligentur. Brissonius. Budæus tamen Camelasia, καμηλλασία legendum putat. Hoto. Adde Cuiac. obseru. lib. 9 c. 9. in princ. Goth. ad d l 1 §. 2. de muner.

CAMELI inter pecudes ac bestias quasi mixti sunt. Nam & iumentorum operam præstant, & natura eorum fera est. l. 2. §. 1. ff. ad leg. Aquil. Eos, vt ait Plin. lib 8 c. 18 inter armenta pascit oriens, omnesque iumentorum in iis terris dorso funguntur. Briss.

CAMELI, de quibus multa Plinius, iumentorum operam præstant, l. 2 §. 1. ad leg. Aquil. Camelum vsurpant quidam literis nil mutatis, genere tantum diuerso, pro Anchorario fune, Vt illud Euangelicum, camelum facilius est per foramen acus intrare, quam diuitem in regna cœlorum. Sed doctissimi Grammatici malunt scribere Gamilos. Spieg.

CAMELA pia, cuius meminit Paul. in l 24. de iur. patron.

CAMELIÆ, virgines sunt apud Fest. mutatione γ in c. χαμήλιοι θεαί. Turn. lib. aduers. 3. c. 11.

CAMERA feudistis est locus, in quem thesaurus recolligitur: Cauena vero, in qua frumentum, vinum, oleum, & huiusmodi cætera, reseruantur. Zas. quæ res in feud. dar. poss. Albericus tamen vtrumque pro eodem poni scribit c. 1. de nouis feudor. quod videtur probari d. c. 1. Old.

CAMERA, etiam principis ærarium, in quo mulctæ inferuntur. significat. c. 1. §. si quis vero de pace ten. & iur. in vsib. feudor. Scrinium videtur interpretari Accursius in rubr. de proxim. sacr. scrin. lib. 12. C.

CAMERA etiam vulgato gallorum vsu pars ædiũ, in qua priuata agimus, quo significatu accipitur in c. qua frõte. ext. de appel.

CAMERA, fornix, siue arcus ædificium sustineus, rectumque deuexum & incuruatum. Prat.

CAMERA pro conclaui, in quo pecunia seruatur. Vnde Feudum de Camera lib. 2 tit. 1. § 2. & tit. 2 §. 1. pro stipendio quod vasallo datur à domino. Sic in testamento Caroli Magni apud Eguinarthum: Incipit descriptio ac diuisio, quam perfecit de thesauris suis, atque pecunia quæ illa die in Camera eius inuenta est. Anton. Florent. parte hist. 2. in extremo ann. 1264. Petr. Arragonienſis Rex obtulit regnum suum Innocentio Papæ: illudq; sibi ac successoribus suis constituit censuale, vt annuatim de Camera ipsius Regis. 250. Nall. muntinæ Apostolicæ sedi redderentur. Feudum de Camera & tolletam esse arbitror ex lib. feud. 2. tit. 10. in fi. Petr. de Vineis lib. epist. 2 c 30. Nec non feudorum nostrorum & de Cameris feudatariorum in ipsa collecta subsidiis computatis. Prat.

CAMERARIVS, d §. eo tamen prouiso, de elect. vid Card. Zab.

CAMERATA arca, arcuata & conformicata, vehiculum, contectum: *in Senfte oder ein hangen de Vwagelein*, qualia sunt hodie corio tecta Budæo, quibus matronæ gestari solent, & valetudinarij. Vlp. in l. sed addes. § si inquilinus, 5. ff. locat. Pand. tamen Flor pro camerata habent æratam; quod rectius putem, & menti Vlp. consentaneum.

CAMILLVS Festo lib. 3. proprie appellatur puer ingenuus. Sed Turneb. aduers. lib. 10. cap. 20. fuisse scribit sacerdotum ministros. Camillæ nomen vnde sit deductum, vid. apud Turneb. lib 14. cap. 13. Prat.

CAMINO Græco vocabulo vsus IC. in l. si arborem. de seruit. vrb. præd Notum autem, fornacem nobis significare. Spieg. vide & ℩ Heliocaminus.

CAMPAGVS Regius caligæ fuit & ex rubricatis pellib. purpureæ; sub posterioribus Impp. vt Luitpran. scribit lib. 3. de rebus per Europam gest. c 9. Quod & ex Zonaræ & Nicetæ plurib. locis probari potest. Seu, vt vult Capitolin. & Pollio, calceamentum regium In veterib. sane notis ad Iuliani Patricij Nouellas campacos scriptum est, non campagos. Vt autem Impp. soli purpureis, ita consules aureis, patricij sericeis caligis in publico vtebantur. Id ego duobus Cassiodori locis breuiter conficiam, qui in excussis exemplaribus valde corrupti sunt; sed emendatiores hic adscribam. Sic igitur lib. 16 in formula consulatus scripsit: Pinge vultos humeros vario colore palmatæ, validam manum victoriali cipione nobilita, lares proprios etiam calceis auratis egredere, sellam curulem pro sua magnitudine multis gradibus ensus ascende. Apud eundem lib. 7. in codicillis patriciatus ad Tolum, Athlaricus de auo suo Theodorico ab Imp. Constantinopolitano patricio facto ita loquitur. Hunc illa diues Gracia, quæ multum glorioſissimo domino auo nostro debuit gratificata persoluit, velauit humeros fortes chlamydum vestis, pinxit suras sericis calceus iste Romanus, & dignanter visus est accipere, quod se cognoscebat accipere per honorem. Ita plane habet vetus liber, Pitheus adu. lib. 1 c. 16 vide & Cuiac. & Goth. in Nou. 126. in præfat.

CAMPANA, notum instrumentum.

CAMPANI, qui Campaniam Italiæ regionem habitant, sic dicti quod campestris sit. Vlpian in l. metum autem 9. § sed quod prætor 3. ver. sed ex facto ff. quod met. caus. Cum Campani, ait, metu cuidam illato, extorsissent cautionem pollicitationis, &c. de his idem Vlp. l 1 ff ad munic. qui Campaniam non regionem, sed ciuitatem appellasse videtur, de qua Plin. lib. 3. c 5. Et Campani vini meminit idem l. vbi, 75. ff. de verb. oblig. & Campanus ager, qui circa Capuam est Hygeno lib. de limit. constit. Prat.

CAMPANVS nobilis ICrus, citatur in l. 47. de oper. liber. & l. 34. ff. le fideicom. libert. Briss.

CAMPE significat brucum, siue erucam à flexura, quæ Græcis dicitur κάμπη. Quæ vero sint Pityocampę, docet Pli. in 23 lib. Vsus sæpe contra cantharidas, bupreſtim, pinorum erucas, quas Pityocampas vocant, salamandras, & contra venenata morden-

Digitized by Google

mordentia. Idem lib.29 de cantharidibus scribens inquit, vis earum adurere corpus, cristas obducere, eadem pityocampis picea nascentibus. Hæc admonent nos, mendosa esse verba Marcelli in l.3.§. adiectio.tit.ad l.Corn.de sicar.vt etiam animaduertit Philip. Beroaldus, licet quidam alij subtraxerint. proinde castiga pityocampas, vbi inuenies pituocarpas, Columell.lib.12. Bestiolas ait, quæ à nobis appellantur erucæ, Græcis campæ nominantur. Idem in lib. de hortorum cultu refert, has bestiolas occidere homines, & si mulier quæ menstruis est solutis crinibus & nudo pede ter circum areolas horti ducatur, moriuntur. Carmen Columel est hoc.

Volvitur ad terram à distorto corpore campe.

De his vermiculis méminit & Pallad.in lib 1.rei rust. Campes (inquiens) nonnulli ficulneo cinere prosequuntur.

CAMPI Martij (qui priusquam Marti consecraretur. Tyberinus autore Gell. dicebatur: sicut Tyberis Martius, vt testis est Papinius lib.2. syln.) meminit ICtus in l.sed & Cellius, de contrah. empt.l. non solum autem.4. Instit. de legat. l. cum seruus 39 §. item 9. le legat 1.

CAMPIO in lib. feud. certator pro alio datus in duello, à campo dictus, qui circus erat decertantibus destinatus, vt docet Hot. disp. vlt. Sic lege Langob.tit 1.2. Nullus campio præsumat, quum ad pugnandum contra alium vadit, herbas, quæ ad meleficum pertinent, super se habere. Prat.

CAMPVS est ampla planities, siue in vrbe, siue extra vrbem, & regio campestris quæ montes non habet. Campus iaculatorius: l.9 § vlt.ff.ad leg.Aquil.Briss.

CAMPSOR, argentarius (collectarius, vt loquitur Cic.lib.de Orator. & l.quisquis.6.C.si cert.pet.) vide Alciat.4.disputt. 22 Cuiac 10.obser 14. ex Donato & Acrone numularios, coactores, collectarios, facit minores argentarijs, & maiores ministris ac mercenarijs: per eos namque pecunias cogebant: & quas acceptant, per partes occupabant fœnori, vel qua alia ratione erogabant. Gothof.ad d.l 16.verb collectarius.

CAMPSORES & Brancharij, sane barbara à Iurisperitis vsurpata nomina, quæ Iureconsulti nostri non agnoscunt. Spieg.

CAMVM, de quo meminit V.p. in l. si quis vinum. vt. de vino, tritico, oleoq; leg. Camum potio est, quæ fit ex hordeo & aliis frugibus, secundum Dioscoridem vocatur fucca: Arabes vero foca, & est cereuisiæ species, vt etiam scribit Simon Genuensis. Chamus in alio significatu pro freni genere etiam accipitur, ita dictus, quia breuis sit. χαμὸς enim breuis dicitur de quo D. Hiero. David, Psal.31. In chamo & freno maxillas eorum constringe. Nisi potius fuerint septuaginta duo interpretes, quorum Psalterium per horas cantatur, vt qui iam contendunt. Et de Camo in hac significatione pro specie cereuisiæ, non memini legere apud Latinos, præterquam in hoc loco Vlp. proinde obseruatione dignum. Cotta in Memor.Cuiac.obseru.lib.11.c.30. Camum loram esse dicit. Namque Cælius Apitius ita videtur scripsisse lib 3. Camum vel defrutum imitatur, quod Romani loram vocant: Et id forsitan quod Dioscor. Curmi. Zytho enim proxime iungitur. Hieron. Mercul. 5. var. 1. putat camum esse potionis genus ex variis zebus commixtæ, perinde ac cereuisiæ, non absimilis Sabaiæ potioni, quæ in Illyrico ex hordeo & frumento fiebat. Ammian.26. Adde Alc 1.prætermiss. Gothofr. ad l.9.verb. Nec Camum in princ.C.de tritic.vin.leg.

CANA Festo lib. 3. Græcis idem est quod Latinis Canistra. Quid sit, vide s. Calathi. Canum, Festo, κρίβανος, Cuiac.11. obs.36. Gothof. ad princ.l.13.de vsufr.

CANABIS herba est, Plin.lib.19.c.9. ex cuius cortice funes torquentur: quo etiam sensu capitur apud Vlp.l.1 §.non autem, vers.igitur.ff.de exercitor.act In Pandect. Florent.appellatur Cannaba. Gellius cannabum dixit lib.17.c.3.Prat.

CANABIS tam pro ipsa herba, quam pro semine sumitur.Spieg. Plin.d loc.Vtilissima, inquit, funibus canabis; seritur à Fauonio. & paulo post: Ipsa canabis vellitur post vindemiam, ac decorticata purgatur. Differt à lino, candore & tenuitate. Persius satyr.5.

Tum mare transilias, tibi torto canabe fulto.

Palladius canabum dixit: Hoc, inquit, tempore canabum seris. Hinc canabinus adiectiuum, quod ex canabe conficitur. Col.lib 7.Canabinisq; funibus corpua iuuencorum ligato.

CANABVLA apud Hygenum in lib de limitibus constit.termini genus est, cuius formam eleganter expressit.

CANALIS apud Vlp.l.funes 15.ff. de act. emp. est lignum cauatum ad cannæ vnde ducitur, n dempta, similitudinem, quo aqua confluit in viis. *Ein Kanel, Kannel oder Kahn.* Old. Prat.

CANALICOLÆ forenses homines pauperes, dicti quod circa canales fori consisterent. Fest.auctor est lib 3

CANALES instrumento contineri, & ad aquas salientes necessarios Vlp. scribit l. quæsitum §.canales, & § fistula, ff. de fun. instrum.leg.Prat.

CANCELLARE. est scripta transuersis veluti cancellis, seu lineis cancellatim ductis expungere, illinire, delere. Vlp. de his quæ in testam.delen. l. cancellauerat quis testamentum vel induxerat, & ibidem l.proxima: Si omnem scripturam cancellasset. Item de probationibus: si chirographum cancellatum fuerit. Cancellatæ tabulæ: cautiones: chirographum: testimentum, &c.l.82.§.vlt.ff. de fidei.lib. §. si hæres, ff. testam. tab. est.l.24.ff.de probat.l.vlt.C.de edict D.Had. Briss. Porrò quid distent cancellare, inducere, ac circumducere, docet. Accurs in l.si quis libertatem, ff. de hæreditat. petit. quam differentiam probat Bart.l.1.§.1 ff.de his quæ in testam.del. Hinc

CANCELLARIVS: cuius officium est rescripta vel responsa Imperatoris, & mandata inspicere, & male scripta cancellare: bene vero scripta signaculo suo obsignillare. Quamuis quidam Cancellarij nomen non putant reperiri apud probatos autores: nisi quod Flor. Vopiscus scribit, à Carino Imperatore factum esse præfectum vrbis, vnum ex Cancellariis suis. At Oldendorpio hæc vox adeo probatur, vt ad Cancellarium Hessiæ in epistola de ea sic scripserit:

CANCELLARII nomen non satis videri festiuum, ad designandam tanti muneris defunctionem, multi nostro seculo, & quidem non indocti præceptores tradiderunt, quippe quod cancellandi opera, quæ haud dubie istam appellationem genuit, vulgaris propemodum existimari soleat. Proinde censent, rectius appellandum esse nomophylacem, seu legis præsidium, iuris asylum: morum institutorumque aram: æqui boni columen: oculum principis emissitium: aut alio id genus sublimiore verbo. Equidem libenter fatebor, non ista solum, sed & clariora deberi huic excelso muneri encomia, ex quo non minima publicæ salutis ratio dependet: quod item id authoritatis esse oportet, cui omnes magistratus honorum suorum fasces submittere non indignentur. Veruntamen id mihi vicissim omnes donabunt boni viri, hoc tempore nullam omnino reperiri vocem & ne quidem inter eas, quas recensui, qua significantius exprimi possit magistratus iste salutaris, quam vt cancellariatus appelletur, ab expungendi functione. Id autem quacunque ratione initio acciderit, nihil moror: cum sit appositissima significatio, vtpote per quam hac potestate omnes omnium principum Cancellarij suarum partium admoneantur maxime. Siquidem in Repub. nostra si quis diligenter rationem ineat nullo magis opus est munere, quam cancellarij, scil. qui verso stylo multa cancellet ex iis, quæ parum prudenter introducta sunt, & ita quidem recepta, vt non à quolibet homine sine piaculo mutari posse videantur. In eo potiss. genere discerni potest sublime cancellarij munus, ab aliis vulgaribus vtique non contemnendis bonorum virorum consiliis. Old.

CANCELLARIVS in l.3 & l.nemò.C.de assessor. & domest actuarius est seu scriba: inde ducto nomine, quod eius officium, id est cellula, in qua scribere consueuit, cancellis munita fit. Cum enim officium ipsius libellis siue chartulis sit refertum, ac frequentes habeat interuentores, cancellis munitus à chartarum amittendarum periculo abest: id quod ex inscriptione marmori insculpta, quæ Romæ extat, T. Aproniani V.C. vrbi præfecti, conijcere quoque licet Hot. Eum Notatium recte interpretatus est Accurs. in d.l.3.C.de assess. Erant enim cancellarij tunc temporis, qui preces supplicesque libellos, omniaque scripta, quibus princeps subscribere nolebat, cancellabant, id est, ductis cancellatim lineis vitiabant & inducebant, fortasse è notariorum numero. Turn.lib.11. aduers.c.15. à Vopisco. Secus Hot.in Lexic. In Gallia autem eo celsitudinis ac dignitatis euectum translatumve esse constat, vt præfecti prætorio instar sit, & Nomophylax censeatur, vt scribit Bud. in prior b ad Paud. adnotat. altius eius dignitatis originem repetens. Tu illum consulito.

CANCELLARII partes hæ sunt, & munus: videat (inquit Bud.) vt nulla principis constitutio, nulla sanctio, nullum diploma, nullum rescriptum, nulli codicilli regij, non è Rep. atq; etiam è dignitate Reip. principalique exeant, cuius censuræ aut stylo acta tua eximi nunquam voluit principum maiestas. Is principis præsentis vicarius, & eo peregre profecta, Interrex quodammodo censendus est. Hinc igitur rerum omnium cognitione, omni doctrinarum virtutumque genere instructissimum & ornatissimum, & vt vno verbo dicam, ἐγκυκλοπαιδείαν absoluisse, ingenioque ad omnia versatili, omnia in numerato habere eum oportere, necessario fatendum est. quidq; quod res ipsa docet, id Resp. exigit. Licet autem & Olden. & Bud. specie se de officio cancellarij dicant, à vero tamen ipsorum sententia abesse videtur. cancellarios à cancellando, i.e. actis cancellat m lineis perducendo, dictos existimantium. Nam vt à cancellis potius dicantur, vel hæc vna maxime ratio suadere potest, quod eorum fere temporum scriptores à cancellis, & cancellos agere dicunt, cancellarium significantes. Cassiod. lib.2. Inst Diuinarum & humanarum script. de Marcellino Illyriciano, cuius hodieque deflorata extant: Is (inquit) adhuc patricii Iustiniani fertur egisse cancellos. Sed meliore conditione deuotus à tempore Theodosij principis vsque ad fores Imperij triumphalis Augusti Iustiniani opus suum, Domino iuuante, perduxit. Idem & lib.12.var. for. Sic

Digitized by Google

enim proprie noſtros cancellos agitis,ſi læſorum impia clauſtra ſoluatis.Erricus monach.lib.6.de vita Germani:

Voluſianus erat praelſo nomine quidam,
Vrbu patricio toti dilectus & vrbi,
Atque à cancellis priſco de more miniſter.

CANCELLARII ergo erant (ait Briſſ.vlt.edit.) qui cancellos principis agebant. A cancellis enim nomen traxerunt, vt ex Caſſiod.liquet.Briſ.Sed rem totam belle & accurate conficiet Caſſiodori P.P.locus ex lib.11.var.in cancellariatus codicillis: Hoc igitur (inquit) laudabile præiudicium, ſententiam gratioſam,militiam domeſticam à 12.indictione,cancellorum tibi decus attribuit,vt conſiſtorij noſtri ſecreta fidei integritate cuſtodias.Per te præſentandus accedat: per te noſtris auribus deſiderium ſupplicis innoteſcat: iuſſa noſtra ſine ſtudio venalitatis expedias: omniaque ſic geras, vt noſtram poſſis commendare iuſtitiam. Actus enim tui iudicis opinio eſt: Et ſicut penetrale domus, de foribus poteſt congruenter intelligi; ſic mens præſulis, de te probatur agnoſci. Nec iniuria. Quia talem vnuſquiſque ad reſponſa ſua videtur eligere, qualem ſe cunctis decreuit æſtimari.Et paulo poſt:Reſpice quo nomine nuncuperis,latere non poteſt,quod inter cancellos egeris.Tenes quippe lucidas fores,clauſtra patentia, feneſtratas ianuas. Et quamuis ſtudioſe claudas,neceſſe eſt,vt te cunctis aperias. Nam ſi foris ſteteris,meis emendaris obtutibus.Si intus egrediaris, obſeruantium non potes declinare conſpectus. Adſcripſi locum latius,cum quod cancellariorum,de quibus agimus, conditionem plene contineat, tum quod in vulgatis libris ad finem corruptus ſit.Pitheus aduerſ.lib.12.c.2. Adde Adrian.Turneb.aduerſ.lib.11.c.25.Ex Caſſiod.patet(ait Briſſ.vlt. edit.Lexic.) Cancellarium intra cancellos vndiq;conſpicuum ſtetiſſe. Vnde munus dignitaſque eius cancellorum officium vocatur à Caſſiod.epiſt.27.lib.12. Cancellarium princeps ad reſponſa ſua eligebat: eius fidei ſecreta conſiſtorij commiſſa: per eum ad principis aures ſupplicum deſideria perlata: per eum accedebat,qui principi præſentandus erat:ille iuſſa principis expediebat.Briſſ.ex Caſſiod.

CANCELLARII. Cancellarij in l.5.§.2. C.de temp.appellat.viri epiſtolares nuncupantur.Gothofr.ad d.§.2.adde l.2.§.18.C.de offic.præfect. prætor. Afric.& Gothofr.ad l.nullus.8.C.de aſſeſſor.Cancellarij,ait,à ſecretis iudicum:dabant operam ſcribendis & expediendis epiſtolis, iuſſionibus, edictis, relationibus,reſponſis ac ſententiis,in loco quodam,vt conſiſtorio proximo reticulis ſiue cancellis clauſo,vt hodie quoque fit in curiis.Per eoſdem fiebat ad iudices admiſſio:erantque iudicibus quod principibus tribuni ac notarij.& alias viri quoque epiſtolares dicebantur,d.l.5.§.2.adde l.6.11.12.& rubr.Cod.de aſſeſſor.Cancellarij iudicum,conſiliariis domeſticiſque adiunguntur, l.3.5.8. C.de aſſeſſor.l.1. §.pro annonis.C.de offic.præf. præt.Afric.Briſſ.

CANCELLARIVS (ait Hor.in comment.verb.iur.) idem eſt qui ſeruus publicus, ſiue tabellio & actuarius:is enim commune omnium actuariorum nomen fecit ſuum.

CANCELLARIA quid ſit,pluribus docet Bud.in Forenſib.officinam & conuentum appellans, & iuris æquitatiſq; promptuarium, & oraculum, iuſtitiam ipſam,ſummi iuris emendatricem.Porro à Cancello ducitur.

CANCELLARIO,quam diuidendi & adſignandi agri formam eſſe Siculus Flaccus ſcribit libro de condit.agrorum.Prat.

CANCELLVS ædium,num.ſing.apud Vlp.in l.nam & ſi.9 §.1 ff. quod vi aut clam.Petronius etiam Arbiter eodem numero ea voce vſus eſt, exiſtimans cancellum murum eſſe cœnaculorum ſeu quorumlibet ædificiorum ora ab iniuria lapſus ibi incidentis defendentem.Prat.Cancelli ſepta ſunt ex rectis,obliquis,tranſuerſis lignis contexta & compacta; plagulis ſeu foraminibus inuincem diſtincta. Feneſtratas ianuas vocat Caſſiodorus epiſt.6.lib 11.Briſſ.

CANCELLI per diminutionem dicti, olim cancri dicebantur Feſt.lib.3.Prat.

CANCELLI, ligna ſunt inter ſe modicis interuallis in tranſuerſum connexa, quibus tribunalia, ſcenæ, & feneſtræ muniri conſueuerunt.Cic.in Verr.Circumdati cancellis videtur in ſua prouincia. Idem 1.de Orat. forenſibus cancellis circumſcriptam ſententiam.Vtrumque per tranſlationem.Sed proprie.Sidonius lib.1.de turba ſatellitum Theodorici regis:Excluſa,inquit,velis,incluſa cancellis.Cant.c 2.Hieron.interprete: Reſpiciens, inquit, per cancellos, id eſt, per foramina cancellorum.Nebriſſ. Huiuſmodi quoque feneſtræ Clatratæ dicuntur. Vlp.de leg.1.l.cætera,41.§.item hoc. item de fund. inſtrum.l. quæſitum. Cancellos quoque inſtrumento contineri puto. Oldend.

CANCELLI in ædibus,ſepta ſunt ex rectis, obliquis, tranſuerſis lignis,contexta & compacta:plagulis ſeu foraminibus inuicem diſtincta.l.41.§.item hoc.ff.de leg.1.l.12. §. fiſtulæ, ff. de inſtru.vel inſtrum. Feneſtratas ianuas Caſſiod.epiſt.6.lib.11.appellat.Briſſ.

CANCELLOS per tranſlationem appellat G.Budæus in forenſib. locum vbi aduocati ſtantes cauſas agunt. Galli vocant *le barreau.*Stantes dixi. Nam dum cauſas agunt, ſtare debent, iudex vero ſedere. Idque Valentinianus & Valens conſtituerunt,l. quiſquis.6.in fin.C.de poſtul.Prat.

CANDELA accenſa vruntur in auctionibus,vt tamdiu liceri,pretiumque augere poſſis, quandiu durat, & donec vna cum lumine conſumpta fuerit, & tunc meliorem conditionem adferenti addicatur res:argumento ab electione petito,cuius formæ & ſolennitatis commeminit pontifex in decretali epiſtola,c.cum veteri,de electione,in antiq.Prat.

CANDELABRA ſupellectili adnumerantur; ideoque ea ſupellectili legata,deberi Paul.ſcribit l.3.in prin.ff.de ſupel.leg.Dicta autem ſunt Feſto lib.3. quod in eis candelæ figantur. Prat. Briſſon.

CANDELABRO ſigillum incluſum vindicari non poſſe, ſed vt excluditur,ad exhibendum agi.idem Paul.ait, l.gemma.ff.ad exhib.Sed &

CANDELABRO vendito, ſigillum ei incluſum ſeruandum non eſſe,putem ex ſententia Solonianæ legis,quam explicui lib.2. Iuriſpr.veteris. Legis verba hæc ſunt apud Diogenem Laertium: *δακτυλιογλύφῳ μὴ ἐξεῖναι σφραγῖδα φυλάττειν τὴν πραθεῖσαν δακτυλίου.* Hoc ad candelabrum produci poſſe, argumento eſt,quod Paulus idem ius conſtituat in vtroque,nempe anulo & candelabro,d.l.gemma.Prat.

CANDIDATI ſunt,qui nondum ſunt aſſecuti honorem,ſed ambiunt,& ſpes eſt eos aſſecuturos eſſe.Spieg.

CANDITATI Romæ dicebantur, qui conſulatum, vt ait L.Feneſtella lib.2.c.7.vel alium magiſtratum,vt alius placet,petebant: dicti,quod veſtibus candidis induti eſſent, & tra: ſtatutis aliarum rerum petitores dici cœpti ſunt.Hinc candidatos reiutationis dixit Tertul.lib.2.aduerſus Marcion.Prat.

CANDIDATOS principis appellat Vlp.l.vni. ff. de offic. Quæſtoris,qui libris ſolis principalibus in Senatu legendis vacat ät. tamen L. Feneſtel. epiſtolis legendis vacaſſe in eandem rem ſcribit lib.2.c.3. Vnde lib.Iuriſprud.Mediæ.1.cap.3. litteris pro libris legendum admonui. Nam & a claſſicis rerum ſcriptoribus didici Impp.cum extra vrbem in expeditione eſſent, ſolitos fuiſſe ad Senatum litteras mittere.Sed Florentinam lectionem confirmat,quod iis verbis in Auguſto.Suet Trai.quillus, Etiam,inquit, toros libros in Senatu recitauit. Prat. & Aldobran.in præm.Inſt. in verbo Exquæſtori per candidatos orationes principum in Senatu recitabantur.Briſſ.

CANDITATI quæſtores Lamp.in Alex.Quæſtores candidatos ex ſua pecunia iuſſit munera populo dare,ſed vt poſt Quæſturam præturas acciperent,& inde prouincias regerent. Quibus ex verbis candidatos ſuſpicatur dictos Hor.ea re,quod hic ingreſſus erat, & quaſi primordium gerendorum honorum & ſententiæ in ſenatu dicendæ: vt & Vlp.eod.loco ſcribit. Dio lib.154. *σωμαζων ὃ ἐκ τούτου τὸ θεολόγιον αὐτὸς μὲν ἐδίδου εἰπεῖν τῷ βοάρχῃ. ὃ δὲ βιβλίον τοῦ παμφίλου ἀναγνοὺς ἐθαύμασε, καὶ τὸ πρόγραμμα ἐκπεπληγμένος.*Prat.

CANDIDATI, vide l.his quidem.5 fin.C.qui milit,poſſ.vel non.

CANDIDVS eſt in l.ea lege 8.C.de rer.permut.

CANCELLA herbæ nomen,Gothofr.ad l.interdum.16.§.ſpecies 7.in prin.verb.cinamomum.ff.de publicanis.

CANI,pluraliter,tantum,capilli albi in capitibus ſenum.Hos interdum venire ante tempus, Alber. citans vulgatum Boethij verſiculum indicat:

Intempeſtiui ſunduntur vertice cani.

CANICIES, pro ipſa ſenectute in § ſi vero aliqui. Auth.de quæſtore.Hac cenſuit Impp.canitiei deferendum,nimirum quod gloria ſenum habeatur.vide Alber.Spieg.

CANITIES frondium;vide Gothofr.ad l.2.Cod.quæ res venire non poſſunt.

CANIS pecudum numero non continetur.Gaio.l.2. §.2. ff.ad l. Aquil. ed nec inter feras beſtias, vt ex Gaio colligere potes. Canis impudicus dicitur epiſcopus,qui nec regiminis in ſe rationem habuit, nec ſua delicta deteruit, nec filiorum crimen correxit,vt dicit Aug.c.qui nec regiminis.2.q.7.Prat.

CANIS apud Feſtum pro collari, ſeu vinculo ſiue tormenti genere,hodie frequenti,quod collo reorum iniicitur ignominiæ aut pœnæ cauſa,vt ſignificatur l.leg.Iul.7.ibi:aut quid in collum iniecerit. vt torqueatur: ibique Gothofr.ad leg.Iul.de vi publ. Et huc alluſiſſe videri poteſt Plautus in Caſina: Deos quæſo tu,vt quidem hodie canem & furcam feras.Prat.

CANEM non licet retinere qua vulgo iter fit.l.hi enim. §.deinde aiunt ædiles.Alber.Spieg. Si quis igitur canem irritauit & effecit,vt aliquem morderet,quamuis eum non tenuit, Proculus reſpondit Aquiliæ actionem eſſe.vide l.item Mela.11.§.1. ad l.Aq.

CANINAM facundiam apud Saluſt. & Hiero. de grege moratorum(non oratorum,vt deprauate legitur apud Cic.actio. 1. in Verr.)ſeu tabularum intelligi quidam annotarunt. Hinc Prudentius:

*Inde canina foro latrat facundia toto.*Prat.

CANNABVM 23.Pall.5.*κάνναβις*, alij çanabum, Iſidor.16.orig.7. alij

Digitized by Google

alij canaba, vt in l.1.§. igitur præpositio.12. & ibi Gothofr.D. de exercitor.act.vide & supr.in voce canabis.

CANON Græce, Regula Latine, c. canon. dist.3. canonibus solvere, legibus soluere, gratiam canonis facere, gratiam legis facere, pro dispensare, *vom Gesatz iedigen*. Bud.in l.princeps ff.de ll Oldend.

CANON etiam dicitur omnis Ecclesiastica constitutio. Panormit. & alij Pontificii in c.1.de constit. in antiqu.Sic accipi debet in l privilegia.C.de sacrosc.eccles. & ibi vide Bart. & Bald. disputantes,legibus,an canonibus standum. Vide Schard. in dist. Bart.Prat.

CANON publicus in constitutionibus Imperatoriis annuersariam pensitationem, functionem, collationem & præstationem significat, quæ à prouincialibus quotannis populo vel Romano, vel Constantinopolitano, vel Alexandrino gratis, ac sine pretio vllo mittebatur; qui speciebus his constabat, frumento,vino, carne, oleo, &c vide l.fin. C.de collat fund. patrimon.lib.11 l 2.C.de præd. Tamia.eod.lib.l. fin.C. de diuers.præd.eod.lib.l 1.c.de indict.lib.10.text. qui canonem definit.l.vnic.C.de collat. donat.eod.lib.l.3.Cod. quæ res vend. non poss. Briss.Prat.

CANON varii generis est, idque ex subiectis liquido constabit. Erat igitur

CANON auratius,l.priuatæ,10.C.de excus.mun.lib.10.Et

CANON delegationis, d.l.priuatæ, & l.13. de extraord.siue sord. mun in C.Th.

CANON emphyteuticus, l.fin.§.necessitatem.C.de iur. emphyt. Auth.qui rem.C.de sacrosc.eccl.

CANON frumentarius vrbis Romæ,rub.C.de can.fru.vrb.Rom. lib.11.Lampr.in Heliog. Iusserat, inquit, & canonem populi Romani vnius anni meretricibus, lenonibus, & exoletis intramuranis dari, extramuranis alio promisso,cum eo tempore iuxta prouisionem Seueri & Traiani septem annorum canon frumentarius Romæ esset. Spartianus in Seuero: rei frumentariæ, quam minimam repererat, ita contuluit, vt excedens ipse vita septem annorum canonem relinqueret.Briss.

CANON anniuersarius,vide l.17.C de Iudæis & cœlicolis.

CANON ciuilis l.fi qui.5 med.C.de diuers.præd.vrb.

CANON telonei, quod ratione mensæ publicanorum penditur: cuius meminit Cassiod.li 5 var. ad Ampelium. Telonei quinetiam canonem nulla faciatis vsurpatione confundi. Prat.

CANON glebæ apud Sidonium Apollin. lib 6. epist. ad Papam Censorium,qui ratione glebæ præstatur. Quem si domesticis fidei deputata humanitate foueatis, i.e vt debitum glebæ canonem non petatis,tantum lucelli præstitum sibi,&c. Prat.

CANON largitionalium titulorum 4. rubr. C. de canone largit. tit.lib.10. est qui ex more infertur thesauris, vel ærario priuato.l.i.C.eod.

CANON sacratissimæ vibis l.35 C.de nauicul. in C. Theod.l.5. de canon.frument.in C.Theod.Briss.

CANON metallicus,l.2.C.de metal.lib.11.

CANON vestium,l.1.C.de milit.veste,lib.12.

CANON vrbanus.l nauiculario.C.Theo. de nauicula. est & vrbicarius,l.2.Cod.de can.frum.vrb.Rom.lib.11. Est & alius in edicto 13.Iustin.Prat.Briss.

CANON fundorum: priuatorum vel emphyteuticorum: nauli: titulorum omnium:suarius:senatorius.Briss.ex C.& Nou.

CANON patrimonialis, l. quicunque, 7. princ.C.de omni agro desert.

CANON rei priuatæ, l. sciant,3. C. de his quæ ex publica collatione illata sunt lib.10.

CANON etiam sumitur pro pacto, sicut & contra, vt in l.3.C.de obseq.patron.præstand. & in Nou.120.

CANON. Asconius Pædianus tributorum genera facit tria: canonem, vt in portoriis & vectigalibus: oblationem, vt in vini distractione: indictionem, quæ vulgo dicitur talea,Latine item collatio seu collecta, vt apud Ciceronem. Is vero tria hæc pensitationum genera his verbis complexus est: Sic enim,inquit,de Sicilia loquens, quando illa frumentum, quod deberet,ad diem non dedit:ecce canonem. Quando id,quod opus esse putaret, non vltro pollicita est: ecce oblationem. Quando id, quod imperaretur, recusauit: ecce indictionem. Hæc ille. Cæterum taleam numerariam sunt qui ex Titi Liuii lib.1. clarigationem appellari putent. Huiusmodi autem tributis quum Childericus quartus Francorum rex, libidinosus & omnis generis luxui addictus, populum aliquandiu vexassset, quo fastum & pelices maxime foueret,tandem ob insolentiam expellitur, anno à Christo 461.regni vero sui 3.pretium stultitiæ ferens. Erant & canones chronici,in quib. temporum ratio tractabatur.Apud Spar.ita legimus: Rei frumentariæ, quam minimam repererat, ita consuluit, vt excedens ipse vita 7. annorum canonem relinquerer. In Heliog. canon dicitur fructuarius, pro alimentis in tot annos paratis. Omnino videtur canon id frumentum, quod in vsum cadit annuum, vel quod annis conficitur singulis. Hæc fere omnia Cæl.Rhodig.& Bud.

CANONES qui exigebant, canonicarij appellantur in Nouel. τῶν διοικήσεως κανονικῶν,& in Nou. τοῖς ἐπὶ τῆς δημοσίας οἰκήσεως, apud Cassiod.lib.11.& lib.12.var.Briss.in præterm.

CANONIA, vt Panorm. definit, c.cum M. Ferrarien. extra de constit. in antiq. est ius spirituale, proueniens ex ipso, quod aliquid recipitur in canonicum. & ibi quid differt a præbenda, vide J. Præbenda. Canonia est nomen tituli & iuris. vide Innoc.in d.c.cum M Ferrarien.Prat.

CANONICA indictio,l.1 C.de prox.sacr.scrin.lib.11.

CANONICA institutio in c. beneficium. de reg.iur.lib 6.est legitima collatio beneficij, secundum ecclesiasticorum decretorum regulas,vt ex gl.Dino & Alberico liquet.Eodem sensu.

CANONICA præscriptio,& canonice procedere dicimus passim in iure Pontificio.Prat.

CANONICA monitio, quando citatio interuenit cum tribus monitionibus, vel vna pro omnibus peremptoria, c.constitutionem. de sent. excom.lib.6.

CANONICA portio, est quæ à canone deputatur ecclesiæ parochiali de relictis à parochiano. vide text. & Doct. in c. nostra. ext. de sepult. Prat.

CANONICA pensitatio,in l 2 C.de Iud. adnocat.lic.12. Canonica indictio,vestis præbitio.Briss.ex C.& Nou.

CANONICA illatio, cuius meminere Impp. Honor. & Theod. in l.placet, C.de sacrosc. eccles. est ordinaria functio,ordinarium munus, quod habet certam præstationem lege impositam; ad cuius solutionem etiam ecclesia tenetur.

CANONICA vestis.l.2.de distr.pign.quæ trib.caus.ten Briss.

CANONICARII sunt horum annuorum canonum exactores, in Nou. Iustin. 30. & Nou.13. Nou. maior de indulg.rel.qu. & apud Cassiod epist 12.lib 10.var.

CANONICÆ Nou.59. sunt Monachæ, vt constat ex 2.Nicenæ, c.20.& epist Basilij πρὸς Γρηγόριον κανονικὴν περὶ βίβ κανονικῆ. Gothofr.ad d Nou 59.c 2.

CANONICÆ epistolæ distinguntur in συστατικὰς & ἐφοδιαστικὰς. Goth. fi.ad Nou 6.c.3.verb.Probabilia.

CANONICATVS appellatur titulus regularis sacerdotij in ecclesia: vnde Canonici dicuntur. Et differt à præbenda quæ redditus habet annuos ex tali titulo. Itaque qui vtrumque habet, is canonicus præbendarius dicitur. 7 dist. c.sanct.canonum. Spiegel.

CANONICARII etiam sunt palatini, qui mittuntur in prouincias ex scrinio canonum ad exigendos solemnes titulos fiscales, & mittuntur vel à comite domorum, aut proposito sacri cubiculi, Nou.30. vel à comite priuatarum, vt est in formula comitiuæ priuatarum Cassiodori, canonicarios dirigis. Scriniarij dicuntur Nou 134.147.De his Nou.Maiorani de indul. rel. Cuiac. in expos. Nou. Iustinian. 128.c.6. & Iul. ibidem numer.147.

CANONICARII autoritate terribiles sunt, & in prouincialium viscera & damna sæuiunt.Gothofr.ad d.Nou.128 c.6.

CANONICARIORVM venalis improbitas.

CANONICARII quomodo differant à vindicibus, vide Gothof. ad Nou.134.c.2.

CANONICI tituli: canonicæ species. Briss.ex C.Th.

CANONICI equi, l.3 C. Theod. de equorum collat. disces qui sint ex l.1.2.& 3.eod tit.C.Th.Prat.

CANONICI & rituales libri, sunt Decreta priscorum sacerdotum, quibus doctrina iuris Pontificij constare debet. Tusanus. vide & Felt. in verbo Rituales. Spieg.

CANONICVS. Sacerdotes, qui in templis præsertim cathedralibus anni tempore sacris operam darent, hos Græce κανονικοὺς, hoc est, regulares vocant, vt qui rite instituti cæteris viuendi normam præberent. Hi vere canonicatum adepti, suffragium seu, vt dicunt, vocem non habent in capitulo, nisi post decimum septimum annum Anchor.

CANONIS ademptio, vide l.vlt.C.de fund.patrim.

CANONIZARE, ad regulam examinare. Κανὼν enim Latine regula dicitur. Vnde canonibus soluere,pro dispensare:quod &, vt docet Budæus, Gratiam canonis legisque facere, dici potest. Spieg.

CANOPVS, vrbis nomen.vid.Gothofr. ad edict Imperat.Iustin. 13.c.1.verb excepto oppido Menelaita.

CANTERIA, vel, vt alij, cauteria, ad pictoris instrumentum pertinet,l.17.de inst. Gothofr.ad l.6.161.aut colore, C.de diuers.rescript.Bred.in Lexic.

CANTABRARII l.2.C.Th.de collegiat. à cantabris vox ex illorum gestiere, cuius Tertullianus in apologetico meminit his verbis Lypara vexillorum & cantabrorum, sic enim legunt libri veter. vide Turneb,aduers.lib.15.c.16.

CANTHARI apud Vlp.l.cætera.41 §.item hoc,ff.de legat,1. sunt ludicræ quædam effigies & figuræ varie ad arbitrium effictæ, per quas ex rostris aquæ saliunt. Ausonius in epist. Edilhj 17. Harum verticularum variis coagmentis simulantur, species mille formarum, elephantus bellua, aut aper bestia, aut ager volans,& mirmilo in armis subsidens, venator & latrans canis. Quin & tutris, & cantharus, & alia huiusmodi innumerabi-

Digitized by Google

lium figurarum; quæ alij alio, scientius variegant. Hinc optima ratione cantharos, personas, ex quarum rostris aqua salire solet, appellat idem Vlp. fundi §. castella. ff. de act. emp. Iulius vero Pollux lib. 6. onomast. c. 16. poculi speciem, κάνθαρον esse scribit. In libello quoque supplicij quatuor Martyrum coronatorum hæc verba leguntur: Tunc Sempronianus, Claudius, Castorius, & Nicostratus cœperunt in nomine CHRISTI cauere conchas & pegas, & lectos cum sigillis & cantharis, cum magna tenuitate artis. Briss. prætermiss. Prat.

CANTHARIDES inter venenata animalia enumerantur à Martiano l. 3. §. alio SC. ff. ad l. Cornel. Quibus & Magnetem à Nereide peremptum poetæ fabulantur. Ouid. in Ibin.

Cantharidum succos, dante parente, bibas.

Vnde & cantharidis venena dixit Tertullianus IC. in lib. aduers. Marcionem. Vtriusque sententiam probat Plin. lib. 29. c. 4. ad fi. his verbis: Cantharidas diximus. Sed & in his magna quæstio: quoniam ipsæ venena sunt potæ veficæ cum cruciatu præcipuo. Sunt autem cantharides vermes terreni virides, auri colore superlucentes, in summitate ramorum fraxini aut oliuæ nascentes. Translatitie pro venenata potione ex cantharidibus confecta sumitur in d. §. alio SC. & à M. Cicer. ad Portium lib. 9. epist. Caius Carbo, accusante L. Crasso, cantharidas sumpsisse dicitur. Briss. Prat. V. Æginetam 3. de re medic. 30. Gothofr. not. ad d. §. alib. 3.

CANTHARIS, scarabæi quædam species oblongioris, maculas rubras transuersarias habens. Hispani in Bœtica mea cubiculas vocant, aliis in locis Abadeios: in quo falluntur tempestatis nostræ medici, pro cantharidibus vtentes quibusdam vermiculis ad muscarum similitudinem. Plin. lib. 18. Est, inquit, cantharis dictus scarabæus paruus. Galenus præterea de medicina simplici: Cantharidum, inquit, siue scarabeorum. Nam cantharus est scarabeus, cantharis vero scarabei habens effigiem. Marcell. ad l. Cor. de sic. & venef. l. eiusdem. 3. §. alio. 3. Et quod quis, ait, lustramenti causa dederit cantharidas. Nebriss. Cantharides sunt vermiculi minutorum scarabeorum forma: ex quo & nomen traxere: quorum noxiam & maleficam vim Dioscor. lib. 2. & 6. Plin. lib. 11. c. 36. & lib. 29. cap 4. explicant. Briss. vlt. edit.

CANTHARVS non figlini modo nomen est à figulo ductum artifice, sed & nauigij species. Quin apud Antiphanem, κοσμήσεα, id est, ornamentulum muliebre cantharus dicitur.

CANTHARVS etiam vas erat, quo vtebantur in sacris Liberi patris, habens ansas, atque, vt ait Acron, patulum erat, Virgil.

Et grauis attrita pendebat cantharus ansa. (in Buco.

Plin. lib. 33. Cantharus potasse exemplo Liberi patris traditur. Est præterea cantharus illud aquæ conceptaculum, vnde salientes aquæ erumpunt. Vlpian. de leg. 1 l. cætera §. item hoc cantharo, ait, per quos aquæ saliunt. Nebriss. not. text. & Alc. hanc dictionem in syllaba aspiratione priuant. Et Alciato dubium est, quid hoc loco sibi velint cantharo; nisi accipias pro vasis aquarum, quibus epistomia adduntur, vnde aqua exit: ideoq; salientes dicti Latinis authoribus Idem iudicat, G æ cce legi posse καπήρους, vt generaliter intelligatur omne instrumentum, vnde aqua defluit. Spieg. Alc. lib. 1. parerg. c. 20.

CANTHERIVS Festo lib. 3. equus, cui testiculi amputati sunt.

CANTANDVM est in Ecclesia deuotione cordis: neque theatrales cantus sunt exercendi, c. cantantes, dicti 91. c. non mediocriter. distin. 5. c. seduio distin. 38. c. quia caus. 12. q. 1. c. vnic. de vit. & honest. cleric.

CANTOR dictus est, quia vocem modulatur in cantu. Huius duo genera dicuntur in arte Musica: præcentor & succentor. Præcentor est, qui vocem præmittit in cantu: Succentor, qui voce subsequenter caneudo respondet. Concentor autē dicitur qui consonat, & concinit c. clericos: 21. distinct. Io Bello.

CANTABRVM, pro labarum vexilli appellatio, vt Minutius Felix, Signa ipsa, & cantabra, & vexilla castrorum, & inde signiferi & cantabrarij, l. 2. C. Th. de Collegiatis. Quibus adiunguntur Vitutiarij, & Nemesiaci, & Collegiati. Et collegiati forsitan eo loco, qui Tertulliani libro de spectaculis agonum collegiarij ministri. At lib. 11. C. tit. 1. nul. lic. in fic. equestr. sel. Cuiac. obseru. lib 11. c. 20. post princ.

CAPANIANVS fundus, vide l. quæsitum est. 78. § peto. 3 ff. de legat. 3.

CAPANNA. Rustici Capannam vocant, quod vnum tantum capiat. Gothofr. ad l. tuguri 180. verb à tecto, ff. de ver. sig.

CAPACITAS De solidi capacitate vide Vlp. tit. 16 Capacitas legatarij, ad capiendum quid ex testamento. Capacitatis priuilegium. Capacitati alicui parata vasa. Briss. ff. & C.

CAPAX, vt notam vulgo significationem præteruolitem, habilem significat, vt aperte colligitur ex Vlpiano l. 1. §. nō autē, in fin. ff. de exercitor. Huius verba hæc sunt: Vt ecce sunt naues, quæ Brundusiū à Cassiopa, vel à Dyrrachio vectores traiiciūt, ad onera inhabiles. Adiicit: item quædam fluuij capaces, ad mare non sufficientes. Sed ea significatio ad factum refertur. Sed & inhabilitas illa ad ius pertinet. Nam capax dicitur ille, cui relinqui iure potest, quicumve testamenti factio (vt loquuntur interpretes) passiua est, quive ex testamento capere quid potest. Inde capacitas legatarij l. 55. §. 1. ff. de leg. 3. & solidi capacitas, rub. apud Vlp. tit. 17. Regul. Prat. Briss.

CAPAX, id est, susceptibilis alicuius rei. Capax consilij, doli, culpæ, obligationis, solutionis, furandi, iniuriæ faciendæ. Capaces auditus. Naues fluuij capaces. Briss. ex ff.

CAPEDO, vas vinarium L. Baifio ad l. cum aurum. 19 §. argento. ff. de aur. & argen. legat. Vide apud eundem Baifium, qui Plutarchum citat. Prat.

CAPELLA. Ioh. Camers scribit in commentario in Tabulam Cebetis, quod qui nostro seculo capellam pro ædicula sacello vsurpant, nedum non inepte, sed ne friuole quidem loqui existimandi sunt, quod ea voce præter cæteros Clemens secundus vsus fuerit, cuius verba referuntur in c. non fuit. extra de iur. patron. De capellis tota ferme causa 16. decretorum scripta est, tit. item 37 lib. 3. decret. de capellis monachorum & aliorum religiosorum inscriptus extat. Testatur itidem veterum plures capellæ nomen in hac significatione vsurpasse. Noster autem Rhenanus noue tradit, & quidem beile. Capellæ vocem Francis veteribus deberi, qui in Gallis regnum constituerunt, & Germanica lingua sunt vsi Occasionem nouæ vocis ex annotatione codicis cuiusdam peruetusti hanc fuisse narrat: Diuus Martinus Ludouico regi, illi (barbara pronunciatione Clodoueus nominatur) qui fidem Christianam ex Francis primus suscepit, à Remigio tinctus, adeo obseruatus fuit, vt pleraque bella ope eius diui ex voto confecerit, quorum minimum non est illud aduersum Visigothos gestum, &c. Vnde factum est, vt quibusuis postea sacellis id nomen tribueretur. In actis concilij Triburiensis recentius habiti, citante Gratiano, legimus: sicuti à Normannis & Sclauis, ab Vngaris & malis Christianis, seu qualicunque modo Ecclesiæ fuerint incensæ & combustæ, in capellis cum tabula consecrata missas celebrari de consecr. dist. 1. c. concedimus) vbi interpres: Forte capellæ non erant, inquit, olim Ecclesiæ, cum antiquitus dicerentur capellæ tuguria caprarum pellibus tecta. aud s perbellam etymologiam. Ab illa sua capella reges Francorum sacrificium priuatum, cum hic nunc militiæ, quod frequenter admodum euenicbat, nunc peregre vel santibus, tunc ob ardua subinde negotia non liceret semper interesse publicis Missis, Capellanum nominabant, & Archicapellanum, vel quod principis esset Capellanus, vel quod cæteris præesset, nihil Grammaticorum præceptionem curante, qua Græca cum Latinis componi prohibent, ne dicam cum barbaris. Archicapellanorum officium fuit etiam, tabulas atque Imperiales annotationes recognoscere, quas omnes Latine perscribi mos erat: & est penes Rhenanum exemplum literarium Ludouici regis, qui Caroli magni pronepos fuit, fic subscriptum: Enustus Cancellatius ad vicem Theotimari Archicappellani recognouit. Et alterum Othonis primi Augusti cum hac subscriptione: Vvilligisus Cancellarius vice Ruberti Archicapellani notaui, Dignitas enim elle cœperant. Et hunc titulum sub posterioribus Cæsaribus diu Archiepiscopi Electores retinuerunt, donec ab officio in Archicancellarium mutatus est. Et habet nunc hunc titulum Abbas Fuldensis, vt sit Archicapellanus Augustæ.

CAPELLÆ Bernhardo iuris Pontificij glossulario, cap. concedimus, de consecr. dist. dicuntur Oratoria non consecrata. Papias dictam putat capellam, quasi capiens λαὸν, id est, populum, vel laudem. De capellis vide d. c. concedimus, & 16. q. 1. per totum. & c. peruenit. & seq. ead. caus. quæst. 1. & ext. de capell. monach. & ibi Doct Prat.

CAPENATI piscatores, vide l. 4 ff. de diuis. rer.

CAPERE aliud est quam accipere. Capere cum effectu accipitur; nempe de eo qui sic accepit, vt habeat: accipere, si quis non accepit, vt habeat; & sic accipere potes illud quod non tuum fit accipiendo. Ideoque non videtur quis capere, quod est restituturus l. 71. de verb. sig. l. 52. ad reg. Iur. Sed huic reclamat Iauolenus in l. cum ei ff. de legat. 2. Cum ei, ait, qui partem capiebat, legatum esset, vt alij restitueret, placuit solidum capere posse. Accursius in l. cum ei hanc ἀπορίαν diluens, scribit, in d. l. cum ei. impropriè accipi. Nam qui tantum erogat, quantum accipit, capere quid non videtur Paulo, l. ciuitatib. 122. in fi. de leg. 1. καταχρηστικῶς etiam accipitur apud Pomponium, l. 1. §. de fideiuss. tutor. vbi Accurs. interpretatur, accipit vel autert: cuius interpretationem probat Alciatus d. l. aliud. ibi forte legi potest, rapit; nam IC. statim subiicit, Non quidem crimine caret. Prat.

CAPERE est ita accipere, vt accipiens statim dominus, aut quasi dominus fiat, vel certe, ita, vt ne res ipsi inuito auocari possit. Gœdd. ad pr. l. 71. num. 3. de verb. sign.

CAPERE etiam accipitur pro capi facere, & iubere, in c. cum episcopus de offic. ord. lib. 6. & ita explicat ibi Io. And. Nam, vt idem ait, episcopus ipse non debet aliquem tenere, aut prehendere. Sunt qui dicant capere, poni, pro sua auctoritate propria capere: quorum sententiam probat And. Alc. ad d. l. aliud. Prat.

CAPERE

Digitized by Google

CAPERE plane videtur quis, quamuis alij acquirat. l. cepisse. § 40. de verb. sign. Sic.

CAPERE ex testamento, vel capere legatum, hæreditatem, fideicommissum, est sibi acquirere 23. §. fi. de ædil. edict. l. vlt. de leg. 1. l. in fraudem. 10. de his quæ vt indign. l. in tempus. 62. ff. de hæred. inst. l. 11. ff. de vulga. l. si Titio. 7. de leg. 2. Briss.

CAPERE ex testamento nihil videtur, qui tantum erogat, quantum accepit. l. 122. in fi. de leg. 1. Briss.

CAPERE ex testamento non posse apud Vlp. d. l. cum autem 23. §. fi. ff. de ædil. edict. is dicitur, cui testamenti factio passiua (vt Dd. loquuntur) non est. & cui aliquid relinqui nõ potest, vt sibi quærat. Eodem sensu accipitur d. l. fi. de leg. 1. & d. l. in fraudem. 10. ff. de iis quæ vt indig & d. l. in tempus. ff. de hæred. inst. & d. l. si Titio ff. de leg. 2. Capere, id est, capacem & habilem esse ad quærendum. l. si is qui. 11. ff. de vulg. l. qui non militabat. §. fin. ff. de hæred. inst. l. 3 ff. de iur. fisc. Prat.

CAPERE etiam vsu, acquirere ac suum facere significat, l. 48. §. 1. ff. de adqu. rer. dom. l. 21. l. 23. ff. de vsucap. l. 2 §. cum Stichum ff. pro empt. l. 12. ff. de dam. in infect. Ita dominium capere in l. 15. §. Iulianus. Et in suũ dominium capere l. 5. ff. eod. tit. Ita tẽpore capere, & possessione capere, &c dicunt, l. 10. § 1. l. 13 § 1. ff. de vsuc. l. 3. in fi. ff. de adq poss. Hinc dominij capio in l. 18. ff. de damn. infect. & vsucapio, id est, dominij acquisitio per vsũ seu possessionem. Et mortis causa capio, quo nomine ea liberalitas, quæ morte alicuius obuenit, nec proprium nomen habet, significatur, tit. de mort. caus. donat. & capio. Quidquid enim propter mortem alicuius capitur, mortis causa capi dicitur, exceptis his capiendi figuris, qui rapto nomine appellantur, l. 8. l. 18. & l. 21. & l. 31. de mortis caus. don. l. 54 de cond. & dem. vsucapere ergo nihil est aliud, quam vsu adquirere, & vsu suum facere. l. 82 §. 1. ff de leg. lib. 1. Dicitur & pignoris capio, sed alio atque vsucapio sensu, l. 15 §. super ff de re iud. l. 1. C de exec rei iud. l. 11. C. de pig. & hypothec. l. vlt. de distrah. pign. in t. Th. Briss. Capere simpliciter pro vsucapere, Gœdd. ad princ. l. 71. n. 6. de verb. sig. ex Bal. quod ff.

CAPERE tandem non posse dicuntur, qui totius quæ relinquitur hæreditatis intuentibus sunt ac incantes, l. 7. & l. 78. ff. de hæred inst. l. 6. ff. de vulg. & pup. Briss. Prat.

CAPERE ad certum modum dixit C. Scæuola in l. qui testamentum. 27. de probat. Briss.

CAPERE verbum ad effectum adquisitionis, magis refertur, quam accipere. Nam plerunque accepisse dicitur, qui tamen adhuc non acquisiuit, l. naturalis §. 1 de præscr. verb. Quamuis etiam capere dicimus eum qui rapit, vel simpliciter aufert. l. 1. de fideiuss. tutor. Spieg.

CAPERE extero inre, vide l. à patre. 10. C. de collat.

CAPERE testimonia. l. 19. ante fin. C. de testib.

CAPERE ex testamento hæreditatem, legatum, libertatem, solidum pignus, fructus, fideicommissum, dolum, conditionem, honorem, dignitatem, dominium, possessionem, aquam, intellectum, &c. Briss. ex ff. & C. & Nou.

CAPERLATA possessio, cuiusdam fundi possessionis nomen esse, Accursius interpretatur, in l. Aurelio 20. in pr. de li. le. quod & A. Augustin. lib. 3. emend. c. 7. probat. adde Cuia. 7. obser. 6. Alc. lib. 6. cap. 23. pareg. cum prolatis reposuit (Prolatorum autem nomine intelligit res, quas pater fam. ex vrbe rus aduehit) alij caprelatum, alij capellatum. Sed Accurs. lectio est verissima. Prat. adde Gothofr. ad l. Aurelio 20. in princ.

CAPESSERE honorem l. 1. C. si seru. vel liber. ad dign. aspir lib. 11. pro ire ad capiendum, vel adspirare ad honorem, Plautus dixit in Bacchid. & alibi sæpe Virgil. pro perferre accipit. Plautus pro immittere, & recipere. Prat.

CAPESSENDI conditio fit omnibus æqua, quod quisque meretur, ait l. 1. C. de infirmand. pœn. Cœlibat.

CAPI interdum significat fraudari & decipi, l. 21. ff. ex quib. caus. maior. l. 3. §. ergo. l. 12. §. ex facto. & §. sciendum. ff. de minorib. Inde verba illa edicti Prætorij: ET SI QVID DOLO MALO CAPTVS FRAVDATVSQVE EST, l. 36. ff. de pecul. l. 1. §. filium, fam. ff. depos. Cic. 3 offic Nam quanti verba illa, VTI NE PROPTER TE FIDEMVE TVAM CAPTVS FRAVDATVSVE SIM. Non capitur, qui ius publicum sequitur, l. 116. § 1. ff. de diuers. reg. iur. Non capitur minor emendo rem sibi pernecessariam, licet mortalem l. 11. §. sciendum. ff. de minor. Inde captio, pro fraudatione, deceptione, dãno, & fallacia accipitur. l. 1. ff. de in integ. rest. l. 44. ff. ad l. Aq. l. 1. de minor. l. pen. in fi. de vacat. mu. l. 3. ff. de coll. bon. l. 22. §. sicut. ff. mand. l. 14. in fin. ff. de probat. l. 20. ff. de diuers. reg. iur. l. 66. § 1. ff. ad Trebell. Et captiosum, fallax atque damnosum, l. 41. ff. de vsuc. ap. l. 14. §. aliquando, ff. quod met. causa. vnde captiosa & lucrosa contrarie referuntur in l. 6. § si quid cum pupillo. ff. quę in fraud. cred. Briss. Captiosa liberalitas: captiosum pactum, in ff. vide Captio, captiosa.

CAPI dicuntur vigines Vestales, Flamines, Diales, Pontifices, Augures, cum in Sacerdotium legebantur. Vlp. Inst. tit. 10. Ambros. lib. 5. epist. Vix sepiem Vestales capiuntur puellę. Capi autem virgo propterea dici videtur, quia Pontificis manu prehensa ab eo parente, in cuius potestate est, veluti bello capta abducitur, Gell. lib. 1. c. 12. Hot.

CAPI quoque dicebatur arbiter, qui à litigatoribus sumebatur, Plautus Truculento: Ibo domum egomte cum bellator arbitrum æquum ceperim. Terent. Heaut. Vicini nostri hic ambigunt de finibus. Me cepere arbitrum. Briss. Generum, arbitrum, capere, id est, eligere. Arbiter iudex captus, id est, sumptus. Briss.

CEPISSE non videtur qui per exceptionem à petitione remouetur. l. 13 ff. de diuers. reg. iur. In edicto de calumniatoribus & alias quoque pecuniam cepisse videtur, qui obligatione liberatus est, l. 2. ff. de calumniatorib. Quo referenda est l. 115 ff. de diuers. reg. iur. vt ex inscriptione apparet. Eodem modo Paulus in l. 22. §. vlt. ff. ad l. Falc. eum cui liberatio legata est, quamuis soluendo non esset, capere videri ait, eo quod liberetur. Quinetiam, si donaturus mihi mortis causa debitorem suum creditori meo delegauerit, tãtam pecuniã capere videbor. quanta à creditore fuero liberatus, l. 1 § 1. ff. de donat. caus. mor. Briss.

CAPERE feras, pisces, volucres, id est, prehendere. Animalia cœlo, terra, mari capta. Vnde captus piscium, auium, nemorum. Briss. ex ff.

CAPI ab hostibus, l. 11 ff. vnde legit. Et à piratis l. 19. § à piratis. ff. de capt.

CAPI ex hostibus dicuntur, quæ eripiuntur hostibus. Briss. Capta ab hostibus loca, id est, erepta, occupata. Captus lumnibus, i. e. orbatus, priuatus. Mente captus, qui mentis compos non est. Capere pignus: ita res pignori capiuntur, capere fructus & alimenta ex prædiis, id est, percipere. Sic captos fructus, id est, perceptos, l. 2. & 4. de vsur. capere conditiones, i. e. recipere, admittere. Ita hoc capit illam interpretationem: non capit restitutionem, id est, admittit. Capit dolum, qui capax est doli. Captu carere, id est, intellectu. Capere dignitatem honoris, id est, sustinere. Capit æstimari, dici, intelligi, id est, contingit. Briss. ex ff. & C.

CAPERE, species est, Accipere, genus. Quomodocunque aliquid nobis datum, traditumve sit, seu custodiæ tantum causa, vel vt conductum habeamus, aut detineamus, accepisse dicimur: capere vero sic, vt mox domini, vel quasi domini simus. Gœd. d. loc.

CAPIENDI ius in l. 27. ff. de probat. l. 3. ff. de iur. fis. l. 12 § item diui fratres. ff. eod. & apud Iuuenal sat. 1. Si capiendi ius nullum vxori, id est, testamento consequendi. Non capienti reddere, id est, ei qui ius capiendi non habet, l. 41 de iur. fisc. Briss.

CAPILLI Indici, vid. l. interdum 16. §. species. 7. in fin. ff. de publica.

CAPILLOS demere, Moris erat seruis, simulatque manumissi essent, capillos demere, & capiti coluo pileum imponere, &c. Gothof. ad l. vnic. §. 5. in pr. ibi: pileati antecedunt. C. de latin. libert. toll.

CAPIO est acquisitio cum eo scilicet effectu, vt capione fias dominus rei, nec eam captam restituere tenearis. Vult. commen. Inst. de vsucap. n. 3.

CAPIO, pro captio, sæpe dicitur, vt in rubr. ff. de mort. caus. donat. & captionibus. Hal. legit captionibus. Sic dominij capio, longa possessione capio, & capio simpliciter; quæ singula idem sunt quod vsucapio. Sic pignoris capio, Gail. lib. 7. cap. 10. Hot. Briss. ex ff.

CAPIO mortis est, quicquid mortis alicuius occasione percipitur l. 8. 11. 18. l. 21. l. 38 ff. de mort. caus. donat. Capio mortis causa, est acquisitio & differt à mortis causa donatione. Gothofr. ad rub. ff. de mort. caus. donat. & capt.

CAPITA, personæ. Vlp. in l. 195. ff. de verb. sign. Et cum pater fam. moritur, quotquot ei capita subiecta fuerint singulas familias incipiunt habere. Hot. vide infra caput.

CAPITA officij in l. 2. C. de proxim. sac. scrin. lib 11. Sic appellabantur primates officij, & qui in officio primos gradus tenebant. Quemadmodum in ordine castrensi milites quidam capita scholarum vocabantur, vt ex Ammia. Marcellino lib. 25. liquet. Et Vegetius etiam denis militibus præpositos, caput contubernij vocatos scribit. lib. 2. c. 8. & c. 13. Briss.

CAPITA etiam, gregis, armenti, pecorum. boum, caprarum, pro singulis corporibus, l. 1. §. vlt. l. 2 l. 3 ff. de rei vindic. l. 76. & l. 77. de vsufr. l. 13. ff. de pign. l. 10. §. si ierui. de iur. dot. Briss.

CAPITA deminuta, capiuntur pro capitatione, pro tributo videlicet, quod pro singulis capitib. exigebatur. Pacatus in panegyr. Quid mensorem capita deminuta, & vitam ære taxatam? Alc. in l. vni. C. de colon. Thracensib. Prat. vid. capitatio.

CAPITA nundinatitia appellat Tertul. in lib. de velandis virginibus petulantiam, impudentiam ostentatitiæ virginitatis. Vtinam talibus carerent vrbes pleræque, vbi πανδημοφθορίαις se prostituunt, vt ait, Aristophan in nubibus. Prat.

CAPITA pro fœno, paleis, & iumentorum pabulis poni solebant, l. quæ Græca est C. de annon. & tribut. lib. 10. & in tit. de annon. & capitu, & alibi sæpe. Vbi annonæ sunt ea quæ Rectoribus pro victu suo: Capita vero ea quæ iisdem pro pabulo iumentorum præstabantur Ἀννῶναι καὶ κάπιτα. in N. Iustin. 8. 24. 25. & edict. 13. vid. infra. capituli functionem. Marcel. lib.

Digitized by Google

21. Pabula, inquit, iumentorum, quæ vulgo dictitant capita. Cassiod. lib 7 epist. var. Ad equos capitum definitum. Capitu autem in d. tit. cum efferatur quidam mendosum existimant, & capitibus, alij verò capitatione reponunt: nec animaduertunt ea forma dictum, qua significatu, quarta nominum declinatione, & Scribatu, l 1 de muner. & honor. tametsi capitibus sustineri potest. Prat. Briss. vlt. edit.

In CAPITA dividere, id est, in viriles, & vt Iustinianus Nou 118. Interpretatur, κατ' ἄνδρα ἀριθμὸν, viritim, pro numero singulorum, sic videlicet, vt æquales partes quisque ferat, & tot fiant partes, quot personæ sunt §. pen. Instit. de hæred. quæ ab intestat. § hoc etiam Inst. de legit. agnat. succe. l. 2. §. 1. ff. de suis & legit. Seu vt Vlp. tit. 17. reg. Adgnatorum hæreditates diuiduntur in capita: veluti si fratris filius, & alterius fratris duo pluresve liberi: quotquot sunt ab vtraque parte personæ tot fiunt portiones, vt singuli singulas capiant. Cui opponitur in stirpes diuidere l. pen. C. de leg. hæred. & apud Gaium lib. 2. Instit. tit. 8 & Paul. lib 3. sent tit. 2. pro stirpibus, non pro virilibus portionibus, vt in l. 2. C. de suis & legit. Briss.

CAPITA etiam erant ipsi ordines succedendi. Sic primum caput erat vnde liberi: secundum, vnde agnati: tertium, vnde cognati, &c. Bald. in tit. de legit. agnator. succeff.

CAPITAL à capite ducitur, vt ait Varro, lib. 4. de ling Lat. estque secundum ipsum, texta fasciola, qua capitulum in capite colligarent, quod sacerdotulæ in capite etiam nunc solent habere. At Festus lib. 3. linteum fuisse quoddam, quo in sacrificiis vterentur, tradit.

CAPITAL alia significatione facinus capitale, & capitis pœna luendum significat, autore Fest. Sic Capital admittere, l. 6. §. si quis, & § qui sit. ff. de re milit. Plaut. in Menæch. Nunquam ædepol fugiet, tametsi capital fecerit. & in Mercatore: Malier alienata est abs te. Ch. Eutyche capital facis. Eu. Qui? Ch. quia æqualem & sodalem ciuem liberum enecas. Eu. Ne dij sirint. Ch. demisisti gladium in gulam, iam cadam. Quibus addi poterit illud Lucilli apud Non. Facile deridemur, scimus capital esse irascier. Eadem forma puto veteres dixisse, virginal, fœminal, puteal, & sic deinceps. Sic enim alibi scribit Pruden. Intactum ab omni crimine virginal. Et Apuleius in apolog. 1. Sic enim, inquit, fœmina nullo pacto reperiens munditer dicere, ad mea scripta confugit. Et idcirco iis assentiri nequeo qui pro capitale dictum per apocopen Capital existimant. Reuard. lib. var 3. c 19. Sic Attius in l. 6. § 4. D. de re milit. Si quis commilitonem vulnerauit, siquidem lapide, militia reiicitur, si gladio, capital admittit. Callistra. l. vlt. D. de term. mot. Alia quoque lege Agr. quam diuus Nerua tulit, cauetur, vt si seruus seruave insciente domino dolo malo fecerit, ei capital (id est, capitale) esset. Cic. de leg. lib. 2. Quique non paruerit, capital esto. Hor.

CAPITALE crimen Bart. in l. 2. de publ. iud. interprete; dicitur, siue sit mors naturalis, siue ciuilis. Quærit deinde, virum in dubio crimen capitale sit, si pro crimine duæ imponantur pœnæ alternatiuæ? Respondet capitale. Prat. Capitali crimine damnari, postulari. Capitalium criminum, maleficiorum, rei, Capitalis iudicij rei. Briss. ex ll. ff. & C.

CAPITALE periculum, leg 1 §. hoc etiam, 7. C. de offic. præfect. prætor. Afr. Briss.

CAPITALE supplicium, l 4 C. quæ res venir. non possunt.

CAPITALEM diem dicere: eo loco citabo.

CAPITALES homines dicimus quoque flagitiosos & facinorosos, ac qui in necem ac perniciem bonorum grauiter incumbunt: vel quia facinora capite vindicanda admiserunt. l. 2. de publ. iud. quique ob admissa delicta mortis pœna digni sunt. Cicero Philipp. 5. Idem in C. Verrem, act 4. hoc erat etiam capitalior, quod idem pecuniam his qui ab isto aliquid mercabantur, fœnori dabat. Hinc & capitale odium, quod caput & vitam alterius petit. Sic capitalis morbus & capitale vitium. Quod Lauren. Valla lib. 4. elegantiar adnotauit. Spieg Prat.

CAPITALES inimicitiæ sunt, cum quis odio capitali ab aliquo dissidet. l 14 D. de procuratorib §. inimicitiæ. Instit. de excus. tut. Briss. Moris autem erat apud Romanos, vt, si quæ graues inter eos inciderent simultates, amicitias solemni modo renunciarent & inimicitias rebus præsentibus profiterentur. Quæ inimicitiæ sic denunciatæ capitales dicebantur eo quod sanguinem spirarent ex profesto, iuxta Arnobij illud aduersus gentes, lib. 2. Assumerent ex corporibus causas, quibus feræ fierent: & immanes simultates atque inimicitias gerarent. De hoc more luculenter Rauardus lib. 5. variorum, cap. 15. Quæ vero sint capitales inimicitiæ censendæ, iudicis discretioni relinquitur. Sunt enim aliqui casus expressi à legibus & à doctoribus communi consensu comprobati. At erunt quamplurimi, in quibus pro conditione personarum, locorum, & facti æstimabit æquus iudex capitales, vel non: Aldobrand. §. item si propterea, de excus. tut.

CAPITALES minæ l 7 de his quæ vt ind. Briss.

CAPITALES Triumuiri Romæ erant, ad quos capitalium causarum animaduersio spectabat carcerisque custodia: vt cum animaduerti oporteret, interuentu eorum fieret. autor Pomp. in l. 2 §. deinde cum esset, de orig. iur. Quæ vero ratio fuerit olim in facinorosos animaduertendi Bud. refert in prior. ad not.

CAPITALIA iudicia ea dicuntur, ex quibus pœna mors aut exilium est, hoc est, aquæ & ignis interdictio: per has enim pœnas caput de ciuitate eximitur. ita definit Paulus in l. 2. de publicis iud. De iisdem loquitur Vlp. in l. rerum 33. §. public. de proc. Non capitalia autem sunt, in quibus aut in corpus aliqua coercitio, aut pœna pecuniaria, pœna est, d. l. 2. Prat. Briss.

CAPITALIS accusatio, l. 1. §. incidit. Ad S Ct. Turpill. Briss. Rei capitalis accusare, rerum capitalium condemnari. Brisson. ex Cicero & ff.

CAPITALIS aduersarius & hostis est, qui vel mortem, vel existimationem alterius petit. Aldobrandi. §. item si propter. de excusat. tut.

CAPITALIS animaduersio, l 5. C. de iurisdict. l 1. C. de crim. peculi. Brisson.

CAPITALIS causa l. 6. §. 5 C. de appell. l. 2. §. 1 ff. de iure fisci l. 13. D. de statu hominum Paul. lib 5 sent. tit. 5. Briss.

CAPITALIS pœna quæ sit, dices ex Callistrato pœnarum capitalium gradus distribuente, l capitalium D. de pœn. Primus est mors, cui variæ addicuntur rei, d. leg. capitalium: secundus metalli coercitio: tertius deportatio d. l. capitalium: Vide Alber. Rosa. & Felin. in cap. qualiter & quando l. 2. extr. de accus: Prat.

CAPITALIS pœna appellatur, ait Briss. per quam è ciuitate caput eximitur, vel morte, vel deportatione. Capitalis enim pœna est, quæ mortem vel amissionem ciuitatis continet, l. 1. 2. D. de verb. sign. Capitalia iudicia ex quibus pœna mors, aut exilium est, h. e. aquæ & ignis interdictio. Et sic in edicto prætoris, quo rei capitalis damnatis bonorum possessio denegatur. Rei capitalis damnatus Africano interprete, intelligitur is, cui pœna mors vel aquæ & ignis interdictio sit, vel, vt Vlp. ait, ex qua causa damnato ve. mors vel etiam exilium, aut ciuitatis amissio, vel seruitus contingit, leg 13. D. de bon. poss. l. 2. D. de pœn. sic & in l. 4 D. si quis cautionib. in ea parte edicti, qua à bonorum possessione liberti patronus repellitur, qui eum capitis accusauerit. Capitis accusasse existimatur is, qui tali iudicio appetit, cuius pœna aut vltimum supplicium habet, aut exilium quod sic vice deportationis, vbi ciuitas amittitur. leg 14 §. is den um. Dig. de bon. liber. l. 10 D. de iur. patro. Et ita in l 33 § pen. de decurom. lib. et l. 10 §. si liberta, D. de in ius vo. l. 5. §. siquis a liberti. D. de lib. adgn & l. 22. de his quæ vt indig. l. vlt D. de bon. lib hæc verba interpretanda sunt. capitis ergo pœna est bellus obtici, vel alias similes pœnas pati, vel animaduerti. l. 11. §. vlt. Dig. de pœn. Capitalem quoque fraudem admisisse in edicto Ædilium Curulium accipimus eum, qui tale aliquid admiserit, propter quod capite puniendus sit, l. 1 & l. 13. §. excipitur, ff. de ædil. edict. Eodemque modo capitalem sententiam in l. 22. § 1. ff. de leg. lib. 3. interpretor. & l. 16 C. de pœn. Et ita iudicia capitis & famæ, Cic. lib. 9. Epist. ad Patr. separantur. Latine tamen loquentibus omnis causa existimationis capitalis dicitur, l. 103. D. de verb. sign. vt ex oratio. Cicer pro Quintio apparet. Et ita capitali crimine damnatum accipere possumus in l 1. § remouet, D. de postul. qui eo crimine damnatus sit, cuius pœna existimationem minuit Briss. & Corrasius Miscell. lib. 3. c. 17. nu 13. Conf. omnino Gœddæ. ad l. 103 nu. 4 de verb. sign.

CAPITALIS quæstio l 6 C. de quæst.

CAPITALIS fraus l 1 §. in causa, D quæst. l. 23 §. excipitur, ff. de Ædil. edict.

CAPITALIS sententia l. 22 § 1 D. de legat 3. l 16. Ced. de pœnis.

CAPITALES actiones, leg. 5. si ex noxal. Brisson. vid. infr. Capite Capitis Caput.

CAPITANEVS adquirere solet ex spoliis hostium, vel in ipsa bellorum occupatione, l 36 § 1. C. de donationibus.

CAPITATIO, tributum quod in singula venalium quadrupedum capita pendebatur, l sacrel 8 C. de sacros. eccles. l. quisquis 15 C. de episc. & cler. Hot. vide Capitis tributum, & Capita deminuta Capitis census, Capitatio nuncupatur, Briss.

CAPITATIO (ait Briss.) de specie tributi, cuius meminere l. vlt. §. pen. D. de mune & honor. l 8 C. de sacros. eccles. l 11 & l 16 C. de episc. & cler. l. vlt. de annon. & tribut. li 10. C. l 2. de immunit. conced in C. Theo. leg 1. de colon. fugitiu. eod. Hoc autem verbum dupliciter accipi animaduerti. Interdum enim capitis tributum significat, vt in l. vnic. de capitatio. ciu. lib. 11 C. l. vt. de colon. Thracen. lib. 11. ne rusticani ad vllum obseq. eo. lib Quo etiam sensu capita pro tributo capitum dicta inuenio in Panegyrico Flauiensium Constantino Imp. dicto, in quo ita est: Septem millia capitum remisisti, quartam amplius partem nostrorum censuum. Sequitur paulo post. Certe & cum liberi parentes suos cariores habent, & mariti coniuges non grauitate tuentur, & parentes adultorum non pœnitet filiorum, quorum onera sibi remissa lætantur. Quæ verba perspicue probant, collatum pro singulis personarum Capitibus id tributum fuisse, de cuius remissione Constantino

gratia

Digitized by Google

gratias agunt. Quanquam si quis iugorum vel capitum reuelationem illic intelligi magis probet, non valde refragabor. Eodem enim sensu capita relevata Impp. dicunt in l. 6. de collat. donat. in C. Theo. in qua illam, de qua egimus, capitationem, humanam vocant. Briss.

CAPITATIO alia humana est, alia animalium, l. vlt. C. de collat. donat. in C. Theo Illam capitationem soli rusticana plebs extra muros posita pensitabat, leg. 1. C. vt rusticani ad nul. ob seq. lib. 11. plebs vero vrbana minime in censib. pro capitatione sua conueniebatur, sed ab ea immunis habebatur l. 1. C. de capitatio. ciu. eximen. lib 11. Et in hac rusticanorum capitatione, cum ante per singulos viros, per binas vero mulieres capitis norma censeretur, Impp. voluerunt, vt binis ac ternis viris, mulieribus autem quaternis, vnius pendendi capitis munus iniungeretur, l. 10. C. de agric. & cens. Hinc capitatio plebeia. l. 36. de decur. l. 2. C. de Protosta sia capitatio præd j. l. 9. C. de act. empt. Capitationis onus & sarcina. l. 33. de Epise. Ecclesiæ & cler. Briss.

CAPITATIO annonariam pro mensura agrorum functionem indictamque possessionibus pro iugorum & capitum, quibus coluntur & arantur, numero, collationem designat. leg. 9. C. de act. empt. leg. 1. de impon. lucrat. descriptio. in C. Theo l. 4. de indulg debit. in eod. C. leg. vlt. sine sensu, vel reliqui. eod l. 15. de annon. & tribut. in eod. C. l. vlt. de patrocin. Vicor. eod. Salvianus Massil. lib. 5. de præsente Dei iudic. Vt cum possessio ab his absceserit Capitatio non discedat: Huius vero appellationis ratio ea mihi reddi posse videtur, quod iumenta Capit vocarentur, apud Ammian Marcell. quorum iuge vno quantum arari terræ poterat, id sub iugationis appellatione in descriptionem veniebat, tributariæque functioni subiiciebatur. Inde Capita & Iuga. Capitationem & iugationem in eadem oratione, tanquam parem vim habeant, poni videas, l. 9. de agric. & censit. lib. 10. C. l. 6. de extraord. munerib. in C. Theod. l. 11. de exactio. l. 6. de collatio. don. l. 1. & 2. de protostas. in eod. C. sæpius tamen sub disiunctione sociantur. Iuga aut capita, Iugorum seu capitum. Imo dicitur & iunctim iugorum capitatio in l. 1. de immun. conceff. in C. Th & ζυγοκέφαλα, à Iustin. Nou. 17. ἀναγκάσεως. quod Iulianus Patritius vertit iugera, vel, vt alij legunt, iuga. Eam certe collationem pro numero iugorum, vel capitum, quæ quisque possidebat, factam dilucide ostendit l. vlt. C. de immun. nem. conce. lib. 10. Briss.

CAPITATIO personalis erat, & capiti siue personæ magis, quam rebus aut facultatibus imponebatur, & ab iis etiam, qui nullum censum haberent, nulla prædia possiderent, exigebantur: sicuti olim Romæ capite censi fuerant. Prat.

CAPITATIO, maior minorue, l. 9. C de act. empt. Pro Capitationibus in rub C. de annon. & cap. Hal. legit. capitu.

CAPITE deminutus dicitur, qui ciuitate motus est, & ex alia familia in aliam adoptatus: & qui liber alteri mancipio datus est: & qui in hostium potestatem venit: & cui aqua & igni interdictum est. Festus lib. 4. Hot. Briss.

CAPITE minutus dicitur, qui vel libertatis vel ciuitatis vel familiæ iure priuatus est, l. 1. de cap. min.

CAPVT ergo statum significat. Briss. Et hinc

CAPITE minui dicuntur, qui statum mutant, non qui honorem aut dignitatem, in § Quibus autem. Instit. de ca. diminut. Proinde seruus cum manumittitur, capite non minuitur, quia seruus nullum ius statumque habet. l. 3. § vlt. cum l seq. ff. de cap. minut. Briss. De Capite deminutis edicti formulam vide in l. 2 § 2. ff. de cap. diminut.

CAPITE & fortunis canere est, quod vulgus forensium obligare se, sua bona, & corpus, dicit. Brechæ. in l. licet, de verb. signif.

Pro CAPITE dare seruus dicitur, quum pro libertate dat, l. 5. § vlt. ff. de pecul. 10. ff. pro empto. coniuncta l. 4. § de illo. ff. de vsucap. vel, vt alias dicitur, ob pactionem, & in pactionem, libert. l. 9. ff. pro empto. Sic Plautus compluries loquitur, vt in Persa act. 1. scen. 1. Vt des mihi nummos sexcentos, quos pro capite pendam. Idem Pseudolo act. 1 scen. 2. Tu autem qui pro capite argentum mihi iam iamque sæpe numeras: Eaque pacisci modo scis: sed quę pacta es, non scis soluere. Idem Pœnulo act. 3. scen. 1. Cum argentum pro capite debemus, nostrũ dedimus non tuum, liberos nos esse oportet. Et in Rudente act. 3. scen. 2. Docte atque astute ego illi pauxillatim pollicitabor pro capite argentum, vt sim liber ac me emittat manu. Senecā Epist. lib. 1. tit. 11. Eripe te hac seruitute, quam extremæ quoque conditionis mancipia, & in his sordibus nata exuere conantur: peculium suum, quod comparauerant capite datur, fraudato, pro capite numerāt. Br. Ergo pro capite datur, quod domino datur, vt seruum manumittat. Seruus ancillam, quam subripuerat, dat domino pro capite suo, id est, pro libertate sua. l. 10. pro emptor. Sed & pro capite datur, quod nutrici ad educendum, vel ad seruos à prædonibus redimendos datur, leg. 28. § 1. de don. int. vir. Cic. 3. offic. Si prædonibus pactum pro capite precium non attuleris. Senec. 2. de benefi. Pecuniam pro capite dependam, id est, pro redemptionis precio. Sic & Tertul. in lib. de fuga in persecut. Sanguine empti, sanguine numerati, nullum nummum pro capite debemus, quia caput nostrum Christus est. Briss.

CAPITIA in l. 27. ff. de aur. & argent. legat. muliebria ornamenta. Nonius Marcellus, Capitia, ait, capitum regmina: Nonium Isid. lib. 19 Etymol. c. 30 § sequitur. Briss. in vlt. edit. Lexicone gat esse capitis ornamenta. Varro enim 4. ling. Lat. Capitium, ait ab eo quod capit, seu indutu comprehendit pectus, (vid. j. Capitium.) Varro de vita populi Romani: Nec ad orbitam matrumfam. instituti, quod eæ pectore ac lacertis erant apertis, nec capitia habebant. Hæc & capitula appellari ibidem traditur.

CAPITIS minutio triplex est. Aut enim est maxima, aut media, aut minima. Maxima, quæ & summa & extrema, est quæ status omnes, puta & libertatem, & ciuitatem, & familiam adimit. Media est, quæ duos tantum postremos, ciuitatem puta & familiam, non autem libertatem adimit. Minima, quæ familiæ ius tantum, non autem libertatem nec ciuitatem adimit. l. fi. ff. de cap. minut. Toto tit. Inst. eod. Hot. Iureconsulti autem magna capitis deminutione plerunque etiam medium comprehendunt, l. 1. § si filius. ff de suis & legit. l. 1 § capitis, ff. ad Tertul. l. 11. de vsufr. legat. Itaque & Boethio Deportatio maxima capitis deminutio est, l. 5. ff de extraor. cogo. quæ aliis media est. § minor siue media. Institut. de cap. diminut. Quin etiam Vipianus in d. l. 1. § si filius, duas tantum capitis minutiones ponit, magnam scilicet & minorem. Briss.

CAPITIS accusationem Cuiac. in tractatu quinto ad Africanum post princ. definit esse eam, cuius pœna est mors, vel magna capitis deminutio. l eum patronum, de iur. patron. Hoto. plura vide 5. in capitalis pœna. Conf. omnino Gœddæ. ad l. 103 n. 1. 2. de verb. sign.

CAPITIS accusare: capitis crimine damnari; & capite damnari. luere, plecti, puniri. Capitis pœna affici, plecti, vindicari. Capitis reus, postulatus, punitus, reus factus. Capitis accusatio, iudicium, periculum. Briss. ex Cicero. ff. & C.

CAPITIS tributum quod in singulas personas confertur l. 3. & vlt. de censib. l. 10. C. de agric. Aliqui censum capitum vocant. Et hic Census solo Capitum nomine interdum etiam designatur. Ita trium capitum remedium seu releuatio, apud Sidoni Apollinar Briss. vid supr. Capitatio.

CAPITIVM, de quo Vlpia. meminit in l. vestis. § muliebria. ff. de aur. & arg. leg. est regmen capitis, à capite nominatum: vel secundum aliquos à capio, quod capiat, id est, comprehendat pectus. vid. supr. Capitia. Varro de vita patr. Tunicas, nec capitia, nec strophia Cot.

CAPITOLIVM ex eo dictum ait D. Halycarnasseus, quod caput illic inuentum est, ideoque caput Italiæ est. Ibi varia fuisse auditoria constituta docentium constat l. vnic. C. de stud. liber. verb. Rom. lib. 11. Templum erat Iouis in cliuo Tarpeio ascensu (vt puta) difficile. Hinc conditiones conceptæ quæ in faciendo consistunt, vel non faciendo, l. si iam. 11. & l. Mutianæ. 7 ff. de conditione & demonstratione. Antea tempore legum Decemviralium Arx Tarpeia adpellabatur, ait lex, QVI FALSVM TESTIMONIVM DIXERIT, SAXO TARPEIO DEIICITOR. Quod pœnæ genus iure optimo abrogatum est, imo & vetitum l. si diutino. § fin. de pœn. Prat.

CAPITOLII etiam fit mentio in l. 6. pr. ff. de hæred. insti. & l. 12. § 6. in prin. C. de ædific. priuat.

CAPITV, verbum qui accipi debeat in rubric. C. de annat & capitul. & l. 1. ff. eodem tit. quam lectionem mendosam quidam autumant, & capitibus, alij capitatione reponunt, non animaduertentes, Capitu, eadem ratione qua significatu quarta nominum declinatione, & scribatu. l. 1. ff. de muneribus & honoribus, efferri. Non tamen nego, quin & capitibus legi possit & significat iumentorum pabula, vt supra docui in verbo, capita. Prat. dubitat.

CAPITVLARIAM & Temonariam functionem coniungunt Impp. in l. 14. C Th. de extraord. mun. vt & capituli & temonis necessitatem, l. 13 C. Iustin. eod. tit. in qua tamen passim capitalis atque temonis necessitatem perperam scribitur. Briffon. Capitulum & capitularium, pro temonaria functione, quæ in sordidis muneribus ponitur. Briss.

CAPITVTARII capitum exactores, Symmacho. 11. Epist. qui & Cephalæotæ dici cæpti sunt l. fin. C. Th. de patroc. vicor. qui & liturgi, d. l. fin. & de capitulariis l. 2. Cod. de priui. eo. qui in sac. pala. milit. Prat. Sunt & capitularij seu capitulares Magistratus publici, qui in ciuitate capitulata leges statuunt, aut emendant, & de capitalibus causis cum iudice regio pari iure quærunt. l. Neratius. ff. de verb. & rer. signif. Brechæus. vid. inf. Capituli functionem.

CAPITVLARES libri statutorum capitula eorum continentes gl. in auth. cassa C. de sacrof. Eccl.

CAPITVLENSES apud Paulum l. fin. ff de censibus, populi sunt Italiæ à Capitulo oppido cuius commeminit Plin. lib. 3. cap. 3. Illis tributum capitis remissum fuit d. l. fin. Prat

CAPITVLVM in l. 28. § 5. C. de adminis. tut. id est lex.

Digitized by Google

CAPITVLVM non solũ paruum caput sonat, vt est apud Terẽtium, quod notat Panorm. in c. capitulum, extra de rescr. sed & ponitur vt distinguat vnam materiã ab alia, & sic dicuntur capitula Decretalũ. Nam quælibet Decretalis per se capitulum dicitur. quo sensu accipitur in c. quod in dubiis. &c. inter alia de sent. excomm. Quandoque ponitur pro loco vbi Canonici congregantur, qua significatione accipi ait Panorm. in ca. in causis de electionib. Sed verius est & rei magis congruum, vt accipiatur pro ipso canonicorum collegio, pro ipsis canonicis congregatis. sic accipitur in dict. c. capitulum. Prat. Adde Brechæum l. Neratius, ff. de verb. & rer. sign.

CAPITVLVM Festo lib. 3. vestimenti genus, quo caput tegebatur. Pratei.

CAPITVLVM interdum significat remonariam functionem l. 15. & l. 18. C. Theod. de extraord. siue sordid. mun. Sic accipi & legi debet in l. maximarum 11. C. de excusatione mun. Eadem functio Capitularia appellatur l. 14. C. Theod. de extraordinariis, siue sordid. munet.

Ita CAPITVLI functionẽ accipe in l. 15. & l. 18. eod. tit. in C. Th. In Lexico quoq; B. Germani tributum capitulare inuenitur, & Græce redditur φυκτφαλαία φόρος. Atq; inde Capitularij qui & Temonarij in l. 2. C. de priu. eor. qui in sacr. pal. li. 12. Et Capitularij horreorum ac tabernariorum apud Cassiod. lib. 10. Variar. Epist. ad Senatores & populum. Ex quibus perspicuum sit emendandum esse Symmachum, apud quem lib. 2. Epist. 302. Capitulani pro Capitularij scribitur. Briss. Illud videndũ, quæ sit vis ac potestas eorum verborum quæ in quibusdam impressis libris subiiciuntur fini. l. 1 C. de offi. præf. præt. Afr. in hunc modum. Pro annonis & capitu P. efecti prætorio per totam Africam auri libras centum, & quæ sequuntur quæ quia huic loco non conueniunt, & prolixiora sunt quam vt huc adscribi debeant, à me omittentur. Videndum item quis sit sensus Rubricæ De annonis & capitu administrantium lib. 1. C. & l. vn. eod. tit. cuius verba in veteribus codicibus ita vti retuli scripta sunt. Equidem diu multumq; hęsitaui (fatendum est enim) quis esset huius verbi intellectus. Quod cum mendosum esse semper suspicatus essem, ad extremum id ita esse cum ex l. 6. de erogatio milit. anno lib. 12. C. in qua annonas & capita milites ex horreis consequi Impp. constituunt, tum ex Nouel. Iustinianeis intellexi: in quibus non semel αὐτόνας καὶ κάπτα, αὐτόνων, καὶ καπίτων scriptum offendi. In Nouel. 8 Nouel. 24. & Nouel. 25 & edicto 13 ex quibus, rectoribus prouinciarum in annonas & capita certam summam præstitam apparet. Quo fit, vt in superioribus locis credam legendum esse, Pro annonis & capitib. Præfecti prætorio, &c. & De annonis & capitibus administrantium: vt Annonarum nomine ea significentur, quæ ipsis rectoribus pro victu suo, Capitum vero ea, quæ pro pabulo iumentorum eis præstabantur. Constat enim, fœnum & paleam, & quę ad pabula necessaria erant, administrãtibus præbita fuisse: Idq; Treuellius Pollio in Claudio, & Vopiscus in Aureliano indicant. Adiiuuat nostram sententiam Marcellinus, qui lib. 21. ita scribit: Interrogatus ex arte quid haberet compendij, respondit vicenas annonas, totidemq; pabula iumentorum, quæ vocantur capita. Vnde Impp. in l. 8. de erog. milit. anno, li 12 C. fœnum militibus iustis capitib. præstandum statuunt. Sic mihi videor obscurissimorum verborũ significationem in densissimis tenebris, quibus nemo dum lucem aliquam prætulit, diuino beneficio adlecutus. Briss.

CAPPADOCIA duplex est, l. 10 C. de ædif. priuat. Eius & mẽtio fit in l. 3. C. de palat. sacrar. largit. l. 6 §. 14. ff. de excus. & alibi.

CAPSA, vrbis nomen l. 2. §. 1. C. de offic. præf. præt. Afric.

CAPSA, cuius mentionem facit Paulus in l. 3. ff. de supel. leg. Cista, quod in se res repositas, recondita sue capiat. Hinc

CAPSARII, qui mercede, seruanda in balneis vestimenta suscipiunt, ita definit Paul. l. 3. §. fin. de offic. præfect. vig. quam definitionem probat Epiph lib 2. in hæc verba: ἀκριβῶς δὲ φασὶ τοὺς τοιούτους ἐκ αὐτῆς συκλησίας ἦτοι φαλεὺς καὶ κτένλυχας ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων εἰσηγεῖσθαι. ὑπὸ δὲ τοῦ ἐξώνου ἐπιφυλάκτες εἰσὶ πρὸς τοῦς ἥρωας κλίνω κομψαίνειν, καὶ αὐτῶν ἀπαιτεῖν μέρων. Prat.

CAPSARII etiam dicuntur Vlpiano, qui pueris in scholam euntibus libros portant l. si collactaneus. 13 ff. de manumiss. vind. quo sensu accipitur apud Sueton. in Nerone cap. 36. Constat, ait, quosdam cum pædagogis, & capsariis, vno prandio pariter necatos. Eodem pertinet quod ait Iuuen. Sat. 10.

Quisquis adhuc vno partam colit asse Mineruam,
Quem sequitur custos angusta vernula capsa. Nebr. Prat.

CAPSARII etiam in quam significationem ferri debeant apud Tarruntium Paternum l. si ff. de iure immun. nondum mihi plane constat: superioribus duabus non continentur. neq; enim in his tributa censenda est munerum grauiorum vacatio: neque pro capsarum artificibus accipi ibidem potest, vt quidam Lexicographi autumant. Nam illic non subiecisset IC. & artificibus. Tu consule τὰ βασιλικὰ in eum Paterni locum. Prat. Briss. Capsarios in d. l. si. putat esse capsarum opifices.

CAPSELLÆ sunt, in quibus fructus componuntur. l. 12. §. 1. ff. de instruct. & instrum. legat. Briss.

CAPSOLDVM Saliceto, & Alciato l. priuilegia. C. de sacrosanct. eccl. quod de solido, id est, integro carpatur. Collybus: κόλλυβος rectius appellatur, detrimentumque pecuniæ significat. Aristophanis interpres, *id & διπλῆς τοκισμὸς* esse ait. alij dicunt pecuniam esse, quæ Nummulario datur pro pecunia cõmutanda. Prat.

CAPTARE à capio ductum constat. Est autem venari & aucupari lucrum, Gothofr. ad l. captatoriæ. 64. de leg. 1.

CAPTARE quæstum ex alieno damno.

CAPTARE impunitatem. Briss. ex ll. ff & C.

CAPTARE proprie dicitur, qui dolis & illectamentis quibuslã, lucrum alterius gratia aucuparur. Vnde Martialis Rufum captatorem incessens, ait:

Dum me captares, mittebas munera nobis,
Postquam cepisti, das mihi Rufe nihil.

Corrasius Miscell. lib. 5. cap. 13. Hinc

CAPTARE aliquem a veterib. dicebãtur, qui simulato obsequio munusculi sue eius suprema iudicia aucupabantur. Plin. lib. 2. Epist. Regulus, qui speraret aliquid ex nouis tabulis, quia nuper captare eũ ceperat, medicos hortari, rogare quoquo modo spiritum homini. Idem lib 4. Epist. Mancipatum (ita vulgo ex morbus hominis loquebãtur) fœda & insolita parentibus indulgentiæ simulatione captabat. Martial lib. 6. Epigramm.

Scis te captari: scis hunc, qui captat, amarum:
Et scis quid captet, quid, Mariane, velit:
Tu tamen hunc tabulis hæredem, stulte, supremis
Scribis: & esse tuo vis, furiose, loco.
Munera magna quidem mittit: sed mittit in hamo.
Et piscatorem piscis amare potest?

Eodemque sensu Captare testamentum Latini auctores dicunt. Senec. lib. 6 de benefi An vt Arruntium & Aterũ & cæteros, qui captandorũ testamẽtorum artem professi sunt, nõ putas habere eadem quæ designatores, & libitinarios vota? Quint. Declam. vlt. Neq; aura captare eius testamentum fas putauit, cui destinauerat suum. Plin lib 20. c. 14 Et paulo ante Iulium Vindicem adfectorem illum à Nerone libertatis captatione testamenti sic lenocinatum. Erãt vero Romæ qui senes orbos ac locupletes obsequio demereri studebant, vt ex eorum testamentis aliquid terrent, quippe etiam palam consignatis tabulis eos hæredes faciebãt, quod ad eandem liberalitatẽ iamiam morituros prouocarent. Cuiusmodi captatoria officia ridet Lucianus in Dialogis mortuorum his verbis: ἀλλ' ἐμοί, ait, καὶ σοφὸν τί ἐναι δοκεῖ τὰ διαθήκας ἐς τὸ φανερὸν ἐκ τοῦ ἐναντίου καταλείπειν τοὺς μὴ πάνυ, ἀλλὰ κρύβδην ζηλωτὰς καὶ τοὺς αὐτὰ πρᾶξαι. Briss. (mer. & metator.

CAPTARE emolumenta negociationibus, vide l. 1 C. de com-

CAPTARE etiam hæreditatem vel legatum nostri dicunt. l. 1 ff si quis aliquem test. prohi. l. 15 Cod. de transactionibus pro eo, quod est artificiose eniti & structis technis, vt eam etiam præter defuncti voluntatem comparemus. d. l 1 Briss

CAPTARI verba dicuntur apud Paulum in l. pen. ff. ad exhibendum, cum torquentur in aliam significationem, quam intellexerit is qui ea pronunciauit, vt ait August. lib. 4 emendat. cap. 5. Prat.

CAPTANDÆ mortis vorum, in iure nostro dicitur, ardens illud desiderium, quo flagrant iniqui homines, ex alterius morte lucrum sperantes, vt illius vitæ insidiis parent. l. de fideicommisso. C. de transact Corasius Miscell. cap 13. n. 5.

CAPTATORIÆ non sunt eæ scripturæ, quę affectionibus mutuis expressæ elicitæq; sunt, l. 71. de hæred. instituti Vnde in Nou. Valen. tit. 4. de Leonio & coniuge, qui de testamento in eodem codice scripto vicissim hæredes instituerant, sic aiunt: Quoniam nec captatorium dici potest cum duorum fuerit similes affectus & simplex religio. Testamenta condentium. Briss.

CAPTATORIÆ institutiones, ait Alciat. lib. 2 parerg. c. 31. sunt, quæ ex hac causa fiunt, vt ab aliquo instituatur quis vel legatum aut lucrum consequatur: vel cum, vt ait Paulus in l. captatorias, de hæred. institut. conditio conferatur ad Secretum alienæ voluntatis, id est quæ sub ea conditione fiunt, quæ ex alterius testamento pendet. Alciati sententiam probat Ant. Aug. lib. 4. emend. c. 15. Captatoriæ autem institutiones improbatæ sunt per ICtum Libonianum, illaque nullius esse momenti D. Philippus rescripsit, l. captatorias 11. C. de testament. milit. quod & in captiosis scripturis Gaius respondit, l. captatoriæ, 64 de leg. 1. Quæ & ad eas institutiones, legata, & huiusmodi cæteras liberalitates subdolorum blanditiis expressas, eadem æquitatis ratione produci potest. Plane quæ ex mutuis affectionibus dimanarunt iudicia, non improbauit Senatus, d. l. captatorias, & l sequ. & l. Clemens, de hæred. instit & Nou. Valent. tit. 4 de Leonio. Sed & in pijs causis captatoriæ institutioni locum esse, Bartolus in l. captatorias, ff. de her. instit. tradit, per c. cum tibi extr. de test. Qui extremam voluntatem in alterius dispositionem conuertit, non videtur discedere intestatus: vbi de captatoria nullum verbum, sed de voluntate in alterius dispositione commissa: quod legiti-

Digitized by Google

legitimo modo intelligendum est. Tu vide ibi Bernar. gloss. larium & alios interpretes. Const. Harmenop. lib. 5. c. 8. hanc captatoriam institutionem χάρας ἀμοιβαδόλου vocat. Prat. Bris. definit, eam quæ alienæ liberalitatis exprimendæ eliciendæq; causa fit. Vnde Captatores, qui id faciunt Generatim hæreditatem & is captare dicitur, qui de ea sibi conseruanda solicite laborat, eamque affectat. Briss. vlt. edit.

CAPTATORIA institutio interdum & ea dicitur, quæ mutuæ institutionis captandæ. & quasi aucupandæ causa facta est. cuiusmodi est hæc in l. 20. in fi. ff. de condit. instit. Titius si me hæredem instituet, hæres esto: aut hæc, Qua ex parte me Titius hæredem scriptum in tabulis suis recitauerit, ex ea parte hæres esto l. 1. ff. de his quæ pro non script. Quare si de institutione iam facta testator loquatur, non erit captatoria: veluti fidicat, Qua ex parte Titius me hæredem instituit, ex ea parte Mæuius hæres esto: institutio captatoria non est, quia in præteritum, non in futurum institutio collata est, ait Paulus in l. 71. & 19. ff. de hæred. instit. Papin. in l. 70. eod. Captatorias institutiones, inquit, non eas Senatus improbauit, quę mutuis affectionibus iudicia prouocauerunt: sed quarum conditio conferretur ad secretum alienæ voluntatis. Hot. Adde Connanum lib. 10. cap 6. n. 5. Corras lib. Miscell. 5. c. 13 Adde Forcatulum in cupid. luris perit. c. 6 n 3. Alciat. 2. paterg 31. Anton. August. 4. emendat. 13. Cuiac. 16 obser 11. Myns. 3 obser. 8. Gothofr. ad l 11. & 12. C. de testam. militis.

CAPTIO apud Vlp. in l. si vero plures ff. de his qui deiecer. Interdum ta men, quo sine captione actoris fiat, oportebit prætorem. &c. Hinc captiosus, pro fraudulento & fallace: à captione. Hac voce Cic. vtitur. Sed & captiosa ab aliis vlurpari, Alc. refert. Spieg.

CAPTIO pignorum in l. 2. C. de capien. pignor. alij legunt Capio. vid. supr. Capio.

CAPTIO, id est, deceptio. l. si fundo, ff. de actio. empt. Hanc in contractibus, insidias vero extra eos fieri receptum est. l. 1 ff. de minoribus. Captio item pro captione honorum, l. magistratus. ff. de mun. & honor. cum simil. Sed & pro captura vsurpatur. Alberico iudicante.

CAPTIOSA ignorantia, quæ damnum infert: contraria est lucrosa, l. quod autem. 6. §. si quid ff. quæ in fraud. cred. Prat.

CAPTIOSI articuli dicuntur, qui ita concepti sunt, vt siue confitearis, siue neges, semper tibi incommodo cessurum sit; exemplo l. qui iurasse §. si pater. ff. de iureiur. His autem articulis reus conuentus, non tenetur respondere, quoniam nemini laqueus est iniiciendus, 27. q. 1. de viduis. 2. Spieg. Imo tenetur respondere de iure hodierno in Cam. Imp. recepto, attestante And. Gail. 1 obs. 82. num. 11.

CAPTIOSA conditio dicitur, cum sub ea pignus in solutum daretur. Martianus l. 16. §. vlt. de pignorib.

CAPTIOSAM libertatem, interpretatio prudentiũ fregit, per SCtum Libonianum. l. cum Aquiliana. ff. de transact. l. captatorias. 11. C. de testam. mili. vid. sup. captatoriæ Institutiones.

CAPTIOSVM, damnosum, l. si rem. 41. ff. de vsu. In eundem sensum dicitur captiosus metus, l. item si 14. §. aliquando. ff. quod metus caus. Prat

CAPTIVITAS bellica, olim in bello capti per hoc seruabãtur, fiebantq; capientiũ serui. §. serui autem. eo. Instit. de iur. pers. Et quanquã hodie sit abolita seruitus talis, qualis olim apud gentes fuit, tamen aliquã eius imaginem etiam nunc in bellica captiuitate obseruant tenacissime: videlicet vt captus censeatur sub discrimine honoris & famæ, quasi proprius homo victoris: nec nisi manumissus redit ad libertatem, Old. Spieg.

CAPTIVITAS falsa l. 12. C. de collus. dereg.

CAPTIVITATIS casu amittere quem l. 12. C. de postlim. reuers.

CAPTIVVS à capio dictus, significat eum, qui bello captus est. l. 4. iuncta l. 5. §. captiuus ff. de captiuis & postliminio reuers. §. serui. Institut. de iure personarum. quo sensu accipitur apud Gell. lib. 7. cap. 18. Vergil. lib. 9. Æneid.

Præterea bis sex genitor lectissima matrum
Corpora captiuosq; dabit, suaque omnibus arma.

Sic quoque sumitur in diuorum Seueri & Antonini rescripto, l. 1. C. de postliminio reuers. Hinc in eundem sensum captiuitas l. fi. C. eod. & d. §. serui. Prat. Captiuum intelligere ciuem Romanum ab hostibus captum, qui beneficio legis Corneliæ fingitur aut nunquam fuisse captus, si redeat; aut si apud hostes moriatur, eodem quo captus est momento decessisse, §. si ab hostib. captus 6. Instit. Quibus modis Ius pat. potest. solu. Connan. lib. 9. c. 4. n. 7.

CAPTVS luminibus in l. vnic. C. qui morbo. dicitur oculo vtroque orbatus, Prat. Briss.

CAPTVM piscium, auium, missiliũ emere l. 8. de contr. emp. Bri.

CAPTVS Festo lib. 3. dicitur locus ad legitime sacrificandũ constitutus: vt & §. de Vestali lecta in verbo, Capi diximus. Prat.

CAPTVS mente, in aduersa corporis valetudine in l. 17. ff. Qui testam. fac. pos. l. 2. C. de cur. furio. i. e. Qui compos mentis non est. Briss.

CAPVA, vrbs Campaniæ, olim nobilis, quæ Hannibalem fatigatum victoriis, luxu atque otio perdidit. Cicero eam superborum quondam domum fuisse. Eius in exemplis mentio fit à Iurecons. Nihil fere hodie præter vmbram nominis retinet, Falco nominata. Spieg.

CAPVT proprie dicitur, quodcunque in recensione numerum efficit: quod dialectici individuum siue speciem infimam appellant: id est, quod ab aliis eiusdem speciei numero tantum discrepat. Hinc quæ in rodicibus accepti & expensi nomina dicuntur, capita etiam appellantur: Et in armentis ac gregibus, quot bestiæ sunt, tot capita numerantur. l. 2. §. vlt. & l. 3. ff. de rei vendic. l. 13. ff. de pignoribus. Vnde in locum demortuorum alia substituere, apud Vlp. l. 8 & l. 70 ff. de vsufru. quo eodem modo Vlpian. in l. pronunciatum 195. ff. de verbor. signif. ita scripsit. Et cum paterfami. moritur, quotquot capita ei subiecta fuerint, singulas familias incipiunt habere. Hinc Tributum capitis dicitur à nostris, quod in singulas personas imperatur, l. 3. & vlt. ff. de censibus. Hinc censa dicuntur ciuium capita, quum à Censoribus in lustris condendis, eorum nomina in tabulas publicas relata sunt. Hinc apud Papinianum l. 11. §. 2. ff. de bonorum. possess. qui sese arrogandum dat, cum capite fortunas quoque suas in aliam domum ac familiam transferre dicitur, id est, cum sua persona, vt vulgus loquitur. Hinc diuisio in capita, id est, in viriles, l. 1 § 1. de suis & leg. §. nostra. Institut. de hæred. quæ ab intest. quod Iustin. κατὰ κεφαλὰς, ἀρ' ἑμῆς interpretatur, scilic. vt æquales partes quisque ferat: cui opponitur ea quæ in stirpes dicitur, de qua sub IN explicabimus. Hinc quum ordinis alicuius quoddam ius est proprium, ac præcipuum, si quis ex illo ordine moueatur, in quo caput siue numerum obtinebat, capite minutus dicetur: i. e. iure illo quod illius ordinis erat proprium, priuatus ac deminutus: quomodo fortunis diminutus Latine dicitur, qui iis priuatus ac spoliatus est. Hinc capitis deminutio apud Iurisconsultos. Nam in eo tractatu. Caput, sine dubio ius significat, ex eo alicui quæsitum, quod caput siue locum in ordine aliquo, cuius erat illud ius, obtinet. Qua de causa Paulus in l. 3. in fi. ff. de ca. minut. seruum capite minui negat: quia nullum, inquit, ius habet. Exempli causa, liberis hominibus qui nondum tamen tribum obtinent, facultas est (quæ & libertas appellatur) quidlibet faciendi: quare qui in eum ordinem (sic enim Cicero loquitur) cooptatur, caput iam habere dicitur. Vnde serues qui pro libertate precium persoluit, precium pro capite soluere dicitur apud Plautum & IC. frequentissime, id est, vt liceat illi caput in ordinem libertorum habere, qui si postea libertate mulctetur, capite, i. e. iure libertorum minutus dicetur. l. vlt. ff. de cap. min. Eadem est ratio in ciuib. quorum est ius multiplex, proprium ac singulare, vt nexorum, hereditatum, vsucapionum. Nam si quis ciuitate priuetur, veluti per aquæ & ignis interdictionem, capite, i. e. iure ciuitatis diminutus dicetur, d. l. vlt. & apud Iustin. §. 1. de e. dimin. Eadem præterea eorum ratio qui in aliqua familia caput obtineant. Familiam autem duobus modis intelligimus: primum vniuersam aliquam agnationem vt Tulliorum: deinde cuiusque patrisf. domum, vt M. Tullij ex l. 195. §. 1 ff. de verbor. sig. Nam iis quidem qui eiusdem gentis siue agnationis sunt, vt omnibus Tulliis, iura certa competunt: veluti legitimarum hæreditatum, tutelarum &c. item vt ils qui filiifam. sunt, veluti iura sui. Quod si vel paterfa: aliquis, vt Clodius; arrogandum se dederit: vel filiusfam. emancipetur: capite, i. e. eo iure quod ille in gente & agnatione Clodiorum, hic in patrisfamilia obtinebat, minuetur, eoq; neq; Clodius Gentilis dicetur, vt ait Cicero in Top. neque tutelas habebit legitimas, quæ agnatis debentur, leg. 6. ff de cap. minut. & apud Iustin. §. vltim. de legit. agnat. tut. neq; emancipatus sui hæredis ius obtinebit: vt ait idem in §. 4. de exhær. lib. vt dubium nemini esse possit, quin si consuetudo tulisset, etiam Senatores qui Senatu mouentur, & Equites quibus equus publicus adimitur, & veto etiam seruuli, qui manumissione vel alienatione de familia tolluntur, capite minuti recte dicerentur: ius enim in ordine suo eorum vnusquisque quamũis exiguum obtinebat. Itaque Paulus d. l. 3. Seruile caput appellat; id est, partem vnam seruilis familiæ: quomodo bouem, aut ouem, vnum in grege caput, id est partem vnam gregis dicimus. Verum vt aliis in rebus innumeris, communis appellatio ad certas species restringitur, ac reuocatur: sic in hoc tractatu capitis appellatio ad eos tres ordines hominum, scilicet liberorum, ciuium, & familiarum contracta est. Hot.

CAPVT liberum pro homine libero veteres dicebant. Hinc illa definitio serui in l. 1. ff. de tut. Tutela est vis ac potestas in capite libero: & apud Gellium lib. 5. c. 19. Tutoribus in pupillos tantam esse autoritatem fas non est, vt caput liberum fidei suæ commissum, alienæ ditioni subiiciant. Hinc caput liberum facere, pro manumittere, apud Plautum in Mercat. Liberum caput tibi faciam paucos menses. Prat. Caput in aliis quoque locutionibus pro persona ponitur. Sic obligationes cum capite ambulant. l. 7. §. 1. Dig. de cap. diminut. l. 2. D. de publ. iud. Caput de ciuitate eximere. Noxa caput sequitur,

Digitized by Google

Fortunas suas cum capite in alienam familiam transferre. l. 11. §. vlt. ff. de bon. poss. sec. tab. Briss.

CAPVT ex Græco ductum. Festus lib. 3, scriptum reliquit: quod illi interdum κάρη dicunt, idque per apocopen pro κεφαλαιον. Sophocles κεφαλὴν κάρη λέγων Varia, & multiplex est huius vetbi acceptio. Primum quidem caput, quia principale hominis membrum, & rationis sedes est, à Platone in Timæo diuinissimum appellatur, ideoque σωματοκεφαλαιον, pro toto homine ponitur. & sic pro persona apud Paulum l. 2. ff. de publ. iud. l 3. ff. de cap. minu. l. 7. vers. ex nouis, in fi. ff. eod. & Papinianum l. penult. §. testam. ff de bonor. possess. secundum tabulas. Eodem sensu κεφάλαιον ὅπ κεφαλαιον τ κεφαλης ἄχθος: id est, quodnam caput ex inferis deduxisti? Sic etiam accipitur in eo quod vulgo traditur, Noxam caput sequi, l. 2. ff. si ex noxali causa aga. l. rem mihi. ff commodati. l. 1. in fin. ff. de priuat. delict. quod explicat Paulus l. quod dicitur ff. de furt. idq; etiam expressit Pindarus Olymp. Ode 1.

——ἀείδων λίθοις
Θαμινὰ κεφαλὰν ὕμνων. Prat.

CAPVT anni pro initio accipi adnotat Accur. l. 1. C. quando dies legat. ced Bartolus tractat. de insula §. quod frequenter. nu. 5. per dictam l. 1. vbi falso citatur l. 1. Cod. de adimend. legat. pro quando dies legati cedat. Prat.

CAPVT montis adpellat Bartolus vbi supra partem superiorem eleuatum est. Caput rei etiam vocat, per quam in illam rem ingredimur. Prat.

CAPVT prouinciæ dicitur ciuitas honorabilior. Bart. d. §. quod frequenter accidit per l. inter claras. in prin. C. de summa Trinit. Prat. Caput gentis, populi, vrbium. Caput Achaiæ, Mediæ. Briss. ex variis autor.

CAPVT contubernij apud Vegetium lib. 2. cap. 8. denis militibus præpositos significat.

In CAPVT alicuius interrogari, Arcadius l. de minore §. potest. de quæstionib. dixit, pro in personam. Eodem modo in caput alicuius torqueri, & testimonium dicere, quæstionem habere, Cic. & Vlp. l 1. §. seruum; ff. eodem, & l. qui cum 14. §. is demum. ff. de bon. lib. pro in personam Prat. Briss.

CAPVT pro liberatione, redemptione ac seruitute prædonum. Cicero lib. de offic 3. vt si prædonibus pactum pro capite pretium non attuleris, nulla fraus est, ne si iuratus quidem id non feceris. Hot.

CAPVT testamenti; vulgo articulus. Hinc generale caput, l. 32. de vsu & vsuf. quo cauebatur, vt legata & libertates ab hæredib. præstarentur. Sic proprio capite l. 49. de statulib. Caput codicillorum, leg. 33. §. vlt. de vsu & vsufr. leg. Briss. vlt. edit.

CAPITA legum. Caput primum, quintum, septimum, trigesimũ. legis Aquiliæ, Iuliæ, Corneliæ. Sic & capitulum legis. eodem sensu. Vlp. & Paul. Caput edicti. Capita edictorum. Caput mandatorum, & ex mandatis, Rescriptis, &c. Caput sententiæ. Briss. ex ff. Cicero. & aliis autoribus.

CAPVT, initium seu originem ac summam cuiusque rei sæpius significat, vt in ea formula, à Capite rationem reddere, id est, ab ipso actus gesti initio l. atquin. 19. §. 1. ff. de negot. gestis. Originem aquæ primam sonat l. aquam. 16. ff. quemadmod. seruit. amitt. l. seruitus 9. ff. de seruit. rustic. quod & Vlpianus his verbis l. 1. §. caput. ff. de aqua quotidiana & æstiu. explicat: Caput aquæ illud est, vnde aqua nascitur. Caput fluuiorum, pro ortu. Virg. 4. Georg. Briss. Connanus lib. 4. cap. 9. n. 7. Vitruuius lib. 7. cap. 2. Tum deprimendus est puteus in eo loco, & si erit caput aquæ inuentum, plures sunt circa fodien di. Siculus Flaccus libro de conditione agror. Quidam, ait, enim riui ab origine, id est, à capite, donec in mare defluant, fines possessionibus præstant. Et in inscriptione Roman. Titio Vespasiano posita: Aquas à diuo Vespasiano patre suo vrbi restitutas, cum à capite aquarum, à solo vetustate dilapsæ essent, nouaforma reducendas sua impensa curauit. Vide & Plin lib. 10. Epist. ad Traian. Sæpissime hoc verbo in eundem sensum vtitur I. Frontinus lib. 1. de aquæductib. Prat. Briss.

CAPVT rationum eam rationum partem, quæ ad instruendum alhquem pertinet, significat, velut summa, Largentarius §. 1. ff. de edendo. Accursius ibi, à capite, id est, cum die & consule, quæ sunt in capite, interpretatur, quod ineptum est. Bart. adpellat particulam illam seiunctam, quæ ad rem pertinet, & qua de agitur, quod & verissimum est, vulgo capitulum vocatur: quo sensu sæpe κεφάλαιον apud Græcos reperias. Sic eodem sensu Caput mandatorum dixit Marcianus l. diuus, 6. ff. de custodia reorum, & caput Edicti Varro lib. 5. Linguę. Prat.

CAPVT, vsuris oppositum, sortem principalem significat, l. vn. ad fin. C. Theo. de vsur. rei iud. & apud Liuium lib. 6. ab V. C. Ambros. cap. 5. de Tobia; Offertur pecunia creditori Vix inquit exolutis vsuram: caput debes: Et cap. 17. Nummus datur, & fœnus appellatur: Sors dicitur: Caput vocatur. Brissonius.

CAPVT etiam pro persona sæpissime posuit Plautus primum quidem in Persa, vt des mihi nummos sexcentos, quos pro capite pendam. Idem in Pseudolo. Actu 1. Tu autem, qui pro capite argentum mihi iam iamque sæpe numerasti. Seneca Epistol. 1. lib. 11. Eripe te hac seruitute, quam extremæ quoque conditionis mancipia, & in his sordibus nata exuere conantur, peculium suum, quod comparauerunt capite fraudato. pro capite numerant.

CARBASEA, species est ad vectigal pertinens, l. 16. §. 7. de publican & vectig.

CARBO, non tantum pruna extincta, sed dicitur etiam cum est ignitus, l. seruitutes ff seruit. leg. fundum. de act. empt. Quæ carbonum appellatione veniant, docent Iurisconsulti in l carbonum. ff. de verb. signi. in l. ligni. & l. pali. de leg 3 Carbone notare, id est damnare: cui contrarium est, Creta notare De quo Erasm. in Chiliad. Carbonariam substantiue, est negotium carbonarium exercere. Spieg

CARBONVM appellatione ligna ad cibos coquendos, conficiendosque non contineri Vlp ait, l. ligni, 55. §. 6 lignum ff de legat. 3. repetita in l. carbonum 167. ff. de verb signif. Sed nec titiones, nec alia ligna cocta, ne fumum faciant, quæ veteres ἄνθρακα vocabant, carboni annumeranda ibidem scribit idem. Quid igitur est Carbo? tum dicitur cum pruna extincta est. Græcis κάῤῥαξ Huius meminere Papin. l 4. §. modum, Dig. de seruitut. & Vlp. fundi 17. §. si ruta. ff. de act. empr. Briss. Prat. vi. de Gœddæ. ad l. 167. de verb. sign.

CARBONIS præbitio olim in sordidis muneribus numerabatur, l 1. & l. 18. de extraor. muner. in C. Th ex quibus emendanda est l. 13. de excus. mun lib 10. clausula in hunc modum. Carboni quoque (nisi eum quem mouera solenniter vel fabricatio secundum veterem morem poscit armorum) ab huiusmodi viris præbitio desistat, l. 167 de verb sig. quæ exceptaest ex l. 53 in fin. ff de leg 3 Briss.

CARBONIBVS olim defossis veteres quidam populi agrorum fines distinguebant, propterea quod res nulla durabilior, magisque perpetua sit, quam Carbones sub terra defossi. Bald. tit. de officio iudic is. &c

Ex edicto CARBONIANO datur carboniana bonorum possessio decretalis contra tabulas, vel intestati, & nonnunquam secundum tabulas, impuberibus liberis, quibus sit cõtrouersia status, id est, qui negantur esse liberi, & quibus etiã sit cõtrouersia bonorum paternorum. Datur interim iis bonorum possessio ista perinde, ac si nulla esset controuersia fieret dilata vtraque controuersia in tempus pubertatis. Pubertate finitur, & ideo à Græcis dicitur κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἡλικίας. Et vis Carbonianæ possessionis hæc est, vt filius possideat, nisi aduersarius etiam ex liberis sit, vt alatur interim, vt exerceat actiones, vt res persequatur à possessoribus aliis, qui hæreditatis vel status controuersiam non faciunt, vt ei conseruetur, videlicet si aduersario satis dederit. Cuiac. tractat. 4. ad Afric. fol. 64. circa med.

CARBONIANA bonorum possessio datur, si pupillo fiat quæstio de hæreditate paterna, & de statu. Si de alterutro tantum quæratur, Carbonianæ non est, sed quæstio status tum tertur in tẽpus pubertatis ex constitutionibus non ex edicto: Quæstio autem hæreditatis statim explicanda est, l. 1 §. si qui filium, l. 3. §. quamnis, de Carb. edict. Cuiac. d tract. 4. ad Afric. fol. 65. post prin. Carbonianum edictum datur soli nato, & non nascituro: in quo differt ab edicto de ventre in possessionem mittendo, quod subuenit nascituro. Prat.

CARBONIANVM. Titulus est, de Carboniano edicto, cuius ipsius edicti author (quantum assequor) fuit Cneus Carbo, homo summa authoritate in republica, & partes Marianas secutus. Hoc autem edictum inuenit, vt consulerentur impuberi, siue masculo, siue fœminę dummodo ex virili sexu descendat, cui de statu moueretur quæstio. Et is eo edicto seu decreto bonorum corporalium possessionem adipiscitur, non secus ac si ei nulla status controuersia mota esset. Veluti an filius, huius, vel istius sit, vt quando negatur, bona, quæ petit, patris fuisse. Illud sciendum iis demum generaliter Carbonianum competere, quibus contra tabulas bonorum possessio competit, iis vero non competere, qui repelluntur à contra tabulas bonorum possessione. Anch. Hinc Carbonianus bonorum possessor, l. 5. §. Iussum, ff. de Carbon. Edict. Briss.

CARCER, ait Seruius lib. 1. & 5. Æneidos, vt vndecunque exire prohibemur: sit dictus Varroni quasi à coercendo, vel quasi arcer. ab arcendo, quod Vlpianus probat l. aut damnum. 8. §. solent ff. de pœn. Carcer, ait, ad continendos homines haberi debet. Carcerem etiam pro palæstra interpretatur Tertul. lib. ad Martyres. Bartolus tamẽ in tractat. de carceribus. Carcer, ait, est locus securus, & horribilis, repertus non ad pœnam, sed ad delinquentium vel debitorum custodiam. Prat. Briss.

CARCER, bifariam intelligitur: publicus & priuatus. Publicus carcer est, quem magistratus habet ad continendos homines, non ad puniendos. & in hunc sensum accipitur in l. 1 & tot. tit. C. de custodia reo. & l. carceri ff. eo. priuatus carcer est, quem habent nulla potestate legitima præditi, vim illicitam exercentes priuatis. Et talis, sub pœna vltimi supplicii, interdictus est omnibus, in l. vni. C. de priu. carceribus & l. succurritur. ff. ex qui-

ff.ex quib.causis maior.tam in vrbe,quam in vicis,l.23.C.de episc.audient. Porro qui videantur indicere in l.vni.C.de priuat.carcer.docet eleganti distinctione Bart.l.cap.5.ff.de adul. quem omnino vide. Verum esse eum, qui in carcere clausus est, non videri neque victum, neque in vinculis esse nisi corpori eius vincula sint adhibita, dicit Vlp.in l.verum est.ff.de verbor.signific.Oldend.Prat.Adde Brechæum l.verum est.in tit.de verb.& rerum significat.vbi carcere clausus non dicitur esse in vinculis neque vinctus.

CARCERIS quoque alia diuisio est. Nam alius est ad custodiã, alius ad pœnam. De primo,C.tot.tit.de custod.reor.& l.8.D. eodem.& dicto §. solent. De secundo quidam textum esse aiunt in l.2.C.de exactione tributorum lib.10. Equidem de loco custodiæ causa facto accipiendum putem, quod & docemur eadem l.secunda, ibi, & in vsu hominum instituta custodia. Nec moueor eo textu dicente,Carcer pœnalium, Carcer est hominum noxiorum,ad eos,scilicet custodiendos. Pontificiis tamen Carcerem,pœnę esse liquet,cap quamuis.de pœnis lib.6.& Clementina 1.§ duro de hæreticis.Prat.

CARCER.Carcer,ceris,locus, in quo seruantur noxij, vel vndecunque quis exire prohibetur,quasi coarcer, à coarcendo, vt docet Varro: quod vincti in eo custodiri prohibentur exire. Atque hoc sensu in singulari accipitur. Carceres vero numero plurali sunt currentium equorum repagula,vel funes, qui equis ad metam currere volentibus,opponuntur. Cicero tamen vtrumq; indifferenter posuit Hinc autem μεταφορικῶς carceres pro principio, metam pro fine ponimus. Carceris autem genera veteribus tria fuisse inuenio:vnum quo immodesti, parumque exculti compellerentur, vt noctu à doctis condocefierent, bonarumque artium professoribus quæ ad bonos mores & vitæ modum pertinerent. Alterum, quo alieno ære impliciti, & qui carceris tædio ab inita vitæ petulantia absterrendi sunt, detinerentur. Tertium, quo immanibus præsignes flagitiis,cœlo & hominum cœtu indigni,vitiis nec non vitæ turpitudine defamatissimi, ac propediem plectendi, tenebrisque & pædori addicendi, intruduntur. Itaque Cicem meritò carcerem scribit in Lucium Catilinam, vindicem nefariorum ac manifestorum scelerum maiores nostros esse voluisse. Et Titus Liuius lib.1. Ancum Marcium refert, ingenti incremento rebus auctis (quum in tanta multitudine hominum,discrimine recte an perperam facti confuso, clandestina facinora fierent) carcerem ad terrorem increscentis audaciæ, media vrbe imminentem foro ædificasse. Verum carcer iure ciuili pœnæ loco non est, sed custodiæ. Est tamen iure Pontificio duplex: alter custodiæ, alter pœnæ Anchora. Hodie in praxi tres species carceris ponuntur: prima in qua delinquentes arcte custodiuntur, secunda est, quando apparitoribus conceduntur domi custodiendi, quæ custodia honestioribus & nobilibus diuitibus concedi solet:tertia quando ciuitas pro carcere datur, vel *la suite du conseil*.Apud Messenios Carcer, Thesaurus nomine locus sub terra fuit quadrato saxo,tam immanis ac sæuus,vt neq; ventum neque auram acciperet: quales hodie multi sunt: Romani barathrum dixere, quod non minus quosdam torquere soleat quam infernus.gl.in l.seruo ff.de pœnis, Appius decemuir carcerem, quem constituit, domicilium plebis nuncupauit, quod plebs ibi custodiri soleat:nobiles autem & diuites, vt dixi apud appatitores: & liberas custodias appellabant, cum viri magnæ æstimationis non in vincula coniecti essent, sed domi apud ciues custodiebantur. Cælius Rhodigin.lib.9.c.34.text. in l.miles agrum. §. eius fugam, ff. de re milit. vbi ait: eius fugam,qui cum sub custodia vel in carcere esset, discessit, in numero desertorum non computandam.Et hic carcer dicitur interdum custodia militaris, l. sed etsi quis §. illud. ff. si quis cautionibus. Rebuff. vide infra in verbo Custodia; & verbo Vincula, & verbo Commentariensis. vbi plura de hac re.

CARCERALIA clanstra, l.24.C.de pœn.
CARCERALIS custodia,l.19.C.de testib.
In CARCEREM detrahi,l.1.C.qui bonis ceder.poss.
CARCERVM septa,l 1.C.de custod.reor.
In CARCEREM coniici,detrudi,impingi,impactus,recipi; Briss. ex ll.ff.

In CARCERE contineri, l.8.§.solent, ff.de pœnis.Esse, l.6.ff.de interd.& relegatis.Briss.

CARCERATICVM,in comment.ad tit.de verbor.signific. Alciatus accipit pro illa mercede, quæ datur carceris custodibus: vel quam militibus,qui custodie carcerum præsunt, humanitatis causa magistratus largiuntur.Verum Haloandri nostri editio id verbi haud agnoscit in §. pannicularia, l.diuus. ff.de bonis damnat.sed genuinum, nempe charisticon,quod ob gratiam alicui datur.Est enim dictum à Charitibus, i. e. Gratiis. Vtranque lectionem reiicit Pand.Floren.editio.& pro eo legit chartiaticum, idque rectissime. Vide infra chartiaticum Suidas, vt Alciatus refert, χαρίσιον, seu χαρίσιεον interpretatur munusculum, quod illi rependimus, à quo maiora nos accepimus.Vide Charisticon.Spieg.

Καρδος,saltatio obscœna,& comica.Bud.in l.athletæ.de his qui not.infam.Spieg.

CARDAMOMVM apud Marcianum l.si §. species ff.de public.& vectigal.fruticis genus amomo simile,semine oblongo, quod in Arabia Comagena & Armenia nascitur:vide Plin.lib.12.ca. 14.qui huius genera recensel,& Isidor.lib.17.cap.9 & Dioscor. lib.1.8 riss. Prat.

CARDINALES in Pontificio iure dictos opinatur Alciat.exemplo ciuilium magistratuum. In libr. Officiorum Theodosij cardinales appellantur. Præfecti prætorio Asianæ diœcesios, & præfectus Aphricæ,quod maiores cæteris essent. Nam, teste Sipontino, Cardinalis, & cardineus, præcipuum significat.

CARDINALES existimat Duarenus l.sacer.13 olim.fuisse presbyteros, non quosuis, sed qui in maiore Ecclesia, quam cathedralem dicimus rem diuinam cum episcopo suo facerent.Vide Gothofr.ad l.8.c.de episc.& cler.

CARDINALES à cardine dicti sunt, quia sicut cardine regitur ostium, ita ecclesia bono eorum consilio, not.in cap. sacrosancta ad fin. 21. distinctio & Archidiac.in capit. vbi periculum, § hoc sacro.de elect.lib.6. vbi explicat eorum officium. Cardinalem pro episcopo interpretatur gloss. in cap. relatio. 21.qu.1. Maiorem autem dignitatem non habent, quam episcopus,Bartol.l.1.si quis verficul.simile videmus, ff.de appell. Prat.

CARDINALATVS quo iure inductus, & de eorum præstantia, A.Barbarius tractatu de cardinalium præstantia docet. cardinales etiam olim consiliarij appellabantur Romano in sermone post consilia. capitul. Ecclesiasticis 12. quæstione 2. Pratei.

CARDINEM vocat Hygenus lib. de limitibus constit. limitem à meridiano ad Septentrionem.Prat.

CARDO rei in eo vertitur, pro eo quod est, ex hoc tota res pendet. Cardo causæ,perinde est,ac si dicas, Ius, per hoc, vel illud pono: ac si ex dilemmate arguatur, an fateatur vel neget pars aduersa. Atque hic litium cardo, aut summam totius litis constituere, est Budæo in leg. 2. de origine iuris. Spiegelius.

CAREAT viribus formula, vim latæ sententiæ habet, capit,penult.de desponsimpub.capit. ad hæc.de rescript.in antiquit. Vide Felinum capit.ex tenore,&c.Rodulphum,eodem titul. Prat.

CARENA alias carentena dicitur, à carentia hominum vel ciborum. Nam per quadraginta dies ieiunant in pane, & aqua, & includuntur in aliquo secreto loco iuxta Ecclesiam, vbi non habent consortium hominum,vt not.Bernard.in cap. accepisti de sponsa duor.& est vulgare Italicorum. adde cap. accusasti.de accusat.& simile not. gloss.in cap. 2. de desponsi. Oldendorp.

CARERE ædibus,latibus,fundo ac mancipiis, operis, re sua, debito,crimine falsi,impetratis. Briss.ex ff.

CARENDVM habere.l.38.ff.de rei vendic.

CARERE crimine,i.e vacare scelere; immunem ab eo esse. l.vn. C.vt Tutor.Prat.Briss.

CARENDI nomen,triste Cicero appellat, 1.Tuscu.quo loco declarat etiam quid significet.

CARERE fraude,culpa.pro eo quod est,non deliquisse.l.36.D. de fideicomm.libert.Spieg.Briss.

CARERE lanam,apud Varronem pro purgare, ac ita deducere, vt careat spurcitia.Prat.

CAREVM,vid.mox infr.

CARICÆ apud Proculum inter dulcia numerantur. l.fin.§. cui dulcia ff de trit.vin.& oleo leg. siscus siccas significant ex Pli. Harum singularum nucibus, 20. foliis Rutæ, granis aliquot iuniperi,aceto, & grano salis mistarum ea vis est, vt pestem auertant. Prat.Briss.vlt.edi.Lexic.cap.5. negat caricas esse ficus siccas,sed arborem ex ficuum genere in Syria.Sunt etiam Caricæ siue Cariotæ palmatum fructus prædulces, qui in clientum officio & feudorum consuetudine, non paruum vsum antiquitus præstiterenam fructum palmæ cliens patrono offerebat, in recognitionem annuam, quam faciebat ipso anni limine,i.e.Calendis Ianuariis,quibus & magistratus inire moris erat.l.Publius.ff.de conditio.& demonstrat. Martialis in Xeniis:

Aurea porrigitur Iani cariota Calendis,
Sed tamen hoc munus pauperis esse solet

Et idem alibi de phiala Ruffi loquens, quam tam tenuem esse dicit, quam erat Bractea, qua cliens cariotam inaurabat:

Hoc linitur sputo Iani Cariota Calendis.
Quam fert cum parno sordibus esse cliens.

Digitized by Google

Forcat.in penu lutis ciuil.cap.17.

CARBVM,in l.5.D.de penu legat.semen accipio,ait Briss.cuius radix cocta pastinacæ modo esui erat: vt Dioscorides lib.3.c. 66 tradit.Aliter Hot.Careum,inquit,frutex peregrinus,gentis suæ nomine appellatus, culinis principalis: laudatissimus ex sua gente, id est, Caria. vt Plin.lib.19. c.8. testatur. Ergo non Carreum à Carris,vt Alciatus putat,neque Cæreum,neque Carinon legendum.Hot.vid.inf.Carreum.

CARBVM est genus aromatis myropolis cognitum,nobis vero incognitum,quippe quod peregrinum sit,&c.Vide Galenum ad Paternianum, c.de careo. Vtitur eo quoque Apitius de re coquinaria.Paulus lib.33 D.tit de penu.leg.l.non omne. Sed quod quidam negauerunt piper ligusticum careum,& laser, eiusmodi in penu non esse,improbatum est.Nebr.

CARINA in l. Minicius, ff.de rei vind.pars ea nauis est quam aluum aut ventrem adpellant.Connan.lib.3 c.6 n.2.Est infima pars nauis. Briss.ex Festo.

CARINA,infima trabs, qua nauis fundatur. Pompon.in fin.l. quod in rerum natura,de leg.1. Etsi nauem legauero, & specialiter eam adscripsero,eamque per partes totam refecero, carina eadem manente,nihilominus recte à legatario vindicabitur.Spieg.

CARINARIOS Turneb.aduersar.lib 14.cap.5.eos esse putat,qui cerino colore pannum inficiunt.Nam cera Dorice κηρὸς dicitur, quæ aliis Græcorum linguis κνὸς vocatur. Hæc Turneb.loco præalleg.

CARINANTES, Festo lib.3 probra obiectantes, à carina dicti, quæ infima pars nauis est,sic illi fortis infimæ. Prat.

CARITAS pro amicitia, l.19.D.de castr.pecul.l.10. D.de rebus dub.Briss.

CARIVARIVS. De Cariuario & Coribantum saltatione in viduæ nuptiis ad contumeliam secundarum nuptiarum, vide P.Gregor.38.syntagm.c.4.

CARGILIANI heredes,vide l.9.§.5. in princ.Dig.de iur.& fact. ignorant.

CARMINA magica,l.7.C.de malefic.& mathem.

CARNALIS pubertas, cum animali pubertate conuenit. vide Gothofr.ad l.3.C.quando tut esse des.

CARNIFICIS loco habebatur,auctore eodem,qui se,vt moreretur,vulnerasset.Prat.

CARNIFICIS, hoc est, eius, qui in reos animaduertit, & eius item qui reos in carcere custodit,officium vitandum esse dicit Aristot.lib.6. quod huiusmodi homines improbi esse soleant. Censoria lege cauebatur, vt nemo carnifex ciuis Romanus esset.Spieg.

CARNIFICVM officium probrosum & turpe est: ideoq; tale officium gerentes ciuiliter famosos & ignominia notatos esse,ait Gœd.in l.42.n 10.de verb.& rer.signif.

CARNIFEX est manus legum.Gothofr.ad Nou.69.c.3 in prin.

CARNIFEX populi Rom non modo ciuis Rom.non erat, sed ne in vrbe quidem domicilium habebat. Cic. pro C. Rabir. perduell. Sed moreretur prius acerbissima morte millies Gracchus,quam in eius concione carnifex consisteret,quem non modo foro, sed etiam cœlo hoc ac spiritu censoriæ leges, ac vrbis domicilio carere voluerunt. Prat. Hotoman.ex Plauti Pseudulo colligit eum extra portam Metiam domicilium habuisse.

CAROTIVM dictio est barbara, & significat currum illum, in quo constituebatur vexillum publicum,cum in aciem eundum erat:& hoc expressit apud nos Accurs. in l. omnis definitio,ff.de reg.iur.dum inquit:Sed stet firmus regulæ; velut Bononiensis carrotio, licet aliqui capiantur de eius custodibus. Et hæc gl.in hoc sing.est secundum D.Alexan.cons.72. incip.Inspecto diligenter, col.4. vers.& istam opinionem. in 2.lib. Et Andre.Sicul.in tractat.de præst. Cardin.in 1.quæst. primæ partis,in 5 colum.versic.opinion. Hocque currus genus post Gotthos deletos potissimum reipub.Mediol.in vsu fuit, vt in nostris annalibus in multis locis relatum est. Putoque à carro dictum,de quo Cæsar:Inter carros impedimétaque prælium commiserunt. Et Aul.Hirtius:Pompeius,inquit,ea die per viarum angustias,carra complura,multosque lanistas retraxit.Cotta in memor.

CARPASVM,apud Martianum l.fi.§.species.D.de public.planta est,ex qua succus medicamentis vtilis exprimitur, cuius commeminit Galen,lib.1.de compos.& ὑπὸ κρεμάτου.Dioscor. lib.6.c.14.vocat Paulus Ægineta Carpesiam.Prat.

CARPENTARII,in l.6.ff.de iur.immun. & l.vnic. C.de excus. artif.in Basil.σαγματοποιοὶ,in legionibus habebantur. Briss. Carpentarios immunitate donatos, non carpentorum structores esse putat,præterquam in l.31.de curs.publ.in C.Theo. Sed eos,qui σάγματα,id est,strata,centunculos,sellas,clitellas camelorum & iumentorum,conficiunt.Carpentis inuehi solitos custodes, vel prosecutores specierum, quæ transmittebantur,docet l.18.eod.tit.Briss.

CARPENTARIVS speciale nomen esse Isidor.scribit l.19.cap.19. Hotomannus carpentarium carpentorum artificem dici tradit. Vtitur & hoc verbo Vopisc. in Aureliano. & Iul. Firmic. lib.2.cap.10.

CARPENTVM, carri genus est, in quo mulieres primum apud Romanos gestabantur,postea tamen factum, vt ex Liuio lib. 1.ab vrbe:& in 2.de bello Macedonico didicimus,vt bello etiam carpentorum vsus esset.Carpentum non à carro,vt quidam putant, deductum est, sed à Carmente Euandri matre, quasi carmentum. Vnde in 1.Fast.Ouid.

Nam prius Ausonias matres carpenta vehebant.
Hæc quoque ab Euandri dicta parente reor.

Coras.lib.Misc.3. c.20.nu.19. Carpenti quoque fit mentio in Nou.70.c.1.quod Gothofr.ibid.vertit ἁπλῶν.

Καρπισμοὶ,apud Clement.Alexand.lib.5.στρωμάτων, id est, manuum porrectiones.καρπὸς enim cauum manuum, & volam significat eidem, & Aristot.lib.1.de animal.1 iunctura καρπὸς ἀρθρῶν χλεγὸς, ὁ βραχίων. Prat.

Καρπισὴς,adlector,& καρπισία adsertio vocatur,vt testatur Turneb.aduersar.lib.13.c.27.Prat.

CARPOCRATIANI,l.Arrianis,C.de hæret.hæretici dicti à Carpocrate,qui dixit Christum hominem fuisse tantum,& de vtroque sexu, atque ita & ex Ioseph semine carnaliter instar reliquorum hominum progenitum,c. quidam autem 14.q.3. vide Philastrium Brixiensem Episcopum in hæreseon catalogo,& Isidor.lib.8. Etymol.c.5.Prat.

CARPVSCVLVM, siue,vt alij legunt,Carpiseulum,definitore Fl. Vopisco in Aureliano,calciamenti genus est.Hanc etiam vocem reperi in Epigrammate lapidi antiquissimo insculpto, quod Viennæ Allobr.ad diui Mauritij ædem exrat, ait Prat.

CARREVM & classer,quid significent apud Paul.in l.non omne ff.de pen. legat. reuocatur in dubium inter quosdam Classer apud Latinos equidem non memini me legisse:sed lasser succus est lasserpitij,magnificus in vsu & medicamentis.de quo Plin.& ita legendum esse in d.l.non omne,aliqui putant. Alij vero legi posse carynon, quod quidem oleum est è nucibus iuglandibus confectum,alopeciis vtile,tarditatique aurium infusum,cæterum sapore graui.Vnde nostris esculentis non ita admiscetur,sed in lucernis funiculum nutrit ardentem:sicut & illud, quod ex lini semine exprimitur; ad alendum tamen in vsu apud aliquos etiam hodie est,non solum in medicamentis:huius meminit Plin.lib.23.cap.5. siue mauis carynium,vt aliqui contendunt. Plin.in 6.cap.lib.19. Ab his, inquit,proximum dicetur auctoritate clarissimum lasserpitium, quod Græci σίλφιον vocãt, in cyrenaica prouincia repertum, cuius succus vocatur Laser.Magnificum in vsu,medicamentisque,& ad pondus argentei denarij pensum,multis iam annis in ea terra non inuenitur,quoniam publicani,qui pascua conducunt,maius ita lucrum sentientes,depopulantur pecorum pabulo. Vnus omnino caulis nostra repertus memoria Neroni principi missus est.In reliquis de natura & genere lasserpitij,lege Plin quæ omnia de verbo ad verbum sibi adscribit Sipontinus Pontifex in suis in Martia commentariis ad fi. 26.Epig.Lasser itaque,vt dixi,à Græcis Silphion dicitur.Hęc inter herbas primam obtinere gloriam.Vnde Ampeliotæ,quę Aphricæ gens est,Delphis filphij caulem sacratum suspenderunt:auctor Alexan. Huius herbæ meminit pluribus verbis Aristoph.interpres in Pluto,vbi poëta sic: Τὸν σίλφιον τὸν αὐτὸν καὶ τὸ βάπτισίλφιον, ipsumque Plutum, ipsumq; Batti silphion. Negat sycophanta se quieturum,etiamsi Plutus ipse, qui diuitiarum Deus ipse est,vel lasserpitium,quod pretiosissimum est,sibi detur.Hinc nata parœmia apud Græcos,βάπτε σίλφιον,vt per Roterodam.chil.2.ad.g.114.Huius etiam vocabuli,Lasser,meminit Martial.in l.vlt § species,D.de publ.& Catul.Lasser piciferis iacet cyrenis. Aliqui codices cæreũ habent,in d.l.non omne,quod quidem adiectiuum est, ex cæra aliquando factum:vt cætera candela,ad differentiã eius,quæ fit ex seuo,seu alio pingui:vt cærea mella,apud Sedusium:cærea gemmatis flauescunt mella canistris.Cæreus vero substãtiuum,funale significat, à funiculis cæreis quem in Saturnalib.solebant humiliorib.potentiores præferre,cum candelis pauperes,locupletes cæreis vterẽtur.Martia.Hæc tibi nocturnos præstabit cæreus ignes.Nam aras Saturnias prisci excolebant accensis luminibus: inde mos per Saturnalia missitandis cœpit.Quidam cæreos non ob aliud inter Saturnalia munera mitti putant,nisi quod sub Saturno à tenebrosa vita quasi ad lucem,& bonarũ artium scientiam sumus euocati.Propterea lege Publicia cautum fuit,vt solis ditionibus cerei mittarentur.Veteres autem(vt etiam ætate nostra nobiliores consueuerunt)reponebant ad domus vsum in penore,quæ ad medicamenta erant necessaria,vt lasser & similia:item cærea:& de his potuit sentire IC. quo etiam à penoris nomine veniant. Vel si nihil placet mutare, possumus dicere(vt etiam placet Alciato nostro) carreum dictum à carris vnde aduehitur: quo in loco fieri nundinas,scribit Plin.in 12.lib.cap 18.quibus commercia odoratarum arborum exercebantur, quæ nundinę postea agi cœperunt apud characem.Carrę autem,de quibus hic Plin.loquitur,non hæ sunt,quæ in Mesopotamia

Crassi

Crassi clade nobiles dicuntur, sed oppidum in ipso rubri æquoris littore, vt Mela Pomp. & Stephanus scribit, sicuti nec per Characem quidam oppidum illud intelligunt, quod in Persia est inter Tigrim & Eulæum fluuios: sed potius illud quod itidem in Parthia est, cuius quodam in loco Ptolemæus meminerit. Igitur Carreum potuit Iureconsultus appellasse, odoris illud genus, quod à Carris veniebat. Quod si tibi gratum non est, potes elisa copula legere, aut ligustrum carreũ, aut carreum lasser. Quamuis sint, qui assarum, cuius prædicti l.c.13. Plin. meminit, legant, non lasser: quod non reprobo, sed nec addito. Cares etiam populi sunt insulani, quos Strab. Mela, Plin. Ptolemæus, Asiæ contribuunt: eos Minos natali prælio vicit, de quibus Virg. Hinc Lelegas, Carasque, sagittiferosque Gelonos. Meminit & Valerius Max. in 1. Quid autem sit Lygusticum, in hoc loco IC. haud facile reperies, & ideo arbitror dictionem eradendam esse, & eius loco ligustrum reponendum. Quid id sit, ostendit Plin. 12. lib. cap. 25. huiusmodi verbis: Cyprus in Ægypto est arbor, ziziphi foliis, semine coriandri, flore candido, odorato, coquitur hoc in oleo, premiturque postea, quod Cyprus vocatur, pretium ei in libras quinque: optimum habetur è Canopia, in ripis Nili nata: secundum Ascalonæ Iudææ: tertium Cypro insula odoris suauitate. Quidam hanc esse dicunt arborem quæ in Italia. Linguastrum vocetur. Hæc Plin. cui non dissidet Dioscorides qui vbi de odoribus mentionem facit, inter eos illud numerat. Sunt tamen, qui è linguastron literam elidant. Corta in memor. vid. supra Careum.

CARRVCA Briss. (carrucha) paruum carrum significat, quatuor rotas habentem. Habuerunt autem veteres carrucas in deliciis, vnde disputat Scæuola, an sub mundi muliebris, & omnis ornamenti legato, carruca dormitoria, cum mulis, qua vxor semper sit vsa, contineatur, l. vxor. 2. ff de aur. & arg. leg. Spartianus Alex. Seuerum Imperatorem Senatoribus omnibus Romæ permisisse refert, vt carrucas argenteas haberent, dignitatis Romanæ interesse existimans, vt iis tantæ vrbis Senatores vectarentur. Neronem præterea Cæsarem legimus, nunquam minus mille carrucis iter feciſſe, longo semper agmine impedimentorum præcedente. Corras libr. Miscell. 3. c. 20 Cotta in memor. Carrucæ mentio, etiam fit, l. si cuius, in fi. ff. de vsufr. l. commodato, §. pen. ff. com. l 28 §. si ex decem. ff. de don. int. vir. & vx. & apud Paulum lib. 3. sent. tit. 6. §. pen. Plin. lib. 33 c. 1.

CARRVCIS stabulum vacans, in fin l. si cuius, de vsufr. Spieg.

CARRVCARIÆ mulæ, in l. 38 §. quæsitum, ff de ædil. edict. sunt, quæ ideo habentur, vt iunguntur ad carrucam vel rhedam. Gothofr. ad d. §. quæsitum 8.

CARRVCHA, in l. 3. §. vlt. ff. de vsufructu. Carrucha aurea, dormitoria, vnde

CARRVCHARIVS in l. item quæritur, in princ. ff. loco. qui & cisiarius dicitur, qui carruchum agit. Briss.

CARRVLI, cum duobus, 52. §. si quis ex sociis. ff. pro socio, qui quid vehunt, vt ex eo textu liquet. Prat. Briss.

CARRVM siue carrus & carruca, plaustra sunt oneraria, hoc est, comparata ad ferendum tantum onera. Cæsar in primo commen. Iumentorum, inquit, & carrorum quam maximum numerum coemere. In comment. quoque Hispan. per viarum angustias carra complura Martial.

O iucunda Comine sistitudo,
Carruca magis essedaque gratum.

Consultus lib. 39. tit. de donat. l. si id. Vel grex, ait, vel carrum, vel carruca. Nebriss.

CARTHAGO, IC. Modest. in l. 23 ff. quib. mod. vsusfr. amitt. Si vsusfructus, ait, ciuitati legetur, & aratrum in ea ducatur, vt passa est Carthago: ciuitas esse desinit, ideoque quasi morte desinit habere vsumfructum. Mirum autem posteris seculis reflorere eam principum Romanorum beneficentia potuisse, quæ sic diruta, sic disiecta vastataque fuit, vt omnis muralis lapis in puluerem comminutus sit. Spieg.

CARTHAGO, vt scribit Sextus Ruffus, prima fuit proconsularis prouincia: & cum simpliciter proconsularis prouincia dicitur, hæc intelligitur. Gothofred. ad Nouell. 30. cap. 5 in princ. Dicitur etiam sedes prætorianæ præfecturæ per Africam à Iustiniano constitutæ, in l. prima, ff de offic. præfect. prætor. Afr. Cuius egregium elogium extat apud Saluianum Episcopum lib 7 de Gubernatione Dei. Vide Briss.

Καρφὶς Plutarc. de sera numinis vindict. adpellat, quod festucam, fœnum aridum, & lignum quodvis tenue & siccum significat, bucheram lingua nostra vel brindellam vocamus. Connan. lib. 2. c. 4. num. 3.

CASA vocem, à cauatione ductam putat Festus lib. 3. quę lectum pastorale Scatio appellatur. Vergil. in Alexide:

Atque humiles habitare casas & figere cervos.

& apud Scæuol. Lvxorem, 41. §. felicissimo, ff. de leg. pro dominuncula videntur posuisse Iustinian. §. littorum. Iustit. de rer. diuis. & Pompon. l. pen. ff. de vsufr. Prat.

CASA nomen paulo generalius tugurio. Tugurium species casæ. Tugurium rustica tantum casa est: Casa etiam vrbana esse potest. Tugurium non est clausum parietibus solidis, ac regulis lateritiis ordine dispositis: nec à foribus, sed à pluuiis, æstu ac frigore tuetur. Casa parietibus ac tegulis clausa esse potest. Gœdd. ad l. 180. de verb. sign.

CASA literarum, quæ fuerint ex lib. varior. auctor. de limitibus disces, & quid casales, & casale, quorum verba huc transcribere nimis longum esset.

CASAM ædificare in area custodiæ causa, earum rerum quæ in area sunt: in littore ponere, qua se recipiant. Briss.

CASARIA Festo quæ casam custodit. Prat.

CASCVM Festo lib. 3. id est, antiquum, quod Varro probat lib. 6. Ling. ex Ennio Manilius:

Quam primum Casci populi genuere Latini.

Cascum duxisse cascam non mirabile est, quoniam canoras conficiebant nuptias. Prat.

CASEARIAM tabernam siue (vt in Pand Flor. est) Caseariam, dixit Arist. apud Vlp. l. sicut. § Aristo. ff. si seruit. vendic. in qua Casei fumigari solent, vt d §. Arist. lectio indicat. Moris enim fuit in plerisque Italiæ locis, colorandi siccandique casei gratia, fumum aut ex culmis, aut malignis viridibusque lignis facere. Vide Columellam lib. 7. c. 8 & Plin. lib. 21 c. 42. vbi de caseorum diuersitate loquitur. Falso igitur Haloander taseriam vtrobique reposuit in d. § Aristot. Non tamen reiicienda est Accursij interpretatio, Caseariam, in qua fiunt casei, adpellantis: tametsi ad Aristonis locum minime pertineat. Sed & Caseariam tabernam, locum, vbi casei væneunt, recte quis adpellat. Prat. vid. Briss. 3. elect. antiq.

CASELLÆ, sunt granaria in quibus fructus componuntur, ff. de iudic. l. 1. Sic accipi potest in c. capsellas, 12. qu. 1. Dicitur quasi cellula granorum. Oldend.

CASITO, vel Cassito frequentatiuum à Caso, frequentatiuo verbi Cado Paul. de seruit. vrb. præd. l seruitutes, § si seruitus stillicidij imposita sit, non licet domino seruientis areæ ibi ædificare, vbi cassitare cœpit stillicidium. Festo Casabundus, crebro cadens est Old. Prat.

CASSITO, guttatim & sæpius cado. Briss.

CASSARI dicitur sententia, quæ tenet gl. in c. accedens, 2. §. cum igitur, in verb. cassauimus, extr. vt lit. non contest. Cassamus, verbum, etiam est cassatum denuntiamus: quo sensu accipi, ait Bernadus glossularius in d. c. accedens. 2. sed inepte, alioquin frustra ibidem statim subiecisset Pontifex, imo cassas denuntiauimus. Non tamen nego, quin & Cassare cassum denuntiare significet, in c. cum dilectus, ad fin. & ibi gl. extr. de elect. & cle potest. Quod autem ea, quæ ipso iure nulla sunt, infirmari debeant, & cassari, liquido constat ex Nouell. 7. §. ἐπειδὴ δ' ibi, ἀλλὰ καὶ τὸ χειρόγραφον ἄκυρον, &c. & adnotat Accurs. in l. eleganter. in ver. si in hoc ipso, ff. de dolo Prat.

CASSASDRENSES populi. l. 8 §. 8. ff. de censib.

CASSATA lex, l. 14. C. de contrah. empt.

CASSATIO aliquando ad factionem refertur, gl. in c. proposuit, extr. de concess. præb. & an ad actum nullum. Fel. c. ex parte, de testib. Prat.

CASSIANI, Sabiniani, Proculiani dicti sunt, qui Cassij, Sabini, & Proculi sectam institutionemque secuti sunt: de quibus quę Pomponius scribit in l. 2 ff. de orig. iur. ad summam hęc sunt. Fuit Qu. Tubero publici priuatique iuris doctissimus: eius duo fuere discipuli, Ateius Capito, & Antistius Labeo: quorum alter magistri præceptis adhærescens, alter ingenij fiducia pleraque innouans, dissidium quoddam in iuris ciuilis disciplinam inuexerunt: nam cum Ateio Massurius Sabinus, Labeoni Nerua pater successisset, acceptam à magistris discordiam vehementer auxerunt: quam postea eorum discipuli, Sabini quidem Cassius, Neruæ autem Proculus eo perduxerint, vt duę iam familię contrarię ex eorum nominibus appellatæ ac propagatę sint: nam qui Cassium sequebatur, Cassiani: qui Proculum, Proculiani dici cœpere, post secuti sunt Cassium quidem Cœlius Sabinus, Proculum vero Pegasus: vnde Sabinianorum & Pegasianorum nomina. Quorum dissensionibus ac præceptionibus contrariis imbuti postea IC. Iauolenus, Neratius, Iulianus, & cæteri, quorum ex scriptis compositi sunt ij quibus nunc vtimur, Pandectarũ libri, mirificas concertationes. vt Iustin. testatur, in hanc legum disciplinam importarunt. Hot. Vide A. August. lib. 1. Emend. c 5. & lib. 3. c. 4.

CASSIANVS furor, l. vltima. God. ad legem Iul. maiest. Motus in lege Dei, titulo 15. Concitatus ab Auidio Cassio, qui auidus imperij, duorum fratrum temporibus res nouas in Oriente molitus est, vt in eius vita Vulcat. Gallican. & Capitolin. in M. Antonino narrant. Briss.

CASSIANVS fundus, l. vigesima septima, §. vltimo. ff. de instru. & instrument. legat. sicut & Cassianus furor. l. 7. C. ad leg. Iul. maiest.

CASSIA Turiana, alias Tymiana, species ad vectigal pertinens, in l. 16. §. 7. ff. de publican.

CASSIA via à Cassio strata, Festo libr. 3. & vide infra Via. Prat.

CASSIOPA ciuitas & promontorium est Epiri, Strabone, Prole

Digitized by Google

mæo, Plinio atque aliis auctoribus. Vlpian. de exercit. act. l.1. Sunt, inquit, naues, quæ à Brundusio, vel à Cassiopa, vel à Durachio vectores trauciunt Nobr.

CASSITARE, cuius mentio fit in l.20.§.4. de seru. vrb. præd. vide paulo ante in verbo Casito.

CASTALDIA, gubernatio dicitur, qua domini res gubernantur, Castaldi gubernatores, vel vicedomini. Zas. de feud. degenerant. Itaque erat Castaldio non absimilis procuratori, & actori possessionum domini, cuius fit mentio in l. vlt. C. quod cum eo qui in aliena potest. secundum Aluarot. & glo. erat velut œconomus quidam, cui res dominica gubernanda committebatur, instar œconomi ecclesiastici. arg. l. iubemus nulli, C. de sacros. Eccl. Old. Prat.

CASTALDVM, in l. Lomb. l.1. de acq. acto. re. gl. in c. vnic. §. si vero, de feud. guar. in vsib. feud interpretatur eum, cui res domini committuntur: quam interpretationem probat Iacob. Beluis. ibid. Eo etiam nomine procuratores continet liquet, indicante Alberico. Eodem sensu sumitur Castaldio, Beluisio d. §. si vero. Prat.

CASTALDIA feudum, quod datur castaldo castri, vt in c.1. de feud. guard. & casta. in vsib. feud. & ibi gl. in verb. castaldi. Io. Bello. Etymol.

CASTE viuere dicitur mulier, quæ legitime nubit. Nou. 8. §. ὑπολοίπου, quod & Bart noster recte docuit l. fin. vers. sed quia, C. de iudi. vid. tol. ait Imp. d. §. ὑπολοίπου, ὅτι δὲ τὸν σωφρόνων γάμων οἱ ἐξ ἀδίπλου κρείττονες. Hoc ad eum tractatum pertinet, quo differitur, An legatum mulieri, si caste vixerit, præstari debeat: quod Bart. placet d. l. fin. Paulo Castrensi displicuit. Tu expende § ὑπολοίπου. Prat.

CASTELLANI Andreæ Isern. dicuntur hodie qui antea dicebantur Castaldi, idque ex consuetudine vtentium, & vsu loquentium. Porro in Gallia Castellanos appellamus castrorum siue castellorum præfectos, & iudices: sed & subalternos & inferiores iudices, vt subindicat Budæus in forensibus. Castellanus etiam dicitur castri dominus, siue possessor Alber. ex Hostrien. c. ad audientiam, de præscript. & vide paulo inferius de hac voce. Prat.

CASTELLVM, vt notissimam significationem prætermittam, accipere debemus aquæ receptaculum, quod aquam publicam suscipit, Vlpia. col.1. §. ait prætor. ff. de aqua quotid. & æst. & Labeoni l. fistulas, 78. ff. de contrahenda emptione. Id veteribus diuiticulum appellabatur, Festo lib.4. Quod nunc, inquit, castellum est, ex quo à riuo communi aquam quisque ducit. Hesych. κάστελλον, ait, ὅπερ νῦν αὖον, ἐξ οὗπερ φέρονται, καὶ μερίζονται τὸ ὕδωρ. Sic accipi debet apud Paulum l. fistulam, 19. ff. de seruit. vrbanor. prædior. & Vlpianum l.2. ff. commun. præd. & l. cætera. §. item hoc prohibetur, ff. de leg.1. & l.3. de aquæductu. lib.11. C. de Castellis, hæc l. Frontinus de aquæductu. Est fere nunc in vsu, ait, cum plures quinariæ impetratæ, ne in vilis sæpius conuulnerentur vna fistula, excipiatur in castellum: ex quo singuli suum modum recipiant. Ex castello fistulis quilque aquam in suum fundum diuisam ducebat. Briss. & Vitru. lib.8. c.7. Agrippa, ait Plin. lib.36. c.15. ad fin. castella 130. fecit. Porro castella vt plurimum plumbea erant, vt ex l. si venditor, 38. §. firmus, & l. fundi. §. castella. ff. de action. empt. Hæc conceptacula appellant Impp. in l.2 C. Th. de aquæductu. Scio G. Budæum in prioribus adnotat. ad d. §. castella. permulta ex classicis rerum scriptoribus prodidisse: quorum verba huc non transfero, vtpote quæ cuiuis studioso sint obuia. Prat.

CASTELLVM etiam inuenitur in alio significatu magis noto, locumque denotat mœnibus clausum, munitumque. Sueton. Scæua, inquit, excusso oculo, transfixus femore, & humero cétum & viginti ictibus scuto perforato, custodiam commissi castelli obtinuit. Corasius Miscellaneor. l.6. c.10. Hinc

CASTELLANI appellantur huius loci incolæ: quemadmodum ab oppido oppidani nomen sortiti sunt, & à vico vicini, Castellani milites, l.1. de fund. limitr. lib.10. Cod. Hodie autem quædam praua consuetudo inoleuit apud nonnullos, appellantes arcium præfectos & custodes, castellanos, quod tamen nunquam apud idoneos auctores memini me legisse, licet interpretes nostri hanc consuetudinem amplectantur, & in pulchra quæstione consuluit Cor. cons. 206. visis in 6. col. in 3. lib. & de his nominibus plura D. Felin. in c. Rodulph. col.15. vers. cæterum, de rescript. Cotta. vide & Prat. in Lexic. Castellanos arcium præfectos interpretantem. Brissonio quoque castellani erant, qui præerant castello.

CASTELLENSE municipium quid sit, Festus & Valerius in l. de limitibus docuerant, sed id iniuria temporum periit. Prat.

CASTIGARE est non solum fustibus punire & emendare, l.3. §. 1. ff. de officio præf. vig. & l. si duo. §. fin. ff. de iureiur. sed & flagellis, per l. sed sicut. ff. de vsufruct. Sed & ad alia pœnarum genera pertinet, vt disces ex cap. quia plerique. de off. ordin. lib.6. & cap. si clericos. ad sent. excom. eod. lib. & vtrobique gl. & Dd. Prat. Briss.

CASTIGARE etiam est vindicare, punire, coercere. Vt castigare delicta. Ipse autem magistratus castigabat: vt præses, præfectus vrbi & vigilum, proconsul. Briss. ex ff.

CASTIGATIO leuis quomodo accipienda sit apud Vlp. l. sed & si quemcunque. §. fin. ff. ad leg. Aquil. repetita in l. item quæritur. §. item Iulianus. ff. loc. Bald. docere nititur, ad d. §. fina. appellatque moderatam: quod late explicat. Prat.

CASTIGATIONE competenti corrigere, vide l.1. C. de SC. Claudian. tollend.

CASTIGATIO verborum, fustium, flagellorum. Briss. ex ff.

CASTIGATIONEM modicam apud Vlpianum. in l. magistratibus ff. de iurisdict. varij varie interpretantur. Accursius ibidem appellat coercitionem, sine qua iurisdictio esse non potest, quod Bart. improbat, dicitq; eam expediri officio iudicis nobili, esseque meri imperij. Baldus autem scribit ibidem eam habere locum in leuibus delictis, quæ corpus non tangant. Alciatus in l. imperium. num.144 ff. de iurisdict. Modica, inquit, castigatio debet intelligi de ea, quæ venit accessorie ad iurisdictionem & quæ iurisdictionis est, vel ait, debet intelligi de aliqua coercitione, quæ corpus non lædat, & hæc. Baldo consentit. Prat.

CASTIGATIO modica, l.12 ff. de iurisdict. l.13. §. quoniam. ff. de vsufruct. & eiusmodi castigatio Docenti, item Fructuariis, concessa illis locis dicitur. Briss.

CASTITAS violata, l.vn. C. si quis eam cuius tutor fuer.

CASTRA dicta sunt quasi casta: vel quod illic castraretur libido. Nam nunquam his intererat mulier. Briss.

CASTRA orbis Romani, l.31. C. de testam. vid. castrum.

CASTRARE, apud Martian. l.3 §. item qui auctor. ff. ad leg. Cornel. de sicar. est virilia seu genitalia amputare, & excidere, l. lege Cornelia. in fin. ff. ad leg. Iul. de vi priu. & l. si seruus seruũ. ff. ad leg. Aquil. Plin. lib.18. c.32. & lib.6. c.26. Aldobran. Inst. de adopt. §. sed & illud.

CASTRARE, id est, virilitatem excidere, Spadonemque seu Eunuchum facere, l. prima. C. de Eunuch. Sic castrare homines libidinis vel promercij causa: castrare puerum, seruum. Briss. ex ff.

CASTRATI dicuntur, quib. virilia excisa sunt, & vt ait Theophilus §. sed & illud. Instit. de adopt. ἐφ' οἷς γάμοις εἰσπεμπτὴ τῶν γλωττικῶν μορίων. Horum meminit Vlpianus l. sed est quæsitum ff. de liber & posthum: l. si seruus 39. §. fin. ff. de iure dot. Atque hi vel sunt Ectomiæ, qui exsecti: vel Thlibiæ, qui collisi: vel Thlasiæ, qui attriti, d. l. spadonum, & l.4. de sicar. vide infra verbum Spado. Solebant enim olim mangones pueros castrare, quo pretiosiores facerent. l. si seruus. 27 §. & si puerum. ff. ad l. Aquil. quod & ex Fabio lib.5 c.12. Inst. Orat. apertissime indicat his verbis: Mancipiorum negotiatores formæ puerorum, virilitate excisa, lenocinantur, & post paulo. Libidinem iuuet ipsum effœminati sexus mendacium: nunquam tamen hoc contingeret malis moribus regnum, vt si qua pretiosiora fecit, fecerit & bona. Porro homines castrari Senatusconsulti & diui Hadriani edicto veetum est, l lege 4 § vlt. & l. is qui seruum. ff. ad l. Corn. de sicar. Briss. Prat. Eadem quoque pœna tenetur medicus castrans & chirurgus, etiam ipse castratus si consenserit. Imo consentientem eadem pœna plecti vult, l. leg. Cornelia. ff. eod. vbi etiam bona castrati vult publicari fisco etiam si pretiosiorem eum reddiderit, nihilominus iniuriarum tenetur castrans. l. si seruus seruum §. sed etsi puerum. ff. ad leg. Aquil. gl. in c. legentes 23. quæstione 5. quia hi castrati virilitatem amittunt. l. lege Cornelia. §. plane. ff. de sicar. Publice autem interest integros habere homines, qui ciuitatem liberis hominibus legitime repleant. l.1 ff. sol. mat. Rebuff.

CASTRATI seruis cæteris pretiosiores habebantur. Briss.

CASTRATI proprie dicuntur, quibus penis ipse cum testiculis est excisus. Vnde videtur castratio translata ad arbores, cum interraduntur & disraduntur; Columell. in 4. Hoc potest interradi & disradi: quod opus rustici castrationem vocant. Plin. deputationem, Cato interputationem appellat. Conna. lib.2. c. 15. nu.9. Castrare quoque ad animum refertur. Et per translationem castratam Remp. dixit Cicero lib.3. de Oratore.

CASTRATI à nuptiis arcentur, nec adoptare possunt: secus est in spadonibus. Gœddæ. in l.18. num.2.3.4.5. de verb. & rer. signif.

CASTRATVS posthumum instituere non potest, l. sed est quæsitum. ff. de hæred. instit. quia certum est, hunc generare non posse, cum facto hominis prorsus impotens factus sit: & in certis amplius locus non est coniecturis: l. continuus. §. cum ita. ff. de verb. oblig.

CASTRENSE [ait Gothofr. ad l.11. C. qui test. fac. pos.] quod Græci διάκτιον, est, quod in castris acquiritur, vel proficiscenti ad militiam datur. vide l.4. C. famil. l.4. & 11. ff. de castrens. pecul. Paul. 3. sent. 4. §. 3. Quinam eo priuilegio vtantur. vide d. l.12. C. qui testam. fac. poss.

CASTRENSE & paganicum opponuntur, l.1. C. de test. milit.

CASTRENSES ministri appellantur, vt ex Lampridio in Alex. colliges. De quibus Tertul. in hæc verba scribit. Est & alia militia re-

Digitized by Google

litia regiarum familiarum. Nam & castrenses adpellantur,&c.

CASTRENSIS ordo is veteribus erat, vt miles Centurionis Centurio Tribuni. Tribunus Legati, Legatus Consulis, Magister equitum Dictatoris pareret imperio. Bud. d. l.2. de orig. iur. ex T. Liuio lib.8 Old. Prat.

CASTRENTIANI sunt ministeriani aulici, vel ministri Palatij, vt colligitur ex rubric. de castrens. & minister. lib.12. C. qui sacro Imperat. ministerio deputati sunt, l.4. C. eod. Prat. Briss.

CASTRENSIANI & ministeriani (vt D VVesemb. in œconomia iuris ostendit) pars regiæ familiæ est, seruitiis & ministeriis principis interioribus, in aula & castris deuota, vt præguistatores, pincernæ, & mensæ cubitoque principis inseruientes. VVesemb.

CASTRENSE iugerum quadratum habet perticas 28 pedes autem quadratos 28800. i. e. per latus vnum perticas 18. quæ in quatuor latera faciunt perticas 72. ex Festo & Valerio lib de limitibus. Briss. Prat.

CASTRENSIS peculij, castrensiumq; bonorum esse intelligitur quidquid in militia quæsitum, vel occasione militiæ obuenit. Castrense peculium, vt Macer definit, l. castrense 11 ff. de castr. pecul. quod à parentib. vel cognatis in militia ægroti donatum est, vel quod ipse filius familias in militia adquisiuit, quod, nisi militaret, adquisiturus nō fuisset. Macri sententiam probat Paulus lib 3. sent. tit. 4. nisi quod pro agenti Paulus posuit proficiscenti: quod tamen secundum Alex. Imp. distinctionem accipiendum est. l. 4 C. fam. ercis & vide Bart l. 1 §. nec castrense ff. de collat Castrensis quoq; peculij esse dicitur, quod à palatinis conscio principe & in eius prope conspectu quæritur, vt diuus Constantinus rescripsit l. vnica. C de castrens. om. palat. pecul. Prat. Briss.

CASTRENSE æs alienum in castris contractum: ex quo & castrenses creditores, l 1. §. filiifamilias. ff. de separat. & vide infra, Peculium Briss.

CASTENSIA bona, in castris acquisita. Briss, ex ff.

CASTRENSIS sacri palatij sub dispositione sua habebat pædagogia, ministeriales quoque dominicos, & curam palatinorum, appellabaturque spectabilis vir. Briss. Huius meminere Honorius & Theodos. l. vnic. qui à præbit. tiro. exc. C. Th. & l 38. C. Th. de decur. Briss. Prat.

CASTRENSI corona donabatur, qui primus hostium castra propugnando introisset, cui insigne erat ex auro vallum. Festus lib 3 & Gell. 5. c. 6 Prat.

CASTRORVM præpositio. Eorum fit mentio in l. 7. C. vbi causæ fisc. vel diuin. Et castrorum præposituræ l. 1. Cod. de offic. quæstor.

CASTRVM numero vnius, notissimæ est significationis. Castra vero numero multitudinis locum significat, vbi milites tentoria figunt: à castri similitudine, quod fossa valloque quasi muro circumdari solet: quo sensu accipitur apud Modestin. l 3. §. emansor. ff. de re milit. Porro horum generum multa erant: quædam erant prætoria, de quibus Tacit. lib. 1. Ann. de Tyberio loquens: Dispersas per vrbem cohortes in vna castra conduxit Tyberius. Alia erant vrbana l. si maritus 15 §. legis. ff. ad legem Iul. de adult. Alia vigilium siue vigilum. d. §. legis. Prat.

CASTRVM à villa discernit Bart. l. 1. §. siue autem. ff. de oper. nou. nunt.

CASTVM & periurum, Cicero contraria esse notat pro Quin. Roscio Comœd. Spieg.

CASVLÆ, vide l. 92. pr. de legat. 3.

CASVS, ait Festus, dicimus ea quæ fortuito hominibus accidunt. Sic casum aduersamque fortunam hominis liberi spectare, neque ciuile, neque naturale est, l. 38. §. sacram. ff. de ver. sign. Briss.

CASVS à Iurisconsultis dici consuenit, pro controuersia, quæ nata est, quasi quæ acciderit, & casu contigerit. Cicero vero causam appellat, vt Verrin. 3. Tantum quod hominem non nominat: causam quidem totam præscribit. Item, nusquam enim scribis, neque tu aliud quicquam edicto amplecteris nisi eam causam, pro qua pecuniam acceperas. Hinc Seneca in prologo declamat. Declamat autem Cicero non quales controuersias dicimus, nec taless quidem, quales ante Ciceronem dicebantur: quas Teseis vocabant, Controuersias nos dicimus. Cicero causas vocat. Hot. Casus pro iis, quæ ex facto contingunt. Casus omnes qui quandoque inciderint. In ils casib. deficit lex. Casus omissus Senatusconsulto, Casus etiam pro quolibet euentu. In primum vel secundum casum substituere, in casum diuortij, mortis. Nullo casu reuocari. Briss. ex ll. ff. & C.

CASVM in iure varie accipi constat. Quandoque facti species proposita, quodque in disputationem incidit: sic accipitur apud Iulianum. Item leges. ff. de legib. quodque casu accidit. Casum, id est, negligentiam explicuit Gaius l. qui ædes ff. de incend. ruin. & naufr. Casus quod inopinato euenit, aut contingit. §. thesauros. Inst. de rer. diuis. vbi Accursius ita definit: casus, inquit, est inopinatus rei euentus ex diuersis causis prouenies ob aliud. Prat. Briss.

CASVM fortuitū diffinisse videtur Vlp. quem nullū consilium humanum præuidere potest, l. 2. §. si tempore. ff. de admin. rer. ad ciu. pert. Cui humana infirmitate resisti non potest. l. 1. §. item quoque, ff. de oblig. & act. quod diuorum principum rescripto iuuatur, l. in iudicio 38. C. loca. c pi resisti & auersus quē caueri non potest. l. 18. ff. com. l. 4. C. de peric. tut. Factum plerumq; Iurisconsulti appellant, & damnum fatale, vt in l. 1. §. si magistratus, ff. de Magistr. conuen. Suntq; eius generis mors, latronum hostiumve incursus, piratarum insidiæ, naufragiū, incendium, fugæ seruorum. Gaius l. in rebus 18. ff. commod. rem explicans. His adiicias vim aquarum, insolitam ventorū vehementiam, ruinam, labem, effracturam, rapinam, tumultus, l. contractus 24. ff. de diuers. reg. iur. antiq. & alibi sæpe, & hi adpellantur casus maiores. Adpellatur & huiusmodi casus vis maior: vide infra, Vis maior. Exempla sæpius in iure ciuili reperias. Casum & fortunam pro iisdem adpellat Vlpianus l. 1. §. si magistratus, ff. de magistratibus conuen. Vide recte casum dixit Festus lib. 3 quod fortuito hominibus accidit. Diuersa est casus acceptio apud Marcellum, l. quia in eum 18. ff. ad leg. Aquil. quia in eum, ait, casum res deuenit, à quo incipere non potest, & apud Scæol. l. Gallus, §. ille casus, ff. de liber. & posth. Prat. & Briss.

CASVM pro amissione dixit vetus interpres Nou. 22. §. mitioris: quæ etenim amittuntur, cadere dicuntur, pro quo Iustin. ipse ἀλλοτρίωσιν dixerat Prat.

CASVS militiæ, Nou. 35. & 53. est id, quod mortuo milite, qui in aliqua schola inter stipendentes relatus est, heredes eius, vel liberi, aut vxor, ex cōmuni scholæ placito à principe capiunt, vt indicat l. vlt. C. de pign. Vbi & scholæ placitum dicitur, & l. omnimodo. §. vlt. de inoffic. testam. ibi, vel mortuo militante certa pecunia ad hæredes eius perueniat. Nec enim ad hæredes militia transit, quæ personę cohæret, sed casus militiæ. Igitur & in Nouell. 97. casus militiæ fieri dicitur mortuo milite: vide Iulian. Antecessorem sub tit. de casu militis. Frustra ergo disputat Lælius Taurellus, quæ sint militiæ ex casu, ex d Nou. 53. cum nullæ vnquam militiæ talem appellationem habuerint. & Iustinian. in ea Nou. non dicat, ἐκ τοῦ στρατεύεσθαι, sed ἐκ τοῦ πολεμεῖν στρατιάν. Plura vide apud Cuiac. dictam Nouell. exponentem. Prat.

CASVS humani sunt mors, in l. 3. C. de commor. & mercator.

CASVS incerti sunt, qui certam quantitatem, certamve rem non habent. Gothofr. ad l. vnic. ibi; reuera inducitur damnum. C. de sent. quæ pro eo quod interest profer.

CASVS fortuitus intelligitur inopinatus, non ex consuetudine eueniens, Gothofr. ad l. 78 §. 1. ff. de contrah. emp. Hic euenire potest etiam diligentissimo patrifamil. l. 13. §. si locupleti. §. ff. de minorib. Ideoque à nemine præstatur. d §. si locupleti. l. 52 damna quæ imprudentib. ff. pro socio. l. 1. § 11. ff. de magistrat. conuen. l. 2. §. si eo tempore 7. ff. ad administr. rer. ad ciuit. Nisi tamen aliter conuenerit, l. 39. ff. mandat. & l. 78 §. ff. de contrah. empt.

CASVS pro quolibet euentu. Sic in primum vel secundum casum substituisse. l 8. C. de Inst. Nouellos casus existere. Briss.

CASVS pro iis etiam, quæ ex facto contingunt, dicuntur. Sic casus omnes, qui quandoque acciderint. Talis casus terminatus. Briss. ex ff.

CASVS patris à senatu remoti. Casus gregis animalium. Sed & ager casum pati dicitur, l. 12. de vsur. casus captiuitatis, euictionis incendij. Briss ex ff. & C. Huc refer fugas seruorum, qui custodiri non solent: & si latrones capras siue fraude custodis abegerint: mortes animalium. Tales casus nullo bonæ fidei iudicio præstantur: nec turoribus aut curatoribus imputantur. Briss. si scil. sint vere fortuiti

CASVS fatalis parentib. non nocet, l. 135. de verb. signif. Gœdd. ad §. 2. l. 132. eod. supremus mortalib. casus est mors, quæ omnia consumit, Gœdd. ad §. 1. n 3. l. 161. de verb. sign.

CASVS supremus est mors: hac enim omnes humani casus reliqui, & contingentia fati finiuntur, & quasi in fascem reconliguntur. Gœdd. ad §. 1. n. 31. 161. de verb. signif.

CASVALIS conditio, quæ ab incerto euentu pendet. Brisson. ex ll. C.

CASVS maiores hos esse dicimus, quibus resisti non possit, vt Paulus inquit, Baldus in tit. quib. mod. re contrahitur, &c.

CASVS repentinos esse aiunt, si mulier enitens iam moriatur. l. si mater, C. de inoff. test.

CASVS fortuitus in solo mutuo ex natura contractus præstatur: in aliis non ex natura contractus, sed alia de causa: vide omnino Vulr. commen. Instit. de action. §. 16. n. 75.

CASVM pro casu, hoc est, vocabulorū forma, qua in aliam cadunt effigiem, etiam in iure nostro poni demonstrat Alberic. quam recte, ipse videris. Constat autem, IC. figurate vti composito pro simplici, l. verbum reddendi. de verbor. signific. & contrà, simplici pro composito, gl. fin. rubr. fol. mater. vbi Bart.

Digitized by Google

& Iaſ. Quod & atteſtatur Appellius. Tempus, item pro tempore. l. verbum erit. Numero plurali pro ſingulari, l. non eſt ſine libertis: & è contra ſingulari pro plurali, l. in vſu iuris, de verb. ſign. Spieg.

CASV maiore, cum negligentia perdere, in l. veluti. ff. de eden.

CASVM interdum pro euentum.

CATABOLENSES, in rubr. C. Th. de piſto. & Catabol. l. 4. tit. 4. & cod. tit. 6 quo ſenſu accipi debeat, nondum plane ſatis cõconſtat: niſi dicamus eos fuiſſe, qui panes exercitui præſtarẽt, λὸ Ϛ καταβάλλειν vel καταβάλλων, i. e. ſoluere. Bud. in polter. adnot. Catabolenſes alio ſenſu accepiſſe Caſſiodorũ ſubiecta eius verba lib. 1. variar epiſt. ad Feſt. V I Patricium declarant. Atque ideo magnitudini tuæ præſenti admonitione declaramus, vt marmora, quæ de domo Pinciana conſtat eſſe depoſita, ad Rauennatem vrbem per Catabolenſes veſtra ordinatione dirigantur. Eodem ſenſu accipiendi ſunt apud eundem lib. 4. Variar. ad Godiſcalcum Saionem. vbi pro Catabulenſis, legendum Catabolenſis. recte cenſuit B. Briſſ. Prat.

Καταβολὴ, conſtitutio & ſolutio & præſtatio, verbum iuris eſt. Hinc καταβολὴ τῶν ἐπιτιμίων, redituum præſtationes dicuntur Ariſtot. 2. œconom. & ſæpe in Nou. Iuſtin. 118. §. ὅπου & aliis §§. Prat.

CATACHRESIS, vulgo eam peculiarem tropum faciunt & deſiniunt ſiguram, qua proprio nomine omiſſo aliud vicinum aſſumitur, vt ita à metaphora differat, quod ea ſit, quoties nomine proprio deficiente, aliud vicinum ſubſtituitur. Alci. lib. 2 verb. ſign. Vſus tamen & experientia docuit, καταχρῆσιν omnium troporum eſſe communem affectionem. Gœd. in l. 58. de verb. ſign.

CATACLITA, apud Tertull. ſunt accubita, quib. ad accumbendum vtebantur, ea molli pluma implebantur, vt ex Heliogabali vita notum. Turneb. lib. 7. aduerſ. c. 20.

CATACLYSMVS, diluuium apud Tertull. lib. 4. contra Marcionem.

Reddidit ergo Deus grauiùs peccata paterna,
In cataclyſmo enecans parentes cum prole parentes, &c.

CATADROMVS apud Labeonem in l. ſi ſeruus 54. ff de act. eum quibuſdam ſignificat deſcenſum ex grue machina. Hotomanno eſt colluuiarium, i. e. decliuis locus, per quem ſordes defluunt: quaſi dicas decurſorium. Verior ſemper mihi viſa explicatio eorum, qui funem extentum ex edito loco in inferiorem demiſſum exiſtimant, quod & Labeonis verba ſignificant, d. l. ſi ſeruus 54. Veriſſima igitur eſt huius loci lectio vel inuito G. Budæo ad Labeonem, tametſi non ſim neſcius locum ſignificare, in quo decurri ſoleat. Suet. in Nerone c. 11. Prat. Briſſ.

CATADROMVS, interpretatur decurſus, ait Nebriſſ. Nam καταδρομὴ, eſt decurro. Decurſio autem per catadromum nõ ſine periculo erat: quod & IC. ſignificat, de act. emp. l. ſi ſeruus tuus. Eum, inquit, fuiſſe ſeruum, qui per catadromum deſcendere, aut in cloacam demitti ſolitus eſſet. Alexandro Neapolit. eſt & catadromus, in quo agitabantur equites præcipiti curſu, λὸ Ϛ δρόμον per quem ſeruus currendo, vel in cloacã ſe dimittendo nimirum vitæ periculum adibat Ge dier. lib 3. cap. 13. Alciato probabile videtur, catadromum nomen ſumſiſſe μηχάνου, id eſt gruum machinam, qua Architecti ſaxa ingentia ſubleuant: de qua vide Vitruuium. Attamen catadromi vocabulum, de quo miranda cecinit, i. e. vaticinatus eſt Accurſius, Latine decurrorium ad verbum transferri poteſt, Budæo teſte in Annot. prior. Spieg. Drómos enim curſum ſignificat. Tranquill. in Nerone, Nobiliſſimus eques Romanus elephanto ſuperſedens per catadromum decucurrit, i. e. per ſtadium, in quo equites decurrere ſolebant, imaginario prælio, vt ſæpe fit. Huiuſmodi autem homines, qui per catadromum decurrebant, etiam funãbulos Latini, Græci ſchœnobatas appellant. Briſſ.

CATALOGI vox ridicule apud Alberic. exponitur. Hac ſignificatur nobis oratio ſiue ſermo, alicuius rei ordinem ac diſpoſitionem continens.

CATAMIDIARI ſignificat omnib. deridendos exponi, à verbo Græco μαϽάω, quod ridere ſignificat. Conuan. li. 9. c. 4. n. 11.

CATAMITI, pueri meritorij ſunt. Catamitum pro Ganymade dictum fuiſſe etiam Feſt. teſtatur. Hoc nomine eum nominat Arnobius κατ' ἀντονομασίαν. Prudentius de Ioue, Compreſſu immundo miſerum afficiens catamitum. Id poeta optimus nominat, ſcilicet rapti Ganymedis honores. Hic eſt ille ſenſus peruerſus, hæc illa cupiditas ignominioſa, hoc illud deſiderium impurum, de quo Romanis loquitur D. Apoſtolus ἀσχημοσύνην τὸ ἄρσενες. Nomen etiam ipſum λὸ Ϛ μισθὸ per ablationem literæ factum videtur. Nam Latinè Concubinus dicitur: Georg. Fabr. in comment. ad poetas Chriſtianos. copioſe Maioragius lib. 2. Miſcel. c. 3.

CATAPHRYGES, apud Iſidor. 8. Etymol. hæreticorum genus, quibus nomen à Phrygia prouincia inditum ait. Hi adſerebant, aduentum Spiritus Sancti non in Apoſtolos, ſed in ſe traditum. Prat.

Καταπόλιν, ſeu ΚαϽὰ πόλιν, Græci vocant, qua parte primo appellere in Prouinciam Proconſ. moris erat.

Κατάπλους, portus ad quem plurimum appelli ſoler. Vlp. l. 4. §. 4. ff. de off. proconſ. Ingreſſum etiam hoc eum obſeruare oportet, vt per eam partem prouinciam ingrediatur, per quam ingredi moris eſt: & quæ Græcia ΚαϽὰ πόλιν appellat, ſiue κατάπλουν obſeruare, in quam primum ciuitatem veniat, vel applicet: magni enim facient prouinciales, ſeruari ſibi conſuetudinem iſtam, & huiuſmodi prærogatiuas. Hor. Sic apud Martialem cataplus eſt nauigatio & appulſus. Cum tibi Niliacus portet cryſtalla cataplus, Turneb. lib. aduerſ 10. c. 23.

Κατὰ πόδας, iiſdem veſtigiis ſubſequendis, quaſi dicas. ad pedes, eorumque veſtigia. Vide Alciat. 11 parerg. c. 6. Iuſtin. de compoſ. ff. §. 17. Niſi tantum ſi velit eas in Græcam vocem transformare, ſub eodem ordine, eaque conſequentia, ſub qua & voces Romanæ poſitæ ſunt: hoc quod Græci κατὰ πόδα dicunt, hæc ille. Cicero autem ad verbum hoc appellat. Xenoph. de Venatione, θηρατὸν κατὰ πόδας, ὥσπερ ὁ λαγώς: venandus, non iiſdem veſtigiis inſequendus, vt lepus. Plato lib. de legib. 11. κυβδήλοις δ' ἐπὶ πόδα δίκαιον ἐπιτιμᾶν καταπόδα κατηλείας ἐπὶ πόδα δίκαιον: hoc eſt, Poſt præcepta de adulteratione, proxime ſequitur, vt de cauponatione præcipiamus. Horom.

CATARACTA eſt vehemens aquæ decurſio, qualis Anienis, Rheni, & quorundam torrentium conſpicitur, cum de altis montibus in planum fluuij præcipitantur. Proſper contra ingratos: Candida ſunt, & ſcripta manent, quæ de cataractis Æterni fontis fluxere vndante meatu. Aquæ vbi è cataractis; aut è charadris colliguntur, i. locus μισσύγκαια dicuntur. De huiuſmodi cataractis meminit Plin. l. 6. c. 9. de Nilo flumine.

CATARACTA item dicuntur portæ ex funibus aut catenis pendentes, quæ attolli & demitti poſſunt, cuiuſmodi in portis vrbium videmus, ad hoſtium irruptionem accommodatas: harum Liuius in poſteriorib. libris aliquoties meminit, Germanicis vulgo dicuntur *Scheffgatter*, alibi autem *Scheiſſporten*. Sunt & in ædibus cataractæ, quibus apertis, quæ in ſuperiore loco ſunt, deiecimus, aut effundimus deorſum, quæ Germanice dicuntur *Kandel*: Ad harum cataractarum ſimilitudinem in cœlo cataractæ dicuntur in ſacris: vt ibi, Rupti ſunt omnes fontes abyſſi magnæ, & cataractæ cœli apertæ ſunt, hoc eſt, feneſtræ aërij cœli, ſicut interpretatur Rhodig. 22. c. 14. Sic & Eſai. c. 24. cataractæ de excelſo nominantur: In bonam vero partem Malach. 3. de ſalutari & larga pluuia: & 2 Reg. 2. c 7. Quacunque vero ſignificatione cataractæ accipiantur, dictæ ſunt à verbo Græco καταράσσω, quod inter cætera ſignificat cum impetu decido.

CATASTA, locus vbi ſerui venales exponebantur, λὸ Ϛ κατατάναι. Erat & cataſta machina lignea longa, & magna compediforma, qua ſerui vincti tenebantur. Plin. lib. nat. hiſt 35. ca. 18. Interdum etiam tortorum inſtrumentum.

CATASTAVM videtur appellare Bart. in l forma § ſi cum ego ff. de cenſib. librum quo tributa & cenſus æſtimari ſolent in §. ſi cum veniam d. l. forma. ipſam æſtimationem Alcia reg. 1. præſumpt. 10. & l. in iuis. ff. de lib. & poſt æſtimum (alij extremum) vocat. Vlp. d. §. ſi cum ego profeſſionem in §. ſi cum veniam cauſam addictam Prat.

Καθαίρεσις genus eſt pœnarum eccleſiaſticarum. Duo enim ſunt genera pœnarum eccleſiaſticarũ nempe ἀφορισμὸς, quo puniuntur plebei & monachi, & καθαίρεσις, i. degradatio, ſiue de ordine motio, quæ epiſcoporum & clericorum eſt propria, & ita Nou. 42. regradantur epiſcopi quidam hæretici, qui negabant, in Ieſu Chriſto Domino & Seruatore noſtro duas naturas diſtinctè confitendas eſſe: diuinam enim humanam abſorbuiſſe: & ſic iſtius Nouellæ mentio ab hiſtoricis multis & in actis quintæ ſynodi Conſtantinopolitanæ, quæ eoſdem epiſcopos reprobauit & condemnauit. Cui. in expoſ. d. Nou. Iuſt. 42.

CATECHISMVS, ſiue catecheſis, inſtitutio, à verb. κατηχέω tum ſacris literis, tum & in primitiua eccleſia valde vſitato. Vtitur enim eo ſcriptura Luc. 1. Act 18. & 21. Rom. 2. 2. Cor. 14. Gal. 6. Et in decreto aliquoties inuenitur: c. ante baptiſmum. c. catechiſmi de conſec. diſt. 4. vbi decernitur à ſacerdotibus vniuſcuiuſque eccleſiæ fieri poſſe catechiſmos. Significat autem aliquando ſimplicem narrationem, ſed tamen crebrius inculcatam, vt Actorum 21. vt ſciant, nihil eorum eſſe verum, quæ de te κατηχήθησαν audiuerunt. Aliquando autem pleniorem inſtitutionem, præſertim in elementis religionis Chriſtianæ, & quidem talem, quæ fiat viua voce, atque adeo ſubinde reposcente præceptore, aut doctore ab auditore ea, quæ antea illi tradiderat. Venit autem à κὼ & ἦχος, quaſi dicas perſonare, aut circumſonare, quod talem inſtitutionem neceſſe ſit, ſumma fide & aſſiduitate tradere Cicero id pulchre Latina voce initio officiorum expreſſiſſe videtur, cum ait: vtile eſſet tuas aures talibus vocibus vndique circumſonare. Cælius Rhodig. lib. 10. c. 1. κατηχεῖν interpretatur imbuere, & ἠχεῖν ſonare. Et hinc libri, qui elementa Chriſtianiſmi continent. Catechiſmi plerumque appellari conſueuere: Nam ſic in Clemente

Alexan-

Digitized by Google

Alexandrini pædagog. lib 2. pulcherrimæ ſapientiæ, quæ ex prouerbiis Salomonis diſcitur, principia doctrinæ vocantur κατήχησις, i. talis inſtitutio, quæ per auditum iuuentuti inculcatur. Talis etiam fuit libellus Ioannis Hieroſolymitani epiſcopi, quem Xiſtus Betuleius in commen. ſuis ad præfationem Lactantij in Bibliotheca Auguſtana repoſitum ſeruati ſcribit. Eſt igitur Catechiſmus elementaris inſtitutio Chriſtianæ religionis, viua voce tradita, ita vt ſubinde concionator repoſcat dictata ab auditore: catechizare verbo Latine vtitur Tertull. lib. de corona militis. Idque vetus verſio ſemel tantum expreſſit, Gal. 5. κατηχείσθω ὁ κατηχούμενος τῷ κατηχοῦντι πάσι ἀγαθοῖς. Qui catechizatur verbo, communicet catechizanti in omnibus bonis. Hinc

CATECHISTÆ qui mox baptizandis fidei arcana, myſteriaque voce viua reſerarent, eoſque docerent. Cælius Rhodig. lib. 10. c. 1. lect. antiq. Siquidem olim (vt annotauit Eraſmus in præfatione diui Lucæ) qui baptiſmatis erant candidati, iis tradebantur fidei Chriſtianæ myſteria, ſed viua voce, ſine ſcripto, quemadmodum priſcis illis Theologis mos erat, apud Ægyptios, & apud Gallos Druidibus. Id autem erat initiari myſteriis. Spieg. Sic

κατηχούμενοι, qui eo modo religionis initiis & elementis imbuebantur. Venantius Fortunatus lib. 10. de diuo Martino:

Denique cum extincto catechumenus ore iaceret,
Se ſuper extendens, effugat arma necis

Et rurſus de Tetradio,

Tetradius pariter catechumenus eſſe meretur.

Hi κατηχούμενοι vocabuntur & προκατηχοί, ipſe vero Clemens γάλακτοφάγους Homeri vocabulo, νηπίους πίστως Paulina phraſi appellat, reſpiciens ad illud 1. Cor. c. 3. vbi σαρκικοὺς καὶ νηπίους infantes fidei, cæterũ πρόμπτους πλείους appellat eos, qui progreſſiones notabiles in ſapientia Chriſti fecerunt: horum cibum στέρεμα, illorum γάλα nominans. Catechumeni autem dicebantur, Budæo auctore, non tantum quod adhuc religionis elementis imbuerentur, ſed & quod nondum ad ſacra ſpectanda introducerentur, verum myſteriis viua voce percipiendis occuparentur: vid. Connan lib. 8 comment. iuris ciuilis, c. 5. Catechumenos in Nouel. 37. interpretatur Gothofr. leuiter initiatos Chriſto. In l. 2 autem. C de Chriſtian. mancip. interpretatur, auditores baptiſmo deſignatos. Lucas in principio hiſtoriæ ſuæ ait, decreui rem totam ab ipſius quaſi incunabulis tibi diligenter explicare, ὦ Theophile, vt perfecte pleneque eruditi poſſis in iis, περὶ ὧν κατηχήθης. Docebantur autem primum catechumeni ea Apoſtolorum placita, quorum primum eſt, Credo in Deum Patrem omnipotentem, &c. Dein iurabant magno iureiurando in nomen Chriſti, qui ἐξορκισμὸς vocatur, cap. 2. de conſecrat. diſt. 4. Idque vt rectius intelligatur, ſciendum eſt, quatuor olim ordines in eccleſia primitiua fuiſſe, primum catechecumenorum, ſecundum energumenorum, tertium deſertorum, & poſtremum pœnitentium, quibus quidem in Eccleſia ſacris precibus, cantionibus, & concionibus adeſſe licebat, ſed cum iis finitis Sacerdos conſecrationis myſterium orditetur, tunc Diaconus ter (vt Rhenanus ad Volzium Exabbatem ſcribit) exerta voce clamabat; Ite catechumeni, Miſſa eſt. Idque apud Latinos imitatione Græcorum à quibus myſteria religionis accepta ſunt, obſeruatum: qui abeundi verbo vtebantur, vbi Latini Miſſam, pro dimiſſione vſurpabant. Quæ de re fuſius inferius, in dictione Miſſæ vocabulum. Porro hunc clamandi morem recte declarat Germanus Archiepiſcopus ille Conſtantinopolitanus in hiſtoria Eccleſiaſtica, ſiue myſtica theoria, cuius verba Rhena. in alia quadam ad eundem Volzium epiſt. ſcripta, ſic vertit Latine: Catechumeni egrediuntur tanquam non initiati ſacro baptiſmate, & myſteriis Chriſti. Leo Tuſcus interpres Liturgiæ Chryſoſtomicæ, vtpote in Græcia olim verſatus, rectius Eraſmo (cui, vt arbitror, Leonina verſio incognita fuit) percepit dimiſſionem catechumenorum per verba diaconi eos abire iubentis, μήτις τῶν κατηχουμένων, hoc eſt, nullus catechumenorum (ſubauditur) remaneat. Et tertiam exclamationem, ὅσοι πιστοί, ἔτι καὶ ἔτι ἐν εἰρήνῃ τοῦ κυρίου δεηθῶμεν, id eſt, Quotquot eſtis fideles, etiam atque etiam in pace Dominum rogemus. Nam catechumeni iam exierant, & preces pro illis etiam ab illis ipſis erant antea factæ. Spieg.

CATENA, vinculum ferreum, in conſtit. Gratiani & Val. & The. l. fi. C. de abol. l. 1. C. de cuſtod. reor. & l. 23. C. de pœn. ad incorporea tamen referri conſtat: vnde Legum catenas dixit M. Cic. in Sextiana: in d. tamen l. ad omne vinculorum genus, catenæ verbum pertinere eorundem Impp. ſententia ſignificatur. Notandum tamen obiter, catenas ſingularias apud Plautum in Truculento vocari, quæ ſunt ſingularum librarum. Catenæ, quibus noxij, vel alij vinciri & alligari ſolebant. Sane eos quoque, qui militari cuſtodia attinebantur, catenis alligatos fuiſſe, docet Senec. Epiſt. 5. Briſſ. ex Prat.

CATHEDRA notioris ſignificationis eſt, quam vt huc referri debeant. Quia verò iudices & Doctores ſolent in cathedra ſedentes docere ac iudicare, idque adeo receptum eſt, vt lege fiant irritæ ſententiæ à non ſedente iudice latæ: ideo etiam in ſacris mentio fit cathedræ in figurata quadam ſignificatione; vt Pſalm. 1. Beatus vir, qui in cathedra peſtilentiæ non ſedit, &c. Sedere namque prouerbio dicebatur, qui malam docebat doctrinam, quæ velut morbus quidam per hominum pectora peruadit: vt tradit Polyd. Virgil. adagior. ſacror. 233. Idque recte: nam & Chriſtus ipſe Matth. 23. Scribas & Phariſæos audiendos eſſe ſcribit, cum ſedent in cathedra Moſis, id eſt, doctrinam eius tradunt ac legunt, non cum ſedent in cathedra peſtilentiæ aut deriſorum: Et ſic hanc vocem accipiendam eſſe tradit Hilar. Pſal. 138. inquiens: Cum igitur doctrina Phariſæorum ob id probabilis eſſe docetur, quia ipſi in Moſis cathedra ſederunt, doctrina neceſſario ſignificatur in cathedra. Ex hoc more eſt, quod epiſcopis poſtea in eccleſia cathedræ ſunt attributæ, & quod tempus functionis, ſeſſionis ſpatium eſt dictum, vt, Hic aut ille epiſcopus ſedit tot annis, &c. Adde Brechæum l. Neratius. ff. de verbor & rer. ſignif. num. 21.

CATHEDRALIS Eccleſia, alia dicitur maior. Gothofr. ad l. 8. C. de epiſc. & cler.

CATHEDRAM collocare, in c. luminoſo. 18. q. 2. eſt iudicia exercere, vt ibi explicare videtur gloſſa, vel (vt ait Albericus Roſatius) iuriſdictionem exercere, & explicare, quod ibi ſignificare viſus eſt pontifex, ſi vel particula explicationis nota ſit. Prat.

CATHEDRATICI appellatione in c. conquerente, de offic. ord. in antiq. continetur, quod clerici epiſcopo ſuo annuatim cathedralis honoris cauſa pendunt: quod & ſynodaticum quibuſdam adpellatur. Eius autem nomine duos ſolidos pendi, eadem decretali expreſſum eſt, d. c. conquerente: quod & decretum fuiſſe Gratianus refert. c. placuit 10. q. 3. Eſtque ſubiectionis, vel obedientiæ ſymbolum: verri autem debent in templi reſtitutionem, vel (vt cum aliis loquar) in eccleſiæ reparationem, d. c. placuit. Prat.

CATERVAM, extra militiam rectius noſtri pro turba, ſeu conuentu hominum, quam ſocietatem interpretarentur. Spiegel.

CATHETVS apud Zenon. Imper. in l. 12 § 5 Cod. de ædific. priuil. Gaium, & Theod. in l. 1 de limitib. Græcum verbum, quo normalis linea Cenſorino apud Bud. in prioribus ſignificatur. Prat.

Κατηγορία Theoph. crimination em, ſiue iudicium, & accuſationem interpretatur. Et apud Latinos frequens eſt in hac ſignificatione verbum criminis, vt apud Cic. Quærat non ſolum, quemadmodum noſtro crimini, verum etiam quo pacto ſuę confeſſioni poſſit mederi. Sic Vlp. ait: Accuſationem cauere debere, perſeueraturos ſe in crimine vſque ad ſententiam. Balduin. tit. de ſuſpect. tutor. vel curat. &c.

CATILLVS Paulo l. cum de lanionis. 18. §. cum de villico ff. de fund. inſtruct. dicitur ſuperior pars molæ. F. Darius Grapaldus inferiorem eſſe autumat, auctorem nullum aut rationem adducens: à Paulo igitur, cui nec quiſquam alius diſſentit, facile non diſcedas. Old. Prat. Adde Forcar. in penu iuris ciuilis, cap. 6.

CATINVM à capiendo dictum; vaſa, vbi pultem, vel iurulenti quid ponebant, adpellari ſolita, Varro lib. 4. ling. Lat. ſcribit; Siculoſque dixiſſe κάτινον, vbi aſſa ponebant. Prat.

CATHOLICA Eccleſia, id eſt vniuerſalis.

Extra huius Eccleſiæ contubernium nullam eſſe ſalutem, Scriptura pronuntiat. In formula iuramenti Magiſtratuum Nouel. iuſiuran. quod præſt. ſol. extat hæc clauſula: Et quod cum ſanctiſſima Dei Catholica & Apoſtolica Eccleſia cõmunionem habeo. Et ita dici Catholicã Eccleſiã teſtatur Irenęus l. 1. contra Valent. c. 3. cum inquit: Eccleſia in vniuerſum mundum diſſeminata, fidem ab Apoſtolis acceptam diligenter cuſtodit, quaſi vnam domum inhabitans, & ſimiliter credit, videlicet quaſi vnam animam habens, & vnum cor, & conſonanter hæc prædicat, & docet, & tradit, quaſi vnum poſſidens os. Nam etſi in mundo loquelæ diſſimiles ſunt, ſed tamen virtus traditionis vna atque eadem eſt. Ibidem paulo poſt: Et neque hæ, quæ in Germania ſunt fundatæ Eccleſiæ, aliter credunt, aut aliter tradunt, neque hæ, quæ in Celtis ſunt, neque hæ, quæ in Oriente, neque hæ, quæ in Ægypto, neque hę, quę in Libya, neque hæ, quæ in medio mundi ſunt conſtitutæ. Sed ſicut ſol creatura Dei in vniuerſo mundo vnus & idem eſt: ſic & lumen prædicatio veritatis vbique lucet, & illuminat omnes homines. Cuius verba, quaſi de verbo ad verbum repetit Epiphanius contra hæreſes lib. 1. tomo 2. Quid vero Catholicum ſit habendum, & quis Catholici nomine cenſendus, Vincentius Lyrinenſis tradit. In ipſa (inquiens) catholica Eccleſia magnopere curandum eſt, vt id teneamus, quod vbique, quod ſemper, quod ab omnibus creditum eſt. Hoc enim vere & proprie catholicum eſt. Hoc ita demum ſit, ſi vniuerſalitatem, antiquitatem & conſenſionem ſequamur. Si talę quid emergat, vbi iſtorum nihil reperitur, hoc repudiat, ſedicet Eccleſia, &c. Hinc & ſic poſtea definit catholicum;

Digitized by Google

Qui ſtabilis in fide permanet, & quidquid vniuerſaliter antiquitus Catholicam Eccleſiam tenuiſſe cognouerit, id ſolum tenendum credendumque decernit. Quid vero in illo conſenſu ſit quoque ſpectandum, docet etiam idem auctor, dicens: Eorum duntaxat Patrũ ſententię conferendę ſunt, qui in fide & communione catholica ſancte, ſapiẽter, conſtanter viuentes, docentes & permanentes, vel mori in Chriſto fideliter, vel occidi propter Chriſtum feliciter meruerunt. Quibus tamen hac lege credendum eſt, vt quidquid vel omnes, vel plures vno eodémque ſenſu manifeſte, frequenter, perſeueranter, veluti quodam conſentiente ſibi Magiſtrorum concilio, accipiendo, tenendo, tradendo firmauerint, id pro indubitato, certo, ratoque habeatur, &c. Schard.

CATHOLICA fides, in rub. C. de ſum. Trin. eſt, quæ ſemper vbique, apud omnes, tempore, loco, multitudine, antiquitate, vniuerſitate, & conſenſu, nouitati parti, & paucorum errantiũ diſſenſioni antiſtat. vide Lirinenſem aduerſus profan. nouat. Gothofr. ad d. rubr. C de ſum. Trin.

CATHOLICVM aliqui exiſtimãt eſſe idem quod Chriſtianum, ſeu pium, dicentes, Ille eſt homo catholicus. Cæterum Catholicus idem eſt quod vniuerſalis, communis Inſul. nus id recte monuit. Sic enim in prima Rubr. C. catholica fides, pro vniuerſali accipitur: vel quia hæretici ſingularibus opinionibus innitantur, vel quia fides Chriſti ab Apoſtolis per vniuerſum orbem fuit diuulgata. Iuxta illud: In omnem terram exiuit ſonus eorum, &c Spieg.

CATHOLICANOS docet Alciat. dictos apparitores præfect. prætor. Orientis: quoniam is propter ampliſſimam iuriſdictionẽ, catholicus, i. vniuerſalis diceretur: quem titulum etiam Antiochenos epiſcops vſurpaſſe, auctores aliqui prodiderunt.

CATHOLICA fides, quære fides Catholica.

CATHOLICANI in conſtit. Arcad. & Honor. l. penult. §. fi. C. de bon. proſcript. qui & Cæſariani dicebantur, officiales catholici, & παρὰ τῶν rationiciorum: indicio eſt d. §. vlt. & procuratores Cæſaris, in l. prohibitum, 5. de iur. fiſc. lib. 10. C. Paratitlarius. l. 4. C. de epiſc. & cler. Prat.

CATHOLICVM adpellabant Cæſaris procuratorem, quod totius prouinciæ fiſcalem procurationem gerebat, vt ex multis Baſilic. lib. liquido conſtat, & ad prohibitum. εἰ δὲ καὶ οἱ ἐφφισιάσεις τῶν καθολικῶν ἐπιχειρήσουσι ἀναβιῶναι τὸν νόμον & ad l. 2. C. de iure fiſci. εἰ μὴ καθολικὸς αὐτὸν βεβαιώσῃ idem & λογοθέτης dici cœpit C Harmenopulo. Prat.

CATO Iuriſconſultus multos reliquit libros, l. 2. § 38. de orig. iuris. & quidem de iuris diſciplina egregios 13. Cell. 18 commentariorum iuris ciuilis à Catone compoſitorum, meminit Feſtus in dictione Mundus. Ab eo Catone forte regula Catoniana dicitur. Gothofr. ad l. 4. §. 1. ff. de verborum obligat. & Briſſ.

Κατέχειν Græcis, Latinis poſſeſſionem dictam ait Paulus l. 1. ff. de acquir. poſſeſſ. quæ quid ſit, vide infra, Poſſeſſio. Cur autem ita Græcis appellata ſit, docet. A. Alciat. lib. 11. cap. 1. Parerg. Ductum verbum illud putat ad Paulum d. l. 1. ἀπὸ τοῦ κατέχειν, id eſt, detinere, & tenere. Prat.

CATONIANA regula definitur apud Celſ. l. 1. ff. de regu. Caton. Hanc Catonis regulam in quibuſdam falſam idem ait d. l. 1. velint in ſpecie apud eum relata. Ad quæ autem pertineat, aut non, Catonis regula, explicatur eod. tit. & tractatu. & l. cætera. 41. §. 1. ff. de legat. 1. & l. ſi optio 13. ff. de opt. leg. & alibi ſæpe. Eadem Catoniana ſententia appellatur Meciano l. Iulianus, §. 1. de cond. & demonſt. Cætera interpretibus diſcutienda relinquamus: neque enim ad inſtitutum noſtrum pertinent. Prat. & Briſſ.

CATONIANA regula eſt M. Catonis ſententia ſiue axioma ex plurimarum legum mente notatum atque obſeruatum: Quod legatum ſi teſtamenti facti tempore deceſſiſſet teſtator, inutile foret: id legatum quandocunque poſtea is deceſſerit, non valere, l. 1. & paſſim de regul. Caton. cuius hæc ratio atque æquitas videtur eſſe: quia cum teſtatoris certam mentem atque voluntatem eſſe oporteat, cum præſentis temporis conditionem ſpectaſſe, deque ea ſtatuiſſe iudicamus: non autem incerto futuri temporis euentui rem commiſiſſe: quippe cum alioqui teſtamenta non ex teſtatorum mente, quæ in iis dominari debet, ſed ex fortuna & caſu penderent. Hotom. obſer. lib. 11. c. 3.

CATVLLVS Iulianus. Eius fit mentio in l. 8. § 8. ff. mandat.

CAVDECÆ, vel Caudeæ Feſto lib 3. dicebantur ciſtellæ ex iunco, ad ſimilitudinem caudæ equinæ factæ. Prat.

CAVDEX antiquis dici ſolebat (vt ait A. Senec. lib. de breuitate vitæ) plurium tabularum contextus. Hinc codices, vide infra Codex. Prat.

CAVDICÆ eidem Senecæ ibidem, vel caudicariæ Feſto. l. 3. naues erant ex tabulis craſſioribus factæ: harum etiam commeminit Aulus Gellius libro 10. capite 25. Noct. Attic. Praeterea

CAVDICARII in l. 2. C Theod. de piſtor. & catabol. & l. 1. C. Th. de canon. frumen. vrb. Rom. & l. 9. C. de ſuar. pecun. & ſuſcept. frumentariorum vrbis Romæ genus erat: quorum ea functio erat, vt piſtoribus frumentum venundare cogerentur, vt Valerius & Valens Imperatores conſtituerunt, d. l. 1. Hi corpus habebant, d. l. 2. & patronos, d. l. 1. De iis etiam accipiendum putem l. 1. in fin. de condit. in pub. horr. l. 10. C. Briſſ. Prat.

CAVDICARII Briſſonio vlt. edit. ſunt Amnici nauicularij, appellati à nauibus Tiberinis, ſeu iis, quæ in fluuiis vſui erant, quas caudicarias, vel codicarias nominabant. Senec. de breuitat. vitæ: plurium tabularum contextus caudex antiquis dicebatur: Vnde publicæ tabulæ codices dicuntur: Et naues, quæ ex antiqua conſuetudine per Tiberim commeatus ſubuehunt, caudicariæ vocantur. Briſſ.

CAVEA l. 13 §. ſi quis me, ff. de iniur. theatrum denotat, in quo ſpectatores ſedebant. Seruio ad lib. 4. Æneid. Vt conſeſſum populi denotat. Briſſ.

CAVEA Varroni à cauo ducta apud Vlpian. in l. iniuriarum. 13 §. ſi quis me ff. de iniur. ſignificat aream in medio theatri, in qua equitum ſubſellia conſtituta erant, dicta, quod velis tecta cauæ ſimilitudinem haberet: quo ſenſu accipitur in Amphitryone. Vt conquiſitores, ait, ſinguli in ſubſellia eant priuatam caueam: ſpectatoribus merito Græcis θεατήριον. Ea publica erat adeo, vt ſi quis me in ea ſedere prohibeat, iniuriarum in eum agere poſſim, prout ſcribit Vlp. in d §. ſi quis me. Prat.

CAVENA, vel (vt eſt apud Ardizonem) caneua, pro cella: vnde feudum de cauena in lib. 2. tit. 1. §. 2. & tit. 2. §. 2. erogatio annua vini, frumenti, alteriuſve annonæ, quæ militi tribuitur. Itaque verisimilius eſt pro cella ſiue cellario dictam lib. 1. feudor. 2. tit. 10 in fin. Feudum ſoldatæ ſignificatur eſſe feudum de camera vel cauena: quia pleruoque, inquit, in ſolidorum donatione conſiſtit: quandoque autem in vino & annona. Dd. duce Aluarotto, definiunt, cauenam eſſe locum, in quo frumentum, vinum, oleum, & huiuſmodi cætera ſeruantur. Prat.

CAVERE, iuris ciuilis verbum eſt præcipuum ac proprium: idque generale: in varias enim & multiplices acceptiones fertur, & formulas: ſingula excutiemus. Primo proſpicere ſibi & conſulere ſonat apud Scæuolam l. 3 ff. de tranſactionibus. & Labeonem l. ſi mercedem in fin. ff de action. empti. Sic cauere ſibi cenſetur creditor, qui curat ſibi pignus dari, apud Paulum l. ſi conuenerit 18. §. ſi quis. ff de pign. Generaliter definitum eſt, nec paciſcendo, nec legem dicendo, nec ſtipulando quenquam alteri cauere, id eſt, proſpicere & promittere poſſe. Qu. Mutius ait l. quo tutela. 73. ff. de diuerſ. reg. iur. Prat. Brechæus autem l. cautum. ff. de verb. ſig. affirmat, cauere idem eſſe, quod ſtipulari ſatisdationem: quod Græci συγγράφεσθαι dicunt, & cautionem ſeu ſtipulationem συγγράφειν. Dicimus enim, cauere alicui, id eſt, ſatisdare.

CAVERE ſolennem veterum pronuntiationem fuiſſe, Feſtus ſcribit: vt parum cauiſſe dicerent, quos capitis condemnabant. Briſſ.

CAVERI intelligitur, ſiue perſonis, ſiue rebus, l. 6. § ſi damni. ff. commun. diuid. Briſſ.

CAVET etiam, qui conſilium dat, quo ſenſu accipitur apud M. Ciceron. in Topicis. cuius hæc verba ſunt: Etenim cum tu mihi meiſque multa ſæpe cauiſſes, &c. atque ita accipi debere indicio ſunt, quæ ibidem præcedunt. Hinc ICti cauere dicuntur, cum clientibus ſuis, & his, à quibus conſuluntur, conſilium dant, & remedium monſtrant, ne in aliquos captionum laqueos incidant. Ouidius lib. 1. Amor. in eodémque verbo ſcite ludit:

Ille ſæpe loco capitur, conſultus amore,
Quique aliis cauit, non cauet ille ſibi.

In eo autem genere recte eum cauere Plautus exiſtimat in Epidico, qui iura & leges tenet. Cicero lib. 7. epiſt. 6. ad Trebatium: Tu qui cæteris cauere didiciſti in Britannia, nec ab eſſedario decipiaris caueto. Hinc Iuriſconſultus cautor formularum. Cic. de 1. Orat. Hanc tamen cauendi formam ſibi præripiunt atro circulo notari, exleges, & auritæ beluæ. Sibi igitur proſpiciant, qui reſponſa conquirunt: at hodie vtrique cœcutiunt.

CAVERE etiam pro diſponere, ordinareve aliquoties accipitur. epiſtola. ff de pact. Epiſtola (inquit IC.) qua quis cohæredem ſibi aliquem cauit. Reperitur in hoc ſignificatu apud Plinium ſæpe: Aldobrand. de legit. patron. tutel. ibi de hac tutela cáueatur.

CAVERE, id eſt, paciſci. l. 9. C. de pact.

CAVERE boni viri arbitratu perceptum iri vſumfructum, hoc eſt, non deteriorem cauſam vſusfructus promittere facere, & non aliter vti quam bonus vir arbitrabitur, l. 1. Vſusfructuarius quemadmodum caueat. ff. §. cauere. Oldendorp. Prat.

CAVERE capite, eſt capitis periculo ſe obſtringere, & alium ſibi eodem vinculo obligare. Budæus in poſter. adnot. d. l. ſi ſciente. ex Plin. lib. 34. c. 7. Capiteque tutelarios cauere pro eo, inſtituti publici fuit. Prat.

CAVERE cautionem dixit Hermogenian. l. tutores. 6. ff. rem rat. haber.

Digitized by Google

habet pro quo Terent. Varro, Cauere cautione, lib. ling. 4. atque ita apud Hermog. d. l. 6. legi posset: sed cauere cautionem figurate dixit: nam hoc loco cauere, promittere per stipulationem sonat. Prat. (Old. Prat.

CAVERE dotem: pro promittere. Leg. tit. de dote cauta, C. lib. 5.

CAVERE duplam, in l. quod si nolit. §. quia assidua. ff. de ædil. action. vide infra Dupla. Prat. Briss.

CAVERE idonee dicimur, satisdato, aut pignoribus captis, sed etsi promittendi fides nobis habeatur sine satisdatione: ita explicat Vlp. noster l. 4. §. addici ff. de fideicommiss. liber. Goth. ad l. 3. C. de verb. sign. pro quo Modest. in l. Septitia 10. ff. de pollic. ἀσφαλίζεσθαι ἀξιοχρέως; dixit in eundem sensum: ἀσφαλίζειν enim cauere, & tutum facere sonat. Sic accipi (vt supra) debet in l. sed & hæc. §. defendere. ff. de procu. & l. fideicommissa. §. si hæres ff. de legat 3. Prat.

CAVERE multimoda observatione. l. 2 § 1. C. de episc. & cler.

CAVERE lege, apud Papin. l. si venditor 6 §. si quid emptor. ff. de seruis export. est pacto nominatim aliquid exprimere & promittere. Prat.

CAVERE obsidibus, apud Cæsar. lib. 7. de bello Gallico, non procul ab initio. Et quoniam, (inquit) in præsentia obsidibus cauere, &c qua formula obsides dare & exigere significari, sed sub diuersa significatione Gulielmus Budæus existimat, d. l. si sciente eod. tit.

CAVERE prædibus & prædiis quasi personis & rebus, formula vetere dixit Vlp. in l. si quis putans, 8 § si damni. C. comm. diuidund. pro cauere fideiussoribus & pignoribus. Briss. Cauebatur prædibus & prædiis populo, vt Titi Liuij testimonio liquet: Si quibus (ait) argentum in præsentia decisset, dandam ex ærario pecuniam mutuam, prædibusque ac prædiis cauendum populo censerent. Hæc Liuius lib. 22. Prat. Vide infra Cautio pro tabulis. fin.

CAVERE perpetuo edicto, l. 1. C. de collat.

CAVERE satisdato apud Pompon. l. is cui 31. ff. ad leg. Falcid. id est, cum satisdatione, vt explicare videtur diuus Antonius l. 2. C. de vsur. legat. & Vlpian. l. nisi, 11. ff. de rei vindic. Prat.

CAVERE est etiam cautionem extorquere, in l. cum postulassem §. 44. fi. ff. de damn. infect. Sic apud Ciceronem in Bruto in hæc verba: At vero, inquam, tibi ego, Brute non soluam, nisi prius à te cauero, &c. Prat.

CAVERE etiam dicitur, qui fideiubet, vt ex Pauli verbis liquet, eum pro quo. ff. de in ius voc. & l. Lucius, 46 §. Paul[illegible]. ff. de admin. tut. & apud Terent. Varronem lib. ling. lat. 5. Prat.

CAVERE sibi stipulatione. Briss. ex ff.

CAVERE dicimur per stipulationem, si inter præsentes actum est Paulo l. Titia. 134 §. pen. ff. de verb. oblig. & l. 2. C. de contrah. stip. quo sensu accipi debet apud Celsum l. tres fratres, ff. de pact. quo loco Accursius interpretatur, cauerunt, h.e. promiserunt: quod per stipulationem intelligendum est d. §. penult. Cauet igitur, qui interrogatus promittit, d. l. 2. & d. §. pen. Prat.

CAVERE creditor dicitur, qui Apocha emissa debitorem se liberare profitetur, l. 89 ff. de solut. Briss.

CAVET & debitor, pro se chirographo obligat. Briss. ex ff. & creditor, qui de pignore sibi prospicit. Briss.

CAVERE tamen nude promittere significare; non autem fideiussionis dationem eo verbo contineri, Iustinianus constituit l. 3 C. de verb. sign. Sane si lex vel testator, contrahensve satisdationem aut fideiussionem adiecerit, tum aut dandum satis aut fideiussores adhibendos liquet. Cauere igitur nuda promissione accipi debere ait Mela apud Vlpian. l. 2. §. sed si dubitetur ff. de iudic. Prat.

CAVET quoque qui confitetur, Accursio l. maritus, 52. ff. soluto matr. cuius explicationem probat Albericus. Quod si secundum tractat. C. de dot. caut. non num. (vt par est) accipias, est scripto non acceptam dotem promittere. l. 1. C. eod. Prat.

CAVERE & satisdare distinguunt ICti, vt, qui datis fideiussoribus ac sponsoribus promittit, satisdare dicatur: qui vero sine fideiussoribus, cauere. Vlp. l. 1. §. 6. ff. de iud. Prat. ex Hotom.

CAVERE etiam est sibi prospicere, & se contra fraudis ac perfidiæ periculum munire. Prat. Iurisconsulti cauent clientibus suis, & iis, à quibus consuluntur, cum ipsis consilium dant, & remedium monstrant, ne in aliquos captionum laqueos incidant. Briss.

CAVERE chirographo, literis suis, instrumento, se quid facturum. Briss. ex ff.

CAVERE interdum repromittere est, vt cauere stipulatione: sic cautum intelligitur sola repromissione, sine satisdatione, vel pignoribus. Cautum & satisdatum; cautio & satisdatio separantur. Briss. ex ff. & C.

CAVERE de dolo & culpa, de indemnitate, de euictione, de rato, de pariete reficiendo Briss. ex ff.

CAVERE simpli, quanti ea res sit cauere duplam. Briss. ex ff.

CAVET lex, cauit prætor. cauetur lege, constitutione, vel epistola, oratione, vel rescripto principis cauetur edicto, Senatusconsulto, capite legis, mandatis principalibus, sententiis auctorum: cauere codicillis Briss. ex ff. & C.

CAVERE supremis iudiciis, l. 1. C. de collat. 1. vltima voluntate.

CAVERE est nominatim exprimere, vel expressim quid statuere: vt apud Paul. l. 1. ff. de leg. Rhod. de iact. & alibi sæpe. Sunt qui putent verbum

CAVERE apud Vlpian. l. si vt certo. §. quinimo. ff. commod. & Paulum l. in commodato 17. §. 3. ff. commod. significat. chirographo se obligare. Quod verum affirmare ausim: cum literis obligemur, vt Inst. de liter. oblig. & alibi. Hinc natæ veteribus iuris auctoribus formulæ:

CAVERE ab aliquo Apud Vlp. l. si sciente ff. ad leg. Pomp. de parric. A sese cauere, apud M. Cic. in 3. Verrin. Epicratem conueniunt, demonstrant id quod sciebat, &c. ab sese caueat, quemadmodum velit (h.e. Budeo ad l. sciente. interprete) arbitrio suo ab se cautionem exigat. Prat.

CAVERE testamento, pro prouidere, ne quid præter voluntatem fiat. Oldend.

CAVERI solet creditori, vel personis, vel rebus, vel vtrinque. Personæ, quibus cauetur, dicuntur fideiussores: Res, quibus cauetur, dicuntur pignora. Vult. in commen. Instit. Quib. alienar. licet vel non § 1 num. 3.

CAVILLARI varie accipi, ex subiectis liquet. Tertull. in lib. de corona. milit. pro cauere, à quo ducitur Aut (inquit) omnibus modis cauillandum, ne quid aduersus Deum committatur. Cauillari etiam (vt Vlpian. ex Iuliano refert. l. natura, 177. ff. de verbor. significat.) est ab euidenter veris, per breuissimas mutationes disputationem ad ea, quæ euidenter falsa sunt, perducere. Alios huius verbi significatus recenset Andreas Alciat. in d. l. natura: quondoque enim significat calumniose agere. Cauillari est irridere, vt ex Festo lib. 3. constat. Cauillari etiam dicitur, qui falsa, vt suam sententiam tueatur, prodit sciens. Cauillari Alciato l. si caluitur ff. de verb. sign. sonat decipere. Prat. Adde Brechæum l. natura. ff. de verb. sign. in prin. vide supra Caluitur, calumnia, calumniati.

CAVILLARI, ac sophistice interpretari legem, in l. 12, §. 3. C. de ædific. priuat. est σοφίζεσθαι τὸν νόμον, Gothof. ad d. §. 3.

CAVILLARI in l. 1. ff. de regul. Catonia iunitur pro scienter falsum dicere. ita Accurs. in d. l. 1.

CAVILLARI etiam fraudare & frustrari sonat, l. si caluitur. ff. de verb. sign. sic accipi debet in l. 2 § tractare. ff. ad Senatusconsul. Tertyll. Hinc

CAVILLATIO, inquit Valla. lib. 6. c. 4. est recta & insidiosa, multisque ac longis frequenter ambagib. vtens, & quæ vix ab acutis deprehenditur. Gœdd l. 177. nu. 4. de verb. sign.

CAVILLATIO, frustratio, decepiio. Hanc ex Iuliano diffinit Vlp. in d. l. natura. his verbis: Natura cauillationis, quam Græci σοφίσεις appellant, hæc est, vt ab euidenter veris per breuissimas mutationes disputatio ad ea quæ euidenter falsa sunt, perducatur. Reperitur in l. ea est natura ff. de diuers. teg. iur. antiq. vnde autem dicta sit cauillatio, ex Gaio disces d. l. si caluitur, 231. ff. de verb. sign. cuius hæc verba sunt: Si caluitur, & moretur, & frustretur: inde & calumniatores appellati sunt: quia per fraudem & frustrationem alios vexarent litibus: inde & cauillatio dicta est. Sic accipi potest in l. Titia, 85. ff. de cond. & demonst. Prat. Vide supra Calumnia.

CAVILLATIO, Brissonio in pareg est captiosa ratiocinatio, l. 65. ff. de regul. iu.. l. 85. de condict. & demonstr. vel est argumentum sophisticum, σόφισμα. Briss.

CAVILLATIO in decretali Pontificis Honorij epist. c. penult. de iudic, in antiq significat fraudem, & frustrationem, & id, quod Galli vocant *Surprinse*: qua sæpissime vtuntur pragmatici vafri, & impostores. Prat.

CAVILLATIO, iocosa calumniatio Festo lib 3 & cauillari, iocari est. Vlpian. de verb. sign. l. natura cauillationis. Item de regul. iur. Ea, inquit, est natura cauillationis, quam Græci σκώμμα vocant Nebriss.

CAVLA, teste Seruio [vt refert Baptista in comment. epistolæ Sidonij Apollin. Ad Eutropium] est munimentum & septum ouium Græcum est nomen; addita c, illi enim αὐλαὶ vocant animaliũ receptacula. Secus Pompon. autumat, ita scribens: Caulæ à cauo dictæ: antiquitus enim ante vium tectorum omnes in antris ducebant. Lucius similiter Apollinaris posuit caulam patrio casu pro captili & ouili: inquit autem; Insurgit speluncæ, qua margines montanæ desinunt, turris ardua, caula firma, solidis cratibus, ouili stabulatione commoda: turrim nuncupauit. Apuleius firmam caulæ, h.e. firmamentis atque munimentis, quibus vtimur ad causam obarmandam & fulciendam, stabilitam fuisse, h.e. craticis longuriis, fistucato, acerato, & id genus reliquis rusticanis instrumentis. Posses intelligere quoque firmam caulæ nuncupari munitam colle, naturali situs editi facie, Seruio subscribente in lib. Georgicon secundo, in eiusce carminis interpretamento: Quin & caudicibus sectis: Antiquos caulem dixisse, pro eo quod Neoterici dicunt collem, quemadmodum aulam pro olla, aurum pro orum, aurichalcum pro orichalcum, plaustrum pro plostrum, id genus plurima, palam est. Et posses intelligere firmam caulæ, fultam pedibus arborum durioribus

Digitized by Google

& durabilioribus, siue caule, h. e. robore, sarmento sirpaceo ad onile instrumentum dexterrimo.

CAVMA, καῦμα, calor siue incendium, Vlp. de leg. 1. l. cum res: Si fundus, ait, caumate perierit. Atque alibi: Prædia ait, quæ caumate perierũt. Atque adhuc alibi: Si caumate aliove casu pars fundi perierit: quibus in locis casma pro caumate legitur. Chasma namque per ch aspiratum aliud significat: h. e. cœli hiatum siue recessum. Autores sunt, Aristoteles in Meteorol. Plin. in 2. nat. hist. Seneca in 1. natur. quæst. Seruius lib. 9. Æneid Briss.

CAVPO, is accipiendus est apud Vlp. l. 1. §. caupones. ff. naut caup. stab. qui cauponam exercet. Græcis κάπηλος, eduliorum & vini venditor: Sed & eius institorem ea adpellatione contineri idem Vlp. ait d. §. caupones. Hoc speciali significatu accepisse visus est Martialis hoc pentametro:

Non potes, vt cuperes, vendere caupo merum. Prat.

CAVPO, à verbo cauponor, dicitur tabernarius, h. e. esculentorum, poculentorumque etiam venditor, sed proprie, qui vinum vendit: sic caupona mulier vendens vinum, & locus in quo vinum venditur. Hinc Vlpia. in l. 1. §. qui sint igitur naut. caupon. stab. ff. campones (inquit) & stabularios æque eos accipimus, qui cauponam vel stabulum exercent, institoresve eorum. Caius in l. nauta eod. tit. ff. caupo, ait, mercedem accipit vt viatores in caupona manere patiatur. Cauponationis autem nomen latius patere apud Græcos ex Platone deprehendi potest, vbi, de legibus tractans, docet cauponationem omnem in ciuitate non nocendi gratia, sed contra omnino naturaliter adinuentam esse, libro siue dialogo 11. Ancho.

CAVPONA, locus vbi vinum & edulia venduntur, vulgo taberna: sic accipitur in l. nauta 5. supra citata. Eam veteribus cauponam à copiis dictam Festus lib. 1 putat. Quædam exemplaria habent à cupis: quæ lectio verior videtur. Cupæ enim vasa vinaria sunt Vlpiano, l 3. ff. de trit. vino. Prat. Adde Peckium. commen. l. ait prætor. §. caupones in tit. naut. caup. stab. vel à copiis quod illic & ad victum necessaria parentur, & distrahantur. Briss. ex Fest lib. 3.

CAVPONIA, taburna apud Paulum l. 13 ff. de instru. vel instrum. legat. vide infra Taberna. Cauponiæ artes, Briss. ex Iustino.

CAVPONÆ negotiationis nomen esse idem ait, l. 13.

CAVPONIVM instrumentum, lenocinium Briss. ex ff.

CAVSA (sic enim non causa, scribendum censet Marcus Fabius lib 1. c 7. adiiciens Marc Cicer. & Vergil. ita scripsisse) verbum πολύσημον est. Primum enim significat negotium, contractum & obligationem. l. certi condictio. 9. in prin. ff. si cert. petat. l. obligasi. §. pupillus. ff. de auctoritat. tutor. l. vno 18 ff. de accepilat. & l. 9. § 1. ff. de tribut. pro contractu sumitur in §. vnde in iis causis Instit. de auctoritat. tutor. Nec ad contractus tantum, sed & ad omnes obligationes etiam ex delicto descendentes pertinent. (Ergo contractu latius patet) Sic accipitur apud Gaium l. creditorum. ff de verbor. signifi. ergo & ad quasi contractus, vt ibidem notat Andreas Alciatus. Ptat. ex Brissio. Id autem discriminis inter causam & negotium credit esse Quintil. lib. 3. quod causam ὑπόθεσιν negotium πρᾶγμα intelligamus, i. Thema seu propositum & circumstantias.

CAVSÆ etiam verbo lis significatur Paulo lib. 1. sentent. tit. 10. quod & Iustin. in §. si quis agens. Instit. de action. expressit, explicans causa cadere, litem perdere, rem amittere. Sic sumitur in l. prima C de rebus credit. quam tamen Græcam esse quidam referunt, eodem verbo in eandem significationem vtentur pragmatici Galli. Hanc appellant Græci δίκλω, quo verbo in eam significatum vtitur sæpissime Marcus Cicero & Seneca in prolog. 30. declamat. Prat.

CAVSA omnis ad acquirendum, conseruandum, & amittendum pertinet Gœdd. l. 23. n 3 de verb oblig.

CAVSAM agere litem persequi: causas orare: causam conficere apud aliquem. Hinc causæ coniectio in l. 1. de reg. iur. Briss.

CAVSAM à lite separasse, distinxisseve videntur Imperatores in l. causas, 16. C. de transact. & Pontifices in c. forus. extr. de ver. sign. antiq. de quo Albericus in d. l. causas. Causam à lite etiam separat Ascadius l. 1. §. adhiberi. ff. de testi. ex quo putẽ causam à lite ita distingui, vt illa generale verbum sit, quo & capitalia & ciuilia contineantur: litis vero appellatione ciuiles tantum actiones comprehendantur: cui rei etiam iudicio est l. litis ff. de verb. sign. Hinc disputatur, an causa & actio eadem sint, ab Accursio in §. 1. Instit. de action. & ibidem ab Ang. & Iasone & aliis. Causam generale verbum esse tradit Bartol. d. l. causas. Causa tamen in d. l. causas, sumitur pro hypothesi, vel negotio, ex quo lis nata est. Prat.

CAVSAM pro re ponit Vlpian. in l. iuris gentium. §. sed & si in alium. & §. sed cum nulla. ff. de pactis, quod autem dicimus rem, accipe dandam, tradendam, faciendamve, per d. §. sed & si in alium. Sic accipitur ob rem datum, id est, ob causam, in tit. ff. de condict. caus. dat. & C. eod. & tit. de condict. ob caus. & tit de condict sine causa. Prat. Briss.

CAVSA etiam sumi solet pro titulo debiti, actionis, dominij, possessionis, l. priuilegia, 16. ff. de priuileg. cred. l. 3. §. ex pluribus. ff. de acq. poss. Hinc causas onerosas & lucratiuas dicimus Prat Briss.

CAVSA significat ius & conditionem rei; veluti ne vsucapta sit, item fœtum & partum, & partus partum & fœtus fœtum, omnem denique rei vtilitatem. Itaque intelligendus est titulus, de fructibus & omni causa. Vnde illud Pauli in l. cum fundus, 31. ff si cert. petat. Cum fundus petitus est, post iudicium acceptum causa omnis restituenda est: id est, omne quod habiturus esset actor, si litis contestandæ tempore solutus fuisset. Item in l. præterea, 20. ff. de rei vind. Nec enim sufficit corpus ipsum restitui, sed opus est vt & causa rei restituatur: i. vt omne habeat peritor, quod habiturus foret, si eo tempore, quo iudicium accipiebatur, restituturus illi homo fuisset. Sic accipitur in l. Iulianus, 9. § quantum ff ad exhib. §. 4. ff. de off. ind. l. 2. l. 3. l. 8. ff. de vsur. l 4. §. vnde, 6. l. 1. §. hanc actionem, ff. depos. l. 7. C. ad exib. Quare cum dicimus seruitutes omnes causas habere perpetuas, l foramen, 28. ff. de seruit. vrb sic intelligendum est: earum ius atque conditionem hanc esse oportere, vt iis perpetuo assidueque vti liceat. Hot. Briss.

CAVSAM pro conditione posuit M. Cicero de lege Agrar. Solata, ait, in meliore causa sunt, quam obligata. Causa quoque pro qualitate & conditione vsurpatur ib l. 1 ff si. ex noxal. cau. & in l. 35. ff de verb. oblig.

CAVSA, id est, proprietas. African. l 24. in fi ff. de præscrip. verb.

CAVSA bonorum, emolumentum omne, quod ex re aliqua in re percipitur, Vlpian. in l. 1. §. 5 ff si is qui testam. lib. & in l. 52. §. 1. de verb. oblig. Hotom.

CAVSARVM nomine in rub. ff. de vsur. & fruct. intellige tum ipsas causas, ex quibus ipsæ accessiones debentur, tum modum ipsarum accessionum. Quod is, qui ex administratione rerum ciuilium conuenitur, vsuras debeat, causa est, l 17. §. 7. de vsur. & fruct. Goth ad rubr. ff. eod.

CAVSA sæpe vacat elegantiæ gratia, vt causa facti pro facto ipso, causa pignoris pro pignore, causa ordinis, iuris ac voluntatis, testatoris, possessionis, testamenti, doris, pecuniæ proprietatis, bonorum, vsusfructus, obligationum, condictionis, nouationis, legati, edicti, pro ipso edicto, legato. Briss. ex ll. ff. & C.

CAVSA, forma, modus, ratio. Paulus l. 44. ff. de obligat & actio. Obligationum fere quatuor causæ sunt: aut enim dies in his est, aut conditio & cæteta, id est, Obligationum concipiendarum forma est quadruplex. Idem l. 85 de verb oblig In executione obligationis sciendum est, quatuor causas esse in executionis formam ac rationem esse quadruplicem Hot.

CAVSA in l. 1. ff. de oblig. & act. quasi pro negotio vsurpatur: vbi Caius scribit, obligationes nasci aut ex contractu, aut ex maleficio, aut ex variis causarum figuris: quod sic intelligo: Ex iure quodam à puro contractu, puroque maleficio secreto, perleque ac proprie constante: ex variis causis, quæ neque contractus, neque maleficia sunt, sed illorum affines. Hot.

CAVSA est ratio legandi, præsertim aliquod præsupponens. l. 11. in fi. de cond. & dem. Vtque à conditione, demonstratione, modo, Goth. ad rubr. C. de fals caus. adiect.

CAVSÆ fauorabiles sunt quatuor: scilicet de libertate, matrimonio, dote, & testamento cap. duo. de re iud. & de causa notat Panorm. in clem. dudum. de sepult. per verb causis. & Ioannes Andr. in c. cum dilecti de accus. Old Prat.

CAVSÆ omnium rerum sunt quatuor: Efficiens, à qua fit: Materia, ex qua fit: Forma, per quam est: Finis, propter quem fit: Briss. Prat.

CAVSÆ verbum plerunque per eclipsin superimi scribit Anton. Aug. lib 2. emen. c. 1. apud Alphenum l. cum quæreretur. §. vle. ff. de legat. 3. v. topiarum enim. Exempla reliqua sæpius fient obuia, quam vt dici scribique debeant Briss. Prat.

CAVSÆ appellatione comprehenditur omne commodum, omnisque vtilitas, quæ ex re percipi potest: ita videtur explicare Vlpian. in l. Iulianus. 9. §. penult. & fin. ff. ad exhib & l. 5 ff. si vsufruct. petat. eo itaque verbo partum contineri ait. Sic accipitur in tit. ff. de vsur. & fructib. & causis, Gaius igitur recte exponit causam, id omne quod habiturus esset actor, si quo tempore iudicium accipiebatur, res restituta fuisset l. præterea 20. ff. de rei vindic. Quasi dicas, id omne, quod in causam venit, vt sit causa pro eo quod iudicio continetur, l. cum fundus ff. si cert. petat. l. 2. ff. de vsur. quam expositionem probat Paulus ad condictionem producens, in l. cum fundus, 31. ff. si cert. pet. Recte quoque fœtum & partum causam appellat Papin. in l. equis. ff. de vsur. Causa igitur à fructibus separatur à Iustiniano §. 8. si ad exhibendum. Inst. de off. ind. & ante ab Vlp. Iulianus, 17. §. idem Iulianus, ff. de rei vind. sed ab vsuris separatur. Briss. Prat.

CAVSÆ appellatione apud Paulum l. obligationem. 44 ff. de obligation. & action. formam quandam, & speciem contineri aiunt quidam in l. in executione 85. ff. de verb. oblig. vt obligatione diem sub conditione, modo & accessione Briss. Prat.

CAVSA etiam, vt M. Cicero lib. de fato diffinit, est, quæ id efficit, cuius est causa, vt vulnus mortis, cruditas morbi, &c. Sic accipienda

Digitized by Google

accipienda est apud Vlpian. l 1. in princ. ff. depos it. Incendium. tumultus, ruina, naufragium, causæ sunt deponendi, dict. l. 1. Hinc causa efficiens, formalis & finalis: de quibus infr. Vnde non immerito Donat. 2. Æneid. causam esse dicit, propter quam quid fit. Sic accipi debet in l. cum antiquitas 28. C. de test. μεταφορικῶς pro dilatione sumi potest. Nam causæ ibi enumeratæ dilationem pariunt. Briss.

CAVSAM pro ratione sumi interpretatur Alberic. & Decius apud Paul. l. 1 ff. de diuers. regul. iur. legentes ibi, coniunctionem: cum Pand. Florent. habeant coniectionem. Coniectionem causæ. controuersiæ argumentum, & summam interpretari videtur F. Duaren. lib. disput. c. 46. Coniicere enim est summatim exponere, quod placet Briss. Prat.

CAVSAM pro quærela poni apud Iustinian. l. si quis filium, 34. C. de inoff. testam. quidam aiunt, quod & Accursius ibidem putat. Causam tamen à querela separare videtur Imperator Sed hoc alibi. Briss. Prat

CAVSA plus petere, & plus re petere, eo nomine differunt, quod qui plus re petit, petat aliquod omnino indebitum. Sed qui nititur obligatione generis vel defunctiua, sicut quælibet species obligatione generis, hic petit plus causa. Neque enim quod simpliciter petit, simpliciter debetur Sed potest debitor aliam rem eligere, quam præstet. Balduin. ad tit. de action.

CAVSAM dicere, idem est, quod Græci tum κρίνειν tum δίκην dicuntur, h. e. iudicium subire, & culpã fraudesque iudicitorũ suorum, actorumque præstare, Bud. in l. vlt. ff de Senator.

CAVSA efficiens est eius, ex quo res ipsa fluit: vt ius ciuile, tutelæ: testator, testamentariæ: lex, legitimæ: & magistratus datiuæ: ius gentium, emptionis, locationis, mutui, commodati, depositi, &c. Ius ciuile, stipulationis, contractus emphyteutici, &c. Ex Apello. Spieg.

CAVSA extraordinaria. Quære, Extraordinarius reus.

CAVSA & factum interdum pro eodem vsurpantur, l. plurimum ff. de iur. & fact. ignor. l. si ex plagis. §. in cliuo ad leg. Aquil.

CAVSA ius respicit, Occasio in factum. Causa dominij, quæ proxima sit, item quæ remota glos. explicat in l. possidere. §. veteres. ff. de acquir. poss.

CAVSA magna. Quære, Magna causa.

CAVSA mediante. Nouum enim non est, quod cum aliquid absolute non liceat, mediante tamen causa recte fieri possit. Sic libera persona, quod alias absurdum fuerit, vendicatur, l. 1. §. 1. ff. de rei vindic. Lege Vendicare liberam personam. Spieg.

CAVSÆ soluendi matrimonij bona gratia, quatuor sunt videlicet, Debilitas, monachismus, seruitus & captiuitas. Cuiac. in expos it. Nouell. Iustin. 22. fol. 49. circa med.

CAVSA obligationis, contractus, delictum, & quasi. Spieg.

CAVSAM obtinere, est causam vincere.

CAVSA propria. Quære, Propria causa.

CAVSAM publicam sustinere, & in oculis conspectuq; omnium exponere. Spieg.

CAVSAM recipere, est eam suspicere defendendam. Spieg.

CAVSAM Rhetores esse maximam propositionem definiunt, à qua argumentum deducitur: Sic à Paulo accipi in l. 1. de regul. iur. censet Alciat. c. 1. lib 5. parerg. Spieg.

CAVSA sontica. Vide Sonticus morbus.

CAVSA superior, quæ iure communi fundata est: vel ius apparentius: cuius contrarium est, causa inferior. Vide Bud. in l. posterior. de orig. iur.

CAVSA verbum generale est, quod comprehendit principium negotij, cum proponitur, & cum quis deliberat, & proponit vt litiget. Cum vero discutitur, iudicium est: quod accipitur non solum cum ipsum fructũ discutitur, sed etiã tractantur ea, quæ præparatoria dicimus ipsius discussionis. At vbi iudicatũ fuerit, dicitur facta iustitia: quia tum ius vnicuiq; est redditũ. Alciat. lib. 2. disputt. cap 24. Vlpiano, causa factum est, vnde obligatio oritur, quod Rhetores, αἴτιον vocant. Idem l. 9. ff. si cer. pet. Vtraque translatitiue, dicitur omnis actio, quam in senatu, vel in foro habemus. Et causidici, patroni, qui in causis iudiciisque versantur, vbi lites & controuersiæ, id est, causæ iudiciales aguntur. Præterea causa dicitur id, ex quo, vel per quod, vel à quo, vel propter quod aliquid fit: differtque hoc à ratione, quod causa est impulsus ipse ad aliquid agendũ: ratio vero, ordo gerendorum ex causa venientium. Vide, Lis. Spieg.

CAVSARVM tria genera esse, notum est: Demonstratiuum, Deliberatiuum (quod & concionale appellatur) & Iudiciale. Ex iis tamen proprie causa dicitur, quæ iudicialis est. Vnde causam pro lite & controuersia ponimus. Quamuis ita nonnulli distinguunt, vt controuersiam, seu litem dici velint, postquam contestatum est: causam autem, & ante & post contestat.

CAVSÆ definitionem, quam refert gl. in rub. ff. de cond. & dem. Bart. improbat: qui ait, causam esse quid præteritum, vel instans. quo quis impellitur ad aliquid disponendum. Spieg.

CAVSA in tit. de condict. caus. dat. caus. non secuta (Sic enim legendum, teste Old. vt infra in voce, Datum exponemus) pro ratione futuræ rei accipitur, propter quam datum est. Facit huc, quod in verbo, Ob rem datur, relatum est. Spieg.

CAVSA, speciali significatione pro ea ratione finali accipitur, quæ mouet aliquem ad faciendum, aut etiam non faciendum. Omnia etiam denominanda sunt à fine, ob quem fiunt: sic accipitur in l. aut facta §. causa, ff de pœn. Causa est ratio quædam secundum iustitiam commutatiuam efficax, vt obligationem pariat: scilicet quia ab vno ad alium transfertur aliquid. Eo modo accipitur causa in l. iuris gentium, ff. de pact. & in tit. ff. de condict. caus. dat. caus. non secur.

CAVSA cognita à prætore quid est? Respondeo, vt iustitiam eorum, quæ proponuntur, examiner Quid est iustitia causarum propositarum? An veræ sint? in facto & in iure, quorum nomine petentibus subueniatur. Modestin. in l. 3. ff. de in integr. rest. Old.

CAVSA cognita, pro examine iustitiam causæ, hoc est, an veritas subsit. Old

CAVSÆ cognitio, est deliberatio iudicis, ex assertione actoris & contradictione aduersarij solenniter facta: ad inuestigandam veritatem causarum; in quibus ius est depositum. d. l. 3. ff de in integ. rest. iuncta l. si plagis. § in cliuo ff ad leg Aqui. Valde autem hallucinatus est Bart. in d. l 3. distinguens iustitiam à veritate causarum: motus verbis Modestini, scilicet inquientis, vt iustitiam eatum causarum examinet an veræ sint. Nam iustitiæ & æquitatis cognitio nihil aliud est, quam nosse veritatem facti & circumstantiarum, d. §. in cliuo Itaque hæc verba Modestini, AN VERÆ SINT, declarant præcedentia, adeoque definiunt Old. vide infra. Cognitio, Cognoscere.

CAVSAM inauditam Plin. Iunior. li 6 epist. 6 ad Artian. ait speciosam esse, & quæ longiorem habeat tractatum, quam quæ cum patientia iudicis dicta est. Apuleius lib. 10 vt inquit, rite & more maiorum iudicio reddito, & vtrinque secus allegationibus examinatis, ciuiliter sententia promeretur ne ad instar barbaricæ feritatis & tirannycæ potentiæ damnaretur aliquis inauditus. Ex magna verò vrgentéque ratione damnatur inauditus, si eo currant ea, quæ habentur in l. si quis filio. §. hi autem. ff. de iniust. testam. Primo, si crimen sit atrox & notorium. Secundo, si moram res commode non patiatur, quia timetur ne eripiatur reus, dum amplius inquiritur. Tertio, si iudex summum habeat imperium, qui superiorem præter principem nullũ agnoscat, vt præses proconsul. Quarto, si reo non aliam ob causam infensus sit, quam detestatione facinoris, nec sub prætextu facinoris priuatas inimicitias vindicet pœnã festinando d §. hi autem. & l. fi. C. de malefic. Denique & punito reo, præses certiorem principem faciat, vt ibi dicitur: adeo suspecta est causa inaudita. Forc. dial 81. Necyo-

CAVSAM inauditam Titus Liuius, Tullius & ali, Indictam vocant. Vnde indicta causa damnari, i. per contumaciam, vt nũc loquimur, ita Bud. in l. 2 ff de orig iur. bonus certe Grammaticus, sed qui nimium aliquando sibi placuit accommodando antiqua verba moribus præsentibus: nam causa indicta siue inaudita nunquam quis iure damnatur, l. 1. ff de req. reis per contumaciam autẽ aliquis iustissime condemnatur. l. absentem § 1 ff. de pœn. Præterea & qui præsens in iudicio erit, indicta causa damnabitur, si allegationes eius prætor non audiat, vt dixit Forcat in exemplo Apulei, & est text. in l. minor autem. §. 10. ff. de minor. 25. ann. vbi si princeps sententiam dixerit in minorem, solet. sed raro restituere, si minor causam non dictam alleget, vel ab aduocatis se proditum quæratur. Forc. ib. n. 3. vide mox infra. Causa indicta & causa inaudita.

CAVSÆ appellatione quæstionem contineri putant quidam apud Marcell. l. pen. §. Priscianus ff. de iis qui in testam. delent. Nec forte inepte. Nam ibi dubitabatur num inductis hæredum nominibus, libertates & legata deberentur: hac de re quærebatur, & controuersum erat inter quosdam aduocatos apud Imperatorem. Prat.

CAVSAM apud Marcellum in l. rerum. 30. in fin. ff. de vsurpat. & vsucap. Bartol. qualitatem, alij naturam interpretantur: conditionem dicerem, quæ omnia eodem pertinent. Prat.

CAVSAM pro gratia & fauore dixisse videtur Martian. l. qui exceptionem 40. ff. de cond. indeb. quod verba ibidem subiecta ostendunt. Prat.

CAVSAM id est, hæreditatem explicat Imperator in §. igitur inpupillari. Inst. de pupill. substit. Prat.

CAVSAM in libris decretorum accipit gratiam, pro eo, quod κατηγορία Græci, Latini argumentum, ex quo eliciuntur quæstiones, vnde de rebus disputatur: κατηγορία, quam causam vocant, prætexit, hinc quæstiones discutiendas eliciens, vt colligi potest ex distinct 101. in princ primæ causæ, q. 1. Prat.

CAVSA bona in l. petitor. in fin. ff. de lib. legat. qua litigando aduersarium iuste & legitime vincimus. Hinc contraria est mala causa. d. l. petitor. Prat.

CAVSAM bonorum, vtilitatem interpretatur Vlpian in l. 1. §. hæc actio. vers. plenius. ff. quis testa. li. & sic accipitur apud eundem Vlp. in conuentalionibus, 12 § fi ff. de verb. obl. Prat.

CAVSA caduci apud Iustin. in l. vnic. C de cad. toll. dicitur, cum quod sub conditione relictum erat, deficiebat vel is, cui relictum erat, viuo testatore moriebatur, vide 5 Caducum. Prat.

Digitized by Google

CAVSA capitis apud Ciceron. dicitur ea quæ priuata est. sed infamiæ periculum habet. Vt cum pro Quintio orat, ait se caput eius famam fortunasque defendere. Pro Qu. Roscio tamen, priuata demũ iudicia summæ æstimationis, dicit prope esse capitis. Et apud ICtos Modestin. l. licet de verb. sign. ait: Licet capitalis, Latine loquentibus omnis causa existimationis videatur: tamen appellatio capitalis morti: vel amissionis ciuitatis intelligenda est. Fr. Baldui. in catechesi iur. ciuil. c. 5.

CAVSA condictionis apud Papin. l. pupilli. 96 §. fi. ff. de solut. est ipsum debitum, ob quod condictioni, id est repetitioni locus foret. Prat.

CAVSA conuentionis consistit vel in dando, vel in faciendo, vel in vtroque simul. Vult. in comment. Instit. de oblig. n. 35.

CAVSAM dotis apud Pompon. l. 3. ff solut. matrim. varie interpretatur Accursius, nempe actionem, dotem, conditionem habitudinemve, titulum, contractamve iudicium, vel iustantiam, & matrimonium, singulas acceptiones probat Bart. Alciat. exponit causam, hoc est, subiectum, & materiam, quasdam expositiones Accursij sequi visus, & ante eum Bald. Briss. secundam explicationem sequitur. Equidem singulas posse ferri ego putem. Idem dicas in l. r. ff. de iur. dot. dot. Prat.

CAVSAM edicti, id est, edictum ipsum, apud Vlp. l. si pater. 5. ff. vnde liber. Equidem causam ibidem accipiendum putem id, quod impulit prætorem ad ita edicendum. Prat.

CAVSA facti, in l. tutor. 10. ff. de tutor. & curat. dat. ab iis, non factum ipsum significat, vt quidam autumant, sed is, cuius causa quid fit. Causa dati tutoris in locum alterius erat absentia: factum ipsum datio tutoris in specie, d. l. tutor. Prat. Briss. causa facti illic est factum ipsum.

CAVSA fideicommissi in Papiniani responsis l 3. §. nonnunquam ff. de vsur. significat quibusdam (vt Brissonio) fideicõmissum. Equidem pro conditione, & iure fideicommissi accipi debere putem Tibi hoc ipsum cogitandum relinquo. Prat.

CAVSÆ fiscales sunt, in quib agitur de bonis, pœnis aut iuribus fisco delatis. Gothofredus ad rubric. C. vbi caus. fiscal.

CAVSA fiscalis, vel diuinæ domus. Causa fiscalis, id est, causa ærarij Cæsaris, vel diuinæ domus, hoc est patrimonij Imperatoris: Fiscus enim aliquando ponitur pro sæculo, in quo pecuniæ publicæ reponuntur: vnde fiscum aliquando pro ærario, maxime tamen Imperatoris, accipimus: à quo fiscalis. Sic intelligi debet trigesimus sextus titulus libri tertij Codicis: Per hoc alioquin clarius atque explicatius satis Anchoran.

CAVSAM vsusfructus apud Paulum in l. si serui 10. ff. vsufruct. quemadmodum caue. Briss. exponit ipsum vsumfruct. equidem pro lite, quæ huius nomine mota est, accipi putem: quod & subiecta ibi verba ostendunt. Prat.

CAVSA minima Accursio in §. illud etiam in gl. in verb. minimis in Aut. de appel. & int. quæ temp. dicitur, quæ minor est 10. librarũ auri. Dicerem quæ non excedit decẽ aureos. Causa etiam minima appellatur duorum. quinquaginta, centum aureorum. Accurs. in §. si tibi de mandat. prin. in Auth. Prat.

CAVSÆ modicæ, Gothofr. ad l. 2. C. si ex plurib. tutor. vel curat. sunt, quæ non excedunt centum aureos.

CAVSÆ maiores, in c. 1. de translat. episc. dicuntur, quæ reseruatæ sunt sedi Apostolicæ, suntque meri imperij. Panorm. in d. c. 1. not. 4. Prat.

CAVSA momentaria, i. possessionis Goth. ad l. 10. C. de iudic.

CAVSARVM quædam est causa causans, quædam causa causata, Bald. in l. 1. C. per quas person. Tu eum video. Item quædam est remota, quædã propinqua, vide gl. in l. possidere. §. veteres ff. de adqui. poss. Item quædam est impulsiua, quædam finalis, Bart. in extrauag. ad reprimendum. Item quædam ciuilis, quædam criminalis, quædam mixta, c. tuas extr. de procur. Prat.

CAVSARVM, inquit M. Tull. in Chrysipp. in lib. de Fato. aliæ sũt perfectæ & principales: aliæ adiuuantes, & proximæ. Prat.

CAVSA perpetua apud Paulum in l. foramen. 28. ff. de seruit. vrban. in seruitutibus dicitur, quod continetur his vti posses, vt aqua quæ cœlo decidit: quod accipe non de vsu actuali, qui perpetuus esse nequit, & intermissionem necessario flagitat, sed de iure & aptitudine, per l. 1. §. quod autem ff. de acq. quot. & æstiu. Causa perpetua naturalis etiam dicitur, in d. l. foramen. Prat. Briss.

CAVSA pignoris, pro pignore, in l. 18. §. si fundus de pign. l. 4. de separ. l. 65. de euict. Briss.

CAVSARVM quædam publica, quædam priuata: ita distribuit Hom. Odyss. 2. quod ad ius nostrum pertinet:

Πρήξις δ' ἠιδὴ ὁ δήμιος, &c.

CAVSARIA missio, quæ propter valetudinem laboribus militiæ soluit. l. 3. §. missionum ff. de his qui not. infam. vel, vt Macer definit? Causaria missio est, cum quis vitio animi vel corporis minus idoneus militiæ renunciatur. l. 13. §. missionum ff. de re milit. 26. ff. de milit. test. l. 1. C. de excus. veter. Vnde causarij milites apud Liu. lib. 7. & apud Spartia. in Hadrian. valetudinis scilicet causa missi. Veteres sic loquebantur. Quibus morbus causa est, vt apud Cicer. lib. 2. Rhet. ad Heren. & apud Liuium sæpe. Briss.

CAVSARII dicuntur, qui propter valetudinem aut senectam missi. Causa enim Latinis vitium est, Græcis αἰτία. Sic causariæ animi partes, id est, vitiosæ. Prat.

CAVSIDICI sordidi, qui adhibebantur ad morem faciendum, dum meliores aduocati recrearentur. Vide Pedian. Spieg.

CAVSIFICARI, est iura allegare, & in iure disceptare. Vide Bud. Spiegel.

CAVSIDICI in const. Valentiani & Valentis. l. quisquis, 6 C de postul. sunt aduocati, causarum patroni, qui & rogati dicuntur, qui in foro causas dicunt. Sic & in l. C. Th. de decurion.

CAVSIDICINA, causidicorum munus, apud Ammianum l. b. 30. vt refert Iacob. Cuiac. lib. 4. obseruat. c. 40.

CAVSA cadere in duodecim tabulis, est rem omittere, Iustino in §. si quis agens. Institution. de actionibus. Causa cadere à debitore creditor dicitur, qui aduersus eum expertus succubuit, l. 95 §. pen. ff. de solut. Brisson. Cadendi autem causa modos recenset, & explicat Paulus lib. 1. senten. tit. 10. Rei autem appellatione apud Iustinianum lis significatur: vide infr. Res Huius formulæ commeminit Marcus Cicero lib. 1. de Oratore. Verba Tullij frequentius fiant obuia, quam quod referri debeant. Pratei. Apud Veteres tamen, vt obseruauit Turneb. causa cadere plus petere erat: vt qui apud Ciceronem plus petit, quam lex in 12. tab. permittebat. Cicero, cum Hipseus maxima voce pluribus verbis à Marco Crasso prætore contenderet, vel ei quem deferebat, causa cadere liceret, id est, vt plus ei liceret petere, quam in 12. tab. lege permissum erat: Rursum: Co. autem Octauius homo consularis non minus longa occasione recusaret, ne aduersarius caderet, id est, ne aduersario plus petere liceret, quam quod esset in actione. Hæc Turneb. aduers. lib. 23. c. 34.

In CAVSA impositum dixit Alfenus in l. si ex plagis 51. §. in eliuo, ff. ad leg. Aquil. pro eo quod vulgus factum ipsum interpretatur. Accursius ibid. Ius, ait, in causa positum, hoc est, vt is teneatur, qui causam mortis præbuit. Prat.

CAVSAM dicere, est litigare. Causam agere dicitur orator & aduocatus. Varr. lib. 4 ling. Lat.

Ob CAVSAM dari dicitur, quod datum ob aliquem finem est, qui propter donationem illam sequatur. Vult. in comment. Institut. de actionib. §. 16. n. 27.

CAVSAM in vinculis dicere, apud Papin. l. 2. ff de custod. reor significat, vt carceratus suas defensiones proponat, dum crimi-nis quæstio peragitur. Prat. ex Bud. Spieg.

In eadem CAVSA esse, formula frequens ICtis qua significatur idem Iuris esse in vtraque specie, vtriusque eandem esse conditionem. Prat.

CAVSARVM figuræ in l. 1. in princ. ff. de oblig. & actio. varie explicantur ab Accursio in d. l. 1. Bart. obligationes ex quasi contractu interpretatur, cuius sententiam, quidam ex nou-simis Lexicographis probare videtur, Tacit. auctore. Aliquo negotio quouis accipiunt. Prat.

CAVSA iuris apud Papin. l. cum pater, 77. §. fidei tuæ, ff. de leg. 2. vt quibusdam (Brissonio quoque) placet, significat dispositionem & voluntatem iuris, & testatoris. Equidem causam à voluntate separari putem: & causam ibidem sumi pro occasione ad ita fideicommittendum. Prat.

CAVSA legati apud Iulianum in l. quæsitum, 9 §. duobus, ff. de leg. 1. ius ipsum legati significat. Brissonio legatum ipsum.

CAVSA nouationis in l. 4. in fi. de vsur. significat ius, conditionem, & naturam nouationis. Prat. Brissonio nouationem.

CAVSA obligationum in l. quamuis 40. ad SCtum Treb. Accursio significat ipsas obligationes, vt & Brissonio. Ego conuentionem & contractum obligationum causam esse putem. Sic accipitur in l. ex prætorio, ff. de diuers. regul. iur. Prat.

CAVSA ordinis in l. ex consensu, § fin ff. de appell. pro ipsomet ordine ponitur, vt Brissonio placet. Prat.

CAVSA pecuniæ, in l. Publia. §. fin. ff. depositi, pro pecunia ipsa, vel pro obligatione ipsa, quibusdam accipi videtur. Prat.

CAVSA perpetua. Vide infra. Causam perpetuam habere.

CAVSA iusta sæpissime iure ciuili & pontificio, quæ iuris autores iudicesve monet, vel quæ ius tribuit, quæue dominium acquitur. Ad primum referuntur bellum, litigium, peregrinatio, paupertas, temporis qualitas, Ad alterum emptio, permutatio, donatio: vtrumque significatum negotia, & res aperient: pro secundo est text. l. nunquam nuda. ff. de acquir. rer. domin. Prat.

CAVSA principalis, id est, proprietatis, l. 1. C. Th. vnde vi quæ & negotium principale, l. 7. in fin. C. ad legem Iul. de vi. Casliod. 4. var. Si in causa momentaria vel principali iustitiam adesse cognoscas. Vide Cuiac. 5. obseru. 9. in fin. Gothofr. ad l. 10. C. de iudic.

CAVSAM possessionis in l. 1. C. per quas personas nobis acquir. in varias significationes tulere varij. Accursius ibidem significare ait dominium, vel vsucapiendi conditionem. Quod & Baldus refert. Bart. in d. l. 1. pro possessione, ita accepisse visus est: quæ acceptio inuari videtur Pauli responso l. 2. §. per procuratorem ff. de acquirenda possessione. Hanc expositionem

Digitized by Google

nem probant quidam ex recentioribus, vt Brissonius. Baldus tamen reiicit, subiiciens Nicolaum Maturellium pro reipsa quæ possideri potest, sumere. Bartoli sententia iuuatur etiam ex diui Seueri constitutione, l.1.C. de acquirenda possessione quæ explicatur à Iustiniano in §. ex his itaque Instit. per quas personas. Prat.

CAVSAM tamen possessionis emptionem esse didici ex Iuliano l. non solum 33. §. quod vulgo ff. de vsurp. & vsucap. Titulus itaque (vt sic loquar) est possessionis causa. vide infra possessionis causa. Possessionis igitur causam pro re & negotio interpretabimur.

CAVSA possessionis in c.1. & tot. tit. extr. de caus. possess. & propriet. & ipsa lis, quæ de possessione ventilatur coram iudice: eodem sensu accipitur ibidem Causa proprietatis. Prat.

CAVSAM propriam eam esse Vlpian. ait in l. 1. §. in propria 8. ff. quand. appell. sit. cuius emolumentum vel damnum ad aliquem suo nomine pertinet Hotom.

CAVSA proprietatis, in l. etiam si 6. C. de donat. inter vir. & vx. id est, dominium.

CAVSAM testamenti codicillos appellare videtur Vlp. l. prima. § hoc interdictum. de tabul. exhibend. Apud Papin. in l. tutores, 39. §. hæres. ff. de adminis. tut. pro iure, conditione, & specie testamenti accipiendum id verbum putem. Sic accipiendum crediderim in l. 1. in princ. ff. si quis omissa causa testamenti, licet ibi accipi posset, de his, quæ testamento cauta sunt: & ibidem paulo post: Causa pro conditione accipi debet Prat.

CAVSA lucrativa est, ex qua accipienti nihil abest, veluti in legato & donato, l. 5 ff. de vsucap. Onerosa propter quam quid accipienti abest, aut in empto, vendito, locato, conducto, permutato, & similibus.

CAVSA indicta damnari (vide supra causam inauditam) dicuntur, qui causa non cognita condemnati sunt. Budæo in l. 2. ff. de cust. reor. vt est apud Curtium. lib. 8. eo quoque sensu dixit Marcianus l. 1. in pr. ff. de requir. reis. Prat.

CAVSA inaudita damnari, quod & æquitas & Senatus apud Tacit. lib. 18. & pontifex maximus cap. 1. extr. de caus. possess. & propriet. vetant. Vide quæ hac de re scripsi ad leges Draconis lib. 1. Veter. Iurisprudentiæ. Prat. Vide suprà causâ inauditam.

CAVSAM subscribere, in M. Ciceronis Cluentiana significat sententiæ causam adsignare. Budæus ad l. fin. ff. de priuat. delict. interpretatur. Video (ait) igitur, Iudices, animaduertisse censores in iudices quosdam, illius consilij Iuliani, cum istam ipsam causam subscriberent. Prat.

CAVSAM mortis præstare, in l. Aquil. aliud est, quam occidere, ait Vlp. in l. 9. & 48. ff. ad leg. Aquil. Hotom.

Cum CAVSA sua res transferri dicitur: id est cum suo onere, vel quo iure, quaque conditione est, l. 67. ff. de contrah. empt. l. 12. C. de distract. pign. l. vnic. C. rem alien. gerent. Cum sua causa suisque vitiis. in l. 13. §. 1. ff. de acq. poss. l. 1. §. qui autem ff. de vi & vi armat.

CAVSAM, conditionem, demonstrationem, ipsa verborum conceptio distinguit. l. 12. 17. de condit & demonst. & l. 75. § 1. de legat. 1. l. 2. fin. de donat. Briss.

In CAVSAM descendere apud M. Cicer. lib. 1. Epist. ad Attic. c. 1. est, Budæo interprete, liti se adiungere Prat.

CAVSÆ formulas varias Budæum confiasse, ac congessisse in forensibus scio, quas prudens prætereo. Vtpote quæ de suo maiore ex parte excogitatæ confictæve essent. Prat.

CAVSARI, est rei gestæ causam siue excusationē afferre: Quintil. Ne causanti pupillo sic tutor irascatur. Virgil. in Bucol.

Causando nostros in longum ducis amores.

CAVSARI N. Marcello est dicere & defendere se. Causari tempestatem dixit Vlp. noster, pro eo, quod dicimus, excusationem ob tempestatis obicem adferre, l. 2. ff. si quis caution. Eodem sensu accipitur. l. generaliter, 24. §. planè si forte. ff. de fideicommiss. Prat.

CAVTELA, à cautus, hæc vox omnino barbara non est, vt quidā existimarunt, vtitur ea Ammian Marcell. lib. 14. tametsi elegantius captionem dicamus, teste Alciato. Causulas iuris summa ratione improbat Budæus. Illis namque imputandum est, quod sanctissimum olim iuris studium videmus ab antiquo illo veroque degenerasse. Spieg. Prat.

CAVTELA pro cautione legitur in l. 15. §. vlt. de procuratorib. l. 14. ff. depos. l. 21. ff. de iudic. l. 6. de pign. act. Quod tamen verbum Triboniani magis quam Iurisconsultorum phrasim sapit, & vereor, ne ab illo secundam ius potestatis suæ, ea, quibus id verbum comprehenditur clausulæ sint incertæ. Sic enim ille loquitur, vt apparet ex §. si vero aliqua. Instit. de satisdatio nibus. Briss.

CAVTELA, id est, tacita hypotheca, Authent. sacramentum. C. quan. muli. tutel. offic.

CAVTELA est creditorum vt in omnem euentum fideiussores accipiant. Vult. in comment. Instit de fideiussor. § 5. n. 3.

CAVTELA litis, i. cautio iudicio sisti, l. 28. §. 3. C. de admin. tut.

CAVTELA, id est, obligatio, l. 8. C. de nouat.

CAVTERIA instrumenta sunt inustoria, quibus bituminationes, & fortiores quæque cōglutinationes concoquuntur, & de his intellexit Iureconsul. in l. pictores. ff. de fund. instruc. quamuis apud eum cautoria mendose legatur. Cauteriis etiam vtuntur in remediis medici, quibus morbi alioquin insanabiles inurentur. Hinc illud notum diui Hieron. Prouerbium. Putridæ carnes ferro curantur & cauterio. Inde cauteriata conscientia à Paulo Apostolo, in Epist. ad Timoth. 4. c. dicitur, quasi cauterio notata: qualem in his cernimus, quos hypocritas nominamus. Cauteres etiam à Palladio nominantur, eosque habendos esse in instrumento rustico præcipit. Cauteriis igitur vtuntur pictores, ad inurendam picturam: quæ encaustice appellatur καυστὴν enim Græci vstum nuncupant. Plin. lib. natur. histor 35. c. 23. vbi etiam quæritur, quis primus pingere ac picturam inurere excogitauerit, & c. 35. Et de hac pictura intellexit Ouid. illo hemistichio, Tabulasque coloribus vris. Opus quoque ita pictum, encaustum dicitur Martial. Epigr. & Epigr. 127.

Encaustus Phaeton tabula tibi pictus in hac est.

Plin. Figulinum opus encausto pinxit. Hoc autem genus picturæ primus Nicia in vsu habuit, hinc vulgus, attramentum librarium hodie incaustum appellat.

CAVTERIA apud Marcianum l. item pictoris, 17. ff. de instru. instrument. legat. dicta sunt pictoris instrumenta, quibus bituminationes & fortiores quæque conglutinationes concoquuntur: , maxime in ea pictura quæ ἐγκαυστὴν adpellatur ἐγκαυσιν enim pingendi ratio est, quæ inustiaria dicitur. Pratei. Turneb. lib. aduers. 8. c. 9. Cauteria esse scribit, quibus pictores olim ceris pingentes picturam tabularum inueterent: vel quibus Encaustica pictura ad colores ceris inurendos vtebantur. Briss.

CAVTI dicuntur, qui vident ne à recto dilabantur, neue ab aliis decipiantur. Itaque duplex dolus habetur: & bonus qui cautorum est, quo fraudem malasque artes repellant: & malus per quem ad iniqua, captiosaque, qui peruerso sunt ingenio, impelluntur. Prior prudentiæ comes, sequitur iustitiam, posterior subdolorum est, atque fallaciam, fraudis satelles, ad suas tantum vtilitates omnia refetens, id est, omnem ciuilis societatis conseruandæ rationem euertens. Ex Pontan. Spieg. Vide infra Cautus, Cauta.

CAVTIONIS appellatione nuda repromissio significatur. l. 5. C. de verb. sign. l. 49 ff. sol. matrim. l. 5. §. si codicem ff. commod. l. 134 §. idem respondit. ff. de verb. oblig. Hoc, nisi adiunctum verbum vel rei conditio ac qualitas aliud postulet. Nam cum dicitur cauendum idonee vel recte, vel satisdato, vel cum satisdatione fideiussoribus vel pignoribus cauendum est. l. 1. §. caueri. & §. iubet. ff. de coll. bon. l. 15 §. defendere. ff. de procurator. l. 11. §. si hæres rogatus. ff. de legat. lib. 3. l. 32. ff. ad legem Falcid. l. 2. C. de vsu. legat. l. 11. ff. de rei vindic. l. 2. & l. 3. C. de magistr. conuent. Itaque in constitutione diui Marci, qua libertorum bona addici iubentur ei, qui idonee creditoribus cauerit de solido cuique soluendo. l. 2. ff. de fideic. liber. Inst. de eo cui liber. causa bona add. in pr. Idoneeaic Vlp. est vtique satisdatio vel pignoribus datis. Sed etsi ei promittenti fides habita sit sine satisdatione, idonee cautum videbitur. l. 4. §. addici. ff. de fideic. lib. Briss. Duo igitur cautionum sunt genera, quia pro eo, quod debemus creditoribus nostris, idonee caueri solet. Nam aut reis cauetur, id est, fideiussoribus, aut pignoribus. l. 1. §. iubet. de collat. bon. l. 4. §. addici, de fideic. libert. interdum vtriusque simul. Vult. cōment. Inst. de fideiuss. ad princ. num 1. & ad tit quib. alien lic. §. 1. num. 3. Fideiussores appellamus appromissores, qui pro eo, qui aliquid debet, idem promittunt, & fide sua esse iubent verbis, eoque modo pro aliena obligatione se reos faciunt. Inst. de fideiuss. Pignus autem res omnis est pro debito obligata. §. idem Seruiana. Instit. de act. Don. de pign. & hypothec.

Atque ita idoneam cautionem interpretabimur in l. 50. ff. de man. test. vt & in l. 45 1. ff. de adm. rer. ad ciuit. & l. 1. §. penult. ff. quor. leg. proinde si mandatum adiectum sit, vt idonea cautio à debitore exigatur, non videbitur conditioni paritum si neque fideiussor, neque pignora accepta sint. l. 59. §. vlt. ff. mandat. Briss.

CAVTIONIS nomine, vel ἀσφαλείας, non esse fideiussoris dationem interpretandam, fancit Iustinian. in l. 3. C. de verb. sign. nisi specialiter, vel in Græcis, vel in Latinis verbis scriptum fuerit, nisi enim vel generaliter de satisdatione vel fideiussione specialiter sit nominatum, cautione vel ἀσφαλείᾳ minime fideiussionem, sed nudam promissionem significari. Hæc Iustinianus d. l. sancimus, 3 C. de verb. sign. cui addas, nisi aliud res tuletit, exegeritve: quod & Baldus Perusinus rectissime animaduertit d. l. quem videas. Prat.

CAVTIONIS tamen verbo promissionem contineri putat Alciat. l. qui pecunia, n. 34. ff. si cert. petat. Ita etiam verbo simplicem confessionem significari idem ibidem scribit, quod & Albericus docet citans l. Lucius, ff. de manum. test. Equidem putem pro promissione rem pupilli saluam fore accipi. Prat.

Digitized by Google

CAVTIONIS vocabulo in l.3.C.de non num. pecun.quidam intelligunt instrumentum priuatũ vel publicũ, in quo fit mentio acceptæ pecuniæ,non tamen numeratæ.Goth.ad d.l.3.

CAVTIO, in l.19.C ad leg. Falcid. id est ὁμολογία, confessio. vide Gothofr.not.ad l.25.de probat & ad leg.19.adde Nou.1.

CAVTIO in l.11.C.de testib.id est,consideratio.

Non debitores tantum, sed & creditores Cauere dicuntur, deberi sibi vel se accepisse,l.5 §.vltim.l.89.& 94.de solut. Vnde & Cautio eam denotat scripturam, quæ solutionis probandæ causa debitori à creditore datur. Sic cautiones soluti vectigalis. Cautio exoluti fideicommissi data ab hærede fideicommissariis, l.25.de probat. quam ibidem Emissam manum vocat Briss.vide §.seq.3.circa fin.

CAVTIO in l.ita autem.§.Iulianus. (alias est lex,in vulg cod.in l.quidam decedens) de admin.tutor. significat formulam & verborum conceptionem, G.Budæo interprete in l.sciente. ad l.Pompeiam.de parricid. vel iussum testatoris. Prat.

CAVTIO, quæ Græcis ἀσφάλεια dicitur, vulgo securitas, quo sensu accipitur apud Pomponium l.plus cautionis 25.ff.de diuersis regul. iur. antiq. Plus sit cautionis est in re, quam in persona. vbi Accursius & P.Decius interpretantur cautionem securitatem. Hanc Iustinianus Nouell. constit.17. §. ἔτι δὲ appellat ἀσφάλειαν, vetus interpres vertit cautelam, hoc verbo vsi sunt Vlp.l.si defunctus.15. in fin ff.de procurator. & l.si debitori.ff.de iudic.Gaius l.si plures.14 ff.depositi.&Pomponius l quamuis 6 de pignor. actio. verum cautelam pro cautione à Triboniano, & collegis repositam quidam existimant (ita Briss.in Lexico) quod & mihi verisimile semper visum est. Veterum enim iuris auctorum scripta immutasse,& truncasse eos constat,vt docui in libris Mediæ Iurisprudentiæ.Prat.

CAVTIO generaliter omnis scriptura appellatur, qua cui prospicitur,siue obligationis, siue liberationis probandæ causa emittatur pro chirographo, l.40. si cert. pet. l. pen.§. vlt. ad l. Falcid.l.27. depos.l.15 §. quod dicitur & l.20. ff.de pign.l.47. de pact.l.19.§.vlt.de eedend.Briss.

CAVTIO, scriptura qua se debitor creditori debere cauet. l. 40. de reb cred.Briss.

CAVTIO, pro tabulis in quibus contractum negotium perscriptum est. Paulus in l.lecta, 40.ff si cer. pet. Lecta est in auditorio Papiniani cautio huiusmodi: Lucius Titius &c. Cicero Verrina III. Etenim qua stultitia fuissem, si quam diem qui istum excipiendum redemerunt, in cautione viderunt, cum ita cauerent. si post kal.Ianuar.in consilium iretur:in eam diẽ ego, cum potuissem vitare, incidissem. Item pro Domo. Sed vno tempore cautiones habeant pecuniarum,&c.Seneca libr. de Benef.VII.Video isthic diplomata & syngraphas & cautiones,vana habendi simulachra. Hinc Vlp.in l.5.§.6.ff.cõmod. Si tibi codicem commodauero, & in eo chirographum:debitore m tuum cauere iusseris, &c. Et in l.in commod.17. §.3.ff. eod.l.4.ff.quæ res pign.oblig.poss.l.3.ff.famil.erciscund.l.2. C.de non numer pecun.l.pen.§.vlt.ff ad l.Falci. Cauetur ergo creditoribus illo modo:cauetur præterea pignoribus, vt l.vlt.§.si legatarius.ff.quor.legat. l.18.§.pen.ff.de pign.act. Cauetur etiam prædibus & prædiis, i.fideiussoribus & hypothecis,vt apud Ciceronem Verrina III. Prædibus & prædiis populo cautum est. Et apud Liuium libro XXII. Animaduertendum est autem, eum cui fideiussores dantur,dici proprie cauere.Vnde illud Ciceronis in Bruto, At vero tibi ego Brute non soluam nisi prius à te cauero, amplius eo nomine neminẽ petiturum. Vlpianus l.si rem 9.§.3.ff de pign.act. Satisfactum autem accipimus, quemadmodum voluit creditor: siue aliis pignoribus sibi cauere voluit,&c. Sic Caius l.1.ff.qui satisd.cog.Satisdare dicimur aduersario nostro, qui pro eo qui à nobis petiit, ita cauit, vt eum hoc nomine securum faciamus. Atque hæc quidem propria significatio est.

CAVTIONIS verbo instrumenta, tabulas, singraphas, & chirographa contineri subiecta legum capita demonstrant,l.si quæ stante.5. ff.fam.erciscund. l.lecta 40. ff.si cert.pet.l.pen.§.fin.& ad l. Falc.l.Lucius 27. ff.depos.l.cum conuenit.20. ff.de pignor. & alibi sæpissime, vt in l. emptor. 47. §. Lucius de pact. Sic χάρτης, Lucæ 16. Chartulam liberationis, ineptis Quietantiam sonat.Erasmus vertit cautionem.Prat.

CAVTIONEM emittere.l.7.C.de præd.& aliis reb.minor.

CAVTIONEM cauere.l.6.ff.cui ratum haber.

CAVTIONEM exponere, pro chirographum conscribere,chirographo cauere l.25. §. vlt. ff.de probat. l.8. C. de non numer. pec.& cautionem interponere.l.2.C.eo tit.Briss.

CAVTIONEM exigere, desiderare, offerre, dare, interponere, præstare,emittere.Briss.

In CAVTIONEM per errorẽ deducere,l.15.C.de fideiuss. & mãd.

CAVTIONES,id est,instrumenta cautionum,l.28 §.4. C.de administr.tut.vel curat. Briss.

CAVTIONIS appellatione instrumentum significari apud Scævolam in d.l.emptor.in prin.censuit ibidem Accursius. Equidem pro nuda promissione accipiendum putem, vt late docui lib.1.Enucleationum, πίστεως c.1. Prat.

CAVTIONEM apud Marcellum, l.Titius 24. ff.de pecu. constit. Epistolam, significare liquet.Briss.

CAVTIONE actionẽ intelligi quidam putant in l.1.§.si quis purganti.ff.de cloacis Tu veramine sit quod dicunt expedire. Prat.

CAVTIONEM pro dilatione accipit Accursius in § si vero causam in auth.de litig.const.112. sed inepte. Inciderat Accursius in deprauata exemplaria & *cautione* pro *vacatione* legerat. nam in ea constitutione Græce à Iustiniano scripta ita est, μιᾶς ἡμέρας κλήσεως, &c.Prat.

CAVTIO in Constitutione Honorij, & Arcadij in l. quoniam 11. C.The.de fide test. transcripta in leg.quoniam liberi 10 C. de testibus, accipitur pro prouidentia, vel prouisione, vt interpretatur ibidem Accursius, & id recte.Prat.

CAVTIONEM exponere,vel cautelam, l.43.§. vlt.de adm.tut.l. vlt. §.1. C.eo.tit.l.2. C.de conuen.fisc.debit § sin autem. Institit.satisdat.l.vlt.C.de leg.Brisson.

CAVTIONEM extorquere apud Vlp. l. idem si cum exceptione. §. pro eo autem. ff. quod met. caus. est compelli à iudice, vt caueatur satisdatione,aut pignoribus.vide ibi interpp.Prat.

CAVTIO arrogatorum, qui arrogator stipulatur seruo publico quod restituat arrogato, quæ ab eo habuit, vel eis ad quos peruentura sint, & quod dabit ei quartam partẽ de bonis suis, si eum sine causa mancipauerit seu exhæredauerit. Oldend.

CAVTIO qua cauetur ei, cui restitutio fieri debet, per hanc rogatus restituere bona alicuius, si sine liberis decesserit, quidquid post mortem de hæreditate extabit, cogitur cauere illi cui debet fieri restitutio, quo l seruabit ei quartam partem. Oldend.Ad le Brechæum l cautum ff de verb.sign.

CAVTIO Burgensis,vt Galli dicunt,id est sufficiens, competens l 21.ff.de iudic.Gothofr.ad l.3.C.de verb.signif.

CAVTIO creditæ pecuniæ dicitur nonnunquam, planioris intelligentiæ causa,l.14.ff de minor.l.29.ff de oblig.& act.Briss.

CAVTIO de damno infecto est, quæ præstatur, cum tua domus ruinosa ruinam minatur domui meæ, vel etiam præstatur secundum quosdam, cum timeo, vt ne aliquis mihi insidietur, quia possum agere vt mihi præstet cautionem, ne me offendat.Oldendorpius.

CAVTIO debita in l.1.C.de tut.illust.person Prat.

CAVTIO de dolo, qua dolus abesse promittitur. Huius cautionis meminit Pomponius l 5. in prin.ff de verb oblig.& l.nouissima. ff.iudic. solui.Diuus Ambros.lib.3. c 10. diu.officior. honestatis formulam vocat.Prat.

CAVTIO de dolo erat (vt opinor) Aquiliana illa formula tantopere à Cicerone celebrata : quam euerriculum malitiarum omnium appellat : nam actionis nomine formulam Cicero significat.Locum autem habebat,cum petita iudicio res esset, vereretur que petitor ; ne quid dolo malo possessor interea committeret : itaque apud Iudicem postulabat ab eo vt sibi repromitteret, se nihil in ea re dolo malo facturum:hoc modo spondes ab ea re qua de agitur, dolum malum abesse,abfuturum esse? Hor.

CAVTIO dotalis.l.vlt.§ filiæ de legat.lib 2. Et cautio pollicitationis.l.9 §.sed ex facto. ff. quod met. caus. & Cautio de solnendo interposita l.11.ff.de exceptio Cautio depositionis l. vlt.§.1. ff. vt legat.seu fideic. sed & Cautio solutæ pecuniæ in l.2.C.qui accus.poss.pro apocha. Et cautiones soluti vectigalis.l.32.§.1.de admin.tut Briss.

CAVTIO de euictione dicitur, quando securitas seruanda vel præstita emptori à venditore fit ea conditione, vt si ab eo euincatur, venditor ei restituat æstimationem rei in duplum vel in simplum, prout inter eos prius conuentum est Old.

CAVTIO fœneratitia apud Iustinianum in l. sancimus 25.C.de administr. qua fœnus aliquod promittitur. Textum illum expende.Prat.

CAVTIO quæ propter l. Falcidiam interponitur, fideiussorum habet præstationem. l.5. §.1. ff.si cui plus quam per l. Falcid. Prætoriæ quoque cautionales,stipulationes, personas desiderant pro se interuenientium.l.7 ff.de prætor.stipulat.Briss. Exprimitur etiam nonnunquam cautionis genus. Sic Cauere per fideiussores in l.25.§. vlt. ff de recept. qui arbitra. Cauere pignoribus vlt. §. si legatarius. ff. quor. leg. Alioquin cautum intelligitur sola repromissione absque satisdatione vel pignoribus. Sic cautum & satisdatum, cautio & satisdatio sæpissime separantur.l.1. ff.de ripa mun. l.5. & l.penult. ff.de pet. hær.l. 57.ff.de rei vindic.Nuda cautio aduersa fit satisdationi in l.2. §.sed vtrum ff.de iudic. & Cautionem nudam promissionem interpretatur l.63. §. id quod facere. ff pro soc. Cui si iurisiurandi religio accesserit.Iuratoria cautio appellatur. l.vnic.C. vt omnes iud. l. penult. de dignitatibus lib. 10. C. de vlt. de princ.ag.in rebus eod.l.penult. C de testib. l. 12. de proxim. sac.scrin.lib.11.l.1.§ super peculio C.de adsert.toll.Græce ἐξομοσία & ὁμοσία, in Nou.53.Constant.lib 1.epit.tit.5.τὸ μετὰ ὅρκου βεβαίωσιν vocat Briss. Quando sufficiat repromissio, quando pignus, aut fideiussio, patet ex l.liberationis & l. satisdationis.de verb sign.vide omnino Gœdd.ad has ll.

CAVTIO fideiussoria est,quando interuenit fideiussor principali obliga-

Digitized by Google

obligationi,& dicitur satisdatio,& hæ numero sunt multæ,vt de lite prosequendo, iudicio sisti, iudicatum solui, & de rato.

CAVTIO fidei propriæ interuentu dicitur, quæ fit per fidem præstitam sine solennitate iuramenti.Old.

CAVTIO qua hæres cauet ipsi legatario, cum hæres dat fideiussores legatario de legato præstando Old.

CAVTIO idonea requirit fideiussores, vel pignora. l.si mandato Titij, §. vlt. vbi est casus, ff. mandati & in fing.quæstione consuluit Bald.cõs.162.casus super quo in 3. col.in l.2.lib.Fallit tamen, vbi essemus in aliqua materia, in qua non requireretur illa cautio: quia licet dictum sit idonea cautio. non tamen requiruntur fideiussores, ratione subiectæ materiæ, ita fing D.Ant.de Butr.in c. vlt.de rest.spol.refert, & simpliciter sequitur D. Alex. consil. 35. viso processu col.4. versic. circa tertiam lib.4. Dec.in c. qua fronte in vlt. ver.de appell.& est mirabilis limitatio, secundum Dom.Ias. in l.3. in 2.col.ver.1. mirabiliter, C.de verb. signif. vbi tamen dicit, quod sibi non placeat: & eam reprobat Io. Sadol. in L1.ff.qui satisd.cog. Et licet ipsi non dicant eam reprobat D. Alex. in l. diuortio. §. pen.in 2.col in 5 fal.ff.sol.matr. vbi dicit quod D.Ant.in hoc loquutus est sine lege Cotta.

CAVTIO indemnitatis, quæ pro indemnitate præstatur apud Papin.l.liberto 31. §.5.ff.de negot.gest & alibi.Prat.Briss.

CAVTIO iudicialis, quæ à mero iudicis officio proficiscitur,ita diffinit Pomponius l 5. de verb.oblig. Alciatus ibidem videtur aliter diffinisse, vt sit, quæ coram magistratibus interponitur. Prat. Adde Ferretum de diuisione stipulationum. Vide infra Cautiones iudiciales.

CAVTIO iudiciaria à Prætore fuit introducta, hac forma: Qui non possideret immobilia bona, is cogebatur satisdare, hoc est fideiussoribus idoneis cauere, se permansurum in iudicio vsque in finem litis. Quæ cautio,iudicio sisti,vocatur Old.

CAVTIONIS iudiciariæ causa materialis (obiectiua) est malitia seu leuitas hominum,qui sæpe ludere solent,ac perperam deserere sacrosanctam iudicij censuram, simul etiam aduersarium frustrari. Itaque ex delicto proficiscitur. Nam suadebat publica vtilitas, vt aliquo cautionis veluti repagulo constricti, adessent rei conuenti.Old.

CAVTIONEM iudicatum solui petit actor à reo conuento, nec hodie potest exigi, quam ab eo qui alieno nomine causam defendit: nam olim qui conueniebatur suo vel alieno nomine, is ex legitima causa suspicionis cauebat iudicatum solui, l qui proprio nomine in princ. & §. in alium. C. de Proc. Instit.de satisd.l.si vero, & l.1 C.eod.tit.Spieg.

CAVTIONES iudiciales ideo dici putant Dd.sed falso,quasi iure ciuili essent introductæ: Prætorias vero quod à prætore traxissent originem. Quo,teste Oldend. nihil absurdius. Nam iudiciales recensentur velut Species prætoriarum in l.1.in pr. ff.de præt.stip. Erroris causam ipse demonstrat Spieg.

CAVTIO iudicio sisti, vocatur, si quis non possideat immobilia bona, vt is cogatur satisdare, hoc est, fideiussoribus idoneis cauere, se permansurum in iudicio vsque in finem litis. Vide Sistere.Spieg.

CAVTIO iudicio sisti, pro personarum qualitate aliter atque aliter vsurpari solet: ad ipsam personam refertur conuentam, quod iudicium non sit subterfugitura, sed in eo permansura, donec sententia iudicis finem acceperit, vel lis alias terminata fuerit. Vult.in Comment.Instit de satisd.num.6.

CAVTIONEM iuratoriam alias adiuratoriam,(c...us forensis vsus frequentissimus est) diffinit Iustinianus § sed hodie.Instit.de satisdat. promissionem sine fideiussoribus solo interposito iureiurando, fore, vt reus in iudicio vsque ad litis exitum permaneat.Græcis adpellatur ἐξομοσία, vt refert Theophilus.vel (vt ex Iustiniano liquet Nou. γγ. εἰ δὲ κατὰ πίστ) ὁμοσία,ait n. εἰ δὲ κατὰ πίστιν ὁμόσαιντο. &c. quod ita vertit Iulianus Patritius, Si qui iurati promiserint. Iudicialia hæc esse nomina scribit Iulius Pollux lib 8. Onomast. c. 1. ἐκεῖ δικαστικῶν ὀνομάτων. in hæc verba, ὁμοσία δ' ὁ παρ' ἑκατέρου ὅρκος. ἐξομοσία δ' οἷον τὸ ἀρνεῖσθαι τὰς αἰτήσεις ἐπ' ἄκλῳ τινὲ ὁμοσίαν ὑπηρεσίαν ἀρνεῖσθαι ἢ ἀδικεῖν τὴν φάσκουσιν ἐξομνύνται αὐτὸς ἢ δι' ἑτέρου. Iuratoriæ cautionis meminit Leo Imp l.vnic. C.vt omnes indic.& l. 12. C. de prox.sacr. & Zeno. l.pen.de dignit.l.12. C.qua quis suæ fidei committitur, vt idem ait, qui in l. fin. C.de princ. agen.in rebus lib.12. Adiutoriam cautionem adpellat. De cautione iuratoria accipienda est l. penult. C.de test. iubens sacramento committi.Prat.

CAVTIONIS Iuratoriæ tria sunt capita. Primum est quod quis iuret, se fideiussores habere non posse. Secundum, quod arbitrio viri boni re vsufructuaria sit vsurus. Et tertium, quod, finito vsufructu,rem vsufructuariam sit restituturus argumento glossæ in l. 1. in verbo fideiussorib. ff. qui satisdare cogantur, & in l. 1. §. super peculio. C. de assertione tollenda. Vulte.in comment.Instit.de vsufr.§ 2.n.7.

CAVTIO iudicatum solui est, quæ datur pro litis æstimatione in casum quo ea res iudicetur, vel non defendatur, cuius esse solennes stipulationes, ait Iustinian. Instit.de Satisdationibus. Huius autem cautionis clausulæ sunt tres, atque ita quasi tres stipulationes: Vna de iudicato soluendo: Altera de re defendenda: Tertia de dolo malo Iudicatum.6.ff Iudic.Solu. Quæ tres clausulæ vna illa appellatione, iudicatum solui continentur. Clausula enim de iudicato soluendo inter eas est præcipua, adeo, vt ea sublata euanescant etiam cæteræ vt propter quam cæteræ interponantur; nempe vt res iudicari possit, vt ostendit Cuiac.lib.10. c 20. per l.si acceptum.19 ff. de acceptil.& l.cum quærebatur.11.§ pen.ff Iudic.sol in quo. 5.cautionis formulam ex legibus addidit, eamque refert Vult.in Comment Inst.de Satisdat.n.18.

CAVTIO qua legatarius cauet hæredi, est illa, quæ legatarius satisdat hæredi, vt si Falcidia locum habeat, quod amplius nomine legati receperit, quam ratio legis Falcidiæ patitur, id hæredi restituat.Old.

CAVTIO minor,in l.8 C.de nouat. in quibusdam manuscriptis Codicibus legitur iunior, quam lectionem probat Cuiac.19. obseruat.39. confirmatque ex lege 56 ff.de administrat.tut vide Gothofr.ad l 18 C.de nouat.

CAVTIO Mutiana est, qua legatarius, cui quid sub conditione non faciendi legatum est, id se nunquam facturum promittit, à Q.Mutio Iurisconsult.instituta.Cum enim de illius conditionis euentu nunquam ante legatarij mortem constare posset:ac propterea ipse testatoris beneficio per totum vitæ suæ tempus carere cogeretur: necessario Q.Mutius eam cautionem in vsum induxit. Quo verbo quamuis nuda promissio vulgo contineatur. l. 1. ff. qui satisdar. cog. videtur tamen etiam satisdatio in hoc genere intelligenda esse: partim quia in l.hoc genus 106. & leg.cum sub hac,67.ff.de condit.& demonstr. satisdatio diserte appellatur: partim quia in legatis grauioribus, probabile est fideiussionem interpositam fuisse. Itaque Iustinianus Nouell XXII. vbi copiose de hac Mutiana cautione loquitur, interdum etiam iusiurandum & hypothecam exquirit. Illius autem ea vis est, vt stipulatione commissa, qui contra fecerit, vel rem cum fructibus, vel quanti ea res est, restituat. l. cum sub hac, 67. l.hæres,79 §.2. ff.eod. Etsi autem de legatis à Mutio concepta sit,ad hæreditates tamen transferri potest. Itaque Vlpianus, in l.7. ff. eod. Mutianæ, inquit, cautionis vtilitas consistit in conditionibus, quæ in non faciendo sunt conceptæ: vt pura,si in Capitolium non ascenderit: Si Stichum non manumiserit: nec solum in legatis placuit, verum in hæreditatibus quoque idem remedium admissum est. Hot. Huic cautioni quando locus non sit, docet Papinianus. l.auia 77. § eod. De hac Iustin, in nou.22.§. τῇ ἐφεξῆς. & alibi sæpe. vide de hac cautione Bart.& alios in leg.Mutianæ.ff.de condit.& demonstr.

CAVTIONEM moratoriam apud Papinianum l cum possessor. §. fin. ff. de censibus, eo sensu accipiendam putem, quo moratoria præscriptio apud Diocletianum, & Maximia. in l.2. C. de precibus Imp. offerend. Galli literas quinquennales vocant, aut anni dilationem, quas in tributis & censibus admitti vetat d.§.fin. De his quinquennalibus vide Cinũ, Baldũ & alios in d.l.2.incip.quoties Guid. Papam in q.97.& 109.Prat.

CAVTIO non numeratæ pecuniæ dicitur chirographum debitoris, qui sibi creditam pecuniam scribit, quæ tamen numerata non fuit l 2. de caut. & non numerat.pecun.C.Greg.& l. 1 3.4.8. C.de non nu.pec. Huc pertinet titulus C.de dot.cauti & non num pecun.Prat.

CAVTIONEM nudam accipere debemus in l.2. § sed si dubitetur.ff.de iudic. simplicem promissionem per l.sancimus.C.de verbor.signif. quæve sine satisdatione fit. d.§.sed si dubitetur. Quando autem huic locus sit,glossa in l.pen. ff.de hæreditat. pet. & Alciat. in l.si quis stipulatus sit Stichum in fi.ff de verbor.oblig.docent. Prat.

CAVTIO nuda & idonea inter se differunt, vide Gothofr.ad l. 3 C.de verb.signif.

CAVTIO nudo pacto, cum quis tantum fidei de me habet, vt nuda promissione sit contentus. Prat.

CAVTIO de opere moliendo, quam præstat ille quandoque cui nuntiatur opus nouum, scilicet, quod ipsum opus demoliatur, si constiterit eum iniuste ædificasse. Old.

CAVTIO pignoris in duobus consistit. Vno vt creditori eam rem liceat tenere donec pecunia soluatur: sic enim fiet, vt dum habebit, quod pro eo retineat,& cui incumbat certus sit sibi creditum perire non posse. Altero vt etiam ad extremum pignus distrahere liceat, vnde ei satisfiat, neque enim rem insolutum retinere potest, alioquin non daretur pignoris loco sed solutionis. Vult.in comment.Instit.de act.§.6.num.22.

CAVTIONES prætoriæ. Omnes cautiones quoniam aliquam formam à Prætore acceperunt, vno nomine appellantur Prætoriæ. Old. Vnde Vlpianus in l. Conuentionalibus, in prin. ff.de verb.oblig. enimuero,inquit,Prætoriæ stipulationes legem accipiunt ex mente Prætoris, qui eas proposuit. Et generaliter quicquid in iudiciis tractabatur, Prætorium dictum est. Vide Prætoris cognitio.Spieg.

CAVTIO de rato, est cum defensor alterius promittit dominium

Digitized by Google

ratum habiturum id quod suo nomine egerit: ne si fortè iudicio vinceretur, reuersus dominus rem qua de actum est, suam esse peteret. l. seruum, 33. in fin ff de procurat. Hot.

CAVTIO rati danda est, cum de mandato dubitatur. C. de proc. l. 1 & dicitur illa securitas, quæ requiritur à procuratore actoris pro domino, cuius nomine agit, quod ratum habebit omne illud, quod in iudicio per illum factum fuerit. Vnde cauere de rato, vel satisdare, est procuratorem actoris promittere, velle perseuerare vsque ad finem litis. Old.

CAVTIONEM rem ratam haberi, petunt mutuo à sese actor à defensore rei, & reus à postulatore actoris, scilicet cum non satis constat de mandato. Nam hoc casu qui alieno nomine infert alicui litem, vel suscepit, is debet cauere dominum rem ratam habiturum, hoc est comprobaturum ea quæ procurator fecerit: nec reclamaturum expresse, vel tacite. §. sin autem per procuratorem. Instit. de Satisdat. l. Paulus respondit, Rem rat. habere. Spieg.

CAVTIO rem ratã haberi, vel de rato est ea, qua de procuratore actoris stipulatur reus ante litem contestatam, itemque actor vel procurator eius nonnunquam de defensore rei, quod is cuius nomine actionem suscipit, & de cuius mandato non constat, ratam habiturus sit litem, & omne quod per eum gestum fuerit, cuius stipulationis forma fuit eiusmodi: Quod nomine Lucij Titij à me fundus ille petitur, amplius eo nomine neminem petiturum, cuius actio, petitio, persecutio sit, & ratum Titium Lucium habiturum, hæredemque eius, aut eum, ad quem ea res, de qua agitur, pertinebit, quodcunque mecum agetur, aut quanti ea res erit, tantam pecuniam dare spondes? Quam formulam prodidit Cuiacius in parat. ff. rem ratam haberi. Vult. in Comment. Inst. de satisdat. num. 17.

CAVTIO saluo pudore. Lege, Pudor.

CAVTIO subrepta aut corrupta. ad fin. l. Argentarius, ff. de Eden. Cautio extorta, intercepta, Briss. ex ff.

CAVTIO solita apud Vlp. l. diuus Pius 5. ff. de pet. hæred. est cum petita hæreditate, aut satisdare debet possessor de ea re conseruanda: aut eo non satisdante, in petitorem satisdantem transfertur possessio, vt alteri probandi onus incumbat: neutro satisdante, potior est possessor: quod optime confirmat lex de bonis. §. vlt. ff. de carbon. edict. Prat.

CAVTIO de soluendo interposita, l. 11. de except. Sic

CAVTIONES soluti vectigalis, l. 32. §. 1 ff de adminiſtr. & periel.

CAVTIONES solutæ pecuniæ, in l 5. C. de his qui accus. poss. pro Apocha. Briss.

CAVTIONEM pignori dare l. 20. de pign.

CAVTIONIS onus, vinculum. Briss. ex ff.

CAVTIO vsufructuaria fit datis fideiussoribus vel pignoribus, l. 4. vbi gloss. C. h. t. Prout vero vsusfructus duplex est, verus nimirum & quasi, ita cautio vsufructuaria duplex est. Prior est ex edicto Prætoris, & pertinet ad vsumfructum verum. Huius cautionis duo sunt capita. Vnum est de vtendo fruendo re, bòni viri arbitratu. Alterum est de eadem re, quæ in vsumfructum data erat, in specie restituenda, & quidem si non meliore, saltem non deteriore, l. 1. §. cautio & §. habet. ff. vsufructuarius quemadmodum caueat. Posterior est ex Senatusconsulto, quæ pertinet ad vsumfructum quasi. Vult. in Comment. Instit. de vsufr. § 2. n. 4.

CAVTIO de vsufructu, in qua de duobus cauetur, scilicet, quod vsufructuarius re non male vtatur, & quod etiam vsufructu finito restituat, quod ex reipsa superextat. Old.

CAVTIONIS vsufructuariæ, vel de vsufructu, formam, vide in l. 1. in pr. & §. 3. ff. de vsufr. quemadm. caueat.

CAVTIONVM genera recenset Speculator variis in locis, quos in indice reperies in verbo, Cautio. ea huc transferre vanissimi esset operis, studiosissimo enim cuique obuia sunt. Prat.

CAVTVM (vt refert Paulus l 188. de verb. signif. intelligitur, siue personis, siue rebus cautum sit, hoc est, fideiussoribus vel pignoribus datis. Sed hoc responsum pugnare videtur cum l. sancimus. C. eod. Hanc ἀσυμφωνίαν non satis conciliat A. Alciat. in d. l. habere. §. cautum Tu rem exactius perspice. Prat.

CAVTVM intelligitur sola repromissione absque satisdatione pignoribus cautum & satisdatum, cautio & satisdatio sæpissime separantur l. 1. ff. de ripa mun. l. 5. & l. pen. ff. de petit. hæred. 56. ff. de rei vind. Briss. Gœddæ in comment. de verb. signif. ad l. 188. §. 1.

CAVTVM esse, Cautum habere, postulare, promitti. Briss. ex ff.

CAVTIONES stipulationes instar actionum habere dixit Vlp. l. 1. ff. de præt. stipul. intercedunt autem, vt sit noua actio. Huius generis sunt damni infecti stipulatio, rem pupilli saluam fore, ac nonnunquam de rato stipulatio, dicunturque cautionales, quod tantum cautionales sint, non etiam iudiciales, Duarenus l 5. § 1 ff de verb. oblig.

CAVTOR formularum vocatur Iureconsultus ab Anton. lib. Cicer. 1. de orato. Briss.

CAVTVS dicitur is qui sibi & aliis cauere consulereq; potest, ne quid in Ciuitatis leges moresque peccetur. At vero Vlp. cautum esse dicit tum, cum siue rebus, id est, pignoribus, siue personis, id est, legitimis atque idoneis fideiussoribus, cautum est Brech. l. cautum, ff. de verb. & rer. signif. n. 7.

CAVTA quantitas. Dos cauta. Cautum honorarium, cauta chirographa, cauti nummi sub chirographo dati. Briss. ex ff. & C.

C E.

CECTERIA, Theodosio & Neusterio actoribus, dicitur fossa rotunda. Prat.

CECTORIA lacunam esse ex subiectis eorundem verbis ex lib. de limitibus V. Casa quæ per V. nomen habet, fines grandes habens, super se finem mittit, vt in colle eum meridiano requiras, qui terminis constitutus: & ipsa pedatura pergens per limitem orientalem, qui venit in sextaneum & pertranſit, ibidem facit quadrifinium, quem locum subter significabimus: ab austro lapides natiuos, quod exsoluti cectoriales in Epirecticum adsignauimus, & in ipso lapide decisa est, & flumen transit, & lacunam, quæ est subter viam & per lacunam limes excurrens finalis, qui ex ipso loco mittit vsque ad terminum & in longitudine LXX. hoc est, Cectoria ecclesiæ eius similiter pedatura accepit templum eorum viuos, hæc fecerunt: aquam proximam inuenies in fundo supra scripto. Hactenus Theodosius, & Neuterius, quos diligentissime consideres velim. Prat.

CECTORALES lapides qui sint, ex superioribus facile poteris discere. Prat.

CEDENS censetur extranei loco, l. si cum emptore in princip. ff. de Pact. l. 2. §. cum quis debitori, ff. de hæred. vel actionibus vendit S. Spieg. Prat.

CEDERE, verbi, latissima significatio est. Cedere, abire è loco. Hinc cedere foro. & cedere vrbi, apud Iurisconss. & M. Ciceronem Prat.

CEDERE Nonio Marcello, secundum consuetudinem significat abire superatum & victori locum dare. Briss. Ita cedere & contendere opponuntur l. 2. de edend.

CEDERE, succedere vel obtingere sonat, vt apud Virgilium lib. 12 Æneidos:

Cesserit Ausonio si fors victoria Turno.

CESSERIT id est, pro voto & optato euenerit.

CEDERE, etiam obsequi Nonio significat. Prat.

CEDERE pro soluere Vlpianum dixisse putant quidam in l. non solum 33. § si mihi. ff. de vsurp & vsuc. equidem pro ius possessionis transferre apud eundem accipi crediderim. Prat.

CEDERE etiam est constituere apud Paulum l. fin. ff. commun. præd in princ. de seruitute loquentem. Prat.

CEDERE quoque renunciare significat in clem. vnic. de renunt. quod verum videri potest, si vera sit regula, vulgo prodita, Leges debent intelligi secundum titulos, sub quibus positæ collatæve sunt: quæ regula colligitur ex l. Imperator. in fin. ff. de in diem addict. Eodem etiem sensu sumitur cedere in e. quam periculorum. 7. quæstio. 1. nisi dicas ibi pro ius suum transferre accipi. Cedere autem siue pro constituere, siue renunciare accipias, ὑπαφορικῶς intelligas oportet, qui enim seruitutem constituunt, rebusve suis renunciant, easve abdicant, iure suo abire creduntur. Prat. Sic ergo Cedere, est iure suo abire, ius suum in alium transferre. vt mox infra.

CEDERE verbi significatus reliquos ex subiectis formulis accipe. Prat.

CEDERE actionibus, pro præstare dixere Gaius l. patri 27. § 1. ff. de minoribus. Paulus l. vt tantum, 14. § penult. ff. de seruit. Vlp in l quod si 3 § idem Labeo. in fin. ff. de in rem vers. & passim alibi: in quibus locis pro actionibus vulgata exemplaria habent actiones. Sed lectio Florentina vt rei aptior, ita venustior semper visa fuit, Præter. Cedere actionibus, interdicto, est mandare & præstare actionem. Briss. ex ff.

Inter CEDERE actiones & mandare, differentiam quandam subesse refert Accursius l. 1. C. de oblig. & actio. Bartolus ibidem existimauit (quod ad cedentẽ, vel mandantem adtinet) nullam esse: sed respectu eius, cui ceditur esse. Equidem hoc discriminis subesse putem: cessione actiones transferri, (idque Iustianus constituit l. fin. in princ. C. de iur. dot.) mandato non item. l. 3, C. de nouat. Prat.

CEDERE actum, aquæ ductum, viam, ius eundi, agendi, Cessa aquæ seruitus, cessæ actiones, cesso iure vti. cessus in iure seruus, Hinc cessio aquæ, itineris, actionum, nominum. Briss. ex ll. ff.

CEDERE bonis est profiteri voluntate se deferre bona sua creditoribus, hoc intelligitur l. in omni 6. & l. 1. & tot. tit. C. qui bonis cedere possunt. Professionem definitioni Azonis in summa. C. eod. tit. addidi. eam enim solam sufficere Theodosius dixit d. l. in omni. Hoc autem beneficium concessit lex Iulia quod ti. 18. lib. 4. C. Th. edocemur, & Diocletiani & Maximiani constitutione l. 4. C. qui bonis ced. possunt. Prat.

CEDI bonis & in iure & extra ius potest l. fi. de cession. bon. cedere bonis suis cognato donationis causa l. 42. de mort. caus. don Briss.

CEDERE commodo l. 17. C. de legat. 2.

CEDERE diem, significat deberi pecuniam, licet nondum exigi possit

Digitized by Google

possit. Herm. Vultei. comment. Inst. de oblig. & §. fin. num. 25. & de verb. oblig. ad §. 2. num. 4. Dies cedere dicitur, ait, cum obligatio contracta est, & ex ea debetur, quod in obligationem deductum. Venire diem, est aliquid amplius, nempe eum venisse diem, quo quod non tantum debetur, sed & cum effectu peti & exigi potest. Cedere obligationem, debitum: venire, petitionem & exactionem, respicit, & Gœdd. ad l. 213. prin. num. 1. & 2. Cedere diem (ait) est adesse diem, scil obligationis, seu iuris: adesse diem, quo incipit obligatio, vel quo ius ad aliquem pertinet (imo iam incepisse & labi spacium. quo quid debetur) natam esse obligationem & actionem. Venire diem, est eum diem adesse & iam extitisse, quo pecunia solui debeat, & si non soluatur, peti possit, & quod ex ea obligatione, vel de iure isto, actionem instituere, & iudicium suscipere liceat. Non enim satis est, cessisse, i. e. incepisse obligationem, nisi & venerit dies, c. 1. actionis exercitium & iudicium de illa suscipi queat. Briss. vlt. edit. Lexic. Venit dies (ait) cum peti potest: Cessit, cum obligatio nata est, licet exactio in diem, qui nondum venit, differatur. Sic cedit dies fideiussoribus vsuratum: soluendæ pecuniæ Briss. ex ll. ff.

CEDIT dies legatorum, ex quo ea debentur, & ad hæredem transmittuntur. Cedere semel, seu simul, vel per tempora vsusfructus. Hinc Cessio diei. Briss. vlt. edit. ex ll. ff.

CEDERE diem Iurisconsulti dicunt, cum certi temporis pars effluit: veluti cum quis Kal. Ianuar. die stipulatus est, sibi proximis Kalend. dari: vel cum in locatione dies operi faciundo præstitura est Kalend. Febr. triduo quatriduóve exacto recte tres quatuorve dies cessisse dicentur, qua de causa Vlp. in l. 213. de verb. sign. Cedere diem, inquit, significat incipere deberi pecuniam. Similiter si quis ita sit hæres institutus Cernito in diebus centum, quibus scierit poteritque: quot dies effluxerint, ex quo scierit atque poterit, tot illi dies cedere recte dicentur: at quibus nescierit, non dicuntur: neque enim illi computantur. Sic in libris nostris dies legatorum cedere dicuntur, cum pars aliqua legitimi temporis, quo illa legatariis quæsita sunt effluxit: sub tit. Quando dies legat. ced. Positum igitur illud sit, quod ex superioribus constat, diem tunc demum cedere, cum præstituti alicuius temporis pars effluxit. Vbi vero præstitutum tempus nullum est, dici nullo modo posse. Quod cum ita sit, vehementer equidem mirati me fateor, tantopere vsq; adhuc celebratam illam subtilitatem fuisse, quam in d. l. cedere, sub Vlpiani nomine legimus: quæ mihi sane frigida atque insulsa videtur: neque ex Vlpiani ingenio; sed ex Triboniani potius audacia, emanasse: Vbi pure quis stipulatus fuerit, inquit, & cessit & venit dies. Quod si pro CESSIT, legerimus ABIIT, nihil obtusius dici posset: cum tamen eadem vtriusque vis ac significatio sit. Quod autem sequitur VBI in diem quis stipulatus est, cessit dies, sed nondum venit: quam acutum hoc videtur? & tamen pro CESSIT legendum potius esset, CEDIT. Neque enim omnes adhuc cesserunt: sed quotidie abeunt. Illud autem postremum, VBI sub conditione, neque cessit, neque venit dies, ecquonam, quæso, argumento dictum est? cum abire dies non possit, vbi nulla est, nam in puris & conditionalibus, quæ potest ratio abeuntium dierum subduci, cum dies nulla sit? (an non hoc esset, fine numeris Arithmeticam facere?) at in stipulationibus in diem, dierum numerus computatur: & recte dicitur: Vnus & alter, item Tertius aut quartus dies abiit, quanquam etiam in his ipsis diem quæ venit, cum ea quæ cedit comparare, & in ea re argutum videri velle, nunquam mihi Vlpiani eruditione dignum visum est. (Dissentit & negat hoc Gœdd. in illustri comment. ad tit. de verb. sign. ad leg. cedere 213. prin. n. 2. circ. princ.) Quare vt istas Triboniani ineptias omittamus, & ad pensum nostrum reuertamur: CEDERE operæ eadem significatione dicuntur, qua cedere legata, præcisa enim vtrobique locutio est, quæ plena sic effertur. Cedere dies, quibus operæ aut legata debebantur. Vnde illud Vlpiani l. si quis, 13. ff. de oper. lib. Iudicium de operis tunc locum habet, cum operæ præterierint. Præterire autem non possunt, antequam incipiant cedere: & incipiunt, postquam fuerint indictæ. Et l. quoties, 24. ff eod. Operæ in stipulationem deductæ, ex die stipulationis cedunt: at eæ quas patronus à liberto postulat, Confestim non cedunt, sed postquam indictæ sunt, id est, quia stipulationes operarum tacite ac vi ipsa præstitutum tempus habent, atque in diem conceptæ sunt, diebus tribus quatuorve sine præstatione operarum elapsis recte dicemus, tot dies aduersus liberum à stipulatione facta cessisse. Quæ vero operæ sine stipulatione debentur, earum dies non ante indictionem cedunt, quippe cum tempus earum præstandarum non ante indictionem præstitutum fuerit. Hotom. Vide infra Cedere incipiunt.

CEDERE dies legatorum dicitur, cum pars aliqua legitimi temporis, quo illa legatariis quæsita sunt, effluxit. l. 3. & tot. tit. ff. quan. di. leg. ced. Sic accipitur in l. penu. & fin. C. eod. tit. quod ἀναφορικῶς explicat Theophilus in §. peculium Inst. de legat. ἐκχωρήσῃ τὸ λεγάτον, ἐπειδὴν κρατηθῇ εἰς ἡμέρας κρατήσεως ὁ ἐπὶ τῷ ἀναγκῆς ἄρχοντος, ἄρχεται ἢ ὅτι μὲν τοῦ διαθεμένου, ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ διαθεμένου, ἀπὸ δὲ τῆς ἐπιτροπῆς, μετὰ τὸν ἐνιαυτὸν τῆς ἐπιτροπῆς. Sic etiã cedere dies bonorũ possessionis dicitur cũ præscriptione eius tẽporis excludimur à cõmodo & petitione bonorum possessionis, l. 2. ff quis ordo in possess. seru. Briss. Pr.

CEDERE foro apud Vlpianum l. si hominem. 7. §. quoties ff. de pos. dicebantur argentarij, vt ibidem refert Budæus in prioribus, cum Tabernis, id est, mensis suis cedentes, quæ in foro Romano erant, alio habitatum migrabant. Vulgus id vocat facere Banquam ruptam. Id autem eleganter expressit Iuuenalis Satyra 11.

Hi plerumque gradus, conducta per hospitia Roma,
Et coram domitis consumitur, inde ibi pastum
Nescio quid superest: & pallet fenoris auctor,
Qui vertere solum, Batas & ad Ostia currere:
Cedere namque foro iam non est deterius quam
Æsquilias à fermenti migrare Suburra.

CEDERE foro debitores dicuntur qui solum vertunt, qui iudicio prouocati latitant, quæ ne per procuratorem quidem ad ius fori respondent. Ræuardus l. cuius effectus. ff de reg iur.

CESSIONEM fori ad alios debitores Iulianus in l. si ff de curat. bon. dand. produxisse videtur. Prat Adde Turneb. lib. aduers. 16. cap 3.

CEDERE haustum & cedere iter dixit Vip. l. 3. de seruit rustic. pro constituere & transferre ius aquæ hauriendæ & eundi, vt l. per fundum in prin. eod. & seruitutem cedere eodem sensu dixit Paulus l. nemo, 39. ff. de seruit. vrb. & sæpius, l. fin. ff. commun. præd. Prat.

CEDERE hæreditatem pro competere, vel debitam aut quæsitam esse, dici putauit Seruius in illud 3. Æneid.

Et patrio Andromachen iterum cessisse marito.

CEDERE in fructum in modum agri, in numerum. Briss. ex ff.

CEDERE in iure dicebantur, qui dominium rei suæ in alium transferebant, à quo ipsi abibant: ex epit. Vlp. tit. 19. cuius hæc sunt verba: In iure cessio fit per tres personas, in iure cedentis, vindicantis & addicentis. In iure cedit Dominus, vindicat is cui creditur: addicit Prætor. Hoc inter acquirendi modos recensuit Idem Vlp cuius rei formam explicat Boetius in Topic. Ciceronis his verbis. Apud magistratum is cui res in iure cedebatur, eam tenens ita vindicabat: Hunc ego hominem ex iure Quiritium meum esse aio. Deinde postquam hic vindicaret. Prætor interrogabat eum qui cedebat, an contra vindicaret: negante eo, aut tacente, tunc ei qui vindicaret, rem addicebat. Hæc ille. Horum opinatur sum prum hoc fuisse ex vindiciarum consuetudine, in quibus alter virgula quasi hasta pellebat, alter vero cedebat Hinc cedere etiam dicimur in rebus corporibus, cum earum ius in alium transferimus: veluti cum actiones aut seruitutes cedi patimur in iure nostro legitimus. Sic vsusfructus & hæreditas, & tutela legitima & libertas &c. vt scribit Vlp. supra dicto loco, Prat.

CEDERE hypotheca, i. e. descendere l. § C de pact pign Briss.

CEDERE incipiunt operæ, postquam fuerunt indictæ, h. e. deberi, l. si quis 13. §. iudicium, ff. de oper. lib. Sic accipitur in l. hæ operæ 13 (vbi dies operarum cedere dicuntur, quod de operis libertorum accipe) & l. interdum 34 ff eo. Diuersum est in operis in stipulationẽ deductis. l. quoties. ff. eod. Briss. vide paulo ante. §. Cedere diem, circ. fin. Operæ, quas quis stipulatus est, ex die interpositæ stipulationis cedunt, Briss.

CEDERE intercessioni, est cedere prouocationi, id est, non procedere vltra, & admittere oppositionem. Et sublata intercessione dicimus, quod nunc, non obstante oppositione, vocant. Budæus in l. 2. de origine iuris Spieg. Prat. Oldend.

CEDERE instrumento, pro contineri. Cedere penui, contineri penu. Cedere legato, tapeta, vesti. Cedere in fructum, in modum agri, in numerum. Briss. ex ff. Id cedit pacto, pro petitione, solutione, loco prædæ, loco solutionis, & in locum solutionis. Cedere commodo, lucro, vsuris, & in vicem vsurarum. Briss. ex ff. & C. Cedit solo ædificium, & quidquid solo inædificatur, & inseritur: item frumenta sata, & superficies, l. literæ chartis & membranis cedunt, ac tabulæ picturæ. Briss. ex ff. & C. Cedunt ergo seruitutes & iura, l. 38. de seru. vrb. l. 3. 10 11. l. 4 de seru. rust. l. 2. §. vlt. de aq & aq. plu. l. 15. de liber. caus. l. 63. de vsufruct. l. 15. comm. præd. l. 10. de euict l. 66. de iur. dot. Briss.

CEDERE legibus apud M. Ciceronem in Milonianã, est parere condemnationi, pœnæ secundum leges latæ. Verba Ciceronis hæc sunt: Siue Milo morte patriam liberare voluisset, non dubiturum fortem virum, quin cum suo periculo tali rem reipublicæ attulisset, cederet æquo animo legibus. Id quod ad causas ciuiles produxit, & iudicatum facere interpretatus est Old. Prat.

CEDERE loco prædæ, loco solutionis: in locum solutionis. Briss. ex ff.

CEDERE nomina, est debita transferre, ex l. Iulianus. ff. de petit. hæred. vide infra. Cessio nominum. Prat.

CEDERE operæ incipiunt postquam fuerint indictæ l. 13. §. iudi-

Digitized by Google

cium. & l.14.ff. de oper. libert. Sic cedere dies operarum.leg. 23. §.vlt.ff.eod.tit. Quod de operis Libertorum accipiendum est. Alia enim causa est operarum quas quis stipulatus est: quæ ex die interpositæ stipulationis cedunt l.24.ff.eo.tit. Br

CEDERE possessionem, vel vsumfructum, vel ius,est alteri possessionem, vel vsum vel ius tradere. transferre,idem in tit.de leg.2. l. & similiter. Si vsumfructum, inquit mortis causa cessero.& in tit.de acquir.possess sæpe.Nebuss.Briss.

CEDERE solo ædificium l.11 C.de rei vindic.l.5.C.de edif.priu. Omne quod inædificatur,l 7. §.cum in suo ff.de acquiren.rer. dom.§ quod in suo. Instit.de rerum diuis Solo cedere solent ea quæ inædificantur, aut inseruntur, §.literæ. Instit.eod.tit. Frumenta quæ sata sunt, solo cedere intelliguntur. l. 9. ff. de acquir.rer.dom. §.adeo autem.Instit.de diuision.rer. Semper superficies solo cedit,l.3. §.Labeo.ff. vti possider. Literæ chartis, membranisque cedunt, at tabula Picturæ cedit. d.l 9. §.1. & §.sed non, vt §.literæ,Instit.de diuis.rer.

CEDERE tempora dicuntur apud Paulum. l. 1. ff. de iur. & fact. ignor. & Gaium in l.annus,6 ff de calum. & Vlpianum l.4.ff. de adulteriis quæ currunt, & computantur.Prat.Tempus post mortem cessit, leg.1. de oper pub. id est computatur, currit. Briss Cedere annus & numerari dicitur, pro eodem.Sic cedit dies vocationis:repetendi rei: quinquaginta dies tutorib. Briss ex ll ff.

CEDERE tutela Instit. Vlp.tit. 11. abire à tutela, & ipsam deponere apud acta, & in alium eius administrationem transferre. Potro illud legitimis licere, testamento datis tutoribus non item, idem Vlp. ait. Hinc

CEDERE testibus,est testibus conuinci.

CEDERE vita, vltro ad mortem accedere, sibi mortem cõscisce re. Cedere legibus. vltro exilium acceptare, ne leges violare videatur, si in v.be post commissum facinus manserit. Sic cedere fortunæ,=st succumbere.Bud.in l.si hominum. §.quoties ff depositi.Spieg.

CEDERE vsufructu, id est, derelinquere vsumfru. Briss. ex ff. quod vulgo deguerpire dicimus.

Cedit pro Pacto,Petitione,Solutione,Briss ex ff.

Κειμήλια Theophil. in §.sacras. Instit.de rer.diuis. interpretatur res sacras & donaria rite ad ministerium Dei dedicata: eiusmodi sunt vasa, vestes & similia pretio magno habita, vt est in l. Sanctimus C. de sacrosanct.eccles. Sunt qui putent, κειμήλιον numero vnius, munus: multitudinis vero, mobilia pretiosa significare.Prat.

CEIMELIARCHÆ vel κειμηλίαρχοι in l. fin. C. de bon. aut.iud. poss.qui Ceimeliis curandis prosunt.

CEIMELIARCHION ædem sacrã interpretatur Iust.l.litibus C. de agric. vel potius, locum in Ecclesia, vbi κειμήλια reponũtur. per d.l.fin. Huius meminit Alciat.lib 9. parerg.c.7. Prat.

CELARE pro reiicere. Celare veritatem, conditionem, Briss ex ff.seruus se à domino celat, occultat.Briss.

CELARE, pro abscondere notæ significationis est, falsi speciem esse, & ad legem Corneliam de falsis, pertinere Paulus ait, l. qui testamentum 2. ff. de fals. & l.instrumentorum. §. Paulus.ff.eo. vbi Bartolus hoc aduotat Prat.

CELARE dicitur etiam is qui res amouit, vt colligitur ex leg. si concubina,§.res amotas.ff.rer.amot Prat.

CÆLARE per æ diphtongum.vide supra Cælare.Prat.

CELARE fugitiuum in leg.1.ff.de fugit. vt diffinit Accursius,est quod velis ignorare eum, ad quem pertinet alicuius commodi sui causa. Sed addes dolo malo per l.doli in princ ff.de seruo corrupto.

CELARE venditorem, sic accipiendum recte putat Vlp.l.1. §.1. ff.de seru. corrup. non solum si non admonuit, sed & si negauit seruitutem deberi. Prat.

CELATVM pro occulte & abscondite posuit Sisenna in historiis, referent è Gellio lib.12 c.15.

Κιλαρία inter vasa, quæ dulcedines & confectiones, & sapores ad comedendum continent, posuit I.Pollux lib.6. Onomast. cap.12.Prat.

CELEBERRIMVS argentarius apud Hermogenianum.l.si res pupillaris 50. ff de admin. tut. dicitur populi iudicio & testimonio diuitiis clarissimus, & famigeratissimus.Prat.

CELEBRARE collegium, festos dies, memoriam. Briss.ex ff. Cicero.Liuio.

CELEBRARE creationem tutorum.l.28.§.2.C.de administ. tut.

CELEBRARE diuisionem in l.vnic.de iis, qui se def.lib.10.C.est in populi frequentia rem diuidere.Prat.

CELEBRARE donationes.l.3.C.si maior factus alienat.

CELEBRARE spectacula,certamina,ludos,contractus,venditionem, solutionem, nuptias, i. e. edere, debito ritu, solennitate, vel actu peragere,edere, perficere, Briss ex ff.& Cod. Tac. Claudiano.

CELEBRARE venditionem, est vendere l.1. C.de comm.rerum alienat.

CELEBRIS ciuitatis appellatione apud Vlpianum in l. si in aliam. (sic incipit in pandect. Florent.in vulg. si in aliquam.) ff.de offic. Pro cons. continetur ea quæ ab omnibus frequentatur.Prat.

CELEBRITAS nuptiarum, l,22. C. de nupt.

CELEBS dicitur, qui non vult contrahere matrimonium. Et hic secundum Azonem forte orbus dicebatur, quia sine matrimonio & sine liberis erat. Et illi olim non poterãt causa mortis donare, quod hodie per leges corrigitur, vt patet C.de infirmandis pœnis celibatus, & orbitatus. Dicitur autem celebs, quasi cœlo beatus, quia talis est secundum Isidor. qualia sunt lumina in cælo, quæ absque connubiis sunt.Old.

CELERES sub Romulo & regibus erant equites. Plin.33. cap.2. Brissõn.

CELERES, quorum commeminit Pomponius l 1. §. quod ad Magistratus, & §. populo. D. de orig. iur. dicebantur equites veteribus d.§. quod ad Magistratus. quod & Festus lib.3. & L. Fenestella lib.2.cap.2 probant. Eos Romuli comites videtur appellasse Plutarchus in eo. Delecti enim erant ad eius corporis custodiam, vt idem & D.Halycarnasseus referunt, à celeritate & velocitate dicti, vt iidem & Fenestella scripserunt: in quorum sententiam pedibus iuit Zasius in d. §. quod ad Magistratus. Tametsi à Celere Remi interfectore dictos putet Festus lib. 3. quod & Ouidium confirmasse in li.Fastorum scribit Fenestella. Trecentos eos fuisse Halicarnassæus,& Festus prodiderunt. Vnde Galli Celeres vocare possunt, quos adpellant, *Le Corps de garde du Roy*, Græcis Σωματοφύλακες dicti. Veteribus Græcis etiam λειτουργοὶ dicebantur δημόσιοι ὑπηρέται. Prat. Erant Celeres in exercitu propugnatores protectoresq;, ac multa in certaminibus corrigebant, primi pugnam capessentes. vltimi prælio excedentes, vbi campus esset equestri pugnæ idoneus, equites, & vbi asper inuiusque equis locus esset,pedites:Corrasius lib 1.Miscel.cap 10.

CELERIS momenti est reformatio, l.14. C.de agris. Gothofr.ad l.vnic.C.si de momentan possess

CELERISSSMVS pro celerrimus dicitur à Caio Mario apud Priscianum, & ab Ennio apud Charisium, Vide Cuiac.15. obseru.13. in fin.

CELERITAS, id est velocitas actionum, id est, actorum, apud Vlp.l.3 §.sed si debitorem.D.de donatio. inter virum & vxorem.in eum sensum, vt vnum statim sequatur aliud Prat.

CELERITATEM tamẽ desiderare apud eundẽ in l.1. D.de dam. infect. significat negocium diebus omnibus etiam festis absque vlla dilatione excutere. Est igitur celeritas dilationi contraria d.l.1. Hinc

CELERITER pro statim,illico,& sine vlla dilatione in l.ne quis D.de custod.reo. Et eodem sensu

CELERITER restituere, in l 6.C.arbit.tut.

CELERVM Tribunus, æquitibus præerat, quasi secundus à rege Brissõn.

CELERRIME in Iustiniani constitutione leg. si quis C. deposit. Quod tamen dicunt leges celeriter arbitrio iudicis relinqui,inque eius esse potestate,sententia Vlpiani exprimitur l 1.in fin De iure. delib. Ex verbo celerrime colligit Bartolus depositi causam summariam esse in d.l.si quis.Prat.

CELERRIMVS finis, hoc est non moratorius, & absque vlla dilatione in l.1. fin. C de veter. iur. enucl. quæ constitutio ad confirmationem Digestorum pertinet,vt docet eius σπουδογράφος. Prat.

Κελευστής, qui sociis naualibus imperat, I.Polluce interprete,qui à Plauto hortator dicitur.Hinc Κελευστικὸν, hortamentum,exhortatio nautica, Bud.in l.1. §. qui sunt, ff.naut. caup.stab.Pr.

CELLA etiam,& Cellarium à reponendis, celandisque rebus esculentis & potulentis dicitur, eo quod ibi celemus, quæ occulta esse volumus, & significat locum vbi quid conditur, repositorium, Græcis ἀποθήκη, in qua res esculentæ, & poculentæ reponi solent. Ex variis epithetis adiectis varias significationes sumit. Cella mellaria & penaria, Cic.de senect. Cella olei & vini,l.4.§.1.depen.leg.olearia & vinaria, leg.10. in fin. de vsu & hab. Adde Forcat.in pen.iur.ciu.24 de Cella.

CELLA olei & vini,illa olearia,hæc vinaria.Briss.

CELLA in Insulis & horreis. In ea cella libertus habitauit, &c. Briss.ex ll.Digest. Cella proma, & promptuaria, in Tertull. & Plaut.Briss.

CELLA penuariam dixit Vlpian.in l 3. D. de pecu. leg. At contra Caper,cella (inquit) penaria non penuaria dicendum. Et veteres glossæ penaria cella,& promptuarium, ταμεῖον. Cuiac. obs.lib 10. c.26.post prin.significat autem repositorium esculentorum ac poculentorum: & cella, in qua frumenta legumina habentur, l.3.§.sunt autem, de penu.leg.Briss.

CELLARIVS qui cellæ penuariæ præpositus est.sic accipi debet in leg.nominatim 24.D.de manumiss.test. Sic forte accipitur in leg hac sanctione 12.de diuers. offic. lib.12. C.Ab his præberi solebat ciuibus & potic.Prat.

CELLARIA numero multitudinis aliter sumi videntur in l.fin. C.Theodos. de offic,omn.iud. quo loco annonis comparantur & adiunguntur. eodem sensu sumitur apud Sulpitium Seuer.lib.2.histor.sacræ. Quadringenti (inquit)& aliquanto amplius

Digitized by Google

amplius Occidentales Episcopi Ariminum conuenere : quibus omnibus annonas , & Cellaria dare Imperator præcepit. Vnde &

CELLARIENSES species in l.penult.C.Theodos.de indulg.debito.Briss.Prat.

CELLARITÆ apud Cassiod. in lib.variar.epistol.

CELLARIVS in c.dilecto. de præb. in antiq. tametsi Alber. Cellarium legi malit) administrator quidam rerum ecclesiasticarum. Cælius tamen Rhodiginus existimat eam vocem barbaram,& poni pro Cellario:idque lib.14.cap.8.tradit Prat.

CELLARIVS (aliis Cellararius) ab Vlpiano in l. quæsitum.12.si in aliqua,ff.de instruct.& instrum. interpretatur seruus ideo præpositus, vt rationes saluæ sint. Qua de re nusquam me legisse memini:& cum in antiquis libris Cellarius legatur, haud scio an ita rectius eo loco reponeretur : is seruus intelligatur, de quo Plautus & Columella mentionem faciunt, quiq; præpositus erat, vt cellæ rationes saluæ essent,de quo etiam legitur apud Caium in l.nominatim, 24 ff.de manum.testam. & l.vxorem 41. §.1.ff.de leg 1. Hot.Cellarios Paulus 3.sent.tit. vlt.in vrbanis ministeriis numerat,ait Briss.vlt.ed.

CELLARII dicti, qui penui asseruando præessent. In C. Theod. Cellarium neutro genere, pro collatione prouincialium accipitur: cum eo nomine , vt attestatur Alciatus , Comites vel præsides prouinciæ, vt cellam suam instruant, annonamque suam augeant,aliquid extorquent : eadem ratione vox deducta, qua Cerarium apud Cic.in Verr.cum prætextu ceræ , vel sigilli aliquid corraditur. Spieg.

CELLARIVM, locus à reponendis , celandisque esculentis, poculentisque, dictus Iurisconsd l.3.l.41.§.1. Cellarium,ait iunctum eidem diætæ.Spieg.

CELLÆ promæ pro sepulchris ponuntur à Tertulliano in lib.de resurrectione carnis. Nam,ait,cum legitimus , Populus meus introite in cellas promas, quantulum, donec ira mea prætereat: Sepulchra erunt cellæ promæ, in quibus paulisper requiescere habebunt: qui in finibus seculi sub vltima ira per Antichristi vim excesserint. Prat.

CELLA etiam, interprete Pontifice, in c. priuilegium. de verb. signif. 6. dicuntur loca secreta, & solitaria, quæ ab hominum conuictu separata sunt, ad contemplandum , & Deo vacandum. De his accipi debere c. qui vere 36. qu.1. recte putat gl. in d c.priuilegium.Prat.Hinc

CELLVLA in c.cellulas &c. seq.18 q.2. l.vnic.in princ.C.de studiis liberal. vrbis Romæ.

CELLVLARII aliqui legunt in leg. 12. de instruct. Cuiac. in leg. fin. C.de diuers. offi & 3. sent. Paul.tit 6. Cellarium omnino probat, & eundem esse cum cellario affirmat.Prat.

CELSI duo Iureconsulti recitantur à Pomponio in l.2. §. fi.ff. de orig. Iur. Celso patri suo cessit Celsus filius in iuris ciuilis Professione , d. §. fi. De altero Spartianus in Adriano ita scribit. Cum iudicaret, in consilio habuit, non amicos suos , aut comites solum , sed iureconsultos , & præcipue Iulium Celsum, Saluium Iulianum, &c. Celsum aiunt filium consulem fuisse,Pomponius d.l 2.§ fin.& Vlp l.20.ff.de pet.hæred.Celsi patris responsum extat. l pater.29. ff.de leg.2. Celsi filij in l. ff.de rescin.vend. Extant & alia vtriusque responsa passim in ff.Pratei

CELSIORES, Doctores legum dicti sunt in l.2. Cod.de offic.diuer iud.vt ibi interpretatur Accursius : alibi honoratos appellat constitutio.l.3.C.eod. Eorum enim iudicio iudices proue huntur,d.l 2. Iuris igitur peritorum iudicio & examine iudices futuri probandi sunt. Illi merito patres appellantur, cum à iudicibus fratres vocari veterentur,d.l.2.Prat.

CELSVS,vt ait Festus, ex Græco κέλης deducitur: quo vocabulo denotatur , qui singulari equo vehitur. Celsos etiam iudices dixit Marcellinus lib. 28. Et iudicibus celsis , itidemque minoribus.Hinc illud:

Celsi prætereunt austera poemata Rhamnes.

Sic dicti,quod aliis fuerint ditiores & potentiores. Significat autem ὑψηλοὺς sublimen,excellentemve.Prat.

COELIBES vocati sunt quali cœlites, quod dignam cælo vitam ducant. Cœlibatus,quo verbo Hieronymus vtitur,appellatur status hominis absque copula vxoria vitam agentis. Adde quod dicimus thorum cœlibem & vitam cœlibem , actam in cœlibatu Ioan.Bapt. comment.in Epist.Sidon.Apolli.ad Desiderat.lib.2. vide supra Celebs dicitur.

CEMENTA, & alias cæmenta in ff.scribitur : Vnde Cementitia fundamenta in l.57. ff.locat. & Cementitius riuus, l. 3. §.1.ff de riuis.Briss.

CENA, Cenaculum,in Pand.Florent.

CŒNACVLA loca sunt altiora domus , ad quæ scalis aut cochleis ascenditur.Hæc autem incolebant tenuiores, & inquilini.Inde Cœnacularius Vlpiano in leg.solitum.ff.de pignor. act. Videtur,inquit tacite & cum domino ædium hoc conuenisse, vt non pactio cœnacularij proficiat domino , sed sua propria. Cœnaculariam item facere dicebantur , qui domos totas conductas, per singula cœnacula inquilinis locabant,vt inde quæstum facerent pluris in summam locando , quomodo Budeo teste accipitur in l.si verb. ff.de his qui deiec. Ita enim cœnaculariam facere , vt argentariam & funariam: apud Vlp.exercere cœnaculariam legimus.Spieg.

CENACVLARIVS, qui cœnaculum conduxit Cenaculariam facit, qui cœnacula locare solet.Briss.plura in Cœnacula.

CENOTAPHION,Κενοτάφιον, vt Florent.diffinit l.monumẽtum 42. ff.de relig. est monumentum memoriæ causa factum, in quod neque corpus, neque reliquiæ illatæ sunt, quam diffinitionem probat Suidas his verbis,Κενοτάφια,inquit,πυρὰ ἢ σορὸν ἐπιχώσασα εἰς πολὺ ὕψος μὴ ἔχουσα νεκρόν, adeo,vt tumulum inanem recte adpellauerit lib 3. Æneid.Virgilius:

---manesque vocabat
Hectoreum ad tumulum, viridi quem cespite inanem,
Et geminas,causam lachrymis,sacrauerat aras.

Suetonius in Claudio cap. 1. honorarium tumulum vocauit, Differentiam subesse inter sepulchrum, & cenotaphium idem Florentinus scribit d.l.monumentum. In sepulchrum corpus, aut reliquiæ illatæ sunt, in cenotaphiem non item : quod & Lampridius in Alexandro significauit, Cenotaphium, inquit in Gallia , Romæ sepulchrum amplissimum meruit. Prat. & Briss.

CENOTAPHIVM religiosum esse Virgilij testimonio Marciano placuit l.in tantum § fin.ff de rer.diu.Virgilij locum supra retulimus. Sed diuos fratres contra rescripsisse Vlpianus refert l.sed contra, ff.de rer.diuis. Dein.Vlp.de religiosis , &c. l. vel quæ. Si cenotaphium, inquit,fit,venire dicendum est,& infra in l.monumentum,monumentum, inquit,memoriæ causa factum, quod Græce cenotaphium dicitur:& tunc scribitur,per e simplex. Nam per e simplex vacuum sepulchrum denotat, per æ diphthongum nouum sepulchrum , quale fuit illud, in quo Saluator noster fuit sepultus , de quo in Euangelio. Sed per œ diphtongum cœnotaphium significat commune multorum sepulchrum, quod Græce Polyandron quoque dicitur. Taphos namque sepulchrum interpretatur. Cenos autem sine diphthongo , vacuus. Cœnos per œ diphthongum significat commune.Nebr.Alciat. lib.Parerg.10.c.12. Cenotaphium ob geminas aras sacrum fuisse coniectat, quia & aræ sacræ dicuntur à poeta , non tumulus : cum nemo priuatus sacrum facere possit l.in tantum.§.sacræ ff.de rer.diuis. Forcat. dialo. 1. Necyomantiæ. Cenotaphij quoque meminit Flauius Vopisc.in Floriano : Horum statuæ fuerunt interamnæ duæ pedum tricenum ex marmore, quod illic eorum cenotaphia constituta sunt. Xenoph. lib.6. αὐκβάσεως κύρ. ἐς ἣ μὴ δέεσθαι κενοτάφιον ἴσησιν τοῖσι μέγα. Briss.

CENSERI Budæus in l.1. ante fin.de inst.& iur. pro æstimari, in pretio esse , laudari, interpretatur. Sic que intelligendum putat l.C. cum dicit, feras bestias istius iuris peritia censeri,i.e. admirationi nobis esse. Nam & Cicero pro Archia poeta (vt eum Budæus vir doctiss.allegat) dicẽdi facultatem ex poetarum lectione censeri dicebat.Et hæc quidem sententia Budæi Spiegelio placuit:sed & si verbum censeri capiatur in ea significatione quomodo isti loco congruet? Absurdum enim videtur dicere cætera animalia à iurisperitia , vel propter iurisperitiam precium ac æstimationem mereri ac laudari. In ea fere significatione vsus est hoc verbo Claudianus loquens de Serena regina:

Nec laude virorum
Censeri contenta fuit,nisi matribus æque
Vinceret.

Quod tamẽ verbum ibi potius ad iudicium quam ad laudem referendum videtur. Quare aptius Theophilus , qui locum istum ita vertit : ἐρώμην δὲ μόνον αὐθρώπους, ἀλλὰ καὶ τὰ λοιπὰ ζῶα ἐκ τοῖς πρώτοις τόποις ἢ νόμον αὐαγραφόμενα. Quasi dictum sit,nõ homines,sed cæterea quoque animalia ascribi,& referri, siue recensere inter ea quæ hanc legem obseruant , eiusque motu impelluntur Nam apud Latinos per translationem censeri dicuntur, quæ in aliquem ordinem & numerum rediguntur:in eum quasi censum adscribuntur Balduin. ibid. Ferrand. Adduens. explic. lib.1.c.3. recta Budæi interpretatione existimat censeri exponendum pro regi,gubernari.Nam huic expositioni conueniunt.Instit. Theoph.& pulchre hac elocutione vsus est Modest.in l.liberi,si quid in fraudem pet.Liberi patroni , quanquam & ipsi in plerisque causis manumissoriis iure censentur, tamen libertum paternum literis suis assignare non poterunt, & Alex.3.in c.recolentes, de statu monach. Si enim relictis originalibus ordinis institutis ad communia volueritis aliorum monasteriorum iura diuertere , oportebit vos communi iure censeri, quia dignum est, vt qui similem cum aliis vitam suscipiunt , similem sentiant in legibus disciplinam. Et Celestin. 3. in c. cum in tua. de deci. Et non debeat vna eademque Ecclesia diuerso iure censeri. Quod genus dicendi passim reperias in iure Pontif. talem etiam elocutionem continet c.vnic.de feu.non hab.prop.nat.feu.licet propriam feudi naturam non habeat , iure tamen feudi censebitur vt ex his causis ipsum amittat , quibus & verum

Digitized by Google

feudum. Porro cenſeri, pro adſcribi, numerari, vt ſuperius ex Balduino notauimus, vſurpari nonum non eſt: Sic Iuuen. Satyr. 8.

Stemmata quid faciunt, quid prodeſt Pontice longo
Sanguine cenſeri? .....

Riuſque locutionis multa quoque exempla reperiuntur in iure Pontificio exempli gratia, in c. in quibuſdam de Decimis. In quibuſdam regionibus quædam permiſtæ ſunt gentes quæ ſecundum ſuos ritus decimas de more non ſoluunt, quamuis cenſeantur nomine Chriſtiano, & in c. præterea quoniam de iur. patron. ſeu quocunque alio nomine cenſeantur. Vſus eſt & Liuius lib. 7. Plebs contra fremit, quid ſe viuere? quid in patre ciuium cenſeri. ſi quod duorum hominum virtute L. Sextij ac C. Licinij virtute partum ſit, id obtinere vniuerſi non poſſint. Vide etiam Forcat. in Auiario c. 2. nu. 1. Vbi cenſeri accipit pro eo, quod eſt, in eodem numero eſſe, & ſimiliter vti ductu iuris naturalis bruta ipſa, atque duci ſolent homines, l. liberi. ff. de aſſig. liber.

Habet autem CENSENDI verbum multas & varias ſignificationes, vt proditum eſt à Latinæ linguæ architectis. Quippe Cenſere nonnunquam iubere eſt. Cic. libr. 1. Offic. Semper cum Græcis Latina coniunxi, neque id in philoſopha ſolum, ſed in dicendi exercitatione: idem (tibi inquit) cenſeo faciendum, id eſt, iubeo. Eſt etiam cenſere, deliberare, & ſententiam ſuam dicere. Vnde dicebant, Senatus cenſuit, populus decreuit. &c. Bud. in annot. ad leg. poſter. de orig. iur. ſcripſit, Cenſere id eſſe quod nunc opinari dicunt, ἐπιγράφειν ψῆφον, & ἀποφαίνειν ψῆφον, cenſendi poteſtatem facere & calculum proponere apud Demoſth. Cenſere præterea idem eſt quod ſuccenſere apud Marcellum & Varronem in captiuo prælio. Ne vobis, inquit cenſeam, ſi ad me referretis. Cenſere item eſt πρόσ τινὰ τιμᾶν, mulctare, corrigere, & nota afficere, Brechæus l. cenſere. ff. de verb. & ter. ſign.

CENSERE Iaboleno in l. cenſeri, de verb. ſig. eſt conſtituere, & præcipere. Vnde etiam dicere ſolemus, Cenſeo vt hoc facias, & Senatum aliquid cenſuiſſe. Vnde Cenſoris nomen videtur eſſe tractum. Pro arbitrari quoque ponitur. Vnde Cenſores dicti, ad quorum cenſionem, id eſt, arbitrium cenſeretur populus. Hinc & Cenſiti, quorum res eſt deſtinata certa quadam ſententia, & per eam in claſſem ſuam redacti. Qui etiam Opicenſi, id eſt, opibus cenſiti dicebantur: & Capitecenſi, qui nullo aut paruo ære cenſebantur. In C. Iuſtin. lib. 11. tit. eſt de agric. & cenſit. Et infra in quib. cauſ. colon. cap. cenſ. dom. accuſ. poſ. Pomp. de acqu. rer. dom. l. ergo. Cenſitorum, inquit vice fungitur. Sed & operari ſignificat, quod vulgo vocant, hoc eſt, ſententiam ſuam, explicata ratione approbare audientibus, teſte Bud. in l. vlt. de Senator. Proprie tamen eſt, ſententiam ſuam exponere, vel decernere, ſtatuere & conſtituere, quod eſt præcipere. Nam Senatus quod iuſſu populi cenſuerat, omnino obſeruandum erat, annotauit Alc. de verb. ſign. Et cenſeri prædia dicuntur, quæ cenſum præbent. Eſt & cenſeri, in cenſum conſcribi, vt C. in quib. cauſ. pig. tacit. contrah. l. 2. Spieg. & cenſebãtur, qui ſenſum profitebantur. Briſſ.

CENSERE territorium, pro imperare cenſum territorio. l. 1. C. in quib. cauſ. ius pig. & l. omne territorium. de cenſ. lib. 10. Spieg.

Verbũ CENSERE, etſi in varias ferrur ſignificationes, vt Feſtus lib. 3. ſcribit, quandoque (inquit) ſignificat putare (quod & Nonius probat, idque exemplis. Caſſius hiſtor. lib. 6. Cenſuit ſeſe Regem Porſennam occidere.) Nunc ait idem Feſtus, ſuadere: Nunc decernere. Sæpius tamen decernere, conſtituere, præcipere, iubere ſignificat: quæ tamen parum inuicem differunt. Nam qui decernit, is & conſtituit & iubet, qui iubet, & præcipit, vtique etiam decernit. Cum nihil niſi animo & voluntate decretum ſtatuamus & præcipiamus. Gœdd. in l. iii. nu. 2. de verb. ſignif. Cenſere etiam pro conſulere in §. C. quod Imperatoris Hadriani eſt l. item 20. §. pridie. ff. de petit. hæred. poſitum ait, interpretaturque Vlp. l. ſed & ſi. §. conſuluit. ff. eod. Cenſeri etiam pro in pretio haberi, & auctoritate valere dixit Papin. l. vlt. ff de ſuis & legi. (Briſſon.) vel (vt expreſſius loquar) eandem vim habere. Prat.

CENSERI eſt conſtituere & præcipere: alij legunt cenſere, ſed eodem res redit: cum id quod à me cenſeri dico, me conſtituere, iubere, iudicare, deliberando decernere affirmem. Gœdd. l. iii. n. 2. de verb ſign.

CENSERI priuilegio dixit Vlp. l. 1. §. qui ex duobus. ff. ad municip. pro munerum functione eximi, non inepte tamen interpretaberis priuilegio dignari, & decorari. Aldobt. Inſt. de iure natur. gent. & ciuili. §. 1. Cenſeatur priuilegio, pro nitatur, aut fulciatur, Vlpianum dixiſſe exiſtimat. Aliter hoc verbo vſus eſt Papin. in l. vlt. ff. de ſuis & legit. Priuatorum enim cautiones legum autoritate non cenſeri, id eſt, autoritatem non aſſequi, vt & Cicero pro Archia. Quod ex his ſtudiis hęc quoque cenſetur ratio & facultas, &c. Prat.

CENSERE etiam apud Vlpianum l. ætatem 3. ff. de cenſibus, eſt capita (id eſt, perſonas) & iugera & bona deſcribere, quo ſenſu accipi debet in l. omne territorium de cenſib. lib. 11. C. quæ explicatio ex Luca Euangeliographo c. 2. ἐξήλθεν δόγμα παρὰ Αὐγούστου ἀπογράφεσθαι πᾶσαν τὴν οἰκουμένην. Qua in re diligenter perſonæ, & inſpiciendæ ſunt, ne prægrauentur, per l. 11. C. de cenſitoribus in C. Theod. Cenſendi hoc ſenſu formam expreſſit d. l. omne territorium. Prat.

CENSI, Alciat. lib. 1. Pareng. c. 14. dicuntur, quæ ſpeciali priuilegio in fœderatis, vel Latinæ conditionis populis ciues Romani orant. Prat.

CENSIO, inquit Feſtus lib. 3. æſtimatio, ſiue (malis) deſcriptio æſtimatoria. Prat.

CENSIONEM bubulam Plaut. feſtiue vocauit verbera lori bubuli, cuius cenſura in ſeruos animaduertitur: vt de eo teſtatur Turn. adu. lib. 24. c. 23.

CENSIO haſtaria, auctore eodem, dicebatur, cum militi multæ nomine ob delictum militare indicebatur, vt haſtas daret. Pr.

CENSIONEM facere dicebatur Cenſor, cum multam equiti inrogabat. Prat.

CENSIONEM pro cenſu dixit Ælius Spartianus in Piſcennio Nigro. Vos, ait, terras veſtras leuari cenſitione vultis, ego vero etiam aerem veſtrum cenſere vellem. Vbi cenſere pro cenſum ex aere exigere, & aeri imponere accipi putem. Prat.

CENSITI, Agricolæ & coloni, reuera & iure ipſo iidem ſunt Sed origine & conſtituendi modo differunt, vna diuerſa ſibi nomina inuenerunt. Agricolę dicuntur ea ratione, qua agrum colunt, & in eam rem adſcripti glebæ atque addicti ſunt: Vnde adſcriptitij nominantur. Qua vero ratione pẽſionem pendunt annuam coloni appellantur, proprie tamen ij qui parte fructuum aliquota colunt agros, ſimiles partiariis colonis Sin id precio, & pecuniæ pẽſione faciunt, aut parte fructuum certa & conſtituta, cenſiti nuncupantur, ſimiles conductoribus alienorum ædium aut villarum, qui mercede habitant in alieno. Hinc eſt quod inquilini quandoque vocentur. Sunt enim inquilini, non, vt vult Feſtus, qui eundem colunt locum & focum, ſed qui in priuato & conducto habitant, ſiue in vrbe, ſiue in agro, vt ſcribit Valla, Suet. in Neron. Connan. lib. 3. c. 10. nu. 3.

CENSITI Agricolæ, ait Prate. ſub rubric. C. de agric. & cenſ. dicti ſunt, qui agrorum quos colebant dominis ſic addicti erant, vt ne ſuum quidem peculium in poteſtate habe.ent, capitis cenſum dominis penſitarent, actionem cum iis nullam, niſi ex ſuperexationis cauſa, habe.ent: vendi denique cum ipſis agris poſſent. Qua de cauſa, etſi non omnino ſerui, certe quaſi ſerui numerabantur, dicebanturque Adſcriptitij, quaſi agris illis adſcripti & obnoxij. Prat.

CENSITI dicuntur cenſibus adſcripti, adnotati, obnoxij, à quibus cenſus exigitur ſic accipitur in tit. de agric. & cenſit. lib. 11. C. Idem tributarij dicuntur, in l. ſeruos, 6. C. eod. & l. 2. C. ſi vag. mancip pet. Dicuntur & capite cenſiti à Iuliano Patritio in Nou. Prat.

CENSITI etiam, qui in ſuis conſcripti locis, libri cenſualibus detinentur. l. 4. C. de agric. Briſſ.

CENSITORVM nomen deprauatum eſt in l. 6. de cenſuum adſc. in C. Th. in qua cenſorum & peræquatorum officia, pro, cenſitorum cum vitio ſcriptum eſt. Quod mendum etiam ſequentis rubric. inſcriptio prodit, quæ de cenſitoribus & peræquatoribus inſcribitur. Briſſ.

CENSITOR eſt qui cenſum agit, & percipit præſtationem tributorum coloni, & pignoris iure vendit prædium, ſi cenſus non ſoluitur, vt ff. de cenſ. l. forma, §. illa, & l. cum poſſeſſor. §. cum pro pecunia, ff eod. Sic accipitur in rubr. C. de cenſib & cenſ. li. 11. Hinc illud in l. ergo, §. alluuio. ff. de acqui. rer. dom. Flumina cenſitorum vice funguntur, vt ex priuato in publicum addicant, & ex publico in priuatum. Prat. Oldend.

CENSITOR. Cenſitores in tit. de cenſib. & cenſit. lib. 11. C. dicuntur cebſuum impoſitores. In tit. vero de cenſib. ff. cenſitores intelliguntur ij qui recipiunt præſentationes collectorum coloni, l. forma, §. illam æquitatem & l. cum poſſeſſor. § pro pecunia, ff. eod. tit. Anch.

CENSITVS In tit. de agricolis & cenſitis. lib. 11. C. cenſiti dicuntur, quorum agris cenſus impoſitus eſt, vt interpretatur Hegendorphinus in exegeſi. & de iis nonnihil ſingulariter (licet de colonis quidem omnibus) tractatur eod. tit. Ne Reſpub. ſua penſitatione defraudetur. Anch.

CENSORES, à cenſendo dicti, quod vitam, moreſque noſtros examinant, & de iis inquirunt: cenſus item rationem ducunt, profeſſionem curant, & pro meritis hos de albo eximunt, illos deligunt. Hinc & præfecti dicti morum, magiſtri veteris diſciplinæ, & ſeueritatis. Horum veſtigia noſtris temporib. æmulantur, quos vulgo Heroldos vocamus, ſi tamen vere vtantur ſuo munere, qui & fœcialium officio funguntur, dum bella ſolennibus verbis indicunt, vide Alciat. de magiſt. & Zaſium in l. 2 ff. de orig. iur. Præterea ſunt cenſores, à cenſu æris, hoc eſt, pecuniæ dicti, quia cenſum tollunt. Sunt & iudices: Nam cenſura iudicium eſt. Spieg.

CENSORES, Feſto lib 3. dicuntur, quod quiſque rem ſuam tanti æſtimat

Digitized by Google

æstimare solitus sit, quantum illi censuerint. Hos census agendi gratia constitutos Pomponius scribit l.2.§. post deinde ff.de orig.iur.quod & L. Feneſtella probat c.17. vbi forte pro habendo legendum est,agendo. Eos rerum,& bonorum æstimatores prout quisque ciuis profiteretur, interpretatur Zasius ad d.l 2.§.post deinde. Ii non tantum rerum sed & morum æstimatores erant, & disciplinæ magistri,vt ex M.Ciceronis Orat.pro Cluent.liquet. Hos regendis moribus ciuitatis quinto quoque anno creari solitos scribit Asconius in Ciceronis diuinat. Senatu etiam moris notas adscribendi, & inuendi ius fuisse ait T.Liuius decad.4.lib 9 Censorum officia, numerum,tempus ponit Cic.lib.3.de leg Prat.

CENSORIÆ animaduersiones apud M Tull. in Cluen.& censoriæ notæ passim,& censoria seueritas apud Gell.lib 4 c.20.& censoria subscriptio apud Cicer.in Cluent. & censoria iudicia passim apud M.Cic, Censoria virgula apud M Fab.l.1. c.2. Pr.

CENSORES,vt vult Var.lib. de ling Lat.4.dicuntur ad quorum censionem,id est, arbitrium, censeretur populus: A Liu.lib.4. dicti, quod censui præessent. Atque duo primum creati sunt, Papirius & Sempronius,anno 310.vt scribit Liuius lib.10.& 55 Hæc de iis refert Cic.lib.3.de legib. Censores populi ciuitates, soboles, familias, pecuniasque censento: vibis templa, vias, aquas, ærarium, vectigalia tuentor: populique partes in tribus distribuunto: exin pecunias,ciuitates, ordines patiuntor: Equitum peditumque prolem describunto: Cœlibes esse prohibento: Mores populi regunto: bini sunto: magistratum quinquennalem habento: eaque potestas semper esto: Zonaras lib.2. creatos propterea vult censores, quia consules rebus omnibus propter earum multitudinem sufficere non poterant. Consules enim omnem illam,quæ tum censoribus attributa est,præfecturam ad illud vsque tempus gesserant Eorum autem officium erat, vt scribit Liu. lib.40 legere Senatum,recensere equites, agere censum, lustrum condere.In omnibus precationibus hæc verba nuncupabant: Vt ea res mihi collegæque meo bene & feliciter eueniat. Censori autem defuncto nunquam aliquis sufficitur, auctor idem Liu.lib.4. § 69 & Plutarch.in vitis,Liu.item lib.29 curam publicarum, tabularum Censorum propriam fuisse scribit, & ius sartorum rectorum exigendorum: quod idem Pedianus in vers 3.con. firmat. Centores etiam apud Liu.l.b.39.pro iis sumuntur,qui per prouincias à Censoribus dimissi ciuium Romanorum in exercitibus,quantus vbique esset,referrent,numerum,Prat.

CENSORES his literis scribi solitos ex Gell.constat, Cens.Prat.

CENSORES autem quanquam initio bonorum essent æstimatores: posteriore tamen tempore cœperunt etiam magistri morum esse,multo maiore fructu, quam cum pecunias corraderent.Plutarchus in Æmilio,Censura,inquit,maximæ omnium magistratuum reuerentiæ est, plurimæque potestatis.cum aliis rebus, tum ad morum emendationem. Nam senatores à senatu remouere potest: equitibus equos adimere,ex plebeis ærarios facere,notare infamia,censum agere, lustrum condere. Erant autem duo censores, qui quinto quoque anno creabantur.Hoc tempore nullus in Repub magistratus magis desiderari videtur, quam censoris, cuius tamen ne vmbra quidem extat.Old.

CENSORIÆ tabulæ.Harum fusissime meminit Varr li 5.de ling. Lat.Prat.

CENSORIA lex l.203 de verb.sign. lex in publicorum locationibus dicta. Briss.

CENSORVM potissimum erat notare eos, qui cœlibatui, & orbitati studerent,sæpe mulctam indicebant his,qui inutiles nuptias contra legum vetita contraxissent. Camillum & Posthumiu censores æra pœnæ nomine eos,quiad senectutem cœlibes peruenerant, in ærarium deferre iussi iterumq; puniri dignos iudicasse, si quo modo de tam iusta constitutione queri sint ausi,scribit Val.Max.li.2.c.4. eamque pœnam hos censores appellasse stipem testatur: ire,inquiunt,& nodosa exolute stiem,vtilé posteritati numerosæ, Gœd.l 131 n.1.de verb.sign.

CENSORVM, præter id, officium quoque fuit tributorum rationem habere,eaque locare, Gœd.d.l.203.n.1.de verb.sign.

CENSVALIS dicitur is qui censoribus assistit, præco est, famulatur,inseruit.

CENSVRA Censoris munus & dignitas, Gell.d.c.20.sic accipitur apud Plin.lib.16 c.4. Catonum, ait, ille primus triumpho, & censura super cætera insignis, &c. & Liu.lib.4. V.C.alios magistratus annuos esse, quinquennalem censuram grauem esse.Sumitur pro seueritate,correctione,decreto & lege:Plin.in panegyr.Nam vita principis, censura est, eaque perpetua ad eam dirigimur, ad hanc conuertimur. Pro decreto accipitur in decret.Pontificis epist.c.1.in fin.extra qui cler.vel vouentes, & in c.de cætero.de test.in antiq.Prat.

CENSVRA SC.l.23.§.1.C.ad leg.Iuliam,de adult.

CENSVRÆ vigor,l.3.C.de offic.rector.prouinc.

CENSVRÆ appellatione continetur excommunicatio,cap.2.de exceptionib.lib.6. sed & interdictum, & suspensio, vt explicat Pontifex,cap.quærenti, extra de verb.signif. cuius rei causam glossematarius ibidem adnotat,Censuram generale nomen esse,vbi explicatur quid sit Censura ecclesiastica,Prat.

CENSVRAM primo quinquennem fuisse, scribit Liu. lib 4.& 9. deinde Man. Æmilium dictatorem legem tulisse, vt censura, quę antea quinquennalis fuerat,annua & semestris esset Prat.

CENSVS Census,us,vt in literis humanioribus, ita quoque in iure nostro non vna in significatione accipitur. Nomine census quicquid fortunarium quis habet,continetur.Vnde Iuuenal. satyr.3.

Protinus ad censum; de moribus vltima fiet
Quæstio.—

Sumi etiam solet pro toto cuiusque patrimonio,vt census Equestris vel Senatorius, & pro ipsa descriptione patrimonij, quod denumeramentum vulgo appellant, Galli *Denombrement* vt cum quis in censum referre vel deferre bona sua dicitur.Igitur Latium antiquum primum donatum fuit iure ciuitatis Romanæ, deinde Italia inte Latino, vbi ciuitates liberæ erant,non tributariæ. Inde deductæ sunt Coloniæ in prouincias quasdam vel remunerandorum veteranorum gratia expulsis ingratis colonis,vel ob infrequentiam locorum,quæ ciuitates legibus Romanis vtebantur, vt municipia contra suis legibus & moribus.Deinde cœperunt quædam prouinciæ deuinctæ esse iure Coloniarum, censeri honoris tantum causa. Aliæ etiam iure Italico donatæ sunt, i.e.factæ immunes à tributis,sicut ipsa Italia.Seiler ex lecturis Duar.nondum impressis tit.15.lib.50.Pand.de censib Olim quidem census erat recognitio ciuium per capita,& quantum quisque habet in bonis, quod quinto quoque anno fiebat à Censoribus, teste Papon. Lær.de magistrat Rom.c.21.Itaque census id quoque dici cœpit, quod numerata pecunia principi per capita soluitur, siue per focos. Census etiam est id, quo agri censuales esse declarantur,Gallice dicimus,*cens & fermes*. Huiusmodi census persecutio inhæret in toto, & in qualibet parte fundi censualis. Item, census est præstatio tributi, annuaue pensio,quæ de rerum immobilium prouentis datur, quomodo accipitur C.in tit.fine censu & reliq.fund. comparari non posse,& not.1.q 3, quæsitum: Et hæc in quo differat à tributo ponit Bart.in l.1. publ.& vect.& Io. And. In quo autem à pensione, notat gl.in Clem.1.de suppneglpræl in verb.Pensiones. Censum autem primus omnium Seruius Tull.rex instituit, ram (veluti Liu. ait) saluberrimam futuro imperio,ex quo belli,pacisque munia non vitiirim,vt ante, sed pro possessione pecuniarum,ciues obirent Anchor.

CENSVS,in rubr. C. sine censu vel reliq.fundum est tributum,vectigal,publica pensitatio,onus agrorũ,non personarum.Goth. ad d.rubr,per l.3. C. de annon.& tribut.l.7 ff.de publ.Briss.

CENSVS est personarum, rerumque descriptio, sic sumitur apud Pompon.l.2.§.post deinde,ff.de orig.iur.Personarum quidem cum ciues singuli sua tribu, classe, centuria, nomina sua,vxorum, liberorum, libertorum, seruorumque suorum,item cuiusque ætatem & quam vibis regionem habitarent, profiterentur. Bonorum vero cum iidem patresfamilias prædia sua cum vrbana,tum rustica, seruorum, pecudumque numerum, fundorum instrumenta, suppellectilem,pecuniæ denique numerum profitebantur, quod & Dionys. Halicarnass. lib.4. & T.Liu.lib.1.7.& 39.scribunt,Prat.

CENSVS quoque dictus est tributum, quod prædiis prouincialibus imponebatur,& fisco pendebatur,l.2.C.sine cens.vel reliqu. Qui comparat, censum rei comparatæ agnoscat, neque liceat alicui rem sine censu vel comparare,vel vendere.Prat.

CENSVS quoque nomine substantia, bona, fortunæque comprehenduntur,Cic.in orat. pro Q.Roscio: Quem tu,ait, si ex censu spectas,ciuis Romanus est. Vlp.l.cogi 6. in prin.ff. ad S.C.Treb Iustiniano l.de creationib,C. de episc, audient.Prat. Census l.7.§.6.de curat.furios.pro bonis accipitur.

CENSVM pro pecuuia distracta accipit gl.in c.1. de in integ. rest. pro pensione tamen, quæ prouentibus soluitur accipi ibidem verius putem, quod & Angelus Clauasius in summa,in verbo Census, ait: sicque accipi debere scribit in c. quæsitum,1.q.3. sic sumi solet tot. tit.extra de censib. vnde nec immerito, sed μεταφορικῶς reditum, siue prouentum appellant interpretes censum,tametsi à Do male vsurparum,putet Old. Prat.

CENSVM ita definit Theophilus in §.fin. Inst.de libertinis κίνσον ὠνομάσθη, ὅτι χάρτης ἐνταῦθα ἀπεγράφοντο ἔχει οἰκίας καὶ ἀγροὺς ὅτι ἐν τῷ πολίτῃ καὶ ἐν μέτρῳ τὰ ἴδια ἕκαστος ἐτίμα εἰσφοράν. Est igitur census tabula, siue charta, in qua Romani scribebant suas facultates, vt belli tempore pro modo patrimonij sui vnusquisq; conferret: quo sensu accipitur apud Q. M.Scæuol.l.quæ quisque, 64. de acq. rer.dom. Marcel.l.census,10 ff.de probat,& alibi sæpe,& Cassiod.lib.3 var, epistpen. cuius hæc verba sunt: Augusti siquidem temporibus orbis Romanus agtis diuisus,cuiusque descriptus est.Prat.

CENSVS exiguus in l.22. §.14.vbi Goth.C.de int. deliber.id est, exigua æstimatio.

CENSVS crimen apud Hermogenian. in l.vix certis, ff. de iudic, accipere debemus fraudati census crimen per l. Cod. de quæ-

Digitized by Google

stionib. atque in explicat Accurs. in d. l. vix certis. Prat. Briss.

CENSVS nouus dici potest, qui in fundatione ipsius eccles. impositus non est, gl. in cap. significauit de cens. in antiq. Census noui sit mentio in l. 3. C. de rei domin. vel templor. Prat.

CENSVS passiuus apud Tertull. in lib. de Monogamia, significat infinitum, vagum, & liberum censum, vt apud eum interpretatur B. Rhenanus. Prat.

CENSVS lustralis ab Vlpiano in Institut. dicitur à lustri spatio, vt si quinquennalis census diceretur, quo lustrabantur ciues quinto quoque anno: sic appellatus ad discrimen census equestris, Senatorij aut eius census qui in prouinciis agebatur. Turn. lib. aduers. 7. c. 21.

CENSVI censendo legem dicere, apud Liu. explicat. Turneb. aduers. lib. 6. c. 21. pro censu agendo æstimandisque ciuium fortunis & facultatibus. Legem censui censendo dicturos esse, vt præter commune omnium ciuium iusiurandum hæc adiurarent: id est, hæc iurarent aut præterea iurarent. Prat.

CENSVI censendo agri proprie adpellantur, qui & emi & venire iure ciuili possunt. Festo lib. 3. cuius rei exemplum extat apud M. Cicer. in orat. pro L. Flac. illud, ait, quæro, sinone ista prædia censui censendo? habeant ius ciuile? sint, necne sint mancipi? subsignari apud ærarium, apud censorem possunt? in qua tribu denique ista prædia censuisti? Et apud eundem in ead. Censum 30. millia pecuniæ numeraræ, & Censum mancipia legimus, Prat. ex Hot.

CENSVM agere, peculiare verbum est historicis pro recensere capita vel patrimonia profiteri, vt adnotat Zas. l. 2. §. post deinde ff. de orig. iur. T. Liu. lib. 4. scribit Papyrium & Semproniu censui agendo à populo præfectos. Old. Gell. lib. 4. c. 22.

CENSVM administrare, l. 23. C. de test.

In CENSV suo habere, l. 7. C. qui bon. cedere poss.

CENSVM profiteri: hinc professiones censuum.

In CENSVM deducere, deferre, referre, Briss. ex ll. ff. Cic. Gellio.

CENSV manumitti olim dicebantur, qui lustrali censu Romæ iussu dominorum inter ciues Romanos censum profitebantur vt auctor est Vlp. noster in epit. tit. 1. Sic etiam legendum affirmare ausim apud Gaium li. 1. Inst. tit. 1. cuius hæc verba sunt: Ciues Romani sunt, qui his tribus modis, id est, testamento, aut censu, aut ante Consulem fuerint manumissi. Vbi pro Censu legitur in quibusdam exemplaribus in Ecclesia. Prat.

A CENSV ducuntur Censuarij in l. si quis intra, 7. Cod. de bonis proscr. qui censum pendere debent, qui censib. obnoxij sint: pro qua voce Censuarij in C. Th. eod. tit legitur Casarij. vnde in quibusdam exemplaribus manuscriptis C. Iustin. legitur: sed Casarij verior omnibus lectio est, Prat. Censuarij in Gallia vocantur, qui in singula iugera eius agri quem colunt censum annuum nobis pendunt. Connan. lib. 2. c. 10. n. 3.

CENSVALES, qui dicuntur Tabelliones & scribæ, & librarij censualis ministerij, sunt, qui operam suam accommodant magistro census in vrbe, & acta Senatus conficiunt; sic accipi debent, in l. 2. & 4. C. de princ. ag. in reb. lib. 12. & in rub. de Tabel. scribis, logographis & censualib. lib. 11. C. Sic & apud Capitolinum in Gordianis, Cum tacitum, inquit, fieret, ita vt non scribæ, non serui publici, non censuales illis actibus interessent: & apud Symmachum in epist. Argenti, ait, publici ratio, quod censualibus editores munerum contulerunt, & in Nou. 17 Censualis adparitio, pro magistri census adparitoribus, qui elogia intimant, sic sumitur in Iustiniani constitutione l. consulta, A de testam. Briss. Prat.

CENSVALES in Nouel. 17. c. 8. §. 1. Græci vocant τοὺς δημοσίων χαρτῶν φύλακας. Gothof. ad d. §. 1. quibus censuale negotium mandatur. Briss.

CENSVALIS contractus est, cum quis ius, quod in re habet siue directum, siue vtile dominium, alienat prorsus in alium, pro certa pecunia, puta pro centum, & præterea constituto annuo censu. Sed per emphyteuticarium contractum non transfertur omne ius in emphyteutam, l. 1. C. de iure emphyteut. vbi vide Oldend. Prat. Vulte. in Comment. Instit. de locat. & conduct. c. 1. num. 12.

Legati ad CENSVS accipiendos apud Hermogenianum l. 1. ff. de muneribus & honoribus, vbi in editione Florentina lege scribatus pro scribitus) pro censualibus, de quibus supra in N. 17. §. εἰδὲ καὶ vbi κλωσίβεγα eos adpellat Iustinianus, Iulianus & verus interpres verterunt Centuales: vide Accursium, in §. coges in Authen. de mandat. prin. Prat.

CENSVALES equi in l. compertum, 19. C. de cursu public. lib. 12. sed verius est vt ibidem legas Cursualium, h. e. cursui destinatorum, vt docet Gothofr. & rubr. illius tractatus, cui rei etiam indicio est, quod his verbis scribit Cassiod. lib. 5. Variar. epist. ad Mammillam. Qui supra, inquit, emictionum numerum Cursuales equos vsurpare præsumunt, vide eundem Cassiod. lib. 4. Variar. c. 11. ad Godiscalcum, Prat. Briss.

CENSVALIS forma quæ sit, adparet ex l. 4. ff. de censibus vt agri numerentur ciuitatis & pagi, referantur in centum.

CENSVALIA munera, l. 2. C. de priuil. eorum qui in sacr. palat. milit. lib. 12. Prat. Briss.

CENSVALE officium in l. testamenta, 18. C. de testam. exponit, Alex. Imol. ibid. Censuum magistrum: cuius expositio iuuatur noua Iustiniani constitutione, 44. §. ἵνα δὲ ὅλως, Prat.

CENSVALE ministerium, l. 2. C. de tabul. scrib. lib. 10.

CENSVALIS adparitio: vid. supra Censuales qui dicuntur.

CENSVALIS professio in l. censualis, 7. C. de donat. & l. omnes 3. sine cens. vel reliq. C. Th. Briss.

CENSVALES paginæ l. fin. C. Theod. sine cens. vel reliq. Briss.

CENSVALES libri, l. 4. de agric. & censit. lib. 11. C. qui sint, ex eo loco disces aperte. Prat.

CENSVRA est pars consularis potestatis, & à Consulibus ad Censores transiit. Cuiac. ad l. 2. de orig. iur.

CENTENA, ordo est, & dignitas, & gradus promotionis in schola agentum in rebus, & eorum qui in sacro palatio militabant. Centenæ dignitas, Briss. vide l. 1. de Cæsarianis, C. Th. & l. 1. C. Th. de murileg. l. 5. C. Th. de decurionib. & alibi passim in eo C. Hinc

CENTENARII dicebantur, qui cum dignitatis gradum in schola tenebant l. 2. C. de lucris aduoc. lib. 12. l. Cod de ag. in reb. eo. lib. & l. 1. de exact. trib. lib 10. C. & alibi passim. Porro qui centuriones veteribus dicebantur, eos suis temporibus Centenarios, dici solitos refert Veget. lib. 2. c. 13. Briss. Prat.

CENTENARIA in l. C. de offic. magistr. offic.

CENTENARIÆ coronæ Festo l. 1. dicebantur in quibus lege Licinia non plus centussibus præter terra nata, impendebatur, i. e. centum assibus, qui erant breues nummi ex ære. Prat.

CENTENARIÆ cœnæ dictæ, à centenis sestertiis. Tertullianus in Apologia contra gentiles, qui parciores erant: de qua re latius Crinitus de honesta disciplina lib. 14. c. 6.

CENTENA pondo, inquit idem, dicebantur antiqui referentes ad libras. Prat.

CENTENARII dicuntur à nostris, qui centum millia H. S. in bonis habent, vt scribit Imperator §. 2. de succ. sess. lib. qui, vt sit Asconius, more veterum centi dicebantur. Vult. in Instit. de successione libertorum in princ. n. 5. De centenariis Vlp. frequenter in l. 16. ff. de iur. patrō. & sub. tit. ad legem Falcid. qua de causa Suid. κεντηνάριοι, inquit, τοσαυτάκις τοσάκις. Quod autem apud Imperatorem §. seq. legitur Centum millia H. S. centenis aureis comprehendi, falsum est, non enim centeni, sed millesi aurei siue solidi centum sestertium millia conficiunt, quapropter aut hallucinatum esse Tribonianum, aut locum corruptum in Instit. Comment. docuimus. Vide Aureus. Hot. Centenarij Liu. lib. 1. in classium constitutione, dicuntur, qui centum millibus æris censi erant, Centenariis auri, l. 12. C. de curs. publ. Briss.

CENTENARIVS est, qui olim census dicebatur, vnde centenarium est, C. mille sestertiorum, vel ex definitione Iustiniani centum aureorum quantitas. Cuiac. in Notis ad lib. 3. Inst. de succes. libertorum.

CENTENARII procuratores à numero pecuniarum eis commissarum dicti sunt: horum munus erat, exigere fiscales pecunias, non tamen nisi ex breui debitorum à tabulario confecto, Cuiac. ad l. 1. de act. Tribut. C.

CENTESIMA. Centesima vsura ideo sic dicta est, quod quolibet mense centesimum nummum mereat, id est, duodenos asses annuos, in qua est opinione Bud in annot. ad Pand. Alij vero credunt, ideo dici centesimam, quod centesimo mense sortem æquaret (Brissonius cuius menstrua quantitas centesima sortis principalis pars est. Briss.) Quæ opinio fuit Accursij, & quorundam, qui hunc secuti sunt. Eaque opinio recidit in eandem cum priore. Vtputa in centum aureos in singulos menses, vnus aureus, id est, centesima pars, vsura centesima est: Eadem centesimo mense æquat sortem: Cum enim centum mensibus vnoquoque mense vnus aureus præstitus fuerit, efficietur ad extremum summa centum aureorum, quæ principalis fors fuerat, vide Briss. 4. lect. antiq. Quod autem dicimus centesimam esse partem sortis in singulos menses, ac non in singulos annos referri debet ad morem, & rationem veterum in fœnerandis pecuniis, & promittendis constituendisq; vsuris. sicut à Bud annotatum est in annot. ad Pand. Vsuras enim in singulos menses stipulari solebant, non in singulos annos, vt indicat l. lecta, si cert. pet. Horat. lib. 1. serm. sat. 3.

—— Paulum deliquit amicus
Odisti & fugis, vt Drusonem debitor aris
Qui nisi cum tristes misero venere Calendæ, &c.

Ex quo Calendarium dictum est liber rationum à Calendis, &c. Centesimæ autem duorum generum erant. Aliquæ enim perpetuo fœnore ducebantur, & duodenos quotannis nummos merebant. Alteræ centesimæ cum renouatione fœnoris anniuersaria ducebantur, quas vsuras vsurarum appellant. Vtrarumque meminit Cic. & harum maxime in quadam ad Attic. epist. lib. 5. sub verbo Græco anatocismo. Interim (inquit) cum in edicto translatio centesimas ne obseruaturum habere cum anatocismo anniuersario, ille ex syngrapha postulat sibi ius dici. Illarum vero meminit Plin. ad Traianum, his verbis, pecuniæ publicæ veteor ne otiose iaceant, nam & prædiorum com-

Digitized by Google

comparandorum aut nulla, aut rariſſima occaſio eſt: nec inueniuntur, qui velint debere reipublicæ, præſertim duob. aſſibus, quanti à priuatis mutuantur. Duodenos nummos appellat duodenos aſſes. Eſt ergo ex fœneratorum conſuetudine is loquendi modus IC. centeſimis Calendis dare ſpondes? Item dictio, Calendaria, qua ſolet IC. vti, cum fœneratorum rationes deſcribit, & qua etiam vtimur appellantes libros rationum, calendaria. Et eo modo loquendi, centeſimis calendis dare ſpondes? ea ratione ſtipulationes concipiebantur, quod calendis fœnora exigebantur. Centeſimę autem calendæ, octo annos & menſes quatuor complectuntur, vt Alciatus ſingulariter monuit, c. 23. parerg. Non tamen hinc id genus vſuræ appellatum centeſima dictum eſt, quod centeſimo menſe expleret ſortem (tametſi id quoque verum eſſet) ſed quod pro centum librarum ſorte ſingulis menſibus libram vnam vſuram pareret, hoc eſt, duodecim libras ſingulis annis. Iudicent interim viri docti de iis, quibus non omnes vna conuenere. & adſtipulati ſunt. Anchor.

CENTESIMA apud Catonem in capite de oleæ pendentis lege, centeſimæ eſt acceſſio, quam in redigenda pecunia exactores exigunt. Hæc ſunt verba Catonis. Qui oleam emerit amplius, quam quanti emerit, omnis pecuniæ centeſima accedit, Cic. pro Rabirio: Vtrum acceſſionem decimæ, vt facere noſtri coactores ſolent centeſima, an deceſſionem de ſumma fecerit. Prat.

CENTESIMVS lapis pro centeſimo miliario accipitur in l. propter litem 22. § licet, ff. de excuſ. § qui autem accuſare, Inſt. eod. tit. atque ita videtur explicare Vlp. l. 1. ff. de offic. præf. vrb. & Theoph. ad §. qui autem excuſare, Prat.

CENTESIMÆ Kalendæ apud Paulum in l. centeſimis 46. ff. de verb. oblig. dicuntur centeſimus menſis Andr. Alciat. & Iac. Cuiacio interpretibus in d. l. centeſimis: quidam centum annos interpretabantur, quos reprehendit idem Alciat. lib. 2. parerg. cap. 23. Prat.

CENTESIMARE apud Iulium Capitolinum in Opil. Macrinum, militare verbum eſſe ait Egnatius ad illum. Milites enim vbi quid grauius amiſiſſent, ſæpe decimus quiſque, interdum centeſimus, extremo ſupplicio adficiebatur. Verbum hoc centeſimare Macrini proprium ſcribit Capitolinus, cum ſe dementem diceret, quando eos centeſimaret, qui digni eſſent decumatione, aut viceſimatione, Prat.

CENTGRAVII in antiquis Germanorum legibus centenarij dicuntur, Cuiac. lib 1. tit. 1 de Feudis.

CENTIES aureorum, præciſa locutione pro centies centena millia aureorum. Celſus l 88. de verb. ſignif. Tantum quiſque pecuniæ reliquit, quantum ex bonis eius refici poteſt, ſic dicimus centies aureorum habere, qui tantum in prædiis cæteriſque ſimilibus rebus habet, Paul. l. 97. ff. de legat. & fid. li. 31. Pone, inquit, in condito centies aureorum eſſe, quæ in vſum ſumi ſolerent. Sic decies ſeſtertium, pro decies centena millia H. S. vt in verrinas demonſtrauimus. Hot.

CENTIES centena millia ſignificat, vt millies in l. 4. §. 1. de ſtatu lib. Millies centena millia, quemadmodum Ant. Augu. lib 2. emend. c. 6. notauit. Sic apud Martial. lib 3. epig. ait de Apicio, cum bis tricenties ventri dediſſet ſupereſſeq; ſibi centies duntaxat cogitaret, venenum bibiſſe. hoc idem Dio lib. 50. referens, ait, Δισχιλίας καὶ πεντακοσιομυριάδας ei ſuperfuiſſe. Nam 25. myriades valent decies: quas ſi 10. multiplicaris, habebis 250 myriades, pro eo quod Latinis centies vocant. Briſſ.

CENTIENS pro centies in Pand. Florent. ſæpe reperimus: quo in genere ſcire oportere admonuit Aug. lib. 2. c. 6. Emend. veteres inter E & S poſuiſſe N, vt mollius proferrent. Hinc ſæpe in P. Fl. thenſaurum, & vicenſimum, &c. legimus, Prat.

CENTISIVM milliariũ pro centeſimo legitur in l. 42. ff. de exc.

CENTONARII, de quibus in l. 1. & 2. C. Theod. de cetonariis, & dendrophoris, Prat. Briſſ.

CENTONES, vela ſunt ex pilis caprarum, ſiue panni craſſiores, ex lana diuerſorum colorum conſuta. Meminit eorum Vlp. l. quæſitum 12. §. ſi domus, ff. de fund. inſtr. Alex. Neap. lib. genial. dierum. Dixere autem, inquit, centones ex villis groſſioribus ſagula intexta vilioribus pannis, quibus domorum tecta tabulata, aut ligna machinæ militares, aduerſus incendia, ſi ignis maior vis ingruat, muniuntur. Vide in Chiliad. Eraſmicis, Farcire centones, Old. Prat.

CENTONES, ſecundum Hor. faſciculi ſunt ex pannis aut linteis ſordidis compacti, quibus æditui inſtrumenta deterguntur. Apud Vlp. in d. §. ſi domus, poſitum videtur pro iis, qui pericis impoſiti aceto immerguntur ad incendium extinguendum.

CENTONES inſtrumento domus contineri, ſcribit Vlp. in l. quæſitum eſt, §. ſi domus, ff. de de fund. inſtruct. cuius verba ita caſtigande ſunt: dicunturque ſtragula quædam craſſiora villis paſſim pendentibus; quibus lecti viliſſimarum perſonarum ſternuntur. Conficiuntur ex pannis diuerſorum colorum in vnum conſutis, coagmentatiſque, ex his tabernacula, omniſq; caſtrẽſis ſupellex pluuioſo tempore velatur, à villorum multitudine nomen aſſumpſit. Cato lib. 1. de re ruſt. centonem poſuit pro inſtumento ruſtico: hoc eſt, pro interiore veſtimento quod ſuper ſubucula ſuperindui ſolet, bombyce inſerta. Tres inquit, centones pueris, ſex culcitras, nouem ſtragula. In hoc ſignificatu etiam legimus apud Macrobium Saturnal. l. b. 1. c. 5. cuius facetiſſimam fabulam ſubſcripſi. Tremellius Scropha cognominatus eſt euentu tali. Tremellius cum familia atque hortis in villa erat. Serui eius cum de vicino ſcropha erraret, furreptam conficiunt: vicinus aduocatis cuſtodibus omnia circumuenit, ne qua hæc efferri poſſet: iſque ad dominum appellat, reſtitui ſibi pecudem. Tremellius qui ex villico rem comperiſſet, ſcrophæ cadauer ſub centonibus collocat, ſuper quos vxor cubabat: quæſtionem vicino permittit, cum ventum eſt ad cubiculum, verba iurationis concipit: nullam in villa ſua ſcropham, niſi illa, inquit, quæ in centonibus iacet, lectulum monſtrans. Ea facetiſſima ſatiratio Tremellio Scrophæ nomen dedit. Centones docet Cato fieri ex veſtimentis familiæ veteribus. cum ait: Quotienſcunque tunicam aut ſaga familiæ dabis, prius veterem accipito, vnde centones fiant. Eodem modo Cento apud Iuuenalem accipitur pro veſtitu famulari, craſſo & ſordido, ſic ſcribentem:

Intrauit calidum veteri centone lupanar.

CENTO etiam ſecũdum aliquos accipitur pro velo laneo, quod lana aut tomento cõfertum ſit, vt ictus nullos patiatur: cuius vſus in re militari apud veteres fuit frequentiſſimus, ad incendium quoque arcendum. Hinc præcipit Veget lib. 4. Turres & vineas, quæ machinæ ſunt militares, centonibus etiam aut crudis coriis extrinſecus operiendas communiendaſve, ne immiſſo igne concrementur. Cæſar quoque comment. bell. ciuil. Pomp. 2. refert in oppugnatione Maſſiliæ turrim lateritiam à ſuis ſtructam fuiſſe, cui centones inſuper iniecerunt, ne aut tela tormentis miſſa tabulationem confringerent, aut ſaxa ex catapultis lateritium diſcuterent. Idem Cæſar paulo poſt, in muſculi ſtructura, quæ & ipſa machina oppugnatoria eſt, ait: Coria inducta fuiſſe, eaque centonibus contecta, ne igni aut lapidibus corrumperentur. Idem belli Pompeiani lib. 3. refert, omnes fere milites aut ex centonibus, aut ex coriis tunicas aut tegmenta feciſſe, quibus tela vitarent. Cento præterea opuſculum eſt, ſtructum ex variis diuerſiſque carminibus, cuius ſtructura ita ſolidatur, vt docet Auſonius poeta, videlic. vt coeant aut cæſi duo verſus: aut vnus & ſequens cum medio, nam duos iunctim locare ineptum eſt: ita ipſe centonem formauit nuptialem, conſutum ex filis Maroniani pocmotis, vnde Homerocentones. & Virgilocentones: quales fecit Proba Falconia, tales feciſſe ſeſe refert D. Hieron. in prologo Veteris Teſtamẽti, ſignare volens opuſcula contexta ex Homeri Virgiliiq; carminibus, tranſducta accommodataque ad ſenſum conditoris. Venit autem κέντρων verbo Græco, id ἀπὸ τῆς κεντρίζειν, quod inſerere eſt deducitur, r litera abiectione. hac ratione etiam Digeſtorum libros Centones appellamus. Propterea damnandus Sipontinus, qui in ſuis Commentariis à centum deduci centonem exiſtimauerit. Cot.

CENTVM anni, finis vitæ longæui hominis. l. an vſusfructus, ff. de vſufr. Vide infra, Vita. Ræuard. l. ſemper, ff. de regul. iur. Feſtus auctor eſt.

CENTVM, quæ in arca habeo apud Vlp. l. 1. §. adeo, ff. de dot prælegata, ad rei veritatem pertinent, eamque ſpectant, atq; adeo ſi nihil ſit, nihil debebitur, Prat.

CENTVMVIRI, iudices quidam erant, Ouid. teſte lib. 3. de Pont.

Vique ſui ſolitus, ſediſſem forſitan vnus
De centum Iudex in tua verba viris.

Non autem magiſtratus, quos commemorat Paulus in l. qui repudiantis 17. ff. de inoffic. teſt. & Iuſtin. l. ſi. C. de lib. præterit. nec ex turba ſelectorum, vt refert Seneca, Cuiac. obſer. lib. 21. c. 31 de quib. autem reb. ii cognoſcerent, ex proxime ſequentibus videre eſt.

CENTVMVIRALE IVDICIVM.

Erant olim dies conuentus, quibus haſtam centumuiralem ſic videntur coegiſſe decemuiri, vt ius haberent centum viros cõuocandi. Idque auctor ad Piſ. expreſſit eleganter his verſib.

Seu trepidos ad iura decem vocat haſta virorum,
Et firmare iubet centeno iudice cauſam.

Et hoc mirum illud etiam eſt, quod ſcripſit Plin. epiſt. lib. 6. conſiliis quatuor conſcribi ſolere Centum viros. Plinij verba ſunt hæc: Fœmina ſplendide nata, nupta prætorio viro exhæredata ab octuagenario patre, intra vndecim dies, quam ille nouercam ei captus amore induxerat, quadruplici iudicio bona paterna repetebat. Sedebant iudices centum & octoginta (tot enim quatuor conſiliis conſcribuntur) ingens vtrinque aduocatorum, & numeroſa ſubſellia præſtantium corona, latiſſimum iudicium, multiplici circulo ambibat. Ex quo loco probari liquido poteſt, centum viros ſic à decem viris olim cogi ſolitos, vt ab iis conſcriberentur quatuor conſiliis conſcriptique & ſimul congregati, in conſilia 4. diſtribuerentur: De quibus conſiliis ſentire viſus eſt Suetonius, ſic in Domitiano ſcribens: Ambitioſas centum virorum ſententias reſcidit: recuperatores, ne ſe perſuaſoriis aſſertionibus accom-

Digitized by Google

mendarent, identidem admonuit, nummarios, iudices cũ suo quemque consilio notauit. Haud dubiè per iudices nũmarios centum viros intelligens, deq; centum virorum consiliis quatuor plane sentiens. Postquam autem centum viri in quatuor consilia distributi essent : tunc eos in Basilica Iulia vna cum decem viris quatuor adscẽdisse diuersa tribunalia, ex Quintiliano constat, qui sic, lib. 12. instit. orat. c. 5. scribit : Certè cum in Basilica Iulia diceret primo tribunali, quatuor autem iudicia, vt moris est, cogerentur, atq; omnia clamoribus fremerent, & auditum, & intellectum, quod agentibus cæteris contumelio um fuit, laudatum quoque ex quatuor tribunalib. memini. Ex quo loco probari etiam potest, hæc quatuor iudicia in vno eodemque loco fuisolim exercerī consueuisse vt qui in primo tribunali diceret, facile à reliquis exaudiretur. De vna enim eademq; causa, quatuor hæc centum virorum tribunalia, simul vno tempore cognoscebant & iudicabant in vno loco. Idque ex Val. Max. tam est perspicuum, vt nullis amplioribus opus habeat argumentis. Sic enim de milite quodam lib. 7. c. 7. scribit. Cum improbissimis enim hæredib. de paternis bonis apud centum viros contendit, omnibusque non solum consiliis, sed etiam sententiis superior discessit, idque etiam illud est quod de diuersi tribunalibus variiq; iudicum sententiis Papinianus scribit, l. 76. de leg. Nec alio referri potest, quod sic apud Cottam scripsit Ouid. lib. 3 de Ponto : Vtq; fui solitus, sedissem forsitan vnus De centum iudex in tua verba viris. Hoc etiam est, quod centumuirale iudicũ fuerit olim appellatum iudicium quadruplex. Plin. Epist. lib. 4. Proxime cum apud centum viros in quadruplici iudicio dixissem, subit recordatio egisse me iuuenem æque in quadrupleci. Ecce non aut in quatuor iudiciis Plinius dixisse, sed in iudicio quadruplici, h. e in eo iudicio quod ex quatuor consiliis, ex quatuor diuersis tribunalibus constabat. Erat etiam prætor, qui centumuiralibus præsidebat, cuius meminit idem Plinus Epist. lib. 5. sic Rufo suo scribẽs : Hoc facto Nepotis commotus prætor, qui cẽtumuiralibus præsidebat, deliberaturus, an sequeretur exemplum inopinatum, nobis ocium dedit. Hunc prætorem esse prætorem vrbanum, ex eo est euidentissimum, quod vrbanus prætor apud centum viros faceret postulantib. litigandi potestatem, vt ex Valerio dilucide probatum est suo loco. Non est verisimile alium prætorem fecisse postulantibus huiusmodi potestatem, quam eum qui iudicis centumuiralibus præsidebat. Cæterum in præsidendo, illud etiam obseruasse visus est prætor vt medius sederet inter iudicum consilia quatuor. Sic, ni fallor, vt à dextra parte duo posita essent diuersa tribunalia & totidem à parte sinistra. Eoque non dubium est, quin respexerit Quintilianus, cum partes centumuirales in duas hastas diuisas esse scriberet, Instit. orat. lib 5 c. 2. Illud enim sic esse videtur intelligendum, vt hastæ in omnibus iudiciis centumuiralibus, duæ, hoc est, vna centumuiralis & altera prætoria siue decemuiralis, ponerentur. Huc etiam, visus est Marcellus respexisse, cum ita scriberet: Si pars iudicantium, de inofficioso testamento, cõtra testamentum, pars secundum id sententiam dederit, quod interdum fieri solet, humanius erit sequi eius partis sententiam, quæ secundum testamentum pronunciauit, l. 10 de inoffic. testm. Sic enim hic Marcelli locus accipiendus est : Si pars vna centumuiralium (h. e. duo consilia) contra testamentum, & altera pars (h. e. duo alia consilia) secundum testamentum pronunciauerint: quia pares sententiæ sunt, quid faciendum esset, dubitabatur, & tandem fuisse videtur definitum, sequendam esse eius partis sententiam, quæ secundum testamentum pronunciauit. Certe quia sic Epist. lib. 11. Seneca scribit: Reus sententiis paribus absoluitur, & semper quicquid dubium est, humanitas inclinat in melius. Porro hæc duo consilia centumuiralia quibus secundum testamentum pronunciatur, visus est consilia duplicia Quintil. appellasse. Sic enim lib 11. c. 1. scribit: Succurret etiam si apud alios iudices agetur, vt in secunda assertione, aut in centumuiralibus iudiciis duplicibus parte victa. Per duplicia enim iudicia duo illa centum virorum consilia intelligit Fabius, quibus altera pars victa est, nondum re controuersa, ad alia duo consilia translata. Ea profecto ratione, qua sic Æneid. lib. 1. scripsit Virgil.

——Et duplices tendens ad sidera palmas,
Talia voce refert.——

Admonet enim Seruius Duplices pro duas, in hoc loco secundum morem antiquum positum esse. Et hinc etiam intelligimus, quo sensu ad præiudicia partes traxerit centumuiralium idem Quintilianus in d. cap. 2. Quandoquidem enim tertio modo præiudicium dicatur, cum de eadem causa pronunciatum est, certe absurdum non est, ad hanc præiudicij speciem causas trahere centumuirales. de iis enim quatuor iudiciis diuersis solet pronunciari. Cæterum si formam iudiciorum centumuiralium consideres magis eam ad publicorum, quam ad priuatorum iudiciorum ordinem intelliges inclinare. Itaq; ratione à priuatis iudiciis causas centumuirales visus est Plin. distraxisse Epist. lib. 6. Interuenit, inquit, acribus illis, & erectis frequens necessitas computandi, ac pene calculos tabulamque poscendi, vt repente in priuati iudicij formam, centumuirale vertatur, & Quintilian. lib. 5. cap. 10. Proprium est, inquit, illud causæ, quod Amphictyones iudicant, vt alia apud centum viros, alia apud iudicem priuatum in iisdem quæstionibus ratio sit. Nec id etiam ignorasse visus est Iustinianus, cum ita scribit : Magnitudo & auctoritas centumuiralis iudicij non patiebatur per alios tramites viam hæreditatis petitionis infringi, c. fi. C. de petit hæred. Per magnitudinem haud dubie magnificam intelligens centumuiralis iudicij formam. Ad quã formam referri etiam debet, quod sic Cic. pro Cecinna scribit: Ornate & copiose L. Crassus eloquentissimus, paulo antequam nos in forum venimus, iudicio centumuirali hanc sententiam defendit: & facile, cum contra eum prudentissimus homo, Q. Mutius diceret. Nec alio referendum est, quod ad hunc modum Quintil. scribit lib. 4. c. 1. Quibusdam in iudiciis maximeq; capitalibus, vt apud centum viros, ipsi iudices exigunt solicitas & accuratas. & ones, contemniq; se, nisi in dicendo etiam diligentia appareat, credunt, nec doceri tantum, sed etiam delectari volunt. De quibus autem rebus centumviri iudicauerint, optime explicat Cic. de orat. lib 1. Nam volitare, inquit, in foro, hærere in iure, ac prætorum in tribunalibus iudicia priuata magnarum rerum obire, in quibus sæpe non de facto, sed de æquitate & iure certetur, iactare se in causis centumviralibus, in quibus vsucapionum, tutelarum, gentilitatum, agnationum, alluuionum, circumluuionum, nexorum, mancipiorum, parietum, luminum, stillicidiorum, testamentorum ruptorum aut raptorum, cæterarumq; rerum innumerabilium iura versentur, cum omnino quid suũ, quid alienum, quare denique ciuis an peregrinus, seruus an liber quispiam sit, ignoret, insignis est impudentiæ. Hactenus Cic. De inoffic. testamento, deque aliis hæreditariis controuersiis centumviros cognouisse, præter Ciceron. & Iustin. testatur etiam expresse Scæuola l. 13 & 17. de inoffic. testam. Eoq; non dubium est, quin respexerit D. Hieron. cum sic scriberet epist lib. 2. Liberatus & mundus à periculo, & hæreditarię vel centumuirales causæ de Barathro erutæ, quod hic forum negligens se ad Ecclesiam transtulit. Hunc enim locum sic arbitror intelligendum esse, quasi sic scripsisset Hieron. Hæreditariæ vel aliæ centumuirales causæ. Certe quia sic scriptum apud Iulium Paulum reperi sentent. lib. 5 tit. 16. Iudex tutelaris, itemque centumuiri, si aliter de rebus hæreditariis, vel de fide generis instrui non possunt, poterũt de seruis hæreditariis habere quæstionem. Accedit huc etiam quod sic lib. 7. cap. 5. Quintilianus scribit: Sed nonunquam etiam reus hic totus summam constituet, si exhæredatum à se filium pater testatus fuerit eleg io, propterea quod is meretricem amauerit. Nam omnis hic quæstio, an huic delicto pater debuerit ignoscere, & centum viri tribuere debeant veniã Idem Quintilianus sic etiam lib. 3. cap. 12. scribit: Vt cum apud centumviros, pro alia quæritur, vter dignior hæreditate sit. Et hæc quidem hactenus de iudiciis centum viralibus. Nihil aliud nunc reliquum est, quam vt de veteri sententiarum pronunciatione pauca dicamus Ræuar. pro tribun. lib. sing cap. 20. His modo dictis consentit etiam Cuiac. obs. lib. 10. cap. 20. circ. med. dum inquit : Querela inofficiosi testamenti sine (quod idem est) petitio hæreditatis de inofficioso, centumuirale iudicium dicitur in libris nostris, & hastæ iudicium. Valer. Max. duob. locis & quadruplex vel duplex iudicium Plin. & Quintiliano. Nam (vt iidem declarant) diuidebantur centum viri in consilia & tribunalia modo duo, modo quatuor. Et hoc est, quod proponitur in l. quum filius, ff. de legat. 2. diuisis tribunalibus actum querela inofficiosi testamenti. Quo genere interdum eueniebat, vt duobus consiliis (constabat vnumquodque pari iudicum numero) vinceret actor, & totidem vinceretur, & vero ita sententiis paribus eius partis, si duplex iudicium centum virale fuerit, vel earum partium si quadruplex, sententia præualet, quæ tuetur defuncti voluntatem. Hoc enim humanius esse ait, l. si pars, ff. de inofficioso testamento, quæ partem iudicantium dicit, vt partes centumviralium. Quintil lib. 5. Hæc Cuiac. in supr. allegato loco.

Centvmvirales iudicium pro inoffic. testam. querela & petitione hæreditatis accipitur in l. Titia 13 de inoffic testam. & in l. prætor 30. de lib. leg. & l. fin. C. de petit hæredit. Vsucapiones, quoque, tutelæ, gentilitates, agnationes, alluuiones, circumluuiones, nexus, mancipia, parietes, lumina stillicidiaque ad centumuiralia iudicia pertinere ex M. Cic. lib. 1. de orat. liquet. Centum viros autem, hasta in foro posita, iudicasse constat: quia de causa hastæ præfuisse dicuntur. Centumuiralia igitur iudicia Festo lib. 3. quæ centum viri iudicabant, à quibus ita dici scribit. Prat. & Briss.

Centvmviralis iudicium centum quinque virorũ erat l. Titium § 1. ff. de inoffic. testam. His hasta erigebatur, vt scirent iudicandi tempus. Sicuti nostro seculo Scultetus vulgo, solenni baculo, veluti hastula, manibus prætento iudicii autoritatem asserere solet. Zasius in l. 2. de orig. iur. dictum est à cen-

Digitized by Google

centumuiri: (non autem à Senatoribus, qui Romæ centum erant, rempublicamq; curabant, non dantes operam iudicandis controuersiis priuatorum. Nam cum essent Romæ 35. tribus, quæ & curiæ sunt vocatæ, terni ex singulis tribubus sunt electi ad iudicandum qui centumuiri appellati sunt. Et licet quinque amplius quam centum fuerint, tamen quo facilius nominarentur, centumuiri dicti sunt Bud. Sic septuaginta interpretes dicti sunt, quum tamen duo & septuaginta essent teste D. August. lib. de ciuit. Dei 18 cap. 43. Vid. Bud. in l. 2. ff. de orig. iur. Fest. lib. 3 & Old. Class. 5. act 5. Spieg.

CENTVRIA, inquit Festus d. lib. 3. in agris significat ducenta iugera, de qua ita Varro lib 4. lin. Lat. Centuria primo à centum iugeribus dicta, post duplicata idem nomen retinuit, vt tribus multiplicatæ idem nomen tenent. Huic & etiam idem in lib. de re rust. meminit: & Siculus Flaccus in libro de condit. agr. Centuriis, ait, quarum mentionem nunc facimus, vocabulum datum est ex eo, cum antiqui Romanorum agrum ex hoste captum victori populo per bina iugera partiti sunt, centenis hominibus ducenta iugera dederunt, & ex hoc facto centuria iusta adpellata est. Sic sumitur in l. omnes 10. C. Th. de anno. & tributis, & in Nouella Iustiniani 128. in princ. In hoc significatu centuriarum modum docet Hygenus lib 3. de limit. constit. earundem inscriptiones Siculus Flaccus lib. de cond. agror. Hinc ex eodem sensu.

CENTVRIATIO apud Siculum Faccum diuisionis forma.

CENTVRIA vero in re militari, auctore Festo lib. 3. centum homines significat: Sicut in agris ducenta iugera. Prat. Briss.

CENTVRIO apud Marcum l. milites agri, §. in reuerēs, ff. de re milit. & in rub. C. Theo de centur. qui centum hominibus, ac præsertim militibus præerat, vel ex Euangelio Matthæi manifestissimum à quo ἑκατόνταρχος dicitur ἔχων ὑπ' ἐμαυτὸν στρατιώτας. Prat. l. 6 §. fi. de re milit. præfectus centuriæ dicitur. Briss.

CENTVRIONES primorum ordinum, sunt centurio primipili, primus princeps, primus hastatus, quorum maior erat dignitas in legione. Tutt. eb. lib. 3 aduersar. cap. 3.

CENTVRIONIS nomen dicitur Tac. qui si cedo alteram, sępius frangenti & poscenti alteram. Vite enim cædebatur miles à Centurione, & vitem qui tenebat Centurioni se castigare volenti, militiam mutabat. Cuiac. Obser. lib. 21. c. 10.

CENTVRIONVM insigne erat viris quam manu gestabant, vt ex Plinio didici lib. 14. c. 1. in fin. cuius rei & commeminit Alex. ab Alex. Genia lium dier. lib. 6 c 8 & Maced §. inreuerens, ibi, qui vitem tenuit, id est, centurionis munere functus: habebant & corpus. quod deserere non licebat, l. vnic. C. Theo. de Centur. Prat Hinc

CENTVRIATA Comitia Festo lib. 3 quia Pop. Rom. per centum turmas (quidam pro turmis Centurias legunt) diuisus erat. Ascon. Centuriata comitia dicuntur, cum ab omni sexu & ætate fertur suffragium: quod per centenas turmas diuisus erat populus Romanus. Prat.

CENTVRIATA lex, vide infra Lex. Prat.

CENTVRIATVS ager in ducena iugera definitus. Festo li. 3. quia Romulus centenis ciuibus ducenta iugera tribuit. Briss.

CENTVRIATVM etiam exercitū dixit Varro l. 5 ling. Lat. Pra.

CENTVRIO primipili dicitur, qui & primipilarius Ant. August: ad Modest. de excus. tut. Prat.

CENTVRIPINI sunt homines maxime mediterranei. Cuiac. ad l. 9 de annon. & trib. C. ex Cicerone.

CENTYRIONEM pro centurione posuit editio Florentina, in l. inter socerum, §. conuenit, ff. de pact. dot. & l. centyrio. ff. de vulgar. idque more veterum, qui & y pro u, vsi sunt. Sed & ὑψιλὸν hac figura u, vidimus sæpe in Diogene Laertio in lib. decret. quæ est forma u Latinorum. Nam & veteres Syllam, & Sullam dixerunt. Prat.

CENTVSSIS ait Varro lib. 4. ling. Lat. quo maius æris vocabulum non est. Bud. in Forens. hoc verbo asses centum asses significari scribit. Prat.

CERA notissimo significatu (significat enim, quod melle ex fauis expresso superest) sumitur in c. vnic. de offic. custod. in antiq. Prat.

CERA etiam pro epistolis & pugillaribus sæpissime veteribus accipitur Iuuenalis:

Nonne libet medio cera implere capaces?

Hinc profectæ formulæ, cera prima, secunda, ima. Sueton. in Cæsare: Q. Prædium (inquit) ex quadrante hęredem instituit, reliquos in ima cera, hoc est, in extrema parte testamenti. Hinc cera prima est testamenti institutio, vt scribit Alc. lib. 4. parerg. c. 6. veteribus enim institutio hæredis caput & fundamentum testamenti erat. Sed hoc emendasse se Iustinianus ait §. an hæredis. Hinc.

CERATÆ tabulæ pro codicillis, & pugillaribus ponuntur, vt adnotat Viglius in §. nihil autem. Inst. de testam. ordin. Veteres enim ceratis tabulis vsos scribit Ant. August. lib. sing. ad Modest. l. si duas, §. si vero, ff. de excus. Prat. Hinc &

CERÆ, pictoris instrumento adnumerantur l. 17. de instruct. Vnde ceræ pictorum, apud Varr. Vitru. Sen. Plin. Polluc. Briss.

CERA, pro tabulis ceratis: in quibus testamenta conscribi solebant. vnde ceras pro tabulas testamenti vsurpauit Iuuenalis. vltimas ceras pro supremis tabulis dixit Martialis. Codicis extrema cera. Cic. 3. Verr. Ceræ codicilli, l. 52. de lega. 5. Cera tabella. Cic. 1. Verrin. Briss. vlt. edit. Lexici.

CERÆ tabellæ, vt ait Alexand. ab Alexand. lib. 2. cap. 30. Gen. dier. cera illitæ, in quibus monumenta literis nonnunquam mandabantur, aliquando duplices, plerunque triplices, aut quintuplices colore diuersæ. & paulo post: In triplicibus epistolas, in quintuplicibus honores & magistratus, in duplicibus si quid esset arcanum & subticendum, interioresque animi notas magis adnotabant. Prat.

CERAMIVM amphora Attica. Ant. Aug. lib 2. c. 11 capit autem vrnas ties. Prat.

CERÆTAS in ponderibus oboli pars media est, habens siliquam & semis, sicut in ea re testis est Isidor. lib. 16. c. 24. etym. Prat.

Κεράτιον nummi genus. quod sex obolos, seu folles valebat, cuius mentio fit in Nouell. Iustiniani constitut. 59 § ἀλλὰ. Iulianus Patritius vertit siliquis: & Leonis Nouell. 83. in fi. Harmenop in leg. agrariis: περιέχτω ὑπὲρ ἑνὸς ἡμιμήσιον κεράτιον ἓν, ἤγουν φολλὰς ἕξ δύο. In ponderibus cerates oboli pars media est, habens siliquā & semis, auctore Isid lib. 16. c 24. Brif.

Κερατομῶν, adpellant Græci quod Cassiod. siliquaticum. Est autem id quod in nundinis exigitur ob venditionem proponendam Prat.

CERAVNIVM in l. fi. §. species, ff. de publ & vect. gemmę genus, ab eo nomen habens, quod non alibi quam in loco ictui fulminis proximo inueniatur Fœminino genere dixit Plin. l. 37. c. 9 idque candidum esse ait Lampr. in Heliog. Parauerat (inquit) in cerannets & hyacinthis & in Smaragdis venena, quibus se interimeret, si quid grauius immineret. Ceraunia coruscare dixit Tertul. lib. de habitu mulieb non procul ab initio: haber enim intus stellam coruscantem, vt ait Zenon. Huius vocabuli meminit & Isid. l. 16. etym. c. 13. Prat

CERCINA, insula in mari Africo, l. 2 de orig. iu. Briss.

CERCVRI Naues sunt grandes in Asia & celeres, quibus merces vehuntur. Gell. lib. 10. c 25.

CERDO serui nomen, l. 42. de oper. lib. Briss. cerdo qui & Lucrio dicitur: Est artifex sordidus, qui artes illiberales quæstus gratia exercet, quales sunt veteramentarij (vt Suet. appellat) consutores. Old. Prat.

CEREALES à Cerere dicti, constituti ædiles duo, qui frumento præessent, quorum creandorum auctor fuit Ca. Iul. Cæsar, vt Pomp. de orig. iur. Maffeus, vid. suprà in verb. Ædiles. Briss.

CEREBROSI boues, contumaces, vt homines, à peruerso cerebro qui toti suo consilio hærent, & iracundiæ obtemperant, & à nemine persuaderi possunt. Colum. lib. 2. Old. Prat.

CERELLIVS Vitalis: eius meminit l. 8. §. 5. in princip. ff. si serui. vindic.

CERVISIA conficitur ex hordeo & aliis rebus calidis: apud Germanos notissimum potionis genus. Itali ea non vtuntur, quin eam capitali odio sic prosequuntur, vt è doliis & cellis vinariis graui indicta pœna proscripserint. Non continetur vini nomine, Menoch. præsumpt. lib. 4. præsumption. 152. numer. 10.

CERIX est conchyliorum genus. Cuiac. ad leg. 9. de murileg. C.

CERNO à creando dictum putat Var. lib. 5. ling. Lat. ab eo quod cum quid creatum est, tunc deniq; videri ait. Cernere in varios ferri significatus scribit Non. pro videre accipitur apud Publ. Vitgil. lib. 5 Æneid.

Cernimus ad stantes nec quicquam lumine torua.

Sic sumitur in c. nisi cum, vers. nec putes. extr. de renuntiat. in antiq. Prat.

CERNERE, iterum disponere. Lucillius sat. lib. 5.

Postquam præsidium castris educere cœuit.

CERNERE, dimittere. vnde vitam cernere dixit Var. in didasc. Prat.

CERNERE est iudicare, Pacuuius in armorū iudicio. Et æquum inquit, & relictum est quod postulas, iurati cernant. Prat.

CERNERE sonat etiam eodem auctore, audire. Prat.

CERNERE etiam Var. lib. 6. ling. Lat. significat constituere. Vnde dicebant veteres cernere hæreditatem, i.e. se hæredem constituere: & cernito in testamento, i. facito videant te esse hæredem, vt Var. interpretatur. Prat. adde Forcat. obs. in dial. 87. Necyom.

CERNERE, & pro hærede se gerere, hoc differunt, quod qui cernit, verba cretionis pronunciat, quæ retulit Vlp. Inst. 22. cum me Mæuius hæredem instituerit, eam hæreditatem adeo cernoque. Qui se pro hærede gerit, re tantum ipsa hæredem se esse declarat: vt si auctionem faciat, seruis cibaria mandet. Itaque Paul. in l. 9. de acq. hæred. Pupillus, inquit, si fari possit, cum tutoris autoritate hæreditatem potest acquirere. Si fari possit, id est, si verba cretionis pronunciare possit. Cernere autem hæreditatem Græcis dicitur ἀποδέχεσθαι τὴν κληρονομίαν, vt in Lexic. quod est in æde B. Germani ad Lutetiam Parisiorum legitur. Prat.

Digitized by Google

CERNERE hæreditatem, in l. 1 Cod. Gregor. de patr. poteſt. frequens Cic. & aliis bonis autoribus locutio. Varr. lib. 7. de ling. Lat. illud Plauti interpretans: Hanc mihi amicam eſſe creui, id eſt, conſtitui Itaque hæredes apud veteres cum conſtituit ſe hæredem eſſe, dicitur cernere, & cum hoc fecerit, creuiſſe. At idem auctor lib. 5. de ling. Lat. Verbum Cernito, quod in teſtamentis adſcribi ſolebat, ſic interpretatur, Facito videant te hæredem eſſe. Itaque, ait, in Cretione iubent adhibere teſtes. Cretio autem, vt Vlpia. ex quo dixi loco definit, erat certorum dierum ſpatium quod dabatur hæredi inſtituto ad deliberandum, vtrum expediret ei hæreditatem adire necne Iſid. lib. 5. etym. c. 24. Cretio, ait, eſt certus numerus dierum, in quo inſtitutus hæres aut adit hæreditatem, aut finito tempore cretionis excluditur, nec liberum eſt illi vltra capiendę hereditatis ius. Cretio appellatur quaſi decretio: cernere enim decernere & conſtituere ſignificat. Nam ita dicitur: Ille heres mihi eſto, cernitoque intra dies tot. ſic accipito cretionem in l. 17. C. de iur. de lib. & in tit. de cretio. lib. 4. C. Th. & in l. 1. & 2. de bonis maternis, in eod. C. Briſſ. Adde Franc. Bald. Catechetior. ciuil. c. 3. de rebus.

CERNERE in l. fin. in fin. C de Iudæis, ponitur pro intelligere ſcire μεταφορικῶς, quorum verborum frequens eſt vſus in eandem rem in pœnis ſcilicet irrogandis. Prat.

CERNERE eſt verba cretionis dicere, ad hunc modum: CVM ME MÆVIVS HÆREDEM INSTITVERIT, EAM HÆREDITATEM ADEO CERNO. Cuiac. in Not. ad Tit Vlp. tit. 22.

CERNVVS dicitur Cernus, procumbens, in ſtuam prociduus & pronus, quaſi quod terram cernat. Virg. lib. 10. Æneid.

—*Eiectoque incumbit cernuus armo.*

Lucilius, modo ſurſum modo deorſum tanquam collum cernui. Cernuum ceſpitatorem, equum Maro vocat, ſi Seruio credimus, qui alio nomine ſuffoſus appellatur. Io. Bapt. comment. in epiſt. Sidon. Apollin. ad Eutropium lib. 1. Turn. autem adu. lib. 17 c. 13. affirmat, quod cernuus calceamenti genus ſit apud Feſt. addit tamen, quod in eo vix pellaceat huius vocis veſtigium: ita vt de eo fortaſſe contra Grammatic. ſententiam verſum illum Lucilij accipere liceat, Cernuus extemplo plãtas conueſtit honeſtas: nonnulli cernuum ſoccum interpretantur, ſine ſolo ligulatum. Cernuare erat labente veſtigio in pronum ire, & ſæpe etiam labi: quo genere luſus cenſualibus vti ſolebant per pelles vnctas currentes, in Lexico antiqu. cernuus & cernulus exponitur petauriſta, & cernuare, πίσω ρέπειν. Turn. loco ſup. alleg.

CEROFERARII ſunt Græcis Acolyti, c. cleros, non procul à fine 21. diſt. & c. ſi quid poſt, §. deſeruientes, 33. diſt. vtrobique eorum officium explicatur.

CERTA die, vide, Dies certa.

CERTA inquiſitio, qua ſpecialiter expreſſa ſolennia continentur, l. libellorum, vbi Bart. de accuſ. Spieg.

CERTA inſtitutio hæredis dicitur, cum teſtator nominatim, vel indubitato ſigno eum expreſſit, l. iubemus, C. de teſta. l. quoties, §. ſi quis nomen, de hæred. inſtit. Et exhæredatio certa quæ nominatim facta eſt, l. 2. de lib & poſth. Spieg.

CERTA pecunia dicitur, cuius qualitas cum quantitate expreſſa eſt, velut H. S. decem millia, aut pecunia, quæ in illa arca eſt. Idem enim valet, ac ſi diceret, qualis quantaque in illa arca eſt, l. 7. §. pen. & l. vlt. de contr. empt. Incerta vero cuius nec qualitas nec quantitas expreſſa eſt: veluti, aureos dare ſpondes? vel, nummorum decem millia dabis? Prat.

CERTA mulier de mariti morte dicitur, quæ certo nuncio intellexit eum petiſſe. Auth. hodie. C. de repudiis, c. in præſentia, de ſponſ. Spieg.

CERTAM legem in rem afferre, quod vulgus dicit, Allegare legem in propriis terminis. Ad Heren. lib. 1. Hic certa lex in rem nulla affertur, & tamen multæ afferuntur, è quibus ratiocinatio naſcitur. Hotom.

CERTA pars, ſcilicet, quæ pro diuiſo poſſidetur. Opponitur enim ei, quæ pro indiuiſo eſt, l. 1. §. hoc interdictum. ff. vti poſſid. Alciatus autem in l. locus, ff. de acquir. poſſ. ait ex Bartolo, Oldrado, Iacobo Rain. & Alber. certam partem pro indiuiſo poſſideri, cum tertiam puta partem huius fundi habeo, etſi neſciam, quantus ſit totius fundi modus. Verius tamen eſt, partem quæ pro indiuiſo poſſidetur, incertam eſſe: cum magis intellectu quam corpore partes habeat, nec oculis demõſtrari poſſit, leg. ſeruus communis. ff. commod. Aliter certam & incertam partem accipimus in eo, quod dicimus, partem incertam poſſideri non poſſe, l. 3. §. incertam. ff. de acqui. poſſ. ſed id ſubtilitate mera dictum eſt, l. ſi fur. §. fin. ff. de acquir. poſſ. Prat. Vid. infr. Certum autem eſt id.

CERTA pecunia, certi nummi, ſunt qui in arca ſunt, vel quos in arca habet quis. Briſſ.

CERTA ſtipulatio dicitur, cum ex ipſa pronunciatione apparet quid, quale, quantũ ſit, quod ſtipulamur: incerta vbi hæc tria non concurrunt. Certæ exempla ſunt, Aurei 10. fundus Tuſc. homo Stichus: Nam cum quis Stichum ſtipulatur aut fundũ Tuſculanum, ſatis perſpicuum eſt ex pronunciatione, qualis quantaque res ſit, tametſi nec qualitas rei, nec quantitas aliter exprimatur, leg. vbi autem non apparet, ff. de verb. obl.

CERTA & arbitraria inter ſe opponuntur. Plaut. Amphitr. Hoc quidem profecto certum eſt, non arbitrarium. Et Pœnulo, Nunc pol, ego quidem rerũ certo, aut arbitrario. Cuiac. ad Africa. tract. 3 fol 28. circ. med.

CERTÆ & ſolennes actiones, certis formulis comprehenſæ, adſtrictæque l. 2 §. deinde ex his, ff. de orig. iur.

CERTA onera dicuntur alimenta alicui quo certo loco præſtanda, vel tributa, l. ſi fideicommiſſum, ff. de iudic. Prat.

CERTA verba in §. procur. Inſt de iis per quos agere poſſ. id eſt, præſcripta, concepta, & ſolennia: & vt Theophil. ibidem vertit τυπικά, hoc eſt, formalia: & certa forma concepta. Certa verba dixit M. Cic. lib. 2. de natur. Deor. pro ſolitis, & ſolennibus. Prat. Briſſ.

CERTARE in l. quod certatum C. de poſthu. hæredib. inſtit. & l. cum quidã C. de legat. eſt inter ſe contendere & controuertere, & inuicem de re aliqua diſputare. Sic ſumitur apud Virg.

Montibus in noſtris ſolus tibi certet Amyntas. (Ecloga 5.

Prat Certabatur, id eſt, controuertebatur. Briſſ.

CERTARE cum vſuris, fructibus prædiorum, dicuntur, quorum vectigalia vix vſuris ſoluendis paria eſſe poſſunt Cic. in pra. 2. in L. Catilinam. Neq; enim iſti, qui poſſeſſiones habẽt, alia ratione vlla ſalui eſſe poſſunt, quod ſi maturius facere voluiſſent, neq; (id, quod eſt ſtultiſſimum) certare cum vſuris, fructibus prædiorum. Conuenerant enim cum fœneratoribus, vt eorum prædiorum, quæ pignori pro ſorte & vſuris acceperant, fructus pro vſuris colligerent. Prat. Hoc Cuiuſmodi pacti mentio fit in l. 1. §. pac. ff. de pig. & l. Caius Seius, ff. de pign. act. Euenichat autem, vt quoniam vſuræ, ſiue ſimplices, ſiue in ſortem redactæ longe maiores eſſent, quam vt eas prædiorum fructus æquare poſſent, Catilinarij ſemper in annum elapſum debitores manerent: Ob eamque cauſſam ex ſequentis anni fructibus ſumendum eſſet, vnde fructus vſuris pares eſſe poſſent, quaſique cum iis comparari atque contendere. Quod ideo ſtultiſſimum affirmat, quoniam ad extremum omnes ſequentium annorum fructus prioribus annis debebantur Itaq; proprietas ipſa ære alieno onuſta creditoribus addicebatur. Vendi igitur prædia & poſſeſſiones oportebat, vt in ſpecie illa nobili, de qua Vlpianus ſcribit in l. magis puto, ff. de reb. cor. &c. Vbi vſurarum modus, carendum eſſe ære alieno ſuadet, ideoq; vendere, quam obligare ſatius erat. Quod tamen Catilinarij, quoniam amore poſſeſſionum tenebantur, facere nolebant. Hot. de vſuris lib. 1. c. 2. circa finem.

CERTAMEN (de quo infra) in l. liberto, § Lucius, ff. de annu. legat ſignificat ludos & ſpectacula & conflictus. Sic ſumitur in l. 3. C. de ſpectac. lib. 11. Prat.

CERTAMEN etiam μεταφορικῶς ſumitur pro iudicio contradicto, in quo confligunt litigatores in §. ſi vero altera in auth. de nupt. conſtit 22 ita vertit ibi vetus interpres, pro quo Iuſtinianus dixerat τὸ ἀγώνιον. Prat. Et hinc Certamina iudiciaria, in l. 9. in prin. C. de præſcr. 30. vel 40. Certamina cognitionalia, l. 8. §. 3. C. eod. tit. & l. 37. C. de appell. Hinc quoque certamen prouocationis, l. 6. C. de his quib. vt indig.

CERTAMEN, præmio ludo, in quo eſt contentio: vbi etiam victori ab Agonotheta præmium proponitur. Sequela de annu. leg. l. liberto. Certamina, inquit, ſub nomine ipſius celebrarentur, i. ludi. Nebriſ. Sic eod. tit. l. pen. apud Marcellum aientem, cum erat pecunia certa reipublicæ Sardianorum relicta per quadriennium certaminis Chryſantiani. Quære, Sard. Spieg.

CERTAMEN Chryſantianum, ab aureo flore, præmio victoris nuncupatum: ἀπὸ τοῦ χρυσοῦ, i. e. ab auro, & ἄνθους flore. Huius ludi meminit Iuriſc. in leg. penul. ff. de ann. leg. Bud. certaminum, ludorum, & agonum antiquorum quædam nomina explicat, non modo lucem inferentia ad l. athletas, ff. de his qui not. infa. ſed & ad alia multa & Pandectarum & Cod. Iuſtin. Alex. item Neap. c. 8. lib. 3. Quibus adde Valturium c. 12. lib. 12 de re militari, & Rhodig. c. 30. lib. 13. Spieg.

CERTAMINA SACRA l. 4. ff de his qui not. infa. Briſſ.

CERTAMINVM genera quatuor fuiſſe apud Græcos, quib. ἀγῶνες dicebãtur, ſcribit Bud. in prioribus ad not. in Pande Nemæa, Pythia Iſthmia, Olympia, quæ & ſacra certamina appellantur eod. auctore Hæc explicat Alex. ab Alex. lib. 5 c. 8. ad cognitionem multarũ legum ff. & C. De iis Cæl. Rhod. lib. 13, c. 30. De ſacris certaminib. loquitur Pollux lib. 3. cap. 30. Prat.

CERTAMEN publicum apud Vlp. l. qua actione, §. ſi quis in colluctatione, ff. ad leg. Aqui. dicitur, Accur. interprete, quod publicæ lætitiæ gratia fieret, vel quod populo exhiberetur. Prat.

CERTAMEN Circenſe in l. eos qui, de ſpectac. lib. 11. C. accipiũt Græci interpretes pro equeſtri conflictu. vid. ibi verb. Circenſe. Chryſanth. l. 24 ff. de annuis legatis. Prat. Briſſ.

CERTATIONEM pro cognitione extrema accipi putant quidam in legibus quas refert M. Cic. lib. 3. de legib. Multæ pœnæ certatio eſto. Prat.

CERTÆ & ſolennes actiones, certis formulis comprehenſæ & adſtrictæ, l. 2. §. deinde, ff. de origine Iuris. Briſſ.

CER-

Digitized by Google

CERTIORARE, pro certiorem facere, non semel dixit Vlp.l.si fidefussor 29.ff.mandati, l.3.§.8.ff.de morib. l.1.§.quid ergo, ff.si quis omiss.caus.l.22. §.petitum, ff. de petit. hær. l.21.§ in testamentis,ff.qui testam.fac.poss.l 3 §.is qui nescit,ff.de libe. homin.exhib l.5.§.si seruum,de condict.caus.dat.l.4.ff.de interrog. in iur.fac.l.34.ff.de iureiur. & l.1. ff de actio.emp.l.1. in fi. ff.de eo qui pro tutor. sed id verbum à Triboniano pro vetustiori alio repositum putem.Prat.

CERTIFICO.Pro hoc verbo,ceu reprobato, plerique ponunt, certum aut certiorem facere, seu reddere; licet etiã cum certiorẽ facere dicimur, qui alioquin nihil certi à nobis habuerit:atq; sic obtineat frequẽtior vsus scribendi, tamen aliter à Cic.positum, lib.9.epist.fam.Insulanus obseruauit Spieg.

CERTIORO,as,verbo hoc ICti vtuntur:quod apud eos qui pure loquuntur,in vsu non est. Vlp.de eo qui pro tut.l.1.sed necessarios,inquit,pupilli non certiorauit. Idem quoque lib.7. tit.mandati.l.si fideiussor.Cum certiorare,ait,non fecit. Certioratus,l.3.de homi.libet.l.1. §.1.si quis omiss.caus certiorari,l.21.§.in testamentis,ff.qui testam.fac poss.Certifico vero, & certificatio nusquam,quod meminerim, legitur nisi in tit. de excus. Honores, inquit, & immunitates certificauit scribens. Item de pign.& hypoth. l.cum tabernam. quæ est Scævolæ lib.10.ff.non certificationem,inquit,sed suppositionem à me accipere.Nebr. Verum Alciato videtur verbum certiorare,pro eo quod est,certiorem facere,eadem ratione deductum, qua & veteres meliorare dixerunt. Vnde L.Columel. meliorascere.Spieg.

CERTIS annis præstitum, non modo plurib. longoque tempore dicitur, sed etiam quod triẽnio præstitum est. Cætera huc pertinentia vide apud Alci in l si certis annis,C de pact.Spie.

CERTIS oneribus destinatum patrimonium,apud Vlp.l.si fideicommissum.§.quid tamen,ff.de iudiciis.Spieg.

CERTI limites, cum finibus adiectum est, qui duo vicini proximi sunt l forma,de censib. Spieg.

CERTI anni in cõstitutione Impp.l.si certis annis. C. de pactis. dicuntur Accursio ibidem pauciores tribus, Bart. & Bal.longum tempus interpretantur. Alciatus in Bartoli & Baldi sententiam pedibus it, tametsi alioquin pro triennio accipi credat. Accursij sententia iuuari videtur l. 1. C de fideicomm.& cap. 1. de præscrip. in antiq. Ni dicas vtrobique iure speciali triennium præstitutum,quod magis est Nam in l.1.Cod.de fideicomm.alimentorum,in d.c.1.de præscrip fidei Christianæ fauor versatur. Prat.

CERTI status esse,l.2.§.si quis, ff.vnde legitimi.

CERTIOREM conf ssionem fallæ videtur opposuisse Vlp.l.1. §. si quis vltro, ff.de quæstionib.licet quidam putent ibidem pro verisimili accipiendam:verius tamen est, vt pro veris argumentis confirmata sumatur. Prat.

CERTO fini tradere,i.tollere, l.7.circa med. de dot.promiss.

CERTO certius, pro verissimo, prouerbiali voce ICti vsurpant in l.testamento 2. de testa.l.ait prætor, §.si non mulier,quæ in fraud.cred.l.stipulatio.§.sunt autem, de verb.obl.Spieg.

CERTVM quid sit, Sex.Pedius docet l.3.si cert.pet. Videtur autem à cernendo dictum. Ab eo deinde & certare factum,quo magis nunc vtimur, vt lactare,spectare, & multis aliis. Nam veteres cernendi verbum non raro vsurpant : quale est illud Ennij,quod refert Cic. Ferro,non auro cernamus. Curt.lib.1. ἱστορ.c.12. Vide Iaso.in l.certum,ff.si cert. pet. & Fel.in c.1.de summa Trinit.

CERTVM varie apud ICtos accipi pro re,apud Alciatum in rerum summis obseruaui, aientem eam vocem, nunc latius, nunc angustius, secundum subiectam materiam declarari, id refert in l.certum, ff.si cert.pet.Prat.

CERTVM est,cuius certitudo reperiri potest,vel ex libello conuentionis,vel instrumento obligationis,vel ex parte aliqua actorum,l.5.in fin.l.59.ff.de re iud. Goth.ad l.3. C.de sentent. quæ sine sent. profert.

CERTVM quoque est, non modo quod nominatim expressum est, sed & quod aliunde per certi relationem potest colligi, Gothofr.ad.l.1.C.eod.tit.

IN stipulationum tractatu, Certum accipitur quod ex ipsa pronunciatione,quid,quale,quantumque sit,apparet : veluti aurei decem,fundus Tusculanus,l.74.ff.de verb.sig. Itaque hæ stipulationes,in quas huiusmodi res deductæ sunt, Certæ appellantur : contra, vbi non apparet quale quantumque est in stipulatione,incerta est stipulatio,l.75.eod.tit.Denique certa est stipulatio, in quam certa quantitas deducitur, siue principaliter, siue pœnæ nomine. At vbi in stipulationem id quod interest venit,incerta. Proinde si pœnam stipulatus fuero, Si mihi pecuniam non credidisses,certa est stipulatio.Si ita stipulatus fuero:pecuniam te mihi crediturum spondes? incerta est stipulatio:quia id venit in stipulationem,quod mea interest,l.68.de verb.oblig. Si decem mihi aut Titio, vtrum ego velim,stipulatus sum ex eo quod mihi dandum est. Certi stipulatio est;ex eo quod illi soluendum est, Incerti. At vero Certum, in actione si certum petetur, pro certa pecunia numerata accipimus, de quo latius Ræuar.l.quatenus cuiusque interfit,ff.de reg.iur. De ea enim hæc actio comparata est,l.1. ff.de condict.trit.l.1.ff.de interrog. in iur.fac. Inde actio certæ pecuniæ apud Senec.lib 3.de benefic.c.7.& certa pecunia credita. Quintil.lib.4.c.2. Satis est dixisse,Certam pecuniam creditam peto ex stipulatione. Et alio eiusdem capitis loco. Nam quod in pleriſq; iudiciis priuatis de re certa credita, locato & conducto,interdictis habere loci potest? Et l b 8.c 3. Te non pudeat certam creditam pecuniam periodis postulare,Cic.pro Rosc.Com. Adnumerasse sese negat,expensum tulisse non dicit,cum tabulas non recitat: Reliquum est,vt stipulatum se dicat.Præterea enim quemadmodum certam pecuniam petere possit,non reperio : & in l.vlt. §.Lucius, ff.de condict.indeb.& l.7.§.vlt.de contrab.nup.Briss.

CERTVM Alciato in l.certum,ff.si cer.pet.propria significatione id sonat,quod liquido apparet,& occulto sensu deprehenditur, à cernendo ducto verbo.Prat.

CERTVM autem est id demum,quod in oculos cadit & demõstrari cerniq; potest Sit certus locus, qui pro diuiso possidetur, in l.1.ff.de euict.l 6. ff de seruit.l.4.ff.pro empto. l.8.ff.de rei vind. Et ita certa pars,& pro indiuiso opponuntur, d.l.1.& l.25.ff.quib.mod.vsusfruct amitt.& l.1 §.hoc interdictum,ff. vti possid l.35. ff.de seruit vrb. Pars enim pro indiuiso incerta est,cum oculis demonstrari non possit,nec certis regionibus descripta sit, intellectuq; & animo non diuisione corporum secernatur,l.5.ff.de stipul.seru. l.66.§.1. ff de legat. l.b.2.l.§ si duobus,ff.commod. Briss. Incerta pars est quæ quantalis ignoratur,v.g.Quicquid Titius possidet. Itaque & pro indiuiso pars certa dicetur, si de modo eius constet, l.26 de acqu poss. l.76.§.1.de rei vind.l 11. § si cum effet de interrog.in iur. fac. Hæc idem Briss. Numerata pecunia, & res quæ pondere, numero,mensura,constant,incerta sunt corpora nisi certo loci ambitu concludantur. Nam si quis vinum simpliciter, vel pondus argenti, nummosve generaliter legauerit, incertam rem legat:quia in nullo certo corpore, sed in quantitate hæc consistunt, quæ nullis certis finibus circumscribitur. At si quis vinum quod in hac apotecha est, dacem quæ in hac arca sunt,leget vel promittat : tunc certum corpus intelligitur legatum vel promissum.Briss.

CERTVM per naturam dupliciter aliquid dicitur, ex causa scil. & re ipsa.Ex causa puta,si mater vterum gerat:quoniam non concepti, nasci non possunt. Ea notitia, quæ ex causa nascitur,si vons tantum conceptus,certum est per rerum naturam vnum esse nasciturum : atque hæc notitia de futuris est, l.sed & si restituatur.in fi.ff.de iudic.l antiqu.ff.si pars hæred.petat. Reipsa vero certum est,quid nunc agat res : licet mihi ignotum sit Ferret.de verb.oblig.

CERTVM etiam illud dicitur, quod tempore stipulationis in aliquo certo loco est, veluti vinum, oleum, triticum quod in horreo est,dare spondes? Incertum ergo est quod nondum natum est,l.vbi autem 75.§.illud dubitationem,ff.de verbor. oblig. Prat.

CERTVM etiam dicitur,quod clarum manifestumq; est.Alciat. in d.l.certum. Sic accipitur in c.de capitulis,10.distin. Quandoque accipitur pro eo, quod dicimus verum constare, l.si filius,ff.de rit.nup. Sunt tamen qui certum ibidem pro verisimili accipiant,Prat. Add.Forcat.obsern.in 42.dialog.Necyomantiæ

CERTVM est (quod ad certi condictionem attinet) cuius species vel quantitas, quæ in obligatione versatur, aut nomine suo, aut ea demonstratione, quæ nominis vice fungatur, qualis, quantaq; sit, citra omnem ambiguitatem ostenditur,l.6.& 9.ff.de reb.cred.Briss.Nam & Pedius lib.1.de stipulationibus, nihil refert ait,proprio nomine res adpelletur, an digito ostendatur, an vocabulis quibusdam demonstretur, quatenus mutua vice res fungatur,quæ tantundem præstent,l.certum, ff.si cert.pet.& cert.cond.Old.

CERTVM quoque dicitur, quod licet incertum nunc est, tamen dubium non est, posse certificari, arg.l.quidam delegatus de reb.dub.Vnde Bart.docet,& certum dici posse, quod licet incertum appareat,signoctamen indubitabili potest esse certum. Signum autem indubitabile illud intelligendum, quando fallere non potest. Spieg.

CERTVM corpus in l.sed & si 10.ff.de acceptil.& alibi,paulo generalius sumtum est,quod specie certa continetur,Briss. Certum corpus tamen propriè l C.adpellant,quod dialectici Indiuiduum. Incertum vero,quoe illi genus,qua de causa inter se opponuntur,in l.1.§.non solum.ff.ad leg.Falcid.Hotom.

CERTVS homo,veluti Stichus,Dama,Pamphilus,dicitur ad differentiam hominis in genere promissi legatiue, l.63.§.quod vero,ff.de furt.l.13. l.47.§.vlt.de leg.1. Neratius, ff de condict. indeb. Huic opponitur homo incertus, l.hæredes 25.§.si incerto,ff.famil.ercisc.Prat.Briss.

CERTVS ius in constitutione Alex.imp.l.2.C.de solut. sumitur pro claro & aperto.Certum ius,h.e. expressa & aperta.l.certum.Prat.

Digitized by Google

CERTVM ius vero apud Pomponium l 2. in princ. de orig. iur. dicitur scriptum, vt colligitur ex § ex actis. d.l.2. Prat.

CERTVM ius ac finitum, quod descriptum est & legib. continetur, ait Briss. item: quod longo vsu in mores perductum. Briss.

CERTVS locus in l locus, ff. de acquir. poss. & l 4. §. pro empto. dicitur qui pro diuiso possidetur, quæ interpretatio comprobatur, l.1. ff. de euict. & l. Pomponius 8 ff. de rei vin. Alciatus ad d.l. locus certum locum ita diffinit, qui certis finibus sit compraehensus quæ definitio iuuatur d. l. Pomponius 8. Incertus autem, cuius qualitas aut quantitas non apparet, l. cum post, 69. §. gener. ff. de iur. dot. vel uti, qui pro indiuiso dicitur. Prat.

CERTVS pater Cic. pro Sext. Rosc. Amer. si tibi fortuna non dedit, vt certo patre nascereris. Certa mater. l. 5 ff. de in ius vocando, vbi mater semper certa esse dicitur. Briss. Certus accusationis l. 14. de bon. poss. Briss ex Cic. & ll. ff.

CERTVM vel incertum contractum Accursius fere intelligit de certo vel incerto quod in contractum, vel obligationem deductum: quemadmodum & alibi certa, vel incerta stipulatio, (l stipulationum quædam de verb. oblig.) dicitur, vel stipulatio certi incertiue. l. si pœnam. l. liber homo, § vlt. de verb. oblig. l. 4 de vsuris. Cum certi contractus (meo iudicio) potius illi dici possint, qui nominati appellantur, scilicet quod certum ac proprium nomen contractus habeant. l. iuris gentium. de pactis. Incerti autem qui vulgo innominati dicuntur, eo quod proprio non appellentur nomine. Non enim illis locis, de eo quod in obligationem deductum est, sed de ipsa caussa, contracta vel obligatione Iurisconsulti loqui videntur. Sed & actio præscriptis verbis, vel in factum, incertum iudicium, vel incerti ciuilis actio vel condictio dicitur. l. si conueniri. comm. diu. l. pen. depositi. l. 6 16 de præscript. verb. l. 19. in fin. de precario. l. 9 22. in fin. C. de donat h.e. (vt ego arbitror) incerti contractus, vel negotij actio, iudicium vel condictio, tunc enim locum habent, cum incertum est, quo nomine contractum negotium proprie appellandum sit. Idem in condictione incerti. Nam & illa tunc datur, cum nominatæ illæ, & specialiter introductæ condictiones, propriè locum non habent: sed negotium subiectum ad similitudinem illarum ita accedit, vt condictionem dari æquum sit. l. 22. in fi. l. 40. l. de condict. indeb. l. 12. in fi. de cond. fur. l. 5. & 8. de act empti. §. incertum. Dicitur tamen quandoque & incerti agi, cum ob quantitatem non expressam ad interesse tantum datur actio, sed de eo illis legibus non agitur. l. vlt. si quis in ius voc. non ierit. l. 68. de verb. oblig. l 2. de præscript. Langebecius in annot. nouiss. aliquot legum c. 36.

CERTVS dicitur is, qui ab integræ fidei aliquo admonitus est, l. si quis ita, 16. ff. de testam. tutel.

CERTVS libertus l. 28. ff. de alimentis vel cibar. Percussor, l. 6. de Senatusconsulto Syll. modus, l. 3 C. de postulando: Procurator l. 2. ff. de procur. & c. Briss.

CERTVS hæres, vt adire possit, dicitur, qui probabiliter, vehementi quadam opinione, credit sibi delatam hæreditatem, l. Pannonius Auitus. §. 1. de acquir. hæred. exitusque ostendit eum recte sensisse. gl. l. si quis extraneus. in fin. eod. tit. Spieg.

CERTVS homo dicitur, cuius qualitas definita est: nam de quantitate non laboratur: qualitas autem aut nomine ostenditur: aut demonstratione, aut natione, nomine, vt Pamphilus, Dauus, demonstratione, vt si digito notemus: veluti cum dicimus, Hunc hominem meum esse aio. vel natione: vt Syrus, aut Phryx, aut Lydus: vel loco, vt frumentum, quod in illo horreo est: vestis, quæ in illa arca est: aut alia quadam nota, vt filius Arescusæ. l. Quintus, 10. ff. de aur. arg. l. plane, 34. §. 2. l. cum res, 47. §. 1. l. sed si, 51. l. si seruus, 108. §. qui quinque. ff. de leg. 1. Contra vero incertus homo dicitur, cuius qualitas definita non est: veluti cum in genere testator scripsit, Hominem illi do, lego. l. vbi autem, 75. ff. de verb. oblig. & l. cum incertus 13. ff. de leg. 1. hæredes, 25 §. si incerto. ff. famil. ercisc. neque enim qualis significetur, intelligitur.

CERTVM téporis Vlp. dixit in l. 8 §. vnde si quis, ff. de inoff. test.

CERTVM vinum aut frumentum dicitur, cuius & qualitas & quantitas apparet: Interdum, cum aut neutra, aut alterutra tantum definita est: veluti si quis dicat, vini amphoras centum, vel etiam: vini Campani amphoras centum: Incertum dicit, propterea quod quantitatem tantum exprimit, qualitatem prætermittit. Campani enim vini multa genera sunt. Quod si adiiciat Optimi: tum qualitatem expresserit, sed si Boni diceret, nequaquam. bono enim aliud est melius. Quin etiam

CERTVM dicit, qui vinum quod in apotheca est, & triticum quod in horreo est dicit. hoc enim idem est ac si diceret, quale quantumque illa apotheca, aut illo horreo est: quæ omnia traduntur in l. stipulationum, 74. & l. seq. l. triticum, 94. ff. de verb. oblig.

CERTVM facere, id est nominare, denunciare, l 17. vbi Goth. de euiction.

CERVESIA vel ceruisia vini appellatione non continetur, nisi forte paterfam. aliud senserit, & vini numero eiusmodi potum habuerit, l. 9. ff. de trit. vino. Briss.

CERVI præter notam significationem apud veteres dicuntur serui & fugitiui, à celeritate, vt ex Sexto Pompeio docet Petrus Crinitus de honesta disciplina. li. 19. c. 8. Sunt & furcæ lignaue corona ad furti iudicem ceruorum cornuum apud Liu. lib. 44. & Cæsarem lib. 6 de bello Gallico: cum inquit, post eas aggerem & vallum 12. pedum extruxit, huic loricam pinnasque adiecit grandibus ceruis.

CERVICES numero tantum plurali veteres dixisse, ait Varro 7. & 9. ling. lat. Seruius in 2. Æneid. Cerui cervix ait, numero singulari. Collum significat: numero plurali superbiam: quod discrimen non seruatur. Briss.

CERVICAL, veluti Ceruicis sustentaculum quod Galli vulgo *oreiller & coussinet*. Eius meminit Plin. lib. 20. c. item 20. & lib. 28. c. 4. Iuuenalis Sat. 6. & Martialis lib 14 Epigram. 146. & quisquis is est, qui Ezechielem traduxit. ca. 13. vbi inquit, hæ qui faciunt ceruicalia sub capite vniuersæ ætatis ad capiendas animas. Et iterum non multo post: Disrumpam ceruicalia vestra super quæ vos colligitis animas. Græci id vocant κεφαλάκια, qua voce vsus est D. Marcus c 5. vbi interpres vertit, Ceruical. Idem autem esse Ceruical, & Puluinum, ex eo patet, quod dicimus infra in pulluillo, & ex d. c. 3. Ezechielis. De hoc autem est illud Martialis Apophor. lib. 14 Epigr 146.

Tinge caput nardi folio, ceruical olebit:
Perdidit vnguentum cum coma, plumaret.

Vt annotauit Tiraquell. in le. connub. 3. glossa 1. parte 3

CERVICALIA, vestis nomine cõtineri V. pianus scribit in l. 25. § 1 ff. de auro argent. quod si ad muliebrem mundum ea pertinent, significari putarem eo nomine quæ Græci περικεφάλαια nominant, quæ Iul. Pollux in mundo muliebri recenset. sin virilia sunt, ea dici putarem quæ frigoris vitandi caussa ceruici circumdantur. Hot Adde quæ § dicuntur in dictione Aquiminarium.

CERVICEM erigere aduersus aliquem, est Imp. Constantio, in eum cui gratitudo debetur, irreuerentem esse. Sic ceruicem aduersus patronum erigere. dicitur inofficiosus, & irreuerens libertus. l 2. C. de libert. & liber eor. Notum, duræ ceruicis hominem dici, quasi indomabilem, more ferocium boum, quique ceruice erecta & rigida contumaciam quandam præ se ferat, tanquam nemini ceruicem inclinare volens, *hartnackig*. cap. nisi cum pridem §. propter militiam. derenunciat. Spieg. Prat.

CERVICOSVS ponitur pro duro & in exorabili.

CERVISA, ceruisia, vel ceruisium, potio est ex hordeo, siue tritico, siue ex pane concinnata, & est fere quam sacræ literæ ex Hebræo sermone interpretantur sicerim, & idem quod Zithum. sicera vero, Hieronym. ait, est omnis potio, quæ potest inebriare, præter vinum Vlpian. lib. 33. ff. de tritico & vino legato. l. si quis: Nec camum, inquit, nec ceruisa continebitur. Et paulo ante: certe Zithum, quod in quibusdam prouinciis ex tritico vel ex hordeo, vel ex pane conficitur. Strabo lib 27. in discriptione Ægypti scribit, commune illis populis esse poculum, & fieri modis variis. Appellatur autem à Græcis Zithũ, ab interprete Ceruisum. Nebriss. Vlpian. de trit. & vin. l. si quis Certe Ceruisium, quod ex tritico, vel ex hordeo, vel ex pane conficitur, Græce ζυθον. Plinius: ex iisdem fiunt & potus Zithum in Ægypto. Celia & ceria in Hispania, ceruisia & plura genera in Gallia. Quo loco melius, quidam Cereuisiam legunt, teste Steph. Robet Est locus in c. 25. lib. 22. porro idem Vlpian citata l. simili modo, inquit, nec curmi, nec ceruisia continebitur: subaudi, vini appellatione. Spieg.

CERYCIA sunt insignia quæ legati Græcorum ferre solebant, ne quis eos violaret. Sic sumitur in l. sanctum, ff. de rer. diuis. quod & I. Pollux lib 8 Onomastic his verbis docet: κηρύκιον φόρημα ὧι τὰ πρεσβέων. Non igitur ornamento tantum erat, vt putat Alexander Genial. dierũ lib. 4. sed & tuitioni d. l. sanctum. Prat. Hic que obiter admonendi sumus sinceriorem esse hanc eius loci lectionem, quam sit illa Alexandri Neapolitani, qui legendum putat ἡ κιττίσα, intelligens opinor, ramis oleæ lana obuolutum: sed eum non conueniisse nisi supplici vel deprecatrici legationi. ostendit ipsius vocis significatio, &c. Baldui. § sanctæ quoque res Institut. de rer. diuis.

CESPITEM vellere de bustis l. 6. de s. pul. viol. in C. Theo. Tumulis enim terræ cespes aggerebatur, Tacit. lib. 1. Cespes est terra cum propria herba euulsa. Serui. in 1. Eclog. Virg. Vel, vt Festus, terra cum herba in modum lateris cæsa. Briss.

CESSA æquæ seruitus Vide supra Cedere actum.

CESSARE proprie est moram facere, vel desinere, desistere, aliquando negligentem esse, tardum esse.

CESSAT tutor, qui tutelam non gerit, neque administrat, l. 1 §. 1. & l. 17. ff. de adm. & peric. l 4 § 1. ff. rem pupilli salu.

CESSANTE patre, id est, non agente. l. 7. de iniur.

CESSANTE emptore, id est, non appellante. l 4 §. 1. de adpellat.

CESSANTE procurante, id est, non respondente. l 5. vt in poss. leg. Briss.

CESSAT stipulatio, cuius effectus aliquo interuallo differtur & intermittitur, l. 1. vti legator. Briss.

CESSARE,

CESSARE, pro frustrari & moram facere solutioni, Lanpenult. ff. de legib. lib. 1. l. 14. §. 1. ff. de vsur. l. 15 de alim. leg. l. 38. ff. de minor. Vlp. ad interpretationem rescripti Imper. Anton. quo in propria quoque hæredis bona legatarij mitti iubentur, si post sex menses, quam prætor aditus est, in solutione cessatum fuerit. Cessatum non videri ait, si pupillus tutorem non habeat, nec curatorem furiosus, vel adolescens; cum frustratio his personis indefensis nocere non debeat, l. 5. §. Imperator, & §. cessatum ff. vt in posse. leg Briss.

CESSARE, partem dixit Iauolenus l. Mæuio 41. ff. de leg. 2. pro deficere, & cessantium, i. e. deficientium partes, eodem sensu Paulus l. diuus 7. ff. si cui plus; quam per leg. Falcid. Sic Romanus Pontifex.

CESSANTE causa, cessat effectus, id est, deficiente & sublata, e. cum cessante, extra de adpel. & vide A. Tiraque. tract. cessante causa, Prat.

CESSAT pars, quæ caduca est, quæ deficit: cessat pecunia, quæ otiosa est & pupillo vacat, Briss. ex ff.

CESSARE & Locum habere, seu Locus esse opponuntur, l. 1. §. 1. ff. si quadrup. l. 10 §. 1. ff. quæ in frau. cred. l. 3. ff. de donat. &c.

CESSARE, est locum non habere, vel deficere.

CESSAT actio, cautio, collatio, commissum, crimen, dolus, voluntas, mens Senatusconsulti, ratio, quæstio, querela, iudicij, lex, ius legis Falci. ius accrescendi, Briss. ex ll. ff. & C.

CESSANTEM quoque demonstrationem apud Papinianum accipere debemus pro deficiente probatione, l. cum ex plurib. 97. ff. de solut, Prat.

CESSARE edictum dixit Vlp. l. quod si 3. ff. ne quis eum, qui in ius voc. pro eo, quod est locum non habere, & ad eum casum non pertinere, Prat.

CESSARE libertatem: Et

CESSARE addictionem apud Vlp. l. ergo 4. § si in fraudem, & §. si bona, ff. de iudicio mu. libert. accipi oportet, h. e. non valere, & ei actui locum non esse. Prat. Hic cessant partes iudicum, prætoris, Briss. ex ff.

CESSARE, pro otiosum & inutile esse, sæpius occurrit etiam apud ICtos nostros. Quod interpretes barbare exponũt, modo pro nullum esse, modo pro non competere. Scæuola eleganter dixit in l. diuortio facto, neg gest. Præterire denique aliquid temporis debebit, quo cessasse videatur. Item cessare dicuntur, quæ non sunt extincta & quæ redire possunt. Sic dicimus cessare obligationem, sed non esse extinctam. Vide Zasium in tract. substit. c. 3. & gl. fi. l. propter. ff. solut. matr. Spieg.

CESSARE, improprie pro nũquam fuisse, Papin. l. 97. ff. de solut. Quam ex plurib. causis debitor pecuniam soluit, vtriusq; demonstratione cessante, i. sine vlla demonstratione, Hotom.

CESSARE suo periculo, non negligentem esse, l. 1. de admin. tut.

CESSATIO, id est, mora, intermissio, l. 17. ff. de vsuris, l. 1. ff. de oper. publ. Cessationum solutæ vices. Briss. ex ff. & C.

CESSATIO, interdum contumaciæ imputatur, l. is cui; §. cessatum, ff vt in possess. leg. Alber.

CESSATIO ab administratione, cessatio aliena, collationum, curatorum, legati, officij, tributorum, tutorum, &c. Brisson. ex ff. & C.

CESSICIA tutela, quæ in iure cessa est, & translata: vt & cessicia libertas, quæ vindicta datur.

CESSICVS tutor, cui in iure tutela cessa est, Vlp. in Epitome, à verbo cedere ducitur, Prat. Briss.

CESSIM ire, in l. si ex plagis, §. in eliuo, ff. ad leg. Aquil. est retro ire seu redire, ex interpretatione Alphen. eius legis auctoris, quod & Accurs. recte intellexit. Eo dicendi genere vsus est Iustin. lib. 2. Aut si hoc parum tritum extat, vos, cõmisso prœlio, ite cessim, inhibete remos, & à bello discedite, Prat. Briss.

CESSIM, pro locum dare regrediendo & retrocedendo. IC. ad l. Aquil. Interim superius plaustrum cessim ire cœpit, Spieg.

CESSIO in iure communis alienatio est & mancipi rerum, & nec mancipi: quæ fit per tres personas, in iure cedentis, vindicantis, addicentis, Vlp. tit. 16, Hot. Briss.

CESSIO, inquit Theoph. est legatorum, quæ nondum percepta sunt, ad hæredes transmissio, §. 10. Instit. de legat, Hotom.

CESSIO propriè est iuris actionis translatio: nam per cessionem iura & actiones in eum cui cessit transferuntur, quia sicut in venditione, vel quolibet titulo alienationis rei corporalis necessaria est traditio, quantum ad dominij translationem: ita ad translationem rei incorporalis, scil. iuris, & actionis vtimur cessione, quæ reputatur pro traditione, Nebriss.

CESSIO secundum Isidor. lib. 6. Etymol. est rei concessio, sicut & illud Ruth. 4. cedo iuri propinquitatis. Nam cedere dicimur quasi concedere, vtpote ea quæ propria sunt: nam aliena non concedimus, sed restituimus, Nebriss.

CEDERE etiam dicitur qui contra veritatem alteri consensit: vt apud Cic. Cessit auctoritati viri, i. potius paruit. Nebriss.

CESSIO est vtilis dominij translatio, & sic consequenter alienatio, Bald. in c. 1. per quos fiat inuest. Rebuff.

CESSIO non est exactio: vnde si vxor relicta sit vsufructuaria, donec dotem exegerit, si vxor cesserit actionem super dote, non perdit legatũ vsusfructus, quia non videtur exegisse. cum vt dixi, cessio non sit exactio, Bart. in auth. hoc locum, in fi. C. si secundo nupt. mul. secus vbi cessionarius exegerit, Alexander in l. amplius, in fi. ff. rem rat. hab. Rebuff.

CESSIO, in iudicio tali forma contingebat. Accipiens rem, adito magistratu; Hanc ego rem, inquiebat, ex iure Quiritum meã esse aio. Deinde iudex ex huiusmodi vindicatione, interrogabat cedentem: an contra vindicaret? Quo negante, aut tacente rem vendicanti addixit, eaq; vocabatur legis actio, Boet.

CESSIONIS bonorum beneficium introduxit lex Iulia. Beneficium est, quia etiamsi qui cedunt bonis, bonorum vẽditionem patiantur, l. debitores, C. ex quibus causis inf. irrog. l. 3. & l. 5. ff. de cess. bon. l. 2. & 4. qui bon. ced. poss. tamen infames ex ea causa non fiunt: quia non inuitis illis venditio fit. Non tamẽ caret hęc res suggillatione aliqua: Nou. 4. propterea quod decoquũt creditoribus, cuius generis homines Adrianus in amphitheatro caramidiari inbebat, vt plerisque locis hodie fit in foro: & Borotiis fuisse eandem legem Nicolaus apud Stobæũ auctor est c. 42. Lex Roscia cum cauisset, vt equites in 14. ordinib. sederent, excęperat decoctores. Et hanc omnem contumeliam pati, cedẽdo bonis decoctores cogebantur metu carceris & vinculorum & verberum: quæ supplicia proposita erant iis qui creditorib. suis satis non fecerant, l. 1. & vlt. C. qui bon. ced. poss. l. 1. C. Th. eod. tit. Verum eos qui non suo, sed fortunæ vitio decoxerunt, Nou. 135. Iustin. liberat tam à supplicijs quam cessionis necessitate, dummodo iurent se pares non esse soluendo, id est, si eiurent bonam copiam. Quod congruit antiquo iuri. Quum enim ex 12. tab. olim debitores creditoribus necterentur & addicerentur, id antiqua lege sublatum fuit relata à M. Varrone, & liberati sunt qui bonã copiam eiurassent, ne essent nexi, sicut d. Nou. 135. qui eiurant bonam copiam, id est, se non esse soluendo, liberantur carcere cruciatuque omni corporis, immo & cessionis ignominia. Sed creditoribus pro extremo subsidio datur ius quatum potuerint bonorum debitoris conquirendi & vindicandi, & conueniendi etiam debitores debitoris, Cuiac. in expositione dictæ Nou. Iustin 135 Vide Vvesemb. in parat. tit. de cessione bonorum Vide & supra Bonorum cessio.

CESSIO bonorum miserabile auxilium, l. 8 Cod. qui bonis se; possunt.

CESSIO flebile adiutorium, l. 7. C. eod.

CESSIONARIVS dicitur ille, in quem transacta est obligatio, vel nomen, & debet certiorare debitorem, quod nomẽ eius in ipsum transfusum sit, ipsi notificando, vel ostendendo instrumentum, & legendo, & copiam, si velit habere, dando, vt l. nomen, C. quæ res pign. oblig. poss. alias alteri soluere posset debitum, non credens se obligatum cessionario. C. de obl. & act. per Bart. Part.

CESSIONARIVM, cui ex iusta causa cessio fit, posse vocari creditorem Dd. asserunt in l. 1. ff. si cert. pet. & plene Reb. in schol. priuil. 177. Reb.

CESSIONIS bonorum effectus hic est maximus, quod qui voluerit cedere bonis, is non possit detrudi in carcerem, aut si ductus fuerit, debeat dimitti, l. 1. C. qui bon. ced. poss.

CESSIONIS bonorum & dationis bonorum in solutum differentia ponitur in l. 4. Cod. qui bon. ced. poss. facta enim cessione bonorum, non possunt creditores bona propria auctoritate tenere iure dominij: secus si data fuerint bona in solutum. Est & illa differẽtia, quod cessio bonorum quodammodo est iniuriosa, Nouell. 3, 4. & 135. licet ipso quidem iure nullam irroget infamiam, l. 11. C. ex quib. caus. inf. irrog. l. vl. C. qui bon. ced. poss. datio bonorum in solutum, iniuriosa non est, sed benignior, ac per eam perinde ac cessione bonorum vitabitur carcer, Cuiac. ad Nou. 4.

CESSVM dare in l. 43. ff. de ædil. edict. interpretatur Gothof. ibidem, calce percutere.

CESSVS, a, um. Vide cedere actum.

CESVRATIM, i. succincte, breuiter, per cesuras commata, partes, & interordinia libelli. Cesurarum vas appellatur cessim orificiatum, Io. Bapt. comment. in Epist. Sidon. Apollin. ad Claudianum lib 4.

Κέστος, significat sponsæ zonam nuptialem, Old.

CETEROQVIN, alioquin, Vlp l. 29. de iure fisc. Sed enim hæc pœna magis est, vt aduersus ipsum locum habeat, qui delatorem redemit: ceteroquin aduersus hæredem eius transire nõ debet. Idem l. 35. §. 3. ff. de hæred. inst. intelligendũ erit rerum Italicarum significatione eas contineri, quas perpetuo quisq; ibi habuerit, atq; ita disposuit, vt perpetuo haberet. cæteroquin si tempore, quo transtulit in alium locum, &c. Hotom.

CETERORVM & reliquorum appellatione omnes continentur: veluti si cui optio serui legata sit, cæteri Sempronio: illo non optante, omnes ad Sempronium pertinent: Briss. M. Terent. Clemens in l. cum opt. cap. 19. ff. de opt. leg. & Marcellus apud Vlpianum l. ceterorum, ff. de verb. sign. Ideoque inclusionis notam esse constat. Excludit etiam plerumque, veluti apud Vlpianum l. non solũ, §. quæritur, ff. de procurator. Singulari

Digitized by Google

quoque numero apud eundem l.1. ff. de iis quæ in test.delen. excludit. compendiosè in Tabellionum tabulis instrumenti sive interiecta his notis,&c.hæc vox comprehendit omnia,quæ sunt de natura contractus, vel rei, super qua adponitur.Bart. in l.Gallus,§.idem credendum, ff.de lib.& posth Huius locutionis vim latissime explicant Iason, & Alciatus ibidem,quos consulas velim. Prat.

Inter CETEROS(ἀοριστως)& Nominatim exhæredari, opponuntur apud Vlp.tit.25 Regul.& l.4.§.1.C.de libet. præter.Instit. de exhæred.liber.Briss.

CETERA cognitionis dixit Scævola l intra vtile, 39 ff.de minorib.pro omnibus, quæ ad cauſæ restitutionis in integrum cognitionem pertinerent. Sic eodem sensu dixit idem, Cetera negotij Sic

CETERA venditionis dixit Vlpian. l.magis puto, 5 §.si pupillus, ff. de rebus eorum,pro omnibus. quæ venditorem facere præstare oportet,& omnia iudicij. l in cauſæ.ff.de procurat.Prat.

CÆTERVM aduersandi nota est, & accipitur pro sed,in constit. Alex.Imp.l.1.C.si aduersus rem.iud.Prat.

De CÆTERO,in l 8.C.de aduoc.diu.iudicum,id est,in posterum, Goth in d.l 8 Briss.

De CÆTERO pecore,l.38 §. imentorum, ff.de æd.lit.edicto.In cætero iure.De cætera parte l 34 ff.de bon.libert Briss.

Vox CÆTERVM plerunque absurdi nota est,& significat. Alioquin,in l.8 §.1 de minorib.l.5.§.1 ff.de alienat.iud mut.l.15.§. posteaquam ff de damn.infect.l.2.§.1.in fi.de pact.dot.l.15 §. 1.ff.quod vi aut clam.l.15. § sed si empt. ff de re iud.l.17. §.si iussu, ff.de noxal.l 61.§ hæc ita.ff.de furtis, l.1.§ idem Nerua. ff.ne quid in loco publico, l.3 § hoc autem ff.de liber.exhib. l.5 §.maxime, ff.de carb.edict. l 32 in fin.ff. de recept.qui arbitr.l 49.ff.famil.ercisc.l 5.§.meminisse, ff.de oper.nou.nunt. Sic & apud Tertull.in lib 2.aduerſ.Marcion.illo loco.Cæterum non esset anima nec spiritus. Et lib.2.ad vxor.Sanctificatur enim infidelis vir à fideli vxore, & infidelis vxor à fideli viro. Cæterum immundi essent filij vestri. Hoc, ne leue videatur, Accursium valde torsit in interpretatione, ff. de iudic. sol.quæ huius vocis vi percepta non obscurum sensum habet. Contra etiam Alioquin pro cæterum ponitur, in l.91.ff.de legat.3.l 1 C.de pact.conuent.l. 42.de acquir.hæred.NotauitGoueanus lib.3.var.lect.c.1.Brissonius.

CH.

CHALARE verbum à Græco χαλᾶν deducitur, atque hoc verbum hodie nautis familiare est, qui chalare velum dicunt. Chalare enim laxare & dimittere est. Hinc etiam chalatorij funes sunt,quibus antemna & attollitur & dimittitur Vt annotauit Turneb.aduers lib.24 c.15.

CHALCEDO vrbs Bithyniæ fit mentio in l.5.in fin. C.de temp.appel. l.11 in fi C.de comm.de succ.l.18.C.de quæst.& alibi passim.

Χαλκῆς,exulores,Goth.ad l.6.ff.de iur. immun.

CHALDÆI.Assyriorum magi ex gentis vocabulo dicuntur,qui diuturna obseruatione siderum scientiam se putant effecisse, vt prædici posset,quid cui euenturum,& ex quo quisque fato natus esset: quorum professio ab Imperatoribus damnatur, quam aiunt: Chaldæi ac magi, & cæteri, quos maleficos ob facinorum magnitudinem vulgus appellat. Sileat omnibus perpetuo diuinandi curiositas,quam vltore gladio vindicandã constituerunt: vt liquet ex l.nemo, C de malefic.& mathem. Spieg. Secundum interpretationem B.Hieron. in c.2.Dan.dicuntur χρονολογοι, qui futura ex natiuitatibus prædicunt, quo sensu accipi debet apud Spartianum, cuius hæc verba sunt: Vares,vel Chaldæos consuluisse, quod & Plutarch.in Galba annotauit Petrus Crinitus de honesta disciplina lib 8. cap 9.

Χαμαὶ διδάσκαλοι, quasi pedanei magistri, qui primas literas docent de plano, nec cathedram habent. Goth.ad l 13. §.10. de execut.

Χαμόθεν apud H. Modestin. l. ἀδύνατα §. χρὴ δὲ μᾶλλον, ff. de excus. Ant. Augost. li. singulari ad Modest.suppliciter, Iacob. Cuiac. de plano, vertit. A Augustini sententia potior visa est. Nec moueor Græcorum interpretatione, qui interpretantur χαμόθεν ἐξ ἐδάφους, h.e.de plano, qua de re fusius disputo lib.1.Emendat.Prat. Non tamen eo inficias,quin

Χαμαιδικασταὶ pedaneos iudices significent. Qui nulli tribunali præerant, nec pro tribunali sedentes, de plano cognoscebant ac iudicabant. Horum commeminit Iustin. constit.60.§. καὶ νῦν: & vide Alciat.lib 1 parerg.c 41.Prat Briss.

CHARISTIA pro annona grani seu difficili, male sumitur. Est enim in hac significatione Italicum verbum, quam Latini sermonis: χαριστια quidem Græcis sonat gratiam, seu decentiam, nobis *Anmuth*. Sic gratiosus dicitur, *ein anmuhtiger Mensch*. Nec gratiosus princeps, vt Budæus in ore est,beneficum,hoc est,*ein gnadigen Fursten* significat. Fateor hoc Grammaticis esse relinquendum: sed huc impegerunt, vt in sexcentis eiusmodi magni vtriusque iuris interpretes,quos huius ergo nullus contumelijs intectaudos, Alciat.alicubi rectissime censuit. Spieg.

CHARISTICON, pro remuneratione apud Callistratum in l. diuus Adrian.de bon.damn. Sed debent ad eas seruari, quæ iure præsidum solent erogari: vt puta Charisticon quibusdam officialibus,&c.

CHARACTER,figura,vel signum,vel forma expressa,literarum præcipue.Vlp de testam.l.ad testium.Dum tamen,inquit,habuerit χαρακτῆρα.Cic.ad Brut. in oratore: In omni re difficillimum est formam, quæ character Græce dicitur, exponere. Characterem habet annulus, qui formam aliquam gemmæ insculptam habet Briss. Sed & stili genus character ab auctoribus dicitur. Nebriss.

Χαρχηδὼν vrbs, Tharsis Hebræis, vide Goth.ad l.8.§.11.ff.de cens.

CHARIDEMVS: cuius fit mentio in l.5.ff.de pollicitat.

Χαρωνιανὸς dicitur libertus Orcinus,à Charonte inferorum portitore Balduin tit.de sing.reb. per fideic.

CHARVCA. Vide suprà Carroca.

CHARTÆ à membranis separantur,l 9 §.1.de acquir.rer.dom.§. literæ, Instit.de rer.diu.Iuuentutis ergo aliqui chartis membranas cedere confundunt, & chartarum appellatione membranas comprehensas aiunt. Nam longe alia chartarum, quam membranarum materia fuit. Membranæ ex pellibus coriove animalium. Pergami primum paratæ,hodieque originis suæ nomen tenent. At chartas, earum vsu olim maxime humanitas vitæ constabat & memoria, ex papyro (fruticis id in Ægypto genus) confectas fuisse docet Vlp.in l.52.§ chartis. Et apertius Plin.lib.13 cap.11. Qui & confecturam chartarum,& confecturæ rationem ibid.c.12.exponit.

CHARTÆ autem vel puræ erant vel scriptæ,d.l.52.§. quod autem,& l.7ª de leg.3. Hinc chartacei codices.l.42. de leg.2.Et chartea supellex vatum, apud Auson.Briss.

CHARTVLÆ confiscatæ,l 5 C de conuen.fisc.debit.lib.10.Briss. vlt.edit.

CHARTA,est pagina scriptioni apta,ex quacunque materia illa sit,siue ex plumbo,siue ex cortice siue ex linteis, siue ex papyro, siue ex corio, siue ex cera, siue ex lapidibus. quæ dicitur Membrana.Vlpian.d.l 3.l librorum. Librorum, inquit,appellatione omnia volumina continentur, siue in charta, siue in membrana sint,siue in quauis materia. Neque enim membrana excluditur a chartæ appellatione, cum charta membrana appellatur. Idem quoque ibi: Si quis,inquit,chartas legauerit puras,membranæ non continebuntur,quasi dicat, nisi addatur charta membrana.Spieg.

CHARTÆ appellatio & ad nouam chartam refertur & ad deletitiam,l.4.ff de bon. possess. secund. tab. Chartis autem legatis neque libri iam facti, neque cœpti scribi, neque membranæ, neque cæteræ ad scribendum materiæ debentur,l.52.§.quod tamen,& l.76.ff de ll.lrb.3 Briss.

CHARTA differt à papyro.Papyrus enim est materia,vnde chartæ parantur: vbi vero expolita est, chartæ nomen accipit. Vigl.in §.nihil autem Instit.de testam.ord Prat.

CHARTAS epistolares penotis esse ait Seruius apud Virg.3.§. pen.ff.de pen.legat.& his continentur chartæ ad rationculam paratæ,d.§.pen.Prat.

CHARTARVM genera.& quo fierent modo,explicat Plin.l.b.13. c.12. Sed Adrian. Turneb.in c. lib.aduers.17. c.2. hunc Plinij locum erudite emendat.Quo melius ergo quilibet hanc Turnebi emendationem cognoscere posset, totum eius caput de chartis scriptum, de verbo ad verbum hic inserendum esse putaui,cuius tenor talis est. De CHARTIS,quæ è papyro fiebant differens Plinius, primam dicit olim fuisse hieraticam,è qua religiosi tantum sacrique libri scriberentur, eamque ab adulatione Augusti nomen accepisse: secundam Liuiam,ab eius coniuge,vt in tertium locum descenderit hieratice, quæ olim prima erat. Hic nescio, quid inquinatum esse, lib.dine emendatorum in bonos scriptores semper grassante,fideliusque existimo,quod in antiquis exemplaribus reperi, quæ ablutione Augusti nomen acceperit. Augusta enim & regia charta,candidior erat, quam hieratica, vt & Liuiana. Nam hieratica subcolorata erat,vt scribit Isid.abluendo igitur candorem chartæ acquirebant. Erat & Amphitheatrica & Memphitica, cuius Lucanus meminit, Conficitur bubula Memphitis charta papyro: erat Saitica, ab oppido Sai,& Teneotitica à loco quodam Alexandriæ: & Fanniana, ab interpolatore nomen habens: sed & Corneliam,à Cornelio Gallo,qui Ægypto præfuerat,nomen adepta est. Erat & Emporetica (sic enim in Plinio emendandum arbitror) ea mercatorum vsui seruiebat,& inuoluctis & integumentis mercium dicabatur,) scripturæ inutilis. Texuntur, inquit Plin. omnes tabulæ madentes Nili aqua(putarem tamen hic emendandum pro voce madentes,madente.) Quis huic emendationi auctor? non solum libri veteres, sed etiam Romana editio, nam in tabula chartæ ponebantur, in qua turbida Nili aqua glutinabantur: hodieque, quæ è concepto comminutoq; linteo chartæ conficiuntur, earum plagulæ ope glutini cohærescunt, proinde mox etiam lego,cum primo supina tabulæ scheda allinitur,& resegminibus vtrinque amputatis; cuius emendationis,quam-

multo

Digitized by Google

multos veteres libros testes laudare possumus: qui etiam vno consensu, transuersa, deinde eraes peragit, ostendunt. Illud etiam sic emendo, lituræ metum afferebant ex auersis, & alias indecoro visu per translucida, pelucebat enim ob tenuitatem illa carta, si quid in aduersa scriptum fuisset, metus erat lituræ. Nihilo secius quod mox sequitur, in pristinam restitui integritatem posse reor: igitur secundo corio statumina facta sunt, à primo subtermina, Chartam inquit Claudius, duplicauit, & tanquam bilicem fecit, eiusq; vnquam stamen fecit à secundo papyri libro, è primo corio subtemen. Lego etiam infra, sed omnia secunda, lentiginosæ autem maculæ oculis in charta deprehenduntur, fungosæ tenæ litera fundente se: sed pro fundo in veteribus libris iunc) lego, nam & ante, extremum papyri scirpo simile dixit, id est, iunco. Hæc ille. Adde Isidorum lib. 6. c. 10.

CHARTAM delentiam, cuius meminit d. l. 4. Græci vocant ψαλμψιον, Cic. lib. 7. Epist. epist. 18. Nam quod in palimpsesto, laudo equidem parsimoniam, sed miror, quidin chartula fuerit, quod delere malueris, quam hæc scribere. Huius & commeminit Martialis:

Esse puta ceras, quamuis membrana vocetur,
Delebis, quoties scripta nouare velis. Prat.

Χαρτοφυλάκιον in c. 1. extra de probat. dicitur scrinium, vbi chartæ reponuntur. Vide Suidam, Corras. lib. 1. Miscell. cap. 18. vide supra Archiua.

Χαρτοπῶλαι, Cartopratæ in tit. de Colleg. & Chartoprat. & Numul. lib 11. Cod. sunt chartarum, quæ ex prouinciis in vrbem transmittuntur, susceptores & venditores. In basilicis eod. tit. ἀφὲ συμμάτων καὶ χαλκοπράτων, repono χαρτοπράτων: Corras. præallegato loco, Prat.

Χαρτοπρατία, chartarum venditio, l. vnica, C. de colleg. & chartopratis lib. 11. Prat.

CHARTARVM species Chartæ epistolares, chartæ ad ratiunculam, vel ad logiarium paratæ, l. 3 §. vlt de penu leg. Alias chartarum differentias Plin. lib 13. c. 12 exequitur, & Isidor. lib. 6. Etym. c. 10. Et post hos eleganter Turneb. lib. aduers. 7. cap. 2. Hinc chartularij: quorum variæ species in Impp. constitutionibus, provincia officia erant, quib. adiungebantur ac deseruiebant. Quidam Numerariis operam præbebant, l. 10 C. de Numer. act Chartularij etiam magistri equitum ac peditum memorantur in l. 5. de diuers. offic. & appar. C. Th Sed imprimis quosdam de cohorta lib. officiis largitionales titulos retractasse ait, l. 3. de cano. largit. lib. 10 C. Iust. Denique Nou. chartularios tres ἐν ἡμῖν κυβιλείοις τῶν συμβόλων ταμιευτηρίοις ponit Briss. vlt. edit plures species vid. §. seq. 2 3. 4 5.

CHARTACEI Codices, l. 42. ff. de legat. 2. & chartea supellex vatum, apud Auson.

CHARTA opisthographa, ab ὄπισθεν, i. retro, & γραφή, quod est scriptura. Charta itaque, quæ etiã in tergo scripta fuisset, opisthographa fuit appellata, &, qui tam à facie quam à tergo exarabant, in opisthographo scripsisse dicebantur, & libelli qui vtraq; pagina, & aduersa, & auersa scripti sunt, minutis literis, & lituris pleni, Opisthographi dicuntur. An. Alciat. disputat. lib. 2 cap. vlt. opisthographos aduersarios, seu tabulas tumultuarie confectas dici putat, sed male. Corras. lib. Misc. c. 8.

CHARTVLARII in rubr. de mun. oct. chartul. lib. 12. C. & l. nulli, 10. in fi. C. cod. & l. 3. de cano. largit. lib. 10. C. dicuntur, qui de cohortalibus officiis vniuscuiusque prouinciæ largitionales titulos retractabant, i. qui chartas & codices earum expensionum tractabant quæ priuato Principis ærario illatæ, magna ex parte in largitiones insumebantur, de iis accipi debet l. 1. §. illi quoque, de præpos. ag. in reb. lib. 12. C. Hos Commentarienses dictos scribit auctor Etymologici. Chartulariorum frequens mentio in notitia Nouellæ 8. Porro Zonaras posterioribus temporibus Chartularium τὸν τῶν βασιλικῶν ἐπιστολῶν ὑπογραμματέα adpellatum, tom. 3. Annal. in Leone Isauro scribit. At eum, qui huic muneri præficiebatur, ὑπογραμματέα vocatum scribit: Briss. Prat.

CHARTVLRIVS est, ait Gothof. ad l. 1. Cod. vbi caus. fiscal. qui chartis inseruit, easque tractat.

CHARTVLARIOS & tractatores pro iisdem dici notat Cuiac. ad l. 3. C. de cano. largit. tit. Munus eorum dicitur chartularum ministerium, Briss. ex C. Theod.

CHARTVLRIVS cubiculi, quem Græci τὸν τῶν κοιτικλείων vocabãt, constitutiones subscribebat, vt not. constitut. Manuelis, cuius commeminit I. Cuiac. l. 2. C. de bon. pet. sub. lib. 10. Prat.

CHARTIATICVM in l. diuus, ff. de bon. damn. quod pro chartis officialibus præstabatur. Ministri enim Magistratuum chartas præbitas fuisse, ex Frontini lib. de aquæduct. patet, Brisson. Chartiaticum legitur in Pand. Florentin. Sic & emendati vulgati codices, in quibusdam veterum carciaticum: quod addita aspiratione & repositio elementulo, t, pro c, facillime emendasset A. Alciat. lib 1 parerg. cap. 40 si mentem Calistrati intellexisset: qua ignorata, varias lectiones excogitauit, & modo carceraticum, modo χωρατικὸν legit. Florentinam lectionem confirmant Zonaræ verba subiecta: ἀπογεγραμμένης δὲ καὶ τοῦ χωρατικοῦ τοῦτο τοῦ νομίσματος δύο κεράτια: Prat. Vide & Gothof. ad dicta m l. diuus 6. de bonis damnat.

CHASMA, Χάσμα, quo verbo terræ hiatum significamus: eo vsus est Vlp. l. cum res 47. § fi. ff. de legat. 1 l. 4 §. 1. ff. de cen sib. l 10. ff. de peric. & comm. l 11. §. si locupleti, ff. de minorib. & alij Iurisconss. in Pande & Sæpe χασμαίνειν adpellat Arist. lib. 2. de mundo: ὅτ' ἂν σπασθῶσιν οἱ μὲν σπειζόμενοι πνεύματος εἰς τὰ κοίλα χασμαίνειν λέγονται. De hoc terræ hiatu loquitur Plinius lib. 2. cap. 82. Seneca lib. 1. nat. quæst. Chasma vocat, cum aliquod cœli spatium decedit, & flammam dehiscens, velut in abdito ostentat. Seruius in 9. Æneid. Chasma interpretatur diruptionem & cœli recessum: Prat. De cœli hiatu Plin. lib. 2 cap. 26 De terræ hiatu Seneca 6. natur. quæst. Chasma vastum hiatum significat, qui terra dehiscente contingit. Cuiusmodi casu agri interdum absorbentur. Terræ motus quoque artic. 2. de mundo χασμῶδη dicuntur Chasma subita aeris diruptio ac recessus, Seruio ad 9. Æneid Briss.

Χειρίβολοι Vlp. in l. 1 ff. naut. caup. stab. Quanquam ipse vel nauicularius vel magister id facit, quod χειρίβολοι adpellant. Significat hæc vox manus immissionem, vt Alciat. in parerg. refert, qui arbitratur χειρίβολοι à Iurisconsultis hic dici signũ quod magister in prora sedens videt, cum nautis imperat. vt aliquid faciant, seu aliquem recipiant vel non recipiant. Verum cum hæc vox ab ipsis nusquam lecta sit, admonet amplius quærendum: Spieg.

Χειροτόνητοι, nouinatores, Gothof. ad l. 11. C. de hæred. decur.

CHELONIÆ in l. fi § species, ff. de public. gemmatam esse Indicæ testudinis oculo similem putem, ex Plin. lib. 37 c. 10. Prat. Briss. Chelonia.

Χήρυβοι quid sit, vide Goth ad l. 66. § 1 ff. de don. int. vir. & vxo & ad l. 3 in princ. ff. de supell. legat.

Χέρσος, terra squalida, inculta, Goth ad Nou. 54 c. 2.

Χίρυφα proprie terræ ruina, siue fissura, quam aqua pluuia, torrens, aut terræ motus efficit: Spieg.

CHIA ficus, vide Goth. ad l. 205. de verb. sig.

Χιλίαρχοι mille militũ ducem Vlp. in l. 1. §. 1 ff. de test. milit. recte appellat: Prat. Ciliarchæ, Millenarij, qui mille præsunt militibus: Isidor. 9. c. 3 chiliarchæ & centenarij, plebis distributionẽ sibi vsurpabant, l. 20. de pagan. & sacrif. in C. Theo. Briss.

CHILONES, & Cylones, ac Cillones, qui dicantur, & quo pacto inter se differant, Sextus Pompeius ex Verrianis commentariis sic refert: Chilones enim inquit, eiusmodi homines appellari, qui maiorib. labris sunt: hoc est, qui Labeones aut Labieni à nostris dici possunt. T. autem Lucretius labrosos nominat: vnde illud,

Simulac Sylena Satyrasq; labrosa phileme.

CYLONES vero sine vlla aspiratione, iidem Pompeius eos appellat, qui fronte prominentiori sunt & quasi extante: nam Cillones duplici ll, aliud omnino significat: est ridicule quidam in hoc aberrare videantur. Cum enim Crispum Sallustium Cicero in gregem Cillonum, sacrilegorum atq; impudicorum cõnumeret, nihil aliud intellexit quam cinedum hominem. ac turpiter cenentem. Quoniam cillere apud veteres motitare est: quod & Seruius atque Higinus testantur: vnde cillones dicti, qui pudice vendito cenentes se effœminant. Nã & Leneus Pompeij libertus, cum Satyras contra eundem Sallustium scriberet, non modo illum Popinonem ac Lurconem satyrice appellauit, sed etiam λάσιυφον, quasi meretriculam & scortum, vt annotauit Petr. Crinit. lib. 7. cap. 9.

CHIROGRAPHVM, priuata scriptura, seu cautio manu alicuius subscripta vel subnotata: Briss. Artemid. 1. de somniis, c. 44. χειρόγραφα ait χῆνες dici. Domestica cautione & chirographo obligare se ad præstandum quid. Chirographum inductum, id est, cancellatum: Briss. ex ff. & C.

CHIROGRAPHARII creditores, ad differentiam Hypothecariorum, de quibus in l. 1. § sciendum, ff. de separat. sic dicti sunt, qui solo chirographo debitoris nituntur. Chirographarius debitor solo chirographo obligatus. Chirographarium debitum, Briss. ex ff. & C.

CHIROGRAPHVM, χειρόγραφον, priuata cautio manu alicuius vel scripta, vel subscripta. Itaq; generale nomen est, ad omnes eiusmodi cautiones pertinens, l. penult. ff. de testam. & sæpe apud Cic. & alios veteres. Fecit autem consuetudo, vt chirographum proprie appelletur συμβόλαιον χειρόγραφον, vt ait Hesych. i. cautio ad contractus pertinens: & proprie libellus quo quis pecuniam se debere scripsit. Itaq; Asconius in Verrinam 3. Inter syngraphas & cætera chirographa hoc interest, quod in cæteris tantum, quæ gesta sunt, scribi solent: in syngraphis etiam contra fidem veritatis pactio venit, & non numerata pecunia, aut non integre numerata, pro temporaria voluntate hominum scribi solent, more institutoque Græcorum, & cæteræ tabulæ ab vna parte seruari solent: syngraphæ, signatæ vtriusque manu, vtrique parti seruandæ tradantur. Hæc ille & vide Ræuard. l. quatenus ff. de reg. iur. Hinc

CHIROGRAPHVM inane, inane factum per solutionem, solutione: quum id quod debitum, persolutum: Vlp. l. 1. ff. de solut.

Digitized by Google

solutione chirographo inani facto,& pignoribus liberatis,nihilominus creditor,vt instrumenta ad eum contractum pertinentia ab alio quam debitore exhibeantur,agere potest.Idem l.41.ff.ad leg.Aquil. Veruntamen in hæredc vel legatario diuersum:quibus testamenta:pene chirographa sunt:i.e. cautiones debitarum pecuniarum:loquitur de eo,qui testamentum deleuerit. Idem l.5 § 6 ff.comm.od. Si tibi codicem commodauero,& in eo chirographum debitorem tuum cauere feceris,&c.vbi tamen CHIROGRAPHO legendum potius arbitrarer:Horom.

CHIROGRAPHVM inane etiam dici potest, quod sine causa factum est:Prat.

CHIROGRAPHVM ἰδιόχειρον vocat Leo, l.scripturas.11.Cod qui pro pignore pro signo ipso testis accipitur, l.pen. ff.de testam. Prat.

CHIROGRAPHARIVS creditor dicitur qui sibi chirographo cauit: Paulus.38 § 1 ff.de priuil.cred. Respublica creditrix omnibus chirographariis creditoribus præfertur. Opponuntur autem iis, qui hypothecarij dicuntur, l.cum tibi 10. C.qui pot.in pign.& l.4 C.de priuil.credit. Hinc

CHIROGRAPHARIVS debitor,qui sua manu cautionem creditori dedit,in l.vnic.C.etiam ob Chirogr.pec.l.pen. C.de nouat. Et

CHIROGRAPHARIA pecunia, quæ sine pigno e per chirographum solum debetur, tit.C.etiam ob Chirograph.pecun.Hot. Adde Franc.Baldum. catechesin iur.ciuil.c.4.

CHIROGRAPHO legato, venditore,non solum corpus,seu ipsas tabulas,sed & debitum,& nomen actionesque quarum probatio tabulis continetur legata, venditave intelligi, recte scribit Vlpianus l.seruum filij.§.eum qui chirographum, ff.de leg.1. Prat.Briss.

CHIROGRAPHARIA instrumenta,l.fi.C.si cert.pet.tabulæ quib. continentur huiusmodi cautiones:Prat.

CHIROGRAPHARIA actio dicitur, quæ ex chirographo nascitur:Prat.

CHIROGRAPHARIA vsuræ dicuntur, cum pignus contractum est in sortem duntaxat. Goth.ad l.4.C.de vsuris.

CHIRONOMI muni,qui taciti veluti præcriptis motibus & nutibus cum manuum gesticulatione saltabant:vnde &

CHIRONOMIA,saltatio gesticulatrix dicta Corras.miscell.lib.4. cap.24.n.4.

CHIRVRGVS,medicus vulnerarius,à manuum operatione ita vocatus:quem non raro medicum absolute ICti appellant.

CHIRVRGIA ipsa ars, quæ à Græcis Chirurgice dicta est, clericis interdicta est,c.sententiam,extr.Ne clerici vel mon. Spieg.

Χλαῖνα Latinis læna, militaris vestis genus, Baisio ex Plutarcho in Numa:καὶ φορεῖν οἱ βασιλεῖς χλαῖναν:Prat.

CHLAMYS,inter puerilia vestimenta recensetur ab Vlp.in vulgatissima l.vestis.de aur.&arg leg.Et sic Varro de liberis educandis apud Nonium: puellæ,inquit,habeant potius vestitu chlamydas: Suidas auctor est, Numam primum Romanorum regem chlamyde vsum esse, cum legationem Isaurorum excepisset,rationemque eorum percepisset.Vide Baisium in d.l.vestis,late disputantem: Old.Prat.

CHLAMYS etiam militaris est habitus:Briss.

CHOENIX,quæ & maior libra apud Athenienses vocabatur,fuit mensura tritici, quantum quisque vno die comederet,testarium Gaza vertit;pendebat eorum drachmas 150. h.e. 7 & 20. vncias Græcas,nostra autem mensura sesquilibram.Eius Chœnicis dimidium, drachmarum 75.libra, seu libella dicebatur, cuius fit mentio in l.iudices, C.de episc.aud. qua iubent Impp. Honorius & Theodosius duas libellas, id est, Chœnicem victualis substantiæ,custoditis præstari,quod etiam olim fieri solitum, ostendit Pythagoræ symbolum, Chœnicis ne infideas. Cuius explicationem pete ex Chil.Erasmi,& c.17.lib.1.parerg. Alciat. Hac voce Libra seu libella Paulus vtitur in l.seruis vrbanis,de leg.3.quum ait, quod maxime ex libellis, familiæ item cibariis deprehendi potuit: Accursius pro albis panib. inscite exponit Old.Prat.

Χόαι, anniuersaria sacrificia:vide Goth.ad l.1.C.de religios.

Χωρικοὶ, rustici:vide Duar.de benefic.6. & Goth. ad l.42.§ 9.C. de episc.& cler.

CHOMATA, χώματα,quid sint, interpretatur Vlpianus de extra crimin.l.suburbanj. Chomata, inquit, sunt aggeres, qui solent aquam Nilum continere.χῶμα autem Græce dicitur agger, terra aggesta, cumulus terræ, vel lapidum:Oiden. Est autem agger (vt inquit Seruius in illud Virg.10. Æneid. Atque ipsis prœlia miscet Aggeribus) terra illa, quæ facto vallo propius ponitur. Vnde tit.est apud ICtos de aggeribus Nili non rumpendis. Illi aggeres proprie dicuntur χώματα Græce: Nebriss. infr.Commata.

CHOMATVM Logographi,lib de patrocin.Vicor.in Cod.Theod. Briss.

CHORAGROS Græcum est verbum,Theodosio & Neuterio auctoribus in li.de limitib quo villa significatur,ἀπὸ τῆς χώρας & ἀγρᾶς.Prat.

CHORAVLES dicitur, qui tripudij fistulatos modulos staticulorum moderationibus effat. Ptolemæus vltimus auletes Choraules. Fuit Choraulitria fœmina Propertio. Dicta fuscea à choro veniens & αὐλὴ, hoc est, tibia, tibiis idonenm clamum & tibialem vocos auleticon Ioan. Bapt. comment. in epist.Sidon.Apollin.ad Agricolam,lib.1.

Χωρεπίσκοπος in Græca constit.C.de episc.& cler.&c. Chorepiscopi 78.dist.dicitur,qui ab vrbis episcopo certo vico, vel pago præficitur, vnde à Papia regionarius vocatur. Fuere huiusmodi multi,ecclesia nascente; postea sublati,idque Damasus pontifex significauit in epistolis d.c.Chorepiscopi, sic enim ibidem scribendum,non Correpiscopi.Prat.

Χωρὶς τῆς οἰκείας δόσεως, sine quoquo suffragio. Vide Gothofr. ad rubr.Nou 8.

CHORTALE,à chorte, quod in chorte nutritum.

CHORVS,pro congregatione. Id & Alciat.adnotauit Celsus: Si chorus, inquit, aut familia legatur, perinde est, quasi singuli homines legati sint.l.si chorus, de legat.11. Si ridere libet,Accursium super hac voce videas, quæ est ei musicum instrumentum.Spieg. Chorus pluribus eiusdem generis seruis constabat.Seruio 1.Georg.proprie est coæuorum cantus ac saltatio.Senec Epist.84.Multorum vocibus chorus constat,Briss.

CHORVM apud Africanum.l.cum eiusdem,34 ff. de ædil.edict. & Celsum d.l.si chorus, 79. & in comœdiis Aristophanis,maxime in Pluto,accipere debemus Cœtum,siue multitudinem canentium. Nam multorum vocibus & concentu constat. Sic eodem sensu.

CHORVM clericorum psallentium dicimus.Chorus μιτρωνυμικῶς locum significat,qui psallentes continet,in Decretalibus Pontificum Epistolis, cap.dilectus, extra de præbend.& dignit.in antiq.Prat.

Χρήματα ἀλλοδαπὰ,traiectitiæ pecuniæ, sunt quæ trans mare vehuntur,non quæ in eo loco conuumuntur,7.Eccl,ex libr.53.tit. 5.cap.1.Goth ad l.23 de obl.& act.

Χρήματα, appellatione Iurisconsultis tam mobilia, seque mouentia,quam immobilia continentur, pro rebus hæreditariis accepisse visus est Solon apud Demosth. in ea quæ κατὰ στεφάνου ψευδομαρτυρ.β.est,oratione, κατὰ Ἀφόβου χρημάτων.Huius quidem verbi significatio ita est latissima, vt pecuniæ Latinis,vt docent passim Iurisconsulti,nonnullum, ff. de verb sign.l.158 & l. 222.ubi de χρημάτων. I.Pollux lib.3.c.10. & lib 9 Aristot.lib.4. Ethi. ait χρήματα λέγω ὑφ' ὅσων ἡ Ἀθηναίοις εἰωθεν μισθοῦσθαι,& Socrat.apud Xenoph. li.1. Oecon coniungit χρήματα καὶ κτήματα. Significans ea omnia, quæ ad vitam tuendam conducunt, & quibus vti possumus. Nam & id χρῆσθαι significat: Baldrit.de de action.§.item Seruiana: Prat. Vide Connan.li. 4.ca.3 12.χρήματα autem sunt κτήματα, βοσκήματα, census denique & facultates,opes,bona,& fortunæ id est, πάντα, ὅσα τὸ χρήσιμον ἐστι, vt docet Xenoph.in princip. Oecon. Cæterum pecuniæ vocabulo, exactiore quidem, & proprio significato continentur ea omnia, quæ pondere, numero,mensurave constant,vt ex Paulo Iurisconsulto docemur in l.2 §.fin. ff.de reb cred. si cert. petat. l.talis, ff.de legat. l.cum stipulamur,de verb.signif.l quisquis, de leg.3.l.in illa stipulatione per te,§.item in stipulatione,ff.de verb.oblig. Bræcheus l.pecuniæ,in tit.de verb.& rer.signif.

Χρηματισμὸν, prænomen interpretatur Theophil.in § si quis in nomine.instit. de legat. qua de re consule Ant. August lib.3.Emendat.c.8. Alias χρηματισμὸς, pro responso iudicum ius reddentium : Athen. de Dionys.τὰς ὑπὲρ χρημάτων ἐπιδίκου τοῖς βουλομένοις ἀφορίζειν κύβους δ' σωματ.. Postulationibus adeundum respondebat,arca intermedia.Prat.

Χρῖσμα, vnctionem significat, quod conficitur ex oleo & B.Iamo. c.vnica,§.ad exhibendum autem.extra.de sacra vnct.quo verbo vsus est B.Iohannes Epist. 1. cap.2. καὶ ὑμεῖς χρῖσμα ἔχετε, &c.Prat.

Χρῆσις, i. vsus: Vlp. sed si χρῆσις, ait,sit relicta,an vsus sit,videndum,l habitario, § ff de vsu & habitat. Significat tamen & vtilitatem,vt etiam vsus Latinis ex quo vtile & vtilitas dicuntur.

Et apud illos χρῆσις tam creditoris quã debitoris appellatur,præsertim fœneratitius, vt ego quidem coniicio. Propterea quod à creditore vtilitatem ex mutuo capit debitor,& a debitore ex vsuris creditor:Connan lib.4,c.5.nu 5.

Χρύσεα χαλκείων, ἐκατόμβοι ἐννεαβόειοι: Hoc carmine Homeri lib.4.Iliad. παροιμιακῶς vsus est Iustin. in prœem.Digest.incip omnem in fine, pro permutatione inæqualem significat, quod & M. Cic. lib.6. epist. ad Attic.epist.1. indicat his verbis Habes ad omnia, non vt posthac, χρύσεα χαλκείων, sed paria paribus respondemus,& Gell.li 2.c.23. satis aperte ostendit disparitatem notans: Prat.

CHRYSAMOS Græce dicitur, quam, vt ait Plinius, Hispani balucam appellant, de qua satis multa scripsimus in verbo baluca, dicta à chrysos siue cryson, quod est aurum. Iustiniani codicis lib. 11. tit de metallariis, Octonos, inquit, crupulos in bacula, quæ Græce crysamos dicitur. Accursius non minus in chrysami delirat interpretatione,quam supra fecerat in baluca : Chrysamos, inquit, Græce, Latine vtilitas,vt sit chrysamos,si

Digitized by Google

samo, id est, in vtilitate publica: cum tantùm distet chrisamos à cresmos, quod interpretatur vtilitas, quantum Thais ab Hermione. Illud namque y, hoc pereta scribitur. Nebr.

CHRISANTIANVM certamẽ, vide sup. certamẽ chrysantianum.

Κεφάλαιον pecunia numerata; Goth. ad Nou. 22. c. 44. circa med. ibi: si vero aurum fuerit.

CHRYSOGONVS legunt quidam in l. 126 § 2 in prin. ff. de ver. oblig. quidam autem Chrusogonus: Est autem serui nomen Brisson.

Κεφαλόπαχυν dicitur id, quod auro intertextum est, in Nou. 59. c. 6. vide Gothof.

CHRISTIANORVM appellatione Episcopos contineri in l. Christianos, C. de Episc. aud & l fin. C. de postli. reuers. Azo & Accursius in d. l. Christianos, scripsere. Nisi dicas pro cœtu Christi fideli im accipi, quibus pro captiuorum redemptione hoc officium pietatis incumbit. Prior tamen interpretatio potior visa est, iuuatur Nouella Iustiniani constitut 138 §. εἰ δὲ καὶ τις. Prat.

CHRISTIANORVM duo sunt genera: est autem vnum genus, quod mancipatum diuino officio, & deditum contemplationi & orationi, ab omni strepitu temporalium cessare conuenit, vt sunt clerici, id est, sorte electi: cleros enim Græcè, Latinè sors. Aliud vero est genus Christianorum, vt sunt laici: laos enim Græce, est populus Latine. c. duo sunt genera 12. q. 1. Ioan Bello. Etymol

CHRISTIANVS recte vtitur ad persequendum ius suum scriptis legibus, quia lex est creatura & ordinatio Dei, id est conseruatio ciuilis iustitiæ. Nam politicus status Dei opus, etiamsi personæ sint impiæ, & abutantur tali ordinatione, Pau. Rom 13. Non est potestas, nisi à Deo. Et Psalm 81 Ego dixi dij estis, h. e. gerentes officia diuina, quæ sunt, conseruare iustitiam, & iusticia, defendere innocentes, punire delicta, militiam legitimam exercere ad defendendum bonos. Christiani autem dicuntur à CHRISTO, l. 1. C. de summa Trinit. Old. Prat.

CHRISTVM & Christianos, non Chrestum aut Chrestianos, veteres gentiles, veri nominis ignoratione dixisse non dubito. Id me vnus Tertulliani locus in Apologetico docuit. Si nominis (inquit) odium est, quis nominis reatus? quæ accusatio vocabulorum? nisi sit aut barbarum sonat aliqua vox nominis, aut infaustum, aut maledicum, aut impudicum. Sed & cum perperam Chrestianus (sic ex sequentibus scribendum arbitror, vt & apud Tacit. lib. 15) pronunciatur à vobis (nam nec nominis certa est notitia apud vos) de suauitate vel benignitate compositum est. Oditur itaque in hominibus innocuis etiam nomen innocuum. Hactenus Tertulliani verba, ex quibus sanè, quod proposui, confectum credo χρηστὸς enim suauem, facilem & benignum significat. Pith. lib. aduers. c. 3.

CHRISTIANVS actiones sibi competentes, velut instrumenta exigendi debiti, exercere potest secundum iuris præscriptum modo semper ambiat concordiam bona fide Old. Prat.

CHRISTI nomen, inquit Augustinus à chrismate dictum est. χρῖσμα autem Græce, Latine vnctio nuncupatur. Ideo autem nos vnxit, quia luctatores contra Diabolum fecit. Tract. 33. in Ioan.

CHRONICA, orum dicuntur ea, quæ de temporibus scribuntur. Porro Chronicis libris & sua fides adhibenda est, qua de re extat commendata Felini commentatio in c 2. de rescrip.

Χρησιμὸς quid sit, Vide Goth. ad l. 28. ff. ad leg. Cornel. de falsis.

CHRYSOLITHI in l. 21. §. pen. de aur. arg. Auro similis gemma est, cum marino colore affinitatem quandam habens, quam Æthiopia gignit. Auctores sunt Plin. lib. vlt. c. 9. Isidorus lib. 16. c. 14 Briss.

CHRYSOCOLLA, auri ferruminatio, Gothof. ad l. 27. in prin. ff. de acquir. rer. dom.

CHRYSOMA, vas in quo aurum infundebatur, vnde & nomen sumpsit, ἀπὸ τοῦ χρυσοῦ, id est, ab auro. Alias Belluca vocatur. Plautus in Bacchid. Opus est chrysochrysale. Alciatus in l. balluca, C. de metallariis, l. b. 11. Spieg.

CHRYSVLA aqua, vulgo Aqua fortis, cuius vi aurum, à quocunque metallo deduci scribit Alciat. li. 3. parerg. c. 11. cuiusmodi ars Vlpiani temporibus inuenta non erat, vt ex eiusdem responso colligit idem Alciat. quod extat leg. idem Pomp. 5. §. 1. vers. sed si deduci ff. de rei vindic. Prat.

C I.

CIBARIORVM appellatione neque habitationem, neque calcearium, neque vestiarium contineri Vlp. recte scribit, l. diariis, 21 ff. de alim. & cib. ideoque de cibo tantum accipienda putat, & vide infra cibus. Bam quoque significationem videtur indicasse Varro li 4. ling. lat. Prat. Itaque cibaria & vestiaria separantur, l. 4. in prin. & §. vlt. l. 9. §. vlt. l. 12. 13. 15. §. vlt. l. 18. §. ab hæredibus, & §. fin. ff. de alim. vel cibar. Briss.

CIBARIA sunt species victus seu alimenti. Victus species sunt Nutrimentum, & cultus corporis. Sub nutrimento cibaria sunt: sub cultu, amictus, & quæ corpus ambiunt, ac foris tuentur. Gœdd. ad l. 44. num. 5. 6. 7. & ad l. 43. de verb. sign.

CIBARIA mandare quid sit, non facile dixeris, nisi obseruaueris serui actoris siue dispensatoris officium fuisse reliquis seruis inusitata quædam per canonem certum stipendia; certosque frumenti modios in singulos menses præstare: eumque morem ex Saluiano, Terentio, Donato & Plauto euidentissime demonstrauimus variorum lib. 5. Ræuard. l. non vult hæres esse. ff. de reg. inr.

CIBARIVS panis, qualis est pastorum & rusticorum. Cibaria namque minus delicata esse arbitrantur quidam: quamuis cibus etiam delicatis, autore Donato, præbeatur. Cibi vero appellatione, potum quoque contineri, dubium non est. Adi Archid. c. in quibusdam, de consecr. dist 1. Spieg.

Animalium etiam pabula, CIBARIA vocantur. Cibaria iumentorum, pecudum. Briss. ex ff.

CIBARIVM Cibarium substantiue, non significat locum, vbi reponuntur cibi, sed ipsum cibum, vt cibaria præstet eis. Itaque pro alimento accipiendum est apud Afranium, in l. mortuo. ff de statu lib. Adiectiue autem cibarium dicitur, quod ad cibum pertinet. Hinc cibarius panis id est, panis nigrior, à quo furfur excretum non est: sicut similagineus albicantissimus, qui ex solo flore constat. Cicero lib. 1. Tuscul. Cui cum (inquit) peregrinant in Ægyptum. comitibus non secutis cibarius in capsa panis datus esset, nihil visum illo pane iucundius. Item, cibarium vinum, hoc est, vinum ignobile: potus meus vinum cibarium. Sic translatiue cibarius homo dicitur sordidus, & plebeius, id quod frequens bonorum authorum docebit lectio. Anchora.

CIBARIA familiæ. mancipiorum, nautarum, iumentorum, pecudum. Briss. ex ff.

CIBILLAM à cibo duci recte censet Varro lib 4. ling. lat. eamque etiam dici prius erat quadrata, postea rotunda facta, quo fit, vt apud Festum cibillinæ non cillibinæ legendum affirmare ausim, quæ omnia confirmant Vlpiani interpretationem d. l. diariis, vt non immerito cibaria à vestiariis separarint Scæuola, l. Gaio, 13 ff. de alim. & cibar. leg. & Paulus l. Lucius, 12. ff. eodem. In alimentis diuersum Modestino placuit, l. 4. ff. eod. Prat.

CIBILLA, est mensa escaria, à cibo dicta. Cylibantum vero, mensa vinaria à poculo cylice, calice dicta, M Varr. auct. Spi.

CIBORIA in poculorum nomenclatura refertur Quæ & Scychia nuncupari posse, nonnulli putarunt, quod angustiora in imo sint. Spieg.

CIBVM à victu sic separat Donatus, vt cibus sit, qui etiam delicatis præbetur. Victus vero in paruis aridisque alimoniis sit constitutus. Constat Gen. 1. quod nullum cibi genus permissum est præter fruges terræ, & arborum fœtus. Atque hic pastus erat homini cum cæteris animantibus communis, nec interim de vino vlla mentio. Spieg.

CICATRICEM in notæ appellatione contineri ait Vlp. l. 7. §. fi. ff. de fugit. quod & videtur obseruasse Bald. cuius loco Bartolum citant Lexicographi) in l. si quis metallum, C. de pœn. eam igitur euidentem recte appellat idem Vlp. l. quæritur, §. fi. ff. de ædil edict remanet enim vulnere sanato. Prat.

CICATRICVM aut deformitatum nulla fit æstimatio, l. vlt. ff. de his qui deiecer. vel effuder. Briss.

CICVTA: hæc herba est venenosa, quæ crescit vsque ad duo cubita, semine tantum & foliis in vsu est, ad refrigerandum: secundum Plin. In alio tamen significatu vius Virgil. Bucol. 2. in carmine,

Et mihi disparibus septem compacta cicutis
Fistula.---

volens describere spatium inter cannarum nodos; vt Seruius interpretatur.

CICVTÆ mentio fit in l. 3 §. 3. ff. ad leg. Cornel. de sicar. Vide Æginetam 5. de re medica c. 41. Cotta.

CICATRIX, h. e signum, quod ex vulnere remanet, ad agnoscendum hominem fidem facit. Vide Bart. in l. si quis metallum, C. de pœnis, & de Fabricens. lib. 11 Spieg.

CIDARIS, Persis & Armenijs Regibus insigne erat, cærulea sc. fascia, albo distincta; vel tiara amictusque purpureus, quadrangulari figura. Interdum Cadys. Alex ab Alex. Gen. dier. lib 1. c. 28. Spieg.

CIDONIVM malum, idem est quod cotoneum. Hinc vinum cidonium, ex eius mali succo confectum. Vlpian. de vin. & trit. leg. l si quis, cidonia, inquit, si qua alia sunt vina, quæ non ex vinea fiunt. Nebriss. Spieg.

CIERE dicitur, qui nominat. Prat.

CIHIAMELLVS, siliqua siluatica dicitur Theodosio & Neutrio auctoribus in lib. de Limitib. Prat.

CILICIA veli instrumenta esse Cassius apud Vlpianum, l. quæsitum, 12. §. si domus, ff. de fund. instruct. texta de pilis in castrorum, nautarumque vsum, scribit Asconius, sic & accipienda sunt in l. fundi, §. quæ tabulæ, ff. de act emp. Sic dicta quod in Clicia (sic autem legendum, vt & Flor. l. 1. in fi. ff. de censib.) horum vsus ortus esset. De his accipiendum, Vergilij versum lib. 3. Georg. Seruius admonuit.

Digitized by Google

Nec minus interea barbas incanaque mentæ,
Cinyphij tondent hirci setasque comantis
Vsum in castrorum & miseris velamina nautis. Prat.

CELICIÆ prouinciæ duæ l. 5 in princ C de tempor. & reparat. appel. Vide Goth. ad rubr. C. de offic comitum Orient.

CELICIÆ termini à Cilicio Saturnino, Centurione legionis 27. dicti in lib. de limitib. variorum auctor Prat.

CELICIVM vestimentum è pilis hircorum & caprarum textum c qui sanctus. de pœnit. distinct. 1. de pœn. distinct 3 c. Ahab Rex, qui pœnitentium erat dd. cc Sic autem vertit B Hieronymus, vt refert Gratianus. Idem B. Hieronymus in Vsaiam Cilicina tunica habitus fiet prophetæ, populi delicta plangentis, pro quo 70 interpretes σακκον ex Hebræo dixere. Prat.

CELICIVM proprie dicitur textũ ex lana caprina, ad vsum maximè tentoriorum siue castrorum. Vnde Cicilina saga fiebãt ad pluuias arcẽdas ex c. 26 Facies, inquit, & saga cicilina vndecim ad operiendum tectum tabernaculi. Vegetius quoque lib 4 de re militari, saga cicilina prætendi præcipit, ad excludendos impetus sagittarum. Vlpian. de fundo instructo, l. instrumenta. Vela, inquit, cilicina instrumenta esse Cassius ait, quæ ideo parantur, ne ædificia vento laborent. Nebriss.

CILO Græcis est φακίφαλος, Latinis chilo est labeo. Caper Cilo est angusto capite, cui hoc contigit in partu: Chilo dicitur modum labiorum excedens. In plerisque subscriptionibus Cõstitutionũ Codicis scribitur cõsul Fabius Chilo, male, & in l. 1. ff. de off. præfect vrb. l. vlt. ff. de offic. pr. vig. rectius Fabius Cilo, vt in veteri inscriptione A. φάβιον κείλωνα τὸ λαμπροτατον ὕπαρχον Rosin. & aliis plerisq; Cuiac. obs. lib 10. c. 26.

Κειμήλια Theophilus in §. sacras. Instit. de rer. diuis. interpretatur, res sacras, & donaria rite ad ministerium Dei dedicata. Cuiusmodi vasa & vestes sunt, & familia pretio magno habita, vt est in l. Iancimus, C. de sacrosanct. eccles. Sunt qui putent κειμήλιον numero vnius munus, multitudinis vero mobilia pretiosa significare.

CEIMELIARCHA vel κειμηλίαρχος in l. fin. C. de bon. auct. ind. post. qui Ceimeliis curandis præsunt.

CEIMELIARCHION ædem sacram interpretatur Iustin. l. 1. tibus, C. de agricol. & censit. lib 11. vel potius locum in ecclesia, vbi κειμήλια reponuntur, per d. l. fin. Huius meminit Alciat l. 1. parerg. c. 9.

CINCIA lex de donis & muneribus à M. Cincio lata, vt Cic. 2. de orator. scribit, suadente Fabio Maximo, quemadmodum Cato testatur apud eundem Cicer. in libro sui nominis. Ea cauebatur, ne quis ob causam orandam donum munusve acciperet: vnde & muneralis lex appellata est, authore Festo li. 11. Ad eam Paul. librum singularem scripserat, vt index Pisanus testatur, ex eoque sumpta est lex 28. ff. de legib. Meminit eius Tacitus, lib. 14 & 16. Arnob. lib 2. aduersus gent. Briss.

CINGERE a. boriẽ, vetuste pro deglabrare, siue deliberare: vt ait Paulus in l cædere, ff. arb. furt. cæs. qua significatione vsurpat hoc verbũ Vlp. in l. furtim. 7 §. 2. eod. vt enim stringere (teste Cuiac. ob. seru. li. 9. c. 12. post princ.) pro distringere, ita cingere pro discingere, Ζωννύναι καὶ τὸ ἀποζωννύειν, accipimus: quod arbores necate, si fiat in orbem Plinius scribit 17. c. 24. Idque est proprie cingere in orbem decorticare. Siue autem quis suis manibus cingit, siue dum imperat seruo arbores cingi, subsecari, cædi, idem est, Alphenus in l. 29. ff. locat. Redẽptor syluã ne cædito, neve cingito, neve deurito. Hotom.

CINGERE præterea notissimæ significationis est, à quo significatu ducitur participiale nomen Cinctus. Cinctus in alia militia, l. 38. §. 1. de test. mil. Cingi iussus miles, l 43. eodem. Et omnes, ait Seruius, in lib. 8. Æneid. qui militant, cincti sunt. Vide Briss. Select. Antiquit. Vnde cingulum militiæ, l. 18. de Palatin. sacrat. largit. & l. vlt. de postulan. in C. Theod. Briss.

CINCTVS, a, um, quo vsus est Marcellus in l. Titius, 25 ff. de milit. testam quod de eo milite accipiendum putem, qui tribunatui, aut muneri alicui præficitur, d. l. 25 in prin. Sed & ad alios, qui alicui alij administrationi præsunt, veluti in constitutione Theodosij & Valentiani Impp. l. 2. C. vt dignit. ord. seru lib. 12. quo loco pro cunctis legendum cinctis, vt & res ipsa docet & vetera exemplaria admonent. Quia vero milites nullam gestandi ensis habẽt opportunitatem, nisi accingantur, ideo accinctos, succintos. cinctosque pro hominibus armatis & militiæ studiosis dicimus, atque ideo pro omnibus, qui sunt alicuius virtutis & industriæ. Connan. li. 9. c. 5. n. 8 Moris fuit antiquis, vt togati ciues Romani essent in malitia: sed prælium inituri, præcingerentur. Inde Testamenta in procinctu, quemadmodum Plutarch. in Coriol. testatur: sed eo more sublato, cingulum mansit perpetuo. Vnde qui ab Imperatore ignominia afficiebantur, plerunque discingebantur, qua pœna vsum Marcellum Liuius lib. 7. testatur: Augustum verò, Sueton. Hotom.

CINCTVM limum appellari ait Hygenus lib. de limit. agror. purpuram transuersam. Prat.

CINCTI Senatore- in l. 3. circa med. ff. si pars hæred. per. Cuiac. tamen teste ibidem Gothof. Cinctos legendum contendit: à quibus Cincia, locus Romæ dicitur, vbi Cinciorum monumentum fuit, teste Festo.

CINCTVRI, pro viris militarib. & quasi ad malitiam accinctis dicuntur. Contra discincti ad pugnam imbecilles atque imparati accipiuntur Spieg. Turneb. lib. aduer 9: c. 31. per ciuitates Cethegos intelligit veteres. Nam veteres cinctu vti loco tunicæ solebant, qui ætate Horatij exoleuerat, eratque vestis infra pectus corpus comprehendens similis subligaculo Græce Ζώμῳ & Ζώστῳ, vt autem cinctus erat virorum, sic cincticulus puerorum.

CINGVLVM translatitie sumi pro administratione in iure ne quisquam omnium addubitat, quin & pro dignitate ipsa, l 2. C. vt dignit. ord. scr. lib. 12. & l. omnes, C. de Met. Epid. eo lib. Sed & pro dignitatis titulo accipi solet, l. fin. C. de præpo. sac. cubic. lib 12. Prat.

CINGVLI honor, l. 14. de priuileg. eor. in C. Th. Sacramenta, l 2. Quid probare deb. in eod. C. Briss.

CINGVLVM Insignia armatæ & palatinæ militiæ, vide pluta in Lexic. Briss.

CINGVLVM depositum, administrationem positam & finitam interpretari oportet, in l. 2. C. vbi de ratiocin. agi oportet. Pr.

CINGVLI præscriptionem, exceptionem fori declinatoriam ob priuilegium, accipere debemus, l fin. de adpa. mag. milit. lib. 12. C. Prat.

CINGVLO priuare, pœna quædam est argum. Auth. adhæc. C. de iudic. Et significat priuare dignitate & administratione. Cingulum enim pro administratione sumitur, vt paulo ante, l. 2. C. vt dignit. ord. Goth ad Nou 8. c 6. in princ.

CINGVLO exuti. l. 1. C. ne rei dominicæ vel temp. Spoliandus l. 3. C. de domest. & protect. Briss.

CINGVLORVM incisores, Græce βαλτεοτόμοι, in Nou. 13. c. 4 vbi Gothofr. in princ.

CINGVLVM. Nemo est in politioribus literis versatus, qui, quid significet singulum, ignoret. Cingulum hominis cinctorium dicitur, Græcis ζώνη. Alius cinctura, à cingendo dicta: vnde & vulgare nomen prodit, *vne ceinture*. Cingulum vero mulierum erat (inquit Varro) *vne trousseire*. Virgilius de Penthesilea:

Aurea subnectens exerta cingula mamma.

Latiore significatione ponitur cingulum, pro eo quod dicimus, *vn collier de leurier*. Vnde Varro, de re rustica, cap. 9. 12. Cingulum circa collum ex corio firmo cum clauiculis capitatis. Item, pro eo, quod appellamus *vne cengle de cheual*. pro qua significatione legatur cingula æ, qua cinguntur iumenta, de remed am. Ouid

Et nona velocem cingula ladat equum.

CINGVLVM etiam pro annulo quandoque ponitur, quod digitum circuit. Quo fit, vt cingulum titulum dignitatis interpretentur, vt in Nouel. vt omnes obed. prouin. §. arripiat. & C. de proposit sac. cub. l. vlt. eod. lib. nec non etiam administrationem, vt in Nou. vt liceat matri & auiæ, § quia vero quidam, & C. vt dignitat. ordo seruet. l. 2. lib 12. l. omnes, de Met. & Epid. Anchora.

CINIFLONES sunt, quibus mulieres comas sibi exornant. vide Gothof. ad l. 49. in princ. & l. 65. § 3. ff de leg 3.

CINNA: ICtus ex Seruij Sulpitij auditoribus vnus, eius fit mentio in l. 6. ff. de ritu nupt. l. 2 §. his enim, ff de orig. iuris, l. 4. ff. de condit. & demonstr.

CINNAMOMVM in l. vlt. § species, ff. de publican. Nascitur in Indiæ & Æthiopiæ regionibus, frutice breui, duorũ tantum cubitorum, colore subnigro vel cinereo. tenuissimis virgulis, cortice in modum cannæ rotundo & gracili: vt Dioscor. lib. 1 & Plin. lib. 12 c. 19 & Isodor. lib. 17 c. 7. scribunt. ratissimum suo tempore fuisse hoc fruticis genus, scribit Galenus, nec alibi conditum, quam in scriniis Imperatorum. Sunt tamen qui existiment, nihil aliud esse, quam quod Galli *fine canelle* vocant. Vide Garchiam ab Orto. Prat. Briss.

CIPPVS columna dicitur, quæ cum inscriptione ad conseruandam alicuius rei memoriam erigi solet, Græcis στήλη: cuiusmodi etiam in defunctorum monumentis erigi consueuere de quo accipiendus est Horatius lib 1. Sermon. Satyra 8.

Mille pedes in fronte trecentos cippus in agrum
Hic dabat: haeredes monumentum ne sequerentur.

Pontificiis vero truncum significat, aut ligoum inornatum perforatum in modum capiæ: in quo pecuniæ oblatæ, donatæve ecclesiis reponebatur. Clemen. exiui, 6. quocirca quæstus, de verb. sign. vbi gloss. Prat.

CIRCA plerunque locum denotat: Et significat circumcirca, vel iuxta, secundum, prope. Circa lacũ pedes decem l. 69 de contrah. empt. Circa latus principis agere. Circa patrem esse, l. 14. §. si patris, ff. de bonis libert. Familia circa patremfamilias est, l. 3. in princ §. circa, ff. de penu. leg. Brisson. Dictio, circa & locis & personis, & rebus eleganter aptatur. Circa portam & muros dispositi. Circa cœnam, i. Circa tempus cœnæ. Sæpe significat in, vel Quoad. Circa adiudicatione res expediti non potest, l. 42. de procur. Circa aduocatos p tientemesse

Digitized by Google

tem esse oportet, circa causam dissentire, circa commodatum aliud dicendum, circa compromissum datus iudex. Sæpe etiam significat De, vel Quoad. circa filium tractata quæstio. circa inscriptionem errare, circa legem Falcidiam notandum id est ratione legis Falcidiæ, circa nepotes electio data, circa omne negotium suum probe se gerere, circa pupillum rescripsit, id est, De. vel Quoad pupillum: circa vxorem probare quid, id est, in vxore. Sic nouo circa Principem exemplo. Sueton. in Claud. Hæc Briss. ex ll. ff. & C. circa, id est, contra, l. 2. C. de libe. & eor. liber. in prin. circa aliquem negligenter vel dolose versari, l. 12. C. de acquir. possess.

CIRCEIENSIS, e, nomen possessiuum gentile. Circeij, orum oppidum Italiæ in Latio veteri, atque promontorium eiusdē nominis, quondam insula, vt inquit Plin. auctoritate Homeri, vasto mari circumdata. Hic Circe venefica illa decantatissima regnasse dicitur, quo tempore Vlisses orbem peterrabat. Hinc Plin. de Ostreis, candidiora inquit Circeiensibus. Liuius Circeiētium quidam cogniti & coloni à Velitris. Paul. de iur. & fact. ign. l. regula est. Ad opus, inquit, aquæ ductus Reipub. Circeiensium. Nebr. Vide etiam Ræuard. Vario. lib. 3. c. 13.

CIRCENSE certamen, l. 2. C. de spect. & Scenic. accipiunt Græci interprētes pro equestri cōflictu: vide suprà Certamē Circēse.

CIRCENSES quasi circuenses dictos putat Cassiod. lib. 3 variar. ad Faustum, propterea quod apud Antiquitatem rudem, quæ nec dum spectacula in ornatum deduxerat fabricatum inter enses & flumina locis virentibus agerentur. Certaminis Curulis genus erat, quod commemorat Alexander Neapol. lib. 5. Genial. diei. c 8 de horum solenniis Gellius lib. 3. c. 10. Hinc

CIRCENSES equi apud Hermogen. l. 1. ff. de muner. & honor. & Circenses ludi in l civitatibus, ff de legat 1. Prat.

CIRCITER ad tempus solum pertinere, Prisc. existimauit, contra à Valla (quod verius est, nec latuit etiam interpretes nostros) ad numerum frequentius refertur. Adi Card. de Offic. ord. 6. & Specul de disput. & alleg. §. 4 Spieg.

CIRCITES apud Festum, circuli ex ære facti, & circites anni apud Varronem, à bruma ad brumam. Hot.

CIRCITORES, circuitores antiquis, Vlpiano in l quicunque, 5. in prin. ff. de instito. dicuntur quibus literarij, vel vestiarij dāt vestem circumferendam & distrahendam. In rē vero militari appellantur Vegetio lib. 3. c 8. de re milit. qui vigilias circumibant, & si qua emersisset culpa, renunciabant. Tribuni, inquit, eligunt, qui vigilias circumeunt, vt renuncient, si qua emerit culpa, quos circitores appellant: nunc militiæ factus est gradus Briss.

CIRCITORES à Triumuiris, aut à præfecto vigilum constituti vrbem noctu circumibant, ad extinguenda incendia, & arcendos fures. Hos Veget. circuitores appellat. Sed & varie apud Vlp. in l. cuicunque, de institor. act. & Modestinum in l. si duos de excus. tut. capiuntur. Horum meminit & Pyrrhus de milit. off. Spieg.

CIRCITORES etiam ex schola agentiū in reb. fuere. Hinc circitoria dignitas, in l. 2. de filiis militū appar. in C. Theo. Briss.

CIRCITORES Paulo l. vlt. de extraord. crimin. qui serpentes proponunt, & circumferunt. Hoc verbo vtuntur M. Cic. in Epistol. & Seneca. lib. benefic 6. cap. 2. & Asin. Pollio in Epist. ad Cicer. lib. 10. Epist. illos Græci vocant γύρτας καὶ ἀγλαοφόρους περιοδεύτας. Prat.

CIRCVLATORES, circumforanei sunt, qui publice offucias quasdam & præstigias faciunt, vt videantur deuorare gladios araneas, & serpentes. Nebr

CIRCVM se habere seruos cultus sui causa, l. 60. §. 1. de leg. 3.

CIRCVMAMBVLARE, l. 3. de acquir. possess.

CIRCVMCELLIONES, l. 52. de hæret. in C. Theod. genus hominum (vt August. lib. de hæres. c. 69. ait) agreste fuit & famosissimæ audaciæ, non solum in alios immania facinora perpetrando, sed nec sibi eadem insania & feritate parcendo. Nam per mortes varios, maxime præcipitiorum, & aquarum, & ignium, se ipsos necare consueuerunt: & in ipsum furorem alios seducunt, vt seipsos occidant: quod si facere alij contemnunt mortem illis minantur, dicētes, hoc modo illos Martyres fieri. Consen. Isidor. lib 8. Origin. Hos Philastrius circuitores vocat in catalogo hæreseon. Briss.

CIRCVMCIDERE est præputium excidere & exsecare. Circumsectum pro circumciso dixit Suet. in Domitia. Non solos autem Iudeos, sed & Ægyptios, Æthiopes, Arabes, Phœnices, circumcisione erga suos fuisse vsos, testatur D. Ambros. Epist. 77. & lib. 2. de Abrahamo, c. 11. Briss.

CIRCVMCIDVNTVR rami, i. circumamputantur: item arbores, Plinio Circumcidere corticem. Colum. lib. 3. Briss.

CIRCVMCIDERE apud Modestin. d. l. circumcidere. ff. ad legem Corn. de sicar. & apud Paul. li. 5. sent. tit. 22. significat circum, vel per circuitum, per circulum incidere & amputare, quod & summus Nomotheta DEVS æternus iusserat Genes. c. 17. formam ibidem docens, καὶ περιτμηθήσεσθε τὸ σκληρὸν τῆς ἀκροβυστίας ὑμῶν. Quam rē Paulus Apostolus Galat. 5. Lucas Actor. 15. Tertul. lib. aduers. Iudæos, & li. 5. aduersus Marcionem explicant & extra de Baptism. & eius effect. c. 1. Prat.

CIRCVMCIRCA, non id quod Accursius existimauit, sed omni ex parte significat. Spieg.

CIRCVMCISORES monetæ sunt, qui forficulis nummos circumcidunt. Goth. ad rubr. C. de fall. monet.

CIRCVMCOLENTES, id est, accolæ. Li. de flum. public. Briss.

CIRCVMDVCERE per translationem pro delere & abrogare, Budæus exempla Iurisconsult. producit. Est autem decipere, dolisque petere, vt in l. cum prælatis, ff. de Iud. Spieg.

CIRCVMDVCERE inducere, delere. Hinc circumduci causa dicitur in l. si præses, C. quom. & quand. iud. cum ob id, quia deserta est, cuius nomen ex causarum albo eximitur. Circumduci, est cancellari, obliterari, aboleri. Sic circumducitur causa, Edictum, Acta. Alias circumduci est circumueniri, quo sensū circumductam religionem dixit Paul. 5. sent. 5. Briss.

CIRCVMDVCERE est fraude obrepere, & obtegere Tertulliano lib. de pœnitent. in med. Prat.

CIRCVMDVCERE edictum, est inducere, tollere, ad nihilum ponere, l. & post edictum, ff. de iudic. & l. acta, ff. de re iud. Sic in l 27 §. de liber. caus. l. 6. C quom. & quando iud. Prat.

CIRCVMDVCI cognitionem apud Vlp. l. diui fratres, 27. §. 1. ff. de liber. caus. cancellari interpretatur Accursius recte. Galli pragmatici dicunt *mettre au neant*. Prat. Sic eodem sensu

CIRCVMFERRI pro circuiri apud Plautum est purgari & lustrari, propterea quod qui lustrant, eum quem lustrant, sæpe aliquid conferentes circumeunt. Vnde & lustrare circuire est. Turn. lib. adiect. 4. c 15.

CIACVMFLVENS amnis insulam facit, l. ergo, ff. de acq. rer. dom. Prat. Circumfluit amnis agrum Briss.

CIRCVMFORANEOS medicos qui ad fora properarent, vertit Ant. Aug li. sing. ad H Modestinum, l. ἐπὶ δήμου, ibi περιοδευτὰς ff. de excus. M. Ciceronem in Cluentiana imitatus. Pharmacopola ait, circūforaneus qui properaret, cui pharmaca multa restarent, &c. περιοδευτὰς circuitores verterat interpres vetus, cuius sententiam probat I. Cuiac. in d. l. ἐπὶ δήμου, aitque circumforaneorum adpellatione vtilitatē significari. Equidem A. Augustinum recte vertisse putem, quod & citato M. Ciceronis exemplo cōprobatur. Circumforaneos dictos putat Isidorus, qui in modum rotæ circumferantur. Prat.

CIRCVMIRE ædes sacras. Opera publica, l. 7 §. 1. ff. de offic. proconsul. Vigilias l. 12 §. vlt ff. de re milit. Briss.

CIRCVMLINIVM siue Circumluuium ius prædiorum, inquit Festus Hot. Circumluuiones dixit Cic. li. 8. de orat.

CIRCVMLVVIO, inquit Festus, est ius quoddam prædiorum, vbi fortasse, Prædiatorium legi debet. Est autem circumluuio, cum parte aliqua diuisum flumen, agrum alicuius ita ambit, vt inferius vnitum illum in insulæ formam redigat, l. adeo, 7. §. quod si, de acquir. ter. dom. Hot.

CIRCVMSCRIBERE, plerumque fallere significat vt apud Græcos ἀπογράφειν. Paulus l. exceptiones, 7. §. 1. de excep. Si quis fideiusserit pro minore 25. annis circumscripto. Plerumque autem in minoribus hoc verbum vsurpatur. Cicero li. 3. offic. 3. Circumscriptio adolescentum lege Lætoria vindicata est. Pro Cluent. Cum omnis ab his fraus, omnes insidiæ, circumscriptionesque adolescentium nascerentur. Sic in l. 10. §. 1. & l. 17. ff de minorib. l. 17. ff. de dolo Hoto. Circumscribere vectigalia, i. fraudare, Briss. ex Quintilia. Circumscriptus iudex, cuius religio circumuenta est. l. 33. de re iud. Circumscripta mater, Circumscriptus ponderib. minoribus. Circumscriptores, qui aliquid abstulerunt, ait Seneca controuers. 3. lib. 6. & ibid. Circumscriptio semper crimen sub specie legis inuoluit. Quod apparet in illa, legitimum est: quod latet insidiosum: Semper circumscriptio per ius ad iniuriam venit. Briss.

CIRCVMSCRIBERE, est causam fraudibus cauillationibusque in iudicio exornare, vt obtineas & vincas aduersarium. Ambrosius in Luc. c. 4. vtitur diabolus testimoniis scripturarum, non vt doceat, sed vt circumscribat & fallat. Idem ad Constantinum: nec quisquam aut viduam spernat, aut circumscribat pupillum, & ibidem: Quid circumscribitur frater? fraudatur mercenarius? Inde circumscriptio. Idem Ambros. ad Irenæum: Omnia plena fraudis, plena circumscriptionis: Et circumscriptor, oris, Iuuenalis: Pupillum in iura vocantem, circumscriptorem. Nebriss. Spieg.

CIRCVMSCRIBERE Senatum dixit Tullius, proprium auctoritate, vt eleganter aduotauit Beat. Rhenanus ad Tertul. in li. de patientia. Prat.

CIRCVMSCRIBERE etiam abrogare & obliterare, frequens hoc significatu verbum Iurisconsult. & classicis auctorib. Cicero in finib. Circumscriptis igitur iis sententiis, quas modo posui, &c. Prat.

CIRCVMSCRIPTIO, Græcis μετεφισμός, est, cum quis scripto quidem legis paret & satisfacit, sed non etiam menti: cuius duo exempla ponit Cuiac. 13. obs. 24.

CIRCVMSCRIPTOREM colubrum, h. e. deceptorem appellat Tertullianus, Prat.

CIRCVMSCRIPTVS dicitur, qui dolo alterius, vel ætatis infir-

Digitized by Google

mitate decipitur, l. item exigit, 16. ff. de dol. mal. l. si ex causa, 9 §. 1 ff. de minor. l. 59. §. est & casus. ff. de procur. l. 7. §. 1. ff. de except. Sic circumscriptus Iudex, minor, pupillus, Actor. Brix. ex ff. Porro autem is circumscriptus non videtur, qui iure communi est vsus: idque Zeno Imperator constituit, l. fin. C. de in integr. restit. Prat.

CIRCVMSPECTIO, Circumspectius. Briss. ex ff.

CIRCVMSTANTIA alicuius loci intelligitur per 30. pedes, vt dicit Bart. in l. item apud Labeonem, §. conuitium, ff. de iniur. Old. Prat.

CIRCVMSTANTIÆ, quæ in iure variant omnia, vt æquitas inde colligatur, septem sunt: Causa, quare aliquid factū sit. Persona, quis & cum quo fecerit. Locus, vbi factum sit. Tempus, quando factum sit. Quantitas, magnum ne, an exile sit. Qualitas, quomodo factum sis. Euentus, an metu, vi, errore, dolo, culpa, casu fortuito factum sit. Claudius Saturn. in l. aut facta ff. de pœn. Secundum istas enim circumstantiarum species æquitas iubet ius summum, vel intendi, vel remitti. Old. Prat.

CIRCVMSTANTIÆ sæpius profusum sermonem restringunt Gœddæ.

CIRCVMSTANTIAS dictas quidem putant, quæ in vnaquaque controuersia quæri solent: & quasi quæstionem circumstant. Has diligenter attendendas suader I. Chrysost. Homil. 10. in Matt. & 23 q 8. c. occidit. Circumstantiam videtur diffinire Angelus Clauasius in dictione Circumstantia, quæ circumstat actum, quasi extrinsecus extra actus substantiam consideratum. Prat. Old. vero sic definit:

CIRCVMSTANTIÆ sunt notæ rerum & personarum communes & externæ, ex quibus æstimatur iuris definitio, non solum in pœnis delictorum, verum etiam in omnibus contractibus & humanarum functionum negotiis: Old. Prat.

CIRCVMVENIRE legem, & interpretationem legis, est in earum fraudem aliquid facere. Circumuenire sententiam legis. Circumuenitur oratio; voluntas defuncti. Circumuentus à latronibus. Circumuenti minores. Circum in hoc venta est mulier (soror, mater) l. 12. §. mulier, de iure dot. Briss. ex ll ff.

CIRCVMVENTIO naturalis non habet pœnam fraudis: vt si fiat à patre, præceptore, magistratu, ob emendationem: nisi fiat excessus, Gœdd. ad princip. l. 31. num. 3. de verb. sign.

CIRCVMVENIRE eodem sensu quo circumscribere, h.e. decipere accipitur, l. in causa 16 § pen. de minor. idque l. 1 §. dolum ff. de dolo malo. Sunt etiam qui putent, circumuenire quem posse sine dolo. Prat. vnde illi proprie circumuenti dicuntur, quos grassatores quasi ex insidiis adoriuntur. Cæsar in commentario Hispaniensi: cum vndique se circumueniri animaduertisset. Ambros. in illud Euang. Redditæ quæ sunt Dei, Deo. Nec interest, apud Deum, vtrum vi aut circumuentione res alienas occupet.

CIRCVMVENTVS, à latronibus, magna crudelitate, non sine calliditate &c Briss. ex ff & C.

CIRCVS proprie significat omnem in gyrum ambitum à circumeundo, vt vult Seruius. Apud Macrum, l. 3. ff. de operibus publ. locus erat muris septus, in quo curialia munera celebrabantur. Vergil. lib. 5. Æneid.

——*Mediaque in valle theatri*
Circus erat, &c.

Hinc in inscriptione quadam (Cuiacio attestante obs. li. 10. c. 35. sub fin.) dicitur Traianus commoda tribuum etiam locorum adiectione amplificasse, quod proprie ad l. patronus, ff de leg 3 pertinere videtur. & de illa locorum adiectione Plinius in Panegyrico: populo inquit locorum 5000. adiecisti. Intelligit autem circi loca. Hæc Cuiac. d. li. obser. 10. Fuerunt tres circi Romæ: circus maximus, inter Palatium & Auentinum: circus Flaminius, qui & Apollinaris: & circus Neronis, in Vaticano Circus, ἱπποδρόμος, locus curriculis equorum cōstitutus. Vnde circenses equi, ludi, certamina. Circenses etiam absolute, id est, ludi Circenses. Briss. ex ff. & C. Dicti autem circum à circuitu putat Cassiod. lib. 3. Epist. ad Faustum. A Circe dictum putat Tertul. lib. de spectacul. Prat.

CIRTENSIVM Respubl. l. 9. § si quis ius ignorans, ff. de iuris & fact. ignor. Cirtenses autem dicti à CIRTA, oppido Numidiæ, quæ posterioribus temporibus Constantina denominata est, Aurel. Victore teste. Brisson.

CIS pro INTRA nonnunquam vsurpatur, vt videre est apud Plautum in Mostel. vbi Cis paucas tempestates, pro intra breue tempus positum est: & in Trucul. cis paucos dies Sed & cis pellam Amphytr. dixit, pro repellā, quod qui repellitur citra regredi cogitur, non vltra progredi permittitur. Simile est illud Neuij sed quasi amnis cis capit. Turn. adu. lib 19. c. 13.

CISIARIVS, a cisio, quod vehiculi genus est, cuiusmodi nunc Hungaricum vtuntur, triugi dictus. Est ipsius cisij auriga & moderator. Vlpian. l item quæritur. 13 ff. locat. Sic cisiarius, dum cæteros tranlire contendit, cisium euertit. Sic à Beroal. citatur hic locus C. Philip. Cicero & Haloander consentit. Itaque Gloss. nomine, id est, Carruciarius in contextum irrepsit, Spieg. Cisij meminit & Cic. pro Sexto Roscio: decem horis nocturnis ait, sex & quinquaginta millia passuum Cisiis peruolauit. Cisium, genus vehiculi biroti. Cisiarius, id est, carucarius, vel plaustrarius, Briss.

CISTA, h,e capsa, Græcis κίστη, vasis genus ad vestes reponendas, idque Vlp. expressit l. 1. §. si cista, ff. depositi, quod & Iulij Pollucis testimonio comprobatur li. 7. c 19. εἰς ἃ ἔθεντο τὰς ἐσθῆτας, χάλκοι μὲν καθ' ὅμηρον καὶ λάϊνοι καὶ ξύλινοι καὶ ἀπὸ ἑλικτῶν. Cistam etiam commemorat idem lib. 10. c. 6. Notandum autem obiter, cistas apud Cic. in illa phrasi, cistas deiicere, sumi pro vasis, in quæ populus per pontes transiens, tabellas sui suffragij mittebat. Prat.

CISTERNA inde dicitur Festo lib. 3 quod sit cis, i. infra terram. Nam cisterna nō habet perpetuā causam, nec viuam aquam, sed locus est ad colligendam aquam pluuiam aptus, imbribusque concipitur, l. 1. §. hoc interdictum. ff. de fon. Old. Prat.

CISTERNAM quoque aquæ, & vini dixit Vlpian. l. vulgaris, 21. §. sed si de naui. ff. de furtis, pro loco effosso ad vini aquæve custodiam. Prat. Briss.

CISTOPHORI sunt numismatum species, de quibus meminit Liu. lib. 7. belli Macedonici, & Cic. ad Attic. lib. 11. his verbis: Ego in cistophoro in Asia habeo ad sextertium bis & vicies, & reliqua & Festus Pomp. dum inquit: Euboicum talentum numero Græco septem millium & quingentorum cistophorum est, nostro 4000. denariorum. Fortè ita appellati, quia in eis imprimeretur imago alicuius cistam ferentis: veluti & nos Ambrosinos vocamus id nummi genus, in quo D. Ambrosius impressus est. Et de his secundum aliquos intellexit Papin. IC. in l. Publia, § Titius, ff. depositi, licet eius verba in plerisque libris mendosa circumferantur. Sed hæc lectio Alciato displicet dispun. 1. c. 18. asserenti, quos Throphimati, legendum esse. Proinde glassator noster ibi ingenuè fassus est, se nō intelligere. Legitur etiam apud Suidam cistophorus pro cistiphero, & cistarum Baiulo. Cistas præterea in sacris Cereris, teste Macrob. habuerunt antiqui, quas portabant sacerdotes nominatæ à Græcis κανηφόροι, quasi dicas cistipheras siue latrices. Græci enim dicūt κάνα quæ nos canistra: & per diminutionē canistella. Et de his sacrificalib. cistis inquit Catul.

Pars obscura canis celebrant orgia cistis,
Orgia quæ frustra cupiunt audire profani. & Tibul.
Et lenis occultus conscia cista sacris.

Meminit & Plin. in 36. lib. cap 6. vbi etiam Hermol Barbarus Propterea non esset forte malū referre ad nummos, in quib. signata erat figura sacerdotis Cereris cum cista, & inde cistophoros appellatos. Ego tamen magis probarem in loco illo Iureconsl. cistophorum, vt sit genitiuus pluralis; quia in singulari non multum conuenit cum præcedentibus: vel cistophoros. Et ideo non absurde I. Pollux in expositione Homerici carminis, quod apud nos retulit Paul in l. 1. ff. de contra emp. putauit, boues apud Poeram ibi intelligi posse pro nummis, in quib bouis effigies impressa conspiciebatur: quæ tamē expositio, iudicio meo, non potest conuenire carm. ibi per Sabinum primo loco relatis. Et vltra Pollucem etiā colligi potest ex his, quæ in Publicola scribit Plut. & in 34. naturalis hist. Plin. quos opportune retuli infra in d. Peculium Cotta.

CISTOPHORI. Sunt qui in l. Pub §. Titius, ff. depositi, cistophoros putent reponendos; vbi mendose legantur modo Cestrophinati. Cistophorum fuisse legimus quatuor millium & quingentorum denarium: ficut & Rhodium talentum dici opinantur cistophorum ab insigni ferentis cistam: sicut coronati modo vocantur nummi, à coronæ imagine, Ex c. 2. li. 10. Lect. antiq. Rhodigini. Spieg. Adrianus Turnebus lib 3. adu. c. 5. Festus tradit parum abfuisse, quin denarius Romanus duplo superaret æstimationem cistophori. Asianorum nummi, sic appellati, quod in eo cistiferi essent sculpti, qui sacrorum mysticorum cistis inclusorum arcana, vt in Cybilæ misteriis Bacchi orgiis, Cereris initiis. Quatuor enim denarij septem cistophoros cum semisse valebant.

CESTIGEROS Martialis eos homines appellat, qui & pro contemptissimis & despicatissimis habebantur, his verbis: Dum nō vis nisi lato Gellia clauo nubere, nupsisti Gellia cestigero.

CITA hæreditas in libris Legum Romanarum dicebatur diuisa, vt ex Festo lib. 5. & Seruio Grammatico liquet, & vide infra Ectum. Prat.

CITARI, vt quidam benè admonuere, est per præconem seu voce Præconis vocare, l. 7 ff. de in integ. rest. l. 73 ff. de iudic. l. 10. ff. de public. iudic. l. 20. ff. de testib. Liuius lib. 1. Patres in curiam per præconem ad Tarquinium citari iussit. Val. Max. lib. 2. cap. 4. Præco lecto nomine Salinatoris, citandum id sibi esset, necne, hæsitauit. Quintil. lib 6. c 5. In publicis certè iudiciis vox illa præconis, præter Patronos, ipsum, qui egerit, citat. Suet. in Tiber. c. 2. Citatum pro tribunali voce præconis conuitiatorem rapi iussit. Comprobatur & ex Plutarcho qui quod Latini citare, hoc αὐλισκεῖσθαι τῇ σάλπιγγι. dixit in Gracchi vita. Sed tamen & edicto citatus quis dicitur, l. 15. §. diuus, ff. de iure fisci. l. 1. §. scientes, C. de adlect toll.

CITARE edicto. Citare in testimonium, Briss.

Digitized by Google

CITARE libello apud Plau. in Gurgulio. Briss. Vide Duaren. lib. 1. disput. anniuers. c. 7.

CITARE pœna, & minutionem, vt legit apud Cic. in li. de ora. Turn. lib. 1. c. 2. Græcis sunt μειοῦζαι & μινυθίζειν, vt illud sit contentionis vocis, hoc remissionis. Prat.

CITARE testes. Cic. Reus lege citari dicitur apud Cic. Ter citatus reus, l. 10. de publ. iudic. A Cio fit Cito. id est, frequenter vocito, vnde dicimus aliquos voce præconis citatos, id est, frequenter vocatos. Briss.

CITATIO, in ius vocatio, vel inuitatio. Est autem Iuris naturalis, & necessaria ad processum iudicij, nisi præsens forte fortuna in iudicio aduersarios, ad commotionem iudicis volens suscipiat iudicium, & respondeat. Si vero allegat, se non esse citatum, tunc non potest cogi, vt respondeat inuitus, sed est vocandus solenniter in aliud tempus. Ita docet Bart. in l. 1. ff. de in ius voc. probatus ab aliis. Old. teste. Spieg.

CITATIONVM genera duo excogitarunt interpretes: quædam enim verbalis est, qua præco vel voce, vel edicto quem vocat in ius. Realis, quæ fit, cum persona prehenditur, & in ius ducitur, trahiturve, & in carceres coniicitur, quæ personæ prehentio & & captio, καθ' ἑγλάψιον appellatur, Pollux li. 8. c. καθ' ὁμολογίαν ἀνορίστων. Vtriusque generis commeminere Accursius & Bartolus & alij in l. consentaneum. C. quom. & quand. iudex. Sane species quasdam commemorat Bartolus in tract. quibus casibus citatio non valet. Prat.

CITATIONVM alia genera constituit Io. Imbertus in lib. forensium Institutionum. Vnum priuatum, quod personæ, domiciliove fieri solet. Alterum quod publice fit per compita sono tubæ, quod παρακαλεῖσθαι τῇ σάλπιγξι appellauit Plutarchus in Gracchi vita, vel edictis compitatim, vel Ecclesiæ valuis affixis. Clem. de iudic. Prat.

CITATIO fit vel denunciatione, vel prehensione: illo modo fit verbis in citatione expressis, l. etsi is 21. ff. de in ius voc. Vlpianus eam vocat verecundam, in l. dies 4 §. prætor ait, ff. de damn. infect. & opponit ei, quæ fit extractione è domo sua, id est, manus iniectione, quam prehensionem vocant: & violenta est. Vult. in comment. Instit. de act. in prin. num. 60.

CITATIO, quam ita diffinire videtur A. Alciatus rubr. C. de in ius voc. vt sit actionum restituendarum principium, quæ diffinitio comprobatur §. omnium. Inst. de pœn. temer. litig. Sed & aliter diffiniri potest, vt sit in ius vocatio, per l. 1 ff. de in ius voc. Nam, cum quis de aliquo conqueritur, & querimonia sua coram iudice est deposita, iudex emisso citationis edicto, ad eius instantiam vocat, vel inuitat illum ad se, in quem agere desiderat, qui conquestus est. Sed enim si in edicto iudex, vel prætor adiiciat hanc clausulam: Si in die præscripto non veneris, quasi conuictus condemnaberis, vel reputaueris: tũc edictum olim dicebatur peremptorium. Hodie autem sufficit, quod dicatur: Citamus talem peremptorie. Et est quadruplex modus citandi, secundum Guil. de Mont. Laur. Primus, per nuncium literis citatoriis. Secundus per præconem. Tertius per edictum valuis ecclesiæ affixum, vel per compita. Clementin. 1. de iudiciis, Quartus fit ex iuris dispositione. Item quædam citatio fit ad monitionem iudicis, c. consuluit. de offic. deleg. Item citationis sunt tres actus: primus est præceptũ de in ius vocando, cum iudex iubet nũtio, vt citetur reus. Secundus denunciatio, cum nuncius denunciat citato, vt veniat. Tertius, cum nuntius refert iudici se saltem in tali loco citasse. Additur etiam quartus, scilicet comparitio citati: & quando citatus teneatur comparere, & si non comparet, mulctetur, not. per doct. in c. præterea, de dila. & de illis actibus vide c. fin. de feriis. Et nota, quod citatio est de iure naturali, vt in Clem. pastoralis. de re iud. Citatus ad locum morbosum, seu vbi aer est pestilens, vel corruptus, non tenetur ire, cum saluti hominum sit ratio adhibenda, l. recusare. §. si quis alio, ff. ad Trebell. & ibi per Bartolum & Dd. nec citatus peremptorie potest dici contumax ante libelli oblationem, l. si finita, § si plures, ff. de damn. infect. Porro citationis scopus hic est, vt citatus iudicio sistat, inque iudicium veniat. Alciato in rubr. C. de in ius voc. Old. Prat.

CITATIONIS sex sunt requisita: In citatione enim omnino exprimendum est nomen eius, qui citationem petiit & impetrauit: Nomen iudicis, à quo petita & decreta est: Nomen eius qui citatur: ad quam causam citetur (quod fit vel sententia libelli, vel libello citationi incluso) Locus, ad quem citatur, & denique dies, quos citatus comparere debet. Vult. in commen. Instit. in prin. nu. 59.

CITATIOR aqua, id est rapidior (Briss.) apud Vlpianum l. 1. §. 2. ff. de aqua & aqua pluu. arc. vehementiori æquiparatur. In vulgaribus exemplaribus est citior, quam rapidiorem interpretantur Albericus, Old. & Spieg. Prat.

CITARE in testimonium, Venul. in l. testimonium, 20. ff. de test. prouocare ad iudicem dicendi ferendique testimonij causa.

CITARI post edictum peremptorium reus dicitur, cum ipsa cognitionis, quæ ante ei dicta fuit in foro ac tribunali, per præconem euocatur, vt præsens sit, ac appareat, arg. l. 7. ff. de in integ. rest. vide Duaren. l. disp. 7. Goth. ad l. vt ff. de iudic.

CITO in veteri interpretatione Nou. mandata princip. §. sed & susciptentes, exponit Accursius, h. e. trigiuta dies. Cicero Bruto pro fortasse vsurpasse videtur: Sed neque verbis apiorem cito alium dixerim. Τάχα enim Græcis, quod cito est, plerunque fortasse valet. Prat.

CITHARA cum psalterio male concordat, prouerbium, cuius fit mentio cap. diuersis fallaciis, extra de cler. coniug. quo significatur, vitam actiuam seu laicalem male concordare cum vita clericali seu contemplatiua. Cithara enim, cum instrumentum sit habens plures Chordas, & valde clamosum, vitam denotat multis motibus & occupationibus deditam Psalterium vero vitam clericalem seu contemplatiuam, quia sonum tenuem vel exilem habet. Vide Abbat. in d. c. diuersis fallaciis, nu 5. Prat. Citharœdica vestis l. 117 de verb. sign. Citharœdicus habitus. Sueton. in Neto. c. 25. Briss.

CITRA in varios ferri significatus subiecta demonstrant. Accipitur aliquando pro sine, l. fin. ff. de public. iudic l. vt sit 31. ff. pro socio, & alibi sæpe eadem significatione. Prat. Olim cis dixisse veteres, docet Connan lib. 6. c. nu 13.

CITRA, exceptionis, restrictionisve notam esse, censent Accursio duce Bald & alij in l. transigere, C. de transact. & Alcian lib. 5. parad. c. 9. Idem tamen Alciat. in iam d. l. transigere, eam vocem Citra pro Sine accipiendam putat: cuius expositionem probat Briss. lib. 3. de verb. sign. An vtraque interpretatio ferri possit, expende diligentissime. Sumitur etiam pro præter, l. vlt. ff. de calum. ibi, & citra pretij æstimationem. Quandoque sumitur quibusdam priuatiue, seu negatiue, l. si filia, §. Papinianus, (alias est lex incipiens si vni,) ff. famil. erciscæ. Significat etiam aduersatiue, & accipitur pro contra, l. seruus, ff. de nouat. Verius tamen est, vt ibidem sumatur pro sine. Prat. Citra appelationem, causæ cognitionem, consilium, decretum, pactum, mandatum, id est, absque, sine. Briss.

CITRA beneficium, bonorum possessionem, contentionem, delegationem. Briss.

CITRA bellum, distinctionem, corporis donationem. Falcidiæ rationem, falsi accusationem. Citra fraudem, periculum, pœnam, metum Senatusconsulti. Citra temporis finem, ordinem. Citra prætorem, querelam, veniam. Citra verbera. Citra conscientiam. Briss. ex ff. & C.

CITERIORE die, l. 4. de pecun. constit. l. 15. de pact. dotal.

CITRA, præpositiuæ particulæ, opponitur vltra, in l. si filia. ff. famil. erciscæ. vim priuationis habet, & interdum negationis. Pro sine & aliter etiam accipi, sicut apud idoneos autores indicat Alberic. locis citatis. Nobis sat erit, Vlpianum adducere, qui in l. 1. de his qui not. infam. Non tamen ait, si citra indignationem principis successor ei datus sit. Interpretes autem annotant eam plerumque exclusiuam esse. Vnde si quid, quod rescripto iubetur, fieri citra Calend. Martias, in ipsis calendis est factum, non valere constat. Annotatum est & pro ante vsurpari, in c. dilecto, extra de test. quemadmodum Suet. in Augusto, tit. de spectaculis dixit, Citra spectaculorum dies. h. e. ante dies dicatos, ex more, spectaculis. Vide Bero. ibi Spie.

CITREA mensæ, id est, citri materia, celebrantur apud auctores, & fuerunt in tanto pretio, vt cum aliquando viri obiecissent fœminis nimios sumptus, quos in coemendis margaritis faciebant: & vos, inquiunt, mensis citreis vtimini. Sed cum apud omnes constet, citrum arborem & mala citrea esse, quæ postea cœpta sunt cognominari mala rancia, quorum materia neque firma, neque odorata, neq; quicquam habent, quod laudabile sit, suspicor aliquid erroris subesse circa has arbores, iam inde ex antiquitate contractum, vt citrum videlicet pro cedro accipiatur, h. e. alerze, cum præsertim arbor illa syluestris sit, copioseque prouenat in monte Atlante. Vnde Martialis de mensa citrea dixit: Accipe fœlices Atlantia munera syluas: & alibi: cum possint Libycas sustinuisse trabes. Paul. de action. empt. & vendit. l. si sterilis. Veluti si mensas quasi citreas emat, quæ non sint. Petr. arbiter: Ecce Afris erutæ terris citrea mensa, greges seruorum astrumque renidens, Vide & apud Cic. 6. action. in Verrem. Nebriss.

CIVES, omnes liberi dicuntur, qui in Imp. Rom. communione ciuilium rerum, bello & pace, sunt participes Zas. in l. 1. ff. de orig iur.

CIVES boni dicuntur, qui reipublicæ studiosi sunt, etiamsi improbi sint homines, nam bonus ciuis, & bonus homo, eodem modo non dicuntur: vt docet Aristot. libro Polit. 3. Qui vero boni viri dicantur, quorum frequens fit à Iurisconss. mentio, ex Cicerone petendum est, Spieg.

CIVES Origo, Manumissio, Allectio, vel Adoptio, facit. Briss. ex l. 7. C. de incolis, lib. 10. Vide infra. §. 13. 14. & post Ciuicum munus ac ciuitatis.

CIVES Romani erant, quibus ius ciuitatis concessum fuerat. Vide Alciat. c. 21. lib. 2. disputct. de horum priuilegiis. cap 24 lib. 1. parerg. Sunt autem Romani ciues omnes effecti, qui in orbe Romano sunt, constitutione diui Adriani, l. qui in orbe, de statu homin. Colliguntque propterea iurisperiti:

Digitized by Google

ius patriæ potestatis, quod Ciuium Romanorum esse, ad omnes Christianos pertinere. Vide Libertorum Spieg.

Civis Romani alij sunt patresfamiliarum, alij filij familiarum, aliæ matresfamiliarum, aliæ filiæfamiliarum. Vlpianus in l. 4. ff. de his, qui sui vel alieni iuris sunt.

Civicvm munus pro ciuili accipitur in l. 4. C. de fabric. lib. 11. vbi falso legitur, ciui commenere pro ciuico muneri. Prat.

Civilis bellum, l. vnica, C. de cad. tol. Alberic.

Civile esse, pro pertinere ad officium ciuis, vel ciuilis motis esse, apud Imp. Alexan. C. de furt. l. ciuile est, quod à te aduersarius tuus exigit, vt rei quam apud te fuisse fateris, exhibeas venditorem: nam à transeunte & ignoto te emisse, dicere non conuenit, volenti euitare alienam bono viro suspicionem. Sp.

Civile id proprie dici nemo ambigit, quod ciuium, aut ciuitatis est: hinc studia institutaque ciuilia, h. e. ad ciuium societatem, ciuitatisque statum pertinentia: quo sensu mores ciuiles, ciuiliterque quid fieri à Cicerone dictum. lib. 1 Offic. Cum autem ciuitatis status tuendi ratio id imprimis exposcat, ne quid contra ea, quæ publicæ vtilitatis sint, fiat: quod ciusmodi esset, id ciuile inde vocari inualuit: contra quod aduersus vtilitatem publicam fieret, ciuilique societati exitiosum foret, inciuile dictum est. Hinc frequentes illæ in iure voces; vt Alexand. in l. ciuile, C. de furtis: Ciuile quid eum facere, qui ab eo, qui rem suam possidet, aut authorem exhibeat à quo eam habet, exigit: quia si hoc solum à transeunte, cuius nomen ignoretur, emptam fuisse sufficeret dici, interuertendarum propriarum ciuisque rerum occasio maxima præberetur, quod ciuitati perniciosum esse. Ciuiliter itaque facit, qui contra nititur, suam nempe publicãque vtilitatem simul tuetur. Inciuilem autem rem à Seuero, l. inciuilem, C. de furt fatere dictus est, qui tem eam furto mihi oblatam, à fure emptam retinet, nec prius restituere vult, quam pretium illi fuerit à me persolutum: cum publice vtile sit, alienarum rerum intercipientibus præcludi viam, qua rerum ablatarum pretium consequantur; & pecunia inde refecta facilius effugiant. Quod fiet, si cum ab aliis, quam notis & spectatæ fidei hominibus, emere nemini tutum erit, caute quisque ita negociari cogatur. Item & medici, agri infirmitatem consulto protrahensis, aut etiam augentis, quo agri loculos exhauriat, quidve aliud comodet, inciuile factum dicitur, vt exemplo id in ciuitate haud dubie perniciosum esse constet, l. medicus, ff. de var. & extraord. cog. Ioh. Rob. lib. sent. 3. c. 11.

Civile negocium, h. e. legitimum (ex quo ciuilis obligatio nascitur. Briss.) iure ciuili receptum, l. vnica, in princ. de extra. cognit. Alberic.

Civilis dies incipit à media nocte in sequentemque mediam noctem finit, l. mores, de Fer. Spieg. Prat.

Civilis interruptio. Lege Interruptio.

Civilis possessio est, quæ sola animi destinatione & solennitate quadam constat, etiamsi corpus non interueniat. Vide paulo post.

Civilis soboles, Auth. licet patri, C. de natur liber. & matrib.

Civilitas, quasi ciuilis mos, qui & vrbanitas dicitur. Sic annotante interprete, ciuile pro vrbano & elegante, in l. ciuile C. de furt. Spieg.

Civis Romani sunt Vlpiano in Epitom. tit. 1. liberti qui vindicta, censu aut testamento, nullo iure impediente, manumissi sunt, quod & Iustinianus probat, Instit. de libertinis, § fi. Prat.

Civilis actio, vel potius Ciuilis incerti actio, h. e. præscriptis verbis, Vlpiano l. solent, ff. de præscript. verb. Prat. Briss.

Civilis actio non tantum prætoriæ (vt mox infra) sed & criminali opponitur, & ita ciuile negotium, criminali. Sic & ciuilis disceptatio, petitio. Ciuile iudicium. Briss. ex ff. & C.

Civile quandoq; naturali opponitur. Ita ciuilis cogitatio naturali aduersatur, l. 4. § cogitationis, de grad. Eo sensu matrem ciuilem dixit Paulus 4 sent. 10. (minut.

Civilis ratio & naturalis separantur, Instit de nupt. l. 8. de cap.

Civilis ratio naturalia iura corrumpere nequit.

Civiles & forenses artes. Briss.

Civica arma. Ciuica munera, seu onera, pro eodem. Briss. ex ff. & Cod. [runt

Civilia officia, onera. Ciuilia bella, quæ ciues cũ ciuibus gerunt

Civiles dissensiones. Briss. ex ff. & C.

Civiles annonæ, l. 1 §. 7. in fin. C. de rei vxor. actio. l. 12. Cod. de hæred. instit. l. 6. § 2. in princ. C. de sec. nupt.

Civiles honores. l. 11 C. de liberal. caus.

Civiles magistratus, l. fi. §. 2. C. de nupt.

Civiles res in Theodosij & Valentiani constitution. l. 2. C. de petit. bonor subl. lib. 10. h. e. ad publicum pertinentes, vel etiam ad ciuitatem & Rempublicam: cuiusmodi sunt opera publica l. fi aliquando, C. de operib. public. Prat.

Civile pro iusto, æquo, legitimo, ordinario, accipi solet, l. ciuile, C. de furt. & l. cum in fundo. 78 §. sed & si non sit, ff. de iure dot. E diuerso Inciuile, inhonestum, illicitum, iniquum, & contra iuris ordinem, l. inciuile, C. de rei vind. & alibi sæpe. Prat. Briss.

Civilis auxilium, l. 16. ff. C. de iudic. l. 3. in fi. C. de infant. expo.

Civilis bellum, l. 1. in prin. C. de latin. libert. tollend.

Civilis ius nulla alia ratione differt ab eo, quod gentium dicitur, quam quod vnum ciuium suorum, alterum omnium commune est hominum, vtrunque eorum vtilitatem, quib. imperat spectans, & eo vim omnem institutorum suorum dirigens tamquam ad suum finem. Atque etiam vtriusque origo eadem, licet ius gentium sit paulo antiquius. Vt refert Tullius pro P. Sestio his verbis: Quis vestrum iudicum ignorat ita naturam rerum tulisse, vt quodam tempore homines, &c. Connan. lib. 1. c. 7. nu. 1.

Civile ius, in l. 9. de inof. test. id est, commune.

Civile Ius, est ius proprium ciuisque ciuitatis, l. 6. l. 9. ff. de iustit. & iur. Et vt Paul. ait, quod omnibus aut plurib. in quaque ciuitate vtile est, l. pen. ff. eod. tit. vel, vt Cic. in Topic. æquitas constituta his, qui eiusdem ciuitatis sunt ad suum obtinendũ. Paulo plenius id definit Vlpian in l. 6 ff. de iustit. & iur. Secundum quæ ius id quod humana ciuitas ex legibus senatusconsultis, plebiscitis principum constitutionibus, Prætorum Ædiliumque edictis, ac prudentium responsis vsa est, Ciuile appellatur, l. 7 & l. 9. ff. de iust. & iur. §. ius autem, Instit. de iur. natur. quasi proprium ciuitatis Romanæ, l. 1. ff. de acquir. rer dom. Hoc tamen commune iuris ciuilis nomen suum fecit ac proprium ea pars iuris, quæ ex prudentium interpretatione legibus adhibita consistebat, quæque sine scripto in sola prudentiũ auctoritate consistebat, l. 2 § his legibus & § deinde cum esset. ff. de orig. iur. l. 7. ff. de hæred. instit. Appellatum est etiam ius Ciuile Papirianum, quod à Sex. Papirio in ordinem compositum fuit, d. l. 2. in pr. de orig. iur. l. 144. ff. de verb. sign. & apud Macrob. lib. 3. c. 2. Notat & Ascon. in 4 Verrin. Ius ciuile à Cicer. pro priuato iure vsurpatum. Interdum iuris ciuilis appellatione lex 12. tab. demonstratur, vt in l. 1 ff. de tut. Instit. de vsucap. in princip. l. vlt. de bonis eorum, qui sibi ante sent. conuncta l. 220 ff. de verb. sign. l. 10. C. de iure del. b. Plerunque vero ius ciuile à prætorio separatur. Et ita videre est hæc verba, ciuili & Prætorio iure, sibi opponi, l. 17 ff. de castr. pec. § sed istæ, Instit. de act. & Instit. de oblig. §. 2. l. 1 §. vlt. l. 3. §. 2. ff. de constit pecun. l. 23. ff. de testam. l. 5. C. de pact. l. 14. ff. de testib. Ideoque & ciuiles actiones, id est, legitimas, ex legitimis & ciuilibus causis descendentes accipimus, ad differentiam earum, quas Prætor ex sua iurisdictione datas & comparatas habet §. sed istæ, Instit. de act. l. vlt. ff. de constit. pecu. l. 15. ff. de præscript. verb. Ita ciuiles actiones alicubi honorariis opponuntur: & ciuiles quoque obligationes honorariis distinguimus, easque ciuiles appellamus, quæ aut legibus constitutæ, aut certo iure ciuili comprobatæ sunt, §. 2. Instit. de oblig. l. 5. de præscript. verbis Briss.

Civilia verba, quæ & directa in iure appellantur, verba sunt formularum ciuilium, h. e. quæ ad ius ciuile accommodatæ olim à 1Ctis fuerunt: ex eo nimirum, quod hæc pars iuris proprie nunnũquam ius ciuile appellatur: vt docet lex 2. de orig. iur. siue quod vernaculum esset, neque ab exterarum gentium institutis sumptum: siue quod soli ciues iis legis actionibus ac formulis vti possent. Papin. l. 7. de vulg. & pupil. Verbis ciuilibus substitutionem post quartum decimum annum ætatis frustra fieri conuenit. Vlp. cap. Inst 25. Fideicommissum est, quod non ciuilibus verbis, sed precatiue relinquitur: Hoc est non iis formulis, quæ ad hæredum institutionem accommodatæ sunt, sed precationis. Horom.

Civilia verba etiam legitima & imperatiua appellantur, Papin. in d. l. 7. Briss.

Civilis possessio, iusta & legitima possessio, quam quis animo rei, vt suæ possidendæ sine vitio nactus est: quæ opinione domini tenetur, & in iure consistit, ad vsucapionemque proficit, l. 2. §. 1. ff. pro hærede, l. 24. ff. de acquir. possess. l. 3. §. vlt. ff. ad exh. l. 10 C. de acquir. possess. Quam qui habent, ciuiliter possidere dicuntur. l. 7 in prin. ff. ad exhib. l. 1. § deiicitur. ff. de vi & vi arm. id est, ex iure ciuili, vt in l. 38 § hæc quoque stipulatio, ff. de verb oblig Briss.

Civilis sapientia, pro iuris ciuilis scientia, l. 1 ff. de extraord. cognit. sic Cicero de claris oratorib. Ciuiles artes & Forenses Eloquentiam, & Iuris ciuilis scientiam appellat. Briss.

Civiliter, secundum ius ciuile, eiusque præcepta & sanctiones, in genere.

Civiliter (in specie,) & iure prætorio opponuntur, vide supra.

Civiliter sæpius idem quod ciuili iudicio, & tunc ad pecuniariam persecutionem refertur. Vnde

Civiliter agere, & criminaliter opponuntur.

Sic Civiliter exercentur incendia, monetur actio, disceptatio Briss. ex li. ff. & C.

Civiliter modo, l. 9. prin. de seruitut. (vbi alij legunt, Ciuili tamen modo,) id est, cum aliquo temperamento Briss.

Civiliter, eo modo, eaque formula, quam l. C. excogitarunt & tradiderunt. Hinc Pompon. in l. pen. ff. de solut. scribit. verborum obligationem ciuiliter per acceptilationem tolli, non rei naturam ac substantiam: id est, consensum & pactum spectans.

Digitized by Google

ſpectans, ſed modum ac formam aduentitiam, quum Vlp. in l.8.in fin.ff.de accept.aperte dicat, Acceptilationem eſſe iuriſgentium: quatenus ſcilicet, pactum conuentum, i.e. ſubſtantiam ipſius actus conſideramus, vt acceptilationis materia ſit iuriſgentium, forma vero iuris ciuilis. Hot. Prat.

CIVILITER annum non ad momenta temporum, ſed ad dies numeramus. Nam naturaliter vltimus dies integer, anno accedere deberet, & præterea quadrans, hoc eſt, ſex horæ. Ex Alciat. Spieg.

CIVILITER interdum ſignificat ciuili iure, vt cum dicimus, ciuiliter poſſidere, ciuiliter quem obſtigari, l.1.§.hæc actio, ff. ſi menſ. falſ. mod. dix. l.1.§ ſi quis ita, ff de verb. obſig. Exempla frequentiora ſunt, quam quod referri debeat. Aliquando ſonat recte, legitime, & ex iuris ciuilis regulis, l. Illius, 28.§. ſi quis eo, in fin ff. de lib & poſt & l.2. in fin. ff. de acquir poſſ. Quandoq; ſignificat ciuili modo, ſecundum iuris ciuilis rationem, l. anniculus, 134 ff. de verb. ſign. quam interpretationem probat Alciat. & ante eum Alber. Roſarius ibid. Non tamen improbandam putem expoſitionem Accurſij d.l.134. explicantis ciuiliter, i.e. ſecundum conſuetudinem ciuium, & loquelam, per l. annicul., 132. ff. cod. tit. Prat. Briſſ.

CIVILITER agit, qui quod ſua priuatim intereſt, perſequitur, Criminaliter, qui publicam vindictam criminis exſequitur. l. vnic. C. quan. ciui. act. crim. præ ud. & l. fin. C. de falſ. Ciuiliter criminali perſecutioni opponitur, l. ſi. ff. de furt. & l. conſtitutionib. 37. ff. de iniu. l 28 §. qui ob inimicitias ff. de pœn. Pr. Nam ad maleficia iudicãda, quibus magnopere publica tranquilliras turbatur, variæ ſunt pœnæ legibus & iure ciuili conſtitutæ, de quib. ſub tit. de pœnis, & al. bi. Et quia accuſatio, ad eam rem valde eſt neceſſaria, vt teſtatur Cic. in ora. pro Roſcio Amer. permiſſum eſt, non ſolum ei, cui nocitum fuerit: ſed interdum etiam cuiuis è populo nocentem hominem deferre & accuſare §.1. Inſtit. de publ. iud. Eſtq; huius accuſationis finis & ſcopus & Reip. quam Leges violando non mediocriter offendit, pœnas debitas perſoluat, non vt accuſatori quicquam præter, l. licitatio. §. quod illicite. ff. de publ. & vect. Quiſquis autem ita accuſatur, criminaliter dicitur conueniri. Nec quicquam referre puto corporaliſne ſit, an pecuniaria pœna, qua eius audacia coerceatur, not. in l.3. de ſepulch. viol. d. §. in ſum. Sed cum hac criminis executione, Reip. tantum conſulatur, non etiam accuſatori, grauiter fortaſſis læſo: prodiræ ſunt priuatæ quoque & forenſes actiones, quæ ad priuatum ipſius à gentis commodum intendantur: vt Furti actio, vi bonorum raptorum, l. Aquiliæ, injuriarum & ſimiles, quæ ciuiles, non criminales dicuntur, propterea quòd humanius, atque ciuem decet, tunc agatur, l.1. ff. de incend. ruin. nauf. l vlt. de priuileli l. vlt. de furt l. vlt. C. de iniur. quan. ciu. act. crim. præiud. Dicuntur etiam pecuniariæ huiuſmodi cauſæ, quod agens ad pecuniarium propriumque commodum principaliter reſpiciat, l.1 ff. de teſtib. l. interrog. C. de quæſt. l. properandum, C. de iud. In criminali autem iudicio hoc potiſſimum ſpectatur, vt admiſſum publicæ vtilitatis cauſa in exemplum vindicetur, tameſi eius rei gratia plerumque pecuniaria ſequatur condemnatio, d.§. quod illicite, Duar. lib.1. anniuerſ. diſput. c.35.

CIVILITER ac Naturaliter opponuntur. Ita ciuiliter reſoluitur obligatio, velut Acceptilatione, & confuſione: Non naturaliter vero ſolutione, aut interitu rei promiſſæ. Ita naturaliter ſeu corporaliter accipitur poſſeſſio: ciuiliter & iuris miniſterio, verbis, ſine facto corporali, ſtipulatio. Ita ciuiliter turpia, & natura turpia opponuntur, l.42. de verb ſignif. Briſſ.

CIVILITER acquiri dicuntur, quæ iur's miniſterio verbis, ſine aliquo corporali facto acquiruntur, l.ea, quæ 53 ff. de acq. rer. dom. & eodem ſenſu etiam ciuiliter reſolui dicitur appellatio apud Pompon. l pen. ff de ſolut. Prat. ex Briſſ.

CIVIS meus, tuus, dicitur pro concive, quam barbari vocant compatriotam.

CIVIS Rom. cur D. Paulus Apoſt. appellatus ſit, not 10. diſt. c. Si in auditorium, c. fundamenta, §. vlt. de elect lib. 6. Spieg.

CIVIS dictus eſt, quod in vnum coeat cœtum, & ſub legibus viuat politicis, vt ex M Cic. conſtat. Oldend. Prat.

CIVIVM appellatione an veniant oppidani, vel comitatenſes, eſt notab. dec Bal. in Auth. & omnino, in pen. col. ver. ſed hic dubitatur, C. ne vx. pro mar. de qua late ſcribit D. Felin. in c. Rodolph. in 9. col. verſ faciunt etiam, extr. de reſcrip. cum his quæ referam inf. in verb Repreſaliæ. Sed quid de ſpuriis? Bal. ſing. conſuluit, eos in ſtatutis non comprehendi: quia proprie ciues non ſunt. Ita in pulchra quæſtione ſtatuti Mediol. concludit Bald. conſ 267. ad euidentiam præmitto, in vlt. col. in 1. lib. quod conſilium repetitum inuenio in vlt. lib. conſil. 457. Nunquid autem habitatores Venetiarum ſint ciues, vel inſulani, eſt ſing. conſ Bald. nu. 437 quidam emerunt, in 1. lib. cum his, quæ ſcripſi infra in verbo Venetiæ. Cotta.

CIVIVM appellatione alias continentur in priuilegiis, & ſimilibus actibus ciuitatis, & ſuburbiorum incolæ, Alciat. l. vrbis. 2. ff. de verb. ſignif. & ante eum Alex. Imol. rubr. ff. ſolut. mat. Pr.

CIVITAS eſt multitudo ſeu vnitas ciuium, in hoc collecta, vt iure ſocietatis viuat optimò, c. ſi ciuitas, de ſent. excom. lib. 6. Zaſ. l.2. ff. de orig. iur. Cic. in ſomn. Scip. In ciuitate, & vbiuis locorum, neceſſario requiritur, in primis verbum Dei: deinde magiſtratus, qui adminiſtret Rempublicam: id quod gentes quoque quamuis Chriſtum ſeruatorem noſtrum ignorarent, lumine tamen naturali aliquo cognouerunt. Ideoque inter exempla iuris publici referuntur ſacerdotes, & magiſtratus, in l.1.§ 1. de iuſt. & iure. Prat. Hac ratione

CIVITAS appellari ſæpe ſolet ἐκκλησία, hoc eſt, cœtus, vel congregatio, non qualiſcunque, ſed Conciliata in vnam ſocietatem communionemq; fidei, & ſacramentorum, vnde Apoſt. ad Cor. Eccleſiæ Dei, inquit, quæ eſt Corinthi. Et Col 1. pro corpore ipſius ait, quod eſt Eccleſia, Oldend. Prat.

CIVITAS etiam vſurpatur pro mœniis duntaxat, & ædificiis: Sicut & eccleſiæ ſignificatio ad paucos ordines redigitur, adeoque ad templum materiale, in tit. C. de ſacroſ. eccl. & de his, qui ad eccl. confug. in rub. Old. Prat. Proprie vero Vrbs muros & ædificia denotat: Ciuitas habitatores & incolas, vel ipſam ſocietatem ciuium, aut ius ciuitatis ac ciuium: vel conſtitutionem & ordinẽ pupilli ac ciuium. Briſſ. ex Cic. Seru Marc.

CIVITAS quandoq; non pro loco, ſed pro ciuibus accipitur, vt cum quis ciuitati, vel ciuib. aliquid mandat, l. ſi quando, C. de bon. vac. lib. 10. Alc. de verb. ſign. in l.2.

CIVITAS in tribus conſiſtit: In ſapientia eorum, qui Remp. adminiſtrant: in militum fortitudine: in cæterorum ciuium temperantia. Hiſq; perfecte conſtituta cenſetur ciuitas, quod cuique patri ſua attribuatur. Attamen quæ ſupereſt Iuſtitia, non illa otioſa eſt aut inutilis, ſed per omnes alias diffuſa implicat eas arctiſſimo æquitatis & concordiæ vinculo, faciq; vt ſibi illæ conſentiant: quæ conſenſio iuſtitia vocatur. Connan. lib.1.c.2.nu.8.

CIVITAS ſine legibus eſt corpus ſine anima, vt ait Cic. Quocirca eleganter Ariſt. in Ethicis. Ideo, inquit, non cõcedimus, vt homo imperet, ſed ratio. Nam homo hoc ſibi tribuit, & fit tyrannus. Ex Pompon. l.2. ff. de orig. iur. animaduertere licet, pop. Rom. 20. vix annis potuiſſe ſine certo iure viuere, quia leges à Græcis peterentur. Cætera Old. in citatam legem ſcribens. Spieg.

CIVITATIS appellatione non veniunt ſuburbia, ſed id ſolum, quod murorum ambitu terminatur, text. eſt arguendo à ſpeciali, in c. ſi ciuitas, de ſententia excomm. lib.6 & hoc, niſi diſpoſitio reddatur eluſoria, quia tunc veniunt etiam ſuburbia, d.c. ſi ciuitas, vbi eſt tex. ſing. & melior de iure, ad hoc vt late atteſtatur Iaſ. in l. cum quidam, in fin. ff. de lib. & poſth. Et id. eò decidit ſing Bald. in c. ſignificauit, in vlt. col. verſi pone. epiſcopus de reſcr. Quod ſi epiſcopus excommunicauit omnes leproſos ſtantes in ciuitate, niſi recedant de ciuitate infra octo dies, & aliquis exiuit & recluſit ſe in quodam hoſpitali poſito in ſuburbiis, talis non euitat excommunicationem: quia ſicut propter ſalutem animarum interdicta ciuitate, interdicuntur etiam ſuburbia, ne ſententia excommunicationis ſit eluſoria, d.c. ſi ciuitas. Eodem modo propter ſalutem corporis, ne edictum circumueniatur. Et hoc dictum Bald. pro ſin. citat Felin. in c. Rodulph. col.3. verſ. limit duplicitèr, de reſcript. vbi late tractat, quando appellatione ciuitatis veniant ſuburbia, Cotta.

CIVITATIS appellatio alias accipitur pro iure ciuium ac libertate, qua ciues vtuntur, Vnde dicebãtur olim ciuitate Romana donati, *das burgerrecht empfahen*, quorum exempla commemorat multa Cic. pro L. Corn. Balbo. Vbi & comprehenduntur horti, arg. ff. de procur. l. præſens. Item ciuitatis nomine non comprehenduntur diœceſes, nec è contrario, c. Rodulphus, & ibi gl. ext. de reſcr. Vocatur autem proprie ciuitas, quæ habet epiſcopum, vt 80. diſt. in illis, &c ſeq. Ciuitas quoque poteſt adpellari, quæ Epiſcopum non habet. Alciato in c. pernicioſam, de offic. iud. ord. Old. Prat. Sunt autem ciuitatis partes nouem. Vna eſt agricolæ, qui circa alimenta verſantur. Secũda opifices, qui verſantur circa artes, aut neceſſarias, aut ad delicias & voluptates, aut ad ornatum pertinentes. Tertia cauponaria, ementium vendentiumq;, mercatoria & numularia. Quarta mercenarij. Quinta propulſatores belli. Sexta hi qui ius dicunt atque decernunt. Septima opulenti atque diuites, qui onera Reip ſuſtinere valent, de quib. Iuſtin. Inſt. de his qui vel ſui, vel alieni iuris ſunt, §. dominor. Octaua publicis magiſtratibus fungentes. Nona conſultores, & ius in controuerſiis aſſignantes. Reſpublica illius multitudinis ordinatio eſt atque gubernatio. Droſ. meth. iur.

CIVITATIS fex, Socr. l. ſanciuit, vt nec parua ſit ciuitas, nec magna, ſed vna & ſufficiens. Quamobrem Cic. eleganter aduentitiam illam otioſorum hominum multitudinem, appellat fecem ciuitatis, vt quę nulli proſit, multos autem oneret: monuit & id Oldend.

CIVITATEM appello quemcunque populum iiſdem legibus & moribus gubernatum, Connan lib.1.7.nu.1. Idem ibidem ciuitatem Ariſtoteli dictam fuiſſe refert gentium virorumque

Digitized by Google

in vita perfecta, seque ipsa contenta communionem. Adde Old.in l.2.ff de orig.iur.Spieg.

Roma sola,vrbs dicebatur.Ciuitates reliquæ populo R.subiectæ priuatorum loco sunt. Proprie ergo ea vocantur sola publica bona quæ populi sunt Romani: Abusiue tamen reliquarum etiam ciuitatum ac municipiorũ bona & negotia, ipsius ciuitatis aut municipij iure communia, inter publica habentur, & iisdem gaudent priuilegiis,quibus illa.Gœd.ad L.15.nu. 4.5 6. & leg.17 nu.15.17.& seq de verb.sign.& Vult.commen. Instit.de rer.diuis.ad prin.num.17.

CIVITATES fœderatæ. Vide Fœderati.

C L.

CLABVLA vehiculi genus, quo vtebantur in transitu militum, legatorum,armorum. Hinc

CLABVLÆ (olim Taleæ) quæ de tenero ramo ex vtraque parte æquabiliter præcidebantur. Varroni l.de re ruſt.c.40. Nonio scissiones vel præsegmina lignorum.Briss.

CLABVLARIS cursus in Leonis constitut.l.cursum,22.de cursu publ.lib.22. C.vt cursus vehicularis, genus quoddam fuit,ad cuius procurationem eligi viros idoneos, qui & Euectiones commeantium exactissima cura inspicerent, & Animalibus alimenta, quæ fiscus suggerebat, ministrarent Briss.Vulgat. exemplaria habent ambulatem, quæ lectio iuuari potest leg. iudicib.9.C.eod. Sunt qui malint caballarem apud Luitprandum in sui temporis historia. Quænam lectionum verior sit, iudicent peritiores. Clabularis cursus, est genus quoddam cursus vehicularis. Briss.

CLADEM quidam à calamis comminuendis ductam existimant atque ideo pro calamitate accipiunt, in l.1.C.de iur. emphyt. quasi clam data sit,vt Papias scribit.

CLAM, Prisc.lib.14. Clam, inquit,magis aduerbium est, cum nec localem habeat significationem, quam plerumque præpositiones possident,& qualitatem demonstret quæ in aduerbiis inueniri soleat:& diminuatur, quod nulla præpositio habet,vt clanculum:& possit etiam abique casu proferri:vt,bona aperte facit,mala autem clam, &c. Clam denotat latenter ac furtiue.Opponuntur autem clam & palam.Briss.

CLAM à ciuibus duci putat Festus lib.5. quod his,quæ celare volumus,claudimus.Prat.

Clam facere eum putat Arist. apud Vlp.in l.3.§. fin. ff. quod vi aut clam, qui facit celandi animo eam, quem prohibiturum intelligeret,aut existimare debet se prohibitum iri.Ser.etiam apud Venul.l.4 ff.eod.tit. putat eum

CLAM facere, qui existimare debet sibi cõtrouersiam futuram; aut etiam (Vlp.ait l.5.ff.eod.) qui aliter fecit,quam denunciauit, vel decepto facit eo, ad quem pertinet non facere, vel consulto tum denunciat aduersario, cum eum scit non posse prohibere,vel tam sero pronunciat, vt abire (in Pand Flor.vbire) prohibiturus primus,quam fiat,non possit.Clam quoque feciſſe videtur, qui post denunciationem in certum diem & horam,fecit,d.l.5.§.1.Prat.

CLAM facere censetur is, qui celauit aduersarium, neque ei denunciauit se opus facturum,quia existimauit eum controuersiam facturum, si resciret, aut certe id existimare debuit, ne melioris conditionis sint stulti, quam periti.Aut si denunciauit quidem, se opus facturum, sed aliter fecit, quam denunciauit, vel consulto tunc denunciauit aduersario, cum eum sciret, non posse prohibere.Vel tam sero denũciat,vt obuiare prohibiturus prius,quam fiat,nõ possit, aut deniq; si alio modo decipit eum, ad quem pertinuit, opus non fieri. Debebat enim diem & horam denunciatione complecti, & vbi, & quod opus facturus esset.Neque quidem perfusorie, aut obscure dicere, aut denunciare, neque tam artare aduersarium, vt intra diem occurrere ad prohibendum non posset. Et si forte non sit,cui denunciet,neque dolo malo factum,ne sit,amicis,aut procuratori, aut ad domum denunciandum est, l.3.§. vlt.seruus etiam, l. & qui aliter in prin.& §. 1. ff. quod vi aut clam, & ff.de acq.vel amit.poss.l.clam possidere. Vlp. Clam possidere,inquit,eum dicimus,qui furtiue ingressus est possessionem,eo ignorante, quem sibi controuersiam facturum suspicabatur,& ne faceret,timebat.Pomp.ibi Old.

CLAM possidet hæres eius, qui precarium possessionem tenebat si in ea manserit auctore Paulo.lib.5.sentent.tit.vlt.

In interdicto,quod vi aut clam,clam videtur facere,qui celauit aduersariũ,neq; ei denunciauit,Si modo timuit eius controuersiam,aut debuit timere, l.3. §.vlt.ff quod vi aut clam. Clam enim facit,qui existimare debet sibi controuersiam futuram, l.4: ff.eod.tit. Alias Vlp. definit, clam factum videri, quod quis cum controuersiam haberet,habiturum ve se putaret,fecit,l.73.§.vi factum.ff.de diuers.reg.iur.Briss.

CLAM ab aliquo possidere accipimus in interdicto, Vti poss.l.1. ff vti possid.& l.pen.ff.pro suo.Briss Prat.Eodem modo

CLAM ab aliquo ducere aquam,dixit Vlp.l.1.ff.de aqua quotid. & æstiua. Prat Briss.

CLAM vti eum definit Vlp.l.3.in prin.& §.1.ff.de itinere actuq; priuato,qui prohibitus vtitur, vel qui,prohibitoeo, cui id ius vtendo conseruabat,vtitur. Prat.Briss.

CLAM etiam pro, in obscuro, poni videtur in l.1. in princ. ff.de furtis.Prat.

CLAM ferre sententiam,est notam in vtram mittere:Palam vero, est ore pronunciare. Lege Ciceronem de Legibus 3. Tenas autem notas singulis iudicib.dabat is, qui eausæ præerat: scilicet, A.C.N.L.de quib.s.monuimus.Spieg.

CLANDESTINVS,na,num,à clam particula deriuatur, notamque habet significationem,neq;ob aliam causam hoc in loco posuimus, nisi quod vulgo accentu barbaro ab omnibus proferatur, hoc est, accentu in antepenultima, cum penultimam habeat longam, & iuxta regulas Latinæ linguæ in eadem accentes debeat collocari. Quod vero penultima sit longa probatur carmine Manilij in primo Astronomicon dicentis: Et clandestinis surgentia fraudibus arma.Silius quoque Italicus in libris Punicorum: Cea clandestino traheretur fœdere bellum. Nebriss.

CLANDESTINAM,electionem adpellat Bernard. in c.quia propter §.fi.in gl.fin.de election.in antiq. quæ singulariter sit & occulte per occulta conuenticula.Prat.

CLANDESTINVM factum vitio magis personali, quam reali adscribi, putat obseruare Alber. Rosatius in l.quare, (in Pandect Flor.incipit,quam rem,ff.de vsurp.& vsuc. Spieg. Prat.

CLANDESTINA artes l.23.in princ.C.mandat.vel contra

CLANDESTINA fraus in l.27. C.de donat.& clandestinæ insidiæ in l.9 C.de his quib.indign.

CLANDESTINA desponsatio, clandestinum coniugium, & clandestinum matrimonium, quæ occulto contrahuntur per cap.2.extra de clandest.desponſ.Prat.

CLANDESTINAM possessionem interpretari debemus in l.si de eo §.vlt.ff.de acq.poss.iniustam, per l.7 §. inter prædones, ff. commun. diuin & à quibus causis non possit separari, docet Sal.Iulian.d.l si de eo §.fin.Prat.

CLARA persona in libris iuris ciuilis intelligitur Senatoris, vel vxoris eius, ita explicat Gaius, l. curator, 5. ff. de cura fur. Clarissimi igitur viri Senatores accipiendi sunt, vel Senatorio honore donati,l.deferre,ff.de adulteriis,l.speciosus,ff.de ver. sign.l.18.ff.de iur.fisc.l.52.§ 1.1 ff.de iud.l.34.de leg 5.l.16.§. 1.de his quæ vt indig.l.12.de pub.iud.& Nou.8.& alibi sæpissime.Proconsules etiam clarissimi viri adpellabantur, l.1.C. si ex falsis instrum. Prouinciarum quoque præsides, & rectores,l.raptores,C.de Episc.& Cler.& magistri census,l.fi.C.de iur.emphyt. Silentiarij sacri palatij, l.vlt. C.de exc.tut. Principes agentium in rebus,l.vlt. C.de decur.lib.10.prætor vrbanus,l.1.de rest.eor.& aduocati,l 1.C de aduoc.diuers.iud.quod de tabulis minime accipiendum est.Briss.Prat.

CLARA quoque dignitas sic accipienda est l.fin. C. quod met. cauſ. Clarissimi autem viri his notis VV.CC.significabantur. Prat Clarissima dignitas,claritas vocatur,l.10 C.de nup.Briss.

CLARIGATIONEM accipere debemus apud Tit. Liu. lib.8. pro eo quod τὸ εἰσπρακτικὸν Imperator Iustinian.in Nouel.52.vocat,vetus interpretes Pignerationes vertit,Bartol.in tractatib. Represalias adpellat: cuius rei causa tractatum fecit,de quibus. in cap.vnic de iniuriis.lib.6.Alias clarigatio erat,cum fecialis res tepetitum mittebantur. Hinc enim Plin. li.22.c.2. Clarigatum exponit,res raptas clare repetitum,Prat.& Turaduers.lib,21.c.1. Adde Brechæum l.facere,tit.de verb.& rer. signif.

CLARISSIMARVM fœminarum nomine Senatorum filiæ, nisi quæ viros clarissimos sortitæ sunt,non habentur:tamdiu igitur clarissima fœmina erit,quamdiu Senatori nupta est, vel clarissimo:aut separata ab eo, alij inferioris dignitatis non nupsit, l. 8.ff de Senatorib.l.22 §.1.ad Municip.Hot.

CLARISSIMARVM personarum appellatione fœminæ nuptæ clarissimis personis continentur; non item filiæ Senatorum nisi quæ viros clarissimos sortitæ sunt.Briss.

CLARIVS face meridiana, C.de probat.l.sciant cuncti,vt apud Cic.clariora luce consilia, inuect. in Catil.3. & clariora sole, lib.1.de fin Spieg.

CLARISSIMORVM nomen generale est & speciale:eo intelliguntur plerumque tres Senatorum ordines, Illustres,spectabiles & clarissimi, vt l.2.C.quando mulier. Vide Gothofr.ad rubr.C.de tut.vel curat.Illustr.vel clarissimarum.

CLARISSIMATVS dignitatem non fuisse inferiorem spectabilitate putem,leg.peculiari 5.C.de proximis sacrorum scriniorum lib 12. tametsi quidam contra scripserit.Prat.

CLARISSIMOS tamen à Spectabilius distinguit, l.vnica, C de annonis,& capit.Itemque ab illustribus.l.1.C.vbi Sen.vel clarif. Prat. Inter clarissimos nominantur comites & tribuni in Nouel.71.vt in eiusdem expos.per Cuiac.videre licet.

CLARISSIMATVS,dignitatis vocabulum,de quo Alciatus cap. 4 lib.Dispunction.3. Porro quibus clarissimatus dignitas collata erat, considendi, ingrediendique secretarium licentia contribuebatur,l.peculati, de prox.sacr.scrin.lib.12.C.Prat.& Spieg.

CLA-

Digitized by Google

CLARISSIMÆ mulieres appellãtur clarissimis nuptæ. l. fœminæ. Sed & Senatorum filiæ, ibidem, ff. de Senatorib. Vide C. de tutor. & curat. clarissimarum personarum. Spieg. Posterius supra negauit. Hot.

CLARITAS generis, personarum, & claritas pro clarissimatu. Briss. ex C & Plinio.

CLASSICI in l. vnica, C. de classic. lib. 10. & C. The. eod. l. vnic. milites sunt deputati nauibus amnicis purgandorum fluminum, & aliarum necessitatum gratia. Hinc

CLASSIS Seleucena Orontis d l vnic. Prat.

CLASSICI. In tit. de classicis. Classici dicuntur homines destinati ad classes, id est, naues ducendas. Classici etiam dicuntur apud bonos auctores, non omnes, qui in classibus sunt, sed primæ tantum classis homines, qui centum milia æris aut amplius censi erant: quod apparet ex Liuio de Seruo Tul. loquente. Vnde per metaphoram, classici testes dicuntur Festo lib. 3. ac Bud. in l vlt. de pignor. act. qui signandis testamentis adhibebantur, hoc est primæ classis homines, quasi primæ auctoritatis & idonei veritatis sponsores. Porro classici appellantur præcones, qui tuba vel cornu, iussu magistratuum, ex arce, vel circum muros, populum ad comitium vocabant, dicti à calando, id est, vocando, siue à clangore. Anch. Adde Francisc. Bald. in Catechesi iuris ciuilis, cap. 3.

CLASSIS, quam Græci στόλον vocant quidem, sed barbare, Armatam, ius postliminii habet: de quo tractat Marcel. in l. 2. de capt. & postli. reuers. Vlp. in l. omnia, de bonor. poss. ex testam. milit. Item nauarcos, inquit, & trierarchos classium, iure militari posse testari, nulla dub. tatio est. Spieg.

CLATHRI, vel Clathra, cancelli & oppositiones ostiorum, vel Actone admonente super illud Horatij de arte poetica. Obiectos caueæ valuit si frangere clathros. Hinc clathrate quod est clathris munire & claudere. Clathratam autem feneſtram Plaut. in mil. glo. vocat, quæ clathris, hoc est, lignis transuersis occluditur. Corras. lib 3 Miscellan c. 24. nu. 6.

CLAVARIVS officij nomen est, quo appellatus est Suetonij pater, ab eo quod præfectus fuerit donatino Imperatori inter milites distribuendo. Tacitus. Seditiosæ, ait, militum voces Clauarium terrebant. Prat.

CLAVARIVM apud Tacitum nomen donatiui cuiusdam esse videtur. Turn. lib. Aduersar. 4 c. 7 putat esse donatiuum velut in clauos caligarum militarium. Nam militum caligæ clauis suffixæ erant.

CLAVATÆ auro Vestes. Vopiscus in Aureliano. Cocco clauata mantilia. Lampr. in Alex. Seuero, Clauus Sospatro impurpurata vestis. Briss.

CLAVATÆ vestes, de quibus sentire videtur Vlp. in leg cum aurum. §. 1. versic. idem Pompon. de auro & argento legat. Sunt quæ clauos aureos, non flores appellamus, habent, vt docet Scholium Bap. Egnatij in Vopiscum in Aureliano. Baisius autem vir doctissimus, id quod res est, aperte monstrat, Vlp. vt diuersa clauos aureos & insitas picturas accepisse, in l. vestis. ff. eod. & vide inf. Vestis. Oldend.

CLAVDEO & Claudo veteres dixere pro claudico, vt annotat Prisc. Quin & vult quidam illud Terent. in Eunuc. Nunc vbi meam benignitatem sensisti in te claudier? sic legi: Nuncubi meam benignitatem sensisti in te claudere? id est, deficere & claudicare: ea forma quæ Cæcilianum illud in Epiclero, Au vbi vos sitis, vbi consilium claudeat? Et illud Salustij in oratione Marci tribuni pleb. Itaque verborum satis dictum est: neque enim ignorantia res claudit, sed occupauit nescio quæ vos torpedo. Malim tamen eo in Terentij loco legi claudier, vt sit deponens verbi claudo, pro claudico. Prat.

CLAVDIA lex, vide infr. Lex.

CLAVDIANVM Senatusconsultum, vid. infra Senatusconsultum Claudianum.

CLAVDIA aqua. Appium Claudium (cuius fit mentio in l. 2. ff. orig. iur.) omnium primum ex agro Lucullano, arcuato opere deduxisse aquam à Frontino traditur: qui nouem solum aquas suo tempore in vrbem fluxisse sic commemorat. Nunc autem in vrbem influunt Appia, Anio vetus, Martia, Tepula, Iulia, Virgo, Alsietina, quæ eadem vocatur Augusta, Claudia, Anio nouus. quæ autem fuerint istæ aquæ, & vnde, quotque passuum millibus, vel sub terram, vel arcubus ducerentur, pluribus verbis ipsemet recenset. Spie. Vide omnino. Briss. Lexic. edit. vlt.

CLAVDIO Hieronymiano clarissimo viro ab Vmbrio primo, l. quæsitum, ff de fund instr.

CLAVDIVS Imperator diuus appellatur, l 2 §. post deinde. ff. de orig. iur. Post mortem consecratus est, Diuus appellatus. Bri.

CLAVDIVS Tryphonius, Notas ad Scæuolæ ff. ascripserat, vt ostendit l. 58. ff. de administr. & peric. ex quibus Tribonianus descripsit integra capita. Idem Disputationum libros vnum & viginti scripserat, è quibus complura Pandectarum capita sumpta. Hunc Imperatorum Seueri & Antonini temporibus vixisse, colligitur ex eo quod l. 39. ff. de pœnis, Ab Imperatoribus nostris rescriptum est. Briss.

CLAVDIVS Venul. Saturin. I. C. stipulationum libros 19. de actionibus libros 20. Disputationum libros 7. de interdictis libros 6. de officio proconsulis libros 4 publicorum, seu. de publicis iudiciis libros 3. de pœnis paganorum librum singularem. Ex quibus complura Pandectarum capita sumpta sunt. Claudij Saturini prætoris mentionem facit l. 6 §. vlt. ff. mandat. Eum Antonini Pij temporibus vixisse argumento est, quod Marcianus l. 1. §. eam rem, ff. quæ res pign. ait, D. Pius Claudio Saturnino rescripsit. Errant vtique qui ab hoc Venuleio Claudium Saturinum diuellunt. Briss.

CLAVDVS, à I. C. inter morbosos numeratur, l. item claudus, ff de ædil ædict. De claudo, quare sit salaciot cæteris, causam reddit Aristot. in Problem. Spieg.

CLAVES magis domus portio, quam instrumentum sunt. l. 12 §. fistulæ, de instruct.

CLAVIBVS traditis, ita mercium in horreis conditarum possessio tradita videtur, si claues apud horrea traditæ sint l. 74 de contrah empt. Briss.

CLAVI, apud Vlp. l. cum aurum, 19. §. 1. & l. vestis, 23. § 1. ff de aur. & arg. leg. in vestibus dicuntur, (vt ex Varrone refert Stephanus) nodi & globuli purpurei, aureiue, in modum claui texti in vestibus Senatorum: μεταφορικῶς pro dignitate Senatoria accipi solent. Prat.

CLAVI quibusdam sunt retinacula in vestibus, gemmæ vitreæ instar habentia, quibus tanquam clauis pars vestis alteri parti coniuncta retinetur, quos similitudine gemmarum *Boutons* Galli appellant. Vlp. l. 19. § 1. ff. de auro & argento.

CLAVI aurei & purpurei pars sunt vestimentorum. At potius existimem, secutus in hoc Cuiacium 12. obs. 39. ornamenta, quædam fuisse vestium, clauorum speciem præbentia: quorum tamen alij, vt insiti, confuebantur vestimento; hinc illud Varronis lib. 8. de ling. Lat. Nam si quis tunicam in vsu ita consuit vt altera plagula sit angustis clauis, altera Latis: vtraque pars in suo genere caret analogia. Alij vero nõ consuebantur, & indistinctè vestimento continebantur, quasi pars, l. 19. §. planè. l 23. § 1. ff de aur. & arg. leg. Sanè quibus honoris causa vtebantur Senatores, vel tribuni, vel equites, non erant consuti vesti, sed supra eam demissi in pectus vsque alij arctius, alij latius: vt recte Horat. dixerit Satyr. li. 1. Sat. 6.

——*latum demisit pectore clauum.*

Et Acro in illum locum:

Prætextam & latum clauum, prunaque batillum.

Latum clauum, inquit, purpuram dici, quæ in pectore extenditur Senatorum; Græci τὸν πλατύσημον vocant. Hinc latus clauus, Græcis πλατύσημος, de quo videtur illud Horatij Satyr. lib. 1. Satyr 6.

Sumere depositum clauum, ferique tribunum?

& laticlauij, qui latum Clauum gestabãt: qui ferè erant Senatores, vel tribuni militum quidam maioris dignitatis. Et augustus clauus, Græcis στενόσημος à quo angusticlauij equites dicebantur, à clauo quo vtebantur qualitate, vt & Tribuni quidam minoris dignitatis. Patrem enim suum tribunum angusticlauium (non augusticlauũ vt habent vul. cod) fuisse Othoniano bello Suetonius scribit in Othone Sylu. De hoc etiam illud Papinij Syluar. lib. 4. Ex castigatione Turnebi:

Hic paruus inter pignora curia
Contentus arcto lumine purpura
Creſcis.

Neque vero videtur prætermittendum, quod scribit Festus in voce picta, tunicam palmatam à latitudine clauorum esse dictam, quæ nunc, inquit ille, à genere picturæ appellatur. Quibus verbis significat, clauos illos in tunicis acu fuisse depictos. In alia significatione sumitur clauus in l. qui clauum, de ædil. edict. & Plin. lib. 10. c. 20. & Plin. iunior. lib 1. Epist. 11. & aliter quoque in l. qui naufragium. §. S.C. ff de incendiis. naufrag. & alibi sæpe apud alios autores, vt annotauit Tiraq. in 3. l. connub. gloss. 1. parte 3.

CLAVI alij ex auro, alij ex purpura vestibus insuebantur. Claui alij erant, quo Senatores vtebantur: alij angusti, quo equites.

CLAVICARII, siue Clauicularii in l. vnic. C. de excus. artif. lib. 10. sunt, Clauium artifices, Gallis dicuntur *Serruriers*. Clauicularij etiam dicuntur commentariensium ministri, & carcerum custodes. Briss. ianitores carceribus propositi, à clauibus gerendis qui etiam Clauicularii Græci interpretes ad l. carceri 8. ff. de custodia reorum, ὁ δεσμοφύλαξ, ὃν λήγοντα νῦν καὶ κλαυσιγήριον. Huius commeminit Iul. Firmicus lib. 1. Matheseos cap. 6. Pratei.

CLAVI trabales apud Horatium sunt grandes claui, quibus trabes configuntur, Turneb. lib. aduers. 9. c. 14.

CLAVIS. Nota est lippis atque tonsoribus (vt ita dicam) clauis significatio. Quam ob causam, hanc prætermittendam esse ducimus. Est autem lib. 11. C. tit. de prætorib. & honor. præt. &c. in quo de claui fit mentio cum tamen nihil dicatur in toto contextu, nisi me fallant iuris Codices recens cum elegantibus typis impressi. Tamen Alciatus ad dictum titulũ de prætorib. & honor. præt. &c. Clauem (inquit) dari credendum est

Digitized by Google

prætoribus, quoniam ea signum liberæ potestatis & dominij in rebus acquisitis: quod vtique nec nostri IC. prætermisere.

CLAVSOS Vlpianus pro vinctis accipit. Si modo ita vincti sint, vt omni modo erumpere non possint. l. si quis in graui §. subuenitur ff ad Sila. Old. Prat.

CLAVSTRVM impropriè est cœnobium, seu monasterium: vt impura sunt, quantum ad latinitatem attinet, Canonistarum fere omnia. Sed ICtis, id est, quo aliquid clauditur, atq; quælibet clausura, l. fundi ff. de act. empt. librorum. in fin. de leg. 3. Claustri quoque meminit l. 2. & 5. C. de custod reor. &c. & c. l. 24. C. de pœn. Spieg.

CLAVSTRI appellatione significatur id, quo quid clauditur, l. fundo de act empt. l. librorum, in fin. eod. Sic portarum claustra recte dixit Virgil. lib. 7. Æneid. Prat.

CLAVSTRA armariorum ac loculorum l. 52. de leg. 3.

CLAVSVLAS adpellant Consulti iuris Ciuilis & pontificij, edictorum, stipulationum, testamentorum, rescriptorumque particulas, l. quædam 9. ff. de edend. l. 3. ff quod met. caus. l. iudicatum, 6. & l. cum quærebatur 13. ff iudicatum solu. l. sed etiam 31 ff. de leg 1. & c causam quæ. de rescript. Prat.

CLAVSVLA de cuiuslibet orationis parte, capite, scriptura dicitur. Briss.

CLAVSVLARVM GENERA ET FORMÆ.

EX IVRE CIVILI.

CLAVSVLA, De dolo, in l. & per iusiurandum §. eum qui ff. de acceptilationib. l. 19. ff. rat. rem hab. l. 6. iud. sol. sine doli clausula, l. 4. §. in stipulatione, ff. de dol. excep. l. 17. & 19. ff. iud. sol. l. 22. in fin. de re. iud. l. doli. 119. ff de verb. oblig. Clausulam de dolo adpellant eam stipulationis partem, qua dolum malum abesse, abfuturumque esse, vel si quid in ea re dolo malo factum sit, comprehenditur, vel ita, Cui rei dolus malus aberit, l. ex ea parte 121. ff. de verb obl. l. hæc verba, 69. ff. de verb. sig. Prat. ex Briss.

CLAVSVLAM doli olim vsitatissimam in omni contractuum, arbitriorum & iudiciorum genere locum habuisse, & adhuc habere, ex ll. notum est. Huius vsus in eo spectatur, vt ea quoque comprehendat, quæ in præsentia expressa non sunt, vel non occurrerunt, & ad incertos casus l. stipulationes, ff. de ver. oblig. extendatur. Gœdd. in l. 69. nu. 2.

CLAVSVLA, Ob rem non defensam, dicitur, qua in iudicatum solui stipulatione, re non defensa, quanti ea res erit, promittitur. l. 3 §. fin. ff. iudic. sol. l. 13. & 17 eod. l. 15. ff. de procur. Eadem, De re defendenda vocatur, l. iudicatum 6. ff. iud. sol. vbi etiam ponitur Clausula, De re iudicata. Scio interpretes alia fere innumera clausularum genera efformasse, inque eam rem libros edidisse qui extant. Prat.

CLAVSVLA codicillaris dicitur, quæ in testamentaria scripturâ subiungitur, vt si minus testamenti, saltem codicillorum vim atque autoritatem obtineat. Clausula codicillaris, inquit Vult. in commen. Inst de codicil. nu. 3. ex consuetudine testamentis solet adiici à Notariis, vt, si testamentum non valeat iure testamenti, valeat saltem iure codicillorum: quę ita nota, vt vulgus Notariorum ex consuetudine & stylo magis illam apponere consueuerit quam ex testatoris scientia, vt eius vsus abusus potius sit. Vult. in commen. Inst. de testam. ordin. §. 2. n. 37. Atque eius duæ fuerunt formæ: prior hæc, vt si iure testamenti non valeat, iure codicilli valeat, l. vlt. C. de codic. l. si iure. 11. C. de testam. manu. l. coheredi 41. §. 2. de vulg. subst. Altera sic, ὅτι πάσης ἐξουσίας quacunque ratione poterit, quoquo modo poterit, l. ex scriptura, 26. de testam. l. 3. ff. de milit. testam. l. Lucius. 89. §. vlt. ff. de leg. 2. Quin & rogatio legitimotum hæredum sine vlla scriptura, pro clausula codicillari valet, l. ex testamento. C. de fideic. l. generaliter. 24. §. ex test. ff. de fideic. liber. Prat. Vide infra Codicilli.

EX IVRE PONTIFICIO.

CLAVSVLA, Anteferri, quid operetur, collige ex cap. tibi qui. de rescript. in 6. & cap. quamuis eod. tit.

CLAVSVLAM, Quidam alij, ad plures quam tres aut quatuor trahi non posse, decretali epistola cautum est, cum in multis. de reser. lib. 7. & ibi vide Ioan. Andr. Prat.

CLAVSVLA Nisi pro alio scripserimus, quî accipienda in rescriptis ad beneficia docet gl. in c. duobus. super eo tit. lib. 6. vbi vide doctores. Prat.

CLAVSVLAS varias commemorat Spec. tit. de rescr. præsen. §. ratione formæ. Prat.

CLAVSVLÆ prægnantes iuris interpretib. hæ sunt, Plenitudo potestatis, Motus proprius, Certa scientia. de quib. suis locis. Earum vis est, vt in contrarium nemo audiatur, quod semper præsumatur iustitia, excludatur omnis ignorantia, & error & defectus solennitatum in rescriptis Obseruandum, has clausulas principum sententiis interiici non debere: quod hic iustitia nulli cedat, vt quæ in principium sententiis prælucere debeat, l. fin. C. de legi. & l. omnium. C. de testam. Prat.

CLAVSVRAS vel Clusuras Impp. appellant custodes limitum, & vt Suidas interpretatur, ἐχυρώματα τῶν ἀγρῶν, angustias aditum, quæ regionem aperiunt: quas posteriorib. seculis vulgus etiam Clusas vocauit. Briss. vlt. edit. Meminit l. 2. §. in Sardin. C. de off. præf. præto. Afr l. 4. C. de offic. mag. offic. l. vlt. C. de offi. mag. milit. cuius emendatio Iac. Cuia. debetur, qui de hoc verbo loca quædam auctorum notat lib. 3. obsc. 24. Quibus addam videri apud Luitprandum duob. locis hoc verbum corruptum. Sic enim lib. 1. c. 2. legitur Quibusdam namque difficillimis separata à nobis erat interpositionibus, quas Clusas nominat vulgus. Et lib. 5. c. 8. Præceperat enim rex clausarum custodibus, ne quempiam transire permitterent, nisi qui prius quis esset diligenti inuestigatione inquirerent. Quibus in locis, secundum Suidæ interpretationem, clausarum rectius legeretur, nisi vitio temporum concisum fuisse hoc verbum dicamus. Briss. Vide & inf. Clusuræ.

CLAVVLAREM cursum scripti codices habẽt in l pen. C. de cur. su pub lib 12. vbi vulgo impressi, Ambularem. De cuius lectionis fide cum dubitarem, in mentem venit etiam apud Ammian. Marcellinum hoc verbum me legẽdo notasse. Sic enim apud eum lib. 20. scriptum est, Iulianus contemplans rationabiles querelas, cum familiis eos ad Orientem proficisci præcepit, clauularis cursus potestate permissa. Nec tamen rectum esse hoc verbum præstare ausim, cum vnde profectum sit ignorem. Ac forte, qui caballarem cursum in Clauularem transisse contendat, non fallatur. Nam & Caballicationes, & Caballicatas apud Luitprandum in hist. suor. tempor. legimus, & καβαλλικεύειν καὶ ἱππεύειν Actuar. in lib. περὶ συνθέσεως φαρμάκων, Italicam linguam secutus dixit. Sed hæc doctioribus diiudicanda relinquere satius fuerit. Briss.

CLAVVLARIS cursus erat, vt refert Turneb. 6. adu. 34 quoddam cursus publici genus, quod fuisse putat, cum cursus publicus militibus caligatis concedebatur: caligæ enim erant eorum clauulis confixæ. Prat.

CLAVVS Sospatro impurpurata vestis.

CLAVVS, est genus morbi in similitudinem tuberculi, coloris albi, rotunda specie, fitq; vt plurimum in plantis, digitisque pedum maxime. Celsus li. 5. de clauo, eiusque curatione multa ponit: Clauus, inquit, nonnunquam etiam alibi, sed in pedib. maxime nascitur, sed præcipue ex contuso, à Græcis helos dicitur, vt apud Galen. lib. 10. & 11. de medicina simplici. Hoc morbo periit Sillius Italicus, vt autor est Plin. Cæcilius in epistolis. Nebr. Vlp. de edil. edi. l. qui clauum 7. lib. 12. Qui clauum itaque habet, morbosus est. de hoc Celsus li 5. à Græcis ἥλωσις dicitur. Old.

GLAZOMENII sunt populi. l. 4. §. penult. ff. de legatis.

CLEMENS Patronus: eius mentio fit in l. 81. ff. de hæredib. instit.

CLEMENTIA, quæ liberum arbitrium habet non sub formula, sed ex æquo & bono iudicat, autor Seneca. Spieg.

CLEMENTIA solius est principis, aut eorum magistratuum, qui parem habent cum principe in iudicando potestatem, vt olim Senatus Romanus, vt ref. it ex authoritate Plinij Secundi lib. 4. Epistolarum, Fr. Connan. lib. 1. c. 11. n. 9. Sic clementia Imperatoria in l 23. §. 5. C de nupt. Vt & clementia Principalis in l. 1. l. 2. §. 3. C. de his qui ven. ætat impet. Sic clementissima sanctio, in d. l. 23. §. 1. C. de nuptiis.

CLEPSYDRÆ, Madimulæ vitreæ tubinacea figura fistulatæ, collo perquam angusto, vnde foraminum fistulatim, guttatimq; defluebatur aqua, metiens horas & momenta tradita oratori causam peroranti, quod Epigramaticus innuit ita canens: Sed tu clepsydras ingenti voce petisti Quatuor. Io. Baptist. comm. in Epist. Sidon. Apoll. ad Domicium lib. 11.

Κλῆρος adpellatione significatur hæreditas in legib. Solonis, quas explicui lib. 2. Veteris Iurisprudentiæ. κλῆρος etiam sortem accipere debemus, cap. cleros 21 dist. In Nouella tamen Martiani, quæ extat in C. Iustin. l. generali 13. de sacrosanct. eccles. sumitur pro collegio, & corpore clericorum. Sic etiam accipiendum putem in d. can. cleros. Prat. Hinc

Κληρονόμοι hæredes à sortibus dicti, quod veteres maxime soliti sint vti in hæreditate diuidunda sortibus. Bald. tit. de legat.

CLERICI, quo generali verbo significantur omnes, qui diuino cultui ministeria religionis impendunt, vt Constant. Imp. l. 2. C. Th. de epis. & cler diffinit: cuius diffinitionem probat Isidorus lib. 7. Etym. c. 12. & d. can. cleros. aiens, Clericos nuncupari omnes, qui in ecclesia Christi deseruiunt. eorum ordines gradatim recensetur: Ostiarius, Psalmista, lector, exorcista, acolythus, subdiaconus, diaconus, presbyter, episcopus, de quibus etiam fit mentio in l. presbyteros. 6. C. de episc. & cler. Porro hæc Clericorum genera constituta fuisse initio nascentis ecclesiæ ex Epistola S. Ignatij ad Antiochenses liquet: cuius hæc verba sunt, ἀσπάζομαι τοὺς ἀφωσιωμένους, ἀναγνώστας, ψάλτας, πυλωρούς τοὺς ὑποπτῶντας, ἐξορκιστὰς, ὁμολογητάς. Prat.

CLERICVS. Clerici appellantur, qui Christianæ religionis sacris initiantur, etiam ab ipsa vsque nascentis ecclesiæ infantia inquit Alcia. lib. 5. Parerg. vel qui diuino cultui ministeria religionis impendunt: vt Ostiarij, psalmistæ, lectores, acoluthi, diaconi, subdiaconi, presbyteri, &c. Brisson. Dicti clerici à Græ-

Digitized by Google

à Græco κλῆρος, id est, sors. Solebant enim per sortem deligi, c. cleros, 21. dist. Quæ electio Pontificum iure non est approbata: cap. fin. de sortileg. quod certo scilicet indicio promoueri debeamus. Authent. vt clerici, qui recedunt, &c. Sed quid de vestibus, gemmis, & annulis, quos hodie deferunt Ecclesiastici. Certè Ludouicus Pius Imp. Aug 24. rex, anno Christi 830. regni vero sui 16. synodum habuit, in qua vanitates vestium, luxusque gemmarum, & auri & argenti nimia Pompa Ecclesiasticis interdicta sunt, vt scribit auctor Chroniei de regibus Francorum, idque merito quidem factū est. Etenim non vestis tenera (vti est apud D. Hieronymum) clericum facit aut sacerdotem, sed casta mentis intentio, humanæ proprietatis retinentissima, quæque peccatorum prolluuium prætextu nullo exemptum, purgatumque eat, Cælius Rhodig. lect. antiq. li. 7. cap. 13.

CLIBANVS, thoracem, quo pectus tegitur, significat, aut ferreum pectoris tegumen, Briss. Leo imperator in lib. de Bellico adparatu, cap. 6. Armabant autem, inquit, Iohan. Checo interprete, catafractum equidem vndique, tum ipsum, tum equum, etiam loricis, id est, galeis, clibanis, id est, thoracibus, perameriis, id est, machæris, & alibi, & passim apud classicos auctores reperitur hoc verbum; A quo

CLIBANARII ducti sunt. Sunt autem equites catafracti, qui tota specie ferrea sic cõtegebantur, vt tanquam panis, sic ipsi Clibano vndique obtecti obductique viderentur: quos Claudianus periphrasticῶs ita describit li. 9. de consulatu Honor.

Vt chalybe indutos equites, & in ære latentes
Vidit cornipedes, quanam de gente, rogabat,
Ferrati venere viri qua terra metallo
Nascentes informat equos? Nunc Lemnius auctor
Addidit hinnitum ferro.

Hos etiam commemorãt Impp in l. annonas 9. C. Theod. de de annot Ciuit. & Notitia Imperij, & Vegetius lib. 3. cap. 6. & Lampridius in Alexandro. Briss. Prat.

CLIENTES passim in libris digestorum, & Codicis Iustiniani, liberi homines dicebantur, qui se in alicuius potentioris ductum adplicarent, vt eius patrocinio defenderentur in capite & fortunis, vicissimque ipsi patronos suos omni obseruantia colerent, atque obsequio. Prat. Vnde etiam à colendo clientes dictos putat Connan. lib. 2. c. 7. nu. 1. quem vide ibi latiùs & Ræuardum ad l. in testamentis ff. de reg. iur. Hæc comprobantur ex l. non dubito 7. ff de capt. & postlim. & Plutarch in Romulo ἵππους ἢ τοὺς inquit, δυνατοὺς καὶ τῶν πολλῶν διήνεγκε πάτρωνας ἀνόμαζον, ὅπως ἐκ εὐσεβείας, ἐκείνους ἢ κλίεντας ὅπως ἐκ πλάττας: vt merito Suscepti dici cœperint Seruio in 6. Æneid. Saluianus lib 5. de gubernat. Dei, Quæruut auxilia & patrocinia malorum. Nihil susceptis tribuunt, sed sibi.

CLIENTES libertis comparasse videtur Vlp. l. si vero. 5. §. 1. ff. de iis qui deiec. vel effud. Prat.

CLIENTES suscepti qui sint, vide apud Seruium lib. 6. Æn. Salu. lib. 5. de gubern. Dei, Gothofred. ad l. 132. inprinc. de verb. obligat.

CLIENTES etiam sunt, quorum causam patrocinio nostro tuendam suscipimus: vnde suscepti, & eodem aduocati, Briss. onius.

CLIENTEM, nunc vasallum vel fidelem vocamus, quasi colentem dominum, vt ab eo defenderetur, & qui vicissim dignitatem domini tutaretur propter beneficium. vide infrà Vasallum. Oldend.

CLIENTELA, est obsequium ipsum, quod homagium vocant, & seruitium pro beneficio præstandum. Moris enim fuit apud antiquos, vt prouinciales & socij populi Romani, in clientelam sese darent, vel toti senatui, vel certis proceribus Romanis, quos patronos sibi adoptabant priuatim: vt docet G. Bud. in priorib. adnot. ad Pand. Quæ necessitudo id ferebat, vt clientes perpetua patronorum protectione defenderentur, ac vicissim eos omni obsequio colerent. Ex his cogitationibus tutandæ vitæ, ac fortunarum omnium, veluti scintillis quibusdam, cœpit initium beneficiariæ consuetudinis, quæ aucta est multum, propter continuam bellorum molestiam. Old. Accipitur etiam pro patriocinio & protectione, l. 1. C. vt nemo ad suum patron. lib. 11. Basil. lib. vocatur ὑπέρχοις, l. 2. C. eod. Prat.

CLIENTES nostros, ait Proculus l. 7. ff. de capt. & postlim. reuc. intelligimus liberos esse, etiamsi neque auctoritate, neque dignitate, neq; viribus nobis pares sint. Romulus plebeij ordinis hominibus à Patribus discretis, ne qua inter eos dissensionum materia relinqueretur, vnicuique ex plebe permisit quemcunq; ex patribus vellent, patronum cooptare. Hæc autem inter eos iura constituit. Patroni quidem, vt quæ clientes iura & legitima ignorarent, eos docerent; quod significat Hor. Epist. lib. 2. Romæ dulce fuit & solenne reclusa Mane domo vigilare, clienti promere iurat. Eorum absentium æque ac præsentium, neque secus quam parentes liberorum curam gererent: causas & priuatas & publicas rei susciperent: denique tum priuatim tum publicè eorum commodis & rationibus consuleterent. Vicissim autem, vt clientes ad collocandas patronorum filias dotem, si opus esset, conferrent, patronos aut ipsorum liberos ab hostibus captos redimerent: mulctas si quæ deberentur, eorum nomine persoluerent: si qui sumptus publice faciendi sint, partem contribuerent. Vtrisque autem hanc legem imposuit, vt neque inter se accusare, neque testimonio aut suffragio se lædere, neque inimicitias iis exercere liceret. Hot. ex Dionys. Halicarnas. lib 1. De clientibus etiam edisserit Gellius lib. 5. c. 13

CLIPEI appellatione continetur & scutum, & eius imago, l. si vero 5 §. si id quod positum ff. de iis qui deiec. vel effud. Porro vnde clipei nomen habuerint, docet Plin. li. 35 c. 1. cuius verba vtpote obuia cuiuis studiosissimo huc transcribere minime placuit. Cæterũ in d. § si id quod positum; imaginem pictam significat: Eaque huius verbi significatio à Cornelio Fronto, & à Sociparte adnotata est: cuius ego ex bonis autoribus alia prompta exempla subiecì. Tac. in Dom. c. vl. Scalas etiã inferri clipeosq; & imagines eius coram detrahi, & ibidẽ solo adfigi iuberet Plin. lib. 5. c. 3. Scutis enim, qualibus apud Troiam pugnatum est, continebantur imagines. Clypeum porro, inquit Pompeius, ob rotunditatem veteres eorum bouis appellarunt, in quo Romanorum fœdus cum Gabiis foret descriptum, Tarquinio Romanum Imperium regente. Subdit autem inde Clypei formam fuisse prope rotundam: vnde & Clypeodes gẽma apud priscos nobilis etsi de forma quidã dissentiunt Dictum verò à cluendo Clypeum, multis video persuasum, quod apud veteres pugnare significat: alij à cælatura ipsa affirmãt, i. διὰ τὰ γλυφάς, quod in Clypeis imagines forent. Caius certe Plinius, vir in bonis disciplinis acri iudicio, ab ipsis imaginib. dictum ref. rt, qualib. in Troiano bello pugnatum sit: non autem à cluendo vt peruersa subtilitas Grammaticorũ voluit. A Clypeis vero deduct m est verbum clypeare, pro eo quod est Clypeo se protegere: vt apud poetam Pacuuium lectum est. De quo & Varr. Terent. ad Marc. Ciceronem retulit. Pacuuianum esse verbum Clypeare: qua figura & à Cinna dictum est Galeare. Ita enim Pacuuius in Hermione fabula. Crinit. li 6 c. 3 de honest. disci. Liu. lib. 48. Et duodecim Clypea ærata ab Æ lilib. curtul. P. Claudio & Ser. Sulpitio. Galbæ sunt posita. Trebell. Poll. in Claudio: Illi Clypeus aureus, vel, vt Grammatici loquuntur, Clypeum aureum Senatus totius iudicio in Romana Curia collocatum est. Briss. Beda. de Orthogr. Clypeus, masculinum, scutum significat: Clypeum, in neutro, imaginem, sed autoritas variat. Etsi autem Clypei appellatione continestur scutũ, tamen animaduertenda sunt verba Liuij lib. 8. cum inquit, Clypeis antea Romani sunt vsi, deinde postquam facti sunt stipendiarij, scuta pro Clypeis fecere, vbi aperte Clypeus à scuto distinguitur. Sed & lib 1. primæ Classi imperatum esse scribit clypeum cum galea, secundæ pro clypeo scutum: vbi Dionys. Halicarn. pro Clypeo ἀσπίδα Græce scribit, pro scuto θυρεόν. Igitur Clypeus rotundus erat vt Virgilio autore intelligi potest, qui prægrandem Cyclopis oculum comparat Clypeo Argolico, oculi autẽ figura rotunda est. Scutũ formæ oblongæ, maiusque Clypeo. Maro, scutis protecti corpora longis. Hinc & θυρεόν Græci vocant, quod referat similitudinem forium, quæ longiores quam latiores esse solent. Tur. li. 11. adu. c. 27. Alc. lib. Par. 5. c 13 Bartoli tractatum de insign. ludens; nouitium inuentum esse putat, insignia in antiquitatis nobilitatisque testimonium clypeis inserere. Cæterum manifesto errore. Nam Zenodotus prodidit, Adstratum Argiuorum regem oraculo monitum, vt Apro & Leoni filias in matrimonium locaret: is Polynici Thebano, & Tydeo Calydonio eas despondit: quia in Clypeo apri, alter Leonis habebat effigiem. Diodor. Siculus lib. 6. meminit Gallos braccatos in scutis animalium æreas formas paulo eminentiores tulisse antiquitus, tum ornatus, tum defensionis gratia. Quint. lib. 6. c. 4. de imagine Galli in scuto Cimbrico loquitur, Forcatul. in Cupidine Iurisperit. cap. vlt.

Κλητεύειν, id est, antestari & testimonium denuntiare, Bud. dicit esse, in annot ex Iulio Polluc lib. 8. Quo loco existimat ipse Bud. in publicis tantum iudiciis licuisse testimonium denuntiare, hoc est, inuitum euocari ad remotum & lonquinquum tribunal. Brechæus.

CLISVRIÆ quidam legunt in l. 4. Cod. de offic. magistr. offic. vbi alij Clausuræ, alij cluſuriæ. Vide ibid. Gothofred. & Cuiac. 3. obseruat. 24. Vide & supra Clausuras; ac infra Clusuræ.

CLIVIA, vt ait Festus lib. 3. auspicia dicebant, quæ aliquid fieri prohibebant, omeia enim difficilia Clivia vocabant. Prat. Vnde

CLIVI, loca ardua eidem. Sic sumitur apud Alfenum leg. si ex plagis, §. in cliuo ff. ad leg. Aquil. & l. seruitutes, §. si domo, ff. de seruit. vrb. Capitolinus cliuus in d. §. in cliuo, vt Alexander ab Alexand. lib. 2. c. 18. Genial. dierum scribit, ex quo ad æqua vbis ex Capitolio descensus patuit. Cneus Manlius

Digitized by Google

Tribunus pleb. cum per tumultum ageret, & Cliuum Capitolinum obsideret. Briss. ex Dionys. Halicarnass. lib. 6. Cliui igitur sumuntur pro loco celso, & sublimi, vt colligitur ex d. § si domo, non autem pro fossis terræ, vt falso autumarunt Alber. & Old Prat.

CLIVOSA dicuntur loca in sublime surgentia, & opponuntur planis, l. 2 § deteriorem. ff. ne quid in loc. pub. Cliuus enim montis latus est. Vnde Decliuis, ex monte descendens: Acclivis, ad montem ascendens. Vlp. l. prætor. Ne quid in loco. Via cum plana fuerit, sic cliuosa fiat Spieg. Prat.

CLOACA. Cloaca locus est cauus, per quem colluuies quædam fluit. l. 1 § cloacæ. ff. de cloacis. Et huius appellatione, & tubus & fistula continentur. d. l. 1. § cloaca, ff eod. Dicta cloaca (vt inquit Festus) à verbo cloacare, id est, inquinare, siue etiam à colluendo, quasi colluacæ. Victorin. lib. de Orthograph. non cloaca, sit, sed cluaca, quasi Conluaca. Briss. Est vero duplex, priuata scilicet, & publica. Publicæ cloacæ dicebantur veluti illæ, quæ Romæ erant profusis sumptibus, & magna mole, ingentique altitudine depressæ structuræ, per quas septē amnes defluebāt, sæcum rapientes omnia purgamenta vrbis, ad quas seruus demissus, vix sine noxa per catadromum currere, vel cloacas descendere poterat, vt scribit Alexander ab Alex. Genial dierum lib. 1. c 14. De cloacis vrbis Romæ ita Cassiod. lib 3. Variar. ad Argolicum: Proinde, inquit, illustris sublimitas tua spectabilem virum Iohannē nos direxisse cognoscat, propter splendidas Romanæ ciuitatis cloacas. Inde cloacarius dicebatur, qui cloacæ curam habet, & cloacarium quod rei publicæ ob cloacarum purgationem impenditur. Est ergò in Pand. lib. 43. tit. 23. de cloacis tit. qui inter Prætoris interdicta numeratur, quo Prætor curat, vt cloacæ purgentur & reficiantur, cum vtrunque & ad salubritatem ciuitatum, & tutelam pertineat, nam & cœlum pestilens, & ruinas minantur cloacarum immunditiæ, item si non reficiantur. l. 1. § 1. eod. tit. ff. Anchor.

CLOACÆ immittendæ ius l. 7. de seruit. In cloacam dimitti solitus seruus l. 54. §. fin. de act. empt Briss.

CLOACALE numen dixit Cato apud Festum lib. 3. pro cloacarum omnium colluuie. Prat.

CLOACAM ducere, & cloacam immittere, Iurisconsulti dicunt. l 1. § hoc amplius de cloa. l. 2. §. Si quis cloacam. ne quid in loc. publ. l. 7. de seruit lib. 5 ad fin. Ea causa est, vt Veteres cloacæ primo per publicum ductæ. Nunc priuata subeant tecta. Idem lib. 1. Aquas cloacis è fastigio in Tiberim ductis siccat. Briss.

CLOACARIVM tributum quod cloacarum purgandarum causa inferebatur, l. si pendentes. 27. §. si quid Cloacarij, ff de vsufr. & leg. cum seruus, 39 §. hæres, ff. de leg. 1. Ad Cloacarum autem purgationem olim his qui diu pœna functi erant, vsos Traiani Epistola ad Plin. lib. 10. Epistolarum ostendit. Brissonius.

CLOACINA dea quæ Cloacis præerat, eam in cloaca repertam consecrarat Tatius. Hanc tamen alij Cluacinam dictam volunt, quasi colluacinam. Cluere enim veteribus, tanquam colluere & purgare erat.

CLVDERE, pro claudere, & clusum pro clausum, in Pand. Flor. sæpius reperies, quod & Barn. Briss. lib. singulari parer. indicat. & Gœd. in comment. tit. de verb. signif l. 183. num. 2. ait, antiquo more cluditur, pro clauditur, dici. Hinc clusus carcere in l. verum est 216 ff de verb. sign. Cludere verbo vsus est Nigridius apud Gellium lib. 12. c. 14. verbum vetus esse Anton. Aug. lib. 1. Emend. c. 2. admonuit, quo & vsus est Vip. l. tabernæ, ff de verb. sign. & Hygenus lib. de limit. constitut. Anguli centurias cludunt. Prat. Hinc

CLVSARES anguli eidem in eodem loco.

CLVSARIVM latus, ipse explicat quid sit. Prat.

CLVSVRÆ in l. 2, §. in Sardinia. & l. curæ. C. de offi. mag. officiorum (sic enim vtrobiq; non clausuræ, legendum) siue, vt vult Suidas, Clisuræ. sunt autem, τὰ ὀχυρώματα τῆς Δαλματίας. Clusuras tamen dixit Cassiod. lib. 2. Var. ad Faustum præfectum præ. & vide Procopium de ædificiis, Iustin. lib. 3. Prat. Imperatores Romani habuerunt in limitibus τὰ ὀχυρώματα, quæ ipsi Clusuras appellant: Posteriorum temporum scriptores, vt Luitprandus, Ado, Sigebertus, cæterique eius ferè ordinis Clausas, Clusas, & interpositiones vocant. Id primum ab Hadriano institutum videtur, de quo Ælius Spartianus sic scribit: Per ea tempora, & alias frequenter, in plurimis locis, in quibus Barbari non fluminibus, sed limitibus diuiduntur, stipitibus magnis in modum muralis sepis funditus iactis atque connexis barbaros separauit. Hæ propugnaculis quibusdam munitæ fuerunt quæ castra & castella dicuntur, vnde & castellanus miles alicubi nuncupatur, Herod. lib. 6. τραπόπεδα καὶ φρούρια appellat & paulo ante τὰ ὑπερείδματα τραπόπεδα τῆς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ. Dicuntur & Burgi, à quibus olim Burgundiones dictos Paulus monachus, Luitprandus Diaconus, & Isidorus Episcopus tradiderunt. Pitheus lib. 1. aduers. c. 12. De clusuris vide & supra in voce Clusura.

CLYPEVS, vide supra in voce Clipei.

Κλυσμὸς, siue cluster, propter adfinitatem v. antiqua figura v. ita scribi solitum, sæpe apud Laertium, lauamen sonat. Apud Vlpianum tamen l. item si obstetrix, §. 1. ff. ad legem Aquiliam accipitur pro instrumento, quod ad proluenda ventris incrementa sedi inseritur, quoque intestinorum lauamentum aluo iniicitur. In Pandectis tamen Florent. legitur cristere. Pr. Clyster est instrumentum quo medicamentum inuicitur: Quod Galeni temporibus, fuisse vesicam, cui cornea, vel alterius materiæ fistula, recta, & fracta ad finem, annexa erat, ex multis eius auctoris locis colligi ferunt. Eius vsum homines ab Ibi Ægyptia volucri didicisse, idem Galen. in introductor. seu medico, & Plin. lib. 8. c. 27. tradunt Briss. Adde quod aliud est enema, quam clyster vel clisterium: illud, id quod iniicitur: hoc instrumentum, quod iniicis, per translationem sic dictum à clysterio, quod Græci foramen vocant in naui, per quod emittitur sentina. Turneb. lib. 3. aduers. cap quinto Vide Clyster.

C O.

COACERVARE summas maiores & minores. l. 36. ff. mandati.

COACERVATIO summarum leg. 11. de iurisd. Briss.

COACTA coniugia, non tam legibus Cæsareis, quam Pontificū Constitut. improbata sunt, quæ liberis citra eorum assensum à parentibus vel rata habentur, vel imperantur à magistratu.

COACTA voluntas, stricta iuris ratione est voluntas. l. si mulier § pen quod met. cau. Spieg. Prat.

COARCTARE, astringere est: contrarium dilatare. Imp. sancte censuit, coarctandos, vel vt alij legunt, coartandos iuuenile calores, in l. cum non solum, §. filiis autem. C. de bon. quæ lib. Coartata via. Coartabitur tua pars Br. ex ff An vero coarctandi verbi, etiam maior veniat animaduersio, Hostiensis edisserit. Alber. id non negat arg. in leg. si quid. ff. de offic. Proconf. Certè verbi proprietas repugnare videtur. Spieg.

COACTI homines accipi debent ad hoc coacti, vt damnum daretur, secundum Vlp in l 2. §. 4. vi bonor. rapt Spieg

COACTIS hominibus vim facere, l. si criminis, 4. C. ad leg. Iu. de vi public.

COACTILIA, I C. vt Bap Egnat. in annot. apud Spartianum monuit, numero multitudinis, dici videntur pelles, seu lora, quibus inuoluuntur, alligantur ve vestimenta, quæ omnia instrumenti viatorij sunt. Horum autem Vlp. in l. vestis, de aur. & arg. leg. in hæc verba meminit: Argumento etiam sunt nationes quædam, veluti Sarmatarum, quæ pellibus tegūntur. Aristo etiam coactilia vesti cedere ait, & tegumenta tabiellariorum huic legato cedere: quæ tegumenta Paulus de supell. leg. Cathedralia videtur appellasse. Sed & ipse Paulus eadem parte (puta l. de tapetis) coactiliorum videtur meminisse, cum hæc addat verba: Sed dicendum est potius instrumenti viatorij ea esse, sicut pelles, quibus inuoluuntur vestimenta, loraque, quibus hæ pelles contingi solent. A cogendo autem, id est, astringendo, coarctandoque, coactilia dixere: Hactenus Baptista. Ita Spiegelius. Quem Prateius in subscriptis reprehendit.

COACTILE Coactilia apud Vlp l. argumento. 25. § Aristo ff de aur. & arg. legat. vesti cedunt & erant ex villis crassioribus, & ex coactis facta vestimenta vel tegumenta. Gallis dicuntur *phelira*. Plin lib 8. cap 48. Lanę (inquit) & per se coactam vestem faciunt, sic enim legi vult Cuiac. Ex hoc genere sunt Petasi, & καυσίαι & galbinæ, & molliora alia quædam, quæ ex lanis xylinis, caprinis, ouillis conficiuntur, cuiusmodi sunt Thoracomachi, qui tunicas superinducuntur. Quod & libelli de reb. bellic. ad Theod. testimonio iuuatur. Hoc enim vestimenti genus, quod de coactili ad mensuram, & tutelam pectoris humani conficitur, de molliebus lanis timoris sollicitudo solertiæ magistra composuit. Falsa igitur est B. Egnatij interpretatio in Spartianum in Pertinace, existimantis dici pelles seu lora, quibus alligantur vestimenta, in quem errorem prolapsi sunt Oldendorp. & Spiegelius. Cuius quidem nos premonuerat Lazarius Baifius in d. § Aristo. Neque coactilitiam, vel coactilitariam, sed coctilitiam legendum putat apud Spartianum in Pertinace, testimonio Vlpiani fretus, leg. ligni. in fin. Digest. de legat 3. de ligno cocto disputantis Prateius.

COACTILIA phelttis Gallorum similia: erant ex lanis per se coactis (ex subcoactis Cæsar) facta vestimenta vel tegumenta. Hinc taberna coactilitia, quam in Liguria pater Pertinacis exercuit, teste Capitol. Briss.

COACTORES sunt, qui modico pretio mala nomina comparāt. *Die verlochren schulden an sich bringen.* Qua de re aliquanto latius disserit Alciat. in Pateg. lib. 1. c. 24. vbi ex Acrone docet, Coactores esse argentariorum; qui ceu diuites, summam rerum possident; mercenarios: qui & collectarij dicuntur. Spieg. Briss.

COACTORES olim in auctionibus dicebantur quasi quæstores quidam qui ab iis quibus singulæ res in auctione attributæ fuerant, (pecunias cogebant, seu) pretium exigebant: quasi colle-

Digitized by Google

collectores, quia pecunias cogebant, id est, colligebant. Scæuola in l. 40. §. 5. de Iudic. lib. Argentarius coactor, cum pene totam fortunam in nominibus haberet, seruus actoribus libertatem ita dedit. Horat. lib. Serm. 1. Ne timuit, sibi ne vitio quis verteret, olim si præco paruas, aut vt fuit ipse, coactor Mercedes sequerer. vbi Acron, Præcones dicebantur, qui stabant ad hastam: nunciabant enim præcia obiecta. Coactores autem erant mercenarij eorum, qui habebant argentariam. Sunt autem Argentarij, qui habent summam rerum venalium. Argentarium dicimus eum qui habet summam diuitiarum, à quo accipiunt forani Coactor, qui exigit nummos à circumforanis. Aliter, Coactores dicuntur argentarij in auctionibus, qui pecunias cogunt. ipsi sunt connectarij. qui & collectarij nominantur. Hæc Acron. De his quoque Cluentianæ locus quem subiiciam intelligendus est. Quidam ex amicis Sassiæ recordatus est, se nuper in auctione quadam vidisse in rebus minutis aduncam & ex omni parte dentatam & tortuosam venire ferrulam, qua illud potuisse ita circumsecari videretur. ne multa, perquiritur à coactoribus, inuenitur ea ferrula ad Straronem peruenisse. Alij vero in ea pro posthumo coactores appellantur, vt in Commentariis exposuimus. Hot.

COACTIO ipsum colligendi munus Suetonio, de Vespasiani patre. Coactiones (ait) argentarios factitauit. Briss. Sumitur etiam pro compositione, quæ voluntati contraria est. Huius genera duo sunt.

COACTIO absoluta, cui resisti non possit, vt cum quis vi trahitur, compellitur ve vt quid faciat: quo casu omni modo excusatur. de hac accipiendus est can. presbyteros. 50. d. 81. c. constat. 1. q. 1. Prat. Et

COACTIO conditionalis, quæ metum cruciatus, vel aliquid graue minatur, quæ si excutiat a tanto, non tamen à toto. c. sacris. & cap cum dilectus extra quod metus caus. Prat.

COALVISSE vinum. Briss ex ff.

COADVNATÆ summæ. Paulus: Cumulum, inquit. debiti & ad plures summas referimus: si vni forte multæ summæ centum aureorum debentur, alij vero vna summa aureorum 50. Nam in hunc casum spectabimus summas plures, quia illæ excedunt in vnam summam coadunatæ. Spieg

COADVNARE, coniungere, vnum è pluribus facere. Vlp. in l. 9. in fin. ff. de pact. Prat. Hot. l. 4 prin. C de sum Trin. l. 7. C. de assessor. l. 8 C. qui bon ced.

COÆSTIMARE, est simul & cum alia causa æstimare, vt cum variis ex causis mea interest quid factum esse vel non factum. Huius significationis exemplum ponit Celsus in l. inficiando 67. §. 1 ff. de furt. Prat.

COALERE apud Venulcium l. fin. ff. quod vi aut clam, non est radices emittere, vt Alb. indicat, sed cohærere, concrescere. Impp. in l. per omnes. C. de defens. ciuit. Non sinant crimina impunita coalere. Spieg.

COALESCERE dicuntur arbores, plantæ, crustave agri, & vites quæ in fundum radices immittunt, & quasi vnitatem cum terra faciunt, l. idem Pompo. 5. §. pen ff. de rei vind. l. qua ratione 9. ff de acq rer. dom. l. hoc amplius, §. Alfenus ff. de dam. infect. l. fin. ff quod vi, aut clam. Sic semina cum terra coalescere dixit Varro lib. 4. ling Lat. Concham coalescere dixit Vlp. l. cum aurum, §. fi. ff. de aur & arg. legat. pro concrescere. Prat. Briss.

COALLVERE (vt est in vulg. Codicib in l. ergo. 30. ff de acq rer. dom.) significat per alluuionem aliquid augere Nebrissensi, quem probant Old. & Spieg. quo tamen loco Accursius pro coalluendo, legit alluuio, in Pand. Florea. legitur colluendo, rectius. quo verbo vtuntur & classici rerum scriptores. Prat.

COANGVSTARE legem. Cic. de Legibus 3. Atque hæc lex, inquit, dilatata, in ordinem cunctum coangustari etiam potest, Spieg. Sic coangustare aditum æstium in l. 9 §. si inquilinus. ff. locat. Et coangustatum interpretatione, in l. 124 ff. de verb. sign. Lex coangustatur interpretatione. Aqua coangustatur. Briss. ex ll. ff.

COARCTARE. Vide sup. post Coacta.

COARTATA via. Briss. ex ff.

COARTARI l. 2 ff. de oper. lib. coartabitur tua pars. Brissonius.

COCCINA vestimenta dicuntur ea, quæ infecta sunt cocco, id est frutice illo fullonio, cui adhærent grana, quibus fit color ille lanarum præcipuus, cuius copia summa in ea parte Hispaniæ, quæ Tudetania adpellatur. Vide Strab. lib. 3 Sunt, vt Baisius l. vestis. ff. de aur. & arg. testatur, qui putant cocco abundare Germaniam, esseque id, quod cramesinum vulgo dicimus. Vlp in l si cui lana. de leg 3. non placet, coccum contineri purpuræ adpellatione. Quid vero debeat promittens optimum, explicat l. C. in l. si quid venditor. §. 1. ff. de ædil. edict. Old. Prat.

COCCVM, quod proprio nomine appellaretur, quin versicoloribus cederet, nemo dubitauit: quin minus porro coccinum aut insignum, aut mellinum suo nomine, quam coccum purpurave designatur, ita memoriæ scriptum reliquit Paul. in l. quæsitum 78 §. illud fortassis. de leg. 3. cuius verba in dubium reuocantur. Propterea hæc adnotare, ab re visum non est, nam Accursius ne verbum quidem, & puto verba hæc sic castiganda. Quin minus porro crocinum, aut œnanthinum, aut mellinum, suo nomine, & reliqua. Crocinus enim adiectiuum, idem est quod croceus, & luteum colorem significat, *Saffran.* Crocceus autem Color est, qui vulgo gialdus appellatur. Idem color etiam flammeus dicitur. Plin. 21. lib cap. 8. Lutei coloris video honorem antiquissimum, in nuptialibus flammeis totum fœminis concessum. Crocinum præterea vnguentum est, ex croco trito, & vino præcipue dulci conflatum: quo Romani non solum ad vsum corporis, sed etiam pulpita spargebant. Propertius:

Pulpita solennes non oluere crocos.

Possumus etiam legere coccinum, vt veniat à cocco. Coccum enim rubens gramen est in maxima laude, vulgo granum dicitur laudatissimum, nascitur circa Emeritam Lusitaniæ ciuitatem, vt in 9 tradit Plin. Coccinus vero penul correpta color est purpureus quo panni inficiebantur, de quo Diuus Hieron inquit: Fil ę Israel flete super Saul, qui vestiebat vos coccino Hic color exuberantiam quandam aut splendorem ruboris ostendit: qui & spadicus, & phœniceus, & rufus vocatur. De vestibus coccineis meminit Martial.

Coccus a famosa donas & iunthina mœcha.
Vis dare quam meruit munera mitte rogam.

Oenanthe etiam inter colorum genera numeratur à Plin. à flore eiusdem nominis, ex vua lambruscæ viris similque colligitur. cum optime olet, siccaturque in vmbra subst. ato linteo, atque in cados conditur. dicta est autem à Græcis nominibus. nã οἶνος dicitur vinum, & τὸ ἄνθος flos, quasi vini flos, in œ diphthongum Latinam conuersa. Tamen D. Hieronym. contra Iouinianum accepit pro quodam odoramenti genere, cum dixit: Amomum Cyphi, œnante, muscus, & peregrini muris pellicula. & ideo œnanthinum vnguentum appellatur, quod ex œnanthe, id est, flore lambruscæ sit compositum Si tamen magis placeret communis lectio, Insignum, deme aduersatiuam aut, & intelligas de coccino insigni, id est, excellenti, Vergil. Georg. 3.

Nec mihi displaceat maculis insignis, & albo.

Idem Æneid. 4.

——Ostroque insignis & auro
Stat sonipes——

Liuius lib. 1. ab vrbe condita: Flaminem Iouis assiduum sacerdotem creauit, insignique veste & curruli regia sella adornauit Vlpian. in l. 1. de censibus Imperator noster ob egregiam in Rempubl. imperiumque Romanum insignem fidem, Italicum ius dedit. Sunt tamen qui Hysginum legant. is color est hyacintho similis, inde apud Lucianum & quidam ὑακινθοβαφὴς, id est, vestis hysgino tincta: de quo etiam scripsi infra in verb. Purpuræ. Melinus autem color in floribus luteum significat. Id ex Dioscoride & Plinio euidentissimum esse scribit Hermolaus Barbarus. Melinum etiam pro candido accipitur, à Melo insula, teste Plin. Vitruu. Plutarch. & cæteris, denotatque pigmentum candidum, quod ibi fiat laudatissimum. Plaut. in Mostel. Neque cerussam, neque melinum oportet attingere. Quidam autem melinum colorem volunt esse medium inter album & fuscum, qui dicitur giluus. Fit autem, vt alij sentiunt, ex struteo. Coroneum enim per excellentiam μῆλον, hoc est, melum vocamus: à quo fit melinum, Cotta.

COCCVM in l. 70 §. pen. & § vlt & l. 78 §. coccum. ff. de leg. lib. 3. Plin. lib. 22 c. 2. Atque vt fileamus ait, Galatiæ, Anicæ, Lusitaniç grauis coccum Imperatoris dicatum paludamentis, herbis transalpina Gallia Tyrium atque conchylium tingit. Isginum porro cuius Plinius meminit, etiam in purpureis numeratur, in d. l 78 §. coccum. de leg. 3. Briss. in prætermissis & in vlt. edit. Lexici.

COCCVM purpuræ adpellatione non contineri scribit Vlp. l. si cui lana § purpuræ. ff. de leg 3. Significat autem, id quod vulgo vocamus granum, vt recte putat L. Baisius in libel. de coloribus. cap. 8. de quo & Plinius lib 21 cap. 8 Prat.

COCCVM, est granum, quod in quibusdam inuenitur frutice, grana Hispani appellant, vnde purpura adulteratur. Plin. lib. 9. cap. 41. de tingenda purpura loquens: Coccum Galatiæ rubens granum, aut circa Emeritam Hispaniæ in laude est. Idem lib. 16. c. 8. Quercus dotes ilex solo prouocat cocco. Granum hoc, primoque ceu scapus fruticis paruæ æquifoliæ ilicis, cuscul.um vocant: pensionem alteram tributi pauperibus Hispaniæ donat. Vlp. de legat. 3. l. si cui. Purpura, inquit, & coccum quia nihil natiui coloris sunt, contineri arbitror. Quod Accursius exponens, nescio quas nugas affert: Coccum, inquit, bis tinctum in constructione tabernaculi, erat quidem pannus sericeus duorum colorum, & videtur extra viridis, & intra ruber. Nebriss.

COCINATORIVM instrumentum pro coquinario sumi constat in l. cui autũ 19 §. si cui escar non ff. de aur. & arg. leg. Nam C. & Q. sæpe confundi liquet ex P. Victorij explicationibus ad M. Cic. Prat. Eodẽ sensu cocinatoria vasa l. 6 ff. de penu. leg. Briss.

Digitized by Google

COCORVM nomina ea fuerunt veteribus, Antrax, Congrio, Machetio. Iul Scaliger. I. poet. G thofr.

COCTIATORIA vasa apud Paulum in l. 6. ff. de pen. leg legi videtur pro Coquinatoria, id est, Coquinatoria. Vasa autem Coquinatoria eadem esse palam est, quæ Plinius Coquinaria nominat in lib. 33. 11. à verbo coquinari, quo Plautus est vsus: Meam coniecturam vulgata lectio confirmat, in qua legimus concinnatoria: & Accursij glossa qui h legisset Concinnatoria, nunquam ita interpretatus esset, id est deputata ad coquendum. Sed omnem Viglanus debitationem adimit, apud quem in l. 19. §. ff. de aur. & arg. sic plane legitur. Hot.

COCTILITIAM tabernam, Lex Rhodia Barbius eam intelligit, in qua conquebantur ligna, ne fumum facerent: quorum meminit Vlp. in l. Lignis appellatio de leg. 3 de verb. sign. his verbis: Sed & titiones, & alia ligna cocta ne fumum faciant. A Martiali autem ligna scapna dicuntur, Spieg. Vide sup. Coactilitiam.

COCVLA, vasa ænea, coquendis aptæ.

COCVS, vilissimum antiquis mancipium & æstimatione & vsu in precio fuit, & quod ministerium fuerat, ars haberi cœpit. Luxuriæ peregrinæ origine primum inuecta in vrbem, Cn. Manlio Volsone de Asiaticis triumphante. Ioan Andr. sentit cocum qui cibos delicatiores parat, & officium habere & artem citat. rex. in c. ne tale. de consecr. dist. 5. Bald. & Roman. cocos imperatoris, dignitatem tribuunt. Vide item glos. super hac voce in l. legatis seruis §. si ex officio. ff de leg Spieg.

COCYMELIVM malum seu pomum: vide Gothofr. ad l. 205. ibi: pomum recepit. ff de verb. sign.

CODEX dicitur in arboribus & fruticibus id, quod à radice crassius supra terram assurgit, ex quo tabulas antiqui faciebant, hisque cera linis stylo scribebant, postea solis earum corticibus, tenuioribusque tunicis nulla cera adhibita, pro membranis vsi sunt, vnde nomen libri, cuius eadem origo est, quæ codicis, ab arborum corporibus & interioribus earum corticibus vtrumque: has enim materias prima hominum ætas habuit ad scripturam literarum. Inde Codex acceptus & expensi dicitur Ciceroni liber domesticarum rationum, quod instar esset tabularum quo etiam modo fiebant memoriales libelli Suet. in Iulio, &c. Conna. lib. 9 c. 6. num. 1. Colex rationum In Codice cauere. In Codice scriptum chirographum. Briss. ex ff.

CODICES, vt Varr. lib 3. de vita pop. Rom. apud Nonium scribit, antiqui plures tabulas coniunctas dicebant A quo in Tiberi naues codicarias appellabant. Seneca lib de Brev. vitæ. Hoc quoque aut, quærentibus remittamus, qui Romanis primus persuasit nauem conscendere. Claudius is fuit, Caudex ob hoc ipsum adpellatus, quia plurium tabularum contextus caudex apud antiquos vocabatur. Vnde tabulæ Codices dicuntur. Sic sumuntur in l 3. §. 1. ff. de tab exhib. & ll. bror. 52. ff de leg. lib. 3. Prat. & Briss.

CODICES etiam pro testamentaria scriptura dicere Iustinianus §. sed & vnum. Inst. de testam. ordin. & Iuuenalis.

——*Nam codice sesso*
Haredes vetat esse suos. Prat.

CODEX noxiarum actium. De eo vide Ammianum 28. paulo post princip.

CODICES item adpellat Leo Imperator l. 3. de agent. in reb. lib. 11. C. tabulas continentes notitiam dignitatum & administrationum ciuilium, vel militarium & mandatorum principalium, & promotionum. & consuetudinum, quod & Marianus docet. Erant & Codices argentariorum, scripturæ, quibus eorum rationes continerentur, l. quædam 9 §. pen ff de e en. Erant & numulariorum. Erant & rationum, vnde Horatius:

Cum venit ad dubium grandis cum Codice nomen.

Et Propertius:

Me miserum! hic aliquis rationem scribit auari,
Et ponit curas inter Ephemerides.

Gœdd in comment tit de verb. signif. l. 6. num. 2. Fiebant autem ex membranis, charis, ebore, aliaue materia vt const. ex d. l. librorum. Hinc constitutionum Imperatoriarum volumina Codices adpellati sunt. Porro ante Iustinianum tres erant, Gregorianus, Hermogenianus, & Theodosianus, quos commemorat Iustinianus l. vn C. de no C fac. & l. vnic. C. de Iustin. C. confirm & Isidorus lib 5 Etymol Gregoriani Codicis commeminit B. Augustinus lib. 2. de adult. coniug Prat. Hinc

CODICILLI κατ' ἐλάττωσιν, qui cerati erant d. l. librorum. in eundem sensum, sed multo quam illi breuioribus & paucioribus confi. ciebantur: ob eam causam, vt facile, quo cuique commodum esset, circumferri, & in sinu gestari possent. In iure tamen nostro frequentius accipiuntur, vt à Theophilo definiuntur, κωδικίλλος ἐστὶν ἐπιστολὴ οὐ διαθήκη γραμμὴ περιεχουσα παραλήρωσις: scil. pro scriptura, qua defunctus leuiter, ac sine solennitate voluntatem suam testatus est, de eo quod post mortem suam fieri cupit. Quo sensu accipiuntur D C. & Inst. de codicillis. Theophili definitionem probat Harmenopulus lib 5 c. 7. Prat.

CODICILLVS, alias accipitur pro diplomate, seu literis principalibus, vt in administrantes in pri. ff. de excus. rut. iudices. C. de dign. t. lib. 12 Suet. in laud. c. 19 Supplicios aut etiam palam immutatos datorum officiorum codicillos: vnde Lampridius codicillarem potestatem appellat: Nominat in pertiales codicillos Instit. §. filiusfamilias Inst de pat. potest. alias pro paruis literis, à priuato ad amicum scriptis Sulpit. ad Cic. Puer. Acidini mihi chartam venit cum codicillis. Oid. Vulte. in comment. Inst. de codicill. num 1.

CODICILLVS intelligatur pro sententia voluntatis vltimæ quam sine iusta testamenti solennitate permissum est, ob instrumenti necessitatem, scribere. Semper enim leges, quoad possunt, volunt accommodari vsibus hominum, & præsertim vltimis voluntatibus latissime propagandis impense fauent, vt vnusquisque pro re nata habeat occasionem non admodum difficilem testandæ voluntatis nunquam redituræ Codicillorum autem vsum primus introduxit L. Lentulus Inst. de codicil. Oid Prat.

CODICILLI olim non aliter subsistebant, quam si testamento essent confirmati, aut sequente aut etiam antecedente. Post obtinuit quoque, vt sine testamentis facti codicilli in hoc, vt fideicommissum ex iis peti posset, subsisterent l. 3. in princ. l. 5. de iure codicill. Gœdd. in comment. tit. de verb. sign. ad l. 1. 3. num. 1.

CODICILLI sunt testari vel intestati voluntas minus solennis. Eorum alij sunt fideicommissarij, alij directi Fideicommissarij sunt, in quibus scriptor verbis vtcunque precatiuis quam de rebus omnibus, quæ testamento comprehendi solent heredi suo petitionem exponit. Directi in quibus certis certisque verbis scriptoris voluntas de legatis aut axat alicui relinquendis exponitur est. Prat. ex Hotom.

CODICILLOS, & inscriptis & sine scriptis fieri constat ex l. vlt C. de bonis lib. Codicillos Iustinian in Nou. l. constit 81. appellat αὐτοσχεδίας Baldoin. tit. quibus modus par. non solutus.

CODICILLI semper pluratiuo numero proferuntur sicut pugillares, & liberi: vt scribit Caius in l. non est 148. ff. de verbor. sign. in singulari tamen codicillus ponitur à Diocletiano l. non codicillum 14. & a Iustiniano l cum antiquitas 28 C. de testa. item l. vlt. C. fam. ercisc. Prat. Briss.

CODICILLORVM vero vtilitas non est obscura. Nam si quis oblitus fuerit, nescio, cuius rei in testamento inscripta, vel si vereatur ne per obliuionem aliquid prætereat, is potest ante vel post testamentum scribere codicillos. Idque est, quod Paul. in l. conficiuntur, in prin. ff de iur. codic. tradit, codicillos confici quatuor modis, quos ibidem declarat Aut enim in futurum confirmantur, aut in præteritum, aut per fideicommissum testamento facto, aut sine testamento. Oid Prat. Gœddæ. in Comment. tit. de verb sign l 123 § 1.

CODICILLORVM appellatione veniunt literæ emissæ coram quinque testibus, confirmandi testamenti rupti causa, l 1 C. de codic Non autem veniunt testamentum imperfectum: nisi testator pro codicillis valere iussit. Gothofr. ad l. 8 § 1. C eod.

CODICILLI & testamenta differunt, quod codicilli etiam plures reliquid possunt, & omnes ratiac firmi, nisi quatenus essent contrarij. Testamenta autem plura nemo ita relinquere potest. Semper enim posteriori rumpitur prius, etiamsi vtrumque maxime conueniat. Nempe testamenta plenam continent dispositionem bonorum & vniuersitatis. Codicilli autem plerunque sunt rerum singularium. Balduinus tit. de codicillis. Vult. in Comment. Instit. de Codicil. §. fin. nu. 1.

CODICILLOS confirmatos in l. sed etiam 31 ff de leg 3 l. uxorem. 41. §. codicillis ff de leg 3. accipere debent testamento confirmatos, l 43 ff de man. testa. l. 18. ff de ann legat. in hunc modum

CODICILLOS quos postea fecero, valere volo l. 6 §. licet & l 8 §. vlt. ff. de iur. cod. vel ita: Si quos codicillos reliquero, valere volo l. vlt. de fideicomm. libert. Vel sic: Si quid tabulis vel alio quo genere ad hoc testamentum per incensum reliquero, valere volo l 18. ff. de iur. codicill. Sic etiam intelligendi sunt codicilli ad testamentum facti l. cum hi 8. §. hæc oratio. ff. de transact. & l. post legatum. §. principale ff. de his, quæ vt indig. & Codicilli ad testamentum pertinentes, nempe testamento superadditi in A excepti one l. 1. C. de codicil Prat. ex Briss.

CODICILLI & testamenta diuersa sunt, l si idem C. de codic. Ideoque codicillis factis, non autem testamento, intestato quis decessisse dici merito potest l 4 C. eod. Prat.

CODICILLOS ad certam personam scribere. Codicilli ad omnes hæredes scripti. Codicilli Clarissimatus honorarij, prætorij, proconsulares, perfectissimatus, imaginarij. Briss. ex ff. & Codic.

CODICILLARIS clausulæ vi, legata conseruari, rupto prætertione posthumi testamento c. 1. st. 1, l. si quis eum §. sed & si ff. de iur. codic. Bart. post Dinum in l. 1. ff. eo. vers. quinto quæro, atque ita respondit F. Aretinus cons. 93. numer. 5. Prat.

CODICILLARIS quoque clausula inducit nouam conditionem sinilem respectu venientium ab intestato. Alc. l. 3 ff. de leg 1. ergo si venientes iure intestati restituere debent, glos. in l. eam

eam, quam C. de fideicom. igitur & vi clauſulæ codicillaris conſeruantur fideicommiſſa, d. §. ſed & ſi. G. Benedict. in cap. Raynutius. verb. in eodem teſtamento relinquens. n. 242. de teſta. quæ ſententia vera eſt, tametſi quidam aduocati contra ſenſerint. Prat.

CODICILLVS. Varias habet codicillus ſignificationes. Codicillos & pugillares pro eodem ponit Catul. Briſſ. Accipitur codicillus pro literis breuibus, hoc eſt, epiſtolis, vt ſunt, quæ à priuato ad amicum ſcribuntur. Accipitur alias pro diplomate, ſeu literis principalibus, vt in l. adminiſtrantes in prin. ff. de excuſ. tut. vide ſupra Codicillus alias, Hæc eſt etiam vulgata codicillorum notio præter quam, eos etiam apud Catonem obſeruauimus pro arborum putaminibus accipit. Vi (ait) codicillos oleaginos in aceruo ſub dio motos facito. Codicillus vero IC. eſt ſcriptura, vel litera, in qua teſtator ſuam figurat voluntatem, & nulla indigens ſolennitate, ſed ſolum teſtatoris voluntate, qualicunque pronunciatione, expreſſa. §. codicillos. Inſt. de codicil. Codicillum ergo ex Theophilo in §. 1. de cod. Inſtit. 2. dicere poſſumus, eorum, quæ in teſtamento teſtatoris voluntati deſunt, ſupplementum. Huius enim beneficio ſubuenitur voluntatibus defunctorum, ob deficientem verborum legalium ſolennitatem, ſolennium ve neceſſitatem. Declarat autem Iuſtin. Inſt. eod. tit. qua ratione, & à quo codicillus, ſeu codicilli (ſic enim numero plurali frequentius vocantur) cœperint, idem monuit, & quidem non vulgariter, nos hodie magis vti codicillis, quam teſtamentis. Imo confundere vſum codicillorum & teſtamenti abſque vlla neceſſitate, prætextu clauſulæ, Si non valet iure teſtamenti, valeat iure codicillorum. Quod vtique contra mentem iuris ſit, peſſimo errore (vt inquit Spieg.) Neceſſitati enim (ait) deſeruire debet illa clauſula, non temeritati. Nec ſunt confundendæ huiuſmodi formulæ. Cuiac. in tractatu ſuo 2. ad Africa. fol. 18 ſub fi. Codicillum definit eſſe interſtati voluntatem vel teſtamenti ſequelam minus ſolennem, vt ibi videre eſt per eum.

COELEBS, ἄγαμος, qui vxorem nunquam habuit, vt loquitur Mitio Terentianus Adelphis. Feſtus Pompeius cœlibem dictum exiſtimat, quod dignam cœlo vitam agat. Cic. Sic cœlibes l. 1. C. de infirmand. pœn. Vnde cœlibatus, in d. Rub. Briſſon.

COELIBATVS pœnam, ſcilicet vt cœlibes nihil ex ciuium Romanorum Teſtamentis caperent, &c. refert Gœddæ. in comment. tit. de verbor. ſign. l. 130. n. 1 & alibi.

CÆCVS non poteſt adhiberi teſtis in teſtamento. Vult. comm. Inſt. de teſta. ad §. 2. & ſeqq. n. 14. Cœcus teſtari poteſt, ſed certo modo. Vult. ibid. tit. Quibus non eſt permiſſ. fac. teſt. § 4. n. 6. Vide cæcus.

COELIACI dicuntur fluxu ventris laborantes, qui à Latinis aluini dicuntur. Nam cœlia Græcè, Latinè interpretatur aluus. Conſiſtit autem morbus iſte in ventriculi porta, quæ à Græcis pyloros dicitur. Ex Cornel. Celſo lib. 4. IC. in tit. de ædil. edic. Nebriſſ.

COELICOLÆ In tit. de Iud. & cœlicol. Cœlicolæ dicuntur Chriſtiani. Atque illis Iuſtinianus imperator iubet, ac imperat, vt Iudæi in contractibus leges Chriſtianorum ſequantur, eorum iudicibus Chriſtianis litigent, &c. Verum Dagobertus 11. rex (vt legitur in chronicis de regibus Francorum) Iudæos omnes, qui Chriſtianiſmum profiteri nollent, Francia expulit; anno à Chriſto 639. Anch.

COELICOLÆ quoque dici cœpti ſunt, qui cœlum quaſi Deum colunt, Azo in ſumma C. de Iudæ. De his l. 2. l. cœlicolarum. C. eo. tit. & l. 75. C. Th. eo. Prat.

COELITVS impetrare, in l. 2. C. de caſtrenſ. id eſt, à Principe, vt recte interpretatur Accurſius: cuius ſententiam probat Io. Plat. & Cuiac. ibid. Prat.

COELESTIA auguria vocabant antiqui, Feſto li. 3. cum fulminat aut tonat, Sic

COELESTIA mandata, præcepta Decalogi recte appellabimus. Antè enim quam Dominus eloqueretur, tonuit. Exodi 19. Ἐγένετο δὲ τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ γενέσθαι καὶ ὄρος, ἰσχυρὸν, φωνὰς, ἀστραπὴ, καὶ νεφέλη γνοφώδης ἐπ' ὄρους Σινᾶ. Prateius.

COELESTE oraculum in l. iubemus. 10. C. de ſacroſ. Eccleſ. ſumitur pro indulgentia Principis viua voce conceſſa, Alciato ibidem. Ideo autem cœleſte dixerè Impp. quaſi è cœlo dimanent principis mandata, vt inquit Iuſtinian. in Nouel. ſæpiſſime. Prat.

COELESTIS aqua, pluuia dicitur, l. 1. §. 1. ff. de aq. & aq. plu. cadit enim de cœlo. Prat.

COELVM varie accipi conſtat. Quandoque ſignificat Dei domicilium N. Marcello ex Vergilio. Et ita definiſſe videtur Chriſtus Seruator noſter apud Euang. Matth. c. 5. his verbis: μὴ ὀμόσαι ὅλως, μήτε ἐν τῷ οὐρανῷ, ὅτι θρόνος ἐστὶ τοῦ θεοῦ. Prat.

COELOS loca ſupera appellat Varr. lib. 4. Analog. Cœlum dictum putat Atil. Gallus, quod eſt cælatum: Varro autem à Chao: Hinc cauum, & hinc cœlum.

COELVM etiam pro aere dixerunt Veteres Non. Marcello, & IC. l. 1. ff. de acquir. rer. dom. l. 1. §. 1. ff. de cloac. l. fin. §. fer. ff. quod vi aut clam. l. ſi apes. ff. de ſeruit. l. 1. ff. de ſeruit. vrb. præd. l. ſi cuius 13. §. ſi tamen. ff. de vſufr. Eodem ſenſu accipe apud Cic. lib. 2. de Nat. Deor. vbi de cœlo craſſo loquitur. Sic apud Vergil. lib. 1. Georgic.

——*Varium cœli prædicere morem.*

COELI, inquit Seruius, id eſt, aeris.

COELVM, vt definit Iuſtinus Philoſophus Martyr. in lib. expoſit. fidei. q. 5. & in q. à gent. quæſt. 63. proprie eſt ſumma pars totius mundi.

COELI in diuina ſcriptura aut ſunt, qui per ſe & eſſentia cœli ſunt, veluti primum cœlum, aut aeris ſpatia.

COELVM duobus modis dici refert M. Varro lib. 4. de Ling. Lat. Nam in primis cœlum dicitur cœli pars ſumma, vbi ſtellæ & aeris plaga, tenero terram complexu continens. Et quidem Ælius non tam Cœlum à cælando, quam cælare à cœlo, deductum eſſe putat. Cœlum alij ita vocatum ceuſent, quod ſit cælatum impreſſumque variis ſignis, & diſtinctum ſculptumque. Hinc præclari illi verſus Varronis.

Mundus domus eſt maxima rerum,
Quam quinque aliiſque fragmine zonæ
Cingunt, per quam limbus pictus bis ſex ſignis
Stellimicantibus, altus in obliquo æthere, Luna
Bigis acceptat.

Aliis cœlum dicitur vt κοῖλον. Cæterum vbi ſcribitur à Varrone, Ego magis puto à chao cauum, quæ ſcriptura mihi probatur, in antiquis libris reperio à chao conum, vt librarius fortaſſe cohum ſcribere voluerit. Nam, vt ait Feſtus, Cohum poetæ cœlum vocauerunt. Itidem in antiquiſſimo lib. Cl. V. Herrici Memmij ita ſcriptum reperi, cous eſt quo cœlum continetur. Vnde Ennius. Vix ſolum complere coum terroribus cœli. Hæc Turneb aduerſar. lib. 20. c. 19

CODONOPNORI, i. tibicinum fabulæ geſtantes Latine dicuntur antembulones, & ferales præcones, vt annotauit Brechæus l. cum in teſtamento. in tit. de verb. & rer. ſign. num. 10

COEMITERIVM, Latinè dicitur Dormitorium, locus vbi mortuorum corpora conduntur. Sic dictum quod hæc mors corporis temporaria ſit, ſimuſque omnes reſurrecturi. Non abſcrè à quibuſdam dictum eſt Sepulchretum: quo & Catullus vtitur. Promptum è Theſauro linguæ Latinæ Steph. Roberti. Spieg. Vel

COEMITERIVM dictum à κοιμᾶσθαι, quod eſt dormio, non cimiterium, quemadmodum vulgus nunc loquitur. Conditoria vero, ſiue ſepulchreta mortuorum in noſtra religione dicuntur Cœmiteria, id eſt, dormitoria, quoniam propter ipſam reſurrectionis, mortuos conſueuit dormientes appellare, & eoſdem dormire in domino. Nebriſſ. Errant igitur iuris pontificij interpretes Geminianus, Abbas & alij, qui inde ſic dicta exiſtimant, quod cinis in eis mortuorum tegatur. Maioragius lib. 2. Miſcel. c. 19 De Etymologia huius dictionis vide latius Brechæum l. Tabernæ. ff. de verbor. & rer. ſign.

COEMPTIO, ſolennis matrimoniorum contrahendorum ritus erat, cuius Cicero lib. 1. de Orat. & in oratio. pro Flacco & pro Murena meminit, & Seru. in 2. Georg. & in 8 Æneid. & Iſidor. li. 5. c. 24. Boethius in Topica. Coemptio, ait, tertis ſolennitatibus peragebatur, & ſcie in coemendo (ſic enim lego) iuuicem interrogabant: vir ita: an ſibi mulier materfam. eſſe vellet: illa reſpondebat velle. Item mulier interrogabat, an vir ſibi paterfamil. eſſe vellet: ille reſpondebat velle: itaque mulier viri conueniebat in manum, & vocabantur hæ nuptiæ per coemptionem. Et erat mulier materfam. viro, loco filiæ. Quamobrem & ſuorum hæredum loco habebatur, vt Vlp. in Inſtit. tit. 22. tradit, & in ius, manum, poteſtatemq; viri cum capite fortunas ſuas transferebat, vt Cic. in Topic oſtendit. Coemptor vero apud Vlpian. in Inſtit tit. 11. fiduciarius pater dicitur: quoniam cum patre naturali vna emit. Briſſ. Adde Conna. lib. 18. c. 3. nu. 2.

COEMPTIO etiam ad adoptiones pertinebat, vt colligitur ex Epit. Vlp. tit. 11. §. qui liberum. Vnde & (rum. Prat.

COEMPTOR pater, qui pater naturalis dictus eſt d. §. qui libe-

COENACVLA cœperunt, cum deuentum eſt ad altitudinem ædificiorum, quæ olim contignationis vnius: vnde pars ſuperior Cœnaculum dici cœpit, ad quam ſcalis aſcendebatur, hinc dictum quod illic veteres cœnabant. Huius meminit Paulus l. 3. §. fin. ff. de offic. præfect. vigil. l. 1. § fi. filiusfam. ff. de iis qui deie. vel effud. Varro de ling. Lat. lib. 4. vbi, cubabãt, inquit, cubiculum: vbi cœnabant, cœnaculum vocitabant: poſteaquam in ſuperiore domus parte cœnitare cœperunt, ſupetior domus vniuerſa, Cœnaculum dicta. Vnde cœnacularius dicitur, in cœnaculo habitans. l. ſolutum §. ſolutam in fin. ff. de pign. act. Sic apud Plautum vocatur pauper hiſtrio inquiens, In ſuperiore qui habito cœnaculo, ſe enim pauperculum dicit, qui habitet in ſuperiore domus cœnaculo ad tegulas, non in inferiore in prima contignatione, ſed in ſuprema: Et cœnaculatiam exercere is dicitur qui domos totas conductas, per ſingula cœnacula inquilinis locat, quæſtum inde faciens, pluris in ſummam locando. l. ſi vero. §. ſed ſi quis. ff. de his, qui deiecer. vel effud. Old.

Digitized by Google

COENACVLA autem tentes homines conducere ac incolere solebant: vnde Iuuenalis, Rarus venit in cœnacula miles: quippe ad homines egenores, in quorum ædibus expilari nil possit. Vipian l. 8. §. 5 ff de his qui effud. vel deiec. Si filius fam. cœnaculum conductum habuit. & inde deiectum vel effusum quid fit &c. Idem § 8. Si plures in eodem cœnaculo habitent: & exigat aliquis cubicula fuisse, exhedras, conclauia, cæteraque habitationi necessaria. Hotom.

COENATIO vero potentiorũ Budæo est cœnandi locus, quum ad cœnaculum scalis ascenderetur vel cochleis. Vitruu. lib. 6. Cum enim auctor, inquit, minuti in mœnium Romano populo, necessitatis in cœnaculis habitari (nam in ea, cum per vrbis laxitatem licebat, vnius tantum contignationis erant ædificia) ad ædificiorum altitudines deuentum, & alium frequentium, Budæus. si quis, ff. de vsufr. & Oldend.

COENATORIA Q. Mutius appellat Pallia quæ commi noctu, id est, sub cœnæ tempus sumebant. Vnde Martial.

Pugnorum vsus, ebrietas noctu
Cœnatoria mittat aduocatio.

Et quamuis essent ista pallia viris & fœminis promiscua, vt ex Tacito Barbius docet; & ex Vlp. l vestis ff de aur. & argent. leg. & l. vestis. ff. de reb. dub. in significatione tamen ea communia, quin distincta essent cœnatoria viris, sua mulieribus pallia Cæterum quoad in senatores mulierbus vsos cœnatoriis, noctu & domi, non ita valde mirabitur, qui quis scierit Caligulam Imperatorem, non modo virili, sed ne humano quidem habitu palam vsum fuisse, vt scribit Suetonius: Stipe dep. & is gemmata quæ induitus penulas, inquit, manuleatus & armillatus in publicum processit, nonnunquam loco muliebri, &c. Cornu. li 6. c. 3. n. 2.

COENA recta, hoc est legitimum conuiuium: Sportulæ loco erat apud antiquos liberaliores: sordidi tantum sportulam præbebant, teste Budæo. Spieg.

COENA terrestris Plauto in captiuis dicitur, ex oleribus & helluellis constans, quia ea terra nascuntur Erat autem pauperum & plebeiorum. Turneb l. 8. aduersar c. 22.

COENA viatica apud eundem est cœna aduentitia. Nam peregre redeuntes solebant conuiuio excipere amici. Saluos, inquit cum peregre aduenis cœna datur.

COENOBIA, vnde dicantur, & quam obrem monasteria sic appellentur, Iustin. ostendit Nou. 12. 3. de eccles. diuers. cap. §. cœnobium. 56. In omnibus monasteriis, inquit, quæ cœnobia dicuntur, iubemus in vna domo omnes habitare, & simul ali, & vna domo omnes seorsim dormire. Est etiam vitæ fortunarumque communitas siue societas, verbumque esse Romanum Aul. Gellius scriptum reliquit Prat.

COEPISSE dicitur quis, si fundamenta iecit, vel locum purgauit, sed & si locus illi petenti destinatus est, l. 1. §. cœpisse. ff. de pollicit. Prat.

COEPTVS annus, id est, inchoatus: opponitur pleno & consummato, impleto Cœptatus, Cœptus magistratus, opus, iudicium. Budæus. ex ff. & C.

COEPPE pro quippe Briss.

COERCENDIS Calepinus multas videtur adferre significationes verbi coerceo, essed quæ fere in idem recidunt Primum enim coercere significat restringere. Cicer in Lælio. Quam serpentem multiplici lapsu & erratico, ferro amputas, coercet ars agricolarum. Item refrenare, continere: vt quando dicimus coercere aquam, hoc est, continere sic ne defluat, vel dilabatur, l. pen ff. de fonte. Lactantius lib. 3 Ira data est ad coercendum furiosi hominis errorem. Item colligere siue simul stringere. Ouid lib. 1. Met.

Vitta coercebat positos sine lege capillos.

Item compellere. Cic. l. 3 ad Herennium. Prudentiæ partibus vtemur in dicendo, si cum maxima præ incommodis conferemus, quum alterum sequi, alterum vitare coercemur. Item punire castigare. Quemodo accipi videtur ff. & C. in tit. ad l. Iul. de adulter. coerc. & stupro Hinc coercio, vel coercitio siue coercitio (vox Liuiana & veterum Iurisconsultorum in exemplarib. vetustioribus, quæ Haloander secutus est) dicitur castigatio, punitio. Modica quidem coercio dicitur castigatio, quam simplex iurisdictio ab imperio mutuatur, cuius solius est omnis coercio. Quare, quicquid coercionis est, supra modicam castigationem, meri imperij est, de hoc fusius Salomo. in l. 1. si quis ius dic. Anchora.

COERCERE tum de pecuniaria, tum de corporali pœna vsurpatur: nam & coercere pignoribus dicitur in l. 4 § 1 ff. de damno infect. & lib de Orat Pignoribus ablatis Crassum instituit coercere. At in lib. de leg 3. Magistratus ciuem nec obedientem mulcta vinculis, verberibus coercendo. Sic in l. 6 ff. de pœn. l. nemo 7. ff de reg iur. Prat.

COERCERE pecuniaria multa, & corporali animaduersione, morte, exilio, vinculis, verberibus. & pignoribus captis, Briss. Coercere ministeria deprehensa, fraudem, licentiam.

COERCERI maleficia constitutionibus publicæ: animaduersione, pœna, mulctis, verberibus, variis æstimationibus, exilio, interdictione rei certæ. Briss. ex ff. & C. Coercentur custodia volucres, bestiæ, feræ, id est, continentur. l. 3. de acquir. rerdom. Briss.

COERCERE arbores, est ramos constringere, & circuncidere, ne eius vmbra vicino prædio noceret, l. 1. § deinde. ff. de arboribus cædend Prat. Hinc

COERCITIO, animaduersio pecuniaria siue in corpus punitio, & castigatio Huius variæ genera sunt. quædam enim capitalis, l. hæc stipulatio. 100 ff de verbor. sign. quæ ad corporis punitionem pertinet. & habet publicam exercitionem. Quædam vero est modica apud Paulum l. fin. ff. de offic. eius, cui mand. ad mistum imperium pertineus, quę & ipsa pecuniaria est, pignoris captione iud. cibus concessa, ne iurisdictio inutilis esset. Est & leuis coercitio apud Vlp. l. prætor. 7 § præterea, ff. de iniur & l. non solum. §. quanquam. ff cod. qua sign. ficatur leuis pullatio, & emendatio, vt ipse Vlp. interpretatur in d. §. præterea P. Coercitio morum, seruorum. Br. ex ff.

COERRARE calcearius dicitur præfectus Vigilum apud Paulum l. 3 §. sciendum. ff. de offic. præfect. vigil cum huc illuc vicatim diuagatur, idque cum aliquo comitatu & noctu Florentina lectio, quæ Calciatum, habet, defendi potest aduersus coniecturam legentis Falciatum ex M. Varr. lib 1. de Natura deorum, cum pedis caprina, cum hasta. cum scutulo, cum calceolis. Calcei indumentum pedum erat, quo noctu induebant diligentius citiusue coerrandi causa Prat.

CÆTERORVM & reliquorum appellatione, etiam omnes continentur, Connanus lib. 6 c. 7. n. 4. Prat. Vide supr. Ceteri.

COETV. concursu l. 5. ff ad l. Iul. de vi pub. Cœtus & concursus dicitur non conuentionum, aut transeuntium, sed cœtus catorum, quasi ad ducem suum concurrentium, vbi diuisa est in partes, ciuitas, Senec. 8 controuers 3 Briss.

COETVS in lege XII Tab. & apud Martia l. qui cœtum. ff. de sicar accipitur pro hominum conuentu, & congregatione à coeundo, Isidor. lib. 6. c. 18. Etymol. auctore Virgil. primo Æneid. Et cœtu cinxere polum. Vide in decret. distin 15 Quicœtum fecerit, vt inquit Seneca in declam. cœpit alcest id est, dignus morte Nebriss Vlpianus turbæ comparatus præter. §. 1. vi bonorum rapt hominum multitudinem d ffinit adiciens de eam aut quindecim homines cœtum, vt & tumultum, facere. vide Bart. d. § 1. Prat.

COETVS soleunes, Vide l. 1 C. de præpositis sacr. cubic.

COETVS multitudinis magnæ nomen est coeuntis ex consensu quodam. Briss.

COGERE in ordinem, id est, vt vulgo loquimur, inquit Budæus ad. duus ff. de offic. præsid. suo statu & conditione continere Huic opponitur, Exigere numero Budæo. Oldend. Prat.

COGERE homines pro conscribere, colligere, congregare, apud Vlpian. in l. 2 § dolo ff. vi. bon. rapt Oldend. Cogere turbam. Coactis hominibus. Cogi iudices. Cogi numerus dicitur. Briss.

COGERE metu. Coactus metu. Coactus per vim. Briss ex C. & ff.

COGERE radices pro concipere, in l. 3 ff. arbor furt. cæs. Briss.

COGERE fructus, i. colligere. Coacti fructus. Cogendis fructibus. Cogendorum fructuum causa. Briss. ex ff. Coactis vindemiis.

COGITVR aqua, id est, colligitur.

COGVNTVR ad fiscum bona, quæ fisco vindicantur. Briss.

COGI in ærarium, in fiscum. Coacta in publicum. Briss. ex ff. & Codic.

COGVNTVR duo in eundem semissem. l. 141 de verb. sign.

COGERE aliquid ex mercedibus suis, l. 3. §. si quis seruum de statu liber.

COGI fructuarium posse, recte colere, l. si fundi in princ. ff. de vsufruct. Spieg.

COGITARE, non est, vt Alberic. adnotat, quasi simul agitare, sed dubitare, & veluti in mora esse consilij explicandi. Nonius. Cogitare, est dubitare. Deliberare, confirmare, Spieg.

COGITARE de nuptiis, l. 7 C de repud.

COGITATIO defunctæ. Cogitatione mortalitatis donare. Cogitationis pœnam nemo patitur. Sola cogitatio furti faciendi furem non facit. Briss. ex ff. Non enim satis est, si quis eius mentis sit, vt data occasione id commissurus sit, sed requiritur, vt mentis concepta in effectum producat, alias in del ct. cœnam non cadit. Gœddæ. in comment. tit. de verbor. sign. l. 225. num. 1.

COGITATIONE domini possidere, in l. 21. circa med. C. de furt. est animo ac opinione domini Gothofr. ibid. in l. 21.

COGITATIONES innoxiæ dicuntur, quæ malæ euentuque contrario cadunt, easque putant neque criminosas, neque culpæ affines esse. Enim non semper euentus rei spectandus, sed consultatio est. Spieg.

COGNATIONIS nomen, ait Paul. à Græca voce dictum videtur. Συγγένεις enim illi vocant, quos nos Cognatos appellamus. Agnati sunt per patrem, cognati ex eadem familia: qui autem per fœminas coniunguntur, cognati tantum nominantur. Inter agnatos igitur & cognatos hoc interest, quod inter genus & speciem. nam qui est agnatus, & cognatus est non vtique autem qui cognatus est, & agnatus est. Alterum enim ciuile, alterum naturale nomen est, l. 10. §. 1. ff. de grad.

Digitized by Google

grad. & adfin. Paulus li. 4. Sent. c. 8 Hot.

COGNATI, ait Modestinus, ab eo dici putantur, quod quasi vna communiterve nati, vel ab eodem orti, progenitive sint, l. 4. §. 1. ff. de grad adfin Hotom Briss.

COGNATI, inquit Vlp. appellati sunt, quasi ex vno nati, aut, vt Labeo ait, quasi commune nascendi initium habuerint, l. 1. ff. vnde cognati. Hot. Briss.

COGNATIO est ius quoddam inter certas personas, quæ natura vel legis fictione inter se cognatæ sunt, institutæ enim duæ sunt species, Naturalis & ciuilis. l. 17. §. . ff. de adop. Illam specialiter cognationem, hanc agnationem appellamus.

COGNATIO in genere est necessitudo hominum (quam personarum coniunctionem vocat Alex. Imp. & sanguinis necessitudinem Gordianus,) quos ab eodem stipite communi descendentes sanguis coniunxit, natura vel legis fictione. Vult. in commen. Instit. de Nuptiis. n. 38

COGNATIO autem specialiter est naturalis per fœminas coniunctio. Specialiter etiam cognati dicuntur, qui per fœminas coniunguntur, l. vlt. §. 1. de gradibus Brisso. Naturalis cognatio est communio sanguinis quam habent ij inter se, qui ex eodem progenitore orti, quasi riuuli ex eodem fonte deducti dimanarunt. Ciuilis autem, quæ per adoptionem contrahitur, non sanguinis, sed iuris communio est. l. 4. §. 1. ff. de gradibus. quæ sic fortasse non incommode definiri poterit, vt dicatur esse communio eiusdem iuris, quod habent ij inter se, qui naturaliter cognati sunt, per adoptionem contracta, sed quoniam ea non vera, sed ficta & adumbrata cognatio est, iccirco definiri neque à nobis solet, neque vero satis absolute potest. Hoto.

COGNATI proprie dicuntur, quasi cum aliquo nati. l. 1. ff. vnde cognat. quare non immerito dubitatur, an nepos post aui mortem conceptus, auo cognatus esset. Iulianus tamen in l. 8. ff. de suis & legit. Nam quod in consuetudine, inquit, nepotes cognati appellantur, etiam eorum post quorum mortem concepti sunt, non proprie, sed per abusionem, vel potius κατ' ἀκολουθίαν accidit: relatione ad vitam aui facta. Nam quod Alciatus lib. disput. primo disputat, his posterioribus verbis Iulianum dixisse; Generis verbum per abusionem dici de specie, videamus ne satis caute dictum. sit quum ad argumentum quod ex definitione vocabuli sumi posset, Iulianus hæc refert: neque horum verborum additio faciat, vt genus in specie κατ' ἀκολουθίαν ponatur, sed vere per abusionem id dicatur: concinnius tamen per relationem ad aui vitæ tempus factam. Et eadem ratione Vlpian. in l. 7. ff. de senat. disput. eum qui posteaquam pater senatu motus est concipitur, senatoris filium non esse. Hotom.

COGNATIO generale nomen est, & omne vinculum significat, quod vel naturaliter ex iure sanguinis, vel adoptione contingit. Inter agnationem vero & cognationem hoc interesse traditur, quod inter genus & speciem, cum illa per virilis tantum sexus personas, hæc ex quacunque naturali coniunctione contingat. l. penult ff vnde legit. Ex eo cognationes legitimæ, quæ agnatorum ius habent, l. 12. §. vltim. ff. de ritu nupt. Et hæc cognatio ciuilis naturali coniuncta est. Ciuilis vero per se sine naturali cognatione per adoptionem constituitur. l. 4. §. 1. ff. de gradibus. Quibus enim agnascitur in adoptionem datus, his & cognatus fit. l. 1. §. cognationem. ff. vnde cognat. l. 4. §. pen. ff. de grad. bus. Briss.

COGNATVS creditor præfertur extraneo licitanti. Gxddæ. in comment. tit. de verb sign. l. 51. n. 1.

COGNATVS adoptionibus eorum tantum cognationem in adoptiua familia nanciscetur, quibus fit agnatus, l. 1. § cognationem. Vnde cognati.

COGNATVS ei qui adoptatur nemo fit ex ea familia, in quam per adoptionem venit, præter patrem, eoue quibus adgnascitur. l. 4. §. in adoptionem de gradib.

COGNATVS non est, qui post mortem meam nascitur, in cuius cognatione ego viuens fueram. Vult. in commen. Inst. de hæred. quæ ab int. § 8 nu. 2.

COGNATIONIS substantiam bifariam apud Romanos intelligi tradit Modestinus l. non facile. §. cognationis. ff. de grad. & adfinibus. Quædam enim iure ciuili, quædam naturali connectuntur: nonnunquam vtroque iure concurrente & ciuili & naturali copulatur cognatio. Singula hæc genera explicat Modestinus in d. §. cognationis, cuius verba huc transcribere vanissimi esset operis. Ad ciuilem cognationem pertinet & Spiritualis, qua de extat titulus. De cognatione spirituali in Antiq & 6. Decretalium, quibus locis explicatur eius vis, eiusque contrahendæ genera. vid. mox infra. Cognatio autem, quæ ciuilis, siue legitima Modestino dicta est, legalis Pontifici dicitur, cap. vnic. de cogna. leg in Antiq. Prat.

COGNATIO seruilis iuri quidem ciuili incognita, naturali tamen bene nota. Vulta in commen. Instit. de Serui. cogn. n. 4.

COGNATIONEM etiam inter vulgo quæsitos consistere Gaius l. 2. ff. vnd. cognat. Sed & inter seruos quæ Seruilis dicitur, l. adoptiuus. ff. de ritu nupt. & Institut. de serui. cogn. Prateius.

COGNATIONIS iure succedere, l. 5. C. vnde legit.

Naturalis COGNATIO ad legitimæ differentiam dicitur. Briss.

COGNATIONI legatum, cognatis deberi scribit Vlp. l. si cognatis 19. ff. de reb. dubiis. Prat.

COGNATIO multifariam diuiditur, vt colligitur ex l. cognationum. ff. de var. & extr. cog. iuxta Theophilum diuiditur in tria: in parentes, in liberos, & in propinquos, qui ex transuerso veniunt. Et parentes quidem sunt, qui nos genuerunt: veluti pater, mater, auus, auia, & qui sup. hos sunt. Liberi vero, qui ex nobis gignuntur: veluti filius, filia, nepos, neptis, & qui infra hos sunt. Ex transuerso propinqui sunt, qui neque nos genuerunt, neque à nobis gignuntur, sed stirpem suam & radicem nobiscum habent communem: veluti frater, soror, patruus, vel auunculus, amita, vel materrera, consobrinus, consobrina, & qui ex his descendunt. Spieg. idem etiam sentit Cuiac. in expositio. Iustin. 118 dum inquit: cognatio triplex est, vt ait Nou. 89. Diuiditur enim in parentes & liberos, qui in recta linea constituuntur, & eos qui sunt ex transuerso siue à latere in agnatos, & cognatos. Sed & parentes ipsi ac liberi diuidi possunt in agnatos. nam pater filiofam. est agnatus, filio emancipato cognatus: mater quæ conuenit in manum viri, filio est cognata, non agnata: nepos ex filiofam. auo est agnatus, nepos ex filiofam. cognatus: filius suus patri agnatus, filius emancipatus, cognatus. Cuiac. in supra adducto loco.

COGNATIO spiritualis, est propinquitas, vel attinentia personarum, quæ prouenit ex sacramenti datione, vel ad sacramentum requirendum attestatione, vel attentione. Vnde ex cognatione spirituali, quæ in baptismo contrahitur, nouem propinquitates nascuntur. Prima filiatio inter sacerdotem baptizantem, & baptizatum. Secunda, compaternitas inter Sacerdotem & patrem baptizati. Tertia, commaternitas inter eundem, & matrem baptizati. Quarta, inter filios sacerdotis & baptizatum, scilicet fraternitas. 30. quæstio. 1. homines & quæstio. 3. ita diligere. Quinta filiatio inter baptizatum & suscipientem ex baptismo. Sexta, filiatio inter eundem & vxorem suscipientis. Septima fraternitas inter baptizatum, & filios suscipientis. Octaua, compaternitas inter suscipientem & patrem suscepti. Nona, commaternitas inter eundem & matrem pueri. 30. quæstio. 1. per totum. Spieg. Prat.

COGNITA rei veritate l. 10 ff. de iudic. Briss.

COGNITAM stupro dicunt, cum qua stuprum commissum est. Catullus vnis fenibus cognitas fœminas vocat, quæ vnum ex pertæ virum fuerant. Briss.

COGNITIONIS verbum, in Principum rescriptis stricte poni, Iaso docuit in l. cum prolatis ff. de re iudic. proindeque excludi sententiam in eis: cæterum à lege prolatum, includit eam. Albericus adnotauit, iudicem exequendo cognoscere. Spieg.

COGNITIONIS nomen quia generale est, ad ea plerunq; iudicia refertur, quæ extra ordinem habentur. Connan. lib. 1. c. 16. n. 4.

COGNITIONES sunt causarum: vt cum dicimus, Senatus Romani cognitionem, certæ legi non fuisse obnoxiam. Id monuit Rhenanus noster in Senecæ ludum. Spieg. adde Ræuard. l. vbi lex duorum ff. de reg iur.

COGNITIO appellationis, de liberali causa, de suspecti tutoribus. Falsi Mutandi procuratoris. Suspecti tutoris. Briss. ex ff.

COGNITIO causæ quandoque pro eius exercitatione ponitur, citra tamen diffinitionis fastigium. Dicuntur & illæ causæ cognitionis esse, quæ non iuris ordinarij sunt, sed cognitioni Principis reseruantur: quam ille per auditores suos extra ordinem absque vllis processuum ambagibus confestim definit. ex Alc. pareg. Spieg.

COGNITIO ipsius feudi, pertinet ad dominum & pares Curiæ. Sed ea quæ incidunt circa feudum, iudicari possunt apud ordinarium: c. 1. apud quem vel quos cont. & c. 1. de contro. inter dom. & alium, & ex parte de for. compet. Spieg.

COGNITIO Prætoria, Præsidij Senatus, Religio iudicis, Officium iudicis. l. 1 ff. de rei vindic. l. 2 ff. si vsufruct. petat. Vbi requiritur cognitio: ibi de modo, de causa, & de persona quærendum, vt intelligas qui sit genera sit cognitio, & quantum absint à cognitione, qui scripta tantum legunt l. cum hi quibus. § vult igitur oratio. ff. de transact. Old Vide latius Brechæum l. notione n. in tit. de verb. & rer. sign. Prat.

COGNITIO. Passim in libris C pro negotij examine, disceptatione & quæstione. l. 1. ff. de officio assess. l. cognitio, 4. ff. de offic. eius cui mandat. est iurisdict. & alibi sæpe. Prat.

COGNITIONVM genera passim hæc in iure reperias. Prætoria, l. 1 §. per hanc ff. de rei vind. Extraordinaria, ff. de extraord. cognit, quæ recensentur in l. 1. ff. eod. Est & alia cognitionum diuisio à Callistrato tradita, l. pen. ff. eod de honoribus, siue muneribus, de re pecuniaria, aut de existimatione, aut de capitali crimine. Est & cognitio iudiciaria, vide l. 18 C. de nupt. l. 10. C. vnde vi. Item planaria, quæ fit de plano citra tribunal. Gothofr. ad l. 4 C. de dilation. Porro vbi causæ cognitio est, ibi Prætor, ibi tribunal desideratur, l. 2 §. dies. ff. si quis ordo in bon poss. & l. vbicunque, ff. de diuers. reg. iur quam explicant P. Decius & nouissime P. Faber, idque eruditissime. Prateius. Quæcunque causæ cognitionem desiderant, per libellum

Digitized by Google

expediri non possunt. l. 9. de offic. procons. l. 71. de reg. iur. vid. infra causa cognita.

COGNITIO, notio, Iurisdictio pro eodem sæpe accipiuntur. Inter notionem & cognitionem tantum interest, quantum inter genus & speciem. Gœddæ. in comment. tit. de verb. signi. l. 99. nu. 3. & 7. Notio est quælibet causæ cognitio, siue ea iure magistratus expediatur, siue absque iurisdictione, i.e. sine magistratus iure. Cognitio, ea saltem causarum notio est, quæ iure Magistratus & vi Iurisdictionis exercetur. Itaque omnes, qui cognitionem habent, habent etiam notionem: at non contra. ibid.

COGNITIO pro instantia (vt nunc vocant) accipitur apud Papinianum l. pen. D. de suspect. tutor. vt Bart. docet. Oldend. Prat.

COGNITIONEM pro accusatione poni putat Albetic. in l. si ea, quæ C. qui accus. non pos. Equidem pro negotij examine, discussione, & quæstione accipi putem. Prat.

COGNITIONVM summariarum exempla varia collegit Iac. Rebuff.

COGNITIONALITER, hoc est, adhibita causæ cognitione, vtra que parte præsente & audita, in l. fin. C. de legib. Græcis κατὰ λόγον, vt μετεμψῶς, vna tantum parte præsente. Prat.

COGNITIONALITER approbare, in l. 10. C. de reuoc. donat. Et cognitionaliter audire, in l. 3. C. de quæst.

COGNITIONALIS sententia l. 1. C. de sent. præf. præt. l. 13. C. de sent. & interloc. omn. iud. Sic.

COGNITIONALIA certamina, l. 8. §. 3. C. de præscr. 30. vel 40. annor. l. 37. C. de appell.

COGNITIO etiam sumitur pro susceptione causæ alienæ, & defensione, l. nemo 6. C. de cognit. & procurat. Prat.

COGNITIO vt suscipi, ita Finiri, Solui, Circumduci, & induci dicitur. Briss.

COGNITOR, quem ita Festus lib. 3. diffinit, qui litem alterius suscipit coram ab eo, cui datus est, quod probat Anianus C. Theodosi interpres, tit. de cognit. & procurat. his verbis; Cognitoris est, cui sine mandato causam agendam prætens, præsente iudice, litigator iniungit. Hunc à procuratore separat Paulus lib. 1. Sent. tit. 2. & 3. & tit. C. Th. de cogn. & procur. tametsi vtrumque litis ministrum adpellent diui principes l. vlt. C. Th. eod. Pratei. Hinc cognitura apud Suetonium in Vitellio, pro procuratione: Turneb. lib. adu. 5. cap. 1.

COGNITOR olim erat, qui præsentis alterius causam tuebatur vt suam, Briss. ex iam d. li. 3. Festi & ex Asconio in Diuinatio.

COGNITOR apud acta constituitur à litigatore præsente, apud iudicem præsentem, estque familiarissimus defensor. Olden.

COGNITOREM apud Prudentium accipere debemus, (pro quæsitore, ait Brisson.) pro iudice qui de negotio, causaue disceptat, eamve cognoscit. Hic tum cognitor pronunciauit, Claudatur infans carcere. Eodem sensu accipitur cognoscens in l. 1. §. calumniatoribus. ff. ad SC. Turpill. Prat. Licet ea tantum inter procuratores iudiciales & cognitores à Budæo in l. moris. ff. de pœnis, exinde ex Alciato lib. 2. parerg. c. 5. tradita fuerit distinctio, qua procuratores dictos volunt, qui absentium causam ex mandato susciperent: cognitores autem eos, qui sine mandato præsentium causam tuerentur. idque Festi Pompeij Asconiique auctoritate comprobare existiment, quod Festus hunc cognitorem esse dicat, qui alterius litem suscepit coram ab eo cui datus est: Procuratorem autem eum, qui absentis nomine auctor fit. Sic autem Ascon. in diuin. in Verrem. Qui defendit alterum in iudicio, inquit, aut patronus dicitur, si orator est: aut Aduocatus, si aut ius suggerit, aut præsentiam suam commodat amico: aut procurator, si negotium suscipit: aut cognitor, si præsentis causam nouit, & sic tuetur vt suam. Sic tamen iudico, non acu rem eos attigisse. Quamuis enim & hoc quoque diuersos primum cognitores à Procuratoribus fuisse agnoscamus, quod procuratores absentium omnino nomine litem exequerentur, tametsi absentes vocati in iudicio numquam adfuissent: Cognitores autem non aliter fierent, quam si dominus in iudicio præsens constituisset illum qui postea absentis quoque causam exequeretur: Altera tamen suberat præcipua magis differentia, qua, cum procuratores & litem contestarentur, & eam quoque peragerent, id suo ipsi nomine agerent: qua ratione eos pene dominos, & alieni iuris vicarios Ciceronem in oratione pro Cæcinna, vocasse diximus. Eodemq; spectat, quod dictum est à Festo, eos authores factos, & ab Asconio eos negocium suscepisse, non autem simpliciter nouisse, aut persecutos fuisse, aut fouisse, cum cognitores non suo, sed mandantis nomine litem exequerentur. Ac vt fuerit illud primum inter eos discrimen, quo à præsente magis cognitor, quam procurator constituebatur. tandem eius rei nulla haberi cœpit ratio, vt leuioris, cum Authore Modestino literæ scriptæ, ab eoque adprobatæ, quibus significet illum à se procuratorem constitutum, idem operentur, ac si præsens procuratorem constituisset. l. si procuratorem. ff. de procuratoribus vt & Paulus Sent. lib. 1. tit. de curat. & cognitor. procurationem mandari posse ait, & à præsente & absente, & apud acta, vel alio loco: quasi quo id loco fiat, nihil interfit, & tamen idem cognitorum à procuratoribus distinctionem seruat. Non ergo istam, sed illam alteram præcipuam existimamus differentiam fuisse, idque ex illo Ciceronis loco patet: Quo refert (in oratio. pro Q. Roscio Comœdo) obiectum Roscio fuisse à Fannio, quod in ea lite, quam aduersus Q. Flauium ob interfectum Panurgum mouisset, is Fannium cognitorem dedisset, qui vadimonia inde obiisset, ac demum post litem cum Fannio cognitore contestatam, sine eo de damno & iniuria cum Flauio decidisset. Ac paulo post subiicit, neminem alteri petere posse, nisi qui cognitor sit factus, cum tamen alioqui constet, tam ipsam partem, quam eius procuratorem, recte per se litigare, vt supra dictum est. Ioh. Rob. lib. sent. 2. c. 1.

COGNITOR ordinarius, l. 5. C. de legat.

COGNITOR sacer, id est principis delegatus, vice Principis auditurus, cui audientia vice Principis, sacris apicibus mittendis mandata est: vel iudex vice numinis Imperatorij auditurus. Gothof ad l. 3. §. 1. ibi, cognitori nostro. C. vbi Senatores vel Clariss.

COGNITOR pro quæsitore. l. 1 §. calumniatoribus ad Turpill. Br.

COGNITOR annonarius, priuatarum litium, sacri auditorij, id est qui in sacro auditorio cognoscit. Briss.

COGNITIONEM causæ Iustinianus vocat, causæ dictionem, Nouell. de prætoribus. §. Quoniam igitur nos omnia. Constit. 13. Causæ quæ summam desiderant celeritatem, sine scriptis expediri debent. Nou. Vt præsid ab que vlla datio. §. Secundum veteres Constit. 8. Nam homines propter minimas causas, magnis fatigari dispendijs non oportet: vt forsan totius litis æstimatio, ad sumptus iudiciales non sufficiat. Nou. de appellationibus. §. Illud etiam in termo cap. Constit. 23. Viles enim personæ ex non scripto perficere possunt id, in quo alioquin scripturæ solennitas exigitur. Nou. de liberis, quo modo eos oporteat. §. Qui quis autem in abiecta, Constit. 74. Inter viles & obscuros viros reputantur, milites armati, & agricolæ. Ibid. Ac vult Iustinianus, omnes controuersias præcisis ambagibus ad finem decurrere Nou. de Iudicijs. & de cautione §. Porro cum omnes controuersias. Constit. 112. Old.

COGNITIONIS summariæ exemplum longe pulcherrimum est in l. 3. §. causæ cognit. & §. seq. ff de Carb. edict. Quo ex loco nostri magistratus argui possunt perniciosissimi erroris, quod protribunalibus hodie obmutescunt plane, tantum admittentes cauti dicorum blateratione aut volumina. Nam Vlp. ibi. Hoc enim, inquit, diligentissimæ Prætori examinandum est, an expediat pupillo repræsentari cognitionem, an potius differri in tempus pubertatis, & maxime inquiri hoc à cognatis, matre, tutoribus; pupilli debet. Audis? inquirere debet, diligentissime examinandum est. Old.

COGNITIO appellationis, custodiarum, falsi, tutoris suspecti, cognitionis sacræ examen.

COGNITIO ad Principem remissa.

COGNOMEN dicitur, quod nomini additur, vt refert A. Augustinus li. 3 c. 8 sic accipi debet l. si in nomine C de testa & §. si qui in homine. Inst. de leg. & ita Cognomen à Nomine & Prænomine separatur in l. 1. ff. de lib & postum. Briss.

COGNOMEN, ait Gothof. ad d. l. si in nomine erat, quod nomini coniungebatur, vt agnationis nomen.

COGNOMINVM genera duo constituit Augustinus ibidem ex M. Varrone li. 2. de re Rustica. vnum familiæ: vt Annij, Tauri, Statilij, & adsignificant. Alterum cognominis genus est, quod ob aliquam rem additur & hoc (vt ait Theophilus ad d. §. si qui in nomine) ἀπὸ ψόγου, ἀπὸ ἐπαίνου λαμβάνεται. vt in Pompeio Magni nomen. in T. Manilio Torquati, apud Cic. 2. de fin. in Crasso Diuitis, idem ad Attic. Prat.

COGNOMINES (Festo lib 3) qui eiusdem sunt nominis.

COGNOMINATA donatio, vide l. 25 C. de donatio.

COGNOSCERE simpliciter dicitur iudex, qui de causa quærit, & disceptat, litigatoresque audit, idque pro tribunali, l. 1. ff. de constitutio. princ. l. quod si Ephesi §. interdum. ff. de eo, quod cert. loc. Sueronius in Claud Cognoscens quondam in Augusti foro, victusque nidore prandij, quod in Maxima æde Martis Saliis adparabatur, deserto tribunali ascendit ad Sacerdotes. Briss. Prat.

COGNOSCERE est rem causamq; cognoscere: quod vel à magistratibus & Principibus pro tribunali, vel à iudicibus datis, de plano fit. Briss vlt. edit.

COGNOSCERE ex interdicto in rescripto Valeriani, & Gallieni l. 2. C. de interdict. est quærere de causa, & examinare eam in causa interdicti. Prat.

COGNOSCERE quoque tutelæ apud Vlp. l. 2. ff. vbi pupill. educ. deb. pro eo accipitur, quod est de actione tutelæ disceptare, & in ea actione litigantes audire. Prat.

COGNOSCERE ad iurisdictionem pertinet, significans negotium excutere, examinare, & de eo ius dicere l. 3. §. cognoscit. ff. de offi. præfect. Vigil. l. 2. ff. de re iudica. Prat.

Sic COGNOSCERE de appellationibus ponitur in l. 6. in prin. C. de appell. & cognoscere super appellatione. d. l. 6 §. 2. Iudex de dote cognoscit: & de damno dato. de inofficioso cognituras.

Digitized by Google

gniturus. Iudex, qui ex hac actione cognoscit. Officio iudicis familiæ erciscundæ cognoscentis.

COGNOSCERE causam: & super causa, super re aliqua, super negotio. Briss. ex ff. & C.

COGNOSCERE videtur posuisse vetus interpres in §. interdicimus. in authen. de non alien. pro recipere, pro quo Iustin. Imp. γενώσκειν, dixerat, quæ interpretatio recipi posse videtur ex iis, quæ in eodem §. dicuntur.

COGNOSCERE dicitur etiam, qui stuprat aut comprimit mulierem. Sic sumitur toto titulo de eo, qui cognov. consan. vxor. extra. quo sensu eodem verb. vsus est Papinianus l. mulierem 14. ff. de iis quæ vt indig. Prat.

CAVSA cognita, hoc significat re cognita, examinata, & ex vtraque parte audita, & vocatis his, quorum interest, & qui contradicere possunt. Nam causæ cognitio tunc interuenit, cū de negotio, præsente vtraque parte, & audita, vocatáve discepratur l. 13. §. 1 ff. de minorib. l. vlt. C. de legib. l. 9 §. vbi decretum ff. de offi. præsid. l. 75. de diuers. reg. iur. l. vnic. C. si aduers. dot. Vnde in l. 3. C. de quæst. cum cognitionaliter audiffet, i. e. vtraque parte præsente & audita cognouisset. l. vlt. §. illud. C. de temp. appel. Briss. Causa legib. cognita. l. 1. de his qui sui.

Vbicunque autem causæ cognitio est, ibi Prætor plerumque & tribunal desideratur. l. 2. §. dies. ff. quis ordo in bon. poss. l. 106. ff. de diuers. reg. l. 3. § si in causa ff. de bon. poss. Nam, vt Impp. aiunt, cognitio causæ non interpellatione planaria, sed considente magis iudice colligitur l. 4. C. de dilatio. Illud etiam obseruare possumus, in his quæ causa cognita fiunt, fere semper Prætorem interuenire l. 8 §. vult igitur. ff. de transact. l. 3 ff. de restit. in integ. l. 13. §. 1. l. 44. & l. 45 de minor. l. 22. in fi. ff. de re iud. l. 2. §. sed si dubitetur. l. 28 § sed & si dies. ff. de iud. l. 9 §. vlt. de arbit. l. 15. ff. de bo. auct. iud. l. 27 §. hæc autem. ff. de procuratoribus.

COGNOSCERE instrumenta non solum est relegere, quod scripturæ proprium est, verum etiam recognoscere, hoc est, & sigilla inspicere, & veritatem agnoscere & descripta seu copias (vt vulgo aiunt) conferre cum suis originalibus, male descripta emendare, Gœddæ. in comment. tit. de verb. sig. l. 56 n 1.

COGNOSCERE instrumenta, est relegere, recognoscere. l. 56 ff de ver. sig. quæ, vt ex inscriptione apparet, pertinet ad quæstionem l. 15. ff. de reb. auct iud. Briss. vid. sup. cognitionum genera.

COGNOSCERE vice sacra qui vere dicendi sint, vide in l. 16. C. Theod. de appel.

COGNOSCERE subtiliter, & decernere, sunt diuersa, l. 1. C. vt in possess. legator.

COHÆRARIVS is est accipiendus, qui quasi vicarius magistratui adhæreat, quíq; fiduciariam habeat operam, quasi adiunctus, seu legatus consuli adhæret Oldend.

COHÆRERE, eiusdem fere significationis, cuius est Adhæreo. Sic solo ædificia, non autem aceruum hærere dicimus. l. quia acerius ff. quod vi aut clam. Spieg.

COHÆRET personæ conditio, insula alueo, iurisdictioni imperium, matrimonio dos, monumento locus, solo fructus, & superficies. Brisson. ex ff. & C.

COHÆREDIS adpellatione fideicommissarium contineri constat, l. pater filium § fi. de leg 3 l. Lucius, 93. §. fi. ff. eo. tit. Prat.

COHÆRES, qui hæres institutus est vna cum alio. Vlp. Si ego, air, ex parte me dicam hæredem, cohæres autem meus possideat hereditatem l. 1. Si pars hered. pet. Notandum autem, quod cum cohærede non contrahimus, sed incidimus in eum. l. Hæredes. §. si vnus ff. famil. erciscund. Oldend.

COHIBENTIA quidam legunt in l. 6. C. quor. appellat. non recip. vbi alij Conniventia.

COHORS. Varroni varie pro re spectatur lib. 4. ling. lat. In villa enim cohors dicitur, quod ex pluribus tectis coniungitur. In re militari, quod ex manipulis copulatur, & in hoc significatu quot militibus constet apud Roma. & Græcos, docet Alex. ab Alex. lib. 6. c. 13. Genial. dier. recensens cohortium genera, ab eo petenda censeo. nam ad id institutum nostrum non pertinet, & vide eundem lib. 1. c. 5. Genialium dierum & alibi. De cohortibus vide I. Cuiac. in lib. Obseruationum. Prat.

COHORS magistratuum, Cohortes vigilum, Vrbanæ Briss. ex ff.

COHORS, alia milliaria, quæ M D. pedites, equites verò 132. habet: alia quingentaria, quæ ex D. L. peditibus, equitibus, verò 66. constabat, Alex. Gen. dier. lib. 1. c. 5. Spieg.

COHORS à cohortando, quod cohortari se ad pugnam soleat, multitudo certa militum. *Ein Schar, Ein bestempte zahl Kriegsvolcks.* Spieg.

COHORS prætoria hæc erat apud antiquos, quæ cōsuli aut prætori in prouincia præsto semper erat, quasique latus eius cingebat: cuius cohortis præfectus prætorius dicebatur. Budæ. in annot. prior meminit eius I C. in l. 2. de offic præfect. vigil. tum aliis locis fit mentio huius dictionis. Spieg.

COHORS prætoria, cuius mentio fit in Nou 24. c. 1. med. 100. cohortalibus constabat, Gothofr. ad d. c. 1. ibi: vtatur ex centum cohortalibus.

COHORTALIS, i. e. vilis, Gothofr. ad l. 8. C. de aduoc. diuers. iudicior.

COHORTALES dicti, quod in domestica militia alicuius cohortes sint, teste Alciat. Meminit & horum Iustin. in Aut. de defensorib. ciuit. §. deinde. Accursiani qui putabant tit. de Cohortalib. lib. 12. recte inscriptum, volunt ex eo dictos quod cohortati sint curiæ, cum ex locis eiusdem tractatus liqueat cohortales à cohorte dici, quasi cohorti obnoxios, teste Budæo in Annot. poster. vbi indicat cohortales à cohorte sic dictos, vt curiales à curia, & tribules à tribu, & de aliis quoque cohortem dici, probat exemplis. Qui autem hic cohortales, & in l. si cohortalis, cohortalini dicuntur, iidem sunt, vt opinatur, cum iis qui apparitores in multis superioribus titulis appellantur. Sp.

COHORTALES, cohortibus adscripti, cohorti obnoxij. Briss.

COHORTALES in l. 3. C. de hæred. decur. & l. 3. C. de can. largi. lib. 10 & de cohortal. lib. 12. C. sunt apparitores & officiales perpetui præfidum prouinciarum, quibus mansionum equorum cura plerunq; mandabatur, vt Patritius definit. vide Thalelæum lib. 45. Basilicōn. Græci πεζιώτας appellant. Hinc cohortalium condit. o, l. 2. de aduo. diu. iudicum. Et

COHORTALIVM corpus, l. 2 C. defens. ciuit. Prat. Sic

COHORTALIS vita, in l. 11. §. 1. C. de aduoc. diuers. iudiciorum.

COHORTALE officium, l 35. C. de appellat. l. 7. C. de princip. agent. in rebus.

COHORTALINI, vide l. 12. C. de hæret. & Manich. l. 11 & l. 12. §. 2. C. de cohortal. lib. 12.

COHORTALINA in C. Th. Briss.

COHORTALINORVM militia. Briss.

COHORTALIVM nomine intelligendos arbitratur Fr. Connan. omnes, qui tanquam accessiones & adminicula quædam sunt cæterarum dignitatum. Cohortales autem militiæ aut certè plerasque earum seruiendi necessitate astringebant, non ipsos cohortales modo, sed etiam eorum liberos, vt notatur in tractatu qui est de Fabricensibus & Mutilegulis, qui de numero erant cohortalium, similes iis qui curiales dicuntur, & quos adscriptitios colonos vocamus. Quod verum fuisse non puto in omnibus aliis cohortalibus, sed eam necessitatem durasse tanto tempore quanto se obligauerant ad seruiendum, vt Bastagiarij Connanus lib 4. c. 15. n 2.

Κοινὸν, in l. si de vi 37 de iud. ff. & l. qui cœtu 5 ff. de vi publi. & l. 1. ff. de adpell. & l. ἐαὐ δὲ 6. de excus. interpretatur A. Aug ad d. l. commune, & vniuersitatem, Gallis adpellatur *vne communauté*, à quibus retinetur nomen illud *Commune*. Prat.

Κοινωνία, forense verbum est I. Polluci lib. 9. Onomastic. societas, & communio. Prat.

Κοινοπραξία apud Iustinianum Institution. de action. in prin. (sic enim veteres lib. & Theophilus ibidem legunt, tametsi & verbo κοινωνίας vtatur idem Theophilus) Latine societas dicitur κοινοπραξία, seu κοινοπραξία, Græcis totorum bonorum societas κοινωνίαν adpellat C. Harmenopulus lib. 3. c. 10. & 11. Συνίστανται (inquit idem) κοινωνίαι τρεῖς γράφαι, ῥήτραι, καὶ ἀγράφοι. Prat. Briss.

Κοινωνικὰ ῥήματα dixit Demosthenes apud Pollucem, eadem inter forensia recensentem eodem loco. Prat.

Κοινόβιον, vitæ fortunarúmq; communitas siue societas, verbumque Romanum A. Gellius lib 1. cap 9. in fin. scriptum reliquit. Iustinianus pro loco in quo monachi habitāt accepit in Nou. 5 §. σχιστίον. quod verbum retinuit vetus interpres. Iulianus vertit Monasteria Eodem verbo in eundem sensum vtitur Pontifex, cœtum dilectus. extra. de consuet. Prat. Vide supra Cœnobia. Hinc Cœnobitæ l. 9. de pœn. in C. Th. Briss.

COINQVINO Ioan. Iouian. Pontanus indicat priscæ ætatis autores non coinquinare, sed conquinare dixisse, sicuti conuenire & conferre: ac temporum ruditate effectum esse, vt pro eo quod erat conquino, dictum sit coinquino. Spieg.

COIRE, i. e. in vnum conuenire. Collegium, vel corpus, coire dicitur Collegis quibus coeundi ius est. Coire inter se, est matrimonio, vel in matrimonium, coire. Coito matrimonio Briss. ex ll D. Coitus, id est, coniunctio, vel concubitus. Briss.

COIRE apud Priscos verbum criminosum erat. Lege enim Cornelia constituta erat accusatio aduersus eos, qui accusationes condemnationésq; coierant. Verba legis extant in Orat. Cic. pro Aulo Cluent. Pœna legis Corneliæ teneri iubentur, qui in accusationem innocentium coierint l. 1. in princ. ad l Corn. de falsis. Spieg. Adde Connanum lib. 7. c. 13 n. 8.

COIRE in bonam partem, per tot. tit. ff. pro socio.

COIRE in accusationem alicuius in l. vlt ff. de concussio. pro subscribere alicuius accusationi, vt Bud. exponit. Cæterum coitio in malam etiam partem accipitur, pro coniuratione, & conspiratione. Spieg.

COIRE matrimonium, hoc est, conuenire, & consentire l. in testamento, 31 ff. de cond. & demonstr. Et

COIRE vxori in l. in causis. 11. C. de repud. est coire cum vxore.

COIRI societas dicitur, id est contrahi. Briss.

COIRE societatem, l 1 & 4 ff. pro socio, est contrahere.

COIRE societatem ad obligationem innocentium, ad occisionem innocentium. Coire societatem, qua annona carior fiat. Sic coiri societas, id est, contrahi. Briss. ex ff.

COIRE negotiationem. Lcum duob. 52. §. quidam ff. pro soc. Prat.

Digitized by Google

COIRE in alienam litem dicuntur, qui de commodo litis communicando paciscuntur sic, vt quicquid ex condemnatione in rem vnius redactum fuerit, inter eos communicetur, l. ex Senatusconsulto 6. ff. de priua. Briſſo Prat. (Prat:

COIRE aduersus aliquem, pro conspirare, l. 1. D. nau. cap. ſtab.

COIRE pro consentire, & in vnam sententiam decurrere, vt in tit. ff. de quibus rebus ad eund. iud. eatur. Et sæpe alibi in materia societatis. Old end.

COIRE cum fu ibus. l. 1 in princ ff. nau. cap. ſtab.

COITVM facere, l. 5 § 1. C. de sponsalib. & arris sponsalit.

COLERE fide dominica is dicitur, qui periculo domini colit: Vt fideiussor appellatur, qui obligationem alienam fide sua esse iussit, hoc est periculo suo, vt si reus soluendo non sit, id à se præstare teneatur. Conuan. lib. 2. c. 10. n. 2.

COLERE fundum qui promisit, quid eo nomine præstandum sit, explicat Iurisc. in l. cum quæreretur. §. prædiis de leg. 3. Spieg.

COLERE fundum & ornare, & tueri, & custodire, diuersa & separata sunt, l. cum quæreretur. 60. §. prædiis D. de leg. 3. Prat.

COLERE prædia, concordiam, parentes. Colere terram. Briſſ. ex Plinio ff. & Cod.

COLERE nummis dicitur, qui singulis annis præstat pecuniam pro fructibus: hoc est, vt ea persoluta omnes fructus percipiat, Ein Meyer. Paulus: Constat, inquit, colonum, qui nummis colit, cum eo, qui fructus stantes furto surripuerit, acturum furti, l. si apes. de furt. Spieg.

COLESSVM, vocem nihili apud Alberic. expunge, reponéque Colossus, quæ moles est par turrib. Spieg.

COLLACTANEVS, qui eiusdem mammis est nutritus apud Martiam, de manumiſſ. vind. l. si collactaneus l. 30. §. Titia. D. de adimendis legat. §. iustæ autem. Inſt. quib. ex cauſ. manumitt. non lic. Græce vocatur σύντροφος. Spieg. Hunc eundem & antiqui collacteum dixerunt, vt Iuuenalis, Quid dicam notæ collactea mammæ?

COLLAPSA villa. Collapsum balneum. Briſſon. ex C. & ff.

COLLARE est vinculi siue tormenti genus hodie frequens, quod collo reorum iniicitur ignominiæ aut pœnæ causa, idq; significatur l. 7 ff. ad l. Iul. de vi publica, his verbis. Aut quid in collum iniecerit, vt torqueatur. Pœna est seruilis, vel (vt ita dixerim) canina. Nam hoc genere canes vinciri solent. Prat. Qua de causa hoc etiam genus vinculi auctore Festo, interdum canis appellatur, & forsitan Plautus in Casina hoc sensu dixit: deos quæso, tu vt quidem hodie canem furcam feras. Nisi verius est animal significari, cuius æque ac gestatio furcæ fuerit ignominiosa, vt in historia Friderici ab Ottone conscripta legimus, veterem consuetudinem pro lege esse apud Sueuos & Francos, incendiariũ aut prædonem, si nobilis sit, antequã morte plectatur, ignominiæ causa canem ferre de comitatu in proximum comitatum, quod ita Guntherus exprimit Ligurini lib. 5.

Quippe vetus mos est ibi, si quis rege remoto.
Sanguine vel flamma vel seditionis aperta
Turbine, seu trebis regnum vexare rapinis
Audeat, ante grauem quam fuso sanguine pœnam
Exstiterit, si liber erit, de more vetusto
Impositum scapulis ad contigui comitatus
Cogitur per iura canem confinia ferre:
Sin alius, sellam. ——

Et ne his quoque locis canem accipiamus pro vinculo, sed magis pro animali, facit quod sequitur apud eundem.

——*cuius dispendia pœna*
Ille Palatina tutus celeberrimus aula
Non potuit vitare comes, iunctisque videndus
Portabit scapulis passus plus mille latrantem.

At verò verbis illis l. 7. non collare aut catulum tantum significari puto, sed quidquid pœnæ causa collo Romanicuius iniicitur, vt de sporta fabulo plena suppeditat exemplum Cuiac. obs. lib. 11 c. 22.

COLLARE vinculi genus, quo collum adstringitur. Briſſ.

COLLARIA, æ, vinculum quo constringuntur colla malefactorum apud Plautum in captiuis. Nonius neutro genere profert collare, ad infamiam magis & pœnam, quam custodiam pertinens. Vide Alciat. in l. verum est, de verb. sign. Vide vinculorum genera. Spieg.

COLLATÆ nuptiæ dicuntur, quæ de facto celebratæ sunt, quantum ad ipsorum vorum, quæq; ductione factæ sunt: vt conferre signa, conferre capita dicimus, i. e. coniungere, & quasi in vnum adducere. Tunc enim nuptiæ conferuntur, cum mulier domum viri adducitur, & in vnum eundémq; larem coniunguntur. Connanus lib. 8. c. 2. n. 2. Duaren. conferuntur nuptiæ (inquit) id est differuntur. Sic enim accipitur hoc verbum apud iureconsultos. l. cum soluendæ de distract. pign.

COLLATERALES dicuntur, qui se adtinguot, vel sibi attinent transuersaliter per lineam collateralem, non per lineam rectam ascendentem vel descendentem, vt consanguinei, vel consimiles. hoc verbo sæpe vsus est Io. Andreas in declaratione arboris adhnxa. Gius ex transuerso, siue à latere vocat l. 1 ff. de gradib. & adfinib. Dicuntur etiam collaterales generaliter, omnes æqualiter, quasi lateribus considentes. Old. Prat.

COLLATERALES sunt coniuncti à latere, vel ex latere venientes, l. 9. in prin. & § 1. C. de natural. lib. & matrib.

COLLATERALIVM ordo incipit à gradu secundo. Vulte. in comment. Inst. de gradib. cogn. n. 4.

COLLATIO est bonorum inter fratres sororésque facta successionis causa contributio. Briſſ.

COLLATIO bonorum (de qua tractatus duo sunt in libris nostris) est contributio certę partis bonorum inter fratres, propter paternæ successionis rationem à Prętore instituta. nam cum Prætor contra ius ciuile emancipatos vna cum suis ad paternam hęreditatem admisisset, sui autem bona omnia à se quęsita confusa cum hæreditate paterna haberent: emancipati verò, quæ extra familiam quę fierant seorsim sibi asseruarent: iniquum videbatur suos conferre, emancipatos autem nihil conferre, sed auferre tantum. quare Prætor edixit, vt emancipati volentes ad participandam patris hęreditatẽ accedere, tantam partem suis bonis conferrent, quantam ex hereditate auferrent: non singuli, sed omnes simul, quippe cum omnes emancipati vnius locum obtinerent. Itaque si duo sint sui, duo emancipati, quamuis emancipati singuli ex hæreditate quadrantem auferant, tamen ex suis bonis non singuli, sed ambo quadrantem conferent. Conferuntur autem antiquo iure Aduentitia & Profectitia, hodie ex Iustin. cõstitutione. Profectitia tantum l. vlt. C. de collat. Emancipati inter se nihil conferunt. nam cũ alter alteri nihil auferat, non ipsorũ causa simpliciter, sed propter suorũ rationem & respectum, Prætor collationem instituit, l. si emancipati. C. eo. l. 1. & pass. ff. eo. Hotom. Collatio etiam fieri dicitur à vectorib. nauis leuandæ gratia: quæ & contributio dicitur. Briſſ. Collatio etiã tributorũ, vectigalium, aliarúmq; functionũ dicitur. l. vlt. §. patrimoniorum de muneric. & alibi. Sic collationes prædiorum. l. 14 § 1. de munet. Briſſ. Iason vim huius vocis in iure nostro variè vsurpatam pulchre ostendit, in rub. C. de collat. Generaliter autem accipitur collatio, vt in tit. de colla. bono. ff. pro communicatione, & quasi in commune latione. In iure autem canonico collatio accipitur pro gratuita quadã beneficij vacãtis assignatione, ab habente potestatẽ domino clerico legitime facta. Non. n. fieri debet precibus, pactionibus, prætmio, pretio, obsequiis aliáq; humana gratia c. Moses. 8. q. 1. Alioquin simonia contrahetur, qua collatio ipso iure nulla redditur. c. ordinationes. Pan. c. cum clerici, de pact. Debet item fieri pure collatio, non sub conditione, c. 2. de elect. in 6. Præter hæc, fieri debet de patroni consensu, si beneficium sit patronatũ. c. illud, de iur. patro. c. decernimus. 16. q. 7. Et quia clanculatia collatio suspicione non caret, c 7. q. 1. vt eccle. benefi. ita vt, licet mero iure defendatur, l. non minorem. C. de transact. aliis tamen accedentibus adminiculis infirmari possit. Panor. c. 1. de clandest. despons. Tutius est non in occulto conferre beneficium. c. quia propter, §. fi. de elect. sed coram testibus, licet alioqui stetur omnino literis authentico sigillo annotatis, vt scribit, & plura alia Io. Corras. in paraphrasi sua, in materiam benefic. Anch.

COLLATIO, id est, traditio, l. 1 C. de suffrag.

COLLATIO annonaria, l. 1. C de præsc. 30. annor.

COLLATIO auri, l. 5. C. de exactor tributor.

COLLATIO operarum, l. 7. de oper. publ.

COLLATIO muniendarum viarum, l. 6. C de pignor.

COLLATIONIS onus, l 19. circ. fin. C. de collat.

COLLATIO ad cognoscendas res cõmodissima. Verissima enim omnium Philosophorũ diffinitio est. nullũ esse commodiorem modum ad cognoscendas rerum differentias, & ex his proinde res ipsas, quam si inuicem conferantur. Sic enim quæ iuxta se ponuntur (vt dici solet) magis eluceſcunt. Sæpe item, quæ prima fronte diuersa cuipiam, aut inter se pugnare videntur, ea, si conferas per singulas causarum circumstantias, aut nulla erit in effectu diuersitas, aut talis, quæ conciliari potest, l. Cum vnus. in pr. ff. de alim. & ciba. lega. Quamobrem prudentissimi legislatores, cum de grauioribus rebus dubitassent, in veram statuendæ viderentur sententiam, semper ad conferendi formulam confugere solebant. Vnde Nouellis Iustiniani constitutionibus etiam collationis nomen indirum reor, quod veteres ibi leges conferat, & eas aliqua ex parte mutet. Old.

COLLATORES, qui conferunt tributa, alias dicuntur tributarij, Gothofr. ad l. 1. § 11. C. de offic. præf. vrb. vide Nouell. 128. de collatoribus. collat. 9. Ioan. Bello. Etymol.

COLLECTA apud Frider. Imp in Auth. item nulla. C. de episc. & cler. & apud Cicer. lib. 2. de Oratore, videtur esse pecunia quæ exigitur: posset & eo nomine censeri collatio, quæ à conuiuis in cœnam aut prandium confertur, siue pecuniaria, siue penuaria sit. Turneb. lib. 3. aduers. c. 6.

COLLECTARIVS in constitutione Honorij & Theod. l. pen. C. si cert. pet. & apud M. Cicer. in lib. de Orator. accipiendus est Suidæ ὑπογραμματεύς, ἤτοι κήρυκα αὐτὸν ἀγορᾶς εἶναι σαφέστερον & τραπεζίτης. Coactor argentarius, numularius, mansarius, Briſſ. Alcia. lib. 4. Disputat. c. 22. vertit argentariũ, & campsorẽ recte. Reiicienda igitur est Accursij & Alber. interpretatio existimantium collectarium eum dici, qui eundem mecum petit honorem sed neq; ita in locis ab eis citatis legitur, vt putant. Pr-

Fuisse

fuisse Romæ Collectariorum corpus, vendendis solidis, quos plerunque publicus vlus deposcebat, obnoxium, quibus arca vinaria statutum pretium subministrabat. Symmac. Epistola 42. lib. 10.

COLLECTARII, in iure coactores dicuntur, qui in auctionibus reliqua publicanorum solent emere, quæ illi vel ob grauiores curas, vel ob debitorum procrastinationem nequierunt exigere l. quisquis C. si cert. pet.

COLLECTARIOS, Cuiac. 10. obs. 24. ex Donato & Acrone minores facit argentariis, & maiores ministris & mercenariis: per eos namque pecunias cogebant: & quas acceperant per partes occupabant fœnoti, vel qua alia ratione erogabant. Gothof. ad l. 16. C. si cert. pet. Vide ARGENTARII.

COLLECTVM per Satyram, pro non seruato ordine, dicitur prouerbiali schemate: à Satyra lance, ex variis ferculis nullo ordine collatis composita. Spieg.

COLLEGÆ primum dicuntur, magistratus, qui eiusdem sunt potestatis l. 173. ff. de verb. sig. ab eo, quod vna lecti sunt, vt Varro lib. 5 de ling. lat. scribit. Collega magistratus municipalis. Collegæ præsidium l. 7. de custod. & exhib. Sed & contutores, curatoréve Collegæ appellantur. l. 14. & l. 46 § cum testamento. ff. de admin. tut. l. 2. C. eod. tit. l. 5. ff. de suspect. tutorib. l. 3 C. de probat. l. 7 ff. rem pup. sal. for. l. 4. C. de magistrat. conueniend. Et qui eadem legatione funguntur l. 2. C. de legationib. lib. 10. Quinimo & cohæredes collegæ dicuntur. l. 101. ff. de solutio. nec non hi quoque qui ex eodem collegio sunt. l. 41. §. vlt. & l. 42 & l. vlt. ff. de excus. tut. l. vlt. C. de hæred. decur. qui ab Impp. collegiati appellantur. l. pen. C. de commerc. in leg. vnic. de collegiat. lib. 1. C. l. 9 C. de sacr. eccles. Quibus tamen postremis duobus in locis propriam quandam significationem hoc verbum habet: quam ibidem allecutum est præstare non ausim, qui lib. 9 Etymo. cap. 4. Collegiatos idcirco dictos ait, quod eorum collegio custodiisque deputarentur, qui facinus aliquod commiserant: fuisseque hoc sordidissimum genus hominum patre incerto progenitum. Et ideo maximis oneribus in municipiis sub iicebantur, vt ex multis Theodosiani Codicis locis liquet. Brisson. Prætores etiam collegæ Consulum, non quod sint pari imperio (maius enim est imperium consulis & superior magistratus. l. 4. ff. de receptis: siue maior Festo est Consul) sed quod iisdem auspiciis creentur, & inter se quasi collegæ auspicia turbare aut retinere possint, & quod ita rogentur Prætores, vt collegæ Consulum sint, quodque quasi participato magistratu se inuicem collegas soleant appellare. Plin. in panegyric. Consul pleraque ad prætores remittebat: atque ita vt collegas vocaret. M. Tullius 9. ad Attic. prætores ita rogantur, vt collegæ consulum sint. Neque tamen hoc sensu Sabinus scripsit, collegam à magistratu tutorem dari posse, l. vbi. ff. de tut. & cur. da. aliquin posset à prætore Consul dari, quod est falsum. Sed collegam accepit pro eo, qui pari imperio esset l. collegatum. ff. de verb. sig. Cuia. in exposit. No. Iustin. ante fin.

COLLEGIA, quæ & sodalitates dicuntur siue conuentus certorum hominum artem aliquam certam facitantium: vt pistorum, nauicularioru, item eorum qui vectigalia, aurifodinas, argentifodinas, cætera e huiusmodi munia exercent. l. 1. ff. quod cuiusq; vniuers. l. 1. & pass. ff. de colleg. Ea collegia à rege Noma instituta esse scribit Plutarch. in eius vita. Valer. lib. 1. & Plin. lib. 34. c. 1. deque iis Cicero in ea pro domo, & in Sextiana mentionem facit Hotom.

COLLEGII seruus l. 25. §. 1. ff. de acquir. vel omittend. Eiusdem collegij esse Brisson.

COLLEGIVM autem à colligendo dictum tradit gl. in cap. 1. extr. de vsu. in verb. collegium. Vnde collegas dicimus eos, qui simul habitant, quasi vna se colligant, gl. in l. 1. ff. quod cuiusque vniuers. quæ etiam M. Varronis sententia est: quam etiam approbat Gœddæ. in comment. tit. de verb. & rer. sig. l. 85. num. 2. Eam tamen non satis probat Alciat. qui ab eligendo collegas dictos, quasi in idem munus coelectos. mauult, & qui eiusdem sunt potestatis, vt scribit Vlpian. in l. collegarum. ff. de verb. sign. quos συναρχοντας Græci adpellant, Brechæus l. Neratius. in tit. de verb. & rerum sign. in princ.

COLLEGIVM siue Corpus, dicitur societas quædam hominum ita contracta, vt ex pluribus personis vna persona & vnum corpus fiat, l. 1. Quod cuiusque vniuersitat. Nam quæ collegij vel corporis alicuius sunt, singulorum hominum non sunt, ex quibus id coalescit ne pro parte quidem in l. tantum. §. vniuersitatis. ff. de rer. diuis. Et ideo non agunt commun. diuid. aut pro socio inter se earum rerum nomine quæ collegij sunt, nec eas partiri ac diuidere possunt, nisi collegio dissoluto l. 3. ff. de colleg. & corporibus. Res enim huiusmodi communes sunt, eis, non vt singulis, sed vt vniuersis. Collegium personam quandam esse imaginamur ex pluribus personis conflatam l. Mortuo. ff. de fideiussor. Quæ à multitudine collegarum differat. Itaque mortuis quibusdam collegis & aliis in eorum locum substitutis idem collegium semper manet, l. proponebatur, ff. de iudiciis & ob delictum collegij non temere plectuntur singuli, sed collegium ipsum. Notatur in auth. facta. §. vlt. ff. de pœnis, leg. Si vsusfruct. ff. quib. mod. vsusfruct. amittat. Sed animaduertendum est, omnia huiusmodi corpora collegia ab veteribus suspecta fuisse propter coniurationem in corpus, & alia quædam incommoda. Vnde fit vt nullum collegium iure Romano licitum sit, nisi specialiter permissum fuerit, l. 3. ff. de Coll. & corpor. & l. 1. tit. quod cuiusq; vniuersitat. l. 2. ff. de extraord. crim. Proinde qui illicitum collegium vrpauerint, puniuntur extra ordinem ad exemplum scil. l. Iuliæ de vi publica. l. 2. ff. de colleg. & corpor. Notandum est igitur ex hac dictione Collegia, corpora, & sodalitia alia esse licita, quæ mandatis, constitutionibus & Senatusconsultis permittuntur, qualia sunt collegia in Academiis literatorum hominum, & compagines seu sodalitia negotiatorum & artificum. Alia esse illicita sodalitia, de quibus lex Licinia & aliæ perlatæ fuerunt. Vt videre est in Orationibus Ciceronis de ambitu, pro Sylla, pro Plancio, pro Murena. Præterea notandum est, collegas & sodales legem sibi & pactionem quam volunt posse ferre, modo legi publicæ contraria non sit, & sodalitium sit permissum: quod ex lege Solonis trãslatum est in Romanos. Deinde notandum est collegium illicitum extra ordinẽ coerceri: quinimo ea pœna puniri, qua crimen læsæ maiestatis l. 2. ff. de colleg & corpor. quod est argumento publicas accusationes concurrere cũ accusationibus extraordinariis, l. hæc verba ad legem Iuliam, de adult. & stupt. l. sepulchri, tit. de sepulchro viol. Seilerus ex Lecturis Duareni nondum impressis. tit. 21. lib. 47. Paud. de colleg. & corp.

COLLEGIVM, corpus, vniuersitas, conuentus, idem sæpe significant, Innoc. c. 1. de elect.

COLLEGIVM per duos, imo per vnum etiam, conseruari ac retineri potest, constitui non potest: quia alia est ratio constitutionis, alia conseruationis, Gœddæ. in comment. tit. de verb. & rer. signific. l. 83. n. 2.

COLLEGIVM res faciunt. l. 83 D. de verb. sign. Collegium, vt scribit Neratius Priscus tit. de verb sig. l. Neratius, à tribus fieri potest, quum plures videantur in collegio contineri. Sed cum duo tantum sint consules, atque alter alterum collegam appellat, nonne dicemus collegium consulum? quandoquidem collegium & collega coniugata sunt. Videtur dicendum nequaquam eos collegas vocari posse, qui pari, duorum videlicet numero habentur, cum collegium non pauciores tribus constituant. Sed duo consules, qui pari potestate sunt præditi, & simul lecti, collegæ vocari possunt: quoniam modo ad corpus, modo ad munus & officium refertur: quando ad corpus, pauciores tribus collegium non constituunt, quando ad munus & officium, tunc ij recte collegæ qui pari in imperando potestate fungentur, etiamsi pauciores tribus sint. Gœddæ. in comment. tit. de verb. & rer. sign. l. 173. n. 1. & 2. Collegia Romæ certa erant quorum corpus S. natusconsultis, vel constitutionibus principalibus confirmatum. Collegium Senatorum, Decurionum, Ordinum. Brisson. ex ff. & C. Numa Pompilius instituit collegium tibicinum, aurificum, architectorum, tinctorum, coriariorum, fabrorum, & singulorum. Erit itaque collegium illorum qui sunt eiusdem ordinis & professionis, vt Papinia. de excusatio l. qui in collegio pistorum sunt, à tutela excusantur. Item D. colleg. illicitis sæpe. Nebriss. Collegia autem vel licita sunt, vel illicita. Licita collegia quibus coeundi ius permissum: seu quæ vel legib. vel senatusconsul. vel principalibus constitutionibus comprobata sunt, veluti fabrorum, pistorum, nauicularioru, publicanorum, & aliorum id genus. l. 1. & l. 3. ff. de colleg. l. 1. ff. quod cuiusque vniuersit. l. vlt. de excus. tut. l. 19. C. de pœn. illicita vero seu reprobata, quæ sine legis senatus, principisve auctoritate constituta sunt. l. 1. in fin. ff. de offic. præf. vrbi. Vide quæ de hac re lib. 1. Selectar. Antiq. dixit Brisson.

COLLEGIVM celebrare, vsurpare, in collegio recipi, à collegio recedere, dissolui collegia Icti dicunt Brisson.

COLLEGATARII sunt, quibus coniunctim legatum est l. 10. ff. de vsufr. accr. l. 34. §. si duobus. de leg. lib. 1. §. si eadem res. instit. de leg. Brisson.

COLLEGIATOS appellarũt Diui Principes. l. pen. C. de commer. & mercat. l. vn. de collegia. lib. 11 C. hos fuisse ex corporatis annotat Cuiac. d l. vnic. Erant certis ciuitatium collegiis ascripti, & vide C. Th. tit 7. lib. 14. Prat.

COLLEGIATI artifices, vt Alc. cap. fin. lib. 1. Parerg. scribit, dicuntur, quod in collegia seu decanias distincti essent. Hi vt alicui muneri diligentius deseruirent, varia priuilegia consequebantur: erantq; ex ipsius vrbis fæce, vt idem testatur, interque eos maxime illi numerosi, quos in Nouellis Iusti. Lecticarios, seu Decanos appellat: ad hos cura libitinæ pertinebat, id est, exequias, sepulturam que defunctorum procurandi, pheretra lecticásve ferendi. Varius autem eorum fuit numerus, donec Iustinianus mille & centum ergasteria, solum illis attribuit: quæ ad maiorem Ecclesiam pertinerent, immunitateque fruerentur. l. 4. l. qui sub prætextu. C. de Sacrosan. eccles. Cæteros vero munifices esse iussit, neque hoc nomine excusari. Vide quæ idem adnotauit c. 26. lib. 2. iam dicti operis. Spieg. Plura de collegiatis vide Cuiacium obseru. lib. 1. c. 20. & quære supra in dictione Contabrum.

Digitized by Google

COLLEGIATOS operas prosecutionibus equorum præbuisse, eóque prosecutionum onere adstrictos fuisse significat lex 1.C. Th.ne operæ à colle.exig. In descriptione vrbis Constantinopolitanæ,cuius incertus est autor, singulis in regionibus collegiati ponuntur, qui ex diuersis corporibus ordinati incendiorum casibus subuenire consueuerant.Brisso.

COLLES intelliguntur homines inferioris vitæ C. de sum.trinit.l. fin.in prin.supet verb.collis.Old.

COLLIBERTVS, siue conlibertus, ab eodem patrono libertate donatus, qui cum alio est libertus, l.cum pater.§.volo.ff.de legat.2.& l.vlt.ff vt lega.no.cau.l.38. §.quindecim de legat.lib. 3.& alibi sæpissime,Prat.

COLLIGARE Machinam.8.l 5.C.sed interdum ff.commod.

COLLIGATVM verbis,i.contractum.Eo genere quo quid contractum est,dissolui Briss.ex ff.

COLLIGERE Hæreditatem, i.adire, subire, amplecti: Naufragia: plebem.Briss.

COLLIGI in vnum locum. Pecunia ex bonis, ex computatione. Aqua in fossa:ex rescripto:ex Scto.Briss.ex ff.& C.

COLLISIO est duorum pluriúmve corporum mutua confricatio. & concussio.Gœddæ,in commen.ti.de ver.& rer.sig.l.14 n.7.

COLLISVM argentum facto non contineri : sed infecto, & facto comparari Vlpianus recte putat.ff.de aur.& arg.lep.l.Quintus. 2.§.cui aurum.Prat.

COLLOCARE siue(vt sæpe in Fore.P.& classicis scriptorib.reperias)conlocaré,est addicere ei,qui licitatione vicerit,leg.quod autem.11 ff.de in di.adiect.Gothof.ad l.35 ff.de minotib.& ad d.l.11.in prin. De huius verbi significatione proptia vide Varronem lib.4 ling.lat.vbi de verbo locare agit.Prat.

COLLOCARE fœnore. Collocare pecunias in nomina, in mercem,in prædiis,nominibus idoneis,penes aliquem.Collocare se nuptiis,collocare nuptui.& nuptum,& in matrimonium. Collocat filio meo filiam suam in matrimonio. Hinc Collocatio filiæ,Cic. Collocatur fundus,id est, ad licitationem deducitur. Briss. ex ff.& C.

COLLOCARE nominibus,dixit Proculus,l.si ita,86 ff.de leg 3 pro deponeré penes aliquem velut mutuo,qui huius pecuniæ causa obligabitur, sortisq; reddendæ fœnus, vsuráve pensurus. l. vxori,24 ff.de vsufr.lega.Eodem sensu dicunt Iurisconss.Collocáre in nomina,& Collocare,ἀναδίδοσθαι:quam significationem probasse videtur Traianus Plinio scribens lib.10.Non aliud remedium difficio, quam vt quantitas vsurarum minuatur, quo facilius pecuniæ publicæ collocentur.De genere collocandarum pecuniarum loquitur M.Cicero lib.3.Offic.Prat.

COLLOCARI,id est locari,in l 4.C.de vectigal.

COLLOCARE in tutissima custodia, l.24. C.de administ. tut.vel curat.Collocata ciuitas,id est sita l 1.de censib.

COLLOCARE nuptam pronubis adscribitur:earum enim officium erat nouam nuptam in lecto collocare : vnde Catullus scripsit: ——*Vos vnis simibus bona:*

*Cognita bene fœmina, Collocate puellam.*Et Terent.

Deinde illam in lecto illa collocant.

COLLOCARE nuptias proprie dixit Imp.Gordianus,leg.1. C.de indi. vidui.toll ex notatione M.Varr.lib.4.ling.lat.Sic Cicero lib 3. de orator. Detulit ille coronam ad collocandas nuptias. Vide Gothofredum ad l.9 ff de sponsalibus.

COLLOCARE etiam temitur Pontificiis pro instituere,& beneficium conferre,c.ad decorem.extr.de institution. & vide infra institutio.Prat.

COLLO domantur quadrupedes.Vlpia.tit.20 Regul Briss.

COLLOQVIVM eorum qui in domum aliquam conuenire soliti sunt ad tractandum de adulterio.Varr.li.5.de ling.lat.Hinc colloquium,cum conueniunt in vnũ locum loquendi causa. Briss.

COLLVCTATIO est conflictus,in l.qua actione.§.si in colluctatione.ff.ad l.Aquil 10.Bello.Etymol.

COLLVDERE,i.e.lusorie agere,& dicuntur qui quod in specie ex animo facere videntur, id simulate & fictè agunt inter se, aliorum sensibus illudentes:hinc qui lusorie, & non ex animo causam agunt, ac translatitiè accusandi munere defunguntur, ad ij sponte lite cedentes colludere dicuntur & prævaricari.l & elegater 7. §. si dolo. ff.de dol.mal.l.nisi 3. ff.de adult. l.1. §. prævaricatorem ff. ad SCtum Turpil. Prat. Colludit cum reo actor,cum procuratore venditoris emptor cum tutore amicus. Colludente tutore autore circumscribitur pupillus. Brisson. ex ff.

COLLVDERE etiam ex aliis causis dicimus, atque ideo ad ciuiles causas pertinet hoc verbum,leg.sed addes 19 ff.loc.Prat.

COLLVDIVM quid sit,vide in l.7.C.de bon.proscript.

In COLLVM quid mittere vt torqueatur.l.7 ff.ad l.Iul.est vinculi genus quo collum astringebatur Briss.

COLLVSORIE agere eodem sensu dixit Vlp.l.si seruus,50.§.1.ff.de lega.1.vbi tamen Pandectæ Floren.habent lusorie.Prat

COLLVSIO,siue conlusio est latens & fraudulenta conuentio,per quam aliter in iudicio superari se permittit, qua interueniente aliquando delicta remanent impunita, vel etiam committuntur,l.1.& 2.& tot.tit.ff.de collus.deteg.l.si suspecta, ff.de inoffi. testam.& alibi sæpissime,& secundum Azon. in summa.C. de collu.deteg. fit per procuratorem & aduocatum causarum,qui se in litè superari patiuntur.Sed & per principales personas in similibus tam in ciuili causa, quam in spirituali, c.audiuimus, extra de collus. deteg. in ciuilibus autem secundum Azon. fit impune,nisi in hoc casu,puta si me agente cum alio,tanquam ipse esset seruus meus,vel libertus,passus sum eum pronuntiari ingenuum,confitendo contra me in iudicio eum ingenuum esse,& hoc ideo, ne per tales ita degeneres iniquaretur amplissimus ordo Senatorum,&c.Old.Prat.

COLLVSISSE Procurator dicitur,qui passus est vincere aduersarium,vt absolueretur Briss.

COLLVSIM,in l.8.§ 1. D.mandat.alij habent colluso.

COLLVSOR,l.2.C.de collus.dete.qui collusorie agit, alias qui vna cum alio ludit.

COLLVERE,Colluuies.Briss.ex ff.

COLLYBVS verbum Græcum Polluci lib.3 cap.9. interpretanti χρωμάτων ἀλλαγὴν. Budæus ad l.vlt.ff. de pig. act. significantius vim verbi exprimit his verbis,Collybus est id detrimentum pecuniæ,quod in ratiociniis emptionem auri adpellant, & vulgo cambium dicitur,cum pecunia ad exteras nationes exportanda est,& apud numularios aliis nummis commutanda,vt si argentea moneta, aurea mutetur, aut genera quædam pecuniæ abrogata, & antiquata, aut quouis modo repudiabilia in vna prouincia alio quo genere permutanda sint rato, & recepto,& promulgato in ea prouincia. Id enim quod ex pecunia apud numularium decedit,& velut perit,Collybus adpellatur.Hæc ille.Cicero in Verrem act.5.Ex omni pecunia,quam aratoribus soluere debuistis,certis nominibus deductiones fieri solebant, primum pro spectatione & collybo.Prat.Hinc Collybistæ dicti sunt numularij. Prat.

COLLYRIA in instrumento Medici esse ait l.18 §.in instrumento ff.de instruct quæ vox originem suam in Latio non seruat. Nã ab ea, vnde prodit, gente, Κολλύρια dicta Suidas testis est.qui *iatrica pharmaca* ita appellari scribit.Nec dubium est,Gorræo duce atque auspice,hoc medicamenti genus figura tereti compositum fuisse. Certam namque habuisse formam ex eo colligitur quod pleraque medicamenta Collyrij forma fingenda esse,veteres rei medicæ auctores præcipiunt.Atq; adeo Oribasius Collect.medic.lib.10.c.23.Collyriis figuram tribuit caudæ muris similem.Vnde coniectura capi potest hoc Medicamenti genus oblongum & rotundum fuisse, indéque nomen traxisse, ἀπὸ κολλύρου ἀπὸ κολοβῆς οὐρᾶς appellatum,quod esset instar mutilatæ caudæ.Briss.

COLLYRIVM κολλύριον, παρὰ τὸ κωλύειν τὸ ῥέον, i.quod fluxum impediat,ac sistat:medicamentum est ad oculos pertinens:Brissonio etiam ad alias corporis partes:Imp.§.25.de rer.diuis.aut ex suis & alienis medicamentis emplastrum aut collyrium. De Collyrio Corn.Celsus copiose lib.6.c.6. Paulus in l.18 § 10.de inst.vel instr.in instrumento medici esse collyria & emplastra, & cætera eius generis Cassius scribit.Hotom.

COLLOBIA in l.1. C.Th.de habit. quo vti oport. vestimenti genus,dicta putat Isidorus lib.Etymol.19.c.22. quod oblonga essent, & sine manicis. Dissimilia forte non erant ei vestimenti generi,quod Galli vocant *Reiffre*.Cuiacius obs.lib.11.Colobia hoc in loco interpretatur latos clauos superiectos interiori vesti.Prat.Alij Colobum & plurali Coloba,legunt Briss

COLOBVM,siue Colobium honestioris vestis genus fuisse Impp. constitutio indicat, quæ est de habitu quo intra vrbem Romam licet esse.Seruius quoque Colobiis antiquos vsos,seruos autem neq; colobia,neque calceos habuisse scribit Memini & in Epistola quædam Pij Ro. Episcopi ad Iustum Viennensem, quæ Auiti versibus subiecta est, Episcopalis colobij mentionem fieri:Quod cum sine manicis fuisse Isidorus testetur,fortasse & illa tunica pectoralis de qua Maras Christiani nominis Diaconus sub Gallo totus est, colobij formam habuit. Pitheus lib.aduers.i.c.16.Colobiis ac penulis vti in vrbe Senatores iubebantur, non vesse militari.l.1.C.Th.de hab.quo vti opor.in vrb.Alex. Lampridio autore, Cuiac.12. obs.39. Vide & Gothof.ad l.42.ff de don.inter vir.& vxor.

COLONARIVM ius (vetere interprete diffinitore in §.lex itaque in auth.de non alienan.aut permut.const.7.) est veluti si quis domum valentem centum solidos, & præstantem pensionem solidos decem accipiat ab ecclesia,& det pro ea solidos centum seu amplius,aut certe minus, & quasi iam de propria aggranat se dare singulis annis quasi pensionis nomine solidos tres, iste appellatur παροικικὸς, &c. Old.interdum autem colonarium ius dicitur conditio colonitalias merces emphyteutica,quoniã emphyteusis ex longa conductione constat.Idem Old.

COLONARIVM ius quomodo differat ab emphyteusi, vide ad l. 24 §.1 C.de sacrof Eccles.

COLONARIA conditio.vide l.3 C.de infantib.expos.

COLONARIVS contractus quis dicatur,vide Gothof.ad rub.C.de de iure emphy & paulo post in verbo colonarius contractus.

COLONATVS perpetuus,vide l.vn C.de mendicant.validis.

COLONIÆ proprie colonorum deductione fiebant. Quibusdam tamen ciuitatibus licet in eas nulli coloni deducti essent, Coloniæ ius Imperatores dabant:idque diuersimode.Briss.

COLONIÆ

Digitized by Google

COLONIÆ à municipiis differunt. Nam Coloniæ ſunt quæ ex vrbe Romæ originem habent: muncipia vero ſunt ciuitates à Pop. Rom. in ſocietatem ſuorum munerum ac honorum receptæ, ſuo interim iure vtentes. Gœddæ. in tit. de verb. & rei ſignif. l. 18 num. 7.

COLONIAS inde dictas putat Siculus Flaccus in lib. de condit. agror. quod in municipia miſerint colonos. Quod & Aggenus Vrbicus probat, aitque appellatas ab agrorum nouæ dedicatione culturæ: vnde non immerito.

COLONIAM pro prædio quod ſub colono poſſideatur, ab eóve colatur dixere Iuriſcoſſ. Paulus in l. ſi in lege. §. colonus ff. de loca. Scævola in l. Seiæ 20. §. prædia ff. de inſtr. inſtrumentóq; lega. Erant autem Coloniæ, cum coloni aliquem in locum deducebantur, aut veteribus incolis adſcribebantur, vel veteribus colonis noui addebantur. Hæ duorum erant generum, quædam Latinæ, quædam Italicæ. Latinis ius erat ciuitatis & ſuffragij & magiſtratus capiendi ſi in ſua colonia magiſtratum geſſiſſent. Idem ius coloniis tranſpadanis dedit, quamuis colonos in iis non collocaſſet Pompeius. Strabo. Proinde ſcribit ad Atticum Cicero: Quoniam videtur in ſuffragiis multum poſſe Gallia. Italicis autem coloniis ius ciuitatis & ſuffragij nullum erat, ſed qui in colonias illas deducebantur, ius ciuitatis omnino quidem amittebant, immunes tamen erant nec tributum aut ſtipendium pendebant. Itaque extra Italiam coloniæ iuris Italici immunes erant, cum prouinciarum ſolum tributarium, & ſtipendiarium eſſet. Tandem tamen paulo ante Strabonis ætatem tota Italia ciuitate donata eſt: & denique Antonini Imperatoris tempore, quicunque ex orbe Romano eſſet, vt Iuriſconſulti ſcribunt. Municipia vrbes erant iure ciuitatis Rom. donatæ, in quas ſi coloni deducerentur, in coloniæ conditionem tranſibant, & cum ante ſui iuris eſſent, legem à deductore coloniæ accipiebant. Hinc veretur Cicero, ne Rullus municipia Campaniæ colonis occuper. Eodem modo coloniæ in ius municipij tranſibant, vel beneficio ſenatus vel eius qui coloniam deducebat, vt ex legis verbis, quæ recitaui, apparet. Puteolis coloniam fuiſſe ſcribit Liuius, ſcribit & Paterculus: paulo ante conſulatum Ciceronis in municipij conditionem mutati fuerant, vt ex his verbis orationis ſecundæ in Rullum apparet: Puteolos verò qui nunc in ſua poteſtate ſunt, ſuo iure, libertatéque vtuntur, totos nouo populo atque aduentitiis copiis occupabunt. pro Celio: Nam quod eſt obiectum municipibus eſſe adoleſcentem non probatum ſuis: nemini vnquam præſenti Puteolani maiores honores habuerunt. Itaque quod tantopere ſe hæſitare Aſconius confitetur, quid ſit quod coloniam Placentiam Cicero in Piſonem municipium appellauit, hinc nullo negotio ſolui diluique poteſt. Turnebus lib. Aduerſ. 1. c. 11. vide & Cuiac. 11. ob. 35. Prat. Cæterum quæ fora, quæ conciliabula, quæ præfecturæ fuerint, vide infra ſuis locis.

COLONAM pro loco agricolationis accipi apud Paulũ, leg. quæro. §. vlt. ff. locat. falſo putat Oldend. tum pro perſona ſumi liquido conſtet ex ipſo contextu, idque Bartolus ſentit recte. faſiſſime igitur ibidem legit Coloniam I. Spieg. pro loco agricolationis. Prat.

COLONI proprie dicuntur, qui agrum certa pecunia cõductũ colunt, autore Columel. lib. 1. Vnde in iure appellantur nummis colentes, l. ſi apes. ff. de furt l. ſi merces. §. vis maior. ff. locat.

COLONI, de quibus extat rubr. Cod. de agric. cenſ. & col. liberi homines erant, qui ea conditione agros colebant, vt & certam eorum nomine penſionem præſtarent, neque vnquam ab aliis diſcederent; adeo vt terra ipſorum quodammodo domina videretur, quin etiam triginta annorum poſſeſſione ius illud ab agrorum dominis acquirebatur quod ex tit. ff. & Cod. de agric. & præſertim ex leg. 19. intelligitur. Prat.

COLONVS quandoq; ſpeciatim ſeruum proprium, per quem prædia coluntur, denotat: alias quemlibet qui fundum colendum fruendúmque conduxit. Et vt prædij vrbani conductor, inquilinus, ita Ruſtici Colonus dicitur. Vnde Colonus & inquilinus ſeparantur, l. 24. §. ſi domus ff. locati. Briſſ.

COLONVS & Locator opponuntur.

COLONICA lex, quæ colonis dabatur, Varroni: vel qua colonia erat deducta, Frontino Briſſ.

COLONICI decuriones, id eſt, coloniarum decuriones. Sueto. in Auguſto. Briſſ.

COLONI ſeu ruſtici, proprij iuris vulgo dicũtur *Freibauren*, quorum multi ciues ſunt coloni in oppidis. Fuiſſe autem & olim tales colonos, aut non per omnia diſſimiles, qui proprio colerent iure, liquet ex l. hi plures. §. ſine quib. C. de Agrico. & cenſit. Item ex tit. Nouel. vt null. mutu. agrico. Et null. credent agrico. Obſeruauit. Olden. Spieg. vide ſupr. in dictione Cenſiti.

COLONI interdum pro conductoribus prædiorum ad fiſcum pertinentium accipiuntur in conſtit. Alex. l. coloni. 28. C. de excuſ. tut. Prat. Ibidem.

COLONI Cæſaris adpellantur l. fin. ff. de offic. procu. Cæſar. l. pe. § colonos. ff. de iur. immun. Et

COLONI prædiorum fiſci, leg. vlt. §. 1. ff. ad municip.

COLONI etiam dicebantur, qui in Colonias deducebantur. Vnde colonus à municipe, & colonia à municipio prorſus ſeparatur. l. libertus. §. error. ff. ad municip. l. eius, qui. 27 §. 1 ff. ec. Paul. lib. 4. Sent. tit. 6. & huius differentiæ commeminere Gel. lib. 16. c 13. & Alex. ab Alex. li. 4. c. 10. vide ſup. Coloniam. Prat.

COLONI differunt ab emphyteuticariis. Nam finita emphyteuſi culpa emphyteutæ, ipſe emphyteuta *ἐμπονήσατο*, ſeu meliorationes amittit: ſin minus, non amittit: eiúſque hæredibus eo nomine actio competit, Clarus lib. 4. §. emphyteuſis qu. 45. Vvurmbſer. 1. pract 34. obſ. 2. Gothof. ad l. ibi: nomine meliorationis. C. de iur. emphyt.

COLONI olim generaliter dicebantur omnes vſquam habitantes: vt apud Virgilium:

Tyrij tenuere coloni

Nunc vero colonos generatim vulgo referimus ſolum ad culturã agrorũ, prędiiq; ruſtici conductorem & cultorem ſignificat: vt enim ædium inquilinus, ita agrorum colonus dicitur. ita hos ſeparat Marcia. l. res pignoris, 37. ff. de acq. poſſ. in libro tamen Codicis 11. coloni terræ adſcriptos ſignificant. Prat Old. Briſſ.

COLONORVM varia genera conſtituit Azo. Sed ea verius dignoſces ex lib. 11. C. Horum igitur alij vocantur coloni conditionales, alij coloni inquilini, alij originarij, alij partiarij, alij coloni ſimpliciter nuncupati. Prat.

COLONI conditionales dicuntur, quaſi ex ſua conditione prædium vel agrum colore debentes, & ſecundum Io. de Plat. ſic conſtituuntur, quod primo in ſcriptis, vel ſine ſcriptis perpetuo iure colonos ſe eſſe in fundo promittunt, vt poſtea per 20. annos in fundo permaneant. Et licet quidam putent hos eſſe adſcripticios conditionales, tamen ſecundum Ioannem male putant, quia Colonus temporis tranſcurſu poteſt liberari, adſcriptitius vero minime, vt Co. de agric. & cenſit. leg. cum ſcimus, lib. 11. require ſupra Adſcriptitius. Prat.

COLONI dominici dicebantur, qui colebant agros imperatoris vt C. de prædi. & omnib. reb. lib. 11, l. 7. C. vbi cauſ fiſcal. l. 5 C. de agric. & mancip. l. 11. C. de præd. tamiac. lib. 11. Olden.

COLONI Illyrici, alias Illyriciani, de Illyrico, id eſt, Sclauonia dicuntur. & habetur in l. cum quærebatur C. vnde vi. vbi dicitur: inter Illyricianam aduocationem. gloſſ. 1. inter aduocatos de Illyrico C. de colo. Illyrici. lib 11 l. vnica. Old. Pra.

COLONVS originarius ſecundum Ioannem dicitur coloni conditionalis filius, ex eo quod originaliter conditioni colonariæ ſubiectus eſt: nec refert, ſecundum Ioannem ſiue in ſolo fuerit natus, ſiue extra ſolum: quia tanquam originarius ius ad terram illam reducendus eſt, quam pater ſuſcepit colendam. vide l. originarios. C. de agri. & cenſit. lib. 11. Oldend. Prat.

COLONI originales. vide l. 1. C. de agric. & mancip.

COLONI patrimoniales, vide l. 7. C. vbi cauſ. fiſcal. l. 13. C. qui dar. tuto. l. 1. C. de fugitiu. colon.

COLONI Saltuenſes, l. 1. C. iam d. r.

COLONI Palæſtini ſunt liberi: tamen terram dimittere non poſſunt. Prat.

COLONI autem quidam partiarij vocantur, qui fructus cum domino diuidunt, ad differentiam eorum, qui nummis colunt, quique ad pecuniam numeratam conduxerunt. l. 25. §. vis maior ff. locat. l. 26. ff. de furt. & ſunt.

COLONI partiarij ſecundum quoſdam illi, qui terram colunt nõ pacta pecunia, ſed pro parte dimidia, vel tertia, ſecundum ſterilitatem terrarum, & ſecundum Ioannem nullum ius habent ſtatim fructibus à ſolo ſeparatis. Et ille dicitur propriè partiarius, qui conducit rem ruſticam pro communi damno & commodo. Et competit contra eum actio pro ſocio. Old. Pr.

COLONVS partiarius *μϱοπώλης* Iuſtiniano dicitur in lib. legum ruſticarum tit. 2. quem libellum epitomæ ſuæ ſubiicit C. Harmenopulus. Prat.

COLONVS ſimpliciter ſecundum Ioannem dicitur, qui ſub certa annua mercede in pecunia numerata prædia colenda accipit: & competit contra eum actio præſcriptis verbis, ſiue in factũ. Nam ſecundum eum non eſſet locatio ſine pecunia, ff. depoſ. l. 1. §. ſi quis ſeruum.

Nota verò differentiam inter colonos & inquilinos. Primùm enim, colonus in agro, inquilinus in ædib. regulariter & ſpeciali ſignificatione intelligitur. l. Re pignoris, ff de acquir. poſſeſſ. l. vlt. ff. de vi & arma. Appia. lib. 2. bell. ciuil. Deinde ea quæ in prædia vrbana ſunt illata, pignori eſſe creduntur, etiam ignorante domino. In ruſticis verò prædiis non aliter obligantur, quam ſi ſciente domino fuerint illatæ res coloni. Quo ſenſu conciliantur l. Eo iure vtimur. ff. In quibus cauſ. pig. vel hypot. tacit. contrah. Et l. certi iuris C. de loca. & conduct. Denique, ſi inquilinus conductam domum, vel eius partem rurſus alij locauerit, quod fieri poteſt, niſi aliud conuenerit, l. nemo prohibetur. C. locat. tunc res ſequentis conductoris domino ſunt obligatæ. l. ſolutum. §. ſolutam, ff. de pignor. act. Sin autem colonus locauerit alij fundum conductum, res poſterioris conductoris domino non obligantur, nec competit Seruiana: ſed fructus in cauſſa pignoris manent l. ſi in lege. §. Si colonus ff. locat. Oldendorp.

COLONVS liber, l. 1. C. de præd. tamiacis lib 11.

COLONVS ſuperficiarius eſt, qui aream conducit ea conditione, vt ſibi liceat in ea ædificare, & domum tollere cum voluerit. Old. Prat.

Digitized by Google

COLONARIVS contractus, quo hodie apud rusticos nostros nihil est frequentius, cum quis vt liceat sibi habere semper agrum, obligat se ac heredes suos, ad certam pecuniam vel speciem, vel vtrũque quotannis soluendum. Certe nihil aliud est Old. inquit, quam Emphyteusis, non illa quidem in Codice descripta, sed quam exemplo illius politia velut vtilem recepit. Fit autem mentio huiusmodi contractus in Nou. de non alien. aur permut. rebus, probatq; Bartol. dictum: Quod multæ conuentiones de colendis agris appellentur quidem diuersis nominibus, restamen sit eadem, in l. si finita. §. si de vectig. lib. ff. de dam. infect. & l. 1. C. de iur. emph. Spieg.

COLONIA Germaniæ, cuius meminimus in dictione Agrippinenses, inter clarissimas imperij nostri vrbes, ab Oldendorpio recte annumeratur.

COLOPHONEM causæ ponere, est dissentiẽdi inter partes finem facere, & vltimum calculum ac totius rei definitionem adiicere, κολοφῶνα, vertex est, & finis capitis. Budæus in l. vltim. de Senator. Sic Colophonem addere, est vltimum & potentissimum suffragium adiicere, quæsique vltimam manum imponere, postquam nihil vltra hæsitandum sit. Spieg.

COLOR (id est, ornamentum orationis) non est respiciendus, sed veritas. Qua de re non inelegantes Speculator pluribus agit tit. de aduoc. §. 6. cum seq. Spieg.

COLORATVM beneficium, in l. iubemus 2. §. scientes. Cod. de sacrosanct. eccles. dicitur quod colore & prætextu aliquo defenditur, veluti officio aut studio aliquo, & ἐπ' αἰδοίῳ, id est remunerandi gratia, vt Nou. 120. Perperam autem in vulgatis codicibus collocati legitur per colorati. Prat.

COLORATA donatio, l. 3 in prin. C. mandat.

COLOR adipiscendæ possessionis. l. 3. Cod. qui legitim. person. stand in iudic.

COLOR iuris l. 9. C. de calumniator.

COLOR naturalis ac natiuus. Colorum temperandorum vasa. Colore honestatis quid velati. Res isto colore agitur, defenditur. Briss. ex ff. & C.

COLOR, vt & titulus quæsitus, in l. Sulpitius, ff. de donat. inter vir. & vxor. pro vitiosa, fraudulenta, nec sincera donatione intelligendus est: nec interpretes ignorarunt, Colorem quæsitum, vsquam in malam sonare partem, pro prætextu scil. apud Mart. l. 2. de inoffic. testam. Igitur color quæsitus dicitur, cum id quod verè agimus, simulatione aliqua obtegimus, siue fraudandæ legis gratia, siue alia ex causa id fiat: solentque hoc loquendi modo Iurisconsulti plerumque vti metaphora, vt Alc. opinatur, à rhetoribus accepta, qui verborum coloribus veritatem plerunque offuscant. Spieg.

COLORIM abigeatus quærere, l. prima. §. 4. ff de abigeis.

COLVMBARVM fera est natura licet ex consuetudine auolare & reuolare soleant. Inst. de rer. diuis. leg. 3. de acq. rer dom.

COLVMBARIA, latibula columbarum, in quibus nidificant singula paria, à quibus separat ἀφίστησιν Varro. Briss.

COLVMBARIVM Vlp. in l. Pomponius scribit. ff. fam. ercisc. Idem Pomp. inquit, & columbas, quæ emitti solent de columbario, venire in familiæ ercisciundæ iudicium. Columbarium & columbaria, proprie est locus vbi habitant columbæ agrestes: nam domesticarum peristereones vocamus. Est & columbarium, loculamentum in peristerotrophio, singulis columbarum paribus præparatum. Spieg.

COLVM niuarium, vas quo veteres iniecta niue vinũ colabant, id est, transmittebant: partim vt alsius biberent, partim etiam vt liquidius. Pompon. l. 81 ff de aur & arg. In argento potorio etiam id quod ad præparationem bibendi comparatum est, veluti colum niuarium, & vrceoli. Martialis de colo niuario. in Apophor. Setinos, moneo, nostra niue frange trientes. Pauperiore mero tingere lina potes. vt de sacco niuario, Attenuare niues notunt & lintea nostra. Frigidior colo non salit vnda tuo. Hot vid & Alcia. lib. 6. parerg c. 4. Prat.

CONSTAT veteres voluptatis causa Niuem adseruasse, qua in summis æstuis caloribus vina diluerent: inde Seneca luxuriã sui seculi carpens lib. 4. Nat. q. c 13. ait, non sorbere solum niuem, sed etiam esse consueuerunt, & frusta eius in scyphos, suos demere, ne inter ipsam bibendi moram torpescant.

COLVM pro Cestum legi puto apud Pomponium in d. l. 21. §. 1. ff. de aur. arg. leg. Vide Costum. Hot.

COLVMNAS inde dici scribit Festus lib. 3. quod culmina sustineant, sic accipit eas Vlpianus in l. sicut. 8. §. 1 ff. si serui. vindic. Vitruuius autem lib. 4. cap 2. quod columen, id est summum fastigij percurrens, tignum sustineant. Prat.

COLVMNÆ ædium l. 21. ff. de legat. 3. Columnæ ædibus detractæ, subductæ ab æ dibus separatæ l. 41 §. 1. & §. item hoc prohibetur ff. de l. c. Columna tolli, transportari, reponi, frangi. Columnam restituere quæ omnes vicinarum ædium ferebat. Columnas fenestrales super parietem imponere quæ tectum porticus sustineant. Briss. ex ff & C.

COLVMNARII epistolæ Cælij apud Ciceronem, sunt homines vilissimi, obærati & decoctores, qui sæpe ad columnam Mœnianam in ius vocabantur, quam intelligit Cicero pro Sestio scribens, æris alieni in freto ad columnam adhæresce re. Turneb. lib. 12. aduers. c. 17. vide Cuiac. 1. obs. 17. & 11. obser. 8. P. Aleiat. lib. 4. parerg. c. 18. apud Cicetonem perperam Hercleo freto legendum putat. voluit enim Cicero, propter æs alieni magnitudinem, quo Dolabella contraxerat gurges ac voragopatrimonij, cuique subsidio ne plurium exhaustæ fortunæ essent satis, non solum vt olim ad principum columnas, veluti perfugium quoddam aduersus creditores, verum etiam ad Cæsaris tribunalium, in eiusque fidem hostem confugisse. De iisdem columnis ac debitorum perfugio sequitur Vlp. l. Eum qui. ff de priuil. cred. Pertinet huc etiam illa tribunorum plebis historia cuius meminit Valer lib 6 c 2.

COMAGENA in l. 23. ff de aur & arg. vnguenti genus: quod quale sit ex Plinij verbis à me subiectis facile intelligi potest: Sic autem l. de l. b. 10. cap 28. de anseribus tractans scribit. Aliud reperit Syriæ pars, quæ Comagene vocatur. Adipem eorum in vase æreo cum cinnamo niue multa obrutum ac gelido rigore maceratum ad vsum præclari medicaminis, quod ex gente dicitur Comagenum. Idem lib. 29. cap. 3. Fit ex adipe anserum: aloquin celebertimi vsus est ad hoc in Comagene Syriæ parte cum cinnamo, cassia, pipere albo, herba quæ Comagene vocatur, obrutis niue vasis odore iucundissimo, vtilissimum ad perfrictiones, conuulsiones, cæcos ac subitos dolores, vnguentumque pariter & medicamentum est, Briss. Adde Forcatulum in suo Auiario ca 15.

COMATI pueri. Comatæ puellæ, comis ornati, Antea enim pueri formosuli suam comam vitra nectebant, vt compositi suis amatoribus magis placerent. Briss

COMBINÆ dicũtur duplomata siue codicilli, aut συμβόλαια, quæ dantur cursu publico vtentibus, vt I. Cuiacius scribit l. continuis §. cum ita ff. de verb obl. Prat.

COMBINATIONIS verbo alio sensu vsus est Bart. in l. naturaliter, §. nihil commune ff. de acq. poss. quo verbo actionum concursum & coniunctionem petitorij, & possessorij significauit, non, vt Alciat. putat, κατ' ἀντίφρασιν & quod duobus verbis Planudes, vno dixit expressiue Bart. ait ille:

Hæc breuitas sensus facit coniungere binos.

Bartolus coniunctionem duorum, Combinationem adpellauit. Porro petitorij & possessorij Combinationes septem recẽsuit, & explicat Bartolus: quo in genere videndos Berengarij Fernandi & Ioann. Corasij commentarios in d. §. nihil commune, relinquo. Prat.

COMBVSTA domus, insula, Brisso ex ff.

COMEDERA beneficia, per translationem, est beneficiorum obliuisci, Old. Prat.

COMITES Phœnices, Syriæ, Augustæ, Eufratensis, Arabiæ, Thebaidos, Pentapoleos, Libyæ, Pentapoleos, vtriusque Armeniæ, Pannoniæ, Ægypti, Pamphyliæ, Isauriæ, Lycaoniæ & Pisidiæ. Briss in præterminis.

COMITEA, i. e. Comitum dignitas & honor. Briss.

COMITIVÆ honor vicinus fuit Illustribus, Spectabilésque anteibat. Cassiodor. Epistola duodecima, lib. 6. Briss.

Erant autem diuersi Comitiuarum gradus. Nam & primi ordinis, & secundi, & tertij Comites, Comitiásque inuenimus. l. 1 C. de aduoc diuersiud l. 6. C. de principibus agent. in reb lib. 12, l. 1. C. de Comitibus & tribun. Scholar lib. 12. l. vlt. C. de numer. lib. 12 l. 9. de suariis vrbi. Hom. in C. Theod. & apud Cassiodor. in libris Variar. non raro. Ex quo mendum eluam, quod Vegetij impressos omnes codices occupauit, in quibus lib. 2. cap 9. ita passim scriptum est: Proprius autem iudex erat præfectus legionis, habens communem primi ordinis dignitatem. Cum tamen legendum sit, Comitiuam primi ordinis, vt scripti codices & Modesti Epitoma docent. Briss.

COMITATENSES legiones in l 7 C. de palatin. sacrat. largi. li. 12. quæ comitatui principis concessæ sunt: quæ sub dispositione Magistrorum militum in Notitia Imperij Roman. ponuntur. Sic & Comitatenses numeros in l. 14 C de re milit. & vexillatio. Comitatenses accipere oportet, in l. 1. de bonis milit. in C. Theo. & in notitia supradicta aliquoties. Briss.

COMITES apud veteres authores ii dicebantur, qui cum potestate erant, id est, quibus Imperij pars mandata erat. Cicer. in Lælio. De Scipione dicam libentius: quanta illi fuerit grauitas, quanta in oratione maiestas, vt facile ducem pop. Rom. non comitem diceres. Prat.

COMITEM, (ait Vlpianus. l. item apud Labeonem 15. §. comitem ff. de iniuriis) accipere debemus eum, qui comitetur & sequatur. Labeo apud Vlpianum ita diffiniebat eum, qui frequentandi cuiusq; causa vt sequeretur destinatus in publico priuatoue abductus fuerit. Pædagogos inter comites esse idem Labeo ait apud Vlpianum d. §. comitem. Prat. Vide in libris Pandectarum, seu Digest.

COMITES adpellari cœpti sunt, qui proconsules, Præsides, Procuratores Cæsaris, in prouincias euntes comitabantur, vel senatus, vel ipsorum magistratuum voluntate ac iudicio, publicorum negotiorum adiutores atque administri: quales erant quæstores, legati, scribæ, accensi. Comites præsidum & proconsulum, procuratorúmve Cæsaris à muneribus vel bono.

Digitized by Google

honoribus & tutelis vacant. l. Senatusconsulto ff. de off. præsid. l. administrantes. ff. de excusat. tut. l. diem functo. 4. ff. de offic. adsess. Suetonius in Iulio c. 42. Sanxit (ait) ne quis Senatoris filius nisi contubernalis, aut Comes magistratus. peregre proficisceretur. Hotom. Prat.

COMITES proconsulum erant duplices, munerum scilicet & tutelarum l. legato ff. de vac. muner. Horum autem comitum alios dabat princeps vel Senatus legatis, alios vero ipsi legati eligebant. de prioribus agitur in l. abesse. ff. ex quibus caus. maior. vbi reip. causa abesse videntur comites legati Cæsaris, qui in ærarium & in commentarium principis relati sunt. nam princeps scribebat in suo commentario veluti diario & libro rationum, Talem præsidem præfeci Mysiæ, talesque ei dedi comites & ex ærario tot salarij nomine assignaui, nimirum comites ex publico salarium capiebant. l. fi. ff. de off. ass. & fiscus siue ærarium habebat commentarium, in quo nomina Comitum describerentur: cui qui præerat dicebatur commentariensis. l. in fraudem §. quoties, ff. de iure fisci. De posterioribus Comitibus à legato electis agitur in l. solet. §. sicut ff. de off. procons. & apud Ciceronem in epistol. ad Fratrem, qui tum Asiæ præerat. Atque, inquit, inter eos, quos tibi comites & adiutores dedit ipsa Respublica, his finibus præstabis quos ante præscripsi: quos vero aut ex domesticis coniunctionibus, aut ex necessariis apparitoribus tecum esse voluisti, qui quasi ex cohorte prætoris appellari solet, horum non modo facta, sed etiam dicta præstanda nobis sunt. hoc Tullianum confirmatur l. 1. ff. ad l. Iul. repet. ibi, vel cum ex cohorte. Prætores autem tanquam præsides gubernasse antiquitus prouincias certissimum est l. 5 §. constituti ff. de orig. iur. l. 1 eum qui. ff. de iurisd. om. iud. Forcat. in dial. 62. Necyomant.

COMITIVS annumerat Cic actione 4. in Verr. præfectos, scribas, præcones, medicos. Iustinianus vero sub tit. de off. adsess. Consiliarios, & adsessores legatorum & proconsulum Plin. lib. 9. de Comite Proconsulis loquitur Prat. Briss.

COMITVM nomine Iurisperiti prouincialium magistratuum adsessores appellati sunt: quos magistratus arbitratu suo delectos, secum abducebant l. non solum 10. §. qui primum, 5. ff. de excusat. l. 12. §. 1. ff de vacat. & immun. Prat.

COMITVM in Constitutionibus Impp. recentiorum variæ, pro administrationum varietate, appellationes & species extant. Summa tamen eorum diuisio in duo genera potest distribui. Quidam enim in Palatio militabant, circa latus principis agentes, & circa ipsum Imperatorem occupati. Alij per prouincias constituti erant. Briss.

COMES rerum priuatarum in l. 3. C. de bonis vac. lib. 10. & l. vlt. C. de pet. t. bonor. subl. eodem lib. & Nouell. 7. Valent, gubernator erat priuatæ substantiæ principis, idque per curam Rationalium. ita videtur diffiniisse Cassiodor. lib 6. in Formulis. Interpretes Græci lib. 6. τῶν βασιλικῶν ita diffiniunt τὸν κόμητα τῶν ἰδιωτικῶν οὐσιακῶν, τυπίσει τὸν φροντίζοντα τῶν περιόντων τῶν ἀφορισμένων εἰς τὰς ἰδιαις χρείας τῶν βασιλέων. Strabo autem de eo sic scribit: ἄλλος ἐστὶν ὁ παραπλήσιος ἴδιος λόγος, ὃς τῶν ἀδιαπότων καὶ τῶν εἰς κτῆσιν περιόντων ἐξετασής ἐστι. Vnde videntur Comites rerum priuatarum fuisse, qui vacantia bona fisci nomine occupabant.

COMES sacrarum largitionum, cuius frequens mentio fit in Παραφρασι variarum constitutionum C. Iustin. & Theod. sed & in ipsis is erat, qui thesauris sacris, i. imperatoriis & augustalibus pecuniis præerat, vel qui liberalitatis & donorum curam gerebat, vt docet Cassiod. lib. 9. de Comitiua sacrarum largitionum. Huius nulla fuit inter priuatos iurisdictio, sed tantum pecuniæ fisci quæ liberalitati principis suppeteret, cura erat demandata. Connanus lib. 4. cap. 14. num. 6. sub huius dispositione erant comites largitionum per prouincias constituti: item Comites Commerciotum, metallorum, vestiariorum. Comites quoque & rationales summarum per prouincias sparsi, nec non procuratores baphiorum &c. Briss. son.

COMITES sacri patrimonij in tit. de officio Comit. sacr. patrim. C. accipere debemus eum, qui patrimonium sacrum principis curat, cuique id ideo creditum erat pro subleuandis patrimoniorum fortunis. vt Cassi. lib. 6. in Formulis scribit. Briss. Prat.

COMES sacri consistorij, qui intimo Principis consilio assistebat, in §. 1. C. de no. C. fac. & de aduo. diuersi. iudi. vbi inter spectabiles ponitur, idem & Consistorianus dicitur l. 13. C. de excus. mun. lib. 10. rub. de comitibus consistorian. l. vlt. de discussor. l. 2. C. de Comitibus consistor. libr. 12. eum pro consulibus æquant Anthemius, & Honorius l. 1. C. eod. idem primi ordinis dicebatur, vt ex Cassiodoro colligitur lib. 6. Variar. Non sum tamen nescius, quin & comitiua primi ordinis magistro scrinij deputata fuerit, vt idem Cassiodorus ibidem scribit: sed aliis. vt ex variis titulis lib. 12. C. patet. Vnde & Comitiua Consistoriana in l. quicunque C. de procurat. Quid sit comitiua, quidve sit consistorium, vide infr. suis locis. Prat.

COMES sacri palatij. l. vnic. C. de comit. & archia. sacr. pala. li. 12. huius commeminit Cassiod. lib. 6. Varia. in formula Architorum. Briss.

COMES militum in l. 1. C de off. Vicar. & l. nemo. 6. C. de adsesso. Porro comites rei militaris in partibus Orientis duo erant: per Ægyptum vnus, per Isauriam alter. Prat.

COMES domorum olim dicebatur is, sub cuius iurisd. & one erant plurimi coloni ac inquilini multarum domorum ac possessionum, quę in Pontica diœcesi & Cappadocia proprię erat patrimonij Principis. homines pura tamiaci, possessioneſque tamiacæ, item serui & equitia eiusdem iuris, conditionis, nominis, l. vlt. C vbi caus. fisc. At Nouella 30. comite domorum sublato, transfudit hanc rerum tamiacarum & βασιλικῶν iurisdictionem omnem in proconsulem Cappadociæ simul ac cohortem omnem comitianā: ita tamen vt seorsim id fiat. Pr.

COMITES scholarum in l 3. C. de offi. mag off extat & titulus de com. & tribun. schol. lib. 12. C. ij sunt, ad quos scholarum agentium in rebus gubernatio pertinet, & sunt ornati comitiua primi ordinis. Atque hic titulus honorarius est inuentus à Constant. Imp. dum singulos quosq; honore aliquo cumulare cupiebat maxime, secundi etiam ordinis & tertij comitibus creatis. Euseb. 4. de Constant. vita. Hac vero dignitate, vt idem eo. lib. tradit, ornati præpositi & tribuni scholarum hæc beneficia habent, vt interſint Imperatoris epulis, & vt adorent purpuram eius, quod pro summo beneficio habetur. Prat.

COMES patrimonij Italiæ Huius fit mentio Nou. 104. Alias Comes largitionum Italicarum dicitur. Prat.

COMES commerciorum l. vni. de ann & cap. C. l. 2. C. quæ res vend non pos. l. vlt. C. de commer. qui negotiationes curabat, commerciiſve præerat, cuiue licebat compatare sericum à barbaris, d. l. 2. Connan. lib. 8 cap. 7. num. 1. Prat.

COMES domesticorum vir illustris l. restituendæ 6. C. de aduo. diuersi. iud. l. neminem 64. C de decuri. lib. 10 l. vni. C. Th qu. à præbit. tyron. duos ponit Notitia Imp. vnum equitum, d. l. neminem, & alterum peditum. Vide Ammi. Marcell. lib. 20. & 31 Vnde comitiua domesticorum apud Cassio. lib 2. variar. epist. ad Symmachum & ad Senatum vrbis Briss

COMES Siliquatariorum apud Cassiod lib. 1. Varia. qui ponderibus specierum inlatarum præerat, sed & mensuris, ne quid culpæ admitteretur Briss. Prat.

COMES sacræ vestis in l. vnica. C. Th. qui præbit. tyronum. Comes vestiarij in notitia appellatur. Briss

COMES sacri stabuli, dicitur equorum præfectus & rector, qui & equorum præstitioni præerat, l 29. C. Th. de ann. & trib. l 3. de equo. coll. C. Th. qui canonici equi dicebantur. Hunc Gallis dici *Escuier* putat I Cuiac. in comment. ad l. vni de comit b. scol. lib. 12. C. negatq; eam adpellationem ad Conestabilem pertinere, aitque vocem mere Francicam, atque in Notitia officiorum Constantinop. dici κισφαλὼ τῶ ἱππικῶν φοράτων. Contra videtur sensisse B. Briss lib 3. de verb. sign. ex Ammoino Monach. lib. 3. cap. 70. cuius hæc verba sunt: Lendegisilius regalium præpositus equorum, quem vulgo Conestabilem vocant. Rhegino monachus lib. 1. Annal. Eodem anno Burchardum comitem stabuli sui (quod corrupte. Constabulum adpellamus) cum classe misit Corsicam. Eam dignitatem fuisse in pretio ex A. Marcellino liquet de Valentiniano loquente, qui Valentem fratrem stabulo cum tribunatus dignitate præfecit. Briss. Prat.

COMES fœderatorum apud Zonar. in Tomo 3. Annal. Tib. Briss.

COMES excubitorum apud eundem in Iustino Curopat.

COMES Archiatrorum qui medicis aulicis præerat, l. vni. qui à præbit. tiro. C. Th. de cuius dignitate scribit Cassiod. lib. 6. Varia eam illiusque munus, & officium explicans Briss. Prat.

COMES ærarij d. l. vnic. & d. l. fin. C. de suscept. lib 10. præpositus erat thesaurorum.

COMES dispositionum in d. l. vnic.

COMES metallorum in inscriptione l. 1. Cod. de metallariis, sub quo erant procuratores metallorum, de quibus l. 4. Cod. eod. eum fuisse in Illyrico constat ex Notitia imperij, quoniam ibi frequens erat metallorum commercium, vt indicant l. 7. & 8. C. Th. eod. Prat.

COMITES auri, comites formarum, riparum & aluei, Tiberis portuum: quos omnes recenset Cassiodorus, & extant varij tit. lib. 1. & 12. C. Briss. Prat.

COMITES matronarum. Moris fuisse, vt sine comite materfamilias, aut matrona non prodiret in publicum, & idcirco non leuem iniuriam eisdem fieri ab iis, qui comites earum abducunt, testatur Vlp. l 15. §. 11. & 12. l. 10 & 9. de iniuriis. Ad quem morem respexisse visus est Plautus in Amphitruone, vbi Alcumenam sic alloquentem facit. Valeas tibi, habean' res tuas, reddas meas: Iubes ire mihi comites? L. V. Sanan' es? Al. Si non iubes, Ibo egomet; comitem pudicitiam duxero, Hieronym. ad Demetriadem Virginem: graues fœminæ & maximæ viduæ ac Virgines tibi comites elegantur, quarum probata est conuersatio, sermo moderatus, sancta verecundia. Et paulo post: Mores enim & studia dominarum, plerunque ex ancillarum & comitum moribus iudicantur. Rœuar. Variar. lib. 4 c. 17.

Digitized by Google

COMITES in libr. Feudorum, dicuntur iudices ordinarij, qui in pace & ocio ius reddunt, itemq; præfecti vrbium. Itaque libr. feud 2 tit 27. §. 2. qui iudex dictus est, idem continuo post comes appellatur. Comes eandem hæreditatem regiæ ditioni assignet, & § 4. Si comes hæreditatem regiæ potestati consignet. Sic legis Franc. lib. 11. de aduocatione ad comites c. 6. Monemus vestram fidelitatem, vt memores sitis fidei nobis promissæ, in pace & iustitia faciendo, &c Consueuerunt autem singuli singula territoria ex hac comminandi, i. e. in iu vocandi potestate, comitatus suos appellare. Dicuntur etiam comites alicuius regionis præfecti Greg. Turon. lib 4. Nam semper Britanni sub Francorum potestate post obitum Regis Clodouei fuerunt. & Comites non Reges appellati sunt, Albert Krantz. in Vandal. lib. 1. cap 28. Equidem arbitror, qui, cum Senatus Remp. administraret, rexere prouincias, Proconsules: & sub augustis inde Imperatoribus, prouinciarum præsides inde dicerentur, aut præfecti prætorio: hos postea sub Imperatoribus Imperio iam declinante, comites dictos. Erat, inquit, Comitatus Imperatoris Mediolani. Quid vult insinuare aliud, nisi quia publicum Imperatoris consilium ibi quieuerat. Comites ergo in prouinciis habebantur, qui in quaque prouincia publicum fouebant consilium. Ætate autem nostra longe aliud præfert Comitis nomen: inferiorem scilicet nobilitatis gradum, sub Duce, supra Barones. Hæc ille. Comites præterea duodecim circa Caroli Magni tempora sub vno Duce fuerunt, de quibus vide in verbo Duces: quod tamen neque vbique, neque perpetuo obseruatum est. Prat.

COMITES vice sacra iudicasse ostendit l. 1. ff. de his qui per met. iud. in C. Theod. Briss.

COMITES per prouincias constituti l. 3. C. de off præsid. quales erant comites Illyrici, Hispaniarum, Tingitaniæ, Britanniæ, Italiæ, Argentoratensis, litoris Saxonici Et Comes Orientis, qui V. C. & S. P. vocatur l. 3. C. de aduoc. diuers. iud. l. 3. Cod. de cano. largit. et. lib. 10. l. vn. de classic. lib. 11. l. 29. & l. trigesima secunda, C. de appell. l. secunda, in fi. C. de aduoc diuers. iud. l. vlt. C. de modo mult. Cui suberant Palæstina vtraque, Phœnicia, Syria vtraque, Cilicia vtraque. Cyprus, Osrhoena, Mesopotamia, Isauria, Arabia. Item comes Africæ apud August. epist. 70. & in Notit. Occidentis, sub cuius dispositione erant præpositi limitum oræ Africanæ. Comites etiam tres sunt Iustinianei, Pacatianæ vide l Phrygiæ, Galatiæ primæ, & Hauriæ, Nou. Constit. 8. & Nou. 24. & Nou. 27. Idem Iustinianus Comitem Armeniæ sustulit, l. vlt. C. de off. magist. milit. Briss.

COMITVM vt varia sunt genera, ita varii sunt ordines: genera supra recensuimus Ordines ponit Euseb. lib. 4. de Constantini vita. Κομήτων ὧν οἱ μὲν αὐτοῦ παρόντος ἐξιόντες, οἱ δ' ἀπίασι, οἱ δὲ τρίτοι &c. Prat.

COMITVM sub Imperatoribus variæ species & nomina, pro varietate administrationum. Summa tamen genera duo videntur. Quidam in palatio militabant, circa latus principis agentes: Alij per prouincias constituti erant. Briss.

COMES morum Theodos. Valentin Impp. dicitur, qui de causis ciuilibus, & criminalibus coloni, & inquilini domorum Principis cognoscebat. l. fi. C. vbi cauf. fiscs. Prat.

COMES horreorum, cuius & mentio est in l. vnic. C. de pistoribus lib. 11. pistrini Principis curator fuit, habuitque mancipia quædam purgandis horreis ascripta, coquendoque pani Principis. Old. Prat.

COMES Palatinus dicitur, qui curam gerebat præcipuam, vt remissorum notariorum & iudicum negligentiam argueret, & à Prouincialibus tributa exigeret, & consueta deposceret: sed præcipuè iussus est, vt iudicibus, & eorum officialib. præcepto immineret & supereesset. Old.

COMES Palatinus spurios legitimat. Alciatus post alios in rubr. ff. de lib. & posthumis. sed & arrogationi auctoritatem interponere eum posse docet Vigilius. §. adoptiui. Instit. de exhæred. libero. Prat.

COMITVM Palatinorum officia diuersa, quæ Palatino aliquo creato, etiamsi nominatim non exprimantur, eo ipso tamen, quod quis Palatinus creatus est. ipsi commissa esse intelliguntur; sed ius legitimandi nullus habet Palatinus, nisi expresse hoc ab Imperatore acceperit, atque illa etiam potestas stricte interpretanda est secundum tenorem priuilegij. Vult. in comment. Inst. de nuptiis. §. fin nu. 9.

COMES thesaurorum: eius fit mentio in l. fin. Cod. vt dignit. ord. seru. lib. 12. & l secunda Cod. de palatin. sacr. larg. eod. Meminit & Comitis thesaurorum per Thracias, Ammian. Marcellin. lib. 29 Briss.

COMITIVM, locus est, in quem populus suffragiorum causa conueniebat. Pro actu ipso pluraliter tantum, comitia veteres dicebant. Differt autem Comitium & Concilium. Etenim dum comitia calabantur, i. e. conuocabantur, totus populus per cornicinem adesse iubebatur. Concilium autem est, quum à magistratibus iudicij causa congregatur. Vigl. in tit. Instit. de Test. ord. Comitiorum genera quatuor Romæ erant, ædilitia, prætoria, tribunitia, & consularia: quibus postea addita censoria, & quæstoria. Alex de Alexand. lib. 4. Genial. die. cap. 5. Spieg. Brissonius quatuor etiam genera tecnat, Calata, Centuriata, Tributa, Curiata.

COMITIORVM rationem vniuersam accurate tradidit doctissimus vir Bap. Egnat. hactenus & ignoratam & inuoluram errore. Sic cum de ea ait: Nos vero primi (vt opinor) centuriatis comitiis leges quoq; ferri nos tributis, plebeios magistratus, denique iudices qui tributa à curiatis distent, quæ alij magno errore eadem esse putarunt; nos curiatis comitiis & legibus tenebrositatem tandem & auspicia procuratoria reteximus. Spieg.

Καμήλῳ in Nouell. 38 § πρωτον. vertit Haloander comitianos, quam versionem reprobat I. Cuiac. in l. vnic. non licere hab. metroco C mauultque vertere vicanos, quod rectius putem. Nam dicitur κατ' ἐξοχήν. Prat.

COMITIANI dicuntur comitum officiales, vt idem Cuiacius scripsit ad d l. vnicam Prat.

COMITATENSES dicuntur, quicunque de comitatu sunt: quos tamen omnes palatinos dictos arbitror, vt ostendi videtur ex Constantini Imperatoris de castrensi omnium palat. pecul. Connan lib. 4. c. 5. nu. 4.

COMITATENSES milites leg. vltim. §. pro limitaneis. C. de offic. præfect. præto. Afri. qui Comitatui concessi sunt, vt aiunt Arcadius & Honorius l. nemo miles de re milit. 12. C. Comitatenses legiones. vide infra Legiones, & supra comitatenses legiones: Prat. (lib. 12.

COMITATENSES largitiones l. scriniis. 7. C. de palat. sacr. larg.

COMITATIVA, comitum dignitas appellatur, l. per singulas 30. C. de discus. lib. 10. & leg. curiales 47. de decur. eod. lib. & passim apud Cassiod. lib. 6. & 7. variar.

COMITATIVARVM gradus, primi ordinis comitatiuam commemorat l 6. C. de princ. ag. in reb. lib. 12. alios Cassiod. in lib. variar. Prat.

COMITER conseruare maiestatem, hoc fœderibus comprehendi solebat, vt intelligitur is populus superior, cuius maiestas comiter seruari iubebatur, l. non dubito. 7 ff de capt. & postli. reuer. vbi falso in vulgar. lib. legitur communiter meminit M. Cicero in orat. pro Cornel. Balbo. Primum, ait, verbi genus hoc conseruandi, imperantis est, non precantis: deinde cum alterius populi maiestas conseruari iubetur, de altero iubetur, de altero siletur, certe ille populus in superiori conditione, causaque ponitur. Prat.

COMITER, vt vult Varro lib. 6. de ling. Lat. hilare ac lubenter, cuius origo Græce κῶμος: inde Latine, commissatio dicta, à Græcis, vt quidam volunt, comœdia. Prat.

COMITER, alias hilare & lubenter Briss.

Κώμῳ Aristoteles vocat ex multis familiis, quæ primo constituta est hominum societate, non quotidiani sed diuturni vsus causa Posteriores Latini pagum vocauerunt verbo Græco. Nam lingua Dorica πωγαὶ fontes appellantur. Eiusdem enim vicinitatis homines eodem modo vtebantur. Connanus.

COMITATVS, pro aula, Mediolani tunc erat Imperatoris comitatus, id est, aula. Briss.

COMITATVS sacer. l. milites. 13 §. ignominiosa. ff de re milit. vbi est Imperator. Comitatus (vt scribit Andr. Alciat. l. pupillus 239. §. territorium ff. de verb. sign.) proprie de Imperatoria aula dicitur, sed quia tempore Caroli magni, regnantibusq; Berengariis & Otthonibus, ad singulas ciuitates regendas aliquis comes mittebatur, cœpit iurisdictio, territorium, & districtus (quoniam illi comes prætereat) Comitatus dici: etiam pro comitiis dixit Varro lib. 4. ling. Latin. Prateius.

COMITIA. à simul itando dicta, conuentus sunt populi ad eligendos magistratus. At consentitur, cum populi pars conuenit. vnde comitia Consularia, Prætoria, Tribunitia, Ædilitia, & deniq; omnium magistratuum creandorum, nuncupabantur istæ populi coitiones. Cæterum tres differentiæ comitiorum fuerant. Nam quædam calata, quædam curiata, quædam centuriata vocabantur. Calata comitia pro collegio Pontificis habebantur, inaugurandi Regis vel Flaminis causa: alioquin semper in foro. Curiata ex curiis, hoc est, tribubus constabant. Erant autem Romæ tribus initio tres: tandem cœperunt esse triginta quinque, manente tamen nomine, vt de centuriis agrorum dicit Columella lib. 6. Ex his enim pro conditione census & ætatis per lictorem conuocabantur. Centuriata deniq; comitia erant, cum per singulas centurias calculus vnus pro suffragio ferebatur. Sic enim ciues ob multitudinem centenario numero distribuebantur in creandis consulibus. Old.

COMITIA in vrbe Roma celebrari non poterant; nefas quippe erat, intra vrbis procinctum habere ciues exercitum. Goed. in comment. tit. de verb. & rer. sign. l. 2. num. 21.

COMITIORVM genera Gellius lib. 15. cap. 27. & Alexan. ab Alexand. in lib Genial. dier. variis locis posuere & Varro de ling. Latin. Prat.

COMITIALES dies Festo lib. 3 adpellabant, cum in comitio conueniebant, à coeundo, id est, simul veniendo. Prat.

COMITIALIS morbus apud Iauolenum in l. qui certiana. 53. ff. de ædilit. edict. & Vlp. l. 1. ff. de auct. tut. dicitur, quod in comitiis, vt

Digitized by Google

tiis vt aliis hominum coetibus eo correpti maxime infestarentur, & frequenter detegerentur. Græcis ἐπιληψία, quæ teste Galeno 3. de laborantibus locis, est interualiata mentis & sensuum cũ læsione conuulsio. Alio nomine sacer morbus appellatur propter sui magnitudinem. Hippocrates in 6. Epidem. sect. 6 μεγάλου νόσου, nominat. dicitur & Herculeus morbus, quod ei familiaris, vel quod magnus. Idem caducus à crebro lapsu, & quod eiusmodi ætatem maxima infestet. Fuchs. 3. sec. 1. c. 12. Idem à Plauto in captiuis & Plin. 10. c. 23. & lib. 28. c. 3. morbus, qui insputatur, appellatur, non quod sputo curetur, vt quidam putant, sed quod si epilepticus occurrit, vel morb. ipse nominatur, abominãdi morbi indicio sputum emittatur. Mercur. 5. Variar. 21 Plato 11. de legib. emptum hominem Sacro morbo laborantem intra annum redhiberi voluit, phthisicum & alios intra sex menses: vel ideo quod reliqui morbi sex mensibus dignoscuntur, epilepsia vix intra annum recte à vulgaribus discerni possit. Mercu. 4. Varia. 7. notat, quod Clemens Alexan. 7. Stromatum scripserit, hircinas carnes epilepticis auxiliari: cum ex Plutarcho in probl. constet, capra, cæteris animalibus comitiali morbo tentari ob meatuum angustiam, quam arguit vocis earum tenuitas, vide Gothofr. ad d. l. qui tertiam 53 de ædil. edict.

COMITIALIS morbus inde dicitur, quod cuilibet è populo morbus huiusmodi superueniens, comitia dirimeret. Briss.

COMITIANA cohors. vide Nouell. 27. c. 1. Vt & Comitiana apparitio, Gothofr. in not. ad iam d. c. 1.

COMITIANVM officium in l. 2. C. de offic. milit. iud. interpretatur ibidem Gothof. Comites militum.

COMMACVLARE se consortiis aliquorum, in l. 6. circ. fin. C. de incest. & mutil. nupt.

COMMAGENA, vide supra Comagena.

COMMANA duplex: vna in Polemoniaca: alia quæ & Chrusa dicitur, Goth. ad N. 31. c. 1. § 1.

COMMANERE in eadem prouincia, l. 36 § 2. C. de inoffi. testam.

COMMATA fallum apud Vlp. in Ægyto 10. de extraor. Crim. cum chomata verbo Græco legi debeat, vt & Florent. Pand. quod & erudite indicat Budæus in eum locum. Chomata diffinit Vlpianus ibidem, aggeres, qui aquam Niloticam continere solent. χῶμα enim aggerem, humum aggestam, & obstructionem significat, vt & lexicographus Græcus docet, adiiciens & ripam eo verbo significari Honor. & Theod. Imppp. verterant in eandem rem vallum, l. vn. C. Theod. de Nili aggeribus non rumpen. & l. vn. C eod. sed & aggeres, vt in rub. C. eod. Quod autẽ subiicit Bud. eod. loco ad fi. recte legi Commata, hoc est, aquarum emissaria. & inciss. falsum est. frustra enim adiecisset Vlp. in d. l. in Ægypto, diacopi, verbum etiam Græcum, quo significantur meatus intercisi, per quos effluebat Nili aqua in arua remotiora, duobus enim verbis idem exprimeret. præter contraue morem. Prat.

COMMEARE vias, & per vias, petitinera. Hinc commeatus ac remeatus viæ publicæ. Briss. ex ff.

COMMEARE est animo redeundi abire. Vlp. l. 1. in fin. prin. ff. de iis, qui deiec. vel effud. Publice enim vsle est, ait, sine metu & periculo per itinera commeari. Old. Prat.

COMMEATALIS miles dicitur, qui vna commeatum accipit, qui in stipendij partem accipit alimenta ex commeatu. i. e. ex alimento publico. C. de offic præfect. præt. Aphric. leg. in nomine. 2. §. Et vnumquemque ducem. 9. vbi Goth. Nullum audeant duces, vel tribuni commeatalem de ipsis dimittere, ne, dum sibi lucrum studeant conficere, incustoditas nostras relinquant prouincias. & infra: Non de commeatib. militum, aut de eorum stipendiis lucrum facere. Commeatus enim in priori significatione accipitur pro cibariis atque alimentis exercitus, &c. Nebriss. & Ferret. de testam. ordinand.

COMMEATVM varie pro re accipi constat ex subiectis.

COMEATVS militum, vel commeata, ait Gothof. ad iam d. l. loc. sunt cibaria & alimenta exercitus: Alias commeatus significat tempus quo quis ire & redire possit, l. 1. ff. de re milit. & alibi sæpe. vt l. 2. §. fin. ff. ad municipal. & apud classicos autores. Sic accipitur apud Paulum leg. qui commeatus. 9. ff. de re milit. Prat. Briss.

COMMEATVM etiam interpretatur l. Cuiacius abeundi licentiam. Sicque accipi ait in Constantini constit. l. 1. C. de commeat. lib. 12. recte. Atque huius licentiæ extat formula apud Liuium lib. 30. Si quis vestrum suos inuisere vult, commeatum do: primo vere adsitis edico. Prat. Hinc

COMMEATVM petere apud Varronem lib. 5. ling. Lat.

COMMEATVM accipere eodem sensu quibusdam l. miles. 34. ff. ex quib. caus. maj.

COMMEATVM dare. Commeatus dicitur, ait Fest. in voce Remeare, id est, tempus quo ire, & redire commode possit. Quo nomine plerumque facultas militibus ad tempus recedendi concessa atque indulta significatur, id est. ἐξαίτησις τῆς ἀφόδου. Sic commeatu abesse miles. l. 35. § vlt. ff. ex quib. caus. maior. Briss.

Milites signis cohortisque discedere non nisi accepto commeatu potuerunt. Quib. autem commeatus debeatur, his certum temporis spatium intra quod abessent, præstituebatur. Ad quem illi præfinitum diem occurrere necesse habebant. Sed nec magistratibus vrbe Roma excedere, aut certe longius excurrere, & peregre proficisci, nisi cõmeatu indulto, licebat. Br.

COMMEATVM impetrare, hoc est, licentiam morandi, vbi voluerit, l. filij 22. §. pen. ff. ad municip. Prat.

COMMEATVS etiam accipitur pro spatio ad eundum, & agendum in via publica. l. 2. §. deinde ff. ne quid in loc. pub. At in §. hoc interdictum. 14. d. l. 2. sumitur pro ipso iure eundi, agendive Prat.

COMMEATVS autem in l. fi. C. de commeat. lib. 13 interpretatur τὸ γεφύρωμα τῶν ἀφίσεως, vt & interpretatur Gregorius Nazianzenus his verbis: ὅτι μοι τὸ γεφύρωμα τῶν ἀφίσεως, ὥσπερ τῆς ναυτικῆς εἰ βασιλεῖς, καὶ ἐκ βύλεσθαι καὶ δεξίας τῶν πλοίων. Prat.

COMMEATVM & remeatum dixit Marc. l. relegati. 4. ff. de pœn.

COMMEATVS. Commeatus aliquando accipitur pro licentia, siue quod dicitur salno conductu, quem dat Imperator militi, præpositus inferiori, eundi quo velit, ad præscriptum diem reuersurus. Vnde peculiaris titulus, De commeatu lib. 12. C. Martianus. leg. relegat. ff de pœn. Nemo post (inquit) commeatum, remeatumve dare exuli, nisi Imperator, ex aliqua causa. Item Modest. in l. desertorem. ff. de re militari. Si ad diem (inquit) commeatus quis non veniat, perinde in eum statuendum est, ac si emãsisset, vel deseruisset pro numero temporis, facta prius copia docendi, num forte casibus quibusdã detẽtus sit propter quos venia dignus videatur. Inde est, quod Plin. li. 10. Epist. 24. à Traiano commeatum 30. dierum petit, vt in municipium, in quo Principum statuas ponere destinabat, excurrere ei liceret. Quod ei Traian. Epist. 25. indulget. Atque is est commeatus, quem se præfectum ærarij accepisse Epist. 4. lib. 3. narret. Sic Cic. ad Heren. Ille qui ad diem commeatus non venit, quod eum aquæ intercluissent. Aliquando accipitur pro cibariis ad alimoniam exercitus, & rripublicæ, aut multitudinis alicuius, vel etiam priuatim. Cicero, pro lege Manil. Iam commeatu & priuato & publico prohibebamur Salust. in bello Cat. Si vincimus, omnia nobis tuta erunt, commeatus abunde. Aliquando accipitur commeatus pro transitu multitudinis. Vnde Apuleius, lib. 6. Sed cuneatim stipato commeatu, difficultates tranabiremus. Ancho. a.

COMMEMORATIO, necessitudinis, l. 34. C. ad legem Iuliam de adult. & Commemoratio resiudui in l. 2. C. de hered. instituend. in chirographo pecuniarum, necessitudinis. Briss. ex ff.

COMMENDAM diffinit gloss. in verb. Commendare, in cap. nemo deinceps. de elect. lib. 6. ecclesiæ custodiam alicui commissam. cui diffinitioni necessario adiicienda putem hæc, in tempus gratia euidentis necessitatis & vtilitatis. idque docuit text. in d. c. nemo deinceps. vbi describit Ioannes Andreas.

COMMENDARVM genera duo esse: nam (ait) quædam est in titulum quædam in custodiam. Prat.

COMMENDAM, titulum esse canonicum, scribit eadem gl. Prat.

COMMENDARE (vt Papinianus ait) nihil aliud est, quam deponere. l. Lucius 24. ff. depositi. quod Vlp. probat lib. 30. de edict. & in l. commendare. 186. ff de verb. signif. Sic accipitur apud Paulum l. Publia in princ ff. depositi. & alibi sæpe. & Goedd. in comment. tit. de verb. & rer. signif. l. 186. n. 1. item mandare. Hinc qui is rogatur, vt rem meam ad te ferat, eamque apud te deponat meo nomine, si hoc non fecerit, aut non probe fecerit, mandati mihi aduersus eum actio erit. Ibid. n. 2. Vnde

COMMENDARE corpus dicit Vlp. l. & si quis §. impensa. ff. de relig. & sump. fun. pro temporis causa deponere, donec iustæ sepulturæ corpus tradatur. Nam Paulus l. si quis enim eod. tit. ff. ostendit, plerumque corpora temporis causa deponi. Quod & nos docuit libellus Seuero Imp. datus. Oppressus necessitate corpora eorum ficili sarcophago commendauerim, donec is locus quem emeram, ædificaretur. Reuicenda igitur est F. Duareni lectio ex stimans in d. §. impensa, legi posse condendum, pro commendandum. Prat. Adde Brechæum l. commendare, in tit. de verb. & rer. signif.

COMMENDARE æquitatem petitionis, l. 4. C. de obseq. parti præstan.

COMMENDARE voluntatem. l. 16. C. de fideicom.

COMMENDARE pœnas aliquẽ. i. e. deponere. l. 6. & 9. C. depositi.

COMMENDARE censendus est Roman. Pont. Sacerdotia, cum administratore generalem alicuius opulenti templi aliquem constituit, censeturque is liberam habere procurationem. Sed & commendat etiam, qui custodiam mandat, vt idem adnotauit, enarrans d. l. commendare. Oldend. Prat.

COMMENDATARIVS, dicitur modus minister. l. Lucius. 24. ff. depositi. Prat.

COMMENDATITIÆ literæ sunt dimissoriæ, quibus clericus dimittitur & absoluitur à potestate sui Episcopi, in quibus perhibetur de vita & ordinibus illius testimonium. Oldend. Prat.

COMMENDANDI [illegible] linqui libertatem non videri Diocletianus & Maximianus [illegible] scripserunt, l. ex verbo. C. de fideic. libert. Prat. [illegible]

Digitized by Google

Ex verbo COMMENDO, testamento vel codicillis fideicommissa libertas relicta non videtur l.12.C.de fideic.libert.Briss.

COMMENDARE etiam ad homines refertur apud Vlp. l. fi. vero non 12.§ cum quidam & ff.mand.significat quasi eorum committere fidei.vt apud Terent.in Eunuch.Act 4.Scen.2.

Ego me tua commendo, & committo fidei.

Id dicit more & iusto turo Athenienſium, apud quos qui ciues non erant,ſed inquilini,patronum aliquem ſibi optabant,quod προστάτην κτᾶσθαι dicebant, qui autem patronum non habebat, is ius eo nomine vocabatur, appellabaturque illud iudicium ἀπροστασίου δίκη. Turneb.aduerſ.lib.12.c 10.Hinc

COMMENDARE ſi cum dativo iungatur, ſignificat committere: ſi vero accuſativo, cum ablativo, cum In ſignificat laudare,vt in leg.ſi vero non remunerandi. §.cum quidam.ff. mandati. Significat quoque deponere. l.commendare. ff. de verb ſign O dend.

COMMENDATI & recommendati dicebantur, non iidem qui vatath,ſed tantum,qui ſe in alicuius potentioris fidem & tutelam receperant,qui & affidati dicuntur, Neapo.conſt.lib.3 tit. 7.vt in terris, inquit, domanij noſtri nulli omnino licear affidatos vel recommendatos habere.Prat.

COMMENDATITIÆ literæ, leg.pen.ff de acquirend.rer.dominio.& apud Macrob.li 2.c.4. Accipe,ait,commendatitias:quia illic neminem noſti Prat.ex Briſſ.

COMMENTARIENSES,carcerum præfecti,vel cuſtodes.Briſ.apud antiquos dicebantur, qui in commentarium cuſtodias referebant,& librum cuſtodiarum ſingulis quibuque dieb.conficiebant,vt apud nos memoriæ tradidit Vlp.in l.diuus Adr.§ de bonis dam. nam ita apud eum ſcribendum eſt:non, vt in quibuſdam vulgatis codicibus commentanenſes.Adpellari etiam poſſunt hi,ad quos receptarum perſonarum cuſtodia obſeruatioq; pertinebat:vt inquit Imperator in l.pen.C de cuſt.reor.nomen ſortiri,ſecundum Accurſ.quia comitari debent eum quem cuſtodiunt:vel quia Commentarium locus erat, vbi captiui retinebantur.Tamen magis placet,quod in Commentarios nomina eorum,qui carcere continebantur,referrent.Briſſ.

COMMENTARIENSES etiam adpellari cœpti ſunt,quorum manu acta ſubnotarabantur,quoties apud fiſcum agitur,leg.in fraudem 45. § quoties. ff.de iur. fiſc. Erant & in legionibus commentarienſes,vt ex Imperij notitia adparet.Prat.

COMMENTARIENSIS gradũ repetere. l.1.C.ad leg.Iul de amb. Nomen eſt ordinis & promotionis in militia : vt nunc dicitur Princeps,vel Commentarienſis,aut Cornicularius Briſſ.

COMMENTARIVS Principis ſeu commentarium apud Modeſtinum in leg. beſſe.32 ff.ex quibus cauſ.maior accipitur,vt vult Hotomannus pro libro, & ephemeride Principis, in quo eorum omnium nomina perſcribit,quibus aliqua Reip.procuratio commiſſa eſt.Prat.

COMMENTARII dicuntur libri,in quibus res non late,neq; diffuse ſed ſub quodam compendio verborum, & quaſi per capita explicantur: vt de commentatiis Numæ apud Liuium lib.1. & ideo Cic.in Bruto: Non eſt (inquit) oratio, ſed quaſi capita rerum, & orationis commentarium paulo plenius. Senec. Declam.3 ſine commentatio nunquam dixit Seuerus Caſſius,nec hoc commentario contentus erat, in quo nudæ res ponuntur. Cœlius ad Cicer.ſcribens.Epiſt fam.lib 8. Commentarium rerum vrbanarum primum dedi. Sic Traian. ad Plin. dediſſe me ius trium liberorum Suetonio Tranquillo ea conditione qua aſſueuit,referri in commentarios meos iuſſi, vbi interpres: Nos diurnalem & rationem (ſubaudi librum) in quem princeps acta ſua refert,interpretandum ducimus.In alia ſignificatione magis nota,commentaria etiam interpretum dicuntur vt Seruij, Donati, & aliorum. & de commentarienſibus meminit etiam Bald.conſi.219.1.dub.in vlt.dub.in 1.lib.Cotta.

COMMENTARIVS, liber eſt, quem ſibi quiſque priuatim facere conſueuit, quaſi quoddam memoriæ promptuarium eorum quæ agimus: id eſt, diarium & ephemeris actionum noſtrarum,Regiſtrum vulgo vocatum.Bud.in d.l.abeſſe atque inde commentarij Cæſaris dicti, in quibus res in Gallia & bello ciuili geſtæ, non late & plene enarrantur, ſed veluti perſtringuntur.

COMMENTATIONES, à comminiſcendo dictæ, fallaciamque confingendo,teſte Donato Alc.vt eleganter,ita vero poſteriorum iuris interpretum nimis longas illas futileſque ac parum ſibi conſtantes lucubrationes alicubi commentationes vocat: & quidem proprie,eaſdemque libere agnoſcit,plus detrimenti iuri noſtro attuliſſe quam auxilij:vt de doctoribus,inquiens, dici poſſit,quod prouerbio tritο de medicis traditur,Me multitudo perdit medentium,Spieg.

COMMENTA, pro ſcriptis apud Ciceronem in Bruto.

COMMENTITIVM, idem quod fictitium.Cicero primo de orat. Vt ſi in illa commentitia Platonis ciuitate res ageretur.

COMMENTITIVM ius. Paulus in l.ſi pœna,ff.de pœn.vocat,quod figmento,non re ipſa ſubſiſtit,id eſt nouum & recens excogitatum,hoc eſt, non translatum [illegible] ſumptum, nulloque exemplo inſtitutum,ſed veluti fictum.Accurſius à Commentis iuriſprudentum eſſe dixit, ignorans ſignificationem eius vocis,teſte Bud.in poſter.Annotat.

COMMENTVM, fictio eſt,à comminiſcor. Papinianus: Socer, inquit, cum nurum adulterij accuſaturum ſe in libellis præſidiariis teſtatus fuiſſet maluit ab accuſatione deſiſtere, & lucrum ex dote magis petere.Quæritur,an huiuſmodi commentum eius admitti exiſtimes?Item Marcellus de iure fiſci,leg res quæ dignum fuiſſe puniri pro tam turpi, tamque inuidioſo commento.Item Vlp.de reb.cor.qui ſub tut.l.quamuis Tam callidum commentum in exemplum coercere debeat.Nebr.

COMMENTARIVM, pro protocollo, ſeu totula tabellionum accipi poſſe,& referre in commentaria pro protocolliare,demonſtrat Inſulanus ex Cicerone.Spieg.

COMMENTVM dicitur fictio rei, quæ non eſt, Verroni lib.5. ling.Latin. Sic accipiendum putem in Lob hæc verba. ff.de iis, qui not.infam.& 12.Cod.de rebus alien.non alien. & alibi ſæpe.Prat.Vnde non inepte.

COMMENTVM pro fraude poſuit Pontifex maximus cap.peruenit.[illegible]iuncta ibi gl.extra de teſtib.cogen.Prat.

COMMENTVM eſt fraudulenta machinatio,& callida ſubtiliſque aſtutia.Briſſ.

COMMENTITIAM venditionem in l.2. C.ſi aduerſ. vend interpretatur Accurſ.commentitie compoſitam,cum pupillum lædunt hoc eſt (vt ſignificantius rem aperiam) ficte coloreque quæſito.Prat.

COMMENTIRI. Briſſ.ex ff.

COMMERCIVM eſt promiſcuum mercandi inuicem vſus: vel vt definit Vlp.in Epit.tit.19 eſt vendendi emendique inuicem ius. Prat. vel commercium eſt mutua illa rerum communicatio, quæ per contractus,conuentioneſque explicatur B ff.

COMMERCIVM apud Hermogenianum,l.ex hoc iure.ff.de iuſt. & iur.putat Accurſius pro permutatione accipiq; d & Baldus probat. Alciatus contra ſentit, exiſtimatque eo verbo omnes contractus, etiam innominatos contineri. Non it tamen in ficias,quin expoſitio Accurſij defendi poſſit.

COMMERCIVM verbum generis eſt ad omnes contractus pertinens,in quibus merx,vnde ductum eſt Secundum Accurſ.in d. l.ex hoc iure:cuius ſententia iuuatur l.quod ſi minor 24 § 1.ff. de minor. Sic etiam accipitur rubr.C. de commerc.& mercat. Prat.Itaque nobis eſſe commercium alicuius rei dicimus, quam contrahendo acquirere poſſumus.Ferret.tit.de legatis.

COMMERCIVM earum rerum non eſſe dicitur, quæ vſibus hominum dominioque ſubiici,& in obligationem deduci,alienarique & adquiri non poſſunt.l.34 § vlt.de leg.lib 1.l 6.& l.34.§. omnium.ff.de contr.empt.& l.1 § 1. D.quæ res pign.l vlt.D.de act.empt.quod ex l.83 §.ſacram de verb.oblig.& ex §.2. Inſt. de inut.ſtip.colligi poteſt,vbi Theoph.κομμέρκιον, ait, ἐστὶ τῶν δύναται πιπράσκειν ἢ ἀγοράζειν ἐξουσία. Briſſ.

COMMERCIVM non habere alicuius rei dicitur qui eius habendæ capax non eſt,l.34.D.de verbor.obligation d.§ 2.de inutil. ſtipul.cui poſſidendi ius non eſt,l 40.D de leg.lib.1.l.49 §.penul de leg lib.3.Commercio redempta,id eſt, pretio dato hoſtibus vendentibus.& iure commercij, vt l.10.& l.11 l.12.l.13.l. 15.l 16 l.17.C.de poſtl. reuerſ.l.6.D.eod tit.Briſſ.

COMMERCIORVM comes, (cuius mentio fit in leg.vnic.Cod.de annon & capit.l.2.C.quę res venit.non poſſ.l 6,C.de commerc. & mercat.) eſt,qui curat,ne commercia illicita exerceantur, cuique ſoli a barbaris comparandi ſerici, in vſum principis ius ac poteſtas eſt:& ſine quo cum barbaris vltra fines conſtitutos negociari non licet,Gothofr.ad d.l.vnic.C.de annon.& cap.per d.l.2.

COMMILITIVM apud Tryph.leg. de hæreditate. 19. ff. de caſt. pecul.interpretatur Alc.li.4 Diſp.c.17.militum commercium, & facultatem ipſam, ceu ius, quo vna militant F. Hotom. in Commentariis iuris ſocietatem interpretatur militiæ,quam inter ſe milites habent. Hotomani ſent. probat. Prat. ſed ante eum. Bud.commilitium expoſuerat ſocietatem militarem, & contubernialem amicitiam: idque ſecutus erat Corrafius lib.2. Miſcellan.c.4 commilitium enim intelligimus cum ſimul militare cœperunt. d.l.de hereditate Huius verbi meminit quoque Velleius Paterculus,Ouidius,& Tacitus.Prat.

COMMINATIONES ſunt minæ iudicis,quæ vim rei iudicatæ nõ habent, vt patet per titulum C.commina.epiſt.10.Bell.Etym.

COMMINATIO iudicis vim ſtipulationis non habet, l.1.4.6. C. comminat epiſt.l.7. C.de ſent. Symmachus in epiſt.Sententia, ſub commination deprompta effectu atque executione vacuatur.Gothofr.ad d.l.1.

COMMINISCI,ait Varro dictum à con, & mente, cum finguntur in mente, quæ non ſunt. Sic accipi debet l.1.in fin.princ.D.de eo.per quem fact erit.Prat.

COMMINVS in Honor.& Theodoſ. conſtitut. l.C.de fruct.eo lit. exp accipi debet pro in præſentia, vbi Comminus pro tota die falſo interpretatur Accurſius.Quo vero ſignificatu accipere iidem Inpp. eodem accepit & Iuſtinianus l. ſi imperialis. C. de nuptiis.Prat.

COMMINVS pro è propinquo ſumitur apud Tertullianum de carne

Digitized by Google

carne Christi. Accedant, ait, comminus ad congressum. Vnde & pro statim vel ad manus accipitur vel præsenti pecunia, l. si, quasi. ff. de pignor. act. Prat.

COMMINVS respondere, id est, coram. Briss.

COMMINVS, continuo, sine intermissione. Venul. l. 137. ff. de ver. obl. Continuus actus stipulantis & promittentis esse debet, vt tamen aliquod momentum naturæ interuenire possit, & comminus respondere stipulanti oportet. Idem l. 3. de pignorib. Pompon. l. 3. ff. de pign. act. Si quasi recepturus à debitore tuo comminus pecuniam reddidisti ei pignus. Vergil. l. b. 1. Georg.

Quid dicam iacto quæ semina comminus arua
Insequitur? —— Hor.

COMMISCERE partes, Briss. ex ff.

COMMISSA dicuntur, inquit Asconius, quę contra testatoris voluntatem facta, aut non facta ab herede, mulcta aliqua pœnaque plectuntur. Causa commissi est tum, si quis hostib. aut barbaris arma vendit, ferum, cotem, l. ff. de vectig. & commiss. l. 1. C. de commerc. & merc. tum, si quis aliquid contra præscriptam legem vendiderit, etiamsi non hostibus. l. si quis C. de vectig. Commissum autem Græcis τὸ κλιπτοπλώτημα. Prat.

COMMISSA res hac significatione elegantius dicitur, quod publicanorum & vectigalium est proprium, quia non soluto vectigali merces dicuntur cecidisse in commissum vel commissæ publicanis, i. e. ipso iure eorum factæ. Connan. lib. 4. c. 18. n. 8.

COMMISSA dicuntur in iure, In commissum cadere, quæ fisco propterea debentur, quia quid factum aut non factum est. Veluti si quis apud publicanos professus non est. l. vlt. & pass. ff. de publ. Vlp. l. commissa. 14. eod. Quod comm. issum est, inquit, statim desinit eius esse, qui crimen contraxit, dominiumque rei vectigali acquiritur. Connan. lib 7 c. 9 nu 4 Hinc.

COMMISSA pœna dicitur quæ debetur l. 4 § Cato & l. sequ. & pass. ff. de verb. obli. item sub tit. de recept. arb. & apud Quintil. lib. 7. cap. 5. Cic. Verrina 5 & in Cluent. l. Lucius. ff. de act. empti Hinc.

COMMISSA condemnatio à Iustiniano dicitur. § sed hæc quidem. It. ff. de act. cum eius condemnatio incurritur, vt vulgo dicimus. Hotom.

COMMISSA hereditas ea dicitur in qua id commissum est, quâ obrem alteri debebatur. Iussus heres fuerat in foro statuas ponere: nisi poneret Veneri Eryciniæ mulctandus est: mortuo testatore non potuit, commissa mulcta dicitur, & hereditas, quoniam id commissum est, quamobrem ei auferatur. Hot.

COMMISSA stipulatio, cum id quod per eam promissum est, debetur, passim sub tit. de verb. oblig. ac cum effectum sortitur, nempe quoniam casus contigit, quo promissio dari debeat executioni. Hotom. Item.

COMMISSA obligatio, l. 1. § vlt. ff. de stipul. seruorum. Item

COMMISSA deuotio capitis à Cicerone in ea pro Domo: cum se voti reum fateretur, & caput deuotum deberet. Hotom. Sic commissam hæreditatem palæstræ Cicero dixit accusationis lib 2. quem alij quartum faciunt, cum eam in eum casum incidisse significaret quo ad palæstram pertineret, nempe quod hæres Heraclius cum testamento damnatus esset in palæstra statuas ponere, non tamen eas à palæstritis posuisse diceretur. Hot § sed hæc quidem Inst. de actio.

COMMISSARIVS dicitur cui aliquid gerendum committitur, vt dicit Iacob. Arena in tract. de commissariis. & facit l. 1. ff. de off. præsid.

COMMISSÆ hypothecæ dicuntur, M. Ciceroni in epist. ad famil. quæ creditoris factæ sunt. Prat.

COMMISSORIA lex appellatur Pactum, quo venditio committitur, ac resoluitur: quoties videlicet placuit, vt si intra diem pretium solutũ non esset, res inempta fieret. l. 1. & toto tit. ff. de commiss. quę etiam Commissoria simpliciter appellatur. Briss.

COMMISSVM factum, pro homicidio posuisse videntur Impetratores, legis qui cum telo C. ad leg. Corne. de sicar. Prat.

COMMISSVM iudicium dicebatur, lite contestata, nimirum cum iudices dati, susceptumq; iudicium à litigatoribus esset, præterea iudex per narrationem negotij causam audire cœpisset: sumpta à re militari translatione, in qua bellum commissum, pro eo quod vulgo apertum atque inceptum, eleganter ponimus. Cic. in orat. pro Sext. Rosc. Longo, inquit, interuallo iudicium hoc primum committitur. Hot. § 1. Inst. de act. Sic

COMMISSORIA lex in emptionib. est, cum res ea conditione venit, vt non soluto dicta die precio, res sit inempta, in pignorib. autem, vt nisi definito tempore soluatur debitum, pignus sit creditoris, quod tamen in pignorib. reprobatum. tot. tit. C. de pact pign. & leg. commissoria, &c. Connan. lib. 4. c. 18. num. 8. Vide l. Æmil. ff. de min. &c. & t. t. ff. de lege commissoria.

COMMISSVM appellatur, quod ob vectigal non solutum, vel omissam apud publicanos professionem fisco vindicatur, seu cuius commissum vectigali acquiritur, vt loquitur l. 14. ff. de publ. Briss.

COMMISSVM est delictum non solutæ pensitationis, dictum à Committo, Nam committere inter alia significata, pro delinquere, & in peiorem partem aliquid facere accipitur. Vnde Cicero: Non committas, inquit, vt dicendum sit: non putaram. Et Thriphoninus in l. auxilium in fin. ff. de minoribus. Et non fit, ait, ætatis excusatio aduersus præcepta legum ei, qui dum leges inuocat, contra eas committit. Itaque qui non soluto vectigali, Rempublicam sua pensitatione defraudat, multum sane delinquit, & merito res, quarum nomine aliquid soluendum erat amittit. Ideo in commissum, vel in causam commissi dicuntur incidere. l. commissa. ff. de public. & vectigal. Old.

COMMITTERE verbum quam variam significationem habeat, multa exempla nos docent, & ostendit Curt. l. 2. εἰκοσ. c. 48.

COMMITTERE enim inter alia pro inferiare à Romanis nonnunquam vsurpatum fuisse Nonius Marcellus autor est, proferens Virgil. vers.

Et tuba commissos medio canit aggere ludos.

Ræuard. l. in omnibus obligationib. ff. de reg. iur.

COMMITTERE ait Fest. lib 3. proprie est simul mittere. Nunc eo vtimur & pro facere, aut pro delinquere, aut pro incipere, Prat. Sic

COMMITTERE furtum, iniuriam, stuprum, adulterium, plagium, crimen peculatus, &c Briss. ex C. & ff.

COMMITTERE, vulgo confiscare dicitur. Paul. de negot. gest. Si periculum erat, ne prædia, in publicum committerentur. in l. Hereonnius. de euict. Spieg.

COMMITTIMVS, inquit Donatus, quæ cum magno periculo volumus esse seruata. Caius in l. vlt. ff. quod quisque iur. in pœnam ipsius edicti committere dixit. Spieg.

COMMITTERE in legem, stipulationem, testamentum dicuntur, qui aduersus legem, stipulationem, vel testamentum quid faciunt, l. non solum, § illud. ff. de lib. leg. Veteres etiam lege committere dicebant, M. Fabius lib. 7. c. 2. Prat.

COMMITTERE in legem venditionis, est quid facere quo contraueniatur pacto venditioni adiecto. sic accipias in l. fi. ff. de leg. commiss. Eodem fere sensu Impp. in legem committere dixerunt, id est, in placita principum l. non subitum. C. de ll. & constit.

COMMITTERE in Pro socio actione, apud Paulum l. actiones. § Labeo. ff. pro socio. Prat.

COMMITTERE etiam edictum dicitur, qui ei locum facit. Sic accipitur in l. 3 § si quis ex liberis. D. de bonor poss. cont. tab. & alibi sæpissime, vt in leg. 8. §. in adoptionem, & l. 10. §. exhæredari. Dig. eod. l. 129. D. de legat. 1. l. 95. D. de solutionibus. Et sic Cælius Calcagninus lib. 3. epistol. ad Barbuleium IC. placuit committi edictum, illic loci esse nil aliud quum vigere edictum ac pollere, aduersus voluntatem testatoris, & edictum ab eo committi, quod vti beneficio edicti possit. Curt. lib. 2. εἰκοσ. Eodem sensu.

COMMITTERE stipulationem dixit Papinia. l. Stichum. 95 ff. de solut Prat.

COMMITTI stipulatio dicitur, cuius conditio existit, vel cum aduersus eam factum quid esse dicitur, l. stipulatio ista. 38. §. quæsitum. D. de verb. obl. & alibi sæpissime. vide paulo ante.

COMMITTI etiam pœna dicitur cum incurritur, l. 4 ff. de verb. oblig § Cato Hot § sed hæc quidem. Inst. de act.

COMMITTI etiam merces & prædia dicuntur, quæ in publicum cadunt. l. vir vxori. 17 §. mulier. D. ad S. C. Velleian. & vide supra § Committere etiam 1.

COMMITTI fisco ea dicũtur, quæ ob aliquas causas fisco acquiruntur, vnde tit. D lib. 9. & C. lib. 4. de vectig. & commiss. Pr.

COMMITTERE quoque animalia dicimur, vt inter se confligãt, l. 1. § cum arietes. D. si qua. pau. fe. dic. Budæ. & Old. committere hic pro irritare seu prouocare accipiunt. Sic apud Roma. gladiatorum paria commissa leguntur: Græce id vocant συμβάλλειν, sicut commissiones συμβολὰς. Sed maiorum animaliũ commissionem eleganter describit Virg. Æn. 12. & Geor. li. 3.

COMMODA præmiorum pro pecunia, quę propter coronas præstari solet, idque athletis, qui victores fuerunt in sacris certaminibus, l. commodis 40 D de re iud. Prat.

COMMODA ex tribu pro liberalitatibus & emolumentis, quæ à tribu obueniunt l patronus. D. de leg 3 Prat.

COMMODA Primipili in l. patet. 2. D. de adim. leg. & Commoda Primipilatus in l. 2. C. de Primipil. lib. 12. dicuntur salaria, quæ ei præstantur. Græcis dicuntur τὰ λόγῳ παραμυθίας παρεχόμενα. Eodem sensu.

COMMODA veteranorum dixit Suet. in Nerone c. 32. Prat.

COMMODA in re militari dicebantur, vel munera, vel præmia, vel agri denique qui dabantur militibus. Ouid. Romule mitibus scisti dare commoda solus. Et iterum: Hęc mihi si dederis commoda, miles ero. Turn. lib. 5. aduers. c. 5.

COMMODA sacra sunt, quæ ex sacris certaminibus prouenium, nonnulli εἰσιτήρια vocant. Cuia. in expos. Nou. Iusti. 53. fo. 73.

COMMODA & incommoda hæreditaria. l. 1. D. de bon. posses. & apud Vlp. tit. 26. Regular.

COMMODARE in edicto prætoris in l. 1. Dig. commod. iuncta l. 2. D. si cert. pet. est rem vtendam dare, vt eadem restituatur, finito vsu in quem data fuit. Prat.

Digitized by Google

COMMODARE alicui nubendi adsensum, vide l.11.§.1. C. de oper. libertor.

COMMODARE voluntatem l.2.C.si aduers.donat.

COMMODARE notionem, l.3.C.de noxal act.

COMMODARE pro mutuo dare posuisse videntur Impp. in l.2.C. de iis, qui ex pub. ratio. mut. pecun. lib. 10. nisi accipientem dicas eandem speciem, idemve aurum redditurum. Satior & potior visa est prior interpretatio, vt primus articulus illius l.2. & rubrica docent. Prat.

COMMODARE etiam dixerunt Valent. & Valens Impp. l.fundi 4. de fund. patrim. lib.11.C. pro ἐμφυτεύσεως cedere, iureque dominij tradere. Prat.

COMMODARE, est alicuius rei vsum ad tempus concedere. Commodare argentum & triticum, impropriè dicimus, pro eo quod est mutuo dare. Nam propriè commodamus vestes, libros, vasa, equos, & similia, quæ eadem redduntur. Mutuo autem damus ea, pro quibus alia redduntur eiusdem generis: vt nummos, frumentum, vinum, oleum, & fere cætera, quæ numero, pondere, vel mensura dari solent, vt est ICtorum sententia, in §.1 & 3. Iustit quibus mod. re contrah. oblig. Spieg.

COMMODATI actio directa dicitur, quæ commodanti datur: contraria, quę commodatario aduersus commodantem competit, l.8.§. possunt, ff. comm.

COMMODATARIVS & mutuum accipiens in quibus differant, vide §.2. Inst. quib. mod. re contrah. oblig.

COMMODATVM mutuo similimum est ac proprie idem omnino, si contrahentium animum voluntatemq; consideremus, quæ non alia est in mutuante quam in commodante. Sed diuersitas naturæ rerum in quib. versatur vterq; contractus diuersum ius in ipsis constituit. Mutuum namque earum rerum est, quæ quod pondere constant, numero vel mensura, functionem recipiunt in genere suo, adeo vt nihil interfit creditoris, suum illud ipsum quod dedit recipiat, an tantudē. Cęterarum autem rerum, quibus integris vti licet & commoditatē aliquā nobis elicere, alia ratio instituta est, vt iis frueretur sane debitor, tū eas ipsas nobis restitueret. Connan. li.7 cr3.n.1.

COMMODATVM Commodatum, contractus est iurisgentium, nominatus, bonæ fidei, quo res aliena nobis vtenda sine mercede datur ad certum tępus. Huius definitionis verba singula sunt nobis hîc ordine explicanda. Commodatum igitur (vt à capite incipiamus) iurisgentium contractum esse diximus, ex hoc enim iure omnes pene contractus introducti sunt. §. ius autem gentiū de iur. nat. gent. & ciu. Inst. 1. Diximus & (cōtractum nominatū esse) ex Vlp. in l. iurisgent. in prin. de pact. ff. transit enim in aliud quam conuentionis nomen l. 1. in fin. de pactis. ff. Addidimus (bonæ fidei) ex mente Vlp. in l.3.§. in hac act. commod. ff. §. bonæ fidei. Inst. de act. Addidimus, & (quo res aliena nobis vtenda datur) nam res quæ commodatur, nō ita datur, vt eius, cui commodatur, fiat: quo fit, vt qui commodatum accipit, re obligetur, deque ea ipsa re restituenda teneatur. §. item is. quib. mod. re contrah. obl. Inst. 3. Adiunximus etiam (sine mercede) cōmodata enim res tunc proprie intelligitur, si nulla mercede accepta vel cōstituta, res vtenda data sit, alioqui mercede interueniente, videtur locatio vel cōtractus innominatus, l. si vt certo §. nunc videndum. ff. commod. d §. item is. Commodatum enim gratuitum esse deber. d. §. item is. in fin. Adiunximus postremos ad certum tempus) neque enim in perpetuum cōmodari res potest, cum restitui debeat. Modum autem finemq; commodati præscribere eius est, qui beneficium tribuit; cum vero id fecit, id est, postquam commodauit, tunc finem præscribere, & retroagere, atque intempestiue vsum commodatæ rei auferre nō potest. Anchor. Adde Brechæum, l. Labeo. in tit. de verb. & rer. signif.

COMMODATVM, ait Prat. contractus est quo rem aliquam ita gratis concedimus, vt de ea restituenda is qui acceperit, teneatur, l. 1. §. 1. ff de obl. & act. inter commodatum autem & vtendum datum, Labeo quidem ait, tātum interesse quantum inter genus & speciem: Commodari enim rem mobilem, non etiam soli: vtendam dari etiam soli. Sed, inquit Vlpianus, vt apparet, proprie commodata res dicitur, & quæ soli est: idque & Cassius existimat. Vivianus quoque l.1. ff. commod. habitationem commodari posse ait. Prat. ex Hotom.

COMMODVM notissimæ significationis fertur. Commodum bonorum possessionis in l. sed & si. 5 ff de bonor poss. contr. tab. dixit Iulianus, quod Paulus appellauit beneficium l. 4. §. fin. ff. eod. tit. Prat.

Hæc verba: CVM COMMODVM ERIT. ita interpretatur Sulpicius apud Labeonem, l. anus. 79. ff. de iur. dot. cum primum sine turpitudine, & infamia dari possit. Proculus, cum sine incommodo poterit. l. nepos. 125 ff de verb. signif. Apud Paulum l. si dies 21. ff. quādo dies leg. ced. significare videtur Accursio vtilitatem. B. Brissonio voluntatem, id est, si voluerit. Equidem accipi eo sensu putem, quo commode apud Varronem lib. 6. ling. Latin. cuius hæc verba sunt: igitur de originibus verborum multa qui dixerit commode, potius boni consulendum, &c. pro apte, & recte, & legitime, legibus moribusve consentientibus. Sulpitij sane, & Proculi interpretationes tametsi diuersæ, recipiendæ tamen sunt. Verba enim pro re accipienda inter omnes conuenit. Prat.

COMMODVM Falcidię, quartę loco est apud Hermogenianum. l. si hæres 9. ff. ad leg. Falcid. Sic.

COMMODVM SCti apud Vlp. l. 5. §. si quis rogatus ad fin. ff. de donat. int. vir. & vx. Prat.

COMMODVM possessionis consistit & in percipiendis fructibus rei possessæ, & in euitando possessionis onere. Vnde dici solet: cum obscura sunt vtriusque iura, pro possidente iudicandum est, §. retinendæ. Inst. de interdict. Spieg.

COMMODVM hęreditatis, l.15 C. de fideic. l. vni. C. de his qui aut. apert. tab. Sic commodū hæreditarium. l.18. in fin. C. ad l. Falc.

COMMODVM repræsentationis l.1 §. si quis, ff. ad leg. Falc. l.1. in princ. & §. idem quærit. ff. de dote præl. Quod ex præsentatione commodum sentit mulier. l.1. ff. eod. tit.

COMMODVM detentionis, l.8.§.1. C. de præscr. 30 vel 40. annor.

COMMODVS Imp. Aurelius nomine, M. Antonini filius Antoninus & ipse dictus, sæpe memoratur in libris nostris: extantq; constit. eius in iure ciuili complures. Imperauit ann. 13 qualis autem futurus esset, in ipso primordio ostendit. Nam cum in supremis moneretur à parente, attritos iam barbaros ne permitteret vires recipere: respondit, ab incolumi, quamuis paulatim negotia perfici posse, à mortuo nihil. Sæuior omnibus libidine atq; auaritia, crudelitate nulli fidus, magisque in eos atrox, quos amplissimis honoribus donitiq; ingentib. extulerat. In tantum deprauatus, vt gladiatoriis armis sæpissime in amphitheatro dimicauerit. Huic Martia generis libertini, forma tamen meretricii q; artib pollens, cum animum eius penitus deuinxisset, egresso è balneo, venenū poculum obtulit. Ad extremum ab immisso validissimo palæstrita compressis fauc ib. expirauit, anno vitæ 32. Hot. ex Pompeij Festi epitome.

COMMONEFACERE. idem quod admonere. l. consentaneum, C. quom. & quan. iud.

COMMONITORIVM, in l.2. C. Th. si cert. pet. & in l. vni. C. de suffragat. adnotationem & scripturam conuentionis significat. Commonitoriū etiā Suidas interpretatur ὑπόλλω πρόσκτησιν ἀπόκτησιν ἐμποιῶ εἰς χάρας. Cuiusmodi cōmonitorij formula proponitur apud Cassiod. li.7. var. & ita apud Aug. epi. 129. & 158. hoc verbum accipiendū est. Vincen. Lirin. in lib. aduer. profan. nouatio. Me vero subleuandæ recordationis, vel potius obliuionis meæ gratia commonitorium mihimet parasse suffecerit. Symmachus etiam Monitorium pro eodem vsurpare videtur. Briff. Cuiac. in exposit. Nou. Iust. 8. commonitoria interpretatur σύμβολα. vide & Gothofr. ad. d. l. vn. §.3. C. de suffrag. Commonitorij quoq; fit mentio in l. 33. in prin. C. de episc. & cler. l 10. § 1. C. de numerar. actuar. Commonitorium sacrum vide l. 26 §.2. C. de episc. audient. Commonitorium publicum, l.2. C publ. lætit. vel consul nuntiat.

COMMORIENTES in l. cum hic status. §. si ambo, de donat. inter vir. & vxor. idem sunt, qui simul aut pariter mortui, in l. quod de pariter. de reb. dub. appellantur, vt testatur inscriptio veteris cuiusdam fabulæ Plauti, Commorientes translata ex Græca Diphili συναποθνήσκοντες. Et eod. mod. Florus 2. Brut. (inquit) in acie cum Arunte filio Superbi commortuus est. Cuiac. in tract. 4. ad Afric. fol. 55. ió prin.

COMMOTIO pro excitatione principis, cum quis aduersus mandata facit apud Cassio lib. 7. var. in formu. commonitorij Pra.

COMMOVERE limites & terminos, loco mouere est. Sic in l. Mamilia. Qui termini hac lege statuti erunt, ne quis quę eorum euicto, neve commouento sciens dolo malo. Si quis aduersus ea fecerit, in singulos terminos, quos euecerit, locove mouerit, HHS 25. dare damnas esto. Tertull. in lib. de præscr. aduers. hæret. Qua potestate Apelles limites meos commoues? Briff.

COMMVNDATA mulier, l.25 § ornamenta. de aur. argent.

COMMVNE dicitur quod omnes ligat. Inde lex commune præceptum appellatur in l.1. ff. de ll. Hinc & commune ius: quod dupliciter accipi notandum est. Aut enim respectu proprij iuris, quod quæque ciuitas sibi constituit, Commune ius dicitur. & ius gentiū significat, quo omnes populi vtuntur, quod omnibus inter se gentibus commune est l.1. §. vlt. l. 9. ff. de iustit. & iur. Quod & ideirco κοινὸν νόμιμον ab Arist. appellatur. Aut commune ius respectu singularis dicimus, eoque ius publicum significamus, quo omnes eiusdem ciuitatis ciues reguntur æquabiliter in omnes descriptum. l.21. & l.26 & l 35. ff. de milit. test. l 8 ff de condit & demonst. l.7. ff. de iniust. rupt. Et ita Constat. li. tit. 6. κοινὰς νομοθεσίας τυπῶ κοινὸς καὶ ἐμφανίσμως πανὶ εἰσαγθείσας interpretatur. Hoc modo cōmuni iuri priuilegium opponitur in l.1. ff. de vulg. & pup. & iure cōmuni & militari, vel proprio, aduersa fiunt in l.8 § si miles. ff. de iure codicill. & in tit. de test. milit. ff. & C. passi, & apud Paul. lib.3. sent. tit.4. Communi etiam iure, & creditoris iure, vendere separantur in l. 59 § creditor. ff. mand. Communi enim iure vendere, est cæterorum venditorum more, qui de euictione tenentur, vendere iure vero creditoris, est sine euictionis præstatione promissioneque vendere. Briff.

COMMV-

Digitized by Google

COMMVNE est, quod omnes volgo probarunt, huiusmodi, vt maioribus natu assurgatur, vt supplicium misereatur. Conan. lib. 2. c. 15. num. 6.

COMMVNIA quædam naturali iure sunt omnium, quædam vniuersitatis, quædam nullius, pleraque singulorum, quæ variis ex causis cuique adquiruntur, l. quædam, ff. de rer. diuis. prin. Instit. eod. Prat.

COMMVNIVM nomine Martianus publica intelligit, quæ tamen Iustinianus distinxit. Nam quidquid commune est publicum item est: nec interest, quod ad vsum attinet, inter commune & publicum iure gentium, quia vtriusque vsus communis est, omnium gentium: Sed communium proprietas nullius est, fitq; accipientis. Publicorum autem proprietas ei aut vniuersitatis aut singulorum. Connan. lib. 3. c. 2. n. 1. Interdum in iure etiam nostro commune pro Rep. accipitur, vt l. si de vi, ff. de iudiciis, idque ad imitationem Græcorum, qui sæpius in neutro genere τὸ κοινὸν dicunt pro Rep. vt Herodotus in Bruto: ᾧ τὸ κοινὸν τῶν Ἀθηναίων ἔδοξε: placuitq; hæc Græcanica phrasis Tullio, qui, vt eam exprimeret, dixit commune Maliadum pro Republ. Maliadum. Balduin.

COMMVNIA proprie omnium esse dicuntur, quæ in commune naturali præsertim iure) omnibus patent, omnibusq; exposita sunt: qualia sunt, aer, aqua profluens, & mare & litora maris, & lapilli, & gemmæ cæteraq; quæ in litore inuenimus. l. 2. & l. 3. ff. de rer. diuis. Inst. eo. tit in pr. Quæ à publicis quid distent, ex litorum & riparum cõparatione intelligitur: Quod, publicorum licet vsus publicus sit, in dominio tamen ea sunt populi alicuius ciuitatisve, nec occupanti conceduntur, vt bene antiquus interpres Ioannes sensit. l. 14. ff. de acquir. rer. dom. Briss.

COMMVNE à Publico differt. Commune enim proprie dicitur illud, quod occupanti conceditur, vt mare, maris litora, l. quædam. ff. de rer. diuis. Publicum vero est, cum vsus publicè multis competit, sed occupari non potest, vt sunt portus, flumina & reliqua de quibus ff. in tit. ne quid in loc. publ. & ne quid in flumin. public. Negotium facessere videtur, quod in d. l. quædam, aqua fluminum communis vocatur, cum constet flumina esse publica, §. flumina Inst. de rer. diuis. Præterea in §. & quidem Instit. eod. littora communia sunt, at in §. littorum, publica nuncupantur. Verum enim vero scitu dignum est, commune à publico perinde differre atque à nobis præscriptum est. Sed illud prætermittendum non est, nihil esse publicum, quod & cõmune nihil habeat: nihilque esse commune, quod non aliquid publicum habeat, vt veluti paria inuicem faciant. Vt ecce, flumen publicum est, sed vsus fluminis æque communis est, vt maris. l. pen. ff. de fluminibus. Vtar ergo libere aqua fluminis, sed non vt aliquid ædificare molirive possim, & scite in l. quædam. ff. de rer. diuis. dictum est, aquam profluentem esse communem, quasi innuat, aliter in alueo & ripis iudicandum fore, quia eorum proprietas non fiet occupantis. Forcatul. in dialog. 84 Necyom. Vide Vvesemb. in §. flumina. Inst. de rer. diuis. eleganter hæc explicantem.

COMMVNE est, quod ad plures pertinet. l. 46. ff. de rit. nupt. Cõmunia autem quædam sunt pro diuiso, quorum secretæ ac distinctæ partes sunt, oculisq; cerni ac demonstrari possunt: Quædam pro indiuiso, quæ nullis dum factis partibus communiter possidentur, non diuisione corporum, sed iuris intellectu. l. 49. ff. de solut. l. 25. ad fin. ff. de verb. sign. l. 8 & l. 29. ff. de adquir. rer. dom. l. 8. ff. de rei vendic. l. pen. ff. pro soc. l. 7. C. comm. vtr. iud. In oratione Seueri de rebus eorum, qui sub tutela, vel cura sunt sine decreto non alienandi, hæc verba, Si communis res erit, sic accipere debemus, si pro indiuiso communis erit. Cæterum si pro diuiso communis sit, cessante oratione, decreto locus erit, l. 1 & l. 5. §. vlt. ff. de rebus eorum. Briss.

COMMVNIA vestimenta sunt quibus promiscue vtitur mulier cum viro, Vlp. l. vestis. 23. §. communia. ff. de aur. & arg. leg. Pr.

COMMVNIA prædia accipere debemus, ait Vlp. l. magis puto, §. fi. ff. de reb. eor. si pro indiuiso communia sint. Prat.

COMMVNIA ex successione bona. l. 8. C. fam. ercisc. communia acta, l. 2. C. de edendo.

COMMVNE auditorium, l. 37 C. de appell.

COMMVNE placitum, l. 27 C. de pign & hypothec.

IN COMMVNE conferre, l. 21. C. de collation.

COMMVNE ædificium, l. 9. §. generaliter, ff. de reb. auth. iud. possi.

COMMVNE officiũ, prædiũ, sepulchrum, opus, &c. Briss ex ff. & C.

COMMVNI iure vendere, l. 1. C. de pactis pignor.

COMMVNITER gestum à societate differt, quoniam etiam agi communiter citra societatem potest. l. 31. & l. 32. & l. 33. ff. pro soc. Communis enim res vel cum societate est, veluti inter eos, qui pariter eandem tem emerunt, vel sine societate, inter eos quibus eadem res testamento legata est. l. 2. ff. commun. diuid. Prat. ex Briss.

COMMVNIS vsus loquendi, proprietate potentior est. l. anniculus. l. in vsu. de verb. sign. Tametsi quod ex prudentum consuetudine obtinuit, non dubitandum propter eorum autoritatem, proprie dici. Vide Vsus vulgatus. Spieg.

COMMVNICANTVR, pro conferuntur, seu, vt vulgo dicunt, communes fiunt, apud Paul. in l. 1. ff. pro soc. In societate omnium bonorum omnes res, quæ coeuntium sunt, continuò communicantur. Spieg.

COMMVNICATIO rerum fungibilium quia nihil aliud est, quàm relatio. ideo Zasius (quem illustris Baro à Tautenbergo alicubi commendat, ob veterem & bene fundatam peritiam, ac etiam anxie diligentis censuram amplectitur) genus vnum, & generalia in rebus fungibilibus esse dixit. Quod Apellus candidissimus commendat, ceu admodum vere & probe dictum, si ad diuersitatem retuleris categoriarum. Spieg.

COMMVNIO rerum, h. e. vt res ita vniùs sint, sicut alterius. post Arist. improbatur, & à Iurecons. statuentibus legitimam rerum & dominiorum diuisionem, vt vnusquisque suum habeat, sitque sua sorte contentus. Si quidem naturale iudicium facile ieonis, fieri non posse, vt homines insatiabili quadam cupiditate corrupti, fruantur communiter omnib. rebus. Fac. l ex hoc iure. ff. de iust. & iur. Vide Old in diuin. tab. Præcept. 7. Spieg.

COMMVNIS seruus sic omnium est, non quasi singulorum totus: sed pro partibus vtique indiuisis: vt intellectu magis partes habeant quam corpore, l. 5 ff. de stipul. seruo.

COMMVNIS hæreditas, ager, fundus, paries, locus, riuus, arbor, lapis, &c Briss. ex ff. & C.

COMMVNIS opinio habet autoritatem, non tam quia multorum est, quam quod ratione nititur: alioqui fugienda est. Quære Opinio communis.

COMMVNIS prudentia, Lege Prudentia communis.

COMMVNES sunt stipulationes, veluti Rem pupillo saluam fore. Pompon. in l. stipulationem §. communes. ff. de verb. obl. Prat.

COMMVNIS sensus ea fere complectitur, quæ iuri naturali attribuuntur: id est, Budæo interprete, quæ natura docuisse nos creditur. Spieg.

COMMVNIS vsus est, in cuius obseruantiam omnes consentiũt, vnde tam cito conualescere nequit, h. e. citra decennium. Is quam varie accipiatur, docent iuris interpretes. Spieg.

COMMVNIS res dicitur, quæ ad plures pertinet, l. 46. ff. de rit. nup.

COMMVNIS libertus, qui plurium est, l. 23 ff. de in ius vocando.

COMMVNIS debitor, l. 6. C. de bon. aut. iud. possid. l. 7. §. 2. C. de præscript. 30. vel 40. annor.

COMMVNIS administratio, l. 2. C. de admin. tut.

COMMVNIS donatio, l. 34 in pr. C. de donation.

COMMVNIS vtilitas, l. 6 C. de postli reuers. l. 17. C. si cert. petat.

COMMVNIO alia est publica & naturalis. Cuius fit mentio in l. 2. ff. de rer. diuis. & in §. & quidem Instit. eod. tit. Vbi quædam naturali iure communia sunt omnium. Talis publica & naturalis communio in paucis admodum rebus vix potest retineri, nec admittit iudicium diuisionis, quia in simplicitate naturali manet Old. Prat.

COMMVNIO alia est priuata & ciuilis, vmbram quandam referens naturalis illius communionis. Hæc admittit diuisionem de rebus priuatis, & dominio nostro subiectis, etiam vniuersitatis. Imo, requirit necessario iudicium diuisorum, quoniam communio etiam inter paucos parit discordiam l. in re communi. ff. de seru. vin præd. l cum pater. §. dulcissimis. ff. de leg. 2. Vnde satis admonemur, quam non fuerit possibile, absolutam illam & simplicem retinere communionem omnium rerum, vt nonnulli phanatici somniant Old. Prat.

COMMVNIONEM ad res alicuius vindicare. l. 13. §. 1. C. arb. tut.

Ad COMMVNIONEM reuocari, vide l. 13. C. famil. ercisc.

COMMVNIONEM rerum omnium pugnare cum naturali, diuinoque iure, Exod. c. 20. OY ΚΛΕΨΕΙΣ, h. e. FVRTVM NON FACIES, nobis ostenditur. Nam si omnes res nobis secundum naturam essent communes, h. e. ita vnius, sicut alterius, non posset committi furtum contra naturam: quia concederentur iure occupanti, vt etiam nunc habemus quasdam res communes, quæ furtum non admittunt, quoniam furtum committitur duntaxat in rebus alienis vel alieni iuris clam domino, l. 1. ff. de fur. Statuitur igitur legitima rerum & dominiorum diuisio, idque iure gentium. Lex hoc iure, ff. de iustit. & iur. vt vnusquisque suum habeat, sitque sua sorte contentus, quod Aristoteles eleganter, ac omnes Romani IC. probant, reiecta Platonis falsissima opinione. Old. Plat.

COMMVNI diuidendo actio mistam causam habens, quæ inter eos redditur, inter quos aliquid commune est, vt id diuidatur, §. quædam. Inst. de act. nec solum redditur in rebus communibus iure societatis, id est, inter eos, qui pariter eandem rem emerunt: sed & sine societate, velut inter eos, quibus eadem res testamento legata est. l. 2. ff. commun. diuid. Atque in hoc iudicium nihil peruenit vltra diuisionem ipsarum rerum, quæ communes sint: & si quid in his damni datum factumve est, siue quid eo nomine aut abest alicui sociorum, aut ad eum peruenit ex re communi, l. 3. ff. eod Prat.

COMMVNI diuidundo iudicium est, quod inter eos redditur, quibus rem quam ex alia atque hæreditaria causa communem habet, diuidi, simulq; quod alterum alteri ex bono & æquo præstare oportet, dari fieri postulant ex quo intelligitur, præcipuam huiusce iudicij causam esse diuisionem: aut potius suæ cuiusque

Digitized by Google

partis demonstrationem,qua ex parte realis potius,quã personalis hæc actio est, quippe qua non dari nobis quod alterius est,sed quod nostrum est demonstrari petimus,at vero qua ex parte petimus. Quicquid ex bona fide te mihi dare facere oportet,eatenus personalis actio est, non ad diuisionem,sed ad præstationem pertinens.l.2. & 3 ff.commun.diuid.Hoto.

COMMVNI diuidundo actio inter eos redditur, inter quos aliquid nullo tractatu habito commune est. §.quædam.Instit.de action.l.31 l.32.ff.pro socio.

COMMVNI diuidundo iudicij & pro socio actionis differentia l.1.ff.commun.diuid.

COMMVNI diuidundo & negotiorum gestorum actionis differentia,l 6 §.2 ff.eod.

COMPACTVM in constitutione diuorum Seueri & Antonini l.3. C. de execut.rei iudic. structam collato in vnum consilio machinationem sonat.Liuius lib 6.vtb.cond.Vt multo(ait)verisimilius sit compacto eam rem, & communi fraude patritiorum actam.Sic parasitus apud Plautum conqueritur: Nemo ridet, sciui exemplorem de compacto geri.& post:Omnes compacto rem agunt,quali in Velabro Oleari.Plaut.in Capt.act 3.scen.1. Compactum à cum & pacisci, estque conuentio, vt quis fraudetur. Prat.

COMPARARE idem quod emere,l.cum ipse tutor.& l.inuitum. C.de contrab.empt.l.3. C.de autorit.præst.Ioan.Bell.etymol.

COMPARARE præiudicium,vide l.6.C.de liberal.caus.

COMPARARE sinceriter.l.10.C.de distract.pignor.

COMPARARE à plagiario,l.10.C.ad legem Fabiam de plagiar.

COMPARATIONIS verbo coemptio significatur in l.1. C. vt nemini lic.in coempt. lib.10. & l.1. & fin. C.de quibus mun.eod. lib.57.Βασιλικῶν,adpellatur Συωνὴ. l.2. Cod.vt nemini lic. in coempt.Prat.

COMPARATIONEM etiam l 1 ff. privil.cred. vel (vt est in Pand. Flor.l.cum bona.16. ff.de rebus auctorit.iud.poss.accipere debemus,æquiparationem.Sed & comparationem pro præparatione & formatione positam adnotat B. Rhenanus à Tertulliano in lib.aduersus Valentinianos.Prat.

COMPARATIO possessionis,l.3.C.arbitr.tutel.

COMPARATIO alias accipitur strictius , cum aliquod factum, quod per seipsum non sit probandum,ex eo,cuius id causa factum est defenditur. Vt ecce: Si impuberi moueatur controuersia status: periculosum est,eam statim repræsentari plena cognitione.Et rursus:multo periculosius esse potest,differri in tempus pubertatis.l.3.§.duæ autem.ff.de carbo.edict.item:Impunitum relinqui facinus,iniquum est.At longe iniquius fuerit, innocentem ob quaslibet suspiciones damnari.l.absentem. in prin.ff.de pœn.Eiusmodi comparationes sunt frequentes in iure,in quibus id,quod minimum habet iniquitatis,eligendum est l.quoties nihil.ff.de reg.iur.Qua ratione Dauid maluit non facere,quod iurauerat, quam iuramentum suum, fuso hominis sanguine adimplere,1.Regum 25.& cap.quod Dauid.22.qu. 4.Ex his comparationibus natum est prouerbium,Lupum auribus tenere, quoties nullus sine periculo patet exitus. Oldend. Vide supra Collatio.

COMPARATIO alias laxius aliquanto in iuris disciplina , est vnius rei ad aliteram secundum maius aut minus aut secundum æqualitatem facta collatio. Ea autem est tripartita : aut enim maiorum ad minora aut minorum ad maiora, aut parium inter se fit comparatio.Ol'd.

COMPARATIO literarum, vltimum subsidium indagandæ veritatis, quoties neque testes neque tabellio produci possunt, vt veritatem scripturæ, cuius controuersia vertitur, attestentur. Fit autem cum ex aliqua scriptura, seu instrumento minime gentium suspecto character literarum agnoscitur , vtrum omnibus numeris sit similitudo inter vtrumque,an non.Spieg.

COMPARATOR,vide l.1.C.de capien.& distrahen.pignor.Et comparator in quus,in l.1 C.ne rei dominic.vel tempior.

COMPARATIVVM nomen naturam suam seruat & positiuo confertur,& de eadem specie intelligitur.Quapropter cum lex vehementem mulctã 10.aureorum afficeret, vulnerantem maiore, arbitrio iudicis responsum est, non posse iudicem aliam, quam pecuniariam pœnam pro vulnere indicere. Comparatiuum enim, Maiore, ratione mulctæ collationem facit, l.vbi, de verb.oblig.ex Alciat.Spieg.

COMPARATIVVM , & superlatiuum haud perpetuo naturam suam seruare, demonstrant Dd.in l cum pater.§ libertis.§.rogo.de leg.2. Albe.citatis locis indicat , & comparatiuum assumere vim positiui , & vic sim , hunc naturam comparatiui, Old. l. quod Nerua. vbi Zasius ff. depositi. vt apud Vergil.

Tristior & lacrymis oculos suffusa nitentes.

Nec immerito: nam comparatiuo significationem positiui inesse adnotat Alciat.l.vbi autem.in pr.ff de verb.oblig.Plat.

COMPASCENDI IVS,seruitus realis,rustica. Eius mentio fit in l. fi.§.1.ff.si seruitus vind.

COMPASCVVS ager(vt ait M.Cic.in Topicis)in quo ius est compascendi. Compascere (inquit illic Boethius)est simul cum vicino pascere.Sic & Festus hoc in genere scripsit. Compascuus ager,relictus ad pascendum communiter vicinis.Isidor.autem li.15.etymol.c.13.tradit appellari agrum,qui à diuisoribus agrorum relictus est ad pascendum communiter vicinis.Scæuola in l.pen.ff.si ser.vindic. Plures saltum communem, vt ius compascendi haberent,mercati sunt:Et paulo post:An pars illorum fundorum aliquid iuris secum huius compascui traxerit. Prat.

COMPASCVA Siculo Flacco in lib. de condit. agror. genus sunt quasi subseciuorum,siue loca, in quibus proximi quique vicini,id est, qui ea contingunt pascua ius pascendi habent, Prat.

COMPEDES vinculum est,quo pedes irretiri solent.Dicitur compeditus homo & compeditus,absolute.sed pœnæ Inst.de iniur. & §.vlt de oblig quæ ex delict.nasc.Old.Prat.

COMPEDITVM adpellat Theophil.eum, qui in vinculis est, qui vilissimo comparatur.Prat.

COMPELLERE,id est,cogere,siue Iure & legibus:siue vi & armis. Sic compellere aduersarium ad onera petitoris. l.24. ff.de rei vind.Adolescentes ad petendos sibi curatores,l.7.§.sed hodie, ff.de minor. Ad maleficia ,l.13. ff.de leg.3. Ad restitutionem l. 10.Cod de distr.pign.Seruos ad pudicitiam l 2.ff.de his qui sui vel al.iur.&c.

COMPELLI,i.cogi, l.13 ff.de recept.qui arb.l.vlt.ff.de rei vindi.l. 57.ff.de contrah.empt. Sic compelli ad administrationem.l.1. C.in quib.caul.ad cautionem vel satisdationem præstandam,l. 1.§.sed & ff.vt legat Ad conducendum l.9 § 1.ff.de public. Ad iudicium accipiendum, l.15 ff.de procur. Ad restitutionem , l. 10.C.de dist.pig.Ad solutionem, l.104 ff.de solut.l.2.C.quando fiscus,l.1.C.de fide instru.&c.Briss.

COMPENDIVM quod cum compenditur , vna fit. Varro. Sensus est,æs quod vna cum alio penditur est compendium.Hot.

COMPENDIVM est breue & vtile.Host.in c.fi.extr.de dol. & contum.in antiq.Prat.

COMPENDIVM temporis l debere §.fi.ff.de cast.pecul.l.16. ff.de legation.edictor.l.72.ff de iudic.Et

COMPENDIVM itineris,dixit Modestin.l.eundem.10.ff de leg.

COMPENDIVM iniquum,l.fi.C.de vsuc.p.pro emptor Occultũ, l.4 C.de crim.stellion.Pecuniarium,l.SC.ad l.Cornel.de fals.

COMPENDIVM edictorum,pro peremptorio edicto posuit Vlp.l. nonnunquam,in fi.ff.de iudic.Prat.

COMPENDII etiam verbo lucrum significari existimant interpretes,l.duo societatem,71 §.duo,ff.pro socio,l 3.ff.de calum. l.Iulianus, ff.si quis omissa causa test.l 3 § eleganter, ff.de SC. Silla l.32 in fi.ff.de leg.lib.1. & alibi sæpe in Pandect.Iudices. C.de anno.& trib.lib.10.l.cum virum,16.C.de fideic.In citat.§. duob.IC.lucrum à compendio seperat.Est igitur id,quod quærimus parsimonia. In aliis autem locis μεταφορικῶς,pro lucro accipi putem. Quod verbum à vetere æris pensandi ritu deriuant Festus lib.4. & Varro lib.4 ling.lat. Huic opponitur dispendium,l.65.§.item qui.ff pro socio,Prat.

COMPENDIARIA, pro breui itinere ponitur in l.4 ff.de itin.actuque priuato.vbi via,eleganter supprimitur, vt & apud Nonium Varro Hoc,inquit,dico compendiaria sine vlla sollicitudine,ac molestia dicendi, posse peruenire ad eandem voluptatem.Prat.

COMPENDIOSA iactura.vide l.vnic.circa fin.C.de vsucap.transform.

COMPENDIOSA lex,l.4.C.de bon.matern.

COMPENDIOSA sanctio,l.1 § 1.C de annal.except.

COMPENDIOSA. Hæc dictio significat substitutionem , quæ sub conditione mortis alia multa complectitur tempora, seu longum tempus quod dicitur post puberem ætatem.Et dicitur ideo compendiosa , quia sub verborum compendio plura complectitur tempora,, & quandoque plures substitutiones facit.l. Mæuius.§. duorum.ibi, orationis compendio.ff. de leg. 2. & l. precibus.C.de impub.& aliis substit. Et hoc prout adaptatur illud significatum, quia potest ad alia adaptari, vt aliter significet,prout verbum cui adaptaretur,significare dictat Olden. de hoc vide latius Florent.dial.24.Necyom.

COMPENSARE dicuntur contrahentes,cum debitum & creditum inter se contribuunt,tot.tit.de compens.Prat.Hinc

COMPENSARE Dotium dolo. l.57.§.vlt.ff.de contr.empt.Lucrum & commodum cum damno.l.42.ff.de act.empt.l.23.§.vlt.ff.pro soc. Fructus vsuris l.65.ff.de rei vind.l 1.§ pacto.ff.de pig.Briss.

COMPENSATIO.Compenso verbum,id est, quasi simul pondero , retribuo. Valer.Max. Tarditatemque supplicij grauitate compensat.Inde Zas.in §.3.bonæ fidei.Instit.de actio.Compensatio est contributio debiti ad debitum , hinc inde in vim solutionis comparatio.V.g.Titius debet mihi decem,& ego ei quinque aureos.Si ego 10.aureos à Titio peto,quinque quos ei debeo,compensare coger,& sic potero alios 5.aureos exigere.Habetque locum compensatiõ in omnibus actionibus, siue in rem siue in personam sint , excepta depositi actione , cum aliquid compensationis nomine opponi iniquum credit Imperator,ne sub prætextu compensationis, depositarum rerum quis exactione fraudetur,d.§.in bonæ fidei,l.fi.depo. Sed & in delictis locum habet compensatio.paria enim delicta,vt inquit Papin. in l.viro.ff.solut.matr.mutua pensatione dissoluuntur.Hoc autem nomine compensatio necessaria est , quia nostra interest potius non soluere,quam solutum repetere.l.3.ff.eo.

COMPEN-

Digitized by Google

COMPENSATIO differt à deductione: illa enim ipso iure fit, hæc vi exceptionis, l.15.ff.ratam rem, vide Cuiac.8.obseru.3.in fi.& 15.obseru.12.Goth.ad l.24.C.famil.ercisc.

COMPENSATIO quandoque etiam sumitur pro deductione & retentione l.in testituenda, C.de hæred.petit.l.fructus.7.§.ob donationes. & l rei iudicatæ, 15 §.1 ff.solut.matrim. Hanc retentionem adpellant Vlp.in instit.tit 6.de dotibus & Iust.manus l.vnic.§.taceat.C.de rei vxor.act.Prat.

COMPENSATIO (ita definitur à Modestino IC.in l 1 ff.de compensat.) est debiti & crediti inuicem inter se, (scil.contrahentes) contributio: i.per æris sui computationem, ab ære alieno liberatio: liquidi autem ad liquidum fit compensatio l.fi.C.de compensat. Ioan.Bello.etym. Sed & compensatio damni, l.57. ff.de donat.int.vir.Donationis, l.7.§.si vir.ff.eo.tit.Negligentiæ, l.10.ff de compensat.Pretij, l.3 C.comm.diuid Briss.

COMPERENDINATI rei dicuntur, qui in criminalibus è custodia dimissi fide sua, suæ ipsius custodiæ commissi, vt aut vrbem carceris loco iusti habeant, aut aliquam priuatam domum, vt interdum fit ex personarum dignitate, & genere causarum, Bud.in l.poster.de orig.iur.ff idem in Forensibus. Old.Prat.

COMPERENDINATIO, est vtriusque litigatoris inuicem sibi denuntiatio in perendinum diem. Bud.in d.l.fi.ex Asconio. Ol. Asconius autem ita definit, quod sit vtriusque partis recitatio, id est, (vt interpretatur Turneb lib.1.c.3) cum partes iterum à præcone citantur, vt adsint, qui priore actione citati fuerant.

COMPERENDINATIO ab Ampliatione differt hoc modo, quod in lege comperendinationis numerus actionum duarum præstitutus esset: Ampliationis nullus esset certus numerus præterea in ampliatione iudicati primo poterat: In comperendinatione non nisi post secundam actionem, Hotom.in Verrin. 3.vid. 5.Ampliatio.

COMPERENDINVS dies erat, vt interpretatur Rævardus lib. sing.p.o tribunalium c.9.d.es in ius vocationi, dicendoque vadimonio destinatus.

COMPERENDINATIO definitur in quodam lexico περιλειψις ὑπερθέσεως, id est, trium dierum dilatio. Briss vnde nō immerito

COMPERENDINATAM rem, iudicium in tertium diem constitutum Festus lib.16 definierit. Prat Briss.

COMPERENDINATORES, qui nouam suo inde causam comminiscuntur, quo negotium pro ferant. Spieg.

COMPERTO matrem suam intestato decessisse, ibi l 86.§. fin.ff.de acq.hæred. id est cum competisset. Briss.in lib.parerg.

COMPERTO errore, comperta conditione, opinione, voluntate defuncti. Briss.ex ff & C.

COMPERTVS stupri, furti, sacrilegij: qui in stupro furto. sacrilegio deprehensus. Compertum esse & exploratum esse, idem est, quod scire per inuestigationem Spieg.

COMPESCERE, coercere, & reprimere significat. Sic compescere contumeliam l.6 C.de iniur. Audaciæ, l.12.ff de publicā. malo homines, l.5.§.quæsitum.ff.ex quib.caus.Briss.

COMPETENS iudex, id est, congruus & ad quem cognitio pertinet. l.pen.ff.de iurisd.om.iud.l.2.ff si quis in ius voc.l.28.ff de re iudic.l.sed & ex.ff de procur.& alus innumerabilibus locis: ex quibus vnum duntaxat insuper adnotabo, in quo competens appellationi iudex dicitur. Is est in l.pen ff iudic.sol vsuræ, quæ competierint in l.47.§ Lucius.ff.de pact & l.3.ff.de vsur.l 59 §.1 ff.de re ind.l 3. C.de sent.quæ sine certi.quant & l. 78.§.hæredum. ff.ad Trebell. Sic & in l.40. in fi ff.si cert. pet. Paul.ait, quod competit vsurarum nomine. Ideoque eodem loco, solutioni competentem mensium numerum dixit. Competentes vsuras Imp.in l.1.C si maior.fact.alien.& omne quod vsurarum nomine competebat Paul.l.1.ff.de vsur Briss.

COMPETENS cautela, in l.21 ff de ind.id est, idonea. Briss.

COMPETENS pœna congrua, & secundum delictum inflicta, l. 3 C.de luer.aduoc.Prat.

COMPETENS allegatio, vide l.2.C.de accusat.

COMPETENS defensio, l.20.C.de excusat.tut.

COMPETENS portio, l 5.C.de leg.l.2 C.ad SC.Trebell.

COMPETENS tribunal apud quod ius fuit de ea re cognoscī, l. sed & h. .§ 1 ff de procurat. Eodem sensu

COMPETENTES vsuræ, in l.1 C.si maior.fact.alien.congruæ, & legitimæ legeque definitæ. Prat.

COMPETENTER, pro eo quod est, idonee, c. grauis. de restitut. spolia. in antiq. sic accipitur apud Vlp.solut. matr. l.si cum dotem. §. eo autem tempore. Quatenus, inquit, & filio & patri competenter consulatur. Old. Prat. Sic competenter conuenire l.4. C. quand ex fact. tut.

COMPETIT verbum Iurisconsultis frequens, & familiare. Inde competit iter per vrbem, stillicidij rigor. Briss.

COMPETERE libertates dicuntur quæ ex testamento, aliave causa contingunt. l. Papinianus, in fi. ff. de inoffic. testam. l.7 ff. de petit hæred. Briss Et

COMPETIT actio, quæ lege data est vel ex contractu descendit. Sic competit interdictum, exactio. Briss. Competere dicitur, quidquid ad nos pertinet, nobis quæritur, conceditur, indulgetur. Briss.

COMPETERE certi condictionem dicimus. l. cert. condict ff. si cert. pet. Prat.

COMPETITOREM apud Vlp.l.generaliter §.spurios.ff.de decur. eum accipimus, qui cum a quo eundem magistratum, officium & honorem petit. Prat. Competitio in C Th. sæpe. Briss.

COMPILARE, autore Fest.lib.3 est cogere & in vnum condere. Compilare iura & leges, est in volumen redigere: quod fecere Tribonianus & collegæ. Prat

COMPILARE, est facto impetu in quempiam grassari: quod proprie latronum est. Aliquando accipitur pro eo, quod est aliorum scripta & inuenta furari. Paul.ad l.iul pecul. l.sacrilegi. Sunt, inquit sacrilegi, qui publica sacra compilauerint. Nebr.

COMPILATORES sunt improbi spoliatores, ne pilum (rem inteluge) quidem relinquentes in spoliatorum corpore. Tametsi alij à pilis, id est, villis dictos putent: quibus, vt Alciatus notauit, syllaba repugnat. Turneb.lib.3.aduersar.c.10 à Græco Æolico πίλλης, quod furem significat, deductum censet, qui φίλλης ab Hesiodo vocatur. sed Æolum est aspiratas in tenues mutare. Transfertur & ad alios: vt haud iniuria dixeris etiam cōpilatores, qui vel nomina, vel testimonia bonorum autorum induxerint. Quemadmodum Festo, Compilare hæreditatem, est fraudare, diripere. Neque tamen recte dixeris, Compilauit libros aut pecunias. probe autem iuxta Roterod. Compilauit scrinia mea. Compilant serui dominis. *heimlich abtragen.* Vsum verbi huius interpres non percepit. Spieg.

COMPILATOREM eum appellat Isid.lib.10 qui aliena dicta suis permiscet. Prat.

COMPINGERE apud Vlpianum l.qui res §.aream.ff.de solut. est componere & coniungere. quo sensu accipitur & apud Virgilium in Bachol.

Est mihi disparibus septem compacta cicutis.
Fistula ——Pria;

COMPINGERE est res diuersas in vnum coagmentare atque glutinare. Vnde est illud Iob.c 10 Hieronymo interprete. Ossibus & neruis compegisti me. Gelsus lib.6 Tenuissimis minutissimisque essiculis caput compingeret Sic compingere nauem tabulis, Paul.de solut.l.qui res. Si nauem inquit, ei dem tabulis compegerit & l.inter stipulantem 83 §. sacram, ff. de verb.oblig. Nam & si nauem quam spopondit, dominus d.solurit, & isdem tabulis compegerit Briss.

COMPITVM, Albericus (inquit) locus est, vbi plures viæ concurrunt. melius Seruius Virgilianus interpres: Compita (ait) id est, quadriuia, quæ Compita appellantur ab eo, quod multæ viæ in vnam confluunt. Quia vero in compitis laribus sacrum anniuersarium fiebat, Compitalia dicta, dies et sacrificio status. Quod & ante monuit doctissimus vir Sigismundus Gecler. Spieg. Compiti fit mentio in l.12 §.3. C.de ædific. priuat. & apud Gothofr. in rub. C. de sponsal. & art. sponsal. in princ. Vario lib 5. de ling. Lat. ad M. Tullium Ciceronem, Compitalia (inquit) dies attributus laribus, vt alibi, ideo vbi viæ competunt, tum in compitis sacrificatur. Quotannis is dies concipitur. Quid est, quod ait Varro, vt alibi? Hoc enim obscurum esse video. Sic vero interpretor vt significet, Compitalia dicta à compitis siue compitorum viis, in quibus Compitalibus sacrificabatur, quod & Macrobius adiudos refert. Vt alibi, scilicet, sacrificetur, id est, quamuis & alibi quam in compitis Compitalibus sacrificetur, nempe in foco. M. Cato de re rust. Rem diuinam nisi Compitalibus in compito aut in foco ne faciat. Martial. lib. 5. Curt. lib. 1. *ἐπιτάφ.* cap.9.

COMPLANATA domus, id est, destructa, & solo æquata. Spieg. Complanare locum, l.3.ff de aqua & aqu pluuia. Briss.

COMPLECTITVR pro comprehenditur ponitur apud Scęuolam in l 133.de verb.oblig Nam sicut & ipsius hæredis caput ita ipsius vis, vel sæpius facta complectitur: Vlp.in l 3.§.sed illud.ff. de appella. Et quorundam, ait, nomina libellis sint complexa. Sic in l.30.§.in furiosi.ff.de fideic.liberta. Decretum interponetur, quod ipsi in complectatur, id est, contineatur, & comprehendatur. Briss.in lib.parerg.

COMPLERE annos ætatis, tempus pœnæ, ætatem puberem, possessionem, totum diem, præscriptionem Completa ætas, conditio. Completo tempore, id est impleto. Brissonius ex ff. & C.

COMPLERE promissum, i.e præstare, quod promiseris. Spieg.

COMPLERE annos pubertatis intelligitur non qui ad supremum vsque momentum peruenit, sed qui attigerit vltimum diem. Connan.lib 9 c.4 n.9.

COMPLEXVS in l.triplici.ff.de verb.sign. est comprehensio cum vna clausula complectitur, veluti & nomina & res, qua de re vide infra coniunctio. Prat.

COMPLVRIVM adpellatione quatuor complurese ve contineri liquet ex his qui complures ff.de leg.2. Prat.

COMPLVRIENS pro sæpe apud Catonem poni scribit Festus lib.6. Prat.

COMPLVRES qui dicantur, vide Bart.in l.1.C.si rector prouinciæ Old Complures liberti. Complura rescripta. Compluribus placuit. Briss.

Digitized by Google

COMPLVVIVM, vt ait Festus lib. 9. quo de diuersis tectis aqua pluuia in eundem locum confluit. In Vitruuio compluuium est ea pars tecti in cauædio quæ pluuiam deiicit, vt cum iisdem rationibus trabes & compluuia collocantur. Turn. li. 10. aduers. c. 17. Varro lib. 4. de ling. lat. Impluuium quo impluebat, Compluuium quo compluebat, vtrumque à pluuia, vt illud sit superior pars, hoc inferior. Prat.

COMPONERE, est multas res apta quadam cohærentia, & velut harmonia simul ponere, coniungere, & de rebus suis disponere in l. 2. C. de exhib. reis. Sic dicimus componi carmina, leges, ædificia, orationes. Vnde pulchra admodum Metaphora, componere censemur lites, pro concordare, ad bonas conditiones paciſci, quo sensu accipitur compositio, c. 2. de testib. lib 6. & Compositio, aduerbialiter, hoc est ex pacto, cuiuis oppositum est, Non ex compositio. Briss. Prat.

COMPONERE, in vnum iungere, iungendo conficere, dirigendo conficere.

COMPONERE, etiam significat, instituere, vt in l. 2. §. postea ne diutius, ff. de orig. iur. quo loco compositas actiones pro institutis quibusdam agendi formis accipere debemus. Prat. Ergo actiones iure ciuili inductæ sunt pro Bartolo contra Zasium docui lib. 1. enucleation. Prat.

COMPONERE vltimam voluntatem & testamentum in l. 26. C. de testam, l 17. C. de testa. milit. Compositi codicilli Compositum decretum, matrimonium. Composita lite, id est, sopita. Brisson. componere stipulationes, id est, concipere. Componere verba, Libellos accusatarios, sarcinulas, fenum in villa, edictum, actionem, &c. Briss. ex ff. & C.

COMPONERE æque proprie significat in vnum redigere ab aliis facta, vt l. 2 ff. de orig. iur. ibi: Sed quod leges sine ordine latas in vnum composuit? Et primo inquirere & facere, vt eodem loco Pomponius vsus est, cum inquit, componere genera agendi. & Cic. ad Att. commentarium consulatus mei Græce compositum misi ad te. Aldob. in proœm. inst. ibi, tam à nobis promulgatis quam compositis.

COMPOSITIO verborum, l 4. C. de posth. hæred. instit. Compositio criminis, l. 6. ad Turpil Briss.

COMPOSITIO est conuentio quædam per rem cum præside facta ex causa lite pendente, de dubio criminis statu, de soluendo fisco, certam pecuniarum summam ad effectum redimendi vexationes litis. Probantur hæc omnia in l. ab accusatione. l. desistit. & l. seq. ff. ad SC. Turpil. §. quia vero. Auth. de defens. ciuit. c. fin. de transact.

COMPOSITOR anni est, qui componit annum, & statuit, qui dies sacri & profani sint, Victor. var. lect. c. 6. vide & Cic. lib. 2. de legat Prat.

COMPOS mentis, id est competentis animi, vel animi sani: vel potius, qui est in potestate mentis, cui (vt ait Cicero) regnum totius animi à natura tributum est. Compoti contrarium est, qui animum non habet in sua potestate, sed fertur affectuum arbitrio l. 4. C. de curat. furios. Spieg.

COMPRÆDES Fest. lib. 3. eiusdem rei populo spondores. Prat. Brissonius.

COMPREHENSA. i. e. comperta, in l 16 C. de don. int. vir. & vxor.

COMPREHENSVM instrumento pactum, l 15. ff. de pactis. Comprehensum SCto, testamento, tabulis, decreto, pacto, verbis, edicto Briss. ex ff. & C.

COMPROBARE, i. e. probare. l. 10. C. arbitr. tut.

COMPROMITTERE in arbitrium dicuntur, qui arbitri sententiæ staturos se hinc inde sub pœna promittunt, l. sed si 9 ff. de arb. Briss. Prat. Hinc

COMPROMISSVM est simultanea illa partium promissio, qua sua sponte ad alicuius boni viri arbitrium suam remittunt controuersiam. Quod frequentissime fit addita per stipulationem pœna, si eius arbitrio paritum non sit, tam etsi quandoque sine adiectione pœnæ fiat, l. diem proferre. §. fin. ff de recept. arb. Corras. lib 4. Miscell. c. 18.

COMPROMISSVM plenum in l. quid tamen. § plenum. ff de arb. adpellatur, quod de rebus controuersisque compositum est, quod & habet doli mentionem. l. ita tamen. a. ff. eod. Prat.

COMPROMISSVM, ad similitudinem iudiciorum redigitur, & ad finiendas lites pertinet l. 1. ff. de recept. arb. Vocantur enim litigatores in ius, offertur libellus, dantur dilationes, recipiuntur testes, instrumenta, dicitur sententia in compromisso. sicut in iudicio. Old. quod de iis accipi oportet, quando ex compromisso ad arbitrum itum est, l. societatem. §. arbitrorum, ff. pro socio. Prat.

COMPROMISSI diem proferre. Hæc clausula nullam aliam dat arbitro facultatem quam diem prorogandi. Et ideo conditionem primi compromissi neque minuere neque mutare potest. l. Labeo ait. §. hæc autem clausula. ff. eod. tit. Diem autem arbiter proferre, vel præsens vel per nuncium, vel per epist. potest, l. die proferre. in prin. ff. eo. tit. Prolato die, cautio primi compromissi non ablimilis iterum præstanda est, d. l. Labeo ait. § fi. & l. seq. Arbiter ita sumptus ex compromisso, vt & diem referre (in Pand. Flor. proferre) possit, h. e. retro ferre, breuiorem statuendo ad disceptationem finiendam: hoc quidem facere potest inuitis seu contradicentibus litigatoribus: proferre autem non potest nisi consentiant. l. arbiter ita ff. de recept. arb. Licet non valeat sententia arbitri, potest tamen prolatio diei valere. l. Labeo in pr ff. eod. tit. prorogatio diei non fit conuentione partium in compromisso, nisi sequatur iussus arbitri. l. non distinguemus, ff. dies compromissi. ff. eod. tit. Old. Prat.

COMPROMISSVM soluitur, si ex pluribus actoribus vel reis vnus ante sententiam moriatur, si causa est individua: sin autem dividua, recurrendum est ad distinctionem. l. quid tamen in princ. de arb. & gl & Bart. in l. diem proferre. § 1. ff. eod. Prat.

COMPROMISSI generalitas non pertinet ad ea, de quibus actum est, sed quibus disceptatum est. d. § plenum. Prat.

Ex COMPROMISSO non nascitur exceptio, sed pœnæ petitio, l. 2. ff. de recep. arb. Si in compromisso fuerit adiecta pœna, non est opus stipulatione, aut si ieiusorib. Si stipulatio vel cautio fideiussoria interuenerit, non est necessaria pœna ad producendam actionem. Bart. in l. diem proferre. § fi. ff. eod. tit. Ex compromisso per pactum nudum confecto, adiecta pœna, competit certi condictio siue certa sit summa, siue incerta in id, quod interest. arg. l. si ff si quis in ius voc. non ierit. Ex compromisso per stipulationem confecto cum pœna nascitur actio ex stipulatu, si incerta fuerit summa: vel certi condictio si certa fuerit. Inst. de verb. obl. in pr. & §. fin. Vbi sine pœna simpliciter sententiæ stari, per stipulationem promissum est, ibi competit incerti actio, hoc est, ex stipulatu. Cum in compromisso neque pœna, neque stipulatio fuerit subiecta, tunc si litigatores subscripserint sententiæ, hoc est, expresse in eam consenserint, vel tacite, id est, intra decem dies non contradixerint: & actio in factum nascitur & exceptio pacti. l. ne in arbitris. §. si quis autem & l. pen. C. de recept. arbit Old. Prat.

In COMPROMISSI pœna vtrum sit certa, an incerta, vt puta quanti ea res erit, nihil interest l. non autem. ff. eo. tit. non distinguitur item, minor an maior sit pœna, quam res de qua agitur. l. non distinguemus. in princ. ff. eod. tit. pœna compromissa accipitur non solum nummaria, verum etiam alia res vice pœnæ promissæ, leg litigatores ierunt. § 1 ff. eod. tit. Item si res apud arbitrum depositæ sunt, vel quantitas certa, eo pacto, vt ei daretur, qui vicisset, vel vt eam daret, si non pareretur sententiæ. Item si ambo debitores paciscantur, ne petat, quod sibi debetur, qui sententiæ non paruerit, l. litigatores ierunt. §. quid ergo. & § interdum. ff. eod. tit Old. Prat.

COMPROMITTERE cum aliquo. l. 29 & l. 32. §. si rei, ff. de recept arbitr. Briss.

In COMPROMISSIS stipulatio sub hac conditione tacita committitur: si sine dolo malo stipulantis factum sit, l. ita demum. in princ. ff de recept. arbitr. iunct. l. conditiones extrinsecus. ff. de condit. & demonstr. Old Prat.

In COMPROMISSO dies solet consensu partium exprimi, intra quem causa definiatur, l. Pomponius. §. fin. ff. de arb. Quod si compromissum sine die confectum est, necesse est arbitrio diem statuere partibus consentientibus, & ita causam disceptare. l. sed si compromissum, ff eod. tit.

In COMPROMISSO si adiciatur: Si quid dolo in ea re factum sit: ex stipulatu conueniri qui dolo fecit, potest. Quod si huiusmodi clausula adscripta non est, tunc de dolo actio, vel exceptio locum habebit. d. l. ita demum Old. Prat.

Si COMPROMITTAT mulier alieno nomine, non erit pœna compromissa propter intercessionem. l. non distinguemus. §. si mulier. ff de recept. arb. Old. Prat.

COMPROMISSARIVS iudex, ex compromisso sumptus. l. cum lege, ff. de arb. l. pen. C. de pact. l. fin. C. de testib. per l. pen. ff. de iud. vel ad quem ex compromisso itum est, d. l. societatem. l. 76. vel (vt Suidas definit) ἐκ συμφώνου δύο μερῶν μεταξὺ ληφθεὶς διαιτητής Briss Prat.

COMPROMITTI porro potest in duos vel plures, vt alterius vel cuius liber sententia valeat, l sed si ita. l. non distinguemus. §. cum in plures. ff de recept. arb. compromitti in plures potest, vt vnus ex iis eligatur qui pronuncier, l. item si vnus. §. item si plures, ff. eod. Compromitti in duos non potest sic, vt si dissentirent, tertium adsumant, nisi nominetur tertius, d. l. item si vnus §. si in duos. In numero impari rectius compromittitur, quia si dissentiant; maior pars inuenitur, cuius iudicio stabitur: ibid. §. principaliter tamen. Visitatum est in duos compromitti, & si dissentiant, magistratus cogit eos tertiam personam eligere, cuius authoritati pareatur, etiamsi neutri accedat in pronunciatione; ibid. Si in plures fuerit compromissum, sufficit maioris partis consensus, si modo omnes adsint, ibid. §. fin. Nam ex pluribus arbitris non potest vnus sententiam dicere absentibus aliis. l. item si vnus. §. item si plures eod. tit. Plat.

COMPROMITTI potest de crimine ciuiliter, l. quid ergo. §. ex compromisso ff. de his qui notant. infam. De famoso aut publico delicto criminaliter ad arbitrum iri non potest. l. non distinguemus. §. Iulianus. de recept. arbit. Prat.

Intra COMPROMISSI diem vocatus qui non adest, legitima impeditus causa, valetudinis vel absentiæ Reip. causa; aduersus

pœnæ

pœnæ petitionem tutus est, si admittat denuo compromitti l. qui tamen. § si quis ex litigatoribus, ff. de recept. arb. In eum locum iubendi sunt litigatores adesse, de quo actum, vel vbi compromissum est, ibid. § si arbiter. Vocatus in locum inhonestum non tenetur comparere, ibid. § sed in aliquem. Prat.

COMPVLSOR in l. 3. de luc. aduoc. lib. 12 C. Græcis ἐπιλύσεως dictus, in constitutione Græca Anastasij Imp. l. fin. C. de exact. tribu. lib. 10. qui prouinciales cogebat ad pensitationes soluendas, vt colligitur ex d. l. 3. & fin. Cassiod. lib. 1 var. epist. 2. Quia non iam compulsorem ad te mittimus, sed vltorem, si aliqua credideris ludificatione tardandam. Prat.

COMPVLSORIALES literæ dicuntur à cõpellendo. Iudex enim appellationis, quoniã superior est, compellere solet ad hoc inferiorem iudicem, à quo appellatum est, vt acta edat cum refutatoriis, l. à proconsulibus. C. de appel. l. vnic. ff. de libell. dimiss. Old Prat.

COMPVTARI tempus, annum, diem, rationes, fructus, sumptus. Computantur menses, fructus, computatæ rationes, computato toto damno. Computatur scientia, cessatio, commodum, damnum. Computari fructibus, in fructum, in bonis, in Falcidiam, in sortem Briss. ex ff. & C.

COMPVTARE in summa debiti l. 6. C. de pign. Computatio temporis, patrimonij, dierum, rationum, sortis, vsurarum. Computatio ab his facienda, facta. Computatio Falcidiæ initur. In computationem Falcidiæ cadere, venire. Briss. ex ll. & C.

COMPVTATVR in §. item tria, in fin. Instit. de excus. tut. pro ἐξ, accepit ibid. Theophilus, quasi dicas, accipitur, intelligitur, censenda est, tutela plurium liberorum vna existimanda est, ἑνικὴ (vt ait Theophilus) ἐκ μιᾶς ἐξουσίας. non tamen inficias eo, quin pro connumerari accipi possit. Prat.

COMPVTARE pro purum facere, accipere videtur T. Varr. lib. 4. ling. Prat.

COMPVTATIO in Gordiani Imp. constit. l. instar. C. de iur. fisc. lib 10. Accurs. pro rationum traditione poni credit. vbi Alber. pro traditione legit redditione Bart. l. Platæus & Odofredus ibid. pro rationum subductione, & ad calculum reuocatione accipiunt, & verius, quam Galli vocant *Compte*, & verbum computatio non ad eum qui reddit, sed eum, qui eas subducit & (vt vulgo loquimur) Computũ facit, referri debere res ipsa docet. Prat.

COMPVTATIO dupl. l. 10. C. de vsur.

COMPVTATIO patrimonij, l. 22. § 9. C. de iur. deliberandi.

CON, particula, nunquam præponitur verbis, quæ composita sunt ex præpositione IN. Nemo, teste Iouiano Pontano, vnquam dicit Coinuenio, coinhæreo, coinhabito, coindoleo, coinfero, aut aliud huiusmodi. Quamuis coinquino dixerint. Extat apud Imp. in fin. memorabilis l. si quenquam. C. de epise. & cler. Quære, Coinquino. Spieg.

CONATVM accipere debemus, ad quid faciendum tentationem, periculum, inisum, & experientiã, Græcis πεῖραν, Gallis *effort à faire quelque chose*, qui tamen effectum non habuit. Sic accipi debet in l. 1. in fi. ff. quod quisque ius. Disputatum est variis iuris articulis, an conatus puniendus esset. Regulariter definitur, non puniri. Ex causis diuersum ius receptum scio, quo in genere librum scripsit Felinus Sandæus, quem subiecit tit. de appellat. Eam rem ab eo petas velim, adhibito iudicio. Prat.

CONATVS puniri oportet in his quæ facile trahuntur ad perniciosa exempla. Nam à corrumpente iam (quantum ipse potuit) perfecta res est. §. sed & si credat. Inst. de oblig. quæ ex delict. nasc. l. si quis seruo, C. de furt. & ser. corrupt. Alioqui in aliis delictis, quæ externum factum requirunt, quid obest simplex conatus? l. 1. ff. quod quisque iur. Oldend.

CONCAMERARE, est ad formicis morem ædificare, l. 12. ff. de leg. 1. Hinc area concamerata, in l. 19. § 5. ff. locat. Goth. ad l. 1. Cod. de ædific. priuat.

CONCAMERATIO, vel (vt in Pand. Flor.) concameratio in l. si cui ædes, 31. ff. de leg. 3. structuræ genus, arcuato opere constans. Budæo ex Vitruuio lib. 6. c. vlt. Prat.

CONCEDERE generale verbum esse, vimque secundum naturam contractus, cui adiungitur, accipere scribit Bald. ad l. non ambigitur, in fin. ff. de ll. cui rei contestem habet Prat.

CONCEDERE pro dare, accipi apud Scæuolam l. vxorem. §. 1 ff. de leg 3. itaque ab eodem apertissime explicatur ibidem & à Baldo d. l. nõ ambigitur, quo verbo dominij translatio significatur. ex sententia eiusdem Baldi existimantis hoc ita, si causa subesset, vt in legato domus; causa enim (ait) apta erat ad dominij translationem. alioquin cõmittere significat. eo quoque verbo dominij translatio significatur, cum vsufructuarius rem, in qua vendi fruendi ius habet, alteri fruendam concedit. l. arboribus §. vsufructuarius, ff. de vsufruct. Prat.

CONCEDERE pro remittere dixerunt Impp. l. omnium C. de vect. & commiss. & l. 2. §. 9. C. de iureiur. propt. calum. dan. Prat.

CONCEDERE fatum, pro morti accipitur in l. 3. C. de iur. delib. & in l. 4. & 5. C. si pendent. appellat. Prat.

CONCEDERE natura idem significat l. 1. C. ad SCtum Tertyll.

CONCEDERE, est exercitium duntaxat permittere. sic videtur accipi in l. 2. ff. de iurisdict. *Nachgeben*. Oldend.

CONCEDERE, pro permittere, temporarium est, Cedere, perpetuum, gl. in verb. portionibus. l. ad eum. ff. de donatio. Oldend. Prat. Concedere seruitutem, Interdictum, administrationem peculij, seruo, aquæductum, iter aquæ, dilationem, rem fruendam alij, id est, permittere. Concedi. ut illi ductus aquæ, &c. id est, datur, præstatur. Conceditur pœna, id est, remittitur. Concessa vectigalia, id est, remissa. Briss. ex ff. & C.

CONCHA apud Vlp. l. cum aurum, 19 § penul. ff. de aur & arg. leg. non est Margaritæ species, vt putat ibidem Accurs. sed beluæ marinæ genus, quæ margaritas parit, vt docet Plin. lib. 9. c. 35. 36. 55. Conchamque celerrime crescere ait eod. lib. c. 36. Plinij verba non refero, vtpote quę obuia sint iosissimo cuique sint. Prat. Concha apud mare rubrum & crescit & coalescit. Briss.

CONCHÆ etiam aliud significant Marciano l. item pictoris, ff. de fund. instruct. Accipitur enim ibidem pro vasculo pictorio, testa conchæ. Prat. Ideoque suppellectili annumerantur: Paul. 3 sentent. vlt.

CONCHYLII & conchæ eandem esse materiam, sed temperamento differre scribit Plin. lib. 9. cap 36. Ex conchylij humore quid tingi Cassiodorus censuit lib. 1 variar epist. 2. ad Theonem. Prat. Vide infra post dictionem Concessio ad vitam.

ΚΟΓΧΥΛΙΑΣ, lapidem esse docet J. Pollux Onom lib. 7. c. 29.

CONCHYLIA à murice separat l. si quis. C. de murileg. Sunt tamen qui dicunt muricem, & conchylium idem esse, sed muricem Latinum, κογχύλιον Græcum esse. Hinc

CONCHYLIATVS, conchyliis tinctus. Inter conchyliata autem & purpurea hoc interest, quod purpureum inficitur purpuræ flore, & bucoini succo, certo quodam temperamento in conchyliatis non miscetur buccinum. vt Plin. scribit. In conchyliata vestę cętera eadem fere buccino pręterea quę eius temperatura, & quę pro indiuiso humani potus excremento remedia medicamina adduntur: sic enim legi vult Turneb. Prat.

CONCHYLIEGVLOS, qui conchylia legunt, passim reperies, quos κογχυλιάδας Iustinian in Nouell. s vocat.

CONCHYLIVM in l. 6 C. de diuers. rescript. l. 4. C. de vestib. holoser. piscis genus, ex cuius incisa concha colligitur succus tingendis vestibus olim expetitus. Ex eo enim inficiebatur purpura. Latine Murex dicitur. Vnde Plin. lib 9. c. 25. & Cassiod. lib. 1. variar. epist 2. & Isid. lib 19. Etymol. c 28 Legebantur vero in litore Tyri, Phœnicię metropolis, præcipue huiusmodi pisces, etiam esus non ingrati. Vnde Guilelmus Tyrensis Pontif. lib. 13. Belli sacri, ca. 1. de Tyro agens: Hæc, ait, & tritici & conchylij & pretiosi muricis inuentrix, egregio purpuram colore primo insignuit. Vnde & præcipua inter eas etiam hodie ex his trahens nuncupationem, Tyria dicitur. Briss.

CONCEPTIONEM à formulis separat Paulus noster in lib. Sententiarum l. actio. 47 ff. de neg. gest. & pro institutione & compositione, & expressione posuisse videtur. Prat.

CONCEPTÆ in bonum & æquum actiones. apud Gaium l. eas. ff. de capit. minut. sunt quę ex bona fide descendunt, quæ vocabæ sunt fidei, cuiusmodi est actio de dote. Prat. Briss.

CONCEPTIO formularum non obseruatur, apud Paul. in l. actio. ff. de neg. gest. Spieg.

CONCEPTIO dicitur formula apud Paulum l. libellorum in princip. ff. de accus. & Cic. lib. 1. de inuen. Et omnis conceptio priuatorum iudiciorum concipitur. sic stipulatio dicitur conceptio verborum, l. stipulationum, 5. §. 1 ff. de verb. obl. Prat.

CONCEPTIO formularum, libellorum, precum, stipulationis, verborum, Iusiurandi, obligationis, instrumenti. Briss. ex ff. & C. conceptio filij, partus: conceptionis tempus. Briss. ex ff.

CONCEPTIO iuramenti, inquit Iurisconsult. in l. iusiurandum, de iureiur. si de qualitate eius fuerit inter partes dubitatum, in arbitrio iudicantis est. Et paulo infra: Ideo si quid tale inciderit, officio iudicis conceptio huiusmodi iurisiurandi terminetur. Hæc verba interpres explicat. Sed Budæus in prior. Annotat ea Accursium neutrubi intellexisse indicat. Spieg.

CONCEPTA in rem stipulationes dicuntur, quæ nullius certæ personę factum comprehendunt, sed scriptæ l. 5. ff. vsufr. quemadm. cau. l. 10. ff. vt legat. nom. Concepta pœna nomine actio quæ ex delicto nascitur in l. 9. vlt. ff. de reb. auct. iud. Briss.

CONCEPTA stipulatio in bonum, in diem, in factum, in personam, iure, sine vitio, sub conditione, specialiter. Briss. ex ff. & C.

CONCEPTI actio. Concepti actio tunc datur, conceptumque furtum dicitur, cum apud aliquem testib. præsentibus furtiua res quęsita, & inuenta est. Nã in eum propria actio constituta est, (Briss.) quamuis fur non sit, quę appellatur concepti §. conceptum. de oblig. quę ex delict. nasc. Inst. Cęterum hæc actio in desuetudinem abiit; cum enim requisitio rei furtiuæ hodie secundum veterum obseruationem non fiat, merito ex consequentia etiam prefata actio ab vsu communi recessit, cum manifestum sit, quod omnes, qui rem furtiuam susceperint, & celauerint, furti nec manifesti obnoxij sint §. sed hæc act. de obligat. quę ex delict. nasc. Inst. Anch. paul. lib. 2. sent. tit. 31.

CONCEPTA in dolum actio dicitur in factum l. huius actionis. 9. quod fal. tut. act. Eo tem sensu accipitur apud Iul. Paul. lib. 5. Sentent. 7. Prat.

Digitized by Google

CONCEPTVM furtum vid.paulo ante,Concepti actio. Furtum per lancem & licium conceptum,nihil aliud esse suspitor:quã illud furtum quod conceptum simpliciter à prudentibus viris est appellatum. Lance, inquit Festus, & licio,apud antiquos dicebatur, quia qui furtum ibat quærere in domo aliena, licio cinctus intrabat lanceinque ante oculos tenebat,propter matrum familiæ aut virginum præsentiam. Vnde manifestum satis est, lancem licium que nihil aut adiecisse, aut substantiæ concepti furti detraxisse, sed nudam duntaxat furti inuestigandi rationem denotasse. Moris enim Decemuirorum temporibus fuisse videtur, vt si quis in alicuius ædibus furtũ vellet quærere, illud faceret nudus, licio cinctus, & lancem ante oculos tenens, iuratuq; Deos legum custodes, sese repertendi ipse furtum quærere. Et tunc quidem alter illud apud quem furtum quærebatur, domum suam ei qui furtum quærebat aperire, & in obsignatis & nõ obsignatis locis liberam furti inquirendi potestatẽ facere cogebatur. Quem morem primum à Græcis vsurpatum, deinde in Romanam Rempubl.olim inuectum fuisse, si quis forte satis sibi non persuaserit, inueniet Platonis de legib. librum duodecimum, in quo id ita perspicue traditur,vt omnẽ auctor diuinus cum Festo, Gellio,aliisq; Latinis auctoribus collatus, dubitationis mihi scrupulum penitus exemerit. Igitur si cõceptum furtum aliud nullum dici possit, quam furtum quæsitum & inuentum auctore Paulo Sentent.lib.2.tit.31.& Iustin. in §.conceptum.Instit.de oblig. quæ ex del. nascuntur, consequi recte videtur, aliud quoque nullum dici posse furtum per lancem & licium conceptum, quam furtũ, per lancem & licium quæsitum & inuentum. Et quia nulla temporibus Decemuirorum furta quæri fine lance & licio in domo aliena poterãt, ideo quoq; nulla fuisse iisdem temporib videtur concepta furta,quę nõ per lancem & licium concepta dicerentur. At postea quã furtorum quæstiones, h.e. inquisitione ,cum lance& licio euanuissent. vt est apud Gell. lib.16 c.10. tunc furta, quæ per lancẽ & licium concepta dicebantur,appellari cõcepta simpliciter cœperunt. Et ita quidem amplius nihil in effectu furti nomine per lancem & licũ concepti Decemuiri sunt complexi, quam prætores & ICti per furtum conceptum intellexerunt.Idq; mirum in modum confirmat idem.Gell.Ræuard.in ll.12.tabul.lib.sing.de furt.ca.26.

CONCEPTÆ feriæ Varroni lib.5.ling.indictæ, & lege,aut à principe præscriptæ. Prat.

CONCEPTIS verbis iurare, id est, dictatis à deferente iuramentum.Bud.l iusiurandum. ff.de iureiur.Idem appellatur,præire verba iurisiurandi.Prat.

CONCEPTIS verbis peierare,est inexpiabili periurio sese contaminare.Bud.in l iusiurandum & ad pecunias.ff.eod.Vide infr. Concipere certis verbis.

CONCEPTVS vulgo:ex iustis nuptiis concipere. Conceptus partus in adulterio.Briss. ex D.

CONCESSISSE venditioni pro consensisse & acquieuisse, legitur in l.14.in fi ff.de diuers.temp.præscr. Briss.in lib.pareg.

CONCESSIO libellaria.Vide Libellaria concessio.

CONCESSIO,id est remissio,in l.3.C.de bonis libertorum.

CONCESSIO ad vitã facta,dicitur perpetua.Verũ ea intelligenda in rebus maximi momenti. In his autem quæ ad minima pertinent,nõ æque.Brechęus l.Neratius,ff.de ver. & rer.sing.

CONCESSIONE generali non continetur ea, quæ quis non esset verisimiliter concessurus c.in generali de reg.iur.lib.6. vbi vide gl.& Dynum.Prat.

CONCESSVM dicitur sicut legatũ,donatum,quod deductis omnibus expensis reliquum est l.non amplius.ff.de legat.1. Prat.

CONCIDERE testamentum, id est, incidere, l.1. §.sed consulto. ff.de his quæ in testamento delentur, l.55. ff.de leg.3. Concisum lignum. Briss.

CONCILIABVLVM à municipio,colonia,oppido,præfectura,vico,castello,separatur apud Paul.lib 4.sent.tit.6. vt in l.Mamilia.Quæ colonia hac lege deducta, quodve municipium,præfectura,forum,conciliabulum,constitutum erit. Apud Liuium etiam fora & conciliabula non semel disiunguntur lib.4. & li. 25.& lib.29.Frontinus in lib.de limitib.agror.Sed vt ad hoc reuertamur, hoc conciliabulum fuisse fertur:postea in municipij ius relatum,Et alias.Sunt autem loca publica coloniarum, vbi prius fuere conciliabula,& postea sunt in municipij ius relata.Conciliabula porro Festus lib.3. interpretatur loca, vbi in concilium conuenitur.Isid.lib.15.Etymol.c.2. Pagi apta sunt ædificiis loca inter agros habitantibus. Hæc & conciliabula appellata,à conuentu & societate multorum in vnum.Gellius lib.1. c.7. orationem Gracchi circũ conciliabula dictam citat. Relinquitur igitur, Conciliabula conuentum hominum in agris esse,qui nec municipij, nec coloniæ, nec præfecturæ iure censeatur.Briss.Vide etiam Turneb.lib.aduers.1.c.11.

CONCILIARI.significat amore coniungi, amare nuptias,matrimonium contrahere,in oratione Antonini l.3 ff.de donat.int. vir.& vxor. Sed & contractis nuptiis,si dissenserint vir &vxor, & postea in mutuam gratiam redierint, conciliari veteribus dicebantur,idq; mulierum plerunque opera fiebat.Prat.Vnde

CONCILIATIO mutui per consumptionem dicitur, quum res vere ad accipientem translata, ab eo statim in necessitatem suam vertitur,vel ex interuallo consumitur. Proinde quæ Doctores de natura cooperante & non cooperante mutuo ciuili congerunt,mera somnia sunt.

CONCILIATRIX Festo lib.3.dicebatur,quę viris conciliat vxores,& vxoribus viros.Prat.

CONCILIATVS, aliquando pro empto accipitur,vt apud Terẽt. in Eunucho,Prodi male conciliate, pro magno empte, Omnis enim conuentio Conciliatio appellatur,vt docet Donat.Spieg.

CONCILIVM, quod Græci συνοδὸν appellant,est legitima virorũ ex diuersis locis & prouinciis idoneorum, propter id quod in Repub.passim controuertitur,nomine totius Reipub.ab eo cuius interest,vocata congregatio modis quibus oportet,ac conuenit hoc ipsum, de quo controuertitur,decisura, vel de ipso saltem consultura. Particulas huius definitionis pulchre declarat Frid. Nausea lib.1.rer.concil.Spieg.

CONCILIVM ve eres dicebant de plebis parte aliqua,quæ in foro ad concionem conueniebat. Hinc concilium edicere intelligitur,qui non vniuersum populum, sed partem aliquam adesse iubet, vt ait Lælius Felix apud Gel.lib.15.c.7. Concilium autem aduocare seu conuocare dicitur Trib.pleb.qui concionem ad plebem habiturus esset: Cicer. in Vatin. Num quando tibi moram attulerit, quo minus concilium aduocares,&c. Quo autem tempore cæperint concilia, quæve & quanta sit eorum autoritas docetur ca.1.& 2. dist.15. eorum (conciliorum) canones pro legibus haberi iussit Iustinianus Nou.131 Prat.

CONCILIVM præbere Paulus dixit,quemadmodum Cicero dare Senatũ.ad Q.Frat.Tyrius est Senatus datus frequẽs. Eius autẽ erat concilium vel Senatum præbere,qui ipsum dimittere poterat:Is autem erat,qui concilio præerat: Conn.li.2.c.4 n.3.

CONCILIVM, conuentus populi:non à consilio, siue à consensu, vt Festus existimat: sed à concalando, h.e.conuocando populum in vnum locum.Spieg.

CONCILII nomen tractum est ex more Romano:tempore enim quo agebantur causæ, conueniebant omnes in vnum & communi intentione tractabant: vnde & cõcilium à communi intentione dictũ est, quasi concilium,d.in l.literam transeunte: vel cõcilium dictũ est à communi inté.ione,eo quod in vnum dirigant omnẽ mentis intuitum. Cilia etenim oculorum sunt: Vnde qui sibimet dissentiunt, non agunt concilium,quia non consentiunt in vnum,c.c.nones,15.dist.Ioan.Be.l.Etymol.

CONCINNARE, est rem effictis mendaciis, omnibus lenociniis perpolire, sicut is, qui vnguentis delibutus, madenti coma & capillo composito conspicitur. Hinc Vitilitigator appellatur, Græce κομμῶν δικῶν, quasi sectator litium. Vide, Redemptor causarum. Concinnare quandoque veteres vsurpabant pro facere.Plaut.in captiu.qui me insanum dictis concinnat suis.Est item concinnare, apte componere. Hinc Concinnatorius,a,um,res ad concinnandum apta. Paul de pen. leg.l.instrumentum. Vasa, inquit, concinnator instrumento non continentur. Quod ante Neb.Iss.monuit. Spieg.Old.Adde Forcat.in penu Iuris ciuilis.in c de vasis penuariis.

CONCINNATORES litium (alia exemplaria habent causarum) quorum Vlp. meminit de offi proconsul. Alexander Neapolitanus lib.4. Gen. dier. ca.15. interpretatur eos,qui nouas lites simulatis captionibus, & cauillis improbis in longum ducere moliuntur,cum eis iure agere non liceret Corasius Miscella. lib.1.c.4. nu 2 idque ante eum docuerat Spieg. concinnatores criminum.Sidon.Apollin.epist.12 lib.3 Briss.

CONCIO legitima dicebatur apud Roman. quæ fixa stataque erat:atque hæc ter in mense fiebat. Bud.in l.vlt.de Senat.Spieg.

CONCIONEM habere, vide,Cum populo agere.Hotom.

CONCIO non tantum locum & suggestum vnde verba facimus: sed etiam cœtum populi,& orationem,quæ habetur ad populum,significat.Conna.lib.1.c.2.nu.6.

CONCIPERE iusiurandum, quid sit,ex verbis Taciti intelligere possumus,lib.1.Referuntur illa à Budæo in Annotatio. prior.& l.iusiurandum. de iureiur.vide Paulo post, Concipere est ad certam.Spieg.

CONCIPERE actionem in bonum. Papinia.in l.pen. de sep. viol. Dixi eum recte ea actione experiri, quæ in bonum & æquum concepta est,id est, Budæo exponente, qua actione qui experitur,ita intendere petitionem potest, vt nõ vltra petat,quam quod præstari & æquum & bonum est. vide § cõceptæ in bonum. Obseruandum autem,quod Scæuola concipiendi verbum,tota lege Gallus,pro formare vsurpauit, nec à proprio significatu recessit. Vnde sunt, qui parum probant,quod gloss. concipi, pro intelligi, & Dynus pro elici, sine comprehendi interpretentur.Spieg.

CONCITARE hostem,est hostes ex amicis facere:in l.3.tamen ff. ad leg.Iul.maiest. nihil aliud est, quam inire factionem,aut factionis instrumentum suscipere vel dare. vid.Gothof.d.l.3.interpretantem.Concitare milites,l.1.eod.Briss.

CONCITATORES populi,l.39.§.actores.ff.de pœn.& apud Paul. lib.5.sent.tit.23.Seditionum,l.16.ff.de appellat.

CONCIPERE

Digitized by Google

CONCIPERE edictum, teſtamentum, pœnam. Concipientur libelli, pacta in perſonam vel in rem Verba concepta ſuper ea re conuentio, in diem ſolutio. Male conceptum inſtrumentum. l. 8 ff. de ſtat. hom. Briſſ.

CONCLAVE locus in domo ſecretior. Gotho. ad l. 28 ff. de ſeruit. præd. vib. Conclauia. Feſt. συοικία loca dicuntur, quæ vna claue clauduntur, vide Gothof ad l. 21. §. 7. ff. de furt. Ideo poſuimus in hoc loco, quia in proferendo accentu plerique omnes peccant: cum enim in penultima collocari debeat, in tertia à fine ponunt. Horat. 2. ſerm.

Currere per totum pauidi conclaue——

Clauis namque primam producit. Terent. in Eunuch. Dum apparatur, virgo in conclaui ſedet. Conclaue carceris. Briſſo ex C. Th. Vlp. de ventr. inſpic. l. in quo, inquit, conclaui mulier páritura erit. Item Neratius, de damn. infect. l. quod Cornelius. Conclaue, inquit, binarum ædium. Nebriſſ.

CONCIPERE, eſt ad certam formulam exprimere, Bud. in. l. iuſiurandum 34 ff. de iureiur. ſicque accipiendum putat, in l. quicquid ff. de verb. obl. Equidem verbum concipere, ſignificare ibidem putem aliquid animo adprehendere, tum mente concepta exprimere, & certis verbis comprehendere. Vnde concipere iuſiurandum, eſt certam iuſiurandi formulam præſcribere, lege trigeſima quarta, §. ſi de qualitat & §. penultimo ff. de iureiurand. Cicer. de offic. 3. Quod ex animi tui ſententia iuraueris, ſicut verbis concipitur iure noſtro, id non facere periurium eſt. Idem pro Cluent. Africanus quod eſſet cenſor, & in equitum cenſu C. Licinius ſacerdos prodiiſſet, clara voce dixit ſe ſcire, illum verbis conceptis peieraſſe. Vide Turneb. lib. aduerſ. 3. c. 10. Hinc concipere ſtipulationem, apud Vlp. in l. 61. l. 71. l. 115. ff. de verb. obl. & l. 99. ſt pulatori libetum fuit verba late concipere. Hinc concipere vadimonium, apud Cic. lib. ad Qu. Fratr. 2. Trebatium, inquit, quod ad ſe miſerim, perſaſſe & humaniter etiam gratias mihi agit: negat enim in tanta multitudine eorum, qui vna eſſent, quemquam fuiſſe, qui vadimonium concipere poſſet. Prat. ex Hotom. Hinc

CONCIPERE libellos appellatorios, apud Vlpian. l. 1. in fin. ff. de adpell Hot.

CONCLAMARE l. 11. C. commun. de ſucceſſ.

CONCLVDITVR anno actio, Briſſ. ex C.

CONCORDIVM, genere neutrali, legitur in l. ſi liberis 28. ff. de pact. dotal. pro concordia. Briſſ. in parerg.

CONCORDARE cum hærede. Concordante vxore concordans & alibi, bene concordatum matrimonium. Briſſ. ex ff & C.

CONCORDIA Ancillæ nomen in l. 40. ff. de fideicomm. libert.

CONCORDIA fratrum l. 11. C. de tranſact. Maritalis. l. 5. Cod. de Inſtitut. Briſſ.

CONCRATITIVS paries dicitur paries confectus ex crate lignea qui debilis erat, & formidoſus: & ideo Vitruui in 2 deſiderabat, cratitios parietes nunquam inuentos eſſe: quantum enim celeritate & loci laxamento proſunt, tanto maiori & communi ſunt calamitati: quod ad incendia, vti faces ſunt parati: de his tractat Vlpia. in l. cum duobus. §. item Mela ſcribit. ff pro ſocio. quamuis apud eum congratitium mendo ſe ſcriptum ſit: & hæc etiam hodie apud ruſticos in vſu ſunt. vulgus graditiam appellat. Hincque mendam in Pandectis factam puto. Cotta.

CONCRATITIVS paries, ait Prat. idem qui intergerinus, id eſt paries cratitius, ſiue ex aſſeribus in modum cratis textus inter duos communis. Vide Intergerinus.

CONCVBATVS legitur in l. 3. ff. de concubin. pro concubinatu. Briſſ. in lib. parerg.

CONCVMBERE cum vxore. in concubitu patroni eſſe. Briſſ.

In CONCVBINATV eſſe cum aliquo. In concubinatum ſe dare. Briſſ. ex ff.

CONCVBINA eſt mulier, quæ conſuetudinis, non matrimonij cauſa retinetur, arg. l. 34. ff. de adult. Prat. Aliter Briſſon.

CONCVBINA eſt, quæ cum vxor non ſit, cum aliquo tamen viuit, & ſine nuptiis in domo eſt, l. 144. ff. de verb. ſign. tot. tit. de concubin. l. 16. de ritu nupt. &c.

CONCVBINA dicebatur ea, quam quis non mariti animo, ſed concubitus tantum cauſa, ſine ſtrupri tamen crimine, flagitioue, domi habebat. Dixi, non mariti animo, quia concubinam ex ſola animi deſtinatione æſtimandam eſſe, Paulus ſcribit in l. 4. ff. de concubin. quin & Papinian. in l. donationes 13. ff. de donat. reſpondit, ſi quæratur, an maritalis honor & affectio interceſſerit, perſonis comparatis vitæ coniunctione, perpendendum eſſe: neque enim tabulas facere matrimonium: & apud eundem in l. cum tabulis 16. ff. de his quæ vt indig. mentio fit Caſſiani viri clariſſimi, qui mulierem ingenuam pleno honore dilexerat, cuius tamen filia ex eo concubinatu ſuſcepta, vulgo quæſita dicitur. Neque ſatis fuiſſet dicere SINE NVPTIIS: nam in mulieris honeſtæ & liberæ conſuetudine, quamuis nuptiæ celebratæ non fuerint, tamen non concubinatus, ſed nuptiæ intelligendæ ſunt, vt ait Paul. l. in libertæ 24. ff. de ritu nupt. Dixi, ſine ſtrupri crimine: quoniam Vlp. in l. 1. ff. de concubin. ſcribit eas demum ſine metu criminis in concubinatum haberi poſſe, in quas ſtruptum non committitur, veluti ſi ingenuam mulierem honeſto loco natam, & quæ corpore quæſtum non feciſſet, ſine teſtatione in concubinam duxiſſet: tunc enim ſtuprum non committitur. d. l. 3 de concub. Dixi SINE FLAGITIO, vt illud ſignificarem quod Vlp. in l. 2. ſcribit: Nefariam eſſe coniunctionem, quæ patris concubina fuit, in filij aut nepotis concubinatum ſeſe tradat, aut ex contrario: quippe cum genus quoddam inceſtus eſſe hoc videatur. Apparet ergo legib. permiſſum cõcubinatũ fuiſſe, ac proinde impune concubinam habere licuiſſe, d. l. 3. ff. de cõcub. Et l. cum tabulis 16 ff. de his quæ vt indig. vbi Papinia. ait, in ea, quæ ſe in alterius quam patroni concubinatum dabat, ſtuprum non committi quin & Maſſurius in l. 144. ff. de verb. ſign ſcribit, eam quæ cum vxor non ſit, cũ aliquo tamen viuit, vero nomine amicã, paulo honeſtiore cõcubinã appellari. Tametſi Marcellus ſcribat, eam, quæ ſe in alterius quam patroni concubinatum dedit, matris familias honeſtatem nõ retinere, l. probrum, 44. ff. de rit. nupt. Sed quæri video, an & mariti concubinam habere poſſent: quod vulgo ab omnib. negatur propter l. 1. C. de concubi. vbi Conſtantin. Imperator id vetat. At ego eius ipſius legis argumento adducor. vt credam ante Conſtantinum id licuiſſe. Cur. n. id tum ille prohibuiſſet, niſi quia licebat. Verum vt ea de re paulò fuſius explicemus. Primum omnium exemplum eius rei habemus apud Ciceronem in lib. de Orator. 1. vbi loquitur de eo, qui vxorem in Hiſpania relinquerat Romæ; alteram duxerat, neque nuntium priori miſerat: quia ſi iudicaretur certis quibuſdam verbis, non nouis nuptiis fieri cum ſuperiore diuortium, in concubinæ locum eam duxiſſe videbatur: quæ dubitatio tamen poſterioribus legib. ſublata eſt ex l. nullũ 7. ff. de diuor. & l. eum qui C. de adult. Sed vtcunque ſit, apparet olim ei, qui vxorem habebat, licuiſſe alteram mulierem in concubinam ducere. Tametſi Conſtantini lege id poſtea vetitum ſit: & vero etiam Iuſtiniani l. vlt. C. commun. de manumiſ. apud quem locum illum: Hominibus n. vxores habentibus, concubinas habere, nec antiqua iura, nec noſtra concedunt: de lege Imperatoris Conſtantini intelligendum cenſeo: quod & interpreti Accurſio placuiſſe video. Quid? quod Marcianus in l. 3. ff. de cõcub. ſcribit adulterinum per cõcubinam non cõmitti: quæ de re dubitari non poterat, niſi in eo, qui vxorem haberet. Itaq; ſic infert: nam quia concubinatus per leges nomen aſſumpſit, extra legis pœnam eſt: Itaque ſtipulatione pœnæ caueri de ea re videmus in l. 121. §. 1. de verb obl. Mulier ab eo, cuius in matrimonium conueniebat, ſtipulata fuerat ducenta, ſi concubinæ, tempore matrimonii, conſuetudinem repetiiſſet. Obiicitur lex vlt. in fi. ff. de diuort vbi ſcribit Vlpia. patronum, qui libertam ſuam in matrimonio habebat, ſi cõcubinam adhibeat renuntiaſſe matrimonio videri. Quid tum poſtea? quaſi vero eo ipſo, quod concubina adducatur, cum vxore diuortium ſint Quid ergo eſt, Dico Vlp. diſputationem ſuis finibus coercendam eſſe; loquitur enim de patrono, qui tantiſper in matrimonio libertam habere iudicatur, quandiu alienum ab ea animum non oſtenderit. Vbicunque, inquit, vel tenuis intellectus videri poteſt, nolentis nuptam, dicendum eſt diuortium eſſe factum. Ex quo intelligitur, in libertarum diuortio, neque verborum formulam, neque ſeptem teſtium conteſtationem requiri, ſed leuiſſimam duntaxat abalienati animi ſignificationem ſufficere: veluti ſi quam aliam appetierit, vel concubinam adhibuerit. Mouet me Paulus lib. ſent. 2. his verbis. Et tempore, quo quis vxorem habet, concubinam habere non poteſt. Concubina igitur ab vxore ſolo delicto ſeparatur. Sed videamus, ne quid operis noui nobis aut Annianus aut alius aliquis eo in loco moliatur ſit: Et poſterior ſententia demonſtret, cũ ſine negatione legẽ illũ eſſe. Quid enim vox IGITVR ſignificat? aut quis ſenſus eo ex loco idoneus poteſt elici, ſiue SINE DELICTO, ſiue SOLO DELECTV legemus? At hoc modo ſenſus erit aptiſſimus. Qui vxorem habet, poteſt & concubinam adiungere: vxorem vero non poteſt. Quid igitur intereſt, vtrũ vxorem aliquis, & concubinã adiungere? Quid, inquã intereſt, vtrũ vxorem aliquis, an concubinã adiungat? Nihil omnino, inquit, præter hoc vnum, quod in vxore adiungenda delictum eſt: in cõcubina vero nequaquam. Quod ergo ait, CONCVBINA IGITVR, ſic intelligatur: Adiuncta igitur concubina ab vxore adiuncta ſolo delicto ſeparatur. Alioqui falſum eſſet delictũ eſſe, ſi quis concubinã habeat: vti ſuperius docuimus. Quod ſi cui SOLO DELECTV legendum placet, nõ repugnabo, & ſenſum hunc aptiſſimum oſtendam: quod ſolus delectus ſiue animi deſtinatio diſcernit vxoris adiunctionem ab adiunctione cõcubinæ: nam vt ex l. 4. dictũ eſt, concubina ſola animi deſtinatione æſtimatur. Verum hæc quidem hactenus. Nunc illud adiiciamus, concubinarum alias libertas, alias ingenuas, alias ſeruas fuiſſe. Libertæ autem inuitis ſuis patronis in concubinatum aliis ſe dare non poterant, l. 1. de concubin. Quod ſi qua in patroni ſui cõcubinatu erat, quæſitũ eſt, an alteri dare ſe in matrimoniũ prohibebatur: nam initium dictæ legis 1. ita ſcriptum eſt, vt pugnare inter ſe videatur:

Digitized by Google

adeo vt quidam priorem partem adulterinam esse disputent: ego vero ex lege vltima ff de diuort. vocem, Alteri, non de extraneo, sed de altero patronó intelligendam puto. Quod autem ad ingenuatum concubinatum attinet, quatuor tantum casibus eum permitti reperio: si ea obscuro loco nata sit, si corpore quæstum fecerit, si testatio ea de re interposita sit, si mulier adulterij crimine damnata sit, l.1. & 3 de concubin. Ancillæ autem vtrum concubinæ fuerint, quæri potest: cùm satis constet, ancillarum omnium vsum suis dominis licitum permissúmque fuisse, sed tamen & ancillas concubinas fuisse videre in l. pen. ff. de reb. auct. iud l. denique 8 ff. de pign. & l vlt. C communia de manum Sequitur, vt aliquot inter vxorem & concubinam differentias exponamus. Prima igitur hæc esto: Quod vxor iustorum liberorum quærendorum causa, &, vt ait demosthenes, τοῦ παιδοποιεῖσθαι γυναῖκες: concubina vero, voluptatis aut cultus corporis duntaxat, asciscitur, Nam corporis cultum in iis pono, quæ vel quinquagenariæ, vel sexagenariæ sunt: quas haberi concubinas posse patet ex l.1. ff. de concubinis. Ex quo ipso secunda differentia intelligitur. Quod in vxore ex lege Papia Poppæa spectatur ætas, in concubina, modo annis 12. sit maior, non spectatur. Tertiam differentiam Paulus in leg vlt. demonstrat: vbi ait. Prouincialem magistratum posse ex sua prouincia concubinam habere: cum in vxore aliud sit iuris l. si quis officium. 38. de ritu nupt. Quarta differentia est, quod cum donationes in vxorem non valeant, l.1. & passim. de don. int. vir. eæ tamen quæ in concubinam collatæ sunt, reuocari non possunt: nec si matrimonium inter eosdem fuerit contractum, id irritum recidit, quod ante iure valeat, l. donationes 31. ff. de donat. l. si prædia 50. de donat. inter vir. Quinta etiam apparet ex eo, quod vxor forum domicilíumque mariti sequitur, l. exigere. ff de iudic. concubina verò nequaquam. l. de iure 37. in fin ff. ad municipal. Hotomanus.

CONCVBINATVS semimatrimonium vocatur in l. si qua illustris. C. ad Senatusc Orph. is tamen ab Impp. permissus magis quam probatus, tot. tit. C. de concubin. Nouella vero Leonis Imp. 91 prorsus damnatus: quod confirmauit ius pontificium, ait Dn. Herm. Vulte. in comment. Instit. de patri potest. ad princ. n. 10. Omnis concubinatus omni iuri semper aliquatenus inuisus: ideóque honore ac dignitate vera caruit: nec honestè viuere censetur, quæ in concubinatu hæret, l. 1. princ. & l. 3. de concubin. Concubinatus ergo, etsi à iure ciuili toleratur: honestus tamen ac legitimus coitus non est. Et concubina non est honoris, multò minus dignitatis nomen. Hæc & alia eleganter D. Ioan. Gœdd. ad l. 144. per tot. & ad § 1. n. 4. l 56. & §. 1. n. 4. l 46 de verbor significat.

CONCVBINA, vide Pellicem Hot.

CONCVBINATVS, non est coniunctio iusta, vt matrimonium: nec concubina est iusta vxor. Ex concubinatu nati liberi non sunt iusti, & in potestate patris. Denique est in concubinatu vitium aliquod, & liberi ex eo suscepti degeneres sunt, l vlt. C. de nat. lib. noti & obliqui. Statius, obliquumque à patre genus: vbi Lactantius: Quia fuerat, inquit, patris mei nothus. Obliquum ergo dicit ex concubina progenitum: vt Lucanus Obliquum maculat qui sanguine regnum: Cuiac. in exposit. Nou. Iustin. 8 in princ. fol. 44.

CONCVLCATIO vide Perissologia.

CONCVPISCENTIA, est tam bonarum quam malarum rerum appetitus. Spieg.

CONCVRATORES, qui simul curam administrant. l. 19 ff. de admin. tut. l. 3. §. quæri potest ff de suspect. tut § Instit de satisdat. tut. Eademque loquendi figura Contutor. l. 5. ff. de suspect. tut. l 14 l. 24 §. 1. l 31 §. vlt. l. 54. ff. de admin. tut Et confideiussor. l. 10. ff. de fideiusso. Et conreus. in d. l. 3 §. nunc de effectu ff. de liber. leg. Briss.

CONCVRRERE dicuntur collegatarij, cùm eadem res iis in solidum legata fuit, l. 1 § interdum, in fin. Cum primum itaque non inueniet alter cum, qui sibi concurrat, solus vtetur in totum. Prat.

CONCVRRENS quantitas, in l. cùm alter. ff de compens. dicitur quæ vtrinque æqua est, vt probari potest ex l 12. ff. eo. Prat.

CONCVRRVNT & personæ & res: Concurrit fratri. Duo concurrunt in eundem seruum, in pignus. Concurrunt actiones, Summæ, impensæ, pecuniæ, quantitates, obligationes, possessiones, priuilegia. Omnia in vnum concurrunt: concurrit quæstio, status disceptationis, concurrentia delicta. Briss. ex ff & C.

CONCVRSV partes fieri dicuntur in legatis, cùm testator duobus pluribúsve legatariis rem eandem ita legauit, vt iis non distinctè ac separatim partes certas attribueret, sed potius rem solidam relinquere videretur, l. coniunctim 80. de legat 3 Verum cum vtrinque vterque ad rei, puta fundi, alicuius possessionem acquirendam accedit, vbi ad medium peruenerunt, & concurrerunt: quo in loco obuij inter se facti sunt, ibi partis quisque suæ fines constituunt, vt Sallustij verbis vtar: qui in Iugurthino similem quandam finium inter Carthaginenses & Cirenenses rationem institutam scribit. Hi legatarij, se coniuncti dicuntur: alii, quorum partes ab initio factæ sunt, verbis coniuncti l. re coniuncti 89. ff. de legat. 3. l triplici ff. de verb. significe. Hotom. Connan. lib. animaduc. l. 1 ad l. re coniuncti, concursu partes fieri estimat, non quod ea conflictu actionum vtroque totum vindicante inter eos res scindatur, sed quod nisi aliter partem suam petat is, qui petiit partem, & accepit totum habeat. l. plene §. si coniunctim. ff. de legat. 3. vbi partes concursu facere dicuntur ij, quorum alteri in primis tabulis, alteri in secundis eadem res legatur, quos simul petere non posse constat.

CONCVRSV dominium quærere, vide l. 7. C. de legat.

CONCVRSVS, sepius de personis, quam de rebus inanimatis dicitur. Exemplum prioris extat in l. idemque ff. qui por. in pig. hab. posterioris in §. fi. Instit. si quad. paup. fec. dic. Spieg.

CONCVRRENTES summæ, l. 1. ff. de compens. l. 4. C. eo tit. l. 16. & l. 34 §. qui in vita. ff. de legat. lib. 2. l. 58 §. nummus. ff. ad Trebell. adde l. 15 ff. de legat 1. Brisson.

CONCVSSIO dicitur, quasi commotio totius animi ob aliquam imminentem violentiam. Porro concuti, à con, & quatio, mutatis in compositione literis, significat proprie totum moueo iniiciendo terrorem. Alber. Concussio est crimen, inquit, cum quid officialis à subditis per metum extorquet, aut non facit iustitiam, nisi pecunia recepta: vel aliquid vltra salarium debitum extorquet: vel cum quis accusat, vel ab accusatione desistit propter pecuniam. Sunt quod contra leg. Iul. repet. turpiter datum est iudici, cuius & manus & oculos innocentes esse oportet, nulla vsucapione adquiritur illi, vel hæredibus eius. Idem dicendum est de venditionibus aut locationibus, pluris, minorisue eo nomine factis: quoniam irritæ sunt, nec vllo tempore confirmantur: l. quod contra. ff. ad l. Iul. repet. l. bonæ fidei, in princ. de acquir. rer. dom. Quare autem leges tam vehementer execrentur corruptum animi iudicium in magistratibus, eleganter tractat Iustinia. in authen. vt ind. siue quoque suffrag. §. consideranimus. Spieg.

CONCVSSIO sordida, l. 1. §. qui autem, in fi. ff. de calumniat. Alberic.

CONCVSSIONIS rei sunt, pœnáque legis Corneliæ teneri iubentur, qui in accusationem innocentium coierint. l. 2 de concuss. Verba autem eodem in loco, scilicet. Quive ob denuntiandum, vel non denuntiandum testimonium, acceperint, ab Accursio intellecta non esse, minus mirum est, cum etiam à paucis percipiantur. Ita Budæus explicat. Spieg.

CONCVTERE dicitur, qui percellit ac perturbat aliquem iniecto terrore, & terrorem Cicero ait esse metum consternantem. lib. 3. Tuscul. quæst.

CONCVTERE, ait Prat. est terrore potestatis aliquid ab aliquo extorquere, sic accipitur in l. illicita. 5. §. illicita. ff de off. præsid. & l. 4 C. ad l. Iul. repetund. Et apud Paul. lib 5. sent tit. 25. Concutere est terrore potestatis perterrefacere. Brisso. Ferrando Diac. Concutere est aperte facere violentiam. Briss.

CONCVSSVS paries. l. 18. §. Sabini. ff de damno infecto. Concussum terræ motu ædificium l. 59 ff. locati. Briss.

CONCVSSIONIS crimen quoties aliquid terrore potestatis illicite extorquetur & auferrur: vt cum quis iudicij, aut magistratus, alicuiusve potestatis, quam habet, aliove terrore pecuniam alicui extorquet. l. 1 & 2. ff. de concuss c. militare, 23. q. 1. Sed & qui ad aliud quid, puta ad contrahendas nuptias. l 1. C. si qua præd. dotg. ad emendum, vendendum, cedendum, l. principalibus vbi Dd ff si cert. pet. l. pen. C de his, quæ vi met. caus. tot. tit. C. de contr. iud. iura aut terrore potestatis inuitum cogit, concutere videtur, vt & tum, cum vltra constitutum salarium imperiose aliquid exigitur. Iaf. in §. quadruplum. n 3. Inst de act. c. quoniã dist. 8 c. militari 23. q. 2. Spec. de exceps. § 1 n. 5. & de recus. §. fi n. 18. Item quod per eundem calumniam specie transactionis extorquetur, in concussionem cadit, l 1 § vlt. ff de calumniat. Prat. VVesemb Briss.

CONDEMNATVS certam quantitatem, l. fideiussor. 45. ff de fideiussor. certam pecuniam, l. post mortem. ff. quand. ex fact. tut. quibus locis eleganter per ἔλλειψιν supprimitur, in, vel ad, quæ vulgatis codicibus interiecerunt, qui elegans hoc dicendi genus non norunt. Vocum autem multarum ἐλλείψεως videas in Pandectarum seu Digestorum libris. Prat. Briss.

CONDEMNARE, pro condemnationem aduersus aliquem obtinere, & (vt ICti loquuntur) iudicatum debitorem facere, l. 2. ff. de admin. tut. l furti 6 § mandati ff de iis, qui not. infa. Cic. pro Rosc. Com. hunc per iudicem condemnabis. Idem pro Cœcinn. Non solum egeris, verum etiam condemnaris licet. Sueton. in Tiber. cap. 8. Fannium Cepionem reum maiestatis fecit & condemnauit Briss. Pertinet hoc verbum non minus ad decem aureos, quam ad deditionem noxæ. Eodem sensu

CONDEMNATIONEM facere dixit Gordianus, l. quamuis 8. C. de pignor Prat. & Briss.

CONDEMNATIONEM formari, vide l. 11. C. de furt.

CONDEMNATIONEM sustinere, l. 2. C. de accus.

In CONDEMNATIONEM deducere, l. 3. C. de in litem iurand.

CONDEMNARI pluris, minoris, dupli, quindecim, centum, peculij

Digitized by Google

culij,& certa pecunia,fructibus, & de fructibus pluribus ſummis, æſtimatione partis. Briſſ.ex ff.

CONDEMNARI ſummæ,pro in ſummã,accipere debemus apud Pompon.l ſed hoc ita.22. ff.de re iudic. & condemnari pecuniæ, dixit Paulus l. ſi ita 39. ff. de oper. liber. Prat. Damnare ſummæ,& damnari ſummæ. Briſſ.

CONDEMNARE ſponſionis,apud M.Cicero.in Orat. pro Cecinna,pro eo,quod dicimus ob ſponſionem factam. Prat. Briſſ.

CONDEMNARE reliquo, l.1.ff.arb.furt.cæſ. Prat. Briſſ.condemnare quadruplo. Briſſo.ex ff.

CONDEMNARE ſecundum iuris formam, l. 3. C. familiæ erciſcundæ.

CONDEMNARI in quadruplum, in fructus, in vſuras, in vnam ſummam & quantitatem:condemnationem pati:condemnatione plecti: condemnatu pro condemnatione, vt ſtipulatu pro ſtipulatione.

CONDEMNATOR, pro eo, qui reum peregit. Tacit lib.4. Briſſ. ex ff.& C.

In his verbis edicti prætorij,quod ſub tit.de re in l.exponitur,

CONDEMNATVS VT PECVNIAM SOLVAT, condemnatum accipere debemus eum, qui rite condemnatus eſt, vt ſententia valeat. Cæterum ſi qua ratione ſententia nullius momenti ſit condemnationis nomen non tenet, l.4. §. condemnatum ff.de re iud. Alias quoque traditur damnatum quem ita videri ſi damnatio teneat,l 2. §.vlt.ff.de pœn.Briſſ.Prat.

CONDERE IVRA §.reſponſa. Inſtit.de iure naturali. Vnde conditores iuris, l. 23. C.de procurat.conditores legum. l.8.C.de pact.Briſſ.

CONDERE teſtamentum, luſtrum,ciuitates,regna, &c. Briſſ. ex ff.& C.

CONDICERE, eſt ſimul dicere. vt fit in pactionibus, Pompon. l 66 ff.de contrah.empt.In vendendo fundo quædam,etiamſi non contradicantur, præſtanda ſunt. Hinc Feſtus lib.3. condictum interpretatur, ſimul dictum. Ergo cõdicere, eſt diem locumque communi conſenſu conſtituere, quo quid fiat. Briſſ.Hinc.

CONDICERE alicui cœnam,Cicero & Suetonius dixerunt,non pro inuitare ad cœnam, quemadmodum vulgo placere video ; ſed pro indicere cœnam, & denuntiare ſe affuturum, (Condicere enim Feſto lib.3. eſt dicendo denuntiare; vt & Imperatori in §. appellamus. Inſti. de action. Condicere priſca lingua eſt denuntiare) Craſſus (inquit Cicero ad Lentulum ſcribens) vt quaſi teſtata Pop. Roma. eſſet noſtra gratia. pene à meis laribus in prouinciam eſt profectus. Nam cum mihi condixiſſet,cœnauit apud me in mei generi Craſſipedis hortis. Suetonius in Tiberio, Sext. Clandio libidinoſo ac prodigo ſeni cœnam ea lege condixit, ne quid ex conſuetudine immutaret, aut demeret. Sed in libris Iuriſconſultorum:Condictio eſt (vt ibidem Feſtus ſcribit) in diem certum eius rei, qua de agitur, denuntiatio. Moris enim fuiſſe,vt iudicio à Prætore conſtituto diem ex ſuo commodo litigatores ſumerent, quo in iudicium venirent, veterą illa demonſtrant apud Plautum in Curculione, & Gellium lib 16. cap. 3. Si ſtatus condictuſve dies cum hoſte. Sed multò planius locus ille in Oration. pro Comœdo, rem omnem explicat: Quid enim factum? veniſti domum vltro Roſcij: quod temere commiſiſſes in iudicium, vt denuntiares, rogaſti. vt ignoſceret, tu adfuturum negaſti: deberi tibi ex ſocietate nihil clamitaſti: quo in loco Denuntiare dixit Cicero, quod Iuſtinianus hoc loco Condicere. Sed homo neque planius neque elegantius exponit Aſconio, qui Verrina 3. ſic ſcribit Comperendinatio eſt, ab vtriſque litigatoribus, inuicem ſibi denuntiatio in perendinum diem: namque cum in rem aliquam agerent litigatores, & pœna ſe ſacramenti peterent, poſcebant iudicem: qui dabatur poſt tertium diem (ſic enim legendum puto, non trigeſimum) quo dato, deinde inter ſe in perendinum diem, vt ad iudicium venirent,renuntiabant. Hæc Aſconius Eodémque notæ illæ pertinent, apud Valerii Probum.I.D.T.S.P. in diem tertium, ſiue perendinum: quam formulam in Muræniana Cicero exagitat. Eodem etiam illud Macrobij lib.1. cap.16. pertinet. Comperendini dies dicuntur, quibus vadimonium licet dicere: Stati, qui iudicij cauſa cum peregrino inſtituuntur.Hot.

CONDICTVS dies fere idem eſt, quod ſtatus, i.e.deſtinatus,defixus, & ſtatutus per commune dictum. Nam condictum, incommune dictum, vel ſimul dictum, dicitur, quaſi decretum & conſtitutum. Spieg.

CONDICTVS dies in l. 2. tab. eſt iudicij cauſa conſtitutus ex 1. Offic.Cic.

CONDICERE accipitur pro repetere, l 4.§.res pignori,ff.ſi cer. pet.& alibi ſæpiſſime.Hinc

CONDICTIO qua actionem in perſonam κατηγορικῶς ſignificari ſcribit Imp. Iuſtinian.d.§.adpellamus. Propriè tamen ſignificat denuntiationem in diem certum eius rei, quæ agitur.Feſto lib.3.Prat.

CONDICTIO,nomen eſt generis, quo perſonales omnes actiones comprehenduntur: proprie tamen ad eam refertur actionem, quæ ex mutui contractu naſcitur: vt condictio definiri poſſit actio, quam per rem à nobis mutuo datam poſtulamus, vt docet Imp.tit. quib. mod.re contrah. in pr. Hotom. Actio in perſonam condictio dicitur, & condictitia actio; & condictitia ſimpliciter. Briſſ.ex ff. C I. Dicitur & actio condictionis, l.1. C.de condict.in d.l.2.C de condi.ob cauſ. condicere cautionem, dotem, liberationem, per condictionem agere, petere, condictione repetere, per condictionem petitus homo,aut fundus:condictitia experiri. Briſſ ex ll ff & C.

CONDICTIO ſemper eſt dicta actio in perſonam. l.actionum. 25. ff.de oblig. & act. ſicut & nunc eam ſignificationem retinet. Hoc tantum intereſt, quod ſolennis olim obſeruabatur, quæ noſtris quoque temporibus eſt conuenientiſſima, per ſe quidem ff.de ſer.vrb. Theop.in §.adpellamus. Inſtit.de exceptæ. demptis verborũ formulis: vt cũ quis perſonaliter eſſet obligatus, tum is ſolebat admoneri, denuntiato die, quo vt ſoluendum, aut in iudicio ſiſtendum illi eſſet. Commemineres & huius rei Accur.Angel.& Iaſ.d.§.adpellamus. Hodie vero hæc curioſa ſolemnitas non adhibetur, rem tamen ipſam imitari debemus, non ſolum præcepto humano, ſed etiam, diuino.Old.Prat.

CONDICTIO, & Vindicatio. ad rei recuperationem pertinent. Caio in l.ſi pignore.§.cum furti ff de furt.Old.

CONDICTIO quædam eſt certi,quædam incerti.Briſſ.

CONDICTIO certi, quæ competit ex omni cauſa, & omni obligatione, ex qua aliquid certum petitur: ſiue ex certo contractu,ſiue ex incerto ſiue ex lege Aquil. agatur, ſiue ſub tuo nomine,ſiue hæreditario obligetur Vlp.l.certi.ff.ſi cert. pet vide l.24 ff.eodem. l.18. §. exceptio de iureiur.l 28 in fin de exercitor.l.17.§.penul. ff. rer.amotar. Inſtitut. quib mod re contrah.oblig & iuſtit. de verb.oblig.in princ. Vnde manifeſtum eſt, quod ita condictio concurrit cum actione mandati, depoſiti, & cæteris, vbi quid certum petitur. Et ideo ſecundum diuerſitatem cauſarum, nunc re, nunc verbis, nunc literis, nunc conſenſu contrahitur, nunc etiam ex contractu, nunc ex quaſi contractu, nunc ex delicto cõpetit: imputata tamen pecunia ſola illa competit. Old. Certi condictionem in generalem & ſpecialem quidam deducunt, vt ſcribit Accurſ.in l.1. ff.ſi cert. pet. quam diuiſionem probat Bar. d. l. certi, aliis vnam tantum eſſe aientibus: quinam verius dixerint,ipſe diſpice.

CONDICTIO certi eſt ſtricta. Condictio triticaria arbitraria, Cuiac.ad Afric.fol.17.fere ſub fin.

CONDICTIO incerti eſt per quam incertum petitur, quã commemorat Paulus in l.ſi tibi 8. ff.de act. empt. Hac condictione, liberationes, cautiones, iura prædiorum, & ea, quorum incerta æſtimatio eſt condicuntur, l 2. §.aliud ff.de donat.l.3. ff de condict.ſine cauſa l.5. & l 8 ff. de iure dot l.12.ff.de nouat.l.22. in fin.l.40 pen ff.de condict. indeb. l.33.ff.de ſeruit. vrb. l.16. §. Pompon. ff. de minor.l. 5. §.1. ff.de vſufr. ear rer. l.12.in fin.ff de condict. furt.l.vnica C. de erro. calc.l.3.C.de poſtul.Briſſ.

CONDICTIONES in iure noſtro variæ memorantur. Quædam enim adpellatur.

CONDICTIO ex lege, quæ alias condictitia ex lege nominatur §.tripli & § ſeq inſtit.de act. Ea proprium actionis,quam dat. nomen non tribuit.Briſſ & hæc ſecundum Azon.eod tit locũ habet, quoties ex noua lege deſcẽdit obligatio,nec in eadem lege cautum eſt, quo genere actionum experiatur, quæ pro varietate cauſarum,nunc ex contractu,nunc ex delicto naſcitur, & ſic non ſtatuitur, vel cauetur, qua actione agatur. vide l.1.ff.de condict ex lege. Hinc Condictio ex lege Iulia,l.dotalem. l. ſi vero cum l. ſeq ſolu. matr. Et Condictio ex lege Cincia.l.21.ff.de don.Oldend.Prat.

CONDICTIO furtiua competit domino rei contra furẽ, eiuſque ſucceſſores ad ipſam rem perſequendam, vel æſtimationem eius, quanti plurimi fuerit, poſtquam ablata fuit, eo quod fur ſemper eſt,& fuit in mora. vid.tit. ff.de cond furt.Old Prat.

CONDICTIONES naturales, id eſt, quas æquitatis naturalis ratione Iuriſconſulti introduxerunt, quatuor fere ſunt:Indebiti ob rem dati, ſine cauſa, de bene depenſis, ad imitationem condictionis ex mutuo.Cuiac ad Afric.tractat.1 in princ.

CONDICTIO indebiti competit ei, qui per errorem indebitam pecuniam ſolvit alicui, credens ſe teneri, cum nõ teneatur, vt cum à procuratore ſuo ſoluta eſſet, ipſo ignorante. Eſt ergo condictio indebiti, quæ ad repetendum indebitum ſolutum, vel promiſſum competit: Briſſ. vel ſecundum Azonẽ in ſumma.eodem tit.poſtquam ſoluta indebita repetuntur, ſiue per ignorantiam facti etiam non probabilem vt qui errauit quis in facto ſuo,ſiue per ignorantiam iuris,talia indebita ſoluantur, quia ignorantia iuris, non debet alicui nocere in damno vitando,ff.de iur.& facti ignor.l.iuris ignorantia.vide tot.tit.de condict.indeb.C.& ff.Old.

CONDICTIO liberationis. l. C. de error.calc competit ei,qui, quod omnino non debuit, promiſit Old.

CONDICTIO ob cauſam datorum, ſecundum Azon. eod. tit. competit & locum habet vbicunque duo contractus & inno-

Digitized by Google

minati interueniunt, ſcilicet, do vt des, facio, vt facias. In illo autem contractu innominato, ſcilicet, do vt des, datur actio de dolo. Et provt alij dicunt, tunc competit ad rem petendam, quæ ob cauſam honeſtam, vtpote in cauſam futuram vel præteritam data eſt, cauſa non ſecuta. Poteſt enim condici cauſa non ſecuta, ſi penituerit dantem, re integra. Si vero dediſti decem, vt Bononiam irem, & aliquid, quod erogaui ad profectionem, exprimam, habet condictionem, ita tamen, vt preſtetur mihi indemnitas. Quia autem ex obligatione, quæ re contrahitur, & nunc conſenſu, perfiſcitur hæc condictio, minima eſt, quia res ad aliquem profecta ſine conſenſu vtriuſque contra eundem aſſenſum petitur & repetitur. Old. Adpellatur autem condictio cauſa dati (ſic enim Non data, legendum Paulus docet. l. 5. verſ. in hac. ff. de præſc. verb.) qua datum cauſa, ea non ſequuta, repetitur, toto tit. ff. de cond. ob cauſ. dat. cauſ. non ſec. & C. de cond. ob cau. dat.

CONDICTIO ob cauſam, ad repetendum id, quod ob rem datum eſt, cauſa non ſequuta. datur. Briſſ.

CONDICTIO ob cauſam. Hanc condictionem parit res apud alium conſtituta, ſiue ab initio, ſiue iam, ſiue poſtea peruenit ad eum ex iuſta cauſa, poſtea ad inſtantiam rediit. Vt chirographum apud creditorem debitor poſt debiti ſolutionem recipit. Sed hanc condictionem ob cauſam putant quidam ex contractu prouenire, quia non competit, niſi alij contractus præcedant. Alij ex quaſi contracta credunt deſcendere, ad ſimilitudinem condictionis indebiti, quia, qui ob cauſam condicit actori primum contractum diſſoluit Old.

CONDICTIO cauſa dati, cauſa non ſecuta, actio eſt in perſonam, per quam repetuntur, ſcil. cauſa data, i. e. ſub cauſa, vt eſt ſcriptum l. pen. hoc tit. quod Græci διὰ τῆν συνθήκην, ſi ea cauſa ſecura non ſit. Cauſa do, quod do, vt Romã eas. cauſa nõ ſequitur, ſi non Romam eas. Eadem dicitur condictio ob cauſam, vel conditio ob rem dati, re non ſecuta, ſimilis condictioni ex mutuo, vel potius condictio ex pro mutuo. Quid enim aliud eſt, quod ob rem datur, quam prorogatio, ſiue datio in anteceſſum? Omnis autem prorogatio promutuum. Prat.

CONDICTIO DATI OB TVRPEM CAVSAM eſt, per quam repetimus datum ob turpem cauſam, ait Briſſ. vel per quam repetimus ea quæ dedimus alteri, cauſa non ſequuta, ob quam data ſunt, ſi turpitudo tantum ex parte accipientis. verſetur. Alioquin ex parte dantis & accipientis, repeti non poteſt. quia in pari cauſa turpitudinis potior eſt conditio poſſidentis. c. in pari de reg. iur. lib. 6. & ſecundum Azonem eod. tit. ponitur exemplum: Ego dedi tibi, vt ſacrilegium non faceres, ab hoc enim debuiſti abſtinere, nullo tibi dato. Et ideo etiam cauſa ſecuta poſſum petere, quod tibi dedi. vide ff. de cond. ob turp. cauſ. Old. Prat.

CONDICTIO ſine cauſa eſt, qua, quod ſine cauſa datum eſt, vel alias ad aliquem ſine cauſa peruenit, aut denique ſine cauſa apud aliquẽ eſſe incipit, cõdicitur. Briſſ. Ac competit, quando aliquid primo ex iuſta cauſa eſt apud alterum, ſed poſtea per aliquem effectum eſſe non debet. Verbi gratia, Mutuaſti mihi centum, feci tibi inſtrumentum, quo confeſſus me tibi teneri, ſoluo tibi, modo inſtrumentum obligatorium eſt apud te ſine cauſa, per quam repetam ipſum. Comperit ergo condictio ſine cauſa, finita cauſa, ex qua res ad aliquem peruenit ex contractu, qui iã finitus eſt, vnde videtur deſcendere, nec inde quod expirauit, adhuc cauſam ſubſiſtendi habere. Item. ſi ſine cauſa penes te res eſt, quam non habes per contractum, & ita nec ex contractu, nec ex maleficio es obligatus mihi. Etiam locũ habet: vbicunq; ſine cauſa aliquid, quod apud te eſt, mea intereſt, me habere: qua de re extat tit. de cond. ſine cauſ. Old.

CONDICTIO Triticiaria, ſiue Triticiana, arbitraria eſt, quia æſtimat in ea iudex rem arbitrio ſuo, quæ petitur, habita ratione loci & temporis. Datur ergo eius rei, quæ petitur, æſtimandæ cauſa. Porro æſtimationem recipiunt res omnes præter pecuniam numeratam: nam æſtimat res cæteras, non æſtimatur, aut ſaltem non indiget æſtimatore, cum ſit eius æſtimatio conſtans & certa: ea res pecunia numerata in condictionem triticiariam non cadit: cæteræ res omnes cadunt, quæ pondere vel menſura conſtant, mobiles vel immobiles, corporales vel incorporales, & fundi: ſiue proprietas debeatur forte ex teſtamento, vel ex ſtipulatione, ſiue emphyteuſis, & res etiam ſua. ex cauſis, quibus rem ſuam dominus condicere poteſt: quod ita variis enumeratis generibus rerum Vlpian. exequitur, l. 1. ff eo. propterea quod dubitare poterat, an tot res complecteretur condictio, quæ nomen à tritico habet. Sed inditum eſt nomen tale caſu quodam, vt annotat Cuiac. in Paratit. ex Stephano, quia in antiqua formula huiuſce condictionis, quoties ſcilicet ſua cuique actioni conſtituta erat formula, tritici fiebat mentio: propterea quod qui hanc actionem ſibi dari prius poſtulauerat, fortè ei res erat de æſtimando tritico. Triticariæ autem condictionis, & condictionis certi, longe alia ratio eſt, licet deſcendat vtraque ex eadem cauſa: nam per illam omnes res certæ vel incertæ petuntur: per hanc condictionem certi, id eſt, ſi certum petetur, non res incorporales ſiue incertæ: hæc enim actio eſt ſtricta, id eſt, ſeruit in ea iudex ſcripturæ contractus, & petitioni actoris, ſui arbitrij impos. Prat.

CONDICTIO ex ſcriptura inſtit. de liter. oblig. & l. 14. C. de non num. pecu. eſt actio in perſonam, per quam is, qui ſe pecuniã alicui debere ſcripſit, ſiue ea numerata ſit, ſiue non ſit, ſoluere cogitur: dum tamen, ſi data non ſit pecunia, actio poſt biennium intendatur: nam antea non numeratæ pecuniæ exceptione excluditur. Prat. ex Hotom.

CONDICTIONIS actionem dixit Antonius l. 1. C. de condict. indebiti. Et condictionis iis, idem l. 11. C. de condict. ob cauſ.

CONDITA appellabant ſpecies & copias publicas in horreis ſeruandi cauſa repoſitas & reconditas, l. ſicut 4. de erog. mil. annon. lib. 11. l. 1. & toto titul. C. de condit. in public. hort. Capitolin. in Gordianis: Cuius viri tanta in Republica diſpoſitio fuit, vt nulla eſſet vnquam ciuitas limitanea potior, & quæ poſſet exercitum populi Romani ac principẽ ferre, quæ totius anni in aceto, frumento, & larido atque hordeo, & paleis, condita non haberet. Symmach. lib. 1. Epiſt. 19. Cum clementia veſtra meminiſſet carrucæ faciendæ impendium de ſacro ærario eſſe decretum: cenſuit, vt eius argentum publicis conditis redderetur. Idem Epiſtol. 34. de frumento & oleo annonario agens. Cuius rei V. C. præfect. annonæ partium ſuarum diligens executor. Prætorianæ ampliſſimæ præfecturæ, vt ipſe aſſerit, dudum fecit iudicium: miſſis de more breuibus, quæ anguſtias patefacerent conditorum. Marcellin. lib. 29. A prouincialibus commeatum exercitui prohibuit dari meſſes. & condita hoſtium, virtutis noſtrorum horrea eſſe. ſi lucia memorans ſpecioſa. Briſſ.

CONDICTITIA actio, qua quid repetitur, l. qui ſe 7. ff. de condi cauſ dat. cauſ non ſeq & alibi ſæpe. Condictitia ſimpliciter, l. ſi duo 13. §. Iulianus. ff. de iureiur. Atque nihil aliud eſt quam condictio.

CONDICTITIA pro conditione furtiua ponitur in l. 13. § idem Iulianus de iureiur. Briſſ. vlt. edit.

CONDICTITIA expetiti l. 35. ff. de donat. int. vir.

Per CONDICTIONEM agere, petere, repetere, reddi, repeti. Petitus homo, fundus. Briſſ. ex ff. & C.

CONDICTITIA lex, quæ ab Imperatore nominatur §. tripli. Inſtitut. de action. eadem eſt cum condictione ex lege. Nam quoties ex conſtitutionibus actio datur, neque tamen nomen actioni imponitur, generaliter condictionem ex lege nominamus. l. vnica. ff. de condi. ex lege. Interdum autem præciſe dicitur, nomine actionis non adiecto, l. ſi duo §. itẽ Iulianus ff. de iureiur. Interdum nomine adiecto, l. ſi quis certum. ff. ſi cert. petat. Ideoque pro condictione Theophil. vbique condictitiam vertere conſueuit. Quid autem ſit ex lege condictio ſiue condictitia actio, ex l. vnica ff. de condict. ex lege, intelligi poteſt. Hotom. vide ſupra Condictio ex lege.

CONDITIO, ſiue (vt in Pandect. Florent.) Condicio variè à variis diffinitur. Conditio, ait Accurſius in rub. ff. de cond. & demonſtr. eſt ſuſpenſio, cuius de futuro effectus, vel confirmatio pendet: quam diffinitionem Azo in Summ. C. de cond. inſert. probat. apud quem conſummatio, pro confirmatio legitur. Bar. l. 1. ff. de cond. & demonſt. reiicit eam definitionem datque aliam in hæc verba: Conditio eſt quidem futurus euentus, in quem diſpoſitio ſuſpenditur. Condictio autem tunc vim ſuſpendendi habet, cum in futurum tempus confertur, quæ in præſens tempus, aut etiam in præteritum non ſuſpendit aut moratur obligationem, l. conditio in præteritum. ff. de verb. obligat. l. ſi ita ſtipulatus fuero. ff. eod. Alcia. l. debitori. C. de pact. ait eſſe qualitatem, qua quid condi, id eſt, fieri, actum eſt. Hotomann. Conditio, inquit, eſt lex negotio adpoſita, vnde euentus pendet. Equidem Bartoli definitionem veram putem, l. vnica, §. ſin autem aliquid ſub condi. C. de caduc. toll. iuncta l. cum ad præſens 37. ff. ſi certum petat. Euentui ſubiicit d. §. ſin autem aliquid, & poteſtatiuas & fortuitas, & mixtas. Lex vero, in facto. ff. de condit. & demonſtrat. in euentu ponit, quæ obtingunt, id eſt, fortuitæ ſunt. Ideoque ita diffinire tentabam: Conditio eſt lex adpoſita hominum actionibus. eas ſuſpendens. Prat. Conditio eſt modus, qui ſuſpendit actum, donec eo exiſtente confimetur. Vulte. In Inſtit. de hæred. inſtit. §. 3 n 6.

CONDITIONVM variæ ſunt diuiſiones. Iuſtinia. d. l. vnica. §. ſin autem aliquid. diducit in caſuales, poteſtatiuas & mixtas, quarum euentus ex fortuna, hominum voluntate, vel vtroque pendet. Prat.

CONDITIO alia certa eſt, alia incerta. Certa conditio eſt, quæ omnimodo exitura eſt: veluti ſi intra Calendas digito cœlum non tetigero, l in illa ſtipulatione, de verb. oblig. Item, ſiue nauis ex Aſia venerit, ſiue non venerit, l. neceſſario 8 §. 1 ff. de peric. & commod. Incerta conditio eſt, quæ an impleatur incertum eſt: vt ſi nauis ex Aſia venerit. Dubium eſt enim, vtrum ventura ſit nauis, an non Prat.

CONDITIONVM (ait Paulus lib. 3. ſentent. tit 4.) duo ſunt genera: aut enim poſſibilis eſt, aut impoſſibilis. Poſſibilis eſt, quæ per rerum naturam admitti poteſt: impoſſibilis non poteſt,

Quarum

Digitized by Google

Quarum altera ex euentu expectatur, altera submonetur, vide Viglium §. impossibilis. Instit. de hæred. instit. Prat.

CONDITIONES vel in præsens, vel in præteritum, vel in futurum conferuntur. Sed eæ demum potestatem conditionum obtinent, id est, in euentum aliquem negotium suspendunt, quæ in futurum conferuntur, l. cum ad præsens. & l. itaque. ff. de reb. cred. Quæ conferuntur in futurum, aliæ in casum & euentum incertum, aliæ in arbitrium conferuntur. Illas casuales, has potestatiuas adpellat Iustinianus, d. §. sin autem aliquid. Quæ in arbitrio nostro sitæ sunt, promiscuas vocat Paulus l. si iam facta. §. 1 ff de cond. & demonstr. Prat. ex Briss.

CONDITIONES quæ sunt in arbitrio, l. 1 § qui sub conditione ff. si quis om. caus. l. 1 §. sciendum ff. de suis & legi. quæ sunt in potestate nostra. l. vlt ff de cond. inst. l. 77 de cond. & demōst. l. 4. de hæred. instit. videntur etiam appellari promiscuæ in l. 11. §. 1. de cond. & demonst. & in arbitrium collatæ. Casuales ex fortuito casu pendent: ICti in casu consistentes: in euentum collatas: quæ non sunt in potestate, vocat Briss. vlt. edit.

CONDITIONES vel sunt in dando, vel faciendo. Briss. per l 6. § vlt. ff. de statu lib. l. 33. §. 1. ff. de fideicommiss. liber. l. 8. ff. si quis commissa.

CONDITIONES facti esse dicuntur quæ in facto consistunt, & in faciendo versantur, ad differentiam earum, quæ in dando consistunt, l. si cui pure §. ff. ad Trebell. l seruus ff. de solutio. Quædam vero conditiones iuris sunt, id est, ex iure veniunt. l. multum. 21. ff. de cond. & demonstr. Prat.

CONDITIONES facti alias opponuntur conditionibus iuris, id est, quæ ex iure veniunt, l. 21 ff de condit. & demonst. Briss.

CONDITIONVM insuper alia voluntaria, alia casualis: illa quæ voluntatis est, totam obligationem suspendit, vsque dum perficiatur. Quæ verò casualis est aut necessaria, obligationis tantummodo effectum prorogat, vis obligationis atque adeo ipsa obligatio statim perficitur, &c. Conna lib. 4. c. 17. n. 7.

CONDITIO dicitur, cum quid in casum incertum, qui potest tendere ad esse, & ad non esse, confertur. Ferr. instit. de verb. oblig. Spieg.

CONDITIO aliquando significat qualitatem, & statum personarum. l. hæres & l. sed & si. ff. de acquir hæred. Briss.

CONDITIO habetur pro impleta, quoties per eum, cuius interest impleri, stat quo minus impleatur, l. 161. ff. de reg iur. Gothofred. ad l. 1. C. de instit. & substit. vide & paulo post, Conditio pro impleta.

EX CONDITIONE, in conditionem, sub conditione passim.

CONDITIO quoque pro coniunctione sponsaliorum & nuptiarum, pro eo, quod vulgo dicimus *Parti*, in l. vlt. ff. de sponsal. l. 19. & l. 36. ff. de ritu nuptiarum. l. vlt ff. de proxenetic. l. 65. ff. de iudic. l. 18. C. de nuptiis. Sueton. in Iulio, c. 28 Octauiani sororis suæ neptem, quæ Marcello nupta erat, conditione ei detulit. Idem in Augusto c. 69. Demissam Scriboniam, quæ liberius doluisset nimiam potentiam pellicis, conditiones quæsitas per amicos, quò matres fam. & adultæ ætatis virgines nudarent. Sic & apud eundem auctorem in Claudio c. 6. & in Galba cap 5. accipiendum est. Festus lib. 3. Conuenta, ait, conditio dicebatur, cum primus sermo de nuptiis & earum conditione habebatur. Sic Seneca libro controuer. 3. Conditionem nuptiarum illi inuentam, cum alio nullo modo posset. Vtitur hoc quoque verbo in hoc significatu Plaut. in Trucul. & Ahlul. Et Liu lib ab vrb. cond. 3. Et Pli. lib. 1. Epist ad Iunium Mauritium. Itaque & renuntiatione sponsaliorum hæc verba probata esse, Cain scribit, CONDITIONE TVA NON VTOR, l. 2. de sponsalibus Brisson.

CONDITIO etiam est pactio certam legē in se continens. Vnde Tullius conditiones & pactiones coniungit 1 Offi. & 5 Verrin. sub hac conditione stat locatio l. 25 ff loca Briss. vlt. edit.

CONDITIO pactionem & conuentionem significat, & quod Græci dicunt συνθήκην Cic. Topic. Si quæratur, à natura ne sit ius, an ab illa quasi conditione & pactione hominum. Nam & lex νόμος συνθήκη τῆς πόλεως, à Demonst. definitur, l. 2. ff. de legibus. Atque inde forte qui pactiones & instrumenta conscribebant, conditionales sunt appellati. Briss. vide infra paulo post in verb. Conditionales vocantur.

CONDITIO quoque pro causa ponitur. Melior conditio, l. 2. ae seqq. de in diem addict. In eadem sunt conditione l. 20. §. licet. ff de hered. pet. Briss.

CONDITIO, i. e. oblata facultas eligendi. Teren. Heautonti. Harum duarum conditionum vtram malis, vide Hotomanus.

CONDITIO etiam optionem seu electionem denotat. Deferre conditionem, id est optionem: & ferre conditionem, cui contrarium, Repudiare eam. Briss.

CONDITIO in iure pro MODO capitur, quod fere in multis conueniant. l. 1. C. de iis quæ sub mod pro modo autem capitur eū sæpe, tum euidener in l. debitori. C de pact. l. quoniam. C. de rer. permut. tamen modus sit per VT, conditio per SI, & in multis non parum discrepant, vt liquet in gl. rub. de cond. & demonst. Nunc adde superioribus, si placet, l. si post. § iisdem. ff. quan. dies leg ce. l. vbi conditionem pro modo accipit Vlp. nisi nos decipit Accur. Iisdem autem dieb. i. e. iisdem conditionibus, inquit, heredi præstabitur legatum, quib. legatario præstabatur. Conditionibus i. e. Modis, ait glossa: quia cū hic agatur de hærede legatarij ad quem legatum cum iisdē conditionibus deuenit, non possunt esse vetæ conditiones, sed modi, quia conditiones ad heredes non transmittuntur d. l. si post §. sed si sub. ff. eod l. vnica. §. sin autem. C de cadu toll. Forca. in suo Apiario c. 8. Conditio & modus differunt, l. 41. ff. de contrah. emp. Vide & Gothof. ad rub. C. fal caus.

CONDITIO adiici, poni, præponi apponi, adscribi dicitur & inici l 34. § 1. ff. de adq hered 12. ff. de man. test l. 6 & l. 96. ff. de lega. lib. 1 Et dari l. 5 §. 1 ff de acquir. hered. & inseri, l. 11. ff. de lega. lib 2 pendere etiam & suspendi, & existere, & impleri, & euenire conditionem dicimus. Et è contrario, deficere & extingui in l. 2 § si quis seruum ff. de hæred. inst. Briss.

CONDITIO à demonstratione hoc differt, quod demonstratio plerumq; factam rem ostendit, conditio futuram. l. si nominatim. ff eod. Spieg. & vt plenius dicamus: Conditio in liberam legatarij voluntatem, aut in euentum rei futuræ incertum confertur: vt, Si hoc feceris, Si nauis ex Asia venerit, &c. Demonstratio autem factam rem ostendit, non quemadmodum conditio futuram, vt, Fundum Tusculanum, quem Seius mihi dedit, do lego. l Stichum 6 ff. de lega 1. Wesemb. Placet etiam de hac differentia adscribere, quæ doctissimus Cuiacius doctissime lib. 2 obseruat. ca. 30. scripsit. Multum à Demonstratione Conditio distat: Demonstratio in præsens, Conditio in futurum tempus confertur: Hæc omnimodo existat necesse est, vt legatum debeatur, illa, etiamsi vera nō sit attamen debetur. Et ideo non frustra quæritur in l 6. ff. de legat. 1. vtrum hæc verba. Stichum, qui meus erit, cum moriar, demonstrationem an conditionem faciant. Labeo autem ea pro Demonstratione accipit, l. 5 § 1 ff. de lega. 1. l. nuper. §. vlt. ff. de lega. 3. Trebatius contra pro conditione: nec putat quicquam interesse, ita legetur, Qui meus erit: an, Si meus erit. Ideó que si tempore mortis in totum, aut pro parte seruus alienus fuerit, ex sententia Labeonis totus debetur, ex sententia Trebatij non debetur, nisi quatenus eo tempore defuncti fuerit. Obtinuit autem sententia Trebatij, vt in illa l. 5. & l. nuper traditur. Cuiac. d. loc.

CONDITIO libertatis leuissima, ea intelligenda est, quæ ad libertatem perducit, quamuis natura grauior & durior sit: l. in facto ff. eo Spieg.

CONDITIO mancipiorum, seruitutis, i. e. status, fortuna, l. vlt. §. si de ædil. ed. ct. Varie autem vsurpatur. Est enim conditio idem quod modus, ratio, lex, pactio, pactum, fortuna, status, locus, ius, causa. Spi. Pro meliore conditione haberi debet, quicquid ad vtilitatem venditoris pertinet. Conna. lib 7. c. 9. n. 8.

CONDITIONEM iurisiurandi deferre, pro iurandi facultatem. Vlp. in l. 3 ff. de iureiur. Ait Prætor: Si is, cum quo agetur, conditione delata iurauerit. Hoto.

CONDITIONEM hanc, Si cœlum digito tetigeris, impossibilem; negatiuam Commentatores adpellant, in l. in illa, de verb. oblig. cum rectius (Alciat. ait) necessariam conditionem dicerent, quæ pro pura habetur. Nisi forte de eo cælo, de quo oxymorum ridiculum ænigma confinxit Virgil.

Dic quibus in terris & eris mihi magnus Apollo,
Tres patear cœli spatium non amplius vlnas.

Quid hoc loco significet cœlum, explicat Alciat. c. 18. lib. 1. Parerg. Spieg.

CONDITIO hæc, si in Capitolium ascenderit, sic recipienda est, cum primum potuerit Capitolium ascendere, l. hæc conditio ff. de condit. & demonstr.

CONDITIO hæc, SI VXOREM DVXERIT, SI DEDERIT, SI FECERIT, ita accipi plerumque debet, quod per eū non stat quo minus ducat, det, aut faciat, l. vter ex fratribus. ff. eod. Prat.

CONDITIO hæc, SI ALEXANDRIAM PERVENERIT, potest & esse in arbitrio per hyemis conditionem: potest & esse, si ei qui à primo milliario Alexandriæ agat, fuit imposita, l. suus quoque. §. puto recte ff. de hered. instit. Prat.

CONDITIO pro impleta habetur, si ita hæres institutus sim: Si decem dedero & accipere nolit, cui dare iussus sum, l. si ita heres. 5 ff. de condit. insti.

CONDITIO qualis posita fuerit, multū interest. Nam aut in præteritū concipitur, veluti, Si Titius Consul fuit. Aut in præsens vt si Titius consul est. Aut in futurum, veluti, si Titius consul erit, l. cum in secundo. ff. de iniust. rupt irrit. fact. testam. Conditionum autem, quæ in futurum conferuntur triplicem naturam describit Marcian. l. 91. ff de cond. & demon. Quasdam enim, ait pertinere ad id tempus, quo testator viuat, vt Titiæ, si mihi nupserit: quasdam ad id, quod post mortem futurum sit, vt si ad exequias funeris mei venerit: quasdam ad alterutrum, vti si filio meo nupserit. Prat.

CONDITIONES agrorum, sunt qualitates, l. 1. §. denique. ff. de aq. & aq. plu. arcend. quas explicat Siculus Flaccus lib. de condit. agror. Prat ex Briss.

CONDITIONES extrinsecus, non ex testamento venientes, id est, quæ tacite inesse videamur, non faciunt legata conditionalia

Digitized by Google

l.conditiones extrinsecus ff de cond.& demonstr.Prat.

CONDITIONES contra edicta Imperatorum, aut contra leges, vel contra ea, quæ legis vicem obtinent, scriptæ, Item, conditiones derisoriæ, vel quæ contra bonos mores sunt, aut eiusmodi quas pretores improbauerunt, pro non scriptis habentur, l.conditiones de cond instit. Paulus lib. 3. sent. tit.4 Contra bonos mores, veluti, si ab hostibus patrem suum non redemerit: &, Si parentibus suis patronisve alimenta non præstiterit, l.conditiones quæ. ff. de cond. instit. Quæ facta enim lædunt pietatem, existimationem, verecundiã nostram ac (vt dixerim generaliter) contra bonos mores fiunt, nec facere nos posse credendum est, l. filius qui ff. eo.tit.Prat.

Sub CONDITIONE impossibili, vel alio modo (in Pandect.Florent.pro modo legitur mendo) factam institutionem, placet non vitiari, l. 1. ff.eod.tit. Quæ sub conditione iurisiurandi relinquuntur, à prætore reprobantur, l.quæ sub conditione. D.eod. Non videtur enim defectus conditione, si parere conditioni non possit. Implenda est enim voluntas, si potest, l. quæ sub conditione §.quoties her.ff.de cond.instit.Prat.

CONDITIONES sibi quærere dicebantur fœminæ adulteræ ac infames, quæ homines bene mentulatos sibi adsciscerent, magnis etiam inuitatos præmiis. Egnat. in Capitol.& Lambric. annotauit. Vives autem, conditio, inquit, in fœminis est coniugium, vnde quærere conditionem & inuenire conditionem filiæ. Hinc apud ICtos in verbis repudij erant & illa, conditione tua non vtar: Vide paulò ante, conditio quoque pro coniunctione.Spieg.

CONDITIONEM deferre, hoc est, electionem dare emptori, vtrum malit rem emptam habere iusto pretio, an vero à te discedere, pretio recepto, l.1. §.si quis in fraudem. ff.si quid in fraud. patron.Prat.

CONDITIONEM remittere. Oppo. Conditionem manere alicui, l.ei qui furti.ff.de furt.Oldend.

CONDITIONIBVS stare, est tenere pacta: cui contrarium, à conditionibus fugere.

CONDITIONALE instrumentum, pro instrumento stricto, & adscriptitiæ conditionis. l. cum scimus, C.de agric.& cens.Prat. ex Briss.

CONDITIONALES vocantur tabularij, l. scripturas. C. qui potior. in pig. inde deducto nomine, quod conditioni addicti sunt, nimirum quod ea conditione munus illud adepti sint, ne ad vllum aliud aspirent. Vel etiam (vt alij volunt) quia depositiones testium solerent excipere. Conditiones enim sunt dicta siue depositiones testium, vt scribit Isidor.lib 5. Etymol. c.24. Conditionales serui, in l.defensionis. de iur. fisc. lib.10. C. qua forma adscriptitij coloni, capite censiti, & alij quilibet certæ conditioni addicti, conditionales dici possunt, Tertullianus alio sensu sumpsit Conditionalis nomen: Opera, inquit, & conditionalis eram.Prat.

CONDITIONALES creditores dicuntur, quibus nondum competit actio, est autem competitura: vel qui spem habent, vt competat Vlp.l. conditionales.ff.de verb sign.Prat.

CONDITIONALIS, cui conditio adiecta est: conditionalis stipulatio, aut legatum. l.44. ff.de verb. oblig. & sub tit. D. de cond.& demonstr. Legatum conditionale, & purum, opponuntur.Brisson.

CONDITIONALITER, pro sub conditione, l.quæres ff.de verb. oblig.& passim in lib.nostris.Hot.

CONDITIONARII, in c.considerat.50 distinct.censiti & adscriptitij dicuntur: sed & familiares apud Yuonem Carnotensem in Epist ad Paschalem Papam.

CONDITOR qui aliquid componit, vel rei alicuius autor, vt conditor legum: conditores iuris, legum Briss. ex C.

CONDITORIVM, id est, sepulchrum. Catanæus ostendit exempla comment.6.Plinian.epist.Spieg.

CONDITVRA, quod ferculis, aliisque esculentis condiendi gratia adhibetur. Vlpia. de trit.& vino legat. l.si quis. Quod potius condituræ loco fuit. Nebriss.

CONDVNTVR libri, corpus: conditi fructus: conditæ merces in horreis.ex ff. Conditæ sunt species & copiæ publicæ in horreis seruandi causa repositæ Briss.

CONDITVM, pro abscondito, id est, quod absconditè seruatur in aliquo loco. Paul. diuersam autem esse causam eorum, quæ in condito essent. Item paulo supra in themate; Si quę in condito habuerat paterfamil. l. Aufidius quidem de legat.3. Conditium vero dicitur, quod seruari potest sine læsura. Spieg.

CONDO. Condere leges, iura. Brisso. ex Iustinia. C. Condere sub terra, hc. recondere. Condere, & facere lustrum, idem sunt Varroni. Condita ciuitas, regna, testamenta. Briss. ex ff.& C.

CONDOCTI dicuntur Comici, qui fabulam, quam acturi sunt vna fideliter edidicerunt, gestuúmque agere sciunt. Oportet enim histriones peritos esse, & fabulam, quam acturi sunt, simul edidisse, antequam in proscenium prodeant, vt refert Turneb.aduersar.lib.15.c.6.

CONDONARE, id est donare l.23 §.1.C.de nupt.

CONDVCERE dicitur is, qui pretium accipit pro re aliqua facienda: quod redimere etiam dicitur ex Budæo. Vlp. Si qui seruum docendum conduxerit, l. item quæritur 13. §. si quis seruum.ff.loca.& alibi sæpissime Sic & apud alios Iurisconsultos reperies, sic accipitur in l.a.ff.ad leg.Rhod.de iac,

Conducit qui dat, sed qui locat accipit illud.

vide LOCARE.Prat.& Old.

CONDVCERE nemo vno donationis instar est, ait Vlp. l.si quis 46.ff.loca. Est autem, teste Old. prouerbiale, secundum veteres, sicut nunc dicimus, fragmento panis vel pomi locare aut vendere: significantes donationem potius esse quam alium contractum.Spieg.Prat.

CONDVCERE habitatione, vide l.5.§.qui legatorum, 22.ff.vt in possess.legat.

CONDVCERE cœnacula: conductum habere cœnaculum, fundum, tabernam, vectigalia. Coducere merces exuehendas, columnam transportandam, seruũ docendum, vsumfructum, operas.Briss.ex ll ff.& C. Aqua in vnum locum conduci dicitur.l.3.§.si aqua.de tinis.Pallad.1.rei rustic.tit.16.Briss.

CONDVCERE mancipia vehendo: mulierem vehendam nauigio: nus vehendum: dolium, tignum.Briss.

CONDVCI etiam & locari nummi dicuntur, qui fœnore occupantur.Horat.

Omnia conductis coemens obsonia nummis.

Id est, fœnore sumtis, inquit Acro. Conducuntur enim quasi nummis, pro quibus merces soluitur. Et quemadmodum in emptione dixi, veteres emptionum venditionumque appellationibus promiscue vsos, idem est in locatione & conductione, vt Caius scribit de act.empt. quod credo opinionem Laurentio Vallæ iniecisse, vt putaret locare sepulturam faciendam, dicitur tam eum qui dat, quam qui suscipit faciendam, cuius tamen nullum adhuc exemplum memini me legere, nec scio, an apud Latinos auctores reperiri possit: vt rectè notauit Budæus: nisi fortè apud Labeon. l. vlt. ad legem Rhod. in penult.themate, si modo non sunt mendosi codices quod facile crediderim. Et cum scribit Caius veteres locationis & conductionis appellatione vsos fuisse promiscue, satis ostendit, iam hoc à consuetudine Latini sermonis recessisse, atque ita posteriores locutos fuisse, vt ita distinguerent: dicerentque locare, qui dat rem vtendam: conducere autem qui pro rei vsu & fructu, quem accipit, dat in pretij loco pensionem certam vel nummorum, vel fructuum. Ille dicitur nummis colere aut conducere, hic partibus: vnde partiarius colonus. Ita locatur opus faciendum, cui mandatur eius constructio & procuratio, quique eam suscipit nõ gratis, sed & mercede & pretio. Ipse autem conductor dicitur, quoniam eius ductu tota constructio peragitur. Hic igitur conductor appellatur, qui dux est, & vt vulgo loquimur, Magister operis: qui quod alienis & ipse operis vtitur emptis & conductis, ad id quod suscepit efficiendum, vocatus est redemptor: quasi opus, quod locatori suo debet, à mercenariis redimat. Nam si quis sua solius opera faciendum aliquid conducat, non recte, ni fallor, redemptor operis vocabitur, &c. Conna. li.7.c.1.n 2.

CONDVCIT in tertiis personis, pro vtile est, notius quam vt exemplis probari debeat. Spieg. Prat.

CONDITIO est procurationis species, nou. Theod. ne cur. alt. præd. vid. Locatio.

CONDVCTOR is est, qui vel rei alienæ vsum, vel alieni operis perfectionem certa mercede pacta recepit. Hinc conductor operis pro redemptore, Iauol. l 44. fi. de fideic. Conductor tenetur de dolo & culpa, l.contractus. ff. de reg. iur. sed non de casu fortuito. Decius in d. l. contractus, nisi eum nominatim receperit. In mensura æquali consistere debent, tam quæ à dominis ad conductores, quam à conductoribus ad dominos perueniunt. Et ita de cæteris contractibus. Nou.de hortulan. §. his igitur de causis. Constit. 64. Per improbitatem & inexplebilem auaritiam conductorum, dominis suis possessiones non debent fieri inutiles Prat.

CONDVCTOR apothecæ, domus, diuersorum portuum, horreorum, vectigalis, prædiorum. Conductorem repellere Briss.

CONDVCTI-locati actio datur conductori, eiusve hæredi aduersus locatorem, eiusve hæredem, imprimis ad id, vt liceat sibi re locata vti, aut si cõductor malit interesse, id locator præstet &c. vide Vulte.in comment.Instit.de actionib.§.16.n.116.

CONFARRATIO sacrificij solennis genus erat, quo vtebantur veteres Romani in coniunctione viri, & vxoris, cuius commeminisse videtur Vlp. in Epitome tit. 9. Farre (ait) conuenitur in manum certis verbis, & testibus decem præsentibus. Eam solis pontificibus conueniisse scribit Boethius in Topic. in loco à genere: qua de re adeundi sunt Alex.ab Alex.lib.2. Genial. & Bar. Briss. lib. singul. de ritu nuptiar. Confarrationem Romæ omissam scribit Tacitus lib.4. Annal. Prat. vide latius Conna. lib.8 c.3.n.2.

CONFECTIO testamentorum, l 29 post pr.C.de testa. Confectio testamenti perfectissima l.27.C.eod.

CONFERRE, à con, & fero, quasi simul portare, multa significat propter varias conferendi causas. Quare ex eo, quod adiungitur, solet vis huius verbi lectoribus apparere Old.Prat.

CONFERRE manus, cõferre signa. *Vvider einander strotten.* Ol.

CON-

Digitized by Google

CONFERRE pedem, antiqui eleganti Metaphora dicebant pro eo, quod est proprius accedere ad causam: cuius oppositum est Fugere scopum controuersiæ, sicut nunc fere litigatores faciunt in iudiciis. Cic. pro Planc. Non possum pedem conferre vt aiunt, aut proprius accedere. Commentatores venire ad punctum causæ dicunt, *nahet zu der sach kommen*. Spieg. Prat.

CONFERRE rem in arbitrium alicuius. l.1. ff. de leg. 2. id est, rem permittere arbitrio alicuius.

CONFERRE, computare, l. vbi falsi ff. de fals. Dicimus enim, confero te illi, aut cum illo. Hieronymus in prœmio Paralip. Quendam, ait, auctorem, qui apud Hebræos in admirationibus habebatur, assumpsi, & contuli cum eo à vertice (vt aiunt) vsque ad extremum vnguem: & sic confirmatus, ausus sum facere, quod iubebatis. Prat. Conferuntur moduli cum opere, id est, comparantur. l. 8. de oper. noui nuntiat.

CONFERRE in pauca, accipimus pro concludere breuiter, quæ diffusius sunt dicta. Plaut. Nunc verba in pauca conferam. Old. Prat.

CONFERRE se in aliam prouinciam, in numerum hostium, id est, recipere. Briss. ex ff.

CONFERTVR iniuria in personam, l. 18 fin. de iniur. id est, infertur iniuria personæ Briss.

CONFERRE in funus pecuniam, sumptus ad refectionem ædificij: Vinum, mel conferre. Briss. ex ff.

CONFERTVR pœna in præteritum aut futurum, id est, refertur, dirigitur Briss.

CONFERRE pontificios canones legibus Romanis sic oportet Primum retinenda semper est breuitas, ne quid mediocritatem excedat. Deinde, in locis ex iure collatis perpendi oportet auctorem, & illius consilium, hoc est, quis, ob quam causam, cui, qua de re, & quando statuerit, tale ius. In his enim consistunt & aperiuntur tibi statim circumstantiæ negotiorum, quæ cum diuersæ sint: nihil est mirandum, si de quibusdam speciebus varient ius ciuile & canonicum. Tum ex collatione sic facta apparebit tibi lux quædam mirabilis, ad inuestigandum similium negotiorum æquitatem, siue in scholis, siue in iudiciis, siue in consultationibus verseris. Porro hæc est exercitatio, quam inculcare oportet studiosæ iuuentuti, non ad altercationem fori, sed ad concilianda iuris præcepta, quæ eodem pertinent tandem. Nam si bene circumspicias, multo certe rarior inter ius ciuile & canonicum est ἀνωμαλία, quam vociferantur quotidie in tribunalibus. Differentias tamen purmultas inter ius ciuile & pontificium constituit Bart. tractatu in eam rem edito, quem videas velim Old. Prat.

COLLATA conditio in alicuius persona: in arbitrium: in futurum. Briss. ex ff.

COLLATA donatio in casum, in tempus. &

COLLATA institutio in seruum, Pars in externum. Briss. 16. tit. ff. & C. de collat. bon. ff. de dot. collat. Prat. Vade

COLLATIO bonorum & dotis, vide supra. Est &

COLLATIO tributorum, & vectigalium, aliarumque functionum, hoc est, præbitio l. vlt. §. matrimonium. in fin. de muneribus & honoribus. Sic accipitur in l. in honoribus. §. qui muneris. ff. de vacat. muner. eodem sensu accipitur in rubr. C. de collat. fund. patr. lib. 11. & C. de collat. fund. fisc. eod. lib. Prat. Et

COLLATORES, in Nou. 128. interpretibus Iuliano Patritio & Irnerio, quos ὑποπλεῖς Græco vocabulo adpellauit Iustinianus in d. Nouel. Briss. Prat.

CONFERRE apud Venuleium l. si vir. 6 ff. ad l. Falc. pro impendere positum aiunt Accursius & Alberic. equidem pro contribuere accipi putem. Prat.

CONFERRE apud Pontificios significat concedere. c. eam te. ext. de rescript. ibi, præbendam sibi conferre debetent. Prat.

CONFERRE, transferre significat, l. confessionibus. ff. de interr. action. Prat.

CONFERRE in futurum quid, in casum, in conditionem, in diē in tempus mortis, id est, referre, destinare, collata in alterius factum institutio. Conferre in tabulas, referre, assignare. Collata in præteritum verba. Briss. ex ff. & C.

CONFERRE pacta, in l. fin. C. de feriis, est de paciscendo colloqui Prat.

CONFERRE in aliquod tempus, *verziehen*, Differre. Vlpian. ff. de sponsal. Quæritum est, inquit, apud Iulianum, an sponsalia sint ante duodecimum annum, si fuerint nuptiæ collatæ, hoc est, dilatæ in id tempus ætatis: non ficut Accursius comminiscitur, reuera celebratæ. Old.

CONFERRE etiam est largiri, tribuere, erogare. Briss.

CONFERO beneficium, confero honorem, cōfero in re culpam. *Ich thue guts, Ich gebe ehr. Ich gebe dir die schuld*. Oldend.

CONFERRE donationis causa, vide l. si liquet. 8. §. 1. C. de inoff. testam.

CONFERRE secreta voluntatis suæ in codicillos, vide l. 3. C. de codicill.

CONFERRE dotem in medium, l. 4. C. de collat.

CONFERRE dotem, vel alia bona, *vvider einbringen* Vt C. de coll. bon. & ff. eod. tit. Hic titulus, inquit Vlp. manifestam habet æquitatem. Cum enim Prætor ad bonorum possessionem contra tabulas emancipatos admittat, participesq; faciat cum his, quæ sunt in potestate bonorum paternorum: consequens esse credidit, vt sua quoque bona in medium conferant, qui appetant paterna. Old.

CONFERRE dotem fratribus, l. 1. & l. 3. C de collat.

CONFERRI in tempus mortis: pœna in præteritum vel futurum: compendium. Briss. ex ff.

CONFERRE facultates in filium, partem in extera, id est, transferre liberaliter dare & concedere. Collata donatio in vxorem, filium. Conferre libertatem in aliquem. Briss. ex ff. & C.

CONFESSIONEM Quintilian. Decla. 314. accipiendam ait qualemcunque contra se pronuntiationem suam: pronuntiantis sententiam diffinire videtur Paulus. l. 1. ff. de confessis. Briss. Prat.

CONFESSIO, in l. antiquæ. 23. §. 2. C. ad Senatusconsultum Velleian. & in Nouel. Iusti. 1. sumitur pro cautione, Græcorum imitatione, qui ὁμολογίαν dicunt, vt in l. cum de debito. ff. de probat. Cuiac. in expostr. d. Nou. Iustin. 8 fol. 11. circa med.

CONFESSIO non nocet absentibus, nec vocatis l certum. §. si quis absente. ff. de confess. quod declara, vt per Bar d § si quis abs & restringe, vt per Bartol. Socinum in tract. fallen leg. 63. Old. Prat.

CONFESSIO auricularis, vide Gothof. ad Nou. 141. c. 1. ibi, beatissimo patriarchæ renuntient.

CONFESSIO coram notario facta habetur pro scriptura in fideiussione, iudicio sisti. l. pœn. C de fideiussorib.

CONFESSIO erronea nullius est momenti, l. 1. C. de fals. caus. adiect. leg. l. si obligatum. C. de solutionib. l. error. C. de iuris & fact. ignor. Prat.

CONFESSIO iudicialis obligat: Extraiudicialis autem habens causam, probat quidem, non tamen obligat, non habens causam, nec probat, nec obligat, l. 11. §. 9. ff. de interrogat. in iur. fac. Est autem confessio extraiudicialis, quæ fit apud probos & fide dignos homines extra iudicium. Hæc in plerisque casibus suum adfert robur ad probandam intentionem actoris Vide Bart. in l. generaliter. C. de non. num. pecun. Spieg.

CONFESSIO testatoris vel ægrotantis eo facta, vt quis bonorum relictorum capax æstimetur, valde suspecta, & in fraudem adiecta præsumitur, l. qui testam. ff. de probat. l. legani Titio. ff. de deliber. legat. Prat.

CONFESSIO testatoris simplex; & sine iuramento, non facit plenam fidem. l. cum quis decedens. §. eodicil. de leg 3. l. Titia cum testam. §. Gaius Seius. l. cum pater filios §. pater qui filio, ff. de leg. 2. ὁπόταν αὐτὸς ἑαυτῷ φύσει, ἢ γράψει, τῶν μηδὲν αὐτὸν ὠφελεῖν, μηδὲ βλάπτειν δυνήσεται, vt ait Iustinianus const. 48. ἡμ. ἀλλὰ τοῦτο. Prat. Confiteri crimen intelligitur, qui paciscitur. l. 15. de his qui not. infam. Briss. Confiteri in sese, l. 1. de quæst. Confessi in homicidio & incendio. Confessus reus. Confessi debitores. Confessum nomen, quod non est in controuersia. Briss. ex ff vide infra Confiteri.

CONFESSIO facta in vno iudicio, fidem facit in alio, inter easdem personas. Ioan. Andre. & alij in c. per inquisitionem. de electione. Et in c. 2. de ord. cognit. Anto. de Butr. in c. cum dilectus de capel. Monachor. Bald. Alciat. & alij in l. 2. C. de edend. per leges quas citant. Prat.

CONFESSORIA actio, est in rem, qua asserimus nobis competere ius in re alterius. Negatoria autem est actio in rem, qua negamus aduersario in re nostra ius deberi. Vulteius in commentariis Institution. de Actionibus. §. 1. Institut.

CONFESSORIA actio, cui opponitur Negatoria, dicitur, quasi adsertoria iuris & seruitutis: Cuius vindicandæ gratia confitemur, intendimus apud Iudicem. Habet enim hic verbum, istud, CONFITERI, emphasin, & vehementiorem, pro subiecta materia, significationem, quam alibi: daturque ei, qui seruitutem sibi deberi intendit, l. 2. § 1. ff. si seruit. vindic. Concipitur aut verbis adfirmatiuis. Plerumque tamen negatiuis, l. 4 § fin. Prat. quod tamen negat Hoto in Instit. affirmans hanc actionem nunquam, nisi aientibus verbis, concipi, Briss. plerumque aientibus. interdum negantibus

CONFESSORIA etiam datur in lege Aquil. de damno dato aduersus confitentem, l. inde Neratius. 23. §. fin. & l. proinde §. 1. ff. ad l. Aquil. Sic quoque adpellatur ea actio, quæ ex alicuius ad interrogata responsione competit, l. fin. ff. de interrogatio. Briss. Prat.

CONFESSI, vt ait Varro lib. 5. ling. Lat. qui fati id, quod ab eis quæsitum est. Parat. in fisci causis pro confessis habentur, pacti cum delatoribus, si modo pretium vel modicum dederunt l. 4. ff. de iur fisc.

CONFESSVS Iurisconsulto videtur qui monitus tacet. l. de ætate. §. nihil interest. §. qui tacuit. de interrog. actio. Old. Prat.

CONFESSA res pro clara, manifesta, & extra controuersiam posita. Spieg. Prat.

CONFESSVS (id est, qui confitetur delictum) in iure pro iudicato habetur, l. 25. de donat. l. 56. de re iud. l. 1. §. 7. si quid in

Digitized by Google

fraud. patron. l. 9. de confess. l. 4. in pr. ff. ad l. Iul. Maiest. Gothofr. ad l. 4. C. de repud.

CONFESTIM varie pro re, hoc est, subiecta materia accipitur: aliquando, vbi primum potuit, hoc est, Prætoris copiam habuit, Vlp. l. 2 §. confestim. ad SC. Orfic. Aliquando sumitur interpretatio ex testatoris voluntate, vt significet statim à morte instituti l. cum pater §. ab instituto ff. de legat. 2. Interdum pro decem dierum spatio, l. promissor. §. 1. de consti. pecun. Plerumque pro modico interuallo temporis, scilicet pro tanto, quanto iudex pro tribunali sederit, l. diuus ff. de in integrum restitut. Quandoque sine vllo temporis interuallo, l. ita vulneratus. ff ad l. Aquil. sic accipitur. interprete Vlp. in l 3. §. cum igitur. ff. de vi & vi armat. Prat. Confestim, id est, statim, cui opponitur ex interuallo, ex interiecto tempore Briss.

CONFESTIM, hoc est inter quatuor menses. Sic interpretatur Bart. in l. Presbyteros C. de episcop. & clericis. Old. Prat.

CONFICERE negotium, instrumenta emptionum suo nomine, Testamenta. Briss.

CONFICERE rationes apud Vlpian. l. 1. §. officio. ff. de tutel. & rat. distrah. est in libro scribere rationes actus, & administrationis. Prat.

CONFICERE sibi vestimenta ex lana, l. 31. ff. de donat. inter vir. & vxor.

CONFICI stipulatio, l 1 ff. de verb. sign.

CONFICERE possessionem apud Cic. est profiteri rem suam esse. & edere numerum eius vel modum, vel æstimationem apud magistratum, vt in censu: quod vicaria etiam alterius opera fieri interdum, auctoritatè dum præstaret, poterat. Prat.

CONFIDEIVSSORES, in l. fideiussoris autem. & l. videlicet. ff. de pact. qui simul cum alio fideiubent Prat. Sic Consponsor apud Cic.

CONFIDENTIAM esse vitii, nec Anch. ignorauit, c. 1. circa finem de elect. lib 9. Fidentia semper est laudis. Confidens autem mala consuetudine loquendi, in vitio ponitur: ductum verbum à confidendo, quod laudis est. Insulanus idem indicat, quo loco Cicero sequutus est consuetudinem. Spieg.

CONFIDERE defensionibus suis, in l. 4. C. de ingenu. manumiss.

CONFIERI, vide l. 11. §. 1. C. de aduoc. diuers. iudic.

CONFINATI, qui ad loca assignata accedere noluerunt, non propterea in crimen læsæ maiestatis, incidunt: ita signanter Bal. cons. 271. quæritur vtrum hi qui indignationem, in 3. li. Dec. consil. 414. in causa mota Mediolani. col. vlt. lib. 5. Cot.

CONFINES agri dicuntur, qui iisdem se finib. attingunt. l. 4. §. non solum. ff. fin. reg. Eodem sensu

CONFINES fundi, id est, vicini, & iisdem finibus se inuicem attingentes, l. 54. ff. de leg 2.

CONFINIA prædia dixit Paulus l. qui duo 29. ff. de seruitut. rusticor. prædior. Sed ita tamen vt linea videantur distincta. Prat.

CONFINII appellatione significatur, quo se possessores attingunt, l 2 §. 1 ver. præterea ff de aqua, & acq. plu. arc. l. patronus. §. 1. ff. de leg. 3 l. 7 §. vlt. & l. 8. ff. de acquir. rer. domin. l. vlt. ff. pro socio. Ex quibus locis coniunctis deprehenditur, In confinio, & prope confinium idem valere. Confinium porro non intelligitur, si via publica flumenve intervenit. l. 4. §. fin. ff. fin. reg. confines à vicinis separat Paulus d. l. 4. quod illi de rusticis. hi de vrbanis prædiis dicuntur. Trifinium etiam veteres adpellabant eum locum, quem tres possessores attingebant, sicut in ea re testis Siculus Flaccus lib. de condition. agror. Briss & Prat.

Fons CONFINIS fundo: confinem suum celare quid, id est, vicinum suum: confinia templa: fundi confines plurium fundorum: confinium prædiorum: in confinio meo nata arbor, prope confinium posita arbor. Briss. ex ll. ff

CONFINIA dicuntur ea, quæ adeo sibi proxima sunt, vt nullus medius paries interponatur, sed vrbana parietibus distingui consueuerunt. Et ideo vbi non possunt dirimi fines, occasione controuersiarum finitimorum, permittitur iudicium finium regundorum, id est, dirimendorum, vel separandorum: quo casu opus est, vt ex alterius prædio alij adiudicandum sit, & is, cui adiudicatur, pro eo, quod ei adiudicatur, certa pecunia condemnandus est. Actio enim finium regundorum habet locum in rusticis prædiis tantum, in vrbanis autem prædiis locum habere non potest, quia vrbana prædia sibi non sunt confinia, sed magis dicuntur vicina. ff. fin. regund. l. 4. §. hoc iudicium, Old.

CONFINIVM non intelligitur, si via publica flumen intercesserit. l. 4. §. vlt. ff. fin. reg. & confinium in prædiis rusticis, duntaxat dici, non in vrbanis, ibidem traditur. In confinio arbores, vel ædificium ponere. Briss.

CONFIRMARE est alicui iuri, vel facto firmitatè præstare. Pr.

CONFIRMARE accusationem, codicillos, iudicium, statum liberorum. Briss. ex ff. & C.

CONFIRMARE venditionem interdictam, l. 6. de arbitr. tutel.

CONFIRMATIO, est iuris plus habiti corroboratio, inter dilectos de fid. instrum. Prat.

CONFIRMATIO dicitur etiam, quando superior confirmat factum inferioris & de infirmo firmum facit. Qui enim confirmat aliquid, is non censetur dare: l. & quia. ff. de iurisd. Paulus l. si donatæ. §. si sponsus. ff. de donat. inter vir. & vxor. Quia, inquit, tunc factam donationem confirmare videtur, non inchoare nouam. Sæpe tamen is, qui confirmat, quodammodo dat, vt ostendit Gœdd. ad l. 110. nu. 4 de verb sig.) Ex innouatione priuilegij nouum ius non adquiritur, sed antiquum (si quod habet) conseruatur, c. cum dilecta. §. super autem, de confirm. vtil. vel inutil. & dist. 12. c. præceptis. Qui declarat, nihil dat, sed datum significat, l. heredes palam § si quid post. in fin. ff. de test. Sic accipi debet tot. tit. de confirm. vtil. vel inutil. Old. Prat.

CONFIRMATIO adoptionis, l. 34. ff. de adopt.

CONFIRMATIO specialis, l 2. C. si maior fact. alienau. l. 25. circa fin. C. de donat. inter vir. & vxor.

CONFIRMATIONIS sententiæ dies, vide l. 2. C. de vsur. rei iudic.

CONFIRMATIO manuum impositionem significat, c. 1. iuncto c. Spiritus sanctus, de pœnit. dist. 5. vbi docetur, quænam sit eius vis. Prat

CONFIRMATIO fit duob. modis: aut in forma communi: aut ex certa scientia. In forma communi confirmare dicitur princeps, quando simpliciter absque aliqua causæ cognitione cõfirmat: & hæc nullum ius tribuit. Ex certa scientia dicitur confirmatio, quando fit cum causæ cognitione: & ista facit ius: ita eleganter declarat Bald. post Cyn. in l. ex verbis, ad fin. vbi alij sequuntur C. de don. inter vir. & vxor. & commendat Decius late circa hoc insistens, in rub. de confirmat. vtil. vel inut. in 3. quæst. post And. Sic. inter consilia Alex. consil. 123. scripsit ecclesiast. col. 7. ad fin. & seq. in 4. lib. & Aret. consil. 8. abunde col. 1. & 2. Alio etiam modo dicitur confirmatio ex certa scientia, videlicet quando tenor priuilegij de verbo ad verbum inseritur in confirmatione, ita Specul. in tit. de instr. edit §. nunc autem, vers. item opponitur, seq. Aret. cons. 15. reuerendissime pater. col. 2. vers. præterea certa scientia & est doctrina memoriæ commendanda, ad declarationem terminorum. Est ita confirmatio ex certa scientia quamuis det robur, non tamen extenditur ad id quod in eo non includebatur, secundum Bald. sing. in l. 3. in fin. C. si adu. rem judicat. quem in pulchra quæstione reassumit Cornel. cons. 9. incip. attentis, narratis, in vlt. col. in 3. lib. & moderni in l. more, ff. de iur. om. iud. Nisi addita esset clausula, ex certa scientia: quo casu non solum dat robur actui confirmato, sed etiam illum extendit. ita sing. Bald. in c. pen. col. vlt. vers. quæro ergo extra, de constit. & pro sing. multum notat & sequitur D. Ias. in d. l. more. in 7. col. vers. limita singulariter, ff. de iur. om. iud. & seq. Alex cons 127. viso, col. pen. vers. nec prædictis, lib. 4. Alia vero simplex confirmatio nullum vigorem tribuit, vt etiam in pulchro casu consuluit D. Zilioius inter consilia Bald. consil. 135. articulus in vlt col in 3. lib. & declarat D. Francis. Cur. in repetitio. l. admonendi, col. 22. vers. quid in priuilegiis, ff. de iureiurando post And. Sicul. in loco prælegato. Cott.

CONFIRMATI codicilli, qui à testamento vim & autoritatem acceperunt. Briss.

CONFIRMATOREM Venditionis vocat Iulianus & vetus interpres, vt M Tullius pro Cluentio confirmatorem pecuniæ, auctorem secundum l 4 ff. de euict. vt auctorem pecuniæ, l. si literas, C. mand. Auctor primus est venditor ipse. Cuiac. in expositio No. Iusti 4 in fin.

CONFIRMARE apud Callistratum, l. 3. ff de testib. non pro adseuerare, vt putat Oldendorpius, sed pro simul probare accipitur, falso apud Oldendorpium in Lexico legitur, conformare, vt & apud Spiegelium. Confirmare apud Paulum. l. & quia. ff. de orig. iur. significat approbare, & validius & perfectius efficere vt explicat ibidem Bart. Prat.

CONFISCARI ad personas refertur l. si tutor. §. pen. ff. de tut. vbi tamen confiscatus accipi debet pro eo, cuius bona confiscata sunt, & in ærarium principis coacta. Suetonius in August. cap. 15. deuictisque his & confiscatis promissa veteranis præmia soluerentur: Idem in Caligula. Prætereuntes (inquit) duos equites locupletes sine mora corripi, confiscarique iussit. Briss. Prat.

CONFISCARI est fisco, id est, principis ærario applicari, vel in fiscum cogi. l. si. de bon. eor. qui sib. mor. l. 4. C. de re mil. Vnde confiscari bona dicuntur, quæ in fiscum coguntur. Suetonius in Domit. Confiscabantur, ait, alieniissimæ hæreditates, vel existente vno, qui diceret audisse se, &c. Vnde fiscus est, regius saccus, in quem reducuntur bona damnatorum, & proscriptorum. Vnde dicitur: facta est omnium bonorum confiscatio. Confiscari Reus dicitur, cuius bona publicantur. Et casus in quibus possunt bona alicuius confiscari post mortem suam, vide glos. in l. fin. Cod. ad legem Iuliam maiestatis. Et qualiter formabitur sententia, est gloss. Instituti de hæredi. quæ ab intesta §. per contrarium. Olden. Prates. Primi vero qui per calumnias & iniquas interpretationes multa fisco in Imperatoris gratiam vendicarunt, fuere Pal-

phurius

Digitized by Google

phurius & Armillanus. Vnde Iuuen. Satyr. 4

Si quid Palphurio, si credimus Armillato,
Quidquid conſpicuum pulchrumque ex aquore toto eſt,
Res fiſci eſt vbicunque natat.

Corras. Miſcel. lib. 9. c. 19.

CONFISCARE. Aſcon. Quia maior ſumma eſt pecuniæ publicæ, quam priuatæ, factum eſt, vt fiſcus pro pecunia, & inde confiſcare dicatur. Quamuis, Inſulano teſte, à quibuſdam deuitatur verbum Confiſcare, potius ſcribentibus, in ærarium publicum redigere, vel fiſco applicare: tametſi Plin. in Panegyrico ad Traianum, diſtinguit Ærarium & Fiſcum. Cic. vſus eſt verbo publicare, pro confiſcare, exempla idem in Obſeruat. ſuis indicat. Cataneus non negat interdum confundi. monens tamen: Viderint, inquit, qui crediderunt ærarium & fiſcum idem eſſe. Spieg.

CONFISCATIO expreſſa & tacita differunt, vide l. 3. C. ſi pendent. appell.

CONFISCATIO non fit peculii caſtrenſis, filio in poteſtate deportato, l. 3. vbi Gothof. C. de bonis proſcriptor.

CONFITERI. Donatus in Adelph. Terent. confiteri & indicare ita diſtinguit Iudicat, inquit, is qui de ſe volens aliquid, & de aliis etiam prodit, ſed confitetur, qui de ſe tantum, & qui inuitus. Interpres, tam ad eam, quæ à volente fit, quam quæ per tormenta exquiritur, confeſſionem, referunt. Vide Gloſ. in l. ſeruos. C. ad l. Iul. de vi ſuper verbo, Confeſſionibus. Porro obſeruarunt eruditiores nonnulli, verbum Confiteri à Cicerone aliiſque frequentius ita vſurpari, vt dicant, confiteri de ſcelere non ſcelus: quemadmodum accuſare, defendere, damnare de furto, de repetundis, de ambitu, dicimus. Spieg.

CONFITETVR, pro in confeſſo eſt, in l. à Diuo 15. §. ſed vtrum 9. ff de re iudic. Briſſ. in lib parerg.

CONFITERI crimen intelligitur, qui paciſcitur, l. 15. ff. de his qui not. infam.

CONFITERI de intentione aduerſarij, in ſe, voce propria, ſcelus Briſſ ex ff. & C.

CONFITERI intelligitur etiam is, qui ſubſcripſit. Gothofr. ad Ath. offeratur. C de lit. conteſt.

CONFLAGES Feſto lib. 3. loca dicuntur, in quæ vndique confluunt venti. Spieg. Prat.

CONFLARE æs alienum, tranſlatitie pro contrahere debitum, facereque ſe debitorem alienæ pecuniæ. Old Prat.

CONFLARE proprie eſt æs ad informem maſſam reducere, non autem in ſignatam pecuniam redigere, vt Oliuerius & Aſcenſius Valerij interpretes exiſtimarunt, in loco infra citato: quod Suetonius aperte demonſtrat, qui ſcribit, Auguſtum argenteas ſtatuas olim ſibi poſitas conflauiſſe omnes. ex quibus aureas cortinas Apollini Palatino dedicauit. Præterea id etiam probatur ex Iuſtin. verbis in ea Conſt. τὰ διαφέροντα ταῦτα τοῖς σκεύεσι ἢ ἄλλοις διάφοροις πρὸς χρείαν ἔχουσι πωλεῖν, ἢ χωνεύειν εἰς ἴδιον πρόσοδον. Vaſa ſuperuacanea inuenta, vel aliis ſacris locis, iis indigentibus vendere, vel conflare & ſimiliter vendere. Accedit, quod verbum χωνεύειν, quod vſurpat Iuſtinianus, apud Græcos pariter eſt, metallum fundere, & liquidum efficere, non autem pecuniam ſignare, vt in Græcis ſcriptoribus, ac præcipue in ſeptuaginta interpretibus ſæpe legitur. Exempli gratia in c. 26. ἐξόδια, & cap. 22. Ἰεζεκιὴλ ὁ, ſcribit Sozomenus, vt habetur hiſtoriæ tripartitæ lib 5. c. 37. Cyrillum Hieroſolymum Pontificem, cum vehemens penuria eam prouinciam inuaſiſſet, vt populi inopiam ſubleuaret, vaſa ſacrataque vela vendidiſſe. Legitur etiam eiuſdem hiſtoriæ lib. 11. c. 16. Acacium Amidæ Pontificem ſacra vaſa conflauiſſe, quo Perſas captiuos à Romanis redimeret: Dicebat enim, Deum non indigere huiuſmodi vaſis, qui neque biberet neque comederet. Tradit quoque Victor de perſecutione Vandalorum lib. 1. Carthaginenſem Pontificem vt captiuos à Vandalis & à Mauris liberaret, omnia vaſa aurea & argentea vendidiſſe. Nec abſque talibus neceſſitatibus res ſacræ alienari debent, quemadmodum C. Marius & Cn. Carbo feciſſe leguntur, quos cum Sylla diſſidentes, refert Valerius Maximus lib. 7. c. 6. aurea atque argentea templorum ornamenta conflauiſſe. Ferrand. lib 2. explicationum in l. ſuncimus nemini C. de ſacroſanct Eccleſ. c. 1.

CONFLARE argentum, lancem: conflata maſſa: conflato ære & argento meo. Briſſ ex ff.

CONFLATÆ arbores, pro ruptis. in l. fluminum §. item apud ff. de dam. infect. Spieg.

CONFLATA maſſa, conflatum aurum. Briſſ.

CONFLATVM vas, id eſt, compoſitum. Inſtit. de rer. diuiſ. §. ex aliena Spieg.

CONFLICTVS magnus, l. 7. C commination. epiſt.

CONFLICTVS criminis, l. 17. C. de his qui accuſar. non poſſ.

CONFLVIT in vnius perſonam obligatio, l. vltima. §. vltimo. de nouation.

CONFLVENS, eſt alueus, in quem duo plurave flumina conveniunt Spieg.

CONFOLDATI, apud veteres dicebantur fœdere coniuncti, *Bundsgenoſſen*. Vide Feſtum. Spieg.

CONFORMARE, pro aſſeuerare, l. teſtium, ff. de teſtib De hoc verbo vide quæ referuntur à Gloſſ. in l. & quia, ff. de iuriſd. omn. iud. Bart. pro conſeruare, idem verbum exponit in extrauag de Treuga c. 1. Spieg.

CONFRATER, nihili vox eſt: pro eaque dicendum, frater vel conſors. Inſulan. monuit Spieg.

CONFRINGERE nauim, id eſt, naufragium facere, Spieg.

CONFRINGERE fores ædificij. Confractæ arbores. Briſſ. ex ff.

CONFVGAM interpretamur eum, qui ad aſylum & eccleſiam confugit, l. præſenti. 5. C. de iis qui ad eccleſ. confug. l. ſi quæ 22. C. de epiſc. & cler. Prat.

CONFVGERE ad ædem ſacram: od auxilium commune ad eccleſias: ad iuſtam defenſionem: ad ſtatuas in fidem, Briſſ. ex ff. & C.

CONFVNDERE id eſt commiſcere § ſi duorum, Inſtit. de rer. diuiſ. vt confundi pro commiſceri, apud Iuriſconſ. Quorum exempla. Albet. indicat. Spieg.

CONFVNDENDVM dolo malo argentum curate, vide Paſſum in l. 4. ff. de rei vindic. Spieg

CONFVNDERANT, pro confuderant, in l. 31 ff. de locat. Briſſ. in lib. parerg.

CONFVSA maſſa, confuſę materiæ: confunditur dos cum bonis, fructus cum vſu, partes reditus duorum prædiorum: confuſæ actiones. Briſſ. ex ff. & C.

CONFVSIO calculi, bonorum, rei cum pecunia: confuſionis iure liberatus. Briſſ. ex ff.

CONFVSE conſtitutum pretium, l. 36 de ædil. edict.

CONFVNDI id dicimus, quod alii ita commiſcetur, vt ſeparari & deduci non poſſit, aut certè difficilis ſit eius ſeparatio, l. 3. §. fin & l ſeq. ff. de rei vindic. & § ſi duorum Inſtit. de rer. diuiſ. Briſſ. Prat.

CONFVNDI iura dicuntur, quæ in eandem vel rem vel perſonam inciderunt. Prat.

CONFVNDI obligatio dicitur, quoties in eandem perſonam & creditoris & debitoris ius deuenit, id eſt, cum vel debitor creditori, vel creditor debitori hæres exiſtit, l. debitori 50. ff de fideiuſſ. l. licet, C. ad l. Fal. l. 75. §. vlt. de iur. fiſc. l 8. & 17. de his quæ vt indig. l. vlt. C. de contra iud. tut. 2 §. cum quis. de hæred. vind. l. 5. C. de hæred act. Fit etiam debiti confuſio quando alter correorum debendi alteri hæres eſt, l. ſi duo, 95. ff. de ſolut. Hinc dicit Paul. in l. 41. ff. de euict. Cum debitor creditori ſuo hæres extiterit, ratio quædam inter heredem & hereditatem ponitur: & intelligitur maior hæreditas ad debitorem peruenire: quaſi ſoluta pecunia, quæ debebatur hereditati: & per hoc minus in bonis hæredis eſſe. Et ex contrario (cum creditor debitori ſuo exiſtitit heres, minus in hereditate habere videtur, tanquam ipſa hæreditas heredi ſoluerit. Prat. ex Briſſ.

CONFVNDVNTVR ſeruitutes, quando vtriuſque prædij & quod ſeruit, & cui ſeruitus debetur, idem dominus fit, l 1. § quemadmod. ſeruit. amitt. Confundi etiam eas totiens dixit Iauolen, l. cum ſeruitus 15 ff. eod quotiens vti iis is, ad quem pertinent, non poteſt: vt in propoſita ibidem ſpecie oſtenditur, Prat.

CONFVNDI dicitur vſusfructus, cum fructuarius proprietatem aſſecutus eſt, l. 4. ff. vſufr. quemad. cau. l. ſi fructuarium, 6. ff. de manu. vindic. Velut ſi fructuario noxæ à domino proprietatis ſeruus fructuarius datur, quia eius eſſe incipit, confuſione dominij ſeruitus extinguitur, l. 27 quib. mod. vſusfr. amit. Briſſ. Sic &

CONFVNDI actiones dicuntur, quæ miſcentur inter ſe, l. qui ſeruum 34. §. fin. ff. de oblig & action. Accurſ. tamen ibidem explicat confundi, & miſceri, hoc eſt, tolli. Tu rem expende. Prat. Briſſ.

CONFVSA, quo differt à commiſtis, gl. diſſerit in l. ſi frumenta § idem ſcribit, ſi ex melle in fin. ff. de rei vindic. Albericus.

CONFVSVM ius, vide l. 4. §. C. de bon. libert.

CONGERERE terram, ſtercus in aream.

CONGERVNTVR refectioni neceſſaria.

CONGESTIO terræ, Briſſ. ex ff.

CONGIARIVM, ſportula erat, quam diurni cibi nomine comitibus, anteambulonibus aſſeclis, ſtipatoribuſque ſuis, potentiores ciues diſtribuebant. Congium, vini menſura, ſextarios ſex capiens. Paul. de fund. inſtr. l. tabernæ. Vnde inquit, areæ, & congiaria, ſextaria. Nebr. Vide Donarium, & Periſſeuma. Spieg.

CONGIARIA inter cauponariæ tabernę inſtrumēta recēſet Paulus l. tabernæ. ff. de inſtr. vel inſt leg. Græcis χέες. Polluci l. 10. c. 20. inter vaſa vinaria connumeranti. Congiarium autem eſt vas congij vnius, hoc eſt, ſextariorum ſenum capax: menſuræ igitur genus eſt Fabio li. 6. c. 4 & vide Ang lib. 1. c 11. Prat.

CONGIARII quoque verbo continetur munus, quod Imperator populo dabat, Alex. ab Alex. lib. 5 cap. 24. Principales etiam liberalitates, in l. patronus, ff. de legat. 3. congiaria interpretatur Cuiacius, vel autoribus gloſſis antiquis, quæ congiarium ſcribunt, in legibus libertatem appellari, his verbis: congiarium δόσεις, ἢ τὴν νόμων δωρεάν. Cuiac. obſer. l.

Digitized by Google

10.cap 37 in fin.& Gothof.ad d.l.patronus,35. 10 princ.

CONGLVTINATI libri apud Vlp.item malleati & ornati, de legat 3.l.librorum 32 §.5.Spieg.

CONGREDI cum aliquo,& contra aliquem, est iudicio consistere: ita congredi creditores ait l.1. ff.de succeff.edict.cum venditore congredi in iudicio.Briff.

CONGRESSVS & congressio, sunt infra consuetudinem assiduã & minus quiddam quam familiaritatem sonant. Exemplum habes apud Insulanum è Ciceronepetitum.Spieg.

CONGRVA pœna. vide l 7.in fi.C.de repud.l.2 C.de his qui latron. Congrua vltio, in l.18. C.de his qui accusar. non poss. Congrua seueritas.l.19. C.de pœn.

CONGRVERE, id est conuenire. Sic congruit voluntas mulieris pudicitiæ: & patris voto,summis.Briff.ex ff.& C.

CONGRVVM rationi, & cum ratione, fidei, natuaæ, voluntati: congruens iuri sententia, responsio: congruentes honores. Briff.congruit bono præsidi, id est, conuenit: congruit dicto, rationi, illi, & cum illo: congruunt summis: congrue, congruenter,congruentius respondere,Briff.ex ff.& C.

CONIECTIONEM causæ,in l.1.ff. de diuer.regul.iur.explicat illatiue Asconius causæ in breue coactionem, quod enim per species singulas obseruatum erat,in breue cogit regula,quod ex XII. Tab. descendit.Harmenopulus lib 6. legit συνδέτμος id est, coniunctio, vt & Ioan. Placentius indicante Accurs.in d. l.1. Prat. Coniectio autem causæ quid sit, declarat Asconius: Quum, inquit, in rem aliquam agerent litigatores, & pœna se sacramenti peterent, poscebant iudicem: qui dabatur post trigesimum diem (legendum autem & corrigendum arbitror, Post tertium diem) quo dato, deinde inter se perendinum diem, vt ad iudicium venirent, denuntiabant: quo quum esset ventum, antequam causa ageretur, quasi per indicem rem exponebant: quod ipsum dicebatur causæ coniectio, quæ sit causæ suæ in breue coactio: hæc ille. Coniectionem autem non pro coniectu, sed pro coniectura dictam opinor: item vt Quæstio apud eundem, pro Quæstura, quasi vnde de tota disceptatione iudex coniiciendi facultatem habeat: vt ergo causæ coniectio rem strictim & anguste continet: sic regula id, quod iuris est breuiter summatimque complectitur. Hinc illud.apud Gellium li.5 c.10. Et quum ad iudices coniiciendæ consistendæque causæ gratia venisser: & quæ sequuntur Et apud Africanum, vt Nou. Marcellus refert: causam coniicere apud te volo: ambo adestis: profuturos arbitror.Hoto.& Turneb.aduers.lib.17.cap.15.&c.

CONIICERE causam, forense verbum est, vt scribit Duarenus lib.1. c.46 nec aliud significat, quam causæ argumentum iudici,apud quem agenda est, summatim exponere.Prat.

CONIICERE vina in dolia: conici in vincula Briff.ex ff.

CONIECTIO etiam apud Apuleium in nuptialibus pactis, pro pacto sumitur.Prat.

CONIECTVRA. Hac exquirimus siue in rerum vniuersitate res ea,de cuius natura quæritur:de inde quæ eius origo, causa ac immutatio: vt sine ius gentium, quæ eius origo, qua causa à iure naturali dissentiat. toto titul.ff.& Instit.& iust.& iur. Habentur autem coniectura(quatenus ad forensem vsum attinet, potissimum in his, quæ clandestina sunt) potior quam stricta verborum significatio, l. cum proponebatur, de leg.2. Vide l.continuus §.cum ita.ff.de verb.obl. & l.apud antiquos. C. de furtis. Quibus vero ex causis assumatur, colligit Alciatus mox ab initio commentariorum de verborum sig. Spieg.

Per CONIECTVRAM, in l.21. Cde furt.id est, contrario sensu. Brederod.in lexic.

CONIECTVRA capi Briff.

CONIECTVRA pietatis. voluntatis Briff.ex ff.

CONIECTVRA vt scribit M Cicero in Topic dicuntur, quæ sũt ex verbis eiusdem generis,id est,quæ ab vno orta, variè conmutantur,hoc est,in diuersas vocabulorum species inflectuntur: vt, iustitia,iustus,iuste,iustum,iustitiarius. Old. Hæc verborum coniugatio Græcis συζυγία dicitur, ex qua huiusmodi est argumentum, auctore M.Tullio. Si compascuus ager est, ius est compascere. Hæres succedit in vniuersum ius defuncti.l.cum hæres,ff.de diuers.& tempor.præsc.Itaque hæreditas est successio in vniuersum ius, quod defunctus habuit,l. hæreditas, ff. de reg.iur.sed hoc argumentum probatione indigere scribit M Fabius l.5. Inst.Orat.c.10.& Gædd.id fallax esse, ad l.66.pr. n.2. & l 85.n 2.de verb.sig. Prat.& Old.

CONIVGES Isidoro lib 9.Etym c.7 verius adpellantur à prima despensationis fide, quamuis adhuc ignoretur inter eos coniugalis concubitus; quam explicationem refert diuus Augustinus lib.de bono coniug & vide cap.coniuges.cap.coniunx, & c.priusquam, 17. quæst 2. Coniunctio igitur animorum, non corporum spectatur. Nuptias enim non concubitu, sed consensu fieri Vlpia. ait, l.nuptias,ff.de diuers. reg. iur. Prat. vide infra Coniux.

CONIVGES adpellantur, qui non liberorum procreandorum, sed continentiæ causa conueniunt, c. vlt. 32. q.2. vbi pro incontinentiæ, legendum continentiæ vt & Albericus recte legerat.Prat.

CONIVNCTÆ tabernæ appellatione contineri putat Albericus eas, quarum vna superior,alia inferior est: non putem tamen significationem latissimam à S. Iuliano. l 1. ff.de seruit.legat. perstrictam. Coniunctas itaque tabernas ita accipiendas existimarim, quæ simul iunctæ sint, quæue vna contignatione coniungantur.Prat.

CONIVNCTE stipulari, l.137.§.si vt aliquid.ff.de verb.obl.

CONIVNCTIO triplex est; aut re, aut verbis, aut re & verbis simul l.142.ff de verb.sign.Briff.

CONIVNCTIO in legatorum datione aut per se contingit, aut re & verbis, aut verbis tantum,Briff.vlt.edit.

CONIVNCTI re videntur hæredes, vel legatarij vel vsufructuarij, cum duobus eadem res separatim relicta est, idque re ipsa non verbis appareat eos iungi ad communicandam, partibusque ex concursu æstimandis, velvti Titio fundum talem do lego Sempronio eundem fundum relinquo, l.coniunctim & l.re coniuncti. ff.de leg.3. iidem etiam disiuncti vocantur, l.vnic.§ fin.autem disiunctim. C.de cadu. tol. Bar.d.l.re coniuncti 4.oppos.Old.Prat Briff.

CONIVNCTI verbis, non etiam re censentur, cum pluribus res eadem partibus definitis legata est: Siue qui eadem oratione partibus factis coniunguntur: vt, Titio & Seio æquis partib. fundum Titianum do lego. d.l. re coniuncti. Old.Prat Briff.

CONIVNCTI re & verbis sunt, quos & nominum & rei complexus iungit; vt, Lucio & Seio fundum Sempronianum do lego.l.triplici modo, ff. de verb.sign Old.Prat.Briff.

CONIVNCTI qui, & quot modis videantur, vide Gothofr.ad l. 1 in princ.ff de vsufr.adcresc.

CONIVNCTARVM, vel coniunctissimarum personarum appellatione veniũt liberi & parentes.Gothofr. l.27. C.de don.

CONIVNCTIO, id est, matrimonium, in l 5. vbi Gothofr. C.de instit.& substit.& l.8.C.de nupt.

CONIVNCTIONES, pro nuptiis: coniunctio filiæ: filia alicui coniuncta: coniunctio illicita. Coniunctis etiam de seruili contubernio dicitur.l.39 de iur dot Briff.ex ff.& C.Matrimonio coniungere, & coniungi Briff.ex C.

CONIVNCTIO ETIAM propinquitatẽ personarũ denotat. Coniunguntur sibi, qui aliquo cognationis gradu sibi iunguntur: coniuncti per virilis sexus cognationem, per adoptionem: coniuncti notitia: coniuncta & extranea persona, sibi opponuntur. Briff ex ff. & C. Litora fundo coniuncta.l.51. de contrah.empt.

CONIVNCTIO pro articulo, quo oratio coniungitur, l. 66. ff. de hæred.instit. Et ita Cõiunctio & Disiunctio opponũtur Briff.

CONIVNCTIONVM, Aut, Vel, Siue, Ve, ac similium certum est eam censeri potestatem, vt sensum orationis disiungant. Quemadmodum coniunctiones; Et, At, Quoque, Que, Atque, regulariter copulant. Et eam quidem significationem verborum naturalis ratio suppeditat, quia ad hoc sunt inuentæ coniunctiones, vt aliquid copuletur cum alio aut disiungatur ab alio Instit.de leg §.si eadem res. Verum in iure talis verborum significatio nonnunquam inuertitur ex re; idq; mens proferentis, vel rerum qualitas, vel alia ratio extrinsecus vrgens suadet, vt tractat eleganter Paulus in l. 53. ff.de verb.sign. Sæpe ita comparatum est, inquit, vt coniuncta,pro disiunctis accipiantur & disiuncta pro coniunctis, interdum soluta pro separatis. Nam cum dicitur apud veteres, Adgnatorum gentiliumque: pro separatione accipitur. At cum dicitur Super pecuniæ tutelæve suæ, tutor separatim sine pecunia dari non potest. Et cum dicimus, Quod dedi aut donaui, vtraque continemus. Cum vero dicimus, Quod eum dare facere oportet,quoduis eorum sufficit probare. Cum vero dixit prætor; Si donum,munus, operas redemerit:si omnia imposita sunt, certũ est omnia redimenda esse.Ex re ergo pro cõiunctis habentur.Et si quædã imposita sunt, cæteta non desiderabuntur. Verba item, Ope, Consilio, alias ex scientia coniungentium, alias separantium accipienda sunt:sed verius est separatim accipienda. Rationem ibidem adfert Paulus,& vide l.qui seruo ff.de furt.& l proinde,ff.de cond furt.Old.Prat.

CONIVNCTIONEM enim nonnunquam pro disiunctione accipi Labeo ait, vt in illa stipulatione, Mihi hæredique meo,te hæredemque tuum. Paulus in l.coniunctionem, ff.de verb. sign. Prat.Oldend.

CONIVNCTA & Disiuncta oratio opponuntur. Briff.ex ff.

CONIVNCTIONIS disiunctiuæ effectus varie intelligitur,& dignoscitur, vt ex subiectis adparebit, alias ex adiectis intelligitur clausulis, l. plerumque interest, §. finali. ff.de iure dotium. Siquidem fuerit adiectum, vtrum mulier velit,ipsa eligat. Alias vero ex ipso contextu orationis effectum,separandi nõ difficulter intelligimus: scilicet perpendẽtes quid disiungat. Alias disiungit,vt relinquatur arbitrium eligẽdi, l.prima §.expilatores, ff.de effractoribus. In opus publicũ vel perpetuum, vel temporarium, l. quicunque, C de seruis fugitiuis. Eum cum alio pari, vel viginti solidis reddat. Alias coniunctio disiunctiua non separat, sed coniungit. l.Lucius 85.ff.de hæredibus instituendis:Aut (quod abominor) prius morietur quam meam hæreditatem adieris, aut filium filiamve ex se natum

Digitized by Google

natum. Paulus l.si quis, ff. de aur. arg. mund. Si quis, inquit, ita legauerit, Vxori meæ mundum, ornamenta, seu quæ eius causa parauí, do lego: placet omnia deberi: sicut cùm ita legatur, Titio vina, quæ in vrbe habeo, seu in portu, do lego. Hoc enim verbum, scilicet SEV, ampliandi legati gratia positum est, l. Quintus Mutius, ff. eodem. tit. Planè si ita legatum fuerit, Vasa, aut vestimẽta, aut quæ vxoris causa parata sunt, nunc æquè erit vera Quinti Mutij sententia, l. generaliter. C. de inst. & substit. Si filius vel filia intestatus, vel intestata, vel etiam sine liberis, vel sine nuptiis decesserit. Old. Prat.

CONIVNCTIO desiunctiua alias desiungit actionem, obligationem conditionem, vel solutionem, l. plerumque interesti §. fin. ff. de iure dot. Verum conuenerit, vt aut æstimatio, aut res præstentur, l. si quis ita stipulatus fuerit, ff. de verb. oblig. At si sic, Dabis si nauis venerit, aut Titius consul factus sit; sufficit vnum factum. Et contra: Dabis, Si nauis non venerit, aut Titius consul factus non sit; sufficit vnum non factum esse. l. cum illud aut illud legatur. Enumeratio plurium rerum disiunctiuo modo comprehensa, plura legata non facit, ff. quando dies legato, si ita quis stipuletur, ff. de verbor. obli. Siue nauis ex Asia venerit, siue Titius consul factus fuerit, vtra prius conditio extiterit, Stipulatio committitur, Alias desiungit, vt vnicuique ius proprium dispartiat, diuersis casibus. l. vbicunque reus, ff. de fideiuss. Aut iure, aut exceptione liberandum, l. sed & si decesserit. ff. de bono. poss. cont. tab. Secundum tabulas, vel contra tabulas, l. 3. C. de cond. ob caus. Vel vt donatori, vel eius hæredi. Alias disiungit, vt in vnoquoque idem ius locum habeat, licet diuersa sint. Nouel. de Ecclesiast. diuers. cap. §. Si quis cum diuin. Consti. 123. Legis vigorem vel transgressus fuerit, vel non vindicauerit, l. 1. ff. ad l. Pomp. de parrici. Patronum occiderit, cuiusve dolo malo id factum erit. l. 1 in princ ff. ad l. Corn. de falsis. Acceperit, pactusve fuerit. Alias neque desiungit, neque coniungit, propter aliquam extrinsecus accedentem rationem, l. fin. ff. de verbor oblig. cum mihi aut Titio stipulor: dicitur aliam quidem rem in personam meam, aliam in Titij designari non posse. veluti mihi decem, aut Titio hominem, l. si ita stipulatus, ff. eod. tit. si ita stipulatus fuero, decem, aut quindecim dabis: decem debentur. Item si ita, post annum aut biennium dabis: post biennium debentur. Old. Prat.

CONIVNCTIONES aliæ iustæ sunt & licitæ, aliæ licitæ non iustæ. Iustæ & licitæ sunt, quæ legitimæ sunt & iure ciuili congruæ vt sunt nuptiæ. Licitæ non iustæ, quæ permittuntur tacito ciuili iure, vt est Concubinatus, &c. Rursus ex coniunctionibus licitis, aliæ licitæ sunt & honestæ simul, aliæ licitæ quidem sed non honestæ, &c. Ræuardus, l. Semper in coniunctionib ff. de reg. Iuris.

CONIVNCTIONES virginum, l 18 C. de nupt.

In CONIVNCTIONEM peruenire, vide l 2 C. de sponsal. & arris.

CONIVNCTIM hæredes instituí, aut coniunctim legari, hoc est totam hæreditatem, & tota legata esse singulis data, partes autem concursu fieri, l. coniunctim. ff. de leg. Prat. Old. Briss.

CONIVNCTIONIS ius ex diuersis testamentis non contingit. Briss.

CONIVNCTIM cum aliquo instituitus; cui opponitur Desiunctim, separatim. Briss. ex ff.

CONIVNCTIM plures conditiones hæredi datæ si sint: omnibus parendum est, quia vnius loco habentur. Sed si desiunctim sint: cuilibet, l. si hæredi plures, ff. de cond. instit. Old. Prat.

CONIVNCTIM legare in libris nostris vt plurimum est re & verbis coniunctis legare, l. 33. & l. 54 §. si coniunctim. ff. de leg. 1. l. 1. ff. de vsufr. accresc. Nam re coniunctis separatim & disiunctim legari potius dicitur, quàm coniunctim. d. l. 1. § interdum. §. si eadem res. Inst. de leg. d. l. 33. l. 63 de hæred. instit. adde l. 16. & l. 87. de leg. 1. l. 80. de legat. 3. Briss.

CONIVNGERE matrimonio, l. 13. C. de postlim. reuer. coniungi matrimonio, l. 16. C. de nupt..

CONIVNGI sibi dicuntur, qui aliquo Cognationis gradu sibi iunguntur. Briss.

COMIVNGI iudicio, l. 23. §. vlt. ff. de lib. cau.

CONIVRATIO, id est, scelerarissimum consilium; vide l. 8. in pr. C. ad l. Iul. Maiestat.

CONIVNX, & coniugium, à communi iugo dicuntur: metaphora ducta à bubus, eodem assuetis iugo, quos posteaquam concordes reddidit assuetudo, commode ferunt iugum: hæc Erasmus Et Laur. Abstemius de obscuris erroribus, sentit Græcorum exemplo potius à coniugo, quam coniungo, Coniunx deriuatum esse, & in literam in extrema nominatiui syllaba non habere Spiegelius. & supra Coniuges.

CONLVCARE Festo lib. 3. dicebant, cum profanæ siluæ rami decíderentur officientes lumini. lib. vero 16 scribit, Conlucare est succisis arboribus locum implere luce. Comparatum olim fuit edictum, De conlucandis arboribus extat in eam rem Prætoris edictum. l. 1. in pr. ff. de arbor. cæd. Sublucare vero dicebant, eodem Festo auctore, ramos supputare, & velut subtus lucem mittere, quo verbo vsus est Paulus lib 3. Sent. tit. 6. quo pertinere videtur alterum Prætoris edictũ, quod extat l. 1. §. deinde, 4. Veteres edixerunt, De sublucandis arboribus. Briss. Prat.

CONNEXA vocantur, quæ licet inter se diuersa, iunguntur tamen ad aliquem iuris effectum, vel priuato hominis arbitratu vel publica legis authoritate, nec refert verum connexa nuncupemus, an commixta, vel coniuncta. Old.

CONNEXA administratio, l. 11. C. arbit. tutel. Connexa ratio, i. cohærens, coniuncta. Connexi inter se sanguine. Briss. ex ff.

CONNEXVM iudicio, ædificiis, Briss. ex ff.

CONNEXVM in Pandectis Florentinis scribitur connexum, dicitur quod cohæret, coniunctúmque est. Briss.

CONNIVENTIA, est patientia accommodantium, ac videre se dissimulantium. Pro consensu accipi in l quisquis. C. de postul. putant Alberic. Spieg & Old. post Accursium in l. quisquis. Equidem priore significatione accipiendum existimarim quod & ipsa indicant verba. Prat.

CONNIVENTIBVS oculis, prouerbialiter dixit Vlpianus l 4 ff. de manumiss. titul. gene. hoc est per dissimulationem, quod prouerbialibus connumerat Alciatus l. b. 4. de verbor. signific. Spieg. Prat.

CONNVBIVM, vel, vt in Pandect. Florent scribitur, Conubium est vxoris iure deducendæ facultas. Vlp. præterea addit cit. 6. Regul. Connubium habent Ciues Romani cum ciuibus Romanis: cum Latinis a. & peregrinis ita, si concessum sit. Cum seruis nullum est Connubium. Inter parentes, & liberos, infinite, cuiuscunque gradus. Connubium non est. Briss. vide j.

CONNVBIVM, ius legitimi matrimonij, inquit Seruius. Diuus Paulus connubij honorabilis nomine, iunuit eorum immaculatum, hoc est, vt ipse ille corporum contactus, qui virari non potest (vt verecundè dicit magnus noster Erasmus) sit castissimus. nam quicquid pertinet ad abominandas libidinum species, nec maritus ius habet ab vxore petendi, nec vxor teneretur obsequij lege. Spieg.

CONNVBIVM, inquit Vlp. in epit. tit 5. est vxoris iure habendæ facultas, vbi inter quos ius esset, docet. Hoc etiam explicat alibi Briss Lex quoque 12. tab prohibebat patricios cum plebeis connubia contrahere, sicut in ea re testis est Halicarn. Et non est Connubium cum alio. Connubiũ adimi. Briss. ex ff.

CONNVBIVM habere: i. nuptias contrahere, l. 1 C. de incest. nup.

CONNVBIVM & contubernium differunt, vide l. 3. & ibi Gothofred. C. eod.

CONQVIESCERE intentio. l 9 C. de postlim. reuers.

CONQVIRAT, varie in iure nostro pro re accipi solet. Apud Vlpianum l. congruit. ff. de offic. præsid. significat diligenter quærere & inuestigare. Sic eodem sensu apud M. Cic in 5. Verrina. Quum vndique homines nequissimos conquisisset: Significat etiam coercere Festo. Theodosius vero & Valentinianus Impp. l. 8. C. Th. de leg. hæred. posuerunt pro acquirere, sicque in C. Iustinianeo. l. mater. C. ad Senatusc. Tert. ex C. Th. exscripta legendum, vt & manuscripti C. habent Prat.

CONQVIRERE fugitiuos. l. vlt. ff. de off. præf. vigil. id est, inquire, & requirere. Conquirere fures, latrones, Plagiarios, Sacrilegos. Conquirere librum. Briss ex ff.

CONREVS, qui vna reus seu obligatus est, l. 3. §. nunc de effectu. ff de lib. legat. alij legunt Correus. Hinc tit. ff. & C. de Correis debendi. Prat.

CONSANARE, pro sanum effici, dixit Vlpia. l. idem Ofilius 10. ff. de ædilit edict. in quibusdam exemplaribus legitur consolidauerit: consolandi tamen verbo vsus est Columella lib. 4. c. 14. Prat. Haud. tamen scio an in d. l. 10. vnica literula sublata verius consanuerit legeretur. Hot.

CONSANGVINEI fratres dicuntur de vno patre nati, vt Caius lib. 2. Inst. tit. 8. definit: generalius Cassius, in l. 1 §. consanguineos. ff. de suis & legit. qui sanguine inter se connexi sunt. Cõsanguinitatis enim iura à patre oriuntur. l. 4. ff. vnde cogna. Nec refert eademne matre, an ex diuersis genití sint. l 1. C. de legit. tut. l 1. l. 3. & l. 6. & l. 14 C. de legit. her l. 1. C. ad SC. Orphitia. l. 5. C. commun. de succeff. Id quod Iustinia. sentit in Instit. de legit. adgn. succ. vbi Theoph. οἱ ἐκ δυὸ πατρὸς γεγεννημένοι ἀδελφοὶ ὁμογνῆ μὲν λέγονται κοινωγενίνοι, ἀκριβῶς δὲ ὁμαιμοι. Sic consanguineum interpretor in l. 1. §. vlt & l 2. §. si consanguinea. l. 6. & l. ff ad Tert. l. 2. ff. de lib. adgn. Briss.

CONSANGVINEI, ait Prat. proprie dicuntur soli fratres sororesve ex eodem patre prognati, prognatæve, qui capite minuti non sunt. l. 3. C. de lib. tut. §. 1 §. cæterum. Inst. de leg. agn succ. Vel etiam qui in eiusdem patris potestate sunt, etiamsi ex eo progeniti non sint, vt puta quæsiti per adoptionem, vel vnus adoptiuus, alter naturalis, eademque ratione mulier quæ in viri manum conuenit, quia in eiusdem patris familias potestate est, & sui hæredis ac filiæ loco, liberis suis ex eo matrimonio progenitis consanguinea est. Consanguineos eos etiam accipere debemus, quos lex diuina & ciuilis consanguineos appellauit, c. coniunctiones. In fin. 35. q. 2. & 3. Prat.

CONSANGVINITAS à Con, quod est simul vel vnitum, & sanguine, quasi sanguinis vnitas: Definiturque quod sit vinculum personarum ab eodem stipite descendentium, carnali propagatione contractum: de qua in tit. de consang. & affin. extra

Digitized by Google

Consanguinitas tamen proprie fraternitas est: ita hoc verbum vsurpauit Vlpia. in l. 4 ff. vnde cogn. l. 44. de adopt. l. 15. C. de probat. §. cæterum, & §. hoc etiam. Inst. de legit. agn. succ. l. 1. 2. 3 6. C. de legit. hæred. Consanguinitatis iura à patre oriuntur: Proximitatis à matre, à fratre; Vlpian. l. si spurius, ff. vnde cogn. Ac proinde longe aliud est consanguinitas, aliud sanguis. Consanguinitas enim species est agnationis, §. vulgo. Iustit. de succeff. cognat. vbi & Vulteius addit, quod omnes consanguinei ex lege Voconia sint agnati: nam etiam omnes agnati sint consanguinei.

CONSANGVINITAS, est duntaxat inter fratres & sorores: agnatio etiam est inter vlteriores. Iure igitur consanguinitatis succedunt mares & fœminæ hoc est fratres & sorores: at iure agnationis succedunt duntaxat mares, non etiam fœminæ.

CONSANGVINITAS pro fraternitate, quæ à patre communi descendit. Briff. vlt. edit.

CONSANGVINITATIS titulus. l. 1. C. de legit. hæred.

CONSANGVINEA soror, l. 3. C. de suis & leg.

CONSANGVINITAS est attinentia personarũ ex eo proueniens, quod vna descendit ab altera, vel ambæ ab eadem. Ioan. Bellon. etymol. Est enim consanguinitas species agnationis, id est fraternitatis, § vulgo Inst. de succeff. cogn. neque vero soli auctores nostri, sed etiam alij tum Græci tum Latini, hanc verbi proprietatem obseruant, Sophocles in Aiace Τ μανέντος ξιφήρεος. id est, Aiacis furiosi fratrem Teucrum. Et Virgilius Statiusque consanguineum lethi soporem quem Homerus κασίγνητον, Annæus Seneca, & Valerius Flaccus fratrem: Frater duræ, languidæ mortis Somne fratri simillime letho. Idem Statius 11. Stat consanguineum campo scelus vnius ingens, Bellum vteri. Et 3. consanguineo gliscis regnare superbus, Exule, id est, fratre. Claudianus de statuis fratum: Nam consanguineos eadem quum forma figuret. Et de consulatu fratrum: O consanguineis felix auctoribus annus. Et de Ioue & Iunone fratribus: Te consanguineo recipit post fulmina fessum, Iuno sinu. Cuiac. obser. lib. 11. c. 16. circa fin.

CONSANGVINITATIS autem iura inter se habent etiam, post mortem, vel captiuitatem patris editi, sed & adoptiui cum naturalib. l. vlt. ff. vnde legit. l. 1 §. vlt ff. de suis & legit. l. 7. ff. ad Tertullian. & inst. de legit adgn. succ. § 1. Briff.

CONSCIENTIAM quidem vocamus vulgo, animũ sibi conscium, recte an secus, haud interest: est enim τὸ μέσον. Nec tamen non Latine. Vnde apud Fabium Quintilianum ex vetere verbo, conscientia mille testium vim habet. Cæterum animaduerti nonnunquam conscientiam à Iurisconsultis accipi pro scientia alieni flagitij. Sext. Cæcilius. Siquidem ipse hæres accusatetur, quoniam certus esse debeat, se falsum non feciffe, recte adibit hæreditatem. Sin autem alius arguetur, citra conscientiam eius non potest adire: quasi dubiter, verum esse testamentum, l. cum fallum, de acquir. hæred. Domitius Vlpianus: Sufficit, qui cum ipso, qui occisus dicitur, fuerunt, & qui suspicione cædis, aut conscientiæ attingi videbuntur, de his quæstionem haberi. l. 1. §. in villa. ad Syllan. Ita & T. Liuius lib 3 consilia inde non publica, sed in priuato, seductaque à plurium conscientia habuere. Sed & Cornel. Tacitus li. 5. Liberti vnius conscientia vtebatur. Ac rursus lib 12. Prouisam iam sibi medici conscientiam adhibet. Curt. lib. 2. εἰκασμῶν cap 25.

CONSCIENTIA est tacitum animi, infallibileque facti nostri iudicium à communi iustitiæ formula, quam Deus insculpsit omnibus hominibus productum, per quod aut accusatur res mala aut defenditur bona. Itaque conscientia res est simplissima, quæ diuidi non potest in vno atque eodem homine, vt rectissime sit dictum. in c literas de rest. spol. Qui facit contra conscientiam, ædificat ad gehennam. Item, Conscientia mille testes. Old. Corras. Miscel. lib. 4. c. 20. Prat.

CONSCIENTIA cædis, delictorum, fraudis, sceleris Briff ex ff.

CONSCIENTIAM synceram nisi adhibeat Iudex, nõ potest causam secundum æquitatem definire, etiamsi mille testes, totidemque videat ob oculos instrumenta. Conscientia enim certa est, non fallitur. At in probationibus sæpe vel error, vel dolus versatur,, sicut experientia, heu nimis frequens, nos docet. Old. Prat.

CONSCIENTIAM diffinit Papias, cognitionem cordis sui ipsius, Prat.

CONSCIENTIA, inquit Apostolus, est in gentibus factum accusans vel defendens. Est igitur lex, quasi dicat: Conscientia cuilibet indicat, num bene, an male fecerit, etiam homini plane agresti & indocto Sed tale iudicium non potest fieri in conscientia sine aliqua formula legis, quæ indicet in corde hominis esse iustum, aut iniquum id quod fecit. Ergo est in homine Lex, quam etsi nusquam ex scripto legit, habet tamen à Deo insculptam ad formandos mores. Prat.

CANSCINDI vela, l. 6. ff de incend. rui. naufr.

CONSCIVM criminis eum dicimus, qui aut commisit ipse, aut qui committendi adsensit, non quo sciente & cognoscente perpetratum est. neque enim testes, quibus præsentibus & scientibus aliquid factum est, dicuntur esse consci: Sed qui ope & consilio, & voluntate adfuerunt. Conna. lib. 4. c 16. n. 9. Prat.

CONSCIVS igitur ab eo qui simpliciter scivit, eo differt, quod ille & consilij particeps sit, l. vtrum. iuncta l 2. ff. ad l. Pomp. de patricid. Prat.

CONSCISCERE sibi mortem. Briff. ex ff.

CONSCRIBERE dotem in l. vnic. §. sed & si quis. C. de Latin. libert. toll. id est, scribere, vel dotale instrumentum conficere. Prat. Sic conscribere codicillos in l. 5. C qui testam. fac. poss. & conscribere donationem ante nuptias. l. 2. in pr. C. commun. vt iudicij.

CONSCRIBERE curatori, pro subscribere, l. 1. §. idem ait, de ventr. inposs. Briff.

CONSCRIPTI Festo. lib. 3. dicebantur, qui ex equestri ordine patribus adscribebantur, vt numerus Senatorum expleretur. Prat. ex Hot.

CONSCRIPTI patres, vide infrà Patres conscripti.

CONSCRIPTIONEM pro inuentario accipi, ait Archid. in c. sicubi 12. q. 5. ex quo textu obseruandum inuentarium breue esse debere. Spieg. Prat.

CONSECRARE in l si quando 3 C. de bon. vac. est manicipare & adicere quod ad res refertur. Significat etiam Deo dicare, & ad personas refertur 24. q. 1 c. pudenda. quo verbo vsus est & Iul. Patric. in version. Nou. 6. cuius loco verbo χειροτονῶ vsus est Iust. ead. Nou. quo manuum impositionem significauit. Hoc enim modo Episcopos consecrari cœptos fuisse docet nos liber, qui τῶν ἐις τὸ ἀπόστολον inscriptus est. Prat.

CONSECRARE publice l. vlt. ff. vt poss. legator.

CONSECRATÆ res. statuæ, aut imagines Imperatoris consecratæ Briff. ex ff.

CONSECRATÆ etiam μιμητικῶς dicuntur æ les, quæ Imp. dicantur, quæ Palatium dicuntur, l. vnic. C. de palat. & domibus domitic lib. 11. Prat.

CONSECRATOS agæres apud Imp. Iulian. in l. 5. de sepulchr. violat. interpretatur ibid. Gothofr. sepulchra.

CONSENSISSE in iudicem intelliguntur, qui scientes se eius iurisdictioni subiectos non esse, et se subiiciunt, l. 2. ff. de iudic. quod si putent eius esse iurisdictionem & se subiicerint, consensisse intelligendi non sunt. cum erranti nullus sit consensus, d. l 2 & l. si per errorem, ff. de iurisd. omn. iudi. Consensisse nonnunquam is demum accipiendus est, qui expressis verbis, & nominatim id testatus est, & contra sæpius consentire videtur, qui non euidenter contradicit. Ita filia patri de dote agenti consentire videtur, nisi euidenter contradicat. l. 2. solut. Briff.

CONSENSISSE etiam intelligendus is est, qui euidenter dissentit, l. in sponsalib §. ff. de sponsal Prat.

CONSENSISSE in iudicem non videtur, qui edi sibi actionis genus apud eundem desiderat, l. 31. ff. de iudic. Briff.

CONSENSISSE non videtur furiosus qui sentire non potest, l. 8. §. vnius. ff. de opt. leg. Briff. Surdus consentire potest. Briff. ex ff.

CONSENSV diuidere Hæreditatem: & ex consensu. Consensu contrahi matrimonium Briff. ex ff & C.

CONSENSVS dicitur cum duorum voluntates in vnum concurrunt, vtroque approbante & sciente Conna. lib. 6. c. 1. num. 4. Imo consensus proprie non dicitur, nisi qui verbis expressus est, l. 2. §. voluntatem, ff. sol. mat. c. fin. de iudicijs in 6. Et in specie Philip. Dec. in rub. C. de pactis. Coras. lib. 6. c. 16.

CONSENSVS liber non est, qui alieno pendet ab arbitrio: c. super eo. de condit. adpos. Old Prat.

CONSENSVS est quadruplex, scilicet negligentiæ, consilij, cooperationis, & auctoritatis, seu defensionis. Et primo & secundo consentiens minus punitur, quam faciens, tertio æqualiter quarto vero plus. Vnde

Consensus spernit, suadet iubet atque tuetur
Hic minus, ille minus luit, hic æqualiter, hic plus.

De hoc gl. optima in c 1. de offic. deleg. super. verb. Pari pœna Spieg. Prat.

CONSENSVM accommodare, vide l. 2. C. de rebus alie. non alienan. l. 7. Cod. si aliena res pignor. l. 11. C. de solut. & liberat.

Consensum seruituti dare participandi pretij causa, vide l. 5. C. de liberal. caus.

CONSENSVM metiri oportet in delictis ex ope & consilio, vt nemo ope videatur feciffe, nisi & consiliũ malignum habuerit nec consilium habuisse noceat, nisi & factum secutum fuerit, §. ope & consilio. Inst. de oblig quæ ex delict. nasc. l. qui seruo de fur. & l sæpe ita computatum, C. fi. ff. de verb. sig. Old. Prat.

CONSENTIENTES in aliquam rem, ex consensu obligari necessario ex voluntate nostra videmur, l. obligamur, ff. de act. & oblig Old.

CONSENTIRE, id est congruere & conuenire. Sic consentire acceptilatio cum obligatione, l. 14. ff de acceptilat. Briff.

CONSENTIRE videtur, qui præsens non contradicit, l. 7. in fin. ff. ue decur. l 1 C. si filius f. lib. 10. Gothof ad l. 2. in prin. ff. ad munic. Consentit item qui non repugnat. l. 1 2. de sponsal. 4. Harm. 1. Non tamen consentit continuo qui exceptione vtitur. l. 8. de excep. Consentimus aut expresse aut tacitè, Goth. ad l 142. de reg iur.

CONSI-

Digitized by Google

CONSENTIRE videtur rebus iudicatis, qui iniuriam passus non pronocauit. l.6.C.de excus.tutor. Consentire videtur, qui tacet in subhastatione pignoris à fisco facta, l.8. cod.de remiss. pign. Brederc. consentire non videtur, qui consentire non potest. l.8.§.2.ff.de option.Goth.ad l.33.§.1.ibi, qui non sentit.C. de inoffic.testam.

CONSENTIRE, est in vnam sententiam concurrere, l.1.§. conuentionis ff.de pactis, sic accipitur in l.consensu, ff.de actio.& oblig.Spieg.Prat.

CONSENTIRE intelligitur pater in constituendis filiæ sponsalibus, nisi euidenter dissentiat, l.7.in fi.ff.de sponsa lib.Briss.

CONSENTIRE in vnũ, in vnam summã, in corpore, & in corpus.

CONSENTIRE de aliquo ad dinortium, ad redhibendum, consensum dare diuisioni, venditioni.Briss.ex ff.& C.

CONSENTIRE filiæ, matrimonio, obligationi, patri, transactioni, viro prædia in dotem danti.Briss.ex ff.& c.

CONSENTIRE in iudicem quando dicantur colligatores, disputat Bart.& cæteri in l.si conuenerit, ff.de iurisd. omn.iud. ac post longam disputationem omnes fere in hoc conueniunt, in iudicem consentire bifariam, partim litem contestando, partim proponendo exceptiones declinatorias: sic enim apud Bart.in d.l.si conuenerit legendum est, non dilatorias, in versic.& sic duobus, vt ex ipsomet liquet. sicque legisse videtur apud eum Baldus in d.l.si conuenerit. Quod ad litis contestationem adtinet, rationem adferebat Rob. Irlandus Scotus, quia partium consensus post litis contestationem transit in contractum l.3.§.idem scribit, ff.de pecul.Spieg.Prat.

CONSENTIRE pignori, l.3 §.vlt.ff.quib.mod.pigo.

CONSENTANEVM iuri, consentaneus effectus. consentanei casus Briss.ex ff.& c.

CONSEQVI fugientem, est sequendo apprehendere. Consequi agendo, condictione, iudicio, sententia, ex testamento, est obtinere, nancisci, seruare. consequi dominium, hereditatem, fructus, est acquirere, adipisci.Briss.ex ff.& c.

CONSEQVI proprie est, quod barbari dicunt à prope sequi. Vlp. in l.1 de separ.Consecuturi, pro adepturi, vsurpat Spieg.Prat.

CONSEQVI & amittere contraria sunt. Consequi enim adipisci significat, l.si seruum 33.ff.ad l Aquil.Prat.

CONSEQVI apud Salust.antiquarium scriptorem videtur sumptum pro perdiscere, ac percipere, quod Græcæ ἐξεπίστασθαι dicere solet. Hæc si, vt conquisite conscripsimus, ita tu diligenter fueris consecutus, Prat.

CONSEQVI per Actionem, & per Exceptionem, per Hereditatis petitionem, per Prætorem.Briss ex ff.& c.

CONSEQVI alias est obtinere, nancisci, seruare, l.76.ff.de procurator. Ita consequi actione, agendo, arbitrio Iudicis, condictione, Ex Testamento, ex stipulatu. Ex Testamento, iudicio officio Iudicis, sententia, cura.Briss.ex ff.& c.

CONSEQVENS dicimus quod ex aliquo sequitur, illatiue, & argumentando. Ita sumitur in l.si vero plures, § hoc edictum, ff. de iis qui deiec. vel effud. Nam ex toto partem concludimus: ex loco deiicere vetat, ergo & ex partibus loci, Prat.

CONSEQVENS est dicere, id est, ordo requirit. Consequens est obseruari. Huic consequens est, illi sententiæ consequens, Briss.ex ff.& c.

CONSEQVENS apud Iulia.l.de quibus, ff.de ll.quidam interpretantur, h.e. simile & conforme, vt & accipi aiunt in §. est & aliud, vers. sed nos, Inst. de don. Quod ad vers. sed nos attinet, consequens ibi pro consonum, & conforme accipi putem, pro quo Theophilus ibit vertit τὰ πρόσφορα. In responso vero Iuliani consequens accipiendum existimarim, quod interpretatione ex consuetudine inferri posset, & argumentando, quo sensu accipitur in l.si vero plures, tametsi non negauerim pro conueniens, & rationi consentaneum poni. Prat. Eod sensu.

CONSEQVENTIAS hæreditatum dixit Vlp.leg.3.in prin.ff de leg. hæred. hoc modo. Huius hæres es. Sequitur igitur, vt eiusdem tutor sis iure quodam naturæ, vt eum sequantur onera, qui commoda habiturus est. Prat.

Per CONSEQVENTIAS l.19.ff.de dolo. Producere ad consequentias. Briss.ex ff.& c.

CONSEQVENTER & principaliter differunt, vide l 19.C.de libe. caus. His consequenter, consequenter prioribus, consequenter placuit. Briss.ex ff. Per consequentia dicunt ICti, non Per consequentiam, l 19.ff.de dol.l.1.& l.7.ff.de auct.tut.l.1.§.item, ff de iniur. Producere ad consequentias, l.14.ff.de legib.& ad consequentia.l.141 ff de reg.iur.Briss.

CONSEQVENTIAM verborum dixit Iustin.l.fin.C.de hered.inst. pro gradatim, & ordine: veluti, Plotius mihi hæres esto, Sempronius Plotij hæres esto. Nam Sempronius in totum, partemque Plotij vocatus intelligitur. Prat.

CONSEQVENS in l.eos qui 4.fin.ff.de cap.Briss.putat pro conueniens & ratione æquitatique consentaneum accipi. Equidem pro eo quod ex aliquo infertur, accipi debere arbitror, quod magis subtili iure quam æquitate receptum est. propositio est: Hostibus deditus reuersus à nobis receptus non est. Ergo ciuitatem adipisci non potest, hoc est consequens, & conclusio. Sic accipi potest in l.sane ff. de iur.dot. Prat.

CONSERERE manum ICtorum est formula, vt scribit Gell.lib. 20.c.9. Est q; de qua re disceptabatur in re præsenti, siue ager, siue quid aliud est, cum aduersarium quis manu prehenderet, in ea re omnib. verbis vendicaret, i.e. vindicia correpta manu in re atque in loco præsenti. Apud prætorem ex 12.tab. fiebat in quibus ita potuit esse scriptum: Si qui in iure manum conserunt, vtique superstitib. præsentibus, vindicias funto. Cic.lib.1.de Orat. Multisque præfessem, qui te ex iure manu consertum vocarent. Hot.in commen.in Orat.pro Cæcin. Conserere manus, inquit, dicebatur in vindiciis, qui vim moribus, festucas inter se, quasi hastas, dicia causa committentes, faciebant. Atque illud manu consertum Turn.vult.ex formula sine casus mutant ne dici, vt apud Cic. condemnari arbitrium pro socio. Manu consertum autem antiquitus dictum pro manus, elisos, eo more, de quo Cic.in Orat. disputat. Bonius vero octauo annali hoc genus loquendi transtulit ad bella.

Miscent inter sese inimicitias agitantes.
Non ex sua manu consertum, sed magè ferro
Rem repetunt, regnumq; petunt, vadunt solida vi. Prat.

Briss. in dd. locis semper vult. legendum esse manum consertum. Veteres non tantum dicebant conferre manum cum hoste in prælio, sed & cum aduersario, à quo fundus per in rem actionem petebatur. Petitor enim possessorem ex iure, id est, ex eo loco, in quo prætor ius dicebat in rem præsentem Manum consertum vocabat. Briss. conserere agrum. Hinc consita Briss. ex ff.

CONSERVABVS pro contubernalib. in l.27.§.adfini.ff de instr. vel instr. Eadem forma & consocceros dixit Vlpian. in l.32. §. proinde si duo, ff.de donat.int.vir Briss.

CONSERVARE existimationem, Rem vel ius suum, sententiam. Brisson.ex ff.& c.

Ea conseruanda sunt, id est obseruanda, l.10.de pact.Briss.

CONSERVATOR est iudex datus ad defendendum aliquos à manifestis iniuriis, iudiciali ordine non vtens. hanc diffinitionem tradit Io. Andreas in cap.fin.versi.notandum, de officio delegl. libr.6.& probatur extra eod.tit.& lib.cap.1.qualis est Lutetiæ Parisiorum conseruator priuilegiorum scholarium. Est & alius conseruator priuilegiorum nundinarum Lugduni. Quæ, qualisve sit eius iurisdictio, & in quos extendatur, huc referre instituti nostri non est. Apud eum syngrapharum agnitione, & literæ cambij versantur. Huius commeminit Bart.in l. si fideiussor. §. quæ Iam. ff. manda. ex quo obseruatissime colligit in curia mercatorum debere iudicari ex bono & æquo. Prat. Tales etiam sunt, qui aliquibus (vt à manifestis iniuriis & violentiis tueantur eosdem) plerunque à sede Apostolica conceduntur. Et deputari non possunt, nisi Episcopi, vel eorum superiores, aut abbates, seu dignitates, vel personatus in cathedralibus, vel collegiatis Ecclesiis obtinentes: & vices suas aliis cõmittere non possunt, nisi hoc eis competierit ex beneficio literarum, & personis tantum quæ superius sunt expressæ: vt in c. fi.de off de leg.lib.6.Ioan.Bell.etymol.

CONSERVVS, l.9.§.1 ff.de pec.l.25 §.Pedius, ff.de ædil.edict.Br.

CONSIGNARE in l.creditor, 20.C.de pig.tit.gener.& l.acceptã. C.de vsuris, signficat obsignare, & deponere in manib.Prat.

CONSIGNARI tabulæ, instrumentaque dicuntur, quæ anuli impressione signantur l.vlt ff.de dot.præleg. l.penul ff.de donat. int.vir.& vxor.l.24. qui testa.fac.l.23 C.ad Velleian. Plaut.in curculio. eamus intro, vt tabulas consignemus. Cicero pro Quintio, Tabulæ, inquit, maximè signis hominum nobilium consignantur.Prat. Hinc eodem sensu

CONSIGNATIO tabularum, & instrumentorum dicitur, l.1.§.1. ff.de fall.& l.instrumentorum dicitur, l.1.ff eod.Prat.

CONSIGNARE legem, est pactionem scripto redigere, l.Iulianus, §.idem Iulianus, ff.de act.empt.& vendit.Prat.

CONSIGNARE testationes, pro subsignare dixit Vlp.l.moris, §.1. ff de pœn.Briss.Prat.

CONSIGNARE autem (vt ad primum significatum redeamur) non videtur, qui consignatum readsumit, gl.in d.l.acceptam.C.de vsur Boerius lib.1.quæst.q.23 Briss.Prat.

CONSIGNATAM pecuniam in publico deponere l. 64. id est in sacculo signatam & repositam, Briss.

CONSIGNATIONES sunt præscriptiones & tabulæ testificandi gratia factæ & obsignatæ.Prat.

CONSILIVM pro conuentu iudicum in l.1.ff.de offic. consul.l.2. ff.de offic. eius cui mand. est iurisd. l.27. ff.de manu.test.& pas. fim in tit.de manum.vind.l.1.& vlt.C.de vindi.libert.l.2.& 3.C. si aduers.liber.Theop.in §.eadem.insti.quib ex caus manum. non lic. consilium ait esse συνέδριον φατριῶν καὶ δήμων τῆς αὐτοῦ χρόνου συνιστάμενον. ἐγίνετο δὲ τοῦτο τὸ κοινόβιον, ἐπὶ μόνου τοῦ δήμου καὶ τῶν ὑπηρέτων. Idem subiicit, quod & ab Vlp.in Inst.tit.1.traditur, Romæ in consilium adhibitos 5. senatores, & 5. equites Romanos: in Prouincia vero 20. recuperatores ciues Romanos, apud quos causam probare minor 20 annis seruum manumittentes, ex l Ælia Sentia cogebatur. Briss. Vide etiam Aldobr. d. Snead. vbi Theophili sententiam improbat,

Digitized by Google

CONSILIVM præbere, exercereque dicitur prætor, vel consul, qui consilium cogit. l. 1. ff de offi. consul. & l 2. ff. de offi. eius cui mand. est iurisd. & alibi sæpe. (Eod. sensu accipitur apud Vlp. in epitom. tit. I. eadem lege.) Qui vero adnocantur, in consilium adhibentur, in consilio esse, in consilium adhibere dicuntur l. vlt. ff. de offic. assessor. l. 29 ff de legat. 2. Plin. lib. 6. epist. ad Maximum. Adhibitus, ait, in consilium à præfecto, vbi audiui ex diuerso agentes summæ spei adolescentes. Idem eo. lib. de Iauoleno, Interest tamen officiis, adhibetur consiliis. Quintilian. lib. 4. c. de narrat. Interim propter aliquem in consilium adhibitum nos repetere illa simulemus. Briss. in consilium aduocari, adsumi, euocari, ire, rogare, proferre ad consilium. In consilio esse alicui. In consilio, apud consilium, adhibito consilio, manumittere. Is adhibitis consilio suo prætoribus dixit, Briss ex ff. & C. Plinio.

CONSILIVM exercere Die cognitionum, vel solet prætor consilium exercere, vel solet præbere consilium. Erat & alius dies cognitionum in quem edicebatur consilium, id est, conuentus. Cum prætor cognitionum die de causis adhibito consilio cognoscebat, tunc exercuisse consilium recte videri potest. l. 2. de offic. eius cui mand. est iurisd. Proinde si reus postulationum die desiderio actoris contradiceret, vel diem ad sui defensionem postularet, sic in diem cognitionum res deferebatur, vt tamen actio edita, actis postulationum inseretur. Scribas enim fuisse qui notis acta præsidum scribebant, testatus est Modest. c. 32. Ex quibus causis maiores. Eoque pertinet illud Senec. epist. lib. 14. Quid loquar verborum notas, quibus quamuis citata excipitur oratio, & celeritatem linguæ manus sequitur? Ræuard. pro tribunal. lib sing. c. 9. quem vide hic. Sic

CONSILIVM præbere. Fuisse videtur certus quidam cognitionum dies, quo minori manumittere volenti, & aliis omnibus, qui quod sine sententia consilij prohibentur facere, quique in integrum desiderant restitui, consilium prætor præbere solet. Minor annis 20. lege Ælia Sentia, manumittere sine consilio prohibetur c. 4. §. 2. de manum. vindic. §. ead. Inst. quibus ex causis manum. non licet. Et idcirco præbere consilium dicebatur minori prætor manumittere volenti, cum sedens pro tribunali, adhibitis quinque senatoribus, & totidem equitibus Romanis cognoscit, an causæ manumissionum, quas annis 20. minor allegat, iustæ sint, & non ex luxuria potius, h. e. prodigalitate proficiscitur, quam ex affectu, l. vnic. in pr. de offi. consul. l. 5. 6. & 16. de manu. vind. l. 27. de manu. test. Theoph. in d. §. eadem. Et tunc quidem si prætori, & toti consilio causæ viderentur iustæ, apud se minori vindicta seruum manumittendi faciebat prætor de consilij sententia potestatem, vindictaque eius qui manumittendus erat, capiti imposita, hæc solemnia verba pronunciabat: AIO TE LIBERVM MORE QVIRITIVM: Et statim peracta manumissione, in acta nomen manumissi referebatur, vt est à me dilucide probatum Variorum lib 4. c. 9. Quibus etiam consentaneum est illud Cornuti in Persium: Vindicta est virga prætoris, qua manumittendi à prætore in capite pulsantur: ideo sic dicta, quia eos vindicat libertati. Eoque pertinet quod sic rescripsit Imperator Gordianus: Etsi minor 20. annis, vt allegas, constituta, seruum tuum ab eo circumscripta, in consilio manumisisti, tamen vindictæ impositio, qua libertas iusta munitur, ne obtentu quidem ætatis rescindi potest, l. 2. C. si aduers. lib. Per concilium conuentum intelligit Imperator prouincialem. In prouinciis enim extremo concilij sine conuentus die præbebat præses aut proconsul consilium, auctor. Theophilo. Et sic quidem differunt, In concilio, & apud concilium manumittere, quod à nemine est animaduersum. Rænar. lib. Protrib sing. c. 12.

CONSILIVM proprie est consessus eorum, qui causam vel publicam, vel priuatam, cum prætore aut iudice cognoscunt: vnde illud; Causa cum consilio cognita. Prat.

CONSILIVM, vel à consulendo, vel quod in vnam sententiam plurium mentes consiliant, & tandem expensis rationibus conueniant, ad statuendum id, quod rectum est, sed a silendo credibilius dictum putatur, quo maxime inuentur. Festo lib. Spieg. Prat.

CONSILIVM accipitur plerunque pro quadam congregatione aliquid cum deliberatione tractandum deputata. Cic. pro Rosc. qui ex ciuitate in Senatum propter dignitatem: ex senatu in hoc concilium delicti estis, propter securitatem. Olden. Hinc etiam consilium apud Salust. in bello Iugurthino illud intelligi videtur, quod more maiorum Imperatori rem militarem administranti solebat adesse. Ita more maiorum, de Metello Imperatore scribens, ex consilij decreto per legatos Iugurthæ imperat argenti pondo ducenta millia. Prat. Ex consilio Labeonis, vel alterius ICti, id est, ex præceptis ac regulis ICtorum. Briss.

CONSILIVM ante factum inire oportet: non autem postea causari ignorantiam, nisi præter opinionem quid emergat fortuito. Nou. de hæred. & Falcid. §. sed neque illis const. 1 Nam nemo redargui potest quod futurum non præuiderit. Nouell. de his qui nupt. ite. §. duo igitur huic, const. 22. Bene autem vniuersa geruntur, & competenter. si principium fiebat decens & amabile Deo. Nou. Quomodo oport. episc. §. sanctimus igitur, constit. 6. Old. Prat.

CONSILII plenioris effectus, est correctio errorum & restitutio in melius. Nouell de his qui nupt. iter. §. veruest. plane const. 22. Multa autem quæ videntur iusta, si pleniore consilio perlustrentur, erunt corrigenda, d. §. veruestas: Euentu enim melioris edocentur, ibi. § per causam vero necessariam. Rerum experientia docet certo, quid sit damnosum, quid vtile. Nou. de appell. in prin. const. 21. Infinitatem rei eiicere, medicina est optima. Nou. Vt determin. fit nu. cler. §. ex omni igitur. Etiam magnus ille Papinianus aliquando non satis definiuit medendi rationem in negotiis. Nouell. Vt credit. primum aggred. §. cæterum si fideiussor. constit. 4. Old. Prat

CONSILIVM & iudicium non ita multum differunt. Nam venerandæ antiquitati consulere fuit iudicare, h. e. de vtili. & honesto decernere. Vnde Senatus consult. nomen traxit. Et nunc quoque si quid interest, hoc fuerit, quod in iudiciis contentiosa, in consiliis vero voluntaria iurisdictio exercetur, l 2. ff. de offic. proconsl. Iudicia item aperte tractantur, consilia autem plerunque semotis arbitris. Alioqui effectus vtrorumque eodem contendit. Vnde adsessores quoque iudiciorum, dicuntur consiliarij, l consiliariis & l. vlt. ff de adsess. Qui autem iudex potest consulere vtilius atque honestius, quam vt dissentientes redeant in concordiam, quam Deus amat. Sæpe enim progressu litis & controuertentes ipsi, & eorum cognatio ad perpetua rapiuntur odia, quæ interdum & vitæ & bonorum dispendio exercentur. Old. Prat.

CONSILIVM & mandatum in hoc differunt, quod mandatum species quædam est imperij, quod pro societate generis humani receptum est, vt quod cuique negocium datum est, id mandatoris periculo conficiatur. Consilium autem ab in perio prorsus alienum est, nec vllam voluntatis eius, qui consilium dat, significationem habet. Itaque rem consitorts alibi no permittit, nec vtrum fiat, nec ne, laborat. Itaque ex consilio nulla nascitur obligatio, at ex mandato nascitur. Hæc ex l. 1. in fin. & l. 2 ff. mandat. & l. consilij. de reg iur. Prat.

De CONSILII sententia pronunciatum dicebatur, quod ex eorum qui in consilium adhibebantur, sententia statuebatur, vt apud Cic. sæpe & Apulei. apolog. 1. quæ verba his notis D. C. S. scribi solita Valerius Probus est auctor. Sic causa cum consilio cognita eodem sensu dicebant veteres. Briss. Prat.

CONSILIVM in rub. C. de vind. & apud consilium manu. sumitur pro conuentu, tametsi AZO in sum. eo. tit. pro loco illo, in quo celebratur, vel exercetur iurisdictio voluntaria: cuius sententiam probat Albericus, licet Accursius l. 1. C. eod. dicat poni pro præsidentibus in consilio. Prat.

CONSILIVM pro deliberatione posuisse videtur Alexander Imper. l. 1. C qui, & aduers. quos in integr & aliquid faciendi vel non, excogitata ratio. Cic. 1. de Inuent.

CONSILIVM est collegium eorum qui manumissionis cognoscendæ causa erant constituti; quod in vrbe Romana constabat quinq; senatoribus, & viris quinque equestris ordinis, in prouinciis XX. Recuperatoribus, ciuibus Romanis. Vult. in comment. Instit. qui & ex quib. caus. manum non poss. §. 2. nu. 2.

CONSILIVM etiam sæpissime in libris I. C. sumi solet pro suasione & hortatu §. tua tantum. Inst. mand. l. consilij ff. de diu. reg. iur. l. sæpe 53 ff. de verb. sign. & alibi sæpissime, quo sensu recte Theoph. d §. tua tantum, adpellatur συμβουλὴ λόγου συμβουλίου. Itaque à mandato differt. d §. tua tantum. Prat.

CONSILIVM & euentus continentur fraudis nomine, l. 1. C. qui manumit. non poss.

CONSILIARII. Consiliatores Lactant. 2. Plin. 4. epist. Consiliantes, l. 12. Cod Th de legat. Participes. l. vn. C. si rector prouinc. Consiliares, l. 5. ff. de offic assessor. adde Cuiac Nou. 119. Goth. ad l. 1. §. 3 C de contract. iud.

CONSILIARII sunt iudicum comites, & adsessores, qui iudicib. adsident. l pen. ff de offi. adsess. & l. consiliarios. C. eod. Prat. Græci consiliarios vocant συμπρόεδρους, quod Haloander male vertit collaboratores: recte vetus interpres, consiliarios: & ita innumeris locis adsessores siue consiliarios Græci modo συμπρόεδρους modo παρέδρους, συνέδρους, συνεζύγους vocant. Latini etiã participes l. 1. C si rector prou vel ad eum pert. l. 1 C. de contr. iud. l. 2 C. Th. de inc. nup. Plautus Milite: locium tuorum consiliorum & participem consiliarium. Et consiliatores: vt filium Dei salutem certissimam hominum Dominum nostrum IESVM CHRISTVM, quem Sibylla σύμβουλον vocat, Lactant. consiliatorem interpretatur, 2. & 4 Plin. 4 Epist. In gerendis honoribus consiliator & rector & sæpe in translatione veteris testamenti. In l. 12. C Th. de legat. à consiliantibus, vt Horat. consiliantibus diuis. Cuias. in Nouel. Iustin. 119. circa med.

CONSISTERE nonnunquam est iudicio congredi, in iudicio stare aduersus aliquem. l 1 Cod. qui pet tut. l. vix certis, 53. ff. de iud. l. 7. ff. ad legem Cornel. de falsis. ff de manum. l. 49. ff. de pet. hered. l. 9. ff. de liberal. caus. l. 23 §. & in superficiariis. ff. de pignor. l. 1. C. de act. empt. l. 1. C. de magist. conuen. l. 1. C. ad l. Fab. de

Digitized by Google

Fab.de plag.l.1.C. qui legit.perſo.l.2.C. de except. proinde in l.19.ff.de adult.vbi vulgo cum accuſatore cõſtituerit,lõge rectius Florentiæ ſcriptum eſt, Cum accuſatore conſtituerit. Briſſ.Conſiſtere aliquando dicitur,quod valet, efficax eſt,vtile eſt. actio, emptio,petitio,iudicium,legatum, cõſiſtit. Id in eo conſiſtit,id eſt,poſitum eſt.Sic fructus hominis in operis conſiſtit.l.4.ff.de oper.ſerv.Vſusfr.ex fruendo cõſiſtit.Ea mutu conſiſtuat. Cõſtitit pro conſiſtit, ſæpiſſ. in ff. Conſiſtere cum debitoribus,&alijs,i.cõtra eos. Conſiſtere iudicio,actione,actionibus,contra alios.Briſſ.ex ff.Conſiſtere quoque idem eſt,quod conquieſcere,vt apud Cic. conſiſtere, inquit, eius animum ſine furore ac amentia non ſinunt.

CONSISTORIVM,cuius meminere Impp.l.fi.C.de offic.diuerſ. & l.1. de comit. conſiſt. diffinit. Suid. συνέδριον ἢ τὸ σύστημα ἔνθα καθέζονται οἱ πρεσβύτεροι βουλεύοντες, in quo legatos & quoscunq; ſe adeuntes princeps admittit & audit,& de cauſis cognoſcit,inquirentibus & deſpicientib. conſiſtorianis , vt ait Ammian. Marcell.lib.15.Ex quibus locis apparet cõſiſtorium ad principis συνέδριον referri quod & colligitur ex Nou.25. §. ad hoc ſancimus. Sed & ad iudices ad eoſve quibus iuris dicendi poteſtas eſt, referri poteſt.c.Romana.de appell.lib. 6.Quibus igitur nulla iuris dicendi poteſtas à lege,vel principe cõceſſa eſt, quive principes non ſunt , Conſiſtorium habere non dicũtur.Br Prat.Locus in quo iudices conſiſtũt. Hinc Conſiſtoriani comites.Rubr.de Comit.

Sunt autem CONSISTORIANI , qui ius ſedendi in conſiſtorio habent.Appellãtur apud Ambroſ.epiſt.27.lib.5.Et eſt tit.lib. 12.C.de comitibus conſiſtorianis,vbi C. Hegendorphinus in exegeſi ſua docet, qui ij dicerentur:de comitibus cõſiſtorianis,(inquit)id eſt,de comitibus conſiſtorij Cæſaris. Conſiſtoria autem dicuntur archiua Cæſarea & Imperatoria Palatinæ domus,quæ etiam vocantur Auguſtalia. Anchor.

CONSOBRINI,Conſobrinæ proprie,qui quæve ex duabus ſororibus propagãtur,quaſi cõſororini.l.1.§.4.& l.vlt.§ eod.gradu.ff de grad.& adfin §.4.Inſt.de gradib.cognat.Paul.lib. 4 ſent.tit.10.Non.Marc.c.vlt.lib.de propr.ſer.Obtinuit tamẽ & patrueles quoque fratres,id eſt,ex fratribus natos & amitinos,id eſt,ex fratre & ſorore genitos, communi conſobrinorum nomine appellari. d l.vlt. §.eod gradu.& §.1. Inſt.de leg.adgn.ſuc.l.1.C.vnde legit.Idq; per abuſionẽ fieri Theop. ibid.dicit: κυρίως γὰρ κοινοβρίνοι λέγονται οἱ ἐκ θηλειῶν δύο, ἀδελφῶν πεφύκοτες. Sũt & conſobrini quidam in ſexto gradu, hi ſunt patruelium,cõſobrinorum,amitinorum filij Conſobrina.l.vlt.ff.de ſenatorib.l.77. §.cum exiſtimaret.ff. de leg. lib.2.l.27.§. hæres, ff.ad Treb.l.23.& l.24.ff.de cond. inſt.l.3. C.de his quæ vt indigo. Briſſ.Conſobrinus,cõſobrina, etiam, eſt auunculi & materterę filius,filia.Briſſ.vlt.edit.Quod autem Paulus l.vlt §.8.ff.de grad.ſcribit , ſororum fratrumque meorum nepotes nepteſq; conſobrinos eſſe:obſcurum videtur.nam illi non Conſobrini,ſed Sobrini appellantur. Reſpondetur autem Paulum ita ſenſiſſe, vt qui inter ſe ſobrini ſunt, leui abuſione dici inuicem poſſint conſobrini : veluti ſi qui inter ſe fratres ſunt,ſe confratres adpellarent. Hoto.

CONSOCERI dicuntur,ait Theoph. quorum alterius filia, alterius filio nũpſiſſet. §.9.de nup. Vtitur Vlp.l. 32 §.proinde. ff. de donat.inter vir.Hot.Prat.

CONSOCRVS apud Sueton.

CONSOLIDARI dicitur vſusfructus, qui ad proprietatem , à qua abſceſſerat,reuertitur,eique coniungitur,commiſcetur, & cum ea confunditur l. 6.ff.de vſufr.adcreſc.

CONSOLIDATIO eſt proprietatis cum vſufructu coniunctio. Imp.§.1.de vſufr. vel ex contrario:ſi vſufructuarius proprietatem rei aquiſierit:quæ res conſolidatio appellatur. Hinc fructuarius proprietatem acquirens, conſolidare dicitur, l.3. & l.6.ff.de vſufruct.accreſ.Hinc apud Iauol.l.à liber.35 ff.de bon.libert.ſolida proprietas dicitur,in qua vſusfructus ineſt: itemque apud Paulum l.Sempronius,26.§.1.de vſufruct. leg. Hot.Regula Fabri eſt Gallici IC. clariſſ. Ea quæ iure conſolidationis accedũt,non eadẽ eſſe in cauſa, qua id, cui miſcentur;ſed alio iure haberi,& propriam quãdam , & ſui generis eſſe ſpeciem.§. ſi cui.Inſt.de leg. Cõſolidationem Vlp.& cæteri vt apparet,ex eo vocarũt(l.idem de vſufr.acc.) quodque à ſolido iam diuulſa erãt, iterum ſe ſolido iungant, & veluti in vnum redeant. Ea figura,qua alibi(ſed audaciore) lectum eſt Coadunare:pro eo quod eſt in vnum conferre,vel miſcere, l. ſi plures,de pact.Sed videndum, ne non tam verum ſit iſtud,quam plerique id mangoniſando vulgarunt. Et promptum eſt,cõtradicere in primis:Nam reſpõſum à Iulio Paulo eſt,l.4.de iure dot.Id quod iure cõſolidationis doti acceſſit, non aliã dotem videri, ſed dotis augmẽtum eſſe. Non etiam legem & cauſam res quęque in eo traditã,cui accedit,ſeruat & ſequitur, vt ait Scęuol. l. quidã de iure dot. Denique non primus contractus & ipſa origo , ita rem totam in agendis rebus ipformat, & velut inficit,vt nulla ſit propria eius ratio,quod deinde ex lege initio accepta,aut iuris cõſtitutione rẽ geſtã ſequitur,l. ſi procurator mand. Quippe nec nouum videri poteſt,aut aliud,cuius origo ex vetere , aut eadẽ cauſa ducitur.l cum filius.§.hæres,de leg.2. Nec mutãt, quæ Fabrum mouere,ſed plane pro nobis faciũt,ſi recte intelligantur.l. Męuius.§.fundo,de leg 2.& d.§ ſicut.Sed ea quę dicta ſunt,ita recipi poſſunt,ſi aliqua differentia eſt rerum,vt conſtitui poſſit, vtra alteram perimat,& in ſe transferat.Nec enim anxiã,vel obſcuram habet diſputationẽ, an tanquã iublata obligatione,cui minus virium aut fauoris,ea quę extricta erãt ẽ ſolido iam confuſa & ſolido miſta,in vnũ redeãt: ſicut & quędã alia cauſæ potentiori iuncta, vim ſuam amittũt. At vbi eadem ac par eſt duarum obligationum poteſtas, non videtur eæ inter ſe miſceri: cum dicere non poſſis,quare hæc magis quam illa alteram cõſumat.l.ſi reus,de duobus reis. Ita & hic τὸ εἰκάζον vt multa alia , conſolidationem impedit.l.cum enim de ſtip.ſeru Curtius lib.2.ἱστοριῶν c.46.

CONSONAT,& conſonans eſt. Briſſ.ex ff.

CONSORINI,vide paulo ante conſobrini.

CONSORTES fratres dicuntur,non diuiſo patrimonio,id eſt,qui bona communia habent.l 21.ſi.de exeuſ.Sic Conſors frater, Plin.epiſt.18.l.8 Feſto ſors & patrimonium ſignificat Briſſ. ex ff. & C. Hinc Conſortium pro Societate & communione Conſortium vitæ,munerum. (& C.

CONSORTIVM pro contagio,ſeu ſcito,ſeu illicito. Briſ. ex ff. & C.

CONSORTIVM curiale,pro collegio & ordine. Briſſ. ex C.

CONSORS,eiuſdem ſortis & conditionis eſt, vt ait Varro lib.5. ling.lat.& eum ſecutus Bald.in l.dudum.C.de cõtrah. emp. & ſignificat dominij participem.vide Alciat. l. proximi. ff.de verb.ſignif.ſed pro ſubiecta materia aliter atq;aliter μεταφερικῶ accipitur. In d.l.dudũ.ſumitur pro dominij participibus etiam,quibus talis communis eſt res, conſortes adpellantur. Tit. notus eſt in Iuſtin.C de Conſor.eiuſdem lit.Spieg. Vide Rænard.l.in ambiguis.§.quoties.ff.de reg.iur.

CONSORS munerum,petitionis, litis.Briſſ.ex C.

CONSORTES in libris feudorum dicuntur dominus & vaſallus quaſi σύμμαχοι , eiuſdẽ militiæ ſocij, eiuſdemque fortunæ participes,lib.feud.3. tit.3.Prat.

CONSORTIVM quaſi eiuſdem ſortis,hoc eſt fortunæ, & conditionis in omni re & negotio.l.1.ff.de rit. nup.l.vlt.C.de ſeruis fugitiuis.Oldend.

CONSORTIO,communio l.96.§. 3.ff.de ſolut. Quod verbum Velleius Paterculus lib. poſteriori vſurpat.Vt & Tribunitiæ poteſtatis conſortionem Neroni cõſtitueret. Briſſ in parer.

CONSPECTV deterreri,conſpectum ædium aufferre.Briſ.ex D.

In CONSPECTV Prætoris facta iniuria:In conſpectu habere ædificia,Briſſon.ex ff.

CONSPIRATIO eſt quædam fraudulenta confœderatio facta in præiudicium alicuius perſonæ,vel dignitatis. Hanc,quia fere nunquam non doloſa cenſetur,ideo leuere lex iubet vindicari.Sed & Imperat.Adrian.priuatum quoque ſtatuit,vindicãi ſcelus aduerſatiorum, quibus opprimitur litigantis innocentia.l.vnus.ff.de re iudic.Old.Prat.

CONSPONSORES à Cicerone dicuntur qui à Iuriſconſul.correi debendi id eſt, qui eiuſdem obligationis ſunt debitores. Ci. ad Attic. lib.12. Tamen velim des operam , vt inueſtiges ex conſponſorum tabulis, ſitne ita. Idem Lepræ, De tuo negotio quod ſponſor es pro Pompeio , ſi Galba conſponſor tuus redierit.Connan.lib.6 c.5.n.1.Prat.ex Hor.

CONSPONSOS antiqui dicebã fide mutua colligatos Feſt. Hoſt.

CONSTAFOLARIOS, dictione ex Latino ſiue Gallico, & Germanico conflata, hodieque Conſtofeleros vocant Germani, præſertim qui ad Rhenum habitant,aſſeſſores iudicij, decuriones,*die conſtoſler*,olim à Stafolo Comitis,hoc eſt,iudicis fiſcalis,quæ vox Germanis gradum ſignificat.Sic enim illi tribunal iudiciarium innuebant à gradibus, per quos ad id aſcẽditur, quando ſolent editiore loco ſedere iudices. & erant olim ſub Francis omnes prouinciæ Comitum , qui Germanis Graphiones dicuntur,hoc eſt,iudicum fiſcalium diſtrictibus diſtinctæ. Vnde & tribunal prætoris vocarunt *Staffelſtein*. In antiquiſſimis priuilegiis Nouientenſis Abbatiæ, quam Ethi vxore ſua Bertſuinde conſtituit, legimus, *vnd ſollider Hoff. habenzvveen Stafelſteine,vnd einen Stock*. Deprauatus locus eſt in impreſſis Ripuariorum legibus, titulo de Iocertiatione in his verbis: Si autem extra regnum ſupra 80. (ſubaudi noctes) ad Regis ſtans polum , vel ad eum locum vbi Mallum eſt, autorem ſuum in præſenti habeat. Tu pro ſtans polum, ſcribe Stapholum. Rurſum inferius titulo,de re propriſa : Si quis cabullum,hominem vel quamlibet rem in via propriſerit,aut rem ſecutus fuerit, per tres Marcas ipſam oſtendat,& ſic poſtea ad regis ſtabulum. Vbi legi debet adregis Stafolum. Recenſuimus autem eius Legis ſinceriorem lectionem ex Codice Vvormatienſi manuſcripto. nam impreſſus libellus hic omnino corruptus eſt, habens in titulo , de Reprobis , cum deberet eſſe , de re propriſa. Quo vocabulo, male Latino , res alienæ in proprietatem vindicatæ intelligitur, id quod in bello captis rebus euenire ſolet. Si quidem

Digitized by Google

Gallicus sermo Prisum nominat, quod belli iure publicatum est, & deprædationi obnoxium: quasi dicas, prehensum, siue prensum. Ex Rhenanicis obseruationibus.

CONSTANS. pro graui, in l. obseruandū, de off. præfid. pro firmo, in definitione iustitiæ. Inst. de iust. & iur. Spie. Constante matrimonio, vsufructus, id est, durante, permanente. Briss.

CONSTANS iudex, voluntas: constantissimus homo Briss. ex ff.

CONSTANTINVS Imp. qui veneranda Christianorum fide Romanū muniuit imperium. l. 5. C. de naturalibus liber. Ab eo

CONSTANTINOPOLIS nomen traxit. Brissonius.

CONSTARE dicitur testamentum, quod infirmari non potest. Cum dandi casui iungitur, est constantem esse & perseuerantem. Significat & manifestum esse & clarum: vt, Constat de eius innocentia; i. manifesta est. apud Vlp. Constat alimenta cum vita finiri. l. cum hi. §. modus. de transf. quoque cum sim. Item constat inter omnes, id est, nemo negat. Spieg. Prat.

CONSTAT, id est, manifestum est, vel nemine in specie admonente. Quando enim Iurisconsul. dicitur, Constat, tūc semper habent aliquam regulam naturæ præ oculis. Old. Prat.

CONSTITIT pro consistit, sæpius in Pand. Pisanis scribitur, l. 68 & l. 98. in fi. de solut. l. 34. de negot. gest. Et constiteremus pro consisteremus in l. 26. de iud. Brissonius. in paterg.

CONSTITVERE alias conuenire significat, & conueniendo obligare se ad id, quod iam debitum est: Sic constituere pecuniā, est iam ante debitam absque stipulatione promittere. Theophil. in §. de const. Inst. de act. ἀσύμφωνον dixit, Demost. in orat. contra Theocrinem ἀσύμβατον. Latius autem patet, quam fideiubere: primum, quod permissum sit, vt aliud pro debito constituatur. l. 1. §. an potest. ff. de const. pec. Cum sit diuersum in fideiussione. l. si ita. ff. de fideiuss. Deinde quod non solum pro alio, sed pro seipso quis recte constituat. §. de constituta. Inst. de act. Fideiussor vero non pro alio intercedit. Inst. de fideiuss. in pr. Denique constitutum nudo duntaxat pacto fit nulla stipulatione interposita. d. §. de constituta. secus est in fideiussione. Old. Prat. Debitum autem oportet esse, quod constituitur: non quidem in personam: id est, non ab eo præcise qui constituit, sed (vt Vipianus ait) in rem, id est, generaliter, siue ab illo, siue ab alio. l. eum qui § 2. ff. de const. pec. Nam vt idem ait in l. hactenus. eo. hactenus constitutum valebit, si quod constituitur, debitum sit. Et hasce quidem differentias recenset Duar. l. 5. §. satis acceptio, ff. de verb. ob.

CONSTITVERE possunt, qui bona vel peculia habent cum libera administratione. Gœ dd. l. 182. & de verb. & rer. signif.

CONSTITVERE alias, est formare & bonam dispositionem adhibere. Et sic constituta iudicia rectius dicuntur, quam processus iuris Old. Prat.

CONSTITVERE in l. 2. §. 2. vbi Gothofr. de constit. pecun. est promittere. (Prat.

CONSTITVERE est consistere & constare l. 39. ff. de excus. tut.

CONSTITVERE, cum parte statuere & deliberare. Alc. l. bonæ. C. de pact. Spieg.

CONSTITVERE disceptationem, id sonat, quod vulgus dicit. Accordare scripturas. Spieg. Prat.

CONSTITVERE iudicium vel quæstionem, in publicis duntaxat iudiciis, dicitur Quæsitor, qui iudicium reiectione vtrinque facta, certos constituit iudices, qui sibi iurati in consilio adsint, & secum cognoscant: in priuatis vero iudiciis, quum prætor vrbanus iudici aut recuperatoribus à litigatoribus acceptis, potestatem, de causa cognoscendi & iudicandi facit. Cic. pro Cæcin. Qui igitur conuenit, quæ causa fuerit ad constituendum iudicium, eandem moram esse ad iudicandum. Hotom. Vel sic,

CONSTITVERE iudicium prætor in priuatis causis dicitur, cum agendi potestatem litigatoribus: iudicandi vero iudicibus sumptis permittebat. Hot. Prat.

CONSTITVERE rem, Cic. in eadem orat. pro Cæci. dixit, quod ante dixerat: Constituere iudicium: alibi autem, Constituere quæstionem, dicere consueuit.

CONSTITVIT actionem prætor. Constituta actio. Constituere actorem, curatores, id est, creare Briss. ex ff.

CONSTITVERE in re præsenti, deliberare item cum re præsenti dicebatur, cum quid statui, transigique non posse, nisi in loco ipso, significabant. vt fit hodie in his actionibus, à quibus interdicta retinendæ possessionis auspicari solemus, & huiusmodi rebus aliis, quæ non nisi in locis ipsis explicati solent. Teutonice, *auff den augenschein gehen*. Spieg. (act.

CONSTITVERE spōsalia, nuptiasve, l. 13. §. 1. ff. de public. in rem.

CONSTITVERE, mandare, ac fideiubere differunt: Constituimus enim nudo consensu eoque sufficiente ad actionem producendam, §. 9 Inst. de act. Mandamus credi, etiam absentes: Fideiubemus quidem præsentes tantum, sed tamen verbis. l. 12. C. de fideiussor. l. 32. ff. mandat. l. 3. in fi. ff. de admin. rer. Et sic quoque differunt mandator, fideiussor, & is qui constituit. In eo autem conueniunt, quod pro alio hi omnes intercedūt, Goth. ad l. 3. C. de constit. pecun.

CONSTITVERE hæredes, ædiles, quæstores. Constituere iura, id est, condere. Constituitur obligatio, i. contrahitur. Constituti debitores rei: Constituere pretium, vectigalia. Briss. ex ff. & C.

CONSTITVERE apud se, sibi proponere. Briss.

CONSTITVI in dignitate, munere, discrimine, id est, poni, versari, viuere. Constitui in sacris paternis, suæ potestatis constitutus & sui iuris. Is constituitur infamis. Constituere dotem. Briss. ex ff. & C.

CONSTITVI curator, id est creari dicitur, l. 1. §. hoc autem, ff. de carbon. edict.

CONSTITVERE quæstionem est decernere vt iudicetur.

CONSTITVERE seruitutem non est simpliciter cedere, sed re ipsa imponere. Constituuntur enim per patientiam, vel traditionē. l. 13 §. 1. ff. de pub. id est, si inducatur quis in prædium, vel eum, is qui credit, seruitute vti patiatur. l. 3. ff. de vsufru. l. 1. in fi. ff. de seruit. rust. patientia autem illa pro traditione habetur, vt colligunt interpretes ex l. peo. ff. de seruit. qui enim seruitutem debet, pati debet. l. quoties. 15. ff. eod. tit. quæ quidem patientia est de natura seruitutis, d. l. quoties ergo patientia habetur pro constitutione. d. l. quoties. Briss. Prat.

CONSTITVTÆ pecuniæ rei ἀποφωνητῳ à Iustiniano Nouell. constit. 6. vocantur. Briss.

CONSTITVTVS, id est, positus. Sic constitutus in dignitate, in munere. Briss. ex ff.

CONSTITVTVS vsusfructus tunc dicitur, cum iam quis vti frui potest. l. vnic. §. dies. ff. quando dies legati cedit Igitur

CONSTITVTVS non dicitur ante aditam hæreditatem, vel ante quam dies cesserit. Cæteroquin

CONSTITVTÆ seruitutes dicuntur, quæ pactionibus, stipulationibus legatisve iam impositæ sunt. l. 20. ff. si seruit. vind. Br.

CONSTITVTIO generali nomine dicitur ius, quod à principe conditur, hoc est, διάταξις vel διατύπωσις porro in tria diuiditur, in epistolam, in edictum, & in decretum. Theophil. §. 5. de iur. natur. Hot.

CONITITVTIO ciuilis, Iuris, Principis. Briss.

CONSTITVTIONIS diuales, hoc est, Imperatoriæ. Censentur enim Imperatores diui, non quidem apud nos falsa diuinitatis opinione (sicut apud gentes olim) sed quia omnes magistratus sunt ordinatio Dei, & Imperator est summus magistratus. Old. Prat.

CONSTITVTIO iudicij, controuersia quædam est ante litem contestatam, præcedens iudicium, vulgo dicunt exceptiones dilatorias impedientes processum. Cicero in partitionibus. Atque etiam, inquit, ante iudicium de constituendo ipso iudicio solet esse contentio: cum aut, sitne actio illi qui agit, aut iamne sit, aut num iam esse desierit, aut illane lege, illis verbis sit actio, quæritur. Old.

CONSTITVTIONES principum accipimus, quodcunque Imperatores vel per Epistolam & subscriptionem statuerunt, vel cognoscentes decreuerunt, vel de plano interlocuti sunt, vel Edicto præceperunt. Briss. ex ff. l. 1. de constit. princip.

CONSTITVTIONVM aliæ generales sunt, aliæ personales. Generales sunt, quæ ad omnes pertinent: Personales vero sunt, in quibus propter certæ personæ rationem, à iure communi recessum est: quæ & priuilegia appellantur. Hæc ex d. l. 1. & l. 5. C. de ll. & §. quod principi de iur. natu. Hot.

CONSTITVTIONVM vocabulo intellige rescripta, subscriptiones, adnotationes, pragmaticas, decreta, mandata, interlocutiones, edicta vide Goth. ad rubr. C. de legib. & constit.

CONSTITVTIO. Quod principi placuit legis habet vigorem, cum lege Regia quæ de imperio eius lata est, populus ei, & in eum omne imperium suum & potestatem contulerit. Quodcunque igitur Imperator per epistolam & subscriptionem statuit, vel cognoscens decreuit, vel de plano interlocutus est, vel edicto præcepit, legem esse constat. Hæc sunt quas constitutiones vulgo appellamus. Plane ex iis quædam sunt personales quædam vero generales: personales sunt, quæ nec ad exemplum trahuntur, quoniam non hoc princeps vult. Nam quod alicui ob meritum indulsit, vel si quam pœnam irrogauit, vel si cui sine exemplo subuenit, personam non transgreditur. Aliæ autem, cum generales sint, omnes procul dubio tenent, ait l. 1. de constit. princ. ff. §. sed & quod de iur. nat. gent. & ciu. Inst.

CONSTITVTIONVM sunt quatuor virtutes. l. legis virtus. ff. de leg. Vnde

Quatuor ex verbis virtutes collige legis
Permittit, punit, imperat, atque vetat.

Nam permittit, vt vir fortis petat præmium: Punit scelera & delicta: Imperat & præcipit, vt statuta canonica seruentur, vt clerici regulare propositum & honestum habitum deferentes, continenter & caste studeant viuere: Prohibet clericos secularibus immiscēri. Et constitutio consulit, quæ virtus potest comprehendi sub prima: nam qui consulit, satis permittit. Old. Prat.

CONSTITVTIO litis, & contestatio litis, differunt. Lis à Prætore constituitur, litis contestatio ab vtroque reo: Litis constitutio præcedit: sequitur litis contestatio: Constitutio litis formulam

Digitized by Google

formulam futuri iudicij & quæstionem exprimit: contestatio litis de formula & quæstione data interponitur: Constitutio iudicij est extremus Prætoris actus, quem in iure facit: contestatio litis est primus actus iudicij, & quidem ille, quo ad datũ iudicem in iudicium itur. Gœd. l. 36. de ver. & rer. sig. n. 15.

CONSTITVTIO suspensi iuris significat postliminium in l. pen. ff. de suis & legitim.

CONSTITVTORIA, sine Constitutitia actio, alias actio constitutæ pecuniæ, datur in eum, qui se soluturum constituerit his fere verbis: Si appareat Mæuium Titio pecuniam constituisse, eamque pecuniam, cum constitueba tur, debitam fuisse, neque Mæuius aut soluat, aut faciat id quod constituit: ac per amorem non steterit quo minus fieret quod constitutum est, tum Mæuius damnetur. l. 16. 17 18. ff. de constit. pec. Hoto. & Prat.

CONSTITVTORIÆ actionis requisita sunt, vt sit constituta sit res debita, 2 vt constitutum factum sit nudo pacto, quibuscunque verbis. Vult. in Comment Inst. de act §. 8. nu 8 12.

CONSTITVTOR, qui pro alio se solururum promittit, vel aliqua factorum, & alterius in se transfert vel suscipit obligationem. Old. Prat.

CONSTO, constas, constiti, constitum & constatum. Old.

CONSTITVTVM. quod ab Imp. rescriptum statutum ve est, l. 11. C. de neg. gest. & alibi sæpe.

CONSTITVTVM, vocabulum ad ius ciuile pertinens. Et significat diem tempusque communi consensu iudicum, quo se aliqui in loco certo ac constituto sistant. Cic. in Orat. pro Cæcio, Quum sit iis confirendum nunquam sene congressu quidem constituto cæpisse de tactis iniuriis experiri. Et in epist. ad Attic. lib. 11 epist. 1. Atque eo die cogitabam in Anagnino, postero autem die in Tusculano, ibi vnum diem 5. Cal. Igitur ad constitutum. Et eleganter transtulit in epist. ad Marium, si quid constitutum habes cum podagra, fac in alium diem differas. Varro de re rustic. lib 2. Scrofam enim mane salutaui, quum alius eum salutasset, alius conuitiatus esset, qui tam sero veniret ad constitutum. Hot. Briss.

CONSTITVTVM est conuentio, qua quis spondet citra stipulationem, se soluturum, quod ipse vel alius debet. Differt a fideiussione, quod pro se, nudo pacto, ab absente, & aliud pro alio, constitui possit: fideiussio ista non admittit. vide Old. class. 4. act 8. in pr. Vult. in comment Inst. de action. §. num 1. Cuia & Goth. ad rub. ff. de pecun. const.

CONSTITVTVM & stipulatio differunt. Constitutum non fit, nisi de debito: stipulari possumus etiam id quod non debetur. Ex stipulatione datur actio ex stipulatu, quæ ciuilis est: ex constituto datur actio constitutoria, quę est Prætoria. Tertio constitutum pure factum non exigitur statim, sed post dies demum decem, cum tamen ex stipulatione si pure facta sit, statim agi possit, nullo intermisso spatio temporis. Vult. in comment. Instit de act. § 8 nu 6.

CONSTITVTVM pignus quibusdam appellare libuit quod alias tacitum dicitur. l. eo iure § 1. Ex quibus caus. pign. vel hypothec tac. con. l. vnic. § 1 C. de rei vxor act. Sic enim & seruitutes iure constitutas dicimus, cum ab his separare volumus, quæ natura quodammodo rei lege imponuntur. ho. iure §. ductus de aq. quotid. & æstiu l. 1 §. vlt. de dam. infect. Donell. de pignor

CONSTITVTVM tempus pro biennio, quod lege 12. tabul vsucapioni amittendisque non vtendo seruitutibus, vt ex Paul. lib sent liquet præstitutum est in l. 4 ff pro suo. & l. 34. §. vlt ff. de seruit. rust. l 2. ff. de diuer. temp præscript. l. 12. § idem tract. ff. de vsufruct. l. 22 ff. quib. mod. vsusfruct. amitt l. 10 ff. de vi & vi arm l 17. ff. de aq & aq plu l 27 §. pen. ff. de noxal. act. Sic & statutum tempus accipe in l. 6. & l 32. ff de seruit. vrb. l. 7 ff. quemadm. seruit. amittant. l. 66. §. pen ff de contrah. empt. & l. 1. & l 3. C. si quis ignor. rem minor. l. 2. C. si maior fact. quod legitimum & solemne alias appellatur. Briss.

CONSTITVTVM tempus l. 9. §. quod vulgo in fi. ff. de solut. quod ad restitutionem in integrum petendam legibus præscriptum est, vt & in l. 9 §. si minor ff. de iureiur. olim quidem post legitimam ætatem impletam annus vtilis, hodie quadriennium continuum. l. vlt. C. de tempor. in integ. Briss.

CONSTITVTVM tempus in l. 63. § vlt. ff. de adquir. rer. dom. pro anno, vt patet ex l. vlt. C. de iure domin. impetr. Briss.

CONSTITVTVM tempus ætatis in l. 62. in fin. de rit. nupt. interpretare ex l 66 eod. tit. l. 7. ff. ad leg. Iul. de adult. & l 6. C. de interdict. matr. Briss.

CONSTITVTI dies in l 7. ff. de re iud. qui iudicatis ex lege 12. tabul. vel constitutionibus principum indulgentur. Ita constitutum iudicatis tempus intelligo in l. 2 ff de diuers. temp. & statutum spatium post condemnationem. l. vlt. C. de execut. rei iud de quo vide l. vlt § vlt. C. de vsur rei iud Briss.

CONSTITVTVM dicitur quod ab Anto. rescriptum est, in l 11. C. de neg. gest. & l. 37. ff de adult. Constitutum dicitur quod ab Hadriano rescriptum, patet ex l. 6. §. pen. eod. tit. & in l 7 §. constitutum, de interd. & releg. Constitutum dicitur, quod à Claudio Imp statutum est, ex Sueton. lib. 3. Antiqu. ostendit Briss. Similiter in l. 4 §. idem diuus ff. ad l. Corn de fica. Constitutum dici lib. 2. de antiq. ostendit idem Briss. quod à Domitiano statutum est. Et in l 5. C. ne de stat. defunct. Constitutum dicitur, quod à Nerua est constitutum, vt probat l. vlt. eod. tit. & l. 41. §. vlt. ff. de donat. caus. mort. Briss.

CONSTITVTVM matrimonium in l. 29. in pr. C. de iur. dot. interpretatur ibidem Goth. constans.

CONSTITVTAM partem in l. 3. ff. si quis à par. man. opinor intelligi quæ patronis lege Papia præstituta est. Briss.

CONSTITVTVM tempus in l. 9. C. de transactio. olim annus, hodie biennium. l. vnic. C. de dolo. Constitutæ appellatoriæ tempora in l. 5. in fin. ff. de appell. recip. interpretare ex l. 1. §. biduum, & §. quod in sententiis, ff. quando appell. sit. Constitutum tempus in l. 8 ff. de capt. quinquennium accipe ex l. 6. ff. de diuort. Briss.

CONSTITVTVM ius l. 25. ff. de don. inter vir. l. 1. ff. rer. amot. l 94. de cond. & dem. l. 10. §. is cui seruus, ff. de statu lib. l. 1 §. item cum contra. ff. quæ senten. sine appell. l. 22. C. de vsur. & apud Gell. lib. 12 c. 13 Briss.

CONSTITVTA tempora in §. qui autem, instit. de excus. tut. quinquaginta dies intellige tutoribus datis ex Marci constitutione præfinitos ad excusationis causas contestandas, l 16. l 38. ff. de excus. tut. Briss.

Ad CONSTITVTVM veteribus significabat condicto & constituto ad ius experiundum die. Cic. pro Cæc. in. Qui ad constitutum iuris experiundi venissent, vide paulo ante constitutum, vocabulum ad iur.

CONSTRINGERE se pactis, vide l. vni. C. de monopol. Constringere se sponsione, l. vnic. C. de suffrag.

CONSTRINGI, id est, obligari, in l. 13. C quod cum eo, qui in alien. potest.

CONSTRVERE opus, l. 4. C. de operib. publ.

CONSVETVDO est ius non scriptum, moribus vtentium comprobatum. Brissonij definitio.

CONSVETVDO est ius sine sanctione, populi consensu tacito receptum Vult. in comm. Inst. tit. de I. N. G & C. § 10. nu. 2.

CONSVETVDO, id est, concubinatus in l. 14. de rit. nupt. l. 34. de adulter. Briss.

CONSVETVDO iuris pars est, quæ fortasse ita non incommode definiemus: Ius quod vsu diuturno & maiorum moribus sine vllis literis constitutum, non minus quam quod scriptum est, vsurpatur l. 32. & seq ff de legib. Vsus enim diuturnitas eius iuris firmamentum est. Diuturnitas autem ex maiorum moribus repetenda est, atq; more maiorum. ff de iurisd. omn. iud. l 1. § 1. de offic. eius cui mandat. l. poena, 9 ff de patric. Quare cum maiores proprie dicantur vsque ad tritauum, l. 10. ff. de affin. & gradib. sequitur vt minimum 100. annor. spatium requiratur nimirum vt singuli gradus plena pubertate alios superent. Itaque apud Liuium lib. 27. Prætor contendebat Flamines ius in senatum introeundi non vtendo amisisse: quia nec patrum nec auorum memoria quisquam id ius vsurpasset. Hot. Consuetudo differt à lege, quod illa clam & obscure nascitur. Hæc repente suam auctoritatem obtinet. Hoto.

CONSVETVDO legem imitatur. §. ex non scripto. Inst. de iure nat. gent & ciuili. Legem imitari dixit, id est, tantundem præstare & quasi legem repræsentare. Aldobr. ibidem: Sebastian. Med. in suo tract de definit. par 2. n 9. dicit consuetudinem esse ius quoddam moribus institutum, quod pro lege suscipitur cum deficit lex c. consuetudo 1. distinct.

CONSVETVDINIS probatio est valde difficilis, inquit Vult. in comm. Instit tit. de iure nat. gent. & ciuil. §. 10. nu. 11.

CONSVETVDO, quæ iuris pars, est ius moribus. id est, assiduis actibus introductum. c. consuetudo, 1 distinct Voluntas populi rebus ipsis & factis declarata. Tacitus consensus omnium l. de quibus. ff. de legib Ius ex non scripto descendens, Tacita ciuium conuentio, Ius scripto non comprehensum, l. sed & ea, & l seq ff. eo. Consuetudinis autem appellatio est referenda ad eam, quæ legitime introducta est, c. Cuman. iuncta glo. de elect. Atq; consuetudini secundus post scriptam legem locus tribuendus ideo est, quia consuetudo fit longo tempore. Longum autem tempus adfert experientiam multarum rerum: cum sæpe lex scripta ferri soleat subita quadam cogitatione, quæ nonnunquam fallitur, nec satis expendit singulas circũstantias. Consuetudinis vero officium est, primo, vt confirmet: deinde vt interpretetur scriptam legem, si obscura aut varia sit, Paulus in l. minime, & Callistra in l. si de interpretatione. ff. de legib. Optima, inquit, est legum interpres consuetudo, Consuetudo seruanda est, l. minime, & l. de quibus, eo. l. semper in stipula. ff. de reg. iur. l. 1. C. quæ sit long. consuet. glo. in l. si. C. de iure domin. impetr. c. licet ex suscepto, de foro compet. Clem. dudum, §. verum, de sepult. Prat.

CONSVETVDO generalis facit ius commune, & nonnunquam specialis, Clem. si. de ætat. & qualit. Consuetudo tanti temporis, cuius initium non tenetur in hominum memoria, habet vim priuilegij Imperialis, l. 2. §. ductus aquæ, ff. de aq quotid.

Digitized by Google

§l.in c.super quibusdam §.præterea, de verb.sign. Talis consuetudo habet vim constitutionis, l.1. §.denique, ff.de aqua pluu. & ibi Bart. Prat. Consuetudo ad vnguem seruanda est, cum actus censeatur practicus.vt Baldus dicit in l.quicunque, C.de seru fug.& in c.1.qui feud. dare poss. Consuetudo dicitur ius commune eius loci in quo est,cum veniissent,de eo qui mitt.in poss.Alex.in l.de quibus ff.de legib.Prat.

CONSVETVDO inueterata,id est,longa.Briss.

CONSVETVDO ligat fiscum sicut priuatos,l.venditor, §. si constat,ff.commun præd.

CONSVETVDO laicorum rationabilis,adstringit etiam Ecclesias, not.in c.cum causa,de re iud.vide c.Ecclesia S.Mariæ,de cõst. Prat.

CONSVETVDO pro concubinatu interdum vsurpatur. Sic consuetudo liberæ mulieris l.24 ff.de ritu nupt.

CONSVETVDO, quod hæres extraneus succedat in Emphyteusim Ecclesiasticam, valet, Bart.in l.qui rem, in fi.C.de sacrosanct.Eccles.Castr.cons.134.

CONSVETVDO testatoris & loci interpretatur materiam successionis,l.si seruus,§.fin.ff.de leg.1.Prat.

CONSVETVDO loci ligat clericos,Bald.in l.neque,C.de hæred. instit.per c.constitutus,de in integr.rest.Bart. in l.1.C.quæ sit long.consuet.c.cum veniissent,de eo qui mitt.in possess.

CONSVETVDO facit legem,& rursus abolet.Sicut enim pleraque iura de seruis ac libertinis, moribus non legibus introducta sunt:ita moribus abolentur sine legibus,l.libertinis, ff.de ritu nupt.l.de quibus,in fin.ff.de legib.Prat.

CONSVL. Cum expulsi essent Reges Roma, qui regnarunt annos 240. vel vt tradunt alij, 242. consules constituti sunt duo, penes quos summum ius esset, regiæ potestatis exemplo:Vnde de iis sic scriptum reperitur in 12. tab. Regio Imperio duo sunto, iique præeundo,iudicando,consulendo,prætores,iudices,consules appellantur. Ij itaque ab eo, quod plurimum Reip.consulerent,seu(vt ait Festella de magist.Rom. c.de consulib.) quod consulere Reipubl. deberent, & secundum Varronem,quod Senatum populumque consulerent(vt inde lex vel Senatusconsultum fieret)consules appellati sunt. Ne tamen ipsi per omnia regiam potestatem sibi vendicarent, quando eo tempore nulli adhuc principes erant,nullæ extabant leges, neque adhuc scriptæ vilis certis libris custodiebantur,illis annuum imperium datum,& lata lege cautum est,vt ab eis prouocatio esset,neque etiam possent in caput ciuis Romani animaduertere,nisi iussu populi. Vt enim Plutarchus in vita Cic.ait,quando consuli mandabatur, ne quid detrimenti Respublica pateretur, summam potestatem consul habebat,non aliàs:itaque sine iussu populi, & reiecta prouocatione, quæ ab eis fieri solebat, ipsi Coss.in facinorosos homines animaduertebant. Quamobrem, cum è coniuratione Catilinæ tota Respublica turbaret, nutaretque: & M.Tullio Ciceroni consuli hæc potestas data esset,Senatus decreto Lentulum, Cethegum, & alios coniurationis Catilinariæ participes per triumuiros interfecit, quos alioquin interficere non poterat sine iussu populi,quandoquidem consulibus solum relinquebatur, vt coercere possent, & in vincula publica duci iuberent. Quod & scribit Pomponius Lætus, de magistratu Romano c.15.Inde erat,quod 12.lictores cum fascibus, id est, virgis & laqueis)consules præcederent, à quibus iuxta mandatum ipsorum,malefactores,seu rebelles, ligarentur(vnde etiam lictores dicti sunt,teste ipso Pomponio Læto,ibid.c.2.) & si opus foret, sanguineis virgis cæderentur. Et huiusmodi lictores, quem consules præhendi iussissent, præsto erant ad apprehendendum, & venientes consulibus obuiam de equo descendere iubebant. Ita hic magist.atus nemini (præsertim in bello)parebat,sed eius mandata omnes seruabant. Quod si quis irreuerens miles esset, non tantum à tribuno, vel centurione,sed etiam à principe,h.e.consule coercebatur. Quia autem Kalendis Ianuariis apud Romanos incipiebat, vt scribit Riuallius lib.2 histor.iur.ciuil. Ideo tunc ipsi consules creati magistratum ineibant vt Marcellus ostendit,in l Pub.Mæuius, de condit. & demonstr. & ex Plutarcho in vita Marij colligitur.consulatus tamen(teste Liuio)interdum Idibus Martiis initus est.Hinc ergo tit.in Noueli de consulibus.Vbi licet colligere,quanta fuerit consulis dignitas:Maxime vero, consulum nomen ad millesimum plus minus annum progressum, cum Romanorum imperio efflorusse. Primi autem consules post exactos reges, fuere L.Iunius Brutus, & L.Tarquinius Collatinus. Brutus quidem (vt loco citato scribit idem Festella) cum collega egit,vt penes alterum duntaxat fasces forent,ne si penes vtrunque populus conspexisset,duplicatum terrorem ex vno ad duos reges quereretur. Quo autem tempore consules cœperunt non esse annui,& qui essent maiores, qui minores, indicat Alciatus Dionis autoritate, lib.5. paterg. Anch.

CONSVLARIS vir, qui consulatum gessit, l.11.ff.de dolo.l 3 §. quæsitum,ff.ex quib caus.maio.l.vlt.ff.de Senatorib.l.1.C.de consul.lib.12.Prat.

CONSVLARES fœminas intelligimus consularium vxores,l.1 ff. de Senat.i.qui consulatũ gesserunt, l.3.§.vlt.ff.de arbit. Briss.

CONSVLARES viæ,publicæ,& Prætoriæ,& βασιλικαὶ l.2.§.viatũ. ff.ne quid in loc.pub. Briss. Sunt enim consulares(teste Cuiac. in expositio.Nouell.Iustinian 51.) vel exconsules, id est, qui consulatum ordinarium gesserunt,vel honorarij Consules.

CONSVLARIS dignitas l.vlt.ff.de Senator. & §. filiusfam. Instit. quibus modis ius pat.

CONSVLARES quidam prouinciarũ rectores,l.vnica, vt omnes iudi.l.vnica,de officio Comit.sacr.pal.qui in Orientis partibus 15. erant: videlicet per Orientis diœcesin 5. per Asiam 3 per Ponticam duo,per Thracias totidem,per Illyrium tres.In Occidentis vero partibus 22. Nimirum per Italias 8 per Africam 3.per Hispanias 3. per Gallias 6. Panoniæ 2.ita accipere debemus ἐκ ἀρχὰς κατουλαρίας.Nouell.8 & consulares Campaniæ: l 11.de pœnis,C.Theod.Olden.Briss.

CONSVLARITAS l.74. de decurio. Consularis dignitas, fasces, insignia.Briss.ex C.ff.& Cassiodoro.

CONSVLATVS ordinarius apud Suet.in Domit.In sex consularibus non nisi vnum ordinarium gessit:explicatur à Turn.adu. lib 5.c.10.ex cuius nomine anni supputatio ordinabatur,i.cuius nomen in literis, instrumentis & in factis scribebatur, qui denique Calend.Ianuarij honorem inibat. Nam ætate Imperatorum annus in multos diuidebatur consules: sed soli, qui anni initio inibant honorem, ordinarij centebantur, honoratioresque erant.Seneca: Consulem me fecit, sed non ordinarium:vide Dionem lib.43. Alij tamen consulem ordinarium dici volunt ad suffectorum differentiam,ex his Lampri.in Alex. verbis: Consules, ait ille, quoscunque vel ordinatos, vel suffectos creauit,ex Senatus sententia nominauit.Prat.

CONSVLENTIBVS respondebant Iurisconsulti. Inde hæc non raro in libris nostris,Consultus respondit. Hinc Consultum Iuris dixit Horatius pro Iuris perito.& Consultum Ouidius absolute lib. 1. de arte amand. Quæ vox & augmentum gradus admittit,& ita consultissimus Princeps recte dicitur.Briss.

CONSVLES olim solebant missilia spargere in vulgus, § penult. Inst.de rer.diuis.& ob id quamcunque sparsionem posteriores arbitror ἀκροβολίαν appellasse. Cedrinus duob. locis ἐρρίψεν ἀκροβολίαν πολλὴν.Martia l.2 de cons.constituit,ne quid deinde consules in populum spargerent, sed certam duntaxat summã expenderent in formarum reparationem:cuius constitutionis meminit Iustin.in Nouel.105 sed eam non probat,quia missilia iactare in vulgus & sportulas populo dare consulibus volentib.permittit,ad certum modum tamen, & septies tantum in anno.I.Initio magistratus Kal.Ianuar quibus & prætores & consules inire magistratum solebant, l.Publius, ff.de cond.& demonst.l.pridie,ff.de feriis.II.Circensibus ludis, quos Mappæ appellatione designat,cuius rationem Georgius Cedrinus exposuit,& Cassiodorus ad Faustum præfect prætor.III Theatrica venatione. IV. In spectaculo, quod μονομάχιον dicebatur.Extat epigramma Leonis philosophi εἰς τὸ μονομάχιον. Edebatur in eo pancarpium & ferarum venatio.V Munificentiæ exhibitio fit ludis scenicis, quos πόρνας vocari refert, à productione meretricum in scenam.VI.Iterum ludis Circensibus. VII.Tempore depositi magistratus.

CONSVLES grauissima ratione dicti sunt à consulendo,vt officij sui ipse quoque vi nominis admonerentur, quippe consulendi causa sese velut patres electos esse pro regibus.Old.

CONSVLI dicebantur prudentes ab his, à quibus consilij expetendi causa adibantur l.41.ff.de reb.cred.

CONSVLI res dicitur, de qua ad Senatum relatum est: vt patet ex l.operis faciundi,de qua vide Duumuiri.At cõsuli populus dicebatur Romæ,cũ lex rogabatur. Nam Festus,Rogatio est, inquit,cum popul.consulitur.Cicero de legib.3 Qui agent,non plus quam de singulis rebus consulunto.Et in ea pro domo:si populus de illa re consultus esset Prat.ex Hor.

CONSVLENDI mos olim & frequens & optimus fuit. Sic Aristo magna laude consultus fuit à Celso Iurisperitissimo, l.iurisgentiũ,§.sed & si ff de pact. Quem admodũ Seru.Q.Mutium consuluit,in l.2.§.Seruius autem,ff.de orig.iur.Old.Prat.

Princeps CONSVLITVR à iudice,à procuratoribus. Et hi principem consulebant.Prudentes consulebantur ab iis,qui consilij petendi causa eos adibant. Briss. ex ff. & C. consulentibus seu consultoribus respondebant Iurisconsulti.Briss.

CONSVLTARE est frequenti opera consilium inire.Prat.

CONSVLTATIO,quæstionem seu facti speciem Iurisperito propositam, & de qua Iurisperitus consulitur, significat l.27.§. Sticho,ff.de liber.legat.

CONSVLTATIO similiter appellatur,cum ad Imperatorem quid de iure dubitans, magistratus refert: ad cuiusmodi consultationes respondere & scribere dicitur. Briss.

CONSVLTATIO,hoc est,cum causa in varias partes expenditur, vt quod optimum est appareat, succurritur nostræ cæcitati & inconstantiæ, quandoquidem rectissimè dictum est, Hominem inconstantissimum animal esse.Rom.4.Ephes.2.Genesis 6. Psalm.115. Omnis homo mendax, l.2.C.de vet.iur.enucl.

Hoc verbo

Digitized by Google

Hoc verbo vsi sunt iuris auctores in L.11. §.ex facto, ff.de minorib.l.1. §.1. ff.de appellat.l.2.C.de legibus.Old.Prat.

CONSVLTATIO,id est relatio,in l.1.C.de relat.

CONSVLTATIO non rite iudicata à iudicibus obseruanda non est,l.13.C.de senten.& interlocut.

In CONSVLTANDIS rebus oportet ad plenum respicere: Non autem partem absoluere, partem erroribus implicitam relinquere,quæ difficilioribus adhuc controuersiis materiam præbitura sit. Nouell.vt si plures filij non sint, §.quod si minus agat.constit.18.Old.Prat.

In CONSVLTATIONIBVS non tantum Imperij proceres & sūmi magistratus,sed etiam totus Senatus conuenito.Proponuntor quoque in medio sancta Euangelia.Et quæ ordinis decreto placuerunt,referuntor ad maiestatem Imperatoriam. Nouel.de consultationibus,constit.62.Old.Prat.

CONSVLTI Imperatores à Procuratoribus l. 48.ff. de iure fisci. Consulti Principes rescripserunt,l.11 ff.de decurionib.

CONSVLTIVS est; esse videtur; consultissime feceris. Briss.ex ff. & C. (Briss.

CONSVLTO & casu opponuntur. Item consulto & per errorem.

CONSVLTO,id est,data opera,de industria, &, vt vulgo loquimur,ex certa scientia.Briss.

CONSVLTOR, qui Iurisperitum consulebat. Briss.ex Cicer.Horat.consultus qui dat consilium.Briss.

CONSVLTVS,adiectiuum, significat scientem & peritum, à quo iure consilium petas.Liuius 1.ab vrbe condita lib.Consultissimus iuris,vt illa quisquam ætate esse poterat.Significat etiam interrogatus l.denique,§.si quis. ff.de min.Old.Prat. Consultus etiam pro iureconsulto.Briss.

CONSVMMARE est inchoatum perficere, l.si in aliquam, ff.de offic.Proc.Spieg.Prat.

CONSVMMATIO dicitur, cum omnium pretia redacta sunt ad vnam summam:Plautus in Trucul.& Seneca 5.Epist.summam summarum vocant.Eodem modo Iustinian.in l.vlt.in prin.C. de vsur.rei iud.Consummatam quantitatem sortis & vsuram, id est,in vnam summam redactam: vide Gothofr.ad l.36.ff.de ædil.edict.

CONSVMERE,id est,impendere.Sic in funere aut in monumento aureos centum consumere,l 202.ff.de verb.sign. Consumere in funus rem legatam, l.63 ff.de leg 3. Consumptum funeris causa,l.1.§.vlt.ff.ad Leg.Falcid.Briss.

CONSVMERE etiam pro occidere.consumuntur,vel morte consumuntur,quibus vita adimitur.Damnati consumendi dicuntur,quibus capitalis pœna itrogatur. Briss.ex Iul. Paul. & Val. Maximo.

CONSVMPTA incendio domus.Consumpta pecunia,penus,stipulatio. Consumptum tempus, vinum, vel frumentum alienum. Consumpti nummi,fructus,&c.Briss.ex ff.& C.

CONSVMI actiones dicuntur,quæ tolluntur,pereunt,extinguuntur,l.28.§.exceptio.ff.de iureiur.l.5.§.1 ff.de condict.furtiu.l. 14.quod met.caus.Briss.

CONVMPTI summi videntur, qui aliis permutati, vel ita mixti sunt,vt discerni non possint, vel alias sunt expensi, l.13.l.19.§. vlt.ff.si cert.pet.l.17.78.& 94.ff.de solu.l.50.si nummos,ff.de fideiuss Briss.Prat.

CONTEMNERE, negligere & aspernari significat. Contemnere Prætorem videtur, qui in iure interrogatus non respondet. contemnere auctoritatem Prætoris.Briss.ex ff.

CONTEMNERE & despicere,eo distant:quod despicere est grauius,quam contemnere. Paratus soluere,etiamsi non offerat, contemnere non censetur. Vide Archid. & Ioh.Andr.in cap. extra de sent.excom.lib.6.Spieg.Prat.

CONTEMPTIBILIS videri, apud Vlp.in l.nec quicquam est, de offic.proconsul.

CONTEMPLATIO personarum habenda est, hoc est, cuius vitæ sint, vtrum frugi,an nequioris. Adi Vlp.in celebri l.cum hi.§. sed & personarum.ff de transact.Spieg.contemplatione illius, id est,respectu,illo fine.

CONTEMPLATIO,vox familiaris Vlpiano, quod ex l.item si cum putauit.ff de neg.gest.constat.Spieg.

CONTENDERE,litigare,& iudicio certare ac disceptare significat. vt contendere de libertate, de mutua pecunia, de legato. Briss.ex ff.

CONTENDERE pro in iudicio dicere, allegare,affirmare, l.5.de his quæ vt indignis.Sic contendere & negare aduersantur. Item contentiosa iurisdictio voluntariæ opponitur, l.2. ff.de offic.proconsul.

CONTENDERE est plus quam tractare, est tumultus & perfidiæ occasionem ex sua disputatione requirere,vide Gothofr.ad l. 4.C.de sum.trinit.

CONTENTVS,qui continet,quod animo satisfacit, l.si rem alienam,§.omnis,ff.de pignor.actio.l.stipulationum aliæ.§.satisf. acceptio.ff.de verb.oblig.l.à diuo Pio,§.si pignore,ff.de reiudic.Vel dicitur contentus, qui eo peruenerit, quo contendebat:Hot.§.1.Inst.de act.

CONTESTARI significat testibus adhibitis aliquid declarare profiteri, l.1.ff.quod iussu, l.2.C.de filiisfamil.& quemadm. pat.lib.10.Festus: Contestari est,cum vterque Reus dicit:Testes estote.Vnde contestatio pro testatione,l.20.§ vlt.ff de testam. & apud Paul.lib.2. Sent.tit.14. Ita Cicero lib.3.Epist.ad App. Contestari deos dixit. Hinc & lis contestari dicta est, cum iudicium accipiebatur,ex eo quod litigaturi eos qui tum aderant, testes faciebant, vt est à Festo lib.3. proditum.Briss. Dicitur autem contestari litem actor cum reo, non reus cum actore,l.si à me fuerit,ff.de iud.Cuiac. Obseruat.lib.9.c.21.post prin.

CONTESTATA lis tunc videtur, cum iudex per narrationem negotij,causam audire cœperit,l.1.C.de lit.contest. Non tamen per positiones & responsiones ad eas,sed per petitionem in iure propositam & responsionem secutam, contestatio litis fieri dignoscitur,c.1.circa fin.extra eod.c.cum causam,extr.de iuram.calu.Prat.In accusationib.etiam capitalium causarum litis contestatio locum habet. Briss.ex C.contestari non actiua tantum,sed & passiua significatione dicimus, l.1.in fi.ff.de feriis,l.3 §.si is cuius.D.de sepul.viol.l.16.D.offic. præsi.l.1.§. eo autem tempore,D.solut.matrim.l 3 C.de non. Sic contestatum.l.7.§.1.ff.de petit.hæred.l.19.D.soluto matr. Et contestatam litem ex actione dicunt, l.37. D.de neg. gest.Briss.& Spieg.

CONTESTATIO litis est eius rei, de qua controuersia est, apud Iudicem ex vtraque parte facta narratio testibus præsentibus. Hoc genere res in iudicium deducitur,& litis nomen accipit.Nec enim propriè lis est,antequam contestetur,sed controuersia l.25 §.si ante.D.de petit.hæred. Cuiac.d.lib. obseru. 9.c.1.in prin.Prat.

CONTESTATIO pro testatione l.20.§.vlt.D.qui testam.fac.

CONTESTATO, testibus adhibitis, l.1.§.Iulianus, ff.de liber.adgnat.Prat.ex Hot.

CONTEXTVS testamenti,l.75.D.de legat.lib.3. Contextu autem vno testamētum fieri debere dicitur,i.e.nullo alieno actu intermixto,l.21.§.vlt.D.de testam.Contextu ædificiorum vnita domus in l.15 §.ex hoc edicto.D.dam.infect. Contextum rationum dixit Pompon.in l.110 D.de cond.& demonst. Contextum etiam appellatur, quod in tela est nondum pertextum vel detextum.l.21 D.de aur.argen.Et sic contexta accipe in l 70.§.versicoloribus.D.de legat 3.Briss.Prat.

CONTIGNATIO (in l.36. D.de seruit.vrb. Vitruuius lib.2.c. 9 Ammia.Marcel.lib.19.l.pen.D.dam.infect.& Plin.lib.35. c.3.) dicitur vel lignorum, vel tignorum, vel aliarum rerum coniunctio.Et quandoque dicitur tegmen. Vnde duæ ædes dicuntur esse sub vna contignatione,hoc est, sub vno & eodem tegmine. Briss. Prat.Vel

CONTIGNATIO,est trabium coaptatio ad tabulata cœnaculaq; construenda. Plin. lib. 35. Sesquipedalis paries non amplius quàm vnam contignationem sustinet. Liu.lib 21. ab vrb.cond. Bouem in tertiam contignationem sua sponte scandisse refert.Papin.de seruitut.vrb.prædio l.binas quis. Binas, inquit, quis ædes habebat vna contignatione tectas. Nebriss.

CONTINENTES prouincias accipere debemus,quæ Italiæ coniunctæ sunt, vt Galliam & Prouinciam. Sicilia etiam inter cōtinentes est, cum modico freto ab Italia seiungatur, l 99.ff de verb.sign.Briss.

CONTINENTIA vrbi pro suburbiis accipiuntur, quod cum ipsa vrbe se teneant,contiguaq; sint,l 2 l.139.l.154. D.verbor.sign. Notandum, Qui extra continentia vrbis est,abesse. Cæterum vsq; ad continentia, non abesse videbitur. Vide & l.147 173 & 199.D eod.l.4.§. vlt. D. in quib. caus. pign. l. 1. & apud Labeonem. D. de aqu. & aq. pl. Bri. inter continentia vrbis vicos vult intelligi.Vlp. in l collegarum, D. de verb. sig. Spieg. Prat.

CONTINENS etiam plerunque pro continuus, hoc est, continuatus accipitur. Cic.1.Tusc. quæst. Continentem orationem audire malo.Cels.lib Et multo magis, si continentes febres sine remissione sunt.Triph.lib 27 de excus.L Titius,Testamento,inquit,Romæ concepto,vt in continentib.Nebriss.

Ex CONTINENTI,& incontinenti, id est, confestim, nullo interiecto tempore.Briss.

CONTINGERE notissima significatione significat accidere. Sic contingere damna, contingere incendium culpa, dolo, &c. Briss.ex D.

CONTINGERE etiam attingere significat, Ædificij pars,quæ solum contingit,contingere ripam, contingere defunctum adfinitate, sanguine Briss.

CONTINVA possessio dicitur,non solum quæ penes vnum,atq; eundem semper est,Old.Prat.

CONTINVI dies vtilib opponuntur,l.1.§.dies, D.de lib.agnosc. l.5 §.satisfactionis,D.vt in poss.leg.Briss.

CONTINVVM tempus,quod nulla eorum dierum,quibus experiundi potestas non fuit,subductione facta,currit, & ignorantibus quoq; cedit, l.8.D de iis qui not.infam.l.31.§.1.D.de vsuc.l.1.de quadri.præscr.l.vlt.C.de temp. integ.restitut.l.2.D. de collus. detег.l.6.ff.de vsufr.leg.l.24.ad Velleian.l.38,de ex-

Digitized by Google

cus. tut l.31.ff. de adult.§. qui excusare Instit. de excus. tut. Vbi Theophil ἔστι μὲν ἀμφιβόλου ἰδιότητος πραγμάτων, &c. Briss.

CONTINVA prædia, i.e. contigua. & vicina, seq; inuicem contingentia. l.31 ff de serv. rust. l 7. in fin. ff. com n. præd. Bri. Pra.

CONTINVVS actus. l.1,7 ff de verb. oblig. sine aliquo longo interuallo, & aliquo actu contrario obligationi. Briss.

CONTINVVS annus, vide Annus.

CONTORQVERE, Ciceroni est oratione non recta, sed tortuosa uti, quo genere solebant plerunque suas contexere argumentationes Stoici.

CONTRA, pro Ex diuerso. Paulus in l. hæredes eius, §. contra, si prom sior. ff. familiæ ercisc. Vlp. in l. Celsus ait, in prin. ff. de recept. contra. arb. vbi duntaxat dari iussit. Spieg. Prat.

CONTRA, id est, in conspectu l. venditor. Dig. communia prædiorum. Prat.

CONTRA edictum facit, qui vetante Prætore facit l. 103. de diuers. reg. Iur.

CONTRA testamentum non facit, qui plus facit, quam testator iusserat, sed qui minus, l 21. D. de verb sign. Briss.

CONTRA Ius partium pronunciare dicitur, cum in sententia non exprimitur aliquid contra leges, sed tamen si ad factum & causam exigatur, tum apparet iniquitas. Spieg. Præt.

CONTRA bonos mores, frequens in iure formula, qua publicam honestatem læsi significamus. Contra bonos mores dicitur, quod vel flagitiosum est, vel ad flagitium pellicit, Con. lib. 5. c. 1. num. 2 Spieg.

CONTRA legem facere, & in fraudem legis facere, differunt, vide l. 30. D de legib.

CONTRA legem facit, qui id facit, quod lex prohibet, l 29 D. de verb. signif. contra edictum facit qui prætore vetante facit, l. 103. D. de reg. iur. contra constitutiones iudicatur, cum de iure constitutionis, non de iure litigatoris pronunciatur, l. 1. §. item cum contra, D quæ sent. sine appell Briss. Prat.

CONTRA sacras constitutiones iudicatur, cum de iure constitutionis, non de iure Litigatoris pronunciatur, l. 1. §. item 94. D. quæ sent. sine appeil Briss.

CONTRACTVS est duorum pluriumve in idem conuentio & consensus, ad constituendam obligationem, & vt alter alteri fiat obnoxius, aut Theoph. §. vlt. de oblig Hotom.

CONTRACTVS & conuentio. Conuentionis verbum generale est, ad omnia pertinens de quibus negotij contrahendi transigendique causa consentiunt qui inter se agunt. Nam sicuti conuenire dicuntur, qui ex diuersis locis in vnum colliguntur, & veniunt, ita qui ex diuersis animi motib. in vnum consentiunt, in vnam sententiam decurrunt, l. 1. §. conuentionis, ff. de pactis. Adeo autem conuentionis nomen generale est, vt dicat Pedianus, nullum esse Contractum, nullam obligationem, quæ non habeat in se conuentionem, siue re, siue verbis fiat. Nam & stipulatio, quæ verbis fit, nisi habeat consensum, nulla est, l. 1. de pact. ff. conuentionum autem aliæ actiones pariũt, aliæ exceptiones duntaxat, l. iuris gen. D. eo. conuentiones ex actiones pariũt, in quibus subest causa, quæ, vt plurimum, in suo nomine nõ stant, sed transeunt in proprium nomen contractus: vt emptio, venditio, locatio, conductio, societas, commodatum, depositum, & cæteri similes contractus, d l. iuris gentium. Ex quibus apparet, contractum esse conuentionem, in qua subest causa, quæque actionem parit. Contractus enim est, vt inquit Vlp. in l. Labeo, 19 §. 1. de verb. sign. D vltro citroq; obligatio, quam Græci συναλλαγμα vocant, veluti emptionem, Venditionem, Locationem, Conductionem, Societatem. Conuentiones vero ex exceptiones pariunt, in quibus nulla subest causa. Cum enim nulla subest causa præter conuentionem, hic constat, non posse constitui obligationem, igitur nuda pactio obligationem non parit, sed parit exceptionem, d. l. iuris gen § 1. nisi vestiatur traditione, vel stipulatione tunc enim etiam actionem parit. Anc.

CONTRACTVS à contrahendo dicitur, Græcis significantius συναλλαγμα vocatur, continetq; omne pactum. Quam vocem Aristoteles vtitur. E. hic lib. 5. contrahere ergo dicitur, quasi cõtra, vicissim, mutuo, aliquid agere ad obligationem. Oldend.

CONTRACTVS causa efficiens est ius gentium, h. e. naturale, seu diuinum. Naturæ enim præceptum est: diligendum esse proximum: Quia Deus nos dilexit. Et pater misericors ideo nos creauit, vt in cognitione illius fratres conseremur omnes, hancque momentaneam vitam honeste transigeremus Ergo benefaciendum est maxime, nocendum minime fratri, §. iuris præcepta. Instit. de iustit & iure, l. vt vim, D. eod tit. Non possumus autem commodius alteri benefacere, quam si communicemus aliquid rerum nostrarum, vel officiorum. Rursus communicatio, nisi haberet modum iure præscriptum, nunquam expleret affectus hominum insatiabiles. Quare modos adhibere oportuit, & ordines quosdam in trãsferendis rebus, vt mutua quædã seruaretur vtilitatis ratio, ne alter ab altero nimis grauaretur. Et hæc sunt cõtractuum formulæ, per quas exercemus mutuæ charitatis officia, in pace & tranquillitate. Hæc est alia regula naturæ: Omnes res sunt à Deo gratia hominum creatæ, § is vero ad quem, Iust. de rer. diuis. Omnia, inquit Dauid. subiecisti sub pedib. eius. Iam cum distincta rerum dominia: fit vt id, quod nostrum est, inuitis nobis auferri non liceat, l. id quod nostrum, ff. de reg iur. Opus ergo fuit aliis quibusdam mediis, ad introducendam mutuam omnium rerum & operarum communicationem, sine vllo grauamine. Tales autem sunt contractus nominati & innominati, ac quasi contractus, viden', quomodo contractus sint ex iure gentium? Quæ gens enim non probet huiusmodi naturæ beneficia lumine naturalis rationis? Old. Prat.

CONTRACTVS causa materialis, sunt res humanæ, & functiones tam variæ, vt plura sint negotia, quam vocabula, l natura enim, D. de præscr. verb. Circa hanc enim causam perpendendum illud est, non potuisse conseruari pacem in hac vita, confusis tot rerum sine distinctione commerciis. Et rursus, distinctionem fuisse perniciosissimam sine formulis communicandarum rerum futuram. Vis videre, quam hoc sit verum? Circumspice quoque versus, & vid b s. ne nunc quidem satis conuenire inter homines, vtcunque rebus dil gentissime distributis. Quid igitur erat futurum, non introductis contractibus obligatorijs? Certe belluino more nos inuicem dilaniaremus nisi essent contractus Old. Prat.

CONTRACTVS causam formalem si recte inspicias, oblectabit te maiorum prudentia Mirum enim dictu est, quam pulchra sit obseruata contractuum ratio, ac veluti harmonia vsui nostro omnibus modis deseruiens per gradus. Ea enim est vera philosophia, cuius meminit l. 1. D. de iust. & iure. l. Ecce si reb. indigeas, & habueris pecuniam numeratam proposita est. ormula emendi. & vendendi, præstans omnium faciem rerum communionem Il. Si careas pecunia, locuples alienarum rerum, tunc vti potes precaria illa permutandi ob eruatione, quæ etiam frequentatur hodie. III. Si non ita multum habeas pecuniarum, nec rerum: aut, si dominus nol t alienare rem qua indiges, tunc proximum est, vt vtum eius c n equaris saltem ad tempus certum Quo pertinet locatio & condictio, exhibens etiam nobis commutationem operarum personarum. Item commodati contractus & mutui, eodem spectant. IV. Vbi nihil e rum possis consequi pecunia: tunc exposita habes liberalitatis formulas: vt sunt precarium, donatio tam inter viuos, quam causa mortis. Sæpe enim largimur rogati, & sine obligationis vinculo, id quod alioquin non concederemus pecunia. Estne hæc elegans forma in gradibus contractuum obseruata? Tu collige ita de reliquis omnibus, videlicet, quomodo absentibus nobis deseruiant contractus mandati negotiorum gestorum. Old Prat.

CONTRACTVS denique causa finalis est, vt vtamur fruamur reb. à Deo donatis, honeste ac cõmode: ne alter ab altero grauetur: vt æqualitas commutatiua pacem conseruet, Pax Rempublicam, in qua, velut eadem naui sumus omnes. Item, vt exerceamus charitatem, & communicemus res nostras indigentibus, vtq; certo constet in commerciis rerum, quid vnicuique tribuendum sit. Et in summa: omnes contractus pertinent ad finem bene faciendi proximo. Nam in hoc consistit verus eorum vsus: errantq; tota via, qui contractus ad vilem quæstum referunt principaliter, quanquam honestum lucrum non repudiant inter contrahentes Old. Prat.

CONTRACTVS alij re fiunt, alij verborum cõceptione, alij nudo cõsentu de aliqua re, alij denique literis: qui omnes ad duo summa genera sunt redacti: Aut enim nominati dicuntur. quibus certum nomen latinæ linguæ õ uerudo imposuit, veluti emptio, locatio: Aut innominati: Do vt des, Do vt facias, Facio vt des, Facio vt facias, qui propterea sic appellantur: quia nullum ex latinæ linguę consuetudine certum ac proprium nomen habent: tametsi etiam prima specie ad nominatorum similitudinem accedere videãtur, tamen propter iuris ciuilis subtilitatem ab iis magnopere discrepant, l. 1. & pass. D. de præscript verb. Hot. Gœdd. l. 12. de verb. & ret. sign. num 6. Deinde omnes contractus aut proprie sunt contractus aut quasi contractus. Proprie contractus sunt & nominati & innominati, qui tractatu habito fiunt. Quasi contractus, qui tacite & præsumpto consensu fiunt, cuiusmodi est negotiorum gestio, tutelæ curæque administratio, hæreditatis aditio &c. ibi nu 7.

CONTRACTVS impugnandi causa iusta non est, quod paulo minore vel maiore pretio res sit alienata, l. si voluntate, & l. quisquis mihi C. de rescin. vend. Prat. (cat. Prat.

CONTRACTVS nullus dicitur, qui in re, forma vel materia pec-

CONTRACTVM in eo loco intelligitur, non quo negotium gestum est, sed quo soluendum est pecunia, l. 3. D. de reb. autor. iud. l. 21. D de oblig. & act Briss.

CONTRACTVM, actum, gestum, differunt. Actum non est ipsa res, non ipsa verba, quibus quid geritur & contrahitur, sed hoc ipsum factum quo res & negotia fiunt, quo verba proferuntur, quo consentiunt vel dissentiunt contrahentes, l. semper in stip. D. de reg. iur. Gestum vero non tam factum est, quam totius rei compendium, quod expeditur, id est, totius rei vel

Digitized by Google

rei vel negotij modis & tractatus, siue perficiatur, siue quid imperfectè agatur. l. paciſci. 31. de pactis. Contractum vero neque ipſum factum eſt, neq; totius rei tractatus, ſed ipſum quod agitur, geritur vel negotium: ſic à ſua forma dictum, quaſi tractatu hinc inde negotium factum. Gœd. l. 19. n. 9. de verb. & rer. ſign.

CONTRACTVS, ex conuentione legē accipere dignoſcuntur, de reg. iur. lib. 6 ex l. contractus. ff. eod. tit. In alternatiuis debitoris eſt electio: & ſufficit alterum adimpleri, ibid. ex l. in eo quod plus. §. vbi verba, ff. eod. tit. Old. Prat.

CONTRACTVS bonæ fidei dicuntur, ex quibus ſimplici quadā ratione boni & æqui, abſque vlla ſubtilitatis diſputatione, præſtanda ſunt etiam ea, quæ non fuerant nominatim inter conuenientes dicta. Stricti vero iuris, anguſtis funibus concluſi, nihil admittunt, quam cuius facta eſt mentio. §. in bonæ fidei. Inſtit. de act. l. conſenſu, in fin. ff. de oblig. & act. Prat.

CONTRACTVS colonarius, Vide actio emphyteutica, & colonarius contractus.

CONTRACTVS conſtituti, qui teſte Zizio eſt frequentiſſ. in omni terra, ideo nomen ſortitur, quod in eo quod poſſidemus, poſſumus facere alium poſſeſſorem, conſtituendo nos eius nomine poſſidere. Vide ipſum in enarr. l. quod meo. ff. de acq. poſſ. Spieg.

CONTRACTVS dationis ſunt quatuor, Mutuum, Commodatum, Depoſitum & Pignus. Vult. in comment. Inſt. lib. 3. quib. mod. re contrah. obl num. 3.

CONTRACTVM emptionis & venditionis, non autem contractum venditionis & emptionis dicimus: quoniam contractus ab emptore, velut indigente re empta, cenſetur cœpiſſe. Spie. Old.

CONTRACTVS Feudalis: quum totus ex beneficio proficiſcatur, eſt bonæ fidei. Vnde recte dicit Old puerniter fixari Feudiſtas, vtrum contractus iſte ſit bonæ fidei, an ſtricti iuris. Zaſius in Feudis priuatorum Aluarotum ſequitur, qui mehercle parum ſolide ſua hic, vt tum pleraque alia, firmat. Quis quæſo contractus erit bonæ fidei, ſi Feudalem non ſinant eſſe talem? Spieg.

CONTRACTVS fidem detegendi ſeruo poteſtas tributa eſt iuxta Hermogenianum in fin. l. in certis cauſis. ff. de ind. Spieg.

CONTRACTVS Fiduciarius, qui non iure nititur, ſed fiducia cōtrahētis: vt ſi fidem eius, qui tibi obligari nō poteſt, ſequaris. Ita fiducia contrahitur, ſi te ita hæredem inſtituam, vt alias filiam, vel amicum meum exulem: vt ſi ea lege conferam tibi præbendam, vt eam alteri reſignes. Quod in manus fideles tradere, vulgo appellant. Spieg. Quaſi contractus, lege, actio neg. geſt.

CONTRACTVS Libellarius dicitur, cum res non à domino ſed à vaſſallo aut emphyteuta detur perpetuo valde parua penſione, vt noſtri tradunt, ſed falſo: nam & à vero domino fieri poteſt, & ab emphyteuta nunquam Conn. lib. 7. c. 12. n. 12.

CONTRACTVS ſimulatus proprie eſt, cum fœnerator, quod pignoris cauſa acceptum eſt, emiſſe videri vult, c. ad noſtram, de emptio. l. 3 C. Pius val. quod ag. Spieg.

CONTRADICERE eſt allegare iuſtam læſionem contra id quod agitur, Vlp. in l. nam ita Iuuis, ff. de adoptionibus. Prat.

CONTRADICERE, & non conſentire, diuerſa facit Vlp. in l. 5. ff. de ſeruit. præd. vrb. Briſſ.

CONTRADICTOR. Contradictio. Briſſ. ex ff.

CONTRADICTO iudicio conſuetudinem firmare Vlpiano eſt, quod vulgo dicitur, in contradictorio iudicio obtinere, vincere, quemadm apud Ciceronem, Siluio iudicante, contradictiones pro inſtantiis & obiectionibus accipiuntur. Spieg.

CONTRAFACERE, ſic intelligendum: Si iuſſio affirmatiua eſt, qui negligit, aduerſus eam facere dicitur, l. ſi quis maior. C. de tranſact. Si prohibitiua, ne quid fiat, ſit: aduerſus eam negligenda non facimus, ſed faciendo tantum. Ex Alc. Spieg.

CONTRAHERE, paciſci. vt fit in emendis vendendiſque mercibus. Contrahere apud Iuriſconſ. dicitur, cum vltro citroque aliquid dabatur, ſcilicet cum vnus accipiebat, alter dabat. Liuius lib. 22. Iam inde haud ſecus, quam in pace res inter ſe contrahere, vendendo, emendo, mutuum dando argentum, creditumque ſoluendo auderent. Prat. (Briſſ.

CONTRAHERE aureos pro redigere, contrahi pro in vnū cogi.

CONTRAHERE dicimus negotium, obligationem, ſtipulationem, venditionem, l. 2 & 33. de cond. in deb. l. 5. & l. 133. de reg. iur. l. 57. de oblig. & act. Huic contrarium eſt diſtrahere, l. 4. §. is quoque. ff. de oblig. & act. Prat.

CONTRAHIMVS crimē, l. 15. ff. de donat. l. 2. ff. de cond. ob turp. cauſ. cum ſubimus culpam, fraudem, furtum. vim. Briſſ. ex ff.

CONTRAHERE fraudem, l. 8. ff. de publican. & ita accipe ex malo contractu, l. 52 ff. de re iud. Prat.

CONTRAHERE in loco, & conferre ſolutionem in locum, longe differunt, l. eum qui §. 3 ff. de conſtit. pec. Spieg.

CONTRAHENTIBVS licere inuicem ſe circumuenire, dixere Vlp. in l. cauſæ, 16. D. de min. & Paulus l. Item ſi, §. finali, D. locati, quod accipiendum putat illic Bartolus, ſi dolus abſit, nec vltra dimidium iuſti pretij factum ſit. Panorm. in cap. nauigant. de vſuris in antiq. hoc clarius explicat, vt tum demum circumuenire liceat, cum circumſcriptio reipſa interuenit: ex propoſito diuerſum eſſe, quæ ſententia vera eſt. Accurſius tamen in l. ſemper in conuentionibus, ff de diuer. reg. iur. antiq. hoc non congruere, viro bono ſcribit. Philippus Decius inter ſcientes hoc conceſſit, in d. l. ſemper. Tu rem expende, & vide eumdem P. Decium in l. pen. C. de pactis, & Salyc. in authen. adhæc, C. de vſuris, & Ioh. Imo. c. 1. de empt. & vend. Prat.

CONTRAHENDARVM rerum genera ſunt tria. Aut enim verbis id fit, aut re, aut conſenſu. Conna lib. 7 c 1. n. 1.

CONTRAHENTIVM deceptio iure ciuili toleratur vſq; ad dimidium iuſti precij, l. in cauſæ, §. idem Pompon. ff de minor. Erant autem olim periti rerum æſtimandarum inter contrahētes, quos Summarios adpellabant. Nou. de hortulanis, §. ipsā vero olerum, æſtimationem. Conſt. 64 Old. Prat.

CONTRAHERE labem pudoris, id eſt, infamari, in l. 17. C. de excuſ. tut. (Cum æs alienum.

CONTRAHERE nuptias matrimonium, debita, nomina contra-

CONTRAHERE verbum varie & pro rei argumento accipitur. Dicimus enim aliquando rem totam paucis contrahere: & nervorum contractionem, id eſt πάτησιν. Sed proprie à Iureconſultis noſtris contrahere, eſt commercia exercere, permutare τὰ ἐπὶ συναλλάγῃ, Cic. lib 3. offic. Tollendum (inquit) eſt igitur ex rebus contrahendis omne mendacium: non licitatorem venditor, nec qui contra liceatur, emptor apponet: vterque ſi ad loquendum veneris non plus quam ſemel eloquatur. Quo loco Cicero ſcribit dolum malum in vendendis & permutandis rebus ſeu præbeſſe debere. Ab hoc igitur verbo, contrahere, id eſt, συναλλάττειν, contractatus deſcendit, quē Græci συναλλάγμα vocant, veluti emptio. venditio, locatio, &c. Brechæus l. Labeo, in tit. de verb & rer. ſignif.

CONTRAHERE quoque videtur, qui adit hæreditatem, l. 3. in fi. & ſeq. ff quib ex cauſ. in poſſ. Prat.

CONTRAHERE populum, id eſt, conuocare. Contracta turba, id eſt coacta & conuocata. l. 4 §. ſi quis ff. vi bonor. rap.

CONTRAHERE rem & rationem. Cic.

CONTRAHERE alicui pro cum aliquo. Vlp. l. 8 §. 10. ff. ad S. C. Vell. Si quum eſſem tibi contracturus, mulier interuenerit, vt cum ipſa potius contraham. Hor.

CONTRARIETAS iuris eſt quoties ex eodem in ſpecie facto repugnantes ſunt definitiones præceptorum, quarum alteram inſpecta ratione boni & æqui oportet eſſe falſam. Talis contrarietas, quia valde nocet humanæ ſocietati, ſemper fugienda eſt. Conſtit. ff 3. §. contrarium. Old. Prat.

CONTRARIVM, ſeu ἀντινομία, hoc eſt, Legum repugnātiam: nullam putat Iuſtinianus in Pandectarum libris inueniri, ſi quis ſubtili animo diuerſitatis rationem excutiat. Nam ſemper eſt aliquid ſecundum quod liceat diſſonantiam conciliare. Conſti ff. §. contrarium autem. Bud. contra nititur probare, quæ ſoluit Zaſius. Old. Prat.

CONTRARIVM iudicium tutelæ quod directo opponitur, datur tutori, quando ei ſunt ſumptus & expenſæ reficiendæ. Vlpian. l. furti. de his, qui not. infa. Contrario iudicio damnatus, ait, non erit infamis. Spieg. Prat.

CONTRARIA iudicia rectis & principalibus opponuntur, l. 17. §. 1. 18. §. poſſunt, ff con. mod. Sic autem appellantur ea iudicia quæ commodatario aduerſus commodantem, mandatario aduerſus mandantem, depoſitario aduerſus deponentem, creditori qui pignori accepit, aduerſus debitorem, qui dedit, ei cuius negotia geſta ſunt aduerſus eum qui geſſit, tutori in pupillum competunt. §. ex quibuſdam, & ibi Theoph. Inſt. de pœ. temer. litigant. Id quod ſignificatur his titulorum verbis commodati vel contra. Depoſiti vel contra, Mandati vel cōtra. De pignoratitia actione, vel contra. Sic in l. 6 §. vlt. ff de his qui not. infam. l. 8 §. ſi quocunque ff. de neg geſt. l. 23. ff. de vſur. l. 6. C. ſi alien. res pign. vt ſuperiorum titulorum leges omittam, quæ cuilib. in promptu ſunt. Et apud Cic. lib 3. off. cum ait. In his magni eſſe iudicis ſtatuere, præſertim cum in pleriſque eſſent iudicia contraria, quid quemque cuique præſtare oporteat. Briſſ.

CONTRARIA Inſula, ex aduerſo poſita in l. penult. §. penult. ff. de acq. rer. dom. Briſſ.

CONTRARIAM ſententiam pati, ſuſtinere, portare dicuntur, qui iudicio vincuntur vel damnantur, l. 29. ff. de except. rei iud. l. 4. C. mandat. l. 8. C. de his. quæ vt indign. Briſſ.

CONTRARIORVM eadem eſt diſciplina, l. 1. de iis qui ſunt ſui. Sed quandoquidem plurimi refert, quomodo diſciplinam accipias ſic diſtingue: Aut intelligimus contrariorum eandē eſſe diſciplinam, i. e. cognitionem, & erit vera propoſitio. Nam cognito vno ex contrariis, cognoſcemus & aliud contrarium, l. ex duob. in princ. & l. ſeq. in fin. de vulg. ſubſtit. l. 1. in pr. ff. de his qui ſunt ſui vel alien. iuris. Aut referimus eam propoſitionem ad iuris ſanctiones, vt ſit contrariorum eadem ſanctio vel ordinatio. Et tunc, cum in vtroque eſt eadem ra-

Digitized by Google

tio, erit eadem iuris definitio. Cum autem apparet diuersa ratio, erit quoq; diuersa diffinitio. Ib. autem plerumq; par ratio est, vbi ambo contraria sese mutuo respiciunt, & ex sese nascũtur sub corruptionis modo, hoc est, vt cum alterũ contrariorum nascitur, alterum perimatur, veluti, retinere & amittere: obligare & liberare: contrahere & distrahere: testamentum facere, & testamentum reuocare: nunciare nouum opus, & remittere. In his enim & similibus eadem est iuris dispositio, vt quod in vno statuitur, censeatur etiam in alio statutum. Vt ecce, In Obligatione dispositum est, eam tempore produci non posse, l. si certis annis, C. de pactis. Ergo nec tempus perimere potest obligationem, l. obligationum fere, §. placet, ff. de obl. & act. Sic quando contractus fuit bonæ fidei, eius quoq; resolutio erit bonæ fidei, l. ab emptione, ff de pact. l. nihil tam naturale, ff. de diuers. reg. iur. Old. Prat.

E vel ex CONTRARIO, in §. relegati, instit. quib. mod. ius patr. pro econtra, sed pro similiter sumitur, relatione filij ad patrem. Prat. (iud.

In CONTRARIVM, pro ex contrario, l. 29. §. vlt. ff. de exce. rei.

Per CONTRARIVM, l. 1. §. Si venter. in posses. mitt.

CONTRECTARE est rem loco mouere, atque ita in quæstione, de furtis accipiendum ostendit, l. 3. §. si rem, ff. de acqu. poss. & alibi sæpe. Nec enim aliud est contrectare, quam rem alienam intercipiendi causa mouere, vt loquitur Iustin. in §. furt. Inst. de oblig. quæ ex delict. Vt autem furtum contrectatione committitur, ita purgatur, si res reponatur, l. 40. ff. de statulib. Briss. Prat.

CONTRIBVTIO est collatio, vt fit mercium pro iactu. l. 1. ff. ad l. Rhod. de iactu. Persæpe etiam sumitur pro coniunctione & cumulatione variarum summarum: vt in legis Falcidiæ ratione ineunda, cum varia legata cumulantur, vt appareat de dodrantis quantitate, fieri dicitur contributio, l. 1 §. interdum, l. 11. §. quod vulgo, ad leg. Falcid. d. in prin. ff. si cui plus quam per legat. Prat.

CONTRIBVTA bona, i. e. vnita & cõfusa, l. 1. ff. de separationib.

CONTROVERSIA est certarum personarum de re propria contentio, & dicitur ante litem contestatam, l. sed & lege, ff. de petit. hæred. Spieg. Prat.

CONTROVERSIA litem & quæstionem significat. Briss.

CONTROVERSIAM facere hæredibus, impuberi, pupillo, Briss.

CONTROVERSIAM diiudicare, distrahere, referre, sustinere, mouere. Briss. ex ff.

CONTROVERSVM ius. Liuius lib. 3. Briss.

CONTROVERSIA pro vi & impetu accipitur in l. 24. §. idem. Seruius ff. de dam. infect.

CONTROVERSIA aquę in l. fluminum, §. item seruus, ff. de dam. infect. dicitur vis & impetus. Prat.

CONTROVERSIAM possessionis facere is videtur, qui prohibet aliquem vti possessione sua naturali, l. si duo. §. hoc interdictum sufficit, ff. vti possidetis. Spieg. Prat.

CONTVBERNALES, pro seruorum coniugibus, & natis, instructo fundo continentur, l. quæsitum, §. si instructum. ff. de fun. instru. l. vxorem, §. concubinæ, ff. de leg. 3. l. liberorum, §. sed & Papinianus, ff. de verb. sign. Prat. (Oldend. Prat.

CONTVBERNALIS seruus pro domestico, l. vl. de aur. & ar. leg.

CONTVBERNIVM in re militari, Manipulum militum significat, vt Veget. lib. 2 c. 13. scribit, vbi Centurias in Contubernia diuisas fuisse scribit: vt decem militibus sub vno Papilione degentibus vnus quasi præesset Decanus, qui caput Contubernij nominabatur: Et ita vox hæc accipienda est, l. 5. § à barbaris, ff. de re milit. Vnde & Commilitones, Contubernales appellantur à communibus Tabernaculis, l. 183. 184. ff. de verb. sign. Hinc Festo Pompe. contubernales dicuntur à Tabernis, quæ fiebant & Tabulis: vnde & tabernacula dicta sunt, licet extentoriis & pellibus fiant. Briss.

CONTVBERNIVM etiam seruile connubium significat. Inter seruos enim non matrimonium, sed contubernium contrahi dicitur, vt Paulus lib. 2. sent. tit. 20. l. 4. § seruiles. ff. de ritu nup. l. 49. de manum. testa. Adde l. cum ancillis, C. de incest. nup. l. 31. ff. de ædil. edict. l. 11. §. 1. ff. ad leg. Iul. de adul. l. 4. C. de dol. l. 3. & 7. C. de liber. cau. l. 29. C. eod. l. 9. C. comm. de suc. l. 3. C. de necess. seru. Nou. de nupt. §. si vero ab initio. Sed hodie quantum ad nuptias attinet nulla differentia est inter nuptias liberorum & seruorum, c. 1. de coniug. ser. Briss.

CONTVBERNIVM generalius accipitur in §. quibus connumerari. Instit. de hæred. quæ ab intest. Briss.

CONTVMACIA euidens, quæ & manifesta, contrahitur, si reus dicat, se non compariturum aut obtemperaturum. Prat. &

CONTVMACIA præsumpta, eademq; & dubia, cum reus ad domum citatur, vel in valuis ecclesiæ non comparet. Eadem &

CONTVMACIA, inobedientiam significat, & propriè contemptum potiorum: & est delictum personale, personam sequens inobedientis. Vnde fit, quod procuratores, tutores, vel curatores, si non obtemperauerint iudici, ipsi tenentur, non dominus, pupillus, vel adolescens, leg. 1. §. si procurator, ff. si quis ius dicen. non obtemp. Old. Prat.

CONTVMAX est, qui tribus edictis propositis, vel vno pro tribus quod vulgo Peremptorium adpellatur, literis auocatus, vel denunciationibus connentus, præsentiam sui facere contemnit, si modo ad iurisdictionem eius ad quem vocatur, pertinet, l. 5. D. de pœn. l. 7. & 8. C. quomo. & quand. iud. l. contumacia. de re iud. Cæterũ, qui ad maius tribunal euocatus est, si litem inchoatam deseruit, contumax non videtur, l. 54. D. de re iud. Briss.

CONTVMAX non dicitur, qui citatus à iudice non comparuit, qui timebat ire ad iudicem, etiam ex leui causa, ita sing. Bal. in l. deberi vers. item considera. C. de fideicom. liber. quod dictum pro aureo commendat Aret. in l. 2 in 2. not. C. de Carb. edict. vbi etiam D. Ias. in 1. not. & late tradit de veritate D. Ias. l. vnica. §. vlt. in per. col per vnam glo. sing. ibi. D. si quis ius dic. non obtemp. & D. Aler. in l. qui Romæ, §. duo fratres, in 10. col. ver. & dicit quod licet, D. verb. obl. Quid autem in eo, qui monitus fuit à iudice? est sing. dictum Ang. vbi dixit, quod simplex iudicis iussus habet vim peremptorij, & constituit iussum in vera contumacia, adeo vt non possit appellare, si non comparuerit, ita sing. Aug. per gl. sing. ibi in l. 2. C. quomod. & quan. iud. ante fin. & retulit infr. in verb peremptorij vim. Cotta.

CONTVMAX non is tantum dicitur, qui iudicio deest, quique ad iudicium non venit, sed & qui decreto Prætoris non obtemperat, & restituere vel exhibere, vel tutelam administrare iussus, non paret, l. 1. §. propter casum, D. de postul. l. 2. §. condemnatio, D. de tab. exhib. l. 40. & l 49. D. de administr. ut. l. 19 D de dolo. Briss.

CONTVMAX dicitur, qui vocanti in ius non obtemperauit. Contumaces autem non videntur, nisi qui cum obedire deberent, non obsequuntur: id est, qui ad iurisdictionem eius cui negant obsequi, pertinent, d. l. contumacia. Cæterum, contumacem per annum ius suum amittere, Doctores tradiderunt, idque in simplicis contumaciæ pœnam, contra mentem §. vltimo in noua Iustiniani constit. C. de assert. tol. vt latius declarat Alc. c. 17. lib 3 Pareg. Obseruandum tamen, contumacem esse citationi, & non obtemperare ius dicenti, diuersa esse. Spieg. Prat.

CONTVMAX etiam est, qui omnino non respondit in iure interrogatus, l. de ætate. §. qui tacuit, D. interrog. act. Prat. Briss.

CONTVMELIA iniuriam significat, & à contemnendo dicitur, quam Greci ὕβριν vocant. Vlp. 1. D. de iniur. & famos. libel. quod & Seneca probat libro de Tranqu. vitæ 11. Contumelia, inquit, à contempu dicta est: quia nemo, nisi quem contemnit, afficit tali iniuria. &c. Cõtumelia enim iniuriam ex contemptu ortam denotat. Briss. Prat. Contumeliosus exactor, libertus Contumeliose aliquo vti. Briss. ex D.

CONTVMELIA iudiciorum, sanguinis. Briss. ex D. & C.

CONTVMELIAM facere, in contumeliam alterius proponere libellos. Paul. lib. 5. sent. tit. 4.

CONTVRBARE dicitur, qui soluendo esse desinit, quique nomina expedire. & æs alienum quod contraxit, exsoluere non potest, l. 5. §. Si Labeo. D de institur.

CONTVRBO, as, præter vulgatam significantiam, etiam decoquo, siue fidem frãgo, nec creditori volo, aut possum satisfacere, denotat, Alphen. de in rem vers. leg. quidam fundum: Postea, inquit, conturbauerat qui boues vẽdiderat. Idem de inst act. l. quicunq; si quis pistor seruum suum solitus fuit ad certum mittere locum, ad panem vendendum, deinde conturbauerit, Nebriss. Qui enim non sunt soluendo, neque se extricare nominib. possunt, & ære alieno, illi conturbant, nec enim eorum rationes explicari & expediri possunt. Cic. Pro Planc. Verum fac me multis debere, & in his Plancio. Vtrum igitur me conturbare oporter, an cæteris, cum cuiusq; dies venerit, hoc nomen quod vrget, nunc cum petitur, dissoluere. Brisso. Huius contrarium est expedire rationes, Torn. lib. adu. c. 15. Proprie tamen de seruis dicitur, qui cum rationibus dominicis paria non faciunt, vt in d. l. quidam, de in rem vers. Sic plena locutio est, conturbare rationes, conturbare fortunas, vt monuit Bud. in l. quicunque §. seq. de inst. act. Terent. in Eunuch. Ita conturbasti mihi rationes omnes. Et Marti. l. lib. Epit. 9. Conturbauit Atlas & non erit vncia tota. Sed & conturbare debitores dici possunt, qui commiscent & confundunt ea, quæ bonis omnib. debent, vt ea non dissoluantur, nisi vniuersis, aut ne vniuersis quidem. Solent namq; hi qui creditorib. satisfacere non possunt, id beneficij ab Imperatore impetrare, vt quinquennio toto à creditorib. appellari non possint. Sp.

CONTVSA vasa Vlp. Quemadmodum si vinum esset effusum, vel vasis contusis, vel qua alia ex causa, l. 1. in princ. D. de peric. & commod. rei vend. Spieg.

CONTVTOR, vide l. 1. C. de contr. iud. tut. l. 1. de in litem dan. l. 8. C. de suspect tutor. l. 5. C. arbit. tut. l. 2. in fin. §. de diuid. tut.

CONVBIVM, vt Vlp. in Inst. tit. 5. definit, est vxoris iure ducẽdæ facultas. Isid. lib. 10. Etym. c. vlt. Conubium, ait, dicitur, cum æquales nuptiis coeunt: vt puta ciues Romani pari vtique dignitate. Conubium autem non est, cum ciuis Romanus cum

Latina

Digitized by Google

Latina iungitur. Cicero Top. Si mulier cum fuisset nupta cum eo, cui conubij ius non esset, nuntium remisit, quoniam qui nati sunt, patrem non sequuntur, pro liberis manere nihil oportet. Vbi Boeth. Non omnibus, inquit, erat conubium cum Romanis, nec erant nuptiæ iure contractæ, quæ non aut inter ciuem Romanum ciuemque Romanam inibantur, aut cui princeps populusve ciuitatem, vel conubium permisisset: eo scilicet modo, vt in potestatem parentum liberi redigerentur. Sic Hernicis datum, Anagninis ademptum conubium, Liu. 9. narrat. Conubium pro nubendi potestate in l. 45. §. hoc caput. D. de ritu nupt. l. vlt. D. de diuort. l. 1. D. de concub. Quibus omnibus in locis conubium vnico n. scribitur in P. Flor. & in veteri C. l. 1. C. de incest. nup. l. 1. C. de interd. matrim. Et in Lexico B. Germani conubium, γαμηλία Briss.

CONVALESCERE proprie est ad sanitatem corporis, & in columitatem redire, pristinamq; valetudinem recuperare. Sic conualescere donator. 13. D. de mortis caus. don. Inde μεταφορικῶς conualescere dicitur, quod cum ab initio non valuisset, aut in pendenti fuisset, ex postfacto confirmatur, & vires recipit. Sic conualescere dominium, l. 33. §. vlt. D. de donat. inter vir. Briss.

CONVALESCERE iter, legatum, libertas, pignus, stipulatio, testamentum ruptum, eadem significatione dicuntur. Briss.

CONVASARE, sicuti Marcellus & Donatus strictim interpretantur, est furtim omnia colligere, Terentius in Phormione: Aliquid conuasassem, atque hinc me ego conicerem protinus in pedes.

CONVELLERE iudicium. l. 2. C. qui test. fac. (ex. D. & C.

CONVELLI fides, forma iuris, Status, veritas, voluntates Briss.

CONVENIRE proprie est debitorem appellare. Et sic intendum sumitur. Caius l. 41. ff. de hæred. pet. Si quo tempore conueniebatur possessor hæreditatis, pauciores possidebat, deinde aliarum quoque rerum possessionem assumpsit, eas quoque victus restituere debebit. Hot.

CONVENIRE in manum dicebatur mater familias, quæ in matrimonium certis solennitatibus adhibitis coibat. Cic. Top. Genus est vxor, eius duæ formæ: vna matrum familiarum, hæ sunt, quæ in manum conuenerunt: altera earum, quæ tantummodo vxores habentur. Vlp. in Instit. tit. 9. Farre conuenitur in manum certis verbis & testibus 10. præsentibus. Idem tit. 11. conuentionis in manum meminit, Vide Boeth. in Cic. Topic. & Seruium in 1. Geor. Sic conuenire in l. 17 ff. de conc. & l. 15. D. de rit. nupt. l 121. §. 1. D. de verb. obl. & apud Apul. lib. 6. de Asino aur. Hic ecce Psyche conuenit in manum Cupidinis, & nascitur illis maturo partu filia Briss.

CONVENIRE & necessarium esse differunt, vide l. 6. & ibi Goth. C. de his, quib. vt indig hæredit.

CONVENIRE in matrimonium dicitur mulier, quæ nubit. Papin. l. 121. §. 1. D. de verb. obl. Mulier ab eo, in cuius matrimonium conueniebat, stipulata fuerat ducenta, si concubinæ, tempore matrimonij, consuetudinem repetisset. Idem l. 15. D. de ritu nuptiar. Nec in matrimonium conuenire nouercam eius, qui priuignæ maritus fuit, Gell. lib. 18. ca. 7. Matronam esse, quæ in matrimonium cum viro conuenisset: matremfa. quæ non in matrimonium tantum, sed etiam in manum mancipiumque mariti veniisset. Paulus autem in l. 134. D. de verb. obl. Coire in matrimonium, pro conuenire dixit. Hot.

CONVENÆ dicuntur, qui è diuersis mixti nationibus, in vnam coaluerunt ciuitatem, qualis est origo Venetorũ, Spieg. Prat.

CONVENIENS, & conuenienter. Briss. id est, consentiens, consentaneum, vel etiam consequens, consequenter. Conuenit inter eos de eo, id est, consentiunt in eo. Briss.

CONVENIRI interdicto, nihil est aliud, quam quod cõparente iam aduersario, postulatorem petere: vt summarim cognoscatur mandatum iudicis vigorosum & exequendum esse. Prat.

CONVENIRE etiam in ius vocare significat. Et inde conuentio in l. 45. D. de rei vendi. l. 7. C. de præscrip. 30. Briss.

CONVENIRE etiam dicuntur, qui ex diuersis locis in vnum colliguntur, & veniunt: ita qui ex diuersis animi motibus in vnum consentiunt, id est, in vnam sententiam decurrunt. Vlp. l. 1 de pact. Prat.

CONVENIRE testator in l. 10. §. si qui particeps, D. quæ in fr. cred. l. 122. §. cohæredes D. de verb. oblig. Briss.

CONVENIRE pro pascisci, l. 17. §. si calicem, D. ad leg. Aquil.

CONVENIT, absolute ponitur, pro eo quod pacto firmatum est. Spieg. (cau.

CONVENIT id est, decet, seu oportet, l. 16. D. vsufr. quẽadmod.

CONVENTA tacita, pro quædam pacta, tacito consensu contracta. Spieg.

CONVENTA conditio dicebatur, cum primus sermo de nuptiis & earum conditione habebatur, Festus Hot.

CONVENTIO iusta dicitur in l. tale pactum. §. qui prouocauit, D. de pact. Conuentio vera, non iniqua, non iniusta, non improbata, sicuti iusta defensio, in l. miles, §. defuncto, D. ad leg. Iul. de adult. Corraf. lib. 1. Miscel. cap. 1. num. 7.

CONVENTIONALES stipulationes sunt, quæ ex conuentione reorum fiunt, quarum totidem sunt genera, quot (pene dixerim) rerum contrahendarum. Nam & obligatam verborum obligationem fiunt, & pendent ex negotio contracto, l. stipulationum alias, D. de verb. obl. Old. Prat.

CONVENTIONALES stipulationes differunt à prætoriis, quia in conuentionalib. contractui formam contrahentes dant, nec à forma contractui data recedimus. Prætoriæ stipulationes benignius accipiuntur, & ex mente prætoris, qui eas proposuit, l. in prætoriis, ff. de prætor. stip. Duaren. l. in conuentionalibus, D. de verb. obl.

CONVENTIONIS nomen adeo generale est, vt eleganter dicat Pedius, nullum esse contractum, nullam obligationem, quæ non habeat in se conuentionem, siue re, siue verbis fiat. Pertinet enim conuentionis verbum ad omnia, de quibus negotij contrahendi transigendique causa conueniunt, qui inter se agunt, l. 1 §. 2 D. de pact. Prat.

CONVENTIONVM tres sunt species: aut enim ex publica causa fiunt, aut priuata, aut inter gentium. Conuentio publica est, quæ fit per principem: aut patem, quoties scilicet inter se duces belli quædam paciscuntur, l. conuentionem, D. de pact. Conuentio legitima est quæ aliqua lege confirmatur. Et ideo interdum ex pacto actio nascitur, vel tollitur, quoties lege vel S. C. to adiuuatur, l. legitima, ff. eod. tit. Conuentiones iuris gentium quædam actiones parunt, quædam exceptiones. Quæ pariunt actiones in suo nomine non stant, sed transeũt in proprium nomen contractus, vt emptio, venditio, locatio, conductio, societas, commodatum, depositum, & cæteri similes contractus. Sed & si in alium contractum res non transeat, subsit tamen causa, eleganter Aristo Celso respondit, esse obligationem, vt puta dedi tibi rem, vt mihi aliam dares: dedi vt aliquid faceres: & contractum esse, & hinc nasci ciuilem actionem, Liur. gentium, ff. eod. tit. Prat.

CONVENTICVLVM pro illicita congregatione iurisperiti vsurpant. Sic & apud bonos auctores reperies. Rarius enim bonam accipitur in partem, vide Frider. Nauf. lib. conciliatium rerum primo, latius explicantem hoc vocabulum: qui nulla circuitione vsus, quid de nostri seculi congregationibus sentiret, inibi libere iudicauit.

CONVENTVM agere seu habere dicebatur Proconsul, cum statuto anni tempore in celebri aliqua Prouinciæ, cui præerat, ciuitate iudicorum exercendorum gratia considebat: quo loci Prouinciales, de controuersiis suis dicepturi conueniebant.

CONVENTIS stare, est conuenta seruare, Spieg. (Briss.

CONVENTVM Theophil. in §. eadẽ, instit. quib. ex caus. manumit. non licet definit χρόνον ἐφ' ᾧ πάντων ἀνδρῶν συνοδικὸν, ἐν ᾧ ἐστι δικαστὴς ὁ τῆς ἐπαρχίας.

CONVENTVS agere apud Cæs. lib. 6. de bell. Gal. & Cic. in Verr. Liu. lib. 38. Mentinit & idem Theoph. in princ. tit. de succeſſ. sublat. Vide quæ præterea diximus in verbo Forum.

CONVENTVS, contractum in vnum locum ex complurib. hominum generibus multitudinem significat: aut cum à Magistratibus, iudicij causa, populus colligitur. Briss.

CONVENTVS quatuor modis intelligitur. Primo cum quemlibet hominem ab aliquo conuentum esse dicitur. Secundo, cum significatur multitudo ex complurib. generibus hominum, contracta in vnum locum. Tertio, cum aliquis in locum frequentiæ hominum, supplicationis, aut gratulationis causa colligitur. Quarto cum à magistratibus iudicij causa populus congregatur. Hæc ex Festo. Spieg. Prat.

CONVENTVS aliquando significat ius Episcopale, c. sicut, 16. q. 3. & ibi not. Conuentus etiam pro monachorum collegio sumitur, c. edoceri, de rescr. clem. 2. eod. tit. Prat.

CONVENTVS amicabilis, id est, compromissum.

CONVERSATIO æqualis, pro consuetudine familiari, l. obseruandum. ff. de offic. præsid. Prat.

CONVERSATIO, inhonesta, mala, prodiga, turpis, l. vlt. Cod. de sponsalib. l. 23 §. præsenti. C. de nupt. Briss.

CONVERSATIO, habitatio. Vlp. l. 12 §. 1. ff. de relig. & sumpt. Senatusconsulto cauetur, ne vsus sepulchrorum permutationibus polluatur: id est, ne sepulchrum alius conuersationis vsum accipiat h. e. nequis aliam ob causam, quam sepulchri & religionis ibi habitet, aut versetur: vt ex edicti verbis intelligitur, quæ idem Vlp. refert. in l. 3 D. de sepul. viol. Hot.

CONVERSVS dicitur omnis ecclesiastica persona, cap. duo, 12. quæ 1 Prat.

CONVERTERE pecuniam in suos vsus, vide l. 1. C. de vsur. pupil. l. 1. C. qui potior. in pign.

CONVERTERE pecuniam in aliam rem, in Calendarium, in emptionem possessionum, in prædiorum comparationem, in suam rationem, in alios vsus Briss. ex ff. & C.

CONVERTERE vim testamenti, in causam fideicommissi. l. 19. ff. de testam. militis.

CONVETERATI, vide l. 2. C. de excusat. veteranor.

CONVICIVM, iniuriam verbis factam denotat. Interdum & solam vocis contentionem. Briss.

CONVICIVM, est contumelia petulantius iactata. Cicero pr

Cælio. Maledictio autem nihil habet propositi præter contumeliam: quæ si petulantius iactetur, conuicium: si facetius: vrbanitas nominatur. Hot.

CONVICIVM à concitatione vel conuentu venit, hoc est, à collatione vocum in vnum quasi cõuocium, l. item apud, §. conuicium, ff. de iniur. & in §. ex his, ead. l. ex his apparet non omne maledictum conuicium esse, sed illud solum quod cum vociferatione dictum est. Valla Etymologiam falsam dicit, & à vitio vel à vito potius deduci vult, quam à voce, à conuitando, quo verbo vsum neminem eruditorum scimus. Deinde citubat, & modo cum t, modo cum c. scribi vult conuicium: deinde cum reprehensionem etymi ineptam & curiosam intelligat, negat conuicium à maledicto differre. Nos primo loco, conuicium à voce deductum esse ostendemus non à vitio, vt ante Vallam Nonius Marcellus frustra putauit, quia ratio syllabæ hoc detegit, quæ enim in vitio, breuis est, in conuicio longa deprehenditur: à conuito autem quis conuitium deduxerit, cum sit verbum barbarum & imperitæ nouarum? sed à voce potius expensa ratione syllabæ tam in voce, quam in conuicio. Ouid. in libello ad Pisonem.

Sic & Ædonis superantur voce cicadæ
Stridula cum rapidè fecimus conuicia soli.

Huc accedit illud Martial. de liberto suo, ad Candidum:

Liu erit, ingenti faciat conuicia voce.
Esse pudor vetuit fortia verba mihi.

Festus Pompeius hanc probat etymologiam, sed addit à vicis quoque deduci potuisse, vbi primum facta fuerunt conuicia. Parui tamen refert etiam si Valla non obtineat. Postea negat ipse conuicium semper cum vociferatione fieri, & ideo dicit nihil aliud esse, quam quodlibet maledictum contumeliosum. Sed in versic. ex his maledictum à conuicio discernitur, & merito quidem intelligere dabuerat Grammaticus, edictum prætoris hic interpretari, quod sic erat propositum: Qui aduersus bonos mores conuitium fecisse dicetur, in eum iudicium dabo, l. item apud. §. ait prætor ne quid. Quare cum separatim de conuitio verba faceret, commode separatur significatio conuitij à maledicto & quauis contumelia: quia tunc non large, sed proprie capitur conuicium iuxta suum etymum, vbi est vociferatio & collatio vocis, non quo prætor neget conuicium alicubi pro maledicto simplici accipi. Et vsus est Vlp. in l. illud. ff. de appell. & l. 3. ff. de lib. & posth. & l. quæ omnia, § 2. ff. de procur. & non Vlp. solum, sed & Cic. in orat. pro Muræna, & alibi.

CONVICIVM etiam in bona parte plerumque vsurpatur, neq; (vt Valla putat) semper contumelioſum est. Seneca in Med.

Festo dicax fundat conuicia Fescennino
Solutis turba iocis.

Martial. lib. 7. Epigr. de reditu Domitiani:

Festa coronatus laudet conuitia miles.

Quintil. Typhoni amico: Efflagitasti quotidiano conuicio. Cic. lib. 12. Deturbatus est meo iustissimo ac honestissimo conuicio. Idem dixit lib. 4. Acad. quæst. Quod si verum est, vt est longe verissimum, à voce venit, verbo medio, non à vitando, vel vitio, quæ semper in malum sonant, merito prætor consultissimus d. §. ait prætor, conuicium aduersus bonos mores factum vlciscitur, vt dubium ancipitis verbi tolleret.

CONVICIVM pro strepitu & vocum multitudine Cic. vsurpat in ea pro Archia: Quin, inquit, suppeditat nobis, vbi & animus ex hoc forensi strepitu reficiatur, & aures conuicio defessæ conquiescant. Hotom.

CONVICIVM. Quod Vlp. scribit, cum in vnum complures voces conferuntur, conuicium appellari, quasi connotium, c. 15. §. 2. de iniur. id perpetuo verum non est. Nam is, qui aliquem reprehendit, etiamsi in vnum voces complures conferantur, recte nihilominus conuitium facere dicitur. Quo sensu conuicium facere C. Iunio iudici quæstionis, pro Cluentio Auito, & pro Quintio, sustinere quotidianum alicuius cõuicium, se ipsisse visus est Cicero. Nec est etiam omne conuicium iniustum aut inhonestum. Nam posse alicui conuicium iuste honesteq; fieri, ostendit Plin. cum sic l. 6. Epist. scribit Proinde etiam atq; etiam rogo, vt mihi semper eadem simplicitate, quo cessare videor (nunquam enim cessabo) conuicium facias. Ostendit idipsum Cicero, sic Cornificio scribens epist. fam. lib. 22. Meo iustissimo honestissimoq; conuicio, tuam dignitatem summa tua virtute tenuisse, prouinciæque honoribus amplissimis affectum, vehementer gaudeo. Hinc quod Vlpianus & Paulus scribunt, iudici ab appellatoribus conuicium fieri non oportere (alioquin eos, qui conuiciantur, infamia notari plectique, diuos fratres voluisse, l. 42. de iniur. & l. 8. de appel.) illud de iis esse accipiendum recte videtur, qui sententias iudicum reprehendunt, eorumq; pronunciationi contradicunt. Huiusmodi enim homines plecti solere, docet euidenter Apuleius in I. Apol. vbi de Sicinio Æmiliano loquitur Ræuar. varior. lib. 3. c. 3.

CONVICIVM non tantum præsenti, verum absenti quoque fieri posse Labeo scribit. Proinde si quis ad domum eius, te absente, conuicium factum esse dicitur. Item si ad stationem vel tabernam ventum sit, probari oportere. Fecisse conuicium non tantum is, qui vociferatus est, verum is quoque qui concitauit ad vociferationem alios, vel qui submisit, vt vociferetur: Quod autem nec in cœtu, nec in vociferatione dicitur, conuicium non proprie dicitur, sed infamandi causa dictum est, ait Vlp. de iniuriis, Maffeus.

CONVITIVM aduersus bonos mores accipimus in vnum collatam vociferationem, quę bonis moribus improbatur, & ad infamiam alicuius spectat, l. 15. §. cui prætor, ff. de iniur. Hot.

CONVICTVS dicitur, qui ipsemet ea, quæ commiserit, negare non sufficiat, l. 16. C. de pœn.

CONVICTVS scriptura, testibus, argumentis, tormentis vel interrogationib. iniuriarum in prævaricatione, &c. Briss. ex ff. & C.

CONVICTVS non est, qui negat, nisi contrarium probetur, vide Mynſ. 4. obſ. 50 Goth. ad l. 4. C. quorum appell. non recip.

CONVIVA, qui ad conuiuium vocatus est. Conuiuator, qui ad conuiuium inuitat: vel qui conuiuium facit & apparat. Conuictor, qui comedit & bibit nobiscum familiariter.

CONVIVIVM. Cicero, Bene inquit, maiores nostri accubitionem epularum, quod amicorum vitæ coniunctionem haberet, conuiuium nominarunt, Paul. l. fin. de Aleator. quod in conuiuiis, inquit, vescendi causa ponitur in eam rem familia ludere permittitur. Spieg.

CONVOCARE ad seditionem, l. 1. ff. ad Leg. Iul. maiest.

CONVOLARE ad secundas nuptias, vide auth. ex testamento, C. de secund. nupt. l. 9. C. de repud. ad secundum legatum, l. 33. ff. de legat 2. Briss.

CONVOTI, Festo dicuntur, iisdem votis obligati.

COOPTARE, est eligere inter pares aut fere pares, Auctore Vall.

CONVS à Syro Luciano in Lexiphane (vt refert Iean. Bapt. in comment. Epist Sidon. Apoll. ad Domitium lib. 2.) pro capitio acuminato capitur. Conus galeæ quoq; dicitur, quem lingua vernacula nec improprie pinnacium vocamus, quippe quemadmodum fieri; consueuit priscis galeatis capitibus superinfigentib. struthi pinnulas, quod Plinius annotauit, qui struthius Latine & struthiocamelus, & passer marinus appellatur, quod nos indicantes Camænali elegiaco sic lusimus. Blandimicans quod pluma tegit quæ insigne marini Passeris externo munus ab orbe venit. De cono galearum Ausonius: Ar ma inter conosque truces furtoque nocentes Sauromatas. Seruius lib. 3 Conus est curuatura, quæ in galea prominet, super quam cristæ sunt. Virgilius, & conum insignis galeæ cristaſque comantes. Conus dicitur fructus cupressi, & ipsa κωνοειδὴς est. Nam à rotunditate in acumen leuatur Coniferas, cypariſſos Virgilius appellat. Capite conificans Quintiliano videtur idem significare quod arietans, & frontem fronte percutiens, vt fatiati agni lodunt, blandeque coniscantur. Vbi conisçant, pro eo quod est conificans, intelligit, ni, quod autumo, inibi legendum sit conisçat: Conos cupressinos in pecorum medela Columella adhibet lib. 6. Est & conus musicus. Boetius in musica: Si conum, quem turbonum vocant, quis diligenter extornet.

COOPTARE Senatum Tullius dicit, cum suppletur nouis Senatoribus: ad quam rem optimi quique optantur & leguntur. Connanus lib 2 c 15 nu. 1.

COPIA pro facultate & potestate ponitur, vt copia non est iudicis, l. 1. §. dies, ff. quando appelland. magistratus, l. 28. §. ait prætor, ff. ex quib. cauſ. maio. Si eius à quo prouocatur, copia non fuerit, d. l. 3 §. dies.

COPIAM sui non facere, l. 6. ff de reb. auth. iud. est sui potestatem non facere, vt loquitur Iulianus in l. 28. ff si seruit. vind. Br.

COPIAS pro materiis ad ædificandum idoneis dixit Vitruu. lib. 6. c. vlt. Prat Briss.

COPIÆ, sunt cibaria, quæ publice præbentur. Papin. l. ob negotiorum. 20. ff. de compens. Ob negotium copiarum expeditionis tempore mandatum curatorem condemnatum, &c. Cassiod. lib. 6. Variar. inform. præfecturæ annonæ. Val. lib. 5. cap. 1. Obuiam illi P. Cornelium Scipionem Quæstorem Capuam misit, censuitq; vt ei domus Romæ quam optima conduceretur: & copiæ non solum ipsi, sed etiam comitib. eius publice præberentur. Plin. in Panegyr. Emit fiscus, quicquid videtur emere, inde copiæ, inde annona. Hor.

COPIÆ, id est, commeatus, annonæ, alimenta, pabula, vulgo prouisiones ac munitiones. Briss. lib. 1 solut. Alcia tus pro mercimoniis earum rerum, quæ ad victum pertinent, & ad exercitum deferuntur, vsurpat, eumq; sequitur. Spieg. Cæterum prior est probabilior. de qua Duar. lib. 1. Anniuers. disp. cap. 26. Et hinc Porphyrioni apud Horatium dicuntur copiarij, qui alias dicuntur parochi, præstantes annonam siue commeatum Reipublicæ causa iter facientibus.

COPIARI, verbum castrense, de quo Gellius & Non. Briss. lib. 2. solut. & Duaren. d. c. 26.

COPIATAS in No. 5. reddere possumus libitinario, pollinctores, vespillones, Prat. Briss.

COPIOSVM patrimonium, pro lucuplete accipiendum. Tenui [contrarium, Spieg.

Kotm.

Digitized by Google

Κοτταβισμός, conuiuialis ludus erat apud Græcos, cum reſiduum potus in æneas phialas iactarent: qui ſi ſonantior creperet, ſe ab amica redamari, & mutuo affectu teneri putabant. Vide Alex. lib. Genial. dier. 3.

COPVLA, id eſt, ruptiæ, in l. 26. C. de nuptiis.

COPVLARE, iungere matrimonio, l. fin. C. de interdict. matrim. Copulare matrimonium. Spieg.

COPVLATÆ nuptiis, l. 8. ff. de Senator. Copulati in matrimonio, l. 32. ff. de donat. inter vir. & vxor Briſſ.

COPVLATIVA oratio, à noſtris appellatur oratio coniuncta ad cuius veritatem requiritur vtramque partem verum eſſe: Diſiunctiua, ad cuius veritatem requiritur alteram partem eſſe veram, not. in l. ſi plures, ff. de condit. inſtit. & §. cen. Inſtitut. de hæred inſtituend. & in l. ſi quis ita, de verbor. obligat. Io. Bell. Etymolog.

COPVLATIVAM coniunctionem duob. modis accipi, D. Alciat. obſeruauit ex probatiſſimis Grammaticorum: videlicet quandoque ſenſu ſingulari, quandoque ſenſu compoſito. Singulariter accipitur, cum dicimus, Cæſar & Pompeius fuerunt conſules: non enim ſimul fuerunt, ſed diuerſis temporibus: Cæſar cum Bibulo, Pompeius cum M. Craſſo. Compoſito ſenſu accipitur, ſi dixero, Duo & tres conficiunt quinque: nec enim alteruter illorum numerorum quinq; conficit, ſed ita demum, ſi coniuncti ſint. Spieg.

COPVLATIVAS particulas, &, que, cum, Paul. in l. triplic. de verb. ſignific. articulos more Græco nominat.

COQVERE calcem, carbones. Cocta ligna Briſſ. ex ff.

COQVENDÆ calcis ius & ſeruitus, l. 5. & l. 6. §. 1. ff. de ſeruit. præd. ruſtic.

COQVINATORIVM vel potius coquinarium, vt legit Haloander. inſtrumentum apud Pompon. in l. & ſi non ſunt, ff. de aur. & ar. leg. in fin. § infecti autem. Spieg

CORACINVM colorem Iuriſconſultus nominat in l. quæſitum, §. coccum, ff. de leg. 3. nec crocinum legendum, quod habet, Nor. editio, Alciat. nigrum interpretatur in parerg. quo loco colores explicat: & dicitur ἀπὸ τοῦ κόραξ, quaſi dicas coruinus: color niger: vt ex Strabone intelligitur, qui libro 12. de nigerrimo pecorum Laodicenſium colore loquens, τὴν κόραξαν χρόαν appellat. Prat. Vide & Gothofredum ad l. quæſitum 78. §. coccum 5.

CORAM factum, ex natura rei plerumque illud non videtur, cui intelligentia non acceſſerit: cum qui animo non adeſt, abeſſe videatur, l. diem, §. coram, ff. de arbitr. vide Alciat. in l. coram Titio, de verb. ſign. Spieg Prat.

CORAM ſententiam dicere arbiter videtur, qui ſapientibus dicit. Cæterum coram furioſo vel demente non videtur dici, ſed nec coram pupillo, niſi præſens tutor ſit, l. 29 §. coram, & l. 49. ff. de recept. qui arbitr. Briſſ.

CORAM Tuno aliquid facere iuſſus non videtur præſente eo feciſſe, niſi is intelligat. Itaq; ſi furioſus aut infans ſit, aut dormiat, non videtur coram eo feciſſe. Scire autem non etiam vel le is debet: nam etiam multo eo recte fit quod iuſtum eſt, vt ait Florentin. de verb. ſignif. l. coram Titio, & vide Maſſæum. Adde Brechæum, l. coram Titio, ff. de verb. & rer. ſign. Briſſ.

CORBIS, licet communi vocabulo vas ſit vimineum, Græce Cophinus appellatum: proprie tamen corbis eſt, quo meſſes excipiuntur. Vlpian. de fund. inſtruct. l. inſtrumenta. Inſtrumenta, inquit, cogendi fructus: quemadmodum torcularia, corbes, falces meſſoriæ, falces fœnariæ Nebriſſ. Varroni lib. 1. de re ruſtic. Corbis eſt inſtrumenti genus cogendorum fructuum cauſa comparatum, è viminibus factum: At idem lib. de ling. Lat. Corbes, inquit, ab eo dictæ quod ſpicas, aliudve quid contuebant. Hinc per corbem vini menſuram facere apud Vlp. in l. 1. §. 4. de peric. & commod. rei vend. id eſt, per cribrum, cum ſcilicet vinum è doliis venditor effunderet, quia non intra tempus conſtitutum dolium non exinaniret: vt ſic ſciatur, vino ad menſuram vendito, quantum emptori perierit, qui pro eo, quod admenſum fuerit, pretium debet. Prat. Briſſ. Meſſoria corbis, Varroni, ad meſſem in aream deferendam. Briſſ. Corbulæ, minores corbes. Varr.

Κορασιδάζειν veteribus Vulgato ioco dicebantur, qui ſcortationibus indulgerent, apud Stephanum de vrbibus, auctoritate Ariſtophanis, vt refert Tiraquellus in 15. l. connub. glo. 1. parte 15. num. 34.

CORINTHIVM æs, & vaſa Corinthia ab ære Corinthio dicta, quod Corintho vrbe Achaiæ à Romanis euerſa & incenſa, ex variis ſit metallis conflatum. Plin. de ære Corinthiaco: Caſus, inquit, hoc miſcuit, Corintho cum caperetur incenſa: Sed author oſtendit opifices nobiles Corinthiorum vaſorum Corinthi excidium præceſſiſſe. Martial. conſuluit nares, an oleret æra Corinthon. Iabolenus Priſcus de leg. 3. l. hæres, &c. Proculus vero recte ait, ſi æneæ quidem ſint abaces: ſi autem Corinthiæ, non deberi. Accurſ. Corinthiæ, id eſt, de vili materia, puta palea vel herba paluſtri exponit, putans pretioſiora eſſe vaſa ænea, quam vaſa Corinthia. Atque ita lectionem cum ſenſu perturbat. Erit igitur ordo & literæ ſenſus talis. Proculus vero recte ait, ſubaudi abaces deberi, quia vaſa Corinthia erant in tanto pretio, vt vna libra permutaretur aliquando quingentis. Æquitas itaque legis in hoc conſiſtit, quod abaces ex viliori materia debentur, ex pretioſiori tamen non debentur Nebriſſ.

CORIVM bouis mortui, l. 49. ff. de legat. 2.

CORNELIÆ leges quatuor præcipue in libris noſtris memorantur. Cornelia de ſicariis & veneficiis, t. ff. ad l. Cornel. de ſicar. 1 ff. de pub. iud. l. 1. ad Pomp. l. 15. ff. de pœnis, l. 23. § ſi dolo, ff. ad legem Aquiliam, & alias ſæpiſſime: Tulitque eam legem Cornelius Sylla Felix dictator, vt Seneca libr. de Prouidentia ſcribit. Secunda eſt lex Cornelia de iniuriis, ab eodem Sylla lata, auctore Veneleio in l. 12 §. 1. de accuſat. Huius ſit mentio in l. 5. per tot & l. 7. §. 1. de iniuriis, & alibi. Tertia eſt lex Cornelia de falſis, toto titulo ad leg. Cornel. de falſ. Huius Sueton. in Auguſto & in Nerone meminit, & Imp. in l. 2. C. de fid. inſtr. Quarta eſt lex cornelia de captiuis, quę teſtamenta eorum, qui apud hoſtes deceſſerint, ante captiuitatem facta, confirmat, vel inteſtatorum legitimam hæreditatem, perinde atque ſi in ciuitate deceſſiſſent, defert, l. 10 et 12. §. 1. l. 22. ff. de captiu. l. i. C. eod. tit. l. 14. ff. de caſtr. pecul. l. 4. §. 1. ff. de bonis libert. l. 1. ff. de ſuis & legit. & alibi. Briſſ.

CORNELIANVS fundus, l. 24. ff. de acquir. poſſeſſ. l. 7. de ſtipul. ſeru. l. 28. ff. de Nouat. l. 40. §. qui dotale, ff. de de condit. & demonſtr Briſſ.

CORVICVLARIVS. Vt plane innoteſcat huius dictionis ſignificatio, præmittam, Corniculum fuiſſe ornamenti genus, quo donabantur milites ab Imperatoribus pro re bene geſta. Liu. enim lib. 12. ſcribit Papyrium Conſulem equites omnes ob inſignem in bellis operam donaſſe corniculis, armiliſque argenteis: tanquam cornicula ſint inter donaria ornamenta militaria. Hinc Corniculatius, qui donabatur, vel qui militabat cornitculo Et hic in bello dicebatur Accenſus decurionis. Vnde Accurſius, Accenſi, inquit, dicebantur attributi decurionibus, hoc eſt miniſtri eorum, quaſi ad cenſum additi, quos nunc Commentarienſes, & Cornicularios appellant. In Palatina enim militia, cornicularius accipitur pro accenſo primi ſcriniorum, vel principis proximorum teſtante Alciato in l. 1. C. de proxi. ſacr. ſcrin. lib. 12. Hic vero Accurſij opinionem reprehendit ſuppreſſa ratione in tit. de cohortalib. & principum cornicularis, lib. C. vbi inquit, quia in huius dictionis cornicularij ſignificatu Accurſius hic fallitur, intellige Cornicularios, id eſt, adiutores principis, cuſtodiæ, vel officialis. Gaſſiod. tamen lib. 11. Var. ſcribit, cornicularios dici officiales, qui præſunt cornibus ſecretarij, quod verius putat Spieg.

CORNICVLARII Briſſonio militum quoddam genus, qui corniculo merebant, vnde nomen habent. Cæterum quidquid dicant alij, veriſſima videtur ſententia Turnebi lib. 7. aduerſ. c. 10. qui cornicularium dictum putat, quod corniculo Tribuni militum præſit: Nam vt in exercitu & acie dicitur cornu, ita in cohortib. tribunorum militum corniculum, & forte in ordinibus centurionum. Vide Gothof. ad l. 6 in verbo adiutores cornicullariorum, ff. de iure immunit. adde Prat.

CORNICVM oculos configere, prouerbium eſt de iis dici ſolitum, qui acutos & ingenioſos & cautos homines tamen in fraudem inducunt Sumptum à cornicibus, quod aues ſint cautiſſimæ, & facile inſidias prouidentes. Hinc Cn. Flauius ſcriba, cuius memini Cic. in Orat. pro Murena, quod ab ipſis Iuriſconſultis eorum ſapientiam compilarit, cornicum oculos confixiſſe dicitur. Horom. Prat

CORNVARII in l. fin. ff. de iure immunitat. vel qui cornua conficiunt, vel cornicines, qui cornu canunt, quos Æneatores à Priſcis dictos Feſtus ſcribit lib. 1. Paternus à Tubariis eos ſeparat, vt & Cornicines à Tubicinibus. Vegetius lib. 2. c. 22. & Modeſtus in Epitom. eiuſdem.

CORNV percuſſus à boue, l. 52. §. quidam, ff. ad l. Aquil. cornu petere ſolitus bos, l. 1 ff. Si quadrup. paup.

COROLLARIVM, id quod præter debitum additum eſt, tanquam auctuarium ſuperpondiumque, id eſt, vltra pondus, menſuramque adiectum. Spieg.

COROLLARIÆ autem corollæ erant, è lamina ærea vel argentea tenui inaurata: Græci στεφανώματα, vocabant, vt annotauit Turnebus aduerſar. lib. 18. c. 29.

CORONA, qua reges inueſtiuntur, tropum habet, cuius perpetuo meminiſſe debent erga ſubditos, ſicut beneficiarij erga dominos inueſtiturę ceremonialis. Cętte non carent iſtæ ceremoniæ allegoria, & myſterio ciuili. Quod cum iuriſperiti neque ſcribendo, neque docendo explicent in ſchollis: fit vt non aliter in foro quoque vtantur huiuſmodi ſolemnitatibus quam ſimiæ & pſittaci vſu quodam inanimato ſolent mores humanos imitari. Oldend.

CORONA clericorum eſt in ſignum regni, quod in Chriſto expectatur, c. duo ſunt genera, 12. quæſt. 1. Et nota, quod rex Romanorum coronatur triplici corona: prima eſt ferrea, quam recipit ab Epiſcopo Colonienſi in Aquiſgrano eiuſdem dioceſis: ferrea autem cortitudinem deſignat, qua vincere debet;

Digitized by Google

rebelles: secunda est argentea, quam ingressus Italiam recipit à Mediolanēsi Archiepiscopo in vrbe Modicensi eiusdem diœcesis: tamen hodie recipit illam Mediolani, in ecclesia S. Ambrosij. Aurum autem designans mundiciam & claritatem, significat ipsum principem talem esse debere: tertia est de puro auro, qua coronatur per Papam in Ecclesia sancti Petri ad altare sancti Mauritij & designat aurum, quod omnib. metallis excellentius est, ipsum imperatorem aliis Regibus & Principibus in potentatu & iustitia excellentiorem esse debere, gl. vestigiis cle. vnic. de iureiur. Ioan. Bello. Etymol. Corona plectilis, quæ ex herbis odoratis plectitur, non conseritur, neque suitur. Turneb. lib. 2. aduers. c. 30. Corona vænibant olim mancipia coronata, eratque corona signum captiuorum vænalium. Vnde illud Catonis: Vt populus potius ob rem bene gestam coronatus supplicatum eat, quam male gesta coronatus væneat, &c. Balduinus tit. de iure personarum.

CORONARVM genera & differentias persequitur Tertullian. lib. de corona militis. Gellius lib. 5. c. 6. Prat.

CORONÆ mensarum, l. 19. § peruenimus, ff. de auro & argent. leg. qui sint conuiuiis adhiberi solitas antiquorum testimoniis liquet. Prat.

CORONÆ sacræ, quæ Athletis in certaminibus sacris præstantur, l. 40. ff. de re iud. l. 5. C. quæ res pign. oblig. Briss. Prat.

CORONÆ triumphales sunt aureæ, quæ Imperatoribus ob honorem triumphi mittuntur. Brissonius.

CORONARIVM aurum in rubr. de auro coron. C. l. 15. C. Th. de legat. Seruius lib. 8. Æneidos ita appellatum tradit, quod à victis gentibus deberetur, quod propter concessam vitam illis impositum erat, & vide Lampridium in Alexandro, & Amm. Marcellinum lib. 25. Briss. Prat. vide Aurum coronarium.

CORPORALIA pignora ad differentiam Nominum & Iurium, l. 15. § sic quoque iudices, ff. de re iudic. ea dicuntur, quæ corporaliter capiuntur, & quæ in corpore consistunt. Briss.

CORPORALIS occupatio, est nuda & sine iure detentio. Connan. lib. 3. c. 10. n. 8. Briss.

CORPORALIS possessio, quæ corpore tenetur. Corporaliter autem possidet, qui possessioni incumbit, l. 24 & l. 25 § fin. ff. de acquir. poss. l. 40. § fin. ff. de pign. act. l. 4. § tunc in potestatem, ff. de vsucapion. l. 79 ff. de solutionib. Briss.

CORPORALES res sunt, quæ tangi possunt, veluti fundus, homo, vestis, aurum, argentum, & aliæ res id genus, l. 1. § hæ autem, ff. de rer. diuis. Caius lib. 1 Instit. tit. 1 Tangi enim, vt Lucretius ait, nisi corpus nulla potest res. Incorporales itaque res sunt, quæ tangi non possunt, quæ in iure consistunt, vt hæreditas, obligatio, seruitus. Briss.

CORPORALIS macula, in l. 3 C. de Sportulis, id est, pœna.

CORPORALITER acceptum pignus dixit Iul. Patritius in Epit. Nou. tit. 20.

CORPORALITER tradere, i. re ipsa, Goth. ad l. 9. in princ. C. de bonis proscriptor.

CORPORATI collegæ, qui eiusdem societatis sunt & corporis, Impp. l. non plures 4 ff. de sacrosanct. eccles. & Impp. l. qui sub 8 eod. tit. Hotom. Corporati, qui in in corporibus erant, seu corporibus ciuitatum adscripti. Briss. Eorum munera docet Symmach. Epist. lib. 1. Epist. 13.

CORPORE & animo possessioni incumbere, Iurisperiti dicunt: quia possessio non tantum corpore, sed animo etiam retinetur: & hoc verbo Impp. Diocl. & Maxim. vsi sunt in l. consentaneum, C. Quomodo & quando iudex sent. prof. deb. Spieg. Adde Connan. lib. 3. c. 10. num. 8.

CORPORIS & quantitatis differentiam vide apud Cuiacium 14. obseru. 19.

CORPVS & Ius separantur, l. 8. ff. de aqua aq.

CORPVS meum vxoris meæ volo tradi sepeliendum in fundo illo, & monumentum extrui vsque ad quadringentos aureos. Scæuola ad propositionem respondet in l. Titius hæredes, de leg. 3 Spieg.

CORPVS positum, pro sepultum, apud Sæuolam in § cibaria leg. fin. de aliment. & cibar. legat. Huius verbi vsus late patet, varieque, quem fideliter tradit Robertus Stephanus. Oldend Prat.

CORPVS, pro Collegiis & Vniuersitatibus à ICtis accipitur, vt Callistratus de excusat. l. non tantum, l. 1. quod cuiusque vniu. l. 3 § à municip. de bon. possess. l. 7. § 1. ad exh. b. l. 1 § seruum, de quæst. l. 10 §. qui manumittitur, ff. de in ius voc. l. 9 §. animo deuertendum, quod mer. caus. & alibi. Item Pomp. de vsucap. l. rerum. Corporum, inquit tria, genera sunt: Vnum quod continetur vno spiritu, & Græce ἑνοπρεμὲς & συμφυὲς vocatur, vt homo, lignum, lapis: Alterum quod ex contingentibus se, hoc est, ex pluribus inter se cohærentibus constat, quod ἁφωνημένον vocatur; vt ædificium, nauis, armarium. Tertium, quod ex distantibus capitibus constat, vt corpora plura non soluta, sed vni non ini subiecta, veluti populus, legio, grex, l. 24 § item ea, ff. de rei vend. l. 30. ff. de vsucap. & vide Senecam lib. 17. Epist. & Plut. in præceptis connub. Oldend. Prat.

CORPVS mensorum frumenti, l. 10 § 1. ff. de vacat. muner. Sic corpus Fabrorum, l. pen. § quibusdam, ff. de iure immun. Corpus nauiculariorum, l. 2 §. licet, ff. eod. Corpus patrimonij, l. 25 §. quod autem, ff. de pet. hared. Prat.

CORPVS matrimonij, l. 10. ff. quod met. caus. l. 15. § quod autem, ff. de hæred. pet. l. 74. & l. 77. § dulcissimus, ff. de legat. lib. 2. c. 19. § ignorans, ff. de iur. & fact. ignor. l. 23. & l. 25. ff. de aliment. legat. Briss.

CORPVS, i. cadauer in l. 3 C. quæ res pign. Sic corpus inferre. In patriam reportare, perferri. Briss.

CORPORA, vt Epiphanius annotat in lib. cui titulus est ἀγκυρωτὸς, veteres vocerunt consuetudine quadam seruos. Et sic apud Athenæum lib. 5 ca. 8. ex Moschione accipi tradit Maiorag. lib. 1. Miscell. c. 12. circa finem.

CORPORALITER præstitum iusiurandum, l. 1. C. si aduersus vēd. l. pen. C. si minor le maior. dix. id est, vt interpretantur Dd. tactis sacrosanctis Euangeliis, & testib. præsentibus: vt videre est in Authent. iusiurand. quod præst. ab his, &c. in collat. 2. in prin. Huic opponitur iusiurandum, quod verbo tenus præstabatur: de quo l. 1. C. si minor se maior. dix. Prat.

CORPORE quæstum facere: Dotem quærere corpore: Eam dos quæ sit, quæstuosa, quæ alat corpus corpore: id est, quæ quæstu ex corpore facto se alat. Briss. eodemque loquendi genere, corpus in vulgus dare, pecuniamque ex eo quæstu merere dixit Agell. lib. 6. c. 7.

CORPORE vitiatus, corpore vitiatos, Græcis πεπηρωμένους, dicimus, qui cæci, qui manci, vel claudi, nati factiue sunt, aut aliud huiusmodi vitium patiuntur. Calep. Corpore autem vitiati significanter dicuntur, qui propria voluntate aabscissi sunt, cap. pœnitentes, 55 distinct. vt qui pudenda vltro sibi execuerunt, licet credentes obsequium præstare Deo, significant, de corpore vitiat. cap. his qui, 55. distinct. aut iusto etiam timore superati, cap. maritum 33 distinct. Sunt enim sui ipsorum huiusmodi homines homicidæ, c. si quis abscideris 55. distin. non quia iam mortis secuta sit, sed quia vitilium sectione mortis periculum conflari putatur, cap. fin. 87. distinct. Nec Matthæi loces 19 Eunuchos dicens, qui se castrauerunt propter regnum cœlorum, de his accipiendus est, qui verēnda sibi ipsis amputant (maledictum enim hoc) sed de his, qui continentes sunt ob Christi amorem, Veneris affectum deuitant. Hæc fere omnia Ioannes Corrasius Anchoranus.

CORRADERE est cum difficultate summam aliquam ex venditione redigere, l. 5. de adm. & peric. tut. Ita autem depositioni pecuniarum locus est, si ea summa corradi, id est, colligi possit, vt comparari ager possit. Prat. ex Horom.

CORRADERE pecunias, est vndecunq; illas æruscare, atque conquirere. Vlp. de bonis damn. l. diuus. Plerumque, inquit, corrosas pecunias, Præsides ad fiscum transmiserunt. Spieg.

CORRADERE picturas, l. 38 ff. de rei vind.

CORRASI nummi, l. statuliberos, ff. de statulib. corrasa pecunia.

CORRECTIO legum, hoc est, emendatio, mutatio, fugienda est. Quoniam, vt monuit Oldendorpius, semper quoad fieri potest conciliandæ sunt leges, perspectis rationibus earum: vt posteriores determinent potius, quam extendant, aut restringant. Aristot. lib. 2. Politic. etiamsi quid incommodi habeant, receptas leges non esse mutandas censuit. Et Vlpian. in l. 2 de constit. princ. In rebus, inquit, nouis constituendis, euidens esse vtilitas debet. Legem autem correctam allegare, dissimulata lege corrigente, pœna falsi est scelus reputatum. Bar. in l. omnes populi, & in l. vlt. ff. de ad l. Corn. de Falsi. Adde quoque Nou. vt cum de appel. cog. in prin. Spieg.

CORRECTORES prouinciarum, pro rectoribus & gubernatoribus, id est, quibus pars aliqua prouinciæ regenda tradita est. apud Hermogenianum in l. ne omnibus, ff. de offic. præsid. l. vn. C. vt omn. iud. Prat.

CORREI sunt eiusdem obligationis debitores, quos Cicero in epist. ad Attic. Consponsores vocat. Connan. lib. 6. c. 5. num 1. vide Consponsor, supra

CORRELATIVA alias relata, alias ad aliquid dicta, censentur ea, quæ secundum hoc ipsum, quod sunt, aliorum prorsus dicuntur, hoc est, quæ nisi possunt ad aliud referri, non existunt in rerum natura. Sunt & correlatiua, quæ propter mutuam inter se considerationem contrarij effectus circa eandem rem, dicuntur contraria relata: veluti acquirere & amittere: obligari & liberari: contrahere & distrahere. Old.

CORRECTIO, magis ad verba, quam ad verbera refertur.

CORRIGI dicuntur, quæ praua & dura sunt, cum in melius emendantur, reformantur, aut interpretatione molliuntur, l. 7. ff. de iustitia & iure, l. 79 ff. pro socio, Græci ἐπανορθοῦν dicunt: Briss. Prat

CORRIGERE, ædificium, domum, leges, libertum. Briss.

CORRIVALES sunt, qui ex eodem riuo simul aquantur. Et per translationem, qui eandem amicam habent communem. Vlp. de aqua æstiu. l. 1. Corriuales, inquit, id est, qui per eundem riuum deducunt. Spieg.

CORRIVARE, l. 1 sed & fossas, & l. 3 ff. de aqu. & aqu. pluu. pro deriuare sumitur. Fossas, ait, non oportet corriuandæ aquæ causa

Digitized by Google

causa fieri: & alio loco: Si tamen aquam corriuer. Prat.

CORROBORATVS, pro egressus annos pubertatis, qui vir esse cœpit, apud Ciceronem obseruauit Paul. Manutius. Spieg.

CORROBORATA donatio possessione, l. vl. C. si aduersus cred.

CORROBORATVM præscriptione, l. i. eod. Briss.

CORRVMPERE seruum, est bonum seruum facere malum, siue malum deteriorem, l. i. ff. de seruo corrupto.

CORRVMPERE album prætoris. Edicta. Chirographa debitorum. Corrupisse tabulas. Briss. ex ff.

CORRVMPERE fructus, viam, aquam, aquarum ductus, statuas, villa vetustate corrupta. Corruptum matrimonium. Briss. ex ff. & Cod.

CORRVMPERE iudicem, arbitrum, delatorem, aduersarium: pecunia, ambitione, donis, pretio: Testes pecunia corrupti. Briss. ex ff & C.

CORRVMPERE pro, vitium offerre, & violare. Sic corrumpere virginem, i. vitiare, l. si quis aliquid, ff. de pœn. Siquidem corrumpere verbum, tam ad animum, quam ad corpus refertur, l. si seruus seruum, ad leg. Aquil. Spieg. & Old.

CORRVMPERE, est infringere auferendo efficaciam, vt in nihilum redigatur. Sic accipitur in l. stipulationes non diuiduntur, in princip. ff. de verb. obligat. Et in l. pro parte, ff. de seruitut. Spiegelius.

CORRVMPI dicuntur stipulationes, legata, libertates, quæ aliqua ratione vitiantur & intercidunt, l. ii. ff. de seruitutib.

CORRVPISSE (quod ad leg. Aquil. attinet) videtur, qui vinum spurcauit, vel effudit, vel acetum fudit, vel alio modo vitiauit, l. 27 §. inquit lex, cum §. seq. ff. ad leg. Aquil. Item si frumento arenam, aut quid aliud immiscuit, cuius difficilis separatio fit, quasi de corrupto agetur, dict. leg. 27. §. si quis vestimenta. Briss. Prat.

CORRVPISSE etiam intelligitur tabulas, qui eas interleuit, l. 42. ff. ad l. Aquil. l. 35 ff. de dol. mal. l. 16. §. denique, ff. famil. ercisc. l. 31. ff. de furt. Briss.

CORRVPTELA, est peruersa consuetudo sacris canonibus inimica, c. cum venerabilis, de consuet. in vol. Greg. c. ad decorem, de vit. & honest. cleric. Prat.

CORRVPTI appellatione continetur fractum & vstum, ait Vlp. in l. 27. § 16 ff. ad l. Aquil.

CORRVPTI iudices. Testes pecunia corrupti. Pretio corruptus carceri præpositus. Briss. ex ff. & C.

CORRVPTORES testamentorum aut aliarum scripturarum, pœna falsi tenentur, non tolum si corruperint: verum etiam, si resignauerint & legerint per iniuriam, vel si aduersario legendas prodiderint, l. 2 §. is qui. depos. qui testamentum, l. Paulus respondit, ff. ad leg. Cornel. de falsis, l. eum qui, C. eod. Spieg. Prat.

CORNICEVM, locus vbi puellæ sese exercere & ludere solitæ essent: Turneb. lib. aduers. 10. c. 10.

CORTINÆ regiæ quid sint, vide Ambros. 5. Epist. 33. Gothofr. ad rubr. C. vt nemo priuat titulos.

COSTVM, Martian. in l. vlt. §. 5. ff. de publican. inter species ad vectigal pertinentes recenset, de quo Plinius lib. 12. cap 12. sic scribit: Radix & folium Indis est maximo pretio. Radix costi gustu feruens, odore eximio, frutice alias inutili. Et lib. 24. cap. 24. Odorum causa vnguentorumque & deliciarum, si placet etiam superstitionis gratia emantur, quoniam thure supplicamus & costo. Vide & Dioscorid. lib. 1. cap. 15. & Isidor lib. 17. cap. 9. Quum autem hos Martiani & Plinij locos cum illo Pomponij confero, vbi odorum vnguentorumque meminit l. 21. §. 1. ff. de auro & argento, venio in suspicionem, pro Colum, cuius verbi sensus eo quidem loco fortasse nullus est, reponendum esse Costum, de quo tamen iudicium doctioribus reliquo, Hotom.

COSTVM est radix herbæ in India, Arabia & Syria nascentis, iucundi odoris. De qua vide Dioscorid. lib. 1. c. 15. Plin. lib. 12. cap. 12. & Isidor. lib. 17. cap. 9. Briss.

COTIDIE per c. & non quotidie per q. debere scribi Quintilianus est auctor, lib. 1. de orator. Institut. Victorinus quoque in libro de Orthographia, cotidie per c. literam debere scribi ostendit. Adnotarunt & hoc Angelus Politianus, & Laurentius Abstemius, & Ludouic. Bonognius in annotationibus suis, &c. Nebriss.

COTIS ferro subigendo necessariæ fit mentio in leg. 11. ff. de publicanis.

COTORIA, vena est, vnde cotes excidantur. Alpheu. in l. Cæsar, de publican. Cum insulæ Cretæ cotorias locaret, legem dixerat. Spieg. Prat.

C P

C.P. Nota est, Constantinopolim significans, vt in extremo Institut. præfationis. D.C.P. id est, Datum Constantinopoli. & alibi frequenter. Hotom.

C R

CRABATTVS, Κράβαττος, lectulus Meridiano idoneus, l. 20. §. 8. ff. de fund. instruct. Instructis domibus legatis, inquit. Crabattus argento inaurato tectus mortis vitiæ tempore in domibus non est repertus. Hot. alij Grabatus dicunt.

CRATER nomen quidem generale est: Sed maxime proprium & aptum ad ea vasa omnia, quibus ea quæ fluunt, aut infunduntur, continentur, & quasi retinentur. Κρατὴρ enim ἀπὸ τοῦ κρατεῖν, quod tenere & capere significat. Fuit & cucumelli genus vasculi curui, quod, vt arbitror, à forma cucumeris nomen suum inuenit, ad eundem vsum, ad quem & labra & crateres paratum. Connan. lib. c. 10. nu. 5. Adde Turnebum latius hanc dictionem explicantem lib. aduers. 21 c. 11. &c.

CRATITIVS paries, qui arrectis asseribus tum aliis transuersis, in modum cratis, illos presse circumplicantibus constat, l. si fratres, ff. pro socio: quanquam Budæus hic cratitius legat, & ita videtur legendum: vide Cratitius. De cratitio pariete Vitruu. lib. 1. c. 8. Cratitij vero velim quidem, ne inuenti essent, quantum enim celeritate & loci examento prosunt, tanto maiori & communi sunt calamitati, quod ad incendia, vti fasces, sunt parati. Prat.

CRASSA negligentia, l. 6. de iur. & fact. ignor.

CRASISCERE Vide Meliorascere.

CRATISTI serui fit mentio in l. 54 ff. de manumiss. test.

CREARE frequens verbum apud iurisconsultos, a quo dicimus creare magistratum, pro constituere. Proprie significat gignere, vel generare, vel producere. Theologi omnes magno consensu creare vocant, aliquid de nihilo facere. Hoc modo nihil aliud quam Deus potest creare. Di putant tamen vane, an potentia hæc creandi possit communicari creaturæ: de quo multa Thomas: cuius argumenta nititur infirmare Scotus, vt sua confirmet: quæ labefactare conatur Occam, vt sua figat: at ista quoque Petrus Aliacen. Lege Viuem in c. 8. lib. 18 de Ciuitate Dei. Spieg.

CREARI dicuntur, qui ad aliquod munus & honorem in municipiis, suffragiis & decreto ordinis vocantur & eliguntur. Briss.

CREATIONEM tutorum celebrare, vid. l. 8 § 2 C. de admin. tut. vel curat.

CREBRA indagatio. l. 2. post pr. C. commun. seru manum.

CREDENDI appellatio generalis est, ait Vlp. in l. i. ff. de rebus cred. Nam cuicunque rei assentiamur, alienam fidem secuti, mox recepturi quid ex hoc contractu, credere dicimur. Hæc ille. Siue ergo pecuniam aliasque res, quæ non in specie, sed in genere redduntur: siue quid aliud, cuius solutio speciem, id est individuum ipsum creditum exigat (vt in deposito & pignore) alterius fidei committamus, recte credere dicimur, quod ipsum intelligitur ex leg. sequen. §. 3. & l. 10. 15. 19. & aliis. Aliud autem esse credere, aliud in creditum ire, mihi quidem animaduertisse videor ex eadem l. 2 vbi Paulus ait, Mutui dationem in iis reb. consistere, quæ pondere, numero, mensura consistunt: quoniam eorum datione possumus in creditum ire, quia functionem in suo genere recipiunt. In cæteris autem rebus ideo in creditum ire non posse, quia functionem in sua specie non recipiunt. Vt significare videatur mutuum dare idem esse, quod in creditum ire: iisdemque in rebus poni hoc verumque verbum: in iis autem, in quibus Depositum, aut Pignus, aut Commodatum exercetur, Iri in creditum non posse. Quam differentiam, qui vnquam exposuerit, inueni adhuc neminem. Sed profecto nisi vera esset, petridicule Paulus dixisset, credendi verbum ad commodatum aut pignus non pertinere: quod contra duobus post versibus ipse idem affirmat, & in lege proxima Vlpianus diserte confirmarat: vt illud omittam, quod & ineptissime alioquin superius dixisset, Mutui dationem in numero, pondere & mensura consistere, quoniam creditum in iisdem consistit, quod apertissime continuo pernegans: Creditum, inquit, consistit extra eas res, quæ pondere numero & mensura continentur. vt duæ videlicet species sub credendi verbo subiiciantur: Mutui datio, siue in creditum itio: & altera, quæ generis sui nomen retinens, appellatur creditum. Et profecto ita est, vt Iurisconsulti tum demum hoc verbum, In creditum eundi, vsurpent, cum res accipientis facta est: veluti Alfenus, qui sine controuersia, omnium eorum, quorum ex scriptis Pandectarum libri maxime compositi sunt, optime ac latissime loquutus est. Is igitur in leg. 31. ff. locat. Rerum, inquit, locatarum duo sunt genera: vt aut idem redderetur, sicuti quum vestimenta fulloni curanda locarentur: aut eiusdem generis redderetur, veluti quum argentum pusulatum fabro daretur, vt vasa fierent: aut aurum vt annuli: ex superiore causa, rem domini manere: ex posteriore, in creditum iri. Atque hoc ipsum est, quod Paulus dicebat, iis rebus in creditum iri, quæ functionem in suo genere recipiunt. Africanus l. 19. in fin. ad SC. Velleian. An vero, inquit, perinde habendum sit, ac si initio ego pecuniam mutui credidissem, ac rursus tu mihi in creditum isses. Vlpian. l. 5 §. 8. De trib. act. Sed si dedi mercem meam vendendam, & extat, videamus ne iniquum sit in tributum me vocari: & siquidem in creditum ei abiit, tributio locum habebit, enimuero si non abit, quia res venditæ non desinunt esse meæ, quamvis vendidero, nisi ære soluto, &c. Denique idem alijs locis obseruatum reperies: vt apud Vlp. l. 5. §. 1. ad SCtum Maced. & Mæcianum, l. 65. §. vlt. ad SC. Trebel. Hotom.

Digitized by Google

CREDERE proprie is dicitur, qui ita rem alienat, vt dominium transferat: qui enim dominium retinet, fidem alterius non sequitur: Prat.

CREDERE & deponere diuersa sunt & separata, l. ventri, §. in donis ff. de priuil. cred. Prat.

CREDITOR, vt quis dicatur, satis, quod alterius fidem secutus sit, vel vere, vel iuris interpretatione, l. qui in fraudem, §. ex omni, qui & à quib. manu. Old Prat.

CREDITORES peculiares, qui in peculium credidissent. Vlpianus in his consequenter, § filius fam. ff. famil. ercisc. Old. Prat.

CREDITORES eos accipere debemus, qui aliquam actionem vel ciuilem habent (sic tamen, ne exceptione submoueantur) vel honorariam, vel in factum, Vlpianus l. is cui, ff. de action. & obligat. Old. Proprie tamen creditores sunt, qui pecuniam mutuam dederunt tam Græcis, quam Latinis: & similiter, qui eis respondent, debitores sunt, qui ex causa crediti debent, l. incendium, C. si cert. per. sed potrigitur vtrorumque appellatio etiam ad alios contractus, l. 11. ff. de verb. signif. omnem. ff. de iud. ita & toti Nouel. Iustin. quarræ locus est non tantum in mutuo, verum etiam in aliis contractibus, quibus fideiussores & mandatores accesserunt, aut rei constitutæ pecuniæ, vnde venditionis, & emptionis contractu, si agatur de euictione, prius conueniendus est venditor quàm βεβαιωτὴς, id est, is qui spondet pro venditore euictionis nomine. Cuiac. in expos. it. N. Iust n. 4. in fin.

CREDITOR is est, qui exceptione perpetua submoueri non potest. Qui autem temporalem exceptionem timet, similis est conditionali creditori. Paulus l. creditor, ff. de verbor. signific. Oldendorp.

CREDITORES quoque appellantur. quib. quacunq; ex causa actio cum fraudatore competit, l. si cui, de statu liber. Prat.

CREDITORES secundum vetustatem nunc quoque censentur, quicunque actionem habent ex mutuo, ab alio quouis contractu. Prat.

CREDITORVM appellatione non illi tantum accipiuntur, qui pecuniam mutuam dederunt, sed & hi, quibus ex quacunque actione, vel persecutione, vel iure ciuili vel ordinario, vel extraordinario, pure vel in diem, vel sub conditione debetur, modo ne perpetua aliqua exceptione submoueri possint, l. 10. l. 11. l 15 ff. de verb. signific. l. 4. ff. de separatio. Nouel. Const. 4. ad fin. §. vltim. Proinde & si cui ex delicto debeatur, creditoris loco accipietur: sed ex populari plane causa ante litis contestationem recte dicetur creditoris loco non esse, l. 12. ff. de verbor. signific. Maritus ex promissione dotis, creditoris quoque loco habetur, l. 25 §. 1. in fin. ff. qui potior. in pign. l. 41. ff. de re iudic. l. 19. ff. de oblig. & action. Et ex diuerso, vxor dotem repetens in creditoribus numeratur, l. 31. ff. solut. matr. Is cui sub conditione legatum est, pendente conditione non est creditor, sed tum demum, cum ea exstiterit: aliter atque sub conditione stipulatus est. nam & hic pendente conditione creditor est, l. 42. ff. de obligat. & action. l. 27. ff. qui & à quibus. l. 54. ff. de verborum signific. §. ex conditionali, Institut. de verb. oblig. Plane quibus natura duntaxat debetur, creditorum loco non sunt, quia petitionem non habent, l. 10 in fin. ff. de verbor. signific. Briss.

CREDITI appellatio latius patet quam mutui. Mutuum enim id vocamus, quod vel ex donatione alicuius, vel numeratione debetur: In cæteris rebus appellatio mutui non habet locum. Creditum autem dicitur & ipsum mutuum, & quod ex legati causa debetur, & quod ex pretio venditi redigitur, & quod ex testamento competit, &, vt vno verbo dicam, id quod ex quacunque causa debetur: Harmenop. de mut. & pign. Crediti generalis appellatio nonnunquam adstringitur ad mutuam pecuniam significandam. Vt ecce, quod S C. Macedoniano constitutum est, filiofam. credi non licere, non ad verba sed ad numerationem referendum est. Sola enim mutui datio prohibetur, cum cætera negotia recte cum filiisfam. contrahantur, l. 4. §. vlt. ff. ad Macedon. Sic & in l. 24. §. penul. l. 27 §. 1. ff. de minor. Et ita in creditum ire in l. 19. §. cum haberes, ff. ad Velleian, l. 2. §. 1. ff. si cert. pet. l 65 §. vlt. ff. ad Treb. Briss.

CREDITOREM absoluere, liberare creditorem, dimittere creditorem Asciato, pro eo quod est, soluto debito dimittere creditorem, qui stante vltro citroque obligatione quodammodo ligatus videtur, l. & in contraria, ff. de vsuris. Old. Prat.

CREDITRIX l. 16. ff. qui potior. l. 88 §. instituto. ff. de leg. 2. l. 5. C. ad Sena usconsul. Velleian. l. 1. & l. 7. C. de remis. pign. l. 6. C. de vsuris. Briss.

CREDITVM nauticum à terrestri differt: nauticum est periculo creditoris, terrestre debitoris: hoc ναυτικὸν δάνειον: illud χερσαῖον δάνειον appellatur: vide Goth ad l. 122 §. 1. ibi pecuniam nauticam accepit, ff. de verb. oblig.

CREDITVM significat vsuras. de quibus fidem habere dicebatur creditor, quod eas suo tempore non exegisset, fors ipsa non tam credita, quam vsuris occupata & locata erat. Itaque credendi verbum, quanquam generale sit, magis tamen mutuationibus istis congruit, quam cæteris contractibus. Connanus lib. 7. cap. 1. n. num. 2.

CREDITVM à mutuo differt, quo genus à specie. Nam creditum consistit extra eas res quæ pondere, numero & mensura continentur: sicut si eandem rem recepturi sumus, creditum est: Item mutuum non potest esse, nisi proficiscatur pecunia: Creditum autem fit interdum, etiam si nihil proficiscatur, veluti si post nuptias dos promittatur: Paul. l. mutuum, ff. si cert. pet. Prat.

In CREDITVM pecuniam accipere, pro accipere mutuo, velvt suam fœnerare. Opp. mandato domini sumere & fœnerate: Vlp. in l. si remunerandi §. apud Iulianam, ff. mandat. Olden. in creditum ire, est mutuum aut promutuum contrahere. Promutuum contrahit, qui vice debitoris se reum creditori constituit: Cuiac. tract 4 ad Afric. fol. 42 post princ.

CREDENTIA est assertoria epistola, quam vulgo certificationem vocamus, cum superior magistratus fidem facit pro subdito, vel etiam pro alio. Sumitur etiam pro arcano vasalli fideicommisso, lib. feud. 1. tit. 17. vel si credentiam ad eorum damnum scienter manifestauerint, Prat Spieg.

CREDENTIARIVM nominant barbari eum, qui sit à dapibus prægustandis: quem peculiari nomine Sueton. in vita Claudij vocat prægustatorem. Qui ad principum mensas minutat more, edulia conscindunt, qui mos apud Italos vbique est vulgaris. Structorum nomine vocari posse censuit Insulanus: Spieg. Prat.

In CREDITVM ire causa emptionis. vel alio simili contractu dicitur, l 3 §. is autem, ff. ad SC Maced.

In CREDITVM abire idem significat, quod alias dicitur fidem emptoris sequi, & fidem habere de pretio, l. 31. ff. de locat. Prat. In creditum ire Paulus dicit pro eo, quod est dare mutuo, quod fieri non potest, nisi de iis rebus, quæ functionem recipiunt in genere suo. Vide Connan lib. 7 c. 1. n. 2.

In CREDITVM ire per prolepsin simpliciter pro credere plerumque accipi constat, l. 2. §. mutui datio, ff. de reb. credit. Prat.

In CREDITVM ire dicitur, non qui rem suam seu certam speciem vendicat, sed in personam agit, vt sibi satisfiat. Prat.

In CREDITVM iri dicitur, cum rei dominium in accipientem transfertur. Briss.

In CREDITVM possidere, est in crediti vicem & locum possidere, l. 15 §. si pignora, ff. de rei vind. Prat.

In CREDITVM autem possidere, dicitur in omnem pecuniam, quæ debita est: vel etiam dicitur, quod in creditum possidere idem sit, quod iure dominij possidere, qui in creditum ire sæpe dominij translationem significat. l. in naue, ff. locat. & item verbum possidere, l. Rutilia, ff. de de cont. empt. & Imperator dicit iure dominij possidere. in tract. pign. Iudic. l 1. & fin. ff. de iure domin. imper. C. sic sentire videtur Vlp. in l. à Diuo Pio, §. si pignor. ff. de re iudic. si malit se ipsum aliter explicet.

Compedes quas ipse fecit, gestet vt ipse faber.

Vt loquitur paræmia.

In CREDITO esse argentum dicitur, in quod nominib. est, 27. §. argento, ff. de aur. & arg. Prat. ex Briss.

CREDITI adpellatio eam tantum pecuniam demonstrat, quæ peti potest, non etiam eam, quæ petitionem quidem non habet, solutione autem facta, repeti non potest, l. 49 §. fin. ff. de solut. Prat.

CREDVLVS, qui facile credit: id autem ex rei nunciatæ & nunciantis qualitate deprehendendum est, l. 1. §. dolum autem, & lex hoc edicto, §. & si stipulator, ff. eo, per quem factum erit: Spieg.

CREMIA, hoc est, ligna ad cremandum præ cæteris apta. Vnde & plerisque dicta videntur. Sunt autem surculi tenues ac aridi, qui facile comburuntur, l. ligni, ff. de leg. 3. Columell lib. 12. C. 19. vde & cremiales arbores dictæ apud Vlp. in l. diuortio, §. si fundum, ff. sol. matr. quæ surculos illos suppeditant, & vnde fasciculi componuntur. Alij gremia & gremiales legunt, censentque sic dici, quod à rusticis gremio deferri soleant: Duar. l. fructus 7 §. si fundum ff. sol. mat. Posterior Etymologia Connano displicet. & prima probatur, l. 4. r. 1. n. 7. Adde Brechæum l. Carbonum in tit. de verb. & rer. oblig. Alij tamen Germina & Germinales arbores scribi volunt.

CREPIDA. Id genus calciamentorum appellantur crepidæ, quod Græci κρηπῖδας vocant, eiusque calciamenti sutores crepidarij sunt dicti. Sempronius Asellio in libr. rerum gestarum 14. Crepidarium, inquit, cultellum reguit, à crepidario sutore, Gellius lib. 13. cap. 20. Adde Tiraquel 3. l. connub. glos. 1. part. 1. gum. 27.

CRETIFODINA, l 8. §. sed si, ff. de vsur. l. 13 §. inde est. ff. eo. l. 77. ff. de verb. sig. l. 13 ff. de publ. l. 3. §. vlt. ff. de reb. eor. l. 7. §. si vir in fundo, ff. solut. matr. Briss.

CRETA dicitur terra tenax. Ita accipitur in l. si cretæ, ff. de furt. Io. Bell. Etymol.

CRETÆFODINA dicta est vnde creta effoditur. Sed cum multa sint cretæ genera, Cymolia, Sarda, Vmbrica, saxea, argentaria, figula: de Cymolia Creta intelligendum est eximie Iurisconsultum lib. 27. ff. tit. de rebus eorum qui, l. sed si. Caius lib. 39. de publicanis & vectigal. l. sed & a. Est autem Creta Cymolia,

Digitized by Google

molia, qua vtuntur in lanificio pannarij, ad lanæ duritiem molliendam. Nebriss.

CRETAM fodere, l. 38. ff. de dolo. Cretæ fod undæ causa specum facere, l. 59. ff. de furtis. Cretæ eximendæ seruitus, l. 5 ff. de seruit. præd. rustic. Briss.

CRETATÆ crepidæ, id est candidæ, vt fascais cretatas ad Atticum dixit Cicero, Turn. lib. 7. c. 20. aduers.

CRETIO, quam ita diffinit Vlpian. 22. tit. Cretio, ait, est certorum dierum spatium, quod datur instituto hæredi ad deliberandum, vtrum expediat ei adire hæreditatem nec ne: velut Titius hæres esto: cernitoque in diebus centum proximis, quibus scieris poterisque: nisi ita creueris, exhæres esto. Hot. Et hanc Vlpiani diffinitionem probat Isidor. lib. 5. Etymol. ca. 24. his verbis: Cretio, inquit, est certus dierum numerus, in quo institutus hæres aut adit hereditatem, aut finito tempore cretionis excluditur, nec liberum est ei, vltra hereditatis ius capiendæ. Cretionum solemnitatis meminit constitutio l. vn. C. Th. de cretione & bonor. possess. & l. 2. C. Th. de mater. bonis. Cretionibus, pro curationibus in c. ius Quiritum 5. distinct. reponendum putem, quod & res & verba indicant, quæ ex Isidoro lib. 5. Etymolog. transcripta à Gratiano fuere. Cretionum solemnitates sustulerunt Impp. constitut. l. 1. C. Th. de mater. bon. l. cretionum, C. de iure delib.

CRETIO aut vulgaris dicitur, aut continua. Vulgaris in qua adiiciuntur hæc verba: Quibus scieris poterisque. Continua, in qua non adjiciuntur. Vlp. c. Instit. 22. Hot.

CRIMEN generale verbum est, delicta comprehendens. Bartol. in l. transigere, C. de transact. Iurisconsulti tamen crimen à delicto siue maleficio perspicuitatis studio plerunque sic distinguunt, vt criminis nomine capitalis fraus intelligatur, quibus Respublica læditur, veluti cædes, falsitas, adulterium. Delicti vero, priuata noxia, quis priuatim quisque læditur. veluti furtum, iniuria, &c Vlpian l. 17 §. 16 ff de ædil. edict. Noxas accipere debemus priuatas, hoc est eas, quæcunque committuntur ex delictis, non publicis criminibus. Hinc titulus est, De priuatis delictis, lib. ff. 47 & apud Iustinian. tit. de obligat. quæ ex delict. & item quæ ex quasi delicto nascuntur, lib. Inst. 4. Nonnunquam tamen crimina, eaque priuata nominantur, Vlp. lib. 2 §. 1. ff de pœn Generaliter placet id legibus publicorum iudiciorum vel priuatorum criminum qui extra ordinem cognoscunt Præfecti vel præsides, vt eis qui pœnam pecuniariam egentes eludunt, coercitionem extraordinariam inducant. Hotom.

CRIMEN pro criminatione & accusatione ponitur apud Vlp. l. 7. ff de accusat. Cauent itaque singuli, quod crimen obiiciat, & præterea perseueraturos se in crimine vsque ad sententiam. Priori verbo delictum, potesteriori accusatio significatur. Paulus l. 109 ff de reg. Nullum crimen patitur is qui non prohibet, quum prohiberi non potest, Macer. l. 2. ff. de concuss. Sed si ideo pecuniam quis accepit, quod crimen minatus sit, &c. Sic l 3. C. de calumn. l. 109. ff. de reg. iur. l. 21. ff. de SCto Sila. Inst. de suspect. tut. in pr. vbi quod Iustinianus crimen Theophilus κατηγορίαν appellat Hot. Prat. Sic

In CRIMINE perseuerare dixit Vlp. in l. 7. ff. de accus. id est, in accusatione. Briss.

CRIMEN suspecti, id est, criminatio, accusatio. Vlp. in l. 1. §. 1 ff. de suspect. tut. Sciendum est, suspecti crimen ex lege 12. tab. descendere. Id vero quomodo intelligendum sit, multi quærunt, cum crimen à lege descendere non possit. At responsio facilis est: verba legis 12. tabul. hæc erant: Suspecti tutores remouentur. Decreuit igitur lex, quod hoc crimen esset, ideoque ex l. 12. tabularum delictum esse cognoscimus. Si enim lex non esset, nec delictum fuisset, seu saltem fuisse non cognouissemus. Sed dum legis virtus sit vetare ac punire delicta, l. Legis virtus, ff. de legibus, merito dicitur hoc crimen ex lege 12. tabularum descendere. Aldobrandinus §. sciendum, Instit. de suspect tut.

CRIMEN maiestatis. Maiestatis crimen, vt Vlpianus eleganter definit, est illud, quod aduersus populum Romanum, vel aduersus securitatem eius, committitur, l. 1. ff. ad l. Iul. maiest. Securitatis significationem Accursium non intellexisse admonuit Budæus, qui inquit: Securitas Reipubl. est ἀσφάλεια, cum scilicet status Resp. ita compositus est, vt nulla ex parte periculum imminere videatur, nec sit metus belli externi aut intestini. Itaque hoc loco securitatem ab Vlpiano Latinæ locutionis libenter obseruanti, acceptam esse. Solent autem huius criminis rei, secundum Honorij & Arcadij constitutionem bonis omnibus fisco addictis gladio puniri, id quod voluit lex 12. tab. quæ sic habet. Qui hostes concitauerit, quive opera hosti tradiderit, pœnam capitis dato. Eam vero legem lex ipsa Iulia maiestatis deinde ampliauit, nec immerito. Est enim crimen adeo atrox, vt in quæstionibus læsæ maiestatis Papinianus dixerit, debere etiam mulieres audiri. Nam & Lucij Catilinæ coniurationem Iulia mulier, secundum eum, detexit, & Marcum Tullium Cos. in iudicium eius instruxit.

CRIMEN læsæ maiestatis est vbicunque quis contra principem vel vrbem aliquid molitur, aut qui profugit ad hostes, vel illos iuuat qualicunque causa, scilicet armis, consilio vel pecunia: vel quia subiectas prouincias nititur facere rebelles, vel seditiones aut bella mouet in ciuitate, vel qui prælatum, magistratum vel principem occidit, vel qui contra latus eius militat, vel arma fert & occupat contra Rempublicam Et idem dicitur crimen perduellionis, i. e. hostile, nam perduelles dicuntur hostes. Secus si committatur hoc crimen non contra Rempublicam, quia tunc non dicitur perduellionis, sed simpliciter maiestatis Et nota: Non subditus crimen læsæ maiestatis non committit, vt in §. rursus in cle. pastoralis de re iud. vbi rex Siciliæ Robertus non eo modo subfuit Henrico Imperat. vt crimen læsæ maiestatis in eum commiserit. Old. Prat.

CRIMEN deriuare, Lege, Deriuare crimen.

CRIMEN domesticum ac vernaculum Cicero appellat, quod intra parietes admissum nondum peruenit in publicum rumorem, In actione in Verrem 5. Spieg.

CRIMEN expilatæ hæreditatis, quia adhuc dominus non adest, alioquin furtum esset: vt quod in hostico est prædam agere, sit in suo dilabentibus dominis compilare, ex Alc. Spieg.

CRIMEN importare, appetere iudicio, pro accusare, l. qui cum maior. ff. de bon. lib.

CRIMEN militare est, quod solis militibus capitale est, cæteris vero ciuibus aut impune omnino, aut non tam graue. Vt arma amittere vel alienare, vallum transcendere, per murum castra ingredi: & si quæ sunt eius generis, Conn. lib. 9. c. 5. n. 6.

CRIMINA extraordinaria differunt à popularibus & priuatis: vide Cuiac. 8 obs. 33 in illis (extraordinariis) res agitur citra solemnem iuris ordinem, & citra mortem priscum legum, nec obseruare etiam pœna legitima, Cuiac. & Gotho. ad rubr. ff. de extraord. crim.

CRIMINA, in quibus impunitas dabatur indici (i.e. ei qui eius facinoris, cuius ipse est conscius, latebras indicat) sunt maiestatis & proditionis.

CRIMINA publica recensentur in l. 1 ff. de publ. iud. Pontificium ius vnumquodque crimen publicum censet, Spieg.

CRIMINA legitima, id est quorum iudicium lege aliqua publicorum iudiciorum, est constitutum, Vlpian. l. 3 § 1. ff. de crim. stell. Pœna stellionatus nulla legitima est, quum nec legitimum crimen sit. Solent enim ex hoc extra ordinem plecti, Hotom. Prat.

CRIMINA publica alia sanguinis pœnam ingerunt: alia non ingerunt: In illis paciscí licet: in his non licet, Goth. ad l. transigere, 18 C. de transact.

CRIMINARI aliquem l. 4. §. si quis ff. vi bon. rap. Briss.

CRIMINALITER vsurpauit Vlp. in l. meminisse, quæ est postrema ti. de furtis. Scæu. autem criminale dixit in l. 2. de appellatio. recip. quod est contra nobiles Grammaticos, qui à crimine criminosum, non criminale deflectunt, Spieg.

CRIMINALIA iudicia, vide Iudiciorum alia Criminalia, Horomannus.

CRINA in 21 § 1. ff. de aur. & argent. leg. Moscopulus ἐλαίῳ Κείῳ πεφυσιγμένον εἴδος φυτοῦ δάφνης, οἵου τὸ λάδανον, τὸ δὲ μίλαινα νάκινθος λέγεται. Fallo legit Olden. Crinalia. Crinam autem videtur hic posuisse Pomp. pro vnguento crinino: nam inter vnguenta, quæ valetudinis causa sunt parata, enumerat. Nisi forte Crinonia legendum sit, vt sit oleum ex lilio confectum & odoramentis conditum. Nam crinonis meminit Plin. lib. 21. c. 5. quod lilium rubens appellat. Hot.

CRINALE ornamentum capitis est ad fingendum capillos, ne turbentur euagenturque, Ouid. 3 Metam.

Nec torques cello, nec habens crinale capillos.

Idem in 5 Virg. 11. Æneid.

Pro crinali auro, pro longa tegmine palla.

Vlpia. l. 34 de auro & arg. leg. l. argumento, &c. Philippus Beroaldus non legit Crinales, sed fasciæ crurales pedulesq;, quasi fasciæ sint crurum pedumque munimenta quædam, Nebrissens.

Κρανίδιον est disceptatio, quæ scilicet ex rationis & firmamenti conflictione & quasi concursu exoritur. Vt annotauit Brechæus l. litis in tit. de verb. & rer. obl.

CRITOLOGIA l. 1. C. de fruct. Alex. cura fructi suscipiendi & excutiendi. κριὸς enim hordeum est. Hinc κριόλογος, cui id muneris imponebatur, qualem & apud Opuntios fuisse refert Plutarch. Hellanicis. Prat.

CROCINVM (iuxta Haloandri editionem:) pro coracino legendum in l. quæsitum, §. coccum, de leg. 3. Vide Alciat. cap. 1. lib. Parerg. 2. Old.

CROCOTIA vestes delicatæ fuerunt, vt indicat vetus prouerbium κροκωτὸς κόρυδος, id est, feli crocoton, quo vtimur, cum indignis honor exhibetur. Suidæ autem κροκωτὸς ἱμάτιόν τι κύκλον, i. e. vestimentum orbiculatum. Et hinc Crocotularij, aut, vt alij legunt, Crocotarij, infectores huiusmodi vestium dicti Plauto in Aululatia. Nonius Marcellus à croco hæc dicta putat. Hinc Hercules κροκωτοφόρος appellatus, quod Omphalæ seruiens habitu muliebri crocoton gestaret, vt anno-

Digitized by Google

tauit Tiraq in 1.leg. connub. gl.1 parte 3.n 27.

CROCVPHANTIA, opinor esse muliebria ornamenta villosa, quæ sub reticulis contexta per eorum plagulas apparent, id enim origo vocabuli κροκύφαντος declarat, Vlp. in l.25.§ ornamenta 10. ff. de aur. arg. Ornamentorum hæc, inquit, vittæ, mitræ, semimitræ, reticula, crocuphantia. Asciatus autem & alij eruditi homines alio vocabulo conquirendo mirabiliter exerceantur. Hotomannus. Turnebus autem 28. aduers. 23. Ornamenta sine vllo stamine contexta interpretatur. Crocuphantia dicuntur, quod διὰ κρόκης ὑφαίνεται, vide Gothof. ad d l.25. §.10. Aliqui scribunt Crocotia: sunt qui malint crocota, seu crocotula, à flore, nam à croco fit croceus, vt superius dixit: à quo crocotulæ vestes. Plautus: Pathagiacam calculam, aut crocotulam: Nævius in Lycur. Palatis parthagis crocotis malachis mortualibus. Dicuntur etiam crocotæ vestes, tunicæ infectæ croceo colore: quæ quidem vestes delicatæ sunt sunt & feminiles. Propterea optimo epitheto mollicinam crocotam nuncupauit Nævius in Pedio, dum inquit: Mollicinam, crocotam, chiridotam, richam, richinum. Suidas etiam pro vestimento orbiculato eam nominat. Hinc crocotarij dicuntur, huiusmodi vestium infectores. Plaut. Qui incedunt infectores crocotarij. & de his vestibus asserunt Iureconsult. hic sensisse Cottam in memor.

CRVCE affici, cruci suffigi, ire crucem tolli. Briss. ex Paulo.

CRVCIATVS vocatur, inquit diuus Augustinus, vbi dolores acerrimi exagitant. A cruce nominatus, pendentes enim in ligno crucifixi, clauis ad lignum pedibus manibusque confixi producta morte necabantur. Non enim crucifigi hoc, erat occidi, sed diu viuebatur in cruce, non quia longior vita eligebatur, sed quia mors ipsa protendebatur, ne dolor citius finiretur. Spieg.

CRVCIATVS carceris, corporis, cruciatibus corporis illicitis adfici: Briss. ex ff. & C.

CRVDÆ vuæ, maturis opponuntur, l. si seruus seruum, §. olim ff. ad l. Aquil. Ab hac vero distinctione dicitur crudelitas. Estque crudelis proprie qui crudam carnem aut crudum hominem deuorat, sicut leones, vrsi, lupi, deuorant homines. Et eam crudelitatem imitantur Anthropophagi, qui ab hac crudelitate, quia homines vorant, appellationem acceperunt,

CRVENTA spectacula sublata. Vide tit. de Gladiat. toll. C. lib. 11.

CRVCIARII, qui tolluntur in crucem, hoc est, furcam: qui & Patibulati dicuntur. Supplicij huius, quod, vt ex Seneca constat, non fuit vnius generis, Vlpianus meminit: Callistr. item de pœnis, l. capitalium. Summum, inquit, supplicium esse videtur ad furcam damnatio, item viui concrematio. Sed furca tunc non erat, vt hodie, peculiare furum supplicium, sed latronum & homicidarum, § famosos latrones, l. eadem. Spieg.

CRVRA equi frangere, l. vlt. ff. ad legem Aquiliam.

Mula CRVS equi agasoni fregit, l. fin. si quadrup.

CRVRALES fasciæ, l. 25. §. 1. de aur. arg.

CRVRVLES, quod Beroaldus Maior. elegans vocabulum dicit: reponendum idem putat apud Vlpianum in l. argumento de aur. & arg. leg. nam pro eo vulgati codices habent, Fasciæ crinales, falso: In Paud. enim Flor. est Crurales. Crurules autem & Pedules Vlp. appellat, à cruribus scilicet & pedibus vestiendis, Spieg. Prat.

CRVSTARII, à crustis: quarum mentio apud Paulum in l. pediculis, de aur. & arg. leg. dicti, quorum artificio vasa crustis illigabantur. Huiuscemodi crustarum meminit Iuuenalis Satyr. 5. Spieg. Prat.

CRVSTA fœminino genere fragmentum est quoddam eorum lapidis, vel ligni, vel vitri, vel alterius modi eorum, quæ non comeduntur, Vergil. 3 Georg. Concrescunt subitæ carrenti in flumine crustæ, B. Cyprian. Ir. cont. Demetr. Minus de effossis & fatigatis montibus eruuntur marmorum crustæ. Crustum vero & crusta neutro genere dicimus, de his quæ alui sunt; Verg. 7 Æneid.

Fatales crusti, patulis nec parcere quadris.

Et Horat. per diminutionem in Satyris:

Vt pueris olim dant crustula blandi Doctores.

Illis porro crustis, parietes ad voluptatem & ornatum operiuntur, impensæ, §. fin. ff. de verb. significat. Cortes. lib. 4 cap. num. 7.

CRVSTÆ Isidoro lib. 19. Etymol. cap. 13. tabulæ sunt marmoreæ Crustæ in l. 11. C. Th. de Srenicis, sunt quibus alio admisto colori puri rubor muricis inardescit. Crustas autem & emblemata nominat Cicero vasorum ornamenta; inter quæ videtur interfuisse, quod crustæ tectoria quædam essent & tanquam bracteæ quædam illitæ, & laminæ inductæ, inuentaque. Emblemata pretiosiora erant, & operis exquisitioris, exemptiliaque erant, cum illigata essent, vel adfixa, crustæ autem etsi renelli poterant, tamen firmius hærebant. Prat.

CRVSTA agri in l. 9. §. Alfenus, ff. de dam. infect. Crustæ marmoreæ in l. 17. §. quæ tabulæ, ff. de act. empt. quæ scilicet parietibus opere tectorio inducebantur. Quint. Declam. 9. Non me tutata laquearia, nec radiantes marmore columnæ, nec grandes crustæ fecerint immemorem fragilitatis, Cassiodor. lib. 1. Variar. discoloria crusta marmorum gratissima picturarum varietate texatur, Isidor. lib. 19. Etymol. c. 13. Crustæ, aut rabiæ sunt marmoris. Vnde & Marmorati parietes & crustati dicuntur, vbi & Marmora secandi in crustas rationem explicat. Inde incrustationes in l. 13. in fin. ff. de seruit. vrb. l. 79 in fin ff. de verb. sign. Briss.

CRVSTA etiam aureæ in l. 32 ff. de aur. arg.

CRVX, seruorum, non ciuium erat supplicium. Vnde serui fugitiui, qui crucem meruerunt, Cruciferi dicti sunt: & in signum ignominiæ crucis signum in veste ferebant. Iuxta quod scriptum est: Morte turpissima condemnemus eum. Crux autem modo in pœnis reorum non est apud Romanos. Abolitum enim est à Constantino crucis supplicium. Vbi enim Dominicrux honorata est, putatum est, quod & reus honoraretur, si crucifigeretur. Autor August. tract. 16. in Ioan. Spieg.

Κρυπτὴ apud Vlpian. in l. 3. §. 5. ff. vti possid. Plane, ait, si cœnaculum ex publico aditum habeat, videri non ab eo ædes possideri, qui κρυπτὴν possideret: sed ab eo cui ædes supra κρυπτὴν essent. κρυπτὴ autem est locus abditus & concameratus. Hinc Iuuenalis: Et solitus mediæ cryptam penetrare saburræ. Ab Vlpiano vero videtur sumptum pro crypto porticu, vt & à Vitruuio. In ædibus, inquit, cryptæ, horrea, apotheeæ. Vocantur autem ab eodem Vlpian. refugia, l. 13. § sed si. ff. de vsurp. Prat.

C V.

CVBILE: Quære Lectulus.

CVBICVLARII, qui cubiculo, vel ad limina assident. Alphenus hos numerat inter eos, quos vsus sui causa paterfamilias habet, ad fin. l. in censoria, ff. de verb. sign. Spieg. præpositi sacro cubiculo. Briss.

CVBICVLVM. locus in quo cubile (id est, lectus, in quo cubetur) sternitur. Vlp. in l. cum fuerit, de cond & demonstr. Quamuis, ait, nondum in cubiculum mariti venerit. Nuptias enim non concubitus, sed consensus facit. Spieg.

CVBICVLVM Principis, dicitur sacrum, C. de præposit. sac. cub. lib. 12. Spieg.

CUBICVLARIVS l 65. de leg 3. & l. 103. ff. de verbor. sign. ex genere erat seruorum; vt ex iam dd. ll. constat. Sumitur tamen pro iis in plurimis locis Codicis, quos secretarios secretorum vulgo adpellamus. Cubiculo præpositum Xiphilinus κοιτωνίτην vocat. Cubicularij, id est secretarij Nouell. 8 24. 16 & 27. sunt chartarij, vt ait Iuliani Patritij interpres, quem videas. Hoc nomen vsurpat Suet. in Nerone: vt plerique consulares cubicularios eius cum stupa redaque in prædiis suis deprehensos non attigerint. Sic in Domitiano: Saturius decurio cubiculariorum, Prat.

CVBITAL brachiale, seu tegumentum brachiorum. Græcis περιβραχιόνιον appellatum, sicuti fasciolæ sunt crurum, Turneb. aduers. 7. c. 10.

CVBITVS Nili. l. 1. de Nili aggeribus in C. Th. Incrementa enim exundantis Nili cubitis metiri Ægyptij solebant, vt Plin. lib. 5. cap. 9. & lib. 36. cap. 7. & Nicephor. lib. 7. cap. 46. significant. Philostratus in Dionysio Miset. Καὶ τοῖς μὲν ἀδίδακτα κρυὸν δεικνῦσθαι πάμπαν, οἱ δὲ καὶ πήχεσι διαμετρεῖσθαι τὴν γλαύκωπιν ἄστυ τὰς Νείλου ἀναβάσεις. Eratque adeo apud Memphim in Serapidis templo mensura è sculpto saxo constructa, inscriptis per interualla cubitalibus lineis, per quam Nili incrementa indigenis indicabantur: quemadmodum Heliodor. histor. Æthiop. lib. 9. ostendit. Quam mensuram à paganorum templis ad Christianorum ædem Constantinus transtulit. Postea inde demptam Iulianus Serapidi restituit, teste Nicephoro lib. 10. hist. eccles. c. 4. Briss.

CVBVS quid sit, vide Gothof. ad l. 16. § cuentus, 8. ibi ἀμφ' ἐσχαλοῦσιν, ff. de pœn.

CVCVLIVS, tegmentum capitis, & proprie papyraceum: quamquam & ex alia materia fiat. A quo cucullatus, hoc est cucullo opertus dicitur: quales sunt monachi, & qui vulgo vocantur Fratres ordinum mendicantium, vnde Bardocucullus genus est vestis cucullatæ, à Bardis Gallorum gente, quod hoc præcipuè genere vestis vteretur. Cæterum Viatores olim cultores & vinitores sero colentes appellare cucullos in desidiæ opprobrium solitos annotat Turneb. lib. aduers. 2. ca. 1. ex Plin. & Ausonio.

CVCVMA quid sit apud Iureconsultos in l. prima §. diuus, ff. ad l. Cornel. de sicar. pluribus modis declaratur variando lectionem, nam aliqui reponunt culcro, alij cucuma. Sunt etiam qui cucumia scribendum contendant: quibus Bartol. noster astipulatur, intelligens de quadam freni parte, & ante eum declarauit glossator in l. vnica. Cod. nulli licere in frenis & equestribus sellis lib. 10. Sed hanc Accurs. & Bartol. sententiam reprobat Alciat. in Annotationibus suis in hos libros Codic. in rubr. nulli licere in frenis equestribus. Nihilominus vera lectio est cucuma vel cucumella: & est vasis coquinatorij genus ad calefaciendum aquam, quod ex ære & ex terra factum est, de quo etiam Martial. & Petronius Arbiter, quos in

Misce'la.

Digitized by Google

Miſcellaneis citat Angel. Politianus centuria 30. dum nititur oſtendere apud Martialem ſingulare verbum non eſſe cucumam: quod alij ſuſpicabantur. De cucumis meminit D. Ambroſius Sermon. 90. Dij, inquit, tui aut ænei ſunt, ex quibus cucumæ melius fiunt ad vſum hominum, vbi pro vaſe æneo videtur poſuiſſe Spieg. Vtitur eadem voce Marcellus libris de Medicamentis, ſæpiſſime, vt teſtatur Cuiac. obſeru lib. 1 oc. 15. in fin. Petron. Arbiter in Satyr. Frangitur ergo, inquit, ceruix cucumæ, ignemque valeſcentem reſtringuit. Idem: Incincta quadrato pallio cucumam ingentem foro appoſuit. Martial. Cucumam fecit Oracilius, vbi pro fornace videtur poſitum: Budæus autem exiſtimat in d. l 1. eſſe genus baculi ferrati, vt & aliis quibuſdam videtur eſſe genus verberis cuiuſdam. Ex terra autem rubra à figulis cucumas fieri, & alia vaſcula quæ coſtarum nomine ſignificamus primus Dibutades inuenit. Corta in Memorabilibus ex Forcat, Necyomant. dialog. 27. num. 6. vbi vide omnino.

CVCVMA Prateio videur eſſe genus ædificij, tigurij pauperis.

CVCVMA aliud eſt à cucurnia vel curcuma, de quibus vide leg. vnic. C. nulli licer. in fren. Gothofr. ad l. 1. §. 3. ff. ad leg. Cornel. de ficar.

CVCVMAM, Bart. Pius, ait eſſe genus vaſis, in l. ſi quando. §. cum in domo. Si ſeruit. vend. Cucumellas perperam exponit Interpres cucurbitas eſſe, ſeu pepones, quos vulgus Melones vocat: Old.

CVCVMELLA apud Alpheu. in l. ſi quando. §. 1. ff ſi ſeru. vind. Hotomanno eſt genus vaſculi curui, quod à forma cucumeris nomen ſuum inuenit, ad eundem vſum ad quem & labra & crateres, paratum.

CVCVMIS, ornamentum ex auricha loho, in modum lanciſ factum, quod habenis affigitur loriſve, quæ ab umis pendent, atque pectore equorum.

CVCVRBITARE dicitur vaſſallus, qui domini vxorem adulterat, vel ad crimen iſtud ſaltem ſollicitat, turpiter tentat, affectati item filiam, neptem, nurum, aut ſororem eius polluit: Zaſius de Feud priuat. Mariti cucurbitati ſolent duci Pariſiis per ciuitatem ab vxore retrogradi ſuper aſinum, præcone clamante: Qui ſic facier, ſic accipiet. Neuizan. in Syl. nupt. Spieg. Barbarica autem videtur origo huius vocabuli, cum in legibus Longobard. Corbita pro ſtupro vel infamia vſurpatur. Vnde Cucurbitam dicebant, vxorem adulterio infamem, quam etiam argam nuncupant: Prat.

CVDONES apud Silium Italicum ſunt galeæ pellicæ: verba ſunt Silij, caput his cudone ferino Stat cautum, notat Turneb. lib. aduerſ. 1. cap. 17.

CVI voles, quid ſibi velint hæc verba, ICtus oſtendit in l. ſi mandauero, §. ſi tibi. Mandati

CVILBET relictum ex familia, quomodo retinendum: lege relictum cuilibet ex familia.

CVIVSLIBET conditionis: hæc addita verba in principiis conſtitutione, edicto, decreto, lege, ſeu quauis alia diſpoſitione, diligniſſimos quoque regulariter comprehendunt: Old.

CVIVSQVE, pro cuiuſcunque, l. 10. §. non ſolum, ff de adquir. rer. domin l. 32. §. vxori, ff. de vſu & vſufr. Briſſ.

CVLCITRÆ, alij culcitæ, ab inculcando ſic dictæ, quod in iis ſagum, tomentum, aliudve quid calcabant, Varro lib. 4. ling. lat. Hæ generali nomine vocari poſſunt, omne ſtragulum, in quo aliquid quieſcendi gratia inculcatum ſit: Paulus l. 3. de ſupell. l. culcitræ, toralia mappa, villoſa, &c. Spieg.

CVLCITRÆ autem lectis imponuntur, culcitris inſtragula, quibus incubant homines operimentis obducti: Turneb. lib. aduerſ. 7. c. 22. Adde Tiraq. in 3. l. connub. gl. par. 3, nu. 27. Apud Iſidor. etiam lib. 19. Etymol. c. 27. ita ſcriptum eſt: Culcitræ vocatæ quod culcentur, i. e. farciantur pluma ſiue tomento, quo molliores calidioreſque ſint. In lexico B. Germani culcitra πτίλη redditur: Briſſ. in parerg.

CVLLEVS, vt docet Fulgentius, ſaccus è lino, vel canabi, vel corio factus, ab occulendo, id eſt, claudendo dictus. Cullei autem tam vinarij, quam frumentarij ſunt, l. 17. in fin. ff. de ann. legat. l. vlt. §. vlt. ff. de pignor. action. l. 3. in fin. ff. de rritico, vino & ol. l. 4. in fin. ff. de inſt. & inſtr. Feſt. l. 3. culleola dicta à ſimilitudine cullei. Hæc quibus vinum ſiue oleum continetur. Quod & ex Catone de re ruſtica cap. 154. apparet. Hinc etiam cululli pocula per diminutionem elata: etſi enim culleus primam producit; tamen vt aſſolet in diminutione corripit, vt mamma, mamilla. Acron autem, quod putat fuiſſe fictiles pontificum calices cululos, quibus & Veſtales virgines vterentur, veretur Turnebus lib. aduerſ. c. 13. ne culullos pro capeduunculis acceperit. Culleus præterea eſt menſura 20. amphorarum, vel 40. vrnarum eppax, apud Plinium lib. 24. 4. & Columell. lib. 3. Prat. adde Forcat. in peru. iuris ciuil. cap. 25. Priſcian. in lib. de ponderibus.

Eſt & bis decies quem conſicit amphora noſtra,
Culleus, hac nulla eſt maior menſura liquoris. Briſſ.

CVLLEVS Iſidor. lib. 5. Etymolog. cap. 27. definit vtrem ex coro factum, in quo parricidæ cum ſimia & gallo & ſerpente inclusi in mare præcipitabantur, vt in l. 9 ff. de leg Pomp de parricid. & l. 4. quorum appell. non recipiunt, in C. Th. & apud Ciceronem 1. Rhet. ad Herenn. traditur. Theophilus etiam, κάσκα Κίκερων vocat in §. alia deinde, Inſtit. de public. iudic. Briſſ. Et hinc patet error eorum qui folliculum lupinum apud Ciceronem Rhet. 1. ad Herenn. poni pro culleo parricidæ contendunt, quod falſum eſſe colligitur ex lib. 2. Ciceronis de inuentione, ex quo tranſportata ſunt illa ad Herennium: Quis enim non intelligit folliculo ſolum os parricidæ inuolutum eſſe, quaſi quodam tegumento ex lupina pelle confecto: vt hoc modo velato capite in carcerem coniectus duceretur, moxque culeo comparato inſueretur? Plautus in Vidultria apud Plantidem. Iube hunc inſui culeo, atque in altum deportari, ſi vis annonam bonam. Iuuenalis Satyr. 13. & deducendum corio bouis in mare, cum quo clauditur aduerſis innoxia ſimia fatis. Vide Gothof. ad l. 9. in princ. ff. ad l. Pomp. de parricid. Hæc pœna parricidarum ſecundum aliquos à Pompeio Magno conſtituta eſt, & ideo lex Pompeia dicitur. Originem autem ſortita eſt à Tarquinio Romanorum rege, qui, vt lib. 1. Val. Max. Mar. Tullium Duumvirum, quod librum ſecreta ciuilium ſacrorum continentem cuſtodiæ ſuæ commiſſum, corruptus Petronio Sabino deſcribendum dediſſet, culeo inſutum in mare abiici iuſſit. Idque ſupplici genus, non multum poſt parricidis lege irrogatum eſt. Iuſtiſſime quidem. Quia pari vindicta patentum ac deorum violatio expianda eſt. De hoc ſupplicio intellexit Iuuenalis tanquam Neronem, veluti multiplici parricidiorum pœna digniſſimum, dum inquit:

Cuius ſupplicio non debuit vna parari
Simia, nec ſerpens vnus, nec culleus vnus.

Cotta in Memorial. Maiorag. Miſcell. lib. 4 c. 8.

CVLLEVM quoq; veteres ſimpliciter corium vocant. Author Rhetoricor. ad Herenn. lib. 1. legem proponit huiuſmodi: Qui parentem necaſſe iudicatus erit, is obuolutus & obligatus corio deiicitor in profluentem Ad eundem modum & Iuuen. Satyr. 13. culeum deſcribit:

Et reducendum corio bouis in mare, cum quo
Clauditur aduerſis innoxia ſimia fatis. Briſſ.

CVLINÆ, (vt ait Aggenus Vrbicus) loca ſunt publica inopum funeribus deſtinata. Feſtus vero lib. 3. ſub finem ait, Culinam dictam fuiſſe locum, in quo epulæ in funere comburerentur: Maiorag. lib. 2. c. 19. Miſcell.

CVLMEN proprie tegminis ex culminibus facti cacumen ſignat, vt annotauit Droſæus in methodo iuris.

CVLPA eſt læſio per imprudentiam alteri illata, quæ alioquin humanitus euitari potuiſſet. Culpa, inquit Donatus, eſt eius, qui neſciens aliquem læſit. Inſpiciamus hanc definitionem:

CVLPA eſt læſio. Læſionem accipimus loco generis. Nam & dolus malus, & omnia plane maleficia ad lædendum ſolent deſtinari, ideoque velut res nociuæ ab humana ſocietate reiiciuntur. Niſi enim ſequatur læſio, non conſideratur dolus, l. ſi quis in pign. in fin. ff. de pignor. act. ideo quoque læſionis adpoſitiſſime fit mentio in diffinitione, quia in cognitione doli, culpæ, periculi, diligentiæ, ſemper oportet obſeruare relationem quandam ad alium. Nam iuſtitia virtus, & iniuſtitia vitium, in hoc maxime diſcernuntur, quod ſemper ad alium referri volunt, vt l. iuſtitia eſt, ff. de iuſtitia & iure. Quare dequatio vel declinatio non admodum huc pertinent. Additum eſt autem in diffinitione, per imprudentiam illata. Hinc adparet differentia inter culpam & dolum. Culpa enim eſt ex ſegnitie animi, vel ruſticitate, vel inertia, vel ſimplicitate, quæ ſemper habent comitem imprudentiam, l. 3. §. vlim. ff. de ſuſpectis tutoribus. Dolus vero naſcitur ex malitioſa deſtinatione animi contemnentis omnem honeſtatem atque prudentiam cum propoſito lædendi Sequitur in definitione, quæ aloquin humanitus euitari potuiſſet. Per hoc diſcernitur culpa à caſu fortuito. Culpa enim propter incuriioſitatem reprehenſibilis eſt, & obligat lædentem: quia potuiſſet, adhibita quadam diligentia, prouidere, ne damnum contingeret. At caſus fortuiti ſupra omnem hominis prouidentiam plerumque incidunt, veluti mors, fuga hominis non cuſtoditi, rapina, tumultus, incendia, aquarum magnitudines, ruinæ, naufragia, impetus latronum, l. contractus, ff de regulis iuris: quæ fortuitis, Cod. de pign. act. nihil enim hic eſt, quod in homine reprehendatur, cum ſupra cuiuſlibet prudentiam ſint, & fato potius eueniant, l. cum duobus, §. damna, ff. pro ſocio. Et propterea, ſi dolus vel culpa prædedens occaſionem det huiuſmodi caſibus, non cenſentur caſus fortuiti, l. capitalium, §. incendiarij, ff. de pœn. l. ſi ſeruus ſeruum, §. ſi fornicarius, ff. ad l. Aquil. l. qui petitorio, §. 1. ff. de rei vind. l. eum qui, §. an pater, ff. de furt. Inſtitut. quibus mod. re contrah. oblig. §. item is cui: Old. Prat.

CVLPA eſt deuiatio à legis diſpoſitione, ſecundum Pet. Ac ſecundum Bart. in l. quod Nerua, ff. depoſ.

CVLPA eſt deuiatio ab eo quod bonum eſt, quod per diligentiam hominis potuit præuideri.

Inter CVLPAM & dolum quid interſit, nonnunquam difficile eſt

Digitized by Google

ad indicandum. Quod hæc quandoque, imo fere sæpissime, ponantur pro eodem. Nam culpæ nomen generis est, quod continet quicquid dolose peccarum est, & malitiose, vt cum dicimus: Nihil in vita nobis præstandum esse præter culpam. At qui partite & distincte loqui volunt, Dolum sceleri tribuunt, Culpam vero imprudentiæ: Illa in faciendo; Hæc in non faciendo est. Donat. ad illud Terentij in Hecyra, Non mea opera, neque pol culpa euenit: Opera est, inquit, si scientes læserimus: Culpa si nescientes. Quorum alterum sceleris, alterum stultitiæ est. Arq; ista quidem ad hunc modum discernere facile est, & promptum cuique: Hotom.

CVLPÆ quinque species tractant interpretes, videlicet latissimã, latiore m, latam, leuem & leuissimam, secundum Bar. in l. quod Neru , ff. dep. sed certe ex huiusmodi gradib. maioris aut minoris culpæ non possunt constitui diuersæ species, iuxta l. fin. ff. de instr. vel instru. leg. l. is cui, ff. quemadmodum serui amit. Et ne quidem possunt omnes culpæ gradus certis definitionibus explicari, quia censendo magis, quam disputando percipiuntur. Omnium enim æstimatio arbitrio iudicis committitur, l. semper, §. culpam, ff. quod vi aut clam, quem ante omnia diligenter æstimare oportet, qualitatem & conditionem personæ, de qua agitur l. eius, §. fi de oper. libert. Quare Vdalricus Zasius lib. 1. Resp. sing c. 2. reiecta interpretum sententia, totam culparũ materiam aliter tractat. Culpam in duas duntaxat species diuidens latam & leuem, tametsi non improbet, leuem & leuissi. nam, distinctis nominib. vsurpari, dum non ad speciem referãtur Latam duplicem facit: Ignauiæ, quæ à dolo abest: & Versutiæ, quæ dolo est proxima, d. l quod Nerua, l. mulier, §. sed enim ff. ad Trebellianum, & l si constante, § si maritus, ff. solut. mat. Culpam ignauiæ esse dicit, quæ supinam & crassam negligentiam refert, quam ignaui & socordes homines in tractandis negotiis adhibent, l. si supina, & l Regula, §. sed facti, ff. de iuris & fact. ignor. l latæ culpæ, ff. de verb. sign. Nec dicas ex Bart. eiusmodi desidiam fatuis & mente captis conuenire: nam cum de culpis tractamus, inquit Zasius, consequens est, nos de eo hominum genere loqui, in quos rationem, licet crassam habentes, qualitas culpæ cadere potest: furiosos autem & fatuos, vtpote rationis expertes, à culpa secluſos esse, neminem clam esse puto, l. diuus, ff. de offi. præsid. l. sed etsi quecunque, §. 3. ad leg. Aquil. l. fin. ff. de adminiſtr. tutor. Clemen. 1. de homicid. Culpam vero versutiæ Zasius esse dicit, qui cum in rebus suis prouidi sint & diligentes, alienas tamen res affectata quadam negligentia & improuidentia maligne, vel negligunt, vel dissimulant, l. si fideiussor in princ. ff. mandat. Verum hæc Zasij traditio arridere potest, vt latam imprimis culpam in duo genera distinguamus, cum hoc nec lege, nec ratione probetur, & leges de lata culpa, in singulari numero vbique verba faciant. Denique quoniam culpa, de qua agimus, ab imprudente, non etiam à sciente committitur, quamuis lata l. latæ culpæ, ff. de verb. signific. vt merito explodenda sit culpa illa versutiæ, quam comminiscitur Zasius, quæ proprie dolus dici debet, l. ea quæ, § fin. ff. de contrah. emp. Sed & tota eius distinctio commentitia est, cum nusquam culpam sub his nominibus, ignauiæ & versutiæ, legamus. Quare Iureconsulris recentioribus aliter hæc culparum tractatio instituenda esse visa est. Itaque culpam dupliciter accipiunt in genere & in specie. Id quod est nouum in iure nostro, vt de adoptione legimus, l. 2. ff. de adopt. de legitim. hæred. l 3. §. de illo, ff. pro socio, l. lege, ff. de verbor. signific. cum similibus. Culpa in genere considerata delictum includit, & quodcunque actum illicitum, l. si seruum, §. 1. ff. de verb. oblig. deinde in specie vt à dolo vero seperata est: Quam quidem ita definit Corrasius lib. 4. Miscell. cap. 1. vt sit imprudentia qua homines circa res alienas vel negligunt, quod fieri oportet, vel faciunt, quod omitti debet. Hæc vero duobus capitibus ab ipsis circmscribitur, vt alias culpa dicatur latior, alias læuior: l. cum res, §. culpa, ff. de leg. 1.

CVLPA latior, est læsio tam reprehensibilis & iniusta, vt secundum communem sensum non possit excusari. Vt si quis faciendo, aut prætermittendo non intelligat, quod omnes intelligunt, l. cedere diem, §. fin. l. latæ culpæ, ff. de verb signifi aut si quis non ad eum modum curet res alienas, quo proprias solet, l. quod Nerua ff. depos. Hic enim est tanta fraudis suspicio, vt talis incuriositas recte censeatur dolo comparanda, vel proxima, vel etiam dolus ipse. Nam hæ phrases effectu iuris inspecto non differunt, l. 1. §. hæc actio, ff. si mens. fals. mod. dixe. l. mulier, §. sed enim si quis ff. ad SC. Trebel. quare Vlpianus in l. 1. §. non autem alias, ff. si is qui test. lib. esse iuss. erit Sed culpa, inquit, dolo proxima dolum repræsentat. Quãquam enim secundum rerum naturam, similia non proprie sint eadem res: ciuili tamen ratione nihil prohibet, alterum prædicari de altero, propter eosdem fere iuris effectus. Adpellatione enim doli malí regulariter lata culpa continetur, l. 3. ex hoc edicto, ff. naut. caupon. & stabul. Quia inquit Vlpianus, in locato & conducto culpa, in deposito dolus duntaxat præstatur, l. 1. §. si quis seruum, ff. depositi. Et hoc fefellit Bartholum, se frustra torquentem in l. quod Nerua, ff. eod. titul. quemadmodum arbitri pronunciatio est sententia. Sunt tamen certi casus in quibus lata culpa dolo non comparatur, quos hic adscribere nimis prolixum foret, eos vide apud Corrasium lib. 4. cap. 2. Miscel. Nam neque propter culpam actio de dolo datur neque ob culpam in litem iuratur, neque ob negligentiam remotus à tutela infamiam incurrit. Postremo in criminibus dolus à culpa separatur. Goueanus ad l si mensor, ff. si mens. fals. mod. Et ex his intelligi potest definitio Martiani l in actione, ff. de in litem iurand. sed in his omnibus inquientis, ob dolum solum in litem iuratur, non etiam ob culpam: scilicet leuiorem. Alioquin ob latiorem iurari, verius est, iuxta l 2. C. de in lit. iurand. Vbi autem dolus pro ipso facto accipitur, ibi lata culpa pro dolo, per iuris interpretationem non intelligitur, l. in leg. Corn. ff ad leg. Corneliam de sicar. Pro facto autem accipi, est ipsum factum per sese tam turpe censeri, vt puniatur, vt proprie conueniat illius definitioni. Constat autem distare definitiones doli & culpæ: Ol. Prat.

CVLPA contingit bifariam, alias faciendo aliquid quod noceat & hæc retinet nomen culpæ: alias non faciendo, vel prætermittendo quicquam, vnde damnum consequitur. Ea vocatur negligentia, l. magna negligentia, ff. de verb. signif. Simile videmus in adoptione, quæ dicitur adrogatio, l. 1. ff de adopt. Vnde lex sæpe vocat latam negligentiam pro lata culpa, l tutor qui repertorium, §. competet. ff. de administr tut. & l. si fideiussor in princip. ff. mandat. Dissolura enim negligentia, inquit, prope dolum est, l. magna, ff. de verb signif. Eleganter disputat Paulus in l si seruam, in princ. de verb. obligat. sic dicens: An culpa, (quod stipulationem attinet) in faciendo accipienda sit, an non faciendo. Itaque lex frequenter promiscue vtitur istis appellationibus culpæ ac negligentiæ, §. præterea, Instit. quib. mod. re contrah. Culpæ autem nomine, ait Iustin. id est, desidiæ ac negligentiæ, l §. his quoque, ff. de act. & oblig. Culpa ergo idem est quod negligentia, segnities, desidia, l. 72. ff. pro soc. l. 5. Cod. de peric. atque ita interpretantur cap. 1. §. præterea, vers. quod si quæ fuit pr. caus. benefic. amitt. in vsib. feud. tametsi non esse negligentiam, sed eius consequens, quidam putet, Prat.

CVLPÆ latiori adnumeratur ignorantia iuris communis, nisi ob ætatem, sexum, vel rusticitatem excusetur, l. regula est, in princ. & §. si quis ius ignorans, ff. de iur. & fact ignor. Sciant, inquit Paulus, ignorantiam facti, non iuris prodesse, nec stultis solere succurri, sed errantibus, sed tum appellatione doli non continetur, l. sed etsi lege, §. scire autem, ff. de petit. hæred. Nihil his refragatur l à procuratore, C mandati. A procuratore dolum & omnem culpam præstari, quasi vniuersale. Omnem, de tribus saltem accipiendum sit, l. Neratius, ff. de verbor. signif. nam non solum tres aut quinque, sed infinitos culpæ gradus significant Imperatores. Summatim, de culpa teneri procuratorem, Vlpianus dicit in l si procuratorem, § proinde, ff. mandati: Old. Prat. Latioris autem culpæ nomine cur Iurisconsultus latam intelligat, d. l. quod Nerua. Corras. lib 4. Miscell. cap. 1. num 14. hanc putat esse rationem, qua comparatiuum pro positiuo, vt Grammatici docent, concinne non vno in loco ponitur, l. minus, l. verbum amplius, & jl. si à testipulatus, de verbor. signific. cap consilium, de celebr. miss cap. auaritiæ, de elect. in 6. & apud Virgilium 2. Æneid. Atque illum tales iactantem pectore curas, Tristior & lacrymis oculos suffusa nitentes, Alloquitur Venus. Stat illic, Tristior comparatiuum pro positiuo. Quando enim tristis est Venus, vt tristior nunc dici possit? nec dubium igitur quin ex verisimili loquentis mente dictio latior vim comparationis amittat. Pro positiuo, inquit Quintilianus, comparatiuo vulgo vtimur, vt si quis infirmiorem se dicat. Nec præterea absurdum videri debet, latioris culpæ verbo, latam intelligi: cum & grauiorem eam, simili comparatiuo vsus Modestinus quandoque dixerit l. homo libert. ff. de acquirend. rer. domin: Corras. lib. 4. cap. 1. num.

CVLPA leuior est curiositas, vel negligentia, quam alij plerumque homines in rebus suis solent euitare. Id enim peccatur duntaxat leui culpa, quod non tam diligens fuit, sicut alius quispiam circumspectior fuisset, l. si cum venderet, ff. fin. & l. seq. ff. de pignor. actio. l. si putator, ff. ad legem Aquil. ex. Culpam leuem esse, ait Paulus, cum quod diligenter prouideri potuerat, non esse prouisum, aut tunc denuntiatum esset, cum periculum euitare non posset. Dicta est autem leuis, non, quod aliquando non grande damnum adferat, sed quod nulla plane coniectura colligi potest animus mali conscius. Ideoque defectus ille, non omnino semper excusetur: leuior tamen existimari solet, etiamsi magnum sit damnum. Argument. leg. hi, ff. de calumniato. Et quemadmodum in dolo & latiore culpa mens hominis inspicitur: ita & in culpa leuiore simplicitatis habetur ratio: Fraudis interpretatio (inquit Papinianus) semper in iure ciuili, non ex euentu duntaxat, sed ex consilio quoque desideratur. Simplicitatem autem adpello generaliter omnem animi segnitiem, vel rusticitatem,

vel

Digitized by Google

vel inertiam, l.3 §.fin.ff.de suspect.tutorib. Proinde nullum certius est argumentum animi simplicis ac minime mali, vnde culpa processit, quam si in propris rebus nihilo soleat esse diligentior, ac fuerit in alienis, l.mulier, §.sed si, ff.ad Senatusconsultum Trebellianum. Sed si, ait Vlpianus, cum distrahere deberet, non fecit, lata culpa, non leui, & rebus suis consueta negligentia, huiusmodi rei rationem reddet Quo loco non distinguitur duplex lata culpa, vt quidam opinantur, sed leuis culpa describitur. Imperitia quoque leuiori culpæ adnumeratur, si modum non excedat, l.imperitia, ff.de regulis iuris, l. idem iuris est, ff.ad legem Aquiliam, l si quis id quod §.dòli mali, ff.de iurisdict. l.1.§.fin.ff.de edend.l.3.§.vlt. ff.de suspect. tutor. Illud & notandum est, quod lex nonnunquam, aut hominum conuentio, vltra innocentiam à culpâ, requirit etiam diligentiam, vel custodiam alicuius. Et in hoc discerni soleut huiusmodi adpellationes: vt alia censeatur diligentia, vel custodia, quæ nominatim exigitur: quæ facit ad materiam culpæ leuioris, leg. 1. §. sæpe euenit, ff.depos. l.contractus, ff. de regulis iuris, le,cum res, §.culpa, ff.de legat.leg si vt certo, §. nunc videndum est & §.sequen.ff.commodat.l si cum venderet, §.final..ff.de pignorat.actio. & leg.nauta & caupo, ff.de naut.caupon stabul. l hæredes eius, § non tantum, ff.famil.erciscund. Ea enim diligentia vel custodia quæ seorsum & nominatim debetur ad exactissimam boni patrisfamilias consuetudinem exigitur, vt adparet ex d. §. non tantum. Et euidentius ex l. si cum venderet, §.fin. & l.seq.ff.de pignorat.act.

1 Verba enim Vlpiani, *Venit & custodia*, Paulus sic interpretatur, quam diligens paterfamilias in suis rebus præstare solet. Ex prædictis omnibus obseruandum, cum adpellatione doli mali regulariter comprehendatur latior culpa: consequens esse, apdellationem culpæ non ad latam, sed ad leuem culpam pertinere, leg.si mota, ff soluto matrimonio, leg.in venditione, §.de tempore, ff. de rebus iudicis auctoritate possid. Prateius.

CVLPAM qui simpliciter dicit, de leui loqui intelligendum, cum Petrus Faber scribit ibi l.contractus, ff.de diuers. regul. iuris, quæ à Græcis ἁμάρτημα adpellatur: eum consule de culpæ generibus erudite differentem, Prat. Adde & Corrasium, Miscellaneorum li.4 c.1. & Rauardum allegata leg.contractus, ff. de regul.iur. Vide etiam latissime Curtium εἰσαγ. lib.2.c.18. in princ.

CVLPA vxoris vel mariti diuortium factum solutumve matrimonium dicitur, cum alteruter diffidij causam præstitit, ob mores, verbi gratia, improbatos, l.9 §.nunc videndum, in fin.ff. de minoribus, l 38. l.44. & l.45 ff.solut.matr.l.19 ff.de verbor. obl. l.11. §.vlt.ff.de adult. l.91. §.pen.ff.de cond. & demonst. l. consensu, C.de repud. l.vnic. §.fi leat, C.de rei vxor.act. & apud Vlp.instit.tit.6. Cic.Topic. Si viri culpa factum est diuortium, & si nulier nuntium remisit: tamen pro liberis manere nihil oportet: Terent.in Hecyr. Act.3.Sen.5. Neque culpa hoc euenisse diffidium mea. Esseq; hoc verbum iuris, Seruius in 3.Æneid. adnotat. Briss.

CVLPA autem vxoris diremptæ nuptiæ videntur, si illa furenti nuntium remiserit, si modo furor ferendus non sit his qui circa eam sunt, l.22 §.si maritus, cum seq ff.sol.matr. Briss.

CVLPÆ adnumeratur imperitia: veluti si Medicus ideo seruum tuum occiderit, quia male eum secuerit, aut perperam ei medicamentum dederit, §.imperitia 8.instituit.de leg.Aquil.l.9.§. Celsus, ff.locati.

CVLTVS villæ, l.11. §.Neratius, de instruct. Cultura vinearum, prædiorum, fundi, agri: Briss. ex ff

ARticulus CVM, copulam significat, l.142.ff.de verborum significat. Itaque si quis Titio cum Seio se legare dixerit, vtrique legasse intelligitur, sicut vtrumque legatur, cum fundus cum domo legatur, l.12. §.si ita legatum, ff. de leg.lib.1. Cæterum cum quis Tittio cum Seio legat, fine altero alter ad legatum admittitur. Nam & cũ Prætor dicit VENTREM CVM LIBERIS IN POSSESSIONEM MITTI IVBEO, & si non sint liberi, venter in possessionem mitteretur, l.121.ff.de leg.lib.1. l.13.in fin.ff. de manum.testam. Item vt in illo: Stichus cum rationes dederit, cum contubernali sua liber esto, l.si seruo 31.ff.de stat.liber. Hotoman. Hec verba, CVM QVATVORDECIM ANNORVM ERIT FACTVS, & si quatuordecim annorum erit factus, eadem conditionem habent. Sed posterior scriptura per conditionem tempus, prior per tempus conditio demonstratur l. 22.ff.quando dies leg.ced. l.49.in princip. & §.1 ff.de leg.lib.1. Briss.

CVLTELLVS tonsoris, l.41. ff.ad leg. Aquil.

CVM pro quia, in l.41.§. testamento vers.quæsitum, ff.de leg.3. l.62.ff.solut.matrim. ff.de cond.dem. l.5.§.quæri. ff. vt in poss. leg.l.29.§.vlt.de adult.Briss.in parerg.

CVM, id est, vbicunque, in 1.vbi Goth. C.de pact.

CVM, præpositio ad personas principales non cohærentes posita, copulat: sicut particula, Et, l.Titiæ. §.nil, deg.1. l.si quis inquilino, eod.tit.cum sim.Spieg.

CVM QVE, vide, Quicunque.

CVM commodissimum erit, vt accipiendum sit, exponitur in l.auus, §.pater, ff.de iur.dot.

CVM date potuerit, pro, cum dederit, l.statu liberos, §.si quis acceperit libertatem, ff. de statulib. l.qui ædes de incend.ruin.Spie.

CVM instrumeto fundus legatus exponitur, l.1.ff.de fund.inst.l.1. cum ibi not.C.de verb.signif.

CVM iustæ ætatis factus fuerit, cum perfectæ ætatis fuerit, cum adoleuerit, de annis 14.completis intelliguntur. Albericus locos indicat. Cum ad legitimum statum peruenerint, an verba hæc conditionem inducant, not.in l.ex his verbis, C.quand.dileg.ced.Spieg.

CVM nupserit lego, vt intelligatur, vide in leg si legatum, ff.de de cond. & demonst.

CVM omni causa: His verbis vti solet lex, quoties fructus, pertinentia, accessiones & reditus, veluti in vnum fascem colligare vult: quasi dicat, quicquid causam duxerit prouenienti quouis modo ex aliqua re: vide Iustitut.de offic.iudic. Prat.

CVM oportuerit, & si oportuerit, eandem significationem habent l quodcunque, ff de verb.oblig.

CVM populo agere (quæ verba legis sunt 12.Tabul.) est rogare quid populum quod suffragio suo, vel iubeat, vel vetet: vnde Rogatio pro lege dicta: Concionem autem habere, est veba facere ad populum, sine vlla rogatione: Gell.lib.13.cap.14 Prat ex Hotom.

CVM Patribus autem agere, est ad senatum referre. Vide Bud.in Annot.post Spieg

CAMomnibus qui domi sunt, quo sensu hæc verba veniant accipienda, declarat l Ctus in l.Scio, in princ.cum inibi notat.de leg 2. Prat.

CVM voluerit, ad tempus vitæ extenditur, teste Vlp.in l.fideicommissum §.sic fideicommissum, ff.de legat.3. Spieg.

CVM is in tutelam suam peruenerit. Item, in suam tutelam & suam potestatem. Item, cum sui iuris fuerit factus. Item, cum ad pubertatem peruenerit. Item, & si cum suæ ætatis fuerit factus, vel legitimæ factus, cum iustæ ætatis factus, vel cum maturæ ætatis sit, vel cum adoleuerit. Vide Vlp.in l cum filiofamil.de leg 3.Spieg

CVM quatuordecim annorum erit factus, & si quatuordecim annorum erit factus, eandem conditionem habent: Sed posteriori scriptura, per conditionem, tempus: Priori per tempus conditio demonstratur, l.22. ff.quando dies leg.ced.l.49.in princ. & §.1 ff.de leg.1. Briss.

CVM ita legatur, Illi hoc amplius fundum illum cum omnib. rebus, quæ in eodem fundo erant, mancipia quoque contineri Modest. respondit, l.omnia, de legat.2. Spieg.

CVM morietur ipse seruus. Vide Africanum de leg.1. l.si à pluribus hæredib.

CVM pater moreretur: Vide Vlp.hæc exponentem verba in l.fideicommiss §.si filio.de leg.3 Spieg.

CVM IMPERIO esse dicebatur apud antiquos, cui nominatim à populo datur imperium. Cum potestate esse dicebatur, de eo qui à populo alicui negotio præficiebatur, Festus. Ita distinguuntur Imperium & Potestas, leg 7. & 10 ff.de vi public. Hotom. Prat.

CVM SACCO adire, & postulare vt sibi è vestigio, atque eodem temporis puncto pecunia soluatur, Paulus l 105.ff de solution. Quod dicimus in eo hærede qui fideiussori testatoris id quod ante aditam hæreditatem ab eo solutum est, debere statim soluere, cum aliquo scilicet temperamento temporis intelligendum est, nec enim cum sacco adire debet: Hotom. Saccum autem Asconius interpretatur manticam quandam, ad maioris summæ continendas pecunias. Alciat. lib. 2. parerg. cap.8. hæc verba ad hæredem refert. De eodem existimo interpretandum quod scribitur Luc. 22. Quando vos misi sine sacculo? Prat.

CVMERA apud Horatium in epistolis vas est vel vimineum, vel fictile reponendis frugibus idoneum, Græcis κυψέλη, Turnebus aduers. 5.cap 13.

CVMVLATIO est ius persequendi multis actionib. in vno atque eodem iuditio editis, gratia minuendarum litium permissa, l. si idem cum eodem, in princip.ff.de de iurisdict. l.fin.C.de annali exceptione. Quemadmodum enim cumulus debiti, vocatur coadunatio multarum summarum: ita cumulus actionum est editio plurium actionum, l.maiorem, & l.seq.§.cumulum, ff.de pact.Oldend.Prat.

CVMVLATIO actionum, sicut etiam reconuentio, cum præiudiciis, & toto iudiciorum processu est introducta propter compendium litigandi, scilicet vt apud eundem iudicem, eodemque tempore simul disceptentur ea quæ alioquin multiplicatis sumptibus & molestiis seorsim expedienda forent. Et ideo commentatores recte dicunt: Cumulationem permitti semper, nisi fuerit nominatim prohibita in iure, l.si idem, ff.de iurisdict.omn.Old.Prat.

CVMLVS patrimonij, l.1.§.vbi pupill.educ.

CVMVLVS æris alieni, l.1.§.ad SC.Trebell.Prat.

CVMVLVS debiti pro augumento, apud Vlpianum in l.si plures,

Digitized by Google

& Papin. in l maiorem, de pact. C. qui bon. ced.

CVMVLVS legati, l 2 §. tractari, ff. ad SC. Tertull. Cumulare vitium. l. 6 C. arbit. tut. Briss.

CVNABVLA pro primis rudimentis, apud Aurelium, in l. amica, § his cunabulis de offic. præf. prætor. §. cumque, in proœmio Instit. Erasmus citat Aurelij verba in explicatione parœmiæ Ab incunabulis: notum Virgilij hemistichium, Gentis cunabula nostræ. Similiter & crepundia, pro prima ætate accipiuntur: Spieg. Sunt autem cunabula proprie fasciæ & panni, quibus pueri in cunis inuoluuntur, inuolucraque eorum, vno verbo lanea & lineæ: Turnebus aduers. lib. 9. cap. 10. Sic Iustinianus has institutiones appellat prima legum cunabula. Theophilus vertit ἀρχαῖα. Et Pomponius scribit, Sextum Ælium, veterem Iurisconsultum, scripsisse librum, qui continebat iuris cunabula. Ac ne putemus hanc esse infrequentem metaphoram, Iustinianus prima vibis Romæ cunabula, & prima hide commissorum cunabula dicit. Aurelius appellat cunabula præfectorum prætorio &c. Baldus in proœmiis Instit.

CVNCTI vocabulum, ad singula quæ ratio nominis complectitur, generatim refertur, l. cunctos populos, C. de summ. Trinit. l. sciant cuncti de probat. Hoc autem ab omnibus distat, quod hoc quidem omnes sed coniunctos & congregatos: illud verò continet etiamsi sint in diuersis locis, si Festo credimus. Spieg.

CVNEI peditum sunt globi, vt vexillationes, equitum turmæ. Atque ita hæc verba distinguenda sunt in l 1. de bonis mil. in Cod. Theod. Vegetius lib 3. cap. 29. Cuneus dicitur multitudo peditum, quæ iuncta cum acie primò angustior, deinde latior procedit, & aduersariorum ordines rumpit. Idem lib. 1. cap. 26. Tertio præcipiendum est, vt quadratam aciem repente constituant: quo facto in trigonum, quem cuneum vocant, acies ipsa mutanda est: Ammian. Marcell. lib 31 Congregatosque in cuneos sensim progredieus Gothorum optimatem Farnobium cum vastatoris globis vacantem licentius occupauit. Et postea. Vesperaque intendente Gothorum vastatoreis cuneis prope flumen Hebrum subito visis. Quibus in locis promiscue globos & cuneos ab eo auctore appellari cernimus. Globos autem etiam Drungos (non, vt vulgo legitur, Drumos vel Grunos) vocitatos Vegetius lib 3. scribit. Qua de re alias plura, ne extra calcem (quod aiunt) sermo decurrens lectori fastidium pariat: Brissonius.

CVNICVLVS pro canali, per quem vapor trahitur in balnearijs vaporibus, in l. Proculus, ff. de dam. infect l. supra iter, de acqu. plu. arcend. Vlpian. in l Seruius autem de Riuis, Cuniculum vocat foramen sub terra occultum. Festus protulit genere neutro: Spieg. ex Oldendor. Prat.

CVNICVLVM pergentem in Iulij, more Græco dixit Pompon. l. 3. §. vlt. ff. si seruit. vindic. Briss

CVNICVLVM agere, l. 11. ff. de aq. & aq. plu. arcend.

CVNIRE, Lege, Inquino.

CVPIDI pro amantibus, eleganter apud Vlpianum in fin. l. de ædil. edict.

CVPIDITAS, h. e. studium dicendi, optima ratio viuendi est, l. apud Iulianum, de fideicommiss. libert. Et Cupidus nihil à studioso differt, Grammaticorum placito: Spieg.

CVPPA, & cuppula vasa sunt vinaria, in quibus vina conduntur, l. Lucius, ff. de legat. 3. Goth. ad vinaria vasa 206. ff. de verborum signific. Item Vlpian. de fund. instrum. leg instrumenta, Cuppas exponit vasa vinaria lapidea, vel de terra facta, at constat ex lignis. Item de leg. 3. l. cuius: Vasa, inquit, vinaria, id est, cuppæ, & dolia, quæ in cella fixa sunt. De Cuppula Iureconsultus de trit. & vin. leg. l si cui, in cuppis, inquit, siue cuppulis. Nebrissens. Simplic. Iouian. Pont. lib. 1 de Aspirat. effert hanc vocem, cum ait: Sunt autem Cupæ vasa vinaria maiora ex ligo, quas satis improprie multi Vegetes vocant Festus, & Cæsar commentario belli Pompeij, dum inquit: Cupas ræda ac pice refertas incendunt. Vocari autem Cupas id genus vata ostendit Lucan. illo carmine:

Namque ratem vacuæ sustentant undique cupæ.

Cupis enim naues in mari sustinentur, cum ipsarum latera & carinæ refarciuntur: à priscis dictæ caupæ, à cauo: & hinc caupones: Decupa, qui vinum minutatim vendit. Cicero: Vinum à Decupa & Propola quotidie sumit. De cupis memoit etiam Vlpianus in l. quæ fitum est, §. 1. eod. tit. enumeratque inter ea instrumenta, quæ exportandorum fructuum causa parantur, & in l 3. §. pen. lt. de vino, tritico, oleoque legat. & Alph. in l. in naue Sauphei, §. vltim. secundum veram lectionem, ff. locati. Cupa enim vasculi genus est, quod nomen sumpsit à caponibus, qui eo in poculis vtebantur Nævius. Qui duas Cupas mero plenas hausit. Cotta. Supradictis de cupis adstipulatur etiam Cuiac. Obseru. lib. 9. c. 26. dum ait, cupas βύτινας μεγάλας exponi à veteribus glossis: eademque à quibusdam vocari gulos

CVPRESSI inter infrugiferas arbores referuntur: licet coniferæ sint, & resiniferæ: hæc olim funebris arbor habita est: ideo apud multas gentes in cœmeteriis seri cœpta: vide Theophrast. 4. de plantis: Gothof. ad l. competit. 16 §. 1. ff. quod vi aut clam. Adde tit. C. de Cupress.

CVPRESSVS. Cupressus arbor est (vti docuit Plin.) natu morosa, fructu etiam superuacua est, baccis torua, folio amara, odore violenta, ac ne vmbra quidem gratiosa, de cuius virtute & potentia videre est inter cæteros Dioscoridem lib 1. c. 86. Hanc autem arborem Impp. Arcadius & Honorius veterum exeidi, neq; vendi per Ægyptum, quod eiusmodi arbores (vt inquit gloss. in tit. de Cupressis lib 11. C.) continerent aggeres tenentes aquam Nili, quæ oportunis temporib. spargitur per agros, cũ in Ægypto non pluat Anchor. Adde Forcat. dial. 1. Necyom.

CVPRESSVM nauigijs aptam aborem fuisse indicat l 26. ff. de acquer. dom. Virg. lib. 2 Georg.

——Dant vtile lignum
Nauigijs pinos, domibus cedrosque supressosque. Briss.

CVRA pro onere, siue prouincia alicui delegata. Sic IC in l. 1. de offic. præf. vrbi, curam carnis ad illum spectare dicit Salomonis interpretans hanc legem, vers. Et ideo forum suarium sub ipsius cura est: Verbum, inquit, curæ, hic pro sollicitudine, imperio, & iurisdictione intelligo, quia in magistratibus sic accipi solet: Spieg.

CVRA ædium sacratum, l 1. ff. ne quid in loco sacro.

CVRA Epistolarum inter officia Præfecti vrbi ponitur, l. fin. vbi Cuiac. & Gothof. C. de offic. Præf vrb. Et dicitur à Cassiodoro lib. 12. cura canonicarum Epistolarum. In d l. fin. pro Epistolarum, quidam legunt personarum.

CVRA à cultura separatur, §. si quis à non domino, Instit. de rer. diuis. Nam & oues pecoris fructus curari dicuntur, l. 10. in fin. de leg. 3. l. 7. §. non solum ff. solut. matrim. Item arbores, l. 3. ff. de impens. in reb. dot. Prat ex Briss.

CVRÆ appellatione, interdum curatorum actus, munus seu curatio significatur, Tit de reb. eor. qui sub tut. vel cura sunt. Cura adulti, furiosi, prodigi, muti, ventris: Briss. ex ff & C.

CVRARE pro incrustare, l. 27. § vlt. ff. ad leg. Aquil. Item si tectori locaueris lacum vino pleum curandum, & ille eum perrudit, vt vinum sit effusum: Græci exponunt partim διὰ τῦ φιλονεικῆσαι, alij διὰ τοῦ ἀπαλεῖψαι τὰς τρυγὰς αὐτοῦ, alij verbo, διὰ τῦ φθορίσαι. Prat.

CVRARE, pro operam dare, in l. congruer, sic enim Haloandri editio habet. de offic præsid.

CVRARE pro ægrotis mederi, l 11. §. pen. ff. ad exhib.

CVRARE negotia, pro gerere, l. 14 § 1 ff. comm diuid. Prat.

CVRARE lacum, l. 27 § vlt. ff ad l. Aquil.

CVRARE vestimenta, l 12. ff. de furt, l. 31. ff. locat.

CVRARE agros accendere, apud Vlpianum, in l. Iuliano, de Leg. 3. apparet Accursium, quod variat lectionem, non satis intelexisse: nimirum neglectis bonis auctoribus, qui de rustica perquam eleganter scripsere: Spieg.

CVRATOR. Generali vocabulo is dicitur Curator, qui rebus aliquibus curandis gerendisve præficitur. Hinc Suetonio in Cal. dicitur curator munerum ac venationum. Frontino curator aquarum, & Catulus à Gellio per translationem curator restituendi Capitolij. Curator igitur in iure est, qui rebus vel adulti, vel decoctoris, aut furiosi, curandis gerendisque præponitur, & secundario personis. Itaque, officium curatoris sit in administratione negotiorum constat, adeo vt administratio bonorum minoris, curatoris authoritatem requirat. Datur autem curator & generaliter, sine vlla præfinitione, & specialiter, ad certam causam: vt, cum minor agens, vel conuentus, curatorem acceperit, vt causam suam suscipiat, ac sibi in iudicio auxilietur, vtque pro se cum aduersario litiget. Si quis autem obligatum sibi minorem, vel res eius habuerit, is prorsus ad eius curationem non accedat, ne quidem si vel lex ipsa vocet. Quid enim pro se ille non agat, qui & de se quod vult, statuerit, & potestatem rerum aduersarij est consecutus? Propterea enim & illud sancitum est, vt si manifestissime constat, eum, qui curator constituitur, iuribus minoris teneri, neque ille curator sit: ne quando aut Calendarium turripiat, aut alias probationes quæ ad manum sint, supprimat, & curatio minori rerum suarum perniciem auferat, l. omnia in Authent. vt qui obligat, &c. col. 6. Anch.

CVRATOR bonorum, qui ad distrahenda vel gerenda bona absentis: vel eius qui hæres non existit, vel qui apud hostes est, vel cum scripti hæredes deliberant à Prætore datur, l. 48. ff. de admin. tut. l. 5. §. vlt. de Carbon. edict. l. 13. & 9. ff. de eur. fur. l. 9. § his verbis, & l. 22. ff. de reb. auct. iud. l. 1. in fin. ff. de muner. & honor. l. 2. ff. de feriis, tit. de cutator. bon. dam. l. 15. ff. ex quibus cau. maio. l. 22. §. si curator, ff. mand. l. 90. ff. de solut. l. 22. ff. de minoribus, Græce ἐπιτρόπος vocari scribitur in l. 46. § 1. ff de adm. tut. Briss.

CVRATOR est, qui post pueritiam, sequentem iuuat ætatem adolescentiæ, aduersus multarum rerum pericula egentem adhuc auxilio. Item dicitur & is, qui per totam hominis ætatem subuenit incidentibus multifariam defectibus. Datur enim principaliter causis & rebus: in consequentiam tamen

etiam

Digitized by Google

etiam personis. Iulianus in l. consilio, ff. de curatoribus furios. l. D. Marcus, ff. de offic. præsid. Vnde fit, quod appellatione tutoris aliquando continuetur curator, vt in l. 2. ff de tut. & curat. dat. ab his. Et in l. pater, §. conditionum verba, ff. de cond. & demonstr. Old.

CVRATVRVM se promittens, vt alius det decem, fideiussorem dando locupletem liberabitur, l. vlt. §. vlt de reb. cred. Cura enim ab eo tantùm exigitur, quæ scilicet non nudis & inanibus verbis sed re & facto aliquo ostendatur, l. illa stipulatio decem, &c. & ibi Duar. ff. de verb. oblig.

CVRA Palatij. Dignitatis nomen] in Aula Constantinopolitana, l. 1. C. de Comitib. & trib. schol. lib. 12. Quod ex Ammian. Marcellino cum alias sæpe, tum lib. 31. facile intelligitur. Tribunus, ait, Equitius, cui tunc erat cura palatij credita. Meminit & Gregorius Turonensis lib. 2. histor. cap. 8. Zonaras κυροπαλάτην vocat. Sic enim Annalium tom. 3. in Iustino scribit, Ιουστῖνος δὲ τὸ ἀξίωμα τοῦτο τοῖς βασιλείοις πεμπόμενον. Item in Leone Iauro, τὸν ἡγεμόνα τῆς Ἀρτβασδείου συμφωνίαν, Κυροπαλάτην αὐτὸν ἀναμίσας. Et in Stauracio, Ἐπιβάλλουσι τῷ Κυροπαλάτῃ Μιχαήλ. Vnde Excura Palatij, eadem figura qua Exconsule & Excomite apud Marcellinum lib. 22. legimus. Briss. in prætermiss.

CVRATORES multiplicis generis in libris nostris memorantur. Sunt enim adolescentium, furiosorum, prodigorum, mutorum, surdorum, dementium, fatuorum, debiliumque personarum, & eorum, qui rebus suis superesse non possunt, ff. & C. de curat. furios. & Instituit de curat. leg. 1. § vlt. & leg 2 3 4. & 5 ff. de postul. Horum munus, cura & curatio appellatur sub tit. de rebus eorum qui sub tutel. curave sunt, l 13 ff. de postul. leg. 11 ex facto. l. 29 § ex causa, ff. de minor. l. 3. C. de transact. Briss. Hinc

CVRATIONIS iudicium, l. 1. de auct. tut. seu actio administratæ curæ, l 4. C. de transact. Prat.

CVRATIONEM restituere eadem forma, qua & tutelam dixit Paul. ex ff. de minor, id est, curæ administrandæ rationem reddere, Prat. ex Briss.

CVRATIO, siue Curatela, est potestas seu munus ministrandi bona eius, qui vel ob ætatem, vel ob mentis corporisve vitium præesse rebus suis non potest. Inter tutelam autem & curationem hoc interest, quod Tutela est potestas in capite libero, id est, in persona pupilli: Curatio vero, nisi illa furiosi sit, rei & causæ datur. Tutor inuito & ignoranti datur: Curator inuito adolescenti non datur, §. item inuiti, Institut. de curator. Tutela anno 14. finitur: princ. Institut. de curatoribus. Prat. Hinc

CVRATOR definitur, qui adultorum & puberum substantiam administrat, donec 25 ætatis uæ annum impleuerit: Harmenopol. tit. de tutor. Hotom.

CVRATOR alius est legitimus, alius Honorarius. Legitimus dicitur, qui datus est iis quibus lex XII. Tabul. dari iubet: nimirum furiosis & prodigis. Honorarius dicitur, qui à prætore datur ei, qui nuper pubes factus, idonee sua negotia gerere non potest: item surdis, mutis, perpetuo morbo affectis, l. 1. & pass. ff. de curat. furiol. l 48. de admin tut. l. 1 §. vlt. ff. de muner. & hon. l. 14. § pen. ff. de solut.

CVRATORES operum, l. 7. ff de offic. proconf. l. 2. §. 1. ff. de oper. publ. l. 2. § sed etsi. ff. de municip. l 17 §. pen. ff. de vsur. quibus scilicet extruendorum reficiendorumque ædificiorum cura mandatur, l. 1. § hi quoque & l. vlt. ff de muner & honor. Plin. lib 10. Epist. ad Traianum: Videntur non mediocres pecuniæ posse reuocari à curatoribus operum, si mensuræ fideliter aguntur: Briss.

CVRATORES corporum, l pen. in fin. ff. de colleg. Prat.

CVRATOR municipum, l 5 §. hæc verba, ff. quod vi aut clam.

CVRATOR reipublic. l. fin ff de offic. adcessor. l. 37. ff. de pact. l. 2. §. graui, l. 3. §. & §. penult. ff. de adminiſt. rer. ad ciuit. l. 46. ff. de damn. infect. l. 1. ne quis liber inuit. lib. 11. Cod. leg 2. C. de sent. quæ sin. cert. quantit. Vlpianus librum singularem scripsit de offic. curat. reipub. qui & curator ciuitatis Græce λογιστὴς, vt est in l. 3 Cod. de mod mult. Prat. sit horum & mentio l. Lucius, §. Sempronij, ff. de adminiſtr. tut. horum vero curæ incumbebat, vt annona vndique in vsum ciuitatis deferretur, cuius rei causa Athenienses olim decemviros creauerunt: Corrasius lib 3 Miscellan. cap. 6. num. 14. Sed & ad officium curatorum Reipublicæ spectabat, vt dirutæ domus extruerentur à dominis, testis est Iulius Paulus leg 46. de damn. infect. Ideoque si quas viderent ædes in ciuitatibus ruinosas, solebant illi adire præsidem, & postulare, vt deformitati auxilium ferret: tum Præses euocari iubebat ædifici dominum, eique refectionem imperabat & tãdem aduersus detrectantem decernebat Reipublicæ curatori competens remedium. Boque remedio impetrato, ædificium ruinosum publico sumptu reficiebat curator Reipublicæ: & si dominus post opus refectum intra quatuor menses sortem cum vsuris non persolueret, eius dominio priuabatur, & iure ædificium Respublica distrahebat, dict. leg. 46. Et hoc quidem illud competens remedium est, quo deformitati auxilium ferebatur, à Diuo Marco introductum: Rævard. leg. domum suam, ff. de regul. Iuris.

CVRATOR Reip. Prateio, erat magistratus municipalis ex decurionibus creatus, l. vlt. ff. de admiſtr. rer. qui pecuniæ publicæ administrandæ, vectigalibus locandis, operibus locisq; publicis curandis præerat, vt constat ex l. 1. §. 4. l. 3 & l. vlt. ff de admin. rer. l. vlt. §. annonam. ff de mun. & honor. leg 46. de dam infect. l. 3. h. 3. quod vi aut clam.

CVRATOR Cæsaris, pro procuratore, l. fin. ff. de offic. proc. Cæs. l. 5. ff. de iur. fisc. Prat. ex Briss.

CVRATORES frumenti, & olei emendi, quos σιτῶνας & ἐλαιῶνας adpellant, l fi. ff. de mun. & honor. l. 21 ff. ad municip. l. 30. ff. de neg. gest. Brisson.

CVRATOR Kalendarij, l. si §. item rescripserunt. ff. de admin. te. ad ciuit. pert. l. 1. C. Th. de cur. Kalend. Briss.

CVRATOR diuinæ vel dominicæ domus, l. fin. Cod. de quadrien. præscrip. Nouell. Iustin. constit. 1. Prat. ex Briss.

CVRATOR ventris dicitur, qui viduæ mulieri grauidæ relictæ, cibum, potum, vestitum, tectum, pro facultatibus defuncti & pro dignitate eius atque mulieris ex defuncti bonis præbet, l. 1. §. 14. & 15. de ventr. in posseſſ. mitt. l. penult. §. etsi ff de ritu nup. l 8 ff de curat fur. l 48. de admin. tut.

CVRAX pro diligenti & solicito: Caius l. 18 ff. de ædil. edict. Si constat autem, aut laboriosum, aut curacem, vigilacem esse, aut ex frugalitate sua peculium acquisitentem affirmauerit: Hotoman.

CVRCVMA in lib. 11. Cod. tit. nulli lic infren. & eq. est, vt refert Cuiac. obseru. lib. 11. cap 20. ex Chaldaico Lexico, sandalium. Sed acquiesco, inquit, Hesychio magis, qui his verbis ἐν κύρκῳ ὁ κυρκώμ, Curcumam interpretatur Camum, quod genus est ornamenti equestris vilius freno, freni tamen velocitæ vice.

CVRIA trita significatione. Senatus Romani, amplissimique ordinis consessum significat, quæ Senatoria dicitur, l. 1. de consul. C. Th. Briss.

CVRIA & senatorum & decurionum dicitur, leg 3. ff. quod cuiusque vniuers. l. 38 §. iudicis, ff. de pœnis. Adde Ferret. titul. de nuptiis.

CVRIA pro loco accipitur, in quo magistratus haberi solet, l. 2. in princ. ff. de orig. iur. Oldendor.

CVRIALES. Curiales dicuntur Curiæ munerib. adscripti: Goth. ad rubr. C. vbi quis curial. dicuntur quoque eiusdem curiæ homines, hoc modo accipitur C. in tit. de curialib. vrb. Rom. item C. in tit. si curialis relicta ciuitate rus habitare maluerit. Item curiales dicuntur officio, curiæve iudicum obnoxij l. præscrip. & ibi gloss. C. de præscript. 30. vel. 40. annorum. Quos autem aulicos dicebant priores in philologiæ nuptiis, Martianus peruulgato nunc vocabulo etiam curiales nuncupat, teste Cæl. Rhodig. lib. 12. c. 5. Anch.

CVRIA in municipiis & coloniis sumitur pro loco in quo consilium publicum habebatur, l. 3. ff. quod cuiusque vniuers. l. communium 9. de nat. lib. Prat.

CVRIÆ, & Curiatæ leges. Initio ciuitatis Romanæ populus sine certa lege, sine iure certo primum agere instituit, omniaque manu regis gubernabantur. Postea, aucta ad aliquem modum ciuitate, ipse Romulus traditur populum in triginta partes diuisisse, quas partes curias appellauit, propterea quod tunc reipublicæ curam per sententias earum partium expediebat. Et ita leges quasdam & ipse curiatas ad populum tulit, tuleruntque & sequentes reges, quæ omnes conscriptæ extant in libro Sexti Papirij l. 2. in princ. de orig. iur. Anch.

CVRIÆ Dominicales in pagis & villis sunt, quæ vetustatis veluti vmbram referunt: Zas. in l. 2. ff. de orig. iur.

CVRIÆ familiarium. Lege Curia.

CVRIALIS, idem quod Decurio, i. e. qui in opido tanquam senator est, constat ex l. si quis curialis 12. C. de episc. & cleric. vbi quis curialis, idem postea Decurio nominatur. Hotom.

CVRIALES sub Romanis principibus erant ex principalibus ciuitatum, & qui munera omnia sustinere cogebatur, & ab aliis tributa exigere: quorum conditio cœpit pessima existimari, quia à præsidibus, exactoribusque tributorum plerumque inquietabantur, cogebanturque de suo tenuiorum onera subire: & ideo prohibita eis erat prædiorum alienatio, ne solum verterent, euitandorum munerum causa: ex Alciat. prerog. Spieg. Olim vero cum aliquod oppidum incolis esset destitutum, Triumuiri colonias eò deducebant, & decimumquemque consilio siue Curiæ adscribebant: vnde dictos esse Decuriones scribit Pomponius: Fuitque id vetus legendorum primo Curialium mos. Sed cum deinde multi fugerent Curialia munera & coliberentur Curiæ hominum penuria: Theodosius statuit naturales liberos curiis deditos, fieri legitimos, vt hoc præmio plures allicerentur ad Rempublic. Sic enim propter aliorum penuriam necesse fuit Spurios recipere, quod fieri recte posse grauiter olim responderat Vlpian. Bald. §. aliquando autem, Institut. de nupt. Adde his notata Aldobrand.

Digitized by Google

ad titulum de nuptiis, §. aliquando autem.

CVRIAS à cura dictas esse, veluti per quas publica salus curaretur, non sine magna ratione Pomponius admonet. Siquidem cura, solicitudo est & anxietas animi, quasi cor edens. Et profecto tali conatu atque diligentia Rempublicam iuuare oportet. Old. Prat.

CVRIA autem aliàs significat ordines hominum, qui curant, vt in dict. l. 2. alias locum, in quo curabantur res diuinæ, vel humanæ. Nam & Curia Sacerdotum, & curia Senatus erat. sicut Hostilia, Pompeia, Iulia. Inde Curiales, seu Curiones ad Curiam pertinentes. Erat apud Gentiles maximus Curio, Liuius 3. decad. 7. cuius auctoritate omnes curiones regebantur: Fest. Gothof. ad l. 18 §. 10. ff. de vac. mun. Curiata lex, à curiatis comitiis. Curionatus ipse magistratus. Ista enim omnia significantissimam habent derivationem à cura: scilicet quæ ad publicam vtilitatem pertinet. Hoc tempore dicimus curiam Romani Pontificis, Imperatoris, aliorumque principum, quod ibi frequentiam hominum versari videmus. Cæterum, vim & potestatem verbi, hoc est, rem ipsam quam significat, nemo animaduertit: & propterea curiarum maiestas in leuissimos vsus paulatim est perducta. C. si curialis relicta ciuitate rus habitare malierit. Old. Prat.

CVRIALES equi in l. 4 C de muner. patrimo. Briss.

CVRIALITAS quam barbare dicitur, tam inepte necessitati opponitur ab interpretibus, dum docent hoc aut illud procedere de curialitate: nec raro contra apertum textum, præcepta legum torquentes ad arbitrariam licentiam. Spieg

CVRIARVM ius, pro curarum vulgo cum vitio legitur in l. 2. C. de apparitoribus præfect. prætor. lib. 12. quemadmodum etiam Curiæ pro Curæ perperam scribitur in l. 2. C. de excutoribus & exactoribus lib. 12. At in l. 12. C. offic. magistr. offic. recte ad curas agendas & cursum exeant, vt in l. 2 Cod. de curios. lib. 12. in Curis agendis & euectionibus publici cursus inspiciendis. Vnde curiosorum nomen descendit, cui curis agendis & cursus publici inspectioni deseruiebant, d. l. 2. C. de curios. l. 13. C. de curs. publ. Briss.

CVRIATÆ leges, à curiatis comitiis dictæ sunt, id est, tributim coactis vt ait Pomponius in l. 2. ff. de orig. Iuris. Centuriatæ vero, à centuriatis comitiis, i. centuriatim, ex censu & ætate distributis. Atque hæ maioris auctoritatis erant. Budæus in l. post. de orig. Iur.

CVRIATA lege adoptiones factas, Sueton. in August. c. 64. Appia. lib. 3. de bellis ciuil. Dio. lib. 39. & 46. ostendunt. Briss.

CVRIONES ij erant, qui pro curiis sacrificabant, qui triginta erãt; quot etiam sunt curiæ. Dionysius Ἀπέδειξε δὲ μίαν ἑκάστῃ φυλῇ τῶν τριάκοντα κυρίαν, ἃς ἴφρυς τε καὶ ἕδρας ἔνιοι τῶν ἑρμηνέων ἴσασι. Illis autem in sacrificiis vnà epulcbantur Curiales magna cum hilaritate. Atque hinc fortasse Cicero lib. 1. de Orat. vt dies inter eos Curiæ fuisse videretur, conuiuium Tusculani, quod de die Senatus interpretatur. Curiones ludis publicis epistolas histrionum, comœdorum, tragœdorum, legebant, cum quid à populo, principe, aut ludorum domino petebant. Proinde ita scripsit Martial. video quare Tragœdi Epistolam accipiant, quibus prose loqui non licet. Epigrammata Curione non egent, & contenta sunt sua, id est, maledica lingua, &c. Hi enim à Varrone lib. 9. de ling. Lat. Cusiones dicuntur: Prat.

CVRIOSI appellantur, non qui vbi delicta fierent, denuntiabant, vt scribit Accursius: sed qui commissa in Curia Principis, vel in comitatu Præsidum per omnes prouincias referrent ad præfectos: vnde & nomen sumpsere. Alciat. in Rubr. C. de curios. & stationar. lib. 12. Porro qui in Codice Iustiani curiosi vocantur; eorum, vt apud Suidam refertur, in vita Iohannis Chrysostom. mentio erat his verbis, ἐκκλησίᾳ ὢν τοῦ κυρίου τῆς πόλεως ὁ μέγας πάπας. Turnebus lib. aduers. 2. cap. 13. Rœuard. lib. aduers. 4. c. 11. Variarum.

CVRIOSI erant, qui passim delicta in re militari commissa nuntiabant. Scotus ad Theodosium, scribit in officio magistri officiorum esse curiosum vnum cursus publici: tales sunt magistri cursorum, *postmeister*, vocabulo maioribus nostris ignoto, appellati. Nam hi nobis primum sub Cæsare Maximiliano innotuerunt. Memoria namque patrum neglectam eiusmodi cursorum, quos voce Gallica *Poſtas* vocamus, consuetudinem vicecomitum Mediolanens. Ducum familia renouauit. Spieg.

CVRIOSITAS est parabysis ac tabes, renudatioque rerum non efferendarum, vt refert Plutarchus in libro cui titulus est, de vitanda curiositate. Hinc Paulus ad Timotheum 5. garrulitatis & curiositatis vitium in mulieribus iungit, cum dicit, verbosæ, ac curiosæ, loquentes, quæ non oportet. Quem locum enarrans Chrysostomus, asserit curiositatem impudentiæ singularis potissimum esse argumentum. Cui adstipulatur quod ipse Plutarchus in eodem libro de Curiositate scribit, Adulterium esse curiositatem alienæ voluptatis. Tiraquell. in 9. l. connub. gl. 1. part. 9.

CVRIOSVS homo, l. 9. §. sed facti, ff. de Iuris & facti ignoran.

CVRIOSVS in bonam partem, pro valde diligente, apud Vlpianum §. pen. l. 3. de in rem vers. Spieg.

CVRAGENDARII pro eodem sumuntur l. 1. Cod. Th. de curiosis Prat.

CVRMI ex maceratis & coactis frugibus potus. Vlpianus in l. si quis, ff. de tritic. & vin. legat. Igitur & acetum, ait, quod vini numero paterfamilias habuit, & zythum & curmi, & cætera quæ pro hominum affectione atque numero vini habebuntur. Zythum ab hoc differt tantum in modo apparatus. Quinimo crediderim antiquis Curmi aliud nil fuisse, quam Germanis, Polonis, Gallis ceruisia. Prat. Vid. Gothofredum ad dict. l. si quis 9. in princ. vbi alij Camum legunt: vt supra in voce Camum dictum est.

CVROTROPHIVM κυροτροφεῖον, domus alendis pueris destinata, κῦρος enim puerum significat. Vitur Iustin. l. illud 16. C. de sacros. Differt autem à Brephotrophio, βρεφοτροφεῖον: quod in hoc infantes recentesque partus, aut expositi, aut parentibus egentibus nati alebantur: in illo, pueri grandiusculi, qui nondum labore suo victum sibi parare poterant. Hotom.

CVRRICVLVM temporis, id est, exitus, in Constit. vt Alberic. indicat: quemadmodum apud Ciceronem, curriculum vitæ, legitur. Spieg.

CVRSOR proprie est, qui pedibus celeriter literas defert. Paul. in l. seruis vrbanis, de leg 3 Cursores in familia recenset. Interdum Viator appellatur, hoc est Apparitor, qui lite in ius vocandis denunciat: vulgus Bedellos significat. Spieg.

CVRSVS exhibitio, pro rationum relatio, quasi totius procurationis ac muneris sui discursus, siue λόγου edatur. Constant. l. 4. Cod de episc. & cler. vbi quum initio dixisset, Officiales rationales si exhibitione cursus, seu primipili necessitate neglecta: mox infert, Si vero obnoxij ratiociniis vel necessitatibus non sint. Hotom.

CVRSVS vehicularis l. 1. & vlt. ff de muner. & honor.

CVRSVS publicus, l. 4. C. de offic præfid. δημοσίαν ὁδὸν, Græci appellant: estque via qua literæ Principis, tum aliæ ad eius vsus necessaria feruntur plerumque & aguntur, sub rubr. C. de curs. publ. Prat.

CVRSVS aquæ, l. 1 §. 1. ff. ne quid in flum. publ. & l. 1. §. non autem, ff de flum publ.

CVRSVS fluminis, l. 30 §. tribus, ff. de acquir. rer. domin. l. 1. §. non autem ff de flum. Briss.

CVRSVALES equi, Cassiod. lib. 4 var. Epist. ad Godiscalcum. l. 9. C. Th. de legat. & dec. leg. quibus scilicet in causa Principis vehebantur. Prat.

CVRSORES veredarij. Sunt etiam Cursores equitum apud Mauricium, qui ante agmen & aciem excurrunt, hostesque versos in fugam persequuntur. Prat.

CVRTIS idem quod Curia. Hinc lib. feud. 2. tit 52. §. 1. Quidam capitaneus in quadam curte sua beneficium dedit militibus, postea eam curiam vendidit. Hinc Curtis pro Prætorio, siue ampla & magna domo frequenter vsurpatur. Helmoldus in in histor. Sclauon. lib. 1. cap. 32. Missi ergo à Principib. venerunt ad Regem, qui forte tunc consistebat in curte Regia Latius tamen hoc nomen vsurpatur pro territorio & hinc Pares Curiæ, & pares curtis passim in libris Iurisconsultorum promiscue appellantur. Differunt autem curtis seu curia & domus. Domus enim est ædificium, in quo dominus habitat quod Iurisconsultorum sermone Prætorium appellatur. Curtis vero idem quod Romanis cohors. Etsi autem curtis & domus ita differant, vt cohors & villa: tamen vt sæpe ex posteriore parte res appellatur, sæpenumero curtis pro domus parte numeratur. vt in legibus Baioar. tit. 14. Si quis intra curtem ducis aliquid inuolauerit, quia domus ducis publica est, &c. Hinc feudum in curte dicitur, & feudum extra curtem, lib. feud. 1. tit. 5. §. 5. & lib. 2. tit. 51 §. Et pares curtis aut curiæ aut domus pro iisdem nuncupantur Prat.

CVRVI l. 3. ff. de ædil. edict Spieg.

CVRVLES ædiles dicti à curulis. Erat enim curule sedes ex ebore, qua maiores magistratus vtebantur in curru, quo honoris gratia in curiam vehi solebant. De his ædilibus est tit. ff. de ædil. edict. Spieg Prat.

CVRVLES Equi, curule certamen. Briss. ex C Th.

CVRVLIS sella dicebatur, auctore C. Basso, supra quam Senatores, qui magistratum curulem i. e. maiorem gessissent, considentes, in curru honoris gratia in curiam vehebantur, Gellius lib. 3. cap. 18. Hotom.

CVSO frequentatiuum est à cudo, *Ich ſchmide*. inde componitur accuso, are, *Verklagen*. Est autem, Old. teste, pulchra metaphora. Nam accusare est causari aliquem peccasse. Ego quasi malleo ad incudem accuditur frequentia quadam deferendi ac probandi criminis, qui accusatur redigendus in aliam viuendi aut mortendi formam. Spieg.

CVSTOS Ecclesiæ is dicitur, cui ea, quæ Ecclesiæ competunt, custodienda traduntur, & committuntur, text. in c. 2. de offic. custod. vbi, & in cap. 2. extr. eod. exponitur, qualenam sit eius officium & munus. Prat.

CVSTOS

CVSTOS Iuris ciuilis, prætor dicitur à Cic. lib 3. de leg. Traian. etiã ab Aurelio Victore Iuris inueterati custos appellatur. Br.

CVSTOS vrbis præfectum vrbi significat, cuius custodiæ & fidei vrbs Roma commissa erat, vt ait l. 1. ff. de offic præfecti vrbi.

CVSTODIA diligenter rei curam, & qualem bonus ac diligens paterfam. in suis rebus præstare solet, diligentiam significat, l. 13. §. vlt. de pig. act. l. 2. vsufr. quem. cau. l. 5. §. quod vero, & §. vsque adeo, commod. l. 14. in prin. & §§. seqq. de furt. l. 35. si vendita, de cont. empt. l. 4 & 28. C. de locat. l. 17. §. si cum mihi. ff. de præfect. vrb. l. 51. §. damna ft pro soc. & apud Paul. lib. 2. sent. tit. 4 Briss.

CVSTODIA, idem significare videtur, quod vincula: prior tamen vox non nisi publicam complectitur, posterior & publicam & priuatã, l. vinculorum de verb. signif. Magistratus autem ex qualibet leuissima suspicione, eum quem nocentem arbitratur, in carcerẽ ducere potest. Bal in l. nullus. C. de exhib. reis. Accipitur etiam custodia pro carcere publico. l. 9. ff. quib. ex cau. maior. in l. ad Commentariensem. C. de custod. reor. quoniam in illum rei, non pœnæ causa, sed custodiendi mittuntur. Sed & custodia non raro pro ipso in carcerem coniecto vsurpatur. l. 12 ff. de pub. iud. & apud Tranqu. in Tiberio, & Tertullianum in Apolog. c. 44. Hinc etiam Seneca. Quemadmodum eadem catena & custodiam & militem copulat. Mirum igitur hæc cur scribat Seruius. Nam vt hi, qui custodiuntur, custodia dicantur, vsurpatum est. vnde male in vsu custodiæ audiuntur. Hæc ille: adde l 12. ff. de cust. & exhib l. 6 de effic. proconsl. l. 18 §. pen de qu. l. pen. ff. de fer. Hot. Vide & Turneb lib. aduers. 5. cap. 8.

CVSTODIRE diligẽter, pro vincire accipiendũ in l. 1. ff. de fug. adnotarunt & alij. Porro ad custodiendi rationem, quam Dd. obscure tractant, pertinet rem conseruare sumptibus. l. Iul. §. præterea. ff. de act empt. l domum. C. de rei vend Old. Prat.

CVSTODIA reorum alia publica est, alia militaris, alia libera, alia fideiussoribus commissa. Publica custodia carcer publicus est. Militaris cum reus militi custodiendus traditur. De custodia fideiussoribus commissa, sic scribit Symmachus Epist. lib 1. Statui vt Felix vadibus, qui Fulgentio non essent cogniti, traderetur. Cæterum libera tunc appellari custodia solet, quum præses, aut proconsul in prouinciis, vel Consul Romæ sibi, aut alicui magistratui, senatorive reum committit. Id enim fieri solere docet eleganter Tacitus Annal. lib. 5. Et quia incusabatur, inquit, facile toleraturus exilium, delecta Lesbo insula nobili, & amœna, retrahitur in vrbem, custoditurque domibus magistratuum. Eoque pertinet, quod in Coniurat. Catil. sic scribit Salust. Senatus decreuit vt abdicato magistratu Lentulus, itemque cæteri in liberis custodiis haberentur. Itaque Lentulus P. Lentulo Spintheri, qui tum ædilis erat, Cethegus Q. Cornificio, Statilius C. Cæsari, Gabinius Marc. Crasso, Ceparius (nã & is paulo ante ex fuga retractus erat) Cn. Terentio Senatori traduntur. Nec alio respexisse visus est Sidonius Apollinaris Epist. libr. 1. de quodam Arnando, ad hunc modum scribens: In Capitolio custodiebatur à Flauio Asellio hospite, comite sacrarum largitionum, qui adhuc in eo semifumantem præfecturæ nuper extortæ dignitatem venerabatur. Et hoc mirum illud est, quod sic Vlpianus scribit. De custodia reorum Proconsul æstimare solet, vtrum in carcerem recipienda sit persona, an militi tradenda, vel fideiussoribus committenda, vel etiam sibi, l. 1. de custod. reorum. Cæterum hanc custodiarum diuersitatem ante reorum confessionem obseruari duntaxat consueuisse, ex Venuleio Saturnino constat, qui reum confessum, donec de eo pronuncietur, in vincula publica coniiciendum esse, lib. 2. de publicis iudiciis testatus est, leg 5 dict. titulo. Auctor est etiam expresse Scæuola, reum confessum, ob solam confessionem coniici in vincula consueuisse, leg quarta. circa fin. ad legem Iuliam maiestatis. Igitur ante confessionem æstimare proconsul solet, an militi, fideiussoribus, vel sibi committenda reatus tempore persona sit. Post confessionem vero huiusmodi, nullus est deliberationi locus, etiamsi publica, quæ in reatu est, persona fuerit. Idque dilucide satis demonstrat Apollinaris, qui de eodem illo Arnando, quem in Capitolio ante confessionem Flauio Asellio custodiendum fuisse traditum dixerat, confesso hunc in modum scribit. Confestim priuilegiis geminæ præfecturæ, quam per quinquennium repetitis fascibus rexerat, exauctoratus. & plebeiæ non additus, sed redditus, publico carceri adiudicatus est. Huic plane consentaneum est, quod scripsit Hexameron lib. 3. D. Ambrosius, præconum clamor, clarum honoribus ac potestatibus præeminentem virum in carcerem rapi. Verba eius hæc sunt. Est etiam qui dudum vbertate affluens copiarum, liberalitatis fama per ora volitans singulorum, clarus honoribus, præeminens potestatibus, tribunalibus celsus, solio sublimis, beatus populis æstimatus, dum præconum clamore deducitur, sublita conuersione in eum carcerem rapitur, quo alios ipse detruserat, & inter reos suos, imminentis pœnæ defect ærumnam. Porro in nonnullis prouinciis fuisse morem, vt per publicos seruos rei custodirentur, auctor est Imperator Traianus, qui sic Plinio scribit: Perseuerauimus in ea consuetudine, quæ isti prouinciæ est, vt per publicos seruos custodiantur. Ræuard. Vario. lib. 3. cap. 12.

CVSTODIA plena, vt & custodiam præstet, l 2. in fin. de peric. & commod. Briss.

CVSTODIA diligens l. 5. §. custodiam commod l. 1. § pen. & l 2. de seru. fug. vbi ait lex, diligens custodia etiam vincire permittit. Briss. (Briss.

CVSTODIÆ pars est damni infecti cauere, l. 36. ff. de act. empt.

CVSTODIAS à magistratu audiri, elegantissime dici ex Seneca, manifestum est. Potest etiam custodia de militibus intelligi, qui in carcerem detrusos custodiebant, tit. ff. de custod. & exhib. reor. Sic enim Suidas: custodia, ὁ τῷ δεσμωτηρίῳ ἐπικείμενος στρατιώτης. Prat.

CVSTODES, obseruatores, qui actiones notant, animaduertunt, quasique speculãtur. Vlp l. 3. ff. de admi. tut. de honorariis tutoribus loquens. Dati sunt enim quasi obseruatores actus eius & custodes. Nam custodes erant proprie iuuenum, vt ex Gicerone Seruius declarat, quibus ad militiam euntibus anno primo Rectores darentur. Qua ex consuetudine Mato scripsit Custodem ad sese comitemque impubis Iuli Epytidem vocat, &c. Turneb. lib. Adu. 7. c. 3. Vnde & qui quempiam obseruat, ne quid suffuretur, Custos appellatur. Cicer. Verr. 7. Quod vbi isti nunciatum est (loquitur de Verre, & naue prædonum capta) statim Quæstori Legatoque suo custodes misit complures, vt omnia sibi integra quamprimum exhiberentur. Hi si rationes quoque perscriberent atque conficerent, ἀπογραφεῖς à Græcis dicebantur. Hot.

CVSTODES Ædium, carceris, horteorum, pecudum principis, furiosorum. Briss ex ff & C. Theod.

CVSTODES tabularum. ij erant, qui dum tribus vel centuriæ suffragia ferebant, & dum suffragia ditimebantur dum sortitio fiebat, ne quid fraudis fieret, obseruabant, quique numerum suffragiorum & punctorum annotabant, qui & ad tabulam poni dicebantur. Cic. in Pison. Vos rogatores, Vos distributores, Vos custodes fuisse tabellarum. Prat.

CVSTODES etiam appellabantur qui dati erant & appositi ad mulieres custodiendas. Mart. Epig. 69. lib. 3.

Custodes dat Polla viro, non accipit ipsa.

CVSTODES quoque eos, qui impuberibus ad eos regendos adponebantur, appellabant. Horat. in art poet.

Imberbis Iuuenis tandem custode remoto,
Gaudet equis, canibusque. Briss.

CVTIS, innatum corpori amiculum & cooperimentum. Festus voci tribuit originem Græcam. Plinius ait: Cutis ipsa sensu caret, maximè vero in capite. Vbicunque per se, ac sine carne est, vlnerata non coit, vt in buccis, cilioque. Spieg.

CYATHVS, vasculum, quo prisci potus sui mensuram metiri soliti fuisse videntur, quod serui quidam ad cyathos stare vel esse dicerentur, vt serui ad limina, & ad pedes. Pocillatores ab Apuleio appellantur. Spieg.

Κυβιστητῆρες Græcis vrinatores, hoc est, natantes sub aquis sunt, qui se sub aquas capite mergũt, à κυβιστᾶν, quod in caput ferri deuoluiq; significat. Bud. in l. 2. §. 1. ad l. Rhod. de iact. Spieg.

CYCLADES. Insulæ sunt Cyclades (vt Plin. testatur) in Ionio mari, quarum prima Andrus cum oppido, quam ob aquarum abundantiam Aristoteles Hydrussam appellatam ait, & aliæ plurimæ quæ late apud eundem recensentur, Dictæ Cyclades quod in Cicli formam disponantur. Nam à promontorio Cerasto, circa Delum in orbem sitæ sunt. Harum meminit IC. in leg. ἀξίωσις ff. ad l. Rhod. de iact & Peck. ibidem.

CYCLICVS scriptor qui dicatur, interpretatur Turneb. aduers. lib. 19. c. 9. in hunc modum verba faciens. Ego (inquit) censerem epicum poetam rhapsodum significari. Nam rhapsodi versus heroicos scenæ & theatro dabant, qui fortasse vt versus dithryambicorum à choro κυκλίῳ vocato, cantabantur, ex quo & cyclij vocabantur ab Horatio Cyclici. Fidem huius rei facit Epigramma Græcum, in quo scribitur:

Τὸν κυκλίων τύπτοντα, τὸν αὐτὸν ἀψάμενον λίγυος
Μισῶ, λωποδύτην ἀθλητῶν ἱερῶν.
Καὶ λέγε τοῦτ' ἰλίγοις στομάχῳ τάλαν, οὐδὲν ἔχων δ'
Παρθενίης κλείπλων ἢ πάλι καὶ μάχην.

Hæc annotauit Turneb. aduers. lib. & cap. sup. alleg.

CYDONIVM κυδώνιον, Plinius Cotoneum appellari Latine scribit. Et Macr. li. 7. c. 6. Nec hoc præterea, inquit, quod ex fruct. arborum illi sunt frigidiores, quorũ succus imitatur vini saporem: vt mala seu simplicia, seu granata, seu cydonia; quæ cotonea vocat Cato. Vlp in l. 9. ff. de trit. vin & ol. Cydonium vinum appellat ex malis cotoneis confectum. Cydonium, inquit, & si qua alia sunt, quæ non ex vinea fiunt, vini appellatione non continebantur. Hot. adde Goth. ad d. l. 9. in princ.

CYDONIVM in l. 9. ff. de tritico, vino, id vini genus, quantum coniicio, significat, quod Dioscor. lib. 5. κυδωνίτην οἶνον vocat inde scilicet quod ex malis coroneis in musti metreta maceratis conficitur. Briss.

Digitized by Google

CYLINDRI, lapilli teretes & oblongi, cylindrorum instar. Paulus in l 32 § vlt. ff. de aur. arg. Q. quædam ornamentũ mamillarum ex cylindris triginta quatuor legasset, &c. Hotom.

CYLINDRI erant gemmarum siue smaragdorum species quædam à forma vocata, de quibus Plin. lib. 37. c. 5. scribit. Postremi chrystalli fere similes, hi capillamenta habent, sordesque, alioquin euanidi, quæ sunt omnium vitia. Inde mire gaudent longitudine eorum solosque gemmarum esse prædicant, qui carere auro malint, & ob id perforatos elephãtorum setis religant, & alios conuenit non oportere perforari, quorum sit absoluta bonitas, umbilicis statim ex auro capita comprehendentibus. ideoque Cylindros ex his facere malunt, quam gemmas quoniam est summa commendatio in longitudine. Fiebant patiter ex chrysophrasio, vt idem Plinius attestatur, eod. lib. c. 8. Facit etiam eorum mentionem Iuuen. Satyr 2. Tu nube, atque tace, donant arcana Cylindros. Et Tertull. in lib. de habitu muliebr. Latent in cingulis Smaragdi, & Cylindros gladius sub sinu nouit. Erant Cylindri longi & teretes, qualis lapis ad aream æquandam, de quo Virg. Geor. li. 1. Area cum primis ingenti æquanda Cylindro. Ferrand. libro Epist. 1. in leg. pediculis §. vlt. c. 38.

CYMATILIS vestis dicitur, quæ cærulei coloris est. Sunt qui vndulatam intelligant apud Plautum, quæ nobis *Schamlott* est, quod tamen Dn. Baisius non probare videtur. Spieg.

CYMPIVM poculi quoddam genus, ad similitudinem cymbæ factum. Paulus in leg. pediculis 3. 2. §. 1. vbi Gothofr. in notat. ff. de aur & arg. legat. Cymbia, inquit, argentea, crustis aureis illigata: vide Plin. lib. 37. c. 8. Et præ cæteris Crinitum de honesta disciplina lib. 19. c. 11.

CYNICA cœna, vitam traducere dicuntur, secundum Petronium Arbitrum, qui misere viuunt, vt siliquis & leguminibus quique vilissimis cibariis se tolerant atque sustentant. Nam talis erat Cynicorum Philosophorum victus, vt è Luciano docet Turneb. lib. aduer. 1. c. 19.

CYNICVS, Alberico suæ ætatis autores secuto, est Tribaldus reprehensibilis: Dicti autem sunt Cynici, vel à Cynosarge gymnasio, vbi versabatur Antisthenes, princeps philosophorum Cynicæ sectæ: vel à voce κυών (canes) quasi canini: quia essent in cauillis, castigationibusq; more canum mordaces contra vitia. Erasmus noster refert alicubi: Apud priscos, inquiens ac aliquis cœpit pallio semitectus cũ baculo obambulare, ac mendicato viuere, & obuiis maledicere: adeo non defuerunt qui institutum hoc sequerentur, vt hinc orta sit philosophorum familia, quæ cynicorum dicitur. Spieg.

CYNOSARGES: vide Cymnici agones.

CYNVS Iureconsultus, Pistorij natus, Dyni Muxellani auditor, Bononiæ ius ciuile professus est, libróque de eo non paucos ita scripsit, vt semper à Pontificiis canonibus abhorret. In interpretatione l. quoties, C. de iud. scribit, Canonicos Iurisconsultos fecisse sibi iura pro libitu voluntatis suæ, & leges ciuiles seruare eos ad commodum sum, non autem contra se, propter ambitum secularis iurisdictionis vsurpandæ, & non propter aliud. Floruit circiter annum MCCCXX Hot.

CYPROGENIA, eius fit mentio in l. 29. C. de reb. dub.

CYPRVS Insula l. 17. de pœnis in C. Theod.

CYPRVS Afrodientium ciuitatis Episcopus l. 37. de annon. & tribut. C. eod. Briss.

CYRENENSIS prouincia, vid. l. 61. §. 1. ff. locat.

CYSICENI in l. 7. C de aquæduct. Alij legunt Cyricenij: alij Cyzicenij: alij Ticennij: alij Titennij: vide Goth. in not. ad d. l. in verb. Cyriceni.

D.

D Litera datum significat, vt in extrema præfatione instit. D. C. P. id est, datum Constantinopoli: & alibi frequenter. Hot. Sed & decimo, vt adnotat P. Victorius in Cicero. & dedico in antiquis inscriptionibus, quæ in lapidibus hodie Lugduni visuntur. §. A. D. sub Ascia dedicauit.

DABO verbum solenne, ciuile & directum, an Palæmoni in stipulationibus Dabis? Dabo.

DACIÆ prouinciæ, quæ nunc Vvalachia post Mœsias, fit mentio in l. fin. ad finem. C. de diuers. offic. & appar. Hæc sub Gallieno imperatore amissa est, & post à Gottis Scandia, & Germanici Oceani remotissimis insulis egressis, occupata. Est autem longè ab ea, quam non recte hodie Dacism vocant, cum sit Dania appellanda. vulgo dicta *Danoemarck* ad Cimbricam Chersonedum. Imp. eam diuidit in mediterraneam & Ripensem, in Authent. de eccl. tit. §. 1. & l. 4. C. de metallar. Prat. Spieg.

DACIÆ verbum (ait Gothofr. ad Nou. 11 in præfat. ibi: distat à Dacia mediterranea) comprehendit hodie Transiluaniam; Valachiam, Moldauiam.

Δακτύλιος Græcis annulus. Goth. ab l. 67. in prin. de furt. Hinc

DICTYLIOTHECA annulorum cautula. Δακτύλιος enim annulus est, θήκη capsula siue arcula, vbi quid reconditur. Vlp. 5. §. 8 ff de leg. & fi. Idem Pomp. in Dactyliotheca legata tractat. & ait annulos quòq; contineri, non solum thecam quæ annulorũ causa parata sit. Et Paulus l. 53. Annulis legatis Dactyliothecæ non cedunt. Plin. lib 37. cap. 1. Gemmas plures, quod peregrino appellant nomine Dactyliothecam, primus omnium habuit Romæ priuignus Syllæ Scaurus Celsus l 67. ff. de furt. Nec refert in digito habeat annulum, an Dactyliotheca, quem quum deposito teneret, habere pro suo destinauerit, id est, in digito an in Dactyliotheca. Briss. Hot.

Διάφορος id est faciens. Goth. ab rub. C. de sponsal. & art. Spõsalit.

Δαὴρ Græcis est mariti frater, Latinis læuir quod & Alciat. probat. At mariti soror, Gallos, à nobis. vt Rhodig. ait, Glos dici potest. Idem Alciatus, quin & alij. obseruarunt, haud recte ab Accursio, Læuirum vxoris fratrem quasi læuum virum acceptum? quum læuir solum sit mariti frater, l. Iurisconsul. & l. non facile. 6. D. de gradibus & adfinibus. Prat.

Δαμοσιόλοιμος νόσος comitialis morbus dicitur, quod in comitiis & aliis hominum cœtibus eo correpti, maxime infestarentur & detegerentur. Goth. ad l. qui tertiana 53 verb. comitialem morbum sit de ædil. edict.

DÆMONVM cultus & Pompæ sunt spectacula gentilium, quare ea detestari debemus, Gotho. ad l. certissime 34. §. Hæc igitur nobis 1. in fin. verb. dæmonis cultu C. de Episc. audient.

DALMATICA est vestis, qua modo vtuntur omnes diaconi ex consuetudine in solemnitatibus, vt 70. dist. de ieiunio. Antiquitus tamen sine concessione papæ, nec Episcopis, nec diaconis licebat vti hac veste. distin. 23. capit. communic. 20. Prat.

DAMASI pontificis mentio fit in leg. 1. in prin. C. de sum. trinit. de cuius electione vide Ammianum lib. 27 Ruffin. 2. cap 20. Socratem 4. cap. 24. Gothofr. in d. l. 1.

DAMASVS papa primus accusatus de adulterio, vide c. nos si incompetenter in fin. cauf. 2. q. 7.

DAMIVRGI, qui & Demiurgi apud Dorienses, inquit Hesich. dicuntur ij, qui publica negotia resque ciuitatis administrant, qui similes sunt iis, qui ab Atheniensibus Demarchi vocantur, id est, tribuni: Peloponnesij autem Dorici sunt generis, quo factum est, vt Damiurgi Dorice Liuius diceret. Ἐπιδημιούργους appellat Thucid li. 1. τὸς τε ἐπιδημιούργους ἐκπέμπειν, vbi annotant ἐπι redundare & Dimiurgos esse Phylarcos; sed verius esse putat Turneb. aduers. lib 14. cap 11 quod & Liuius & Helychius scripsere.

DAMNA fatalia quæ imprudentibus accidunt. l 2. in fin de peric. & commod. l. 52. §. damna. ff pro socio. Briss.

DAMNABILIS est ars Mathematica & omnino interdicta, ait l. artem 2 C. de malef. & mathemat.

DAMNARE & reprobare differunt, nam damnare est rem sine remedio subleuandi tormentis seu ignominiæ sententialiter deputare: Reprobare vero est rem rationibus euidentibus ream facere: Panor. in c. damnamus, in 1 Not. de sum. trinit. & fid. Cathol.

DAMNARE multæ, Budæo in forensibus est condemnare ad mulctam, Schard. Prat.

DAMNARI indicta causa dicuntur, qui ad iudicem vocati, non adfuerunt, absentesque sententiam passi sunt. vide Bud. in annot. posterior. Spieg. Prat.

DAMNARI adulterio. Is committit in pœnam, quam lex certo capite denũciat, qui vel publice a iuterio damnatam habet, vel adulteram sciens, vt ignorantiam simulare non possit, retinet vxorem, text. in l 17. C ad legem Iuliam de adulter.

DAMNAS apud Iurisconsultos vox peculiaris, Marcell. in leg. damnas esto, de verb. oblig. legat. id est, damnatus, per syncopen. Alij tamen damnes legant, ea ratione, qua & copes dicitur copiosus. Sed Alc veterem lectionem magis probat, quæ & verior est, atque ita Pan lect Flor. Huc non respiciens. Nebriss. monuit pro hac voce vbique reponendum, damnatus. Meminit & eius vocis (vt attestatur Alc cap 1. lib. 2 Pareig.) Agretius Grammaticus, Iurisconsultorum verbum illud esse asserens. Ea voce vtebantur veteres, cum quasi pœnæ caussa quem damnabant, vt in Senatusconsulto cuius commeminit Ioan. Frontinus lib 2. de aquæ ductu. Si quis (ait) aduersus ea commisisset, in singulas res in denas milita damnas esset. Et in ea lege, quæ eodem loco recensetur, Reficere, restituere, ædificare, ponere, demoliri, damnas esto. Sic in lege Manilia: Colonis municipibusq; in quorum agro id factum erit, dare damnas esto. Et ad finem. Neue quis cui ob eam rem hac lege damnas esto Briss. Spieg & vide M. Fabium lib 7. c. pœn.

DAMNATA publico iudicio quæ habetur vel non. vide l. palã quæstum, 43. §. senatus 10. cum duob §§. seqq. ff. de ritu nupt.

DAMNAS sit, pro damnatus sit, l. 82. ff de conditionibus & demonstrationib. Quo de genere etiam Agrætius in lib. de Ortogr. hæc tradit. Vnde & in iure damnas istius, & illud esto legatum dicitur, hæc soluendo esto, quod solui omnibus modis necesse est, & si res aliena legetur. Inuenio & huius verbis in ll. vsum fuisse, & in lege Manilia, colonis municipibusq; in quorum agro id factum erit, dare damnas esto, &c.

DAMNARI ex parte, in æstimationem rei, in duplum, iudicio, huius æstimatione, tutelæ, vltimo supplicio, ad noxam. Briss. ex ff. & Cod.

DAMNATI

Digitized by Google

DAMNATI voti sunt, qui ad obseruationem voti obligati sunt, non qui soluerint, Alciat. de verb. signif.

DAMNATI ad ferum qui dicantur, explicat Alciat. cap. 23, lib. 1. Parerg. ipse eos intelligit quos alibi lex ad gladium damnatos ait. Spieg.

DAMNATI in metallum. Damnabantur quidam in metallum: alij in opus metalli. Inter quos nulla erat prorsus differentia nisi vinculorum. Ij enim qui in metallum damnabantur, grauioribus vinculis premebantur, & aufugientes grauiori pœna plectebantur. Quam rem omnem rursus explicat Vlp. in leg. aut damnum, § est pœna. ff. de pœn.

DAMNATIO capitis vide leg. si is qui 3. C. si pendent. appellat. ad furcam. l. 28. ff. de pœnis bestiarum l. 6. ff. ad leg. Iul. pecul. Brisson.

DAMNATIONIS pœna in manibus & suris vna inscriptione comprehendi potest, text. in l. 17. C. de pœn.

DAMNATVS in edicto prætoris, quo rii capitalis damnatis bonorum possessio denegatur leg. 13. ff. de bon. possess. est is qui non prouocauit. Cæterum si prouocet, nõdum damnatus videtur: Eadem caussa erit, & si ab eo damnatus sit, qui ius damnandi non habuit. Damnatus enim ille est, vbi damnatio tenuit l. 2. § vlt. ff. de pœn facit. l. 6. §. hi autem omnes, cum seq. ff. de iniusto rupt. Briss.

DAMNATVS dicitur hæres, à quo ita legatũ est. Hæres damnas esto dare, l. 4. §. vlt. l. 35. & l 36 §. vlt. & alias passim ff. de leg. 1. l. 26. §. adeo. de condict. indeb. l. 14 & l 15. ff. de vsufruct. legat. l. 5. ff. de action. empt. l. 44 § si duo, ff. famil. erciscund. l. 7. §. 1. de annu. legat. cum aliis multis, quæ cuique in promptu sunt. Quod legati genus, damnationis vel per damnationem appellabatur, §. 1. Iustit. de lega. Vlp instit. tit. 24 Gaius lib 2. Institut tit 5. Illius autem legatorum formulæ, damnas esto, non in libris tantum consultorum, quorum exempla huc adferre miseræ & nimium sollicitæ essent diligentiæ, sed & apud Quintil. lib. 7. cap penul. fit mentio. Illud notatu dignum est, verbum DAMNAS etiam numero multitudinis de pluribus hæredibus dici, vt in leg 122. § 1 ff. de leg 1. Lucius Tit. & Caius Seius Publio Mæuio decem dare damnas sunto. Sic & in l. 34. §. 1. ff de legatis tertio, viginti dare damnas sunto sine dolo malo. Briss.

DAMNATVS in crimine capitali. leg. 13 §. vlt. qui testam. fac. poss. Briss. in parerg.

DAMNATVS ex delicto militari: vide leg. 6. § 5. ff. de iniust.

DAMNATVS ob carmen famosum, damnatus cædis, conspirationis in patriam, Commodati & Depositi, Controrio iudicio, Furti, Vi bon. raptorum, Iniuriarum, Proditionis. Briss. ex ff. & Cod.

DAMNI species est interritura & intertrimentum. Nam ea, quæ trita sunt inter se, diminui quoque solent, & minoris esse pretij. l. vlt ff. de pign. act. Schard.

DAMNI iniuria dati & furti d ff. rentiã vid. l. 27. §. 25. ad l. Aqu.

DAMNATIO & damnum ab ademptione & quasi diminutione patrimonij dicta sunt, l. 3. ff. de damno infecto.

DAMNO, verbum notæ significationis, genitiuo aliquando, aliquando ablatiuo iungitur, sed varie. Genitiuo ius rei propter quam quis damnatur: vt sceleris, ambitus, indulgentiæ, iniuriarum, maiestatis. Iungitur etiam genitiuo significanti pœnam, vt damnari dupli, quadrupli. Ablatiuo itidem pœnæ: vt damnari capite. Spieg.

DAMNO præter notam significationem etiam est obligo: de diuort. l. si filius: damnandum inquit, eum quanti mulier litem iurauerit. Item de leg. 1. cum filio. Hæredem, inquit, mihi dare damnauerit. Hinc damnatus pro obligatus legitur. Nebr.

DAMNO imputatur commodum amissum. l. 1. §. damnum l. 2. §. merito. Ne quid in loc publ. Alber.

DAMNO litis puniri, siue damnum litis facere, quid sit seu obscurum, & sicut omne multiplex dubium est, varie exponit glossa in leg. contumacia. ff. de re iudic. Spieg.

DAMNI, siue huius quod interest, tres sunt species. Prima eius, quod neque à lege neque ex partium conuentione definitum est, ideoque probandum & quantumcunque erit (ex regula tamen leg. vnic. C. sent. quæ pro eo quod) adiudicandum, quæ quidem prima species generis sui nomen retinet, & & appellatur, id quod interest. Altera autem species eius est, de cuius summa integra & quantumcunque futura est, inter partes conuenit, quæ in iure appellatur pœna, l. vlt. ff. de prætor. stipul. 8. §. secundo ff. ratam rem haberi: Tertia species eius est de cuius summa non integra, nec quantacunque ad extremum esse potest, sed quanta sit per singulos menses, ipso iure definitum est, sic vt quamuis pluris vel minoris interfit, sola tamen ea summa præstetur: vt patet ex leg. vltim. ff. de peric. & commod. rei vendit. Et hæc à nobis, quoniam ex vsus diuturnitate pendet, vsura siue interusurium appellatur. Hotomannus.

DAMNI infecti promittere & damni infecti mitti in ædes, Iureconsulti dicunt, subaudientes, nomine, vel caussa, l. 15. §. si damni. ff. ex quibus caussis maior. & tit. de damn. infecto Cicero. Topic. Atsi quis in pariete communi demoliendo damni infecti promiserit, non debebit præstare, quod fornix vitij fecerit, vide Boeth. Damni infecti promissionem esse scribit quotiens qui promittit, si quod damnum vitio suo contigerit, sua restitutione esse pensandum. Briss.

DAMNO adfligere. vid. l. 2. C. de leg. aquil.

DAMNOSA hæreditas l. 16 C. de fur. deliberand.

DAMNVM, inquit Varro lib. 4. de ling. lat. à demptione, cum minus re factum, quam quanti constat.

DAMNVM diuiditur in iniuriam & pauperiem. l. 1. si quadr. paup. fec. dic. Spieg.

DAMNVM quomodo differt à lucro cessante, aduersus Baldi sententiam explicat Alciat. enarrans l. cum prætor. de verb. sig. Spieg.

In DAMNVM alterius nulli est subueniendum, c. denique 14. q. 5. cap. primum, 12. q. 2.

DAMNVM & damnatio ab ademptione & quasi diminutione patrimonij dicitur. l. 3 ff. de damn. inf Quapropter & qui clã furripit, & qui vi rapit, damnum dat: sed illud damnum non fit iniuria, quia hoc non est plerunque propositum inferentis damnum, vt te damno afficiat, sed vt te locupletanter damno suo. Qui autem seruum iumentumve tuum aut vulnerauit aut occidit, damnum & iniuriam tuam cogitauit. Quamobrem Paul. leg. qui seruum de act. & oblig Qui seruum. inquit, alienum iniuriose verberat, ex vno facto incidit & in Aquiliam & in actionem iniuriarum. Iniuria enim ex affectu fit, damnũ ex culpa. Ferret. de lege Aquilia. Quinti declamatio. c. c. c. x. x. Damnum definit Amissionem bonorum, quæ habuerimus: qui huc ibidem tradit, damnationem ex eo dictam esse, quod plerisque criminibus pecuniæ imponeretur. Proinde non damnum facit, nisi cui de suo aliquid diminuitur & deperit: aliudque est damnum facere, aliud lucro prohiberi. l. 26. ff. de damno infecto. Aliud lucrum extorqueri, aliud damnum infligi. l. 9. §. simili modo. ff. quæ in fraud. credit. damnum plane accipit & is, cuius ædium luminibus officitur. l. 25. ff. de damno infecto. Sed & quod ad interdictum attinet, quo prætor, ne quid in loco publico fiat, neve quid in eam locum immittatur, qua ex re, quid illi damni detur, interdicit. Damnum pati videtur qui commodum amittit, quod ex publico consequebatur qualequale sit, veluti si prospectus, aut aditus deterior angustiorve fiat. l. 2. in princ. & §. merito. ff. ne quia in loco publ. Briss.

DAMNVM tribus modis fit, daturve, vel abs nobis ipsis, vel ab animalibus seruisque nostris, vel abs rebus inanimatis. Cum à nobis datur, pertinet ad legẽ Aquiliam. Quod abs seruis vel animalibus nostris ad noxale iudicium & actionem de pauperie quadrupedis. Quod abs rebus inanimatis datur naturaliter, non venit in aliquod iudicium. Si earum vitio, veluti ædium vitiosarum ruina: si quidẽ damni infecti nomine prius cautum fuerit, in solidum id præstabitur, si nulla talis stipulatio interuenerit, interdũ ex caussa conceditur, vt quasi re integra petatur, vt damnum præstari, aut rem pro noxa relinqui: vt si reipubl. caussa absens non potuit tempestiue mihi prospicere vt ante ruinam caueretur. leg 9. de damno infecto. Sed commune ius est, vt dominus alioqui non teneatur, ne noxali quidem iudicio, l. 6. de damno infecto, l. 5. §. ideo. l. 29. §. si nauis. ff. ad l. Aquiliam. Nam etsi culpa quædam esse videatur, non sufficere ædes ruinosas, quæ alteri nocere possunt tamen si vicinus non postulet, eius periculo non tenemur vltro occurrere. Franc. Balduin. in sua catacheſi iur. ciu. cap. 5.

DAMNVM in societate non intelligitur, nisi omni lucro deducto. l. 30. ff. pro soc.

DAMNVM inferens non est absoluendus nisi damno secundum arbitrium læsi restituto, cap. peßimam 23. quæst. vl. e. si res 14. quæst. 6.

DAMNVM iniuria datum dicitur, nõ solum si dolo, sed & si culpa, sine dolo datur. Semper enim quod nõ iure factum est, iniuria appellatur, ac vt damnum sarciatur, iustissimum est, vt annotauit Franc. Balduin. in Catacheſi iur. ciuil.

DAMNVM iniuria datum, in leg. Aquilia accipimus quod cum damno iniuriam attulerit. l. 49. §. 1. Dig. ad legem Aquiliam. Vel vt Iustinianus, damnum culpa facientis datum, Institutio. de iniur. in princ. & vt Theophilus interpretatur, ζημίαν ἀδίκως γενομένην. Ita Damnum iniuria in l. 1. ff. ad l. Aquiliam, & leg. 1. ff. de iniur. & damnum iniuriæ in leg. 1. ff. de furt. Vnde damni iniuriæ actio in leg. 9. §. vlt. ff. de tut. & rat. dist. leg. 30. Digeſt. ad legem Falcidiam. leg. 18. in fin. Digeſt. ſolu. matrimon. l. 57. in fin. Digeſt. locat. leg. 27. §. si quis de manu & l. 32. Digeſt. ad legem Aquiliam leg. 37. Digeſt. de donat. int. vir. leg. 51. Digeſt. de furt. leg. 11. in fin. Digeſt. de eden. leg 6. §. vltim. Digeſt. nautæ, caupo. leg. 111. §. vltim. de diuerſ. regul. leg. 3. Digeſt. de feriis, §. at aduersus, Institut. de pœna temere litigant. quæ alias damni iniuriæ actio. dict. leg. 6. § 1. Digeſt. nautæ, caupo. & apud Cicero, in oratio. pro Quint. Roſc. Com. & damni iniuria dati, apud Quintil. Declamat. 385. Et damni per iniuriam dati actio, apud eũdem aut alium

Digitized by Google

Quintil.in tit. Declamatio,pro paupere contta diuitem. Vnde damni iniuria agi,in l 7 §.eſt & alia.ff.quod vi aut clam.l. 33.ff de furt.leg.18.§ colonus.ff.de iureiur.leg.29.§.item Labeo.ff ad legem Aquiliam. & damni iniuria argui. leg.24. §. vlt.ff.de liber.cauſſa. & damni iniuria teneri l.27.§. ſi furtum & § ſi calicem,& l.45 in fin ff. ad legem Aquiliam. & damni iniuria conueniri l.28 §. colonus. ff.de iureiur. Alias damni iniuriæ agi.leg.14.in fin ff de preſcript.verb l.2. §. penult.vi bonor.raptor.leg 27.§. Proculus, & §.ſi calicem,& l.41.ff.ad leg Aquil.l.54.ff.de acqu.rer.domin.& l 31.ff.de furt.Briſſ.

DAMNVM ſine iniuria facientis datum vocatur pauperies, l.1. in prin.ff ſi quadr.paup.f:c.dic.

DAMNVM dediſſe videtur,qui cauſſam damni dandi præbuit, l. 4 §. penult.ff.vi bon.rapt.l 30 §.vlt.ad leg.Aquiliam.Briſſon. adde cap.fin.extr.de iniur.& dam.dat.Prat.

DAMNVM non modo pecuniarum:ſed & exiſtimationis,famæ, infamiæ,litis, voluntatis,&c.dicitur Briſſ.ex ff & C.

DAMNVM facere id eſt dare.l.151. ff. de diuerſ. reg. iur.l.30. §.in hac.ff.ad leg.Aquil.

DAMNVM faciens non excuſatur ignorantia, ſi ſcire debuit, quin teneatur ſatisfacere, c. fin.de iniur.

DAMNVM pro pœna accipiunt in l.ſi pro fure. ff. de cond. furt. Alberic.Spieg.

DAMNVM ad res ſeu pecuniam : periculum ad perſonam Accurſ refert.Spieg.

DAMNVM quod quis ſua culpa ſentit,ſibi debet,non aliis imputare,de reg.iur. lib.6. leg. quod quis ex ſua culpa, ff. eod. tit. Prateius.

DAMNVM is dat,qui iubet dare. l.169.ff. de diuerſ.reg.iur.

DAMNVM capere.committere,pati,ſubire,adferre,dare in bonis,&c.Briſſ ex ff.& C.

DAMNVM nemo facit, niſi qui id fecerit quod facere ius non habet.ff.eod.tit.l.169 tit.l.169.Briſſ.

DAMNVM,videtur eſſe poſſeſſori, quod ſibi non proſpexit cautione l.quod ſi poſſeſſor ff.de pet.hæred.

DAMNVM infectum,eſt damnum nondum factum,quod tamen futurum veremur.leg.2.ff.de damno infecto,vt cũ ædificium alicuius ruinam minatur ædificio, vel prædio alterius vicini, tunc enim ædificij iſtius, vel prædij dominus à domino ædificij ruinam minantis petere poteſt vt ſibi caueat nomine damni infecti, quæ ſtipulatio continebit totum intereſſe illius vicini D.eod.tit.leg ſtipulatione & leg.ſed etſi conditione, & leg.damni infecti. Et damnum pateris, quando rebus tuis aliquid decreſcit,non quando accreſcit, Quando autem lucrum amittis, damum non pateris. Etiam quoddam damnum ſine intereſſe eſt circa rem, vt ſi ſubtraxiſti mihi inſtrumenta, quibus poſſeſſio firmatur, teneris mihi ad damnum, quod contingit propter ablationem inſtrumentorum. Et quoddam damnum eſt extra rem. vide leg.vnic. C. de ſent. quæ pro eo quod intereſt , Prat. adde Franc. Bald. Catech. iur.ciuil.cap.5.

DAMNVM decidere,pro ſoluere, præſtare, ſarcire damnum, l.ſi ſeruus communis §.his etiam §.quod vero.ff.de furt.Prat.

DAMNVM exiſtimationis in l.1.C.ſi contra matris voluntatem idem eſt quod infamia.

Sine DAMNO,id eſt,ſine diminutione, & vt Theophil.interpretatur, ἄνευ πάσης δαπάνης in §. at ex contrario. Inſtitutio. quib.alie.lic.75.C.de adminiſtr.tutel.l.vlt. §.penult.C.de rebus auct.iudic.At in l.23 §.ſeruum D. de fideicommiſ. libert. Citra damnum voluntatis, id eſt, circa offenſam voluntatis teſtatoris Briſſ. (fructib.

DANDI verbum quid operetur,vid.l.ſi ſtipulatus.4.ff.de vſur.& Δανείζειν ναυτικὸν τόκον, id eſt, credere ſub lege ſuſcipiendi periculi.Gothoſr.ad leg.1.in prin.D.de nautico fœnor.

Δανείζω pro mutuo accipere.Scæuola l.34.§.D.de pign. & hypothec. δανειστήριον ἐξέσται δὲ μίαν ἡμέραν πεντήκοντα περιγράψαι, &c. quum abs te quingentos denarios mutuatus eſſem, rogaui te,&c Scæuola l.88.§ 25. D.de leg.& fid.li.31. Βούλομαι ὑμῖν ἐμὰς οἰκίας μὴ πωλεῖσθαι τινὶ τῶν πλησιόντων μῶν, μήτε δανείσασθαί τινα παρ' αὐτῶν, ἐὰν δέ τις βουληθῇ αὐτῶν τὴν πωλῆσαι ἢ μέρος αὐτῆς ἢ δανείσασθαί τινα παρ' αὐτῶν, &c. Volo autem ædes meis hæredibus neque vendi, neque mutuam pecuniam ſub earum pignore accipi : quod ſi quis eam quam in ipſis habet partem , velit vendere,aut ſub eius partis pignore mutuum accipere. Nam παρ' αὐτῶν ſignificat quod vulgus dicit,ſuper eo. Quod ideirco admoneo,ne quis hominis eruditi auctoritate permotus,crederet hoc loco δανείζειν, poſitum pro pignori opponere.Sequitur enim ἐξεῖναι ἐάν τινα πωλῆσαι τῷ συγκληρονόμῳ αὐτῶν, ἢ δανείζειν παρ' αὐτῶν, id eſt , Poteſtatem habeat vendendi ſuo cohæredi,aut mutuam pecuniam ab eo ſumendi Hor.

Δανειστὴς, creditor. Gothoſt ad leg. 17 §. ſi quid autem. tertio, verbo,fœnerator.C.de ſacroſ.eccleſia.

DANS ſub condictione aliquid faciendi , donandi animo non dat.l 6 C.de condict.ob cauſ.dat.

DANVBIVS, ſiue Iſter. Gothof. ad edict.Iuſtin.13. c.11.§.2.fin.

DAPHNE,extat titulus,de cupreſſis ex luco Daphnes,& cæt.li. 11.Cod.quem vt pleroſque alios nobis Alciatus, hiſtoriarum ſcientiſſimus reſtituit. Itaque DAPHNE eſt amœnum in Syria ſuburbanum iuxta Antiochiam LXXX. ſtadiorum ambitu,vt ait Strabo. In hoc loco Antiochenſium conuentus agitabat vt ait idem Strabo.Fuit autem hic lucus à Cn.Pompeio Magno conſecratus, Euſebio authore. Eſt quoque Antiochiæ porta DAPHNITICA,de qua Hieronymus in Vita Ignatij & cæt. Iuſtinus lib.C.vndecim.de cupreſſis ex Luco Daphnenſi. l.ſi quis autem DAPHNENSIS Luci, &c. Nebriſſ. dictum à Daphne Ladonis filia,vt nonnulli volunt: vel ab eo quod illic erant, (authore Auſonio) ſpectatiſſimæ lauri,quæ δαφνίδες Græcis dicũtur.Addit Philoſtratus alibi inſolitas in eo naſci cupreſſos in memoriam Cypariſſi,quem Apollo dilexit, cui ille lucus eſt ſacer.Eius meminerunt præter eos, qui ab Alciato citantur, diuus Chryſoſtomus contra gentiles. Amm. Marcel. ad fin.lib 19 Niceph lib.10.Eccleſ. Hiſtor.cap.28. & lib 16.c. 23.Sozomenus lib 5

DAPHNIS mulieris nomen. Mar. Paulus quidam fideiuſſerat pro Daphnide, ait l.ſi remunerandi 6.§.7.in pr. D.mandat.

DAPIFER dicitur ferens dapes: & eſt nomen officij magnæ dignitatis in curia imperatoris; vnde inter proceres eligentes imperatores computatur. [municat.

DAPAILIS eſt ille, qui liberaliter ſecundum menſuram com-

DARDANARII dicuntur, qui annonam merceſve coemptas, tantiſper ſupprimunt, dum carius eas vendendi occaſio ſe offerat:à Darnano,vt quidã aiunt,mago nominati.Vide Vlp. l.6. D.extraord. crimin. & l.37. D de de pœn Iulius Pollux ἀσπαξάσκους & ἀσπαλάξας, hoc genus hominum appellari ſcribit. Nam Propolas eos nominat, quos iuriſconſulti Proxeneras. Dardanarius autem non male Thales ille ſapiẽs appellari potuiſſet,qui olearum inopiam prouidens, omnes coemit,& anno inſequenti vendidit,vt ſcribit Ariſtoteles: ſi quidem eum quæſtum turpiſſimum factitare voluiſſet. Hor. Adde Forcat.in penu iur.ciu c.28.

DARDANARII.Turneb.aduer.li.9.cap.7 Dardanarios dici putat eos, qui annonam onerant & premunt, quod eorum tanquam maleficiis, & venenis magicis crederent annonam auerti in ipſorum horrea, & in metiendo menſuram imminui eiuſque modo ſubtrahi : aut quod ad contumeliam & probrũ magos eos increparent, Dardanarios vocantes, cum eſſet odioſiſſimum magiæ & infame vocabulum. Certe Dardanarij à Dardano contumelioſe nominati videntur, quem magum fuiſſe conſtat.Tertull.vt ipſis iam vocabulis vtar, quibus autrix opinionum iſtarum magica ſonat : oſtentantes & Typhon & Dardanus & Damigeron & Nectabis & Berenice. Sed & Dardaniæ Columellæ magicæ ſunt.

At ſi nulla valet medicina repellere peſtem,
Dardania veniant artes.

Dardanus etiam ab Apuleio inter inſignes magos nominatur vt autem arcarius buccularius, tignarius dicitur,quæ formatio in multis artificum vocabulis obſeruatur,ita & in opificio & artificio aliquo Dardanarius eadem proportione dicitur. Nec vero in annona tantum, ſed & in aliis mercibus Dardanarii eodem iuriſconſulto auctore dicebantur. Qui in ſe aliena cœnacula dirigunt furandi animo, diætarij vocantur , quod cœnaculum diæta etiam non male vocari poſſit, cum in diæta ſit. Hæc annotauit Turneb loco ſupra citato. Sed lubet etiam doctiſſ.D.Cuiacij explicationem huius vocis adſcribere ex cap 19.lib.19.obſeruat Dardanarij(inquit)idem ſunt & Pantapolæ & Seplaſiarij,ſi gloſſis veterũ credimus,quę & Seplaſiarios & Dardanarios Pantapolas exponunt & Pantometabolos : quo genere hominum nihil eſt fraudulentius, nil iniquius in oneranda annona mercium quarumlibet & ideo variis conſtitutionibus fraudes,calliditates, ſtellionatus eorum coercentur , non etiam genus omne improbatur negotiationis huiuſmodi. Nam & Reipubl. vtiles ſunt & vrbe aliquãdo eiecti quũ fuiſſent,reuocantur. Nouell.Valẽtiniani de pantapolis ad vrbem Romam reuocandis, his verbis, Græcos negotiatores, quos pantapolas dicunt, in quibus manifeſtum eſt, maximam ineſſe multitudinem, magnam que in emendis vendendiſque mercibus diligentiam , vlterius non patimur ſacræ vrbis habitatione ſecludi, licet eos diſſenſio, & maxime inuidia tabernariorum, quam venerabilis Romæ vtilitas à negotiatione ſubmouerit. Ideirco hoc edicto ſinguli vniuerſique cognoſcant pantapolis ad rubem Romam redeundi negotiandique licentiam reſtitutam, vt cura peruigili vbertas populo miniſtretur. Hæc Valentin. Sed ſi forte vel menſuras vel pondera falſarint, vel legibus conſtituta pretia exceſſerint , vel vndique coemptas merces ſuppreſſerint, dum ex raritate caritatem affectant, hi conſtitutionibus coercentur,leg.in Dardanarios. D.de pœnis , leg. annonam,Dig.de extr.crim. & ſpecialiter crimine ſtellionatus. l.3 C.vlt.de crim.ſtell. Et de omni genere hominum, qui ex annonæ caritate lucrum ſperant, minuſque vberem annonam exſpectant,vt eo demum tempore,quam diu horrea flagellarum, promant, eleganter Gregor. Nazianzenus in func-

Digitized by Google

in funebri orat. Basilij Magni: Τηρῶσι τὲς χαμαὶ, κατασκάλμα τῶν τὰ σιδήρια, καὶ χαμαιτύπους τῶν συμφορῶν, & adiicit, τοῦτο γὰρ οἱ σιτώνας ἐπισιτισαμένους Hi sũt Dardanarij, qui his attentant, onerant, vexant annonã, vt loquitur Vlpianus, & Martialis,

Hic vbi Roma suas aurea vexat opes.

vt Varro, incendunt & excandefaciunt, vt Lampridius, vastant. Cum annonam, inquit, vestarent, hi, qui tum Rempub. gerebant etiam inopia ingens Romæ extorta est, quum fruges non deessent, vt Plin. Flagellant, quod est premunt. Denique vastat, flagellat, vexat annonam proprie, qui supprimit quive non vendit iusto pretio. Salomon. ὁ συνέχων σῖτος, δήμῳ κατάρατος. Populo, inquit, detestabilis est, qui supprimit annonam. Cuiac. Obseruat 10. cap. 19.

DARDANIA, seu mediterranea Mysia, leg cum procuratores 4. C. de metallar.

DARE, est accipientis facere, §. sic itaque Instit de act tuo præstans, & venditor, si ex mercis ipsius dominus. Spieg. Non autem videntur data, quæ eo tempore quo dantur accipientis non fiunt. Briss.

DARE, id est, credere, l. vlt. ff. comm præd. l si vnus, §. fin. de seruit. rust. præd.

DARE damnum, id est, afferre incommodum Spieg.

DARE pro permutare, vel compensare l. dedisse de ver. sig. Pra.

DARE debere est facto suo dominium retro transferre. Vide Alc. in l. mutuum. de reb. cred Spieg.

DARE, pro damnare ad bestias, in metallum, exilium. l. 8 §. seruos, l. 17. l. 28. leg. 34. ff de pœn. & apud Firmic. lib. 3. Mathes. c. 5 Prat.

DARE, adsignare, l. quæ pater. ff famil. ercisc.

DARE, hoc est soluere. l. credit. §. cum de sorte. ff. de solut Prat.

DARE nuptui, collocare in matrimonium. Inst. tit. de legat. §. legati.

DARE, est delegare leg si ita, ff de offic. præsidis. Prat.

DARE intelligendus est qui remittit. leg. generaliter. ff. de calumniat. Prat.

DARE, id est, dare velle. l. stipulatus sum Damã ff. de verb. obl.

DARE præstare, l. 40 §. Pamphilo de statu lib.

Quod te mihi DARE facere oportere, verba licet coniuncta videantur, sic tamen accipienda sunt, vt quoduis eorum probare sufficiat l 53 ff. de verb signif.

DARE, id est, commodare in l. si vt certo. §. nunc videndum. ff. commun. & pro tradere. leg. si tibi. D. de præscr. verb. Prat.

DARI etiam vacua possessio dicitur l. 32 D. de arbitr.

DARE, propriè est dominium transferre, §. sic itaque 14. de act. Itaque stipulationes de dando conceptæ hanc vim habent, vt dominium stipulatoris efficiatur. leg. vbi autẽ 75. in fin. Dig. de verbor obligationib. leg. si ita 25. D. de contrah. empt. neque enim videntur data, quæ eo tempore quo dantur accipientis non fiunt leg. non videntur. 167. de regul iur. Hotomann. Alias denique dare videtur, qui restituit, leg. statulibe. §. si quis seruum. Dig de statu. lib. l. ii seruus in princ. D. de ædil edict Oldendorp.

DARE diem in epist. Cic ad Attic. l 9 Tulliola tibi diem dat sponsorem non appellat. Prat.

DARE, i. e. tradere. l. 4. C. de prædiis & aliis rebus minorum.

DARE, pro facere positum à Iurisconsultis in l. si quis ab alio. ff. de re iudic. singulariter obseruauit. Zasius noster, etsi magna sit differentia inter dare & facere, vt ipse in §. seq eadem lege docet, sed sic dici in re magna, Donatus in Adelphinis monuit Oldendorp.

DARE facere, præstare l 13 § idem Iulianus D. de act. empt.

DARE facere vetus fuit formula actionis in personam, qua id quod aliqua de caussa deb batur, peti solebat, siue in dando siue in faciendo constaret, leg. actionum. 25. D de oblig & act. soluta enim pro separatis in ea formula accipiuntur, leg. sæpe 53 D. de verb. signific. hoc est, vt alterutrum tantum debeatur: Vsurpatur in leg. vlt. D. commu. præd. leg. 18. §. 1. D. de accept. l. 13 D. de inoffic. testam. Cic. lib. 3. offic. Calpurnius arbitrium illum adegit, quicquid sibi dare, facere oporteret ex fide bona. Hotom. simili modo legimus, ire agere, inducta illata, vti frui.

DARE vindicias secundum seruitutem, ab libertate in seruitutem, contra libertatem locutiones veteribus vsurpatæ pro decernere eum, quo de agitur, tantisper seruum esse. Liu. lib. 3. Iudicem te ab libertate in seruitutem vindicias non dedisse. Item. Vindicias ne ab libertate in seruitutem dederit. Asconius in Cornellianam Quis fuerat ille ex Decemuiris, qui contra libertatem vindicias dederit. Hot.

DARE vindicias secundum libertatem, à seruitute ad libertatem, contraria loquendi genera: quibus eodem loco Liuius est vsus. Hotom.

DARE in arte notariatus dupliciter capitur: proprie scilicet & improprie. Proprie, quando res data transit in dominium accipientis, vt in instrumentis, in quibus agitur de rerum alienatione. & dominij translatione, in quibus transfertur dominium, si tradens erat dominus, alias non. Vnde dare proest accipientis facere. Aliter enim non datur, nisi sic detur, vt in ipsum. cui datur, statim dominium transferatur Improprie capitur in instrumentis Emphyteuticis & feudis, & locationis, vbi ille, qui locat, vel concedit. licet dare dicatur, non tamen dominium transfert. Et est differentia inter dare, donare & tradere. Nam tradere dicitur, qui solum possessionem transfert & non dominium. de hoc notata 23. quæst. 6 §. vlt. Olden. Prat.

DARE non solum intelligendum esse censet Iabolenus in leg. si mulier, ff. de cond caus. dat. & Vlpia. cum de eo quod venditori datur, vt puta pretium vsuræ, sed etiam si quid emptionis caussa erogatum erit, leg. debet. ff de ædil. edicto. Tamen Specul. tit. de emption & vendition. tradit verbum dare, quãdoque improprie in instrumẽtis & contractuum perscriptionibus poni, quandoq; etiam proprie veluti cum res data fit accipientis. & de vera alienatione, ac dominij translatione agitur si modo tradens dominus erat, leg. traditio. ff. de acquirend. rerum dominio. Improprie autem quandocunque solus vsus, solave possessio rei datur, cuiusmodi est contractus Emphyteuseos, locationis & rei in cliẽtela positæ, seu in feudum datæ. In his etenim id genus concessionis contractibus & tabulis dominiũ minime transferri solet, qua de re in contractu emptionis, dedit pro tradidit, κατὰ χρῆσιν & ex improprio scriptum censet Bart. in leg. fin D de cond. ob causam, & in leg. exempto, ad principium D g. de act. empt. &c. Brechæus leg. dedisse intelligendus est, tit. de verb & rer. sig.

DARE simpliciter pronuntiatum, alienare est ac dominium transferre, vt habetur in leg. nemo rem suam, & leg vbi autẽ apparet §. fin. D. de verbor. obligationib. Tamen qui rem pro re alia quam dare tenebatur, commutauit vel compensauit: aut sibi accepto latum est, id dedisse censetur. Paulus in leg. vel permutauit. D de libe. causs. Vnde si mulier nuptura ei, qui centum dare debebat, cum eo ita pacta est, pro centum quæ mihi debes, fundus Hussianus doti tibi erit, secundum id quod placuit rem pro re solui posse, & liberatio contingit, & centum in dotem erunt. Sic respondit Paulus in leg. si ei. D. de iur. dot. & cæt. Brechæus ibidem.

DARE pro adiuncto variat significationem: dare mutuo, dare hypothecæ, leg. & quæ nondum in prin. D de pignor Old.

DARE improprie dicitur qui surrepta restituit leg statulib. § si quis seruum. de statulib. Pro restituere autem interpretantur in leg si seruus. de edil. ædict. Old. Prat. Spieg.

DARE actionem & iudicia prætor dicebatur, cum actori potestatem agendi faciens, cum ad intendendam actionem admittebat, quod Cic. pro Cæcinna ait. Etenim si prætoris, qui iudicia dat, nunquam petitori præstituit, qua actione vti eum velit & act. 3. in Verrem Si quis, inquit, eum pulsasset edixit, se iudicium iniuriarum non daturum, quicquid ab eo peteretur, iudicem de sua cohorte daturum. Iudices quoque litigatoribus dabat, nonnunquam ex centumviris, quibus prætor præerat, sæpissime tamen ex priuatis in quos litigatores consenserant, l. 2. §. 1. D. de iudic. leg ex consensũ, leg. de appell. Corasius Miscell. lib. 3. cap. 8. Sic

DARE iudicium, frequens locutio, eadem forma, qua actionem dare, significat agendi facultatem præbere. Vlp. Prætor ait, qui deiecerint vel effuderint in eum locum, quo vulgo iter fit, quantum ex ea re damnum datum erit, in eum qui ibi habitauit, in duplum iudicium dabo. Spieg.

DARE beneficium, pro rem gratam facere, dictum eleganter in leg. Nerat. de reg. iur. Spieg.

DARE ciuitatem pro ciuem facere Spieg.

DARE inquit Seneca lib. 1 de benef. c. 10. aliquid à se dimittere est, & id quod tenueris, habendum alteri tradere. Briss.

DARE consensum. l. 4. C. de vsucapionib pro emptore.

DARE dilationem etiam apud Cic. inuenitur.

DARE ferias pro obseruare, apud Vlp. in l. si aliquam, de offic. Proconsul. Oldend.

DARE corporaliter in l. 18. C. ad leg. Falc. idem est quod naturaliter. Gothofr. ibidem.

DARE vel facere donationem, id est donare l. 20. in pr. C. de don. ante nupt. vt & dare donandi animo l. 6. Cod de condic. ob caus. dat.

DARE pignori l. 4 Cod. de pignor. & l. 1. Cod. si alien. res pignori data sit.

DARE placita. l 9. C. de non num. pecun.

DARE Sacramentum factionis l. 5. in princ. C. ad leg. Iul. maiest.

DARE in mandatis, idem quod mandare.

DARE in solutum l. 13. C. de pignor. & hypoth.

DARE in matrimonium, in § legati autem, Instit. de legat. Sicut apud Liuium & Cæsarem reperitur, vt & apud Terent.

DARE in nuptias. Spieg.

DARE mancipio, vel mancupio est rem ita dare, vt euictionem nos præstaturos spondeamus.

DARE mutuum testimonium dicuntur, vt Erasmus exponit. aut qui mutuo studio inuicem suffragantur, aut ad gratiam testificantur: neglecta religione. Spieg.

Digitized by Google

DARE oportere, leg. quod te mihi, in fin. ff. si cert. pet. & leg. sæpe ita, §. 1. de verbor. signific. §. is quoque. Inst. quib. mod. re contrah. oblig.

DARE pœnas, incestus, maiestatis, furti, hoc est, puniri ob admissum crimen incestus, maiestatis, furti. Spieg.

DARE potestatem, est rem alterius arbitrio committere. Spie.

DARE se in arenam l. vlt. ff. de fugitiu.

DARE se militiæ. l. 28. ff. de liber. caus. l. 4 §. 1. & §. seq ff. de re milit. Brisson.

DARE iusiurandum dicitur etiam, qui vi vel amens promittit §. sicut ergo, iuncta glossa in Authen. vt iudic. sine quo suffrag. Sic Cæsar libro primo Gallic. Hac ratione adducti, inter se fidem & iusiurandum dant. Oldend. Spieg.

DARE nomen, est curare nomen inscribendum. Arrianus in leg. 3. de re milit. Qui post desertionẽ, inquit, in aliam militiam nomen dederunt, legive se passi sunt. Budæ. interpretatur ad delectum sese exhibere. Oldend. Spieg.

DARE sententiam, pro dicere, & ferre l. 28. ff. de re iud. l. 56. §. 1. ff. de euictionib. Et dare simpliciter eodẽ sensu vt in lib. 17. in fin. ff. de liber. cau. Contra libertatem dabit, id est, sententiam feret. Tacit. lib. 4 Ita secundum Messenos datum, id est, pro Messenis pronunciatum. Suet. in Claud. c. 15. Absentibus secundum præsentes dabat facillime nullo delectu. Plin. lib. 7. Epist. ad Macr. Finem cognitioni quæstio imposuit, quæ secundum reos dedit. Hæc autem locutio imminuta & cõtisa est. Plene enim sic enunciatur, secundum aliquem litem dare, quam locutionem in pronunciationibus vsitatam ex Valer. Max. 3. c. 3. & Seneca in præfatio. lib. 7. Declamatio. alias docui. Cic pro Quint. Rosc. Scau. i tabulas poscebamus, nunc tuas, C. Fanni Chærea, solius postulamus: quominus secundum eos lis detur, non recusamus. Lucan. lib. 3. secundum Æmathiam lis tanta datur. Briss.

DARE vsumfructum hæres iussus, vt in specie l. 3. ff. quib. mod vsusfr. amitt. l. 19. §. vlt. l. 32. §. 1. ff. de vsufr. legat. Dare intelligitur si legatarium in fundum inducat, eumve patiatur vti frui, l. 3. ff. de vsufr. Atque ita dari quoque seruitutes patientiam cedentes intelligimus, l. 19. ff. de seruit. rustic. præd. l. vl. ff. commun. præd. l. vlt. de seruit. Briss.

DARE tutores l. 2. 3. & passim, C. de testam. tut.

DARE intelligitur qui remittit. l generaliter, ff. de calumn. leg. si mulier. ff. de cond. ob caus. Bart. in l. Modestinus. de solut.

DARE videtur qui legitime offert, auth. dos data, & ibi Goth. ff. de donation. ante nupt.

DARE non possumus alteri, quod proprium nos habemus, l. 54. de reg. iur. l. 20. de æq. rer. dom adde l. 5. & ibi Goth. C. de iur.

DARE beatius est quam accipere, c. cũ Marthæ, de celebr. missar. & ibi Abb. in 4. not. tex. in cap. prædicat. 16. quæst. 1. Abb. in eod. de donat.

DARI verbum improprie accipitur pro eo quod est tradi, l. si stipulatus. de vsur. Spieg.

DARI fieri l. 13. de inoffic. test. l. 122. §. Callimachus, de verbor. oblig. l. pen ff rem pupill. salu for. Briss.

DARI etiam vacua possessio dicitur l. 32 de aib.

DARI fundum Tusculanum stipulatio, hoc continet: vt dominium omnino efficiatur stipulatoris, l. 5. §. vlt. de verb. obl.

DARI in metallum, ad bestias, ad opus publicum, in exilium, in ludum venatorium, dicuntur, qui in eas pœnas damnantur, l. 8. §. seruos. l. 17. l. 27. l. 28 in princ. & § vt generaliter, l. 34. ff. de pœn. l. 4. ff. de interd. & releg. l. 29 ff. de excusf. tut. l. 3. C. si pendent. appell. & apud Firmicum lib 3. Mathes. c. 5. Briss.

Sic DARI metallis. in l. 20. circ. fi. C. de postlim. reuers. est ad metallum damnari. Goth. ibid.

DARI, & fingi dari, diuersa sunt. l. 1. D. de donat.

DASVMIANO vel Dasumaiano SCto de his cauebatur, qui fideicommissariam libertatem præstare rogati, iusta ex causa abessent, vt nec libertas impediretur his qui fraude carerent l. 36 ff. de fideicom. libert. Briss.

DATA libertas, l. 26. de liberal. caus.

DATA semel libertas non reuocatur. §. si is qui 6. in fin. Instit. de eo cui libertatis causa, &c.

DATA ad hoc opera, pro, de iuduſtria, l 51 §. pen. ad leg. Aquil. §. Thesauros. Instit. de rerum diuisione. Briss. in parerg.

DATA opera, l. 11. C. de his, qui accusar. non poss.

DATA non videntur, quæ eo tempore, quo dantur, accipientis non fiunt, l. 128. de diuers. reg. iur. Briss.

DATIO à facto non discrepat l. 15. §. verb. vt non discrepet, vbi Goth. C. de contrah. & comm. stipul.

DATIO, id est, traditio, l. 3. C. de dot. cauta non numerat.

DATIO legati, l. 4. in fin. C. de liber. præterit. l. 10. ff. de reb. dub. l. 9. & l 14 ff. de admendis legat.

DATIO omnis aut fit ob rem, aut ob causam honestam, aut turpem. l. 1. ff. de condict. ob turp vel iniust. caus.

DATIO mutui in § is quoque, instit. eod. vt & apud ICtos & Ciceronem Legum datio. Spieg.

DATIO pecuniarum, leg. scimus 12. §. 6. C. de iur. deliber.

DATIO vsusfructus, l, 7, C. de reb. alien. non alienand.

DATIO insolutum est datio pro solutione & satisfactione: est quæ species contractus innominati: sic l. do vt facias.

DATIO bonorum possessionis, Curatoris, dotis, fideiussoris, Iudicis, libertatis, partis, pecuniæ, pignoris, tutoris, libelli, Briss. ex ff. & C.

DATIVI tutores dicebantur auctore Vlp. Instit. tit. 11. qui testamento dati erant. Datiuos tamen & testamentarios tutores separat Modestin. in leg. 7. ff. Rempubl. salu. fore. Quemadmodum Datiuam tutelam, à testamentaria & legitima Iustinianus separat in l. 40. Cod. de Episc. & Cler. Datiuosque idem Imper. in l. vlt. C. de legit. tut. accipit, qui à iudice dantur. Briss.

DATVIRI, pro datum iri, dixit IC. l. stipulatio ista, habere licere, §. si quis insulam ff. de verb. obl. qua de re vide Ant. August lib 2. Emend. c. 2.

DATVM substantiuum in tit. de condict. caus. dati, qui vulgo citatur sic De conditione ob causam, confusa loquendi phrasi ac proprietate, nec absque studiosorum detrimento. Præterea legendum de condictione causa dati, causa non secuta, non autem causa data, nullo cohærente sensu. Sic Celsus in l. vlt. eod. tit. Obligationem dati vocat Oldend. vide Cuiacium & Vvesembec. in Paratitlis, hoc ipso titulo.

DATVM à me videtur quod vel à procuratore omnium bonorum, vel ab eo qui negotium meum gerebant ratihabitione secuta datum est, l. 7. ff. de calumniator. In edicto Ædium, cuius verba referuntur in l. 25 §. vl. ff. de ædil edict Datum accipimus non solum quod numeratur venditori, vt puta pretium & vsuras eius, sed & si emptionis causa erogatum est l. 27 ff. eod. tit. Briss.

DATVS iudex, id est delegatus; Nam in iure ciuili, vt Zasius ait, in leg duo iudices. ff. de re iud. raro inuenies verbum, delegati, pro iudice, sed frequenter verbum, Dari. vt iudex datus in leg. iudex de iudi. in l. à iud ce, & l. apertissimi. C. eod. in leg. 2. ibi, cui iurisdictio data est, in l. & quia in prin de iurisdom. iud. Proprie iudex datus dicitur, cui respectu vnius causæ, vel articuli tantũ mandata conditio est, & præter eam nihil habet. A recentioribus Cæsaribus Pedaneus appellatus. Old.

D E

DE præpositio quandoque auget, vt in dictione depositum. l. 1. in pr. ff. deposit. quandoq; priuat, vt c. episcopus 35. dist. Et tunc plerunq; mutat ex toto significatum dictionis, cui adiungitur, vt destruo, dedecus, degener: quãdoq; nec addit nec mutat, vt detergere, id est tergere, in aut. de mona. in prin.

DE pro A. Sic de te stipulatus. l. 47. ff. de vsufructu. l. si is qui rem ff de furt. l. 1. ibi de fisco, id est, à fisco. C. de fun. rei prin. lib. 1. Sic de me petere. l 5 §. si dem. ff commodati. De Roma abire l. 35. §. non solum ff. de procur. De domo numerata l. 40. ff. de reb. cred. Sic de fundo, de prædiis, de quibus, &c. pro à fundo, à prædiis, à quibus. Briss. ex ff. & Cod.

DE quandoque significat vel ex, vt de domo, pro ex domo apud Paul. in princ. leg. lecta. ff. de reb. cred. Sic & Terentius vsurpauit. Clamat de via, id est, è via Pauli verba, quæ sic habent, Lucius Titius scripsi, me accepisse à Publico Mæuio quindecim mutua numerata mihi de domo: secundum Alc. significant, tam quod domi numeratum, quam quod ex domo ad eum missum est, siue per ipsum patremfamilias siue per eius seruos, aut institores. Spieg.

DE interdum pro, vel propter significat. Vlpia. vel si quid ex eo quod egerit, ad eum peruenerit, dolove eius malo, vel culpa eius factum sit, quo minus peruenirent, hisdem de rebus reddi, id est propter hasdem reddi, vel pro his rebus recte præstari, vt in leg. aliud ff. de verbor. sign. Vide Bud. in leg. redhibere. ff. de ædilit. edict. Hæc quoque præpositio quandoque in malam partam accipitur, vt desperatus, demens, dedecet, deformis, degener, Alc. lib. 4. de verb. sign.

DE interdum ponitur pro super, l. 3. C. si à non compet. Interdũ pro valde, vt deproperat, i.e. valde properat l. 2. C. de veter. iur. enuel. Interdum pro secundum, vt de libellis, id est, secundum libellos. C. de libellis 20. dist. l. 2 C. de sent. ex breui recit. Interdum pro turpiter, vt, depectus, id est, turpiter pectus, l. generaliter. de calumn. Interdum subauditur à iure. l. lenocinij, in fin. de adul.

DE præpositio quandoque denotat causam materialem l. 1. §. nunc videamus. de comm. cum emanc. lib.

DE præpositio quando significet causam proximam leg. vel remotam, vide Bart. in l 1. si finita, §. de his ff de dam. infect.

DE particula in l 7 § 2. C. de summa trinit. significare causam efficientem, ait Goth. ad eundem §. 2. verb. carnem assumpsit.

DE eadem familia. *Vber ein leiſt* Spieg.

DEALBATORES, item Deauratores l. 1. C. de excus. artif. lib. 10. ab Impp. inter artifices recensentur qui munerum immunitate donati sunt. Spieg.

DEAMBVLANDI ius, hoc est, spaciandi. Vlp præter habitationem autem, ait, quam, habet, cui vsus datus est, deambulendi quoque & gestandi ius habet, l. plenum. § 11. D. de vsu & habit. Spieg.

DEBERE

Digitized by Google

DEBERE, est iure aliquo teneri ad dandum vel faciendum aliquid. Cic. in paradoxis. Tu posse re dicito quandoquidem potes: debere, ne dixeris, quoniam nil quisquam debet, nisi quod est turpe non reddere. Hotom.

DEBERE verbum ad omnes omnino actiones referendum est, siue ciuilis, siue honoraria, siue fideicommissi sit persecutio, l. pecuniæ. 178. §. hoc verbum, de verb. sign. Id tamen ad subsequentes, tantum species referri oportere, scilicet ciuilem prætoriam, aut fideicommissariam persecutionem quam plurimi existimant. Vix enim in rem actio debendi verbum competit. Neque enim res mea mihi deberi potest, sicuti apparet ex l. Quintus Mutius § argento & l. scribit. ff de aur. & argen. leg. Id tamen vim habere obligationis palam ex l. 1. §. 2. ff. de act. empt. vendit. si cum sciret deberi seruitutem, celauit, & l. si domus ff. de ser. rustic. præd. Adde Vvesemb. in tit. de actio. in instit. in princ. super verbo deberi.

DEBERE defunctus non dicitur, sed debuisse, interpretes citant textum singularem & vnicum, quod id colligunt, lege qui Romæ § Augerius. ff. de verb. oblig. Old. Spieg.

DEBERE est de alio habere: Ergo quod non est nec esse potest, nulli debetur.

DEBERE adfectionem dicitur in l. 2. C. qui dar. tut. vel curat.

DEBERE in tributa. l. 33. C de appellat.

DEBERE optimo iure, l. 1. C. de vsur.

DEBERE legatum, domus, fundos, seruitutem, prædia, pecuniam: pure, in diem, sub conditione, sub pignoribus, sub pœna, sub vsuris. Briss. ex ff & Cod.

DEBERI dicimus, quod die certa præstari oportet, licet dies nondum venerit. text. in l. 9. ff. vt legat. pr seu fideicom.

DEBERI proprie id tantum intelligitur, quod peti & ab inuito exigi potest l. 108. de verb. sign. Vnde festiuus ille Martialis iocus lib. 2. Epigr.

Sexte nihil debes, nil Sexte fatemur,
Debet enim si quis, soluere iure potest.

Itaque nec seruus debere, nec seruo deberi quicquam intelligitur, l. 41. de pecul. Ac proinde eos qui natura tantum obligantur, debitores per abusionem dicimus. Briss.

DEBERI natura quoque dicimus licet eius petitio nulla sit. l. 1. §. vlt. de const. pec. l. id quod natura ad l. Falcid. l. 85. de reg. iur. l. 10. de oblig. & act. & aliis vulgatis locis, adeo vt qui natura tantum obligatus soluerit, debitum soluisse dicatur, l. 19. §. pen. de solut. Sic fit vt deberi aliquid natura, vel iure ciuili vel honorario possit l. 1. §. debitam l. 3. de const. pec. l. 1. de nouat. 47. ad Treb. Briss.

DEBET verbum necessitatem importat, l. 1. in princip. de eden. Io. Bello. Etymol Gloss. in Clem. attendentes verb. debeant de sta. regul. quandoque tamen & honestatem importat, Ioh in c. si de iur. cal super verb. partem illam, & notatur in c. intelleximus, in verbo debet. de Iud.

DEBETVR vel pure, vel in diem, vel sub conditione, l. 16. ff. de petit. hæred.

DEBILES personæ, qui propter infirmitatem vel perpetuo aliquo morbo rebus suis superesse non possunt, inter eas fœminæ & pupilli cõnumerantur in l. nequicquam. §. obseruare. ff. de offic. proconsulis. Alibi Imperator miserabiles nuncupat C. quando nup. inter pup. lib. 3. Prat.

DEBITA portio, i. legitima, l. 36. C. de inoffic. testam.

DEBITA portio, quæ liberis ex substantia paterna iure ciuili debetur, l. 8. §. vnde. & de inoff. nimirũ quarta pars successionis, quæ ab intestato obtigisset. Appellatur & debitum bonorum subsidium l. 2. C. de inoff. donat.

DEBERI autem parentum hæreditas liberis intelligitur, liberorum vero parentibus non æque, propter votum parentum & naturalem erga filios charitatem. l. 15. ff. de inoff. testam l. vlt. ff. de bon. dãnato. l. 7. in fin. ff. vnde liber. l 50. ff de bon. liber Brisson.

DEBITA etiam patronis portio, quæ patronis ex l. Papia relinqui debet l. 114. §. vlt. de legat. lib. l. 28. ff de legat. lib. 2. l. 1. §. penult. ff. si cui plus quam per l. Falcid. l. 20. ff. de donation. l. 60. ff. ad Trebellian. Institut. de succ. l. 19 §. 1. de condict. & demonstr. l. 25. & l. 44 ff. de bon. libert. l 6 §. si patronus, ff. si quis in cau. test. Briss.

DEBITA ÆDIBVS seruitus l. 5. C. de seruitut. l. 22. ff. de seruitut. aqu. pluu. Briss.

DEBITA repræsentare, l. 1. C. de condict. ex leg.

DEBITI appellatio plerunque solam naturalem obligationem continet l. 40 §. dominus, de condit. & demonstr. l. 25. §. 1. ff. quando dies leg. ced. Briss. Prat.

DEBITI solutio vnde dicta sit, explicat Budæus in Annot. post

DEBITI facere gratiam, pro remittere. Old. (Spieg.

DEBITI instar habet id, quod officio iudicis adsequi possum ab inuito aduersario, imo & ipsum officium à iudice debetur postulanti secundum ius. & si negauerit, tenetur iniuriarum, l. 1 §. permittitur autem, in fin. ff. de aqu. quot. & æst. Oldend. Prat. Spieg.

DEBITI viam venire, est debitum posse petere.

DEBITI appellatione veniunt & ea, quæ necessaria à creditore pignoris nomine expensa sunt, l. 6. C. de pignor.

In DEBITI vicem actionem dare l. 1. C de oblig. & act.

DEBITOR proprie appellatur, à quo inuito pecunia peti potest leg. 108. de verb. sign l 18. § fideiussor. ff de fideiuss. Alias proprie dicitur, cui nulla competit exceptio Briss.

DEBITOR in primis, antequam conueniatur in iudicio, adeundus est, & ciuiliter interpellandus semel atque iterum (si fieri potest) per creditorem ipsum, deinde per alios bonos viros vt debitum præstare velit sine molestia. Admonendus est quanto dispendio non solum corporis & pecuniarum, verum etiam animæ susceppturus sit iudicium contra conscientiam si recusauerit dare aut facere id, quod ex bono & equo debet. Et quamuis hæc admonitio quibusdam videatur vbanitas (vt vocant) si tamen recte perpẽdatur, certum erit, quod ex iure diuino & humano omnibus modis obseruanda sit. Et propterea quibusdam in locis optima ratione non auditi in iudicio creditorem, nisi sic admonuerit debitorem: iuxta illud Euangelicum Matt. 18. ἐὰν δὲ ἁμαρτήσῃ εἰς σὲ ὁ ἀδελφός σου, ὕπαγε ἔλεγξον αὐτὸν μεταξὺ σοῦ καὶ αὐτοῦ μόνου, &c. Itẽ: Qua de re inquit Proculus volo, vt cum Hybero loquaris, ne rem illicitam faciat, l. quidam Hybertus. ff de seruitut. vrb. præd. Prat.

DEBITOR tenetur liberare fideiussorum ab omni obligatione, c. constitutus, de fideiuss.

DEBITOR ex obligatione ciuili, si non habet in ære, nullo iure puniri potest in corpus, sed perpetui carceris pœna, vt tradãt Iason. in §. pœnales. Inst. de act. Innocentius & alij in c. Odoardus. de solut. verum est, quod antequam constet, vtrum bona habeant, an non habeant, possunt duci in ius & custodiri. Cõsuetudine tamen multis in locis carcere seruantur debitores, donec soluãt. Respiciunt haud dubie, qui hoc obseruant, ad frequentiam huiusmodi impostura, quam in contrahendo debito admittunt plurimi hoc seculo leuioris farinæ homines. vide Prat. lib. 2. veter. Iurispr. ad leges Solonias, l. 1. At debitoribus indigentibus olim argentariæ mensæ præpositi mutuo dabant pecuniam sub vsuris sine scripto. Nouel. de argentariorum contractibus. §. quia vero legem tulimus. Constit. 139. Erant tempore Iustiniani mercenarij, quos vindices appellabant, qui haud dubie accepta merce de conquirebant miseris debitoribus pecuniam, vt apparet Nou. de decurion §. 1. constit. 38. Prat.

DEBITOR debitoris à creditore Chirographario conueniri non potest. Vide Cuiac. 8. obs. 19.

DEBITOR hæreditarius dicitur is, qui seruo hæreditario promisit. l. 14. de hæred. pet.

DEBITOR hæreditarius is quoque dicitur, qui ante aditam hæreditatem dedit damnum, vel aliquam rem de hæreditate subripuit, autoribus Paulo & Caio in l. 14. 15. ff. de petit. hæred. Old. adde l. 71. de hæred. inst.

DEBITOR putatiuus, qui putat se debitorem, vero debitori opponitur. Vide l. qui se debere, d. cond. caus. dat. cuius intellectum nec interpres, nec Bart. satis assecuti sunt, vt ex Zasianis intellect. euidenter patet. Old. Spieg.

DEBITOR obnoxius, vide l. 9. in princip. C. de præscript. 30. vel 40. annor.

DEBITOR communis donec viuit, non potest creditori anteriori 40. annorum exceptio opponi, l. 7. §. 2. Cod. de præscrip. 30. vel 40. annor.

DEBITOR tuus est, qui tibi non reddit, quod tuum est. Spieg.

DEBITOR non videtur, qui se exceptione iusta & ab æquitate naturali non abhorrente, eaque perpetua tueri potest. l. 66. de reg. iur. arg. l. 10 & 55. de verb. sign. Briss.

DEBITOR vsurarius, pro eo, qui sub vsura pecuniam debet. Papin. in l. 7. de vsur. Debitor vsurarius creditori pecuniam obtulit, & eam quum accipere noluisset, obsignauit & deposuit. Hotom.

DEBITOR tam ex contractu, quam ex delicto intelligitur, l. 14. cum seq. ff. de petit. hæred. Briss.

DEBITOREM contra hæreditarium actio personalis non datur l. 3. C. de hæreditar. act. secus de vtili, l. 5. C. de hæreditar. vel act. vend.

DEBITORES rerum publicarum accipere debemus, quæ ex administratione Reipublicæ relinquantur, l. rescripto, ff. de munet. & honor. Old.

DEBITORES ciuitatum sunt, qui tenentur ciuitati, sed in actione debiti fiscus præcedit. l. 2. C. eod. lib. 11.

DEBITRIX mulier l. 24. in princ. l. 27. §. 2. ff. ad SCtum Vellcian l. 2. C. eodem. l. 33. ff solut. matrim.

DEBITRIX domina l 6. C. de pignor.

DEBITRIX fisci l. 4. de iure fisc.

DEBITVM iri, vetuste pro debitum iri. Vlp. l. 1. §. 1 de dot. prælegat. Et mulierem agentem ex testamento cauere debere, defensu iri hæredem aduersus maritum. Ergo maritus item debebit cauere, aduersus mulierem defensu iri, si prior agat. Et §. sequenti, Non alias eum legatum consecuturum, quam si cauerit hæredes aduersum mulierem defensu iri. Item apud eua-

Digitized by Google

dem l 11.§.17.ff.de legat.& fid.lib 31.& l.14.de noxal.actio.l. 10.& 38 de reb.cred.Hotom.

DEBITVM personæ vel res alicuius non possunt detineri propter delictum alterius. Id autem Iustinianus appellat oppignorationes : vulgus Repræsalia. Nouell. Ne personæ vel rei vel auri. Constitut 52. Et Nouel. de vicariis seu locum tenentibus. §. cum vero contigerit, Constitutio 134. mutuum dans agricolæ, terram eius tenere non potest ex quacunque conuentione. Nouell. Ne quis mutuo dans agrico. Constitutio 32. 33. 34. Quæ constitutiones ad diuersos Præsides sunt promulgatæ. Oldend.

DEBITVM solutum dicitur, quum est res perfecte creditoris facta. Sic debitor fundi, alteri pignorati dando fundum, non satisfacit, nisi pignoris obligatione sublata. l. si rem meam. ff. de solut. Spieg.

DEBITVM est in quod aliquis alteri & naturali & ciuili obligatione tenetur. vel

DEBITVM est quod ab inuito exigi potest, l. debitor. de verb. sig. 2. quod debetur. 14. q 1.

DEBITVM est æs alienũ. l. 1. C. quãdo fisc. vel priuatus debitor.

DEBITVM id est hæreditas in l. 8. §. 2. C. de Codicill.

DEBITVM in l. 16. C. de quæstio. Idem est quod delictum.

DEBITVM bonorum subsidium est legitima portio Gothofr. ad l 5. verb. debitum bonorum subsidium C. de inoffic. donat. sic debitum naturale, id est legitima, idem ad l. 36. §. 2. ibi : debito naturali, C de inofficios. testam.

DEBITVM quomodo extinguatur. vid. Brederod. in lexic. sent.

DEBITVM intelligitur remitti redditioe Chirographi vel instrumenti, non autem redditione pignoris.

DEBILES personæ, sunt qui propter infirmitatem ex perpetuo aliquo morbo, suis negotiis superesse non possunt. l. 4. & l. 5. ff. de postul. l. 2. ff. de curat. furios.

DEBILITATVS, homo, mulus, seruus, &c. Briss ex ff. & C.

DEBLATERARE est garrire, nugari. Plautus in Aululatia, vbi es tu, qui deblateraſti vicinis omnibus.

DECANATVS est societas decem virorum secundum Hug. & Accurs. in rub. C. de decurion. lib. 12.

DECANI in l. 1. & 2. C. de decan. lib. 12. ex ministerianis sunt. Atque iidem sunt, qui & lecticarij, & copiatæ, siue vespelliones dicuntur. Ab Epiphanio definiuntur circa finem li. 3. siue tomi 7. contra hæreses, οἱ τὰ σώματα βαστάζοντες τῶν κοιμωμένων. Sic etiam Decanos Constantinopoli humandorum cadauerum curam gessisse liquet ex Nouell. 59. Sic intelligendi & accipiendi sunt in l. 9 C de sacros. Eccles. Prat.

DECANVS in c. 1. & 2. 60. distinct. dignitas est Ecclesiastica, quo gnificantur archipresbyteri. c. in c. 50. distinct. Ang. Clauasius in summa pro Archidionis poni ait. Prat.

DECANI Ecclesiæ Constantinopolitanæ non sint plures quam nongenti quinquaginta. l. 4. C. de sacros Eccles.

DECANVS: Modestinus in singulari libr. quem de rei milit. vocabulis fecit, Decani, inquit, erant decem militibus præpositi, qui nunc caput contubernij vocantur. Idem etiam testatur Flauius Renatus lib. 2. eodem modo dicti, quo centenarij & ducenatij. Quos vero Græca constitutione 43. item alia 59. in Nouellis Iustinianeis lecticarios seu decanos appellat, ad hoc cura libitinæ pertinebat, id est, exequias sepulturamq; defunctorum procurandi, pheretra lecticasve ferendi. Varius autem fuit eorum numerus : donec Iustinianus mille & centum ergasteria solum illis attribuit, quæ ad maiorem Ecclesiam pertinerent, immunitateque fruerentur, cæteros vero munifices esse iussit, neque hoc nomine excusari, quod ex lib. 1. parerg. Alciat. c. 50. referendũ hic duxi, vt aliquæ leges quæ sunt sub rubr. de sacrosa. Eccles. melius intelligantur.

DECANI in monasteriis appellati sunt, qui denis monachis, præerant, August. lib. 1. de morig. Manich. Briss.

DECANICA in Nouel. 79. loca sunt publica, quæ tamen non sunt carceres, licet in ea quãdoque rei coniiciantur custodiæ causa, cum & haberi eis conuentus soleant & recondi res pretiosæ. Cuiac. ad Nouell. 79. & Goth. ad l. 3. in prin. C. de hæret. Dicitur etiam Diaconica siue Decanonica aut Decaneta. Vide l. 30 C. Theod. lib. 16. tit. 5. Gothof. ad d. Nouell. 79. c. 3. Decanicis non absimilia ea loca existimat Goth. iam d. c. 3. quæ Galli vocat *le Chapitre*.

Δεκαπρῶτοι, l 3. § decaprotos ff. de muner. & honorib. l. 10. ff. de pollicitat. l vlt. § mixta ff de muner. & honor. Latine decemprimi dicuntur. Cic. pro Sext Rosc. Amerin. Decetum decurionum statim fit, vt decemprimi proficiscãtur. Et Firmicus lib. 3. Mathes. c. 12. & ita in l. 2. de quæst C. Theo. hoc verbum coniunctim prolatum accipi potest. Vnde decaprotia in l. vl. §. mixta. & l. 8. C. de muner. patrim. lib. 10. C. quæ & decemprimatus appellatur in l. 1 ff. de muner. & honor.

Δεκαπρῶτοι etant decemuiri ex decurionum ordine constituti qui tributorum exactioni ita præerant, vt si qua detrimenta fiscus defunctorum culpa contraheret, ipsis suis sumptibus resarcirent : eorum namque administratio nequaquam in Reipub. gubernatione ciuitateque regenda ac defendenda versabatur, sed potius in sumptib. Reip. causa faciendis. Illa autem munera ICti personarum, hæc patrimonij appellant, Hermogen in l. 1 ff. de muner. & honor. Patrimonij sunt munera rei vehicularis, item nauicularis, decemprimatus. Arcadius autem in l. 18. §. 3. eiusdẽ tractatus : Decaproti & Icosaproti tributa exigentes & corporale ministerium gerunt, & pro omnibus defunctorum fiscalia detrimenta resarciũt. Cic. pro Sext. Rosc. Itaque decurionum decretum statim fit, vt decemprimi proficiscantur ad l. Syllam. Hotom.

DECAPROTOS esse potest minor 25. annis l. 3. § 10. de muner. & honor. (collat.

DE CÆTERO, vide auth. habita C. ne fil. pro patre & l. 21. C. de

DECEDERE in l. 1. C. de incest. & inutil. nupt est diuertere.

DECEDERE est proprie à mandata functione discedere, vt Consules ex prouincia decedere solebant. Adde Brechæum l. hæreditas, in tit. de verb. & rer. sign.

DECEDERE iure suo, est non summo iure agere aliquid sui condonare comiter. Vulgo dicunt, Præterire ius.

DECEDERE officio non est officio recedere, sed est contra quam decet, atque officiosum est, aliquid agere. Old.

DECEDERE pro mori, tanquam de gubernatione corporis cedere. l. 26 ff. de recept arbitr. l 4. ff. qui satisd. cog. Eo enim modo per se dicimus, Decessit, quo defunctus est, vt subintelligatur vita. Olden. Sic.

DECEDERE in fata sua, in l. 7 §. 2. C. de præscript. 30. vel 40. ann. idem est quod mori.

DECEDERIT, pro decesserit, in l. 27, §. 1. de leg. 3. Briss in parer.

DECEDERE possessione, decedere iure suo, vel de iure suo, Vlpianus in l. his consequenter. §. sed & cum munus. ff. famil. erciscr. Old Prat.

DECEDERE autem non homines tantum, sed & equos & reliqua animalia ICti dicunt. l 1. § & eum. ff si quadrupedes pauperiem l. 10. §. vlt. ff. quibus modis vsufr. l. 65. §. 1 de leg. 1. & fœtus pecorum l. 60. §. vlt. ff de vsufr. & capita gregis, l. 13. ff. de pign Brisson.

DECEM aut quindecim hæres dato, secundum Pompon. pro eo est, ac si decem sola legata sint, in l. si ita relictum. §. si. ff. de legat Oldend. legat. 2. Oldend.

DECEM & octo annos plenæ pubertati, Modestinus adseruit, in l. arrogato. de adopt Oldend.

DECEM personæ quæ sint, vide §. 3. Instit. de bonor possess. & l. 1. C de secund. nupt.

DECEM dies dantur ad appellandum, currunt à tempore prolationis sententiæ. c. 1. de restit. spol. in 6.

DECEMBER. l. 38 § 1. de hæred. instit.

DECEMPEDA, regula est seu pertica decem pedum, qua fabricæ mensura colligitur. Old. Hinc.

DECEMPEDATOR, qui eo mensuræ genere demetitur. Cic. in Philippic.

DECEMPRIMI & decemprimatus vide supra, δεκαπρῶτοι.

DECEMPRIMI curiales l 2. C. Theo. de quæst. leg 44 42. C. Th. de his quæ super relat. l. 39. C. Theod. de Episc. & cler. Goth. ad l. 41. C. de liberal. caus.

DECEMVIRI reipub administrandæ, vt ait Liuius lib. 1. primum creati sunt, mortuo Romulo. Patres enim centum à Romulo creati, decem decuriis factis, singuli'que in singulas decurias creatis, qui summæ rerum præsient, consociarunt. Decem imperitabant, vnus cum insignibus imperij & lectorib. erat, quinq; dierum spatio finiebatur imperium, ac per omnes in orbem ibat. At Dionys. lib 2. ducentos patres fuisse scribit, & imperium decuriis factis, vni eodem modo commisisse. Decemuiri Reip. administrandæ causa secundo creati sunt, anno 302. Hac de causa inquilini, plebs de nimio coniulum imperio querebatur, qui ius no è certis legibus, SCto, & plebiscito dicerent. Petitis igitur è Græcia legibus, SCto, & plebiscito confirmatum est, vt omnibus abrogatis magistratibus Decemuiri cum summo Imperio crearentur qui decimo die ius populo singuli redderet, & eo die penes præfectũ iuris fasces 12 essent, collegiis nouem singuli accẽsi apparerent. Hæc Dyonys. lib. 10. & Liu. lib. 3. Hi vero cum iniurioſe postea eorum vnumquemque tractarent, neque alios deinceps vellent sufficere magistratus, vt ipsi & factio sua occupatam rempub. perpetuo tenerent, SCto iussi sunt magistratu se abdicare, & denuo creati sunt Consules. Liuius eod. lib. & Pompon. in l. 2. §. 3 ff. de orig iur. At Decemuiri litibus iudicandis ij erant, qui lites causasque priuatas iudicabant, in quibus de iure controuersia erat. Lucanus ad Pisonem:

Seu trepidos ad iura decem citat hasta virorum,
Et firmari iubet centeno iudice causa.

Sueton. in August. auctor fuit vt centumuiralem hastam, quam quæstura functi consueuerant cogere, Decemuiri cogerent. Dio l. 34. scribit, Decemuiros iis iudiciis quæ ad centum viros sorte deferebantur præfuisse: quin & eos ex 26. viris fuisse. ex quib. & erant Triumuiri capitales, & Triumuiri monetales, & Quatuoruiri viarum vibis, de quibus etiam meminit Pompo. d §. 13. Et Duumuiri qui viarum curam extra vrbem

habe

Digitized by Google

habebant,& Quatuoruiri, qui in Campaniam mittebantur. Erant & Decemuiri Sibyllini, qui sacra multa Romæ faciebant, & Diti patri & Proserpinæ in campo Martio ludis Terentinis. Sic etiam Cereri Græco ritu Decemuiri Sibyllini fuere, postea duodecim, postremo quindecim. Horatius.

Quindecim Diana preces virorum curet.

Harpocration in libro quo explicat voces Atticorum oratorum, Lacedemonios tradit solitos fuisse δεκαδαρχίας, id est, decemuiros in oppidis ac nationib. à se subactis creare. Prat.

DECEMVIRI, Põponius in l. necessarium. §. 24. ff. de orig. iur Et cum placuisset (inquit) leges quoq; ferri, latum est ad populũ, vt omnes magistratus se abdicarent: & decẽuiri constituti sunt anno vno. Hi cum Magistratũ prorogarent sibi, & rem iniuriose tractarent, neq; vellent deinceps sufficere magistratus vt sibi & factio sua perpetuo Rempublicam occupatam retinerent nimia atque aspera dominatione, eo Rempublicam perduxerunt, vt exercitus à Republica secederet. Old.

DECEMVIRI. Suspicor viros illos decem, quos prætor vrbanus in consilium diebus cognitionum adhibebat. DECEMVIROS STLIBVS IVDICANDIS appellatos fuisse, notat ex Sexto Pomp. & Valerio Probo Cuiacius 3. obs. 32. Nimirum sub Augusto decem, si Dioni credimus, senatores sub Antoninis & Alexandro, quinque Senatores & equites Romanos totidem In consilium (inquit Vlpianus in fragment.) adhibentur Romæ quinque Senatores & quinque equites Romani. Fuisse autem hos quinque senatores & equites quinque non assessores, aut consiliarios prætoris vrbani, sed iudices, ex eodem Vlpiano est euidentissimum, qui sic lib 2. ad legem Æliam Sentiam scribit. Illud in causis probendis meminisse iudices oportet, vt non ex luxuria, sed ex defectu descendentes causas probent. c. 16. de manum. vind. In hoc enim loco de iis quinque senatoribus & quinque Romanis equitibus, quos in consilium adhibebat prætor, Vlpianum sensisse, tam ex eo constat, quod hic de causis probandis agatur, quæ probatio apud consilium fieri solet, quam quod ad legem Æliã Sentiam hoc Vlpiani responsum pertineat, qua lege minor 20. annis non nisi causa apud consilium probata manumittere potuit. Idque mirum in modum, Antonini rescripto quodam confirmatur, cuius hæc sunt verba: Eorum qui apud consilium manumittuntur, post causam à iudicibus probatam, & manumissionem secutam, non solet status in dubium reuocari, si dicantur falsa demonstratione liberati c. 1. C. de vind. apud consma. Eoque sensu Consilium accepisse visus est etiam Valerius lib. 2. c. 5. sic de Q. Metello scribens. Nam quid plus honoris tribui potuit consuli, quam est datum reo Metello? qui cum causam repetundarum diceret, tabulæque eius ab accusatore expostulatæ, & ad nomen inspiciendum circa iudicium ferrentur, totum consilium ab earum contẽplatione oculos auertit, ne de ea re, quæ in his relata erat, videretur dubitasse. Non in tabulis, sed in vita Q. Metelli argumenta sincere administratæ prouinciæ legenda sibi iudices crediderunt, indignum rati, integritatem tanti viri, exigua cera, & paucis literis perpendi. Hæc Valerius, consilium expresse iudices interpretans, non assessores, non cõsiliarios. Igitur oportet, inquit Vlpianus, iudices, h. e quinq; senatores, & quinq; Romanos equites in causis iis, quas minor allegat, ad consilium manumittere desiderans, probandis meminisse vt non ex luxuria, h. e. prodigalitate, sed ex affectu descendentes causas probent, d. c. 16 Et hæc, nisi fallor, verissima est huius loci sententia. Igitur illi, per quos exercebat, & præbebat consilium prætor, quinq; senatores & equites Romani, non assessores, non consiliarij erant, sed iudices. Et quia Decemuiri stlitibus iudicandis aliud nihil, quam 10. iudices significant, idcirco probabiliter etiam dici posse, & verisimili coniectura liquidum videtur, illos 5 senatores, & 5. equites, Decemuiros olim stlitibus iudicãdis appellatos fuisse. Idque eo etiam videri potest verisimilius, quod Romæ 10. hi iudices, & in prouinciis 20. recuperatores, certi fuerint & perpetui, non ex senatorio & equestri ordine sortiti aut sine sorte arbitratu prætoris Romæ, & in prouinciis, præsidis arbitrio ex conuentu mercatorum, vt quibusdam persuasum est, singulis cognitionum diebus electi. Auctor est enim Vlpianus eum cui mandata est Iurisdictio, cõsilium exercere non posse c. 2. de off eius cui mandata est iurisdictio. Quibus verbis nõ prohibetur is, qui mandatam exercet Iurisdictionem, viros aliquot prudentes in suum consilium adhibere (id siquidem fieri solere ex Ciceronis Quinctiana est euidentissimum) sed illos ipsos 20. certos recuperatores in prouinciis, & Romæ certos 5. senatores illos & equites quinq; quibus exercere aut præbere præses & prætor consilium solebant, is cui mandata est iurisdictio conuocare prohibetur, & cum iis tanquã præses, tanquam prætor, tribunal ascendere. Hoc enim esse consilium exercere docet Apuleius sic in Apologetic. 2. scribens. Testor te Claudi Maxime, vosque qui in consilio estis vos etiam qui tribunal mecum adsistitis. Et præter Apuleium docet idipsum etiam euidentissime Liuius de 10. legatis, de quorum sententia L. Æmilius Paulus Imperator res Macedonicas componeret, disserens lib. 45. ad hunc modum. Ipse (L. Paulum intelligit) vbi dies venit, quo adesse Amphipoli denos principes ciuitatum iusserat, literasque omnes, quæ vbiq; dispositæ essent, & pecuniam regiam conferri, cum 10. legatis circumfusa omni multitudine Macedonum in tribunali consedit. Assuetis regio imperio tamen nouum, formam terribilem, præbuit tribunal, summotior aditus, præco, accensus, insueta omnia, oculis auribusque quæ vel socios nedum hostes terrere possent. Silentio per præconem facto, Paulus Latine quæ senatui, quæ sibi ex consilij sententia visa essent, pronũtiauit: ea Cn. Octauius prætor (nam & ipse aderat,) interpretata sermone Græco referebat. Hæc Liuius. Et sane decem illos viginti que viros quos in consilio Prætores & Præsides habebant, certos fuisse testatur manifeste Cicero sic in Verrem actione quarta scribens. In consilio habebat homines honestos è conuentu Syracusano qui sacerdotis quoque in cõsilio fuerãt. Idem Cicero sic etiã in eadẽ Verrina scribit. Illud negare possis, aut nũc negabis, te cõsilio tuo dimisso viris primariis, qui in cõsilio C. sacerdotis fuerãt, tibi solebãt esse remotis de re iudicata iudicasse? neque eum quem C. sacerdos adhibito cõsilio causa cognita absoluisset, eundẽ remoto cõsilio, causa incognita condemnasse. Proinde 10. illos quos habebat in consilio prætor, iudices dignitatis aliquod honorisq; nomen speciale olim adeptos fuisse & appellari DECEMVIROS STLIBVS iudicandis consueuisse, omnino sit mihi verisimile. Certe vel ob id etiam maxime, quod 20. illi quos in suũ cõsiliũ præsides adhibebãt iudices, honoris gratia RECVPERATORES PEREGRINI appellarentur, Auctore Theophilo. Et sic quidem tales fuisse Romæ videntur decemuiri stlitibus iudicandis, quales in prouinciis erant peregrini Recuperatores. Exposui paucis quid de Decemuiris stlitibus iudicandis sentiã: Sed ita exposui, vt interim in hac re quemadmodum & in cæteris, quæ à nobis proferuntur rebus omnibus, suum cuique liberum & integrum iudicium relinquam. Ræuard. Pro tribunal. lib. sing. c. 18 Schard. Adde Cuiacium obseru. lib. 3 c. 32. vbi hoc etiam annotat, decemuiros litibus iudicandis datos, etiam fuisse STLITIBVS IVDICANDIS olim nominatos, vt ex S. Pompeio & Valerio Probo liquet.

DECENAS, vide l. vit mulieri, 64. ff. de donat inter vir. & vxor.

DECENNIVM prolixum est tempus. Goth. ad Nou. 100. c. 1. §. 1. ibi in prolixo sic tempore.

DECENNIVM confirmat reuocationem testamenti minus solemnem, vide Gothofr. ad l. 27. ibi: decennium profluxerit. C. de testam.

DECEPTA falsa æstimatione, l. 18. ff. de his qui not. infam.

DECEPTIS, non autem decipientibus, Iura subueniunt c. cum vniuersorum, extra de rer. permutat. vide paulo infra, Decipientibus.

DECEPTIONEM, circumuentionem, & aliud genus in contractu empt. & vendit. non intelligi oportet, pro fraudulento venditoris consilio, quod vehementer damnatur, & si interueniat, reddit contractum bonæ fidei nullum, l. exempto. §. is qui vinum ff. de act empt. l. si dolo. C. de rescind. vend. Verum exaudiri debet deceptio, vt Oldendorpius ait, quæ reipsa contingit ex incuria contrahentium. Nã venditoris votum est pretio vendere plurimo, emptoris autẽ minimo emere, Nisi voluntate. C. de contrahen. empt. Vide quæso eũ Crass. 4 Actio. 1. vbi scite confutat fanaticorum voces calumniantium leges docere mendacium in venditione, dolum dissimulare in compensatione tixas in iudiciis. Sp.

DECEPTVS non videtur minor, qui vsus est iure communi. l. si. de in integr. restit.

DECERNERE est cognitionaliter statuere, l. 1. de cõst. pec. l. pen. de offic. prætor. l. 1. quod quisque iur.

DECERNERE prætor dicebatur, cum causa cognita citra negotij diffinitionem, autoritatem suam permittendo, iubendo, vetando, aliove modo interponebat, l. nec quicquam. §. vbi decretum. ff. de offic. proconsul. vt cum bonorum possessionem dabat, cauere possidereque iubebat, & in possessionem mittebat, aut restituebat in integrum. Hæc enim solo prætoris imperio expediebantur, eadem potestate magistratibus municipalibus denegata, l. ea quæ, ff. de municip. Corras. Miscel. lib. 3. c. 18. Sic

DECERNERE etiam principes dicebantur l. 28. ff. de inoffic. testam. l. 25. §. quod autem, ff. de hæred. petit. Quod princeps cognoscens decreuit, l. 1. ff. de constit. pec. § sed & quod prin. Instit. de I. N. G. & C. Decretum est à principibus, l. 1. ff. de bon. eorum. Briss.

DECERNERE actionem, id est, dare, prætor dicitur l. 2. §. interdum, ff. de vulg. & pupil. l. pen. ff de fideicomm. libert. l. 46 §. 1. de admin. tut. l. pen. in fin. de acquir. hered. l. 1. §. ait prætor. ff. de dolo. Briss.

DECERNERE quæstionem pro eo, quod nunc dicimus, ordinare, vt fiat informatio, & vt contra delinquentes procedatur.

DECERNERE curationẽ & tutelam. l. 3. §. vlt. ff. de adm. & peric.

Digitized by Google

DECERNERE in l.5.C.de præd.& aliis reb.minor.est decretum interponere. (in possess.legat.

DECERNERE & cognoscere subtiliter sunt diuersa, l.1. Cod.vt

DECERNERE legis sanctione,l.4.D.de cura furios.

DECERPERE est aliquid ex aliqua re detrahere.vt vuas ex vite aut ex arbore.Hinc Decerpere pomum, l.45. ff.de vsuris,fructus,l.26.ff.de furtis. (leg. Aquil.

DECERPERE oliuam immaturam, l. si seruus. §. oliuam ff.ad

DECERNI actio,auxilium,bonorum possessio,reperitio,alimenta.Briss.ex ff.& C.

DECESSIO pro diminutione & detractione. l.28. ff.si quis om. cau.test.l 178.§.1.ff.de verb.sign.vbi accessio & decessio contrarie referuntur,vt & apud Ciceronem.lib 3.offic.his verbis, Eorum neque accessione vitam meliorem fieri, neque decessione peiorem.Briss.Sic Vlpianus:Hæreditas nomen iuris est, quod & accessionem & decessionem in se recipit. Dicimus enim Latine, hoc mihi decedit, quemadmodum è diuerso, hoc mihi accedit.Brechæus l.pecuniæ verbum. §. hæreditas, de verb & reg signif.

DECESSIO damnum,Accessio lucrum.l.si quis putans. §.si quid post ff.commun.diu.Alb.

DECESSOR est, cui è prouincia abeunti successor mittebatur vel qui magistratu in prouincia functus,de ea accedente successore decedit.Vlp.l.4.§.recte 3.de offic.proconsl. Recte autem & ordine faciet,si edictum decessori suo miserit, significetque qua die fines sit ingressurus.Spieg. Spartia.in Pescennio, Pescennium mihi laudas. Adgnosco. Nam & decessor tuus manu strenuum vita grauem dixit.

DECESSOR in iure Canonico nuncupatur, qui prædecessoris locum obtinet: & qui huius erat locum sortitus, Antecessor dicebatur.

DECESSOR administrationem deponere non debet, antequam successor ad prouinciæ fines peruenerit,l.vnic §.1.C.vt omn. iud tam ciuil.quam crimin.

DECESSVS nouissimi,pro obitu l.34.ff.de vsu & vsufruct.Briss.

DECESSORIS sui sententiam retractare nemo potest,l.1.C.sententiam rescindi non posse.

DECET proprie conueniens est, referturque tam ad animum quam ad corpus atque extrema.Falluntur qui apud Iurisconss. hoc verbum pro oportere interpretantur. Nam magis quod officij sit,quam necessitatem signat.Spieg.

DECET concernit honestatem, Clem. de priuilegiis & excessibus priuilegiatorum.c.1.

DECIDERE,paciscí & transigere significat,l.44.de pact.l.46.de rei vindic Sic decidere cum creditore est super debito transigere Scæuola in l.cum hæreditas,de adminis.& peri.tutor. Cum plerisque inquit creditoribus ita decidernnt. Eodem modo res transactione decisa dicitur in l.23. Cod.de transac. Briss.Schard.

DECIDERE est litem consensu mutuo dirimere,quod transigere plerunque ICti vocant.Exempla refert Bud. ex Vlpia. tit. de furt.Old.Schard.

DECIDERE damnum,pro transigere de damno.Sic

DECIDERE damnum pro fure, est de furto paciscí l. 9. §. nunc videndum.de minor.l.7.de condict.furt.Vlpia.in l.46 § hæc actio.3.de furt. Si quis eorum (ait Vlpianus in d.§.3.pro fure damnum decideric, dici oportet solummodo actionem sibi competentem amisisse eum. Item, si proponas communem seruum surreptum, & alium ex dominis pro fure damnum decidisse, qui non decidit,habebit furti actionem.Item apud Aphric.l.61.de furt.Hotom.Briss.

DECIDERE iureiurando.vide Briss.

DECIDERE verberib.l.2.in fin.de termin.moto.

DECIDERE verbum est vnum ex legib.12 tabul.vt Gothofr. ad l.61.§.1.de furt.per l.7.de condict.furt. Cuiac.10. obs.11. d.l. 61.§.5.& l.46.§.5.de furt.l.13.C.eod.l.9.§.2.in fi.C.de mino.

DECIDERE dubitationem.l.13.in prin.C.arbitr.tutel.

DECIDERE causam.l.3.C.si non à compet.iud.iudicat.

DECIDERE etiam corruere significat. l.24.§. idem Seruius. ff. de damn.infect.Sic decidere ædes l.7 §.vlt.ff.eod.l.2.§.vlt.ff. de pollicitat.Domus,& paries, l.18.§.Sabini. ff.de damn. inf. Insula l.36.ff.de vsufr.Amphora l.5. §.vlt. ff.de his, qui effud. Brisson.

DECIDERE quoque arbores dicuntur,quæ cadũt,seu per se seu vi ventorum confractæ,deiectæ.& euulsæ, l.8. quibus modis vsufr.amitt.l.24.§. Item apud ff.de damn.infect. Si olea per se deciderit.l.13.ff.quib.mod.vsusfr.Decidere in foueas. l.28. ff. ad leg. Aquil. In decidendis arborib. damnum datum, id est,succidendis l.6 D.de pig.act.Briss.

DECIES,præcisa locutione.pro decies centena millia. Papin in l.77.§.2.ff.de cond & demonst.Cum vxori mandatum esset, vt moriens filiæ communi decies restitueret.Plaut.in Anton. τῷ φίλων τινὶ μυριάδας ὀπίλοῦσι πίττιχ ἔχοι δηλῶν τῶν Ρωμαίων τὰ δεκάτην χιλίων. Atque hoc iam vnde ab vltima antiquitate.Credo quod tum ea pecunia videbatur ingens, cum minor erat nummi copia.Hinc Iuuenalis:

---Ritu decies centena dabuntur
Antique:---

pro immensi dote.Prat.

DECIES centena millia nummor. dos olim maxima. l.7. in fi. de vsur.Martial centena decies,quæ tibi dedit dotis.Iuuenal. Et ritu decies centena dabuntur antiquo.Gothofr. ad l.11.§. 11.ibi:centum libras auri.C. solut.matrim.

DECIMA,seu decuma, secundum Hostiensem in summa de decimis, §. 1. Decima est omnium bonorum mobilium licite quæsitorum pars decima. Et hæc diuina constitutione debita, Deoque danda est, vt colligitur c.1.c.Parochianos. c.non est,c.tua nobis §.verum, & c. cum non sit ab homine.ext.de deci. primit.& obla.Est itaque,attenta vocabuli deriuatione, decima pars decima.non vigesima, siue soluantur decem, siue duodecim, sine etiam viginti,siquidem omnia, secundum communem vsum loquendi appellantur decimæ, vt latius probant vtriusque iuris interpretes in lecturis & responsis. Varia autem apud veteres decimarum genera fuerunt. Nam apud Babylonios omnium quæ inferebantur decimæ soluendæ erant,vt auctor Aristot.lib.2. œcono. Thao Ægyptiorum rex, decimam consilio Glabriæ Athenienſis exegit. Scribit Appianus decimam partem fructuum Reipublicæ solitam pendi, pro vectigali eorum agrorum, qui deserti ad culturam redigerentur Siculi Romanis decimam frumenti soluebant: Ab his qui metalla effodiebant decima exigebatur, l.cuncti. C.de metallariis. Decimam veteres diis vouebant l.2. ff. de pollicit. Fuit decima Herculanea. Alterius decimæ meminit Suetonius Tranquillus in Caligula. Sunt alia pleraque decimarum genera:De quibus alibi dicetur. Cæterum secundum Hostiensem in summa,decimarum tres sunt species, scilicet quædam personales, quæ debentur ex opere personali: vt ex artificio,scientia,militia, negotiatione,&c quædam prædiales,quæ proueniunt ex prædiis,vt vinum,bladum,fructus arborum,&c. Tales enim dandæ sunt illi Ecclesiæ, in cuius parochia sita sunt prædia.cap.De decim.ad Apostolicæ.Etiam decimas prædiales tenentur soluere Iudæi.c. De terris, eod tit. Item debent solui de diuersis seminibus vnius agri, non tantum de vno, si fuerint successiue seminata c.ex parte Canonicorum eod tit. Etiam Cistercienses & alij, qui nullo gaudent priuilegio,dare tenentur decimas de terris de nouo acquisitis licet eas propriis manibus excolant. c. nuper eod. tit. Quædam sunt decimæ mixtæ secundum Hostien. ibidẽ. Et possunt dici hæ de quibus dubitatur,vtrum sint prædiales vel personales, vt de agnis & fœtibus aliorum animalium, quæ sunt in pascuis & gregatim pascuntur.Old. At Vlpianus in his verbis si decimam quis bonorum vouit,l.2.de pollicit. Etsi aliter exponant interpretes, tamen ad decimam bonorum partem, quæ olim votiuo epulo in Herculis honorem impendebatur, videtur respexisse. Hinc Plutarch. ἀπὸ γὰρ τῆς ἰσίας ἀπάσης τῷ Διὶ τὰ ἡμίσεα, ἐπὶ δὲ τῷ δήμῳ πολυτελεῖς. Plinius dixit Pollucere patrimonium Herculi,pro decimare. Apud Tranquillum in hoc loco. Scenicis ludis, inter plebem & equitem causam discordiarum ferens decimas maturius dabat, vt equestria absit si no quoque occuparentur. Decimas credit esse Turnebus millia & tesseras quas spargebat ludis Scenicis: atque ita velut quandam decimam pop.Rom.dabat,vt olim Herculi & aliis diis. At Decumanæ Imperatorum,sunt decimæ imperatæ pecuniæ.Prat.

DECIMAM bonorum vouere. l.2. §.vlt. ff de pollicit,Decimam vir & vxor inter se capiunt.Vlp.tit.16.Regul.

DECIMARI,l.2.de veteranis.in C.Theod Briss

DE DECIMIS apud Christianos,receptis.Vide 16 q.1. de decimis cap.decimas,de consecrat.dist 5. c.quadragesima. in fin. 3.Decl.30.3.Sext.13.3.Clem.8.3.extr.8.3. Dua de sacris. vide Rebuff.in tract.de decimis. Goth.ad l.2.§ 2. prin.ff.de polli.

DECIMIS,à quo,cui,qua ex causa,præstentur, item qua actione vindicentur,vide Goth.ad iam.d.§ 2.

DE DECIMARIIS sublatis est tit.58.lib.8 C.

DECIPERE ganericum est.Nam decipit,qui imponit,qui fallit qui defraudar,qui verba dat,qui in errorem inducit. vide l.1. §.1.de dol.Old.Prat Schard.

DECIPERE contrahentibus non licet.l.51.C.de episc.& cleric.l. 29.C.de pact.

DECIPIENTIBVS iura non subueniunt,sed deceptis, l.2. C. si minor.se maior.dixer.l.2.§.3 ad SCtum Velleian.

DECISA causa.l.3.C.sententiam rescindi non posse.

DECISIO pro pactione seu transactione l.7 de cond. furt. l.13. C.de fur.l.7 14.19.Cod de transact in eo significatu sumitur,à Paulo in l.si hæres, ad leg Falcid si hæres, inquit,cum creditoribus deciderit,ne solidum solueret,& ob eam decisionem factum sit,vt aliquid retineret. Pro lege quoque Imperatoris accipitur,l.veteris.C.de contrah.& commit.stip.& de emen. Iustin.C.in prin super verbo,decisiones,& §.vnde quæsitum Instit.de nupt. Verum ea imperatoris lex intelligitur, qua partium altercationes diremptæ sunt. Pragmatica vero sanctio licet vulgo dicatur, quam Princeps extra corpus Iuris

ciuilis

Digitized by Google

ciuilis promulgatit, verius tamen priuilegium vocatur, non quod priuatis hominibus, sed vel corpori alicuius vniuersitatis, vel ei qui officio bene functus est, confertur, h.e quæ ob causam publicam aut communem negotiorum functionem, in speciale quoddam priuilegium incidit. Old. Prat.

DECISIO causæ vide l.1. circ. princ. C. si per vim vel alio modo.

DECISIO vetus l.6. C. de necessariis hæredib. instituend.

DECISVM semel ab eodem iudice, vel successore, retractari non debet, l.9. C. de sentent. & interlocut. omn. iud. Eodem modo decisum per rem iudicatam, iusiurandum, vel confessionem in iure factam non retractatur l.56 de re iudic.

DECLARANS non dicitur nouum ius edere, sed antiquum declarare, c.2. de decimis, in 6.

DECLARARE ad facta frequentius quam ad dicta pertinere, Valla demonstrat, lib.1. Nostri docent, eum qui vel addit, vel diminuit quippiam, non declarare, sed potius noui quid facere. Oldend.

DECLARARE iudicem, vlt. ff. quis & à quo appell.

DECLARARE communi consentu, l.7. §. vlt. ff. de pact.

DECLARARE rationem voluntatis l.4 C. de vsur. pupill.

DECLARARE successorem suum oblatis precibus, l.19. circ. fin. C. de testam.

DECLARARI per sententiam seruitus, l.8 § sed si. ff si seruit. Duvind. Declarari terminos per mentorem, l.8 ff. fin. regund.

DECLARATVR, constitutionibus, edicto, rescripto, rescriptis, Briss. ex ff. & C.

DECLAVARE, est clauas amputare. Nam clauas & claudas in hac significatione posuerunt. Palladius, Clava seri commodius est, quæ sit manubrii crassitudine, longitudine cubitali. Varro; vt sit de tenero ramo ex vtraque parte æqualiter præcisum, quas alij clauolas, alij taleas appellant, vt annotauit Turnebus aduersariorum. lib.33.c 19.

DECLINARE pro eo quod est euitare, vsurpatur eleganter Ciceroni in officiis. Declinetque ea quæ ei nocitura videantur. Itaque quoties aliquem discrimine quam minimo a periculo abfuisse significabimus, corpore declinatum malum dicemus. Ex Erasmi Chiliadibus. Spieg.

DECLINARE sententiam, est paulatim illam infirmare, & ideo nisi sententia declinetur, rebus iudicatis stabitur. Spieg. Prat.

DECLINARE contrarias sententias, l 22. §. sed cum 3. C. de furt.

DECLINARE examen ordinariæ sedis post litem contestatam nemo potest, l.4. C. de iurisd.

DECLINARE exceptiones, l 8. de restit. mil. & l.8. C. quib. non obiic. long. tempor. præscr.

DECLINARE municipalia, l 2. C. qui nnmero liber. se excus.

DECLINARE socios, l.1. §. fin. C vbi quis decurial. vel cohortal.

DECLINATORIA fori initio opponenda est, l. vlt. C. de except. Gothfr. ad l.33 de iudic.

DECLINATORIAM fori habens, conueniri non potest, l 28. §. 4. ff. ex quib. caus. maior.

DECOCTORES χειροκόποι dicuntur, qui debitam pecuniam cũ soluendo non sint, asseruntur. Imp. l.40 ff. de decurion. lib.10. C. Quilibet principalium vel decurionum si vel decoctor pecuniæ publicæ, vel fraudulentus in adscriptionibus, &c Hotom. Græci sic definiunt, ὁ χρεωστῶν τινὶ ἢ λόγῳ μηχανῆς ἀφανεστέρας ἐπηρεῖαν τὸν χρεοκοπῆσαι καὶ μὴ παθεῖν ἃ τοῖς δυσέρεσι. Pr

DECOCTORES, teste Budæo, dicti sunt id genus ferme hominum qui Aloti dicuntur verbo Græco; id est, luxu & ganeæ studio perditi, & Latine, nequam, verbo significantissimo, eorumque vitium Asotia & nequitia, quam Gellius luxum & popinationem interpretatur His olim Romæ certus locus in spectaculis assignatus erat, vt insignes omnibus essent, etiam si infortunio aliquo, non nequitia decoxissent; Accipiuntur & pro his qui depeculantur pecuniam publicam, l. quilibet, C. de decur. lib.10. Spieg.

DECOCTORES vide l.2. C. de fund rei priuat.

DECOLLARE, pro auferre caput, interpretes nostri vsurpant non absque exemplo. Nam Sueto. in Caligula, Miles, inquit, decollandi artifex, quibuscunque è custodia capita amputabit: Hoc ideo monui, quod eruditi quidam ab ea significatione abhorrentes, pro collo deponere solum vsurpandum existimant. Spieg.

DECOLLATIO apud Paulum libr.5. Sententiarum tit.17. Diomedes libro 1 decollo apud veteres decapio significasse ait: Quod Plauti & Lucilij testimonio confirmat. At aliter inueniri apud Festellam lib. Epitom. 2. Quemadmodum Cæsar à piratis captus sit, vtque eos postea ceperit & decollauerit. Veteres autem securi cæsos dicebant. Inuenitur & hoc verbum apud Tranquill. Et apud Senec. lib.4. controuersiar. Et Diu. August. de verbis domini serm 41. Quid tibi fecit Ecclesia, vt eam velis quodammodo decollare, tollere omnis Ecclesiæ caput? Briss.

DECOLOR is dicitur, ex cuius ore color defluxit, & exanguis relictus est, atque idcirco pro deformi capitur & nigro. Discolor autem non modo pro vario sumitur, sed si quid eundem colorem velut radios quosdam diffundit. Concolorem eiusdem esse coloris nemo ignorat. Versicolorem vero, vt autem sæpe dicimus, quod è diuersis partibus spectanti, non eundem offert coloris leporem. Hæc ex Thylesio quod & diligenter colorum materiam tractauerit, & eiusmodi voces, apud ipsos quoque Iurecons. recurrant. Alciatus Vallæ sententiam refellens scribit, ex origine vocabuli eam rem esse versicolorem, cuius color in aliam versus sit, & non quæ variorum colorum sit. Spieg.

DECOLORARI, pro infamia notari, per translationem in l. eum qui probabilem, C. de episc. & cler. Spieg. Prat.

DECOQVERE, bona sua turpiter consumere, effundere & abligurire significat. l 12. C. de suscept præp. & ar. lib.10 Vnde decoctor pecuniæ publicæ, l 40. C. de decur. lib.10. & l.2. in fin. C. de fundo rei priuatæ. lib.11. Briss.

DECOQVERE est vorato patrimonio creditoribus fidem fallere, aut certe fidem suam per inopiam non liberare, vide Bud. in Annotat. ad l 6 hominem, §. quoties ff depositi, & Alc. in l. si aliquid, C. de suscep. præpos. & arcar l.b.10. Spieg.

DECORA vitæ, l.vnic. C. de emendat. propinquor.

DECORA facies ciuitatis, l.6. C. de operib. public.

DECORARI pro ornari: sic decorari illustri dignitate, l.32. §.5. C. de appell. Sic potestate ac dignitate decorati viri in l.15 in princ. C. de testam & l.vnic. C. de SC. Claudian. tollen.

DECORATA marmoribus Basilica l.21. C. de operib. publicis.

Ex DECORATIS infames constituti, vid.33. circ. med. C. de loc.

DECRESCENDI ius quid vocent Dd. vide Ius decrescendi.

DECRESCENS heredi contumaci, heredibus non contumacibus adescit, Gothfr. ad Nou r.c.1.§.1 verb. accrescere illis.

DECRESCERE peculium, pro diminui, l peculium, ff. de pecul.

DECRESCERE & adcrescere aduersantur, l.4. si pars hered.

DECRETA sunt sententiæ prolatæ in cognitionibus causarum, Gothofr. ad l 8. in princ. ff. ad SCtum Trebell. Sic

DECRETA principum, sunt eorum principum sententiæ prolatæ in cognition. de quibus postea (si quid dubij in iis accidisset) principes interrogabantur, l.97. de leg 3. vlt. de iur. fisci. Gothofr. ad l.81.

DECRETA principum (ait Hot.) dicuntur, quæ princeps causa cum consilio cognita, ac parte vtraque audita, pronunciauit, vt in l.3 ff. de iis quæ in test. del.

DECRETA priuata Cæsaris dicuntur, quæ non publico decreto vt inter exempla referantur, sed priuati iuris causa statuta esse videntur. vide Alex. c.23. lib.6. Spieg.

DECRETA senatus à consultis sic distinguuntur, secundum aliquos, quod decretum dicant, Particulam quandam esse SCti, vt cum prouincia alicui decernitur. tanquam decreta sint specialia, consulta generalia. Et ita quidem ex Ælio Gallo distinguit Festus, quem refert Conna, lib 1. c.14. n.5.

DECRETA senatus non aliter valent, quam si ea ipse Princeps rata habuerit, Manut. lib. de senatu, c. de SC. quæst. 5. Gothofr. ad Nou. 61. in princ.

DECRETA patrum pro SCtis in l.17. ad municip. l.16. C. de adul. & apud Tacitum persæpe.

DECRETA consulum vel præsidum, l.3. ff. de minor.

DECRETA principalia, l.4 C. de præsc. 30. vel 40. annor.

DECRETA perennitatis, l.3. C. de offic. militar. iud.

DECRETA perperam, l.5 C. de sent. ex breuic. recitand.

DECRETA ambitiosa, l.3. de offic. proconsl. l. vlt. de decret. decurion. lib 10. l 3. de minor l.4 de decret. ab ord. Briss.

DECRETALIS bonorum possessio, quæ facti est, & extraordinaria vulgo vocatur, ideo dicta est, quod potissimum à decreto pendeat, suamque substantiam accipiat, id monuit, & quidem notabiliter, Alciatus enarrans, l. deleta de verb. sign. Spieg.

DECRETALIS bonorum possessio an repudiari possit, vide l.1. §.7. de successor. edict.

DECRETALIS epistola est constitutio Pontificis ad alicuius consulationem promulgata, vt dicit rub. de const n.31.

DECRETALIS epistola aut est specialis, videlicet quæ dirigitur ad vnam prouinciam, cap. quod scripsi 35. quæst 3. vel vnam personam cap. petisti 7. q.1. & hæc non contrahitur ad consequentiam: aut est generalis, quæ omnibus dirigitur c. omnia, &c. seq. 25. qu 1 & hæc quia diffinit, ad consequentiam trahitur, c. hæc consona, 25 q 1.

DECRETI vim habet concessio principis specialis, l.2. C. quando decreto opus non est.

DECRETI recitatio, l 2 C. si aduersus donationem.

DECRETI interpositio, l 22. post prin. C. de admin. tut. vel cur.

DECRETI defectus tacito suppletur consensu, Gothofr. ad l.5. verb. silentio, C. maior. factus alienat. fact. &c.

ex DECRETO primo possidere, id est, rei seruandæ causa tenere, l.8. C. de bon. autorit. iud. possid.

DECRETO separatio impetratur, l 1. ff. de separat. Bonorum possessio quædam decreto petitur, l 2. §. si quis ex liberis, ff. ad Senatusconsultum Tertyll. Quæ & inde decretalis appellatur, Li §. decretalis. ff. de succ. ed. l.2. §. dies, cum seq. ff. quis ordo in bon. poss. Briss.

DECRETO quoque Prætor in possessionem mittit, l.3. ne vis fiat

Digitized by Google

ei qui in bon. poss. Et hoc primum decretum ab interpretibus appellatur. Nam est & secundum decretum, quo prætor eum qui missus est, possidere iubet, & dominium capere per longum tempus permittit, l 15. §. Iulianus. ff. de damn. infect. vide paulo post. Briss.

DECRETO etiam prætoris actor periculo tutoris constituitur, l. 24. ff. de adminis. tut. Iustis quoque decretis res temperatur, quoties æquitatem desiderij naturalis ratio vel aliqua iuris dubitatio moratur. l. 86. in fin. ff. de diuers. reg. iur. l. 84. de acquir. hæred. Briss.

DECRETORII dies sunt, de quibus hæc lib. 3. Firmicus: Sane extra cæteros climatericos etiam septeni anni & noueni, per omne vitæ tempus multiplicata ratione currentes, naturali quadam & latenti ratione variis hominem periculorũ discriminibus sæpe afficiunt, vnde 63 Annus, quia vtrisq; numeri summam patiter excipit, Androdas appellatus est. nouies enim septem anni 63. conficiunt: & rursus septies nouem simili modo 63. annos efficiunt Quia itaque vtriusque numeri cursus in hoc anni æquata ratione spatio concurrit, grande semper periculi discrimen imponit. Si enim septeni & noueni anni qui hebdomatici, à Græcis & enneatici appellantur, grandia pericula hominibus semper indicunt. quid facient 63. Anni, qui vtriusque numeri multiplicatam & inuicem sibi obligatam efficiunt summam? Hac ex causa ab Ægyptiis Androdas dictus est, quod omnem viri substantiam frangat ac debilitet. Ioan. Bapt. in comment Epist. Sidon. Apollin. ad Lamprid. lib. 8.

DECRETORVM suffragia, l. 14. C. de accus. & inscript.

DECRETVM apud Iurisconsultos est deliberatio iudicis cum causæ cognitione, ad mixtum imperium pertinens, l. ne quicquam. §. vbi de offic. procõs. & est id quod placitum alias Latine dicitur, Græce δόγμα, καὶ ψήφισμα, καὶ ἄρεσν dicitur, autor Budæus. At proprie & specialius dicitur, quum iudices autoritatem suam interponunt & maxime in iurisdictione voluntaria, vt in alienatione bonorum minoris, in transactione alimentorum & bonorum possessione. Albucius pro Alciato. Quo modo vero à lege differt, infra patebit in dictione Lex. Spieg. Prat.

DECRETVM sit (Briss.) dicitur, quod causa cognita statuitur, l. 1. de offic. assess. l. 9. §. vbi decretum, de offic. proconsul. l. 3. de minor. l. 1. §. hæc verba, quod quisque iur. l 7. in fin. de pact. l. 2. & 3. de confir. tut. Itaque decretum pro tribunali tantum non etiam de plano interponi potest, l. 7. in fin. de confir. tut. l. 3. §. si causa, ff. de bonor. possess.

DECRETVM autem & generis olim & speciei nomẽ fuit. Quicquid enim pronunciat ius dicens Prætor, genere quodam decretum appellatur. Eoque sensu tunc decreta esse accipienda, cum à prætore decreta Latine iubentur interponi, alio loco docuimus. Tertull. in lib. de habitu mulieb. Qua constantia, inquit, tribunal illud ascẽdimus decreturi aduersus eos quorum munera appetimus? Seneca in Medea:

Ch. vox constituto sera decreto venit.
Me. Qui statuit aliquid parte inaudita altera,
Æquum licet statuerit, haud æquus fuit.

Erat etiam decretum nomen speciei cum videlicet edita de plano, aut die postulationum controuersia in diem cognitionum hac intentione differtur, vt ea cum consilio examinata, certam accipiat, iustamq; definitionem. Ea nimirum ratione qua principum sententiæ, quæ in causarum cognitionibus de consilio cõsularium virorum proferebantur, appellari decreta solent. Id quod hæc epigraphe manifestum facit, Paulus imperalium sententiarum in cognitionibus prolatarum siue decretorum, ex libris sex li. 1. c. vlt. de iur. patr. c. 41. fam. ercis. c. vlt. de hæred. instit. Idque illud esse omnino videtur, quod sic Asconius scribit in Verrinam secundam. Sunt autem instituta prætorum in decretis interponendis diiudicandisq; causis. Et hoc sensu decretum prætoris, præsidis aut proconsulis accepisse visus est etiam his verbis Vlp. vbi decretum necessarium est, per libellum id expedire proconsul non potest, quæ enim causæ cognitionem desiderant, per libellum non expediuntur c. 9. §. 1. de offic. procons. c. 71. de reg. iur. Haud dubie per decretum exactam sedulamque causæ apud prætorem adhibito consilio disquisitionem intelligens, & causæ cognitionem ad prætoris tribunal referens. Quid enim aliud est, quod sic ab eodem Vlp. inuenimus alio loco scriptum? Si causa, inquit, cognita bon. poss. detur, alibi non dabitur, quam pro tribun. quia neque decretum de plano interponi, neque causa cognita bonor. poss. alibi quam pro tribunali dari potest, c. 2. §. de bon. poss. Ræuard. pro trib. lib. sing. c. 8.

DECRETVM à sententia diffinitiua differt, quia hæc continet condemnationem vel absolutionem, l. 1. de re iudic. l. l. præsens, C. de sent. & interloc. 2 sententia sine litis contestatione ferri non potest. t. t. vt lite non contest. secus in decreto gl. in l. sancimus, ibi: per contumaciam. C. ad SCtum Treb. 3. sententia in absentem ferri nequit, l. de vno, de re iud. secus in decreto, l. recusare in pr. ff. ad Treb. Prat.

DECRETVM siue edictum primum in contumacem solet expediri, vt is rædio ductus, sui copiam in iudicio tandem faciat, ius contumacis non perimens, l. 3. in fin. de acquir. possess. Prateius.

DECRETVM secundum constituit eum bon. possessorem, quem ex primo decreto detinebat, incolumi hactenus contumacis iure. vide c. 1 ext. de eo qui mitt. in possess. Bart. tract. materiam primi & secundi decreti in l. finita. §. Iulian. ff. de damn. infect. Sp. De edicto primo ac secundo vide Goth. ad l. 15. §. 16. de damn. infect.

DECRETVM magistratus non ideo habet authoritatem, quod magistratus dixerit, sed quod secundum ius & rationem decreuerit. l. pen. ff. de iustit & iur. Spieg. Prat.

DECRETVM prætoris exauditi non posse apud Vlp. in l. 1. de postul. Spieg.

DECRETVM ordinis l. 30. ff. neg. gest. l. 6. §. 1. ff. quod cuiusque vniuersitat. t. t. de decre. ab ord. facien. l. 2. C de seru. Reipub. manumit. l. 2. C si quis ignorans rem minoris esse.

DECRETVM annale. l. 44. §. 4. C. de episc. & cler.

DECRETVM Pontificum l. 8. ff. de religios.

DECRETVM præsidis, l. 16. ff. de excusat. l. 2. C. de cur. fur.

DECRETVM principale, l. 8. ff. de officio adsessorum.

DECRETVM ciuitatis. l. 36 ff. ad municip.

DECRETVM decurionum. l. 3. C. qui pet. tut. rub. de decretis decurionum.

DECRETVM ordinis. l. 30. ff. de neg. gest. l. 2. C de seruo Reipubl. B iff.

DECRETVM legitimũ. l. 3. si maior factus alienationẽ factã, &c. Decretum præsidiale l. 12 C. de præd. & aliis reb minor, & l. 2 C. quando decreto opus non est. Decretum arbitri. l. 6. C. de reb. cred. Decretum annorationis, l. 1. C. de precib. imp. offer.

DECRETVM. autoritas præsidis. l. 3 C. de præd. & aliis rebus minor. Decretum autore prætore vel præsidæ prouinciæ. l. 4 Cod. Decretum sententia. l 1. C senten. rescind. non posse.

DE CRIMINE docere. l 2. C. si ex falsis instrument.

D. c. s. De consilij sententia. Auctor Val. Probus, apud quem tamen consulis mendose legitur pro consilij. Cicero Verrina 7. eum consilio causam Mamertinorum cognoscit, & de consilij sententia Mamertinis se frumentum non imperare pronuntiat. Harum autem ignoratio notarum errorem apud Vlpianum peperit in l. vnic. ff. de off consul. vbi sic legitur: cum ipse sit, qui ex senatusconsulto consilij causam examinat, ex sententia consilij. Hot.

DECVBATIO secundus nuptiarum dies legitimus est, quo deducebatur sponsus in domum soceri, vide Gothofr. ad rub. C. de sponsal.

DECVBVERIT: id est, lecto iacuerit. l 2 si per valetudinem. ff. si quis cau.

DECVMANA Pyra. 12. Columel. 12. Decumana porta in castris præcipua, Cæsar. 3 de bello Gallic. Decumanus accipenser, Cicero 2. de fin. Decumanus fluctus maximus dicitur. Goth. ad l. litus est 6. in pr. de verb sign.

DECVMANI agri dicuntur, ex quorum fructibus pars decima pop. Rom. solueretur, vt idem ipse Cicero in eod. loco paulo inferius testatur his verbis. In Octauio & C. Cottæ consulibus senatus permisit vt vini & olei decumas & frugum minutarum, quas ante te quæstores in Sicilia vendere consuessent, Romæ venderent, legemque his rebus quam ipsis vlderetur, ederent, &c. Decumas decimam partem intelligit, &c. Brechæus l inter publica. ff. de verb, & rer. sign.

DECVMANVS limes, qui fit ab ortu solis ad occasum. Fest. lib. 4. Aggenus Vrbic. lib. de limitib. agro. & Hygen. Prat.

DECVMANVS dicitur ager ex cuius fructibus pars decima soluitur Brechæus.

DECVMBERE valetudine impediri & mori significat. Prioris est exemplum in l. 2. si quis caut. posteriorio in 2. Tusc.

DECVRIÆ tribus & ciuitas pro loco iure, & hominibus ponuntur, teste Connano lib 1 c. 2. num 6.

DECVRIALES leges seruandæ sunt l. 2 C. de decuria. vrb. Rom.

DECVRIALES vibis Romæ. lib. 11. tit. 13.

DECVRIARVM vrbis Romæ iudices erant, qui à Cass. rectores appellantur Goth. ad l. 1. C. de decur. vrb. Rom.

DECVRIO. Decurionum alij vrbani, alij municipales erant. vrbani præerant turmæ quæ constabat ex duobus & 30. equitibus. Qua significatione tit. de hæreditate decurionum, lib. 6. C. sumi prorsus arbitror vna cum Hegendorphico in exegesi. Municipales erant qui Romę senatores, vt scribit Valla lib. elegant. 6. cap. 32. Nam qui in senatu & consiliis Reipubl. municipales esse poterant, decuriones erant. De horum autem officio ac dignitate extat tit. in Pandect. Ad municipalem. & lib. 1 Cod. alius De magistratib municipalib. Meminit autem de huiusmodi decurionib. Cicero pro Sextio. qua de causa & tum conuentus ille Capuæ huic P. Sextio apud me maximas gratias egit, & hoc tempore beneficium. fidemque hominis testimonio declarant, periculum deprecantur suo decreto. Recita (quæso) P. Sexti, quid decuriones Capuæ egerint

Digitized by Google

egerint? Decuriones quoque in titulo de silen. & decur. eorum lib. 12. C. dicuntur, primarij Cæsarum, hoc est, principum consiliarij. vt Hegendorphinus post Alciatum annotat in exegesi sua titulorum C. Anch.

DECVRIONES generaliter appellari cœperunt, principes seu capita cuiuslibet ordinis. Et ordo ipse Decuria vocabatur, vt Decuria iudicum, Decuria scribarum, Decuria cubicularioru, inde Decurionatus. Old.

DECVRIONES quidam dictos aiunt ex eo, quod initio cũ Coloniæ deducerentur, decima pars eorum qui deducerentur, consilij publici gratia conscribi solita sit. l. Pupillus 239. § decuriones ff. de verb signif. & de his est in tit. de decur. & eorum filiis in Dig. lo. Bell Etymol. Decurionatus autem non fuit Magistratus principis sed municipalis, quare nec militiis annumerari poterat, vt ait Cõnan. lib. 4. c. 15. nu. 1 vide de his & supra in verbo βελευτης.

DECVRIONES in municipiis & colonis consilio publico præerant, & suæ curiæ quasi senatores erant l. 32. C. de decur. li. 10. easque de causa & Sportulas accipiebant, l. 6. § 1. ff. de decur. magnis verò oneribus subiiciebantur. Briss. lib. 4. select. antiq.

DECVRIONATVS l. 4. C. si pendent. appellat. mors. l. vnic. C. ad l. Visell.

DECVRIONATVS munera, l. 1. C. de decret. decur. l. 5. C. de profess. & medic. Decurionum filij l. 2. l. qui militia poss. vel non Decurionum liberi. l. 2. §. 2. cum §§. seqq. ff de decur. Decurionum ordo. l. 2. C. de iur. aureor annulor.

EX DECVRIONVM ordine, sicut Romæ ex senatorum, magistratus creabantur. Paulus l. 7. § 2. de decur. is qui non fit decurio, Duumviratu vel aliis honoribus fungi non potest: quia decurionum honoribus plebej fungi prohibentur. Vlp in l. 2. §. 1 ff. eo. & quidem quantum pertinet, ne fustibus castigetur, non nocet plebeio patre esse natum, si postea honor decurionis patri eorum accesserit, Hotom.

DECVRRERE ad actionem, ad iusiurandum, in vnam sententiam. Briss. ex ff.

DECVSORIVM est quod vulgo torneamentum dicitur. Schard.

DECVS publicum. l 6. C. de ædific. priuat.

DECVSSATE id est ornate, vnde dicitur, decussate loquitur, id est. ornate.

DECVSSIS, denarius vocabatur. Ex quo (ait Budæus) intelligere debemus denarium fuisse argenteum & denis assibus valuisse. Quod etiam ex Vitruuio lib. 3. c. 1. videre est. Nostri autem, inquit, primo decem fecerunt antiquum numero & denario denos æreos asses constituerunt: & ea re compositio nummi ad hodiernum diem denarij nomen retinet, &c. Brechæus. l. etiam, nummo ff de rer. & verb. signific.

DEDICATIO sacerdotij l. 34. §. 4 circa finem. C. de episcopal. audient.

DEDECVS, ignominia quæ ex turpiter gestis nascitur, Vlp. in l. eadem causa Qui ita alligati sunt vt sine dedecore non possint in publicum apparare. Spieg.

DEDECVS publicum, accipe infamiam publicam, remve omnibus modis infamem & pernicioſam. Spieg.

DEDECVS: quando aliquid fieri dicatur cum dedecore, vide Bart in l. 2 §. si emancipatus ff. de bon. poss contr. tab.

DEDECVS cognatum seruite facit l. 1. 2. 3. de liberal. caus. Goth. ad l. 1. C. de peculio eius qui libertat.

DEDERE NOXÆ. l 1. §. interdum. ff. si quadrupes, l. 11. l. 17. & l. 19. ff. de noxalibus act. est animal viuum tradere. l. 1. §. plane. ff. de noxalibus. Briss.

DEDICARE, & dicare proprie est, dicendo deferre ac obsequio dare alicui numini, ac in perpetuum constituere. C. de sacro sanct. eccles. authenric. ingressi. In pontificio iure pro consecrare, quemadmodum & à Plinio in epistola vsurpatur: tametsi ex M. T. pro domo sua, vbi quid inter sit inter consecrare & dedicare colligi potest. Fiebat autem dedicatio templi aut per consulem, aut Imperatorem præeuntibus verbis Pont. Maximi ex Cataneo. Spieg.

DEDICABANT olim principes vel dedicandi potestatem dabant alicui. l. 9. §. 1. de diuis. rer.

DEDICARE diuino templo. l. 3. de furt.

DEDICATIO loci sui pacto impediri non potest. l pen. de pact.

DEDISSE intelligendus est is, qui permutauit vel compensauit l. dedisse 76. de verb. sign.

DEDISSE quoque videtur is cuius aduersarius fecit, quo minus daretur, Gothofr. ad Nou. 91 c. 1. ibi proximus est danti.

DEDISSE & legitime obtulisse pariter sunt, Gothofr. ibid.

DEDITIO NOXÆ, l. 5. § si seruus ff. de seruo cor. l. 4. §. vlt. l. 5. 10. & 16. ff. de Noxal. act l. 37. vlt ff ad l. § Aquil. i. e. deditio ipsius corporis quod nocuit vel deliquit. vt l. 1 ff eo tit.

DEDITITIA conditio Remp. molestare non debet. l. 1. Cod. de dedit. libert. tollend.

DEDITITIA libertas. Alciatus Paradox. 1. cap. 14 dedititij (inquit) sunt populi, qui cum in Romanorum fidem concessissent, rebellibus animis ab eis desciuerunt, quop deinde superatos adeo humane Romani tractarunt, vt & vitam illis seruarẽt & imaginariam quandam libertatem relinquerent, sed tamen infamiæ labe aspersam: lege lata, vt ad veram libertatem Romanæque ciuitatis iura peruenire nunquam possent. Quales videntur fuisse Gabij, vnde & Gabius ager apud Mar. Varronem. Itaque in inst. t. tit. de libert.

DEDITITII serui erant, qui se ex obsidione dederunt in potestatem victoris. Eorum autem alij Libertini, alij peregrini dicebantur, de quibus suo loco vid Liuium. lib. 7. Hinc vero

DEDITITIA libertas dicta est, qua quis ita consequebatur libertatem, vt toto vitæ tempore seruituti suæ obnoxius esset: & morte demum ab ea liberabatur. Cuiusmodi conditionem Libertinorum tollit lex vnica C. de dedit. libert. toll. volens quod eo modo sint liberti, quo simpliciter manumissi, & ab eis non differant. De iis alibi quoque Alciat meminit, nempe lib. disp. c 21. & habetur non inelegans caput apud Angelum Politianum. Miscellaneo. Anchor.

DEDITITII sunt, qui post admissa crimina suppliciis subditi sunt, & publice pro criminibus cæsi sunt, aut in quorum facie vel corpore quæcunque iudicia, aut igne, aut ferro impressa sunt, ita vt deleri non possint. Hi si manumissi sunt, Dedititij appellantur Gaio lib 1. Inst. tit. 1. Reliqua vide apud Connanum lib. 2. c 6 nu. 2. & 4.

DEDITITIIS testamẽta facere non licebat. Caius 1. fr. 1. §. 4 5. Vlp 20. § 14 neque ex testamento capere, nullaq; ratione ad ciuitatem priorem perduci, Caius d. loc. § heredes instituti. 3 Vlp. l. 22. § 2. Goth. l. vnic. C. de deditit. libert. tol.

DEDITITIORVM numero olim erant qui pœnæ causa vincti à Domino, quibusve stigmata inusta, quive propter noxam torti, nocentesq; inuenti, aut traditi, vt ferro, vel cum bestiis depugnarent, vel in custodiam cõiecti, deinde quoquo modo manumissi erant: id quod lex Ælia Sentia faciebat. Vlpian. institut. tit. 1. & tit. 7. Iustinian in §. vltim Instit. de libertin. & l. vnic. in princip. C. de Latin. libert. tollend. & in tit. de dedit. libert. toll. & Nouel. 78. Gaius quoque lib. 1. Instit. tit. 1. Quo nomine appellatos eos Theophilus interpretationi superiorum locorum consentiens in §. vltim. Instit. de liber. scribit, ad exemplum peregrinorum, qui à Romanis victi iterum rebellassent, quos deditios appellabant. Sed & in historiis deditij appellantur, vt in lexico B. Germani definiuntur οἱ μὴ τὸ πληρέστατον τῆς τῶν νικησάντων πολιτείας ἐξουσίας ἴσχοντες θεσπίσματος.

DEDITITIORVM numerus vilis propemodum, abiectus & infamis erat, ait Gothofr. ad l. 1. ibi: in carcerem coniectus. C. ex quib. causis infam. irrogat.

DEDVCERE alias pro demere aliquid de summa pecuniarum vel rerum, l. pater. ff. de iur. dot. Inde dicimus, expensas vel æs alienum deduci, l. si à domino §. fi & seq. de pet. hæred. l. fundus qui, ff. fam. herciſc. l. venisse, ff. de verb. sig. Old.

DEDVCERE alias pro redigere. l. 1. ff. arbor. furt. cæsar. Old.

DEDVCERE item pro perducere, vt controuersiam ad exitum deducere. l. fin. ff. de Procur. Deducere ad agnatos. Oldend. Prat. Sic

DEDVCERE riuos idem est quod siccare riuos, vt annotauit Forcat. in dial 86 Necyoman.

DEDVCERE in accusationem dicitur in l. 6. de fruct. & lit. exp. ducere rem in iudicium. l. litigator. Cod. de fruct & lit. exp. Deducere in cautionem per errorem, l. 15. C. de fideiuss. Deducere in reatum, l. 29. C. ad leg. Iul. de adult.

DEDVCERE rem in stipulationem. l. 3 ff. de rescind. vend. In obligationem l. 1. §. verbis, ff. de oblig. & act. Deducere in quæstionem liberum hominem l 7. §. 1. ff. ad leg. Iul. de adult. Equum in tabernam. l. 3 ff. si quadrupes pauperiem. Deducere furem ad præfectum vigil. vel præsidem. l. 63. §. 1. ff. de Furtis, &c. Briss.

DEDVCI in publicum intelliguntur, qui magistratibus municipalibus, vel publicis ministeriis traditi sunt, l. 1. § 6. ff. de fugitiv.

DEDVCTA ratione, vide l. 8. C. de collat.

DEDVCTARVM expensarum nomine comprehenditur fructus. l si à domino. § fin. & l. seq. ff de pet. hæred. Hæ nullo casu intercipiuntur. l. fundus, qui. ff. famil. erciſc. Old.

DEDVCTIO significat nonnunquam absolute dispendium, imminutionem rerum. *Ein abgang.* Titius magnam patitur fortunarum deductionem.

DEDVCTIO alias imminutio est etiam iusta causa, forte *Ein abzug.* Old.

DEDVCTIO est defalcatio vel separatio; quia deducere separate dicitur,

DEDVCTIO aliud est quam compensatio. Primo namque deductio fit vi exceptionis. Compensatio autem ipso iure l. 15. ff. ratam rem. vide Cuiac. 8. obs. 3. in fin. & 15 obs. 12. Gothofr. leg. 24. ibi compensato. C. fam. erciſc. Secundo deductio est partis: compensatio autem totius, interdum & partis, Goth. ad l. 11. ibi: vel deductionem C. depositi.

DEDVCTIO in domum mariti in nuptiis requisita, l. 6. C. de don. ante nupt.

DEDVCTO ære alieno in l. 39. § 1. & l. veniſſe 165. nõ hoc ipsũ

Digitized by Google

solum hoc est, pecunia, sed quæuis onera veniunt accipienda: vide Alciat. in l. veniſſe. de verb. ſignif.

DEDVCTO vſufructu dominium præſtare l. 26. ff. de vſu & vſufructu.

DEDVCTVS in accuſationem de crimine, ab alio ſuper eodem delicto non poteſt. l. 9. C. de accuſat.

D. E. R. I. C. notæ, quibus in SCtis ſcribendis vtebantur, pro De ea re ita cenſuerunt: Vt apud Gellium lib. 4. c. 6. quod C. Iulius L. filius Pont. nunciauit in ſacrario in regia haſtas Martias mouiſſe, D. E. R. I. C. vt M. Antonius conſul hoſtiis maioribus Ioui & Marti procuraret. Item apud Vlpia. l. item 20. §. Præter 6. ff. de hered. pet. De qua re ita cenſuerunt. idem in l. 2. ff. ad ſen. Velleian. quod M. Silanus & cæteri verbum fecerunt, & cætera, quid de ea re fieri oporteret: de ea re ita cenſuerunt, vbi tamen conſuluerunt imperiti librarij C. ad literam interpretati ſunt, Gell. libro decimo quinto, cap. ſecundo. Quod verba facta ſunt de Philoſophis & Rhetoribus, de ea re ita cenſuerunt, ſic in Epiſtola Cœlij ad Cic. lib. 8. Quod D. Marcellus Goſſ. V. F. prouinciis conſulatibus, D. E. R. I. C. vt L. Paulus, &c. Et eadem epiſtola rurſus aliquoties. Scribebatur etiam ita D. E. R. V. I. C. De ea re vniuerſi ita cenſuerunt. Hot.

DEESSE, pro deſerere, id eſt, non defendere, ſicut adeſſe pro defendere ſæpe dici non ignorant, qui in probæ Latinitatis authoribus verſati ſunt, in quibus Iuriſconſulti noſtri non tenent infimas. Spieg.

DEESSE in l. 55. de euict. l. 27. §. ſi quis litigatorum. ff. de recep. arbitr. l. 2. §. ſed quod diximus. ff. ad SCtum Tert. l. 6. C. de accuſat. ſignif ad iudicium non adeſſe, vt etiam loquuntur noſtri in l. 55. §. vlt. ff. pro ſoc. & in d. l. 55. ff. de euict. & Suet. in Calig. Briſſon

DEESSE dicitur animus in furioſo. l. 2. ff de procurator.

DEESSE ad Falcidiam, in l. 18. C. ad leg. Falcid.

DEESSE per contumaciam, l. 13. §. vnde tractari, ff. de minor. & Deeſſe cognitioni, l. 27. §. 1. de lib. cauſ. Prat.

DEFALCARE eſt aliquid ab aliquo iure debitum in ſolutum computare. Vel de iure aliter dicitur defalcare in modum legis Fauianæ iuxta not. Inſt. eo. tit. ſuper rubric.

DEFECTÆ facultates, l. 1. C. de operis libertor.

DEFECTÆ ſenectutis homo, i. e. ſenectute confectus, exacta ætate Vlp. in l. 12. §. 3. de vſufr. vt puta ægrotanti ſeruo vel infanti, vel defectæ ſenectutis homini. Hot.

DEFECTVS conditionis in l. 27. in fin. ff. de condit. inſtit. l. 5. ff. de iniuſt. rupt. Briſſ. in parerg.

DEFECTI ætate qui propemodum conſumpti ſunt, *Mit denen es gar nah auſſ iſt* apud Vlp. in l. ſi quis ingraueſcente ad Sila. Sp. Defectæ ſenectutis homo, l. 12. §. de illo, ff. de vſuf.

DEFENDERE, eſt id facere, quod dominus in litem faceret, & cauere idonee: Nec debet durior conditio procuratoris fieri, quam eſt domini, præterquam in ſatisdando. Vlp. in l. ſed & ex. in ff. de procurat. Old.

DEFENDERE eſt eadem facere, quæ faceret principalis, ſi adeſſet 8. Eclog tit. περὶ διαδικασιῶν. Gothofr. ad l. 1. §. 3. ff. quibus ex cauſ. in poſſeſſ. eat.

DEFENDERE recte, id eſt, boni viri arbitratu, l. 6. ff. iudicat. ſolui Prat.

DEFENDERE viri boni arbitratu aliud nihil eſt quã ſatisdare, l. 5. §. 3. iudicat ſolui Rœaar. l. qui rem alienam. ff. de reg. iur.

DEFENDERE tum prohibere & propulſare eſt, tum conſeruare & tueri, defendere iniuriam eſt reiicere à ſe & expellere. Atdicitur etiam vt defendere dignitatem ſuam, qui eam conſeruat & obtinet. Connanus lib. 7. c. 14. n. 8.

DEFENDERE inculpate quid ſit; pulchre collegit ex verbis Barth. docet in l. furem nocturnum. de ſicar. Old.

DEFENDERE quoque eſt eandem vicem quam reus ſubire l. 51. de procur. Hot.

DEFENDERE videtur quis, ſi in poſſeſſionẽ venire patitur eum qui damni infecti ſatis, vel legatorum deſideret, vel ex noxali cauſa duci ſeruum patitur, l. 55. §. vlt. l. 36. de procur. Briſſ.

DEFENDERE quis videtur, ſi ſatisdat, l. 5. §. nunc videamus ff. iud. ſol. (ratoribus.

DEFENDERE videtur is, qui iudicium accipit, l. 53 ff. de procu-

DEFENDERE Alberico aliquando ponitur pro obtinere, l. ſi non ſortem, §. hæredit. de cond indeb.

DEFENDERE ponitur pro vindicare, l. ſi oleum. de dol. mal.

DEFENDERE, i. petere, C. quo iure dict. 8. Prat.

DEFENDERE non videtur non tantum qui latitat, ſed & is, qui præſens negat ſe defendere, aut non vult ſuſcipere actionem, text. 52. de reg. iur.

DEFENDERE non videtur, qui ſuſcipit alterius defenſionem, etſi locupletiſſimus ſit aut conſularis, niſi ſatisdare ſit paratus, l. 51. §. vlt l. 52. & 53. de procur. Briſſ.

DEFENDERE plene procurator non videtur, ſi interrogatus, qua ex parte hæres ſit dominus, non reſpondeat, l. 9. §. Celſus de interrog. in iur. fac. l. 39. de procur. Briſſ.

DEFENDERE pro parte tantum qui paratus eſt, non auditur l. 38. de procur. l. 4. ſi ex noxal. cauſ. Briſſ.

DEFENDI videtur, qui per abſentiam ſuam in nullo deteriorem cauſam aduerſarij facit. l. 2. §. quib. ex cau in poſſ. eatur.

DEFENDI recte, hoc eſt, iudicium accipere, vel per ſe per alium. ſed cum ſatisdatione, l. 63. de iud. [illegible] l. 63. de iud.

DEFENDI non videtur ille, qui quod indicatum eſt, non facit

DEFENDI non videtur is, cuius ſe defenſor ingeriſ, ſed qui requiſitus ab actore non eſt defenſioni demutatus. l. 21. §. 3. ex quib. cauſ maior.

DEFENDI abſens non videtur, ſi actor vltro interpellat, nec quiſquam defenſioni ſe offerat, l. 22 ff. eo tit.

DEFENDI non videtur quis, ſiue ſolutionem, ſiue iudicium, ſiue ſtipulationem detrectet. l. 10 ff. de ad. min. tut.

DEFENSIO pro excuſatione apud ICtos. in l. ſi reip. de vſur. l. 20 C. de excuſat. tuto. Hæc & in capitalibus iudiciis danda eſt, l. ſeruum quoque. §. publice ff. de procur. Item pro exceptione vſurpatur, l. 1. C. de iur & fact. ignor. l. 11. C. de except. l. ſiquidem de exceptionibus. Old.

DEFENSIO quot modis ſumatur, vide Bar. in l. Liberto in fin. ff. de neg. geſt. Quando aliquid dicatur fieri ad defenſionem, Vide eundem in l. 1. C. vnde vi. Old.

DEFENSIO illicita dicitur quum offenſio licita cenſetur, Bald. text. ſingularis eſt in l. ſi ſeruus. C. de his qui ad Eccl. confug. l. ſi pignus. §. ſi furem. de furt. Old Prat.

DEFENSIO plena accipietur, vt ait Vlp. in fin. Litem ait prætor, ex quib. cauſſ in poſſ. ſi & iudicium non detractetur, & iudicatum ſolui ſatisdetur. Olde.

DEFENSIO integra. l. 4. C. de except. iuxta. l. 9. C quomodo & quando iud. l. 1. C. de tutor. vel curator. illuſt. vel clariſſ. Defenſio monſtrata l. 3. C. de reb. alie. non alien. Legitima l. 3. ſi propt. publicas penſitat. Præpoſtera l. 12. C. de except. Bred.

DEFENSIO moderata vel tutela inculpata quæ ſit, in ſpecie definiri non poteſt, niſi ex ipſius belli circumſtantiis, h. e. ex perſona vim vel iniuriam inferentis, ex perſona item defendentis, ex cauſa belli; ex re controuerſa, ex loco, ex tempore, & cæteris huiuſmodi argumentis. l. ſi quis venditor. ff. de ædil. edict. l. in his quæ extra. ff. de cond & dem. Cæterum generaliter definiri poteſt, moderatam defenſionem, & legitimam belli formam trib. modis intelligi. Primum ne temere ad arma promoueretur, h. e. ſine magna neceſſitate ac deliberatione: deinde, ne modus, qui ad propulſandam vim vel iniuriam ſufficit excedatur. Cur enim occidatur, qui capi poterat? Tertio ne victoria trahatur ad inſolentiam. Multi enim bello rectius vtuntur, quam victoria. Old.

DEFENSIO eſt inſtantis imminentiſque offenſionis propulſatio: vbi hæc ceſſat, non eſt, quod propulſari queat, ab offenſione enim omnis defenſionis pendet ratio. vide Salomonium in l. vt vini, de iuſtitia & iure. Quo vero iure defenſio nitatur, Bart. explicat in ead. l. Et quam varie accipienda ſit, refert ipſe in l. de Pupillo. §. 1. & fin. ff de oper. no. nun. Old. Prat.

DEFENSIO in libris feudorum duplex obſeruetur, iuratoria & armata. Iuratoria eſt, cum deficiente vtrinq; probatione, iuſiurandum cum 12. ſacramentalibus defertur, l. b. feud. 2. tit. 58. § 4. Rurſus hæc iuratoria duplex eſt, vna quæ Reo principali conceditur, vt iuret ſe feciſſe vel non feciſſe: altera quæ ſucceſſori permittitur, vt iuret, ſe neq; ſcire neq; credere factum à deceſſore fuiſſe, d. tit. 56. §. 6. Armata defenſio eſt, quæ per duellum & ſingulare certamen inſtituitur, vt lib 3. tit 2. §. 1. Si quis ſuorum parium per pugnam eum fatigare voluerit, vt per pugnam ſe defendat, edicimus, & l. b. 2. tit 39. § 3. Prat.

DEFENSIO de temporis interuallo, id eſt, præſcriptio. l. 1. C. ſi quis ignorans rem minoris eſſe.

DEFENSIO libertatis L. 24. C. de liberal. cauſ. (Parerg.

DEFENSIONE pro defenſioni in l. 39. d. 1. de noxalib. Briſſ. in

DEFENSIONEM mandare. l. 1. C. quib res iudicat. non noc.

DEFENSIONEM ſuſcipere. l. 51. §. vlt. ff de procurat. l. 6 & 7. C. eod. l. 9 ff comm. diuid. l. 5. ff. iudic. ſolui. l. 35. ff. de reb. auth. iud. poſſid Briſſ.

DEFENSIONEM ſubire. l. 28 §. 4. C. de admin. tut. Acquirere, l. 1. C ſi quis ignorans Habere. l. 17. ff. de procurator. Briſſ.

DEFENSIONIBVS vti ſecundum iuris formam. l. 1. in princ. C. de rei vindic. Conſidere l. 5. C. de ingen. manum.

DEFENSIONIS legitimæ appellatione quid veniat, vide l. 1. C. de bon matern.

DEFENSOR appellatur, qui alium in iudicio defendit, l. 9 §. iuſiurandum, l. 34 §. defenſor. & §. procurator, ff. de iureiu. l. 21. §. nos autem ff de pact. l. 14. ff. ſol. matr. l. 23. ff. de re iudic. l. 13 ſi. quib ex cauſ. in poſſeſſ. l. 8. §. vlt. ff. de caſtr. pecul. l. 2. in fin & l. 6. ff. ad Velleian. l. 13 § etiam. ff. de pignorib. l. 11. §. hoc iure. ff de except. rei iudicatæ, l. 6. ff. ratam rem haber. l. 1. §. vlt. ff. quibus mod. pign. Briſſ.

DEFENSOR dicitur qui abſque mandato, cum ſola ſatisdatione pro reo in iudicio poſtulat, eumque defendit, atque tuetur vt Procurator, qui actorem, in leg. minor. cum duabus proxime ſeqq. ff. de procur. vnde defenſores, id eſt tutores, vel curatores, l. 1. qui pertur. Prat.

Digitized by Google

DEFENSOR idoneus non est minor 25. annis, in quibus causis integrum restitui potest, l. minor. ff. de procur. vide Paulum ibidem. l. neque fœmina. Prat.

DEFENSORIS in iure varia est significatio. Defensor accipitur quandoq; pro tutore vel curatore. l. 1. qui petant tutor. Quandoq; accipitur pro eo, qui absque mandato cum sola satisdatione alterum in iudicio defendit atque tuetur, vt est in l. minor. cum duabus proxime sequentibus. ff. de procurat. Qua in significatione defensor à procuratore non vsquequaq; videtur distare. Itaque Arcadius sing. lic. de mune. ciuil. Defensores quoque (inquit) quos Græci συνδίκους appellant, laborem personalis muneris aggrediuntur. De propria autem syndici significatione dicemus suo loco Anchor.

DEFENSORES ciuitatum non ex decurionibus, sed ex aliis municipibus seu ciuibus eligebãtur olim tres, qui curarent, ne tenuiores à nobilibus læderentur. l. 2. & 3. C. de defenso ciuitat. Quorum munus seu administrandi forma describitur in l. in Defensoribus C. eod. tit. Old. & Spieg. Ideo paterna voce defensores vocati, vt parentis vicem plebi exhiberẽt. l. vtili, l. defensores, 2. & in defensoribus. C. de defens. ciuit. § 1 de def. ciuitat. col. 3. & alibi defensores plebis nuncupati. l unica. C. de offic. iudic. Alexan. Iudicabant de pecuniariis causis vsque ad trecentos aureos, de leuioribus quoque criminibus cognocebant, eadem competenti castigatione tradentes, cum tamen hoc ante magistratus, municipalibus non licuisset, l. magistratus, ff. de iurisd. omn. iudic. deprehensos in maioribus criminibus, in carcerem detrudebant, mittebantque ad prouinciæ præsidem. d l. vtili. l. per omnes, l. defensores 3. C. de defens. ciuit. denique apud defensores ciuitatum testamentorum & donationum insinuationes, & quidquid aliud erat monumentorum proprium agebatur, § iusiurandum. de defens. ciuitat. Corras. Miscel. lib. 3. c. 6. Quomodo viri clariores ciuitatis cogerentur suscipere defensionis munus, inepte & ridicule exponit Accurs. dum ait, nobiliores cogi solitos in circulum, duosque ex eis perlustrari cæterorum bonitatem, quæ somniasse potius, quam dixisse videtur. Nam cum oportet eos ἀμφοδάρχας hoc munere fungi, quod Gregorius Haloander dixit per vices, non inquirebatur singulorum præstantia, quia necesse erat, vt omnes suo tempore id munus obirent. Neque sententia mea Tiraqu. vir certe doctissimus hunc locum percepit, qui in li de iur. primog. q 19. tradit hic intelligendum esse de illo circulo de quo scribit Caius Instit. suarum. lib. 1. tit 2. Et quem Ausonius Gallus orbem teretem appellauit, & de quo mentionem fecit Felinus in ca. cum dilecta. de rescript. & Cardin. Alex ex ca. pNicolao, de appella. quia in eis circulis ita nomina scribebantur, vt dignosci non posset, quis prius, quisue potius nominatus esset, hic vero κύκλον dixit Iustinian. id est, eo ordine, vt quis non cogatur iterum esse defensor, donec alij quoque defensores non fuerint, vt ex subsequentibus apparet. Magistratus hoc modo creabantur, ψηφοδοσίᾳ πολιτῶν. Demosthenes vocauit, quos Budæus circulares magistratus dixit. Non omitto interpretem in constit. de defensor. §. interim. & inf. sub eod. tit. in §. si qua vero. συνοπτῆρες nobiliores exponere, cum de grauioribus & dignioribus viris Iustin. intelligat. Hæc enim dictio id significat, vt constat ex scriptoribus Græcis, quod etiam Suid & Budæus docent, & in magistratibus non minus hominum dignitas & integritas quam nobilitas est spectanda. Ferran. lib. 2. Explicatio in constit. de defens. ciuit. §. interim, cap 37.

DEFENSORES videntur fuisse similes tribunis plebis, & ideo defensores plebis appellantur, l. 1. C. de offi deleg Prat. pag 61. col 1. post medium.

DEFENSORES locorum. l. 30 C. de episc. & cler. l. vlt C. de iudic. l. 14. §. 4. C. de non numer. pecu.

DEFENSORES minorum sunt tutores, l. 2. C. si ex pluribus tutoribus vel curatoribus. l. 2. C. quando mulier. tutel. offic. fungit. l. 21. C. de admin. tut.

DEFENSORES differunt à procuratoribus, quod in criminalibus non procuratores sed defensores dentur, l. 33. §. 4. ff. de procurat. Paul. 5. sent. 16 § 11. Gothof ab l. 2. C. de procurator.

DEFENSORES differunt à dominis. l. 12. C. de postlim. reuers.

DEFENSORIS rei suæ & aduocati differentia. l. 54. ff. de rei vend.

DEFENSVS illegitimè restituitur ad totam causam. Gotho. ad l. 14 ibi tibi restitui. C de procurat.

DEFERRE aliquem est accusare seu postulare, & reum quem agere. l. 15. §. idem iudex. ff. de liber. agnos. l. 18. ff de iure fisci. Sic Cic. in orat. pro Q. Ligario. Nouum crimen. C. Cæsar, & ante hunc diem inauditum propinquus meus ad te Q. Tub. detulit: Q Ligarium in Africa fuisse, &c. Quint. in tormentis pauperdium tem detuli reum. Id Græci dicunt ἐπιφέρειν δίκην ὑπάγειν, ἄγειν, quibus nostrum deferre, (ait Budæus in comment. græcæ linguæ) videtur respondere, Brechæus l. indicasse reum. ff. de verbor. & rerum. Sed deferre alicui est grates & reuerentiam ei exhibere, ff. de accus. libellorum, & sic dicimus. Plus Deo deferendum est quam homini. De sentent. excomm. c relatum. 11. Quæstio 3 c. Quisquis mea &c. Iulianus. differunt tamen deferre & accusare in hoc, quia deferre sit reo absente, accusare si reo præsente. Old. & Prat.

DEFERRE nomen proprie non est accusare, sed apud magistratum vel iudicem, de aliquo crimine ante accusationem denunciare, *Angelen*, & aliquem in capitis discrimen rapere. Differunt igitur

DEFERRE nomen & accusare. Nam deferre nomen dicitur qui legib. interrogat apud Præt. vt si interrogatus negetur eius nomen in reos referatur, nam deferre nomen idem est quod reum facere Accusare veto est agere causam & suum reum in iudicium adducere. Terent. l 10. ff de iur. patr. Qui nomen detulit, accusasse intelligendus est De patrono loquitur, qui si liberti nomen detulerit, nõ minus à bonorum possessionib. remouetur, quam si accusarit. Lex vetabat eum patronum qui libertum capitis accusauit ad eius hæreditatẽ vocari. patronus nomen detulit: quærebatur an excludendus esset. Hot.

DEFERRE se dicitur, qui quod ei tacite seu palam relictum est, capere se non posse profitetur: vel qui vltro Præfectis ærario nuntiat eam rem quæ sibi relicta est, capere, sibi non licere. l. 1. l 3 §. fin. l. 15. l. 6. ff de iure fisc. Prat. Briss.

DEFERRE pro in censum deferre & deducere l. 4 §. in seruis: ff. de censib. Senec. lib. 1. de benefic. Nec illis fraudi est, si quid in censum detulerint. Prat Briss.

DEFERRE appellationem in iure Pontificio, idem est, quod admittere appellationem vide Archid. ext. de Appel. cum appellat lib 6 Old.

DEFERRE causam ad patronum dicitur cliens, quum eum consulit, & ei controuersiæ ordinem, argumentumque exponit, *Den handel anzeigen*. Old.

DEFERRE iuramentum est aliquem arctare, vel astringere ad iurandum & quandoque defertur à iure, quandoq; à iudice, quandoque à parte, quandoq; etiam delatio à parte parti defertur: de omnibus his nota. C de iureiu l. 1. Potest autẽ ipsum deferre maior. 15. annis. Etiam minor ipsum deferre non prohibetur, dum saltem conditio sua peior nõ fiat, sed si lædatur, restituitur. de iureiur. l Nam postea. § sed si minor: etiam paterfamil. non filius fam. C. de iureiur. l. nec filius. Item liber, non seruus. ff. eo. tit. l. multo magis alias, quanto, magis. in fi. Item compos mentis, non prodigus & consimiles, vt l. tut. §. prodigus, eod. tit. & hoc in rebus quæ ad eos pertinent. Si autem administrationem adiit tanquam procurator, licet ei iuramentum deferre in trib. casibus, sc. si specialem habeat administrationem, si in rem suam sit datus, & si generalem & liberam habet administrationem, vt ff. de iureiur. l Iusiurandum. § si tibi. & l. seq lit Episcopus habet hanc administrationem, quod ad ea, quæ alienari possunt. Cui autem defertur, dicendum est, secundum Hostien. quod à parte parti feratur, quod vocatur, secundum eundem iuramentum voluntarium, vel extraiudiciale. Verum aliud est iudiciale & necessarium, scilicet quando iudex parti defert, vt C. de iure iur. l. 3. §. bonæ fidei. vide de hac materia Hostien in tit. de iureiur. sub §. de iuramento assertorio, quasi per totum. Old. Prat.

DEFERRE in ærarium, item deferre in principis commentarium, quid sit, Budæus explicat in l. Abeille de minor. Old end.

DEFERRE reum idem est, quod postulare, & vt cognitionem suscipiat petere, l. deferre, de iur. fisc. Quomodo autem id fiat docet Alciat. in l. indicasse. Old.

DEFERRE in publicum, l. 2. C pro quib causa serui pro præm.

DEFERRE causas excusationis, l. 2. C. de excus. vet.

DEFERRE querimoniam l. 4 C. de accus.

DEFERRI hæreditas dicitur, quam adeundo consequi possumus l 151. de verb. sig. Deferri autem hæreditas dicitur tam ex testamento, quam ab intestato, l. 2. ff. fam. ercis. l. 130. ff. de ver. sign. Nec ex Institutione modo, sed & substitutione.

DEFERRI hæreditas ex causa substitutionis, l 35 ff. de acq. vel omitt. Ex institutione l. 9 ff. de suis & legit. l 50. ff. de bonis libert. l. 5 C de fideicom eodem modo.

DEFERRI bonor. possessio dicitur, quam agnoscendo acquirere possumus. l. 1 §. decretalis. de succes. edict. l. de colla. bon. l. 1. & 5. C qui admitt. vnic. C quand non petent. part l. 1. C. de repu l. bon. poss. Non tantum autem hæreditates, & bonorum possessio, verum autem tutelæ deferri dicuntur, l 7. ff de cap. minut. l 1. ff. de leg tutor. l. 6. ff. eod. l 3. eod. l 1. C. de legitima tutela. Sic

DEFERRI legatum, &c.

DEFERRI actionem dicimus, l. 64. § dubit. solut. matr.

DEFERVESCERE significat ardorem animi, iniuria ratione excitatum amittere, ieque (vt ait M. Tullius) colligere, ἀφίεσθαι, vt dicit Plutarch. in Alexan. παρέσεται quod à Liuio deflagrare dicitur. Spes, inquit, interdum subibat, deflagrare iras veteres, purgari suspiciones posse. Prat.

DEFECERE dicuntur qui ab his, quorum sub imperio sunt, desciscunt, & in hostium numerum se conferunt, sed & hi quos senatus lata lege hostes iudicauit, vel relegati vsque

Digitized by Google

vsque adeo vt ciuitatem amittant, Autor Paul. in l. 5. de caminu Spieg. Hotom.

DEFICERE bona, vide supra bona deficere dicuntur, & Zas. ad fin. l commodis de re iud

DEFICERE conditio dicitur, quæ non existit l. 68. §. vlt. ff. de legat. 1. l. 28. §. vlt. ff. de pact. dotal. l. 4. ff. ex quib. caus. maior. l. 21. ff. de iure dot. l 5 ff de suis & legit. Briss.

DEFICERE & hi dicuntur, qui hæreditatem omittunt, vel ante agnitam aditamque eam decedunt. l. 5. de vulg. & pup. l. 78. ad leg. Falc. Briss.

DEFICERE debitores dicuntur, qui labuntur facultatib. & efficiuntur non soluendo. l 3. §. multa. ff. de iur. fis.

DEFICERE cautio dicitur in l. 73 ff de cond. & dem. fideiussoribus ad inopiam vergentibus. Briss.

DEFICERE ipsa quoque pars dicitur. l. 31. de condit. & demon. quæ alias cessare & vacare dicitur. Prat.

DEFICERE in sui substantia. l. 3. C. de contrah. empt.

DEFICERE, id est animam agere, expirare, mori. l. 8. §. hostes. ff de pœnis l 31. § si ambo. ff. de donat. int. vir. & vxorem. l. 22. vers. nec vero . de adm. tut.

DEFICI quem conditione dicimus. l. 8. 31. 74. de condit. & demon. l 12. ff. vt legator. nom. cau l 8. in fin. princ. & §. pen. de constit. inst. l. 13. de statu. liber. Briss.

DEFICIENS, id est, moriens, l. 17. & 20. in princ. C. de testam. l. 23. C. eod.

DEFICIENS actio l. 6. C. de crim. expilat hæred.

DEFICIENTIVM partes interpretati, l 51 in fi. ff. de acquir. hæred. & l. vnic. §. fin autem ad deficientis. C. de caduc. toll. l. 8. de alim. leg.

DEFINIRE est pro regula aliquid statuere. Nihil in perpetuum neq; generaliter definire possumus. l. 14 ff. de diuers. temp. Br.

DEFINIRE in iure ciuili plerunque est generaliter & summatim quid statuere, l. 4. § puto. de hæred inst. l. 5. C. concessa, de don. inter vir. & vxor l 14. de regul. iur. l 1 de reg Cato. l. vlt. de bon. damn. l. 3. de impens. in res dot. Briss.

DEFINIRE quoque est, non tantum quid res sit explicare, sed ea quoque omnia, quæ ad rem aliquam pertinent, determinare, vnde dicitur in regula iuris, omnem in iure definitionem periculosam esse, & leges passim definitiones appellant De quo vocabulo vide latius per Leonard. in comment. œconom eorum Arist. Drosæus in methodo Iuris.

DEFINITIO est oratio substantiam cuiusq; rei significans. Accurs. in l. omnis definitio, in ff de reg. iur. 1o. Bell. Etymol.

DEFINITIO proprie dicitur, quæ constat ex genere & differentiis, vide Bar. in l. 1. ff. de testam. Multa autem sunt definitionum genera, quæ Boethius breuiter & eleganter lib. 3. in Topica Ciceronis exponit. Obseruandum autem, quod finitio nominis præcedit definitionem rei. Neque enim probe definieris carnem, nisi prius constitueris, an de animali siue terrestri siue marino, an vero de cælesti loquaris. Glo. l. quoties. de verb oblig. Vt res exemplo pateat. Quæris an publicana actio detur aduersus eum, qui pro hærede possidet? Ab initio perstringendum est tibi, qui hac loquendi formula pro hærede possidet, intelligi velis. Sed nec id prætereundum, quod & Viglius animaduertit, non vulgus modo, sed & doctos plerosque viros, non distinguere definitionem à diffinitione; sed librariorum errore iam olim confusa ista esse. Salomonius: considera (inquit) Definitionis esse explicare quid est. Etymologiæ vero, rationem nominis exponere; Porro veluti aliud est nomen, & aliud res ipsa, quæ nominatur, sic alia cognitio nominis & alia rei nominatæ. Hinc à nostris non recipitur passim ab Etymologia syllogismus, sed vix negatiue, & tunc ab essentia traducitur rei; quæ nominatur, vt Iuris vocabulum è Iustitiæ visceribus ductum Spieg.

DEFINITIO proprie accipitur pro rei finitione, scilicet cum res à genere suo vsq; ad specialem & propriam differentiam sic demonstratur, vt quasi finibus certis cognosci possit. Prat.

DEFINITIO duplex est, propria & impropria. Definitio propria est, quæ ex genere & differentia constituitur. Impropria quæ & descriptio vocatur, est quælibet rei designatio: qualis est in l. 1. ff. de legibus Lex, inquit Papi. est commune præceptum. Cum etiam priuilegia sint leges, non tamen communia præcepta. Prat.

DEFINITIO sumitur etiam pro generali regula & canone, vt in l. 32. ff. de vsuris. l. 10. ff. de aur & arg. & in l. omnis definitio. de reg iur Omnis definitio in iure ciuili periculosa est, quod vel titulus demonstrat. l. 10 ff. de aur & arg. leg l 5. §. 1. ff de hæred instit Sic regula Catoniana etiam dicitur definire. Neque enim tam est difficile rem aliquam in iure ciuili exacte definire, quam est rarum, regulam ex legibus colligere, quæ nulla in parte infirmari queat. Adde Vigl. Instit. de test ord. & vide Bud. in annot. Quamuis hoc ipsum quoque Accurs. declarauit. Spieg Nec id videtur ignorasse Prosper Aquitanicus, qui in epistola quadã de libero arbitrio sic scribit. Ad defensionem alicuius definitionis, ea promenda esse quæ alteri intellectui, à quo videtur definitio non dissonare non cedant, & eam regulam, cui sunt aptata non deserant.

DEFINITIO temporis, id est præscriptio, l. 1. C. ne rei dominicæ vel templor. &c.

DEFINITIONES vltimæ, id est, sententiæ definitiuæ. l. 3. C. de sent. & breuic. recitand.

DEFINITIVA sententia scripturam requirit. Gothof. ad iam d. l. 3. quinque tamen ac certis casibus non requirit, vt authen. nisi breues C. eod. tit.

DEFLECTERE à iustitia. l. 17. C. de quæstion.

DEFLECTERE Quo suæ rei causa. l. 38. ff ex quib. caus. maio.

DEFLORANS virginem non tenetur de adulteriis per eam postea patratis, l 11. §-1. de seru. corr. Brederod in lexic.

DEFLORARE virginem Archidiacono. cap. vnic. de despons. impub. lib. 6 Prat.

DEFLORARE pro dubitare apud Iurisconsul. Ne deformetur vrb. ruinis. l vlt ne quid loc. publ. Spieg.

DEFORMARE matrimonia falsis contumeliis non licet. l. 30. C. ad leg. Iul de adult.

DEFORMARE ætatem cicatricibus. l. 18 §. 1 ff de vsuf. uct. Briss.

DEFORMATI fructus, qui delapsis floribus iam formati existunt.

DEFORMATVM item, modo pro informato, vt apud Quint. & pro eo quod dissonum & infame ex sepulchro & honesto factum sit, à M Tullio dici obseruatum est.

DEFORMATVM ædificium. leg. 22. vers. sed & si parens. C. de admin. tut. vel curat.

DEFORMES ruinæ, l. 5. C. de operib public.

DEFORMIS Vrbs ruinis & incendiis. vnde in l. 11. Cod. de oper. publ. ea instaurandi quæ iam deformibus ruinis intercidisse dicuntur Briss.

DEFORMITAS corporalis plerunque inuisa, non adeo in nostro attenditur, atque in pontificio iure, l. ex hac lege ff. si quis pau. fec. dic. Caius in l. si ff de his qui deiec. Cicatricum autem & deformitatis nulla fit æstimatio, quia liberum corpus nullam recipit æstimationem.

DEFORMITAS apud Vlpia. de ædificiis dicitur, quæ aliqua sui parte deformata sunt; l 7 de offi præsid & aduersus detractatem competenti remedio deformitati auxilium ferat. Prat.

DEFRAVDARE genio apud Terentiũ dicitur auarus, qui meritis eum, & debitis bonis priuat. vt tradit Conna. lib. 5. c. 5 n. 1.

DEFRAVDARE hæreditate, l. 25 C de legatis l. 6. C. de necessar. serv. hæred. instituend.

DEFRAVDARE libertate d. l. 6. C de necessar. serv. hæred. &c.

DEFRAVDARE commodo. l. 45. ff. solut. matr.

DEFRAVDETVR quod est in l 45 in fin ff solut. matrimon. cuius loco hodie defraudatur, scribimus, Germanam antiquitatem olet. Defrudio enim non defraudo veteres dixisse, vt reliquos omnes taceam, Nonius Marcellus notat. & hoc Plaut. Asinaria versu comprobat. Actus 1. sce. 1.

Ten' ego defrudem cui ipsi nil est in manu.

Subdit & Terentianum ex Phormio. Act 1. scen. 1. versum.

Meum defrudes genium comparsi miser Briss in parerg.

DEFRVTVM multum est decoctũ & depumatum, vt Palladius & Plin. lib. 14. c 9. scribunt. Varro de vita Pop. Rom. lib 1. vt est apud Non. Sapam appellant quod de musto ad mediam partem decoxerant. Defrutum si ex duabus partibus ad tertiam redegerant defrutacendo. Varius que meminit. l. 12. §. si in aliqua ff. de instr. & instr. um. Defruti vero & passi meminit. l. 9. & l. vlt. § vlt. ff de tritico, vino. Passum autem eod. Varrone interprete nominabãt veteres, si in vindemia vuam diutius coctam legerent, eamque passi essent in sole aduri. Nam & passum quo ex ficiore vua est, & defrutum, quo magis incoctum est, eo est valentius, teste Celso lib. 11. medici. c. XVII. Plane Victor. in lib. de Orthograp. defructum scribendum docet, propterea quod defruendo, & coquendo fiat tale quod defruatur, id est, fraudetur coctura, id est, minuatur. Briss. Adde Forcatulum in pet u Iuris ciuilis c 8. Prat.

DEFVGERE inquisitionem veritatis. l. 10. C ad leg. Iul. de adult.

DEFVNCTORIA inquisitio. l. 34. § 4. de episcopal. aud.

DEFVNCTORIE in l 1 C qui mun. tutel. id est, adfectare. Bred.

DEFVNCTORIE, per functionem transitiue vel tam stultitie, pro eod. accipiuntur, hoc est frigide, non satis bona fide, nec ex animo l 2. ff ad SC. Tertul. l Aut qui. ff. Quod vi aut clam. Translatiue pro vulgari & non accurata dilgentia. Oppos. bona fide, optima fide, hoc est, citra omnem prorsus simulationem, l. 1. C. qui n une. ture. se excus. non defunctorie, hoc est non quæsito prætextu ad euitandum iustæ tutelæ munus. Accursius inepte accipit, pro Transitorie. Prat.

DEFVNCTORIE tutelam suscipere is dicitur, qui data opera se alicuius tutorem simulat, cum tutor non sit, eamque dicis causa ad hoc administrat, vt hac simulatione à noua tutela excusetur. Dicitúrq; defunctorie suscipere tutelam, ea ratione qua matrem coerceri, scripsit Vlp. quæ filiis tutores petiit defunctorie data opera. c. 2. §. 16. de SC Tert. Ferret. l. in ambiguis §. non est nouum, ff. de reg. iur. Old.

DEFVNCTORIE facere dicimur, quod non ex animo, sed quia vel

Digitized by Google

vel cogimur, vel debemus, facimus: hoc vnum spectantes, vt officio nostro defuncti dicamur. Vlpia. leg. 2 § 16. ad SCtum Terryll. Non solum autem quæ non petiit, coercentur, sed & quæ defunctorie petiit, Impp. in l. vnic. C. de num. cut. Si tres tutelas vel curas eo temp. non defunctorie susceptas administras, onere quartæ tutelæ non grauaberis Hotom.

DEFVNCTORVM domus, id est sepulchra. l 4 & ibi Gothof. C. de sepulchro violato.

EX DEFVNCTO interpositus contractus l. 73. ad Trebell Briss. in pareg.

DEFVNCTVS intestatus l. 5 C de suis & legitim. liberis.

DEFVNGI est explicati negotio aliquo finemque ei imponere Vlp. de act empt. Emptorem noxali iudicio condemnatum ex empto actione id tantū consequi, quanti minimo defungi potuit. Hinc defunctos fato, i. solutos & exemptos nec vltra vlli fato obnoxios Defunctum item, vt adnotauit Bud. more Græcorum pro cadauere intelligimus substantiue. Cætera apud eum in l. empt. tit eod. Defungi etiam dicimus non toto conatu, non magnopere aliquid curare, sed tepide & instrenue & eo tantum animo, vt officio functi esse videamur. & quatenus satis sit ad vitandam reprehensionem, aut emerendam veniam. Defungi autem quanti minimo quis possit, vide ff. de act. empt. l. ex empto Spieg.

DEFVNGI morbis defungi vita dicimus l ex empto §. idem ff. de actio emp. accipitur plerunque defunctus substantiue pro mortuo. Opponitur perfungi, hoc est, ad extremum obire munus suum & strenue operam nauare. Liu. lib 6. Romani Consules perfuncti, quod ad Capuam attinebat, curam Glio Neroni ex legionibus, quas ad Capuam habuerant, 6 : 00. peditum, & 300 equites decernunt. Prat.

DEFVNGI munere in l. 1. § præuaricatorem. ff. ad Turpill. Briss. in pareg.

DEFVNGI litis æstimatione l. 17 §. ita, & l. 37. §. vlt. ff. ad leg. Aquil.

DEFVNGI noxæ deditione l. 37. §. vlt. ff eod. Briss.

DEGENER dicitur, qui maiorum suorum moribus non respondet, vt colligitur ex textu, & Gloss. in Auth. de non alienan. §. nunc ergo. Prat.

DEGENERES homines, id est, naturales tantum, l. 11. in fin. C. de natur. liber. & matrib.

DEGERE in expeditione. l. 15. pr. C. de testam. milit.

DEGLABRARE Paul in l. cædere 5. in prin. arbo. fuit cæsa. Cingere est, inquit deglabrare, Bud. hanc legem corruptam esse puta, indicatque ex compendio Græco, quomodo hic locus legendus sit, Holoander à veteri lectione non recedit. Itaque Paulus deglabrare, pro corticem eximere, posuisse videtur: quod proprie à simplicis verbi significatione, & quidem magis vsitati nihil distat. Spieg.

DEGLABRARE, supersecare, succidere est securi secare. Hot. ad ad leg. 2. tab. vt qui alien arb. Goth. ad d. l cædere 5. in pr.

DEGLVBERE est detrahere pellem. Tiber Cæsar, autore Suetonio, admonitus ab amicis, vt prouincialibus augeret vectigalia, rescripsit: Boni pastoris esse tondere pecus, non deglubere, h. e. nihil reliqui facere. Tondent autem, qui ita spoliant, vt sortem relinquant, vnde res possit crescere: quum cute retracta nihil extet, quod deinde possit auferri. Spieg.

DEGRADARE in l. 2. C. de offic. magist. offic. Holand. autem legit tegradare. Goth. ad iam. d. l. 3.

DEGRADATIO idem quod depositio à gradibus vel ordinibus ecclesiasticis. Et est duplex. Quædam verbalis, quæ est à proprio Episc. assistente in degradatione clericorum in sactis cōstitutorum ordinibus certo episcoporum numero definito, canonib. facienda. Poterit autem Episcopus in huiusmodi degradatione vti verbis aliquibus ad terrorem illis oppositis quæ id collatione ordinū sunt prolata, dicente Presbytero, hæc vel similia verba in remotione: Auferimus tibi vestem sacerdotalem, & te honore sacerdotali priuamus, vt in cap. degradatio. de pœnis lib. 6. Quæ iam actualis siue solennis, cælestis militiæ militis, i. clerici degradatio sit, vt exauthoritatio eius qui militiæ deseruit armatæ, cui militaria detrahuntur insignia, sicque à militia remotus castris eijcitur priuatus consortio & priuilegio militari: Clerico igitur degradando Episc. singula, siue sint vestes calix, liber, seu quæuis alia, quæ illi iuxta morē ordinādorum in sua ordinatione ab Episcopo fuerint tradita seu collata, singulariter aufert & raditur caput illius, siue tondetur. Ioan. Bello. Etymologia.

DEGVSTARE idem quod gustare, vide Vlp. in l. 1. in princ. & §. 1. l si quis vina in princ ff de peric. & commod. rei vend. Vbi pulchre distinguit de rebus degustationem exigentib. Spieg.

DEGVSTATIO sola non facit vinum esse venditum, degustationem enim sequi debet voluntas & consensus emendi. Goth. ad l. 1. ibi cum fuerit degustatum. ff. de peric. & comm. rei vend.

DEHINC l. 3. C. ad Senatusconsultum Turpil.

DEIECISSE videtur tam qui suis manibus expulit, quam qui mandauit vel iussit, vt aliquis deiiceretur. Ibid. Prat.

DEIECISSE locatorem colonus videtur, qui ei cui locator possessionem vendidit, possessionem non tradit, nisi probabili causa ductus id fecerit, l. 12. ff. de vi & vi arma. Prat Briss.

DEIECISTI verbum refertur ad personam eius qui deiecit, nec pertinet ad eum cuius familia deiecit. Schard.

DEIECTIO duplex est: armata & non armata: qui armata deiicitur, quamuis non, aut vitiose possideat, restituitur, l. 4. ff. de vi & vi armat. qui non armata nequaquam, nisi possideat, Hot. Prat. (effuder.

DEIECTOR, pro eo qui deiicit, l. 5. § cum autem. ff. de his qui

DEIECTVM & effusum intelligitur, quod pendens decidit vel effusum est etiamsi nemo deiecerit, vel effuderit non tantum in ciuitatib & vicis, sed etiam rūri in quibuscunq; viis. l. 1. §. quod si suspē deretur. l. pen. ff. de his qui deiec. vel effud. Old.

DEIERARE pro falso iurare accipitur in ca. in literis, de testibus & c literas. de præsump. extra.

DEIERARE in l 16 C. de testibus, idem est quod non iurare.

DEIERANS, maiestatis reus non est. l. 2. C. ad leg. Iul. Maiest.

Δειλιαντες, characteres. Gothof. ad Nou. 17. c. 15.

DEIICERE est ex eminentiore loco aliquid demittere, quod noceat aut statem, aut aliquo temporis interuallo. Sic accipitur in tit ff. de his, qui deiecerint vel effud. Old Prat.

DEIICERE arbores, arbusta, oliueta, gestationes, viridaria, aggerem, onus pilam, terminos, trabem, &c.

DEIICERE vel effundere, de, vel ex cœnaculo, naue, cubiculo vel exedra, interdiu non de nocte, &c. Briss. ex ff.

DEI CITVR in interdicto, vnde vi, id est expellitur is, qui possidet, siue naturaliter siue ciuiliter possideat, Vlp. in l. 1. ff. de vi & vi armata. Prat. Deiicit autē tam qui manib. suis deiicit, quam is qui mā dauit, vel iussit, vt alius deiiceretur, vel ratum habuit. l. 1. § deiecisse ff. de vi & vi arm l. 1. ff de reg. iur Briss.

DEIICERE, edicti de his qui effuderunt vel deiecerunt formulam vide in l §. in pr ff. de his qui effuder. vel deiecer.

DEINDE POSTEA. Cicero etiam de claris oratoribus vsus est, Postea deinceps Verba sunt Martiani in l. ex seruorum. ff. de statu hom. Aldobrand.

DEINCEPS, id est, de cætero. in ca. vnic § porro clem. de sum. trinit. l nemo deinceps. C. de episc. audient. l. Scia. ff. de vsur. l 11. §. 1. ff. de donat.

Δεισιδαίμονας Græci vocant, qui inconsulto timore Deum timent. Budæus arg. l. 8 const. instit. Goth. ad l. 1. §. 9. ibi: superstitiosum. ff de ædil. edict.

DEIVDICARE veteres dixere pro diiudicare. Briss. in pareg.

DELACTATVS, id est. lacte depulsus. Gothofr. ad l. 6. ibi maiori trimo. de patr. potest.

DELAPSÆ terræ. l 62 ff. de vsufructu.

DELATA hereditas, vel delata bonorum possessio dicitur, quam quis remoto quolibet impedimento, potest adire vel agnoscere. Bald. in l potuit. C. de iure deliber. singulariter obseruauit Nic Bellonus IC. Acutissimus, delatam hæreditatem dici respectu hæreditatis, non personæ hæredis. Qua de re disserit diligenter nec inutiliter cap. 16. l. b. supput. 2. Spieg. Triplici autē iure deferti hæreditas dicitur. Aut n. defertur ex testamento iure ciuili, aut ab intestato ad suos, ex leg 12. tab. aut iure honorario, i bon. possess. vt amplissime traditur in tit. de hæredit. ab intest. Instit. & l qui autem §. 1. ff. quæ in fraud. cred. Brecchæus l. delata. 151. in tit. de verb. & rer. sign.

DELATIO, i. actio vel accusatio. l 5. C. de relig. & sumpt. fun.

DELATOR multis in iure modis accipitur. Primum pro denunciatore tantum posuit Papin. in l. intra de diuers. temp. præscript. Qua in significatione vel parum diuersa delatorem accepit Constantin. Harmenopol. lib. 1. epitomes iuris, tit. 5. Μηνύτης, inquii, λέγεται ἀρχῆς ἐ ἀπ ὀ γνωρίσμε πν ὀ ποιήσεως, ἀγνοουμένου μὲ πρότερον, μηνυθὲν ὕστερον παρ αὐτ. i. e. Delator dicitur author ac causa prodendi alicuius negotij, vel rei, quæ ante incognita, ab eo postea detegitur ac indicatur. Atque in tit. de iur. fisci. propria delatoris significatione vtitur sæpe. Delator n. est, qui inuidia producit alios, c. delatori 5 q. 6 Delator etiam pro occulto accusatore & calumniatore accipitur. Memorabilis Domitiani vox apud Suet. Princeps qui delatores non castigat, irritat. Præterea delator dicitur, qui bona quæ confiscanda sunt, defert & denunciat vt in tit. de dela l. 10. C. de qua voce videre licet Plut. in Solone. Et ij pro delationis præmio, quartam partem in bonis delatorum consequebantur, Quadruplatores dicebantur, teste Pl. in Persa. Cæterum aliæ sunt delatoris significationes, quas, quia grammaticorum, plane sunt, prudens omitto. Anch. & vide infrà in Quadruplatores. Schard.

DELATOR non est, qui protegendæ suæ causæ gratia, aliquid ad fiscum nunciat. l. 4. de iure fisci.

DELATOR non est qui fisci pecuniam, quam alius tenebat ad sui temporis administrationem pertinere, quamuis, probare non potuisset, contendit, quoniam propriam causam egerat. l. 38. § 1. de iure fisc.

DELATOR differt ab accusatore arg. l 3. C. de malef. & mathe.

DELATORIA curiositas pro maxima diligentia interpretatur gl. in l. nec supina ff. de iur. & fact. ignorant

DELATVM est quod adeundo consequi possimus.

Inter DELATVM & acquisitum legatum quid intersit ostendit

Digitized by Google

Cuiacius obſeruat 3.cap.11.vbi ita ait: Multum intereſt inter delatum & acquiſitum legatum; neque his nominib. vnquam authores noſtri iuris abutuntur. Delatum legatum nondum acquiſitum eſt. Defertur ipſo iure adita hæreditate. Acquiritur autem agnitione. l.ei qui ita. ff.de cond.inſtit. l.cum vero, in fi.ff.de fideic. libert. non ipſo iure poſt aditam hæreditatē, licet agnitio retro agat, ad diem aditæ hæreditatis. l. ſeruum filij.§.1.l ſi tibi homo.§.cum ſeruus ff de leg.1. Delatum legatum repudiari poteſt, acquiſitum repudiari non poteſt. l.§.decretalis. ff.de ſucced. ed. & per hanc differentiam conciliatur pugna l.legatum. de leg 1. & l. Titia. § Lucia. de leg.2 de delato loquitur l.legatum de acquiſito §. Lucia, vide Cuiac dicto loco fuſius hanc Antinomiam explicantem.

DELEGANS ſeu qui delegat, ſoluit, ideoq; vt indebiti ſoluti, ita indebite delegati condictio eſt. Goth. ad l.2. C. de cōd. inde.

DELEGARE in l. Neſennius. ff.de re iudicat. eſt alium debitorem loco ſui ſubſtituere, vt ſi tibi ſim in aliqua ſumma obligatus, dico ad debitorem meū quod tibi ſoluat, & ſic debitor ſubſtituitur, vt ſoluat alteri creditori loco delegantis. Ita eſt text. in l.delegare. ff.de nouat. & del. Inde veniūt iudices delegati, id eſt, ſuppoſiti & ſuffecti à principe, vel iudice ordinario, vt loco principis audiant cauſas. Ex Zaſio. Spieg Qui delegat, id videtur dare, quod ſibi debetur, ſufficitq; debitum ſubſiſtere, etiamſi debitor eius ſoluendo non eſt. At ſi cōuentus iudicio ſit abſolutus, neque reus, neque confideiuſſor liberatur, quoniam res inter alios acta, ius non facit. &c. vide Connan. lib. 6. c. 7. n. 12.

DELEGARE etiam eſt mandare & committere. l. 32. §. quæſitum, de arbitr. l. 3. §. quamuis, de admin. tut. l. 1. de dam. infec. Sic delegare teſtamento tutelam, dicitur in l. 3. § Quamuis ff. de adminiſt. & peric. tuto. l. 1. ff de damn. infecto. Briſſ.

DELEGARE ſe in l 4 de manumiſſ. eſt alieno creditori, vice debitoris ſe obligare. Briſſ.

DELEGARE reum, nomen. l 9. de præſcript. verb. l. 8 §. interdum ad SCtum Velleian. l 48. in fi. de pecul. Prat.

DELEGARE actionem, i. cedere. l. 1. C. de contrar. iudic. tut.

DELEGATAM pecuniam Paulus dixit, pro decreta, conſtituta ac aſſignata in l. 2. ad leg. Iul pecu. Et delegatæ iuriſdictionis vocabulo vſus eſt Papi. in l. 1. de offi. eius cui mand. eſt iuriſdictio, vt Bud monuit in poſteriorib. annotationib. Mihi magis placet editio Holoandrina, quæ habet deletam. Spieg.

DELEGATIO eſt mutatio creditoris, vide Connan. 5. c. 8. 1mo & creditoris & debitoris. Cuia. ad l. 11. pr. de nouat. ſicuti nouatio debiti eſt mutatio. Goth. ad d. l. 11 Prat.

DELEGATIO nominum in l. 11. C. de don. i. alterius debitoris in ſuum locum ſubſtitutio: veluti cum debitorem meum creditori meo aſſigno, paſſim ſub rubric. de nouat. & deleg. Seneca li. de benific. 5. Quamuis non interuenerint nummi, ſed delegatione & verbis perfecta ſit ſolutio: Tranſlate Cic. videtur ſumpſiſſe in Orat. pro Fonteio: Quid ſi hoc crimen optimis nominibus delegare poſſumus, & ita, vt non culpam in alios transferamus Prat.

Sic & DELEGATIO in l. 17. de cond. furtiu. accipienda eſt. Prat.

DELEGATIONES indictionis tributariæ in l 3. Cod. de anno & tribut. lib. 10. & l. 1. de indictionibus eo. lib. l. vlt. de cano. largitio l. 23. de decurionibus eo. lib. l. 7. C. de offi. rect. prouinc. l. 1. & l. 4. C. de modo mult. l 9. l 11. de excuſation. muner. lib. 10. C. Iuſtini. Nou. 128. Ἀξιοπιστότης vocat σημαινόσας τὸ ἦπιον ἐν ἐκδόσῃ ἐπαρχίας ἤτοι πόλεως ὑπὸ ἐκδότου ἰσχὺν ἢ ἐκλείωσιν ἢ κεντηναρίων, ἢ ἀλλοιοσίων, ἤπερ ἐνόμιζε, ἢ τιμὴν ἐν εἴδει, ἢ τοῦ χρυσίου δημοσίου ἕνεκεν ὑπάκειται. Briſſ.

DELEGATVS dicitur, cui cauſa committitur terminanda vel exequenda, vices delegantis repræſentans & in iuriſdictione nihil proprium habens, l. 1. ff. de officio eius, cui mand. eſt iuriſdictio, is tamen cui cauſam aliquam princeps delegat, §. omnem vero, in Nouel. de litig. plenam in cauſa delegata iuriſdictionem habet, adeo vt etiam iudices dare poſſit. l. vnic. qui pro ſua iuriſdi. Goueanus l 2. de iuriſdi. id tamen minus proprie, vix enim eſt vt quis eius rei notionem habere videatur, de qua cognoſcere niſi iuſſus non poteſt, & de qua iudex conſtitutus non eſt, l. 2. de iuriſd. c 1. Idem. Quomodo vero delegatus diſtet à vicario, h. e. vt interpretes barbare dicunt, à vice gerente ſeu locū tenente, Bart. indicat in l. 1. & ſeq. Codic. de his qui vicem alt. ger. Vide iudex. Porro teſte Old. cui delegatorum iudicum vſus non intelligitur, admodum pernicioſius eſt, tantiſper enim, inquit, diſputatur de poteſtate delegantis, de forma delegationis, de perſona delegati, donec litigatores cum cauſa diſpereant. Spieg.

DELEGATVS iudex is eſt, qui iuriſdictionem non ſuo iure, ſed alieno beneficio habet. Horum delegatorum alij quidem à fortuna ſeu culmine imperiali dati, alij ſimplici appellatione principis delegati, quidam ex ſacra iuſſione dati, quidam pedanei, vide Cantium c. 2. de offic. iud. lib. 2. Spieg.

DELEGATVS Principis habet apparitores, executores proprios & adſeſſores ad inſtar magiſtratus, quod cæteri delegati non habent. vide Nou. 60. Cuiac. 12. obſ. 1. Adde Harm. 2. Pract. 1. obſ. 8. Goth. ad L. 5. C. de iudic.

DELEGATVS principis. i. e. cognitor facer, vice principis auditurus, cui audientia vice principis, ſacris ſpicibus inſtruendis mandata, l. 3 in pr & § 1 & ibi Goth. C. vb: Sena. vel clariſ.

DELENIMENTVM veteres dixerunt pro delinimentum. Briſſ in pareg.

DELERE imaginem, librum, inſtrumenta, tabulas teſtamenti, teſtamentum. Briſſ ex ff.

DELERE vel interlinire Vlp. ſi vnus rationes hæreditarias deleuerit, vel interleuerit. Quære interlinere. (delen:.

DELETA inconſulte. l. 12. C. de teſtam. l. 1. ff. de his quæ in teſt.

DELETA in l. 1. ff de iis qui in teſta. delent: id eſt oblita maculis quæ lituræ vocantur.

DELETITIA charta. l. 4. ff. de bodo poſſ. ſecund tab. Briſſ.

DELETVS ager vi fluminis. l. 11. §. vlt. ff. de aqu. pluu. arcen. Briſſ. in pareg.

DELETVM chirographum l. 40. l. 4. ff. ad l. Aquil. deletum nomen, l. 1. deletum teſtamentum l. 2 ff. de tab exhib. deletæ tabulæ. l. 30. ff. de furtis. Briſſon.

DELPHICÆ ſeu Delphicæ apud Paulum in l 3. ff. de ſupell. leg. qua voce etiam in receptis ſententiis vtitur, abaci ſunt, vt ſcribit Iac. Cuiac. è quibus vina miniſtrantur, non (vt in Baſilicis legitur) οἱ ὡς τραπέζας ἔχοντες δίφρους, licet & hi inter vaſa ponantur Plin. li. 33. c. 11. Atque eius ſententiæ adſtipulatur gloſſarum veterum interpretatio, Abaci, delphicæ miniſterium, vt Iuuenalis: qua ſane videtur hic Iuuenalis locus ſignificari:

Ornamentum abaci, nec non & paruulus infra
Cantharus & recubans ſub eodem marmore Chiron.

Marmoream enim delphicam fuiſſe Porphyr. ſcribit. Cicer. 4. in Verrem Menſas delficas è marmore Martialis.

Argentum atque aurum non ſimplex delphica portat.

Agretius in delfica, inquit, comparia vaſa ſemper ſunt. Prat.

DELIACA ſupellex, Ciceroni appellata. in qua erant triclinia & lecti cum pedibus & fulchris ex ære Deliaco factis. Hæc Baiſius in lib. de vaſculis. Prat.

DELIBARE hæreditatem proprie dicuntur legata, quæ dodrantem non excedunt, vt onerare, cum dodrantem excedunt: & exantire, cum aſſem abſumunt. Prat.

DELIBARI Latine dicuntur, quæ minuntur. Hinc

DELIBATIO hæreditatis, legatum dicitur in l. 116. ff. de legat. li. 1. quando teſtator ex eo quod vniuerſum hæredis foret, aliquid decerpit, diminuit, & ſubducit. Ex diuerſo Illibratus quadrans in l. 20. §. Papinian. ff. fam. ercis. integer, & non imminutus legatis. Briſſ. adde Iac. Ræuard. l. ius noſtrum. ff. de regul. iur.

DELIBERANDI ius, quod à prætore hæredi conceſſum eſt ad ſtatuendum, vtrum hæres eſſe velit, an non, toto tit. ff & C. de iur. delib. l 26. ff. de contrah. empt. Prat. Briſſ.

DELIBERANDI tempus annuum à principe; nouem menſium à magiſtratibus conceditur, Gothofr. ad l. 22. §. 13. ibi, vno anno. C. de iur. deliber.

DELIBERANDI commodum tempus ſunt centum dies, l. 1. ff. de iur. deliber Old.

DELIBERARE eſt factum diligenter tractare & mente prouoluere, l. Ariſto. ff. de iure delib. ſiue cōſilium aliquid faciendi, vel non faciendi capere, vide Budæ in prior. adnot. ad Pand. Dicitur à libella qua quid perpenditur Feſto lib. 4 Prat.

DELIBERARE videtur qui non renunciauit, l. 19. circa prin. C. de iur. deliber.

DELIBERARE etiam atq; etiam, l. 19. C. ad leg. Corn. de falſ.

DELIBERATIO eſt prouida cauſæ circumſpectio, cum qua ratio totum agit. & furor ſibi nihil vindicat. ca. illa propoſitorum. 11 quæſt. 3. Ptat.

DELIBERATIONIS auxiliū l. 22. in pr. & §. 14 C. de iure delib.

DELIBERATIONIS effectus eſt, quod interim bona non debent minui, niſi cauſa cognita. l. ait prætor, de iure deliber.

In DELIBERATIONIS præiudicium fieri nihil debet, l 3 C. de appell.

DELIBRARE eſt librum ſeu corticem arbori detrahere, l. ſup. in verbo cingere arborem, & in verbo deglabrare. Nebriſſ.

DELICATVS debitor eſt quaſi luxui conſecratus, quod enim nunc dedicatum prius delicarum dixere. Vlpia. de pign. act. in fin. l. ſi ſeruos. Igitur hæc, inquit, à iudice erunt diſpicienda, vt neque delicatus creditor neque oneroſus debitor audiatur. Spieg. Prat.

DELICIÆ, lib. 15. C. Theod ſub tit. de aquæ ductu, deriuationes vocantur, ac ſulci aquarij Inde

DELICIARES tegulæ apud Catonem de re ruſt. ca. 14. videntur appellari tegulæ quædam maiores, quæ in tectis influentem aquam accipiunt, deorſuúmq; eliciunt & perducunt, eumque præſtant in deducendis pluuiis in tectis vſum, quem in agro elicies. Maioragius lib. 3. Miſcel. c. 8.

DELICIATVM tignum Feſtus interpretatur, quod à culmine, ad regulas angulares infimas, verſus faſtigiatum collocatur, Maioragius vbi ſup.

NON DELICIIS, ſed iuſtis adfectionibus libertas danda eſt, l. 16. de manumiſſ. vind.

DELICTA

DELICTA fiunt, aut proposito, aut impetu, aut casu. Proposito delinquunt latrones, qui factionem habent. Impetu autem, quum per ebrietatem ad manus vel ab ferrum denitur. Casu vero cum in venando telum in feram immissum hominem interficit. Maffeus.

DELICTA & crimina differunt, quod illa proprie sunt priuata, hæc publica. l. 17. §. 18. de ædilit. l. 131. in fi. de verb. sign. Gothofr. ad rubr. ff. de priuat. delict.

DELICTVM est offensio cõtra ius illata. Offensio autem est alterius, & vtilitatis atque status vel publici vel priuati. Vult. in comment Inst. 1 ad pr. nu. 4. Vnde delicta quædam publica, quædam priuata dici vindentur. Vult. d. t. ad prin. num 5. Gœd. in Com. de verb. & rer. sign. ad l. Iuliam & Papiam in prin. nu. 15. Ex agendi modo vtrum delicta publica an priuata, cognoscendum est, non ex obiecto siue effectu læsionis: quod vberius declarat Duar. l. 1 disp c. 37. Gœd. ibid. n. 9.

DELICTA priuata sunt, quorum accusatio vel persecutio permittitur ei, cui proprie priuatim ac specialiter interest. Duarenus 1. disput. 36. id est, ei parti quæ læsa est, & ita tenent communiter omnes. Gomez c. 1. delictorum. num. 5. vel quorum obligatio & actio ad priuatam vtilitatem refertur. Gothofr. d. loc.

DELICTA priuata ideo sic dicuntur, quia horum delictorum publica accusatio non est, sed priuata & forensis. Verum quidem est extra ordinem nonnunquam animaduerti in fures, vt dicitur in l. vlt. tit. de priuatis delictis. Et sub hoc quidem tit. regulæ quasi generales traduntur, quæ pertinent ad omnia delicta priuata. Prima est, pœnalibus actionibus hæredes non teneri l. 1. eod. tit. Sed aliquando rei persecutoria actio nascitur ex maleficio, vt condictio furtiua? quæ transit etiam in hæredem. Idem dicitur in §. non autem. Inst. de perpet. & temp. act. Id-m etiam in C. sub tit. ex delict. defunct. in quæst. hær. cond. ex quo loco colligenda est exceptio huius regulæ, nisi lis contestata sit cum defuncto. Tunc enim actio quantumlibet pœnalis, transit ad hæredem. Præterea hoc etiam accipiendum est, nisi quid ad hæredes ex eo maleficio peruenerit d. tit. C. Quamuis in hæredem non transeat actio furti, vt in hæredem detur, datur tamen hæredi. Excipitur actio iniuriarum, quia hæredi non competit, propterea quod odiosa sit. Secunda regula est, plures actiones ex maleficio descendentes, possunt concurrere, vt dicitur in l. nunquam. d. tit. de priuatis delictis. Et in d. l. nunquam hoc tit. Re ostendit IC. differentiam inter actionem l. Aquil. & iniuriarum, qui surreptum seruum flagellauit, tenebitur furti Deinde iniuriarum non item l. Aquiliæ, quia damnum iniuria datum non est, sed tamen contumelia quædam est & iniuriæ, & propterea serui dominus iniuriarum actione agit. Tertio notandum est, si ex maleficiis quis velit experiri criminaliter & extraordinarie, eum cogendum esse in crimen subscribere, l. 3. d. tit. de priua. delict. Notanda vero hic est diuisio iudicij criminalis in iudicium ciuile & criminale. Agere ciuiliter dicitur, qui prosequitur id quod ad commodum suum spectat, siue pœnam siue rem familiarem persequatur Criminaliter agere dicitur, qui vindictæ publicæ causa agit, nec refert, an pecuniaria pœna sit vel non. Non enim condemnationem spectamus, sed scopum propter quem hæc actio instituitur. Quidam existimarunt omnia iudicia quæ pecuniariam habent condemnationem, ciuilia esse. Hinc crediderunt, l. Iuliæ iudicium de ambitu ciuile esse, quod perabsurdum est. Refertur enim inter publica iudicia, licet tantum pecuniaria sit condemnatio. Nulla accusatio est publica, sed tamen etiam extra ordinem puniuntur priuata delicta, quia moribus nostris etiam domestica furta capitalia sunt, licet criminaliter agere permittatur delictorum priuatorum nomine, non puto tamen accusationem publicam esse. Quamuis hoc certi iuris non sit, ego tamen ita existimo id posse colligi ex tit. de public. iudic 1. & in princ. Instit. eo. tit. Schard.

Quarta regula est. ex delicto cum priuato, tum publico obligatio & naturalis & ciuilis emergit. Gœd. ad l. 6. de verb. & rer. sign. n. 4. Naturalem quoque obligationem ex delicto oriri, non solum autoritatibus & rationibus, verum etiam textibus confirmari potest Gœd ib. nu. 8.

DELICTI militaris diuisionem. vide in l. 2 ff. de re milit.

DELICTORVM variorum diuisiones varias, vide apud Gothof. sup. d. loc.

DELICTVM generale verbum est, quo quid prætermissum, significatur ex Festo lib. 4. B. August. definit declinationem à bono, qua bonum prætermittitur, & quid à crimine distet collige ex gl. in Auth. qua in prouincia. C. vbi de crim. agi oportet. Prat.

DELICTVM publicum iniuria non est: secus de priuato. l. 7. C. de iniur.

DELICTVM publicum est sepulchrum violare, l. 8. ff. de sepulchro violat. Gothofr. ad l. 4. ibi. siue quicunque alius, C. eod.

DELICTVM, id est, debitum, l. 16. C. de quæst.

DELICTVM pro stultitia poni ait Alber. in l. cum mancipium. ff. de ædilit. edict. Prat.

DELINIAMENTA, seu vt alij, deliniamenta, alij delinimenta, nouercalia apud Iurisconsultos, in l. 4. de inoffic. test am. Interpres nouercales blanditias exponit, Cicero 1. de Fin. Qui blanditiis præsentium voluptatum deliniti atque corrupti Spieg.

DELINQVERE minus est quam peccare, vnde obligationes ex ex delictis priuatis nasci dicuntur, accusationes ex criminibus. Cicer. de Inuent. 2. Nam necesse est eum qui velit peccare aliquando primum delinquere. Hot.

DELINQVERE feudum pro committere, vel committere culpam, quam ob rem alteri debeatur, lib. feud 2. tit. 31. Vasalli feudum delinquentis, licet ad agnatos quoque pertineat, filius tamen ad id nullatenus adspirabit. Prat.

DELITESCERE idem quod simplex ipsum, quod est latere, id quoque scholium indicat, in l. 1. de fugit. Spieg.

DELPHI Delphorum, ciuitas est Phocidis, ad montis Parnassi radices posita, vbi Apollo solitus erat responsa dare, sed quemadmodum ait Iuuenalis, nunc cessant oracula Delphis, tit. de censib. Nebriss.

DELPHICÆ mensæ à Delphis vrbe Apollini sacra dictæ sunt, & erant ex ære, quas veteres cortinas vocabant. Plinius lib. 34. Ex ære, inquit, factitauerunt cortinas tripodum, nomine Delphicas. Cic. 6 in Verrem. Mart. Argentum atque aurum non simplex Delphica portat. Florent. tit. de suppellect. legata l. id est, &c. Nebriss. De hac dictione ita scribit Cuiacius obser. 10. c. 13. supellectile legata. Paulus in l. 3. ff. de sup. legata, contineri ait Delphicas, &c. Delphica (qua voce etiam in receptis sententiis idem Paulus vtitur) abaci sunt, quibus vina monstrantur, non, (vt legitur in Basilicis) οἱ ζωπράτας ἔχοντες δελφίνας, licet & hi inter vasa ponantur à Plinio trigesimo tertio, c. 11. Placet enim magis glossarum veterum interpretatio Abaci, Delphicum ministerium, vt Iuuenalis, qua sane videtur hic Iuuenalis locus significari:

Ornamentum abaci, nec non & paruulus infra
Canistarus, & recubans sub eodem marmore Chiron.

Marmoream enim Delphicam fuisse Porphyrio scribit. Cicero quarta in Verrem, mensas Delphicas e marmore. Mart.

----- *Aurum non simplex Delphica portat.*

Agretius in Delphica (inquit) compartia vasa semper sunt, hæc Cuiac. d. loc. vide sup. in voce Delphicæ.

DELPHICA vasa sunt, quorum nulla mutata forma, varius & multiplex vsus est. Namque ita erant facta vt duplici facie, diuersis vsibus inseruirent, nunc poculorum vicem præstantia, nunc clypeorum vsum. Tam elaboratæ artis Delphi vasa habebant. Alex. de Alexand. genial. dier. lib. 1. c. 19.

DELTA regionis nomen. vide Gothofr. ad edict. Iustin. 13. c. 1.

DELVBRA, id est, templa. Lex duodecim tabularum, constructa patribus delubra habento. Hodie vero Dei templa habemus, vt ad audiendum verbum eius populus Christianus statis temporibus conueniat: suntq; donata multis priuilegiis. Quo pertinent TT. Iuris de sacrosanct. Eccles. de imminut. Eccles. & alij id genus. Item interdicta prætorum ff. ne quid in loc. sacr. Nam Ecclesiæ verbo ibi pro templo vtuntur Imperatores, populariter loquentes, vt sæpe alibi teste Oldendorpio, Spiegelius. Est tamen inter delubrum ac templum nonnihil discriminis: sunt enim templa (inquit Asconius Pædianus) singulorum diis attributorum locorum: delubra multarum ædium sub vno tecto, à diluuio pluuiæ munitarum. Alij delubra dicunt esse ea templa in quibus nunc sunt delibera corporum abluendorum more Dodonæi Iouis, aut Apollinis Delphici, in quorum delubris, lebetes tripodesque vtuntur. Sunt etiam qui delubra lignea delibrata, id est, decoriata pro simulachis Deorum more veterum posita existimant. Sed perperam. Nos vera Christiani templa omnia, vulgo Ecclesias appellamus, vt Ecclesiæ vocabulum etiam locum ipsum significet, in quem conuenitur diuini cultus gratia, qui & Basilica teste Alciato appellatur, siue quod loca publica Basilica Græci vocent, siue quod domus principis Basilica, id est, regia dicatur; quæ significationes diuinis quoque templis conueniunt. Brechæus in l. inde tabernacula. ff. de verb. & rer. sign.

DELVDIT, id est, decipit, & sic delusio non approbatur à iure C. 1 de alien. iud. muta. caus fact. cap. 2. §. nec nocebit de postulat. prælator. l. vlt. ne quid in loc. public. l. si prætor, ibi, delusoria essent prætorum edicta, de iudic. l. fin. in fin. C. de sportul.

DELVVIO deminuens agrum, vel quodcunque aliud diminuit etiam onus tributi. l. 2. & ibi Gothofr. l. diminutum. C. de alluuion.

DEMAGOGI apud Athenienses vocabantur duces quidam vulgi, populare m auram concionibus aucupantes, homines populariter factiosi. Bud. in l. venditor. comm præd Spieg.

DEMANDARE cognitionem, l. 1. §. abolitio, ad SC. Turpil. iurisdictionem, Suet. in Claudio c. 63.

DEMANDARE suo dispensatori, id est mandare, l. vlt. §. si inter, ff. de verb. oblig.

Digitized by Google

DEMARATVS.videl.2 ff.de orig.iur.

DEMENSVM quid sit exponit Donatus ad Phormionem, eius vocabuli ratio facit ad intelligentiam l. si quis venditor. de ædil.edict Dicitur & dimensum Baptist. Egnat. in Spartian. annotat. σιτομέτριον à Græcis dictum.Spiegelius. Brodæus libro Miscellan.2.c.15.aannotat,quaternos olim frumenti modios, quolibet mense seruos à dominis suis accipere solitos, idque demensum appellatum esse, verum à demetiendo non à mense. Plautus: Nunc argentum vobis demensum dabo.Et in Sticho. Vos meministis quod calendis petere demensum cibum.

DEMENTES sunt mente capti, qui proprie loquendo à furiosis diuersi sunt,ideoque ab his separantur l.2. ff.de inofficios. testam l.27.§.coram ff.de recept.qui in arbitr. §.furiosi. Institu.de curatorib. & furor à dementia in l.6. ff.de curat. fur. l.8. §.1. ff. de tut.dat. l.vlt. §.1. C de administr. tutor. Græci Iureconsulti distinguunt, ita, vt furiosos μαινομένους,dementes ἀφρονήτους,dicant. Est autem dementia, vt Cicero 3. Tusculan. quæstio scribit, affectio lumine mentis carens, cum non integra mens est & sana, tuetur tamen mediocritatem officiorum & vitæ cõmunem cultũ atq; vsitatum. Hæc propria verbi significatio, quæ latius plerũque porrigitur,vt cum furore dementia confundatur. Quintilianus declamat. CCCXLVIII. Dementia est ablatus rerum omnium intellectus.Briss.Prat.

DEMENTEM ac mente captum à furioso differre constat, vbi enim quis in rabiem quandam ac furorem agitur, atque huc & illuc temere fertur,furiosus est. Vbi vero mens abest, ea amentia,dementia,& insania fatuitas dicta est. Isque mente captus dicitur amens,demens,insanus & fatuus,id quod Cicero lib.3. Tusculan. quæstio.exprimit dum inquit. Itaque non est scriptum, si insanus, sed si furiosus esse incipit. Stultitiam enim censuerunt,id est,inconstantiam,sanitate vacantem,posse tamen tueri mediocritatem officiorũ & vitæ communem cultum atque vsitatum. Furorem autem rati sunt, mentis ad omnia cæcitatem: quod vel atra bili vel iracundia grauiori vel timore vel dolore commota mente sæpe contingit Mente captus is dicitur, qui suæ mentis compos non est. & cuius mens ex eius potestate abiit, vt inquit Festus, quam differentiam Doctores nostri probant. iique maxime ab effectis cognoscuntur.l.ob quæ vitia.ff.de ædilit.edict.Hi igitur ex lege Lectoria(vt Capitolinus inquit) ad exemplum furiosi curatores accipiunt Sylvest Aldobrand. Sæpe tamen dementiæ nomen porrigitur, vt cum furore confundatur. Hoc modo Quintil.declam.348.Dementiam,ablatum rerum omnium intellectum definit.

DEMENS est & is, qui nescit exprimere quid velit, aut nolit,c. Pastoralis,de cleric.ægrot.li 6. & ibi bonus text. & gl. Prat.

DEMERVERIT. Vlpianus,Proinde & si ita fit,ait, fideicommissum relictum,nisi demeruerit, omnino fideicommissum debebitur,si modo meritum, quasi apud virum bonum collocare fideicommissarius potuit,l fideicommissa. §. quanquam autem ff.de legat 3.Spieg.

DEMETRIA mulieris nomen l.quarta.C.de excus.tut.

DEMETRIANVS.l.5.C.de instit.action.

Δημητρεῖοι,Δημητριακοί,id,morticini, Gothofr.ad l.vnic. § 5.ff. de via publ.

DEMETRIVS viri nomen, l.188.10.ff.de legat 2. l 1. C.de fideicommiss.

DEMIGRARE, vt & simplex migrare, est domicilium mutare, alio se ad habitandum conferre,relicta ptiore habitatione. ff. de migrand.per tot.& C.de iure fisc.al.l.certa pecunia.lib.10. Spieg.

DEMINVERE,id est,alienare,l.3 §. An autem.ff.de Carbon. edi.

DEMINVI vetabo His verbis prætor non tantum alienationem impedit, verum etiam actiones exerceri non patitur. Vlp.l. ait prætor.ff.de iur.delib.Prat.

DEMINVO deminuis, & deminutio, deminutionis, non diminuo & diminutio, vt passim legitur in libris Digestorum: debere scribi Ludouicus Bonogninus in Pandectis Florentinorum.Nebriss.

DEMINVTIO capitis minima agnatum excludit de tutela, l.5. in fin.ff.de legit.tutel § vlt.Inst.eod.Goth.ad l.2.C.eod.

DEMINVTVM de hæreditate intelligitur,si quid vsucaptum est, & ob id de hæreditate exiit.l 21.de hæred.pet.Hoto.

DEMINVTVM patrimonium.l.1.de alluuion.

DEMINVTVM legere veteres pro diminutum Briss.in paterg.

DEMINVTVS capite,qui ciuitate mutatus est, & ex alia familia in aliam adoptatus, & qui liber alteri mancipio datus est, & qui in hostium potestatem venit, & cui aqua & igni interdictum est.Nebr.Prat.

DEMOCRATICI sunt, qui populari instituto viuentes dignitatem in libertate constituunt. Δημοκρατία principatus populi, Oligarchici,qui paucorum statu gaudentes, dignitatem partim in censu & facultatibus ponunt,partim in generis nobilitate. ὀλιγαρχία status reip.à paucis administratus. Aristocratici vero dicuntur, qui optimatum statum fouentes virtute dignitatem metiuntur, ἀριστοκρατία optimatũ principatus, status, gubernatio: Quando optimates Rempubl. tractant. Huic contraria δημοκρατία, Bud in l.ius ciuile. de iust. & iur. clarius vt omnia apud Old. sic habent, aut plures aut omnes. Si vnus & ille bonus, Monarchia: si malus,tyrannis: si vero plures regnant,& boni, Aristocratia est: si mali, ocloeratia. si denique omnes imperant.& bene,Democratia, hoc est,popularis principatus dicitur,si male,seditio. Spieg.

DEMOGRAMMATEI plebis scribæ l.4.C.de tab.scr.& l.vbi corrupte mediogrammatei.

DEMOLIRI sepulchra,crimen est læsæ religionis, læsæ maiestatis & sacrilegij, nec excusat vllus titulus, vide l. 18. l. pen. & tot.tit.C.de sepulchro violat Prat Schard.

DEMOLIRE ac demoliri vsurpatur l 30.ff locat.l 12. ff.de vsufr. legat.l.37 & 43 § 1.de damno infect.l 5 .ff ad l.Aquil.Cuius varietatis nouitatem mihi Diomedes leniit, qui Demolire antiquos dixisse prolatis in eam rem Varronis ex libris Poetices & Epistolarum quæstionum & Nævij in corollaria locis comprobat. Illud etiam,quando in huius verbi mentionem incidimus, notandum est, Demolior non tantum actiua, sed & passiua significatione à Iurisconsultis vsurpari. Ita demolita domus est dixit Iauolenus in l 13.ff de vsucap. Et demolitis ædibus,Vlpianus in l.10. § 1.ff quibus modis vsusfruct.amitt. Sic & alia multa,quæ actiuam duntaxat habere significationem vulgo creduntur, passiue accepta in libris nostris obseruauit.Briss in lib.pareig.

DEMOLIRI est dissipare vel destruere, Matth.6. Thesaurizate vobis thesauros in cœlo.vbi tinea non demolitur.

DEMOLITIO molitioni opponitur.l Stipulatio ff de oper.nou. nun.liquidem demoliri,est extructa diruere.Moliri ædificare est,Vlp.tit.de vsufru l. hæres Antequam vsufr. prohibuerit, demolierit Et demolitus passive,vt in tit.de vsuca.l.cum qui. Spieg.Prat.

DEMONSTRARE fidem in l.4.C.de fid.instr.

DEMONSTRATIO idem significat, quod ostensio. Nam omne verbum vel factum,per quod aliquid ostenditur, demonstratio dicitur.Sic

DEMONSTRATIO est quædam ex instantibus vel præteritis accidentibus notitia, quo magis dispositio sit liquida adhibita rei, quæ est in facto & non quæ est in fieri. Vide Bart.in l.demonstratio. ff. eod. inducitur demonstratio per relatiuum iunctum verbo præteriti vel præsentis temporis. §. proxima. Instit de legat. item per adiectiua significantia officium vel artificium, vel aliquid aliud propter quod res nominata sit magis certa l.si nominatim.ff de cond & demon.de aliis vide Bart.d.l.demonstratio: Aliam definitionem tradidit Azo & gl dictis locis.

DEMONSTRATIO à causa & conditione multum distat l.75 §. 1.& l.96 ff.de legat. lib.1. Primo namque demonstratio plerunque factam rem ostendit. Conditio futuram l. 34. in fin. ff de condit & demonstr.id est, demonstratio in præsens vel præteritum conditioni futurum tempus confertur, vt ex l. 85.ff.de leg.3.patet. Theophilus in §.huic proxima. Instit.de legat.3. hæc duo ita distinguit: διαγραφὴ ἐστὶ δήλωσις πράγματος, ὁ ληγατάριος κομίσασθαι ὀφείλει· ἐστὶ δήλωσις τῆς αἰτίας, δι' ἣν ληγατάριος.

Secundo DEMONSTRATIO rem ipsam legatam notat, designat ac depingit: Conditio suspendit transmissionem: Goth. ad rubr. ff.de condition. & demonstr. Demonstratio, conditio, causa, modus. δήλωσις,αἵρεσις,αἰτία καὶ τρόπος, separantur, 44 Eclog.29. Gothofred.ad rubri.C de falsa caus.adiect. Hæc igitur oratio : STICHVM QVI MEVS EST, demonstrandi causa posita intelligitur. At si ita concipiatur: STICHVM QVI MEVS ERIT, pro conditione accipitur, l 6 ff. de legat; DEMONSTRATIO quoque est, si ita dicam: VESTEM PVRPVREAM, QVÆ VXORIS CAVSA PARATA EST, CENTVM, QVOS MIHI DEBET, STICHVM, QVEM DE TITIO EMI, FVNDVM TVSCVLANVM, QVI MIHI A TITIO DONATVS EST, FERVDVM QVEM ILLA MIHI DOTI DEDIT. l.40 ff.de aur & argent.l.26.ff.de.lib.leg.l.76.§.hæres. ff de leg. lib.2.l. 17 & l.40 §.qui dotalem.ff de cond & dem.Briss.

DEMONSTRATIO vice nominis fungitur, l. 4. ff. de cond. & dem.l.6 ff si cert pet l.6 in fin ff.de rei vind.Briss.

DEMONSTRATIO falsa legatum non perimit, l. 2. C. de falsa cau adiect.

DEMONSTRATÆ rei quicquid adiicitur, frustra est, l.1.in fin. de dot.præleg.

DEMONSTRATVM id accipi oportet,quod dominus senserit.l. 18 §.1 de contrah empt.

DEMORARI l.2 § omnes. ff.de iudi.Demorari petitionem, l.8. C.qui pet tut.

DEMORIRI mancipia,apud Vlp.in l.verum.§.si locupleti.vers. sed hæc res.ff.de minor.Schard.

DEMORTVÆ arbores, Paul.ff de vsufruct. Agri, inquit, vsufructu legato, in locum demortuarum arborum aliæ substituendæ sunt.

In DEMORTVARVM rerum locum, quatenus fructuarius, substituere debet,§.38.ff.de rer.diuis.

Digitized by Google

Δημοσία βιβλία in Nou.134.c.1.vers si vero cognoscatur, vocantur literæ requisitoriæ. Gothof. ad l.15 §.1.ibi, si hoc iussi fuerint, ff. de re iudic.

Δημοσία ἐπιβολή vide Nou.85.c.2.& Gothofr.ad l.1.§.3.ibi, armamentisve. ff. de exercit. act.

Δημοσία σῶτηρ, Nou.67. Gothofr.ad auth. sed nouo. C. de episc. & cler.

Δημοσιακαὶ τέλη, functiones. Cuiac 18.obser.37 Gothofr.ad l.17. §.3.de vsufruct.& quemadmodum.

Δημοσιάζειν, est publicari. Scrim Gothofr.ad edict.Iustin.7.c.2. in verb. contractus suos publicare.

Δημοσιῶν πράκτορες, tributorum exactores. Nou.30. c.4. & ibi Gothofred.

DENA, idem quod decem: Bis dena, viginti: Qui dena absoluto pro viginti accipiunt, id idoneis probent authoribus. Iulianus de lega.1 l.si quis testamento. Nullam ait, hæc verba recipiunt ambiguitatem, vt dena dixisse videatur, qui decem dixit. Spieg.

DENA (ait Brissonius in paterg.) id est, decem singuli, in l.20. de cōd. indeb. l 29. delegat. l. vlt. de tributor. At in l.3. de annu. legat. & l.126. de verb. oblig. dena decem significant.

DENARIA & denarij, in l.13.§.1.l.20.§.1. de verb. oblig. Briss. in paterg.

DENARIALES manumissi. vide Gothofred. ad l.1. in prin. ibi, ex quo ipso tempore C. de latin. libert. toll.

DENARIVS inde nomen traxit, quia primo decem asses valebat apud D. Matthæum. quoque in parabola de conductis in vineam cap.20 drachma valebat decimam partem coronati: quanta & hodie fere diurnæ operæ merces esse solet. Lege Georg. Agric. lib 4. virum & doctum & diserum, mire abstrusissimam ponderum mensurarumque rationem aperientem. Adi item Alexand. Neapolit. lib.4. Spieg vide Connan. lib.10.c 6.n.10.

DENEGARE, est sedulo negare se aliquid fecisse, aut sibi quid creditum esse.

DENEGARE potest, qui contendere. l.102 § fin. de regulis iuris,

DENEGARE exceptionem, l 19 de nouat. Briss. in paterg.

DENEGARI non debet iusiuste deprecantibus, teste Vlp. in l.2. de his qui sunt sui vel alieni iuris. Spieg.

DENEGATVM in iure colore alterius non est præsumendum. l.7. in fin. C. de natur. liber. & matrib.

DENI, denæ, dena, nomen est dimidium distributiuum, quale illud bini, binæ, bina, & similia, cuiusmodi nomina Accursius solitus est exponere in bis tātum, cum reuera significent cuilibet tantum, quod latuit Bartolum: is enim exponens legem quæ habetur de legat. 3. Si quis testamento Titio & Scio decem dari iusserit. Nullam recipiunt hæc verba ambiguitatem vt dena dixisse videatur, qui decem dixit; putauit per dena viginti intelligi. Ait namque, qui reliquit decem, non videtur relinquere viginti. Nam cum inter decem & dena illa sit differentia, inter oratores obseruata, quod decem numerum simplicem, hoc est, decē vnitates significaret, dena vero cuilibet decem, erat sensus legis; quod qui Titio & Scio legauit decem, sed decem simpliciter, hoc est, cuilibet quinque in titul. de verborum obligationibus, l.si ita. Accursius dena pro decem interpretatus est. Idem de annuis legatis, l.si legatum exponens illud, si legatum forte sit relictum annua, bima, trima die, forte triginta dena per singulos debentur annos, licet non fuerit adiectum æquis pensionibus: dena pro decem interpretatus est, cum dena non simpliciter decem, sed per singulos annos significet: Nebriss. adde Forcatulum in dialogo vigesimo Necyomantiæ numero quinto.

DENICALES feriæ, cum hominis mortis causa familia purgabatur. Siquidem priuatæ erant, sicuti parentalium feriæ publicæ. Cicero libro secundo de legibus: Nec vero (inquit) tam Denicales, quæ à nece appellatæ sunt, quia residentur mortui, quam cæterorum cælestium quieti dies, feriæ nominarentur, nisi maiores eos, qui ex hac vita migrassent, in deorum numero esse voluissent, easin eos dies conferre ius, quibus nec ipsius, nec publicæ feriæ sint, totaque huius iuris compositio pontificalis magnam religionem ceremoniamque declarat: possumus itaque & nos quidem Christiani his temporibus secundum mensis Nouembris diem, quo residentur mortui, i.e. mortuis feriamur, parentalia latine appellare, seu etiam denicales, id est, festum defunctorum: qui dies fere est vltimus anni finis. Dicemus quoque feralia. Ouidius 2. Fastorum.

Hanc, quia iussa ferunt, dixere feralia lucem:
Vltima placandis manibus illa dies.

Brechæus l. appellatione parentis. ff. de verborum & rerum significat.

DENIQVE, inquit Donatus ad finem dictorum, ponitur pro postremo. Sic apud Iurisconsultos in l si filiusfam. si certum pet. cum similibus.

DENOTARE, pro infirmare, ignominia notare, Pomponius elegānter vsurpauit: Turpia, inquiens, legata, quæ denotandi magis legatarij gratia scribuntur, ordo scribentis, pro non scriptis habentur, de legatis primo. Spieg. Prat.

DENSIOR donatio, l.34 & 4. C de donationibus.

DENTES. Sine dentibus nascimur, l. vndecima ff. de ædil edict.

DENVNTIARE est generale vocabulum: quia tam præsenti, quam absenti, etiam sine testibus denunciamus. §. appellamus Instit. de action.

DENVNTIARE in mala re dicitur, vt adulterium, furtum, inimicitias, periculum, bellum. Est autem indicere, prænuntiare, &, vt ita dicam, præsignificare.

DENVNTIARE etiam est crimen in iudicium ad publicam vindictam deducere, siue id fiat per priuatum, siue per officialem, vt iudex tali denuntiatione habita, postea de illo crimine inquirat, prout hodie vulgo definitur. Marant. de ordine iudicior. part 6. de denuntiation.

DENVNTIARE testimonium non est testificari, vt vulgo existimatur: sed est homini diem dicere, ferendo testimonio, hoc est ad iudicium euocare ferendi gratia testimonij, & euocare inuitum ad remotum longiquumque tribunal, in publicis tantum iudiciis, quorum prætextu hominibus domi occupatis faciliter hoc modo adferebatur damnum. Et propterea huius calumniæ specialiter fit mentio, l.1 §.1. ff. ad l. Cornel de falsis ex Budæo.

DENVNTIARE auctori, est eum ad rem defendendam conuenire. l.9. & 21. C. eod l 29. §. vlt. l. 53. in fin. l 55 l 66. § si præsente. l 74. § 1. de euiction. l. 85 §. insolidum. & l.139. de verb. obl. l.49 ff. de iud. Briss.

DENVNTIARE domum, pro ad domum, in l.1. § 1 de liber agnosc. l.4 §. prætor. de damn. infect. quomodo hæc denuntiatio fiat, vide Gædd de verb. sign. ad l.39. §.1. n.2.

DENVNTIARE, ad defensionem, l.20. C. de euict.

DENVNTIASSE in l Iulia. de adult. qualiter accipiatur, explicat Vlpianus. in l.17. de adulter. secundum quam lex. 2. & l.39. §. ff eod. tit. Intelligendæ sunt. Briss. Prat.

DENVNTIATIO quid sit, latissime explicat Alciatus in l. detestatio, de verborum significat. qua non aliam copiosius enarrauit, cū paucis sex scilicet tantum verbis constet. Spieg.

DENVNTIATIO specialius angustiusve nomen quam protestatio. Alciatus in l. detestatio 4.n.4. de verb. sign.

DENVNTIATIO in l.5. de pœn. l.7 & 9. C. quomodo & quando iudex, & apud Paulum lib.5. sent. tit.5. accipienda est interpellatio, qua ad iudicem quis per officiales magistratus euocatur Constantin. lib.1. epit. ὑπόμνησις vocat. Briss.

DENVNTIATIO, pro euictione interposita, in l.65. de euict.

DENVNTIATIO est iudicium præcedens, l.7. de inoff. testa. l.20. §. petitam. ff de pet. hæred. Briss.

DENVNTIATIO ciuilis interpretatio siue admonitio olim obseruabatur, quæ debitorib. in personam solenniter fiebat, antequam conuenirent apud iudicem. Siquidem agens aduersario huiusmodi denuntiabat: TALIS DIE ADSIS MECVM DISCEPTATVRVS. A qua denuntiatione licet hodie recessum sit, condictionis tamen nomen pro personali retentū est actione, vt monuit Theophilus in §. appellamus. Instit. de action. vnde conditiones appellatę sunt actiones personales. Condicere enim, vt supra dictum est, prisca lingua denuntiare significat. Spieg ex Old. Coras. lib.4. Miscell. c.7.

DENVNTIATIO pro delatione criminis, in l 4 ff ad Turpil.

DENVNTIATIO in hoc ab accusatione differt, quod hæc absq; libello inscriptionis non admittitur, l. libellorum, ff. de accusat. l.3. C. de his qui accuss. non poss. Denuntiatio tamen citra inscriptionis vinculum recipitur, nec denunciator facit partem in iudicio, vt declarat Salicetus, l.ea quidem. in prin. C. de accusat. Ea autem magistratibus olim fieri consueuit per certos homines, quibus id munus mandatum publice fuerat, ne grauiora facinora deficientibus forte accusatoribus impunita manerent, hi diecbantur stationarij siue irenarchæ, l. ea quidem. C. de accusat. l.1.§ quies. ff. de offi. præfect. vrb. l. D. Adrianus. de custod. reor. l 1 c. de curios. & stat. Quo argumento & procuratoribus, quos vulgo regios seu fiscales vocamus, hæc inscribendi necessitas remitti debet, hocque iure vtimur Duarenus disputat anniuers. lib.1.c.38.

DENVNTIATIO canonicis est delatio criminis alicuius ad præsentiam, quæ triplex est: Euangelica, Iudicialis & Canonica. Prat.

DENVNTIATIONEM mittere, l.1.pr. C. de no. oper. nuntiat.

DENVNTIATIONES tres ad peremptorij edicti vicem aduersus contumaces conualescunt, l.9. C. quomod. & quando iud.

DENVNTIATVS, cui fit denuntiatio, l. venditor. ff. de iudic. Pr.

DENVO, id est, rursus, de nouo, de integro, vel (vt Albericus) tertio, loco, l. cum prior. de distract. pign. authent. de nupt. §. super his, l.1. de aduoc. diuer. iud. l.1. C. de error. calcul. l.4. C. quom. & quand. iud. Sic

DENVO COMPROMITTERE, l.21. §. Papinianus. ff. de recept. qui arbitr.

DENVO CONSENTIRE, l.16 ff. eod. tit.

DENVO LOCARE, l.3. C. de priuileg. fisc. & passim.

Digitized by Google

DEI appellatio quanquam apud Christianos non est vlli mortalium, vel per iocum communicanda, neque omnino tam insignis tamque fœda adulatio in mores nostros recipienda: tamen quomodo fieri possit, vt vsus sit huius adagij: Homo homini DEVS: ostendit Rotorodamus. Spieg.

DEO immortali apud Martianum ad l. Iul. pecul. sed etsi donatum Deo immortali abstulerit, peculatus pœna dicitur. Nam & gentes Deum intelligebant conditorem omnium rerum, cui sit obediendum, qui sit inuocandus, & id quidem lumine naturali prorsus ignaræ gratiæ Euangelicæ. Cic. de legibus. De ipsis quidem (inquit) hominibus nulla gens est, neque tam immansueta, neque tam fera, quæ non (etiamsi ignoret, qualem habere Deum deceat) tamen habendum sciat. Igitur iuxta Oldend. valde ad rem dixit Pomponius in l. vt vim. ff. de Instit & iure. cum inter exempla iuris naturalis (nam sic ibi intelligi debet ius gentium) referret religionem erga Deum Spieg.

DEPACISCI, est pactione transigere, inquit Donat. in illum Terentij locum Phorm. Iam depacisci morte cupio. Cicero Verrina 5. Equidem Romanum scitote biduum cibo tectoq; prohibitum: biduum Leontinus in foro custodiis Apronij retentum atque seruatum, neq; ante dimissum quam ad conditiones eius depactus est. Idem pro S. Roscio Amer. Cum illo contra hos inire consilia; horum consilia illi enunciare, cum illo partem suam depacisci, hisce aliqua fretum hora semper omnes aditus ad Syllam intercludere. Idem de Inuention. lib. 2. Quidam Imperator cum ab hostibus circumsideretur, neque effugere vllo modo posset, depactus est cum eo, vt arma & impedimenta reliqueret, milites educeret. Hot. adde Forcatulum in dialogo 17. Necyoman. n. 4.

DEPACTVS inquit Vlpianus, dicitur turpiter pactus, l. 3. § 1 ff. de calumn. quasi vero non & depacisci aliquis honeste possit, sed edictum de calumniatoribus Vlpianus interpretabatur: propterea quod ad illius excusationem plurimum valet, Syrus, non Romanus erat. Hoto.

DEPASCENS aliena tenetur, de damno legis Aquiliæ, l 6. C. de l. Aquil.

DEPASCERE glandem pecore immisso. l 9 § 1. ff. ad exhiben.

DEPASTIO facta à quadrupede, quom. odo dominum eius obliget, vide l. 1. & ibi Gothofr. si quadrup pauper feciss. dicat.

DEPAVPERATIO ἐλάττωσις. Goth. ad Nou. 30. c. 7. in prin. ibi. depauperatio.

DEPECISCI (sic enim vbique & non depacisci legendum) significat pactionem facere. A Iurisconsultis quidem in malam partem vsurpatur, vt ex Alciato supra exposuimus.

DEPECTIO pactum significat. l. 2 C. de abolit. Prat.

DEPECTVS participium ab eo quod est depecisco, quod significat turpiter pacisci. Vlpia. de calumniat. l. generaliter. Hoc, inquit, edicto tenetur, qui depectus est. Hinc depector apud Apuleium in oratione pro Magia: est, inquit, litium depector, omnium falsorum commentator. Alias autem non depectus sed dispectus legitur in Norico exemplari Nebr ss

DEPELLERE damnum. l. 1. § nuntiatio. ff. de operis noui nuntia. periculum, l. 1 § excusatur. ff. de SC. Silan.

DEPENDERE, pro præstare, soluere in l. 3 § in his, ff de vsur. l. 23. C. de administr. tutor. vel curator. Spieg. Significat autem dependere non simpliciter pendere, sed periculum alicuius rei præstare, & omne detrimentum, quod in re aliqua sit, quasi pœnam. Cicero libro 1. epistolar. famil. dependendum tibi est, quidquid pro illo spopondisti; id est, etiamsi quid non consequaris ab eo, si quid ipse non præstet, id tibi præstandũ & suscipiendum est. Idem l. b 1. ad Atticum; Abiurare satius est quam dependere, id est. quam confessionis periculum subire. Ita Iurecons. in l. § 4. post litem. ff fin. regun. dependere fructus dixit de iis, in quibus præstandis periculum agitur rei, id est, iis qui percepti non sunt, percipi tamen non potuerunt à quibus dependendis debitor immunis est, Donellus de fructibus.

DEPENDERE fisci iuribus in l. 7. C. de seru. fugitiu. est fisco soluere.

DEPENDERE sumptus litis, l. 8? § 3. C. de bon quæ liber &c.

DEPERDITA nomina, in l. 16 ff. de administ. tut.

DEPERDITVM inquit Caius. in l 21. de hæred pet intelligitur, quod in rerum natura esse desiit. Deminutum vero quod vsucaptum est, & ob id de hæreditate exiit, adde l. 2. § non tantum de hæred vend Deperditum ergo refertur ad actum naturalem: Deminutum ad ciuilem, d. l. 21. B ederod. in Lexic.

DEPERIRE. in l. 15. in pr. C. de testam. manumiss. idem est quod perire.

DEPITIANVS aliter Epigranus vide Cuiac. 9. obseru. 19 in fin. Goth. ad l. 7. ibi diuus Marcus Dunciani. C. ad l. Iul maiest.

DE PLANO sine causæ cognitione sine libello. l. de subterm. ssis. C. de nauic. lib 10 de hoc vide Bart in extrauag. ad reprimendum. in verb de plano & eundem in l. nequicquam de offic. proconsl & clement ræpe de verb sign. Prat.

DE PLANO, id est. ex æquo loco, & non excelso: veluti inde magistratus in tribunal, quod editiori in loco positum erat, conscendebant. Itaque de plano, & pro tribunali, opponuntur. Vlpia. l 3 § 6. ff. de bonor possess. Si causa cognita bonorum possessio detur, non alibi dabitur, quam pro tribunali: quia neque decretum de plano interponi, neque causa cognita bonorum possessio alibi, quam pro tribunali dari potest. Item l. 2. § 1. ff. quis ord. in bon. Sed non possessionum dies numerabuntur, si modo ea sit bonorum possessio, quæ de plano peti potuit, quid si ea, quæ causæ cognitionem pro tribunali desiderat. vel quæ decretum exposcit; similiter in l. 1 § 4. ff. ad SCtum Tertullian. & l. 18. in fin. ff. de q. & l. 9. § 3. ff. de offic. proconsl Huc autem alludens Seneca libro de clem. 1 Hæc tamen, inquit, magnanimitas in bona fortuna latiorem locum habet, meliusque in tribunali, quam in plano cognoscitur. Suetonius de Tiberio. Siquidem reorum elabi gratia rumor esset, subitus aderat, Iudicesque aut è plano, aut è Quæstoris tribunali legum & religionis admonebat. Hinc illi notæ: V. D. P. R L. P. Vnde De Plano Recte Legi Possit. Hoto. Conna. lib. 1. c. 16. n. 5. Hoc mihi videtur, inquit Vlpianus dicere, non solum quæ cognoscens & pro tribunali princeps decreuit, sed etiam quæ de plano & quasi aliud agens, vim legis obtinere Nam cum hoc eximium sibi fore putaret si non cogerentur ius pro tribunali dicere, vt cæteri magistratus; aut quia fortassis publicis negotiis impediti vix satis otium tribunalibus & forensibus iudiciis suppeditare possent, solebant domi & foris vbicunque sui potestatem fecissent, de plano ius reddere postulatoribus, quod nimirum in via nonnunquam facere cogebantur, quoties appellarentur, aut adirentur. Alioqui potuissent audire, quod quædam anicula Imperatori Adriano dixit, cum illum in via de iure suo postulasset, negassetque ille sibi tum otium esse, noli ergo, inquit illa, imperare, quod ipse & æquo animo tulit, & illam leniter audiuit. Itaque principum hæ cognitiones, quæ de plano, id est, æquato loco habebantur, minus aliquando solennes erant, quam quæ cum causæ cognitione, auditis vtriusque rationibus exercebantur. Idcirco Vlp. appellat eas interlocutiones, quod eas princeps, quasi inter aliud agendum & loquendum decerneret, aut ipsum interloquentibus responderet. Latini enim interloqui dixerunt, pro eo, quod est loquentem interpellare, & alterius sermonem interrumpere. Terent. Siccine me interloquere &c.

DE PLANO aliquid facere iudex dicitur, quod sine figura ac strepitu iudiciario facit; puta, si non est in consistorio, vel non residet in eo loco, vbi iudicare consueuit. vel si aliqualiter instructus ac sine iuris solennitate aliquid facit, statuit aut determinat.

DEPONERE transferre. l si sponsus sponsæ. § si maritus. de donat. inter vir. & vx Ex Apell. Spieg.

DEPONERE imperium, pro cessare ab officio. Vlp proconsul, inquit, portam Romæ ingressus, deponit imperium. Spieg.

DEPONERE consulatum aut præturam, l. 7. C. de instit. & subst.

DEPONERE, est custodiendam rem dare. tot. tit. ff. & C. de deposit. Sic

DEPONERE signatam pecuniam, est sacculum aut bulgam cum pecunia signatorum sine testium signis obsignatam deponere. l. 9. C. de solu. l vlt de leg. comm. Gothof ad l. 39. ibi, iussu tuo signatam ff de solut. Eodem modo.

DEPONERE pecuniam ad compensionem possessionis, in l. 3. C. de arbitr. tutel.

DEPONERE antiquis significabant alienare à se & abiicere, vt notat No Marcellus, vnde Plautus, vt me deponat vino eam affectat viam: hinc depositũ pro abiecto & desperato, & quod pro derelicto habetur. Cic. 3. in Verrem. Itaque mihi videtur magnam & prope depositam Reipublicæ partem suscepisse, hoc est, inquit Asconius, depositæ salutis. Sic & Virgilius:

Ille vt depositi proferret fata parentis.

Quem locum explicans Seruius, depositi, id est, desperati. Nam consuetudo erat apud antiquos, vt desperati ante ianuas suas collocarentur vel vt extremum spiritum reddentur terræ, vel vt possent à transeuntibus forte curari, qui aliquando simili laborauerunt morbo. Hinc illa, deponere curam, sollicitudinem, magistratum, officium pro eo quod est eruere se cura, sollicitudine, magistratu, officio. Quia vero plerunque res nostras deponimus, & abiicimus, non pendendi animo, sed conseruandi gratia, easque sic à nobis dimittimus, vt alij tradamus & committamus, ideo factum est, vt deponere idẽ significet quod credere & committere. & deponere quod alicuius fidei & diligentiæ creditum est, quod proprium est huius loci. Vlpia. Non solum apud amicum rem nostram ponimus, sed deponimus & dimittimus à nobis, vt apud eum collocemus, & curam eius atque custodiam à nobis ad illum transferimus, & in ea conseruanda operæ & industriæ nostræ vicariam eius fidem, supponimus; in quo similimum est mandato. Nam vt hic res nostras alienæ fidei tradimus conseruandas, sic in illo negotiorum nostrorum curationem & administrationem aliis mandamus & committimus. Itaque iudicia fiduciæ dicuntur esse ea quæ sunt societatis & tutelæ, Cicero pro Roscio Comœdo. Si qua enim sunt priuata iudicia

Digitized by Google

cia maximæ existimationis, & pene dicam capitis, tria hæc sunt, Fiduciæ, Tutelæ Societatis. Æque enim perfidiosum & nefarium est fidem frangere, quæ continet vitam humanam: & pupilli m fraudare, qui in tutelam peruenit: & socium fallere, qui se in negotio coniunxit. Fiduciæ nomine mandatum & depositum notauit, quod in iis præcipue de reb. nostris fidei credimus alienæ. Nam vt plurimum non mandat quisquã nisi amico neque rem suam deponit, nisi apud eum, quem fidelem putat. In socio & tutore eadem fi lei ratio, sed non tanta, quod certa lege constituuntur ipsi, nec postea liberum est eos reuocare, sed & tutus iniurius fi plerunque. At reuocandi mandati quandocunque l buerit, & depositi reddendi potestas est cuique: vt hæc ab eius qui suscepit, probitate & fide maxime pendeant, & tamen ipsum depositum multo magis: Propterea quod reuocato mandato, nihil iam contra potestis moliri, qui mandatum susceperat, vt summæ cupiat. R petenti depositum non statim reddi is, qui acceperat, si calli le versari velit, & à fi le recedere. Quare idam Tullius in Oratione pro Aul. Cæcinna, fiduciæ nomen soli deposito tribuit: Qui per tutelam, inquit, aut societatem aut rem mandatam, aut fiduciæ rationem fraudauit quempiam. Et Vlpianus l. certi. si certi pet. Fiduciariã hæreditatem appellat, quæ fidei hæredum committitur, & quasi custodienda traditur ad tempus vt eam alij postea restituant: quæ communiter à Iurisconsultis vocatur fidecommissaria. Mandatum ergo & depositum similima quidem in hoc sunt; quod & summæ fiduciæ & vtrumque eius tantum gratia fiunt, qui mandat aut deponit. Cæterum hoc differunt, quod Depositum re contrahitur: Mandatum solo consensu, & illius fides in conseruando certi ur. huius autem in agendo. Qui depositum suscepit, tenetur tantum, vt rem sibi creditam custodiat diligenter, qui mandatum est aliquid etiam vt faciat, & operam atque industriam suam præstet alieno negotio, vt Vlpianus hoc primo capite duobus aut tribus exemplis ostendit, &c. Connan. lib. 7. c 4 n. 3 & 2 &c.

DEPONERE inscriptionis l. 19. C. de his qui accusar non poss.

DEPONERE est demoliri & ad aream redigere & solo æquare, l. 25 in fin. ff. de vsucapion l. 8 ff. si seruit. vendic. l. 83. §. sacram ff. de verbor. obligat. l 2. §. si quis. ff. ne quid. in loc. public. l. 18. §. Sabini de damn. infect. l 3 § sed & si. ff. fin. regund. Briss.

DEPONERE ædificium, deprimere significat l 6. ff. si seruit. vindicet l. 17. ff de seruit. vrban. prædior. Item diruere, l. 27. §. 31. in fin. ff. de l. Aquil. Item deuoluere, l 50. ff. eod. Prat. ex Briss.

DEPONERE ædificia moliri impune licet domum alterius certis casibus, l 3 § 2. de incend. Gothofr. ad l. 2. ibi, domum tuam deposuisse C. de l Aquil.

DEPONERE plus est quam offerre: Est enim ordinarie hoc prius tempore, illud posterius, Gothofr. ad l. 2. ibi, deposuisti. C. de vsur.

DEPONI possunt res non tantum propriæ, sed etiam alienæ. Vult. in com. Inst. l. 3 tit 15. § 3 n 6.

DEPORTARE est aliquem perpetuo exilio damnare, puta, relegare ad tempus, l. relegatorum. §. differentia. de interd. gl. in §. relegati. Inst quib. mod. ius pat. potest. solu.

DEPORTATI sunt, quibus princeps insulas adnotauit, vel de quib. deportandis scripsit: priusquam autem factum præsidis comprobat princeps nondum amisisse ciuitatem quis videtur, l. §. 3. de legat 3. Hotom.

DEPORTATI fere exules sunt, qui carent ciuitate. ideoque modo Apolides, modo peregrini dici solent, l. quidam. ff. de pœnis. l. 1. C de hæred. instit. l sed si hac. ff. de in ius vocan. Exilij tamen appellatio nonnunquam latius patet, pro relegatione scilicet, quæ salua ciuitate cõtingit. l. sed & si quis. ff. si quis caut l. exilium ff de interdict & relegat. vt apud Cicer. in Orat. pro Cæcin. & eundem Ouid. cum ita librum suum alloquitur.

Vade sed incultus, qualem decet exulis esse
Infelix habitum temporis huius habe.

Duarenus lib 1 disput. anniuers. c. 37. Porro vero, quid inter deportationem, exilium & relegationem interfit, latius discutit Ioan. lib. 4. sent. c. 11. Petr. Crinitus de honest. discip. lib. 23. c. 5.

DEPORTATI à relegatis differunt; nam relegatio pœna capitalis non est, nec proprie exilium dicitur. l. 2. ff. de publ iud. l. edicto. de bon poss. l. 2. de pœn. l. licet capitalis, de verb. sign. vnde Ouid in Aug.

Quippe relegatus non exul dicor in illo,
Parcáque fortuna sunt tibi verba mea.

DEPORTATI & relegati in hoc differunt, inquit Vlpianus, in l. 7. § 2 de interd. & releg. quod in insulam relegari & ad tempus & in perpetuum quis potest.

DEPORTATI in insulam ab eo, cui id faciendi ius erat, bona fisco vendicantur; relegati autem non nisi sententia specialiter ademptæ fuerint, l. 8 C. de pœn.

DEPORTATI fideicommissum relinquere nõ possunt, quia nec ius testament. faciendi habent, l. 1 § 2. de leg. 1

DEPORTATI sunt ij, quibus aqua & ignis interdictum est d l. 1 § 2 Cuius rei pulcherrimum habemus exemplum de M. Tullio Cicerone, cui Clodius tribunus plebis cum apud populum dixit, quod ciues sine iussu Pop. Romani contra leges necasset; & deinde ob id effectum Clodius de exilio Ciceronis rogationem ad populum tulit, vt intra quadraginta ab Italia milliaria ipsi Tullio aqua & ignis interdictum esset, vt recipientis eum bona publicarentur. Quæ exarsit, & inquis de Ciceronis reducendo ad Senatum referret, ne quis decerneret, ne quis disputaret, aut loqueretur, aut pedibus iret scribendove adesset.

DEPORTATIO est perpetua in exilium siue insulam condemnatio, quasi circũscriptio, quod ei, qui damnatus est, certo spatio circumscribitur pœnæ perpetuo pendendæ locus. l. inter pœnas ff. de interdict. & releg. Hæc quidem puniuntur depeculatores ærarij publici, vel pecuniæ sacræ l peculatus. pœn. l. peculatus crimen. ff. ad l. Iul pecul. & huiusmodi defamatissimi sceleratissimique homines, qui, quia acerbatas pun endi maleficij plerumque disciplina est bene beateque viuendi, non iam deportantur, sed vel laqueo vel gladio feriuntur Anch.

DEPORTATIO quandoque significatur verbo exulandi. Cuiac. 15 obs. 15 Gothof ad l. 1. C. de fide iuss.

DEPORTATIO est rerum omnium spoliatio, l. 13. §. 4. de sent. pass. & restit.

DEPORTATIO interdum vltimum supplicium & mors censetur, § publicorum. Instit. de publ iudic. §. cum autem. Inst t quib. modis pat. potest. solu.

DEPORTATIO species erat exilij atrocissima, cum scil. quis ita ciuitatem amittebat, vt neruo aut compedibus vinctus, in aliquam nauim imponeretur & seruis publicis, vt eum in insulam certam transferrent, traderetur. Hinc δεσμῶται & ad peregrinationem redigi debebant, l. 17 ff de pœn. l. 10 §. sed si per. ff. de in ius voc l. 1. § in quibus. ff. de leg. lib. 3. Atque hoc inde natum esse videtur Tacito, quod senatus censuerit milites eos, qui ex Capuensi acie refugerant ex Italia in Siciliam esse deportandos, nec ante inde reportandos in Italiam quam Pœnus Italia depulsus esset. Deportatio autem successit in locum interdictionis ignis & aquæ, l 3 ff ad l. pecul. l. 2. § 1 ff. de pœn. Nou. de iis qui nupt. ne. contr. 2 Deportatio autem dicitur, quasi portatio de eo iure, quod quis in ciuitate habuit, ad exilium perpetuum: adnotata illi prouincia, vbi manendum sit. l inter pœnas ff. de interdict & relegat. Lib. 1. tem interim non adimebat: ideoque media censebatur capitis deminutio, Inst. de cap. demi § minutio. siue media & l. vlt ff. eod tit. Nam quod refert Calistrat. l cognitionum de extraor. cogn. libertatem deportatis ademptam, de iure Quiritium intelligere, videtur voluisse, vtpote quibus nec testamentum facere, nec ex alterius testamento quicquam capere licuerit: nec eorum omnium aliquid habuerit, quæ iuris ciuilis magis quam gentium sunt, l. si quis filio. ff. de iniust. rupt. l 1 ff de lega 3. l. quidam. ff. de pœn. Etenim iure ciuili (ait Boet. in Topic. Cicer. fieri aliquid non inter alios nisi inter ciues Romanos potest. Itaque αὐτηγορίαν illam conciliat Duaren. lib 1. disput. c 9 & Cuiac. in illum Instit locum Prat. Neque matrimonium, nuptiis contractis & perfectis, dissoluitur deportatione. Vulteius in comment. Inst. l. 1. t. 10. § 14. n. 18.

DEPORTATIO à relegatione sic differebat: deportatio in perpetuum damnabat: relegatio alias in perpetuum, alias ad tempus. Item deportatio adimebat ciuitatem Romanam: Relegatio non æque. Itemque deportatus amittebat bona, relegatus minime, l. relegatorum. §. hæc est differentia & §. sequ. ff. de interdict & relegat. Addam deportationem esse, cum ei qui damnatus est, certo spatio circumscribitur pœnæ locus: relegationem, cum quis exire fines patriæ iubetur. Prat.

DEPORTATORIVM onus, l. 1. C. de veteran.

DEPORTATVS olim ciuitatem non amittebat, neque vllus alius nisi volens. Ideo qui vel deportabatur, vel huiusmodi pœnis efficiebatur, non prius amittebat ciuitatem Romanam, quam ipse sciens volensque in alia ciuitate nomen suum profiteretur, & vt hoc facere cogerentur, eos, qui deportabantur olim, non lata lege priuarunt ciuitate, sed iis aqua & ignis interdicebant, vt hominum præsidio spoliati, cogerentur, vt dixi, nomen suum profiteri, & alterius ciuitatis ciues effici. Quo casu noluerunt Romani homines duarum ciuitatum, Romanæ scilicet, & alterius esse. Vnde quadam quasi renunciatione iuris ciuitatis interueniente, ciuitatem hoc modo amittebant. Quæ omnia in unum ex Cicer. in Orat. pro domo sua, ad Pontifices: Ciuitatem, inquit Cicero, nemo vnquam vlio populi iussu amittet inuitus. Qui ciues Romani in Colonias Latinas proficiscebantur, fieri non poterant Latini, qui non erant auctores facti, nomenq; dederant; Qui erant rerum capitalium condemnati, non prius hanc ciuitatẽ amittebant, quam erant in eam ciuitatem recepti, quo vertendi, hoc est, mutandi soli causa venerant. Id autem vt esse

Digitized by Google

faciẽdum, non ademptione ciuitatis, sed tecti, aquæ & ignis interdictione faciebant. Hæc ille. At postea sub Romanis principibus occupata Romanorum libertate sublatus est ille circuitus, statutumque, vt absque illa tecti, aquæ & ignis interdictione, qui lege vel iudicio deportatus erat, statim ciuitatem amitteret; & hoc est, quod dixit Vlpianus in l. 2. ff. de pœn. Constat, postquam deportatio in locum aquæ & ignis interdictionis successit, non prius amittere quem ciuitatem quam princeps deportandum eum in insulam statuerit. Præsidem enim deportare non posse nulla disputatio est, & alibi Vlpianus in l. 1. ff. de leg 3. Ij, inquit, quibus aqua & igni interdictum est, id est, deportati, fideicommissum relinquere non possunt, & idem in l. 3 ff. ad l. Iuliam peculatus. Peculatus pœnam aquæ & ignis interdictionem, in quam hodie successit deportatio, continet Et Iustinianus in §. deportario tamen. Nouella de nuptiis. Deportatio tamẽ (inquit in aquam migrauit, & antiqua ignis & aquæ interdictio. Successit enim deportatio in loco interdictionis prædictæ: Quia cum scripta interdictione, tanquam minus necessaria, priuabantur ciuitate ipsa sententia, quod testatur idem Vlp. in d. l. 2. ff de pœnis. ibi: Sed præfectus vrbi sius habet deportandi, statimq; post sententiam præfecti amisisse ciuitatem videtur. Quod clarius ostendunt Theophili verba: Simulatque sententia lecta fuerit, lex ei & ciuitatem & bona adimit, & ciuitate Romana exutus sit peregrinus. Syluester Aldob. tit. quibus mod. ius patr. potest. solu. reb. Ciuitatem amittit, &c.

DEPORTATVS ex stipulatione non obligatur, l quoties. 14. in fin. de nouationib. At dubium non est, deportatum vti nihilominus iure gentium, & in omnibus iuris gentium contractibus obligari: vt ex ICto Martiano in l. deportatus 15 ff. de interdict. & releg. docet Vulteius in comment. Instit. l. ff ad princ. tit. 16. n. 5.

DEPORTATVS mortui loco habetur, ait Paulus IC. in l. 4 §. si si deportatus de bon. libert.

DEPOSITARIVS est apud quẽ res aliqua deponitur custodienda, l. 7. §. 2. depos. & ita sumitur in Auth. sed iam C depositi. Et differt à sequestro, quia depositarius ad hoc præcise tenetur, vt depositori rem restituat, tenetur etiam maximam diligentiam adhibere. Sed sequenter neutri litigantium tenetur præcise rem restituere, sed indeterminate illi, qui vicerit. Ol.

DEPOSITARIVS, si vtitur deposito contra voluntatem domini, vel denegat illud, committit furtum, & condemnatus efficitur infamis. Panormitanus in c. 1 in not. depositi. Prat.

DEPOSITARIVS non potest opponere quæstionem dominij. Bart. in l commodate. ff. comm. si quis. C. eod. titu. sed. statim debet cogi vt restituat, l si quis vel pecuniàs. C. depo.

DEPOSITARIVS non opponit compensationem deponenti. l. si. C. de compens. l si quis. C. deposit. c. 2. eodem tit Prat.

DEPOSITI in depositum non admittitur compensatio. l. si quis C. depositi.

DEPOSITIO metaphoricè apud Pontifices est amotio facti sine solennitate, c. degradatio. de pœnis. lib. 6. Et hæc dicitur simplex depositio Abbat Quibus autem ex causis fiat depositio, docet gl magna in fin c. 1 11. q 8 Prat.

DEPOSITIO debiti solennis quæ fit, vide Goth. ad l. 6. C. de sol.

DEPOSITVM est contractus realis, quo res aliqua mobilis alicui traditur custodienda gratis, vt eadem illa res restituatur in specie, quandocunque contrahenti libuerit. Vulte. l. 3. in com. Instit t. 15. § 3 n 1.

DEPOSITVM est quod custodiendum alicui datum est: dictum ex eo quod ponitur Propositio enim Deauget positum, vt ostendat, totum fidei eius commissum, quod ad custodiam rei pertinet, l. 1 ff. de pos. Old. Briss. Hot Cum dominium nostræ rei damus perpetuo donatio est, cum ad tempus, vt ipsa vel similis reddatur, mutuum dicitur: Cum vsum eius commodatum, cum operam nostram, mandatum: cum diligentiam nostram in re alterius conseruanda, depositum nominatur. Connan. lib. 5. c. 2. n. 2.

Est & DEPOSITVM iudiciale, cum res ea, de qua controuersia est, apud Iudicem, vel vbi iudex statuerit, deponitur l 16. in fin. ff. de offi. præsid l. 7. §. vlt ff. qui satisd. cog l. 23 §. vlt ff. de appell. l. 7. ff. depositi. l. 1 C pen ff. de liber. exhib. l 11 § pen. ff. ad exhibend. Briss. Datur autem ex depositio actio ab ipso contractu denominata, actio depositi, vel simpliciter depositi, quæ & ipsa duplex est, directa & contraria. Vult. in com. Instit. l. 4 tit. 6 § 16 n. 76.

DEPOSITVM (ait Homannus) est contractus quo res aliqua ea lege apud alterum deponitur, vt is dolum tantum in ea ipsa reddenda & culpam præstare debeat, l. 1. de oblig. & act.

DEPOSITVM in l 21 C. de fide instrum. idem est quod iuratum.

DEPOSITVM in sequestro proprie dicitur, quod à pluribus in solidum certa conditione custodiendum reddendumque traditur, l. 6. deposit. Hot.

DEPOSITVM à sequestro differt. Primò namque deponere tam vnus quam plures possunt, sed apud sequestrum non nisi plures deponere solent. l. 17. ff. deposit. Nam tunc id fit, cum aliqua res in iudicium deducitur, vnus autem secum non controuertit. Secundo, in sequestro vnusquisque insolidum videtur deposuisse. Sed, cum plures communem tem simpliciter deponunt, quilibet pro sua parte censetur deponere. Tertiò, rei depositæ proprietas & possessio apud deponentem manet. In sequestrum autem possessio aliquando transfertur, vt is custodiendo possideat. Id enim agitur ea dispositione, vt neutrius possessionis id tempus procedat, l. licet. ff. eo tit. A sequestro autem sequestrariam actionem vocat Pomp. in l. si asia § cum in sequestro. ff eod. tit.

DEPOSITVM & mandatum, quid differant vide in l. 1. §. 11. ff. depositi.

DEPOSITVM, item locatio & conductio, quomodo differant, vide eandem. l § 8 9. 10. ff. deposit.

DEPOSITVM restitui debet heredi, non minus quam defuncto. l. 1 § si pecuniam l. plures. in princ. ff. depos. Prat.

DEPOSITVM est furi restituendum. Bald. in tit. de depos. vide supra Actio defuncti.

DE POSSESSIONE deiicere, ex Sermone ICtorum, in vulgi sermonem abiit pro eo quod est, famam cuipiam eripere, quam in omnium consensu obtinuerit, aut adimere quidpiam, quod suo quasi iure tenere videatur. Nam ius semper fauet possidenti, ne quis vi quempiam deiiceret. Ex Chiliad. Etasmi Spieg.

DE PRÆDATIO vide l 5 C de postul & l. 9 C. de re milit.

DEPRAHENDERE (ait Briss) non sine varietate aliqua diphthongo augetur, vide infra Deprehendere.

DEPRECARI, est precibus rogare, & submisse obtestari, ne quid fiat: multum autem longeque distat à recusare, vt docet Alex. Neapol c 14 lib. 4 Spieg. Itaque satis ostendit l fideiussores magistratuum. §. 1. ff. de fideiu. vbi clare ostendit, deprecari idem esse, quod vehementer & obnixe precari. Etenim precabantur simpliciter apud Iul Paul. fideiussores, vt neglecta subscriptione fideiussionis in vsuras condemnarentur Animaduerti ipse varie verbum, deprecari, ab auctorib. probatissimis accipi. Nam Aul Gell. lib. Noct. Attic 5. c 16. Deprecari, abominari, vel detestari esse dixit. Vnde deprecor supplicium, idem Gell. dictum ait, quasi detestor & execror, quem taxat Laurent. Valla lib. 6. c 24. Existimatque deprecari nil aliud esse, quam dicto vel facto recusare, idque authoritate Ouidij de Ponto probat:

Sæpe precor mortem, mortem quoq; deprecor idem,
Ne mea Sarmaticum contegat ossa, solum.

Quare non inepte, vt ait, dixeris Bucephalum, qui præter vnum Alexandrum omnem alium recusabat sessorem, deprecari alios sessores, præter regem. Sed Valla multis verbis, iisque elegantissimis ridet Alex ab Alex. lib. Genial. dier. 3. c 14. pluribúsq; veterum authoritatibus probat, nos inepte, absurde & barbare loqui, si deprecari pro recusare dixerimus, tandémque ostendit veterem probabilémque sensum esse, vt deprecati idem sit, quod suppliciter & precibus exposcere. ne quid fiat, quod vitare cepimus, & contendimus ne eueniat; Mortem ergo, inquit, Ouidius deprecatur, non simpliciter recusans mortem, sed suppliciter exposcens, ne mors contingat inter tot truces immanesque homines. Vnde deprecari distare multum longeque à recusare probat. quippe deprecari, est precibus rogare, & summisse obtestari, ne quid fiat. Recusare vero iure & manu contendere, & quadam mentis vecordia, minaciter magis quam precibus deposcere. Cicero l. b 2. Tusculan de Axaxarcho, inquit, Democritoque cogitetur, qui cum in manus Cyri Nicocreontis incidisset, nullum genus supplicij deprecatus est, neque recusauit. Et Cæsar in Comment. lib. 5. Hedui nec deprecandi, nec recusandi causa, legatos ad Cæsarem mittere volebant. Quibus liquet, deprecari idem esse, quod precibus eniti & rogare ne quid fiat, seu eueniat tale, quod tu nolles euenire, & futurum detestaris. Vt & ille plenius prosequitur, cui ipse assentior: Existimoque deprecari esse idem, quod precibus auertere & depellere malum. quod impendet Vnde Cicero in 7 Verrin deprecari periculum dixit, id est, precari ne eueniret: Illi, inquit, ad deprecandum periculum proferebant, alij purpuram Tyriam, thus alij atque odores. Dixit quoque, deprecari auaritiæ crimina; nunc vero ait in Verr quid faciat Hortensius? auaritiæ ne crimina frugalitatis laudibus deprecetur? Hoc est. depelletne, & orabit, vt ne auarus existimetur, sed magis frugalis Dixit item, deprecari exilium, & fugam, hoc est, precibus orare, ne exul esse fogamque facere cogeretur, cum, inquit, sibi non incolumem fortunam, sed exilium & fugam deprecaretur, esse coactum, vt vita sese ipse priuaret. Et pro Plancio, deprecatorem fortunarum appellauit eum, qui precibus deposcebat, ne fortunæ sibi suæ adimerentur, hoc est, ne condemnaretur, & bonis publicatis in exilium iret. Et pro Sylla: Multorum, inquit, hic vitam est à L. Sylla deprecatus hoc est, precibus impetrauit, vt multis L. Sylla ignosceret. Hic color ille Rhetoricus, qui deprecatio dicitur, eum & peccasse & consulto peccasse se reus fatetur, & tamen vt ignoscatur, postulat.

DEPRECATIO

Digitized by Google

DEPRECATIO, de qua Triphoninus l. tres tutores, in princ. ff. de admin. tut. l. auxilium, ff. de minor. est, vt definit M. Cicáin qua non defensio facti, sed ignoscendi postulatio continetur. Prat.

DEPRECATOR, qui reum ad impunitatem exposit & reatu eximit. Vulgus intercessorem appellat. Spieg.

DEPRECIATVS in l. 22. §. 1. in fin. ff. ad leg. Aquil. sed & eius ratio haberi debet, quo cętera corpora depreciata sunt, & Tertull. lib. aduers. Marcion. i. e. vilis factus, & nullo pretio dignus. Lexicon B. Germani ad Lutetiam Parisiorum vertit depretiatos ἀλαπαγήτας, quasi pretio imminutos. Briss. Prat.

DEPREHENDERE aliquem, est, quod barbari dicunt, capere in ipso facto, ita vt nec fugere nec inficiari possit, vt deprehendi in adulterio, l. palam, §. quæ in adulterio, ff. de ritu nupt. l. 2. & C. ad leg. Iul. de adulter. deprehendi in ipso latrocinio, l. 7. C. defens. ciuit. deprehendi in demoliendis sepulchris, l. 2. Co. de sepulch. viol.

DEPREHENSI dicuntur, qui effugere nequeunt, vel vitare, cum maxime cupiant, aut è re incommode nata se explicare, aut subducere: vide Budæum in l. quod ait lex, ad l. Iul. de adult. Spieg.

DEPRESSA nauis, pro mersa, l. si naui aduersa, & l. dum depress. ff. ad leg. Rhod. de iactu.

DEPRIMERE ædificium, & tollere, opponuntur, l. 17. ff. de seruit. præd.

DEPRIMERE vitem dicitur, qui eam deductã in terram defodit, vt animo insequenti renouetur, Cato de re rust. cap. 32. Arbores faci o, vti bene maritæ sint, viteſque, vti satis multæ asseratur, & ſicubi opus erit, de arbore deliciantur, & in terram deprimantur. & biennio post præcidito veteres. Venuleius l. si vitem 22. ff. quod vi aut clam Si vitem meam ex fundo meo in tuum deprefleris, e. q. in fundo tuo coaluerit, vtile est interdictum: Radices quæ in fundo meo sunt, tuas fieri, quia his accessiones fiunt. Sic autem locum restitui, quum omnib. in libris, Deprehenderis, legatur. Hotom. Prat.

DEPROPERARE, vt apud Plaut. pro valde properare, in l. vni. in fi. C. de oper. nou. nunt. & l. 2. §. sed quia diuinæ, de vet. iur. enucl. 31 C. de epise. audiend.

DE PROPRIATE datus iudex dicitur in l. 3. C. si à non competent.

DEPVBER, qui ad annos pubertatis non potuit peruenire.

DEPVLSIO, vide Intentio.

DEPVGNARE feram, quæ regioni nocet, apud Vlp. in l. 1. §. sed si quis operas, ff. de postul. Spieg.

DEPVLSVS in seruitutem, l. 2. Cod. de sent. & interlocut omn. iudic.

DEPVTATI, in l. fin. C. de seru. fugit. à Iuliano Patritio. Nou 85. statuti numerorum, milites sunt, annonas ferentes ex publico, qui numeri cuiusque militum arma procurabant, aliàs fabricenses, deputati dicuntur, sicque in Notitia Romani Imperij legunctur Deputati scholæ agentium in rebus, & deputati domesticorum, & deputati equitum & peditum. De quibus ita Iustinian. in Nouu. de armis: Ἀλλ' ἤδη τοῖς ἐν ἀγέλαις συγκαταλεγομένοις ἢ τάξεσι, τοὺς ἀπλήστους καὶ διαπέτας καλοῦσι. Plane Leo Imp. in lib. de bellico apparat. c. 3 & 11. διαπέτας antiquis temporib. appellatos, qui suis temporibus βεβίωτες dicebantur. Briss. Prat.

DERECTARII sunt, qui domos alienas furandi animo introeũt, seu qui in aliena cœnacula furandi animo se dirigunt. Vlp. in l. 7. de extraord. crim. i. e. qui malis artibus scandunt in aliena cœnacula, aperiunt feneſtras hamis, vncinis, vel qua alia ratione (vnde etiam apertularij dicuntur) atq; ita introeunt furandi animo. Prat. Paulus in lib. sent. 5. c. 4. Quoties quis pulsatur, vel cuius domus introitur, ab iis qui vulgo Directarij appellantur: vtitur & Vlpian. in l. 1. ff. effractorib.

DERECTARII siue directarij (vtrumq; enim legitur) dicti sunt à dirigendo, vt Per. Crinitus lib. 17. c. 8 de honest. disciplin. annotauit, quod in alienam domum se dirigere perinde sit atq; ingredi. Schard. Hotom. Directarius potius legendum putat, vocabulo à Directus deducto, quo sæpe plautus aliiq; veteres vtuntur. Est autem directus (inquit Nonius) crucifixus, quasi ad diem erectus: sic autem perditos & facinorosos homines appellabant, vt Galli *Pandars*, i. e. suspendiosi, Turneb. aduer. lib. 9. c 17. Derectarios etiam diætarios vocari scribit, eo quod cœnaculum diæta non male vocari possit, cum in diæta sit. Eorum enim est diæta, qui in cœnaculis habitant. Prat.

DERECTARIOS Græci vertunt διαπηδησίας, & derectarium ἐπιδόλιον. Goth. ad l. 7. de extraord. cognit.

DERELICTVM dicitur illud, quod caret possessore, vel quod in nullius est possessione. §. qua ratio, 47. Instit. de rer. diuis. auth. de nupt. §. sed multo, l. de infant. expos. Prat.

PRO DERELICTO habetur, quod dominus ea mente abiicit vt in numero rerum suarum esse nolit, quodq; omnimodo à se reiicit, & ita deserit, vt eius dominium ad se pertinere nolit, l. 36. ff. de stipul. seru. §. penul. Instit. de rer. diuis. l. 6. & l. 7. §. vlt. & l. 15. §. non autem statim. ff. de damn. infect. l. 38. ff. de noxal. lib. l. vlt. ff. de euict. l. 2 §. vnde Ofilius, cum §. seq. ff. ne quid in loco publ. l. 5. ff. quæ in fraud. cred. l. 58. ff. de acq. rer. dom. l. 44. §. quia lienum. & § si quis sponte, ff. de furt. Quo genere loquendi & Cic. lib. Epist 1. lib 8. ad Artic. vsus est. Et Iustin. Nou. 22 καὶ τοῖς πανταχοῦ, pro derelicto, πάλαι ἐαυτοῦ ὄντας. Merces porro ex naue iactæ derelictæ non videntur, l. 7. ff. pro derelict. Non enim potest videri id pro derelicto habitum, quod salutis causa interim dimissum est, l. 21. §. 1. ff. de acquir. poss. l. 9. §. vlt. ff. de acq. rer. dom. sed hæc pro derelicto habetur seruus, quem dominus in capitali causa reum factum non defendit, l. 9. ff. de public. iudic. Briss. & Cono. lib. 3. c. 2. n. 3.

DERELICTA res, in l. 4. circa fi. C. de verb. sig. idem est, quod legata, sic derelictum in l. 32. & seq. C. de inof. testam. idem est, quod relictum. Brod. in Lexic.

DERELICTVM à perdito quid differat, vide Iuol. in l. 21. §. 1. de acquir. poss.

DERELINQVERE idem est, quod legare, seu relinquere, l. 31. & 32. C. de fideic. l. 34. C. de inof. testam.

DERELINQVERE iniuriam, i. abolere, §. fin. Instit. de iniur. Et ideo si quis iniuriam dereliquerit. hoc est, statim passus ad animum suum non reuocauerit, postea ex pœnitentia remissam iniuriam non poterit recolere. Prat.

DERELINQVERE vitæ sortem, in l. 15. C. de testam. milit. id est vitam ipsam relinquere. Sors enim vitæ ipsa vita est. Gothfr. ad d. l. 15.

DERIDERE sententiam, pro improbare, seu opinionem confutare apud Vlp. in l. sed an vitro, ff. de neg. gest. Prat.

DERISORIVM magis quam vtile legatum, apud Vlpia. in l. si domus 71. de legat. 2. Est quod deridendi magis, quam vtilitatis gratia legatum est.

DERIPI ex naufragio, l. 7. ff de incend. ruin.

DERIVARE crimen, est deflectere ab eo, ad quem pertinet, ad eũ ad quem non pertinet. Schard. Eodem plane modo deriuare aquam vicini dicitur in l. 2. C. de leg. Aquil.

DERIVATA accusatio, in l. 9. C. de calum.

DERIVATA vocantur, quæ alias coniugata, quasi more riuulorum ab vno fonte deducta: vt à Iustitia sunt Iustus, Iuste, Iustitiarius, Iustificare. Old.

DEROGARE est diminuere, in parte tollere, vel detrahere, differtque ab derogare, l. derogare 102. de verb. sig. Old.

DEROGARE est proprie cum quid ex lege veteri, quo minus fiat sancitur lege noua. Hotom. Sic derogare aliquid iuri alterius, in l. 2. C. inter alios acta. Et derogare iuri publico, l. 13. C. de testament.

DEROGATORIÆ clausulæ non tollunt ea, quę conciliis generalibus sunt constituta Alciat. in l. nullus, de sum. Trin. Spieg.

DEROGATVR legi, cum pars detrahitur: abrogatur, cum prorsus tollitur, Modestinus in l. 102. ibique etiam Alciat. de verbor. signific. adde l. 1. ad leg. Aquil. & Vlpian. Institut. tit. Briss. Derogatur (subaudi noua seu posteriore) legi (scilic. priori & antiquæ) aut abrogatur: Derogatur (per nouam legem) legi (priori & antiquæ) cum pars detrahitur: abrogatur legi (priori & antiquæ cum prorsus (per nouam) tollitur. Gœdd. de verb. signif. ad l. 102. num 2.

DESÆVIRE in publica commoda: vide l. 21. C. de pœn.

DESCENDERE, pro nasci, oriri, apud Vlp. & alios. Hinc à nobis nati descendentium nomine veniunt, qui cum ascendentibus rectam lineam constituunt, de qua vulgatum illud, nullos ascendentes posse connubium contrahere. Quare si Adam hodie superstes esset, non posset ducere vxorem, pro gl. in l. nuptiæ, ff. de ritu nupt. §. inter eas, Spieg. Prat.

DESCENDERE in causam, est se adiũgere causæ, *Sich der ſachen annemen, anhengig machen.*

DESCRIBERE proprie est, quod barbare vulgo dicitur Copiare: Caius in l. si quæ sunt, ff. fam. ercisc. Cæteris, ait, descriptum & recognitum faciat. Spieg.

DESCRIPTVM bonorum quomodo licite fiat. Bart. pulchre tradit in l. mandatum, ff. de requir. reis, in l. defensionis, C de iur. fisc. lib. 10. Spieg.

DESCRIPTIO Commentatoribus Iuris Ciuilis appellatur, quæ Dialecticis definitio est ab accidentibus: vt ico est animal quadrupes, villosum, pedatim incedens: vt ait Plin. vide Appellum c. 1. de definit. tit. Quintum definiendi genus. Spieg.

DESCRIPTIO, subnotatio, cognitio, dispunctio rationum instrumentorumve differunt. Describimus ea, quorum exemplum accipimus: Subnotamus, cum quasi Inuentarium conficimus. l. fi. C. de bon. auth. iudic. possid. Adscribimusq; quot corpora instrumentorum sint, & de qua re cognoscimus, cum ea legimus atque relegimus. Qui enim rationes recognoscit, verum est eum ipsas cognoscere, sicuti qui reddit, dat, qui repetit petit. Bart. in rubr. solut. matr. dispungit rationes, qui data & accepta confert, excutitque & examinat. Vnde & dispunctio pro diligenti percontratione examinationeque accipitur, l. si statulib. pœnæ, in fi. ff. de statulib. ex Alciat. Spieg. Prat

DESCRIPTIO sit adscripto collatorum nomine, & collationis modo, l. 1. de apoc. public. lib. 10. à Græcis appellatur ἀπογραφή, Lucæ c. 2. Christi natiuitate loquendi. Prat.

Digitized by Google

DESECARE segetem, pro incidere, apud ICt. in l. si seruus seruum, §. oliuam, ad l. Aquil.

DESERERE proprie militum est, qui deserunt locum in acie, aut sine comitatu discedunt ex castris. Hinc desertor & desertio, de quibus sæpe in libr. ff. Nebriss. An idem desero & derelinquo significent, excutit Bartol. l. qui agros. Cod. de om. agr. desert. Spieg. Prat.

DESERERE vadimonium dicitur, qui se ad vadimonium & conductum diem non sistit: vide Vas. Hotom.

DESERERE animum accusationis implendæ, in l. 6. Cod. ad Senatusconsul. Turpil. Sic

DESERERE accusationem actionemve dicitur, qui in totum ab accusatione desistit, eamque relinquit, modo sine fraude aduersarij id fecerit, l. 12. ff. de inoff. test. l. 10. de iudic. l. 6. §. qui in iudicij, ff. de decurion. Briss. Hinc

DESERTAM accusationem persequi, in l. 4 C. ad SC. Turpil.

DESERTA habetur appellatio, si reus intra legitimum tempus apostolos non petierit. Goth. ad l. 18. C. de appellat.

DESERTA promissio, contempta, non obseruata. Vlp. l. 4. §. 2. ff. si quis cautionibus. Quæritum est, an possit conueniri, ne vlla exceptio in promissione deserta, iudicio sistendi causa facta obiiciatur; & ait Attilicinus conuentionem istam non valere. Paulus in l. seq. contemptam appellat. Et sensus est, an valeat conuentio, ne si promissio facta causa sistendi iudicio deseratur & negligatur, vlla exceptio excusatioque afferatur. Alciatus autem in parergis DESERTA emendat, sane quam, vt ipsius vtar verbo, parergos: Doctiorib. tamé iudicium relinquo. Hotom. Per desertam promissionem desertum accipitur vadimodium: Quod ab eo mirum est intellectum non fuisse, qui ex deserta promissione disertam studuit facere, sed frustra. Id ipsum enim, quod hic de promissione deserta traditur, ad desertum vadimonium refert expresse Seneca de benef. lib. 4 c. pen. ait enim, vadimonium promittimus, tamen deseritur, non in omnes datur actio, deserentem vis maior excusat. Ræuard. l. quæ propter necessitatem, ff. de reg iur.

DESERTAM causam ICti composita voce Eremodicium vocãt, l. & si sine dolo, de minorib. l. quum quæretur, ff. iudic. sol. item le properandum. C. de iudic. Dicitur autem deserta causa, quum alter parte absente fertur sententia. Hinc prouerbiali schemate, vincere deserta causa, est vincere nullo contra pugnante. Adi Erasmum in Chiliad. Spieg. Prat.

DESERTOR in l. 1. §. suspecti, ff. ad Turpil. qui ab accusatione desistit & desertionis periculum, ibid. in §. incidit. qui ex SCto Turpil. subiacent, qui desistunt, & institutam accusationem non pergunt. Sic & desertæ accusationis pœnam accipe in l. 3. C. vbi caus fisc. Briss.

DESERTOR accusationis in priuatis criminibus punitur arbitrio iudicis, pro qualitate admissi, l. si quis repetere, §. si stelliones & l. & in priuatis, ff. ad SCtum Turpil. Old. Prat.

DESERTORES in re militari dicuntur, qui stationem suam deserunt, & per prolixum tempus vagantur, diuque absunt, l. 3. §. emansor, 2 l. §. pen. l. 5 de re mil. l. vl. C. pro quib. ex causis seru. l. vlt. C. quando lic. sine iud. l. vl. C. pro quib. caus. seru. Et apud Quintil. li. 7. c. 7. Græci λιποτακτὰς vocant, l. 2. C. si reus vel accus. mort. fuer. Briss.

DESERTORES secundum canones dicuntur, qui Ecclesiæ ministeriis proprie destituti ad alia fugæ vitio se transferunt, vel confugiunt, c. placuit, caus. 21. q. 2.

DESERTORES ab emansoribus in hoc differunt, quod hi sponte, illi inuiti redeunt, hi sæpius, illi nunquam, l. 4. & 13. de re milit. Hi erronibus, illi fugitiuis seruis comparantur. Cuiac. tamen differentiam statuit in tempore, 6. obs. 26. Goth. ad l. 3 §. 2. ff. re milit.

DESERTVM pro neglecto, l. quisquis, C. de agric. & cens. lib. 11. Spieg.

DESERTVM sacramentum, in l. 3. C. de abolition.

DESERTVS locus is intelligitur, non habitatus penitus neq; cultus, nec vltra memoriam hominum sub gentis cuiusdam potestate detentus fuerit, c. 1 §. illum locum, de verb. sign. in 6.

DESIDERARE actionem, dare actionem, l. si vero plures, §. hæc autem actio, ff. de his qui deiec.

DESIDERARE in iure, aliquid postulare, &, vt vulgo loquimur, requirere, l. 3 §. solent, ff. de tab. exhib. l. 30. ff. de procur. l. 32. ff. de adop. l. 5 §. pen. ff. iudic. solui, l. 21 §. 1. ff. de inoff. l. vlt. C. de eden. l. 32. ff. de rei vind. l. 13 §. vlt. ff. de minor. l. 4. §. pen. de dam. infect. l. 48 de iu. fisc. l. 41 §. hoc SC. ff. de leg. lib. 1. Et alias sæpe desiderare interdictum, i. e. à prætore petere, l. 40 ff. de procurator. Et desiderare prædicium, in l. vlt. ff. si liber. ingen. Desiderare per interdictum, l. 1. de ventr. inspic. Briss.

DESIDERATI milites, secundum consuetudinem deperditi, vel qui perierunt, vel secundum rationem, vt Vulturius refert, quod absentium rerum nec dum inuentarum, sit desiderium. Sieg. Hinc

DESIDERIA pro libellis, postulationibus, precibus. & (vt nunc Pragmaticorum vulgus loquitur) requæstis, l. 4. §. ingressus, l. 9, obseruare, ff. de offic. proconsl. l. 1. ff. de postul. l. 11. ff. de offic. præfid. l. 15. ff. de in ius voc. l. 52 §. vlt. ff. de pact. l. 4. ff. de appell. recept. l. 22. ff. de hæred. pet. l. 5. §. 1. ff. de lib. adgn. l. 86. §. vlt. ff. de diuers. reg. l. 3. C. de postul. l. 2. C. de error. aduoc. Sueton. in August. c. 53. Promiscuis salutationibus admittebat & plebem tanta comitate adeuntium desideria excipiens, vt quendam ioco corripuerit, quod sic sibi libellum porrigeret, quasi elephanto stipem. Symmachus in Epistolis: Principem in hac parte degentem varia omnium desideria, vel necessitates sequuntur. Briss.

DESIDERIA morientium, i. voluntates, l. 4. in princ. C. de natur. liber. & matrib.

DESIDERO, præter notam significationem notat & deficere, in quo sensu accepit ICtus in tit. si liber ingen. esse dic. l. quoties. Sine officium, inquit, desideretur, i. deficiat in eo, qui debet obsequi & obtemperare. Nebriss. Old. Prat.

DESIDES differunt à vigilantib. l. 2. in pr. C. de annal. except.

Contra DESIDES homines ac iuris sui contemptores exceptiones oppositæ sunt, l. 3. in fin. C. eod.

DESIDIA imperitiæ similis, l. ambiguitates, C. de rest.

DESIGNARE, est rem notam facere. Hot.

DESIGNARE aliquando significat decernere, deputare, constituere, diligere. Salust. in prima historia; Catilina, inquit, nihilominus in proximum annum consulatum petebat, sperans, si designatus foret, facile ex se voluntate Antonio vsurum. Colum. lib. 3. Ipsum autem aruum quod seminario designaueris, planum & succosum sit. Cotta.

DESIGNATORES curatores funerum dicuntur, qui ludis funebribus apud antiquos præerant, & multitudinem retinebant ob eam causam, quod in his ludis fiant noua & spectanda. Senec. Antu Arutium & Aterium, & cæteros, qui captandorum testamentorum artem professi sunt, non putas eadem habere, quæ designatores & libitinarios vota? Illi quorum merces optant, nesciunt: hi familiarissimum quemque ex quo propter amicitiam rei plurimum est, mori cupiunt: Vlp. in l. athletas, in princ. de his qui notant. infam. Designatores, inquit, quos Græci ἐφεδρεύοντας appellant, artem ludicram non facere, Celsus probat quia ministerium non artem ludicram exerceant. Et sane locus iste à Principe hodie non pro modico beneficio datur. Accursius vero noster eos designatores esse intellexit, qui disponunt loca vel homines, vbi debeant sedere, Corras. lib. Miscellan. 4. c. 24. Designatores dici vult, qui Gymnicis ludis præficiebatur, vt spectatores in officio continerent, compositeque reprimerent, locum & ordinem vnicuique præscribentes, sic dicti, quod designẽt & ordinent spectatores; idque terrore virgarum, quas lictores deferebant: Plaut. in Prolog. Pœn. nuli. Inde constat perperam sentire, qui autumant, designatores tantum pompæ funebri præfici, cum & cuicunque pompæ præsint, locum & ordinem incedendi vnicuique designantes, Romæ in collegio cardinalium: hodie magistri ceremoniarum appellantur, & in hoc significatu vsus est Plaut. in Prologo Pœnulum inquit: Neu designator præteriens obambulet, neu fessum ducat, dum histrio in scena fiet. Horat. quoque Epist. lib 1. Epist. 2. sic ait:

——Dum ficus prima calorque
Designatorem decorat lictoribus atris.

DESIGNATVS Episcopus, vulgus coadiutorem appellat. Refert Erasmus, Dauidem Episcopum Traiectensem virum doctum & cordatum, suadentibus quibusdam, vt propter ætatem ingrauescentem pateretur adiungi sibi designatum Episcopum: dixisse, se diu Antonini exemplo commoueri, quominus id facere vellet. Nam hunc negligi cœpisse, simulatque successisset Rocus recentior diuus, Spieg.

DESIGNATVS prætor, i electus, in l. Barbarius, ff. de offi. prætor. Electus in Cæsarem duxit in vxorem, ambo ista non arridentibus doctoribus, teste Insulano. Meliora hæc, Electus siue designatus est Cæsar, duxit vxorem, vel Vlpiani testimonio. Spieg.

DESIISSE non videtur, quod nec incepit, l. 5. de iniusto, l. 96. in princ. §. 1. de cond. & demonst. l. 13 de suis, l. 116. de verb. obl. l. 19 quemadm. seruit. amit. Goth. ad l. 208. de reg iur.

DESIISSE habere videri non potest, qui nunquam habuit, l. 208. de regul. iur.

DESIISSE abesse Reip. causa quis dicatur, indicat Vlp. in l. si qui, §. tamdiu. ff. ex quib. caus. maior.

DESIIT possidere, idem est, quod desiit habere facultatem restituendi, l. 1. ff. quorum legat. Old. Schard.

DESINERE verbum significat eius rei quam habuimus principationem, aut eius, quod incepimus, negotij cessationem: Est quus quod solemus dicere, Priuatio præsupponit habitum. Hoc Græci καταλύειν, vt τελεῖν καταλύειν: nauigare desij, apud Demostenem. Idem quoq; significat, quod παύομαι, vt παύομαι τῆς σοχολίας ταύτης, cesso ab hoc negotio, & quiesco, id est, hoc desino negotium: Virgil. lib 4. Æneid.

Desine meque tuis incendere, teque querelis, &c.

Brecchæus l. desinere autem, ff. de verb. & rer. sign.

DESINERE in perpetuum, non ad tempus, quo quis reuerti potest referendum est. Auctor Pompon. in l. finali de assign. liber.

Sic in

Digitized by Google

Sic in l.si is qui, §.quod dicitur, de iur.dot.Spieg

DESINERE abesse reus tunc videtur, cum sic rediit in potestatẽ, ne admittere eius possessionem possimus, ob hoc, quod furto primum subtracta est, l.mulieris, ff.de verb.sig.Old.Prat.Briss.

DESINERE perpetuam desinentiam sonat, l. fin.§.quod inquit, de assig.liber. Prat.

DESINERE pertinere vsumfructum, quod ad stipulationem, qua cauet fructuarius se restituturum rem, cum vsusfructus ad eum pertinere desinet, accipimus. etiamsi nec coeperit pertinere, cùm legatus esset, l.1.in prin.& l.3.§.1.quemadm.vsufruct. cau. Briss.

DESINET esse soluendo, cui vel insignis calamitas, vel magna inopia accessit, author. Paulus in l.si arbitrio, qui satisd.cog. vide & Tiph.in §.quod autem dicitur desisse, l.tres tutores, de admin.tut.Spich.

DESINIT debitor esse is, qui nactus est exceptionem iustam, nec ab æquitate naturali abhorrentem, l.66.de reg.iur.

DESISTERE, est de negotio abstinere, quod calumniandi animo instituerat, ait Vlpian. Terent.in Phorm.dixit, desistere litibus, hoc est, renuntiare. Plane, si quis cognita rei veritate, suum negotium deseruerit, nolens in lite improba perseuerare, quam calumniæ causa non instituerat, is destitisse non videtur, l.desistisse, ff.vbi quis ager, Spieg.

DESISTERE à lite contestata is videtur, non qui distulit, sed qui liti renuntauit in totum. Vlp.in l.destitisse de minorib.

DESISTERE in SC. Turpil. cum dicimus, qui in totum agendi accusandique animum deposuit, l.6.ad SC. Turpil.Prat. Desistere minor à restitutionis petitione dicitur, non qui distulit, sed qui liti renuntiauit in totum, l.21.de minor Hot.

DESISTERE animo ab accusatione, est affectum & animum accusandi deponere, l.6.§.1.ad Senatusconsultum Turpil.l.6.C. eod.tit.l.10.de iudic. Alias, vt ab Vlpiano traditur: desistisse videtur non qui distulit, sed qui liti renuntiauit in totum, l.21. ff.minorib.

DESISTERE ab accusatione videtur, qui cum aduersario de positione eius criminis, quod intendebat, est interlocutus, d.l. 1.in princ.

DESISTERE & is existimatur, qui post intentatum crimen adulterij accusatam duxit vxorem, l.40.in fi.de adulter. Prat.

DESOLVTVM, in l.41 § item quæro. ff.de fideico.libert. idem est quod exolutum, Briss.in parerg.

DESPERARE de viri vita, l.21.ff.de act.rer.amot.

DESPERARE, i.non timere, l.6.circa med.C.de curat.furios.

DESPERATA valetudo, l.4.C.de infantibus expos.

DESPERATI homines idoneis authoribus sunt, de quibus nulla est spes. Nostri interpretes absolutè vsurpant pro conscisscentibus sibi mortem. de quorum nobis C.& ff.tractant vulgari titulo Azo in summa.

DESPERATIO, ægritudo sine vlla rerum meliorum expectatione, Cic.author.4. Tuscul. vide §.feudis, l.vnic.ff.deport.quæ liber.dam.conced. Old.Prat.

DESPERERE veteres dixerunt, pro disperire, Briss.parerg.

DESPONDEO ex de & spondeo componitur, spondeo vero ex sponte fit, quod veteres pro dico vsurpabant, qui spondet, sponte, i.e. voluntariè, dicit: vt respondeo factum est, quod est, posteriore loco dico. Postea verò spondere vsurpari cœptum est, pro sponte promittere, vnde qui puellam spondet, sponsor, quæ spondetur puella sponsa, cui spondetur sponsus. Qua rogatur pecunia dotis à sponso, sponsio, h.e. promissio appellatur. Et dies qua puella promittitur, sponsalis & sponsalia, mentio & promissio futurarum nuptiarum, vide Sponsalia, Anch.

DESPONDERE est promittere, quod ad nuptias proprie pertinet, & ad eum præcipuè, cuius interest locare mulierem viro, siue virum mulieri, Terent.

Nam aliam pater ei desponderat, gnatam Chremetis.

Idem significat desponsare, nam desponso, as, à spondeo fit.

DESPONDERE & promittere hoc differunt, quod puellæ pater eam spondere dicitur: adolescentis vero eandem despondere, Terent.in And.

—— Hæc fama impulsus Chremes
Vltro ad me venit, vnicam gnatam suam
Cum dote summa filio vxorem vt daret,
Placuit, despondi.

Idem in Adelph.

—— Mitio, quin iam virginem
Despondi: res composita est: fiunt nuptiæ.

Vbi Donatus: despondet puellam qui petit: spondet à quo petitur. Rectè ergo socer futurus, despondi dixit. Similiter Cicero lib.de Orat.1. Cum ædilitatem P.Crassus peteret, cúmque maior natu, & iam consularis Sergius Galba affectaretur, quod Crassi filiam C. filio suo despondisset Hotom. Alitet videtur Varro sensisse lib.5. Qui spoponderat filiam, inquit, despondisse dicebatur, quod de sponte eius, id est voluntate exierat. Sicque vsurpasse videtur. Cic.lib.1.Epist.ad Attic.1.90.Bibliothecam tuam caue cuiquam despondeas, quamuis arcem amatorem inueneris. Et Terent.in Heaut.de Chremete loquens act. 4.scen.4. At illi ego nec do, nec despondeo. Et paulò post: Egóne cui daturus non sum, vt despondeam, Prat.

DESPONATA, destinata, denominata, idem sunt, l.qui pupillam, de adult.

DESPONSATIO est mentio & promissio futurarum nuptiarum, sicut & accipitur lib.4.Decretalium, in tit.de clandestin.desponsa.& in lib.6.tit. desponsatione impuberum.

DESPONSVM pro destinato posuit. M.Cic.in responsis Aruspic.

Ἀποπάτων καὶ ἀφέδρων vertit Theophil.dictionem patrimonium, in princ.Iustit.de rer.diuis.

Ἀποπάτων χώρων Iustinian.in Nou. sua constit.18. vocat nudam proprietatem, Bald.tit.de vsufr.

DESTINARE definite sonat, l.94.de verb.signif. Alioquin si cum destinare genus & modum vellet, non fecit: nihil stipulatus videtur. Alias est, quod petis attingere & prẽdere Cæsar de bello Gallico lib.7. Nam laqueis falces auertebant, quas cum destinauerant, tormenta reducebant, Prat.

DESTINARE tutores diuersis regionib.l.5.C. de author. præstan.

DESTINATA vel parata ad aliquam rem, factum vel qualitatem rei non habentur pro absolutis, vnde in l.1. in fi.C.ad Sylleian. nihil dicitur actum, cum aliquid supereset ad agendum: vide elegantem textum in l.ligni, §.si lignum, ff.de leg.2. Spieg.

DESTINATIO tum demum de actu perfecto habetur, si rei forma ac finis sit in destinatione: secus si destinatio se non ita, sed vt causa impellens, habeat Gœd. de verb.sign.ad l.167.n.12.

DESTINATVM habere, pro deliberare, apud Triphonium in fi. l.tres tutores, de admin.tut. pro deputare & assignare, Pompon.vsurpauit in l.quod in rerum, de leg.1. Quam fundo Titiano destinaret. Et infra: Cum nostra destinatione fundorum nomina & domus non natura constituantur. Vlpian. pro parare & constituere, cum ait, Aut si quis destinet domicilium transferre alter eorum, in l.cum hi, §.causa, ff.de transact. Idem in l.vnde Neratius, ad l.Aquiliam, de quo, inquit, quæstionem habere destinaueram, Spieg. Prat.

DESTINATVS sepulturæ locus, l.2 §.Celsus, ff.de religios.

DESTITISSE à lite contestata is videtur, non qui distulit, sed qui liti renuntiauit in totum, vt ait Vlp. l.destitisse, ff.de minoribus, Spieg. vide supr. Desistere.

DESTITVERE dicitur, qui quod promisit non præstat, vt qui promissam pecuniam non soluit. Cic.in Philip. Quid? eundem in septemuiratu nónne destituisti? &c. Item in ea pro Quintio: Destitutione ea perelsus Quintius, à Scapulis paucos dies aufert, Prat.

DESTITVTVS dicitur testamentum, cum ex eo nullus hæres existit. l.in quantitate, 73.ff.ad leg.Falc.§.3.Instit.eod. quia non adita ex testamento hæreditate, nihil in testamento relictum valet, l.eam, quam C.de testam. Prat.

DESTITVTVM testamentum pro deserto, §.cùm autem, Instit. de hæred. quæ ab intest.defer. Schard.

DESTRICTE veteres vsi sunt; pro destricte. Briss. in parerg.

DESTRICTE in l.18.ff.de arbitr. & l.7.§.quæsitum, ff.de minoribus l.15.de procur.l.1. §. cum quis latrones, ff.de quæstio.& apud Tertull.sæpissime, Briss.

DESTRICTIO, in l.16.§.1.de arb.& apud Cassiod.in lib.variar.aliquoties. vide Districtus.

DESTRINGI in plures aduersarios, l.28.§.vlt.ff.de pecul. ex qua delibata est, l.2.ff.de exercitor.pro distrahi. Et ita in l.3.ff.de alimen.legat. tametsi codices varient, & in l.16.ff.de iudic. fol.l. 20.ff.de procurat.l.25.ex quib.caus.maior.Briss.

DESTRINGI iudicio, l.20.ff.de iudic.solui. iudicio publico, priuatove, vel valetudine, vel maiore re sua, l.20.ff.de procurat. multitudine rerum, l.25.ff.ex quib.caus. maior.

DESTRVERE matrimonia, testes.

DESVETVDO, vt aiunt, nihil aliud est, quam consuetudo contraria antecedenti consuetudini, vel legi: quod si ita est, vt consuetudo, & sic desuetudo non sola patientia vel negligentia inducetur, sed contrariis factis & rebus. At ego ista nugis similima esse iudico. Nam desuetum esse dicitur, quod desiit esse in vsu, &c. Connan.lib.1.c.10.n.9. Non autem desuetudinis hæc est vis, vt legem tollat, sed tantum vt obscuret, quemadmodum refert Bald.instit. in proœm.&c.

DESVETVDO non est simpliciter mala, sed contraria aut diuersa consuetudo. Fieri autem potest, ait Insulanus, vt desuetudo sit bona & laudabilis: citans locum de Numa Pompilio apud Liu, lib.1.ab vrbe condita, nostris vox hæc est, & morem suum intermittere, & legem abolere, l.de quibus, in fin.ff.de legib. l.1.§1.de interrog.act. Spieg. Schard.

DESVETVDO & consuetudo differunt, secundum Bart. in l.de quib.ff.de leg.super ver.Desuetudinem. Nam consuetudo est, quando fit contra legem per ipsam consuetudinem. Sed Desuetudo est, quando non vtimur aliqua lege in iure posita, de hoc not.in proœm instit in fi.& in glos præalleg. Old.Prat.

DESVLTOR in l.20 ff.de præscript. verb.ab eo dictus, ductore Isidor.lib.18 c.39. Quod cum ad finem cursus veneret, desiliebat, & de equo in equum transiliebat. Hunc scite Manilius tribus versibus depingit l.b 5.Astronom.

Digitized by Google

Nec non ait, alterno desultor si lere dorso
Quadrupedum, & stabilu poterat defigere plantas:
Per quos vadit equos, sudet per terga volantum, Briss.

DESVLTOR, qui in ludis Circensib. ex equo in alterum subinde mira pernicitate desiliebat. Vlpianus de præscript.verb. Apud Labeonem, inquit, quæritur, si tibi equos venales experiendos dedero, vt si triduo displicuissent, redderes, tuque desultor in his cucurreris, & viceris, deinde emere nolueris, an sit aduersus te ex vendito actio (Rhodiginus notat, aliud omnino desultorem videri, aliud desultorium equum. Nam illud, inquit, ad hominem vtique spectat equos alentem: Dicentémque, qui dicantur desultorij. citat M. Terentium lib. 2 & Liu. lib. ab vrb. cond. 3. & 20. Quin & eum, qui certat, recte desultorem dixeris, quod comprobat secundum eum Vlpianus iis verbis, quæ iam citauimus, Spieg. Adde Forcat. in suo cupid. Iurisper. c. 20. n. 8.

DETEGERE, patefacere. Paulus de condit. indeb. l. in summa, §. 1. Sin autem euidens calumnia detegitur, & transactio imperfecta est, & repetitio dabitur. Hoc Pauli dictum merito Baldus effert, memorique mente tenendum exclamat. Nam hoc tametsi transactio stricti iuris habetur, mox aperto dolo corruit, *Soder Betrug an tag kompt*. Hoc enim proprie detegere significat: vnde, detecta fraus, detecta coniuratio, Spieg. Prat.

DETEGERE improbitatem, l. transactionem, C. de transact.

DETEGERE iniquitatem sententiæ, l. 1. § 1. ff si pend. appell. mors interuent.

DETENTATIO est insistentia corporalis, non dominij causa, sed ratione alterius effectus, vel iuris, quod ei dentur. Vnde plures fundum detinere possunt ad consequendum effectum eis debitum, & si spolientur, vel turbentur, interdicta eis dantur, non tamen aliter, quam ratione iuris quod habent, non ratione rei, quæ detinetur. Ita pulchre declarat Zasius in l. possidere, §. ex contrario, ff. de acquir. possess. Spieg. Prat.

DETENTATIO quandoque accipientes dominos facit vel constituit, vide Auth. nisi triennale, C. de bon. matern.

DETENTATOR in l. 29. in prin. C. de iure dot. idem est, quod detentor.

DETENTOR possessionis alienæ l. 10. C. Vnde vi.

DETENTOR statio, nauigatioque iter deterius fieri dicitur, si vsus eius corrumpatur, vel quoquo modo impediatur, vt difficilior cursus aut minor aut rapacior fiat, aut in totum auferatur, l. 1. §. 1 & §. deteriorem, ff. de fluminibus, Prat. Briss

DETERIOREM causam facit vsuarij proprietarius, etiam in meliorem statum re commutata, l. si ff. de vsu & habit.

DETERIOREM seruum facit, qui fugam suaserit aut furtum, quique alios mores corpusve corruperit, l. 1. §. fin. ff. de seruo corrupt. Paul. lib. 1. sent. tit. 13. Prat. Is quoque, vt Vlpianus in edicti, de seruo corrupto, interpretatione tradit, deteriorem facit, qui seruo persuadet, vt iniuriam faceret, vel furtum, vel fugeret, vel alienum seruum, vt sollicitaret, vel vt peculium intricaret, aut amator existeret, vel erro, vel malis artibus esset deditus, vel in spectaculis mimus, vel seditiosus. vel si actori suasit verbis siue pretio, vt rationes dominicas intercideret, adulteraret, vel etiam vt rationem sibi commissam turbaret, l. 1. §. vlt. ff. de seru. corrupt. vel luxuriosum vel contumacem fecit: quive, vt stuprum pateretur, persuadet, l. 2. ff. eo. tit.

In ÆDILITIO edicto hoc, quod deterior factus est seruus, non solum ad corpus, sed etiam ad animi vitia referendum est, l. 25. §. Pedius, ff. de ædil. edict. Si deterius, mancipium siue animo, siue corpore ab emptore factum, vtputa, si stupratum sit, aut sæuitia emptoris fugitiuum esse cæperit, vel ex quacunque causa deterius factum sit, l. 21. ff. eod. tit.

DETERIOREM viam fieri in interdicto de via publica accipimus, si vsus eius ad commeandum, id est, eundum, agendum, corrumpatur, vt si ex plana cliuosa: ex molli aspera: ex latiore angustior: & sicca palustris fit, l. prætor ait, §. deteriorem, 32. ff. ne quid in loc. publ. Prat.

DETERIOREM facit, cuius procurator ita est imperitus, vt neque modum neque formam defendendi alterius teneat, aut qui ad finem vsque litem non perducit, l. 2. §. 3. ibique Goth. quibus ex caus. in possess. eat.

DETERIOREM causam facere ædium, leg. 19. §. si inquilinus, ff. loc. Pignoris. Paul. l. 4. sent. t. 12. Proprietatis, l. 13 § fructuarius, ff. de vsufr. Vsuarij, l. vlt. ff. de vsu & habit. Vsusfructus, l. 1. §. cauere, ff. de vsufruct. quemadm. caus.

DETERIOR causa fieri Domini per seruum, l. 27. § 1 ff. ad SC. Vell. Dotis, l. 1. ff. de dot. præleg. ex alieno facto, l. 1. ff. de alien.

DETERIOREM facere conditionem alicuius. (iudic.

DETERIOR domini fieri conditio per procuratorem, l. 49. ff. de procurat. dicitur.

DETERIOR conditio dotis fieri per pactum. leg. 27. §. quod & in specie, ff. de pactis. Pactione, l. 48. §. vlt. ff. de minorib,

DETERIOR est conditio fœminarum quam masculorum. l. 17. ff. de stat. hom.

DETERIOR calculus, pro contraria sententia, l. 10. C. de appell.

DETERIOREM causam possessionis fieri quid sit, explicat. l. 9. in princ. & §. præterea, ff. de bon. author. iudic possiden B. ff.

DETERIORES sunt qui detrahendo aliorum vitam corrumpunt, & substantias diripiunt, C. deteriores, 16. qu. 1. Prat.

DETERIORES res fieri dicuntur, quæ depretiantur.

DETERIVS in prædij fit. amissis non vtendo seruitutibus, l. 6. & 7 de fund. dot. Prat. Briss. deterius factum nomen l. 35. ff. de eo. cred. DETERIORA facta nomina tempore, l. vlt. §. item rescripserunt, ff. de admin. st. rer.

DETERIORA facta mora vel tractu temporis, l. 5. §. vlt. ff. de iure delib. l. 1. §. vlt. ff. de coniungend.

DETERIORATA, l. 2. C. de peric. & com. rei vend.

DETERMINARE, pro certo exprimere, definere, seu describere, accipitur in l. fi. ff. de iust. & iur. Quem locum, inquit Paulus, determinare hoc modo possumus, id est, definire, & quasi terminis propriis distinguere Old.

DETERMINARE aliquid sententia, l. 4 C. sin regund. l. 6. in prin. C. de appell. & consult.

DETERMINATIO, in leg. 15. in fin. de testament. milit. Brisson. in parerg.

DETERRERE, à proposito auertere, Vlp de ædil. edic. in l. quod si nolit, §. qui mancipia. Plerunque enim natio serui, aut prouocat aut deterret emptorem, adde l. 8. Cod. de testam. l. 6. Co. de seru. fugit. Spieg.

DETESTARI, aut absenti denuntiare, testibus adhibitis, vt l. subsignatum, 29 §. 2 ff. de verb. sign. & l. seq. adde Brechæum, in l. attestari, ff de verb. & rer. sign. Aliter autem detestari, est facta alicuius abrenuntiare, spernere vel abominari, seu non approbare, vel est exaram vel describi res aliquas, & eas, quæ, quales & quantæ sunt, scripto comprehendi, vt ff. l. præalleg. Plures significationes huius vocabuli recenset Gœdd. de verb. sign. ad l. 39 §. 2. n. 6.

DETESTABILE crimen est raptus, Gothof. in leg. 1. in princ. ibi, tam detestabile crimen, C. de rapt. virg. Sic

DETESTABILIS est quæstus lenocinij, Gothofr. ad l. 7. Cod. de postlim. reuers.

DETESTATIO est denuntiatio facta cum detestatione, Vlp. in l. detestatio, 40. ff. de verb. sign. Old. Hotom.

DETESTATIO etiam authore Festo lib. 13. dicebatur, cum Deus testis in deteriorem partem vocabatur. Inuenitur & apud Gellium detestatio sacrorum, lib. 10. c. 27. Briss.

DETESTATVM est testatione denuntiatum, ait Caius l. 238. §. 1. de verb. sign. Hot.

DETEXTA lana dicitur, cum perfecta est, & à textrinis instrumentis detrahi potest. Spieg. Vlp. in l. vestimentum, de aur. & arg. leg. detextum appellare videtur, vt nullam differetiam inter detextum & pertextum constituat. Nam vt idem alio loco ait, præpositio DE auget in deposito, l. 1. ff. depos. erit itaque vtrunque consummatum, quod ad textrinam attinet, etsi nondum defectum. Ant. Aug. lib. 3. emend. c. 6.

DETINENTIS vocabulo, in l. 18. C. de quæst. intelligitur seruus, qui notitiam rerum dominij habet, l. 22. C. de admin. tut. Goth. ad d. l. 18. C. de quæst.

DETINERE, i.e. possidere vel occupare, l. 23. in princ. C. de furt. l. 1, circ. med. Co. vsucap. transform. l. 11. Co. de præscript. long. temp. l. 11. C. vnde vi.

DE TORQVERE crimen in alium, l. 3. §. vtrum, ff. de SC. Silan. Detorquere petitione, l. 10. C. de negot. gest.

DETRACTARE iudicium, vide l. 12. §. 7. circa fi. C. de ædif. priua.

DETRACTATIO alieni, h. e. ablatio & furtum rei alienæ. Apud medicos vox hæc inanitionem prauorum humorum denotat.

DETRACTOR, qui famæ alicuius derogare nititur, huic pontificio iure non patet facilis aditus, vel ad accusandum, vel ad testimonium ferendum.

DETRACTOR est non solum qui detrahit, sed, & qui detrahentes audit, c. ex merito, 6. q. 1. & c. non solum 12. q. 3.

DETRAHERE aliquid obligationi, & adiicere opponuntur, l. 1. §. cum adiicit, ff. de verb. oblig. Sicut Detrahere legatis. & Adiicere, l. vlt. ff. de adim. legat. Item DETRAHERE & Addere, l. 2. C. de manum. testam.

DETRAHERE legatis, est diminuere, l. fi. ff. de adim. leg.

DETRAHERE, in l. 72. in princ. ff. de contrah. empt. est ab emptione recedere, Cuiac, 14 obs. 28.

DETRAHI in carcerem, in l. 1. C. qui bon. ced.

DETRAHVNT emptioni quæ non tantum pretium minuunt, sed augent. Goth. ad d. l. 72. in pr.

DETRECTARE, est, vitare, fugitare, auersari. l. qui cum vno. 4. §. 10 ff de re milit. Vnde dicitur cum detrectatione, vel sine detrectatione quispiam abesse, qui occasionem quæ fierit, vel non quæ fierit, causæ dictionis euitandæ, in l. si maritus, §. legis Iuliæ, ff. ad leg. Iul. de adulter. Ne quis inter eos referat eum, qui tum sine detractatione Reipublicæ abest

DETRECTARE iudicatum facere, in l. 5 C. de admin. tut. Detrectare administrare tutelam, l. 19. de iure patron.

DETRIMENTVM à detritu, quod ea, quæ trita, minoris pretij. Interrimentum ab eo, quod duo, quæ inter se trita & diminuta. Varro lib. 4. de ling. lat. & in c. 2. de constit. Prat.

DETRI-

Digitized by Google

DETRIMENTVM infamiæ,l.1. C.ex quib.cauſ.infam. Poſſeſſionis euictæ,l.14. famil. erciſc. Detrimento muneris obligatus, l.vltima,C.de filiisfam.& quemadm.l.10. Detrimentum ad hæredem pertinet,l.12.ff.de locat. Detrimento muneris obligatur l.vlt.C.de filiisfam.

DETRITÆ veſtes,l.4.C.quand.decret.opus non eſt.

DETRVDERE,in l 4.§ 16 Digeſt.de vſucap.pro,vi depellere ſumitur. Nec de via quis detruditur,hoc eſt,mero iure depellitur.Hoc verbo vtebantur Prætores in interdicto, Vnde vi.M. Cic.in Orat pro Aul. Cæcinna:Eum,inquit,detrudi intelligimus,cui manus afferantur. Neceſſe eſt, ait, ſi ad verbum rem volumus attingere, neminem ſtatui detruſum, qui non adhibita vi, manu demotus, & actus præceps intelligatur. At defectus is eſt, qui in inferiorem locum de ſuperiore præcipitatus vel motus eſt,vt idem eodem loco dicit Prat.

DETRVDI in ſeruilem conditionem.l.2.C.de poſtli.reuerſ.

DETRVDI in monaſterium,cap.ſi quis Epiſcopus,50.diſtinct.

DETRVSVM,Impp.in l.quicunque deſidentibus.Cod de epiſc.& cler.intelligunt.quē idonei authores Exautoratū, Canoniſtæ crebrius depoſitum appellant, quibus & Detrudi in monaſterium, perpetuo illic includi eſt pœnitentiæ, vt aiunt,agendæ cauſa, ob perpetrata crimina, maxime publica,ſiue,vt ipſi loquuntur,notoria,populumque Dei offendētia.Prat. Sic Chronica atteſtantur, Zachariæ Papæ autoritate Huldericum(qui ab externis rerum ſcriptoribus corrupte Chilpericus nominatur, & poſtremus fuit è Merouingica familia, Francorum rex.) detonſum in S.Emeranni monaſterium, apud Reginiſburgum,Auentino indicante,detruſum,nulla cuiuſquam querela, ſed non ſine admiratione,vt alibi ex Æmilio relatum à nobis eſt in Ligurin.Spieg.

DETVRBARE,eſt poſſeſſione deiicere.

DEVEHERE merces,l 2.§.vlt.ff.de peric.& commod.

DEVENIRE hereditas ad aliquem l.vltim. ff.quib.mod.pign. In eandem perſonam ius l.117.ff.de ſolut.

DEVERSORIA,l.13.§.vlt ff.de vſufruct.l.3.ffiin quib.cauſ.pign.

DEVERTERE gratis,l.6.ff.naut.caup.

DEVERTICVLVM veteres dixerūr, pro diuerticulo.Briſ.in parer.

DEVERTICVLVM fluminis,l 45. Digeſt.de vſucap. vel, ſi quis, quòd in fluminis publici deuerticulo ſolus pluribus annis piſcatus ſit.Locus erat,in quem fluminis aqua deuertebatur. Sic l.7. Digeſt.de diuerſ.& temp. præſcript.& apud I.Frontinum lib.de aquæduct Pract.

DEVESTIRE feudalium placitorum conditorib.auferre poſſeſſionem eſt,ſiue ea prius infeudationis nomine tradita ſit, ſiue quo aliquo ciuili iure acquiſita. in princip.tit.7. de natur. feud. Apuleius lib.3. pro veſte exuere vſurpauit.Huius contrarium eſt inueſtire,lib.fundor.1.tit.7. Si princeps inueſtierit capitaneos ſuos de aliquo feudo, non poſſit eos deueſtire ſine culpa,pro quamuis poſſeſſionem adimere.Prat.

DEVIRGINATA ancilla,apud Paulum in l.fin.ff.de offic.præſid. pro defloratā, conſtupratāque, & cui vitio oblato virginitas erepta fuit,vt ait Beroald.3.comment. ad fin. Quod verbum quia infrequens eſt, duobus teſtimoniis confirmare, operæ pretium duxi.Petron. Arbiter:cur non deuirginatur Panichidis noſtra? Hieron.in lib. de Monoga.Epiſt.25. In Ægypto primum deuirginata eſt, & ibi fractæ ſunt mammæ eius.Briſ.

DEVNX, inquit Varro lib.4.ling lat.à duodecim dempta vncia, ſic duę partes ex tribus cum quarta,hoc eſt,vndecim vnciæ,vt ait Theoph.§.8.Inſt.de hered.inſtit.

DEVOCARE,idem quod vocare: vt deuocare in iudicium,l.1.C. de ordin.iudicior.deuocare ad munus ciuile,l.2. C. ne fil.pro patr.

DEVOLVI in hunc orbem eſt,in l.3. C.de poſthum.hered.inſtit.

DEVOLVI,an ſit directum vel obliquum,diſces ex l,2.& ibi glo. ff.de adim.leg l.ſi infanti.C.de iur.delib.Bart.l.centurio.ff.de vulg.& pup.ſubſtit.Prat.

DEVOLVTÆ res,l.1.C.de bon.matern.

DEVOLVTA omnis hæreditas ad matrem,l.9 ff.de iure fiſci.

DEVOLVTI in ſummam egeſtatem.l.7.ff.de bon.damn.

DEVOLVTVM fundum,quaſi retro deuolutum.Prat.

DEVOTI, qui Profeſſi vulgo vocantur. Religioſus & deuotus olim in malam partem ſolum, ſcil. pro diro & execrando, at hodie ſolum in bonam.Alciat.in rub.de verb.ſign. Deuoti apud Gallos quinam eſſent,& quæ eorum fuerit conditio,vide apud Cæſar.ſub fi.lib.3.Comm.de bello Gallico.Prat.

DEVOTÆ gentes,quæ olim Romano populo parebant, l.alligatis.C.de vectig.& commiſſ.Prat.

DEVOTIO publica.id eſt,deuoti publice, vt militēs, Goth.in rubric.C.quando liceat vnicuique ſine iud.

DEVOTISSIMVS exercitus.l.4.C.quæ res venir.non poſſunt.

DEVS,Græcis θεός, vt eſt ἀκαταλήπτος, ita nec eius virtutes nec δυνάμεις mente concipi,lingua ſcriptiſve exprimi poſſunt. Pr.

DEVS,nomen principaliter in eo eſt, ex quo omnia, & per quē omnia,& in quo omnia,quod à parte virtutē & naturam trinæ ſingularitatis denūciat.Secūdo vero in loco,&,vt ita dixerim, abuſiue, Deos dicit ſcriptura etiā illos,ad quos ſermo Dei fit, ſicut confitmat Saluator in Euāgeliis,ſed & cœleſtes virtutes ſub hoc nomine appellari videntur,dum dicitur; Deus ſtetit in Synagoga Deorum,in medio autem Deus diiudicat.Tertio vero in loco iam non abuſiue,ſed falſo,dij gentium dęmones appellantur,cum dicitur: Omnes dij gentium,dæmonia.Hæc Origines in Cantica.Nominis Etymologiam ex probatis authoribus indicauimus, enarrātes Prudentianum hymnum de Chriſti miraculis.Alberici prorſus ridicula eſt,& multæ aliæ, nimirum è Papia & ſimilibus authoribus petitæ, Paulo ante citauimus Iuriſcoſſ.Martiani locum,quo Dei immortalis meminit ſingulariter,vt & Vlp.in tit.de iureiur. Dei enim notio eſt æternitatis & immortalitatis,ἀεὶ τόντος καὶ ἀεὶ ζῳοῦ, iuxta Homerum. vide Oldendorpium in diuin. tabul. præcept. 1. Spieg.

DEVS quid Mumæ Pompilio ſignificarit, refert Connan.lib.1.c. 12.num.3.&c. Prat.

DEO & Iuſtitia nihil maius eſt, ſine quibus commode nihil geri poteſt.Nou.de hæredib. in pr.conſtit.164. Omnia igitur ſunt ita facienda:ne Deo debitus honor detrahatur. Nouel.vt ſine vllo impedimento.§.hæc igitur lex ad tuendam conſtitut.94. Omnes enim legiſlationes bonæ ex Deo pendere ac eo reſpicere debent,h.e.Deus ſit earum principium ſimul & medium atque finis.Nouell.de mulierib.fide hæretic.in princ.conſtit. 109. Execrabilia verba & iuramēta ad blaſphemiam in Deum pertinentia ſupplicio ſunt punienda. Nouel.vt qui vltra naturam luxuriant.§.ſi inſuper quia vltra.conſtitut.77. Omnes ſunt cohortandi, vt Dei timorem in animo concipiant,& eius implorent benignitatem.Nouell. Vt qui contra naturam luxuriant in prin.conſtit 77.Old.Prat.

DEVSTA inſula l.36.ff.de vſufr.l 8 ff.de pign.act.

DEVSTÆ ædes,l.1.§.ſi id quod ff.de oblig & act.Deuſta armenta.l.6.ff.de leg.Rhod.

Δὶς πεγαμήσαντες, id eſt, qui ſecunda vice celebrant nuptias, vide rubr.C.de ſecund.nupt.

Δὶς πρὸς & πάλιν quomodo differant, eſt in l.7.§.1.ff.de edend.

Δὶς πρόσις, Nouel.146. ſunt, vt Hieronymus variis in locis interpretatur,traditiones& obſeruationes Phariſęorum, Iudaicæ fabulæ illorum inuentiones, quas Iuſtin. d.Nouell. damnat,itemque librum illorum, qui δὶς πρῶσις, id eſt, editio ſecunda dicitur, in quo eiuſmodi tradiuiones continentur,interdicit:qui quidem liber in libris Talmud inſeri ſolet.Prat.

Δίξαμένοι, id eſt,lacus aquam continentes. Goth.ad l.35.in pr.ff. de act.empt.

DEXTANS,inquit Varro lib.4.de ling lat.à duodec.dempta vncia. Sic duæ partes ex tribus cum quarta,h.e.vndecim vnciæ, vt ait Theoph.§.8.Inſtit.de hæred.inſtit.

DEXTRA læuaque l.1.Co.de aquæduct.lib.11. quid ſit facile intelliges.d l.1.Prat.

DEXTRÆ triumphalis abſolutio,l.13.C.de murileg.

D I

Διαβάλλειν, id eſt, accuſare,idque ſcienter & prudenter.l.1.§.2.ff mulier ventr.nomin. Paul.1.ſent.5.§.1. πλαστὴν.60. Eclog. ξενοφαίνειν,id eſt,per fraudem & fruſtrationem.l.233. de verborum ſignific.Gothofr.ad l.1. .n princ. ad Senatuſconſultum Turpil.

DIABATHRARII,coriarij. Nam Diabathra, vt Pompon.ſcribit, Græcarum ſolearum eſt ſpecies. Plaut. in Aulular.Sedentarij ſutores. Diabathrarij. Capiuntur etiam pro gradibus penſilibus,ſeu ſcalis,ἀπὸ τῦ διαβαίνειν, quod eſt aſcendere. Hinc Anabathra.Iuuen.Satyr.7.Alciat.C.de excuſat. artif.lib.10.Ad. de Turneb.aduerſ.lib.23.c.17.

Διάκατορι,ſunt ſtationarij cohortales,& officiales præſidum vel correctorum.Iac.Cuiac.l.3.C.de cohort.lib.12.

Διαβολή, Latinis criminatio, Æſchines in Orat.περὶ παραπρεσβείας,cum reo nihil ſciente, nedum ad contradicendum non admiſſo,ſoli delatori fides adhibetur.Fuere,vt indicat Alciat, qui hanc vocem reponendam exiſtimauerunt in l. natura. de verb.ſign.ſed refragante ſenſu.Spieg.

DIABOLVS, Eraſmo delatorem aut calumniatorem ſignificare videtur, à verbo διαβάλλω, quod eſt, deferre,traducere, ſiue infamem reddere. Budæo autem aduerſarium.

DIACONISSÆ, Nou.5.de cleric.conſt. viduæ anus erant quædam,quibus pauperum & carcere vinctorum cura,& pleraque alia pietatis officiis cōmendabantur:quod etiam fateri conatus eſt vel Lucianus in peregrino. Eorum verò ætas definitur Nouell.6.circiter 50.annorum:cum tamen poſtea Nouell 123. ſufficere exiſtimauerit annos 40. At l.nulla. Cod.de epiſc.& cler. nullaſis niſi emen 50.annis, ſecundum perceptum Apoſtoli,ad diaconiſſarum conſortium transferebatur.Prat.

DIACONATVS eſt dignitas,c.poſt acceptum,50.diſt.

Διακοπὴ ὅδε ἢ ἀμαξόπλευ, inciſa,ſiue incilis,id eſt,aditus,in aggeribus. Nili patefacti,per quos in arua influere aqua poſſit,l. pen.ff. de extraord.crim.Prat.

DIADEMA regium tam Romanis, quam exteris gentib.cane-

Digitized by Google

dam frſciam esse constat. Quod insigne à Libero patre inuentum Plin. notauit. Alex. de Alex. Gen dier. lib. 1. c. 18.

DIADEMA proprie est corona imperialis de auro & lapidib. pretiosis, à δέω, id est, duo, & δέμω quod & sui rotũditate principium demat ac finem. Io. And. in clem. Romani. de iureiur. ex vocabular.

Διάδοχος, id est, successor. 2. Eclog. 135. Goth. ad l. 117. de reg. iur.

DIÆTA in hortis habitationem significat, amœnitatis & voluptatis causa extructam, l. 43. §. 3. ff. de leg lib. 3. l. 13 §. vlt. ff. de vsufruct. l. pen. §. vlt. ff. de do int. vir. Meminit & Pliu. li. Epist. & Lampri. in Heliogab. qui Zætas appellat more Græcorum, qui αὶ in ζα sæpe commutant, vt ζάϐολος pro αἰϐόλος, apud Ecclesiasticos scriptores, & maxime Paulinum. Diætæ etiam in ædibus pro cœnaculis, l 13. § sed si ædium. ff. de vsufruct. l. 32. ff de dona. l. 13. §. illud, ff. de acceptil. l. 1. §. hoc autem. ff. ad SC. Silan. l. 41. §. in testamento. l. 34. ff. de vsufruct leg. Diatæ hypocaustæ, in l. 33 §. lignis, ff. delegat. lib. 3. Briss. Erat autem diætæ cœnaculum natura vel arte calefactum, in quo hyeme ad solem, æstate ad vmbràm cœnabatur, l. ligni. § lignis. ff. de verb sig. Coras. lib 3. c. 14. Miscell. Alio modo Cænatio apud Latinos nuncupatur, & dictæ sunt à conuersatione & victu apud Græcos: διαιτάομαι enim significat viuo & conuersor: & ideo Tull. Epist. famil. lib. 1. ad Lentulum: Ego quidem, vt debeo, inquit, & vt tute præcepisti, & me diæta vtilitasq; cogit me ad eius rationes adiungo. Quidam ætate nostra clarissimi dictas existimant diætas, quod in eis per diem edatur, hancq; interpretationem fulciunt authoritate Varronis, tamen cum nunquam à Varrone hoc traditum legam, fides sit penes eos, nec eo inficias, huius etiam sententię fuisse Accurs. in l. æquissimum. §. si tamen, ff. de vsufruct. apud antiquos in hortis ædificari diætas consuetum erat, vt tradit Vitru.

DIÆTA quoque vocatur victus, & ideo in adagiorum collectaneis, Alia vita, alia diæta: & medicinæ pars diætetica nuncupatur, quæ victu medetur.

DIÆTA etiam dicitur iter vnius diei, vt legitur in c. nonnulli, de rescript. & in c. quamuis. §. 1. de offic. ordin. lib. 6. Et secundũ iuris ciuilis constitutiones vicena millia pas. in singulos dies dinumerantur, teste ICto in l. 3. de verb. sig. & in l. 1. si quis cautio. licet aliter diuidant singulæ quæque regiones, vt not. in d. c. nonnulli. & in præalleg. l. 1. per Bart. & Doctor. Cotta.

DIÆTA apud Græcos etiam est locus iudiciorum, in quo conueniunt arbitri, & tunc deriuatur à verbo δίαμαι, quod est, iudico vt arbiter. Hinc

Διαιτηταί, arbitri apud Athenienses, partim sorte, partim electione electi, n. 44. l 27. pr. C. de procul. l. 36. C. de appell. aut constitutio. C de pedan. iud. Illos sexagesimum annum excessisse oportebat. & non infimæ esse notæ, sed insigni probitate viros. Sic vero adibantur. Actor & reus ex composito quosuis deligebant, ex eo numero, ea lege, vt si lis apud illos contestata inceptaque esset, vt & apud Romanos, illic terminari, alioqui mulctabatur, qui illorum sententiæ non paruisset. Succurrebatur vero læso duplici remedio: nam & illic iudicij causam reddebant, & ex appellatione poterat adiri δίκαιος, iudex ciuilis, causæque succurrere. Hæc Demosthenis sententia est ex oratione κατὰ μειδίου. Vide & Pollucem.

DIÆTÆ ἀκριϐεῖς, id est: victus exquisitus, perfectus & accuratus, definiens, status, circũscriptus qualitate, quantitate, tempore, & modo. Brech. in l. iusta interpretatione de verb. sig.

DIÆTARII fures, qui ex diætis aliquid surripuissent, vt quidam legunt in l. munerum. ff. de effractoribus.

DIÆTARII serui inde dicti, quod in diæta mensas ornare & mensis ministrare solerent. l. 12. §. idem respondit. ff. de inst. & instrum. Cæterum in l. ait prætor. ff. naut. caup. stabular. &c. Diætarij intelliguntur ij, qui cibum seu mercedem in dies recipiunt, & custodiæ tantum causa vno & alteto die naui præponuntur, vt annotauit Peckius in suis comm. dictæ l. ait prætor. ff. eo. Briss.

Διαμαρτύρομαι, detestari, Goth ad l 40. in prin. de verb. sign.

Διαίσια, legis præcipua pars est. Gothof. ad l. 5. C. de ll.

Διαπίπτει, est intercidere, mori. Goth. ad Nouel. 15 c. 5. §. in prin.

Διαφθορά, corruptela, Fuchsius 2. Instit. 5. Goth. ad l. 5. in princ. ff. de ædilit. edict. (fœnor.

Διαπόντια γράμματα, traiectitiæ pecuniæ Goth. ad l. 1. de neutic.

Διαψηφιστὴς calculator, seu qui pueros computandi artem docet. l. 1. §. 6. de var. & extraord. Gothofred. ad l. 7. §. 4. Digest. si mentior. fall. mod. dixer.

DIARIA, quotidianus victus: Diariis vel cibariis relictis, ait Vlpian. in l. 21. de adim leg. neque habitationem, neque vestiarium, neque calceatiuin deberi palam est: quoniam de cibo tantum testator sensit.

DIARIA sunt diurna cibaria, seu diurnus victus, ait. Briss.

DIARIVM alio intellectu etiam significat erogationes annonarum, sportulas & salaria, de quibus vide Nouel. 57. Gothofr. ad d. l. 21.

DIARIVM, Calendarium, quo singulorum dierum ratio obseruata continetur, Græce Ephemerides vocatur. Old.

DIARIVM veteres appellabant, quod hodie Galli *Iournal*. Mos namque apud antiquos erat, vt non tantum ea, quæ ad publicum pertinebant, in acta referrentur, sed vt quisque domesticam totius vitæ suæ rationem diebus singulis adnotaret: Maximi semper duxit pop. Romanus, & id quidem ad dignitatem suam pertinere existimauit, res præclaras annalib. mandare: quotidianas autem & domesticas diurnis actis, &c. de quibus vide Brechæum l. Labæo, ff. de verb. signif. adde Forcat. in penu. iur ciuil. c. 3. §.

Διασημότατοι, id est, perfectissimi, Goth. ad l. 1. in pr. C. de natu. li.

Διασυζοντες τὸ στράτευμα, qui deducunt exercitum, Gothofr. ad Nouell. 130. c. 6.

DISTOLEÆ, in l. 4. C. de tabul. scrib. & l. dispunctores erant rationũ siue instrumentorũ. Διαστίλλειν enim, & διαστίζειν dispũgere est, conferre scilicet accepta & expensa, quod & æra dispungere dicitur apud Apuleium de deo Socratis. Prat.

Διασίζειν, cognoscere, Goth. ad l. 56. in princ. de verb. sign.

Διατάγματα Græce vocantur, & à Cicerone definiuntur esse ea edicta, quæ Prætores vrbis, vel peregrini, vel Ædiles Curules iura dixere: Dionysius iussa ac vetita magistratuum. Proponebantur enim in alba tabula. Quod idcirco album dicitur, apud Græcos λεύκωμα, Conna. lib. 1. cap. 15. nu. 1. &c. adde Goth. ad Nou. 95. c. 1. § 2. in pr.

DIATHETVM, genus videtur poculi. ICtus ad l. si seruus, ff. ad l. Aquil Si calicem, inquit, diathetum faciendum dedisti. Iustin. quoque lib. 10. C. l. 1. Artifices, inquit, Diathetarij Nebrif.

Διαθήκη μυστική, est testamentum holographum, quod testator omnino manu propria conscripsit. Goth. ad l. 28. §. 1. ibi, manu propria C. de testam.

DIATHYRVM, est velamen, quo aditus ædium obtenditur Goth. ad l. 245. §. 1. de verb. sign. vide infr. Prothytum.

Διαπραγματῆ, æstimatores, seu cẽsitores. Goth. ad Nou. 64. c. 1. in pr.

DIATRETARII sunt, qui perforant margaritas, οἱ τρήτας φέροντες μαργαρίτας. in l. 1. C. de excus artific. vide Turneb. 27. aduers. 31. Gothofr ad l. 27. §. 29. ff. ad l. Aquil. cuiusmodi illud est ex Vertina 6. Erat, inquit, vas vinarium, ex vna gemma pergrandi, trulla excauata cum manubrio aureo. vide Cæl. Rhodig li. 22. c. 26. Prat.

DIATRETARII quoque sunt, qui tornata opera, vel intarsiatum (quod vocant) faciunt: à Græca præpositione διὰ & τρητὸς. Sane hi artifices possunt tornatores dici, quoniam διατρῶ torno, laboro significat. Et τρητὸς tessellatus dicitur. Possunt & diatrocharij dici, quod rotas pilasque ligneas faciunt, & cætera: nam id ipsum significat τροχὸς, inde τροχοποιῶν verbum. Alciat. C. de excus. artific. lib. 10.

DIATRETVS calix. genus videtur populi cælati, tornatilis, à dicto verbo διατρῶ, i. e. torno, laboro. ICtus in l. si seruus, 27. §. 29. ff. ad leg. Aquil. Si calicem, inquit, diatretum faciendum dedisti, siquidem imperitia fregerit, damni iniuria tenebitur. Effertur nonnunquam genere neutro, vt apud Martialem lib. 11. Epigr. 67.

O quantum diaretra valent. Prat.

DIATVREI, Græce διατυρεῖοι custodes nauis sunt, qui non pretio cõducti, sed solo victu nauem custodiebant. Vox est composita ἀπὸ τῆς δίαιτης, id est, à victu, καὶ ὑρὸς, quod custodem notat. Alciat. in l. 1 ff. naut. caup. stabul.

DIAVLVS, duorũ stadiorum spatium. Stadium enim, vt Hieronymo placet, pedes in longitudinem sexcentos habet; diaulus mille ducentos, milliarium stadia octo, dolichus stadia 12. Vitruu. lib. 5. in palæstris, inquit peristylia quadrata, siue oblonga ita sunt facienda, vt duorum stadiorum habeant ambulationis circuitum, quam Græci vocant δίαυλον. Prat.

Διαζευκτικὸν μόριον, id est, particula disiunctiua. Gothof. ad l. 55. de verb. sign. Sicut &

Διάζευξις disiunctio, Goth. ad l. 4. C. eod.

Διαζεῦξαι, i. tolerare. Goth. ad l. 203. ibi, quibus se toleraret. ff. eod.

Διαζύγιον, repudium, 6. Harmenop. 3. Goth. ad l. 191. eod. tit.

DIBAPHA Tyriæ, vide Purpura.

DICARE religioni. l. 5. de donat. inter vir. § 8

DICATIO, in C. Th. Briss.

DICATISSIMI mox infra.

DICARCHEA, cognomentum Puteolis fuit, quod illic iustitia summopere & obseruanter colebatur. Dicarcheam quoq; Silius appellat. Puluis ex collibus Puteolanis vbi nascebatur, euellebatur Romam, optimum & accommodatissimum molibus in mari solidandis, quippe corneſcebat & lapideſcebat in aqua, huius rei sunt testes Plinius, Tranquillus, cæteri. Ioann. Baptist. coment. in Panegyr. Sidon. Apoll. ad Auguſt.

Δικαστὴς, Iudex dictus, quasi δίχαστὴς quod duobus inter se diffidentibus & diuisis medius est, quasi honorarius quidam arbiter constitutus, vt ei, qui plus iusto accepit, auferat, quod addendum sit ei, qui minus. Connan. lib. 1. c. 2. n. 5.

Δίκη apud Græcos septem significat, Ius, actionem, causam, iudicium, pœnam, libellum forẽsem, & Deam iudiciorum, filiã Iouis, cui Deæ pro symbolo virginitas ascribitur, quia iustitia debet esse virgo, casta & incorrupta, quæ non nouit patrem

neque

Digitized by Google

neq; matrem, veritatem nouit vaicam, personam non accipit; Deum imitatur, qui potius infima mundi elegit, vt confunderet fortia, qui paupores Apostolos in suam cooptauit familiam, & diuites superbos reliquit. Atqui sola Dei iustitia virgo dici potest, hominum vero iustitia meretrix speciosa, apud quam

Dat veniam corvis, vexat censura columbas.

Apud quam

Curia pauperibus clausa est: dat census honores
Census amicitias, pauper vbique iacet.

Vt annotauit Taboet. in topico militiæ & leg. discipl.

DICA, lis, actio. Hot. vid. mox infr. Dicis causa.

DICE, Dea iudiciorum præses dicitur: δίκη ius significat: ob id Græce dicta, quod lites & contentiones dirimat. Hinc dicastes iudex, litium diremptor. Et dicaspolus qui circa reddenda iura versatur. Item quas Græci dicas vocabant, eas Romani Latine actiones, causas, seu iudicia dixerunt. Vide Bud. in annot. ad l. 1. de iust. & iur.

DICATISSIMI, domestici. l. 6 §. 3. C. de aduoc. diuers. iudic.

DICERE dominum mentiri, in l. quæ omnia. ff. de proc. Spieg.

DICERE ius, est, cum iudex de iure & æquo faciendo sententiam fert, ac promulgat. *Vrtheil ereffnen.*

DICERE mendacium, & mentiri, quo differant, declarant Nonius & Gellius.

DICERE mulctam, verbum est antiqui iuris, quo vtitur IC. in l. ne quis de custod. reor. Item Alex. Imp. C. de mod. mulct. Vid. Bud. in annot. poster. Spieg.

DICERE mulctam, pro infligere & irrogare, d. l. ne quis & l. 10. de iud. vide Mulctam dicere. Briss.

DICERE legem, est conditionem in contractu apponere: nam lex contractus, appellatur pactum in principali negotio appositum. Vlp. in l. quo tutela 73. de reg. iur. Nec paciscendo, nec legem dicendo, nec stipulando, quisquam alij cauere potest. Sic in l. legem. C. de pact. l. 1. C. de pact. conuent. Prat. Dicta tibi est lex. Horat. Dicimus vero legem non tantum contractui, sed & testamento. Briss. ex ff.

DICERE, pro affirmare. l. 18. de ædil. edict. Prat. Briss.

DICERE sententiam, est ferre, pronuntiare. Briss. Dicta sententia, id est, data seu lata. Briss.

DICERE pro respondere l. 1. C. de petit. hered. Brederod.

DICERE ius inter aliquos: de capite, &c. id est, reddere Briss. ex ff. & Cod.

DICERE sententiam existimatur arbiter, cum ea mente quid pronuntiat, vt secundum id discedere litigatores à tota controuersia velit, vt tradit Paulus l. qualem. ff. de recept. Pratei. Horom. Briss.

DICERE pro testimonio, eodem autore, vulgo dicitur nunc Deponere. Spieg.

DICERE dotem, in antiquorum libris, est certis verbis, nulla interrogatione vel stipulatione præcedente, promittere. Cuiusmodi dictione has duntaxat tres personas, mulierem videlicet, debitoremq. eius parentem item virilis sexus, obligari olim potuisse, Vlp. Instit. tit. 6. Et Gaius in lib 3. Instit. tit. 9. scribunt. Quibus etiam solis dotis dictionem tribui animaduertere est, vt in l. vlt. de inceft. nup. C. Theod. & apud Terent. Heaut. Act. 5. Scen. 5. & Afranium Fratriis referente Nonio, & Cic. pro Flacco, & Plin. lib. 6. Epist. ad Caluin. & Sext. Aurel. Victor in Neron. Qua de causa Dictio dotis à promissione stipulationeq. separatur, l. vlt. de dotib. in C. Theo. & apud Vlp. in Instit. tit. 6. & tit. 11. Promittere cum stipulatione est, Briss. Prat. vide omnino Gothofr. ad l. 1. pr. C. de iur. dot. & ad hæc. C. de dot. promiss.

DICERE vindicias, pro dare & adiudicare, l. 2. § initium. ff. de orig. iur. Liuius lib. 3. Inuidiæ proximus, quod in vrbe fuerat, cum iniustæ vindiciæ dicerentur. At in tit. Si mensor falsum modum dixerit. Dicere renuntiare significat. Briss.

DICERE vero inofficiosum testamentum, arguere & accusare est, l. 5 §. qui accusauit, ff. de his quæ vt indig. l. 6. ff. de inoff. testam. h. e. allegare, quare exheredari, vel præteriri non debuerit, interprete Marcello in l. 3. ff. de inoff. testa. Briss. Item docere se immerentem, & ideo indigne præteritum, vel etiam exheredatione summotum, l. 5. de inoff. testa. Pro eodem, dicere de inofficioso, apud Scæu. in l. 20. eodem. Qui de inofficioso vult dicere, licet negetur filius, &c. Sic & alibi sæpissime. Eodem modo.

DICERE ruptum, vel irritum, falsum testamentum, l. 8. §. si quis irritum. ff. de inoff. testam. l. 15. ff. de his quæ vt indig. l. 5. ff. de hered. pet. l. 3. ff. de leg. Corn. de falsi. l. 19. ff. de bon. libert. Hæc sic nonnunquam nostri auctores exprimunt. Dicere falsum testamentum, falsas tabulas, falsos codicillos Dicere de inofficioso testamento, l. 9. §. 1. ff. de dolo l. 2. l. 2. l. 10. §. ff. de contrat ab. l. 138 ff. de verb. obl. & Dicere de falso testamento, l. 18. ff. de accusat. Briss.

DICIS causa, numerationis loco intercedere nummi dicuntur, in l. 4. ff. commod. vt fit in imaginariis venditionibus in quib. nummus vnus, aut item alter interuenit. Varro l. 5. de ling. lat.

DICIS causa, & dicis imo, priscis, factum dicitur, quod vitandi iudicij, & tegendi criminis gratia factum est. Itaq. iidem Græci aliud loquendi genus repererunt, quod etiam ea comprehenderet, quæ non criminis, sed vituperationis, & malæ hominum existimationis vitandæ gratia fiunt, ἀφοσιώσεως, vel ὁσίας ἕνεκα ποιεῖν. hoc est ad verbũ, pietatis & sanctitatis causa facere aliquid. Latini perfunctorie, aut defunctorie, & leui brachio dicunt, simulate, pro forma, ad speciem. Briss. nõ vere, neque ex animo. vt notat Bud. ὅτι τὸ ἀμελέτως καὶ ἀπαλλήλως. hactenus vt reprehensione careat, qui fecerit: vno verbo ἀφοσιοῦσθαι dicunt, Modestin. l. 2 qui petant. tutor. non solũ si non petierit eum, qui admitti, sed & si pietatis gratia petierit eum qui dimitti poterat. apud Molest. qui tractatum illũ Græce scripsit, est ὁσίου χαρίς. Idẽ l. scire oportet. Ideoque si repræsentauerit quis se solum, non permanserit autem: apud eundem est Ἀφοσιώσεως χάριν. In quo vtroque vetus interpres falsus est expositione. Ibi enim vertere debuit, sc. defunctorie petierit: hic autẽ, si defunctorie adsit solum, neque permaneat, vt Ant. August. elegantissime tradidit. Posset & dicis causa id factum dici, quia fugiendi iudicij gratia fit tantum, &, vt dicitur, pro forma. Græci enim sic loquuntur χῦ Ἥκλω, vel Ἥκλω per Syncopen, quod Latini instar & in modum Sallust. in Catil. Cum domos atq; villas videas in modum vrbium ædificatas. Et Cic. Instar montis putant, id est, magnitudine par atq; æquale. Δίκη enim ius significat, quod æquale est, & rerum omnium modus & mensura. Vnde hunc loquendi modũ Græcos puto in consuetudinem sui sermonis adduxisse. At ne quis miretur, dicis nomen in vsu fuisse Latinis, iidem ab eodẽ verbo dicam finxerunt: vnde illa, dicam alicui impingere, aut scribere. Illo Terentius vtitur, hoc Tullius semel in orationibus contra Verrem: item dicas sortiri quod credo audentius tum fecit, quod Siculorum causam ageret, Græcorum hominum. Nam alibi eum his verbis & loquendi genere vsum non memini. Fuit enim in eo diligentissimus Cicero, ne vnquam verba Græca Latino sermoni inserereat Connan. lib. 7. c. 3. n. 3. Duar. lib. disput. anniuers. 1. c. 47. Coras. lib. Miscell. 4 c 8. n. 6. Curtius εἰκοσῶν lib. 1. cap. 35. Varro antiquam esse locutionem scribit, & eadem ab origine deductam, qua verbum Dico: indidemq. illud vetus manasse. In manipulis castrensibus dicib. Quod si ita est, coniecturam facere licebit, Dicis casum esse à recto Dex declinatũ, vt sit Dex Ditis, ex Dico: vt Iudex iudicis, à iudicio, & Index, indicis, ab indico: Lex, legis à lego: dux, ducis, à Duco. Nam si iuncto verbo Iudex, auctore Varrone, dicitur, qui ius dicit, verisimile est vocẽ simplici similiter eum qui dicit, Dicem appellatum. Præterea idem Vart. lib. de Analog. 3. docet, ex numero multitudinis vocem singularẽ cognosci posse. Videmus enim, inquit, ex his verbis Trabes, Duces: de extrema syllaba E literam exclusam: & ideo in singulari factum esse Trabs, Dux. Quare si Manipuli castrenses dices quidam appellantur, perspicuum est, opinor, vel Dix in singulari fuisse: vel (quod verisimilius videtur) Dex, item vt Iudex & Index. Hæc de vocis origine, quam ergo Varronis auctoritate victus, Latinam quam Græcam esse malo, fatiersi olim aliter senserit. Nunc de locutionis sententia, quæ sane coniecturam nostram adiuuat. Omnes enim vno ore consentiunt, Dicis causa id fieri, quod alia nulla de causa fit, nisi vt factum esse dicatur: vt cum scribit Caius in l. 4. ff. commod. sæpe enim ad hoc commodantur pecuniæ, vt dicis gratia numerationis loco intercedant. veluti in Dexis ac mancipiis, quum ære libram percutiebat Manceps, idq. æs dabat ei à quo mancipium accipiebat quasi precij loco, inquit Caius: numus ille dicis tantum causa tradebatur, quum alibi pecunia numerarẽtur. itemq. in omnibus adumbratis siue imaginariis contractibus, quibus vno numo emptio perficiebatur, numus enim aliam nullam ob causam tradebatur, nisi vt qui ei contractui quasi testis ac spectator interesset, dicere ac testari posset, pecuniam fuisse traditam. Sic quum Vlp. scribit in l. 1. ff. ad Senatusconsul. Syllan. Excusantur serui, qui auxilium tulerunt sine dolo malo. nam si finxerit quis auxilium ferre, vel dicis gratia tulit, nihil hoc commentum illi proderit: quum, inquam, sic scribit Vlp. hoc significat, Si non animo domini defendendi, sed tantum propter Dicem, id est, propter eum qui aderat ac dicere poterat, seruum conatum esse suum dominum defendere: hæc simulatio nihil illi proderit. vtuntur Cic. Ver. 6. & Plin. lib. 12. Hot. v. omnino Goth. ad l. 4. ff. Commod. Turneb. 11. adu. 12. Cuiac. 10. obs. 37.

DICIS causa. In Lexico Germanicnsis ædis Dicis causa, & dicis gratia, ita redduntur, νόμου χάριν, λόγου χάριν, ὡς παρὰ μικρὸν τοῦ νομικοῦ. Ego id verbũ corruptum esse existimo in quodã Orationis, quam pro domo sua Cicero habuit, loco, in quo ita est: Quid si quis similis istius, neq. enim iam deerunt, qui imitari velint aliquẽ mei dissimilem, cui Respub. non tantum debeat, per vim afflixerit domum eius, per pontificẽ dedicarit, id vos iste auctoritate constituetis, ratum esse oportere dicis quẽ reperit pontificẽ. Quæ verba nullum sensum habent idoneum. Vnde coniectura ducor, vt suspicer scriptum fuisse. Dicis cau-

Digitized by Google

sa repetit pontificem. Huius verbi vim sic Dio lib.57.expressit, τὰ ἀρχαῖα ὀνόματα ἐνεκα, ὡς ἐν εἰκόνι δεικνύμενα. Briss. Et hāc eādem sententiam sequitur Pitheus lib. aduers. subsecivo 2.c.8. At Forcat. in Necyom. dialog.7.dicis gratia legendum existimat, pro eo quod est manifesta & publica demonstratione.allegans leg.sepe.ff.cōmod. & Apuleium in lib.de Philosophia:Plinii lib.28 c.2.vbi dicis causa interpretatur pro eo, quod est publice & pro populo, &c. Vide latius eundem tibi.

DICTARE actionem,iudicium. Paulus in l.non distinguemus §.illud in princ.ff.de recept. arbitr.eodem sensu,quo Terent. Impingere dicam,appellauit.Idem in l.si seruus depositus,in fin.ff.de nox.act.Iudicium dictare vocat.Tranquillus,intendere formulam dixit.vulgo nūcupamus Instituere actionem. Porro dictata dicuntur quæ alio præeunte verba scribi consueuere (Barbari, pronunciare ad pennam dicunt) ita & quæ natura nobis excipientib.suggerit,dictare dicitur. Testis est Catanæus, doctissimus grammaticus, qui dictare apud Plin. lib.Epist.2 exponit,componere, suggerere : indicatq; ex lib. 5.Epist.Senecæ colligi posse', quod differat à Dicere.Tum dictata sunt, inquit, quæ Iudimagister de aliquo autore pueris tradit interpretamenta,vt prædiscant,eademq; ipsi post paulum ita reddant, vt tradita sunt. quod & Catanæus Ciceronis testimonio probat.Obseruanda autem pulchra metaphora apud Pomponium, in l.2.ff.de orig.iur.§ nouissime. Nam sicut dictari censentur ea, quæ non nostro adfectu, sed alio præeunte verba scribimus :ita & quæ vicissitudo rerum, volente Deo,suggerit,ea excipimus,& volentes nolentes sequimur,quia natura dictat. Apud Barbaros dictare rationem,facere computum,dicitur.Spieg.Prat.

DICTARE testamentum, pro scribere, vel suo arbitrio disponere, l.dictantib. C. de testam. Dictante testatore legatum scribi dicitur l.15.§.item sena.fin.de falsis Dictat testator,quæ testamentario excipiente legat,vel suprema sua ordinat.Briss.

DICTAT ratio. Valla in Raud. Ita & ratio loquitur, quod nos scribendum putamus : & ratio dictat, quod in alterum effundamus.Solet in principum rescriptis,quibus cognitio de legatur, clausula haud infrequens inseri, Prout ratio dictat iurisque ordo requirit.Spieg.

DICTATOR à dictando nomen traxit:quod potestate sua finita, futuros solus ipse dictaret magistratus,id est,eligeret. Zasius in l.2.ff.de orig.iur.§.18.Græci αἰσυμνήτην vocāt.Ale.de Alex. lib.4.Genial.dierum c.22.Spie.Hic.summam potestatem habebat,hoc est,per omnia regiam dominationem, solo nomine excepto.Eamq.ob rem dictator dicebatur magister populi,vel ciuium,autore Varrone. Et per imitationem antiquitatis haud dubie factum est, vt primarij inter Decuriones nostros, iam nunc quoq. magistri ciuium appellentur. *Burgermeister.* Old.Non autem à patribus,vel à populo creabantur, vt alij magistratus, sed à Consule captatis auspiciis nocte ac silentio dicebantur Dictatores.Prat.De his vero ita Pompon. Dictatores proditi sunt, à quibus neque prouocandi ius fuit, & quibus etiam capitis animaduersio data est. nam cum populo Romano aucto,crebra bella orirentur:& quædam acriora à finitimis inferrentur, interdum re exigente, placuit maioris dignitatis Magistratum constitui, hunc Magistratum, quoniam summam potestatem habebat, fas non erat vltra sextum mensem retineri:& his dictatoribus magistri equitum iungebantur. Sic quomodo regibus tribuni celerum, quod officium fere tale erat, quale hodie præfectorum prætorio: Magistratus tamen habebantur legitimi,vt Pompon.de orig. iuris. Maffeus.

DICTATURA, munus Dictatoris, erat extraordinarius & summus magistratus, ad quem non nisi in maximo periculo, velut ad sacram anchoram & vltimum remedium, confugiebatur.In hunc enim quicquid Romanæ ditionis esset,transfundi consueuit:adeo vt non alij magistratus interim essent. Qua ratione, & duæ secures præcedentibus lictoribus, & cæteris regia insignia illis attribui solebant. Old.

DICTATORES libellorum. l.39.§.1.C.de appell. vid. Gothofr. ad l.22.prin.C.de testam.

DICTA, sponsa, pacta. Nonius, Inter speratam,inquit,dictam, pactam,& sponsam, hoc interest : quod virgo postquam petitur,sperata dicitur:deinc promissa,dicta vel pacta.ex Bu.Sp.

DICTA facta, eleganti combinatione dicimus, significantes omnem prolixum rem gestam inter aliquos.

DICTIO testimonij,id est,ius dicendi testimonij : vt factio testamenti.Prat.

DICTIO dotis, vide Dicere dotem.

DICTVM,id est,conuentum,sæpe Briss.

DICTVM à promisso Vlp. eleganter discernit, in l.sciendum, de ædil.edict.Dictum,inquit,a promisso sic discernitur : Dictum accipimus, quod verbotenus pronuntiatum est, nudoque sermone finitur. Promissum autem potest referri & ad nudam promissionem siue pollicitationem, vel ad sponsionem, leg. sciendum tamen est.ff.de ædil. edil. In summa, Vox hæc omnem complectitur sermonem.Spie.Vide vberius Connan.lib. 5.c.1.n.11.Huic adde Brech.leg.commendare in tit.de verb.& rer.signif.& Gothof.ad d.l sciendum.§ 2.

DICTA sunt columnæ ecclesiæ,in quibus imagines patrum in suo catalogo ponuntur, vel sunt tabulæ, in quib. quid scribitur,vel pingitur. Prat,

DIDRACMA valet duas drachmas,vel duos denarios.Archidia. cap.magnum 11.quæst 1 Prat.

DIDVCERE est diuidere, & distinguere. Instit. de oblig quo verbo vtuntur & classici auctores.

DIENSES,Macedoniæ populi l.fi ff.de censib.

DIEM more Romano incipere à media nocte, inquit Paulus. Quare id autem à Romanis seruatum fuerit,dubitat Plutarch. in Romanis quæstionib. cuius verba, quoniam Latine recitat Catellanus Cotta,non referam. Multas ille quidem rationes adducit,sed prima verisimilior mihi videtur,nempe id Romanos fecisse,propterea,quod more militari viuebant.Nam plurima in bello noctu fieri necesse, quo sole oriente manus cōserri possint, quandoquidem vt Chiloni Myson dixisse ferunt, præparatos rem aggredi, non agentes præparari oportet. Quam etiam opinionem approbat Cælius Rhod. lib. cap.1. Nihilominus aliam fortassis ob causam factum est,quæ mihi dum hæc scriberem in mentem venit. Cum enim dies id spacium dicatur, quo sol omnium stellarum inerrantium celerrimus suum cursum conficit, non illum quidem proprium, qui est ab occidente ad orientem contra cœli motū, quo annos metimur,sed illum violentum, quo rapitur ab oriente ad occidentem : ideo crediderim Romanos ea hora diem incepisse,quoniam tunc sol incipit nobis propinquior fieri. Quo circa tradidit M. Varro in lib.Rerum Romanarum, quem de dieb.scripsit, vt etiam asserit Aul. Gell. Noct. Attic.lib.3.c.2. Romanos sacra nocturna,si ante mediam noctem facta fuissent diei præcedenti, si post, diei sequenti tribuisse, & idem seruasse in auspiciis : ac Tribunos,quos à Roma nullum diem abesse licebat, si post mediam noctem extra vrbem profecti fuissent, & ante mediam sequentem reuersi, non videri num diem abfuisse,atq.ea de causa dicere solitum Quin. Mucium Iurisconsultum,lege non esse vsurpatam mulierem, quæ cum Cal.Ia. apud virum causa matrimonij esse cœpisset,ante diem quartum Cal.Ianuarias sequentes vsurpatum isset, non enim posse impleri trinoctium, quod abesset viro vsurpandi causa ex 12. tabulis deberet, quoniam tertiæ noctis posteriores sex horæ alterius anni essent,qui inciperet ex Calendis.Idē Varrx scripsit Atheniēses diem incipere ab occasu solis, Babylonios ab ortu,Vmbros à meridie,quæ præter Gellium recitat Marc. Saturn lib.1.c.3.& Plin.lib.1.cap.77.& Isidor.Etymol.lib.5.ca. 30.Addit Plinius morem Romanorum seruatum fuisse ab Ægyptiis & ab Hipparcho, atq. omne vulgus incepisse diem ab ortu solis. Diem alij aliter obseruare, ait Plin. Babylonij inter duos solis exortus, Athenienses inter duos occasus:Vmbri à meridie in meridiem:vulgus omne à luce ad tenebras : Sacerdotes Romani, Ægyptij, Hipparchus à media nocte in mediam.Gell.lib.3.c.2.Accurs.& Odofr. loco Vmbrorum nominant Arabes de quib.apud Veteres nulla mentio.Hunc diē à Romanis vocatum fuisse ciuilem,aiunt Gell.& Macr. quod etiam tradidit Censorinus in lib de Natali die. Quamobrem Cotta reprehendit Accurs. & Iaf.quoniam spacium 24.horarum diem naturalem appellarunt & tempus illud, quo solem conspicimus, diem artificialem dixere : cum tamen nulla reprehensione digni videantur. Nam istam diuisionem vsurparunt Mathematici omnes, quæ etiam probatur à Syspontino. Isidor. autem diem Ciuilem vocauit legitimum. Duodecim diei partes à Babyloniis Græcos didicisse,narrat Herodot. in Euterp. ait Fabius Victorinus in Rhetorica Cicer. id, ait inuentū fuisse Mercurij Trismegisti. Dies autem non dicitur à splendore siue claritate,quemadmodum Io.And.& Iaf.opinati sunt sed ἀπὸ τοῦ Διὸς,i.e.à Ioue,vt Var.& Fest.scripsere. Hinc ipse Iupiter Diespiter, i.e.diei pater vocatus fuit,Hor.ca.li.1.

—*Namque Diespiter Igni corusco nubila diuidens*
Plerumq; per purum tonantes Egit equos,volucremq; currū.

Et Cretenses Διὰ τὴν ἡμέραν,hoc est,Iouem diem appellarunt vt est apud Macrob.Satur.lib.1.c.15. & singuli dies à Diis nomina sumpsere,vt notat Isidor.in eod lib.Quinetiam Æthiopes diem coluisse dicuntur,& diei simulachrum ab Antiocho Epiphane factum proditur ab Athenæo. Ferrand.lib. Explicatio primo.in l More Romano.de feriis.

DIES, apud varias gentes varie accipiebatur. Nam apud Romanos,à media nocte ad mediam noctem sequētem finiebatur,vt in l more.ff.de feri.More Romano,inquit Paulus,Dies è media nocte incipit,& sequentis noctis media parte finitur. Ita quicquid in viis viginti quatuor horis, id est,duab. dimidiatis noctibus,& luce media actū est,perinde est, quasi qualibet hora lucis actum esset. Apud Ægyptios simili modo obseruabatur. Apud Athenienses totum id tempus, quod ab ortu ad occasu ad occasum est,dies habebatur.Nūc ab ortu ad occasum solis, vulgo nuncupamus diem, more vetustissimo, quo dies primum in duodecim horas est diuisus. Vnde Christus seruatur

Digitized by Google

tor noster.lo.11. Nonne inquit, duodecim sunt horæ diei? Et Gen.1.Et diuisit lucem à tenebris, appellauitque lucem diem, & tenebras noctem. Atque ita primam sextam,septimam horam,ab ortu solis dinumerandi,accipe,l.14.de testament.l.1.de manum.l.7.de vsucap l.5.§.fin.de seruit.l.25.§.1.de lib.& posth.l.20.C.de transact.l.2.de ann leg. Quod respexit Proculus in l.hæc verb.ff.de verb.sign.D.iunctiuum est (inquit) veluti cum dicimus, aut dies, aut nox est: quorum posito altero,necesse est tolli alterum. Et Claudius Saturn.in l.aut facta,ff.de pœnis. Tempus (ait) discernit emansorem à fugitiuo: & effractorem vel furem diurnum, à nocturno. Dies præterea accipitur pro tempore interminato, idque fœmineo genere, vt Longa dies nihil non in aliam transfert faciem. Vnde est ista locutio. Promittis annua,bima,trima die, h.e. tempore vnius, duorum,trium annorum,dare,vel tribus pensionibus per triennium dare decem? Vlp.in l.3.ff. de annu.legi Dies igitur in iure ciuili intelligendus secundum subiectam materiam. Nam cum aliquid tractatur, quod aliam rationem in luce, aliam in tenebris habet, antiquissima, & vulgaris diei appellatio retinenda est. Sin autem quæratur de continuo temporis successu sequi oportet Romanam institutionem,vt in materia præscriptionum. Nam tempus ita noctu procedit, ac die,ad complendam vsucaptionem. Vlp.in leg.in vsucapionibus & leg. seq.ff. de vsucapio. Ideoque inquit, qui hora sexta diei Kalendarum Ianuar.possidere cœperit,hora sexta noctis pridie Kalendas Ianuarias implet vsucapionem.

DIEM D. Basilius Magnus in hexaemero dixit illum esse aerem, quem Sol illuminet,cum est in eo dimidio globo,qui super terram est collocatus; Aristoteles autem scripsit esse solis excursum ab oriente in occasum.Varie autem diei Etymon autores classici disputant.Quidnam enim dixerunt, Διὸς ἡμέρα Διὸς diem dictũ, quod Iupiter diei sit dominus & rector. Alij vero quod Dei opus sit dici existimant. Nonnulli à dio tractum volunt, quod lumen sub cœlo esse dicimus. Vt sub dio esse,id est,sub tegmine cœli.Sed M. Varro diem ex Deo dictum asserit.Græci ἡμέραν appellant quam nos diem,propterea quod(vt autor est Plato) ἰμείρουσι, id est, lumen è tenebris emicuit hominibus summopere desiderantibus ac congratulantibus. Qua de causa prius veteres (ait ipse Plato ἰμέραν scripserunt. Posteritas autem ἡμέραν, ac tandem ἡμέρα, nonnulli vero quasi ἥμερα, i.e.mansuetam dici crediderunt.Dies item diuersis appellationibus à rerum effectis cognominarunt veteres. Nam quosdam nominabant intercisos,alios statos, festos quos Plutarchus ἀνειμένους dicit: Quemadmodum à Suida Αἱ ἐκ τοῦ πολέμου ἔξεις ἀνειμένοι, ad actionis minime idonei & conuenientes, Præliares, Communicarios, Pandiculares, nundinarum,intercalares,lustricos,& quos medici Κρισίμους & Κριτικούς; appellant,id est,decretorios & iudicatorios: & iustos à decemuiris, qui numero triginta dabantur iudicatis confessi æris & debitæ conquirendæ pecuniæ causa, quam dissoluerent. Eratque veluti quoddam iustitium, id est iuris inter eos cessatio quædam: quibus diebus nihil cum his iure agi posset, vt testatur, Gell.li.20 Magnum quoq; diem appellamus, qui finem longis laboribus imponit. Quod Alciatus latius dixit lib.8. Pareng.& & lib.4.Brech.L.Vbis appellatio §. cuiusque diei. tit.de verb. & rer. signif.

DIES,ob commoditatem hominum,à nocte distinguitur in duodecim horas,quotiescunque de his rebus tractatur,ad quas necessaria est lux,vt si quis operas diuturnas promiserit. Non enim noctu eas præstare tenetur,& ne quidem potest sine alterna requie. Quamobrem magno errore appellant hunc diem artificialem,credo propter horologium arte factum. Alioquin accedit non minus ad naturam, quam dies naturalis. Dixit enim Deus, fiant luminaria in firmamento cœli, & diuidant diem & noctem,Gen.1.Old.

DIES quidam sunt naturales, quidam ciuiles. Dies naturalis est tempus ab exoriente sole ad solis occasum, cuius contrarium est nox ab occasu ad solis ortum. Dies vero ciuilis, tempus, quod fit vno cœli circumactu, quo dies verus & nox continentur.Vt,si dicam.Ille dies 30. vixit: noctes quoque simul intelligo, nox enim teste Seruio, est pars diei. Sed à parte meliore fit denominatio,Prat. Sic accipitur in d. l.More Romano qua de re vide Censorium,lib.19. de die naturali.Prat. Adde Aul.Gell.lib.3 c.2.

DIEM actionis cedere dicitur,cum id quod in pactum deductum est,cœpit deberi: etiamsi nondum agi possit, vt quod debetur præstetur. Diem vero venire, est, quando res incipit perfecte deberi,obligatione, actioneque efficaciter & vere orta. Vide Alciat.Spieg.

DIEM actionis exire, l.ait prætor §.hi plane,ff.ex quib.caus.maior.Cum finitum est tempus,quo actio durat.Spieg.Briss. Sic, exire tempus dicitur eodem sensu, l.1 §. idem Pompon.De dolo,Briss.

DIEM functus,i.e.mortuus,l 8.C.de collat.l.3 C.qui admitti.

DIEM proferre,i.e.prorogare, protelare, producere,Briss.ex ff.

DIEM actionis exisse,pro finitum esse tempus actioni præscripti. Paul.in l.scieodum, ff.ex quib.caus.maior. Spieg.

DIEM compromissi proferre. Hæc clausula nullam aliam arbitro dat facultatem,quam diem prorogandi: & ideo conditionem primi compromissi, neque minuere, neque mutare potest.L.Labeo ait,ff de Recept Spieg.

DIES termini, in ipso termino continetur, leg 1. §. si intra. ff.de succession.edict.

DIES diffisus.Decemuiri cum diem diffindi dicebant,qui differebatur, & res in alium diem reiiciebatur. Nec dubium est, quin hanc legem de diffindendo die à Numa Rege desumpserint. Nam certa quædam vitia enumerasse vitus est Numa, quibus si iudex, vel alteruter ex litigatoribus impeditus esset, dies iudicij diffinderetur.Eiusque legis particulam quæ apud Festum lib 6 mendosissima extat, omnino mihi persuasit Iacob.Cuiac. acutissimus interpres,sic esse restituendam: Si quid horum fuit vitium iudici,arbitrove,recove,dies,diffisus esto.In exemplaribus impressis pro Diffisus, legitur, Diffensus,erroris non admodum obscura origine, siquidem veteres ita scribere solebant.D.ffensus, pro Diffisus: quod cum non perciperent imperiti librarij,diffensus loco, diffensus posuerunt.Dies autem ita diffindi solet ex lege 12. tabularum,vt si morbo sontico actor, vel reus impeditus esset.morbum in iure allegari per amicum curaret: tunc prætor excusatione cognita, quia decemuiri ob morbum sonticum volebant diem iudicij diffisum esse: in diffindendo die, hac formula vtebatur: Hic dies diffisus esto, vt auctor est Acron.in Horatium. Ergo vocatus in ius,si morbo esset opus iumento,siue morbo sontico,dies iudicij diffisus esset, statim ius sequi actorem cogebatur: eique non sequenti, præsentibus antestatis,actor iudicium denunciabat.Ræu.in ll. 12.tab.lib.sing.c.5.de in ius vocand.Vide Corras.epist.quæstio. cap.13.vide infr. diffindere diem.

DIES difficilis dici putatur idem qui prolatus in l.27.& l.33 ff.de recept.qui arbitr. i.e. quum negotium quod certa die confici debuit,in diem alterum reiicitur,Vlp.l.2.§.1.ff. si quis cautionibus,lex 12.tab.,si iudex, vel alteruter ex litigatoribus morbo sontico impediatur, iubet diem iudicij esse diffisum. Sic enim legitur in Pandect.Flor.Bud.Diffusum legendum putat: item vt apud Gellium li.14.c.2.& Liu.li.9.Legitur. A quo equidem non abhorreo: quum diffundi alium in diem negotium dici possit,item vt vinum, quod ex dolio in aliud vas transfunditur.Hor.Diffindi erat differri,& in alium diem reiici. Briss.

DIEM suum obire apud Vlp. in princ. leg. si filia nupta. ff.famil. erciscund. Spieg.

DIEM referre,*den Tag ansagen*. Diem proferre, prorogare,*den Tag vverter strecken*. Papinianus,ff.de recept.arbitr.inquit. Ita sumptus ex compromisso, vt & diem referre possit: hoc quidem facere potest: proferre autem contradicentibus litigatoribus non potest.Spieg.vide supr. Diem compromissi.

DIES fasti, quibus fari prætori licebat: tria verba,Do,Dico,Addico,his contrarij nefasti,& vide Macr.lib.1.Saturn.c.15. Corras.lib. M scell.3.c.18.

DIES sunt continui,aut vtiles. Vtiles. qui & olim Fasti, hoc est, quibus agendi & iuris sui experiundi potestas est, l.1.ff.de diuers.temp.præscriptio.leg.miles. §.quædam, ff.de adulteriis. leg,iure. C.eod. Prat. DIES vtiles intelliguntur ex eo tempore quo quis sciuit se habere ius agendi siue persequendi: Continui dies intelliguntur, quamprimum ius delatum est, siue is, cui delatum est,sciuerit,siue ignorauerit, ideóque illi sunt iudiciales, hi etiam extraiudiciales: illi currunt tantùm scienti, non etiam ignoranti, Vult.in comment. Inst.l 3.t.10.§. 6.nu.4. Vide infr.dies continui.

DIES aliquando causa finiendæ obligationis adiicitur, vt in l.ex empto.§,denique,ff.de actio.empt.Si quis,inquit Vlp ea conditione seruum vendiderit, vt intra triginta dies duplum, post ea ne quid præstaretur. Old.

In DIEM differri: Sub conditione contrahi dicitur negotium,l.1 §.item mandatum,ff.mandat.Old.

Comitiales,
Comperendini,
Stati,
Præliares,
} DIES { vid. mox infr. Dies profesti.

DIES intercisi,mox infr.

DIES cretionis Scripto hæredi ad hæreditatem ad eundam,à testatore præfinitus, Prat.

DIES curiæ,Cic.1.de Orat.id est,dies senatus: Turnebo verò 12. aduers.15. pro die quo curiales rem diuinam in curia sua faciebant,& hilariter epulabantur. Græci enim in curiis epulabantur,teste Athenæo,De sacris curialium Dionys.l.2. Prat.

DIEM abire l.1.§ quod si in lite ff si quid in fraud patron Old.

DIES atri dicebantur,quibus legiones educere,aut acies cum hostibus committere, vel quicquam reipub. agere religio non sinit.Alex.de Alex.Genial. iier.lib.2.c.5. adde Crinit.lib.19 c.12. de honest.disc.

DIES conflictus.Lege, Condicere.

DIES crassi.Persio, clara luce carentes. crassum aërem habentes.

DIES Domini,Lege, Iudicium humanum.

Digitized by Google

DIES feriatus, quo feriæ aguntur, hoc est quod à forensibus negotiis datur vacatio. Paul. in fi. l. 2. si quis in ius voc. non veoit. Remittit, ait, prætor pœnam, pura, quia dies feriatus fuit. & in tit. de feriis. Spieg.

DIES festi continebant ferias publicas & priuatas, ludos, epulas, & sacrificia deorum. Dies profesti. vide suo loco, Spieg.

Fatalis DIES: quo nisi in iudicium causa appellationis introduceretur, interibat ea, l. 2. C. de appel. l. vlt. C. vbi Senat. Dicitur & temporalis, dies, l. 32. C. de appell. Cuia. 12. obs. 4. vbi & vide diuersam olim fatalium dierum rationem, qu. iuri. Fatalis dies.

DIES incertus, conditio est. vide Bart. in l. si pecuniam, §. fin. de legat. 2.

DIES autem incertus varie accipitur. Interdum incertus est omnimodo, cum omnimodo incertum est, non modo quando fiet, sed etiam an aliquando fier. Hic cum die certo nihil habet commune, sed pro conditione haberi soler. Sic accipimus quod Papin. ait, l. 14. §. dies, ff. de cond. & demonstr. Diem incertum conditionem in testamento facere, Paul. l. si dies. quando dies leg. ced. Si (inquit) dies certus sit, statim cedit, quamuis nondum venerit. At si incertus, veluti cum MAGISTRATVM INIERIT, CVM ALIQVID FECERIT, nisi temporis conditio obtingit, neque res pertinere, neque dies legati cedere potest. Hinc etiam descendit discrimen, quod Vlp. l. stipulatio ista habere, §. inter. de verb. obl. notat inter diem certum & incertam, & huius formulam eandem prope esse, quæ conditionis est. Nam diei incertæ formulam proponit, SI ALIQVID FIAT, aut CVM ALIQVID FIET. Apertius etiam Pompon. leg. si Titio quando dies lega. ced. Nihil interest (inquit) vtrum scribatur quum quatuordecim annorum factus erit, vel, si annorum quatuordecim factus erit. Priore enim scriptum per tempus, conditio demonstratur: sequente per conditionem tempus, vtrobique autem eandem conditionem esse. Aliquando etiam incertus dies dicitur, cum certum quidem est factum iri aliquando, nec dubitatur an fiet, sed incertum est quando fiet, &c. Fran. Bald. in comment. de condit.

DIES intercalaris, bissextilis, vide bissext.

DIES iudicij diffisus. apud Vlpian. in l. 2. §. si quis, in iudicio, ff. si quis caution. Vide paulo post. Diffinde re diem.

DIES iusti, tempus faciendi iudicati: id erat mensis vnius ex 12. tab. 30. dierum ex constitutionib. Imp. duorum mensium, l. 2. C. Th de vsur. rei iud. Prat. vid. supr. Diem D. Basilius.

DIES legitimi vocantur, quos nunc dilationes ordinarias appellant, ait Bud. in Annot. priorib.

DIES legitimi, secundum Asconium, viginti, qui dabantur ad accusandum: totidemque defensori ad respondendum. Dierum iudicialium, id est, certorum meminit quoque Capitoli. in M. Ant. Philos. Spieg.

DIES mortis incertus. Vlp. de cond. & demonstr. l prima, Dies autem incertus est cum ita scribitur: Hæres meus cum morietur, decem dato. Nam diem incertum habet mors eius.

DIES quinquennij l. Atilicin. de pact. dot. pro quinto anno. Prat.

DIES religiosi dicuntur tristi omine infames impeditique, in quibus & res diuinas facere, & rem quampiam nouam exordiri temperandum est: quos multitudo imperitorum prauè & perperam Nefastos appellat, vt annotauit Aulus Gell. in lib. noct. Artic. 4. c. 9.

DIES sanctificationibus deputati, feriæ in iure dicuntur: de quibus lege Oldend. in 12. tab. tit. 1. c. 4. Spieg.

DIES sessionum (continuis aduersi, non tamen semper vtiles) erant & appellabantur, quibus prætor pro tribunali sedebat, l. 2. §. dies. Quis ordo. in bono possess. quod quidem erat necesse in iis causis, quæ causæ cognitionem decretumque desiderabant, neque de plano poterant experiri: cuius generis erat, restitutio in integrum. Sed non dicebantur tamen dies vtiles, nisi si quis etiam nunc potuerit restitutionem postulare. Quid enim si quis eo tempore in vinculis fuisset, vel ab hostibus captus, vel absens Reip. causa? Si vero causa fuisset, quæ per libellum de plano institui poterat: etsi non esse dies cessionis, immo vero, etsi esset feriatus, tamen inter vtiles numerabatur, si alioqui Prætor sui copiam faciebat: neque & qui quid persequi volebat, alio modo non impediebatur, l. 11. §. 60. Ad l. Iul. de adult. Cum igitur in ea tota distinctione multum esset difficultatis, & annus vtilis interdum hac ratione decennium fieret, sicut Iustinianus indicat in d. l. vna, C. de ann. except. Constantino Iustinianoque displicuit illa (vt ita dicam) vtilitas incerti temporis: & visum est potius definiendum esse certum aliquod tempus. Sed Constantinus locorum differentiam iniecit, Iustinianus sustulit. Neque vero in omnibus causis sublatus est vsus temporis vtilis. Nam in multis adhuc locis Pandectarum & Codicis mentio vtilis anni, dierumque vtilium recte fit. Sed in restitutionibus saltem in integrum, pro tempore vtili continuum est substitutum. Bald.

DIES solutionis, sicuti summa pars est stipulationis, l 1 ff. de ed.

DIES sigillarij, Vide, Sigillaria, (profesti.

DIES stati, ordinarij sunt. Budæ. in d. Annot. Spieg. vid. infr. dies

DIES ventosus, si quidem, Paul. ait, die ventoso id fecit, culpæ res est, leg. qui occidit ad legem Aquiliam; §. in hac actione, Spieg. (tem. p xsc.

DIES vtiles currunt à die scientiæ, v. Gothofr. ad l. 1. pr. de diuers.

DIES continui sunt συνεχεῖς διὰ συνεχῶς, hoc est, non interrupti, sed connexi, cohærentes. tam vtiles, quam (vt sic loquar) inutiles, l. 2. ff. de collus. deteg. l 24. ff. ad SC. Velleia. Prat. Dicuntur autem continui, eo quod continuo vnus ex alio dependet: & ex continuis trecentis sexaginta quinque conficitur annus, qui vulgaris dicitur, Vulte. in Comment. instit. tit 10 §. 6. n. 4. vide supr Dies sunt continui, aut vtiles.

DIES alia certa, alia incerta. Certa cuius tempus certum, ac definitum est, vt Kal. Iul. Incerta (vt ait Paulus l. si dies, ff. quando dies leg. ced.) cuius tempus incertum est. vt, Cum in quam familia nuptserit. Sic l. 1. ff. de cond. & demonstr & hic dies habet vim conditionis, Hor. Inst de act §. 1. vid. supr. dies incertus.

DIEI cuiusque maior pars, l est septem horarum primarum diei, l. 2. vbi Alc. ff. de verb. sig. Vergilius autem dixit Diei meliorem partem esse, quæ meridiem antecedit, Prat.

DIEM edere, publice denunciare, proscribere, prodicere, Cic. 1. Verri. Nou. præscripta editaque die. & pro domo prodicta die. Varro lib. 5. diem prodixit. Prat.

DIEM cedere aliud est quam venire, leg. cedere diem, ff. de verb. signif. Cedere enim diem significat incipere deberi pecuniam. Venisse autem significat venisse eum diem, quo pecunia peti possit, Conn. lib. 4 c 8. n. 6. Vide Curt. lib. ἐφημερ. 1. c. 31. Vbi latissime. Diem cedere est diem procedere, l. si plures, de bon. poss. Oid. vide Goth. ad rub. quando dies legat. ced.

DIFFERVNT hæc, In diem, Ex die, Ad diem, l. 1. §. penul. quando dies leg. vsufr. l 9. §. vlt. & l. 34 ff. de hær. instit. l. 4 ff. de seruitut. l. 9. § plane. ff. vsufr. quemadmodum cau. l. 14. ff. vt leg. nomin. caus. l. 1. §. 1. ff. quib. mod. vsusfr. am. l. 4. §. si ex die. de fideic. libert. l. vlt. in fi. ff. de adsig libert. Ex die promitti dicitur, cum ex die incipit obligatio. Ad diem, eum in diem ita confertur, vt illo die finiatur, veluti VSQVE AD KALENDAS MARTIAS DARE SPONDES? l. 44. ff. de oblig. & act. Similiter ex die & ad diem constitui dicunt seruitutes, quæ ita constituuntur, vt vel à tempore istius diei incipiant, vel tempore isto finiantur. Ad diem tamen, pro in diem in l. 77. ff. de verb. oblig. & in l. 5. ff. de peric. & comment ad diem, id est, sua die. Briss.

DIES intercisi erant, quasi diis & hominibus communes. Nam quibusdam horis istorum dierum fas erat ius dicere, quibusdã vero nefas erat, vt cum hostiæ cæderentur. Ouid. in Fastis:

Nec toto præstare die sua iura putaris.
Qui iam fastus erit, mane nefastus erat.

DIES profesti, rebus tum publicis tum priuatis destinabantur. Qua ratione horum dierum alij erant fasti, in quibus Prætorit licebat solemnia hæc verba fari; do, dico, addico: alij Comitiales, quibus cum populo recte agebatur: alij Competendini, quibus vadimonium dicere permittebatur, h. e. sponsionem decernere, iudicio sisti: alij Stati, quos iudicij causa cum hoste instituebant: alij Præliares, quibus repetere res, vel lacessere hostem licebat, Oldend. Macrob. 1. Saturn. 15.

DIFFAMARI, in bonam aliquando partem accipitur. August. de ciuit. Dei, lib. 3. Romanum imperium tam longe latéque non potuisset augeri, & tam grandi gloria diffamari. In malam vero partem frequentius repetitur vsurpatum, pro eo fere, quod est infamare, siue id iure, siue iniuria fiat. Iure, cum dicimus, actionem & sententiam infamare. Iniuria, cum sceleratus aliquis dilacerat famam proximi, ductus ad hoc prauo quodam adfectu, sicut in l. diffamari, C. de ingen. manum. Nam diffamare, est per diuersas partes famam diuulgare, vitiorum facta commemoratione. Hieronymus. Si Originem, inquit, nunquam secutus sum, frustra infamare me cupitis, Oldend. Probroso carmine diffamatus, Tacitus.

DIFFAMIA. D. August. pro infamia.

DIFFAMATOR iniustus delinquit, occidit hominem, furatur nomen, improbo lædit testimonio, Oldend. v. Bart. ad l. turpia de legat. 1.

DIFFERENTIA, est, qualitas discriminans, dissimilitudinesque inducens, per quas discernitur hoc ab illo. Salo in l. Gallus de lib. & postth. Bart. Latomus. Differentia, inquit, & proprium, re idem sunt: sed appellatur differentia, quod tem certa proprietate à cæteri- distinguit: propriũ quod vni soli conuenit. Spi.

DIFFERENTIA, est quædam peculiaris nota: quæ diuidit & separat ea, quæ sunt sub eodem genere posita, certamq; cum genere speciem constituit, Taboet. in Top. milit. for. & leg. disc.

DIFFERENTIA est quædam qualitas addita generi, internam discriminans cuiusque rei naturam, & inducens specierum varias dissimilitudines, id est, faciens vnam rem ab alia differre, vt rationale facit hominem distare à brutis, & separat eum à cæteris animantibus, Taboet. ibi.

DIFFICILE dicitur quandoque quod nullo modo fit, 2. quæ. 6. biduum, vers. sed aduersus, §. & glos. fin. de test. cap. præsentium exponit, non de facili, id est, nullo modo. Difficile interdum exponitur, difficulter, aut raro. vt ff. de leg. 3 leg. Scio. & l. hæres meus, §. vxori. Aliquando difficile, id est, nunquam, 1. quæst. 1 si

quis

Digitized by Google

quis neque, &c. Principatus, & ibi notat. Aliquando difficile exponitur, id est, laboriosum, in Auth. Vt hi qui ob. se ha. per. res mi. §. Quoniam autem. Aliquando. vix 67. dist. Quantumlibet. & ibi not. Item qualiter difficile & facile intelligitur, vide hæt. inst. l. seruus.

DIFFICILIS quæstio, i. probatu & explicatu difficilis, l. cum hic st. tus, §. si ambo. de don. inter vir. & vx.

DIFFICILE, i. periculosum. Hostien. c. requisiuit, de sponsal. Prat.

In DIFFICILI est, l. 29. §. ille casus, de lib. & posth.

DIFFICILE & impossibile propemodum non distant. Vlp. fam. erciscæ. Si familiæ erciscundæ, inquit, vel communi dividund iudicium agatur, & diuisio tam difficilis sit, vt pene impossibilis esse videatur. Spieg.

DIFFICILIVS concedantur à iure, quæ homines faciunt facilius, atque hi difficilius iura permittunt facilius. Vult. l. 1. comment. Inst. 1. 7 n. 2.

DIFFICVLTAS pro incommodatione apud Paul. in l. 2 §. ex his, de verb. obl. sed non facit, inquit, inutilem stipulationem difficultas præstationis. Spieg.

DIFFICVLTAS magna, fere fortuito casui æquiparatur, l. non dubium, in fin. ff. de legat. 3. Publicas difficultates, probi autores accipiunt pro penuria rei nummariæ. Prat.

DIFFIDARE est bellum indicere, hostem se declarare, 2. feud. 59. § 4. Diffidamus eos ac bannimus. Prat.

DIFFIDATIONEM vulgus vocat Denunciationem hostilibus factam, antequam committatur bellum: quæ non minus quam 3. dierum tempus complecti debeat. Vode est ti. de diffid. Old.

DIFFINDERE diem, est differre in sequentem, qui nec religiosus nec festus est, sed iudicialis etiam partibus, sine exceptione mortis sontici. auctor Alc. de verb. sign. Nebriss. DIFFINDERE diem & diei diffissio, significat diem interissum, intercapedinatum, ac proinde dilatum. Spieg. vid dies diffissus.

Hinc DIFFISSIONES Gellio 14. c 4 Briss.

DIFFINITIO. Vide Definitio. Monet autem doctissimus vir Author Augustinus lib. 4. Emendat. cap 9. definitionem esse scribendum, non diffinitionem.

DIFFISSIONES, i. prorogationes & dilationes.

DIFFVNDERE diem, olim dicebatur id, quod nos continuare terminum vsq; in diem crastinum, nunc cupamus. Tria autem erant de differendis iudicijs, pronunciandi genera. Aut diffundebatur dies, i. e. in posterum diem reiiciebatur: aut compe é diuabatur, h. e in tertium diem differebatur: aut deniq; iudex pronunciabat sibi non liquere, quæ Ampliatio vocabatur. Vlp. in l. si demeris, de recept. arbitr. Old. Vide & Ampliatio. Spieg.

DIFFVNDVNTVR vina proprie, quæ postea quam defecata sunt, in dolia conjunctur transfunduntur, Iulian. leg. cum quæritur, de leg. 3. Nam si vina diffudisse habiturus vsui. Item Proculus de tit. & vin. leg. Cum vinum, inquit, quod in amphoris, seu cadis diffusum est. Nebriss.

DIFFVNDITATVR vinum ex doliis in amphoras & cados. Briss.

DIFFVSA, diuersis disiunctisq; in locis sita. Paul. l. decreto, 24. ff. de admin. tut. Quoniesque vel diffusa negotia sint, aut dignitas, vel ætas, aut valetudo tutoris id postulet. Imp. l testamento, 11 C de excus. tut. Sed propter late diffusum patrimonium, an tibi adiungi aliquos curatores oporteat. Item l. 3. C. in quib. cessat. tut hab. Propter late diffusum, i. e. in diuersis locis constitutum. Horat. diffusa seruitus. Briss. ex ff.

DIGAMVS, idem qui & bigamus, is habetur, qui corruptam vel insciens duxerit, sed Pontificia solum constitutione: qua & à sacrificatio arcetur: qua de re latius disserit Erasmus noster in Annot. ad Paulum, item ad Iouianum, & in de Ratione Christiani mat. Proprie autem digamus, qui secundam vxorem duxit. Fuere apud Ethnicos graues auctores, qui vel nullam vel semel ducendam vxorem esse putarunt, nec iterum naufragium faciendum. Lege Codrum sermone quarto, Niuzanum prodigiosum allegatorem. E nostris, secundas nuptias, Tertullian damnauit: cuius dogma ab Orthodoxis Patribus rescissum est, à quibus standum nobis est: vt ante Rhenanus noster prudenter admonuit. Extat in Nouell. Constitutio bene longa, de his qui nuptias iterant Spieg.

DIGESTORVM titulum Iustinianus à veteribus Ictis mutuatus est. Scripserat enim Alfen. ff. lib. 40 Iulian. lib 90. Celsus, lib 9. & 30. Marcellus totidem: Pompon quinque: Scæu. 40. Martian. 7. Harmenop. c. 1. l. 1 Epit. Ἰουστινιανὸς τὰ πανδέκται ἐκάλεσεν, ἤγουν νόμους, ὡς πανδέκτην τὴν νομικὴν ἱστορίαν, ἤγουν Vet. Gloss. Διγέστων, φανερῶν διηγημάτων

DIGESTVM opus pandectarum iuris ciuilis vocari non probat Iustianus, magis autem si congestio appellaretur, cuius nomine Cicero alicubi intellexisse videtur prolixum opus. Spieg. Cæterum Digestorũ nomen in iuris ciuilis scientiæ libris nouum non fuisse, hinc facile ostendi potest, quod Saluius Iulianus 99. libro Digestor. scripsit Alphen. lib. 40. P Iubentius Cell. lib 39 Vlpius Marcell. 31 Scæuola 40. Herenn. autem Modest. lib. 12. Pandect. scripsit. Huius vero inscriptionis rationem afferri idem Iustinianus in Epistola sua ad Senatum, & omnes populos, quæ hodie secunda est in titul. de vet. iur. enuc. Nomen (inquit) libris imposuimus Digestorum, seu Pandectarum, quia omnes disputationes ac decisiones in se habent legitimas, & quod vndiq; fuit collectum, hoc in sinus suos receperunt. Est enim proprie dirigere, ordinare diuidendo, quo verbo vsus est Cicero, cum egit de iure ciuili tractando, de Orat. cum, inquit, si quis omne ius Ciuile in genera digerat, quæ perpauca sunt. Et in Verr. Habeo & istius patris eius accepi tabulas, quas diligentissime legi, atque digessi

DIGESTORVM liber ideo duplici ff. signatur, quod Græci Pandectas per π cum accento circumflexo notabant, sub quib. & Digestorum libri comprehensi sunt, vnde facili litura π in ff. Latine inoleuit. Alciat. lib. 3. Disputat. c. 16. Haloander (cui vtinam, vt constituerat, respondere licuisset & Vallæ & cæteris calumniis, quibus tam Iureconsultos veteres, quam ipsum Iustinianum conuitiis imperunt) non negat, nulla iniuria nostrorum hominum imperitiam accusari, qui caput aliquod ex Digestorum opere in testimonium adducentes, legis verbo, & gemino ff vtuntur. cum ex monumentis antiquissimorum Codicum constet Latinos ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς, simpliciter huic θ, vel huic ϕ notæ, qua operis nomen significabant (vnde & supina librariorum negligentia irrepsit. vt hodie ff scribantur) titulum, nudumque capitis principium hunc in modum adiecisse, Dig. vel θ vel ϕ de Act. emp. Iul. Græcos vero frequentius operis nomen omisisse, titulum, caput, ac versum, quem ἡγεμόνα illi, quasi nouam facti speciem siue casum, nostri ineptè Paragraphum appellarunt, per numeros tantum indicasse, hoc modo, βιϐ. δεκ. βασ. τ. θ. ια. id quod fragmenta quædam de Pignoribus, de Successione ab intestato, de Peculio Græce scripta, quæ ipse dum viueret habuit, antiquissima, testari possunt. Spieg. Alciatum refert & sequitur etiam Corrasius Miscel. lib. 5. c. 15. n. 6. Quamuis autem hæc ad aliquam coniectoram faciendam sufficiant, ea tamen magis grauis illius & ingeniosi viri egregiam perspicaciam, quam veritatem olere putat Aldobrand. in procem. Instit. ibi post libros 50 Catellanus Cotta in opere suo, quod Memoralia inscripsit, in verbo Pandectæ, dicit ita scribi, quasi dicas factæ fuerunt, quæ ratio est nimis generalis, quia idem de omnibus libris dici posset. Laurentius Valla in Raudensem tradit illam notam esse Δ literam Græcam, quod mihi nequaquam placet, cum Digestũ sit nomen Latinum, & Græci suum proprium habeant. Auctor illius historiæ, quæ Fasciculus temporum inscribitur, vbi de Iustiniano loquitur, ait, Olim consuetudinem fuisse, vt Digesta per D & G scriberentur, quæ literæ, vt ipse refert duplici f similes videbantur. At Fernando Aduensi lib. 1. cap. 1 explicationum alia ratio probabilior est, quam etiam omnibus magis satisfacturam opinatur. Putat enim duplici I antiquos vlos fuisse, quod duplicl f est longe similimum. Nec sane in alio differunt, nisi quod duo I paulo inferius linea coniunguntur. Verum quid in causa sit, cur duplici I vterentur, id est, quod quinquaginta libros significare volebant. Nam L. quinquagenarium numerum significat, vt Valerius Probus docet: & Pandectæ quinquaginta libris continentur. Vel etiam libros legum intelligebat. vel fortassis, & melius, leges tantum: namque ex eodem Probo constat, leges scribi solitas per duplex I. Porro quibus notis Digestorum libri significarentur, ex Eustathio Græco interprete lib. ἐξ ἀρχῆς διηγημάτων discres. Is enim in hunc modũ Digestorum loca præcidit. ωιβ'. ιγ'. ιδ'. διγ. τγ. vnde nec immerito Iurisconsultissimi nostri temporis maiusculo elemento D. Digestorum libros significant, idque recte Piacij iudicio.

DIGITVS apud Crum in l. Lucius, de seruit. rust. præd. quid. significet, Accursium ignorasse, commentum eius ostendit. Digitus autem hic modulus aquarius, siue fistula digitaria intelligendus est, per quem aquæ fluxus diuiduntur, perinde ac parietum prominentiæ per pedes diuidi solent, l. si quando, ff. si seruit. vendic. Idem Bud. annotauit, & Old. Nebriss. ait: Digitus aquæ, sexta decima pars pedis, vncia vero 12. Spieg.

DIGITO sumino tangere apud Iustin. in fin. instit. ridicule interpretantur, vel pro digitori, vt Albericus indicat, vel pro longiori digito, vt Accursius putat. Est enim summo, seu extremo digito attingere, breuiter, siue leuiter tangere: vt explicat Erasm. Roterod. Centur. nona. Chiliad. prima.

DIGITVM proferre, prouerbiale. Cic pro Cæcin. i. aliquid velle dicere, vel agere. Prat.

DIGITVM tollere, significat se esse redemptorem. Idem digito liceri. In emptione enim antiquitus post licitationem digitus leuabatur, significans quemquam emptioni allubescere. Bud. In locationibus templorum, viarum vrbis, vectigalium, Digitũ tollens, ostendebat, se acceptare locationem præpositam, seq; que conducere ac redimere opus quoddam, vel ædem tuendam se suscipere. Prat.

DIGITVS, est pars minima agrestrium mensurarum: inde vncia habet digitos tres: vt est in lib. var. auct. De limitib. Paulus l. 37. ff. de seruit. rust. Δίδωμι καὶ χαρίζομαι σοὶ δακτύλιον ὕδατος. Do concedoq; tibi digitum aquæ, i. tubulum, qui digitum vnum

Digitized by Google

sic latus Hotom. Est autem digitus, vt conuenit, sextadecima pars pedis, vncia 12. Quemadmodum autem inter vnciam & digitum diuersitas: Ita & ipsius digiti simplex obseruatio non est. Nam alius vocatur quadratus, alius rotundus: Quadratus tribus quartisdecimis suo rotundo maior. Rotundus tribus vndecimis suo quadrato minor est: scilicet quia anguli deteruntur. Connan. lib. 4. c. 10. n. 2.

DIGNATIO est, quod Græci ἀξίωμα dicunt, id est, dignitas & amplitudo, propter honores gestos, aut magistratum: vel propter oris morumque maiestatem: qualis in Pompeio fuit. Cicero alicubi personam & dignitatem pro eodem posuit, i. pro authoritate quæsita, nominisque amplitudine. Vnde apparet, Accursium dignitam exposuisse pro decurionatu, in l. Imperatoris, de decur. Spieg.

DIGNITAS pro indole, Cuiac. 20. obs. vl. Goth. ad l. 13. §. de dec.

DIGNITAS, honor est alicui propter merita, specialiter principis, vel legis beneficio impensus, Bart. l. 1. de dign. lib. 12. C.

DIGNITATVM genera quatuor postremorum Imperatorum ætas fecit. Alij namque perfectissimi, clarissimi alij superiores Spectabiles, supremi illustres appellabantur. Perfectissimatus dignitas prima erat, ad quam cuiuis, nisi qui sordida conditione esset, aditus patebat, vt ex lib. C. xii. tit. 33. intelligitur. Clarissimatus autem dignitatem inferiorem spectabilitate fuisse Theod. l. 5. de prox sacror. lib. C. 10. demonstrat: Ij quoque in quos hanc clarissimatus conferimus dignitatem, cum spectabilibus etiam habere sese reuerentiam recognoscant. Itaque Clarissimi à Spectabilibus distinguuntur l. vn. C. de annon. & cap. item vt ab Illustribus in l. 1. Cod. vbi Senat. vel clarissim. Quicunque non illustri, inquit Constantius, sed clarissima tantum dignitate præditus, &c. itemque Nouella Constit. 71. Spectabiles porro Magistratus erant, vt Proconsules, Augustales, Comites Orientis, sicut constat ex leg. 32. C. de appell. & Nouell. Constit. 7. & 20. extremis. Illustribus autem eos inferiores fuisse, Imperatores d. l. 32. demonstrant, vbi appellari à Spectabilium sententiis ad illustres personas iubent. quod idem ex lege 36. eiusdem tituli cognoscitur. Hac illustris nota maior nulla est. Nam etsi Consules & Patritij superiores essent illustribus, nulla tamen iis nota dignitatis attribui solebat. Itaque Iustinianus eos hoc modo significat, Qui supra illustres sunt: vti constat ex leg 26. C. de vsur. & l. 36. Cod. de appellat. & § 9. de iniur. Illustres autem eos fuisse, qui sententiæ in Senatu dicendæ ius haberent, in l. vlt. ff. de senat. non Vlp. meo iudicio, sed Tribonianus tradit: quod alibi quoque diximus. Hos vero postremorum Impp. ætate fuisse dignitatum gradus, qui antea non erant, vel hinc licet intelligatur, quod ait Vlpianus in l. 8. de Senat. fœminam tantisper dicit clarissimam, dum senatori vel clarissimo nupta est. Sed & Lamprid. in Seuero, Præfectis prætorio suis inquit, senatoriam addidit dignitatem: vt viri clarissimi & essent & dicerentur: quod antea vel raro fuerat, vel omnino non fuerat. Vlp. l. 100. de verb. signific. Speciosas personas accipere debemus clarissimas personas vtriusque sexus, item eorum quæ ornamentis senatoriis vtuntur. Ex quibus verbis clarissimos & speciosos siue spectabiles eosdem Vlpiani tempore dici consueuisse nemo non videt. Hotom. vide Goth. ad l. 100. de verb. sign. & Cuiac. ad tit. de dignit. Goth. ad Nou. 20. c. 3.

DIGNITAS est etiam administratio rerum Ecclesiasticarum cũ Iurisdictione Abb c. ad multa. n. 21. de præd. gl. c. quia de cleri. non resi. Host. in summa de præb. num. 2. Rota decis. 133 Cardin Clement. auditor. nu. 9. de rescrip. Zacharias in addit. ad Abb. Rub. de præb.

DIGNITATIS appellatione beneficia simplicia continentur, c. si forte de elect. Prat.

Pœnam DIGNAM suæ personæ pati, leg. 18. § item eos, ff. de iur. fisc. Balb. in epi. ad Cic. Suscipe curam dignissimam tuæ virtutis. Briss. Prat.

DIGNVM in §. disponat, in auth. de nupt. hoc est, secundum leges. Prat.

DIGNVS esse fundus, vel seruus 15. verbi gratia, aureis dicitur, qui tot aureos valet, l. 28. §. si ex decem l. 31. §. si duo, ff. de donat. inter virum & vxorem, l. 19. 65. & 83. ff. ad legem Falcidiam Prat

Quanti DIGNVS est fundus. Briss. ex ff.

DIGNOSCERE, cognoscere, l. 19. med. C. de donat. ante nupt. l. 22. princ. C. de furt.

DIGRESSVS est, cum quis à proposito argumento discedit, Græce παρέμβασις. l Consul. Excessus. Ita ingressus est, qui Græcis ἔμβασις, Alciat. in l. in bonæ, C. de pact. Prat.

DII cur iudices dicti, pulchre Medius ostendit in Enarrat. in Euang. Iohan. Spieg.

DIIVDICARE inter. Apud Labeonem, Et pretium seruare, donec inter nos adiudicaretur, §. si oleum tuum, l. si quis affin. 9. de dolo. Sic Cicero in Tusc. vtrum igitur inter has sententias diiudicare malimus Admonent eruditi. Diiudicare controuersiam, videri id significare, quod Appactare vel accordare barbare dicitur Nobis forte est *Erortern*. Spieg. Prat.

DILACERARE bona, translate significat, dilapidare, disperdere: quod prodigorum proprie est, l. 1. ff. de curat. fur. Spieg. Briss.

DILACERATIO publica. Briss. ex C. Theod.

DILARGIRI, diuersis dare.

DILANIARE corpus pœnis publicis, l 1. Cod. de emendatio. seruorum.

DILAPIDARE, proprie lapides auferre est. ICtus pro prodigere, disperdere, decoquere, vsurpat in § pen. l. verum. ff. de minor. cum ait: Melior est causa, secundum Pomponium, eius qui accepit & dilapidauit, vel perdidit, scilicet pecuniam, forsan à Lapide, in quo præcones, qui auctione vendebant, stabant. Hot. Capnion in scenicis Progymnasmatis olim à nobis enarratis, Sceu. 2. Act. 1. Dilapidat argentum suum tam prodige, quam si leues essent aristæ. Spieg. Hot.

DILATIO, est tempus, quod indulgetur actori, vel reo ad faciẽdum aliquid in re iudiciaria: voluerunt enim optimi legislatores dilationes neque ipsius iudicis arbitrio prorsus, neque partium affectibus reliquere, patet in rubr. de feriis. Siquidem homines secundum naturam corruptam sunt faciles ad litigandum, l. si vnus, §. & principaliter, ff. de recep. arbitr. Nihil autem humanæ societati perniciosius est, quam lites nimium differri, l. quidam existimauerunt, ff. si cert. pet. Hinc Paulus in l. more Romano, ff. de feriis & dilat. tam curiose describit diẽ, à media nocte ad mediam noctem, ne quid temporis perdatur ad expediendas lites. Old.

DILATIO, est temporis in causa prorogatio, Hostiensis in Summa, qui eius genera recenset. Sustineri iudicium, l. diu. Pius. §. si. ff de pet. hæred. Differre iudicii: Expectare iudicium: Moram fieri causæ, l. si quis libertatem, ff eod. t. impediri causam, ibi: In tempus extrahere negotium. Oppo. Iudicium statim explicare, l. de bonis in princ. & §. ita demum, ff. de Carb. edict. non pœnæ festinatione, sed præuenienti periculi causa properare licet. l. si quis hilo, § quid tamen, ff de iniust. rup. irrit. facto testa. Old. vid. Goth. ad rubr. & t. t. C. de dilation.

DILATORIA exceptio est, quæ differt actionem. Vlp. l. 2. ff. de except. & præscrip. Old. vide Cuiac. 9. obs. 23. Goth. ad l. 19. & authent. seq. C. de prob. & ad l 12. C. de except.

DILATORIÆ autem seu temporales exceptiones sunt quæ non semper locum habent, sed euitari possunt, l. 3 §. temporales, ff. de except. qualis est pacti conuenti temporalis, i. e. ne forte intra quinquennium petatur. Et hę quidem ante litem contestatam proponi debent: propterea quod cum is qui hanc proponit, diutius se litigare nolle indicat, iudicij constitutionem ingressus pugnare secum censebitur: quare indignus erit, qui postea admittatur, l. siquidem C. de excep. l. leg. exceptionem, C. de prob. Iaf. in l. ita demum. quo loco sexdecim limitationes tradit, C. de proc. Eas exceptiones Rhetorici translationes vocant, vt annotauit Brechæus in l. verbum oportet, §. verbo actionis, in tit. de verb. & rer. signific.

DILECTVS, pro delectus, l. 36. vbi Goth. notat de statu lib. Ad dilectum non respondere, l. 4. § qui post. ff. de re milit.

DILEMMA, argumentum est, quod vtrinque aduersarium capit, ἀπὸ τοῦ λαμβάνω, capio seu conuinco. Alias syllogismus cornutus, Iureconsultis familiaris. Nam ex contradictoriis concludit Spieg

DILIGENS, pro studioso, quod eorum quæ amamus, sumus studiosi, Iustit. in fin. de suspect. tut. Enimuero tutor vel curator, quamuis pauper sit, fidelis tamen & diligens, remouẽdus non est, quasi suspectus. Diligentia in causis defendẽdis quantum valeat, late explicat M. Tul. lib. de orat. Ea vna, vt colligit, virtute, omnes virtutes reliquæ continentur. Spieg.

DILIGENTIA, est quæ culpæ è regione respõdet, l. si cum 68. ff. de contrah. empt. Ee autem triplex est, infima, mediocris, & summa. Quot enim sunt gradus diligentiæ, tot etiam sunt culpæ gradus. Vult. in Comm. Inst. l. 4. t. 6 §. 16. nu. 75. Infimæ respondet è regione culpa lata: mediocri, culpa leuis: summæ, culpa leuissima. Horo. Ex adiuncto verbo augetur vel minuitur diligentiæ significatio. Alias enim ea, quam suis rebus quis adhibet desideratur (non qualem diligens paterfam.) vt maritus in reb. dot. l. 24. §. si maritus, solut. matrim. l. 17. pri. de iur. dot. l. 25. §. 16. fam. erciscund. vbi de cohærede. Sic l. 1. de tutel. Alias vero exacta, i. e. exactior quam in rebus suis, quippe talis qualem diligens paterfam. adhibet, desideratur: vide d. §. 16. & l. 3. de peric. & comm. vbi de venditore. Sic commodatarius ea præstat, quam diligentissimus paterf. in reb. suis, l. 18. com. l. 1. §. te quoque, de oblig. § item is cui, Instit. quib. mod. re contr. daul. l. sent. 4. l. 41. Cod. de vsur l. 5 § custodiam, commod. l. 13. §. fin. & l. 14. de pign. act. Et ita diligentiam accipe in l. 47. §. penult. de leg. 1. l. 35 §. qui alienis, de furt. l. 6. de adminis. rer. ad ciuit. Briss..

DILIGENTIA & custodia non opponuntur tantum, sed ita distinguntur, vt manifestum sit, plus esse in diligentia, quam in custodia. Inde enim diligentia est custodia plena, quasi non plena sit illa custodia quæ opponitur culpę leui. Vult. d. loc.

DILIGENTIÆ pars est cauere damni infecti earum ædium nomine, quarum custodia debetur, l. 38. ff. de act. empt. Briss.

DILI-

Digitized by Google

DILIGENS custodia, exactior quam in suis rebus quis adhiberet. l. 5. §. custodiam. ff. commod. Prat. Briss.

DILIGENS iuris ciuilis l. 17. ff. de iur. patr. Quintil. Declam. 162. Prat. Briss.

DILIGENTER aduerbium, accipi debet pro subiecta materia apud Corsetum in singul. in litera D.

DILIGENTER inquirendo rem, l. 9. §. sed facti, ff. de iuris & fac. ignor. Ita data seruo libertate, si diligenter rationes tractasse videbitur, Diligentia consideranda est, quæ domino, non quæ seruo esse vtilis, coniuncta bonæ fidei, & in reliquis quoque reddendis, l. 8 ff. de manu test.

DILIGO te vt illum, ergo diligo illum: haud probam illationem esse, Albericus monuit.

DILVCIDA interualla furiosi l. 9. med. vbi Gothofr. not. C. qui test. fac.

DILVCIDE, aperte, manifeste, diserte. *Mit vssgetruckten Worten*, l. si quis iusiurand. C. de iureiur. l. generaliter. de non num. pec. Spieg.

DILVDIA dicuntur interualla & intermissiones ludendi, vt apud Horatium, Diludia posco. Turnebus aduersar. libro 55. cap 5.

DILVERE crimen, proprie reorum est, hoc est, infirmare, dissoluere, refutare obiectas criminationes. Spieg.

DIMIDIAM operam præstitisse non diceretur, nec diurnæ mercedis dimidiam merito consequetur, qui à meridie ad occasum opus faciet l. 2. de verb. sig.

DIMIDIVM, est pars dimidiati altera. nam quod in duas partes diuisum est, dicitur Dimidiatum. Minus dimidium, pro dimidio minus, apud Ciceronem Bud. obseruauit.

DIMIDIATIS noctib. l 8. de feri.

DIMIDIA portio hereditatis, l. 1. §. sed etsi, & l. 6. §. sed & si quis, ff. ad senat. Treb. l. 87. & l. 92. ff. ad l. Falc.

DIMINVERE alienare plerumque significat, veluti cum prætor intat tempus ad deliberandum heredi datum eum diminuere vetat, non tantum alienationem impedit, sed & actiones exercere non patitur. l. 7. ff. de iure de lib. l. 26. ff. de contrahen. empt. Sic cum suspectum heredem diminuere vetat. l. 7. §. qui sciens. ff pro empto. hoc prohibet ex hereditariis bonis eum quicquam alienare. l. 31. in fin. ff. de reb. auct. iud. l. 5. C. de pet. hæred Diminutum accipitur quod vsucaptum est, & ob id de hæreditate exiit. l. 10. §. ait senatus. & l. 11. ff. de hæred. pet. Deminuendi causa transigere in l. 46. §. vlt ff. de admin. tut. Deminutio in l. 10. ff de curat. fur. Deminui capite quid sit, expositi superius. Briss.

DIMINVTIO est præexistentis rei particularis remotio vel interius salua rei forma leg. ex mille de euict. l. quod sæpe. §. in his, de contrahend. empt. Doctores. cap. 1. de consecr. eccl. vel ait.

DIMINVTIO, seu mauis, vt Haloander continenter legit, Deminutio capitis, apud Iurisconss. est status immutatio, vt supra dictum est. Antiqui tamen Oratores, de capite diminuere, & de capite demere dicebant. De capite minutis, apud Haloan. est tit. pro de Cap. dimin. Spieg.

DIMINVTVM. Vide Deperditum.

DIMISSVM iudicium, absolutum. l. 3. fin. C. de fructib.

DIMISSVM accipere debemus militem caligatum, vel si quis alius vsque ad centurionem, vel præfectum cohortis, vel alæ, vel legionis dimissus est, l. 2. quod ait. ff. de his qui not. infam. Spieg.

DIMISSORII libelli, & dimissoriæ literæ, inquit Iurisconsult. sunt, quæ vulgo Apostoli dicuntur: quod per eas causa ad eum, qui appellatus est, mittitur. Spie. Prat. Briss. Sunt autem Apostoli nihil aliud, quam literæ dimissoriæ, quas iudex, à quo appellatur, tradit appellanti deferendas iudici, ad quem est appellatum; in quibus continetur, quod persona illa ab eius sententia appellarit, vt ita ex iis iudex, ad quem appellatum est, instrui possit de causæ negotio. Gœdd. in comm. de verb. sign. ad l. 105. nu 4.

DIMITTERE promittere, l. vt argenti. de curs. pub.

DIMITTERE adulterum, custodiam, damnatos, seruum, liberare eos est.

DIMITTERE de potestate, ab exercitu. Dimissi milites. Briss. ex ff. Dimitti de tutela. Briss. ex C.

DIMITTERE vxorem, pro repudiare. Sic dimissa è matrimonio, pro repudiata. Spieg.

DIMITTERE vxorem pro repudiare, remittere, reiicere: veniam abeundi dare: quod Græcis ἀπολύειν dicitur ἀπόλυσις, vt in Euan. Matt. 19. cap. *εἰ ἔξεστιν ἀνθρώπῳ ἀπολύσαι τὴν γυναῖκα αὐτοῦ κατὰ πᾶσαν αἰτίαν.* Quo loco Erasmus Roterod. ἀπολύσαι pro repudiare sine abiicere censet positum: quod alioquin etiam dimittere dicunt: & hoc verbum à Tranquillo in Tiberio Cæsare pro repudiare positum. Dubium, inquit, vxorisne tædio, quam neque criminari aut dimittere audet, neque vltra perferre posset, &c. Brechæus l. diuortium, in tit. de verb. & rer. sig.

DIMITTO, pro relinquo, ad vltimas voluntates pertinet. Aut. de eccl. tit. § si quis vni sanctorum. Spieg.

DIMITTERE omnino liberare & absoluere, l. creditor, 157. de reg. iur. Dimitti debito, obligatione, id est, liberari. Dimissis legatis, id est, solutis. Briss. ex ff.

DIMITTERE creditorem, satisfacere, sic vt amplius molestus non sit. Vlp. l. ait Prætor. 10 ff. quæ in fraud. cred. Cæterum si creditores dimisit, & aliòs sortitus est: siquidem dimissis prioribus, quos fraudare voluit, &c. Item in l. quæris, 28. ff. de pact. dot l. 1. de distr. pign. l. 15. ff. qui pot. in pign. l. 3. in fi. ff. de separat. Hor. Dimittitur creditor, cum ei pecunia debita exoluitur. Briss.

DIMITTERE debitorem, iudicio absoluere. Vlp. l. 4. ff. de decret. ab ordin. fac. Ambitiosa decreta decurionum rescindi debent, siue aliquem debitorem dimiserint, siue largiti sunt. Hotom.

DIMITTITVR, qui in ius vocatus est, l. 22. ff. de in ius vocand.

DINVMIVM, vectigal à præstationis qualitate & modo, l. vn. C. de Alexand. rptimat. Prat.

DINVMERARE passus. Dinumeratio dierũ, passuum. Briss. ex ff. *Διανομεῖς*, pro actoribus. l. 48. de iud. Briss.

DINOSCITVR liber à seruo. Briss. ex ff.

DIOBOLARES testes eleganter Budæus appellat leues, quos ipsos inopia ipsa refellit, quos fames magis, quam fama commouere creditur: quomodo & antiqui Diobolares meretrices dixerunt. Vide Fest. Spieg.

DIOECESES appellabantur, administrationes multarum simul prouinciarum, quæ in vnum coactæ, per præfectos prætorio, & eorum vicarios regebantur, l. vn. C. vt omnes iud. l. 3. de collatio' equor. in C. Theod. l. 34. de nauicular. eor. veluti sub præfectura Prætoriana Africæ Orientis quinque erant diœces, Oriens, Ægyptus, Asiana, Pontica, Thracia: quemadmodum ex l. vnic. C. vt nemo ad suum patrocin. & l. 5. C. de temporib. & reparat. appell. & l. 2. C. de milit. veste. libr. 12. & l. 1. C. de comitib. & l. 10. C. de numerariis, l. 6. C. de fund. patrimonialib. l. 97. de decurionib. in C. Th. & ex Notitia Imperii Rom. liquet. Quarum diœcesium vnaquæque plures prouincias complectebatur. Orientis quidem certè diœcesis 15. prouincias continebat, Ægyptiaca vero 6. Asiana 10. Pontica totidem, Thracia 6. Præfecturæ vero Prætorianæ Illyrici diœceses duæ fuberant, Macedonia & Dacia: quarum illa prouincias sex, hæc quinque capiebat. Brissonius.

DIOECESIS. Alciatus in l. notionem, §. continentes. ff. de verborum signif. scribit diœcesim pro prouincia vsurpari in iure Pontificum, sed testis, quo ille vtitur, eum prodit, nempe Pelagius Pontifex, in can scitote, 6. quæst. 3. vbi Prouinciam vocat, quæ habet decem, vel vndecim ciuitates & vnum regem, & totidem sub se minores magistratus, & vnum metropolitanum, aliosque coadiutores 10. vel. 11. Episcopos. Quod si quilibet Episcopus præest vni diœcesi, vt verè præest: item si plures Episcopi in vna prouincia sunt, can. si quis Episcopus, eadem quæst. Ergo in prouincia plures diœceses sunt, contra Alciatum. Præterea, si cui, rescripto Pontificis sacerdotium in diœcesi assignatum est, non habebit vbique in tota Prouincia, capit. quamuis. de præbend. libro 6. In Gallia vnus est Rex, vnus in Britannia, variæ prouinciæ. Plane prouincias vetustas limitum, & sæpe opinio hominum distinguit. Dummodo vna sit ciuitas præ cæteris excellens, & 5. 6. 7. vel plures ciuitates, vel municipia. Quondam Germania vnica prouincia fuit, deinde in duas diuisa, & duobus commissa præsidibus, l. 3. ff. de offic. assesso. Diœcesis quæ sub prouincia comprehenditur, Græca vox est, quæ procurationem seu dispensationem significat, quia intra prouinciam vastam & amplã procuratores erant diœcesibus præpositi. Cic. 13. Epist. lib. Pub. Seruilio scribit: Ex prouincia mea Ciliciensi, cui scis πρὸς διοικήσεις Asiaticas attributas fuisse, nullo sum vsus familiarius, quam Adrone. Alciatus in l. pupillus, §. territorium, pro se citat l. 1. C. de priuat. cate. Vbi legitur Ægyptiaca diœcesis, cum certum sit Ægyptum esse prouinciam, sed nihil ei confert adiumenti. Nam aliud est dicere Ægyptũ diœcesim, aliud Ægyptiacam diœcesim: quia si centum essent diœceses in Ægypto, omnes vocabuntur Ægyptiacæ: sicut omnes diœceses Asiæ, Asiaticæ, vt dixi ex Cicerone, cum sit vna prouincia Asia. l. fin. de cens. ff. non prout & terria pars orbis. Hæc differentia seruatur in l. fin. de fund. partim. lib. 11. Cod. ibi in quacunque diœcesi, vel in quacunque prouincia. Sed Iustinianus non seruauit, in l. Deo nobis, §. finali, C. de episcop. & cleric. ibi, antistites Aphricanæ diœceseos, siue aliarum prouinciarum. Si modo dictio alius, semper repetit similia, sed non repetit, in l. argumento, §. margarita, ff. de auro & arg. & margarita, vel qui alij lapides, cum margarita non sit lapis, l. etsi, non, §. margaritas, ff. eodem, sed est lapillis similis: sic diœcesis prouinciæ. Ita excusari potest abusio Iustiniani. Forcatulus Necyomantiæ dialog. 61. num. 3. & sequentib.

DIOECESES quandoque denotat territoriũ, vel ciuitatem: districtum, in rubr. C. de offic. præf. præt. Afr. sæpe districtum alicuius ciuitatis: sæpius. patriarchatũ, §. illud etiam, in auth. quo-

Digitized by Google

mod.opor. episcop. vide Felin.cap.Rudolphus, vers.1.concl. de rescript.in antiq.Prat.

DIOECESIS gubernatio, siue dispositio. Dioecetes, gubernator, siue procurator, Iustin. de Episc. audien. l. archigerontes, & dioecetæ à διοικέω guberno. Nebriss. Sensum huius l. Accursius minime est assecutus, vt indicat in Dispunct. Alc. Hæc vox in iure ciuili pro prouincia assumitur, l. 1. de priuat. carc. Sed in patrum Decretis, solet ad episcoporum munus desti:cti. vnde merito dioecesis, i. procuratio, distributioq; in eis proprie locum sibi vendicabat. Sicut ergo Territorium dicitur, quatenus iudex ius terrendi habet: sic dioecesis dicitur, quatenus Episcopus ius administrandi sacra habet. Pronunsietur autem penultima syllaba longa. Siquidem Græci sic scribunt, διοίκησις. Coehlæus sentit, dioecesis, & dioecesis vtrumque recte dici: nec vllo errore falli, qui dioecesis nomine vtuntur. Spieg. At male.

DIOECESANI locorum, sunt Episcopi, & eorum superiores, clem. vnic. de suppl. negl. prælat. Archiepiscopus tamen non est dioecesanus, sed episcopus, c. in apibus, 7. q. 1.

DIOECESANVS dicitur, qui habet domicilium in dioecesi, gl. in cap. statutum § multis, de rescript. li. 6. & vide Bart. in cons. incip. ciuitati Camerini. Prat.

DIOECESANVS à Pontificiis proprie appellatur Episcopus, & non alius, quamuis de iure speciali in loco ordinarium habeat. Differt igitur ab Ordinario. Quod Ordinarius is est, qui ordinariam iurisdictionem habet. Dioecesanus autem, qui dioecesi præest, quod soli Episcopo conuenit. Panorm. in c. cum olim, de maiorit. & obed. & in cap. Ioannes, n. 2. vbi ex professo de testament. Qua ratione potest Episcopus passim in omni sua dioecesi iudicare, neque statam aliquam iuris dicundi sedem habet, vt c. cum Episcopus de offic. ordi. lib. 6. Sed eius officialis aut Vicarius non item, quippe cui tribunalis locus præstitutus sit: nisi forsan in comitatu Episcopi. Tunc enim ibi pro tribunali sedet, vbi Episcopus adest. Quod sensit Zasius in l. ius plurib. ff. de iustit. & iur. Brechæus l. prouinciales, ff. de verb. & rer. sign.

DIOECETES, διοικητής, moderator, gubernator.

DIOECETES regius. Cic. pro Rabirio.

DIOECETÆ ergastricorum l. 5. C. de episc. audi. id est, qui operariis præsunt. Prat. ex Hoto.

DIOECETÆ pietatum actionum, id est, curatores, administratores, l. 46 §. 1 C. de episc. & cler.

DIOMEDIS & Glauci permutationis meminit Iustin. in procemio Pandectarum his verbis: Nostris temporibus talis legum inuenta est permutatio, qualem apud Patrem Homerum omnis virtutis, Glaucus & Diomedes inter se faciunt dissimilia permutantes. Quorum verborum sensum, cum Interpres antiquitatis imperitus, minime assequeretur, fabulam insulsissimam non ex authoribus, sed è somniis attulit. Significat autem Imp. vt Brasm. in Chiliad exponit, pro relictis, inutilibus, ac fastidiendis voluminibus, recepta tum meliora, tum breuiora, hoc est, permutationem factam vehementer inæqualem. Spieg.

DIOPTRA. canalis opertus. Gothofr. ad l. 11 prin. de aqu. ex Cuiac. 16. obs. 17.

DIOPTHOTICVM Ius, dicitur quasi emendatiuum, quod in commerciis versatur. Bud. in l. Ius ciuile, de iust. & iur. Spieg. Connanus item lib. 1. cap 1 nu. 3.

DIPHILVS, serui nomen, l. vlt. ff. de fideicommiss. libertatib. l. 50. de administr. & peric.

DIPLOMA literæ patentes, à sigillo principis authenticæ: quibus varia concedi solent. Prat.

DIPLOMATA, Latine codicilli, interdum sunt Bullæ Papales. Prat. alias literæ à Principe emissæ: q. d. duplices tabellæ, Suet. in Augusto, Bipatens pugillar. Auson. Diptyca, Impp. in C. Th. Briss.

DIPLOMA, παρὰ τὸ διπλοῦσθαι, id est, duplicari: literæ magistratuum, quibus alicunde exeundi potestas datur. Modest. l. 27. §. 2. ff. ad Leg. Corn. de fals. Qui se pro milite gessit, vel illicitis insignibus vsus est, vel falso diplomate vias commeauit, pro admissi qualitate grauissime puniendus est. Cicero ad Atticum lib. 10. De diplomate admiratis, quasi nescio cuius te flagitij insimularem. Ego autem, quia scripseras te profici sci cogitare (etenim audieram neminem aliter licere) eo te habere censebam, & quia pueris diploma sumpseras: id est, literas à Magistratu aliquo, quibus tibi ac pueris M. & Q. Ciceronum filiis ex Italia discedendi potestas daretur. Hotomanus.

DIPLOMA præterea sumitur pro literis, quæ à Principe impetratæ sunt, vt equis publicis dispositis vti liceat. Priuatis enim abique Principis diplomate cursus publicus olim non permittebatur, l. nullis. C. de curs. public. cuius moris meminit Pl. lib 10. Epist. ad Traianum, cum plerisq; aliis. Venuleius l. 137 §. 2 ff. de verb. oblig. Vt qui Ephesi dari sibi se ipsum deberi spoponderit, neque diplomate diebus ac noctibus, & omni tempestate contempta iter continuare cogatur. Et paulo post Quod si diplomate vius, aut febre, nauigatione, maturius quam quisque peruenerit Ephesum, id est, dupla, siue altera tanta celeritate, qua vulgo vtuntur. Vbique tamen DVPLOMATE vitiose legitur. Est enim origine Græcæ, à verbo διπλόω vt ante dixi. Plautus Syngraphum appellat: nam in Capteiueis Ægio sic loquitur.

Sequere me, viaticum vt dem à trapezita tibi:
Eadem opera à pretore sumas syngraphum. TYTID.
Quem syngraphum? ÆGIO.
Quem hic ferat secum ad legionem, hinc ire huic vt liceat domum.

DIPOLOS terra, quæ est bis arata, apud Rhodiginum. Spieg.

DIPTYCHÆ, tabellæ, diploma, vide Gothofr. ad l. 7. §. 5. C. de sum trinit.

DIRECTA in iure dicuntur, quæ simplicia sunt, atque ita per se constant, vt aliunde non adiuuentur. Hinc.

DIRECTA, ciuilia, imperatiua verba, quibus recta seu directa, hæreditas, legatum, libertas, relinquitur, qualia sunt hæc: HÆRES ESTO, HÆREDEM FACIO, INSTITVO, DO, LEGO, PRÆCIPITO, TIBI HABETO, SVMITO, VINDICA, HÆRES DAMNAS ESTO DARE, SINITO EVM HABERE, RELINQVO, IVBEO, LIBER ESTO, l. 2. C. commun. de legat. l. 10. C. de manumiss. testam. His aduersantur verba precaria, inflexa, quæ precatiue, non imperatiue concipiuntur. Prateius. Brissonius Gothofr. ad l. 15. C. de testam. & omnino ad l. 2. C. de codicil. & ad l. comm. de legatis. Cuiac. 11. obseru. 25.

DIRECTA in testamentis dicuntur, quæ recta à testatore in eum quo de agitur, nulla alterius opera interposita, &, vt vulgus loquitur, immediate transeunt: veluti, si quis dicat, Dauus liber esto: post eius mortem Dauus, vi solius testamenti & sine cuiusquam alterius opera libertatem obtinebit, & mortui libertus habebitur. At si ita dicat, Rogo te hæres, vt Dauo libertatem impertias: quia Dauus hæredis opera in libertate consequenda indiget, iccirco non directo, sed per obliquam à testatore libertatem accepisse dicetur: & libertus non mortui, sed hæredis habebitur Hinc

DIRECTA libertas dicitur, quæ à testatore ipso datur, non autem per obliquam fideicommissi viam, & quasi per anfractum. Libertas enim fideicommissaria deflexisse videtur à testatore ad legatarium & à legatario in libertum. Imper §. 3. de sing. reb. per fid. Directa, inquit, libertas tunc dari videtur, quum non ab alio seruum manumitti rogat, sed velut ex suo testamento libertatem ei competere vult. Sic in l. 1. §. in quibus, ff. si cui plus quam. l. 2 §. 1. ff. de iure codicill. l. 12. ff. si quis omiss. l. vnica, C. de l. Fus. Canin Hotom. Hinc

DIRECTA institutio, & precatia, opponuntur in l. quærebatur, 19 de test. milit. Hotom. Item.

DIRECTO & per fideicommissum, l. libertates, 16. ff. de fideic. liber. Hotom. Hinc actionum aliæ

DIRECTÆ appellantur, seu principales, quæ principaliter, competunt ex negotio, non ex interpretatione legis mitigatæ vtilitatis ergo, i. quatum formulam is qui agit directo ac simpliciter ex verbis legis vsurpare potest; aliæ vtiles, quæ non ex simplicibus verbis legis, sed ex æquo & bono vtilitatis causa contra iuris summi serenitatem conceduntur, l. qua actione, 7. §. 3. & l. item si. 9 §. 1. & 2. ff. ad l. Aquil §. cæterum, 9. Instit. eod. tit. l actionis. 37. ff de oblig. & act. l. actio. 47. ff. de negot. gest. Briss. Hinc

DIRECTÆ actiones contrariis opponuntur: de quib. diximus sub voce ACTIO directa Hotom.

DIRECTO vindicare, l 15. C. de donat. inter vir.

DIRECTO actionem concipere, l. 45 sol. matr.

DIRECTO agitur cum eo, cuius iussu negotium contractum est cum alio, id est, recta, non de peculio, l 3 §. si filiofa. ff. commod. l. fin. pro soc. Prat.

DIRECTVM iudicium, l. 3. §. ibidem, & l. 27. ad exhib. ratione actionis præparatoriæ dicitur, & significat principale iudicium, puta rei vindicationem, ad quam, re iam exhibita, fieri solet. Prat Briss.

DIRECTA, seu recta iudicia contrariis opponuntur, l. 18. §. possunt. Commod. Briss.

DIRECTVM dominium intelligitur, cum profertur absolute, l. 1 §. 1. si ager vect. cum ibid. not. l. si mater, §. eadem, de excep. rei iud. l. minor. §. 1. de euict. Prat.

Et sic Directum Vtili opponitur. Briss.

DIRECTA etiam actio ciuilis accipitur, & prætoriæ opponitur. Sic DIRECTA vindicatio, actio. vide sup. Directo agitur. Briss. ex Inst. & ff.

DIRECTARII, vide Derectarij. Hot.

DIRECTORIVM est scheda, qua designatur, cum testes ad omnes articulos examinari non debeant, de quibus examinari debeāt, inde dictum quod dirigat, & quasi ducat commissarium in audiendis examinibus. Vulteius l. 4. tit. 6. ad pr. nu. 82.

DIRIMERE, propriè cōponere est inter se concertantes, ἐντσθεῖαν. Iureconsul. pro dissoluere, separare vsurpant. Paul. de repud. l. 1. Dirimitur matrimonium morte, diuortio, captiuitate. Sp.

DIRIMERE nuptias, affinitatem. Briss.

DIRIMERE actionē pro interrumpere, & in alium diem reiicere cius

Digitized by Google

re eius exitum, Budæus exponit. Forte id quod nobis est, *der Hander ist entschlagen.*

DIRIMERE controuersiam, pro diiudicare, vel illo Ouidiano carmine noto. Res est arbitrio non dirimenda meo.

DIRIMERE quæstionem, cunctationem, iura. Briss. ex ff.

DIRIMERE litem, apud Cic. pro dissoluere, & decidere interpretatur Bud.

DIRIMERE tempus, & diffundere, vel diffundere diem, cognata sunt verba, de quibus Budæus in Annot. prior latius.

DIRIMERE causam, diiudicare, decidere, l. 4. prin. C. de seru. l. 1. C. de noui op. nunc.

DIRIPERE quid ex naufragio. Direptum vi. Diripitur funus. Briss. ex ff.

DIRVERE ædes, sepulchrum. Diruta terræmotu villa, Briss. ex ff.

DISCEDERE, id est, diuertere, l. 191. ff. de verb. sign.

DISCEDERE obligatione, possessione, & de possessione à lite, à priore contractu, à causa testamenti, ab accusatione, conditione, voluntate, de bonis. Discedere signis. Discedit dominium, id est, abit.

DISCEDERE à marito, patrono, id est, diuertere, ex ff & C. Briss.

DISCEDERE ab emptione, apud Iurisconsult. in l. 2. de in diem addict.

DISCEDERE à consuetudine Ciceroni, quod Iurisper. in desuetudinem abire.

DISCEDERE ab officio, Barbari dicunt, non facere suum debitum.

DISCEDERE in diuersa, est in senatu diuersa censere.

DISCEDERE à persona, id est, immutare personam. Modest. de vsufr. l. Titio. Vsusfructus inutiliter legari intelligitur, in id tempus videlicet collatus, quo à persona sua discedere incipit. Spieg. Prat.

DISCEPTARE, est ambigere, contendereque, vt in iudicio fieri solet. Hinc disceptatio, accusatoris & patroni contentio: & disceptator pro iudice & arbitro à Iurisconsl. accipitur, qui litem & controuersiam dirimit & componit, l 3. ff. de recept. Pro diiudicare, cognoscere, apud Cic. quum ait lex, Bella disceptando, accipiendum. Spieg.

DISCEPTARE, idem reipsa significat, quod disceptare aliquam rem in omnem partem, quo magis tandem verum cognoscatur, *Mit streitigen Worten erkleren.*

DISCEPTARE frequentatiuum est tanquam à dissepio, ire. *Von einander zaunen.* Siquidem actionum remediis, quibus homines inter se disceptant apud iudicem, vnusquisque ius suum retinet, velut sæpe abalieno distinctum, auctore Old.

DISCEPTATOR arbiter inter litigantes. Et litigantes ciuilibus actionibus disceptant de causa, de dominio. Briss. ex ff. & C.

DISCEPTARE pro arbitrari, iudicare, *erkennen, vrtheilen.* Inde disceptator, & disceptare controuersias: item, libera disceptatio, id est, cognitio, quæ secundum conscientiam fit. Spieg.

DISCEPTATIO, pro cognitione ac iudicio, l. cum hi, 8. §. si cui. 16. de transact. Hot.

DISCEPTATIO, clausa, lis, contentio, controuersia. Paulus l. Nesennius, de neg. gest. Hæc disceptatio, ait, in factum constitit. Sic enim legendum, & non, vt vulgata lectio habet, In facto consistit. Spieg.

DISCEPTATOR rei ac sententiæ moderator, Cic. qui iudicis arbitrive munere fungitur. Vlpian. l. 3. §. 1. ff. de arbit. Quoniam non deberent decipi, qui eum quasi virum bonum disceptatorem inter se elegerunt. Cicer. ad Sulpitium lib. 13. ep. 27. Vt omnibus in rebus & quæ in aliquam controuersiam vocarentur, te arbitro: &, quod commodo tuo fieri posset, te disceptatore vterentur. Disceptatorem non eum vocamus qui litigat, sed iudicem vel arbitrum, qui de re cognoscit. Asinius Pollio lib. 5. c. vlt. Si Cæsar ex omnibus mortalibus qui sint ac fuerint, posset huic causæ disceptator legi, non quisquam te potius nobis optandus fuit. Curt. lib. Aduers. 2. c. 27. vide l. 1. fi. C. ne liceat potent. l. 3. C. de pedan. iud. pr. l. 7. Co. famil. erciſc. l. 14 princ. C. de iudic. l. 7. vbi caus. fisc.

DISCERNERE rem forte, l. 14. de iudic.

DISCERE proprie est, rem ignotam assequi, quod vel meditando fit, vel alio docente. Pomp. Iurisc. discendi studium, vnam optimam viuendi rationem existimabat, eamque in octauum & septuagesimum ætatis annum perduxit: Memor memorabilis illius vocis, quam dixisse fertur Saluius Iulianus, cognomento Seuerus, origine Mediolanensis Iurisperit. κἂν τὸν ἕτερον πόδα ἐν τῇ σορῷ ἔχων τις μανθάνειν τι βελτίωνος, id est, Hal. vertente, Etsi alterum pedem in tumulo haberem, non pigeret aliquid addiscere. Extat apud Pomponium in l. apud Iulian. de fideicom. libert. Spieg.

DISCERE: id est, rescisci, cognoscere, l. 1. C. de tempor.

DISCESSIO fieri dicebatur, cùm in diuersas sententias senatores ibant, cum is magistratus, qui senatum coegerat, Patres Conscr. iubebat surgere, & in hanc aut illam sententiam transire. Prat. Vtuntur hoc verbo Cic. lib. 1. Epist. ad Lentulum & Philip. 4 & 5. Plin. lib. 2. Epist. ad Arrian. & li. 8. Epist. ad Arist. Suet. in Tiber. ca. 31. Et Tacit. lib. 5. & li. 14. Gell. li. 3. c. 18 & lib. 14. c. 7. Briss. Hinc discessionem facere. Cic.

DISCIDIVM pro diuortio & repudio in l. 8. ff. de capt. & post. l. 11. §. vlt. ff. de adulter. & apud Martial. lib. 10. Epigramm. De ea, quæ à marito prætore designato sumptuum futurorum metu diuerterat, Discidium, ait, non est hoc, Proculeia: lucrum est. Prat.

DISCI, orbes argentei. Disci duo apud Iurisconsl. tit. Depositi. l. 26. §. fin. Iul. Pollux discum ait esse vas latum ad portandas carnes aptum.

DISTINCTI nominantur, qui sunt molles, ignaui & militiæ inhabiles: Persius.

Non pudet ad morem discincti viuere Marce.

Et Liuius lib. 7. belli Punici, Districtis gladiis discinctos destituit. Vide Iberium Connanum lib. 9. c. 5. n. 8.

DISCIPLINA in discipulo, doctrina in magistro. Est enim proprie eruditio quàm à præceptore discipulus accipit, l. si pendentes, §. si serui. de vsufru. Spieg.

DISCIPLINAM docere, prisca locutio. De qua vide Oldendorpiana scholia in leg. 12. Tab. c. 6. tit. 1. Porro disciplina ciuilis pædagogia est ad Christum Gal. 3 Spieg.

DISCIPLINA publica, l. 1. ff. de offic. præf. præt. & communis, l. 6. de re milit. Et militaris, l pen. de feriis, quæ in l. 12 & l. 11. ff. de re milit. exaudienda est. Et Castrorum, l. 19 §. filius, ff. de captiu. Et spectaculorum, l 1. § quies ff de off præf. vrb. Briss.

DISCIPLINÆ nomen in quodlibet artificium cadit. Briss.

DISCIPLINÆ traditus seruus, l. 78. d. de leg 3. qui datus est instituendus Briss.

DISCIPLINA Papiæ est rerum quarumcunque scientia, Archidiac. 1. distinctione, cap. consuetudo, in verbo, Disciplina. Prat.

DISCIPVLI quales sunt in scholis instituti, tales sunt postea magistratus, tales iudices, tales causidici. Nunquam igitur recte ius exercetur in foro, nisi recte tradatur in scholis, id est, certa & compendiosa ratione. Old.

DISCIPVLOS generali vocabulo non tantum, sed & scholasticos appellatos, qui iuri operam nauabant, ex Græcorum Epigrammatis ait se obseruasse noster Haloand. Eos autem ab omni iniuria defendere debet magistratus ciuilis episcopus, & Legum professores vniuscuiusque loci. Constit. ff. 2. §. hæc omnia. Spieg.

DISCOBOLI. Lege, Athletarum nomine.

DISCOLOR vestis, quæ & varia, hoc est, diuersis coloribus, Deconsuta. Diuisam nunc omnes vocant, ait Bayf. Spieg.

DISCRETÆ gentes, pro distinctæ, apud Hermog. l. ex hoc iure, de iust. & iur. Spieg.

DISCRETIO, differentia, l. fi. in pr. C. de sacrosanct. eccles. l 17 fi. C. de aduoc. diuers. iudicio.

DISCRETVM, distinctum, l. discretis, C qui testam. fac. poss. Effectus sententiæ pro viribus portionibus discretus est, l. 1. C. si plures vna senten. cond.

DISCRETIONES, diuisiones patrimoniorum inter consortes. Post. lib. 4. vide disortiones.

DISCRIMEN à discerno venit, quod alias diuido signat. Si à priori deducas, certamen & periculum significabit: si à posteriori, diuisionem ac differentiam. Drosæus in methodo iuris.

DISCVS. Vide supra, Dilci.

DISCVSSIONES apud Firmicum lib 4. Mathes. cap. 13. & Iustinianus Nouella 148. Discussiones vocat, quæ δημόσια εἰς πρόσοδον εἰσπράττονται· ἐκείνων γὰρ ἀπόντων ἐκ τοῦ δημοσίου λαμβάνουσι, Briss.

DISCVSSIO, inspectio, l 3. C. de discuss. Prat. vel ratiocinium. Briss. ionius.

DISCVSSO periculo, pro sublato, apud Pap. in l. nihil. de naut. fœn. Prat.

DISCVTI litem. Discussa lite. Briss. ex ff. & C.

DISCVSSOR in l. pen. C. quorum appel. non recip. Rubr. de discussorib & aliàs in tribus postremis Codicis libris persæpe. In Lexico B. Germani vertitur λογιστής. Et certè in censuum scriptione versatos discussores non dubium est. Meminit & Cassiod. lib. 4. Variar. Epist. ad Faustum. Ertorque est in hoc verbo apud eundem auctorem li. 9. Variar. Epist. ad vniuersos prouinciales Syriac. ciuit. Nam ibi discursoribus pro discussoribus legitur. Briss.

DISCVSSORES, cognitores & disceptatores rationum fiscalium ab aliis tractatarum, rub. de discus. lib. 10. C. Discussor, inspector, λογιστής. in Nouel. Valent. tit. de ind. reliq. Prat. item qui reb. venalib. precia statuit. Gothofr. ad leg. 9. ned. Cod. de iudæ.

DISCVTERE, id est, curare. Gothof ad l. 1. C. de ratioci. operum.

DISCVTERE matrimonium, apud Paulum in l. 2. de donat. int. vir. & vxor. pro disturbare, dissoluere. Prat.

DISERTVS idem quod eloquens, disertissimus, idem quod eloquentissimus, l. petitionem vtrorum disertissimorum, Cod. de Aduoc. diuers. iud. & l. petitiones, Cod. de Aduoc. diuers. iudic. Io. Bel. Etym. Sed Cicero disertũ ab eloquẽte seperat, inquiẽs, eũ esse disertũ, qui poteſt satis acute atque dilucide apud meũ esse disertũ, qui poteſt satis acute atque dilucide apud mediocres homines ex quadam communi opinione dicere. Eloquentẽ vero, qui mirabilius atq; magnificẽtius augere poteſt.

Digitized by Google

atque ornare quæ vult, omnesque omnium rerum, quæ ad dicendum pertinent, fontes animo atque memoria continet, Drosæus in methodo iuris.

DISERTIONES, vel potius disortiones patrimon. vide disortiones.

DISIVNCTI in iure ciuili appellantur qui in re, non verbis coniuncti sunt Briss.

DISIVNCTIM & coniunctim, aduersantur, l vnica. §. in his itaque, C. de caduc tollend. Disiunctim autem significat, separatim. Brii.

DISIVNCTOS Iustinian. appellat eos, qui non vno verborum complexu coniuncti sunt, etiamsi propter eiusdem rei Communionem, re coniuncti videantur, & à nostris Iurisconsultis aliquando eo nomine appellentur coniuncti. Balduin. tit. de egaltis.

DISIVNCTIO secundum Ciceronem est, cum eorum, de quibus dicimus aut vtrumque aut vnumquodque certo concluditur verbo. In summa, disiunctio est, quæ deiungit sensum & verba, vt tradit Bart. in l. 1 ff. de condict. & demonst. Aliquando tamen verba deiungit tantum, sed sensum non deiungit: vt aut domum aut habitationem dabis: verba deiuncta sunt, vt quæ sint diuersa, sed sensus idem nec deiunctus. Brechæus. l hæc verba, de verb. & rer sig.

DISIVNCTIONEM ex contrariis Cicero vocat propositionem, quam vocant de disiuncto extremo, cuius partes sunt termini contradictorij. Aut viuet Hermachus, aut non vider. Horum duorum necessarium est alterum esse: cum omne (vt ait Cicero) quod ita disiunctim sit quasi aut etiam, aut non, non modo verum sit, sed etiam necessarium. Idem ibidem, &c.

DISIVNCTIM relictum, quod duobus separatim & diuersis orationibus relictum est, §. si eadem res. Instit de legat. Briss. Hoc enim est Re coniungi: mente scilicet ac intelligentia: licet verba & sonus linguæ disiungant Prat.

DISIVNCTIVO modo seu disiunctim, relinqui dicitur, quod sub alternatione relinquitur, l. 25 ff quando dies leg. ced. l. 51. 78 de cond. & demonstr. Briss.

DISIVNCTIVA conditio, quæ sub disiunctione concipitur, l. 63 ff. de verb. sig. Briss.

DISIVNCTIVA priscis erat, quod nostris alternatiua, l. coniunctionem, de verb. sign. Prat.

DISIVNCTA pro coniunctis sæpe ponuntur l. 53. ff. de verb. sig. Briss.

DISIVNCTIVVM est, veluti cum dicimus: aut dies est, aut nox: quorum posito altero, necesse est tolli alterum: Item sublato altero, poni alterum, l. 114. de verb. sign. Briss. Ita simili figuratione verbum potest esse subdisiunctiuum. Subdisiunctiuorum autem duo sunt genera: vnum quando ex præpositis finibus ita non potest vtrumque esse, vt possit neutrum esse, veluti cum dicimus aut sedet, aut ambulat. Nam vt nemo potest simul vtrumque facere, ita aliquis potest neutrum; velut is qui accumbit: alterius generis est, quando ex præpositis finibus ita non potest neutrum esse, vt possit vtrunque esse: omne animal aut facit, aut patitur: Nullum est enim; quod nec faciat, nec patiatur: aut potest simul & facere & pati, vt Proculus de verb. sign. Maffæus, cui adde l. & ille aut ille, de verb. sign.

DISORTIONES autore Festo dicuntur diuisiones Patrimoniorum inter Consortes: Solentque ita fieri disortiones, vt imprimis coerceretur commune Patrimonium, ac deinde cieretur. Id enim his verbis ERCTVM citumque legum Rom. tabulis contineri & in iis erctum à Coercendo, citum à Ciendo dictum esse testatur idem Festus, Eoque accedere videtur illud Seruij in 8. Æneid. vt est in iure Ercto non cito, id est, patrimonio, vel hæreditate coercita non diuisa. Ita enim arbitror eum locum ex Festo supplendum esse. Siquidem ante coerceri subductis examinatisque singulorum consortium rationibus hæreditatem oportebat quam ea cieretur, hoc est, in certas iustasque portiones diuideretur. Ræuard. leg. in ambiguis, §. quoties æquitatem, ff. de regulis iur. vide supra Discretiones.

DISPAR beneficium, l. 3. C. de bon. mater. causa l. 1. Co. quib. ad libert.

DISPENDIA dicuntur damna & detrimenta, vt dispendia litiũ, cap. dispendia, de rescript. lib. 6. Et dispendiosa dicitur litium prorogatio, id est, damnosa Cle. dispendiosam. de iudic. Dicitur autem dispendium ideo, quod in dispendendo solet minus fieri, Varro l. 5. de ling. Lat.

DISPENSATA, expensa, compensata Hot. ex Festo.

DISPENSATOR seruus appellatur, qui familiæ rationes dispensat, peculiique administrationem habet, l 51 l. 62. ff. de solut. l. 1. in fi. pr. ff. de aur. arg. l 66. l. 203 ff de verbor signif. Marcus Cullius in Hortensio, referente Nonio in verbo Æra. Quid tu, inquam, soles, cum rationem à dispensatore accipis (sic enim legendum censeo) Si æra singula probasti, summam quæ ex his confecta sit, non probare? Quintil lib. 6. ca. 4. Dispensatori, qui cum ad reliqua non respondetet, dicebat subinde non comedi. Ita & idem, seu quis alius est Quintil. Declamatio 353. Dispensatorem supra rationes positum esse ait. Suet. in Vespasiano: Admonente dispensatore quemadmodum summam rationibus vellet inferri, &c. Per dispensatores itaque olim nomina faciebant, vt apparet ex l. vlt. §. si inter ff de verb. obliga. Idem Quintil. declamatio 345. Satis sit vobis, ô diuites, hoc vestras dispensare fortunas, quod per dispensatores fœneratis. Vnde Theod in §. recte. Instit. mãd. Dispensatores definit οἰκέτην ὃς ἐπιτρέπεται ἐκδικεῖσθαι τὰ δεσποτικὰ χρήματα, id est, seruum qui pecunias domini solet fœnori dare. Harmen. eod. loc. eo modo definit. Hoto. Dispensatores vero dictos, quibus pecuniarum administratio credita esset, ipsa nominis notatio arguit, quam ab antiquo pendendæ pecuniæ modo. Varro lib. 4 ling. Latin. Pomp. & Isid. deducunt. Ideoq; qui principum pecunias curant, thesaurorumque administrationem gerunt, in constitutionibus dispensatores appellantur. l. 1 C. si aduers. fiscum. & C. Th. de his, qui cum dispens contrah. Briss.

DISPENSATOR, actor, seruus, qui rationes domini administrat. & pecuniam dispensat. Hot. v. Gothofr. ad l. 62 pr. de solut.

DISPENSATIO, id est, alimenta. Bred. in auth. Nouissime, Co. de adm tut.

DISPENSATIO apud Pontificios (sic à Specul. in tit. de dispensationibus definitur,) est iuris prouida relaxatio, seu necessitate pensata. Vel sic. Est rigoris iuris per eum, ad quem spectat, canonice facta relaxatio, cap nisi rigor 1. quæst. 7. Κατὰ χρησιν, plerumque accipitur pro iuris declaratione, vt in cap Quintauallis, extra de iureiurando, Ioannes Andreas significare etiam scribit quandam communem mensurationem ad singula. & vide Hostien in Sum. Prat.

DISPERIRE negotia, l. 5 ff. de obligat.

DISPERTIRE id est, diuisionem facere, l. 71. de vsufruct.

DISPICIET iudex, l. 2 C. arbit. tut. Briss.

DISPICET merito, l. 30 § Neratius, ff. fam. ercis.

DISPOSITIO ordinatio, in constitutionibus & in notitia Imperij Roman. est administratio & cura. Prat.

DISPOSITIONVM scrinium quoddam memoratur in l. 3 & l. 4. & l. 11. C. de proxim. sacr. scrin. lib. 12. Et dispositionum Comes in l. 8. C. eo. titu. Vnde emendandam esse l. 4. eod. tit. succurrit in qua Comitiuam primi dispositionem pro Comitiuam primam dispositionem, legitur. Briss.

DISPOSITIONEM generalem esse volunt Innoc. Host. & Panor. quæ in toto genere: Specialem autem, quæ in vna specie verificatur. Spieg.

DISPOSITIVE narrata quæ dicantur, vide in dictione, enunciatiue. Spieg.

DISPERGERE, i. e. soluere, l. 18. fin. Codic. de nupt. Breder. Lexicon.

DISPVNGO est à verbo pungo; & dispungere est quasi puncto discernere, ac distinguere: Germani dicunt *die Rechnung bestechen*, hoc est, rationem punctis distinguere ac quasi distinguere, seu dispungere. Gœd. de verb. sig. ad l. 56 in pr. n. 6.

DISPVNGERE, est expungere, seu tranfuncto calamo rationem cancellare, de verb sign. l. cognoscere. Dispungere, inquit, est conferre accepta & data: & ex ea collatione (vt ait Accurs.) cancellare quod est redditum Hinc Dispunctio, ipsa rationis cancellatura. Vlp l cum plures. de bon. aut. Iudic. poss. An recognitio, inquit, & dispunctio concedenda sit creditori. Nebriss.

DISPVNCTÆ rationes: vel expunctæ, l. 13. fi. de diuersis temporib. l. pen. de admin. rer. ad ciuit. pert. Briss.

DISPVNGERE rationes, est computum, vt vulgo dicitur, examinare Papinian. de verbor. signific. Dispungere, est conferre accepta & data. Item alibi: Percunctandas atque examinandas rationes, & dispungendas atque discutiendas. Et iterum alibi: Vtrum semel, an etiam sæpius recognitio & dispunctio concedenda sit creditori. Budæus Spieg. vide Goth. ad l. 56. ptinc. de verb. sign.

DISPVTARE, à dis, & puto, are, quasi verborum agitatione prorsus purum facere. Proprie enim disputare est Purum facere. Per translationem autem, rem aliquam hinc inde collectis rationibus agitare, vt veritas tandem cognoscatur. Oldendorpius.

DISPVTARE rationem cum aliquo, *Rechenschafft eleutern*. Quod & deputare rationem dicimus. Plaut. in Aulul. dixit: Æs petitur, putatur ratio cum argentario. Vbi disputata est ratio cum argentario, etiam plus ipsus debet argentario. Old. Prat.

DISPVTANDVM est sobrie in vtranque partem, quasi conferendo alicuius rei sententias: vt Marcellus in l. 1. §. Accusationem, ff. ad SC. Turpill. Vlp. in l. 1. §. quæritum est, ff. quor. legato. Old.

DISPVTATIONEM fori accepit Pompp. in l. 2. ff. de orig. iur. adplicatione legum ad commoditatem Reipubl. cuius negotia in foro tractari solent. Dicimus enim in foro disputare, sicut, Vti foro, Deseruire foro. Old.

DISPVTATIONES moderate exercitij vice adhiberi debet, more veteris scholæ Socraticæ. Sic enim obseruabatur, vt cum alte dixisset

Digitized by Google

dixisset, quod vellet, alter contradiceret modeste: in hoc tantum differentes, quo magis inuestigaretur veritas, & diuersa simul collata, facilius intelligerentur.

DISPVTATIO autem Doctorum immodica quantum noceat, ex ipso vsu forensi colligere licet: quū non ob aliam causam lites fiant immortales, quam quod quilibet causidicus calumniæ suæ patrocinium facile adsequitur ex repugnantibus eorum sententiis. Vnde speculat. in tit. de except. §. Viso quando excepti. refert, Vbertum dicere solitum fuisse: Non est bonus aduocatus, qui patitur intra decem anos litem contestaricum tutore vel curatore. O impudens verbum? Old.

DISQVISITIONEM vocabant antiqui iudicium per opiniones (vt nunc loquimur) cum opinionem vel sententiam omnes rogantur. Budæ. in l. poster. de orig. iur. Spieg. Disquisitio huius rei iudicis est. Briss. ex ff.

DISSERERE, ait Alciatus, nihil aliud est, quam clare & specialiter sententiam suam exprimere. Spieg.

DISSIDIVM, inter virum & vxorem diuortium est. Terent. in Andria, veleant, qui inter nos dissidia quærunt. Idem in Heeyra. Nihil mali est quod sit dissidio dignum. Adde Brechæum l. inter diuortium, in tit. de verb. & rer. sign. Papin. ad l. Iul. de adult. l. miles. Quære, inquir, in causam dissidij præstitisse videar. Nebriss. Spieg.

DISSIMVLARE pro conniuere, in l. diuus, de offic. præsid. aliter dixit Paulus, Dissimulate de sua conditione, in l. 4. quibus ad libertat. proclama. non licet. Spieg.

DISSIPARE ædificium, pro disturbare & demoliri, l. 3 §. pen ff. de incend. ruina Briss.

DISSIPARE bona, l. 3. C. de postli. reuers. id est, dilapidare. Briss.

DISSOCIATVM matrimonium, l. 23. §. 2. in pr. C. ad l. Iul. de adult. l. 14. C. de nuptiis, id est, dissolutum. Briss.

DISSOLVTA negligentia. l. 29. ff. mand. quæ alias supina, & lata. Cicero dissolutum hominem in re familiari vocat negligentem, & parum circumspectum, solicitumque patrem familias. Briss.

DISSOLVTIO est, quæ cōiunctionibus verborum è medio sublatis, partibus separatis effertur, hoc modo: Gere morem parenti, pare cognatis, obtempera legibus. Spieg.

DISSOLVTOR, & dissolutrix sepulchrorum, l. 8. §. 3. C. de repu.

DISSOLVI nauis dicitur, cum tabulæ refiguntur, & resoluuntur, l. 88. ff. de legat. 3. l. 8. § sacrum, ff. de verb. obli. Et

DISSOLVI ornamentum, l. 10. §. si massæ. ff. quib. mod. vsusfru. amitt. Briss.

DISSORS, dissimilis sortis. Augustin. in Grammatic.

DISTAT exceptione doli, id est, ab exceptione, l. 4. §. pen. pr. de doli except. Briss. Pareig.

DISTRAHO proprie, diuerse traho, diuido. Terentius.

Quod si eo meæ fortuna vrdeunt, abs te vt distrahar.

Virgil. lib 6.

Turbatu distractus equis ——

Per translationem ponitur pro eo, quod est, vendere, aut auctioni exponere. Origo autem vocabuli huius ex auctionibus nata est, in quibus res proprie diuendi & distrahi dicuntur, quia non vni adiudicantur, sed pluribus varia in loca res emptas asportantibus. Hotomannus. Vlpianus in l. cum 2. §. si vni. ff. de transact. Si vni (inquit) pluribusve fundus ad alimēta fuerit relictus, velintve eum distrahere, necesse est prætorem de eius distractione & transactione arbitrari. Præterea, Sueton. Tranquillus, in vita Vespasiani. Sola est, in quo merito culperur pecuniæ cupiditas. Non enim contentus omissa sub Galba vectigalia renouasse, noua & grauia addidisse, & auxisse tributa prouinciis nonnullis, & duplicasse negociationes quoque vel priuato pudendas, propalam exercuit, coemendo quædam tantum, vt pluris postea distraheret. Ita sane hoc modo accipitur verbum distraho. ff. & C. in tit. De distractione pignorum, & C. in tit. de patribus, qui filios suos distraxerunt. Qui titulus est è Romulo, qui filiū à patre vendi posse primum lege cōstituit, quam legem deinde viri decem post exactos reges (vt Dionysius Halycarnas. scribit lib. 11.) in XII Tabulis cum aliis legibus conscripserunt, hoc pacto, Vēdendi filiū patri potestas esto: tametsi Numa Pompilius eam prius emendauerat, ne in filio, qui patre approbante vxorem duxerat, locum haberet. Hæc verò postmodum à Diocletiano & Maximiano Imperatoribus sublata est, disponentibus, nullo contractus genere alienari posse filium. Verum propter nimiam paupertatem, victusque egestatem postea Constantini lege rursus permissum est patri vendere filium. Anchar.

DISTRAHI societas dicitur, quæ voluntate, renunciatione, vel alia qualibet ratione dirimitur, l. 63 §. vlt. & l. 65. § 12. ff. pro soc. vide Senec. epist 66 Briss.

DISTRAHI etiam negotium, obligationemve dicimus, pro dissolui, tolli §. item is cui. Instit. quibus mod. toll obl. l. 5. §. is quoque, ff. de obligat. & act. l. 11. §. is qui vina. ff. de act. empt. Briss.

DISTRAHERE rationes, id est, interuertere, conturbare, auertere. Hinc actio distrahendis rationibus, quæ hæredibus dabatur ex leg. 12. Tabul. contra tabulas finita tutela, in duplum, qui in gerenda tutela pecuniam pupillarem intercesserant, vel quam aliam rem pupilli abstulerant, auertere aut, subripuerant, hæc vero formula: Quod ex rationibus tutelæ pupillo abest. Prat.

DISTRAHERE rationes sub tit. de actione rationib. distrah. pro eo dicitur, quod est accusare fraudem vel culpam tutoris, qui rem ex bonis pupilli abstulit, nec proinde retulit in actiones. Vlpianus dispunctionem vocat ipsam rationis cancellaturam in l. cum plures, ff. de bon. auth. iud. possid. Old.

DISTRAHERE matrimonium, l. 2. ff. de diuort. pro dissoluere, & tollere, Prat.

DISTRAHERE, id est, alienare, in l 2. C. de præd. & al. rebus minor.

DISTRAHERE controuersias, hoc est, dirimere & decidere, Cicero pro Cecinna. Omnia iudicia aut distrahendarum controuersiarum, aut puniendorum maleficiorum causa reperta esse. Eodem verbo in eundem sensum vtitur Suet. in Iulio, 6. 78. Prat. Briss.

DISTRACTIO, interuersio, conturbatio, cum res pupilli auertitur vel aufertur, l. tutor. ff. de liber. leg. Nonnunquam est venditio. Alias ponitur pro diuortio, in auth. de nupt. §. nuptias, & ibi in glos. ff. de diuort. & repud. l. 2. & vide & Cod. & ff. de distr. pign. & C. de iure deliberand. l 1. Vide supra Distringere. Prat.

DISTRACTORES argenti Iustinianus in l. 27. in pr. C. de pign. & hypoth. & in l. vnica, Cod. negociatores ne militent. lib. 12, nominauit eos, quos alij mensarios & argentarios, numelarios, & à commutandis pecuniis Collybistas, ἀργυρογνώμονας, & item ἀργυρογνώμονας vocant, quod pecuniam spectet, an proba sit, an legitima, & locabilis, & cuius pretij. Distrahere enim vendere est, & hi quasi vendunt pecuniam, cum pro eius spectatione & permutatione aliquid lucelli accipiant, qui Collybus dicitur: Connanus lib 4. c. 15. nu. 5.

DISTRACTVS apud Doctores pro resolutione cuiuscunq; contractus ponitur. Prat.

DISTRACTVS & contractus differentiam collige ex l. 5. C. si tutor vel curator interuen.

DISTRIBVERE est suum cuique tribuere, l. 1. ff. famil. erciscund. Prat.

DISTRIBVTIO quotidiana Pontificiis significat id quod præstatur his, qui horis certis intersunt diuinis, ca. 2. §. 1 de ætate & qual. in Clem. c. vnic. de cleric. non resid. lib. 6. & c. licet vobis, de præben. Prat.

DISTRIBVTIVA nomina & eorum vim ponit Bart. in l. hoc articulis, ff. de hæred. instit.

DISTRICTE pro prorsus, omino, profecto, sic res se habet, l. 7. §. 5. ff. de minor. aliquando significat præcise, præfracte, restricte, religiose. l. 13. ff. de procur. Prat.

DISTRICTE, hoc est, valde stringendo ac minitando: metaphora scilicet à gladiatoribus tracta, qui contra aduersarium suum ensem stringunt, id est, nudant. Spieg.

DISTRICTVS siue districtio est coercendi potestas, siue iurisdictio, quæ magistratui cum imperio mixto intra certæ regionis ac territorij fines conceditur. Hinc lib. feud. 1. tit. 5. §. 4. si quis feudum extra curtem detinuerit, & dominus districtum habuerit, &c. & lib. 2. tit. 14. Qui allodium vendiderit districtum iurisdictionē & Imperatoris vendere non præsumat. Fictum & est autem à distringendo, quod in libris feudorū pro coerceo sæpe sumitur: vt in capitul. Caroli Magni. A ministris Reip. district. sex solidis componan. Interdum pro territorio vsurpatur. Ant. Flor. histor. parte 3. tit. 20. c. 8 §. 13. Ciuitas Florentia triginta millia hominum in se continebat actos ad arma, & districtus eius septuaginta millia.

DISTRICTVS vocabulum auctore Alciato, apud antiquorum neminem reperitur. Spiegelius in Ligurinum annotans refert quatuor nomina eiusdem intellectus. Territorium, Comitatum, districtum, & diœcesim. Verum quam recte, viderit ille. Districtus enim est, locus iurisdictione munitus, intra quem homines distringuntur, & dicitur à distringendo, sicut territorium à terrendo, vt habetur in capit. vbi periculum, §. porro iuncta glos. in verb. territorio, de elect. in 6. & notat Abbas in cons. 20. nu. 2. volum. 1. Et Corn. in consil. 187. vol. 4. & secundum Felinum in capit. Rodulphus, num. 31. de rescript. Districtus est laicorum & clericorum, sed diœcesis clericorum tantum, & vbicunque quis distringendi, siue terrendi habet potestatem, ille locus dicitur de districtu, siue territorio, vt refert Decius in consil. 534 numer. 7. vol. 4. & in l fin. num. 19. ff. de iurisdict. omn. iud. Vel districtus, vt vult Aretinus in cons. 77. num. 4. proprie est dominium vel territorium ciuitati in subiectionem accedens vltra fines simul cum ciuitate statutos, intra quos, quidquid est, vocatur districtus vel territorium, l. si pupillus, §. territorium, ff. de verborum signifi. & quicquid de nouo ciuitati accrescit, dicitur districtus, nisi sub ciuitatis nomine concederur, vt per Cynum & Bald. in l. etiam, Cod. de iure dot. & districtus est illud, quod à ciuitate actualiter distringitur. vt per Zabar. in clem. 2. §. sane, numer. 6. de elect. Et districtus alij

Digitized by Google

quando ponitur pro territorio loci vel agrorum. & pro iurisdictione, & idem est, quod comitatus secundum Patid. de Put. in verb. districtus, de verbor. signi. & districtus & potestas. idem est, vt voluit glos. in §. rursus, in vers. potestate, Instit. de actio. & Paris de Put. in c. 1. n. 7. de fi. feud. vel & secundum Bald. in cons. 499. nu. 5. vol 4 Districtus triplicitèr accipitur, videlicet conventionalis, quando castrum pro se regit & se alicui ciuitati, ob sui corporis tutelam submittit, sine tamen Principis præiudicio, vt in l. est receptum, ff. de iurisdictio. omn. iudic. & districtus priuilegiatus dicitur, quando princeps alicui ciuitati castrum concessit ad districtum. vt in l. humanum, C. de legib. & præscriptus districtus dicitur, quando imperium & iurisdictio præscribitur in ipso castro, l. viros, iuncta gl. in vers. omittit. C. de diuers. officiali. li. 12. & cum contingat, in fin. iuncta glos. in vers. vel consuetudine, de foro compet. vel vt dicit Bald. consil. 429. ad euidentiam præmittendum, vol. 1. Districtus est territorium, cui iurisdictio inest, & à comitatu differt, quia comitatus proprie est ciuitatum, & districtus est dominorum, vel secundum Geminia. in c. quoniam vt cler. vel monach. in 6. districtus comprehenditur sub appellatione terrarum domini, & vt tradit per Felin. in d. c. Rodulphus, nu. 13. Districtus dicitur proprie loquendo spatium, aquæ, seu latitudo iurisdictione munita, & sic districtus erit in mari, vt voluit Cæpolla in tractat. de seruit. rustic. prædi. in tit. de mari, nu. 16. Et Laurent. Calc. in cons. 90. in fin. Sic districtus dicitur non solum in terra & mari, sed in cœlo & aere, vt voluerunt Bald. in consil. 420. verba Principis, n. 1. & Cæpol. in d. tit. de mari. n. 24. Et Paris de Put. in c. 1. n. 5. de finit. feud. & termini in cœlo & aere fuere positi tempore Alexandri Papæ VI. inter Lusitanos siue Portugalenses, & Castellanos diuidendo insulas Indiæ tunc nouiter repertas per lineas graduum cœli, & quicquid reperiebatur à parte orientali erat Portugalensium, & à parte occidentali erat Castellanorum. Schard.

DITIO imperium. Phocas in vsu tantum in ablatiuo & accusatiuo ditionem putat: nos tamen, ait Cataneus, plerumque in genitiuo notauimus, præsertim apud Iureconsultos. Spieg.

DITIO potestatem significat, seu facultatem. Zas. in l. 2. ff. de orig. iur. Et ita vsurpat Iustinianus, §. vtrumque. Instit. in procœmio. Pompon. in l. 2. §. capta deinde Sardinia, ff. de orig. iuris. Virg. 1. Æneid.

Vastabat, Cyprum victor ditione tenebat.

DITIO vrbium, municipumque, vide l. 13. C. de vectigal. Ditio Romani dominii, l. 2. C. de incest. nupt.

DITIO Romana. l. 3. circa med. C. de infant. expos.

DITIO pro potestate dominica, l. 2. Cod. de libert. & eorum lib. Brif.

DIV ponitur pro biennio, ff. de re iud. l. fin. & ff. loca. l. cum. domum. Quandoque ponitur pro tribus mensibus 13. dist. c. Lectis, in gl. Aliquãdo pro decem. Inst. de ti. obli. § pen. & ff. qui & à quib. l. si cum fideicommissaria, § Aristo. Ponitur etiam aliis modis, vt ibi not. Aliquando pro triennio, ff. de vsucap. l. 7 & l. quamuis aduersus. Aliquando ponitur pro anno. ff. de successi. edict. l. 1. §. largius, & §. quibus. Aliquãdo momentum significat. C. de acquir. poss. l. 2. item quando diu fieri intelligatur, vide extra de elect. c. quia propter. & cap. Offerti de libell. obla. Ptar. Vid. & Donel. de vsuris.

DIVARII constitutiones, Instit. de hæred. quæ ab intestat. l. 3. C. quand. mul. tut. offic. l. 10. C. de secund. nupt.

DIVELIA consulta. C. de testam. l. diualia.

DIVALIA statuta l. 1. circa med. C. de collat. donator.

DIVALIS lex, l. 2. in prin. C. quando & quib. quarta pars, li. 10.

DIVALIS iussio, l. 1. §. 3. C. de assert. toll.

DIVM memoriæ, Instit. de vsucap.

DIVARICARE est, à recto deflectere, idque proprie cum quis rectis pedibus stare nequit, sed diductis & varie discretis, vnde diuaricata ligna architecturæ professores dicunt, id est, curuata, Brechæus in l. præuaricatores, ff. de verbor. & rer. significat.

DIVERSA sunt, quorum definitio non est eadem, seu quorum substantia non est eadem. Conuertantur hæc, l. 1. de dol. glo in l. homis definitio, de reg. iur. Spieg.

DIVERSA illa dicuntur, quæ origine & corruptione sunt diuersa, l. si mihi eod. tempore de seruit. rust. prædi. l. si domus tua, de serv. vrb. prædi. Bald. in l. ex hoc iure, de iust. & iur. Ptar.

DIVERSA pars in l. 14. C. de transact. i. aduersa, quæ transactionis causa aliquid acceperat, Goth. ibi in not.

DIVERSI exitus genera, sexus, id est, contrarij. Brisson. ex ff.

DIVERSORVM iudicum. De officio diuersorum iudicum (qui titulus est 48. lib. 1. C.) id est, de officio diuersæ conditionis iudicum vel clarius, de diuersis iudicum officiis. Quorum est primum, ne matres familias in publicum protrahant. Nisi forsitan pro fiscalibus, vel primatis debitis in ius vocetur. Nam tunc etiam materfamilias iudicem adibit. Deinde officium iudicum est, viris magni nominis honorem debitum habere. Postremo caueant iudices, ne magni subsellij viros in subscriptionibus fratres nominent. Hegendorphinus in Exegesi ad supradictum titulum. Anchor.

DIVERSORIVM. Accursius in l. 3. ff. in quibus causis pignor. recte sic interpretatur, Statio in qua diuersi generis merces afferuntur. Aliis locis diuersorium est mercenariorum hospitium, quo ex itinere aliquantisper commorandi causa diuertimus non habitandi: vnde illud Cic. in Caton. Ex ista vita sic discedo tanquam ex hospitio: non tanquam ex domo. Commorandi enim natura diuersorium nobis, non habitandi dedit. Et libro Famil. vi. nam & villa & amœnitas illa commorationis est, non diuersorij. Hotom. & Donellus de pignor.

DIVERTERE dicitur vxor, quæ à viro, cui nupta est, discedit l. 42. ff. de iudicand. l. 5. §. si cum. ff. de dolì except. l. 27. §. si cum maritus, ff. ad l. Aquil.

DIVERTERE, nuncium remittere, dirimere matrimonium, Repudiare vxorem. Nuncium mittere, Matrimonium soluere. l. si mulier, ff. solut. matrim. Si mulier diuerterit, & iudicio de dote contestata reuersa fuerit in matrimonium, l. prospexit, ff. Qui & quibus manu l. Si cum dotem, §. Si maritus. Et §. seq. ff. eod. tit. Spieg. Adde Brechæum l. Inter diuortium, in tit. de verb. & ter. signif nu. 2. Diuertere à viro, à marito. Brisson. ex ff.

DIVERTISSE non videtur, quæ breui reuersa est, l. quicquid, ff. de diuers. reg. iur.

DIVES quis dicatur, ponit Bart. in authent. præterea, Cod. vnde vir & vxor. Diues non dicitur vxor propter dotem, l. Lucius §. idem respondit, ff. ad municip. Ptar.

DIVI fratres, quorum in iure ciuili sæpissime fit mentio, fuerunt, Marcus Ælius Antonin. & Verus Commodus. Marcus enim Antonin. eximiæ doctrinæ ac probitatis Princeps, hũc Commodum fratrem suum ex adoptione Pij Antonini Principis imperij consortem fecit. & primi omnium imperatorũ, bini regnare cœperunt anno salutis 163. quos deinde multi sunt imitati, adeo vt terni nonnunquam imperarent. Sed Marcus, Commodo non multò post mortuo, cum filio Commodo imperauit, homine pessimi ingenij, & omnibus incommodo. Old.

DIVOS Iurisconss. appellant Imperatores, qui post obitum in Deos relati erant ea θεοποιΐας solennitate, quam Herodianus lib. 3. describit, postquam & templa eis construi, ac sacerdotes & sodales creari, & ludi fieri omnesque diui honores decerni solebant: vt ex Tacito, Suetonio, Spartiano, Capitolino videri potest: Brisson. Papias vero scribit eo diuos vocari, quod sint quasi cœlestes, quam verbi notationem admittere, & pium, & Christianum magis est. Reliqua vide infra in verbo, Diuos olim.

DIVIDERE, pro partiri, vt cum Iurisconsul. inquit de verb. oblig. Stipulationes non diuiduntur. Loquitur enim non de diuisione, sed partitione, atque earum rerum, quæ partitionem non recipiunt: quales sunt res imperfectæ, vsus, habitatio, iter. actus, prospectus, & stillicidium, quasi dominium, quas perstringit Bart. in l. 3. §. ex pluribus, in fin. de acqu. poss. Quod & Apellus iudicat. Spieg.

DIVIDERE pecuniamque inter se partiri. Martianus l. collegia, ff. de colleg. & corporib. Sed permittitur eis, inquit, pecunias communes (si quas habent) diuidere, pecuniamque inter se partiri. Spieg. fol 151. in charreta.

DIVIDERE æqua lance, vide l. 2. § 1. Cod. de leg. Diuidere viritim & ex æquis partibus, leg. dicit constitutio. Cod. de incert. Person.

DIVIDERE, ad diuisionem singulorum ciuium legare Paulus dixit quod alio modo ciuitatib. in distributionem relinquere Martianus dixit, l. 117. de legat. 1. cum etenim quis ciuibus quid legasset, singulæ tribus suos legitimos diuisores habebant, qui id partirentur, idque Asconius scripsit in hunc Ciceronis locum, act. 2. in C. Verrem, vnum illud ex hominibus certis, ex quibus omnia comperi, reperiebam, fiscos complures cum pecunia Siculensi à quodam Senatore ad equitem Romanum esse translatos: ex his, quasi decem fiscos ad Senatorem illos relictos esse comitiorum meorum nomine, diuisores omnium tribuum noctu ad istum vocatos. Eoque sensu diuisores etiam visus est accepisse idem Cicero, quum sic Epist. lib. 1. ad Atticum scriberet: Consul autem ille deterioris histrionis similis suscepisse negotium dicitur, & domi diuisores habere: sed Senatusconsulta duo iam facta sunt odiosa, quod in consulem facta putantur, & Domitio postulante: vnum, vt apud magistratus inquiri liceret, alterum, cuiusmodi diuisores haberent contra Rempublicam. His addatur illud Suetonij in Augusto: C. Octauius pater à principio ætatis, & re, & existimatione magna fuit: vt miret equidem hunc quoque à nonnullis argentarium, atque etiam inter diuisores, operasque campestres proditum. Hæc Suetonius, haud dubie per operas campestres, eos intelligens, qui calatis in campum Martium comitiis, aliquo ministerio publico fungebantur. Diuisores pecuniam populo viritim diuidebant, singuli in sua tribu, & alio nomine magistri curiarum appellantur, vt idem Asconius auctor est, De quibus sic loquitur in Aululari Plautinus Eutelio.

Nam

Digitized by Google

Nam noſter noſtra qui eſt magiſter curia,
Diuidere argenti dixit nummos in viros.
Id ſi ego relinquo, & non peto, omnes illico
Me ſuſpicentur credo habere aurum domi.
Nam non eſt veriſimile hominem pauperem
Pauxillum parum ſacere quin nummum petat.

Et paulò poſt: —*Neque quiſquam curialium*
Venit, neque magiſter quem diuidere argentum
Oportuit.——

De huiuſmodi ciuium diuiſionibus ſentire viſus eſt Cornelius Tacitus Annalium lib. 1. cum ita ſcriberet: Cæterum Tiberius nomine Germanici tricenos plebi ſeſtertios viritim dedit, ſeque collegam conſulatui eius deſtinauit, Reuard. vario. lib. 2. capite 16. Fuerunt autem hæ diuiſiones ſportulæ, pecuniæ, oleum, craſtum, vinum, aliaque id genus nec abſimilia, quæ teſtatores collegiis & ſodalitatibus, militiiſque negotiatorum & artificum, item Decurionibus, populoque interdum, die natalis, quæ viuentibus fuerat celebertima atque honorata, parentaliorumque tempore ſingulis annis dari teſtamento cauebant, l. cum quidam, 23. ff. de annuis leg. Harum diuiſionum etiam meminit Paulus Iuriſconſultus in eiſdem pandectis, ſub tit. de legatis 1. l. 125. Huiuſmodi diuiſiones à viuentibus etiam lætitiæ gratia dari conſueniſſe, non eſt ambigendum. Dabant antiqui diuiſiones nedum Decurionibus, vt cognoſcitur ex pridem relata inſcriptione, ſed etiam eorum liberis, inter cæteras diuiſiones panis & vini. Majoragius Miſcel. lib. 2. c. 8.

DIVIDERE ſententiam. Aſconius, Quum aliquis in dicenda ſententia duas pluresve res complectitur, eæ ſi non omnes probantur, poſtulatur vt diuidat, id eſt, vt de rebus ſingulis referatur ſeorſum, quo pars vna, ſi viſum fuerit, repudietur, altera recepta. Cic. pro Milone. Diuiſa ſententia eſt, poſtulante neſcio quo (nihil enim neceſſe eſt, me omnium flagitia proferre) ſic reliqua auctoritas Senatus empta interceſſione ſublata eſt. Sic Sextus Pompeius. Numera Senatum (ait) qui vis Senator conſuli, quum impedimento vult eſſe, quominus facist SC. poſtulatque vt aut res quæ afferantur, diuidantur: aut ſimul conſulantur, aut ſi tot non ſint ſenatores, quo numero liceat ſcribi SC. expectetur. Hotom. Prat.

DIVIDVVM eſt, quod diuidi poteſt in partes aliquo effectu iuris ſeparatas. Indiuiduũ eſt, quod diuidi nõ poteſt in partes, quolibet iuris effectu ſeparatas. Hęc deſcriptio deducitur à cauſa finali, ſeu ab effectu diuiſionis. Nã verbũ diuidere, in hac materia accipitur politices & ciuiliter, vt negotiis hominum deſeruiat: ſc. quoties occurrit quæſtio, vtrum aliquid adquiri, vel retineri, vel alienari poſſit pro parte: an vero non niſi totius commercium admittat, Siue quæratur de reb. corporalibus, ſiue de reb. incorporalibus, Siue itẽ de obligatione vel actione aut ſolutione diuidenda, vel non diuidenda. In his enim totum ius conſiſtit, & per conſequens totus effectus diuidui & indiuidui, l. ſi. ff. de leg l. 1. ff de ſtatu hominum, iuncto titul. Inſtit. de rebus corporalibus & incorporalibus. Prat.

DIVIDVVM Romani legiſlatores ſignificare ſolẽt his aut ſimilib. verbis: PARTIVM PRÆSTATIONEM RECIPERE, l. 2. in pr. ff. de verb. obligat. A SINGVLIS HÆREDIBVS DIVISIM CONSEQVI: PRO PATRE PETI: ADMITTI PARTIS EXECVTIONEM, l. in executione, ff. eo. tit. Pro parte adquiri: Pro parte retineri: Pro parte remitti, l. pro parte, ff. de ſeruitutib. l. vnus ex ſociis, ff. de ſeruitut prædi. ruſtic. A cõmunione decedere, ſci. rerũ particularium, vt in tit. ff. & C. comm. diuidund. Familiam herciſcere, h. e. hæreditatem diuidere, ſeu rerũ vniuerſitatem, vt in titul. ff. & C. famil herciſc. Ad ſignificandam vero indiuiduum has appellationes accommodant Iuriſconſulti: Partium præſtationem non recipere: Niſi totum detur ſtipulationi ſatis non fieri: In ſolidum teneri, l. 2. in princi. Et §. 1. ff. de verb. oblig. Ab omnib. hæredibus committi pœnam. In ſolidum peccari: vt in l. ead. §. Cato. ff. eod. tit. diuiſim non præſtari: In ſolidum agi: totum deri, d. l. In executione. Ex his atque id genus aliis appellationib. intelligi poteſt, quomodo in hac materia ſit accipiendum diuiduum & indiuiduum, nempe quod diuidi poteſt, vel diuidi non poteſt in partes, iuris effectu ſeparatas, vt in § præcedenti dictum, Old. Prat.

DIVIDVVM & indiuiduũ duplici ratione dicitur. Natura videlicet & lege. Natura, id diuiduum appello, quod hominis facto in partes diſcretas, ſeparatoſq; ſecari & diuidi põt, vt fandus, homo, veſtis, & aliæ deniq; res corporales innumerabiles, l. 1. §. quædam. ff. de rer. diuiſ. l. ſi quis duas, §. ſi quis partem, ff. com. prædio. & l. quod in rerum, §. ſi quis poſt. ff. de legat. 1. In homine tamen cæteriſque rebus animatis, Iſaon & poſteriores in l. 2. §. & harũ. ff. de verb. obl. hoc non admittunt, quod earum rerum diuiſio ſubiectum omnino corrumpat, l. rerum mixtura ff. de vſucap. c. adſerte, de præſum. Sed eorum ſententiã ipſe nõ facile probauerim, ſiquidẽ hac ratione attenta ex corporeis rebus pauciſſimæ eſſent, quæ ſectionẽ admitterent. Nã & nauis, veſtis, liber, hiſq; ſimiles, in partes præſertim minutas ſine ſubiecti deſtructione ſeparari nequeunt, illud ſcio hominẽ, mulũ, cæteraque animantia, in partes cõmode diuidi nõ poſſe §. ead. in fi. de offic. iud. in Inſt. Verũ hæc cõmoditas vel incõmoditas, in diuiduo ſecundũ naturam minime attenditur. ſed id conſideratur duntaxat, an res corporea ſit, atque ita actualiter diuidi poſſit. d. §. quædam, & d. §. ſi quis partem, quod & in hominẽ ipſum cadere probat d. l. affertæ de præſum. Quib. cõſentanea videtur prima doctrina, in hac materia omnes res corporales natura diuiduæ ſunt, dict. l. quod in rerum. § ſi quis poſt ff. de legat. 1. à quo ſolum punctum excipit. Petr. Bellaperticen, qui tam paruus eſt, vt tamen ſi corporeus ſit, partes nõ recipiat. Eſt. n. punctus, aut ſi manis punctũ, vt Mathematici docent, quod ob incõprehenſibilem ſui breuitatem, in partes diuidi non poteſt, nec ipſum pars aliqua, ſed tantummodo ſignũ eſſe dicatur, protractũ, vt Euclides ſcribit, lineã, cõficiẽs. Verũ hoc exemplũ non mihi valde videtur ad rẽ pertinere. Siquidem punctũ licet ex ſe faciat corpora, non tamen ipſum corpus ſit. Eo conſtat ineptos eſſe & ridiculos ex recentioribus quoſdã, licet alioqui multæ auctoritatis, qui in l. 4. §. Cato. ff. de verb. obl. ſcriptum reliquerunt, punctũ nonnunquam diuidi, veluti cum adeo magnus. vt in partes deduci & ſecari poſſit. Bartoli verba in eum ſenſum contorquẽtes, dum in l. ſi cui. hoc tit. tradit res omnes in vniuerſum, ex philoſopharũ ſententia in infinitas partes diuiſibiles eſſe. Punctus. n. eſt, vt dixi, qui ob incomprehenſibilẽ ſui breuitatẽ, nec longus, nec latus, nec altus dici poteſt. quocirca ſi aliquã habeat magnitudinẽ iam puncti nomen amittit. Præterea rebus corporeis, vt dixi, non numeratur. Cognito vno ex cõtrariis, reliquum (vt dixi ſolet) facile perſpicitur l. 1. ff. de his qui ſunt ſui. Proinde cognito quid ſit diuiduũ natura, non difficulter intelligemus, eadẽ natura indiuiduũ dici, quod hominis facto, & naturaliter in partes ſeparatas ad oculum diuidi non poteſt, d. l. 2. & harũ, & l. non amplius. §. bonorum, ff. de lega. 1. Cuius generis ſunt res omnes incorporales, quæ cũ neq; tangi, neque videri poſſint, l. 1. §. de rer. diuiſ. §. incorporales, de rebus corpor. in Inſtit. hominis operas in partes quæ ad oculum demonſtrentur, ſeparari nequeũt, l. hæredes, §. an ea. ff. fam. erciſc. ideoque ſeruitutes, de quib. agimus, licet corpori diuiduo accedant, l. ſeruitutes, 4. ff. de ſeruit. Iſtæ tamen diuiſionẽ natura præſertim, non admittunt, vt d. §. & harum, d. §. an ea. d. l. ſtipulationes non diuidũtur, & l. fideicommiſſa, §. pen. ff. de leg. 3. Lege diuiduũ dupliciter conſideratur, vel reſpectu diuiſionis corporeæ, vel intellectualis, quatenus ad ſectionẽ corporalẽ rem ipſam referentes, illud lege diuiduũ dici cenſeo, quod cõmode, & ſine damno diuidi poteſt. Per contrarium q; indiuiduũ. quod nõ niſi cũ incõmodo ſectionem admittit, l. nõ amplius, §. cũ bonorũ, ff. de leg. d. §. ead. in fi. de offic. iud. in Inſtit. Homo itaq; in hac conſideratione indiuiduus eſt, cæteraq; animantia, quę vno ſpiritu continentur. Bal. in c. quãto. de ind. quando niſi cũ deſtructione ſubiecti diuidi poſſit. l. rerũ mixtura, ff. de vſucap. nec mẽbrum offendi, quin toti corpori vis fiat, l. vulgaris, in princ. ff. de furt. l. 1. §. item quæritur ff. de aqu. quotid. & eſti. Reſpectu vero diuiſionis in intellectu conſiſtentis, Diuiduum lege dicitur, quod in partes plures indiuiſas, & intellectuales vtilitatis gratia diſſecatur, l. ſeruus communis, ff. de ſtipul. ſeruor. l. locus, ff. de aq. poſſ. Quod fit plerunque per quotas ſeu partes, quas quotitatiuas vocãt, vt tertiã, quartam, dimidiam, & ſimiles. Pulchre Fulg. in l. 1. §. ſi pecunia, ff. depoſ. Qua ratione, homo lege quoq; diuiduus exiſtimatur, l. ſi ſtipulatus, §. 1. ff. de ſolu. l. in executione, § pro parte, ff. de verb. obl. poſſunt quippe duo domini ejuſdẽ ſerui eſſe, ita vt ſinguli dimidiã partẽ pro indiuiſo habeant, d. l. ſeruus cõmunis. Dixi ſane, Vtilitatis gratia, quia diſtributionẽ illam partis intellectualis proportionabile cõmoditatẽ adferre oportet, h. e. tãtã vtilitatis reſpectu partis, quantũ totũ in ſuo toto, d. l. in executione. §. 2. Hinc liquet intra & actiones lege diuidi inter hæredes tam actiue, quã paſſiue pro portionib. hæreditariis, l. pacto ſucceſſorũ. C. de pactis, l. 1. C. ſi cert. pet. l. pro hæreditariis, Co. de hæred. act. Quod magis conſiderato effectu admiſerim, quã iure ipſo, l. ea quæ, C. fam. erciſc. Põderando prima illius cõſtitutionis verba: Hæc quæ in nominib. Non. n. dixit nomina diuidi, ſed ea quæ ſunt in nominib. cũ ius in ſe nullã recipiat diuiſionẽ, l. 1. ff. de rer. diuiſ. Ex his intelligis quoque indiuiduũ ad ſectionẽ intellectualẽ relatũ illud eſſe, quod in partes pro indiuiſo cõſcindi nõ poteſt, vt in ſeruitutibus quæ diuiſionẽ non recipere manifeſtũ eſt, l. ſtipulat. non diuidũtur, & l. 2. §. & harũ. ff. de verb. obl. l. fideicõmiſſa. §. pen. ff. de leg. 3. l. pro parte, ff. de ſemit. adeo vt nec per legẽ quidem eas diuidi poſſe, Iulius Paul. dicat. l. hæredes. §. an ea. ff. fam. erciſc. cuius rei rationẽ attingemus inf. Hęc ad ſubſtantiam obligationis, & rerũ in ea deductarum pertinent, in eius autẽ executione, h. e. circa rei debitæ petitionem & ſolutionem, quatuor cauſas IC. conſiderari volunt, quas accurate proſequitur Vlp. per totã l. in executione, alleg. nonnunquã, n. euenit, vt talis res in obligationẽ veniat, quam creditor pro parte petere, it; demque præſtari pro parte à debitore poſſit, veluti ſi promiſſa ſit pecunia certa, ſeu quantitas, d. l. 2. §. & harum, & d. l. in executione. § 1. Hoc eſt, quod dicere ſolemus, quantitatis obligationem diuiduam, de qua regula ad ſocietatem ſcripſimus

Digitized by Google

in d.l.stipulat.non diuiduntur.Interdum & secundo cõtingit, omnino diuersum, vt aliquid debeatur, quod nec pro parte peti, nec pro parte solui possit, vt seruitutes, operæ,& facta, d.l.stipul.l.libertus qui soluendo, ff. de oper.liber. Quare si opus testator fieri iusserit, hæredes singuli,inquit Vlp.in solidum tenentur, d.l.in executione,§.2.& d.l. fideicommissa,§. pen.ff.de leg.3. Quæ omnia de seruitutibus facti & operis in d.l stipulationes,plenissime tractat Coras.Quandoq; vero nõ nihil pro parte peri potest, quod in solutione sectionem non admittit. Etenim solui nisi totũ, nequit, sicut in stipulatione generis & alternatiua,dicta l.in executione, §.pro parte,alio qui,vt Vlpianus ait,in diuersis rebus recte partes soluerentur, quod debitor facere non potest,ne creditor debitum nõ consequatur, indeque enata celebris illa regula, obligatio solutione indiuidua est, si contingere ex ea potest, in diuersis rebus solutionẽ fieri. Quam Io.Imol.in l.supra iter § officium. ff.de aqu.plu.arc. declarat, procedere in obligatione ex hominis dispositione fluente, vt in alternatiua,& generis,dict §. pro parte, secus in ea, quæ descendit ex dispositione legis,vt in causa noxali, in qua cũ lex constituerit, dominum dando, vel seruum,qui damnum intulit pro noxa,vel litis æstimationem liberari, tot.tit. ff.C. & in Instit.de nox.act.l.miles §.10. ff.de re iud.poterit dominus partẽ in pecunia,partem in serui dominio præstare. Hoc.n.minus habet iniquitatis,ne nimis prægrauetur innocens dominus ex maleficio serui, l. quoties nihil, ff.de regul.iur. & vulgo dici solet,mitius agi cum lege, quã cũ homine,l.Celsus, ff.recep.arb. Hoc tametsi Alex.Iaſ. & posteriores recipiant,nũquam ipse probaui,cum verum nõ sit,dominũ præstando partem in quantitate,partem in seruo, liberari dict.§ officium, vbi Bart.l.si seruus communis, ff de nox.act.l.si cum vno,ff.si ex noxali causa agatur,l.& tantum, §.si seruus, ff.de seru. corrupt. Ideóque nec præcipua eorum doctrina defendi potest asserentium,in obligatione ex dispositione legis fluente,in diuersis reb.partes recte solui. Nam & obligationem, rem tradi, ea potissimum ratione indiuiduam esse constat, ne solutionem in diuersis rebus fieri contingat. Bart.in d.l stipulationes non diuiduntur, 3.quæst. Cum enim sit obligatio facti in quo lex disponit succedere obligationem in id quod interest, l.si quis ab alio, § fin.ff.de re iudic. parte fundi exsoluta posset pars, quæ supereſt, in pecunia numerata præstari,quod est absurdum,d.§.pro parte, quam rẽ plenius attigit Coras.d.lo.Accedere denique potest,vt ad solidũ agi debeat,adferatque nihilominus solutio partis liberationẽ,veluti inquit Vlp.in d.l.in executione,§.in solidum, si contra hæredes venditoris agere velim,vt me defendant cõtra Titium,qui fundũ venditum vult à me euincere,hæredib. omnibus,& in solidum denuncio debeo. Si tamen fundum euinci contingat,proportione tantum hæreditaria singuli tenentur.Hæc multo clarius obscurũ hunc tractatum aperiunt, qũa commentitia illa Doctorũ diuisio dicentium, diuiduum & indiuiduum lege,considerari tripliciter,cõtractu,petitione & solutione. Quædam enim sunt omnino,hoc est,tribus istis respectibus, diuidua, vt obligatio quantitatis, quæ pro parte deduci in contractu, pro parte peti, & pro parte solui potest, d.§.& harũ.Quædam omnino indiuidua,vt seruitus,quæ nec per partes in contractum venire, nec pro parte peti, nec pro parte præstari potest,vt dict.l.pro parte,d.l.hæredes, §.an ea. ff.fam.ercisc.cum vulgar.Aliqua,inquiunt, sunt contractu diuidua, petitione vero & solutione indiuidua, vt facta, quæ principio pro parte in contractum deduci possunt, l.2. § præterea,ff.de aqu.plu.arc.l.locus,ff.de acquiren.poss. Postquam autem super his semel contractum est,per partes, neque peti, neque præstari possunt,d.l.stipulationes, & d.l.in executione §.2. Denique quædã dicuntur & contractu & obligatione diuidua, quæ tamen in solutione sectionem non admittunt, vt ea,quæ si pro parte præstantur, vel proportionabilem commoditatem non adferunt,quia non tantum vtilitatis pars respectu partis affert,quantum totum,respectu totius,d.§.2.vel in diuersis rebus solutionem fieri contingere potest, d. §. pro parte.Coras.in l.viæ.ff.de seruit.

DIVIDITAS, vide l.80.in fin.ff.ad leg.Falc.vbi tamen plerique legunt diuiduitas,id est,diuisio. Briss.

DIVISIONEM facere,l.3. C.commun.diuid. Bonorum inter filios,l.77.§.euictis,ff.de leg.2.inter hæredes, l.15.ff.de his quæ vt indign.Briss.

DIVISIONES pro erogationibus ac distributionibus, quæ singulis ciuibus aut decurionibus fiunt.Briss.ex ff.

DIVINA loca,l.1.ff.de interdict.

DIVINAS domus,id est,Imperatorias,Alciatus interpretatur in l.ad instructiones,C.de sacrosanct. eccles. Spieg. vide paulò post Diuinos honores.

DIVINÆ tabulæ, hoc est, decem præcepta,superiori ætate relegatæ prorsus erant à scholis Iurisperitorum, admissis potius immensis Baldi & aliorum commentariis. Videbatur enim ad Theologos pertinere,nec quicquam conferre ad Iurisprudentiam Decalogus,quum tamen Old.vere indicarit fontem iudiciorum & actionum esse 8,præceptum.Spieg.

DIVINÆ literæ, id est rescriptum in l.7. circa fi.C.de natural.liber.& matrib.eor.

DIVINA munera, id est,fructus,in l.4. C.de malefic. & mathemat.Brederod.in lexic.

DIVINATIO est iudicium, quo duo pluresve, qui se præponi in accusando volunt,de accusatione sibi deferenda contendunt. Ex eo autem deductum nomen putamus, quod quum in hoc iudicio iudices nõ de præterito,sed de futuro statuant, vter sit rectius accusaturus(quod totum opinabile est, coniecturaque nititur)diuinare dicantur, eorúmq; iudiciũ opinabilis diuinatio. Vlp.l.15.ff de accusa.Si plures existant, qui eundem in publicis iudiciis accusare volunt, iudex eligere debet eũ,qui accuset;causa sci.cognita.æstimatis accusatorum personis,vel de dignitate, vel ex eo, quod interest, vel ætate,vel moribus: vel alia iusta de causa.Hoc in publicis iudiciis.In popularib. autẽ Prætor eligebat idoneiorẽ: inquit Paul.in l.2.ff de pop. act vbi Goth.in not.Vide Fab.lib.3 c.10,& lib.7.ca.4.Gell.li. 2.c.4.Hoto.Vide & Dua. lib.disputat.anniuers.c.36.

DIVINATIONES, ait Briss.appellabantur olim ea iudicia, quæ de accusatore constituendo reddebantur. Quintil. li.3. c.10.& & lib.7.c.4.

DIVINOS honores sibi cum vendicarent Imperatores, eo factũ est,vt diuinæ domus, & Constitutiones, Cæsarum domus & constitutiones appellentur,vt & alia multa.Prat.ex Briss.

DIVINUM ius,quod ad Dei cultum pertinet. Hinc nuptias diuini iuris communicationem definit Modestin. l. 1. ff. de ritu nupt. quod vir & vxor eorundem sacrorum participes essent. Qua ratione & vxor rei humanæ ac diuinæ socia dicitur, in l. 4.C.de crim.expil.hæred.& Iurisprudentia diuinarum rerum scientia definitur, quod placandorum Deorum ritus solennésque ceremoniæ & sepulchrorum iura ad hanc scientiam pertinerent,l.10.ff.de iust.& iur.Briss.

DIVINI iuris esse dicuntur res sacræ, religiosæ & sanctæ, l.1.ff. de rer.diuis. §.nullius autem.Instit.eod. sic diuinas res interpretatur Vlpian.l.1 ff.de interdict. Quæ definitio à Gothis interpolata est apud Caium,ibi Instit.2.tit.1.Prat.ex Briss.

DIVINI Iuris autẽ quæ sunt,nullius in bonis sunt: ac propterea alienari & obligari prohibentur, excepta causa redemptionis captiuorum,& quibusdam aliis,§ 9. sacræ res, Inst. de rer. diuis.

DIVISIO, est vel totius in partes, vel generis in species fissio,vt res cuius est quæstio,facilius atque certius intelligatur. Diuisionem,ait Accurs.§.1 Instit.de oblig. esse innumerabilis materiæ breuem compositionem.Prat. Est autem diuisio duplex. Vna fit in partes,altera in species. Prior appellatur Partitio, est totius integralis siue legalis,in partes. Posterior diuisio, totius seu vniuersalis siue prædicatiui in species.gloss. l. recta. de verbo.sign.Ex Apello. Sed clarius hæc,docendi gratia,distinguũtur: vt,diuisio sit generis in formas:vt,animal diuiditur in hominem, auem, aſinum & piscem. Nam genus hæc omnia in se complectens,quasi totum quoddam:cui quę subiecta sunt, veluti membra sunt. Vnde & Cicero fatetur,species, quas ipse maluit appellare formas, interdum & partes vocari. Partitio vero,quum totum siue (vt qui Iam appellare malunt) integrum,diuiditur in suas partes,velut in membra, tum in corporalibus, tum iis, quæ intellectu tantum percipiuntur. Vt cum corpus hominis diuiditur in caput, humeros brachia,thoracem,ventrem,ilia, crura & pedes:aut domus in tectum,fundamentum aut parietes. Hæc sensu percipiuntur. Rationis sunt illa: Ius diuiditur in legem,morem, & æquitatem.Si Rempublicam diuidas in monarchiam, democratiã, oligarchiam, & aristocratiam,diuisio erit,qua totũ in formas diducitur. At si Rempublicam diuidas in partes, equestrem ordinem,& populum,partitio erit. In summa tamen, omnis diuisio aut est substantiæ in substantias: vt animalis in hominem,& cætera bruta: aut substantiæ in accidentia:vt animalium aliud bipes, aliud quadrupes,aliud pedibus carens. Aut accidentium in substantias:vt si volatilia diuidas in aquilam, noctuam,& alias species: aut accidentis in accidentia: vt,eruditorum alius ex se doctus est, alius à præceptoribus institutus.Spieg.

DIVORTII quæ sit etymologia, inter auctores non est parua dissensio existimante Paulo Iurisconsul.in l.inter diuortium, ff. de verb sig dictũ ideo,quod in diuersas partes eant,qui discedunt.Cato in l.2.ff.de diuortiis,à diuersitate mentium, aliis à diuertendo,quibusdã vero per trãslationem, à diuortio aquarum rerúmq; similium,cum propria voce rem hãc exprimẽre careamus,quæ fuit Cic.sententlib 3.de orat,qui cum sit testis omni exceptione maior, vt alios refellã,me maxime cogit, præsertim Caium, cum diuortio non admodum structura & sono diuersitas affinis sit, & longius quam par sit Etymon petatur.Idẽ Cicero libro citato,doctrinarum diuortia dixit. In Epistolis verò ad Atticum, aquarum diuortia. Iul. Frontinus in cap.de qualitate agrorum,aquarum diuergia.t Liu.lib. 44. & Isidor.lib.15.Etym.cap vlt.Itinetum diuortia.Lucanus fluminum & maris. Gratius verò Poeta in libello de venatione, morborum in canibus diuortia. Vnde non immerito Nonius

diuortium,

Digitized by Google

diuortiũ, rerũ omniũ ſeparationem dixiſſe videri poſſit. Hebræi, penes quos vetuſtiſſima diuortium habet initia, vt Deut. c 24. perſpicitur, nomẽ diuortij à verbo quod ſcindere ſonat, deducunt; libellúmq; abſceſſionis dicunt (Marcus Euang. c. 10. βιβλίον ἀποστασίου, Matthęi verò interpretes ἀποστάσιον, quaſi abſciſſionale nuncupant) quod viri & vxoris nexum, coniugationemq; in perpetuum abſcindat ac dirimat. Maiorag. lib. 2. Miſcel. cap. 15. Illud quoq; hic reticendum non videtur, in diuortijs ſolennia fuiſſe verba, quibus antiqui vterentur. Caius l. 2. ff. de diuortiis. In repudiis autem, id eſt, renunciatione, comprobata ſunt hæc verba: TVAS RES TIBI HABETO. Item hæc: TVAS RES TIBI AGITO. In ſponſalibus quoque diſcutiendis, placuit renunciationem interuenire oportere, in qua re hæc verba probata ſunt: CONDITIONE TVA NON VTAR. Hæc Caius. Quo in loco ſciendum eſt, priora illa renunciationis verba fuiſſe magis in vſu, cum Cicero, Plautus, Martialis, atque Apuleius in eadem formula verbum habendi, non autem agendi ponant. Cicero Philip. 2. Mimam illam ſuam, ſuas res ſibi habere iuſſit ex duodecim tabulis. Apud Plautum matrona à marito diuertens ait: TIBI HABETO RES TVAS. Martialis:

Menſe nouo Iani veterem Procu'eia maritum
Deſeru, atque inbes res ſibi habere ſuas.

Apuleius lib. 5. de Aſino aureo. Confeſtim, inquit thoro meo diuorte, tibique res tuas habeto. Maiorag. dict. cap. 15. Ad de Forcatul. in ſuo cupid. iuriſperit. cap. 15. numer. 3. & ſequent.

DIVORTIVM eſt inter virum & mulierem legitime facta ſeparatio. Gofre & Hoſt. in ſum. §. 1. de diuort. Legitime: inquam: Eo quod, quos Deus coniunxit, homo non ſeparet, vt ſcil. & abſq; ratione. Non. n. homo ſeparat quos pœna damnat, quos reatus accuſat, quos maleficium coarctat. 33 q 2. c. ſolet & de conſang. & affin. c. de infid. Moles tamen primus diuortij author fuit, Deut. c. 24. Ille. n. (authore D. Hieronymo) videns Iudæorũ alios auaritia, alios moleſtia domeſtica, alios libidine cõmotos, ſuas vxores iniuria & morte aliquando afficere, quo ſibi integrum foret nouas ducere vxores, aut iuniores, pulchriores, ditioreſve, vt domeſticæ quieti conſulceret, facultatẽ illis dedit diuortij faciendi cũ prioribus vxoribus, ea tamen conditione, vt vir daret vxori ita reiectæ libelliũ diuortij, in quo (teſte Ioſepho Iudaicæ antiq. 4) in hanc ferme ſententiam ſcriptum eſſet. Promitto me, non repetituriũ te, quo ſic mulier poſſet cuiuis rurſum nubere. Et hinc factũ eſt (ſicuti ego arbitror) vt olim Romani in repudiis, i. e. renunciationibus, vſitatiſſimi habuerint motis verba ea: Res tuas tibi habeto, Tuas res tibi agito. Sic apud Plautũ Alcumena Iouẽ alloquitur his verbis: Valeas, habeas tibi res tuas, reddas meas. Nec illa reiicerentur. Cõditione tua non vtar: ſicuti tit. de diuort. adnotarunt Iuriſcon: Quia verò repudij meminimus, intelligendum hic eſt, repudij rationem non mutuam fuiſſe apud Hebr. neque olim apud Rom. Cauiſſe. n. Romulum lege ſatis conſtat (ſi Plutarcho credimus) ne mulieri virum, in cuius manu, mancipióque cauſa foret, relinquere fas eſſet. Et quanquam viro liceret repudiare, Romanis tamen ipſis vxorem dimittere, veteris non fuit inſtituti, nec probatum eſt, niſi in liberorum veneficio, aut in adulterio foret deprehenſa, aut niſi claues ſubieciſſet. Quod ſi quis aliter repudiaſſet eius opum vxori portionem dari, reliquum Cereri ſactum idem Romulus iuſſit. Præterea & eos, qui ab vxore diuerterent, ſacra diis inferis obire. Itaque viro tantum diuertere licebat, quin & zelotypiæ illius mederi vxor cogebatur, exemplo vel fœdiſſimo, nec citra horrorem. Tunc & dicebatur vxori nuncius remitti. Cicero enim, epiſt. 1. ad Att. Vxori (inquit) Cæſarem nuntium remiſiſſe. Cauſas autem & formulas diuortij varias fuiſſe certum eſt, vti videre eſt apud Platonem, dialog. 11. de legib. & Alexandrum ab Alexandro lib. 4. cap. 8. Vna eſt ſterilitas, cuius gratia Sp. Carbilius Romanorum primus vxorem ferunt dimiſiſſe, ac diuertentibus matrimoniis quaſi anſam præbuiſſe, quam ſecutus eſt Sulpitius Gallus, miſſo repudij nuntio, quod in caput veſtem deducere animadvertiſſet. Idem fecit Pub. Sempronius, quod eius vxor ludos funebres ſpectaſſet. Quam ob cauſam, diuortium ſeu repudium (vtrunq; enim confunditur. Nam horum verborũ ſignificatio differentiam habet excogitatam à Iureconſ.) Sunt vero, qui dimittere opinentur haud ſatis huic accommodum rei verbum. Nam exercitum (inquiunt) dimittimus, ſicuti dimittitur ſenatus, concio, amicus, digredi volens. Verum, qui hoc ſentiunt, producuntque, falli manifeſtiſſimũ eſt ex Tranquillo, qui in Cæſare dimiſſam ab eo Coſſulãtradit. Abiicere in hoc vſu non reformidat D. Hilarius, neque Hieronymus abiicere vti videtur, quippe qui eiectam mulierem intelligat, quæ à marito viuente eiiciatur. Non prætereunda interim eſt Pauli ſententia: ex 2. Inſt. lib. tit. de dotibus. Si diuortium (inquit) citra mulieris culpã obtigiſſet, integra repetebatur dos, quod ſi ab vxore quid delictum foret, in liberorum ſingulos ab marito ſexta dotis retinebatur portio, vſque ad dimidiam modo dotis partem. Commeminit quoque & Boetius: Romanæ (inquit) ciuitatis iure in parentum arbitrio retinentur liberi, vſque dum mancipatione ſoluantur tertia. Ergo ſi diuortium foret factum mulieris vitio, dotis parte pro liberorum mulctabatur numero. Ancharan.

DIVORTIVM nomen generale eſt ac de amicitia interrupta dicitur, & inter amantes diuortiũ eſt: Eſt & animæ corporiſq; diuortiũ. Propriè tamen eſt, ſi vir & vxor ſeparentur: Repudiũ verò, ſi ſponſus à ſponſa dirimatur; Ergo in hoc differunt, teſte Paulo, quod repudiati etiam futurum matrimonium poteſt: non rectè autem ſponſa diuertiſſe dicitur. Confunduntur tamen hæc vocabula. Apud noſtros eſt duplex diuortium, aliud verum, aliud fictum, l. vir mulieri, ff. de don. int. vir. & vx. Prat.

DIVORTII cauſa factæ donationes, leg. 11 §. vltimo, & leg. 60. §. diuortij, & l ſexageſimaquarta. ff. de donat int. inc. virum & vxor.

DIVORTII cauſa amotæ res, l. 2. C. rerum amot. l. 17 ff. eodem titulo.

DIVORTII conſilium, l. 17. §. 1. & l. 25. ff. de act. rerum amot. Briſſ.

DIVORTIA Iſidor. lib. 15. Etym. cap. vltim. ſunt flexus viarum, hoc eſt, viæ in diuerſa tendentes. Vergilius libro nono Æneid.

Abiiciunt equites ſeſe ad diuortia nota.

Eadem diuerticula dici cœpta ſunt. Briſſ.

DIVORTIA aquarum dixit Virgilius, cum ex eodem capite in diuerſas partes fluunt. Vnde diuortium non propriè in ſponſalibus vſurpatur: quia ſponſi nunquam in vnum tanquam caput aut iugum conuenerunt. Paulus lege 191. de verborum ſignificat. vt refert Connanus libro octauo cap. & num. citato.

DIVORTIVM fit conſenſu eorum, quorum nuptiæ contractæ ſunt. Cuius enim conſenſus requiritur in contrahendo matrimonio: eius conſenſus etiam requiritur in diſſoluendo, Goth. ad auth. econtra. C. de repud.

DIVORTIONALE, Eraſmus in cap. 5. Matth. vertit diuortionale ad verbum τὸ ἀποστάσιον, hoc eſt, inquit, libellum diuortij, & cap. Matthæi 19. vertit libellum repudij. Quamobrem nihil ferme diſcriminis videtur inter vtrumque ponere: quod Iuriſconſultis ſæpe quoque accidit, Papinianus in l. viro atque vxore, digeſt. ſoluto matrimonio. Et in Nouel. Iuſtinian. Conſtitut. 117. ſub tit. de diuerſ. capitul. & ſolut. matrimon. Brech. leg. inter diuortium in tit. de verb. & ter. ſignificat. circa medium.

DIVOS olim Imperatores appellabant, neſcientes tamen rationem, quare id facerent. Nos verò Deo autore poſſumus dicere Diuos Imperatores etiam dum viuunt, quia in adminiſtranda ſacroſancta iuſtitia, Dei miniſterium agunt, vt qui eos contemnat, Deum cenſeatur contemnere, Rom. 13. Item, Ego dixi, dij eſtis, & filij Excelſi omnes. Quam ob cauſam cum Ioas coronaretur in templo, tradebatur ei lex Domini in manus 2. paralip. 23. Quem morem in hodienum diem recte imitantur Chriſtiani. Dauid enim beatos pronunciat eos, qui meditantur in lege Domini die ac nocte, Pſalm. 1. proinde merito Diuos fratres dixerimus Carolum Quintum A. Et Ferdinandum C. Optimos Maximoſque Principes noſtros. Vnde diligentiſſimus Latinæ linguæ interpres A. Calepinus: Cum autem dicimus, inquit. Diuam fœminam, intelligimus eam, quæ ſua virtute diuinitatem meretur. Sic dicimus Diuos Imperatores, etiam dum ſunt in vita. Old.

DIVRNVM officium in l. 1. ff. de oper. liber. dicitur, vel quia per ſingulos dies datur, l. 20. §. 5. ff. de ſtatulib. vel quia per diem laborandum eſt, l. 3. d. tit. de oper. libert. l. 2. in fine, de annuis, Gotho. in not. ad d. l. 1.

DIVRNVM petere Seneca lib. 2. Controuerſ. dixit pro eo, quod panem mendicare, vt ſolent facere apud nos quidam inertis atque ignauæ vitæ homines, quos tanquam inſulſos, & ad nullam rem vtiles Bliteos appellamus, qui de alieno, eoque emendicato in diem viuunt. Connanus libro octauo, cap. 11. numero 6.

DIVRNVM pro ſumptu victus vnius diei, l. 47. §. 1. de admin. tut. Briſſ.

DIVRNVS fur, id eſt, interdiu deprehenſus, vt loquitur Gaius in l. 4. Digeſt. ad Legem Aquiliam & l. 54. §. furem, Digeſt. de furtis.

DIVTVRNA cuſtodia, vide l. 5. C. cuſtod. reor.

DIVTVRNA incubatio, vid. l. 3. C. de rei domin. vel templ. vindicatio, &c.

DIVTVRNA poſſeſſio, Diutinum tempus Briſſonius ex digeſt. & Codic.

Digitized by Google

DIVTVRNITAS possessionis, temporis, l.7.C.de præscript.longi temp.l.57 ff.de ritu nupt.Briss.

DIVTVRNA consuetudo pro iure & lege in his quæ ex non scripto descendunt, obseruari solet, l.diuturna, de legib. quam vero ibi diuturnam appellauit Vlp. longam dixit Hermog. in l.sed & ea.eod.tract. receptumq; est, vt decem anni diuturnos constituant mores, maxime si contradicto aliquando iudicio confirmati fuerint, l.cum de consuetudine, de leg. Cæterum cum mores & consuetudinem nominauerint prudentes, constat ex vnica actione mores nõ introduci. Ferret de iure nat. gent. & ciuil. Diuturnum autem significat longum quoddam tempus, non certum aut definitum, sed pro rei cõditione, cui iungitur modo longius, modo breuius quo I hoc vno exẽplo Ciceronis ostẽdi potest de Senectute. Nihil mihi diuturnum videtur in quo est aliquid extremum Conna.li 1.c.10.n.6.

DIVTVRNVM silentium, vide l.1.C.de commun.rer alienar.l 3. in princ p C si maior factus alienau. &c.l.1.C. si aduers.creditor. præscript.

DIVTVRNVM tempus, & diuturna possessio ad decennium referuntur, inter præsentes, viginti vero inter absentes: idque vulgo obtinuit l.1.ff.de aqua, & aqua plu. arcen.l.10.ff.si seruit. vindic.l 18.ff.de vsucap.l.7. & l. pen ff. pro empto.l.1.C.si aduers.cred.§.diutina.Inst.de vsucap.Briss.

DIVTVRNVM quid sit, explicatur in l.diuturna.ff.de leg. & Instit. de iure nat.§.ex nõ scripto.Alber.hoc ait quanto contractius esse putat longo tempore, tametsi videantur idem significare tempus, citat §.emanfor l.2.de re milit.Spieg.Pra.

DIVVS Augustus, Claudius, Vespasianus, Titus, Nerua, Traianus, Hadrianus, Antoninus Pius, Pertinax, Verus, Marcus, Commodus, Seuerus, Antoninus, Caracalla, Claudius, Aurelianus. Hos Impp. in l.b. nostris Diuos appellari, testatur & demonstrat ex ff.& C.Brissonius.

DIVVS Mugellanus Iurisconsultus, Bononiæ ius ciuile professus est circiter annum 1300. Commentarios in eam disciplinam complures scripsit, in quibus doctrinæ puritatem cum primis secutus traditur.Hotom.

DIXI. Asconius Moris fuit, quum satis visum esset fluxisse verborum, hanc sibi necessitatem finiendæ orationis imponere, vt dicerent ad vltimum, Dixi: quod etiam ab vtraque parte orationc consumpta, vt in consilium dimitterentur, Prætor soleret pronuntiare Dixerunt. Hæc ille. Vbi tamen Præco corrigendum esse docuit Hotom. in notis in Asco. cuius sententiam Fabius adiuuat, lib 10. Iudex in priuatis, Præco in publicis dicere de causa iubet. Nam vt initio pronuntiabat Dicite, sic in extremo Dixerunt Hotom.

D O.

Do, dico, addico: verba sunt, quibus vniuersa Prætoris Iurisdictio, quæ modo esset in iudiciis, continebatur. Quorum primum dandi iudicis significabat potestatem: secundum iuris dicendi & sententiæ ferendæ: Tertium iudicati faciendi & exequendi Conna.lib 7.c.9.n.5.de his Ouid.lib.Fast.1.

Ille nefastus erit, per quem tria verba silentur:
Fastus erit, per quem lege licebit agi.

Dabat enim iudices, Recuperatores, arbitros: dabat iudicia, actiones, exceptiones: dabat possessionem. Dicebat ius, dicebat multam, dicebat viam in vindiciarum litibus Addicebat in cessionibus, in bonis controuersis, in vindiciis. Itaq; in legibus antiquis finium regundorum apud Higynum ita legitur: Deq; ea re curatoris, qui hac lege erit, iurisdictio, recuperatorumque datio, addictio esto. Si curator hac lege non erit, tunc quicunq; magistratus in ea colonia iuridicundo præerit, de ea re iurisdictio, iudicisq; datio, addictio esto. Cice. Verrina 3. Domus erat plena, noua intra, noua decreta, noua iudicia petebantur. Mihi det possessionem, mihi ne adimat, in me iudicium ne det, mihi bona addicat. Item: Simul in iure dicendo bonorum possessionumq; contra omnium instituta addictio & condonatio. Varro lib. de lingua 5. Dies fasti, per quos Prætoribus omnia verba sine piaculo licet fari: contrarij horum nefasti: per quos dies nefas fari Prætorem: Do, dico, addico: itaq; non potest agi Necesse est enim aliquo eorum vti verbo, cum lege quid peragitur.Hotom.

Do lego Isbol. de statulib. l. Suchum, Titio do lego, Paul.l.1. ad leg. Falc. Hæc res quibusq; dare legare volet. Non plus significat, do lego, quam si do solum, vel lego dixisset. Spieg.

DOARIVM Gallis quid sit ex Balduino ad §.fuerat antea Instit. de act. patet. Sed (ait) præter emolumentum coniugalis societatis, siue communionis, tribuitur vxori superstiti, vius fruc. certæ portionis bonorum mariti, quod Doarium dicimus, &c. Est autem Doarium apud Gallos aliud consuetudinarium siue statutarium, aliud conuentionale seu præfixum. Hoc legem accipit à contrahentibus, illud à lege vel statuto: vtrumq; plerunque coniungitur, dat usque alteruter vxori electo, vide vsus 2. seu 9. Clar.3.sent.§. donatio.qu.11. Gotho.ad rub. C de don.ante nupt.

DOCERE disciplinam. Vide tit.de duobus sacerd. generibus in Leg. Lib.

DOCERE, id est, ostendere, seu apud iudicem probare, l.14.§. in hac, ff. quod metus caus.l. 51. ff. de inoff. testam.l.21.§. vir.ff. ad leg. Aquil. Sic docere de crimine, l.1. C. si ex falso instr. Docere de periurio, l.18.ff.de iureiuran. Docere dolum admissum.l. 18.§.1.ff.de probat, Docere se circumuentum, l. 7. §.non solum, ff.de minorib Briss.

DOCILIS, qui natura aptus est doceri, c. qui episcopus 23. dist. Io.Bello.Etymol.

DOCTORES legum magistros appellari, adnotatum est etiam ab Alciato diligentissimo: putatq; generaliter magistri nomine contineri Baccalaureos, Licentiatos, Doctores. Sicut n. athletæ trib. coronis, more Græciæ antiquo, insigniri debebant, l.1. de Athl. ita in agone literario tres sunt distincti gradus. Notandũ autẽ, quod DD liberalium artium & medicinæ professos, ciuitate Rom. donauit D. Cæsar. Hanc à principio parcissime pop. Rom. dabat: lapsis deinde temporibus, latius hoc ius propagatum est, vt ostendit tit.de Censibus. Spieg.

DOCTORVM in iure promotio, in vsu esse cœpit circa ann. Imperij Lotharij Aug. Saxonis, qui mandauit publice in scholis tractari Rom. leges: quas quum doctissimos quosq; (quemadmodum in re noua fieri solet) amplecti viderent monachi Scripturæ autem sacræ cognitionem frigescere & contemni, præstudio Iurisconsultorum & ipsi quoque Theologicum studium auspicari cœperunt, atque exemplo Iurisconsultorum, disputationes scholasticas de rebus sacris instituerent. Mox quũ & apud illos Doctorũ numerus augeretur, editæ sunt Constitutiones de Promotione, de numero annorum: & sancitum est, vt de diuinis disserentes, non modo recepta schoæ decreta sequerentur, sed & vocabulis vterentur, & loquendi formulis in schola natis. Qua verò factum id sit ratione, pulchre Rhenanus noster recensct in Ann ad Tertullianum. Spieg.

DOCVMENTA dicuntur instrumenta, in auth si quis, C de edẽdo, & in l.in extraneos, 19. C. de dona. vel literæ publicæ, n c. quoniam contra ext. de probat. Proprie tamen documentum est id, quod nos docet, siue ex quo docemur. (Documentum enim formatur à præterito docui, verbi doceo, sicut monumentum à præterito monui.) Salustius in bello Catilinario. Quarum rerum ego maxima hæc documenta habui, quod in bello sæpius vindicatum est in eos, qui contra imperium in hostem pugnauerant. Anchor.

DOCVMENTA idonea, l.29 ff.de vsufr. verissima, l.2.C. Vbi de ratiociniis. Briff.

DODRANS duæ partes è tribus cum decimæ valet vncias nouem, vt Theophilus scribit §. hæreditas, Instit. de hæred. instit. Varro lib.4 de ling lat. Dodrans ab vncia dempto quadrante. Prat. de dodrante vide & Cuiac 8 obseruat.5. Gotho. ad leg 6 in fin princ. C. ad SC. Trebell. vbi dodrantem exponit pro vnciis octo.

DOGAS veteres Glossæ exponunt βάτους: quod quidem dogarũ nomen à Græcis raptum videtur, quibus δόκαι vel δοχαὶ sunt, quæ capacitati alicui parata sunt, & capacitates ipsæ vel mensuræ: vt in Aurelhano. Vopisci: Facta est magno dogæ, cuparũ, nauium & operum Doga non vas, sed capacitatem significat, atq; videtur esse vas, cui nomen simile in, ua vero cula Butticulam habemus Prat ex Cuia 9 obseru. 26. vide & Goth. ad l. vinaria vasa: ibi: dolia autem & tenas ff. de verb. sig.

DOGMA est lex docens scientiam fieri, & est vera doctrina & omnium scientiarum viaticum, c. qui sine 16 quæst. 2. gloss. c. satis 96. Dicitur autem dogma ἀπὸ τοῦ δοκεῖν, id est, puto, censeo, existimo Latine placitum, decretum Dolæus in methodo Iuris.

Δόγμα, in l.2.ff ad Senatusc Velleian Decretum & Senatusconsultum significat, pro quo Modestinus in l. ταῦ δύο. ff. de excus. ψήφισμα, dixit. Brat.

DOLABRVM, instrumentum, per quod ignis vel flamma in tignis recepta, quasi dolando abraditur, ne progrediatur, l.3. ff. de off præfect. vigil. Hinc præfectus vigilum cum dolabris errare dicebatur, ad diruendas & demoliendas domos; vt ruina aliquarum incendium reprimatur. l 3.§. sciendum. ff. de offic. præfect. Vigilum. Prat.

DOLARE, fabrorum verbum, cum materiæ complanatur asperitas. Vnde Iurisconsl. in l. ferri, de verb. sig. Fabros tignarios dicimus non eos duntaxat, qui tigna dolarent, sed omnes qui ædificarent. Spieg.

DOLIVM, vas fictile est, vino atq; aliis rebus condendis aptissimum. Vlp de fun. instruct l. instrumenta. Dolia, inquit, licet defossa non sint, & cuppæ. Idem de auro & arg. leg. l. dolia fictilia, quibus terra adfecta est. Hinc doliarius, qui facit dolia. Et doliarius, a, um, quod ad dolia pertinet. Paulus de Fund. instruct. l. tabernæ. Doliaria, inquit, vasa, & ancones. Nebriss.

DOLIVM, vas grande, quo vinum reconditur. Dolia singula, in l. 1.§.1.ff. de peric. & com. rei vend. l. dolia, de contrah. empt. Scribunt Iurisconsl. vino legato cum vasis dolia legata non esse.

DOLIA etiam Vlp. tradente, in alium vsum, quam vini habentur vt si tritico, vel pecunia impleatur. Adfert exempla Alciat. in comment. ad l. vinaria vasa, de verb. sig. vide Cuiac 9. obseru. 26. & Gœdd. in comment. ad l. vinaria vasa, numero 1.

Dolia

Digitized by Google

Dolia sunt maiora vasa, vinaria aut frumentaria, in cellis aut horreis. Briss. Spieg.

DOLIARIVM, non locus vbi dolia, sed vas ipsum amplissimum & capacissimum; apud Caiū in l.35 & 6. ff. de cont. empt. Sed & si ex doliario pars vini venierit, veluti metretæ centum, verissimum est antequam admetiatur, omne periculum ad venditorem pertinere. Hoto. Cæterum doliarium, vt pleraque in arium nomina, repositorium significat, in quo dolia reponuntur, l. vnorum, §. in testamento, ff. de leg. 3.

DOLIARE vinum, l. 1. § fi. ff. de peric. & comm. rei vend. quod adhuc in doliis est, & nouum est, ad differimen vini diffusi, vt scribit Turneb. argum. l. 15. ff. de tritic. vin. & ol. Patet autem ex l. 3 § 1. & l. cui vinum. 6. l. vino 14. d. l. 15. & l. seq. eius tractatus conseruari vina solita in doliis, quæ postea diffunderentur. hoc est, transfunderentur in amphoras, cados. vrnales. Vini doliaris vendendi legem Cato in libro de re rustica c. 148. exponit. Vinum de dolio appellat Cic in Bruto: Num igitur qui hoc sentiat, si is potare velit, de dolio sibi hauriendū putet? Appellat & vinum de cupa, vt in Pisonem: panis & vinum à propola & de cupa. Notandum autem à Plauto vocari anum doliarem, id est, suffarcinatam & præpinguem, tumidamq; & obesam, credo de ventre doliorum tumidiore. Prat.

DOLON, est aut flagellum, intra cuius virgam latet pugio: aut secundum Varronem, ingens contus cum ferro breuissimo. Dolones autem à fallendo dicti sunt: quod decipiant ferro, cum speciem præferant ligni. Hæc Seruius Æneidos lib. 7. Vtitur autem hac voce Alfenus in l. si ex plagis, 51. §. 1. ff. ad l. Aquil. Ille flagello quod in manu habebat, in quo dolō inerat, verberare tabernarium cœperat. Sic enim eum corrigendum esse locum, vbi antea DOLOR legebatur, iampridem eruditi viri animaduerterunt: mihi quoque videor simile mendum animaduertisse in l. 1. § 2 ff. si quadrup. vbi Vlp. sic scribit: Et generaliter hæc actio locum habet, quoties contra naturam fera mota pauperiem dedit. Ideoque si equus dolore concitatus calce petierit, cessare istam actionē, sed eum qui equum percusserit, aut vulnerauerit, in factum magis quam lege Aquilia teneri. nam DOLONE legendum esse, meo iudicio verba hæc ostendunt. Sueton. in Claudio: Reperti & equestris ordinis duo in publico, cum dolone, ac venatorio cultro. Hesychius, Δόλωνες, inquit. ξιφίδια ἐν ξύλοις ἀποκρυπτόμενα. Prat.

DOLOR atrocis iniuriæ, maritalis, iustus dolor, verus, inconsultus. Briss. ex ff. & C.

DOLORIS impatiens, l. 2. C. qui testam. fac. Impatientia, l. 38. §. vlt. ff de pœnis, l. 3. §. Qui autem, ff. de bonis eor. qui ante sent. l. 34. ff de testam. milit. Briss.

DOLVS alius bonus est, veluti quo à medentibus falli ægros, non tamen decipi, Lucretius Poeta testatur: alius malus, qui decipiendi tantum causa paratus est. Itaque Festus: Dolī, inquit, vocabulo, nunc tantum in malis vtimur: apud antiquos autem in bonis vtebantur: hinc etiam dicimus, Sine dolo malo: nimirum quia solebat dici & bonus. Hinc & illud Sophoclis: πρὸς δόλῳ τὸν μὴ δικαίῳ κτήματ' ἐχὶ σώζεται. Prat.

DOLVM bonum veteres etiam dicebant, & pro solertia accipiebant, maxime si aduersus hostem latronemve quis machinetur. Ita inquit Vlp. in l. 1. §. non fuit, ff de dolo, & consuluit Corneus consil. 53. in hac consultatione, in 2 col. in 2 lib. & consil. 6. in præsenti, col. 5. circa fin. lib. 3. Propterea Andr. de Isern. summus Feudista, in c. 1 §. publici latrones, in fi. de pace tenenda, & eius violatoribus, commendat egregium factum Caroli Magni. Is cum intellexisset patrem & filium accusatos de maleficio, nolle aliquid etiam adhibitis quæstionibus confiteri: probato quod alter eorum vere homicidium perpetrauerat, iussit ambos suspendi. Ideo pater, cum iam ad supplicium ductus, videret nullam redemptionis spem, delictum fassus est: & ita filium liberauit, & subduit Isernia, Carolum fecisse, prout legitur de Salomone 3. Regum c. 3. & in c. afferte mihi gladium, de præsumpt. de mulieribus inuicem certantibus de filio: & hunc Caroli dolum pro pulchro refert Andreas Siculus in commento l. cum acutissimi, col. 14. vers. nec obstat dum dicebatur, C. de fideicom. commendat etiam Iason in repet. l. si is qui pro emptore, in 50. col. ad fin. & seq. de vsucap. dicens esse valde notandum ad gloss. in l. vlt. vbi Bart. ff. de sicariis, quæ vult, quod si non apparet, cuius ictu quis perierit, quod omnes teneantur. Tamen hæc gl. declaratur procedere, vt solum teneatur pœna arbitraria, non mortis, secundum D. Alexan. cons. 15. viso processu in 3 col. vers. & respondet lib. 1. cum his quæ scripsi infra in verbo, Mortuus qui. & hæc Caroli cautela non procedit inter extraneos, si verum est illud vulgatum, Solatium est miseris socios habere pœnarum. Cott.

DOLVS malus est ratio vafra, decipiens alium, alio nomine vacans. Dolum autem malum ex 12. tab. descendisse Ælius in Eunuchum admonuit: Gallus Aquilius apud Marcum Ciceronem 3. Officior. qui primus de dolo malo formulas protulit, dolum malum definiuit, cum esset aliud actum, aliud simulatum: Eáq; definitio Marco Ciceroni in tantum placuit, vt scriberet Offic. lib. 3. hoc quidem ab Aquilio collega suo sane luculenter dictum esse, & ab homine perito definiendi: adeo quidem vt adiicere non sit veritus idem Cicero, omnes aliud agentes, aliud simulantes, improbos & malitiosos esse. Eodem tempore habuit & alium collegam Gallus Aquilius in hac sua doli mali definitione, nempe Seruium Sulpitium: Hic cum animaduerteret definitioni, quam primus excogitauerat de dolo malo Gallus Aquilius, latens quoddam subesse vitium, quod nec ab Aquilio ipso, nec etiam à Cicerone deprehensum facile rem definitam subuertere poterat: vir prudens & amici & collegæ honori consulens: non in eam acerbius quid meditatus est, sed eam adiecta quadam necessaria clausula aduersus quorundam deprauatorum pernicaciam muniuit. Considerans enim Seruius, Posse & sine simulatione id agi, vt quis circumueniatur, posse & sine dolo malo aliud agi, aliud simulari, ac per hoc definitionem Galli omnino subuerti posse: dolum malum machinationem esse quandam scripsit, alterius decipiendi causa. Ea enim vera est & absoluta doli mali definitio, quam tamen honore & singulari quadam erga amicum benevolentia, iis verbis temperauit, quibus in dolo definiendo Gallus Aquilius vsus erat: interim non ignorans, ea verba esse superuacanea, nec aliqua ratione ad ipsam definitionis substantiam pertinere. Quod cum tandem deprehendisset Antistius Labeo, pro ea qua præditus erat plurimarum rerum innouandarum auiditate (teste Pomponio) id facere non dubitauit, quod amico parcens Seruius attentare non fuerat ausus: nimirum definitioni doli mali à Seruio traditæ detrahens ea verba, quibus integra Galli definitio antea concepta fuerat, & sic in effectu non Seruij, sed solam Galli definitionem reprehendens, & abolendam censens: eaque vera sententia est l. 1 §. 1. de dolo malo. Hæc cum non animaduertissent recentiores quidam Interpretes, persuadere conati sunt hæc verba: Machinationem alterius decipiendi causa, quæ Seruio tribuit Vlp. d. § 1. suppositicia esse, & ex margine sumpta videri, interim non considerantes, iis, quæ auferenda esse censent delectis, verba reliqua non ipsi Seruio, sed Gallo Aquilio potius tribui debuisse. Siquidem eorum verborum tam manifestus est author Gallus Aquilius, vt putidæ & intolerabilis negligentiæ insimulandus veniat Vlp. si id adscribere Seruio non dubitauerit, quod omnes norunt soli Gallo acceptum ferendum esse. Hæc Rauar. l. contractus quidam, ff. de reg. iur. Et hinc apparet, quam inutilis sit interpretum distinctio inter dolum verum, & dolum præsumptum. Nam omnis calliditas, ad lædendum alterum contra ius adhibita, est vere dolus malus. Et omnis dolus malus est præsumptus, quia non nisi præsumptione, & indiciis, probari potest, d. l. 1. § dolum malum, l. dolum, C. de dolo mal. Quamobrem IC. promiscue vti solent his verbis, dolo facere videtur, &, dolus est l. si procuratorem, ff. mandati. Dolo autem, inquit, Vlp. facere videtur. Et, l dolus est, ibid. Dolus est, ait, si quis nolit persequi quod persequi potest. De qua doli veri & præsumpti differentia nonnulla etiam annotauit Corras. lib. 4. Miscel cap. 1. Simili leuitate disputant: vtrum dolus sit crimen? cum vtique non possint inficiari, dolum esse fontem omnium plane criminum: imo sine quo crimen censeri non soleat, l. 1. C. ad leg. Cornel. de sicar. Ideoque Iurisconsulti dolum malum appellant crimen, l. 1 ff. de fideiussoribus tuto. l. item exigit, ff de dolo mal. l. 1. §. plane, si ex dolo, ff. de tutel. & rationibus distrah. l. omne crimen, in princip. ff. de re milit. Oldend. Prat.

DOLVS malus est omnis calliditas, fallacia, machinatio, ad circumueniendum, fallendum, decipiendum alterum adhibita, l. 1. §. dolum malum, ff. de dolo mal. Quam definitionem excutiamus. Pro genere ponitur calliditas, sicut & fallacia & machinatio. Et aliquando ipsa res in se dolum habet, l. si quis cum aliter, ff. de verb. obligat. [Ad decipiendum alterum.] Atque hæc est differentia doli mali proprissima, per quam distat à culpa. Quoties enim ad hoc destinatur calliditas, vt alter deceptus lædatur contra ius, toties est dolus malus vere admissus. Ideoq. scribit Vlp. in l. 1. in prin. ff. de dol. mal. Qui aliis obfuerint calliditate quadam. Imponitur autem alteri occulte, hoc est, ita vt non intelligat malitiam lædentis, & tic quidem aliquando post acceptum damnum, duobus modis. Alias enim verborum adulationibus expeditur dolus, & tunc adpellatur fallacia, Varroni à fando alias vero factorum technis, quam machinationem vocant. Vtrunque procedit ex recondita animi corrupti malitia, aduersus simpliciores, nihilq; mali suspicantes, lucri turpis gratia. Quocirca Vlpian. Ne vel illis, ait, malitia sua sit lucrosa, vel istis simplicitas damnosa. Experimur enim quotidie hominem homini lupum esse. Quo igitur occultior est calliditas lædendi, eo perniciosior est dolus, nempe quod nullum est execrabilius malum, quam quod sub aspectu latet. Id enim cum prouideri non possit, facilem habet nocendi successum. Prat.

DOLVS MALVS ABERIT, ABFVERIT, verba generaliter comprehendunt omnem dolum, quicunque in rem aliquam admissus est, ita Vlpian. l. hæc verba, 69. Digest. de verbo. signific. Prat.

Digitized by Google

DOLVS præteritus, dolus, ante litem contestatam admissus, l. nec vllam, §. is autem qui, l sed etsi lege, § etiamsi ante, ff. de pet. hæred Dolus compensatur dolo, ex hoc edicto, ff. de eo per quem fact. Hoc verum esse intellige, cum in delicto neutra pars excedit. Sed tum verior est illa: Qui delinquit prior, maius delictum admittit. Prat.

DOLVS malus, fallacia, & fraus coniungi solent, l 45 & 51 ff pro soc. l. 48. ff. de diuer. reg. iur. Et dolus callidum consilium dicitur, l. 7 § prætor ait, ff. de publ. & machinat. l. 36 ff. de verb. obligat. Præt. ex Briss.

DOLVS & fraus an differant, frustra quæritur, cum extent apertæ sanctiones, l. hæc verba, de verb. sign. l fraudis, de reg iur. Quicquid enim non est ex bona fide, id necessario venit ex mala fide. Mala autem fides est dolus & fraus, l. si dolo, C. de rescin. vendit. Sunt tamen, qui hoc modo distinguant, dolum fieri, alterum circumueniendi causa. Fraudem proprie dici, etiamsi decipiendi consilium non adfuerit, sed is, qui deceptus est, à seipso, vel ex euentu fraudatus sit. Dolum item in faciendo, fraudem in verbis dicunt, à φράζειν, quod est loqui Alciat. de verb sig. Dolum etiam clam. fraudem palam committi volunt. §. dolo, l. iurisgentium, ff. de pactis. Old. Prat. Adde Brechæum l. aliud, in tit. de verb. & rer. signif Plura de differentia doli & fraudis, vide eleganter apud D. Gœdd. ad l. 139. n. 5. 6. ff. de verb. sig.

DOLVS & culpa sæpissime ponuntur pro eodem. Nam culpa nomen generis, est, quod continet quicquid dolose peccatum est & malitiose, vt cum dicimus, nihil in vita nobis præstandum esse præter culpam. At qui partite & distincte loqui volunt, dolum sceleri tribuunt: Culpam vero imprudentiæ. Ille, vt verbis Bart. vtamur, in faciendo est, hæc non in faciendo. Donatus ad illud Terentij in Hecyra: Non mea opera, neque pol culpa euenit. Opera est, inquit, si scientes lęserimus, culpa, si nescientes, quorum alterum sceleris, alterum stultitiæ est, Connan. lib. 7. c. 4. n. 7. & vide supra in dictione, Culpæ.

DOLI mali species sunt, Calumnia, Præuaricatio, Tergiuersatio, Cauillatio. Calumniari, est falsa crimina intendere. Præuaricari, vere absconder. Tergiuersari, in vniuersum ab accusatione desistere, l. 1. in princ. Et § 1. ad Senatusconsc. Turpill. l. 1 ff. de præuaricato. l Si caluitur in prin. ff. de verb. sig. Cauillari, est falsis disputationibus imponere. Iulianus, Ea, inquit, est natura cauillationis, quam Græci σόφισμα seu σοφίζω adpellant, vt ab euidenter veris, per breuissimas mutationes, disputatio ad ea, quæ euidenter falsa sunt, perducatur, l. Ea est natura. ff. de reg. iur. Exemplum est in l. Qui quadringenta, in princ. ff. ad leg Falc. Old. Prat.

DOLVS malus sæpe procedit ad aliquod maleficium nominatum, veluti, furtum, homicidiũ periurium, falsum. Aliquando producit factum criminosum, quod tamen speciali nomine non est significatum. Et ideo dicitur Stellionatus, vt extant Tit. de crimin. b. nominatis, & probatur l. 1. ff. Stelliona. Plerunque vero dolus affert læsionem, nullo tamen facto, quod criminaliter accusari possit, sicut in cõmerciis hominũ, aliisque modis fieri solet. Et tunc retinet doli appellationem, vt in tit. ff de dolo mal. & de dolo mal. & met. except. Old. Prat.

DOLI mali, effectus sunt: I. Omnis dolus malus legitimis probatus iudiciis, est famosus, vel saltem quasi infamiam apud bonos viros irrogat, l. 1. ff. de his, qui not. infam. De dolo, ait Iulianus, & fraude suo nomine damnatus, pactúsve erit, l. pen. C. de interdict. matr. inter pupil. & tuto. & sic accipienda est lex 2. ff. Stelliona. II. Cõtractus bonæ fidei per dolum præcedentem, ipso iure vitiatur, l. & eleganter, in prin. ff de dolo mal. l. bona fides, ff. deposit. Stricti vero iuris per exceptionẽ rescinditur, l. pen. C. de inutilib. stipul. III. Dolus malus facit cessare quodcunq. priuilegium, l. 2. §. verba itaque, ff ad Senatusc. Vellei. Fraus enim nemini debet patrocinari, imo punienda est, l. verum est, §. tempus autem, ff. pro soc. l. transactione, C. de transact. IV. Nullum mali genus est, quod maiorem humanæ societati pestem inferat, quam dolus malus. Cice. lib. Offic. 1. Semper autem, inquit, in fide, quid senseris, non quid dixeris, cogitandum. Et paulo post: Cum autem duob. modis, id est, aut vi, aut fraude fiat iniuria: fraus quasi vulpeculæ, vis leonis videtur. Vtrunque alienissimum ab homine, sed fraus odio digna maiore. Totius iniustitiæ nulla capitalior est, quam eorum, qui tum, cum maxime fallunt, id agunt, vt viri boni esse videantur. Old Prat.

DOLI capaces, Pontificio iure censentur septennio, maiores, nostro iure, masculi, decem annos ac tex menses nati: fœminæ, quibus ad nouem ætatis annos semestre accessit; tunc enim censentur pubertati esse proximi, l. impuberem, ff. de furtis, l. 1. & ibi per glos. in fin. C. de donat. l. pupillum, ff. de nouat. cum simil. Spieg. Prat.

DOLI clausula, pars illa stipulationis, qua dolum abesse abfuturumque comprehendimus, l 22 l. 53. l. 119. l. 121. l 135. §. vlt. ff. de verb. obligat. Complectitur autem quicquid contra bonam fidem & æquitatem fit Dolo enim facit. qui contra bonum & æquum aliquid facit, l. qui æquitate, de exce. dol. Quæ tamen specialiter excepta sunt hac clausula non continentur, l 22. §. si in stipulationem, ff. rem rat. haberi. Huius mentio fit. l. 4. §. in stipulation, ff. de doli except. l. 22 in fin. ff. de re iud. l. 1. in pr. & l. 3. ff. si cui plus quam per l. Falcid. l. 19. ff. de iud. solui, & l. 45. ff. de hæt. petit. l. 31. ff. de recept. qui arbitr. Quæ & clausula de dolo malo appellatur in l 13. §. illud, de acceptilat l. 21. §. habet, ff. de nou oper. nunt. l. 19. ff. rat. rem haber. l 6. ff. iud. solui. Et doli stipulatio in l. 121. in fi. ff. de verb. obl. Cæterum in l. 10. ff. de pecul. doli clausula appellatur adiectio illa quæ actioni de peculio additur, ET SI QVID DOLO MALO DOMINI ACTOR CAPTVS FRAVDATVSVE EST. l 36. in fi ff. eo tit. Briss. etsi autem doli clausula generalis est, & ea complectitur, quæ, contra bonam fidem fiunt: tamen Iulianus in l. stipulationes commodissimum, ff. de verb. oblig. consulit, vt ea non simus contenti, quod magnam incertitudinem continet. Itaque consultius est ea nominatim exprimere, quæcunque specialiter comprehendi possunt, deinde subiicere doli clausulam, quæ incertos casus generaliter complectatur, l. doli. 119. ff. de verb. oblig.

DOLOSE facere, l. 3 ff. si mensor falsum modum, l 9 §. si quis rem, ff. ad exhibendũ, l. 2 § generaliter, ff. de doli except. versatus l 3. §. vnde Celsus, ff. de mino. l. 25. §. de eo, ff. de hæt. pet. Briss.

DOMARE equitium, l. 12. §. equitij, ff. de vsu & habitat. Briss.

DOMESTICA furta vocant, quæ serui dominis, vel liberti patronis, vel filij parentibus, vt mercenarij his apud quos degunt, subripiunt, l. respiciendum, §. furta, ff. de pœnis, Spieg. Prat. Briss. Sed ex tali furto, furti actio non nascitur. §. hi qui. Instit. de priuat. delict. Quod tales personæ, ob rerum communionem furtum facere non intelligantur: Quamuis extraordinaria pœna puniri possint.

DOMESTICA testimonia in testamentis, non ex cognatione, sed ex vnione coniunctionéque quæ per patriam potestatem contingit, æstimanda sunt, §. pater, vbi Theoph. Inst. de testament. Briss.

DOMESTICA cautio, pro priuata seu chirographo, l. 3. ff. de iure fisci, l. 113. ff. de leg 1. Briss.

DOMESTICÆ personæ, recensentur coniuges, siue pro marito vxor, siue pro vxore maritus testis esse vetat: item concubinę, item homines liberi, qui operas suas nobis mercede locant, quíq. alia ex causa ob imperium nostrum, possunt à fide diuerti, maximéq. ij, qui à manibus ac pedib. nobis sunt, aliaq. viliora officia sustinent, l idonei, ff. de testibus. Spieg.

DOMESTICI, qui ex eadem domo sunt, & nobiscum habitant. Vide C. de his, qui ad eccl. confug. l. præsenti, §. sane, & ibi in gl. Bart. & Bal in d. §. furta Spieg.

DOMESTICI iudices. Vide, Assessores dicuntur. Spieg. Dicuntur etiam domestici, qui cum ipsis iudicibus habitant, vulgo Cancellarios, grapharios vocamus. Droiçus in methodo iuris.

DOMESTICOS in l. 1. § 3. C. de contract. iud. interpretatur ibid. Goth. iudicum suppositas personas, per l. 3. C. si cert. pet. l. vnic. C. si rector prouinc.

DOMESTICVS princeps. Vide, Silentiarius.

DOMESTICVS testis, vbi quis ipse sese laudat, quasi domi testem habeat, non aliunde adductum. Huic autem testium generi quam minima, fides haberi solet, ac legibus ceu suspecti reiiciuntur. De test. Paulus ait, Testes quos accusator de domo produxerit, interrogari non placuit. Imper. l. 2. eod. tit. Etiam, inquiunt, iure etiam domestici testimonij fides improbatur. Eras. in Chiliad. indicat, Ciceronem alicubi domesticos testes appellasse, propinqua cognatione iunctos, puta parentes, liberos, fratres, patruos, soceros, generos, &c. l. 2. C. de testib. l. 4. ff. eod. Prat.

DOMESTICVM autem testem non tantum eum dici, qui in eadem domo habitet, sed & qui eiusdem familiæ, gentis, & agnationis sit, tradit Duaren. lib. 1. annuers. disp. c. 28. vtputa pater & filius, l. 5. & 6. ff. quod cuiusq. l. 1. C. de emend. propinqui libertus, patronus, seruus, dominus, mercenarius, & is apud quem quis degit, l. 11. §. 1. de pœn. Duar. ibidem fratrem ea voce contineri putat, etiamsi alibi moretur. Rœuar. 2. variar. 8. domestici vocabulo intelligit eum, qui in accusatoris potestate est, l. 6. & 9. ff. de testib. l. 20. qui testam. Cuiac. ad l. 22. eod domesticum intelligit, qui in eadem domo habitat: quod Græci dicunt οἰκεῖος ὁ μάρτυς, ex Luciano constare, non esse domesticum, sed eum qui aduersus semetipsum testimonium dixerit: vide Goth. ad l. 24. ff. de testib. Connan. lib. 9. c. 3. num. 4. Domesticum testimonium dictum scribit ab iis qui sunt ex familia Theoph. τὸν δὲ οἰκιακὸν μαρτυρίαν οὐκ ἐν τῇ συγγενείας ἀλλ' ἐν τῇ οἰκέτου, τουτέστιν τῆς λαμβανούσης, id est, domesticũ testimonium non ex consanguinitate, sed ex vnitate subiectionis accipimus, id est, ratione subiectionis, qua vnum efficiuntur. Huiusmodi testem qui de domo accusatoris producitur, Cicero mutum accusatorem vocat in oratione pro Rosc. Amer Græcis οἰκεῖος ὁ μάρτυς dici solet: Adde Brech. l. serui. in tit. de verb. & rer. sig n 4.

DOMESTICI in rub. & l. 1. & 2. C. de domest. & protect. lib. 10. dicebantur. vt vult Suidas, οἱ ἐν Ῥωμαίοις οἰκειακοὶ στρατιῶται, qui domi, non in acie protegendi lateris, sacri solicitudinem patiuntur: & quod ait l. 8. C. Th. de domest. familiarius militare, & sunt

Digitized by Google

& sunt domestici procuratores. Sed fuere tamen ex iis alij pedites, alij equites. l. vlt. Cod. de modest. & procur. De iis sic Cassiodorus in formul. Inter protectores & domesticos sacram purpuram adoraturus accedat: quod & constituitur, l. 1. C. eod. tum vt salutandis etiam & osculandis vicariis præf. prætorio, ac multo magis præsidibus admittantur. At qui in acie protegere latus Principis solebant, Protectores dicebantur, de quibus suo loco. Prat.

DOMESTICORVM tum equitum, tum peditum schola erat cui Comites præerant, viri illustres, à quibus Domestici regebantur, Marcellino lib. 12. & 26. Treb. Pollio in Numeriano. Prat.

DOMESTICVS scholarum Niceph. lib. 7. hist. eccl. c. 18. Zonar. tom. 3. Annal. Briss.

DOMESTICI præsentales, l. 6 Cod. de aduoc. diuers. iud. l. vlt. C. de domest. & protector. id est, obsequio Principis diurno deputati, l. 13. Cod. de re milit. Gothofr. ad leg. cum propitia 5. ibi. sed etiam de præsentalibus. Cod. de off. magistr. milit.

Δομεστικὸς μέγας, in aula Constantinopolitana, Vt docet Gulie. Tyrienſis pontifex lib. 2. belli facti c. 5. de Alexio loquens. Hic à Domino Nicephoro qui tunc in sceptris agens principabatur, plurimum honoratus, & Megadomestici dignitate (quem nos maiorem Seneschallum appellare consueuimus) fungitur officio Briss. Prat.

DOMESTICVM funus familiare, pro eodem, l. 2. ff. de in ius voc l. 4. ff. si quis caut Prat. Briss.

DOMICILIVM, est domus possessio in ea ciuitate, in qua ciuis censetur, & sæpius commoratur, ff. ad muni. per totum. Prat.

DOMICILIVM ibi quis habere intelligitur, vbi larem rerumque ac fortunarum summam quis constituit, vnde rursus non sit discessurus, si nihil euocer, & vnde, dum profectus est, peregrinari videtur, l. 7. C de incol lib. Sic interpretabimur in l. 19. §. 1 & l. 50. ad fin. ff. de iudic. Plane sola domus possessio, quę in aliena ciuitate comparatur, domicilium non facit, l. 17. § sola ff. ad municipalem. Sed nec domicilium quis ibi habere intelligitur, vbi studiorum causa habitat, nisi decem annis transactis, eo loco sibi sedem constituerit. l. 5 §. domum. ff. de iniuriis, l. 2. C. de incol. lib. 10. Horat. Lucius de priuil. schol. priu. 9. Iacob. Menoch. 2. arb. iud. quæ. cas. 86. num. 4. & per tot. Gœd. ad l. 190. num. 5. de verb. sign. Briss. Ergo Alfenus l. 203. de verb sign scribit: Domum eam vnicuique nostrum debere existimari, vbi quisque sedes & tabulas haberet, suarumque rerum constitutionem fecisset. Item Cicero pro Archia: At domicilium Romæ non habuit is, qui tot annis ante ciuitatem datam sedem omnium rerum ac fortunarum suarum Romæ collocauit. Prat.

DOMICILIVM ibi videtur miles habere, vbi meret, si nihil in patria possideat l. 23. in fin. ff. ad municip. Briss.

DOMICILIVM non habere intelligitur studiosus, in eo loco, vbi studiorum causa habitat, nisi decem annis transactis eo loco, sibi sedes constituerit, l. 5 §. domum, ff. de iniur. l. 2. C. de incolis, lib. 10. Briss.

DOMICILIVM in vrbe retinent Senatores, etiam vbicunque morandi potestatem impetrauerint, l. 22. §. senatores, ff. ad munic. Prat. ex Briss.

DOMICILIVM amissi mariti sequitur vidua, quæ se aliis nuptiis non iunxit, d. l. 22 Briss.

DOMICILIVM & in domo propria, & in aliena, vt puta conducta habere possumus, l. 1. §. domum, ff. de iniur. Prat. ex Briss.

DOMICILIVM ferre, d. l. 22 §. municipes, est constituere, & transferre. Prat. Briss.

DOMICILIVM non nuda contestatione, sed re, & facto transfertur, l. 20. ff. ad municip. Prat. Briss.

DOMICILIVM patroni manumissoris sequuntur liberti, eorumque filij, l. 6 in fin. l. 21. ff. ad municip. Relegatus in eo loco in quem relegatus est interim necessarium domicilium habet, d. l. 22. §. relegatus. Habere tamen & eo loci, vnde arcetur, potest, l. 27. in fin. eod. tit. Si quis instructus sit duobus locis, æqualiter & vtrobiqi sit destinato animo, l. 6. §. pen. l. 27. §. Cels. eod. tit. Filiusfam. non vtiq; domicilium ibi habet, vbi pater: Originem enim eius, non item domicilium sequitur: sed vbicunque domicilium collocarit, l. 3. l. 4. & 6. §. 1 ff. eod. Briss.

DOMICILIVM suum in aliquam regionem conferre, l. 138 §. in col. de verb. sign. transferre, l. 5. §. causæ, ff. de transact. l. 1. C. de incolis, lib. 10 Briss.

DOMINA sanctissima, sciote de amicis meis curaturam, ne quid his desit, veruntamen & Marco dari octingenta, Scævola respondet in l. Titia hærede, ff. de ann. legat. Spieg.

DOMINA vxor. Quære, Vxorem appellat.

DOMINATIONEM interponere dicitur, non qui pro fructuario, aut possessore aut patrefam. sed qui sepro proprietario gerit, Cuiac. 10. obs. 16. Gothof. ad l. duo fratres, 78. in fin. ff. de acqu. vel omit. hæred.

DOMINATIO pro dominica potestate vsurpatur à Triphon. de cond. indeb. l. si quod, vt enim libertas, ait, naturali iure continetur, & dominatio ex gentiũ iure introducta est, &c. Notũ dominatum & dominationem in eadem re dici. Asperæ dominationis quis sit exitus, memorabile habetur exemplũ in l. 2. ff. de orig. iur. § & cũ placuisset. Dominationis quoque fit mentio in l 78. in fi. ff. de acq. her. & apud Fest. Regalia exta, inquit, appellantur, quæ potentib. insperatum honorum pollicentur: priuatis & humilib. hereditates: filiofamilias dominationem. Pra. Dominatio etiam pro dominica potestate. Bri.

DOMINATIONES scribere oportet in l. vlt. C. de censitorib. & peræquatorib. vbi nunc donationes vulgo legitur. Quod vitium scripti codices cum impresso Theodosiano consentientes, arguunt. Porro in ea l. Tribonianus quatuor menses ad duos ab Honorio & Theodosio tributos, addidit. Briss.

DOMINIVM est ius ac potestas re quapiam tum vtendi, tum abutendi, quatenus iure ciuili permittitur, nam, vt ait Imperator, rei suæ quisque arbiter ac moderator. Atque hoc vnum est, quo differt vsusfructus à solido dominio, tametsi Cicero ludens ad Curium scribat, id cuiusq; esse proprium, quo quisque vtitur ac fruitur. Vsus enim in vsufructu est, non abusus: vt ipse idem in Topic. declarat: at vero vsusfructus pars dominij est: vt ait Paul. l. 13 de vsufr. Diximus autem: Quatenus iure ciuili permittitur, vt cum eos, qui vsumfructum non habent, tum eos, quibus alienare non licet, exciperemus: de quibus tit. est li. Inst. 2. tum etiam superficiarios, & emphytentas: quibus non directa, sed vtilis actio iure ciuili datur, l. 1. ff. si ager vectig l 1. ff. de superfic. Hotom.

DOMINIA antiqui appellarunt conuiuia, non omnia, vt putat Marcellus, sed quæ domi celebrabantur, & dominus is erat, qui conuiuium exhibebat, aut fortasse is apud quem conuiuium celebrabatur. Nam Lucilius Satyr. 3. Primum dominia atque sodalitia omnia tolluntur, dominia videtur distinguere à sodalitiis, quod illa domi à priuatis, hæc publicis & solennibus in locis à sodalitatibus, aut magistratibus præbeantur. Conan. lib. 10. cap 5 num 7. Sic & eodem loco idem, dominium, de quo inferius, dictum putat à domo, quia non fuerit olim amplius latiusque dominium, quam quod domus habitationisque nostræ finibus contineretur: & quasi qui domui præsit, eiusque imperium obtineat, cum ei familiam omnem parere oporteat, is vere dominus sit, tãquã domus moderator, atq. imperator. Sic enim idem penes has dictiones referre indicat Cicero, cum dominos rerum omnium, & moderatos ait esse Deos, li. 2. de ll. Et animũ, vt Dominum atq. imperatorẽ obedienti corpori à Deo præfectũ in li. de vnit. Comprobantur ea Vlpiani definitione, in l. pronunc. ff de verb. sig. qua hũc patrẽfa. esse finit, qui in domo dominium habet, h.e præeminentiã, inquit illic Alc. aut si Latinius mauis, moderandi arbitriũ & potestatem. Quo fit, vt cum absolute dominij mentio fit, ad domus dominũ apud antiquiores illos authores referri comperias, vt in eo, quod à Cic. li. offic. dicitur, non domo dominum ornãdum, sed magis domino domũ ornandam esse. Inde quoq. dominandi imperandiq. actus, dominatio dictus est. Tametsi in eam partem sæpius trahatur, vt nimiã potentiã, duriusq. & grauius imperiũ, ac sæpius tyrannidẽ designet. Dominatus autem dictio vtrunq. significat, tã dominationis actum illũ, quam imperãdi, dominandiq. potestatem: quæ eo sensu à Cicerone sumitur, vt id significet, quod ex Vlpiano dominij vocem propriè significare diximus. Cũ autem inter regni & ciuitatis administrationem, & familiæ moderãdæ ratione similitudo tanta sit, vt Plato hæc multitudine tantũ, & paucitate differre existimauerit, non specie, quod tamẽ Aristoteles refellere conatur lib. 1. Pol. effectum, vt qui imperandi ius in ciuitate haberent, & quib populi subessent, domini dicerent. Sic Romanos rerum dominos vocat Virgil. sic dominum Æneam: ac tandem frequens adeo ea dominij vox in principibus compellandis esse cœpit, vt nõ alia appellatione eos affari posterioribus temporibus licuerit, vt vbiq. Plinepos, Traianum dominum vocat, nec tamen ea præfatione addita Plinius auunculus Vespasianum alloquitur. Sic Antonium dominum vocatum refert Marcell. in vlt. ff de his quæ in testa. del. & Volus. Merian. κύριον βασιλέα. Vnde dominiũ significat illud ius, quo rem facimus nostram, nobisque propriã. Possessio in detentione & occupatione rei spectatur, illud in iure, quod habemus de ipsa, vt volumus libere disponendi, positum est: hæc in iure rei, & detentione magis versatur: ipsa quidem dominio prior & antiquior, si rerum originem aspicias, sed iuris ordine authoritateque posterior. Initio enim generis humani à possessione ortum est ius dominij, vt quicunque in vacua veniissent, sola occupatione constituebantur domini rerum locorumque, quos primi cepissent. Iureconsulti ergo Dominium sic definiunt. Ius de re aliqua corporali, plene ac libere disponendi, extra quam si quid lege prohibeatur: (vel est ius de re corporali perfecte disponendi aut vindicandi, nisi lex vel conuentio obsistat, Mynſ. ad rubr. Institut. de rer. diuis. num. 4. Bart. ad l. si quis vi. §. differentia, num. 4. & 5. de acquir. poss. & ibid. Iason. Alexand. & alij, vide D. Gœdd. in comment. ad leg. 49. num. 7. de verbor. significat. eleganter de dominio disserentem.) In priore definitione ius disponendi, idcirco dicitur, quia li-

Digitized by Google

cet pignus vel hypothecæ Ius in rem sit, l. pignoris, de pigno. quia tamen creditor disponere non potest de re pignorata, non recte Dominus appellatur, l. pignus. C. de pignor. act. Dicitur, plene, ac libere, quoniam tametsi Tutor & Curator aliæque similes personæ procurationem habeant & dispositionem alienarum rerum, l. interdum, §. qui tutelam, ff. de fur. plenam tamen & liberam non habent (l. qui fundum, §. si tutor. ff. pro empt.) quod dominorum proprium est, l. in re mandata. C. mandati. Dicitur de re corporali, quia quamuis is, qui seruitutem habet, de ea pro arbitrio disponere non prohibeatur, dominus tamen non est. cum traditio, qua dominium acquiritur, in res incorporales non cadat, l. seruus, §. Incorporales, ff. de acquir rerum domi. Extrema definitionis verba, propter eos dominos adiecta sunt, quibus bonorum administratione Lex interdicit, & alios huiusmodi, l. is cui bonis, ff de verbor. oblig. & Instit. quibus alien. non licet, lib 2. Porro dominium vsucm est numero & substantia, l. 14. §. 2. ff. de except. rei qualitates tamen habet diuersas, Gothofr. ad l. 20. C. de pact Dominium vulgo putiuntur Accusiani in directum & vtile: quę verba ab ipsis conficta sunt, nec apud veteres vsquam leguntur. Sed vt rem ipsam percipiamus, quam hac nouitate verborum exprimere & docere voluerunt, sciendum est, Ius quoddam aliquando reperiri dominio proximum, quale est exempli causa, Ius Emphyteuticum, propter quod datur actio in rem vtilis, sicut directa ob verum dominium competit. § namque. Instit. de act. l. prima, ff si ager vectig vel emphyteut. l. 1 ff. de superficiebus. Et quia per abusionem hoc ius nonnunquam simpliciter Dominium appellatur, l. possessores. C. de fund. pat. ne vnius atque eiusdem rei duo in soldum Domini esse dicantur, contra rationem iuris, l. si vt certo, §. si duobus, ff. commod. duplex constituerunt Dominium: quorum vnum Directum, ab actione directa, quæ pro eo datur: alterum vtile, pro quo videlicet vtilis actio competit, appellarunt, nota in leg. si quis vi. §. differentia, de acquirenda possessione. Sed & alias in iure inueniri dominij species, indicat Alciat, in Parerg. Quoddam enim dominium est κατ' ἰλπίδα, id est in spe, vt cũ in l. in suis, de liber. & posthum. filius fam. rerum paternarum dominus vocatur: vnde & sui hęredes dicuntur, tanquam sibi ipsis succedant. erant enim viuente quoque patre quodammodo domini. Aliud est dominium, quod κατὰ πρόληψιν, id est, per anticipationẽ dicere possumus: vt cũ mulier rei suæ in dotem traditæ dominã dicitur, l. in rebus; C. de iur. dot. Aliud est dominũ, quod vidua habet, quam maritus relictis liberis, decedens in testamento iussit esse dominam vsufructuariam, administratricem (dominium enim illud οἰκονομικὸν & imaginarium est) eam solum in domo præeminentiam cõsecuta, quam viuente marito habebat: ideoq; ad alimenta tantũ contrahitur: est igitur & hoc dominiũ ὀχυρωματικόν. Aliud est, quod summum, seu maius dominiũ vocant: quædã scilicet maiestas, cuius obseruationem fœderati supremo Principi, vel Reipubl. debent. leg. non dubito. de cap. & postlim. reuers. Effectus autẽ maioris dominij, quos non paucos referunt, ab interpretibus petendi sunt. Spi.

DOMINIVM plenum est, cum vsufructui cohæret proprietas Nudum quod & directum dici potest, cum separatum est ab vsufructu: Est & aliquod spe dominium penes liberos, qui bonorum paternorum spe domini sunt, §. 2. Instit. de hæred. qual. & differ. Gothofr. ad rubr. ff. de acquir. rer. domin.

DOMINIVM item diuiditur in id quod iure gẽtium acquiritur, & in id quod iure ciuili. Prius sine possessione acquiri nõ potest, posterius potest maxime leg. à Titio in fi. de fund. leg. cum hæredes. in princ. de acquir. possess. leg facta, ad Senatus cons. Trebell. leg 1. de bonorum possess. §. 1. Instit. de acquis. per adrog. & tit. proxime seq. cum similib ex Appelo. Spieg. Vide de his late differentem Connan. lib 3 c. 3 comment. iuris ciuilis.

DOMINIVM aliud est naturale, aliud ciuile. Naturale est, quod gentium omnium commune est: hoc est, quod iis modis acquiritur, quibus gentes omnes in acquirendis rebus vtuntur: Ciuile est, quod ciuium Romanorum proprium est, qua de causa iuris Quiritium appellatur. Constat autem tribus modis: mancipatione, vsucapione, in iure cessione: vti docet Vlp. cap. Inst. 1. quanquam à Iustiniano sublata illa differentia est. leg. vnic C. de nud. iur. Quirit. l. vni. C. de vsucap. transf. Vide IN BONIS. Cum autem naturaliter acquiritur dominium, necesse est illud à possessione incipere, siue ea occupetur, siue alio tradente aut volente accipiatur, leg 1. ff. de acquiren. possessio. Ciuiliter autem acquiritur vel ipso iure, l. absque traditione, aut possessionis apprehensione, aut vsu temporis adminiculo, vt lege 12. Tabularum dominium rei legatæ, statim à morte testatoris directo in legatarium, rei hæreditariæ, directo in hæredem ab edita hæreditate transit, absquea adeptione possessionis. 2. Vel nouo ipso iure, sed alio præterea adminiculo accedente, puta temporis continuatæ possessionis, & iusti tituli, vt in vsucapione, aut longi temporis captione, Pontius lib. 1. dis. cap. 8.

DOMINIVM apud Romanos duplex erat, teste Theophilo, Naturale & legitimum. Naturale illud erat, quod in bonis est: vnde bonitarius dominus dicitur: legitimum autem, quod iure Quiritium competit, & appellatur Dominus iure Quitario. Itaque, inquit, si quis vtrumque dominium habebat, acebatur pleno, id est, perfecto iure dominus; quoniam haberet & quod à lege, & quod à natura datur, dominium. Hoc idem sed explicatius, traditur in illa Epitome Vlp. eo ipso tit. de libertis: Qui tantum inquit, in bonis, non etiam ex iure Quiritum, secum habet, manumittendo, Latinum facit. In bonis tantũ alicuius seruus est, velut hoc modo, si ciuis Rom. à ciue Rom. seruum emerit, isque traditus ei sit, neque tamen mancipatus est, neque in iure cessus, neque ab ipso anno possessus sit. Nam quamdiu horum quid fiat, is seruus in bonis quidem emptoris est, ex iure autem Quiritum venditoris est. Ea enim fuere solennia quærendi dominij iure Rom. quibus prætermissis aut neglectis, iure communi gentium omnium, quod naturale vocat, non iure ciuili quæsitum dicebatur dominium. Idcirco talis dominus seruo, quem manu mittebat, ciuitatem dare non poterat, quia iure ciuitatis non erat serui dominus, id est, vt loquitur Theophilus, pleno perfectoque iure, quod necesse fuit. Hinc Paul. 3. de manumiss. Seruus pignori datus, etiamsi debitor locuples fit, manumitti non poterit. Datum seruum intelligit, qui traditus est creditori: quia traditio quasi naturale dominium transfert à debitore qui tradidit ad creditorem qui suscepit, & iure aliquo suo suscepit. Itaque respondetur aliud in eo seruo, qui generaliter est obligatus, l. 29. Caius qui & à quibus mai. liberi non fiunt Generaliter pignori datus seruus, sine dubio pleno iure est debitoris, & iustam libertatem ab eo consequi potest, si lex Ælia Sentia non impedit libertatem, id est, si soluendo est, nec ob id creditores videantur fraudari. Quia tamen Caius in generaliter obligato loquitur; probabile est in specialiter obligato secus esse tametsi conuentione tantum id fiat sine vlla traditione. Et causa diuersitatis erit, quod specialis obligatio certum ius tribuit creditori, quo videtur præscripta lex esse debitori, ne seruum manumittat, alienet, aut quid in eo faciat, quod creditoris iuri deroget. Connan. lib. 2. cap. 6 n. 9. Aldob. ad Instit. §. libertinorum autem status Instit. de libertinis.

DOMINIVM directum & vtile, species ipsius dominij Porro dominij duo esse officia Bart. in l. 1. de acquir. poss. tradit. Vnum disponendi, alterum vindicandi, per l. in rem actio, de rei vin. l. si quis vi. § differentia, d. tit. de acquir. poss. vide & Alc. in l. traditionibus, C. de pact. Prat.

DOMINIVM & possessio differunt: nam præter ea quæ superius attigimus, Vlpianus in l. si quid vi, ff. de acquir. vel amitt. poss. differentiam hanc esse ait inter dominium & possessionem: quod dominium quandoq; nobis inuitis remanet: quum possessio statim recedat, cum id constituerimus: eiusq; rei ponit exemplum in eo, qui ea mente rem dat alicui, vt sibi postea restituatur: tradit eo animo vt proprietatem eius possessionemque amittat, non perpetuo, sed ad tempus: ideoq; perdit omnino possessionem, & vere perdit, quum possessio plurimum facti habeat: dominium tamen retinet: quia id ad tẽpus ex pacto perdi non potest. Quare qui accepit, interim vere possessor est, non tamen est vere dominus: sed quasi dominus re vtitur, post tempus domidium ipso iure fit eius qui dederat, quoniam interim retinuerat, nam si amisisset, post diem restitutioni adrectam non esset dominus; nisi ex noua causa restitueretur sibi, & ante restitutionem remaneret semper dominus is cui tradita res erat, quantumcunque longo tempore eam retineret; sic enim constituendum est in hac specie, cum eui traditio facta est ad tempus, perpetuo tamen possessorem fore, nec lapsu temporis adiecti desinere esse; nisi noua traditione pristinum dominum suæ possessioni restituat: & dominus perpetuo possessionem amisit, nec eam nisi noua apprehensione recuperat: quia possessio ad tempus perdi non potest: idemque in dominio: quia res nostræ tempore certo non possunt desinere esse nostræ, quemadmodum in omni obligatione dixit Paul l. obligat. de actionib. Conn. lib. 3. c. 9. n. 2.

Secundo, DOMINIVM à possessione in eo differt: quod ex vna tantum causa domini esse possumus: possessores vero etiam ex pluribus. nam quod nostrum est, nullo modo magis nostrum fieri potest: & si res mea mihi, aut legetur, aut donetur, aut vendatur, inutile erit legatum, inutilis donatio & venditio. At quod pro hærede possideo, nihil vetat pro emptore possidere, vt si vna causa non valeat, per alteram mihi consulatur Paul. ex illo c. 3. Ex plurib. causis possidere eandem rem possumus, vt quidam putant: & eum qui vsuceperit, & pro emptore, & pro suo possidere. Sic enim etsi ei qui pro emptore possidebat, hæres sim; eandem rem & pro emptore & pro hærede possideo. Nec enim sicut dominium non potest nisi ex vna causa contingere. l 3 §. ex pluribus, ff. de acqu. poss. ita & possidere ex vna duntaxat causa possumus. Possessio enim ista consideratur per se & à dominio separatim, & tanquam detẽtio quædam eius rei, quæ nostra non est, sed quam aut putamus esse, aut debere esse nostram, vt rem quam emi possideo quasi

Digitized by Google

quasi meam, etiamsi non sit, nec enim sequitur, emi eam bona fide; ergo mea est; sed ex eo bene concluditur, eam me iuste possidere. Et nil vetat, eandem pro hærede vt detineam, & vtroq; titulo eam possideam, vt vtrauis causa Vera reperietur, per eam mihi quæratur: neque hoc mirum, cum possessio ista sit quodammodo sua vi & natura, non rei nostræ necessario, sed nobis debitæ. Satis est enim mihi deberi ex iusto titulo, vt iuste possideam Connan. comment. iur. ciu. lib 3. c 10. n. 1.

DOMINII & possessionis alias differentias doctissimus Cannan. iam d. lib. 3 c 3. n. 1. his verbis exponit: Duo sunt, inquit, quæ habemus in re quæ omnino est nostra; dominium & possessio. illud iuris est, hæc autem facti. Dominium ius illud significat, quo rem facimus nostram, nobisque propriam: possessio in detentione & occupatione rei spectatur: illud in iure, quod habemus de ipsa vt Volumus, libere disponendi, positum est: hæc in vsu rei, & detentione magis versatur: ipsa quidem dominio prior & antiquior, si rerum originem aspicias, sed iuris ordine autoritateque posterior. Initio enim generis humani à possessione ortum est ius dominij, vt quicunq; in vacua venissent, sola occupatione constituebantur domini rerum, locorumque quos primi cepissent. Quia vero naturæ æquitas non permittit, vt quod nostrum non est, possideamus: prior habetur dominij ratio, deinde vero possessionis: occupatio rei, quæ nullius est, facit nos dominos: Dominium autem efficit, vt iusti simus possessores: neque primam istam occupationem ex alia causa consideramus quam quod per eam dominiũ rei nanciscimur, & per dominiũ legitimam possessionem. Nam qui feras bestias capit, aut in fundum relictum inuadit, aut alluione aliquid agri quærit, dicendus est prius possessor quam dominus fuisse: imo vero occupatione: aut alluione effectus dominus, tum demum possessor, & certe quidem iustus possessor est, & dicitur. Itaque recte nostri Iurisconsulti de acquirendo rerum dominio prius, postea de possessione tractauerunt. Hæc Connan. dict. loco.

DOMINIVM, proprietas, & vsusfructus quæ duo sunt partes dominij, & non minus perfectiores, quã dominium ipsum, non sunt ex pluribus causis. l. 3. §. ex pluribus, de acqu possess. l. non vt ex pluribus, de reg. iur. § sic itaque discretis. Instit. de act. Quasi dominium, ius in re, & obligatio, sæpenumero sunt ex pluribus causis, l. & an eadem, § penult. de except. rei iud. d. l. non vt ex pluribus, cum sint quædam imperfectiores. Prat.

DOMINIVM & proprietatem Franciscus Duaren. lib. disput. anniuersar. 1. c. 17. eadem esse existimat, si propriè dominium accipiatur, cum veteres Iureconsulti promiscue his verbis vti soleant: l. si procurator l. cum in corpus, ff. de acqu. rer. domin. Cæterum Ioannes Robertus lib. 3. sentent c. 18 prolixe ostendit, proprietatis longe aliam quam dominij significationem esse nimirum vt ius, quo plene & perfecte res mea est, proprietas absolute dicatur; id ita tamen secerni possit, vt ius vtendi à nuda proprietate seiungatur: quod quamdiu competit, dominandi ius aliquod tribuit. Qua ratione cum de dominio proprietatis ratione competente, quod dictum intelligi iuris authores volunt, dominium proprietatis sæpius vocant, quo eo intelligamus, non de quouis vsusfructus forte ratione tantum competente dominandi iure agi, sed de pleno & perfecto, quasi diuersum aliquod sit à proprietatis dominio, vsusfructus dominium, iuxta l si ita legatus, ff. de vsu & habitat. l. vti frui, ff. si vsusfruct per l. proprietatis dominium. C. de probatio. de quo latius Robertus præallegato loco.

DOMINII affinia sunt, quasi dominium, quod est penes eum, qui rem à non domino bona fide accepit: ius in re, quod competit ei, cui ius pignoris vel hypothecæ, vel seruitutis personalis, vel realis (quo vocabulo etiam intellige censum, decimas & ius possidendi) debetur, Goth. ad rub. ff. de acq. rer. domin.

DOMINIVM non modo corporalium, sed & incorporalium rerum dicitur, nam vsusfr. dominium dicitur in l. 3. ff. si vsusfr. petat. & generaliter seruitutum dominium in leg. semper, 15. § hoc interdicto, ff. quod vi aut clam. Prat.

DOMINIVM non proprietatis tantum, l. 17. ff. quibus modis vsufr. amit. l. 12. ff. ad leg. Aquil. 16. §. 1. ff. de vsu & habit. l. 9. §. 1. ff. de dolo, sed & vsusfructus & seruitutis dicitur, l. 3 si vsusf. per l. 15. § hoc interdicto, ff. quod vi aut clam. Item possessionis dominium legitur in l. 2. de bonis maternis in C. Th. Briss.

DOMINII ius impetrare dicuntur creditores, qui à principe impetrant, vt pignora quorum emptor repertus est nullus, sibi addita, dominij iure possidere liceat l. 1. & pass. C. de iur. domin. impet. l. 5. §. si fundos, ff. de reb. eorum, l. vult. ff. de acqu. rer. domin. l. 14 ff. de pignor. act. l. vlt. C. si in caus. iudic. pign. Hotom. Brissonius. nempe possidere pro eo quantitate, quæ sibi debetur. Briss.

DOMINVS sit is, cui traditur, ex causa emptionis, donationis, dotis, mutui, legati, hæreditatis, solutionis, transactionis, sententiæ. vel similibus, l. traditionibus, C. de pactis, l. nunquam nuda. de acqu. rer. domin. Domini autem appellatio, à domo deducitur οἰκεῖον proprium Græci vocant, & à domo derivant. Vigl. in tit. Inst. de hæred. qual. & differ. ad eosque extenditur. qui rei alicuius proprietatem habent, etiamsi vsusfructus alienus sit. Vlp. Domini, abusiuè dicuntur filij familias, & cæteri liberi, qui in potestate sunt, & vsufructuarij. Spieg.

DOMINVS litis, apud Neratium in l. si Procurator, ff. si quis caut. & l. 1. C. de sent. & interloc. omn. iud. Spieg.

DOMINVLVS forma diminutiua apud Scæuolam iuxta Notic. tex. in l. vxorem, §. testamento. 1. de leg. 3. Spieg.

DOMINORVM loco sunt, qui vectilem fundum in perpetuum concedunt, l. 5. in fin ff. arbor furt cæsar. nam reuera sunt conductores. Dominæ locum obtinet hæreditas non addita, l. 13. §. penult. Dig. ad legem Aquil. Dominus retro intelligitur legatarius, agnito legato, d. l. 11. §. fin. Prat. Superficarius, dominus non efficetur; quia conductor est: at domini loco habetur. Briss.

DOMINORVM vice sunt tutores vel curatores, l. 56. §. qui tutel. 8 ff. de furt. l. 157 ff. de reg. iur. tunc scilicet cum tutelam fideliter administrant, non cum pupillum spoliant, l. 7. §. si tutor. ff pro emptore. Briss. Domini loco habetur possessor hæreditatis, qui satis dedit, l. 5. § fin. ff de quæst. Pro Domino est procurator in rem suam, leg. 3. Dig. de pact. & quilibet alius procurator post litem contestatam, l. 4. §. fin. ff. de appell. l. 22. & 23. C. de procuratoribus. Litis enim contestatione res procuratoris fit: eamque suo. quodammodo nomine exsequitur, l. 11. ff. de doli except. & defensor qui satisdedit, l. 76. ff. de procur. vtrobique dominum litis intelligimus. Prat.

DOMINVS passim in libris feudorum appellatur is, qui feudum in re sua alteri fruendum constituit: idcirco, vt vulgo creditur, quia rei in feudum datæ dominium & proprietatem retinuit, solum vsumfructum feudi nomine concessit, l. feu. 2. tit. 8. §. 3. Ergo dominus eodem modo dicetur, quo & signor siue senior appellatur: quasi Vasallus patronum suum honoris causa dominum appellaret, vt in formula iurisiurandi li. feu. 2. tit. 5. Ego iuro, quod ero fidelis ei, vt Vasallus domino. Sic Domina patroni vxor appellatur, lib 2. tit. 24 §. 3. Ex eodem genere illud est, quod Vulgo in scholis dictitant, directum feudi dominium manere penes patronum: Vtile vero in Vasallum transire. Prat.

DOMINVS simpliciter appellatur in iure ciuili is, qui quoquo tempore vsucepit, l. si finita, §. Iulianus, de da-n. inf. Erasmo conditionis nomen Dominus est, non honoris, tyrannicum, non magnificum: Barbaricum, non Romanum. Nam & lemnem, ait, cui mancipia sint, dominum recte dixeris. Quamuis non solum recentiores quidam (quos libenter sequimur) haud vulgari eruditione præstantes, sed etiam veteres honoris causa Dominum aliquem dicere solebant, vt cum Nesen. ad Paulum scribens. l Nesenn. ad l. Falcid. Ex facto inquit, Domine, talis species incidit. Sic & mariti vxores suas, & maritos illæ quandoq; appellant. Sic & Plin. Traian. Dominum, eadem sc. consuetudine: cuius & Martialis quoque & Seneca meminerunt. certe apud Græcos κύριος frequenter honoris vocabulũ est, δεσπότης, non item: quemadmodum apud Latinos Herus dominij vocabulum est potius, quam honoris. Spieg.

DOMINVS qui à defensore differ vid. in l. 12. C. de postl. reuers.

DOMINVS item & bonæ fidei possessor quomodo differant, vide l. 2. 2. § 1. ff. de religios. & sumpt. fun.

DOMINVS vsufructuarius dicitur, qui alienare rem, nec mutare, aut deteriorem facere potest, Conn. lib. 4. c. 3. n. 11.

DOMINICÆ res appellantur res Cæsarum, tit. ne rei dominicæ, vel templor. C. Et sic Dominici coloni in l. 7. C. vbi causæ fisc. Imperatores enim Domini appellabantur, l. 3. ff. de his, quę in test. del. l. pen. ff. de leg. Rhod. Idque sibi nomen primus vindicasse Caligula diademate capiti imposito dicitur, vt est à Sex. Aurel. tradítum. Augustus certe vt insolens nomen hoc semper reiecit, Tertul. reste c. 34. Apolog. Amplexus vero est ac libens Domitia. Cui hoc tit. Martial. sæpe adsentatur. Briss.

DOMINICVM veteres & nascentis Ecclesiæ Christiani, quod nos templũ appellabant. Nã & Domini nomen apud eos paulo frequentius erat, quam Christi, secundùm Apostolicum morem & Euangelicæ historiæ modum. Qua ratione, cum Domini vocabulum semper illis esset in ore, ipsa ideo loca, in quibus orationis Eucharistiæque ergo coibant, Dominicum dicebant, seu, quod ea ipsa loca in honorem Domini Dei sacrata erant, vnde Ruffinus Aquileiensis, lib. 10. eccl. hist. c. 4. Si hæc (inquit) ita esse credis, surge & sequere me ad Dominicum, id est, ad templum, & fidei signaculum suscipe. Brech. l. tabernæ, de verb. & rer. sign.

DOMINICA causa, domus, fides, merx, pars, ratio, pecunia, potestas. possessio, &c. Dominicum æs alienum, horeum, &c. Dominicus vsus, debitor, creditor, colonus, &c. Briss. ex ff. & C.

DOMINICVS, totius septimanæ primus dies. l. 5. de spectac. in C. Th. Briss.

DOMNA pro domina in l. 38 §. Lucius, de legat. 2. Briss. in pareng.

DOMVS exto casu & domi in secundo persæpe dicunt, l. 28. locat. 42. de neg. gest. l. 56. de euict. l. 22. quibus mod. vsusfr. amit. l. 41. §. sed si quis ad opus, l. 65 §. vlt. l. 91. §. vl. ff. de legat. 1. l. 63. ff. de procuratorib. l. pen. §. Lucius, ff. de leg. 2. Br. in lib. Pareg.

Digitized by Google

DOMVS vnicuique existimari debet, vbi sedes & tabulas habet, soluumq; rerum constitutionem fecit, l 203.ff.de verb.sig Br.

DOMVM, accipere debemus non proprietatem domus, sed domicilium: quare siue in propria domo quis habitauerit, siue in conducta, vel gratis, siue hospitio receptus, domus eius intelligitur, leg lex Corn.§.domum, ff.de iureiur.adde l 8.in fin.l 12 ff.de adult.l.1.§.domum, ff.de aleæ lusu: & appellatione domus omnis habitatio continebitur, §.si tamen.d.l. lex Corn.Ioann.Bello Etymolog.

DOMVS, quandoque familia est & agnatio, vt apud Paulum tota domus pro gente vna tota (*ein gantz geschlecht*) vlt.de offisc.præsid. per *μετωνυμίαν* tanquã continentis pro contento ponitur: vt accipiatur pro his, qui vna habitant. Alc. de verb. sign. Veruntamen Domum non dici quæ adhuc contecta non sit, plerique senserunt, l.1,§.deinde, de donat vt supra dictum est. Negat Cic. in oratione pro domo sua, quicquam sanctius, quicquam omni religione munitius, quam sit domus vniuscuiusque ciuium, & quæ sequuntur, Paul. in l. sed & si his de in ius voc arbitror ad hunc Ciceronis locum respexisse. Vbi tamen inquit, de domo sua nemo extrahi debet: quia, vt Caius eod.tit. dixit in l. plerique, domum tutissimum cuique refugium atq; receptaculum sit. proinde qui domum alienam ingreditur multo habitatore, vim inferre videtur. Prat. Hegendorph. has leges eleganter explicat.

DOMVM in leg. Cornel. de iniur. & in l. Iul. de adult. & in edict. de aleator. pro habitione & domicilio accipimus. Et omnis habitatio, siue propria, siue aliena. in qua paterfam. habitat, domus intelligitur, etiamsi ibi domicilium non habeat, l.1.§. domum de iniur. l 8 fin. l. 22. de adult. l. 1. §. domum. de aleæ lus. In Senatus consulto quoque de liberis agnoscendis, quo domum denunciari permittitur, Domum accipimus hospitium, siin ciuitate maneat. Quod si non sit, sed in villa vel municipio, illic, vbi larem matrimonio collocarit, l.1.§.1.& § domum. de lib. agnosc. Eodem modo & in edicto de damno infecto. domum denunciari sic accipere debemus, vt & si in aliena domo habitet, ei denuncietur, l.4.§. prætor ait. ff. de damn. infect Briss.

DOMVS cœnacularia ab insulis differunt, quod domus sunt habitationum ædificia, coniuncta proximis, & vicinis domorũ parietibus, vt viciniam numerosam, & frequenti habitatore stipatam efficiant: *τὸ κλῆθος τῶν οἰκοδομημάτων συνοικία*. Bud. teste in comment. linguæ Græcæ, Brechæus. l. vbana familia ff. de verb & rer. sign. (de in ius vocando.

DOMVS tutissimum cuiq; refugium ac receptaculum est l. 18. ff.

DOMVS in l. 5. C. de rer. permut id est, prædium vrbanum.

DOMVS defunctorum in l. 4. C. de sepulchr. violat. interpretatur ibidem Goth. sepulchra.

DOMVM meam cum horto applicito libertis meis concedi volo & alio capite: Fortunio liberto meo ex domo mea, quam libertis meis dedi diætam, in qua habitabam: item cellarium iunctum eidem diætæ, ab hærede meo concedi volo: l. vxorem, de legatis 3. Spieg.

DOMVM, quæque mea ibi erunt, cum moriar. Proculus exponit in l. si ita, de leg. 3. Spieg.

DOMVS Æternabilis, Augustæ. Augustissima, Diuina, Dominica, Sacra, Regia, Iudicaria, ad sacrum patrimonium pertinens, ad rem priuatam pertinens, defecta, &c. Briss. ex. ff. & C.

DOMO legata quid contineatur, pete ex l. 91. § penul. & fin. ff. de leg. 3. Prat. Briss.

DOMO instructa, supellectilem legatam, non etiam vina accipimus: quia domus vinis instructa, intelligi non potest: autor Pompon. leg. si ita testamento. ff. de fund. instrum. Prat.

De DOMO, pro, ex domo, apud Paulum in prin. l. lecta ff. de reb. credit. Sic & Terentius vsurpauit: Clamat de via: id est, è via. Pauli verba quæ sic habent: Lucius Titius scripsi, me accepisse à Publio Mæuio, quindecim mutua numerata mihi de domo, secundum Alci. significant, tam quod docti numeratum, quam quod ex domo ad eum missum est, siue per ipsum patremfam. siue per eius seruos, aut institores, Spieg.

DONA Caius lib. 2. Instit. appellat quæ post mortem hæredis relinquuntur, vt sunt fideicomm. Connan. lib. 10 c. 7. num 1.

DONARE non intelligitur, qui necessariis oneribus sucurrit, l. 21 ff. de don. inter vir. & vxor. Et hoc est quod dicitur, Neminem in necessitatib. liberalẽ existere, l. 18 ff. de adim. leg. Cæterum cui donate non conceditur, nec si is donationis causa cõsenserit, rata erit voluntas eius habenda. l. 163. de reg. iur. Br.

DONARE ad processus; id est, vt eo donatarius vtatur, in pompa, vel cum in principis est comitatu, id enim significat processus in leg. nam & Imperator, ff. de donat. inter virum & vxor. teste Alt. lib. 3. de verb. signif. vnde & alibi dicitur l. 1. C. de sentent pass. cum processisset. Imperator salutatus est. Proprie namque dicitur procedere, qui pompa quadam procedit in publicum: veleti si sponsus procedat aut sponsa, quod Virg. dicit, Tandem progreditur. Prat.

DONARI videtur, ait Papin. quod nullo iure cogente conceditur, l. 29. ff. de don. Prat.

DONARI non potest, nisi quod eius fit, cui donatur, l 9. §. vlt. ff. de donationibus.

DONARIA, dona sunt. Paul. de re milit. leg. qui excubias donariũ pro donatiuo posuit. Itẽ C. de sacrosc. eccl. sancimus. Vasa vel vestem ait, cæteraq; donaria. Seruius Honorat. Donaria, inquit, proprie loca sunt, in quibus dona reponuntur Deotũ. Et alibi: Donarium, vbi ponuntur oblata. Item Cornelius Fronto: vbi dona ponuntur, donarium appellatur. Prat.

DONARIVM largitio est imperatoris in milites: quæ eadem in populum facta, Congiarium dicitur. Bud. in l. penul. de re milit. Olim Imperatorum dona amplissima erant, vt scribit Plin. lib, 18. Natu. hist. c. 3. quantum quis vno die plurimum circumarauisset. Alciatus autem tradit, quidquid præcipuum alicui datur, sicut dos; ita & donarium dici potest, quo sensu recentiores autores, quos nominat cap. 13. lib. 4. Parerg. arbitratúrque & autorem opusculi, quod inscribitur Cato, sic accepisse: licet corrupte pro Donario, legatur Denarium: & versu sequente. Optat habere, pro Captat habere. Cætera apud eum cap. 13. lib 4. Parerg. Spieg.

DONATIO est modus solo iure gentium institutus dominij gratia, & sine vlla, præterquam liberalitatis causa in aliquem trãsferendi. Sic enim & legatum & hæreditas ab hac definitione expluduntur: quoniam iure Quiritium confirmata sunt. Donationum autem tres sunt species. Nam alia inter viuos appellatur, alia mortis causa, alia propter nuptias. Hotom.

DONATIO, Donatio dicta est à dono, quasi doni datio, tracta à Græci: nam ij dictũ *δῶρον καὶ δωρεῖσθαι* l. senatus, §. 1. de mor. cau. don. ff. Donationũ autem duę sunt species: alia enim pura siue proptia, alia conditionalis est. Pura donatio est. cum quis ea mente dat, vt statim velit accipientis fieri, nec vllo casu ad se reuerti, & propter nullam aliam causam facit, quã vt liberalitatem, & munificentiam exerceat. Hæc proprie donatio appellatur, l. 1. de don. ff quę si fuerit perfecta, temere reuocari non potest: perficitur autem. cum donator suam voluntatem. scriptis aut sine scriptis manifestauerit §. aliæ autem de don Inst. Sciendum est tamen, quod etsi plenissima sit huiusce modi donatio. si tamen ingrati existant homines, in quos beneficium collatum est, donatores licentiam habent certis ex causis eam reuocare, ne illi qui suas res in alios contulerint, ab iis quandam patiantur iniuriam, vel iacturam, d § aliæ autem, Ingratitudinis autem causas plenissime recenset Imperator Iustinian. in l fin. de reuoc. don. C. Donatio conditionalis est, cum quis ea mente dat, vt tunc demum accipientis fiat, cum aliquid secutum fuerit, ea enim non proprie donatio appellabitur, sed totum donatio sub conditione est. Item, cum ipse ea mente dat, vt statim quidem fiat accipientis. si tamen aliquid factum fuerit, aut non fuerit, velit ad se reuerti, ea non proprie est donatio, sed totum donatio dicitur, quæ sub conditione soluatur de. l. 1. de don. ff Eius rursus donationis, quę sub conditione fit, alia mortis causa, alia non mortis causa fit: quę non mortis causa fit, reuocatur, si conuentioni. donationi impositæ, non stetur. De iis est tit. lib 8. C. tit 55. de don. quæ sub modo, vel sub conditione, vel ex certo tẽpore cõfirmãtur. Aut.

DONATIONIS verbum simpliciter loquendo omnem donationem comprehendit, siue mortis causa, siue non mortis causa factam, l. 67 ff. de verb sig neq; enim creditor donare dicitur qui mutuo dat, vel debitor qui soluto, vel socer qui doti: sed quoties aliquid dono datum est, tunc hoc nomen vsurpatur. videnturq; Latini veterem hanc locutionem Dono aliquem dare vel donare, à Græcis sumpsisse, qui *πρὸς δῶρον δωρεῖσθαι* dicunt, cum solitus liberalitatis & munificentiæ causa rem alicui traditam significant. Atque donatio proprie appellatur, cum quis ea mente liberalitatis gratia quid dat vt statim accipientis fiat, neque vllo casu ad se reuerti velit, l 1. ff. de don. eaque absolura & vera donatio dicitur, l. 35. §. 1, & l. 42. in fi. de mort. caus. donat. Briss.

DONATIO significat liberalem promissionem donandi. Promissionem dico. Nam re semel præstita cessat hoc beneficium. adeo, vt etiamsi forte postea res ad donatorem rediisset, non fit ei locus, sed condemnetur donator in solidum neque vt quius alius rei alienæ possessor. Dico etiam liberalẽ esse debere promissionem: quia hoc beneficium tribui videatur liberalitati: hæcque demum vera sit donatio, vt intelligas non idem temere tribui ei, qui conueniretur ex causa remunerationis promissæ: quia nec ea vera donatio dicenda sit, sed potius quædam permutatio, &c. Bald. tit. de actionibus, &c.

DONATIO causa mortis. Mortis autem causa donatio est, quæ propter mortis sit suspicionem, cum quis ita donat, vt si quid humanitus ei contigisset, haberet is, qui accepit: sin autem superuixisset is, qui donauit, reciperet, vel si eum donationis pœnituisset, aut prior decesserit is, cui donatum est. Et in summa, mortis causa donatio est, cum magis se quis velit habere, quam eum, cui donat: magisque eum, qui donat, quam hæredem suum: fitque propter manifestum aliquod mortis periculum: vel sic, Donatio causa mortis liberalitas est, quæ ita fit, vt non aliter morte donatoris confirmetur, §. 1. de donat. Inst.

Digitized by Google

Inſt.l.1. de mort.cauſ.donat.ff. Mortis autem cauſa donare licet,non tantum infirmæ valetudinis cauſa,ſed periculi etiam propiaquæ mortis,vel ab hoſte, vel à prædonibus vel ab hominis potentis crudelitate,aut odio, aut nauigationis ineundæ,aut per loca inſidioſa ituro,aut ætate feſſo. Hæc enim omnia inſtans periculum demonſtrant.l. mortis cauſa.3. cum tribus ll.ſeqq.de mor.cau. dona.ff. Sed & mortis cauſa capimus,non tunc ſolum,cum quis ſuæ mortis cauſa nobis donat, ſed & ſi propter alterius mortem,id faciat:veluti ſi quis filio, vel fratre ſuo moriente, donet Mæuio ea conditione, ſi conualuerit alteruter eorum, reddatur ſibi res,ſi diſceſſerit, maneat apud Mæuium, l.mortis cauſ.18.de mort.cauſ.donat.ff. Eæ mortis cauſa donationes ad exemplum legatorum redactæ ſunt per omnia fere. (Nam in quibuſdam adhuc differūt, vtiin caſu l.25.& 38. fin.ff.de mortis cauſa donat.)§.1. & 2.de dona.Inſt.Ex iis,quę diximus,apparet,mortis cauſa donationem tribus caſibus reuocari,ſi donator velit:ſi priſtinæ incolumitati reſtitutus ſit,qui donauit,ſi eū donationis pœnituerit,& ſi prior deceſſerit is,cui donatum ſit,ibidem Anchor.

Donationes cauſa mortis,& legatum differunt. Primum,hę donationes ineuntur vt contractus, duorum nempe conſenſu: & ſi donatur abſenti vel ignoranti,magis iudicatur fideicommiſſum. Legatum vero & abſenti & ignoranti relinqui, atq; etiam acquiri dubium non eſt.Si conferas horum confirmationem,nihil habent ſimile. Nam legata pendent ab hæreditatis aditione.At non etiam hæ donationes: vtpote quæ non morantur vim teſtamenti.Vnde & cum is, qui teſtamentum iniuria impugnauit,repellatur à legato,vt indignus: non repellitur tamen à mortis cauſa donatione. Præterea filius familias,ſaltem patre conſentiente poteſt mortis cauſa donare: At legare nullo modo poteſt, ſicut nec teſtari. Poſtremo ſi quis in annos ſingulos mortis cauſa pecuniam ſtipulatus ſit, non eſt ei ſimilis,cui in annos ſingulos legata eſt.Nam legata plura intelliguntur.Stipulatio hæc vna eſt: Magna autem huius diſcriminis vis eſt.Et qui exiſtimant noua Iuſtiniani conſtitutione ſublatas eſſe differentias,quæ in Pandectis ſparſim commemorantur inter legata & donationes cauſa mortis,& has habere omnes omnino effectus vltimæ voluntatis: tamē poſtremum hoc diſcrimen quod dixi, ſublatum non eſſe fatentur,quia præter donationem cauſa mortis ſtipulatio interpoſita ſit,& conſtitutio Iuſtiniani loquatur de effectu donationis,non etiam ſtipulationis Bald Inſtit.tit.de donationib.

Inter Donationem mortis cauſa, & donationem inter viuos, hæc eſt differentia,quod illa fit propter mortis periculū,hæc ſine periculo: Illa fit ab eo qui ſe quam donatarium habere mallet,hæc ab eo qui donatarium quam ſe, l.ſenatus.35.ff.de mort.cauſ.Illa iniecta & ſuſpenſa eſt,facileque euaneſcit,hæc certa & præſens,difficilimeque conuellitur.Horom.

Donationem autē veteres proprie appellabāt, vbi ipſa quoque rei traditio datioq; acceſſerat.Quinimo Paulus noſter l. 35 §.de donat cau.mortis ait, donationem exemplo Græcorum dictam eſſe,à dono & datione.Plin.lib.35.ſcribit. Græcos antiquos δῶρα appellaſſe palmum: & ideo δῶρα vocaſſe munera:quia manu darentur. Itaq; & nonnulli argute putant,in ſuperiori Pauli loco pro Dono legendum eſſe Doro. Sed iam quæritur de donatione quodammodo imperfecta: hoc eſt, quæ in permiſſione conſiſtit, & quam, traditio nondum impleuit.Martialis eleganter aliquando luſit hoc Epigrammate:

Si donare vocas promittere nec dare,Cai,
Vincam te donis,munera ſibi ſuę meis.

Sed ne quis ita cuiquam illudere poſſet,placuit Iuriſconſultis, ſtipulatione ſaltem,ſicut traditione, confirmari donationem: hoc eſt,ſi quis donandi cauſa ſtipulanti promiſerit, omnino teneri & obligari vt det. Ex nuda vero pollicitatione aliquem teneri, ius Quiritum non erat. Non enim agi ex nudo pacto patiebatur. Sane cum Seuerus Imp.ſtatuiſſet, donationes inter virum & vxorem morte confirmari: Papinianus iudicauit id tantum intelligi, de donationibus rerum, hoc eſt, quæ traditione perfectæ ſunt: neque putauit,ſi ſtipulanti vxori maritus donare promiſiſſet, poſſe hæredem mariti conueniri.leg 23.de don.inter virum & vxorem. Sed paulo poſt videtur aliter placuiſſe: propterea que Tribonianus illam Papiniani annotationem recte expūxiſſe.Nam Vlpianus refert, Antonini, qui Seueri filius fuit, orationem de confirmandis donationibus,pertinere ad omnes donationes: vt vel ipſo iure res fiant eius cui donatæ ſunt, vel obligatio ſit ciuilis,l.32. de donat.inter vir.& vxor. Ciuilem vocat obligationem, ex ſtipulatione dandi cauſa facta, ſicuti & alibi ait, ſi ſtipulata fuerit mulier annum dari, morte mariti ex Senatuſconſulto confirmari talem donationem, leg 33. de donat. inter virum & vxorem,porro Cæſares qui ſequuti ſunt,non omnino contenti fuiſſe videntur ſtipulatione, vt ex donatione,hoc eſt, donandi promiſſione obligatio ciuilis eſſet. Nam Conſtantinus metuens, ne falſæ donationes eius generis confingerentur,aliam cautionem adhiberi voluiſſe videtur: hoc eſt, donationes interueniente (vt loquitur) actorum teſtificatione confici.leg.legata. C.de don.Sed Theodoſius poſtea expreſſit, etſi ſine ſcripto donatum quid fuerit, poſſe quod geritur, adhibitis aliis idoneis documentis comprobari:leg. in extraneos.C.de donat.Quid noſter Iuſtinianus? Ille actorum obſeruationem non omnino reiicit, præſertim vbi magna eſt donatio: ſed ſtipulationem hic non eſſe neceſſariam ſtatuit. Itaque ex nudo etiam pacto donationis obligationem contrahi ſignificat: & donationem quodammodo refert inter contractus iuriſgentium, qui proprium nomen habent,& ex ſola conuentione tribuunt actionem. Itaq; & in Inſtit. Ad exemplum (inquit) venditionis noſtra conſtitutio donationes in ſe habere neceſſitatem traditionis voluit.Non eſt omnino perpetua hæc comparatio venditionis & donationis. Nam venditor tantum tradere tenetur, neque de euictione tenetur,quandiu emptori habere licet. Qui dare debet,dominiū debet transferre. Quanquam alioqui qui donando tradit,ne quidem re euicta tenetur.Bald.

Donatio inter virum & vxorem.Donationes inter virum & vxorem prohibitas eſſe certiſſimi iuris eſt,l.1.de don. int.vir. & vxor.ff.l.ſi res, de iur.dot.ff. Eius autem rei variæ à Iuriſconſultis redduntur rationes.Primo enim loco hoc receptum eſt,ne mutuo amore ſeſe ſpoliarent, donationibus non temperantes,& profuſa erga ſe liberalitate vtētes Secundo,ne eſſet eis ſtudium liberos potius educandi.Tertio, quia ſæpe futurum eſſet,vt diſtraherentur matrimonia,ſi non daret is, qui poſſet, atque ea ratione euenturum, vt venalia matrimonia eſſent. Quarto,maiores noſtri inter virum & vxorem donationes prohibuerunt, amorem honeſtum ſolis animis æſtimantes,famæ etiam coniunctorum conſulentes, ne concordia pretio conciliari videretur. Quinto,ne melior in paupertatem decideret,deterior ditior fieret,l.1.2.3. in princ.de donat inter vir.& vxor.ff.Quod autem dicimus donationes inter virum & vxorem prohibitas eſſe,verum intelligendum eſt,matrimonio conſtante, donatio enim inter virum & vxorem facta,morte eius,qui donauit,proculdubio,tanquam teſtamento,confirmatur,l.cum hic ſtatus.de don.int.vir.& vxor.ff Sed & regulariter inter virum & vxorem mortis cauſa donationes receptæ ſunt,l. ſi cum § fin. ff eod.Anch: Non tamen omnes inter virum & vxorem donationes iure infirmantur, ſed eæ tandem, quibus mulier vel maritus ſit pauperior vt tradit D.Gœdd.in comment.ad l.109.num 7.de verb.ſignific. per leges ibidem allegat.

Donatio inter viuos proprio nomine dicitur,quæ neq; mortis,neque nuptiarum,ſed à viuente in viuentem ſolius liberalitatis cauſa fit.l.1.ff.de don.l.ſenatus,35.de mor.cauſ.ſolaque voluntatis teſtatione: ſic perficitur,vt traditionis neceſſitatem afferat,publicis literis conſignari, niſi quingentos aureos ſuperet non debeat:ab ingrato tamē repeti certis de cauſis poſſit.d.l.1.eo l.35.& pen.C.eod.l.vlt.C.de reu.don.Hot.Prat.

Donatio immodica ſeu immenſa Quare immodica donatio, Spiegel.

Donatio mera,quæ venit ex mera liberalitate donantis, nec habet vllam aliam cauſam.Connan,lib.5.c.9.num.6.

Donationes inofficioſæ cenſētur,cum parentes bona ſua ſic exauriunt donationibus dum viuunt,alias ſtultitia, alias malignitate, vt nihil ſit inde ad liberos peruenturum. paſſim in tit.C.de inoffic.donat.Prat.

Donatio abſenti non aliter recte fit, quam ſi abſens rem ſibē miſſam acceperit,vel rem iam apud ſe conſtitutam,ſibi donatam ſcierit, eamque donantis liberalitatem agnouerit, l.abſenti.ff de don.Nec enim donatio eſt ſine acceptione,& recte l.8.de bon.lib.ſi paterno libertus donauit,ille accepit. Donatus in illum locum Terentij.Dos Pamphile eſt decem talenta.Accipio.Niſi dixiſſet,Accipio,dos non eſſet, inquit Donatus.Datio enim ab acceptione confirmatur, nec poteſt videri datum id, quod non ſit acceptum. et hodie quia exemplo emptionis & venditionis donatio ſolo conſenſu perficitur, non re,vt olim,etiam non videtur perfecta, antequam is cui donatur,ſcierit ſibi donari,eamq; donationē ratam & gratam habuerit. Et hoc eſt quod Græci dicunt,donationem factam, μετανοίᾳ nō valere:excepto caſu,l.15.C.de ſacroſāct. eccl.P.

Donatio perfecta & pura, eſt ſpecies donationis ſimplicis,l. ff.de don.

Donatio imperfecta,ſiue conditionalis,vel ſub modo, Hoſtienſ.in ſumma eod.& vide Cod.de donat. quæ ſub modo. Pr.

Donatio ſponſalitia,quæ fit à ſponſo ſponſæ, vel contra, Azo in ſum.Cod.de donat.ante nupt.& vide infra ſponſalitia.

Donationis quę fiebat per mācipationem hæc ſunt ſolennia verba in veteri inſcriptione vrbis Romæ. Hoc monumentum l.Titurius Sabinus ſe viuo donauit l.Sanio Symphoro, mancipauirque ſeſtertio nummo vno.Prateius.

Donativa in l.10.ff.de re milit.ſunt largitiones ab Imperatoribus in milites collatæ:verbum frequens in Tacito, Capitolino, Lampridio, & aliis id genus autoribus. Atq; dabantur vel ob victoriam,vel ob adoptionem, vel ob auſpicia imperij, Dabantur, vt apparet & auctoritatis in ipſo tyrocinio,

Digitized by Google

vt militarius. Hier. Ecce donatiuũ, quod militaturus accepe-ras, hostilia castra suspirant. Suidas: Δωρεαὶ διάδοσις ἢ δόσις ἀφ' ἑαυτοῦ βασιλέως τοῖς στρατευομένοις. Alio nomine dicuntur Augustatica apud Marcellinum Comitem in Chronico & clauaria apud Corn. Lacit. lib. 19 à clauis caligaribus: Quidnam in d. l. 10. legunt Donaria Prat.

DONATIO onerosa dicitur, cum donans renocat donationem propter ingratitudinem. Zasius. §. item si quis. instituit. de act. Spieg. Prat.

DONATARIVS cui quid dono datur, præsenti vel absenti l. etiã Labsenti ff de donat. l nec ambigi. C. eod tit. Obseruandum autem geri negotium cum donatorio obligatorium. Obligatur enim, teste Oldendorpio ad gratitudinem autore omnium maximo, hoc est, natura ipsa & Deo. Spieg.

DONATIO ante nuptias, quam eandem sponsalitiam appellamus, olim fuit ea, quam sponsi & sponsę inter se conferebant, tam enim à sponsa in sponsum, quam à sponso in sponsam exercetur. Sed Iustiniani lege hæc donatio nomen mutauit, & propter nuptias appellata est: quoniam constante matrimonio tum fieri, tum augeri potest. l. vult. C. eo. si tamen ante nuptias constituatur, suum ac proprium nomen ac ius retinet, vocaturque sponsalitia largitio. at si post nuptias, à Iustiniano propter nuptias appellatur. Græce autem προφερνή. propterea quod marito vicissim in gratiam dotis tribuitur: nec simplex donatio, sit, qualis est ea quæ inter virum & vxorem prohibita est: sed propter dotis donationem, & ipsarum nuptiarum affectionem, vt idem scribit Horom.

DONATIO ante nuptias & propter nuptias idem. Fit enim propter nuptias: plerumque ante nuptias: interdum post nuptias, § vult. Iust. de don. Gothof. ad rub. C. de don. ante nupt.

DONATIO honoris causa est quam vxor marito ad honorem ac dignitatem aliquam consequendam facit. Caius l. 42. ff de dõ. int. vir. Nuper ex indulgentia principis Antonini recepta est alia causa donationis, quam dicimus honoris causa, vt ecce si vxor viro Laticlauii petendi gratia donet, vel vt equestris ordinis fiat, vel ludorum gratia. Horom. Prat.

DONATIO propter nuptias est, quam facit sponsus. vel aliquis nomine eius sponsæ vel alteri nomine sponsæ. Hæc vno verbo Græcis dicitur προφερνή quasi contra vel mutua donatio. Vulgo hanc donationem propter nuptias, dotem viri nuncupamus, cum æqualis sit in iure doti mulieris. Prat.

DONATIO propter nuptias, & dos differunt quoad priuilegia, vide Cuiac. in expos. Nouel 61. Gothofr. ad Auth. siue à me, C. ad Senatusconsultum Vellcianum.

DONATIO propter nuptias autem olim dicebatur propterea, quod eo duntaxat tempore sponsus exercebat liberalitatem in sponsam, idque dupliciter: alias simplici, perpetua, & irreuocabili munificentia, non adiecta nuptiarum conditione: alias ea mente, vt non secutis, nuptiis res donata redderetur, l. 1. ff. de don. Sed ab eo iure primum discessit Constantinus, vt omnes huiusmodi donationes haberent in se conditionem, vt non sequente matrimonio, restituerẽtur semper à viro nolente contrahere: Mortuo autem eo, respiciendum esset, osculone, an sine osculo contigisset liberalitas l. cum veterum & l. seq. C. de don. ante nupt. Deinde Iustin. constituit, vt non solum ante, sed & post nuptias fieret donatio matrimonij gratia: ideoque propter nuptias eam appellauit, nomine rebus consequente. §. est & aliud Instit. de donatio. l. cum multæ, in princ C. de don. ante nupt. Sic & dos est donatio ob causam nuptiarum l. 1. ff. de donat. Prat.

DONATIO propter nuptias accipitur pro liberalitate, quam vir confert ad onera matrimonij, ante vel post nuptias. §. est & aliud. Inst. de don. Hanc Iustinianus vult esse specialem cõtractum, ab aliis donationib. separatum. Nou. vt spon. larg. in pr.

DONATIO propter nuptias appellatur vulgo id, quod soluto matrimonio apud coniugem manet superstitem ad vitam eius. Sic enim mariti futuri donare solent vxoribus, vel ex pacto concedere bona, quæ habeãt dum viuunt, aut certam pro eis pecuniam, vt post mortem earum redeant ad hæredes donantis. Idque inter nobiles est frequentissimum. Vxores quoque vicissim ita solent ante matrimonium, vel parentes earum paciscendo permittere, vt maritus superstes, quoad vixerit. aliquid habeat, videlicet in casum soluti sine liberis matrimonij. Et hoc apud plerosque nuncupatur Dotalitium voce domi eorum nata. Prat.

DONATIO propter nuptias intelligitur etiam pro omni lucro dotali, quod coniux superstes sibi paciscitur in bonis primum morituri, siue sit maritus, siue vxor. Quod quib. modis fiat, tractatur ff. & C. de pact. dotalib. leg. fœm. C. de secundis nuptis. Nouell. de nuptiis. §. si vero expectet. Et huiusmodi liberalitates quandoquidem vel ex mutua coniugum pactione, vel ex beneficio Legis proficiscuntur, dicta proprie sunt lucra dotalia vtrinque. Vsu autem vulgari confunduntur sub appellatione propter nuptias. Prat.

DONATIO propter nuptias in diuersa nomina quo regionib. & prouincias abiit, quorum nomenclaturam huc recensere vanissimi esset operis. Hoc te interpretes & forensis vsus docebunt. Prat.

DONEC alterbij voria est acceptio: quandoque conditionis nota est l si oleum 21. de dol. mal. c. causam matrimon. de probs. Est. & limitationis, l. siue. §. tandiu. ff. de condict. furt. De hæc dictione vide Bar. l. 4 ff. de seruit. rit. general. Prat.

DONVM generale nomen est à donando. l. inter donum 194. de verb. sign. Munus est donum cum causa: vt puta Natalitium, Nuptiarum, l. 194. ff. de verb. sig. Dona proprie sunt, quæ nulla necessitate, iure, officio, sed sponte præstantur, quæ si non præstentur, nulla reprehensio est: & si præstentur, plerumque laus inest: Sed in summa in hoc ventum est vt non quodcunque munus, id est donum accipiatur: at quod donum fuerit, id munus recte dicatur l. 214. ff. de verb. sign. Briss.

DONATIVA l. 10. ff. de re milit. sic appellabantur largitiones quæ ab Imperatoribus in milites conferebantur. Verbum in Tacito. Capitolino, Lamprido, & alij id genus autoribus non infrequens Briss.

DONATISTARVM fit mentio l. 7. 39. de hæret. in C. Theod.

DONVM & munus differre inter se, Vlp quidem & Marcian. scribunt in d. l. inter, 194. & d. l. munus, 214. De verb. sign. sed eorum differentiã ita obscure exponunt, vt pugnantia loqui videantur. nam Paulus donum esse genus ait, munus speciem. contra Marcianus in hoc genus: in illo, speciem constituit. Aliud sane esse donum, aliud munus, illud argumento est, quod vetustissima lex Cincia non præcise de donis aut de munerib. sed coniunctim de donis muneribus scripta est. Ne quis ob causam orandã donũ munusve caperet. Itẽ lex Iulia repetũd. Ne Vrbani magistratus plus doni, muneris in anno accipiãt, quam quod sit aureorum centum. l. 6. illo tit. item lex Iulia Pappia: Ne quis donum, munus, operas præter eas, &c. dare, facere. præstare cogatur. l. qui libertinus, 37. ff de oper. liber. l. vlt. ff. de lib. cens. d. l. sæpe, 53. de verb. sign. Item in mandatis Principum: Ne proconsules donum, munusve capiant. l. solent. 6. ff. de offic. proconsul. Sic Plaut. in Ciste. Inde in amicitiam insinuauit cum matre, & mecum simul: blanditiis, muneribus, donis. Et Cic. in Cluent. Tantum donis datis muneribus perfecerat. Et pro Archia, quod quasi deorum aliquo dono atque munere commendati nobis esse videantur. Item in l. plebiscito. 18. ff. de off. præsi. & l. Campanus, 47. ff de oper. lib. Videndum igitur remota aliorum auctoritate, quid inter donum ac munus intersit. Nam Seruius quidem Virgilij interpres, donum proprie superiorum deorum esse ait: Munus vero inferiorum. Donat. autem in Teren. Donũ proprie deorum: Munus hominum. Quod cum ita sit, plus esse certe donum voluerunt, quam munus, qua de causa etiam in superioribus exemplis fere semper priore loco collocatur, vt non incommode fortasse dicere possimus, Donum esse maiorum rerum: munus vero minorum. Nam Pompon. in l. sed si, 31. §. si vir. ff. de don. int. vir. Si vir, inquit, vxori munus immodicum Kal. Martiis aut natali die dedisset donatio, est. Itaq; & regna. & regiones & oppida & prædia cæteraq; res immobiles dono dari, passim legimus: munera dari, legisse me non memini, quin & absentes res donari recte dicuntur: munera autem mitti, & præsentia offerri l. munus, 18. de verb. sig. qua de causa fortasse Gallica lingua nostra præsentia nominamus, quæ præsenti in manus dantur. Recte ergo Vlp. donum quasi genus facit: munus speciem, propterea quod quæ muneri dantur, dona omnia sunt: at non contra. Atque hæc quidem generatim de rebus omnibus dicta sint. nã quod Vlp. eo loco scribit, sane non vniuerse dictum arbitror: sed proprie ac præcipue libertorum in patronos grati animi significatione. Donum, inquit, genus est: munus autem donum cum causa: vt puta natalitium, nuptalitium. Significat enim ea munera quæ liberti patronis eorũve liberis aut coniugibus, natali nuptiarumue die dabant. Nunc ad Marciani disputationem accedẽdum est: qui in d. l. 214. munus à dono ita distinguis, vt illud dicat esse necessarium, hoc vero voluntarium. siue spontaneum, quod quidem facile intellectu est, si modo munera proiis oneribus intelligamus, à quibus qui liberi sunt, immunes appellantur. d. l. munus, 18. eod. tit. quanquam in eo genere disputationis munera cum donis contendere, nulla ratio est. Sed quoquo modo se res habeat, quidnam tamen illud est, quod mox subiungit: Non quodcunque munus, id & donum accipi: at quod donum fuerit, id munus recte dicitur? namq; adeo inter se pugnant, vt alterum sit necessarium, alterum voluntarium difficile dictu est, ea generis inter se ac speciei vicem præstare posse: præsertim autem si id quod necessarium est, genus facere velimus. Videndum igitur, num multo vetior certior sit Pauli sententia, qui donum genus constituit eiusque duas species facit: quarum altera in generis sui nomine consistit, altera munus appellatur. Quod si ita est, considerandum etiam videtur, ecquid particula NON suo loco mota sit & in alienũ translata, quasi ita rectius legatur: Sed in summa, in hoc ventum est, vt quodcunq; munus, id & donũ accipiat: at nõ quod donum fuerit, id etiam munus rectè dicatur

De quo-

Digitized by Google

De quo tamen nihil affirmo: veteris codicis auctoritatem expecto: iudicium eruditioribus viris integrum relinquo. Hoto. Adde Connan. lib 5. c. 9. n. 2. & vide infrà in verbo Munus.

Δωρεαστικὸν, i.e. instrumentum insinuatæ donationis, vide Goth. ad l. 15. ibi: donationem insinuaverit C. de sacros. eccl.

Δορυφόροι sunt Prætoriani milites præfectorum prætorio, Herodiano lib. 5. Pet. Fab. 1. Semest. 3. Cuiac. & Gothofr. ad l. 8. §. 9. ff. de excus. & Gothofr. ad l. 1. §. in schola prætorianorum. C. de offic. præf prætor. Afric.

DORMIRE cum aliqua, est adulterium cum ea committere, c. qui dormierit 27. q. 2. Præt.

DORMIT præscriptio, vel tempus non currit, sed quiescit, passim apud interpretes. Prat.

DORMIENTES pro cessatoribus, incuriis, & negligentius sua agentibus iuxta vulgatum illud: Vigilanti, & non dormienti ius ciuile scriptum est l. pupillus, in fin. ff. quæ in fraud. cred. cum similib. Vigilantes autem accipimus, qui suarum rerum satagunt. Prat.

DORMITORIA Carrucha, l. 13. de auro argent.

DOTIS significatio varia est: Nam & dotes animi, corpotisque vulgo dicimus, & dotes prædiorum nõ semel vocant Iureconsulti nostri. l. 2. de instruct. leg. l. amissi de fideiussor. Duaren. de dotib. c. 1. Et Plinius vlmum vite dotatam dixit, & Cicero artem indotatam verborum dote locupletare. Conn lib 8. Dicta ab eo quod dabatur. Nam & Acron interpres Horatij dotem definit esse domum puellarum nubentium.

DOS est, quod datura à muliere marito, l. si rem æstimatam, ff. de iur. dot. vel ab eius patre, vel extraneo, vt in §. accedit. l. vnica. C. de Rei vxor. act. proprie autem dos dicitur, vt ait Varro. quod nuptiarum causa datur. nam ipsa sine matrimonio esse non potest. l. 3. ff. de iure dot. Et vbicunque matrimonij nomen non est, nec dos esse potest. l. 48. ff de iure dot. Donatio vero propter nuptias est, quam facit sponsus, vel aliquis nomine eius, sponsæ. vel alteri nomine sponsæ. Illa redit ad vxorem, vel eius hæredes: hæc ad maritum, vel eius hæredes. Dicta Græce ἀνάφορα, quasi contra, vel mutua donatio. Vulgo hanc donationem propter nuptias Dotem viri nuncupamus: cum æqualis sit in lure doti mulieris, *Ein VVidergab* ex Old. copia. Spieg.

DOS, *die Mittgifft*, ius in re marito constitutum, ad sustinenda onera matrimonij. definitio Vulte. in comment. Institut. de Nupt. §. 14 num. 3.

DOS ab antiquis inter donationes numeratur: Non est tamen simplex donatio, sed contractus: & quidem specialis, Nou. 119. Cuius distinctionis vtilitas summa est. Goth. ad l. 20. in pr. ibi, inter donationes etiam dotes connumerat. Cod. de donat ante nupt. & ad Nou. 38. in præfat. §. 1.

DOS est quod ab vxore, vel alio eius nomine, pro sustinendis oneribus matrimonii marito datur promittiturve Briss. vlt. edit. Dotis appellatio non refertur ad ea matrimonia, quæ consistere non possunt. Nec enim dos sine matrimonio esse potest. Vbicunque igitur matrimonij nomen non est, nec dos est l. 3. de iur. dot Briss.

DOS data, dicta, aut promissa. Briss. ex C. Th.

DOTIS promissio, datio, actio, exactio. Briss. ex ff. & C.

DOS est proprium patrimonium mulieris, l. 3 §. ergo etiam. ff. de Minorib. l. meum. ff. de relig. & sumpt. fun. l. Pomponius Philadelphus famil. erciscund. Vide Azon. in summa, Bart. in rubr. sol. matr. Quod propterea marito datur à parente vel ab extraneo vt onera matrimonij sustineat. l. 1. l. Dotis fructus, & l. Res in dotẽ. ff. de iur. dot. *Ein Heymsteuer, Mittgab, Braut schatz*, quasi mulieris thesaurus, ad vitę necessitatẽ cõseruãdus. Spieg Pr.

DOS legitime restituta mulieri aut patri, soluto matrimonio. non plus dicetur dos, sed nominatur patrimonium mulieris: sicut hæreditas adita, postquam est adita, non plus dicitur hæreditas, sed patrimonium hæredis l. sed si plures, §. filiæ. ff. de Vulg. Dos autem nondum restituta, quamuis matrimonium sit solutum, recte dicitur Dos, per tex. in l. 1. §. taceat. C. de rei vxor. act. Spieg. Prat.

DOS communis. l. 22 § 1. ff. solut. matrim.

DOTI respondet donatio propter nuptias. Eadem enim causa vt vitam commode transigant, vel maritus, vel illius nomine alius eam confert. Dos igitur & donatio propter nuptias hoc modo comparantur, quod donata propter nuptias, certa lege possunt obligari & alienari. Nouell. 61. §. 11. Et sic dos quoque §. 4. ibid. Iulianus eadem Nou. §. hæc autem dicimus. Differunt tamen & dos, ac donatio propter nuptias: nam dotis actio priuilegiata est, donatio propter nuptias non est, vide Goth. ad d. Nou. 61. ca. 1. §. 4. plur alleg. Prat.

DOTIVM causa l. 1. ff. Solut. matr. quæ sit vide Bart. & Alciat. in d. l. 1. & vide supra Causa. Prat.

DOTATAS esse fœminas, ad sobolem procreandam, replendamque liberis ciuitatem, maxime est necessarium, ibid. Prat.

DOS non est ius vniuersale, vt cum Bart. Iason & alij cauillantur. quorum sententia non potest vllo colore defendi: subscribendum itaque Baldo & iis qui recte sequuntur eum. Dn. Zasius Dotem esse ius incorporale haud negat, id est, quandam qualitatem legalem, quoddam ius, quod intellectu colligitur, quod versatur circa corpora dotalia. Spieg.

DOS certa, quæ secundum patrimonium promittentis, & conditionem eius cui promissa est, accipienda l. si cum ea. C. de dot promiss. l. cum post. §. gener. ff. de iur. dot. Spieg.

DOTIS species hæ memorantur: Profectitia, aduentitia, Receptitia. Profectitia appellatur quæ à patre vel parente virilis sexus profecta est de bonis vel facto eius. l. 5. ff. de Iure dot. Quæ & dos à patre profecta dicitur, in l. 1 §. 1. ff. solut. matr. & dos communis patris & filiæ. l. 5. ff. solut. matr. Aduentitiæ vero nomine, ea dos significatur, quæ à quouis alio, vel ex ipsis mulieris bonis data est leg. 3 §. si pater. ff. de iur. dot. Brisson.

DOS aut profectitia est, aut aduentitia, Vlpia in epitom. tit. de dotib. 6. Profectitia Vlpian. est, quæ à patre, vel parente virilis sexus proficiscitur, de bonis eius, vel facto eius, Sive igitur parens dedit dotem, siue procurator eius, siue iussit alienum dare, siue cum quis dedisset negotium eius gerens, parens ratum habuit, profectitia dos est l. profectitia ff. de iure dot. In summa parentis nomen dotem profectitiam facit. d l. profectitia §. si pater pro filia. Hæc quoque secundum Briss. dos à patre profecta dicitur in leg. 2. §. 1. & l. 10. ff. solut. matr & l. 4. C. eod. tit. l. 6. ff. de iur. dot. Et dos communis in l. 22. §. 2. ff. sol. matr. Aduentitia vero dos illa est, quam nemo ex paternis bonis, sed quispiam extraneus alicunde dedit, vt ex Iuliani verbis colligitur. Spieg.

Dos per præceptionem legata, hoc est, ante captionem, in l. fundus. ff. Famil. erciscund. Quære, Præceptio.

Dos promissa. Disceptant Dd. an dos promissa dicatur dos, quasi sit ibi determinatio diminuens: & an in statuto veniat nomine dotis ea, quæ nec dum tradita est, sed promissa. Et Zasio inuestigatio vtiliissima, quem vide in tit. Sol. matr. Inter dotem promissam ac datam nihil interest. Nam ex sola promissione dos constituitur. vide l. 4. C. de coll. Goth. ad l. 3. C. de sponsal.

DOTEM constituit vel mulier ipsa; vel alius nomine mulieris, Mulier ipsa, nempe quæ sui iuris est: alius nomine mulieris, siue ea sit iuris sui, siue alieni. Et rursus alius ille est vel pater mulieris, vel à patre extraneus. Hinc dos ab alio quam à muliere constituta, alia dicitur profectitia, alia aduentitia. Profectitia est dos constituta à patre vel parente fœminæ paterno virilis sexus de bonis vel facto eius. Aduentitia est dos constituta ab extraneo. Vtraque illa interdum est dos vera, interdum putatiua. Dos vera est quæ accedit matrimonio iusto & legitimo: Putatiua contra, quæ accedit iniusto, & illegitimo, dos autem esse putatur magis, quam vt dos sit, idque ob priuilegia, quæ de iure ad hanc dotem repetendam non minus concessa sunt, quam ad repetendam veram, Vulte. in Comment. Instit. Nuptiis §. 14. num. 4 & seqq.

DOTEM opinatam latine dici posse putat Duaren. l. si cum dotem §. si mulier. ff. sol. matr. quam Vulgo putatiuam vocant.

DOTEM legari, vel pro dote legari, non differunt. ff. de dot. præleg. l. cum quis. §. sed si non dos. & l. cum scriptum. Spieg.

DOTEM paruam Dn. Alciat. accepit, quæ si amissa sit, ex hæreditatis rata portione resarciri filiæ valeat. magnam, quæ non valeat, adeo vt collatio circa nullam versetur spem ex patris impersuasibilitate: sic enim legendum idem, & quidem recte monet. non autem illam speciem, vt vulgata habet translatio: In Auth collat. 7 paulo ante finem.

DOS caduca dicitur, quæ confiscata est, l. si quis 38. §. 1. ff. de ritu nupt. Prat.

DOS receptitia specialiter dicitur, quam extraneus dans, vt ea sibi redderetur, stipulatus fuit, Vlpian. cap. Instit. 6 Caius l. 21. §. 2. ff. de matr. caus. don. Sed & dos quam quis in mortem mulieris à marito stipulatur, capitur sane mortis causa, cuius generis dotes receptitiæ vocantur. Prat. ex Hotom.

Dos aduentitia ex ipsis mulieris bonis dari potest. Briss.

DOTIS causa, pro ipsa dote nominatur in l. 1. ff. Sol. matrimon. Vt annotauit Zasius: Ex isto textu colligo, aiens, dotis causam nominari hic ipsam dotem, vel negotium, naturam, vel conditionem dotis: nam ita sumi causam pro negotio, apud rhetores vulgatum est. Nec temere dotis causa præcipua dicitur, quod ad mulieres pertinear, quæ solent ciuitatem replere ciuibus, liberis. Hoc est quod dicit Iustinian. in Auth. de nupt. in princ. Artificiosam immortalitatem induci procreatione prolis. Accedit elegans text. in l. librorum. in fin ff de Verb. sig. Item tex. in l. 1. §. & generaliter. nec non §. fi. ff. de Ventr. in possess. mit. Spieg.

DOTALIS fundus, seruus, i.e in dotem datus, vt l. sciendum §. si fundus ff de Iur. dot.

DOTALE prædium, etiam nomen retinet soluto matrimonio. ff. de fund dot Dotale autem prædium non solum intelligimus, cum iam marito eius dominium quæsitum est l. dotal. §. dotale eo. sed etiam destinatum. l. dotale prædium cuius ibid. Spieg. ex Old.

DOTALIS fundus intelligitur, siue ea mulieris nomine quis vi-

Digitized by Google

ro dederit, siue eum à vito sibi debitum ipsa mulier doti promiserit, &c l 14.§.si fundum.ff.de fund.Brisson.

DOTALES tes esse videntur, quæ dotali pecunia emptæ sunt.l. cum vir & vxor.§.pen.ff de iur.dot.Spieg.ex Old. vel etiam, quæ in dotem datæ Brisson.

DOTALIA bona, & Dotales fundi, hoc est, ad dotem spectantes, & in quibus dos mulieris collocatur, vel quos vir accepit pro dote mulieris.Spieg.

DOTALIVM seruorum & ancillarum sæpe meminere Iurisconsl. Earum meminit & Imp. in l 1,§.9. C.de rei vxor.actio. Sunt autem, vt verbum ipsum prodidit, quos vxor cum dote ad maritum attulit, Receptitius Dotali opponitur, quem vxor sibi proprium retinet, neque doti dat.Spieg.

DOTES prædiorum æ videntur fuisse accessiones, quæ ex aliis prædiis ad vsum vnius fundi solebant venire: vt in exemplo quod est apud Vlpianum.l 9.§.6. ff. de vsufruct. Nam etsi vsus fructus fung. fuerit legatus, & sit ager vnde palo in fundum, cuius vsusfructus legatus est, solebet paterfamilias vti vel salice, vel arundine, puto fructuarium hactenus vti posse ne ex eo vendat. Dotes prædiorum Papinianus vocat instrumenta, quæ prædiis sic attribuuntur, vt dotes nuptiis. Dotes prædiorum, inquit, quæ Græco vocabulo ὑποθήκαι appellantur, cum non instructa legantur, legatario non præstantur.l.2. §.1.ff.de inst. vel inst.Columell.lib.4.cap.30. Pedaminum gerorumque & vuminum prospiciendorum tradenda ratio est. hæc enim quasi quædam dotes vineis ante præparantur vide Enthecæ Prat.ex Hor.

DOTARE filiam, vel dotata esse. Dotata mulier, & indotata, opponuntur.l.78 § quod si ff de iur.dot.Brisson.

DOTALITIVM, id est, donatio propter nuptias vel res paraphernales, i. e. vltra dotem datæ: vel vsusfructus partis bonorum mariti, quam vxori propter nuptias dat, vt eo post mortem suam alatur, c.ex parte. de for. compet.c nuper. de donat.int. vir. & vxor. Berengarius Fernandus Antecessor Tolosæ accipiendum tradebat, Dotalitium, quod mulieri datur de quo in c.plerunque de donat. inter vir.& vxor. vbi gl.interpretatur donationem propter nuptias. Id per adulterium perdit mulier.d.c.plerunqu.. Prat. Corras.Miscell iuris lib.3.c.1. lucrum nuptiale interpretatur: Idque à iureconsultis additamentum l.inter socerum. §. cum inter ff.de pact.dot. A Tholosalibus agensamentum adpellari scribit.

DOTARIVM vel Doarium est dotis augmentum, vt idem Fernandus tradit idque ex parte dotis. Guido Papæus, quæst. 524. pro eodem ponit Dotalitium & doerium.& vide quæst.525 & 249. Ex quo collige Pragmaticos Gallos plerunque hoc vocabulo abuti: pro dote enim accipiunt & potissimum Notarij imperiti.Prat.

D R.

DRACHMAM,& Denarium, idem non esse, docet Agricola li. 4. Quamquam mensuratum & ponderum ratio vix definiri explicatiue satis potest, propter variam eorundem dimensionem. Quod & Alex.Neapol. existimat, apud quem extat lib. 2.elegans caput, quo explicat, quibus finibus, quaque mensura iter, actus, aut via constent.Spieg.

DRACHMA vnciæ pars octaua, quæ sex obolos pendebat, dicta ἀπὸ τοῦ ἕλκειν, eo quod sex oboli manum, i. e. τὸν ὄγκον implebant, vt inquit Eustathius. Nec vero drachma pondus denarij tantum significat, sed etiam nummum eodem pondere percussum ab Athenienſib Terent. in And. vix, inquit, drachmis obsonatus est decem.Prat.

DRACHMA auri 1.oboli sex, tanti est in præsentia propter temporum nostrorum paupertatem, quanti olim oboli 8. vt Budæus docet lib.2.de Asse. Hæc vox, neutro genere rapinam, manipulum, donariumque significat. Drama vero eiusdem generis rei est repræsentatio, vt communiter fit in fabulis. Vnde Dramaticum opus, vel poema, in quo solæ personæ agunt, absque poetæ interlocutione.Spieg.

DRACHMALIS vsura Græcis dicebatur, quæ Latinis centesima. Vt enim Romani ab asse. ita Græci à drachmis vsuras denominarunt: ride vsura centesima,& Bud.lib.de asse.Prat.

DROMI Latine cursus dicuntur: vnde Catadromus: vide supra Athletarum nomine. & in voce Catadromus.

DROMONES nauigia sunt celerrima, quasi cursoria dicas. Horum meminit Iustin.in l.2.C.de offic. præf. Prat. Afric. Milites, inquit, constituas, qui possint & ipsum traiectum seruare, & omnia quæcunque in partib. Hispan.vel Galliæ siue Francorum aguntur, viro spectabili duci denunciare, in quo traiecto etiam dromones quantos poteris ordinari facias. Item Procopius lib.3.de bell.Goth.Hor.eosdem esse, quos Celetes Latinis dictos à celeritate, vult. Cassi.lib 4. ad Venatum, horum mentionem facit, vt opportunorum ad rem frumentariam conuehendam. Isid.lib.19. Etym c.1.Longæ naues sunt, ait, quas Dromones vocamus, dictæ eo quod longiores sint cæteris. Cuius contrarius Musculus curtum nauigium. Procopius quoque Naugia longa ab eo quod celerrime excurreret, Dromonas appellata ita ætate scribit. Cursum enim δρόμος Græci dicunt Calliod lib.5.variar.Epist.ad Abundantium. Decreuimus mille interim Dromones fabricandos adsumere, qui & frumenta publica possint conuehere, & diuersis nauibus si necesse fuerit, obuiare. Zonaras tomo 3. in Mauritio. ὁ δὲ τὸν μὲν πολεμικὸν ἐζωπύρησε τὸν ἀκμαιότερον καὶ ἐρρωμενέστερον καὶ τὸν γυμνικὸν ἐπὶ τὸν ἴσον ἀπόδει. Idem in Instin Rhinotmeto: πλοῖα τριήρη καὶ δρόμωνας καὶ πᾶσαν ἑτέραν τὴν φορτηγόν. Huiusmodi vero nauium exercitores Dromonarij vocantur. Et ita apud Cass.lib.4.Var epist.ad Venenat. & inscriptione Epist. ad Dromona. lib 2. Varia. emendandum hoc verbum censeo.Br.

D V.

DVAS ædes habere apud Vlp. in pr. l. si quis, ff. comm. præd. Spieg.

DVÆ res, non sunt fructus, & fundus, sed vna l.si.§ pen.ff. quæ in fraud cred.l.1 § si duæ res. Quorum legatorum.Prat.

DVBIA causa dicitur, quæ (vt voce vtamur forensi) semiplene probata est. Gloss. est celebris in l.admonendi ff de iureiur. porro in dubis interpretandis, ad mitiora deflectendum esse, Schola nostra omnino recepit.Prat.

DVBITABILE est, quando argumenta pro & contra congruunt, colligitur ex l.Licinius ff. de fideic.libert.Prat.

DVBITARE quid sit, Bart.docet in l.admonendi.de iureiur. Add. l.Licinius.de fideicomm.libert.

DIBITARE de cõditione sua, de statu suo, de decreto.Brisson ex ff.

DVBITATIO est motus in diffidens, ad vtramq; partẽ ex æqualitate rationum contrariarum prouenies, ad quam iudex perducitur per negationem, qua re fit dubia glos.l.fi.C.qui ad libe. proclam. non licet. Fel c.super de test. cog Bal fi. de probat.Illud dubitationis est, dubitationem recipit. Brisson ex ff.

DVBIVM est, de quo inter sapientes debitatur, l.an inutilis ff. de Acceptil. Arg.l.vnicæ, & quidem perquam elegantis. Nihil innouandum.appellat pend. Prat. Dubium argentum, de cuius pondere vel bonitate dubitari potest Spieg.

DVBIVS in fide infidelis c.1 de hæret. Non dubie Minus dubitantur Brisson ex ff. Dubius deuentus litis, ex Scæuola dici solet l quod debuerat ff. de præscript. Sed iureconsulti frequentibus loco vsurpant, apertissimam habet significationem, vt ait Alex Spieg Dubius hæres, dum deliberat, vtrum adeat necne hæreditatem.

DVCATOR l 28 §. si nauis alteram ff ad l. Aquil. quod verbum & in Lexico B Germani notatum reperi: in quo ita est: Ducatores ἀρχιπειρατικὸν σκάφος. Brisson

DVCATVS pro regione cui Dux nominatur, apud Feudorum cõditores. Extat exemplum huius significationis apud Suet. in Nerone. Lampridius autor est. Heliogabalum illudarum Imperatorem olim vendidisse Ducatus, & Officina Palatina. Terullianus noue vsurpauit Ducationem pro Ducatu: & Ducatorem, pro Duce, Rhenano annotante in libero de Coron. milit Spieg.

DVCENA, vt & centena, gradus dignitatis promotionisve in schola agentium in rebus.l.vlt. C. de agentib. in reb l 5.C.de princip.agent.in reb l 1 de mancipiis.in C.Theod.l 1. de Cæsarianis. in eo C.l 6.de decurionib in eo. C.ex quib.patet ducenam non ducenariam legi oportere in l.1.C.de offi.magist. offi.quanquam impressi codices hoc vitio laborent. Brisson. Ducenę dignitas principatus.in C.Th Iude.

DVCENARII qui ducenam gerunt & ducenis scholaribus præsunt l.3 C.de agentib. in reb.l.1 C.de luctis aduocat.l 1.C.de exactoribus tributor.l.9. de exactionibus.in C.Th. Cyprianus lib 1 Epist.4. Neque vt ille superbierit, sublatusque fuerit mundanis dignitatibus, Ducenarius potius quam Episcopus vocari volens Meminit & huius nuncupationis Nicephorus lib.6. hist.Eccles c.xxx. In Notitia quoque crebro in officio rectorum prouinciarum principem de Schola agentium in rebus Ducenarium recenseri inuenias. Cæterum & in re militari, Ducenarius interprete Vegetio lib 2.c.8.dicebatur, qui duas centurias, id est, ducentos homines ducebat in acie secunda. Brisson & Goth.ad l.2.§ & hæc notitia, 9. ib.: Ducenariis. Brisson. de offic.præf.prætor Afric

DVCENARII iudices erant, qui de leuioribus pronunciabant. Dicti à censu ducentorum sestertiorum. Ducenarij quoque, vt alij tradunt, capiuntur pro exactoribus publicanisve. Ducenaria enim nomen vectigalis est, sicut Centesima, Quinquagesima. Scotus ad Theodos.Imp.in schola agentium tradit fuisse ducenarios, qui in præfectorum officio in prouinciis ficbant officij principes: eratque eis potestas principalis, clementiæ adorandę. Alc. in l.matriculam. C. de agentib. in reb lib 12. Astipulatur Rhenani scholium apud Eusebianam historiam c.26.lib 7.Spieg.ex Old.

DVCERE aquam ex castello, vel ex riuo, vel ex quo alio loco publico: per fistulas, per riuum Brisson ex ff.

DVCERE, dominorum verbum proprium, qui mancipia abducunt. Itaque.

DVCAS LICET, dici solebat, in actionibus cũ licitatori mancipium addictum fuisset. Vnde illud lib. de orat 3. quanti addictus: mille nummum nihil addo. Ducas licet.Prat.

DVCERE funus pro facere, vide Funus familiare.

DVCERE,

Digitized by Google

DVCERE in matrimonium. Fœmina sola nubere dicitur, vir autem duce in matrimonium, ducere in vxorem, habere vxorem,& habere in matrimonio. Spiegelius.

DVCERE aliquem, quod decreto iudicis non obtemperauit, hoc est in carcerem trudere, vt vulgus loquitur. l. iniuriarum actio §. si quis quod ff. de iniur. Prat. Duci etiam, id est, in vincula duci Briss. vel occidi interdum.

DVCERE pugnum, cædere pugno. Paulus, l. 4. ff. de iniur. Si cum seruo meo pugnum ducere vellem, in proximo testantem inuitus percusserim: iniuriarum non teneor. Hoto. Sic.

Plaustra ducũtur: Quia ducere est proprie manuducẽtis. Virg.

---------- En ipse capellas
Protinus æger ago, hanc etiam vix Tityre duco.

Agi enim armẽta dicuntur à bubulco qui pone sequitur: Trahi autem ab eo qui præcedit. Conn. lib. 4. c. 11. num. 1. Duaren. lib. 1. disputat, anniuers. cap. 13. Alias ducere est iudicare, existimare. Proprie autem ducuntur volentes, trahuntur nolentes. Seneca. Fata volentem ducunt, nolentem trahunt. Od.

DVCERE in carcerem, quia manus in eos qui ducebantur iniectione, quasi potestas quædam adepta est, l. 2. ff. de in ius vocan. Cic. in 2. Agrar. Egone is Consul. qui timeam ne mihi in carcere habitandum sit, si Trib. pleb. duci iussisset, Prat.

DVCERE cuerriculum leg 11. §. si quis me. ff. de iniur. Via ducit rus, in agrum.

DVCERE materiam, l. pen. ff. de commu. præd, & apud Vitruu. lib. 5. c. fin. ducere murum. Prat.

DVCES ab antiquis semper quidem pro ductoribus exercitum dicebantur: sed tamen tribus modis id nomen vsurpatur. Nam interdum Duces appellabantur, qui summum in militia imperium obtinebant: qui si commisso prælio victoriam obtinuissent, Impp. conclamatione militum appellabantur. Liuius lib. 9 Iam primum, vt ordiar ab ducibus comparandis, haud equidem abnuo, egregium ducem fuisse Alexandrum. Interdum Dux appellabatur, cui pars Imperij ab altero superiore mandata est, Cicer. Offic. 3. M. Attil. Regulus, cum Consul iterum in Africa ex insidiis captus esset. Duce Xantipp. Lacedæm. &c. Sic in l. conuentionum. 5. ff de pact. Publica conuentio est quæ fit per pacem, quoties inter se duces belli quædam paciscuntur. Sic à Cæsare Duces persæpe appellantur, qui legati ipsius erant, & Imperatore absente summam potestatem habebant, vt Labienus apud Cæsarem lib. 6. de bello Gall. Præstate eandem nobis Ducibus virtutem, quam sæpenumero Imperatori præstitistis. Atque hi nonnunquam consularibus insignibus vtebantur, & poterant dimitti ab Imp. ignominiæ causa, vt scribit Vlp. l. 2. in pr. ff. de his qui not. infa. Iustin. lib. 24. Multis nobilibus regnum Maced. affectantibus Sosthenes ignobilis præponitur: & cum Rex ab exercitu appellatus esset, ipso non in Regis, sed in Ducis nomen iurare milites coegit. Idem lib 9. Cum honoratum insuper ducatu aduersarium videret. Et lib. 30. Agathocles Regis lateri iunctus ciuitatem regebat: tribunatus, præfecturas, & ducatus, muliares ordinabat. Tacitus de moribus Germ. Reges ex nobilitate, Duces ex virtute sumunt: nec Reges infinita aut libera potestas: & Duces exemplo potius quam imperio. si prompti, si conspicui, si ante aciem agant, admiratione præsunt. Interdum tamen Duces iis dicuntur, summum quidem imperium obtinent: at ij qui cum potestate sunt, i. quibus imperij pars mandata est, comites. Cicero pro Marcell. Bellicas laudes solent extenuare verbis, easque detrahere ducibus, accommunicare cum militibus, ne proprie sint Imperatorum. Et aliquanto post. Hæc enim res vnius propria est Cæsaris: cæteræ duce te gestæ, magnæ illæ quidem. Sed tamen multo magnoque comitatu. Huius autem rei tu idem es, & Dux & Comes. Postea vero Duces dicti sunt, quibus rex aut populus regionis alicuius administrandæ potestatem dederat: vt in l. Baioar. tit. 13. c. 2. Si quis contra ducem suum, quem Rex ordinauit in prouincia illa aut populus elegit ducem, de morte eius consiliatus fuerit, &c. Specul. Saxon. lib. 3. Quælibet prouincia Teutonicæ terræ suum habet Palatinatũ: Saxonia, Bauaria, Franconia, & Sueuia: quæ antequam à Romanis superabantur, regna fuerunt: à quibus ipsa in Ducatus nomina fuerunt permutata, &c. Animaduersione autem dignum est, quod circiter ætatem Caroli magni Duces dicebantur, cui duodecim comites suberant. Theodulphus sub anno 849. Tassilonem in ducatu Baioariorum collocauit per suum beneficium: Grifonẽ vero partibus Neustrię misit, & dedit ei duodecim comitatus. Eum locum imitatus est Aimoynius lib. 4. cap. 61. Tassilonem, inquit, in ducatum restitur: Grifonem more ducum duodecim comitatibus donauit. Duces rursus & comites apud scriptores barbaricos ita distinguuntur, vt duces sint totius regionis præfecti: Comites vrbis tantum Gregor. Turon. lib 9. c. 7. Ennodius cum ducatum vrbium Turonicæ atque Pictauæ administarer, adhuc & vici Iulienſis atque Benarnæ vrbium principatum accepit. Sed euntibus comitibus Turonicæ atque Pictauæ vrbis ad regem Childebertum, obtinuerunt à se remoueri. Prat,

DVCES partium. id est, factionum.

DVCES per Orientem sex. per Ægyptum duos, per Ponticum vnum, per Thracias duos, per Illyricum totidem, & quam plurimos in Occidente autor Notitiæ ponit. Briss.

DVCTVS ætate, misericordia. pietate, errore, metu, leuitate, tationibus, amicitia, calore, officio, scriptura. Briss. ex C. ff. id est motus, excitatus.

DVCI vxor dicebatur, quæ ex patris domo in mariti domum eo ritu, quem infra describam, deducebatur. Primum auguriis captis, factisque sacrificiis, ignem & aquam attingebant: vti Varro scribit, & Festus, & Plutarchus in Problemat. quod generationis causa in calore & humore posita sit: eiusque rei vestigium est in l. pen. ff. de don. inter vir. vbi Scæuola significat aquæ & ignis adhibitione nuptias celebrari. Tunc nuptam vir è sinu matris dicis causa rapiebat: aut si ea non erat, ex proxima necessitudine, quod vt ait Festus, ea res feliciter Romulo cesserat, post flameo amiciebatur nuptæ nouæ caput ominis boni causa, quod eo assidue vtebatur Flaminica, i. Flaminis vxor, cui nõ licebat facere diuortium. Hinc nuptã & Varro & Seruius appellatam tradunt, quo ei caput velabatur. Ita duducebatur nupta à prætextatis tribus, quorum vnus præibat facem tenẽs spineam. E spina autem ea fax erat, quoniam idem fecerant pastores qui Sabinas rapuerant: vt Plinius libro decimosexto testatur, & præibat fax, quod non nisi vesperis exortu nubentes in viri deducebantur domum. Duo reliqui manu nuptæ brachia sustinebant, puerorumque & puellarum cantibus inter se respondentium ea deductio celebrabatur. O hymen hymenæe, hymen, ô hymenæe. Plutarchus quinque fuisse faces scribit, quod is numerus maxime nuptiis conueniret. Cum autem ad mariti limen ventum erat, tum postes oleo inũngebat nupta, eosque laneis vittis ornabat: vnde vxorum nomen Varroni, & Seruio, & Festo, quasi Vnxores. Limen autem attingere, religio eratne, vt Varro putat, à sacrilegio inchoarent, si depositurę virginitatem calcarent rem Vestę, id est numini castissimo violatam. Ingrediente illa, Talassio voce magna clamabatur: ea de causa, quę ex primo Liuij omnibus nota est Plautus, Sensim superattolle limen, pedes noua nupta. Catulus, Transfer, omine cum bono limen aureolos pedes, rasilemque subi forem. Cũm autem in cubiculum deducta esset, prætextati brachia mittebant ac discedebant: pronubæ, bonę fæminę, quæ semel nupserant, eam in lecto geniali collocabant. sic enim lectus vocabatur, qui nuptiis sternebatur in honorem genij: vnde & appellabatur, vt ait Festus. Tum maritus pueris nuces spargebat, vt Iouis omine (quod Varro scribit) matrimonium celebraretur, & nupta matrona esset sicut Iuno: quia nuces in Iouis tutela erant. Rapi etiam solebat fax prætextati, qui præluxerat, ab vtriusque amicis, ne aut vxor eam sub lecto viri ea nocte poneret: aut vir in sepulchro comburendam curaret: quo vtroque mors propinqua alterius captari putabatur. Neque prætermittendum quod Festus scribit, Cingulo nouam nuptam præcingi, quod vir in lecto soluebat, factum ex lana ouis: vt sicut illa in glomos sublata coniuncta inter se fit, sic vir suus secum cinctus, vinctusque esset. Hoc Herculano nodo vinctum vir soluit, ominis gratia, vt sic ille felix fit in suscipiendis liberis, vt fuit Hercules, qui 70. liberos reliquit. & paulo infra, Cinxiæ item Iunonis nomen sanctum habebatur in nuptiis, quod initio coniugij, solutio erat cinguli, quo noua nupta erat cincta. Hæc Festus. Atque hæc quidem antiqui. post vero institutum est vt etiam absentis viri domum duci vxor posset. Pomponius. l. mulierem, 5. ff. de ritu nupt. mulierem absenti per literas eius, vel per nuncium posse nubere placet, si in domum eius deduceretur, eam vero quæ abesset, ex literis vel nuncio suo duci à marito suo non posse. deductione enim opus esse in mariti, non in vxoris domum. Quod eleganter Paulus lib. Sentent. vndecimo, sic complexus est, Vir absens vxorem ducere potest, fœmina absens ducere non potest: quippe quę deduci non potest deductione igitur omnino opus est. Domus enim viri, matrimonij domicilium, ait Pomponius dicta l. mulierem. & l. cæterum. §. mulieri, ff. de vsu & habitatio. leg. cum in te, Cod. de donat. inter vir. & vxor. Auguſt. lib. De ciuit. Dei 6. c. 9. Sed domum ducenda est quæ nubit, adhibitur Deus Domiducus. Sic enim eum Deum qui ei solenni deductioni præerat. appellabãt. Scęuola l. Seia. 66. de donat. inter vir. Seia Sempronio quum certa die nuptura esset, antequam domũ deduceretur: donauit tot aureos, item, Virgini in horto deductę ante diem tertium quam ibi nuptię fierẽt, quum in separata dicta ab eo essent, die nuptiarum prius quam ad eum trãsiret, obtulit 10. aureos dono. Hot.

DVCI, producta verbi significatione, dici consuetum de iis, qui in ius ducerentur: propterea quod ad magistratum ita raperentur, ac vi abducerentur, quasi potestas ex lege in eos esset, vnde tit. in edicto Prętoris, Qui neque ducantur, neque sequantur. Prat. Ducebantur olim & custodiebantur illi, qui non defendebantur, Paulus in l. 2. Si ex noxal. cau. agat. Prat.

DVCI & fetri separantur in l. vnic. ff si quis in ius voc. non ier. l.

Digitized by Google

ff.de euictio. hoc ad ea quæ anima carent, illud ad se mouentia pertinet. Itaque Duci de seruis vsurpatur.l 2 §.vlt ff.si ex nox causa.l.36.ff. de procuratoribus.l.26 §. si absente.l.31. ff de noxalib.l.30.ff.de liber.cau.& de iumentis.l.13.ff de seruitutib. Duci etiam in ius duci est, in titulo edicti prætorij, Qui neque ducantur, neque sequantur: cuius sit mentio in inscriptio.l.48 ff.de verb sign.Quod & produci dicitur.l.pen. §.docere ff.ne quis eum qui in ius vocat. vi ex.l.4 ff. ad l.Iul. de vi priuat. Quint.etiam in ius educere dixit lib.7.c.8. Briss.

DVCI serui dicebantur,q ui noxæ nomine dediti in aliorum dominium transibant.l 2.ff.si ex nox. caus. agat. l. quod ait.3.§. noxal. Hinc.

DVCENDIS de liberis prætoris interdictum.l.ff.de lib.exhib.l.1. ff vtrub.Hinc

DVCI in causis liberalibus dicebantur serui, contra quos vindiciæ in seruitutem datæ fuerunt.l.duob.30.ff.de lib.caus. Hinc

DVCI obęrati dicebantur,qui addicti creditoribus in seruitutem fuerant in 12.Tab.Prat.

DVCIANI,ducum officiales,seu milites.Briss.ex C.

DVCIANVM iudicium in l.38. pr.C.de appell. appellatur à duce ad magistrum officiorum & quæstorem sacri palatij, notat Goth.ad d.l.38.

DVCITVM pro ductum in l.1.§.1.de test.militar.

DVCTVS misericordia, æquitate, amicitia, humanitate,officio, pietate, pro excitatus in L & eleganter, §. idem Labeo.ff.de dol. Prat.

DVCTVS aquę autore Vitruuio li.8.de architect.c.7.fiunt generib.tribus: Riuis per canales structiles, aut fistulis plumbeis, aut tubulis fictilibus.Palladius lib.9. de re rustica addit quartum genus,videlicet canales ligneos.

DVELLVM dicitur bellum,inquit Festus,in quo à duabus partib. de victoria contendentibus dimicatur.Vnde constat in significatione rei errare eos, qui duorum duntaxat bellum existimauere,cum sit quoq; multorum, & ipsorum exercituum. Alioqui non diceretur à Plauto. Duellum inter Thebanos & Theleboas.Præterea non succinereturad Hor.lib.1.epistol.

Græcia Barbaria lento collisa duello,
Stultorum regum,& populorum continet æstus.

Quandoque vero duellum accipi pro duorum certamine (quod singulare appellamus)palam est ex titul.De cleric.pugnantib. in duello.lib.5.Decret.Duelli meminit & Plaut.Amphitr.4.Cic.in orat. Quid vero licentius quam quod hominum etiam nomina contrahebant,quo essent aptiora? Nam vt duellum bellum, & duis bis: sic Duellium eum qui Pœnos classe deuicit, Bellum nominauerunt, cum superiores semper appellati essent Duellij:vt autem ex Duello bellum factũ, ita quoque bellus duellus ab antiquis dicebatur. Liuius apud Nonium:Lenti calida, duella, rapula,rumice. Duella rupila, id est bella. Constat autem duellorum certamina fuisse frequentia,quemadmodum colligit Old.in leges 12.Tab ex cõstitutione de pace tenen. necnon,quemadmodum videre est, ex quodam rescripto Philippi regis dudum concesso, à Guid. Papæ ad verbum expresso in suis decisionibus quæst.617.Maxime vero tempore Friderici Imp. I. cognomento Ænobarbi fuere frequentia, ad inuestigandam rerum gestarum etiam priuatim veritatem, aut etiam ad purgationem inducendam: ita videlicet, vt qui se sic probaturum, purgaturumve aliquid obtulerit,& vicerit,probasse credatur: si non vicerit, in probatione defecisse putetur. Verum huiusmodi certamina sanguinolenta, & Vlp. tempore Romanorum legibus nondum damnata, l.qua actione.§. si quis in collactatio.ff.ad leg. Aquiliam omnino vetantur.c.monomachiam 2.q.4.c.1.ext. de purga.toto tit. de cleric. pugnant & l. vnica de gladiatoribus lib.11.Cod. Cæterum,de materia duelli, videre licet (præter Ioannẽ Fabrum,de hæred. quæ ob intest.deferuntur) Guidonem Papæ, amplissime eam tractantem in suis decisionibus Delphinalibus quæst. 617. cum sex quæstionib. sequentibus, Anchor. Frequentabatur adhuc duellum tempore Frid.I. Ab illo autem prisco more pugnandi, sunt istæ phrases, pro eo,quod est,criminaliter accusare.Item,hoc est,ad discrimen vitæ solenniter pronocare. Hodie duellum prohibetur cum omnib. id genus cruentis hominum spectaculis, in l.1.C.de gladiator,c.1.de purg.vulg,& 2.q.3.c. Nonomachiam.Spieg.

DVELLA fuit triccsima sexta pars assis, continuitque duas sextulas.Cicero tamen duas sextulas,quã duellam dicere maluit in oratione pro Cæcinna.Balduin.Instit.de hæredib.instit.

DVDVM pro ante in l.23.§.6.C.de nupt.Dudum pro olim in l 14. vbi Goth.C.de contrah.empt.

DVITAS apud Labeonem, quem refert Iabolenus in l.malum. §.viduam, ff.de verb.signif.ea.dicitur, quam nostri temporis Philosophi dualitatem, & Græci δυάδα vocant. Hinc vidua appellata est,à Ve priuatiua particula, quasi Vedua, hoc est sine duobus, cum sola viuat absque matrimonio, in quo duo sunt,vir & mulier. Macrobius tamen scribit, Etruscorum lingua Iduare esse idem quod diuidere: vnde vidua, quasi valde idua,id est valde diuisa: aut vidua,à viro diuisa. Et ita castigandus est locus Iureconsulti in præallegato §. viduam,apud quem legitur Viduam dictam esse sine viduitate:sed legendum est,sine Duitate.

DVLCI officio functus, in l.1.C.de his qui sibi adscrib. in testat. dicitur, qui officium vitæ impleuit. Igitur dulce officium, dulceve munus vita dicitur. Seneca in Hippolyto. Cur datum munus redditæ lucis fugis? Goth.add.l.1.Dulciori nomine,quam filij,Nepotes nostros appellare non possumus l.220, ff.de verb sign. Hinc Dulciarij apud Lampr.in Heliog.

DVLCIA inter ea numerantur,quę mensis secundis apponebantur:cuiusmodi sunt ea quæ recensentur à Proculo in l.fi §. cui dulcia.de tritic.& vin.leg.vt puta,mulsum,passum,defrutum, & similes potiones: item vuæ, caricæ,ficus, palmæ: Murrina quoque, i.e. myrrhæ odore condita, vt probat Plin. lib.14.c. 13 & vide I.Paul.lib.3.sent.tit.6.Prat.Briss.

DVLCIARIVS panis, quamuis admixtione mellis fiat: tamen quodcunque genus placentæ dulcioris, delicatioriſque nihil vetat Panem dulciarium vocari. Et putat Angelus Politian. Marzompane genus lautioris edulij apud Italos,recte Panem dulciarium vocari posse. Idque monuit Insulan. Dulciarius Pratcio est,qui panes & mellita concinnat edulia. Lamprid. in Heliogab. Dulciarios & lactarios tales habuit, vt quæcunque coqui de diuersis edulib. exhibuissent, vel structores, vel pomarij, illi modo de dulciariis, modo de lactariis exhiberent. & Iul.Firmicus lib.8.Mathes.c. 11.tradit dulciarios conditores, & hi similes viros nasci sub sydere spicæ,quæ in virginis parte decima exoritur.

DVLCISSIMIS filiis meis.l.cũ pater.§.dulcissimis,de leg.3.Spieg.

DVLCISSIMIS fratribus meis,auunculis autem tuis,quæcunque mihi supersunt in Pamphylia, Lycia, vel vbicunque de maternis bonis concedi volo, ne quam cum his controuersiam habeas. Sensum indicat horum verborum Iurisconsin l.cum pater filios.§.dulcissimis.de leg 2.Spieg.

DVM,particula eam significationem habet quam donec & quandiu.Pomp.Hoc, inquit,sermone,dum nupta erit,primæ nuptiæ significantur: vnde proprie hæc verba interpretantur, donec, seu quandiu erit nupta. Cætera Alciat. in l.boues,de verbor.significat.

DVM nupta erit. His verbis proprie nuptiæ intelliguntur. l. bonos.§.hoc sermone.ff.de verb.sign.Prat.

DVM pro verum in l.1. §. item quæsitum, in fi. ff. de aq quotid. Briss.in paterg.

DVNTAXAT,idem significat,quod solum.Huius particulæ vim ostendit Bart.in l.cum ita,ff.de condit & demonst.Non duntaxat, pro non solum, apud Paulum: Cum tutor non rebus duntaxat,sed etiam moribus præponatur.l.cum plures.de admin.tut.Spieg.

DVO sunt multa.Instit.de iur.pers.in fin.in Auth.de depos.& de nunc. inque ibi cum multa. Bart. in l. 1. ad Syll. Sic ex actu vno seu ex duabus vicibus consuetudo fit, id est, assuetudo facti.l.nemo in fi.C.de Epic.aud.Spieg.

DVO & bina differunt,vide l.qui quatuor.30 in pr.ff.de leg.3.

DVO Trimi, id est, nuper mamma depulsi Cuiac. 19. obs. vltim. & Goth.ad l.9.C.de patr.potest.

DVO familiam non faciunt. Duo non dicuntur turba. Pluralis locutio duorum numero contenta est Briss.ex ll.ff.

DVO Augusti quando primum facti,Capitol.refert in M. Antonino Philosopho. Tres item simul Augustos legimus apud Amm.Marcellinum.In hoc tamen,inquit, negotio, Valentinianus morem institutum antiquitus supergressus, non Cæsares sed Augustos germanum nuncupauit, & filium, beneuole satis. Nec enim quisquam antehac adsciuit sibi pari potestate collegam præter Principem Marcum,qui Verum adoptiuum fratrem absque diminutione aliqua maiestatis Imperatoriæ,socium fecit.Spieg.

DVODECIVM, loquendi compendio appellabantur leges 12. tabul.vt colligitur ex Cic.lib.2.de Orat. & lib.2. de legib. vide Tabulæ duodecim.Prat.

DVO vel plures rei stipulandi sunt, qui ab vno vel à pluribus eandem rem vel Pecuniam,ex vno eodemque contractu, suo nomine,singuli in solidum & in partem vtilem stipulati sunt. Vel, apud quos commune stipulati ius est vt l,si rem. § vlt.ff. de nouat. Cuiac. in parat. C. ad tit.39.lib.8. qui est de duobus reis stipulandi & promittendi.

DVO vel plures rei promittendi, qui eandem rem vel pecuniam ex eadem causa singuli in solidum & in partem virilem, suo nomine vni vel pluribus stipulantib. promiserunt.l.inter eos. ff.de fideiuss.quod olim necesse non erat exprimi,sed agi satis erat,& creditorum singulorum personas in solidum intueri.l. his verbis.ff.de duob.reis, l.cum appareat.ff. loca. Hodie exprimi necesse est ex Nou.99.vide Cuiac.d.loco, & VVesemb. in Instit. & ff.ad eund.tit.

DVPLARI,id est duplicari,l.18.ff.de liber.cau.

DVPLA,pro Duplum.vnde Duple cautio,cum emptor stipulabatur à venditore duplum pretium rei, si ea euinceretur. quod in pretiosarum rerum venditionibus fieri solebat:puta si margarita

Digitized by Google

gratia forte, vel ornamenta pretiosa, vel vestis serica, aut aliud quid non contemptibile væniſſet, l. 43. l 56. ff. de euict. l. 31. §. quia, ff. de act. empt. l. 20. in fin ff. de lib. eauſ. l. 48. ad leg. Falc. Varro lib. de re ruſt. 2. c 10. Si res mancipio non datur, dupla promitti ſolet: aut, ſi ita pacti, ſimpla. Vlpia in l. qui erat, 49. ff. fam. erciſc. Hos demum vēditores ad duplæ cautionem compelli ſcribit, qui ſponte ſua diſtrahunt. cæterum qui officio diſtrahentis funguntur, non debere aſtringi. vide Euictio. Hot.

DVPLA ſimplæ opponitur. l 56. ff. de euict. Dupla enim nihil aliud eſt quam duplum pretij l 48. ff. ad leg. Falcid. id eſt pretium quo res venit, & alterum tantum: &, vt Hermenopul. lib. 1. tit. 9. πέμπεα εἰς τὸ δίπλοῦν.

DVPLA ergo promitti dicebatur cum emptionis nomine Duplum pretij venditor promittebat. Quo caſu, in duplum actio Emptori re euicta dabatur. Briſſ.

DVPLAM cauere, promittere, ſtipulari, ex cauſa ſtipulationis conſequi, euictionis nomine exigere. Briſſ. ex ff.

DVPLÆ ſtipulatio olim fuit frequentiſſima, ad reprimendam venditorum temeritatem, l. 4. §. ſi is qui, ff. de verb oblig. Sic. & Vlpia. dicit duplari pœnam, in l. qui tabulas, in pr. ff. de furt. Spieg. Subauditur autem quantitas ſiue æſtimatio, vt ſit ſtipulatio quantitas duplæ, æſtimatio ſive eius rei quæ diſtracta eſt, vnde quod duplum dicimus, duplum dici pleriſque in locis legimus l. vindicantem, 17. de euict. Donellus eod. titul. Vid. VVeſemb. in Parat. tit. de euict. & dupl. ſtip.

DVPLEX ſubſtitutio, quæ duos caſus continet. l. 1. ff. de vulg. & pupill.

DVPLI appellatione, interdum quadruplum continetur. l. inter eos. §. quod diximus ff. de furt. Prat.

DVPLI fructus hi ſunt, qui dicuntur maiores fructus non tantum in l 6. §. 1 ff. mand. ſed etiam in l. reſcriptum, §. 1. ff. de diſt. pic. & ideo in l 8. § 1. ff. de neg. geſt. ampliores fructus quam oporteat eum, qui fundum vendicauit, conſecutum dicemus, qui ſupra duplum exegerit: qui ex 12. tab. dupli tantum fructus debentur ex die accepti iudicij in rem, vel ad exhibendam. Et hanc legem 12. tab. reſpicit etiam Vlp. in l. Iulianus §. quantum ff. ad exhibendum, dum ait, in actionem ad exhibendum venire fructus ex die accepti iudicij, & ſecundum legem æſtimari, intelligens per legem 12. tab. Ergo ex priſcis iuris formulis, vt ait l. 1. C. Theod. de vſur. rei iud. id eſt ex 12. tab. malæ fidei poſſeſſor in duplos fructus conueniebatur: qua ex re colligit & malæ fidei debitorē in duplum eſſe damnandum. Legis 12. tab. hæc ſunt verba ex caſtigatione Cuiacij: Si vindiciam falſam tulit, rei, ſiue litis arbitros tres dato: eorum arbitrij fructus duplioni damnum decidito. Prat.

DVPLICARI apud Vlpian. in l. qui tabulas. ff de furt. Spieg. id eſt duplari. Briſſ.

DVPLICARI tempora, pretium. Duplicari legata dicuntur, quæ repetita ſunt. Briſſ.

DVPLICARII, milites dicti, quibus ob virtutem duplicia cibaria, vt darentur, inſtitutum, Varro lib. 4. de ling. lat. In veruſto Lexico δμφιτέλλη explicantur. Eadem forma armaturas duplares appellat Vegetius, quæ conſequebantur duplas annonas, ſimplares quę ſimplas. Prat.

DVPLICATIO eſt aliegatio quę datur Reo ad infirmandam replicationem actoris § rurſum. Inſt. de replicat. Prat. Briſſ.

DVPLICATIO temporis l. 8. §. quiſquis, ff. de pœnis.

DVPLICI damno onerari, duplici præſtatione dotis filium onerare, duplicem vſum præſtare, duplici iure defertur ſucceſſio. Briſſ. ex ff.

DVPLICIA iudicia ſunt famil. erciſc. com. diuid. fin. regund quia par vtriuſque litigatoris in his conditio eſt, nec quiſquam præcipue reus, vel actor intelligitur, ſed vnuſquiſque tam rei quam actoris partes ſuſtinet, §. tertia diuiſio, in fin. Inſtit. de iud. Alias duplicia iudicia dicuntur, in quibus duo conſilia ad vnam cogebantur haſtam, vnumque tribunal Fab Inſtit. lib. 11. Si apud alios iudices agatur, vt in ſecunda aſſertione, aut in centumalibus iudiciis duplicibus parte victa. Prat.

DVPLICIA interdicta ideo appellantur, quoniam par vtriuſque litigatoris conditio eſt, vt vterque tam actoris, quam rei partes obtineat veluti Vti poſſidetis, & Vtrubi: in quibus non vnus ſolus poſtulat, ſed ambo copulati in ius veniunt, & inuicem apud Prætorem aliquid poſtulant l. 2 ff. de interd. §. pen. Inſtit. eod. tit. l. 3. §. 1 ff. vti poſſid. Hot. Eademque ratione, Familię erciſcundę, Communi diuidundo, Finium Regundorum, iudicia duplicia vocantur. l. 2. §. vlt. ff. commun. diuid. ex qua decurtato vno verbo ſumpta eſt l. 13. ff. de iudic. nimirum quoniam in his vterque actor eſt, l. 37. § vlt. ff. de oblig. & act. In his ſingulę perſonę ius duplex habent, Agentis, & eius quo cum agitur. Briſſ.

DVPLICIA teſtamenta. Vt quę ſint duplicia teſtamenta, intelligatur: ſciendū eſt, eos, qui alieno iuri ſubiecti ſunt, teſtamenti faciendi ius non habere: adeo quidem, vt quamuis parētes eis permiſerint, nihilo magis iure teſtari poſſint. §. 1. quibus non eſt permiſſ. fac. teſta. Inſt. Prętera, teſtamentum facere non poſſunt impuberes: quia nullum eorum animi iudicium eſt. §. prętera. quibus non eſt permiſſ. fac. teſtam. Inſt. Si qui ergo patentes filios in poteſtate habeant, iique impuberes ſint (vtrumque enim requiritur) moribus inſtitutum eſt, vt cum eius ætatis filij ſint, in qua ſibi teſtamentum facere non poſſunt, parentes eis faciant. §. 1. de pupill. ſubſt. Inſtit. Cæterum liberis ſuis teſtamentum nemo facere poteſt, niſi & ſibi faciat. Nam pupillare teſtamentum pars & ſequela eſt paterni teſtamenti: adeo vt ſi patris teſtamentum non valeat, nec filij quidem valebit. §. liberis autem, de pupill. ſubſtit. Inſtitut. Ex iis quæ diximus, apparet, quando duplicia ſint teſtamenta, nunc ſcilicet, cum pater, qui filium impuberem in poteſtate habet, teſtamento ſuo facto, etiam filio impuberi teſtamentum facit: ſiue eum hæredem inſtituerit, ſiue (nihil enim intereſt §. non ſolum. de pupill. ſubſtit. Inſtit. exhæredarit. Eius rei hoc ſit exemplum Primus, cum filium Secundum impuberem in poteſtate haberet, ita teſtatus eſt, Filius meus Secundus impubes mihi hæres eſto; quod ſi Secundus filius meus impubes, antequam pubes factus ſit, deceſſerit, Titius ei hæres eſto. Cum dixit, Filius meus Secundus impubes mihi hæres eſto, ecce patris teſtamentum: cum vero addidit, quod ſi Secundus filius meus impubes, antequam pubes factus ſit, deceſſerit, Titius ei hæres eſto, ecce filij teſtamentum. Nihil enim intererit, ſi in ſuo teſtamento pater filium exhæredem fecerit: hoc modo, Filium meum Secundum impubem exhæredem eſſe iubeo: Titium autem hæredem facio, ecce patris teſtamentum, quod ſi filius meus Secundus impubes, quem exhæredem eſſe iuſſi intra pubertatis annos deceſſerit, Caius ei hæres eſto: ecce filij teſtamentum, & ſic vno cōtextu duo teſtamenta, patris & filij. Igitur in pupillari ſubſtitutione, ſecundum præfatum modum ordinata, duo quodammodo ſunt teſtamenta, alterum patris, alterum filij, tanquam ſi ipſe filius ſibi hæredem inſtituiſſet §. igitur de pupill. ſubſt. Inſtit. (quodammodo) adiecimus quia proprius eſt. vt vnum ſit teſtamentum, ſed duarum cauſarum, i. e. duarum hæreditatum. d §. igitur. Porro, vnum eſſe teſtamentum, vel eo argumento oſtenditur, quod ſolum teſtes adhibeantur, cum ſi duo fuiſſent teſtamenta, quatuordecim adhibendi fuerint. Theophil. in d. §. igitur. & l. patris & filij. de vulg. & pup. ſubſt. ff. De duplicib. iis teſtamentis ſit a Marcello ſub tit. ad leg. Falcid. mentio. l. in duplicibus Anchor.

DVPLEX teſtamentum, quod ſibi & filio impuberi paterfam. fecit: vel teſtamentum quod ſecundas tabulas habet Briſſ.

DVPLICIARII alias duplicarij milites dicti, quibus ob virtutem duplicia cibaria dabantur Germani nunc, quibus duplicia ſtipendia penduntur, *Doppelſoldner* vocant. vide & paulo ante duplicarij milites.

DVPLICITER, Vlpian. in l 2. in fi. de manum. teſtam. pro vtraq; parte, ſiue, prout Azo exponit, pro vtroque gradu. Spieg. Duplici modo. Briſſ.

DVPLICITER accipi, intelligi, interponi cautiones, onerari. Briſſ. ex ff.

DVPLIO verbum 12. tabul. quo duplex vel pecuniæ vel capitis mulcta iniungitur alicui. quemadmodum Talionis, talis pœnæ dicebatur condemnatio, cuius aliquis alium affecerat. Verba legis hæc ſunt: Frugem aratro quæſitam furtim noctu ſi pauerit ſecueritve pubes ſuſpenſus Cereri necator: impubes verberator noxiamque duplionem præſtato. Hanc explicuit lib. 4 veteris iuriſp. l. 71. Prat.

DVPLO verbum à duo, teſte Perotto: vſus eſt eo Paulus in l. in hoc iudicium de ſerv. corrupt. inquiens, quia omne damnum duplatur. Spieg.

DVPLOMATA, ſiue Diplomata ſunt codicilli, qui dantur curſu publico vtentibus: quæ & tractoriæ & combinæ dicuntur, & συνθήματα & euectiones, Cuiac. & Goth. ad l, continus. 137. §. ſecundo, ibi neque diplomate. de verb. obli. Diplomata, literæ à principe emiſſæ. 27. fi. ad l. Corn. de falſ. Ita vocabantur, quę ad vſurpationem curſus publici literę à principibus concedebantur, ſine quibus nemini curſus publicus patebat. Dicta autem creduntur diplomata à duplicatis tebellis, eoque alluſiſſe dicitur Ouid. in lib Amor. cum ait, Tunc ego vos, Duplices, rebus pro nomine, ſenſi. Duplices etiam Tabellas dixit Suet. in Aug. cap. 6. & Bipatens pugillar. Auſonius. Briſſon.

DVPLVM & Simplum aduerſantur. Briſſ.

DVPLVM ſtipulari, hoc eſt, vt pretium emptori in duplo reddatur, ſi res fuerit euicta. l 72. ff. de contrahen. empt. l. 31. §. quia aſſidua. ff de ædil. edict. Briſſ.

DVPLVM euictionis nomine exigi, l. 7. ff. de pecul.

DVPLVM ex cauſa ſtipulationis. l 17. ff. de euict. Prat.

DVPLVM, bis tantum Cato de Re ruſt. Maiores enim noſtri ſic habuere, & ita in legibus poſuere, furem dupli condemnari, fœneratorem quadrupli: id eſt vt bis tantum reddat, quantum furatus eſt. ICti in duplum, triplum, quadruplum, ſubſtantiue quoque vſurpant, exemplo Ciceronis. Sp. Forcatulus etiam Necyomaniæ dial. 44. n. 1. duplum vocat. rei cuiuſque æſtimationem, & tantundem, ita vt in duplo inſit ſimplum, l. non eſt. C. de reſcind. vend.

Digitized by Google

DVPONDII iuuenes, ſtudiis tantum initiati, infimæ claſſis auditores in ſcholis noſtris: à dupondio nummo, quaſi duobus aſſibus æſtimarentur, ſeu à pondere depondio. quod & ſtater dicitur & Tetrachmon. Sunt enim modici adhuc valoris. Sic Hieronymus aduerſus Heluidium: Quis te oro dupondij ſupputat? Et in Epiſt Senecæ: Dupondio ſatur, id eſt perexiguo ſumptu. Iſti vulgo pupilli dicuntur, quemadmodum rudes Chriſtianiſmi, paruuli & infantes appellantur. Sed id vocabulum Iuſtinian. in proœm. Pandect. §. & primo quidem anno, reiecit, pro Dupondiis Iuſtinianeos nouos nuncupandos cenſens. Spieg. & Dupondio iuris auditores primo anno vocatos Iuſtinian. in Epiſtola Pandectis præpoſita ſcribit Bri.

DVPONDIVM (inquit Metianus) ſedecim ſeſcunciæ efficiunt, hoc eſt 14. vnciæ. Appellarunt autem veteres Dupondium à duob. ponderib. Varro de ling Lat. lib. 4. Pendebat enim duos aſſes ſeu liberales nummos. Balduin. Inſt de hæred. inſtit. Ad de Turneb. aduerſ. lib. 8. c. 19 tom. 1. Cuiac. obſeruat. 12. c. 40. & lib. 7. c. 33.

DVPONDIVS: hac nota vocantur quinque Libellæ, quæ ſunt quinque Decimæ Briſſon.

DVPONDIVS quid ſit explicat Vigl. in enarrat. § & ſi plures. Inſt. de hæred. inſtit. recte inibi refellens Accurſij dogma, exiſtimantish odie ad dupondium tranſitum non fieri, niſi clare de mente teſtatoris conſtet: vide Georg. Agric. Spieg.

DVPONDIVM etiam pro parua pecunia ſumitur: Cicero pro Quintio: Si dupondius tuus ageretur, Sex. Næui, ſi in parua re captionis aliquid verere. Prat.

DVRA lex, & quæ non facile fertur, & quæ immitis intelligitur. Sicut apud Ciceronem, duriores legum conditores. An autem durior lex ſeruanda ſit, late diſſerunt recentiores iuris ciuilis interpretes, in l. omnes populi. ff. de iuſt. & iur. Spieg.

DVRACINAE vuæ, quę durum habent acinum: Plin. lib. 14. c. 1. vna non alibi gratior callo, vt inde poſſit inueniſſe nomen duracini, durus acinus: Sic duracina perſica, quorum corpus ligno adhæret, auellique nequit. Plin. lib. 15. c. 12. Paulus l. 205. de verb. ſign. Qui fundum, inquit, vendit, pomumque, excepit ficus, nuces & vuas duracinas & purpureas, & quæ eiuſdē generis eſſent, quas non vini cauſa haberemus: quas Græci τρωξίμους appellant, id eſt edules, cibariaſque. Prat.

DVRARE & mutari, opponuntur. Briſſon.

DVRANTE matrimonio, pro conſtante: contrarium, ſoluto matrimonio. Donatus ait, Durare verbum, perferendis malis conuenire. Spieg.

DVRARE pro in tempus conſiſtere, apud Vlp. in l. 1. ff. de pœn Si, inquit, in conditione priore duraſſet. Spieg.

DVRARE in tutela, in adminiſtratione, in cauſa legati, in eadem voluntate. Briſſ. ex ff.

DVRARE in familia patris, id eſt, eſſe in poteſtate patris, in l. 11. C. de collat.

DVRARE animum in tormenta, l. 18. §. 1 ff. de qu. Briſ. in li. parer.

DVRARE teſtes, id eſt permanere l. 20. §. vlt. ff. qui teſt. fac.

DVRIOR conditio, pro difficiliori: vt ſi quis habeat deteriorem patronum, gloſſ. in l. generaliter. §. fin. ff. de fideicommiſſ. liber. Sic durior aduerſarius in l. 1. C. de alien. iudic. mutand. cauſ. fac. Prat.

In DVRIOREM cauſam ſeu conditionem accipi fideiuſſor, id eſt, grauiorem & oneroſiorem. Briſſ. ex ff.

DVRISSIMA ſententia Dure conſtitui, Durius haberi, damnari. Duriſſime puniri. Briſſ. ex ll. ff.

DVRIVS & remiſſius opponuntur l. 11. ff. de pœnis.

DVVM pro duorum in l. 7 §. vſuræ, 11. ff. de admin. tut.

DVVMVIRALIS, qui Duumuiratum geſſit. l. 1. ff. de alb. ſcribend.

DVVMVIRALITII, qui abierunt Duumuiratu. Aug de cura pro mortuis. Curialis pauper vix illius loci duumuiralitius Prat.

DVVMVIRALES, ſenatores coloniarum, qui Duumuiris in conſilio eſſe ſolebant: vt ex lege quadam operis faciundi, quam Neapoli eſſe aiunt, intelligitur.

DVVMVIRALES qui duumuiratu functi ſunt. Briſſ. ex C Th. & ff.

DVVMVIRATVS, pro ipſo duumuirorum magiſtratu. l. 1. ff. de alb. ſcrib. l. 1. C. de temporib. appellat.

DVVMVIRATVS vocatur ipſum Daumuirorum munus & officium. Briſſ.

DVVMVIRILITAS, l. 1. C. de natural. lib.

DVVMVIRI olim erant, qui carcerum curam habebant, qui publica locabant & negotia Reibubl. gerebant: ac interim his publicis functionibus ſatis ſuperque diſtincti, neque de mulctis, neque de emancipationibus ſe intromittebant, ſicut nec defenſores ciuitatum, l. 1. ff. ſi quis ius dicent. non obtemp. l. 1. de emancip. liber. Erat autem maximus inter honores municipales hic duumuiralis magiſtratus: & propterea faſcibus vtebantur, l. ff de alb. ſcrib. l. Duumuirum. C. de decurion. lib. 10. Et carceris curam certe maximam in ciuitatibus habebant, l. ſi quis vxori. §. ſi fugitiuum, ff. de furt. Creabantur autem ex decurionibus non ex plebeis, honorem, §. is qui. ff. de decurion. l. item eorum, §. 1. ff. quod cujuſque vniuerſ. Sch.

DVVMVIRORVM alij, quos ſæpe populus creauit, nec ante obitum mutare decebat, ab omni vrbano munere & belli cura immunes erant, & ſacras ædes dedicabant. & obſecrationes expiationeſque ad placandas auertendaſq; Deorum iras, tum alia quædam procurabant, quorum meminit Alex cap. 16. l. 3. Genial. dier. Alii capitales, alij municipiorum, alij nauales dicebantur. Vlp. in l. vnic. ff. ſi quis ius dicent. non obtemp. meminit Duumuirorum municipalium, non illorum qui Romæ olim criminalia tractabant, teſte Liuio lib. 1 Et quamuis in Latinis municipiis, ceu primi, magno in honore haberentur, deerat illis tamen poteſtas mulctandi. Commentatores non animaduertunt, quiſnaam hoc loco Duumuirorum magiſtratus eſſet Zaſius noſter putat duumuiros hodie recte dici tribunos plebis. Old. autem arbitratur, Tribunos ſucceſſiſſe apud nos loco defenſorum ciuitatis. Et Duumuiros nunc, Magiſtros ciuium vulgo dici ſeu Conſules. Quin & Duumuiratum fuiſſe magiſtratum municipalem, teſtantur Paulus tit. de actionib. & Vlpianus de damn. infect. Spieg.

DVVMVIRI capitales dicebantur, qui de perduellionis crimine iudicabant Liu. lib. 1, de Tullo rege loquens Duumuiros, inquit, qui Horatio perduellionem iudicent ſecundum legem, facio. Lex horrendi criminis erat: DVAUMVIRI perduellionem iudicent: ſi à Duumuiris prouocarit, prouocatione certato. Si vincent: caput obnubito: infelici arbore reſte ſuſpendito verberato vel intra pomœrium vel extra pomœrium. Idem lib. 6. Sunt qui Duumuiros qui de perduellione anquirerent, creatos auctores ſint. Loquitur de M. Manlio de quo & Plut. in vitis. Durauit hic mos ſtante ſemper Rep. Itaque C. Rabirius à Iul. Cæſ & L Cæſare Duumuiris perduellionis damnatus eſt, ſed ad populum prouocauit, vt ex Cic. orat. pro eo & Suet. & Dionis lib. 35. notum eſt omnib. Cic. in oratore: Planeque Duumuirorum iudicium, aut Triumuirorum capitalium, aut decemuirorum litibus iudicandis dico nunquam. Prat.

DVVMVIRI magiſtratus Municipales appellabantur quod duo eſſent, inquit Briſſ.

DVVMVIRI municipales, magiſtratus erant annui (niſi ſi eſſent refugæ: tunc n. erant biennales, l 17. C. de decur.) in municipiis & coloniis, qui ius dicebant: ideoq; vocabantur Duumuiri iuri dicundo. Hi Imperium non habebant, l. ea quæ. ff. ad municip iuriſdictionem habebant vſque ad certam quantitatem quam tamen defendere pœnali iudicio non poterant. l. 1. ff. ſi quis ius dicent. non obtemp. Pignoris captionem, l. 29 §. magiſtratus. ff. ad leg. Aqu. Legis actionem vt in 2. ſent. Pauli annotat Cuia. in ſeruo caſtigationem. l 11. de iuriſd l ſi priuatus, ff. qui & à quib. man. Tutoris & curatoris dationem, l. 3 ff. de tut. cur. dat. quin & ordo ipſe ipſum magiſtratum, id eſt, Duumuirum iure tutorem dabat, l. decreto ff. qui pet. tut. Præferebant faſces ſiue bacillos, vt in 2. Agraria Poteſtate ſua non vtebantur extra territorium, ſicut nec vrbani magiſtratus. Erant & in municipiis & alij Duumuiri QVINQVENNALES cognominati, in integrum creati quinquēnium, cenſus tributique cauſa, vel potius quib. iuris dicendi cauſa in quinquennium ob ſpectatam virtutem is honos mandabatur, cum aliis annus eſſet, quod verius puto. Aut enim in quinquennium continuabatur, prorogabaturue vt in hac antiqua inſcriptione: II. VIR. QVINQ. BIS OB MERITA: At etiam legibus & inſtitutis in quinquennium creari is magiſtratus ſolebat. Prat.

DVVMVIRI Nauales, quibus naualium Pop. Roman. quoties inſtrui claſſem, vel refici oportebat: vtque naualibus ſociis implerentur, commeatuque & armamentis inſtruerentur, negocium dabatur: nec non aquæ ductuum deriuandarumque aquarum coloniæque deducendæ qui curam agerent quique id muneris exequerentur, ſæpe Duumuiros fuiſſe conſtat: Hi Duumuiri lege Decia, quam M. Dec. Trib. plebis tulit, creati ſunt. Prat. vide Liuium lib. 9.

DVVMVIRI curatores viarum, quæ extra vrbem eſſent nominantur à Dione, lib. 4. in eorum 26. virorum numero, vnde alij quoque magiſtratus minores erant. Prat.

DVX à ducendo exercitu dictus eſt. Ideo enim dux dicitur, quod præcedit, & ſequentem ducit, Virgilius;

——*Dux fœmina facti.*

Vnde ducere bellum, pro gerere idem dixit:

Hi bellum, aſſidue ducunt cum gente Latina

Is conſularibus inſignibus vtebatur. Vnde ducatus, alias regio, cui dux dominatur, alias ipſa ducis dignitas, præfectura & imperium militare iam nunc dicitur Vlp. in l. 2. in pr. ff. de his qui not. infam. Prat.

DVX appelletur qui exercitui præeſt l. 2. ff. de his qui not. inf. Et duces in poſteriorum Impp. conſtitutionibus appellantur tā qui limitibus, quam qui militibus, Prouinciis, Fœderatiſque præerant. l. 7. C. vbi cauſ. fiſcal. vetus gloſſar. Dux ὁ ἡγούμενος ὁ στρατηγός. Briſſ.

DVX Tripolitanæ, & Byzacenæ prouinciæ, & Mauritaniæ, & Numidiæ. l. fina. C. de off. præf. prætor. Sic Dux Rhætici, apud Vopiſcum in Bonoſo: Et Dux limitis Scythici, Illyriciani, Thracij.

Digitized by Google

Thracij, Orientalis apud eundem in Aureliano. Prat.

Dvx, Feudistis vasallus dignitatis est: vide Ducum origo: Et Comes. Dux autem, Princeps & Comes communi genere leguntur. Itaque barbara sunt Ducissa, Principissa, Comitissa. Spieg. Duces vide suprà.

Dvcianv, Ducum officiales, seu milites significant. Ducianum iudicium. Briss.

Δύναμις & ἐξουσία inter se differunt. Est enim δύναμις simpliciter facultas & virtus: Sed ἐξουσία, id est potestas, ius & authoritatem significat, Brechæus in l. potestatis verbo, num. 4. Inst. de verb. sign.

Τῇ δυνάμει quod Sabinus ait. l. aduersus, de arbitr. id est, quod vulgo dicimus, in effectu, siue, vt Pedianus dixit, quod tantundem præstet, l. incertum. ff. si cert. pet. Aut etiam vt Marcellus, vt ipsa l. qui decem. §. Stichum. ff. de solut. Scilicet cum potestas & exitus rei, quæ agitur, id habet in recessu, quod specie, & prima, vt dicitur, fronte non videtur agi. Sic qui à fideiussore petit, τῇ δυνάμει à reo petere dictus est. Nec aliter quod ita pignori datur, vt nulla supersit spes luendi, vel tenuis, τῇ δυνάμει alienari videtur, Bald. l. voluntas, C. de fideicom. Ita qui pro se filium vadem aut obsidem dedit, τῇ δυνάμει ipsum in vinculis esse existimari oportet. Mar. Socin. consil. 53. Et cuius mandato vel iussu alius soluit, τῇ δυνάμει ipse soluisse intelligendus est. Curtius lib. aduersus. c 19.

Dyptycha. Briss. ex C. Th. vide sup. Dipticha, & Diploma.

Dyrrachii fit mentio in l. 1. ff. de exercitor.

Dyrrachini in prouincia Macedonia. l. vlt. ff. de censib.

E.

E Pro i, veteribus sæpe positum fuisse constat, quod & M. Fab. lib. 1. c. 4. docet: vnde in Pand. Elor. intelleguntur, intellegi; pro intelliguntur, intelligi. Similiter neglegere, deiudicare, pro diiudicari: delenimentum, deuerticulum, destrictè, deperire, deminutum prodi: Cui rei literarum affinitas facile quòdam locum dabat: Vt Fab. lib. 1. c. 12. Gellius lib. 10. ca. 24. Donat. in Phormio, Terent. Maxime vero ista in fine dictionum licentia vtebantur prisci. Vnde noxale pro noxali, in l. 27. in prin. ff. de euiction. Defensione pro defensioni, in l. 39. §. 1. ff. de noxal. Exceptione pro exceptioni in d. l. 39. §. pen. Rursus petitioni pro petitione in l. 8. ff. de rei vindicat. Et Ferruminationi, pro Ferruminatione in l. 13. §. item quæcunque ff. eod. tit. Adfinitati, pro Adfinitate in l. 39. ff. de iniur. Cuiusmodi infinita exempla in eorum librorum lectione versantibus occurrent, quæ hinc admonitus sibi quisque suo studio obseruabit. Hæc Briss. in lib. parerg

E quoque pro æ, nonnunquam ponitur: vt ceterum, hereditas, fœmina, fetus, veneo, Briss. ibid. paulo post.

E pro De. Sic è pecoribus, l. 8. §. vlt. ff famil. erciscund. Briss.

E, vocula plerunque exclusionis nota est, c. 1. de renuntia.

E contrario, pro viciſſim, vt vice versa. l. 11 §. 1. ff. de duob. reis. Prat. ex Hotom.

Ea mente, apud Vlpianum de furt. pro voluntate, & non, vt vulgus solet, pro intentione, accipiendum est. Accursius in l. codicillis, de lega. 2. eadem verba in Scæuolæ responso, haud simpliciter, hoc est pro animo, aut sententia, sed pro pacto intellexit. Spieg.

Ea, & Eadem aduerbia loci, id est, per eandem viam.

Eadem sunt, quorum substantia est eadem. Vide Bal. in l. neque leges, ff. de legibus, & l. ea quæ. C. de condict. indeb. Quæ origine & corruptione sunt diuersa, eadem non sunt, ait Salomonius, l. Gallus. Spieg.

Eadem in causa manere. permanere, durare, id est, in eodem iure: ius diuersum non sortiri, l. 2. fin. C. de seruitut. l. 2. med. C. de rei vendic. l. 9. C. de petit. hæred. l. 1. C. de duob. reis.

Eadem per eadem, est semper eadem inculcare: quo vitio notantur à viris non illaudatis recentiores scholastæ, qui additiones tantum accumulant, Lege Castilion. Spieg

Eadem opera pro eo facto: quod sermonis prisci ignari, non animaduertere, qui nec Operæ antiquis quid fuerint, satis intellexisse videntur. Spieg.

Eadem res non debet diuerso iure censeri, l. 1. de rer. permut

Eam quam frater instituerat, si decesserit, &c. l. 14. in princ. C. de fideic. pro ea quam, vide Gotho. not. ad l. 17. ff. solut.

Ἑανὸς, id est, κάλυμμα, seu velum lutei coloris, quo sponsæ facies operiebatur: vide Gothofr. not. ad tit. C. de sponsalibus.

Eanvs ἑανὸς, vestis splendida & subtilis apud Hom. lib. 14. Iliad. Ἀμφὶδ' ἀμβρόσιον ἑανὸν ἕσσατο, οἱ οἱ ἀδυὼ ἡ ἰξὺς ἀσκήσασα πόθει δ' ἐν δαίδαλα πᾶσα. Et in Hymno Veneris, loquens de ornatu ipsius, Ἀμβρόσιον ἑανὸς τὸ ῥά οἱ πυκάσσατο χρώς. Tiraq in 3. l. connub. gl. 1. parte 3.

Ea propter, id est, ideo l. 3. C. de iur. delib.

Eatenvs, Varie poni docet Bar. in prin. l. 1. de oper. nou. nunc plerunque denotat. Tamdiu, vsque ad id. Porro eatenus dicitur quis posse facere, quatenus ex fructibus supereſt deductis alimentis, qui bonis, ff. de Cess. bon. leg. Imperator ad SC. Trebell. Sieg.

Eatenvs qua. enus l. 2. ff. de dote præleg.

E B.

Eblandiri suffragia. Goth. ad rubr. C. de suffragio.

Eblanditæ preces, sunt testimonia blãdis precib. impetrata.

Ebor, vel Ebur, pro Elephanti dente, quasi è barrho, id est, Elephanto productum, teste Seruio & Plinio lib. 8. cap. 3. Brissonio quod tamen negat Pausanias, è cornibus id produci contendens, quæ ex illius ore exeant: vt annotat Mathiol. in Dioscor. lib. 2. Sicut autem ab ebor, eboreæ, vt eboreæ mensæ, l. 12. ff. de instr. ita ab ebur, eburneæ dicuntur tabulæ. Prat. Ebur inter species ad vectigal pertinentes numeratur, l. vlt. §. species de publica. Briss.

Eborarii, inter artifices qui à Principibus vacationem munerum obtinent, numerantur in l. priore. Co. de excusat. artif. lib. 10. Sp. Eborarij, qui ex ebore opus aliquod faciunt. Basilica ἐλεφαντουργοὺς vertunt. Briss.

Eborem, quod ex Ebore est, Pompon. in l. 1. de orig. iur. Placuit publica authoritate decem constitui viros, per quos peterentur leges à Græcis ciuitatibus, & ciuitas fundaretur legibus quas in tabulas Eboreas perscriptas pro rostris composuerunt. Sic legit Haloander: Vulgatus textus: vt ciuitas fundaretur legibus quas in tabulis Eburneis perscriptas pro Rostris, &c. Zasius obseruauit traditum à Dionysio & Liuio fuisse in æs incisas. Sed & fœdera Latinorum in columnam æneam incisa est pro Rostra, Cicero author est in Orat. pro Corn. Balbo. Spieg. eboreæ mensæ, tabulæ, Briss. ex ff.

Ebrivs, qualibet re expletus. Nonio. Ebriis quandoque venia dari solet delinquentibus, tanquam sepultis & nescientibus scil. in delictis, non ita magnis. l. respiciendum. § delinquitur ff. de pœn. Prat.

Ebrii vel ipsis Ethnicis adeo exosi fuere, vt censores, tanquam indignos, qui honores & publica munera gerent, senatu mouerent, notaque & ignominia perstringerent. Et Pittacus temulentos, si quid deliquissent, duplici pœna puniri curauit: vt formidine supplicij à vino promptius abstinerent. Quanquã iure nostro pœna minuitur: quod in ebrio dolus abesse putetur, l. omne delictum. ff. de re militari. & l. respiciẽdum. de pœnis. Spieg. adde Gotth. not. ad Nou. 77. c. 1. §. 2. & ad l. 12. verb. Vinum. in pr. de custod. reor. & ad l. 1. si quis imperat. maled. l. 11 §. 3. de pœn & plur à Goth. citat.

Ebvr, in l. 16 §. 7. de Publicanis. vide supr. Ebor.

Ebvrnea, tabulæ. vid. sup. Eburneum & Ebor.

Ebvrnvs, (aliis Aburnus) Valens ICtus, in l. 2. omnino in fine orig. iur. l. 78. §. pen. de legat.

E C.

Ἐκβιβασμὸς, solutio obligationis, Goth. ad l. 85. in prin. de verb. obl. causæ examinatio & exactio. vide Cuiac. l. 9. obs. 23. fin.

Ἐκβιβαστὴς, ὑπομνητὴς, executor, tit. de præscr. quinquenu. Prat.

Ἐκβιβαστήριον, Goth. ad l. 6. ibi: Chartiatieũ, lit. l. ff. de bon. damn.

Ἐκβολὴ, ejectam denotat. Quod verbum deponendum est in l. 2. de incend. ruin. naufr. Inde etiam ejectitiam suem Græci Ἐκβολάδα appellant. Athenæo authore. Alc. in l. iubemus, C. de Naui non excus. lib. 1. 11. Spieg.

Ἐκβόλια, medicamenta quibus medici vtuntur abigendis infantibus in vtero enectis: quæ & Phthoria dicuntur Vlp. Si mulierem, inquit, viscera bus suis vim intulisse (per eiusmodi intelligendum medicamenta; quo partum abigeret, constiterit eam in exilium Præses prouinciæ exiget. ad l. Corn. de sicar. Quod tamen apud nos hodie capitale est. Vim inferre, hoc est vulgo dicimus, Zuvang vnd drang thun. Spieg.

Ecce, Huic voci interdum præponuntur hæ particulæ, vt & nam. Briss.

Ecce, pro vides, etiam de re non repentina, neque noua dicitur. Exemplum habes apud Caium in l. 1. Quod cuius vniuersi nomi. Spieg. non raro tamen aliquod singulare momentum habet, excitat enim attentionem, & rem eximiam monstrat. Crebro igitur rem vel nouam, & mirabilem, vel etiam desiderabilem ac expectatam significat, maxime in sacris. Isaiæ. 12. & Isaiæ 7. Matth. 22. Ecce Hebræis crebro indicat promptitudinem alicuius parati ad obediendum, & veluti seipsum in alterius obsequium offerentis ac dedentis. Luc. 1. Heb. 10. Isai. 7. 2. Sam. 15. aliquando affirmationem & certitudinem significat. Gen 1. ibid. 16.

Ecclesiæ confugium haud dubie deductum est à primis parentibus. Nam & Moyses post reditum in tribus ciuitatibus ab eo conditis ædes constituit, ad quas quis hominem non ex proposito occidissent, confugientes tuti essent; vt est apud Iosephum lib 4 Nepotes etiam Herculis timentes, quos auus viuens vexauerat, misericordiæ templum Athenis constituerunt vt Plutarchus in vita Thesei testatur, & Statius lib. 2. Thebaidos. Quod & Romulum fecisse Romæ Liuius lib. 1. & Dionysius lib. 2. tradiderunt. Dictæ etiam sunt sacræ ædes illæ, ad quas confugientes tuti erant, asyla, de quibus supra. Cæterum Carolus Magnus (vt testatur Molinæus) decreto à se edito mense Martio, Anno 11. regni sui duobus & viginti annis, ante adeptum Imperium. C. VIII. statuit homicidas, aut cæteros reos qui legibus mori debent, etiam si ad ecclesiam confugerint, non habere immunitatem, quod

Digitized by Google

trecentis annis ante eum statuerat Iustinianus Magnus in Nouella De honore autem Ecclesiæ habendo, & quomodo se quis in ea gerere debeat, vid. omnino tex in c. docet & in c. cum Ecclesia, de immunit. Eccles. lib. 6..

ECCLESIA collegiata dicitur esse, quæ multis continetur sodalibus seu Canonicis in vnum collectis, rectorem & superiorem vnum habentibus, qui eorum omnium sit caput. ipsi vero membra. Glo. in c. statutum. In verb. Collegiatas, de elect. & elect pot. Brechæus l. Neratius. Digest. de verborum & rerum significat.

ECCLESIAM supra in voce ciuitatis diximus appellari posse ciuitatem hoc est, cœtum vel congregationem, non qualemcunque, sed conciliatam in vnam societatem communionemque fidei & sacramentorum, fuit autem id nomen celebre etiam Ethnicis. Siquidem Ecclesia, vt ait Erasmus, Græcis est, quod Latinis concio, hoc est, populus euocatus ad audiendum de Reip. negotiis. Nam qui multitudinem ad nugas cõuocant, ἀγυρτας, circulatores, & circumforanei vocantur, qui aduersus Rempub seditiosi nominantur. Vtitur hac voce Æschines contra Ctesiphõtem inquiens, τῆ δὲ ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ κοτινθος ὁ τὰς γνώμας ἀψιφίζων ἐκκλησίαν ἐποίει ἀμφίκτυονων: Ἐκκλησίαν γὰρ ὀνομαζούσιν, ὅταν μὴ μόνον τοὺς πολιτὰς, ἀλλὰ καὶ ξένους τοὺς ἐγγὺς οἰκοῦντας συγκαλέσωσιν, ἀλλὰ καὶ σπουδὴν τὰς καὶ γραμμάτων πρὸς ἀλλήλους. Et Athenis olim duplices habuerunt conuentus: Ecclesias & Agoras; ac plerunque nomen Ecclesiæ significauit conuentum totius populi ordinatum ac per suos ordines euocatum. Contra autem, ἀγορὰ confusam, promiscuamque congregationem. Hinc Apostolus Ecclesiam 1. Timoth. 3. vocat domum Dei viuentis, columnam & basim veritatis. & 2. Thessalon. 2. Templum Dei, & Ephes. 5. sponsam Christi. Neque vero solum huiusmodi conuentus fidelium atque piorum, sed & locus in quem conueniebatur, Græcis dicitur ἐκκλησία. Atque pro vtroque significatu passim sumitur in decretis Canonicis. Notabiliter pro loco ipso. Codic. in titulo de iis qui ad Ecclesias confugiunt. Vt autem Alciatus scribit in rubric. Codic. de sacrosanct. Eccles. locus ipse appellatur βασιλικὴ, siue quod loca publica Græci βασιλικὰ vocant, siue quod domus principis basilica, id est, regia dicitur, quæ significationes etiam diuinis templis conueniunt. Vnde Basilicæ nomen pro templo ipso, in quo confluunt Christiani. Hinc

Ἐκκλητοὶ quidam dicebantur ad certas consultationes destinati. Xenophon Hellen. 1. ἐπειδὴ ἄφθησαν ἐπὶ τοὺς ἐκκλητοὺς τῶν λακεδαιμονίων καὶ τῶν συμμάχων, id est, ad consilium Lacedæmoniorum & sociorum.

ECCLESIA TERIVM Vitruu. libro septimo, capitulo sexto tradit esse valde paruum theatrum, in quo scena apud Alabandanos ab Apaturio concinnata fuit, vt refert Brechæus, legat. inde tabernacula, Digest. de verborum, & rerum signific.

ECCLESIASTICVM ministerium, Ἐκκλησιαστικὴ λειτουργία. Nouel 131. capit. octauo princ. vbi Gothofred. not. adde Nouel. 8.

ECCLESIASTICVS, Ecclesiæ defensor, in l. omnem. 42. §. 9. C. de episcop. & cler.

ECCLESIASTICI defensores Episcoporum. l. certissime. 34. §. 5. lin. 8. de Episcop. and.

ECDICVS (Ἔκδικος) ciuitatis, monasterij aut Ecclesiæ alicuius defensor, in l. sancimus. 30. lin. 7. Codic. de episcop. audiend. & in dict. leg. omnem 42. patograph. 10. circa med. item curator Reipublic, aut Syndicus, vide Gothofred. ad Rubric. Nouel 15. Alciat. in l. præses. Cod. de transact. & 1 pareg. 5. Ecdicus Amisenorum ciuitatis. Plin. Epist. 111. libro decimo, Brissonius.

Ἐκδικᾶσθαι, vindicari. Nou. 117. cap. 15. § primo. vbi Gothofred litera S.

Ἔκδικος & ἐκδικηταὶ sunt persecutores, quorum munus est iudicio experiri contra eos qui aurum vel argentum vel pecuniam Reipublic. debent. Vocantur & defensores ciuitatum in leg. vt perfectius. ff de excep. in. Est etiam Ἔκδικος vindex & assertor. Ecdici tamen apud Cicer. lib. 1. Epist. famil. 13. Epist. 56. videntur dictij, quibus à ciuitatibus cura mandata erat, de his quæ deberent, cum priuatis transigendi. Milasij & Alabandenses pecuniam Cluuio debent; dixerat mihi Euthydemus, cum Ephesi essem, se curaturum, vt ecdici Milasij Romam mitterentur, id factum non est: legatos audio missos esse: sed male ecdicos vt aliquid confici possit: quare peto à te, vt eos & Alabadenses iubeas ecdicos Romam mittere. Prateius.

ECHINVS, id est piscis nomen, in l. 1. pr. Vbi Gothof. notat. C. de monopol.

Ἐκλήτους vindices. Gothof. ad cap. 2. in med. verb. iudices. Nouel 134.

ECLOGVRII homines dicuntur eruditi, qui olim quicquid fere legebant librorum, ex iis excerpebant breuiarium quoddam. Sic Eclogæ reperiuntur è Diodoro, & Polybio, è Ctesia, & Theophrasto, è Strabone, vnde & Pœmata imitata, eclogæ vocantur; vt Bucolica Maronis è Theocrito, ac proinde etiam, sine emendatione poematica, quod imitationum breuitatem & similitudinem habeant: sed & loci insignes ἐκλογαὶ dicuntur, quod excerpi notarioq; potissimum soleant, vt in vita Æschyli: διὸ ἐκλογαὶ μὲν παρ' αὐτοῦ πεποιημέναι δραμάτων, πάμπολλαι καὶ διάφοροι, vt annotauit Turnebus aduersariorum l. ib. 9. c. 55

Ἐκλογὴ, vide Gothofr. ad Epigraph. Nou. Leon.

Ἔκθετα protecta, id est, proiecta tecta. Goth. ad rubr. ff. de damn. inf. verb. protectionibus & ad l. si vero §. §. si texto. de his qui effud.

ECONVERSO. Est in vsib. feud. tit. Quæ fuit cauf. bon. amitt. in princ. Melius censent mutua vice, vicissim, vice versa, separatim iis duobus verbis positis. Spieg.

Ἔκπεμψις, delegatio, siue dispositio. Præfecti Prætorio in leg. vltim, & antepenultim. Codic. de exact. tribus lib. 2. Prateius leg. 13. Codic. de anno. vide Gothofred. ad cap. 1. med. Nouell. 147.

Ἐκπίειν τὰ τῆς κηδεμονίας curationis nomine satisfacere, rationes referre, reliqua soluere. Modest. l. 49. ff. loc. οἱ ὑπὲρ ὁποιωνοῦν ἡμιόλιοι ἐκπίουσι τὰ τῆς κηδεμονίας ὑπὲρ ἧς ἂν ἐγγυήσωνται ἡμῖν κωλύσεσι. Tutores facti priusquam procurationis suæ nomine satisfecerint, prohibentur aliquid à Cæsare conductum habere, Hotomannus.

ECVLEVS est genus tormenti ad modum crucis dispositum. Co. de malef. & matth. l. Etsi excepta. 7. in fin. de hoc. l. 23. quæst. prima, capit. primo. per Arch. Quidam ardentem laminam esse tradunt, qua homines cruciabiliter torquentur. Alij ab equo diminuto vocabulo, materiam quandam in equi formam aiunt: in quam coniiciebantur rei. de quo in dict. leg. etsi excepta. Cod. de malefic. & mathem. Ioann. Bello. Etymolog

Ἔκυρός socer, sicut socrus ἑκυρά, vt Modestinus scribit in leg 4. paragraph. 6. de Grad quo exemplo & aliqui ex antiquis, annotante Alc. socerum pronunciauerunt, non socrum. Spiegelius.

Ἐγχειρὸν munitum & securum significat, Connanus lib. 4. cap 13. numero 1.

E D.

EDACITAS vermium remissionem pensionis inducit. Gothofr. ad l. excepto, 18. C. de locat.

EDAX locus tarum pernicies, in d. l 18.

EDEATRÆ, qui præsunt regijs epulis, forte *Truchsessen* à nobis appellati. Spieg.

EDERA pro hedera, in leg. 3. ff. arbor. furtim. cæs. Brisson. lib pareregon.

EDERE, exhibere, enunciare, expromere aut proferre est, quasi ex vel extra dare. Non autem abs re miratur Fr. Syluius, quæ sit opinio huius ætatis hominum vel doctissimorum, vt ædere, cum æ diphthongo prima syllaba scribant, cum præpositio E, vnde id verbum compositum est, neque in compositione, neque extra hanc diphthongum recipiat. Spieg.

EDERE, in actione ex Edicto de edendo, est copiam describendi facere, vel exemplar complecti & dare, vel dictitare, hoc est sic dicere vt alter scribendo excipiat, vel proferre scriptũ vt legatur, aut denique quouis alio modo insinuare sententiam scripturæ cuius tenor desideratur. l. 1. §. 1. & l. si quis ex argentariis, §. si initium, vel aduersarium ad album prætoris producere, ac demonstrare quid dictum simus, vel dicendo id, quo vti velimus ff. de edend. Budæus, edere, inquit, apud ICtos est, quod nunc per scripturam dare, vel per declarationem dicunt. Sp. & Gœddæ. in l. 8. num. 1. de verborum & rerum signification.

EDERE actionem seu iudicium, est profiteri, & enunciare, qua actione vsuri simus, Iulia. leg. 22. §. 4. ff rẽ rat. hab. Si procurator iudicium de hæreditate ediderit, deinde Dominus fundum petierit. Sic l. 2. ff. pro dona. l. 4. §. mandari. ff. de doli except. l. accipientis. 15 ff. de auct. tut. Idque non solum simpliciter: sed ita vt aduersarius ante litis contestationem & iudex post litem contestatam intelligant, quonam iure persequendi actor intendat sibi aliquid deberi, l. edita. C. de ed. l. Pomponius in fi. ff. de neg. gest. l. vt fundus. ff. comm. diuid. Edita actio. l. 3 C. de edend. l. 1. C. de lit. contest vide Goth. ad l. 1. 2. 3. C. de eden. plur. citant. Antequam autem in ius ventum esset, reo actionem edere actorem olim cogi non solitum, ex his Plauti versibus in Persa probari potest.

Age ambata in ius leno. D. quid me in ius vocas. Sa. Illic dicam apud Pratorem, sed ego in ius voco.

Quamuis alioquin copiam actionis describendæ, reo antequam in ius veniret, actor nonnunquam faceret, vt proinde reus deliberaret vtrum cedere an contendere vltra deberet, & si contendendum putaret, veniret instructus, cognita actione qua

Digitized by Google

ne qua contineretur, l.1. de edend. Quam quidem editionis rationem Terent. eleganter his expressit versib. in Adelphis:

Quidst si ego illam tibi nolo vendere,
Coges me? Æs. Minime. S. Namque id metui.
Æs. Neque venundum censeo.
Qua libera est: nam ego liberali illam asseram causa manu.
Nunc vide vtrum vis argentum accipere, an causam meditari tuã,
Delibera hoc, dum ego redeo, Leno.

Fuerunt autem edendarum actionum quinque rationes diuersæ. Prima fuit, si quis diceret, qua actione agere vellet. secunda, si eius quam allegabat, actionis describendæ actor reo faceret copiam: tertia si actor suam intentionẽ in libello esset complexus, & eam sic efferret aduersario: Quarta, si ex libello eam aduersario dictaret: quinta, si aduersarium suum actor ad album produceret, demonstraretque, quid dictaturus esset, vel id dicendo quo vti vellet, d.l.1. Briss. Quod autem ad quintam hanc editionis speciem attinet, ea profecto non talem habet sententiam, qualem habere plerique putant. Reuard. Pro trib. lib. sing. c. 4. Adde Forcat. in suo cupid. Iurisperito cap. 17.

EDI etiam interdictum dicitur l. 8. §. ex hoc interdicto. ff. de precar. l. 3. ff. de interdict. l. 1 §. annus. ff de vi & vi arm. l. vlt. in fi. ff quor. legator. Editam quoque formulam dixit Plin. lib. 9. c. 39. & Quint. Declamatio. 13 Briss.

EDERE diem, est vel dictare, vel tradere libellum, vel codicem proferre, l. 6. §. 6 de edend. Hotom. Edere scripta litigatoribus l. 32. §. 4. C. de appell & consul.

EDERE operas dicitur libertus, pro dare, præstare, præbere operas. Vlp. l 9. ff. de oper. lib. Proprietas earum, & in edentis persona, & in eius cui eduntur consistit Isuolen. l 21. ff. eodem. Operæ loco eo edi debent, vbi patronus moratur, sumptu & vectura patroni. Hot Briss. vide Senec. Epist. 29. lib 4.

EDERE iudicium, & accipere, opponuntur. l. 1. ff. de authorit. & consens.

EDERE iusiurandum, pro in medium adferre Spieg.

EDERE nomen est proferre vel efferte nomen suum, vt describatur, aut in numerum referatur, nomen suum in actis profiteri, Vlpian. l 1 de offic. consul. l. 3 qui per tut. l. 2. C. eo. l. 2. §. fi mater, ad Sen. Tertyl. Prat. ex Hotom.

EDERE munus, ludos, spectacula Briss. Hinc

EDITOR munerum seu ludorum. Briss. ex ff. & C. Th.

EDERE nomina. hodie dicimus eos, qui prouocatores apud Acta Curiæ præsentari dicuntur. Quod & nomen dare vocatur, vt dare nomen militiæ. l. 3. de re milit.

EDERE patrimonium l. 1 §. si quis seruus. ff. de offic. præf. vrb. l. 9. ff. de tutel. vt edere censum apud Plinium. lib. 10. Epistol. 2. Edere nomẽ l. 1. de offic. consul. l. 3. ff. qui per tut. l. 2. Co. eod. tit. l. 2. §. si mater ff. ad SC Tertyll. Exemplum literarum l. pen ff. de appel. recip. l. vlt. ff quando appell. sit. Librum, l 46 § tutor. ff. de adm. tut. mandatorum. l. 2. §. diuus. ff. de iure fis. Crimina: apud Paul lib. 5. sent. tit. 18 Briss. Item edere Labeo ait, qui aduersaria sua ad album producens demonstret, quod dictaturus est, vel id dicendo quo vti velit d. l. 1. §. 1. de edend. Hoc exponit Alciat. li 2. Dispunct c, vlt. & Pareg. l. 8. ca. 7. & bene, de eo qui aduersarium suum, hoc est tabulas tumultuarias rationum suarum profert & edit, vt ex eis ostendat, quam actionem dictare velit, aut qua summa cum reo iure consistere. Notũ est enim ex Cicerone & alijs aduersaria sumi pro tabulis tumultuariis: quod verbum etiam recte opinor singulari numero dici, quanquam Duareno non placeat, lib. 1. Disp. anniuer. c. 14. qui existimat producere aduersarium suum, hoc est reum, cui formulam actor velit intendere, rectius intelligi: quæ opinio noua est, & non est contemnenda. Tractatur autem in dict. tit. de edend. triplex editio, scilicet instrumentorum, rationum & actionis. Sed ratio editur, in principio, cætera in processu causæ, vt dicit glossa illic super Rubricam. Anchoran.

EDI ratio ita intelligitur si à capite edatur. Nã ratio (teste Caio in l. argentariis d. tit.) nisi à capite inspiciatur, intelligi non potest, scil. vt non totum cuique codicem rationum totasque membranas inspiciendi describendique potestas fiat: sed vt ea sola pars rationum, quæ ad instruendum aliquem pertineat, inspiciatur & describatur. Spieg. Briss.

EDI interdum dicitur etiam l. 8. ff. de precar. Briss.

EDERE progeniem, procreare, l. 10. C. de nat. libe. edere liberos ibi. edere partum l. 12. pr. C. de leg. hæred. vid. mox. inf. Edi.

EDERE rationes, l. 32. fin. ff. de conditio. & dem. longe aliud significat quam reddere rationes. Nec enim is qui edere iussus est, reliquum reddere debet, l. 89. si de verbor. significatione. Reddere autem rationes est computare, ac reliquum restituere. Briss. Hoto. Spieg.

EDERE exemplum in aliquem, & supplicio afficere, & in eum animaduertere Gellius lib. 6. c. 14. docet, cur exempla pro grauissimis suppliciis, ab antiquis dicta sint. Spieg.

EDERE leges, hoc est, conscribere & statuere, vel imponere.

EDERE acta, instrumenta. Briss. ex ff.

EDERE reo, pro contra reum, vt Cicer. in Orat. pro Planco. Spieg.

EDI pro nasci apud Triphoninum. in l. Arescusa. Incipiente igitur partu, existens conditio efficit, vt ex libera, edatur, qui postea nascitur. Vulgati codices pro edatur, habent Nascatur. Sed Holoandri textus dubio procul archetypo magis respõdet. Spieg. l 9. C. de ingenuis, matre libertina editam. l 10. eo. ingenuos edi. l. 10. C. de naturalibus lib. liberi post dotem editi, item ante dotalia instrumenta editi. l. 12. Cod. de liberal. causa, ex ancilla editus. Edere partum, sobolem, filium, geminos, Briss. ex ff. Editus partus, Editi infantes. Briss. ex ff. Editis ex matre matrimonio. Mortuus editus ex ff. Editis testibus. Cic. Verri. 3. Liu. lib. 3.

EDITIO infra suo loco.

EDITVS, vs, in 4. declinatio. Editus bubum. Briss. ex ff vid. infr. suo loco.

EDICERE, proprie denunciare est, vt quidquid fiat, aut non fiat: τὸ δὲ διατάγματα καὶ τὰς ἀγορεύσεις τῶν δικαίων καὶ ἀδίκων εἶναι ἐώασιν οἱ ῥωμαῖοι καλοῦσιν: inquit lib 5. Dionys. hoc est: præcepta enim ac præscripta rerum iustarum atque iniustarum, Edicta Romani appellant. Quanquam EDICENDI verbo in Prætoriis quidem legibus subesse videatur vis prædicendi, & in posterum denunciandi, vnde illud Cic. in lib. de finibus 2. Est enim tibi Prætori designato edicendum, quæ sis obseruaturus in iure dicendo.

EDICERE, est decernere aliquid iure magistratus, siue id iubendo fiat, siue vetando, quid refert? Quare Bartolus non rectè potest reprehendi, quod dixit, edictum esse genus, interdictum vero speciem deseruiens materiæ, in l. 1. ff. de nou. oper. nunc. ex Old. Spieg.

EDICERE, vel indicere Senatum, est extra constitutum tempus ob negotia incidentia repente Senatores conuocare. Hinc edictus, indictusve Senatus. Bud. in annot prior. Spieg.

EDICI concilium, vt refert Gellius ex sententia, Lælij Pelicis, dicitur, cum non vniuersus populus, sed aliqua pars iubetur adesse. Connanus lib. 1. c. 13. num. 6.

EDICIT prætor, proconsul olim ita edicebatur. Briss. ex ff.

EDICERE, pro dicere, asseuerare, testari, profiteri, l. 7. fin. C de curato furiosi: nominatim dicere, nominare, l. si quis argen. 35 §. 1. pr. C. de donat.

EDICO, Donatus in Hecyra Terent. Inter Edico & Interdico hoc interest, quod edicimus quod fieri iubemus: interdicimus quod fieri vetamus. Edicimus vni generi hominum, Interdicimus diuersis. Itaque Prætoris Edicta, & interdicta dicuntur. Quæ distinctio, vt Alciat. ait, non sat vera est, cum sub rubr. de interdictis quædam sint, quæ fieri non prohibent, vt Restitutoria, Exhibitoria. Spieg.

EDICTVM, ab edicendo, si rei significationem spectemus, ideo dictum est, vt scirent ciues, quod ius de qua re quisque Magistratus dicturus esset, l. 2. §. eod. tempore. ff. de orig. iur. Pro Edicto, caput: quippe pro edicto successorio, caput successorium, ponitur in l. 2. C. de successorio Edicto.

EDICTVM est constitutio circa determinationem personæ, causæ aliusve circumstantiæ facta, definitio Vult. in comment. Instit. de I. N. G. & C §. 7. num. 10.

EDICTALE programma apud Cassiod. lib. 1. Varia. epist. ad pop. Rom. & lib. Epist. ad Senat. Vrbis Rom.

EDICTALIS lex in C. sæpius: de quo mox.

EDICTVM etiam dicitur, quo præses aduentum suum prouincialibus significat, l 4. §. antequam, de off. proconsul. Briss.

EDICTA Ciceroni sunt iura, quæ prætores vrbani vel peregrini, aut Ædiles Ciuiles dixere. Qui vetante prætore fecit, hic aduersus edictum fecisse proprie dicitur, ait l. 102. de reg. iur. vbi Gothofr. not. Dionysius, iussa & vetita magistratuum (quæ Græci διατάγματα vocant) proponebantur publice in alba tabula, quod idcirco Albũ dicitur, apud Græcos λεύκωμα, Connan. lib. 1. c. 15. num. 1. ex Dionys. lib. 5. Nam vt scirent ciues, quod ius de quaque re Magistratus dicturi essent, seque præmunirent, edicta proponebant, l. 2. §. eod. tempore. ff. de orig. iur. Proconsules etiam, præsides in prouinciis edicta eiusmodi præscribebant, quæ Prouincialia appellabantur ad differentiam vrbanorum. Patet hoc ex Cicer. libro 6. epist. Ad Atticum. epist. 1. & ex Verrinis. Ad edictum autem tam prouinciale quam vrbicum, Gaius commentarios scripsit. Eaque causa est, cur in edictorum interpretatione, proconsulis sæpe mentionem faciat, vt in l. 1. Digest. de alien. iudic. mut. l. 27. ff. de dolo, l. 27. §. 1. ff. de minoribus l. 1. ff. quod cum eo leg. 1 §. pen. ff. quod cuiusque vniuersitat l. 68. ff. pro soc. cum aliis, quæ ad Anton. Augustl. libro 1. Emendat. capit. 5. notantur.

EDICVNT autem non prætores tantum aut proconsules, sed & omnes magistratus. Edicit enim consul Gabianus in Sextiana orat. vt L. Lamia eques R. ab vrbe absit millia passuum ducenta. Edicunt Piso & Gabinius Coss. vt senatus, qui vestem propter Cicero. mutarat, ad vestitum rediret. Edicunt Censores apud Gell. lib. 15. cap. 2. sibi Latinorum Rhetorum scholas non placere. Edicunt Tribuni plebis apud Cic. Verrin. 4. ne quis Romæ esset, qui rei capitalis damnatus esset. Prat, Brisson.

Digitized by Google

Sunt & EDICTA principum. l 8. ff. de quæstionib. l. 13. ff de iur. fisc. l 15. ad l. Cornel. de falſ. l. 1. de constit. princ Rubr. de Edicto Diui Hadr. toll. §. sed & quod principi. Institut. de iure natur. Briſſ.

EDICTA vero Principum ſunt generales leges, quæ omnes populos & prouincias tenent. l. 3. C. de legibus. Theoph. ad d. §. sed & quod ſic definit: πᾶν ὅπερ ἐξ οἰκείας φύσεως κινήσεως ὁρίζει ὁ βασιλεὺς περὶ τοῦ ὑπηκόων δικαίου & λυσιτελείαν Atque iis non ad certam aliquam controuerſiam, de qua conſulti ſunt, reſpondent, ſed generaliter quaſi nouam aliquam legem conſtituunt, vt l. hoc edictali. 6. C. de inceſt. nupt. Pratei.

Itaque variæ Edictorum ſpecies ac differentiæ ſunt.

EDICTVM prætorium vel honorarium appellatur, quod ab iis qui ſunt in aliquo honore poſiti, inſtitutum eſt, non à populo aut plebe, vt leges & plebiſcita. Papinianus de iuſt. & iure. capitulo 6. Ius prætorium eſt, quod prætores introduxerunt, adiuuandi vel ſupplendi, vel corrigendi iuris ciuilis gratia propter vtilitatem publicam, quod & honorarium dicitur, ab honore prætorum ſic nominatum. Nam & ipſum ius honorarium quaſi viua vox eſt iuris ciuilis. Prætorium vocatur eadem ratione, quia prætor dicebatur quicunque Magiſtratus, quod iure & exercitu præiret, inquit Varro. vnde illud Lucretij: Ergo Prætorum eſt antepræire. Vide latius Connan. l. 1. c. 15. num. 1.

EDICTA proconſulis prouincialia dicebantur, vt ſupr. vide Gothofr. not. ad l. quod autem. 19. ff. quod metus cauſa: adde l. 1. de alienat. iudicij.

EDICTA quædam erant perpetua, id eſt, annua, quia vt prætor magiſtratus annuus erat, ita & edicta erant annua, atque ita perpetua, non quidem reſpectu temporis, ſed reſpectu officij magiſtratus, quod illo anno perpetuum erat: quamprimum enim prætor magiſtratum iniret, illa proponebat, illaque tam diu durabant, donec magiſtratui cederet: quædam vero paucorum dierum propoſita, prout res incidit eiuſmodi ſunt citatoria, mandatoria, peremptoria & id genus alia quæ priuatorum cauſas concernunt. Vult. in Comment. Inſt. de act. §. 11. num. 4.

EDICTORVM ergo aliud monitorium, aliud conuentionale, aliud citatorium, aliud peremptorium. De quibus vide l. ad peremptoriam, cum ſeq. iunct. glo.

EDICTVM citatorium. Edictis tribus (Græci προγράμματα nuncupant) aduerſarius abſens in iudicium vocabatur, l. ad peremptorium 68. & 69. de iudic. l. cum v. 26. §. euocari, de fideicom. libert. l. 8. cum auth. & ſeq. 9 C. quomodo, & quando iudex, l. 13. §. de re iudic.

EDICTVM peremptorium, trium inſtar aliorum eſt, d. l. 8. & l. 9. C. quomodo & quando l. 72 §. 1. de iudic. Paul. 5. ſent. 5 §. 6. Adde l. 68. 69 70. de iudic. l 3 C. quomodo & quan l. 53. §. 1. de re iud. vid. perimere legatum Quo autem ordine ad hoc edictum perueniatur, docent ICti l. ad peremptorium & ll. ſeqq. ff. de re iudic.

EDICTVM deinde aliud eſt perpetuum, (cuius magna fuit authoritas, l. 3. C. de eden) aliud temporale. Perpetuum eſt, quod Iuriſdictionis perpetuæ cauſa proponi dicitur in l. 7 ff. de iuriſdict. nimirum edictum illud quod Prætores magiſtratu initio proponebant quo ciuibus denunciabant, quemadmodum anno ſuo ius dicturi eſſent. Temporale vero, quod etiam peculiare dicere poſſumus, eſt quod certi negotij oborti cauſa proponitur, vt illud Verris. Vt Cal. Decemb. abſit Sthenius Syracuſis. item, Ne quis frumentum ex area tolleret, &c. Exoritur, inquit Cic. peculiare edictum repentinum. &c. item illud quod citatorium ac peremptorium appellamus in legat. 68. & aliquot ſequentibus. ff de iudic. de ſuperiore ſic loquitur Aſconius in Cornelianæ argumento. Aliam, inquit, legem Cornelius, etſi nemo repugnare auſus eſt, multis tamen inuitis tulit, vt Prætores ex edictis ſuis perpetuis ius dicerent, quæ res tum gratiam ambitioſis Prætoribus qui varie ius dicere aſſueuerant, ſuſtulit. Sic enim locum interpretor, non quod in horas (vt quidam ſcribit, quem alij ſecuti ſunt viri doctiſſimi) edicta ſua prætores mutarent: ſed quod ex dictis ſuis ius non dicerent. Cuius rei Verres à Cic. quoque lib. Act. primo accuſatur. Tum vero, inquit, in magiſtratum contra illud edictum ſuum, ſine vlla regione dicebat. Neque enim id factum vſquam reperietur, vt quis plura edicta perpetua propoſuerit. Hotom. vide & Cotat. lib. 4. Miſc. c. 6. n. 4. & 6.

EDICTVM perpetuum etiam alia ſignificatione dicitur, quod vnum ac ſimplex in omnes atque in perpetuum compoſitum eſt. Nam prætores olim arbitratu ſuo edicta, quæ leges erant annuæ, ſcribebant. Id eorum honori tribuebatur, vt in annum ſuum ius conſtituerent. Itaque quo edicto ſuperioris anni prætor vſus erat, in ſequens fere non vtebatur, aliquin eius edictum tranſlatium dicebatur. Sed poſtea diminuta cum illa populi Rom. magiſtratum quoque poteſtate, conſtitutum eſt, vt edictum vnum componeretur, ex quo omnes in poſterum tempus prætores perpetuo ius dicerent; quod ideirco perpetuum eſt appellatum Huius rei actorem fuiſſe Diuum Adrianum Iuſtinian. in l. 2. C. de vet. iure enucl. teſtatur Edicti vero ſcriptorem C Saluianum Iulianum Quū & ipſe Iulianus. ait, legum & edicti perpetui ſubtiliſſimus cōditor, &c. item, at hoc non ipſe ſolus, ſed & Diuus Adrianus in compoſitione edicti, &c. idem tradit præterea in lib. 10. C. de condic. indeb. Eutropius lib. 9. Poſt eum Saluius Iulianus Rempubl. inuaſit, vir nobilis & peritiſſimus, nepos Saluij Iuliani. qui ſub Diuo Adriano perpetuum compoſuit edictum, quod perpetuo eſſet duraturum, Imperatoria munitum authoritate, diuiſum in vrbicum ſiue vrbanum & prouiciale: illud per excellentiam edictum prætoris, & ſimpliciter edictum vel perpetuum edictum vocatur: hoc ad eius differentiam ſemper prouinciale. Gœddæ. ad l. 1. num. 5. de verb & rer. ſignif. Ex his igitur, quæ inter illud ſuperius edictum perpetuum, & hoc poſterius differentia ſit, facile intellectu eſt, quum illud ob eam cauſam ſic dicatur, quod in vniuerſum Prætoræ vnius tempus valeat: quum temporalia in partem duntaxat, veluti menſem vnum aut alterum, vim habeāt: hoc vero, ad omnes omnium Prætorum iuriſdictiones pertineat: cum antea quotannis noua fere edicta proponerentur. tAc de hoc ipſo intelligendum eſt quod Hermogen. ſcribit l. 2. ff. de ſtatu hom. De cæteris poſt, edicti perpetui ordinem ſecuti, & his proximos atque coniunctos applicantes titulos, vt res patitur, dicemus. Item in l vlt in fin ff de appell. recip. l. 5 ff. de extraord. crim. l. 21. ff de li. con. Hot. de his vide Conna l. 1. c. 15. n 2. & Forcat Necyomant dial 10. n. 5.

EDICTA vero perpetua quidam Monitoria dicta eſſe putant, quod his ciues admonerentur, qualiter ius dicturi eſſent Magiſtratus. Briſſ. Prat.

Alia erant edicta, quæ prout res inciderat, proponebantur, & ad ſingulas cauſas è re nata accommodabantur, qualia erant ea, quibus aliquem euocabat, & adeſſe iubebat prætor. l. 68. l. 71. l. 72 l 73 l. 75 ff. de iud. l. vult. ff vbi pupill educ. deb. l 2. §. Senatus l. 5. §. ſenatus l. 42. in fin. ff de iure fiſc. l. 10. §. præter hæc, in fin. ff. de petit. hæred. l. 1. §. 1 ff, de requir reis. l. 7. §. vult. ff. de ſuſpect tut. l. 3. C. qui accuſar. non poſſ. l. 26. euocari ff de fideic. li. l. 53 ff de re iudic. l. 2 § quid ergo. ff. ad SC. Tertyl. l. 2. C. vbi in rem act. l 5. ff le pœn. l. 51. de decurio. l 10. C & apud Paul. lib. 5. Sent tit. 5. Iuſtinia. Nouell. conſtitut. 112. Καὶ ἐν τῷ μηδαμοῦ ποιεῖσθαι, καθάπερ ἔθος πρὶν ἰδίωτον αὐτὸν καλεῖσθαι, μιᾶς ἐναγοῦς κλήσεως καὶ ἑλκυσθῆναι ἢ πρὶν ἀκοῦσαι ἡμᾶς τῶν λεγομένων παρακλειομένης, καλεῖσθαι δὲ αὐτὸν ἐφάπαξ εἰς τὸ δικαστήριον οὐκ ἀφ' ἑνὸς μόνου τοῦ τῶν πρώτων φοινάκων, ἀλλ' ὑπὸ μὲν τῶν ἰδίωτων καθαπερ καλεῖσθαι εἰς τὸ δικαστήριον Briſſ.

EDICTA Iulia ab Auguſto necem Auunculi vindicaturo contra eius percuſſores propoſita fuere, vt hiſtorici tradiderunt. Corraſ. lib 2. c. 1. Miſcell.

De EDICTO Diu. Claudij vide l. 1. §. 3. C. de latin. libert. toll. l. 2. C. communia delega. Diui Traiani. d l. 1. prin §. 4 Inſt. de ſucceſſ. libert. Diui Marci, l. 3. C. ſi aduerſ. fiſc. § vlt. Inſt. de vſucap.

EDICTVM Diui Hadriani, de quo vlt. C. de edict Diui. Adria. tollen. vt intra annum hæredi ſcripto daretur aditus adipiſcendæ bonorum poſſeſſionis: quo elapſo amplius non admittebatur: & hoc cum diminutione viceſimæ partis applicandæ fiſco, quo pertinuit & lex Iulia de viceſim. hæreditatum, de qua in indice legum, & Alciat. lib. diſput. 3 cap. 6. Prateius.

EDICTVM Domitiani, quo cautum eſt abolitiones ex Senatuſconſulto factas ad huiuſmodi ſeruos non pertinere, Pap. l. ſi ſeruus ff. de cuſt. & exhib. reo. Prat.

EDICTVM de alterutro, cuius fit mentio in l. 1. §. ſciendum. C. de rei vxor. act. & l. vnic. C. Th de teſtam eſt quo cauetur, vt ſi quid maritus vxori aut hæreditatis, aut legati, aut fideicommiſſi titulo reliquerit, alterutro contenta ſit mulier, relicto vel dote: actione ex teſtamento, vel actione rei vxoriæ: nec pertinet hoc edictum, niſi ad actionem rei vxoriæ: ideoque penitus hodie ſublatum eſt, cum ſit hodie actio rei vxoriæ ſublata, De quo vide Cuiac. obſ. lib. 3. c. 16. Prat.

EDICTVM Carbonianum pene ſolum authoris ſui nomen retinuit in ſuo genere. Biuſdem generis eſt edictum nouum, cuius meminit lex. 1. §. ſi pater vnum. ff. de ventr. in poſſeſſ. mit. Briſſ.

EDICTVM fraudatorium actio eſt reuocatoria. Zaſ. §. item §. quis, Inſtit. de actio Spieg.

EDICTVM ſucceſſorium ex communi Doctorum ſententia ſic definiri ſolet: vt ſit edictum quo excluſo vno res ad alium tranſit, qui priore non excluſo hæres non fuiſſet, gloſſ. vlt. in leg. prima. C. de ſucceſſ. ed Differt autem à iure acreſcendi, quia hoc omnino neceſſarium eſt, l. prima & ſecunda. ff. de acquir hæred. Illud vero voluntarium, l. prima, poſt princ. ff. de ſucceſſ. edict. Item in iure acreſcendi pars cohæredis deficientis tranſmittitur ad cohæredem: in edicto vero ſucceſſorio tranſmittitur adeum qui nullomodo eſt cohæres. Brondæus.

EDICTVM tranſlatitium dicebatur, quod prætores, qui præturam ineunt, ex edictis prætorum, qui iam magiſtratu ſuo functi

Digitized by Google

functi erant, optime constitutis, in sua edicta transferebant. Cicero in Verrem actione 3. Sed in re (inquit) tam vsitata satis est ostendere omnes ante me ita ius dixisse. & hoc vetus edictum translatitiumque esse. Aldob. §. Prætorum quoque. Instit. de iure nat. gent. & ciuili. Adde Fran. Balduin. Catechesin. iur. ciuil. 7. c. 1.

EDICTVM vnum pro omnibus. Vide Iurisconsult. in not. l. non nunquam. 72. ff. de iudic vide & l. 53. C. de re iudic. l. 8. C. quomod. & quand. iudex. Spieg.

EDICTVM quomodo differat à Rescripto, Bart. diligens interpres innuit in l. postquam. § imperator. ff. quor. legat. Spieg.

EDICTVM ab interdicto quid differat, tradit Bartolus in leg. 1. Digest. de nou. oper. nunc. eo nimirum edictum ab interdicto differre, quo genus à specie: quippe edictum generis nomen esse arg. § constat. de iur. nat gent. & ciuil. Instit. Interdictum vero speciei; quasi edictum in id diuidatur, quod speciali vocabulo edictum dicitur, & interdictum; (non secus quam adoptio in adoptionem specialiter dictam & arrogationem. leg. 2. Dig. de adoptio. & cognatio in cognationem alteram, & agnationē leg. Iurisconsultus Dig de gradib. cogn.) Interdictum autem ab illa edicti altera specie eo differat quod hoc inter duos dicitur: quod vero ex suo officio Prætor facit, edictum sit. Hanc autem Bartoli sententiam reiicit Alciatus lib. 3. parerg. ca. 15. ea ratione, quod, quidquid edicat, ad duos pertineat, actorem nempe & reum: Interdictum autem proprie sit, quo prætor aliquid iubet vel vetat, non perpetuo, sed ad tempus, donec pleniore iudicio de iure petitoris quæratur, quasi id interim dictum, interdictum nuncupatum sit, & interdicere nihil aliud sit, quam interim dicere quod ab eodem alibi quoque assertum in l. pecuniæ verbum. §. vltim. Digest. de verbor. significe. & aliis quoque comprobatum Ioann. Cor. in l. naturaliter. § nihil commune ff. de acquir. poss confirmat Ciceronis authoritate lib 2. Rhet. ad Herenn. Sed quo loco interdicere apud Ciceronem legit Alciatus, comperi legi interim dicere. Aliis visum est, hoc edicta ab interdictis differre, quod edicta generalia sint, interdicta vero personalia.

Quibus omnibus probabiliorem verioremque Bartoli sententiam illam iudico, non quidem vsquequaque, verum in eo saltem, quod hæc non secus, quam genus à specie differre dixit. Sic enim altius id omne exquirens constitutio, edicere id omne significare, quod iubendo, vetando aliterve decernēdo & pronunciando publica authoritate effertur: quasi edicere id generaliter significet, publice pronunciare, & particula, e, verbo dicendi, quod generale est, adiecta, generalem quoque simplicis sui significationem aliquatenus retinens id tantum operetur, quo non quod vbique & quomodocunque dicitur id edicendi verbo proprie sign ficetur, sed id tantum, quod aliter quam priuato sermone proferre cupientes, publice efferre, aut quasi publice effari volumus, vt apud Ciceronem in lib. de legibus Suade igitur, inquit, istam ipsam legē. vt ego possim edicere, hoc est, publice eam proponere & efferre Idem in alio loco lib. offic. Edictum quod communiter compositum fuerat, solus edixit, & Plinius in Panegyrico: Adsuescat, inquit, imperator cum imperio calculum ponere: sic exeat, sic redeat, tanquam rationem redditurus, edicat quid absumpserit: ita fiet, vt non absumat, quod pudeat, dicere. Quod & aliis infinitis locis passim occurrentibus patebit, vt in consimilibus verborum aliorum compositis particulam illam eandem vim operari comperiemus, vt quod emittitur, designet, non quod priuato loco continetur: qua ratione non insecte, licet concise à Laurentio Vallensi li. 5. Elegantiarum, dictum viderur.

EDICERE esse magistratuum, Regúmve. Nam quod etiam de iis quæ priuati decernunt. & priuatim dicunt, id quoque verbum dici solet: sic metaphoricos tum ad id transferri agnoscemus, quod quasi auctoritate publica saticiatur, in primis ratum esse volunt. Sic Callicles apud Plautum in Truculento, verum ab ancillis extorquere volens:

Edico prius, inquit, ne duplices habeatis
Linguas, ne ego bilingues vos necem.

Et apud Terentium in Heautontimo. Softrata Chremetem alloquens: primum hoc te oro, inquit, ne quid credas me aduersus tuum edictum facere esse ausam. Idem Terent. in Hecyra. Ibo intro atque edicam seruis, nequaquam afferri sinant. Inde adeo incertum edicti vocabulum vocat Theodosius. l. 3. C de legibus illicque legem sic latam, vt generaliter ad omnes pertineat, vim edicti obtinere constituit: quo effectum existimem, vt cum non in priuati tantum cuiusquam negotio aliquid princeps definit, sed eo consilio aliquid statuit, vt generalis ea lex ad omnes pertineat, edictali lege se id sancire profiteatur, quo illud ab eo fieri intelligamus, l. hac edictali C. de secund. nupt. l. 1. C. vbi quis decur. vel cohor. l. 2. & 3. cap de senten. ex breui recit. Quod à Prætoris edicti perpetui forma manasse iudico, cum alioquin & quę inter priuatos quiuis magistratus antea pronuntiare; edicta vocata fuisse innumeri apud probatos auctores, imprimisque Cicer. in orat. pro Quint & act. in 2. Verr. loci testentur. Hinc edictum aduersus absentem impetrari, edictum circumduci passim in iure dicitur, l. edictum. & l. post edictum cum l. sequent. de iudic. sig & interdicta edicta quoque nonnunquam vocantur, specie tum generis nomine designata, l. 1. ff. ne vis fiat ei qui in poss Interdicere autem non aliud proprie significat, quam prohibere. text. in l 1. circa fin. & l. 2. de cloac. l. 1. ff. de migr. l. 1. in princ. ff. de fontibus. Hinc aquæ & ignis, atque etiam cuiuscunque alterius certæ rei interdictio vocata l. posthumus. ff. de inoffic. l. vltim. ff. de iniur. Et quod bonis interdici prodigo dicimus, qui ne bona administret prohibetur. l. is cui ff. de verb obli. l. is cui de testamen. l. 1. l. Iulianus, l. & mulier. l vlt. ff. de cur. fur. Sic effectum, vt cum Prætorum omnia pene decretaque edictaque, quæ ad possessionis separatum à proprietate iudicium pertinerent, prohibitionis formula concipi, re ita exposcente, vsitatius esse cœpisset, ea speciali vocabulo interdicta vocata, specialem illam appelationem retinuerint. Vnde nonnullos existimasse refert Iustinus, in §. summa de interdict in Institut. Illa tantum interdicta propriè vocari, quæ prohibitoria sint, quasi id quod alia verbis aliis concepta, interdicta vocata fuerunt, per extensionem tantum posterioribus temporibus, propter alias id suadentes communiones & similitudines inualuerit, vt idem indicat. Quod ab eo inprimis profluxerit, quod illa quæ prius prohibendo edixisset Prætor, possessionis tantum iudicia contingerent: alia vero quæ rerum vsu exigente adiicerentur, licet directo non prohiberet, quia iuberet Prætor, attamen consimiliter ad possessorij tamen iudicij disceptationem pertinerent, ac illis iubentibus eorum formulis inesset & prohibitio quædam. Sic enim, cum iubet aliquid fieri prætor, ex consequentia vetat quoque, ne contra, quam iusserit fiat: Veluti cum interdicto de liberis exhibendis, liberos exhiberi iubet, vetat quoque in consequentiam vim fieri liberos suos exhibitos deducere volenti. l. 1. iunct. l. 3 ff. de liber exhib.

Quod in aliis consimilibus obseruare possumus in leg. 1. princip ff. de clo. vt è contrario interdicto prohibitorio, ne quid in loco publico, ex consequentia quoque factum immissum restitui iubet. l. 2. §. prætor. ff ne quid in loc. public. Ac vt in nonnullis prohibitoriis haud adeo perspicue accommodare possimus illud certe constat obtinuisse, ea prætorum decreta, in quibus de sola possessione ageretur, interdicta fuisse vocata, verum originem vocabuli à prohibendi formula, verbique illius significatione cœpisse. Itaque interdicta sic recte cum Iustiniano finiemus: Esse formulas atque conceptiones verborum, quibus prætor aut iubebat aliquid fieri, aut prohibebat, cum inter duos de sola possessione, aut quasi possessione ageretur. §. 1. de interdictis in Instit. Et quia illæ verborum conceptiones, quibus prohibet prætor, ad duos regulariter referrentur, eum nempe, cui prohibet ne aduersus illum alterum quid agat, quæ, vt dixi, primum interdicta eo proprio nomine constituta sint, quod in aliis quoque restitutoriis & exhibitoriis consimiliter obtinere obseruatum esset, eoque hæc insuper cum illis conuenire, præter id quod in omnibus, vt dixi, de possessionis tantum contentione ageretur, ad duos nempe interdictum omnium formulam, quamcunque referri, non absonam illam allusionem accommodari posse existimatum est, quia interdictum quoduis inter duos quid in eo dictum sit, id ea voce, nec aliud quam quod istiusmodi esset, significari intelligeremus, vt & hac quoque parte interdicti omnibus inter se conueniret, cui quadraret interdicti non quidem Etymologia, sed quasi allusio quædam, ac veluti παρονομασία siue agnominatio, haud illis absimilis, quibus testamentum mentis testationem, donationem, doni dationem, nouationem, nouam obligationem dicimus esse, cū magis à testando, donando, nouando deducta sint, §. 1. de testa. in Instit. illicque Viglius l. Senatus. §. donatio ff. de don. caus. mort. leg. 1. ff. de nouat. Illas autem in interdictis formulas & verborum conceptiones, ad iudices pedaneos relatas non fuisse, ex multis, quam nunc extantibus, si quis eas accuratius expendat, manifestè patebit, leg. prima & tertia, ff. de lib. exhib. l. 1 ff. de lib. hom. exhib. l. 2. ff. de præcar. & leg. 1. in princ. ff. de vi & vi arm. l. 1. in prin. ff ne quid in loco public. l. 1. ff. de tab exhib. l. prima, ff. ne vis fiat ei qui in possess. ac cæteris quoque omnibus quorum licet formulæ minimè iuri nostro sint insertæ, ex interpretatione tamen prudentum, ac earum formularum intercisis nonnullis clausulis existimare possumus, ad eum eosve dirigi sermonem, quos vel vim, vel quid aliud facere vetet, aut vt quis ab his agatur, iubeat, non autem ad pedaneum iudicem; illud quidem agnosco interdictum iudici pedaneo, veluti regulæ loco fuisse, à qua in controuersia diiudicanda recedere ei minimè liceret, sed tamen præter generaliter concepta interdicta hæc, in singulis possessorij iudiciis mandatæ cuiusque causæ cognitionis formulam intercenire oportuit. Nam eas quæ extant interdictorum conceptiones. ex quibus qualés reliquæ omnes fuerint, coniicere possis, quis perso-

Digitized by Google

sonales afferere ausit : cum clarius significari non potuerit hoc earum concipiendarum & sanciendarum fuisse propositum, vt in omnibus illiusmodi controuersiis obtinerent, & quid sequi nos oporteat, præscriberent : Tametsi id simul & nos agnoscamus, ius experiundi in possessorio iudicio, quod nobis à prætore conceditur, interdictum fuisse vocatum, cuius concessionis causa illius cognitionis, mandatum addi à Prætore solitum esset. Quo etiam diuersa sunt abedictis generalia illa interdicta, cum ius experiundi edicto delatum actio vocetur, sed tamen nonnunquam, & quod ex interdicto competit indirectum, actio etiam dici consueuit l.1. §. hæc actio ff. ne vis fiat ei, qui in poss. l. 3 §. hæc actio. ff. de vi & vi arm.

Cur autem rarius actio vocetur, subobscurius expressit Vlp. in leg. 1. versic. interdictum autem, ff. vti possideatis, nempe quod actio nonnunquam vltro possessori detur, hoc est, nulla in id actio prodita sit, vt tueatur quis se, sed tantum vt quid quisque persequatur. est enim ius persequendi, §. 1. de action. in Institut. Itaque possessori qui tuitione tantum & defensione egeret, nulla actione opus esse potest, sed tantum auxilio aliquo ab illo tamen diuerso, in possessione tuendus est, quod ex interdicto competens merito inde aliud, quam actionis nomen assumpsit, nempe interdicti. quod tamen in multis ad persecutionem competat, in eoque actionis tum nomen recte adsciscat, vt supra dictum est. Quod si quis personalia inde interdicta asserere malit, hic confuse nimis loquetur, in ea distinxerit. Quo magis toto, quod aiunt, cœlo aberrabit si ea tantum ratione, qua personalia sint, ab edictis ille secernere volet. Nam ad eũ iem quoque modum, quæ in singulis cõtrouersiis Prætor iudici mandasset, edicta quoque veteres vocasse constat. quo consimili ratione personal a quoque erant. At quem non puderet, inde edicta personalia esse generaliter, aut indefinite loquendo colligere, aut eo, quasi nõ alia quam personalia sint a cæteris non personalibus diuersa constituere? Superioribus autem & id corollarij loco addi potest, quo illud in primis cõprobatur, æque generalia interdicta, vt edicta fuisse, quod consimiliter vtraque à prætore in albo iurisdictionis perpetuæ causa conscripta publice generaliterque proposita fuerunt. leg 1. C. de interdictis. l si quis id quod, & l. si familia. ff. de iurisdict. omn. iud. Ioan. Rub. li. sentent 3. capite 9.

EDICTO admonere, citare, l 3. C. de his qui accusare non poss. l. 1. §. 2. C de allect. toll.

EDICTO præcept vetuit, Briss. ex ff.

EDICTO contineris expressum; fieri; præcipiuntur; significatur. Briss ex ff.

EDICTVM circumducere est delere & obrogare, in leg. & post edictum, de iudic. vide Gothofr. not. ad l. 6. Cod. quomodo & quando iudex.

EDICTALIS: Edictalis lex: vide l 6. in princ. C de secund. nupt. L. 31. de petitio, & vlt. dat in C. Theo l. vlt. C. quod cum eo qui in alienat. potest. l. iubemus, 29. ante med. Co. de testamentis. Briss.

EDICTALE programma, apud Cassiodorum: de quo paulo ante. Briss.

EDICTALES dicebantur, qui annum vnum in iuris studio versari alierum etiam adiungebant, ducta scilicet appellatione ab Edicto: cui tunc operam nauant. Hotom.

EDICTALES bonorum possessiones dicebantur, quæ ex edicto deferebantur; vel quæ ex Prætoris edicto sine causæ cognitione de plano dabantur: cum aliæ quæ Decretales vocabantur, causa cum consilio cognita pro tribunali decernerentur. l. 1. § 1. ff. si tab testam l. cum quidam, 30 §. ff. de acquir. hæred. Hotom. Prat.

EDITIO, actionis. Edimus actionem, vt reus deliberet, an iudicium accipere velit, l. 1. princ. de edend. cum eatenus, impune pœnitere queat. l. si reus patatus, de procur.

EDITIO etiam, id est, emissio, editio librorum. Alias est creatio magistratuum, & illa promulgatio dignitatis, quæ communibus omnium votis ac suffragiis decernitur.

EDITIONEM exigere officio iudicis, iudicem inuocare, vt decernat, & mandet exhibitionem scripti, causa summatim cognita, & delato iuramento exigendi, quod non calumniæ causa postulet, iuxta leg. si quis ex argentariis, §. exigitur, de edend. Sch.

EDITIO, pro natiuitate, ortu. l 2 §. 6. de decurio. Si à plebeio conceptus. mox ante editionem pater eius decurionatum adeptus &c. Hotom.

EDITIO pro partu, vel natiuitate, l. 11. fin C. de natur. lib.

EDITIO actorum, precum, spectaculorum, certaminis muneris rationum operarum Briss

EDITIO fœtus, filij, partus Briss ex ff. & C.

EDITIS testibus apud Cic. 3. in Verr. Testibus datis. Briss.

EDITITIVS iudex, quem vna pars eligit. Seruius in Bucolica Virgil. Briss.

EDITVS pro eo quod ab armentis editur, id est, egeritur, non ab edendo, id est, vescendo, vt Accursius opinatur, sed ab edendo prima longa deducitur, quod significat ἐκδιδόναι, vt sic editu significentur reliquiæ cibi, quas natura deiicit ac respuit. Hotom. Editus bonis, pro stercore, ait Nebris.

EDITA in libris βασιλικῶν alij dotem, alij donationem propter nuptias interpretantur. Prat.

EDOCERE, pro diligenter docere, *eigentlich darthun*, l. hac consultissima 8. C. de testamentis.

EDOCERE literas, edocere testator. Briss. ex C. & ff.

EDOCTVS literas pro eo qui legere, ac scribere nouit author. quod sine. C. de testam. Edoctus sui iuris, l. 11. ff. de interrog.

EDVCARE, est alimenta & ad victum necessaria præstare. l. fi. & ibi Gothofred. de alim & cibaria leg. interdum alere simul & informare significat. vbi pupillus educari debeat, pulchre IC. in ff. toto hoc tit. ostendunt, & Imp. C. eod. & tit. seq. Plautus distinguit inter alere & educare in Menech. hic homo conuiuas non alit, sed educat. Prat.

EDVCARE, alere est. Sane rogatus vt quendam educet, ad victum necessaria, item vestiarium, & habitationem ei præstare cogendus est l vlt. ff. de alim. vel cibar.

EDVCARI, id est, nutriri, l 1. C. de diuor fac.

EDVCATIONI exequatur victus (ait Gothofr. ad leg. 43 44. de verb. sign.) per d l fin. de alim. & cibar. leg. At victus vocabulo continentur, quibuscunque vitam tuemur, corpusque curamus, dict. l. 43 44 Vitam autem corporis tuemur esu ac potu, d. l 41. l. vlt ff de alim l. 214. ff. de verb. sig. l. 5. § 12. ff de agnos. liber Veste, d. l 43. & l. 45 ff. de verb. signific. d. l. 23. Adde l. 21. ff de aliment. tecto, quod hæc lex innuit: & apertè probatur in d. l. 21. at non continentur ea, quæ ad disciplinam pertinent, nisi aliud probetur. d. l. 21 An & pharmaca contineantur? in d. l. 44 innuitur, & probatur à Rebuffo in tractatu de sententiis prouisionalibus, artic. 1. glos 5 in verbis Et medicament. & glos. 2. & articulo secundo, vbi de priuilegiis alimentorum & medicamẽtorum differit. hæc omnia non diarij aut cibarij. dict. l. 21 de alimen. sed victus & educationis vocabulo continentur: nisi quis forte de victu transigat, tunc enim fauoris causa, nec de habitatione, nec de vestiario transegisse legatarius intelligitur, l. 8. §. 12. ff de transact. Gothofr. ad d. l. 44 ff. de verb. sign.

EDVCATIONIS exhibitio ac sumptus æstimantur arbitrio boni viri, l 2 de alimen. pupill. præstand.

EDVCATIO, & alimenta legata, nomina sunt exæquata, l fi. de alim. leg. Spieg.

EDVCATIO liberorũ παιδοτροφία vocatur, l. 3. ff. de iure immun.

EDVCERE aquam, de domo testes. Briss.

EDVCATOR, patris ac matris nomine comprehenditur. Alciat. per l. 1. de obseq Spieg.

EDVCATOR esse non debet, qui pupilli inhiat successioni, l. 2. vbi pupilli educar.

EDVCATVS, seu educati corpus, retineri potest ob expensas alimentorum. l. 1. C. de infantibus exposit. l. 2. C. alim pupil. præstand. l. 16. C. de nup. l. 4. § 9. de dol. mal. Ea enim conditio est bene depensi. vide Forner. 2. select. 14. Gothofr. ad d. l. 1.

EDVLIVM, inquit Valla, est, quicquid edimus, aut quicquid ad prandium cœnamque edendi gratia nobis apponitur, & sumimus. Interpretantur hanc vocem Vallæ suo more, pro comestione apud Iurisconsult. in l. solet. in fin. de offic. proconsul. quamuis eam paterno casu protulerit, ab antiquo nominatiuo plurali Edulia: quo vocabulo continebantur omnia, quæ ad esum pertinebant. posterior ætas u in i mutauit Spieg. Ad ea pertinent (ait d. l. solent. § fi. de off. procon.) quæ edulium excedunt vsum, vbi Edulium pro Eduliorum, inquit Briss. in lib. parerg.

EDVLITAS: rerum edulium largitio, & donatio, quæ à principe in populum, cum magna esset annonæ caritas, fieri solebat. Quo vocabulo vsus est Papin. l 1. de compens. Ideo inquit condemnatus, quod arctiorem annonam edulitatis tempore præbuit, frumentariæ pecuniæ debitor non videtur, & ideo compensationem habebit. Prat Eduli.

EDVLITATIS enim isto in loco Duare. 1. Disput. 16. item Bud. Alciat. & Holoand. legunt: eadémque voce Lampridium in Alexand. vsum dicunt. Prat. Alij vero ædilitas, atem, apud Pap. & Lamprid. legere malunt. Ædilitatis tempore, id est, cum in ædilitate essent. Cuiac. 2. obs. 13. ex Basilicis: vbi Duarenum carpit, monétque apud Lampridium legendum esse vtilitatem, veteresque ædulitatem & ædilitatem promiscue scripsisse. Gothofr. ad l. ideo, 17. de compensationibus.

E F.

EFESVS pro Ephesius, aliquoties in §. 2 l. 137. de verb. obligat. vt & Briss in lib. parerg notat.

EFFECTVS Sunt qui putant effectum & officium in animi habitibus esse propriissimam differentiam, v. quemadmodum differentia hominis est rationale, ita sit differentia ipsius iustitiæ, suum cuique tribuere: ipsius temperantiæ, frugaliter viuere; Legis virtus. siue officium, est imperare, vetare, punire, permittere. l. leges virtus, de legib. Spieg.

EFFECTVS vim & potestatem significat. Sic effectus beneficij l. 6. ff. de seru. export. Briss.

Digitized by Google

EFFECTVS est, quod ex re sequitur, l. 3. ex quib. caus. maior. Prat.

EFFECTVS, participium, in l. nullo. C. de procur. Effectus Dominus litis Inst. de act. § namque, Et necdum eius rei dominus effectus est.

EFFECTVS legis naturæ. Vide lex naturæ in fin.

EFFECTVS, in libris nostris significat facto ipso, re ipsa, vi ipsa. Paulus l. is qui. 13. ff. de legat. præstand. quia effectu, fratris auferet partem dimidiam, & l. 5 in fin. ff. commod. Verum in vehiculo commodato pro parte quidem effectu me vsum habere, item l. 5. §. 1. ff quod cum eod. l. 1. §. qui minorem, ff. vt leg. nom. cau. leg. si habitatio, 10 ff. de vsu & habit l. 14 in fin. ff. commun. diuis. Briss.

Cum EFFECTV quid petere: est ita petere, vt certo id consequi debeas, l. 5. C. de donationib. ante nupt. vbi dicitur: cum effectu ea petere non potes: id est, petitio tua effectum sortiri non debet aut potest.

Sine EFFECTV istud est: i. frustraneum, irritum, effectum sortiri non debet aut potest, l 4. C. de donationib. ante nupt.

EFFERRE, verbum est funeribus accommodatum, quæ proprie efferri dicuntur. Feretrum vero deferre, propinquioribus virilis sexus olim munus dabatur. Itaque filij, parentes, fratres, sorores, elatos funere deferebant: nonnunquam serui libertate donati. Vide Riuallium l. b. hist. iur. ciuil. 2. & Alexandrum Neapolitanum. Spieg.

EFFERVESCERE, significat ardore animi excitari, vt cum homo ita excandescit: contrarium est, Defervescere. Vlpianus in l quis sit fugitiuus. § idem ait, de ædil. edict. Si autem in hoc tantum latuisset, quoad iracundia Dominorum effervesceret. Hoc ideo adscripsi, quod Accursius Effervesceret, id est humiliaret, interpretatus est. Spieg. Prat.

EFFICACIA. Efficaciam parem consequi, l. vlt. C. qui admitt. ad bon. poss. pos.

EFFICACITER agere, experiri, instituere actionem. Briss. ex ff.

EFFICAX. Efficaci instantia compellet eum præses prouinciæ obtemperare legib. l. C. de postlim reuers.

EFFICAX dicitur vna quæque res, cum nihil illi deest, quod natura eius ferat, veluti conditio hoc habet natura, vt suspensam obligationem teneat, neque antequam existat, nasci patiatur actionē. Ea ergo si fungitur munere hoc suo naturali, efficax erit. Quod si nō impediat, ortum actionis, verū repellat eam per exceptionem, inefficax erit Ferret. tit. de act.

EFFICAX conditio, denunciatio, instantia, interdictum. obligatio, traditio. Briss. ex ff. & C.

EFFICERE, denotat perfectionem, in l Barbarius ff. de off. præt. Effecisset, pro, efficere potuisset, accipiunt. Et ea suppletio in iure nostro non est noua: Zasius ait, interpretans verbum Peterentur, in § postea, l 3. de orig. iur. id est, petitæ & allatę scriberentur. Sic & Accurs. in l. eum qui 2. §. si à te, de verb. oblig. vbi text. dicit, recte fundi vlum fructum petam, exponit glos. petendo fundum., consequar vsumfructum. Sed & Iurisconsul. in l. Labeo. de statuliber. verbum Videbitur exponit, id est, videri potuerit, decens in lege 12. Tab. verbum Nocet, sic accipi. Et alibi glos. in l. si rem æstimatam. ff. de iur. dot. exponit verbum Dederit si. dare conuenerit. Et in gl. l. C de fide instr. verbum Retractas, id est, retractare intendis: multaque id genus similia inueniss. Sp. Schard.

EFFICERE vicem, pro æque prodesse, & loco alicuius esse.

EFFICERE voluntatem, pro communire. Testator testibus ad efficiendam (id est, communiendam) voluntatem adhibitis testari potest, & c. l. dictantib. 22 C. de testam.

EFFICI quis dicitur Dominus rei lib. 2. ff de requir rer. dom. Sic si possessionem tenes, dominus effectus es, l 4 C. si quis alteri. Sed & res alicuius effici dicitur, cum eius dominium ei quæsitum est: Sic effici res mariti: meam effici arborem, l. 7. §. vlt. ff. de acquir. rer. dom Briss.

EFFICI sui iuris, filiifam. dicuntur patria potestate liberati, l. 11. §. si filio. ff. de leg. 3.

EFFIGIARE verbo nunc crebrius vtitur Cæsarea Cancellaria in Diplomatis, quæ à principe super Natalium restitutione, hoc est, Nobilitatione, vt ait Budæus in prior. annot. impetrantur. Tametsi apud idoneos Latinitatis authores, vix putem reperiri Effigiare: pro quo malim, delineare, exprimere, characteribus depingere, aut effingere, idque pro rei ipsius natura, de qua loqui volueris. Prudentius qui inter Christianos vetustus videri potest, grauissimus author certe. hoc verbum non respuit. Et Gellium dixisse, fœtum ineffigiatum Insulanus obseruauit. Spieg. Prat.

EFFIGIES antiquitatis in 12. Tabul. extat. Huius cognitio non modo suauis est, atque delectat, sed etiam iuris ciuilis studioso mire prodest, Budæo monitore. Spieg.

EFFINGERE. Vide extergere.

EFFLAGITARE interdictum, l 4. C. de interd. Tantum efflagitare, quanti vendi militia possit. l. super 17. med. C. de pign.

EFFLVERE aqua, lacus, vinum ex doliis. Brisson. ex ff.

EFFLVERE etiam tempus dicitur. Effluxerit triennium, quinquennium, l 7. C. ne de statu defunct. Briss.

EFFODERE ossa, vel eruere, l. 8. ff. de re lib. vlt. ff. de sepult. viol.

EFFODERE terminos, est lapides finium causa positos auellere & eiicere, l. 1. C. de accus. & Paul. § 2. l 5. Sent. tit. 21. Briss.

EFFORMARE, in tit. ff. de leg. Corn. de falsis Gothof. Efformare monetam. Briss.

EFFRACTORES plerunq; dicuntur, qui fores parietesque diripiendi expilandique causa perfringunt. Interdum etiam, qui vt è carcere effugiant, parietes eius perfodiunt, vt sub tit. de effract. & expil. Item l. 3 §. 1. ff de offic. præf. vigil. l. aut facta, 16 §. tempus. ff. de pœn. Cic. in Vatin. Licet impune per me parietes in adolescentia perfoderis, vicinos compilaris. Hoto. Briss. dicit Effractarium pro Effractore, Seneca epist. 63.

EFFRACTORES autem quidam nocturni, & hi atrociores, quidam diurni, l. vlt. ff. eo.

EFFRACTVRA, pro violenta disruptione, & in quibus hoc crimen admittitur plerunque. in l. 3. de offic. præf. vigil. Paul. §. 2. memorat. Spieg vide l. 1. C. locat. l 48 de bon. lib. adde tit. ff. de effractoribus 18. lib. 47. & omnino Gothof. not. ad rub. istius tit. totumque tit.

EFFRINGERE ædes, armarium conclaue, fores, ianuam, ostium, sepulchrum. villas. Briss. ex ff.

EFFRENATA licentia, l. 21 fin. C ad l. Iul. de adult.

EFFRENATI sunt, qui nullis legibus, nulla vi honestatis cohiberi possunt. Spieg.

EFFVSORES qui patrimonium, peculiumve temere & large expendunt, dissipantque. Verbum fuit admodum familiare Diuo Cæs. Imp. Aud. Frid. 3. Spieg.

EFFVGERE deportatus, l 4 § 1. ff. de re milit.

EFFVGERE periculum, periculum maris, infamiæ notam. Briss. ex ff.

EFFVSVM, vide viciare vinum.

EFFVNDO. Effundi oculus dicitur pro erui, l 1. § item Iulianus 4. ff. locat. Briss. in pareng Edicti, qui effuderint, formula, lib 9. ff. t. 3. & l. 1. & § 1. de oblig. ex qu. delict.

EFFVNDERE in edicto prætoris de his qui effuder. est aliquid liquidæ materiæ ex cœnaculo, ædibúsve, in eum locum quo vulgo iter fit, immittere, spargere.

EFFVSA interpretatio anni est: cum is ita ampliatur, vt ad decennium vsque possit extendi. Gothof. ad l. 1. in pr. Co. de annal. except.

EFFVSE interpretari spatium annale, text. in d. l. 1. prin. Cod. de ann. except.

EFFVSE trahendus aut producendus non est legis vel quæstionis intellectus, l. 3. med. C. vbi & apud quem cognit.

EFFVSIO falsa. Si quis nummos falsa effusione (alij fusione) formauerit, l. 2. pr. vbi Gothofr. C. de falsa moneta.

EFFVSVS (prolixus, confusus) veterum & inextricabilis tractatus, l. 5. in fin. pr. C. de necessar. seruis hæred. instit.

E G.

EGEO. Egere dicitur, secundum Bart. qui non habet, vnde se alat: Festo est velut exgens, cui ne gens quidem sit reliqua.

Ne EGEATIS qui conuenitur, in quantum facere potest, ratiò habenda est. l. 19 fin. & l. 30. de re iud. (iest.

EGENTES, perpetuo egentes & pauperes, l. 5. §. 1. C. ad l. Iul. ma-

EGENVS facile pœnam committit. Goth ad l. 35. de iniur.

EGENORVM cura habenda. l. 35. C. de episc & cler.

EGENI propter egestatem non sunt suspecti, nisi aliud accedat, l. 6 & ibi Goth. C. de suspect. tutor.

EGENS & locuples opponuntur, l. 3 ff. de testib.

EGENTEM reum accipere; egenti patri emolumentum præstare, egentem virum sustinere, alere. Briss. ex ff.

EGESTAS fere in mala re dicitur, quæ scilicet ad maleficium hominem impellit. Proprie tamen est, aliqua re opus habere. Typhoni. in l. bona fides. Depositi: censuit, nec inique, male meritum, publice vt aliis exemplo ad deterrentia maleficia sit, etiam egestate laborare debere. Spieg. Prat.

In EGESTATEM summam ductus esse (venisse) dicitur, respectu hæredis extranei, qui nullum alium habet, à quo ali possit, l. si quis 5. §. 17. & ibi Goth. not. de agn. & alen. lib.

EGERERE, pro eiicere ex aliquo loco, l. 25. l. 53. § si sulphurariæ. ff. de furt. Sic egerere terram ex sulphurariis, res meretricis, rudus. Briss.

Ἔγγραφα Rhodiis dicebatur & ἀχίρόγραφα credita nautica, quæ non sunt periculo creditoris, Gothofr. ad §. 1. ibi: pecuniam nauticam, l. 122. de verb. oblig.

Ἔγκοιθ, vsura terrestris menstrua in legibus Naualibus. Prat.

Ἔγγραφοι νόμοι, § 3. Inst. de iur. natural. id est, scriptæ leges.

EGISSE quandoque videtur quis, etiamsi non egerit, l. 3 § 2. Co. vbi Senatores vel clarissimi.

Ἔγκλημα, Inst. de iniur. in pr. Arist. lib 5. Et hic ἔγκλημα, ἔγκλημα τῆς προδοσίας, crimen maiestatis læsæ: Goth. ad rub. t. ff. ad l. Iul. maiest.

Ἐγκολπισμοὶ, medicamenta, quæ firmandis fœtibus apponuntur, Gothofr. ad l. 9. lin. 1. pr. ff. ad l. Aquil.

Ἐγκύκλια, id est, Circularia Græcis, quorum sedulus est plerũque imitator Horatius, appellare solent ea quæ vulgaria sunt & obuia, quæque omnib. patent. Turneb. adue. li. 19 c. 9.

EGNATIVS Mecennius, teste Plinio 14 cap. 13. vxorem, eo quod

Digitized by Google

vinum bibisset, impune interfecit: qua de re plura Gothofr. not ad N. 22. c. 16. circ. fin.

EGREDI fines, regionem aliquam, vi bem. Briss. ex ff.

EGREDI mandatum id est, fines mandati. Sic egredi officium mandati Briss. ex ff. & C.

Non EGREDI personam dicitur, quod personale est, personæque cohæret. l. 1 ff. de constit.

EGREDI 20 annos. Paul. in l. vlt. de condit. & Vlpian. in fin. l. 1. de const. princ. personam non egreditur, translatiue vsurparunt. Hanc ætatem egressus, l. 4. C. qui testa.

EGREGIA personæ, vide text. & Dd. l. 15 ad egregias, ff. de iureiur. vide Gothofr. ad d. l. 15.

EGREGIARVM autem personarum exempla sunt: maiores Magistratus: Doctores, & alij, quibus iuris authoritate dignitas inest Bart. l. 1. C. de aduoc. diuers. iud. Quinimo Iaso. dict. l. ad egregias, secutus Dominicum in proœmio sexti, idem respondit de eo, qui ad professionem maioris disciplinæ designatus sit, quem vulgo Licentiatum dicunt. Oldr. de iure singul. vid. Goth. iam. d. loc.

EGREGIATVS dignitas, l. 1 C. Th. de murileg.

E I.

EI & aduersus eum, l. 14. ff. de iurisdict.

EI & in eum competere actiones, l. 2 ff. de curat. bon. dan.

EI ius dicitur, cui quid per sententiam adiudicatur: aduersus autem eum dicitur, cui quid adiudicatur: quòd vulgo dicunt, Causam obtinere, & succumbere in causa. Vlp. Est, inquit, receptum, vt possit ei & aduersus eum ius dici. de iurisdict. omn. iud. Spieg.

EIECTA vocantur, quæ vel leuandæ nauis gratia mari committuntur, donec fors ea saluata restituat: vel quæ incendij causa sub dium emittuntur, prioti domino qui ea abiecit, restituenda, vt qui ea animo possidere interim non desit: vt vulgatis legib. sub tit. ad leg. Rhod. de iact. & de acquir. rer. dom. constat. Sp. Adde Peckium comm. l. 3 §. non solum, ff. de incend. ruin. naufrag.

EIECTVS pro naufragium passo vt apud Terentium in Andria.

EIECTA nauis est, quæ, vt Græci aiunt, ἐξεβράσθη, id est, in vadum eiecta illisaq; l. quo naufragium. 3. § 6. ff. de incen. ruin. naufrag quæ & Deiecta, l. 7. ff. de leg. Rhod Briss.

EIICERE, verbum est ad immaturum partum accommodatum, Horomanno abortire, vel immaturum partum abigere. Brissonio effundere partum fœtumve: vnde eiecti partus, pro abacti. Eiecti item, & eiectitij; pro abortiui, dicuntur. Vlp. in l. 27. si seruus seruum, § si quis de manu 21. ad l. Aquil. Si mulier, inquit, vel equa ictu à te percussa eiecerit, i. abortum fecerit, vt l. 39. eo Goth. ib. & l. 53. eo. Spieg. Adde Peck. com. l. 3. §. non solum, ff. de incend. ruin. naufr.

EIICIMVS quempiam, antequam sit ingressus. Deiicimus vero iam ingressum, hoc est, deturbamus. Spieg.

EIICERE saxum ex fundo in l. 35. de dolo, vel eximere vel euehere significat, vt in l. 6. de donatio. Briss.

EIICERE terminos, l. vlt de termi. mot. & in l. Mamilia, Quiq; termini hac lege statuti erunt, ne quis quem eiicito, néve commoueto, Paulus deiicere dixit li. 1. sent. tit. 16. Briss.

EIERATIO. Sine eieratione aut fideiussoribus, l. 12. fi. C. dè iudi.

Εἰνατέρες, vel ἐιματέρες, (ait Modestin.) apud Græcos dicuntur duorum fratrum vxores, quod vno verſu, ait Modestin. idem Homerus significat,

Ἠὲ τεὸς ἀλόχων εἰνατέρων σύπεκλος.

Sine alicubi inglorium, aut inaterum speciosis peplis, l. 4. §. 6. fin. ff. de grad. & adfin. Hot.

Εἰρλώη. Venerabilis domus sanctæ Εἰρλώης (alij, sanctæ Helenæ) N. 3. c. 1. circ. med. ibique Gotho. not.

Εἰρλωδίκιον. Vide Fœcialis.

Εἶρκτη, vel εἵρτη (V. Connan. lib. 2. ca. 6. nu. 3.) carcerem simul ac vincula significat.

Εἰσαγωγὰὶ τῶν νόμων (compendia legum) Theophilo sunt institutiones iuris, Goth. not. ad proœm. Inst.

Εἰσδεκτικὸν hominij seu homagij symbola, Cuia. 8. obs. 14. Goth. c. 7. Edict. Iustinian.

Εἰσδεκτικὸν renouationis precium, vt puta in locatione, emphyteusi. N. Leon. 13. lin. 9. Goth. not. ad d. lin. 9. & ad ca. 7. med. Edict. 13. Iustinian.

Εἰσλακτικὰ, quæ dabantur athletis pro coronis. Vid. l. 5. C. quę res pignori. Gothof. ad d. ca. 7. Edict. 13

Εἰσίναι δίκλω, causam agere. Paul. l. 4. de iudic. τοὺς ἀρχοντας οὐ μὴ ἀρχύσιν εἰσιόντες μήτε εἰσίναι δίκλω ἰδίαν, μήτε δικάζοντων, μήτε φεύγοντων. Magistratus quo anno eum imperio sunt, neq; propriam agere causam sine agendo, sine defendendo, &c. Domest. Πιεζεφάνης, ὃς γεφύρας τὰς ἀγὼν ἔστι τοὺς ἀνόμων εἰς νόμους εἰσήγαγον, καὶ ἀπέφυγον: id est, & Reus factus, causam hanc violatarum legum apud vos Dixi, & sum absolutus. Hot. Prat.

EIVRARE bonam copiam, est iurare sibi copiam non esse æris alieni dissoluendi: Cic lib. 9. Epist ad Pœtum. Tu autem quod mihi bonam copiam eiures, nihil est. Tum enim cum rem habebas, quæstiunculis te faciebam attentiorem. Quo ego loco adductus restituendum hoc in Varrone verbum credo, quod vnius literæ ademptione omnem sensus gratiam perdidit: Ait ille li. 6. de ling. Lat. Liber qui operas suas in seruitute pro pecunia, quam debeat, dat, dum solueret, nexus vocatur. Hoc C. Popilio rogante, Sylla Dictatore sublatum, ne fieret, & omnes qui bonam copiam iurarent, ne essent nexi dissoluti. Quod multo planius erit, si eiurarent, legas: vt sit sensus, si iureiurando negarent sibi facultatem dari, eo se ære liberandi. Adiuuat nos Festus lib. 5 qui

EIVRARE magistratum apud Tacit lib 11. & Plin. Epist 23. lib. 1. est magistratu se abdicare. Briss.

EIVRATIONEM significare ait, non posse id quod desideretur præstari. Briss.

EIVRAT, qui iurat, quod desideratur, à se præstari non posse, ait Sex. Pomp Ex quo Eiurandi verbum apud Varronem & Cic. à doctissimis hominib. iure repositum est. Puto & apud Hieronymum reponendum in lib. de Monogamia ad Gerontiam, vnde eum viri summi, nescio quo iure exturbant, contra veterum librorum quam ipsius proferunt, fidem: Hierophantia (inquit) apud Athenas eiurat virum, & æterna debilitate fit castus. Hoc quid clarius quid rectius? sed illi non satis oculare, eiurat, legunt: Sic & Tertul. è quo Hieronym. multa sæpe mutuatur, & commercium, & partem matremque eiurare dixit. Apud eundem Tertull in exhortatione ad castitatem, veterem scripturam retineo, atque ita lego. Cũ autẽ Deus summus tantam, Satanas, ad perficiendum, prouocatio est nostra, imo subfusio pigritissimorum ad continentiam Deo exhibendam quam Diabolo qui antistant, nunc virginitate, vnde viduitate periurant, &c. Periurare dicit, qua Diabolo iurant, non Deo. Apud eundem auctorem in Apologet. vbi de Socrate loquitur, deierãdi verbum simpliciter accipio: vt apud Terentium Donatus Dæmonas (inquit paulo post Tertul.) i. Genios adiurare consueuimus, vt illos de hominib exigamus. Non deierare, vt illis honorem diuinitatis conferamus. Adiurare est exorcisare, vt & exorcistas Latine adiurantes verti, Isid. scribit. Posteriores coniurare dixerunt non tam apte. Sex. Pompon. Obiurare est iureiurando obstringere. Præiurare est præire verbis conceptis iurantibus. Itaq; præiurationes facere dicuntur ij, qui ante alios conceptis verbis iurant, post quos in eadem verba iurantes tantummodo dicunt, idem in me. Pitheus lib. aduers 2. c 8.

EIVLATVS, rationis ploratus expers.

EIVSQVE mancipiis, quæ supra legaui, cibarij nomine ab hæredibus meis præstari volo, quæ me viuo accipiebant. Explicat hoc thema Scæuol. in l. à filio § testatur. ff. de alim. leg. Spieg.

EIVS vitæ adolescens, vt merito bonis et interdici debeat. in l. patri, ff. de minor Spie.

EIVS pro EI ius. in l. 6. fin. ff. arb furt. cæs. Briss. parerg. Sicut cuius pro cui ius, in l. 163. de reg. iur.

EIVSMODI homo, id est, talis generis, vel eiusdem modi, l. fin. ff. de offic. præsid. Spieg.

E L

ELÆAMPHORIA, Cottæ in voce Hospicatura, sunt hospitia, ad quæ Alexandrini euntes oliuam in signum pacis ferebant. Quod ridet Goth. not. ad §. 19 l. munerum 18. ff. de muneris.

ELÆMPORIA (aliis Eleemporia. Elempo. ia, Elemphoria Gothof. iam d. loc.) id est, olei publice coemendi cura. Iur. sconf. in l. fin. §. 19. de mun. & hon. Elæmporia & osprionia, (hoc est leguminum comparandorum cura) apud Alexandrinos patrimonij munus existimatur. Spieg Ἐλαιῶνες appellabant curatores olei emendi gratia creatos. Briss.

ELECTIO, secundum Joh. est alicuius personę idoneæ ad dignitatem, vel fraternitatem, vel societatem, seruata forma canonice facta, vocatio. Et hoc modo electio sumitur strictè, quãuis eligere ad multa se habeat, vt etiam not. Rofred. in sum. eod tit. §. 1. in pr. Vnde ad electionem tria requiruntur, scilicet authoritas, numerus, & zelus. Authoritas consideratur in dignitatibus & meritis vitæ. Zelus consistit in animo, vt sine carnali animo fiat, sed secundum meritum personæ eligendæ, 8. qu. 1. c. si ergo licet contra istam conditionem, sæpius committatur electio de facto, non de iure. De numero patet. Debet ergo electio fieri, secundum ista tria, habito respectu meriti ad meritum, zeli ad zelum, numeri ad numerum. Si tamen ex vna parte sit dignitas, & zelus melior tam respectu eligentium, quam electi. & ex alia parte numerus maior, certe præualebit dignitas cum zelo ipsi numero, c. ecclesia vestra, extr. de elect. Item differunt electio, collatio, & præsentatio. Nam electio fit per collegium ad dignitates, & pontifex cõfirmat: & quodlibet collegium debet eligere prælatum suum, nisi aliud sit de consuetudine vel priuilegio, c. 1. extr. de elect. Collatio fit ad beneficium simplex, & pertinet de iure communi ad Episcopum per totam diœcesim, cũ consensu capituli, nisi aliud habeat consuetudo vel priuilegium, & dat plenum ius, nec indiget confirmatione. Sed præsentatio pertinet ad patronum, nec dat plenum ius præsentato, sed requiritur institutio & inuestitura Episcopi: vt per tot. tit. de iur. patr. Prat.

ELECTIO canonica quæ dicatur exponit Io. Andr in c. non potest. de præbend. & dignit. in 6.

ELECTIO

ELECTIO libera, liberum eligendi arbitrium, l.19.fin.C.de fideiussor.

ELECTIO improuida, minus honesta, l.23.pr.li.5 C.tit.4.

ELECTIO & optio differunt: Electio enim non est actus legitimus, sicut optio, Goth.not.ad l.25.prin. de liberali causa, ex Cuiac.

ELECTORES, quorum iam non solum vsus, sed & authoritas ac dignitas in imperio amplissima est, ab eligendo Imperatore dictos esse constat. de quorum tamen institutione, variant docti: vt videre est ex Onuphrij Panuinij, & Sim. Schardij contrariis scriptis.

ELECTRVM, est aurum, in quo est quinta argenti portio, Goth. ad §.27.Inst. de rer.diuis.ex 33.Plin.4.

ELECTRVM. Vlp. auctor est, Electrum auri appellatione non contineri, l.4. de leg.1. Id quo sensu accipiendum sit optime, aduersus Hermogenem docet Tertull. Nam & testam, inquit, licet ex argilla confectam, iam nõ argillam vocas, sed testam. & electrum, licet ex auro & argento fœderatum, nec argentum tamẽ, nec aurum appellabo, sed electrum, à cuius habitu quid diuertit, pariter & à vocatu eius recedit appellatione, sicut & conditionis proprietate. Huic addendum est illud eiusdem Tertuliani contra Praxeam. Si enim sermo ex transfiguratione, & demutatione substantiæ, cato factus est, vna iam erat substantia Iesus ex duabus, & carne & spiritu mixtura quædam, vt Electrum ex auro & argento, & incipit nec aurum esse, i. Spiritus, nec argentum, i. caro, dum alterum altero mutatur & tertium quid efficitur. Electrum igitur quia ab auri & argenti recessit habitu, idoneo nec auri potest nec argenti nomine comprehendi, & hoc nimirũ illud est, quod dixit Vlp. rerũ vocabula immutabilia esse, d.l.4. Quod enim ex auro & argento fœderatum est, proprium habet vocabulũ, & Electrũ, non aurum, non argentum. Eoq; sensu Electreos nummos appellasse videri potest Lamp. in Alex. Alexandri habitu, inquit, nummos plurimos figurauit, & quidem Electreos aliquantos, sed plurimos tamen aureos. Est & aliud genus Electri, de quo scribit ad hũc modũ D. Ambros. Hexaemeron li.2.c.15. Quid tibi referam, quod Electrum lachryma virgulti sit, & in tantæ materiæ soliditatẽ lachryma durescat? Nec leuibus ad asseritur testimoniis, quando folia & minutissimæ surculorũ portiones, aut exigua quædam animantiũ genera, in Electro sæpe reperiantur, quæ videtur, cum adhuc gutta esset mollior recepisse, & solidata tenuisse. Hæc Ambrosius. Et de hoc quidem Electri genere accuratissime disputaturus est doctiss. Medicus, Guilielmus Pantinus, in iis commentariis quos in C. Plinij naturalem historiam meditatur, Ræuard. Varro.lib.1. c.19. Apparet itaque ex hisce Electrum bifariam intelligi. Nam & succinum est, & aurum quinta parte sui argentum.

ELECTRI Sardensis tanquam memorabilis meminit Sopho. in Antigon. sed in qua significatione quærũt ibidẽ interpretes.

ELECTRI nomẽ duob. modis accipi Pausan. lib.1. Eliac. docet. Τὸ δὲ ἤλεκτρον, ait, ὃ παρ' Αὐγυστῷ πιπολωτικὸν ἐκάλουν, ὅσον μὲν αὐτόματον ἐν τῇ ἠιόνι τοῦ ὕδατος ἀναμίξεις δὲ εἰσὶν αὐτῷ, σπανίζειν τὰ μάλιστα, καὶ αὐθαίρετα τέμνειν πολλῶν ἐστὶν ἕνεκα. τὸ δὲ ἄλλο ἤλεκτρον, ἀπὸ μιγμάτων ἐστὶν ἀργύρου καὶ χρυσοῦ. In hac posteriorem sententiam Electrũ vsurpatur in l.7.§.voluntas, ff.de acquir. rer.dom.§.si duorum. Instit. de rer.diuis. l.4.ff.de leg.lib.1.Pl. lib.33.c.4. Vbicunque quinta argenti portio est Electrum vocatur; Scrobes eæ reperiuntur in Caria. Fit & cura Electrum argento addito. Seruius in 8. Æneid. Secundum Plinium ait tria sunt Electri genera, vnum ex arboribus quod succinum dicitur: & est lacryma defluens ex arbore Glessaria in Insulis Germaniæ Septentrionalibus, quas Glessarias, siue Electrides dicunt, quæ deinde congelascens, in lapidis duriciem vertitur. Virg. in Bucol Pinguia corticibus sudent Electra myricæ, Nebriss. aliud, quod naturaliter inuenitur: Tertium, quod fit de tribus partibus auri & vna argenti. Quas partes etiam, si naturam resoluas, inuenies. Adde l.7 § 8. de acquir.rer.dom. Quæ postrema verba ab eo mutuatus est Isidor. li.15 Etym.c. 23. Idemq; Pl. lib 9.c.40. Sicut testitudines tingere, argentum auro confundere, vt Electra fiant, addere æra, vt Corinthia. Hinc Electrei nummi apud. Lamprid. in Alex. Plane Electrum etiam succinum significat, Vt in illo Martialis versu:

Corticibus duris sudare Electra feruntur.

Eoque sensu Electrina vasa accipi possunt in l.32.§.5. Neratius, ff.de aur.arg Briss. Adde Forcat. Necyom. Dial.38.nu.3.

ELECTRI appellatione quid Vlpia. intellexerit l.4.ff.de leg.1. quæri consueuit: & eo aurum intelligi, cui quinta argenti pars admixta est, tradit Io. Rob. li.1.sent.c.16. Nam quod Alc.li.7. parerg.c.4. id refert ad aliã significationem, qua Electrum succinum quoq; significat, probabile non est: tum quod in hac significatione nusquam comperiam id sumptum Iureconsl. E contrario vero in illa significatione sæpius vsurpatum, in l.a. lio, §.voluntas, ff.de acq.rer.dom. & l.Pediculis, §. Neratius. & §. si duorum, de rer.diuis. in Instit. Tum etiam quod nullum pene stltius exemplum ab Vlp. propositũ alioqui dici possit in d.l.4. Itaque id addere non debuisset; In hac itaque specie non valet legatum, licet Electrum proximum sit auro, aliud tamen, si forte ea, quæ diximus, accederent, nẽpe consueuisse testatorem auri appellatione Electrum quoq; suum cõplecti. Archidiac. l si quis vinum, ff.de tritic.vino. & d.§.quid tamen.

ELECTRINA vasa, electrini nummi. Briss.

Ἐλαιώνης, curator oleo coemendo Arcard.l.vlt.§.5 ff.de mun. & hon. Cura quoque emendi frumenti, olei. nam harum specierum curatores, quos σιτῶνας & ἐλαιῶνας appellant, creari moris est. Hot.

ELATI sui securitate, apud Impp. in Inullus. C. de Iudæis, vt apud idoneos autores: elatus arrogantia, superbia, insolentia: & efferri iracundia, odio, dolore, lætitia. Spieg.

ELECTIO. Nihil est aliud electio quam idoneæ personæ ad dignitatem Ecclesiæ vacantem, solennis euocatio. cap cum in cunctis in pr.de elect.c.1. & 2.de concess.præb.c. Hosius, §.fi. 61.dist. Aliter autem Electio accipitur apud Aristot. lib.3. de moribus, c.2. solenniter autem in Episcopatibus, Abbatiis, & aliis Prælaturis (quæ mortuo pastore viduatæ dicuntur) triplici via fieri potest electio, per Scrutinium videlicet, compromissum & inspirationem, c. quia propter. de elect. Rursus inspirationis via fit dupliciter: per inspirationem veram, quæ fit Deo Opr. Max. miraculose reuelante, [illegible]atuimus, § fi 61. dist. & per quasi inspirationem, cum electores nullo tractatu præcedente, omnes vno ore in vnum consentiunt, d.c quia propter, sed vt scribit D. Corrasius, in paraphrasi Sacerdotiorum, c.3. In Electionibus vero inferiorum dignitatum hoc tantum est solenne, vt singulorum consensus, in communi, i. collegialiter præstetur. c. in genel. §. 1. de elect. c. sicut. eod. tit. in 6. Nam & in quibuscunque actibus collegij & vniuersitatis perpetuum est, vt singulos separatim consentire non satis sit, sed conuocati communiter consensum præstare debent, l.2. de decur. lib.10. C. gl. c. cum omnes, de constitut. Quæ maiore ex parte sumpta sunt ex Ioh. Corras. ne quem gloriæ fraudem. Anchor.

ELEEMOSYNAE tria genera, cap. tria. & cap. seq. 45. distinct.

ELEEMOSYNARIA, hospitalia, Clement. de præben. c.7. & Clem.2 pr.de religios.domib.

ELEFAS pro elephas, l.2.fin. ff. ad l. Aquil. in Pand. Flor. Briss. parerg.

ELEGANTER quærit, scribit, tractatur, adiicit, ait, definit, excipit prætor. Briss. ex ff & C.

Interdum ELEGANTER, Iurisconsulti, non ineleganter dicunt. Sic non ineleganter defendi poterit. l.24.ff.de hæred. instit. Briss.

ELEMENTORVM vsu penitus carere debet particida, l.vnic.C. de his qui parent.occid.

ELEMENTA legalis scientiæ Accursius in procemio Instit. male exponit, quod quemadmodũ singula ex vi quatuor elementorum gubernantur, vt ille inquit, ita hic liber omnia iura complectatur, nam Iustin. illic prima elementa appellauit, i. principia totius legitimæ scientiæ, prout fusius explicat hanc sententiam idem Iustin. in l.2.C. de vetere iure enucl. in vers. Mandauimus. Plinio authore elementa dicta sunt quasi eleuamenta, eo quod ex ipsis cætera originem sumant: initia videlicet & fundamenta creaturarum. Hac translatione vsus est Cic. in Topicis. His igitur locis (inquit) qui sunt expositi ad omne argumentum reperiendum, tanquam elementis quibusdam significatio & demonstratio datur. dictæ sunt etiam literæ elementa, quod sint Orationis principia quædam, ex quibus primum syllabæ, ex syllabis dictiones, & dictionibus orationes conficantur. Sic & Paulus ad Galatas 4. elementa vocat prima rudimenta religionis & præsertim illa externarum Ceremoniarum, quibus Iudæi veluti pueri quidã in prima legis padagogia imbuebantur: vt sunt obseruationes temporum, locorum, Vestium, Ciborum, Sacrificiorum, rituum, & ceremoniarũ. Vocat autẽ ea egena elementa, quod non afferrent gratiã, Sp. Sanctũ, consolationem, pacem cordis. aut vllã vera bona, quæ per solum Euangelium & Christũ contingũt.

ELENCHVS, lapillus est ex genere margaritarum. Paul. de aur. & arg. leg. l. pediculis, 32. §. 8. Item cum inaures, in quibus duæ margaritæ elenchi, & smaragdi duo, legasset, & postea elenchos detraxisse. Nebriss. In lib. quem de Vasculis Bayfius edidit, collegit è Plinij verbis, cylindros & elenchos in eo differre: quod elenchi sint fastigiatæ longitudinis, cylindri vero proceritatis, æqualiter orbiculatæ. Spieg.

ELENCHOS non esse gemmas, sed margaritas docet etiam Pl. qui li.9.c35. de Margaritis loquens, sic inquit, Summa laus coloris est exaluminatos vocari, & proceribus sua gratia est; elenchos appellant fastigiata longitudine alabastrorum, figura in pleniorem orbem desinentes, hos digitis suspendere, ac binos & ternos auribus fœminarum gloria est. Briss. Hotom. Ostendit quoq; Iuuenalis Satyr. 16. elenchos non esse gemmas, qui prius gemmarum, postea elenchorũ mentionẽ facit;

Nil non permittit mulier sibi, turpe putat nil,
Cum virides gemmas collo circumdedit & quum
Auribus extensis magnos commisit elenchos.

Ferr. explic. li.1. in l. pediculis, §.8 ff. de aur. & arg. leg.

ELEPHANTIASI seu lepra laborans testamenti factionẽ habet;

Digitized by Google

Gothofr. ad l. Senium, §. qui testam. fac. Papo. 10. Arrest. l. nn. 16.

ELEPHAS, maximum animalium terrestrium, iumenti operam præstat, continenturque primo capite l. Aquiliæ. Caius autor. l. 2. ad l. Aquil. Spieg.

ELEPTIS vulgo Halo. aliis Leptis, in l. vlt. §. vlt. de censib. hodie, Lebida, Ant. Mercator, acutiss. Gothof. ad d. §. vlt.

ELEVARE fidem testium, & refutare testes, quid sit, in annot. Bud. docet. Quam vero elegantet hoc verbo veteres vsi sint, pluribus ostendit Beroaldus apud Propertium Spieg.

ἐλευθέρια, ας, ἐλευθέρια μαθήματα, liberales & ingenuæ artes, ἐλευθεριοπρεπῆ πράγματα. vid. l. 1. pr. & ibi Goth. not. de extraor. cogn.

ELICATORES ὑδροσκόποι, Gothofr. not. ad §. 9. l. 1. ff. de aq. & aq. pluu. conf. sequentem vocem.

ELICES, i. sulci aquarij. 2. Columel. 8. l. 1. §. 9. de aqua & aqu. græce ὑδραύλαυξις, Haloan. Florentinam lectionem (ait Goth. ad d. §. 9.) vix probare hic possim, quatenus vox ἕλικες Græce scribitur: siquidem ea significatione id verbum non reperio à Græcis vsurpari.

ELICES Festo, & aliis, sulci sunt aquarij, qui in segetibus fiunt, per quos aqua collecta educitur è liris. Vlp. l. 1. § Labeo, ff. de aq. & aq. plu. arcen. sulcos aquarios, qui hinc Elices appellantur, si quis faciat, aquæ pluuiæ arcendæ eum teneri. Haloander sic habet, qui Græcis ὑδραύλαυξις appellantur: quèadmodum & Alciatus quandoq; legendum existimauit: Nunc in Parergis indicans nihil immutandum, idq; auctoritate L. Columellæ, cuius verba adducit li. 2. de re rustica. c. 8. & lib. 11. c. 2. Hot. Prat. Arbitramur tamen Elices proprie dici capita fontium & scaturigines. Vnde Aquilices Callistrato, qui hanc artem exercent, sciuntq; quomodo aquæ elici possint. Alciatus recte sententiam mutauit. Nam Pandect. Flor habet ἕλκειν, quæ lectio retinenda est vel peritorum consensu. Prat. à quo dissentit Goth. vt in §. præced. Dicitur autem & Helix quoddam Machinamenti genus, quod primus inueniens Archimedes præclarus est habitus: Elix autem dicta est à circumuolutione, vel à verbo ἕλκω, id est, traho: de quo latius Maiorag. lib. 2 Miscell c. 10.

ELICERE pecuniis suffragia aulica, aut consensum, vide Goth. not. ad rubr. C. de suffragio. & l. 1. eod.

ELICERE rescriptum, elicitum rescriptum, elicitæ epistolæ. Br.

ELICITVM, impetratum, Brede. Lexic.

ELIDERE est perimere, tollere, summouere, repellere agentem; excipientémve, l. 27. §. pactus, ff. de pact. l. 2 §. generaliter, ff. de doli except. l. 4. C. de ord. cogn. l. at. §. 1. ff. de pignorib. l. 17. ff. de euict. Briss,

ELIDERE, Elidi in specie Pauli. l. si vnus, § pactus ne peteret, ff. de pact. non omnino tolli, sed & inutile, & inefficax effici accipi debere docui li. 4. mediæ Iurispr. Sent c. 3. quod eiusdem Pauli verba ostendunt ibidem, non quidem ipso iure & replicatione (ait) exceptio elidetur, quod & Iustinianus probat, §. præterea. Instit. de actio. pacto conuento obligationes non omnino dissoluuntur. Zasius vero li. 1. Respons. num. 5. & Fortunius Garsias in repet. d. §. pactus ne peteret, omnino tolli falso contra senserunt, cum ex verbis l. Pauli contrarium sit verius. Docuit id ante Prat. Corrasius Miscell. lib. 2. c. 16. sed elidere esse idem quod perimere, & enecare, testatur authoritas Virgilij, cum inquit, Geminosq; premens eliserit angues: & Suetonius in Cæsare, sæpe præ turba elisi & exanimati sunt: sic in iure Canonico probationes elidi, i. e. tolli dicuntur, c quoniam, § si vero vt lit. non contest.

ELIGENS inter contraria variare non potest. l. 7. l. 4. §. 2. fin. de lege commissor.

ELEGIT, qui non reiecit, l. vlt. §. vlt. ff. furti aduersus nautas, l. 16. de SC. Macedon. Si mulier alterius mariti coniugium elegerit, l. 5. C. ad SC. Tertyll.

ELIGERE litigatores: compromissarium iudicem: eligi arbiter, eligitur vir bonus: eligere sibi hæredem: tutores liberis: sponsum filiæ. Briss. ex ff & C.

ELIGIMVS re ipsa, quod prius mente optauimus: quapropter promiscue optio electioque assumitur: author Alcia. à quo dissent. Cuia. vid. suprà Electio. Omnis autem electio actus est voluntarius, vt Arist. docuit 3. Ethic. colligiturq; ex l. Gallus, §. & quid si tantum. Est autem electio de multis, l. quod in hæredem, §. eligere, de tribut. l. plerunque, § fin. de iur. dot. Vide Salom. in d. l. Gallus, ff de liber. & posthum. Prat.

ELIMATVM, expolitũ, l. 2. § sed cũ perspexi. C. de vet. iur. enuc.

ELIMATA gloria: elimata desiderta Briss.

ELOCANDA sunt vectigalia, l. 9. §. 1. ff. de publican & vectig.

ELOCVTIO pluralis, l. 12 ff de testib. elocutione exprimi, ex locutione exprimi Briss.

ELOGIVM, aliis Ellogium, ἔλλογιον (diss. Prat.) commendatio, testimonium honestum: aliquando & contrarium significat, nempe vituperationem, testimonium de crimine, &c.

OGIVM, testificatio de certo homine (ait Hot.) vt de inquisitione criminum alicuius rei, q æ ad magistratum, cuius ea de re notio est, mitti solet. Modestin. l. tertia, ff. de re milit. Desertorẽ auditum ad suum ducẽ cũ elogio præses mittit. Marcianus l. 6. ff. de cust reo. Non omnes ex fide bona elogia scribere compertum est. item Irenarchæ quum apprehenderint latrones, interrogent eos de sociis & receptatoribus, & interrogationes literis inclusas atq; obsignatas ad cognitionem magistratus mittant. Igitur qui cum elogio mittuntur, ex integro audiendi sunt. Hotom.

Paulo secus Briss. ELOGIA (inquit) pro notoriis seu indiciis criminum, quę vulgo onera & informationes dicimus, l. 6. & l. 11. ff. de custod. reor. l. 3. ff. de re milit. Tertull. in Apolog. c. 44. vestros enim iam contestamur actus, qui quotidie iudicandis custodiis præsidetis, qui sententiis elogia dispungitis tot à vobis nocentes variis criminum elogiis recensentur. Idem in lib. ad Scapulam. Prudens etiam missum ad se Christianum in elogio concussione eius intellecta dimisit, scisso eodem elogio, negans sine accusatore se auditurum secundum mandatũ. Tranquillus in Caligula c. 27. Custodiarum seriem recognoscens nullius inspecto elogio, stans tantummodo intra porticum mediam à caluo ad caluum duci imperauit. Briss.

ELOGIA, i. informationes processus, interrogationes, &c. d. l. 6. de custod. reor. Gothofr. ad l. 7. in fin. C de accusat.

ELOGIVM etiam edicto subiectam clausulam appellat Vlp. in l. 38. §. inuentorium, ff de ædil. edict Briss.

ELOGIVM sententia vel oratio de re quapiam data opera, id est, ob nullam aliam rem perscripta. Vlp. l. 38. §. 2. ff. de ædil. edict. Idcirco elogium huic edicto subiectum est, cuius verba hæc sunt, &c. id est, de industria, vt de pecore nominatim caueretur, hæc clausula subiecta est. Vlpian. proprie vsurpauit. nam ELOGIVM cum in bonam partem accipitur, est testificatio de homine certo, ei vni propria, neque alteri conueniens, vt illud de Attilio Calatino, vno ore cum plurimæ consentiunt gentes, populi primarium fuisse virum. Hotom.

ELOGIVM pro Epitaphio quod sepulchro incisum erat, dixit Cic. in Pison. & lib. 1. Tusc. quæst.

ELOGIVM etiam pro causa titulo que exhæredationis ponitur, Briss vel pro causæ adiectione. Hoto.

ELOGIVM in malam partem notatio quædam est (sic enim notationes Censoriæ dicebantur) exhæredationis causam continens. Africanus l. 14. §. 2. ff. de lib & posth.

ELOGIVM proposuisset, i exhæredationis causam. Sic in l. 1 §. idem ait 9 ff. de Carbo. edi. l. 9. C. de suis & legi Augusti. in sermo. de vit. & mor. cler. Ambos exhæredauit, illam cum laude, istũ cum elogio (vituperatione) Cic. in Cluentiana: Vnum est etiã quod maxime me conturbat: quod elogiũ recitasti de testamẽto Cn Egnatij patris, hominis honestiss. idcirco se exhæredasse filiũ quod is ob Oppianici damnationẽ pecuniam accepisset. Quint. li. 7. c. 4. sed nonnunquã etiam reius hic totius summã constituit, ti exhæredatũ à se filium pater testatus fuerit elogio, propterea quod is meretricè amauerit. Hot. Br.

ELOGIVM modo & in legatis & in hæreditatibus dandis elogium adicitur, vt in l. 37. § Sciam, ff de legat. l. 3. Legatum reliquisse testatorem, Scæuola ait, cũ hoc elogio, Mæuio de me nihil merito dari volo. Seneca li. 2. Controu. Testamento omnium bonorum suorum reliquit Formolam hæredem, & adiecit elogium: Quia pudicam comperi. Quintilianus etiam declamatione 325. Elogium vocat ve. ba precaria de hæreditate restituenda in hæredem collata. Briss.

ELOGIA pro testamentis morientium, l 20. in pr. C. de iure deliber. Cic I Tusculanarum, l. 31. in fi. pr. & l. 35. C. de inoff. test. l. vlt. C. comm. vt iud. l. 3 med. C. de posthu. hæred. l. 23. C. de testa. l. 8. ante fin. C. qui test. fac l. 10 pr. C. de secun. nupt.

VLTIMVM Elogium conficere, l. vlt. C. de testa. mil. vel condere. l 9. pr. C. qui testa. fac. l. 3 C. quando & quib. quarta pars deb.

VLTIMA mortuorum, defunctorum Elogia, l. 28. in fin pr. l. 30. pr. C de testam. l. 2. C. communia de manumiss. l. 7. §. 5. C. de curato. furio. l. 35. fin. C. de inoff test. Dilent. in superiorib. Turneb. 18. aduers. c 5. Prat.

ELOGII munus est, eius, qui annonæ rationem procurat. λόγος enim rationalis, ratiocinatór ve à Græcis dicitur: Hinc Alogistes & Analogos, qui rationes reddere non tenetur. Modest. in l. quidam. de admin. tut. Vide Alciatum in tit. de Framen. Alex. lib. 11. C. Old. in Actio. 2. class. 4. Spieg.

ELOQVENTIA, est bene & recte loquendi scientia. Vnde Eloquens, qui in dicendi ratione perfectus est. Pompo. l. secunda, de orig. iuris. §. ab iis profecti. Sed plus, inquit, eloquentiæ quam studio iuris operam dedit, & in §. ab hoc plurimi, ad fin. ex his sit Trebatius, peritior Cassellio, Cassellius Trebatio eloquentior fuisse dicitur, Offilius vtroq; doctior. Iuris ciuilis scientiam, decere cultum sermonis, modo illi non præcurrat, ostendimus in compendio Tyrocinij. Spieg.

ELOQVENTISSIMVS iudex, auth. apud C. de fide instrum.

ELOQVIA sacra oracula Bibl. l. 34. §. 3 fi. C. de Episc. audien.

ELPIS, idis, nomen fœminæ, in l. 37. §. 1 de legat. 3.

Ad eludendam inofficiosi querelam, id est, remouendam, excludendam.

ELVDERE vim executionis, l. 18. C. de appellat. Eludere actionem, compromissum, pœnam pecuniariam, inofficiosi querelam. Briss.

Digitized by Google

ELVDERE, est finem ludo imponere. Ex Donato, interprete Terentij. Spieg.

ELVERE proprie est lauare, & ita lauando purgare, vt sordes omnino tollantur & deleantur. Vnde Terrarum eluuiones Ciceroni dicuntur, cum aquarum inundationibus, terræ immerguntur, & tanquam obsorbentur. Itaque eluuio cursim & vno fere cõtinuoque impetu fit: alluuio sensim & conatu nec certo perpetuoque accedit aut decedit, cuius incrementum latens & obscurum non facile animaduerti potest, nisi postquam est magna aliqua ex parte factum, Connan. li. 3. c. 5. n. 1.

ELVGERE, luctũ deponere, vel finem lugendi facere. *Die Klegkleider hinvveg legen.* l. 1. l. 11. & 10. ff de his qui not. infam. Solet autem vir elugeri propter turbationem sanguinis. Vnde Pomponius eam quæ intra legitimum tempus partum edidit, putat vel statim posse nuptum se collocare, l. liberorum, d. tit.

ELVSCARE alterum oculum effodere significat, in l. 12. tab. in l. 22. de pign. l. sed. & si. 5. §. 3. ff. ad l. Aquil. l. 3. fin. de cond. tritic. Goth. not. ad l. 101. §. 2. fin. de verb. sig. est luscum facere, id est, altero oculo orbare: luscus enim proprie est, qui altero oculo caret. Vlpian. d. l. sed & si scribit l Aquilia teneri eum, qui discipulum eluscauerit in disciplina (alij aliter legunt textum deprauantes) Cotta, Hinc

ELVSCATIO, actio ipsa priuandi alter oculo, Vlpianus de ædil. edict. l. item Ofilius. Eluscationem eam quidam putant, vbi homo lumine adhibito nihil videt. Qui id dixerint, non sunt audiendi, quia nulla freti authoritate id dicant. In dict. l. item Ofilius in Pand. Flo. legunt quidam luscitationem, falso: Haloander Nuscitationem. Prat. & Spieg.

ELVSCATVS seruus in l. 17. ad exhibendum, l. in hac actione 3. fin. de condic. tritic.

ELVSCIFICARE est luce priuare quod nõ est assecutus Nonius Marcellus, qui exponit elucificare, id est. lucidare, auctore Laberio; qui ita intellexit, secundum eum, dum inquit, Volo elusificare exitum ætatis meæ. & ita etiam Laberium intelligit Sipontinus in suis in Latinam linguam commentariis, super 24. Epigr. Si quis ades longis tem, &c. tamen tacito (vt moris sui est) Nonio, à quo didicerat. Sed (quod eorum pace dixerim) Elucificare apud Laberiũ accipitur alio intellectu, neque significat lucidare, aut clarificare, prout putant ipsi: sed quod est totum contrarium, luce priuare. Quidam enim dies auarus apud Laberium deplorat asotiam, & popinationem filij, aitq; velle Democriti exemplo se luminibus oculorum priuare, ne videat filium nequitia & luxu patrimoniũ dissipantem. Laberij carmina si quis desiderat, citat Aul. Gellius: apud quem tamen luciferare inuenies, pro eluciferare, & male. Atque ita etiam verbum eluciferare, quod significat luce priuare, exponit Ambrosius Calepinus in suo Dictionario: & Philippus Beroaldus, vir seculi nostri diligentissimus, in suis in Apulei Comment.

ELVSORIVM prætoris imperium esse nõ debet, l. si prætor. ff. de iudic. l. vlt. ne quid in loc. publ. hoc est, Vanum esse non debet.

ELVVIO: vide supra Eluere.

E M.

EMANATIO, processio Sp. sancti à Patre, & filio, Goth. not. ad l. 2 §. 1. ibi ex summo rerum parente. C. de summa Trinit.

EMANCIPARI proprie dicebãtur liberi: serui autem manumitti: quod tamen discrimen non vsquequaque seruatur. Prat.

EMANCIPARE liberos: alias sacris dimittere, l. 3. ante fin. C. de bonis matern. à sacris paternis remittere l. 31. pr. Co. de fideic. Ex emancipatione manumittere, l. 5. Cod. de emancipar. liber. manumittere: manumittit filium qui emancipat, l. 2. ad SC. Tertull. & ibi Goth l. 10. de suis & leg adde d. l. 3. circ. med.

EMANCIPARE vero generatim est è manu, id est, potestate ac dominio transferre, alienare, vendere: Vnde emancipari Festo lib. 5. dicebantur tam liberi, qui ex iure patris exibant, quam ea quæ alieni dominij fiebant, quorum vtrumque mancipatione fiebat.

Vnde mancipare & emancipare prædia fundosque apud Plin. lib. 7. Epist. ad Caninium, & lib. 10. Epist. ad Traian. & Tranquill. in Otho. ca. 4. vide infra mancipare, & adde Connan. lib. 2. c. 14. n. 4.

EMANCIPARE agrum, est, alienare è mancipio, id est, dominio ac possessione sua emittere, & alteri possidendum tradere.

EMANCIPO me tibi, apud Plautum, id est, tuæ me potestati trado. Prat,

EMANCIPATIO generaliter definita, est actus hominis, quo filiusfam. vel filiafam sui iuris efficitur. Vulte. in Comment. Instit. Quib. mod. patr. pot. solu. §. 5. n. 1.

EMANCIPATIO duplex est, legitima & Imperatoria Legitima ita dicitur per eminentiam: quoniam est, ex leg. 12. tab. ex qua quod proficiscitur, per eminentiam legitimum dici solet: & est actio legitima, qua filiusfamilias secundum præscriptum legis duodecim tabularum solenniter sui iuris constituitur. Huius actionis ex eadem lege sunt partes duæ, mancipatio & manumissio. Mancipatio in genere est eius quod venditum est, in manus traditio: atque ita hic in specie est traditio eius, qui est in potestate patris. Imperatoria emancipatio est emãcipatio, secundum rescriptum Anastasij, vel Iustiniani Imperatorum faciendam: vnde vna Anastasiana, altera Iustinianea, Anastasiana Emancipatio est, qua tantum per impetratum Principis rescriptum Iudex competens in iudicio docetur, de emancipatione tam absentis, quam præsentis, l. pen. C. de emancip. liber. Iustinianea emancipatio vero est, qua iudex competens, vel magistratus, cui hæc facere cum legibus, tum consuetudine concessum est, docetur de emancipatione, etiam sine vllo Principis rescripto. l. sin. C. eod. Vulte. in Commen. Instit. Quib. mod. ius patr. pot. solu. §. 5. n. 3. 4. 5. 6.

EMANCIPATORVM appellatione continentur liberi, quoquo modo potestate patria liberati; quibus opponuntur filiifam. qui & ipsi sunt filij, sed potestati patriæ adhuc subiecti. Vterque quidem est filius, sed non vterque eodem iure censetur. Emancipatus sui iuris est, filiusfam. alieni iuris: ille habet familiam, hic nullam, adeoque ille paterfam. est, hic non: item ille Testamentum facit, hic nõ facit, nisi in bonis istis in quibus pro patrefam. habetur: ille institutus est hæres extraneus, hic suus & necessarius. Vulte. in Comment. Instit. de exhæred. liber. § 2. n. 1.

EMANCIPATIO ad liberos relata, est patriæ potestatis relaxatio, interueniente vtriusque & patris & filij consensu coram iudice. Axo. in summ. C. eod. in pr. & §. præterea. Iustit. quibus mod. ius patr. potest.

EMANCIPATIO, ait Theophilus, tres emancipationes ac tres manumissiones, vel vnam emancipationem & vnam manumissionem complectens §. 5. quib. mod. ius pat. potest. Hoto.

EMANCIPATIONEM veteres omnibus omnino contractibus, qualescunque illi tandem essent, adhibebant: idque eam ob causam, quia nulla res tantam facit controuersiam quantam alienationes istæ. Vt igitur constaret de alienatione, solennitatem illam introduxerunt. Nos hodie negocium istud per arrham conficimus Old.

EMANCIPATIO ergo liberorum quoque imaginaria quædam eorundem alienatio ac venditio est, ad similitudinem eius excogitata, quam olim Romulus instituerat: nam is cauerat, vt si pater filium ter mancipasset, id est vendidisset, filiam autem semel, ij sui iuris efficerẽtur: postea vero ad speciem atq; vsurpationem vetustatis institutum est, vt pater apud Prætorem alicui, cuius fidem sequebatur, & qui ob eam causam fiduciarius pater dicebatur, filium suum dicis causa ter acceptis ab eo vno aut duobus nummis, filiam semel vendens, eos hac ratione de manu ac potestate sua dimitteret: quos tamen nummis redditis, iterum pater recipiebat. Prat.

EMANCIPATIO similitudinẽ venditionis habebat, hoc modo: Naturalis pater filium suum alij fiduciario patri mancipabat, hoc est, in manum tradebat: à quo vice mutua duos nummos, quasi in similitudinem precij, accipiebat, & iterum eos fiduciario patri tradebat. Quod secundo & tertio fiebat coram septem testibus Et tali superstitioso circuitu ac formula filius exibat patriam potestatem, vt in lib. Inst. 1 Gaius tradit. Old.

EMANCIPATIO etiam pro abdicatione iusta sumitur à qua alias differt, vt ait Bald. tit. de adopt. v. sup. Abdicatio.

EMANCIPATIO olim triplex. l. vlt. C. de emancipat.

EMANCIPATI Festo duobus modis dicuntur; aut ij, qui ex patris iure exierunt, aut ij, qui aliorum dominij fiunt.

EMANCIPATVS Ciceroni est dedititius.

EMANERE id est diu abesse, ac tandem reuerti. Briss

EMANSIO appellatur delictum emansoris, l. 4. §. edicta. ff. de re milit. Leuius autem est emansionis delictum, quam desertionis: sicut leuius est Erronis, quam Fugitiui Briss.

EMANERE est diutius extra castra vagari, l. 3. §. 2. de re mil. l. 17. § cæterum. de ædil. edict. Item extra domum manere. Prat.

EMANSOR, qui diu extra castra vagatus, tandem regreditur, d. §. 2. Alias remansor. l. 4. §. 13. l. 5. §. 6. de re milit. differt à desertore: Ille sponte, hic inuitus redit l. 4. 13. eod. Ille erronis, hic fugitiuo seruo comparatur, cui scilicet non est animus redire. Nebr. Cuia. 6. obs. 16. Goth. ad d. §. 2. l. 3. vide inf. Erro.

EMASCVLARE, est castrare, hoc est mascula virilitate viduare: in qua significatione est & Eutrare, apud bonos autores. Sane ne id fieret, edicto veritum est l. 1. C. de Eunuch. & publicum iudicium ex lege Cornelia constitutum. Spieg Schar.

EMBAMMA, intinctus, l. 9. fin. de contrah. empt. condimentũ ad obsonia paranda, vt docet Columella, dum inquit: Hoc sinapi ad embammata non solum idoneo, sed etiam speciosо veteris, & ideo quæsiuit Vlp. in l. si quis vinum, 9. §. 1. vbi omnino v. Goth. & ab eo citatos, ff. de vino, trit. oleoque leg. si acetum quis legasset, an embamma contineatur? & putat contineri: quia aceti numero fuit, apud quem tamen emblema mẽdose legitur. Sunt etiam qui embammata accipiant immersiones, quando intingimus vel panem, vel obsonium in vasculis repletis re liquida; & à Græco verbo ἐμβάπτειν deduci videtur, quod est immergere & intingere, & hæc opinio visa est postea placere Alex. Genial. dierum li 5. c. 11. Sunt etiam qui embamma putent dici acetum ad intengenda obsonia cõditum: cui sinapi immiscери solitum, Briss. per dd. ll. & Col. li. 12. c. 55

Digitized by Google

aliis acetum coagulatum, quod vino diffusum, aut aqua, aceti saporem facit, & propterea in legato aceti continebitur embamma, quoniam eiusdem saporis est. Cotta. Adde Forcatulum in penu iuris ciu. c. 20.

EMBATEVTICI iuris appellatione, ceu generali, cuius meminit Vlp. in l. 3. § fi de reb. eor. qui sub tut. Alciato tradente, id ius intelligi potest, quod & quandam detentionem respicit, & rei possidendæ facultatem, tametsi proprietas vera ad alium pertineat Quale est ius superficiarij vel eius qui fundū vectigalē possideat, vel perpetuarij, l. bonorum, de verb. sign. l. fin de suas perfic l. si ager vectigalis. Erunt forte, quib. magis arridebit, Ius Embateuticon intelligere, quod vulgo Pedagiū, *Vuegzoll* quod alioqui ad Regalia solet pertinere. Sed Alciatus eam interpretationem magis probat, quę in Etymologico magno est, vbi ille Grammaticus ἐμβαθεῖα, inquit, quæ nunc & ἐμβατὰ dicitur, id ius quod creditor in bonis debitoris sibi pignoratis retinuit, propria autoritate ingrediendi: ab ἐμβατεύειν, ingredi. Prat adde Goth. not. ad § 4. l. 3 de reb. eor. qui sub tut. Alciat. 1. pareg 36. Cui. not. Inst de locat.

EMBATEVTICON ius quidam interpretantur, ius quod Creditor in bonis, sibi pignori obligatis concessum habet, propria autoritate ea ingrediendi. Briss.

EMBATA. v. Emphractæ.

Ἐμβατικοὶ, Ordinarij & publici iudices. V. No 20. & 112. Cuia. & Goth. ad rubr. C. de off. Recto. prou item iudices seu præsides ἐμπεφκτοὶ, & infimi quasi ordinis, N. 20 31. 103 112. Ordinarij milites, gregales ac manipularij ἐμβατικοὶ etiam dicuntur Cuiac. d. loc. & ad l. 4. C. de annon. Goth. ad l. 6 pr. C. de mod. multar.

EMBLEMATA generatim sunt ea, quæ rei ornatus alicuius gratia adiiciuntur, l. 17. vbi Goth. not. de auro arg. l. 19. § 5. 6. l. 32. § 1. eod. l 7 § 2. ad exhib. Paul. 3. sent. 6. § 89. l. 4. § 1. de tritico. Hoc vocabulum, cum in Senatusconsultum aliquando incidisset, Tiberius græci sermonis impatiens, circumduci, & aliud latinum requiri, aut rem potius longiore ambitu verborum demonstrari iussit auct. Suet. in Tib. ca. 71. Nimirum è Græcia in Latium cum luxu ipsa quoq; luxus vocabula irrepserunt. Nec tamē, vsq; adeo est verborum inops Latinitas, vt peregrinā vocē iure ciuitatis donare necesse habeat. Emblematibus. n. nuncium remittens, potest ea cum Vlp. in l. 19. §. peruenianus. ff. de aur. & arg. accessiones ornandæ rei causa adhibitas, nuncupare. Ad ea respexisse videri potest Paulus, cum in l. 23 ff. de rei vind. quæcunque ait, aliis iuncta, siue adiecta, Accessionis loco cedunt. Briss. Aliis Emblemata sunt opera, quæ ex tesserulis structa sunt, quale est muscearum in parietib seu pauimentis, & tarseatū in lignis: ἀπὸ τοῦ ἐμβάλλω, quod est interfero, vocitata, sic scyphis, speculis, abfidibus, vasis, emblemata ornatus causa adiiciātur. Briss. rursus exemptilia, cum lubet. Iiis vasa pura, i. non cælata opponuntur, in l. si in rem de rei vind. vide Crustæ. Prat Hot. Accipiuntur etiam pro sigillis ex auro vel argento, vasis impressis, illigatisque. Cic. in actio 5. de signis taxat Verrem, quod emblematū vim coacernauerit, quæ omnia vasis Siculorum cælatis impudenter abstulerat, Pl. lib 34. Vlysses, inquit, & Diomedes erant in phialæ emblemate, Palladium surripientes. Lucil.

Arte pauimente atque emblemate vermiculato.

Quem citat Cicero, dum inquit. Nullum nisi loco positum, & tanquam in vermiculato emblemate (vt ait Lucilius) structus verbum videres, & de his apud nos intellexit Paul. Iureconsultus in l. pedicul is, § 1. ff. de aur. & arg. leg. Meminit Vlp. in l. Quintus Mutius, § cui autum. eod. tit. Cotta.

EMBOLA in l. 10. C. de Sacros. Eccl. l. vlt de nauibus non excus. li. 10. C. publicarum specierū copiarumq; seu annonarū transuectionem significat, quæ quotannis in Ægypto nauib illatæ Cōstātinopolim deferebātur. λὸ ἐμβάλλειν τοῖς πλοίοις τὸ σῖτον, vt Iustin. in edicto 13. his indicat, πᾶσαν χρείαν ἐφόδιον ἔχειν τὸ αἰσίας ἐμβολῆς σῖτον καὶ ἀποχῆς, καὶ κῶν τοὺς νενομισμένους καμάρας ὑπάρχειν, ἀλλὰ καὶ τὸν μὲν εἰσπράττειν ὅσις ἐξ ἐκατέρας ἐσιν αἰγύπτου, τὸν δ' ἄλλον αὐτὰρκη ἔχειν τὸν ἐμβάλλειν τοῖς πλοίοις, φλασιάζειν τὲ εἰς ταὐτὸν ὑπάρχειν τὸν ἐνδαίμονα πόλιν, ὅσοι δ' κρείσσονες τῆς αὐτῆς αἰσίας ἐμβολῆς ἐσὶ τῆς ὲ ταῦτα πλοιζόμενος. Idem in eodem loco ἐμβολὴν συμπομπείαν vocat. Briss. Goth. ad d. l. 10. ad l. 5. pr. C. de episc. audi. ad Edict. Iustin. 13. ca. 4. § 1. pr. & N. 163. c. 2. med. Embola est publica & annua specierum transmissio: alias sacra Embola. vide Embolicæ species, apud Vopiscum. Goth. ad d. c. 4. & c. 22 § 1. de Edict Dissen. Hot. cui Embola est incursio, eruptio, & expeditio in d l. 10. quod probat ex l. 11. ibi. seq

EMBOLA, rostra sunt nauium. Significat & alia præter hoc, de quibus Hermol. in Corollario Plinianō. Alciat.

Ἐμβόλιμος, dies intercalaris, Gothofr ad l 98. pr. de verb. sign.

Ἐμβολισμὸς Græce, nobis intercalatio. Siquidem Macrobio tradente, Intercalare, intercerere est: quod verbum in § minorem, l. 3. de minoribus Accurs. vt Budæus ait, inscite, de medio tollere, interpretatus est cum sit non eximere, sed interserere, interponereque. Nebriss.

Ἐμβολὶς nauis velocissima Æschil. vide Adnotationes in leges Rhodias. Prat.

Ἐμβρυὸν in legibus Solonis apud Galenū. εἰ ζῶον τὸ κύημα ἐς & in lib. περὶ φιλοσοφίας ἰατρείας significat infantem in vtero, vide quæ ad leges Solonis scripsi in lib. Veteris Iurisp. secūdo. Prat.

EMENDA verbum Gallicum, Latinis multa, vel mulcta, Græcis ζημία, dicitur de verbo Gallico text. in ca. quamuis, de offic. ord. li. 6. de Latino tot. tit. C. de mult. l. si qua, ff. de verb, sig De Græco in legibus Solonis, quæ extant apud Demosth. orat. & Plut. & Laert. in eo, & veterem nostram Iurispr. lib. 2 Prat.

EMENDARE nihil aliud est, quam mendū, i. errorem litura tollere. Alc. in l. edita. C. de edend. salua remanente substantia, l. actorum, ff. de re iud. significat alias corrigere & castigare. Briss de quo plura d tit. de edend. Emendare sententiam, l. 2. med. C. de sent. ex breui. v. Goth. not. ad l. 12 fin. Cod. de testa. Emendare etiam, virgis affligere, castigare Breder. per l. 1. fi. C. de emend. propinq. (ex ff.

EMENDARE errorem, censum, ius, moram, verba actorū Briss.

EMENDATORES apud Atheniēses erant χρεῶται, id est, debitorum exactores: & rationum magistri: apud quos quod causa obitę perperam legationis dici solebat, quam Græci παραπρεσβείας vocant, inde διορθῶται sunt nominati.

EMENDATIO, modo pro prauorum morum, & vitiosa admissorum castigatione vsurpatur. vt T T. Co satis notis, de emend. prop. de emend seruor. modo pro mutatione, seu libelli variatione: de qua Interpretes disserunt in l. edita. Co. de edend. Alciat, hic omnino videndum est iis, qui ad forū animum appulere. Emendatio etiam est, qua singula, prout ipsa res postulat, dirigimus, æstimantes vniuersorum scriptorum sententiam diuersam: vel correctio eorum, quæ per scripturam, dictionem fiunt: autore Diomede. Tradunt optimum esse emendandi genus, si scripta in aliquod tempus reponantur, vt ad ea post interdum, velut noua atque aliena, redeamus. Spieg.

EMENDATIO domestica fit virgis, loris, verbis, Breder. per d. l. 1. C. de edend. propin. vbi & Gothofr.

EMENDICARE, more mendicantium aliquid petere, l. 14. C. de accu. Impp. Singuli aiunt, vniuersique iudices cognoscant in publicis crimin ib. non oportere emendicatis vti suffragiis Decretorum. Spieg.

EMENDICATA gratia l. 129. de decurionib.

EMENDICATA suffragia appellantur, quæ leuiter causam adiuuant, vt potentium commendationes, & ciuitatem in alicuius honorem decreta, vt ait Alciat. vbi mendicata suffragia refert inter prouerbia Iureconsult. Spieg.

EMENICATVS honor, l. 1 C. vbi quis decuriali.

EMENTITA profession, l 14 C de probat.

EMERE, quod nunc est mercari, antiquis erat sumere, accipere: item conducere. festus lib 15. & 16. Briss Horo. Vnde redemptores, qui tametsi conductores sint alicuius operis faciendi, quia tamen cōfecto opere pecunias accipiebāt, redemptores vocati sunt, & emptorum nomine designati Emo igitur quotiescunque aliquid ἐμῶ, id est meum facio, siue rei dominium acquiram siue vsum, aut aliam quamcunq; eius commoditatem: Vnde fortassis origo verbi. Connan. lib. 7. c. 6. nu. 1. Idem Con. lib 7 ca 5 nu. 1. Sic inquit: Origo emendi vendendique à permutationibus cœpit, vt scribit Paul. de contrah. empt. l. 1. Olim enim (inquit) non ita erat nummus, neque aliud merx, aliud precium vocabatur: sed vnusquisque secundum necessitatem temporum ac rerum vtilibus inutilia permutabat: quoniam plerunque euenit, vt quod alteri supersit, alteri desit, &c. vide eundem Conn. latius de orig. emen. lib. 7. c. 5. n. 6. & infra quære Emptio.

Bene EMERE est non tam à bono auctore, quam æquo & iusto pretio. Briss.

Pro EMERE ab aliquo, Comparare ab aliquo, dicitur in l. 1. C. de autorita. præstan. Et in l 5. C. qui manumit. non poss. ab eo redemptus, pro Emptus.

EMERE nomen. l. 1 C de contrario iudic. tut.

EMERE in nomen suum prædia, l. 2. quand. ex fac. tuto.

EMERE rem necessariam, licet mortalem, §. sciendum. in fi. l. verum, ff de minor. Spieg.

EMERETENSES Lysitaniæ populi, qui Iuris Italici erant. Briss.

EMERGENS quæstio, & incidēs differunt. Emergens est, quæ extrinsecus accedit, & nihil habet cōmune cum negocio principali, & tantum processum respicit, & tendit ad ipsum impediendum: vt testem admittendum, vel non. Incidens est, quæ respicit merita causæ, & habuit ortum ante litem cōtestatam, vt exceptio transactionis, pacti & compensationis Differentia euidens inter quæstionem emergentem & incidētem potest haberi per hunc versum. Incidēs perimit, emergens quæstio differt, gl. in c. 1. de ord. cogn. Et vide gl. in l. quod iussit, ff. de re iud. Ioh. Bello. Etymol. Licet illa ætate, vigoris, nondum emersissent vestigia, ait lex 3. fi C qui testam. fac.

EMERGERE dicuntur quæ in occulto cum essent, & latarent, ex posttacto apparent. Sic emergere inopinata seruitus l. 1. §. de act. empt. Briss

EMERITA, & EMERITĒSIS colonia, ciuitas est Lusitaniæ nominatissima, Augusta cognominata. Nā vt scribit Diō deuictis Cātabris & Asturibus: eam vrbē illis qui supra ætatē, essent, emeritis, Augustus habitādā cōcessit. Vnde vrbs appellata Emerita Augusta

Digitized by Google

Augusta, ex nomine conditorum & Augusti. Paul.lib.50.Digest.tit.de censib. In Lusitania, inquit Pacenses & Emeritenses. Nebr. aliis Emericenses vel Emeretenses, in l.8.princi. vbi Gothof.d.t. de cens.

EMERITI dicuntur milites, qui sunt exautorati, hoc est, militiæ sacramento soluti, quibusq; iam donatiuum est solutum. Modestin. Si expleto, inquit, tempore militiæ redeat veteranus, restituatur, & emerita accipiat, l. desertorem, de re milit. Nebr. Brissonio Emeriti sunt, qui impletis stipendiis labore militiæ soluuntur. l.1.D. de excus. tut. l. vltim. Cod. de his qui non implet. stip. lib.10.l.2. §.2. de his qui not. infam. Hi ætatem militarem impleuerunt ab anno 17. ad 46. ex lege Ser. Tulli. & Gracchana.

EMERITVM, præmium & commodum finitæ militiæ, veteranis dari solitum, l.3 §.8 qui militiæ tempus in desertione impleuit, emerito priuatur, ff. de re milit. & §.12. eodem si expleto tempore militiæ redeat, vt Veteranus restituetur, & emerita accipiet. l.5.§.7. cod. is & præmia & emeritum capit, Briss. Hoto. Prat.

EMERITA stipendia, quæ dantur, cum iam milites missionem, vt Veterani, impetrarunt, v. leg 8 in princip. C. de quæstion.

EMICARE, pro excellere, apud Iustinianum in § hæc omnia, l.2. de vet. iur. enucl. vbi de Triboniano suo loquitur Spieg.

EMIGRARE dicuntur; qui ante finitum conductionis tẽpus habitationẽ derelinquunt, l.28.§.1.ff.loc. & alibi sæpissime. Prat.

EMIGRATIO inquilinorum leg.28. de damno infecto.

EMINET, qui cæteris præstat. Vnde eminentissimus Tribonianus. Inst. Quibus alien. licet, §. sed hoc etiam tribuitur præfectis prætorio, magistris militum, ac patriciis. Briss.

EMINENTEM locum supra alienum facere l.3. §. tribus ff. de acquir. rer. dom. Eminentes habere oculos. Briss.

Per EMINENTIAM apud Vlp. id est κατ' ἐξοχήν.

EMINENTIA tua, in §. fin. Aut. de alien. & emphyt. Eminentia formæ, in Auth. de rapt. mulier. in princip. & potestatum eminentiæ. Co. de apparit. præf vrb. leg. prima lib.12. Spieg. eminentissimæ præfecturæ, leg. sexta. C. de exact. tribut.

EMISSENI, populi in Emissena regione Syriæ: Emisa, al. Emissa; Emissenorum vrbs, al. Emisenorum, & Amisenorum, lege prima, §.4 leg.8. §.6. de censi. vbi Gothofr. not. Paul. de cens. Imperator noster, Antoninus ciuitatem Emisenorum coloniam iuris Italici fecit Nebr.

EMISSAM manum, Modest. vsurpat. in l. quidam de prob. pro cautione manufacta, Alc. obseruauit. Spieg.

EMISSARII vocantur conciliatores, atque internuncij furtorum eorum, quæ à magistratibus committuntur, autor est Asconius. Ponitur & pro calumniatore & vexatore summisso & subornato ab inimicis. Spieg.

EMITTERE epistolam, literas, spiritum, Briss.

EMITTI dicitur cautio, satisdatio, instrumentum. Briss. Bredero. Lexic.

EMOLOGARE verbum, nec Latinitas nec Græcismus agnoscit. Interpretes pro confirmare, vel laudare vsurpant. Homologare, propius ad suam, quæ Græca est, originem accedit. Vide Bart. in l. cum antea. C. de arbit. lege, Homologare. Spieg.

EMOLVMENTVM vtilitas est (opponiturque Detrimento) sed quam, vt nonnullis, nec absurde visum est, ex opera & labore, & quasi molimine nostro assequimur: vel fructus, fruges, alimenta quæque. Prat. Interpretes Emolumenta etiam pro bonis absolute, interdum pro salariis accipiunt, §. quod si delinquentes. Authent. de Mandatis Principum. Cod. de præfect. præt. Aphricanus, leg. prima §. quæ vero emolumenta. l. iudices, de annuis & tributis. Spieg.

EMOLVMENTVM actionis bonorum possessionis, donationis, Briss. ex ff.

EMPHRACTÆ naues appellantur, quæ vndiq; tectæ seu clausæ sunt: aliis Emphracta: à verbo Græco ἐμφράττω quod significat obtundo, occludoque. Plin. tradit hasce naues à Tasiis inuentas esse. De his sæpe Liu. Cæsar, & cæteri, & apud nos Vlp. in leg. prima, §. sed si vt certis, titul. de exercitoria actio. licet apud eum emphatæ mendosæ adscriptum sit. Sunt tamen qui putent legendum embatæ, à verbo ἐμβαίνω deductum, quod significat nauem conscendo. Alij embolatæ, id est, rostratæ, quod non placet, nisi apud Imperatorem in l. iubemus nullã. C. de sacrosanct. eccles. quo in loco ingressio itineris interpretari debet. Quidam etiam epibatæ: vt intelligamus de his quæ vectoribus traiiciendis aptę sunt. Hæ apud nos Actuariæ appellantur, quia remis tantummodo compelluntur: vulgus scyphum, vel gundulam appellat, & de his sensit glossator noster in loco illo Vlpiani. Ex diuerso quædã etiam naues sunt quæ aphracta dicuntur, & ista aperta quidem & intecta sunt: de quibus Cic. ad Attic. inquit. Nos Rhodiorum aphractis tranquillitates occupati eramus. Ex his palam fit, mendosa esse verba apud M. Tullium in eo volumine, quod supra citauimus. Nam vbi legitur acta Rhodiorum, tu lege aphracta, & de hoc nauagij genere intelliges, prout etiam alias meminit Beroald. si recte memini, Cotta. Embatas vulgare verbum, aut nauticum esse, putat Bud. Epibatas autem & milites classiarios dicit, h.e. milites in nauibus merentes, & pro vectoribus apud Græcos accipi tradit. Reiicienda autem est & Nebriss. & Bud. diuinatoria lectio, retinendaq; est Florentina, in qua est ἐπίβατηγοί. Sunt autem ἐπίβατηγοὶ nàues vectorum ductrices, ἀπὸ τοῦ ἄγειν τοὺς ἐπιβάτας. Hæc ex Ant. Aug lib.4.c.16. Pr.

Ἐμφαντισμὸς, Nou. 56. quæ noui clerici pro introitu dant veteribus: aliis insinuatiua, insinuationes: vide omnino Gothofr. ad rub. Nou. 56. & ad c.7. edict. 13 Iustinian.

Ἐμφανίζειν ἀλήθειαν, promulgationem constitutionum vertunt in rubr. Nou. 66. Prat.

EMPHYTEVMA, l.32. in pr. C. de episc. aud Emphyteumata, l.3. in fi C. de iur. emph. id est, ἐμπονήματα, meliorationes Goth.

EMPHYTEVSIS contrahitur, cùm sterilia prędia perpetuo fruenda ita dantur, vt quandiu pensio reditus pro his domino præstatur, neque ipsi conductori, neque heredi eius, neq; aliis qui ab his acceperint, auferre liceat, §. adeo. Institut. de locat Briss.

EMPHYTEVSIS cõtractus est à Zenone Imp. primum nominatus, cum ager ea lege fruendus datur, vt quandiu merces soluatur, nunquam ad dominum redeat, l.1. Cod. de iur. emphyt. vbi Zeno ait ius emphyteuticarium neque conductionis, neque alienationis esse titulis adiiciendum: sed hoc ius tertium esse ab vtriusque memoratorum contractuum societate separatũ, conceptionemque ac definitionem habere propriam. Huius autem originem contractus (de origine Gothofr. ad §. 3. princ. Institu. de locat.) vocabulum ipsum demonstrat. nam ἐμφυτεύειν conserere est, vt facile appareat, tũ illum vsurpari cœptum, cum agri deserti atque inculti non facile colonum reperiebant: qui cum impendium magnum illorum cultura & consitionem, atque (vt nunc loquimur) meliorationẽ fecissent, ab iis discedere cogerentur. Institutum igitur, vt non ad tempus, sed in perpetuum, vel certe ad tempus longissimum (Gothofr. iam d. loc.) illi agri locarentur: ea lege vt quãdiu merces solueretur, tandiu, vel certe vsque ad longissimum illud tempus, retinerentur. Ex quo facile intellectu est, quid ab Emptione, quid item à Conductione contractus hic differat. nam cum omnium istorum sex sint partes, in duarum quidem personarum, & rei tradendæ ratione nihil à superioribus differt. in mercede autem, locationi quidem similis est, emptioni vero dissimilis, in qua non pluribus & incertis summis, sed vna & certa precium persoluitur. In cõsensu autem à locatione hoc differt, quod illic res ad tẽpus, hic fere in perpetuum traditur, à venditione vero, quod per eam res semel tradita pure alienatur: hic vero sub conditione si merces perpetuo soluatur. In iure rursus ab vtraque ita discrepat, quod in locatione rei periculum ad solum locatorem pertinet: in venditione, ad solum emptorem. hic vero permiste ad vtrunque pertinet, nam si res tota intereat, periculum ad dominum spectat: sin ex parte tantum, ad colonum. Horo.

EMPHYTEVSIS, ἀπὸ τοῦ ἐμφυτεύειν, ἐμφυτεύσιν, quod inserere est: genus est locutionis, quo inculti ac deserti agri colono alicui ea lege in perpetuum locantur, vt quandiu præstituta merces soluatur, nunquam ad dominum reuertantur, & nisi quid aliud conuenerit, totius rei interitus ad dominum pertineat, partis vero ad ipsum colonum, l.1.Co. de iure emphyt. Impp. autem hoc ius modo Emphyteuticarium, modo Perpetuarium appellant: vt §.2. de loc. & cond & l.1.pr. C. de iure emphyt. l.1. C. de offic. cons. sacr. palat. Hot.

EMPHYTEVSIS ab ἐμφύτευσις, h.e. ab inserendo, quemadmodũ surculus inseritur arbori, synecdochice denominatione nimirum facta à specie, forte quod in hac duntaxat cultutæ specie hoc negotium olim contineretur, quod tamen successu temporis accommodatum sit ad res quasuis immobiles, adeo vt etiã ædificia hodie recte in emphyteusin dari possint. Hic contractus definitur, quod sit contractus ex consensu, quo dominus fundi vsum & fructum plenissimum & quasi dominium alteri concedit, ea lege, vt inserendo, plantando, arando, colẽdo meliorem & fructuosiorem eum faciat, & pro illo in recognitionem dominij proprietatis, pendat annuum censum. Vult. in comment. Inst. de locat. & conduct. §.3. n.2.3.

EMPHYTEVSIS ac Locatio Conductio differunt, quod emphyteusis præstat quasi dominium ei qui accipit, locatio non item. Nam in locatone transfertur aut verum dominium, aut omnino nullum. Conductor, rei locatæ seruitutem, aut aliud aliquod ius, imponere non potest: emphyteuta seruitutem, id est, ius seruituti in effectus simile imponere potest. Conductor soluit mercedem in compensationem vsus. & est merces illa, quæ à conductore præstatur, vsus illius quasi quędam æstimatio: at emphyteuta soluit canonem annuum, non respectu fructuum acquisitorum, sed in recognitionem dominij. Id quod conductor soluit. dicitur merces siue pensio: quod Emphyteuticarius soluit, dicitur canon, interdum etiam dicitur pensio, item vectigal, item emphyteusis; sicuti id quod soluit superficiarius, dicitur salarium. Vult. in comment. Institut. de loc. & conduct. §.3. nu.8.

Digitized by Google

EMPHYTEVTA à superficiario differt, quod superficiarius ius tantum habeat in superficie: emphyteuticarius non in superficie tantum, sed in prædio vniuerso: ille hoc ius sibi acquirit respectu superficiei posito in solo alieno suis sumptibus, hic acquirit sibi ius Emphyteuseos respectu meliorationum, quæ græcis dicuntur ἐμπινήματα: respectu, inquam, meliorationũ, quas vel iam fecit, vel adhuc facturus est. Idem Vult. n. 9. d tit.

EMPHYTEVSIS differt à contractu libellario. Emphyteusis non solet renouari non mutato possessore: libellaria renouatur statis certisque temporib. etiam non mutato possessore, data certa pecunia, vel quam vir bonus arbitratus fuerit. Et emphyteusis contrahitur sub lege rei meliorandæ, puta ædificij in area tollendi vel reficiendi, vel agri excolendi; libellaria hanc non habet legem. Et libellaria semper fit in perpetuum emphyteusis nonnunquam ad tempus. Et, si credamus antiquis Feudorum conditoribus, in libellaria est commisso locus post biennium, sicuti in locatione: cum in Emphyteusi triennij cessatio requiratur. Et is qui per libellum à domino possidet, vendere potest sine consensu domini, emphyteuticarius non item. Vult. d. tit. n. 10.

EMPHYTEVTICVM ius. Quod ad l. 2. C. de iur. emphyt. attinet, ius ἐμφυτεύτικὸν, vel ἐμβατεύτικὸν, vt Vlp. vocat, & antiquissimũ, & veterib. ICons. notũ fuit, l. 3. de reb. eor. & in tit. si ager vectig. Ac primum quidem pop. Ro. agros ab hoste captos, ea conditione colendos dedit: postea & in vrbe Rom. priuatus quisque hoc exemplum est sequutus. Quia vero dubitabatur, an locationi, an vero venditioni annumeraretur talis ἐμφύτευσις, tandem Zeno Imp. statuit propriam esse speciem contractus, cuius ea lex esset, vt fatale damnum totius rei Dominus sustineret; emphyteuta vero damnum partis Balduin.

EMPHYTEVTICARIVS alias adiectiue accipitur, vt in tit. ff. si ager vectig. vel emphyt. alias substantiue, pro eo, qui habet ius emphyteuticum: vt in l. 1. C. de iur. emphyt. Old.

EMPHYTEVTICARIVS substantiue alio nomine dicitur Emphyteuta, vel emphyteutes, l. 3. Cod. de iur emphyt. aliquoties emphyteuticarius adiectiue idem quod emphyteuticus: Sic. emphyteuticarij fundi possessores, lib. 11. C. tit. 61. l. 11 & titul. 62. in rubr. & l. 1 tit. 64. in rubr. & l. 1.

EMPHYTEVTICARIVS contractus, l. 2. in prin. C. de iur. emphyt. est quo dominus fundi sui defecti (deserti, sorte & squalidi vsum ac fructum plenissimum, & quasi dominium, alteri cCedit, ea lege, vt inserendo, plantando, arando, poliendo, colendo, &c. meliorem faciat, pro eo pendat pretiũ aut vectigal annuum, Got. ad rub. C. de iur. emph. ex Cuia. Etsi autẽ initio steriles tantum, deinque tamen & fertiles, agri perpetuo colendi, & plantationibus in meliorem statum reddendi concedebantur: & sic emphyteuticus ampliabatur contractus

Contractus iste quomodo differat à Libellaria, & iure colonario vide Goth. not. ad rubr. C. de iur. emph. & ad §. 1. l. 24. C. de sacr. eccl. ex Cuiac.

Species Emphyteuseos variæ sunt. Noua, Antiqua, Hæreditaria, non hæreditaria: Iul. Clar. lib 4. §. emphyteusis, qu 16. Goth. ad rubr. C. de iur. emph & ad l. 3. eod. Emphyteusis super propriam vitam, in l. 17 § 5. C. de sacr. eccl.

EMPHYTEVTICA actio vide actio emphyteutica, adde omnino Goth. ad l. 1. in pr. C. de iur. emph & Clar. d. l. loc. qu. 47.

EMPHYTEVTICVS canon, d. t. C & in tit. C. de sacr. eccl.

EMPHYTEVTICVM ius, quod emphyteutes acquirit, Melioratio nuncupatur, Græcis ἐμφύτευμα, l. 3. C. de iur. emph.

EMPHYTEVTICARII dominici, i. rei priuatæ, l. 2. in princi. vbi Goth. C. ne rei dominic. vel templor.

EMPHYTEVSIS concessa duob. vel patri & filiis, potest mutuo inter eos alienari, etiam domino non consentiente. Bart. in l. 1. C. de impos. lucra. descrip. & in l. si domus, §. fin. de leg. 1. Aliter in hereditate prohibita alienari, l. voluntas. Co. de fideic. l. pater filium. §. 13. de leg. 3. l. cum si §. inter, de transact.

EMPHYTEVSIS meliorata trãsit ad hęredes extraneos, nec finitur tertia generatione. Bar. in l. quicũque. C de omni agr. desert. quanquam non adfirmat, summæ tamen æquitatis est. Pr.

EMPHYTEVSIS pro se & Titio, adquiritur Titio sine cessione vel traditione, Bart. in l. si quis vsumfructum, de vsu & vsufru. legat. per l. fundum cum mihi, de act. empt. Prat.

EMPHYTEVSIS Ecclesiastica potest de consuetudine per stipulationem acquiri etiam heredib. extraneis, Bald. in l. 1. Cod. de iur. emph. & in l. etiam, solut. matri. Emphyteusis ecclesiastica transit ad vxorem, si hoc actum est nominatim, Nou. de non alienand. §. emphyteusim & de aliena. emph §. 1. gl. in l, etiam solut. matrim. Prat.

EMPHYTEVSIS perpetua non potest auferri. Bald. in c. cum fundus, C. de solut. Emphyteusis natura est, vt transferatur ad heredes, gl. in l. indebiti, §. fi. de condict. indeb. Emphyteusis vẽdi aut alienari iure proprietatis non potest, sed donari permittitur. Bart. in l. 1. C. ne rei dominic. vel templor & in l. fin. C. de iur. emph. Emphyteusis in bonis censetur emphyteutæ. Paul. de Castr. in l. sciendum, qui satisd cogant. & in l. 2. quod quisque iur. & propterea addit, Testem dicere falsum, qui adserit aliquẽ nihil habere in bonis, cũ habeat emphyteusim. Pr.

EMPHYTEVTA seu emphyteutes is dicitur, qui fundum ea lege, qua superius dictum est, agrumve à domino accipit: vt eũ conserat melioremq; efficiat. Atq; hic temetur ad modicas, nõ autem ad ingentes expensas, vt in l. Senatus. §. Marcel. de leg. 1. C. de iur. emph. & in l. hoc iure, §. si aquam, de aq quot. & æst. At vero emphyteuta potest legare ac vendere meliorameta sua: Bart. in l. quicunque. C. de omn. agr. desert. gl. in Auth. qui rem, Co. de sacros eccles. Bart. in l. 1. ff. de superficieb & in l. in conuentionalib ff. de verb. obli. Quinimo non potest fundus melioratus ei auferri, vel canon augeri, Bart. in l. 1. C. de iur. emph. Probatur in l. qui fundus, Co. de omn, agr. desert. Potest autẽ locare emphyteuticã rem, Bal. in l. vsufr. sol. matr. Tũ & ius suum potest in dotem dare, Io. And. in c. potuit, de loc. Pr.

EMPHYTEVTÆ possunt mutuo sibi alienare, etiam emphyteusim ecclesiasticam, constit. Imperial § præterea, de prohib. feud. alien. per Frid. Bar. in l cum hi, §. si vnic. de transact. & in l. si domus § fin. de leg. 1. Prat.

EMPLASTRVM nunc vulgo vnguentum dicitur, *Ein salb.* Nec quod doctis est Cataplasma, *Ein pflaster*, significat: tametsi communem sequutus errorem, qui Germanice vertit Iustic. Iust. sic reddidit hoc vocubulum. in §. cum ex aliena. de rerum diuis. Spie. Adde Gellium l. 36. c. 7. & l. 18 §. 10. de instr. vel inst. ab ἐμπλάττειν.

EMPHONEMA Græcis significat, quicquid laboris, industriæ, operæ & studij positum est in curatione agri, Conn. lib. 7. c. 12. n 8. v. l. 3 pr. C. de iur. emph. vulgo meliorationes dicuntur. Br.

EMPONEMA Græcis, quæ melioratio nostris dicitur. Et est ius quod emphyteuta agrum colendo adquirit. Primum enim sic cœpit contractus emphyteuticus, vt sterilia tantum concederentur, in meliorem statum plantationibus reddenda. Exstat vox apud Iustin. in l. vlt. Co. de iur. emphyt. Spieg. Prat. etiam significat expensas vtiles ac necessarias bona fide factas.

EMPONEMATA Huius verbi Græci vim expendere, operæ pretium est. Proprie autem significat ea quæ elaborata sunt ad fundum vel excolendum, vel conserendũ quæ quidem etiam requirebat ipsa conditio appellatioq; emphyteuseos. Ea itaq; cum necessario fiant, & impendantur ex lege & natura ipsius contractus facile amittuntur cum re & iure principali. Sed si emphyteuta vltro fecisset & impendisset, quod nullo modo debebat, veluti si sumptuosum aliquod ædificium in fundo extruxisset, id ego temere non adscripserim ἐμπονήμασι: quasi emphyteuta ne eo quidẽ nomine quicquam petere, si expellatur, & pensionum quoque debitarum ratione conueniatur, possit. Quod nostri interpretes vulgo non satis discernere videntur: quanquam & veteres Iurisconsulti, nobis cur ita sentiamus, argumentum præbeant, l. penult. locat. Balduin.

Ἐμπεφωνημένοι, iudices, practici: qui sunt in actu, Goth. ad l. 6. prin. C. de mod. mulctar.

EMPTIO. Emptio contractus est notissimus, tritissimusque. Origo autem emendi, vendendique à permutatione cœpit. olim autem non erat numus, neque aliud merx, aliud precium vocabatur, sed vnusquisq; secundum necessitatem temporum & rerum, vtilibus inutila permutabat, quando plerunq; euenit, vt quod alteri supereat, alteri desit. Sed quia non semper, nec facile concurrebat, vt cum haberes, quod ego desiderarem, inuicẽ ego haberem, quod tu accipere velles, electa materia est, cuius publica perpetua æstimatio difficultatib. permutationũ æqualitate pensionis subueniret: ea materia forma publica percussa, vsum dominiumque non tam ex substantia præbet, quam ex quantitate nec vltra merx vtrumque est, sed alterũ precium vocatur, l. 1. de contr. empt. ff. Est ergo emptio contractus iurisgentium nominatus, quiq; consensu perficitur, quo res aliena nobis de eo pretio datur. Definitioni huius verba si explicauerimus, liquido apparebit, quæ sit emptionis natura. Emptionem contractum iurisgentium esse diximus ex mente Pauli in d. l. 1. §. fi. ff. de contrah. empt. ex hoc enim iure omnes pene contractus introducti sunt, §. ius autẽ gent. de iur. nat. gent. & ciuil. Iust. Diximus & ex Vlp. in l. 1. §. fi. & in l. iurisgen. ff. de pact. emptionẽ cõtractum nominatum esse: transit enim in proprium contractus nomẽ. Addidimus ex Paulo in l. 1. §. fi. de contr. empt. ff. (qui cõsensu perficitur) in vẽditionib. enim & emptionibus consensum debere intercedere, palam est. Cæterum, siue in ipsa emptione dissentiãt, siue in pretio, siue in aliquo alio, emptio imperfecta est, in vẽditionibus de contr. empt ff. Addidimus & (quo res aliena) quod enim meum est, amplius meum fieri non potest, §. si cui fundus, de leg. Anst. 2. & regulariter suæ rei emptio non valet, siue sciens, siue ignorans emit. l. suæ rei, de contr. empt. ff. Adiunximus & (certo precio) precium enim constitui oportet, nam nulla emptio sine precio esse potest: sed & certũ precium esse debet, §. precium de empt. & vendit. Institut. 3. Item precium (omissis antiquis quæstionibus) in numerata pecunia consistere debet, §. item precium, de empt. & vendit. Institut. 3. Adhibuimus postremo (nobis datur) cum enim in emptione dominium transferatur, merito hoc verbo vtimur,

quod

Digitized by Google

quod dominij translationem importat. §. sic itaque discretis de actio. Instit 4. Illud non omittendum, quod diximus. emptionem consensu perfici, verum esse in emptionibus & venditionibus, quæ sine scriptura consistunt. In iis autem quæ scriptura conficiuntur, non aliter perfectam esse venditionem & emptionem constitutum est, nisi & instrumenta emptionis fuerint conscripta, vel manu propria contrahentium, vel ab alio quidem scripta, à contrahentibus autem subscripta, etsi per tabellionem fiunt, nisi & complexiones acceperint, & fuerint partibus absoluta. Donec enim aliquid deest ex iis, & pœnitentiæ locus est, & potest emptor & venditor sine pœna recedere ab emptione & venditione, §. 1. de empt. & vend. Inst. 3. Anch. Adde Forcat. Necyomantiæ, dial. 48. n. 1. & seq.

EMPTIO & venditio est contractus iuris gentium de quantitate cum corpore commutanda: sola inter se pactione contrahentes obligans, l. 2. de oblig. & act. vel est contractus bonæ fidei, inter quos iure ciuili contractus, de re certa certo pretio, in perpetuum dominij iure obtinendo. Ita ratio hæc rerum acquirendarum à Mancipatione discernitur: quæ non contractus est, sed actus, vt vulgo loquimur, id est, legis actio. Rursus à locatione distinguitur, quia res conducta neque iure dominij, neque in perpetuum obtinetur. Hoto. adde Goth. ad l. 10. de act. empt ex Cuiac.

EMPTIO à conductione differt. Conductio est quoties materia in qua aliquid præstatur, in eodem statu eadem manet: Quoties vero & mutatur & alienatur, emptio magis quam locatio intelligi debet. Si res pereat, perit emptori at non æque conductori. Denique emptioni fit satis, si res semel tradatur, nec amplius ex empto agi potest eo nomine. At ex conducto sæpius agi potest, vt res tradatur, nempe quoties ea frui non licet: neque enim vnico statim actu impleri potest totum negotium Balduin. tit. de locat. & conduct.

EMPTIO & permutatio sic differunt, in emptione res pro numis datur, in permutatione, res pro re, vel numus pro numo, vel, vt certius loquamur, precium pro præcio: vt equus cum bone vel numus Gallicus cum Italico. II. In emptione ex sola conuentione nascitur obligatio in permutatione ex rei traditione tantũ. III. In illa venditor tenetur tantum ad possessionem præstandam: in hac rei dominium transfertur. IV. Illa rei alienatæ traditione potest consistere: hæc vero nequaquã. V. Ex illa venditor vna tenetur actione, nimirum eius quod interest: in hac qui rem accepit, duabus tenetur actionibus, aut condictione, aut petitione eius quod interest, l. 1. ff. de rerum permut. Hoto adde omnino Goth. ad l. 2. 3. C. de rer. permut. l. 1. C. de contr. empt. tot. tit. ff de rer. permut.

EMPTIO à societate & mandato differt in hoc, quod hæc consensu de pretio ac re non contrahantur, sed illa de rebus quæstus causa communicandis: hoc de negotio gerendo. Gœdd. ad l. 67. num. 3. de verb sign.

EMPTIONIS verbo lex 12. tabul. alienationem omnem complexa est, ait Pomp. l. statuliberi, 29. in fi ff de statulib. Ego vero animaduerti Varronem in lib. de re rustic. plerunq. hac in re verbum illud vsurpasse, vt lib 2. c. 10. In emptionibus dominum legitimum sex fere res proficiunt, prout in acquisitionibus. Item cap. 8. Sequitur quartum de emptione. Fit alterius, cum à priore domino secundo traditum est. Hot.

EMPTIONIS & venditionis verbis veteres promiscue vtebantur, ait Caius in l. 19. ff. de act. empt. & vend. Quod ego interpretor in locationibus & conductionibus, quia hæc Caius scribit ad titulum de publicanis: quod magnopere attendendum puto, nunquam enim reperietur, opinor, eum qui pecuniam pro re sibi vendita numerat, venditorem ab antiquis esse dictum. Conductores autem operum aut vectigalium, Redemptores ab antiquis appellatos esse, nemo est qui nesciat. Itaque eundem Caium ibique scripsisse in lege insequenti facile mihi persuadeo: vbi non idem est: sed id est, legendum puto: vt quod in commentario suo scripserat, planius interpretaretur, id est, in locatione & conductione. Venditionis autem & emptionis exemplum ex Verrin. III. proferemus. Vbi illa consuetudo in bonis (prædibus, prædiisque) vendendis, omnium Consulum, Censorum, Quæstorum denique, vt optima conditione sit is, cuia res sit: cuium periculum? id est. Vbi est consuetudo illa vetus in operibus locandis, vt is qui conduxit, aliis omnibus anteponatur? Sic enim locum illum in commentariis explicauimus, aliter atque Asconius, aut Bud. aut alij: fateor, sed lector locum animaduertat, & in hac controuersia suum iudicium interponat, nam adhuc qui meã causam improbaret, reperi neminem. Hoto. Huic adde Franc. Balduin. comm. in l. 12. tab. c. 34.

EMPTIO imaginaria dicitur, quæ simulatur, cum in veritate non sit emptio. Zas. §. item si quis Instit. de action.

EMPTIO gratiosa, ex gratia, id est, iniqua l. 16. vbi Goth. not. C. rescin. vend. l. 3. C. de iur. fisc. l. 2. C. de iur. hastæ.

EMPTIO spei est veluti cum alea luditur, quod fit cum captus piscium vel auium vel missilium emitur. emptio enim contrahitur etiam si nihil inciderit. Emitur enim euentus rei, qui in captu piscium aut auium, aut missilium fortuitus est. Conan. lib 7. c. 6 n. 7.

EMPTIONES prædiorum & seruorum, pro instrumentis emptionum, L. 102. ff. de leg. 3.

EMPTIO vxoris, quibus olim solennitatibus peragebatur, refert Alciatus enarrans l. pronunciatum. de verb. sign. Spieg.

EMPTOR, non solum qui precio emit, sed etiam si quis vel permutauit, vel compensauit, accipiendus est, l. sciendum, §. pen. ff. de ædil. edict. l. fin. Ex quib. caus. in poss. Cætera apud Alberic. Spieg.

EMPTOR bonorum l. 19. ff. de verb. auct. appellabatur is, qui bona quæ à Creditoribus distrahebantur, emebat. Hinc apud Valer. Prob. hæ notæ B. E. quæ bonorum emptorem significant, inter Iuris notas ponuntur. Briss.

EMPTOR imaginarius, v. l. 30. C. de distract. pig. l. 2. C. qui manumit. & vtrobique Goth. not.

EMPTOREM in edicto ædilium curulium accipere debemus eum qui pretio emit. sed si qui permutauerit, dicendum est, vtrumque emptoris & venditoris loco haberi. Briss.

EMPTOR familiæ, sicut alia vetusta, in vsu esse desiit. meminit eius Iustin. in §. accessit. Inst. de test. ord. Spieg.

EMPTOREM pro venditore, locatorem pro conductore, creditum pro debito quandoque poni, & quandoque vice versa poni, obseruatum est ab Accursio l. 2. ad leg. Rhod. Laur. Valla li. 1. Eleg. & nuper ab Alciato lib. 5. pateg. Spieg.

EMPTORI quid redhibitorio iudicio præstare venditor debeat, docte diffusiusq; aliquanto explicat Alex. Neap. c. 1. lib. 6. Spi.

EMPTRIX l. 1 C. de pact. int. empt. l. 63. §. 1. de cond.

EMPTVM & paratum hoc differunt, quod in empto paratum inest; in parato non continuo emptum continetur, l. 47. §. 1. ff. de leg & fid. lib 31. Paratum ergo generis nomen est: emptum speciei, l. 45. 46. 49. § 3. 46. 78. cod. Hoton. v Briss.

EMPTVM habere, emptam rem habere, Ex empto vendito agere, ex empto vendito actiones, ex empto committi, præstare, teneri. Briss. ex ff.

EMPTVM rogare, pro emere. Id admonuit Alc. in parer. Spieg.

EMPTI, pro actione empti, l. 8. fin. C de sentent. & interloc.

EMPTIONALE instrumentum, alia instrumenta, l. 2. med. C. de assert. toll. l. 3. post pr. C. de quadrien. præscrip. l. 17. ante fin. C. de fide instrum.

E N

Ἔναγχος, nuper, Nou. 39 c. 2. in l. 5.

Ἐναλλάττω, mutuo, Goth. ex Basilic.

ENARGIA, pera, euidentiam & rerum repræsentationem, & vt Cicer. inquit, lustrationem: Energia autem, pere scriptum in secunda syllaba efficaciam, aut efficacem efficientiam significat. Bud. in annot. prior. Spieg.

ENATA insula vel in mari, vel in fluminibus l. 17. ff. de leg. 3. Quæ nimirum repente in aliquo Mari vel flumine emergit, vt loquitur Plin. lib. 2. cap. 86. Brisson.

ENAVIGARE de ciuitate, l. 122. §. 1. de verb. oblig.

ENCÆNIA Erasmus apud Euangelistam verbum verbo reddens interpretatur initialia, Græcis autem dicitur ab innouendo siue initiando. Alber. vocis Enceniorum etymologiam adfert plane Hugonicam, quam animi causa retulit Erasmus in annot. c. 10. Ioan.

ENCÆNIA, quasi renouationes dicas, aut instaurationes. Fuit solennis quædam festiuitas, quam Iudæi die 25. Nouem. obseruarunt. Significat autem vocabulum renouationem, seu dedicationem. Alij putant hoc festum initium sumpsisse à tempore Iudæ Machabæi, qui templo insigni virtute recuperato, dedicationem eo die maxima lætitia fecit: ac deinceps communib. suffragiis statuit, vt eo die quotannis ἐγκαίνια, seu recordatio istius dedicationis, ac mirandæ recuperationis templi perageretur, 1. Machabæ. 4. Alij festum esse antiquius asserunt, nempe quod à reditu ex Babylone, templi fundamentis iactis, celebratum sit, die 24. Nouemb. Zach 2. Tempus enim perpulchre coincidit. Sed vtut sese res habeat, planum est, lætissimum fuisse festum, in quo beneficia Dei de instaurato templo & conseruato ministerio, denique etiam de patefacta & defensa doctrina cœlesti, prædicata sunt. Obseruat hoc festum vna cum Iudæis Christus, vt Ioh. 10. scriptum est Hinc translata est vox ad consecrationem templorum quę cultui diuino dedicantur, vide Turneb. aduers. li. 12. c. 11. in fin.

ENCÆNIA Prateio ferias significabant, quæ nouo operi facto dicandoque consecratæ sunt: sic publicæ bibliothecæ dedicabantur, ædes sacræ, opera publica, etiam statuæ. Vnde festus dies dedicationis templi, Ioh. 5. Luc. 4. c. &c. solemnitates, de consecr. dist. 5. vbi Archidiaconus.

ENCARPA. Turnebus encarpa apud Vitruuium, lib. 4 existimat esse ornamenta capituli columnarũ, palmites aut ramos cum suo fructu habentia: aut etiam arbusculas fructuosas, quæ vocantur δένδρα ἔγκαρπα à Græcis, aut frondibus & ramis implexos innexosque fructus. Sunt & ἔγκαρπα Hesychio segetes triticeæ sectæ messæque, Turnebus aduers. libr. 11 c. 4

ENCAVSTVM cur dicatur librarium atramentum. Rhodigin. in

Digitized by Google

dicat cap.31.lib.7. vide C.de reſcr.& pragm.ſanct.Spieg. Encauſtum in l.6.C.de diuerſ.reſcript.l.4.de extraord.mun in C. Theod.in quo verbo error eſt in l.1.§ 1. C.de collegiat. Nam ibi vulgo in cautis breuibus legitur: ſcripti codices Encauſtis breuibus diluciđe habent Sed & in l.9.C de agric. & cenſit.l. 11. vbi Encauteriis quidam codices, alij Eucteriis, ſcriptum habẽt,crediderim Encauſtis potius legendũ eſſe. Encauſtum autem ſacrum ex muricis ſeu conchylij cruore compoſitum d.l.6.Cod.diuerſ.reſcript.docet vel reſcriptum Principis cocti muricis ac triti conchylij cruore, & ſic purpurea inſcriptione inſignitum. Prate. Et inde memini me in Epitome quadam Chronicorum VVerueronis Leodienſis monachi legere, Palæologum Conſtantinopolitan. Imperatorem Romæ in æde S.Spiritus in Eccleſiæ Romanæ obedientiam, ſubiectionemq; iureiurando pollicitum. Idq; ſyngraha conchylij ſanguine à ſe ſubſcripta teſtatũ reliquiſſe,quæ in archiuis aſſeruatur.Bri.

ENCAVSTVM alij pro Encauſtum: alij vero Encautum, ἐγκαυμάδιον,vt Cuiac.vide omnino Goth.ad d.l.6.C.dẽ diu.reſcrip.

ENCAVTE, ſcripturæ genus,vel picturæ,à quo monumenta ciuitatum encauta & encauteria, l.immunitates, 8.C.de agr.& cenſit.lib.11.vbi ita legit Cuiac.Plinius lib.35. cap.11.Lyſippus quoque Æginæ picturæ inſcripſit encautem : quod profecto non feciſſet,niſi encauſtica inuenta. Alia exemplaria habent Encauſen.Prat.

ENCAVTERIVM in l.9.C.de agric.l.11.vbi Briſſ.mauult Encauſtis pro encauterijs,vt ſupra.

ENCAVSTVM,vide ſupra encauſtrum.

ENCHIRIDIA Græcis, qui nobis à pugno Pugillares dicuntur, ex lib.4. Alciat.de verb.ſign Spieg.

ENCOMIVN carmen in victoris laudem editum ad immortalitatẽ,quod ipſius res geſtæ magnificæ, illuſtri præconio canebantur:quod & Epinicion vocant, id eſt, præmium & celebritas,pro habita victoria,Alex.de Alex Gen.dier.lib.1. c.22.

ENDAIMVM,cœnaculum,Gothofr.not.ad l.3.§.7. prin. vti poſſid.

ENDIADIS.v.mox infra Endyadis.

ENDIMONICVM l.9.§.1.C.de exact.trib.& edict.Iuſtinian.13.c.7.vbi Goth.not.ea quæ collector exactori dat,vt aliquid de exigendi ſeueritate remittat.

ENDROMIS,v.mox inf.

ENDOIACARE,in leg.12.tab.Feſto lib.18.amputare eſt.Prat.

ENDOPLORATO, Feſto lib.5.implorato eſt,ſeu cum quæſtion. inclamato.Prat.

ENDO procinctu,in procinctu.ſignificat autem quum ex caſtris in prælium exitum eſt:procinctos quaſi præcinctos,atque expeditos.nam apud antiquos togis incincti pugnaſſe dicuntur. Feſtus.Hor.

EN ἔργῳ,id eſt,in re ipſa,in ipſo opere, vel actu.Vlp.l.quod ait, Ad leg.Iul. de adult. Et hoc eſt quod Solon & Draco dicunt, ἐνέργειν. Hanc ſectionem vt veram probat Alc. nec ab ea recedendum admonet: tametſi altera è Luciano ſit magis elegans & erudita.Spieg.

ENERGVMENOS,id eſt,in rebus ipſis venereis,l.23.ff.ad leg.Iul. de adult.

ENERGIA,v. Energia.

ENERGOLABEIN,mercede accepta defendere,N.17.ca.14.conſſ.Tib. l.c.4.princ.Gothofr.

ENERVMENOS,c. omni die,de conſecr.diſt.5. à dæmonibus obſeſſi.

EN πλάτει,locutio eſt Iuriſconſultis familiaris,idem ſignificans quod laxe, non anguſte, neque preſſe. nam vt ait Heſychius, πλατεῖα τὸ ἐν πλάτει τετράδιον μέγαλον,id eſt, πλατεῖα dicuntur paſcua longè latéq; patentia.Ex quib. patet deductam locutionẽ ex eis qui non in aliquo angulo & anguſto loco,ſed in cãpis late patentibus verſantur.Labeo l.29.ff.de probat Num aliquis meminerit quo die aut quo Conſule factum ſit,ſed nũ hoc aliquo modo probari poſſit,quando id opus factum ſit,& hoc ita quod Græci dicere ſolent,ἐν πλάτει, poteſt enim hoc memoria non retineri,intra annum puta 50.aut 60.factũ Sic enim eum legendum eſſe locum in obſeruationibus demonſtraui.Iulianus l.13.ff de ſolu. Ratum autem habere dominus debet,quum primum certior factus eſt,ſed hoc ἐν πλάτει, & cum quodam ſpatio temporis accipi debet. Vlp.l.12.§ 2.ff.ratam rem hab Hoc autem ἐν πλάτει accipiendum, & cũ quodam ſpatio temporis nec minimo nec maximo Et rurſus,l.3. ff.de cond.tritic.Vt ſi quis diceret. Hoc tempus accipiendum eſt in campo,non in angulo:id eſt,longum,nõ breue.Eſt enim à tempore ad locum tranſlatio. Et ſimilima locutio eſt apud eoſdem ICtos Παρατεῖνω,de qua ſuo loco dicturi ſumus.

EN πλάτει ſignificat cum quodam ſpatio, laxamento,& temperamento temporis.l.105.ff de ſolut &,vt alias dicitur plenius, & latius, non momentis omnibus temporum ad viuum reſecatis.Briſſ.

ENECHIASMOS pignoratio:repreſaliæ,c.vni de iniuriis in 6.Goth. ad rubr.N.25.

ENITI,id eſt patere,ſeu edere partum.l.44 ff.de vſurpat. Enixa eſt ancilla filia Brut.ex ff.

ENITI.v.l.4. de hæredit.actio laborare,conari.

ENIXÆ dicuntur mulieres, nitendi,h.e. conandi & dolendi labore perfunctæ.Gœdd.ad l.138.n.r.de verb. & rer.ſig.

ENODE,quod ſine difficultate eſt.

ENEON vnio,ex quo ἐνώμφιον vocat Põponius omne corpus quod perpetuo opere vnum & continuatũ eſt.Conn.lib.3.c 14. n.6.

ENORME damnum, pro immodico prægrandique vſurpatur:id cenſuræ iudicis relinquitur,Interpretum calculo.Enorme delictum,l.1.C.de emendati.propinq.

ENORMITATEM ſtipendiorum, dixit Spartianus, pro nimia largitate.Spieg.Enormitas donationis,l 4 C.de inoffi.donation.Briſſ.

ENOPOI ἀναβολαὶ & ὑπωμοσίαι dicuntur Budæo teſte illæ dilationes, quæ propter ſonticum morbum aliam iuſtam & legitimam cauſam iureiurando poſtulabantur, & impetrabantur,&c. Brechæus,l.Morbus ſonticus,de verb. & rer.ſig.

ENOMA,l.2.poſt pr. C. commun.de legat.l.cum pater, §.filius,de legat.2.id eſt,cum iuriſiurandi religione.Goth.& Cuiac.in d.l. 2.legunt ὀμόσω,adiuro,iureiurando conuenio.

ENTHECA, vocabulum in Decretis Canonicis eadem pene ſignificatione ponitur, qua apotheca,& horreum,videlicet pro loco,gazęque repoſitorio,annotauit Beroaldus.Extat & apud Iureconſ.nempe Vlp.in §.fin.l.Iuliano.al.Iulianus, & Papin. in l.2.de fund.inſtru.Dotes prædiorum, inquiens,quæ Græco vocabulo Enthecæ appellantur. Alciat. aliter legit.Haloander noſter Græce doctiſſimus nihil mutauit. Spieg.

ENTHECÆ vocantur à Græcis prædiorum dotes,l.2. §. vlt ff.de inſtr. vel inſt.Sane Iſidor.l.Etymol.enthecam græco ſermone repoſitam rei copioſæ ſubſtantiam appellari tradit.Briſſ.

ENTHĒKAI appellantur,cum non inſtructa legantur,à legatario nõ præſtentur. Conn.lib.4. c 1.n.4. Enthecæ inſtrumenta & ferramenta rei,agri,quę tanquam eius dos ſunt inſtructum l.14. §.1 de leg.2.l.2.de inſtr.Nou.128 ca 8.vbi Gothofr. v.l.94.fin. de leg.3.& 1.colum.8.l.68.fin vbi Gothof.de legat.3 alias entheca eſt pecunia à menſariis ſepoſita.Libonio: item onus nauiimpoſitum,Gothofr. ad d.l.2. de inſtruct.Cuiac.ad Nouel: 128.Turnebus 8.aduerſarior.9. vide & Prateium.

ENDROMIS.Hyemalis & villoſa veſtis eſt Libro quarto decimo Epigram. Martialis. Pauperis eſt munus,ſed non eſt pauperis vſus,hanc tibi pro togula mittimus Endromia. Ioan.Baptiſt. comment.in Epiſtol.Sidon.Apollin.ad Domitium.l.2.

ENDYADIS, cum diuerſa in vnam rediguntur conuenientiam: vt ſemiſſem patrimonij ac portionis eius, l.Lucius Titius,§. Caio Seio,ad SC.Trebell.id eſt, ſemiſſem patrimonij in portiones diuiſi.Olden. Huius figuræ obiter meminit gl.in verb. placitum & conſenſus,§.1.l.1.de pact.

ENTHOI,ἐνθουσιαστικοὶ, fatidici,fanatici, circa fana quondam bacchari ſoliti, tanquam oracula & reſponſa reddituri, Gothofr. not.ad §.9.princ.l.1.d ædil edict. .

ENTHOVSIASTÆ, in l Ariani 5.poſt pr. C.de hæretic. vbi alij Enthuſiaſtæ, in Cod Theodoſ. Enthyſiaſtæ,& male: numine ſe correptos fingebant,Theodoſ.4.hiſtoriar.11.Goth.d.l 5.

ENTHRONISTICA, Sctimg.c.3 Nou.125. vbi ſæpius Latine inthroniſtica,id eſt, cathedratica, quæ ab Epiſcopis dantur pro introitu, vel quæ Papæ dant Epiſcopis,à quibus eliguntur.

ENTHRONISTICA,pro Inthroniſticis ſupponendum, apud Iuſtinian. in Conſtit. de ſanctiſ.epiſcop. §.ſi quis autem epiſcoporum: Sunt autem Cathedralia, vt nunc vulgo dicuntur, à Græca voce ἐνθρονίζειν, quod eſt in ſedem ponere.Barbari dicunt inſtallare,quod & Coclæus indicat. Spieg. vide omnino Goth.not.ad ca.3. N.121,ad epigr.N.56.vbi Enthroniſtica vocat Latine,alias vero ἐνθρονιστικὰ,& ad edict.51. Iuſtin.c.7.

ENTHYMEMA eſt ratio, in qua nõ omnibus præmiſſis ante poſitis feſtinata infertur concluſio, & ex vniuerſali concluditur particulariter, ſeu minus vniuerſaliter & dicitur ſyllogyſmus imperfectus Sebaſtian.Med.in tract.de definition.parte 2.

ENVBERE nihil aliud erat, quam è patris domo tranſire, patriaque ſacra relinquere.

ENVCLEO. Enucleare per tranſlationem, pro declarare, & explanare, vti in tit.C.de vet.iure enucleando: enucleando,i.e. [illegible]ndo, & in certum librorum ordinem redigendo. An-

ENVCLEATVM ius.l.4.circa med.C.de lib.præter. (chor.

ENVMERARE ſpecies. perſonas.Briſſ.

ENVMERARI,pro recenſeri,in l.fi.C.de præſcript.30.annor. Terentius aliter vſus eſt.

ENVNTIARE conſilia Lege Conſilia enuntiare.Spieg.

ENVNTIATIO, pro oratione & clauſula, l.hæc enuntiatio. de verb.ſign. Interdum enim quod Enuntiatum, ſeu enuntiatio eius,quod eſt vel non eſt,l.& licet.de conſtit.pec.

ENVNTIATIVE, vel narratiue deduci dicitur, cum ſimpliciter aliqua res, ſine myſterio, ſine pondere,ſine momento deducitur, vt cum dico,Petro à Titio,qui eſt heres Seij : iſta verba, Qui eſt heres, enuntiua ſunt. Vnde etiam ſi non eſt heres Seij,tamen procedit libellus. Caſus eſt,vt aiunt, in minis,in l.qui familiæ,quem text.vt ſingularem, ſecundum præceptorem meum Zaſium omnes Doctores exclamant, ff.famil. erciſcund.Diſpoſitiue autem narrata,vim habent & obligandi & diſponendi cauſam:adeo,vt ea,quæ medullas reſpiciunt, mutari

Digitized by Google

mutari, emendarive nequeant, maxime si pro reo faciant. Per textum elegantem in leg. cum pretium. C. de lib. caus. Spieg.

ENVNTIATVM Ciceroni est, quod Dialectici propositionem vocant. Spieg. v. l. & licet. de constit. pecu.

ENIXA ter videtur, quæ trigeminos peperit l. 137. de verb. signif. Enixa vnum vel plures, l. 16. pr. C. de fideic. libert.

ENIXÆ præces, hoc est, diligentiores, quæ cum maiori studio fieri solent. Papin. in l. cum pater filios. ff. de legat. in fin. §. filius matrem. Nam, ait, enixæ voluntatis preces ad omnem successionis speciem porrectæ videbantur. Spieg.

E O.

Eo, pro in tantum, etiam reperire est apud Canonistas.

Eo, pro propterea. Paulus de constit pec. Non minuetur peculium, eo quod ea ex causa obstrictus esse cœperit, l. id quod sub conditione. Spieg.

Eo amplius Hæc verba & addunt & repetunt, vt Interpretes demonstrant, l. si seruus §. si quis ita. de legat. 1. & l. si fit. eod. cum similibus. Spieg.

EODEM tempore facta intelliguntur, quæ distât modice. Spieg.

Eo ipso. Verbo hoc Barbatius tradit denotari Canonem latę sententiæ: citátque l. fin. §. si postquam, vers. eo ipso quod inuentarium fecit. C. de iur. delib. Spieg.

Eo, pro ibi. Eo morari, vbi, &c. l. 7. circa fi. ff. de annu. legat. sic illo. vbi &c. l. 23. §. 1. ad l. Iul de adult. pro illic vbi Briss. parerg.

Eo loci, pro in eo statu. Vlpian. de iud. l. sed & si. Si ea res, quæ per fideicommissum relicta est, eo loci sit, dicendum est, non debere præscribi. Spieg.

Eo loci, pro eo loco, vel in loco, apud eundem, de nou. ope. nuntiat. l. de pupillo. Qui eo loci operantur, l. cum aliter, ad SC. Sylu. Quicunque eo loci faciunt, vnde vocem exaudire potuerant. Idem pro tunc, eo loci vsurpat, in l. hæredes, de iud. fendere se eo loci debebit. Spieg.

Eo minus, l. 1. Qui testam. fac. poss. tum aliis locis.

Eo nomine, quo contrahitur, actionem esse dandam, Iurisc. exponunt tit. de instit. act.

Eo potius, pro eo amplius, vel ea maxime ratione. Sic colligitur (Alb. ait) ex l. item ait prætor, §. hoc autem. ff. ex quib. caus. maior. Spieg.

EOVSQVE, pro intantum, §. illud quæsitum. Instit. de rer. diuis.

E P.

Ex. *VOCES GRÆCÆ.*

Ἐπαθλοτὴς μισθώσεως, præmium indicij, Gothof. ad l. 1. Cod. pro quib. caus. seru.

Ἐπαμφέρμον, vide ἐπαμφόρον.

Ἐπαγγελία, cum quis accusatur, quod prætet leges concionetur, aut Rempub. capessat, ex Cœlio. Spieg.

Ἐπαμφοτερισμὸς, alteratio, Goth. ad l 4. circ. med. C. de verb. sig.

Ἐπαφρόδιτος, Epaphroditus, l. si cui, 50. de cond & demonstr.

Ἐπαρχία, prouincia, l. 6 de excus. Gothofr. præsidatum significat in not. ad §. 12. d. l. 6.

Ἐπαρχικὰ, Eparchica sunt libri qui continent generales formas, siue edicta præfectorum prætorio, quæ legis vim habere constet, l. 2. C de offic præfect prætor l. apertissimi. 16. Cod. de iudic. l. pen. Co. de fideiuss. Ex libris ἐπαρχικῶν multa desumpsit Harmenopulus: vide Cuiac. 6. obs. 10. Goth. ad l. 2. C. de offic. præfect. præt.

Ἐπαρχῶται, prouinciales. Goth. ad l. 190. de verb. sign.

Ἐπαρχικὸς ἀνὴρ πόνος, prouincialis, i. e. is, qui cum ex prouincia esset, Romã legatus venit. De his prouincialibus legatis vide l. 2. §. 3. l. 8. l. 16. §. de iurisd. l. 25. in fi. de iureiur. Goth. ad l. scito, 21. §. 4. in princ. de tutor. & curat. dat. ab his.

Ἐπαύλια, prædia prætoria, Goth. in no. ad Nouell 7 c. 3. §. 1 in fi.

Ἐπ' αὐτοφώρῳ, in ipso furto deprehensus, &c. Instit. de oblig. ex delict. §. 3. l. 3 in pr. de furt.

Ἐπαφλαῖμα, sunt pallia, ἐπισκρώματα. Goth. ad l. 45. de verb. sig. ex Cuiac. 10. obs. 18.

Ἐπείσακτος, superindicta scil. mulier, vnde Goth. ad l 19. post pr. C. de episc. & cler. Cuiac. 2, obser. 29 & ad No. 6. in fin.

Ἐπείσακτοι, milites euocati, l. 2. C. vt nemi. lice. à coempt. forte rectius adentitij dicerentur, & externi: quos & extraordinarios & θηλίκτους vocant. Dionys. 55. ξένοι δ' ἐπωνῦς θηλίκτους. nam eodem sensu leges externas Dionysius seruos barbaros. Plutarch. in Grace. ἐπείσακτους vocat. Prat.

Ἐπιδόσεις μεγάλα πράγματος, impetus maioris rei, Gothof. ad l. 2 ff. quod met. caus.

Ἐπιφερόμον, i. e. imminens, desuper impendens. l 1 §. 6. in prin. & ibi Goth. ff. quar. rer. actio non datur. Alij legunt ἐπιμερόμον. vel ἐπιφορμόν, vide Cuiac. 16. obseru. 8.

Ἐπιβάδες, legit Haloand. in §. 12. ante fin. l. 1. de exercitor. act. Budæus vero Ἐπιβάται quasi scanciles & vectoribus traiiciendis aptæ naues. vide Goth. ad §. 12.

Ἐπιβάται, l. fin. ff. naut. caup. stab. vectores sunt, seu vehant, seu vehantur. Prat. Schardio sunt milites nauibus impositi, non vt remos ducant, sed vt stent ad pugnam parati: Latine classiarij: ex Budæo in l. 1. de recept. arbitr.

Ἐπιβάται, naues indictione Mesonautæ explicantur.

Ἐπιβατηγοὶ, naues eædem, quæ vectoriæ, i. e. vectorum ductrices: ab ἐπιβάτης, i. e vector, & ἄγω, duco. Vlp. in l. 1. §. 5. de exercitor. action. Quædam naues onerariæ: Quædam, vt ipsi dicunt, ἐπιβατηγοὶ sunt, vide supr. Emphractæ, Briss.

Ἐπιβολὴ, superindictio, vel superindictum. cap 7. vbi Gothofred. Nouell. 128. Fieri intelligitur, quoties onus agri defecti imponitur fertili.

Ἐπιβολὴ, ait Constantin. Harmenopol. est, cum prædium aliquod sterile ac defectum transfertur ad consortes: h. e. eos qui eiusdem substantiæ possident bona: ad eos, qui sub eodem titulo vectigalia pendunt, & eiusdem territorij possessores, ad eos, denique, qui ex eis bonis, quæ in censum simul relata inueniuntur, prædia possident: ne scilicet à sterili possessione, & à domino deserta ac destituta aliquid publico depereat. De his vide tot. tit. C. de omn. agr. desert. Prat.

Ἐπιβολαὶ, in epigraph. Nou. 166. non sunt adiectiones, quæ fiunt in auctionibus licitandis, sicut in l Lucius vigesima prima, in fin. ad municip. vbi Gothofr. vide Cuiacium 6. obseruat. 10. & 4. obseru. 30. & 2. obseru. 24. & Gothofr. ad d. epigraphen, Nouell. 166.

Ἐπίγονοι. vide in fr. Epigoni.

Ἐπίδειξις περὶ ἐπιδείξεως πραγμάτων, de rebus exhibendis, tit. in ff. & C. ad exhibendum. Goth. ad rubr. C. ad exhibendum.

Ἐπιδημίαι, vitæ tritæ ac peruulgatæ, per quas plerunque ad vrbem itur: à δῆμος, i. e. populus. Vlpian. in l. 4 §. 4. de offic. proconsl. Ingressum etiam hoc eum obseruare oportet, vt per eam prouinciæ partem ingrediatur, per quam ingredi moris est: & quas Græci ἐπιδημίας, id est, accessus ad vrbem appellat, siue καταλοιῶ, obseruare, Prat.

Ἐπιδημητικὴ, Latine epidemitica, in c 1. ante fin. Nouell. 134. sunt pretia, quibus prouinciales se redimunt ab onere hospitum susciendorum, l. vlt. C. de metall. & epidemitic. adde Nou. 129. Goth. not ad d c. 1.

Ἐπιδημητικὴ, (ait Pratcius ex C. de metat. & epidemet.) sunt pretia, quibus prouinciales se à mercatoribus redimunt onere hospitum suscipiendorum. Solebant enim prouinciales præbere superuenientibus militibus vel aliis personis hospitia, quæ & metata dicebantur. Alciatus vult eam esse collationem pecuniæ, quam à ciuibus extorquebant milites, ne in horum domus diuerterentur: vt & Iustin. videtur vsurpasse in Aut. vt nulli iudicum. Anchor. & Alciat.

Ἐπιδημητικὸς, Epidemetici, ait Accursius ad tit. de metat. & epidemetic. libro duodecimo C. dicuntur, qui supra milites sunt constituti metientes seu dimetientes militibus hospitia: vbi tamen absurdam Accurs. etymologiam profert. Rectius alij ab ἐπιδημία, quod aduentum seu accessum in vrbem designat. Solent enim epidemetici prius, quam milites, petere ciuitatē, Ad hospitia singulis adsignanda. Merito itaque Cœlius Rhodiginus libro septimo capitulo decimoquarto: Epidemetici sunt (ait) qui *forriarij* modo à Gallis videntur dici Sch.

Ἐπιεικὸς, æquum & bonum est: interdum ipsa æquitas. Hinc verbum ἐπιεικάζειν, ex fide bona, ex æquo & bono statuere, ex bono & æquo arbitrari, censere, æstimare, constituere: quod fit in contractibus bonæ fidei, hoc est, æquitatis, non stricti iuris. Spieg.

Ἐπιεικὸς, æquum & bonum est Aristot. 5. Ethicor Nicephor. capitulo decimo: non quidem simplex æquitas, sed ea, quæ à legumlatoribus omissa est. Hi namque generatim loquentes interdum particulare quid omittunt: quod tamen si illis legē ferentibus contigisset, vel de eo interrogati fuissent, æquitate suadente, idem constituissent voce viua aut lege lata, quod postea: illo prætermisso, ipsa neturalis æquitas tacite dictat, vbi casus talis acciderit. Sic videtur Iureconsultus bonum & æquum accepisse in l. seruum, de verb. obl. Budæus.

Ἐπιεικία, est conuenientia, Latinis æquitas. Aristoteles etiam æqualitatem vocat. Nomen enim factum ab ἐπὶ, id est, iuxta & εἰκὸν conueniens, ad similatum. Æquitas seu æqualitos retinet in societate humana proportionem rerum omnium iustam, hoc est, statum aptum locis, temporibus, personis, &c. Prat.

Ἐπικίνδυνος, nauticum creditum, quod est periculo creditoris: (sicut ἀνεπικίνδυνος, terrestre creditum, quod est periculo debitoris) de quo in l. 122. §. 1. in pr. vbi Goth. not. ff. de verb. oblig.

Ἐπιληψία, morbus comitialis: de quo vide Gothofr. ad l. qui tertiana. 53 ff. de ædil. edict.

Ἐπιμεληταὶ, curatores in genere: qua voce Paul. in l. Lucius Titius. 46. §. 1. in princip. ff. de administr. tut. Apud Athenienses decem erant hoc nomine qui emporiis p'æsiderēt, Curarentque in vsum ciuitatis tritticum deferri, eodem munere fungentes, quo apud Romanos Ædiles Cereales: vide Alciat. 2. parerg. 29. Gothofred. ad dict. §. 1. 1. in princ. Hi autē dicebantur ἐπιμεληταὶ τῦ ἐμπορίου. Nec vero frumentum duntaxat curabant deferri, sed & de rerum pretio statuebant, vt non vendentium arbitrio, sed iusto tantum pretio distraherentur: sed hæc ne vitiosas loco legitimarum merces exponerent. Briss.

Ἐπίμετρον, l. 15. C. Theod. de suscept. præpos. id quod susceptoribus debebatur: frumenti scilicet qui nuagesima: hordei quadra-

Digitized by Google

gesima: vini & lardi vicesima, &c. Id & Mantisam veteres vocitasse videntur. Prateius. vide Cuiacium septimo obseruat. 10.

Επιμελὶς, vide Gothofred. not. ad l. qui fundum, 205. de verb. significic.

Επιπαίσης ἐξουσίας, apud Paul. in l. 29. ff qui testament. fac. pro Quacunque ratione ac modo fieri poterit: scribit enim illic Paulus, scripturam ad testamentum paratam vim testamenti non habere: nisi ei hæc verba defunctus subscripserit: Hoc testamentum, quacunque ratione poterit, ratum esse volo. Hot.

Επίσημα τῆς ἀρχῆς, insignia magistratus, Gothofred. ad l. 1. de offic. proconsul.

Επίσημα σχεσεωπα, speciosæ personæ. Gothofred. ad l. 100. de verbor. significic.

Επισταθμὸς, profectus, πὸ σταθμὸ, mansionum, ἐπισταθμοι quandoque dicuntur ij, qui signant hospitia in comitatu principis aut legati, aut ducis exercitus. Gothofr. prolixe ad §. 10. in fin. l. munerum, 18. ff. de munerib.

Επιστάθμεια (al. ἐπισταθμία) munus negotij iam dicti: munus recipiendi (vel locandi) hospitis. Budæus l. fin. ff. de muner. Anto. August. lib. singul. ad Modestin. Gothofr. iam d. loco. Hesych. vocat ξενοδοχεῖον. Prat.

Επισταθμίων, appellatione intelligimus præfecturas mansionum siue statiuorum. Rectius tamen cum d. phthongo legi opinor ἐπισταθμείων, vt significetur necessitas illa militis hospitio recipiendi, à qua liberantur artium professores: Quod Impp. Constantinus statuit ac Theodosius & ante vtrumque Vespasianus Adrianusque suis rescriptis significarunt. Balduin. in tit. de excusat.

Επισταλμα. vide infr. Epistalma.

Επισύμιον. vide Epistomium.

Επιτιμία. vide Epitimia.

Επιθυμία. vide Epithymia.

Επιτόνια. vide infr. Epitonia.

Επιτροποὶ, curatores apud Dionem. Tutorem quoque passim in lib excusat. Modestin. significat. Prat. Vetustas & Nou. Leonis. 68. in medio, executores testamentarios Επιτρόπους quandoque nuncupauit. vide Gothofr. not. ad l. 107. in princ. de legat. 1 & ad d. Nou. Leon. 68. & Cuiac. tract. 2. ad Africa. adde Nou. 131. c. 12.

Επωχὴ, vide Cuiac. 14 obs. 1.

Επωχαὶ in Nou Leon. 57. sunt retia in mare extensa cõfixis palis: maxime vbi mare angustum, & in prothytis eius: vnde Leo Nou. 104. ἐπωχῆς τὴν πῆξιν duxit, ἰφάπλωμα interpres Nouellæ 102. vide Cuiac. iam dict. loco, & Gothofred. ad Nouell. Leonis 57.

Επωμφαίσια, medicamenta, quæ firmandis fœtibus apponuntur: vide Gothofr. ad l. 9. in pr. ff. ad leg. Aquil.

Επταετὴς, infans, nempe vsque ad annum septimum. Gothof. ad l. mulier, 70. in fin. de verb. oblig.

Επώνυμον, cognomen, in Nouell. 78. quo verbo vtitur & Plutarchus, vide Anto. August. lib. 3. ca. 8. adde Gothofr. not. ad l. si in nomine, 4. in prin. C. de testam. vbi ostendit, quid si proprie sit ἐπώνυμον.

Εφέσις, iudex appellationis. Gothof. ad §. 4. l. properandum, 13. C. de iudic.

Ἔφηβος, Ephebus, ἔφηβος παρ' ἡλικίαν, vide Goth. ad l. mulieris, 13. in pr. de verb. sign.

Εφηβία, Ephebia: Si ab infantia & nondum quidem ephebiam excedente ætate, ei contigit, &c. l. 53. in prin. C. de episcop. & cleric.

Εφήμερον, animal, quod eodem die, quo nascitur interit. Arist. 5. de natur. animal. Item herba cuius flos statim decidit, nec longius quàm vno aut altero die commoratur: cui decerptæ non longior vita quàm dies, Goth. ad §. 2. in fi. l. si Stichum, 8. ff. de nouat.

Εφημερίδες. vide infra Ephemeridæ.

E P.

LATINÆ VOCES.

Epangelia, vide supra ἐπαγγελία.

Epaphroditvs, vide supra.

Eparchica, sunt libri continentes formas seu edicta præfectorum prætorio: vide supra ἐπαρχικὰ.

Ephebia, vide supra ἐφηβία.

Ephesvs, Metropolis Asiæ illius, quæ propriè minor dicitur, ad quam proconsuli necessitas imposita erat per mare appellere, teste Vlpian. in l. 4. §. in fin. de offic. proconsul. Spiegel. Prat.

Ephesinvm concilium, §. 4. l. 7. C. de summ. Trinit. coactum aduersus Nestorium anno Christi 430. vide acta concilij Ephesini tom. 1 conciliorum, & Socratem 7. hist. 33. Gothof. in l. 3. C. de sum. Trin.

Ephesivs, ex Epheso oriundus, l. 2. §. 4. in fin. de origin. iuris.

Ephemeridas (vel potius Ephemerides sunt tabulæ, in quibus singulorum dierum accepta & erogata perscribebantur. Propertius: Forte iacent duras inter ephemeridas. De his & Naso in amoribus: Fuerunt qui libros suos insigirent hoc titulo, Ephemeris, ἐφήμερις, Latine quotidianus. vide Ioan. Baptist. comment. in Epist. Sidon. Apollin. ad Burgundionem lib. 9. Neque solum iste mos Romanis fuit, vt singuli rerum suarum tabulas, quas Ephemerides & rationes appellabant, conficientes, saltem inscriberent pecuniam creditam, verum etiam omnia quotidiana acta, diuina & humana, & quicquid rerum cuique priuato quotidie cum publice tum priuatim accidisset. Gœdd. ad l. 6. num. 3. de verborum & rerum significar.

Ephippivm, vide Parephippium.

Epibatæ, vide supra ἐπιβάται.

Epibates, vide Mesonautæ.

Epicaia, indeque verbum Epicaizare, vocabula sunt insulsa, quamuis trita. Nam vt docet Budæus, potius Epiicia, & Epiicizare dicendum est. Spiegelius. Corasius 2. Miscellanear. cap. 8.

Epicopi dicuntur remis appositi & gubernaculis: velut Epibatæ Atticis sunt, nauibus depugnantes. Quanquam & qui aliena iter naui faciunt, sic dicantur: quos Homerus item Emporos vocat. Spieg.

Epictetvs & Callistus, l. alimenta. 16. §. 2. in principio. de aliment. legat.

Epicvrvs, l. 2. §. 13. de suspect tutor.

Epidaphne Plinio, Theopolis Iustiniano, hodie Antiochia, Syriæ, Metropolis, ad Orontem fluuium sita: aliis Alepo.

Epidemeticvs, alij Epidimiticus, vide supra ἐπιδημευτὴς.

Epigoni vocantur ex secundis concepti nuptiis: sicut Progoni intelliguntur, qui ex primis: quanquam eo item vocabulo maiores accipi videantur, velut minores vocantur Apogoni, ex Rhod. Spieg.

Epigranvs, al. Druncianus. Gothof. ad l. 7. C. ad leg. Iul. Maiest. Cuiac. 9. obs. 11. in f.

Epilepsia, morbus est temporalis, & natura sua curabilis Gœd. ad l. 102. §. 2. nu. 2. de verb sign.

Epinicia, à nobis cantica solennia, obsecrationesque o[b] p. rq tam victoriam dici possunt. Ex Bud. Spieg.

Epiphania. Dies Epiphaniarum Christi, leg. omnes 7. circa medium. C. de feriis qui & dies τῶν φώτων dicitur, vide Cuiac. cap. 3. de præscript. Gothofre. ad dict. l. 7. Dies Epiphaniæ l. 2. C. eod.

Epiphanivs Archiepiscopus Constantinopolitanus in epigraph. l. 7. C. de sum. Trin. vniuersalis patriarcha in epigraphe, l. certissime, 34. C. de episc. audiend.

Epirhedivm currum significat, quod vocabulum Romani, Fabio authore, eu duobus peregrinis suum fecerunt ἐπὶ præpositione Græca, & rheda dictione Gallica. Vsus est Iuuenal. Satyr. 8. Corasius 3 Miscell. c. 20.

Episcopvs Latine speculator. Sæpius eos denotat, qui rebus quibusdam obseruandis & custodiendis præsunt, & ad quos summa negotij pertinet, vt patet ex Cic. li. 10. ad Attic epist. 7. qui Latine Inspectores fuerint, l. vltima. de muner. Hotomannus.

Episcopi etiam dicebantur, qui præerant pani rebusque venalibus, ad victum quotidianum spectantibus: quales apud nos magistri opificiorum dicuntur. Prat. Spieg.

Episcoporvm voce etiam Patriarchæ, Primates, & Archiepiscopi continentur, ca. 11. 21. distinct. Quin & Presbyteri, c. legimus. c. 1. 93. distinct. Specul. titul. de instrum. edi. §. 14. versic. de episcopo. De officio episcopi vide cap. si quis vult. 36. distinct.

Episcopi & Ephori Græcis sunt, quibus non solum oculis lustrandi potestas, sed etiam prouidentia & cognitio mandata est: à qua significatione Episcopi Antistites dicuntur: quod vocabulum si Latine transferre quis velit, non vetus Speculatorem, vt Budæus censet, quam inspectatorem vocarit. Fit mentio Corepiscoporum in Decretis Canonicis, distinct. 68. cap. quamuis. & seq. quas opinatur Erasmus vicorum ac pagorum sacerdotes appellatos, scribendumque Chorepiscopos, quod χώρα Græcis interdum rus aut agrum declaret. In Epitoma autem Canonum Constantini Harmenopuli ex octauo decreto Synodi Antiochenæ, χωρεπίσκοποι interpretantur ἐξαρχοὶ εἴτε πατριάρχαι, εἴτε μητροπολῖται. Dicitur autẽ episcopus ἀπὸ τοῦ ἐφορᾶν, quod est supra, καὶ σκοπεῖν, quod est intẽdere. Inde Episcopus, qui superintendit. Drosius in methodo iuris. Apud Athenienses olim episcopi erant, ad quos delectus prouinciarumque negotia, vt Ciceronis verbis vtar, referebantur. In singulis enim prouinciis hi velut rerum arbitri constituti, perquirebant de his, quæ ad iurisdictionem, publicas iniurias litesque spectabant, si quis illos adire vellet: ac seu

ac sententiam ferebant, cui non secus ac si à principe magistratu lata fuisset, parebatur: vocabantur vero etiam ἁρμαστῆς aptatores, & φύλακες, id est, custodes, atque ἔφορες, præfecti, ἐφορᾶν enim & ἐπισκοπεῖν est speculari, disponere. Nomine ephori vsus est Cicero Quæst. Tuscul. I. ICtus in l. munerum. §. Irenarchæ voce Episcopi. ff. de muner. & honor. vbi episcopi intelliguntur Ædiles Cereales, qui, vt ait Arcadius ibid. præerant pani, & cæteris venalibus rebus, qui ciuitatum populis quotidianum victum suggerant.

Ἐπίσκοποι τῶν χώρων dicebantur apud Athenienses adolescentes, qui ex ephebis excesserant. Nam priusquã ipsi τὸν λῆξιν ἔχον id est, rei hereditariæ & bonorum suorum possessionem haberent, biennio cogebantur circuire vicinas regiones, hoc est, à decimo octauo anno, vsque ad vigesimum. Ideoque appellabantur περίπολοι, id est, circumitores, ἔφοδοι, ob viam & peregrinationem, in qua versabantur: ἐπίσκοποι τῶν χώρων, regionis inspectores, non veluti magistratus, sed vt cum ingrueret necessitas, essent regionum, viarum & locorum periti. Postellus de magistrat. Athenien. cap. 18.

EPISCOPI, qui in municipiis præerant pani, & cæteris rebus venalibus, quæ ciuitatum populis ad quotidianum victum vsui erant. l. vlt. ff. de muneribus & honoribus. Briss.

EPISTALMA, id est, iussus l. 3 circa med. C. de quadrienn. præscr. Commissio principis per mandati subscriptionem facta. Alc. in l. pactum. C. de pactis.

Ἐπιστάλμια. V. supr. inter voces Græcas.

Ἐπιστέλλω & ἀποστέλλω differunt inter se. Nam ἐπιστέλλω est literas mittere, ἀποστέλλω, emittere cum mandatis aliquem significat, vt notauit Erasm. Roterod. in Ioan. c. 1. & in Matt. c. 2.

Ἐπιστολὴ δημοσία, publicæ literæ Gothof. ad cap. 5. Nouell. 134.

EPISTOLA, vocabulum origine Græcum nemini quod Latinorum notum: vt Latini ab elementorum multitudine literas, ita Græci emittendo epistolas nominauere: ἐπιστέλλω enim mitto significat: sic ἀποστέλλω, nuntio: vnde apostolus, nuntius, Ab epistola diminutiuum epistolium. Catulius: Conscriptum hoc lachrymis mittit epistolium. Et quia στέλλω non modo mitto significat, sed etiam orno, inde stola corporis ornamentum, teste Ioan. Petr. Valla interprete Plautino. Exeant de ratione eas censcribendi libelli vulgari, elegantes. At non æque nota, quæ vis epistolæ, quæ fides ei adhibenda, requiratne etiam signum mittentis, diem & consulem, tum pleraque alia, quæ in cõsiderationem epistolaris rei veniunt, nec inutiliter à nostris interpretibus differendo deducta sunt in l. nuda. ff. de donationibus, in l. Lucius. de fideiussoribus. vbi inuestigatur, quam vim obligandi habeant, quæ vulgo vocantur literæ credentiales, in lege cum tabernam §. idem quęsiit. de pignoribus. l. Publian. ff. Depositi. C. de probationib. l. non epistolis Authent. si contractus. C. de fidei instrum. d. l. cum tabernam. §. 1. An literæ commendatitiæ obligent, in l. fin. C. de pignor. actio. Magister practicæ tit. de Actore. versic. item repellitur credere. Est vero epistola absentibus id, quod sermo præsentibus: imo qui mittit alteri literas, intelligitur præsens præsenti loqui Bartold. in l. nuda. de donationib. Astipulatur l. si per procuratorem ibi velut præsentis. de procur. Spieg. Omnẽ scripturam, qui absentem alloquimur, & alicuius rei certiorem facimus. Epistolam recte vocari, cuique notissimum est: quasi voluntatis nostrę significatio scripto emissa, ab ἐπιστέλλω, hoc est, significo, & emitto, sic dicta sit. Et cum id omne ad eum modum epistola significare solemus, quod absentem scire, aut testatum illi esse volumus: tum ea in primis, quæ fieri mandamus & præcipimus, & quæ nos facturos recipimur, ac veluti scripto nostro cauemus. Hinc effectum, vt quemadmodum in cæteris plerisque per enallagen id, quod aliquid continet, pro contento sumitur, & contentum significat: puta Calendarium, nomina debitorum in Calendario conscripta: & mensa nummularia, ea, quę mensæ rationum occasione debentur: & Chirographum non tabulas, sed debitum eo testatum. l. seruum filij. paragraph. eum qui chirographum. ff. de legat. primo. leg. qui chirographum. & leg. qui filium. ff. de legat. 2. Et è conuerso, contentum nonnunquam pro continente sumitur, vt pacti & stipulationis appellatione ipsum pactionis & stipulationis instrumentum significamus, l. iuris gentium. §. quod fere. ff. de pactis. l. 1. circa finem, & de edend. Sicque Cicero vsus videtur, cum dixit in part. Oratoriis: Scriptorum aliud publicum, aliud priuatum: Publicum, lex. Senatusconsultum, fœdus. Priuatum, tabulæ, pactum conuentum, stipulatio. Similiter, Epistolæ, vel literarum etiam appellatione. Promissionem vel cautionem, epistola literisve contentam intelligimus, & è conuerso cautionis siue stipulationis, aut etiam mandati appellatione, ipsam, quæ ea continet, epistolam: sed ita tamen, vt non quæuis cautio epistola dici possit sed ea tantum, quæ in epistolæ modum sic concepta. Ex qua frequentiore cautionum epistolæ modo conscribendarum formula, quibus antiqui absentes cautiores, & certiores consensus sui facere volebant, illud profluxit, vt & inter præsentes quoque nonnunquam in modum epistolæ conciperetur cautio, neq; præter rem id, cum ea mente ita conscriberetur, vt illi postea abfuturo id perpetuo epistola significatura, eiusque rei fidem factura esset. Ita ne tum quidem hæc aliter epistola diceretur, quam si epistolæ formam seruaret, hoc est, si cum non re ipsa ad eum, qui tum abesset, quasi ad absentem tamen conscripta, dirigeretur sermo. Neque quicquam interfuisse existimo, an salutatio illi scripto præponeretur, vt in l. vlt. in fin. ff. mandat. l. Lucius. & l. Publian. §. vlt. ff. depositi. l. Lucius ff. de seruit. rust. leg. Lucius. & l. ad eum, ff. de donat. l. 1. C. de contrahend. & committend. stipul. vlt. ff. de constitut. pecun. l. Titius. ff. de pign. act. in vero minimè, vt frequentius eam omitti comperiemus. Est enim leuicula sane hæc epistolæ dignoscendæ ratio à salutatione præmissa, cum ipsum Aristotelem legamus ad Philippum scribentem, in fine tantum adiecisse, τὰ δ' ἄλλα ὑγίαινε: & in Euripidis Epistolis nullam aut in fronte, aut in calce extare testatur Budæus in Commentar. Græcæ linguæ. Illud porro alienius, quod nonnulli colligunt, quascunque cautionum scripturas inde Epistolas dictas fuisse, quia cautionib. iiiusmodi salutationes præmitti solerent, aut etiam quia alia insuper ratione ad instar literarum, quæ absentib. mittuntur, eas concipi inualuisset. Sic enim & quascunqi mandatorum & donationum scripturas licebit epistolas & literas vocare, quia sæpissime literis mandarum donatioque concluderetur l. si procurator. D. g. de procurator. l. si mandato, §. penultim. l. si creditor. §. 1. & §. penult. l. si vero, non remunerandi. §. cum quidam ex l. pen. ff. mand. l. Lucius. ff. de fidei. l. Lucius. l. ad eum ff. de don. l. ea quæ. ff. de don. int. vir. & vxor. Quin & quascunque cõstitutiones imperatorum, & quascunque iurisconsultorum responsa, epistolæ vocabulo donabimus, quando ad instar epistolæ frequentissime conscribi solerent, l. interdum. in prin. & §. 1. & pen ff. de public. l. Sulpit. ff. de don. inter vir. & vxor. l. Attilicin. ff. de pact. dot. l. Domit. ff. de test. l. procur. ff. de iur. do. Imo vero magis existimandum, cum aliter quam in epistolæ modum, cautiones conscribi possint, sic nempe, vt qui conscribit, nõ quasi ad absentem sermonem dirigat, sed absolute, & impersonaliter loquatur (cuius rei exempla ex infinitis locis proferri possunt.) l. lecta. ff. si cert. pet. l. si ita stipulatus. §. Chrysog. & l. plurib. ff. de verb. obl. d. §. quod fere. l. tut. in fi. ff. de vtur. eo casu cautionem non recte epistolam posse vocari, nec illis cautionib. solitas præmitti salutationes. Nam alioqui id à verbis subiectis alienissimum esset. Quod si ad absentem aut quasi absentem referatur sermo, epistolam id tum recte vocari agnoscam. Io. Rob. lib sent. 4. c. 20. Duar. disput. anniuers. lib. 1 c 45.

EPISTVLAM, pro epistolam, Florentini Codices semper habent sicut & alij vetustorum auctorum libri. Briss. Parerg.

EPISTOLA, testimoniale dimissionis veteranorum. l. 2. C. de dec. sert. l. 1. C. de veteran. Prat.

EPISTOLÆ in iure sæpius chirographorum & cautionum vicem obtinent. Eius enim rei gratia olim frequentissime emittebãtur, multaq; adeo per epistolas nomina fiebant. vid. l. 2. l. 47. §. 1. de pact. l. 24 fin. l. 26. l. 31. C. de constit. pecu. l. 34. l. 59. §. 1. ff. l. vlt. ff. mand. Dicunt autem ICti emittere epistolam & exponere, l. vlt. ff. de const. pec. Bri adde alimenta. ff. de alt. lega.

EPISTOLA, pro cautione. Scæu. l. vlt ff. de pecun const. l. Titius Seiorum debitor decessit: hi persuaserunt P. Mæuio, quod hereditas ad eum pertineret: fecerunt, vt epistolam in eos exponat debitorem se esse quasi hæredem parui sui confitentem: qui & addidit epistolæ, quod in rationes suas, & cæteros. Marcellus l. 34 ff. de pignor. act. Petiit à creditore, vt fundum certo pretio emptum haberet: & quum impetrasset epistolam, qua se vendidisse fundum creditori significaret, emisit. Sic l. emptor. 47. ff. de pactis l. vlt. ff. de institor. l. 24. l. 26. l. 28. ff. de positi. l. 34. fi. de pign. act. Hotom.

EPISTOLÆ Principum, quæ & Rescripta Principum appellantur, dicebantur, quibus illi vel ad postulata præsentium, vel ad magistratuum absentium relationes aut consultationes respondebant, l. 1. ff. de constit prin. Exemplum extat in l. sed addes. 19. §. 2. ff. locati. l. Dini fratres 17. ff. de iur. patron. l. 3. ff. de testib. l. debitorib. 17. ff de re iudic. Hotom.

EPISTOLA diui Adriani fideiussorib. amica, non exstat sententia tamen eius habetur in l. fi. C. de const. pec. §. si plures. Inst. de fideiuss. Erat de periculo diuidendo inter mandatores ac fideiussores. Leg. Beneficium epistolæ D. Adriani. Spieg.

EPISTOLA falsa vel inanis reperta, l. quidam. ff. de dolo.

EPISTOLA Ioan. Roman. Pontificis eius nominis 11. quæ sub eiusdem titulo, de Summa Trinitate, in Iustiniani Codice sita est, suspecta multis doctissimis viris habetur: contra Alciatus de ea non vult hæsitandum esse. cap. 33. lib. 4. Parerg. Spieg.

EPISTOLA sibi aliquem cohæredẽ cauere, apud Vlp. ff. de pact.

EPISTOLARES, viri denoti, apud Iustin. in l. fin. §. in his autem, C. de temp. appellat. Opinor horum referre speciem eos, qui nunc apud consilia (vt vulgò vocant) Iustitiæ, in sacro auditorio, & in summorum aula Principum actis scribendis præpositi sunt, *Defs hofraths Secretarien*. Spieg. Oldend. autem per eos Cancellarios intelligi existimas, l. 1. D. de offic. assessor.

Digitized by Google

Impp. sane scrinium sacrarum epistolarum olim habebant.

EPISTOMION, foramen est, per quod aqua defluit ex concha, labro, vel cratere. Vlp. l fundi. de act. empt. Castella plumbea, opercula puteorum, epistomata. Nebriss. H c. non tantum, sed & alibi deprehenditur Nebriss. vulgatos sequutus esse Codices. Noric. text. Putealia habet: & hæc verba, Opercula, puteorum, Budæus existimat in textum addita: epistomia Alciatus, vt est in Nor. quoque textu, citat in Parergis, quam ait vulgo vocari spinas. Budæus vero in Anno. ad d. l. Ἐπιστόμιον inquit, Græcum est, quasi oris obturaculum dicas. Hoc ad hauriendum ad quotidianum vsum vinum in hypogeis vtimur, Fontem appellantes. Spieg. Contra quem sic Hotom.

EPISTOMIA Ἐπιστόμια, non sunt foramina, per quę aqua effluit, vt Alexandrinus putauit: nam ab ἐπιστομίζειν confictum vocabulum apparet, quod significat os claudere, siue obturare: vnde ἐπίσμια, claustra siue obturamenta canalium. Paulus lib. sentent 3. c. 9. Instrumento balneatorio legato, balneator ipse & scamna. & podia, fistulæ, miliaria, epistomia, rotę quariæ continentur. Vbi tamen AQVIMINALIA legendum putarem: aut FAMILIARIA ELISTOMIA, id est, fistulis applumbata. vt de Epistomiis in l. 17. §. 5. de act. empt. Hotom. Cuiac. Epitonia legit ex authoritate librorum scriptorum D. Rancoueti, & ex P. Victor.

EPISTOMION Græca dictio est, à verb. ἐπιστομίζω, quod suffreno & cõtineo interpretantur. De epistomiis meminit Vlpian. in l. fundi. §. vlt. ff de act. emp. apud quem in codicibus impressis ita scriptum legitur: Et castella plumbea, putea, opercula puteorum, ephitonea, fistula applumbata, aut quæ terra continentur, quamuis non sint affixa, ædium esse constat. Sed in hoc loco mendam esse, nullus recti consilij inficiabitur: quis enim adeo fatuus dubitasset puteos ædiũ esse? Præterea ICtus puteos, non putea debuisset dicere. Iuuenal. Satyr. 3. Hortulus hic puteusq; breuis. Item male adiecisset illud; Quamuis non sint affixa: quæ verba, si recte componantur, generaliter ad supradicta poterunt referri. Et ideo sunt qui putẽt ita legendum esse; Castella plumbea, pute alia, id est, opercula puteorum, epistomia, ita vt fortasse verba illa expositiua (id est, opercula puteorum) sint ex margine in textum inserta: vel etiam fuerit Iureconsulti expositio, prout & de eadem re videmus in l. Iul. in fine. iuncta l. sequenti, eod. tit. Epistominum ergo in hoc loco Iurecons. significat ferreum instrumentum, quo aquæ murmurantes emittuntur, talia videmus in fontibus manu fabrefactis, in quibus sunt huiuscemodi lingulæ plures prominentes, quibus ora salientium & fistularum clauduntur aperiunturque, provt vsus poscit: nam pertusa sunt, & vertuntur in vtranque partem, vulgus Galletum vocat, & etiam hodie vtimur, cum manus illotas mundamus: vt docet Varro de re rustic. lib. 3. Epistomiis (inquit) ad vnumquemque actum, sic vt influat in conuiuium. Seneca ad Lucilium: Nisi aquam argentea epistomia effuderint, & adhuc plebeias fistulas loquor de his etiam Vitruu. lib. 10. Singulis canalibus singula epistomia inclusa sunt, manubriis ferreis collocata, quæ manibus cum torquentur, ex arca patefaciunt nares in Canales. Cotta.

EPITHESIS. Vlpian. l. Lex Cornelia in fi. de iniur. Eadem pœna ex SC. tenetur is, qui epithesim, aliudve quid, siue scripturam in notam aliquorum produxerit. Est epithesis inscriptio quædam appositicia, in contumeliam fraudemve alicuius facta. Spieg. Prat.

EPITHECA Græcis est, quod dos Romanis. Vnde prædiorum epithecæ apud Iurisprudentes, quas Papinianus impositiones interpretatur: quamuis pro epithecis vitiose legitur, eotici, & apud Vlpianum. Lege c. 13. lib. 12. Lectio. antiq Rhodig. Spie.

EPITIMIA, apud Modesti. in l. scire oportet. 21. §. 2. detur. & cur. Sic enim legendum: Nam interpres, vt Scholium Haloandri indicat. Græcam vocem reliquit: quam Alc. exponit pro illabefacta nominis honorisque sui fama, *Niemands nachtheylig an scinem glimpff vnd ehren* Accursius Etymio legit, & voluntatem testatoris interpretatur. Sed mentem Iurisconsulti non satis percepit, quam idem Alc. cap. 19 eleganter explicat lib. parerg 2. Spieg.

EPITHYMIA interpretatur conscientia, vel desiderium: & in hoc significatu legitur apud Modestin. in l. scire oportet. §. 2. ff. de tut. & cur. dat. ab his. Cotta. Sed rectius alij, Epitimia: in d §. 2. manẽte epit. mia, i. e. salua existimatione & fama; noluit enim parens filium, licet à tutela remotũ, infamia notari. Pr.

EPITIMIVM est suspensio vnius ieptimanæ; vel est quædam increpatio, vel genus pœnæ, secundum Ioannem Andream in gl. 21. qu. 4. omnis iactura. vide Cœl. Rhodig. lib. 30. c. 18. Epitimia quoque de quo supra, aliquibus est mulcta, pœna, reprehensio mordax & iurgatoria, in d. l. scire. Prat.

EPITOGIVM, vestis superior clerici. gl. Clem. 2. de vita & hone. cler. Pra. Sipontino genus pallij. quod super togam ferebatur.

EPITOMA, es, vel Epitoma, atis breuiarium interpretatur, vbi scilicet res in compendium rediguntur. Vlp. l. an inutilis, de acceptil. Epitoma inquit, liber Labeonis. Nebriss. At Bud. in l. qui leuandæ ff. ad leg Rhod. de iact. annotat, inualuisse per uersa consuetudine, vt Epitoma neutro genere dicatur. Id autem nec analogia, nec vsu, nec authoritate Doctorem defendi posse: errore vero eorum inductum esse, qui epithoma, vel epithema, & anathema, & similia dici putauerunt. Spieg

EPITOMA, epitomes, secundum aliquos fœminini generis, vltima producta, opus concisum dicitur, vel compendium, quod breuiarium à nostris interpretatur, vt apud Suetonium quem retuli inferius in dictione Penoris. Consuetudo vero hodie Epitoma, sicut & glossema, & thema, & diploma & chrisma, in neutro profert. & ideo dicunt, L. Florum Romanarum rerum epitoma scripsisse, & Iustinum Trogi, & Autonium Homeri Periocha. Qualia etiam apud nos composuit Caius ex Hermogeniano, & Volusius Metianus, vt refert Iulianus in l. qui leuandæ. ff. ad l. Rhodig. de iact. licet Metiani nomen in Martianum deprauetur à scriptoribus: in aliquibus tamen codicibus impressis verba illa apud Iulianum desiderantur, scilicet libro epitomatum, seu epitomarum, vt protulit Politianus, & aliqui contendunt. Cotta.

EPITONIA, ἐπιτόνια, ab ἐπιτείνω, id est, intendi, sunt instrumenta, quibus funes intenduntur: qualia plerisque in Germaniæ locis cernuntur, rota iustructa, & puteis applumbata eo ordine, vt terni & quaterni simul aquam eodem ex puteo haurire possint, funiculo per rotam demisso. Vlp. l. 17. §. 5. ff. de action. empt. Castella plumbea, putea, opericula puteorum, epitonia (al. corrupte epistomia. Bris.) fistulis applumbata, aut quæ terra continentur, quamuis non sint affixa, ædium esse constat. Hoc.

EPOCHE. Vide Cuiac. obseru. 14. c. 1.

EPVLONES. Lege. Septemuiri.

EPVLVM, conuiuium est numerosis ciuibus exhibitum, vel in honorem deorum, vel ostentationem magnificentiæ, aut in funere parentali. Gell. lib. 11. Solenni die epulum Ioui libatet: atque ob id sacrificium Senatus in capitolio epulatur. Hot. a Serm Gladiatorum dare centum Damnati populo paria, atque epulum arbitrio. Arrius Iurisconsul. de leg lib. 30. l. 122. an munus: Vel si epulum inquit relictum fuerit. Nebriss. vid. l. 17. §. 5. de action. empt.

E Q.

EQVA quam pullus comitabatur, i. 5 § vsque adeo. ff commodati. cuiusmodi pullus equinus, ACVLEVS, appellatur, l. 16. §. item si iumenta, ff. de furtis. vbi aculeus iumentorum sequela dicitur.

EQVESTRIS dignitas vide l. 1. C. de equest. dig. lib. 12. Ea interpatres & plebem fuit. Seuerus Imperator consueuit equestrem ordinem appellare, Senatorum seminarium. iudicandi ius aliquando habuit, vnde equites iudices appellati. Deinde authoritas nominis vario seditionum euentu substitit circa publicanos. lege Roscia ius sedendi in quarto decimo gradu theatri habebant. et quia gerendorum annulorum authoritatem tenuerunt, illustres ab historicis appellati; olim sexcenti numero fuere. lege Catanæum in princ. Comment. v. Spieg. vid. & obseruat. P. Manutij.

EQVESTRIS facultas, census equitum Romanorum, qui quadringentis millibus nummum (nam idem id est) constabat. lege Catan. Comment. 1. Bud. in l. vlt ff de Senat.

EQVOS publicos appellabant (vt est apud Ammianum Marcell. & Procopium lib 2. belli Persici) Veredos: alias æris, non multi: Quales sunt, quos nostri hoc tempore postas, & equos postæ vocant. Vnde & Cursus publicus aut fiscalis dictus, cum ab Imperatoribus certis locis & mansionibus equi præceleres destinabantur: quibus non vtebantur, nisi facultate impetrata, quam vocant tractatoriam, &c. Brech. l. bona ciuitatis. ff. de verb. & rer. signif.

EQVI appellatione non continetur pullus. l. sed addes. si quis mulierem. ff. locati.

EQVIS legatis, equæ etiam contineantur, vt Martian. l. legatis seruis. § pen. de legat. 3. Maffeus.

EQVI agminales, qui agmen exercitus sequuntur, ad conuehenda impedimenta. Gallici *les bagages*. l. fin. §. patrimoniorum. 2. ff. de muner. & honor. Rebuff.

EQVICOLI Vmbriæ populus, in quarta regione Italiæ, quæ hodie ducatus Spoletanus appellatur, & Marsis finitimus inter Samnites & Pelignos. &c.

EQVILE, stabulum vbi equi concludũtur. Varr. li. 1. de re rust. c. 2.

EQVINA mula, quæ equum appetit, vt creditur.

EQVIMENTVM, merces, quæ datur admissura equi. Spieg.

EQVIMVLGVS, victitans mulctu & equi sanguine, pulteque miliacea hisce condita, Maro: Et lac concretum, cum sanguine potat equino. Ioannes Bapt. comment. epist. Sidon. Apollin. ad Probum. lib 4.

EQVISO, domitor equorum, vulgo parafrenarius, tametsi prisci equisiones vocabant omnes, quibus alicuius rei regimen committebant. Spieg. (Rob.

EQVITABILIS locus, in quo facile equi inambulare possint. Ste.

EQVITARII, qui equitiis præsunt vel curant, quibus affines vel Mulomedici habentur, dicit Cælius Equitarius. vide infra Equitium

EQVITES

Digitized by Google

EQVITES cur dicti, quæque ad eos pertinent. late, docteque explicat Alex. Neap. lib. 2. c. 29. Attigit etiam Alciat. enarrans l. plebs est. de verb. sign. Bud. item in d. l. vlt. de Senat. Spieg.

EQVITEM etiam appellamus eum, qui vel asino, vel mulo, vel camelo insidet, nedum equo: monuit & ante Apel. Beat. August. c. 3. lib. de ciuit. Dei. Eques ait, non homo & equus, sed solus homo est. At Gellius, Marcellus, Macrobius & Seruius, docent equitem pro equo accipi, testimonio tum Ennij, tum Virgilij. Macrobius, omnes, ait, antiqui scriptores, vt hominem equo insidentem: ita & equum, quum portaret hominem, equitem vocarunt: & equitare non hominem tantum, sed & equum quoque dixerunt. Spieg.

EQVITES medij inter patres & plebem interiecti cum essent, tamen in plebe censebantur: donec Cicero, vt scribit Plin. eum ordinem, à quo prouectus erat, cum esset Consul, Senatui conciliauit, & vsque eo vires eius & dignitatem auxit, vt tertium quiddam factum sit corpus ciuitatis, cœptumque est seperatim Senatui populoq; Romano adiici, dixeruntque S. P. Q. R. E. E. Senatus populusq; Rom. & equites: vt non pro dignitate secundi, sed post populum vltimi, quia nouissime adiecti essent. Connan. lib. 1. c. 13. n. 5.

EQVITES aureti, quos nos *Ritter* appellamus, & per errorem vulgo Milites vocant: in Equitum Romanorum succedere locum. de quib. lib. 12. C. de Equ. dignit. Nam vt olim Romani Eq. aureis annulis à plebe, sic nostri iam aureis, à reliqua nobilitate, calcaribus distinguuntur. Vulgatis nobilitas aurum nunc vsurpat, postquam virtus in pretio desiit esse, qua vna præstare oportuit. Adde quæ de his pulchre scripsit Viglius in Rubr. Instit. de testam. milit. Spieg.

EQVITIVM, equorum armentum. Vlpianus: Equitij vsu legato, videndum, an & domare possit, & ad vehendum sub iugo vti. Equitiarij, equorum moderatores. Differunt autem Equitij legatum à legato equorum, l. equis. ff. de vsur. §. grex. Instit. de legat. l. plenum, §. equitij. ff. de vsu & habit. Spieg. Hot.

EQVITIVM, equorum mandra est, seu armentum equinum. Inde Equitiarius dictus armenti custos, quasi præfectus equitij. Firmicus Maternus refert, equitiarium futurum, qui natus fuit oriente Centauro. Equitij meminit Vlpianus in l. plenus. §. equitij vsu. ff. de vsu & habit. & in l. ad fin. ff. de rei. vend. alio vocabulo Polia (πολεία Goth. ad l. 38. fi. de ædil. edict) appellatur Vlp. in l. ædiles aiunt. §. vlt. ff de ædil. edict. Cotta.

EQVVLI, id est, parui equi, in pecudum fructu. Inst. de rer. diuis. §. 37. l. 14. §. 15. vers. item si iumenta. ibi, quorum sequela erat equulus. ff. de fundis. Sic equula apud Varr. Nemo est tam negligens, qui summa diligētia eligat asinū, qui faciat equulam.

EQVVLEVS. Haloand. in d. §. 15. vbi vid. & Gothof.

EQVO publico trāsuehi quid sit, vide infra in verbo, Transuehi.

EQVVS publicus autem erat, quo equites Romani merebant, eis à Censore assignari solitus. Quid autem fuerit equus publicus, parum compertum est. Varro in libris de lingua Latina: Equum publicum mille assarium vocat, quibus verbis, vt Sigon. lib. 2. de antiquo iure Quiritum, putat, stipendium fortasse aliquod, vel alendi, vel emendi equi causa de publico constitutum significat. Plin. lib. 33. equum publicum, equum militarem vocauit, cum de ordine equestri verba faceret: Annuli, inquit, plane medium ordinem, tertiumq; plebi & patribus inseruere, & quod ante militares equi nomen dederant, hoc nunc pecuniæ iudices tribuunt. Item equitum nomen substitit in turmis equorum publicorum. Intelligit enim equites primum, ab equis publicis, post à censu iudices dictos.

EQVVS pro animali satis cognito, leg. Idem Pomponius, §. idem scribit, si equus tuus equam meam prægnantem fecerit, non esse tuum, sed meum quod natum est. ff. de rei vendic.

EQVVS militaris, l. officium. ff. de re milit.

EQVVS castratus, l. 38. Cœlius. ff. de ædil. edict.

E R.

ERADERE titulos inscriptos monumento. Paulus l. 1. sent. t. 27.

ERE, id est, ex vtilitate, vel ex præsenti materia, vt Alciat. exponit. Apud Haloan. sic incipit, l. 1. ff. si certum pet. cum receptior lectio habeat, Bene est, quam & ipse Alc. probat. Spieg.

E republica, id est, pro Reipublicæ vtilitate, vel in commodum Reipublicæ.

ERANIA pecunia quid sit, & corrupte hactenus herosa apud Iurisconsultum in l. credit de solut. lectum esse, Alc. ostendit eleganti c. 25. lib. Dispunct. 2. Catanæus apud Plinium secundum, vocem Eranos. interpretatur Exactores collationum: dicens, sic Pollucem, Athenæum, & eos secutum Hammonium interpretari. Spieg.

ERASI, quos vulgo extra tectum positos dicimus, *Die ihrer ehren oder empter entsetzt seynd* ex Bud. & Catanæo. Plin. in Panegyr. Datum est iis, inquit, qui post edictum tuum in locum erasorum subditi fuerant, æquatiq; sunt cæteris, illi etiam, quibus non erat promissum: id est, Budæo exponente, Delectorum è numero eorum, qui accipiebant congiarium. Spieg.

ERCISCERE, pro diuidere, ex Festo notum est, Iudicium de hæreditate inter cohæredes diuidenda, cur id nominis obtinuerit, pluribus docet Rival. in 12. Tabul. interpretatione. Spieg. Erciscere, pro erciscī, Cic. 1. de Orat.

ERCISCI, verbum antiquum est, & significat Sext. Pomp. diuidere: forte ab arceo, es, deriuatum: al. ab erceo, pro arceo, quod in diuisione hæreditatis altera, vel vtraque pars ab altera arceatur, id est, separatur. Hinc dicunt Iouem Ercium, quod arceat à nobis mala. Zas. §. quædam. Instit. de actionib. Accedit Pontan. lib. 1. de Aspirat. quum ait; At Erciscundus, quam vocem apud Iurisconsultos, sæpius reperies, quem alio nomine penetralem Romani vocabant, aspiratione caret. Ercium enim antiqua dictio, vnde Erciscundum dici volunt, à coercendo tracta est. Vnde Iouem Ercium puto dici, quod mala crederetur arcere. Alij ab ἐρκίζειν, quod intersepire & diuidere significat, deduci contenduntideoq; aspirandum dicunt. His Old. subscribit. Accursius vocis huius vim ignorauit. Spieg.

ERCISCVNDÆ familiæ, verbum antiquum, & Decemuirale: quod ex duodecim tabulis in vsum venit, Hereditatis diuidendæ significat. Nam, vt Gaius scribit, familiæ erciscundæ, actio proficiscitur à lege. 12. Tab. l. 1. ff. famil. erciscī. Cic. 1. de orat. Nec si parui nauigii & magni est in gubernando eadem scientia, idcirco, qui quibus verbis erciscī oportet nesciat, idem erciscundæ familiæ causam agere non possit.

ERCTVM, vide Erectum.

Ερέται, sunt remiges. Thucyd. Ερέται μισθοφόροι πλέοντες.

ERECTVM patrimonium, nondum diuisum, Fest. lib. 5. Erectum quod sit inter consortes, vt in libris legum Romanarum legitur. Erectum à coercendo dictum: vnde & erciscundæ, & erciscī. Citum autem vocatum est à ciendo. Ad hunc locum illud Seruij pertinet libro Æneid. 8. Donatus, inquit, hoc loco contra metrum sentit, dicens, Citæ, diuisæ: vt est in iure, Erecto, non cito: id est patrimonio vel hereditate non diuisa. Hæc illi. Mirum autem videtur mihi, nisi apud vtrunque ERCTVM, non ERECTVM legendum sit, vt Erctum dicatur, quia cum hereditas diuisa est, alter ab alterius parte arcetur. Hot.

EREMA territoria, id est, inculta, ieiuna, in l. 4. vbi Gothof. C. de censib. lib. 11.

EREMODICIVM, ἐρημοδίκιον, desertum iudicium: vt origo vocabuli demonstrat. Itaque ἐρήμῳ Hesychius μονομερεῖ ἀγωγῇ interpretatur, id est, iudicium ex vno litigatore constans: sed quod idem addit, cum reus absens damnatur, ad nostrum eremodicium non pertinet: quod nō modo ad rei, sed & ad actoris absentiam Iurisconsulti referunt: nam de actoris absentia locus est apertissimus in l. 7. in fin. ff. de minorib. Itē & in eremodiciis minori subuenitur, inquit Vlpianus: constat autem omnis ætatis hominibus restaurationem eremodicij præstari, si se doceant ex iusta causa abfuisse. De rei vero absentia idē sic loquitur in l. 13. ff. iudic. sol. Quum quærebatur, si interposita iudicatum solui stipulatione. quum quis tem non defenderet, postea ex eremodicio tententiam esset passus, an ob rē iudicatam clausula committatur. Et Imper. in l. 11. ff. de iudic. Sin autem reus adfuerit, & similis eius processerit requisitio, quemadmodum pro persona actoris diximus, etiam absente eo eremodicium contrahatur. Item aliquanto post, Quum autem eremodicium ventilatur, siue pro actore, siue pro reo, examinatio causæ sine vllo obstaculo celebratur. Hot.

EREMODICIVM (nam & Romani Iurisconsulti hac Græca voce vtuntur) proprie appellatur, cum post obitum vadimonium iudicium iam cœptum deseritur. Sic Papinianus meminit desertæ litis, quæ in iudicium deducta erat, l. 31 § Item. de nego. gest. & Paulus litis desertæ, quæ contestata erat. l. 2. iudicat. solui. sicuti & Vlpian. vocat desertā promissionem iudicij sistendi causa, cum de vadimonio deserto loquitur, l. 4. §. quæsitum. Si quis cautionibus. Siue autem actor, siue reus desereret iudicium iam cœptum, dicebatur eremodicium, (Cuiac. ad l. 13. §. 3. 4. C. de iudiciis) sicuti Iustinianus in proposita constitutione significat, & Iurisconsultis antea notauerant, l. 7. §. vlt. de minor. l. 13. iudic. solu. Peragebatur autem eremodicium, sed μονομερῶς, hoc est, altera tantum parte. Sic enim & Græci & Latini Iurisconsulti etiam locuti sunt, & fieri solebat, vt eremodicij pœna esset damnum litis, h. e. qui iudicium deseruisset, causa caderet: & desertor damnaretur, nisi si ex causa daretur restitutio; & desertæ liti instauratio, l. 7. §. vlt. de minor. l. 1. C. ex quib. caus. maior. l. 13. iudic. sol. l. vlt. ad SC. Trebell. Balduin.

EREMODICIVM, litis non vadimonij desertio, Gouean. 4. Var. 39. & Briss. in Lexic. διὰ τὸ ἐρήμην δίκης, quod desertam litem sonat: cum causa μονομερῶς agitur, vide infr. Vadimonium.

EREMDIOCII exemplum, Paul. in l. vlt. ff. ad SC. Trebell. proponit, vbi Polycrates, quum eius aduersarius Phœb μονομερῶς cognitor. victus est. Nam vt scribit Hesych. Ερήμη μονομερὴς δίκη ὅταν μὴ ἀπαντήσας ὁ διωκόμενος ὑπὸ τῶν κρίσιν διασοβῇ: Eremea, inquit, est iudicium vna ex parte constans, quum reus, qui se nō sterit in iudicio, cōdemnatur. Hot. Huius nominis meminit Iureconsultus in l. & si fine, vlt. seu in leg. ait prætor. ad fin. ff. de minorib. apud quem mendose Hermoditium legitur. de Eremodicio Imperator in l. properandum. §. sin autē reus, vbi

Digitized by Google

Accursius, C. de iudiciis. Dica tamen recipitur etiam apud Latinos. Terent. in Phormione: Si tu illam attigeris secus quam dignum est liberam, dicam tibi impingam grandem. Tullius: Scribitur Heraclio dica. Euclio apud Plautum in Aulular. Ad prætorem herele te rapiam, & tibi scribam dicam. Et propter ea eremodicium dicitur iudicium illud, quum aliquid reo absente cognoscitur, & solo actore præsente causa ventilatur, & idem postea nobiscum sentire visus est Alexander Genial. lib. 4. cap. 15. Cotta.

ERGA, vide Ergo, mox infra.

ERGASIOTANI, in l. 5. princ. C. de episc. audien. vbi alij Ergasiotæ, Ergasiotæ: Gothofr. Ergositoni: Hot. Ergastici, id est, operæ, quæ in operibus publicis conductis ab aliquo q. principe & magistro gubernantur. Gothf. in d. l. 5.

ERGASTERIA, ἐργαστήρια. Officinæ fabrorum atque opificum: itemque tabernę, in quibus merces venduntur. Imp. l. si cohortalis. 12. C. de cohort. Qui diuersarum rerum negotiationibus detinentur, trapezitas scilicet, vel gemmarum, argentique & vestium venditores, apothecarios etiam; cæterosq; institores aliarum mercium, quibuscunque ergasteriis adhærentes. Sic l. 2. C. de episc. & cleric. l. 2. C. de met. & epidim. l. 9. C. de operibus publicis. l. 26. §. illos. C. de vsur. Hot.

ERAGASTERIVM est locus, vbi aliqui operãtur, vt docet Suidas: (vel taberna mercimoniis deputata. Prat.) officina opificum mechanicorum: cuius sæpe facit mentionem Iustini. in Constit. περὶ τῶν ἐργαστηρίων Κωνσταντινουπόλεως, non vnde ait Accurs. dictum, sed ἀπὸ τοῦ ἐργάζεσθαι, id est, alicui operi incumbere, quod vocabulum est Terentianum, sicut affirmat Hesych. & apud Demosth. in Orat. κἂν παῖς ἐπ' ἐργαστηρίῳ καθήσθαι, mulier dicitur, quæ publice toto corpore se prostituit: quod notauit quoque Bud. in linguæ Græcæ comment. Ferran. lib. 2. explicat in l. rem non nouam. C. de iudic. c. 7

ERGASTERIVM, Gothofr. ad l. 32. pr C. locat. & ad l. 2 pr. C. de episc. & cler. simpliciter est officina vel taberna. ad l. 185. de verbor. signif.

ERGASTERIO præesse & adhærere mercatores dicuntur. Briss.

ERGASTVLVS, qui & Ergastularius, custos carceris. Quamuis & ergastulum pro eo est reperire, qui damnatus fodit. Plin. Coli rura ergastulis, pessimum est, vt quicquid agitur à desperantibus. Ergastulum, inquit Bud. locus, in quo mancipia deteriora in vinculis opus facere cogebantur, vt metallarij serui solent Pomp IC. Quive domi erant vincti, quive in ergastulo custodiebantur. Spieg.

ERGASTVLA sunt carceres, pressiones. Prat.

ERGASTVLARII, ergastulorũ custodes. & ergastulo præfecti. Pr.

Ἐργοδιδάσκαλοι, diuersorum operum professores. Goth. not. ad l. 1. C lib. 4. tit. 59.

Ἐργόχειρα opera manuũ, v. Gothofr. not. ad c. 6. post prin. N. 133.

ERGOLABI ij dicuntur, qui opus aliquod faciendum cõducunt, vt Suidas ait. Quos Telecides Comicus ἐργολήπτας vocauit, teste Polluce, qui ἐργολάβους siue ἐργολαβοῦντας eas omnes dici putat, quorum contrarios Xenophon ἀνδιδόντας nominauit: Est enim ἐργολαβεῖν, rem perficiendam suscipere, vt inde lucrum quis faciat: hos conductores, Latini redemptores vocant, & Cicero nonunquam sequestres appellat. Xenophon; εἴπερ αὖ δεήσοιτο ἐργολαβοίη μὴ αὐτομαθὴς ἀφ' ἑλαύνειν ποιεῖν. Huius verbi vim pulchre expressit Æsopius ἐν τῷ ὀπωρινῷ Φωλεύσει, loquens de mulieribus ad funera conductis: ait enim, ἐκ ὀκνηρὸν ἀλλοτρίας συμφορᾶς ἐργολαβεῖ, quod interpres male explicat. Quare male videntur notasse San. Pagninus & nõnulli alij, ἐργολαβεῖν esse operam elocare, cum quis possit operã locare, nec opus aliquod perficiẽdũ cõducere, nec omnes redemptores operã suã elocent, quandoquidem non omnes redemptores sunt artifices. Plato lib. 2. πολιτείας, ἐργολάβους inter artifices minime necessarios enumerat. Hoc nomẽ apud Oratores in malã partem capitur. Demosthenes καὶ θεωρεῖν. ἵνα μήτε συκοφαντῇ μηδεὶς μηδὲ ἀδείαν ἔχων ἐργολαβῇ καὶ θυφῇ τὴν πόλιν. Ita etiã sequester à Cicerone nonnunquam in malã partem accipi solet, vt pro Cluentio; Cuius tu tribus venditorem & corruptorem, & sequestrũ Plancium fuisse clamitas. Verum dupliciter contingere potest, vt aliqui opus faciendũ redimant. Nam aliquando non sunt ipsi artifices, sed alij qui postea artificibus id opus minori pretio perficiendum locant, de quibus Imperator hic intelligere videtur, cum ipsos ab artificibus distinguat. Quamuis etiã de vtroque specie possit intelligi. si nomen artificis referas tantum ad eos, qui operas suas ex die in diem aliquo pretio pacto locant. Quod ego verius arbitror. Etenim licet artifex aliquod opus faciendum conducat, non tanquam artifex, sed tanquam redemptor id efficiet Ferr. li 2. explicat. in 1. de Monopol. & conuent. c. 9.

ERGOLABI qui sint. ita Cuiacius explicat: Sæpe potentiores alienas actiones suscipiunt, & intendunt quasi suas, præstantq; hoc modo causis alienis patrocinium, suum nomen accommodantes, vel gratia, vel mercede: rursus mercede modo data, mẽda accepta. Mercede data, vt si quis actionem alienam, pecunia redimat, eius qui actione tenetur lacessendi, vexandi, vlciscendi gratia: quod est odiosum & inuidiosum, ideoque solet emptio dominum strictius accipi, l. penult C. mandat. est enim plerunq; tam calumniæ & vexationis emptio, quam iuris & ἐργολαβία mera. Harmenopolus: ἐργολάβος ἐστὶ ὁ ἀγοράσας τὰ ἐνόντα τῇ ἐκχωρηθείσῃ ἀγωγῇ. Mercede accepta, vt si quis alienam litem agendam suscipiat quasi suam, sub pactione tertiæ, vel quartæ, vel dimidiæ partis: quod leges vetant, l. 20. C. mandat. l. item. C. de procut. l. 5. C. de post l sumptas, ff. de pactis. l. 1. §. si cui cautũ ff. de extraord. cogn. Idemque est ἐργολαβεῖν, Zonaras Chalced. Synod. c. 2. ἐργολαβεῖν καὶ παρὰ τοῖς νόμοις διαβεβλημένον ἐστὶ· ἐργολαβεῖν δέ ἐστι τὸ ἀλλοτρίας κατ' ἰδίαν πράγματα ὑπομισθώσασθαι τινος ἢ διὰ κέρδος. vel si bona aliena, aut agricolas alienos defendendos suscipiat mercede certa: quod etiam leges vetant, l. 1. & 2. C. vt nemo ad suum patrocinium suscip. vi & est ἐργολαβεῖν, vt nou. Tiberij de diuin. domib. γεωργοὺς ἀλλοτρίους ἐργολαβεῖν, καὶ οἰκέτας ἀνητοὺς ἀνιμᾶσθαι: Nouel. Iustin 17. τοὺς ἑτέρων ἐργολαβεῖν, id est, aliorum bona patrocinio suo defendenda redimere. Cuiac. obs. 8. c 31.

ERGOLABVS, operatius, manceps, operarum redemptor: & apud oratores, sycophanta, quadruplator, quæstu delationes habẽs. compendia sua quærens ex alienis dispendiis: item interpres ac sequester: (Cic. v. supra) qui iudiciis corrumpendis, aut similibus maleficiis suscipiendis operam suam locant. Prat.

Ἐργολαβία, merces ex labore. redemptio operis.

Ἐρύξυλον, in l. 70 § 9. de legat 3. q. dicas, lana ligno decerpta: est lanugo, quę ex pomo fructicis cuiusdã apud Arabes depectitur: veteribus, gossipiũ. Prat & Gothofr. ad §. 9 ex Alc. 6. Pareg 25.

ERGA. Erga patri tem affixæ tabulæ, l. 245. de verb. sign.

ERGO Quid ergo? id est, quid dicemus l. 17. ff. de vsur. l 1. §. meminisse. Bud.

ERGO correptum significat idem, quod Græcis ὅν: productum idem quod χάριν, gratia: cum scilicet gratia intelligitur pro causa, vt virtutis ergo, Hinc Virg lib. 6. Æneid.

——illius ergo
Venimus, & magnos Erebi tranauimus amnes.

ERGO verbo in eum significatum vsa est lex XII. Tabularum, verba legis hæc sunt; QVI CORONAM PARIT, PECVNIAVE EIVS VIRTVTIS ERGO IPSI MORTVO PARENTIBVS QVE EIVS, DVM INTVS POSITVS ESSET, FORISVE FERRETVR, SINE FRAVDE IMPOSITA ESTO. Hanc ex XII. esse Tab. ll. ait Pli. li. 21. c. 3. eandẽ explicat lib. 4. veteris. Iurispr. l. 45. Prat.

ERIPERE, est de manibus auferre per raptum. Eximere. quoquo modo auferre Pompon. author. l. sed eximendi. Ne quis eum qui in ius voc. Spieg ex Old.

ERIPI vltio iniuriarum patrifamilias, l. 17. §. vlt. ff. de iniuriis.

ERIPI etiam dicitur, quod aufertur, quasi ab indigno, aut alias fisco vindicatur. Sic eripi hereditas paterna heredi filij, qui patris sui Testamentum abdouerit, dicitur l. 26. ff. de leg. Cornel. de fals.

ERIT, interdum præteritum tempus demonstrat, l. verbum erit de verb. sign vt si in testamento dictum sit; Quod in codicillis scriptum erit, vel quod quibusque tabulis reliquero, valere volo. Intelligentur hęc verba; Cum moriar, quodcunque codicillis vel tabulis reperietur scriptum, siue ante testamentum scriptæ tabulæ, siue post. Spieg. vide Gell. lib. 17. c. 7.

Ἐπιλυσυπικόν, interpretitium ac paratium æs: præmium sc. quod nuptiarum, amicitiæ, adeuntiæ, vel similium, proxenetis datur l. vlt. de proxenet. Prat.

ERO, etonis, vide ERRO mox infr.

ERROGARE, impendere, distribuere. Paul. in l. ciuitatibus de leg. 1. Nihil ex testamento videtur capere, qui tantum erogat, quantum accipit.

ERROGARE interdum significat præstare. vt l. 32. §. Lucius. ff. de administr. & peric.

ERROGARE per partes, in l. quædam ff. de edend. apud Apuleium, pro valde rogare, pius, inquit, precibus erogatus, *Erbetten*. Sed Exrogare, est ex lege vetere aliquid eximere per nouam legem, tradente Festo. Spieg. Hot.

ERROGARI per codicillos, id est, dari, seu relinqui, l. 4. ff. de L. Cornel. de fals.

ERROGATIONEM in honorem filij facere, apud Scæuolam l. fin. de pet. hered. Spieg.

ERROGATORII, qui vltimam voluntatem exequi debent, non possunt aliis vices suas mandare: secundum Baldum notabil. in l. nulli in secunda col. de episcopis & clericis. vbi dicit in practica seruari. sequitur Alex. in l. si stipulatus. in princ. in vlt. col. de verb. oblig. & Felin. in c. vlt. col. penult. de offic. deleg. vbi Baldus & alij per Felinum relati limitant, procedit in excutore dato ab homine: secus si à lege vel canone daretur, vt in episcopo: iuxta ea, quæ late refert Bald. in l. repet. l. 1. in pen. col. de leg. 2. Cotta.

ERROGATA, l. 5 tit. 34. lib 7. C.

ERROGATIONES distributiones, largitiones. Prat.

ERROGATOR, l. 16. pr. tit. 38. lib. 12. C. [natutæ fragilitatem. Old.

ERRANDI facilitas, cognata est hominibus propter corruptæ

ERRANS

ERRANS circa causam facti in ipso quoque facto errasse videtur. l. si posthumus, in fin. ff. de lib. & posth. Spieg.

ERRANS, dubitans, ignorans, titubans, quibus modis distent, tradit Bart. in l. qui testamento, ff. de testam.

ERRARE est aliud pro alio putare. Azo in Summa, C. de iuris & fact. ignor. vnde Errantis nullus est consensus. Spieg.

ERRARE etiam cum existimat: P. Faber in l. id quod nostrum. 11. ff. de diuers. reg. iur. qui metuit: Quoniam, ait, in metu inest ignorantia, l. item si cum exceptione. §. in hac actione ff. quod met. causa quod recipi potest propter cessantem voluntatem, quoniam metuentis nulla est voluntas. Sed mouet quod scribit Paulus l. si mulier. 21 §. si metu. ff. quod met. causa. nempe coactum velle. Voluntas coacta, voluntas sit necne, docent Dd. in d. §. si metu. Prat.

ERRATVM est, quod consulto admissum non est, minusque quã vitium significat. Idem etiam quod mendum, error, denotat.

ERO, Eronis. Tabulis aut Eronibus, in leg. 31. in med. locat. vbi Græci Cophinis pro Eronibus, Cuiac. 7. obser. 39. qui ibi legit Heronibus. Alij Beronibus vel Peronibus, id est, saccis, vt Budæus & Cotta. Turnebo 24. aduers. 2. Erones sunt texta quædam storearum & tegetum more, in quibus pauperes dormiebant, ac fruges reponebantur. Item Vasa viminea regetibus & Cophinis similia, Græcis φορμοὶ. Donatus in Phorm. Terent. Phormio non à formula, sed phormione dicitur Sparteo, quem nos Eronem dicimus triualiter, & pro consuetudine. Prat. & Gothofr. ad d. l. 31. vide infr. Pero.

EROS, erotis nomen serui, l. 3. C. solut. matr. Erotes, serui, l. 5. §. 5. de rei vind. l. 14. de fideic. lib.

ERRONES, vagabundi serui & fugitiui; nobis *Stertzer*: sic enim interpretatur. Vlp. tit. de seruis fugitiu. Quanquam Arrianus de re milit. l. qui cum velit erronis crimen in seruo leuius esse, quam fugitiuo. Inde Labeo pusillum fugitium erronem appellat: vt ex diuerso, magnum erronem. In summa, Erro est, Catonæo etiam diligentissimo & doctissimo Grammatico iudicante, qui non equidem fugit, sed frequenter sine causa vagatur: & temporibus in res nugatorias consumptis, serius ad dominum redit. §. erronem. l. quis sit fugitiuus. ff. de ædil. edi. Erronem autem non secundum propositionem mentis solam, sed cum aliquo facto intelligi decet. l. 225. de verb. signif. Briss. Hinc. Columella erronem apud ducem, censet, detractis alis, velut quadam compede, domi retinendum. Spieg. ex Oldend. Porro P. Nigidius Errones etiam stellas, quas alij erraticas, appellat, vt testis est Gellius lib. 3. noct. Attic. c. 10.

ERROR est existimatio, qua approbatur verum esse, quod falsum est, vel falsum esse, quod verum est: vel certum esse, quod incertum est: aut contra.

ERROR, pro vagatione apud Vlpianum, cum de seruo corrupto loquens, Aut amator existeret, ait, vel errori, vel malis artibus esset deditus, in fi. l. 1. de seru. corrupt. Interpres Accutsius non intellexit hunc locum, vt expositio eius declarat. Spieg.

ERROR & dubitatio paria sunt. Did. in l. fin. C. de condict. indeb. l. fin. §. si autem nescius & dubitans. C. de furt. A. Celso tamen in l. quod non ratione ff. de ll. error accipitur pro vago alicuius vsus incepto, quod certam æqui & boni rationem non habet. Nam errare inter alia significata ponitur pro vagari & discurrere: sicut & Coerrare apud Iurisconss. de offic. præfect. vigil. Spieg.

ERROR licet consensui maximè sit contrarius. l. si per errorem. 15. ff. de iurisd. non tamen protinus, si quis errat, dissentire intelligitur. Vult. l. 1. Comment. Inst. tit. 10. in pr. n. 25.

ERROR & ignorantia promiscue accipiuntur in iure, & idem vitium in specie significant, l. Iuris ignorantia non prodest, & l. seq. ff. de iur. & fact. ignor. l. error facti. C. eod. tit. Differunt: error nunquam admittit veritatem, semper id sequitur, quod falsum est, ignorantia veri & falsi esse potest. Error sine ignorantia esse nequit: ignorantia sæpe est sine errore: non enim qui ignorat, continuo errat, sed qui se putat scire, quod nescit. Prat.

ERROR procedit ad actionem dicti vel facti falsam. Ignorantia potest etiam intra annum latere, nec progredi ad actionem externam. Et ex his collige, quomodo intelligendus sit titulus ff. de iur. & fact. ignor, hoc est, politicôs, vt ignorantia semper habeat comitem errorem. Old.

ERROR computationis circa prouocationem corrigitur. Verbum est Macri, in l. 1. Quæ sent. sine appellatio. rescind. Spieg.

ERROR est facti aut iuris. In iure errat, qui falso putat sibi quid per leges licere, quod non licet, vel non licere, quod licet. Bri.

ERROR iuris à iudice contingit vel per thesim, id est generali decisione, generali. b. verbis: vel per hypothesim, id est, per indiuiduum: cum personæ & causæ nominantur. Theticus ipso iure nullus est: Hypotheticus, siue supposititicus, licet sit iniustus, tamen non est nullus. Ista tractantur in lege secunda C. Quand. prouoc. non est necess. & in l. post princ. ff. Quæ sent. sine appell. rescind. Obserua, quod & error iuris facti nomen recipit. Quatenus enim error, ius est: factum autem, quod in alio quam veritate ipsa consistit. Spieg.

ERROR iuris bifariam considerari potest. Autem enim erratur iure constituto ac certo: aut in aliquatenus dubito, vt cum erratur in iure, quod quis in suo habet negotio, l. 1. §. 1. ff. Quæ sentent. ne appell. rescind. Spieg.

ERROR facti, cum aut quod factum est, factum nescitur, aut quod factum non est, factum putatur. Et est vel proprij, vel alieni. Vtriusque permittitur excusatio, sed dispar, quia facilius in alieno facto errans auditur, quam in proprio, l. plurimum. de iur. & fact. ignor.

ERROR facti, seu proprij, seu alieni, quandoque censetur iustus, quandoque culpabilis: Iustus, cui nulla obiici potest culpa quod errans non habuerit rem notam, sed quia ignorauit postmodum emergentia: Culpabilis, qui reprehendi potest propter culpam seu negligentiam inquirendæ veritatis. Prat.

Non solum ERROR facti, verum etiam iuris, fraude, calliditate, machinatione, simulatione, carens, malam fidem non inducit. Gœdd. de verb. sign. ad l. 109. num 4.

ERROR item aliquando est in corpore, aliquando in substantia, quantitate, qualitate, causa, nomine. Error in corpore: vt si fundus, alius pro alio: si hæres alius pro filio scribatur: qui error personæ est.

Ab ERRORE corporis separat Vlp. errorem in substantia: veluti si acetum pro vino væneat, in corpus quidem consensum, sed in materia erratum accipit. l. 9. & l. 11. ff. de contrah. empt. in materia autem & qualitate errorem coniungit in l. 14. cod. tit. in qua docet in materia errari, si æs pro auro væneat. Briss.

ERROR tripartito in iure solet considerari. Aretinus institut. de vsucapionib § Error. Et imprimis vt sit tenor iniustus, quando quis nulla aduersarij calliditate inductus in facto proprio errat, cuius exemplum est in dicto §. error. Huic contrarius est error iustus, cum quis in facto quidem proprio errat, sed aduersarij technis circumscriptus, quia videlicet rem notam nõ habuerit, vt si forte procurator meus, cui emendam rem mandaueram, persuaserit, se mihi emisse, egoque illius fidem secutus rem ipsam rescribere velim. Eius templum est in l. de ætate. §. interdum. & § qui iusto. ff. de interrog. in iur. Est & tertius error, quem ipsi iustissimum vocauerunt, vt est error facti alieni, hisque omnibus iustissimam patrocinij causam præbere solet. Decius in l. qui in alterius. ff. de reg. iur.

ERROR calculi, cum in ratione subducenda per imprudentiam erratum est, sic vt transactio falsa super eo errore facta sit. l. vbi v. Bart. & repet. C. de error. calc. Prat.

ERRORIS fideiussio nulla est, l. 37. ff. de fideiuss.

ERVBESCIMVS, id est, pudore afficimur, cum quid sine lege dicimus. in Authent. de trient. & semiss. §. consideramus. Spieg.

ERVDERARE, est repurgare, ruduisque, hoc est, comminuta fragmenta dirutorum ædificiorum auferre. Spieg.

ERVDIRE puerum, l. 27. ff. de rei vind.

ERVERE, pro detegere apud Vlp. in §. sed si seruus. l. inde Nerat. ad l. Aquil. Eruere veritatem. l. 7. ff. de test.

ERVMPERE aqua in meo, l. 21. ff. de acqu. & aqu. plu.

Ἐρύμπεις appellantur quidam manumissi vel liberti apud Lacedæmonios: de quibus vide Athenæum lib. 6. vt refert Bald. tit. de libertinis.

E S.

ESCALE, Escatium, Escale argentum, pro escario, l. 8. de suppell. leg. Hotom.

ESCVLENTVM, quod edi potest. Modestin. de offic. præfid. Nisi esculentum, poculentumve, quod intra dies proximos prodigatur. Spieg.

ESCVLENTORVM legato continentur non ea tantum, quæ esse, sed & ea, per quæ esse solemus, l. 3. ff. de penu. leg.

ESQVILIÆ. Asquilias duos vrbis montes esse, ex Varrone docemur. Celebrior tamen pars Esquilinus mons dictus est, vel ab auium excubiis, vt apud Ouid. 1. Fastor. legimus: vel ab aucupibus, quod eo loco quisquiliis proiectis auibus illuderent, hic ex vrbis collibus solus duplici iugo & aggere munitur, cum reliqui singulis contenti sint. Ex quib. alter Cespius nuncupatur, alter Oppius. Qua de re vide Marlianum lib. 1. & lib. 5. c. 9. Alex ab Alex. li. 6. c. 11. Nostra autem tempestate Esquiliæ incipiunt à templo S. Petri ad Vincula, & prorenduntur vsque ad Ecclesiam S. crucis, inde ad Thermas Diocletianas, includitque ecclesiam S. Mariæ Maioris, & S. Præxedis.

ESSE, cum genitiuo positum, aliquando, nec inelegantèr, significat pertinere, vel officium, & partes esse alicuius. Pedianus, de alien. iud caus. l. non solum. Hæc, inquit, actio in id quod interest, competit. Proinde si res non fuit peritoris, id est, vt recte gloss. exponit, ad eum non pertinuit, cessat iudicium. Alia vulgata sunt. Sed & esse pro venire, vel vendi, apud Iurisconss. opinor me legisse. Spieg.

ESSE, ad veritatem referri Paul. demonstrat, l. hæc verba de verb. sign. Spieg. Et præsentis temporis demonstrationem continet l. scribit. §. idem scribit. ff. de aur. & arg. leg.

ESSE alicuius rei, pro ad rem valere. Hoc libertatis esset. Nil æque dissoluendæ religionis esset. Hot. & Sigon. ex Liuio.

ESSE, pro esse fingi, intelligendum, vbi substantiæ veritas de-

Digitized by Google

monstrari nequit, Baldi doctrina est, Interpretum calculo probata, in l. quæ fortuitis C. de pignor. act. Spieg.

Esse cum aliquo testamenti factionem, i. e. talem esse, qui potest instituí. Inst. quib. non est permiss. fact. testa. §. testamenti autem. & Inst. de hæred. qualit. & differ. §. in extraneis, Spieg.

Esse in re facienda. Cum in eo esset totus, vt, &c. Briss. in Parer. lib. sing.

Esse, pro manere, in l. si patronus. ff. de concub. & aliis locis. Sic Cic. ad Atticum: Tu quidem & amice & prudenter suades, vt in iis locis sim potissimum, quoad audiamus hæc quæ commota sunt, quorsum euadant. Spieg.

Esse in controuersiam Petronio, pro controuersum esse. Prat.

Esse in possessione & possidere, diuersa sunt, l. si quis autem. §. 1. de acqu. poss. l. prætor ait. §. cum de dam. infect.

Esse talem, & haberi pro tali, diuersa sunt. l. mercis. & ibi gl. de verb. sign. Bartol. in l. maritus. 2. §. legis Iuliæ, ff. de adult. Spie.

Esse in vita, est inter superstites adnumerari. Nam esse quoque pro viuere eleganter vsurpatur. Cicero: Nec enim dum ero, angar vlla re.

Essedarivs, qui essedam regit, vehiculi id genus est, apud Belgas repertum: alias Basterna: vide Goth. ad §. 4. med. ibi, basterniis. l. 12. C. de ædif. priu.

Essedvm, i. Budæ. Prat.

Essedarii. Horum meminit Cæsar lib. 4. de bell. Gal. quod genus equitum sit, & quomodo pugnent, ita describit. Genus hoc ex essedis Pugnæ, primo per omnes partes obequitant, & tela coniiciunt, atque ipso terrore equorum, & strepitu rotarum ordines plerunque perturbant, & cum se inter equitum turmas insinuare volunt, & ex essedis dissiliunt, & pedites prœliantur &c. vide apud Cæsarem.

Essentialia rei dicuntur, quæ ab ea, cuius sunt separari nequeunt. Salom. in l. Gallus, 11. de liber. & post. Prat.

Essentiæ nomen à ple. isque deuitatur, quamlibet sit frequens in ore Theologorum, ac Philosophorum, pro eoque habent οὐσίωσις, qua voce alicubi Vlpianus est vsus. Sedenim si Macrobius bonus auctor dicendi haberi potest, hic etiam in Somnio Scipionis, essentiæ nomine est vsu Donatus Grammaticus deriuat à verbo Sum, hæc Gerundia, essendi, essendo, essendum. Verum doctissimi quique hanc deriuationem non probant. Vide Obseruat. Insulanicas. Spieg.

Essentitas, vid. Gotho. not. ad l. 3. prin. ibi, Sceleritatem. C. de bon. eor qui ant. sen.

Est, non solum præsens tempus, sed etiam præteritum complectitur, l. verbum erit. de verb. sign. quamuis proprie præsens notat, demonstrationemque continet. l. inter vestem. §. item scribit. ff. de aur. & arg. leg. Vide Gellium lib. 17. cap 7 & Alc. in d. l. verb. erit. Spieg. Est, pro esse præsumitur, l. si debitori. de iudic. Prat.

Esto aduocatus iuuenis, & medicus senex: prouerbiale, est, cuius rationem singulariter explicat Al. c. 21. lib. 10. Parerg. Sp.

Est rationis. Hic modus dicendi apud Iurisconsl. frequens reperitur. Martian de hered. instit. Quæ rea fuerat eiusdem criminis postulata, rationis est: pariter de bonis eorum, qui ante sententiam mortem sibi consciuerint: Vlp. Quando dies Legatorum, quæstionis est, & idem de fideic. libert. Papinian. de colla. dot. Paulus de aqua plu. arcend. dixit. Consuetudine est. & de verb. oblig. Dubitationis est. Modest. de donat. Summæ æquitatis est. Spieg.

E T.

Et Coniunctio aliquando implicat, vt etiam annotauit Zasius in l. 1 ff de iurisdictione omnium iud. ex Doctoribus in eandem l. ibi, & possessionem dare, & in bonorum possessionem mittere. Sed tamen Et nunquam diuersa copulat, vt not. Accursius in rubr. de iur. & fact. ignor. Et, Fel. San. in c. Gregor. in proœm. Decr. Brech. l. Alienationis verbum. §. Oratio.

Et, pro id est, in §. sed istæ ibi, cum dicitur, & si quæ sunt similes. Inst. de act. Huius particulæ vis propria est, vt coniungat. l. ea tamen adiectio. de lega. 3 tametsi hoc non sit perpetuum. Est enim, vbi Et pro Vel, disiungit: & aliis modis accepta, cum dispositionem, tum sententiam variat, vt latissime prosequitur Alber. attigit Bart. l. 1. de pactis. l non solum. ff. solut. matr. Aliquando sumitur pro Vel, l. sæpe, ff de verb sign. Aliquando ordinis nota est, l. Galius, §. 1. vbi Doctor. it. de lib. & posth. Aliquando pro etiam, vt l. 1. C. de no. C. comp. Quandoque ponitur pro quia. l. fin. C de cur. fur. Interdum subaudiuntur, l. si abrogator. §. 1 ff. de adopt. Prat. ex Spieg.

Sev aliquando pro &, vel pro id est, Goth. ad rubr. C. de except.

Et àte Seia peto, vt quidquid ad te ex hereditate mea peruenerit, exceptis his, quæ tibi supra legaui, reliquum omne reddas & restituas Mæuiæ infanti dulcissimæ, à qua Seia satis exigi veto: cum etiam eam potius rem auctaram, quam detrimento futuram. Vide Scæuolam in l. vxorem. § fin. de legat. 1. Spieg.

Et domus eam partem, in qua morari consueuimus, Scæuola declarat, de legat. 3 l. vxori luæ in princ. Spieg

Et peracto quinquennio, cum eius vsusfructus esse desierit, tunc eum fundum illi & illi libertis dari volo. l. vxori vsumfructum. ff. de vsu & vsufruct. Spieg.

Et cætera. vide Gothofr. ad §. 1. l. 13. de iureiur. Sunt qui plurimum referre putent, extensim hæc clausula scripta sit, an præscriptis notis, &c. Quod Alc. ridiculum arbitratur, referrq; dictionem Cætera, deductam à Græco κοίτερα, id est, & alia. Et ideo cum abbreuiationis causa apponitur, eius virtute censeri alia repetita, quæ ex natura & consuetudine actus, contractus, vel dispositionis requirebantur. Spieg. De voc. vide latius Tiraquellum in tractat. de iure constit. possessorij, parte 3. 31. nu. 2, 3. & 10. &c.

Et si, pro Si. l. 2. C. de reb. cred.

Ἑταίρας Græci amicas vocant, quæcunque scilicet scortilla, etiã ignobilia. Concubinæ nomen paulo honestius olim Amicæ, vtquæ extra Legis pœnam, & sine metu criminis habebantur. Meretrices vero, quæ palam & pluribus se accepta pecunia miscent. Alc. de verb. signif. vid supra Concubinę appellatio.

Ἑταιρεία, sodalitium eiusdem collegij, l. 4. pr. C de colleg.

Etesiæ venti appellantur, qui certo tempore anni, cum Canis oritur, ex alia atque alia parte cœli spirant, vt annotauit Gell. lib. 2 cap. 21.

Ethologi. morum sunt effictores, affectuumque cuiuscunque personæ. Bud. in Annot. pri. Alias Ethopœi. Hinc. Ethopœia, morum alienorum imitatio.

Etiam, particula consentientis est. I C. de verb. oblig. l. 1. Et respondent: Quid ni? Etiam. Nebriss. Est etiam particula ampliatiua l. extraneum. C de vulgat.

Etiam atque etiã, pro diligenter, l 19. pr. C. ad leg Cor. de falsi.

Etiamnvm, pro adhuc. Vlp. tit Arb. furt. cæs. l. vltem § 6. ibi, Etiam nunc, habent, suffragante textu Nor. quod significat, vsque nunc, etiam adhuc, etiam nunc, vsque ad istud tempus. Etiamnum, ponitur pro vsq; tunc, vel vlque ad id tempus. Spie.

Etymologia, verborũ est explicatio, id est, qua de causa quęque essent ita nominata, vt ait Cic. 1. Acad. Si proprie vocem hanc, ait, Olden. Latinitate voluerit donare, veriloquium appellabis. Cicero in Topicis, à notatione nuncupat. Aristoteles Symbolum dicit. Etymologia non verbi solum, sed etiam, rei, de qua quæritur, verã interpretationẽ sequitur. Quamobrem species finitionis censenda est merito. Cæterum cum naturam suam seruat Etymologia, argumentũ ab ea affirmatiue sumptum, valere negant. Negatiue vero efficax esse, quia à quo remouetur genus, ab eo & quælibet species remouetur. Exempli causa: Fur a ferendo, id est, contractando, dicitur: verum erit, si dicamus; Res non fuit contracta, igitur in ea furtum factum non est, & id pro regula proditum est: quæ tamen non procedit, cũ ratio vocabuli aliud inducit, vt exemplis demonstrat Alc. in l. taberna de verb sign. Spieg Confundunt Iuris interpretes Etymologiam & Allusionem, & pro eodem fere omnes ponunt, cũ tamen inter se longe lateque distent. Nã Etymologia, vt dictũ est, proprie est, cum explicatur, qua de causa quæque ita sint nominata. Allusio vero ad substantiam rei nullo modo respicit, sed ad vocis similitudinem tantũ refertur. Imo si prestius linguæ Latinæ proprietatem inspicere velimus, neutrum significat allusio. Nam proprie & significanter aliudere dicimur, cũ vnum proloquimur, alio latenter sententiam referentes, &c. Quando autem argumentum ab allusione ducere liceat inextricabiliter interpretes disputãt in l. 1. ff. de acquir. possess. Corras. lib. 3. cap. 22. Miscell. Etymologia, quæ a Cic. in Topic. modo Notatio, modo Veriloquium, ab Aristotele appellatur συμβολον, quod Latine, eodem Cicerone teste, est nota, vel, vt quibusdam aliis placet, signum, indicium, quando ad veram verbi interpretationem vocem traducimus &c Brech. l. Tugurij ff. de verb. & ter. sig. Adde Forcatulum Necyomantiæ dial. 73 in pr.

E V.

Evacvata obligatio, sublata l. 4 fin. C de solut.

Evacvatoria in formulis Marculphi, pro quo apocha, l. plures C. de fid. instr. & rub. lib. 10 C. de apoch. & securitas, l. 1. C. eo. in Nou. 130 Recauta. Augustin. lib. de cura. pro mor vbi esset recautum, quo illa cautio vacuata fuerit, indicauit. Prat. Addę Cuiac. ad lib. 10. C. tit. 22. de apochis publ & descript. curial.

Evadere. verbum Vado, cum compositis dici solet in re iniusta, aut difficili: vt, Vadimus immixti Danais haud numine nostro. Inde Donat. Euadere dicit esse, per obstantiam & difficultatem venire. Spieg.

Evagari, non est idem quod vagari. Contractius enim est, diu vagari in Emansore, quã per prolixum tempus euagari: quod est desertoris. Vide Modest. in l. desertorem. de re mil. Spieg.

Evalvit Seruij sententia, l. 6. §. etiam. Si seruit. vind. Briss. Parerg. lib. sing.

Evanescit actio, id est, intercidit. in §. 1. l. cum fundus. Si cert. pet. Item Euanescere actionẽ auctoritate Iuris, remitti actionem voluntate domini. l. qui iniurię. §. si seruus. ff. de furt. Spie.

Evangelivm, pro præmio accipi, pro dari solet lætum adferẽti nuntium, & noster Zaic. alicubi indicauit. Proprie autem Græce sonat bonum nuntium. At non pro quocunque bono nuntio ipsum accepit Christus, sed pro nuntio redemptionis & sa-

Digitized by Google

& salutis nostræ æternæ, quo per Apostolos exhilarauit, & impleuit orbem terrarum. Quidam citat è l. falsus creditor. ff. de furtis, hæc verba: Quid ergo, si quæ Græci Euangelia dicunt, petant? Sunt tamen, qui hoc loco μιλώνια legendum existimant, hoc est, indicium, vel præmium. Haloander neutrum agnoscens, legit ἴνια, interpretaturque inuentionis præmia. Spieg. Vide Bud. in annotat. priorib. in ff. de offic. præfect. prætor. & in posterior. h. t. Al. lib. 2. prætermiss. hoc ipso tit. Euangeliis sacrosanctis tactis iurare, edicere. &c. l. 7. §. 5. C. de cur. furios. & alibi. (Iusiurand quod præst. ab his.

EVANGELISTARVM, Euãgeliorumq; meminit in Imp. in Auth.

EVCHARISTIA. Polydor. Virg. de inuentorib. rer. lib. 5. c. 12 Eucharistia (inquit) Græcis gratiarum actionem significat, sicuti Euangelium bonum nuntium, Latini missam vocant vulgari appellatione. Verum, dominica solennia veteres vocasse, Tertullian. testis esse potest.

EVCHARISTICON, liber, vbi gratiæ redduntur, siue pro amici incolumitate Deo reduci, & sospitatori, seu pro quo suscepto beneficio gratę gratiæ referuntur, qualis est apud Papin. h. tit. Silu. Δίχαεσίω est verbum Græcum, quod denotat gratias agere, Δίχαεσία, gratitudo, & gratiarum actio, strue sacrificali parata, &c. Io. Bapt. comment. panegyr. ad Faustum.

Εὐηλυὶς ἄμα ὁ πρὸ πυθλῶν ἐλθόπερος ἐστιν. The. Inst. 1. de ingenuis, & Harmenop. lib. 1. tit. vlt. Prat.

EICHITÆ, al. EVCHETÆ. l. 5. C. de hær. Hæretici fuere, de quorum prauo dogmate videndus est Niceph lib. 11. c. 14. hist. eccles. Briss. vide Gothof. ad l. 5. pr.

EVCTERIA, loci in quibus orationes, actaq; prouinciarum cõtinentur. Alc. in l. immunitatis. C. de agric. & cens. li. 11. Spieg.

EVICTIO, literas, diplomata & exhibitionem cursus publici significat, l. 1. C. de numerariis. l. 3 l. 4. l. 6 l. 9. l. pẽ. l. vlt. C. de curs. publ. l. 2. C. de commeatu. Itaque mendosa est scriptura, l. 2. C. de curios. lib. 12. in qua Euictionibus, pro Euectionibus, legitur B. Augusti. epist. lib. 55. Zenobius magister memorię factus est, & misit nobis euectionẽ cum annonis. Sulpit Seuer. li. 2. hist. sacr. Hilarius quartum iam exilij annum in Phrygia agens, inter reliquos Episcopos per vicarium ac præsidem data euectionis copia adesse compellitur. Symmach. lib. 2. epist. 261. Tibi igitur hoc munus iniungo, vt de impetratis euectionibus in adminiculum prætorię functionis habitum mentis meæ apud eum plenius exequaris. Briss.

EVICTIONES alias Synthemata, & combinę, & tractoriæ. Prat. & Goth. not. ad §. 2. ibi, diplomate, de verb. oblig. ex Cuiac. li. 137. & d. l. 3. C. de curs. publ.

EVELLERE, pro subuertere, l. 4. fin. C. qui testam. fac.

EVMERIA, ancillę nomen, l. 10. ff. de manumiss.

EVENIT, impersonale, pro ita cecidit.

EVENIET, pro continget. Vlpian. §. 1. l. 1. de seru. corrupt. Eueniet, vt duobus actio serui corrupti competat: quod est absurdum. Sic etiam accipitur in §. est & aliud genus. verfic. sed primus. Instit. de donat. Spieg.

EVENTVM, Cic. in Rhetor. cuiuscunque negotij finem diffinit, à quo sæpenumero res iudicantur: quo nihil iniquius est: siquidem euentum in manu stultorum versari, magni auctores tradiderunt; tamen spectandus ille est, vt Imper. censuit, in l. Auth. facta. §. euentus. de pœnis. l. rem non nouam. C. de iud. & Euentus declarat, l. ordinata. ff. de lib. cau. Si euentũ fraus habuerit, in l. ait prætor. ff. quę in fraud. credit pro eo quod est, si fraude actum fuerit. Nam vt Lucretij testatur carmen, Euentum dici poterit, quodcunque erit actum. Spieg. EVENTVM expectare, l. pen. in fin. C. de procur.

EVENTVS autem in iure nostro multa complectitur, metum siue vim, errorem, dolum, culpam, & casum fortuitum. Vide Apellum c. 7. de Circunstantiis. Spieg.

EVENTVS mortalitatis, pro casu mortis, apud Vlp. de offi. præsid. l. illicitas. § penult. Catanæus ante nos, in Comment. in Plinianas Epistolas, admonuit Iurisconss. frequenter vsurpare mortalitatem pro morte. Vide & Mortalitate. Spieg.

EVERRIATOR dicitur, qui accepta hereditate, iure iusta facere defuncto debet, quę si non fecerit, seu quid in ea re turbauerit, suo capite luat. Vid. Festum. Spieg.

EVERRÆ sunt purgationes quędam domus, ex qua mortuus ad sepulturam ferendus est, quæ fit per euerriatorem, certo genere scoparum adhibito. Prat. ex Fest. lib. 5.

EVERRICVLVM, & Verriculum, rete est piscatorium, à verrenda aqua sic appellatum. Vlpianus in l. inuriar. de iniuriis. Si quis me prohibeat in mari piscari, vel euerriculum (quod Græce σαγλὴν dicitur) ducere. Spieg. Ad alia etiam transfertur. Hinc eleganter ludens Cic. 1. de Nat. deor. Actionem de dolo malo euerriculum malorum dixit: & 6. Verrin. Quod vnquam tale euerriculum vlla in prouincia fuit? Briss.

EVERRERE, verrendo nitidum facere. Prat. Euerrere ciſium, l. 15. princ. Locat. Euerrere onus, l. 1. § si quadrup. paup.

EVERTERE ciſium, legunt alij iam d. loco & euertere, onus, pro deiicere, subuertere. Briss.

EVERSIO, totius domus. Paul. in leg. vlt. de offic. præsid.

EVERSOR, pro prodigo, nepote, dissoluto, qui patrimonium suum profundit ac dissipat. Caius lib. Instit. 1 tit. 8. sub curatore sunt minores ætate, maiores euersores, insani: qui euersores aut insani sunt, omni tempore vitæ suæ sub curatore esse iubentur. Hot.

EVERTERE patrimonium dominij, eleganter dictum ab Vlp. in l. si famil. fur. fer. dic. pro disperdere, exhaurire, spoliare dominum patrimonio. Idem venuste quoque, euertere vsurpat pro destruere, in fin. §. penult. l. 30. si quis caut. Spieg. Funditus enim euertit bonis ac fortunis omnib. Cic. pro Rosc. & 3. Ver.

EVESTIGIO, pro continuo, siue statim. Scæu. in l. diuortio fact. de neg. gest. Non, inquit, euestigio in officio deliquit. Nebriss. indicat esse præpositionem cum casu, reclamante veterum scriptura. Spieg.

Εὐήλυς, qui liber & ingenuus natu est. Prat. ex Theoph.

EVICTA res censetur, cum res restituta est petitori: vel emptor damnatus est litis æstimatione, vel possessor ab emptore conuentus, absolutus est, l. 16 § 1. ff. de euict.

EVICTA hæreditate legata reddi. Vide Caium l. quod si possessor. ff. de pet. hered. Spieg. (26. §. 16. n. 119.

EVICTIO est, quæ fit iudicio & iure. Vult. l. 4. in comment. Instit.

EVICTIO est rei emptæ, aliave causa acceptæ, per iudicis decretum ablatio. Prat. vel est eius rei, quam aduersarius legitimo iure acquisierat, per iudicem recuperatio. l. non tamen, 24. ff. de euict. quod vt intelligamus illud scire oportet, olim moris fuisse, vt si res non Quiritium sed gentium iure abalienaretur, is, q i eam acquirebat, duplam aut simplam stipularetur sibi ab authore dari, si ea sibi iudicio adimeretur: quemadmodum Varro lib. de re rust. 2. c. 10. significat: cum autem mãcipio res venierat, tum iudicij periculum præstabat is, qui eam vendiderat: vti posterius in voce, Mancipium, ex Cicerone & Plauto docebimus. Itaque Varronis locus intelligendus est, cum ait: Si mancipio non datur, id est, si res non acquiratur per ius Quiritium, hoc est, per mancipationem & nexum: nam si mancipio res erat data, aut vsucapta, aut in iure cessa, nunquã euicta poterat, id est, iudicio à possessore auferri. Hotom.

ICTIONEM debere vel præstare dicuntur, ad quos re euicta Ev& ablata est regressus. Briss.

ICTIONIS autem nomine vel ex consuetudine regionis ca-
EVneri oportebat, l. si fundus. 6. eod. vel secundum id, quod inter partes conuenerat, l 4. & l. emptori. 37. Plerunque autem per stipulationem simplæ cauetur, hoc est, vt euicta re simplum venditor emptori restituat. l. euicta. 6. & l. euicto. 70 eod. vbi Paulus ait, euicta re, ex empto actio nõ ad pretium duntaxat recipiendũ, sed ad id, quod interest, competit: aut vero cauetur per stipulationem duplæ, h. e. vt euicta re venditor ad duplam præstandum obligetur, l. vindicantem. 17. quæ stipulatio duplæ, non de quauis re, sed de ea, quę alicuius pretij sit, interponitur: si margarita forte, aut ornamenta pretiosa, vel vestis serica, vel quid aliud non cõtemptibile veniat, l. emptori. 37. eod. quin etiam & triplum, & quadruplũ stipulari possumus, l. si dictũ, 56 eo. at in dubio semper simplæ stipulatio interposita iudicatur. l 60. eod. vbi Iauol. ait, si in venditione dictũ non sit, quantũ venditorem pro euictione præstare oporteat, nihil venditor præstabit præter simplam euictionis nomine: & ex natura ex empto actionis, hoc quod interest. Commissa autẽ stipulatio dicitur, cum, aut res petitori restituta est, aut dãnatus est litis æstimatione, aut possessor ab emptore conuentus absolutus est, l. euicta 16. §. 1. l. si seruus. 21. eod. sed perpetuo necesse est, vt mature vẽditori denũtietur dictatum esse iudicium, cui cuimodi illud sit. l. si mancipiũ. 34. §. 1. & l. si rẽ quam 29. §. 2. l. emptori. 37. Iam vero aduersus venditorem triplex datur actio: ex empto, ex duplæ stipulatu, & simplæ. l. hoc iure 27. neq; interest, vtrum emptor ex stipulatione, aut empto aduersus auctorem primum agat. l. sed etsi. 18 vbicumque autem ex stipulatione agi potest, ibi tum empti, tum etiam præscriptis verbis recte agitur: at non ex contrario. Illud insuper addendum est, Duplam hoc in loco non bonitatis rei, sed pretij conuenti accipiendam esse, l. cum fundus. 48. l. si fundo. 55. ff. eodem. ad eademque non satisdationem exigi, sed simplicem repromissionem sufficere. lẽg. si dictum. §. eod. Hot.

EVICTVS à creditore seruus tunc videtur, cum fere spes habendi abscisa est. Briss. Ita euictum dicitur prædium quod à creditore ex antecedente causa pignoris ablatum est. l. 49. §. vlt. ff. sol. matr.

EVIDENS proprie quod apertum est, & semper apparet. l. ea quę. ff. de contrah. empt. Vnde vulgatum illud; Quod in euidenti est, nulla potest tergiuersatione celari: nec indiget, quod manifestum est probatione. Siquidem plus esse euidens quam manifestum, traditum est ab Imp. in l. quoniam sororem. Co. de iur. delib. Manifestum atq; euidens est, inquiunt, antequam pro herede gereret, vel bonorum possessionem admitteret: De euidenti vide ff. ad exhibend. l. 3. & de ædil. edict. l. quęritur. §. vlt. Spieg.

EVIDENS vtilitas apud Vlpian. l. 2. de constit. princ sic intelligenda est, meliore interprete Oldendorp. vt retineatur ius

Digitized by Google

naturæ, quod lex aut consuetudo, nisi corrigeretur, paulatim esset corruptura. Spieg.

EVIDENTIA, Cic. in Acad. Propterea quod nihil earius ἐναργείᾳ, vt Græci perspicuitatem, aut euidentiam nos, si placet, nominemus, fabricemusque, si opus erit, verba. Spieg.

EVIDENTIA facti inter species probandi versatur, *Die that he vvuiſen*, vt cum qui sensu corporeo coram percipitur. Si quis enim asserat, vulnus atrox esse, & mox indicet locum, certe hæc probatio non potest reuocari in dubium. Paul. in l. vulneris. de iniur. & in l. si corruptione. fin. reg. Spieg

EVIDENTIAM facti & Notorium exæquant Canonistæ, ca. vlt. extr. de restit. spol. c. euidentia de accus.

EVIDENTEM voluntatem testatoris vocat Vlp. in l. licet. Imperat. de leg. 1. quæ ex argumentis & interpretationibus verborum colligitur. Spieg.

EVIDENTER probatur, hoc est, aperte, perspicue. C. de testam. l. non codicillum.

EVIDENTIVS. l. in suis. ff. de lib. & posthum.

EVIDENTISSIMA probatio, iussio. Euidentissima ratione constitutum, *in* §. sed hoc Instit. quib. alien. lic. apud Plin. reperies: & ratio euidens, & argumentum euidens. Spieg.

EVIDENS calumnia. c. 9. t. l. l. 2.

EVINCERE, vt verbi vis & ratio facile indicat, est aliquid vincendo ab aliquo auferre & consequi, vnde in disputando, atq; omni orationis contentione, quod vi argumentorum ac dicendo ab aduersario extorquemus, vt concedat, euincere ab illo dicimur Eoque modo sub tit. de euict. accipitur Sed quoniam id verbum iuridicum est, & in contentionibus ciuium inter ipsos de rebus negotiisque omnibus, quæ iure suscipiuntur, hæc vnica vincendi ratio est, si iure iudicioque agamus: eo fit, vt euincere in iure sit, rem non quouis modo, sed per iudicem auferre & auocare ab emptore: Vincere denique iudicio, rem illius non esse, de qua quæritur. l. non tamen. 24. l. si mancipium. §. 1. ff. hoc tit. Donell. de euictio.

EVINCERE est rem iure dominij per sententiam iudicis ab aliquo auferre. Briss.

EVINCERE rem non dominus modo, sed & creditor dicitur. l. 65. ff. de euict. l. 2. C. si antiquior. nec iure dominij tantum, sed & hypothecæ, vel seruitutis iure res euinci dicitur. Briss.

EVINCI hæreditas dicitur per inofficiosi querelam, cum ab herede scripto auocatur, l. 21 § fin. de inoffic. testam. Briss Sic

EVINCI per bonor. possess. l. 6. in fin. ff. si pars her. pet. Briss.

EVINCI, in l. quod euincitur. 190. ff. de reg. iur. id est, euinci potest aliqua ratione. Prat.

EVINCERE, ait Prateius, est rem suam iure domini ab eo, cuius non erat, alteri datam aut venditam repetere in iudicio, & ab emptore per iudicis sententiam ad illam mihi restituendam condemnato, extorquere: seu tota res euincatur, seu pars, l. 2. de euict vide Gothof. not. ad rubr. de euict. (est.

EVINCERE, pro vēdicare, Celsus; Quod euincitur, in bonis non

EVISCERATÆ opes exhaustæ, l. 7. in prin. C. de inoff. donat.

EVITARE Creditorem. Heredes, Personam, Interdictum, Crimen, Onus. Briss.

EVITARI nō possunt exceptiones peremptoriæ, l 3. ff. de except.

EVLABES, negotiorum susceptorem significat, vt est apud Suid. monuit Alciat. in tit. C. de præpos. labor. lib. 12.

Εὐλογίαι collectiones pro eleemosynis seu collationibus. vid. dist. 18. c. de eulog. Paul. 2. Cor. 6 & 9.

EVM, qui prouinciæ præest, adire potes. Is existimabit, quid sit partium suarum. Harum clausularum sensum explicant Iulianus & Callistratus, de offic. præsid. Spieg.

EVNOMIANI hæretici. l. c. prin. vbi Gothofr. C. de hæret.

EVNOMIA, recta iuris legumque constitutio. Εὐνομοι populi dicuntur, qui recta legum institutorumque ratione vtuntur, Bud. in annot prior.

EVNOMIA duplex est. Vna quidem recta iuris constitutio. Altera vero, recte iuri constituto, obtemperatio. Neque enim satis est, bene institutam positamque esse rationem Reipub. nisi & hoc omnibus persuasum sit, institutioni tali omnino parendum esse, Bud. in eisd. annot. Spieg.

EVNVCHI propriè dicuntur lectorum custodes, & cubicularij, (ab εὐνή, cubile, ἔχω, custodio. Gothofr. ad ca. prine Nou 133.) non spadones: quamuis barbari Reges id muneris hisce molliculis fere iniungere soliti sunt: vnde eunuchi Spadones dici cœpere. Quære Spado propriè. Item Spadonum genera. Spie. vide Cuiac. ad l. 4. Cod de præpos. sacr. cubic. & 17. obs. 24 Gothofr. not. ad l. 5. pr. C. qui testam.

EVNVCHVM aliquando putant per catachresin significare potentem aulicum, etiam non exectum, sicut Ionathas versor Chaldæus intelligit fuisse. Ebed-meroch Æthiopem, Ierem. 38. qui Ieremiam ex puteo aut carcere extrahi curauit. Talis forte fuit enim Candaces Reginæ Æthiopum eunuchus, Actor. 8. Non igitur semper castratum, sed sæpe officium tātum significat. Christus Matth. 19. triplices eunuchos facit, natos, ab hominibus castratos, & qui semetipsos castrauerunt propter regnum Dei est, quos eo dono Deus ornauit, illique eoliberter vtuntur, vt tanto liberius & expeditius veram religionem promouere possint, sicut Paulus tandem fecisse videtur. De Eunuchorum vsu Maioragius ex Grego. Nazianz in Monodia, in Basilij vitam, lib. c. 3. Eunuchi in C. ferme vbiq; pro castratis sumuntur, alias sunt custodes lecti. No. 113. No. Leo. 98. Epiphanio lib. 2. contr. hæres. ab εὐνοεῖν benevolum ac fidum esse, maritis sc. Phauori. ab εὖνις ἔχων bonæ mentis cōpotem esse, Venereis (quæ veteribus αἰσχρὰ) abstinere. Prat.

EVNVCHAS etiam Andramires Lydorum rex mulieres fecit, hisque loco virorum eunuchorum vsus est, vt refert Athe. lib. 12. dipnosoph. l. c. 4 Maiorag. lib 2. Niscell. c. 6.

EVNVCHORVM alij sunt spadones, alij castrati, alij thlibiæ; Spadones quidem sunt, qui propter morbum aliquem, aut frigiditatem testiculorum liberis operam dare non possunt, sed eo sublato, liberos suscipere possunt. Thlibiæ vero sunt quibus vel à nutrice, vel à matre fortuito testiculi contriti fuere. Castrati autem, quib. exsecta sunt membra virilia. Qua etiam diuisione vsus est Constant. Harmenop lib. 2. c περὶ ὑοθησίας. Videtur quoque eam tradere Suid in verbo εὐνοῦχος. Hinc apparet, inepte Accursium & Aug. Aret. putasse castratos esse castos: & male Accursius sub tit. de ædil. edict. tradidisse, spadonem esse vnius testiculi virum. Patet etiam falsam esse distinctionē factam ab Ant. But. in c. ex parte. de corp. vitia. qui retulit, spadonem ita esse factum, castratum autem sic ortum. Atque Alciat. perperam notasse in l. spadonem. de verb. sig. omnes eunuchos appellari posse castratos: verum hæc distinctio videtur esse contra d. l. spadonem. & l. si serua. de iure dot. & l. 4. ad leg. Corn. de sicar. in quibus sub nomine Spadonum thlibiæ & thlasiæ comprehenduntur. Sed responderi potest, hoc nomen dupliciter accipi, vt adoptio & cognatio capi solent Nam aliquando capitur pro specie, vt hic, aliquando tāquam genus, vt ibi. Sed in illo genere non continentur castrati, vt iniuste tradidit Sypontinus. Quum ergo ait Imp. qui generare non possunt, intelligendum est hoc tempore, propter aliquem morbum. Sed fieri potest, vt aliquando gignant, eo cessante. Spadones autem nequaquam videntur posse dici ab euulsis testiculis, vt existimarunt Baptista, Pius, & alij: Nā qui proprie spadones vocantur, testiculis nō carent, licet propter aliquod impedimentum generare nequeant Sic etiam furculos, qui nihil attulerint, spadones appellari scribit Colu. l. b 3. Scio Quintil. lib 5 & Galen in interpretatione sententiarum Hippocratis eos quoque vocarie spadones, quibus excisi sint testiculi. Sed id minus proprie. Tales enim sunt castrati, quod etiam confirmatur auctoritate Iuuenalis Satyr. 10.

—*nullius ephebum*
Deformem sexus castrauit in arte Tyrannus.

Ferrand. l. b 2. explic. in §. sed & illud. de adoptionib. c. 19.

EVOCARE sacra, est Deum, vel religionem ex loco aliquo exire more Prat. expugnatores sacrilegij nomine exoluere. Vlp. in l. sacra loca. 9. §. 2. de rer. diuis. Et ioient, inquit, qui liberare eū locum religione volunt, sacra inde euocare. Quæ res vt olim sic fieri solita, Macrob. Saturnal. 3. c 9. (vbi vere quibus verbis sacra ex hostium vrbibus euocarentur) & Liu. lib. 5. exponunt Spieg. Hotom.

EVOCATIONES quomodo fieri solitæ. Si reus sic latitaret, vt nullam actori secum agendi facultatem, solebat actor die postulationum prætoris auxilium implorare, qui prætor audita & cognita causa reum euocari ad sui defensionē iubebat. l. 28. de fideic lib Fiebant autē euocationes nonnunquam solis denuntiationibus, interdum literis, interdum etiam edictis, l. 26. circa fin. de fideicom. libert Sic, ni fallor, vt si latitās denūtiationib. euocari posset, nec literis, nec edictis opus esset: sin minus interdum literis, interdum edictis euocaretur. l. 2 de pœn. Literis quidem si Roma abesset; edictis vero, si sic in vrbe latitaret, vt aditum ad se nullum præstaret. Iubebat igitur prætor reum euocari postulationum die, iubebat etiam rei latitantis bona possideri, proscribi, & proscripta tandē distrahi die cognitionum, l 73 § 1. de iudic. Possidebantur quidem dies triginta, proscribebantur vero ac distrahebantur post trigesimum dem. Sic enim scripsit pro P. Quintio M Cic. Iubet P. Quintium spondionem cum Sexto Nævio facere: Si bona sua ex edicto P Burrieni prætoris dies triginta possessa non essent. Proscriptiones autē sic solidas olim fieri, vt ad ædes cōdemnati debitoris tabulæ figerentur, cunctisq; eius bonis suspenderentur libelli: docet elegantèr Seneca de benefic, li. 4. Spondeo, inquit, pro iudicato, & suspensum amici bonis libellum deinde, creditoribus eius me obligaturus: vt possim seruare proscriptum, ipse proscriptionis periculum subeo. Et Cic. pro P. Quintio, & Rænard. Pro trib. sing. c 3.

EVOCARE, est in ius vocare: idque & in ciuili & in capitali causa l. 26 §. 9. de fideicomm. lib. Cic 1. Verrin. euocandis concitare populum. Prat.

EVOCARI, pro vocari apud Vlpian. de fideicomm lib. in l. cum vero is §. 9. euocari autem à prætore oportet eos, qui fideicommissariam libertatem debent: cæterum nisi fuerint euocati, cessat Rubianum Senatusconsultum, proinde denunciatio-

Digitized by Google

tiationibus & edictis, literisque euocandi sunt. Sic l.5.§.2.fin. C.de appell.Sic ad ciuilia munera euocari,l.7.prin.eod.ad tutelam & curam euocari,l.1.C.qui ætate. Et Cicero vsurpauit: alicubi euocare,pro vocare. Vnde haud scio,quam recte monuerint quidam ex adductis Vlpiani verbis,colligi discrimen inter euocari atque vocari. Apud gestarum rerum scriptores Euocati accipiendi sunt,non qui iusti milites sunt,sed qui repentina aliqua necessitate ex agris in bellum tumultuarie & vocantur,& coguntur.Vnde & auxiliares dicti quod subito conuocarentur ad opem Reipublicæ ferendam. Ea militia, Catanæo teste,dicitur Euocatio.Spie. Dicti euocati quasi extraordinarij & tumultuarij in necessitate adiutores.Old.

EVOCATORIA,l.3.med.de profess.qui in vbe Constant.

EVOCATI milites, siue ἀνάκλητοι, appellati sunt apud Cæsar. & alios,homines militia perfuncti,& emeritis stipendiis,qui tamen rursus militatum euocabantur. Eorum honestus erat ordo in re militari.Hinc in inscriptionibus gloriosum illud: Euocatis Cæsaris,vel Augusti.Turneb.1.aduers.9. Euocati ergo sunt veterani, quos post patris cædem exciuit Augustus ex Calicia & Casilino,quorum fuit certum corpus,ferentium vites Centurionũ more, vt Dio scribit. 55. Vites ῥάβδους vocat, vt & auctore Basilicorũ ad l.milites.§.ireuerẽs,ff.de re mili. Euseb.7. πεντὲς εἰσὶ παρὰ Ρωμαίοις πτλέμῳ ἐ τοὺς τυχόντας φασὶν ἑκατοντάρχους& ita Triminum, quem Velleius Paterculus G. Caſſij euocatum, Dio 47.& Valerius 11. Centurionem, vocant in l.vlt. C. qui mil.poss.Cuiac.obseruat. lib.7. cap.10. vide l.2.final.C.vt nemini liceat in emption.specie.

Εὐθυδικεῖν dicebatur apud Græcos, qui nulla exceptione vtebatur, sed recta via pedem cum actore conferebat, actionemq; ipsam plena recusatione propulsabat, teste Bald.ad tit. de exceptionibus.

Εὐθὺς,significat confestim,illico,statim,lib.60.βασιλέα tit.17.c. 9. ἐυθὺς ἐ μὴν τὸ μὴ διαφέρει, Theod. Hermop. l. 12. ff. quod met.caus.Prat.

Εὐπατρίδαι,Apud Athenienses non dissimiles erãt iis,quos Romani Patricios vocabant, nobiliores scilicet & à primis illis Patribus & Senatoribus, quos instituerat Romulus oriundos. Balduin.tit.de iur.nat gentium & ciuil,& cætera.

EVREMATICA Modestini, id est,consilia,cautelæ,Gothof.not. ad rubr.l.58.soluto matrim.Cuiac 11.obseruat.12.

Εὑρετρα, præmia ob indicium furis.Gothofr.ad l.43.§.9. de furt. vide Heuretra.

EVTYCHES,C.1.tit.1.passim.& tit.5 l.8.

EVTYCHIA,ancillę nomen,l.44 & l.59.ff.de manum.test.Liberæ quoque mulieris nomen est,in l.2.C.de don.ante nupt.

Εὐπλόκαμοι, apud Theophilum in §.item tria. Inst.de excusat. tut.alij tenuissimam,alij opulentam interpretantur. Tu expende rem ipsam.Prat.

EVVLSÆ arbores à iuris auctorib.appellantur, vi & tempestate ventorum deiectæa tque euersæ: de quibus in l.arboribus.& l.Proculus.ff de vsufruct.

EVVLGARE,est palam vulgo aliquid facere.Liuius ad finem lib. 9.decad.1.de C.Flauio,Cn.F.scriba loquens: Ciuile,inquit,ius repositum in penetralibus pontificum euulgauit:Spieg.

E X.

Ex,particula; vt variis verbis iungitur, ita & variæ est significationis.Proprie autem innuit causam proximam,& immediatam,l.1.§.ex incendiis.de incend.ruin.naufrag. Significat itẽ ex præpositio causam per se,& non per accidens,l.eo tempore.§.fi. ff de procurat. Ad Bartolum in l.prætor.§ 1.ff.de bon. auth.iud.possid.ac plerisque aliis locis.Alber.collegit non inutiliter aliquot alias huius particulæ significationes.Spieg.

Ex,pro propter, l.2.§ 2.de incend.ruin.naufrag. pro ab,vel à,l.2. in fi.C.si in caus.iud.pign. cap. sit, pro &; & tunc excludit,l. 2.ff.de inter.actuque priuat. Sic Cicero in epist. Veterem ex literis tuis amplexus sum,id est,propter literas tuas: & ex tua voluntate,reiq; publicæ commodo cuncta fient, id est,secundum id,quod Reipublicæ videbitur expedire. Connan.li.5.c. 2.n.7. aliquando significat inter, c.dudum.c.3.4 q.6 aliquando contra, c. ex his.33 qu.1. Aliquando inclusionis nota est,l. quod dicitur,ff.de impens in reb.dot.fact.quandoque exclusionis.l.quæsitum.§.idem Cels.ff.de fund.instructo.Ex quandoque significat ortum,l.ex hoc iure.ff.de iust.& iur.Prat.

Ex vicini,pro ex fundo vicini,l.1.§.10.de aqu. & aqu.plu.Hot.

Ex quoque dictio dignitatum magistratuumque nominibus adiecta functionem finitam, & præteritam significat. Pro qua Græci ἀπὸ habent.Ant.August.lib.1.emend.cap.3.

EX ABVNDANTI stipulationem interponere,apud Vlp.l.5.eod. Spieg.l.20.pr.de manumiss.

EX ABVNDANTI, pro abundanter,apud Papin. in l. causam de manumiss.Vide glos.in l.si pupilli. §.item si procuratori.ff.de neg.gest.Spieg.

Ex duo millesimis partibus.l.80.ff.pro socio. al. tamen ex duob.

EXACTA dicuntur, quæ perfecta sunt, & quibus vltima manus adposita est:& quasi omnibus numeris absoluta. Exacto officio aliena gerere negotia,in l.21.C.mandat,id est, cum omni-diligentia,Gothofr.in not.Martial. lib 4. vt docto placeas Apollinari: Nihil exactius eruditiusque, &c. alias sunt Exacta, quæ iam præterierunt. Paul in priori significato de act.& oblig.l.1.Exactissima,inquit diligentia.Nebriss.

EXACTA pecunia intelligitur, quæ persoluta est: siue enim volens, siue inuitus debitor dederit, non est dubium, dici eum soluisse.ex Alc.Spieg.vide l.186.& ibi Goth.de verb.sig.

EXACTA pecunia accipitur non tantum de reali numeratione, sed qualibet liberatione, quæ causam iudicati eo capite perimit.Gœdd.ad l.187.n.1 de verb.sig.

EXACTIONEM, quæ passim imponitur,barbari nominãt talias, collectas,procurationes,præstantias,*auffleg, bent steuvr schatzung*. Tributum autem vno nomine debet appellari,vt exẽplis Insulan.in obseruat.ostendit. Quod vero à IC.Exactio etiam nominatur Angaria. Græca vox est,significans exactionem siue coactionem:quod à Nebr.indicatum est supra. Sed tamen Parangariæ nomen repudiatur: quod Iurisconsulti quodam suo more dicunt,pro derelicto habere,causam videlicet,ius,aut litem intelligentes. Spieg. Hinc exactor ab exigendo,h e.petendo dicitur. Vnde exactiones tributorũ nominantur,petendis tributis, destinati,vt in rubr. C.de exact.trib. lib.10.ac exactio idem est,quod petitio.Ioan.Bel.etym.

Ἐξάδελφοι eõsobrini.Gotho.ad §.17.med.ff.de gradib.ex Cuia.

Ex aduerso, pro è diuerso, & contra: frequentius tamen apud Canonistas.

EXADIFICARE,pro absoluere ædificationem.

EXÆSTVARE est feruere,gloss.in clem. dudum, in verbo Exæstuanti de sepul.Ioan.Bel.etym.

EXAGOGICA vectigalia. Ex Cicerone liquet pro lege Manilia vectigalium tria fuisse genera;ex agricolatione:mercibus exportatis,vel importatis,vnde exagogica dicebantur & isagogica: denique ex agris pascuis, Plinium decimas complectitur, sequens portorium, postremo nomen sit scriptura. Ex Cœlij lib.10.c.8.Spieg. {certamen.

EXAGONIÆ dicũtur quæ ad causam non pertinent, velut extra

EXAGGERARE, est accumulare: Agger enim,terra est accumulata.Eius contrarium deprimere. Vlp. de itin.act.priu.l.vnde Aur.deprimat,aut exaggeret iter.Nebr.

EXAGIVM trutinam significat,& certæ ponderationis genus est Cuiacio in fin.C.l.de suariis,& susceptu.in.Prat.

Ἐξαίρετα τῆς πόλεως præcipua vrbis; templa, forum, spectacula, balnea l.εἰδέναι, ad municip.Prat.

EXAMEN,noua apũ soboles, quam parentes ex suis aluearibus ad nouas quærendas sedes exire cogunt.§.examen. Instit. de rer.diuis.naturalem.§.examen.ff.de acquir.rer.dom.Translata pro quacunque nouæ prolis multitudine instar apum accipitur. Metaphorice autem à nostris interpretibus modo,nec absurde pro indicij inuestigatione: modo pro scrutinio, & vt barbare dicunt,depositione testium.Spieg. {de abigeis.

EXAMINATIO ciuilis, pro iudicio priuato & pecuniario,l.1.§.3.

Ex animi sententia iurare veteres dicebant pro sincere, liquido & ex animo,ac sine dolo malo.Liu.lib.22. Ex animi mei sententia iuro,vt ego Rempub.non deseram,neque alium ciuem deserere patiar. Cicer. Acad.11. Quam rationem etiam maiorum comprobat diligentia, qui primum iurare ex animi sui sententia quemque voluerunt, deinde teneri si sciens falleret, Horom.

EXANGELVS. Cœlio citante Angelum esse scribit Ammonius eum,qui extrinsecus quippiam nunciat.Spieg.

EXANGELVS,qui quæ intus fiuntex timis promit, quem Dyangelum vocat Thucydides: Aut angelus,qui ex se nunciat,non ab alio missus.Spieg.

EXANGVES vocitantur mortui,hoc est,sine sanguine: vti & exanimes,id est,sine anima.Virg.lib.2. Æneid.

——Corpusque exangue sepulchro
Reddidit Hector eum——
Nec minor in castris luctus,Rhamnete reperto
Exangui.—— Et lib.11.
Labitur exanguis.——

Nam scribit Lactantius,aut (vt alij vocant) Lactatius, Statij interpres in lib.6. Thebaidos, sanguis propria videtur esse animi possessio,vnde exangues mortuos dicimus,vt annotauit Tiraq.l.15.connub.glossa 1.parte 15.n.18.

Ex antegesto,l.40.ff.de oper.libert.

EXARARE est delere,deductum ex more aratri ducendi, diutis vtbibus l.4.§.4 ff.finium regundorum Cic.lib.de ll.2. Quum multa in eo loco sepulchra fuissent, exarata sunt, quale euenisse Lugduni vidimus anno 1562.Prat.

EXARCHI monasteriorum. Nouell.33.ca.4. Exarchos,chorepiscopus.Gothofr.ad §.9.prin.l.41.C.de episc.

EXARCHIATRI, qui archiatri dignitate functi sunt: in l.6.C.de profess.& med.lib.10.Hot.Excomites,exconsules.

EXARGENTARE,in pecuniam redigere significat.Ex Ale.Spie.

EXARMARE (quod verbum Accursius inscite interpretatur in l. 2. ad legem Rhodiam de iact. §.1. si nauis quid exarmauerit, ea forma dicitur,qua excalceare,hoc est,armis vel armamen-

Digitized by Google

tis despoliare, vt malo, rostro, antemna, catechesi, clauo, pede, anchora, & reliquis. Hac voce etiam vsus est Cæsar in comment. & metaphorice Plinius secundus exarmare dixit, pro debilitare & infirmare. Ex Bud. Spieg.

EXARSA res incendio aliquo, l. 11. C. de his qui accus.

EXARVIT flumen id est, excitatum est. l. 1. ff. de flum. Sic Cic. Exaruerunt amnes. in Pis. Spieg.

EXARVIT patrimonium donationibus, pro exhaustum est, in Auth. de inoffic. don. & C. eod. l. si mater, & l. fin.

Ἐξαρτίαις appellatione, nihil aliud contineri putat C. Harmen. lib. 2. tit. 10. quam ἐξάρτησιν, quæ est σκεύη, & ἡτοιμασθέντα, instrumenta ad tutelam & conseruationem nauis necessaria. Latinis armamenta. l. 3. §. armamenta. ff. ad leg. Rhod. Prat.

EXASPERARE, asperius facere. Iurisc. in tit. ff. de pœn. in l. interpretatione. Exasperandæ non sunt pœnæ. Spieg.

Ex asse hæres. Vide As.

EXAVDIRE, pro perfecte audire. Vlp. de surdo loquens in l. 1. de postul. Nec enim erat, ait, permittendum ei postulare, qui decretum prætoris exaudire non poterat. Spieg.

Exaudire auctoritatem, l. 8. §. etiamsi, ff. de auct. & cons. tuto.

EXAVCTORANTVR, qui soluuntur stipendio, nec tamē dimittuntur, sed habentur sub vexillo, non sub aquila, aut signis legionis, neque iam legionarij sunt, retinentur tamen, donec emerita soluantur, aut agri assignentur. Missio vero iis datur, qui penitus dimittuntur. Turneb. lib 3. aduersar. c. 3.

EXAVCTORARI, est militia remoueri. Nam qui militiæ se dant sacramento quodammodo auctorati militiæ videntur, quo cum soluuntur, exauctorantur. Briss.

EXAVCTORARE, insignia militaria detrahere, l 4 § non omnis ff. de re milit. l. 29. ff. de lib. caus. Vlp. l. 2. §. 2. ff. de his qui not. infam. Sed etsi eum exauctorauerit, id est, insignia militaria extraxerit, inter infames efficit, licet non addidisset ignominiæ causa se eum exauctorasse. hæc ille. Auctorare milites, est sacramento ac stipendio adstringere: opinor, quod quas res quis actionem emisset (qui auctor, vt alibi diximus appellabatur) eæ Auctoratæ dicerentur, quasi auctori addictæ atque obligatæ. Liuius eleganter transtulit lib. 3. Nec fides ante Pisistrato facta est, quam corā nuncio eius Polyxenidas sua manu scripsit, se ea quæ pollicitus erat factum esse; quoq; suo impressas tabulas misit. Eo vero pignore velut auctoratum sibi proditorem ratum est. neque enim eum qui sub Rege viueret, commissurū fuisse, vt aduersus semetipsum indicia manu sua testata daret. Auctoratum puto dictum, quasi addictū & plane obligatum, hinc Auctoramentum, non ipsa auctoratio, sed finis auctorationis: id est, obligati. Cic. lib. de offic 1. Illiberales autem & sordidi quæstus mercenariorum omniū, quorum operæ. non quorum artes emuntur. Est enim in illis ipsa merces auctoramentum seruitutis, id est, vt nummus in auctione datus rem auctoris facit: si merces operario promissa: ipsum conductoris quodammodo seruum ac mancipium efficit. Sic Auctorati gladiatores dicuntur, cum mercede conducti sunt. Asinius lib. epist. 10. Ob Fadium quendam militem Pompeianum, quia cum depressus in ludum bis gratis dimicasset auctorari sese nolebat, & ad populum confugerat, &c. Horoman.

EXAVGVRARE est templa profana facere: quemadmodum Inaugurare est ea auguriis sanctiora reddere, vt Liu. lib 1. hist. ostendit, & annotat Gyraldus historiæ Deorum syntagmate 17. cap. 1.

Ex bono & æquo facere, elegantius quam quod vulgo dicitur, In bona fide & æquitate, Iul. de contract. bonæ fidei loquens, in iis sait, alter alteri obligatur de eo quod alterum alteri ex bono & æquo præstare oportet: id est, Budæo expositore, non de eo solum quod cautum est: quod etiam ex bona fide dicitur alibi ab eodem, quod & ille annotauit.

Ex bonis peruenire, apud Papinianum, de vsur. in l. 3 §. cum Pollidius. Ex bonis meis, hoc est, ex substantia mea. Sic exponit Vlp. in l. 2. §. 2. in hac actione. vi bon. rapt. Spieg.

Ex bonis, & in bonis differunt, nam in bonis esse proprie dicūtur ea, quæ situ & positione intra rem aliquam nostrā continentur; ex bonis vero, quæ ἔκτος, id est, naturaliter sunt extra rem: sed tamen ad eam pertinent, vt aliud est, annulum esse in dactyliotheca, aliud ex dactyliotheca. Itaque decem quæ in arca mea sunt, in bonis meis esse dicuntur: at quæ Titio dedi mutuo, ex bonis: item vsusfructus quem alieno in prædio habeo, in bonis meis non est: sed ex bonis. Paulus l. 1. ff. de vsufr. leg. Nec vlus, nec vsusfructus itineris, actus, viæ, aquæ ductus, legari potest, quia seruitus seruitutis esse non potest, nec erit vtile ex Senatusconsulto, quo cauetur, vt omnium quę in bonis sint, vsusfructus legari possit: quia id neque ex bonis, neq; extra bona sit. Iustinianus, § 2. de vi bono rapt. Sane in hac actione non vtique expectatur, rem in bonis actoris esse, nam sive in bonis sit, sive non, si tamen ex bonis sit, locum hæc actio habebit. Quę igitur quasi manu non tenentur, sed consequi, ex actionem possumus, ea ex bonis nostris dicuntur: at quæ iam intra ditionem ac fines nostros sunt, in bonis, vnde seruus iussu Prætoris abductus in bonis nostris esse dicitur, l. 2. in fine. ff. si ex noxal caus. & l. 16. it. fin. de noxal. act. Atque hęc quidem vti superius dicebamus, propria eius vocis ratio est. Improprie autem in bonis nostris omnia dicuntur esse quę in patrimonio nostro sunt l. 1. ff. de rer. diuis. l. vlt. §. non solum. ff. quæ in frau l. cred. & generaliter rem in bonis nostris habere intelligimur, quoties possidentes, exceptionem, aut amittentes, ad recuperandam eam actionem habemus. l. 52. ff. de acquir. rer. dom. & res per vim alienata in bonis eius est qui vim passus est. l 9. §. 6. ff. quod metus caus. & vendita res, in bonis venditoris esse dicitur, vsque dum emptori tradita sit. l. sicut, 8. § si debitor. ff quibus modis pign. vel hypothec. Denique quicquid in actionibus, petitionibus persecutionibusque est, bonis adnumeratur, l. bonorum, 49. ff. de verbor. signific. Hotom.

EXCANDESCERE, non est fortiter acclamare, vt iudicat Scholium, in l. obseruandū. de offi. præf. sed vehementius commoueri & irasci, quod ita velut ignis animum incendat. Callistratus loco iam citato, de ius reddente loquens. Sed & inquit, in cognoscendo neque excandescere aduersus eos, quos malos putat, neque precibus calamitosorum illachrymari o-

EXCAVAVIT locum aquarum cursus. l. 2 ff. (portet. Spie.

Ex causa hæreditaria diuersum esse id est, propter hæreditatem, not. in l. 1 qui absenti § fin. ff. de acqui poss

EXCEDERE, proprie exire est. Sed à Paulo, in l. 3. de offic. præsid. gloss. accipit pro decedere, hoc est, se abdicare administratione. Spieg.

EXCEPTIO est iudicialis quędam allegatio reo competens aduersus actionem. Hot.

EXCEPTIO est quædam actionis limitatio, qua ostenditur hoc casu actionem alioquin iustum locum non habere. Gœdd. de verb. sign. ac l. 8. §. 1. n. 4

EXCEPTIONES verbum interdum generaliter accipitur vt omnem omnino defensionem contineat. Faber ad tubr. de except. siue ea replicatio, siue duplicatio, siue triplicatio, siue quadruplicatio, interdum vero proprie: & tunc Exceptio actorem excludit, replicatio reum. Prat.

EXCEPTIO (ait Vlpian.) facta est quasi quędam exclusio, quæ interponi actioni cuiusque rei solet ad excludendū id quod in intentionem condemnationemve deductum est. l 2. ff. de except. Excludendum autem dixit, pro eximendum, & amputādum: nam Excipere proprie detrahere est: inde ipsa Exceptio est, quod partem aliquam de vniuersa actoris iure detrahat. Quapropter eius formula vsitata hęc erat. Extra quam: vel Nisi si, vel Si non, si nihil, si tantum, quandoque præponitur vox At, nonnunquam Aut si, vel si, Aut nisi, quasi defensor aliqua ex parte veram esse actoris intentionem fateretur, sed tamen cum exceptione. Qua de causa Paul. in l. except. 22. ff. eod. formulam hanc Si non, quæ tota conditionalis est, significans, ita scribit. Hoc idem tamen in § præiudiciales. Inst. de act. exceptionem dicta putat quod excipiat, id est amputet, excindatq; ab eo quod in intentionem deductum est l. 2. de excep. Exceptio genere proposita nil prodest: perinde est ac si nulla proposita fuisset: quia postea declarari non potest. Pra.

EXCEPTIO pro actione. Exceptiones non solum appellari solent defensiones quibus actorum excluduntur intentiones, sed interdum pactiones etiam exceptiones significant. Quo sensu excipiendi verbo vsus est Horat. serm. lib. 2 Sat. 3.

——*Montem nisi litigiosus*
Exciperet Dominus.

De eo enim loquitur Horatius, qui cum emptore pactus fuerat, mentem mancipij sanam non præstare. Sic excipere seruum sine peculio, visus est eo plane sensu Vlpianus accepisse quo dicebamus, pacisci cum emptore de quodam hæreditario seruo sine peculio, vniuersa hereditate vendita retinendo. l. 2. §. 10. de hæred. vel act. vend. Idem Vlp. d. l. 2 §. 11. Et hæc quidem si vera sunt, nūc opinor intelligimus, & recte & vere pactiones illas quib. imminuitur legitima conuentio, exceptiones his verbis Vlpianum appellasse: Adeo autem bonę fidei iudiciis exceptiones postea factę insunt. l. 7. §. adeo, de Pactis. Eoq; sensu exceptionis vocabulo vsus est etiam Modest. in l. 39. de act. empt. & præter Modestinum Pompon. in l. 32. de vsufruct. Proinde videndum est, an recte vir quidam acutissimus pro exceptiones reponendum esse Depectiones apud Vlp. arbitratus sit in d. §. adeo. Rœuar. Variar. lib. 2. c. 13.

Exceptio definitur defensio Rei, actio contraria. Vultei. l. 4 in monument. Inst. t. 13. n. 4.

EXCEPTIO est conditio, quę modo eximit reum damnatione: modo minuit damnationem. Hoto. Conditio autem dicitur, quia sub conditione concipiebatur. Quo ratione & Fideicommissum conditionale, & additionem in diem Cęsares etiam appellant conditionem. Balduin. tit. de except.

EXCEPTIO bonę fidei iudicio inest ipso iure, iudicio stricti iuris, nisi postulata. & impetrata fit. Vult. d. t. n. 3.

EXCEPTIONEM non probans, in litis sumptus damnatur, cap. finem. Extr. de dolo & contu. Prat.

EXCEPTIO

EXCEPTIONIS ac præscriptionis vis & significatio eadem est: nisi quod exceptio generalior est, latiusque patet. Præscriptio proprie ea est, quæ cursu temporis à lege definiti autoritatem habet contra verum dominum, aut fructuarium, vel creditorem pignoratitium, & quemcunque aliquid est iuris in fundo. Veteri 12. tab. lege mobilium rerum proprietas annua immobilium biennij possessionem acquisita videtur: cætera vero iura & actiones, decem annorum possessione præscripta, postea tanti temporis exceptione refellebantur. Qua similitudine inductum est, vt res soli extra Italiam siue tanto tempore præscriberentur: non vt earum proprietas vere acquireretur possessori, sed ipsi daretur exceptio temporis, etiam contra vindicantem dominum, vt olim contra quemcunque alium agentem. Hot. ex Conna. v. Præscriptio.

EXCEPTIONES annales ac mistas, quos iuris Pontificij commentatores induxere, nos modo perpetuis, modo temporalib. adcommodamus, vt Farrarius noster attestatur, enarrans tit. de except. in Inst. Vbi etiam perspicua (vt assolet) breuitate, quod tamen paucis concessum est, indicat vsum, siue, vt vulgo dicunt, praxim exceptionum. Spieg.

EXCEPTIO Anomala, commentitia. Vide Anomala. Spieg.

EXCEPTIO anomala est, quæ non sequitur normam aliarum, quia potest opponi ante litis contestationem, & post & in litis contestatione, vt exceptio excommunicationis, & aliæ, sc. de quibus dubitatur, an sint perpetuę, an temporales, vt exceptio matrimonij & exceptio non numeratæ pecuniæ, & non numeratæ dotis, vt not Instit. de except. §. appellantur. & plures aliæ secundum Hostien. & Specul. eod. tit. vt exceptio quę competit fideiussoribus ex epist. diui Adriani contra creditores. vt not. Instit. de fideiuss. §. si plures. Old.

EXCEPTIONES dilatoriæ sunt, quæ differunt duntaxat persecutionem actoris, nec semper locum habẽt, ideoq; possunt ab eo euitari. Vt, pacti conuenti temporalis: i. ne forte intra quinquennium agatur. Nam eo tempore finito, non obstat agenti. Huc pertinent exceptiones procuratoriæ l. 3. C. ad SC. Vellei. Dilatorias exceptiones rursus non inutiliter diuidens gloss. c. exceptionẽ de exceptionibus. Alia (inquit) est declinatoria iudicij, alia est declinatoria solutionis. Declinatoria iudicij triplex est: Aut enim proponitur contra iudicem: & illa proprie dicitur recusatoria iudicis, aut cõtra rescriptum, aut contra impetrantem. Inter quas primo loco proponẽda est recusatio iudicis: arg. c. quoniam contra falsam de probatio. Quia ad eam reuerti non potest, qui alias exceptiones proponit. l. si arbit. ff. qui satisd. cog. Dilatoria solutionis, h. e. quæ differt id, quod actor sibi petit à reo conuento solui: ante litem quidem contestatam, proponi debet: Verum probari post fundatam actoris intẽtionem, l. excep. C. de probat. l. si quidem. C. de exceptionib. c. cum Ioannes. de fide instr. Vtilis hæc est diuisio, propter ordinem proponendarum exceptionum. Oldend.

EXCEPTIO doli mali conceditur ei, qui cum dolo malo inductus stipulanti promisisset, iure ciuili obligatus erat. Eius formula hæc erat, Nisi dolo malo inductum eum stipulanti promisisse appareat, l. 1. & pass. ff. de doli & met. except. Hot.

EXCEPTIONIS doli duæ videntur esse species. Prior est, quæ principaliter ex ipso contractu datur, veluti quia dolo me induxeris vt promitterem. Hæcq; condemnatio inurit infamiã, & quia odiosior est: si quis debitor ea tutus exceptione, vltro soluat non repetit. Altera est quæ non ab initio nascitur, ex ipso contractu sed magis ex quodam facto postea subsecuto: veluti si pactus non petere ante Calendas, nihilominus ante eum die petas. Et hæc quidem exceptio conuenit cum exceptionibus in factum: nec vllam iuris continet infamiam, estque fauorabilior; vt si quis cum ea tutus esset, per errorem vltro soluerit, possit concidere. Balduin. tit. de exceptionibus.

EXCEPTIO excussionis. Vide infr. Excussionis beneficium.

EXCEPTIO in factum plerumque est loco Exceptionis doli. l. 14. §. eum qui, Quod met. caus. Inst. de Except. Briss. plur. all. Conceditur ei qui errore inductus stipulanti promiserat, & iure ciuili contra æquum & bonum obligatus fuerat. Extra quam eum iusto errore inductum stipulanti spopondisse appareat, vt l. Iulianus, 7. de doli except. Hot.

EXCEPTIO Iurisiurandi permittitur ei qui actore Iusiurandum deferente iurauit ei se nihil debere. Nisi appareat eum deferente actore iurasse, se nihil debere, l. 3 & 4 ff. de iureiur Item ei datur, qui petitore deferente, suam esse rem qua de in iure agebatur iurauit. l. sed & si possessori, ff. eo. Nisi appareat eum petitore deferente, rem suam esse iurasse. Hot.

EXCEPTIONES intẽtionis vocant actionis excusiones: quando actor plane nullum ius persequendi habet, de facto tantum mouens litem. Tunc enim exceptio actionem vel ius non veniens: factum duntaxat intentionis excludit leg. nec intentio. C. de transact. gl. l. 2. de exceptionib. Exempla sunt in tit. ff. quor. rer. actio. non dat. Old.

EXCEPTIO litis pendentis tum competit, cum actor mutat plane iudicium contra iuris ordinationem: prohibitum enim est. ne reus in vno iudicio conuentus trahatur ad aliud tribunal ob eandem causam antea, quam dicta sit à priore iudice sententia. leg. vbi cœptum. l. si postea. ff. de iudiciis.

EXCEPTIO autem continentiæ non diuidendæ locum habet, quando actor non prorsus vult mutare, sed diuidere iudicium duntaxat calliditate quadam. Old.

EXCEPTIO non numeratæ pecuniæ, conceditur ei qui quasi statum crediturο stipulanti spopondit, iureque ciuili obligatus est. Nisi non numeratam fuisse pecuniam appareat. Est autem instituto Iustiniani biennis facta. l. in contractibus, C. de non numerat. pecun. Hot.

EXCEPTIO Nouationis competit debitori liberato; si creditor vel hæres eius aduersus eum agat dissimulata nouatione: de hac t. t. de nouat. & de leg.

EXCEPTIONE omni maiores testes, quorum fides nulla ex causa legitima potest eleuari, & qui communi hominum opinione reputantur boni viri. Quibus vero suspicionis exceptio recte opponatur tradunt Iurisconsulti, in l. 2. & 3. de test. Vide & inf. Testes omni exceptione maiores Spieg.

EXCEPTIO obscura nullius est momenti. l. 1. § Labeo scribit. ff. de fluminib. l. Titiæ textores, in pr. ff. de legat. Bart. in l. 1. ff. de exceptionib Obscure excipere, est nihil excipere, argum. l. de ætate. §. nihil interest, ff. de interrog. Exceptum non censetur in contractu, id, quod non apparet, l. in lege fundi. ff. de contra. empt. Conuẽtio, ne vlla exceptio obiiciatur, nihil prodest nisi specialiter exprimantur omnia: l. sed & si quis. §. quæsitũ. ff. si quis cautionib. l. si quis mihi bona fide. §. iussus eius. ff. de acq. her. Sub obtentu exceptionis non debet mora fieri in detrimentũ alterius, l. si qui libertatẽ. §. cũ quidam. ff. de pet. hæred. Sicut intendẽs incompetentem actionem succumbit, l. 1. §. ideo autẽ. ff. si mens. fal. mod. dix. Ita etiam quin inepitã exceptionem opponit l. 2. § 1 ff. de dol. mal. & met. exceptio. l. 1. § Labeo scribit. ff. de fluminib. Bart. in l. 1. de except. Olden.

EXCEPTIO pacto conuenti, est quæ aduersus actionem opponitur, per quam aliquid à nobis petitur, quod nos quidem præstaturos promisimus: sed postea inter nos ne id peteretur conuenisse affirmamus, vti docet Imper. §. 2. de except. Hot.

EXCEPTIO pacti conuenti conceditur ei debitori, quo cum creditor de non petendo pactus erat, & qui tamen nihilominus iure ciuili obligatus manebat. l. iurisgentium, ff. de pact. Nisi creditorem de non petẽdo pactum fuisse appareat. Hot.

EXCEPTIO pronunciationis affinis est exceptioni rei iudicatæ de qua in l. pen. C. de arbit.

EXCEPTIONES perpetuæ dictæ: quod vt sem per locum habẽt ita in nulla litis parte euitari poterunt: quæque tem de qua agitur, hoc est, causam principalem perimunt: vnde etiam peremptoriæ appellantur. Qualis est exceptio doli mali, rei iudicatæ, iurisiurandi, pacti conuenti de non petendo perpetui, & id genus exceptiones agentibus nunquam non obstantes. Oldend. Vide inf exceptio peremptor.

EXCEPTIO præfestinationis dicitur, cum quis ante tempus petit. Inter dilatorias connumeratur; vnde mox à primo limine, i. e. ante litem contestatam, est obiicienda. Spieg. ex Old.

EXCEPTIO præiudicij competit pro incommodo, quo grauaretur reus conuentus, si iudicium aduersus eum dictarum procederet l. per minorem. ff. de iud. l. cum status, C. de ord. cog. l. fundum. & l. fundi ff. de except. l. vt debitum. Co. de act. hęr. Alias autem ista exceptio nominatur. Ordinis peruersi, hoc est, quando ordo causarum interuertitur, primum inducendo eam, quæ postremo loco disceptari deberet. Oldend.

EXCEPTIO prępostorationis, genus est præiudicialium actionum earum quæ ita se cõtinguntur, quod sequẽs iudicium premitur per sententiam prioris iudicij, hoc est iudicium, quod sequitur, est accessorium ad causam, quæ primo est mota, ita quod vtræque causæ continguntur. Exempli gratia. Ego peto à te, quod diuidas hæreditatem: tu contra contendis, quod non sim hæres: quomodo ergo meam diuidas hæreditatẽ? Ecce hic sunt duo iudicia, scil. diuisorium hæreditatis, & an sim hæres. Ista duo iudicia se continguntur, quia non potest diuidi hæreditas, nisi cum hærede. Ergo prius est quod declaretur hoc iudicium, an sim hæres, vel non: qua sententia lata, tunc præiudicatur alteri petitioni; quia si sum iudicatus hęres, merito mecum diuides: si iudicatus sum non esse hęres, recte nihil diuides mecum. Extat hic casus in l. 2. tam ercisc. & dicitur exceptio vel iudicium præpostorationis: & primum est Genus præiudicialium ratione contingentiæ. Vide Bart. in l. fundum. ff. de except. & præscr. Spieg.

EXCEPTIONVM quædam sunt nominatæ, quædam innominatæ seu in factum. Nominatę sunt, quæ proprio aliquo nomine in iure nostro memorantur. Innominatę sunt illæ, quæ certo nomine sunt designatę, ideoque generali appellatione dicentur exceptiones in factũ, vel in factum comparatæ, vel in factum datæ, vel in factũ compositæ. Vult. in comm. Inst. l. 4. t. 13. n. 15.

EXCEPTIONES peremptoriæ intentionem persequentis semper perimunt, adeoq; semper obstãt, nec possũt euitari ab aduersario, quales censentur, Doli mali, Rei iudicatæ pacti conuenti perpetui; id est, ne omnino pecunia petatur. Si quid sis

Digitized by Google

contra leges factum esse dicetur. Vtpote,si res dotalis inuita muliere sit alienata.Instit. quibus alienar.licet,vel non,in pr. vel si mulier pro alio fideiusserit,l.3.C ad SC.Velleia.Old.

EXCEPTIO procuratoria,inquit Vlp.est exceptio qua reus dicit non licere procuratorio nomine agi: nec prorsus litem inficiatur,sed personam citat.l.2.§.3.ff.de except Hot.

EXCEPTIO quod metus causa datur ei, qui cum metu adductus stipulanti promisisset, iure quidem ciuili obligatus erat, prætori tamen propter iniquitatem & asperitatem iuris ciuilis, dignus hoc præsidio videtur l.1.& pass.ff.de dolo mal.& met. Si non metu inductum stipulanti promisisse appareat,Horo.

EXCEPTIO reuocandi domum conceditur legatis, hoc est, qui in causis publicis aliquo missi sunt, possunt enim si conueniantur,reuocare domum,hoc est, petere vt causa remittatur ad iudicem loci in quo domicilium habent, ne interim à publicis expeditionibus distrahantur,l.2.§.legatis,ff.de iud.cap. vlt.de for.compet.

EXCEPTIO rei iudicatæ conceditur ei, qui cum in iudicio eiusdem rei quæ nunc ab se iterum petitur, causam obtinuerit, denuo tamen in ius vocatus est.Nisi rem illam,qua de agitur, iudicatam esse appareat.l.1.& pass.ff.de except.rei iud.

EXCEPTIO spolij competit spoliato, si deiector ipse vel mandans aut ratam habens deiectionem, vel horum vniuersalis successor agat ex qualibet causa ciuili vel criminali aduersus deiectum vel eius hæredem, c.fin.de ord.cognit.l.1.§.hoc interdictum & hæredi,ff.de vi & vi arm. Id vero tantum hæc exceptio præstat reo conuento,vt respondere non teneatur actori, antequam restituerit[ereptam rem, idque pronunciabit iudex,c.2.de ordine cognit.Old.

EXCEPTIO simulationis,de qua infra in verbo Simulatio.

EXCEPTIO rei venditæ, & traditæ ei obiicitur,qui rem à se vēditam,& traditam vindicat, atque petit.toto tit.ff.de except. rei vendit.l.50.ff.de act.empt.Briss.Porro apud Iurisconsultos frequens est hæc locutio:Exceptione posita.Briss.

EXCEPTIONES temporales sunt,quæ ad tempus solumnocent quare cum actionem tempus differre soleant,etiam dilatoriæ vocantur: apud Innocentium,tractatu de Except. Vt est pacti conuenti temporalis. Item iudicis incompetentis; vt ea quæ aduersus procuratorem competit.sicuti Iurisconsult.in l. exceptiones,de except.& post eum Iustin.exponit.Spieg.

EXCEPTIONVM FORMVLÆ.

EXTRA quam si quid ita factum sit, vti lege fieri licuit,l.1.§.Labeo,ff.de fluminib.

EXTRA,quã in reum capitis præiudiciũ fiat,Cic.li.2.de Inuent.

Si nõ vi, non clã,non precario feceris,l.si vitẽ,l.quod vi aut clã.

Si in ea re nihil dolo malo actoris factum sit,l.2.ff.de dol.mal.& met.except.

Si in ea re,qua de agitur,præiudicium hæreditati non fiat,l.1.ff. famil.ercisc.

Si in ea re nihil metus causa factum erit,l.4.vlt.ff.de dol.except.

Si non voluntate creditoris fundus venerat, l.sicut ff.quib.mod. pignus.Prat.

EXCEPTÆ personæ l 5.§ fin & l.15. & l.20.ff.de leg.præstand.intelliguntur parentes, liberi,vxor, nurus, cuidotis nomine legatur,l.1.ff.eod.l.1.C.de contr.tab.apud Vlp.in epit.tit 1.Prat.

EXCEPTAS personas accipere debemus cognatos, quib. per legẽ Furiã plus mille asses capere licebat.Vlp.in eo.li.tit.pen.Pr.

EXCEPTOS in l.1 ff.ad legẽ Iuliam repet. accipi oportet consobrinos,propiorisve gradus cognatos,vxoremque. Prat.ex Br.

EXCEPTO eo apud Paul.in l.cui recte,ff.de nou.

EXCEPTO quod,pro præterquam quod.

EXCERPTOR, pro librario, hoc est,qui aliquid describit, apud Vlpian.§.fin.l.sed addes, Locati.Vulgus perperam scriptores dicit, quos librarios dicere deberet: cũ scriptores sint ipsi autores conditoresque librorum.Quod Beroald.in Suet.Domitian.adnotauit. Describere & exscribere proprie est exempla transferre,quod pertinet ad librarios.Sed & hos pro custodib. librorum, ac etiam pro iis,qui libros rationum curant, accipi Catan.indicat comment.4.in Plin.epist.Proinde ab ascitis ad penetralia rationum,*auff die Rathkammer*, nuncupantur hodie *Buchhalter*,haud absurde librarij posse videtur vocati.Sp.

EXCEPTOR Prateio Notarius,vel qui dictata excipit.Briss.

EXCEPTORES in scriniorum officiis ponuntur l.5. l.12. Cod. de proximis sacror.scrin.lib.12.l.5.l.7.& l.vlt. C.de palat. sacrar. largitionum, l.vlt.§.hoc queque. C. de re milit.l.vlt.C.de castrensi peculio, l.5.C.de numerariis.Briss.

EXCESSVS, pro errato, noxa, maleficio, facinore admisso,apud Canonistas & barbaros ponitur. Prateio etiam pro iurisdictione,in c.quoniam.§.sunt & alij vt lit.non contest.

EXCESSVS vocabulum apud Marcellum in l. iam dubitari non potest,de hæred.instit.non satis intellectum à nostris Doctoribus,Alciatus in Parergis monuit: quod videntur veteres pro digressione quadam accipere, vel cum quis altius rem petit, vel cum capta occasione obiter extra argumentum aliquid dicitur.Spieg.

EXCESSVS,id est,mors obitus,l.23.C.de procurat.

EXCETRA. Singularis in hac voce Emphasis inest. Significat namque eum ita illecebris meretriciis irretitum, vt etsi Ebutius absit, amor tamen minime extinguatur, sed semper visa Hispala,magis magisque inflammetur,& adaugeatur. Excetra enim dicta est hydra lernæa,quod vno cæso capite excrescebant,Plaut.in Persa.

Nam cũ leone & excetra & cum apro Ætolico, cum auibus. Stymphalicu,cum Anteo deluctari malim,quam amore,&c.

EXCIDERE interdum significat cadere: interdum succidere,& quasi excindere.Briss.

Interdum EXCIDERE,castrare,genitalia amputare,& spadonem facere,significat,l.4.§.vlt ff.ad l.Corn.de sicar.

EXCINDERE vterum prægnantis mulieris, est partus educendi seu extrahendi causa excecare.Briss.

EXCIDERE aliquem numero ciuium Plin.18 epist.18.id est,eximere.Excidere partum mulieri,l.2 de morte inferenda.

EXCIPERE interdum est in vēditione, locatione aut traditione aliquid recipere seu retineri,& vt vulgo loquimur, sibi retinere,ac reseruare,cauere,ne id vēditione cõprehendatur.Br.

EXCIPERE, pro suscipere,in §.hoc amplius Instit.de rer. diuis. Cum missilia iactãr in vulgus ignorant quod eorum quisque sit excepturus. Huius verbi & varius & elegans est vsus. A nostris & pro nominatim cauere,*eigendlich ausdrucken, ausdingen*, vsurpatur.In emptionibus eo iure vtimur, quod lex præscripsit: alij enim pluta,alij pauciora excipiunt. De aliis Alber.Spieg.

EXCEPTA Budæo quæ in fœderibus ac legib.nominatim cauta: vnde exceptio,cautio illa seu pactio,l.3.de rescind.vend. l.72. de contr.empt 17.§.adeo.de pact.

EXCIPERE actionem. Oppositum,Seruum esse. Gaius in l.non solum, ff.de noxal.act. Nam absurdum,inquit videretur,eos quidem,qui bona fide possiderent,accipere actionem: prædones vero tecutos esse.Spieg.

EXCIPERE pro accipere l.2. C.de prædiis & om.reb.nauic li.11. Prat Exceptum pro acceptum in procem.ff.

EXCIPERE,excepta exponere l.& eleganter.ff.de dol.mal. Aliquando significat deducere, l.furiosi ff.de pet.hær. Quandoque recipere.l.3.ff.de seru.vrb.præd. Plerumque,conuenire,ff. locat l.sed addes.Prat.

EXCIPI nominatim,id est,poni separatim,l.ob quæ vitia,§.animi,ff.de ædil.edict Prat.

EXCIPIT manus iniectionem venditor, qui retinet ius rursus prehendendæ rei alienatæ.Prat.ex Bud

EXCITARE discordias,l.7 §.dulcissimis,ff.de legat.2.

EXCITARI accusatio,l.26.ff.ad l Iul.de adult.

EXCLVDERE gallinæ vel aues dicuntur,cum incubando pullum emittunt ac procreant:quod & excudere dicitur.

EXCLVDERE,id est repellere,& suminouere,exceptio,Actorem excludit:Replicatio Reum.l.2.§.illud,ff.de except.

EXCLVDI tempore, est impediri, ne quis quid possit agere propter tempus. Papin.ad Senatusconsultum Turpill.l.quærebatur,an hi,qui ab accusatione tempore excluſi essent, in SCtũ Turpillij inciderẽt: & subdit: Qui præscriptione temporis exclusi,causam adulterij proferre non potuerunt.Idem de decu. l.(puri). Si præscriptione temporis exclusus fuerit, non tenebitur.Sic apud Paul.in l.si proponas. de inoff testam. Iul.in l. si libertus,de bon.libert.& Pomp.l si tamen.de ædil.edi. Spie.

EXCLVSIO, est exceptio.l.2.de except.

EXCOCTIO,l.1.2.de excoction.al.exactio.

EXCOGITARE fraudem,l.40.ff.de iur.fisc.

Quod pro pullis EXCOGITATVM est, id est introductum,l.3.§. Diuus ff.de Carbon ed.ct.

Ex cohorte prætoris,dicuntur prouerbiali sermone, qui ad omnẽ nutum delegantur, ad hoc,aut ad illud exequendũ, *Flux hand anschlagen*. Ministri prætoris non egent alia excusatione, quam vt dicant,se quod fecerunt,illorum iussu fecisse: vt iam in prætorẽ sit actio,nõ in ministros. Ex Chil.Eras.Spieg.

EXCOLERE ædificium,l.44. ff.de vsufruct. Excolere potest fructuarius quod inuenit, qualitate Ædium non immutata, l.13. §.sed si ædium,ff de vsufr.

EXCOLIDVS ager,iqualidus,qui iam à cultura exiit.Prat.

EXCOMMVNICATIO, est extra communionem ecclesiæ separatio,vel censura ecclesiastica excludens aliquem à communione fidelium,11.quæst.3.c.nihil.Prat.

EXCOMMVNICATIONVM genera duo sunt: Maior & minor, cap.pen.de sent.excom.Prat.

EXCOMMVNICATIONIS verbo vtraque cõtinetur, d.c.pen.aliquando minor tantum,c.cum non ab homine,extra dein.Pr.

EXCOMMVNICATIO minor quî à maiore differat: docet Felin. Sand.in cap.2.de except.

EXCOMMVNICATIO ecclesiastica contumaciæ pœna est maxima, Matth.18.Apost.1.Thess.5. & 1.Corinth. 5. cum huiusmodi,inquit,ne cibum quidem capiatis: apud Hebræos olim aposynagogi dicebantur, quasi synagoga exacti, & extorres propter contumaciam suam,vitandi ab omnibus, donec resipiscerent,Old.

EXCOM-

Digitized by Google

EXCOMMVNICATOS nunc vocamus, quibus humanitatis ius vicissitudoque officiorum interdicitur. Et sicut, quos maiore execratione mulctandos esse ecclesiastica auctoritas censuit, anathema adpellant ex eo quod in cippis expositi est eorum detestatio, & proscripta: sic rebelles imperatoriæ censuræ denuo excommunicari solent Banno, vt vtar verbo vulgari, duplicato. Quam pœnam Romani olim interdictionem ignis & aquæ nuncupabant: mutuatam à Græcis, apud quos Draco Legislator, cum de cædibus ferret legem Athenienſibus, statuit hominem homicidam, aqua ablutoria, libationibus, crateribus sactis, & foro arceri. Draconis lex extat apud Demosthenem ἀντιλογιτικῶ quam ideo tulit, quo magis terribile pestilensque scelus videretur, hominem alterum alterius interemptorem esse. Hæc pœna erat proxima capitis supplicio, cum vsus ignis & aquæ interdiceretur, sine quibus nec ortus hominis, nec vitæ progressus constare possit: quare & in nuptiis vtebantur, & Scævola aquæ & ignis solemitatem pro nuptiis dixit in l. pen. D. de donat. inter vir. & vxor. Draconis legem explicaui lib 1. veter. Iurisprud. Old. Prateius.

Ex Compositio idem, significat quod compositio, quasi dicas, dedita opera, & vt conuenerat inter eos: vt subaudiri videatur alius datiuus (negotio) nempe, ex compositio negotio, *dem anſchlag nach handlen*. Ex dispositio in similem vsum dixisse Macrobium, Insulanus obseruauit. Spieg.

EXCONSVL (vel Exconsule, vt Exquæstore) dicitur, qui perfunctus est Consulatu, non qui Consulatum dimiserit. Sicut Exquæstor, qui perfunctus est Quæstura, Imp. in procem. de nouo C. Facien. Thomam, inquit, Quæstorem sacri palatij & Exconsulem. Nebr. Vide infra in voce Exquæstor, & ibi notatos autores.

Ex continenti in l. 7 § 1. de pact. hoc est, sine interuallo ac mora interposita, coniuncte ac continue. Nam continere significat intra se tenere. Id autem fit cum pactiscentes in eadem adhuc tractatione contrahendi persistunt, nec ad aliud negotium processerunt, l. si ex duob. in pr. ff. de duob. reis constit. l. continuus in princ. ff. de verb. oblig. Et opponitur Ex interuallo. aliquando his verbis Ex continenti triduum significatur, vel, vt ait Albericus, pro intra triduum accipitur l. 2. Cod. de erro. calculi. Prat. Hotom.

Ex contrario, Paul. in emptionibus, Scimus, ait, quid præstare venditor debeat, quidque ex contrario emptor.

Ex compromisso sumptus, l. pen. ff. de iudiciis. Spieg.

EXCRESCERE & decrescere opponuntur.

EXCRESCERE, & decrescere aqua dicitur, l. 1. in prin. de aqu. pluu. arc. Alber.

EXCVBARE, qui pro pace excubant, l 13 ff. de accusat.

EXCVBATIO in §. 6 l. 3. de re milit. munus est præsidi suo ac præpositio adsistendi. Goth ad d §. 6.

EXCVBIÆ, pro vigiliis recte intelliguntur in l. 1. de offic. præfect. vigil. Sunt enim & diurnæ. Vnde opinor hanc vocem apud Paulum absolute poni, in l. qui excubias, de re milit. Vigiliæ enim tantum modo sunt nocturnæ si Valiæ credimus.

EXCVBICVLARII, qui cubicularij munere functi sunt Impp l. 13. de excus. lib. C. 10. Maximarum culmina dignitatum consistoriani quoque comites, notari etiam nostri, & cubicularij omnes atque excubicularij ab omnibus sordidis muneribus vindicentur. Hot.

EXCVLCATORES dicuntur ij, qui scilicet missilia, & lapides, & glandes exculcant & eiiciunt. In Romani Imperij comment. exculcatores seniores appellantur, vt refert Turneb. aduersar. lib. 24. cap. 12.

EXCVRATOR, apud B. August. ex rescripto Impp. Constan. & Maxim. epist. 68. Briss.

EXCVRIARE, prisco, pro curia excludere. Nonius. Prat.

EXCVRIATI, exterminatique apud Varronem & Tullium leguntur vocabulis sane probis pro iis, qui curia & terminis exacti sunt. Spieg.

Et quod EXCVRRIT in l. 26. §. fin. ff. depos. significat & aliquot præterea summulas, vel denarios quæ formula B. August. frequens est, hanc formulam recte exposuit G. Bud. in d. §. fi. his verbis: Prat. vide Cuiac. 1. obs. vlt.

EXCVRRERE id dicitur, quod ordinem, modumve, id est, mensuram & numerum egreditur. Prat.

EXCVSARE, proprie est obiectum crimen diluere. Translate tamen, in iure nostro, est causam afferre, per quam stetit quo minus factum est, quod fieri vel agi, præstatiue debuit. Velut, si latrones, aut flumina impedimento fuerunt, ne ad diem à iudice dictum adesse possem. Excusare item proprie dicitur, qui excusat eum, qui ipse nec in ius venire, nec alium mittere potest, in c. dilecti, de dolo, & contum. Id quod ferme contingit in iudiciis criminalibus, vbi procurator nonnunquam admittitur, non vt vere intercedat, l. penult. ff de publi. iud. sed magis, vt reum pro innocentia atque absentia sua excuset. l. seruum, §. publice, ff. de procur. & Bart. in constit. ad reprimendum, quom. in. cri. læs. maiest. Spieg.

EXCVSATIONEM arbitri recipere debet prætor, l. 15. ff. de recept, quia arbitr. excusationem meretur ætas impuberis, serui & ancillæ nondum viripotentis, l. 1. §. impubes. ff. de S. C. Silania.

EXCVSAT à legionibus numerus trium liberorum, l. 1 C de legat. à cæteris muneribus personalibus numerus quinque, ab omnibus muneribus numerus 16. liberorum, l. semper de iur. immun. Sic. legendum in l. si quis decurio. C. de decur. Prat.

EXCVSATIO est allegatio immunitatis à tutela, vel cura, quàm immunitatem quis habet ex iusta causa. Vult. in comm. Insti. l. 1. t. 25. in princ.

EXCVSATIO apud iudicem pro tribunali sedentem est proponenda. Vult. d. loc.

EXCVSSATVS pro EXCVSSVS. Paul. l. 46. §. 6. ff. de admin. tut. Non prius ad eos reuerti pupillus potest, quam omnes tutores excussati fuerint. Hot.

EXCVSSIO, diligens inquisitio est, ac detentio rerum, bonorumque principalis debitoris, per iudicem vsque ad peram (vt vocant) & sacculum, id est, nouissimum quadrantem effecta, Bart. in tract de excussione pign. col. 1.

EXCVSSIONIS beneficium, quod est Nouę Constitutionis Imp. Iustiniani, dicitur ideo, & quidem merito, quod bona debitoris, ad quem ea res principaliter pertinet, principio sint excutienda: experiundumque, an spes sit consequendi ab eo debiti, priusquam fideiussores conueniantur à creditoribus, atque compertum sit principalem debitorem non posse soluere in solidum: Nouella, vt creditor primum aggred princip. debit. Oldendorp.

EXCVSSIS propriis facultatibus l. plures, §. 1. de admin. tut.

EXCVTERE diligenter rationem, l. Titia. §. fi. de manum. testam.

EXCVTERE alicui summam, 24 § si cum debitor, ff. mandat. id est, fraudulenter, seu per obreptionem & circumuentionem ab aliqua auferre. Briss.

EXCVTERE aliquem, st facultates eius discutere, & inquirere, vt sciatur, an sit soluendo l. 2. ff. si quis omiss. caus. testa. l. 1. § si inter, ff. de magist. conue l. 1. C. de reuocatiis, quæ in fraud. cred. Ac in l. 46. §. cum testamento, ff de admin. tut. vbi vulgo, excussi, qui Pand. Flor. descripserunt, excussati scripserunt: ducti vocum similitudine, quod in archetypo excusati scriptũ esset.

EXCVTERE crimen violentiæ, l. 1 C. de appell.

EXCVTERE vires alicuius, l. 24 ff. mand. pro inquirere in fortunas eius, vt Ann. Seneca. lib. 1 de benefic. loquitur. Briss.

EXCVTERE impensum, id est, supputare, quanti sint impensæ. l. 60 §. mandaui. ff. loca. Briss.

EXCVTERE, id est, exigere, l. cum plures, §. mandaui. ff. loc. Alber. Tu rem expende. Prat.

ΕΞΕΡΑΣΘΗ, Vlp. l. 3. §. 5. ff. de incend. ruin. naufrag. dici scribit de naue ejecta à verbo ἐκβάλλειν, quod ejicere, & expellere significat. Hinc Hesychius ἐξεβράσθη, ait, ἐκβληθεῖη, ἐκριφεῖη. Hotomann.

EXECRABILE, h. e. detestandum & abominandum delictum, si seruus suum dominum vendat. l. moueor. C. si seru. export.

EXECRANDA præda. l. ne piscatores, ff. de incend. ruin. naufrag.

EXECRARI lites, pro adhorrere à iudiciali strepitu. in l. item si res, ff de alien. iud mut. caus. Hæc enim, inquit Vlp. verecundia & cogitatio eius, qui lite execratur, non est vituperanda, Spiegel.

EXECTO matris ventre natus. Goth. ad l. 129. de verb. sign.

EXECVTIO, id est, actio iudicati, quam tertius, quod mirari possis, impedire potest, ratione interesse quod prætendit. Et dicitur vulgo iste casus contractionis: qui & causa emergens appellatur, vt Zas. indicauit. Spieg.

EXECVTIO, i. e. criminalis accusatio, ita enim vtimur executionis verbo, nec raro executio apud Latinos significat vltionem. Certe in publicis iudiciis accusator non modo vltionem persequitur, sed tantum non exequitur. Nam is est, qui litem peragit, & cui acceptam ferre debeamus delicti vindictam. Nam & sine accusatore periculum est, ne multa lateant impunita scelera. Cæterum si quis tantum indicarit delictum commissum: cum iudex ipse tum litem peragat, rectius ei potius quam iudici tribuetur executionis gratia, &c. Balduin. tit. de publ. iudiciis.

EXECVTIONEM publicam habere dicuntur crimina, quæ publice coerceri solent. & quorum nomine publica iudicia constituta sunt. Prat.

EXECVTIO, id est, nuntiatio potestas, l. de pupillo in princ. ff. de oper. nou. nunt.

EXECVTIO defensio, c. defensionis, 87 distinct.

EXECVTIO sententiæ est mixti imperij, l. iubere caueri, ff. de iurisdict. Prat. vide §. seq 2. & 6 plura.

EXECVTIO quandoque ponitur pro solutione l. centum Capuæ, ff. de eo, quod cert. loc. Prat.

EXECVTIO de re iudicata dicitur, l. qui pro tribunali, ff. de re iud. de sententiæ executione fusissime Bartolus l. si miles, ff. eodem tit. Prateius.

EXECVTIO plus est quam cognitio, Alberico l. à D. pio. ff. de re iud. Prat.

EXECVTIO obligationis est actio, quæ ex ea consequitur, & ex-

Digitized by Google

actio. Hoto. à Iureconsultis plerunque accipitur pro petitione, exactione & solutione. l. si minor. 66. ff. de verb obligat. l. quidam, 132. eod l. centum, de eo quod certo loco. Duarenus l. in executione. 85. ff. de verb oblig.

EXECVTIONIS vocabulum etiam hoc modo definiri potest, quod videlicet Executio sit satisfactio quædam, quę fiat per condemnatum, opera & ministerio publici executoris pro sententię iam latæ obseruatione. Et probari potest hęc definitio ex l. 4. §. ait prętor. ff. de re iud. & l. 2. & fin. C. de cust. re. Bald. auth. sed nouo. C. de seruis fugit.

EXECVTIO sententię nunc officio iudicis, nunc actione in factum fieri dicitur, l. intra de re iud. vbi Bart. quandoque & vtili actione, l. fin ff. eod. Spieg.

EXECVTOR, qui post sententiam, audita inter partes omni ac discussa lite, prolatum rei iudicatę vigorem ad effectum perducit. Prat. (Briss.

EXECVTORES, qui à prętore iudicati exequendi causa dantur.

EXECVTORES vltimarum voluntatum legitimi sunt, quibus à lege tribuitur potestas vltimæ voluntatis defendendę, quo minus interuertatur, aut procrastinetur, Hos & recte dici Publicos conseruatores vltimarum voluntatum: quales sunt omnes boni magistratus, pręsertim in causis piis Episcopi, Old. indicat in singulari ea de re quàm exacte scripto tractu. Spieg.

EXECVTORES testamentarij sunt, quos testatores ipsi deputarunt, ad exequendam voluntatis suę postremam ordinationem. Et horum alij vniuersales, alij vero particulares vulgo dicuntur. Vniuersales quidem executores iunt, quando testator nullos scripsit hęredes in speciem, sed pauperes Christi instituit hæredes generaliter: vel aliquem locum pium: vel si vniuersa bona sua iussit per tales testamentarios distribui pauperibus, non instituendo hæredes. Et huiusmodi executores habent nomen hęredis & censentur omnibus modis hæredes, l. id quod pauperibus, & l. si quis ad declinandam. C. de episc. & cleric. Particulares vero executores sunt, qui simul cum aliis hęredibus in testamento scribuntur. Frequenter enim fieri solet, vt testatores instituti hæredibus deputent nihilominus aliquos ad executionem rerum suarũ quas in varias causas relinquunt: forte dubitantes de fide hęredis, vt in alio hęrede, de alim. & cibar. leg. Quære Testamentarius. Spi. ex Old.

EXECVTORES vltimarum voluntatum eadem ratione qua publici iudicum ministri dicti iunt (de quo mox infra) quoniam iussa testatorum ad amussim exequuntur. Sæpe appellantur fideicommissari apud Bartolum. Item distributores, dispensatores, apud Speculatorem. Quæ omnia tendunt eodem. Modo tamen memineris longam esse differentiam inter fideicommissarios, de quibus tractatur in tit. ff. & C. de fideicommiss. ac illos quorũ munus nunc frequentatur in nostra Germania. Vsus autem introduxit, vt compendio quodam loquendi dicamus istos executores vltimarum voluntatum vno verbo Testamentarios. Quæ phrasis perperam recepta est. Quamuis enim & leges 12. tab. dicebantur olim duodecim, vt quæ omnibus notæ essent: & in nouo quoque Christi Testamento, duodecim intelliguntur Apostoli, qui tot erant: longe tamen alia illius appellationis est ratio. Spieg. ex Old.

EXECVTORES negotiorum dicuntur, vt opinor, viatores, apparitores, qui iussu magistratus reos in ius vocabant & reliqua, quæ ad iudicium constituendum, exercendum & exequendum pertinebant, agebant, l. vlt. ff. de testib. l. 1. & l. vlt. ff. de iud. l. 15. C. de testib. l. cum clericis, 25. C. de epis. & cler. §. tripli. de actionib. Hotom.

EXECVTORES publici, iudicum ministri, quorum officium est, vt mandata & sententias ad effectum perducant, l. executorem, C. de execut. Prat.

EXECVTOR dicitur & is qui de certo articulo cognoscit. cap. super quæstionem. Extra de offic. delegati. Prateius.

EXECVTORIS adpellatione continetur delegatus, c. si quis contra, de for. compet. Prat.

EXEDRA Græcum vocabulum est: à sedium frequentia, & sedendi commoditate nomen accepit, quibus etiam hodie vtuntur Ecclesię & canonici in claustris: vulgo capitulum seu chorus dicitur. Apud antiquos exedræ in viu erant, eorumq; studiis delectabantur, collocabantur enim in tribus porticibus (vt in quinto scribit Vitruu.) exedræ spacioſæ habentes sedes, in quibus philosophi rhetorésq; sedentes disputabant. De his Cicero in 3. de Orat. Tunc dedita opera quiescentibus aliis, in eam iam exedram venisse, in qua Crassus posito lectulo requieuisset, idem in 1. l. de natu. Deor. Offendi (inquit) eum sedentem in exeda, & cum C. Velleio senatore disputantem. diuus Hieronym. ad Eustoch. Si quis cœperit ægrotare, transferatur ad exedram latiorem & tanto tenuum ministerio confoueatur, vt nec delicias vibium, nec matris quærat affectum. Vitruu. in 7. Peristyliis (inquit) aut exedris, aut cęteris huiusmodi locis quo Sol & luna possit radios suos immittere. Et secundum ista intelligi Ctum in l. si vero plures, post principium, ff. de his qui dete. vel effud. licet glossator noster ibi exedram pro fenestra intellexerit. Neque audiendi sunt quidam alij, qui mutata antiqua lectione vocabulum barbarum reposuerunt. Neque etiam prętereo, quod Alexander genial. 5. c. 11. hoc in loco exedram putat non sedem ab Vlpiano, sed cubiculum designari, columnis fultum. & epistoliis, pluribus excisis spatiis, quibus prospectus in viam erat. Cotta, vide Exhedra.

EITA, inquit Iul Pollux lib. 1. cap. 9. ἐξέδρα, ἵνα συγκαθῶσιν. Budęus vbi supra de exhedræ vsu satis superque edisserit, reiecta explicatione Accursij. Prat.

EXEGISSE dicitur, cui per delegationem satisfactum est: cum delegationem vice solutionis habere, receptum sit, l. quamuis, § interdum ad Velleian. Spieg.

EXEMPLAR principalem scripturam esse, exemplum vero, quod inde descriptum sit, recte Bart. in leg. Sempronius Proculo, ff. de leg 2. dicit. Paul. in l. 2. ff. de fide instrum. Authenticum vocat, quod vulgo dicunt Originale. Et exemplum pro indice accipit. Nusquam autem reperias eo modo Copiam dici. Plinius alicubi exemplum appellat exemplarium. Semper enim memento, bonos autores non obseruare differentiam inter exemplar & exemplum.

EXEMPLAR significat idem quod exemplum, id est, quod aliquo scripto transcribitur. Cic ad Atticum l. 4. Vigebat ab eo, cui misi, & noh habebam exemplar. Et Plancus Cic. l. 10. Exemplar eius chirographi Titio misi. & C. Asinius Pollio eo li. Ex literis, quas Pansæ misi cognosces omnia: nam tibi earũ exemplar misi Horatius quoq, de arte poet. Vos exemplaria Græca Nocturna versate manu, versate diuina. Pariter Suetonius de claris Grammaticis, multaq; exemplaria contracta emendare ac distinguere & adnotare curauit. Non me prætexerit Sext. Pompeiũ Festi scribere exemplar esse id, ex quo sumitur exemplum, quod etiam tradit Laur. Valla elegant. li. 6. Verum non intelligũt de scriptura, sed de exemplo proposito ad imitanoũ. sicut vius est Cic pro Cecin. Falcula exemplar antiquæ religionis, quanquam Cic. etiam in eadem significatione exemplum accipiat, vt patet ex oratione pro L. Muræna, sicuti Valla notauit. At in hac lege legitur exemplarij non exemplaris: Quamobrem hæc quæstio supernacanea videri potest, quanquam fortassis exemplaris legendum, cum nusquam apud bonos scriptores exemplarium legatur Licet Valla & Nic Perottus apud Plin. l. 6. c. 28. ita legant. Iuba, qui videtur diligentissime prosecutus hæc, omnia in hoc tractatu, nisi exemplarium vitiosum est, Berenicem alteram, quæ Panchryos cognominata est. Vbi nunc legitur, nisi si exemplarium vitium est. Vsurpauit etiam hanc dictionem loco exempli seu exemplaris, qui Iustiniani constitutiones Latinas reddidit, sub tit vt nul. mut. agri. Ex quibus manifeste apparet, etiam in hac lege Exemplari legendum sit vt Pand. quoque Flor. habent, nõ recte accipi pro prima scriptura ad differentiam exempli. Quare interpretandum duxerim exemplarij causa, i. e. vt testator secum exempla habere possit. Et quamuis hæ binæ tabulæ forent amicæ originales, vt eas Bart. appellat, non tamen dicuntur exemplaria ad exempli differentiam vt Doct. notant. Nam Scæuola dixit exemplari causa, quoniam vtræque tabulæ sunt alteratum tabularum exemplar. Est enim plerumque necessarium, vt plura sunt exemplaria propter innumerabiles causas, vt ait Imp. Inst. de testa. ord §. sed & vnum. Ferram explic lib. 1. in l. Sempronius, c. 43.

EXEMPLVM Cic. vocat, quod ad similitudinem alterius verbotenus descriptum est: Ex literis, inquiens, quarum ad me exemplum misisti, epist. lib. 3. Vlp. in l. cæteræ, ff. fam. erciſc. Heredem enim, inquit, exemplum debere dare: tabulas vero authenticas ipsum tenere, aut in ædem deponere, l. 2. & l. 11. ff. de edend Barbari copiam appellant. Old.

EXEMPLA literarum, testamenti, &c. pro copiis literarum, quas vocant. Briss. plut. alleg.

EXEMPLVM item solet, dici, quod sequamur aut vitemus. Exemplar, ex quo simile faciamus, auctore Festo lib 5. Seu sæpe cõfunduntur: vt pertineat vtrumque ad factum, quo doceamur. Cic. pro Muræn. Domesticum te habere dixisti exemplum ad imitandum. Et rursus: Ad imitandum vero tam mihi propositum exemplar illud est, quam tibi. Bart. etiam in l. Sempronius, ff. de leg. 2. aliam differentiam constituebat, quod exemplar sit scriptura principalis, exemplum scriptura inde sumpta. Quod autem ad exemplar attinet, probatur ex Festo, Exemplum vero pro vulgari Copia, sumitur l. 2. ff de edend. l. fin ff. quando adepell. & alibi iæpissime. In eundem sensum vtuntur Iuriconsult. Old.

EXEMPLARIVM pro exemplo: Exemplarij verbo l. 47 ff de leg. 2. l. 10. princ. quemadum testam. aper. vtitur Briss in lib parerg.

EXEMPLVM etiam interdum appellatur id, quod ex Authentico describitur est: quod & Iudicem Paulus, vulgus nostrum copiam ac duplicatum vocat. Proinde Authentico ita exemplum opponitur, quemadmodum in viu nostro copia, Originali. Briss.

EXEMPLVM prætera accipitur pro pœna grauiore, quæ cæteris sit documento ad emendationem. Claudius Saturninus in.

au

Digitized by Google

aut facta.ff.de.pœnis. Nonnunquam,ait,euenit,vt aliquorum maleficiorum ſupplicia exacerbentur: quoties nimium multis perſonis graſſantibus, exemplo opus ſit. Hinc,exemplum in aliquem fieri.Old.

EXEMPLVM quoque appellat Cicero id, quod rem venditurus oſtendit emptori, vt ex particula, totius qualitatem æſtimet. *Ein Prob,oder Muſter.* Spieg.

EXEMPLVM denique accipitur,non autem exemplar,pro ſpecie argumentationis: cum probatur aliquid ex ſimili facto, cum citatione auctoris, ſicut tractat l. non poſſunt, ff. de legibus. Vnde prohibita ſunt exempla iudiciorum priuatorum l nemo iudex. C. de ſentent. & interlocut. omnium iudic. Cum non exemplis,inquit Iuſtinianus, ſed legibus iudicandum. Hanc tamen reſtringit Bart.Socin.in tract.fallentiarum tribus limitationibus,quas tibi perluſtrandas relinquo Prat.

Ad EXEMPLVM trahere,id eſt, vt Paulus interpretatur,ad conſequentias producere. Balduin.tit. de iure natur.gent.& ciuil.

EXEMPLVM pro conſequentiis ponitur in l.1.ff de conſt.principum,l.14 ff.de legib.Briſſon.ad exemplum conſtitutiones aliquas trahi: id eſt,ad conſequentias produci.Briſſon.

EXEMPLO pernicioſiſſimum,peſſimumve:Et

EXEMPLI iniqui res l.14 ff.de leg 2.47.ff.iudic Sic.

EXEMPLO malo,& peſſimo l.1.ad SC. Macedon.l.33.ff de re iudic.Briſſ.

His verbis: EXEMPLO,ad exemplum.vtilis actio ſignificatur,l. 11 §. ſi procurator, ff de act. empt l 16. & l.pen ff.de inſtitor. alias nudam ſimilitudinem ſignificant illa verba, l.27. in fin. ff.de donat.l 7.ff.de inſtit.l.6.C.de inoffic.donat Briſſ.

EXEMPLARIS ſubſtitutio.vide infra Subſtitutio.

EXEMPTA actio dicitur,quæ intendi poſſe deſiit,l.ſed & ſi.§. actio 5 ff.ex quib.cauſ.maior Exempta,pro perempta. Brecher.

EXEMPTILE dicitur, quod eximi poteſt l. arg. 25. §. pen.ff.de aur. & argent leg.

EXEMPTIO eſt quædam libertas,qua exemptus eripitur vel liberatur ab ordinarij iuriſdict.gloſſ.c. cum olim,de priuil. Decius conſ.111.& conſ.152.Dominicus c.ſi papa.de priuileg.6.

EXEMPTIO apud Pontificios eſt,vbi aliqua conuentualis eccleſia canonicorum ſecularium, vel regularium, monachorum, vel monialium,immediate ſubeſt Papæ Prat.

EXEMPTIONVM genera duo ſunt: vniuerſalis quæ cum vniuerſitate iuris ad Papam ſpectat,ita, vt Metropolitano,vel Diœceſano nihil iuris maneat in eadem.Particularis,quæ pro parte certis caſibus ab eorum iuriſdictione eximit. vide ca.cum perſonæ.vbi interpretes de priuil lib.6.Prat.

EXEMPTVS dies pro ademptо,& denegato.

EX EMPTO verba aliquando pro contractu emptionis accipiuntur,l.ædiles aiunt. ff. de ædil.edict. Quandoque pro actione illa ciuili.l.iuſtiſſimè § proponitur,ſi.nilo tit Prat.

Ex eo viuo,quod in il o fundo naſcetur, hæres meus amphoras decem quotannis in annos ſingulos dato, Iuriſconſ.elucidat, ff de trit. & vin.Spieg.

EXEQVI delicta, modo eſt crimen perſequi ac deferre: modo vindicare,magiſtratus officio & iure.Briſſ.

EXEQVI ſuam ſuorumque iniuriam.l 8.C.de his qui accuſ.

EXEQVI, pro vlciſci Inſtit.in fin.de his qui ſui vel alien.iur.ſunt Sic & à Plinio iuniore vſurpatum eſt. Catanæus enim interpres,execuros,id eſt, vltros exponit epiſt 4 lib 3.Spieg. Alias ſignificat declarare. Cicero Varroni: Occultiora habeo,quæ vix verbis exequi poſſim. Alias accipitur pro agere indicati formula in factum, vel officio iudicis,l.intra & l. fin. ff. de re iud. Vnde Zaſ.teſte Oldend.executionem recte accipit pro actione iudicati, quam tertius poſſit impedire pro ſuo intereſſe,idque mirabile reputat, vt paulo ante diximus, alias denique exequi denotat perficere, ad finem perducere, *vollziehen, vollenden.* Hinc ſunt executores publici, iudicum miniſtri, quorum officium eſt, vt mandata & ſententias ad effectum perducant, l.executorem.C. de execut.rei iud.Vbi Accurſius tractat quaſdam more ſuo, hoc eſt, admodum frigide, huius verbi ſignificationes Spieg.

EXEQVI paſſiue ſumitur, in l. 2. de re iud. ſententiæ raro exequuntur,& l.18.de iuriſd Prat.Briſſon.

EXEQVI tranſlatiue,eſt transferre pœnam in leuiorem communemque modum,qui ad illud delicti genus non multum pertineat.Vlp.in l.1.ff.de iur.patron.Spieg.

EXEQVI mortem. Lege,Mortem exequi.Hinc.

EXEQVIÆ ſunt funeris celebratio, dum corpus efferur, ſicuti funus pompa exequiarum eſt,Buſtum poſtquam cadauer crematum eſt,quaſi bene vſtum.Corraſius lib.1.Miſcel.cap 13.

EXEQVI pro punire. Exequi ſub titulo eſt,pertractare.Vlp.in l. 1.§ hoc edicto,ff.de poſtuland.Old.

EXEQVI dotē,in l.2.C.fam.erciſcun.pro reptere,cōſequi Breder.

EXERCERE,eſt lucrum facere, vt in tit.ff de exercit. action Et profecto in omni re,etiam literaria,nulla eſt,ad lucrum commodior via,quam exercendi,& frequenter tractandi Prat.

EXERCERE conſiliū.*das Gericht oder Hofgericht beſetzen, beruffen, verſamlen,* quod quia poteſtatis eſt,*der vberkeyt gehört.*

mandata iuriſdictione non tranſit: ideirco Vlpianus de iuriſdictione ſcribit eum qui iudicare iubet, magiſtratum eſſe oportere. Vide Conſilium exercere.Spieg.

EXERCERE iudicia: exercere actiones more ſolito l. 2. C. de ſeruit.& aq.legem conuentionis venditionis,l.8.C.de diſtract. pign.l.3 C. de pignor.

EXERCERE feras Triphonius l. vſufructuarium, ff.de vſufruct. Si viuarius, ait, incluſæ feræ in ea poſſeſſione cuſtodiebantur, quando vſusfructus cœpit: non exercere eas fructuarius poteſt non occidere.Spieg.

EXERCERE interdum ſignificat iutendere,& inſtituere: veluti, cum diximus exercere Actionem,l.3 .ff.de adminiſtr.& peric.

EXERCERE actiones,& excipere,correlatiua ſunt,l.3.§. quod in tutoribus,ff de adminiſtr & peric.

EXERCERE, varias pro adiuncto verbo recipit ſignificationes. Diximus enim

EXERCERE argentarium Inde

EXERCITORES argentariæ menſæ.l.4.ff.de edend.Briſſon.

EXERCERE nauem,l 1.§ fin.& l.4 ff de exercit.

EXERCERE pecunias,l 35.in fi ff de hæred.inſtit.Et

EXERCERE fœnus, l.49 .f de admin.tut.Prat.ex Briſſ.

EXERCERE vectigalia,l.6.§.decu. ff.de decur.l.fi.ff.de vi public. Cicero pro l ge Manil. Quo, ait,tandem animo exiſtimatis, aut eos,qui vobis vectigalia penſitant, aut,eos, qui exercent, atque eximunt?Exercere piraticam prauitatem Authent uauigia.C.de furt. Exercere crimen, l.7 C.ad leg Iul de adult. Cauponam.ſtabulum,l.5.in fi ff.de ob'ig & act l.9.caupones,ff.naut.caup ſtab Feras,id eſt agitare,l.62.§ 1.ff de vſufr. Poſſeſſiones l.12.ff de inſtru. inſtrum. leg. & Varro lib.1.de re ruſt.c.2.Prat.ex Briſſ.

EXERCERI etiam dicitur poſſeſſio,id eſt,coli fundus: quo ſenſu ſumitur apud Vergil.lib.Geor.

EXERCARE moneram adulterinam clandeſtinis ſceleribus, l.fi. princ.C.de falſ.monet.l 2.C pro quib.cauſ ſeruit.

EXERCERE figlinas, harenarias, & argentifodinas, l.15.§.inde quæſitum,ff de vſuf.uct.ff.de ex uat. ff.de excuſat.tutor. Item, id eſt, perſequi, l 32 § item ſi, ff.de arbitr.l.4.C.de reb. cred. Inde

EXERCERE litem, i.e perſequi, l.32.§.item ſi quis Romæ, ff.de recept.qui arbitr Fideiuſſor de exercenda lite,l.8 § poſt litem ff do fideiuſſ.Sic.

EXERCERE prouocationem,l.2.§ ei quoque.ff.de iudiciis Cauſas appellationis,l.4.C.mand.Excuſationis,l pen.ff.de excuſat tut Prat.ex Briſſ. (Briſſ.

EXERCET cognitionē,qui eam perſequitur,l.1.ff ſi liber.ingen.

EXERCERE, punire,c.noa omnis,5.quæſt.5.

EXERCERE, petere, l. vt verborum. C. qui admit. vel apetite viam petenti.

EXERCERE quæſtionem,pro torquere,& tortura afficere Quæſtionem de ſicariis,& inter ſicarios,exercere. Ex.ſſ.

EXERCITOREM nauis dicimus eum, ad quem obuentiones & reditus nauis omnes peruenium,ſiue is dominus nauis ſit, ſiue à domino nauim per auerſionem,recepto in ſe omni lucro & damno,conduxerit, vel ad tempus,vel in perpetuum,l 1.§. exercitorem, ff de exercit. ad quem quotidianus nauis quæſtus pertinet, §.1.Inſtit. quod cum eo. Theophi. Hoto. Nec refert, qui exercet, maſculus ſit, an mulier,paterfamilias, an filiusfamilias,an ſeruus.Sed ſi pupillus nauem exercet,exigitur tutoris auctoritas.Prat.Vide ſupra actio exercitoria.

EXERCITOR ab inſtitore in hoc tantum differt, quod ille terreſtri negotiationi, ille maritimæ præpoſitus ſit, l.1 & l. inſtitor.ff.de inſtitoria.

EXERCITOR, qui nauim,cauponam,aut ſtabulum exercet.Prat.

EXERCITALIS,miles,vaſallus,feudatarius.Prat.ex Lombard.

EXERCITORIA actio tunc habet locum,cum quis ſeruum ſuum magiſtrum nauī præpoſuerit, & quid cum eo eius rei gratia, cui præpoſitus erat,contractum fuerit,§. eadem ratione, ſuſt, quod cum eo contract.

EXERCITVS, Vlpianus: Exercitum dicimus, non vnam cohortem,neque vnam alam, ſed numeros multos militum,& c.l 2. de his, qui not. infam. exercitus autem nomen ab exercitatione traxit,l.1.ff de militari teſtamento.Spieg.

EXERCITVI præeſt, qui legionem vel legiones cum ſuis auxiliis ab Imperatore commiſſas adminiſtrat.l.2.§. 2. de his qui not.infam.Horom.

EXERCITIO quæſtionum publicarum, l 1. ff de offic.eius, cui mand.l.200 ff.de verb.ſign.Sueton.in Iulio.c 11 Et.

EXERCITIO iudicij, l. 15.ff. vt legati ſeu fideicommiſſi nomine caueatur.Prat.

EXERO, id eſt, emitto, ita accipitur in l.fi. C. qui admit. Ioan. Bellon. etym.

Ex facili, pro facile.

Ex facto conſultus,apud Vlp.in l 3.§.1.ff de minor.

EXFESTVCARE,i.e.deueſtire,honorem alteri abrogare,aut eum abdicare. Prat. ex Octon. Friſing. Inueſtitura fiebat Feſtuca, vel ſcipione.Hinc infeſtucare,inueſtire.Prat.

Digitized by Google

EXHAVSTA pars in l.6.§. si patronus. & si quis omissa causa testamenti,& in tit.ad leg.Falcid.ff.dicitur, quæ legatis absumpta est. Brissonius.

EXHEDRA, ἐξέδρα, proprie conclaue, in quo sellæ positæ sunt complures colloquendi causa. Vlp.l.5 § 2.ff. de his qui deiec. vel effud. Oportebit prætorem æquitate motum in eum potiùs dare actionem, ex cuius cubiculo vel exhedra deiectum est:licet plures in eodem cœnaculo habitent.Cic.lic.5 de Fin. & in Orat de prouinc. Cons.pro conclaui vbi philosophi sedentes disputarent, vsurpat.in lib.de Orat.3. Crassum lectulo in exhedra positum dormientem facit.Hot.vide EXEDRA.

EXHÆREDARE proprie est,eum qui ipso iure hæres designatus erat, ab hæreditate remouere. Itaque verbum hoc in suis tantum hæredibus vsurpatur:in extraneis,res inepta est:inquit Paulus in l.quidam, 132.ff. de verb. oblig. ad eos enim hæreditas ipso iure non pertinet. Extranei ergo tum demum exhæredantur, cum prius hæredes scripti in certum casum hæreditate priuantur, vt l. 27. ad leg. Falcid l.18.§. si eodem.de milit.testam.l 41 § eius, de leg.l.44.de hæred.instit. & Instit. Vlp.tit. 22. Briss. Animaduerti impropriè & abusiue verbum hoc etiam ad eos transferri qui præteriti sint: non tantum filios,verum etiam agnatos:in eo loco lib 1.de Orat.quem olim aliorum quorundam auctoritate adductus,corruptum arbitrabar. Res delata est an Centumuiros, cum miles domum reuenisset, egisseque lege in hæreditatem paternam testamento exhæres filius: id est præteritus. Sic in Philip.Orat.2.fratrem ad quem, vtpote proximum adnatum, hæreditas pertinebat, exhæredatum legimus, pro silentio prætermissum, & eo silentio quasi excluſum ac deiectum de spe certa & explorata quam habebat. Igitur,inquit,fratrem exhæredans te faciebat hæredem.Sic Cornific lib.ad Her.4. Hæreditas aliqua obuenit? non potest dici: sed etiam à necessariis omnibus exhæredatus est. Sic in Cluent. P. Ælij testamento propinquus exhæredatus cum esset, hæres hic alienior institutus est. Hotom.

EXHÆREDARI ergo proprie est iudicio parentis, meriti de causis, à successione quæ velut debita est, summoueri, vt loquitur Paul.in l.vlt.ff.de bon.damnat. Ac plane exhæredari, summoueri,remoueri,pro eodem vsurpat Vlp.l.3.§.filius, & §. ante,& §.in eo,ff.de liber.& posthum.

EXHÆREDATIO.Qui filium in potestate habet,curare debet, vt cum hæredem instituat vel exhæredem eum nominatim faciat,alioquin si eum silentio præterierit, inutiliter testabitur, adeo quidem, vt si viuo patre filius mortuus sit,nemo hæres ex eo testamento existere possit: quia scilicet ab initio non constituerit testamentum §.1. de exhær lib.Inst.2.l. tutor cætera,de lib. & posthum.ff.Exhæredatio omnis in testamento fit:vimque suam duntaxat post mortem testatoris habet.Pra. Filij autem exhæredatio vt valeat,multa requiruntur. Primo enim nominatim fieri exhæredatio debet d.§.1. quid autem sit exhæredare nominatim, ex Vlp.in l.1.& in l.2. & in l.3. de lib.& posth ff. videri licebit. Secundo,pure exhæredatio fieri debet,d.l.3 §. pure. Tertio, à toto gradu,nõ à certa hæredum persona exhæredatio fieri debet,d.l.3.§.filius. Quarto, exhæredatio ab vniuersa hæreditate,non à certa parte hæreditatis, vel à fundo hæreditario,vel alia re singulari fieri debet.l.cum quidam de liber.& posthum.ff. Ex eo,quod in principio diximus, apparet, matri necesse non esse, vt filios, quos non vult sibi hæredes esse exhæredet, ea enim filios in potestate non habet:itaq; regulariter,matris præteritio pro exhæredatione § fin.de exhær.lib.Inst.2,apparet, & patrē posse filium emancipatum,cum è manu eius exierit prætereundo,vel inter cæteros exhæredare,§ emancipatos.Inst.eod.Cæterum, & quod diximus,patrem debere filium,quem in potestate habet, aut hæredem instituere, aut nominatim exhæredare, verum est in masculis; filias enim, etiam quas in potestate habeat exhæredare nominatim non tenebatur pater, §.1.Inst.eo l. maximum vitium, de liber. præter.C. Et hæc quidem olim Hodie vero, parentes tenentur liberos, siue masculos siue fœminas,siue eos in potestate habeant,siue emancipati sint,aut hæredes instituere, aut nominatim exhæredare, §.sed hęc quidem de exhęr lib. Instit.2.d.l. maximum vitium, de lib. prætor. C. Sed & parentibus non alias licet liberos in testamento suo silentio prętcrire, aut exhęredes facere, nisi fore ingrati comprobentur,& eas ingratitudinis causas parentes nominatim in suo descripserint testamento, quas plenissime ex Imperatore,in § aliud quoque capitulum, vt cum de appell.cognosc.in Auth.col.9.videre licebit. Illud autem non omittendum,exhæredationem, non adita hæreditate ex testamento, nullius esse momenti, l.pen.§.sed cum, de bonor poss.contr. tab ff.Anchora.

EXHÆREDATIO legis implet voluntatem: Prętcritio secus. Illa solidat testamentum. ista infirmat: Illa lege permittitur: ista prohibetur.Salom in l Gallus,ff.de lib.& posth.Spieg.

EXHÆREDATVS, hæreditate rite priuatus. Non enim quęuis exhęredatio summouet filium à contra tabulas possessione, sed quæ rite facta,vt apud Vlpian.de bon.possess. Vade filius querela sæpe est de inoffic.testam.Prat.

EXHÆREDATIONIS formula duplex est,aut nominatim, aut inter cęteros,Instit.de exhęr.lib.& ff.de lib.& posth.

EXHÆREDARE inter cęteros,i.e.generaliter, & vt ait Theoph. ἀορίστως. Balduin.tit.de exhęred.

EXHÆREDATIO autem quędam notę & iniurię causa fit, quędam non notę causa,sed bono consilio, l.18.ff.de lib.& posth. l.12.§. si quis, & l.47. ff. de bon.lib. Sępe tamen ignominia quędam est l.26 fin.C.de liber.prętcr. & iniuria l.24 de leg.

EXHÆREDATIONIS nota l.penul.ff.de bo. poss.cont.tab.Prat. ex Briss l.10 vbi Goth.C.de test.

EXHÆREDEM testamẽto scribere, & exhæredatum facere,l.4. vnde liberi,l.1.de Carbo.edict.Cic.1.de Orat.l.24.C.de legat. l.22.& 24.C.de inoffic.testam.

EXHÆREDATVS filius videtur,non tantum si ita dixerit pater, Filius exhæres esto,sed & si ita. Ille filius meus alienus meæ substantiæ esto,l.3.C.de lib.præter. Quinetiam à matre,militeve prætoriti,pro exhæredatis habentur l.47.§.fin.ff.de bon. lib.Prat.Briss.

EXHAVRIRE facultates,l.30.ff.de re iud.id est exinanire. Briss.

EXHAVRIRE patrimonium ob munificentiam in patriam, l.8. ff.de decurionib.

EXHAVSTIS apothecis,l.40.ff.de statuliber.

EXHIBERE est eius rei,quæ tangi viderique potest, præsentiam præbere.Gœdd.ad l.22.de verb.sign.n.4.

EXHIBERE quasi ex (hoc est in publico, seu palam: non enim semper particula Ex materiam significat, maxime in verborum compositione)& habere (h.e. ostendere,& demonstrare & præbere) dicitur: siquidem qui exhibet è penu rerum suarum, quod habet, depromit & profert, vt & videri & tangi, sumi vel tolli possit,l.1.§.1.ff de munet.& honor.Ideoque vix est,vt exhibere de rebus immobilib.dicatur.Gœdd.d.loc.

EXHIBERE, est facere in publico apud magistratum potestatem videndæ & apprehendendæ rei,vt actor copiam eius habens, possit experiri iure & exequi actione, quod destinauit l.2 ff. ad exhib. & Caius in l.plus est,ff.de verb.sign. Exhibere,inquit,est præsentiam corporis præbere. Vsus autem exhibitionis latissime patet.Et proprie ad res mobiles pertinet. *zuzeigen fahrende Hab.* Transfertur tamen & ad res incorporales vt,exhibere negotium,h.e.molestiam. EXHIBERE amicitiam: Exhibere doctrinam. Adde Brechæum l.plus est, in tit. de verborum & rerum sign.Old.

EXHIBERE est in publico copiam facere, l.3 de liber. hom. exhib. Exhibere autem minus est quam Restituere, inquit Gaius, Nam Exhibere est præsentiam corporis,præbere: Restituere,est etiam possessorem facere, fructusque reddere. pleraque præterea restitutionis verbo continentur.l.22.ff.de verb. sign.Hot.Alciat.de verb.sign.

EXHIBERE ait Vlp.l.9.§.5. ad exhib. est in eadem causa præstare, in qua fuit cum iudicium acciperetur, vt quis copiam rei habens,possit actione exequi,quam destinauit:in nulla causa, quam intendit, læsa, quamuis non de restituendo,sed ad exhibendum agatur. Proinde si post litem contestatam vsucaptum exhibeat,non videtur exhibuisse,cum petitor intentionem suam perdiderit,&c.Bald.tit.de offic.iud.Hotom.

EXHIBET,inquit Labeo,qui præstat eius de quo agitur præsentiam,nam etiam qui sistit,præstat eius,de quo agitur,præsentiam, nec tamen eum exhibet, & qui mutum, aut furiosum, aut infantem exhibet,non potest videri eius præstare præsentiam: nemo enim ex eo genere præsens satis apto appellari potest,l.246.ff.de verb.sign.Hotom.

EXHIBERE in interdicto de liber. homin. exhib. est,vt ait Vlp. in publicum producere,& videndi tangendique hominis præbere facultatem. proprie autem exhibere est extra secretum habere,l.3.§ 7.ff.de homin.liber.exhib.Hot.Briss.

EXHIBERE in tractatu de tabulis exhibendis est,inquit Vlpian. materiæ ipsius apprehendendæ copiam facere, l.3. §. 8. ff.de tab.exhib.Hot.

EXHIBERE actionem,mandare actionem,cedere actionem alicui, l. qui iniuriæ, §. qui alienis,ff.de furt. Dicimus etiam cedere actioni,transferre actionem ad aliquem.Caius in l.quod sæpe arra § si res vendita, ff.de contrahend. emp.Spieg. Vide Cuiac.obs 10.c.14.

EXHIBERE rem dicitur,qui in præsentiam affert. Alciat.de verb. sign. Restituere vero generalius verbum est, quod etiam ad fructus refertur.Ibid.

EXHIBERE diligentiam,l.2.de peric.rei ven.Negligentiam,l.10. de compens.Fidem,l.23.C.fam.ercisc.l.6.C commu. vtri.iud.

EXHIBERE culpam,i e.præstare,l 3 § nunc videndum.Commo.

EXHIBERE & restituere differunt: plus enim est in restitutione, quam in exhibitione: nam in illa non tantum corporis potestas dabitur, sed etiam possessio ipsa cum omnibus accessionibus reddetur:hac vero tantum corporis præsentia, videndi, tangendi,abducendive facultas præbetur, Gœdd.ad l.115.n. 4.de verb.sign.

EXHIBI-

Digitized by Google

EXHIBERE, pro probare, l. 1. C. de ædil. act.

EXHIBENS, tardius non exhibere censetur, l. Iulianus scribit, §. vlt. ad exhib.

EXHIBENDVS, id est, procurandus, c. cũ amplius. extr. de testib.

EXHIBERE partes suas, officium facere, l. 4 fin. Cod. de in litem iur. Meretrix passim venalem formam exhibet. l. 22. C. ad leg. Iul. de adult.

EXHIBITVS, id est, ductus ad iudicium, l. 1. princ. C. de sportul. vbi Gothofr. not.

EXHIBERI, pro per gratiam relaxari, in l. ad bestias, ff. de pœnis, nec recte interpretari, nec inde colligi posse alleuationem pœnæ, Alciat. 28 Secundi Parereg. Spieg. Prat.

EXHIBERE, alias est educare, alere, nutrire. Exhibere familiam, vxorem, vide l. 34. de neg gest. l. 1. §. 1. ff. de offic. præfect. vrb. l. 5. in princ. & §. si quis à liberto. ff. de li. adgn. l. 5. ff. de naut. fœn. l. 11. ff. de exhib. l. 1. §. si pupillis, ff. de tutel. & rat. l 10 §. si domum, l. pen. & l. vlt. ff. de in rem verso. l. 42. §. vsura, ff. solut. matrim. l. 10. in fin. ff. de alim. leg. l. 17. ff. de doli except. Briss. Hotom. Inde exhibitio pro alimentis in l. 26. §. vlt. ff. quando dies leg. ced. l. 1. §. non autem ff. de exercit. l. vlt. §. si inter, ff. mandat. l. penult. ff de acquirend. hæred. l. 18. §. item cum fundus. ff. de instruct. vel instr. l. 69. §. in domum. ff. de iure dot. Plenius exhibere cibum & potum in l. 1. §. 1. ff. de muneribus. Vtitur & hoc verbo in hanc sententiam Tertull. in lib. de idolo lat. P-iss. Vide & Duarenum, l. in insulam, §. vsuras. ff. sol. matrim. : vide plura de huius verbi significatione, & exemplis apud P. Rebuffum in l. 22. ff. de verb. & rer. sign.

EXHIBERI tam personæ, quam res, & instrumenta dicuntur. Brissonius.

EXHIBITIO testium, l. 20. C de his qui accus. exhibitio accusati l. 9. Cod. de calumniat. exhib. educationis l. 2. fin. C. de alim. pupil. præst.

EXHIBITIO, pro degustatione, apud Vlp. in l. 3. de opt. vel elect. legat pro alimentis, vide §. præced.

EXHIBITIONIS necessitate teneri, apud Impp. in l. exhibitionis, C. ad exhib.

EXHIBITIONIS, & deductionis opus, l. 3. & l. 5. C. de aduoc. diuers. iud. Forte exhibendarum angariarum munus significatur l. vnic. C. sumptus iuunct. muneris ad omn. colleg. pertinere.

EXHIBITORIA interdicta, quibus liber homo, qui ab alio inuitus detinetur exhibere cogitur. l. 1. de lib. ho. exhib. Exhibere autem ibi est in publico copiam facere. l. 3. ff. de lib. hom. exh.

EXHORTANS seruum suum, vt vim faciat, infamis fit, l. 8. princ. C. ad leg. Iul. de vi publ.

EXIGERE cum effectu accipimus. Exigere enim est, quod sibi debetur, per iudicem aut sine iudice reposcere, & auferre: ad eius solutionem præstationemve debitorem vrgere: denique suum ad inuito vel cessante debitore consequi. Igitur qui interpellato cum instantia debitore, ad suum perueniunt, Exegisse dicuntur: Exactumque accipimus, quod non vltro, sed vel imminente iudice, aut alias vrgente creditore, solutum est ac præstitum. Briss.

EXIGERE posse dicitur qui actionem habet. l. 64. §. peruenisse, ff sol. mat. Exigi non posse dicitur, cuius nulla actio petitioque est l. 51. ff. eod. tit.

EXIGI dicuntur debitores, cum ab his pecunia petitur l. 15. l. 25. ff. de liber. leg. l. 16. C. ad leg. Falcid. tit. quando fiscus debit. l. 44. in fi. ff. sol. matr. Briss. Verbum porro Exactæ pecuniæ non solum ad solutionem referendum, verum etiam ad delegationem, Vlp. lib. 32. ad edict scripsit, l. 187. ff. de verb. sign. Briss.

EXIGI etiam mancipia quis dicitur in l. 5. C. de seruo fugitiu. eadem forma, qua exigi portorium apud Gell. lib. 15. c. 14. Briss.

EXACTORES in l. 2. & 3. de conuenien. fisc. debit. lib. 10. & l. 1. de his qui ex publ. rat. eo. lib. & C. de exactor. tribut. dicebantur, quibus exigenda fiscalia nomina mandata erant, qui ad tributorum, & fiscalium debitorum exactionem destinati erant. Quo in significato sæpius hoc verbum reperitur apud Saluia. Massil. in lib. de vero Dei iudicio. Δημόσιος πραχτόρας ἤτοι ἀπαιτήσας, Iustinian, appellat. in Nou. ξ. Briss.

EXACTORES plane serui in l. 41. §. vlt. de fideicommiss liber. qui debitores & nomina exigunt, creditasque pecunias reposcunt, Plauto Flagitatores. Briss.

EXIGO, desidero vt des, fideicommissum valet: sed & ita, volo hæreditatem meam Titij esse: scio hæreditatem meam restituturum te Titio. Neratius autor. Spieg.

EXIGERE, varie accipi, monuit Alciat. proprie tamen exegisse dicitur, qui id recepit, quod instituta actione petebat: vnde exigere ab inuito accipitur. Spieg. Vide Rebuff. ad l. verbum exactæ, ff. de verb. & rer. sign.

EXIGERE, ab ex & ago, pro eiicere, expellere. *austreiben* l. 2. §. quod ad magistratus, ff. de orig. iur. Alias debitum petere, vt, exigere pecuniam. Et exactores, qui exigunt. C. de exactor. tribut. Old.

EXIGERE viam, Cic. 3. in Verr. ad quem locum Ascon. Pædian. Exigere, ait, viam dicuntur Magistratus, cum viciniam cogunt munire, sumptu quam diligentissime facto.

EXIGERE, id est, condicere. l. 5. in fi. princ. C. de secund. nupt.

EXIGVA res. Vide res exigua.

EXIGVA summa pro modica. l. final. ff de prætor. stipul.

EXIGVIORES nummi apud Vlpian. in l. nummis, de leg. 3. & exiguius legatum in fin. l. si ita adscriptum de leg. 1. sicut exiguissima legata dixit Plinius secundus Spieg.

EXILIVM, ab ex solum factum esse verbum. Festus, Nonius & Seruius significant his verbis: Solum significat hoc, hinc exules, dicuntur, solo patriæ suæ pulsi. Item exules dicuntur extra solum. Item, Exul. quasi trans solum missus aut extra solum vagus. Item. Exulat, id est, extra solum suum habitat. Quicunque ergo siue sua sponte, siue pœnæ, ignominiæve causa extra solum suum habitant, Exules dicuntur, quorum tamen tria genera reperio. nam alij Interdicti, alij Relegati, alij Deportati nominantur: quod illa inscriptio declarat in lib. Pandect. 48. de interdictis, relegatis & deportatis. Interdicti dicuntur, quibus interdictum est certi loci aditu commercioque: veluti si qui Roma abesse iubetur à consule: vt Lamia eques Romanus, quem (vt scribit Cic. in Orat. pro Sextio) P. Gabinius consul iusserat ab vrbe abesse millia passuum ducẽta. Item, sicui à præside prouinciæ, veluti Siciliæ, aditu suæ prouinciæ interdicatur. Cuius rei exempla suppeditant in l. 7. §. 4 5 & 6. ff. eod. Relegatorum autem duo genera sunt, alij namque proprie Relegati dicuntur, cum in locum aliquem ab hominibus amicis, & notis remotum amandantur: vt Ouid. qui in Pontum abire iussus est: qua de causa ita scribit.

Arua relegatum iussisti uisere Ponti.

Cic. lib. de offic. 3. Criminabatur etiam, quod Titium filium, qui postea est Torquatus appellatus, ab hominibus relegasset, & ruri habitare iussisset. Alij vero impropriè relegati dicuntur, qui non modo non amandantur alio, sed certum in locum quodammodo includuntur: & quasi circumscribuntur, vt cum præses damnat aliquem ne domo sua prodeat: in l. vlt. eod. quod fecisse Verres dicitur à Cicerone. Verrina 4 qui iudicem illum qui secundum Heraclium iudicarat, in senatu esse, locisq; & commodis publicis vti vetuit. Item cum quis patria excedere vetatur, iubeturve certis in vicis morari: qua de re loquitur Vlp. in l. 7 §. solet eod. eaq; est, meo iudicio, quã Martianus latam fugam appellat in l 5 eod. Vbi ait, latam fugam esse cum omnib. locis interdicitur, præter certum locum. Nam latam fugam Græcus homo dixit, non facultatẽ libere vbique vagandi, vno loco excepto significans: sed φυγὴν potius demonstrans, i. e. exilium ab omnibus locis præterquam ab vno: quasi dicas, hominem ab omnibus locis præterquam ab vno aliquo fugatum, sic enim Græce nonnunquam nostri loquuntur, vt notauimus in l. 1 ff. de sponsal. Sponsalia esse mentionem, pro ἀναγκαῖον. Apparet igitur neque corruptum illum esse locum, vt Budæus & alij existimant, & hanc latam fugam ex aduerso respondere Interdictioni, siquidem Interdictio dicitur, quum quis certi loci aditu, lata fuga vero cum certi loci exitu prohibitus est, quod paucis hisce annis apud Allobroges vsurpari vidi, cum decreto Senatus pistor quidã vrbe sua exire per vniuersum vitæ suæ tempus est prohibitus, quam multam Exilij nomine recte à ICtis appellari, locus quem ex Orat. Cic pro Sextio sebjiciam, ostendit: Idemque tu, cũ hic atque huiusmodi consiliis, ac facinioribus nomine C. Cæsaris clementissimi, atque optimi viri, scelere vero atque audacia tua M. Bibulum foro, curia, templis, locis publicis omnibus, expulisses, incluſum domi contineres: cumque non maiestate imperij, non iure legum, sed ianuæ præsidio, & parietum custodiis consulis vita regeretur, miserisne viatorem: qui M. Bibulum domo vi extraheret, vt id quod in priuatis semper est seruatum, id te Tribuno pleb. Consuli domus exilium esse non posset. Deportati porro dicebantur, qui ciuitate sua multari, vincti (vt verisimile est) nexu aut compedibus, in nauim aliquam imponebantur, sericisque publicis vt cum in insulam transferrent, tradebantur: idque atrocissimum exilij genus erat, quod (vt modo dixi) ius omne ciuitatis & agnationis adimebat. l. 6 ff eo. l 4. ff. de gradib. l. sunt quidam, 17. ff. de pœn. & l. 1. ff de hæred. instit. Itaque neque capere quicquam ex testamento ciuis Roman. deportati poterant, neque ius vllũ in sua priſtina ciuitate retinebant, l. eius qui, 8. ff. de testam. l. si pater. 9 C. de sent. pass. Déniq; mortuorum loco habebantur §. cum autem, quib. mod. ius patr. l Gallus ff. de li. & posth. Hinc illud Iulij Cæsaris edictum apud Suetonium: Desinant, inquit, vltra quærere, mihique qui compertum habeo, credant: aut quidem vetustissima naui impositos quocunque vento in quascunque terras iubeo auehi. Sic Terent. in Phormione. Tantane affectum hominem quenquam esse audacia? Nonne, hoc publicitus scelus hinc deportarier in solas terras? id est, in solitudinem, vt ait Donatus. Triplex igitur inter Deportationem & Relegationem differentia. Deportati ciuitatem amittunt, dicta lege 6. de interdict. Relegati vero retinent, l. septima, §. primo, eodem. vbi Vlpianus ait, siue ad tempus, siue in perpetuum quis fuerit relegatus, & ciuitatem Romanam retinet, & testamẽti factionem non amittit;

Digitized by Google

quod idem traditur in d.l.8. de teſt.& l.4 de interd. vbi Vlp. ait, relegatum in poteſtate ſua liberos retinere : quia & alia iura ſua omnia retinet. Altera differentia eſt quod Deportati perpetuo exilio damnantur:Relegati verò ſæpe ad tempus,d. l.7.§.1. de interdi. Tertia, quod Deportati,vt verbi vis declarat, ſeruis publicis traduntur vincti, vt eos in nauim impoſitos in ſolas terras transferant: vt loquitur Ter. Relegati vero exire iubentur his verbis:Illum prouincia illa, inſuliſque eis relego, excedereque debebit intra illum diem, dict.l.7.§.his qui,cod.Atque hæc quidem ita proprie ac ſubtiliter diſputantur. Verum intelligendum eſt, pinguis plerumque nos iſtis vti verbis, vt qui interdicti proprie ſunt, relegati dicantur Itaque Gallus Ælius Relegatos apud Feſt.ita definit,quibus ignominiæ, aut pœnæ cauſa neceſſe eſt ab vrbe Roma, alioue quo loco abeſſe,lege,ſenatuſve conſulto, aut edicto magiſtratuum.Sic Vlp.in d.l.7 §. his qui ſcribit eis qui relegantur, ita magiſtratus fari ſolitos. Te illa prouincia exire iubeo.Sic de L.Lamia Cicero loquens in ea pro Sext.Eum,inquit,in concione relegauit, edixitque vt ab vrbe abeſſet millia paſſuum ducenta.Maxime vero verbum exilij confunditur atque permiſcetur. Cum enim generale ſit(vt ſupra diximus)tamen ad deportationis ſpeciem plerunque & quaſi proprie reuocatur, & à Relegatione remouetur. vt in l.2. digeſt.de pœn.Capitalia,inquit,iudicia ſunt,in quibus pœna mors,aut exilium eſt: hoc eſt, aquæ & ignis interdictio. per has enim pœnas eximitur caput de ciuitate.nam cætera non exilia, ſed relegationes proprie dicuntur: tunc enim ciuitas retinetur.In eandem ſententiam Ouid.lib.Triſt.2.

Adde quod edictum quamuis emite minaxque,
Attamen in pœna nomine lene fuit
Quippe relegatus,non exul,dicor in illo:
Parcaque fortuna ſunt tibi verba mea.

Item:

Nec mea conceſſa eſt aliis fortuna,nec exul
Edicti verbu nominor ipſe tui,
Arua relegatum inſiſtis viſere Ponti.
Et Scythicum profuga findere puppe fretum.

Item.Triſt.5.

Ipſe relegati non exulis vtitur in me
Nomine;tuta ſuo iudice cauſa mea eſt.

Nomen igitur Exilij, quod generale eſt, plerumque ad ſpeciem Depoſtationis ita contrahitur,vt de ea ſola intelligatur. Marc. autem in d. l.5. de interd. ad ſolam interdictionem & relegationem contraxit. Vbi cũ dixiſſet,exilium eſſe triplex, tamen duplex duntaxat ponit : ſpeciemq; pro genere conſtituit. quemadmodum ex iis quæ ſuperius dicta ſunt, facile intellectu eſt. Atque hæc quidem de Exilio:cuius in Pandectis mentio fit,ſatis multa. nunc illud ſcire oportet,ſtante Repub. diſſimilimam fuiſſe rationem exilij,quam poſtremis temporibus fuerit. Nam (vt Cic.ſcribit in Orat.pro Cecin) exilium non ſupplicium erat,ſed perfugium, portuſque ſupplicij:nam qui volebant pœnam aliquam ſubterfugere,aut calamitatem, ſolum vertebant,hoc eſt ſedem ac locum mutabant.Itaq; nulla,inquit,in lege noſtra reperietur, vt apud cæteras ciuitates, maleficium vllum exilio eſſe mulctatũ, ſed cũ homines vincula ignominiaſque vitant,quæ ſunt legib.conſtitutæ,confugiunt quaſi ad aram, & in exilium:qui ſi in ciuitate legis vim ſubire vellent, non prius ciuitatem quam vitam amitterent, quia nolunt, non adimitur his ciuitas, ſed ab his delinquitur atque deponitur. Sic Cæſar in oratione de coniuratis apud Salluſtium. Eodem illo tempore maiores noſtri Græciæ morem imitati, verberibus animaduertebant in ciues, de condemnatis ſummum ſupplicium ſumebant. Poſt autem lex Portia,aliæque leges paratæ ſunt,quibus legibus exiliũ damnatis permiſſum eſt.Et paulo ſuperius, An quia lex Porcia ac aliæ item leges condemnatis ciuibus non animam eripi, ſed exilium permitti iubent? Et Polyb.in eãdem ſententiam,lib. 6. itemque Cic. in Orat pro domo ſua. Scire autem illud oportet,moris tum fuiſſe,vt quibus ciuitas lege adimeretur,iis non exilium nominatim irrogaretur, ſed aqua & igni interdiceretur : quod in Commentariis orationis pro Cecin. iampridem docuimus:& ſuperius ſub verbo,Aqua & igni;vt dubitare nemo poſſit,quin,cum exilio damnatum aliquem per id tempus legimus, de aquæ & ignis interdictione intelligendum id ſit. Sed quæri video de C. Verre, de Fabricio & aliis qui cum rei lege aliqua publicorum iudiciorum facti eſſent, ſeſeque damnatum iri viderent, ſua ſponte ciuitatem relinquebant, vtrumne exilium illud appellandum ſit: & ſi exilium eſſet,vtrum legitimum,an voluntarium? Reſpondemus autem noſtra quidem ſentẽtia,veriſſimum iſtud exilium fuiſſe, nec voluntarium appellandum, ſed & legitimum, & coactum, & neceſſarium, legitimum,quia leges,quibus erant rei facti ciuitatem iis adimebant.itaque abſentes condemnabantur: vt in Verr.2. iampridem docuimus. Coactum autem ac neceſſarium, quia non ſponte ac libenter diſcedebant, ſed quoniã fore videbant, vt paucis poſt diebus damnati ciuitatẽ relinquere cogerentur. Malebant igitur abſentes, quam præſentes,eam infamiam ſubire:Hoto. Vide Franc.Duaren lib.1. animaduerſ.diſput.c.37 Ioan.Robert.Aurel.ſenten.lib.4.c.11. Adde Peckium l.4.§ diuus.n.7.ff.de incend.ruin.naufr.

EXILIVM.id eſt deportatio in inſulam.Nou.12.c.1.Gothofr.

EXILIVM quoddam reuocabile eſt, Gothofr.ad §.3.l.14.C.de ſacroſ.eccleſ.

EXILIVM, id eſt,relegatio. Gothofr.ad l.2.C.vt intra cert.tempus crim.

EXILIVM & latam fugam, & relegationem in inſulam ſignificat,l.5.de interd.item aquæ & ignis interdictionem,l.2.§.1.de publ.iud.Cic.2.ad Herenn. Hinc ad obſcuritatem vitandam Vlpian.l.148. is demum.de bonis libert.aut exilium,ait,quod ſit vice deportationis,vbi ciuitas amittitur. Inde exilium deportationis,l.5 C.de ſacroſ. eccleſ. & alibi. & exilium relegationis,l.4.de pœn.Briſſ.

EXILIVM triplex Martiano, aut certi loci, vel locorum interdictio : aut lata fuga, ſeu omnium locorum, præter certum aliquem, interdictio : aut inſulare vinculum, ſeu relegatio in inſulam. l.5. de interd. Exilium etiam triplex Archid. cum beatus.45.diſt.Hot.Prat.

EXILIVM aut temporarium, aut perpetuum eſt, l.vlt.de iniur.l. 13.ex quibus cauſ.in poſſeſſ eat.l.4.de interdict Briſſ.Prat.

EXILIVM voluntarium,l. aut facta 16. vbi Budæus de pœn.Prat.

Ex illo dolio amphoras decem, & ſi non decem, ſed pauciores inueniri poſſunt: non extinguitur,ait Paul.in l ſi quis ſeruum modo accipit quod inuenitur, ait Paul.in l.ſi quis ſeruum. de leg.2.Spieg.

Ex iure manu conſertum vocari priſci ICti dicebant aliquem, cui lis intendebatur. Metaphora ſumpta à bellis, in quibus manus conſerere dicuntur, qui comminus confligunt: Autor Varro lib.de ling.Lat.2.Spieg.Vel. vt Prat.lib.5.

EXIMERE diem,eſt,prolongare, vt Cato diem dicendo eximebat,id eſt, prælonga oratione, cenſendi tempus conſumebat de induſtria. Sic eximere actionem dixit Vlpian.cum per dilationem effectum eſt,vt iam agi lege non poſſit.Vide ſupra. Actio exempta.Prat.

EXIMERE & Eripere in tractatu, Ne quis in ius vocatum vi eximat,hoc differunt, quod Eripere eſt de manibus auferre per raptum : Eximere quoquo modo auferre,vel remorari & impedire, quo minus in ius vocatus ſe ſiſtat.l.4.ff. ne quis eum qui in ius.Hotom.Prat.

EXIMERE noxæ, eſt criminis admiſſi gratiam facere, hoc eſt, vt ſcribit Budæus, remiſſionem dare. Brechæus l. aliud eſt fraus.§.inter mulctam.ff.de verb.& rer.ſign.

EXIMENDÆ cretæ, vel lapidius,l.5.& 6.de ſeruit ruſt. prædior.

EXIMERE ancillam, l.7.ff.qui ſine manumiſſio,id eſt,manu iniecta abducere.

EXIMERE laxum,l.6.C donat.

EXIMI de reis dicitur, cuius nomen cum ipſe in reos relatus eſſet,deletum eſt,l.hi tamen,11.in fin.ff.de accuſ.l. ſi interueniente,12.ff.ad Senatuſconſult.Turpilian. vbi Vlp.abolitione interueniente de reis eximi aliquem ſcribit. Cicero etiam Vert. 4. ſignificat accuſatore abſente id fieri : Quo tempore, inquit, omnis illa mea feſtinatio fuit cum periculo capitis, ob eam cauſam,ne tu ex reis eximere, ſi ego ad diem non affuiſſem. Et Pedian. in Corneliam.Poſtero die cum P.Caſſius aſſediſſet, & citati accuſatores non adeſſent, exemptum nomen eſt de reis Cornelij.Hotoman.Prat.

EXIMIVS Imperator Mart.in Authentica de Conſul.§.1.

EXINANIRE,ab ex & inanire,eleganter accipitur, pro attenuare,ſeu minoris efficere.Prat.

EXINANITVR fundum.1.feud.35.§.2.id eſt,deſeritur, euaneſcit, conſtitutio eius inanis & irrita fit.

EXINANIRE legatis donationibus, hoc eſt, euacuare, attenuare, & ad nihilum patrimonium redigere.l.1 & 3.C.de inoffic. donat.Spieg.l.87.de legat.2.

EXINANITIO, euacuatio.ca. ad apoſtolicam. de re iud.li.6.vbi Archid.Prat.

EXINDE,ex eo ipſo die, l.1.C.de præſcript. long.temp.l.8.pr.C. ad l.Iuli maieſt.

EXINDE præſtantur fructus, id eſt, à lite conteſtata, l.4.§.poſt litem,ff.fin.regund.

EX INTEGRO agere idem quod de integro ſignificat.

EXIRE interdum ſignificat dimitti & liberari. Sic

EXIRE de poteſtate parentum, à Iureconſultis dicitur emancipari : à qua ſermonis formula exiſſe è poteſtate dicuntur, qui effrenati feruntur aut libidine, aut iracundia. Lege Tullium libro Tuſculan.quæ.3 Spieg.

EXISSE è poteſtate dicebantur inſani, furioſi, iracundi: qui à mente excidiſſent, & qui ſpreta ratione, cupiditatum arbitrio, præcipites ferebantur. Formula ſermonis detorta videtur, vt ait Eraſmus, à Iureconſultis : apud quos filij ex iuſtis nuptiis procreati,dicuntur eſſe in poteſtate parentum : niſi emancipentur, aut niſi pater moriatur. Rufus emancipati dicuntur exiſſe de poteſtate,parentum.Spieg.

EXIR

Digitized by Google

EXIRE quandoque significat subduci, eximi, abscedere. Sic
EXIRE de hæreditate, & communione res alienata l. 54. ff famil. erciscu.
EXIRE interdum est abire, seu præterire, sic exire dies actionis, l. 20. ff. quod falso tut.
Sine EXITV res erit, id est, sine fine, l. 17. §. principaliter, de arbitr. Briss pareg.
EXITVS in vulgari significatione ponitur, in l 1. §. deinde, ff. de Cloacis, in qua exitum habere Cloaca in Cloacam dicitur, vt & in l. vlt ff. de locis & itiner. in qua est, Exitum habent viæ militares ad mare, aut in vrbes, aut in flumina, aut in aliam viam militarem. At vicinalium viarum pars in militares vias exitum habent, pars sine exitu inueniuntur. Briss.
EXITVS in maleficiis non spectantur, sed voluntas. l 84. ff. ad l. Corn. de sicar.
EXITVM habere, id est, ad effectum perduci, l. 5. ff. de testamen. quemadmodum aper.
EXITVS mariti pro morte, l. 1. §. 1. de his, qui not. inf.
EXISSE dies actionis dicuntur, l. 1. ex quib. caus. maior. cum agendi potestas eximitur. Prat.
EXISTERE, proprie ab existendo dicitur: Sistitur autem quod firmum & immutabile. Cic. de offic. lib. 2. Vt tyranni existerent, & optimates opprimerentur. Hinc
EXISTERE conditio proprie dicitur, quando mora amplius dilui non potest. Ex cap. 9. lib. 3 pareg. Alciat.
EXISTERE, operari est, & efficere: qui est signatus modus loquendi elegantiæ iurisconsultorum dignus; monuit Zasius in gl. nouis. ad l. in oratione. ff. ad l. Falcid. Spieg.
EXISTENTIA sui hæredes operatur transmissionem paternæ hereditatis, etiam non agnitæ, ad quoscunque etiam extraneos: Gothofr. ex Bar. & Bald. ad l. 3 pr. C. de iur. delib.
EXISTERE, interdum significat. Euenire. Briss.
EXISTERE, in natura rerum esse. Bred. vid. l. 6. fin. Cod sol. matr.
EXISTENTIALITAS, Breder. ex lib. ff. 46.
EXISTERE dies, condicio dicuntur noto sensu. Existere etiam hæredes, id est, apparere. Quod verbum de suis proprie vsurpatur, qui emergunt apparentque sui & nascuntur, non fiunt hæredes. l. 14. ff. de suis & legit. l. 11. ff. de liber & posth. Adde l. si pater filium, ff. de vulg. & pupill. vbi Goucanus annotauit Existere proprium verbum eorum esse, qui sine vllo facto mortuis parentibus, statim hæredes fiunt. Extranei vero, existere dicuntur, cum hæreditatem adiere: Cuius rei crebriora in libris nostris iunt. quam vt adscribi debeant, exempla. Briss.
EXISTERE & deficere aduersantur, l 88 ff. ad l. Falcid.
EXISTIMATIO est dignitatis illæsæ status, legibus ac moribus comprobatus: quę ex delicto nostro autoritate legum, aut minuitur aut consumitur. Autor Callistr. l. cognitionum. de extraord d. cog. Spieg Hot.
EXISTIMATIO alias pro fama accipitur: quia scilicet fama ex vulgi iudicio & existimatione nascitur, l. testium. ff de testib. l. 104 princ. de reg. iur.
EXISTIMATIONEM defuncti purgare. l. 3. § quoties, de iniur.
EXISTIMATIO, est alias arbitratus & iudicium. Nam existimatio ab æstimatione proficiscitur. Cum rebus æstimatis, hoc est perpensis, & excussis, postea iudicamus & arbitramur.
EXISTIMATIONEM conseruare. Vlp. in l. quid ergo ff. de his qui not. infam. Pœna grauior vltra legem imposita, existimationem conseruat, &c. Spieg.
EXISTIMATIONIS causa, (sic enim legi debet in l. si in duabus 104. ff. de diuers. reg. iur. non, vt in vulgaribus, æstimationis) quæ ad famam pertinet, quæve infamiæ notam inurit. P. Decio, & Pet. Fabro interpretibus.
EXISTIMATIONEM pœnæ contingunt, quæ infamiam irrogant, l. 11. de pen. Briss.
EXISTIMATIONEM lædere, & notare l. 2 ff. de iis, qui not. infam. & alibi censeruare l. 1. §. prætor. ff. de iis, qui not. infam. purgare, l. 1. ff. de iniur. Prat.
EXISTIMATIONE integra, & illæsa. l. 25. de procu. ff. Quod H. Modestino dicitur ὑγιὴς & ὁλόκληρος. l. 21. ff. de tutor. dat. Prat. ex Briss.
EXISTIMO, id est, puto, opinor, Briss.
EXISTIABILES viuentium fortunæ. Apuleius 2.
EXITIVM, aut Festus, pessimum exitum dicimus. In exitium Reip. contenditur, l. 22. ff. de captiuis & postl.
EXITVS, vide Exire.
Ex Legibus verbum, quomodo intelligendum. Alciatus explicat in l. nominis rei. de verb. sig. Et re vera si vnquam peccatum est in hoc, nunc peccator maxime, non à Iurisperitis tantum, sed à principibus, magistratibus, regibus, pontificibus, sacrificiis, theologis quoque. Proinde nulli non, vt vulgo dicitur, facultati, crebrius inculcanda est ea sententia, quæ habetur C. de ll. Nulli dubium, in legem committere eum qui verba legis amplexus. contra legis nititur voluntatem. Spieg. Adde Forcat. Neciom. dial. 64 n 2.
EX LEX, ait, Non. Marcell. qui sine lege viuit: citatq; hos Varronis σκοπαρχίαν, Versus, postremo. quæro patebis legibus, an non? anne Exlex solus viues?
Ex magistro equitum, officiorum: ex præfecto, ex duce, ex vicario, ex agente in rebus, ex cura palatij, ex comite domesticorum. Briss. ex Marcellin. & Georg. Turonensi.
EX MAGISTER, in tit. C. de nouo C. faciend. sicut Exconsul. Prat.
Ex more, pro secundum consuetudinem.
Ex natis gregem supplere, id est, in locum capitum defunctorum vel inutilium alia submittere, vt dicunt Vlpianus & Pomponius. l. vetus. & seq ff de vsufruct. Spieg.
Ex nobis Descendentes dicuntur: vt Nos, ex Ascendentibus. Auth. de hær. & Falc. § primum vtique Alber.
Ex nunc verbum & includit, & excludit, cap. frequens. de testit. spol. in 6. Si hæc verba adponantur in sententia excommunicationis, non est necesse adiicere, prout ex tunc Clem. 1. de sepult. nam trahitur ad diem conditionis. Innoc. c. præterea. de appellat. Prat.
Ex nũc prout Ex tunc, & Ex tunc prout Ex nunc frequẽs. Pragmaticis formula, qua significatur extremitatem temporis trahi ad initium, & finem trahi ad extremitatem. Accursio, l. 1. C. de edendo. Bart. l. ita stipulatus. *La grande*, de verb. oblig. Bart. l. de pupillo. § si plurium. ff. de nou. op. nunt. Spieg.
Ex non scripto, sine libello interpretatur Albericus in §. si tib studium. de mandat. pr. in auth. Aliter sumitur in §. ex non scripto. Inst. de iure nat. gent. & ciuil. Prat.
Ex officio ad artificium transire, declaratur à Martian. de leg. 3. l. legatis seruis Spieg.
EXOLERE pro deficere, ac vetustate quadam euanescere, familiare verbum Iureconsul. l. 2 § Exactis. ff. de orig. iuris. vbi Oldendorp.
EXOLVERE debitum. l. 1. C. comminationes, epistolas.
EXONERARE debitum, l. 3. C. de pignor actio. exonerare sortis. debitum l. 11. C. de vsur.
Ἐξώφερνα, paraphernalia. Goth. ad l 9. §. 3. pr. de iure dotali.
EXORATVS, l. 3. ff. de obseq. parentib.
EXORBITANTIA, Zas. interpretatur, quę sunt extralimitanea, quæ sunt irregularia, quæ sunt enormata, & propemodum absurda. De his valde notabilis doctrina per Aug. iactatur in l. quique parentes. ff. de in ius voc. Quod quantumcunque sint exorbitantia aliqua, tamen propter honestatis rationem fit extensio eriam ad casum improprium. Sane egregia limitatio ad id, quod per manus traditur, in exorbitantibus non fieri extensionem. Spieg.
EXORCIZARE verbum esse vulgi Vlp. in l. 1. ff. de var. & extraord. scribit. A quo exorcistæ. Iul. Firmic. li. 3. Mathes. cap. 9. Faciet exorcistas, & qui laborantes dæmonum incursione homines aptis remediis liberent. August in lib. de Beata vita de spiritu immundo agens, vel ille ait, qui extrinsecus inuadit acumen sensusque conturbat, & quendam hominibus infert futurum: Cui excludendo qui præsunt, manum imponere vel exorcizare dicuntur, hoc est per diuina eum adiurando expellere. Cui moueri in Ecclesia qui præerant. exorcistæ vocabãtur. l. 1. Co. de episc & cleric. l. 121. de decurionib. in C. Th. Isidorus lib. 8. Etym. ca. 52 exorcistæ ex Græco in Latinum adiurantes vocantur. Inuocant enim super catechumenos vel super eos, qui habent spiritum immundum, nomen domini Iesu adiurantes per eum vt egrediatur ab eis. Briss.
EXORCISARE. Vlp. l. 1 ff. de extraord. cognit. Non tamen si incantauit, si imprecatus est, si, vt vulgari verbo impostorum vtar, exorcisauit, non sunt ista medicinæ genera, tametsi sint qui hos sibi prosuisse cum prædicatione affirment. hęc ille. ἐξορκίζειν est abiurare, & execrari. Talium imprecationũ, quibus morbi expelli credebantur, meminit Plin. li. 28 c. 2. Lucas etiam in actionibus Apostol. c. 19. de præstigiatoribus quibusdam commemorat, qui se dæmonas posse pronunciato Christi nomine profligare profitebantur: quos ἐξορκίστας appellat. Mentio fit in l. 6. C. de episc. & cler. Hot. c. 1. dist. 25. & c. exorcista. 25. dist.
Ex ordine, vice, aduerbij fungitur.
EXORDIVM, pro initio, & primordio. Briss.
EXORNANT sibi mulieres puellas comatas. l 49 D. de leg. 3.
EXORTIS incendiis plurib. eodem die. l 2. D. de offic. præf. vigil.
Ἐξωστὰ, v. Gothof. ad l 11. pr. C. de ædific. priua. & Cuia. 1. obseru. 30 & 4. Inst. tit. de act.
Ex parte, idem quod partim significat, & vice aduerbij ponitur. Canonistę aliter, &, vt pleraque alia, barbarè vsurpant.
EXPATRITIVS, qui patritia um depositit Zeno l. 3 C. de senat. vel patrit. Quoties vito forte patritio, vel expatritio, vel ei quem pictoriane &c. Hotom.
EXPAVESCENDVM, l. 29 § forsitan, D. de liber & posth.
EXPECTARE morte patris significat etiã valde auidè expectare vt est apud Fabiũ li 8. c. 3 & notũ est illud è poeta. Filius ante diem patrios inquirit in annos, Baldui. de hęr. quali. & diff.
EXPEDIRE, interesse, conducere, vtile & è re esse, significat, l. 5. §. si æs alienum, D. de reb. eor.
EXPEDIRE nonnunquam significat explicare. Briss.
EXPEDIRE, pro absoluere. Caius de iureiur. Max mum remedium expediendarum lit.um in vsum venit iusiurandi reli-

Digitized by Google

gio,in tertiis personis, h.e. impersonaliter,pro vtile est, vsurpatur,Instit. de his qui sunt sui vel alien. iur. §. sed & maior, Expedit reip.ne quis re sua male vratur. Expediat,id est,conueniat,vel oportcat.c.cum expediat,de elect.in 6.

EXPEDIRE proprie est pedem retentum liberare, quod impeditur is dicatur,qui pedes habet ita alligatos, vt progredi nequeat;hinc ad multa alia transfertur, vt expedire negotia : & expeditum,quicquid promptum est & paratum. Connan.lib. 9.cap.5.

EXPEDIRI, in §.item pretium, Inst. de empt.est explicari, exerceri.celebrati.

EXPEDIENDA de plano sunt quæ proconsul habet, l.nec quicquam de offic.proconsul. Quam expeditionem, qui eandem cum summaria cognitione faciunt, res diuersas confundunt, nec acute satis distinguunt quæ secerni debent. Id enim pro constanti & certo habeo. Esse, vbi & summatim de causa cognosci possit, cum tamen de plano res expedire nequeat. Et quid est ergo,de plano expedite ? Nempe iudice pro tribunali more maiorum ad ius dicendum non sedente : Ex eo significatione sumpta, quod Planum pro terra, seu solo nonnunquam dici solent, vt apud Ouidium Nasonem : Qui cadit in plano, sic cadit,vt tacta surgere possit humo ? Apud Domitium Vlpian.l.sed etsi.§.1.de instit. Proscribere palam sic accipimus claris litteris, vt de plano recte legi possit, & apud Cornelium Frontonem. Cadimus in plano. decidit aliquid ex alto. Hinc Sueto. Tranquill. in Tiberio Cæsare : Si quem reorum (inquit) elabi gratia rumor esset, subitus aderat, Iudicesque aut plano, aut è quæsitoris tribunali, legum & regionis, & noxię de qua cognoscerent, admonebat.T.Liuius lib.10.Quia ægre successerant ex plano in muros,& L.Florus lib.4. Qui fiduciam timens, in quos se recipiebant. Castra sua, sed quæ in plano erant habitare & incolere iussit. Curt. lib.3 ἐπιτομῶν.c.4.

EXPEDIRE nomina,Cic.l.16. Epist. ad Att. Quo in genere loquendi positus est elegans ille locus in Valerium Catonem, summum Grammaticum, qui creditori satisfacere non poterat ęrisque alieni dissoluendi copiam non habebat, in quem Bibaculus, vt Suet. l.de illustrib. Gram.refert,lusit his versibus.

Mirati sumus, vnum Magistrum.
Summum Grammaticum,optimum Poetam,
Omnes soluere posse quæstiones :
Vnum difficile expedire nomen.

EXPEDIRE per libellum. Moris fuisse,vt quid à principe desideraturi, principem etiam præsentem scripto adirent,auctor est Tacit. Annalium lib.4.eiusque moris meminit Callistratus. Ait enim Diuum Hadrianum aditum fuisse per libellum à Iulio Terentio, l. Diuus. De re iud. Vlp. etiam de quodam scribit, qui se fecisse procuratorem libello principi dato professus est,l.ne satisdatio.21. Rem rat. hab. Hunc morem ab iis quoque obseruatum fuisse, qui quid à prætore aut præside, aduersario nullo in ius vocato, postulabant, expresse testatus est Iulius Paul.l.15. de in ius voc. Et tunc si talis res per libellum peteretur, quæ prolixiorem nullam requireret causæ cognitionem, statim per libellum, etiam de plano expediebatur. Itaque illud esse omnino videtur quod Suet. sic de Nerone scribit:In iurisdictione postulationibus nisi sequẽti die ac per libellos non temere respondit. Eos haud dubie libellos intelligens, quibus adiri Principes moris erat. Fgitur ad illud quod à principe, vel à præside libello petebatur per libellum respondebatur : & sic per consequens expeditio postulationis fieri etiam per libellum subscriptione,solebat. l.29.de l.Corn. de falsis. Si aut res quæ per libellum petebatur, talis esset, vt opus haberet decreto, tunc ea neque de plano, neque per libellum poterat expediri,sed in diem cognitionum differebatur : qui dies cognitionum, decreti dies appellabatur.l.28.in pr.de Excus. Rœuard. pro trib.lib.Sing. cap.8.

EXPEDIRE alimenta pupillo, i. erogare,& administrare,l.vlt. vbi pupill.educ.

EXPEDITIO, proprie profectio cum expeditis militibus. Sallust.Iugurth Marius interea exercitu in hybernaculis composito, cum expeditis cohortibus & parte equitatus proficiscitur in loca sola. Et paulo post, de eodem loquens, Pauidi sine decore ad Syllam profugiunt, quem Consul in expeditionem proficiscens Prætorem reliquerat. Imp tamen pro castris posuit in pr. tit. De milit. test. vel testamentorum leges non exiit ab iis, qui in expeditionibus occupati sunt nam in §.4. Quatenus, inquit, militant, & in castris degunt.. Hotom.

EXPEDITIO itineris faciendi, id est, confectio,absolutio,l.6.§. 2.C.de appellat.

EXPEDITVM, Vlpianus in l.contra. §.si filius, de pactis venuste accipi, pro certo, explanato, declarato, deciso, Quod & ipsum non est expeditum. Idem in l.2.rem pup.sal.fore,non expeditam emptionem, pro difficili, & ea quæ cito fieri non potest. Sic expeditissimũ,pro certissimo & indubitato,Gaius dixit in l.venditione.§.fin.de hon.aut.iud.post. Denique expeditum dicitur, quicquid promptum ac paratum, vt supr. Hoto.Prat.

EXPEDITI milites, vel in expeditionibus existentes dicuntur quicunque sunt in ipso exercitu aut castris, id est, eo loci,quo Reipub.causa est belli apparatus, seu in statione illi sint, seu in hybernis seu aliubi pro finibus Imperij tuendis : imo quocunque in locò sint militiæ causa, vt si Romæ sint ad defensionem vrbis collocati ac dispositi. Falsum ergo, stationarios ac limenarchas non recte testaturos iurè militari, quia non sint in expeditionibus.Nam Vlp.l.1.§ vlt.de bono. possess.ex test. Miles est,etiamsi in nostro non est: & Nauarchi ac Trierarchi classium, iure militari testari possunt : & in classibus omnes remiges ac naturę milites sunt: item & Vigiles.Hotom. ex Connano.

EXPELLERE & Repellere,non debet intelligi de armis priuatis, & de facto, sed de publica executione,& de iure, teste Iustiniano in procemio Instit.qui ait,Sed etiam per legitimos tramites calumnientium iniquitates expellat : Vnde quidam Doct.falso tradunt in certis speciebus permitti priuatim expellendi facultatem. Prat.

EXPELLVTA.Compulsor.Goth.ad c.6 Nou.128. ex Scrimg.& Iulia.

EXPELLERE patronam, id est,repellere,summouere,excludere. Briss.

EXPELLERE,pro repudiare,l.8 §.5 pr.C.de repud.

EXPELLERE è patrimonio,Ciceroni est,paterna hæreditate excludere.Idem dixit,Expulsam à matrimonio filiam. Spieg.

EXPENDENDVM reditum patrimonij vtiliter monuit Vlp. in l. Ius alimentorum. Vbi pup.educ.deb.sic scilicet,vt semper aliquid ex reditu supersit.Spieg.

EXPENSA in rationibus ab antiquo appendendarum pecuniarũ more dicta,Plin.lib 33,c.3.scribit.Idem expensare in l 41.§.libertatem.ff.de fideicommi.lib.quod alias Expensum ferre dicitur. Plin.lib.2.c.7.Huic omnia expensa, huic omnia ferentur accepta, & in tota ratione mortalium sola vtramque paginam facit, ferre pro imputare & attribuere. l.22.§.pen.ff.ad Treb.l.10 iff.de sup.l.24 ff.quæ in fraud.credit.l.13.ff.qui potio in pig.Briss.adde Conn.lib.8.c.1.n.5.

EXPENSÆ Nemo qui vltra substantiæ suæ modum sumptus facit,æquo animo ferendus. Nouell. Vt determi. sit num.cler. §.ex omni igitur. Const.3. non oportet vndique ad sumptus possessiones conquirere, (Nam id insatiabili cuidam auaritiæ simul,& impietati proximum est)sed ex moderatis facultatibus sumptum temperare. ibid.Prat.

EXPENSÆ sumptus sunt voluntarij : & non necessarij Impensæ vero sunt vtiles,& necessariæ.Prat.

EXPENSÆ debentur variis ex causis: alias ex victoria totius causę,de quibus tractatur in l.properandum.§.sin autem alterutra.C.de iud.& in cà.calumniam de pœnis.Alias ex contumacia aduersarij. Quarum sit mentio in l.sancimus.C.de iudic.& in c.cum dilecti. de dolo & contumac. Alias ex culpa Aduersarij, qui processum causæ differt,vt est constitutum in l.non ignoretis, C.de fructi. & liti.expens.& in c.finem litib. de dol.& contum. Alias ex temeritate eius,qui alium sine actione eius traxerit,vt in l.eum quem temere. in pr.de iud.c. 1.de dol.& contum.lib.6.Prat.

EXPENSVM ferre,est scribere se pecuniam dedisse .Vlpianus ad Senatusconsul. Trebell.l.mulier.Dicendum est potius,fructibus hoc expensum ferendum, quam fideicommisso. Obseruandum autem, quod non solum de pecunia,sed etiam de aliis operibus dicitur. Marcel.ad l.Iul.repetund.l.lex Iulia. Illud quoque cauetur, ne expensum ferat opus publicum faciendum, frumentum publicè dandum, præbendum,adpræhendendum,sarta tecta tuenda, antequam perfecta, probata, præstita lege erunt. Iauol.de supelleg. l.qui vestem communem omnem, & res plurium generum supellectili ferre solitus erat. Scæuola,quæ in fraud.l.pupillus. Creditores negligentiæ expensum ferre debent. Spieg. Adde Forcat.in Auario Iuris Ciui.c.2,n.5.

EXPENSVM ferre dixit Plin.lib 2.c.7.Ferre,pro imputare & attribuere.l.22.§.pen.ff.ad SC.Trebell.Prat.

EXPERIRI & periculum facere etiamnum Latinis pro eodem dicitur, & periculum pro experientia, experientia pro periculo lib.7.c.11.n.7.Connan.

EXPERIRI, vel Experiri ius (vtrumque enim dicitur) lege agere est, vel actionem in iudicio intendere, inde deducto verbo,quod qui rem aliquam iudicio petunt, ij quod iuris se habere ad eam rem petendam arbitrantur,id ad iudices tentandi & experiundi causa exponunt.Liuius lib.50.Prętor inquit, L.Petilio dixit, sese eos libros in ignem coniecturum esse, prius quam id faceret, se ei permittere, vt si quod seu ius seu auxilium se habere ad eos libros repetendos existimaret, experiretur : id integra sua gratia facturum.Paul.l.1.ff.de in ius voc. In ius vocare,est intis experiundi causa vocare. Vlp. ex Prætoris edicto in l.4. ff.vi bonor.rapt.In eum annum,quo primum de eare experiundi potestas fuerit, in duplum, &c.

Digitized by Google

Sic

Sic l.3. §. hæc pœna, ff. quod quisque iur. l.1. de diuers. temp. act. Hot.

EXPERIRI, & ad iudicium vocari, sicut agere, & conueniri opponuntur. l.15 ff. de administr. & peric.

EXPERIRI iudicium. l.12. de quæst.

EXPERIRI iudicio, actione, interdicto, passim legitur. Experiri, absolute, eodem sensu, l.3. hæc pœna, quod quisque iuris l.23. de pos. Briss.

EXPERIENS pro experto l. ex aula. Co. de priuil. eo. qui in sac. palat. milit. Prat.

EXPERIENTIA est cognitio quædam nullo docente, per vsum contingens. Et in hoc distat ab arte, quæ certis traditur præceptis. Old.

EXPERIMENTVM equorum vel mularum, l.10. ff. de præscript. verb.

EXPERIRI intra parietes, Ciceroni est, permittere rem disceptandam inter amicos citra iudicium, & extra cancellos forenses. Vulgo Amicabilem ingredi compositionem appellat. Spieg.

EXPERIVNDI potestatem habere quid sit, exponitur in leg. 1. ff. de diuers. temp. & l. 55. ff. de ædil. edict. Quod pertinet ad interpretationem l. 6 ff. de calumniato. l. 1 ff quando. act. de pecul. l. 1. & l. 10. ff. quæ in fraud. credit. l. 1. ff. vti possid. Iuris experiendi gratia dixit Paul. in l. 1. ff. de in ius voc. vi & Cic. pro Cecinna. Homines inermes, qui ad constitutum iuris experiundi gratia venissent, id est, vt de iure suo experirentur, disceptarent. Briss.

EXPERIRI, pro defendere in c. 1. de iudic. Prat.

EX PERSONA mora fieri dicitur in l. Mora. ff. de vsur. cum per debitorem fit, quo minus soluat. Quod tunc accidit, cum interpellatus non soluit, quibus in causis moneri illum oporteat. Nam qui paratus fuit soluere, si à se peteretur, nihil facere videtur, quo munus eo tempore, quo creditor postulet, soluat. Donellus de mora.

EXPERS immunis l. 1 C. de secund. nupt.

EXPERTES, qui nullam rerum experientiam habent. C. de tuto. & cur. illustr. pers. l. 2.

EXPERTVS hoc est, experientia doctus & pendens factus. Huic credere oportet c. vt constitueretur 50. distinct.

EXPETERE ius alicuius, pro curare, vt alicui fiat ius & ius suum obtineat.

EXPIGMARE & Expigmatio, pro fucare & fucatio capitur apud Cyprianum in lib. de habitu virginum. licet vulgo ibi legatur Expugnare & Expugnatio, quæ verba non quadrant sententiæ. Tiraq. in 3. l. connub. glos. 1. part. 1.

EXPILARE, furtiue fraudare. Inde apud Iurisconsult. titulus est, De crimine expilatæ hæreditatis. Et qui alienam hæreditatem expilauerit, extraordinariè solet coerceri. Prat.

EXPILATA hæreditatis crimen proprio nomine notatum est, cùm in futuri appellationem nõ caderet, quòd in hereditaria committi non intelligitur l. 2. §. 1. D. expil. hæred. l. 17. Co. de furt. l. 3. C. famil. ercisc. l. 3. §. nunc videamus. ff. de suspect. tut. Quamobrem in l. 21. D. de acquir. hered. ita scriptum est, rem hereditariam quasi subripiens, vel expilans. Expilare verò hereditatem, i. spoliare dixit Scęuola in l. 40. ff. de statu liber. Et ita expilatam hereditatem accipimus in l. 21. ff. de fideicommissa libert. Et expilatæ hęreditatis postulare in l. 13. D. de negotiis gest. toto tit. de crimine expilatę hered. l. 7. in fin. D. ad Turpil. l 3 §. nunc videamus. D. de suspect. tutorib. Expilatio hereditatis furtum improbius appellatur. l. 12. Cod. de his qui notant infamia. Briss.

EXPILATIONES à furtis discernuntur qualitate & atrocitate criminis. l. 16. §. qualitate. de pœn. Briss.

EXPILATORES sunt Asconio atrociores fures, qui ne pilum quidem relinquunt in corpore spoliatorum. Vide suprà, Cõpilatores. In iure nostro propriè hoc vocabulo notantur, qui ex reb. vacantis hæreditatis aliquid surripiunt, vt D. & C. eo. Vlpian. de Effrac. l. 1. Expilatores, inquit, qui sunt atrociores fures, hoc est, λωποδύται, id est, qui vestibus homines exuunt, vt Haloander interpretatus est. Budęus legit συλαγωγοὶ vel συλητὴς, indicans hoc furtum vocari improbius, in l. si te expilasse. C. ex quibus caus. infam. irrog. Cicero in prętura vrbana improbissimum appellauit. Alciatus, apparet eos expilatores, qui viatoribus noctu pallia & vestes diripiunt. Spiegel.

EXPIRARE, id est, spiritum emittere, siue mori, l. 22. D. de. SC. Silan.

EXPIRAT, Matt. §. fin. l. 1. de requir. reis Nam & si intra annum mortuus sit, criminis causa expirat & perit. Translate, pro decidit & transfluit. Sic & libertas expirare dicitur, quæ in declinatione est. Spieg. Substitutiones expirare solent, l. 5. Co. de impuberum substitutio.

EXPLANARVNT, id est, interpretati sunt, & exposuerunt, apud Iustin. in Aut. Quem oporteat episc. §. 1 Hoc autem futurum esse credimus, si sacratum regiratum obseruatio custodiatur, quam iusti, & laudandi & adorandi inspectores & ministri Dei verbi tradiderunt Apostoli & sancti patres custodierunt & explanauerunt. Hinc explanator, qui interpretatur & exponit. Cic. 1. de Diuin. Sunt enim explanatores, vt grammatici poetarum. Spieg. Explanare voluntatem suam adhibitis testib. l. 1. §. 2. C. de Lati. liber. toll.

EXPLERE, complere & implere significat. Briss.

EXPLERE conditionem, id est implere, l 4 § serui, ff. de statuliber. Expleri conditio dicitur, quæ impletur, & existit, l. 18. de cond. & demonst.

EXPLICARE, expedire, conficere, peragere, plerunque significat Briss.

EXPLICARI, id est, decidi, res non potest citra adiudicationes & condemnationes, autor Paulus de procur. l. licet. §. si plures. Spieg.

EXPLICARE pecuniam, quod Gręci μείζιον. Latini Curare. Callistratus, l. 31. ff. de re iudi. Si quis tamen per contumaciam magis, quàm quia non possint explicare pecuniam, differant solutionem, i. In promptu non habeant. Hot.

EXPLICARE se, id est euitare periculum, l. 29. §. item Labeo, D. ad L. Aquil.

EXPLICATIO, est allegatio infirmans supplicationem. Et est pro actore contra reum. Replicatio, allegatio est contra exceptionem. Supplicatio verò, allegatio est, quæ replicationem infirmat, & reum adiuuat. Spieg.

EXPLICITE, non est distinctè & apertè, vt Canonistæ vsurpant: hoc enim explicare significat, sed expeditius & celerius denotat. Prat.

EXPLICITO, hoc est, absoluto, apud Vlp. ad SC. Trebell. Explicito tractatu, qui ad fideicommissa singularum rerum pertinet, transeamus nunc ad interpretationem SC. Trebelliani. Hoc SC. factum est, eodem referente, temporib. Neronis, octauo Calen. Septemb. Anneo Seneca, & Trebellio Maionio, Coss. Spieg.

EXPLORARE, est inquirere, inuestigare, excutere, examinare, Briss.

EXPLORATA fides, pro perspecta & certo cognita apud Aurelium, in l. vnica. de Offic. præf. præt. Spieg.

EXPLORATI iuris est, id est certi. Briss.

EXPLORATORES, qui secreta nunciant hostibus, proditores sunt, & capitis pœnas luunt. Arrianus in l. omne delictum. de re milit. l. 38. de pœn. Briss.

EXPLOSA pristina fictione. Inst. de fideicom. hæred. §. sed quia Alber.

EXPLOSIS ridiculis ambagib. l. vlt. C. de Legib. & Const. Alber.

EXPLOSIS atque reiectis præscriptionib. l. 1. Cod. de Consort. eiusd. lit. Alberic.

EXPOLIATI Zasius inquit, eleganti figura dicuntur qui sunt priuati, qui iacturam in bonis passi sunt. Ita Iurisc. in l. 1. D. de Don. int. vir. & vxor. dicit, donationem esse prohibitam inter coniuges, ne se mutuo amore spoliarent. Sic in l. 2. de Bondam. Is qui detruditur in carcerem propter crimen, non debet spoliari bonis antequam feratur sententia. Spoliari, id est, priuari. Et quod Instin. in §. compensationes. Institut. de Act. dicit, Expoliatum bonis, Iurisconsul. in l. fin. ad fin. de his quæ in fraud. dicit, Exutum bonis: vt paria sint, Exui bonis, & Expoliari bonis, i. iacturam bonorum pati. Vnde interpretes dicti §. compensationes, verbi Expoliatus elegantiam non intelligentes, alienum, ridiculum, & planè impium, vt Zasij, vtar verbo, sensum inuexerunt. Spieg.

EXPOLIATORES. Lege, Atrociores fures.

EXPONERE, interdum significat emittere.

EXPONERE cautionem, epistolamque, dicimus pro cauere & emittere epistolam. l. 25. ad fin. D. de probatio. l. vlt, D. de constit. pec. l. 81. §. procuratorem. ff de procuratoribus. l. 43. in fin. ff. de adm. tut. l. 7 §. & illud. C. de præscript. 10. anno. § fin autem per procuratorem. Institut. de satisd. Exponere filium l. 29. ff. de manumiss testamento, l. 16. C. de nuptiis. Et expositus filius in l. 1. § si quis nesciat ff. de iur. & fact ignor. Briss.

EXPONERE merces, pro, exonerare, l. vlt §. 1. ff. de lege Rhod.

EXPONI dicuntur infantes, serui, liberti, & languidi, si sine cura dimittuntur, vel eis alimenta negantur à parentibus, à dominis, vel à patronis. Vt in cap. vnico, de infant. & languid. Exponere enim aliqui solent delegati pietatis officio infantes vel languidos ante Ecclesias, vt eos alij miseratione moti colligant 87. distin. si expositus. Spieg.

EXPORTARE *Verschiken*, Martian. Exportandus ab Italia, si venerit, in prouincia morari potest. l. 2. de export.

EXPOSCERE, & Deposcere, est dedendam aliquem ad pœnam petere.

EXPOSTVLARE Donato est conqueri, obiurgare, querelam apud eum ipsum deponere, qui fecit iniuriam. Prat.

EXPOSTVLARE summissim, seruorum est erga dominos, qui aperte conqueri non audent propter reuerentiam. Nec semper est subaccusare seu appellare aliquem de accepta iniuria, verum etiam vehementer postulare. Insul. ex Sueton. in Aug. exemplum adfert. Spieg.

EXPOSTVLATIO, est aduersus cum quem accusamus. Quod F. Syl. adnotauit. Expostulationem facere, est cũ querela, apud

Digitized by Google

amicos requirere, & quasi officium amicitiæ in alio desiderare: quia ab eo violatum sit. Spieg.

EXPRÆFECTI l. 2. C. de præf. præt. qui præfectura abierunt: vt exconsules, exvicarij, excubicularij Prat.

Ex præparato, vice aduerbij ponitur, id est, dedita opera.

Fx præscripto agere, imperite aulici dicunt, iuxta Instructionem.

EXPRESBYTER, presbyteratu depositus, c. accedens 50 distinct.

EXPRESSA nocent, non expressa non nocent. Sententia hæc est apophthegmatica, plus in recessu habens, quam verba ipsa in fronte præ se ferant, vt ostendit eleganter Ferrarius in huius Regulæ explicatione. Obseruandum tamen, quod & ea quæ ad aliud expressum referuntur, aut ex necessaria consequentia veniunt, tanquam expresse iudicantur, l. ait Præt. §. 1. l. in summa in prin. de Re iud. l. asse toto. ff. de Hæred. instit. cum similibus. Hanc elegantem Iuris doctrinam accuratè latéque prosequitur Ias. in l. Prætor ait, ff. de Oper. nou. nunc. & Abbas in cap. olim. extr. de Censib. Alioqui expressum facit cessare tacitum, l. cùm ex filio. §. filio. ff. de Vulgar. & pupil. substitut. Et plerunque fit latior interpretatio in casu expresso quàm tacito.

EXPRESSA quandoque prosunt & non expressa non prosunt, vt rectè colligit P. Faber. in d. l. 185. per l. si mater. 11. §. denique, & §. si quis autem petit. De except rei iud. Expresso vitiato non vitiatur tacitum, V. Dd. in Rubr. ff. de vulg. & pup. & ibi limitationes. An expressum dicatur, quod ex mente ac sententia legis est, rectéque deducitur, V. Bart. in d. l. prætor ait, in prin. de oper. nou. nun.

EXPRESSE, pro manifestè & apertè.

EXPRESSIM, diserte, nominatim. Paulus l. 98. § 3. ff. de solut. Quod ita potest admitti, si hoc ipsum expressim agebatur, Hotomannus.

EXPRESSVM, tribus modis. Primum quod verbis generalibus exprimitur: Secundo, quod verbis specialibus. Tertio, quod singulariter, & proprio nomine exprimitur, secundùm doctrinam Bartol. in l. 1. ff. de vulgar. & pupill. substit. Ioh. Bello. Etymol.

EXPRIMERE est palam & apertè significare, declarare, demonstrare, l. 13. § vtrum, ff. de reb. dub. Expressisse, & voluisse, separantur, l. 16 § vlt. ff. de legat. 1. quemadm. Exprimi & regi verbis, opponuntur, l. 68. ff. de hæred. instituend.

EXPRIMERE, inter alia etiam hoc significat, vi & necessitate impetrare & auferre, vt enim extorquere, sic exprimere dicitur, quasi manibus pressis auferre, & extundere, Spieg.

EXPROBRARE, pro pudore afficere. Sic Plin. Iunior. Etiam malaemptio semper ingrata, eo quod exprobrare domino stultitiam videtur, Spieg.

EXPROMISSOR Hotomanno idem quod adpromissor, qui pro alio promittit: idem qui fideiussor seu sponsor.

EXPROMSSORIS nomen pro eo ponitur, ait idem Hotom. qui non accedit obligationi, sed eam totam in se suscipit, quasi alienæ obligationis Vicarius. Seruus domino obligari non potest: ergo nec fideiussorem dare: at expromissorem recte dat, qui suo loco promittat, l. 7. §. 8. de dolo malo. Et ibidem Expromissor loco promissoris est apud creditorem: nec accedit obligationi, sed solus obligatur liberato debitore. Ergo differunt expromissor & fideiussor, &c.

EXPROMITTERE est nouandi animo pro alio vel pro seipso promittere, Briss. Expromissor, qui alienam in se obligationem vel fideiussione, vel nouatione, aut delegatione suscipit: is quandoque reus dicitur, Briss.

EXPROMITTERE quoque dicitur filiusf. seruúsve qui creditam sibi, dum in aliena esset potestate, pecuniam, paterfam. vel liber factus, soluturum se promittit. Briss.

EXPROMISSOR plane alius est à fideiussore: & illius nomen generalius, quam huius Briss. Expromissione fit nouatio non fideiussione, Prat. v. Cuiac. 13. obseru. 35.

EXPROMISSOR dicitur, qui pro alio nouandi animo promittit. l. vlt. ff. ad Macedon. l. si mulier. 22. ff. ad Velleian. l. septima, §. 4. ff. de dol. mal. l. 4. §. 1. ff. de re iudic. leg. 4. ff. de condictio. causs. dat. l. qui libertinis, 37. ff de oper. libert. Itaque omnino differt Expromissor à fideiussore, siue Adpromissore. nam ille solus obligatur: hic cum alio. ille reus principalis est: hic accessorius. Illum qui dat, liberatur: hunc verò qui dat, obligatus manet. l. vt res, quinquagesima tertia, ff. de contrahend. empr. l. quod si. 10. ff. de pign. act. l. quod seruus, 56. ff. de pecul. l. 5. § si pater, ff. de iur. dot. Hot. Adde Cuiac. ad l. eleganter. §. seruus pactionis. ff. de dolo malo. Conna. lib. 6. c. 6. nume. 2. & num. 91.

EXPROMITTENDI autem verbum proprium est Iureconsultorum, ab ipsis docendi gratia factum & inuentum, cui nullum magis respondet, quàm quod illi dicunt recipere, quod plus aliquando significat, quam polliceri vel promittere, cum in alieni facti obligationem veniunt: Connan præallegato loco.

EXPROXIMI, & proximi, scriniorum. l. 1. C. de magistris sacrorum scrinio. lib. 12. Exproximus, qui proximi dignitate functus est, Hot. Exproximo libellorum, Marcell.

EXPVGNATVR nauis, cùm spoliatur, aut mergitur, aut dissoluitur aut pertunditur, aut vela conciduntur, aut anchoræ inuoluuntur de mari. Callistratus autor, de incen. ruin. nauf. Spieg. Porro & tunc nauis expugnari dicitur, cùm præsium aduersus nauem susceptum est, de quo latius Peckius l. 3. §. Deinde ait prætor. D. eod.

EXPVNGERE, Bud. ait, est punctis circunducere & tollere, & quasi rem iam confectam eximere è codice. Hermogen. de Diuers. temp. præscrip. Reipublicæ tationes subscriptæ & expunctæ aduersus eum quidem qui administrauerit, vltro viginti: aduersus vero hæredem vltra decem annos rettractari non possunt. Spieg. v. l. pen. de re mil. Sic Plaut. Nunc (inquit) quod reliquum est ait volo persoluere, vt expungatur nomen meum, ne quid debeam. Et in l. pen. ff. de re milit. militem ob desertionem expungi dicitur.

EXPVNCTI. Vide Punctum. ad fin. Spieg.

EXPVNCTVS miles dicitur, qui è numeris exemptus est, & æré dirutus. Bud.

EXPVNCTÆ rationes, dispunctæ. l. 13 fi. de diuers. temp. Briss.

EXPVRGARE, idem quod se vitio aliquo purgare. Et expurgationem habere, pro se purgare, accipitur. Spiegel. Expurgatio prioris vitæ. §. 5. pr l. 23 C. de nupt.

EXQVAESTOR, Quæstorius, qui Quæstura est functus. vt Excõsul, id est, consularis, qui consulatu abiit. Isid. 15. Etym. 13. c. Hoc ex Iustiniani Præfatione Græca cum Latina collata intelligitur, quarum in hac sic legitur. Quæ omnia confecta sunt per virum excelsum nec non prudentissimum magistrũ, Exquæstorem & exconsulẽ Tribonianum: in altera vero hoc modo: ἅπερ ἅπαντα σωθέντα, καὶ ἐκπεπονημένα παρὰ ἡμῶν χιλιάντις ἀξίως πεμφθὲντα τῷ Τελεσιανῷ τῷ ἐνδόξοτάτῳ καὶ σοφωτάτῳ μαγίστρῳ, καὶ ὑπὲρ κυαίστορι τῆς ἡμετέρας βασιλείας καὶ ὑπάτῳ. Hot. & ita quidem ante alios id interpretatus est Crinitus de honesta disciplina lib. 10. c. 12. Eúmque secutus Ferretus in procemio Institu. Exquæstores & exconsules interpretans, qui olim quæstores consulésve fuerint. Aldobrandinus autem in d. procemio. Quæstorem & Exquæstorem eundem esse putat. Nam quem exquæstorem in d. procemio vocat, & in inscriptione epistolæ sub tit. 6. Cod. de vetere iure enucleando in eisdem duabus epistolis modo Quæstorem, modo exquæstorem appellat eodem tempore. Item titulus est de quæstorib. lib. 12. subsequitur autem statim constitutio de his qui exquæsturæ honore viguerint. vbi exquæsturæ honor quæstoria appellatur. Adde quod Exquæsturæ munus separatum non legitur. vide & Alciatum lib. 4. disp. c. 3. vbi Exquæstorem Tribonianum dictum putat, quasi qui ante omnes quæstores, & alios omnes magistratus aulæ Iustiniani fuerit. ex, enim particula est non priuantis tantum, sed & augentis. Dicitur & Exquæstore. Olim etiam proconsule, & promilite Salust. Proquæstore Cic. idque vna voce per omnes casus ac numeros. Praeius vid. ex magistro.

EXQVIRERE, id est, inter se consultando inuestigare: quod est vniuersalis Concilij proprium. Spieg.

EXQVISITÆ pœnæ, l. 31. C. ad l. Iul. de adulter.

EXQVISITIO, l. 9. §. 1. C. de secund. nupt. l. 1. fin. pr. C. de adsertio. toll.

Ex quo, Exinde, l. vlt. C. ad l. Iul. maiestat.

EXROGARE. Vide Erogare.

EXSCRIBERE, est & exemplum sumere, & scriptum perficere.

Exsecto ventre extractus. Vlpian. l. posthumus de inoff. testam. Spieg.

Ex seminario, id est, stirpitus. Sic Vlp. interpretatur in l. vitem, §. quod si quis arb. furt. cæs. Spieg.

EXSEQVI, vide supra Exequi.

EXSICCATVS alueus, l. 30 §. 1. ff. de adquir. rer. dom.

Ex superiore in inferiora non aquam, non quid aliu dimimitti licet. in suo enim alicui hactenus facere licet, quatenus nihil in alienum immittat.

Ex syngrapha agere, obsignatis tabellis agere, pro eo quod est, rigidè, parúmq; ciuiliter, sed velut ex obligatione. Sunt formæ vt ait Eras. à iurisconss. ductæ, versæ in prouerbium. Spieg.

Ex tempore, id est, causa temporis, seruiendo tempori, vt vulgò dicunt, secundùm exigentiam temporis.

Ex tempore dicere, id est, citra præmeditationem: & apud Persium, ex tempore viuere, id est, citra solicitudinem futurorum. Hanc vitam ceu felicissimam probauit Christus: vt quam & ipse semper secutus sit, & Apostolis sequendam proposuerit. Ex Eras. Spieg.

EXTA. Extorum vsus olim in sacrificiis frequens erat apud Græcos. Nam in sacrificiis primum hostiæ partem adolebant, & exta coquebant, eisque vescebantur, deinde ex aliis viscerib. postea epulabantur, id quod ex Homero facile perspici potest, ita scribente:

Νέατα μὲν οὖν ἔχον πεμπώβολα χερσὶ.

nam quincuplex illud veru craticulæ simile tenebant exta torreutes. sequitur enim mox:

Αὐτὰρ ἐπεὶ κατὰ μῆρ' ἐκάη, καὶ σπλάγχν' ἐπάσαντο.

quo quidem significat exta tum cocta fuisse, & comesa esse, cum

Digitized by Google

cum coxæ in deorum aris vrebantur. Reliqua postea viscera assabantur ad reliquam dapem: Homer.

Μίσυλλον τ' ἄρα πάλλα κ) ἀμφ' ὀβελοῖσιν ἤειραν.

In Herculis sacro idem Liuius declarat à Romanis fieri solitum, cui græco titu res diuina fiebat, his verbis, Forte ita euenit, vt Potitij ad tempus præsto essent, iisque exta adponerentur, Pinarij extis adesis, ad cæteram venirent dapem, hæc tamen Maro de eodem Herculis sacro loquens confudit, non tam vt reor voluntate quam Carminis lege, qua coacti interdum poetæ res & tempora non satis distinguunt: sed adscribamus eius versus:

Vescitur Æneas simul & Troiana iuuentus
Perpetui tergo bonis & lustralibus extis.

Cum autem extorum mentionem fecit Maro, hoc ipso participes sacrificij intellexit & significauit: nam qui à sacris arcebantur, iis de extis gustare nefas erat, vt homicidis: Aristophanes ἐκ ἐστιν ἑστιᾶν ἐπὶ θύσει καὶ χοὴ σπλάγχνου μ' ἁπίχειν. Et Turnebus exta à Marone ideo appellata esse lustralia putat, vel quod primus Hercules post Caci cædem ad aram maximam, facto sacro se purgauerat & lustrauerat: vel potius quod cum omnia nos sacra lustrent & purgent, extorum esu id maxime consequimur & sacrificiorum participes sumus à quibus impij arcentur. Turnebus aduers. lib. 7. c. 15.

EXTATVRVS, passim, pro extiturus in ff. Florent. Briss.

EXTANTES fructus: in l. certum, C. de rei vend. intelliguntur nondum consumpti. Eaque sententia recepta est: Donellus de fructibus extantes interpretatur pendentes adhuc & qui à solo nondum sint separati, quam recte, videbit ille.

EXTENTATVM debitum, l. 3. C. de commodat. id est, solutum. Bud.

EXTENDERE, est porrigere, & longius producere. vlteriusque protendere. Briss.

EXTENDERE legem, est eam ampliare ad non expressa. Vnde vulgata doctrina est, in fauorabilib. extensionem fieri oportere, si sit idoneitas rationis. l. illud. C. de Sacrosc. eccles. Bart. in l. si constante. in prima parte, in noua quæst. sol. mat. Sed & interdum verba in extentam, & de stricta significatione in latam laxari posse, Gloss. monuit, in Auth. Vt hi qui obligat. post princ. verb. ad curationem, & ibi Ang. Sic. & nostra appellamus in quibus ius aliquod habemus. Gloss. & Bald. in l. 2. ad prin. de orig. iur. Giod. in l. si me & Titium. si cert. pet. in l. 1. ad fin. & ibi Alberic. de eo quod cert. loco. Vide supra, Exorbitantia.

EXTENSTO quando fieri possit. docet Alciat. lib. 3 de verb. signif.

EXTENVARE rem iudicatam, l. 7. ff. de transact.

EXTENVARI facultates, l. 5. § conductores, ff. de iure immunit.

EXTERGERE spongia. l. quæsitum, § item perticæ. de instruc.

EXTER hæres. l. 69. § 1. de leg 2. id est, extraneus, qui non est ex familia & nomine testatoris. Prat. vid. l. 15 § 3. de castr. pecu.

EXTERI, id est, non coniunges, l. 52 § vlt. ff de don. int. vir.

EXTERI homines, id est, qui non sunt eiusdem corporis vel Collegij, l. 17 § eos ff. de excusat.

EXTERIOR scriptura & interior, aduersantur apud Paul. l. 5. sent. tit. 25.

EXTERGVNTVR, columnæ, pauimenta, podia, Briss.

EXTERMINARE, est quod nos vocamus, *Verbannen*, id est, extra Bannum eiicere. Quam vocem, vt Rhenanus noster attestatur in Annot. ad Tertullianum, Ansegisus Abbas, Francicarum Legum, quas de Germanico sermone in Latinum vertit, Forbannire reddidit. Vnde Forbanniti legibus Longobardorum & Alemannorum & reliquarum gentium nominis Germanici. Vsus est eadem voce Imp. Fridericus II. in Constit. Regni Neapol. l. 2. tit. 2. vbi interpres minime contemnendus, quo Foroiudicati, à Forobannitis distent, haud inscite demonstrauit. Spieg.

EXTERNA res dicitur non tantum bona fortunæ, sed etiam quæ domesticæ non sunt: quas Forenses appellat Cic. Spieg.

EXTERVS religionis, pro alieno à religione. Impp. vsurpatur in l. nemo. C. de Iudæis. Spieg.

EXTIMERE, timere, l. non solum, § dominus de vsucap.

EXTINGVITVR quod penitus deficit: cessat, quod quiescit, ac redire & reuiuiscitari solet. v. Gothofr. ad l. 98 § 8, med. de solutio.

EXTIRPARE arbores, l. 7. § non solum, ff. de dolo.

EXIOLLERE ædes altius, l. 15. ff si seruitus vindicet.

EXTORQVERE est inuito auferre, Briss.

EXTORRES, exules sunt: quasi extra terram eiecti, Alc. in l. nemo clericus. C. de iud. trin. & fid. cath.

EXTORRIS etiam transferri ad alia: vt extorrem fieri sacri ministerij dicitur, i. à sacro ministerio priuatum & eiectum, c. ita dominus 29. dist. Io. Bel. Etymol.

EXTRA. Vox hæc interdum personas, interdum loca, sed & res excludit. Vbi personis apratur, significat Præter; Veluti, si locis vox hæc vsurpatur, ei aduersatia constituitur vocula, intra. Et ita extra vrbem, & intra vrbem opponuntur, l. 1 §. idem Labeo, ff. de aqua cottid. Res quoque excludit, sic extra bona & bonis, & opponuntur, l. 1. ff. de vsu & vsufr. leg. Briss.

EXTRA, pater. l. diximus, ff. de excus. tut. Alber. Sic apud Ciceronem in prima inuect. in Catilin. tum aliis locis per Syllium adductis. Spieg aliquando pro post, l. 3. §. sed si extra, ff. ad exhib. l. rat.

EXTRAHERE iudicium, est prorogare, proferre, producere, l. 10. ad exhib. Hot. Prat.

EXTRAHERE de reb. humanis, mortem sibi consciscere, l. cum autem, § capitalem. de edil. edict.

EXTRAHI, ad iudicium trahi, l. 22. fin. de furt. Bredero.

EXTRANEVS non vno respectu, nec vna relatione dicitur. Interdum enim extraneus accipitur relatione facta ad Dominum, vt l. 31. § 1. ff. de ædil. edict. Itaque Extraneus & Dominus vel parens, opponuntur, l. 16. § persona, ff de pœnis, vt & extraneus & Dominus proprietatis, l. 3. §. idem Iulianus. ff de itinere actuque; Extraneus creditor seruit, id est, non dominus, l. 1. ff. de tributor. Similiterque Extranei, respectu dominorum, accipiendi sunt, l. 27. §. iubet. ff. ad l. Iul. de adult. Briss.

EXTRANEVS, in materia dotis, dicitur omnis ille, qui non est paterfamil. virilis sexus, & qui non habet filium in potestate: soso eius parente excepto, omnes alij dicuntur extranei. Vide Zasium in §. fuerat. Inst. de action. Spieg. & Briss. vid. l. 31 §. 1. C. de iure dot.

EXTRANEI etiam sui dici possunt ratione delicti, Gloss. est probata. in l. 3. ff. de offi. Præsid. vbi dicitur, Præsidem etiam, aduersus extraneos imperium habere, si malefecerint, licet alias in suæ tantum prouinciæ homines habeat. Spieg.

EXTRANEOS hæredes, Viglio teste, melius definiuit Tribon. in §. cæteri. Inst. de hæred. qualit. quam posteriore Institutionum libro Caius. Varie autem extraneus dicitur: interdum respectu eius qui in potestate est, interdum filij, interdum vel agnati, vel propinqui. Vide Bald. in l. si emancipati. C. de collationibus. Spieg.

EXTRANEI hæredes intelliguntur, quicunque testatoribus iuri subiecti non sunt, §. cæteri, Inst. de hæred qual. Gaius certe imperfectius li. 2. Instit. tit. 3. extraneos hæredes definit, qui nullo propinquitatis gradu testatori iunguntur, sed eos pro extraneis habent, licet naturali vinculo contineantur. Appellantur & extrarij hæredes, l. 36 ff. de bon. libert. l. 78 §. pen. ff. de leg. li. 2. Extraneus etiam hæres exter vocatur l. 84 ff. de adq. hær. Plane exter hæres in l. 69. §. vlt. ff. de leg lib. 2. & l. 114. §. cum pater. de leg lib. 1. intelligitur, qui ex nomine defuncti non est. Briss.

EXTRANEI à suis hæredibus aliquot notis diffident. Illi enim adeunt, hi tese immiscent: illi repudiant, hi abstinent, characteremque suitatis impressum vix à se abdicare possunt. gloss. in §. extraneis. Instit. de legat. isti contra repudiatione sic hæredis nomen exuunt, vt hæredes nunquam fuisse videantur. Hoc tamen vtrisque commune est, quod si semel hæreditatem adierint, nunquam aditæ hæreditatis pœnitere illis liceat, nisi vel militiæ fauor. l. scimus, C. de iure deliber. aut minoris ætatis priuilegium id suaserit, l. 1. ff de min. aut grauem hæreditatem emerserit. d §. extraneis, versic. Sciendum est tamen.

EXTRANEI & Domestici opponuntur. Briss.

EXTRANEVS affectus, l. 7. pr. C. de curator. furio. id est, extraneę & non cognatæ personæ. extraneus a bonis l. 3. C. quor. bon. id est, alienus quo ad successionem. extraneus rei detentator. l. 7. pr. C. præscrip. 30. anno, cuius res propria non est, qui eam detinere non debet.

EXTRANEVS posthumus apud Iustin. tit. de leg. & alienus, idem valent. extraneusque accipitur, qui suus testatori hæres non est vel inter suos non est nasciturus. et ita Theoph in tit. de bonor. poss. ἀλλότριος, ποσθούμος, τουτέστι ὁ μὴ πατρόθεν μοιρῶσος. At in leg. 6. Digest. de vent. in possess. mitt. extraneus paulo generalius accipitur, qui nullo cognationis vinculo testatori iunctus est. Briss. vid. Gothofredum not. ad dict. leg. sextam Prat.

EXTRARIVS Festo, qui extra focum, sacramentum & ius est: extraria vis, l. 31. §. fin. Locat. defensio extraria, 2. ad Heren. v. l. 55. pr. ad Trebell 17. pr. de quæstio. Prat. Briss. v. Extrani hæredes, supr.

EXTRA ordinem fieri dicuntur, quæ legitimo & vsitato ordine non obseruato fiunt. Sic diuus Claudius consulibus eam authoritatem dedit, vt pupillis extra ordinem, hoc est, non seruato ordine agnatorum legitimo, de quo l. 3. § 1. de legit. tutel. ex agnatis tutores eligere possent, ad functionem huiusmodi maxime idoneos. Sic tamen, vt proximiores, si quidem satis essent idonei, seruato iuris antiqui ordine tutores essent, sin vero inter agnatos magis inuenirentur proximiori bus idonei, illi tutelam administrarent: Simili ratione IC. in l. sed est, §. si feriæ, ff. Ex quibus causis maior. ferias extra ordinem indictas vocauit, hoc est, non consuetas, sed repente

Digitized by Google

præter morem & ordinem iudicias, Briſſ. non obſeruato aliquo ſtatarum ſolemniumque feriarum ordine. Ræuardus lib. 1. variorum c. 10. Et rurſus lib. 5. cap. 19. vnde & infra in verbo feriæ:

EXTRA ordinem ius dicentes, l. 7. fin. de offic. proconſ. accipe eos, qui magiſtratus non erant, ſed vtilitatis cauſa extra ordinem conſtituebantur. l. 2. § & hæc omnia, de orig iur. Briſſ.

Deinde EXTRA ordinem ius dicitur prætore, præſideve cognoſcente l. 1. §. medicorum, de Variis & extra, l. fin. C. de ſent. quę ſine cert. quant. Briſſ. Prat.

EXTRAORDINARIÆ cognitiones dicebantur, quas Prætores Præſidesque præter vſitatam officij ſub conſuetudinem ſuſcipiebant, l. 1. & paſſ. ff. de extraord. cog. l. 2. ff. ex quib. cauſ. maior. l. 1. §. eſt autem, ff. de exerc. act. Hinc

EXTRAORDINARIÆ perſecutiones: apud Vlpia. in l. pecunia. 178. ff. de verb. ſig. veluti fideicommiſſorũ, & ſi quæ aliæ ſunt quæ non habent iuris ordinarij executionem, id eſt, in quibus formularum conceptio non vſurpatur, l. actio. ff de neg. geſt. & apud Vlp. Inſt. c. 25. de quibus infr. iterum, Hinc

EXTRAORDINARIVM auxilium reſtitutio in integrum appellatur, l. in cauſſæ, 16. ff. de minor. propterea quod tota ex Prætoris cognitione pendebat, neque vlla certa actione poſtulari poterat. l. quod ſi, 24. in fi. ff. eod. Hinc

EXTRAORDINARIA actio quæ de militia datur l. 52. §. inter. de act. empt. aut de ſalario l 36. §. fin. mandat. item & ea actio vtilis, quæ ex cauſa interdicti hodie redditur. §. fina. Inſtit. de terdict. Briſſ. Extraor. actio, ait. Hot. ea dicitur, quæ loco interdicti datur, propterea quod interdictis agendi ritus ſublatus eſt, tot. tit. de interdict. ſiue extraord. act. quę pro his comper. Hinc

EXTRAORDINARIA pœna in §. in ſumma. 9. de iniur. cuius arbitrium officio iudicis permittitur. l. vlt. C. eod. l. qui iniuriarum, 43. l. vlt. ff. eod. Hotom.

EXTRAORDINARIA pœna Corporis, aut ſaltem æſtimationis iure ciuili intelligitur. Et cum de maleficiis criminaliter agitur, extra ordinem agi dicitur, quod videlicet tum negligatur ſolennis ille iudiciorum ordo. Poteſt autem & extraordinari pœna certa eſſe, & legatima ordinariaque. Sic enim ſacrilegij pœna certa eſt, videlicet capitis, & tamen appellatur extraordinaria, quæ criminalis eſt. Rurſus termini moti certa, iuréque ſtatuta pœna eſt: & tamen extra ordinem hoc maleficium puniri dicitur. Balduin. tit. de Iniuriis.

EXTRA ordinem de criminibus cognoſci dicitur, cum extra antiquum ordinem & formam moribus legibuſque publicorum iudiciorum præſcriptum cognoſcitur, l. 15. de pœn.

EXTRA ordinem damnati eos traditur, qui per calumniam actionem iniuriarum inſtituerint. l. 43. ff. de iniur. Nam iure legitimo calumnia in publicis duntaxat iudiciis vindicatur, l. 1. §. calumniatores, ad Turpill.

EXTRA ordinem de priuatis iudiciis agitur, cum accuſatio criminaliter contra quam iure ordinario fiat, intenditur, l. vlt. ff. de priuat. del. Extra ordinem in l. vlt. §. vlt. ff. quod met. cauſ. fieri dicitur, quod per apparitoris iuſſionem, cognitione non habita, extorquetur. Nam recte atque ordine per iudicem id fit, Extra ordinem etiam exequi decreta ſua ſententiaſve Prętores dicuntur, cum apparitorum miniſtrorumque ſuorum, vel ſi res poſtulet, militum manu exequitur, l. 1. ff. ſi vent. nom. mul. l. 3. ff. ne vis fiat ei qui in poſſ. l. 50. ff. de euict quod ciuiliter & ordine per arbitros iudiceſq; expeditur, l. 15. cum ſuis §. de re iud. l. vlt. ff. de iud. Briſſ.

EXTRAORDINARIA crimina dicuntur, quæ non lege aliqua publicorum iudiciorum; ſed extra ordinem, magiſtratus imperio ac poteſtate coercentur. Vnde legitima crimina extraordinariis opponuntur ab Vlp. in l. 3. de crim. ſtell. Idem in l. vlt. ff. de priuat. delict. Si quis actionem, quæ ex maleficiis oritur, velit exequi: ſiquidem pecuniariter agere velit, ad ius ordinarium remittendus erit, nec cogendus erit in crimen ſubſcribere. enimvero ſi extra ordinem eius rei pœnam exerceri velit, tunc ſubſcribere eum in crimen oportebit. Idem in vltim. ff. de furt. Meminiſſe oportebit, tunc furti plerunque criminaliter agi, & eum qui agit in crimen ſubſcribere: non quaſi publicum ſit iudicium, ſed quia viſum eſt temeritatem agentium etiam extraordinaria animaduerſatione coercendam. Et in eandem ſententiam Paul. l 9 § 3. ff. de publi. vectig. Vlpianus l. 1. in prin. ff. de incend. nauf. & ruin. leg. 3. §. 1. de crimin. ſtell. & alibi perſæpe. Hinc titulus lib. Pand. XLVII. De extraord. criminibus. Hinc illa extraordinaria quæſtio nobilis in Milonem conſtituta: cuius rei quæ ratio fuerit, explicandum hoc loco videtur. Nam quum eſſent leges, eſſent quæſtiones ordinariæ de cæde, vel de vi, quibus ſui Prętores, ſiue Quæſitores præerant, quibuſque reus poſtulari Milo poterat: Pompeius tamen Conſul creatus legem de vi promulgauit, qua nominatim cædem in Appia via factam comprehendit: in qua id quoque ſcriptum erat, vt Quæſitor ſuffragio Populi crearetur: creatuſque eſt Cn. Domitius Ahenobardus, apud quem Milonis cauſa extra ordinem acta dicitur; quod non veteribus legibus apud ſuum Prætorem, ſed noua lege data opera perlata, apud certum prętorem, id eſt, de induſtria creatum, acta ſit, quę quidem lex pœnam grauiorem, & formam iudiciorum breuiorem damnato conſtituebat, quam, illa vetus & vſitata, ſicuti docet Aſconius. quin etiam quas tabellas aliis legibus Quæſitores ipſi ſuis iudicibus dabant, eas non Domitius Quęſitor, ſed Pompeius Conſul diſtribuit. Itaque nouum iudicium Cicero illud appellat: & obſcure Pompeij factum accuſans, Quantum, inquit, luctum in hac vrbe fuiſſe à noſtris parribus accepimus, quum P. Africano domi ſuę quieſcenti illa nocturna vis eſſet allata? quis tum non gemuit? quis non arſit dolore? Eum igitur vlla quæſtio de Africani morte lata eſt? certe nulla. quid ita? quia non alio facinore clari homines, alio obſcuri necantur, id eſt, Qua lege pœna conſtituta eſt in eos, qui cædem fecerint, ea lege quicunque ſiue clarum, ſiue obſcurũ hominem interfecerit, tenetur: neque noua lex, nouum iudicium, noua pœna extra ordinem ſtatuenda eſt Sua enim cuique crimini ordinaria perpetuaque quęſtio lege conſtituta erat, vt ait idem in Bruto: perpetuęque ob eam cauſam quæſtiones dicebantur, quia forma iis per leges publicorum iudiciorum pręſcripta atque conſtituta perpetuo ſeruabatur: nec quemadmodum antea fiebat, vt quodque crimen admittebatur, Quęſitor nouus nouaque iudicij forma conſtituebatur. Quod ſi quando tamen contingeret, tum vero extra ordinem dicebantur agi iudicia, quia ſcilicet contra vſitatum iudiciorum ordinem ac rationem exercebantur: vt tum in Milonis cauſſa factum eſſe conſtat. Nam ſi Milo apud eum prętorem, qui de vi iudicium eo anno exercebat, accuſatus fuiſſet, neque nouus Quęſitor conſtitutus: vtrum tandem ordinarium, an extraordinarium illud iudicium fuiſſet? Quare aſſentiri doctiſſimo viro non poſſum, qui Milonis iudicium, iccirco quod erat de vi, extra ordinem factam fuiſſe tradit: & illud Tuccij, de quo ſcribit ad Ciceronem Cælius li. 8. epiſt. 8. propterea extra ordinem habitum fuiſſe, quia de vi reus eſſet factus. Ordinariam enim fuiſſe de vi quęſtionem, ſuumque, itẽ vt alias, Prętorem certum habuiſſe conſtat ex locis innumeris. Cauſſam tamen, cur hoc Tuccij iudicium extra ordinem exerceretur, aliam à Milonis iudicio fuiſſe, locus epiſtolę perſpicue demonſtrat: quum id iudicium prętermiſſis aliis de vi reis omnibus, quamuis prius factis, primo quoque tempore factum eſſe teſtatur: neque de Quęſtore nouo creato mentionem vllam faciat. Cuius rei quę ratio fuerit, vt vere dicam, coniectura aſſequi non poſſum, neque enim Lutatia lege, quę quotidie, feſtis etiam (vt ait Cicero pro Cœlio) ludorumque diebus de vi iudicium exerceri iubebat, ſed & Plautia, & poſt ludorum dies acta cauſſa eſt, niſi forte dicamus, quemadmodum in quæſtione inter ſicarios parricidij crimen extra ordinem ac primo quoque tempore in iudicium vocabatur, vt conſtat ex lib. de Iuuen. 2. (parricidij enim crimen iudicij de ſicariis partem fuiſſe, Roſciana oratio declarat) eodem modo in quęſtione de vi Plautia lege conſtituta, crimina quædam fuiſſe, de quibus propter atrocitatem ordine reorum neglecto ſtatim iudicandum eſſet. In quibus, ſi ſuſpicioni locus eſt, vis ingenuis allata non poſtrema fuit. Quare quum Sempronium hominem & cognomento & colore Rufum, εἰρωνικῶς Cælius mel ac delicias Ciceronis appellet (quo verbo, vt ſatis conſtat, obſcœnitas plerunque continetur) ſi Veſtorio Tuccium vim attuliſſe diceremus, ob eamque cauſſam lege Plautia extra ordinem à Sempronio eſſe accuſatum, totum illum locum hoc modo interpretari non incommode poſſemus: vt Cælius Tucci patronus, verbum de crimine Tuccij, quod inficiari fortaſſe non poterat, nullum faceret: ſed ipſius Sempronij notam infamiam in iudicio commemoraret, exponeretque eum ipſum aliquando id pro beneficio dediſſe, quod in maximi flagitij loco Tuccio poneret: quodque Veſtorius in maximis iniuriis numeraret. Et quoniam rumor quoque aliquis, falſus fortaſſe, in ore tamen hominum verſatus erat (qua de cauſſa veterem fabulam appellat) Rufum hunc Ciceroni aliquando in deliciis fuiſſe, iocans Cælius ſubiungit, ſe quoque Ciceronis & illius fabulæ veteris apud iudices mentionem feciſſe: vt iſto modo eluſus Sempronius, calumniam magno plauſu tulerit, qui non animo flagitij vindicandi, ſed vt præſentis anni Prætorem effugeret, auſus eſſet accuſatorem ſuum eius criminis reum facere, cuius ipſe iampridem omnium hominum ſermone damnatus eſſet. Hotom.

EXTRAORDINARIÆ perſecutiones appellantur, quarum cognitio ad ipſum prætorem pertinebat, veluti de fideicõmiſſis. l. 178 § actionis ff de verbor. ſign. Non enim per formulam fideicommiſſa iure ordinario, ſed apud proprium prætorem petebantur, vt Vlp. in Inſtit. ſcribit & indicat l 83 in fin. ff de hæred. inſtit. l. 4 ad fin. ff. de quibus ad ibert. proct. l 78. § pen. ff. de legat. li. 3. l. 29. ff. de vſuf. leg. l. 41 ff de bon. l. bert l. 4. ff. de act. empt. & l. 2. §. capta deinde. ff. de orig. iur. lib 2 Co. qui potio. in pig. l. 1. C. ſi aduer. libert. Briſſ.

EXTRA-

Digitized by Google

EXTRAORDINARIVM remediũ, Alc. officium iudicis interpretatur, in d. L cum filiusfam. Si cert. pet. & c. 10. lib. 1. Paradox. contendit, eadem esse remedia, officium iudicis, vtilem actionem, atque actionem in factum. Spieg. Briss. extraord. remedium est, quod non ex edicto prætoris, sed proprio ac speciali eius decreto proficiscitur, l. 12. ff. vt leg. nom. cau.

EXTRA ordinem cogi quis dicitur, pignoribus captis, vel multę dictione, l. 1 ff. de adm. tut.

EXTRA ordinem præses vel iudex cognoscere dicitur, cum via ordinaria actio non intenditur, sed per viam supplicationis, quod Galli dicunt venire per requestam. Nam cum aliquid tunquam ex transuerso superuenit, ad quod actionis legitimæ potestas dirigi non potest, libellum supplicem offerunt iudici, vt de eo ex æquitate statuat, vt annotauit Franc. Connan. lib. 7. comment. ca. 24. Hinc extraordinarium iudicium dicitur, in quo conceptiones formularum non obseruantur, l. 47. de neg. gest. Briss. Prat. Vel quod officio iudicis implorato constituitur, quoties ex æquitate alicui succurrendum est, quia remedium ordinarium desit. Petr. Beckius l. vtilitatem. §. est autem. ff. de exercit. act.

EXTRAORDINARIVM commodum l. 239. §. munus. ff. de verb. sig. Prat.

EXTRAORDINARIA munera l. vnica. de vaca. publicorum mun. lib. 10. C. & l. 5. C. de sacr. eccles. extraordinaria, quæ nec certam, nec ordinatam formam præstationis habent. l. 10. §. 1. de annuis. Gothof. ad d. l. 5.

EXTRAORDINARIÆ indictiones l fin. C. de mu. patri. lib. 10. quę extra ordinẽ imperantur, l. 6. ff. de vac. mu. quæ non à lege, Senatusc. vel constitutione principũ, sed ex improuiso per magistratus iniũgũtur. l. 8 §. qui muneris. ff. de vac. mu. Briss.

EXTRAARDINARIVM dici non debet, quod solenne est, l. omnes. C de anno. & tribu.

EXTRA ordinem, id est, extra aliquam solennitatem. §. fi. Instit. de interd. Prat.

EXTRA ordinem, id est, officio iudicis. l. 1. de separat. bon. Prat.

EXTRAVAGANTES, aliquot sanctiones Principum sunt: dictæ, quod sint extra librorum iuris ciuilis contextum frequentatæ, qualis est constitutio Lotharij Saxonis, de feud. non alie. & diui Friderici, de pace tenenda. & de Sacrament. puber. sponte factis non retract. Item de priuilegiis Ecclesiæ, Friderici Imp. eius nominis secundi. Item de Maiestate læsa: deq; Rebellibus edictum Henrici VII. & rursus de pace Constantiæ, duorum Friderici Impp. & Henrici Romanorum regis VI. cum nonnullis aliis Principum sanctionibus publicis, iuris libris necdum adiunctis, sed quæ in Archiuis Imperij in reipub. vsum conseruantur, vt monuit Ferrar. Spieg.

EXTREMA pueritia, pro extrema parte pueritiæ.

EXTREMA dispositio, voluntas, id est, vltima.

EXTREMITAS Aggento Vrbico est finitima linea, quæ interuenit, aut per iter publicum quod transcendi non potest, secundum legem colonicam (quia omnis limes itineri publico seruire debet) aut per limites seu terminos, aliaque signa, quibus territoria finiuntur: aut vbi insoluta loca remanserunt. Prat.

EXTREMO mortis tempore dicitur constitutus, & sic in extremis laborare, omnis ille qui ex illa infirmitate in qua constitutus est, moritur, absq; sanis interuallis: licet multis diebus superuixerit. ita singulariter Bal. in ca. 1. col. vltim. vers. pone statuto, extra de pactis, vbi infert, ad statutum requirens præsentiam duorum consanguineorum, in contractu illius qui in extremis laborat, & ad hoc citat textum sing. in Lalumne. §. vlt. ff. de annuis legat. Sed debuit allegare de alimentis legat. quem, textum etiam pro singulari ad hoc allegat De. Iaso. in l. 1. § 1. n. 10. ff. si quis ius dic. non obtemper. & in l. si quis posthumos. §. si filium. col. pen. post princ. ff. de liber. & posthumis. & vtrobique etiam sequitur hanc decisionem Baldus, quam pro singulari ad hoc commendat in l. 1. col. 5. versi. adde in quantum C. de sacrosanct. eccles. in lectura Patauina. & approbat etiam D. Felin. in c. pastoralis. §. præterea. in vlt. col. vers. signa. gl. ext. de offi. ordi. vbi multa de constituto in extremis, post Barbat. in ca. Rainutius in prima charta, de stament. Cotta in memoral.

EXTREMVM in iurisdictione, est decernere aliquid, iubere, vel addicere, quippe sicut citatio ad præparationem pertinet, ita decretum ad extremam executionem. Proinde puniri potest is, qui præcepto iudicis in quacunque parte iudicij non obtemperauerit. Dd. quia non perceperunt vim vocabuli extremi in edicto, Si quis ius dicen. non obtemp. eorum ingenia, vt ait Zasius, egregia defecerunt: quem vide hic, &c. 2. li. 1. Singular. intellect. Item Hegendorph. ead. l. vnica. & Old. Class. 1. Action. 2. Spieg. v. Duar. 1. disp. 50. Rober. 4. sent. 21.

EXTRICARE, est quod intricatum est expedire atque resoluere, siue enodare: proprie ex tricis eximere. Extricatæ margaritæ, perpurgatæ, mundatæ, expolitæ. Hot. Vlp. ad leg. Aquil. l. si seruus seruum. Si cum margaritas, inquit, maritus dedisset in vsum extricatas, easque inuito, vel inscio viro perforasset. Extricatas dixit, pro solutas, & non perforatas, neque in lineam redactas, Nebr. Aliter: Extricare, est dempto cortice expolire. Sic Vl. Sunt extricati vniones, qui ex rudi & nativo habitu arte gemmarij politi sunt. Sic item margaritæ extricatæ, ab eo appellatæ: quas Accursius margaritarum naturam ignorans, ab inuicem separatas, interpretatus est, teste Budæo. Spieg.

EXTRINSECVS, id est, extra naturam rei. l. fluminum. §. vitium. ff. de dam. infect. aliter sumitur C. de bon. quæ libert. l. cum oportet. in princ. & §. sub hac. Alberic. extrinsecus, id est, præterea l. 1. C. si rector prouin. Breder.

EXTRVDITVR, ab hereditate. Vlp. t. 23. Regul.

EXTRVITVR, instruitur, fabricatur, armatur nauis Paul. l. qui nauem. Marcel. l. quod quis nauem. de priuil. cred. Spieg.

EXTVNC, ex illa hora, & temporis momento: sicut Exnunc dicitur, pro, ex hoc tempore & hora. De clausa hac Exnunc, prout extunc, supra dictum est.

EXTVNDERE. Videre, Exprimere.

EXTVRBARE, id est, vi eiicere. Est Ciceroni exturbare à ciuitate, quod vulgo dicunt, facere ciuem multari exilio, *Verbannen*. Spieg.

EXVBER, delactatus, mamma depulsus. Gothofr. ad l. 10. C. de patr. pot.

EXVBERAT, prædominatur, l. 3. pr. C. pro socio.

EXVEHERE. Celsus scribit: Si quis merces, quas exuehendas conducit, in horreo posuit, cum conductore ad exhibendum agi posse, teste Vlpiano. l. 5. ff ad exhiben. Spieg.

EXVICARII, vt excubicularij. Prat.

Ex Vicini, pro ex fundo Vicini: Græcismus. Vlp. l. 1. §. 10. de a. quæ & aq.

Ex virili sexu seu per virilem sexum, & per lineam virilem descendentes differunt. Nam primo casu etiam fœmina ex filio, vel nepote nata continebitur, secundo non continebitur. Non enim per lineam descendit, nisi qui in linea est. Recentiores interpretes, in l. Gallus. ff. de liber. & posthum, Spieg.

EXVL, qui à solo eiectus est. Translate, nec omnino inepte dicitur, in l. iubemus. C. de Testam. Exul fiat à Republica falsitas. v. sup. Exilium. Lege, Profugus. Spieg.

EXVERE. Hoc debitorem ære alieno nonexuit, id est, eximit, liberat. l. 11. C. si cert. pet. Exuere se crimine, liberare, purgare. l. 19. C. de his qui accus.

EXVSTIS ædibus, nec areæ nec cæmentorum vsum fructum deberi, Iulianus tradit, teste Vlp. in l. reperi. §. rei mutatione. ff. Quib. mod. vsus fruct. amittat. Spieg.

EXVSTICI, l 4. pr. de his qui not. infa.

EYDO seruus, l. 60. ff. de manum. testam.

F.

F LITERA sola adiecto punctulo, non solum filium, sed & fratrem significat Ciceroni in Bruto. Festiuitate, ait igitur & facetiis, inquam, C. Iulius L. F. vbi F. litera fratrem denotat. Nam, teste Pediano in Orat. pro Scauro, Is C. Iulius habuit fratrem L. Iulium. Alio Ciceronis loco F. filium significare obseruauit P. Victorius. Q F. tibi Sal. dic. Hac litera nonnunquam vtebantur veteres pro aspirationis nota, Forreum dicentes, trafo, Vefo, fircus, & alia id genus pro horreum, traho, veho, hircus: Ea inuersa etiam reperitur filium denotare. Pra. F. c. fideicommissum denotat, vel Fiduciæ causa, vel Fraude creditoris, vel Faciendum curauit F. D. Fides data, vel fide data. F. E. Fides eius, F. F. Filiusfamilias, vel fidem fecit F. F. F. Ferro, flamma, fame, vel Flauius filius fecit, vel fortior fortuna fato, vel Fortius fortuna fatum. F. I. Fieri iussit. F. M. I. Fratri munus impleuit. F. N. C. Fidei nostræ commisit. Prat.

FABER tignarius intelligitur omnis qui ædificat, quia in Lege 12. Tab. Tigni appellatione omnis materia vnde domus confici potest, continetur. l. tigni de verb. sign. §. cum in suo Instit. de rer. diuis. In specie tamen accipi videtur pro lignario, materiario, Parietario, vel cæmentario tantum, qualem græci τεκτονα vocant: cuius vocis meminit Papin. l. penult. de via publ. dum licitum esse tectioni tradit, trochos, id est, rotas extra ergasterium proponere. Spieg. Adde Brechæum l. fert. §. Fabros. in tit. de verb. & rer. signif.

FABIANA formula, à Fabio dicta: ad eorum reuerentiam pertinens, quæ in fraudem patroni alienata sunt: tot. tit. ff. si quid in fraud. patro. Prat.

FABIANA actio ea dicitur, qua quæ in fraudem patroni à liberto alienata sunt, à patrono liberisve eius reuocantur, l. 38. § in Fabiana. ff. de vsur. l. 16. de iur. patr. l. 2. ff. si quis apar. manc. & in tit. si quid in fraud. patron passim.

FABRE, pro artificiose: vt à fabris esse videatur. Sic apud Plautum, Hoc factum est fabre. Sed iam ab vsu recessit: magis enim vtimur alio aduerbio, Adfabre. Spieg.

FABRI dicuntur, manu artificium aliquod facientes: estque generale nomen: vnde ex adiectione solet distingui, vt cum dicimus, faber lignarius, apud Paulum lib. 3. sent. tit. 6. Faber argentarius, l. 39. ff. de aur. & arg. leg. Faber. vascularius l. 31. ff. locat. Ferrarius, apud Plautum in Rudem. Pli. lib. 14. c. 4. Ærarius apud eundem Plin. lib 34. c. 8. Prat. ex Briss.

FABRICARE Latinis idem quod facere significat.

FABRICA, generale nomen est in Aut. de Armis. Sed in Con-

Digitized by Google

stitutionibus specialiter accipitur pro armorum factione. Sic Gothofr. ad l.6. in med.ibi: optio fabricæ.ff. de iur. immun. fabricam definit locum in quo arma conficiuntur. Vnde & Fabricenses dicti: in quem sensum & fabricæ Cremonenses, teste Alciato, meminit Marcellinus lib.15. Nec est fabrica, pro quod à Canonistis ponitur, licet error hic apud vulgus pernicierit: sed proprie latinis denotat quorumcunqus fabrorum officium. Spieg. Fabricæ horreorum & stabulorum vide in l.13.C.de oper.publ.Fabricæ publicorum seruorum vide l. 8.C.de seru fugitiu.

Fabrica item, pars est architecturæ, quæ à Vitruuio sic definitur: Fabrica est continuata ac trita vsus meditatio, quę manibus perficitur.Prat.

Fabrica apud pontificios pro structura, sic sumitur 12.q.1.c. futuram. quem citat Albericus in Lexico apud quem falso legitur statuta pro structura. Fribricæ autem in imperio Romano præcipuæ 19. erant, videlicet in Illyrico 6. in Italia 5. in Galliis 8. Erantque sub dispositione magistri Officiorum, quemadmodum Notitia Imperij testatur. Prat. Adde hic Cuiac.in l.4.C.de agentibus in rebus lib.12.

Fabricam docere,id est fabricam artem,in l.26.§.vlt ff.mandat.Briss.in pareg.

Fabricenses in Impp. Constitutionibus appellantur, qui in sacris fabricis arma cudebant.Iustin.Nou.85. σωνέδησε τὸ τῆς ὁπλοποιΐας ἔργον μηδένα μὴ ἰδιώτην ἐργάζεσθαι, μόνους δὲ ἐκείνους τὸ ὅπλα κατασκευάζειν τοὺς ἐν ταῖς δημοσίαις καταλεγομένους, ὁπλοποιΐας ἢ ταῖς λεγομέναις φάβρεξι. Briss.Porro Fabricenses, qui & deputati dicebantur l.vlt.C. de ser.fug. sunt, qui arma fabricant in publicis officinis. In eorum corpus curiales assumi non possunt. l. 4. C. de fabric.l.11. assumpti retrahuntur in curiam.At fabricenses,qui curiæ obnoxij non sunt, ne ad leue quidem munus publicum vocari possunt. Cuiac.in l.fabricenses.C.de decurion.& filiis eorum &c.lib.10.& l.2.de fabricensib.C.li.11.

Fabriles operæ sunt,quæ in faciendo consistunt, & in quibus factum ipsum attenditur, non edentis aut eius cui eduntur persona, nec causa cur eduntur inquiritur, Connanus lib.2.c. 8. Suntque operosæ, ac libertorum proprie dicuntur, & sub artificialium verbo continentur: Prat.Vid.infr. Operæ fabriles & l.pen.de præsc. verb.l.fabriles,de Oper.liber.l.si sortem. C.de condit.in deb.Albericus.

Fabrorvm collegia ea de causa instituta, vt quoties in vrbe aliquod incendium excitaretur, ad illud compescendum accurrerent. Eorum instrumenta Vlpia. connumerat in l.quæsitum de Fund.instru.Spiegelius.

Fabrorvm præfectos,quorum multa est mentio apud autores in l.diuus.ff.de bonis damnat.eos esse censet Bud.quos Commentariensir, qui dicitur, adiutores sibi sumpsit ad custodias obseruandas regendasque.Spieg.

Fabvla,res passim vulgata,etiamsi vera sit,à fando dicta. Cantiuncula non absurde apud Iustinianum explicat pro cõmenticiis traditionibus, seu doctrina: quemadmodum & Paulus in l.antiqui. Si pars heredit. pet. accepisse videtur. vbi dicit: Ideo multa de huiusmodi re, tam varia & incredibilia tradiderunt, vt fabulis annumerarentur,hoc est fabulari narrationi, in qua multa falsa & minime vera, referuntur. At qui vox hęc latina respõdet duabus Gracis vocib.alteri quæ est μῦθος, alteri quæ est δόγμα. Iam vt μῦθος, Græcis anceps est ad confictam fabulam, quales sunt apologi,& ad serium verumque sermonem,itidem apud latinos est fabula.Vnde & à fabulandi verbo non adhorret Euangelium. & Hieronymus exponens epistolã ad Philemonem.c.1.histor. Dalilæ Sampsonis, fabulam appellat.Vide Eras.supputat.Err.Beddaicor.Spieg.

Fac ita esse, Item, finge, vel da, latine dicitur pro eo quo Sophistæ,& vulgus Interpretum frequenter vsurpant, pone casum:quod plane barbarum est,teste Tiffino.Spieg.

Facere verbum, vt & factum,duplici modo accipitur;aut pro nudo facto, aut eo quod effectum Iuris post se relinquit. Si nudum est factum nihil aliud significat quam corpotalem effectionem veluti fossam fodere, Romam ire &c. Quando autem effectum Iuris post se relinquit, omnem omnino faciendi causam complectitur: dandi,soluendi, numerandi,iudicandi,l. verbum, 218.ff de verb. sign. Item reddendi.l.175. eod. tit. & restituendi: quo intellectu pro gerere & reddere accipitur, & pro eo quod est tradere, l.verbum.94.ff.de verb. oblig.l.extat.ff quod met.caus.Gœd.ad l. Faciendi verbo. de verb. sig. Hinc facere posse vel non posse, passim in iure ciuili, pro soluendo esse vel non esse § pen.de act.l.3. de constit. pec.l.24.§.1. & pass. ff. de re iud.l 21.§ 1.ff.rer.amot.Hotom.

Facere videtur, qui iubet & mandat. l. in condemnatione ff. de reg.iur.Alber.

Facere, quandoque pro dare interpretamur, l.si hæres.de leg. 1.sic facere procuratorem pro dare, in l.8.§. si mandauerit.ff. mandat.l.4.§.vlt ff.de appell.in pareg Briss.

Facere,plus est quam pronunciare l.in tamen.§.ei qui seruum. ff de ædil. edict. Alber. Prat.

Facere pro laudare,Plin.Iunior posuit: tam late patet id verbum,multorum locum explens. Sed nos quæ ad nostrum institutum propius accedunt, duntaxat adnotanda duximus.

Facere, item est numerare. Vnde paria facisse dicitur, qui pecuniam quam accepit, numetauit, & id quod debet reddit. ex Alciato Spieg.

Facere denique pro soluere accipitur. l. sunt qui. de re iud. & l.vlt. C.de rebus credit Spieg.

Facere,id est, solicitare intelligimus, vt cum paciscimur: Ne seruum facias furem, aut fugitiuum: id est, ne ad furtum fugamve sollicites.Spieg.

Facere etiam accipitur, per quem non stat, quo minus fiat.l, vter ex fratribus.ff. de condit.instit.

Facere, procreare etiam significat, in l. cum satis. de Agric.li. 11.Spieg.

Facere, Bart. interpretans l. naturalis.§.1.ff.de præscr.verb.an non facere,sit facere,pulchre differit.

Facere ad rem,vide l.eum qui bonis 4.C.arbitr.tutel.

Facere,aliud est quam reficere.l.3 § pen.ff.de itin. actúqi priuil. l.1.§.1. de Via publ. refic. Interpretes tamen apud Iurisc hoc verbum pro reficere accipiunt,vt in l.si seruus seruũ. §.si calicẽ,ad leg Aqu.l.Mutius de rei vẽd.l.1. de mor.infert.Pra.

Facere æqui boni, apud Cicer. Terentium & Liuium fere est, quod Iurisconf. dixit, Boni consulere,in l. generaliter, ff.de Decurionibus,quod quid sit,docet ibi Budæus.Spieg.

Facere annum in fuga pro consumere,in l.14.§.vlt.ff. de statu li.Briss.in pareg.Gœdd tamen in comm.ad l 218.de verb sig. facere in d.l.14.interpretatur viuere:vt & l.miles 11.§ quidam ad l.Iul.de adult.vbi ait IC.dies quos in custodia fecisset,hoc est,vixisset.

Facere certiorem.Vide Certifico.

Facere cœnaculariam. Lege,Cœnaculum.ibidem,Cœnaculariam exercens.

Facere contumeliam.- Apud veteres & Ciceronis ætate superiores pro eo, quod præsens ætas efficere contumelia dicit, receptum fuit: ab vsu tamen cotidiani sermonis remotum iam Ciceronis ætate.Spieg.

Facere damnum, pro periclitari,& damnum & incommodum ex re aliqua accipere.l.Proculus.ff.de damn.infect.Prat.

Facere exemplum in Dauum, pro eo quod est, ita punire Dauum,vt sit aliis exemplo,d.l.Proculus,de dam inf.Spieg.

Facere exheredatum,in l.24.C.de lega.l.31.C.de fideic.

Facere fraudẽ creditoribus,ex interpretatione legis,vltra vim verbi intelliguntur, qui seruitutes per negligentiam amittit, vel rem pro derelicto habet.l.4.ff.quæ in frau.cred.Spieg.

Facere fraudem legi,& contra legem facere differunt.Contra legem facit qui id facit,quod lex prohibet. In fraudem legis facit qui saluis verbis legis, sententiam eius circumuenit. l. 29. & 30.ff.de legibus. Fraus enim legi fit vbi id fit quod fieri noluit, fieri autem non vetuit. Et quod distat verbum ab intellectu,hoc distat fraus ab eo quod contra legem fit. Connanus lt.5.c.5.n.2.

Facere heredem dicitur is, qui moritur: cum testamento facto, eius res in alienam potestatem redeunt. Attamen, Facere heredem, pro relinquere heredem,vsitatius est: vide l.1.C.de testam.milit & l.3.& 6.C.de hered.instit.

Facere impetsionem,idem quod facere impetum, nempe insultare.de quo apud Feudistas.

Facere inducias,quod vulgo,vt omnia barbare dicunt, facere treugas. Metaphorice pro spacij aliquid dare, donec quidpiam fiat.

Facere ad inuidiam alicuius, est aliquid facere, quod pudorem ei incutit, & ob quod factum contemnatur. l. nec quicquam. §. sed etsi quis.ff.de offic. procon. vbi Accurs. non intellexit. Deinde in §. hæc autem.l.item apud.ff.de iniur.subdit Vlp.ob carmen famosum aliquem teneri iniuriarum, vt l.vnic. C.de famos. libel. Cato in Originibus testatur morem apud maiores hunc epularum fuisse, vt qui accumberent, ad tibias summorum virorum laudes canerent. Citat locum Cicero,lib.4.Tuscul.quæst.sed res in vitium versa est: cœperunt poetæ carminibus onerare pudorem alienum, & ll. 12. tab. sanxerunt, ne in alicuiusinuidiam carmen fieret,aut fustigaretur. Horatius:

——Quinetiam lex
Panaq; lata.malo quæ nollet carmine quenquam
Describi,vertere modum formidine fustis,
Ad bene dicendum delectandumq; poeta.

Proinde deceptus est Corn. Tacitus l. 1. qui scripsit primum omnium Augustum de famosis libellis cognitionem tractasse, commotum Cassij Seueri libidine,qui viros & fœminas illustres procacib. scriptis diffamauerunt,cum lex 12.tab.longe ante Augustum,de ea re cauisset,teste M. Tullio,post vtrumq; Senatus consulta & leges idem cauerunt, & vt refert Paul.li. 5.Receptarum sententiarũ prohibitæ satyræ sunt,& epigrammata contumeliosa,vel ὄνειδος,id est impositio,l.lex Cornelia.§ fi ff.de iniuriis.Forcat.Necyomantiæ,dial 58.n.4.

Facere iter,vide l.6 § si quis autem.C.de appellat.

Facere iudicem, i. iudicium, alicuius rei, ad aliquem defer e

Facere.

Digitized by Google

FACERE iudicatum, iudicis sententiæ parare. Verbum ex 12. tab. ni iudicatum faxit, secum ducito. Celsus l. 41. ff. si cert. pet. At si iudicatum fecerit Titius, nihil vltra Seius tenebitur. Cicero pro Flacco. Itaque recuperatores contra istum rem minime dubiam prima actione iudicauerunt. quum iudicatum non faceret, addictus Hermippo, & ab hoc dictum est. Scæuola l. 44. ff. de fideiuss. An cum hærede venditoris ante diem quo iudicatum facere compelleretur, agere. Hotom.

FACERE iussus, vt centum habeam, centum dare cogendus est: hoc enim illis verbis significari creditur, l. 73. ff. de leg 1. Prat.

FACERE iustitiam, pro sistere se in iudicio, li. feud. c. ti. 22. Si dominus ei iustitiam facere noluerit, poterit eum deprædare: Et lib. 2. tit. 24. § 4. Si suo domino iustitiam facere noluerit, feudo spoliandus est. Sic enim locum intelligi vult Hotom. vt in legib. Baioar. cap. 16. tit. 2. Si quis liber alteri libero, qui eum mallat, (in ius vocat) dedignabitur iustitiam facere. Interdum tamen facere iustitiam, est legibus vindicare, vt lib. feud. 2. tit. 27. §. 7. Dominus, cuius castrum id esse cognoscitur ad faciendam iustitiam illud producat. Interdum ius reddere, vel iurisdictionem exercere. Ado in Chron. Legatos regios, qui tunc ad iustitias faciendas cum eis versabantur, comprehendunt: & alibi. Prat.

FACERE litem suam apud Vlp. tit. de iudiciis dicitur iudex, cum dolo malo in fraudem legis sententiam dixerit: atque tunc, vt idem inquit, veram litis æstimationem præstare cogitur, videtur tamen etiam litem suam fecisse, qui ad constitutum tempus in comitium non venerat, cum iudex esset datus, aut, sumptus. Id ex oratione C. Cintij cognoscitur: Inde, inquit, ad comitium vadunt, ne litem suam faciant: dum eunt nulla est in angiporto amphora, quam non impleant. Prat.

FACERE mecum, pro mecum sentire, & meæ esse opinionis, aut mihi fauere: Hinc doctores dicunt. Illa lex, vel textus facit ad hoc Prat.

FACERE medicinam, exercere, l. 26. ff. de oper. li. & factitare apud F. Quintilianum lib 5 c. 2. Prat.

FACERE nauim, pro ædificare.

FACERE negotium, prætet notam significationem, est etiam accusare, deferre. Spieg.

FACERE nomen cum vineis, h. e. facere supputationem reditus vinearum. Facere nomen, est in tabulas referre aliquid alicui deberi, vel æs alienum contrahere, & se debitorem constituere. Vlpian. l. 2. ff. de proxen. Si proxeneta interuenerit faciendi nominis, quasi mandator non tenetur, quia hic monstrat magis nomen quam mandat, tametsi laudet nomen. Senec. in princ. lib. 1. Non eligimus dignos quibus tribuamus: sed nomina facturi, diligenter in patrimonium & vasa debitoris inquirimus. Idem lib. 2. Quidam volunt nomina secum fieri, nec interponi pararios, nec signatores aduocari, nec chirographum dari. Item lib. 3. Vtinam nulla stipulatio emptorem venditorem obligaret: nec pacta conuentaque impressis signis custoditetur, fides potius illa seruaret, & æquum colens animus. Adhibentur ab vtraque parte testes. Ille per tabulas plurium nomina interpositis parariis facit. Ille non est interrogatione contentus, nisi rem manu sua tenuit. O turpem humani generis fraudis ac nequitiæ publicæ confessionem, annulis nostris plusquam animis creditur, in quid isti viri ornati adhibiti sunt: in quid imprimunt signa? vide Nomen & Nomina facere. Hot.

FACERE nolle videtur is, qui non facit quod facere potest. Gothofr. ad l. quid sit fugitiuus 17. § idem ait: 7. ff. de ædil. edict. per l. 19. in fi. ff. de ritu. Facere oportere significat, vt quis abstineat ab eo facto, quid contra conuentionem fieret, & curare ne fiat, Paulus, in l. facere oportere 189. de verb. sign.

FACERE nō oportere, quam ea verba habeant significationem, Alciat. lucidius exponit post Vl. de verb. sign. Spieg.

FACERE oportere, dare oportere, contractum & iudiciorum communes formulæ sunt, l. 9. licet. l. faciendi. ff. de verb. sign. Gœd. ad l. 189. n. 1. ff. eod.

FACERE occasionem, pro dare. Spieg.

FACERE palam, quod barbari notificari dicunt. Spieg.

FACERE paria non est verbum Hispanicum, vt Accursius dixit, sed vsitatum latinis autorib. quos citat Budæus. Scæuola de statu lib. 1. fi. §. argentarius. Paria facere interpretatur, reddere iustas rationes, & totum debitum soluere, vt expensa paria sint exceptis, Aut. August. lib. 4. c. 12. Callistratus in l. semper. § conductores de iur. immun. accipit paria fisco fecisse, pro satisfecisse, & satis dedisse. Alc. in lib. rationum ait, ab vna pagina acceptum describitur, ab alia expensum: vnde Paria facere dicitur, qui tantum accepit, quantum expendit. Bud. l. 61. de iur. immun. Prat.

FACERE partem coniuncto, id est, efficere, vt partiarius remanaret, nec totum accipiat. E diuerso, collega tunc alteri coniuncto partem non facit, quando eo à parte sua excluso collega, legatum ex vtrisque partibus recipit. Et hoc est, quod vulgo ex regula affirmatiua dicitur, Qui ad partem admittitur, partim coniuncto facit: i. e. id efficit, vt coniunctus non plus parte sua recipiat. Sic ex regula negatiua. Qui ad partem non admittitur partem alteri non facit, i. e. nō impedit eum, quin totum accipiat. Quando vero coniuncti partem collegæ faciant, & quando non faciant, leges mirifice variant: quas tamen docte Zas. in intellectibus suis explicat. Prat.

FACERE posse vel non posse intelligitur, qui solidum soluere potest, vel non, l. 21 §. vlt. ret. amot. l. 23 pro soc. l. 1. de constit. pec. l. 8. l. 9. de condict. indeb. l. 24. §. 1. & possunt sub eod. titul. ff. de re iud l. 35. de neg. gest vnde Iustinia. in §. pen. Instit. de actio. verba hæc, QVATENVS FACERE POTEST, interpretatur. Quatenus facultates eius patiuntur: idipsum Pau. in l. 21. ff. de re iud. dicit, Non vltra facultates: & Constat μέχρι ἐυπορίας. Nec vero totum quod habent extorquendum est, sed & ipsorum habenda ratio est, ne egeant, l. 29. in fin. ff. de re iud. Facere autem posse omnes, qui in id quod facere possunt continentur, solo donatore excepto, etiam non deducto ære alieno intelliguntur, l. 16. & 28 §. vltim. de re iud. l. 54. ff. solut. matr. Facere posse maritus etiam id creditur, quòd à muliere consequi potest, si iam ei aliquid absit: videlicet quia pro muliere vel expendit, vel mandato eius præstitit. Cæterum si nihil dum ei abest, puta si sub conditione obligatus est, nondum videtur facere posse eius debiti nomine, l. 28. ff. sol. mat. Facere posse videtur & qui dolo fecit, quominus posset, l. 63. §. tempus, pro soc. l. 18 §. 1. solut. matrim. l. vlt. C. de reuoc. his quæ in fraud. alien. Facere vero quominus facere possit, is demum existimatur, qui erogat bona sua, non etiam qui occasione acquirendi non vtitur, l. 68. pro soc. Briss.

FACERE posse dicimur illud, quod honestè commode facere possumus, atque ita L. Romulus respondit consil. 364. num. 6. per l. Nepos, ff. de verb. sign. Contra facere non posse dicimur ea, quę negat natura, vel lex, vel pietas, vel existimatio, vel verecundia, vel honestas publica, l. filius qui, & l. si quis institutus, de cond. inst. Prat.

FACERE potestatem iudicandi, vetus mos loquendi: ex quo, vt tradit Alciat. satis apparet verum esse, quod iudicium scilicet à litis contestatione incipiat. Qua de re latius disserit in rub. C. de in ius voc. Spieg.

FACERE promissa pro stare conuentis. Simile fere est illud verba ad rem conferre.

FACERE rapinam, apud Scęuol. in l. pen §. matre, de leg. 2. Prat.

FACERE remissionem Vlp. in l. 1. quand. appell. sit. An vero inquit, à remissione quam præses fecerit, appellatio sit interponenda.

FACERE reum, idem est quod accusare, & indicare. l. si veris. C. de fid. instrum *Dargeben, angeben*. Spieg.

FACERE securitatem, quod barbari assecurare dicunt.

FACERE sic esse, est fingere factum, &, vt vulgo dicunt, ponere casum. Prat.

FACERE sponsionem dicimus, cum al us alium fore victorem affirmat. Martia. l. 3. de aleat. Quibus, ait, sponsionem facere licet. Prat.

FACERE stipendia, idem quod militare, & stipendiarios, hoc est milites stipendiis præpositis colligere. Prat.

FACERE sumptum, quod alias facere expensas, vel expendere dicitur. Facere suspectum tutorem, est detegere, & iudici approbare suspicionis causas, l. 2. C. de vsufruct. pupil.

FACERE syngraphas, est vulgo obligationes, schedulas, & signa date, *B. kaninuss vnd schaltzedel geben*.

FACERE totum, pro vim potestatemque omnem habere: omnia in potestate sua posita habere. Vlpia. l. 35. §. 3 ff. de hered. instit. Rerum autem Italicarum vel prouincialium significatione quæ res accipiendæ sint, videndum est, & facit quidem totum voluntas defuncti. nam quid senserit spectandum est. Hotom. Prat.

FACERE testamentum l. 4 5 & t. t. C. qui testam. fac. poss. Facere testamentum ruptum. l 3. C. de posthum. hered. instit. Facere testamentum sine scriptis. vide l. 26. C. de testam. Facere tyrocinium, & ponere rudimentum, latine dicitur id, quod vernacula lingua, caput operis facere dicunt, *Die erst prob thun*, id est, initium opificij: cum opifices speciem artis edentes, magisterio decorantur. Bud. Spieg,

FACERE SERE negotium, impedire, cogere: quod proprie barbare dicitur dare ad faciendum. *In ein handel fahren*.

FACIES μεταφορικῶς, & operis, & ædificij & locorum & patrimonij l. 32. § item respondit. l. 35. §. quod autem ff. de adm. tut. l. 1 §. opus. ff. de no op. nun l. 9. §. si inquilinus. ff. loca. l. fin. ff. de termi. mo. Briss.

FACIES eadem, id est, forma, in l. 3. C. de ædific. prin.

FACIPERI ἀδελφόφωνοι: eorum meminit Gothof. in expositione rub. C. de sponsal. & arrh. sponsalit.

FACILITAS. Τὸ εὐήθη Ammianus Marcellin. lib 22. ἐξ αὐτοφυοῦς στόματος ἦχον vult dictum videri, vt Pontum εὔξεινον, vt noctem εὐφρόνην & quædam alia. Sed aliter res habet, nam quia grauitas constantiaque vitæ, prudentem virum maxime decet, iccirco eum, qui leuis & inconstans (quod stulti proprium est) esset, ἀεύηθη à facilitate morum vocauerūt. vnde & imprudentiam, vulgo εὐηθείαν, titulo facilitatis notauimus. l si is à quo. vt in posses. leg. eat. Facilitati (inquimus

Digitized by Google

suæ expensum ferat. Curt.lib.1 ἐπιστ. c. 40. Facilitas conueniendi. Vlp. in l.2.ff qui satisdat. cog. Fideiussor locuples iubetur dari non tantum in facultatibus, sed etiam ex conueniendi facilitate. Spieg. Facilitas pro facultas in l.3.in fi.ff. de appel. Briss.in paterg.

FACTA transacta omnia: prouerbiale est, teste Donato apud Terent. in id negotij de quo nihil superfit ad agendum. Indicauit & Erasmus hæc verba solennia esse apud Iurisprudentes, tum alios complures melioris notæ scriptores. Spieg. Hæres in factum succedit. Verbi gr. Scripsi & confessus sum centum aureos me Titio Nigro debere: quos illi aut Mæuio Pulchro ad Non. decemb. soluam. Mortuus est Pulcher, an recte hæredi soluam? Nequaquam, l. cum quis, de verb. oblig. Nec enim aliud Pulcher, quam solutioni adiectus est: soluere autem plus facti continet quàm iuris. Item testator sic cauit. Fabio Iusto executionem omnium rerum committo. Diem obiit Iustus. Quid hæres? num eas res exequi tanquam & sibi commissas, potest? Non opinor. Nam & in executione plus facti versatur quam iuris. Quid ergo est? dicet aliquis: hæ obligationes, Ædes fulcire, fabulam pingere, viam munire, aut si qua similis est, hæredem non sequuntur? Neque quin sequantur, dubium est. Atque in facto consistunt. Sed sciendum est, non simplici modo intelligendum esse quod dicimus, Facti rem aliquam esse. Etenim, vt aliud in præsens non consecter, Facta alias à Dando distingui solent, quo intellectu, huius obligationis potestas, ædes fulcire in facto consistit: alias à iure. Quod ergo diximus, Facta ad hæredem non transire, id illam significationem habet, vt ea duntaxat, quæ iuris habentur, in hæredem intelligantur transfundi. Quod genus sunt illa, in quibus affectus ab vtraque parte contrahentium concurrunt, vt Priscus voluit, l. in omnibus de act. & obl. & vltro citroque, vt Labeo dixit, in obligationem consensum est, l. Labeo 19. de verb. sing. Igitur hæ obligationes, Agrum polire, villam regere, & quæ his similes, quamuis in factum qua dandi potestas abest, desinant, tum tamen in eas ab vtraque parte consensum sit, merito & hæredem tenent, & hæredi prosunt. Quoniam & parti iam ante excessum, ius quæsitum fuit. At soluendi exequendique facultas, in eo genere rerum, quas supra posui, ἀσυμβλήτους contingit: & ideo, donec aliqua συμβλήματος (vt Aristo. ait. l. iurisgentium. § 2. de pact.) species vel imago, qua vltro citroq; tanquam obligationem consensum esse intelligatur, accedat: tota res intra terminos facti se continet, nec quicquam ad hæredem iuris transmitti. Idque ex regula Q. Mutij. l. 1. §. pen. si quis test. lib. qua traditum est, nihil aliud posse in hæredem transfundi, quam id quod hæreditas sit. Porro quę facti aut animi sunt, hæreditatis non esse. Cur. lib. 2. ἐπιστ. c. 3.

FACTI esse censentur, quæ alterius tantum partis voluntati innituntur. Gl. §. ex conditionali. de verb. obli. Hinc est, quod animi declaratio, ex regula ad hæredes non pertinet. l. inter. §. Stichum, ff. de verb. obl. Prat. Facti in iure ciuile multiplex & varius est sensus. Alias factum à dando distinguunt. Velut in eo quod Celsus & Tubero putant, si factum promittas, nec facias iusta æstimatione facti ad id quod mea interfit te teneri. l. stipulationes non diuiduntur de verb. ob. In dandi obligatione. n. non idem placuit. Est vbi & alia sit facti causa, quã omissi, siue non facti, & leuior quidem est eius, qui omisit culpa, quam eius, qui facto peccauit. Facere quoque & pati non eodem loco habentur, magisq; facto aliquo, quæ cuiusq; sit mens, qui animus ac voluntas, quam patientia probatur. Vt Dec. ait l. non vult. de reg. iur. Et cuius prædium vel fundus vicino seruit, patientiam quidem præstare debet, & quidquid stipulationi illi, per te non fieri, inest. Cæterum vt opus muniat, vel aliud quid faciat, cogi non potest, l. quoties 1. de seruit. Quid? quod & facta à dictis plurimum distant, vt vetere verbo testatum est? Ita & eius qui contra, quam contestatione sua eauisse se putabat, quid egit: non contestationem, sed facta spectanda esse, non absurde placet. Etenim quid verba (vt inquit Cicero) curem, cum facta videam? Hinc Scæuola in l. non tantum, alias Paulus respondit. ff. rem rat. hab. Non verbis duntaxat rem ratam haberi posse respondit, sed etiam actu. Quin etiam, sunt quædam animi magis quam facti vel actus. Tametsi quodam genere, & animus ad factum pertinet. Interdum & contra Ius ponitur factum: nec ignorantia iuris & facti eodem loco ponuntur: & grauior est facti quæstio, quam iuris. Est tandem, & vbi cum natura pugnet. Exemplum dat illa quæstio. Bonæ fidei emptor, an & quos fructus ex ea re suos faciat, quam à non domino emit: nam aliud in iis qui cura, opera & facto hominum nati sint: aliud in iis qui natura, nullo cogente, & sponte nascuntur, visum est. de quo latius Curt. li. 2. ἐπιστ. c. 3. & li. 2. c. 42.

FACTI esse dicuntur, quæ non in iure aliquo ciuili, i. e. aliquo ex iuris Quiritium inuentis atque institutis, sed in facto duntaxat posita sunt. Iuris ciuilis instituta dico, veluti, Capitis diminutionem, postliminium, tutorum curatorumve auctoritatem, & quæ sunt in eodem genere. exempli causa, possessio dicitur esse facti, non iuris: ac propterea possessio interrupta negatur postliminio restitui posse: quippe cum possessio in facto consista, l. denique, 19. ff. ex quibus caus. maior. Hac etiam de causa hæreditas negatur possessionem habere in l. 1. §. Scæuola, ff. si quis test. lib. quia scilicet Hæreditas ius est, neque facere quicquam intelligitur. Item possessio dicitur posse à pupillo intelligente etiam sine tutoris autoritate acquiri, atque adeo amitti, l. 1. §. 1. & possessionem, 29. ff. de acq. poss. Similiter Habitatio dicitur esse facti, in l. penult. ff. de cap. min. atque ob eam causam Haditationis legatum per capitis diminutionem non perimi, ac nimirum hoc illud est, quod ait Paul. in d. l. 1. §. 2. de acqu. possess. res facti infirmari iuri ciuili non posse, quemadmodum enim ex eo iure non constant, sic nec ab eo euerti, neque restitui possunt. Similiter solutio, venditio, traditio, facti magis esse dicuntur, quam iuris, l. 7. ff. de curat. fur. Hot.

FACTI ignorantia. Ignorantia facti est, vt si me fugiat eum obiisse mortem, qui cognatione mihi iunctus fuit: aut non fugit me, eum mortem obiisse, cæterum, vel intestatum obiisse, vel me hæredem institutum latet, l. 1 ff. de iur. & fac. ignor. Et hic error facti, siue huiusmodi ignorantia, neque maribus, neque fœminis in damnis, vel compendiis obest, l. error facti. ff. d. tit. Quinimo, facti ignorantia nulli nocet l. regula est. ff. eo. etiam qui suum persequitur, (nisi fuerit nimis crassa vel supina, quæ ferenda non est, lib. 6. ff. d. tit.) Sed potius excusat (quod explicat secundum ea, quæ clare hic ostenduntur) & præsumitur, l. si pro suo, & l. verius de proba. ff. nisi quoties diligens initio actus esset necessaria: vt cum aliquis defert, aut denuntiat alium de crimine, vel in dignitatis gradu locat. Bald. in l. 1. ad Macedo. gl. in c. innotuit. de elect. Plane ignorantia probatur per Iuramentum, cap. pastoralis. de except. gl. in ver. ignorantiam. in d. c. innotuit de elect. text. in c. si vero 1, de sent. excom. Panor. in c. quia diuersitatem. de concess. præb gl. in ver dolo atque. in l. si cui. § 1. de accusat. cum si sita in animo & hominis conscientia. glo. in §. aliæ de act. Inst.

FACTI euidentiam. lege. Euidentia facti.

FACTIONIS significatio alias honesta est, vt factio testamenti, id est ius faciendi testamenti. Papin. l. 3. ff. de testam. Testamenti factio non priuati sed publici iuris est. Cic. in Top si statuissemus ex edicto Prætoris secundum ea tabulas possessionem dari quas is instituisset, cui testamenti factio nulla esset, id est testandi facultas. Post autem loquendi consuetudo inualuit, vt factio testamenti diceretur vltro citroque, hoc est, & à testatore, & ab eo cui quid relinquitur, leg. filiusfam. ff. de testam. § 7. Inst. de testam. ordin. Testes autem adhiberi possunt ij, cum quib. testamenti factio est. Vlp. c. Inst. 31. Hæredes instituì possunt, qui testamenti factionem cum testatore habent: Alias inhonesta, vt l. 2. §. Et cum placuisset. ff. de origine iuris. Accipitur enim pro diuisione seu conspiratione in diuersa studia, cum aliqui se principes in ciuitate faciunt, quos aliqui sequantur. Factiones, inquit Liuius, fuere eruntque populis pluribus maiori exitio, quam bella, quam fames, quam morbi. Hinc factiosi sunt dicti qui amant factionem, hoc est, discordiam & seditionem. Oid. Prat.

FACTIONES faciendi Cicero in Topic. cui testamenti factio nulla esset, id est facultas. Factio non modo faciendi, sed & capiendi facultatem ex testamento significat. l. filiusfa. 16. de testa. §. in extraneis, vers. testamenti autem. Inst. de hered. qual. & differ. Prat. Factiones publicanorum. l. 12 ff de publ. Factio latronum. l. 11 §. pen. de pœn. Prat.

FACTIONES agitatorum in contrarias partes diuisos greges accipe in l. 1. de equis curulib. in C. Theod. Festus lib. 6 Erant autem hæ pannorum coloribus, Prasino scil. Veneto & purpureo distinctæ factiones. Suet. in Domitiano c. 7. Duas circensibus Græcorum factiones aurati, purpureique panni ad quatuor pristinas addidit. Vnde colligitur non duas solum, sed quatuor & eo plures factiones aurigarum Romæ fuisse, contra quam plerique sentiant. Quod & Xiphilin. in Nerone notat. Idem Suet. in Vitellio: Quosdam & de plebe ob id ipsum, quod Venetæ factioni clare male dixerant, interemit. Sic & Venetanam factionem interpretabimur in inscriptione, quæ Danij est in Hispania Et Prasinam factionem apud eundem Suet. in Caligula c 55 Capitolinus in lib. de reb. gestis Gordianor. Equos singulos Cappadoces 100. permittentib. Imperatoribus factionibus diuisit Briss.

HINC FACTIONARII in l. vlt. de equis curulibus. in C. Theo. Et factionum domini. Suet. in Nerone c. 5. Quærentib. dominis factionum repræsentanda præmia in posterum tanxit. Et ca. 22. Ne dominis quidem factionum dignantibus nisi ad totius diei curium greges ducere. Lampid. in Commodo: Circenses multos addixit ex libidine potius quam religione, vt factionum dominos ditaret. Huius autem pannorum & colorum diuersitatis, qua aurigæ discernebantur, rationem explicat Isid. lib 18. Etymo. c. 35. Briss. Vide Turneb. lib. aduersar. 11. c. 11.

FACTITARE, est frequenter facere. l. Fulcinius. §. latitare 8. ff. quib. ex caus. in possess. catur.

In

Digitized by Google

In FACTO consistunt, de quibus ex facto iudicium est. potest enim ex eodem facto pro ratione personarum locorum, tumporum, l.15. de neg. l.72. de iudic. l.16. de pœn alias pluris, alias minotis interesse, interdum ne interesse quidem: ideo nulla iuris definitione id comprehendi potest, Donell. in lib. de eo quod interest c 2. in fi. Goth. ad l.24. de reg. iur.

FACTOR non significat eum, qui gerendis negotiis præest, sed qui vel vinum, vel oleum facit, aut aliud simile. Spieg.

FACTORES, verbo nondum recepto à latinitatis professoribus, vocamus eos, qui rem alicuius priuatam administrant. Hos veluti indecores à perfectissimatus dignitate repellit lex, & simul tanquam immemores libertatis & generis notat. l. 1 C. de præfect. digu. li. 12. l. si quis procurat. C. de decur. Ex Alciato. Spieg.

FACTORES, pro etiminum auctores, qui scelus ipsi admittunt, l. 6. §. qui præpositum ff. de re mil. & l. solent ff. de cust. & exhib. Solent præsides prouinciarum in quibus delictum est, scribere ad collegas suos, vbi factores agere dicuntur. Hot.

FACTVM, idem nostris, quod casus, species, sine cuius recta notitia impossibile fuerit certam iuris & actionis rationem colligere: quippe quod in causa & facto ius esse positum Iulianus respondit, & exemplo declarat in l. si ex plagis. §. in cliuo ad leg. Aquil. & Vlp. in l. cum duobus in pr. pro socio. Quomodo autem factum recte discernas, inuenies apud Old. inde formula inuestig. action. vbi prudenter illud admonet, vt cognita facti specie quid iuris de eo statuat, consulamus IC. & imperatores, non repertoria. Prat.

FACTVM substantiue, res gesta, *ein that, handlung*. Paul. in l. si familia. de iurisd. Quemadmodum, inquit, & cum plures serui iniuriam fecerunt: vel damna dederunt, plura facta sunt non (vt in furto) vnum. Alciat. ostendit hoc loco Iurisconsultos verba Doctores non recte percepisse, c. 16. Paradox. 2. Spieg.

FACTVM, vel simplex vel multiplex est: veniuntq; in eius considerationem circumstantiæ rerum, personarum, temporis: vnde non vnam, aut alteram eius partem, sed totum expendere oportet, l. bona fides ff. Depositi. Item dicitur, quod est redditum. Pomp. Faciendi verbo, reddendi causa etiam continetur, & quod non factum comprehendit: l. 2 § item si in facto. & l. vbi autem. §. qui id quod in faciendo. de verb. obli. Prat.

FACTVM verbum & facere duplici modo accipitur: aut pro nudo facto, aut eo quod effectum iuris post se relinquit. Si nudũ est factum, nihil aliud significat, quam corporalem effectionem: veluti fossam fodere, Capuam ire &c. Quando autem effectum iuris post se relinquit, significat id, quod est dare, reddere, restituere. Quo intellectu pro gerere & reddere accipitur, & pro eo, quod est tradere, l. verbum 94. de verb. obli. l. extat. ff. quod met. caus. Ad mera facta nemo liber homo inuitus cogitur, sed si promisit veluti insulam fabricare, fossam fodere, liberatur præstatione interesse, l. si insulam. de verb. obligat. Et in hac significatione factum & stipulatio faciendi indiuiduum continere censetur, l. stipulationes eod. Quando autem factum non est merum, sed ius etiam continet, puta restitutionem & redditionem: & diuiduum est factum, & is qui ad hoc factum obligatus est, indistincte tenetur, & quidem præcise cogitur ad præstandum id quod promissum est, vide D. Gœdd. ad l. 25. 58. & 175. nu. 2. ff. de verb. sig. plur. alleg.

FACTVM in pactis versatur, in stipulationibus ius continetur, autor Paulus in l. si vnus ex argentariis. §. pactus. ff. de pactis. Spieg. Prat.

FACTVM quod non durat, factum non intelligitur. l. si pro patre. §. versum. & ibi Gloss. cum multis concord. ff. de in rem vers. Spieg. Prat.

FACTVM iuri opponi solet. l. 38 §. hi qui sunt. ff de verb. obli. l. 41 ff. de pecul. l. 27. §. pactus. ff. de pact. l. 5. ff. de seruitutib. vrb. Facti itaque quæstio iuris quæstioni aduersatur. Et facti quæstio ea est, quæ in facto versatur & consistit. l. 25. ff. de negot. gest. l. 16. ff. de statu hom. l. vlt. ff. de iureiur. l. 12. §. vlt. ff. qui potior. in pign. l. 47. ff. de donat. int. vir. leg. 1. ff. quæ res pig. l. 2. §. vlt. de donatio. Cum autem ea quæ facti sunt, certis regulis Iuris nequeant comprehendi: ideo arbitri boni viri, h. e. iudicis, relinquuntur, vt exemplo vnius atque alterius reliqua eadem æquitate discernat, per text. l. 2. ff. ad SCtum Turpill. l. 3. in fi. ff. de testibus. Duare. in l. In actionibus vers. licuit. ff. de in litem iurando. vid. Gœd. ad l 99 §. 2. nu. 3. ff. de ver. signif. Voluntatis quæstio, facti est. l. 3. ff. de auro, arg leg. 8. §. si debitori. ff quibus mod. pig. l. 41. l 94. ff. de verb obl. l. 121. ff. de verb. sign. Briss.

FACTVM in §. si res legata. Inst. de lega. interpretatur ibid. Accursius, moram. Id quod Vulteio placet. Instit. ad §. hunc n. 3. Theophilus dolum. Crederem etiam de culpa accipi posse. Tu textum illum lege, & perlege. Prat.

In FACTVM actiones dicuntur ideo, quia quod nomine non possunt exprimere negotium, id rei gestæ narratione declarant, circa formulam ac solennitatem vllam, l. 6. in fin. C. de transact. Cuiac. & Gothofre. ad rub. ff. de præscr. verb. In factum actiones dicuntur decerni, vt l. 15. §. eleganter. 28 ff. de damn. inf. impetrari, permitti, accommodari, constitui: quia ex æquitate causa cognita dantur, Goth ad d. § 18.

In FACTVM actiones ex edictis Prætorum oriuntur. l. 3. §. ex hoc edicto ff. nautæ, caupo. l. pen. §. 1 ff. ne quis eum, qui in ius. le. 2. ff. de eo pet quem factum erit. l. 12. ff. de in ius vocand. §. pœnales. Inst de actionibus. l. 33. l. 14. ff. de liber. cau. Dantur etiam supplendarum actionum causa, quæ legib. proditæ sunt. l. 1. l. 11 & passim sub tit. de præscri. verb. l. 3. §. interdum. l. 9. § si tibi decem. ff. ad exhib. l. 6. §. si quis in communem. ff. com. diuid. l. 10. ff. de noxa. l. 53 §. si quis asinum. l. 68 § si tu Titium. ff. de furt. l. 7. § idem Labeo l 6. ff. de rescinden. vend. l. 23 §. item quæcunque l. 44. l 52. ff. de rei vindicatio. Interdum autem loco actionis de dolo in factum actio redditur. l. 12. ff. de dolo. l. 11. ff. de minorib. l. 1. C. de iur. dot. l. 3. C. an seruus ex suo facto. l. 5. C. de dolo. l. 50. in fin. ff. de furt. Quemadmodum in factum exceptio nonunquam doli exceptionis vicem sustinet. l. 2. §. & generaliter. l. 4. §. aduersus. ff. de doli except. Et replicatio in factum l. 28. C. de transc. l. 14. ff de fideiussor. l 15. ff. ad l. Falc. Briss.

FACTVM vmbraticum dicitur, quod in nihilum recidit: vt si iudex acta deneget appellationem prosecuturo. Spieg.

FACTVM à pœna quid differat, vide Gothofred. ad l. 1. §. 4. ff. ad SCtum Turpill.

FACTVM à datione nil discrepat, Goth. ad l. vlt. C. de contrah. & committ. stip.

FACTVM, & gestum, πραχθησομένων, nihil distant. Caius l. licet int. de verb. sig. Vide Getere. Prat.

FACTVS ex fraude & mendacio, id est fraudulentus omnino & mendax, qui nihil in se habet præter fraudem & mendacium tanquam ex his corpore & animo constet. Ex Syluio. Spieg.

FACTVS in possessionem pro actus & missus, l. 11. ff. vt in possess. leg. vel fideicomm. Briss. in Paterg.

FACTVM notare. pro pœna infamiæ notare, teste Bald. in l. quid ergo. § quum autem factum, ff. de Infamibus. Spieg Prat.

FACVL, vt annotant Grammatici pro facile antique ponitur, vt videre est ex Lucilio, cũ inquit: Heu facul est homini inuentu bona fœmina nusquam. Cui & proximum est illud Pacuuij: Haud facul fœmina inuentu bona. Tiraq. in 9. l. connub.

FACVLTAS est libera quædam & plena potestas rerumque pro arbitrio gerendarum facilitas, nullis aliunde impedimentis intertutbata. Nam & Festus facultatem interpretatur quasi facilitatem, & à Græcis Iuris interpretibus dicitur δ'χερια &c. Bald. tit. de iure personarum.

FACVLTAS est personæ commodum incommodumque, non rerum, quæ promittuntur. Venuleius in l. Continuus. ff. de verborum obligatione Old.

FACVLTAS, pro facili potestate. l. si quis posthumus. ff. de liber. & posth. cum similibus. (cant.

FACVLTATEM dare, hoc est autoritatem & licentiam quã vo-

FACLTATEM restituendi rem habere, fere idem est quod possidere l. 1. § quod ait prætor. ff. Quor. legat.

FACVLTATIVM ponitur in l. 78. §. 1. ff. de lega. lib. 3. ponitur pro facultatum. Briss. in paterg.

FACVLTAS accusandi, l. 17. C. de his qui accus. pos. l. 1. C. ad leg. Iul. de adult. l. 19. C. ad leg. Cornel. de fal. Facultas appellandi, l. 20. C de appell Prouocandi l. 2. C eod. Iuris reddendi, l. 3. C. de sent. ex peric. recit. Supplicandi, l. 18. C. de pœn.

FACVLTAS testandi, i. e. testamẽti factio. l. 19. in fi. C de testam.

FACVLTATES in plurali tantum, sunt diuitiæ, opes: Vlp. sed facilem, inquit, iudici voluntatis coniecturam fore, cæteris patris facultatibus examinatis. l. quæsitum. §. sed & ipse Papin. ff. de fund. instr. Idem Vlp. in l. 1. §. si inter magistratus ff. de magist conu. excussis facultatibus: & apud eundem ibid. §. si magistratus ab initio. Labi facultatibus Paulo in l. cum pluris §. vlt. de admin. tut. in singulari vsurpauit, pro facultate, inquit, patrimonij. Prat.

FACVNDIA, facultas disserendi cum gratia. Gel. Hanc lex exigit in Doctorib. & Magistris. l. magistros de profess. & mag. lib. 10. & de profess. qui in vrbe Constant. l. vnic. lib. 1. C.

FACVNDIA canina veterib. dicebatur quæ forensi oblatratione aduocatorum omnia fora perstrepebat. Quam Plato rapinæ accipitrum assimilabat. Hi enim philodoci, non tantum tondere clientes, sed deglubere, & totos vorare cupiunt. refert, Zasi. in l. 2. ff. de origine iuris. Spieg.

FACEM ciuitatis eleganter appellat Cicero, aduentitiam illam otiosorum hominum multitudinem, vt quæ nulli prosit, multos autem oneret. Prat.

FANVS in P. Floren. semper scribitur, etsi à fœtu pecuniæ, id verbum Varro, & alij deriuent. Videtur enim à forte vsura gigni, vnde & à Græcis τόκος, & renouatio vsurarum ἀνατοκισμός. Gell. li. 16. c. 12. fœneratores qui fœnus exercent, fœnebris pecunia, quæ sub vsuris creditur. l. 34. ff. si cert. pet. l 16. C eo. tit. l. 9 ff. de vsur. l 3. C. eo. tit. l. 1. de his qui cum dispens. contrax in C. Th. l 3. C. ad Vell. Briss.

FAIDAM, vocem origine Teutonicam, Alberic. indicat in iure Longobardorum, modo pro iniuria: vel, si caballus, titul. de pauperc. Modo pro hostilitate, ipse immicitiam vocat, vol. in omnib. tit. de Plag. liber nom. vsurpat. Accedit Consum

Digitized by Google

Germaniæ vndequaque doctiss. Hermannus Nuenarius, qui obseruauit ex Consti. Caroli Magni ad leg. Salicam adiectis, c. 4. appellari Faidosum, qui hostis est publicus. *Fæd.* enim bellum significat. Spieg. A qua voce non absurde feudum deriuari potest, quod nimirum feuda occasionem à bello & militiis acceperit. Vult. lib. 1. Feud c. 2. num. 2.

FAIDOSVS, qui alibi diffidatus est, cui inimicitiæ denunciatæ sunt: vt in leg. Fris. Homo faidosus pacem habeat in Ecclesia, in domo sua, ad Ecclesiam eundo, &c. Et in legib. Baior. Si quis hominem per iussionem Regis occiderit, non requiretur ei, nec faidosus sit. vide Diffidare. Prat.

FALCARII sunt qui falce metunt, à qua & dicti: quo nomine apud Ciceronem in Catilin. 5. coniurati intelliguntur: propterea quod ciuitatem omnem, adeoque ipsa vbis ædificia tanquam falce metere, id est, ferro, ignique omnia vastaturi essent, vt exponit Syl. eius orat. interpres.

FALCARII Prateo sunt, qui falcatis ensibus vtuntur, apud Cic. 1. Catil. Falcati autē sunt enses curui, quos Græci Harpas vocāt, qualē tribuit Perseo Poetæ, qui etiam Falces vocantur.

FALCES sunt messoriæ, putatoriæ, & fœnariæ: quæ Dumariæ alias vocantur. Messoriæ frumentorum sunt: putatoriæ, vitium: fœnariæ, qua fœnum secatur. Dumariis spinæ, vepresque cæcantur, Vlp. de fund. instr. l. instrumenta Falces, inquit, messoriæ, fœnariæ, putatoriæ. Nebriss. Est & falx vinitoria, quam eleganter describit Palladius li. 4. Falces item armorum genera, murorum oppugnationi apta, referuntur. Spieg. Vide Turneb. aduers. lib. 7. c. 22 & 23.

FALCIDIA. Duplex est Falcidia, vna hereditatis, altera bonorum restitutioni subiectorum. In illam ea tantum imputantur, quæ sunt ex hæreditario iure. In hanc imputantur omnia, quæ sunt ex bonis restitutioni subiectis, quoquo titulo capiantur. Neutram in Falcidiam imputantur, quæ à cohærede iure prælegati accipiuntur, l. in quartam, ad l. Falcid. compensantur tamen, quotiens vice mutua præstare cohæres cohæredi tenetur. Cuia. ad l. 78. ff. de hæredib. instit.

FALCIDIA lex, plebis scitum est, cum eam P. Falc. Trib. pleb. Augusti temporibus, scilicet ab vrbe condita 714. tulerit. Hæc modum legatorum constituit: hac enim sancitum, vt scribit Dio lib. 48. vt heres quartam partem bonorum sibi relictorum si grauiter oneratus sit legatis, accipiat, cætera legatariis relinquat. Itaque Falcid. sæpe pro quadrante hæreditario passim ponitur, quia ab hærede, à quo supra dodrantem legatum fuit, retinetur. vide indicem legum Roman. Paul. l. 1. ff. ad leg. Falcid. & Eusebium in Chronicis. Estque hæc propria verbi significatio. Sed & pro ea portione verbum hoc vsurpatur, quam, hereditatem restituere rogatus, hæres ex Senatusconsl. Treb. retinet, l. 1. §. inde Neratius, l. 58. §. omnes ad SCtum Trebell. Ideoque & Falcidiæ commodum ea portio appellatur, l. 2. in fin. ff. si quis aliq. testar. prohib. Quarta, quæ per leg. Falcid. retinetur, l. 55 §. 1. ff. ad SCtum Trebell. Quinetiam portio liberis debita in bonis patris appellatur, l. 1. §. vnde. ff. de inoff. testam. l. 12. C. eod. Prat. ex Briss.

FALCIDIAM pacto remitti posse affirmat Cuiac. in l. pactum ff. de pact. ducto argumento à testamento ad pactum.

FALCIDIÆ ratio quibus deductis ineatur. Deductor ære alieno, & si quid est aliud æris alieni loco, deducta funeris aut monumenti necessarij impensa, deductis libertatibus, deductis Deorum donis, & generaliter deductis his omnibus quæ Falcidiam non patiuntur, & quæ extra bona defuncti esse censentur, id quod superest pro dodrante & quadrante, diuiditur inter hæredem & legatarios §. cum autem. 4. Instit. de lege Falcidia. Quod diximus de deorum donis, Paulus scribit lib. 4. sent. de SC. Pegas. vt idem videatur non improbabiliter in l. 1. §. ad municipum. ff. ad l. Falc. scripsisse. Cuiac. Not. ad li. 2. Instit. de lege Falcidia, in fine.

FALLA, veteres dixerunt pro fallacia: Noni. Me non vocauit, ob eam re hanc fecit fallam. Falla autem proprie turris est lignea: atque ea ratione in superiore significatu sumitur, qua machina, & fabrica, & sutella. Vnde fortassis barbari Falloniam, quasi Falloniam appellant. Prat.

FALLACIA simulationi annexa est: calliditas ad ingenium refertur: machinatio, ex præcogitata aliqua inuentione, manuque & arte conficitur: impostura ab impostoribus, id est, deceptoribus, quos & Planos vocant. Alciat. de verb. sig. Prat.

FALLACIA à fando dicta, vt & fallo, vt vult Varro lib 5. de ling. lat. quod proprie fit, cum quis fando alium decipit, ac contra quam dixit, facit. Itaque si quis re fallit, in hoc non proprio nomine fallacia dicitur, sed translatione. Prat.

FALLACIAM item accipi pro, cauillatione, siue sophistico argumento, Dialecticis est notissimum: eisq; vulgo Amphibologia dicitur. Nam apud Aristot. Græce legitur ἀμφίβολις, Exēplū habes in § pen. l. libror. de. leg. 3. de qua nostri Iurisconsulti, sub rubric. de reb dub. pleraq; attigere, Alb. Iatus, & in §. librorum. & in leg. 5. C. de iud. & in l. quoties. ff. de verb. oblig. De ea quæ ab accidente dicitur. in §. fin. l. debitor. de leg. 2. & in l. viudicat. & l. quæ de tota. §. incerte. ff. de rei vendic. fit mentio, & ab Alberico eius etiam cui à figura dictionis nomen est. Bart. leuiter attigit priorem, in l. 3 §. & incerta. de acquir. possess. Castrensis aliquanto diffusius & clarius. Sed & de cauillationibus, quæ per locos à compositione & diuisitione fiunt, tractatur in d. l. quoties. & per Albericum in l. vbi fideiussor. ff. de solut. Nec non de ea, quæ ab eo, quod est secundum quid, ad id quod simpliciter dicitur, in l. dictum. §. in stipulatione ff. de euict. Spieg.

FALLACITER incusare, vide l. 3. C. de abol. & l. 9. c. de calumniator. Sic Cicer. li. offic. 3. Ratio hæc postulat, ne quid insidiose, ne quid simulate, ne quid fallaciter. Spieg.

FALLERE fidem, est contra quam dictum, conuentumve est, facere. Vlp. de const. pec. l. 1. Hoc edicto Prætor fauet naturali æquitati, qui constituta & consensu facta custodit: quoniam graue est, fidem fallere: tametsi quis re fallit, impropriè fallere dicitur.

FALLERE promissum, pro non implere. Spieg.

FALLONIA, alias Felonia, cuius vocis originem plerique à præterito perfecto verbi fallo repetunt; generali significatione omnem fraudem, culpam, improbitatem, & quoduis capitale facinus, quomodocunq; etiam commissum sit, complectitur. Hoto. in Lexico suo feudali in verbo Felonia. Vult. Li. 1 feud. ca. 21. nu. 17. Specialiter sumpta, prout in libris feudalib. accipitur, est culpa, iniuria, propter quam Vasallus amittit feudum. Et est quæ respicit dominum, scilicet, quando tribus vicibus citatus legitime, fidelitatem præstare noluerit, vt in vsibus feudorum, quæ sit prima causa beneficij amittendi. cap. 1. Est & alia causa, quando infeudauit alia lege quam ipse habet: vel talem vasallum, qui feudum deseruire non potest. Quædam verò est culpa vel fallonia, quæ non respicit dominum scilicet, quando Vasallus interfecit fratrem, vel filium suum, vel filium fratris, vel aliud crimen commisit quod paricidij appellatione continetur. Et plures alias fallonias tam respicientes dominos, quam alios, propter quos feudum amittitur, not. Hostiens. in summa de feud. C. quibus mod. feud. amittat. Spieg.

FALSA adseueratio, l. 9 C. de acq & retin. pos. Falsa allegatio, l. 5, C. de præd. & al. reb. minor. Falsa captiuitas. l. 1. C. de collu. deteg. Falsa causa, l. 3. C. de vsucap. pro don.

FALSA sententia, non est sententia, nec indiget beneficio restitutionis: quia nihil magis contrarium est veritati, quam falsitas. l. ignitis. ff. de except. Ac censenda est falsa sententia, ex falsis vel testibus, vel instrumentis lata. Quia nunquam potest dici res iudicata, quæ ex falsis iudicata est. Spieg.

FALSARE pōdera ac mensuras, vide l. pen. ff. ad leg. Cor. de fals.

FALSARIVS, qui decipiendi gratia scripta publica falsificat. vid. Spec. tit. de crim. fal. per tot. Obseruandum autem quod grauius delinquit is, qui literas falsificat, quam is quis falsis literis vtitur. Spieg.

FALSARII & aliorum quorundam pœna. Falsario incisos digitorum neruos Alexandri decreto Lampridius, Claudij præcisas manus Suet. scribit. Idem Galbam nummulario, non ex fide versanti pecunias, manus amputasse, mensæque eius affixisse. & Iustin. No. 17. exactori, non ex legis præscripto apocham conficienti, manus abscindendæ ius dari præsidib. prouinciarum. & Nou. 42. eandem pœnam indicit scriptori librorum hæreticorum. Constantinus lenoni & pertuasori iubet liquido plumbo meatus oris claudi. l. 1. C. Th. de rapt. virg. quæ pœna etiam olim in vsu fuit. Horat. Nec seuerus vncus abest liquidúmve plumbum. Et ex Nou. quadam Leonis & Constantini periuro lingua præciditur. Sed de omni hoc genere pœnarum eleganter Galen 7. de Hippocratis & Platonis placitis, iis verbis: εἰώθασι δ' ἔνιοι τοῖς ἁμαρτάνουσιν οἰκέτας καὶ δικάζοντες, τοῖς μὲν ἀποδιδράσκουσι τὰ σκέλη κατάγοντες ἢ καὶ σχάζοντες, ὁ πυθόντες, τοῖς δὲ κλέπτουσι τὰς χεῖρας, ὥσπερ ἔνιοι καὶ τὰ γαστέρα τοῖς γαστέρα, καὶ τοῖς φλυαροῦσι τὸ γλῶττον, ἀπλῶς δ' ἑκάστοις κολάζοντες τὸ μέρος, ᾧ ὡς συνεργοῦσι τῆς μεχθησομένης συνεργίας. Cuia. li. obs. 7. c. 13.

FALSI crimen dicitur propriè, quod vtilitatis priuatæ causa factum est, de quo ciuiliter & criminaliter agi potest. Connan. lib. 5. c. 7. nu. 4.

FALSI, vel quasi falsi pœna, deportatio est, & omnium bonorum publicatio. Prat. In homine libero: Seruus autem vltimo supplicio afficitur. l. 1. §. fin. ff. ad leg. Corn. de falsis.

FALSI proprie ad delictum pertinentis exempla sunt apud Iulianum in l. 2. ff. ad leg. Corn. de fals.

FALSI machinatores, vide l. 8. C. ad leg. Corn. de fals.

FALSI species sunt, delere, mutare, subiicere, subscribere, Paul. lib. 5. sentent. 25. §. 4. Gothofr. ad l. 1. §. qui in rationibus 4. ff. ad leg. Corn. de fals.

FALSITAS nihil aliud est, quam verborum imitatio, iuxta genuinam lectionem in Auth. de instrum. caut. in prin. collat. 6. respondet Noric. edic. Constit. 73 Spieg.

FALSITAS verbis, an facto committatur nihil refert: vtrobique n. dolus est proximū lædens contra veritatē. Quod diligenter nota. l. si seruus non sit vnius. ff. de interro. in iur. faciend. Pr.

FALSITATIS ad esse tria requiruntur, scilicet mutatio veritatis, dolus, & quod alteri sit nocitum. Quorum si alterum defuit, falsitas

Digitized by Google

falsitas non est punibilis; iuxta not. per Host. Azo. & Tancre. in suis summis. & per text. in l. quid sit falsum, ff. ad l. Corn. de falsi. & l. nec exemplum. eod. titul. C. & l. damus. C. eod. Per. de Anchar. com. 23. & Paulus de Cast. consilio 49. Prateius.

FALSO patentes instimulare apud Marcellum, l. 3 ff. de inoffic. testam. Spieg.

FALSO adverbium, quod vero contrarium est. Imp. Philippus, fœminib. captum curatorem haberi debere, falso sibi persuasum est. l. 3. C. qui dari tutor. poss. & Imp. Claudius de diuer. referip. Falso asseueratur, autoritatem rescriptorum, reuoluto spatio anni, obtinere firmitatem suam non oportere. Spieg.

FALSO negationem additam in l. legatus, de off. procons. atque ob id Accursium se miserabiliter torquere. Politianus iudicat in Miscel. Spieg.

FALSVM, est immutatio veritatis cum dolo. auth de instr. ex cau. in prin. Vt hæc vox varie accipitur, ita & varie committitur falsum. Quod pulchre declarat Bart. in l. quid sit falsum. ff. ad l. Corn. de fals. & in l. nec exemplum. l. damus. C. eod.

FALSVM vocatur etiam id quod suspectum est. in l. iubemus. C. de falsis. l. Paulus respondit. ff. de verb. signif. Prat.

FALSVM committit, qui rem duobus vendit. l. qui duobus. ff. de leg. Corn. de fals.

FALSVM committitur, quod ad leg. Iuliam attinet, si quis chirographum alienum imitetur, aut libellum, vel rationes interciat vel describat, non etiam si alias in computatione, vel ratione mentiatur. l. 23. ff. de fals. Falsum autem ea lege id coercetur, quod in testamentis admittitur. Eadem tamen pœna etiam vindicantur cætera falsa ex Senatusconsultis, principúmque constitutionibus. Nam & qui in rationibus, tabulis cerisue instrumentis vel alia qua re, siue consignatione falsum fecerint, perinde atque falsarij puniuntur, & hoc quasi falsum dicitur. l. fin. §. fi. de fals. Prat. ex Brisson.

FALSVM testamentum, quod vere non est factum: illegitimum testamentum, quod non iure factum est Spieg. Falsum testamentum est, quod testamentum non est, l. 221. de verb. signif. Falsum ait Africanus, testamentum id demum recte dicitur, quod si adulterium non esset, verum testamentum recte diceretur. l. 6. ff. de Fals. Prat. ex Briss.

FALSVM non est iniuriæ verbum, si ad ius refertur, non ad factū Sic Iauolenus sententiam Labeonis quasi iniustam reiciens Quod falsum (inquit) puto. in l. pen. ff. de iniur. Old. Prat.

FALSVM testimonium, in diuinis Tabulis non tantum accipiēdum est, vt vulgo solet, quod in iudicio falsum feratur: verum etiam omnis vox lædens proximum omnisque prædura, & summi iuris interpretatio, refragante æquitate, intelligenda est, falsum testimonium esse in natura: quæ & sic præcipit, Estote misericordes, vt pulchre declarat cap. 1. de verb. sig. teste Oldend. Spieg.

FALSVM accipitur tribus modis. I. Quicquid non est verum, potest dici falsum, etiamsi non procedat ex mēdacio alicuius, vel fraude. l. si is, qui ducenta. §. verum. ff. de rebus dubiis, l. si quid perfectum. ff. de solut. II. Falsum accipitur pro immutatione veri fraudulenta. Quod modo omnia mendacia recte vocantur falsa vt Nou. de instr. caut. & fid. in prin. III. Est crimen graue, quod appellatur falsum: quoties animi dolum sequitur facti executio ad peruertendam veritatem, & simulandum id quod non est, vt describit l. quid sit falsum. ff. ad leg. Corn. de falsis Prat.

FALSVS procurator dicitur, qui procurator non est, sed vltro negotiis alienis sine mandato se offert: opponiturque vero procuratori, qui mandatum habet. 12. ff. de solut. l. 1. §. quoties de vi & vi arm. Briss.

FALSVM procuratorem, pro non vero procuratore accipimus l. 3 §. fin. ff. em rat. hab. Interdum & pro eo, qui mala mente & intercipiendi animo procuratorem se simulat, accipimur. Quemadmodum & falsum creditorem dicimus eum, qui se dolo simulat creditorem l. 43 in princ. & l. 75 ff. de furtis. l. 18. ff. de solut. Briss. Contra falsum procuratorem autem datur sententia iudicati, id est, sententia contra eum exequitur passiue. Textus memori mente tenendus in l. Plautius. 1. respons. ff. de procur. Spieg.

FALSVS titulus est, quoties qui sibi donatum putat, quod donatum non est, vel legatum, quod legatum non est: Quod casu nihil operatur possidens vel vsucapiens, l. 2. ff. pro legato. l. 6. ff. pro derelicto. l. 1. ff. pro donat. §. error autem 7. Instit. de vsucap. Gothofr. in not. ad l. 3. C. de vsucap. pro donat.

FALSVS tutor à Paulo interpretatur, qui vere tutor non est: vel datus est, sed perperam & inutiliter, vt qui habenti alium tutorem datus est, § interdum. Inst. de curat. Spieg.

FALX messoria, est qua frumentum metitur. FALX putatoria, qua vites aliæque arbores putantur, FALX fœnaria, quæ fœnum secatur, quæ dumaria quoque dicitur, qua etiam spinæ vepresq; cæduntur. Vlp. de fundo instructo. l. instrumenta &c. Nebr.

FAMA, siue existimatio hominis est dignitatis illæsæ status, legibus ac moribus comprobatus: quæ vt ex delicto nostro, autoritate legum vel minuatur, vel consumatur docet Callistratus in l. pen. de var. & extraord. cog. Spieg.

FAMA item, inquit Bart. est communis opinio, voce manifestata, ex suspicione prouenies. Rumorem vero communem nō esse opinionem, sed variam quandam suspitrationem minus ipsa fama efficacem, fere apud nostrates receptus est. Sed veteres non adeo multum differre famam à rumore existimauerunt. Archid. 35. q. 6. si duo. Sunt autem idem, præterquam quod alterum Latinum est, alterum é Græco teste Valla, Callistratus in l. 3. de Testibus: Alias, inquit, numerus testium, alias dignitates & autoritas, alias veluti consentiens fama confirmat rei de qua quæritur fidem. Itaque inconstans fama, improbisque, vel etiam ignotis autoribus exorta, nullam adhicit fidem, quantumuis inuulgata: quamuis coniecturam facit, quia fallax est rumor Paul. in l. fi. de hæred. instit. Quia falsus rumor non solet obesse. Nostri famam inter species non plenæ probationis retulerunt. Plura de ea commentatus est Bart. in l. de minore. §. & plurimum. ff. de quæst. Sed & fama pro existimatione vsurpatur, & nomine, in l. 4. de susp. tutor. l. 38. in fi. ff. de pœn. l. 15. §. si quis libello. de iniur. Inde famæ causa, in l. 39 §. vlt. de procur. id est, existimationis, vt alias loquimur, l. 103. de verb. sign. Cuius scilicet euentus famam notare, & lædere existimationem potest. Briff. Sic incolumi eum fama dicimus, cui integrum est nomen, & illæsæ existimatio: quam qui negligit, Decreta Pontificia crudelem pronunciant. 12 q. 1. c. nolo 11 q. 3. c. non sunt audiendi. Fama enim & vita à pari procedunt, Prat.

FAMA constans ea accipienda est, quæ nec improbis autoribus, nec etiam ignotis exoritur. Hæc testimonio fidem adiicit. l. 3. ff. de testib. Alioqui fama quantumuis inuulgata non probat satis, sed coniecturam facit, quia sæpe fallax est rumor. l. vlt. ff. de hæred. inst. Spieg.

FAMA differt à rumore, quia rumor est ab incerto, fama autem à certo procedit auctore. Item fama procedit à maiori parte vicinię, rumor à minori not. Io. And. c. nostra. vers. ad gradum, de coha. cler. & plus est fama quam clamor. quia plurimorum est fama, clamor paucorum. no. Fel. in c. qualiter & quando, x. in princ. de accu. Old. Prat.

FAMÆ probandæ modum docet Bart. l. de minore. §. plurimum ff. de quæst. Prat.

FAMES omnium suppliciorum vltimum. Et sententia cautionibus apud veteres celebrata, teste Platone: Miserrimum mortis genus fame mori. Sumpta autem est ex Homero Odyss.

Πασέων μὲν τυτθὸς θανατὸς δηλήσατο θυμόν,
Λιμῷ δ' οἰκτίστῳ θανέειν καὶ πότμον ἐπισπεῖν. Id est:
Dura quidem miseris mors est mortalibus omnis,
At periisse fame, res vna miserrima longe est.

FAMILIA Aristoteli lib. 1. de Rebubl. dicebatur: prima hominū societas, quasi in diem, & quotidiani vsus causa constituta, in qua qui degebant non ciues, sed conuictores & contubernales dici poterant, vt Charondas & Epimenides scribunt. Atque in hac Familia nulli alij erant, quam vir & vxor, atq; ex his procreati liberi. Seruorum enim nulla ipsis adimenta postea socium laboris bouem asciuerunt, cuius opera ad arandos agros vterentur. Quod hoc versu notauit Hesiodus, cum ait:

Sit demūs imprimis, vxórque, & taurus arator

Connanus lib. 1. cap. 4. num. 4.

FAMILIA, inquit Festus, in liberis hominibus dicebatur, quorum Dux & Princeps generis vocabatur pater & mater familiæ. Vnde familiæ nobilium Pompiliorum, Valeriorum, Cornelliorum & familiares ex eadem familia. At familiæ appellatio cum rebus ipsis & personarum circumstantia tandem variata est. Primum enim serui tantum significabantur per familiam, nempe à famulando, i, cum u, litera mutata. Quo respexisse nonnihil videtur Vlpia in l. 1. ff. de vi & vi armat. Deinde liberi quoque, vxor, & omnes, qui sub vnius potestate in eidem domo natura vel iure viuunt, comprehendi cœperunt. Vnde paterfamilias dictus est, l. detestatio §. familiæ. ff. de verb. sign. Tandem translata est familiæ significatio, vel porrecta ad totam cognitionem sanguis. Prat.

FAMILIA à gente differt significatione: quoniam Gens latius accipitur, vt comprehendat omnes eiusdem stirpis & nominis, etiam millesimo gradu disiunctos: familia magis ad agnationem diducitur, referturque ad res & personas. Ad res relata pro hereditate & substantia bonorum ponitur, l. vlt. in fi. C. de verb. sign. vt in illis 12. tabul verbis, Proximus adgnatus familiam habeto, id est, hereditatem, quod notat Vlp. l. 193. §. 1. de verb. sign. Connan. lib. 9. c. 1. n. 4. Hoc sensu familiæ erciscundæ accipienda est, quæ hæredibus de diuidenda hæreditate competit. §. quædam actiones. Inst. de act. eademque est huius verbi vis in illo Terentij versu Heautontimor.

Decem dierum vix mihi erit familia.

Hinc familiæ emptor, qui imaginaria venditione à testatore hæreditatem emebat, vt est ab Vlp. in Inst. tit. de test. & à Iustin. quoque in suis Inst. sub ao. tit. traditum. Quintil. Declamatione 308. Non dixerim ego testamentum cui libripens & emptor familiæ, & cætera iuris necessaria deerunt. Sic enim lo-

Digitized by Google

cus ille corrigẽdus est. Suet. in Nerone c. 4. Ex hoc Domitius nascitur, quem emptione familiæ pecuniæque in testimonio Augusti fuisse mox vulgo notarum est. Ita familiæ mancipationem apud eundem Vlp. intellige tit. 28 Briss. & Corras. li. 5. c. 12. n. 6. Et in hoc significandi genere animalia quæque quæ habemus ac possidemus familiæ appellatione continẽtur. Vnde Hesiod. rectè docuisse colligimus, familiam constare non solum viro & coniuge, verum etiam boue & aratore seruo. Atque hæc de prima vocis significatione qua pro re accipitur.

Ad personas vero cum refertur, interdum corpus significat, quod aut iure proprio ipsorum, aut communi cognationis nomine continetur. Iure proprio familiam dicimus plures personas, quæ sunt sub vnius potestate, aut natura, aut iure subiectæ. Hac enim appellatione non serui modo, sed & liberi, qui in potestate nostra sunt, continẽtur. l. 40. §. familiæ. l. 195 §. 1. ff. de verb. sig. l. 23 ff. de adopt Briss.

Hinc Patres fam. matres fa. filij fam. dicuntur ff. de his qui sunt sui vel al. l. 11. ff. de lib. & posthu. Sic in ædilitio edicto familiæ appellatione & filijfa & omnes, qui in seruitio sunt, liberi quoque homines bona fide seruientes, demonstrãtur. l. 25 § 1. l. 31. § idem Prædius. ff. de ædili. edi. Eodemque modo in edicto Vi bonorum raptorum, familiæ nomen eos, qui in ministerio sunt, continere dicitur, etiamsi liberi esse proponantur, vel alieni bona fide nobis seruientes, l. 2. §. familiæ. ff. vi bon. rapto. Eadem fit & in interdicto Vade vi, familiæ interpretatio. d. l. 195. §. pen. de verb. sign. l. 1. § familiæ. ff. de vi arm. Vbi etiam familiæ appellatione duos seruos contineri, Paul. lib 5 sent. ti. 7. scribit. De hoc vide etiam Cuiac. lib. 5. recept. sen Iul. Pauli tit. 6. de interdictis. §. non tantum. Hoc amplius, Vlp. in d. l. 1. & si vnus seruus deiecerit, familiam videri deiecisse ait. Quãquam alias vnicum seruum familiæ appellatione contineri negetur, ac ne duo quidem familiam facere dicantur. l. 40 §. vlt. ff. de ver. sign. Quæ legum nostrarum discordia ita optimè Ciceronis interuentu sedabitur, si quemadmodum ille in orat. pro Cæcin. scribit, dixerimus ex vi quidem Latini sermonis in vno seruulo familiæ nomen non contineri, familiam ex seruis pluribus constare. Cæterum rationem iuris interdictique vim & Prætorum voluntatem facere, vt & si vnus seruus deiecerit, familia intelligatur deiecisse. Non. n. alia causa est æquitatis in vno seruo & in plurib. B. iff.

Plane in edicto de publicanis familia corpus quoddam significat paratum vectigalis causa, d. l 195. de ver. sig. nec ad seruos modo publicanorum pertinet, verum etiam ad quoscunque, qui publicanis in eo vectigali ministrant, siue serui, siue liberi sint siue bona fide siue mala fide possideantur. l. 1. §. familiæ. & l. 12. ff. de publica. B. iff. Ita cum militi princeps cõcedit, vt suam familiam ducat, familiæ appellatione continentur coniunx, liberi, serui castrensis peculij non adscripticij. Cuiac. in l quicunque militum, de re milita. C. li. 12.

FAMILIAM ducere, pro præcipuum esse aliquid, & principem in re aliqua obtinere locum: Cicero ad Trebatium: Accedit etiã quod familiam ducit, in iure ciuili singularis memoria, summa scientia quibus significat, hanc primam esse Trebatij laudem. & veluti propriam. Item l. 3. de finib. sententia quæ familiam ducit Prat.

FAMILIAM seruilem accipimus & in tit. Si famil. furtum fecisse. l. 9. ff. de iurisdi. l. 32. ff. ad l. Aquil. l. 32. ff. de dolo. l. 5. ff. de pet. hær. Briss.

FAMILIAM publicam in l. 1. ff. de offic. præf vig. interpretamur seruos publicos qui præsto vrbilibus aderant: quales etiam curatoribus aquarum adfuisse Frontin. li. 2. de Aquæduct. ostendit. Ita familiam in vrbanam & rusticam diuidimus. l. 3 de penu. leg. l. 67 ff. de leg. lib. 3 l 166. ff. de verb. sign. Quamobrem in hoc veterum clementiam & humanitatem laudandam Seneca li. 6. Epist. scribit, quod omnem inuidiam domini nomen contumeliam seruis detrahentes, patres potius, quã dominos familias, appellarint, & seruos familiares. Quod in Mimis ad sua vsque tempora mansisse scribit. Familiarem planè filium dicit & Plaut. in Asinar. qui ex familia sit: Et familiares in constitutionibus recentiorum Impp. seruilia ministeria præstantes intelliguntur l. vlt. circa fin. C. de his. qui ad eccle. conf. l. pen. C qui accus. pos. Briss.

Est igitur vna Familia ad quam omnes stirpes referuntur, & illa gentis nomine appellari consuenit. sunt etiam aliæ, quæ ex stirpibus constant. Quot enim vnius gentis diuersæ stirpes sunt, totidem diuersæ eiusdẽ gentis familiæ sunt. Idque liquido demonstrat in Nerone Suetonius. Ex gẽte Domitia, inquit, duæ familiæ claruerunt, Ciluinorum, & Ænobarborum. Et hinc quidem intelligimus, quid sibi voluerit Vlpianus, cum ita scriberet: Nam etsi patrefamilias mortuo, singuli singulas familias habent: tamen omnes qui sub vnius potestate fuerunt esse eiusdem familiæ appellabantur, quia ex eadem domo & gente proditi sunt. dict l. 195. Sensus enim est, quamuis duce & principe generis mortuo, singuli qui in eius potestate fuerunt, separatas & proprias domos, stirpes siue familias habeant quia tamen ex eadem domo & gente proditi sunt, recte eiusdem familiæ appellabuntur. Ex quo loco manifesto constat, non ad cognomen solum, vt existimauit doctissimus Sigonius, sed ad nomen etiam, hoc est, tam ad gentem quam ad stirpem referri familiam posse. Oẽs igitur qui eiusdem nominis sunt, eiusdem quoq; familiæ sunt, non stirpium, sed gẽtis siue generis respectu; respectu vero stirpium, quot diuersæ stirpes sunt, tot diuersæ familiæ sunt, non quidem nomine, sed cognomine. Idque mihi voluisse visus est Suetonius, cum sic de Galba scriberet: Imagines & elogia vniuersi generis exequi lẽgum est familiæ breuiter attingam. Qui primus Sulpitio um cognomen Galbæ tulit, cur aut vnde traxerit ambigitur. Huic etiam contentaneum est, quod idem Suetonius sic in Tyberio de Claudio Diuso scribit: Drusus hostium duce cominus trucidato, sibi posterisque suis cognomen inuenit. Discedit autem omnis familia patrefamilias mortuo in liberos, consanguineos & agnatos. Ræuard. Variorum lib. 5. cap. 1. Alciat. in l. Pronunciatio sermonis. §. familiæ appellatio & in l. seq. tit. de verb. & rer. significc. atque etiam in tractione de eo, quod interest, familiam à famulando dictam existimat, & à famulitio Festus Pompon. à voce Osca famul, tradit deriuatum verbum familiæ, quæ apud illos seruum significat. Brechæus vero à fama dictum putat, cum nomen alicuius gentis & generis, diuturna fama late in stirpes peruulgarum est. Brechæus. dicta l. pronunciatio sermonis. § familiæ appellatio. tit. de verb. & rer. signif.

FAMILIÆ erciscundæ iudicium est, quod inter cohæredes ideo redditur, vt & hæreditas diuidatur, & quod eo nomine alterum alteri dare facere oportebit, præstetur. Hereditatem hic accipe pro rebus corporalib. quæ in hæreditate continentur. Hæreditas enim per se diuidi non potest. l. Põponius 8 ff. de rei vindi. qua agitur ex parte diuisio postulatur. ex ea parte in rem actio est: alia verò ex parte personalis actio est aduersus eum qui nobis ad dandum faciendum perinde obligatus est, ac si conuentum pactúmque inter nos fuisset, nobis obligatus esset. Hotom.

FAMILIÆ erciscundæ Iudicij requisita sunt. 1. cum qui agit, & contra quem agitur, esse cohæredes. 2. Hæreditatem esse aditam. l. qui erat 49. ff. fam. erciscc. 3. esse res hæreditarias, & quidem eiusmodi, vt diuidi possint. 4. vt res hæreditariæ iam ante non sint diuisæ. 5. cum, aduersus quem agitur, diuisionem detrectare. Vult. Inst. de actio. §. quædam ait. n. 12 13 14. & seqq.

FAMILIÆ appellatione & ipse princeps familiæ continetur. feminarum vero liberi in familia earum non sunt, quoniam qui nascuntur, patris non matris familiam sequuntur. l. 195. ff. de verb. sign. Et hoc est, quod in d. l. 195 in fin dicitur, Mulierem familiæ suæ & caput & finem esse. Secundum hanc, quam supra exposuimus, significationem, familiare funus interpretabimur domesticum funus. l. 2. in fin ff. de in ius vocand. l. 4. §. præterea. ff. si quis caut. Briss. Communi iure familiam dicimus omnium agnatorum, qui ex eadem domo & gente proditi sunt. d. l. 195. vt eiusdem familiæ recte dicantur, qui eiusdem nominis sunt. Ac proinde patroni & liberti, & omnes propinqui ad fideicommissum, quod familiæ relinquitur, inuitari intelliguntur. l. vlt. C. de verb. significc. Etenim cum fideicommissum familiæ relinquitur, ad eius petitionem admittuntur, qui ex nomine defuncti fuerunt eo tempore, quo moreretur, quo in numero & liberti & filij quoque postea emancipati habentur. l. 32. in fi l. 69 §. vlt. l. 77 §. cum inter. ff. de legat. lib. 2. l. 114 §. cum pater. ff. de leg lib. 1. B iff.

FAMILIARES olim dicebantur, qui serui erant. Macrob. 1. Sat. c. 2. Nam & nostri maiores omnem domini inuidiam, omnem seruis contumeliam detrahentes, dominum Patrem fam. lias: Seruos familiares vocauerunt. Hot.

FAMILIARIA sepulchra dicimus, quæ quis sibi familiæque suæ constituit. l. 5 ff. de relig in quæ tamen hæredes, etiamsi extranei sint, inferri possunt. l. 6 l. 4. & l. 13. C. de relig. adfines & cognati non item, nisi hæredes scripti sint. l. 8. & l. 14. C. eo tit. Br.

FAMILIARIS res publicæ opponitur. l. 7 §. si paciscar. ff. de pact. l. 4. ff. de pub. iud. priuatam enim & familiarem pro eodem dicitquet ex d. §. si paciscar cum l. 77 §. pacta. ff. eod. Br ff.

FAMILIA legata singuli homines continentur. autor Iurisconsul. in l si chorus ff. de legat 3. Item familiæ appellatione continentur etiam, qui à testatore non sunt nominatim iuxta Bart. Exat. legions thema apud eundem Iurisconsul. in l. is qui. ff. de legat. 3. Prat

FAMILIA vrbana & rustica non loco, sed genere distinguuntur. potest enim aliquis dispensator non esse vrbanorum seruorum numero, veluti is qui rusticarum rerum rationes dispenset, ibique habitet, & tamen multum abest à villico. Connan. l. 4. c. 10. num. 7.

FAMILIARICA vestimenta sunt, quæ ad familiam vestiendam parata sunt. l. 23. in fi ff. de aur. arg. Sic familiaticas sellas dixit Varro lib. 1. de re rust. c. 13. Briss.

FAMILIARITAS, amicitia vel domesticitas, l. qui iure familiaritatis, de acquir. poss. quam loquendo accipitur pro similitudine. § adeo, Inst. de locat. & l 2. ff. eod. Prat.

FRMOSÆ

FAMOSÆ actiones dicuntur, quæ iustam ignominiam irrogant iuste condemnatis, sunt hæ, Furti, Bonorum raptorum, Iniuriarum, de dolo malo. Item tutelæ. Mandati. Depositi, scilicet directa, non contraria. Item pro Socio, quæ cum vtrinque directa sit, vltro citroque damnatum infamia notat. §. ex quibusdam Inst. de pœna tem. litigant. Et generaliter omnium publicorum iudiciorum accusationes; §. publicorum Iudiciorum, Inst. de publ. Iud. l. 1. de his qui not. infam. Prat.

FAMOSA iudicia, quæ infamiam irrogant damnatis, l. 7. ff. de iniur. l. 1. & 12. ff. de dolo, l. 1. ff. de postu.

FAMOSA causa l. 7. ff. de solut.

FAMOSI homines infamia notati, l. 2. §. vlt. ff. de his qui not. infam. l. 13. ff. de accus. l. 7. ff. ad l. Iul. maiest. quales sunt, qui artē ludicram lenociniumve faciunt, vel propter præmium in scenam descendunt, aut calumniæ causa publico iudicio sunt dānati, l. 4 ff. de accus. Sic famosa mulier in l. 2. §. si mulier, ff. ad Tertyllia. Briss.

FAMOSI libelli, qui alicuius famam suggillant, honoremque vellicant maledictis, libri ad infamiam pertinentes 16. ff. de pœn. §. 1 Inst. de iniur. Paul. lib. 5. sent. tit. 4. Prat. vide paulo post famosus libellus.

FAMOSI latrones, id est, nobiles & insignes, in leg. 28. §. pen. ff. pœn. cum l. 16. ff. de appell. recip. Briss.

FAMOSO iudicio condemnatus, per in integrum restitutionem infamia eximitur. Lege §. pen. l. 1 ff. de postul. Spieg.

FAMOSVM carmen quod in alterius iniuriam conscribitur, proponitur, cantatur, quod pudorem eius lædat, l. 11. ff. de testib. l. 18. in fi. de test. l. 5. §. pen. l. 15. generaliter, ff. de iniur. Briss.

FAMOSVM non tam esse malæ, quam multæ famæ. Vide infra, famosum. Spieg.

FAMOSVM, vocabulum medium, in malam tamen partem frequentius. Imp. cum laude vtitur in §. iura quoque, Auth. iussum. quod præst. ab his qui admin. susc. Secus Iurecons. Nam apud eos legimus, famosos, fures, latrones, mulieres, pro infamibus improbioribus, impudicis, l. 3. §. 1. de offic. præf. vig. l. neque famosi ad l. Iul. maiest. l. capitalium, §. famosis. & l. fin. de pœnis. Vide Alb. leg. sacrilegi pœnam, §. fin. Peculatus item, famosum crimen dicitur. Prat.

FAMOSVS libellus. Famosus libellus quid sit, ostendit Imperator, l. vnica C. de fam. libel. Est autem famosus libellus, charta proiecta, habens in se contra quempiam criminationes. Et si quis hunc siue obsignatum, siue non obsignatum reperit, & protinus non rumpit, aut igne consumit, subiicitur pœnæ qua teneretur libelli autor; hoc est, in eum capitaliter animaduertitur. d. l. vnica, C. eod. Et qui eum dictauerit si non probauerit de calumnia, capitaliter punietur, secundum Azo. C. eod. tit. hæc & plura ibi vide. Et hoc est verum, si reo conuicto capitalis pœna esset imposita, aliter non, vt not. in l. vnic. C. eod. tit. Prat. Etiam vt ad sanctionem huiusmodi historiam non ineptam subnectamus, prætereundum minus est Augustum principem omnium de famosis libellis cognitionem legis specie maiestatis tractauisse, commotum Cassij Seueri libidine, qua viros fœminásque illustres procacib. factis dissamauerat, vt author est Cælius Rhodig. lib. 15. cap. 25. Adde Franc. Bald. comment. in l. 12. Tab. c 9.

FAMVLITIVM aulicum Spartianus appellat famulos omnes Imperatorios, quos Iustin. Ministeriales domus, & hospitij & palatij vocat. Pyrrhus de Rom. magistrat. Spieg.

FAMVLVS à seruo hoc distat, quod hic in dominio nostro, ille vero minime, vide. Archidiac. c. patrem 22. qu. 3. Famulus aliquando pro seruo accipitur, l. 1. C com. ser. man. de hoc verbo vide Bart. l. iubemus, C. de præpos. sacr. cub. Prat.

FANATICI. proprie sacerdotes, qui furore correpti in fanis oracula fundebant, vt apud Verg. l. Æn. 6 & Luc. lib. 5. Iuu. Sat. 2.

—— Et crine senex fanaticus albo,
Sacrorum antistes. ——

Ii porro furore illo affecti caput iactare, & comas excutientes rotare solebant, vt ait Fabius Quint. lib. 2. c. 3. Frequens quoq; capitis nutus non caret vitio: adeo caput iactare & comas excutientem rotare fanaticum est: Ex quo qui atræ bilis abundantia caput iactant. Fanatici quoque appellantur ab Vlpiano, in l. 1. §. 5. ff. de ædil. edict. Si seruus, inquit, inter fanaticos non semper caput iactaret, & aliqua profatus esset, an nihilominus sanus videretur. Quod paulo post appellat, Circa fana bacchari, Lampr. in Heliogab. Iactauit autem caput inter præcisos fanaticos, & genitalia sibi deuinxit. Liu. lib. 39. de Bacchanalib. loquens, viros velut mente captos cum iactatione fanatica corporis vaticinari. Prat. ex Horom.

FANVM alij dictum putant à Faunis diis, qui diuina oracula, vt Maritanus Capellanit, edere solebant. Vel à Fauno, qui auctore Probo, primus horum locorum conditor fuit, teste quoque Martiano lib 7. c. 6. Typograph.

FAR apud Vlp. in inst. tit. 9. significat frumenti genus, vt admonuit Seru. apud Virg. lib. 1. Georg. Prat.

FARI, nihil aliud est, quam ferre, i. e. loqui, Vlp. l. 2. ff. de rem. pup. sal. for. Et Paulo l. 5. ff. de diuer. reg. iuris. Tametsi Varroni fatur is, qui primis significabilem vocem ore emittit, nullo ordine verborum seruato. Vnde pueri antequam id faciant infantes dicuntur. Loquitur autem is, qui suo loco vnum quodque verbum sciensponit, Vlp. in l. 2. Remp. salu. fore. si pupillus absens sit, inquit, vel fari non possit. Spieg.

FARRAGO, inquit Festus proprie est id, quod ex multis satis, vt hordeo, vicia & leguminib. sit pabuli causa: sed per metaphoram accipitur pro quacūq; commistione. Iuuen. in 20 Sat.

Quidquid agunt homines, votum, timor, ira, voluptas,
Gaudia, discursus nostri est farrago libelli. Prat.

FAS ad Deum, Iustum ad hominem referri voluit Maro, lib. 1. Georgic. Fas & iura sinunt: id est, diuina & humana iura permittunt. Spieg.

FAS proprie est, vt Isidoro placet, Lex diuina, à fato, & fatum à fando dictum, quasi dictum & iussum Dei. Conn. l. 1. c. 2, n. 4.

FAS ac nefas omne miscere, apud Pomponium in §. & cum placuisset, l. 2. ff. de orig. iur. Illic enim fas iudicis officio fungi, audire controuertentes. Nefas erat supponere actorem calumniosum: iudicare item contra possessorem nondum conuictum, contra l. ordinata, §. sed si quis actiones, ff. de liberal. caus. Spieg.

FASCIVM nomine, dignitas magistratus & honos significatur: Nam lictores cum fascibus, h. e. congerie virgarum, cui securis erat adligata, præcedere solebant Consules, ac alios magistratus, ad terrorem malorum. Sicut nunc, Imperatori gladius præfertur, supremæ potestatis symbolum. Bud. in l. proconsules, ff. de off. proconsul. Vlp. autor est. Proconsules non amplius quam sex fascibus vti: quod inscite Accursius pro sex mensibus exponit: quum Proconsulare imperium fuerit annuum, in secundumque interdum & tertium prorogaretur. Proconsul autem sex tantum lictores, i. e. viatores, qui fasces præferebant, non 12. habet: vt meminerit, iustum Consulem se non esse. Obseruandum, quod fasces submittere dicuntur, qui de iure suo concedunt, ac legitimam potestatem vltro ad priuatam mediocritatem dimittunt. Vide Bud. in d. l. proconsules. Alciat. in reb. de consul. & non sparg. pec. lib. 12. & Erasm. in Chil. Spieg. Hi quidem fasces virgarum ex betula arbore fiebant teste Plin. Candida est materia, leui virgarum atque eximia tenuitate, in Gallia passim nascitur. Sed Plautus in Asinaria, fasces vlmeos etiam fuisse dicit, quibus rei vapularent. Vbi, inquit, sæpe ad languorem tua duritia dederis octo validos lictores, vlmeis assectos lentis virgis. Fasces pro dignitate accipimus. Tullius in Bruto: Et cum tibi ætas nostra iam cederet, faceſque submitteret, dixit submittere fasces, vt submittere principatum, l. digna C. de ll. Forcat. Necyo. dial. 34 n 4.

FASCIA crurales pedulesque in l. 17. in fin. ff. de auro argento inter ornamenta muliebria ponuntur. Quæ, verba recte in Pandectis Florentinis ita scripta sunt, cum male quidam crurales in crinales transformare studuerint. Sed Florentina lectio probanda & retinenda est. Nam veteres crure atque pedes fasciis vincire & obuoluere solebant: maximéque mulieres. Quod M Tullius his verbis, quæ & à Nouio Macc. relata sunt quibus Clodium vt mulierarium insectatur, docet. Tu ait, cum vincirentur pedes fasciis, cum calanticam capiti adcommodatas. Et hæ erant pedules fasciæ. Nam pedule interprete Cornelio Frōtone in libello de Nominum & verborum differentiis dicitur, quod sub pedibus præstat vtilitatem. Hoc amplius & crura fasciis vestiri olim solita. Quintil. lib. 2. c. 3. non obscure significat. & Valer. Maxim. lib. 7. c. 2. qui Pompeium candida fascia crus obligatum habuisse refert. Quin etiam fasciis puellarum ac matronarum pectus tegi papillaque comprimi, consueuisse Isidor. lib. 20. c. 32. scribit, & innumeri poetarum loci comprobant, Alc. lib. 1. præt. Briss. & Maiorag. lib. 3 Miscel. c. 3.

FASCIIS in calciatu vsos esse priscos, indicat Plin. lib. 6. hist. nat. c. 2. scribens mures arrosisse Carboni Imperatori fascias quibus in calciatu vtebatur: quod dirum fuit ostensum. Has eleganti vocabulo Vlp. appellat crurules, & pedules, in l. argumento, in pr. ff. de aur. & arg. leg. secundum lectionem antiquam à cruribus scilicet, & pedibus vestiendis. Sed si mauis fascias crinales, vt plerique codices habent, referendæ sunt ad vittas & crinium tegumenta. Hinc nota sunt illa verba: Fasciam solue, quanti mali sub illa latet. Ponitur etiam quandoque fascia pro nube, in modum fasciæ cœlum percurrente, de qua Iuue. Nil fascia nigra minatur. Fasciæ etiam dicuntur zonæ, siue plagæ Mart. Capell. in lib. de Geomet. Orbis terræ in quinque zonas, siue melius fascias dico, pro rerum diuersitate discernitur. Cotta.

FASCINVM, deflectunt à fando, quod profatis verbulis quibusdam, magico susurramine in hominis caput extocuto, strigosum, macerrimum & exuccum, qua viribus qua pinguitie reddebant, in quem linguam parricidalem intorquebant. Amullerum fascini crediderunt ex baccare coronam, quod vel Maro in Bucolico ludicro significat; Baccare frontem cingite, ne vati noceat mala lingua futuro. Seruius interpretatus est, malam dici fascinatoriam, nocendi, scilicet studio. Oculus quoque fascinabat. Verg.

Nescio quis teneros oculo mihi fascinat agnos.

Digitized by Google

In Africa familias quasdam effascinatrum Isigonus & Memphodorus tradunt, quarum laudatione intereunt probata, arescunt arbores, emoriuntur infantes. esse & eiusdem generis in Tribadis & Illyris adiicit Isigonus, qui visu quoque effascinent interimantque quos diutius intueantur, iratis præcipue oculis, quod eorum malū facilius sentire puberes, notabilius esse, quod pupillas binas in oculis singulis habeant, huius generis fœminas in Scythia, quæ vocantur Bythia, prodit Apollonides, Philarchus & in Ponto Thibiorum genus multosque alios eiusdem naturæ, quorum notas tradit in altero oculo geminam pupillam, in altero equi effigiem. Fascinum, quod fascinationem ab ortis auertuncet, & amoliatur priapus, genitale mutinum vocitamus. Poeta in oscheno carmine: Soles sacrum reuinctis pampino caput ruber sedere cum rubente fascino Idem prædicabere fascino pedali: Hor. in Epodo. Illiteracinum minus nerui regent? minusve languet fascinum? Porphirio sic interpretatur: Æque pro vitili parte posuit, quoniā præfascinandis rebus hæc, membri deformitas apponi solet. Scribit Augustinus in lib. de ciu. Dei in liberalibus super scapum fascini plostello deuecti solitam sedere matronam optimatem eundemq; coli, vt facinationem auertuncet. Io Bapt. comment. in ep. Sid. Appollin. ad Domitium lib. 2. Adde Turnebum aduersar. lib. 9. c. 28.

FASTI dies dicuntur, quibus diuina humanáque agere licebat nam & in eis feriæ inerant: Nefasti, quos ominosos antiquitas putabat: quidam ex nostris Ægyptios, vel Reiectitios nominant. Fasti etiam libri dicuntur: quibus totius anni fit descriptio, & causæ festiuitatem explicantur. Vulgus Calendaria vocat: quo tamen vocabulo libros Debitorum appellant Iurisconsul. Zasius in l. 2. ff. de orig. iur. Vide professi dies. Spieg.

FASTIGIVM attolere, est augere nomen existimationémque gentis suæ. vulgus Statum appellat. *Nomen vnd stammen erheben.* §. vnic. C. de nou. Cod. componend. Pret.

FATALE apud Papin. in l. 3. de fund. instru. accipiendum pro eo quod per fatum, h. e mortem esse desit. Vnde impertinenter annotatiuncula glo. adiecta est. de fatalibus appellationibus sentiens. Propriè verò, quicquid nobis debetur ex fato, siue bonum siue malum Spieg.

FATALE damnum, Vlp. in l. 3. §. ff. naut caup appella, quod hominis prudentia præcaueri ac prouideri nō poterat: quale est naufragij, latrocinij aut piratarum. Idem l. 1. §. 2. ff pro socio, Damna quæ imprudentibus accidunt, hoc est, damna fatalia, socij non cogentur præstare. Sic l. 2, Cod. de condict furt. l. 5. §. quod vero ff. commod. Hot. Fatum quoque Iurisconsulti appellant inopinatos casus, qui præuideri humano consilio non possunt, quasi rerum serie, & ordine inuiolabili contingentes: Itaque mortes seruorum sua natura pereuntium, chasmata item agrorum fato tribuuntur. l. 11. §. Iciendum. ff. de minorib. Briss.

FATALIS dies secundum Az. in sum. Co de temp. appel. dicitur spacium temporis, infra quod appellans debet appellationem persequi, l. 31. C. de appellat, l. 2. C. de temp. appellat. & quidem olim quatuor dies fatales concedebantur, quarum primus erat spaciū ex mensium, & hoc sic appellatum fuit à sententia clarissimi viri vel spectabilis viri, vel delegati à Principe. Secundi autem dies fatales sunt spacium triginta & vnius dierū. Tertij & quarti sunt similiter totidem, si saltem facta fuerit appellatio à delegato, vel spectabili, vel clarissimo viro, prout habetur in l. 2. C. de tempo appell. Hodie autem ex ordine vnus tantùm Fatalis dies est, annus vnicus. Sed si iusta causa interceserit, alius annus indulgetur, & ita erit. 11. dies Fatalis, quo transato, lite non contestata, rata manet sententia, vt in Authentica. Et qui appel. in. d. tit. de temp. appel. Dicebantur autem Fatales dies, quia in eis fatum, id est terminus causæ imponitur vel mors accidit causæ, & vide leg. 2. C. vbi Senat. vel clariss. Old.

In FATA sua decedere, In fata collabi, munus implere, id est, mori, l. 7. §. 2. C. de præscrip. 30. vel 40. ann. l. 9 C. de pact. conuent. l. 6. C. de collat. Sic fatalis sors interceſſit, i. mortuus est in l. 18. in fin. C. de nupt.

FATALITAS in l. 1 C. de iur. emphy. pro fortuito casu. Prat.

FATALITER quid fieri, pro diuinæ voluntatis præst. tota serie accidere, pulchrè interpretatus est Alciatus super his Vlpiani verbis: Denique id quod fataliter accessit, matri damnum inungere debet. in l. quæreret aliquis, de verb sign. & apud Paul. li. 3. sent. tit. 7 Plane in Pandectis Pisanis, contra quam in cæteris factum scribitur, in l. 21. ff. de euict. & quod haud scio an æquè rectum sit. in l. 16 de rei vind. Briss.

FATIDICI à fato & dico, vt dicuntur: ita à fando quoque Vates appellati sunt, quasi Fates. Nam vtrique decreta Deorum exponebant, quæ iursus sacerdotes enarrare consueuerūt crassius, vt rectè intelligerentur, pro re nata, cùm Senatus faciendum aliquid aut intermittendum decreuisset. Oldend. Prat.

FATO facere. Vlp. in l. 2, de condit & demonst. in fi. Nam si fato fecerit non videtur obtemperasse voluntati. Nimirum pro eo quod casu, siue suo quis nutu facit, insciens alienæ vel voluntatis, vel conditionis, quæ illi alioqui vtiliter si sciuisset, implenda erat. Sic Cic. 2. in Verrem: Nam hoc Verrem dicere aiebant, te non fato, vt cæteros ex vestra familia, sed opera tua Consulem factum. Spieg.

FATVM diuinationis genus est, c. non observetis. 27. quæst. fi. Pr.

FATVM Græcis εἱμαρμένη à fando dictum vult Varro lib. 5. de ling. Latin ab eo scilicet tempore, quod Parcæ pueris constituant fando Prat.

FATVM, pro casu calamitatis. Modestin. Alterum fati infelicitas excus. l. infans. ad leg. Corn. de sicariis.

FATVITAS, pro simplicitate, ac animi puritate vsurpatur à Canonistis. c. penult. extr. quod metus caus. à Iuriscons. vero pro imprudentia. Cic. lib. 11. ad Atticum: Ego huius miserrimæ fatuitate conflictor. Prat.

FATVOS insulsos interpretatur Donat. in Eunuch. Terentiana, Ser. in 7. Æneid. ineonsiderate loquentes, à Fatua Fauni vxore, quæ hoc nomen a fando, i. e. vaticinando sortita est, quemadmodum & Isidorus lib. 10. Etym. probat. quod & Iustinus lib. 43. tradidit. Fauno, ait, fuit vxor nomine Fatua, quæ adsiduè diuino spiritu impleta velut per furorem futura prænonebat: vnde adhuc qui inspirati solent, fatuari dicuntur. Fatuos igitur commotioris animi homines in libris nostris interpretabimur, qui tales sint, vt merito eis curator constituatur. l. 2 ff de postu 21. de reb. auctoritate iudicis. Briss.

FATVVM, Caius l. 2. de postul. non pro mente capto, vt sentit Interpres, sed pro simplici. h. e nepto & parum idoneo ad res administrandas vsurpat. Tractum autem est nomen à sapore ciborum, qui cum non sapiunt, fatui dicuntur: Quidam ab insulso distinguunt, vt illud sit verbis & dictis, hoc corde & animo insipientem esse. Prat. Sic Impp. Carol. Ludouici Germanici regis F. Simplex dictus, & quod rebus suis publicisque superesse non posset, abrogato Imperio, ei iuxta Caij sententiā, datus est curator, Carolomanni Baioariæ & Italiæ Regis F. nomine Arnolphus, nobili exemplo fratris filius patruo. Spieg.

FAVERE, est bene precari alicui, siue alicuius commodum & laudem tueri. Vlpianus: Quod enim bonum est eis fauere, vt partem faciant, nihil habituri. l. si post mortem. §. liberi. de bon. poss. cont. tab. Sic Terent. Eunuch. 5. 3. Bene ædepol natas: nam illi fauebo virgini. Prat. Parcui in eo fauetur. Fauendum est libertati, rationibus pupilli. Briss. ex ll. d.

FAVERE linguis. Hoc verbum (inquit Erasmus) non vt plerique existimant. à fauore trahitur: sed imperatur silentium, vt rite peragi sacrum possit, nulla voce mala obstrepente.

FAVERE autem linguis non tantum est tacere quod & olim pacere linguam dicebatur, verum etiam fausta loqui, id est, εὐφημεῖν. vt annotauit Turneb. lib aduers. c. 9.

FAVERE naturali æquali l. 1. in princ. ff. d. constit. pecu.

FAVIA lex, Fabia dicenda est, vbicunque in ff. C. & instit. reperies. Hinc Fabiana actio. Fabiana formula: vide sup Fabiana. Pr.

FAVI quo apes faciunt, §. apium quoque 16. Instit. de rer. diuis. B. ius. ex ff.

FAVORABILE nō est, vt vulgo putant, fauore dignum, sed quod plenum fauoris apud omnes est. Interdum etiam, à quo fauorem accipimus, significat. Sic Interpretibus priori ratione dictæ fauorabiles causæ, quæ propemodum hæ sunt: Causa testamenti, matrimonij, dotis, legitimationis, liberatatis, l. 122. ff. de diuers. reg. iur. reorum, l. 125. ff. eod. fideicommissi, pupilli, ecclesiæ. item viduarum, & aliarum miserabilium personarum, quæ numerantur inf. Spieg.

FAVORABILIS. Oppon. infauorabilis. l. dotē dedit. ff. de collat. bonor. Old.

FAVORABILIS iudex. Irroborauit, ait Beroaldus, consuetudo corrupta, vt fauorabilem eum vulgo appellitent, qui fauorem præbet & opitulatur: cum è contrario ab his qui pure & Latine locuti, fauorabilis dicatur is, qui gratiosus est, & impetrabilis, ac fauoris plenus apud cunctos mortales. Spieg.

FAVORABILIORES rei potius, quā actores habentur. l. 126. ff. de diuers. reg. iur. quod in dubio Accursius accipit. & hoc probare mihi visus est Accursius & in pari causa turpitudinis, & in dilationibus Petrus Faber. V. C. in d. l. 125. hoc accipit non ex mero strictoque iure, sed ex bono, & æquo, humanitate quadam misericordia, fauore, benignitate, & vt Aristides loquitur in Panathenaico διὰ τὴν δικαίαν καὶ φιλανθρωπίαν. Prat.

FAVORABILITER rescribere. apud Martianum in l. diuus Pius, de manum. testam. Paul. in fin. l. pupillus. de adquir. vel amitt. hæred. Hoc enim, inquit, fauorabiliter ei præstatur. Spieg.

FAVORES constitutionis, populi, religionis, vectigalis, nuptiarum, dotium, populi, publicæ vtilitatis, id contingit, constitutum, introductum, receptum est Briss. ex ff. & C.

FAVORIS quoties mentionem facit lex, non oportet accipere vagum aliquem atque proclivem hominis affectum, qui sæpe solet errare in delectu honesti: sed intelligenda est vtilitas quædam adeo coniuncta iustitiæ, vt fauor nihil aliud censeri possit, quam ipsum ius. Siquidem ius à causa finali inspectum nihil aliud est, nisi honestæ vtilitatis disciplina, ad transigendam hanc vitam ciuiliter secundum voluntatem Dei. Vtilitas rursus

Digitized by Google

tas rursus fauorem in se complectitur. Nam fauere, est commodum, seu vtilitatem alicuius tueri ex animo. Idque grauissime tradit Vlp. in l.1.§.1 ff.de iustit. & iur. Sunt enim, inquit, quædam publice vtilia, quædam priuatim: ac si diceret, Cum duplex sit honesta vtilitas in hominum societate: consequitur duplex esse ius eam dispensans. Old. Prat.

FAVORI quisque suo renuntiare potest. l. si quis in conscribendo. C. de Episc. & Cleric. leg. pen. C. de pactis. l. potest. ff. ad l. Falcid. c.1 ex de iudic.

FAVSTINÆ Augustæ Papi. meminit in l. quod principi de leg. 2.

FAVSTINVS: vide l. Statius Florus. 48. in pr. ff. de iur. fisc. l. sciendum 4. in pr. ff. de legat.

FAVTOR appellationis, cardus, vide l. 3. in fin. C. de tempor. & repar. appellat. Fautores æquitatis l. 8. C. de pact.

FAX accusationis, i.e. autor & incitamentum, & vt Nonius loquitur, suscitabulum. Catanæus comment. 4. Epist. cui initium est, Causam per hos dies: exponit, facem, pro vehementi causa Spieg.

F E

FEBRICVLAM leuem, quam medici Ephemeram, id est. Diariam nominant, iustum impedimentum præbere, nostri negant: tametsi Cicero censuit, assiduam febriculam, quæ & nimio labore euenit, esse satis molestam. Spieg.

FEBRICVLA lenis, quantulalibet. Briss. ex tit. de ædilit. edict.

FEBRIS. Seruius Febrem à feruore dici ait: Iulia. in l. quæsitum. de re iud. definit, febrem esse motum corporis contra naturam. Sed eam definitionem Medici non probant, quod omni morbo conueniat. At IC. per antonomasiam definisse videtur: quod maior, impetuosior, & feruentior sit motus febrium, quam in aliis morbis. Itaque eius definitio est legalis, id est, vt Zasius docuit, theorica. Vide eum d. l. enarrantem. Spieg.

FEBRIS tertiana, sontici morbi nomine contineri, hoc est, annumerari potest inter eos morbos, qui cadunt sub iusti impedimenti rationem. l. qui tertiana. de ædil. edict. vbi IC. dicit, non inter sanos censeri, qui tertiana laborant. Hoc quartanæ non tribuitur, quæ excusatorem requirit, vt in d. l. quæsitum. Bart. tradit Spieg.

FEBRIVM differentiæ & genera tria præcipua sunt: Aut enim accidit nimius calor in spiritibus, aut in humoribus, putrescentibus: aut in solidis humani corporis partib. Prior febris ἐφήμερος: Secunda putrida: Tertia hectica, vide Fuchl. 3. Inst 10. Goth. ad l quæsitum. 60. ibi: & febrium differentiam. ff de re iud. Leuissima FEBRE corruptus. d. l. 60.

FEBRVARIÆ Calendæ. Briss. ex ff.

FECEM ciuitatis eleganter adpellat Cicero, aduentiam illam otiosorum hominum multitudinem, vt quæ nulli prosit, multos autem oneret. Old.

FECI, quia prætor vel iudex iussit: hæc excusatio quamuis generalis, modo probata sit, adeo sufficit, vt si fuerit replicatum, Iniustè iussit, rectè duplicabitur. Non fuit meum velut priuati hominis hoc disputare, sufficit mihi esse iussum. l. mulier. ff. de lege commissor. Obseruandum tamen hic sufficere iussum iudicis ad excusationem doli, & ad euitandum damnum, etiamsi iniustus sit, non autem ad lucrum, ne in hoc fallaris, Spieg.

FECIALES Græcis φητιάλεις, & εἰρηνοποιοὶ, vel σπονδοφόροι appellati sunt, vt vult Festus sacri sacerdotes, pacis vel belli autores: à feriendo dicti, quod belli, pacisque faciendæ apud eos ius erat. Nonius: Feciales apud veteres Romanos erant, qui sancta legatorum officia, ab his qui aduersus Pop. Rom. aut rapinis, aut iniuriis hostili mente commouerant pignora facto fœdere iure repetebant: nec bella indicebantur, quæ tamè pia vocabant, priusquam fuisset quid fecialibus denuntiatum. Hi à Numa primum instituti sunt, è nobilissimis familiis delecti, qui eo numere per omne vitæ tempus fungerentur. Dion. lib. 2. eorum procurationem septem in partes describit. I. Vt viderent ne popul. Rom. vlli fœderatæ ciuitati bellum inferret. II. Vt ab exteris nationibus res iniuria ademptas, repeterent. III. Vt postulata facere recusantib. bellum indicerent. IV. De iniuria contra fœdus illata cognoscerent, & qui noxam nocuisset, dederent. V. De legatorum iniuriis cognoscerent. & vt fœderum conditiones seruarentur, viderent. VI. Pacem facerent: eam quæ minus recte facta esset, rescinderent. VII. De eo quod Imperator contra iusiurandum fecisset, cognoscerét. Varro de vita pop. Rom. Itaque bella & tarde & nulla licentia suscipiebant: quod bellum, nullum nisi pium, putabant geri oportere: & prius quam indicerent bellum iis, à quibus iniuriæ factas sciebant, Feciales legatos repetitum mittebant quatuor, quos Oratores vocabant. Si cuius legati violati essent, qui id fecissent, quamuis nobiles essent, vt dederentur ciuitati statuerunt: Feciales que 20. qui de his rebus cognoscerent, indicarent & statuerent, constituerunt. Hoto. Prat. Dionysius eos dici Græce putat εἰρηνοδίκας, sumpto ab Equicolis exemplo, apud quos, vt Valerius scribit, primus Sertor Resius ius Feciale instituit. Meminit eorundem Varro lib. 3. Sextus Pompeius, Feciales, inquit, à faciendo sunt dicti, apud hos enim belli pacisque faciendæ ius est. Munera eorum præcipua describit Cic. lib. 1. de ll. Quod eorum fuerint, ambigit Turn. in annotationibus suis ad dictum Ciceronis locum. Fuisse autem eorum collegium, ex Liuio cognosci potest. qui li. 36. scribit: Consul inde M. Acilius ex SC. ac collegium Fecialium retulit, ipsi ne vtique regi Antiocho bellum indiceretur. Porro vnus horum Fecialium pater patratus dicebatur, cuius munus erat, cùm pax aut fœdus facienda esset, verba facere.

FECISSE dolo malo, qualiter, quis dicatur, exponitur IC. n l. 2. §. 1. de eo per quem fact. fuer. l. rectissime, de libr. caus. l. 1. §. fecisse, de hær. vel act. vend.

FEGISSE fideliter. Callistrato videtur, qui cum portionem retinere potuisset, totum restituit, leg. libertatem. Quæ in fraud. credit. Spieg.

FELICES arbores, Cato dixit, quæ fructum fuerunt, infelices, quæ non ferunt, Plin. auctor est, infelices existimati, damnatásque religione, quæ neque seruntur vnquam, neq; fructum ferunt. At Veranius de verbis Pontificalibus. Felices (inquit) arbores putantur, quercus, æsculus, ilex, sapinus, fagus, corylus, sorbus, ficus alba, pyrus, malus, vitis, prunus. De quo latius Cælius lib. 10. c. 7. lectio. antiq. Brod. lib. 4. Miscel. c. 6. Sic Turneb. li. 4. c. 3. Infelicem arborem intelligit stipitem & furcam, de qua fontes suspenduntur. Neque enim vlla arbor, aut vllum lignum infelicius est. Et ita istud Liuianum intelligendum: l. lictor, colliga manus, infelici arbori suspendito.

FELICES dici diuites, Alcia. autor est, non absimili ratione, qua Beati dicuntur diuites. Sunt tamen qui felicem minus esse velint, quàm beatum, Spieg.

FELINVS, Iurisconsultus nobilis, Perrariæ natus, ius ciuile tum in patria, tum etiam Pisis complures annos magna auditorum celebritate docuit: monumentisque ingenij sui compluribus relictis, circiter annum 1500. vita excessit. Hotom. Prat.

FELONIA vox feudistarum: Hæc nec expresso pacto remitti potest: quod Vasallus eo ad delinquendum inuitaretur, contra l. conuenire, ff. de pact. dot. cum vulg. Vide Bald. in l 1. de rerum diuis. & Zasium de feudi priuatione, parte 10. Spieg. Vide supr. FALLONIA.

FELONIAM contra dominum exercere, feudum amittere, idem quod Latini dicunt, prædium committere, vt in tit. de publ. & vectigal.

FELONIA, non præcisè contumaciâ vasalli in dominum, huiusve in vasallum perfidiam significat: verum quodvis capitale facinus, lib. feud. 2. tit. 26. §. domino 23. Domino committente feloniam (vi ita dicam) proprietas feudi ad vasallum pertinet, siue peccauerit in vasallum, siue in alium. Et rursus tit. 37. & tit. 47. Si fratrem interfecerit, vel aliam feloniam commiserit. Denique felonia Gothis & Longobardis dicitur, quod Germanis hodie *ein Schelmerey oder schelmenstuck*. Latinis scelus. Contumaciam & rebellionem inferioris erga superiorem non significat. Domino enim æquè in vasallum, vt hinc in illum, tribuitur, d. lib. 2. tit. 26. §. domino. Feloniam autem quidam deriuant à Græco φάλμης, vel φήλωσις, id est. fraus, deceptio, impostura. Prat. Vide supr. Fallonia.

FENEBRIS pecunia, §. cæterum, Iustit. quod cum eo, est ex qua quis fenus exigit: vel quæ in nominibus consistit, & quam quis quibusdam mutuam dedit. Prat.

FENEBRIS pecunia quæ sit, vide C. de naut. fenor. Intelligitur autem ea, quæ est sub vsuris credita, vt ICtus loquitur l. 48. §. Quint. Mut. Scæuol ff. mandat. Fenus dictum est, inquit Varro li. 3. de lin. Lat. à fetu & quasi fetura quadam pecuniæ parientis atq; increscentis: & idcirco M. Cato & cæteri ætatis eius scriptores sine o litera pronunciarunt, sicuti fetus ipse & fecunditas appellata. Græci eadem ratione Τόκος appellant. ἀπὸ τοῦ τίκτειν, quod est parere. Alij malunt (vt scribit Valla li. 4) à fundo deduci, hac maxime ratione nitentes, prouentum esse à naturali terræ fructu, postea verò ad vsuram translatum, non aliter, ac si pecunia ex se fructum, sicut terra, producat. Erasmus in prouerbio, A mortuo tributum petere. Fenus deductum existimat ἀπὸ τοῦ φέρειν, quod est ferre: scil. quod veteres non vterentur hac voce nisi in terræ prouentu. Est igitur propriè fenus lucrum quod ex conuentione accedit ad sortem mutuo acceptam. Atq; differt ab vsura, quæ propriè est, cùm ad alium contractum accedit præter sortem aliquid officio iudicis, non lucri causa, sed ne in damno versetur creditor propter moram debitoris. Prat. Fenebris, à fetu dicta, quod crediti numi alios pariant, vt apud Græcos eadem res τόκος dicitur. Festus. Hot.

FENERARE pecuniam dicimur, quum eam ita collocamus, vt quasi à re fecunda, ita ab ea aliquam insuper pecuniam quasi fetum eius exigamus. Hoto. Hinc intelligi initio potest, fœnoris nomine nos intelligere, propriè ac speciatim nomine accepto, lucrum illud, quod quis captat ex nuda pecunia, veluti cum Mensarij pecuniam mutuo dant, non vt accipienti commodent, sed vt inde lucrum aucupentur, ex quo etiam illorum quæstus Latinè fœnus dicitur. Deinde quæ inter fœnus & vsuram differentia sit: Nam primo vsuram pro vsus precio & æstimatione vulgo accipimus, Quia qui vsuram petit, ipsum quodammodo vsum petere videtur, quippe qui eius

Digitized by Google

remanſit, cum autem vſum eius repetere non poſſit, vtpote conſumptum, eius petit æſtimationem ac pretium, vt exemplum extat in l. vlt. ff. de peric. & com. rei vend. l. Iulianus. §. ex vendito, ff. de act. empt. At in fœnore contrarium eſt: quia is qui fœnerat, vſum dat neceſſario, ideoq; eum petere non poteſt, ſed ex ipſis nummum corporib. lucrum captat. II. Fœnus non niſi in mutuo intelligitur, vſum vero pro qualibet acceſſione, ex quacunque cauſa etiam legitima, vtputa venditionis traditionis, & ſimilibus, vt d. l. Iulianus. §. ex vendito. l. curabit. l. fructus C. eod l. ſecunda, C. de vſuris. vel etiam dotis, l. cum poſt. §. vſuras ff. de iure dot. vel propter moram in bonæ fidei iudiciis, legatis & fideicommiſſis. l. qui ſolidum. de legat. 2. l. mora. de vſuris. III. Eáque ſumma differentia eſt, quod Vſura de damno vitando tantum, fœnus verò de lucro captando cõtendit: & eo quæſtu, quem quis curat & occupatur ex ſola pecunia: veluti cũ quis ob ſuam cauſam & lucrum quod ex pecunia captat, mutuum dat. Hoc enim non officium eſt mutuationis, ſed mera fœneratio, vt Cic. 2. de finib. docet: atque conſentit cum his quæ tradidit Paulus d. l. cùm quidam, &c. Sed vſura etiam plerunque pro fœnore vſurpatur, ac nomen generis obtinet. Cuius quidem generis, quoniam certa aliqua ſpecies eſt, quæ nunquam cum ſuo genere confunditur, & fœnus appellatur: aliqua quoque eius à generis nomine exprimitur, quam videlicet vſuram nominamus.

FENERATIO eſt occupatio pecuniæ, ad quæſtum aliquem ex numis creditis, ſine vllo creditoris vel impendio, vel labore, vel periculo exigendum, inſtituta: quæ ob eam cauſam à Platone, Ariſtotele, cæteriſq; magnis viris damnata eſt, quia fructus quæritur ex re quæ natura ſua ſterilis eſt. neque. n. numi ſua ſponte & ſine hominis induſtria fructum ferunt. Præterea Iuris ciuilis axioma eſt, non alteri cuiquam rem quæſtui eſſe debere, quam cuius periculo eſt. l. ſi is qui, 13 § 1. ff. commod. Credita autem pecunia non feneratoris, ſed ſolius debitoris periculo eſt. Inter vſuram autem propriè & ſpeciatim ſumptã & fœnerationem hoc intereſt, quod illa non ad quæſtum faciendum, ſed ad id quod intereſt compenſandum inſtituta eſt quoniam vt Paulus ſcribit, vſuræ non propter lucrum petentium, ſed propter moram, non ſoluentium infliguntur. l. cum quidam. §. ſi pupillo, ff. de vſur. At fœneratio ad lucrum ex nudis numorum corporibus ſine vllo labore & periculo faciendum excogitata eſt. Hot. Prat.

FENERATITIA res quæ data eſt fenori, aut accepta, aut ad fenus pertineat. Spieg.

FENERATOR, ſicut M. Varro in li. 3. de Sermon. Latino ſcripſit, à fenore eſt nominatus. v. Gellium li. 16. c. 12. Hoto.

FENESTRAE luciferæ & proſpectiuæ, quæ ſint, vide l. 13. §. 2. & ibi Goth. C. de ædific. priuat.

FENESTRAM facere in parite, in ædificia aliena imponere, perfixam habere vel obſtruere. Briſſ. ex ff.

FENESTRAS immittere in parietem rectè dicimus & vſitate, vt tignum immittere: neque nouus eſt hic loquendi modus. At lumen immitti cur dicatur non tam facile eſt diuinare, cum feneſtris lumẽ accipiamus potius quàm immittamus. imo verò nullo modo immittimus. Paulus autem lumen pro feneſtra ipſa quæ lumen immittit, accipit. Vt ſeruitus luminis immittendi ſit ius immittendæ feneſtræ qua lumen accipiatur &c. Connan. li. 4. c. 10. num. 13.

Per FENESTRAM monſtrare, vide l. 9 ff. in quib. cauſ. pign.

FENVS appellatur naturalis terræ fœtus, ob quam cauſam & numorum fœtus, fenus eſt vocatum, & de ea re leges fenebres. Feſtus. Hotom.

FENVS nauticum eſt, quod pro pecunia traiectitia, i. quæ trans mare creditoris periculo deportatur, ſoluitur, vt patet ex tit. de naut. fen. lib. Pandect. 2. Vnde etiam maritima vſura nominatur l. 6. eo. tit. vide Nautica pecunia. Hot. Prat.

FERA natura. pro ferina, hoc eſt, quæ ferarum ritu vel fit, vel ſe habet. l. naturalẽ. §. apium. ff. pe acquir. rer. do. §. Apium quoque 16. & ſeq. Inſtit. de Rerum diuiſ. Spieg.

FERÆ beſtiæ dictæ, quo pro naturali deſiderio ferantur. Inſt. §. feræ igitur beſtiæ. de rer. diuiſ. Spieg.

FERÆ dicuntur in iure noſtro, non præcisè, quæ natura feroces ſunt: quales ſunt vrſi, leones, pantheræ: quæ propriè Beſtiæ appellantur. l. 1. §. beſtias ff. de poſtul. & l. 2. ff. ad l. A quil. ſed generaliter omnes quibus immenſa atque infinita liberè vagandi vis à natura inſita eſt, quæque in ſua liberate & natura agreſtis manent. nondum vllius dominio aſſuetæ, vt piſces & volucres pene omnes, apri, lepores damæ, cerui: quorum feram eſſe naturam nemo negat: inquit Caius in leg. 5. ff. de acquiren. rer. domi. l. 3. §. item feras. de acquirend. poſſ. Itaque apes, auones, columbæque agreſtes Feræ appellantur, d. l. 5. de acquiren. rer. dom. Generaliter autem Feris manſuetæ opponuntur, quibus ſcilicet illa liberè & infinitè vagandi vis inſita non eſt: quales ſunt quæ gregatim paſcuntur: vt oues, capræ, boues, equi, muli, aſini. d. & l. ſecunda ad leg. Aquil. item gallinæ, anſeréſve cohortales, leg. 5. de acquirend. rer. domin. Hotom. Vide latius Connan. libr. 3. cap 3. num. 2. Camelorum quoque fera natura eſt licet iumentorum vicem præſtent. l. 2. ff. ad leg. Aquil. Briſ. Elephantorum etiam fera natura eſt. Briſ.

FERAS exercere. Venari. Briſſ. ex ff.

FERALES angustiæ, in C. Th. Briſſ.

FERALIS peſtis quæ dicatur Conſtantin. l. 6. C. de malefic. non conſtat, Feſtus auctor eſt, feralia diis manibus ſacrata feſta, à ferendis epulis, vel à feriendis pecudibus eſſe appellata. Scribit etiam Varro Feralia ab inferis & ferendo eſſe appellata, quod ferant tunc epulas ad ſepulchrum, quibus ius eſt ibi parentare. Indeque officium quod mortuis impenditur, ferale dici, teſtis eſt Apuleius, de aſino libr. 1. Vos, inquit, perſoluris feralibus officiis luctu & mœrore deformata. Hinc etiam cineres exuſti cadaueris, & vrnas, in quib. cineres recondebantur, ferales appellatas eſſe, Tacitus tradidit: Sic enim Annalium lib. 2. ſcribit. Tunc ferales reliquias ſinu ferret, incerta vltionis, auxia ſui. Et li. 3. Poſtquam duobus liberis feralem vrnam tenens egreſſa naui defixit oculos. Habitum illum, quo deos deasve manes apparere perſuaſum erat, etiam feralem veſtem veteres appellaſſe, ex eodem Tacito conſtat, qui ſic lib. 13. ſcribit. In modum furiarum, veſte ferali, crinibus deiectis faces præferebant. Eoque ſenſu feralem peſtem hoc in loco accepiſſe Conſtantinum eſt veriſimile. Voluit enim maleficos diis manibus conſecrari. Sed quomodo? Sic nimirum, vt eiuſmodi peſtis, ſiue interitus eos abſumat, cuiuſmodi feraliorum tempore pecudes & in officiis feralibus, cadaueta mortuorum, cum in ignem poſita ſunt, abſumuntur. Indeque pœna maleficorum dicta feralis peſtis, eo modo videri poteſt, quo feralem vrnam reliquas, veſteſque ferales, & ferale denique officium eſſe appellatum docuimus. Et ſic quidem nihil aliud voluiſſe viſus eſt Conſtantinus, quam maleficos igne conſumendos eſſe. Et quia de iis manibus, quibus feralia ſacrabantur accitis arte magica locutus fuerat, Conſtantinus, idcirco ferali peſte potius quam igne dixit huiuſmodi homines abſumendos eſſe. Nimirum vt his verbis malefici iiſdem diis conſecrari intelligerentur, quos artibus ſuis euocantes ſæpius, vt erat opinio inquietauerant. Peſtis igitur feralis, ille dici hoc loco interitus debet, quo quis diis manibus conſecratur; ſicut officium ferale dicitur, quod iiſdem diis exibetur, cum homini mortuo iuſta fiunt. Quamuis interim non ignorem, de ſupremo quouis ſupplicio interdum etiam peſtem feralem accipi poſſe. Certe quia ſic Octauio ſcribit M. Minutius Felix: Et hominem ſummo ſupplicio pro facinore punitum, & crucis ligna ferialia, eorum cæremonias fabulatur. Pro morte autem ſiue interitu peſtem veteres poſſiſſe non ignorat, qui peſtiferum fulgur Feſtum obſeruauit definiuiſſe, quo mors exiliúmve ſignificari ſolent. Cic. quoque perniciem, ſiue interitum reipub. frequenter peſtem appellat. Reuat. Variorum. lib. 5. c. 3.

FERVM eſt (inquit Varro) quod à cicure diſcretum eſt, quodque naturali ſuo impetu fertur & uit, nullo hominum commercio manſuefactum, vel imperio domitum &c. Balduin. tit. de rer. diuiſ. & acquir.

FERCVLVM, vas ad ferendum obſonium, vel pulmentarium ex Plin. lib. 22. Baiſius in l. vxori. ff. de aur. & arg. F. Marius lib. 2. c. 3. ſcribit ferculorũ nomine ſimpliciter dapes ſignificari. Pra.

FERE nota eſt modeſte loquendi, qua IC. frequenter vtuntur. quia omnis definitio in iure periculoſa eſt. l. 1. de reg. iur. Prat.

FERE idem quod plerunque, & pene ſemper, l. ſeruitutum de reg. iur. l. ſi cum fundum §. fere. de contrah. empt. l. via, & ibi Coraſ. ff. de ſeruit.

FERE, id eſt, propemodum, parum abeſt. §. mortis cauſa. 2. Ibi per omnia fere. Inſtit. de Donat. Briſſ.

FERE, Theophilus putat hanc voculam ociosam eſſe & ſuperfluam. inquit enim fere, δὶ ὅτι τὸ χάδην, παρίλκεται, &c. Baldui. eod. tit.

FERIA. Apud antiquos multa erant feriarum genera, vt videre eſt apud Macrob. lib. Saturn. 1. cap. 16. Bud. in annot. ad Pand. & ad ſocietatem apud Riuallium. li. 2. de hiſt. iur. Ciuil. Generaliter autẽ feria eſt dies ceſſationis, & ab operis & à forenſibus negotiis, excepta neceſſitate. Vnde & feria dicitur feſtiuus dies, quo nihil eſſe quicquam agendum, curandumque; ſed diuinis tantum rebus vacandum, etiam Plut. in Problem. ſcribit. Dicta feria à ferendis victimis, non vero, neque à fando neque à foro, quod voluerunt, neſcio qui noſtri iuris interpretes ne dicam corruptores. Neque tamen me latet, ferias forenſibus negotiis immunitatem præſtare. l. diuos. ff. de feriis. Secundum igitur primam deductionis opinionem proprie ipſi ſoli feſtiui dies feriæ dicuntur, in quibus nimirum ſacrificia fieri ſolent. Verũ, quia qualibet die ceſſare debemus à vitiis, inde eſt, vt arbitror, quod quælibet dies appellata eſt antiquis feria, vt dies Solis prima feria, dies Lunæ ſecunda, Martis tertia, Mercurij quarta, & ſic deinceps. De feriarum autem atque feſtorum obſeruatione extat præclara (ſi ſeruaretur) Imp. Leonis & Anthemij conſtitutio in l. vlt. C. eod. tit. Itaque extra controuerſiam eſt, partium conſenſum nihil poſſe in dies, ſiue ferias, D. opt. Max. dicatas. Qua de re latius

differit

Digitized by Google

differit Bar. in l. 1 §. 1. ff. eod Veruntamen cum facillime & in hoc summi numinis speretur venia, per quod multorũ salus, & incolumitas speratur. l. prouinc. C. d. tit. eadem constitutione sancitum est, latrones, raptores, homicidas, Isauros, & quos choſiarios vocant, & in quadragesima, & qualicũque tempore Paschalium dierum examinari, & quæstionib. subiici. Quæ lex Prouinciarum derogat l. Quadraginta. eod. tit. Vbi Impp. Valent. Valens & Gratianus iubent tempore quadragesimę, omnem cognitionem criminalium quæstionum. Ita communis salus, & incolumnitas procuranda est, vt quamquam primo dierum Paschalium omnes captiui è custodia dimittuntur, etiam si principalis iussio non præcesserit, nullus tamen horum, quos annumerauimus, liber sit eo die, atque immunitate gaudeat, vt nec sacrilegus, nec adulter, raptor virginum, sepulchrorum effossor, maleficus, veneficus, parricida, violator monetæ & qui ex lege Iulia maiestatis contra principem, vel rempublicam, tenetur. l. nemo deinceps. C. de epis. audié. Ratio autẽ est illic, quod ab huiusmodi sceleratis hominibus, si dimittantur, contaminari potius, quam obseruari gaudia, lætitiamque communem animaduertimus. Nec obstat iis quæ diximus, l. omnes iudices. C. eod. eximens omnes agricolas ab obseruatione feriarum, dierum dominicorum, reliquorumq; festorum. Nam necessitatis duntaxat tempore, huiusmodi exceptionem indultam esse ipsis agricolis, intelligendum est. Quod declarat ratio ibidem ab Imperatore adiecta. Ruri tamen positi (ait) arborum culturæ libere licenterq; inseruiant, quoniam frequenter euenit, vt non aptius alio die frumenta sulcis, aut vineæ sero bib. mandentur, ne occasione momenti pereat commoditas cœlesti prouisione concessa. Præterea tali legi derogat Nouella Cæsaris Leonis, quæ etiam agricolas à laboribus rusticis cessare debere præcipit. Quod quam recte præceptum sit, non modo ex lege diuina apparet, sed & lege 12. Tab cuius ea sunt verba; Feriis iurgia amouento. Easque in famulis (operib patratis) habento. Etiam ne sectis diebus opus fieri debeat, sic Tibull. post hanc legem admonet:

Luce sacra requiescat humus, requiescat arator,
Et grauis, inspenso vomere, cesset opus.
Soluite vincla iugis, nunc ad præsepia debent
Plena coronato stare boues capite.
Omnia sunt temerata Deo, non audeat vlla
Lanificum pensis imposuisse manum.

Si quis autem aliquid actitasset, ad vrgentem vitæ necessitatem respicientes, veluti si paterfamilias bouem, qui in specus decidisset, adhibitis operis liberasset, aut tecti fractam trabem ab immineuti ruina sulciendo vindicasset, ferias nod videtur polluisse Nam & Vlp. in l. 1. §. sed excipiuntur. & duab. ll sequ. ff. eod. tit. tractat multas id genus species, quarum quidem vrgens necessitas non habet feriás (vt dici solet) sicut nec pietatis exercitium feriis impeditur. Scite ergo Scæuola interrogatus, quidnam feriis agi liceret, quod noceret (inquit) prætermissum. Sic Romanus Pontifex non vult in c. 2. & vlt. eod. tit. legari necessitatem, & pietatem. Qua in re Iudæi, quum plane cæci essent, à Christo reprehunduntur Luc. 13. & 14 c. Pudet autem me referre (dum nostros Christianos cõfero Romanis olim religiosis) quibus delitiis, & voluptatum ineptiis, dies hodie festos transigamus. Magna proculdubio fuit Romanorum religio, vt feriis iurgia amouerent, & diuinis operis darent. Nunc vero studium est, eaq; religio, vt dies festos altiss. maiestati dedicatos fœdis voluptatibus tradant, omnibus exactionum vexationibus prophanent, tragœdias & iurgia his addant, litigent, pacta illicita contrahant, negotiationes exerceant maximopere turpes. & breuiter omne scelus eo potissimũ die patretur. Sed quid inter surdos frustra canimus. anc.

FERIÆ sunt quædam in honorem Dei constitutæ: quędam vero hominum vtilitati tribuntur. Diuinæ maiestati dedicatæ erant, dies Dominica, dies Paschalis, dies natalis Domini, & Epiphaniæ: præterea septem dies qui præcedunt, & septem qui sequuntur: item dies sanctorum apostolorum. Et hisce diebus, quicquid nolentibus aut inuitis litigatoribus factum esset apud iudices, vel arbitros, id omnibus modis irritum erat, & infirmum. l. 2. l. omnes dies 7. & l. vl. C. de fer. Hominũ vero causa constitutum est: Ne quis messium viademiarumq; tempore aduersarium cogat ad iudicium venire. Quia occupati circa rem rusticam in forum venire cõpellendi non sunt, l. 1. in princ. ff. de fer. possunt tamen litigantes his feriis renunciare, si velint, per ea quæ tradit Gail. 1 obseru. 53 n. 16. & seqq. Menoc. 1. arbit. iud cent. 1. cas. 30. n. 11. Et hæ feriæ pro consuetudine cuiusque loci moderandæ sunt, cum non vbique vna sit messis, vindemiarumque ratio. l. præsides. eod. tit. Prat.

FERIARVM Latinarum à Latinis populis dictarum, quæ nundidinis expediri solebant, celebritatibusque maximis, tanta erat cura, vt præfectus crearetur perpetuus. Idque in memoriam ejus temporis, quo Latini in societatem Romanorum persuasi essent, Tarquinio Superbo regnante. Hac de re vide Halicarnass. l. lib. 4. l. 2 §. deinde cum Cornelius. ff. de origin. iur. Pratei.

FERIA quarta quæ sit, vide l. 22. & ibi Gothofr. in not. C. de epis. audient.

FERIÆ: tempus illud quod forensibus negociis ac iuri dicundo vacabant. Briss.

FERIÆ aliæ sunt repentinæ, aliæ solennes. l. 3. C. de dilationib. Repentinæ sunt, quas re feliciter gesta Principes indicunt. l. 1. C. de feriis. ideoque imperiales dicuntur, in l. 4. C. eod. vt not. Goth. ad d. l 3. C. de dilat. Solẽnes verò, quæ sunt anniuersariæ ac legitimæ. Itaque feriæ solennes feriis extra ordinem indictis opponũtur. in l. 26. § 5 ff. ex quib. caus. maior. veluti ob res prospere gestas, & in honorem principis. l. 1. C de feriis. Hot.

FERIÆ nouem dierum erant, quibus in ius vocare non licebat Funus ducentem familiare, tuliáue mortuo faciẽtem, quod olim fiebat per nouem dies, quibus videtur duraſſe hæc prohibitio in ius vocandi. Idque etiam scribit Iustin. in Nou. Constit. 115. Pænicales olim appellabrntur Funerales hæ nouem dierum feriæ. Septem dies cadauer domi deploratum. octauo efferebatur, nono tumulabatur. Bald. tit. de pœn. tem. litigant.

FERIARVM publicarum genera sunt quatuor. aut enim stativæ sunt, aut cõceptivæ, aut imperativæ aut nundinæ. Et sunt stativæ vniuersi populi communes, certis & constitutis dieb. ac mensibus: & in fastis, statis observationibus adnotatæ. Conceptivæ sunt, quæ quotannis à magistratibus vel sacerdotibus concipiuntur, in dies vel certos, vel etiam incertos: vt sunt Latinæ, Paganalia, Sementinæ, Compitalia. Imperativæ sunt, quas Consules vel Prætores arbitrio potestatis indicunt, l. 26. §. 7. ff. ex quib. caus. mai. Gothof. in not. ad l. 4. C. de fer. Nundinæ sunt paganorum, i. rusticorum, quib. conueniunt negotiis propriis, vel mercibus prouisu. i. Sunt præterea propriæ. feriæ familiarum. vt Claudiæ, vel Æmiliæ: seu Iuliæ, siue Corneliæ: & si quas ferias proprias quæque familia ex vsu domesticæ celebritatis obseruat Ex Macr. li. 1. c. 16. Hot. & Ræuard. li. 5. Varior. c. 19. vbi interpretatur l. 26 §. 5. ex quib. caus. maiores in integr.

FERIÆ Camerales quæ sint vide part. 3. tit 31. Ord. Cam. Vult. 2 Iurisp. Rom. c. 30 nu. 91. & adde ad earundem. declarationem Gail. 1. obseru. 53. num 4 & 5. Specul. de feriis. § sequitur. nu. 1. VVes. par de feriis. num. 5.

FERIÆ de iure Saxon. quæ sint vide *Landrecht* lib. artic. 66. Zoell. part 1. diff. 4. n 1.

FERIATICI dies, pro Feriati, vel festi. Vlp l. 2. ff de feriis D. Marcus effecit. de aliis speciebus Prætorem adiri etiam diebus feriatiei. Appellantur autem sub eo. tit. Feriæ, dies omnes quibus magistratus propter vacationem publicam ius non dicit: veluti propter messem aut vindemias, aut depositum magistratum: vt cum in l. 5. Vlp. scribit. Pridie Kalen. Ian. magistratus neque ius dicere, nec sui potestatem facere consueuerunt. Hot.

FERIRE fœdus, quod & percutere dicitur, & inire, hoc est, pacem componere. Barbaris Ligam est facere. Spieg.

FERIRE mulcta, gladio, supplicio capit. Ferire à Boue. Br. ex. ff. C.

FERRAMENTA, dicuntur instrumenta ferrea, quibus fabri vtuntur: deinde gladios, ficas, lanceas, hastas, pila, aliáque huius generis tela, vel ferro præfixa significant. Spieg. Adde Torneb. aduersar. lib. 7 c. 21.

FERRARII in l. vl ff de iur. imm. l 1. de excus. artif. li. 10. C. apud Veget. lib. 2 c. 11. qui in legionibus habebantur fabricæ ferrariæ causa. Briss.

FERRARIA. absolutè. fodina ex qua ferrum extrahitur.

FERRE, pro accipere. Inde ferre puncta & tribum, pro eo quod est, accipere suffragia, & ferre fructum, id est accipere, vel percipere, apud Cic. vt Græcis φέρειν. Pro auferre vsurpatur in l. x. ff. de furt Prat.

FERRE ad populum, Ferre in concionem, quasi in medium adferre. Vnde ferre legem, vel rogare, Legislator dicitur, & populus dicitur iubere: Plebs autem sciscere legem, h. e. statuere, decernere, verbo, sc. iubmissiore, quàm sit iussio, denotans imperium. Vnde lex aliquo pluris æstimabatur, quam plebiscitum. Prat. Factum est tamen, vt, Lege Hortensia lata inter plebiscita & legem species constituendi interessent, potestas autem eadem esset §. 8 ff. de origine iuris.

FERRE conditionem, quod & offerre dicitur, victoris est & superioris.

FERRE suffragium, vide l. 1. in prin C. de suffrag.

FERRE testimonium, vide l. 20. in fid. C. de testam.

FERRE sæpius, id est, auferre & consequi. Ferre aliquid ex bonis ex hereditate, portionem ab hæredibus, dotem, legatum.

FERRE, crebro est pati. Quis id ferat? Morbus ferendus est. Id non est ferendum. Non est ferenda mulier actor.

FERRE sententiam, dicere, recitare.

FERRE conditionem, i e. deferre. Plant. & Cic. Briss. ex fi. C.

FERRE ac duci (sperranur. l. 1. si quis ius dic.

FERRE iudicem, inquit Budæus, est cuiuscunque iudicio acquiescere. Spieg.

FERRE iudicem, antiqua iudicaris locutio, Cic. lib. 2. de orat. & in oratione pro Q. Rosc. significat iudicio aliquem lacessere.

Digitized by Google

& iudicem offerre. Quem ego si ferrem iudicem, ait Cicero refugere non debetet: cum testem produeam, reprehendetet audebit. Liu. lib. 3. Proinde vt ille ite um ac sæpius prouocet sic se iterum ac sæpius iudicem illi ferre, ni vindicias in seruitutem dederit. Hor.

FERRE legem, suis imponere, & quasi imperare.

FERRE primas, est primum locum habere.

FERRE quæstionem, est vindicandum facinus iudicibus prædere, & mandare, vel potius ad senatum referre, vt de vindicando scelere extra ordinem S.C. fiat, & in iudicium res deducatur. Ex Bud Spieg.

FERRE sententiam, iudicis est: Senatorum dicere. vide l. 5. C. de instit. iurand.

FERRE signa milites dicuntur, cum castra mouent.

FERRE ventrem, pro prægnantem esse.

FERRI, Gaius in l. 235. de verb. sign. inquit, proprie dicimus, quæ quis suo corpore baiulat: Portari ea quæ quis iumento secum ducit: Agi ea quæ animantia sunt. Sed Alciato teste, nimis propria & subtilis est hæc Iurisconsulti interpretatio: quandoquidem & portari dicitur, quod quis suis humeris fert, vt recte Valla annotauit. Spieg.

FERRICVLVM legit. Holoand. in l. 29 §. 2 ff. ad leg. Aquil. vbi alii ferraculum, alii seruaculum, alii gubernaculum.

FERRO damnati, vel ad ferrum damnati dicuntur apud Vlp. c. Instit. 1. & l. 8. ff. de testam. non qui ad bestias damnantur. nam in l. 8 perspicue hæc separantur: sed qui, vt ferro cũ gladiatoribus pugnẽt, damnantur. Itaque Suetonius de munere gladiatorum loquens in Neroñe. Exhibuit, inquit, ad ferrum etiam quadringentos Senatores. Dicitur hæc pœna, & ad gladium, l. si quis filio. §. itrrum. ff. de iniust. rupt. l. si quis mihi. §. si quis plane. ff. de acquir. hered. Hoc supplicii genus à Constantino abrogatum est. Hot. Prat.

FERRVM Indicum in l. vlt. §. species. ff. de publican. Plin. 34. c. 14. ex omnibus ferri generibus palmã Serico ferro tribui. Sereſque Indiæ populos id cum vestib. & pellibus suis mittere scribit. Briss. in prætermiss.

FERREA manus De manibus ferreis coruisque nihil dicere necesse est. Vide Bayfium de re nauali de hisce.

FERREAE manicæ: vide l. 1. post. pr. C. de custod. reor.

FERREVS annuius olim dabatur sponsę à sponso, Gothof. ad rub. C. de spontal. & arrh.

FERRVMINARE, est per eãdem materiam conglutinare, quemadmodum ferrum ferro adglutinatur, non intercueniente alia materia Pompon. l. quicquid. de acqu. rer. domin. Quicquid, inquit, alieno argento ferruminaueris. Nebriss.

FERRVMINATIO est eiusdem generis materiarum solidatio & coniunctio, vt si scypho argenteo fundus ferreus apponatur. In hoc autem differt à Plumbatura: quod hac, plumbo massa massæ iungitur, ita vt iunctura plumbea cohæreat: illa vero per eandem materiam massa massę confunditur. vide l. in rem actio. §. item quæcunque. ff. de rei vindic. & Bayf. in l. vxori quis legauit. ff. de aur. & arg leg. Prat.

FERRVMEN in d. l. quicquid. 27 §. 2. ff. de acqu. rer. domin. pro ferruminatione. Proprie autẽ ferrumen est iunctura seu ligatura, quæ ex ferri excrementis vel ramentis vel quauis alia materia fieri solet. Plin. lib. 36. cap. 23. Ruinarũ vrbis ea maxima causſa, quod furto calcis sine ferrumine suo cæmenta cõponuntur. Ferrumen in auro, Chrisocolla vocatur, agglutinando auro, inquit Plin. lib 33. Prat.

FERTON vel Verton, habetur in Decr. pont. caus. 12. qu. 2. plurib. capitibus, quod quatuor in partes res Ecclesiasticæ diuidũdæ sint, cap. mos est. & ca. sancimus. 12. q. 2. Prat. vide inf. Verton.

FESTA conuiuia, id est, solenniter læta. Impp. ciuib. exhibenda consuerunt, l. 4. C. de sacrif. pagan. Prat.

FESTINANT properare, videl. his tantũmodo, 16. C. de cur. pub.

FESTINARE & properare idem significare atque in eãdem rem dici videntur. Vertius Flaccus rationem volens dicere differentiæ horum verborum: Festinat, inquit, à fando dicitur: quoniam isti ignauiores, qui nihil perficere possunt, plus verborum quam operæ habent. Sed id nimis coactum atque absurdum videtur. Neque tanti momenti esse potest prima in vtroque verbo litera, vt propter eam vnam tam diuersa verba. Festinare & Fari, eadem videri debeant. Commodius autem proprius que visum est: Festinare quasi fessum esse. Nam qui multis simul rebus properandis defessus est, is iam non properat sed festinat. Gell. li. 16. noct. Art cap. 10.

FESTINATIONEM præcipitem & subitam. §. 1. Instit. de oblig. ex quas. contract. opponit I. C. moratoriæ cunctationi, in l. tutor qui repertorium. §. 1. in fin. de admin. tut. Secundum Catonem in oratione quam de suis virtutibus habuit. Aliud, inquit, est properare, aliud festinare. Qui vtrum quid mature transigit, is festinat. Verum vtrorumque verborum ratio sub hac significantia proxima est veritati. Vt sit sæpe animi properare, studiose ad res aliquas contendentis: Festinare, corpore necessitatibus obsequedi. Prat.

FESTI dies, qui & nefasti, diis dicati. quibus opponuntur profesti. Briss. ex Macrob. 1. Satur. 16.

FESTOS dies, hoc est, & feriatos lætos, cur legum conditores instituerint, Senec. refert de Tranquillitate vitæ cap. fin. Numa statuit, vt quidam essent dies fasti, quidam intercisi, reliqui omnes profesti. Vide supr. Dies fasti. & infr. Intercisi dies Spiegel.

FESTVCA, virga Prætoria, qua quis fiebat liber. Alias vindicta dicebatur. Vide Plutar. in lib. de iis qui sero puniuntur à Deo. Prateius.

FESTVCARIAM & ciuilem vim dicebant tunc, cum quis iurisdictioni præerat, vna cum litigatoribus ex iure in fundum controuersum, dicendarum vindiciarum causſa, proficiscebantur, ibique manuum facta consertione, quem suum esse fundum actor contendebat, eundem contra vindicabat reus, Rœuar. in ll. XII. Tabul. lib. singul. de prisco iure vindic. cap. 6.

FESTVS vocabulum nunc vocali pura, nunc diphthongo scribi solet, teste Briss. in lib. pareg. Fetus mulieris, equarum, ouium. pecorum. Briss. ex ff. Fetus pecorum siue pecudum in fructu sunt. Fetus mulieris qui plerunq; partus dicitur, in fructu non est. §. in pecudum. 39. Instit. de rer. diuis.

Φωνὴν in l. properandum. C. de iud. & aliis plurimis constitutionibus significat eum, à quo petitur, G. Budæo interprete apud Anton. August. lib. 2 Emend. c. 1. Sic pars fugiens pro reo. Prat.

FEVDVM vocabulum est Gothicum & Langobardicum: deductum forte ab illa notatione Germanicæ vocis FEEC, quo bellum significant: Prędia enim bello occupata, quæ victor ea lege colenda & fruẽda militibus suis tradebat, vt eum perpetuo dominium agnoscerent, seq; illius homines, hoc est, quasi clientes profiterentur, Feuda dicebantur. Prat, Connan. feudum à fide seu fidelitate (quæ Longobardis & Italis fede dicitur) deductũ putat. Licet alij à fœdere: & alii à faida, seu phedeu. alii Germanico *Vogthey*, præfectura. Vige. cap. 2. qu. 2. alii aliunde deducant. Est autem genus clientelæ quo vel dignitas, vel vectigal, vel prædium aliquod ea l. alicui datur, vt & ipse, istius posteri atque hæredes, beneficii auctorem perpetuo agnoscant, & quasi pro patrono colant: eiusque caput existimationem, & fortunas tueantur. Illius enim causſa & origo hæc fuit, vt victores cum gratiam suis ducibus, præfectis, ac militibus pro opera in bellis ac prælis egregie nauata referrent, honoribus & fortunis Italorum in illos transferendis: tum etiam certos sibi deuinctos, & tanquam deditos clientes haberent, quorum opera, bello partam regionem, in posterum, si opus esset, tueri possent: quos sua lingua modo Valuasores, modo Vatallos appellarũt. Vnde tres Feudorum gradus facti sunt. summus, medius, infimus. Summus ordo est principum ac procerum, qui lingua illorum Capitanei, regni Duces, Marchiones, & Comites appellati sunt, & a Rege tum illis honoribus afficiebantur, tum etiam Italiæ oppidis ac vicis, locupletum etiam victorum arcib. ac villis donabantur. Quæ Feuda quia partem aliquam Regiæ dignitatis obtinebant (qui enim Duces & Marchiones nunc appellantur, Reguli olim fuerunt) hinc eo Regalia dicta sunt. Itaque potestas eis data est cudendæ pecuniæ, creandorum magistratuum, salinarum & fodinarum exercẽdarum, caducorum, confiscationum, earumque functionum quę Angariæ & Parangariæ appellantur: quæ iura vulgo iura Regaliæ (corrupte, vt opinor, pro Regalia) nominantur. Medius ordo eorum fuit feudorum, quæ principis illius ordinis proceres, regis concessu, ea lege aliis inferioris dignitatis hominibus dabat, vt Vasalli ipsos secundum regem eius beneficii auctores ac patronos agnoscerent, & pro capite ac fortunis ipsorum, si vius ferret, pugnarent. Quo in numero ij qui vulgo illorum lingua Barones, ac Maiores Valuasores, siue Vassalli appellantur, fuerunt: qui patronos quidem illos agnoscebant, sed tamen, vt iam dixi, secundum regem. Infimus ordo eorum fuit, quæ à secundi ordinis Vassalis in priuatos conferebantur: siue illi nobiles essent, quam nobilitatem armis pepererãt: siue ignobiles: nam vtrique eadem qua superiores iurisiurandi formula obligabãtur: quæ ab Oberto nescio quo in eo libro, qui vulgo vsus Feudorum inscribitur, barbare & fœde perscripta, solam hanc habet, quam antea dixi, sententiam: vt cliens patroni sui caput, existimationem, ac fortunas, quoquo modo poterit, contra quẽcunque aduersarium, solius Regis maiestate excepta, tueatur. Hot. lib. 2. obser. Plura de origine & conditionibus feudorum vide apud Cuiac. lib. 8. obseruat. 2. 14 & Conn. l. 2. c. 9. n. 6.

FEVDVM quotuplex sit. Iurisperiti feudistę inconstanter tractãt. Nam ex singulis qualitatibus sicubi paulo maiores aut minores videantur, proprias statim diuisiones constituunt: quasi vero circũstantiæ faciant nouam speciem, contra leg. fin. ff. de fund. instruct. & sic perguot, adeo vt arborem faciant, non minus ridicule, quam sic ex singulis pactionibus nouas contractuum species reducas in arborem. Nos aliquot ad vsum fori delineabimus feudarum diuisiones. Olendrop. Prat.

FEVDVM, aut proprie, aut improprie censetur.

FEVDVM proprie est quod simpliciter, pure, directo conceditur, nulla temporis aut seruitiorum determinatione. §. pen. & vlt.

Quid

Digitized by Google

Quid sit inuestitura. Et de concess. recti feud. Item c. 1. quibus mod. feud. constit. potest.

FEVDVM improprie censetur, quod conditionibus, vel obsequiis nominatim definitis est alligatum, cap. 1. de not. feud. & §. fin. de capita. qui cur. vendi. Old. Prat.

FEVDVM impropriũ & feudum temporale vocant nostri, quod ad annum vel quinquennium conceditur. Romani precarium clientelare dixerunt. Prat.

FEVDVM aliud est regale, aliud non regale.

FEVDVM regale est, quod ab Imperatore, vel à Rege conceditur, habens præter simplicem iurisdictionem, dignitatis titulum, vt Ducatus, Marchionatus, Comitatus, & cætera id genus honoris beneficia, cap. 1. quis dicat dux.

FEVDVM non regale, quod nihil dignitatis vel eminentiæ adfert, siue à principe ipso, siue ab inferioribus (vt communiter) concedatur. capit. vnic qui feud. dar. possunt. Old. Prat. I

FEVDVM, aut nobile est aut ignobile.

FEVDVM nobile censetur, quod accipientis personam nobilitat, vel si prius fuit, nobilem ostendit. Vt cum ab Imperatore, vel rege conceditur c. 1. quis dicat dux.

FEVDVM ignobile est, quod à plebe vel priuatis personis dari solet: nonnulli Bargense vocant. Item, concessum à minoribus & minimis valuasoribus, hoc est, plebeis, quasi ad valuas stantibus: vt interim cognoscas vmbram istius vocis, cap. 1. de his qui feud. dare possunt. Old. Prat.

FEVDVM aliud est ligium, aliud vero non ligium.

FEVDVM ligium est pro quo Vasallus fidelitatem debet contra omnes, Deo & Imperatore exceptis.

FEVDVM non ligium, in quo etiam alij, puta antiquior dominus, cognati, amici, excipiuntur.

FEVDVM aut Ecclesiasticum est, aut seculare.

FEVDVM Ecclesiasticum dicitur, quod vel Ecclesia dat alij, vel ipsa accipit ab alio: vel quod clerico conceditur. c. 1. de cle. qui inuest. accep. c. 1 de his qui feud. dar. poss. & §. fi. de e. Conradi.

FEVDVM seculare, quod à principe, vel ab alio quouis ciuili homine accipitur. c. 1. §. Marchio. de his qui feud. dat. poss. Old. Pratei.

FEVDVM, vel reale est ve personale.

FEVDVM Reale, ad heredes regulariter est transitoriũ, tam respectu domini, quam beneficiarij, vt in c. 1. §. cum vero Conradus de iis, qui feud. dar. poss. c. 1. de duob. fratrib. à capita., inuest. & c. 1. §. fin. quib. mod. feud. amit. Nam quilibet censetur suis hæredibus prospicere. l. pactum. ff. de probationibus.

FEVDVM personale æstimatur bifariam. vno modo, quia non porrigitur ad hæredes accipientis, quanquam dantis successores teneantur: vt est feudum Guardiæ, quod arcis tuendæ, aut territorij custodiendi gratia cõcessum fuerit, sicut initio baud dubie feuda concedi solebant. Est enim Italica vox, *Guarda la gamba*. Item tale est fendum habitationis ca. feud. habit. de cap. Conrad. cap. vnic. de feud. guard. Altero modo censetur feudum personale, quod neque ad dantis, neq; ad accipientis hæredes porrigitur, vt soldata. c. 1. quis dicat dux Old. Prat.

FEVDVM plerunque est masculinum, quod ad masculos tantum pertinet. Quãdoque tamen fœmininum est ex pacto. §. filia. de successio. feud. & §. hoc quoque de iis, qui feu. dar. poss. c. 1. de feud. fœm. §. quin etiam epis. vel Abbat. O dat. Prat.

FEVDVM aliud est temporale, aliud perpetuum. Perpetuum est, quod manet apud eos, qui ex primo acquirente descenderunt, quamdiu vnus ex iis supereſt. Temporale quod à domino quandocunque voluerit, anno elapso auferri potest, I. feud. a.

FEVDVN, aut est antiquum, aut paternum, aut nouum.

FEVDVM antiquum est, quod maiores agnationis alicuius supra quartum gradum habuerunt. Paternum. quod parentes vsque ad quartum gradum tenuerunt: veluti, auus, proauus, abauus, atauus. Nouum veto, quod cœpit in persona beneficiarij, nec peruenit ad eum ex successione, c. 1. de successio. feud. cap. 1. de succeſſ frat. & grad. succed. in feud. cap. 1. de natu succeſſ. feud. cap. 1. §. nouam. Quot testes sint necessar. & c. 1. de frat de nou. benefic. inuest. Est præterea feudum matetnum, quod à fœmina cognationis capite descendit, vt in tit. de benefic. fœm. Oldend. Prat.

FEVDVM paternum, feudum antiquum, Nostri, Romani, ius gentilitium, quasi ad gentiles agnatosque transiens. Cic. 5. in Ver. Itaq; nunc, ait, Siculorum Marcelli non sunt patroni. Verres in eorum locum substituus est. Quam in re tantam virtutem aut dignitatem arbitratus es, vt conarere clientelam tam illustrem abducere, & auferre ab antiquissimis patronis? Prat.

FEVDI noui & fraterni natura est, vt viro decedente sine filiis masculis, feudum reuertatur ad concedentem. text. est in ca. 1. in prin. de fratrib. de no. ben. inuest. cum simil. Fallit, si sit feudum concessum ab imperatore, & nõ ab inferiore: quia in tali feudo habet locum ius accresc. ita sing. not. Bald. in l. 1. §. in 1. coll. pen. vers. vnum scias. C. de cadud. tollend. cuius verba pro solennibus citat Do. Alex. cõs. 30. quoniam omne datum. in 3. col. vers. 2 dato. lib. 1. & in cons. 2 lib. 5. vbi idem consilium repetitũ inuenies & latiss. de veritate disput. Ias. in l. re coniuncti. colum. 48 vers. 3. limit. & col. seq. de legat. 3. & sequitur D. Alex. in l. si mihi & Titio. in 3. colu. de verb. An autem filij fratrum in feudis succedant in stirpes vel capita, Bald ponit in Auth. cessante. col. 1. C. de leg. hæred. & consuluit Alex. consil. 55. prospectis his. in 4. li. & Barb. in cons. immediate sequenti. & eleganter per Zasium in tract. feud. tit. de feudi successione, vers. sexta conclusio. vbi etiam refert decisionem diui Caroli Imperatoris. circa hoc quod in capita succedat secundum opinionem Azo contra glossam: Vide recessus Imperij an. 29. Spitæ Nemetum. Cotta.

FEVDVM alias diuidi potest, vt regulariter: alias diuidi non potest. Feudi, quod diuisionẽ nõ admittit (nam sic simul etiã intelligemus exempla reliquorum beneficiorum, quæ diuidi possunt) exempla sunt: Regnum, Marchia, Ducatus, Comitatus, &c. quæ dignitatem habent. c. 1 §. omnes. fi de fend. defun. controu. fuer. inter dom. & adgnat. Vasall. Const. Imperia. §. præterea ducatus. de prohib. feud. alien. per Fried. Bar. in l. inter tutores, ff. de adminiſt. tutor. l. & ideo. ff. de condict. furt. Panorm. in cap. prudentiam de offic. deleg. Old. Prat.

FEVDVM dare, concedere feudum vasallo, nostri nunc dicunt Romani, dare mancipio fundum, in fidem suam accipere clientem. Prat.

FEVDVM auferre, aperiri feudum, Nostri. Romani, Iniicere manus prædio clientelario. Prat.

FEVDVM accipere, inuestiri de feudo. Nostri Romani, mancipio accipere, fidem patroni sequi, in fidem se conferre Prat.

FEVDVM vendere, Nostri. Romani obsequium vel clientelam exuere alienato prædio. Prat.

FEVDA nomino aperta, item bona mobilia in feudis apertis quæ non debebantur hæredibus, quoniam dominos olim semper recipiebat. Cuius iuris sunt iam nunc vestigia in plerisque locis. Oldend. Prat.

FEVDVM quod domino aperietur, & sic in diem mortis eius qui nunc habet, fuerit alij concessum, vt post mortem possessoris habeat. Prat.

FEVDVM Episcopale, quod Cæsar concedit ecclesiasticis principibus. Prat.

FEVDVM emptum. In feudo empta filia non succedit, præsertim exantibus adgnatis, secundum communem doctorum sententiam, vt probat Andreas de Isernia c. vni. §. hoc autem, qui feud. dare possunt. Nisi sit nominatim actum c. 1. de gradibus succeſſio. feud. & c 1. de gradibus succeſ. in feud. Francis. Curtius consi. 49. incipient. Recolendæ memoriæ. Quod sequitur Albert. Brun. consil. 16. incip. Omniporentis Dei, &c. Et quanquam in hoc sunt opiniones variæ: tamẽ nemo dissentit, quin feudum emptum, vt omnia præstentur quæ præstari solebant, pro eodem feudo nondem empto, non transeat in fœmineam succeſſionem. Quia ibi inuestitura præponderat emptioni, & semper est attendenda, vt tractat Bald. in præfat. feud. Vbicũque enim fit mentio feudorum simpliciter, vel hæredis: ibi intelligitur feudum rectum & verum, h. e. masculinum, cuius fœminæ non sint capaces. Quinimo, in feudis hereditariis, h. e. concessis alicui, & hæredibus suis, non succedunt fœminæ, vt Baldus & alij notant in ca. vnic in prin. An adgnat. vel fil. defunct. Bar. in l. vt iurisiurandi. § si liberi. §. de oper. liberto. Sicut enim nulla ordinatio testamenti valet in beneficiis militaribus, seu feudis, vt est textus in cap. vnic. in prin. de succeſſio. feud. & in cap. 1. in prin. de prohib feud. alien. per Fride. c. 1. §. donare. Qualit. olim feud. potuer. alienar. Et vtrobique Bald. etiam consensu domini Alexan. consil. 15. lib. 5. incip. Visis narratis in themate. Ita dominus feudi non potest confirmare feudum in filiam, præiudicio adgnatorum non consentientium, iuxta textum in ca. 1. de alien. feud. patern. c. 1. §. hoc quoque de succeſſio. feud. & Bal. secundum Aluarottum vtrobique notat, quod dominus nullam gratiam possit facere fœminis de succeſſione, per quam adgnati excludantur, Adeo, vt Imper. nolit habere potestatem infringendi iuris beneficiarij. Adducunt interpretes secundum Baldum duas potissimum rationes. Altera, Quoniam bonæ & naturales consuetudines, quales sunt beneficiariæ, lignant Principem, ca. vnic. in fin. qui feud. dar. poss. & ibi gl. l. fin. C. si cont. ius vel vtil. pub. Altera, quia feudum est contractus nominatus, auctore Bartol. in l. iurisgentium. §. quinimo. ff. de pact. Aug. Nouel vt sponsalitargit. in prin. Sed contractus non vlt Principes in sua potestate esse. l. fin. ff. de const. prin. l. fin. C. si contra ius vel vtil. pub. l. cap. quæ in Ecclesiarum. de constitutio. Ergo Princeps nec feudi consuetudines vult posse infringere. Prat.

FEVDVM Aduocatæ est feudum marcedis, datum ob quodcunque munus, siue officium. 1. feud. 2. princ.

FEVDVM Castaldiæ, vt interpretantur nostri, concedebatur ratione administrationis bonorum & possessionum dominicarum. Annotauit Baro Schenck, tit. 2. lib. 2. feud.

FEVDVM conditionatum, id est, ad certum seruitium adstrictum vulgo *Sesslehen* nominatur. Autor Zas. de Feudis degenerantibus. Spieg.

FEVDVM de Camera est, cum ex arca domini certum stipendium soluitur: Feudum de cauena, cum ex cellario domini præstan-

Digitized by Google

tur,annone,vide Cuiac.1. feud.in pr Gothof. ad Lit4.in princ. ibi aut annonas ciuiles C. de sacrosc. eccl. Cauena enim locus est, in quo frumentum, vinum, oleum, & similia seruantur. Hor.in Lexico, verbo Cauena.

FEVDVM degenerans, quod & non rectum dicitur, intelligitur quod à natura proprij rectique feudi recesit. Recti autem feudi compendiosa natura hæc est,quod ad hæredes transitorium sit in infinitum. Porro,quod ex gratia & gratuito domini beneficio originem sumpserit; Item quod Vasallus fidelitatis sacramento ad incerta seruitia obstringatur.

FEVDVM francum,id est,liberum,ita vt nihil pro eo seruitij præstetur Et quod francum liberum dicatur,allegatur text.in cap. ex literis 1.de sponsalib.Quipe,quod ad communem verbi intelligentium recurrant.Spieg.

FEVDVM ligium dicitur, si conceditur ab Imperatore vel rege, præstita fidelitate absolute & nullius alterius domini fide cõseruata,ita declarat gl.singularis in Clem pastoralis,§ rursus. in verbo. Homoque ligius de sententia & re iudi. quod alibi in iure scriptum se non repetisse dicit Bald.in l.1.§.1.col.pen. versic. si quis inuestitus, C de caduc. tollen. & pro sing.citat Alex.cons 30.quoniam omne datum,in prima col.vers.4.li.1. Quod etiam repetitum est in cons.2. in vlt.libro,tamen habet concordantem in aliquib. extrauagantibus, cuius verba resumit Bald.in cons.291. ad euidentiam præmittendum est,l.in primis verbis in 2. lib. Et rationes huius dicti videlicet quare feudum ligium non possit nisi vni parere domino,ponit Bald. in authen.hoc amplius,col.1 ad fi.C.de fideic. Et tale feudum ab aliis differt in multis, inter alia vnam sing.fall.tradit Bal.in c.cæterum,in 3.colum.ver. quæro an suprascripta, de iudicijs, quod licet in feudis multi iudices esse possint,& ordinarij sint pares curiæ,tamen in feudo ligio solus princeps potest cognoscere,quia solus potest instituere, & institutum destruere & est singula. dictum secundum Ias. in prælud. feud. in 32. colum. ver.quartus effectus,vbi multa de ista materia ponit in 7. diuisione feudorum & ibi refert aliud singul. dictum Bald.in d.c. cæterum,in penult.col.vers.sed statim, vbi tenuit,quod in tali feudo,sicut etiam in feudo franco,non est licita pœnitentia, prout in aliis & hoc dictum Bald.pro sing.citat etiam Ias.in 8. diuis.ad fin.& Mart.Laud.in c.1.in 8.col.qui feud.dar. possunt, licet in lectura Bal. Sigillum pro sigilium mendose legatur,& idem considerat Bald cons. 324. quæritur vtrum Papa in 1.lib. Et propter alibi Bald.sing.dicebat in c.inter dilectos,in 3.col. vers. item scias quod non est feudum, extra de fide instrum. quod non dicitur feudum signum,seu francum,nisi hoc nominatim & expresse in eius concessione dicatur : quia excedit naturam recti feudi, etiam nobilis, & idem concludit D.Alex. in dicto cons.30.col.vlt.circa fin.vbi de hoc Bal.dicto non fuit memor, quod pro singul.commendat Iason.in prælu. feud.in 34 col.vers. illud diligenter nota & has differentias, & plures alias late & sing. ex facto cum incidisset,reassumit Bald. cons. 291. ad euidentiam præmittendum est per totum in 2.lib.vbi eleganter declarat totam materiam feudi ligij: & tria requisita ad hoc vt feudum dici possit ligium, refert Cur. in tractat. feudo in prima parte, in octaua quæstione, in quibus tamen prædicta comprehenduntur. Cotta.

FEVDVM Soldatæ, vt per se ignobile est,ita nec propriam habet feudi naturam : quum vel datris, vel accipientis morti finiatur. Et est quædam annua gratuita præstatio, vt definitur tit. 10.lib.2. Feudorum.Videtur autem Baroni à Tautenberg.Soldatæ vocabulum,etsi iam in aliam significationem degenerauit, ex antiquitatis vsu profluxisse. Nam, vt idem annotauit, secundum Cassiodorum, Vegetium, & Frontinum Solidatum in militia appellabant eum, cui stipendia ab Imperatore promissa erant Cum enim populus Romanus supra ducentos annos (vt Liuius testatur) propriis impendiis militasset Anxuro capto,decreuerunt patres, vt stipendium miles acciperet : cui & vestem, & frumentum,vltra pecunias, equiti etiam equum dare solebant. Qui Delecti auctorati dicebantur : temporis vero successu, Matriculati & Solidatii Spieg.

FEVDVN habitationis est ius domum aliquam iure feudi inhabitandi,qua de re vid.cap.extraord.2.feud.75.& 105. Rosenth. c.2 §.29.lit.a, in margi.

FEVDATARIVS, qui feudum à patrono sibi commissum accepit Latina consuetudine,vt Beneficiarius, lib.feud.3.tit.2.§ 3. Feudatarius Parium laudatione damnum resarciat. Alias Feudalis dicitur, & vasallus, Prat.

FEVDISTA dicitur interpres iuris feudalis, & qui commentaria scripsit in ius feudale.

F I

FIBVLÆ dicuntur propriè ornamenta cinguli ad vestem subligandam : & tam viriles quàm vxoriæ habentur. Earum mentio est in l.1. Cod. nulli licet.in fren lib.1 & apud Plin. & Bayfium. Fibulam imponere dixit Seneca in moralibus, vt citat Lactantius lib 1. cap.16. de salacissimo loue loquens, pro eo quod est coercere & reprimere : atque id ex lege Pappia Poppæa, qua scilicet minor annis sexaginta sexagenario nubere non poterat, vt hoc pacto Senatores docerentur continenter viuere. Huius contrarium est laxare fibulam,id est,ansam ministrare aut fenestram aperire. Tertull. de Coron. militis : Vt etiam voluntarij delictis fibulam laxet.Natum autem videtur vtrumq; à fibula cinguli, qua vestris adstringitur,si fluxior sit, aut remittitur,si fuerit adstrictior. Nisi etiam ad fibulæ adstrigmentum mauis referre, qua adolescentulorum prurientium genitalia traiici ebant,tum valetudinis,tum conseruandæ vocis gratia : quod infibulare vocabant : cuius rationem describit Corn.Cels.lib.7. de qua Martial.lib.7.Prat.

FICTÆ adulationes,leg 2.C.de donat. in vir & vxor.

FICTILIA vasa ex terra facta,l.3.§ vltima de suppell.legat.Et Fictilis suppellex l.7.ff.eod.Prat.Briss.

FICTIO,est legis aduersus veritatem in re possibile ex iusta causa dispositio. etenim constat, nunquam extendi fictionem ad ea, quæ impossibilia sint, gloss.l.talis, de legat.1.§.minorem. Instituit. de adopt. siue de iure, siue de facto ea fieri nequeant. imitatur enim fictio naturam, nec facile lex fictionem aduersus fictionem inducit, l.3. §. è contrario. ff. de acquir poss. Hæc ex 1.cap.lib.6.Parerg Alciat. Bart. vero in l. si is qui pro emptore, vers.quæro ego, ff.de vsucap. sic fictionem definit: Est in re certa eius, quod est possibile contra veritatem pro veritate à iure facta adsumptio. Est autem magna differentia inter fictionem & præsumptionem. Quia fictio iuris tantum operatur, quantum veritas, vnde nunquam ei dicitur esse contraria. Siquidem ius faciens de non ente. Præsumptio autem in dubio stat,tametsi eatenus veritatis habetur comes, quatenus in contrarium nulla apparet probatio. Vide gloss. & Bart.in l.si is qui pro emptore, ff quod met causa. Itaque fictio ad solam legem pertinet. Nec enim contrahentes fingere possunt, nisi lege permittente, vt in Aquiliana stipulatione,& quibusdam aliis item casibus,in quibus lex stipulationem fingit,vel hypothecam. Estque iure ciuili inuenta. Sic Iurisconsultus in l.2.pro socio, dominium societate omnium bonorum acquiri,sine traditione per quandam fictionem affirmat, cum textus dicat, creditur. Non autem ob aliud inducitur, nisi vt suppleat id,in quo desideratur facti veritas, ad hoc vt ex ea veri producantur iuris effectus, vt declarat Bart. in l.si is qui pro emptore, de vsucap. Imitatur autem fictio legis naturam ipsam, l.adoptio.ff.de adopt Vnde sicut naturaliter quis filium ad tempus habere non potest, nec sub conditione : ita nec emancipare eum, nec adoptare in diem vel sub conditione licet. Item, vt per naturam fieri non potest, vt minor, maioris pater sit : Ita nec minor natu maiorem adoptare potest d,l.adoptio. ff.de adoptionibus, § minorem natu, §.Instit. eod.Prat.

FICTIO à præsumptione differt, quia fictio aduersatur veritati: præsumptio fundatur in veritate: ideoque contra fictionem non admittitur probatio : quid enim efficeret probatio veritatis,vbi fictio aduersus veritatem fingit. Ideoque super falso & incerto fingitur,super certo & vero præsumitur,Goth.ad rub. ff.de probat. & præscr.

FICTIO priuata in perniciem alterius, teste Olden. nihil distat à fraudulenta simulatione. Vlpian.in leg,cum hi,§.si cum filis,ff. de transact. fingi enim, inquit, lites poterunt,vt transactio etiam citra prætoris fiat authoritatem, Spieg.Prat.

FICTIO. Licet lex nonnulla interdum fingat, veluti enim, qui in vtero est, perinde ac si in rebus humanis rerumque natura esset, custodiri, intelligique quoties de commodis partus quæritur,l.qui in vtero est l.qui in vtero sunt,de stat. ho.ff.§. penult. Instituit. de tutelis. Nihilominis in ea sum opinione atque hæresi, licet doctorum communis reclamet calculus, vt existimem, duas duntaxat in iure fictiones esse : lege Corneliæ scilicet, & iuris postliminij. Legis Corneliæ fictioni locus est, cum captiuus apud hostes moritur, vt in ciuitate decessisse fingatur, vide l lege Cornelia de testam. l lex Cornelia de vulg.substitut.§. fin. Instituit.quibus non est permissum facere testament. Postliminij autem fictioni locus est, cum captus ab hostibus in ciuitatem reuertitur: tum enim nunquam à ciuitate abfuisse fingitur,l.retro.l.in bello, §.1.& l.bona,ff.de captiu.§.4. Instituit. quibus modis ius patr. Prat. Vt autem intelligamus, quæ legis Corneliæ fictio inducat sciendum est, iure naturali omnes homines liberos nasci seruitutesque iuri naturali esse contrarias, atque de iure gentium introductas, §. autem gentium, de iur.nat gent.& ci.Instituit ex captiuitate scilicet §. fin.de iur.person. Instituit. Serui enim ex eo appellati sunt, quod Imperatores captiuos vendere, ac per hoc seruare,nec occidere solẽt, qui etiam mancipia dicti sunt, eo quod ab hostibus, manu capiantur, §. serui autem. de iur. person.Instituit. Ex quibus constat eum, qui ab hostibus captus sit,seruum hostium fieri, §. si ab hostibus quibus mod.ius patr.pot.sol.Instituit. Sciendum est secundo,seruos testamentum facere non posse, cum alieno iuri subiecti sint,§. 1.quib. non est permiss.fac.testam.Instituit.cumque(quod ad ius ciuile attinet) serui pro nullis habeantur,l.quod attinet, dere iud.

ff.Ex

Digitized by Google

ff. Ex quibus apparet eum, qui ab hostibus captus sit, cum seruus hostium fiat, testamentum facere non posse. Sciendum est tertio, posteriore testamento, quod iure perfectum sit, superius rumpi. §. posteriore, quibus mod. testameu. infirm. Institut. Nouissima enim testatoris voluntas seruatur, leg. translatio. de adi. lega. ff. expectandaque est mors testatoris, vt effectum habeat testamentum. §. in extraneis, de hæredit. qual. & differ. institut. ambulatoria est enim voluntas defuncti, vsque ad vitæ supremum exitum. leg. quod si iterum. de adimen. legat. ff. Denique testatoris morte confirmatur testamentum. capit. cum morte. de celebra. missa. antiqu. His ita præmissis si quis, post factum legitime in ciuitate testamentum, captus ab hostibus fuerit, atque apud eos decesserit, proculdubio eius in ciuitate factum infirmatur (summo iure) testameutum, cum ab hostibus captus, seruus eorum factus fuerit, cum serui testamentum facere non possint, cumque, vt effectum habeat testamentum mors testatoris expectetur. Cæterum, ex æquitate, lex Cornelia fingit eum, qui post factum legitime in ciuitate testamentum ab hostibus captus est, atque apud eos decessit, eo ipso momento decessisse, quo captus ab hostibus fuit, atque ita morte eius confirmatum testamentum, perinde ac si nunquam ab hostibus captus fuisset, nunquam in hostium potestatem seruitutemque redactus fuisset, nunquam ius testamenti faciendi amisisset. l. lege Cornelia. de testam. ff. lex Cornelia. de vulga. & pupilla. ff. Rursus, vt intelligamus, quæ fictio iuris post liminij inducat, sciendum est, dictum esse post limiuium à limine & post. vnde eum, qui ab hostibus captus est, & in fines nostros postea peruenit, postliminio reuersum recte dicimus. nam limina sicut in domo finem quendam faciunt, sic imperij finem esse limen, veteres voluerunt. Hinc & limen dictum est, quasi finis quidam & terminus: ab eo postliminium dictum est, quia ad idem limen reuertebatur, quod amiserat. §. in ab hostibus quibus mod. ius pa. pot. solui. Institut. Est autem postliminium ius amissæ rei recipiendæ ab extraneo, & in statum pristinum restituendæ, inter nos ac liberos populos, regesque moribus, legibus constitutum. nam quod bello amisimus, aut etiam citra bellum, hoc si rursus recipiamus, dicimur postliminio recipere: idque naturali æquitate introductum est, vt qui per iniuriam ab extraneis detinebatur, is, vbi in fines suos rediisset, pristinum ius suum reciperet. leg. postliminium est. de cap. & postliminio reuers. ff. His ita expositis, si quis ab hostibus captus fuerit, cum seruus hostium fiat, cumque, quod ad ius ciuile attinet, serui pro nullis habeantur, is proculdubio (summo iure) omnia iura, quæ in ciuitate habebat, amittit. Cæterum, si is ab hostibus redierit, ius postliminii ex æquitate fingit eum, qui ab hostibus captus fuerat; rediitque, semper in ciuitate mansisse, eique omnia pristina iura, quæ ante captiuitatem habebat, restituit, perinde ac si nunquam captus fuisset, semperque in ciuitate mansisset. dict. §. fin. ab host. Itaque testamentum, quod ante captiuitatem fecerat, eo reuerso perinde valet, ac si nunquam captus fuisset. Adde Forcatulum Necyom. dial. 7. 6. n. 7.

FICTITIVM tabulatum quid sit, vide leg. 12 §. 3. Cod. de ædific. priuat.

FICTVM diuortium. vid. d. l. 30. in fin. C de iur. dot.

FICTVM absolute præsupponitur falsum: alias non fingeretur.

Præsumptum habetur loco veritatis Spieg.

FICTVS Barbaro vocabulo pro emphyteutica pensione mercedeque meliorationis accipitur, videturque Alciato latine dici posse Coloniarium. Spieg.

FICTVS cœlibatus, vide l. 5. C. de donat. ante nupt. l. 38. C. ad leg. Iul. de adult.

FICVS, seu ficos, dulcium legato, item pomi appellatione contineri ait l. vltim. fin. de tritic. leg. 205. de verbor. significat. Brisson.

FICVS ruminalis, ideo sic dicta vel quod æstate sub ea pecora frigora captantia, herbasque vellentia ruminabant, vel à rumine, id est, mamma, quam antiqui rumen dixere, quod sub ea pueri. Romulus & Remus, Lupæ rumina suxerint: vnde Ouid. 2. Fastorum:

Arbor erat. remanent vestigia, quæque vocatur
Romula nunc sicus, rumina sicus erat.

De hac Plinius lib. 5 cap 18. Plutarchus in Romulo. Tacitus in annalib. Publius Victor de regionibus vrbis reg. 8. Marlianus libro 2 cap. 13. Annotatum autem est hanc arborem ruminalem, quæ in Comitio annis octingentis ac quadraginta, & amplius vireus persteuerarat, Nerone imperante, ramalibus emortuis visam exaruisse. Quod & in prodigium abiit, donec in nouos reuirescerent fœtus. Cælius lib 21. cap. 12. lectionum. antiquarum.

FICVVM varias species, vide apud Gothofr. in not. ad l. 205. de verb. signif.

FIDELITAS est iusiurandum, quod à vasallo domino præstatur. cap vnic. quid præc. deb. in vsibus feud. vide infr. post verbum fideiussor conditionalis.

FIDES olim à Romanis pro Dea culta est, habuitque propria templa inde à Numa consecrata, teste August. vnde id ortum sit, dubitari queat: siue quia maximus vsus ac necessitas fidei in contractibus communique vita est. Siue etiam, quia inde à primis parentibus valde prædicari fidem Theologicam intellexerint, vt quæ nihil non à Deo impetret, nosque in summam dignitatem ac felicitatem euehat. Omnino Numæ patrum doctrinam non ignotam fuisse etiam ex eo apparet, quia templa sine idolis habuit: & libri eius postea reperti, vt ab Ethnica Idolatria plane alieni, teste Liuio, exusti sunt. Fides ergo vox Latinis vsitata, aliquando aliter in sacris literis, quam plerunque in prophanis accipitur. Nam fides Latinis in dicente & agente plerunque est fidelitas, aut veracitas in Præstandis promissis: cuius Etymologiam Cicero lib. 1 offic. inde deducit, quod id fiat, quod promissum est dictumve ab alio, quasi si ista duo verba, Fiat dictum, inter sese commixta fiat. Et in lib. de republ vt citat Nonius. Fides nomen ipsum mihi videtur habere, cum fit quod dicitur. Hinc vlpian. in l. exemplo. 11. ff. de act. empti. Nihil magis, inquit, bonæ fidei conuenit, quam id præstari, quod inter contrahentes actum est. At in sacris literis plerunque est in audiente aut patiente illi correspondens affectus, quo credimus dicentis veracitati aut fidelitati, quod ea quæ præmisit præstiturus sit. Recte ergo dicere possemus, quod fides Latinis actiue accipitur: quia est veritas in agente, dicente ac præstante nobis aliqua promissa bona. Contra autem Hebræis passiue, quia alterius veracitatem, promissionem, ac præstationem bonorum tuo assensu, & re etiam ipsa accepit. Nec tamen potest negari vocem fides πίστις, apud Latinos & Græcos veteres eodem plane modo aliquando vsurpatam vt in sacris literis & Ecclesia: Nempe (vt iam diximus) passiue, vt aliquid esse magis fidei, id est quam vt credi possit. Ouid. 4. Met. & Virg 4. credo equidem, nec vana fides, genus esse Deorum: id est mea hæc fides aut persuasio seu assensus non est vana aut temeraria. Et Liuius. Hæc Romulo regnante sunt domi militiæque gesta, quorum nihil absonum fidei diuinæ origini, diuinitatique post mortem creditæ fuit, id est, quia, creditus est natus fuisse ex Marte. Et hinc doctiss. viri Laurent. Valla & Budæus, eam quæ in sacris literis more Græcorum fides dicitur persuasionem potius appellandam esse censuerunt. Laurentius (inquit Budæus) persuasionem proprie vocari posse contendit, quam Latini Christiani fidem, Græci πίστιν appellant: hoc est, certam quandam opinionem & tententiam, quam nobis persuasimus: id quod mihi Laurentius recte censuisse videtur, cum à verbo Græco, πείθομαι, id est, persuasi mihi, πίστις apud nos dicatur, quam nos fidem dicimus. Hoc autem ex Quintiliano liquet, qui lib. 5. sic inquit. Pro certis autem habemus, quæ legib. cauta sunt, quæ persuasione, si non omnium hominum, eius tamen ciuitatis aut gentis, in qua res agitur, in mores recepta sunt. Latine autem fides in hoc significatu certam derivationem non habet, sed Græcorum imitatione vsurpatum est ab antesignanis fidei Christianæ, qui aliud verbum significantius esse nullum ex stimabant. Hæ illi.

FIDES Catholica. Hæc est pietas siue religio nostra, quæ ideo Catholica nominatur, quod non certo alicui populo tradita est, vt Iudaico, sed toti generi humano: nec vllum excludit, omnibus per hanc salvis esse licet, & sine hac nulli: nec religiones in hac sunt suæ cuique genti, sicut apud gentiles. Alij enim dij & alio modo apud Romanos celebrantur, quam Græcos: alij apud hos, quam apud Gallos, Hispanos Scythas, Indos, Persas. Omnes gentes quæ Christum professæ, sunt, eundem colunt Deum, & eodem sacrificij genere. Vide l. 2. C. de sum. Trin. & fid. Cath. Spieg. Quid vero Catholicum sit habendum, & quis Catholicus censendus, vide supra in dictione Catholica Ecclesia: Quibus adde & sententiam Lactantij lib. 4. de vera sapientia c. 30. circa finem, vbi inquit, Sola igitur Catholica Ecclesia est, quæ verum cultum retinet. Hic est fons veritatis, hoc est domicilium fidei, hoc templum Dei: Quod si quis non intrauerit, vel à quo si quis exierit, à spe vitæ, ac salutis æternæ alienus est. Neminem sibi oportet pertinaci concernatione blandiri. Agitur enim de vita & salute, cui nisi caute ac diligenter consulatur, amissa & extincta erit.

FIDES, pro cautione in leg. sacris, C. de prox. sacr. scrin. lib. 12. Sic dicimus, fide alicuius sumere, id est, non sua, sed aliena cautione. Spieg.

FIDES bona est, cum id quod dictum ac promissum est, bene ac recte fit, l. cum, venderem. ff. locat. Vnde illud Augusti apud Sueton. qui populo promissum cõgiarium resposcenti, Bonæ fidei se esse respondit. Prat.

FIDES quandoque sumitur pro promissione.

FIDES sincera quid, vide glossam capit. secundi de electuar. Prat

FIDES testium ex quibus colligatur, docet IC. in l. 2. ff. de testibus. Prat.

FIDES mera, in l 19. in princ. C. de testam. id est bona & integra. l. 1. C. de suffrag. sincera, l. 2. C. si propt. publ. pensit. vid. Gothof. ad d. l. 19. in princ.

Digitized by Google

FIDES contractus, id est, lex contractus. in l. 19. vbi Goth. Co. de locat. per l. 25. §. 3. eod.

FIDES, in l. 1. C. fin. regun. id est, pactum.

FIDES iudici fact esse dicitur, quando probatum ei est, vera esse quæ affirmata sunt. Hinc Rubr. de fide instrum. Spieg.

FIDES labefactata, dicitur creditum perditum. Tueri fidem suã, est seruare illæsam familiam locupletis debitoris. Et fidē suam liberare. pro ea antiqui dicebant, quod nunc negociatores & coactores, tenere promissum dicunt, & non decipere promisso.

FIDES publica est, quod imperiti Salutum conductum vocant: quem Accursius, malus latinitatis autor, securitatis nomine intellexit. Spieg.

FIDES publica in l. 24. §. in bonis. ff. de reb. auct. iud. possid. pro eo quod vulgò creditum dicimus. Cic. in Orat. pro l. Manil. Hæc fides atque hæc ratio pecuniarum, quæ Romæ, &c. & a-libi, Simus Romæ, solutione impedita, fidem concidisse. Prat. ex Briss.

FIDES tacita, clam & tacitè in fraudem legis, fiscive accommodata, l. 13. §. cum ante. ff. de iur. fisci l. 15. §. penu. ff. ad munic. l. 11. ff. de his quæ vt indig. Et apud Vlp. Epit. tit. 25. Et dicitur.

FIDES accommodari, & interponi. l. 43. §. vlt. ff. de vulg. l. 10. ff. de iis, quæ vt indig. & commodari l. pen. ff. si quid in fraud. patr. Prat. ex Briss.

FIDES emptori haberi dicitur etiam sine satisfactione. §. vendita Inst. de rer. diuis. l. 19. ff. de contrah. empt. Prat. ex Briss.

FIDES tuitionem, auxilium, tutelam significabat, vnde in fide alicuius esse dicebant olim, quod nunc vocant, feudum ab aliquo tenere, & haud dubiè à fide nuncupant, atque salutant fidelem vel vasallum, quem clientem olim dicebant. Vnde sic scribunt. Dilecto nostro fideli: *Vnsern lieben getrewen.*

FIDES seruanda est l. 7. C. de pactis. l. 11. C. de action. empti.

FIDE dominica agros coloni, qui non pensiones certa quantitate, neque mercede, sed arbitrio dominationes redditurі colunt. l. 18. §. cum de villico. l. 20. §. 1. ff. de instr. instrumentoque leg. Prat. ex Briss.

FIDE alterius pecuniam mutuam sumere, est, dato fideiussore sumere. Cicer. pro Flacco. Hic hercule cornici oculum, vt dicitur: nam fuste Hermippum, hominem eruditum, percussit: eius enim fide sumsit à Fusiis. Securus Hermippus Tenoum proficiscitur, cum iste fese pecuniam, quam huius fide sumpserat, à discipulis suis diceret Fusiis persoluturum. Item in eod. Pecuniam sumpsit mutuam à Sex. Nchola, qui tamen reddidit P. Verati (lectissimi hominis fide. Vulgo tamen mendose scriptum est FIDEI Hor.

FIDE sua iubere, id est, sponsorem se constituere, & periculum in se recipere. Paul. Si filius fam. ita stipulatus fuerit: Quantam pecuniam Titio credidero, fide tua esse iubes? Vlp. in l. vbi autem, de verb. oblig. Prat.

FIDE sua promittere, ambigua locutio est, sicut & in verbo veritatis spondere. de quorum captu differit pulchre Alciat. in l. si quis maior. C. de transact. Spieg.

FIDEM alicuius secuti tum verè dicimur, cum ab eo persuasi tantam fidem eius promissis habuimus, vt pernitiosum id nobis futurum sit, nisi ea faciat. Connan. lib. 5. c. 1. n. 6.

FIDEM suam adstringere, locutio elegans, est vinculum obligationis suscipere. Papin. in l. procurator, qui pro eunctione. ff. de procur. l. vlt. ff. quando de peculio. l. 27. ff. de vsuris. l. 7. §. non solum. ff. solùto matrim.

FIDEM fallere. Lege, Fallere fidem l. 5. ff. de l. commiss. l. 1. ff. de pecun. constit.

FIDEM frangere. Vlp. in l. sed si lege, ff. de in ius vocan. Sed si suis, ait, nummis emi, & fidem fregi, pro patrono non habebor. Spieg. Fidem frangere perfidiosum & nefarium esse, Cic. ait pro Rosc. Comœd.

FIDEM suam liberare fideiussor dicitur, cum creditoribus satisfacit: vel cautione scilicet, vel fideiussoribus datis. Cicer. pro Flacco, Hermippus tamen Fusius absentibus satisfacit, & fidem suam liberat. Horom.

FIDEM suam obligare, id est, fideiubere, l. 7. C. de locat.

FIDEM rumpere debitori, dicitur, qui cum simpliciter pro eo fideiusserit, pignus eius emendo vsuras prgnoris, non vsuras sibi retinet. Goth. ad l. 1. C. de dol. mal.

FIDEM mutare, pactum rescindere, & violare promissum.

FIDEM bonam præstare, nihil aliud quam sine dolo & fraude versari. Bona fides enim, vt suo relatum est loco, contraria dolo & fraudi est. l. 3. in fin. pro socio. Inde dicitur homo bonæ fidei, qui nihil dolo facit. l. 3. iuncta gl. ff. C. de perc. & com. rei vendit. Spieg.

FIDEM licitæ transactionis rumpere apud Hermogenianum in l. de transact. l. 10. C. eod. Briss

FIDEM sequi alicuius, eligere aliquem cum quo rem habere, aut negotium nobis esse volumus, vsus est Vlp. in l. 1. de reb. cred. Sic qui fidem heredis sequitur, cum herede contrahit. ideoque creditor est heredis. Goth. ad l. 2. C. de bon. aut. iud. possidend.

FIDEICOMMISSA dicuntur, quæ fidei hæredis alteri restituenda demandantur: quæ à fide heredum licet pendeant, vnde & nomen accepere, D. tamen Augustus, ne perfidiæ humanæ locus esset, ad necessitatem iuris ea retraxit. Vide §. in primis Inst. de fideic. hæred. & Theoph. in pr. tit. de codic. ibi. vbi ex Lucij Lent. persona fideicommissa cœpisse refertur: vide & C. com. de legat. Nec ignorandum, fideicommissa non esse, vt vulgo putant, legatis exæquata simpliciter & in omnibus. Nam licet Vlp. l. 1. de leg. 1. scribat, quod per omnia ex æquata sint legata fideicommissis non tamen è conuerso dicit, fideicommissa legatis exæquari. Vnde Zasius colligebat, quod & ab Alciato post legimus probatam, minime sequi necessario, vtraque eodem iure petantur. Fiunt autem fideicommissa verbis precariis erga grauatum: quale sunt, rogo, peto, volo, mando, fideicommitto, §. vlt. Iustit. de sign. reb. l. 1. C. commu. de legat. deprecor, cupio iniungo, desidero. l. 115. & 118. de leg. 1. Rubro, l. 28. §. pen. de liber. legat. relinquo, l. 78. §. 8. ad Treb. vide Gotho. ad leg. 16. ff. de fideic. libert. Vnde & nomen illud sumpserunt, quod in sola fide pudoreq; heredis consisterent. §. fin. Inst. de singulis rebus per fideic. relict. Accedit Vlp. inquiens: Etiam hoc modo cupio vt des: credo te datorum: fideicommissum est. de leg 1. l. etiam. Legata autem verbis directis, & imperatiuis agi tit de legat & fideic. Vlp. frag. tit. 24. prin. Treut. vol. 2 disput. 13 Thes. 1. Lit. I Spieg. Prat.

FIDEICOMMISSARIÆ & directæ libertates differunt. 1. Directas enim libertates per legem Æliam Sētiam in fraudem creditorū datas reuocari, rescripsit Imperator Alexander, si consilium fraudis euentus damni sequatur. Sed ad impediendam fideicommissariam libertatem, solum fraudis euentum inspici obtinuit: Quod hæc, quæ ab hærede præstatur, veluti inter viuos detur, hæres autem nihil facere tenetur, supra vires hæreditarias, quantumuis sincerū & simplex fuerit testatoris cōsiliū, quia nec is temere intelligitur mandasse, quicquā fieri in fraudem suorum creditorū. Baldus tit. quib. ex caus. manumit. &c. 2. Qui ex fideicommissi causa manumittitur, non testatoris fit libertus, etiam si testatoris seruus sit, sed eius qui manumittit. At is qui directo ex testamento liber esse iubetur, ipsius testatoris libertus fit §. pen. Inst. de singulis reb. per fideicom.

FIDEICOMMISSI appellatione venit confessio testatoris, de donatione inter viuos facta, si non constet de instrumentis. l. 5. C. de donat.

FIDEICOMMISSI appellatione venit substitutio in donatione, causa mortis facta, l. 1. C. de don. caus. mort. Brederod.

FIDEICOMMISSARIA libertas est illa, quam testator non directe impertit, sed per manumissionem alterius, vel hæredis, vel legatarij vel donatarij mortis ergo, cuius fidei hoc commisit & credidit.

FIDEICOMMISSARIVS non est hæres defuncti, sedis, de cuius manu hæreditatem accipit: nec defuncto continuatione successionis iungitur. Est enim interpositus hæredis: nec ab eo, sed ab hærede directo aut legitimo, relictum sibi fideicommissio capit. Connan. lib. 9. c. 6. nu. 8.

FIDEICOMMISSARIA substituio. Vide inferius Substitutio.

FIDEICOMMISSVM est liberalitas, qua quid verbis precariis, vel alio quocunque indicio precariæ voluntatis, testamento vel codicillis, vel epistola, vel quo alio genere vltimi iudicii confertur in aliquem. Ideo autem sic appellatur, quia nullo vinculo, sed tantum pudore eorum, qui rogabantur, continebatur, vt inst. de fideic. hered. in prin. Vlpian. autem sic definit: Fideicommissum est, quod non ciuilibus verbis, sed precatiue relinquitur, nec ex rigore iuris ciuilis proficiscitur, sed ex voluntate datur relinquentis. Epit. tit. 25. Prat. Briss.

FIDEICOMMISSORVM alia sunt vniuersalia, hoc est, ad hereditatem spectantia, quibus totum patrimonium heres alij restituere rogatur: veluti, Peto à te, vt illi hereditatem meam restituas. Alia singularia quæ rerum singularum sunt: veluti, Rogo te, heres, vt Sempronio fundum illum reddas, restituas. Prat. ex Horom.

FIDEICOMMISSI appellatione & vniuersale & singulare continetur. l. 1. ff. ad Senatusconsl. Trebell. Prat.

FIDEICOMMISSVM generale, vniuersale, & particulare quid distent. docet Alex. l. grege ff. de leg. 1.

FIDEICOMMISSORVM in codicillis relictorum fauor magnus est, vt omnimodo præstentur ab hærede, qui fatetur se rogatum, etiamsi nullus fuerit adhibitus testis, vt inficiator iurare compellatur, & recusans iurare, pro confesso habeatur. Cuiac. Not. ad lib. 2. Instit. de fideicommiss. hæreditatib. in fin.

FIDEICOMMISSARIVS vniuersalis, nō est propriè hæres, vt probant ll. de eare loquentes, videlicet l. si filiusfam. §. 1. ff. quod cum eo, cum dicitur, effectu enim quodammodo hæres est. & l. postulante. §. sed & in huiusmodi, ff. ad Senatusconsl. Trebel. cum dicitur, nam & quodammodo in partem hæreditatis Senatus recipi voluit fideicōmissarium & haberi hæredis loco, pro qua parte restituta esset ei hereditas. & iterum. l. si hæres ab eo, in fin. prin. eod. tit. ibi, hæredis vice fungi tum, cui fideicommissum relictum est. Nam hæ dictiones quodammodo, & haberi loco & vice, sunt improprietatis & fictionis significatiuę. l. si me in vacuam, & ibi glos. in verbo nec mittar ff. de acquir.

Digitized by Google

acquirend. posseff. & l. in suis. ff. de liber. & posthum. & §. sed sui quidem hæredes & ibi glos. in verbo, existimantur, Instit. de hæred. qualit. & diffe. Bart. id l. si is qui pro emptore col. 4. vers. ad hoc respondeo, & ibi recentiores, ff. de vsuc. & in l. 2. ff. ad Senatusconsult. Maced. & in l. si maritus. §. legis Iuliæ, qui est primus, post princ. ff. de adulter. Bald. Angel. Imol. & recentiores in l. patris & filij, ff. de vulgar. & pupillar. cum similib. Et ita scilicet, quod fideicommissarius non dicatur proprie hæres, tenuit expresso Bald. in l. 1. colum 3 in 8. oppo. C. qui admit. dum dicit quod fideicommissarius vniuersalis sit similis hæredi, per d. l. si filiusfamil. §. 9. sed id quidem secundum quid, & non simpliciter, vt ibi bene declarat & planius cons. 70. concessio fuit facta col. 5. vers. propterea istud nomen hæredis. lib. 2. vbi ex hoc consuluit in pulchro casu. & Ang. cons. 115. & Ant. cons. 76. viso puncto & q in fi. Imol. in l. qui liberis §. hæc verbaff. de vulg. & pup. Raph. Fulg in l. qui cum tutorib. col. 1. ff. de transact. Paul. Castr. cons. 12. præsens consultatio, col. 2. vers. præterea item lib. 2. Alex. qui alios multos citat, in l. 1. §. de illo, & ibi quoque Socin. post prin. ff. ad Senatusc. Trebell. ipse item Alex. in l. in ratione. §. id vulgo col. pen. verb. & appel. hæredis eod. tit. idem Alex. & Iacob. à S. Georg. in rub. C. de impub. & aliis substitutio. Barb. in repe. l. cum acutissimi col. 56. vers. sed an appellatione hæredis, C. de fideicomm. Soc. in rub. ff. de vulg. & pup. substit. colum 2. vers. cõclusio sit, & cons. 17. post consilium supra scriptũ, col. 2. vers. restat nunc respondere. lib. 3 Ias. in rub. ff. de leg. 1. col. vlt. vers. extra glos. posset, & ibi Aymo Cravett. n. 37. Philip. Dec. cons. 55. cuius superscriptio incipit, legitimatio infantis, col. vlt. & Chas. cons. 67. nobilis & potens, col. 18. n. 60. & 63 & seq. vt ann. Tiraq. in tract *le mort saisit le vif.* declar. 11. n. 10. & 11. part.

FIDEICOMMISSARIVS hæres proprie hereditatis dominus non est nec pro possessore est, vide Goth. ad l. 1. C. de inoff. testa.

FIDEICOMMISSARIVS hæres appellatur fiduciarius à Iabolenno, sicut fiduciaria hæreditas ab Vlp. Balduin. tit. de fiduciaria tutela, &c.

FIDEICOMMISSARIVS Prætor l. 4. ff Quib. ad libert. l. 90. ff. de cond. & demon. l. 78. §. cum vlt. ff. de leg. 3. & apud Vlp. tit. 25. regu. Is est qui de fideicomm. cognoscit & ius dicit. Nam, vt Iustin Instit. de fideic. hæred. refert, Tantus fideicommissorum fauor factus est, vt paulatim etiam prætor proprius crearetur, qui de fideicommissis ius diceret, & vt Pompon. in l. 2. §. Deinde ff. de orig. iur. scribit, sedecim Prætorib. ab Augusto constitutis, duos Diuus Claudius adiecit, qui de fideicõmissis ius dicerent: ex quib. vnum Diuus Titius detraxit. Briss.

FIDEICOMMISSARIA hæreditas, quam alij restituere hæres rogatus est, & Fideicommissarius is cui ea hæreditas restituitur, qui Trebellianus fideicommiss. appellatur. l. 15. §. 1. ff. vt leg. seu fideicom. nomi. cau. Quo nomine interdum hæres quoque fideicommisso oneratus adpellatur. l. 51. ff. de iudic. Et qui de fideicommissis Romæ ius diceret, constitutus prætor, Fideicommissarius dicebatur. l. 4. ad si ff. qui & à quib. l. 78. §. pen. ff. de leg. 3 l. 92. ff. de cond. & demonst. l. 43. ff de act. empt. l. 2. C. qui potior. in pignor. Prat ex Briss.

FIDEICOMMISSARIA verba. l. 29. ff ad SC. Trebel. quæ & fideicommissi verba dicuntur. l. 69 §. fin. ff. de leg 2 l. 12 l. fin. ff. de iniust. rupt. l. 11. §. vlt. ff. de leg. 3. & precaria, vide inf. Precaria. Prat. ex Briss.

FIDEICOMMITTERE est fideicommissum dare, relinquere, seu rogare, mandare, petere, vt aliquid detur, prælletur, fiat. Tertull. lib. de præscript. aduersus hæret. Sicut Apostoli cauerunt, sicut fideicommiserunt, sicut abiurauerunt, ita teneo. Briss.

FIDEIVBERE est suo periculo fore id, de quo agitur, recipere, quod per stipulationem fit. Cuiac. not. ad lib. 3. Instit. tit. de fideiussorib. Vel fidem suam pro alio obligare, in fidem suam recipere, quod idem valet, l. 27. in fin. ad Senatusconsul. Velleia. l. 29. §. legatum. de lib. leg. quod & fide promittere, dixit Paul. l. sentenc. tit. 9. Fideiubere pro condemnato, nihil aliud est, quam promittere iudicatum condemnationis solui, l. si vero in princ. ff. qui satisdar. cog. Nam si non condemnatus, sed absolutus fuerit, & victor litis, non est opus aliquid soluere ex cautione iudicatum solui. Fideiubens ob euictionem rei alienatæ, Auctor secundus tempore Iustiniani appellabatur. Nou. vt credito. primum aggredian. §. neque hoc tantum. Constitutio. 4. Prat.

FIDEIVSSIO sola verborum stipulatione nititur, re aut facto non perficitur. Connanus lib. 2. c. 3. n. 5.

FIDEIVSSIO non fit nisi per stipulationem his verbis: Fideiubes? Fideiubeo. Qui dicit fideiubeo, fideiussor est. Qui dicit fide promitto, fidepromissor. Qui spondeo, sponsor Inde tit. 1. sent. Paul. de fid. & sponsi. & in tit. 8. Minor in his quæ fideiussit vel fidepromisit vel spopondit. Sed & fideiussor dicitur quocunque verbo interceserit, sicut & spõsor, licet non dixerit spondeo vel fideiubeo, vel fidepromitto. l. 7. de verb. signi. cum igitur scriptum est fideiussisse aliquem, solennis stipulatio interuenisse intelligitur, & quod scriptum est quasi actum, videtur etiam actum, §. vlt. de fideiuss. sicut si scriptũ sit promisisse aliquem videtur solennis stipulatio interuenisse, vt Paul scribit. 5. sent. tit 7. & si scriptum, de inutil. stipul. leg. Titia §. penff. de verb. oblig l. 1. Co. de contr. stirp. & tanti momenti est ea scriptura, vt aduersus eam testes non admittantur, si de fide eius nihil dicatur secundùm Pauli sententiam li. 5 tit. de testib. & Græcorum 21. βασιλικῶν tit. 1. ἀρχαῖος μαρτυρία καὶ ἐγγράφω μαρτυρίᾳ ἰσχύει ὁ ἀνώτερος.

FIDEIVSSOR dicitur, qui pro alio fidem suam obligat & fide sua, id est periculo suo esse iubet, quod alius debet l. 1. §. verbis ff. de oblig. & act. Connan. 6. Comment. ca. 6. num. 1. Pro fideiussoris & fideiubendi vocabulis Cicero Sponsoris, Consponsoris, Spondendi & Adpromittendi verbis vtitur, Connan. ibi, num. 4.

FIDEIVSSOR indemnitatis non potest conueniri ante principalem: dato quod expresse renunciauerit beneficio excussionis, ita sing. Bart. in l. 1. per illum textum C. de conuen. fisci debit. l. 10. & in hoc differt à fideiussore simplici: qui potest renunciando sibi præiudicare, vt concludunt omnes vbique, & maximè Bald. in auth. præsente. in vlt. verbis, Cod. de fideiuss. vbi citat hoc dictum Bartol. quod pro singul. commendant Aret. & Ias. in l. ita stipulatus fuero te sisti. §. possum, ad fin. ff. de verb. oblig. post Lud. cons. 241. spectabiles domini c 2. & Bald. in l. rescripto. col. 1. extra de iureiur. & late insistit Alex. cons. 29. clarissimè. col. 8. lib. 7. Sed quid si talis fideiussor iurauit super renunciatione? videretur quod idem esse deberet: cum iuramentum debeat regulari secundum naturam contractus, se per quo interponitur. l. vlt. C. de non nu. pecu. quæ ad hoc cõmuniter allegatur Sed ad hoc habes meliorem text. de iure in l. sed etsi possessori. §. item si iurauero. & ibi Ias. in 9. not. ff. de iureiur. & bene facit. cum qui §. vlt. eod. tit. &c. quemadmodum extra de iureiurand. per quem text. not. ibi Abb. in 2. col. in 7. not. quod iuramentum appositum in aliquo contractu, recipit omnes conditiones, & subanditiones seu limitationes, quas habet ille contractus. Imo fortius voluit singul. Inoc. in. 6. per tuas. col. 2. de arbitris quod iuramenium simpliciter præstitum in materia sui natura alternatiua. debet intelligi alteratiue: quod dictum pro singul. & pulchro commendat abb. in c. ex parte. el. 2. in col. de cler. non resid. sequitur etiam Card. Alex. in c. sicut ex literis. in 2. col vers. not. ibi. nisi forte. extra de sponsalibus. Tamen illis non obstantibus, contrarium decidit singul. Bald. in c ex rescripto. in 1. col. ad fin. vers. item quare iurauerunt extra de iureiur. hocque operatur iuramenti religio quod quidem iuramentum seruari debet: modo non vergat in eritum salutis æternæ, vt dixit text. in c. si vero. & in c. etsi Christus. & in ca. causa contingat. cum aliis similibus, de iureiur. & in pulchra quæst. consuluit Dom. Alex. in cons. 50. viso instrumento & tum. quæstionis & cons. 115. visis & consideratis. col. 4. vers. sed præmissis. lib. 1. & alibi læpè. & andr. Sicul. in consil. 53. præclare scripsit Psalmista in 8. col. in 2. lib. & hoc dictum Bald. pro sing. refert & sequitur Dom. Alex. cons. 32. in causa executionis in pen. colum. ad fin. li. 4. in l. Marcell. D. de fideiuss. & pro singul. etiam citat D. Ias. in l. vltim. in princip. in 2. colum circa med. ff. si cert. pet. vbi tamen videtur vna cum Dom. Alex. tenere contrarium. Cotta.

FIDEIVSSOR propriè dicitur debitor l. 4. ff. de sol. Bar. & alij in l. 1 ff. si cert. pet. sit hoc procedit etiam in materia correctoria. & pœnali: putat quod debitor pupilli non possit esse eius tutor, secundùm quod disponitur in authent. minoris debitor, C. qui dari tutores possunt, nam qui fideiussit pro aliquo aduersus pupillum, non poterit eius tutelam suscipere, ita figuanter determinat Angel in Auth. vt hi qui obligat. perh. le habres min. ad finem princip. & ibi refert. ita ex facto cùm incidisset, iudicatum, quæ decisio est magna, & bene notab. si vera, secundùm Iason in l. si fideiussor, in prin. in 2. notab. leg. 1. vbi Aret. in 1. simpliciter approbat. sequitur etiam D. Ias. in l. 1. in vlt. verbis. si certum petatur. Et propterea solemus dicere, quod fideiubens pro alio dicitur malè vti substantia sua: & præsumitur pauper. ita sing. Ang. in l. in personam. §. 1. ff. de pactis vbi per hoc dicit, cauendum à fideiussoribus. Multos enim fideiubendo ad inopiam peruenisse, non est in obscuro & est sing. modus & memoria dignus, ad probandum pauperiem alicuius: teste Alexan. in l. si constante, in princ. col. 11. in si ff. solut. matr. Sed hoc vltimum limitarem, procedere in eo qui solitus est intercedere pro magna summa: secus, si pro parua: quia paruum æs alienum debitoris suspicionem non generat. ita sing. Bald. in auth. sed iam necesse in 1. quæst. C. de donat. ante nupt. quod pro singulari notat Ludouicus sing. 96. dic mihi, Cotta.

FIDEIVSSOR exercitationis litis à fideiussore iudicati actionis separatur. l. 8. §. & post litem. ff. de fideiuss. Illi sunt qui fideiussores ad litem & pro lite dari appellantur, l. 41. ff. de per. hære. l. 10. ff. iudicat. solui. qui scilicet vel iudicio sisti, vel rem defendi, & iudicatum solui promittunt. Prat. Briss.

FIDEIVSSOR sine cessione propriam actionem habet aduersus debitorem mandati vel neg. gest. nec vsquam legitur cogi creditorem fideiussori cedere actionibus sortis, licet si hypo-

Digitized by Google

thecarias, cedat, id fideiussori inutile futurum non sit. Itaque recte petet creditor à fideiussore, quamuis à reo petere non possit. Prat.

FIDEIVSSOR minime idoneus dicitur is, qui alienum sortitur forum Bald. in l. si fideiussor. §. si successarius. tit. qui satisd. cog. Alex. post. Bart. in l. 1. ff. si quis in ius vocat. non ier. & in d. leg. si fideiussor. sed & tradidit Paulus Castr. in l. sciendum. ff. qui satisd. cog. & in l. filius, eo. tit. Eum qui res soli non possidet, satisdando nequaquam esse idoneum. Brechæus l. habere duob. modis dicitur. §. cautum. tit. de verb. & rerum signific.

FIDEIVSSOR in omnem causam accipi dicitur, qui in id omne quod ex ea obligatione, cui accedit, nasci potest, se obligat, l. 56. ff. de ædil. edi. l. 54. ff. locat. l. 36. §. pen. ff de fideiuss. Prat. ex Briss.

FIDEIVSSOR & MANDATOR quid sit, & quid inter se differat, vide l. tit. de obli. & act. vbi Fideiussor dicitur is, qui alieno nomine obligatur, hoc est, qui sua fide esse iubet quod alter debet. Is dicitur etiam adpromissor in l. 1. §. satis accepto. tit. de verbor. oblig. quasi accedens promissioni. Est enim accessoria hæc obligatio, non principalis, vt principali obligatione non consistente, nec hæc consistat l. cum principali de reg. iur. Hinc consequens est, neminem pro se fideiubere posse l. hæres à debitore. §. seruo 8. MANDATOR parum distat. à fideiussore, quantum ad effectum & vim obligandi attinet, sed aliter contrahitur fideiussio, aliter mandatum. Mandatum semper præcedit obligationem, nunquam sequitur. leg. si vero §. si postea mandati.

FIDEIVSSOR & præcedere & sequi obligationem potest. §. fideiussor. Instit. de fideiuss. l. 6. 7. & 8. de fideiuss. Mandatum autem non item. Affinis est vtrique fideiussori scitcet & Mandatario, is qui se soluturum constituit: Saltem quod ad effectum attinet, si quis constituit pro alio se soluturum, sed constitutum semper sequitur obligationem, quod ex edicto prætoris satis constat tit. de constit. pecun. sicut mandatum semper præcessit. Seilerus ex lectutis Duareni super tit. de fideiuss. & Mandator. nondum impressi. [De differentia fideiussoris, mandatoris & constituentis, vide & Gothof. ad leg. 3. C. de constit. pecun.

FIDEIVSSOR dicitur, qui fide ac periculo suo suadet, vt id de quo agitur, fiat: quoniam eius euentum præstat, vt l. Lucius 24. ff. de fideiuss. Peto des ei nummos fide ac periculo meo. Itaque cum has passim formulas legibus, Stichum, aut decem fide tua iubes? Quantam pecuniam credidero, fide tua esse iubes? Mille modios tritici fide tua esse iubes? Si reus quadraginta non soluerit fide tua esse iubes? cum, inquam, has formulas legimus, subauditur perpetuo, isti credita. nam iubere, pro velle, suadere, cupere, hic vsurpatur: vt veteres in his locutionibus annotarunt, iubeo te saluere, iubeo te bono animo esse. Aliud autem est fide tua iubere, aliud fide sua promittere. Fide sua reus principalis promittit, cum ipse sua sponte spondet: vt medicus apud Plautum in Menæchmis, Sanum futurum mea ego id promitto fide. F. de aliena promittit, cum fideiussorem, aut vadem, aut prædem præbet. At fide sua iubet, qui actor ac suasor est, vt alteri quid credatur. Vnde fideiussorem Donatus definit, actorem credendi. In Eunucho Terent. act. 1. Scena 2. ad hæc verba, si fidem habeat. Ergo fideiussor & fide sua iubet, & fide sua, non autem aliena, promittit: at reus & sua & aliena promittit. Hot. Cuiac. ad l. in persona. ff. de pactis. dicit fideiussorem ista lege sumi pro expromissore, quod forsasse alibi nusquam.

FIDEIVSSOR sine intercessor non est conueniendus, nisi prius debitore principali conuento. Nou. vt creditor. prin. aggrediant. §. 1. constit. 4. Absente tamen debitore potest primum fideiussor conueniri, ibid. §. cæterum si fideiuss. Et quamuis hanc Nou. ad tempora vsque Iustiniani vsus aboleuerit: eam tamen reduxit, adauxitque Iustinian. l. non recte. C. de fideiuss. & mandat. Prat.

FIDEIVSSORES à correis ita differunt, quod hi suo & proprio morbo laborant, illi vero alieno tenentur. Quare fideiussori magis succurrendum censent. venia namque digni sunt qui aliena sustentur culpa, cuiusmodi sunt fideiussores pro alieno debito obligati. Argum. l. legem. C. de natural. liberis glo in c. in nostra super verbo inutilem ad fin. extra de procuratorib. &c. Brechæus l. hoc erit. de verb. & rer signif.

FIDEIVSSOREM autem veteres Sponsorem appellabant. vti nominauit etiam in l. fideiussores. 68. ff. eod. Varro, Spondet, qui dicit sua sponte, Spondeo. Spondet etiam sponsor, qui idem, vt faciat, obligatur. Itaque à Cicerone perpetuo appellatur. Scæuola l. creditor 60. §. 1. Mandati. Quamuis idonee repromiserim tibi Titiam matrem puellæ dotem reiam, tamen & ipse quo magis concilies animum tuum domui meæ, fidem meam interponere non dubito. Quare cias quodcunque ab ea ex hac causa stipulatus fueris, id me mea fide esse iussisse (sanum re habiturum. Hot.

FIDEIVSSORIA causa. l. 38 vlt. ff. de sol. l. 11. & l. 47 ff. mandati l. 8 ff. de vsufruct. earum rer. l. 9. si patet. ff. de adm. & periculo.

FIDEIVSSOR in rem dicitur, qui in eo negotio quod ipsi proprium est, interposuit suam fidem. Conna. lib. 6. c. 5 nu. 14.

FIDEIVSSOR conditionalis, qui sub conditione promittit, nomine debitoris continetur, vt docet Bartol. in l. 1. num. penult. si certum petat. Et fideiussorem proprie esse debitorem, fere omnes tradunt: quia iura eum plerumque appellant debitorem. Ex Alcia. in l. 1. ff. si cert. Spieg.

FIDEIVSSORIA obligatio. leg. 14. l. 21. §. Si via. l. 79. §. vlt. ff. de solut. l. 49. §. & l. 50. ff. de Fideiussoribus.

FIDELES interdum generaliter dicuntur, qui in principis alicuius potestate ac ditione sunt, qui vulgo subiecti appellantur, Greg. Turon. lib. 10. cap. 3. Nos, piissime Rex subiecti atque fideles vobis gentique vestræ esse desideramus. Interdum vero specialiter dicuntur iidē qui vasalli, qui feudo accepto, in partioni fide & clientela sunt: vicissimque suam ei certi obsequij nomine fidem adstrinxerunt. Cicer. in orat. pro Sexto Roscio. Quare in cuius fide sint & clientela, lib. feud. 1. tit. 14. §. 3. Si ergo Domino & fideli placuit, vt paciscantur de filia &c. Et lib. 1. tit. 4. 6. Tunc oportebit fidelem incrementi inuestituram probare. Prateius.

FIDELES liberti l. 5. §. inprimis. ff. de bonis eorum.

FIDELIS tutor. l 8 ff. de suspectis tutorib. §. suspectus Inst. eod.

FIDELISSIMVS amicus l. 10. ff. de ann. legat.

FIDELITAS generaliter interdum pro fide & obedientia omnium subiectorum. Duplex. n. fidelitas est: vna quæ à vasallis & quasi vasallis: altera quæ à ciuibus præstatur. vt in l. Frideric. de pace Constant. lib feud. 2. tit. 62. Vasalli nostri à nobis inuestituram recipiant, & fidelitatem faciant, sicuti vasalli: cæteri omnes sicut ciues à 16 annis vsque ad 70. Item apud Radeul. li. 2. c. 30. Episcopos Italiæ solum sacramentum fidelitatis sine dominio facere debere domino Imperatori. Hinc iusiurandum fidelitatis Vasalliticæ, quod ab Imperatore Papa Clemens cōtendit in c. 1 de iureiur. in Clem. Fidelitatem dicimus (inquit Obertus) iusiurandum quod Vasallus præstat domino, li. 2. tit. 3. §. 4. & tit. 26. §. 9. vbi, quot hæredes sunt, tot fidelitatem debent: hoc est tot debent se domino exhibere, vt ei suam fidem & obsequium interposito iureiurando adstringant. Iusiurandū fidelitatis videtur Latinè non incommodè dici Execratio posse Cicer. Verr. 7. vbi fides, vbi execrationes, vbi dextræ complexúsque; Vide vasallitium. Prat.

FIDICVLÆ in l. 1. & 2. C. Theod. de quæst. tormenti genus ab eo dictum, quemadmodū Iud. li. 5. Etym. c. 27. tradit, quod eo rei in eculeo ad fidem inueniendam, & eruendam torquentur. Pr. ex Briss. Gothof. ad l 4. C. ad l. Iul. maiest. Fidicularum quoque meminerunt Imp. in l. 16. C. de quæst. & in d. l. 4. C. ad leg. Iul. maiest. & Prudentius in hymno στεφάνων.

FIDVCIA doctrinæ pietatis, magistratus, ingenuitatis, libertatis, innocentiæ &c. id fecit. Briss. & ff.

FIDVCIA, est contractus quo fidem alterius secuti rem ei aliquā simulandi tantum causa mancipamus: inde ducta appellatione quod nulla alia re, quàm fide ac probitate emptoris freti eam venditionem interponimus. vnde Fiduciarius emptor ille rectè appellabitur: quemadmodum hæres fiduciarius dicitur cuius fidei suam hæreditatem testator ad tempus tantùm credit. Hoc cùm ita sit, illud iam scire oportet, olim formulam emancipationis hanc fuisse, vt pater filium suū alicui dicis causa venderet. ab eóque nummos aliquot acciperet: ac tum emptor hominē illum sibi venditum manumitteret. quod cùm iterū ac tertio factum esset, eueniebat vt ex lege Romuli filius è potestate patris exiret: is autem qui eum manumiserat, patronus eius efficeretur. ac proinde patronatus iure, ipsius intestato mortui, quasi liberti hæres esset. Cautio igitur à ICtis inuenta est hæc vt post duas venditiones, totidémque manumissiones, pater ita iam tertio filium venderet, vt sibi vicissim ab emptore reuēderetur: ac tum eum ipse manumitteret, vt eius intestato morientis hæres esset, quo demum casu cōtracta fiducia dicebatur, quia, vicissim à patre accepta fuerat, quasi vltrò citróque facta. Contrahendi. n. verbum reciprocationem in se quandam habere testis est Labeo, l. 19. ff. de verb. sig. Differunt igitur Fiduciam contrahere, & Fiduciā interponere. nā fiducia interponitur, cùm semel tantùm atque ab vno accipitur, veluti (inquit Boetius) si quis tempus dubium timens amico potentiori fundum mancipet, vt ei cum tempus suspectum præterierit, reddat. vel cum pater ille filium suum emptori adumbrato vendit, confisus ab eo continuo filium suum manumissum iri: vel cum testator suam hereditatem alicui ad tēpus credit, confisus illam ab eo alteri nominato restitutum iri. At contrahi fiducia dicitur, cùm vicissim ac mutuò interponitur. veluti cùm post tertiam venditionem adumbratus emptor ita patri suū filiū reuendit, vt eum pater continuo manumittat. vt l 2. §. obiicitur, ff. ad Tertul. nam si contrahere fiduciam nihil aliud esset, quàm interponere: semper contrahenda fiducia emancipatio celebrata fuisset. nunc Iustinia. apertè testatur in Institutionibus, emancipationes non contracta fiducia fieri posse: & si factæ olim fuissent, patrem filio suo intestato successurum non fuisse, §. vlt. de legitim. agnat. succ. Nonnulli autem

autem fiduciam interpretantur legem reuendendi venditioni adhibitam, à quibus iccirco dissentio, primum quia fiducia non pactum, sed verus principalisq; contractus est: deinde quia ista ratione nunquam emancipatio non contracta fiducia fuisset. Hot. Cuiacius est in ea opinione, quod fiducia sit redhibendi aut reuendendi lex venditioni apposita, vt ibi per eum not. ad 3. lib. Instit. sub tit. de legit. agnatorum successione circa finem.

FIDVCIA præter vulgatam significationem pro pignore accipitur proprie, quod creditori mancipatur, aut in iure creditur, ea lege, vt soluta ad diem pecunia, remancipetur, non soluta, creditori pleno iure coemittatur, id est, lege commissoria: alias vero pignoris dominium in creditorem non transfertur, l. cum sortis. §. vlt. ff. de pignor. act. §. Contra autem 2. Instit. Quibus alien. licet vel non §. 7. & §. 14. Inst. de furtis. sicque sumitur apud Iul. Paulum lib. 1. sent. tit. 9. & lib. 2. tit. 13. & lib. 3. tit. 8 Prat.

FIDVCIAM accipere apud Cic. in Topic. Si tutor fidem præstare debet, si socius si cui mandaris, si qui fiduciam acceperit, debet etiam procurator, Boet. in comm Topic: Fiduciam, inquit, accepisse dicitur, cuicunque res aliqua ea lege mancipatur, vt mancipanti aliquando remancipet. veluti si quis dubium tempus timens, amico potentiori fundũ mancipet, reddituro cum tempus illud dubium præterierit. Prat. ex Briss.

FIDVCIAM Cicer. lib. 3. Offic. in oratione pro Sext. Rosc. & pro Aulo Cecin. pro depositio: vt in orat. pro l. Flacco pro pigno.

FIDVCIÆ datio, id est, pignoris. Briss. ex Paul.

Inter FIDVCIAM & pignus hoc interfuisse Isidorus lib. 5. Etymol. ca. 21. significat, quod pignus manente apud debitorem dominio nudam possessionem transferret: per fiduciam vero res aliqua mutuæ pecuniæ gratia vel mancipabatur, vel in iure cedebatur. Quum tamen, vt verbum conueniat, sub ea lege factam fuisse mancipationem necesse sit, vt soluta pecunia redderetur, & restitueretur: eaq; ratione pignus à fiducia separatur apud Cicer. lib. 3. Offic. & alias Tertullianus in lib. de Idololat. pignoribus fiduciari dixit. Prat ex Brisso. Adde Cuiac. lib. 2. recept. sent. Iul. Paul. lib. 13.

FIDVCIÆ famosæ meminit Cicero pro Flacco & Goth. ad rub. C. de pact pignor. & leg. commissor.

FIDVCIARIA hæreditas, id est, fidei eius, cui relicta est cõmissa, vt eam alteri restituat. Vlp. l. 9. de reb. cred. Sed etsi ex Senatusconsulto agetur, competit hæc actio, veluti si is cui fiduciaria hæreditas restituta est, agere voler. Hot.

FIDVCIARIA res est, quæ loco pignoris apud creditorem, vt pacto se redimendi, deposita sit. Prat.

FIDVCIARIA tutela. Fiduciarij tutores appellabantur fratres, quibus post mortem parentis singulari fide defertur authoritate iuris, fratrum & sororum in pupillari ætate administratio atque tuitio. Instit. de fiduciaria tutela in princ. & vide l. 4. ff. de legi. tuto. & Vlp. tit. 11 in Epit. Prat. Olim fiduciarius pater appellabatur, cui naturalis parens imaginaria venditione filiũ mancipabat, vt ipse deinde eum manumitteret. Fiebatq; is tutor fiduciarius manumissi. Atque hinc videtur profecta appellatio fiduciariæ tutelæ, quæ tribuitur fratri, vel patruo impuberis, post mortem parentis, qui eum emancipauit. Sane olim fiduciam accepisse is dicebatur, cuius fidei res aliqua credebatur, ea lege, vt aliquãdo redderet mancipanti. Baldui.

FIDVCIAS distrahere. Paul. sent. 13.

FIDVCIÆ iudicium inter bonos bene agier, summæ existimationis fuit, turpéq; ac famosum. Briss. ex Cicer. 3. Offic. Epist. 12. lib. 7. pro Roscio pro Cæcin.

FIDVCIARIVM alteri restituere regnum. Hirtius li. de bello Alex. Curt. lib. 5. compositis rebus, iusto regi tibi fiduciarium restituo imperium. Liu. lib. 32. Optimum ratus Nabidi eam Lacedæmoniorum tyranno velut fiduciam dare: vt victori sibi restitueret: si quid aduersi accidisset, ipse haberet. Briss.

FIDVCIARIVS contractus. Require contractus fiduciarius.

FIDVCIARIVS hæres proprie dicitur, qui institutus est contemplatione non vere præteriti, sed quodammodo instituti. l. Seius Saturni. Ad Treb. l. dedit dotem. de col. bo. Spieg. adde Tiraq. *de retraict. conuentionel* §. gl. 2.

FIDVCIARIVS dicitur is, in quem simulate aliquid ad tempus ea lege alienatur, vt vel nobis ipsis, vel ei quẽ nominauimus, restituat. Hinc fiduciarius hæres apud Iauol. l. Seius, 46. & l. 67. ff. de Senatusc. Trebel. is qui hæres simulate & ad tempus scriptus est, dum eam hæreditatem alteri vero ac perpetuo hæredi restituat. Hinc fiduciaria hæreditas eodem loco, quæ fidei illius credita & cõmissa est, seu perfideicommissum relicta. Hinc fiduciariam operam legatus Imperatori suo præstare dicitur à C. Cæsare, cui Imperium ad tempus commissum est, vt eo exacto Imperatori suo illud restituat. Hinc fiduciarius pater dicitur is à Caio in Instit. qui pater verus filium suum simulato mancipat, de quo late Connan. lib. 2. c. 14. n. 4. Quæ cum ita se habeant, dubium nemini est, quin fiduciaria tutela dici deberet ea, quæ alicui ad tempus commissa esset, atque concredita: & Fiduciarius tutor is, cuius fidem in ea tutela ipsi ad tempus credenda secuti essemus. Verum consuetudine sermonis à recta via nominis paulisper declinatum est: vt in com. Inst. exposuit. Hotom.

FIDVCIARIVS seruus, pro Oppignoratus. Paul. lib. sent. 2. c. 12. Quicquid creditor per fiduciarium seruum quæsiuit, sortem debiti minuit. Hot.

FIDVCIARIVS pater antiquo iure nominabatur, qui præter naturalem patrem alius adhibebatur, qui scilicet emptorum filium, patri naturali reuendebat emancipandum. Quibus id fiebat solennitatibus, antiquitatis studiosus (nam illæ sublatæ nunc sunt) detere potest ex primo Gaij Instit. lib. Spieg. Corasius lib 6. Miscel. c. 9. Adde Tiraq. *de retraict. conuentionel.* §. 1. gl. 2. Prat.

FIERI: vide paulò post.

FIGERE proprie est legum. Nam figi leges dicuntur, cum in æs inciduntur: & tunc fixæ tolli non poterant, cum promulgatæ possent. Refigere autem, est leges iam æri incisas abolere & remouere. Quidnam Triboniano iniquiores, aiunt illum solitum figere leges precio, atque refigere. Vide Bern. Rutilium in vita Tribon. Spieg.

FIGERE tabulam & refigere. Quære Tabulam figere. Tabulæ figuntur ad ianuam. Brisso ex ff. & Cod.

FIGVLINÆ pro figlinis, in l. 6. ff. de seruit. rustic. Briss.

FIGVLI, qui in figlinis opus faciunt, à fingendo Briss.

FIGLINA, officina figuli. Iauolen. l. 25 ff. 1. de instrum. & instru. Quidnam cum in fundo figlinas haberet, figulorum opera maiore parte anni ad opus rusticum vtebatur. Hot.

FIGINVM opus, arte figuli perfectum. Paulus l. 19 §. 1. ff. de seruit. vrb. præd. Iuxta communem parietem cameram ex figlino opere factam iure haberi licet. Hot.

FIGMENTVM falsi tituli l. si ancillam. C. de contrah. empt.

FIGVRA pro specie & forma accipitur, l. 1. ff. de oblig. & act. l. 69. de hæred. Inst. l. 31. de mort. caus. don. l. 30 §. tametsi. ff ad leg. Falc. & Inst. de leg. in prin. Sic figura humana in l. 135. ff. de verb. sig. Cic. lib. 1. De nat. Deor. Alter plane figura verborum, l. 16. de verb. sig & figura literarum. l. 38. de obl. & act. & figuratio, l. 124. de verb. significe, quæ verba per se patent. Prat. ex Briss.

FIGVRA iudicij, hoc est, processus Iudicarius.

FIGVRATÈ loqui. Vide infr. Iurisconsulti nonnunquam.

FIGVRATVM contra quam vulgo putant, dicitur, quod non simpliciter indicatur, sed subobscure intelligitur, Spieg.

FIGVRATA donatio, vide l. 23 §. si quis autem. C. mandatoribus Cuiuslibet materiæ figura quandoque dicitur. Figura literarum, verborum, conditionis, Briss.

FIGVRÆ etiam, i. e. species rerum & causarum. Variæ causarum figuræ. l. 1. ff. de obli. & act. De iis iuris figuris quib. per vniuersitatem res nobis acquiruntur. §. 1. in pr. Iust. de lega Briss.

FIGVRATIO monetæ l. 7. de indulg. crim. C. Theod. l. 8. de falsa moneta eod. Cod. pecuniæ l. vlt. §. quis pecun. conflauerit, C. eod. Briss.

FIGVRATVS solidus, Figuratio monetæ, Briss. ex C. Theod.

FIERI, id est, esse & manere l. si rem. ff. de ac quir. poss. & alibi sæpissime quandoque significat eligi, de adopt. in princ. Interdum morari §. sancimus. in auth. de leonib. aliquando colligi l. patris. ff. de præscript. verb. significat.

FIERI dicitur extra iudicium, agere in iudicio l. 1. §. quibus ff. quod cuiusque vniuers. Prat.

FIERI quid per aliquem qui dicatur. l. quod te, ff. si cert. pet. l. si cum dies ff. de arbitr. Prat.

FIERI in continenti dicitur, quando quid fit vno contextu nondiuertendo ad extraneos actus, contrariumve actum interponendo. Vide cap. quia propter. extra de elect. & hoc iudicis arbitrio committi potest, gl. in ea. qn fit de appellatio. & l. continuus. ff. de verb. oblig. Spieg. Prat.

FIERI non videtur, quod iure non fit. l. 3. §. si liber homo. ff. de condi caus. data. Spieg. Prat.

FIERI iniuriam contra bonos mores, quid sit, Paulus exponit. l. 1. de extraord. crimin.

FIERI bona fide, hoc est, citra figmentum facere. Spieg. Vide Bona fide.

FIERI patremfa. *der eygen Feuwr vnd Rauch vberkommet*, Spieg.

FILIA maior & minor. l. 21 §. pater. ff. de ann. legat. l. 12. ff. de cõd. & demonstr. l. 14. ff. de dote præleg.

FILIABVS in testamentis ob discrimen sexus, ait Plinius. dici consueuisse: cum his tantum nominibus adiici soleat Bus, quæ numero plurali as literis terminatur: vt cupiditates, dignitates vel quæ vs, vt anus, manus, senatus, fluctus. Hæc Charisius lib. 1. Hotom.

FILIASTER Filiastra, & filius vel filia, ex alio coniuge genitis vel genita, non ex eo, quem modo habet mulier, can. Si quis filiastrum. caus. 30. qu. 3. Prat.

FILIASTER, quo quidam vtuntur pro priuigno, non parum filius est, sed imitans filium. Autor Valla lib. 1.

FILIATIO vt per doctores in l. 1. de cond. & demonstr. per. communem nominationem parentum, & quod natus est in domo mariti commorantis vxori, l. filium. ff. de iis qui sunt sui cap. Michael. de fil. presbyt. Prat.

Digitized by Google

FILII appellatione omnes liberos intelligimus, ait Paul. in leg. 84. de verbor. signific. Ex proprietate sermonis nepos filij appellatione non continetur, l. 6. ff. de testament. tutel. §. fin. Instit. qui testament. tutor. dar. Sed ex interpretatione: qua de re Bartol & Bald. in l Gallus, §. instituens, ff. de liberis & posthumis, præconio Salomonij vtiliter differunt. Attingit item aliquod locis Alciatus in comment. suis, de verborum significat. & Zasius in tractatu Substitutionum, indicat, confuesse ætatem nostram, cum nominat filios vel liberos, addere nepotes. *Kindt vnd Kindskinder.* ad tollendas cauillationes. Filiorum autem nomine, etiam filiæ continentur, l. 16. ff. de testament. tutor. l 122. de verborum signific. sed non e contrario, veniuntque propriè primi gradus. textus est in l. quod si nepotes, in fi. ff. de testament. tut. Discrimen inter filios & liberos secundum communem vsum & intellectum, in idiotam & laicum illiteratum & indoctum venire & cadere non potest. Quod glossæ dictum & in dict. l. quod si nepotes, Bartol. ibidem agnoscit, & in l. liberorum, circa fin. ff. de verborum significat. Tametsi in ordinationibus, in quibus mens & voluntas ordinatoris euidenter & manifeste deprehendi aut declarari non potest, filiorum appellatione veniant etiam nepotes, vt sentit Bartol. in dict l. liberorum, & expressius. Alexander in Addit. ad Bartol. in l. Lucius Titius, qui fratrem habebat testamento, de hæred. institut. Spieg. ex Oldendorp. Prat. Etsi autem interpretatione quadam filiorum nomine nepotes & filiæ veniant per iura hic allegata: tamen iure veteri inter filium & filiam, differentiam fuisse constat. Filius enim trina mancipatione de potestate exibat, vti scribit Caius lib. 2. Institutionum. Filia autem & nepos, & qui deinceps sequuntur, vnica mancipatione, l. certum, §. vlt. de inoff. testam. Sic enim locus is restituendus est. In illo autem filius à filia, & nepote differebat, quod præteritio filij iniustum faciebat testamentum: filiæ vero & nepotis non item: vti scribit Vlpianus in Institutionibus sub titul. cui hæred instit. poss. Scribit & Imperator lib. 2. Instit. de exhær. lib. Hodie quoque à nepote in illo differt filius, quod filius sub omni conditione non rectè instituitur, nepos autem recte, l. suus de hæred. instituend. in illo item, quod filio in quartam fructus non imputat, l. iubemus, Cod. ad Trebell. de quo Gouearnus ad l. Cohæredi, §. 2. ff. de vulg. & pup.

FILII dicti sunt ab amore quasi φίλοι, liberi, quod à Seruis distinguerentur, quos in familia similiter vt filios habemus Connan. lib. 10. cap. 2 n. 2.

FILII ideo liberi dicti sunt, vt parentes meminerint, se illis non perpetuo imperaturos. Itaque cum pater filiam natam 25. ann. negligit dare nuptui, absque graui causa, potest ipsa libere, hoc est, sine consensu paterno, matrimonium contrahere: & oportet nihilominus patrem suppeditare pro facultatibus dotem, Authent. sed si post. Cod. de inoffic. testament. Spieg. ex Oldend. Prat.

FILIVM plerique ἀπὸ τοῦ φίλου dictum existimant, quod nullus æque censeatur amor, ac inter patrem & filium, nullus item esse debeat: vnde Cic. ad Attic. τοῦτον φυσικῶν εἶναι πρὸς πάντα dixit: id est, erga filios genuinam & naturalem beneuolentiam esse: quod Alciato non placet, putatque potius filium esse ab υἱὸς, addito ex more Æolico digamma, vt sit Fυὸς, vnde forsan Picardi suum verbum *Fieux*, desumpserunt. Ego verò filium à filo deductum magis arbitror, quod sæpiùs filij faciem formamque patris aut matris referre soleant, vt Virgil. de Ascanio puero, Astyanactis imaginem referente,

Sic oculos, sic ille manus, sic ora ferebat.

Nam & filium id aliquando significat, & lineamenta faciei, Aulus Gellius lib. 14. noctium Att. Coodigne (inquit) mehercule, & condecore Chrysippus in librorum qui inscribuntur περὶ καλῶν καὶ ἡδονῆς, primo. Os & oculos Iustitiæ vultumque eius seueris atque venerandis verborum coloribus depinxit. Facit quippe imaginem iustitiæ, fierique solitam esse dicit à pictoribus Rhetoribusque antiquioribus ad hunc ferme modum, forma, atque filo virginali, aspectu vehementi & formidabili, luminibus, oculorum acribus, neque humilis neque atrocis: sed reuerendæ cuiusdam tristitiæ dignitate, &c. Vel dicitur à filo filius, quod ipse ex patre progenitore veluti filum quoddam ducitur, Theodor. lib. 1. Ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, καὶ τὸ Υἱὸν τοῦτο δεῖ εἶναι τὸν ἐκ τοῦ πατρὸς πιστεύομεν. Ἀπαύγασμα γάρ ἐστι καὶ χαρακτὴρ τῆς πατρικῆς ὑποστάσεως. id est, Et secundum hoc ipsum atque etiam semper, filium ex patre credimus. Quandoquidem forma est & splendor paternæ substantiæ. Sed de filio Dei, intelligit, &c. Brechæus l. filij appellatione, tit. de verb. & rer. signif. &c.

FILIVS differt à seruo. Nam inuito filio libertas non datur, Nouell. 89. Paul. sentent. 25. seruo autem, licet inuito datur Goth. ad l. vltim. §. 1. de testam. milit. & ad l. 5. in fin. Cod. de emancipat. liber.

FILII naturales secundum Azonem in sum. Cod. eod. titul. sunt multiplices. Aliqui sunt naturales simul & legitimi, vt qui nascuntur per legitimum torum. Alij sunt legitimi tantum, vt adoptiui. Alij naturales tantum, vt nati ex concubina vnica, & in domo indubitato affectu marito coniuncta. Alij neque naturales, neque legitimi, vt qui ex illicito, & damnato coitu nati sunt. De his omnibus est gloss. Instit. de adopt. in princ. & gloss. in cap per venerabilem, qui fil. sint legitimi. Et quot modis naturales de soluto cum soluta efficiantur legitimi, patet in c. tanta, qui filij sint legitimi. Vbi etiam dicitur, qui filij vulgo nati vel concepti sunt, qui non habent patrem determinatum. Sed (vt Azo dicit) hæc distinctio secundum iura ciuilia Imperatorum datur: & non secundum iura naturalia: quia forte secundum Theologos non est vlquequaque verum, secundum quos matrimonia, seu individua maris & fœminæ coniunctio est de lege naturæ, quia secundum Arist. & Philosophos, 1. Politicorum, Naturalis videtur coniunctio vnius ad vnam, & vagus concubitus contra naturam, Oldend. Prat.

FILIORVM appellatione in feudis, veniunt omnes descendentes vsque in infinitum, ita singul. Bald. in c. quæ in Ecclesiarum in penult. col. vers. sed pone concessum, extra de constitut. quod pro sing. multum commendat Dom. Iaf. in l. 2 col. 65. in 6. quæ. C. de iure emph. & tradit Alex. cons. 17. ponderatis, in 1. dubit. in 5. lib. vbi ponit quid in emphyt. Cott.

FILIORVM præterea nomen in posthumos posthumasque eas dit. 16. ff. de test. tut. §. vlt. Inst. qui test. tut. l. 15. in fin. l. 17. ff. de leg. lib. 1. l. 16. ff. de verb. signif. quæ ad d. l. 17. vel ipsa inscriptione teste referenda est, Briss. Qui insuper filiorum appellatione contineantur, vide Cuiac. comment. ad titul. pandectarum de excusatio. fol. 12.

FILII FAMILIARVM dicuntur, qui in patris potestate sunt, l. 4. de his, qui sunt sui vel alien. qui quasi domini viuis etiamnum patribus existimantur, §. 3. ibi & viuo quoque patre Instit. de hæred. qualit. & differentia. Vnde vt illi patres famil. ita & ipsi filij fam. appellantur, sola ea nota adiecta, quâ genitor ab eo, qui genitus est, distinguatur l. 11. ff. de liber & posth. Briss.

FILIVS est, qui ex viro & vxore nascitur, l. filium, de his qui sunt sui vel alien. iur. Quam definitionem Alciat. lib. 6. paradox. non admodum probat. Noster Appellus putat Vlp. filium naturalem, non etiam ciuilem, definire voluisse. Cum regulariter, Lex sit naturaliter potius intelligenda, quam ciuiliter l fin. C. de his qui ven. ætat. impet. Porro filius esse negatur vulgatissimo tropo, qui degenerat à paternis moribus, qui meruit abdicari, & tamen monet naturæ vinculum. Sic episcopum esse negamus qui indignus est hoc nomine, & tamen manet consecratio. Sic Christianum esse negamus, qui moribus est impijs, & tamen non tollunt baptismus, Spieg.

FILIVS regis potest dici ex vtrouis parte, arg. § cum quidam Cœlius l. cum vero is, ff. de fideicommiss. libert. adiuncto textu in l. in suis. & ibi Bald. ff. de libert. & posth. Spieg. Prat.

FILIVS emancipatus est, qui è manu, i.e. potestate patris dimissus est. Quæ emancipatio & manumissio quomodo antiqua legis obseruatione procedebat: & quomodo de iure Iustinianeo contingat, vide §. præterea. Inst. quibus modis ius patriæ potestatis solu.

FILIVM cum dicimus, non conditionem eius ostendimus, qui in alterius sit potestate, vt cum filiumfamilias dicimus, sed alicuius filium esse significamus, An. August. ad l. 1. ff. de exeus. tut. ad fin. Prat.

FILIVM spurium, rescripto Principis legitimum effectum, vere legitimum censuerunt. Socinus, Decius, Cur-iusque vt attestatur Alciat. Nam & aliquem mihi (ait) iustum filium censeri, agnatis vero meis non censeri, haud quaquam naturæ repugnat: cum satis sit mihi, integre censeri filium: nihilque obstat respectu aliorum qui non consenserunt, fictionem. Legis nihil operari: huiusmodi enim varietas magis aliorum personas, quam ipsius filij respicit, l. in stipulationibus, §. 1. de verborum obligat. Filij spurij ex ingenua muliere nati, vtique sunt ingenui, l. 3. in fin. C. soluto matrim. Filij spurij, vel sacerdotum possunt tantum de bonis parentum accepere, quantum eis sufficit ad alimenta iure naturali debita, etiam iure canonico, c. cum haberet, de eo qui duxit in vxor. quam poll. per adult. & ibi tractatur, Angel. in l. fi. §. si à socero. ff. quæ in fraud. cred. & l. ignori. C. eod. tit. Bald. in aur. ex complexu, C. de inteſt. nupt. vide Bartol. cons. 119. incip. Dominus Dominicus, & cons. 194 incipient. Cechus de Spoleto, Prat.

FILIVM senatoris accipere debemus non tantum eum, qui naturalis est, verum adoptiuum quoque, neque interest à quo vel qualiter adoptatus fuerit: l. per adoptionem, 35. ff. de Adoptionibus, nec interest an in senatoria dignitate constitutus eum susceperit, an ante dignitatem senatoriam. Senatoris filius est is, quem in adoptionem accepit: quamdiu tamen in familia eius manet. l. 5 & 6. ff. de senator. Soluta enim adoptione soluuntur etiam omnia iura promanantia ex ea, l. 13. ff. de adopt. Hot. Prat.

FILIPPI nummi genus, l. 17. §. cui legatum, ff. de auro & argen. leg. ab Horatio lib. Epist. regale numisma adpellantur. Fit & apud Trebellium Pollio. in Claudio, & Vopiscum in Bonoso, & in Au-

Digitized by Google

in Aureliano & in Probo Philippeorum aureorum mentio, qui licet imagine vultus teeentiorum principum signari, priscum tamen nomen retinuere, vt & apud Gallos nummi aurei genus est, quod vulgo vocant *Philippus*, quod æstimatur assibus Gallicis 32. Briss. ex Prat.

FINALIS quæstio, quæstio de finibus, finium regundrum iudicium, Papin. 11. ff. fin. reg. finalibus quæstionibus, vetera monumenta, census auctoritas sequenda est. Hotom. Alia autem est quæstio de fine, alia de loco. Prior est de fine intra quinque pedes. Posterior vltra, cum de loco in confinio, vel in medio agri, quam ad partem pertineat, quæritur. FINIS vsucapi non potest, locus potest. Vtraque controuersia est de latitudine, l. vlt. ff. de pign. Gothf. ad l. 5. C. fi. regundor.

FINGE, id est, pone, vel facito, l. 3. §. duæ, ff. Carb. edicto, l. 4 §. si ita quis. ff. quando dies lega. l. vlt ff. de coniug. cum emancip.

FINGI lites posse, extat nobile exemplum apud Vlp. in l. cum hi, § transact. ff. de transact.

FINGITVR receptum, quod vere receptum non est, Gloss. in l. voluntati. §. creditor. ff. quib. mod. pign. vel hypoth. soluit. Alber. Spieg.

FINEM sæpe Iurisconsulti pro modo accipiunt, vt est à Franc. Duaren. lib. 11. Anniuers. disputat. notatum. Itaque FINI, pro vsque ad finem: Ad finem vero, pro ad modum & quantitatem significat in l. 19. ff. de compensa. l. 1. §. pacto, ff. de vsur. l. 5. ff. de coll. dot. l. 15. ff. ad leg. falc. l. 25 ff de adim. lega. l. 4. §. vlt. ff. de naut. fœn. l. 42. §. 1. solut. matrim. l. 17. in fi. ff. de castr. pecul. l. 26. ff. quando dies lega. cedit. Sic & in l. 66. in fin. ff. de euict. & l. 33. §. si int. ff. de donat. inter vir. Briss. Prat.

FINEM rei quærere, nihil aliud est quam quid sit illud, quod in controuersiam venit, quærere, D. Gxd. in commen. ad l. 223. num. 2. de verb. signif.

FINES, agrorum terminí & limites appellantur, l. 16. §. 1. ff. de vsu & habit. l. 18. §. pen. & vlt. de adquir. possess. l. 2 §. cum Stichum ff. pro emptor. l. 21. ff. quæ in fraud. cred. Sic apud Teren. Heauton. Vicini nostri hic ambigunt de finib. & Cic. 1 Off. Arbitrum Neapolitanis & Nolanis de finib. datum, Briss.

FINES, vt Agennius Vibicus notauit, multis documentis seruabantur, terminis, & arboribus notatis, & fossis, & viis & riuis, & vepribus, & sæpe normalibus: &, vt comperi aliquibus, locis, inter arua marginibus quibusdam tanquam pulvinis, sæpe etiam limitibus. Item petras notatas, quæ in finibus sunt pro terminis habebitis. Si arboribus notatis fines obseruabuntur. Videndum quæ partes arborum notatæ sint. Notæ enim in propriis arboribus à foras ponuntur, vt arbores liberas in parte à nota derelinquant. Si communes sunt, arbores mediæ notantur, & ad vtrunque pertinent.

FINIS pro definitione quandoque accipitur, eoque redditur verbum Græcum ὅρος. Si in l. 223. ff. de verb. signif. Præterea fines appellant Iureconsulti, quos Dialectici terminos, l. 124 ff. de verb. sign. Briss. Prat.

FINIS pro exitu. FINIS nullus inuenitur, l. 5. §. Illud quæritur ff. de damn. infect. Ne finis non sit l. 32. §. quæsitum, ff. de receptis arbitr. Vt aliquis litium finis esset, l. vlt. ff pro suo. Ita Cicer. pro Cæcina vsucapionem finem periculi ac litium vocat. Vsque ad finem litis l. 1. C. de donat. int. vir. Briss.

FINIS vitæ longæui hominis. Quære, Centum anni.

FINITA, transactáve intelligere debemus, non solùm de quibus controuersia fuit, sed etiam sine controuersia sint possessa, Paul. in l. 229. vbi vide D. Gœdd. ff de verb. sign.

FINITOR, agrorum mensor dicitur.

FINITVM intelligitur, quod finiri potuit l. 1. Cod. de pœnis. Sunt quippe pleraque verba, quæ quum effectum significant, ad potentiam tamen solum referantur, vt cum Lex dicit, si aqua pluuia noceat, id est. nocere possit, Spieg.

FINITVM ius esse potest & debet, l. 2. ff. de iuris & facti ignorantia, Briss.

FINITVM dicitur, quoties definitiua sententia lata est: quamuis appellatio aut retractio in eam speretur. Iulian. & Gothofr. ad Nouel. Iustin. 113. c. 2. ibi, causam vero fini studiosè, &c.

FINIVM regundorum FINES regere est distinguere, & (vt Cicero in Topicis inquit,) fines agrorum magis sunt, quam vibis. Inde est actio finium regundorum, quæ producitur gratia separandi fines in rusticis prædiis. Et hæc non inconcinne dicitur finalis quæstio, l. in final. quæst. ff. finium regun. quod & Old. asserit in l. si constiterit, C. finium regund. Cuiusmodi quæstioni, siue actioni finium regund. constitutio vult, neque trienij, neque decennij præscriptionem opponi, sed triginta annorum duntaxat, l. vlt. C. fin. regund. quia mista est, in rem, & in personam §. præterea Inst. de actio. Cæterum, Numa Pompilius rex Romanorum secundus, fundorum finibus, vt suo quisque contentus esset, sacros Ioui lapides apponi iussit, eosque occultantes aut transferentes occidi impune, sacrilegorum instar, voluit, Anch.

FINIVM regundorum actio datur ei qui vsumfructum habet: puta fructuario & domino proprietatis vicini fundi: & ei qui iure pignoris possidet. l. 4 §. si. ff. si regund. Datur contra vicinum habentem confinia prædia rustica, d. l. 4. §. fin. Datur ad diuisionem fundorum confinium, vt termini noui ponantur, vel antiqui reparentur, vide Freig. in parat. ff. tit. nfin. regund.

FIRMAMENTVM & continens causæ. Larine punctum litis decisorium, Græce στοιχεῖον: atque i. e. post quod nihil queritur, & quod ad iudicationem firmissimum adfertur, Bud. in Ann. Pr.

FIRMARE Dominium, l. 4. C. de don. int. vir. & vxor.

FIRMARI causa l. 5. C. qui potiores.

FIRMATVR legatum Vlp. tit. 25. reg. Briss.

FIRME respondere, h. e. absque vllo timore aut pauore.

FIRMVM & ratum differunt: FIRMUM est facti: Ratum iuris. Vide Bart. in l. id quod pauperi. C. de episc. & cleric. Spieg.

FISCVS est instrumentum ad qualli fortassis similitudinem, in quo ponuntur oliuæ, cum prælo subiiciuntur, Colum. lib. 12. ca. 48. & 49. Deinde intrita oliua noua fisco includitur, & prælo subiicitur. FISCI etiam dicuntur vasa quæ continent maiorem pecuniæ summam quam marsupia: vnde quia maior summa est pecuniæ publicæ quam priuatæ, fiscum nummos publicos appellamus: quãuis magis Latine, fiscus Imperatoris, & ducis sit: Ærarium verò publicum. Plinius ad Traianum scribens: Et fortassenon eadem seueritate fiscum quam ærarium cohibes? Imo tanto maiore quanto plus tibi licere de tuo quam de publico credis. Inde confiscari solet dici, in publicum ius ærarij redigere. Suet. in vita August. Deuictisque his & confiscatis, promissa veteranis præmia soluerentur, & secundum hanc significationem accipitur in titulo de iure fisci, apud Iureconsultum & Imperatores. Alibi etiam fiscus dicitur, quod fixus sit, i. e. soluendo: si Baldi auctoritas in hoc tuta est, in consilio 383. infra proxime citato Cotta. Cuiacius affirmat fiscum interpretari cophinum siue sportam, & inde suffiscum festo, eoque distare principem à fisco, quo sui cuiusque loculi distent à seipso: recte. Et consequenter Græci interpretesita: φίσκος· κόφινος, ὃν ἐν τῷ δημοσιεύοντι ἐλίθιστο χρήσιμον μὲν πᾶσι δὲ πρὸς τὸ μέσον γένος κόφινος, ὃν ἐν παρεφυλάττετο τὰ φοινικήλια χρήματα· ἐγγύονται παμπληθῆ ἅπαντα τὰ παλαιὰ· ὅτε δὲ δῆμος μετέλιχθησαν, ὑπὸ τῆς βασιλίσσης ὑσίας. Quapropter existimat fisci appellatione non tantum sacrum ærarium contineri, id est, sactas largitiones siue thesauros, de quibus tamen propriè fiscus dicitur, l. 3. C. de quadrien. præscript. l. 6. C. Th. quor. ap. non recip. sed & priuatarum, id est res siue largitiones priuatas Augusti vel Augustæ, l. 1. de loc. præd. ciuil. C. lib. 11 l. 1. de collat. fund. fisc. Continetur etiam fisci appellatione arca præfectoria, l. 6. de exactor. trib. C. lib. 10. Eodem modo & pleraq; alia significantur. veluti princeps, procurator fiscalis, officium fiscale, Ratio fiscalis. Habes & plura synonyma, ærarium, τεμένιον δημόσιον, publicæ rationes. publicum; quanquã initio publicum, siue ærarium aliquid separatum fuerit à fisco, vt supra dictis patet. Cuiac. in procœmio tit. de iure fisci, C. lib. 10.

FISCVS ab Ærario, quid differat, P. R. suum habuit ærarium, habuit & princeps ærarium suum. Ærarium populi ærarium Saturni dicitur: principis ærarium fiscus vocatur. Patrimonium P. R. in ærarium Saturni, principis in fiscum deferebatur. Et hac ratione res quæ in vsu publico sunt, ab iis quæ sunt in patrimonio fisci, visus est Papinianus distinxisse, l. 72. in contrab. emp. Rursus damnatorum bona aut publicari, aut confiscari solent. Publicabantur, quæ venalia publice proscripta in P. R. ærarium sectione redigebantur: confiscabantur, quæ ad priuatam principis vtilitatem referebantur. Hanc ærarij & fisci differentiam obseruasse visus est. Plin. sup. d. loco. Eoque spectat Suetonij illud in Augusto: Quantam multum sub signis vbique esset, quantum pecuniæ in ærario, & fiscis, & vectigaliorum residuis. Et Tacit. Annal. lib. 5. Bona, inquit, Seiani ablata ærario vt in fiscum cogerentur. Scribit sic etiam in Hadriano Ælius Spartianus: Damnatorum bona in fiscum priuatum redigi vetuit, omni summa in ærario publico recepta. Auctor est etiam Vlpianus res fiscales, quasi proprias & priuatas principis fuisse, l. 2. §. 2. ne quid in loco publico. Idipsum confirmat Senec. de benef. lib. 7. Cæsar, inquit, omnia habet fiscus eius priuata tantum, ac sua & vniuersa in Imperio eius sunt, in patrimonio propria. Et hinc quidem obscurum esse non videtur, qua ratione locum fiscalem à publico loco separet Vlp. l. 3. §. 8. de iure fisci. Dubium enim non est, quin per fiscalem proprium ratione imperij, & priuatum principis: per publicum autem populi Romani alicuius ciuitatis locum intellexerit. Hinc etiam intelligimus rectam esse legis 1. ff. de bon. dam. hanc in Florentinis pandectis epigraphen, Callistratus lib. 1. de iure fisci & populi: & ius quidem fisci, ad imperium Principis: ius verò populi ad ærarium Saturni referendum esse. Ræuarr. Varior. lib. 4. c. 4.

FISCVS à Repub. differt. Fiscus, enim est bursa solum de commodo pecuniario: sed Respub. pecunias, honores, præmia & alia considerat not. in l mancipia, C. de seru. fug. & colligitur ex rubr. C. ne fiscus vel Respubl. patroci. Alber. in l. Respublica, C. ex quib. caui. maior. Prat.

FISCI ficellæ iunceæ, in quibus inclusæ oleæ torcularis prælo subiiciuntur, Vlpian. 19. §. 1. ff. locati FISCOS aut, quibus ad præmunctã oleã vtimur, colonũ sibi parere debere. Neratius, scribit Hot. Adde Brec. in l inter publica in tit. de ver. & ter. sign.

Digitized by Google

Fisci etiam nomine Ecclesiam intelligi, notat. Innoc in c cum pro causa. de sent. excomm. vnde & ipsa fiscum habet, c.quia diuersitatem de concess. præb. & ibi glos. Prat.

Fiscales res, quæ fisci patrimonio sunt quasi propriæ,& priuatæ principis esse dicuntur, l.2 §. hoc interdictum,ff.ne quid in loc.publ.His autem constituebantur procuratores,qui & fisci procuratores & aduocati fisci dicebantur in variis iuris Ciuilis articulis. De procuratore fisci accipienda est Anton.Imp. Constitutio.l.1. C.de fisc. vsur.

Fiscales pœnæ Rub.de pœnis fiscalib. C.l.17.ff. de iure fisci.

Fiscalia, absolute,id est tributa, l.3.C.de epi.c-Briss.

Fiscalis debitor.l.19. ff.de manumiss.

Fiscalis Ancilla l.2.C.commun. de vsucap.

Fiscarii à Firmico dicuntur, qui fiscum redimunt,& fisci redemptores,sicut & Vectigaliarij qui Vectigalia,apud eundem Firmicum. Erunt (inquit) aut Publicani,aut vectigaliarij curiosi,&c.Et cursus fiscalis dicebatur publicus Similiter & vsuræ,fiscales quæ fisco,id est, Imperatori debentur, vt est in l.1 de vsur. fisc. li.10.C.Sic hodie procuratorem fiscalem dicimus eum cui cura eorum quæ ad Regis & Principis iura pertinent demandata est,&c. Brechæus l.inter publica.tit.de verb.& rer. figu.Adde Forcat.in suo penult. Iuris ciuilis cap.21.

Fiscvs est saccus regius, in quē redeuntur, vel cui applicantur bona bannitorum,vel proscriptorum,taliter accipitur ff loc. ci, l.sed addes,§. Fiscus. Vel est regij vel imperialis thesauri congregatio: vel imperialium bonorum collectio: vel priuilegiū: quia fiscus multa habet priuilegia,vt not.Azo in summa.C.de priuileg.fisc ad quod vide not.C.de iur.fisc. in rubr.

Fiscvs ex iuis causis & contractibus vsuras non dat,sed ipse accipit,l.17. ff.de vsuris, Briss.

Fistvca, instrumenti nomen est, quo figuntur,pangunturque in terram sublicæ,palique,ex Hermolao Barbaro. Spieg.

Fistvlæ tubi sunt vel canales, per quos aqua ducitur l.47.& l. 49.ff.de contrah. empt.l.38.§ vlt.ff. de act.empt.l.17.ff.de seruitut.vrban.l.41 §.item hoc prohibetur, ff.de leg.lib.1.l.13.ff.si seruitut.vindict. Dictas autem inde scribit Isidor. lib.19. cap. 10.quod aquas emitterent,ἀπὸ τοῦ σίλλειν,quod mittere est. Oldend.à fundendo dictas existimat, quod aqua protinus effusa per eum educitur.Addit ille (Isidorus)formas earum pro magnitudine aquæ & capacitate fieri,per quas aquæ modulis certis diuiduntur.Plin.vero lib.31.cap.6. Fistulas demum pedum longitudinis esse legitimæ mensuræ ait. Et si quinariæ sint,sexagena pondo pendere: si octonariæ, centena: si denariæ, centena vicena, ac deinde ad has portiones. Denariæ autem dicuntur quarum lamina antequam curuetur, digitorum est decem. Sed de tota fistularum differentia, videndus est Frontin.lib.1.de aquæ ductib. Briss.

Fistvlæ & canales: item fistula & tubus in ff. separantur, ait Briss. ;it.edit.

Fistvlæ porro interdictum fictiles, vt plurimum vero plumbeę fiebant,l.15.ff.de seruit.rust.l.6.de Aquæduct lib.11. Cod.Vitru. lib.8.cap.7. & Pallad.lib.9.cap.11. Collocabantur autem in riuis,l.3.§.vlt.ff.de aqu. cotid. l.3.§. si quis nouum ff. de riuis & salientibus aquis vel castellis iungebantur,l.15.ff.de actio emp. vel castellis,l.78.ff.de contrah. empt.leg 17 §. epitonia de act. empt.Briss Prat,

Fistvla etiam genus morbi est, in l.1.§. medicos, ff.de var.& extraord. Briss.

F L

Flagellare annonam in l.6.ff.de extraord. crim.horreis fruges clausas tenere: atque hoc in annona qui faciunt eam duriorem reddunt, & onerant, vndique coemptis frugibus, & in horreis reconditis: atque hi Dardanarij vocantur, Cic.libr.5. Epist.ad Attic. 21. Comprimere frumentum dixit. Eadem forma flagellare diuitias dicuntur,qui magnas arcis clausas opes tenent.Papin.ius strangulare dixit, nempe quod, occlusæ cum respirare nequeant strangulentur:

*Non tibi suppositus,*inquit,*infelix, strangulat arca*
Diuitias. — Prat.

Alias flagellare est flagellis cædere, Briss.

Flagris rumpere seruum,ex ff.Briss.

Flagriones serui,quia flagris subiecti ex Non.Marcell.Briss.

Flagella pro thedis,Briss.ex C. Theod.

Flagitare proprie est, vehementer & veluti quadam inflammatione animi petere. Significat etiam, de stupro vehementius instantiusque appellare. Vlp.in l.nunquam,de priu.del.Si quis,inquit,alienam ancillam surripuerit & flagitauerit, vtraque actione tenebitur. Sic apud Ciceronem reperitur, annotante hic Bud.Prat.

Flagitare auxilium prouocationis, vide l.15. C. de excus.tut.

Flagitans ancillam, ipsa flagitatione eam corrupit. Nam, vt Festus definit,flagitare nihil aliud est quam stuprare.Inter cutem flagitos, inquit Festus, dicebant antiqui mares, qui stuprum passi aliquando essent. Ræuard.ad legem, Nunquam actiones,ff.de reg.iur.

Flagitivm, more militari, dicitur res flagitatione, hoc est, increpatione digna. Nam flagitatio ad strepitum refertur. Ex Donato. Spieg.

Flagitii vocem Cuiac sumi posse ait pro stupro,Gothofr.ad l. 123 de verb.oblig. Flagitium in l.3. C.de incest.nupt.id est,fornicatio.

Flagitivm facere,pro peccare, & crimen ac facinus committere. Discriminat tamen à facinore Archid.32.cu 7.c.flagitia. Certum est, non tantum pro turpibus peccatis flagitium accipi,verum his etiam,quæ per negligentiam,imprudentiam,obliuionemque committuntur, Spieg.

Flagitiosæres.Flagitiose inuadere alium, ex ff. Briss.

Flagitiosæ rei societas coitæ nullam vim habet,l.70 §. vlt.ff. de fideiuss.

Flagrans crimen dicitur veterum Iurisconsult. verbo,in quo quis deprehenditur,*anfr.scher Thas ergreiffen:* annotauit Hegendorp.in l.actus fustium ff.de his,qui not.infra quo verbo & vsus est Iustinian l.vnic. C.de rapt. virgin.Prat.

Flagrvm,idem quod flagellum eius diminutiuum: virga quæ cædi consueuerunt serui: sicut liberi fustib. l. Pedius, ff.de incend.ruin.nauf.Spieg.

Flamines ex eo dicti sunt,quod filo laneo caput cinctum haberent,quasi filamines.Hinc à Dionysio στεφανοφόροι vocantur: Flaminésque dictos vult, ἀπὸ τοῦ φορήσεως τῶν πίλων καὶ τῶν στεμμάτων,i.e.quod gestarent galeros & infulas,στέμματα,enim dicit filum,quod apici circumdabatur. Hinc Lanigeros apices Vergil.scripsit. Seruius dicit eos habuisse pileum, quem cum per æstum ferre non possent,nec capitę intecto eos esse liceret, capita filo religare soliti sint. Nec vero tantum apex dicebatur flaminis pileus, verum etiam oleagina in eo virgula. Cognominabantur autem à Diis, quibus sacra faciebant, vt Flamen Martialis, id est, Martis: Flamen Dialis,hoc est, Iouis: qualis Iulius Cæsar adolescens adhuc fuit. Est & Flamen Deorum omnium,vt in hac antiqua inscriptione,Patr.Col. Flamici diuor. omnium: & in ista II.Vir. Quinque Flam.diuor.omn. Erant Flamines in magna veneratione, primumque locum post Regem sacrificulum in conuiuiis tenebant.Prat.

Flamines olim non nisi ex confarreato matrimonio nati eligebantur,& per confarreationem ducebant vxores,vi.sup.Conconfarreatio: item Conn.lib.8.c 3 n.4.

Flaminis matrimonium sola morte soluebatur, non alio diuortij genere.De Flaminibus vide c.cleros.21.dist.Prat.

Flamma consumptus l.45.ad l.Aquil. §. cum stramenta.Flamma torretur paries l.13.ff. de seruit.præd.vrbanorum. Flaminis consumi,l.1.C.de Nili aggeribus non rumpend.Briss.

Flammevm,vestis vel tegmen, quo matronæ caput tegunt: vt scribit Non.Marcel.Hoc autem amiciebantur nubentes omnis boni causa, propterea quod eo assidue vtebatur flaminica, id est,Flaminis vxor,cui non licebat facere diuortium.De hoc Lucanus lib.2.de Martial.nubente Catoni,Iuuenalis Satyr.2. & Plin.lib.21.c.8.Et Martial.lib.11. Epigr.79.ad Victorem.

Flammea texuntur sponsæ, iam virgo paratas.

Et iterum lib.12. Epigram.42.

Præuxere fores, velarunt flammea vultus.

Et in c.fœminæ 30 quæst.5. vbi scribitur, fœminas,cum maritantur,ideo flammeo velari, vt se nouerint semper maritis suis subditas esse. Sed in nostris codicibus detracta est dictio flammeo.Vulgus autem Italicum etiamnum. Fazollum vocat.Vide Erasmum tom.1.pag.944. in impressione Frobeniana.Hinc autem sunt Flammearij dicti opifices huiusmodi vestium apud Plautum in Aulularia.

Flammeolvm diminutium apud Iuuenal.Sat.10.

—— Sedet illa parato
Flammeolo.——

Hæc annotauit Tiraq in 3.l.connub.gl 1.part.3.

Flammvlæ rufæ,quibus in bello vtuntur,quid sint, vide Goth. in not.ad rub. ff.de verb.sign.

Flare numos, Flatæ massæ, l.9 §.ff.de lege Cornelia de falsis l.81.ff.pro Socio. Briss.

Flatvlarii.ex fl.& C.Theod.Briss.

Flatores aurt apud Pomponium in l. 2 §. deinde cum esset, ff.de orig.iur. vocantur signatores auri. Flare enim inter alia signare dicitur, quoniam æs, argentum, aurum flando, id est, calefaciendo signari solet. Hinc flatum æs, & flata pecunia, pro signata,Oldend.

Flaviana actio ad ea reuocanda pertinet, quæ libertus de bonis diminut.Vlp.l.1 si quid in fraudem patroni factum sit.

Flavianvm ius ciuile,liber est qui actiones continet.Nam nec Cneus Flauius de suo quidquam adiecit illi libro: sed cum Appius Claudius proposuisset, & ad formam redegisset,has actiones,Cneus Flauius eius scriba, Libertini filius,subreptum librum,populo tradidit. Pomponius l.necessarium, §. 3. de orig iur. Prat.

Flavianvs Episcopus Constantinopolitanus, de quo vide Enagrium 2. histor. 4. De eiusdem rescripto ad Leonem vide tom.1. concilior. vide in Epistol. Leonis fol. 639. Eiusdem rescriptum de side ad Theod. vide acta Concili Chalcedonensis fol.716.Gothofr.ad l.2.de epis. & cler.

Flavij

Digitized by Google

FLAVII Vide Imperatores, quo à Cæsaribus & Augustis distent. Apud Sigebertum legimus, Auctarium Regem, à Longobardis, Flauium appellatum: & ab eo quoque omnes Longobardorum Reges Flauios appellatos, Spieg.

FLAVIVS cognominatus est Iustinianus Imperator, non quod Flauios deuicerit vt Accursius interpretatur, neque quod capillos habuerit flauos, quod nusquam legitur, sed quod fuerit ex gente Flauia, quæ familia aliquando apud Romanos clara fuit ex qua fuerunt Vespasianus, Titus & Domitianus, de quo Iuuenalis: Dum iam semianimem laceraret Flauius orbem vltimus. Nebrissens. fuerat & longe antea quidem Cn. Flauius Appij. Cæci scriba, qui fastos euulgauit. fuit & Flauius Priscus Iurisconsultus, discipulus & auditor Seruij, Sed nihil video, quod Iustiniano conueniat. Memini certe me legisse in veteri quodam legum Gothicarum exemplari, Flauij prænomen fuisse commune regibus Gothorum, sicut Romanis erat Cæsaris, Flauiumque lingua Gothica significare splendidum & excellentem. Quidnam hic putant non Flauius legendum esse, sed Slauius: vt sit cognomen à deuictis Slauis. Balduinus in procemio super Institutiones, &c. & Aldobrandinus non admodum ab eo dissentiens, verius existimat, postremos Imperatores, nomina antiquorum sibi vsurpasse, vt vna cum nomine & fœlicitatem & bonitatem eorum viderentur consecuti.

FLAVISSÆ ab antiquis Latinis dicebantur, quos thesauros Græco nomine appellamus, quod in eos non rude æs, argentumque, sed flata signataque pecunia conderetur, Gellio l.2. cap. 10. Hot. Prat.

FLEBILIÆ cessionis adiutorium, l.7. C. qui bon. cedere possess. Et flebiles adsertiones in l. 22. §. & hæc quidem de his, Cod. de iur. delib.

FLECTERE. Si offensam istam clementia flexit, l 5. C. fam. ercisc. Si non flectitur maritus ad infelicitatem vxoris, l. 22. §. sin autem, ff. solut. matr.

FLOCI nomine intelligitur habitus habens manicas longas & amplas: Cucullæ vero nomine habitus longus & amplus sine manicis, vt Clement. Ne in agro §. verum de statu monach. Pr.

FLORET respublica, per metaphoram, pro augetur. siue crescit in Nou. de Natur. libert. & in Nouell. de donat. à Curial. fact. Spieg.

FLORENTII qui Consulatum & præfecturam Prætorianam gessit fit mentio in Nouell. Theodosij & Valent. de releuat. adærat. vel donat. & Nouel. de Lenonimus.

FLORENTINVS IC. Institutionum libros scripserat: ex quibus complura in Pandectas capita descripta sunt, Briss.

FLORENTISSIMA ciuitas, & Florentissimus Senatus in l. 7. §. 5. & 6. C. de curat. furios. Et

FLORENTISSIMVS ordo. in l 5. § 3. C. de temp. appellat.

FLVCTVS, est maris in vnam partem agitatio, Senec. lib. 4. Natur. quæst. Spieg.

FLVCTVARE, id est, dubitare, 14. dist. c. Illa autem nauicula, 1. q. 4. §. his ita Prat.

FLVERE dicitur tempus in l 5 C. de vsur. rei iudicat & fluere ius, l. 2 de orig iur. Fluit aqua nouo riuo, ex ff. Briss.

FLVMEN Varroni lib. 4. ling. Lat. quod fluat, à quo lege prædiorum, ita scribitur. STILLICIDIA FLVMINAQVE, VT ITA FLVANT, CADANTQVE. Inter hæc autem hoc interest, quod stillicidium dicitur eo, quod stillatim cadat; flumen quod fluat continue, Prat.

FLVMINA à riuis magnitudine discernenda sunt, aut æstimatione circumcolentium, l. 1 §. 1. ff. de flumin. Hot. & Prat.

FLVMINA quædam sunt perrennia, quædam torrentia. Perenne est, quod semper fluit, ὁ ἀίναος. Torrens est quod tantũ hyeme fluit. ὁ χειμάῤῥους. Si tamen aliquo tempore ex speciali causa superueniente exaruit, quod alioqui perenne fluebat, non ideo minus perenne est. Et contra, si vna forte, aut altera æstate fluit, quod alioqui non nisi hyeme fluere solebat, vtique torrens censebitur, l. prima ff. de fluminibus, Prat.

FLVMINVM quoque quædam sunt publica, quædam priuata, publicum flumen secundum Cassium & Celsum est quod perenne est: l. 1. §. 3. ff. de tit. Priuata flumina eorum sunt in quorum prædiis fluunt, & in quibus nemo quid facit inuito domino: idcirco recte dictum est, in priuato flumine non esse alluuioni locum, quia per alluuionem, i. per incrementum, latens & sensim factum, ager alterius alteri accrescit. §. præterea. Instit. de rer. diuis. Forcat. Necyomantiæ, dial. 84. n 1.

FLVMEN priuatum, cui opponitur stillicidium, accipiendum est pro cursu vel fluxu aquæ, quicquid Accursius comminiscatur. Nam vtrumque tam stillicidium, quam flumen, pro re priuata accipitur, vt in l. vlt. ff. de seruitutib. Spieg. & Prat.

φλυαρίας nomine, quidam tumultuosam petulantiam, alij seditionem, & turbulentas ineptias significari aiunt, ‖ Iacobus Cuiacius lib. 6. cap. 6. Obseruatio. carmen famosum interpretatur, Prac.

FLVXA fides, instabilis, & cito peritura.

FLVXA vestimenta amplissima & minimè astricta, quasi libere fluentia, Spieg.

F O.

FOCARIA, quæ focum colit, & culinaria est, l. 112. §. Trebatius cum §. seq. & l. 15. de instruct. & instrum. legar. & l. 2. C. de cond. insert certe μαγειρίσσας Diuus Hieronym. Latine Forcarias reddidit, Prat Focariæ etiam, id est, concubinæ, l. 3. C. de donationibus, Briss.

FOCARIÆ vocat Anton. Amicas militum, quod earum præcipua cura sit foci, & nullius præterea rei solicitudinem habeant. Tota enim militum domus & rei familiaris administratio in ipso foco est, ex quo cibaria conquocuntur & parantur. Conn. lib. 5. c. 11. n. 2. De hoc vide etiam Tiraq. in 10. l. connub. gl. 1. part. 10.

FOCARII, qui & mediastini dicti sunt à IC. inter species seruorum numerantur, Vide l. 1. §. caupones, ff. naut. caup. stabular. Alex. Neapol. lib. 3. Spieg.

FODINÆ dicuntur loca, quibus quid effoditur cap. cleros, 21 dist. Argentifodinæ, aurifodinæ, cretifodinæ, passim in libris iuris Ciuilis, Prat.

FODRVM, Germanica vox est, quæ passim hodieque in cauponis Germaniæ pro pabulo equorum vsurpatur. In legibus Francor. Tempore hyemis, quando mareschallos illarum ad fodrum dirigunt. Passim vero vsurpatur pro annona militari, vt lib. feud. 3. tit. 1. Fodrum autem de castellis, quod nostri Antecessores habuerunt, habere voluimus. Item libr. 2. tit. 56. Extraordinaria collatio ad felicissimam regalis numinis expeditionem. Et tit. 62. Nobis intrantibus Lombardiam. Fodrum consuetum & regale præstabunt. Otto Frising. lib. Frid. 2. c. 13. Mos enim antiquus, ex quo Imperium Romanum ad Francos deriuatum est, id nostra vsque deductus est tempora, vt quotiscunque Reges Italiam ingredi destinauerint, quaros quoslibet de familiaribus suis præmittant, qui singulas ciuitates seu oppida peragrando, ea quæ ad fiscum regalem spectant quæ ab accolis fodrum dicuntur, exquirant. Huius collationis, quæ ob transitum exercitus imponitur, mentio sit in l. si pendentes, 12. §. si quid, ff. de vsufruct. & apud Petrum de vineis epist. lib 2 c. 29. vb: fodrum interpretatur frumentum, hordeum & res alias victui necessarias ad exercitum Imperatorium. Sicul. Flaccus de condition. agror. Nam & quoties militi prætereunti, aliive, cui comitatui annona publica præstanda est, si ligna aut stramenta deportanda, quærendum, quæ ciuitates quibus pagis huiusmodi munera præbere soliti sint. Appendix Aymonij libr. 5. c. 3. Inhibent à plebeis vlterius annonas militares, quas vulgo fodrum vocant, dari. fuit autem hoc antiquioris quoque consuetudinis. Ammian. Marcel. in fin. lib. 21. Eisdem vehiculo insidenti (de Iouiano Imp. loquitur) vt Principibus solet annonæ militaris offerebantur indicia, vt ipsi nominant fodra. Quod sane cuiusmodi sit, non intelligo. Illud constat, annonas illas militares plerunque æstimari, & penuniam pro iis pendi solere, quod institutum ex antiquis magistratuum Romanorum moribus fluxit, qui cum frumentum in cellam ab aratoribus exigendi ius haberent, sæpe pro frumento pecuniam, quantum frumentum erat, accipiebant. Qua de causa genus illud frumenti Æstimarum appellabant, vt in Verrinas Ciceronis orationes multis locis docet. Hotom. Seruius. Honoratus in 1. Æneid. Cellarium, inquit, dicitur paucorum dierum. Vnde & in cellam dicitur imperatum frumentum. Penus verò dicitur longi temporis. Otto Frising. lib. Frideric. 11. c. 23. Peractis ibi aliquot diebus, cum Fodrum à vicinis ciuitatibus & castellis & oppidis exquireretur, Spoletani indignationem Principis incurrunt. Dupliciter enim peccauerant, cum octingentarum librarum facti essent obnoxij, partim defraudando partim falsam monetam dando. Præclarum est autem quod Cicero de suo Fodro & annonis scribit in Epistol. ad Attic. Nos Asia excepit mirabiliter. Aduentus noster ne minimo quidem sumptui fuit. Scitò non modo nos frenum, aut quod lege Iulia dari solet, non accipere: sed ne lingua quidem: nec præter quatuor lectos & tectum quicquam: multis locis ne tectum quidem, & in tabernaculo manere plerunque. Sic in prouincia nos gerimus, quod ad abstinentiam attinet, vt nullus terror insumatur in quenquam. Id sit etiam & legatorum & tribunorum & præfectorum diligentia, Prat.

FOEDERATI, liberi erant, suis tantum legibus relicti, qui tamen populi Romani maiestatem comiter obseruare tenebantur: ex fœderatisque ciuitatibus, in delinquentes Romæ animaduerti fas erat, l. non dubito, de cap. Alciat. in parerg. Spieg.

FOEDERATI militium ex fœderatis populis conscriptorum genus in l. fin. C. de locat. Iust. Nou, 117. ὧν οἱ στρατείας: καταλιπόντων εἴτε στρατεύεται, εἴτε φοιδεράτοι. εἴτε σχολὴ ἔλοιτό τις ἄλλοις. πλὴς ὑφ ἑτέρων οἰκοῦντ στρατεύεται ἕκαστον καταλιπόμενοι. Suidas φοιδεράτοι, ait, οὕτω καλοῦσι Ρωμαῖοι τοὺς ὑποσπόνδους τῷ στρατῷ. Briss.

FOEDVM vt ait Non. Marcel. est deforme & maiorem vim habet quam turpe.

FOEDVS (vt Grammatici putant) ex eo dictum est, quod in pa-

Digitized by Google

ciscendo victimæ fœde & crudeliter necabantur: eiusque mors aptabatur ei, qui à pace refiliſſet, vnde Virg. Æneid. 9.

Et caſa inngebant fœdera porca. Eſt autem

FOEDVS pactio quædam ſocietas populi Rom. iuſſu rite per fecialem certis legibus facta & iniureiurando firmata, Hot.

FOEDERIS autem duo tantum facio genera. Proculum ſecutus in l. 7. ff. de capt. & poſtlim. qui alterum appellat æquum amicitiæ cauſa factum: alterum iniquum, ſiue impar, cum pactio ſit: vt is populus alterius populi maieſtatem comiter tueatur: quod adiicitur (inquit) vt intelligatur, non pari iure vtrumque populum eſſe, ſed hunc altero ſuperiorem, quod etiam Cic. pluribus verbis in orat. pro Balbo confirmat, Liu. autem lib. 34. eadem ponit genera: & illud prius ſcribit eſſe, cum pares bello æquo fœdere, in pacem atque amicitiam venirent, tunc enim repeti reddíque per conuentionem res, alterum verò genus eſſe ait, cum qui hoſtes nunquam fuerint ad amicitiam ſociali fœdere iungendam ceeunt: eos neque dicere, neque accipere leges: id enim victoris & victi eſſe. Hæc Liuius: qui tamen præter illa duo genera tertium etiam addit, quo bello victis leges dicuntur, vbi enim omnia ei qui armis plus poſſet, dedita eſſent, quæ ex iis habere victos, quibus multari eos velit ipſius ius atque arbitrium eſſe. Sed videamus, ne pinguior Liuij partitio ſit, illa Proculi limatior atque ſubtilior: quippe cum Dedititij non proprie in fœdere, ſed inditione eſſe dicantur, vnde illud Latinorum de Campanis apud Liuium: Campanorum aliam conditionem eſſe, qui non fœdere, ſed per deditionem in fidem veniſſent, Item de Apulis: ita in ſocietatem eos eſſe acceptos vt non æquo fœdere, ſed vt in ditione populi Romani eſſent, Hot.

FOEDVS pro fœditas. Paulus l. 47. ff. de rit. nupt. Nec enim honos ei ſeruatur, quæ ſe in tantum fœdus deduxit. Vulgati codices Scelus, ſed hoc modo ſcripſiſſe Paulum, facile crederem. Hotoman.

FOEDVS, à fide deriuant nonnulli: quod in fœderibus fides interponeretur. Hinc fœderati: quam vocem apud probatos autores, atque ipſum Ciceronem non rarò inuenias, non autem Confœderati, vt quæ Latina non ſit, quod alij admonuere. Sunt autem fœderati, non, vt Accurſius cenſuit, quibuſcum induciæ factæ ſunt, *ein Anſtandt*: ſed ij cum quibus amicitiam vulgus nunc intelligentiam appellat, ſocietatemque coimus, *Bundgenoſſen*, Spieg

FOEMINA, fœminas plerique dictas à femore aut femine exiſtimant, quoniam in Venerem ſint magis pronæ, cuius ſedes in femoribus ponitur. Hinc illud Iuuen. Satyr. 6.

Callida, & criſtæ digitis impreſſit aliptes,
At ſummum domina femur exclamare coëgit,

Eſt enim vuluæ tum fœmoribus, coxis, & inguinibus quædam cognatio ſcribente Celſo li. Medicinæ 5. c. 26. Cum vulua percuſſa eſt, dolor inguinibus, coxis & femoribus eſt. At huic etymologiæ fœminarum à femine ſiue femore (ne id ſubticeamus) reclamat, quod FOEMINA, cum diphthongo ſcribitur, ideoque prima eius producitur, at FEMORA & FEMINA ſiue diphthongo debent ſcribi, cum vtriuſque prima corripiatur, vt de FEMORE probat ille verſus Iuuenal. loco ſupra citato. Et quoque Virgil. lib. 10. Æneid.

—— Magnique femur perſtrinxit Achatæ,

Et rurſus eodem libro:

—— Attollit integrum
Se femur, & quanquam, &c.

De femine autem eſt illud Virg. lib. 10. Æneid.

Eripit à femine & trepidantis feruidus inſtat.

Ita enim legunt ibi Seruius, Soſipater, & Pierius, qui ita dicit legi in Codice Mediceo & antiquis aliis exemplaribus. Quanquam ſunt qui ibi legant Femore: Item illud Lucretij libro quarto.

—— Ideo faſtigia poſſe
Suarum ac feminum pedibus fundata plicari.

Illud autem inter femora & femina intereſſe conſtat, vt id in tranſcurſu dicam, quod femora exteriorem ſiue poſteriorem coxarum partem ſignificant, femina interiorem ſiue anteriorem, ſi Vallæ credimus, lib. Elegantiar. 4. c. 57. Hæc annotauit Tiraq. in 9. l. connub. gloſſ. 1. parte 9.

FOEMININO vocabulo maſculos contineri, exemplo turpiſſimum eſt, inquit Iuriſc. in l. ſi ita ſcriptum de leg. 2. Veteres enim, cùm aliquem tanquam mollem & effœminatum carpere vellent: fœmineno eum vocabulo, irriſionis cauſa appellabant. Quod iam nunc quoque fieri videmus, Old. Prat.

FOEMINÆ ab omnibus officiis ciuilibus vel publicis remotæ ſunt. Et ideò nec iudices eſſe poſſunt, nec magiſtratum gerere nec poſtulare, nec pro alio intercedere, nec curatores exiſtere l. fœminæ, ff. de reg iur. Iudices eſſe nequeunt, non quia iudicio carent, ſed quia receptum eſt, vt ciuilibus officiis non fungantur, l. cum prætor. §. non autem, ff. de iudic. Adeo autem fœminæ non admittuntur in Republica ad functionem virilium officiorum: vt Deus in pœnam reputet, ſi quando det effœminatos dominatores, Eſa. 3. Et Vlp. l. obſeruare, ff. de off. proconſ. Proficiſci autem: inquit proconſulem melius quidem eſt ſine vxore. Plerunque etiam ipſis fœminæ aduerſus commoda propria inueniatur labborare conſilium, leg. ſi pater, C. de ſponſal. Old.

FOENICES pro Phœnices legitur in leg. 1. & vlt. ff. de cenſibus, Briſſ. in lib. parerg.

FOENVM herbæ appellatione non continetur, Prat.

FOENISECÆ, qui fœnariis falcibus fœnum in pratis ſecant. FOENUM autem à fœtu dictum ſcribit FESTUS, Prat.

FOENVS quod vocabulum vulgò per OE, at in Pandectis Florentin perpetuo per Æ, ſed male ſcribitur, vt oſtendit Agellius li. 6 c. 12 Latinis idem eſt quod vſura, & à fœtu dicitur, imitatione Græci ſermonis τόκος, à partu pecuniæ: cum pecunia pecuniam, veluti fœtum quendam pariat, τὸ ἀργύριον ἀπὸ ἀργυρίου τίκτον. Qui argentum ſuum non dedit ad vſuram, apud Pſalmographum regium, id eſt, fœneratus non eſt: quod etiam Græci τοκογλυφεῖν dicunt. Brech. in l. vſura, in tit. de verb. rer. ſignif. Adde Curtium εἰκοσῶν, lib. 3. c 29. tom. 1. Reliqua repete ex verba FENUS, ſupra.

FOENERARI pecuniam ab aliquo, pro mutuam accipere Paulus dixit in l 3 ff. de ſolut. Briſſ. in lib. parerg.

FOETÆ, abſoluto vocabulo dicuntur puerperæ, quæ iam partu abſolutæ ſunt. Spieg.

FOLLIS in l. 82. ff. de cond. & demonſt. & l. 1. ſi quis pecun. conflauer. in C. Th. Crumenam & ſacculum pecuniæ ſignificat, vt & Vegetius lib. 2. c. 20. probat, Denique, ait, decem folles, hoc eſt, decem ſacci per cohortes ſingulas ponebantur, in quibus hæc ratio condebatur. Addebatur etiam ſaccus vndecimus, in quem tota legio particulam aliquam conferebat, ſepulturæ ſcilicet cauſa. Hinc in folle reliqua offerre, d. l 81. id eſt, vt exponit Erasmus Chil. 4. cent. 9. prouerb. 37. inexplorate, inexplicate & confuſè: ſicut qui ſyngraphis & pecuniam ſacculo incluſas offert. Opponit enim Calliſtratus. In folle reliqua offerre ea quod eſt, Rationes reddere, id eſt, legendas offerre rationes primum, deinde computandas, vt explorari poſſit, indurationes probè an improbè referantur, accepta rectè relata, an non rectè: ita, vt à facto res incipiat, perueniet autem ad pecuniam, Prat. Briſſ.

FOLLIS nummi aurrei genus eſt, l. 1. & 3. C. Theod. quor. appell. non recip. & l. 2. C. de prætor. lib. 12. ſic accipitur apud C. Harmenopulum vel potius Iuſtinian. in lib. περὶ νόμων χειρογρ. tit. 2. ἀφ' ἧς τὸ χλίμμα ἐγγίνεται κατ' ἐνεγκλωμένην ἐν φόλλεις, vbi legendum φόλλεις: vbi etiam, ait, ſingulos facere ſiliquæ partem 12. Sicq; folles accipiendos cenſet, in l. 3. C. Theod ſu. 1. Briſſ. φόλλεις verbo vſus eſt Euſeb. lib 10. Eccleſ. hiſtor. φόλλεις plane ἀβίλα interpretatur Suidas & Moſchopulus. Inter glebam autem ſenatoriam & follem nihil intereſſe putat Cuiac. ad l. 2. C de præt. lib. 12. vide Gleba, Prat.

FOLLERALES dicti ſunt Græcis, qui Romanis Terentiani. Ij ſunt autore Marcellino in Chronico, quibus ſuo nomine figuratis placabilem plebi commutationem Anaſtaſius diſtraxit. Cuiac. ad l. 2. C. de prætor & hono. præt. lib. 12. Prat.

FOLIVM pentalphærum, FOLIUM Barbaricum & Malabathrum, l. fin. §. ſpecies, ff. pe publ. pro eodem ſumi debere videntur, diſtinguíq; hac ratione, cognomine à regionibus, in quibus prouenit folium, aut à foliorum latitudine, anguſtiáve ſibi comparato. Barbaricum enim à folio Indico exiſtimo cognomine tantùm differre: vt & Pentalphærum (pro quo tamen Hadrophærum malim) à Meſophæro & Microlphæro, quod (vt iam dictum eſt) à foliorum latitudine hoc ſibi nomen comparauit. Atrianus enim in Periplo ſic inquit, de Malabathri differentiis loquens: Hinc tria genera efficiuntur, è maiore enim folio, quod Hadroſphærum Malabathrum dicitur: è minore Meſoſphærum, ex minimo verò Microſphærum. Horum ſane Plin. meminit lib. & c. 12. vbi de Nardi foliis loquitur, amplitudine tantùm & anguſtia foliorum, quæ in vna & eadem planta, alia maiora, alia minora, alia minima habeantur, differre ſcribens: ſed videtur perperam in eo loco, vt & alibi, confudiſſe Malabathrum cum Nardi folio, falſis odoris cognatione, quod & quibuſdam tuo tempore contigiſſe annotauit Dioſcord. Nec tamen caret prorſus dictus Pand. locus, Prat.

FOLLIS in l. plenum D. de vſu & habitat. videtur pro oleis ſumptum, vt ſcribit Cuiac. 10. obſeruat. 37. cùm ait Vlpian. Vſuarium neque foliis, neque oleo, neque frumentum, &c. vſurum, Prat.

FOMENTA, ſunt medicamenta, dicta à fouendo, hoc eſt calefaciendo & recreando, Ouid. Fomenti que iuuas vulnera noſtra tuis Inde eſt fomenta & fomentatio, vt apud conſultos iuris de leg. 3 l. ſi cui, &c. Nebr.

FOMENTA calumniarum, l. celebrandis, 19. C. de nupt.

FOMITEM frumentarij tituli dicitur Impp. l. fin. C. de frumen. vrb. Conſtantinop. tametſi in corruptis exemplaribus paſſim legatur, firmiter, pro fomitem, ex C. Th. Briſſ Prat.

FOMES carnis eſt languor naturæ, qui appellatur concupiſcentia carnis 15 quæſt. 1. §. itaque, Prat.

FONS à fundendo dicitur, quod inde aquæ fundatur, quam Vlp. l. 1. ff.

Digitized by Google

l.1.de fonte,viuum vocat, ex perpetua quadam causa. Quare primum à cisterna in hoc differt, quæ aquam imbribus collectam continet. Deinde à puteo distat,quod cum aqua de terra manat & sui sese haurientibus præbet, fons dicitur: Vbi vero in alto & profundo est,ibi potens appellatur. Vt tamen fontis nomen non amittat. Nam omnis puteus fons est, non autem omnis fons puteus. Vnde Columella, fontem putealem dixit lib.de re rust.11.c.2. Spieg.Prat.

FONTEM memoriæ Vlp. l.familiæ, de verb.sign. vocat propagationem nominis,Connanus lib.8.c.5.n.1.

FORAMEN in imo pariete conclauis, vel triclinij,proluendi pauimenti causa,l.28 de seruit. prædior.vrb.

FORAMINA, quasi diminutiua à foribus dicta Non. Marc.scribit, Briss.

FORANEOS, forenses substantiue pro extraneis & peregrinis, Commentatores, vt pleraque alia more suo, hoc est, sine exemplo probati autoris vsurpant.

FORANEVS, vide Officialis foraneus.

FORBANNVM pro relegatione, vel certarum regionum interdictione: & forbanniti interdicti. Legis Franc.c.50. Vt Comes, qui latronem in forbannum miserit,vicinis suis & aliis comitibus notum faciat, eundem latronem à se forbannitum,vt illi eum non recipiant, Prat.

FORCICVLA quid sit vide Goth.ad l.8.ff.de leg. Corn.de falsi.

FORENSIS homo, causidicus, vel qui se in foro exercet.

FORENSES actiones, quæ alibi ciuiles, siue rei familiaris, priuatæ,aut pecuniariæ dicuntur. Vlp.l.1.ff.de incen. nauf.Et quanquam sint de his facinoribus etiam criminum executiones,attamen recte prætor fecit,qui forenses quoque actiones criminibus istis præposuit,Hotom.

FORENSIA instrumenta, quæ dicantur, & quanta eis fides adhibenda,not.l.pen.C.de fide instrum.& per Azon.in Summa. C.eod. Ἀγράφων. Iustin. in Nouell.de Tabell.dicuntur,Prat.

FORENSIA pretia dicuntur ea quæ sunt vsitata eo in loco in quo distrahuntur, Gothofr. ad l.vlt. §. hisque adiicimus,& C. de administr. rut.

FORENSIS iudex, secularis, c.si clericus laicum de for. compet. lib.6.inde forum fori, pro foro seculari passim apud interpretes iuris ciuilis,& pontificij reperias, Prat.

FORI præscriptiones,quibus iudicis tribunal declinatur.Hæ principio litis opponi debent, l.fin.C.de except. Prat.

FORI exceptioni annunciari videtur, cum quis soluere incipit, vel paciscitur, vel iudicium suscipit, Bartol.& Goth.ad l.52.in princ. ff.de iudic.

FORESTA est locus vbi feræ inhabitant vel includuntur, gloss.c. cum dilecti.De donat. alias dicitur latum nemus, de his ponit Felin.in c.Rudolph in 16.col.alias 13.versic. quid autem sit Foresta de rescript. Et vbi quis habet vsum venandi secundum Ber.de donat.c.cum dilectus,in gl 1. Prat.

FORERII Lege, Mercatores.

FORICARII, l.17. §.fiscus, ff.de vsuris, quadtum conficio,sunt foricorum conductores. Iuuen.Sat.3. Inde reuersi conducunt. foricus.

FORINSECVS,idem est quod foris,in Auth.de Eccl. rer.im. alie. §.fin.Vtitur & hoc vocabulo Plin.maior. Prat.

FORIS facta, c. ad audientiam extr. de rescript. sunt pecuniariæ pœnæ delinquentium,vt exponit gloss.vide c.presbyteri, extr. de pœn.Prat.

FORMA significat modo faciem cuiusque rei, modo calidam, vt cum extra quæ dantur,de forma appellantur. Forma autem vt Seruius tradit in 8. Æneidos in eo loco, versantque tenaci forcipe massam.Dicitur à foruo, quod calidum significat, vt etiam Nonius Marcellus autumat. Quanquam Christophorus Landinus lib.1. eiusdem operis aliunde deducit. Idciro Horatius lib. 3. carminium Ode 13. non ineleganter formam sepulchritudinem faciem appellat, sicque amoris atque libidinis voluptificum suauissimumque incitamentum,illectamentum,irritamentum, vt vocat Valer.Maximus lib.3. rerum memorabilium,tit. de Verecundia, vt annotauit Tiraq. in 2. leg. connub gl.1. part.2.

FORMA est, quæ essentiam rei præstat,l.Iulianus, §.si quis rem. ad exhibend. & quod de substantia dicimus, vt si in testamento desit voluntas, vt quia furiosus aut impubes testatus est l.generali,C.de sacrosanct.eccles.aut in contractibus deficiat consensus l. cum Aquiliana, de Transact. Quod & ad materiam protrahendum est. Nam & ea contractui perficiendo necessaria est, vt res ex venditoris, precium ex emptoris parte l. in venditionibus de contrah. empt. §. precium, Inst.de empt. Alio qui actus ipsi, si horum aliquid definiat,omnino pereunt, Prat.

FORMA,facies cuiusque rei. Fere enim idem sunt Vlp.de Seruit. vrb.præd. l. qui luminibus. Sciat se formam ac statum antiquorum ædificiorum custodire debere. Est & in iure, vbi & regulam & modum significat.

FORMA,modus,lex,conditio,l.10.ff.de pollicit. Quo casu certaminis editio licita est, forma pollicitationi data seruanda est, Sic Vlp.l.2 §.2.ff.ad munic. Prat.

FORMA in plerisque rebus materiæ præstat. Hinc Labeo & Sabinus dicunt,abesse rem,cum abest forma,l.13. ff.de verbor signif. Ouid.lib Transform.2. Materiam superabat opus. Astipulatur Caius in l.muliebris de verb. signif. Plerunque plus est in manus precio: quam in re. Spieg.

FORMA quoque, lignum illud est, quo calcei informantur, Vlp. ad l.Aquil.sed & si. Si forma inquit, calcei ceruicem percussit. Item tit. Locati, l.item quæritur. Si forma calcei tam vehementer ceruicem percusserit, Nebriss.

FORMA causæ, ordinata series est, item ad substantiam ducens. Substantia vero, quæ primam rei essentiam præstat. Solennitas, modus est,seu qualitas quædam rei accidens,qua actus fit solennis, Alciat.c.15.lib.5. Paradox.

FORMA mutui, vide Mutui forma.

FORMA pristina,l.si quid C.de seruit.

FORMÆ pro ordinibus & decuriis quibusdam intelliguntur, scrimis,C.de palat.12.ex Pyrrho, Prat.

FORMA iuris l.5. C. de ap. l.1. C.quando prouoc.l.15. C.de vsuf. Briss.

FORMA iuris fiscalis pactis priuatorum conuellenda non est; iuxta Papinianum,in l.inter debitorem,ff.de pact.Spieg.

FORMAM Senatusconsulti, quo tempore principes rerum potiebantur, vide in l. item veniunt, §. præter hæc multa ff.de pet. hæred.Spieg.

FORMA iurisdictionis,pro modo, siue potestate qua ius alicui dicere permittitur.Callistr.l.31 ff. de falsi. Aut si plus meminisse videatur,quam ex forma iurisdictionis pati possint,vt Imperatori deferibatur, æstimaturo quatenus coerceri debeat.Hot.

FORMÆ nomen latissime patet. Dicimus formam iuris,legis,edicti,Senatusconsulti,l.7.§.si paciscar.l.42.ff.de pact.l.21.ff.de minorib. l.1. C. de vendit. rer. fisc.l.1.in fin.l.15.C.si cert.pet.l. 14. ff. qui satisd.cogn. l.1.C.de vsufruct. 1.1. C. de rei vind. Et forma absolute in l.31. ff. de admin. tuto.l.15.C de sacrosanct.Ecclesiis. Dicimus & formam contractus,l.7 §. ex contratio,ff. solut.matr.l.52. ff.de verb. oblig. Forma prouinciæ. l.7. §. ff. de interd.& relig.Briss.

FORMÆ actionum & effectus eis à lege attributi, sunt ipsarum (actionum) naturalia priuilegia. Goth.ad l.2.in princ.ibi,suis tamen naturalibus priuilegiis, C.de constit.pecun.

FORMA censualis,id est,regula,qua cauebatur,vt agri in censum referrentur,l.4 ff.de censibus, Prat

FORMA agrorum l.8. ff.ad l.Iul.pecul. & Sicul. Flacc.& Hygen. sæpe. Quod exposui lib.4.antiquitatum, Briss.

FORMÆ aquæ ductus, id est conceptacula quælibet, quibus distinguitur aquæ ductus,quæ Græci δεξάμεναι l.27.§ si quid cloacarij,ff.de vsufr.& aquæ forma in l.39. §.hæres,ff.de leg.libr. 1.& in l.3.& l.6. de aquæduct. l.11. C. & apud Frontin.in lib.de aquæduct.non semel.Sed & in Itineratio Anton. Nunc nomina aquarum,quæ vsibus æternæ vrbis formarum constructionibus aductæ sunt, indicemus. Sic aquam formarum apud Cassiod.lib.3.Variar. epist. ad senat. vrb.Roman.& formarum curam apud eundem authorem lib.5. Variar epist.ad vniuers. possess. Harum formarum comes Romæ posterioribus temporibus constitutus fuit, vt ex notitia, quo loco de præfecto vrbis Romæ agit,& ex eodem Cassiodor. lib.7. Variar. intelligimus,vbi formula comitiuæ huius traditur. Ex his efficitur, l.1. ff.de aquæduct.l.11. C. formarum meatus legendum esse: vt alij emendant, forinarum. Nam formas etiam per agros transeuntes eodem modo Vlp. dixit d. §. si quid cloacarij: Et tam fulcum publicarum aquarum per agros meantium maceriis quibusdam inclusum quam ipsam fabricam aquæductus,formam veteres appellant.

FORMA Edicti l.3.ff.de calumniatoribus,l.14.ff.qui satisd.cogu. l.vlt.ff.de inspiciendo ventre,l.4.C.de his quæ vi.

FORMA perpetui Edicti l.1. C.vti possid.l.17. C.de furtis l.9.C.de collat.l.2.C.de condit. Briss.

FORMAS in quibus æra fundantur, dixit Plin.lib.36.c.22.Briss.

FORMALE precium in l.63. in fin.ad l.Falcid. alij formarum & præscriptum, à contrahentibus interpretantur. Alij formæ censuali definitum, in qua exactissima rerum inibatur æstimatio, Briss.Prat.

FORMALIA iustificari dicuntur, quando examinatur an sit rite appellatum,de quo ff.de appell.recip. & C.eod tit. Hodie,Zasius ait,in bonis consistoriis primo iustificantur formalia, antequam audiatur causa appellationis, in l.præses prouinciæ,ff. de re iud.Spieg.Prat.

FORMARE actionem, l.7 §.quinimo, ff.de pact.l.15 ff.de negot. gest. Formari etiam contractus dicitur pacto quod inest,formamque, ac legem & modum dat l.10. C.de iure dotium. Formare instrumentum, concipere est, l.9. §.solent, ff.de pœn. Briss.

FORMARE nummos,falsa fusione.vide l.2.de falsi.monet.

FORMARE punctum vocat Bartolus cum in conclusione scopum iuris in vnam aut paucas theses reducerent,vel consensu partium, vel authoritate iudicis, vt ad principem referretur, ff

magna & dubia admodum esset causa. Si leuior, ad aliquem iurisperitum. Inde est titulus C. de relationibus. Ex quo multa præclara vetustatis vestigia relucent, ad colligendam æquitatem. Prat.

FORMICAPES, vide Goth. in not. ad l. in pr. ff. de tigno iuncto.

FORMIDOLOSVS, qui formidat, & qui formidatur. §. si quis. Instit. de pupill. substit. l. fi. C. de iur. delib.

FORMITER iuratur, quando cum causa adiecta, vel cum expressione contractus iuratur. Informiter vero, cum causa iuramenti non exprimitur, Zasio de act. paragraph. item, si quis postulante, Institut. de act. Quod vt recte intelligatur, quia doctores vulgo, tum in explicationem dict. §. item si quis postulante, tum in l. si quo patroni §. si quis iurauerit. ff. de iure iuran. errant hac in re, aduertendum est iusiurandum quod iudiciale dicitur, duplici differentia præstari, formiter & informiter. Formiter iuratur, quando ex causa, quæ nominatam formam contractus, aut delicti habet, iuratur, & hoc casu pro iurisiurandi conseruatione, competunt duo remedia. Primum est, quod actio quæ alias dicta nascitur ex tali contractu, post iuramentum redditur vtilis: quod quidem iuramentum plenam facit fidem, vtcunque contractus aut delictum non appareat. Exemplum, peto fundum à Titio quem ab eo emi, sicut delata mihi ab ipso iurisiurandi conditione hoc iuraui: &c. ista dicitur vtilis ex contractu: ante iuramentum potuissem agere aduersus Titium directo sed quia ego, ipso deferente, iuraui, ideo conceditur iam mihi vtiliter propter sacramentum, & hoc casu dicor iurasse formiter: quia expressi causam quæ habet nominatam formam contractus, nempe emptionis. Et sic de reliquis. Alterum remedium est actio in factum ex iureiurando: licitum est intendere quam malueris, idque vulgo receptum est. d. §. si quis iurauerit. Informiter vero iuratur, quando ex aliquo facto siue negotio informi seu innominato, iuratur, quod etsi non habeat propriam actionem, aptum tamen est secundum æquitatem parere obligationem: tunc cum nulla sit nominata actio quæ vtilis dari possit, locum habet duntaxat hæc actio in factum iuratoria, item ex omnibus actionibus realibus, si iuratum fuerit, nulla præter hanc exerceri potest actio quemadmodum Oldendorpius tradidit nouiter in suis classibus. class 1. act. 9. & habemus in l. sed etsi possess. & in l. si duo patroni. §. si quis iurauerit. ff. de iureiur. Male ergo interpretes iuris vulgo autumant, informe iuramentum esse, cū causa iuramenti nulla exprimitur, vt si iurem simpliciter, Titium mihi debere decem: nam tale iuramentum à probo iudice non debet admitti, nisi iurans referat se ad acta iudiciaria. Vexellit autem eos, vt ibidem Oldendorpius ait, phrasis horum verborum: si iurauero te Stichum mihi dare oporteret: non bene ab ipsis intellecta. Nam iurisconsulti non hoc volunt, quasi tam nuda iurandi formula sufficiat, sed quod totam actionem in personam cum sua causa tali compendio loquendi significare solent. Informe ergo iuramentum intellige, non quod nullam, sed quod innominatam causam complectatur, facit l. iurisgentium. ff. de pactis quia in iudiciis nihil debet admitti, sine causa generali siue speciali. Ita Oldendorpius classe 1. act. 9. Mynsingerus in §. item si quis postulante, à num. 16. vsque ad num. 30.

FORMVLA à forma diminutiuum est, prorsus tamen à corpore abhorret, & accipitur pro præscripto, norma vel nota: Item pro actione apud Paulum l. si seruus, ff. de furt. Si seruus nauem exerceat, non voluntate domini de eo quod ibi periit, vulgaris formula in dominum danda est, hoc est, actio in factum, ex edicto naut. caup. stabul. quæ oritur ex recepto. Prat.

FORMVLAS latini auctores pro actionibus accipiunt: quas ne populus vt vellet, instituerent, certas solennesque esse Romani prudentes voluerunt, l. 2. §. his legibus, ff. de original. iur. Cic. pro Rosc. Comœd. Sunt iura, sunt formulæ de omnibus rebus constitutæ, ne quis aut in genere iniuriæ, aut in genere actionis erraret. Expressæ sunt enim de vniuscuiusque damno, dolore, incommodo, calamitate, pubice à prætore formulæ, ad quas priuata lis adcommodatur. Quintil. declamatio. 260. Si tolerabile formula erraret in petitione pecuniæ. Sic formulæ familiæ erciscundæ, communi diuidundo, finium regundorum ab Vlpian. dicuntur in Institut. tit. 19. & vulgaris formula pro actione de peculio in l. 42. ff. de furt. Et damni dati formula apud Plinium libr. 9. cap. 59. pro actione damni iniuriæ: de qua & Quintil. declamatio. decimatertia sentiens, & tamen, ait, quis indignetur apes formula vindicari? Et formula Fabiana apud Paulum lib. 3. sentent. tit. 5. Et formula iniuriarum apud Sueton. in Vitell. cap. 7. & Senecam lib. 6. controuers. Formula item. ad exhibendum, apud Plin. libr. 5. epistol. ad Tranquill. & formula Hypothecaria, ad quam Martian. librum singularem scripsit, vt inscriptiones multarum legum testantur, & formula de dolo malo apud Cicer. libr. 3. offic. Sic formulas accipio apud Quintilian. libr. 7. cap. 4. Sed etiam in formulis, ait, cum pœnariæ sunt actiones, nos ita causam partimur, an commissa sit pœna, an exigi debeat. Sic & à Tacito in libr. de oratoribus vsurpatur. Eodemque sensu accipio quod ab Alpian. in Institut. titul. 19. scribitur, fideicommissa non per formulam peto, id est, ordinario iure per actionem à prætore datam extra ordinem cognitione prætoria. In ordinariis enim tantum iudiciis formularum conceptio spectabatur: in extraordinariis non item, l. 47. ff. de neg gest. Hinc & sub formula iudicare dicebantur, iudices à prætore dati, qui formulæ cancellis adstringebantur. Sic enim ille in lib. 2. de Clemen. Clementia, ait, liberum arbitrium habet, non sub formula iudicat. Quintil. lib. 1. c. 11. priuata quoque iudicia sæpe vnum iudicem habere multis & diuersis formulis solent, ita attrocitatem formularum apud eundem auctorem accipe lib. 7. c. 1. & formulam fiduciæ apud Cicer. lib. 7. epist. ad Trebat. Formularum autem nomen etiam ad alia pertinebat. Nam & stipulationum & testamentorum formulæ vocabantur. Cæterum qui formulas concipiebant, formularij vocabantur à Quintil. lib. 11. cap 3. ad fin. Cicero formularum cautorem vocat lib. 1. de oratore. FORMULA cadere, vide supra in verbo cadere, Briss.

FORMVLAM intendere, pro dictare actionem, seu dictare iudicium: & formula excidere, pro cadere causa, apud Suetonium, Prat.

FORMVLÆ iuris, id est, solennitates tantum antiquæ circa actiones, sublatæ sunt tandem ab Impp. Constantino, Theodosio, & Valentiniano, non ipsa actionis formula, vt quidam existimarunt, & quidem magno suo errore, & litigantium incommodo: Nam si ex facti serie, quantumuis bene narrata, aut nullam aut ineptam colligas conclusionem, quæ haud recte, quam à speciali actionis inuestigatione oritur, totus libellus corruit, vt probat Iason multorum testimoniis in l. 1. ff. de edend. Prat.

FORMVLÆ, quæ & actiones dicebantur, erant solemnium verborum conceptiones, quibus eadem in re populus Romanus vti consueuerat. Vulgus hodie stylum formulariúmve appellat. Earum autem Iurisconsultos principes & tanquam architectos fuisse, nemo nescit. Tales formulas ex diuina veterum scriptorum obseruatione plurimas, deque variis materiis conceptas, collegit Hot. Confer lexicon verborum Brederodij in verbo formula. Vide & infra in adiectis Lexico.

FORMVLA familiæ erciscundæ communi diuidundo, finium regundorum apud Vlp. tit. 20. reg B. iff.

FORMVLA de dolo malo apud Cic. lib. 3 offic.

FORMVLA Fabiana apud Paul. lib. 3 sent. tit. 3.

FORMVLA ad exhibendum apud Plin. epist. 11. lib. 5. Briss.

FORNACARIVS seruus, & fornacator: qui ignis in forno siue fornace accendendi curam habet. Fornacarius seruus, vt annotat Budæus in l. 27. §. 5. ad l. Aquil. Idem erat qui pistrinarius vel pistor. Nonio fornum & fornaces dicuntur à forno, quod est calido, vnde forcipes, quod candens teneant ferrum. Varro de vita populi Rom. Cocula, quæ coquebat panem, primùm sub cinere, postea in forno: cuius vtriusque vocabulum à forno ductum, id est, à calore. Vlpian. l. 27. §. 5. ff. ad l. Aquil. si fornacarius seruus coloni ad fornacem obdormisset, & villa fuerit exusta, Paul. lib. 13. & 14. ff. de instr. vel instr. Instrumento balneario legato continetur & fornacator. Vtrobique tamen fornicarius & fornicator legitur, non recte, quum à fornice fornicator, à fornace fornacator declinetur. Hot. Adde Turneb. aduers. lib. 8. c. 9.

FORNACATOR, l. 14. ff. de instructo vel instr. qui vt quidam interpretantur in balneo succedendæ fornacis & camini curam gerit, Briss.

FORNICARI, non est proprie stuprum inferre, sed opus aliquod ad speciem fornicis fabrefacere: quod vocabulum à fornice deriuat Calepinus: sed reclamante Insulano, quod à verbis nomina deriuare soleant. Vnde à fornicari venit fornix, Spieg.

FORNICARI in l 17 §. fiscus, ff. de vsur. opifices sunt & propolæ, siue institores qui tabernas à fisco conducunt sub fornicibus, id est arcubus, vt ibi merces suas venales habeant. Florentini libri habent Foricarij: quod si rectum est, Brissonius putat eos significari, qui foricatum vectigal à fisco conducebant: de quibus Iuuenalis Satyra tertia commeminit.

—— Et verso pollice vulgi
Quemlibet occidunt populariter: inde reuersi
Conducunt foricas. ——

Constat autem vrinæ vectigal à Vespasiano Romæ impositum fuisse, Prat.

FORNICATIO cum meretrice vel concubina est mortale peccatum, & à iure diuino prohibitum: licet quidam vulgares & ignorantes credant oppositum: quod est falsum: vt not. Panorm. in cap. inter opera ad fi. de spons. Old. & Prat.

FORNICATIO est cuiuslibet illiciti coitus genus, qui fit extra vxorem legitimam, specialiter in vsu viduarum, meretricum, vel concubicarum, Prat.

FORNICATVM opus dicimus, quod sit concameratum, seu ad formam

Digitized by Google

formam testudinis factum, id si angulosos recessus habeat, Anagliphum appellari solet: quam Græci, Budæo teste, in lege. si inquilinus. ff. locati. Cameram vocant Fornix, arcus, testudo. cognata sunt vocabula, sed tamen nonnihil inter se differentia, vt ibi indicat. Spieg.

FORO cedere, Argentarij, Mesulatiique dicebantur, qui actum suum deserebant, &, vulgo loquimur, Bancham ruptam aut fallitam faciebant, ab eo quod circa forum, eorum tabernæ positæ essent. l. 7. §. quoties ff. depositi, & l. vltim. ff. de curat. bon. dan. Seneca lib. 4 de benef. c. 25.

FORO Interdicere plus est quam aduocationibus, l. mortis est. § 1. ff. de pœnis.

FORO te para hoc est ad forenses actiones ne imparatus accedas. Spieg.

FORPICEM cuius meminit cap. vnic. §. Si quis quinque de pac. ten. & eius violat. in visib. feud. qui accipias docet Archidiaconus cap. in scriptis octauo, quæstione prima. Prat.

FORTE, id est, verbi gratia seu, vt puta. l. 15. §. vlt. ff. de pignoribus l. 16. ff. de iure dotium. l. 7. §. sicut autem. ff. de interd. & relegat. Briss.

FORTE non est nota dubitationis, sed assertionis c. 2. ibi glossa ext. de testam. Io. Bello. Etym.

FORTIDIANVS fundus vide l. 7. C de legat.

FORTIVS, pro multo magis, in l. 2. in fi. ff. ne quis eum, qui in ius l. pen. ff. si quis cautio. l. 2. §. item si filij fam. ff. famil. ercisc. l. 3. §. vlt. de vsu & habit. l. 5 §. si pupillus. ff. de reb. eor. l. 15. si negauerint, ff. de adult. l. 3. §. vlt. ff. vsusfruct. quemadmodum cau. Briss.

FORTVITO, item fortuitu, hoc est casu: vulgo dicunt ex casu fortunæ.

FORTVITVS casus, intelligitur id quod ita accidit, vt hominis consilio, cura, ac diligentia prouideri aut præcaueri non potuerit vt satis Vlp. indicat in l. 2. § si eo tempore. ff. de administr. rerum ad ciuit. pertinent. Obseruandum autem quod casus fortuiti vel natura accidunt, vt maris tempestas, concussus fortuiti vel natura accidunt, vt maris tempestas, concussus, gelatio, grandinatio, fluminis impetus, aduersa veletudo: ad hæc mors: quæ ob id fatum dicitur, vt ait Pyrrhus. vide gloss. singularem Aret. in §. 1. de capitis diminutione Institut. vel hominis facto contingunt vt latronum insidiæ, hostium incursus, vis etiam priuata improuisa, iudicis iniuria, vel iniqua sententia, falsa testium depositio atque testamenti falsificatio, & his similia quæ interpretes sparsim indicant. Spieg.

FORTVNA vocabulum medium est: sed cum fortunam solam dicimus, intelligendus est inopinatus prosperæ cuiusdam rei euentus. Sic thesaurum fortunæ donum appellamus. l. si is, qui in aliena. §. communis. ff. de acquir. rer. dom. & §. quod si seruus, ibid. Sic fortunam vniuersorum debitorum suscipere l. 11. de vsuris. FORTUNA aliud dedit, quam cui operam dabat. Prat.

FORTVNA singulari numero pro facultatibus & opibus. l. 40 §. 1. de statu lib. Argentarius coactor cum pene totam fortunam in omnibus haberet, seruis actoribus libertatem ita dedit Si ad meliorem fortunam peruenerit l. vn. §. cum autem. C. de rei vxor. act Prat Briss.

FORTVNÆ regnum. Seneca: in regnum fortunæ & quidem durum peruenimus, Gothofred. ad leg 1. Cod. de emendand. seruorum.

FORTVNAM curiæ subire. l. 9 §. 1. C. de natural liber. & matribus fortunam iurgandi experiri. l. vnic. C. quand. Imperat. inter pupil vel viduas.

FOCVM. Seneca autor est, triplex forum Romæ olim fuisse. Sic enim libro secundo de ira, addice, inquit, publica periuria gentium, circumscriptiones, fraudes, inficiationes, quibus, tria non sufficiunt fora. Sex vero modis intelligitur forum vt tradit Festus. Primo negotiationis locus, vt forum Fiminium, forum Iulium, ab eorum nominibus, qui ea fora constituenda curarunt, quod etiam locis priuatis, puta in agris & viis, fieri solet. Secundo in quo iudicia fieri, cum populo agi, conciones haberi debent. Tertio cum is qui prouinciæ præest, forum agere dicitur, cùm ciuitates vocat, & de controuersiis, earum cognoscit. Quarto cum id forum antiqui appellabant, quod nunc vestibulum sepulchri dici solet. Quinto locus in naui, sed tunc masculini generis est, & plurale. Sexto fori significant circensia spectacula, ex quibus etiam minores forules dicimus. Inde & forare, foras dare, & fores, ac foras & forecula, id est, ostiola dicuntur. Hæc Festus. Prateius. Forum autem ponitur pro territorio cuiusque iudicis, intra quod potest, in facinorosos animaduertere, l. si pupillus. §. territorium. ff. de verbor. significat. Item est locus, vbi ius redditur, seu est exercendarum litium locus. cap. forus. extr. de verbor. significat. Forum etiam est, vbi domicilium reus habet, vel vbi habeat tempore contractus initi: vnde illud est, actorem forum rei sequi. l. 2. Cod. de iurisdict. omn. iudic. l. actor. C. ob in rem act. facit pro hoc lex 1. 2. & 3. ff. de bonor. authorit. iud. possid. Per forum etiam interdum subsellia intelliguntur, hoc est iudicia publica, quæ exercebantur subsidio, aut certe ex eo loco, vnde cœlum facile perspici possit: quod vel Cicero satis indicat pro Rege Deiotaro. Dictum autem est forum (vt M. varro grauissimus author scribit) libro primo de ling. Latin à ferendo, quod in eum locum litigantes controuersias deferant, sicuti negotiatores res quas vendere cupiunt. Basilica olim dictum Græca imitatione: sic enim Basilica solebat ædificari, vt in superiore parte iudicia, in inferiore negotia exercerentur. teste Vitruuio. Et hodie quoque hæc forma fori seruatur multis in locis.

FORVM autem non dictum est à fando, neque à Phoroneo rege, vt hanc Isidori sententiam docte refellit Alciat. in c. 24. secundi dispunction. Anchor. Prat.

FORVM appellat Quintilianus, in quo iudicia publica exercebantur. Idque Isidorus probat in lib. Etymol, cuius transcripsere verba pontifices in d. c. forus, vnde Fori ius l. 8. qui sui iuris cognant. Et.

FORVM Boarium, Piscarium, in quo boues vel pisces væneunt. Quæ omnia, inquit Varro in vnum locum contracta, postquam ædificatus est locus, appellantur macellum. Prat.

FORVM, conciliabulum. Liuius per fora & conciliabula, omnia quæ extra vrbem erant, maiora & minora oppida, castella & loca intellexisse videtur, in quibus essent conuentus aliqui iuridici, prout annotat Turnebus libro primo aduersarior. capit. vndecimo. Alias forum erat locus nundinationis & negotiationis: vbi etiam ius dicebatur, vt forum Flaminij. forum Iulij, forum Licinij, ab eorum nominibus qui ea constituenda curarunt. Conciliabula vero cum loca essent, in quibus ius diceretur & in concilium veniretur, tamen foris inferiora erant, interdum tamen in municipij ius ascendebant.

FORVM suarium in l. 1. de offic. præf. vrb. §. cura carnis omnium de hic Budæum. Spieg.

FORVM competens, *handmahl, ein bequemliche, ordentliche gerichtstat.* Quasi quis eo loco se iuri obtemperaturum manu propria iurauerit, vnde dicitur: *handmahlbevveisen*, pro eo quod est, *sein Herkommen bevveisen.* Verba sunt significantissima, venerandæ antiquitatis, nec splendorem verborum, sed rem curamus.

FORVM competens, id est, proprium, congruens: forum incompetens, incongruum, alienum. Gothofr. ad rubr. de iurisdict. omn. iudic.

FORVM competens, cur parere necesse habemus, eoque cogi possumus, tot. tit. ext. de foro competente. vbi vide Felin. & Panorm.

FORVM diadematicum apud Varronum videtur esse appellatum illud Pisæum iudicium, quo victoribus diademata & coronæ tribuebantur, Pisis inquit. diadematico foro præstatur virtuti laus. Prat.

FORVM neutri generis est, & dictum ab eo, quod controuersiæ & res venales illuc ferantur. Isidorus tamen forus dixit, dict. capit. forus. sicut & Lucillius, Pomponius, Attellanarius & Marcus Victorinus, vt refert Gothof. ad dict. rub. C. de iurisdict. omn. iudic. sed eruditiores forum: vt forum Iulium. forum Cornelium. de quo Prudentius Poeta illo versu:

Sylla forum statuit Cornelius.

Hoc Itali vrbem vocitant. hodie tamen Immola vocatur, vrbs notissima: licet quidam refragentur, inter quos Blondus, & cum aliis Felyn. in cap. significante. in vlt. verbis de rescript. & in hanc sententiam nostram contra Isidorum. venit Alciat, in lib. 2. Dispunct. capite vigesimo quarto Cotta & Old.

FORVM agere seu conuentum, quæ locutio in Cicerone lib. 3. epistolar. familiar. & septimo Act. in Verr. frequens est, dicebatur, qui prouinciæ præerat cum ciuitates vocabat, & de controuersiis eorum cognoscebat auctore Festo libro sexto, vide paulo ante. Seneca autor est Seruius ad illa Virgilij Æneid. verba. indicitque forum, id est, tempus & locum agendorum negotiorum designat, qui conuentus vocatur. Quod verbum apud Cæsarem & Plin. sæpenumero reperies. Briss.

FORI disputationem Pomponius in nobili illa l. 2. origin. iur. Old. exponente, accipit, pro applicatione legum ad commoditatem Reipublic. cuius negotia in foro tractari solent. Dicimus enim in foro disputare, sicut vti foro, dissimire foro. Spieg.

FOSSA est receptaculum aquæ manu factum, l. vnic. ff. vt in flum. publ. l. vn. in fi. ff. de ripa manu. l. 1. §. c. ff. de aqua cottid. l. 26. ff. de dam. infect. Fossæ agrorum siccandorum causa factæ. l. 1. §. sed & fossas & §. vlt. & l. 2. §. 1. & l. 24. ff. de aq. & aqu. pluu. Briss.

FOSSARII qui sunt, vide Gothofr. ad l. 4. Cod. de sacrosanctis ecclesiis.

FOSSATVM pro fossa & vallo, quo castra cingebantur, vel (vt alij volunt) pro ipsis castris: quia fossa cingi solebant, in l. 3. §. is qui in explorarione. ff. de re milit. Veget. libr. 4. cap. 11. 6. Musculos dicunt maiores machinas quibus protecti bellatores si lutum obfuerit, aut ciuitatis fossatum, apportatis lapi-

Digitized by Google

dibus,liguis, ac terra non solum complent, sed etiam solidant.Suidas.σίδηρον, τὸ φασκώλιον. Constantin. lib.6.epit.tit.5. τὰς ἐν φασκώλῳ κλίσπονσις εἰμὶ ἴσως σφοδρὰς ἀφεστίτεμβν τὸ πτῶμα. In libello etiam Variorum auctorum de limitibus ita scriptum est: Fossatum decisum, paruum in fine pro termino posuimus.B.iff.Prat..Vide & Goth.in noth.ad l.18. C.de episc. audient.

Fossatvm recentiores scriptores vocauerunt castra, Capitolinus in Gordianis, castra omnia fossato circuibat. Quia & apud Suidam hoc vocabulum reperitur. & Apud Leonem Imperatorem,vt annotauit Turnebus aduersariorum lib 2.c.13.

Fotiniani l. 5 C. de hæret.à Fotino Galogræciæ Smirnæ episcopo, de quibus in catalogo Hæret.& Isidor.lib.8. Etym.c. 5.Briss.Prat.

Fovea pro scrobe ferarum venandarum causa facta.Paul.ad l. Aquil. Qui foueas vrsorum, ceruorumque capiendorum causa faciunt,si in itineribus fecerint,eoque aliquid deciderit, factumque sit deterius,lege Aquilia obligati sunt,Spieg.

F R.

Fraces,lege Amurca.

Fractvm,interdum dissolutum significat. continetur que sub verbo Rupisse,l. Marcel. de verb.sig.l.si seruus seruum. §.inquit lex ad l. Aquil.Spieg.Prat.

Fraganæ,plagiarij, qui ingenuorum liberos aut seruos alienos vendunt,vel supprimunt, Gothof.ad rub.C.ad l.Fab.de Plagiar.

Fragile consilium.l.1 ff.de minoribus.

Fragilitas humana l.6.§ sicubi,ff.de offic. præsidis.

Fragilitas muliebris l.12.C qui potior in pignore.

Fragilitas sexus l.28.C.de donat.ante nupt.

Fragmentvm, pars fractæ rei. Vlp.Alphenum denique scribere ait, posse ita agi, ius illi non esse,in suo lapidem cædere, vt in meum fundum fragmenta cadant.l.si autem.§. Arist.ff.si seruit.vindicet.Spieg.

Fragor, sonum rei duntaxat fractæ proprie significat, estque fictum verborum à sono.Spieg.

Framea penultim. correpta accipitur pro lancea seu hasta,de qua meminit Iuuenal.Satyra decima tertia,dum dicit:

Et Martis frameam & Dyrtes spiculavatis.

Atque in lectione Zachariæ Prophetæ capite decimotertio: Framea,inquit, suscitare super pastorem meum, & super virum cohærentem mihi. Et ita debet intelligi locus Vlpiani in l.3.§.armis ff.de vi & vi armata, licet aliqui aliter intelligant.Goth.in iam dict §.armis.2. frameam interpretatur hastam angusto breui ferro. Isidor 18.orig.6 Spatam interpretatur & gladium ex vna parte acutum:Framæ meminit & Tacit.lib. de moribus German. Eques.inquit,scuto & framea contentus erat.

Franci.Alberic.in hac dictione auspiciatur regnum Francicũ à Carolo Magno: quod de Romano imperio intelligi non potest. Nam prisci Francorum Reges,puri puti Germani post præstantissimos quosque Imperatores armis eorum exercitu, etiam toties abeis repressi, nec virtuti illorum cedentes, tandem potiti Galliis, Belgica & Celtica regnare ibi cœperunt.Spieg.

Franciscvs Accursius,nobilis Iurisconsultus, Florentiæ natus,ius ciuile Bononiæ anno à Christo nato 1225. magna cum ingenij atque industriæ laude professus est.Glossas in omnes iuris ciuilis libros scripsit, magnopere adiutus is, quas superiores iurisperiti, Irnerius, Bulgarus, Martinus,Placentinus. Ioannes,Azo multifariam adscripserant. Præceptoribus vsus est Ioanne, qui Glossator vulgo nominatur, & Azone. Filium reliquit Franc. Accursium,qui eodem in loco Ius ciuile interpretatus est,patrisque Glossas locupletauit. Prat.ex Hotomann.

Frangere fidem,l.10.ff.de in ius vocando fidem contractus l. 6.C.de hæred. vel act. liberalitatem captiosam interpretatio prudentium fregit l.5.ff.de Transact.

Frater & soror, in transuersali linea sunt in secundo gradu, iuxta leges Cæsareas: secundum Pontificias constitutiones in primo. Quæ sit huius differentiæ causa, exponunt interpretes Iuris Cæsarij supputatio valet adhuc in hæreditatibus ac tutelis:Pontificij iuris,in matrimonio,Spieg.Prat.

Frater per vtrumque parentem accipitur, id est, aut per matrem tantum, aut per patrem, aut per vtrumque,id est, ex vtroque eodem parente. Sed hic numerum non auget.Paul.in l.Iurisconsf.ff de gradibus & adfinibus.Old.Prat.

Fraterne,id est,ex officio fratrum, vt fratres facere decet. Fraterne amare, pro eo quod est, tanquam fratrem amare. Extat apud Ciceronem in libr.1. epistolarum ad Atticum. Hinc fraternitas in lege 13.§.2.C.de legit.hæred.l.13 cap.probat:Et fraternum consortium, in l.11.C commun.de succeff.

Fratres vocamus, qui eodem patre,vel matre eadẽ nati sunt, & tamen Fratrum filij, qui proprie patrueles vocantur,etiam fratres dicuntur. Velleius Paterculus libro secundo. Circa eadem tempora,inquit duo (sic enim legendum est) M s Il fratres vno die triumphauerunt. Non minus clarum exemplum,& adhuc vnicum Fuluij Flacci eius qui Capuam ceperat,filiorum: Sed alterius, in adoptionem dati. Nam census Metellorum, patruelium, non Germanorum fratrum fuit. Hinc factum, vt apud Accium Plautum in Pœnulo: alterius patruelium filius, alterum patruelem, quem Iurisconsulti propriorem sobrino dicunt: velut patris fratrem,patruum vocet.Cutt.lib.2.ὑπομν. tom.2 c.41.

Fratres etiam eodem patre geniti consanguinei dicuntur, tum nostris legibus,vt probatur ex l.1 § consanguineos. ff. de suis & legit cum simil.tum aliis scriptoribus,vt probauit Tiraquel.in tractatu retractuum,tit.1 §.7.gloss.9.in verbo *ou lignagier*,num.4.incip.his igitur. Ex quo etiam Sophocles huiusmodi fratres sæpe vocat ὁμαίμους, veluti eiusdem sanguinis: αἷμα enim sanguis est,idem Tiraquel. in 15.l.connub.gloss.1. part. 15.

Fratres.Hebræi suo quodam more quoslibet consanguineos & cognationis propinquos appellant.& extra vsum nostrum. Nam quis dicat fratres auunculum. & filium sororis? Scriptura tamen etiam huiusmodi cognationes fratres appellat: Nam Abraham & Loth: Laban & Iacob fratres sunt dicti, cum esset Laban auunculus Iacobi. Ex D. Augustino,in capite septimo Euangelij Ioannis. Sed de eare doctissime simul & copiosissime disseruit D. Hieronymus aduersus Heluidium.Spieg.

Fratrem.dici, quasi ferre alterum,scilicet patrem, norum est, aut eum qui familiam sustinet: quare & Græcis φρήτωρ h. e. contribulis esse videtur. Cicero fratrem pro sororis marito vsurpauit. Pro domo sua,& de respons. Aurusp. Et hodie fratres dici vidimus eos, quorum alter alterius sororem habuit in matrimonio: Siegel.

Fratres aruales dicebantur, qui de finibus & terminis motis cognoscebant. Sic enim vetus Glossa Aruales, Sodales:οἱ περὶ ἔρια διαχειρίζοντες δίκας. Varro lib.4.de ling.lat.Fratres aruales dictos ait, qui sacra publica facerent,propterea, vt fruges ferrent arua: à ferendo & arueis.Prat.

Fratres germani dicuntur,ex vtroque parente,consanguinei, ex eodem tantum patre, non etiam eadem matre: vterini contra, ex eadem matre & duobus patribus

Fratres gemini,non gemini fratres dicendum: tametsi non minus latine dicitur frater germanus,& germanus frater.Spieg.

Fratres Imperatores l.33.ff.de pœnis.l.38.ff. ad l.Iul.pe adulteriis,§.qui alias.Briss.

Frater patruelis,filius patrui. Fratres patrueles, sororesque patrueles,dicuntur, qui quæue duobus ex fratribus progenerantur,vt apud Paulum traditum est in l.iurisconsultus. §. eodem gradu,ff.de grag.Spieg.

Fratriæ,duorum fratrum vxores dicuntur.Græce εἰνάτερες,l. non facile.ff.de grad. Alciat.in l.super.C.de transact.Prat.

Fatrimonivm, id est fraterna bona, Senec. in lib. notur.& Goth.ad rub.C.de bon.matern.

Fratris appellatione iurisconsult. complectitur sororem l. Lucius Titius.§.quæsitum.de legat.3.Sed obseruatu dignum, quod Iac.Butrigarius monuit, communem loquendi vsum aduersari: quanquam fratrum nomen interpretatione extensiua nepotes complectitur: vt annotatum est à Ioan. Adr.ad Speculat.de succeff.ab intest.refragatur tamen communis vsus Laicorum.secundum quem disponentes regulantur.l.omnibus de verb.sign.ex l.fund.eod.tit.l.Labeo. de supel.leg. cum concord.legibus: quinimo & sorori fratris nomine quãdoque accipitur, vt apud Modestinum de pact.Tres, inquit, fratres Titius,Mæuius,& Seia communem hæreditatem inter se diuiserunt. Et paulo post, sed Postea duo de fratribus, id est,Mœuius & Seia.Spieg.Prat.

Fratrvm alium consanguinei sunt, qui scilicet eodem patre nati sunt, licet diuersas matres habeant. Alij vterini, qui ex eadem matre tantum nati sunt l.27.C.de inoffic.l. penult.ad ff.& l.vlt. C de legit.hæred 21. C.de excef. tut. Briss.verbiorem de variis fratrum generibus explicationem, vide apud Cuiac.lib.6.obseru c 17.

Fratvelis, materteræ filius,Isidor.

Fratvelis etiam consobrini Iacob. Cuiac.d.lib.6.odseru.c. 17.Spieg.Prat.

Fravdari hæreditare, pro priuare, excludere ab hæreditate semel scriptum.l.2.ff.de his quæ in testam.delent.Prat.

Fravdare nemo videtur eos qui sciunt & consentiunt l.188. de reg.iur.Nec fraudantur creditores,cum quid non acquiritur à debitoribus. Sed cum deminuitur de bonis, l.177.de diuers.reg.iur.l.6 quæ in fraud.cred.Briss Prat.

Fravdat vectigal, qui merces non profitetur: vnde fraudati vectigalis crimen.l.8.ff.de public.Et fraudare annonam in l.1. ff.de leg.Iul.de annon. & fraudati census crimen.lib.1. C.de quæ Briss

Fravdatio,& fides contraria.Cic.in Castil.Ex hac enim parte pudor pugnat, illinc petulent a:hinc pudicitia, illinc stuprum hinc fides,illinc fraudatio: vide & j. Fraudi opponitur fides.

Eravda

FRAVDATIONIS causa latitat, qui hoc animo latitat, vt fraudet creditores. l. 7. §. 1. & §. sed is qui ff. quib. ex caus. in posses. l. 50. de pecul. Briss.

FRAVDATOR tam qui fraude alienat. quàm qui fraude accipit, l. ait prætor, § pen. l. vlt. §. fi. ff. quæ in frau. cred. variè hanc vocem accipi Glossematarius declarat in l. Imperatores, de curator. bon. dand. Prat.

FRAVDATOR in l. vlt. C. de reuoc. his quæ in fraudis est, qui fraudandorum suorum creditorum causa debitorem suum accepilatione liberauit donandi animo, non debitor qui liberatus est, qui etiam siue fraudem scisset, tenetur creditorib. in solidũ, siue nescisset, non in quantum facere posset, sed in quantum locupletior factus esset, l. 6. §. in hoc. ff. quæ in fraud. cred. Prat.

FRAVDATORIVM interdictum, quo in fraudem creditorum gesta reuocantur, l. 67. in princ. ff. ad Treb. l. 69. de solut. cuius verba quædam referri videntur in l. 68. ff. pro socio. Briss.

FRAVS multa significat. Est enim aliquando deceptio, cùm quis videlicet persuasione falsa in errorem adducitur, à recta veluti via deductus τῦτ' ἐστι ἀπάτη, ἐξ ἧς τὸ ἀπατᾶν ἀπατεὼν, ἀπάτη, ἡ ἀπατη, ἀλλὰ πλέονασμῷ τῦ τ, ἀπάτη. Inde dictus ab ipsis Græcis ἀπατηλὸς deceptor, blandus, pellax, ἀπατεωνὶς πανοῦργος, ἠλακάτη, qui multum ad persuadendum est potens. Significat item Fraus, ἡ κατασκεύασμα καὶ σόφισμα; Vt cùm aliud agimus, aliud simulamus & commoniscimur, quod etiam dolum appellant. Vt apud ipsum Ciceronem de Pythio, qui cùm hortos suos Caio Cannio equiti Romano vellet vendere, vtque eundem Cannium emendi cupiditate magis incenderet, piscatores ad se conuocauit, & ab his petiuit, vt ante suos hortulos postera die piscarentur, vnde hortos ipsos longè pluris faceret: cùm tamen nulla his piscatio, nulla aquatio esset. Celare itaque emptorem, quod venditorem dicere oportuit, fraus & dolus est, & contra bonam fidem, vt traditum ast ab Vlp. l 1 § vendit. ff. de actionib. empti. Quare recte mihi videntur Grammatici fraudem, sicut furtum, ἀπὸ τῦ φέρειν dixisse, quod qui dolo, fraudéque agunt, alienum auferunt. Detrahunt enim ius alterii, & suum commodum augent alterius incommodo & damno, &c. Brech. l. aliud est Fraus, ff. de verb. & rer. sign.

FRAVS à pœna quomodo differat, vide infra Pœna & fraus.

FRAVS damnum est, quod vel mala fides aduersarij vel ipse euentus rerum adfert. Cuiac. ad l. iurisgentium, § sed si fraudandi ff. de pact.

FRAVDIS interpretatio, vt Papinianus ait, semper in iure Ciuili, non ex euentu duntaxat, sed ex consilio quoque consideratur, l. fraudis. ff. de reg. iur. Obserua autem, quod Old. monuit, Papinian. eodem respexisse, quo respexit naturalis lex dum dicit, Non concupisces. Non desiderabis aliena. Spieg. Prat.

FRAVDIS solius si mentio fiat, intelligendum de ea est, cui dolus inest. Connan. lib. 5. c. 5. n. 2.

FRAVDIS significatio latior est quam doli, cùm omne factum culpabile designet, siue calliditatem habeat cum machinatione decipiendi circumscribendique causa coniunctam, & ita dolus sit. iuxta l. 1. dolo malo, & l. 7. § dolo malo, ff. de pactis: Siue sine machinatione, & studio decipiendi vel circumsuribẽdi fit, vt in l. 1. §. 1. ff. ad l. Falc. Gœdd. ad l. 181. n. 6. ff. de verb. sig.

FRAVS, à ferendo, deceptio, quæ alicui infertur. Apud veteres pro pœna sumebatur, vt scribit Seruius in 11. Æneid & Vlp. in l. 22. §. 2. de ædil. edil. At in l. aliud 131. de verb. sign. differre à pœna vult. Fraus enim sine pœna esse potest. Pœna sine fraude esse non potest: Pœna est noxæ vindicta: Fraus & ipsa noxa dicitur, & quasi pœnæ quædam præparatio. Vlp. hic in d. l. 131. fraudem sine pœna esse posse dicit, quia omnis fraus damnum affert, & quicquid damno afficit, fraus appellatur. At non omne damnum pœna dicitur, cùm hæc ad vindictam criminis solum imponatur. Damnum autem est quicquid detrimentum aut molestiam exhibet alicui, etiam si non vlciscendi sceleris causa. Pœna verò sine fraude nequit esse quoniam nulla pœna non damnum dat. Altera differentia est, quod pœna tantummodo est commissi criminis vindicta: aut fraus & crimen ipsum & criminis pœnam significat. Vnde fraudem capitalem admittere, id est crimen capitale. Hæc ex Conn. lib. 5. c. 5. Hot.

FRAVS quando & per quæ fieri dicatur, differit fusius Zasius in §. item si quis Inst. de act.

FRAVS dolum significat, l. 23. ff. de inoffi. test. l. 63. ff. de rei vind. ideóque hæc duo coniungi solent, l. 3. in fi. ff. pro socio, l. 10. C. de procurat. Fraus enim sine dolo admitti non potest, Gœdd. ad l. 181. n. 6. ff. de verb. sign.

FRAVDIS (vt ait Tertull. in lib. 1. de idololatr.) conditio ea est. si alienum rapiat, aut debitum deneget. Prat.

FRAVDEM pro damno accipi quidam putant, in l. 33 ff. ex quibus causis maior. l. 1. ff. de alien. iud. mut. l. 18 in fi. de iud. Fraus pro incommodo & periculo, in fœdere antiquo apud Liuium libr. 1. Rex, facísne metu Regium nuncium popul. Roman. Quirtium? Quod sine fraude mea, Populíque Romani Qu. fiat, facio. Sic passim, Ne ea res fraudi sit. Hinc sine fraude, in leg. 1. § 3. ff. ad l Falcid. leg 26 §. hæc clausula, ff. ex quib. causis maior. Prat.

FRAVS fit legi, senatusconsulto, edicto, constitutioni. Fraudem legi facit, qui saluis legis verbis sententiam eius circumuenit, id est, vbi quod fieri noluit, fieri autem non vetuit, id fit & quod distat ῥητὸν καὶ διανοίας, hoc distat fraus ab eo, quod contra legem fit, l. 29. & l. 30. ff. de ll. Exempla sunt in l. 7. in fin. ff. qui & à quibus l. 63. ff. de condit & dem. leg. 16. ff. de iur. patr. l. 2. ff. de his qui sunt sui vel alien. l. 7. § prætor ait, ff. de pact. l. 3. § pen. & l. 7. in prin. & § mutui dationem, ff. de SC. Maced. l 8 § plane, & l 29. ff. ad Vell. l. vltim. ff. si famul. furt. fec. l. 27. in fin. ff. de prob. Briss.

FRAVS fit legibus, quoties ab vno contractu vetito, ad alium peruenitur. Gothfr. ad Nou. Iust. 123. cap. 2. in fin. ibi: sed etiam omnem cautionem pro hoc quoslibet modo expositam, & idem Gothof. ad l. 5. C. de legib.

In fraudem legis iurisque fidem accommodasse dicitur, qui vel id quod relinquitur, vel aliud tacite promittit se restituturũ ei personæ, quæ legibus ex testamento capere non potest, siue Chirographum eo nomine dederit, siue nuda pollicitatione repromiserit, l. 10. ff. de his quæ vt indig. Et alias in tacitis fideicommissis fraudem legi fieri videri traditur, quoties quis neque testamento, neque codicillis rogaretur, sed domestica cautione vel chirographo se obligaret ad præstandum fideicommissum ei, qui capere non potest, l. 103. ff. de leg libr. 1. l. 3. ff. de iur. fisc. Briss.

FRAVS capitalis pro crimine sumitur à Iurisconsultis in l. 23. §. excipitur, ff. de ædil. edict. propter quam quis puniendus sit. Sicque vsurpatur à M. Cic. lib. 1. de orat. & in Rabir. Prat.

FRAVDI opponitur fides apud Cic. in Catil. & in l. aliud est fraus in princ. ff. de verb. signif. Fraus pro frustratione malitiosa, leg. fraudi de orig. iur. Prat.

FRAVDIS causa adscripta conditio in l. 37. ff. ad leg. Falc. dicitur, quæ fraudandæ l. Falcidiæ gratia adscripta est. Similiter & in fraudem legis Iuliæ miscellæ fit in l. 64. ff. de cond. & demon. Briss. In fraudem fisci alienat qui iam eo crimine damnatus, ex quo publicatio bonorum sequitur, vel futurum prospiciens vt damnetur, alienat. 45. ff. de iur. fisc. Cæterum si capitis reus filium emancipet, vt is hæreditatem adeat, non videbitur in fraudem fisci factum quod adquisitum non est, l. 26. ff. de iur. fisc. in fraudem fisci adoptio facta videtur, etiam si non in reato, sed desperatione rerum per conscientiam metu imminentis accusationis quis adoptet in hoc, vt ex bonis quæ se amissurum cogitat, portio detrahatur, l. vlt. ff. de bon. dam. Briss. In fraudem fisci datæ libertates, l. 45. §. à debitore, ff. de iure fisci, l. 11. qui & à quib.

In fraudem alterius facit, qui id non facit, quod in eius vtilitatem facere debet, Gothof. ad l. 121. de reg. iur. per l. 4. ff. quæ in fraud. cred.

Fit & fraus conuentioni, l. vlt. C. si manc. ita venier.

FRAVS etiam creditoribus & patronis fit. In fraudem creditorum manumittit, qui vel eo tempore, quo manumittit, soluendo non est, vel datis libertatis desiturus est soluendo esse, l. 10. ff. qui & à quibus, §. in fraudem, Institut. quibus manumittere licet. Briss.

FRAVDEM in alienationibus manumissionibúsve, quæ in creditorum patronive fraudem fiunt, in damno pecuniario accipimus, l. 1. §. & aliàs, ff. si quid in fraudem pat. Eámque quod ad l. bertatum præstitarum causam attinet, & ex consilio & euentu simul æstimamus, l. 80. ff. de diuers. reg. iur. l. 4. §. si quis autem, ff. de fideicomm. lib. Inst. quib. manumitter. non lic. l. 5. ff. quæ in fraud. cred. Vtrobique verò in fraudem est, vt Theoph. Institut. quibus manumitt. lic. & in §. item si quis in fraud. Inst. de act. interpretatur. πρὸς βλάβην, καὶ ἀπάτην, καὶ ἀδικίαν τῶν χρεωστῶν Briss.

FRAVDEM facit, si quis quod facere debet non facit, leg. in fraudem facere, & l. seq. ff. quæ in fraud. cred. Prat.

FRAVDVLENTA venditio est, quoties venditor cum emptore colludit, l. 9. ff. de reb. alie. l. 46. ff. de fideiuss. Goth. in not. ad l. 2. C. de præd. & al. reb. minor.

FRAVDVLENTER & seguiter separantur l. 5. C. de suspe. tutorib: Alterum enim ad dolum: Alterum ad culpam pertinet. Briss.

FRAVDVLENTER donare intelligitur, qui rem propriam ab eo cui donare studet, sibi donatam confitetur, Goth. ad l. 7. C. de contrah. emp.

FRAVDVLENTVS vsurpator, idem qui malæ fidei possessor nihil repetit impensarum, nihil retinet, impuraturus sibi quare non abstinuerit ab alieno, l. adeo quidem, §. ex diuerso, l. qua ratione § sed non vt literæ, ff. de acq. rer. dom. Prat.

FRENARE, trar. flatè pro cohibere & continere.

FREQVENS, est Paul. Parere, inquit, exceptioni rei iudicatæ, frequens est: hoc est, non insuetum l. singulis, de except. rei iud.

FREQVENTARI dicitur quod frequens est atque vsitatum l. 2. ex quibus causis maiores. Briss.

FREQVENTARI Rempublicam, vide l. 3. ante fi. C. de bon. liber.

FREQVENTEM populum & Senatum dicimus, non cum duo aut tres congregati sunt, sed cum bene multi, Connan. lib. 1. cap. 10. num. 6.

Digitized by Google

FREQVENTER fieri dicitur, quod assidue fit, ff. de inoffic. testam. l. nam & his, de minor. l. & si sine. Quandoque dicitur fieri frequenter, quod bis fit. in authentic. de defen ciuit. ad fin. & ibi not. quandoque multoties, exponitur, in præm. decretalium §, sane. Quandoque voluntarie, C. de vsur. pupill. l. 1. quandoque sæpius, 18. quæst. 2. non semel hebetur hæc dictio extr. vt lit non conteſt quoniam frequenter, Prat.

FREQVENTES ire in alia omnia, pro frequentes dissentire, *vngleich einziehen*. Neque solum ire in alia omnia, sed & discedere & transire, eodem sensu veteres dicebant, Spieg.

FREQVENTIA, assidua frequentia, quasi nonnullam præbet infamiam, l. item apud §. de iniur. Spieg.

FREQVENTER fieri dicitur, quod bis etiam terve factum est, Alb.

FREQVENTISSIMA est hæc causa possessionis, in l. Fulcin. §. cum hoc edictum ff. ex quib. caus. in poss. eat.

FRIBOLA quidam legunt in leg. solutum, 11. §. solutum, 5. ff. de pign. act. vbi alij Friuola, vide paulo post in vuce FRIVOLA.

FRIBVSCVLVM in leg 32. §. si diuortium, ff. de don. inter vir. à diuortio separatur, & leue iurgium significat, vt ostendit lex 31. ff. de iure dot. l. 27. ff. de pact. dotalib. Isidorus friuolum videtur legisse. Sic enim lib. 9. Etymol. c. vlt. Friuolum est, ait, cum eo animo separantur coniuges, vt ad se inuicem reuertantur. Nam friuolum est velut quassæ mentis & fluxæ nec stabilis. Fieri autem potest, vt ait Prat. Vt à friuoluiculum, deducto à friuolum per contractionem factum sit FRIVSCULUM, inde V in B mutatione, FRIBVSCULUM, Basil. vlt. edit. FRIVSCULUM legendum omnino censet.

FRICTRICES mulieres quænam sint, vide Iuuen. Satyr. 6. Martial. l. epigr. 58. Papon. 22. arrest. 7. num. 2. Clar. 5. sent. §. fornicatio, vers. inter mulieres, Pet. Greg. 6. Syntag. 14. Gothofr. ad l. 20. C. ad leg. Iul. de adult.

FRIGIDVS. Frigidi dicuntur, qui ex naturalis caloris defectu coiri non possunt. Quomodo accipitur in titulo, De frigidis & malefic. lib. 4. Decretalium. Aliæ sunt etiam significationes frigidi, quas relinquimus, quod ad præsens institutum minus pertinere videantur, Anch.

FRISTILLVS. Interesse nonnulli putant nihil inter turriculam & fritillum, quibus veteres vtebantur in tesseris lusoriisque tabulis: nec nostri Grammatici inter ista distinguunt, neque internoscendi vllam afferunt notam. Turnebo autem videtur fritillus vasculum buxeum longum & teres fuisse, è quo mitterentur tesseræ, vel tali in tabulam. Idque ex eo apparere dicit, quod apud Senecam condemnatur Claudius alea ludere pertuso fritillo, sic enim frustra talos collegisse, cum semper caderent nullo retenti fundo, verba esse Senecæ, Tum Æacus iubet illum alea ludere pertuso fritillo: & iam ceperat fugientes tesseras quærere & nihil proficere:

Nam quoties missurus eras resonante fritillo.
Vtraque subducto fugiebat tessera fundo.

Idem & Pyrgum sine turriculam esse, è Martiale constare.

Quarit compositos manus improba mittere talos.
Si per me misit, nil nisi vota facit.

Hæc annotauit Turneb. aduers. lib. 6. c. 3. vide & Gothf. ad rub. C. de aleator.

FRIVICVLVM videtur dictum à frio, vt friuolum, quod facile conteritur & comminuitur. Alij frigusculum legunt, quasi a moris remissionem quandam. Quo fere in significatu frigus quandoque dicitur à Cic. & Fab. li. 6. Imperitia, rusticitas & rigor & deformitas afferuat interim frigus, qua significatione ψυχεγμὸς dicitur quandoque à Græcis, Connan. lib. 8. c. 11. n. 9.

FRIVOLA vasa sunt proprie fictilia quassa. Vnde verba friuola dicta, quæ minus sunt fide subnixa. Iurisconsi. in l. solutum, 11. §. pen. ff. de pign. act. hanc vocem pro supellectili tenui & vili accipit, qualis eorum esse solet, qui in cœnaculis habitant, & in celebribus vrbibus in foro friuolatio eam venditant: quod nostrare vulgus, *Gympelmarckt* appellat, Spieg. Sic vsus est Satyricus Satyra 5. Et ne te teneant Romanarum nomine rerum FRIVOLA. Senec. lib. 3. controu. Ego illos in friuola inuitaui nostra, quæ illis meam promisi domum, suam eripiant? Hinc friuolarij vocantur qui huiusmodi supellectilem vendunt.

FRONDATOR, & qui arbores amputat, & qui è frondibus manipulos facit, hyemis tempore, ad pastum animalibus offerendos, & qui manibus vitium folia euellit, quo ardor solis vuam maturiorem reddat. Ex Seruio. Spieg.

FRONS fundi, in l. 50. in pr. vt & frons agri in l. 56. in pr. ff. de adquir. rer. dom. μεταφορικῶς dicitur. Quod vero antiquitus monumentis inscribi solebat. In frontem pedes tot. In longitudinem tot pedes, sepulchrum patere significabat, interprete Acro. ad Horat. lib. Hor. Prat. Briss. prima fronte, id est, prima facie. Briss.

FRONS integra metaphorice per translationem sumitur pro integra persona, id est, non infami, l. 4. ff. de pop. act. Cuiac. ad l. si cui lex ff. qui testam. fac. poss.

FRVCTVARIVS ager idem qui vectigalis intelligi potest, Insulano tetle, Barbari vna cum Italis vulgo vocant censalem agrum, veluti si diceres, censualem. Nisi forte quis velit fructuarium haberi pro agro culto & fertili. Videtur tamen prioni interpretationi citius accedendum. Spieg. Prat.

FRVCTVARIA stipulatio est, quæ vsufructus nomine interponitur, l. 4. §. vlt. ff. de verb. oblig. Briss.

FRVCTVARIA villa dicta, quod in eam fructus deuehantur, Pie.

FRVCTVARIVS, cuius est fructus. Vide Florentinum in l. si alij vsus ff. de vsufruct. Spieg.

FRVCTVARII iuris esse apud Scæuolam, l. vsufructuarium, §. si vinariis, ff. de vsufruct. Spieg.

FRVCTVARIVS seruus, Iulianus intelligit eum, in quo quis vsumfructum habet, sed alterius est proprietas, Spieg.

FRVCTVARIVS & bonæ fidei possessor quomodo differant, vide l. qui scit. 25. §. 1. ff. de vsur. & fruct.

FRVCTVARIVM, & Vsufructuarium aiunt quidam eosdem esse. Nam vtroque significatur is, qui ius vtendi fruendi habet, vide l. vti frui & l. fructuario, ff. si vsufr. pet. Differunt tamen, quod fructuarius, fructus collectos nondum absumptos aut dissipatos transmittit ad hæredes: vsufructuarius vero non, Connan. lib. 4. c. 4. Fsuctuarius fundus, seruusve in quo vsumfructum habemus. Prat.

FRVCTVS generis nomen est, quo ea omnia, quæ terra gignuntur, proprie comprehendimus: atque eius duæ sunt species, quarum altera Frugum nomine appellatur: nimirum quæ minutæ fruges dicuntur, h. e. quæ arista & siliqua continentur, l. 77. de verb. sign. Altera vero generis sui nomen obtinet, & quicquid præterea ex terra natum ad hominum alimentum pertinet, complectitur, vt vinum, oleum, & arborum baccæ, item fœnum, arundo, cædua sylua, l. 48. de vsuf. l. 40. de contrah. emp. Postea vero fructuum appellatio generaliter ad omnem rei corporalis & incorporalis prouentum relata est. Vnde mercedes rerum, quæ locari solent, & omnes res ex quibus commodum aut emolumentum aliquod percipitur, fructuum vocem obtinent, l. videamus de vsur. Iauol. in l. si ff. eod tit. FRVCTVS rei est, inquit, vel pignori dare licere. Et amicitiæ fructum dicimus. Cicero eleganter, & amicos, ait, tanquam pecudes, eos potissimum diligunt, ex quibus sperant, se maximum fructum esse capturos. Prat.

FRVCTVS à fruendo, vt Varro & Donatus scribunt; dicitur, quod res hæ, quas fundus ferit, & quæ in fundo seruntur, fruantur. Connan. lib. 4. c. 1 n. 2.

FRVCTVS proprie est, quod ex ipso rei corpore eiusque vsu ad fruitionem vtilitatemque possidentis fertur, renascituruma. Gœdd. ad leg. vsura 121. de verb. sign. per ibi alleg. leg.

FRVCTVS, quantum ex Celso & aliis colligi potest, est emolumentum ex fundo, leg. item, §. 1. ff. de vsuf. & ipso corpore natum l. vsura de verb. sign. quod inde percipi, & ibi renasci possit, l. diuortio §. si vir. solut. matr. Differt ab vsura & pœna. Vsura ab vsu dicitur, vt Varroni visum est. Ea est lucrum ex conuentione vsus nomine, vel propter admissam in soluendo moram cum tempore ad sortem accedens. Hostien. in summa. Pœna à græcis descendit: Nam illic ποινὴ φησὶ δὲ τὸ ποιεῖν εἰρῆσθαι. Est autem, sicut ex iis, quæ Cato & veteres scribunt, docemur, Certa vel quantitas, vel species, si contra quam cautum est, factum sit, promissa, l. 4. §. Cato. de verb. oblig. Quid interest ab eo, quod in rem nostram sit, dictum est: sicut Donatus tradit. Id ego ex Iulio Paulo, & iis quæ Celsus & Tubero eam rem scripserej, nihil aliud esse opinior, quam iustam æstimationem eius (l. stip. non diuid. de verb. obl.) quod mihi aduersarij facto aut culpa, vel damnum in rebus allatum, vel lucrum quod facturus eram, ademptum est. l. si commissa rem rat. hab. Quid intersit, inter vsuram & fructus, paucis ex Domitio Vlpiano docemur. Nam Rei, fructus: Precij esse vsuram, l item, §. pen. de petit. hæred. Curt. lib. 1. εἰκοσῶν, c. 22.

FRVCTVS in rubr. ff. de vsur. & fructibus intellige, qui terra, vite, arbore procreantur: item prædiorum, pecorum, mancipiorum, iumentorum, vehiculorum, Gothofr. in d. rub. & vide l. 8. 10. 14. 15. 25. 28 leg. 38. §. 12. 13. 14. l. 46. 48. eod. tit.

FRVCTVS appellatione intereſſe quoque continetur, ff. si seruit. vend l. loci corpus, §. si confessoria, & l. si forte, §. fi. Alber. Obseruandum etiam, cum agitur in rem, fructuum nomine contineri vtilitatem, tam ex fructu, quam vsu prouenientem, l. cum in rem, ff. de rei vend. Spieg. Prat. Sæpe fructus pro vsufructu ponitur, Cuiac. ad l. 38 §. si quis ita ff. de verb. oblig.

FRVCTVS dupli. de quib. Paulus scribit l. 5. Sent. tit. 9. ij sunt, qui ab Vlpiano maiores fructus dicuntur in l. 6 §. vlt. ff. mand. idque ex 12. Tab. originem duxisse putat Cuiac. li 5. obseru & emendat cap. 21.

FRVCTVS aridi sunt, qui ad inuicem commixti non confunduntur, vt messes, l. vlt §. vlt. ff. de iur. fisc. l. 15. C. Theo. de suscept. l. 1. C. Theod. de vsur. Liquidi vero qui confunduntur, vt vinum, mel & similia, §. sijduorum, & §. quod si frumentum, Iustit. de rer. diuis. vide in aut. nullum credend. agric. tenere illius terram. Prat.

In FRVCTV, Partum ancillæ non esse, explosa veterum quorundam sententia obtinuit l. 68. de vsuf. §. pars 3. Inst. de rer. diuis. l. 27. de petit. hæred. l. 22. §. sed enim, ff. ad Trebell. Itaque à

fructi-

Digitized by Google

fructibus partus & partuum partus separantur, l.4.ff.de vsur.l. 12.ff.quod met. caus. Absurdum enim videbatur hominem in fructu esse, cum omnes fructus rerum natura, gratia hominis comparauerit d.§.partus, Instit. de rer.diuis.

FRVCTVS omnis in omni actione definiendus est, deducta impensa: quoniam nulli fructus contingunt sine aliqua hominis cura, & aliquibus impensis l.fructibus. Digest. Solut. Spieg.

FRVCTVS annui fundi Corneliani, quid hæc verba velint, not. in in leg.quis ita,ff.de Vsufr.& per Azonium in summa, eod.tit.§. constit.Alber.Spieg.

FRVCTVS paternus in l.generaliter,6.in pr.C.de instit. & substit. id est,hæreditas patris.

FRVCTVS ciuiles sunt,qui iure percipiuntur. Vt sunt salaria,pensiones, eiusmodi que obuentiones, quarum solet esse eadem causa quæ & naturalium est. Discrimen tamen est in perceptione & acquisitione. Nam in naturalibus inspicimus tempus collectionis. In ciuilibus tempus cessionis, quo deberi incipiunt: nisi forte debeantur ratione fructuum naturalium,&c. Bald.tit.de vsufruct.

FRVCTVS communiter in naturales, & industriales siue elaboratos distinguuntur. Naturales fructus sunt,qui vi & beneficio naturæ principaliter, non diligentia & opera hominis proueniunt: vt arbores,poma,lac,pilus,lana,agni,hædi,equuli, succuli.l.fructus de vsur. §. is vero ad quem.Inst.de rer.diuis. FRVCTVS industriales siue artificiales sunt, qui principaliter requirunt diligentiam,cultumque hominis, quæ nisi continuo interueniat,natura nihil operatur,l.bonæ fidei.in princ.de acqu. rer.dom. Quando igitur nulli fructus contingunt, siue aliqua hominis cura, & sine aliquibus impensis, iuxta illud: Labores manuum earum manducabis: semper meminisse oportet, omnes fructus in hæreditatis petitione definiendos esse, deductis impensis quæ quærendorum,& cogendorum, conseruandorumque eorum gratia fiunt, l.si à patre, §.fin.de petit. hæred.l.fructus solut.matr.Prat.

FRVCTVS fructuum qui sint,vide l.cum autem redhibitio §.cum redhibetur mancipium, de ædil. edict. Prat.

FRVCTVS hominis in operis est, & operæ in fructu sunt l. fruct. & l.præcedente,ff.de oper.ser.Spieg.Prat.

FRVCTVS fundi venatio non est, nisi fructus fundi ex venatione constet,l.26 ff.de vsur.Prat.

FRVCTVVM vicem vsuras obtinere scribit Vlp.in l.vsuræ,ff.de vsur.id est, loco fructuum vsuras succedere: quoniam vnius rei duas accessiones petere iniuria est. similiter etiam de fructibus alibi respondit l.is cui, §.quæri poterit, ff.vt in possess.l.catur, l.quod scilicet in vicem vsurarum fructus cedant, quin etiam in l.minor.25.annis cui, &c. §.1.ff.de minor.speciem refert, in qua & vsuras vicem fructuum, & contra fructus vicem vsurarum obtinere respondit.Hot.de vsuris,c.3.lib.1.

FRVCTVS artificiales sunt, quos cultura & cura, §.35. Institut.de rer.diuis.diligentia, opera l 48. ff. de acquir. rer. factoque suo quis percipit,l 45.in fin.ff.de vsur. Opponuntur autem artificialibus naturales,vide Gothof.ad l.21.C.de rei vindic.& paulo ante,fructus communiter.

RVCTVS verbum interdum ius,interdum corpus significat l 43. ff.de euict.Ad ius cum refertur,ius vtendi fruendi significat.Vsusfructus itaque,an fructus legetur,nihil interest.Nam & fructui vsus inest,l.14.§.1.ff. de vsu & habit.l.41.de vsu legat. Fructus quandoque sine vsu constituitur, l.5.§. sed & si vsus. ff. vsusfr. quemadm.caus. Cum autem ad corpus refertur, eos proprie qui ex re ipsa naturaliter enascuntur, fructus complecti tur: & ab vsuris, pensionibus cæterisque obuentionibus separantur,l.19.ff.de hæred.petit.l.34.ff.de vsur.l.49.§.fructus, ff.de legat.3.l.11.ff.de donation. Hæc enim omnia non fructus esse, sed fructuum vicem obtinere dicuntur, d.l.34.& l.83.ff.de leg. 3.cum non natura proueniant, neque ex ipso corpore, sed iure percipiantur & ex obligatione,l. 62.ff.de rei vind.in fructu plane fundi arundo cædua, & silua est,l.40.§. penult.ff.de contr. empt.Briss. Prat.

FRVCTVS percipere id est à solo separare: perceptique dicuntur,qui terra teneri desierunt l. vsufructuarius messem quibus mod.vsusfr.amit. Donel.de vsufr.

FRVCTVM percipi,spica aut fœno cæso,aut vua adempta,aut excussa olea, quamuis nondum tritum frumentum, aut oleum factum,vel vindemia coacta sit. Labeo ait, teste Paul.in l.si vsufructuarius ff.quib.mod.vsusfr. amit.Spieg. Prat.

FRVCTVS percipiendi sunt, quos tam petitor percipere potuisset,quam possessor,l.si nauis §.fin.de rei vend. Duobus autem modis dicuntur fructus tam percepti, quam percipiendi. De quibus late Spieg. tit. de fruct. & interesse, §.2. per tot. adde Bart.in d.l.ex diuerso,§. si petitor, ff.de rei vend.Spieg.Prat.

FRVCTVVM alij pendentes, alij percepti dicuntur. Pendentes sunt qui terra adhuc continentur, qui terræ & fundo cohærent,l.44. ff.de rei vind.c. l.22 §.Iulianus l.27.ff de vsufr.l.25. non solum,ff.quæ in fraud.cred.qui & pars fundi censentur, l. fructus de rei vindicat. & res mobiles, propter futuram mox perceptionem,de quo Bar.in l.vlt.de requir.reis. Appellantur & stantes fructus in l.7.§. interdum, ff.sol.matr.& l.26 ff.de furt. His opponuntur percepti,qui scilicet iam à solo separati sunt,§ is vero,Inst.de rer. diuis. Prat.& Briss. (leg 2.

FRVCTVS portionis instar obtinet. l. cum filius, §. dominus,de

FRVCTVS quæruntur, colliguntur, conseruantur, l.si à patre,§. fruct.de petit. hæred,

FRVCTVVM eousque habenda ratio, quousque haberetur,si res perita non periisset: id est, ad rei iudicandæ tempus. Vide l. fructus ff.de rei vend. Spieg.

FRVCTVVM autem fundo cohærentium alij maturi, alij immaturi dicuntur: tametsi vni sint,non diuersi,hoc est,eadem res, l.fin.§.pen.ff.quæ in fraud.cred. Adde glos.in l.fructus,ff.de rei vend. Spieg.Prat.

FRVCTVS & vsus hoc differunt, quod fructui & vsus inest, vsui fructus deest, & fructus quidem sine vsu esse non potest: vsus sine fructu potest, vt si tibi fructus deducto vsu legatus sit, inutile sit legatum: & si vsufructu legato fructus adimatur, totum ademptum sit: vsus est necessitatis tantum: Fructus & necessitatis & voluptatis,vide Vsus,à fructu.Hot.Prat.

FRVGALIS, Maxilla, Vexillum: hæc tria scribit Quintil.euulsa: Latino sermone.Insulan. credit illum ad prisca & abolita tempora respexisse: cùm alioquin in receptis habeantur. Quamuis autem FRVGALEM Grammatici dici negent, frugalitas tamen,frugaliter, & frugalissimus dicitur, Cic.lib.Tusc.quæst.3. Frugalitas vt opinor, inquit, à fruge, qua nihil melius è terra oritur,lib.de Finibus 2. Quod bene,id est rectè, frugaliter,honestè,in Verr.3. Homo autem ordinis sui frugilissimus,Spieg.

FRVGALITATIS nomen tanquam ad caput referre volumus: quod nisi eo nomine virtutes continerentur, nunquam illud tam peruulgatum esset,vt iam prouerbij locum obtineret,Homines frugi omnia bene facere, Cic.auth.lib.Tusc.quæst.4. Itaque complexa est fortitudinem, iustitiam, temperantiam. Subindicat idem ex Hugone nescio quo Alber. Spieg. Adde Brechæum l.frugem, ff.de verb.sign.

FRVGALITATEM Cicero pro Deiotaro modestiam & temperantiam interpretatur: quod ex eo vna virtute maximos bonorum nostrorum omnium fructus accidimus. Hot.

FRVGES, Varrone, Donato, & Seruio authoribus, inde dictæ quod his fruamur.

FRVGES sunt quæ culturam & industriam humanam requirunt, & redeunt vel sine semine, vel ex semine.Illæ quæ sine semine redeunt generis nomen retinent: hæ segetes à semine specialius vocari solent: & diuiduntur in frumentum & legumen Plin.lib.18.cap.7. Frumenti nomine,id quod Aristæ se tenet,significatur, l.77.ff.de verb.sign. Legumini verò,quod siliqua continetur Briss. Generis nomen retinent vina,olea,fruges seu fructus lapidicinarum, cretifodinarum, argenti aurique fodinarum,syluarum cæduarum,l.sylua 30.ff.de verb.sign.l.fructus 7. (alias l.diuortio) §.si vir.sol.matr.l.si. ff.de fund.dot.l.si ex lapidicinis,ff de iur.dot. Falsum igitur est, quod olim quidam, quos Iulianus in l frugem 77 refutauit, existimabant, omne id,quo homo vescitur, fruges appellari: sic enim eueniret, vt fruges etiam essent agni, hædi, volucres, lac, butyrum,poma, oua, & si quæ eius generis alia, quia his homines vescuntur: quod absurdum est, & vsus formaque loquendi repugnat. Nam quæ ex animantibus nascuntur, quæque ex aliis arboribus, quam vite & oliua, coguntur, neque fruges sunt, neque fruges vocari debent, cùm non tam frugalitati humanæ,quam plerunque voluptati inseruiant: Ideò autem cædua sylua,oua & vitis frugem proferre dicuntur: quia non solum necessitati & vtilitati,atque ita alimoniæ inseruiunt,verùm etiam peculiarem requirunt culturam, industriam,& quasi arationem: nec ita quicquam à cæteris fructibus differunt. In percipiendis quoque iis fructibus opus est falce & sectione, quod syluis etiam cæduis accidit,d.l.sylua.de verb.sig. Hæc Gœdd.In comment.ad d.l.frugem,77 n.3.4 5 ff.eod.

FRVGES, à fruendo dictæ sunt: vel à frumine, quod summa pars gulæ est, per quam cibus in ventrem dimittitur. Ad bonam frugem sese recipere,& euadere, & ad bonam frugem redire: quod Budæus diligenter adnotauit. Ideo autem homo frugi dicitur, id est, Frugalis, quod ex ea virtute Modestiæ & temperantiæ quod frugalitas dicta est, maximos omnium bonorum nostrorum fructus percipimus: Brech. l. frugem pro reditu.ff. de verb. & rer.sign.&c.

FRVGI bonæ seruus, id est, fructuosus, vtilis, necessarius, per quem fit aliquid quo fruamur.Contrarium est nequam.Quintil.lib.2.Quum M.Cælius se esse hominem frugi vult probare, non quia abstinens sit, nam id ne mentiri quidem poterat: sed quia vtilis multis, i.fructuosus sit, dicit,vnde dicta est frugalitas. Frugi plerisque videtur esse dictio indeclinabilis: quidam figuratè datiuum esse putant, vt sit homo frugi, id est, ad frugem, vt ait Priscian. lib.4. Qui idem in lib. 5. sic declinari dicit. huic frugi, hanc frugem, ab hac fruge. Nam veterrimi inquit, Frux, & fruges nominatiuum protulerant. Igitur frugi homines ignauis opponuntur,h.e.quibus sua res curæ non est

Digitized by Google

quemadmodum frugi seruus dicitur, qui domini commodum cordi habet, Alph. l. si vendita insula de peric. rei vend. Quamobrem si diligentiam venditor eam adhibuisset in insula custodienda, quam debent homines frugi & diligentes præstare, si quid accidisset, nihil ad eum pertinebit. Spieg.

FRVI idem est quod vesci, à frumine, vt annotauit Donatus ad Terent. Conn. lib 4. c. 1. n. 1.

FRVIMVR nostris rebus, vtimur alienis. Itaque inquit Cic. lib. 1. epist. famil. Sic omnibus tuis rebus fruor, vt meis. Et eod. libr. 1. Aulo Trebonio qui in tua prouincia magna negotia & ampla & expedita habet, multos annos vtor valde familiariter, &c. Brech. Recte dicimus, n. 32. tit de verb. & rer. sign.

FRVI plus est, quam Vti. Nam Vti est ad vsum & necessitatem vti, frui est omnem rei fructum commoditatemque & vtilitatem percipere. Itaque qui fruitur, non ad vsum modo cottidianum. sed & ad abusum & ad compendium & quæstum vti potest. Dicimus autem locum fruendam locari & conduci, l. 1. ff. de loco publ. fruend. l. 1. in fi. ff. si ag. vect. l. 7. §. Papin. ff. sol. matr. Vitru. lib. 7. c. 8. Non minus etiam Lemno, cuius insulæ vectigalia Athenienses. Senatus P. Q. R. concessit fruenda. Festus lib. 10. Lacus Lucrinus in vectigalib. primus locatur fruendus omnis gratia Sic enim illic legendum est. Briss.

FRVMENTA aut cibaria villicorum aut seminando fundo legato destinata instrumenti vicem habent, Conn. lib 4. c. 1. n. 9.

FRVMENTA, in herbis esse censentur, cum spicis adhuc carent, quæ nimis possint corrumpere Labeo in Hostulas. §. fin. ff. de contrah. empt.

FRVMENTARIA machina. Lege, Machina frumentaria.

FRVMENTARIA tessera. Non est quædam mensura frumenti, quæ non alibi quam Romæ extet, vt falso traditum est, in leg. mortuo, ff. de leg. 2. sed signum erat frumentarium, quo exhibito, frumentum à Principe dabatur pop. Roman. vt hodie quibusdam in locis nummi plumbei. vel ærei, vel quid simile, quod pro tymbolo sit, *Vuarzeichen*. Ex quo factum est, vt Tessera pro iure percipiendi frumentum, accipiatur autor Bud. in annot. ad leg. sed & si susceperit. de iud. Quia autem Romæ tantum tesseræ frumentariæ dari solebant, ideo earum legatum Vlpian. hoc censet Romæ tantum, non etiam in prouincia deberi, Spieg.

FRVMENTARII apud Spartianum ij sunt, qui frumentum portabant in horrea publica, & qui inde etiam, cum viritim dabatur, in ædes ciuium portabant. Scribit enim Spartianus exploraſſe Adrianum Imp. omnia domorum arcana per frumentarios: idque eo existimo, quod in eas domos, crebro ventitare solebant, in quas frumentum portabant, Prat.

FRVMENTATIO, labor militum in frumento intra castra præsidiáve congerendo, Macer. l. 12 §. 2 ff. de re milit. Officium Tribunorum est, vel eorum qui exercitui præsunt, frumentationibus commilitonum interesse, Hot. Prat.

FRVMENTATORES Latini dicuntur, quos Græci σιτῶνας hoc est, coemendo frumento curatores præpositos. Hæc enim munera erant apud Athenienses, aliásque ciuitates, quæ frumento importato vtebantur, l. munerum ciuilium, §. 1. ff. de munerib. & hon. Hinc Sitonia, munus dicitur publicæ frumentationis, l. 2. in princ. ff. de vacatio. & excusat. muner. Si Sitonæ administratores ipsis frumentarij, in l. fin. ff. de administr. rer. ad ciuit. pertinent. Debitorum ex huiusmodi publicis contractibus, fit mentio in l. 3. C. de compensat. Old. Prat.

FRVMENTI appellatione Triticum & hordeum contineri docet Plin. lib. 8. c. 7. Idemque eiusdem lib. c. 8 frumenti genera enumerat, Briss.

FRVMENTVM, à frumine dictum, quod ex eo panis conficitur & per frumen in ventrem dimitti solet, est fruges, quæ emissis aristis, quibus quasi aculeis à morsu minorum animum defendit, crescendo perficitur & secatur: Cicero de senect. Plin. lib. 18. cap. 7. eiusmodi est triticum, hordeum, olyra, spelta, oriza, far, ador, vicia, auena. Plin. d. c. 7. Neque milium & panicum excludimus, etiamsi neque siliquam neque aristam habere videantur, & ICtus in l. si seruus seruum, §. sed etsi quis milium, ff. ad leg. Aquil. milium vel frumentum dicat, resistit enim Dioscord. & Plinij lib. 22. autoritas: ICti vox in d. §. sed etsi quis milium, exaudiri potest milium vel aliud frumentum. Cum igitur frumentum aristis constet, lupinum, & faba, quamuis fruges sint, frumentum tamen non sunt, sed legumen autore Plinio. franciſc. Marco Graphal. lib. 2. de partib. ædium, cap. 11. & Paulo in l. 77. de verb. sign. Nec resistit quod Seruius apud Alphen. dixit in frumento hæc contineri. Aliud enim est frumentum esse, aliud inter frumenta haberi vel referri, sicuti etiam multum differunt publicum esse. & inter publica censeri, l. 15. cum duab. seq. ff. eod. Similitudinem frumenti habent, & aliquando necessitati & pani & conficiendo adhibentur: proprie tamen hic leguminum vsus & natura non est. franciſc. Marius Graphal. d. loc. Gœdd. ad d. l. 77. n. 3. & 6. de verbo. signific.

FRVMENTO arenam vel aliud miscere, vt difficilis separatio sit, vide Vlp. ad l. Aquil.

FRVSTRA esse, quod exitum speratum non habet, quoque non ex sententia euenit, dicitur. Igitur pro nequaquam, iucassum, inutiliter, ac sine vllo rei effectu, sæpe accipitur. Exempla indicat, Alber. Spieg.

FRVSTRANDÆ dilationis causa, latitare non dicitur, qui præsens iudicium subire non compellitur, l. 3. ff. de iud. Alber.

FRVSTRARI est trahere moram, Cuiac. l. 4. de conueniendis fisc. debit. C lib. 10. Et mora ipsa, ipsa illa debitoris dilatio frustratio dicitur, l. hominem, ff. mandati, l. pen. vnde vi. Id enim est frustrari aliquem, eum in eo, quod à te expectet, quodque illi cum opus est, præstare debeas, illum fallas ac destituas, faciasque vt frustra sit quod expectat. Donellus de Mora.

FRVSTRARI significat morari, tergiuersari, cunctari, l. 24. & 25. ff. ex quib. caus. maior. l. 2 § quod si pater ff. ad Tertyl. Frustratri ergo dicantur, qui qualibet tergiuersatione & solertia efficiunt, ne secum agi, vel ad exitum controuersia deduci possit, l. fin. ff. de procur. l. 3 ff. de iud. Prat. ex Briss.

FRVSTRARI tempus, *verspätigen* post tempus, h. e frustra petere, apud Vlp. in l. sed & si per pret. § act. ex empt. quib. caus. maior.

FRVSTRATIM, per frustra & minutatim. 13. q. 1. his ita, not. extra de præsumpt. cap. audiuis.

FRVSTRATIONEM, pro fallacia, quæ vulgo *fallieren* mercatorum dicitur, vtur pat Papin. in l. de vsur. sed & apud alios autores deceptionem significat, Spieg.

FRVSTRATOR, qui in iudicio deest, l. 31. §. litem, ff. de neg. gest. item qui tergiuersationibus executionem rei iudicatæ remoratur, l. 7. C. de execut. rei iud. Prat. ex Briss.

FRVSTRATOR etiam pro mercio debitore sumitur, in l. vlt. §. ff. de vi & vi armata.

FRVSTRATOR quis dicatur, indicat glos. vt volunt, singularis in l. merito, ff. de vi & vi arm. Papinian. de negot. gest. l. liberti. §. litem. Frustratoris amicus vltro egit, causas absentiæ eius allegans, & paulo post: Et hoc verum est, cum frustratorem condemnatus est, Spieg.

F V.

FVCARE est tingere & colorare, vt fucare purpuram, l. 1. C. quæ res vend. non poss. l. vlt. C. Theod. de mutileg. Cuiac. in l. vellera, de vestibus holoue, & aut. & de sanct. sacr. muri. C. lib. 11.

FVCATVM, pro fallo, dissimulato, tecto.

FVCVS herbæ genus, quam Græci φῦκος vocant, tingendis lanis vtile. Vnde simpliciter, Erasmo referente, fucum pro colore reperire licet: & fucare pro colorare, maxime si colorem non naturalem, aut genuinum, sed artificiosum ac velut aduentitium significemus, l. 1. C. quæ res vend. non poss. Colorem quoque pro fuco vsurpauit Iulianus, citante Vlp. in l. si fil. vsf. in princ. ad SCtum Maced.

FVCI appellatione in l. vlt. §. species, ff. de publ. haud satis scio, an frutex in Cæta nascens significetur quem Græci φύκος θαλάσσιον, Latini fucum marinum vocant: cuius meminere Dioscor. lib. 4. & Plin. lib. 11. c. 21. & lib 26. c. 10. Brisſ. Prat.

FVCVM facere, pro eo quod est, imposturam facere & artificiosa dissimulatione deludere, & sine fuco pro simpliciter & aperte, frequens est apud bonos autores; qui etiam medicamentum illud, quo cuti superinducto, mulierculæ vitia formæ dissimulant, quasique personam assumunt, fucum vocant. Vt autem fucus est colore arte additus: ita persona, facies est non vera, sed appositicia. Vnde eleganter dictum à Seneca: Vt personam malit quam faciem: id est. Roter. interprete, videri malit, quam esse, Spieg.

FVCVS, color est arte additus. Hinc fucus muliebris, c. fucare, de consuet. dist. 5.

FVERIT. Hoc verbum scriptum in testamentis (quum & præteritum & futurum tempus recipiat l. si fuerit, ff. de reb. dub. l. si non fuerint ff. pro socio) quomodo accipiendum sit, declarat Bart. in l. hoc articulo, ff. de hæred. inst. Prat.

FVFIDIVS fuit Iurisconsultus, cuius autoritate Paulus vtitur in l. Fufid ff. de bon. auctor. iud. possid. & African. ex eius quæstionum lib. 2 ad legatum ornamentorum pertinentem quandam sententiam refert in l. 5 ff. de aur. & arg leg. vbi tamen scriptum est Phuphidius pro Fufidius. Forsitan hic ille est Fufidius, quē M. Tullius in Bruto in aliquo patronorum numero fuisse scribit: ad quem etiam M. Scaurus tres libros de vita sua scripsit, vt & Plinius testatur lib. 3. c. 2. Cuiac. lib. 2. obseru. c. 9.

FVGA, est abscessus cum celeritate. Eam Budæus nostri dicunt interpretes, magistratibet diuidit in voluntariam, cautariam & ignominiosam. Prior grauat fugientem suscipione magna, non tamen quæ iustam fidem mereatur, nondum cognita re ipsa Auth. si vero C. vt omn. iud. tam civil. quam milit. Altera excusationem habet. Non enim omnis qui de loco recedit pro fugiente habetur. Siquidem causa facienda, non fuga inspicitur, l. verum in princ. ff. de Fugit. Hinc etiam ita, quod causam non habeat quæ excuset. Ignominiosa dicitur. Spieg. Prat.

FVGA lata Quære. Lata fuga.

FVGAM facere videtur liber homo, pro seruo se gerens, leg quod autem diximus, §. variis, ff. de liber. caus Spieg.

FVGAM

FVGAM facere pro fugere,& in fugam se dare,l.4.ff.de re mil.Sallust.in bello Iugurth. Postquam eos impeditos ramis arborum atque ita disiectos circumueniri vident, fugam faciunt,Prat.

FVGA quandoque pro exilio,l.4.§.ad tempus,ff.de re milit.l.5.ff. ff.de interd & relig. Quam significationem & in aliis auctoribus cum Græcis tum Latinis frequentissimam esse, ait Cuiacius in l.vlt.de iis qui iu exil.dat.vel ord.not.sunt, C.lib.10. Scribit autem Seruius veteres properantium iter,fugam adpellasse. Inde fugitiuus,Briss.

FVGA quomodo puniatur, vide Cuiac. obseru.lib.7.c.12.

FVGAM veteres properantiam iter appellarunt, vt Donat. in 2. Æneid.tradit.Briss.

FVGAM vendere dicebatur,qui seruos in fuga constitutos vendebant,Quod Senatusconsulto prohibitum erat,ne serui ad fugam inuitarentur. Qui vero absentes seruos vendebaut, aut etiam fugitiuos quærere & distrahi mandabant, in Senatusconsultum quasi fugæ venditores non committebant, l.2. ff. ad l. Fab.l.6.C.eod.l.35.§.si quis amico,ff.de contr.empt.Briss.

FVGARE armentum, boues, oues, apes, pecus,&c. §.interdum, Inst.de oblig.quæ ex delicto nascuntur l.4. ff. ad l.Aquis, 50.ff. de fur.

FVGAX.qui propter timiditatem facile fugit.

FVGERE,pro non intelligere. Quicquid enim non intellexeris, fugit me,dicis,ait August.tractat.15.in Ioh.Spieg.

FVGIENS quomodo non morati dicitur,pulchre ostendit Iurisconsul.in l.Tit.de Ser.export. Interdum,sed adiectiue,pro dubio & in vitium inclinante ponitur,Cice. Qui vinum fugiens vendat sciens, debeátne dicere,non necesse putat Diogenes: Aristipater,boni viri existimat. Itaque fugere in vino, Latine dicitur,quod vulgo non seruari dicimus, Spieg.

FVGIENTES ad Græcorum exemplum,qui eos φεύγοντας vocãt, in iure nostro dicuntur rei, tametsi non semper fugant,l.properandum, C.de iud.l.fin.C.de bon.mat.l.2.C.de iur.calumn. quemadmodum litigantes,scilicet habitu & qualitate,Prat.

FVGITARE quæstionem, pro formidare, & fugere tormentum, apud Cic.pro Rosc. Amer.

FVGITIVI appellatione Labeoni ex fugitiua natus non continetur,teste Vlp.in l.1.in fin.de fug Spieg.Prat.

FVGITIVARII apud antiquos fugitiuorum deprehensores erant: qui eam operam profitebantur,vt fugitiuos inuestigatos reducerent,Iurisconsul.in l.si apud te Locati. Non enim ambo,inquit, pecuniam ego & fugitiuarius deposuimus. Adde Cuiac.obseru.lib.5.c.8. qui post l. si apud te ff.de præscript. verb & l.1. C.Theodos.si vag.pet.manc.adducit locum ex Floro,lib.3 dum bello seruili vti capta fuerunt prætorum castra, fugatique ciues,narrat,ita inquit: Qui per fugitinarios detrahi debuissent, prætorios duces profugos præsto ipsi sequebantur.Sic in antiquis exemplaribus legitur & sic ex suis legit. Elias Vinetus vir de bonis literis optime meritus,Cuiac.supr.alleg.loco. Locus quoque Varroni fugitiuarius dicitur, id est, qui fugæ pateat. Dicitur autem fugitiuarius ea forma, qua thunnarius,de quo Bud.in l.venditor.ff.comm.prædior.& Anataria quædam aquila apud Plinium,id est,anatum insectator,Spieg.

FVGITIVVM iumentum, aut errorem eriam si fugiat, aut erret, non dicitur,autor Pampon.in fi.l.Labeo.eod.tit.Spieg.

FVGITIVVS non est, qui ad amicum domini confugit, l.bouem, §.qui ad amicum.§.qui persuadet, §.si seruus, ff.de ædil. edict.

FVGITIVVS quid sit,definit Ofilius: fugitiuus est, qui extra domini domum fugæ causa,quo se à domino celaret,manfit. Cassius scribit,fugitiuum esse, qui certo proposito dominum reliquat.Item apud Viuianum relatum est,fugitiuum fere ab affectu animi intelligendum esse, non vtique à fuga. Vlp. in l.quis sit,de ædil.edict.Quod sic accipiendum est, vt tamen solo proposito & consilio fugiendi à Domino, seruus fugitiuus non fiat, nisi in ipsum factum fugæ vitium mentis deduxerit, l.225. ff.de verb.sign.Briss.vide Gœdd.ad iam d.l.2.15.n.2. Nam eum qui hostem, aut latronem, incendium,ruinam ve fugeret,quãuis fugisse verum sit, non tamen fugitiuum esse.Item nec eum quidem qui à præceptore, cuius disciplinam traditus erat, aufugisset,fugitiuum fuisse; si forte ideo fugerit, quia immoderate eo vtebatur.Apud Labeonem & Cælium quæritur: si quis in Asylum confugerit, aut eo se conferat, quo solent venire, qui se venales postulant,an fugitiuus sit.Ego puto non esse fugitiuum eum, qui fecit id, quod publice facere licere arbitrabatur: Nec eum, qui ad statuam Cæsaris confugit, fugitiuum arbitror: Non enim fugiendi animo hac facit. Idem puto & in eum, qui in Asylum vel quo alio confugit; quia non fugiendi animo hoc facit: Si tamen ante fugit, & postea se contulit, non ideo magis fugitiuus esse desinit.Item Cælius scribit,placere eum quoque fugitiuum esse,qui eo se conferat,vnde eum dominus recuperare non possit: multo magis illum fugitiuum esse,qui eo se conferat,vnde abduci non possit: Maffeus.

FVGITIVVS, secundum Cælium in l.17. de ædil. edict. est is qui ea mente à domino discedit, ne ad dominum redeat, tametsi mutato consilio ad eum reuertatur.

FVGITIVORVM notæ & supplicia. Fugitiui compungi solent notis vel literis,quibus persæpe dignoscuntur & deprehenduntur, l.2.ff. de fugit.Petronius Arbiter. Notum fugitiuorum epigramma. Quintil. si quis fugitiuo stigmata scripsit. Celmens Alex. 3.παρέσεως. τῶν δεδραπετῶν σήγματα δεικνυσι. Solebant & ita plerique reorum frontibus notari, veluti lege Remmia calumniatores, quod tollitur, l.si quis C.de pœn. Buelius de consolatione. Et dixit, vt notas insigniti frontibus pellerentur Seneca de ira,varia vinculorum genera, varia pœnarum,lacerationes membrorum, inscriptiones frontis, & bestiarum immanium cauernæ. Solebant & fugitiui pedum amputatione coerceri, atque adeo qua parte peccassent, eadem multari.l.3.C.de ser. fug.Cuiac. obseru.lib.7.c.13.

FVLCIRE, est veteri operi instituendo remedium adhibere. Vlp. in l.1.§.si quis ædificium,de oper.nou.nunc. Spieg Hinc dicimus fulcire ædes,l 20 ff.de acqu.vel omitt.fulcire insulam, l.3. §.sed & si.ff.de in rem verso, fulcire prædia,l.9.§.hic,ff.de rebus auth iud.&c.Briss.

FVLCIMENTVM, fultura, & sustentaculum: à fulciendo dicta, Vlp.de feud. instr.l. quæsitum. Proinde, inquit,fulcimenta si qua habeat,item in l.sicut autem 8.in pr.ff si seruit.vend.Sicuti autem refectio, ait, parietis ad vicinum pertinet, ita & fultura ædificiorum vicini.

FVLCHRA sunt, vt docet Seruius, lectorum spondæ, quæ legato lecto contineri ait Vlp.in fi.l.librorum de Legat.3.Prat.

FVLLO qui vestimenta polienda,curanda, lauanda,mercede accipit,l.2.ff.de cond. sine caus.l 13 §.si fullo,ff.locat.l.12.& l.82. ff.de furt.vni.ff.de via publ.Publ.Theo dicitur κναφεὺς, κδυκαντεὺς siue πλύτης,in §. vlt.Inst. mondat. & §. item si fullo, Inst.de oblig.quæ ex delict.nasc.Prat.

FVLLONICA,dicitur ars & exercitium fullonum,substantiue nomen ipsum accipiendo. Si artem adiicias,adiectiuum erit, Vlp. pro officina fullonum posuit in l.3 de Aqua plu.art.Spieg.

FVLLONICA meritoria,l.13.§.fin.ff.de vsufr.

FVLLONICAS instituere,Briss.ex ff.

FVLMINIS ictu deusta armamenta, in l.nauis aduersa, ff.ad leg. Rhod.de iact. Hinc fulminare sententias, id est,ferre,cap.1.de sent.excomm.lib.6 Ioan Bello.Etymol. Alber.

FVLTVRA quoque. idem est, quod fulcimentum, &c. Horat.2. serm.Vlp.in tit. si seruitus vendicetur,l. sicuti autem, vide supra,Fulcimentum, Nebriss.

FVNVS.à furuo,notæ significationis. Vide l. siquis fumo,ff ad leg. Aqui l.Item dicuntur promissa magnifica quidem,sed inania. Vnde fumos vendere,pro eo quod est, principum beneuolentiam simulato commendationis officio,per occasionem familiaritatis,precio vendere, Adi.Chil.Eraſm.Spieg.

FVMI, sicut aquæ immissio est. Vide Vlp. in l.sicuti.§.Aristo.ff. Si seruit.vindic Spieg.

FVNAMBVLI seu funerepi dicuntur ij homines, qui per funes ambulare soliti sunt, Græcè σχοινοβάται: qua voce apud Latinos Terentius Poëta & Messala vsi tradiuntur: vt Apuleũ mittamus, qui funerepos homines appellat in oratione ad Seuerianum proconsulem Carthaginis, vt annotauit Crinitus lib. 5 c.13.de honest.discip.

FVNCTIO nostris est vsus, vtilitasue ipsius effectus & æstimatio, quæ pro alia re fit,vt creditori satisfiat,Paul.in l.2 §.mutui datio,ff.de reb.cred. Quia,inquit, in genere suo functionem recipiunt. Idem in l.precia.ad l.Falc. Precia rerum non ex effecto,nec vtilitate singularum, sed communiter funguntur, id est,mutua vtilitate pensantur. Sic idem in l.si seruum meum, ad l.Aquil.& in l.certum Si cer.pet. Qua tenus mutua vice res fungantur,quæ tantundem præstent, Prat.

FVNCTIONEM res in suo genere recipere dicuntur.secundùm Paul.in l.mutuum, 2.§.mutui datio,l.ff. de reb.cred.& si cert. pet.quæ,vt idem Paul.in 6.eod.dicit,mutua vice funguntur & tantundem præstant.

FVNCTIO publica,i.tributum quod quilibet de populo debet, in in l.omnes,C.de anno.& tribut.Io. Bello.Etymol. Sumitur & pro eo quod ratione soli præstatur, l.1.§.hic titul.ff.de publ.& vectig.

FVNCTIO annonaria,l 7.circ.fi C.de fer. Functio tributaria,l.4. C.quor. appell.non recip.

FVNCTIO personalis,quæ ob munus soluitur, l.1.C.de excusat. mun.Prat.

FVNCTVS vita,l.1. C. Si reus vel acc.mort. fuer. & l.1.de. Posth hæred.instit Alber.

FVNDA, fundam pro retis genere dici non est ita infrequens; sed eo nomine crumenam vocari, id vero non passim occurrit. Macrobius cúmque accessisset ad sellam, demissa in fundam pauperem manu paucos denarios protulit quos principi daret,adiecitque: μὴ κῦ τὴν πύχλην βαστάσῃ πλέον ἔχον, πλέον αὐ τὸ δίδωσι, sed vt rete à similitudine fundæ,qua lapides iactantur, nomen habet,ita quoque loculi pecuniarum,quod specie formáque fundum referrent.Turneb aduersar.lib.18.c.2.

FVNDAMENTVM propriè in ædificiis dicitur.

FVNDARE est fundamentum ponere, & iacere, l.2.§.post hos ff. de orig.iuris,l.11.§.interdictum,ff. Quod vi aut clam.

Digitized by Google

FVNDVS integrum aliquid est, agrum cum villa & ædificatio significans. Sed in vsu, vrbana ædificia, ædes: rustica villæ dicuntur. Locus vero sine ædificio in vrbe, area: iure autem ager appellatur, l.60.l.3.de verb.sign. Fundus autem dictus est ager, vt scribit Varro l.4. de ling.Lat. quod pecundum & pecuniæ videbatur fundamentum: aut quod quotannis fundat multa. At, vt vult Festus lib.6. quod planus sit ad similitudinem fundi valorum. Villa ergo fundi est pars, atque accessio, l.6. ff.quib. mod.vsusfr.amitt. Porro vel modicus locus Fundus appellari potest. Constitutione enim & destinatione nostra fundi efficiuntur, l.60.ff.de verb.signific.l.24. §. fin.de legat.1. Fundi etiam pars fundus appellari potest, l.34.ff.de legat.1. Ac fundi diuiduntur regionibus ac locis, l.23.§.fi.de seruit.rust. Latifundia & possessiones Græci appellant συγκύσεις, l.34.§.1.de legat.2. Plat.ex Briss.

FVNDVS, est definita pars agri, sine culta sit, sine inculta. Prædium latiùs patet, & tam de vrbano quam rustico: nec de solo tantum, sed etiam de ædificio dicitur. Ager autem est qui colitur, & qui fructuum causa habetur ad vsum hominis: ἀπὸ τοῦ ἄγρου, id est, à rure. Possessio, vsus & præscriptio est agri, cuius proprietas ad nos non pertinet. Prædium tam ad possessionem, quam ad agrum refertur. Dicitur igitur fundus, & omnis ager, & omne ædificium, villæ domusve, in quas fructus deuehuntur. Ædes, vrbana sunt prædia, quæ solo superficieque constant. Superficies, omne quod supra faciem terræ est, área, locus sine ædificio ab ariditate dictus, vt in ea dictione latius dictum est. Fundi esse censentur ea, quæ intra se tenet, l.Iulian. §.vlt.& l.fundi, ff.de actio.empt. Paulus hanc vocem in leg.sed si.ff.de acquir.rer.dom. vsurpauit pro vasis potorij fundamento. Et quamuis fundus est quiddam minus quam ager, Iurisc. tamen promiscue vsurpant. Exemplum habes in l. quædam mulier, de Rei vind. Spieg.

FVNDVS generis nomen est, & species sub se habet Arbustum vineam, hortum; pratum, aruum, villam. Sic omnis vinea fundus est, non contra, & fundo sublato, nec vinea potest subesse, Connan.lib.4.c.3.n.7.

FVNDVS, inquit Iauolenus in l.quæstio est, 115. ff.de verb.sign. est omne, quicquid solo continetur, id est, Fundamentum eis rei quæ solo fundatur, Brech.in d.l.q.est.115.de verb.sign.

FVNDVS varias recipit qualitates: Alius enim seruus dicitur, alius liber. Fundus seruus est qui aliqua seruitute premitur: liber qui nulli est obnoxius, qui etiam optimus maximus dicitur Paulo de verb.& rer. signif. Connan.lib 4.c.1.n.1. Deinde alius dicitur fertilis, alius sterilis, saxosus, pestilens, infructuosus, desertus, &c.l.13.ff.de reb.eorum.

FVNDVS à possessione, vel agro, vel prædio sic distat, inquit, Iauolen.in d.l.quæ est 115. Fundus est omne, quicquid solo tenetur: Ager est, si species fundi ad vsum hominis comparatur: Possessio ab agro iuris proprietate distat, quidquid enim apprehendimus, cuius proprietas ad nos non pertinet, aut nec potest pertinere, hoc possessionem appellamus, possessio ergo vsus, ager proprietas loci est. Prædium vtriusque suprascriptæ generale nomen est, nam & ager, & Possessio huius appellationis species sunt, Hot.

FVNDI appellatione plena proprietas, id est cum vsufructu, significatur, l.cum qui, 66 § fi ate, ff.de verb.sign. est enim fundus nomen iuris, l.cogi, 16.§.inde quæritur, ff.ad Trebell.Hot.Add. de Cuiac.l.58.de verb. oblig.

FVNDVS dicitur populus esse rei quam alienat: hoc est auctor, inquit Festus, quib. ex verbis intelligitur, Fundum fieri populum aliquem tum dici, cũ in re quapiam sua abalienanda est auctor, i.e. approbator quod genus dicendi crebro Cic. vsurpat.in ora. pro Balbo. Neque vero ad populos duntaxat, verumetiam ad quemuis auctorem referri solitum, argumento est illud Lysitelis adolescentis apud Plautum, qui cum Charmidis absentis filiam à Lesbonico virginis fratre in vxorem sibi pactus esset, vbi reuersum patrem audiuit, ita loquitur: Nunc mihi is propere conueniendus est, vt quæ cum eius filio egi, ei rei fundus pater sit, potior eo. Vide Hot.2.obs.5. Turn.aduers.4.c.12.

FVNDVS instructus. Instructus dicitur fundus, qui ea habet instrumenta, sine quib. fundi exercitium inutile esset. Et sunt instrumenta fundi ea, quæ fructus quærendi, colligendi, conseruandive gratia parata sunt, l.instrum de fun.instr. ff.Theophi. in §.si quis ancillis, Inst.de legat. Et sine iis ipsis exerceri nequiret possessio. Quam ob rem qui fundum instructum legat, videtur fundum cum suis instrumentis legasse, adeo, vt si tibi fundum cum instr. legaro, & post fundum vendidero, instrumentum vendicare non possis, l.si cui.de fun.instru.leg.ff. Insurgit autem non indigna quæstio, quam in cæterarum exemplum adferam. Habebat quis duos fundos, & boues duos in altero fundo manentes; in altero opus facientes, tandem dominus hos fundos cum instrumento legauit duab. diuersis personis, boues autem neutri reliquit: boues ei cedent, qui fundũ in quo opus faciebant, consequitur, quando huic soli commodare possunt, & non alteri, non enim secundum legem accessio sunt fundi, in quo degebant, sed alterius in quo opus faciebant l.cum quidem, ff.de fund.instr. & instru. & leg. Hinc itaque est in Pandectis titulus, de fundo instructo, & instrumento legato, Anch. Adde Forcat. Necyomantiæ dial.40.n.3.

FVNDI instructi appellatione veniunt tam villicus hominesque quam omnia quæ vel ipse paterfamilias cum ibi ageret, vel vt fundus esset instructus nõ temporis causa, in eo habuit. Itẽ veniunt instrumenta fructuũ colligendorũ & conseruandorũ. Et pecora stercorandi vel pascendi causa ibi constituta, vt de his fructus capiatur, vel vt fundus sit instructus, l.a.C.de ver.sign.

FVNDVS limitrophus. Alciatus illud cũ aliis sentit, limitrophos fundos dictos non à limenarchis, sed à limitandis limitib. quod tenerentur eorũ possessores annonam inde prouenientem ad castra militum ducere, qui in imperij limitib. excubabant aduersus barbaros. Hinc limes Orientalis Vopisco in Saturnino: limes Rhetius (eod.auth.) in Bonos. Anch. Cuiac. fundos limitrophos in rubr. C.de fund.limitroph. & rer.& in leg.nulli, C. de fund patri. dici putat, quod inde milites militanei alantur, l. 8.d.tit.de fun. limitrop. non quod ad milites limitaneos pertineant. At fundi limitanei qui dicuntur, ad milites militaneos pertinent, itemq; paludes & pasc.3. sæpe iam all.t.de fund.lim. Fundi autem castellorum ad milites castellanos pertinent, l 2. C.eod.tit.Cuiac.in supr.alleg.Rubr.de fundis limitroph. &c.

FVNDI confines. Terent.Clemens in l.si cui centum, de leg.2. Sæpe enim inquit, confines fundos etiam supra iustam æstimationẽ (*hæher denn es vverth ist*) interest nostra acquirere, Sp.

FVNDVM cum instrumento, an fundum & instrumentum, an fundum instructum, Vide l.5. de Inst.& instrum.

FVNDVS Puteolanus quære, Puteolanus.

FVNDORVM Principis, de quibus tractatur sub rubr. C.de fund. patrim.l.11 alij dicuntur patrimoniales, alij diuinæ dom. Patrimoniales sunt qui locari tantum & in principis patrimonio conseruari solent, vnde & rei priuatæ appellantur. Diuinæ domus sunt, qui sacrarum largitionum sunt, hoc est, in quibus Princeps suas largitiones exercet. Prat.

FVNDVS seruiens & dominans. Lege prædium seruiens.

FVNDI saltuenses sunt pastioni deputata nemora, qui & patrimoniales sunt, l. vlt. de fund. patrim. C.lib.11. Cuiac. in Rub.d. iam tit.C.de fund.patr.

FVNDITVS. de hoc aduerbio vide Barr. in Auth. decernimus, C. Sacrosanct.

FVNDI vectigales sunt, qui ciuitatum sunt, & municipibus ita locantur, vt certum vectigal.reipub. pendant. Alc.de verb.sig. & in Dispunct.li.1.c.3. Spieg. Prat.

FVNDI emphyteuticarij sunt, qui emphyteutico iure dantur, qui & patrimoniales dicuntur, l.12. de fund.patrim. Goth.ad l.13. C.de præd.& al.reb. minor. (de leg.3.

FVNDVM in Appia cum villico suo, &c. l.vxorem, §.concubinæ,

FVNDVM Cornelianum de nomine meo exire veto, leg pater filium, §.duob.de legat.3 Spieg.

FVNDVS Sacer, quem domino sacramenti religione deuinctum vasalli habent, Connan.lib.2.c.9.n.6.

FVNDVM Trebatianum, &c. fundum Satrianum, &c. dari volo, Scæuola in l.patronus, § libertis, de leg. Spieg.

FVNDVS pestilis, vel pestibilis in l. pen. vbi Goth. C. de ædilit. action. id est pestiferas vel herbas lethiferas habens, vide Cuiac.6. obseru.14.

FVNDI Trebatiani reditus vxori, &c. dari volo, Vide Scæuolam, ff.de vsu & vsufruct.

FVNDVS, *Grund vnd Boden.*

FVNDI agonothici, vocantur in l.penult. de diuersis præd. C.lib. 11. qui deputati erant sumptibus certaminum sacrorum, l.iubemus, C.de fund.patrimon. Prat. Adde Cuia.l.vlt.de fundo patrimon. & saltuens. C.lib.11. qui dicit eos etiam agonophoros nominari, l.filia, 1 ff.de leg 2.

FVNDORVM genera vide in rubr. C.de fun. patrimon. lib.11. Adde Cuiac. ibid.

FVNERARE, pro sepelire frequens apud Vlp. (vsufr.

FVNEBRIS vestis. Vide Vlp.l. sed etsi quid, §.& generaliter, ff.de

FVNERARI. Satius est de suo testatorem funerari, quam alios legata consequi, teste Vlp.l.at si quis, ff.de Religios.

FVNERARIA siue Funeratitia actio ideò dicitur, quia totam sepulturæ rationem complectitur, non exequiarum duntaxat: & definitur, quæ ob impensas funeris causa factas conceditur, l. 14 §.hæc actio l.16.l.20.& 21.ff.de relig.& sumpt.fun.l.17.ff.de rebus auth. Iudicis poss. Briss. Hot.

FVNERO, pro funeror, funeri operam do, iusta persoluto, Vlp.l.14. §.12.de relig. Si prohibente hærede funeraueris testatorem. item, Ergo pietatis gratia funerasti. Item: Ego tamen nihilominus funeraui. Et §.14. Qui mandatu alterius funerauit. Hot.

FVNERARI passiuè accipitur & sepeliri signific.n l.17. ff. de reb. auct. iud. possid.& in l.8. de sepul. viol. & apud Paulum libr.5. sent.26.iuncta l.5.ff.ad l.Iul.de vi publ. Briss.in parerg.

FVNESTARE se secundis nuptiis, vide apud Impp.in l.3 §.1.Co.secund.nupt.

FVNESTARE sese nuptiis incesti vetitíque coniugij vide l.6. in princ. C.de incest.nupt.

Digitized by Google

FVNESTA familia in leg. vlt. ff. de stip. ser. cuius dominus mortuus est. Scribit autem Varro lib. 4. de lingua Lat. quamdiu in sepulchrum defuncti glebam adiecta non esset aut os mortui ad familiam expurgandam, exceptum esset, tamdiu funestam eam mansisse. Hinc Cicero lib. 2. de legibus. Neque necesse est edisseri à nobis quis finis sit funestæ familiæ. Septem autem diebus deplorari domi cadauer solebat, octauo die efferebatur, tumulabatur. Eæque erant denicales feriæ, quarum Cicero in libris de legib. & Festus lib. 4. meminere, Briss.

FVNESTA itaque familia dicebatur, quæ non erat pura: h. e. quæ funere veluti polluta, nondum erat expiata atque purgata. Purgabatur autem, siue pura fiebat iustis factis, & condito humatoque cadauere. Varro: Si cum Romanus combustus es, os exceptum ad mortui familiam purgandam humo non est opertum, vt Pontifices dicunt, quoad inhumatus sit, familia honesta manet. Iam vero, quod humatus non sit, hæredi porcam præcidaneam suscipiendam Telluri & Ceteri esse: aliter familiam puram non esse Varro scribit. Et Festus ait, præcidaneam porcam vocari, quæ Cereri mactabatur ab eo, qui mortuo iusta non fecisset, h. e. glebam, siue humum iniecisset. Et funesta familia non ante desinebat esse, quam iusta defuncto fecisset hæres. Rœuardus l. omnis hæred. ff. de reg. iur. Goth. ad l. 28. §. stipul. seruor.

FVNGI Vallæ dicitur officium & munus aliquod obire, vnde fungi honoribus, & fungi vita, id est, gerere honores, viuere, non vt quidam volunt, mori: nam eum qui mortuus est, functum vita cum dicimus hoc significamus, vixisse illum, & iam non amplius viuere, Connan. lib. 7. c. 1. n. 3.

FVNGI est id, quod debetur dare, nam propriè fungi stipendiarij vectigales dicuntur qui quod debebant pendebant, vide Cic. Verrin. 5. Hinc fungi officio suo est, vt vulgus loquitur, facere suum debitum, l. iudex de re iud. Sic & fungi res dicuntur, quæ officium suum præstant, Vlpian. instit. tit. 6. Dotem fungi dicit, in matrimon. datur. Et fungi momentum in l. 43. ff. de rei vindic. in quod corpus infertur. Et functionem res in suo genere recipere Paulus in l. 2. §. mutui, ff. si cert. pet. scribit, quæ vt alias idem ipse auctor loquitur, mutua vice funguntur, & tantundem præstant, l. 6. ff. si cert. pet. Nam his rebus, quæ vsu consumuntur ac pereunt, quo inter homines communicari possent, ea est tributa natura, vt communi quasi specie contineantur permutationemque in suo genere recipiant, & alterius vicem ac potestatem altera omnimodo expleat, Briss.

FRANCISCVS autem Duarenus libr. disputationum anniuers. 1. cap. 14. Res consistentes in pondere, numero, aut mensura fungi vel functionem recipere interpretatur, cum dantur ad vsum cum soluuntur, &c. sicut fungi dispositione auri, qui aurum deponit, ad l. prætoriæ, fungi collatione dotis, qui dotem confert, l. 3. de collat. dotis, fungi tributione qui tributum soluit pensitatque reipub. At Franciscus Hottomannus lib. 1. de vsuris, cap. 2. res eiusmodi functionem in genere suo potius quam specie recipere, d. l. 2. interpretatur, quasi pensionem siue satisfactionem, quæ fit, harum rerum debitarum, non ipsius speciei fieri, sed generis: propterea quod non eadem corpora reddantur, quippe quæ consumpta sunt, sed tantum eiusdem generis. Quod vero dictum hoc arbitrantur alij ea re, quia in harum rerum solutione altera res alterius vice fungeretur, eidem Hottomanno non est probabile. Constat enim eo loco Paulum alias res, id est, quæ in specie sua functionem ac solutionem accipiunt, his rebus tanquam contrarias opponere. Nam & commodatum functionem recipit eadem ipsa specie, quæ commodata est reddita, ipsumque etiam depositum & pignus & quædam præterea eiusmodi. Atqui si quis ita Pauli verba interpretatur, vt illæ res in suo genere alterius vice fungerentur: non potetit ea fieri aliarum rerum comparatio, quam hic Paulum explicare perspicuum est. Alioqui dicendum esset alias res, veluti commodatas & depositas in specie sua fungi vice alterius. Quo nihil dici potest obtusius. Nam quæ res commodata, aut deposita redditur, nullomodo fungitur vice, aut sua aut alterius, neque in specie, neque in genere, Cicero libr. Accusationis 3. Quis non maximo se affectum beneficio putauit, cum tribus decumis pro vna defungeretur? Omnino autem certum est comparationem vtrarumque rerum hic fieri quemadmodum his verbis Paulus indicat quum ait. In aliis rebus aliud pro alio solui non potest. Quoniam in cæteris solui poterat, modo eiusdem generis, vt clare significat, cum ait, eas in genere suo functionem recipere per solutionem, id est, aliud pro alio solui posse: non autem in specie, quam ne habere quidem dici possunt, sicut Vlp. aperte docet, in l. quum Stichus ff. solut. quum ait, res eiusmodi in communi specie contineri quasi dicat, eas non habere speciem quandam sibi propriam ac peculiarem, & ab aliis eiusdem generis distinctam, sed cum aliis communem. Atqui si sit comparatio, & aliæ res in suo genere functionem, i. e. præstationem recipiunt, alias res oppositas, in sua specie recipere consentaneum est. Aque hoc scilicet ipsum est, quod vulgo dici solet, in hisce rebus magis quantitatem, id est, vim ac momentum cogitari, quam corpora leg. Titia. ff. de leg. 2. l. si is cui. solut. Sunt ergo quædam res, quæ functionem recipiunt per solutionem, id est, vsum solutionis suæ præstant, in genere magis quam in specie. Quippe quod hæ res propter naturæ similitudinem vna quadam & communi specie contineri videantur, vt Vlp. ait de l. cum Stichus nec alia quam ponderis, numeri, mensuræve nota in promiscui vsus vtilitate ab inuicem discernantur, vnde etiam pondere numero & mensura constare dicuntur. Sunt vero & aliæ quædam res, quæ functionem per solutionem recipiunt in specie, h. e. quæ cum soluuntur, hunc solutionis suæ vsum præstant, & hanc recipiunt factionem, vt eandem, quæ accepta est, speciem reddi necesse sit, ne alias solutione in eodem genere admissa cum iniuria creditoris aliud pro alio soluatur. Siquidem harum rerum non vna & communis sit species, nec eadem in eodem pondere, numero & mensura vtilitas. Atque ex hoc rerum discrimine, quo in diuersa solutionis functione, seu vsu inter se opponuntur, intellectu non difficile est, quæ sit sententia verborum Pauli, & quibus in rebus, propter quam causam mutuum consistat. Nam rerum quæ pondere, numero & mensura constant, datione recte in creditum ire possumus, quoniam solutionis vsus, quem in genere suo præstant, cum mutui fine conuenit, vt videlicet non ea quæ data est species, nec omnino alia, sed eiusdem generis & qualitatis reddatur, l. 1. §. mutui, ff. de oblig. & act. Quacunque enim specie eiusdem generis soluta creditori satisfit. Et hoc ipsum est quod in genere suo functionem per solutionem recipere dicuntur, i. e. in genere suo solutionis vsum præstare. Reliquæ vero res ideo in creditum dari non possunt, quod earum solutionis vsus in specie versetur, nec aliter creditori sine sua iniuria satisfieri possit, quam eiusdem speciei quæ data est solutione. Siue igitur eadem, siue omnino alia reddatur, vtrinque mutui naturæ contrarium est, in quo translato & concesso rei ad vsum dominio, idem in genere & tantundem reddi debet. Hic quibus iam rem diligentius considerantibus sensus & hæc ratio verborum Pauli esse videtur, in hac de rebus, quæ mutuo dari possunt, quæstione. Difficultas autem quæ hactenus omnes ferme exercuit, inde procul dubio nata est, quod de functione rerum, quæ in genere recipiunt, Paulum differere existimarunt. Cum tamen Paulus de functione rerum agat, quam per solutionem recipiunt, vt enim ostenderet, quibus in rebus mutui datio consistat, de natura & conditione rerum, earumque in solutione vsu differendum sibi putauit, quomodo videlicet res functionem per solutionem recipiant, & quem in soluendo vsum præstet, in generene, vel in specie hæ, an generis solutione creditori satisfieri possit, vel eandem reddi speciem oporteat. Minus forte obscuritatis, sed eandem sententiam habitura esset oratio hæc. Quia functionem recipiunt in genere suo magis quam specie, verba namque (Quia in genere suo functionem recipiunt per solutionem) simpliciter hoc sensu intelligenda puto, quem vsitata earum proprietas & significatio gignit, vt functionem recipere solutionem, idem sit, quod in solutione fungi, & vsum præstare. Funguntur autem, vt dixi, in solutione res, vel in genere, quoties eodem genere soluto, non omnino aliud pro alio solutum videtur, vel in specie, cum eadem specie non reddita, omnino nihil aliud pro alio solui certum est. Atque in hanc sententiam genus speciei, quoad solutionis vsum opponitur, vt ex eo constare possit, rerum quæ pondere, numero & mensura constant, donatione tantum in creditum iri, quia functionem recipiant in genere per solutionem, adeo, vt quacunque specie eiusdē generis soluta propter promiscuam, quæ in iis versatur vtilitatem creditori sine sua iniuria satisfactum videatur. In cæteris vero rebus ideo mutuum non esse, quod eadem omnino species, quæ accepta est, reddi debeat. Quippe quod functio earum in solutione non eiusdem generis sit speciei, ne cum iniuria creditoris aliud pro alio soluatur.

FVNGI magistratu, pro magistratu, inuenies in l. vlt. in fin. ff. ad municip. Et defungi muneri, pro munere in l. 1. §. prævaricatorem, ff. ad Turpil. Briss. in parerg.

FVNGI diem suum, l. 9. ff. de cast. pec. crim. l. vlt, C. de bon. eorum, l. 1. C. de filiofam. min. l. 10. C. ad l. Falc. Briss.

DEFVNGI pretio æstimationéque, pro æstimationem præstare & exoluere Iureconsulti dicunt, l. 11. §. idem, lib. 2. ff. de act. empt. l. 1. ff. si famil. furt. fec. l. 37. in fi. ff. ad l. Aquil. & noxæ deditione litis æstimatione, pro eo quod est noxæ dedere & litis æstimationem soluere, l. 22 §. vlt. ff. ad municip. ff. ad l. Aquil. Instit. de noxalib. in princ. Ex quo fit, vt intributiones collationésque & pensitationes publicæ functiones vocentur, l. 4. C. de notatio. l. 3. de apoch. publ. lib. 10. C. l. vlt. de exactorib. tribut. cod. l. 9. & l. 13. C. de actio. empt. l. 2. C. de iur. emphyt. l. vnic. C. in quib. cauf. milit. Briss.

FVNGI pignoribus in vicem satisdationis, i. e. loco fideiussorum pignora præstare, l. 7. ff. de præst. stip. Briss. Adde Fr. Baldu. de pig. & hypo. c. 1. Muneribus legatorum fungi, i. e. legata præstare, l. 33. in fi. ff. de legat. lib. 2. l. 2. ff. ad Trebell. Fide commissum munere Falcidiæ fungi dicitur, quod Falcidium patitur, l. 77. §. 1. ff. de legat. lib. 2. Pœna quoque functi in l. 22. ff. de pœ-

Digitized by Google

iuis,dicuntur,qui pœnam sustinuerunt. Pretia rerum communia inter funguntur leg.63. ff.ad l. Falcid.l.33. ad leg.Aquil.id est,tanti res æstimantur, quanti sunt apud omnes defunctores, l.§.non solum,ff.ad SC. Tertyllian.l.21.§. vltim.ff.de SC. Silania. Briss.

FVNGIBILES res diximus, quæ consistunt in numero, pondere & mensura: vt pecunia,frumentum vinum,oleum. Cæterum corpora in vniuersum omnia, omnes aliæ species,dicuntur res non fungibiles, Zas. in §.personam.Iustit de actio Prat.

FVNVS generalius est,quam Exequiæ: est enim tota pompa,tam domestica,quam extrinseca: exequiæ vero tantum in via,dum funus procedit. Funus quoque proprie dicitur cadauer iam ardens, vel incensum: Exequiæ, dum portatur: Reliquiæ iam crematũ & bustũ: Conditum vt iam sepultum, Spieg.ex Old.

FVNVS ducere, Vide Vlp.in l.at si quis,ff.de Relig.

FVNVS facere, iusta facere, & exequi funus, differunt. Nam qui funus indictum pompa funebri præcedente ducit,facit funus: Qui Sacrificio, quod humanum festus appellat, rite peracto glebam obicit iusta facit: & qui denique cadauer prosequuntur,eos exequi funus,exequialque frequentare dixerunt veteres. Ranzouius, quem vide de hoc latius ad l.omnis hæreditas,ff.de reg.iur.

FVNVS famulare Vlp.in l.2.de in ius voc. in fin.Neque funus,inquit,famulare ducentem,iustáve mortuo facientem; subaudi, in ius vocare oportet. Dixit autem funus ducentem pro eo. quod est funus facientem, vt Virg.l.6. Æneid.4. dixit, ducere somnos,pro eo quod est dormire,& tanquam somnum facere, teste Fr.Syluio in comment.in Orat.pro P.Quintio. Idem, Funeris causa,ait,sumptus factus videtur is demum,qui ideo fuerit,vt funus ducatur, & sine quo funus duci non possit.

FVNVS imaginarium, Græci Cenotaphion vocant, cum mortuo iusta absente cadauere persoluuntur. Legitimum vero dicitur, cum defuncti corpus adest. Spieg.

FVNVS publicum erat, cum quis propter sua in rem publicam beneficia,publicis sumptibus sepeliebatur. Ceremonias illius Plutarc.ostendit in Publicola Spieg.Prat.

FVNERIS sumptus pro facultatibus vel dignitate defuncti arbitrantur. Vlp.ait in l. si quis sepulchrum, de relig.& sum pt.fun. Funeris impensam accipimus,quicquid corporis causa erogatum est: veluti vnguentorum, & pretium loci in quo defunctus humatus est, & si qua vestiaria sunt, vel sarcophagi,& vectura, & quicquid corporis causa antequam sepeliatur, consumptum est,l.funeris.ff de sumpt.fun. Spieg.Prat.

FVRCA,patibulum ex eo dictum putat, Isid.l.b.5.c.28 quod ferat caput, suspensumque & strangulatum statim examinet,Prat.

FVRCAM illam quam circumferre serui pro pœna cogebantur, be le depingunt Plutarchus in Coriol & Halicarn.lib 7 Prat.

FVRCA. Callistratus de Pœnis, in l.capitalium,recitat inter gradus pœnarum capitalium furcam, famosisque latrones figendos furca in iis locis, vbi grassati sunt: plurimus complacuisse scribit,nec absque summa ratione, quam ibidem refert:Spieg. vide Turnebum aduersariorum lib.4. c 3.

FVRCÆ supplicij quoque fit mentio in l.38.§.auctores,ff.de pœn l.6.ad l.Iul. pecu.l.3. de re milit.

FVRIFER, qui seruus in furto aut eiusmodi aliquo flagitio deprehensus fuerit, aut in probitatis scelere conuictus,cuplex lignum,quod curruli subiicitur, & cui temo affigitur at tollere videbatur, & intuentes circumferre, vt fidem ei in posterum non haberent, & ab eo tanquam infido cauerent. Ideo furcifer appellabatur a Latinis: quod etiam Græci σανιδῶν, hoc Romani furcam nominant, vide Plutarchum in Quæstio. & Coriolani vita, Spieg.

FVRENTI gladium porrigere apud Vlp.in l.qua actione,§.penul. ad leg.Aquil.

FVRERE,i.e. furore vexari vel torqueri l.3. ff. de Ritu nupt. vbi furere & sapere opponuntur. Ideoque furere desierit,& sapere cœperit,idem Valent. l.10.§.1 ff.de testam.tut.Briss.

FVRIOSVM Iurisconsulti appellant, qui mentis ad omnia lumine, id est, sensu communi caret: quales non modo Athamantem, Alcmeonem, Aiacem, Orestem fabulæ memorant: verumetiam Margitem, Melitidem, Corœbum, Beceselenum, Morychum. Dementem verò, qui non vsquequaque, sed ex parte tantum mentis errore ducitur,velut is de quo D.Pius loquitur in l.his qui, 12.ff.de tut. & curat.dat. Itaque furiosus à Demente passim distinguitur: vt l.2.ff. de inoff.testam.l.6.de curat.furios.l.8.§.1.ff.de tut.dat.ab his l.vlt.C.de admin.tut.l. 27.§.coram,ff de arbitr. Gothof. ad l.6. in pr.C.de curat.furios. Dementia enim licet sanitate & integritate mentis careat, mediocritatem tamen officiorum, & vitæ cultum communem tuetur.Briss. Sed Cic.Tuscul.disp.iii. Dementes,amentes,& furiosos eosdem nominat: Stultos vero, quos Iurisconsulti dementes aut mente captos appellant: In sanos verò tanquam vtrorumque genus constituit. Sanitatem, inquit, animorum positam in tranquillitate quadam, constantiáque censebant: his rebus mentem vacuam appellarunt insaniam: nec minus illud acute, quod animi affectionem lumine mentis carentem nominarunt amentiam, eandemque dementiam. Ex quibus apparet eandem esse furoris quæ dementiæ definitionem: ac propterea eandem vtramque rem esse. At de stultitia sic loquitur. Stultitiam enim censuerunt,id est,inconstantiam sanitate vacantem, posse tamen tueri mediocritatem officiorum, & vitæ communem cultum atque vsitatum.Hot.Adde Forcat. Necyom.dial.33.n.5.

FVRIOSVS dicitur,qui est cum rabie & furore euidenti. Mente captus verò dicitur, cui mens deficit, & qui consilium animi non habet tamen nullum furorem extrinsecus ostendit, ita eleganter declarat Bald. in l.si furiosi.circa med. C. de nuptiis, & in l.humanitatis, in 3 col.vers. venio ad quartum notabile, C.de impub.& al.tubst.& ponit Iaf.in l.furiosum, in 1.& 2.col. C.qui testam.fac.poss. & viterius dicit Gemin.in c. filij in pen. not.per illum text.de hæreticis lib.6.quod ille dicitur non esse sanæ mentis qui non habet memoriam ordinatam & hoc putat notab.pro testibus, qui volunt probare quem esse vel non esse sanæ mentis, quod vtrimum non est ausus firmare, Alex. quia forte non videbatur sibi tunc necessarium, in cons.54. ad primum breuiter concludo,& c.in vt verbis, in 1 lib.vbi posuit plures alios modos,per quos furor probari potest quos latius resumpsit,vid.in Alex.in l si cum dotem §.mortuus in vit.col ff.sol.matr.vbi firmauit illud notab. dictum Gemin. Cotta.

FVRIOSVS in conspectu inumbratæ quietis constitutus, lib 18.ff. de acqu.poss.

FVRIOSI cum mentis compotes non sint, nihil velle, scire intelliguntur: ac neque contentire videntur: ideoque absentibus ignorantibusque comparantur, l 17 § filio, ff.de iniur.l.2. § fi.ff.de iur.codicil. Prat.ex Brid.

FVRIOSORVM duo genera in libris nostris leguntur: vnum eorum qui in perpetuo furore sunt, qui (vt ait Mascar.in l.14 ff de off.præfil.) continua mentis alienatione omni intellectu carent,l.22.si maritus, ff.ad l.Iul. matr.l.12 §.natura, ff.de inf altetum eorum quorum furor intermissus est.& (vt nostri loquuntur) dilucida habent interualla, siue inducias,d §.si maritus & l.20 § nec furiosus,ff.de testi.l.6.C.de curat.furios.l.9. C.qui testam fac.possl.

FVRNARIVS,qui furno exercendo, & coquendo quæstui seruit. Vlp.in leg.24.§ 6.ff.de damn infr. Si furni nomine damni infecti fuerit cautum, deinde furnarij culpa damnum datum fuerit. Hot.

FVROR,impetus animi sine ratione,dementia,Vlpi. Si quis caut. in l.2.§ si non propter valetudinem: nam qui furore, inquit impeditus est, valetudine impeditur.Spieg.

FVROR alius perpetuus est, l.6.in pr.& l.7 in pr. & §.2. C.de curat.furios.l.14.de offic.præsidis,12.§.2.de iud.l.22 §. solu.matr. Alter habet interualla l 9. C. qui test. fac.seu intermissionem, l.20.§ 4.ff.qui test.fac Gothfr.ad d.l.7.in pr.C.de cur.furi.

FVROR est morbus seu aduersa valetudo, l.2.§. idem est, si quis curationi.

FVROREM.Cic.3. Tuscul.desinit mentis ad omnia cœcitatem & maius aliquid esse quam insaniam. Ideoque non esse in 12.tab. scriptum,si insanus,sed,si furiosus. Briss.

FVROR dupliciter contingit: quandoque ex cerebri intemperie læsa rationis partis præcipua, citra febrim & mania est vel dementia. Quod si mancipium dementia laborans pro sano venisset,actione ex empto agetur,l 1 §.interdum,ff.de ædil.edict. Aliquando fit furor ex morbo corporis penetrante ad animam,vt contingit φρενιτικῷ in febribus.§.interdum. Nam si febris furorem concitauerit phrenitis nominatur. Forcat. Necyom.dial.34 n.7.

FVR ex eo dictus, quod furtum atrum veteres Romani appellarunt, & fures per atras & obscuras noctes facilius furentur, Homerus. —— Κλέπτη δὲτε νύκτ' ὀμάσσω.
Hæc Nonius Marcellus ex Varrone libr. rer. diuinar.14. Hoc tamen Gellius reprehendit, lib.11.c.18. Nam quod à Græcis,inquit, nude κλέπτων dicitur, antiquiora Græca lingua φῶρ est dictum.Hinc per affinitatem literarum,qui φῶρ Græce est Latine Fur, furem autem sic definit Sabinus apud Gellium libr. 11.c.18. Qui alienam rem attrectauit,cum id se inuito domino facere iudicare deberet,furti tenetur: Et paulò post.Qui alienum tacens lucri faciundi causa sustulit, furti obstringitur: siue sciat cuius sit,sine sciat,Prat.

FVREM ab abigeo quantitas discernit: Nam qui vnum suem subripuerit,vt fur coercebitur: qui gregem, vt abigeus, l.aut facta,de pœn.Prat.

FVR quandoque dicitur, qui hoc crimen affectat, quamuis non perfecerit, Spieg.

FVR improbus raptor dicitur: quia est fure improbior. Instit. vt bonorum rap.in princ. Fur manifestus,quem Græci ὁν αὐτοφώρῳ appellant,est,qui cum re furtiua comprehenditur,priusquã eo loci rem pertulerit, quo destinauerat manere eo die cum furto. Nec refert a quo deprehendatur, vtrum ab eo cuius res fuit,an ab alio, l 2. & 3. & l. si quis in seruitute,ff.de furt. Sed qui pertulerit quo destinauit, tametsi deprehendatur cum re furtiua,non est manifestus fur,Ex l 3 &l.5.ff. de furt.Spie.Prat.

FVR-

Digitized by Google

FVR nocturnus, hoc est noctu deprehensus, seuerius quam indeprehensus punitur, l.3. ad leg. Aquiliam, Spieg. Cuiac. in comment. ad l.7. & 8. ff. quod metus causa.

FVREM non esse, qui dicit, quod in venditionibus seruorum sæpe dicitur de animo hominis, propositoque loquitur. FVREM ait Tryphonius quis possit dicere etiam eum, qui nunquam rem, alienam, inuito domino, subtraxerit, si modo eius mentis sit, vt, occasione data, id commissurus sit, leg. 225. ff. de verb. sign. Prat. ex Briss.

FVRTA domestica vocantur, quæ liberi parentibus, serui dominis, vel liberti patronis, vel mercenarij iis apud quos degunt, furripiunt, author Marcellus in l. respiciendum, in §. de pœnis Prat. ex Hotoman. Sed ex tali furto non nascitur actio furti, licet reuera furtum commissum esse dicatur: Quia nec ex alia causa potest inter tales personas actio nasci §. Hi qui institutus, de priuat. delictis.

FVRTA apud veteres Ægyptios omnia fuisse licita & impunita: Apud Lacedæmonios laudata refert Gell. lib. 11. c. 18. Prat.

FVRTA per lancem & licium perquirere, si Masurij Sabini liber, quem de furtis scripsit, extaret, nulla opus esset dubio procul coniectura. Nunc igitur quid super hac re sentiat doctiss. Alciatus, cuius sententia mihi magis quam Rhodigini placet. Arbitratur is, consuesse lictores in alienas domos perquisitum ingredi, in primis licio cinctos, vt se iure publico, & tanquam magistratibus obsequentes, non autem propria authoritate alienas domos ingredi ostenderent: licium accingere, & lancem secum ferre, quam oculis obiicerent, ne qua ex parte matremfamilias, mulieresve conspicari possent, hincque tracta videtur appellatio, per lancem & licium rem perquirendi. Ex ea, 8. libr. 5. Prat. Spieg.

FVRTIM arbores cædit, qui clam cædit, licet earum arborum furtum non fecerit, l. furtim. ff. Arbor. furtim. cæsar. Prat. Horom. in comment. ad 12. tab. differentiam ait esse inter furtim, & furti causa cædere: In illo damnum iniuria, in hoc furtum esse. Goth. ad rubr. ff. arbor furtim cæsar.

FVRTIVÆ operæ, quæ & succesiuæ. Quære Succisiuis operis.

FVRTIVA res, quæ furto sugrepta est. Sed & furtum tropo Metonymiæ, pro re furtiua dicitur vt in l. seru. ff. de condict. indeb. Spieg.

FVRTIVA coniunctio in l. 7. C. de repud. id est furtiuæ nuptiæ.

FVRTIVVM est non solum quod noctu, aut interdiu clam auferetur, sed quicquid alienum mobile, malo animo, inuito domino contrectatur, § furtum autem fit. Instit. de Obligat. quæ ex delict. nasc. Hot.

FVRTO abesse rem dicunt Iurisconsult. quæ subrepta est. Et furto periisse, l. 35. ff. de contrah. empt. l. 14. ff. de peric. & comm. rei vend. Brat. ex Briss.

FVRTO subtrahere, id est, furati in l. 8. C. de furt.

FVRTO noxaque solutus dicitur, qui nemini furti obligatus est, ait Vlpia. l. 174. de verb. sig.

FVRTVM est contrectatio rei alienæ fraudulosa lucri faciendi gratia, vel ipsius rei vel vsus eius, possessionisve, quod lege naturali prohibitum est admittere, ait Paulus in leg. 1. ff. de furtis, §. 1. Instit. de priuat. delict. Dicitur contrectatio, quia nec cogitatione, nec verbo, nec scriptura, sed contrectando furtum fit, l. 1. ff. eod. & l. si quis vxori, §. neque, l. inficiando. Id suadet ἔτυμον verbi, cum tam apud Græcos quam Latinos à ferendo dicatur, vt Paulus ait. Hinc fit, vt si is qui simulabat se procuratorem esse, effecerit, vt vel sibi vel cui me delegauit promitterem, furti cum eo agere non possum: quoniam nullum corpus interuenerit quod furando animo contrectaretur l. si is cui 77. ff. eo. Nihil autem refert, an vnus tantum aut plures aliquid abstulerint, quod ab vno solo fortassis auferri non poterat, l. vulgar. §. vlt. Notandum tamen est amotionem rei non semper hic requiri quoniam ex contrectatione rei quæ non aufertur plerunque furtum nascitur l. vulg. §. vlt. & l. qui ea mente, ff. eod. Præterea in furti definitione dicitur Rei, quod verbum de re mobili tantum accipiendum est l. verum 25. ff. eod. & l. quare, ff. de vsucap. Tametsi autem rei propriæ aliquando furtum fiat. l. is qui rem 61. & l. is qui rem 68. ff. eod. tamen vt plurimum rei alienæ furtum est l. falsus §. qui alienum, & l. ea mente, ff. eod. Nam qui contrectat rem cuius dominus est, in qua nihil iuris alius quisquam habet, fur dici non potest. l. falsus, §. 1. ff. eod Sed & rei communis furtum quoque fieri potest, quia pro parte aliena est, l. si socius. Item filiorum nostrorum quos in potestate nostra habemus furtum nobis fit, l. si filius, & l. matre ff. eod. De re hæreditaria an furtum fiat olim variatum fuit. Sed eandem obtinuit eius rei furtum non fieri, quia in nullius dominio est, cui furtum fieri possit. Quod tamen accipiendum est, nisi ea res ad ius alicuius quoquo modo pertineat, l. hæreditaria, & l. sequenti. Deinde dicitur in definitione fraudulosa, quia is qui volente domino rem contrectat, vel cum dominum velle existimat, furtum facere non dicitur l. qui re, 78. l. inter omnes, §. recte, ff. eod. Consentire autem is dicitur qui sciens non contradicit, nisi pudore vel alia huiusmodi re prohibeatur Lpen. Sane hypothesim refert constitutio Iustiniani in qua furtum fit volente domino l. si quis seruo C de furtis, sed si iam hypothesim rectè expendamus consentit quidem vt res amoueatur, sed non eo consilio vt ea careat, sed potius vt à fure iam repetat. Deinde dicitur lucri faciendi gratia: quoniam animus intercedere debet lucri faciendi, nec alio mundo res contrectans furtum facit. l. verum, 40. ff. eo. & l. qui iniuria Lucrari autem is dicitur qui rem amouet, vt alteri donec vel commodet, quia species lucri est ex alieno largiri & beneficij debitorem sibi constituere, l. si pignore §. 1. sed notandum est furem pecuniæ etiam tacito nomine teneri, quamuis animum faciendi furripiendi non habuerit, l. qui saccum, ff. eo. Saccum enim pecuniæ causa habere vult, tametsi alias eum habere non curaret. Præterea dicitur in definitione vius possessionis ve: quia furtum facit non tantùm is qui lucrari vult proprietatem alicuius rei, sed etiam vium eius aut possessionem, l. qui iumenta, l. si pignora, & l. fullo. Deinde additur ad finem: quod lege naturali prohibitum est admittere, quæ verba quamuis in hac definitione parum videantur esse necessaria, tamen huius iuris fontem ostendunt. Nam iuris naturalis ac diuini præceptum est: Non furtum facies, vnde distinctio dominiorum dicitur Iurigentium esse, l. ex hoc iure. ff. de iust. & iur. Et inter iur. præcepta refertur SVVM CVIQVE TRIBVERE, NEMINEM LÆDERE hinc etiam alibi dicitur: FVRTVM NATVRA TVRPE AC INHONESTVM ESSE, l. probrum ff. de verb. sign. ff. & iure naturali prohibitum est. Atque vt acquisitio Dominij à natura ipsa possessione cœpit, ita furtum quod contra dominiorum diuisionem admittitur, iure naturali contrarium est, & multo magis iuri gentium. Varia olim fuerunt furtorum genera, Concepti furti & oblati mentio est in instit. tit. de oblig. quæ ex delicto nascuntur, & apud Caium lib 3. Inst. Itemque apud Paul. lib. 2 sent. tit. 31. Conceptum furtum dicebatur, cum apud aliquem test b. præsentibus res furtiua inuenta erat, §. conceptum furtum 5 Iust de priuat. delic. Oblatum verò cùm res furtiua ab aliquo tibi oblata erat, eáque apud te concepta, Paulus, Concepti, inquit, actione is tenetur, apud quem furtum quæsitum & inuentum est. Oblati, qui rem furtiuam alij obtulit, ne apud se inueniretur. Conceptum autem furtum dicit Gellius per Lancem & Licium lib. 11. c. 8. quia vt Festus ait lib. 10. qui furtum quærebat in domo aliena licio cinctus intrabat, lancémque ante oculos tenebat, propter matris familias & virginum præsentiam, sed hac in desuetudinem abierunt. d. §. concept. Instit. de priuat. delict. vt sic hodie supersint duo tantum genera furtorum, manifestum & non manifestum, de quibus satis prolixa disputatio est in l. 2 3. 4. 5. 6. 7 8. 34. & 37. ff. eod. Vide paulò post furtum manifestum. Hæc Duaren. ad tit. de furtis, c. 1. & 2.

FVRTVM à furuo, i. nigro dictum, Labeo ait, quod clam & obscurè fiat, & plerunque nocte: vel à fraude, vt Sabinus ait, & à ferendo, i. auferendo, Cuiac. lib 6. obser. c 2. vel à Græco sermone, quod φῶρας appellant fures. Imò & Græci à ferendo φῶρας dixerunt. Quæ interpretationes vocabuli quum suam habeant vim & vtilitatem, ad percipiendam rem ipsam, Paulus eas non frustra recenset posséque omnes videri probabiles: nempe quod nomina sæpe non vnam duntaxat rationem significandi habeant, l. 1 ff. de furt.

FVRTVM facit, qui iumenta sibi commodata longius duxerit, alióve modo inuito domino vsus fit. Iureconsul. in l. qui iumenta, ff. de furtis, §. furtum autem fit 7. Instit. de priuat. delict. Vide Gell. Noctium Atticarum lib. 7. Labeo (inquit) in lib de 12. tab. 2. acria & seuera iudicia de furtis habita esse apud veteres scripsit. Idque Brutum solitum dicere, furti damnatum esse qui iumentum aliorsum duxerit, quàm quo vtendum acceperat. Item qui longius produxerat, quam quem in locum petierat, itaque Qu. Scæuola in librorum quos de iure ciuili composuit 26. verba hæc posuit: Quod cui seruandum datum est, si id vsus est, siue quod vtendum acceperit ad aliam rem quam acceperat vsus est, furti se obligauit, quod etiam nouissimè constituit Iustinian. in §. furtum autem Instit. de obligat. quæ ex del. nasc. & eandem etiam in l. fi vt certo §. idem denique ff. commod. & consuluit Baid. cons 355. quidam A deposuit, in 3. libr. & habetur mentio per Ang. Aret. in tract. maleficiorum, §. & vestem cilestrem abstulit in antepen. col. in versi. quid si commodo tibi ibitum, licet debeat mitius puniri, ex quo videtur furtum minus inhonestum, vt concludit Cornel. cons. 274. in turgit. in vlt col. in 3 lib. Præterea de furto hoc etiam adscribendum duxi, de quo alia contentio fuit inter Ciceronem Oratorem maximum, & Trebatium Testam Iureconsultorum principem: qui (vt refert ipse Tullius epistolarum lib. 7. ad Trebatium scribens) dubitarunt, possétne hæres quod furtum antea factum esset, recti furti agere: Scirétque se id caput adnotasse, vbi hæc controuersia erat: vt Trebatius sciret, id quod neminem sentire dicebat. Sextum Ælium, M. Manlium, M. Brutum sensisse: ipse tamen Cicero sententiæ Scæuolæ & Testæ assentitur. Sed quia hæc Iureconsult. nunc extà non extant, lege Paul. in l. si dominium. ff. de furt. qui refert, actionem furti non solum ad hæredem transmitted

Digitized by Google

etiam ad bon. poſſeſſorem & patrem adoptiuam, & legatarium, & ibi Bart. & ſcrib. tract. etiam gloſ. Bart. & Doct. in l. ſed nec legatarius, ff de cond. furt. pulchre Bald. in l. h abducta, in in 5. oppoſit. C. de furtis. Cotta.

FVRTVM manifeſtum, inquit Maſſurius, apud Gell. lib. 13. c. 18. eſt, quod deprehenditur dum fit, faciendi autem finis eſt, cum perlatum eſt, quo fieri cœperat. Prat.

FVRTVM nec manifeſtum eſt, quod poſtea quandocunque deprehenditur, id eſt, cum fur in faciendo quidem deprehenſus non eſt, ſed eum furtum feciſſe negari non poteſt. Nam quod manifeſtum non eſt, hoc ſcilicet nec manifeſtum eſt, authore Caio in l. nec manifeſtum, ff. eod. tit. Dicitur autem nec manifeſtum ad imitationem legis 12. tab. Olim enim nec pro non dicebant, vide §. furtorum, Inſt. de oblig. quæ ex delict. naſc. Sic alias ſæpe veterem loquendi modum retinet poſteritas, vt regundorum, diuidundo, erciſcundæ. Prat.

FVRIA Caninia lex, quæ vulgo dicitur Fuſia Caninia, appellanda videtur, idque ex inſcriptionibus l. 37. C. de condit. & demonſt. & l. 215. de verb. ſign. Furiam tamen vocat Vlp. lib. 1. Inſtit. Eſt autem R & S. mutua enallage. Hæc lex ſublata fuit. C. & Inſtit. de lege Fuſ. Can. toll. Conſtitutus vero erat ea Lege modus ſeruorum, qui teſtamento manumitti poſſent. Quæ res plane explicatur à Gaio lib. 1. Inſtit. tit. 2. breuius ab Vlpiano tit. 1. Regul. Alia etiam huius legis capita Paulus perſtringit lib. 4. Sent. tit. vlt. Prat. Briſſ.

FVSIONES eodem ſenſu accipit Ræuard lib 3. cap. 13. Variorum, quo apud Ambroſium in Apologia Dauidis cap. 8. Baſque arbitratur alio nomine intributiones nominari, l. 22. § 1. Ad municipal. Et pro indictionibus interdum fuſiones poſuiſſe veteres, primus omnium animaduertit Iacob. Cuiacius ex l. 6 Cod. Th. de indulgent. deb.

FVSIONES in l. 27. §. ſi quid cloacarij, ff. de vſufr. pro functionibus & illationibus publicis. Hæc huius verbi ſignificatio mihi ex Lexico Latinograeco ædis B. Germani Pariſ. innotuit, in quo ita eſt Fuſio, ὑλισμος, εἰσφορὰ δημοσίων. Fuſiones συμπλεκτικαι, εἰσφοραί. Briſſ.

FVSORES quinam ſint, videl. C. de excuſ. artif.

FVSTE percuti, occidi, animaduerti, l. 7. §. 1. ff. ad leg. Aquil. l. 1. §. occiſorum, ff. ad SC. Silania, l. 8. §. 2 ff. de pœn. Briſſ.

FVSTES bacillos interpretatur Briſſ. quibus latera tundi ſolebant. Quo pertinet Plautinus ille locus in Aulul. actu 3 ſcen 1.

Neque ligna ego vſque gentium prabere vidi pulchrius.
Itaque omnes exegit foras, me, atque hos onuſtos fuſtibus.

FVSTIBVS item caſtigari, cædi, admoneri Iureconſulti dicunt, l. 1 §. cum patronus, ff. de offi. præf. vrb. l. 3. §. 1. & l. vlt. ff. de offic. præf vigil. l. 5. C. ex quib. cauſ. infam. l. vlt. ff. de iniur. l. 7. l. 10. ff. de pœn. Briſſ.

FVSTIS aliud eſt, & aliud virga, l. 2. C. Theod. de curſ. publ. Gothf. ad l. vnte. C. de emendat. ſeruor.

FVSTIVM autem ictus a flagellorum, quæ atrociora ſunt verberа, caſtigatione ſeparatur, d. l. 7. pleniorque multo eſt fuſtium, quam flagellorum pœna l. vlt. ff. de iniur. l. 10. ff. de pœn. Ac fuſtibus quidem liberi duntaxat & hi quidem tenuiores ſubiiciebantur, honeſtiores non: ſerui vero flagellis coercebantur, l. 28 §. omnes, ff. de pœn. vt plenius lib. 3. Select. Antiquit. Briſſ. Fuſtes verò Iſid. lib. 5. Etymol. c. 27. ſic interpretatur, quibus iuuenes pro criminibus feriuntur, dictos ab eo quod præfixi in foſſis ſtent, quos palos ruſtici vocant. Et conſtant plane fuſtes ligneos baculos fuiſſe: cum inter arma & tela enumerentur, l. 54. §. furem, ff. de furt. Vlp. in l. 3 §. armis, ff de vi & vi arm. Arma, inquit, ſunt omnia tela, h. e. & fuſtes & lapides. Ex mox: Plane ſi & vnus vel alter fuſtem, vel gladium tenuit, Sic fuſtib. repellere, & fuſtib. de fundo præcipitem agere. Cicero pro Cæcin. & in 7. id Verr. dixit. Sic fuſte ambulare. Plaut. in Aſin. Actu 2. ſcen. 4. Tanquam ſi claudus ſim, cum fuſte eſt ambulandum. Denique quod Eutropius lib. 1. de geſt. Rom. c. 11. Tarquinium Superbum fuſtes excogitaſſe ſcribit, hoc ita Suidas in verbo, συμπιβᾷ effert κόπτας ξυλίνους κλοίνους. Fuſtibus autem & lignis equos publico curſui deputatos agitari vetant Impp. in l. 1. de curſu publ. lib. 11. C. Briſſ.

FVSTIBVS cædebantur liberti contumelioſi in patronum, l. 1. §. 10. de off. præf. vrb. Item ij, qui negligenter ignem cuſtodiunt, l. 3. §. 1. de off. præf. vigil. calumniatores, l. 6. Cod. ex quib. cauſ. infam. periur. l. 13. in fin. de iureiur. qui agmen excedebant milites, l. 3 §. 16. de re milit. miles ex acie fugiens, Velleius 20. vol. Et decimus quiſque in decimatione. Tacitus 14. vide Gothofr. ad l 7 ff. de pœn.

FVSTVARIVM mereri ſic dicebant, vt nunc vulgus, Meritus eſt baſtonatas. Et eſt teſte Marcello, in l. ſeruorum §. fin. de pœnis, quæ fuſte inſligitur maior pœna pecuniaria. Meminit eius vocabuli Seruius Æneid. 6. T. item Liuius ab vrbe condita, lib. 5. Fuſtuarium, inquit, meretur, qui ſigna relinquit, aut præſidio decedit. Modeſtinus quoque ICtus inter pœnas militares fuſtium caſtigationem recenſet. Id ſupplicium eiuſmodi eſt: accepto fuſte, tribunus vir tantum attingit damnarum: quod vbi eſt factum, omnes qui in caſtris ſunt, cædentes fuſtibus lapidibuſque pleroſque in ipſis caſtris conficiunt. Vide Rhodig. c. 1 lib. 10. Hoc ſupplicium, vt refert Goth. ad l. veluti fuſtium. 7. ff. de pœn. Turcis hodie vſitatiſſimum eſt.

FVTILIS cauſa, pro vana & leui, etiam à Plinio dicitur.

FVTVRVM indicatiui quo differt à futuro ſubiunctiui, docet gl. in l. 1 §. ſi in emancipato, & § ſeq ff. de coll. bon. Alber. Spieg.

FVTVRVM opus & quod nondum factum eſt, & quod forte non fiet, l. circa princ. ff. de oper. nou. nunc. Spieg.

FVTVRVM tempus id regulariter accipimus, quod nec ad præſens, neque ad præteritum refertur. Quanquam materia ita ſuadente præſens pro futuro, & futurum pro præſenti ſumitur. 32. q. 5. ſi Paulus. Ex Alc. Spieg.

FVTVRVM pro præterito & præſenti ſimul ponitur, vt l ſi vxori, §. cum ita legatum, ff. de aur. & arg. leg. Sic etiam futurum indefinite poſitum, pro præſenti accipitur apud Latinos authores. Idem A. Gell. noctium Atticarum lib. 1. c. 7. ex tertio Annali, &c. Quadrigarij. Dum hi (inquit) conciderentur hoſtium copias ibi occupatas futurum, id eſt, eſſe. Ibi verbum eſt indefinitum quod Græci ἀπαρέμφατον vocant, &c. Vide hæc late apud Brechæum l, verbum erit, ff. de verb. & rer. ſign.

G A.

GAAs, prædium, eius fit mentio in l. patronus, 35. §. 1. ff. de leg. 3.

GABELLA, Dacia, Talia, Paſſagium, Pontiuegium, Guidagium & ſimiles voces, quæ apud Italos ſunt, ſpecies certi tributi & exactionis, nemo ignorat eſſe ab interpretibus è trinio ſermonis Italici collectas. Spieg.

GAD Palæſtinorum prouincia, vide Gothofr. in not. ad l. 8. §. 7. de cenſib.

GADICVS habere. Apud Pomponium in l. ſi mihi & tibi, de leg. 1. ad occaſum extra Herculis columnas, in ipſo Bæticæ prouinciæ capite, vt ait Plinius, Gades inſula ſeptuaginta quinque millium paſſuum longa, & anguſto mari à continente diuiſa, cum vetere oppido, eodem quo inſula nomine, vbi templum ditiſſimum olim ſacratum Herculi: eoque ſanctius habitum, quod oſſa eius ibi ſita magno accurſu pagani colebant, Spieg.

GAIVS Caſſius. Longinus, natus ex filia Tuberonis, quæ fuit neptis Seruij Sulpitij: & ideo Seruium Sulpicium proauum ſuũ appellat. Hic conſul fuit cum Quartino, temporibus Tyberij: ſed plurimum in ciuitate authoritatis habuit: eo vſque donec eum Cæſar ciuitate pellerer. Expulſus ab eo in Sardiniam, reuocatus à Veſpaſiano; diem ſuum obiit: l. 2. ff. de orig. iur.

GAII nomine hunc ipſum Gaium Caſſium longinum accipere debemus in l. 72. ff. de ſolut. l. 54. ff. de cond. & demo. Briſſ. Cæterum fuit & alius Iuriſconſ. Gaius quem Hadriani temporib. vixiſſe oſtendit l. 7. ff. de reb. dub. Peruenisſe vero ad Antonij Pij tempora, liquido colligitur ex l. 42. ff. de don. inter vir. & vxor. Ex huius Gaij commentariis tam Inſtitutionum quam Rerum Cottidianarum Inſtitutiones compoſitas profitetur ipſe Iuſtin. in præf. Inſtit. vide late Briſſ.

Γαλαξιοφάγοι qui ſint, vide Goth. in Nou. 37. ibi Catechumenum.

GALATIA, hanc regionem, Vadiano teſte, poſt ingentes illas Alexandri victorias, & auctas per Aſiam Macedonum vires, græci inſederunt, quia poſtea Galli ſe & ipſi magno hominum numero Aſiam ingreſſi coniunxerunt. Gallograeci dicti, gens mixta: & regio quæ mox creſcentibus Gallorum rebus Galatia vocata fuit, ante Gallograecia dicebatur. Sed vtriuſque vocis vſus apud ſcriptores manet: quin & apud Iuriſconſ. l. patronus, §. Sempronio, de leg 3. Hæc eſt Galatia, quam Petrus præcipuus Apoſtolorum epiſtola plena (vt Eraſmus inquit) Apoſtolicæ maieſtatis erudiit; quam Paulus peragrauit & Euangelio ſuo Chriſtum pure docuit. Diuus Hieronymus prologo ſecundi commentariorum ad Galatas ex Lactantij authoritate tradit. Gallos antiquitus à candore corporis Galatas vocatos: & inde Galatiam prouinciam dictam, in quam Galli venientes Græcis ſe miſcuerint: & prius quidem Gallograeciam, poſt autem Galatiam dictam. Nec mirandum arbitratur, inter Græcam Aſiæ gentem Gallos conſediſſe, cum contra Aſiani Græci in Gallia conſederint. Spieg.

GALATIÆ meminit Imp. Iuſtinian. in Nou. 8. c. 3. & Scæuola in d. l. patronus, 35. §. 1. de leg. 3.

GALBANVM, vel Chalbane naſcitur in Amomo vel Amano monte Syriæ, 17. Iſidoro 9. Gothofr. ad l. 16. §. 7. in verbo, coſtamomum ff. de publican.

GALBINÆ genus eſt veſtimentorum, vt refert Cuiac. obſ. 11. in princ. & Gothf. in not. ad l. 25. §. Ariſt. 1. ff. de aur. & arg. mund.

GALEATI, galeis tecti milites ſunt. Eſt autem galea, teſte Diodoro, criſta capitis de corio: quum ſit caſſis de lamina. Dictaque galea Varroni, à galero, quo multi antiquorum vſi ſunt. Conum, curuaturam galeæ, quæ in ea præeminet, dicimus, ſuper quam criſtæ ſunt. Lego apud Alexan. Neapolitanum lib. 1. quo loco refert inſignia galearum apud diuerſas gentes. Cymbris noſtris atque Teutonis. in vſu fuiſſe, vt galeas contegerent horrentium hiatibus animalium: quo in aciem delapſi, viſu eſſent truculentiores. Spieg.

GALEA-

Digitized by Google

GALEATVM principium, quomodo accipiendum exposuit Adria. Turneb. aduers.li.3.c.18. vbi inquit: Hieronymum libris sacris prologum antepositisse, cognomento galeatum: Cum autem Turneb. ex viro clarissimo Æmato Ranconnero quæreret, id quid esset: respondisse, explicari, à Sulpitio Victore, cuius hæc verba subscribit, vulgare (de exordiis loquitur) si tale sit, quale esse possit in omnib. causis, nihil propium personarum aut rerum, de quib. agitur. Quod idem & galeatum à quibusdam vocatur, quoniam ita commune esse possit, vt in omnib. causis, quemadmodum galea seu galeatum omnib indigis possit esse commune. Sed & ipsum Hieron. id satis explicare cum ita scribit, hic prologus scripturarum quasi galeatum principium omnibus libris quos de Hebræo vertimus in Latinum conuenire potest. Intelligere enim hoc principium tanquam omnium librorum communem esse galeam communeque proœmium, vt galeatum præsidium omnium commune sit, & galeati omnes tueantur. Hæc Turneb. loco supra allegato.

GALEOTÆ, in Sicilia dicebantur portentorum interpretes, teste Cicerone, lib.1. de Diuin. Rub. C. de Mendic. valid. 11. indicat tales Spanaldos Goliatas vulgo ab Italis appellari. Spieg. Prat.

GALLICANA lingua, Vlp. in l. fideicomm. 11. in pr. ff. de leg. 3. Fideicommissa quocunque sermone relinqui possunt, non solum Latina, vel Græca, sed etiam Punica, vel Gallicana, vel alterius cuiuscunque gentis lingua. Loquitur autem de vera & antiqua Gallorum lingua: quam doctiss. Glareanus multis de causis existimat eam esse, qua hodie Rhenanus vtitur: qua hodie Francigenæ vtuntur. Romanam esse quanquam corruptam, nemini est dubium. Punicæ linguæ verba aliquot extant in Pœno. Plauti quæ ipse mox interpretatur verbis latinis: si Ioan. Petro Vallæ in erpreti credimus. Sunt qui putant, Gallicanos eos appellari, qui sint extra Galliam. Vide Suetonium in vita Neronis, Spieg.

GALLVS gallinaceus, seminas, qui est castratus: diciturq; fortius pugnare cum serpente. Vide Scholium in l.1. C. de iis qui parent. vel lib. occidet. Spieg. Cum tali gallo gallinaceo, parricida culeo insui more maiorum solebat leg. 9. ff. de leg. Pomp. de Parricidiis, l.1 C. de iis qui parent. occid. §. Alia deinde. Instit. de public. Iudic. B. ff.

GALLICINIVM secundum diei ciuilis diuisionem post mediam noctem à galli cantu dictum est: quam tamen interpres in l. non minorem. C. de transaction. secundum noctis horam intelligit. Spieg. Prat.

GALLINARIVM, locus in quo gallinæ nutriuntur. Qui curat gallinas, gallinarius. Quod ex gallis est, gallinaceum dicitur. Substantiue item pro gallo vsurpari constat.

GALLINA domestica exiguum rei censetur. Aut. Vt om. obed. prou. §. hoc considerantes. Alber. Spieg.

GALLINARVM Iustin. duo facit genera: vt aliæ mansuetæ sint aliæ autem natura feræ, §. gallinarum, 12. de rer. diuis. & l. 5. in fi. ff. de acquir. dom. rer. Varro lib. 3. de re rustica, c. 9. & Columella lib. 8. c. 2. tradunt tria esse genera gallinarum. Villaticas nimirum, seu cohortales, rusticas, & Africanas: Villaticas vterque & cohortales appellat, quas alitum vbique, tum in illa videmus: Rusticas autem eas vocant, quæ non ita mansuetæ sunt, nec sine cauea Romæ videntur, nec capiuntur nisi decepte ab aucupe, & in seruitute non fœtant. Cuiusmodi ferus gallinis dicitur abundasse illa maris Ligustici insula, quæ dicta in de gallinaria. Tertium est genus Africanarum, siue Numidicarum, quas Græci μελεαγρίδας appellant. Bald. tit. de rer. diuis. & adquir.

GALLOGRÆCOS apud Suidam Buccellarios esse: & Gallogræciam Buccellariorum regionem dici, ait Alciat 3. dispunct. 20 goth. ad L10. in princ. C. ad leg. Iul. de vi pub. & priuat.

GALOS græce, Latine glos, seu viri soror. Modest. in l. 4. § & quidem viri, 6 ff. de gradib. & adfin. vide infr. Inateres.

GAMOS, Latine nuptiæ, Inde Monogamus, vnius vxoris vir, Polygamus plurium vxorum maritus, & polygamia, quæ iure ciuili prohibita est, §. adfinitatis quoque in fin. Instit. de nupt. descendunt.

GANEA, amica non est, vt sentit gl. in l. non aliter. ff. de vsu & habi. Donatus enim appellat Ganeam meretricum tabernam, quia sit in terra, & non vt cœnacula superius. Festus similiter locum abditum velut sub terra, dicit antiquos appellasse Ganeam; nimirum, quod apud Græcos, γῆ & γαῖα, terram significat, à quibus Ganeam deduci, iidem autores intellexerunt. Vnde loca significat vinolentiæ, gulæ libidinique apta: quæ & Ganeonibus nomen indiderunt. Sed & pro gula, & re lauta à bonis autoribus vsurpatur, vt & genialis dies, pro læto: & geniali viuere, pro molliter & laute, Spieg.

GANGRÆNA morbus est, in iecoris, lienis, aliarumque partium corruptela positus. Fernel. 2. de abdit. & Gothofr. ad l. 1. §. 7. de ædil. edict.

GARENTIGIA dicitur præceptum factum à notario partib. cõfitentibus, & consentientibus, vt obseruent cõtenta in instrumento: vt dicit Bald. in l. vit. col. 2. vers. & ideo consuetudo C. de sponsalib. cum multis aliis concord. Tiraquello plenissime collectis in commentariis consuetudinum d. tit. *de notairés*. §. 1. glos. 2. in verb. *car il sont iuges quant à ce*. Hæc annotauit idem Tiraquell. in tract. de iure constituti possessorij. 3 part 50. limit. num. 48.

Γαρραῖον, id est, guiguli, vide Goth. ad l. 14. § 5. ff. de ædilit. edict.

GARIOPHYLLVM. Haud scio an IC. in l. fin. de Publican. numeret inter species ad vectigal pertinentes: vt quidam putant. Nam Volaterran. scribit, quem nunc Gariophyllon vocant, post Plinij tempora à Damasco in Italiam veniisse: cum nec alij mẽtionẽ eius faciant. Vnde apparet Holoandri lectionem esse veriorẽ, qui pro Gariophyllo, Folium barbaricum habet, Spie. Pr.

GARRITVM aulum percipere, videgloss. in l. 3. C. de malefic. & mathem. & 26. q. 3. c. 1. Albert.

GARVM salsugo erat ex certis quibusdam piscibus puta scombro, halece, lacerto, & huiusmodi: vtebantur autem eo pro salsamento, siue conditura aliorum ciborũ. Gari meminerunt Poetæ multis in locis, Plinius, Apicius, Galenus cæteri, Vlp. de pen. legat. l. qui penum, &c. Accursius salsamenti genus esse dicit, ipsa veritate coactus, sed quod scit, non dicit, Nebr. Vide autem Plin. lib. 31. nat. hist. c. 7. & post eum Maioragium lib. Miscell. 2. c. 9. vbi copiose Isidor. lib. 10 c. 3. goth. ad l. 1. C. quæ res export non deb. & ad l. 3. §. 1. ff. de pen. leg. adde Cuiac. 9. obs. 9.

GAVLVS inter onerarias magis, quam paruas naues referendus, vt Bayfius ex Herodoto demonstrat. Accipitur item, eodem tradente, pro vase, quo pastores vtuntur ad lac excipiendum, Spieg. Vide goth. ad l. vinaria vasa, 106 ff. de verb. sign.

GAVSAPINAM penulam, non inter theristra, id est, æstiua, sed hyberna vestimenta annumerandam, tradit doctissimus Bayfius ad fin. c. 15. de re vest. Spieg.

GASTALDIA, in tit. de feud. guard. & guastald. in vsib. feud est custodia, vt colligitur ex l. 1. de furt. in leg. Longobard. & non multum distat Gastaldus ab actore Prat.

GAZAM, in num. tantum singulari Persicam vocem esse, eaque significari diuitias, id est, omne id, quod possidemus, Seruius dicit, Hinc.

GAZOPHYLACIVM, gazæ repositorium, cuius vocabuli frequẽs est mentio apud Eccles. ſticos scriptores. Budæus alicubi pro officinis chalcotyporum vsurpauit, Spieg. Apud Athenienses autem gazophylacium erat locus, vbi seruabatur annona & frumentum, vt annotauit Postell. c. 17. de mag. Athen.

G E.

GEBETHOS, gebettharat, prouincia. Vide goth. ad l. 2. §. 1. C. de offic. præfect. vrb.

Geldt vor, Recht nach, nostrates vulgo solent dicere significantes accipiendam esse oblatam pecuniam, vel quam reus confitetur: & deinde cognoscendum de iure creditoris, vtrum plus ei debeatur, authore Oldendorpio ICto, Spieg.

GELV, glaciei nomine continetur. Est enim aqua conserta à serenitate cœli concreta, author Aristot. Spieg.

GEMINA, id est, duo, quæ similia sunt, quod magna sit similitudo geminorum, id est, eodem partu editorum. Maro: geminique minantur In cœlum scopuli.

GEMINA soror, pro vterina.

GEMINA suscipio, vide l. 9 C. de malef. & mathem.

GEMINA Arbor, l. 10. ff. arb. furt. cæs. Et apud Virg. Æne. li. 6. Briss.

GEMINATA, hoc est, repetita verba, voluntatem constantem indicant l. halista ff. ad Trebell. Bald. in l. precibus, C. de impub. & al. subst. & in proœm. Pand. Spieg.

GEMINI. Varie hæc vox ponitur: nam modo pro duobus vt apud Poëtam; Sunt geminæ somni portæ. Modo pro similibus, vt apud Plaut. in Menæch. Et gemini significant natos vno partu, & eodem die. Cicer. pro Cluent. Caius & Lucius Fabricij, fratres gemini fuerunt, Briss. Quos alio nomine Gemellos vocant, Virg. Modo namque gemellos, Spem gregis. Nec de duobus tantum dicimus geminos, sed etiam de pluribus: vt Paulus ICtus in l. antiqui. Si pars hæred. pet. dixit. Sed & Tergeminos senatores cunctos vidimus Oratio. Vide infr. Ter euixa mulier. Et Budæ. annot. ad d. l. antiqui. Spieg.

GEMINI transites, l. 22. §. 14. C. de iur. deliber.

GEMINVM facimus, l. 4. C. de sepulch. viol.

GEMMA, vocabulum generale comprehendit proprie quæcunque nec oblonga, nec perforata sunt, Spieg. Prat.

GEMMAS Pompon. in l. si non de aur. & argent. leg. à margaritis distinguit: pariter Curtius: sic vterque Plinius: Apud Senio rem multa de gemmis differuntur. Spieg. Prat.

GEMMAS inclusas argento auroque, ait Sab. auro argentove cedere ei concedit, cuius maior species: quod recte expressit. Semper enim cum quæritamus, quid cui cedat, illud spectatur, quod cui rei ornandi causa adhibetur, vt accessio cedat principali, cedent igitur gemmæ phialis, vel lancibus inclusæ auro argentove. Sed in coronis mensarum gemmæ coronis cedent: quod idem in Margaritis. Nam si Margaritæ auri ornandi gratia adhibitæ sunt, auro cedunt: si contra aurum margaritis cedit. Pompon. de auro argent. leg. M. ff.

Digitized by Google

GEMMÆ, ſecundum Pomp. in l.ſi. non ſunt, §. vlt. de auro & arg. leg. ſunt perlucidæ materiæ, quas (vt refert Sabin. in lib. ad Vitellium) Sernius lapillis eo diſtinguebat, quod gemmæ eſſent ſent perlucidæ materiæ, velut ſmaragdi, chryſolithi, amethyſti: Lapilli autem contrariæ ſuperioribus naturæ, vt Obſidiani, Vientani. Margaritas autem nec gemmis, nec lapillis contineri, ſatis conſtitiſſe, idem Sabinus ait, quia concha apud rubrum mare & creſcit, & coalescit. Murrhina autem vaſa in gemmis non eſſe, Caſſius ſcribit, Laurentius Valla in ſuis in Latinam linguam Elegantiis, dicit (pace horum quatuor Iuriſconſultorum) hoc falſum eſſe: & in primis ex Plinij monumentis, qui catalogum de gemmis non tranſlucentibus fecit, & murrhina in gemmis enumerat, & omnes lapides pretioſos nomine vno (quod tantum Latina lingua habet) gemmas appellat, præter margaritam. Præterea quis non videt, lapillum quod generale nomen omnium paruorum lapidum, ſed intellectu pretioſorum, idem eſſe quod gemmulam? Nam gemmas etiam accepimus multorum cubitorum inueniri, quas vt lapides, non lapillos appellare poſſumus: ita cum minutæ fuerint, lapillos appellare debemus. Quod ſi hi lapides tam grandes, tranſlucidi ſiue perlucidi non fuerint, quales ſunt imperfecti, nunquid vocabimus eos lapillos? Quid hoc ridiculum magis? quod ſi etiam omnis lapis lucidus gemma eſt, & Parium marmor, quod tranſlucidum eſt, gemma erit. Poſtremo reperimus (inquit Valla) eiuſdem coloris lapides quoſdam permixtim conſtare ex perlucidis, & non perlucidis: & ita permixtos natura, vt non poſſis partim appellare gemmam, partim lapillum. Curtius lib 8. cum diſſeret, gemmas margaritáſque mare littoribus infundi: paulò poſt de eiuſdem Indis ait, Lapilli ex auribus pendent: profecto perlucidi intelligendi ſunt, & iterum lib. 10. de rege Indo: Pendebant (inquit) ex auribus inſignes candore & magnitudine lapilli, & Propert.

Littera natiui pellucent picta lapilli.

Margaritam vero, ſiue margaritum, quis negare lapillum poſſit? quæ ſemper eſt puſillus lapis. Equidem candidos illos lapillos ex Indi regis auribus, pendentes, margaritas interpretor. Idem Horat. dum inquit:

Nec magis hunc inter margaritas viridéſque lapillos.

De margaritis & ſmaragdis intellexit. Et ex his reprobantur opiniones Iureconſultorum ſuperius relatæ: Cotta. Adde Forcat. in ſuo Cupidine Iuriſperito c. 11. n. 17. & ſeq.

GEMMIS porro legatis, vaſa gemmea debentur, l. & ſi non ſunt, §. fin. ff. de aur. & arg. ſicut & auro legato, aurea: ſed in aureis illa ratio eſt, quod rurſus igni domita ad priſtinam & rudem auri maſſam facile redeunt: ſecus in marmore, §. illud, ff. de legat. 3. quæ ratio ſuadet, ne vaſa gemma cedere relictis gemmis oporteat. Cæterum varietatis rationem illam ponendam arbitror inter gemmas, lapidéſve prætioſos, & alios, quale marmor eſt: quoniam appellationes rerum ex communi vſu exaudiri conuenit maxime in nomine ſuppellectilis, l. Labeo. ff. de ſuppellect. l. legat. ſed conſenſus veterum, & quidem probatiſſimorum, gemmam pro vaſe gemmeo vſurpauit, ſicut & aurum pro vaſe aureo, igitur verborum proprietati ſeruiendum, cui comes eſt teſtantis ſententia, l. non aliter, ff. de leg. 3. Martial. lib. 14. de ampulla potoria loquens:

Hæc licet in gemma, quæ ſeruat nomina Coſmi.
Luxurioſe, bibas, ſi ſoluta ſitis,

Nec eſt alius autor, qui in hoc locutionis genere ſit frequentior, nec tantum in generali gemmæ nomine hoc locum habet, ſed & in ſpeciali cuiuſque. Forcat. in Cupid. Iuriſper. c. 8.

GEMMATOS lectos, i.e. gemmis diſtinctos & ornatos, dixit Paul. in l. 3. de ſupell. leg. Spieg. Prat.

GEMONIÆ ſcalæ, quæ erant in Auentino, in decima regione Vrbis, dicebantur ad quas corpora damnatorum tracta præcipitabantur. Quod ſupplicij genus, ſublatis Chriſtianorum perſecutionibus, in deſuetudinem abiiſſe videtur, Spieg.

GENEALOGIA. ſermo de origine generationis.

GENEARCHICA prædia dicuntur in Nouel. 21. quæ princeps & generis author familiæ ſuæ reliquerat, ex lege, vt in ea perpetuo manerent, neque ad alios transferri poſſent: vſque eo, vt etiam fœminæ ab iis excluderentur, quod Armeniorum inſtitutum à feudorum ratione non omnino alienum Iuſtinian. ea Nouella ſuſtulit. Eiuſmodi prædia Allodiala vacantur in vſibus feudor. cap. vnic. de allod. Prat. Vide & Cuiac. 8. obſc. 14. prope fin & Gothofr. in edict. Iuſtin. Imp. 3. c. 1. § 2.

GENER, maritus eſt filiæ meæ, l. non facile, ff de grad. affin continetúrque eius appellatione ſponſus, l. in legibus, ff. de Teſtib. & l. ſeruus, de gradibus. Porrigiturque Generi appellatio ad Progenerum, l. Gallus, § forſitan. de lib. & poſthum. Præterea habetur filij loco, l. 3. fin. C. de nat. liber. Apud Alciat. legi obſeruarum à Iuſtino lib. 18. generum pro ſororis marito poni. Sicut & Vitichindus in hiſtoria temporum ſuorum vſurpauit, Spieg. & Prat.

GENER, inquit Seruius ad illa 2. Æneid. verba, & gener auxilium Priamo, dicitur & qui eſt, & qui eſſe vult: ſicut etiam maritus: vnde eſt, Quos ego ſim toties iam dedignata maritos. Item, Et gener auxilium Priamo, Phrygibuſque ferebat. Infelix, qui non ſponſæ præcepta furentis Audierat. Et hoc eſt, quod dicitur in l. 8. ff. de gradibus. Generi appellationem etiam ex ſponſalibus contrahi, tametſi cum ad ius diſputatio reuocatur aliud obſeruatur, l. 1. & l. 8 ff. de his qui not infam. Hotom.

GENERI quoque nomine & neptis, & proneptis tamen ex filio quam filia editarum, cæterarumque mariti continentur, l. 136. ff. de verb. ſign. & hanc in edicto de poſtulando interpretationem faciendam admonuit Vlp. l. 3. de poſtul. In edicto verò de infamia notatis verba hæc, genero mortuo, de ſolo filiæ viro accipi debent, l. 1. & 8. ff. de iis qui not. infam. Prat. ex Bruff.

GENERI liberorum loco ſunt, Gothofr. in not. ad l. 3. circa fin. C. de natur. liber.

GENERI & nurus appellatione ſponſus & ſponſa quoque continentur. Item ſoceri & ſocrus appellatione ſponſorum parentes contineri videntur, vt Vlp. de grad. Maff.

GENERA, pro frugibus ſumi vult Hotom. apud Vlp. l. 8 § 16. ff. de tranſactio. Sic cui non nummus ad alimenta, ſed frumentum atque oleum, & cætera quæ ad victum neceſſaria ſunt, fuerint rint relicta, & paulò poſt; Et neque diem neque modum permutauit, ſed tantum genus: vel ex contrario, ſi pactus fuerit, vt in generibus alimenta reciperet, quæ in nummis ei relicta fuiſſent, Prat.

GENERA corporum tria ſunt: Vnum quod continetur vno, ſpiritu, & græce ἑνωμένον, vocatur, vt homo tignum, lapis & ſimilia. Alterum, quod ex contingentibus ſe, hoc eſt, ex pluribus inter ſe coherentibus conſtat, quod συνημμένον vocatur, vt ædificium, nauis, armarium. Tertium, quod ex diſtantibus conſtat: vt corpora plura non ſoluta, ſed vni nomini ſubiecta: veluti populus, legio, grex, author Pompon. in l. rerum miſtura, de vſucap. Spieg.

GENERALE omne obſcurum eſt: vt omne multiplex dubium Bald in l. 1. C. de ſeru. fugit. Spieg Prat.

GENERALE delictum, quod Dd. nominatim appellant, intelligit Iuriſconſultus illud, in l. aliud eſt fraus, §. inter mulctam, de verb. ſig. quod certa appellatione plurima eiuſdem naturæ crimina complecti poteſt: vt furtum, homicidium. falſum. Spieg.

GENERALIA verba. Si hæc adeo generalia ſint, vt citra manifeſtam calumniam reſtringi non poſſunt, verbis ipſis ſtandum eſt, l. plurib. de Acceptil. Spieg.

GENERALIS allegatio quando, vel quando non ſufficiat. not. in c. veſtra de cohab. cler. Prat.

GENERALIS conuentio eſt, cum ſine vlla rerum notatione generaliter res omnes obligantur, quas quis habet aut habiturus eſt, l. 1. & l. & quæ, §. 1. de pign. l. 2. C. eod. tit. Donell. de pignoribus.

GENERALIS confirmatio non confirmat, niſi iuſta, Bald. in l. 3 C. de precib. Imp. offer. Idem cap. 2. Per quos fiat inueſt. in vſib. feud. Spieg. Prat.

GENERALIS lex dicitur, quæ omnes eiuſdem qualitatis ſpecies facti ſeu caſus comprehendit, exceptis illicitis & iniuſtis. Etenim nihil abſurdius eſſe poteſt, quam legem iuſtam ad interpretationem iniuſtam trahere, arg. l. pen. ff. ad exhib. l. ſi poſſeſſor ex hæreditate, ff. de petit. hered. vel talem caſum, per quem fieret fraus legi, l. cum hi & ibi Bart. ff. de tranſact. Spieg. Prat.

GENERALES actiones dicuntur, quæ competunt ad hoc, quod generale eſt, diuerſas rerum ſpecies, adeoque totas negotiationes complectens: vti tutela, ſocietas & alia negotia. Quamuis Vlpia. generalem vocet actionem, quæ de pluribus competit: ſpecialem vero, quæ ad vnam duntaxat cauſam pertinet, l. 1. §. item ſciendum, de aqua plu. arcend. Spieg.

GENERALITER dicta generaliter intelligi debent, l. 1. § generaliter, de bon. poſſ. contra tabulas, l. 3. iuncta gloſſ. de offic. præſid. cum vulgar. comprehenduntque ſingulas ſpecies, h.e. in ſingulis ſpeciebus verificantur, & per ſingulas ſpecies diſtribuuntur, l. ſi chorus, in princip. de legat. 3. vbi dicit textus. Si chorus vel familia legetur, perinde eſſe, ac ſi ſinguli homines eſſent legati, Sic in l. Mæuius, §. duorum, de legat. 2. qui legat homines, ſub compendio verborum cenſetur ſingulos legaſſe, Spieg.

GENERALITER dicitur, quod etiam indefinite intelligendum eſt, gloſſ. in verb. generali, c. quoniam de coniug. leprof. cap. ſi Romanor. 19. diſt. l. pretio, ff. de publ. in rem actio. Prat.

GENERALIA iudicia, veluti tutelæ, negotiorum geſtorum, pro ſocio, l. 38, ff pro ſocio, Prat.

GENERALI locutione loquentis perſonam exceptam intelligi regulare eſt, c. petitio. extr. de iureiurand. Hæc tamen regula reſtringitur varie. Vide in c. de forma, 22. quæſt. 5. Quandoque loquentis familia continetur. Prat.

GENERALEM locutionem generaliter accipi, regulariter definitur, l. præſidis, 1. ff. de offic. præſid. Diuerſum tamen eſt in variis ſpeciebus, de quibus per And. Alciat. in tract. de verb. ſig. & vide c. ad noſtram, & ibi gl. de iureiur. Prat.

GENERARE, i.e. ſuſcipere liberos, Spadones generare non poſſunt, l. 2 ff. de adopt. Qui vnum teſticulum non habet, generare poteſt, l. 6 § vit. ff. de ædil. edict. Natura magis in homine generandi

Digitized by Google

generandi, & consuetudo spectanda est, quam temporale vitium aut valetudo, propter quam abducatur homo à generandi facultate, l. 9. ff. de lib. & posth. Briss.

GENERE quodam, pro ratione & specie. vel quodammodo: vt l. quod seruus 36. ff. de stipu. seru. Nam & hæc genere quodam donatio est. item in l. Pompo. 44. ff. de acq. rer. dom. Nam genere quodam venandi id erant nacti. Item in l. quorundam 51. ff. de acqu. poss. Vtrobique animi quodam genere possessio erit æstimanda. Sic in l. 10 ff. pro empt. l. 29. qui quæstum. ff. de adult. Sic eo genere, pro eò modo, ea ratione, in l. e. 21. de vsucap. Et quasi genus locati, l. 1. §. si quis seruum deposit. Hot. Prat. Briss.

GENERIS voce abutitur Tribon. in §. plebs. Instirut. de iur. nat. gent. appellans illud totum, & speciem partem: id quod teste Apello, primus deprehendit Alciatus. Idem accidit passim Ciceroni. præsertim vero lib. 1. de Orat. Spieg. Prat.

GENEROSI dicuntur, teste Raph. Regio, qui à nobilibus genus ducunt. Senecæ est generosus, ad virtutē bene à natura compositus. Hoc vnum, inquit, est intuēdum. Alioqui si ad veteres te reuocat, nemo non inde est, ante quod nihil est. A primo mundi ortu vsque in hoc tempus perduxit non ex splendidis, sordidisq; alternata series. Non facit nobilem, atrium, plenū fumosis imaginibus: Nemo in nostrā gloriam vixit, nec quod ante nos fuit, nostrum est. Animus facit nobilem, cui ex quacunque conditione supra fortunam licet surgere. Spieg.

GENERIS est, quam alij genituram, Cic. sidus natalitiū appellat.

GENETHLIACI dicti Mathematici qui à natiuitatis die & hora, quos illi Horoscopos vocant, futura prædicunt. Augustini autem temporibus Chaldæi sic nuncupabantur, sicuti scribit ipse lib. de doctrina Christ. 2. & Confessionum 4. & in libel. de natur Dęmonum. Traditum autē est, Genethliacos ex libris, si cœlestium rerum scientia præcinere debeant futura, tria impensissimè obseruari oportere. Primū, horam illam initialem qua se in lucem vitalem è vulua matris prompsit infans: vel quiduis aliud, super quo vaticinium concinnandum, fieri sit cœptum: mox cœli statum, syderumq; positum, ad illā ipsam horam subtiliter applicitum. Postremo, quid eiusmodi ratio cœlestis sydereáque meditetur, agátve. argumentis inerrantibus: vt tradit Cœl. Rhod. lect antiq. lib 12. c. 10. At eodem authore li. 14 c. 1. ūc p issim Astrologi, vel Planetarij, vel Mathematici nominantur. Est enim Matheseos duplex species: Alia quidem quatuor sub se liberales artes complectens: alia verò sacris constitutionibus tanquam quæ cantamina doceat, prohibita, l. si excepta. C. de malefic. Hanc Alciat. pulchrè declarat in annot. in tres posteriores lib. Cod. Spieg.

GENIALIS, i. Coniugalis. Genialis thori vindicem maritum esse oportet, l. 10. C. ad l. Iul de adult. Et ita genialis lectus pro nuptiali ponitur apud Cicer pro Cluent. Et Horat. epist. lib. 1. Briss.

GENICVLVS in quibusdam feudor. libris dicitur pro generatione siue gradu generationis, vt lib 1 tit. 1 §. 5 Licet moderno tempore vsque ad septimum geniculum sit vsurpatum. Idem in Lombard. lib. 2 tit. 1. Omnis parentela in septimum vsque geniculum numeretur. Prat.

GENII dicti, quia nobiscum gignantur. vel quod genitos tueantur. Hos Marcianus Felix præsides vocat, quod actionibus humanis præsint, omnis verò antiquitas cum Hesiodo hominum custodes credidit ita dictos, quoniam à genitura cuique associentur, quos à Virg etiam manes appellari autumat Seruius. De iis sic Ammianus hist li 21. Ferunt enim (inquit) Theologi, in lucem editis hominibus cunctis, salua firmitate fatali, huiusmodi quædam velut actus rectura numina sociari, admodum tamen paucis visa, quos multiplices auxere virtutes: idque & oracula & authores docuerunt præclari, inter quos est etiam Menander Comicus: Cuius iambos, qui desiderantur apud Ammianum, ex Eusebio de præparatione Euangelica restituit Adrianus Iunius lib. animaduersionum 6. c. 14.

Ἄνστοι δαίμων ἀνθρώπῳ συμπαραστατεῖ.
Εὐθὺς γὰρ ἅμα μυσταγωγὸς ζωῆς, hoc est:
Mortalium cuilibet nato suus
Vita custos rectorque genius iungitur.

Constat autem apud omnes fermè duos vnumquemque genios, vt vulgò aiunt, angelos habere, vitæ suæ custodes, alterum bonum, alterum malum. Vide ea. 2. quod est de Templ. & Lucis. in Tabul. 12 Vlp. de iureiur. in l. si duo patroni. §. vbi si quis, ait, in re pecuniaria per genium principis peierauerit. Tertullianus item in Apolo. c 28. Citius denique inquit, apud vos per omnes deos, quàm per vnum genium peierant. Et in eodem loco, c. 35. Atque adeo omnes illi sub ipsa vsq; impietatis eruptione, & sacra faciebant pro salute Imperatoris, & genium eius deierabant, alij foris, alij intus. Ita denique idē Tertullia. in lib. ad Scapulam. Sed iisdem ipsi, qui per genios eorum in pridie vsque iurauerant. Testis est Alex. Neapol. ca. 10. lib. 5. Per salutem & genium principis dierare, longè præstantissimum iusiurandum haberi cœptum, cui nulla vi, nulloque imperio contraire fas erat. Quod Tiberius Cæsar de se præstari vetuit. Quod etiam de Nerone proditur. D. Rhenanus ab hac per genios Cæsarum deierandi cōsuetudine existimat natum, postea apud Christianos Principes, vt per salutē Regis aut liberorum eius iuraretur, quod tamen in l. g. b Francorum seuerè prohibitum constat. Cæterum Budæus lib. 1. de contemptu rerum fortuitarum scribit, genium pro vi naturæ atque pro ingenio vsurpari ab Antistit. b. s eruditionis nost. ę ætatis, licet non dissimulet è vetustis quoque Theologis extitisse, qui binos singulis quibusque, iam inde à natali die, adesse angelos affirmarent, bonum alterum alterum malum: illum tuendæ vitæ propugnandæque salutis, hunc diuexandi causa additum. Qua de re Origenes aliquoties, & in l. Lucā, & in tertio *περὶ ἀρχῶν*, nescio quem de pastoribus librum aut quē Barnabam citat. Sed hæc forsitan ille veteres Philosophos secutus, qui similia quædam de geniis, quos Dæmones vocitabant, memoriæ ac literis prodidere: vnde de genio malo Bruti in eiusdem vita Plutarchus: de bono Socratis Plato. Vt autem bonus genius rectè *ἀγαθὸς δαίμων* Græcis dicitur, sic lidem malum *Κακοδαίμονα* vocant: quo nomine vocamus eos, Erasmo teste, quibus incommodorum nostrorum maximam partem acceptam ferimus. Spieg.

GENITALIS feritas, i. genuina, natiua. Iustin in Instit. si quadr. paup. fec. Cęterum, inquit, si genitalis sit feritas, cessat actio. Prat. Sic genitalis patria, in l. 13. Co. de oper. publ. & genitalis status, in l. 5 C. de præscriptionib 30 annorum.

GENITALE solum, pro natali, l. 1 ff. de inquilin. & colon. l. 1. de fall. mon. l. 7 de metal. & metallar. Briss.

GENITIVOS pro ablatiuis non rarò Cicero ponunt, l. 4. §. 1 ff. de adopt. plenæ pubertatis pro plena, l. 11. fin. ff. de cuict noxæ solutum, pro noxa pœnæ adficere, pro pœnæ l. 3. ff. de heredit. contentus partis, pro parte l. 37 § nuptura. de leg. 3. Tutelæ liberari. l. 50. ff. eod. Pius quartæ, l. 11. § quod vulgo in fi. ff. ad l. Falcid. Mortis causæ tacitam, l. 15. ff. de manumiss. Bonæ fi. dei, pro bona, l. 95 § quod vulgo ff. de solut. Super pecuniæ, l. 53. ff. de verb. sign. Prat. ex Briss.

GENITIVO dominium & proprietatem significari liquet ex l. locum ff. de religios. c. quia Ga. ext. de iud. vide Bar & alios in rub. ff. de oper. no. nunt. Aliquando tamen nudam detentationem sonat, gl. in l. 2. de orig. iur. Prat.

GENITOR, i. pater. l 7. de donat. in C. Theod.

GENITVR, pro gignitur, l. 7. § 1 ff. de legat. 1. l. 13 §. vlt. ff. de reb. dub.

GENO, pro gigno Vlp. l. 17 §. 1. ff. de legal. & fi l primo: Si qua filia mihi genitur, ei hæres meus centum dato. Idem l 13 § vlt. ff. de reb. dub. Si quis mihi filius aut filia genitur, hæres mihi esto. Priscian. lib. 10. Gigno genui pro quo Geno vetustissimi protulerunt. Varro in Andabata. Sed quod hæc loca aliquid genunt. Idem li. de re rusti. 1. c. 40. Quædam. n ad genendum. Hot. Prat.

GENTES sunt, quæ à satrapis regutur, nec prouinciæ formam habent, de quib. in l. vlt. Co de temp appell siquidem vt est in libris scriptis, ita in ea legatur: Armenus vel gentibus: & l. vlt. Cod. de offic. mag. mil. quæ eis restituenda est etiam in hunc modum: & gentes Anxitenam videlicet, Ingilenam, Astianenam, Sophenam, Sophanenam, in qua est Martyropolis. & quæ sequuntur. Cuiac ad constitut. ff Iustiniani de confirmat. Instit.

GENS & genus si vim ac naturam verborum spectemus, idē valent, neque quicquam differunt: vtrumque ab antiquo verbo Geno ductum videtur. Quod autem in l. 1 ff. de probat. ita legitur: Cùm quæritur, gentem vel genus quis haberet, nec ne? in eo particulam VEL pro S VE posita n arbitror: nam Vlpiani tempore differentiam obseruatam aliquam fuisse, mihi non sit verisimile. Itaque qua sententia scripsit Liuius lib. 8. P. Scipio Nasica orationē habuit plenam veris decoribus, nō communiter Corneliæ gentis, sed propriæ familię suæ: eadem sententia Cicer. in Bruto ita loquutus est, Funebres orationes ipsę familiæ quasi ornamenta seruabant ad vsum si quis eiusdem generis occidisset. Et Suet. in Galba: Imagines vniuersi generis exequi longum est: familiæ breuiter attingam. Quib. ex locis intelligi potest, Gentis & Genetis nomina promiscuè vsurpari. Quod si non verborum naturam, sed antiquissimum priscorum Romanorum vsum, cuius his in reb summa potestas est, consideremus: differentiā fortasse aliquā reperiemus: vt Gens ad patritios proprie: Genus autem generaliter quidē & ad illos, & ad plebeios, specialim verò ad hos duntaxat pertineat: vnde illud P. Decij apud Liuiū. Semper ista audita sunt, eadem, vos solos gentē habere. Et illud Cic. in 1 de Orat. Cum Marcelli à liberti filio, stirpe, Claudij patritij eiusdem hominis hæreditatem gente ad se rediisse dicerent. Indidem quoque patres maiorum. &c. minorum gentiū appellati sunt, qui à Romulo, & Tarquinio Prisco è patriciorum numero lecti in senatum fuerant: quemadmodum Liu. lib. 1. testatur.

GENS dicitur quasi genus, à quo & nomen sibi fecit abstractione u literæ. Differunt tamen inter se, quod stirpem & originem genus significat, Gens quasi generum & originum quandam multitudinem.

Digitized by Google

GENS & familia differunt, quod gens ad nomen, familia ad cognomen refertur: itaque illa tãquam totum continere videtur, hæc quodammodo partem: & quod interest inter gentem & familiã, idem interest inter genus & stirpem Prat. ex Hot.

GENS & Natio, inquit Cornel. Fronto, sic differunt: Natio solum patrium quærit: Gens seriem maiorum. Hinc Cicer. in Orat. pro Sexto: Vsus me absente defluxit, qui cognomen sibi ex Æliorum imaginibus arripuit, quo magis nationis eius esse, quàm iuris videretur. Prat.

GENTILES dicti, vt opinor, propriè patritij inter se, qui eodem ex genere prognati essent: vnde etiam Gentilitia sacra, & Gentilitia sepulchra. Hotom.

GENTILES Accursius pro cognatis accipi existimauit, nullo authore: Sunt autem, ex definitione Qu. Mutij, in Topicis Cic. Gentiles, qui eodem inter se nomine sunt, & qui ab ingenuis oriundi sunt, & quorũ maiorum nemo seruitutem seruiuit, & qui capite minuti non sunt. Sed huic sententiæ repugnat, quod etiam in seruis iura gentilitatis fuisse sentit Pli. c. 1. li. 33. Nisi olim hæc fuisse arbitremur, & ante XII. Tab. Leg. Itaq; Gentiles propriè dictos Roman. patritios inter se, ex gentilitio iure, quod eis tantùm competebat: nempe, vt excluso fisco, cuiuslibet cognominis sui hæreditatem gentilitio iure ad se traherent, annotauit Alciatus, vt & illud loco iam citato. Gẽtem sc. nihil ad sanguinis vinculum pertinuisse: genus verò, vel stirpem pertinuisse. Sed & Gentilium aliam in iure interpretationem fuisse, indicat: nempe vt quemlibet significet Romano imperio non subiectum: quia non Lege ciuili, sed iure Gentium viuit: quo fit, vt perinde sit, cùm Gentilem dicamus, ac si Barbarum. Spieg.

GENTILES etiam dicuntur, qui sine lege viuunt, & necdũ crediderunt: dicti, quia sunt vt geniti fuerunt, i. sub peccato, idolis seruientes: qui Græcè Ethnici dicuntur. Briss.

GENTILIS à Græcis ἐθνικὸς dicitur, καὶ ἐθνικὸς, qui eiusdẽ gentis esse asseritur. Sed & πάθος. Aristoteles in primo τῶν φυσικῶν posuit pro ordine & societate, & genere hominũ seu nationẽ, sicut etiam annotauit Budæus in Commentariis linguę Græcæ. Vnde fit, vt Græcorum imitatione gentem pro eodem significato vsurpemus. Sed propriè Gentiles (vt diximus) sunt, quorũ nunquam maiores seruitutem seruierunt. Qua ratione nostrates lingua vernacula non temerè (inquit Budæus in annot.) Gentiles homines vocant eos, qui ab ortu nobiles sunt: & ex natiuitate. quasi ingenuos (ait) ab origine gentis, &c. Brechæus l. sæpè ita compertum est. ff. de verb & rer. sig.

GENTILITIVM dicitur, quod ex genere siue familia est, vt Gẽtilitia nomina, quæ originem gentis vel familiæ declarant. Spieg. Maius: & Gentilitia insignia; quæ Arma vulgo vocãtur, quasi armis militiáque quæsita. succedere in locum: vt Bud. rectè existimare videtur, maiorum imaginum, vndè præcipuè generis nobilitas accipiebatur.

GENTILITIVM ius erat, quod Patriciis competebat, vt liceret eis vindicare hæreditatem cuiuslibet, qui habuisset idem cognomen, quocunque gradu consanguinitatis, excluso fisco. Quemadmodum nunc dicimus habere aliquos idem ius nobilitatis & succedendi in beneficiariis militaribus, quia habent idem nomen, eademque insignia. Prat.

GENTILITAS est iuris ciuilis, referturque ad agnationis vetustatem, ab ipsa agnatione differens sola generis antiquitate: nam agnationem longius quàm à patre sumere non necesse est, cùm gentilitas ab auo perenda sit. Connan. commen. lib. 2. c. 11. n. 1. Balduin. comment. in l. 12. tab. c. 30.

GENTILITAS nobilium fuit, scil. eorum, qui sui generis imagines proferre poterant. Imaginibus enim ob insignem virtutem & rerum præclarè gestarum decora donari solebãt. Qua ratione antiquissimum generis stemma, fumosas imagines, Cicer. vocat in Piso. Contra qui nullis maiorum imaginibus & nobilitate commendabantur, hi Terræ filij, à sese orti, & noui homines nuncupabantur: quemadmodum Cic. de le. Agraria loquens seipsum appellat nouum hominem. Id quod magna laude contingebat, si quis virtute faceret se nobilem, ac imaginib. donandis dignum. Quare Tranquil. in Vesp. Flauia gens, inquit, obscura illa quidem, ac sine vllis maiorum imaginib. sed tamen Reip. nequaquam pœnitẽda. Accedebat & hoc cũ primis ad nobilitatis commendationem, quod gentiles ab ingenuis (vt ait Cic. in Topic.) oriundi erant quorum maiorum nemo seruitutem seruiuit, qui capite non fuerunt deminuti, vt à libertis, vel adscriptitiis, vel alia cõditione obnoxiis distinguerentur. Hæc non sunt contemnenda, quoniã & nostri temporis gentiles seu nobiles (vt vulgo dicimus) cũ agnationis iure controuertunt de feudis inter se vel cum domino, *den Lahenherren*, non habent ferè digniora probandi argumenta, ad ostendendam gentẽ suam, quã ea, quæ ex imaginibus, ac cognomine mutuantur, vt cùm dicũt; *Vnser haben ein Schildt vnd Helm.* Nunc. n. pro imaginibus insignia gẽtilia habemus, eadem tamen significatione, qua olim. Verum nonnulli famosis imaginibus maiorũ suorũ dissimiles planè sunt. Gentilitas autem non pertinebat ad vinculum sanguinis, sed ad ius quoddam patritiis proprium. Reliqua promiscuè de patritiis & plebeis dicebantur. Cic. erat enim, inquit, duplex Claudiorum familia: altera patricia, altera plebeia nec potentia minor, nec dignitate. Prat.

GENTILITAS, dictum ius, quod inter se patritij habebãt: quod ab agnationum iure diuersum fuisse, & à Centumuiris disceptari solitum. Cicer. in 1. de Orat. & Topic. testatur. Hoc enim Agnati à Gentilibus differebant; primum, quod agnati & de patritiis, & de plebeis, & vero etiam de libertorum posteris dicebantur: Gentiles vero de patritiis tantum, aut certe nunquam de libertorum posteris. Quod tamen impugnans Franciscus Connanus: Falsum est, inquit, quod quidã tradiderunt, gentilitatem patritiorum tantum fuisse propriam: imò etiam plebeiis fuit, sicut & ipsa ingenuitas communis, quod ex hoc vno Suetonij loco facile apparet: Patritia gens Claudia (fuit enim & alia plebeia, nec potentia minor, nec dignitate) orta est in Regillis. Decepti videntur ex eo fuisse, quod scribit Liuius Romulum centum Senatores creasse, quos maiorum: Brutum: alios item centum conscripsisse, quos minorum gentium appellarunt. Sed hoc nihil vrget, vt concedendum sit, solos patritios gentem habuisse: Nec enim ista eos appellatio secernebat à plebeiis, sed ipsos inter se: quod cum omnes ex ingenuis, & qui gentem haberent, ciuibus electi essent: tamẽ quos Romulos crearat, patritium honorem prius in suã gentẽ transtulerant, quam ij, quos Brutus postea cooptarat. Patritiorum ergo nomen distinxit eos à plebe. Maiorũ vel minorũ gentium adiectio, ipsos à seipsis: hoc est priores patritios à posterioribus. Gens igitur tũ patritiorum tantum, sed omniũ fuit modo ingenuorum, & gentiles dicti inter se esse, qui eiusdem gentis erant, qui, quoniam eodã nomine appellabantur, vt memoria generis maneret, idcirco gentiles dicuntur, qui similitudine nominis conueniunt. Vt Cicero, Seruium Tullium Regem gentilem suum vocat, à quo tamen non erat oriundus. Hæc latius Connanus lib. 2. ca. 11. num. 1. & 2. Deinde Agnati dicuntur, qui eiusdẽ sunt stirpis. Gentiles vero generaliter, qui eodem ex fonte & capite primum manarunt: quemuis stirpem, & (vt vulgo loquimur) tamum diuersum habeant: vnde illa inter Claudios patritios, & Claudios Marcellos plebeios controuersia, cum Marcelli (inquit Cicer.) à liberti filio stirpe, Claudij patritij eiusdem hominis hereditatem gente ad se rediisse dicerent: nonne in ea causa fuit Oratoribus de toto stirpis & gentilitatis iure dicendum? Quibus ex verbis patet, idem omnino Stirpem & Agnationem esse: quippe cum paulo ante, quam nunc stirpem appellant, eam agnationem nominarit: item vt lib. 1 de legib. Quod in ciuitatibus, agnationibus familiarum distinguuntur status: id in rerum natura tanto est magnificentius, vt homines deorum agnatione & gente teneantur. Illam autem Claudiorum controuersiam sic interpretor: quia cum eius qui Marcelli alicuius libertus erat, filius intestato decessisset, neque aut filios aut agnatos vllos haberet, agnati patroni demortui vniuersorum bonorum possessionem ad se pertinere dicebant: Claudij vero patritij in capita eam hæreditatem inter omnes, qui eiusdem gentis essent, diuidendã esse contendebant, vt ipsi quoque in partem venirent: propterea quod Marcelli nihilo magis quam ipsi, eius qui mortuus erat, agnati essent. Scriptum autem in XII Tabul fuisse; Si paterfamilias moritur, familia pecuniaque eius agnatorum gentiliumque esto. Gentiles enim eos ex illa Scæuolæ definitione interpretabantur, qui eodem nomine essent. Hoto.

GENTIVM Ius est, quo gentes humanæ vtuntur: quod à naturali recedere facile intelligere licet: Quia illud omnibus animalibus: hoc solis hominibus inter se commune est, l. 1. §. vltim. ff. de iustit. & iur. Quod naturalis ratio inter omnes homines constituit, l. 9. ff. eod. Quod commune est omnibus hominibus: Quod ratione naturali inter omnes homines peræque seruatur: Quod cum ipso genere humano proditum est, l. 1 ff. de acq. rer dom. Briss.

GENVS appellatum esse vniuscuiusque generationis principiũ, constat, vt si dicamus, Titium à Sempronio: genus habere. Ad huius itaque similitudinem dictum est genus, quod de pluribus specie differentibus in eo: quod quid est, prædicatur: vt animal, corpus, actio possessio. Sicut enim auus est principium multis procreatis, qui continentur vno nomine: Ita genus est principium suis speciebus, quas vno verbo comprehendit, & addita differentia, sic constituit, quomodo æs accepta forma transit in statuam, vel in aliam rem. Vt ecce: si dicas, animal est, non intelligitur, an hominem vel equum asserere volueris. Genus enim est, & vtrumque; cum pluribus aliis speciebus complectitur. Verum si differẽtiam addas, puta rationẽ, facies speciem: veluti animal rationale. Ad dignoscendum autẽ, vtrum id, quod proponitur, genus, an vero species sit, semper respice, an de pluribus dici possit. Deinde, an horum plurium singula rursus de multis aliis recte prædicentur, vel non: tunc enim, si plures sunt gradus, genus est: si duntaxat vnus species, quę de multis indiuiduis & numero discretis prædicatur. Porro indiuidua vnã tantum, neq; vlteriorem sui partitionem admituunt. Sic actio personalis habet sub se

actionem

Digitized by Google

actionem ex contractu. Et quoniam hæc actio ex contractu rursus de multis aliis dici potest: agnoscis etiam personalem esse genus. Verum actio ex contractu individua sub se continet, quæ amplius de nullo prædicari possunt: vt est actio ex contractu Caij, actio ex contractu Titij, &c. Quam naturam generis & speciei ostendit Iurisconsul. in l.2. in pr. ff. si cer. pet. Hotom. Prat. De hoc vide etiam Taboëtium in Topico militiæ for. & legal. discipl.

GENERA dicimus, quæ communi quadam ratione comprehenduntur, veluti, homo est genus singulorum hominum: singuli autem homines sunt species, quæ sub eo genere continetur, veluti Stichus & Pamphilus. Has ipse etiam Aristoteles vocat ἴσχατα εἴδη: illa autem πλατυτάτα μέρη τῆς οὐσίας. Genus non dividitur, nisi numero, veluti cùm generaliter dicimus decem homines, centum homines: species veluti Stichus, dividitur in partes pro indiuiso non pro diuiso: nam si Stichum si dividas in partes pro diuiso, perdas. Partes illæ pro indiuiso intellecta iuris constituuntur, partes pro diuiso corpore & facto ipso, l.5 ff. de stip. ser. Species etiam dividi potest numero, veluti Stichus in duos Stichos, vel Pamphilus in duos Pamphilos, cùm sunt plures Stichi vel Pamphili: sed & tum Stichus pro genere habetur. Cuiac. ad l.54. ff. de verb. oblig.

GENVS id ICti appellant, quod Dialectici secundam substantiam, i. (vt ait Aristoteles) id quod de subiecto dicitur, nec tamen in eo inest: veluti equus, homo: hinc stipulatio, vel legatum generis. Singulas verò res intelligimus, quas Dialectici individuas, Iurisconsulti species vocant, l. cum res. de leg. 1. Species enim sensu, genus notione percipitur: species cerni tangíque potest, genus non potest. Species sunt, de quibus res contrahi dicuntur, quæ abalienantur, quæ præstantur: genera autem solui & præstari non possunt. Inutiliter itaque fundus generaliter legatur, l. cùm post, § gener. ff. de iur. dot. l. ita stipulatus, 115. de verb obligat. Quod cùm ita sit, videri possit Paulus in l. 2. ff. si cert. pet. improprie & audaci locutione dixisse, eas res quibus mutuum constat, functionem, id est, solutionem recipere in genere potius, quàm in specie: genus enim, quod sola intelligentia constat, solui non potest, vt diximus Prat.

GENERIS propinquitas duplex est, quædam naturalis, altera ciuilis, & vtraque adhuc tripartita est. Naturalis hæ sunt species, cognatio, agnatio, affinitas. Ciuilis autem istæ, adoptio, arrogatio, pontificia cognatio, quam spiritualem vocant. De vnaquaque specie, vide in propria eius classe, & Connanum lib 8. c. 5 n 1.

GENVINA pietas: quam corruptè legatur in vulgatis codicibus gemina, pro insita, sine ingenita patris in filium affectione, viquè amoris vsurpatur ab Vlpiano in l 3. de lib. hom. exhib. Vnde scholium interpreti, alioqui ineptum huc minimè pertinet. Nam ex eo liquet, ipsum non intellexisse, quid verè pietas, quid item officium significent. Certè affectum nullum paternum vincere, iure nostro euidentissimum est. Hanc lectionem etiam probat Alciatus in parergis, vt & Notica, & Pandect. Flor. indicátque Alciatus hanc vocem genuinam apud Ciceronem duobus locis hoc sensu legi: in oratione in L. Pison. & in partitionibus Orat. Spieg Prat.

GEOMETRÆ, l.22. ff. de excusat. Sen. epist. 88 metiri me Geometres docet latifundia. Briss.

GEOMETRIA dicitur esse triplex. Pars enim quædam Geometriç ὀπτικὴ appellatur, quç ad oculos pertinet. Pars altera, quç ad autes κανονικὴ vocatur, qua Musici in fundamento artis suç vtruntur. Vtraque harum spatiis & interuallis linearum & ratione numerorum constat: ὀπτικὴ facit multa demiranda id genus, vt in speculo vno imagines vnius rei plures appareant. Item vt speculum in loco certo positum nihil imaginet, aliorsum translatum faciat imagines. Item si rectius speculum spectes, imago fiat tua eiusmodi, vt caput deorsum videatur, pedes sursum. Reddit etiam causas ea disciplina, cur istæ quoq; visiones fallant, vt quç in aqua conspiciuntur, maiora ad oculos fiant: quæ procul ab oculis sunt minora. Κανονικὴ autem longitudines & altitudines vocis emetitur. longior mensura vocis ῥυθμὸς dicitur, altior μέλος. Est & alia species κανονικῆς, quæ appellatur μετρικὴ, per quam syllabarum longarum & breuium, & mediocrium iunctura, & modus congruens cum principiis Geometriæ, aurium mensura examinatur. Sed hæc inquit M. Varro, aut omnino non discimus, aut prius desistimus quam nos intelligamus, cur discenda sint. Voluptas autem, inquit, vel vtilitas talium disciplinarum in post principiis existit, cum perfectæ absolutæque sunt in principijs verò ipsis ineptæ & insuaues videntur. Gel. li. 16. c. 18.

Γεωργοὶ, coloni, siue capite censiti, adscriptij, Iulian. ad Nou. 17. n. 82. Gothof ead. Nou. c. 14.

GERARIA. Gerariæ appellatione venit nauis oneraria: item, infantium gerula, vt annotauit Turneb. aduersar. li. 7. c. 6.

GERERE verbum polysemum est, & primum facere significat. Inter gestum tamen & factum subtilis quædam differentia statuitur, l. decimanona, in fin. ff. de verborum significationibus, l. 2. ff. de curat. bon. dan. qua tamen neglecta gestum & factũ pro eodem ponimus, l. 58. ff. de verb. sign. Et ita Gestum latissimè accipitur in l. 2. §. gestum, ff. ad municipal. In edicto autem de minorib. verba hæc: QVOD CVM MINORE QVAM XXV. ANNORVM NATVS GESTVM ERIT. Vlpianus in l. 7. vbi & Cuia. ff. de minoribus, sic interpretatur, VT GESTVM accipiatur qualiter qualiter, siue contractus sit, siue quid aliud, contigit: proinde siue emit, siue vendidit, siue societatẽ coiit, siue soluta ei pecunia, & eam perdidit. Inde ei succurretur: ad cuius legis quæstionem d. l. 19. pertinuisse inscriptionum similitudo docet. Sed & his edicti. Quæ fraudationis causa gesta erunt, verbis, quæcunque in fraudem creditorum fecerit quis, continentur, siue alienauerit de suo siue liberationem debitoribus præstiterit, l. 1. ff. quæ in fraud. cred. Gestá quoq; accipimus non solum ea, quæ contrahens gesserit, verum etiam si fortè data opera ad iudicium non adfuit, vel litem mori passus est, vel à debitore, vt tempore liberaretur, petere desiit, vel vsum fructum, aut seruitutem amisit, & omnino qui aliquid feçit, vt desinat habere quod habet, edicto continetur, l. 3. §. 1. ff. quç in fraud. cred. Atque ex his planum fit, verbum Gesserunt ad testandi ius non pertinere, l. 20. ff. de verb sig. Dicitur autem Negotium geri actu quodam ad comparandam obligationem interpositio, l. 33. ff. de cond. indeb. l. 1. §. qui mortis, ff. de donat. l. 17. §. sicut ff. commod. Itaque ex negotio gesto, hoc est, ex contractu vel quasi, l. 1. §. cum seruus, ff. de his qui deiecer. l. vlt. ff. de aleæ lusu. Nam negotium geri & contrahi pro eodem nostri auctores vsurpant. Briss.

GERERE etiam administrare significat. Ita Gerere Remp. in l. 11. ff. de vsur. l 5. ff. de leg. lib. 3. Gerere ciuiles honores, in l. 11. C. de liber. caus. Gerere bona, in l. 23. ff de pecul. lega. Gerere patrimonium, l. 6. C. ad Velleia Gerete rationem, l. 13. §. hæc quæstio, ff. de manumiss. testam. Gerete negotia, tot. ti de negg. gest. id est, res abientis curare Itaque negotia gessisse, pro. codicem accepti & expensi conscripsisse dixit Paul. in l. quædam ff. de eden. Gessisse tutelam videtur tutor omnino, si quid pupillare attigit, etiamsi modicum, l. 5. § gessisse ff. de adm. tut. Gessisse quoque intelligitur & qui per alium tutelam gessit, quíq; alij gerendam tutelam mandauit. sed & qui tatis à contutore accepit rem saluã pupillo futuram, eíque permisi administrationẽ totius tutelæ, d. l. 5. § quòd si quis, & l. 56. ff. de adm. tut. Siegerere res pupillares, in l. 4. C. de confi. tut Briss.

GERERE lude fella gestoria, *Ein Trag sessel*. Cuius in iure fit mẽtio: Gestamẽ militare: Gestamen prætorium, quod milites, vel prætores gererent. Réspq; tam forenses, quàm extrajudiciales complectitur: vt patet tot. tit. de neg. gest. & l. Velleia, §. gestis, ff. quæ in fraud. cred. & l. gesta. de re iudic. Old.

GERERE, pro adserere, existimare, *Erzeigen*. Gerit se pro ciue, h. e. iure ciuitatis vtitur, & talem se exhibet. Gerit se pro herede, adierit se heredem, etiamsi non sit, l pro herede, ff. de acquir. her. §. pro herede autem. Instit. de heredum qual. & differ. Eleganter scribit Iustinianus, Pro herede gerere, non tam facti quàm animi esse Old. Prat.

GERERE pro herede videtur, qui bonorum possessionem agnoscit. Goth. ad l. 12. C. de iur. delib. Item pro herede gerere dicitur, qui animo agnoscit successionem, licet nihil attingat hereditarium, l. gerit, ff. de acqui. hered. Exempla subiiciam: veluti, si quis res hereditarias vendiderit, creditoribus pecuniam dissoluerit, prædia coluerit, vel inhabitarit, vel locarit, & dubium sit vtrum fecerit tanquam heres, an vt extraneus, vel inquilinus, vel animo gerendi negotium alterius heredis: nam hæc omnia argumenta sunt gerere se aliquem pro herede, nisi contrarium probetur, l. Iulianus, § si seruum, ff. de acquir hered. l. 2 Cod. de posthum. hered. instit. item si quis vna cum filio heres erat institutus, & filium adire iussit: at si pater prius adiisset, necesse est vt postea filium adire iubeat, l. si ergo, l. seruus, l. si ex sua, ff. cod. præterea si qui bonis se patris abstinuit, per interpositam personam patris bona mercatus sit: videtur enim per simulationem repudiasse, ob eamque causam à creditoribus conuenitur, non minus, quam si bonis se paternis immiscuisset, l. si is qui bonis. eod. Hotom. Prat.

GERERE pro herede non videtur, qui heres institutus prohibetur ab eo, qui vna institutus, iam hereditatem adit: quíve tabulas, rationes, vel literas mortui, vnde scire posset, an sibi adeunda esset hereditas, inspicere prohibetur, l. qui heres 29. ff de acq. her.

GERERE non pro herede dicitur, qui ea gessit, quæ propria heredis non sunt: veluti si egit sepulchri violati, vel pecuniam à statulibero implendæ conditionis causa accepit, cum haberet coheredem: etenim si heredẽ haberet, pro herede gessisse videretur: quoniam aliter hereditas valere nõ posset pro cuius implenda conditione pecuniam accepit. Cùm enim pecuniã acceperit, videtur heres esse voluisse, l. pro herede, §. Papin. & §. vl. ff. de acqu. hered. Eadem ratio est si quis è liberis mortuum intulit in sepulchrum hereditarium, d. leg. pro herede, & l. si quis non quasi. item si à parentis liberto vel alimenta, vel operas petierit, quæ ad heredem extraneum non pertinẽt: vt quia defunctus operas liberis suis stipulatus erat: nam

Digitized by Google

ens operas, non tanquam extranei, sed tanquam sui hæredes postulant. Hotom.

GERERE pro tutore negotia videtur, qui munere tutoris fungitur in re impuberis: siue se putet tutorem, siue scit non esse, fingit tamen esse, l. 1. §. 1. ff. de eo qui pro tutor.

GERITIO, pro Gæstio. Vlpian. l. 14 ff. de relig. Licet ex hoc ipso neque pro hærede geritio, neque aditio præsumitur. Hot.

GERMANIA, dum Romani rerum potiuntur, constituta erat sub duobus Præsidibus, author. Macer. l. 3. ff. de off. præsid. Eius quidem Iurisconsulti meminerunt, Allemanniæ nusquam: quod hoc nouum, & forte post eos natum, vel potius ignotius, illud vero vsitatius erat. De vtroque vocabulo eleganter disserit Rhenanus noster. A quo tamen in disputatione de nomine Germaniæ dissentit Ægidius Tschudius Glaronensis, cui verior Strabonis sententia visa est: Germanos sic dictos existimantis, quod fratres fuerint Gallorum, ob morum conformitatem. At Hubertus Thomas Leodius in Commentario suo mauult cum Cornelio Tacito ex veteribus & recentioribus cum Beato Rhenano, & aliis eruditis nostratis linguæ petitis sentire, quam cum Strabone, alioqui grauissimo autore: vt videlicet Germaniæ vocabulum sit mere Teutonicum, ab insigni fortitudine deductum. Nam *GerMan*, prorsus virilem strenuumque significat, Nec quenquam, inquit Hubertus moueat hic Ægidius Tschudius, aliam ex Strabone afferens Germaniæ nominis originem, nisi idem præstet in Alemannis, Normannis, Marcomannis, & huiusmodi aliis in *Man* exeuntibus: quæ, quam plurima sunt, ita vt non possit singularitas in Germaniæ vocabulo allegari, aut suspicari, etsi sit non parua, aut indiligens Strabonis authoritas. Quis enim audiuit Romanos gentibus nomina imposuisse, & non proprio & communi appellasse? Hactenus Huberti verba retulimus. Rhenani opinio placet Alciato, apud quem extat de Germania perquam elegans cap. lib. Paregon. 10. Albericus suos ille secutus authores, à germine deducit Germaniam, candide ei generis nobilitatem adserens præ cæteris nationibus. Porro si quis hodie voluerit totius Germaniæ statum diuidere, commode id fecerit, authore Oldendorphio, Romanorum exemplo, qui tres gradus faciebant in Vrbe, scilicet, Senatorium, Equestrem, & Plebeium. Sic nos dicemus esse tres ordines per totã Germaniam, videlicet Senatorium, h. e. Principum, Magistratuum, Equestrem, id est, vasallorum, nobilium, siue ruri, siue in ciuitatibus: Plebeium hoc est, reliquorum ciuium, negotiatorum, opificum, & rusticorum. Spieg.

GERMANICVS, Drusi Neronis filius ex iuniore Anton. Marc. Antonij Triumuiri filia à Tiberio Cæsare patruo adoptatus fuit quod ab Augusto non alia ratione fuerit adoptatus quam si ab eo Germanicus adoptaretur, ex Tranquillo. Et Iustinianus Imperator libro Instit. 1. sic inquit: D. August. non antea Tiberium adoptauit, quam is Germanicum, adoptauerit, vt protinus adoptione facta incipiat Germanicus Augusti nepos esse. Accursius tanquam de personis ignotis & obscuris loquens, quendam nomine Tiberium, & quẽdam nomine Germanicum appellat: qui quasi non sit Tiberius, qui successit Augusto in principatu, & Germanicus ille, qui præterquam ingenij monumenta, quæ adhuc extant, & præterquam quod Gaium Caligulam genuit, & quod quæsturam per quinquennium administrauit, & quod bis consul fuit, quique mortuo Augusto ab omni exercitu Cæsar salutaretur, imperium recusauit, atque de Germania triumphauit, vnde illi cognomentum: quique ad Orientem profectus, Armeniæ regem superauit, Cappadociam in prouinciæ formam redegit, atque Antiochiæ obiit, agens ætatis annum quartum & trigesimum. Nebriss.

GERMANI fratres dicuntur ex vtroque parente: Consanguinei, ex eodem tantum patre, non etiam matre, §. 2. Instit. de succes. agnatorum. Vterini contra, ex eadem matre, & duobus parentibus. Spieg.

GERMINA dicuntur virgulta, quæ de radicibus nascuntur: hinc & germinales arbores apud Paulum in l. diuortio, §. puto, ff. solut. matr. Modo proba sit lectio, quam Alciat. sequi videtur. Norembergensis editio Creminales habet: quæ mihi magis arridet: & vt apparet, nec ipsum Accursium latuit, si orthographiæ peccatum condones. Spieg.

Γέροντες à Græcis dicuntur senes, quod honore & præmiis adfici debeant, ἀπὸ τοῦ γεραίρειν. Horum tripartitam facit ętatem Galen. lib. 5. de tuenda sanitate. Primam autem dicit esse eorum qui ὑπογέροντες, dicuntur, viridi senectute præditi: ob idque ciuilia negotia obire potentes, quique consilio valent. Hæc senectutis prima pars ab anno quinquagesimo ad sexagesimum perducitur. Secunda exordium facit à sexagesimo, & in septuagesimum extenditur. Tertia, quod reliquum ætatis cõficit, atque eorum est, qui πανυπερτατοι dicuntur, ἀπὸ τοῦ ὑπερπίπτειν εἰς τὸν ἅιδου δικαιον πομπὴν, quasi eorum funebris pompa iam Orco dimittenda sit. Bræchæus l. pueri appellatio. de verb. & rer. sig.

GERONTOCOMION, γεροντοκομεῖον, locus curandis senibus paratus: γέρων enim senex Latine dicitur, & κομέω curo. Locũ oportet fuisse, quo tenuẽs homines, qui affecta ætate victum sibi suis operis parare amplius nõ poterant, recipiebantur, & ad reliquum ætatis tempus alebantur. Vtitur Iustinian. l. illud. 16. & l. sancimus, 18. C. de sacrosc. eccl. Hotom.

GERVNDIA, à gerenda duplici significatione actiua & passiua quidam dicta esse existimant, quarum vt participiorum significatio tota fere ex adiunctorum vi pendet: nam si dixero liberos hæredes instituendos, vel exheredandos esse, moriendum esse omnibus: hic quædam colligitur necessitas: at cum dicimus, Inter naui gandum multa animo obuersari pericula, animo occidendi Titium inuasit, in allegandis legibus iudicium & modum adhibendum, in diuidenda hæreditate iudicis maxime valere officium: hic nemo dixerit aliquam esse necessitatem. Proinde recte sentiunt, qui nihil differe arbitrantur, siue titulus inscribatur, de hæredib. instituendis, siue de hæredum institutione. Vide Alciat. in rubr. C. de edend. Iaf. & Dd. Institut. de act. item Viglium in rubr. c. Inst. de hæred. Instit. Spieg.

GERVSIA. Quod Senatus Romæ, hoc ferme fuit γερουσία Spartæ, id est, Lacedæmone. Ipsa quoque à senibus dicta, qui Græce γέροντες dicuntur, quæ vox in nonnullis exemplaribus corrupte legitur in l. archigerontes. C. de episc. audient. Spie. Nomine γερουσιας præterea decem κόσμους apud Cretenses etiam notauit Arist. Illam vocem ex Græco in Cicerone Senatum vertit Gaza: Postell. c. 30. de magist. Athen.

GESA, Gallorum proprie tela, sicut Sarissæ Macedonum: Germanorum frameæ: sed & fortes viros dici a Gallis Gesos, à Seruio annotatum est. Gesatas etiam eb isdem appellari mercenarios milites Plutarchus auctor est, vt annotat Cælius li. 21. C. 18. lect. antiq.

GESSA Glos. in l. 2 ff. de cur bon. dand. sentit; Acta esse iudicij, hoc est, quæ quoquo modo in iudicio fiunt: Facta, verbales respicere contractus factos extra iudicium: Gesta vero, quæ sine verbis fiunt esse censenda. Sed hæc merito, Alciatus inquit, non recipiuntur: cum ex subiecto argumento gestum etiam accipiatur, siue ex contractu, siue aliter quid factum sit. ff. de min. vide Cuia ad l. ait prætor. ff. de minor 25. anno. Nec dubium est, ex communi loquendi vsu, nihil hæc differre: quod Bart. annotauit, l. 1. de offic. proconf. Cęsar. Spieg.

GESTA fraudationis causa quę dicantur, indicat Vlpian. l. 1. & seqq. quæ in fraud. cred.

GESTAM rem, pro actam, Pomponius contra Vallam dixit in l. fin. de his quæ in testam. del. Spieg.

GESTANDI ius habere, vide Vlp. in l. plenum, in pr. ff. de vsu & habit. Spieg.

GESTARE dicebantur veteres, cum succollantibus seruis valetudinis voluptatisve causa ferebantur, l. 12. ff. de vsu & habitat. l. 7. ff. de manu. vindict. Inde gestatio, l. 16 §. 1. ff. quod vi aut clam. Plin. lib. 16. ca. 3. Quinque res maxime communium auxiliorum, profectus: abstinentiam cibi, fricationem corporis, ambulationem, gestationem. Gestationis commoda Seneca epist. 15, recenset his verbis: Gestatio & corpus concutit, & studio non officit: possis legere, possis, dictare, possis loqui, possis audire, &c. Prat. ex Briss.

GESTATIONES appellantur loci, arboribus densis opaci, per quos veteres valetudinis causa gestabantur. Vlp. l. 11. § 4. ff. de vsufru. Et si forte voluptatis fuit prædium, viridaria, vel gestationes, vel deambulationes arboribus infructuosis opacas atque amœnas habens. Vbi tamen Voluptati, aut, vt alias in libris, Voluptarium legendum puto. Vlpia. l. 12 § 2. ff. de vsu & habit. Præter habitationem, quam habet, cui vsus datus est, deambulandi quoque & gestandi ius habebit. Et de hac gestatione locus hic intelligendus est apud Imp. § 5. de oblig. quæ ex delict. Aut si quis equum gestandi causa commodatum, sibi longius aliquo duxerit: quod veteres scripserunt de eo, qui in aciem equum perduxillet. Hot. vide Plin. lib. 1. epist. ad Caninium Ruf. & lib. 2. ad Gallum.

GESTATORIVM, appellamus lecticam sellam ve, siue carrucam: denique quodcunque in quo gestamur. vide Beroald. in comment. ad C. I Cæs. vitam apud Tranq. l. Spieg. Adde paulo ante Gerere: Inde Sella.

GESTIRE, pro cupere, in l. 1. Cod. de inoff. donat. Est tamen proprie, lætitiam animi promere cum quodam corporis motu. Spieg. Prat.

GESTOR negotiorum similis est procuratori: nisi quod mandatam à domino procurati onem non habet: sed amicitia fretus rem administrat, bonamque fidem agnoscere debet. Vlp. de neg. gest. l. 3. ait, prætor si quis absentis negotia gesserit, iudicium eo nomine dabo. Spieg.

GESTORES negotiorum triplicis sunt differentiæ, videlicet voluntarij, qui vltro absenti res gerunt. Necessarij, qui obligatione officij administrant, sicut Curatores. Et quasi necessarij (vt sic dicam) qui suspicione obligationis inani ad gerendum accedunt. Quales sunt liberi homines bona fide seruientes, quibus aliquid agendum mandatur, l. atqui natura, §. si libero. Co. de neg gest. Inter tutores à patre in testamento dati posthumo, qui interim administrant, & tandem nascitur posthu-

Digitized by Google

posthumus, l. cum pater, ff. eod. tit. Item hi, qui se procuratores opinantur falso, aut curatores, quum non sint, eorumque successores, l. 3. §. & si furiosi; ff. de negot. gest. l. curatoris. C. eod. tit. l. quicquid, C. arbitr. tut. Spieg. Prat.

GESTVM in Rep. municipium, l. 2. ff. ad municip. accipit Hoto. pro pecuniam publicam tractare, siue erogandam decernere. Prat.

GESTVS, huius gestus, pro negotio gesto, acto, administrato, apud Vlp. in l. item si cui putaui. ff. neg. gest. cum ait: Nec possit, quod alij adquisitum est ipso gestu, hoc tuum negotium videri. Spieg.

G I.

GIBBOSI, qui gibbos habent. Paulus horum meminit in l. 3. de ædilit. edict. In vulgatis codicibus Gibberosi scriptum est. Quanquam grammaticos scio annotasse, & gibber, gibbera, gibberum, & gibber, gibberis, & hoc gibbere dici: nos tamen Haloandri editionem retinemus. Spieg.

GIBELINI, vide Guelphorum.

GIEZI lepra, cuius est mentio ceu speciei diræ imprecationis in Nouel. iusiurand. quod præstat. sol. Denotat auaritiam parentum inficere prolem: & male adquisita à maioribus non sine culpa possideri à successoribus: vide D. Ambrosium in c. 4. Euang. secundum Lucam. Fuit autem seruus Elisæi prophetæ, de quo lege c. 5. Reg. 4. Prat.

GIGNENDI casus proprie denotat, proprietatem, l. locum in pr. ff. de relig. & sumpt. fun. & not. in l. Q. Mutius. de aur. & arg. legat. Tametsi communi loquendi vsu porrigatur etiam ad facultatem, seu ius administrandi, seu possidendi: ex Alber.

GIGNERE & Parere, factum & operationem quandam important. Hinc dispositio loquens de filiis ex viro & vxore natis, nisi in veris filiis locum habere potest, maxime illis superstitibus. Qua de re pulchre Bartol. disserit in l. liberorum. de verb. sign.

GILDONIS meminit l. 9. C. Theod. de pœnis, & Claudianus in lib. de bello Gildonico. Orosius lib. vlt. l. 16. & 19 C. de bon. proscript. C. Theo. & vide in Notit. sub dispositione Comit. Rer. priu. per Occidentem. Prat. ex Briss.

G L.

GLABRIO. Isidorus nomen viri, vide l. mulier quæ dotem. ff. de verb. oblig.

GLADIATOR. Originem & causam gladiatorum Capitolinus, genera vero Budæus refert in annot. ad l. athletas, de iis qui notant. infam. Gladiatores autem dicuntur generaliter omnes, qui gladiis pugnant, etiam discendi gratia, antequam in lucem producantur. Etiam sunt, qui hoc literis tradunt, ituros ad bellum Romanos debuisse pugnas videre, & vulnera, & ferrum, & nudos inter se coëuntes, ne in bello armatos hostes timerent, aut vulnera & sanguinem perhorrescerent. Hinc mos tractus videtur, vt Imperatores ad bellum proficiscentes, munus darent gladiatorium. Ast omnino prohibentur in Constitut. princ. l. b. 11 C. de gladiator. tollend. Idque merito. Cyprianus enim ad Donatum: Paratur, ait, gladiatorius ludus, vt libidinem crudelium luminum sanguis oblectet. Anchor.

GLADIATOR, vt Quintilian. declam 302. definit, est, qui in arena, populo spectante, pugnat. Cuiusmodi spectacula sublata sunt, l. vnic. C. de gladiat. lib. 10. Nicephor. lib. 7. c. 46. Prat. ex Briss.

GLADIATORES, in l. 6. circa medium, ff. de iur. immunit. non sunt μονομάχαι, qui à lanistis instituebantur, sed μαχαιροποιοί, id est, gladiatorum artifices, Budæus ad dictam l. 6. Lipsius 1. Saturnal. 7. in fin. fatetur in dicta l. 6. gladiatoris vocabulum proprie vsurpari, sed parum vsitate, Gothofr. in d. l. 6. circa med.

GLADII inter arma referuntur, l. 41. de verb. sign. l. 3. §. armis. ff. de vi & vi armat.

GLADII pœna, l. 1. §. quanquam, ff. de abig. cum gladio & ense in aliquem animaduertitur: quanquam alij gladij pœnam ponunt pro damnatione ludi, vt Cuiac. obseruat. lib. 13. c. 10. Aliud autem est gladio, aliud securi animaduerti, vel telo, vel fuste, l. 7. §. 1. ff. de pœn. Vnde apud Spartia. Antonius ei, qui securi percusserat Papinianum; gladio, ait, te meum iussum exequi oportuit. Briss.

Itaque gladij potestas ab aliis coërcitionibus separatur, l. 6. ff. de off. procons. ex qua tracta est l. 70. ff. de diuers. reg. Est enim gladij potestas ius animaduertendi gladio in facinorosos homines, l. 3. ff. de iurisdict. Et ita gladij ius accipio in l. 6. §. qui vniuersas, ff. de off. præsid. in qua gladij ius omnes prouinciarum rectores habere scribitur, quos deportandi ius non habuisse constat, l. 6. ff. de interdict. & releg. Sic & in l. 1. ne sine iussu princ. in C. Theod. l. 74. de decurionib. in eod. C. Iul. Firmic. lib. 3. Mathes. c. 5. Facit præpotentes, horribiles duces & quibus maximi committantur exercitus, qui habeant etiam vitæ necisque auctoritatem, & in magnis administrationibus iuris gladij decernit potestatem. Augustin. Epist. 61. ad Dulcitium Tribunum: Nec enim gladij ius in eos accepisti. Briss.

Ad gladium damnati, in l. 1. in princ. ff. de abigeis, l. 25 §. si quis plane 3. ff. de acquir. hæredit. l. 6. §. irritum, ff. de iniust. rupto, & apud Paulum 5. sent. tit. 17. dicuntur, qui ad ludum gladiatorium damnantur Capitol. in Macrino: Seruos, qui à dominis fugissent, repertos ad gladium ludi deputabant. Bri. vide Cuiac. 13. obser. 10. & Goth. ad l. 1. in princ.

GLADIVS, non simpliciter pro telo vsurpatur ab Vlpiano, finiente in l. 3. de iurisdict. omn. iud. mercum imperium esse, habere gladij potestatem, sed per Rhetoricam denominationem, pro quauis pœna, quæ de reo ex delicto aliquo expetitur. Spieg.

GLADIO puniri, l. 30. in fin. C. ad l. Iul. de adult.

GLADIO vlteriore feriri, vide l. 20. C. de his qui accus. non possunt.

GLADIO repellere, l. 3. C. ad l. Corn. de sicar.

GLANDARIA sylua, quæ seruatur glandis ferendæ causa. Cato author. Spieg.

GLANDEM caducam, quæ ex arbore cecidit, in l. syluæ, de verb. sign. Caius finit: sed non, vt annotauit Alc. ex sermonis proprietate: quoniam caducus, non qui cecidit, sed qui facile casurus est, ruinamque minatur, significat. Vnde & Paries caducus. Spieg. Prat.

GLANDIS autem nomen non tantum ex quercu, ilice, phago vel intelligimus, sed ex omnibus arboribus fructum, l. 1. ff. de gland. leg. l. qui venenum, §. fin. ff. de verb. sign. exemplo oleæi sermonis, apud quos omnes arborum fructus ἀκροδρυα appellantur, nempe à nomine δρῦς, quod quercum significat. Plane ideo glans inter omnes fructus tam diffuse vsurpata à maioribus est, quod ante Cereris immortale beneficium tribus communis fuit. Ausonius.

Olim communis pecori cibus atque homini glans:
Ante quidem campis quam spicea supperet frux:

Tibullus.

O valeant fruges, ne sint modo rure puella:
Glans alat & prisco more bibuntur aquæ.
Glans aluit veteres——

Ouidius in Fastis:

Prima Ceres, homine ad meliora alimenta vocato,
Mutauit glandes vtiliore cibo.

Lucretius lib. V.

Glandiferas inter curabant corpora quercus.

Hesiod. ὁ ἔργοις καὶ ἡμέρῃσι, de hominibus iustis loquens:

Τοῖσιν φέρει μὲν γαῖα πολὺν βίον, ἄρεσι δὲ δρῦς,
* Ἄκρη μέν τε φέρει βάλανους, μέση δὲ μελίσσας.

Hic in victum hominum glandes annumerare videtur Claudianus in raptu Proserpinæ:

Vnde data populis fruges, & glande relicta
Cesserit inuentis Dodonia quercus aristis.

Virg. 1. Georg.

Liber & alma Ceres, vestro si numine tellus
Chaon iam pingui glandem mutauit aristæ.

Et de Athenienſibus ita scribit Iustin. lib. 3. Historiam: Arare quoque & serere frumenta glande vescentibus primi monstrauere.

Prisci igitur legum latores glandum hoc potissimum honore donarunt, vt in memoriam illius prisci & parci victus, omnium arborum fructus eo nomine censerentur, quos prætor l. 1. ff. de gland. leg. insecutus est, Forcatulus in penu iuris ciuilis, c. 15. Adde Fr. Balduin. in l. 12. Tabul. c. 16. Hanc autem leg. 12. Tabular. glandem in alienum fundum procidentem colligere fas esto. Plinius nobis tradidit lib. 16. cap. 13. cautum fuisse, vt colligere glandem in alienum fundum procidentem liceret. Prætor deinde suo edicto præcepit, vt tertio quoque die aliquis glandem, quæ ex fundo suo in agrum alterius caderet, legere & auferre posset. Tit. est lib. Pandect. 43. de gland. legend. Rivallius lib. 2. hæc fere omnia. Anch.

GLANDATIO, est glandium collectio, & pastio suum ex glandibus, *panage ou glandee.*

GLARIA, terra est lapillis permixta. Paul. de aqu. plu. arcen. l. super iter glarea iniecta. Item de via publ. l. in viam terrenam glaream immittere. Prat.

GLAVCINAM Pomponius in l. 21. §. 1. ff. de aur. arg. numerat inter ea vnguenta, quæ valetudinis causa parata sunt. Confectum oportet ex glaucio herba, quam Plin. lin. 20. c. 19. syluestrem & erraticam appellat: & in afflatu maris nasci solitã tradit. Nisi forte oleucina potius legendum: nam oleucini olei factitij Plin. lib. 15. c. 7. & lib. 23. c. 4. Dioscorides lib. meminere, eiusque conficiendi rationem Columella lib. 12. c. 51. demonstrat. Est autem oleum mustum, vt Græci vocabuli origo declarat, quod prius quam oliuæ premantur, exprimitur, & simul odoramenta miscentur. Hotom.

GLEBA. Alciatus ad titulum De prætoribus, lib. 12. C. non facile reperies, ait, quid hic significet gleba, clanis, follis, & septem solidorum functio. Verum glebam accipimus cespitem terræ dictam, quod sit quasi globus, l. certo generi. §. si toties ff. de seruit. rusticor. prædior. Quoties aliquid præturam (intellige militarem) inibat, prouinciales ferebãt glebam, vel

Digitized by Google

propter anertendam egritatem penuriamque, vt memor esset prætor ita res curare, vt annonæ ratio salua esset, vel etiam, vt ipse in administratione ita gereret, vt omnes accepisse viderentur aruum pro gleba. Anchoran. ex Alciat.

GLEBÆ professio, in l 12. de annonis & tributis. in C. Theodosiano Glebalis pensio, in l. 4. de indulgentiis debitorum, in eodem C.

GLEBA, & Gleba senatoria, & Glebale aurum, in Codice Iustiniani, appellatur genus pensitationis, quod Senatores possessionum suarum causa principi præstabant, l. 2. C. de prætor. & honoribus præfat. Dicitur & aurum oblaticium, quod non canonis vel indictionis, sed oblationis genere quodam à Senatoribus exigatur: sicut aurum coronarium à decurionibus, aut argentum à negotiatoribus. Follis senatorius etiam appellatur. Martia. in no. de indul. reliq. Quicquid ex titulo senatorij follis debetur. Sed tamen etiam illi senatores, quibus nulla erat possessio, duos folles in ærarium inferebant, vt constat ex constit. quadam Gratiani ad Hypatium in C. Th. lib 6. Inter senatores autem, qui illustres recensentur, onus glebale non agnoscunt, cum propium sit senatorum tantum, Prat. vide & Cuiac. ad d. l. 2. C. de prætor. & hon. prætor, & ad l. ius senatorium. C. de dignitat.

GLEBA etiam quoslibet priuatos fundos significat, l. 72. de decur. in C. Th. l. 17. de prætor. eod. C. Cuiusmodi priuatorum possessionibus sua quoque glebalis indicta erat collatio.

GLEBAM vtique munus fuisse patrimoniorum, non personarum definit l. 10 tit. 2. lib. 6. C. Th. Briss.

GLEBÆ adscriptitij dicuntur à Iureconsultis ij, qui cum agro vna seruiebant domino, & cum fundis mancipabantur, alienabanturque: eorum conditio facilè ex autore Græco, Sozomeno, intelligi potest, scribente: ἐπιτρόπου ᾧ ζωὴν παλήμερος ἐμέδυλος ἡ ἀγρός: illius, inquit, curam gerebat Calemerus quidam vna cum agro seruus. Prat.

GLEBAE canon apud Sidon. Apollinarem lib. 6. epist. ad Censorum. Pap. Gleba. id est, glebalis functio Prat.

GLICIA lex ex vna inscriptione, l. 4. ff. de inoffic. testam. nota est: vide legum indicem. Prat.

GLORIA appellatur consentiens laus bonorum. Quintilian. Gloria cupiditas haud improbata ab Imp. Alexandro, in l. 2. C. de his qui spon. mun. lib 10. Melius sentit Erasmus alicubi: Quanquam ô superi inquiens, quod est hoc totum, quod vulgo gloriam vocant, nisi nomen inanissimum ex paganismo relictum? Quod genus non pauca resederunt apud Christianos, dum immortalitatem appellant, famam posteris relictam.

GLORIA viuere dicitur, qui pro Rep. cecidit, Inst. de excus. tut. §. si in bello, ff. eod. l. bello omissi. & ad l. Aquil. l. qua actione, §. si quis. Spieg Prat.

GLORIARI - bere vibis sacratissimæ dicitur, in l. 3. post pr. C. de nau. lib. & matrib.

GLORIOSISSIMI viri titulus tribuitur Triboniano l. vlt. Co. de lib. præt. vt & Thomæ Quæstori in epist. de nou. C. fac.

GLORIOSI titulus tribuitur Magistris militum, apud D. Gregorium epist 31. lib. 4. Patricio epist. 1. lib. 7. Item Præfecto vrbi, epist. 7. & 8. lib. 8. Briss.

GLORIOSVS & celebris dicitur, quem Græci vocant ἔνδοξον: & iactabundus, quem illi vocant ἀλαζόνα: Id ante me Listrius monuit. Spieg.

GLOS viri soror dicitur à Græco γάμος l. 4. §. gradus, ff. de gradibus & adfin. Festus Pompeius lib. 6. Non. Marcel. li. de propriet. serm. cap vlt. Sed & in Lexico B. Germani ad Lutetiam, ita est, referente Brissonio, Glos ἡ τοῦ ἀνδρὸς ἀδελφὴ γάλως ἀπὸ Παύλου. Vnde ab Ausonio in Monosyll Polyxeda quæ ad Achillis tumulum mactata est, Andromachæ glos ἀδελφοκτόνος appellatur, quod soror esset Hectoris, cui Andromacha nupserat. Prat. ex Briss.

Γλῶσσα, Latine lingua dicitur, Glossema, expositio, siue interpretatio. Quintil. Circa glossemata etiam, id est, voces minus vsitatas, non vltima eius professionis diligentia est. His verbis Fabius innuit, Glossemata voces esse, quæ expositione indigent: non, vt vulgo accipitur, ipsas expositiones. Iac. Butr. in l. 1. C. qui pro sua iurisd. tanti fecit Glossæ autoritatem, quod eam communi opinioni anteponendam statuerit: quod & Baldo visum est, in l. hæreditas. C. de poss. tum plerisque aliis clari nominis interpretibus. In contrarium tamen est, quod quotidie & in scholis & iudiciis Glossas impugnari refellíq; videmus. Nisi enim vel iure vel rationibus funditus nitatur, & à textu non dissideat, minime sequenda. Nam vbi Textus expressi sunt, ibi nulla est dubitatio. nec ad glossam respiciendum: quod & Bald. recte docuit in l. ancillæ C. de furt. Nam doctrina glossæ nullam nobis necessitatem imponit: cum sit tantummodo probabilis, vt dicit Bart. l 1 ff. si cert. pet. Quod autem vulgo iactitatur, quod in iudicando à glossa recedi non debeat: id non esse verum, post Abbatem, Zas. inculcat. Cæterum, vbi textibus destituimur, tum glossæ autoritas minime contemnenda est. Qua de re late disserit Neuizanus in Sylua nuptiali. Spieg.

G N.

GNAVVS, melius Nauus scribitur. Nauo enim opponitur ignauum: strenuum id significat Rhena. in annot. ad Liuium Velleium suum citat. Spieg. Hinc gnauiter obseruari dicitur in l. 3. in pr. C. de quadrien. præscript.

GNOSTICI, qui & ἐγκρατεῖς vocantur quo pacto, quibusque sacris dæmonem se olim concipere dicerent: docet Petrus Crinitus de honest. discip. lib. 7. cap. 4. vide & Goth. ad l. 5. in pr. in verb. Valentiniani. C. de hæret. & Manich.

G O.

GONATICI saltus fit mentio in l. 2. C. de præd. tamiacis, quæ verba Cuiac. ibi interpretatur cuiusdam domici saltus proprium nomen. Alij legunt Gomaticij: alij Gunathetici vel Agonathetici, quod sacrorum certaminum sumptibus deputati erant: vide Alciat. Græci tamen, vt ibidem refert Cuiac. habent γοναικῶν δυμῶν. Prat. & Goth. in d. l. 2.

Τῆς γονῆς χάριν, id est, genituræ, suscipiendique fœtus gratia. Vlp. in l. 51. §. si quis asinum, 20. ff. de furt.

GORTHENI hæretici. vide Epiphan. 1. tom. 1. hæres. 12.

GOSSIPIVM frutex, de quo Plin. lib 19. c. 1. superior pars Ægypti in Arabiam vergens, gignit fruticem, quem aliqui Gossicion vocant, plures Xylon; & ideo ligna inde facta Xylina. Paruulus est, similemque barbaræ nucis defert fructum cuius ex interiore bombyce lanugo netur. Nec vlla sunt eis in candore mollitiaue præferenda.

G R.

GRACVLORVM edacitas an faciat remitti pensionem in contractu locationis, Vide Goth. ad l. 18 C de locat.

GRADVS, inquit Paul. in l. Iurisc. de gradib. dicti sunt ad similitudinem scalarum locorumve procliuium: per quos ita ingredimur vt à proximo in proximum, id est, in eum, qui quasi ex eo nascitur, transeamus, idque nostris generationem significat. Ferret. tit. de gradib. Prat. Briss.

GRADVS, vt ait Hostiens. in summa, est vnius personæ distantis ad aliam, in linea consanguinitatis, vel affinitatis, facta collatio ad communem parentem. l 1. cum seq. §. vsque ad §. affinitatis, ff. de grad. Concisius sic: Gradus est interuallum, quo cognoscitur, quæ persona stipiti proprior: vel brevius: sunt ordines cognationum. Prat.

GRADVM pro existimatione, & honoris loco vsurpari, notum est. Hinc in gradum reponere, est deiectum restituere. Spieg. Prat.

GRADVS arctissimi dicuntur esse, primus, & secundus, & tertius, Namque in primo sunt supra, pater & mater: infra, filius & filia. Secundo sunt gradu supra, auus, auia: infra, nepos, & neptis: ex transuerso, frater & soror. Tertio gradu sunt supra, proauus, proauia: infra, pronepos pronceptis: ex transuerso fratris, sororisque filius & filia, conuenienter patruus & amita, auunculus & matertera Spieg. Prat.

GRADVS etiam ordinem successionis significat, l. 5 ff. vnde cog. l. 1. ff. si tabul. test. l. 15. ff. de SC. Silen. Briss.

Est & Gradus mensuræ genus, pedes duos & semis continens, vt & Isidorus scribit, & in fragmentis, quæ libris variorum Auctorum de limitibus subiecta sunt, traditur. At apud Constant. lib. 2. Epit. βῆμα traditur habere πόδας β. ἤ τριπόδας γ. παλαιστὰς ιε. Prat. ex Briss. Hinc Cuiac. ad l. 4. §. liberratem, ff. de vsurp. & vsucap. duplicem facit gradum, simplicem videlicet, & Geometricum; Simplex, inquit, gradus pedes habet duos semis, vel vt ex Iuliano Ascalonita architecto Constantin. scribit. lib. 2. Epitom. τὸ βῆμα ἔχει πόδας πέντε. Geometricus vero gradus, id est, passus, siue ὀργυιὰ pedes habet quinque, vel vt aliis placet, pedes sex.

Extra suum gradum moti fines dicuntur, qui loco suo moti sunt, l. vlt. ff. de termino moto. Prat. ex Briss.

GRADVS etiam in hæredum institutionibus & substitutionibus vocatur locus ex ordine, quo neque hæreditas defertur: veluti cum primo, secundo, tertiove gradu scripsit hæredes dicuntur, l. 3. §. filius, ff. de liber. & posthum. l. 3. §. vlt. & l. 5. ff. de iniust. rupt. l. 2. §. defertur, ff. de bon. possess. secund. tab. l. 37. ff. de hæred. instit. Modestin. in l. 1. ff. de vulg. & pupill. Hæredes aut instituti dicuntur, aut substituti. Instituti, primo gradu: substituti, secundo, vel tertio. Gradus autem aliud est, aliud locus: nam instituti omnes primo gradu sunt, locum autem singuli obtinent pro ordine scripturæ primum, secundum, tertium. Gradus igitur ex ordine successionis: locus ex ordine scripturæ numeratur, l. si is qui, 55. de hæred. instit. Hot. Adde Cuiac. ad l. 55. ff. de hæred. instit. Forcatulus vero in Necyom. dialog. 23. affirmat, nullam differentiam inter locum & gradum seruari, allegando, quod Modestinus in l. 1. ff. de vulg. Gradum dixerit, Scæuola Iacum, l Lucius. §. Sempronia, ff. de legat. 2. l. 1. C. de edict. diui Hadrian.

De gradu in gradum est successio, cum proximo agnato non adeunte hæreditatem, sequens admittitur, qui est secundo gradu. Interdum verumque coniungimus, vt si quia agnatus primi gradus hæres non est, admittimus cognatum secundi gradus. Balduin. tit. de legit. agnat. succeff.

GRADVS ætatum iuxta sententiam Iurisconf. late explicat. Alciat.

Digitized by Google

eiat. interpretans l. pueri appellatio, de verb. sig. Prat.

GRADVS etiam est gradientium pedum spatium, seu alternatio. Gradum vnum alterúmve promouere, l. 17. §. idem ait, ff. de ædil. edict. Plaut. in Amphit. Non potuimus nostros citius gradire gradus.

GRADVS in agone literario tres sunt, vide sup. Dd. legum.

GRADVVM alij sunt superiores, alij inferiores, alij collaterales. Prat.

GRADVVM consanguinitatis computatio dissimiliter numeratur ciuili & canonico Instit. de gradib. cogn. Et 35. q. 5. c. ad apostoli, c. quod dilectio. Et c. vlt. de consang. & affin. in eam item libellum edidit. F. Bernardus Prat.

GRAECA mercari fide, id est, numerata pecunia, vbi non verbis neq; stipulationibus, sed præsente pecunia res agitur. Sic lena conqueritur apud Plaut. in Asin. Solem, noctem, diem, aquam, lunam, gratis emimus, cætera queis vtimur, Græca mercantur fide: quod quidam ad leuitatem Græcorum referri existimant quibus nullo pacto esset fidendum. Hinc. Græciola cautio in epist quadam Cic. ad Cæs. Prat.

GRAECA religio, pro Paganismo: & Græci pro Paganis quando dici cœperint, ostendit Alc. in Parerg. declarans quædam loca in Nouel. Constit. 131. de eccles. tit. Prat.

GRAECIAM exoticam Plautus in Manæchmis Græciam peregrinam dixit, intelligens extra Italiam sitam, ad discrimen oræ illius Italiæ, quæ magna Græcia vocabatur. Sic autem scribitur, Mare supertũ omne Græciámque exoticam: oráſque Italicas omnes. Turneb. aduers. lib. 19 c. 13.

GRÆCITAS, in l. vnic. C. de stud. lib. vrb. Ro. & Constan. lib. 11. pro Græcarum literarum & facundiæ studio, vbi falso antea legebatur Grauitas. Briss.

GRÆCISMOS in ff. varios vide apud Ant. August. li. 2. emend.

GRÆCVM vinum inter dulcia numerat Iurisconsul. l. vlt. ff. de tritic. & vin. legat. de iis vide post Plin. l. 13. Stephan. Nigrum multa & varia vini genera referẽ em in opere, quod de nimio vitæ luxu inscripsit. Alex. Neapol. c. 21. li. 5. annotauit, quod veteres vinum Græcum semel tantùm etiam in lautissimis conuiuiis apponere solebant: primúsque diuus Cæsar triumphalibus cœnis quatuor vini genera præter instituta maiorum dicitur apposuisse, Falernum, Chium, Lesbium, & Mamertinum. Prat. Philelph. lib. Conuiu. 1. ostendit, vinum omni ætate pernicioſum, eiúsque incommoda refert. Quomodo facias vinum Græcum, docet M. Cato. Spieg.

GRAMMATA, lege Budæ. in comment. linguæ Græcæ.

Γραμματεῖον legit Scrim. in Nou. 72. c. 1. Gothof. legit Cautionem. Hal. Calendarium.

GRAMMATICI, h. e. qui Grammaticam docent, an à muneribus excusentur, vide l. si duas, §. Grammatici, ff. de excus. tut. & l. 16. § fi. de vac. mun. Spieg. Prat. Suid. ait, Τὸν γραμματικὸν ἢ αἰνιγραφίαν eadem significatione esse, fortasse iam degenerem linguam suo seculo secutus: vocant enim vulgari voce τὸν γραμματικὸν, scribam, & antigraphea Græci omnes. Vide Postellum in lib. de Magist. Athen. c. 15.

GRAMMATOPHYLACIVM, vbi tabulæ & instrumenta publica, monumen. áque rerum gestarum, actarúmque asseruantur: quod Tabularium Latinè appellatur. Vlp. in l. mortis, 8. §. solent. 6. de pœnis. Archio fortè vel Grammatophylacio. Spieg. Prat.

GRANARIA. l. 93. §. pen. ff. de leg. 3. quæ ex tabulis fieri ostendit, l. 18. ff. de act. empt. stipitibus vel in terra defixis, vel supra terram positis & collocatis. Hoc est, quod horreum frumentarium mobile ex tabulis ligneis factum dicit, l. 60. ff. de acquir. rer. dom. Prat. ex Briss. Sunt etiam interdum granaria loca in horreis tabulis septa ad fruges seruandas, suo cuique generi discluſa, atque ita à Iaboleno in d. l. 18, sicut & ab Vlp. in l. quæsitum. 12. §. 1. ff. de instruct. vel instru. legat. vsurpantur. Eodem etiam modo ab Horatio positum in illo versu Turneb. recondatur.

Cur tua plus laudas cumeris granaria nostris.

Turneb. aduers. lib. 5. c. 13.

GRANDÆVVM accipit Albericus, qui annum 29. vel 30. attigit, not. c. quicunque, 77. distin. per c. Episcopos. eadem distinct. Spieg. Prat.

GRANDE beneficium, pro incomparabili, apud Vlpian. in l. 1. de bon. libert. Scilicet ad remunerandum tam grande beneficium, quòd in libertos confertur, cùm ex seruitute ad ciuitatem Romanam perducuntur. Indicat vulgatus versus.

Non bene pro magno libertas venditur auro.

Libertatem pretio numario non æstimandam. Est enim res inæstimabilis, §. fi. Inst. quib. ex caus. manum. Ac propterea commodo pecuniario præferendam esse libertatis causam, Iustin. monet, § 2. Inst. de eo cui libert. caus. bon. addic.

GRANDIS commodi, l. 4. ff. ex quib. caus. maior.

GRANDIS natu, quinquagenário paulo minor est. Pomp. in l. 2. de orig. iur. ergo Sabino concessum est à Tiberio Cæsare, vt populo responderet, qui in equestri ordine iam grandis natu, & fere 50 annorum receptus est. Spieg. Prat.

GRANDICVLI pueri, Canonistis sunt doli capaces. cap. 1. extr. de delict. puer. Plaut. Grandiculi voce in Pœnulo vsus est: Infundas infundebam grandiculos globos. Prat.

GRANDO consueta an inter casus fortuitos computetur, vide Gothofr. ad l. 8 C. de locat.

GRAPHARII sunt tabelliones, d: quibus prolixè Connan. lib. 2. c. 2. n. 2.

GRASSARI dicuntur, qui ex insidiis viatores impetu gradiendi adoriuntur. Item qui gerendo negotia sensim sub aliquo prætextu contrectant res alienas, vt in l. 3. de suspect. tut. & Inst. eod. tit. §. nouissimè autem. Sed diuties grassandi in re familiari facultatem præstat. Spieg. Prat.

GRASSATORES, vt ait Callistra. de pœn. in l. capitalium, §. omnia admissa sunt, qui prædæ causa id faciunt, próximi latronibus habentur, & si cum ferro aggredi & spoliare instituerunt, capite puniuntur, vtique si sæpius atque in itineribus hoc admiserunt: cæteri in metallũ damnantur, vel in insulas relegantur. Porro grassaturam Iuuenal. Sat. 3. describit dilucide. Claudianus in l. aut facta de pœnis, in §. qualitate, inquit, rixę à grassaturis discerni solent. Vide adnot. in hunc §. per Bud. Spieg. Prat. Refert A. Gellius lib. 11. c. 2. M. Catonem dixisse, Romanos olim eos grassatores solitos fuisse appellare, qui conuiuiis poëticę se darent. Aldob. ad tit. Instit. de suspect. tut. §. vlt.

GRATA breuitas, prouerbiale verbum perquam elegans, pro eo quod barbari dicunt, Gaudent breuitate moderni, gloss. l. 1. ff. quod met. caus. At eadem monuit in l. 1 ff si cert. pet. Quod nimis obscurus fio. dum breuis esse laboro. Spieg.

GRATIA pro fauore accipitur, in l. 7. §. quæsitum, ff. de minor. l. 3. Co. de iur. fis. & alibi sæpius. Gratia, i. ius patronatus, c. quia, de iure patron. Gratis pro causa, vt gratis decipiend. l. quod si, ff. quod met. caus. Prat.

GRATIA, beneficium, quod gratis datur nobis: Gratiam autem facere, est ex iure diligentiore aliquid imminuere. Esse verò in gratia, pro esse in aliquo munere & reputatione quam vocant. Spieg.

GRATIA bona, & mala dicitur. Vide Gell. c 9, lib. 12.

GRATIAM canonis legísque facere, pro dispensare dici posse, Budęus ante monuit in annot., prior. quod & soluere legibus dicitur. Vlp. tamen solutum esse legibus, accepit pro eo quod est, non teneri, l. princeps. de legib. & Iulian. seq. Quomodo & antiqui sæpe vsi sunt. vt idem Bud. ibid. citatis ostendit exemplis. Spieg. Prat.

GRATIAM iurisiurandi facere, l. 6 & 31. & 41. ff. de iureiuran. est soluere iurisiurandi necessitate: &, vt Paulus lib. 2. senten. tit. 1. loquitur, remittere necessitatem iurisiurandi. At in l. fi. ff ad munic. significat soluere religione iurisiurandi, &, vt vulgò loquimur, dispensare. Briss. Vide infr. Iurisiurandi gratiam facere.

GRATIAM facere edicti, apud Suet. in Domitia. c. 14. Gratiam coniurandi. in August. c. 16. & gratiam facere decreti. in l. 1. §. si quis vltro, ff. de quæst. Briss.

GRATIFICATVS tutor soluerit, l. si non expedierit §. si pupillus, ff. de bon. auth. iud. poss. Alber.

GRATIOR prospectus & liber. Vide l. inter seruitutes, ff. de seru. vrb. præd.

GRATIOSA sententia Vlp. in l. in hæredem, de calum. Nam constitutum est, ait, turpia lucra ab hęredibus quoquo extorqueri, licet crimina extinguantur: vtputa ob falsum testimonium vel iudici ob gratiosam sententiam datum. Spieg.

GRATIOSA emptio, l. 2. C. de fid. instrum. & iur. hast. lib. 10. Gratiosa actio, l. 16. C. de rescin. vend. Prat.

GRATIOSE, per gratiam & fauorem, l. 7. §. competit, ff. de admin. & peric. tut. Hinc gratiosæ expunctæ rationes dicuntur in l. 9. ff. de admin. rer. ad ciuit. quæ bona vtriusque partis gratia, & sine vlla contentione expuncta sunt. Prat.

GRATIOSI dicuntur Latinis, quibus faueat propenso quodam animi studio. Vlpia. in l. 1. de censibus. Sed & Berytiensis, inquit, colonia est in eadem prouincia, Augusti beneficiis gratiosa. Hebræis Iochanan, vel vt nos loquimur, Iohannes gratiosum significat, quem Germanice *Huldreich* vocamus, vt ante monuit Aretius. Gratiosus item, qui apud multos valet gratia. Cui tenues opes sunt, gratiosus non est. Nam amor & gratia monetur opinione & fama liberalitatis. author. Cic. lib. de offic. 2. Vide supr. Fauorabilis. Spieg. Prat.

GRATIOSISSIMVS aduersarius apud Cic. pro P. Quintio. in princ.

GRATITVDO naturalis eadem quæ & obligatio, Græce κτῆμα. Quo verbo Vlp. vtitur in l. sed etsi. §. consuluit. de pet. hered. Vide Alex. Neapol. à principio lib. 3. pulchre differentem, de naturaliter insita homini gratitudine: pro quo faciunt hæc verba Iurisconsul. in d. §. Quamuis ad remunerandum sibi aliquem naturaliter obligarunt. Spieg. Prat.

GRATIS, & pretio contraria Cic. indicat pro Rosc. Comœdo. Pr.

GRATVITA libertas, quæ datur gratis, & sine præmio, in l. ff. de libert. & eor. lib. Spieg. Prat.

GRATVITVM, id est, sine mercede; sic commodatum debet esse gratuitum, §. 3. Inst. quib. mod. re. contr. oblig.

Digitized by Google

GRATVITVM officium, non germanum legendum, in authent. iusiur. quod præst. ab his Spieg.

GRATVLARI Qui missi sunt ad gratulandum principi, l. 35. ff. ex quib. caus. maio Briss.

GRATVM eum esse Cicero de Orato. docet, si omnia, quæ faciat, grata sint, ipse tamen nihil gratiæ causa faciat: quod de Cn. Flauio Scriba (cuius Pompon. in l. 2. § postea cum Appius, de orig. iur. meminit) recipiendum esse non videtur. Spieg.

GRATVS, qui gratiam pro beneficio refert, vel saltem memor est accepti beneficij. Quamuis, vt Donatus atteſtatur, non continuo, qui memor est etiam gratus est. Memor enim est, qui apud se meminit: Gratus, qui meruit hoc nomine vocari, dum vicem reddit: Nam multi sunt memores, ingrati tamen. Nostro iure gratus censetur, nisi probetur ingratus, l. seruus, l. centurio, ff. de manumiss. testam cum simil. Spieg.

GRAVES controuersiæ censentur præiudiciales respectu minorum. Paul. in l. per minorem, ff. de iudic Per minorem causam (ait) maiori cognitioni præiudiciū fieri non oportet, &c. Sic vniuersalis actio præcedit particularē, etiminalis ciuilem, l. vlt. C. de pet. hæred. & in l. vlt. C. de ord. cogn. Spieg. Prat.

GRAVES personæ sunt nostris, quibus adest firmitas ac constantia animi, & in vultu, moribus, verbis, rebus agendis, quædam seueritas. Hostiens. generaliter finit, quæ non sunt infames, l. cum pater, §. rogo, & l. cum quidam, ff. de legat. 1. c. vnico extr. de scrutin. Vide Panorm. in c. licet, de test. Spieg. Prat.

GRAVE est fidem fallere, l. 1. ff. de pecun. constit.

GRAVISCANORVM meminit Cels. inl. quædam in testamento, de leg. 2. Seruius enarrans illud Poëtæ lib. 10. Et Pyrgi veteres, intempestæque Grauiscæ Grauiscanum oppidum, inquit, alij Tempestum dicunt, ventis & tempestatibus carens, quod nulla potest ratione contingere. Intempestas ergo Grauiscas accipiamus pestilentes. Et secundum Plinium in Natur. hist. & Catonem in Originibus, vt Intempestas intelligas sine temperie, i. tranquillitate. Nam, vt ait Cato, ideo Graniscæ dictæ sunt, quod grauem aërem sustinet. Spieg.

GRAVIA delicta quæ sint, Alb. attigit in l. si quis non dicam. C. de episc. & cler. l. leuia ff de accusat. Vt distent ab enormibus & grauissimis, vide C. de custod. reor. auth. sed nouo iure Spieg.

GRAVIOR seruitus, i. durior & onerosior, si ob seruitutem graviorem discesserint, l. 13. §. vlt. ff. de alim. vel cib. l. 24 ff. de seruit. præd. vrb. l. 20. §. stillicidium, ff. eod. Briss.

GRAVIDA est, quæ iam grauatur conceptu. Spieg.

GRAVIO vel Graphio apud authores Barbaricos iudicem significat: Et inde Lantgrauij, i. prouinciæ comites, siue iudices, & Marchgrauij, limitis comites, & Pfaltygrauij, palatij comites: qui & maiores domus, & præfecti rectoresque palatij, dicuntur: Burggrauii, arcis præsidiive comites. Centgrauij, qui in antiquis Germanorum legib. centenarij dicuntur, & Goggrauij, & Diuggrauij, iudices pedanei. Prat.

GREGARII milites dicuntur ij, qui humiles sunt, & non delecti, quales esse solent, qui tumultuarie colliguntur. Dicuntur & gregales, & minores, & extraordinarij. Vide Valtur. lib. de re milit. 8. & l. vlim. in fin. C. de milit. veste lib. 12. Spieg.

GREGATIM haberi oues, capras, boues, equos, mulos, asinos, dicunt ICti in l. 2. §. 1. ff. ad leg. Aquil.

GREMIA, virgulæ tenues, siccæ, aridæque, & ad comburendum aptæ, l. 55. §. lignis. ff. de leg. 1. Briss.

GREMIALES arbores, quæ surculos illos suppediarant, & vnde fasciculi componuntur, l. 7. §. 9. sol. matrim. Puto autem, si arbores cæduæ fuerunt, vel gremiales, dici oportet in fructu cedere. Columel. lib. 12. c. 19. Mustum in vasa defrutaria deferemus, leniique primum igne ex tenuibus admodum lignis, quos Gremia rustici appellant, fornacem incendemus. Hermolaus legendum putat Cremia, quasi à Cremando. Hotom. ex Connan. lib. 4. c. 1. n. 7. Vide supra Cremiales.

GRESSVS duos pedes & semissem continet.

GREX vnum corpus est, ex distantibus capitibus, sicut ædium vnum corpus est ex cohærentibus lapidibus, §. si grex. Instit de legatis.

GREX, inquit Festus lib. 7. ex Græco dicitur, quem illi, ἀγέλλω vocant, & latius patet, quam armentum. Siquidem grex tam maiorum quam minorum est animalium. Armentum autem maiorum tantum. Proprie tamen grex est minorum pecudum vt ouium, caprarum, suum. Liu. lib. 32. Briss. Sed nota, si grege legato aliqua pecora vino testatore mortua essent, in eorumque locum alia essent substituta, eundem gregem videri, vt tradit Pompon. in l. si grege. de lega. 1. Accipitur item pro multitudine hominum, siue parum honesta, siue honesta, vt apud Ciceronem, Grex Philosophorum, Grex latronum, Grex fœneratorum. Verum quando Grex non intelligatur, vide l. vlt. iuncta gl. quib. mod. vsusfruct amitt. Spieg.

GREGEM minor quam decem ouium numerus non facit. Connan. lib. 4 c, 6. n. 10.

GREX metaphoricè pro populo Christiano, c. quamuis, 7. qu. 1.

GREX cohortalium, l. 1. §. si quis ex grege. C. de cohort. lib. 12. idque propter vtilitatem, vt Alber. scribit.

GROMA, est ratio metandi castra, & loca in bello capiendi opportuna. Higinus, R. Volaterrano indicante, de castris metandis libellum edidit, quem Gromaticon appellauit. Spieg.

GROMATICA disciplina, vt ad castrorum metationem pertinet, ita non dubito, quin ad agrorum mensuram pertineat. Sext. Pomp. Groma appellatur genus machinulę cuiusdam quo regiones agri cuiusque cognosci possunt, quod genus Græci dicunt γνώμονα. Apud Nonium Gruma scriptum est. quo loco. Gruma (inquit) mensura est quędam, qua fixę viæ ad lineam diriguntur, vt est agrimensorum. Apud Cassiodor. li. 3. Varior. vbi de agrorum mensura loquitur, sic lego. Hoc. n. per Geometrias figuras, & Gromaticam disciplinam ita diligenter agnoscitur. Vulgo Grammaticam Gromatis quoque & Gnomonis nomina in libris de limitibus leguntur. Pitheus li. aduer. 2. c. 14.

GRVARII apud Gallos dicuntur à iure gruarię. Id autem est ius quoddam iurisdictionis, per quod delictorum & maleficiorum, quę in syluis committuntur, ad eum iurisdictio spectat. Legum municipalium interpretes Gruarios dictos aiunt à gruibus, quia id animal excubias agit nocturnis temporibus, lapillum pede sustinens, qui lassatis somno decidens indiligentiam coarguit, vt authot est Plin. li 10. c. 23. vide Malleruleum in regias syluarum constit. attic. 22.

GRVNDÆ & subgrundę partes sunt tecti eminentes longius, vt stillicidiorum iniuriis parietem domus perhibeant, Connan. lib. 4. c. 9. n. 4.

G V

GVADIA est pignus: vnde Inguadiare verbum de quo suo loco. In Lombard. li. 1. tit. 15. Si non habuit, vnde summam persoluat semetipsum per guadiam in seruitio principis tradat. Item li. 2. tit. 2. Si quis alij guadiam & fideiussorem dederit, omne, quod per guadiam & fideiussorem obligauit, adimpleat. Item: si quis alij guadiam dederit, & eam recipere neglexerit, &c. Prat.

GVARDIÆ feudum est, quod constituitur alicui propter custodiam rei domini constituentis: vnde & dicitur custodia, & guardianus seu guardio dicitur ille, cui talis custodia est commissa: vt quibus castra, & territoria custodienda tradūtur: Galli quoque hac voce vtuntur: vnde feudum Guardię; cùm quis prędio custos imponitur. Hinc tenere pro feudo, & tenere per guardiam opponuntur, lib. feud. 1. tit. 2. & tit. 11. Prat.

GVARDIA apud Cœlium Rhodig. lection. antiqu lib. 5. c 1 de histo. belli in Venetos gesti ponitur pro quodam vico, qui flumini adiacens distat Rhodigio septem millibus passuum. Anchoran.

GVARENDA, est terminus iuris Saxonici, *Dader kleger mit hand gegebener trvvu die ge vvehr der klag en angeloben muss. Landr.* li. 2. art. 15. & li. 3. art. 14 *VVeichbild.* art. 400. & 115.

GVARENTARE vel (vt est in aliis libris) guarentisare, pro causam alterius susciperc, defensorem se profiteri. Priscum Francorum verbum, quod in Francogalliam inuectum est, *Guarēr*: quo significatur is, qui Latinis auctor dicitur & euictionem præstat, lib. feud. 2. tit. 34. §. 2. In Lombard. tamen li. 2. tit. 36. de euict. appellatur auctor. At in Speculo Saxon. dicitur Warandator, art. 9. Prat.

GVASTALDVS, præfectus siue custos curtis, qui & actor dicitur. Lombard. lib. 2. tit. 17. Guastaldus aut quilibet actor regis, post susceptas & commissas sibi ad gubernandum curtes, aut casas regis, aliquid per donationem conquisierit. Et mox: concedimus etiam guastaldis nostris curtes nostras prouidentibus. Item Lombard. li. 1. ti 32. & Longobard. l. tit. 39 §. 3. Si quis guastaldus vel actor regis, curtem regiam habens ad gubernandum, ex ipsa curte alicui sine iussione casam tributariam, vel terram, syluam, vites, vel prata ausus fuerit donare. Sic. li. feudor. 1. tit. 10. Nisi vasallus sit guastaldus vel actor domini, &c. De Guastaldo Vitus Amerbachius in c. Caroli Magn. sic scribit: Gastaldus significat œconomum, i. procuratorem domus & rei familiaris. Puto factum nomen à Guast, i. hospitium, veteri Germanica & Gallica lingua, & *halten*, id est tenere. Sic enim à quibusdam Germaniæ locis adhuc verbum pronuntiatur. Feud. guastaldię exemplum extat apud Petrum de Vin. li. Epist. 6. c. 25. Prat.

GVBERNACVLA nauis: l. 44. ff. de euictio. quibus nauis contorquetur quo gubernatori libet, vt loquitur Lucre. lib. 4 Briss.

GVBERNATOR nauis, l. 13. §. si magister. ff. locat. is est, qui sedens in puppi clauum tenet, ac gubernacula tractat, & à quo nauis regitur. Varro lib. 8 de ling. lat. Briss.

GVERRA siue Verra, non tantùm dicitur bellum, quod Imperatoris nomine publicè geritur: verum etiam quod priuatus aliquis suscepit, cùm suas inimicitias persequitur, vt lib. feud. 2. tit. 28 §. 1. & §. 2. Et apud Vrspergens. Abbatem in l. Friderici Imperat. Si liber homo, ingenuus, ministerialis, incendium commiserit, pro Werra propria, pro amico, pro parente. Prat.

GVIDACIA, quasi pedagia, c. super quibusdam de verbor. signifi. Ioan, And. c. quanquam. de censib. lib. 6. Prat.

GVIDACIVM

Digitized by Google

GVIDAGIVM est, quod datur alicui pro securo conductu transeundi per terram alicuius, c. de raptoribus. 56. q. 3. Prat.

GYNDVLÆ, nauigij genus, vide C. Harmenop. lib. 2. Epitom. c. 10. & libel. legum Naualium, l. 14. in annotation. Prat.

GVLA est meatus à faucibus in ventriculum, duabus tunicis constans, per quem cibus & potus deuorantur, & in ventriculum descendunt. Gula serui, quam tonsor radebat, præcisa. l. 11. ff. ad lg. Aquil. Briss.

GVLOSI, id est, gulæ dediti, l. 4. § 2. ff. de ædil. edict.

GVMMI, vocabuli exotici fit mentio in l. fin. de publican. vnde Plin lib 13. c. 11. Prat.

GYNETHITICI saltus ij sunt, quos homines quodammodo adscriptitij incolent, n ullam vlterius expectantes mercedem, quam quæ ex ipso saltu colligitur. γωνᾶς is locus dicitur, in quo feliciter pullulant proueniuntque arbores. θητικὸς autem, mercenarium, seruitutique addictum hominem significat. Alciat. in l. meminimus. C. de prædiis Tama. lib. 11.

GVRGES, omnis aquarum congeries dicitur. Poëta pro periculo maris vsurpauit, 1. Æn. Apparent rari nantes in gurgite vasto. Hoc carmen prouerbij vice protulit Iaſ. in l. re coniuncti de lega. 3. de occupato in materia difficili & latissima, ad quam tamen extricandam pauci Interpretes accesserint, indicauit Alc. lib 3. de verb. sig. Spieg.

GVRGVLIO quid sit, vide Gotho. ad l. 14 §. 5. ff de ædil. edict.

GVSTARE, est breuiter quippiam attingere. Ductum ab iis, qui cibum aut potum tenuiter deguſtant, nihil inde in ſtomachum tranſmittentes. Canoniſtæ aiunt, Guſtare eſt aliud quam comedere, vel bibere. Spieg.

GVTTVR, ſpiritus cauſa eſt, hoc ſiquidem halitum animantia trahunt, reddúntque. Proinde quæ pulmone carent, neq; item collum habent. Hinc Gutturoſus dicitur Iureconſ. & Celſo, cuius guttur tanquam ſpongia quædam intumeſcit, ita vt hoc malum non moribus, ſed vitium ſit. Vlpian. de ædil. edict. qui clauum. Si quis, inquit, natura gutturoſus ſit. Spieg.

GVTTVRNIVM Feſto lib. 7. vas ex quo aqua in manus datur: ab eo, quod propter oris anguſtiam guttatim fluat. Prat.

G Y.

GYMNASIA Anton. Auguſt. ad l. εἰ μὲν δὸς, ὁμοίως δὲ. ff. de excuſ. ſpatia quædam ampla, quibus Græci aut palæſtra aut cæteris corporis exercitationibus exercebant. Prat.

Γυμνασιαρχίας, in d. ὁμοίως. Gymnaſiorum præfecturas recte vertit Ant. Aug. Prat.

GYMNASIARCHÆ ſunt, qui præſunt exercitio palæſtrico cum ſumptu aliquo. Heſychius: γυμνασιάρχης ἀρχων τῦ ξυςῦ. Idem ergo eſt gymnaſiarches, & zyſtarches. Vlpianus in orationem contra Leptinem: γυμνασιάρχός ἐστιν ὁ παρέχον τέλεσον τοῖς γυμνάζομένοις γυμνάσιον δὲ τὸ παλαίστραν ὀνόμαζον. Philo in Flaccũ: εἰς τὸ ἱερὸν ἐσιὼν ὅτι μάστιγι ἐπλήγη δὲ γυμνασιάρχων. Cuiac. & Gothoſr. ad l. 6. §. eſt autem. 8. ff. de excuſat.

GYMNICI agones, quorum meminere Imp. in l. 1. C. de ſpectacul. dicuntur, quia nudi athletæ is ludis exercebantur. Inde Gymnaſia, exercitij loca: quæ tria Athenis fuerunt. Lyceon, Academia, & Cynoſarges: in Lyceo diſputabant inambulantes Peripatetici, qui erant à partibus Ariſtotelis. In Academia, Platonici: ἀκαδημία, lauacrum dicitur, quod prope erat altero huic gymnaſio. Apud Cynoſarges pueri nothi exercebantur, qui nec à patre, nec à matre ciuitatis ius habebant. κυνόσαργες gymnaſiũ Bud. in l. athletas, de his qui no. infa. Sp.

GYNÆCONOMI, aut Cynæcocoſmi vocabantur, qui de matronarum primum, poſtea de omnium mulierum ornatu ſtatuebant, ne vlla ipſarum ſe quicquam indignum ferret, vtque ſingulæ pro ratione cenſus & facultatum indicerentur, indicta mulcta ei, qui ſecus feciſſet. Poſtellus de magiſt. Athenienſ. cap 37.

GYNÆCIARIVS Gynæciarij (opinor) erant, qui muliebres veſtes tingebant, curabantque, dicti ἀπὸ τῦ γυναικός id eſt, à fœmina, quemadmodum exponit C. Hegendorphinus in Exegeſi ſua. Vel gynæciatij erant, qui pannos curabant, & vel peniculo adhuc rudes tergebant, vel forte lanæ nodos incidebant, extrahebantque: opus, quod à mulieribus fieri ſolet. Quod ſi qui viri fœminis mixti id agebant, à ioco dicebantur gynæcearij. Alciat. in Lballuca. C. de metall lib. 11. Cuiac. in l. 1. de murileg & gynæcear. C. lib. 11. dicit, Gynęciarios eſſe, qui addicti ſunt contexendis conficiendiſque veſtibus imperialibus, & miniſteriorum imperialium, eorumque nulla eſt adminiſtratio, ſed ſeruitus publica, vel conditio.

GYNÆCIVM ſiue Gynæceum dicitur locus ædium ſecretior, in quo ſolæ mulieres habitabant: dictus & ab ipſis mulieribus, quas Græci γυναῖκας appellant. Vnde Panthædas Spartanus, cum in Aſia obiret legationem, oſtentantibus, quibuſdam murum valde munitum, latum ac ſublimem, ferunt dixiſſe, Νὴ τοὺς θεοὺς ὦ ξένοι, καλὴν γυναικωνῖτιν: id eſt, per deos ô hoſpites, pulchra gynæconitis, id eſt, domus mulierum. Author Plutarch. in Apophthegm. Lacon. Qui & ipſe idem prope dixiſſe Agidem Archidami filium refert, item Ageſilaum illum magnum Lacedæmoniorum regem. De gynæceo autem Plaut. in Moſtellar.

Dare vult vxorem filio, quantum potest:
Ad eam rem facere vult nouum Gynæceum.

Sed & Terentius in Phorm.

Vbi in gynæceum ire occipio, &c.

De huiuſmodi autem Gynæceis atq; Gynæciariis fit mentio in l. vnuſquiſque. in prin. C. ad l. Iul. repet. & in rubr. & iterum in l. 2. 3. 5. & l. ſi quis ex corpore. C. de murileg. & gynæc. li. 11. & l. 1. C. de veſti. holo & in l. vlt. Co. de milit. veſti. libr. 12. In quibus locis Gynæcium etiam capitur pro loco ſecretiore, in quo opera textoria, & iſta muliebria conficiuntur: & Gynæciarij pro iis, qui ea muliebria opera conficiunt. Sed & Gynæconitidis mentionem fecit Procopius in Bello Vandalico li. 3. vbi ſatis declarat locum eſſe ſecretiorem. Vitruuius autem lib. Architecturæ 6. c. 10. deſcribit Gynæconitidem, atque etiam Andronitidem quæ eſt ea domus pars, in qua viri ſine interpellationib mulierum verſantur. Vnde & ea facetá reſponſio Diogenis Cynici apud Laert., qui cùm ex Lacedæmone Athenas reuerteretur, interrogatus vnde & quo veniret, ἐκ τῶ ἀνδρωνίτιδος (inquit) εἰς τὸν γυναικωνῖτιν, i. ex domo ſiue habitatione virorum in domum mulierum. Aut vt per μεταυμνίαν Ambroſius vertit, à viris ad fœminas. Tiraq. in 10. l. connub. gloſſ. 1. part. 2.

GYNÆCIORVM procuratores, in d. l. 2. & in Notitia Imperij: Iidem procuratores textrinorum vocantur l. pen. de murileg. li. 11. C. & Gynæciariorum procuratores, in l. 3. C. de indulgen. debitor. Briſſ. Prat.

Γυναικοκρατία, dominium vxorium, vt ſunt Gynæcocratumeni, qui ſub vxoris imperio viuunt. Sunt & populi Iliuio, Amazonib. vicini, à quibus cùm victi eſſent, in id obſequij adſtringebantur, vt procreandæ ſoboli inſeruirent: refert Budæ. in l. ius ciuile. de iuſt & iur Spieg.

GYPSVS, in Nouel 141. § γύψος. Ægypti inſula. de qua vide phanum. Prat. Et addit Cuiac. obſerua. lib. 8. c. 27. quod ſit metallorum ferax, ideóque damnati in metallum mitti in eam ſolebant Iuſtiniani tempore, & in Proconneſum vnam Sporadum in Propontide, vel etiam deportati, vt conſtat ex Nou. 22 c. 8. vbi notat. Gothoſ. & Nou. 142. c. 1. in fi. & l. 2 6. §. 2. C. de pœnis.

H.

HABE, & Haue, ſine h. aſpiratione pro Aue frequentiſſimum verbum in inſcriptionib. Conſtitutionum Cod. Theod. & Iuſtinianei ſalutandi verbum. Habe Marcelline K N B. Huiuſmodi ſalutationis generis meminêre Euſebius, & Niceph. Χαῖρε. Ἀσπάζῖται ὑμᾶς ὑπὲρ ἡμῶν. Veteres Habe, aut Haue pro Aue dicebant. Seneca li. 6. de beneficiis. c. 34. Huic peruenire vſque ad diſtringendam libertatem licet, cuius vulgare, & publicum verbum promiſcuum ignotis, Habe non niſi ſuo ordine emittitur. Hanc ſcribendi rationem probat M Fabius li. 1. c. 10. Multum eſt, ait literatus, qui ſine h aſpiratione, & producta ſyllaba ſalutauit. Auete. Recta eſt hæc via: quis negat? ſed alia eſt melior, & magis trita in τὸ χαῖρε. l. dominus. C. de appellat. Habe Heraclida chariſſima nobis: & in inſcriptione l. ſi quis. 11. C. de accuſa. Habe Criſpine chariſſime nobis: vbi pro Habe, falſo legitur: liberis. & l. fin. Co. Th. ne quid publ. lætit. vbi pro Habe tatiano legendum, Habe Tatiane. Prat. ex Cuiac. 1. obſ. 15.

HABEAT, i. habere poſſit, in l. ſi quis ſub cõditione. ff. de teſtam. tut. & l. 1. §. ait prætor. de poſtul. Quandoque, i. habere poterat. C. de in off. teſta l. ſi quis filium. Notauit. Alber.

HABENAM pro loco accipi ſcitum eſt. Ea ſeruos impuberes cædi ſolitos, liquet ex l. 1. §. impuberi. ff. de SCto Sillan. Horat. li. 2. epiſt. in ſchalis, inquit, latuit, metuens pendentis habenæ. Et Ouid. in epiſt. Deianiræ ad Herculem; Diceris, infelix, ſcuticæ tremefactus habenis. Prat. Briſſ.

HABERE verbum eſt generale, & ad dominij ius & poſſeſſionis, atque etiam ad eum, qui detentor eſt, Habere (inquit Vlp. in l. ſtipulatio iſta habere licere. §. habere. ff. de verbo. obl.) dupliciter accipitur? Primo iure dominij: Deinde obtinere ſine interpellatione id, quod quis emerit, l. 118. ff. de verb. ſignific. nam & eum habere dicimus, qui rei dominus eſt, & eum, qui dominus quidem non eſt, ſed tenet. Denique habere rem apud nos depoſitam ſolemus dicere. Hoc autem verbum Habere cum effectu accipiendum eſt, ſicut peruenire. Vlp. in leg. nomen filiarum. §. fin. de verb. ſign. Quod quidem an ſignificet dominium, vide Bart. in l. 1. §. poteſtatis. ff. de pecu. Brechæus in l. habere, in tit. de verbor. & rer. ſignific. Connan. lib. 6. c. 3.

HABERE. In interdict. vnde vi, verba hæc QVÆQVE IBI HABVIT, ſic accipiuntur, vt omnes res, non ſolum eius, qui deiectus eſt, fuerint, verum etiam quæ apud eum depoſitæ, vel commodatæ, vel locatæ, vel pignoratæ fuerunt, vel quarum vſum, vel vſumfructum, vel cuſtodiam habuerit, contineantur, l. 1. §. quod autem. ff. de vi arm. Briſſ.

HABERE contractum, conuentionem, & obligationem frequentiſſime pro contrahere. l. 1. Co. ne vxor pro marit. l. 10. C. ſi certum petat. l. 21. C. de donat. inter virum & vxorem. le. 4. C. de rerum permut. l. 1. Cod. ſine cenſu, vel reliq. l. 6. & 7. Co

Digitized by Google

si quis alteri vel sibi l. fi. C. de. inst. l. 8. C. de pact. inter empt. Prat. Eodem sensu.

HABERE tractatum, in l. 32 ff. pro socio: Et habita sententia pro lata & dicta, l. 21. ff. de iis qui not. infa. Prat. ex Briss.

HABERE concilium, quod vulgo dicitur, Facere congregationem: Sed & consultare signat.

HABERE delectum militum, est, quod dicimus Teuton. *Musteren*, quod bonorum & malorum delectus sit, vt mali remittantur, bonorum nomina accipiantur. Spieg.

HABERE, pro detinere, notum est, vt ff. de re vend. l. officium. & de vi & vi arm. l. 1. § quod autem. Spieg.

HABERE excusatum, pro accipere excusationem meam: vt Latina locutio defendi potest Mart. autoritate in secundo.

HABERE factum videtur is, qui vsum eius operis habet, licet alius fecerit, l. 2 §. habere. & §. Idem Labeo, ne quid in loc. publico. Briss.

HABERE febrem tertianam, vel quartanam, Iabole. adeo insani esse hominis censet, vt ne iis quidem diebus, quibus morbo vacat, recte sanus dicatur, l. qui tertiana. de ædil. edi. Spie.

HABERE filium mortis tempore creditur, quæ excilo vtero edere possit, l. 141. de verb. signif. Prat.

HABERE fugitiuum non licet, l. 13. §. 1. de act. empt. nec eum, cuius si pretium emptor non dedisset, ei auferretur, l. 1 ff de euict. Briss.

HABERE, pro habere debet, interpretantur in l. si vxori. §. cum ita. ff de aur. & arg. leg.

HABERE eum dicimus, qui vtitur, & iure possessionis fruitur, siue ipse opus fecit, siue ex causa conductionis, vel emptionis, vel legato, vel hæreditate, vel quo alio modo adquisiuit. Vlp. in l. prætor ait. ff. ne quid in loco. Prat. Adde Brechæum l. nomen filiarum. §. habere. de verb. sig.

HABERE licere, stipulatio est, qua significatur facultatem semper fore possidendi rem quiete, neminemq; superuenturum, qui impediat possidentem, vel molestia adficiat. Quorsum enim pertinerent inter mortales vniuersæ omnium contractuum translationes in rebus ipsis, nisi accipiens posset eas retinere, atque sine molestia in commodum suum conuertere? Cum igitur quis futuram sibi molestiam timet de re promissa: consultum atque frequens est in vsu forensi, vt caueat sibi per hanc stipulationem, l. 11. §. fin. ff. de act. empt. Prat. Sciendum autem est, eum, qui promittit, generaliter habere licere, non simplex abnutiuum spondere, sed curaturum se, vt habere liceat, l. inter stipulantem. in prin. ff. de verb. oblig. Itaque curare & operam dare debet, ne quis etiam extraneus stipulatorem interpellet, ab eoque rem auferat. Qua in re si frustra diligentiam adhibuerit, euicta re ab extraneo, non tenebitur, quia curare tantum, non etiam facere, vt rem obtineat stipulator, obstringitur: de quo latissime Dd. in l. stipulatio ista, habere licere. ff. de verb oblig.

HABERE, pro contineri, in l. ait lex. ff. ad l. Aquil. & l. ex duobus de neg. gest. Prat.

HABERE pro derelicto, est ea mente abiicere, quæ in numero quis rerum suarum esse nolit. §. qua ratione. Inst. de rer. diuis. Spieg. Prat.

HABERE intentionem dicitur in præiudiciis, qui ius habet præferendum in iudicando, modo probauerit, id, quod intendit & allegat, siue sit actor, siue reus conuentus. Vnde Vlp. in l. sed & hæ. §. non solum autem. de procur. videtur distinguere in præiudicium ab actione. Spieg. Prat.

HABERE rem aliquis, eleganti figura loquendi dicitur, ad quam habet actionem, vt cum dicimus, iste habet centum ex hereditate, & adhuc ne obolum quidem accepit, vt tradit Zasius in l ait prætor. §. si index. ff de re iud. vide item l. 15. de regul. iur. Et contra habere actionem non videtur, cui propter debitoris inopiam inanis est, l. nō is, ff de dolo malo. Prat. Briss.

HABERE in sinu meo. IC. in l. qui testamentum de probat. dixit, pro in occulto, & penitus apud me, & in potestate mea. Spieg. Prat.

HABERE positum, Lege, Positum habeat.

HABERE relatum in rationibus, apud Paul. in l. Publia Mæuia. §. accepi. ff. depos.

HABERE quæstionem, pro torquere Vide tit. in ff. de qu. Spieg.

HABERE in concubinatum mulierem, aliud est: aliud item habere in concubinatu. In concubinatum Martiano ea dicitur haberi mulier, quæ ad concumbendum loco iustæ vxoris ducitur: In concubinatu vero, cum qua quotidiana consuetudo cu quæ est sine vxoris titulo, sine matrimonio. Rœuard. ad l. nuptias non concubitus. ff. de reg. iur.

HABERE in matrimonio, est habere vxorem. Hoc dicendi genere vsus est Cic. & iuris pontificij interpretes: prolem in matrimonio habere, pro ea, quæ ex iusta vxore suscepta est, vsurpant.

HVBERE in procinctu, pro habere in promptu. Connan. lib. 9. c. 5. num. 8.

HABERE, tenere, possidere: distinguuntur in Aquiliana formula, l. 18. ff. de acceptilat. Habere igitur proprie ad ius pertinet, Tenere ad factum, Possidere ad vtrumque: argument. l. possessio. 49. §. 1. ff. de acquirend. possession. Nam habere est, iure dominij possidere, leg. stipulatio 38. §. habere. ff. de verborum obligat. l. 188. de verbor. signific qua de causa seruus sibi tenere posse dicitur: habere & possidere non posse. Hinc SIBI HABETO, solenne verbū fuit in legatis per vindicationem. Itaque si seruus stipuletur, sibi habere licere, quia ius his verbis significatur, stipulatio in serui persona non consistet: sed domino stipulatus videbitur, l. quod dicitur. 130. ff. de verbor. oblig. §. sed cum factum. Instit. de stipul. seru. Item.

HABERE & possidere differunt: Habere enim potest Fur nequam: Possidet nemo, nisi qui aut relictæ, aut donatæ, aut emptæ rei dominus est. Conna lib. 3. ca. 10. num. 6. Ita in habente onus, in possidente vsus est. Habere autem & possidere ciuilis possessionis sunt: tenere naturalis. vnde, sibi habere possidere, sæpe coniuncte legimus, vt leg. patet. 38. §. quindecim. ff. de legat. 3. Hinc habere ad res incorporales refertur: Tenere ad corporales: possidere ad vtraque. Prat.

HABERE tot annos. l. 3. C. si mancip. ita fuer. alien. vt manumitt.

HABERE tres liberos, proprie aliud est: aliud item ius trium liberorum. Hoc enim datur & impetrandum est priuilegio principis, iis qui carent liberis. Verum tamen & ea quæ tres liberos habet, ius habet liberorum. Iulius Paulus. Ius liberorum mater habet, quæ tres, aut habet, aut habuit, aut neque habet, neque habuit. Habet cui superfunt, habuit quæ amisit: Neque habet, neque habuit, quæ beneficio principis ius liberorum consecuta est. Ferret. ad Senatusconf. Tertyl.

HABERE vadimonium cum aliquo dicitur tam qui vadatus est, quam qui est obligatus. Spieg.

HABERE venale, significat vendere.

HABERE in votis, est rem aliquam totis armis concupiscere optareque. Habere autem votum, idem quod votum facere, votum nuncupare, votum vouere, ac votum suscipere.

HABET, prouerbialiter dicitur, cum obtigit alicui, quod expetiuit, aut quo dignus est. Ex Eras. Spieg.

HABET quis per alium, quod per se habere non potest. gl. leg. imperator. ff. de stat. hom. & gl. fin. l petendæ. C. de tempor. in integ. restit. Spieg. Prat.

HABETO res tuas. Verba hæc diuortium ac repudium notant. Vide tit ff de diuort. & repud.

HABETVR, & intelligitur, verba fictionem significant. l. vni. in prin. C. de rei vxor. act. l. prætor. §. siue autem. de oper. nou. nun Spieg.

HABETVR & id quod peti potest, l. 143 de verb. sign. Prat.

HABEO te pro legitima vxore, an his verbis sit contractum matrimonium not. in ca. ex literis de matri. contra interd. eccles. ca. neque illud. §. sed obiicitur. in glo 30. q. 5. Prat.

HABILES ad militiam l. 6. ff. de Castr. peculio. Negotio habilis non sit. l. 9 ff. de cutat. furios. minus habiles ad tutelam. l. 2 §. non solum ff. ad Senatusconf. Tertyll.

HABILITER, i. e. apte, commode l. 20 ff. de aur. & arg. leg. Prat.

HABITANDI causa in caupona esse. l. pen §. in factum actione. ff naut. caup. stab.

HABITARE, perpetuum, commorari, ad tempus esse, quidam volunt. Habitare autem dicimus, vel in suo, vel in cōducto, vel gratuito. Vnde habitasse non dicitur, qui obiter mansit. Hospes vero paulisper hospitari dicitur. Dubium tamen non est, eum quoque habitare dici, qui ad tempus habitat. l. 1. ff. de his qui deiecer. & l. lex Cornelia. §. domum. de iniur. Vide Bar. in d. l. 1. & in l cum de lanionis. §. Sabin. ff. de fund. instr. Spieg Prat.

HABITARE Inquilinus dicitur, vt colonus frui. l. 25. §. 1. ff locat. Briss.

HABITATIO, est ius in domo aliena commorandi, cum personis & rebus quoque modo ad se pertinentibus, salua ædium substantia, probatur hæc definitio in l. 2. §. domus cum seqq. ff. de vsu & habi. Prat. vide & glo. in l. 1. ff. de vsu & habita. Io. Bell. Etymolog. Adde Cuiac. not. ad 2. lib. Instit. de vsu. & habitatione.

HABITATIO. Licet effectu idem pene sit legatum vsus & habitationis. l. si habitatio de vsu & habitat. ff. si cui. tamen habitatio legata, siue aliquo modo constituta sit, neque vsus videtur, neq; vsusfructus, sed quasi proprium aliquod ius. §. sed si cui. de vsu & habit. Instit. Nam in facto potius, quam in iure habitationis legatum consistit, l. penul. ff. de cap. minut. Differt ergo ab vsu habitatio, qua species à genere: siquidem in habitatione vsus est, at non econtra in vsu semper habitatio: vsus enim etiam in fundo esse potest, §. 1. ff. de vsu & habit. Inst. eod. habitatio non nisi in ædibus, habitationem autem habentibus, propter rerum vtilitatem permissum est, non solum in ea degere, sed etiam aliis locare, d. §. sed si cui. Illud sciendum habitationem, cum seruitus etiam personalis sit, glo. & Dd. in l. 1. de seruit. ff. iisdem modis constitui. iisdemq; illis modis finiri, quibus vsusfructus argento. l. sicut. 13. C. de seruitut. & aqua. Anchora.

HABITATIO, ait Theophr. de rebus corpor. & incorpor est ius quoddam

Digitized by Google

quoddam certis modis constitutum, sed intellectu comprehensum, quod efficit vt liberè in aliena domo habitem, ab vsu & vsufructu separatum. Hotom.

HABITATIO, pro ædificio leg. 10. §. Gaio. ff. de instru. inst. leg. Prat.

HABITATIO ab vsu & vsufructu in his quoque differt, quod hic commodari non potest, illa potest, l. 1. ff. commod. Item vsus non vtendo & capitis minutione extinguitur: habitatio nequaquam, d. l. si habitatio 10. de vsu & habit. quæ tamen lex correcta videtur per l. sicut 13. C. de seruit. & aqua.

HABITATIONE simpliciter legata vxori in domo cum filiis, veniunt etiam alimenta, ex tacita mente testatoris, cum id obsequio filiorum debeat esse iuxta l. sed si hoc, in fin. ff. de condi. & demonstr. ita sing. Bal. in l. vltim. penul. col. vers. sed quid si testator. C. de indic. vid. tol. vbi idem putat si esse alia persona quam mater, puta amita: quia venit in compensatione laboris, iuxta leg. Scio amico in princip. ff. de annu. legat. cum similib. quod dictũ pro sing. refert. & sequitur Crem. not. 65. testor iussit, vbi ita dicit se in facto allegasse. Addo quod contrarium in hoc concludit Alex. cons. 72. viso processu. in vlt. col vers. postremo. in 5. lib. vbi consuluit, quod cum testator disposuisset, quod quædam sorores suæ in omnem casum viduitatis & necessitatis possent redire, stare, & habitare in domo testatoris, sine condictione hæredum, vel alterius personæ: & nihil dixisset de alimentis, quod non debeatur nisi sola habitatio: quia ex prædictis videtur male consultum, & maxime quia testator videtur male considerasse necessitatem: item reditum ad domum primæuam, & sic in pristinum statum eas reponere voluisse. Cotta.

HABITATIONIS exceptione, siue temporalis, siue vsque ad mortem, vsum videri exceptum Pomponius scribit. l. 3 ff. de vsufru. Prat. ex Briss.

HABITATIONIS & aliorum fructuum dissimilis est ratio: fructus enim colliguntur, & iis collectis postea vtimur. Ideo ius percipiendi vsus vendi non potest, aut donari, percepti autem fructus possunt. Habitatio vero in ipsa perceptione consumitur, & dum consumitur percipitur, id est, cum iure suo vtitur cur legata est, eodem temporis momento conficitur: alienatur, & c. Conna. lib. 4. c 5 n. 5.

HABITATIONIS Feudum degener dicitur, quia personale est, & ad hæredes non transit regulariter. Nec mirum, quum & habitationis legatum ad hæredes non transeat, l. si habitatio. §. ad hæredem. de vsu & habit. Spieg. Prat.

HABITATOR & Hospes tantum, inter se differunt, quantum interest inter domicilium habentem & peregrinantem, l. 1 §. 7. ff. de his qui effud. vel deiec. Ergo habitator est, qui residendi animo, siue in suo, siue in conducto, siue in gratuito consistit: hospes vero qui temporis causa tantisper dum in viam redeat, aut quiescendi aut negotij expediendi gratia diuertit & commoratur. Cic. de Senectut. Commorandi enim natura diuersorium nobis, non habitandi dedit. Hor.

HABITVS est corporis qualitas non natura, sed industria comparata, maxime pertinens ad gestum siue tristem siue hilarem. Eius rationem præsertim in quæstionibus habendam, Interpretes iuris nostris subinde admonent Habitudo membrorum compactionem significat, quæ & in iure nostro consideratur. Spieg. Habitum Diocletianus videtur appellare vigoris vestigium l. 4. C. qui testam. Gothofr. ad l. 3. C. quan. tutor. vel curat. esse desin.

HABITVS cuiusque corporis pro valetudine l. 1. §. sed sciendum ff. de ædil. edicto. Briss.

HABITVS non facit monachum. Huius prouerbij originem ex Græcis cortiuatam fontibus, Rhodig. docet ca. 12. lib. 5. lect. antiq. edit. poster. Huius prouerbij meminit & Goth. in not. ad Nou. 5. c. 2. §. 1. ibi pro veritate sanctimoniæ habitum concupiscens. Quadrat quod refertur in Canonicis decretis distinct. 41. Non cathedra sacerdotem facit, sed cathedram sacerdos: nec locus hominem sanctificat, sed locum homo. Sp.

HABVISSE dicitur quis ea quæ amisit. Paul. lib. 4. sent. tit. 5. Plautus in Rudentib. Miserum, inquit, istuc verbum, & pessimum est, habuisse. Pertinet autem & hoc ad figuram prouerbialem, vt Erasmus monuit. Spieg.

HABVIT, quandoq; pro habiturus erat. Instit. de actio. §. si quis agens. Quomodo hoc verbum ad futurum referatur, disserit Batt. in l. exterarum C. de testam. tut. Spieg Prat.

HACTENVS, (vel in Pand. Floren. actenus, sine aspiratione) antecedens relatiui quatenus. Vlp. in l. si quis. ff. de pact. Nec enim improbum ait, & si quis hactenus desideret conueniri, quatenus facultates patiuntur, & de in rem vers. l. si pro patre. Si domini debitor sit seruus, & ab alio mutuatus ei soluerit, hactenus non verterit, quatenus domino debet, cum fimi. Prat.

HÆREDITAS, Hæres, Hæresis, vide paulo post.

HÆRETICVS est (definitore B. Aug. lib. de vtilitate cred. c. hæreticus 24 q. 3.) qui alicuius temporalis commodi & maximæ vanæ gloriæ, principatusque sui gratia falsas vel nouas opiniones, vel gignit vel sequitur. Ille autem qui huiusmodi hominibus credit; imagine quadam veritatis illusus est. Hæreticorum sectas varias recensel Isidorus lib. 8. Etym. c. 5. cap. quidam autem 24 q. 3. Prat.

HÆRETICOS libros scribentis pœna est amputatio manus. Iusti. Nou. 42. sicut & exactoris non ex legis præscripto apocham conficientis, vt idem Iustinian Nou. 17. Cuiacius obser. lib. 7. c. 13.

HALTICI. Lege, Athletharum nomine.

HAMA, instrumentum quod ignium extinguendorum causa habetur: de quo loquitur Paulus in l. nam salutem §. sciendum est de off. præf. vigil. In vulgatis codicibus pro hamis, corrupte armis legitur. Turneb. aduers. lib. 19. cap 23. hamam hoc loco, vt & in l. 12. de fund. instr. sumi. vult pro vasis aquariis rotundioris formæ, & ventris globosioris, quib. ad extinguenda incendia vti solerent. Prat. vide paulo post in vocabulo Harpago.

HAMI apud Vlpian. de fund. instr. l. instrumenta: annulli quidam ferrei, ad multos vsus domesticos vtiles intelliguntur: puta è quibus equi, muli & asini deligentur: Canales inquit, & harpagones, & hamos instrumento contineri constat. Nebr. Qui non animaduertit, & hoc loco hamas legendum, vt apud Paul. l. iam citata, adstipulantur Alc. lib. prætermiss. t. & Haloandri editio, absque tamen spiritu, vt & ibidem, ille formiones pro phormionibus. Satis constat ex Plinij epist. ad Traianum hamam numeratam inter instrumenta ad incendia extinguenda. Interpres vir doctiss. Catanæus annotat hamam inter instrumenta rustica connumeratam à Iul. Polluce, item Suidam fabrile credidisse instrumentum. Spieg

HAMVS autem, hami, cum aspiratione, instrumentum vncum est, notæ significationis, ad pisces capiendos: de quo meminit Iurecons. superius ead. leg. in §. acetum & Apuleius lib. 11. asini aurei: Aliter aucupem cum visco, aliter piscatorem cum hamo. Ad hoc alluit etiam Carmelitanus poëta, secundæ Parthenices lib. 1. illo carmine, Versosq; per amnem Luctificum trahit hamato per saxa tridente. Hunc antiqui, piscatores hamiotas dixere. Varro: Cohortes, inquit, coquorum atque hamiotarum, aucupumque. Vnde hamata munera captatoris decenter dicta, quæ insidiosa sunt, & hamos imitantur. Plautus tamen in Rud. Hamotas, non Hamiotas dixit. Saluete (inquiens) fures maritimi, conchitæ, atque hamotæ famelica hominum natio. Cotta.

HARENA ea pars theatri est, in qua bestiarum gladiatorumque pugnæ exhibebantur, edebanturque, l. 36. §. fin ff. de rei vin. l. 1. §. ad bestias. ff. de postul. l. 1. ff. de ædil. edict. l. 4 ff. de leg. Sic apud Triphonium l. si. de fugit. quoniam interdum, inquit aut pecunia interuersa aut commisso aliquo maiore maleficio, ad fugiendam inquisitionem, vel iustitiam animaduersionis, in harenam se dare mallent. Prat.

HARENA vulgari significatione pro sabulo in lege 6. §. 1. ff. de seruit. præd. rustic. vbi ius Harenæ fodiundæ inter seruitutes rusticas memoratur. HARENA vt Agell. lib. 19. c. 8. loquitur, licet singulari numero dicta, multitudinem tamen & copiam significat, minimarum ex quibus constat partium. Briss.

HARENOSVS locus l. 24. §. adiicitur. ff. de dam. infect.

HARENIFODINÆ, l. 13. §. inde est quæsitum de vsufruct. sunt loca, ex quibus hærena effoditur l. 7. §. si vir. ff. sol. matr. Harenarias vocant. Varro lib. 1. de re rustic. c. 2. Gaius l. 3. ff. de public. Marc. Cicero in orat. pro Cluent. Harenæ fodiendæ ius. l. 6. §. 1. ff. de seruit. rust. Prat. ex Briss.

HARENARII, in harenam descendentes, vt cum bestiis gladiatoribusve pugnent. Callistratus in l. hæ demum. ff. de oper. libert. & l. 21 §. si ea. ff. de testibus. l. 5 ff. ad Treb. Firmic. lib. 8. Mathes. c. 10. vocantur etiam bestiarij, & à Græcis θηριομάχοι. Sic harena missum accipe, l. 4 de lega. Prat. ex Briss.

HARENA aliquando Metaphorice forum dicitur: quoniam illic hodie nihilo modestius depugnant auctores causarum, quam in harena olim solebant sese dilaniare. Seneca: HOC ita, inquit, habitum est, scholam quasi ludum esse: forum harenam, Et Plinius harenam suam adpellat, centumuirale iudicium, & profecto, rectissime. Spieg.

HARIOLVS l. nemo, C. de malef. & mathema. in C. Theo. ita appellatum eum qui diuina mente vaticinatur, ait Donatus in Phorm. Terent actu. 4. scen 5.

HARMOSTÆ, magistratus apud Lacedæmenios, qui efficiendis arcibus & reficiendis ciuitatibus præerant, ἁρμόσαι, quasi prouinciarum constitutores. Budæus annotauit. Vide Nou. 28. c. 2. & Pausan. 2. Bœoticor. & Appia. vide & de his in voce Episcopi supra.

HARPAGO telum est in summitate aduncum, quo naues capiũtur. Cæsar commentario Belli ciuilis primo: Anteſignanos (inquit) centuriones Cæsar ei classi attribuerat, qui sibi id muneris depoposcerant: hi manus ferreas atque harpagos parauerant. nomen sumpsit ἀπὸ τοῦ ἁρπάζειν quod est rapere. HUNC Anacharsis Scytha Philosoph. inuenit, vt refert Plin. alio nomine Narpax appellatur. Proinde triuiales ab eo quod rapax sit, lupum nuncupant: huius instrumenti meminit etiam apud nos Vlp. in l. quæsitum est §. si dominus. ff. de

Digitized by Google

fund.instruct.quo in loco verba Iureconsult. passim mendosa circumferuntur. Alij instrumentum putant. plutib. vncis munitum, quo vasa & alia complura, quæ in flumine vel in puteis ceciderint, extrahimus. Est & Harpago ferreum instrumentum, eo etiam hodie vtimur ad circos vasis vinariis aptandos, vulgus Canem appellat. Puto tamen in loco hoc Vlp. harpagonas, & harpagones legi posse, cum Græca dictio sit. Sed dum subdit, Hamos etiam instrumento contineri: castiga, Amas. Sunt autem Amæ, sine aspiratione, sarcula, seu falces messoriæ, quæ à Græco nomen sumpserunt. Id enim significat ἄμη. Harum in collectaneis rei rusticæ plurima est mentio, item & apud Hesiodi interpretes. quantum igitur conueniat Harpagoni ἄμῃ, nemo est qui nesciat. Ama etiã vas est vnde diminutiuum fit Amula, ἀμὶς quoque vas est in quo solemus meiere, nostris matula dici potest, ἄμυς etiam placentæ est species: sed hæc nihil ad rem. Cotta.

HARPAGONES, Horomanno, sunt aduncæ ferramenta, quibus quid extrahitur: vt si quid in puteum deciderit.

HARVNDO cædua l. 59. §. fi. ff. de vsufr. l. 7. quod vi aut clam. l. 3. ff. arb. fur. cæs. scribitur sine h. l. 40. ff. de cont. empt. Prat. Briss.

HARVNDINES autem Ægyptios pro ligno vti, & Arundines comburi traditur l. 55. §. lignorum. ff. de leg. 3. Prat. Briss.

HARVNDINETVM, vnde harundo vitibus fulciendis sumitur l. 9. §. 6. ff. de vsufruct. Prat.

HARVSPEX. Haruspices à victimis in ara aspiciendis dicti sunt. Is enim est haruspex, qui postquam hostia immolata est, inspectis extis futura prædicit, qui & extispex dicitur. Cæterum Hetruscorum peritiam in aruspicina præcipue celebrem extitisse, indicio est. quod Cicero lib. 1. de Diuinatione scribit: Hetrutia autem de cœlo tacta scientissime animaduertit eadémque interpretatur, quid quibusque ostendatur monstris atque portentis, &c.

HARVSPEX. Pontanus inde aspirat. lib. 1. Aspiramus, inquit, A in nomine Hara: cum caulam significat, differtque ab ara, in qua rem diuinam faciebant, non solum tempore, sed etiam aspiratione, deducitur autem ab eo, quod est Hara, id est, anus, Hariolus. Hariolor. Haruspex, Haruspicium, Haruspicina, quæ voces omnes aspirationem habent. Atqui non aspirant, ab ara victimarum dictum putant. Spieg.

HARVSPICINA l. 9. C. de malef. & mathem. in Cod. Theod.

Ab HASTA tabulæ. Ciceroni Philippica 2. dicuntur, tabulæ addictionis, quæ hastam subsequuntur: communiter alij decreti interpositionem vocant. Rab. dicto loco.

HASTÆ subiicere, quod vulgo *Vergaudten* vocant, est vendere in auctione, quæ fiebat apposita hasta. De qua lege Beroaldum quarto in Properitium Comment. Id genus venditionis eleganti vocabulo Tertullianus HASTARIVM nominauit. Cæterum ius HASTÆ pulchre tractat Zasius in Scholis in l. 1. de Orig. iur. Spieg.

HASTA signum præcipuum est, nam & Carthaginenses, cum bellum Romanis indicerent, hastam mittebant: Cœlius lib. 21. c. 16 sect. antiq. & Romani viros strenuos sæpe hasta donabant. Notandum etiam ab origine rerum pro Diis immortalibus veteres hastam coluisse. Prat.

HASTA autem non solum de actionib. venditionibusque, sed & de locationibus quæ publice fiunt, dici consueuit. vnde assueti hastæ appellati eleganter, qui etiam conducere consueuerunt, vt annotauit Cœlius lib. 12. c. 17.

HASTAM abiicere, translate est causæ diffidere, & contentionem relinquere, *vom handel abstehen*, Spieg.

HASTA ab Asto dicitur, quod astans ferri solet, autore Var. aspirationem ad differentiam secundæ personæ Imperatiui asta, recipit. Vtuntur iam nunc pleræque ciuitates hasta, ad significandum tempus liberæ emptionis & venditionis. Et quod alicubi iudices baculos deferunt, reliquiæ sunt hastarij iuris. Oldem. Eadem autem hasta posita, præcone quidem publico teste, qui Reipub. præerant, vt refert Cic. de lege Agr. & de Oratore. vectigalia populi Romani imperiique opes ita aliquando proscripserunt auctionatique sunt, vt non obscure viderentur prope hasta præconis insectari Cnei Pompei exercitum, quod vænire iuberent eos ipsos agros, in quibus ille bellum gereret atque versaretur. Ipsam vero hastam non modo in auctionibus venditionibusque, sed & in locationibus poni solitam admonet Ouidij locus:

Aut populi rentibus oppositam componit ad hastam.
Et minus magna non sinet vrbs opes. Rabirius d. loc.

Sub hasta autem res vendendi origo inde cepisse videtur, Quia hasta symbolum fortitudinis erat, eaque principes rerum suarum auctoritatem tuebantur ac conseruabant: vt Homerus testatur in Iliade. cum canit,

Κύριλλ' ἤδαμοι γέρας ἐξέλετο υἱὸς Ἀχαιῶν
Δηρὸν ἐμῷ κτησάσθαι, πόλιν εὖ ναιετάουσαν.

Quia hasta armis, bello denique quæsita tanti fecerunt veteres, vt quæ ex hostibus caperemus iure gentium statim nostra fierent, liberique homines bello capti, in seruitutem nostram deducerentur. Hoc igitur insigni hastarum titulo, tutissimisque iuris gentium insignibus, pellicendo emptores, quo plures licitarentur, ab emptione nullo periculo deterritos, res bello quæsitas, hasta posita, omniumque consensu confirmata autoritate vendere cœperunt. Sic, vt scribit Val. lib. 5 cap. 1. Africani posterioris quæstor hastæ subiectos, captiuos vendidit: & Publius Claudius Camerinos ductu auspiciisque suis captos sub hasta vendidit eodem Valerio attestante lib. 6. cap. 5. Cumque principes, ciuium opes commissas, proscriptorumque bona vendentes, prædam suam dicere auderent, inueterauit consuetudo, proscriptorum bona, hasta posita vendere, hastæque & voci subiicere præconis, vt testatur Cicer. lib. 2. offi. Rabirius loco allegato.

HASTA fiscalis l. 8. C. de remis. pig. & rub. C. de fide & iur. hast. fisc. lib. 10. de hac Tertul. in Apolog.

HASTAM Imperij & armorum insigne fuisse Festus author est, & idcirco obseruari in prouinciis solet, vt proconsules de ciuilibus prouincialium causis cognoscentes pro tribunali hastam, & in facinorosos homines animaduertentes non hastam, sed gladium exigerent. Id quod ex Cypriano primum animaduerti licet, qui sic Epistolarum lib. 2. scribit: Sæuit inuicem discordantium rabies, & inter togas pace rupta forum litibus mugit insanum, hasta illic & gladius & carnifex præsto est. Ræuardus ad l. nemo est. ff. de reg. iur. Sic reges Romani pro diademate hastas habuere, quas Græci σκῆπτρα dixere, vt testatur Iustinus lib. 43. Prat.

HASTAM mittere. Multis gentibus id solenne fuisse legitur, vt bellum indicturæ hastam mitterent. Sic de Rhodiis id narrat Polybius lib. 4.

HASTAM pro auctione posuisse videntur Impp. l. si tempora. C. de fid. & iur. hast.

HASTARVM solennitate à fisco res distrahebantur l. 1. & 2. C. Th. de admin rer. pupil. & subhastatæ res dicuntur quæ sub hasta venales propositæ sunt. l. 3. C. de execu. rei iudi. & subhastatio. l. 16. C. de rescind. vend. Quæ autem sub hasta vænibant res, præconibus proclamantibus vænibant, quos ad hastam vænisse, & oblata pretia nunciasse. Acron. in Satyr. 6. lib. 1. Serm. Horat. scribit. & Hasta etiamnum in quibusdam Galliæ partibus vti solent præcones & oblata pretia nuntiare. Prat. ex Briss.

HASTA præesse, hoc est, forensibus ac priuatis expeditionibus, quod est centumuirali iudicio, apud Pompo. in l. 2. § deinde cum placuisset. de orig. iuris. Romani etiam in honorem Romuli, qui ab hasta Quirinus dicebatur, omnia fere solennia per hastam significabant. Vnde etiam rebus, quæ per auctionem publicè vendebantur, hasta adhiberi consueuerat. Idque sub hasta vænire, & subhastatio dictum est.

HASTA centumuiralis idcirco dicta, quod centumuiri hasta in foro posita, iudicabant. Prat.

HASTAM ponere dixit Cicer. lib. 2. offic. pro eo quod est, publicata ciuium bona auctione vendere, cuius venditionis hasta insigne erat, quam hastam sceleratam & cruentam à Cicer. dictam obseruamus: quod sceleratorum opes commissas & publicatas, vel bello, vel sanguine denique quæsitas, sub hasta vænire moris fuerit Rabirius de hastarum origine.

HASTAM refrixisse Cicero in epistola ad Cassium dixit, cum ciuium bona non publicarentur, nec hasta posita voci subiicerentur præconis. Rabirius dicto loco.

HASTÆ velitares erant iaculatoriæ, i. e. quibus emimus iaculabantur, proinde aliis leuiores: De his Ouid ita scribit:

Vique petit primo plenum flauentia arena
Nondum calfacti velitis hasta solum.

HASTAM velitarem Polybius videtur γέσσον appellare, de quo plura Turneb. lib. 14. aduersar. c. 11.

HAVBERTICVM feudum Gallica lingua vulgo dicitur Loricatum: i. datum vasallo ea conditione, vt ad edictum loricatus, siue cataphractus præsto sit. Nam vt Lorica Latinis proprie & minus vsitate est tegmen de loro factum, quo maiores in bellis vtebantur, quemadmodum Seruius scribit 12. Æneid. frequentissime autem pro ærea armatura integra vsurpatur: sic apud Gallos *Haubert* proprie loricam anulis contextam significat, quam vulgus *Cotte de maille* appellat, vnde vetus prouerbium Gallicum, *De maille à maille on fait le haubergion.* Post vero integra equitis armatura eo nomine appellata est: videturq; Normannicum verbum fuisse, cum in ea Galliæ parte frequentius illud verbum vsurpetur: vnde *Fiefs de haubert* Feuda loricæ. Prat.

HAVSTVM, esse ius hauriendi aquam è puteo vicin, Iuriscons. indicat in l. 1. de seru. rust. præd. Porro hauriendi ius, non hominis, sed prædij est, autore Pomponio in l. si mihi. in fin. de seruit. rustic. præd. Adstipulatur Paulus in l. cum fundus. ff. commun. prædior. Prat.

HÆMVS mons. l. cum appellatio C. de appell. sent. Hæmonontus secundum Marcellinum lib. 6. Et secundum Hilarium in lib. de Synodo aduersus Arrianos, Eminontus, vel, vt alij adscripserunt, Eminuntus, sed perperam pro Æminontus; prouincia est Europæ ac Thraciæ Cuiac. obser. lib. 1. c. 26.

H Æ.

HÆREDES sunt, qui in ius & locum defuncti succedunt. l. 9. §. 1. ff. de

1.ff.de eden.l.34.ff. de iudi.l.43.ff.de diuerſ. reg.l.37.ff.de acq. hæred. Ab eo quod quaſi heri fiat,i. domini.§.vlt.Inſti.de hæred. qualit. l.1.ff.de ſucced. licet ab æte id nomen Iſidorus li. 9. Etym. c.5. alij etiam ab hærendo contra veterem ſcripturæ rationem deducant.Briſſ.

HÆREDEM ſuum naſci dicimus, qui poſt mortem naſcitur, quoniam ſicut viuentis nemo eſt hæres, ita nemo teſtatori viuo ſuus hæres naſcitur. Futurum autem hæredem naſci,qui viuo teſtatori ſuus naſcitur: quod futurus pro parentum voto ſperatur. arg.l.ſcripto.ff. vnde liberi. Igitur dicitur naſci non ſuus futurus,quem alius præcedit. Ex Salomon.in l.vulgatiſſ. leg.Gallus.Spieg.

HÆREDVM tria ſunt genera: neceſſarij, ſui, qui & neceſſarij ſunt,extranei ſiue voluntarij.Cuiac.ad l.2.ff.de excuſ.

HÆREDES ſui & neteſſarij dicuntur liberi, qui in familia proximum à patrefa.gradum obtinent:ſui,quia hereditatem tanquam ſuam: neceſſarij, quia iure antiquo retinere cogebantur,l.11.ff.de lib.& poſth.l.57.ff.de acq. hæred. vide ſui & neneſſarij. & adde Connan.li.10.c.5.n.2.7.& 9.Hoto.Vel

HÆREDES ſui & neceſſarij, qui in poteſtate teſtatoris morientis modo fuerint: veluti filius,filia, nepos, neptiſve ex filio, & deinceps cæteri liberi.Sed ſui quidem dicuntur,quia domeſtici hæredes ſunt, & viuo quoque patre quodammodo domini exiſtimantur: neceſſarij verò, quia omnino ſiue velint, ſiue nolint,tam ab inteſtato, quàm ex teſtamento ex l.12.tab. hæredes fiunt.§.ſui autem,3.in fin.Inſtit. de hæred.qual & differ.Prat.

HÆREDES extranei dicuntur, quicunq; teſtatoris iuri ſubiecti non ſunt.Itaque liberi quoque noſtri, qui in poteſtate noſtra non ſunt, hæredes à nobis inſtituti, extranei hæredes nobis videntur.ait.Imp.§.3.de hæred.qual.t.Hoto.Vel.ſic.

HÆREDES extranei dicuntur, qui in poteſtate teſtatoris non ſunt: quò in numero patribus quidem emancipati liberi: matrib. verò, quilibet: patronis autem, ſerui poſt inſtitutionem manumiſſi.l.cæteri, de hæred. qualit. & diff. Dicuntur autem hi etiam hæredes voluntarij: nam cùm teſtatoris iuri ſubiecti non ſint,arbitrio eorum adeundi repudiandíve poteſtas permittitur.Hot.

HÆREDES quidam ſunt teſtamentarij & legitimi. Sed hi demum heredum nomen obtinent, qui iure ciuili ſuccedunt, Prætorij ſucceſſores,heredes non appellantur. Heredes enim lex tantùm facit 12. tab. lex item Cornelia captiuos; aut Senatuſconſultum, vt Orphitianum & Tertyllianum, vel principis conſtitutio, vt in filiorumfam. mihitúmve hæreditate accidit. Prætor vero heredes non facit, §.quos autem. Inſtit. de bon.poſ.l.2 §.vlt.ff.vnde legitim.Vnde quod in l.6 ff.quæ in frau.creditor. ante hac legebatur hereditatem vel honorariam,à Pand Floren.rectè abeſt. Et in l.1.C.ſi quis ignor rem minor.hereditario& honorario titulo ſuccedere diuerſa fiunt. Itaque & fideicommiſſarij,& bonorum poſſeſſores ab hæredibus vere ſemper ſeparantur, nec hæredes, ſed velut heredes, aut hæredibus ſimile perſonæ perpetuo dicuntur,l.1 ff.de poſſeſſor.hered.pet.l.20.§.licet.ff.de petit.hered.l.1 §. ſi apud.ff. de poſ.l.58.ff.de obl.ig. & act l.28.ff.de re iud.l.56.& ſi heres. ff. vt in poſſeſ.leg.l.9.in fi.ff.de reb.aut.iudic.l.118.ff.de diuerſ. reg.iur.l.3 in fi ff.de tabul.exhiben.l.2.§.ſi quis nemine.ff.ne quid in loc. publi.l.25 ff.famil.ercif.l.1.§.l.47. in fi. ff. ad leg. Falcid.§.reſtituta.Inſt. de fideicomm.hæred.l.30 in fi.ff. quæ in frau.cred. l. 1.§. vlt. ff. ne vis fiat ei qui in poſſeſſio. Vlp. in Inſt. tit. 28. Theoph. in tit. de perpet. & temp. act. ad fi. pr. Briſſ.Heredum neceſſariorum & extraneorum differentia hęc eſt:Neceſſarii heredes nō adeunt,nec adire dicuntur vſquam, ſed exiſtunt ſtatim.l.1.§. qui ſunt. ff. ſi quis omiſ. cauſ. & habent ius ἀποφάσεως.Extranei heredes fiunt aditione ſcilicet. l.filiusfa.ff.ad l. Falc. Neceſſarij exiſtunt etiam ignorantes & inuiti. Verum vt extraneo hærede ſcripto, tutelæ & cætera, quæ in teſtamento ſcripta ſunt,ſtatim atque hæres adierit,valent,ita neceſſario hærede ſcripto fateor,tutelas,ſtatim atque is hæres extiterit, quod contingit continuo à morte defuncti valere:nam & libertates ſtatim valeant,l.ſciendum,de manum. teſtam. & ſubſtitutio pupillaris l. ſi filius, qui patri, de vulg. ſubſtit. leg. filius, de acquir. Ergo & omnia, quæ teſtamento ſcripta ſunt,mortuo teſtatore,ſtatim valere incipiunt,l.ſi poſt mortem, de leg.1. Cæterum aditionis verbum etiam ad neceſſarium hæredem pertinere, & aditionis verbo miſtim. nego & pernego.Cuiac.excuſat.

HÆREDES feudales, *Lehenerben*, vt filij: *Landterben*, vt filiæ. Profecto eleganter hæc verba differentiam indicant inter maſculos & fœminas.

HÆREDES lineæ deſcendentis dicuntur *Ganerben*, *Die da in rechten blut ſtamm niderwerts gehen* Hi enim præ cæteris omnibus aſcendentis lineæ, vel ex tranſuerſo hæreditatem accipiunt. *Ganorben* igitur,*daſs an ſiedat erbnider wverts gehet*: antiquo Saxonum verbo.Spieg.

HÆREDES nuncupati à ſcripto diſtinguuntur, & dicuntur aliquando, qui quidem in teſtamento ſcripti ſunt, ſed ab alio quodam ſcripti,dictante teſtatore.Idq; etiam ſignificat Suetonius loquens de liberis Cleopatræ, qui Antonio nuncupante ſiue dictante ſcripti hæredes in eius teſtamento erant ab amanuenſi vel ſcriba.Balduin.tit. de militari teſtam. Porro his verbis ſtipulationis,TE HÆREDEMQ; TVVM DARE SPONDES? & ſi plures ſint hæredes,continentur,l.158 ff de verb. ſignif. Plane ſi quis ita dixerit:HÆRES MEVS DAMNAS ESTO DARE AVREOS QVINQVE, non quilibet hæres, ſed omnes videntur damnati, vt vna quinque dent. Ad omnes vtique hæredes etiamſi plures gradus teſtamento facti ſint,ea verba pertinebunt.l.44.ff.de lega.li.2.l.98.ff.de legat.lib.3 Itaque & qui ita dixit; QVANTVM HÆRES MEVS HABEBIT, TANTVM DATO,pro eo eſt ac ſi ita dixiſſet,Quantum omnes hęredes mei habebunt,l.43. Digeſt. de legat.lib.2. Quanquam autem hæredis verbo iuris tantùm ſucceſſor demonſtratur, quod tamen alicui ita datum fuerit, vt & ad hæredes pertineat, etiam ad legatarium voluntatis potius, quàm Verborum ratione transferri poterit,l.219.ff. de verborum ſignifica. Briſſ.

HÆREDES accelerantes, *Gabnerben* in Spec. Saxon.art.17.appellari videntur,quos Francogallica lingua nominat *Habiles à ſucceder*. Quando,inquit hæreditatem neque ſoror neque frater adeat,omnes qui ſe in pari gradu exiſtere probauerint, æquam hæreditatis percipiant portionem. Et cùm in his ſexum non diſcernamus, hæredes accelerantes eos appellamus Prat.

Pro HÆREDE gerere, quemadmodum Paul.li.4.ſentent. tit.8. ſcribit eſt deſtinatione futuri domini aliquid ex hæreditariis rebus vſurpare. Et ideo pro hærede gerere videtur, qui fundorum hæreditariorum culturas rationéſque diſponit, & qui ſeruis hæreditariis, iumentis, aliíſve rebus pro domino vtitur Vlpian. quoque Inſtit.tit.22. Pro hærede, ait, gerit qui rebus hæreditariis tanquam dominus vtitur, veluti qui actionem rerum hæreditariarum facit, aut ſeruis hæreditariis cibaria mandat. Idem lib.61.ad edict. Pro hærede gerere eum videri ſcribit, qui aliquid facit,quaſi hæres: nec hoc tam facti eſſe, quàm animi. Nec enim aliquid hæreditarium attingere facti eſt,ſed hoc amplius eo animo eſſe debet, qui attingit, vt hæres eſſe velit,l.20.ff.de hæred.inſtit. Itaque gerit pro hærede, qui animo ſucceſſionem agnoſcit, licet nihil hæreditarium attingat: veluti qui re non hæreditaria tanquam hæreditaria vtitur.l.21.§.1.l.86.in fin.l.88.ff.de adqu.hæred. Denique qui pro domino aliquid facit, quod citra ius & nomen hæredis facere non poſſit. Quod ſi ſepulchri violati egerit,vel operas à liberto paterno petierit filius,nihilo magis pro hærede gerere intelligitur:quoniam illa etiam in nō hæredem cadunt, l.20.§.pen.& l.vltim,de adquir. hæred.l.pen.ff.de ſepul.viol. Ita pro hærede gerere accipimus in l 59.§.Titius.ff.de hęred. inſtit.l.5.ff de caſtr.pec.l.4.& l.5.C.de iurè delib.lib 4.Co.ad Trebellian.& pro hærede geritionem in l.14.§.plerique.ff.de religioſ. Et pro hærede geſtio.l.19 C.de iure delib. Iuſtinian. Nouel.1.διδράμ ἅπασι τοῖς τοιούτοις κατοπτροις χρήσθαι κληρονόμους καὶ ἀδιάστατος ἤτοι ἀφ' ἑνὸς μέρους ἔχειν δικαίου. Brillon.Cuiac. in παραγραφείᾳ ſua, de diuerſ. tempor.præſcript. & term. cap.15. dicit, multo melius ex conſtitutione Iuſtiniani hodie eſſe,ex inuentario ſe pro herede gerere, quàm ex deliberatione. Nam ex deliberatione hæres tenetur in ſolidum creditoribus hęreditariis,nec Falcidiæ beneficium habet. Ex inuentario hæres tenetur pro viribus hæreditatis,& Falcidiæ beneficium habet.Verum contractiora ſunt inuentatij, quam deliberationis tempora. Inuentarij ſunt trium menſium, Deliberationis anni vel nouem menſium,l.vltim §.ſed quia.Cod. de iure delib. vbi à principe annus datur, à cæteris vero nouem menſes.

Pro HÆREDE vſucapere, & pro herede poſſidere quis dicatur, annotauit Seilerus ex Duareno,D.pro hærede vel poſſeſſore. Cuius formalia verba ad explicandam hanc φράσιν ordine hic recenſenda eſſe putaui. Is (inquit) vſucapit pro hærede, qui cùm hæres ſit,reuera rem alienam vt hæreditariam poſſidet.Hic nota neceſſarium eſſe,vt hæres ſit quis reuera, & non putet ſe hæredem eſſe. Error enim falſæ cauſæ vſucapionem non parit.§.error autem. Inſtitut.de vſucap.l 27.l.29.ff.cod. Hinc dicitur in leg.vltim.hoc tit.eum qui teſtamenti factionem non habeat paſſiuè ſcilicet,eum non poſſe vſucapere pro hærede. Aliud infertur ex l.1.quod ex viui bonis pro hærede nihil vſucapi poſſit, &c. Viui enim hæreditas nulla eſt, vt dicitur in le.1.tit.de hæred.vel act.vend.Aliter tamen accipitur hoc verbum in petitione hæreditatis. Pro hærede poſſidere is dicitur, qui putat ſe hæredem eſſe, quamuis non ſit, l. pro hærede,l.licet.l.regularitet,de petit.hæred.Notandum tamen eſt, iuſtam cauſam erroris prodeſſe ad vſucapionem, l. non ſolùm. §. quod vulgo. tit. de vſucap.In ſuis autem hæredibus hæc vſucapio locum non habet, l.2.Co.de vſucap.pro hęred. Ratio ſatis obſcura eſt. Ego puto ideo hoc conſtitutum eſſe, quia non eſt veriſimile ſuum hæredem, qui dominus eſt rerum hæreditariarum etiam viuo teſtatore, vt dicitur in le. in

mm

Digitized by Google

suis de lib.& posthu.eum ignorare, an res hæreditaria sit necne.In extraneo secus accidit,qui multo iustiorem causam habet ignorantiæ quàm suus, & propterea aditio non est necessaria in suis hæredibus, quia iam domini sunt: vide Duaren.ad d.ti.ff.pro hęrede.

HÆREDIS porro appellatio per multas successiones accipitur, nec tantum ad proximum hæredem, sed & ad vlteriores refertur, ita vt hæredis hæres, & deinceps ea appellatione contineatur.l.65.l.170.ff.de verb.sig.l.2.ff de liber.l.exceptis paucis speciebus, in quib. hæredis appellatio proximũ tantũ cõtinet: vt in substitutione impuberis his verbis facta, QVISQVIS MEVS HÆRES ERIT, & in l.Ælia Sentia, & in Edicti Prætorij his verbis,TVM QVEM EI HEREDEM ESSE OPORTET.l.70.& l.227.ff.de verb.sig.li.ff. vnde legit. Quinimo & ita in secundis tabulis facta substitutione, QVISQVIS MIHI HÆRES ERIT, IDEM FILIO MEO HERES ESTO: scriptos tantùm hæredes, & qui ex testamẽto hæredes existerẽt,cõtineri placuit.Et ideo non tantùm heredem,sed & patrem, qui per filium:dominum, qui per seruum hæres extiterit, ab hac substitutione repelli, quia hi omnes nõ ex iudicio veniunt.l. 3 & l.8.ff.de vulg.& pup.l.27.§.qui suspectum. & l.55.§ qui fideicom.in fi.ad Trebell. Cæterum,qui semel hęres extiterit, etiamsi viuo pupillo heres esse desierit, hæreditate forte vel ex causa inofficiosi testamenti,vel vt indigno ablata, ad hæreditatem nihilominus admittetur.l.31.l.43 §.vlt.ff.de vulg. Est & alius casus, in quo heredis appellatio proximum tantùm complectitur,qui traditur in l.14.C.de vsufr.Briss.

HÆREDIS appellatione,omnes significari successores, credendum est.l.hæred.de verb sig.Spieg.

HÆREDIS nomen latiore significatione possessorem & fideicommissarium,& legatarium comprehendit.Spieg.

HÆREDI adiectus non potest efficere. vt qui semel hæres extitit,desinat esse heres,l.& qui soluendo. ff.de hæred. instit. Oldend.Prat.

HÆREDIS nomen si quis non dixerit quidem, sed indubitabili signo eum demonstrauerit, quod penè nihil à nomine distat (non tamen eo,quod contumeliæ causa addi solet) valet institutio,l.quoties volens.§.si quis.ff.de hæred.instit.Prat.

HÆREDVM multi gradus in testamento fieri possunt,instituendo & substituendo,l.si posthumus,de lib.& posthu.pr.Inst de vulg.subst. Hæredes enim primi dicuntur, pro hæredibus primùm nuncupatis, heredes secundi, pro secundo pronunciatis, l. si quis cum testamentum, ff. qui testam.facere possunt.Prat.Sic

HÆREDES aut instituti dicuntur, aut substituti.Instituti primo gradu: substituti secundo vel tertio.l.1.de vulg.& pup.subst, Old.Prat.

HÆREDIS Institutio aut duplex est, aut simplex. Simplex,veluti:Lucius Titius hæres esto. Si mihi Lucius Tit. hæres non erit,tunc Caius Seius hęres esto. Duplex, veluti: Filius mihi hæres esto.Si hæres non erit,siue erit,& intra pubertatem decesserit,tunc Caius Seius hęres esto.ibid.Old.Prat.

HÆREDITARE, vulgare sordidumque verbum esse monuit Alc.legitque haud dubiè corruptè in antiquis C.Cic. lib.2.ad At.epist.1. Cùm in Sicilia hereditatem sæpe hereditasset. Vnde aliqui emendarunt, legentes,ædilitatem sæpe dictitasset: verum cùm, quid sit dictitare ædilitatem, non satis constet, meritò ille putat, quod minus receditur ab exemplari, si legatur:Cùm in Sicilia hæreditate sese ditasset.Spieg.

HÆREDITARIA bona à patre,auo,& proauo,*Standigut*.Eo vero bona immobilia,quæ eminus,dicuntur,*Eigenligende grunde* Oldend.

HÆREDITARIA onera sunt funeris, æris alieni, & legatorum sumptus l.20.§.1.ff.de acq.hered.l.2.§.illud tenendum.& §.si quid public.ff.de hęred.vendit.Briss.Prat.

HÆREDITARIA sepulchra dicuntur, quæ quis sibi hęredibusq; suis constituit:vel quod paterfam.iure hæreditario acquisiuit. l.5.& 6.de relig.& sumpt.Hot.Ptat.Briss.

HÆREDITARIÆ actiones, in tit. de hæreditat. actio. C. accipiendæ sunt,quæ ex negotiis cum defuncto gestis,vel ex delictis in hæredes dantur.Quo in numero & legatorum actiones haberi placet,quamuis ab hęrede cœperint.l.39 ff.de obl. & act.Eodemque modo & hęreditarium æs alienum id etiam intelligitur,de quo cum defuncto agi non potuit:veluti si debiti conditio post mortem extitit,vel is se daturum cum moreretur promiserit,vel si fideiussor pro eo post mortem soluit. l.7.ff.de rebus auct.iudic.poss.Briss.

HÆREDITARIÆ & illæ actiones appellantur, quę in hæreditatis defuncti bonis sunt.l.1 §.hæc act.ff.si quid in fraud.patr.l. 59.ff.ad Trebel. l.20.§.cùm prædixerimus. ff. de petit hered. Quæ verò ex defuncti persona hęredi dantur, etiamsi defuncto nunquam competierunt, hęreditariæ tamen dicentur,l.vt in specie. l.84.ff.ad l.Falcid. Planè quæ patrono ad reuocanda ea, quæ in fraudem eius alienata sunt,datur actio, hæreditaria non est,i.ex benis liberti, sed propria patroni,l.1.§.hæc act.ff.si quid in fraud.pat. Briss.

HÆREDITARIAS res pro ipsa hæreditate posuit Tullius, quod Galli similiter faciunt, qui res suas immobiles, i. fundos & prædia *hereditagium* vocant, At Iurisconsulti, qui subtilius ista quæsiuerunt, hæreditatem separant à rebus hæreditariis, eamque volunt iuris nomen esse, vt eius qui nihil habeat in bonis,hæres esse possit.Conn.lib.10.c.quinto,num.1.Hot.

HÆREDITARIO iure capi dicuntur,in l.91.ff.ad leg.Falcid. quę quis eo ipso,quod est hæres,capit.Prat.ex Briss.

HÆREDITARIVS census.*Erbzins*: est emphyteusis,quę propter canonem datur ad colendum iure hæreditario,donec non detrectet colonus solutionem Oldendorp.

HÆREDITARIVS creditor aut debitor dicitur, cui hæreditas obstricta est, & qui hæreditati,non defuncto obstringitur. l. 14 cum sequentibus.ff de hæredit.pet.Prat.

HÆREDITARIVS debitor intelligitur is, qui seruo hæreditario promisit, vel qui ante aditam hæreditatem damnum dedit. Paulus, lege sed verum.de petit,hæred.Old.

HÆREDITARIVS seruus vere dicitur, cum hæreditas adhuc iacet,aut à nemine possidetur.Hæreditas enim nondum adita vicem personæ sustinet.§.seruus etiam.Instit.de hęred.instit. l.15.ff.de vsucap.Vide Zas.in l.possess §.veteres.ff.de acqu. vel amit.poss. Oldend.

HÆREDITARIVM feudum,quod à patre & auo procedit,*Erblehen*.Pratr

HÆREDITARIVM officium in aulis principum, vt *Erbtruchsos*, *Erbmarschalck*,*Erbschenk*.Old.

HÆREDITAS,ait Theoph.est ius quoddam certis modis constitutum,sed intellectu comprehensum,quod alieni patrimonij vniuersalem dominum me efficit, tit.de reb.corpor. & incorp.Hot.

HÆREDITAS. Nihil aliud est hęreditas, quam successio in vniuersum ius, quod defunctus habuit tempore mortis, l. nihil aliud, ff.de verborum significationib.l hæreditas.ff.de regul. iur.Similis definitio apud Ciceronem in Topic. in loco à definitione. Quo loco ne fallaris,Iurisconsultus ad vulgarem loquendi vsum respiciens, vt foro deseruiret,additionẽ magis hæreditatis, quam ipsam hæreditatem, definit. Nam cum hæreditas (vt Oldendorpius in duodecim tabulis) sit relatio iuxta æqualitatem & inæqualitatem, ipse definire maluit, iuxta actionem & passionem,vt est aditio. Quamobrem Vlpianus in leg.pecunię.§.hæreditas. ff.dicto titu de verb.signi. & in l.hæred.ff.per hęreditat. Hæreditas,inquit,nomen iuris est, quod & accessionem & decessionem in se recipit. Et sine vllo tempore,iuris intellectum habet.Ex qua definitione hęreditatis eliciuntur sequentes conclusiones, scilicet, hæreditatem non nisi successione deferri : rei particularis non esse hęreditatem : ius illud in definitione positum,antequam hæredi quæratur, & quandiu iacet hæreditas dici : viuentis non esse hæreditatem : ibi in definitione. l.hęreditatas, & l 1.ff.de hęred.vendit.hæreditatem non tantùm proximum, sed & remotum respicere hęredem: hęreditarem iacentem repræsentare defunctum,Adch.

HÆREDITAS, vt recte Cassiodorus scribit in Psalm.2. & 15. & 77. ab hero dicta est, id est, domino, quod eam iure legitimo dominus possideat.Cuiac.lib.2.Instit.titul.de hæredit.qual.& diff. si quis vero miretur,quod quę in hęrede syllaba producitur,ea in hero corripiatur,legat Gellium lib.12.c.3. Cuiac.obseru.& emendat.lib.5.c.10.in fin.

HÆREDITAS quamuis pro domino habeatur, personam tamen domini veram non repręsentat.Rœuard.ad l.omnia fere iura.ff.de reg.iur.

HÆREDITAS vniuersitatem quandam ad ius successionis demonstrat.l.208.de verb.sign.Iuris quoque nomen est. l.3.ff.de bon.poss.l.17.§ 1.de verb sign.& in iure consistere dicitur. l.1. ff.de rer.diuis. Proinde absque vllo tempore iuris intellectum habet.l.30. ff.de hęred.pet. Hęreditatis itaque appellatione etiam damnosa continetur. Hęreditatis verbum interdum pro rebus ipsis & corporibus hęreditatis vsurpatur.Prat.

HÆREDITATIS appellatione neque legata neque fideicommissa continentur l.si Titius de leg.3.Prat.

HÆREDITAS obligat nos æri alieno, etiamsi non sit soluendo. De ea autem hęreditate loquimur, in qua non succedunt huiusmodi personę quasi necessarię. Vlpian. in l. ex more de acq.hęred.Prat.

HÆREDITATEM paternam filius potest recusare, fraternam autem retinere,l.si filius qui patri,ff.de vulg.& pupill.Prat.

HÆREDITAS est pecunia, quę morte alicuius ad quempiam peruenit. Nam (vt ait Iustin.sub tit.de reb.corporal.) aliud est hęreditas, aliud res, quę per eam acquiruntur. Hæ corpora sunt,illa vero ius:hæ certa sunt,illa incerta est: hę per se semper vtiles sunt,illa nonnunquam damnosa. Quod Seneca nõ animaduertens l.b. de benef.6. Iurisconsultorum, inquit,istæ argutæ ineptiæ sunt, qui hereditatem negant vsucapi posse: sed ea quę in hæreditate sunt, tanquam quidquam aliud sit hæreditas,quam ea quæ in hęreditate sunt.Hot.Prat.

HÆREDITATIS acquirendę causa duplex est.Testamentum & lex:

Digitized by Google

les:legis causa rursus duplex,Agnatio & patronatus.Scire igitur quis debet, testamento an lege sibi deferatur hæreditas: & si lege,agnationis an patronatus iure,l.si is ad quem.ff. de acqu.hær.l.pupillus.ff.eod.& si testamento,iure institutionis, an iure substitutionis.Cuiac.tract 1.ad Afric.n.5.

HÆREDITAS alia Testamentaria,est alia Legitima: i. quæ sine testamento l.XII.tab. alicui defertur. l. quod autem 6.ff.quæ in fraud.cred.Interdum tamen etiam testamentaria hæreditas lege deferri dicitur: vt l.1.ff.de hæred.peti leg.lege,130.ff. de verb.sign.Hoto.

HÆREDITAS defuncti non adita, caduca fit, Nou. de hæred.& Falcid.§ si vero institutio.

HÆREDITAS defuncti non adita,caduca fit, Nou.de hæred.& Falcid. §.si vero institutio.

HÆREDITAS plerunque allodia significat,vt in Spec.Sax.ar.5.

HÆREDITAS quandiu ex testamento potest adiri, ab intestato non defertur,ff.de acq.hered.passim.Prat.

HÆREDITAS iacens dicitur, quæ nondum adita est, l.1.ff. de succes.edict.l.denique,33. §.quæsitum,ff.quod vi aut clam.l.5. ff.vt in poss.legat Hot.

HÆREDITAS defertur, quæ testamento alicui relicta est, l.lege 130.de verb.sig.Hotom.

HÆREDITAS auocatur,si testator vt intestatus moreretur,incidit tabulas,& hoc approbauerint ij, qui ab intestato venire desiderant,Couc.lib.9.c.7.n.3.

HÆREDITAS aditur, cùm hæres eam accipere vel dicto, vel facto testatur § 6.Inst.de hær.qual.Hoto. Est autem adeunda hæreditas intra dies centum.Cuiac.obser.li.3.ca.6.

HÆREDITAS omittitur,cùm hæres excludi se ab eo tempore passus est.Hotom.

HÆREDITAS repudiatur, cùm is ad quem delata est, adire recusat. Repudiantur enim ea tantum,quæ iam delata sunt,l.1. §.decretalis.ff.de succes.edict.Hoto.

HÆREDITAS vsucapi non potest Est.n.ius incorporale,atque hanc etiam fuisse ICtorum sententiam scribit Seneca li.6. de beneficiis. Cuiac. in comment. suis ad l.pen.ff.pro emptore. Res hereditariæ autem rectè vsucapiuntur.

HÆREDITAS codicillis neque dari neque adimi potest, l.pen. de cod.t.instit.§.pen.Instit de codicillis.

HÆREDITATEM ad nos pertinere; hæredem effici,l.1.& 2.ff. petit.hæred. Ad hereditatem vocari:heredem fieri, l.3.in fin. ibid Prat.

HÆREDITAS plerunque diuiditur in duodecim vncias, quæ assis appellatione continetur, l.seruum meum,§.fi.ff.de hæred.instit Old.Prat.

HÆREDITAS defuncti locum obtinet, l.non minus in fi.ff.de hered.insti.Quia creditum est,inquit, hereditatem dominam esse,& defuncti locum obtinere.Old.Prat.

HÆREDITAS ex die, vel ad diem non recte datur, sed vitio temporis sublato manet institutio,ff.de hered.instit. Old.Sic etiam Cuiac.dicit: Ex die expressim non rectè dari hereditatem veluti post quinquennium quam moriar. Tacitè verò rectè eam dari,l.quotiens, §.pen.ff.de hered. insti. l.si mater. ff. de pact.Cuiac.ad l.35.D.de hæred.instit.

HÆREDITAS fideicommissaria, à fide heredis, cui committitur,nomen accepit.quæ & fiduciaria appellatur.Spieg.

HÆREDITAS iusta dicitur, quæ iure legitimo obuenit, i. cognationis nomine. Hic enim titulus heredis plenissimus est, & omnibus partibus iuris nixus.Ex Bud.annot.pr.Spieg.

HÆREDITAS iusta (vt ait Bud.in annot.) dicitur verè & planè hæreditas,quæ iure legitimo obuenit,i.cognationis nomine κατ' ἀγχιστείαν κληρονομία:Græci enim ius legitimæ successionis ἀγχιστείαν vocant, quod significat etiam ius proximè ad aliquem accedendi,vt ex Plutarcho docet ipse Budæus in comment.linguæ Græcæ.Et Ἀγχιστεῖαν iure propinquitatis hereditatem cernere peteréque.Sic igitur iusta hereditas & legitima idem sunt: Τοῦτ' ἐστὶ κατ' ἀγχιστείαν κληρονομία, Brechæus l.lege obuenire.tit.de verb.& rer.sign.&c.

HÆREDITAS lucrosa.Caius ff.si quis omiss.caus.testam. Nam liberum,inquit, cuiq; esse debet,etiam lucrosam hereditatem omittere: quod pulchrè declarat Vlpian.in l.quia autem is,§. non simpliciter.eod.tit.Spieg.

HÆREDITAS delata. Vide, Delata hereditas, & l.is potest.ff. de acq.hæred. Item ordo deferendæ hereditatis ab intestato sine vllo dolo repudiatæ, cuius cognitio ad alia quoque proderit,tractatur Nouel.de heredib.& Falc.§.etIr nemo alius. & seq.constit.1.Spieg.

HÆREDITAS sine sacris.Quære,Sine sacris hereditas.

HÆREDITATE indignus habetur, qui non habet in eo consentientem defuncti voluntatem.Connan.li.9.c.7.n.2.

HÆREDITATE venire bona dicuntur,quæ iure hereditatio alicui obueniunt.Cic.de Inuent.

HÆREDITATEM adire dicitur is,qui hæres factus, vel autoritate prætoris,vel qua voluntate in hereditatem se intromittit.Spieg.

HÆREDITATEM in capita diuidi, nihil aliud est, quàm eam in tot partes easque æquales dispesci,quot sunt capita, quibus solet deferri. In Stirpes verò successio diuiditur, quando liberi parentis sui locum adsumentes, in eam hereditatis partem dentaxat succedunt, quàm parens vbi superstes esset adsecutus fuisset.Sic dicta,quod secundum stirpes atque radices eius domus confertur,& posita in successores ex singulis stirpibus pro cuiusque portione disiicitur .Vide infra. In capita succedere.Spieg.

HÆREDITATEM creui, pro acquisiui:quæ locutio & apud Ciceronem non est infrequens: qua quidem vulgus iam vti cœpit. Neque tamen,Vigl.inquit,scio an quisquam recte intelligat. Arbitratur is, non à decernendi significatione dictam Cretionem, sed à cernendo,i.videndo:quod Varronem quoque velle putat lib.5.de verb.orig.Spieg.

HÆREDITATEM sibi,séque ei obligare,l.nam & Ser.§.qui negotia.ff.neg.gest.

HÆREDITATIS procurationem susciepere in princ.l.debitor meus.ff.de neg.gest.Spieg.

HÆREDITATIS aditio,est modus adquirendi dominium iure ciuili introductus,§.fi.Instit.de donationib.atque adeo quædam actio: hæreditas verò bouorum vniuersitas, quam reliquit post se defunctus.Caius ICtus in l. nihil aliud, de verb. sign.aditionem hæreditatis potius, quàm ipsam hereditatem definire voluit.Nam cùm hereditatis sit relatio iuxta æqualitatem & inæqualitatem,ipse definiuit iuxta actionem & passionem.Quod si considerasset Bart in rubr. ff. de acq.hæredit. in ea definitione explicanda tantopere non fuisset anxius. Spieg.

HÆREDITATI nemo alligatur,neque exhæredari potest ex alterius facto.l.paterfam.ff.de hæred.instit.Prat.

HÆREDITATEM repudiando nihil agit, qui dubitat, viuat testator,nec ne,l.is qui heres,ff.de acq.here. is autem qui putat se necessarium, cùm sit voluntarius, non poterit repudiare. Nam plus est in opinione,quàm in veritate,ff.eo.tit.§.si quis 12.Inst.de legatis.Et qui se nõ immiscuit hereditati paternæ, siue maior sit,siue minor,non est necesse prætorem adire, sed sufficit se non immiscuisse hereditati, ibi, Qui hereditatem adire vel bonorum possessionem petere volet, certus esse debet,defunctum esse testatorem,ff.de acq.hæred.Prat.

HÆREDIVM,vt Fest.lib.8.scribit, prædium paruulum est. In 12. tab.orum signficare scribit Plin lib.19 c.4. Vnde Hæredium τὰ χαμαιζήλα à Latinis quoque autoribus dicitur. Varro 1.de re rustica scribit, Romulum bina iugera viritim diuisisse, quę quod hęredem sequerentur, Hęredium appellarunt. Prat.

HÆREDVM etiam loco habentur adrogator, ad quem per vniuersitatem bona transeunt,& pater filij intestati castrensia bona veluti peculij iure occupans:Item fiscus ex delicto vel,bona vacantia capiens: Item pater dominúsve,quibus hereditatis emolumentum & commodum adquiritur. l.2.§.si defunctus.ff.pro empt l 6. ff.de in integ.rest.l.1. §. sed & si morte ff. quando act. de pecul. l.40.ff. ad Trebellianum.l.14.ff.de diuers.& temp.Erat olim etiam honorarius successor, Bonorũ emptor, qui creditorib.debitoris bona distrahẽtibus emerat, vt Theophilus in titu.de succes bono.exponit.Atque hi omnes non directas,sed vtiles actiones exercebant. Eademque ratione & qui post abstentionem repudiationémve à prętore in integrum restituebantur, vt adirent, hęredes non fiebant. sed vtiles tantum actiones habebant,l.7. §.sed quod Papinia. ff.de minorib.l.21.§.vlt.ff.quod met caus Briss.

HÆREM Marteam Fest. autor est antiquos accepta hereditate coluisse, quę putabatur fuisse vna ex Martis comitib. Quod, vt existimo, de hęreditatum bonorumque possessione multa bella innascuntur, & multæ bello simillimæ lites & controuersiæ.Connan.li.10.c.5.n.1.Adde Brechæum l.hæreditatis in tit.de verb.& rer.sign.

HÆRES masculini & fœminini generis, contra quam Sosipater credat, est nam in genere fœminino vsurpauit. Tryph. in l. vlt.de collat.bon Prat.

HÆRES,inquit Fest.apud antiquos pro domino ponebatur. Sic Inst.§.vlt.de hęred.qual.& dist. Pro hęrede,inquit,gerere,est pro domino gerere. Veteres enim hæredes pro dominis appellabant: Vtriusque Plaut. auctoritatem comprobat in Menæch.cum Menæchmum peregrinum de palla loquentem facit, Prandi, potaui: atque absituli hanc, cuius hęres nunquam erit post hunc diem. Sic hęredem instituere nihil aliud est, quàm designare aliquem bonorum suorum post mortem futurum dominum, §.item extraneus. de hæred.qual. & differ. Vnde autem hoc verbum manarit, non facilè dixerim nam eos qui ab Herus ductum putant,syllabæ prioris ratio refellit. Est potius ab Era,quod terram significat, dictum putarem: vnde Heredium apud Varronem, agellus qui hæredem sequebatur, vel cum diphthongo ab Hæreo: quia proprium hoc nomen est, non extraneorum, sed suorum, quod vel hinc licet intelligatur, quia hi soli exhæredantur optima ratione:cum filiusfam.eadem in familia & domo hæreat, itaq;

Digitized by Google

non hæredare dicimus, quia suo iuri filius adhęrescit: sed exhæredare, quasi conuellere, & dimouere, hęres autem ipso iure filius est, & plurimum relinqui solet, vnde suus hęres in iure appellatur, quia non alienam, sed iam quodammodo suam hęreditatem accipit. l. in suis, 31. ff. de lib. & post. vbi Paul. multa in hanc sententiã præclare: item vt in l. vlt. ff. de bon. damnat quibus ex locis perspicuum est, legem 12. tab. filiisfam etiam viuis patribus paternam hæreditatem addixisse, sic vt hęredes designati merito nominari possint. ac proinde mortuis parentibus non alienam, sed propriam suámque hæreditatem adipiscãtur. nam Vlp. quoque in l. 1. §. Iargius. ff. de succes. ed. vbi ait, & liberos parentibus, & parentes liberis succedentes pene ad propria bona venire. Itaque Iustin. domesticos eo quem ante diximus tit. appellat, quasi vernas hęredes, qui nõ aliunde acciti, sed domi sint nati. Et Plin. in Panegy. domesticos hæredes extraneis opponit: illosque, ait, bona, non vt aliena & speranda, sed vt sua semperque possessa capere. quapropter non adire, sed retinere hæreditatem dicuntur, vt l. si patronus, 12. in fi. ff. de bon. liber. quippe qui sine additione vlla ipso iure hæredes sint. verumetiam eos quorum in potestate sunt, sine additione hæredes faciant: vt l. qui aliena 6. §. 3. ff. de acqu. hær. Hot. Cuia. ad lib. 2. Inst. tit. de hæredum qual & differ. putat, heres dici quasi herus, ideoque in Pan. Flor. recte here§ & hereditas sine diphthongo scribi affirmat: quod & in M. Tullij li. P. Victorius adnotauit. Inde in l. si is ad quem D. de acqu hered pro domino facere, pro domino administrare. Sunt & qui ab ære hæredem dictum putent, hoc est, pecunia nostra. Goueanus. l. 1. ff. de vulg & pupil.

HÆRES proprie est successor in vniuersum ius, quod defunctus habuit, l. hæreditas. ff. de reg. iur. Idq; siue ex testamento, siue ab intestato veniat successor, est procul dubio accipiendum, vt annotauit Brechæus iu l. nihil in tit. de verb. & rer. sign.

HÆRES igitur in omne ius mortui, non tantùm singularum rerum dominium succedit, cum & ea quæ in nominibus sunt, ad heredem transeant, passim ff. de acq. hered. Prat.

HÆRES in iure feud. proprie filius intelligitur. Itaque sine herede decessisse dicitur, qui sine filio decessit, li. 1. tit. 15. & lib. 2. tit 34. Prat.

HÆRES omnino ab adita hereditate intra annum & legata soluere, & à testatore relicta pro cuiusque rei natura præstare debet. Alioquin si post admonitionem iudiciario decreto factam culpa heredis annus prætereat, relictis excidet, N. de hær. & Falc. Prat.

HÆRES singulariter nominatus extenditur etiam ad postea natos, l. tale. §. vlt. de pact. Prat.

HÆRES anomalus, siue successor, is dicitur qui inuenitur sine certa qualitate. Zas. in intellect. citat gl. in verbo, successor. §. pen. Inst. de eo, cui libert. caus. Spieg Prat.

HÆRES ab intestato est, qui succedit in ius defuncti sine omni testamento. Inst. de hæred. quæ ab intest. defer.

HÆRES ex asse. Vide As.

HÆRES certus. Lege certus heres.

HÆRES damnas esto. Lege Damnas.

HÆRES Legatarius. Lege Legatarius.

HÆRES præcipiens, *dem etwas vor andern verschafft ist.* dicitur apud Papin. in l. pecuniæ sortem, & l. cùm vnus, sequ. ff. de alimen. legat. Spieg.

HÆRES substitutus vocatur secundus vel tertius, & ita deinceps totus vocatur, quoto est adiectus gradu, &c. Connan. lib. 10. c. 7. n. 1.

HÆRES testamentarius, ex se notus. Spieg.

HÆRES si quis ex parte dimidia institutus sit, nec præterea quisquam alius, ipse ex asse heres institutus esse videtur, leg. si quis ita, ff. de hæred. instit. Prat.

HÆRES laudandus est magis, quàm accusandus, qui reliquias testatoris non in mare secundum ipsius voluntatem abiecit, sed memor humanæ conditionis, sepulturæ tradidit, l. penult. Di. de condit. instit. Prat.

HÆRES eius, qui Titio heres fuit, Titio quoque heres videtur esse, nec potest Titij omittere hereditatem, l. si quis filiusf. in fin. de acq. here. Prat.

HÆRES volens vti beneficio legis Fal. debet inuentarium conficere in præsentia tabellionis, testium, creditorum (si æs alienum metuit) & legatariorum, Nou. de hæred. & Falci. §. sancimus igitur, & §. seq Prat.

HÆRESIS nomen Græcum, venit ab eligendo. Vocarunt autem sic illi philosophorum sectas, quod vnusquisque sibi aliquod genus disciplinæ ac sectæ proprium elegit, cui sese addixit, tanquam suo iudicio maximè probabili commodóque. Vsitatissime sanè tunc variæ factiones philosophorum, hæreses à Græcis & Latinis sectæ, citraque omnem contumeliam nominabantur. Vtitur hac voce Græca etiam Cic. in Parad. Non enim fuit veteribus hoc nomen odiosum, sicut nec secta Latinum. Quinetiam in sacris literis pro indifferenti accipitur. Act. 15. Surrexerunt quidam ex hæresi Pharisæorum. Et Act. 6. Colui Deum secundùm exactissimam hæresin, aut secta m nostræ religionis. Actor. 24. Confiteor autem hoc tibi, quod iuxta viam quam vocãt hæresin, colo patrium Deum. Act. 28. Isti sectę scimus omnes resistere. Repetitur tamen, vbi etiã in pessimam partem accipiatur. Tit. 3. Hæreticum hominẽ, post vnam & alteram admonitionem deuita. 1. Cor. 11. Oportet etiam hæreses inter vos esse. Gal. 5. opera carnis sunt hęreses, inuidiæ, cædes. 2. Pet. 2. Inducent exitiales hæreses. Transiit autem ideo vox ista in odiosam significationem, quia hæreses sunt reuera humano arbitrio electæ opiniones, ac viæ salutis: non Dei voluntate, auctoritate, ac verbo constitutæ, & humano generi propositæ, quales sunt etiamnum omnes ἐθελοθρησκείαι; aut electitij cultus Turcarum & olim Ethnicorum.

HÆRESIS autem ducta ἀπὸ τῦ αἱρέομαι, i. eligo. Inde Hæretici censentur ij, qui à fide Christi catholica discrepant, & aliam sectam eligunt. Ac horum hæreticorum quidam maiores dicuntur, qui nominatam hæresim prædicant, vt Manichæi, Ariani, Eutychiani, Samaritani, Ophitæ, Donatistæ, Priscillianistæ: quorum omnium in decretis sectæ atque origines referuntur: Alij vero minores appellantur, qui hęresin innominatam defendunt. Drosæus in methodo Iuris.

HÆRETICOS libros scribentis pœna est amputatio manus. Iustin. Nou. 42. Sicut & exactoris non ex legis præscripto apocham conficientis, vt idem Iust. Nou. 17. Cuiac. obs. li. 7. c. 13.

HÆRETICVS est (definitore B. Aug. lib. de vtilitate cred. c. hereticus 24 qu. 3.) qui alicuius temporalis commodi & maximæ vanæ gloriæ, principatusque sui gratia, falsas vel nouas opiniones gignit vel sequitur. Ille autem qui huiusmodi hominibus credit, imagine quadam veritatis illusus est. Hæreticorum sectas varias reuoluet Isid. li. 8. Etym. c. 5. c. quidam autem 24 q. 3. Prat.

H E.

HEBDOMAS, Græcis spatium dierum septem, vocitatur septenatium, Latini septimanam vt vulgus appellãt. Hebdomas quẽadmodum enneas dicitur, quæ spatium 9. dierum continet. Censor. in lib. de die natali clare demonstrat, quæ sit hebdomas & enneas pariter: eius verba sunt hæc: Medium verò ex vtroque permixtum ann. 3. & 60. quem hebdomades 8. vel 7. enneades conficiunt. Decem hebdomades sunt, quibus vitam humanam constare dicant. In 1. hebdomade dentes homini cadere, in 2. pubem apparere, in 3. barbam nasci, in 4. vires in 5. maturitatem ad stirpem relinquendam, in 6. cupiditatibus tentari, in 7. prudentiam linguamque consummari, in 8. eadem manere, in 10. hominem fieri morti maturum. Io. Bapt. in comment. in epist. Sidon. Apollin. ad Vincent. lib. 2.

HEPATICVS, qui hepatis morbo laborat, is inter morosos recensetur, l. qui clauum, ff. de ædil edict. Spieg. Prat.

HERBARIVS, peritus herbarum, radisecа.

HERBVLÆ, quæ ligni appellatione continentur apud Vlp. in l. ligni, § lignorum de legat. 3. Extat & apud Cic. lib. de natura Deor. 2. Spieg.

HERACLIANVS hostis publicus iudicatur ab Imp. Honor. Theo. in l. 21. de pœnis, in C. Theod. quod illi, Honoratis & prouincialibus Africæ, in qua Heraclianus agebat, rescripto suo denuntiant. Briss.

HERCISCO, is, est diuido: nam hercium est diuisio. Cic. 1. de orat. Qui quibus verbis hercium fieri oporteat, nescit. Idem herciscundæ fam. causam agere non possit. Apul. lib. 9. de asino: Neque herciscundæ famil. &c. lib. 10. ff. tit. de famil. herciscund. Nebriss.

HERCVLIS nomen cur nothis conueniat, ostendit Alciat. ca 3 lib. 4. parerg.

HERE, Accurs. in l. 1. si cert. pet. pro herile aduerbialiter exponi posse erradit nimis barbarè ineptéque. Nam, quod Alciato quoque in eadem l. annotatum, bene, est, instar nominis habet, vt apud Terent. ponitur. Eamque receptionem probat lectionem, tametsi ff. Floren. Ere, id est, ex vtilitate, vel ex præsenti materia legitur. Spieg.

HEREMITÆ, ἀπὸ τῦ ἐρημῦ, qui desertis locis seruiendi Deo causa inhabitant, diciturque religiosa persona: glossa & Doct. in l. 2. ff. de in ius voc. glos. & D. in c. qui vere, 16. q. 1. Prat.

HEREMODICIVM est, siue quis apud priorem iudicẽ, siue apud iudicem appellationis inchoatam causam deserat. Cuiac. in exposit. Iustinianeæ Nouel. 49. de appel. &c. post prin.

HERENNIVS Modestinus, nõ contemnendę auctoritatis ICtus, vt appellatur à Gordiano in l. 5. C. ad exhibendum. Eius sententia reprobatur à Iustinian. in l. 36. §. illud, C. de inoff. testam. De huius libris, quos scripserit, vide Briss.

HERI seruus, hodie liber, vicẽ habere prouerbij volũt interpretes in eo liberto, qui aduersus patronũ arrogãtius & insolẽtius se gerit Vlpia. in l. 7. §. 2. ff. de iniur. Nec. n. ferre prętor debet, fieri seruũ, hodie libertũ conquerentẽ. Sic Cedrenus, χθὲς δοῦλος, σήμερον τύραννος. Eadem loquendi figura vsus Aristophanes, cùm ait: Ὁ πρῴην δ' ἐδεῖς οὐδὲν δὶ ἐσπέρας. Et Nouel. 137. χθὲς ἱερόσυλοι, καὶ σήμερον ἱερεῖς χθὲς πολέμιοι ἦμεν, καὶ μυσταγωγοὶ σήμερον. Itaque Hieronymus ad Oceanum: Heri, inquit, catechumenus, hodie Pontifex: heri in amphithea-

tro,

Digitized by Google

tro, hodie in ecclesia: vesperè in circo: mane in altari: dudum fautor histrionum, nunc virginum consecrator. Prat.

HERIBANNVM est citatio ad delictum: eo nomine significatur pœna non obtemperantis edicto. Prat. Vide supra Bannum.

HERILIS, domini filius à seruis in Comœdiis frequenter appellatur. Spieg.

HERISLITIVM, pœna desertæ siue detrectatæ militiæ, leg. Franc. lib. 4. c. 72. Quicunque absque licentia vel permissione principis de hoste reuersus fuerit (quod factum Franci & Alemanni Herislitz dicunt) volumus, vt antiqua constitutio, i. capitalis sententia erga illum custodiatur. Item in c. Caroli & in Lombardia l. 1. tit. 15. Si quis dimisso exercitu absque licentia Regis domum reuertatur, & quod nos Theudisca lingua dicimus, Herislitz fecerit. Item ex ea die sit bannum rescissum, quod Theudisca lingua Herislitz. i. armorum depositio vocatur: vbi depositio pro desertio positum videtur. B. tamen Rhenanus German. lib 3. Deseruisse inquit, exercitum inter capitalia numerabatur. Id flagitiū Franci vocant Herischlitz, quasi dicant exercitus scissionem. Alias Hostenditiæ vocantur. Prat.

HERMÆA siue adespota Græc. sunt res, quas vulgariter espauas nominamus, quæ dominum & assertorem nullum habent. Connan. lib. 3. c. 4. n. 6.

HERMA, sumitur pro lapide, marmore, statua insensili. Et Hermes nuncupatæ sunt statuæ, quæ dimidiatim ad vsq; os phyn effigiabantur, cæterùm fusior & inuulgatior vox effecta est, vt pro integris etiam ab fidei receptæ scriptoribus ponatur. Luciano Hermoglyphos pro marmorio dicitur & statuario. Suidas autumat, quod plurimum Mercurij statuæ delinearētur inde nomen adeptas. Hermei quadrimarmorei & statuis accommodi Ciceroni vocati in epistolis ad Atticum. Appianus in Libyco similiter Hermes intellexit. Satyrus poëta: Truncóque simillimus hermæ. Inde trahitur Hermopolium officina, vbi officinatores statuarum habitant. Galeotus Cie. adfert in medium hæc prodentem de sepulchris Nec hermas os, quos vocant, licebat imponi. Insolens vox, & adulterina tollenda, scribendúmque hermas eos pro virilib. statuis, quæ ad propagandam defuncti memotiam sepulchris erigebātur. De quibus hæc quoque M. Tullius lib. ad Attic. 6. Hermæ tui pentelici cum capitibus æneis, de quibus ad me scripsisti, iam nunc admodum delectant. Solitas Minerue Mercuriq; coniunctas statuas gymnasiis dicari, quas hermathenas Tullius indicat his: quod ad me de hermathena scribis, mihi gratum est, ornamentum Academiæ proprium meæ, quod & hermes commune omnium & Minerua singulare insigne eius gymnasij. Alibi: Et posita ita belle est, vt eorum gymnasium ἑρμαθήνη esse videatur. Io. Bapt. in comment. epist. Sid. Apollinar. ad Apollinar. filium suum lib. 4.

HERMAPHRODITVS, Græcis Androgynus. vtriusq; sexus homo. vide Paul. in l. repetundar. 15. ff. de testib. Vlp. in l. quæritur, 10. ff. de stat. hom. & in l. 6 ff. de lib. & posth. Plin. li. 11. c. 49. Tertul. lib. aduers. Valent. l. Firmic. li. 3. Mathes. c. 6. Eo habitu naturæ Fauorinus Philosophus fertur fuisse. Philost. lib. 1. de vita Sophistarum. Proprie autem Mercurij & Veneris filius fuit: de quo sic Auson.

Mercurio genitore satus, genitore Cythera.
Nominis vt mixti sic corporis Hermaphroditus
Concretus sexu, sed non perfectus vtroque. Prat. ex Briss.

HERMOGENIANI equi in l. vnic. C. de grege dom. ab agitatore sic dicti, vt vult Alc. ex Græco interprete, vel quasi Hermogeni, i. sub Mercurio geniti. Prat.

HERMOGENIANVS. Qui à nobis Hermogenianus, à Lampridio in Alexandro appellatur Hermogenes, & in Papiniani discipulorum numerum refertur: is epitomarum iuris sex libros scripsit, quos sine vllo auctore quidā Saluij Iuliani librorum epitomas esse comminiscuntur. Verum enim licet Hermogenianus, professus fuerit secutum ordinem edicti perpetui, ordinati scilicet à Saluio Iuliano l. 2. ff. de statu homin. quod Iustinianus etiam noster profitetur, non tamē recte inde colligas, eum Iuliani Digestorum epitomas confeciſſe. Scripsit etiam Hermogenianus fideicommissorum libros, nisi mendosa est inscriptio l. quam quod, ff. ad Trebel. quod facile adducor vt credam: Nam possint quidem hæc legis verba Hermogeniani esse aliquo ex ἐπιτομῶν libro. At quæ sequuntur, Vlpiani sunt ex lib. 4 fideicommissorum, ex quo & præcedentes & sequentes leges complures desumptæ sunt, atque ita eam legem in duas esse dividendam & scimus & affirmamus, Cuiac. obseru. lib. 11. c. 27.

HERONES, in l. 31. med. locat. id est, centones: alij tamen aliter legunt, v. Cuiac. 7. obs. 39. Gothof. not. ad d. l. 31. in verb. heronibus.

HERVS familiare Comicis vocabulum, ab Vlpian. expositum, cum ioquit: Legis autem Aquiliæ actio hero competit, hoc est, domino, l. item Mela scribit, §. pen. Spieg.

HESYCHASTÆ qui sint, vide Nou. 5. c. 3. ante fin.

HETEROPLON, lege Amphoteroplon.

HETRVRIA Italiæ prouincia est, ad alteram ripam Tiberis, cū Roma in altera sit, Plinio teste. Huius populi cęteri omnibus obseruantiores erant syderum, & quid quæque prodigia vel portenta significarent, interpretari diligenter solebāt. Proinde Aruspices ex illis peritissimi reputabantur, h. e. qui oues seu victimas in ara diligenter inspicientes, vaticinari solebant, & futura prædicere, à quibus Romani fatidisci discere solebant.

HETRVSA, prodigia, portenta ad Hetruscos & aruspices, si Senatus iusserit, deferunto, ait lex 12. tab. vide in hunc locum, quę doctè annotauit Oldend. c. 6. tit. 1.

HEVRETRA, εὑρήτρα: præmia data iis, qui alienum quid iacens inuenerunt fortuito & domino restituere cupiunt. vide Cuia. 11. obser. 18. item præmia ob indicium furis, Goth. ad l. 43. § 9. de furt.

HEXERIS, Hexerim Liu. lib. 29. intelligit sex ordinum nauem: estque eius crebra mentio apud eundem, vt & lib. 37. Vide Bayfium de re nauali.

H I.

HIACINTHVS, & flos est, & gemma. Huius sit mentio in l. vnic. C. Non lic. in fren. eq. lib. 11. in ea fulgor violaceus dilutus est, auctor Plinius. Prat.

HIBERNO aduerbialiter ponitur in l. vlt. §. pen. ff. quæ in fraud. cred. pro hyberno tempore. In hybernis esse pecora, l. 67. ff. de legat. 3.

HIC, hæc, hoc, & quando demonstrent, & quem alium sensum pariant. Bart. explicat in l. 1. de oper. nou. nunc. & in l. const. C. & in l. Mœuius, §. duobus. de leg. 2. & in l. huiusmodi de verb. oblig. & copiosius in l. 1. §. huius studij, ff. de iust. & iur. Spieg.

HIERAPOLIS nomen est complurium ciuitatum: alia namque est in Asia propriè dicta, alia in Creta, alia in Theutrania, alia in Syria. Vnde Hierapolitani sunt appellati, de quibus Iurisconsi. in l. 1. §. idem Labeo, ff. de aqua cotid. vbi legitur, apud Hierapolitanos fieri aquis calidis irrigationem, Item de pœnis, l. crimen, &c. Nebriss.

HIERARCHIAM orthodoxi Doctores interpreteantur, sacrum illum Principatum, quem Christus instituit. Hunc schismatici & hæretici ab initio semper sibi vendicarunt: vnde toties legimus Christi Ecclesiam per schismata & hæreses, esse exagitatam. Spieg.

HIEROGLYPHICÆ literæ sacræ. Quo nomine dictæ sunt Ægyptiæ, quę notis volucrum, ferarum, aliarumq; rerum prænotatæ erant: de quibus extat elegans opusculum Ori Apollinis Niliaci. Modestino in l. inter eos. Ex quib. caus. maior. Notis scribere, est compendioso scribendi genere excipiendo vtiEos qui notis scribunt acta Præsidum Reipub. causa non abesse, certum est. Spieg. Vide Petrum Crinitum de honesta disciplin. li. 7. c. 2.

HIERONICÆ dicebantur, qui in sacris certaminibus vicissent. Donel. de pignor.

HIEROPHANTÆ sunt, qui in secretiora cuiuscunque religionis mysteria tractant, colenda exhibent, cæterosque mysteriis initiant, de quib. vberius Postellus de magist. Ath. c. 20. Pet. Crinit. lib. 9. de honesta disc. c. 10.

HIEROPHYLAX, sacrorum custos. ἱερὸς enim est sacer, & φύλαξ custos: Latinè Æditus vel Æditimus: Scæuol. in l. annus, 20. §. 1. de ann. legat. quamuis ibid. quidam pro hierophylaci, legant hyerophylaco.

HIEROSIARCHVS is dicitur, qui præpositus rebus sacris fuisset: quasi Princeps sacrorum, ἀπὸ τῶν ἱερῶν, quod est sacrum: ὁ ἀρχὼν, princeps: quasi rerum & sacerdotij caput. Pontificis Maximi proprium esse conuenit. Alexander pro Hierophylace, in iam citata l. Hierosiarcham legit, Gen. Dier. li. 5. c. 17. Spieg.

HILARIA. Turnebus hilaria putat fuisse matris Deūm ferias, quæ principio veris celebrabantur maxima populi lætitia, & nobilissima pompa, quo vis è populo insignia cuiusq; dignitatis mentiente atque simulante libere & impunè, vt internosci magistratus à simulatore plerunque non posset, vt ab Herodiano in Commodo describitur, sed quia in eo tamen Hilariorum nomen desideratur, quod ille non appellauit, suo ex alio scriptore titulo reddendum est. Maximus igitur D. Dionysij interpres de Hilaribus ita scribit: ἑορτὴν πᾶσι ἡμέραν ἐᾶς ἀνυπολόγιστον, ἀδείας λαμπρὰς ἐπαύσω, καὶ μήν ἦσαν ἴδιαι καὶ ἐλαφραὶ, ὡς ὅταν τις ἐγκρυφῇ ἢ ὑὸν σπείρῃ. εἰ δὲ χρείαν καὶ δημοσίαν ἐλαφρὰν ἐπαυσώπτο, ὡς ὅταν βασιλεὺς εὐαγγελίσηται τὰς δημοσίας ἐλαφρίας πυρίζειν, καὶ ἅπαν ἡμῖν τὸ τοιοῦτον φορεῖν ἐξέλῃ, ἀλλὰ καὶ ἡμέραι καὶ θυσίαι καὶ ἐκ τοῦ ἡμέραν διατελοῦντο δημόσιαι. καὶ οἱ πεπαυμένοι ἐπαύοντο καὶ ἐπαίωγον, καὶ οὐ διέχρηας ἀπαύστως διῆγον τὰς ἀνεμβρόμους ἡμέρας τὰς τοιαύτας ἐλαφρίας. διὸ δὲ ἐλαφρὰ ἑορτὴ ἐπὶ δικῇ Ῥωμαίων εἰς πρῶτον τῆς μητρὸς τῶν θεῶν ἀφῖξιν μᾶλλον δὲ ἀναμόνων. ὡς φησι Δημοφίλος ἐν τῷ περὶ τῶν παρ' ἀρχαίοις θυσιῶν. Turn. adu. li. 24. c. 25.

HILARII Arelatensis Episcopi fit mentio in Nou. Theodos. & Valentin. de Episcop. ordinand.

HINC haud rectè ad tempus refertur ab interpretibus, cum aduerbium de loco sit. Eleganter tamē ponitur pro Ex hac causa, iuxta vulgatum illud, Hinc illæ lachrymæ: Sumitur pro Ex hac parte, vt in l. Fulcinius, ff. ex quibus causis in poss. Spi-

Digitized by Google

HINC inde pro vndecunque circumquaque, vox Canonistis familiarior, c. cum tempore, de arbit. c. cum dilecta de rescrip. & alibi sæpè. Prat.

HIPPAGIVS. Alciato idem est qui armiger: vel potius qui equos agit & educit, ab ἵππος & ἄγω Prat.

HIPPAGOGÆ naues: hæ aliter Hippagines vocantur, Polybius ἱππαγὸς vocat De quo genere nauigij vide Bayfium lib. de re nau & Franc Robortell. lib. 1. emend. c. 2.

HIPPOCENTAVRVS est equi stimulator, de quo Instit. de inutil. stipul. in princ. Adducitur pro exemplo rei, quæ in rerum natura non est, nec esse potest, l. 97. ff. de verb. oblig. Briss. Ioann. Bellon. in Etymol.

HIPPOCOMI, stabularij sunt, qui equos curant, ἵππος enim equum significat κομέω, nutrio, curo. Alciat. in l. quoniam, C. de curs. publ. li. 12. Prat.

HIPPODROMVS, vbi equi ad cursum incitantur. Vide Postellum de mag st. Athen. lib. 22.

HIPPONIS Iulianus meminit in l. nauis aduersa tempestate, ad legem Rhod. de iactu. nimirum eius quod Hipponium Straboni est, locorum colonia: quam, vt & Plin. dicit, à Romanis Vibonem, deinde Valentiam appellatam. Vrbs adhuc extat, sinúmque efficit Hipponiatem. Sunt item duo Hippones in Aphrica, Straboni, Melæ, Plinio, Ptolomæo, ab equitibus Græcis dicti: vt Solinus inquit, ἵππος enim equus est Græce. Alter enim est in sinu Hipponensi citra Carthaginem, Diarrhyton dicitur: quod palustri agro situs, à fluore: Plinius. Huius Episcopus fuit diuus Augustinus. Et aliter Hippo regius, vlterius, vlrerius à regibus inhabitatus. Albericus Hippones, ait, nomen est loci. Spieg.

HIRCIS, & Coloritis, vocabulis nihilo sublatis è præfatione Iustiniani, ad Pandectas, tametsi ea interpres pro maximè idoneis enarrauit: germana nobis restituit Politianus. Spieg.

HIRCVS, fœtor est alarum, quem Plinius alarum graueolentiam appellat, & aliquando virus est alarum.

HIRCOSVS is est, cui os ex fœda & detestabili libidine olet, Martialis lib. 12

Hircoso premis osculo.

Et Plautus in Mercatore:

Iam plenus annis animáque fœtida senex hircosus.

Vlpian. in l. qui clauum ff. de ædil. edict. Is cui os oleat an sanus sit, quæritum est. Trebatius ait, non esse morbosum, os alicui olere, veluti hircosum, scrabonem. Hoc. n. ex illuuie oris accidere. Sunt qui eo in loco pro hircosum, lucrosum legi velint, sed ex sola voracitate oris grauis odor non gignitur: quam etiam in leone Aristoteles non ex voracitate manare, sed ἐκ τοῦ ἤθους. Budæus hunc locum aliter explicare conatur, sed perperam. Prat.

HIRCOSI dicuntur, qui oculos transuersos habent, hoc ex visu in nasum propenso. Vnde est illud Virgilij Ecloga 3.

Nouimus & qui te transuersa tuentibus hircis.

Alij, inquit Seruius, legunt hirquis, hi sunt oculorum anguli, vt ait Suet. in vitiis corporalibus, sed Forcarulus vulgari literæ applaudendum censet. nam & tragicè aspicere vitium est, παραλόγως βλέπειν, meminit Erasm. Chilia. 11. refértque ad factum tragœdiæ: alij non malè ad hircinum aspectum etiam, qui is τράγος, hircus est. Forc. Necyom. dial. 88. n. 5.

HIRENARCHA, non habet Græce adspirationẽ. Vide Irenarcha.

HIRRIRE idem est quod ringere teste Pompeio, quod genus vocis est canis rabiosæ. Ab hirrire hirritus, hoc est, stomacho canino rabieque vehementi succensus. Sic enim scribere malim eo Plautino versu: Ego isthæc feci verba vi tua hirrita. Io. Bapt. in comment. epist. Sidon. Apollin. ad Papam. Migetium li. 7.

HIRQVITALLIRE & Hirquitallos veteres dixisse Pœcius testatur, & appellantur hirquitalli ab hircino odore feculento & aliis, quippe qui sub axillarum lacunoso specu & flexili cutis ace feculenta illiberali prouentat, vnde Catullus, Valle sub alarum trux habitare caper. Ouidius. Nec tenet nares virque paterque gregis. Vt Theodorus commodius verterit in Latinum τραγίζειν. Aristotelicam vocem hirquitallire, quam capite Ioan. Bapt. in comment. epist. Sidon. Apollin. ad Vincentium lib. 1.

HISPANIA alia est Transfretana, alia Tingitana, Gothof. ad l. 12. §. 1. C. de offic. præfect. prætor. Afric.

HISPANIÆ fit mentio in l. 63. § vlt. ff. ad l. Falc. & in l. 34. §. 1. ff. de statulib. Hispani sanguinis equi, l. 1. de equis curulib. in C. Theod.

HISTEROLOGIA, h. e conuerso ordine quandoque Iurisconsultus vtitur vt cùm prius determinat secundam quæstionem, quàm primam l. 3. § Labeo. ad inceno. Dicitur etiam. Hysteron proteron ex Alc. & Spieg.

HISTORIA propriè est earum rerum, quib. gerendis interfuerit is qui eas narrat. Vnde nomen habet ἀπὸ τοῦ ἱστορεῖν, quod est videre. Tradunt nostri libros & scripturas in publicam custodiam, rerum gestarum gratia, repositos integram fidẽ habere l. census, ff. de probat. In hoc autem non autem redigi ad letemplenam probationem. Videndi doctores, qui in l. 1. de rebus creditis scribunt. quid sentiendum sit de vetustis Chronicis, & libris. Spieg. Ideo autem historias rerum gestarum ab initio mundi Deus Optim. Max. describi voluit, vt exemplis tandem omnium seculorum ob oculos nobis formam exponeret, secundùm quam delabescente Reipu. statu feliciter reparando deliberaremus. Prat.

HISTRIONES sunt, qui personã agunt in fabulis. Dicti, vt quidam volunt, ab Histro flumine: quemadmodum & Dani, quasi Dacij, à Daco fluuio quia vere serui erant, qui histrionicam faciebant. Quidam autem ab Hetruria Histriones dictos volunt: vbi cum Ludiones primùm vocarentur, quia Thusco vocabulo Hister Ludio vocatur, ideò histriones appellari cœpti sunt. Necesse autem erat, histriones perditissimis fuisse moribus, & deploratæ nequitiæ: cùm in ea ciuitate, puta Romana, pro ciuibus non haberentur: cuius erant tam multa millia hominum flagitiosorum & facinorosorum ciues. Itaque non mirum est illos fuisse notatos infamia, l. 1. & 2. ff. de his, qui notantur infam. Spieg. (lib. 11.

HISTRIONVM meminêre Impp. in l. 4. & 5. C. de spect. & scen.

HISTRIONEM balneatorem facere, abusionis exemplum, relatum ab Vlpiano in l. sed etsi quid, §. 1. ff. de vsufruct. Spieg.

H O.

Hoc anno. Quid hæc sibi velit. vide l. qui hoc anno, ff. de verb. oblig. & l. 1. quod autem, & § item quæsitum, ff. de aqua cotid. Alber.

Hoc est, pro id est. in l cùm hi, § si prætor ff. de transact.

Hoc mihi probatur, Ciceronianum esse Budæus obseruauit.

Hoc similitudinis nota, l qui legatorum, §. si filium. ff. pro hære.

Hoc, hoc modo l qui seruum, ff. de interrog. act.

Hoc amplius, locutio est, ea etiam quæ superius dicta sunt, complectens, vt docet ex Pompo. in l. 54 ff. de leg 3. Si pure inquit tibi legauero, deinde scripsero ita, Hoc amplius si nauis ex Asia venerit, hæres meus ei fundum dato: verius est, eo verbo Amplius superiora repeti. Quod quidem ita est: sed conditionem ad superiora referri exempla subiecta non probant. Hotom.

Hoc pro Huc (quod veteribus in vsu fuisse Seruius in 8. Æneid. notat) legimus in l. 6. ff. de vsu & habitat. Briss. in parerg.

Hoc prætexta, in l. apud eum, ff. li tut. vel cur. pro obtentu siue colore, Spieg.

HODIE, pro quouis tempore huius diei; nec differt, nec conditionem inducit. sed præteritum tempus respicit. l. liber homo, §. 1. de verb. obl. l. prætor, § præterea. de inius. Sic hodie & heri opponuntur in l. 7. §. prætor. ff. de iniuriis. Nec. n. differendæ actionis causa dies incertus adiectus esse videtur, sed idem significat, quod hoc tempore hac tempestate, & nunc, & ita præsens tempus nullã capiens dilationem, l. hodie, ff. de pœn. Sed quoduis potius huius diei tempus notans, l. prætor. §. præterea, ff. de iureiurand. Cicero pro hodie, sic diem hodiernum dixit, vt Græci dicunt, τὴν παροῦσαν ἡμέραν. Canonica decreta, hodiernum diem, donec seculum durat, intelligunt, 11. quæst. 2 nolite. Spieg.

HODIE non retro Vlp. in l. furti ff. de his qui not. infam. Quamuis si iniusta appellatio eius visa sit: hodie notari puto non retro Spieg.

HODIE, i. post eam legem Sive Consl. si hæres, ff. ad SC. Trebell. l. 1. § hodie, ff. si cui plus, quàm per l Falc. Iuris igitur noui significatiua est, vide B Brisson. l. 1. select. antiq. Prat. Adde Cuiac. obser. l 8. c. 5.

HODIERNVS. Vide Modernus.

HOLOBERÆ, seu holoueræ vestes in l. 4. C. de vestib. holobe. lib. 11. Sic. n. legendum Turneb. aduers. li. 1. c. 17. Cuiã ad illum C. locum, & Zonaras & Balsamon docuerunt in 12. can. Conc. Gang. sunt vestes totæ sericeæ Serica. n. veteres dixêre βηρύς. Hinc Zonaras & Balsamon βηρὸς interpretantur σηρικὸν ὑφάσμα. Prat. Quidam legunt

HOLOBRIZÆ vestes, quæ totæ sunt ex obrizo: quod aurum purissimum, & quantumuis coctum non deminuitur, Alc. ad tit. de vestib. holober. Adde Turneb. aduers. 4. c. 18 & Tiraqu. ad l. connub. gl. 1. part. 1.

HOLOGRAPHVM, apud Festum appellarur testamentum totum manu testatoris scriptum, Corras. in Miscel. 18. n. 5. Prat.

HOLOPHANTA, eadem forma dictum qua sycophanta: nam vt hic propriè is dicebatur, qui ob ficus calumniam faceret: sic ille, qui ob omnia homines deferret. Postea holophanta pro omni in re impostore, vel (vt Festus ait) pro eo, qui omnia mentitur. Alij Halaphanta legunt, alij Halopanta leui coniectura moti, cùm ea etiam in Holophanta sit. Prat.

HOLOSERICA vestis l. 1. de expens. ludor. in C. Theod. i. tota serica Vopiscus in Tacito. Holosericam vestem viris omnibus interdixit. Eodem ferè sensu accipe Holouera vestimenta, l. 4. Cod. de vestib. l. 11. Βηρὸς enim & serica idem valere constat. Briss.

HOLVS pro olus contra receptam scribendi consuetudinem aspiratur in l. 1. de vsu & hab.

HOMA-

Digitized by Google

HOMAGIVM ab ὁμὸν Græco verbo descendit, id est, iuro, quia clientes, siue vt dicam, vasalli iurant præstare domino siue patrono sex, tutum, honestum, vtile, incolume, facile, possibile, c. vnic. de form. fidel. Forcat, Necyomantiæ dial. 8. n. 5.

HOMAGII siue hominij nexus (vocabula sunt feudistarum) quo distet à iuramento, vt iidem vocant, fidelitatis, not. in c. ex diligenti. De Simonia. &c. Nimis de iureiur. Spec. de feud. §. Nunc de Homag. Spieg. & Old.

HOMAGIVM est idem quod fidelitas, tamen Spec. eod. tit. in li. de feud ponit illam differentiam, quod Homagium est de his, quæ ad temporalia pertinent: & ideo pro spiritualibus indignum est, & à Romanæ Ecclesiæ consuetudine alienum, vt quis Homagium facere compellatur. Lucius Pontifex de reg. iur. Fidelitas tamen pro spiritualibus præstatur, quia prælati bene præstant fidelitatem, vt in c. antiqua de priuilegiis, vel sic potest describi: Homagium est quædam astrictio seruitutis liberi hominis facta domino per pactionem, vel petitionem, siue stipulationme, promittente libero homine, domino suo fidelitatem, & constituente se hominem vel vasallum suum. Et sic aliquib. partib. hoc modo ille, qui facit homagium coram domino suo flectit genua sua tenendo manus suas coniunctas simpliciter inter manus domini, iusiurandum de fidelitate præstans, & mutuo se in signum fidelitatis osculantur. Cuius forma ponitur in lib. feud. de nou. si for. c. Est & alia, post rubr. illam, de for. fidelitatis. Ad idem facit de iureiu. c. Ego enim, & 63. distin. Cum duo. Et Hostien. ponit eam in sum. de feu. § Quid sit fidelitas, & qualiter sit facienda. Ex dictis Homagium describi potest secundum formam. Est quando aliquis flexis genibus, iunctis manib. in manus domini positis aliquid promittit; quod pro spiritualibus fieri non debet, de quo vide cap. veniens, de simon. ca ex diligenti. de excess. prælat. c. graue, de re iud. c. fin ex Spieg & Old.

HOMAGIVM seu Hominium (vox. n. communior est) veneratio est (si vim verbi proprie strictæque considerabimus) quam vasallus patrono propter beneficium acceptum tribuit, cum se eo nomine hominem, id est clientem ipsius, fore profitetur: quæ veneratio plane seruilis fuit: Itaque quod in lib. feud. 2. tit. 5. sic concipitur Ego iuro quod ero fidelis ei, vt vasallus domino. Apud Aimonium lib. 5. c. 24. ita concipitur: Ego Hitmannus à modo & deinceps domino seniori meo Carolo Regi sic fidelis & obediens ero, sicut homo suo seniori. Admonendi autem sumus hominium plerunque generaliter accipi pro fœdere: tresq; ipsius species constitui: Obsequiale, Feudale, & Sociale. Obsequiale est veneratio cum promissione obsequij & operæ militaris: Feudale est veneratio cum promissione fidelis & grati animi ob beneficium acceptum, sine vllius operæ obligatione: cuiusmodi pleraq; sunt quæ Franco galliæ morib. præstantur. Sociale vero non veneratio est, sed fœdus, quo quis se alterius beneuolentiam comiter obseruaturum promittit. Itaque improprie & abusiue hominium appellatur: cum is qui necessitudinem illam contrahit, non se hominem clientem, sed amicum simpliciter fore profiteatur. Ex quibus intelligi potest, primùm duas illa superiores species commodius ita nominari posse, vt aliud dicatur militare, quoniam operæ militaris obligationem continet: Aliud priuatum, quoniam à cuiusuis ordinis & conditionis hominibus præstatur. tertiam autem illam hominij speciem: iusiurandum dicemus esse fidelitatis, quod sine hominio sit. Horum hæc sunt exempla: Radeuicus lib. 2. in cap. Adriani Papæ, de concordia inter ipsum & Imp. Frider. primum. Episcopus Italiæ inquit, solum sacramentum fidelitatis sine hominio facere debere domino Imp. id est, sine personarũ subiectione. Sigeb. in Chron. ann. 176. Rex Scotiæ pacificatus est cum rege Angliæ, hoc modo: Facit homagiũ ei de omni terra sua. Et mox; & concessit ei, vt omnes episcopi & Abbates hoc idem facerent. Episcopi vero & Abbates homagium non fecerunt, sed sacramento se constrinxerunt hoc obseruaturos &c. Hominij autem vel iusiurandi fidelitatis formulam habes quidem lib. feud. 2. tit. 5. sed ita stolide atq; barbarice à feudistis concepta est, vt eius lectores pudeat. Iurat e. vasallus se domino ita fidelẽ fore, vt vasalli suis dominis esse solent. Quid igitur si iura clientelæ vasallus ignoret? quæ tam multa sunt, vt amplius 20. admittendi feudi causæ numerentur. Itaq. quam Carolus Magnus imperio suo subiectis formulam imposuit, vide li. Fran. legis 4 tit. 46. Item aliam Imp. Frid. l. quam Italiæ ciuitatibus, cũ Romam infestis signis proficisceretur, præscripsit. Nota autem hæc erat hominij, vt dextras tantùm in fœdere ib. iungerent: plerumque etiam vt dextris auersis osculum præberent: interdum vt ambas manus vinctas patrono cõtrectãdas præberent, supplicium & deditionum more, qui velatas manus porrigebant, ex Hot. c. 24. disp. feud. Sunt qui triplici illi diuisioni quartum aliquod hominium vadicum addant: cum quis patrono ab hostib. capto tenetur se vadem & obsidem ipsius præstare: velut (inquit Butelerius) cum rege Iohanne ab Anglis capto, Barones Franciæ complures coacti sunt vades se pro eo præbere. Cic. tamen Phi. 12. Quod si in bello (inquit) dari vicarij solerent, libenter me, vt Dominus Brutus emitteretur, pro illo includi paterer. Verum autem proprium atque feudum est, cuius causa fidelitas iuratur, & militaris opera obligatur, vt idem Hot. obseruauit in tract. de verb. feu. Addam autem ex Spec. de homagio quædam, etsi ad feudum referri possint. ex Prat.

HOMAGIVM est multiplex secundum Spec. vbi supra quoddam est ligium, quoddam est non ligium, quoddam ed. ctale, quoddam decretale, &c. Spieg. Old. Prat.

HOMAGIVM Decretale est, cum hæres hominis mei, qui illo feudo ex consuetudine posset infeudari, & per consequens in Homagium succedere: debet infrà certum tempus me in dominum agnoscere, & fidelitatem mihi præstare, & ego teneor cum ratione talis feudi in hominem recipere: & in recipiendo videor ipsi ius feudi decernere, propter quod dici potest Homagium decretale: sicut etiam bonorum possessio decretalis: & quod ius mihi tribuit, sicut & talis bonorum possessio l. Si nullus sit proximior. et ideo in curia Franciæ semper recipiuntur fidelitates & homagia alterius saluo iure. Quod autem in Italia & alibi vocatur Vasallitium, in Francia vocatur Homagium, &c. etiam dicitur homagium, c. Veritatis, de iurei. Differunt tamen, quia homagium est, quando iuratur alicui fidelitas, nemine excepto. Sed Vasallitium superiore excepto, scilicet Imperatore. De hoc opt. gl. in verbo, homóque ligius. clem. Pastoralis de re iud. Vbi etiam dicitur, quod quis non potest esse ligius duorum, sed bene ligius vnius, vt Vasallus alterius, vel vasallus plurium & sic homagium dici potest hominis ligium; Spieg Old. Prat.

HOMAGIVN edictale est, sicut possessio bonorum edictalis. Vnde secundum Specul. ibid. homagium edictale siue hæreditarium est, quod quis habet eo ipso, quod adit hæreditatem hominis mei, personam eius repræsentat, & videtur hominis homagium subiisse, & tale homagium potest finiri tempore si domino placebit: quia si domino non placerer, non finiretur etiamsi vasallus vellet bonis feudalibus cedere, imo ageret contra ipsum, vt eum in dominum agnoscetet: & hoc ex contumelia sua, vnde puniri debet, ne inuitus consequatur immunitatem, quod esse non debet, pro quo ff. de neg. gest. l. Sine hæreditaria. et ideo possum eum cogere, vt subeat Homagium decretale, & etiam quod plus tribuat ei in effectu, quam edictale. Spieg. Old. Prat.

HOMAGIVM Ligium est secundum Spec. ibid. quod fit Imp. vel regi nullius alterius fidelitate salua. Illud autem, quod fit aliis non dicitur ligium, quia fit vel iteratur salua imperatoria vel regia fidelitate. Multi enim putant homagium ligium esse, quando vasallus mittit manus suas inter manus domini & sibi homagium facit, & fidelitatem promittit, & ab eo ad osculum recipitur, quod non est verum: vt etiam ibid. dicit. Spec. Sed vt ipse dicit: tunc alij ponunt, quod duplex est homagiũ. Homagium ligium, in quo nullus recipitur, quantum ad verba, sed quantum ad mentem. et aliqui, qui supremam & generalem habent authoritatem & iurisdictionem, puta Imperator vel rex, intelliguntur excepti, &c. Item vbi ponitur ligium supra & infra, habent aliqui lagium. Spieg. & Old.

HOMAGIVM non ligium est, quando aliquid excipitur, puta, facio tibi homagium excepta fidelitate, ad quam domino meo tali ligio teneor, vel saluo quod possum cum voluero dominum ligium mihi constituere: vel saluo quod nolo tibi talem iurare. Sed dictum primum est verius secundum Spec. licet hoc vltimo designatum communis vsus approbet. Et secundum vltimum modum sequitur per totum, & illo vtitur Specul. de homagio ligio. Spieg. & Old.

HOMERVS omnis doctrinæ parens appellatur. Iust. in § fin. in procem. ff. Vnde non immerito sententias suas confirmant Iureconsulti eius autoritate in variis ff. locis, l 1 ff. de contrah. empt. l. 65. § pecoribus, ff. de legat. 3. l. 4. § gradus, ff. de grad. & affin. l 16 § vlt. ff. de pœn. l. 236 ff. de verb. sign. l. 9. §, 1. ff. de supel. legat. Hinc cum poetam dicimus nec addimus nomen, subauditur apud Græcos egregius Homerus, § sed ius quidem Instit. de iure nat. Gent. & Ciu.

HOMICIDA quis, vide in lege Dei. tit. 1. Qui hominem non occidit sed vulnerauit vt occidat, pro homicida damnandum. l. 1. § Diuus ff. ad leg. Corn. de Sicariis. Briss.

HOMICIDIVM proprie est, cum homo cæditur, hoc est, occiditur, à cæde enim deriuatur, vt Albericus voluit, citans leg ita vulneratus in prin. ibi, adhibita manu ff ad legem Aquil. At DOMINVS in Euangelio, omnem iniquum modum ad nocendum fratri, homicidium appellat, eodem teste. Cæterum homicidij reus olim adeo erat abominandus, vt arceretur sacris & foro, quoad iudiciũ peractũ esset. Hodie patent iis, quos constat esse in reatu cædis, vel cõpla, vel loca, quæ ius vt aiunt, asyli à principib sed nescio quam iuste ad hanc criminis speciẽ impetrarũt. Equidem puto, nec sanctiores aras tueri debere, qui prudentes necẽ humanã admiscerit cũ hominẽ homini insidiari, nefas esse censuerit Flor. in l. vt vim ff de iust. & iur. Spi. est autem homicidiũ duplex: voluntariũ & casuale, vt pa-

Digitized by Google

tet ex rub.de homic.casuar. & volunt. extra. Io. Bello. etym.

HOMINEM pignerari quid sit,docte explicat Budæus in poster. annot. improbatq; quod iuris interpretes maluerint Repressalias dicere,quum Latine Pignerationes vocentur.c.vnic.de iniur.lib.6.Spieg.

HOMINES sacros vocarunt antiqui morti destinatos, vt refert Connan.lib.1.c 1.n.5.

HOMINES sub fideiussore facti dicuntur Græco modo, qui satisdare iudicio sisti promiserunt, vt reus sub custodia officij factus, vide l.1.ff.ad Turpil. Gothof. ad l.2.§.2.ff. de custod. exhib.reor.ex Cuiac.obseru.lib.8.cap.30.

HOMINES manus mortuæ plurimi in nonnullis Galliæ prouinciis,vt in Auernia,Burgundia, Campania, & in agro Rebæsio Meldensis diœcesis habentur, tanta similitudine iuris, adscriptitiis colonis coniuncti,vt prope iidem esse videantur. Non enim serui sunt omnino, sed in territorio domini sunt tanquam alligati,non habentes demigrandi potestatem. Itaque serui corporis & prosecutionis vulgo dicuntur; quod si fugerint,potest eos persequi dominus & capere. Tributum autem isti & nonnullas alias commoditates domino præstant, in quibus hæc maxima, quod ipsis vita functis sine sobole succedit dominus,vel ex toto vel ex parte. vide de his late Connan.lib.2.c.10.num.3

HOMINIS appellatione quando contineatur infans, & quando non,vide Gothofr.ad l.8.C.ad l.Cornel.de sicar.

HOMINIS nomen vnũ nobis natura dedit. Omnes.n. homines appellamur. Iure gentiũ tria esse hominum genera cœperũt. Sunt enim liberi: & qui iis opponuntur serui Est & tertium genus libertinorum,id est, eorum qui serui esse desierunt, author Theophil. Hominis appellatione, tam fœminam,quam masculum contineri ait Gaius in l.152.de verb.sign Quod dictum ad naturam humani generis referendum est Nam illud constat,vt attestatur Alciatus,cum hominem dicimus,quemcunque contineri, non solum siue masculus, siue fœmina sit, sed siue liber,siue seruus,siue pubes,siue impubes,l.3.§.1.de lib. hom.exhibend. Tamesi regulæ triuiales affirment esse communis generis; nusquam tamen legitur iunctum cum adiectiuo: neque de muliere separatim quisquam dixerit, Homo pulchra,teste Glareano. Quod Sulpitius ad Ciceronem scribens,ait: Quoniam homo nata erat:eadem ratione dici poterat.Ea nata erat animal,hoc est,cõditione mortali. Sed Alciatus allata Caij verba,in suis comment.ad tit.de verb.sign. explicans:Non ait generis communis sed commune nomen est: & tam masculum,quam fœminam continet: idque exemplo Græci sermonis,ἄνθρωπος. Nam & Hebræi Adam, quo nomine terra natum hominem significant, ad vtrumque sexum referunt,vt habetur,apud Moſen:Creauit eos,& benedixit illis, & vocauit nomen eorum Adam. Dicitur autem homo siue ab humo,siue à concordia,ἀπὸ τῆς ὁμονοίας.quod nullum animal sit socialius. Itaque vbi non est mutua charitas, ac societas amica,ibi non sunt homines. Et hinc apparet, Legem quæ de hominib.loquitur,etiam de fœminis accipendam esse,& quidem proprie,l.1.de verb.sign. Quod arbitratur Bart. etiam, si articulus Quis, præponatur. Verum Alciatus dubitat, motus exemplo Græcorũ,qui per articulos,ὁ ἡ, sexum distinguunt. Attamen hominem dici eum,qui in vtero est,Lex vetat,l.9.ff. ad leg.Aqu.l.cum inter.de fid.lib.iubens expectari,postquam natus est,& in terram ceciderit.Quæ verba venuste interpretatur Alciatus,in l.hominis,de verb.sign.Spieg.

HOMINIS legatum, orationis compendio singulos homines complectitur,l.Mæuius,§.duorum,de leg.2.Spieg.

HOMINVM appellatione continentur in libris nostris procuratores prædiorum, arctores, clientes, custodes, conductores, Emphyteuticarij,chartularij,à Græcis παροικοῦντες & διμοιροῦντες dicti,l.4.C.dignit.l.1.C.de cond. & proc. præd. fisc.l.2.C. de episc. & cler. l.1. C. de commer. Continentur & vasalli. Cuiac.obseruat.lib.8.c.14.Prat. (minum.

HOMINVM causa omne ius constitutum est l. 2. ff. de statu ho-

HOMINVM gratia, omnes fructus rerum natura comparauit,l. 28.ff.de vsuris.

HOMINIVM dixit Helmodius, quod certe venustius est, quam Homagium.Cuiac.obseru.lib.8.cap.14.& in l.Senatorum, de dign.C lib.12.

HOMO à Philosophis dialectice definitur,quod sit substantia viuens,sentiens, animata, rationalis, corporea, mortalis,capax risus, & artium, vt annotauit Taboëtius in topico militiæ for.& leg.discip.

HOMO homini Deus.Homo enim conditus est, vt cæteros homines pro virili tueatur, ac iuuet Hinc & illa lex naturæ extitit:Quæ vultis,vt vobis faciant homines, vos quoque facite illis. Hominem ergo homini insidiari nefas est,l. 3. ff. de iustit. & iure. Antiquitas nihil aliud existimabat esse Deum, quam prodesse mortalibus. Vnde frugum, vini, legum autores, & quicunque ad vitæ commoditatem aliquid attulissent, eos pro diis habebat. Itaque naturali obligatione, tametsi ciuili non debent, potentium esse tueri tenuiores aduersus iniurias diuitum, largiri egentibus. Vide Erasmum in Chilia. dibus.

HOMO in sacra Scriptura apud Hebræos aliter ENOS, aliter ADAM appellatur. Sed proprie ENOS eum esse volunt,qui recta ratione præditus, veri DEI cognitionem habeat, quem Latini verum hominem interpretantur, & pium ac religionis amantem. At vero nomine ADAM, vniuersam hominum generationem comprehendunt:& tam viro quam fœminæ conuenit ac commune est:quod terra natum significat.Quemadmodum igitur homo apud Latinos propria verbi significatione masculum simul & fœminam complectitur, sic etiam Adam apud Hebræos ad vtrumque sexum commune est nomen,vt videre est ex cap 5.Geneseos.Masculum & fœminam creauit eos,& benedixit illis:& vocauit nomen eorum Adam. Cum Plin.lib.6.natural.hist. & Cic.in Tusc. quæst. ac reliqui philosophi scripserunt omnia hominis causa naturam genuisse, intellexerunt tam marem,quam fœminam: quod dubitari non solet.Cic.lib.1. de legib.animal hoc prouidum, sagax, multiplex, acutum, memor, plenum rationis & consilij, quem vocamus hominem, præclara quædam conditione generatũ esse assumo,&c.Hanc vocem Homo sub vtroque sexu enunciauit Cicer. Tam est enim capax rationis & consilij mulier quam vir.Brech.in l.hominis,in tit de verb.& rer sign.

HOMO censetur,si non integrum animal editum sit, enm spiritu tamen l.quod dicitur,ff.de liber.& posth.Prat.

HOMO debilitatus,vel vulneratus,l.non solum, ff de rei vindic. Homo verberatus,eod.l.item si homines tenuis vitæ Iurisc. in l.illicitas,de offi præsid. eleganter vocat quibus tenuis est res familiaris,angusta.Spieg.

HOMO honestioris loci apud Vlpian.in l.cum hi, §.sane si is, de

HOMO vitæ emendationis l.11 ff de dolo malo. (transact.

HOMO in fructu hominis esse non potest,Adi Vlp.l.vetus ff de vsufruct § in peculum.Instit.de rer. diuis. Spieg. (ager.Spi.

HOMO prouincialis,vide §. apud Labeonem, l.hæres.§. vbi quis

HOMO nimium securus & deperditus l 3.ff de iur.& facti ignor.

HOMO RVSTICANVS,l vlt.ff.de doli except.Brisſ.

HOMO legius vel ligius secundum Speculatorem dicitur, quasi domino suo ligatus,vel quasi legalitatem cõtinens.Vnde rex Siciliæ est homo ligius Romani iudicis,vt in Clementin pastoralis,de rei iud.præalleg. post medium,in §.rursus, Vbi gl. not.& omnis homo ligius est vasallus,& non contra. Prat.

HOMOLOGARE,hoc est,confiteri, adsentire. Homologia,confessio,adsensus,l. ne in arbitris,ff de arb. corrupte enim emologare legitur pro eo, quod est subscribere arbitri sententiæ, scilicet eam placere subscribenti.Prat.

HOMOLOGARE dictio Græca est: apud nos confirmare vel laudare, interpretari potest. Quo verbo vtebantur antiqui,cum populo aliquid interrogante senatus auctoritas requirebatur. Senatores enim homologare, id est, confirmare dicebantur. Hodie vero cum arbitri sententia à partibus acceptatur, homologatum dicimus. De hoc verbo mentio habetur post authent.decernimus,C.de arbitris: vbi emologare scriptum inuenies nullo sensu. Et ita etiam mendose protulit Albericus in dictionario suo in verbo Emologo,& Bald.in titul.de pace Constan.§.sententiæ quoque, et in consil.343.Fuit factum, ad fin.in 3.lib.& vbique hodie passim omnes pronunciant. Habetque homologatio effectum, vt laudum vim transactionis per omnia obtineat:vt per D.c.conf.198.& pro tenui in 3.col. vbi citat Anch.& Io.Bapt.Cacialup.idem tenentes.Cotta.

HOMOLOGVS colonus,l.fin.C.The.de patroc. vic. id est,dedititius Hinc homologum quidam eundem esse volunt, quem & vasallum ligium.Inepte autem,qui à dictione homo compositum volunt. Alij volunt homologos pro dedititiis poni,qui apud Romanos non modo in fide, sed & in ditione ac potestate populi Romani essent.Prat.

HOMOVSION, vocabulum apud Iustin.in l 4.Cod.de Sum. trini. consubstantiale Latinis est: quod in filio Arrius, in Spiritu sancto Macedonius negabat. At Nestorius, CHRISTVM filium Mariæ hominem tantum credidit,superuenisseque deinde in eum diuinitatem: quibus non minus deteriora prodidit Eutyches,qui Christo diuinam solum naturam asseruit. Quapropter Arrius Nicena, Macedonius Constantinopolit. Nestorius Ephesia, Eutyche Chalcedonica synodo condemnati sunt,c.sunt igitur 15.distin. & 35.quæst.3.c.quidem. Spieg Ad nomen autem ὁμοούσιον quod attinet, Athanasio teste,nõ quidem id in noui ac veteris Testamenti voluminib. inuenitur. Sed res antiqua nouum nomen accepit:non autem vocabulo nouo,nouæ rei virtus accessit. Disciplinæ enim Ecclesiasticæ moris est,propter hæretico. significantius rerum naturas hoc pacto exprimere, quæ tamen existentium causarum veritatibus congruant:& quæ magis eadem antiquitus fuisse demonstrent,non ortus insinuent nouitatem.Quod probat ab exemplo nominis (Christianus) cum antea discipuli vocarentur credentes postea ad plenitudinem nominis exprimendam,& propter differentiam alterius cuiusquam sectarij discipulos Christianos dictos esse: de q are latius Vig lius Martyr in

disput.

Digitized by Google

disput. sua inter Sabellium, Photinum, Arrium, & Athanasium, de Christo, &c.

HONESTA ea interpretatur Bart. in l. 1. C. de dignit. lib. 12. quæ ab honestis personis geruntur. Prat.

HONESTÆ matresfam. matronæve intelliguntur, quę nullo vnquam probro se commacularunt, l. 42. ff. de rit. nupt. l. 1. §. & notandum, ff. de vent. inspic. Honestæ personæ, item quæ viles habendæ sint, tradit Alc. in l. mercis, de verb. sign.

HONESTAS iustitiæ publicæ, id est, constitutiones Ecclesiæ factæ propter honestatem publicam, cap. ad audientiam, & cap. sponsam, de sponsal. & matrim. Prat.

HONESTATIS ratio non patitur fiscum retractare, quod semel vendidit. l. vlt. C. ne fiscus rem quam vendidit euin. lib. 10.

HONESTATIS rationem semper habere oportet: Nam secundum vitæ honestatem crescit aut minuitur æstimatio iniuriæ, §. sed pœna, Instit. de iniuriis.

HONESTE, id est, sine turpitudine l. 16. coniuncta l. 38. ff. de operis libertorum. Briss.

HONESTVM à licito separatur, l. 1. de iust. & iur. l. 42. ff. de ritu nup. non enim omne quod licet, honestum est, l. 144. ff. de regulis iur. Prat.

HONESTVS, qui nihil turpitudinis habet. Isidor. Honestus quandoque locupletem, & in aliqua dignitate positum significat, atque humili & egeno opponitur, vt testatur Ascon. in Verr. 3. Vlp. in l. 52. §. 15. ff. de furt. Cum Titio honesto viro pecuniam credere vellem, subiecisti alium Titium egenum. Sic l. cum hi, §. si in annos, ff. de transact. & l. 38. §. qui nondum, de pœnis. His inferiores vocantur humiliores, d. l. 38. & l. 1. C. de desert. mediocris loci Prat.

HONESTVS, & plebeius: Honestiores & humiliores: Honestiores & tenuiores, Honestiore & humiliore loco positi, opponuntur in iure nostro, l. 1. §. vlt. ff. de effract. l. 38. §. nondum, ff. de pœn. l. 28 §. non omnes. ff. eod. l. 3. §. nondū, ff. de pœn. l. 28. §. non omnes, & ff. eod. l. 3. §. legis. ff. ad leg. Cor. de sicar. Briss.

HONOR seu honos, inquit Varro lib. 4. ling. Lat. ab honesto onere. Itaq; honestus dicitur, quod oneratus est, dictū onus est vt honos, qui sustinet Remp. Sunt tamen qui deducunt à prisco ὀνὴ vnde ὀνινημὶ, vt ab ὠνὲ factū ὠνεῖσθαι, & veteres Onor scripsisse testantur. Onus autem ab ὄν & Græcorum tractū, qui ab aliqua ratione æstumnosum illud animal ita vocarunt. Prat.

HONOR pro dignitate apud Caium, in l. nuper. de donat. inter vir. & vxor. Proprie reuerentia est, quam alicui exhibemus in virtutis testimonium.

HONOR est prærogatiua quædam ex vitæ morumque probitate, & quandoque ex fortuna causata: qua quis à vilibus personis simplicibusque plebeis distinguitur. Sebastian. Med. in tract. de definit. part. 2.

HONOR aliquando sumitur pro honorario dono & remuneratione, l. si remunerandi, 6. in pr. ff. mand. Si remunerandi gratia honor interuenerit, id est, si honorarium aliquod datum fuerit. Hinc apud Cicer. Honos alit artes: & Virg. lib. 5. Ipsis præcipue ductoribus addit honores. Prat.

HONOR pro magistratu ponitur nonnunquam, vt apud Iuuen. Nunc cum summus honos finito computet anno; Sportula quid referat, &c. Connan. lib. 1. c 15. n. 1.

HONOR pro præmio, & vt vulgo appellant. arra. in l. 1. §. proinde ff. de var. cognit.

HONOR ciuitatis, quo in ornatu situs sit, ICtus ostendit in l. ciuitatibus, in fin. de leg. 1. Spieg.

HONOR municipalis, est administratio Reipub. cum dignitatis gradu siue cum sumptu, siue sine sumptu contingens, l. honor ff. de mun. & hon. Erant in hoc genere decurionatus, duumuiratus, ædilitas, & ceteræ dignitates, l. 17. §. is qui ff. de decu. l. 12. ff. de mun. & honor. l. 5. de vacat. muner. l. 12. Cod. de iis, qui sponte mun. publ. lib. 10. Prat.

HONOR prætoris, pro magistratu, apud Pompon. de orig. iur. l. 2. §. eodem tempore, §. prætorum quoque, Instit de iur natur. gen. Quia magistratui inest dignitas: rursus dignitatem sequitur honor. teste Callistraro. ff. de muner. & hono. Spieg.

HONORARI est præmio aliquo adfici: honos enim plerumq; præmium est, apud Vlp. in l. 1. §. 5. ff. de postul. Nisi in arena passi sunt honorari: licet Accurs. male hic legat onerari. Prat.

HONORARIA pœna, id est, quam prætor introduxit atq; constituit. Inst. §. 6. de iniur. Sed pœna quidem iniuriæ, quæ à leg. 12. tab. introducta est, in desuetudinem abiit: quam autem prætores introduxerunt, quæ etiam Honoraria appellatur, in iudiciis frequentatur. Hot. ex Connan. lib. 7. c. 14. n. 5.

HONORARIA arbitria, apud Cic. in orat. pro. Q Rosc. Com. Briss.

HONORARIA præfectura dicitur, quoties aliquis codicillos accipit ab Imp. quibus ei dignitas præstatur, quasi prætorij præfectus fuisset, siue magister militum. Got. ad Nou. 70. in præf.

HONORARIA actio à prætore introducta est, & ab honore prætori delato nomen accepit. Nam cum (vt Pompon. auctor est, l. 2. de orig. iur.) Consules bellis finitimis à iure dicendo, cui præerant, auocarentur, ita vt in ciuitate inde aliquo opus esset, qui populi controuersias dirimeret: pactū est, vt prætores duo crearentur. Vrbanus primum, qui in vrbe tantum & inter ciues Romanos ius diceret; peregrinus deinde alius, qui inter extraneos iura reddebat. Et his sane data est potestas adiuuandi, supplendi atque corrigendi Ius ciuile, prout publice interesse videbant, l. ius autem ciuile, ff. de iust. & iure. Et hic honos prætori semper habitus est, vt eius edictis pro publico iure vteretur. Quapropter etiam veluti per ἀντονομασίαν ab honore, quo regiis pene insignibus & apparatu ferme consulari, Lictoribus sex, sella curruli & trabea, prætores supra cæteros iudices fungebantur, ea auctoritas eorum edictis attributa, est, vt ius honorarium dici cœperit, Zasius in d. l. 2. atque de hinc in factum actio honoraria dicta est, quam à prætore introductam esse constat, l. 39. ff. de nox. act. l. 11. ff. de fideiuss. Peckius Comm. l. 2. §. honoraria, nu. 1. ff. nautæ caup. stab.

HONORARIÆ obligationes, quas prætor edicto suo instituit, l. obligamur, 52. ff. de obligat. vbi Modestin. ait, iure honorario nos obligari, ex his quæ edicto perpetuo vel magistratu fieri præcipiuntur, vel vetantur, à ciuilibus & naturalibus separantur l. 5. ff de pignor. l. 1. §. vlt. ff. de Nou. §. 1. Inst. de oblig. Hot. Prat. Briss.

HONORARIÆ hæreditates, vid. l. 1. in fine, C. de secundis nuptiis.

HONORARII successores dicuntur, qui & bonorum possessores Iustin §. 1. de bon. poss. Quos autem solus vocat prætor ad hereditatem, hęredes quidem iure non fiunt: nam prætor hęredem facere non potest: per legem enim tantum, vel similem iuris constitutionem hęredes fiunt, veluti per Senatusconsc. & constitutiones principales, sed quum eis prętor dat bonorum possessionem, loco hęredum constituuntur, & vocantur bonorum possessores. Vlp. l 9. §. 5. ff. de inter. act. Quæ obtinere debent non solum in hæredibus, sed etiam in honorariis successoribus. Sic in l. 1. §. non solum, ff. vt legat. nom. l. 10. ff. ad Velleian. l. 7. ff. de publ. Hot. Prat.

HONORARII. Nouella Valentiniani, quæ fuit inscripta, De honoratis, & quis præferatur in gradu, quinque facit virorum illustrium gradus. Primus est eorum, qui vere illustrem dignitatem gesserunt, Secundus est vacantium præsentium in comitatu Principis. Tertius vacantium absentium. Quartus honorariorum pręsentium. Quintus honorariorum absentiū. Differentiam facit inter vacantes & honorarios, sicut & l. 9 de metat. C. l. 2. inter eos, quib. illustratus sub cingulo, & quibus citra cingulum delatus est, & in integra Nou. The. de metatis quam habemus: licet, inquit, vacantis militiæ cingulæ vtantur, vel honorariæ prærogatiuæ potiantur insignibus, & paulo post. Illustrem dignitatē inter vacantes vel honorarios consecutus. Vacantes ζωστοὶ sunt. Honorarij ἄζωστοι cum cingulo defertur plerunque iis, quibus merito antegestæ administrationis defertur: vt primicerius notariorum peracta administratione fit magister officiorū vacans, primicerius domesticorum tribunus vacans, & ita apud Vegetium vicarios comites tribunos vacantes accipere oportet, & in C. Theod. tit. de comit vacant, & apud Ammian. sæpe li. 16. 18 31. Idem adscriptitij dicuntur, Trebell. in Balista: Gaudens quod eius consilio nullum adscriptitium, i. vacantem haberet Lampridius in Alexand. Ne quem adscriptitium, id est, vacantiū haberet, vbi vulgò malè vagantium. Dicuntur & allecti, & inter agentes in prima & secunda constitutione de faciendo & confirmando Codice, & in l. vlt. C. Theod. de honor. in qua ita est: Ne quis sibi expetat siue imaginarios, siue inter agentes codicillos acceperit, vt ei, qui egerit ratione temporis præferatur. Et in l. 5. C. de metat. vbi pro iter agens legendū inter agens, vel inter agentes, & in l. 1. C. de silent. Ab his honorarij siue imaginarij, vt dixit, longè sunt diuersi. Hi nullum cingulū gestant, nullo merito antegestæ administrationis hunc honorem cōsequuntur, sed solo codicillorum principalium beneficio, l. 3. C. vbi Senat. vel clar. l. 1. C. Theo. qui à præb. tyr. vbi quod ait, vel qui honorariorum est definitio, Nou. 70. cuius generis etiam Pontifices & Augures, & quindecim viros sacris faciendis Seuerum fecisse memoriæ proditum est. Præterea vacantibus datas annonas Lampridius significat, quas nullum honorarium constat habuisse. Itaque vacantes honorariis optimo iure præferuntur. Non tamen omnibus. His namque qui simili dignitate ornati sunt, procul dubio præferuntur, veluti præfectorius vacans præfectorio honorario, quæstorius vocās quæstorio honorario. His autem qui ampliori dignitate præditi sunt, non præferuntur, veluti quæstorius vacans non præfertur præfectorio honorario, comes vocans non præfertur quæstorio vel exmagistro honorario, denique vacantes omnib. honorariis non præferuntur. At administratores omnib. vacantibus, omnibus honorariis præferuntur. Et illustribus administratoribus adnumerantur vacantes, qui non sunt ociosi. sed ordinariam dignitatem aliquam gerunt, veluti Germanus magister militū vacans contra Wandalos dux magnæ classe missus à Theodosio, iam non pro vacante illustri, sed pro administratore habetur. Ducatus ipse est ordinarius, id est clarissimus vel perfectissimus. Cuiac. l. 1. de primicerio & secundicerio, & notariis, C. lib. 10.

Digitized by Google

HONORARII tutores. Qui ſint honorarij tutores ex Vlp. in l. 5. §. 1. de adminiſt. tutor. ff. iis verbis intelligere licet: Si parens vel pater, qui in poteſtate habet, deſtinauit teſtamento, quis tutorum tutelam generat, illum debere gerere prætor putauit, meritoque patris fiatur voluntati: qui vtique filio recte proſpexit, tantundem prætor fecit, & de iis, quos parens deſtinauit teſtamento, aut confirmauit, vt ſi parens quem velit tutelam adminiſtrare, declarauerit, ille ſolus adminiſtret. Cæteri igitur tutores non adminiſtrabunt, ſed erunt ij, quos vulgo honorarios appellamus. Nec quiſquam puter, ad hos periculum nullum redundare. Conſtat enim hos quoque, excuſſis prius facultatibus eius, qui geſſit, conueniri oportere. Dati ſunt enim quaſi obſeruatores actus eius & cuſtodes: imputabiturq; eis quandoque, cur ſi male eum conuerſari videbant, ſuſpectum non fecerint. Aſſidue igitur, & rationem ab eo exigere eos oportet, & ſolicite curare, qualiter conuerſetur: & ſi pecunia ſit, quæ deponi poſſit, curare vt deponat ad prædiorum comparationem. Blandiuntur enim ſibi, qui putant honorarios tutores omnino non teneri.

HONORARIVM eſt, quod magiſtratib. aut eorum miniſtris ſoluitur honoris potius quam neceſſitatis cauſa, vnde etiam nomen habet, nec exigi debet aut peti, ſed accipi ſi offeratur. Connan. lib. 4. c. 15 num. 7. dicitur enim proprie honorarium, quod ad honorem pertinet.

HONORARIOS ludos appellamus liberalia. Aldobrand.

HONORARIVM ius antiqui appellabant, quod ex edicti prætorum deſcendit: ſicque, vt Papia. ſcribit, ad honorem prætorum nominatum: Pomponius, quod ab honore prætoris venerat, l. 7. in fin. ff. de iuſt. & iur. l. 2. §. eod. temp. de orig. iur. vel vt inquit Iuſtin. §. prætorii. Inſtit. de iure nat. quod honores generum, id eſt, magiſtratus honorem huic iuri dederunt. Prat.

HONORARIVM eſt merces, quæ Aduocatis, Iureconſ. Medicis, liberalium artium profeſſoribus, menſoribus & cæteris, qui operam beneficij loco præſtabant, dabatur: dictum ab eo, quod pro mercede, ad honorē eis tribueretur, laboris remunerandi gratia. Mercedes enim eas dicere diſplicuit, cum nō crederēt inter huiuſmodi perſonas locationem & conductionem cōtrahi. Sed in his opera beneficij loco, præberi: & cū quid datur ad remunerādū dari. l. 1. ff. ſi mēſſ. falſ. mod. l. 1. de extraor. cog. l. 38. ff. loc. l. 3. C. de poſt. l. 2. de legat. l. 13. C. de iud. Prat. ex Briſſ.

HONORARIVM autem quod patrocinij nomine datur, σωτήριον, ab Ariſtophane in Veſpis dicitur. Prat. ex Briſſ.

HONORARIVM etiam dicitur id, quod olim conſulibus in prouincias aduenientibus, honoris loco dabatur, non tanquam debitum, Cicero in Piſonem: Qui modus tibi fuit frumenti æſtimandi? qui honorarij? ſiquidem poteſt vi & metu extortum honorarium nominari. Inde

HONORARIVM dictum id, quod à decurionibus pro curiæ introitu dari ſolet, Plin. lib. 10. epiſt. 116. Superest ergo, vt ipſe diſpicias, an in omnibus ciuitatibus certum aliquid omnes, qui deinde buleutæ leguntur, debeant pro introitu dare: Ad quam epiſtolam reſcribens Traianus: Honorarium, inquit, decurionatus omnes, qui in quaque ciuitate decuriones fiunt, inferre debeant necne, in vniuerſum à me non poteſt ſtatui. Huius etiam fit mentio in l. æſtimationem, ff. de mun. & honor. Prat.

HONORARIVM tumulum Latini idem quod κενοτάφιον Græci appellant, id eſt, inane ſepulchrum memoriæ cauſa factum, Connan. Commen. iur. ciuil. lib. 3. c. 1. n. 4. Hot.

ONORARIVS arbiter Ciceroni is dicitur, quem pars vtraque ſummum ſuæ controuerſiæ honoris cauſa facit iudicem. Cic. 5. queſt. Tuſc.

HONORARIVS arbiter dicitur, qui à prætore datur: quod ab eo qui honorem, i. e. magiſtratum gerit detur. nam vt Proc. ſcribit l. 76. ff. pro ſoc. Arbitrorū genera duo ſunt, vnum eiuſmodi vt ſiue æquū ſit, ſiue iniquum, parere debeamus, quod obſeruatur, quum ex compromiſſo ad arbitrum itum eſt, &c. Ho.

NORARIVS curator apud Vlp. tit. 12. Inſtit. ſumitur pro eo, qui à prætore conſtituitur libertinis, prodigis, itemque ingenuis, qui ex teſtamento patris hæredes facti, male diſſipant bona. Prat.

HONORATI in l. 1. C. de off. ciuil. iud. l 18. C. de epiſc. & cler. l. 3. C. de off. diuerſ. iud. l. 6. C. de poſtul. rubr. de honorator. vehic. lib. 1. C. l. 1. quib. equor. vſus. in C. Th. l. pen. ad leg. Iul. repet. in eod. C. Puto autem eos ſignificari, qui ſine adminiſtratione honorariis decorabantur codicillis, vt in l. vlt. C. vbi ſenat. Iuſti. Nou. 70. Ἴσμεν γὰρ τοὺς τὰ ἀρχαῖα λῶ πινὲς ὑπαρχότητας σχῆμα, λῶ ἐπορμίαν ἐπάνηκωδικίλλων ἐκ τῆς βασιλείας ἐπ' αὐτῇ παρεχομένων. Τοιοῦτον δ' ἔστι ἀνάγκαζον ὡς οὐδενὸς ἑτέρου πλοῦ ἢ ψιλῆς τιμῆς τούτης ἀξιωμάτοις παρεχομένης. Sic in l. 41. de decu. in C. Theod. Cæterique, aiunt Impp. qui ſine adminiſtratione adumbratarum dignitatum codicillos honorarios meruerint: & l. 74 eod. tit. Inanes vero ambras & caſſas imagines dignitatum codicillis honorariis ſectantes nihil adiuuari præcipimus & in l. vnic. qui à præbitio, tiron. eod. C. Honoratios vocatos ab iniquitate ſcribunt, qui ſine adminiſtratione titulos dignitatum ſunt conſequuti. Vide paulo ſup. Honorarij. Briſſ.

HONORE pleniore pro ampliore, apud Vlpianum legimus, in l 5 §. ſi legara, de legat. præſt. Sic idem honeſtiorem titulum in eod. §. dixit, pro eo qui magis decet. Spieg.

HONOREM perdere dicuntur filij, cum eorum parentes iterum nubunt, in auth de nupt. Alb.

HONOREM capere l. 1 ff. ad leg Iul. de vi priu. ſuſtinere, l. 10. ff. de minoribus vſurpare, l 7. ff. eod.

HONORES gerere. l 14. §. vlt. ff. de munerib. Petere, l. 7. eod. l. 12 ff. de decur. Suſcipere, l. 14 §. plebeij. ff. de munerib. Briſſ.

HONORIBVS, arceri, l. 12. ff. de decur. Prohiberi, l. 6. § Quis accuſatus, ff. de muner. Vti prohibitus, l. 7. ff. eod.

HONORIS cauſa donatio. Si vxor viro laticlauij petendi gratia donet, vel vt equeſtris ordinis fiat, l. 32. ff. de donat. inter vir. & vxor.

HONORIS cauſa nomine. Id perſæpe dicit Cicero, quum virum aliquem nominat, in quo aliqua ſuſpicio contumeliæ latere poſſit. Id etiam de honeſtiſſimis hominibus, aut amiciſſimis dici conſueuit: atque hoc etiam ipſius Ciceronis exemplo. Spiegel.

HONORIS cauſa tutor datus non videtur, quem pater à cæteris tutoribus, quibus negotia gerenda mandauit, rationes accipere voluit, Papin in l 26, § 1. de teſta. tut. Vlp. 14 §. 1. ff. de ſolut. Sunt quidam tutores qui honorarij appellantur: ſunt qui rei notitiæ gratia dantur: ſunt qui ad hoc dantur, vt gerant, & hoc vel pater adiicit, vt vnus, pura, gerat: vel voluntate tutorum vni committitur geſtus: vel prætor ita decernit. Hot.

HONORIFICVM, quod honore dignum eſt, agrum. l. Iul. ſi quis omiſ. cauſ. teſtam. Sic apud Cicer. Plinium Iun. & Martialem. Si quid honorificum pagina noſtra ſonat. Spieg.

HOPIA in l. fin. §. ſpecies, ff. de publ. quid hoc verbo ſignificetur plane ignoro. Veneni genus hoc nomine vocari legi, quod ex incifis papauerum capitibus, ſucco expreſſo conficitur, de quo Dioſcorides lib. 4. Plin. lib. 22 c. 18. & lib. 25. c. 10 Briſſ.

HORÆ vocantur partes, in quas diſtinguitur dies. Hæ principio duodecim inſtitutæ ſunt, qui numerus longo tempore cuſtoditus eſt, donec in viginti quatuor horas dies apud Romanos diuideretur. Prat.

HORÆ aliæ diei ſunt; Aliæ noctis. l. 7. ff. de vſurp. l. 5. ff. Qui teſt fac. poſſ. Illæ diuinę Hæ nocturnæ vocantur, l. 2 ff. de aq. cotid. l. 25. ff. ad leg. Iul. de adult. Briſſ.

HORA, tempus hoc eſt, quamcunque æternitatis partem, ſiue annuum, ſiue diurnum, ſiue nocturnum ſpatium complectēs, ſignificat Obſeruandum autem, quod Paulus Iuriſc. ponderat horas diei, non numerat: atque vult priores quinque poſterioribus ſeptem præualere: propterea quod ad quoduis negotium conficiendum, à prandio ſimus ineptiores. Vide Alc. in l. 2. de verb. ſign. & Apellum c. 1 in meth. Spieg.

HORARVM aquæductū habere in l 2. ff. de aqua cotid. & æſtiu.

HORAS pro diebus dilatoriis, ſeu vt hodie vocant pro dilationibus ordinariis, à Cicerone accipi, Aſconius admonuit: quod & à Bud. in l. ſi neceſſarius, de pign. act. annotatum eſt. Cicero Verr. 3. vt cum horis noſtris nos eſſemus vſi, tu binis ludis interpoſitis, quadrageſimo poſt die reſponderes. Horas ſuas vocat (inquit Aſconius) 10. dies, qui accuſatori dabantur ad accuſandum legitimi, totidemque defenſori. C Scipio Naſica, cuius meminit Pomp. l. 2. de orig. iur. dies certas diſtreuit in horas, Siquidem ante illum vix veſper erat diſiunctus ab ortu: vt Sabell.

HORÆ ab antiquis fuere pro deabus cultæ, templaq; teſte Pauſania in earum honorem à Gentilibus conſtituta. Qua ratione Heſiodi Scholiaſtes dixit horas ἀπὸ τῆς ὁρᾶν dictas, quod & Ionis cuſtodes ſint, & hominū obſeruare acta ſolebant. Nā ὁρᾶν cuſtodem ſignificat. Et (ait Etymologicus auctor) λέγεται παρὰ τὸ ὁρᾶν τὸ φυλάττειν. Καὶ γὰρ ὅσοι ἐφύλαττον οἱ ἀρχαῖοι ἐν τάξει τινὶ, ἢ ἀπὸ τοῦ διορίζειν τὰ διαστήματα τῶν ἡμερῶν. Plato in Cratylo teſtatur horas Attica priſcaq; voce appellandas ἀπὸ τοῦ ὁρίζειν, quia finiunt hyemis & æſtatis tempora, & flatus, & eos fructus, qui ex terra obueniunt. Nā etiā hora hoc temporis punctū ſignificat, quo omnia conſiſtunt & ſunt ἐν τῇ ἀκμῇ, i. e. in ſummo & vigore proprio, Suida auctore. Vnde Galen. li 2. de alimentorū facultatibus ſcribit, ὥρας Græcos appellare eā anni partem, & tempus, in cuius medio canicularem exoriri contingit. Hinc ὡραῖος fructus dicunt tempeſtiue collectos. Galenus igitur fructū ὡραῖον dixit, quod nos fructū maturū & ſua tempeſtate collectum, τέτ' ἔστι ἀκρότερον. Adhæc videtur ὥρα dici à pulchritudine & elegantia. Nam ὡραῖος formoſum pulchrumque ſignificat, & ὡραϊότης formæ elegantiā, ὥρα (inquit Etym.) σημαίνει τὸ μεταξὺ καὶ τὸ κάλλος. Qua ratione cōiicio horam apud Latinos Iuuentutis Deā dictā, & Quirini vxorē. Quod reliquū eſt, recte quidē arbitrantur horas à Sole dici, hac de cauſa, quod Sol ab Ægyptiis dictus ſit ἀπὸ τοῦ ὁρᾶν κρατεῖν; cuius motu horarū tēpotumque diſtinguantur interualla. Vt qui non temporū modo, ſed & terrarum etiam, ac ſyderum cœlique totius rector ſit & moderator: quem ideo adorabant Ægyptij: Brechæus l. vbis appellatio, § cuiuſque, dici, ff. de verbor, & rer. ſignificatione. lib de Leꝛge aut̄ vid. quid

Digitized by Google

quid annotauit Turneb.aduerſariorum lib.2.c.23.vbi horeum genus ſalſamenti appellari teſte Athenæo affirmat: & addit horæa vocari non à tempeſtiuitate (quemadmodum quibuſdam primariæ eruditionis hominib. placere videat) ſed à veris tempore, quod tum ſalſamentum iſtud fieret, cuius & mentio eſt apud Plautum in captiuis, horæum, ſcumbrum, trigona.Turneb.loco præalleg.

HORNVM annuum prouentum annique fruges ſignificat. Columella. Euentus, inquit, rebus omnibus, velut horno meſſis magna fuit.Turneb.aduerſ.lib.29.c.13.

HOROLOGIVM, Vlp.in l.quæſitum, §.Papin.excepto, inquit, horologio æreo, quod nõ eſt affixum.Nã & hoc inſtrumento domus putat contineri.Vid.Bero.comm.3.& 5.in aſinũ Apul.Spi.

HOROLOGIORVM duo antiquitus genera fuiſſe conſtat: Vnum quod Gnomone vmbras in ſole faciente, horas indicabat. Alterum, quo horas æque noctium ac dierum aqua diuidebant. Illud Solarium appellatur à Plauto in Bœotia, in qua furiens paraſitus ei imprecatur, qui primus Horologium ſtatuiſſet. Verba eius hæc ſunt:

Vt illum Dij perdant, primus qui horas reperit.
Quique adeo primus ſtatuit hic ſolarium.

HOROSCOPVS eſt inſpectio horæ: eſtq; ea pars ſigniferi, quę ſupra noſtrum hemiſphærium aſcendit cum quid contingit.Spi.

HORREVM, repoſitorium non ſolum frugum, frumenti & vini, ſed aliarum quoq. rerum, quæ adſeruari conſueuerunt. Iuriſconſ.ne fund.inſtruct.l.tabernam.Legauerat, inquit, horreum vinarium cum vino & vaſis & inſtrumẽto.Et de empt.& vendit. Clauibus, ait, traditis, ita mercium in horreis conditarum poſſeſſio tradita videtur, ſi claues apud horrea traditæ ſunt. Item Locati: Dominus horreorum effractis & cõpilatis horreis, non tenetur. Sic horreum frumentorium, l.60.ff.de acq. rer.domin. Horreum vinarium.l.7.ff.de fun.inſtruct. Horreum penuarium, l.3.ff.de pen.leg. Hinc horrearius qui præpoſitus eſt horrei cuſtodiæ, vt eod.tit.l. cum in plures. Rerum, inquit, cuſtodiam, quam horrearius habet. Item l. Cælius: Cum horreario agendum & merces horreaticæ, quæ in horreis adſeruantur, &c.Nebr. Item horreum, quicunq; locus eſt, ad reponendas merces idoneus. Alc.in l.pacta nouiſſima, C. de pact. Hinc & horrearij dicti, qui ad cuſtodiam in horreis eiuſmodi merces recipiunt. Horræum autem, qui per ſimplex r, mel æſtiuum ab hora. Nam Græci omnes fructus æſtiuos nominant ὡραίους, quoniam id tempus per excellentiam horam ſignificat.Spieg.Ande Fotcat.in penu.iur.ciu c.15.

HORREVM, Varro li.4.lin.Lat.non improbabiliter exiſtimat ab hordeo tractum, quod hordeum & frumenta in eo ſeruari ſoleant: quanquam in aliis exemplaribus ab horrendo legatur, quod ſcilicet priſci fruges in ſuis ſpicis cum ariſtis in granaria concederent: Galenus manult à dictione ὡραία deduci, quo omnes fructus, atque adeo prouentus omnes denotabãt Græci Prat.ad d.Goth.ad d.l.11.§.certe ſi proponas, 6 ff.de furtis.

HORREARIVS, horrei conductor dicitur, l.5. ſi horrearius, ff.de his, qui deiec.vel effud.l.5.ff.ad exhib.l.60.§ vlt.ff locat.Briſſ.

HORTARI magis eſt, quam monere. Id enim quoddam quaſi imperium habet, l.iubemus, C.ad leg Iul.repetun.

HORTI amœni, vrbani prædij appellatione continentur auctore Vlp.l.vrbana prædia, de verb.ſign. niſi plurimum in reditu ſint, id eſt, principaliter propter ruſticos reditus conſtituti. Spieg. Adde Brech.in d.l.vrbana.Prat.

HORTI olitorij, ab olere, non ab oliuis dicti, vt Accur. exiſtimauit, l.13.ff.de vſuf & vide l.198 ff.de verb.ſign. Alciat. in l.vrbana prædia de verb.ſign. Vlp.in l.ſi cuius, § fructu.ff.de vſufr. Vt forte, ait hortos olitorios faciat, vt aliud quid, quod ad reditum ſpectat.

HORTI Saluſtiani Romæ Auguſti erant l.39.§.ſi ff.de leg.1.Nam in Saluſtianos hortos ire, peregrinatio & expeditio putabatur. Vopiſcus in Aureliano: Diſpliceba ei cum eſſet Romæ habitare in Palatio, ac magis placebat in hortis Saluſtij, vel Domitiæ viuere.Briſſ. Prat.

HORTI publici.Reipublicæ conducti.l.30.§.1.ff.de legat.3.Briſſ.

HORTENSIA Lex à Q. Hortenſio dictatore lata, qua plebiſcitis legum vis & auctoritas tributa eſt, l.2 §.deinde cum eſſet, de orig.iuris, § plebiſcita, Inſtit.de iure nat.Briſſ.

HORTVS riguus vel irriguus, qui iuxta aquam eſt, vel per quem medium diffluunt riui. Spieg.

HORTVS in 12.tab.idem valebat, quod villa, vt Plin.lib.19.c.4. eſt auctor, Vide Feſtum lib.8.Prat.

HOSPES, tam qui recipit, quam qui recipitur. Gloſſ. in verb.vel vectoribus.l.1.§.magiſtri, ff.de exer.act. vſurpatur item pro homine ignaro eorum quæ aguntur.Spieg.

HOSPITALE, quod eſt hoſpitis, ſiue quod ad hoſpitẽ pertinet, Latinis ſignificat.Eccleſiaſtici ſuo more vtuntur hoc verbo.

HOSPITARI.l 1 §.vlt.ff.de his qui hoſpitarentur.Briſſ.

HOSPITATVRA & elemporia apud Alexandrinos, patrimonij munus exiſtimantur: apud Archadium in l.vlt.§.elemporia 19. ff.de munerib.& honor.Aliqui codices fide digni, habent emporia.Et ita videtur ſentire gloſſator noſter, dum exponit patrimoniorum ſuſceptores, qui præbent vaſa vel domum vbi vinum publicum ponatur: ἐμπόριον enim Græci oppidum appellant, vel alium quemuis locum in quo fiat mercatus publicus, ſeu nundinæ, & in quem vendendi & emendi cauſa conueniunt mercatores. Quidam tamen diſcripſerunt, emporium ab emo dictum, quaſi emptorium: quod falſum eſt, quia Græca vox eſt, qui ἔμπορον mercatorem dicunt, ἐμπορίαν mercatũ, ἐμπόριον oppidum ſiue alium quemuis locum, [vt dixi] in quo fiat mercatus. Hinc emptorica charta dicta eſt, qua merces inuoluuntur à mercatoribus, cum ſcribendi nullum vſum præbeat. Equidem puto Eleamphoria legendum vt iureconſ. ſic appellauerit ea hoſpitia, ad quæ Alexandrini tendebant, cum peregre eos ire oportebat: quæ idcireo patrimonij loco habebant, quoniam ita inter ſuos maiores veteri quodã more erat inductum, vt quoties à patria recedebant ad amicos hoſpitaturi tenderent, redditurí vicem, ſi forte illi quoq; amici ad ſe Alexandriam venirẽt. Nam hunc morẽ fuiſſe apud antiquos, oſtendit Homer. Ili.lib. 6. apud quem Diomedes Glauco refert, ſuis maioribus cum illius progenitoribus vetus hoſpitiũ atq; neceſſitudinẽ interceſſiſſe, muneraq; hoſpitalia inter ipſos vltro citroq; data. Dicta ſunt autem eleãphoria, quaſi oliuam ferentia. Solebant enim hoſpitaturi, oliuam in pacis ſignum ferre: vt eſt apud Vergil. quando Æneas hoſpitaturus Euandrum adiuit. Oliua enim arbor eſt antiquis multum celebrata. Inde Ariſtoteles inter naturæ miracula, & Pauſan.in Atticis, referũt eam Athenis eodẽ die, quo à Medis combuſta eſt, pullulaſſe. In Geneſi quoq; traditur, oliuam à columba ad Noe in arcã morantẽ, lætam fuiſſe, in ſignũ lætitiæ. In Pythiis etiam olea præmium dabatur vt Plin. & ante eum Archias ſcribunt. Et dum Iarec. ſubdit hoſpitatura, aliqui Codices Oſpratura, factũ verbum ex ὄσπρια quod Heſychio ſignificat varias fruges, & legumina. Oſpratura igitur eſt minutarum frugũ emendarum cura, Hoto. Sed vulgata & Haloandri editio habet hoſpitatura. Hoſprionia, editio Hugonis à Porta: Oſprione Bud. qui cõparãdis leguminib. creati ſunt Oſprionia munus ipſum: veriũ vulgata & Haloandri lectio verior eſt Hoſpitatura, hoſpitis recipiendi munus, l.3 §.13.ff.de muner.& honor.l.10.§. 2.de vac.l.10.C.de ſacroſ.Eccl. vide Goth.ad d.l.vlt §. Elemporia 19 de muner. Aliqui Codices habẽt hoſpita. Nã hoſpita dicũtur, quę facile ſuſcipiũt: vnde hoſpitiã terrã dicimus. Virg.

Et pater Anchiſes, Bellum ô terra hoſpita portus. Idem:
Puppibus illa prius patulis hunc hoſpita plauſtris.

Stat.Achil.1. Atq; hoſpita Delos Gentibus. Idem Syluar.4.ad Marcel. Vbi Auſonio ſe condidit hoſpita portu Parthenope. Eodẽ modo hoſpita flumina dicuntur, quæ facile tranſmeari poſſunt: vt apud Virg Æn.2. & Papin.Theb.3. Sicut etiam apud Terent. & Apul. Hoſpita dicitur mulier, quæ amicos ſuſcipiat. Poſſet etiã legi hoſpitiam: nam domus eorum, quæ gratis liberaliterq; venienti hoſpiti patẽt, hoſpitia dicuntur: vt apud Pompon.in l poſtliminij ius, ff.de cap.& poſtlim. reuer. Hinc hoſpitalem humanitatem dixit Valer.Max in 1.lib. de Ceretinis loquens. & Paulus, Hoſpitalitatem, inquit, inuicẽ præueniẽtes, vt refert gloſſator noſter in l.1.C.de ſacroſ.eccl. Liu.per initia 1 lib. de Æneа & Antenore: Et vetuſti, inquit iure hoſpitij. Et hoc eſt, quod innuit Iurec. idem in loco præallegato dũ refert, quod cui conceſſa eſt immunitas perſonalium ſiue ciuilium muneriũ, non tamen poterit ſe excuſare ab hoſpite recipiendo. Proinde ædes, quæ publice parãtur ad recipiendos milites, hoſpitia poſſunt dici, ſicut etiã quæ ad egenos & pauperes, hoſpitia & hoſpitalia nũcupãtur, quo verbo vſus eſt Vlp.in l. ſi vero plures, ff.de his qui deiec.vel ff.Cot.

HOPITIA priſcis temporibus publice dari ſolebant, erantque quibus hoc munus hoſpitum recipiendorum, à Rep.imponebatur. Eſtque patrimonij onus non perſonæ.l.3.§. eos milites, l.fin.§.pen.& vlt ff.de muner.l.16.§.angariatũ, de vac.mun.l. 1.C.de epiſc.& cler. Modeſt in l.6.de excuſ. hoc munus ὑποδοχεῖον vocat, deducto vocabulo ἀπὸ τῦ ὑποδέχεσθαι, id eſt, diuerſari: vt & Cic.lib.13. epiſt. vlt. ad Art. Habes hoſpitium ſiue ὑποδοχεῖον. Cogebantur quoque prouinciales hoſpitio milites officialeſque præſidum per municipia iter facientes excipere, vt colligere eſt ex d.l.3. §. eos milites, l.1. §. ne tenues, ff.de offic.præſ. Hot.Briſſ.Prat.

HOSPITII neceſſitudo olim non ſolum inter priuatos, ſed etiã iam inter ſingulos priuatoſq; homines & ciuitates: quod genus amicitię Græci ξενίαν, Latini hoſpitium publicum vocarunt: nam quod hoſpitium inter priuatos contrahebatur Græce ἰδιοξενία, Latine priuatum hoſpitium dicebatur cuius erat nota pignuſq; teſſera hoſpitalis, vt ille apud Plaut.in Pœn. ait: Deum hoſpitalem & teſſerã mecũ fero. Cic.in Verr.act.vl. de ſenatu Syracuſano loquens: Decernũt ſtatim vt fratri meo hoſpitiũ publice fieret Sic Demoſt.pro Cteſ.obiicit Æſchini quod legatos quoſdam Philippi hoſpitio exceperit, & quod hoſpitij ius cũ eis contraxerit κ) συ προξενεῖ αὐτῶν. Itaq; mittur hoc verbum l. poſtlimij de capt. & poſtl. & apud autores

Digitized by Google

classicos sæpissime. Arctum autem fait necessitudinis huius vinculum atque etiam diuini numinis reuerentia sanctum; quod iuris huius disceptationi præfecit antiquitas Iouem hospitalem appellans & inuocans, quasi hospitij præsidem & vindicem, Prat.

HOSPITIOLA, l.5.§.ff de iis qui deie. sunt loca ea, quibus excipiebantur hospites. Habebant autem veteres (vt Vitruu. lib. 6. c.10. indicat) propria quædam triclinia, & cubicula, quibus aduenientes hospites recipiebant: quæ & hospitalia dicebantur, d.l.5. Erant & olim in bene moratis ciuitatibus, publica hospitibus destinata loca, quæ Xenodochia & Xenones appellabantur, quorum meminit l.16.& 18.C.de sacrosanct. eccl l. 3.§.pen.l.37. de Episcop. & cle. Eorum locorum qui administrationem habebant Xenodochij dicebantur l. 31. §. priuilegium d.l.37.C.de Episc.& clericis. Prat.ex Briss.

HOSPITIO repertino recipi. l.pen.ff.naut.caup.

HOSPITIVM, antiquis domus, quæ gratis liberaliterque venienti hospiti patebat: vnde & pro amicitia frequenter ponitur, vide Bud.in l.solent.ff.de offic. proconsul. Spieg.

HOSTIA, ab hostis fit: significatque sacrificium, quod ab iis fit, qui in hostem pergunt ob victoriam, id est, pro victis hostibus.

HOSTIA in l.nauis,2.ad l.Rhod.de iact. Vrbs est Latij, ab Anco Martio extructa, teste Liuio. Militiæ, omniumque munerum vacationem habuit, præter dies 10. in aduentu Hannibalis, quo Reip. subueniretur. Spieg.

HOSTIARII serui in l.12.§. idem respondit, ff.de fun.instru.instrumentoque legato, quos more vetere in catena fuisse, Suet. in lib.de claris Grammat.scribit. Prat.ex Briss.

HOSTIARII ecclesiasticum officium l.6.C.de epis & cler.quod & B.Ignatius in epist. ad Antiochenses ostendit sic scribens: *ἀσπάζομαι ἀποδιαφόρους, ἀναγνώστας, ψάλτας, πυλωρούς*, &c. Dicti ab eo, vt Isodo. lib. 8. c. 12. scribit, quod hostiis templi præessent. Tenent claues templi, omnia intus extraque custodiunt, fideles recipiunt, infideles respuunt. Prat.

HOSTIANAS actiones dixit, M. Cic. lib. 1. Orat.

HOSTIA vel alij Ostia, vrbs est in Ore Tiberis, vt ait Liuius l. 1. vnde & nomen ei inditũ Dionys. Hallicarn. l.3. censet. Hinc.

HOSTIAM Nauigauit, lege sexta, Digest. de lege Rhodia Brissonius.

HOSTIARII serui, l. duodecima, §. Idem respondit, ff. de instructo vel instrum. leg. quos more vetere in catena fuisse Suet. in lib. de Illustrib. Grammat. scribit.

In HOSTICO absolute pro hostico loco dixit. Vlp. l.fi.ff.de mil. test. sic in l.vni.ff.de bon. poss. ex test. mil. quæ phrasis inuatur Liuij testimonio lib.6. Romano contra etiam in hostico morandi, &c. id est in barbarico, & paganico. Sic Latini auctores loquuntur Græcorum exemplo, qui *πολεμίαν* simpliciter *γῆν* supplentes dicunt, Herodot. *ἀπαλλαγεῖεν μὲν τὸ τῆς πολεμίας διατρίβης*. Prat. ex Briss.

HOSTENDITIÆ dicuntur (vt Feudistæ scribit lib.2.tit.40.§.2.) adiutorium, quod faciunt dominis Vasalli Romani cum rege in hostem pergentibus: fictum verbum ab hoste quod exercitum & castra significat, vt mox in § Hostis in libris, dicturi sumus. Prat.

HOSTES sunt, qui nobis, aut quibus nos publice bellum decreuimus, cæteri latrunculi vel prædones sunt l. 118. ff. de verb. sign. l.24.ff.de capt. Itaque non vt ab hostibus capti, ita qui à latronib. detinentur, statum mutant. l.13.ff. qui testa. fac. leg. 19.§. à piratis ff. de cap. & postlim. Quos autem nunc hostes, eos Antiqui. perduelles vocabant, hostium appellatione peregrinos significantes, vt Gaius in l.234.ff.de verb.sig. Varro. Cic. Festus, & alij scribunt hostem dictum ab hostiendo, id est, æquando, quod pari cum ciuibus iure censerentur. A quo verbo Hostilinę deę nomen impositum, quod ei sacra fierent, cum segetes nouis aristis aquabantur August. lib.3. ciuit. Dei c.8. tradit Briss. Adde Brechæum, l. quos nos in tit. de verb. & rer. sign. & Fran. Balduin. comment. in leg. 12. tab. c.3. Connan. lib.2.c.4.n.1.

HOSTICOLO in libris Florentinis reperio pro HOSTICO, id est, (vt Varro ait) hostili agro. Vlpian. l.vn. ff.de bon. poss. ex test. milit. non dubium est, quin debeant ratæ voluntates esse eorum, qui in hosticulo, suprema iudicia sua quoquo modo ordinassent. Hotom.

HOSTICVM, pro hostili terra, *des Feinds Landt*. Hosticus enim ca, cum, dicimus, sicut hostilis: Lege Vlp.in l.1.in princ.ff.de bon. possess. ex testam. mili. Omnes igitur omnino, inquit, qui eius sunt conditionis, vt iure militari testari non possint, si in hostico deprehendantur, & illic decedant: quomodo velint, & quomodo possint, testabuntur. Old.

HOSTIENSIS Iureconsultus nobilis, nomen habuit Henrici Segusiani (sed cum iuris scientia floreret, & Bononiæ circiter annum 1255. professus complures ea de re libros scripsisset, tandem Cardinalis Hostiensis factus nomen hoc retinuit. Hotom.

HOSTILIA lex, qua permissum fuit furti agere eorum nomine, qui apud hostes essent, aut reip. causa abessent. Inst. de his per quos ag. poss. Briss.

HOSTILIANAS actiones Cicero libro primo de Orat. dixit. Brissonius.

HOSTILIS locus dicitur vbicunque, etiam si in agro Roman. hostis adest præsentia, vt necesse sit semper esse in procinctu, neque tuto iam isti queant è castris egredi, sed irruptione repentina hostium aut inopinato eorum aduentu deprehensi coguntur vna cum militibus remanere, & idem adire vitæ periculum. Connan. lib.9.c.5.num 10.

HOSTILI more matrimon. coniũgere, vid. l.1.§.1.C. de rap. virg.

HOSTIRE, est, vt ait Nonius, comprimere & recedere. Hinc Hostis. Est & ferire, autore Festo. Est quoque æquare, æquum reddere, *vergleichen*: tum compensare, & æquum beneficium rependere. Vnde Redhostire, & Hostimentum, æquamentum *ein Vergleichung*.

HOSTIMENTVM, autore Festo Pompeio, beneficij pensatio est, à prisco verbo hostire & redhostire, quod est, paria referre. Hinc prouerbialis sententia. Plauto valde familiaris, Hostimentum est, opera pro pecunia. Quæ admonet nihil gratuitum esse debere, sed officium beneficio pensandum. Et honorium pro rutro illo ac bacillo rotundo accipiendum putat. P. Crinitus lib. 23. de honesta discip. quo in mensuris frumenti cumuli exæquantur, &c. Brech. l. hostes hi sunt, ff de verb. & rer. sign. Deinde tamen hæc vox Hostis, vt testatur. Alc. cœpta est in alium sensum accipi, vt videlicet perduellem significaret. Nam & perduelles, iure gentium æquali causa ad bellum procedere existimabantur. Sic à veterib. dicti, quia cum illis duellum, id est, bellum esset, l. quos nos, de verb. sign. Merito igitur hostes, publicos inimicos significant.

HOSTIS in libris feudorum pro exercitu, castris & militia sumitur. Vnde vox Francogallica *L'hiſtoſt* lib. feud. 1. tit 7. Si simul steterint, vel in hostem Regis acquisierint. Item lib. 1. tit. 7. Tunc enim possunt deuestiri, nisi fecerint hostem Romæ: id est, in exercitu & comitatu Imper. Romam profecti sint, Prætei.

HOSTIS pro aduersario in 12. tab. accipitur. Si status dies sit, cum hoste venito. Cic. lib. offic. 1. Equidem illud etiam, inquit, animaduerto, quod qui proprio nomine perduellis esset, is hostis vocaretur, lenitate verbi tristitiam rei mitigante. HOSTIS enim apud maiores nostros is dicebatur, quem nunc peregrinum dicimus. Appellatus est autem hostis ab hostio, quod est æquo, quoniam peregrinis suis, vt nos nostris, vtentes legibus, pares nobis videntur. Et quia in conflictu, ex æqua causa pugnam adire solent: Ideo concinna est translatio ad litigatores, qui pari iure de eadem contendunt causa, vt victoriam consequantur: ideoque victos & victores nuncupamus. Oldendorpius. Prat.

HOSTIS non hostis, dicitur, teste Rot. qui nulla lacessitus iniuria, tamen quæ sunt hostium facit: aut qui pacis obtentu facit hostilia. Spieg.

HOSTIVM potitus, in hostium potestatem redactus. Vlp l.15.ff. ex quib. caus. maior. Ego autem etiam nomine eius qui hostium potitus est, si curator bonis fuerit constitutus, &c. Idem l.10 de test. mil. Tryphon. l.12. de capt & Iul. l 2 ff. eod. Plaut. in Amphi. Id quod nunquam opinatus fui: neque alius quisquam ciuium sibi euenturum, id contingit, vt salui potiremur hostium.

H V.

HVCVSQVE, apud Venuleium, pro vsque huc, l.si fructuarius, ff. vsufru quemadm. caueat.

HVGOLINVS ICtus nobilis, homo Italus, inter antiquissimos iuris interpretes, floruit circiter annum 1190. glossulasque ad librorum iuris marginem adiecit, quibus magnopere Accursius, qui plerunque eius honorificam facit mentionem, adiutus fuisse creditur. Prat. ex Hot.

HVIVSMODI, vocabulo, quasi simile, & eo modo fieri, vel esse aliquid significamus. Vlp. Et si qua alia sunt huiusmodi ministerio, leg. denique de pign. Huiuscemodi, idem, sed de quo nullum idoneum exemplum reperitur. Quod ab Alberico indicatur, in Vtrubi, vanum est, vt pleraque alia. Spieg.

HVIVS non facio. Vox est prorsus contemnentis vnam aliquam rem. Vide Eras. in Chiliad.

HVIVS esse instituti, & vitæ apud Vlp. in l. plenum §. equitij, ff. de vsu & hab. Spieg.

HVMANA fragilitas, vita hominum fragilis. Vlp. in l. illicitas, de offic. præsid. Sicuti medico, inquit, imputari euentus mortalitatis non debet, ita quod per imperitiam commisit, imputari ei debet, prætextu enim humanæ fragilitatis delictum decipientis in periculo hominis innoxium esse non debet. Spieg.

HVMANI casus, id est, mors, in lege 5. Cod. de commer. & mercator.

HVMANITAS Dei, id est, benignitas, in l.31. in princip. Cod. de testam.

HVMA-

Digitized by Google

HVMANITAS est epitheton Æquitatis egregium. Æquitas enim nuncupatur humanum ius: quia nihil est, quod in humanam societatem plus vtilitatis conferat, quam vsus boni & æqui. Et contra iniquitas dicitur ius inhumanum autore Vlp. in l. furti. §. pactusne, ff. de his qui not. inf. Nou. Nullam credent. agric. in princip. inde sunt istæ appellationes passim in iure: Humanius est: Benignius est, & cæteræ id genus. Iustin. No. de teleuatio. tribuitur constit. 161. Præstantissimæ, inquit, inter homines bona sunt iustitia & benignitas: quarum altera æquabiliter suum cuique tribuit, neque appetit aliena: altera ad misericordiam decurrit, in l. 3. §. qui operas. ff. ad SCtum Tertul. Sed humana ait, interpretatione placuit eum admitti. Alias humanum ius adpellant, ad differentiam naturalis iuris. Illi valdè aberrant, qui humanas leges opponunt canonibus Pontificiis, quasi hi nihil habeant humanitatis. Hoto. Prat.

HVMANITAS, propriè humanam naturam significat. Sic accepisse videtur Vlpian. in l. non tantùm, ff. de appella. vbi dixit: Credo enim humanitatis ratione, omnem prouocantem audiri debere. Quot & Paratitlon Bartoli indicat. Ponitur & pro eruditione, vt pluribus Gellius tradit, & pro mansuetudine, summaque virtus habetur, qua quo doctior quis est, eo & pollere magis debet. Vnde & prouerbialis extat senarius.

ἅπαντ' ἡ παιδεία ἡμέρους ποιεῖ

hoc est Humaniores reddit eruditio. Citatur ab Alc. in l. vt responsum. C. de transact. Vbi admonet exemplo principum Diocletiani & Maximiani, qui perquam humaniter Pontio, tametsi is eis nimis concisè & imperfectè supplicasset, responderint, Semper modestè à quolibet respondendum. Spieg.

HVMANITATIS studia, artes ipsæ liberales dicuntur. De quibus Cic. in Orat. pro Muræna. Spieg.

HVMANITAS etiam vt Agel lib. 13. c. 15. scribit, significat φιλανθρωπίαν & dexteritatem quandã Beneuolentiamq; erga omnes homines promiscuam: Sed & verbo hoc facilitas, mansuetudo, lenitas, comitasque significatur. Sene. Epist. 88. Briss.

HVMANITAS pro humana infirmitate, sorte, ac conditione: Sic habebitur ratio humanitatis, dicitur in l. 38. § vlt. ff. ex quibus caus. maior. l. 6. & l. 14. ff. de Relig. Sic communem humanitatem. Cic. pro Flac & pro Syl'. dixit. Briss.

HVMANITATIS ratio habenda in infirmitate. Vide Vlp. § si l. si cui, ff. ex quib. caus. maior. Spieg.

HVMANITATIS tantùm gratia sepeliri, in l. vel quæ ff. de relig. & sumpt. fun.

HVMANITVS, i. humanæ mortalitatis casu, ita in l. 30 §. ab hæred. ff. de adim leg. Si aliquid mihi in vita humanitus acciderit. Et § vlt. ead. l. Si quid ei humanitus contigerit, i. si quid humanum contigerit, vt l 26. ff. depositi.

HVMANVM, hoc est benignum, secundùm æquitatem deseruiens humanæ societati, l. humanum. C. de legib. Prat.

HVMANVS, na, num, quod est hominis, vel quod ad hominem spectat, vt lex humana, c. 2 dist. 1. Io. Bello. Etymol.

HVMANVS sensus legis is dictus est qui æquo bono nititur. Connan. lib. 1. c. 11. n. 11.

HVMANVS regressus in l 3. §. 3. C de iur. dom. impetr. i. regressus ex humanitate concessus.

HVMILIS & deploratus Vlp. in l. si quis ex argentariis, ff. de edend. Quid enim, ait, si humilis & deploratus vnus edidit, vt dubitare meritò quis de fide editionis possit? Spieg.

HVMILES abiectæque personæ ex mulieres censentur: ancilla ancillæ filia, liberta, libertæ filia, scenica, scenicæ filia, tabernatia, tabernarij, vel lenonis, aut arenarij filia, aut ea quę mercimoniis publicè præfuit, l. 7. C. de incest. nupt. l. 2. C. de natural. liber.

HVMILE negocium, id est 300. aureorum, l. 5. vbi Gothof. in not. C. de pedan. iudic.

HVMILIS sortis homines, veluti pauperes, ignobiles, indocti, plebeij, vt Erasmus testatur. Spieg.

HVMARE Plin. ait: Sepelire, est quoquo modo condere: Humare vero humo contegere, lib. 7. c. 53. Iubole. ff. com. præd. l. cauere. Sicut ne illa quidem seruitus, ait, consistere potest, vt certus numerus hominum in vno loco humetur. Spieg.

HVMATVM corpus l 2. §. Celsus, ff. de Religios. Briss.

HAMERALE ornamenti genus, quod circa humeros ponitur. Scio & eo nomine significari arma, quibus humeri teguntur, iurisconsulto nostro in l. qui commeatus: § 1. ff. de re militari. vt testatur Tiraq. in l. 3. leg. connub. glo. 1. parte 3.

HVMILIS persona, pro vili, abiecta, plebeia, paupere, ignobili ac summissa intelligitur, vt exemplis probat Albericus. Tu Bart. adi in l. 2. §. tutor qui repertorium, ff. de suspect. tut. Spieg.

HVMOREM assiduum habere, apud Paulum in l. fistulam, de seru. vrban. præd. Spieg.

H Y.

HYACINTHVS gemma, l. 6. ff. de aur. & arg lega. l. finali, § species ff. de public. l. vnica. Co. nulli licet. infren. Prat. mittuntur autem Hyacinthi ex Æthiopia, teste Plin. lib 37. cap 9. Brissonius.

HYBERNACVLVM, locus hyberno tempori idoneus, sicut hybernacula militũ, Statiua per hyemem solemus appellare. Spieg.

HYBRIDAS. Quos adulteria gignunt, & incestus, hos quidam hybridas vocant: haud dubium quin κατ' ὕβριν. tanquam ex contumelia iuris aut naturę natos. Propriè enim hybridas dicunt animalia ex ciceri & feri mistura, vt ait Plin li. 8. aut ex diuerso, vel impari genere nata: ad homines quoque translata appellatione. Velut, si quis ex ciue & peregrina, ex patritio & plebeia, ex libero & serua, aut, quæ res propria inspectionis nostræ est, ex cœlibe & virum habente, vel vxorem: ex profana & initiatio sacris nascatur. Sed & ex sorore, vel fratria, nuru, amita, vel prinigna natis, non quamlibet ea conceptionis labes, ignominiæ notam inussit. Quare & ipsi non iniuria ad hybridarum classem referri possunt: Nisi quod verius est, nullum hoc nomen Iure ciuili esset: vt proprius sit. Quicunque eo sunt ordine, & ea coniunctione nati, vt honeste patrem ciere non possint, & ipsos spurios esse vocandos, non minus, quam, qui vulgo concepti, patrem monstare non possunt, vt ait Hermennius Modest. l. vulgo. de stat, hom. Curt. lib. 3. εἰκοσῳῶν, cap. 8.

HYDROMANTICI dicuntur qui aquarum inspectione diuinant & Hydromantia est diuinatio per aquam, vmbris euocatis & dæmonum præstigiis, nec mirum, 26, quæst. 5. Forc. in penu iur. ciu. c. 14.

HYDRAVLÆ non habet immunitatem, l. hydraulæ. de excusatio, muner. li. 10. C. id est, qui aquam deferunt in palatium principis, vel custodiunt aquæductum aulæ Imperialis, si Accurs credimus. Verius est hydraulam (qui & hydraules dicitur) fuisse præfectum machinæ hydraulicæ, vbi organa aquæ adiumento, sonitum dulcem reddebant. Hydraulicas describit Vitruu. li 10. quarum ratiocinatio perdifficilis est, nisi experto, & qui in rem præsentem venerit, vt ipse ait. Hydraulaces sunt aquarij sulci & scaturigines, l. 1. §. item Sabinus, ff. de aqu. plu. arcenda Forcat. penu. iur. ciu.

HYDRAVLOS nomen est nobilissimi instrumenti Musici, cuius Ctesibius Alexindrinus repertor fuisse traditur: ita appellati, quod eius fistulæ ab aqua flatum acciperent. Nam in aquam ima parte versæ erant: qua commota & perturbata ab adolescentulo quopiam in illa spiritus effundebatur, qui suauissimum sonum reddebat. Describitur hoc accuratissimè à Vitruuio, & omnino simile fuisse perspicitur ei quod nũc communi omnium Musicorum instrumentorum genere organum appellamus: nisi quod in nostro nullus aquæ est vsus. Huius etiam meminit Athenæus lib. 4. δειπνοσοφιστῶν. Plin. lib. 7. c. 37. & Hero quidam. Prat.

HYDROMELI in l 9. ff. de tritic. vin. aqua est mellita, id est, potio ex aqua & melle confecta, Plin. lib. 14. c. 17. Dioscor. li. 5. c. 13. Prat.

HYDROPARASTATÆ, quorum fit mentio in l. 5. post prin. C. de hæret. & manich. sunt qui aquam pro vino ad communionem exhibebant, idem aquarij, Gothofr. ad d. l. 5.

HYDROPHYLACES, curatores aquarum sunt. Nam ὕδωρ aquam φυλαξ custodem significat: horum fit mentio in l. 10. ante fi. C. de aquæductu. Quamobrem Plautus Phylacam pro carcere, custodiãve posuit. Et Vlpia. Grammatophylacium in lege moris, de pœn. Alciat. in l. decernimus, C. de aquæduct. lib. 10. Spieg.

HYPASPISTÆ. Corniculatij sunt officiales, qui præsunt cornibus secretarij, vt Cassiod. scribit li. 11. Variarum à Græcis appellantur Hypaspistæ. Cuiac. ad l. 2. de prox. sac. scrin. C. li. 12. Et Gothof. ad l. 1. C. de offic. diuersor. iudicum.

HYPÆTHRA, sunt media spacia, quæ inter porticus adornabantur, ambulationes pulcherrimis pauimentis stratæ: quasi sub aperto sint æthere, Latinis Subdiales dictæ ambulationes, Plinio Subdialia. Vide Alciat. in l. malum nauis, de verb. sig & Bud. in l. ex sylua, ff. de vsuf. Vlp. De velis, inquit, quæ in hypæthris extenduntur: item de his, quæ sunt circa colomnas, Celsus scribit, magis suppellectili adnumeranda, l. quæsitum, §. de velis, ff. de fund. instr. Alij legunt Hypæthria: Est autem Hypæthrum (secundùm D. Gœd. ad l. 242. §. 2. n. 1. de verb. sig.) locus subdio & cœlo patenti expositus sine tecto, vt vel ipsum nomen arguit. Hunc locum solebant Romani æstate velis tegere & exornare, vt calor ambulantes in eo non premeret: hyeme contegebatur plumbo, vel simili tegumenti genere, ne frigore ac gelu pauimentum obduceretur: d l. quæsitum, § de velis.

HYPERBERICI mensis in decretis Pontificiis mentio fit. 18. dist. c. propter. Opinatur tamen Alciat. Hyperbererei legendum: quod sic is mensis, auctore Suida, apud Macedones vocetur, sitque vltimus anni apud eos mensis. Vnde.

HYPERBERETÆ ab eis dicuntur serotina, tarda & post collectos demum fructus accidentia. Vide Bapt. Pium, c. 65. in annot. poster. & Alciat. c pen. li 1. Paretg. Spieg.

HYPERBOLE, vt in diuinis scripturis, ita occurrit etiam in iure nostro: vt cùm lex probationes luce clariores requirit: vel momento fieri iuber, quod satis est, si nullo extraneo actu interueniente fiat. Iste autem tropus, id est, vt ait D. August ca.

Digitized by Google

28.lib.16. de eadit. Dei, modus locutionis sit, quando id quod dicitur, longè est amplius, quàm quod ex dicto significatur. Sicut Hierem. 20. locus multorum versuum, quem D. Hieronymus dictum accipit per hyperbolen, & Daniel 4. & Ecclesiastes 10 Volucres cœli auferent vocem tuam Origenes in 1. e. Epistol. ad Rom. hyperbolen esse ostendit illo verbo, Quod fides vestra enunciatur in vniuerso mundo. Tum in Euangelio & aliis sacræ Scripturæ libris, est hunc tropum inuenire: quem fieri Augustinus in libro contra Iulianum 5. docet, ad animos audientium permouendos. Cætera quæ ad nostrum pertinent magis instituta, vide apud Alciat. li. de verb. sign. 4 Spieg. Adde Corras. li 4 Miscell. c. 11. n. 5. & seq.

HYPEROCHA, ὑπεροχή in l. quærebatur, ff. qui pot. in pig. i. quod plus est in precio fundi, quàm in prioris credito. Hoc enim est, quod ibidem significatur, quendam duobus creditoribus, non quidem eundem fundum, sed priori fundum, sed posterioti ὑπέσχω eiusdem fundi pignori obligasse. Non malè fortasse quis exuperantiam, vel superfluum vocârit, vt in l. fœnerator, ff. de nautic. fœnor. Hunc locum ita restituit ex Pandect Flor. Iacobus Cuiac. quarto, obser. 25. cum perperam antea hypotheca legeretur. Idem tamen notauit Alciat. li 11. Paterg. c. 1. Prat.

HYPOBOLON, dotis est incrementum, vel quod mortuo marito vxori superstiti redditur supra dotem, quod est instar donationis propter nuptias: sic dictum ἀπὸ τοῦ ὑπὸ βάλλω, quod est maiori rei vel summæ minorem adiicere. Græci alias reddidere dimidium alias tertiam, nisi aliud conuentũ esset. Longobardi autem iure quartam partem redditam videre est, l. 1. Longobard. de iis quæ à viro in mul dan. quam & *Morgengabe* vocabant: Latinorum verò tertiam, lib. 2. feud. tit. 19. §. quamuis, Constant. Harmenop. li. 14. ti 20. ὑπόβολον scribit esse τὸ διὰ τὴν πατέρων τὸ παρὰ τοῦ ἀνδρὸς ἢ παρὰ τῆς πατρὸς τῆς γυναικὸς, ταύτην ὑποβολὴν ἐμοὶ δοκεῖν ἤγουν ὑποπληθισμόν: Sic enim legendum est, non vt in vulg corruptè legitur: ὅτου ἀποθανόντος τῆς γυναικὸς ἢ παρὰ τῆς πατρὸς τῆς τοῦ ἀνδρὸς. Non anim mortua vxore, sed mortuo marito hypobolo locus est. Dotalitium dicitur ca. plerunque, de don. int. vir. & vxor Nec vero datur ὑποβόλον vxori, nisi in cubiculum mariti venerit. Virgini autem γενέθλιον dabatur, quod erat pars duodecima: de quo suo loco Prat. Hinc

HYPOBOLICA instrumenta apud Sid. Apoll lib. 7. Epist. quanquam sunt, qui legant Hyperbolica: alij quidam paraphernica omnino malè. Cuiac. ad tit. Vlp. de dotibus.

HYPOCAVSTVM, Nebrissensi fornax est in balneo, subdita caldariis calfaciendis. Ab ὑπὸ sub, & καῦμα calor, Alias cubiculũ dicitur vndique occlusum, in quod aer non admittitur, sed igne accenso, feruore atque æstu vaporat intus, nec foras diffunditur calor, Alexander Genial. dier. lib. 3. c. 14 Spieg.

HYPOCAVSTVM locum est ad sudandũ, habens sub pauimẽto locum cauum, in quo succensus ignis calidos vapores emittit: vnde ἀπὸ ὑποκαίω, i. subtercalefacere ac succendere, est nominatus: excitat mirum in modũ sudorem: habetq; etiam ab vno latere præfurnium, h. e. paruam fornacem, in qua inclusus ignis partim hypocaustũ calefacit, partim aquas temperat ad lauandum auctor Plin. Eius meminit Iureconsult. in l. ligni appel. §. 1. de legat. 3. vbi mendosa dictio hypothaustarum reposita est: à Latinis verò vaporarium appellatur: quia vaporandis cubiculis balneisque præparatur, Cicero ad Qu. Fratrem: Propterea quod ita erat posita, vt eorum vaporibus, ex quo ignis erumpit, esset subtectum cubili. Idem, In balneis hypocausta in alterum hypodyterij angulum promoui. Erit ergo mens Iureconsulti legatis lignis, contineri illud, quod paratum est ad balneas calefaciẽdas, & ad hypocaustum dictarum, h. e. ad vaporarium cubiculorum, vt planius explicem, quod paratur ad calefacienda vaporandaque cubilia: qualia apud Germanos hodie frequentantur, stuffas materna lingua vocitantes, & ex his apparet, an Accursius rectè loquutus sit in expositione huius vocabuli, in l. si quis mihi, ff. mandati, vbi hypocaustum pro subterranea statione accepit, quæ æstate bona sit: quæ autem sunt diatæ, diximus superius opportune, non repeto.

HYPOCRISIS, propriè simulatio, aut simulata pronunciatio, & actio alienæ personæ dici solet. Nam Hypocritæ erant olim histriones, qui recitantes comœdias, aut tragœdias, alienas personas, plurimumq; à sua conditione diuersas, regum, bellatorum, aut amatorum vel quorumcunque aliorum exprimebant. Per metaphoram potrò hæc vox transfertur ad insinceros Christianos, siue sint Doctores, siue auditores. Dupliciter igitur diuidi hypocrisis & hypocritæ possunt: quod alij sint crassi quidam simulatores, qui lucri tan ùm, aut honoris gratia pietatem ac studium veræ religionis, externo sermone, actionibus, vestitu, & variis gestib. simulant: cùm intus in corde reuera sint Epicuræi, sciantque se nulla cura pietatis affici. Tales erant Pharisæi illi, qui in triuiis & compitis orabant buccina, sonabant distributum eleemosynam, deformabant faciem, vt viderentur ieiunare, dilatabant phylacteria, & alia vestimentis pietatem simulabant, prolixas preces de murmurabant, vt sic domus viduarum exederent, & in honore apud vulgus essent. Alij verò erant, & semper sunt occultiores, & subtiliores hypocritæ, quos tantum Deus, & etiam aliquando spirituales homines diiudicare possunt: qui nec ipsimet suam hypocrisin animaduertere possunt. Nec. n. lucrũ inde, aut gloriam quærunt, sed ipsam æternam felicitatem. Talis fuit ille Pharisæus, qui cum Publicano in templo orabat gratias agẽs Deo pro suis donis: & ille Diues, qui se putabat legem inde à iuuentute seruasse. Item Paulus ipse ante conuersionem. Huiusmodi sunt multi etiam in vera Ecclesia, qui non verè semetipsos cognoscentes, aut sui veteris Adami malitiam cernentes, nec etiam verum sensum, aut intellectum pietatis habentes, putant se vere ac ex animo agnoscere, & sincere colere Deum. Altera diuisio hypocrisis & hypocritarum est, quod alij etiam docent, amplectuntur ac promouent hypocrisin: l. simulatam pietatem, quales sunt semper conductores, & eorũ auditores. De tali doctrina, religionisq; hypocrisi, dicit Christus Lucæ 12. Cauete vobis à fermento Phari æorum, quæ est hypocrisis. Tali sensu omnis falsa doctrina est hypocrisis, speciem, non autem veritatem pietatis obtinens, sicut & Paul. 1. Timot. 4 ostendit. Hac ratione Paulus etiam claudicationem illam Petri. Galat. 2. vocat hypocrisin, ac dicit etiam Barnabã in eam esse inductum. Alia porrò, hypocrisis, est tantùm in vita, non etiam in doctrina, seu eorum, qui externa professione veram doctrinam religionemque sequuntur.

HYPOPODIA apud Paul 3. sent. 6. sunt, quæ sub pedem sedentibus ponuntur, quæ interdum etiam scamma vocantur, l. 3. de supel. leg. ab ὑπὸ, id est, sub, & πούς, ποδὸς. Prat.

HYPODIACONI, l. 7. de episc & cler. in C. Theod. idem est, quod Subdiaconi, vt l. 6. C. eod. tit. Briss.

HYPOSTASIS nomen Græcum celebrum in Ecclesia pro persona accipitur, vt videlicet significet individuum, intelligens, & incommunicabile, ac per sese subsistens, seu ab alio nõ sustentatum, aut quasi gestatum. In sacris literis aliquoties legitur, sed plerunq; in aliis, isque diuersis significationibus. Veruntautem fermè semper substãtiam. Tantum Heb. 1. semel videtur in illa sua vel natiua, vel etiam principali significatione vsurpari Dicit. n. ibi scriptura, quod Christus sit splendor gloriæ, & character, seu expressa imago hypostaseos, i. substantiæ, aut potius subsistentiæ eius. Vbi necessariò prorsus debet intelligi, referre aut repræsentare ipsam personam patris, non autem eius essentiam, quæ res & vox est communis omnibus trib. personis, vtpote coessentialibus, aut consubstantialibus, seu eiusdem prorsus substantiæ, aut essentiæ, vel homousiis. Ineptè. n. diceretur repræsentare filius essentiam patris, cùm ea sit illi perinde propria aut communis, vt & patri ipsi: cúmque perinde Spiritus S. posset dici imago essentiæ patris aut filij, & vicissim cùm sit eis homousios aut consubstantialis. Alioqui rectissimè ac verissimè dicitur, quod solus filius repræsentet, aut referat patrem, ac præcipuè tanquã viua aptissimaq; imago personam patris: Deinde quia illum videat, cognoscatque. Sic & inter homines, filij videntur esse imagines patris, & repræsentare patrem, quod sæpe accidit, expressis nõ tantum corporis lineamentis ac conditionibus, sed etiam animę proprietatibus: vt in voce filij etiam imago aliquo modo contineatur. Est ergo dignissimum obseruatu, quod celebris ista significatio, aut vsurpatio, hypostaseos personam denotans, in eodem prorsus vsu ac materia etiam in sacris literis à Spiritu S. vsurpata reperiatur, vt tanto minus metuamus esse humanum quodpiam figmentum. Hoc facit aliquo modo quod etiam Hilarius voce substantię, non ratò pro persona vtatur exposita. Cæterùm in definitione fidei, quę extat Hebræorum vndecimo, non tam substantiam, quàm fiduciam ex natura sermonis significat. Sic. n. Polybius vocem hanc pro confidentia accipit, cùm scribit Hetruscos confidentia & audacia Coelitis perculsos. Et verbum ὑφίσταμαι propriè & primarie significat audere, sub aliquo graui pondere stare, aut irruẽtem in se molem audere humeris excipere, & expectare. Vt Plutar. in Demetrio inquit, nemine hostium ὑφισταμένου, expectante, sed fugientibus & deserentibus ciuitates: & alioqui Græci ὑποστατικὸν, eum militem nominant, qui audet aduenientem hostem expectare. Sic & Psal. 39. ὑπόστασις & ὑπομένω simul tanquam eadem coniunguntur. Καὶ γὰρ τὸν ὑπομένοντα ἀχλὸν καλοῦσι, ὑπόστασιν μὲν τῆς ὑπομονῆς.

HYPOMNIMATA Briss, vlt. edit. Lexi. & Anto. Aug. li. Singulari ad Modestinum l. 11. §. atque hoc inquit. acta interpretatur: quę barbarus interpres subcommemorationes aut depositiones: reddidit, sed illud Theophilus sub titulo tutorum. Cicer. Fil. Multum mihi operæ eripitur in scribendis hypomnematis. Hinc

HYPOMNEMATOGRAPHI, actorum scribæ (Commentarienses) quorum manu acta subnotantur, ait Brisso in Theodosij constitutione, l. ii quos. Cod. de decur. lib. 10. vbi Alciatus & apud Strabonem lib. 17. & Budæum l. moris, §. solet, Digest. de pœnis.

HYPOTHECAM satis constat voce m esse Græcam. ὑποθήκας vocant etiam Græci præceptiones quasdam. Nam & noster Iusti-

Digitized by Google

Iustinianus Nouell. constitut.26. ὑποθήκας appellat mandata præsidũ. Et Cic.ad Atti.li 2. ὑποθήκας (inquit) adfer,quemadmodum me geram. Sed sæpius ad ius pignoris vox ista refertur.Nam & Cic.li.13 Epist.Philotes (inquit) ὑποθήκας Cluuio dedit,velim cures,vt de Hypothecis decedat,&c.Origo verbi est ὑποτιθέναι,quod simpliciter est supponere. Apud Demost. simplicius etiã dicitur τίθεσθαι.Nostri id videntur imitati. Latini etiam sæpe rem pignori oppositam dicunt. Briss.Scæuola pignori ponere, l.38.de leg 3.Cæsares in Codice constitutionum,supponere pignori Iustinian.etiã supponere simpliciter dixit,l.vlt.C.quæ res pigno.obl.pos. Supponere,pro oppignerare,suppositas res pro pignori obligatis, sæpius in Cod.Sic in rub. de rebus eorum qui sub tut. Supponendis,i pignori obligandis. Briss. Sed & apud Demosthenem bona pignori obligata dicũtur ὑποκεῖσθαι,interdũ etiam ἀποτιμᾶσθαι, quod res æstimatæ darẽtur pignori, ὑποδοῦναι quoque dicit non solùm Demosthenes, sed & Iustin.Nouel constitu.72. Et res creditoribus obnoxias esse,quæ obligata pignori sunt, sæpe legimus. Apud Demost.ἔγγυος οὐσία dicitur:vt & Martialis, ait agrum pignoratum spondere pro debitore. Obscurius est,cur appelletur οὐσία ἀφορισμένη.Sed aiũt,apud Græcos olim moris fuisse,vt in prædiis oppigneratis erigerẽtur ὅροι, iudices ipsius obligationis.Certè & in libris Iuris ciuilis,res subsignatæ dicũtur,quæ obligatæ sunt : l.5 §.conductores. De iure immun.l. vlt.C.de adm.tut. Denique ὑποχειρισμῶν frequens est mẽtio apud Iustinian.in Nouel.constit.52. vbi agitur de quadam veluti prætoria oppignoratione personarum vel rerum , quibus manus iniicitur alieni debiti causa. Græci appellabant αὐτοέλκυστον vt ostẽdit lex Draconis apud Demosth. in orat. contra Aristocrat.Dionys.Halicar.lib.7.dicit,ῥυσία κατασχών. Est igitur pignus siue hypotheca,res omnis creditori pro debito obligata. Quem nexũ,& obligationem , si spectemus in pignore(quod cũ de re obliganda quæritur,facere debemus) inter se ista nihil differunt. Quod Iustinia.intelligi voluit in §.item Seruiana.Institut.de actio.Sed vt idem eodem loco significat , in ratione & vi nominis, est aliquid,quod intersit. Nam pignus proprie dicimus, cùm ita res pignori obligatur, vt simul etiam possessio tradatur creditori: Hypothecam,cum non transit possessio ad creditorem,§.item Seruiana.Instit.de actio.l.si rem.§.proprie. de pignor.act. Idque nomen ipsum satis indicat.Nam pignus sic à pugno dictum est,vt reuera nõ possit esse pignus,nisi etiam manu capiatur. Vnde pignus rei tantùm mobilis propriè dicetur , si ad proprietatem nominis rem extendere volemus,l.plebs,§.pignus.de verb.sig Hypotheca autem vi ipsa suppositionem significat:vt sit res obligationi suppositа, nihilque in eo verbo , nisi suppositio & nexus intelligatur. Sed hæc,inquam,ita dicuntur,cùm ad subtilitatem verbi,& originem ius exigitur.Ad iuris rationem & obligationem nihil interest : quia nihilo minus iuris habet is,cui non est tradita possessio , quàm cui est tradita , sed tantundem vterque ex æquo.Nam & quam rem non accepit, vindicare potest, vt habeat,eandemque necdum acceptam distrahere,si modo conuenerit, vt pignori esset:& quam accepit, amittere potest : vt illi eadem vendicatio ad eam persequendam necessaria sit.Bo factum est vsu loquẽdi iure recepto, vt vtrunque pro eodem accipiatur , dicaturque hypotheca etiã, quæ ab initio tradita est,quia non traditio, sed conuentio obligationem fecit:& contra,quæ non est tradita,recte dicatur pignus,quia iure nihilo minus sit obligata, teneaturq; creditori,quàm si tradita non esset,Qua ex ratione iuris,atque vsu illud à Martiano dictum est.Inter pignus & hypothecam tãtùm nominis sonum differre.l.res hypothecæ de pignor. Alterum enim Latinum,alterum Græcum est verbum a suppositione deductum.Est autem obseruandum , pignoris verbum, itemque hypotheca interdum pro ipso rei nexu,& obligatione sumi: vt cum quærimus , quibus modis pignus vel hypotheca contrahatur:item quibus modis soluatur Neque enim aut illic rem contractam, aut hic rem dissolutã intelligimus sed vtrobique obligationem pignoris aut contractam,aut dissolutam. Frequentius tamen rem ipsam significat quæ nexa est. Cuius generis illa sunt,cum pignus traditum creditori pignus idoneum,pignus venditum aut destractum esse dicimus. Qua etiam significatione à nobis definitur:& recte cum obligationem rei sine re,quę obligetur,frustra requiramus.

HYPOTHECA diuiditur in tacitam & expressam. Tacita constituitur à lege,l.1 §.& vt plenius, C.de rei vxo.act. Expressa ab homine,t.tit.C.& D.de pign.& hypo.h Prat.

HYPOTHECARIA actio, quę & quasi Seruiana dicitur, in rem actio est, quę creditori pignus persequendi causa datur. Vnde & pignoris vindicatio,petitio,persecutioque appellatur, l. 9.in fi.C.de pign.act.l.2. C.si vnus ex plurib. l.19.ff.ad SCtum Trebel.Prat.ex Briss.

HYPOTHECARIA formula, formula eius pacti quo de pignore nuda conuentione obligando agebatur, l.3 4 11 & alibi persæpe.ff de pign.Prat.

HYPOTHECARII creditores,qui sub hypotheca pecuniam crediderunt,l.1.§. sciendum,ff.de separ.bon l 2 C. de iis qui in prior.cred. Prat.quibus sub hypotheca debetur.Briss.

HYPOTHESIS est,quod prisci Iureconsl.Speciem appellant, recentiores Legis Casum. Vlp. in l.sed interim,de douat.inter vir. & vxo:.Quando igitur retro non agitur,emergunt vitia, vt Marcel animaduertit, in specie huiusmodi Paul. in l. Latinus Largus , de leg.1. Proxime ex facto incidit species talis. Alc.in l.edita.C.de eden.Hypothesis, ait, determinata facti assertio est,quæstionis seu causæ modum complectens. Vide eundem c 8 lib 1.Parerg.& inferius,Thesis.Prat.

HYPOTHESIM ad Thesim transferre,i.causam ad communem locum,siue speciem ad genus transferre. Huius extat insigne exemplum apud Vlp.in l.pen.de iurisd.om.iud.Spieg.

HYPOTHETICA propositio. Vide κατηγορία.

HYSGINVM color,vt volunt quidam,similis est coccineo : vnde Græci vestes ὑσγινοβαφεῖς appellant, h.e. hysgino tinctas.Hermolaus Barbarus existimat, idem esse quod Vacinium,id est, rubi humilis morum : vide Ruellium, Masurium,& Bayfium. Turneb.adu.19 c.15 hoc nomine & tincturam & herbam notari putat , cum ex ea herba color purpureus fucetur , atque tingatur.Hesychius scribit,ὕσγινον βάμμα, neque aliud quicquam Interp. Nicand. τὸ ὕσγινον, inquit, φυτὸν ἐστὶ ξανθὸν τὴν χρῶμα, ὅθεν ὑσγινοβαφῆ, τὰ ἐπ' αὐτῷ βεβαμμένα. Nec etenim quid verat esse plãtam & tincturam cognomines. Suidas hysgon herbam esse dicit,vnde & hysginum tingatur. Fiunt,inquit Vitruuius,etiam purpurei colores,infecta creta rubræ radicis & hysginis,non minus vt ex floribus alij colores. Apud Pausaniam in Phocicis videtur esse coccus : vt apud Plin.lib. 21.c.26. hyacinthus,vnde factitius color fucabatur, hysginũ dict. hyacinthus inquit , in Gallia eximiè prouenit : hoc ibi hysginum tingunt : Vtitur hoc verbo Paulus le.78. §.5. ff.de leg.3.(quanquam in Pand.Flor. Liginum legitur)à cocco illud separãs:Quin minus potro coracinum,aut hysginum,aut melinum suo nomine,quàm coccum purpuráve designatur.Prat.

I.

I & V literæ medium quendam esse sonum , M. Fabius libro 1. Inst.orat.ca 4 admonuit,vt non immeritò , nec fortè ineptè in Pand.Flor. V. pro I.scriptum reperias: Vt duploma pro diploma:maritumo pro maritimo:decumo pro decimo:adsimulatur pro adsimilatur:Et plane adsimulare antiquos dixisse ex Diomede admonet Briss. E diuerso I pro V positum , recipere pro recuperare passim in illis libris & antiquorum monumentis.Sic I pro E, vt petitioni pro petitione. l.8. ff.de rei vindicat. & ferruminationi pro ferruminatione , l 13. §.item quęcunque. ff.eod. & Affinitati pro affinitate, l.39.ff.de iniur. E contrario E pro I, defensione pro defensioni , l.59.§.3. ff.de noxal. & Exceptione pro exceptioni,d.l.39.§.pen. Literarum enim affinitas huic commutationi locum dedit:vide Fabium li 1.c.4.Prat.

I A,

IACERE propriè dicitur quod humi situm est:vt res quæ in litore post naufragium iacent. l.1.§.vlt.de incend.ruin. Sic iacet in stabulo stercus.l 7 ff.de act.empt Briss.

IACERE dicitur hæreditas quę nondum à quoquam adita est, & quam diu sine domino est,l.5. § satisfactionis.ff.vt in pos.leg. l.13.§.quæsitum.ff.quod vi aut clam.Eodem sensu iacere bona hereditaria,& iacere vacua sine domino dixere Vlp.& Papin. l.3.de bon.posses. l.1.de succes.edict.Sic iacens ea res dicitur, cuius dominus ignoratur,Vlp.l.43 § 4.de furt. Qui alienum quid iacens , lucri faciendi causa sustulit , furti obstringitur, Prat.Briss.

IACERE Pretia prædiorum,dicuntur Ciceroni in orat pro Rosc. Comœdo,quæ vili væneunt : Accepit.n.agrum temporib iis, inquit,cum iacerent pretia prædiorum.Prat.

IACERE prostratus dicitur, qui ad dignitatem eligi iure non potest,veluti infamis,clem.in plerisque,§.quod si licentiatus. de elect.in Clem.Prat.

IACERE testes dicimus,qui vim testimonij habere non possunt. Leguleis,vt barbari omnia solent,est,non stare dicto.Spieg. Iacet propriè,quod humi situm est.Briss.

IACERE aleam est rem periclitari , fortunæque arbitrio committere,vide Eras.in Chil.Spieg.

IACERE pilas in mare. Iaciendo pilo certare. Briss.ex ff.Iacere fundamenta. l.1 § 1.ff de Pollicitationibus. Iacere etiam est iactare onus seu merces in mare, Briss.ex l.43. §.si quis sponte,de furt.vide mox infra.Iactas res.

IACHINVM, verbum adulterinum in antiquis exemplaribus apud Vlp.in l.si cui lana.de leg.3.expungendum,admonuit nobilis Grammaticus Pap. Plautus , genuinumque substituit Ianthinum. Quod tamen non admodum placet. Haloand.vt Neb. ex Bayho Ianthinum legit. Vide vestimenta ianthina. Spieg.

IACTANTER , Iactuosè, Iactuosus, quos Barbari vsurpant, nusquam leguntur. Quod verò quidam probant ea ex Ciceron.

Digitized by Google

non Iactuose, neque Iactuosus in iis locis, quos adducunt legi debet, sed actuose & actuosus. Spieg.

IACTARE, pro eo quod est arroganter, vel gloriando commemorare, notum est. Triphon videtur vsurpare pro inaniter loqui, in l. fugitiuus, de verb. sign. Licet id facturum iactauerit, quod Briss. exponit. Ambrosius gloriari. Hinc nostris in ore est, Iactatoria verba non obligare, l. fi. de hæredib. inst. Spieg. Ea dicuntur, vt præstentur, non vt iactentur. Briss. ex ff.

IACTARE quo concurrere, fungare, vexare. Vlp. l. 1. de ædil. edict. §. apud Viuianum. 9. Si seruus inter fanaticos non semper caput iactaret. Spieg. Prat.

IACTARE iugum, est incommode ferre seruitutis necessitatē.

IACTARE suam pecuniam in l. cum indebito. ff. de probat.

IACTARE lapides. Merces è naui. Iactat rete piscator, iactare infaustas voces aduersus testatorem. Briss. ex ff.

IACTARE capur. l 1. §. apud. ff. de ædil. edict.

IACTAS res accipimus nonnunquam quę tempestate maris, nauis leuandæ causa eiiciuntur. l. 11. §. 1. ff. de acquiren. possess. l. pen. ff. pro derelict. l. 9. §. fi ff. de acqu. rer. dom. & ita Iactus in tit. ad l. Rhod. de iactu. l. 4. §. si iactu. ff. de furt. Seneca lib. 4. Declama. Necessitas est, quæ nauigia iactu exonerat. dicitur iactura eodem sensu l. 2. & 4. ff. de leg. Rhod. de iactu. & apud Cic. lib. 3. Offic. Vnde metaphoricos, pro damno. c. locupletari de reg. iur. lib, 6. Hinc & pro amissione accipitur, vt cap. ex parte. de alien. mutand. iud. caus. fact. ibi, pro amissione causæ.

IACTATIO, idem quod iactantia, vt in l. metum. C. quod metus caus. Iactationib. tantum non fit metus. Spieg. Iactatio. Briss. est ambitiosa gloria.

IACTATIONEM, notat Hurtenus in Q. Curtio, vt nouum & insolens verbum pro Iactantia. Ego animaduerti & Vlpianum eo ex Epistola Cæsaris Hadriani ad Põponium Falcionẽ vt l. si quis filio. §. eius. de iniust. rupt. test. Idq; nõ sine exemplo. Nam & Seneca, aut potius apud Senecam Gallio, Non rogauit, inquit, te: dedisti istud iactationi tuæ. Et L. Florus li. 4. Voces quoque obæquitantis exceptæ, altera ereta, sed docta & ad victoriam efficax: Miles faciem feri: altera ad iactationem composita. Parte ciuibus quum ipse sequeretur. Videtur mihi & apud alios legisse. Quanquam quis dubitet Hadriani rescriptum sequi, quem constat Suetonio Tranquillo visum esse epistolarum magistro. Curt. lib. 1. εἰκαζῶν. c. 9.

IACTVS, & Iactura, pro iactu: qui fit ex naui in mare, leuandæ seu exonerandæ nauis gratia. Briss. ex ff. Cice. & alii, vid. supra Iactas res. Iactu teli, iactu lapilli. Briss. ex ff.

IACTVM retis dicimus, l. 12. ff. de act. empt. Et iactum simpliciter, Valer. li. 4. c. 1. A piscatorib in 4. Milesia verriculum trahẽtibus quidam iactum emerat Apul. Apolog. 1. Eum memoria prodiderunt, cum animaduertisset à quibusdam piscatoribus euerriculum trahi, fortunam eius iactus emisse. Suet. in lib. de Clar. Rhetor. βόλον appellauit. Litus, ait, ingressi piscatores trahentes rete adiere, & petiere bolon quanti emerent. Sic enim legendum censeo, non vt vulgo scribitur bolum. Briss. vide iaculum, rete.

IACTVRA compendiosa, vide l. 1. cir. fi. C. de vsucap. transfor.

IACTVRA, damnum est, sed voluntarium: vt quæ fit in tempestatibus maris, vbi bona proiiciuntur, vt in tit. ad l. Rhod. Spieg. iacturam consequi, i. damni æstimationem. Brisson. ex ff.

IACTVRA infamię l. 1. C. de secundis nupt.

IACTVRA substantię. C. de episc. aud. l. tam clementis Spieg.

IACTVRAM debiti pro amissione dixêre Impp. l. 2. C. ne liceat, potentior. Prat. iactura debiti mulctari. iactura causæ afficiBriss. ex ff.

Exaliena IACTVRA lucrum acquirere, facere, quęrere, Brisson. ex ff.

IACTVS aleæ, fortunę ludus est magis, quàm artis. Et Erasm. Chiliad. Spieg.

IACTVRÆ moles. vide l. 10. C. de reuocand. donat.

IACTVRAM facere, loquendi est modus maxime iacturę proprius. Spieg.

IACVLA, Maura dicuntur ea, quibus Mauri qui optimi iaculatores erant, vtebantur. Herodian. Σωῆσαι δὲ παιδεύοντες αὐτὸν ἐξ ἀρχῆς οἱ τοξικὼ ἀκριβῶς, καὶ Μαυρούσιον οἱ ἀκοντίζειν ἄριστοι. Mauris autem etiam domo proficiscentib. iaculis opus erat, ob leones & feras quas Mauritania fert. Hinc etiam Flaccus dixit, tantum esse innocentiæ vim, vt ad tutelam sui non egeat, nec Mauri iaculis, nec arcu quacunque iter fecerit. Turueb. aduers. lib. 15. c. 5.

IACVLA porro radiantia dicuntur radij solis, vt à Lucretio, lucida tela dici, peplum noctis, vmbra terrę. Turn. ibid.

IACVLANS. Vlp. ad l. Aquil. Sed etsi, ait, à iaculantibus per lusum seruus fuerit occisus, Aquiliæ locus est l. item si obstetur. & fin. Spieg.

IACVLATORIVS campus. ibid. Sed si cum alij in campo iacularentur, seruus per eum locum transierit, Aquilia cessat: quia non debuit per campum ioculatorium iter intempestiuè facere: qui tamen data opera in eum iaculatus est, vtique Aquilia tenebitur.

IACVLVM, rete quoddam piscatorium est appellatum. Isidoro teste lib 16. Etymol. c. 21. Prat. Briss.

IAM, pro præterea, & pro posthac etiam, persæpe reperimus positum. Spieg.

IAM nunc, quod & nunc iã dicitur, certi temporis, quod præsens est indicationem facit. l. si mortis. ff. de don. caus. mort. Spieg.

IAM quandoq; significat perfectionem actus, & continuationẽ Bart. in l. Celsus de vsucap. & in 1. C. constit. aliquando retro tempus & continuum sonat, l. nunquam de acq. rer dom. Sumitur interdum pro futuro & præterito, pro re, i. secundùm materiam subiectam, l quomuis. de furt. Prat.

IAMTVM, vna dictio, qua vsus est Papinianus in l. pater instit. de ca. & postlim. reuers. temperamentum tractus facit. Sic & apud Gic. pro A. Licinio, item pro Cluentio, Glossam vide Zas. in eandem l. Spieg.

IAMTVM, ex quo, l. 10. ff. de cap. & postli. Briss.

IANTHINA in l. 1. Co. quæ res vendi non poss. Sic enim illic ex scriptis Codicibus legendum est, non, vt vulgo legitur, hiacynthina. Ianthinum enim purpuræ genus fuit violaceo colore infectum. Vlp. in l. 68 §. vlt. ff. de lega. 3. Purpurę appellatione omnis generis purpuram contineri puto. Sed coccum non continebitur: fucinum & ianthinum continebitur, Plin. lib. 10. c. 6. violas purpureas à Græcis ια appellari tradit, & ab his ianthinam vestem. Idémque eiusdem libri c. 8. in vestibus florem commendari tradit purpureum qui in amethysto & viola est. Ant. Thilef. in li. da colorib. violaceus qui & Ianthinus. Ex quo Tyrianthinus è purpura, vt nomen indicat, factus & è viola. Briss.

IANITRICES Latinis duorum fratrum vxores appellantur, quas Græci εἰνατέρας vocant, l. 4. §. adfines in fi. ff. de grad. & adfin. In lexico B. Germani sic scriptum est, αἱ τῶν ἀδελφῶν γυναῖοι αἱ συνυμφοι. Quæ etiam εἰνατέρων interpretatio apud Hesychium. Briss. Prat.

IANVAM in publico aperire in l. vlt. §. vlt. ff. de seru. vrb. quidam dici volunt, pro ianuam in publicum reiicere, ita vt fores in viam publicam aperiantur, vt mos erat Græciæ: vnde illud apud Comicos, crepuere fores. Sed hic mos nunquam Romæ inualuit, & præter Plinium, Plutarchum, Asconium, etiam Dionysius è publicis vel priuatis ędibus solas M. Valerij Publicolę fratris ædes Romæ scribit habuisse ianuam reiectam in publicum, his verbis: πάντες τὰ οἰκίας αἱ κληισάδες ἔσωθι μέναν τὴν ἐν τῇ ῥώμῃ δημοσίωνπ καὶ ἰδιωτικῶν οἴκων εἰς τὸ ἐξαμείβεσθαι ἀσίζοντα. Igitur hæc est huius loci sententia & species: L. Titius aperto pariete domus suæ, ianuam in publico aperuit, quatenus stillicidij rigor & tignorum proiectus competebat, quatenus ambitum ædium Scæuola definiebat, autore Cicerone, non est igitur egressus ambitum ædium in aperiunda ianua: neque verò potuit, & aduersum se tamen aperiri ianuam, quæ non fuit ante, vicinus æquo animo non fert motus inuidentia quadam, qua etiam moti quidam sæpe non ferunt è regione ædium suarum constrŭi ædes nouas, è quibus sit conspectus in suas: vide Cuiacium lib. 13. obs. 27. Prat.

IANVARIVS, primus mensium, quem Numa Pompilius à principe Deo, h. e. Iano appellauit: quam primum esse voluit, tanquam bicipitis Dei mensem, respicientem & prospicientem transacti anni finem, futurique principia. Iudæis erat decimus 76. distinct. iciunum. Libellus circunfertur nomine Berosi Babylonici, qui Ianum dicit fuisse Noam: eum libellum eruditi mera omnia narrare putant, digna profecto commentis anianis. Spieg.

IASON Maynus, iureconsultus nobilis, Mediolani natus, Catonis Saccipapiensis auditor fuit. Papiæ ius ciuile annos amplius viginti interpretatus est, magnosque in eo iure scriptis suis illustrando labores sustulit. Obiit, ibidem anno Christi 1519, mense April. Prat. ex Hotom.

Ἰατρίναι. Obstetrices, vide Gothof. in not. ad l. 3. C. de posthum. hæred. inst.

IATRIA, dicuntur prędmia, quæ medico prędstantur. Alciat. test. Spieg.

I B.

IBI, aduerbium in loco. interdum ad personam referunt, vt in l. vbi cœptum. ff. de iud. Pro tunc, vel tum positum, Accursius existimat, in l. si quis in legatione: eod. tit. Spieg.

IBI, vbi Vlp. in l. item Mela. ff. ad l. Aquil. Et sane ait, si ibi tondebat, vbi ex consuetudine ludebatur. Spieg.

IBI, in interdicto de vi: quemadmodum accipiendum sit, exponitur in l. 1. §. ibi autem. ff. de vi & vi arm. Appellatione eorum quæ ibi sunt neq; ea, quę ad tempus vel casu in eo loco sunt, neque nummi & nomina continentur, sed ea demum quæ, vt perpetuo ibi sint, posita sunt: quæ quanquam ad tempus vel casu absint, non eo minus tamen continentur. l. 44. l. 67. 78. §. 1. l. 89. §. 1. de legat. lib 3. Proinde si debitor pactus sit, vt quæcunque in prædia pignori data, inducta, inuecta, importata, ibi nata, paratáve essent, pignori essent: ij duntaxat serui qui hoc animo inducti erunt, vt ibi perpetuo essent, non temporis causa accommodarentur, obligati censebuntur, l. 32. ff. de pig. Briss. Prat.

Digitized by Google

IBI Festo lib. 9. dicitur cum locus semel demonstratur, ibidem cum sæpius. Prat.

IBI, i. in ea re l. 18. ff. rem rat. hab. l 41. ff. de dam. infect. Briss.

IBI, pro in leges, l. 9 § pen. ff. de ter. diuis. Briss.

IBI, pro in ea causa & specie, l. 1. ff. in ius voc. vt eant. l. 35. in fi. ff. de neg. gest. Briss.

IBI, pro illic, & opponitur particulæ. Hic. l. 4. §. si quis aduentu. ff. vbi bon. rapt. Briss.

I C.

ICON. Sic scribendum Latine effigies imago, & statua membrorum hominis, à pictoribus, seu statuariis ad viuum expressa. Iconismos, Senec. li. 15. Epist. ad fin. appellat descriptiones, atque verbum esse publicanorum. Spieg.

ICOSAPROTI, viginti primi, & Icosaprotia vigintiptimatus vt l fi. vers. mista ff. de mune. & honor. Ioan. Bell. Etym.

ICTIRICVS, qui regio morbo laborat, à colore galguli, quam Græci auem icteron dicunt. Idem & Aurigo dicitur, à colore, quam bilis per omne corpus diffusa gignit. Spieg.

ICTVS, permissio ipsa. Vlp. in d. l. item Mela. ff. ad l. Aquiliam. Et siquidem apparet, cuius ictu perierit. item. ictu vno occidit vtrunque l. quod ait §. fi. de adult. Adde l. 1. de his qui deiec. Prat. Obseruq autē, quod solus ictus fustium est grauior quauis pœna pecuniaria l. seruotū in fi. ff. de pœn. l. 3. C de Sport. Vide & Martianum ff. de his qui not. infam. Spieg.

ICTVS legitimi in l. 33. circ. med. C de inoff. testa. l. pœnæ. Ictus flagellorum, calcis, rami, lapilli, fulminis. Briss. ex ff.

ICTVS, us, percussio, qua Vulnus infligitur, ait Briss. ictus, a, um, percussus vulneratus. Icta fulmine domus. ex Suet. Briss.

I D.

IDEÆ Platonicæ, à spectando sunt dictæ, quoniam qui aliquid est acturus, ideam inspicit, ad quam suam actionem aptet. vt pictori, qui de exemplari aliquid pingit, hoc exemplar est Idea. Vide post Senec. Epist 59. Host. ext. de sum. trin. ea. damnamus, sub finem. Spieg.

IDEM nō est quod ab alio separari potest. l. si dominus ff. de ser. vrban. præd. Adde gl. in l. hæred. ff. de dolo. Pro simili ponitur l. si non sortem §. libertus. ff. de cond. indeb. Et Celsus putat eam esse causam operarum, vt non sint eædem neque eiusdem hominis. Spieg.

IDEM, etiam dicitur, pristina qualitate, vel quantitate non seruata. l. & an eadem. §. 1. ff. de execut. rei iudi. l. si seruitutes. de seru. vrba. præd. l. proponebatur de iud. Spieg. Prat.

IDEM dicere, pro in ead. esse sententia, frequēs est locutio. Spie.

IDEM esse, quid fieri tempore licito, vel tempore illicito, si cōferatur ad tempus licitum, Bald. tradit, in l. in tempus. ff. de hær. instit. Spieg.

IDEM & vnum sunt pene genuina. Sic Tullius: Est mos hominum, vt nolint eundem plurib. rebus excellere, id est, vnum. Conn. li. 3. c. 1. nu. 2.

IDEM, & vnum contra l. eum qui. ff. de vsucap. potest censeri diuersi iuris, ob diuersam scilicet rationem: quod Legis dispositione vnum sit in obligatione, alterum non sit. per text. in le. miles. §. decem ibi. quæ à lege tribuitur. ff. de re iud. vide Zasium in eandem. Spieg.

Verbum IDEST. plerunqs nō definiendi gratia, sed exempli loco & ὑποδειγματικῶς ponitur, i. pro veluti, vel scilicet vt est à Duareno notatum. Patet ex l. 7. §. pactorum. ff. de pact. l. 8. ff. de vul. & pup. l. pen. ff. de annu. leg. l. 2. ff. de supel. leg. l. 3. in fi. ff. de except. l. 3. C. ad l. Iul. de adul. Sic apud Gaium lib. 2. Inst. tit. 8. Adgnati sunt per virilem sexum propinquitate coniuncti, i. consanguinei fratres. Alias hoc verbum ἀμφιφορικῶς est & explicatiuum, vt & in l. 9. ff. de minorib l. 3. § saltus ff. de adq. possess. l. 9. ff. si seruit. vindi. l. 13. §. etiam ff. de pignorib. l. 43. ff. de iniur. interdum etiam idem valet, quod scilicet. Cuiac. in l. 4. § si viam. ff. de vsucap. l. 16. ff. de re iud. l. 1. ff. de legit. tutorib. l. 28. in fi ff. de vsuft. Briss.

Hæc verba, ID EST, non semper descriptionem aut ὅρον demōstrant, sed sæpe exemplum & speciem, pro eo, quod dicimus Quale est, veluti, Tanquam, vt Seneca vtitur: & si quid simile. Vlp. Et interdum hoc permitti potest. Id est, si grāde sit damnum minoris. l. si ex causa. de minor. & rursus. Pactum in personam est, quoties ne à persona petam paciscor, id est, ne à L. Titio petam. l. iurisgentium. §. pactorum, de pact. & idem alibi l. qui liberis. de vulg. idem est in illis. Hoc est l. si constante, §. 4. solut. mat. Curt. li. 1. ἐκφράσεων. c. 23.

IDEO, sicut idcirco, est particula collectiua siue rationalis. Vide Bar. in l. demonstratio §. quod autem. ff. de cond. & dem. Spie.

ID genus, hoc genus, pro eius generis, & huius generis, elocutio elegans, à Beroaldo obseruata, quod ea Plaut. Terent. Ciceróque sint vsi.

Ἰδιόχειρα Græcè appellātur (inquit imp. Leo) scripturæ, quę solēt à quibusdam secreto fieri, interuenientib. amicis, rerum contrahendarum causa, l. scripturas, 11. qui potior. in pign. hab. Et vt opinor ἰδιόχειρα & ἀγορᾶια opponuntur, quæ tabellionum publica instrumenta sunt. Nouell. 49. 73. & 141. quę etiam Forensia appellantur, l. comparationes 19. C. de fid. instrum. qua de causa in d. l. scripturas ἰδιόχειρα iis quæ publicè à tabulariis scripta sunt, opponuntur. Prat. ἰδιόχειρα scripturæ & chirographa priuata. Briss. Idiographum, idem quod Autographum. Spieg.

IDIOMA, i. proprietas. Nam vnaquæque lingua sua quædam habet peculiaria.

Ἰδιοκτησίαι vt aiunt Græci interpretes in l 4. de agric. & censi. li. 11. i. proptiorum bonorum possessores, ab ἴδιος, proprius, & κτάω possideo: vide in Basilicis eod. tit. Prat.

IDIOTA, non tantùm indoctus & illiteratus, sed etiam priuatus, & plebeius dicitur. Auth. quomodo oport. Episc. §. quandoque. Spieg. Prat vide & Gothof. ad Nou. 8. c. 6.

IDIPSVM. pro hoc, Pompon. in l. 2. de naut. fœn. Spieg.

IDONEE, aptè, commodè. In iure idoneè cauere dicitur, si quis pignoratitia, vel fideiussoria cautione, aut (si illas præstare nequeat) saltem iuratoria cauet, c. 1. de dolo & contum. li. 1. iuncta glos. super verbo Sufficienter. Idoneus largè, dicitur aptus ad omnia bona & mala. Donato autore. Cui adstipulatur Vlp. in l. 2. §. idoneus autem. Ad SC. Tert. Quilibet autē præsumitur idoneus, sicut & quælibet res bona nisi diuersum doceatur. Idem in l. cùm quidam ita fideicommissum. Papin. in l. cum pater. §. rogo. de leg 2. l. vlt de liber. agnosc. l. si creditores in fi. de priuil. credit. Spieg. Prat.

IDONEÈ defendere, i. rectè. Idoneè tueri causam ad se pertinentem, satis idoneè prospicere, minus idoneè rem administrare, idoneè veniisse. Briss. ex ff.

IDONEIOR. Paul. l. 2. ff de pupil. actio. l. si plures, ait, simul agāt populari actione, prætor eliget idoneiorem: & Callistrat. l. 18. ff. de testam tut. Quod si plures satisdare parati sint, tunc idoneior præferendus erit. Item si pluras sint qui experiri volent, eligendus est à prætore is qui idoneior est, l. 1 § si tamen, ff. de hom. li. exhi. & si plures agant, prætor eligat idoneiorem l. 1. ff de popul. act. Prat. Briss.

IDONEVS, aptus, habilis, sufficiens, idoneus militiæ, idonea quantitas, i. sufficiens, idoneus paterfam Briss. ex ff.

IDONEI promissores plerunque non tam ex patrimonio & facultatibus, quam ex fide accipiuntur, l. 112. in fi. de verb. oblig. Idoneos sanè tutores mater petiisse intelligitur, si locupletes & facultatibus, licet non moribus, idoneos petierit. l. 2. §. idoneos. ff. ad SC. Tertyll. Briss.

IDONEVS homo alias integræ existimationis hominem & minime probrosum significat, l. 42. ff. de verb. sig l. vlt. ff. de tab. exhib. Briss.

IDONEVS paries, oneri ferundo aptus. l. 7. ff. si ser. vind. l. 37. ff. de dam. infect. item integer. & minime vitiatus paries. l. 45. in fin. ff. ad l. Aquil. Ita autem idoneus iudicatur paries communis, si vtrarumque ædium onera iure imposita sustinere possit l. 36. ff. de dam. infect idoneè pro recte, in l. 13. de act. empt. l. 41. ff de dam. infect. Briss.

IDONEVS accipitur locuples: & qui soluendo est. Ita idoneum debitorem, tutorem, hæredem, fideiussorem interpretamur, l. 14. leg. 27 § pen. ff. de minorib. l. 42. ff. mandati. l. 2. ff. de fundo dot. l. 9. ff. de tutel. l. 9. § quod si dies, l. 14. l. 31. §. tutor. l. 45. ff. de admin. tut. l. 46. in fin. l. 47. ff. de iure fisc. leg. 5. ff. de separatio. l antepen. ff. de condit. & dem. l. 14. ff. de in diem add. l. 19. ff. qui potio. in pig l. 3. ff. de fideiussorib. l. 6 §. plane D. de muneribus. & hon. l. 7. D. qui satisd. cog. l. 9. D. de publ. Itaque apud Cic. 3. offic. Idoneus pro diuite & locuplete. Et sæpe idoneis, inquit, hominibus indigentib. de re familiari impertiendum sed diligenter & moderate. Quod & in eo obseruauit Lactantius. Eodem sensu idonea hæreditas, l. 51. §. 1. D. de ac. hæred. Et idonea nomina, l. 13. § 1. & l. 35. & 45 D. de adminis. tutor. Non dissimiliter idoneum vel non idoneum pignus dicimus l. 28. D. si cert. pet. Et idonea cautio & satisdatio l. 4. § 1. de administ. rer. l. 1. §. si pecunia, D. depos. Prat. & Briss. Add. Cuiac. obseru. li. 8. c. 30 & Turneb. li. aduers. 3. c. 16.

IDONEVS alienæ litis defensor alienæve rei expromissor nemo sine satisdatione habetur, l. 3. §. 1. de diuers. reg. leg. 46. §. quarto neque fœmina, neque miles, neque qui Reip. causa abfuturus est, aut morbo perpetuo tenetur, aut magistratum initurus est, aut inuitus iudicium pati non potest, idoneus defensor intelligitur, l. 54. ff. de procur. Et sic idoneè defendere in l. 1. ff. de diuers. temp. Et idoneum defensorem in l. 5. ff. de reb. auct. iud. Et idoneum patremfa. accipiemus in l. 10. ff. de adm. tut. Briss.

IDVARE, antiquum verbum, separare significat. vnde & Diuidere verbum, & Idus dicti Macrobio. Vide Alc. in lege malum mauis. §. viduam. de verb. sig. Spieg.

IDVS, dicuntur diuisiones: vnde propriè existimantur dies, qui diuidunt mensem. Diuidunt enim mēses præcipuè Nonas & Calendis. Vide gloss. super verb. post Idus Martias. in l. Cæsar. ff. de publ. & vectig. Pridie Idus Mart. in l. item veniunt, ff. de petit. hæred. leg. Titius Seio & ibi in gloss. de constit. pecu. Idus Septembres in l. 112 §. 1. ff. de verbor. obliga. Idibus Septembribus l. 86 ff. de solut. Spieg.

Digitized by Google

I E.

IECVR, dicitur Græcè ἧπαρ: vnde Hepatici homines, qui iecinoris morbo laborant, appellantur. Vlp. de ædil. edict. l. qui clauam. §. Trebatius ait, Si tamen ex corporis vitio id accidit veluti quod Iecur dolet, morbosus est. Spieg.

IEIVNIVM, tempus quo à cibis abstinemus, quod & Ethnici interdum instituerunt, Quadragesimam impropriè significat.

IEIVNIVM est subtractio prandij, & post cœnam cuiuslibet cibi priuatio vsque ad diem sequentem, & abstinentia à carnibus, & trahentibus sementinam originem à carnibus, vt ab ouis, lacte, caseo, ea denique 4 distin. Goffred. in summa de obser. ieiun. & Innoc. in rubr. eod.

IESVS, est nomen redemptoris ac Saluatoris nostri Christi, qui Hebraicè IEHOSVA dicitur, Latinè Saluator: vel vt alij volunt Seruator. Cuius significationis ratio est apud Matthæum: hic enim, inquit, saluum faciet populum suum à peccatis suis. Vide in Nouel. Consti. §. in cuius princ. & fine sanctissimi huius nominis fit mentio.

I G.

IGITVR particula colligit interdum supradicta illatione. h. e. ratione confirmat. Vlp. in l. si procuratorem. §. si ignorantes. ff mandati. l. Diuus. ff de cust. reor. & sim. Interdum pro deinde ponitur. Institutio de tutel in princ. ideoque continuationis norma esse recte censet Alb. Prat.

IGNARVS, vocatur rudis & imperitus, vel indoctus, vel inscius: Ignarum conditionis suæ Imper. Constantinus in l. 2. C si ser. aut libert. l. 9. 50. non ineleganter vsurpauit, pro nèsciente statum natalium. Spieg

IGNARVS edicti, ignorans, Briss. Ignarus de statu, ignarus, vxorem esse prægnantem, Ignarus legati, sui iuris, status sui, ac conditionis. Briss. ex ff.

IGNAVIA, i. itineris, desidia Briss.

IGNAVIAM prætendentes audiri non oportet, l. 78. §. etiam, ff. de leg. 2. Briss.

IGNAVIAM Iurisc. quæ non est stultitia, vt interpretes putarunt diligentiæ opponunt. Siquidem gnaui homines, impigri & diligentes appellantur. Scio tamen ignauiam vulgò pro pusillanimitate accipi. Porro. Ignauiæ culpam contrahunt, qui ex qualibet leui, vana, iniustáve causa ad res improuidas, temerariásve aut noxias monentur, dum dolus absit. exempla sunt in l. 2. §. si publicanus ff. vt bon rapt. l. 1. in fi. iunct glo. ff de abig. & forte in l. qui rei §. 1 §. si quis. ff. de bon. eor. qui mort. sibi conscia cum sim. ex Z. asio. Spieg Prat.

IGNAVITER glos. in l. fin. C. de episc & cler. stultè exponit, nimirum satis stultè. Nam lentè & leniter significat, vt apud Cic. secunda Tusc. Spieg,

IGNEM ne habeto & ignem innocētem, hoc est, innoxium, habeto, differunt, l. videamus. §. si hoc in locatio ff. loca. & conduct. Ignem inferre. Ignem iniicere, ibi. in fi & l. seq. Spieg.

IGNEM inferre. *Ionner henein tragen.* Ignem iniicere. *Feuer ein werffen.* d. l. videamus. in fi & l. sequenti.

IGNEM immittere in aliquid. Ignem subiicere fornaci. Ignē facere in suo, habere negligentius. Ignis vlterius euagatus & progressus vinea læsit: ad alterius insulam peruenit. Bri. ex ff.

IGNIARIVM est, inquit Bud. quo ignis elicitur: constat silice, è quo ignis atterendo elicitur: & ferro, quo silex atteritur percussu: vnde scintillæ decussæ, & in fomite, linteoque cōcepto, exceptæ flammam excitat. Igniarium dare quid sit apud Senecam lib. de benef. 4. c. 36. declarat in Chili. Etas. Spieg.

IGNI Cremari l. 8. §. igni, ff. de pœn. Necari. l. 9 de inc. rui. nau.

IGNIS & aqua. Veteres cum veram Dei creationem non satis perciperent, arbitrabantur his duobus elementis igni & aqua produci omnium animantium vitam. Ideo nuptiarum fœdera interuentu ignis & aquæ celebrabantur, vt testatur Scæuola in l. penult. de Donat. int. vir & vx. quem locum Accursius male de tæda nuptiali intellexit, quæ alia quadam honoris solennitate solebat nouæ nuptiæ præferri, & seruus qui præferebat, dicebatur Prælucens. Vide Bud. in fi. prior. annot. eandem pulchre explicantem. Spieg.

Aqua & IGNI accipi. interdici. Aquæ & ignis interdictio. Briss. ex ff.

IGNIS & aqua, vide Aqua & ignis: itē interdicere aqua & igni. Et hac ipsa de re Lactant. li. de orig. errorum, 2. ca. 20. Substantia ignis, calor est, inquit: aquæ, humor. Recte igitur Ouid. Quippe, vbi temperiem sumpsêre humorque calorque Concipiunt: & ab his oriuntur cuncta duobus: Cumque sit ignis aquę pugnax, vapor humidus omnes Res creat: & discors concordia fœtibus apta est. Alterum enim quasi masculinum elementū est, alterum quasi fœmininum: alterum actiuum, alterum patibile. Ideoque à vereribus institutum est, vt sacramēto ignis & aquæ nuptiarum fœdera sanciuntur: quod fœtus animantium calore & humore corporentur, atque aumentur ad vitam. Cum enim constet omne animal ex anima & corpore; materia corporis in humore est, animæ in calore, quod ex auium fœtibus datur scire: quos crassi humoris plenos, nisi opifex calor fouerit, nec humor potest corporare, nec corpus animare. Exulibus quoque ignis & aqua interdici solebat. Adhuc. n. videbatur nefas, quāuis malos, tamē homines supplicio capitis afficere. Interdicto igitur vsu earum rerum, quib vita constat hominum, perinde habebitur, ac si esset, qui eam sententiam exceperat, morte multatus: adeò ista duo elementa prima sunt habita, vt nec ortus hominis, nec fine his vitam crediderint posse constare. Hæc Lactant. Hor.

IGNOBILITAS, h e obscuritas, humilitas generis, viris fortibus non est obiicienda.

IGNOBILIS patrona l. 23. ff. de titu nupt.

IGNOMINIA, nominis, nota est Ciceronis lib. 4. de republ. apud Nonium. Censoris iudicium, inquit, nihil fere damnato adfert, nisi ruborem. Itaque quod omnis ea iudicatio versatur tantummodo in nomine, animaduersio illa, Ignominia dicta est. Isidor. li. 5 c 21. Ignominiam etiam dictam vult, quasi sine nomine, eo quod desinat habere honestatis nomen is, qui in aliquo crimine deprehenditur: vide Infamia. Festus ignominiam inter militares animaduersiones recenset, lib. 4. Prat. ex Briss.

IGNOMINIA exhæredationum vel præteritionum. vide Gothofr. ad l. 3 C quemadm. test. aperian.

IGNOMINIA mitti, missi, & cum ignominia mittere, dimittere, missum facere. Ignominiæ causa mitti: ex ff. Briss.

IGNOMINIA etiam pro infamia, vt cessat ignominia in conditionibus l 36. ff de oblig. & act. l. conditiones nullam infamiam irrogant. Sic crimen ignominiam importat. Ignominia notatus, ponitur & pro dedecore. Ignominia filij, qui parentem seruum habet, ex ff. Briss.

IGNOMINIA soluti milites dicti qui felici prælio, priori culpa correcta, & obliterata memoria dedecoris, in eum, quo prius erant, gradum restituti, pristinam dignitatem recipiebat. Spi.

IGNOMINIATVS, apud Gellium, pro ignominia affectus. Antiquum & obsoletum.

IGNOMINIOSA missio, seu ignominiæ causa missio est, quoties is, qui militem è castris mittit, addit nominatim ignominiæ causa se mittere, l. 2. ff. qui not. in fam. Hot. & Ant. Aug. li. singulari ad Modest. l 8 §. pæne ignomia ff. de excus.

IGNOMINIOSVS, & integræ famæ opponuntur. Ignominiosa filia, libertā, milites ex C & ff Briss.

IGNORANS Ius naturæ ignorabitur à Deo, lege & ministro eius magistratu, l. 37. d. ff. c. pen. in fi. 1. Cor. 14. Ignorant ignorabitur. Prat.

IGNORANS & scieus opponuntur l. 11 §. Cassius, & l. 21. 5. ff de act empt. l 13 ff. de contr. empt. Briss.

IGNORANTIA est, cum de facto vel de iure nihil scio, nec inde aliquid suspicor. Lege Azonem in Summa. Spieg.

IGNORANTIA duplex, alia iuris, alia facti, vt patet ex Rub. ff. de iur. & fact ignor l. 11 § pen. ff. de his qui not. infa. l. 29. §. non male. ff. mand. Ignorantia iuris alia naturalis, alia ciuilis. Facti, alia est eius facti, quod oportuit aliquem scire: alia eius, quod non oportuit eum scire: sicut Apostolus ait. 1. Corinth. 10. Si quis infidelium vocauerit vos ad cœnam, quidquid vobis appositum fuerit, comedite nihil interrogantes. Si quis vobis dixerit, hoc idolis immolatum est, nolite comedere. Ecce quod vocatum ad cœnam, nō oportuit scire carnes sibi appositas, idolis fuisse immolatas. Hæc subdistinctio probatur in c. turbatur, §. notandum, t. quæst. 4. Io. Bello. Etym.

IGNORANTIA facti est, verbi gratia, si quis cognatum suum decessisse ignoret: iuris vero, si cognatis bonorum possessionem deferri nesciat, Briss

IGNORANTIA, Paulus, inquit, vel iuris vel facti est, l. 1. Item, in l. regula est de iur. & facti ignor. Idem tradidit, Iuris quidem ignorantiam cuique nocere, facti vero ignorantiam non nocere. Exemplum pete ex iam citata l. 1. & l. 55. ff. de ædil. edict. Vide Error.

IGNORANTIA iuris naturalis, quod ad prima religionis erga Deum, & charitatis erga proximum, principia pertinet: neminem prorsus excusat, ætatis & mentis compotem, quæ sunt in l. 1. l. 2 & Iustitia est, § 1. ff. de iust. & iur. l. 1. in prin. ff. quod quisque iur. l. iure naturæ, ff. de reg. iur. Prat.

IGNORANTIA sui perniciosa est, vt ostendit Plato in Legibus Vereor, ne & nunc sint quàm pauci, qui seipsos cognoscant. Plautus tempora sua taxans: Vix, inquit, in foro decimus quisque est qui ipsus se nouerit. Ad humani, inquit Cice. ingenij vitium pertinere potest, quando quis per ignorantiam non satis intelligit quid faciat, vel dicat: aut contra, vt si quis nesciat ea, quæ ad se attinent. Vulgo nominatur affectata ignorantia, quæ in facto proprio non excusat. Iuxta Aristotelem differunt, Quod peccat ignarus, & quod peccatur propter ignorantiam. Excusabile est, vbi sola ignorantia erati causa est: at vbi non ignorantia, sed nostra ignauia, aut cupiditas, erati causa est, ibi ignorantia non excusat. Spieg.

IGNORANTIA etiam quædam dissoluta, crassa & supina dicitur, quæ in supinum hominem cadit, leg. 6. Digest. de iur. & fact ignor l 55. ff. de ædil. edict. l. 15. §. 1. ff de contrah empt. Briss.

IGNORANTIA supina, quam Vlpianus censuit minime ferendam, est factum ignorantis, quod Accursius ad alienum dun-

taxat,

Digitized by Google

taxat refert: non satis assecutus vim eleganter vsurpati à Iurecons. vocabuli, Supini. Plaustra extant eiusmodi vocem, quas ad eum modum se nudis bonarum literarum Interpres ille recte aperuisse putauit. Tolerabilis est autem ignorantia facti alieni: l. fi. ff. Pro socio. Spieg.

IGNORATIO, pro ignorantia vsurpatur, l. 11. ff. de diuers. temp. Dissolutam ignorationem emptoris excusari non oportebit, l. 55. ff. de ædil. edict. Briss.

IGNORANTIS & inuiti conditionem meliorem nos facere posse, non deteriorem, l. soluendo, ff. de neg. gest. Spieg.

IGNORANTIS domini conditio deterior per procuratorem fieri non debet, auctor Paulus tit. de Procur. Spieg.

IGNORARE dicimur, quod scire debemus, l. 2. C. per quas pers. nob. acq. item l. 1. §. 1. C de rei vxor. act. Translatum ad personas, est non cognoscere, ac parum exploratum habere. Spieg.

IGNORARE literas, ignorare de iure suo, ex ff. Briss.

IGNORARI, & quæ non sunt, eodem modo iudicantur. Tam enim absunt à cogitatione nostra, quæ non apparent, & nesciuntur, quam quæ omnino in rerum natura non subsistunt, Connan lib. 7. c. 7. n. 8.

IGNOSCERE, est, quæ iudicas punienda non puniret: autor Seneca l. 10. de Clementia secundo. Pro noxam remittere. Vlp. vsurpat in l. 2. §. vtriusque legis reddit rationem, ff. de Noxal. Ignoscete tamen eleganter à Varrone, pro valde noscere accipitur. Ignoscere omnibus & nulli, æque crudele censet Senec. c. 2. lib. 1. de Clementia Spieg.

IGNOTI iuris non esse, C. de Reuoc. iis quæ in fraud. cred. leg. ignoti.

IGNOSCITVR Ætati, l. 5 §. ætati, ff. de his quæ vt indign. Ignoscendum est ei, qui se vlcisci voluit prouocatus, l. 14 §. si libertus, ff de bonis libert. Ignoscendum est fideiussori, si non diuinarit debitorem soluisse. l. 29. §. si cum debitor, ff. mandati. Æquissimum erit ignosci marito, l. 1. §. si omnes, ff. de inspic. ventre. Briss.

IGNOTVS, hoc est, incognitus, non visus. Iustinian. Non esse autem admittendam excusationem eius, qui hoc solo vtitur quod ignotus patri pupillorum sit, diui fratres rescripserunt, §. item propter inimicitias. Institut. de excusatione tutorum, Sic ignoti domini, in l. 1. C. de Thesaur. lib. 10. Spieg. Prat.

IGNOTVS iuris sui, id est, ignarus: seu qui ius suum ignorum habet, l. 2. fin. de iure fisci. Briss.

IGNOTA facies, id est, quæ non sit visa: non autem ignotus patri, id est, qui patrem non cognoscit, vt Angel. Ioan. de Platea Christophorus & Nausea, illic interpretati sunt. Aldob.

I L.

ILICET, per συγκοπὴν dicitur. Sic iudices de consilio dimittebantur, suprema dicta quum præco pronunciasset Ilicet: quod significat Ire licet. Hæc Donatus in Adelphis Terentij. Dicebatur etiam in funeribus consumpto cadauere, & collectis cineribus. Vnde Vergilius lib. 6.

—— *Dixitque nouissima verba.*

Id est, Ilicet: inquit Seruius. nam Vale dicebatur post tumuli quoque perfecta solennia. Idem Varro dicit pyras ideo cupresso circundari propter grauem victimæ odorem, ne offendatur populi circumstantis corona quæ tamdiu stabat, respondens fletibus præficæ, id est, principi planctuum, quamdiu consumpto cadauere, & collectis cineribus diceretur nouissimum verbum Ilicet, quod Ire licet significat. Hot. Prat.

Ηλικία, id est, corporis magnitudo in Euangelio Matthæi. Eusebius li. 4. de vita Constantini, & Dion. lib. 54. τοὺς σὺν ἡλικίᾳ, vocat pubetes, minores tamen viginti quinque annis. Prat. Adde Cuiacium Obseruationum lib. 6. c. 3.

ILICO in l. 1. C. de relat. interpretatur ibidem Goth. intra decem dies: Ilico in l. 11. C. depos. vel contra exponit idem Gothof. quam celerrime prima fronte, quam ocyssime.

ILICO fit, ait text. in l. 18 vbi & Gothof. C. de iudic. quod intra triduum sit. Ilico, id est, ex continenti. Illico, & postea stipulari, opponuntur. Briss. ex ff.

ILICO, vel (vt quidam scribunt) illico fieri dicitur, quod fit antequam diuertatur ad alia facienda, l. litigatoribus, C. de appel. Sic in l. 1. 5. cum adiicitur, ff. de verb. obl. Prat. Ilico, quasi in loco. priusquam quis abeat illo loco.

ILIENSIS Minerua in fragmentis Vlpiani (pro quo perperam in c. 5. Melienfis legitur) ab Ilio Phrygiæ minoris ciuitate sic dicta, cuius meminit Plin. lib 5. c. 30. immunem eam fuisse dicens, & ab ea omnium rerum effulsisse claritatem Cum enim Romani originem suam Troianam esse censerent, & ab illis se oriundos agnoscerent, maximam illi ciuitati immunitatem concesserunt, vt videre est l. non solum, ff. de excusat. Hinc & Ilienfi Mineruæ hoc ius tribuerunt, vt ei legari posset Prat. Vide omnino de Ilienfium priuilegiis antiquis Cuiac. lib. 10. obser. 5. per tot.

ILLABORATVM, quod sine labore & diligentia factum est.

ILLACAYMARI. Calliστratus l. obseruandum, de offi. præsid. Neque precibus calamitosorum illacrymari oportet: id enim non est constantis & recti iudicis. Spieg. Prat.

ILLATA ab inuectis quo distent, vide legem & si non inducta. C. in quib. caus. pig. tacit. contrah. Alber. Varij sunt illationum tituli, veluti annonarum, tributorum, vestium, quibus omnibus exigendis præsides prouinciarum vim & auctoritatem suam interponere debent, l. iudices. C. de annonis & tributis lib. 10. l. missi opinatores, C. de exact. tribut. lib. eodem.

ILLAVDATVS inculpato opponitur. Gell. lib. 2. de illo loco Virgiliano loquens. Aut illaudati nescit Busiridis aras. Sed enim, inquit, qui in omni re, atque omni tempore laude omni vacat, is illaudatus est, isque omnium pessimus, deterrimusque est. Sicuti omnis priuatio inculpatum facit. Hinc Callistrato in l. testium, de testibus: Inculpatus testis dictus, qui est exploratæ fidei, ac nulli vnquam inconstantia testimonij labefactatæ, & moribus probatissimus, & integræ famæ. Ex Budæo. Sieg.

ILLABERE legem, pro infringere & violare.

ILLECEBRA, omne blanditiarum genus, quibus allicimur, l. quidam ignauiæ, C. de Decur. lib. 10. Spieg.

ILLECTA stipula, quę messe facta remanet ad spicilegium, nondum lecta, seu collecta, l. 30. §. 1. de verb. sign. Briss.

ILLEGITIMORVM (vt vtamur verbo, apud nostros Doctores recepto) alij Incestuosi vocantur: puta ex cognatis procreati: Alij Nefarij: ex descendentibus suscepti: alij Spari, qui & Adulterini: ex adulterio nati. Hi nisi à principe, aut huius auctoritate, Legitimationis, vt vulgo dicitur: beneficium impetrauerint, à successione parentum non tantum excluduntur, l. si adulterium. in princip. ff. ad l. Iuliam, de adulteriis, l. quinetiam, ff. de ritu nupt. & § ergo omnes, Instit. eo. tit. sed alimentis eam non censentur digni iure ciuil. Authent. Quibus modis natur. effic. sui §. vlt. At hæc, Roman. Pontif. iniquum censentes, infantem à Deo creatum fame necari, præstanda constituerunt alimenta cap. cum haberet, de eo qui duxit in vxorem, quam per adulter. poll. Spieg. Prat.

ILLE in Pandectis idem valet quod Græcis ὁ δεῖνα. Eoque articulo quælibet persona, vel res cuius propriam appellationem commemorare nihil attinet, exempli gratia demonstratur. Briss.

ILLEXERAT, pro persuaserat, in sententiamve attraxerat. Vlp. in l. 1. § si omnes, de ventre inspic. Vel ipsa eum illexerat, vt crederet. Sic illices, veluti suasores, in Planti Pœnulo, Valla interprete, sunt accipiendi. Proprie tamen inescare est: quod & pellicere etiam dicitur. Spieg.

ILLIBATVS quadrans, id est integer, nec deminutus. Briss. apud Vlp. in l. si filia nupta, §. Papinia. ait, ff famil. ercis. Interpres, illibata ab intactis, in l. si qua per calumniam, C. de episc. & cler hoc putat distare vt illibata partem, intacta totam respiciant. Apparet tamen pro eodem poni, l. fin. C. in quibus caus. restit. in integ. non est necess. quod & Albericus teste Old. admonuit. Spieg. Prat.

ILLIBATA existimatio, potestas persecutio, ex ff. Briss.

ILLIBERALES & sordidos quæstus, lib. 1. offic. censuit Tullius, eorum esse, qui in hominum odia incurrunt, vt portitorum, & fœneratorum: itemque eorum, quorum opera, non quorum artes emuntur. Alciat. in l. mercis de verb. sign. Spieg.

ILLICENCIATVS, improbum vocabulum, extat in c. constitutus, ext de Procurat.

ILLICITA adoptio, illicita suaritia exactorum, Diuinatio, Computatio, matrimonij coniunctio, mutui datio, venditio, &c. Ex ff. & C. Briss.

ILLICITA ædificare, id est, hoc quod diruí constitutiones iubent, auctore Vlp. Prat.

ILLICITVM dicitur, quod per Leges, Senatusconsulta, Edicta, Constitutiones principum facere non licet: Quodve vetitum & prohibitum est. Hinc illicite aduerbium familiare iurisconss. ac Impp. in Const. Vide §. sancimus, in Auth. de incest. nupt. Spieg.

ILLO deprehensam filiam, in 23. §. sed si pater, 3 ff. ad l. Iul. de adult. pro illic deprehensam. Briss. in Parerg.

ILLIGARE se periculo. Cymbia argentea crustis aureis illigata. Dolia ædibus illigata. ex ff. Briss.

ILLOTIS manibus negocium aggredi, est imparatum ac non satis instructum accedere, deducta locutione ex Deorum sacris, ad quæ sine præparatione (cuius pars erat manuum ablutio) nefas fuisset accedere. Hesiod. in lib. cui tit. est Ἔργα καὶ ἡμέραι, Μηδέποτ' ἐξίτω ὁρῖ λείβειν ἄδματα οἶνον χερσὶν ἀνίπτοισιν, μηδ' ἄλλοις ἀθανάτοισιν. Cuius l. 1. ff. de orig. iur. Deinde si in foro causas dicentibus nefas, vt ita dixerim, videtur esse, nulla præfatione facta iudici rem exponere: quanto magis interpretationem promittentibus inconueniens erit omissis initiis atque origine non repetita, atque illotis vt ita dixerim, manibus protinus materiam interpretationis tractare, id est, sine præparatione, & præmunitione, atque anticipata quadam earum rerum cognitione, quæ aditum ad iuris cognitionem patefaciunt, viamque muniunt. Hotom.

ILLVM illius liberum esse volo. His verbis seruo libertas adscribitur, l. si quis ita scripserit, ff. de manumiss. testam. Spieg.

Digitized by Google

ILLVMINARE, pro illustrem & insignem facere, positum in l 3. C. de nat. lib.

ILLVSIO, id est, derisio. Clem. vnic. cum illusio. de renunciat. Ioh. Bello. Etymol.

ILLVSTRARE, quod est, lucem & splendorem afferre, magis probatur eruditis, quam Clarificare: quod hoc non inuentu facile sit apud vetustos auctores, præterquam apud Virgil. de Fortuna, Nec quos clarificat: perpetuo fouet. Spieg.

ILLVSTRE & obscurum, contratia. Nec ad personam tantum, sed & ad rem refertur, vt apud Ciceronem, Illustre domicilium.

ILLVSTRIS vir, pro magni nominis, vt Eras. Budæus, nec enim imagines tantum respicit. Nostris placuit illustrem dici, vt quis mox ad principis latus admotus est. De hac dictione vide Angel. in l 1. C. de præpos. lib. 12.

ILLVSTRIVM sunt gradus quidam, alij maiores, alij minores. Præfectus prætorio maior est magistro officiorum, vterque tamen illustris. Cuiac. l. vlt. de dignitatibus, C. lib. 12. Sunt autem quinque gradus illustrium, de quibus vide sup. in dictione Honorarij.

ILLVSTRIS, titulus est dignitatis l. 60. l 11. de decurionibus lib. 10. C. l. vlt. C. de iniur. Tribuitur hic titulus Præfectis prætorio, Præfectis vrbi, Quæstoribus, Magistris militum, Magistris officiorum, Comitibus rerum priuatarum, Comitibus domesticorum, Principibus agentium in rebus, l. 12. C. de appel. l. 2. §. sin autem, C. de temporibus appell. l. 6. C. vbi causæ fiscal. l. vnic. C. de tel milit. Comitibus l. 11. C. de accessor. l 8. C. de defensor. ciuit l. 1. C. de aduoc. diuers. iud. l. vlt. de decurionibus lib. 10. C. vlt. de susceptoribus eodem. Ita illustrem dignitatem & illustrem administrationem in Constitutionibus interpretabimur, l. 32. & l. 36. C. de appell. l. 63. & 65. de decur., lib 10. C. Et illustratus dignitatem apud Cassiod. epist. 11. lib. 6. & illustratus gradum in l. 11 § sin autem vtraque, C. de iud. Et illustres personas in l. 26. §. 1. C. de vsur. Et illustrem mulierem, l. 5. C. ad Orphitia. Erat autem illustrium dignitas omnibus aliis superior & omnes alias antecedebat, vt apparet ex Nouell. de appellat. intra quę temp. ad fin. & ex l. vnic. C. de ratiocin oper. pub. & ex l. vlt. C. de sportul. l. 1. C. de vbi senator. Briss.

ILLVERE, Id quod amnis fundo illuit l. 16 § vsusfructus, ff fam. ercisc. Briss.

ILLVVIES proprie sordium est, à lauando ducto vocabulo. Itaque illuuie legendum apud Vlpian. in l. 12. §. vlt. ff. de ædil. edict. non ingluuie, vt volunt quidam: hoc enim ventris est, dictum, vt vult Agrætius, ab ingluuiendo, Cuiac. 11. obseru. 10. Prat.

ILLVVIES oris, id est, immundities, ex qua fœtor nascitur. Briss. ex ff. illuere. Id quod amnis fundo illuit. ex ff. Briss.

ILLYRICVM, pro Illyria regione, Epiri contermina, Italiæ propinqua: cuius descriptionem pete ex Vadiano, Cosmographorum nostræ ætatis principe. Apud alios reperies frequenter positum adiectiue: pro quo nostri impp. Illyricianum vsurparunt. Spieg.

ILLYRICANVS, id est, de Illyrico, not. in rub. C. de colon. Illyrican. lib. 11. C. Io. Bell. Etymol.

ILLYRICA expeditio, vide l. 12. med. C. de excusat muner.

ILLYRICIANA aduocatio, l 5. in pr. C. de verb. sign. & l. 11. C. vnde vi.

ILLYRICVM fuit duplex, orientale & occidentale quod Beatus Rhenanus obseruauit ad librum de Notitia Romani Imperij. Illyrici orientalis duæ sunt diœceses, Dacia & Macedonia. Cuiac. ad l. id ab vnaquaque, C de anno. & tribu. lib. 10.

I M.

IMAGO, est collatio formæ cum forma, cum quadam similitudine. Refertur non tantum ad picturam, & ceram, statuas, & ad ea, quæ fiunt ex marmore, ære: argento, & similibus: sed etiam ad notas, quibus ea quæ ediscenda sunt, notamus. Asinius Pollio traditur fuisse auctor imaginum scriptorum, in bibliothecis locandorum. Sæpius etiam imago pro nobilitate generis accipi solet Hinc fumosæ imagines, quæ à maioribus degenerant, & ferme nihil imaginis eorum habent. Atque imagines hæ Stemmata vocabantur. Iuxta illud Sat. Stemmata quid faciunt? Spieg Vide Budæum in Annot. 2. de Orig. Iuris.

IMAGO Imperatoris l. 38. ff. de iniur.

IMAGO iuris Liuio lib. 50. Emancipatio, quæ venditionis instar obtinet. Prat.

IMAGINARIA dicuntur iure, quæ non vere, sed simulato & dicis causa fiunt. Hinc Vlp. in l. 16. De reg. iur. Imaginaria, inquit, venditio, non est, precio accedente. idem l. 4 § 1. ff. de manumiss. Si seruus ab ignoto emptus sit, postea autem precium suum obtulerit, dicendum erit non esse audiendum, ab initio enim hoc agi debet, vt imaginaria fieret venditio, & per fidem contractus inter emptores & seruum agatur. Hinc Modestinus l. contractus, 54. ff. de obligat. & act. Contractus imaginarij etiam in emptionibus iuris vinculum non obtinent, cum fides facti simulatur, non intercedente veritate. Ho.

IMAGINARIA venditio, quæ paruo tempore apud emptorem duratura est, l. 4. §. Si ab ignoto, ff. de Manum. vnde autem illa irrepserit, Ferrarius pulchre ostendit in Comment. ad regul. iur.

IMAGINARIA venditio est, in qua nummorum aliquid, specie pretij numeratur, cum reuera aliud agatur, quam vt emptio contrahatur, l. 55. ff. de contrahend. empt. l. 1. §. diui fratres, ff. de quæstio. l. 20. C de donat. int. vir. Et apud Paul. lib. 2. Sent. tit. 23. Constantin. d. 3. Epit. εἰκονικὴ ἐπιπράσις, ait, ἡ ἰσχυμακαμβὴν καὶ ἐ καλὸς μεμβὴν, & vt mox subdit, ἐπὶ δὲ ἄλλα ἀφορμὰ συναλλάγματος τὸ σεσημῆφθαι ἀφελαμβάνεται, τὸ φανερὸν ἐς ἀφορμὰς τὴς ἀφόχυμης, ἢ ἄφεσις. Quarum definitionum exempla profert, quæ illic vide. Eadem ratione & imaginarias eas locationes vocabimus, de quib. in l. 46. ff. loca l. 10. in fin. ff. de acq. poss. Imaginarius & ille emptor dicitur, qui nomen duntaxat alienæ emptioni accommodat, nihil de suo impendens. l. 4. §. si ab ignoto, & §. siue autem, ff. de manumissionibus, l. 10. C. de distract. pign. Imaginarium quoque colonum, subiectum quendam coloni loco, qui reuera non conduxerat. Hermogenia. dixit in l. 49. ff. de actio empt. Imaginarios nuncios dicunt & Impp. repudia non vere & ex animo, sed pecie tantum & simulatione missa, l. 3. C. de repud. Et Imaginarias apochas in l. 2. de annon. & tribut. in C. Th. quæ speciem veri habent. Briss.

IMAGINARIA venditio. Qualisnam esset hæc imaginaria venditio quæ in emancipatione requirebatur, nullus hic tradit. Docet autem Caius lib. priore Institutionum his verbis: Item per emancipationem filij sui iuris efficiuntur: sed filius masculus tribus emancipationibus de potestate patris exit, & sui iuris efficitur. Emancipatio autem, hoc est, manus traditio quædam similitudo venditionis est, quia & in emancipationibus præter illum, hoc est, certum patrem, alius pater adhibetur, qui fiduciarius nominatur, ergo iste naturalis pater filium suum fiduciario patri mancipat, hoc est, manu tradit, à quo fiduciario patre naturalis pater vnum aut duos nummos, quasi in similitudinem precij accipit: & iterum eum acceptis nummis, fiduciario patri tradit: hoc secundo & tertio fit, quum fiduciario patri mancipat, ac tradit: & sic de patris potestate exit. Quæ tamen emancipatio solebat ante præsidem fieri: modo ante curiam facienda est, vbi quinque testes ciues Romani in præsenti erunt, & pro illo qui libripens appellatur, id est, stateram tenens, & qui Antestatus appellatur, alij duo, vt septem testium numerus impleatur. Tamen cum tertio mancipatus fuerit filius à patre naturali fiduciario patri, hoc agere debet naturalis pater, vt ei à fiduciario patre mancipetur, & à naturali patre manumittatur: vt si filius ille mortuus fuerit, ei in hæreditate naturalis pater, non fiduciarius succedat. Fœminæ, vel nepotes masculi ex filio vna emancipatione de patris vel aui exeunt potestate, & sui iuris efficiuntur. Libuit autem hæc omnia referre, vt facilius intelligeretur modus emancipationis. Nam alij, qui pauciorib⁹ verbis Caij sententiam tradere conantur, non satis illam docere videntur, neque differentiam scribunt inter emancipationem masculorum & fœminarum nepotumve: Theophilus & ipse sub hoc titulo pluribus verbis hæc eadem repetit, illud etiam addens, hanc manumissionem fieri solitam Vindicta. Quod pariter tradere videtur Iustinianus in l. vlt. C. de emanc. lib. & in constitutione, quæ digni. & Episcop. fil. lib. à pat. pot. quum ait illam imaginariam venditionem cum iniuriosis rhapismatis fieri contueuisse. nam is, qui vindicta manumittebatur, virga quadam, vindicta appellata, percutiebatur, vt docet Acron. in Horat. Serm. lib. 2. Saty. 7. quam percussionem Iustinianus rhapisma dixit à verbo ῥαπίσαι, quod est virga cædere, vt scribit Hesychius, & ῥαπὶς dicitur virga. Quamobrem iure videri potest deceptus vetus illius Constitut. interpres, qui colaphis hanc manumissionem fieri putauit in quam etiam opinionem induxit Accurs. Bald. Alciat. Haloandrum, & alios omnes, cum tamen nusquam eiusmodi emancipationis mentio fiat, quam etiam Accurs. se non legisse testatur. Ferrand. li. 2. Explicat. in §. præterea quib. mod. ius pat. pat. pot. sol. c. 20.

IMAGINARIA coemptio apud Nonium dicebatur, quæ fiebat, cum mulier ad maritum veniens asses tres & vnum, quem manu tenebat ei dabat, veluti emendi causa: & imaginaria solutio, id est, acceptilatio. §. 1. Instit. quib. mod. toll. oblig. Prat.

IMAGINARIVM contractum dicimus, non in hoc confiatum, vt legitimus sit, sed quod sub eo quasi prætextu aliud habeatur actum: vulgo contractus simulatus vocatur, nullumque obtinet iuris vinculum, auctor Modestin. l. contractus imaginarij, de actio. & oblig. Spiegel. vide paulo ante Imaginaria dicuntur.

IMAGINARIA solutio §. item per acceptilationem, Inst. Quib. mod. tollitur obligat.

IMAGINARIA donatio in eligitur, quæ fit accedente precio, quod hæc ex mera libe. alitate proficisci debeat, l. 1 cum simil. ff. de Donat. Spieg.

IMAGINA

IMAGINARIA ordinatio. in authen. Quomodo opor. episc. §. 1. Spieg.

IMAGINARIVM diuortium est, quod intercueniebat olim, quando mulier marito ad inopiam redacto, suis rebus prospiciebat, spochasque exercebat suas. quod constante matrimonio fieri non licebat l. in rebus in fin C de iure. dot. Prat.

IMAGINARIVS emptor est, Qui nomen duntaxat alienæ emptioni accommodat, nihil de suo impendens l. 4. §. si ab ignoto & §. siue autem, ff. de manumiss. l. 10. C. de distract. pignor. Briss.

IMAGINATIONEM phantasiam, & viceuersa hanc imaginationem nominari, & eandem esse functionem, quidam arbitrantur: tametsi phantasia expeditior & liberior imaginatione sit, quod declarat Viues lib. 1. de anima. Spieg.

IMAGINEM remanere, origine rei sublata absurdum est, l. 1. in prin. C. de Latin. libert. toll. Monuit & Albericus. Spieg.

IMAGINES Fumosæ. Fuit etiam ius imaginum apud antiquos, de quo multa Budæus in Pand. quod aliquo præclare gesto magistratu & honoribus egregie functis donabatur à Senatu. Cic. in Pisonem. Obrepsisti ad honores errore hominum, commendatione fumosarum imaginum. Fumosas appellat bene antiquas: Quibus opponuntur subitæ imagines apud Plinium in epist. pro recenti & nuper exorta nobilitate. Neque ardentius, inquit, tu pronepotes, quam ego liberos cupio, quibus video à meo tuoque latere pronum ad honores iter & audita latius nomina, & non subitas imagines relicturus. Ni magis placet, subitas interpretari, non diu duraturas. Connan lib. 2. c. 12. n. 8. De iure imaginum. vide infra suo Ius imaginum, &c.

Ad IMAGINES principum confugete, l. 28. §. ad statuas, ff de pœnis.

IMAGINES Deo noluit fieri Numa. Primum enim principium mentem inuisibilem, & increatam esse censuit. Proinde in centum & sexaginta annis, in templis Romæ simulachrum corporeum nullum extitisse traditur. Quod & Eusebius in libris de Euangelica præparatione, ex sententia Clementis testatur, opinatus, eam legem ex Mosis præceptis emanasse. Ex commentariis Zasianis ad l. posteriorem, de Orig. Iur. Spieg.

IMAGINES maiorum, id est, expressos cera vultus in Atrio exponere, & nomina familiæ suæ longo ordine, ac multis stemmatum illigata flexuris, in parte prima ædium collocare, prisci Rom. solebant, vt Senec. lib 3. de benef. c. 28 Plin. lib. 33. c. 2. docent. Eiusmodi imagines festis diebus apertas, profestis tectas fuisse, indicat Seneca controuers. 6. lib 7.

IMAGINIS, hoc est simulachri picti legatum, de tabula accipiendum non est, auctor. Papinia. in l. si imaginem, de aur. & arg. leg. Spieg.

IMAM ceram appellat Suetonius vltimam partem testamenti, quoniam tabulis ceratis scribebant. Primum autem scribebatur nomen testatoris, deinde hæredum: vnde Horatius:

Sic tamen vt limis rapias, quid prima secundo
Cera velit versu, solus multisne coheres.

IMAM autem vellere, veteres dicebant admonere: à prisco ritu sumpta figura, quo in ius ducturi quempiam, aurem vellicabant: attestantes eum, quem quasi testem meminisse volebant. Vide Erasmum in Chiliad. & Alcia. in l. subsignatum, verb. sign. Spieg.

IMBECILLITAS, id est, infirmitas & fragilitas, siue ætatis, siue corporis, siue sexus, siue iudicij.

IMBECILLITAS infantiæ, apud Impp. in l. vn. C. si sec. nup. mul. vt apud Cic. ætatis imbecillitas. Refertur & ad spiritum & ad corpus, sicut Imbecillus, Spieg.

IMBVERE, interprete Non. Marcel. initiare significat. Hinc

IMBVTI serui artificiis, apud Vlp. in l. si seruos pignoratos, de pignor. act. Notum est imbuere, etiam instituere, docere, & formare significare. Inde Imbutum literis & moribus dicimus, pro instituto. Cicero pro Milon. institutis imbutos opponit, hoc, ad naturalem propensionem, illud ad doctrinam referens. In mala quoque re id verbum vsurpamus. Nam imbuere scelere, odio, veneno, sanguine, crudelitate, dicimus. Spieg.

IMBRICES sunt quadræ fornaceæ coctiles, ex acerato, cretaceoque confecti ad tectum scandulare seriatim tegendum, munimentoque quam accommodo imbribus arcendis, à quibus amoliendis dicti, vt reor, imbrices. Plinius vndecimo lib. nat Hist. Follis vtique linguam esse scribit imbricatæ asperitudinis. Imbricatum Vitruuius intelligere videre morsiunculis denticulatis pectinatim deuinctum, sic scribens lib 2. incerta vero cementa alia super alia sedentia inter se imbricata non speciosam, sed firmiorem, quam reticulata præstant structuram. Io. Bapt. in comment. Epist. Sidoni Apollin ad Domitium lib. 2.

IMITARI chirographum, hoc est, effingere, adulterare: Cicero adsimilare vocat, vid. l. quid sit falsum, ff ad l. Corn. de fa s. Estque capitale crimen. Titus Cæsar profitebatur se maxime falsariũ esse potuisse: quod imitatio huiusmodi erat ei facillima. Cæs. Maximilianus symboli sui imitatorem. Etardum sylua, post amputatam dextram, vltore gladio puniuit, frequenti curia apud Laureacum. Spieg.

IMITATVR ars natutam. §. minorem natu, Instit. de adop. Per humanitatem solam Dei seruatur imitatio. l. vlt. §. vlt. ff. de donat. int. vir. & vxor.

IMMANES barbari. l. 1. C. de emendar. seruor.

IMMANITAS criminum. l. addictos 29. C. de appell.

IMMANIA lucra, vt Cic. immanes pecunias, Matt. dixit in l. per Illyricum. Sic autem legendum apud Alberic. C. de Cohor: lib. 12. Spieg.

IMMANITAS est, quum iudicio atque ingenio humano abiecto ferinum sumitur. Extat elegans Iouiuiani Pontani libellus de Immunitate. Spieg.

IMMATVRVM, olim proprie de fructibus aut frugibus dicitur, cum ante tempus decerpuntur colliguntúrve. Eodem modo dicitur immaturum matrimonium, in l 1. C. de secund. nupt.

IMMATVRA mors est, quæ ante extremam senectutem accidit. auctore. Cic. in lib. de Senectute. Spieg.

IMMATVRA virgo in l. 25. de iniur l. 32. §. quis sponsam, ff. de donat. int. vir. Et apud Paulum lib 1. Sentent. tit 13. id est, nondum viripotens, l. 1. §. impubes, ff. de Senatusc on Syllan. l. 38 §. qui nondum, ff. de pœn. l. 65. ff. de donat. int. vir. Suet. in Tiber. cap. 61 Immaturæ puellæ, quia more tradito nefas esset virgines strangulari, vitiatæ prius à carnifice, dein strangulatæ. Quod & Tacit. lib. 5. Narr. Tertull. etiam in lib. de virg. velandis, immature compressam dixit, quæ antequam viripotens esset, corrupta est. Dicitur autem immatura virgo ante 12. annum, metaphora ducta à fructibus, à quibus & acerbam virginem eodem sensu dixit Varro Agathone, vt est apud Nonii. Maiores, ait ille, nostri aures virginis acerbæ venereis vocabulis imbui noluerunt. Huic contraria est matura virgo & viripotens ac nubilis. Et, vt Virgilius ait,

Iam matura viro: iam plenis nubilis annis,

Oratius in 3. Odar.

Metus doceri gaudet Ionos
Matura virgo.

Hanc ὡραίαν Græci vocant, Gellius vertit tempestiuam. Immaturam quoque sylua, & oliuam dicimus, quæ intempestiue cæditur, l. 18 ff. quod vi aut clam. l. 17. §. si oliuam, ff. ad l. Aquil. l. 48. in fin ff. de vsufr. Briss.

IMMATVRA olea, oliua, Immatura sylua cædua, Immaturum fœnum, ex ff. Briss.

IMMENSVM, quod præ magnitudine mensurari non potest. Immenso mercati, immensum pretium, immenso plus. Immensa liberalitas, immensæ donationes, immensæ contentiones, in immensum iurari, obseruatæ ab eruditis locutiones. Briss.

IMMERITA gratia, quæ non debetur illi, cui refertur.

IMMINERE litibus l. 11. C. de prox. sacr. scrin. dicuntur viatores, quibus iniungebatur à magistratibus solicitudo in ius vocandi, & iudicata exigendi: vel executores, quibus imminendi litibus solicitudo iniuncta est. Male autem quidam minuendi legunt Prat.

IMMINENTE iudice, pro intemeniente, & partes suas interponente, in l. 85. §. vlt. ff. de leg. 1. Briss. in pareg.

IMMINVERE maiestatem. Cicero: Si Maiestas est amplitudo ac dignitas ciuitatis, is eam minuit, qui exercitum hostibus Populi Romani tradidit. Inde læsæ maiestatis, & imminutæ auctoritatis crimina. De quibus Bud. in prioribus Annotat. Spieg.

IMMINVERE virginitatem, pro eo quod est, vitiare virginem. Spieg. ius.

IMMISCERE, vulgati significatione est alicui rei aliam admiscere. l 27. §. item si quis, ff. ad leg. Aquil. l. 1. ff. ad leg. Iul. pecul. Brisson.

IMMISCERE, verbum est proprium eorum hæredum, qui sui sunt: cum hæreditatem suam amplectuntur. Cum enim non aliunde accedant, sed in familia sint, Adire non dicuntur, sed immiscere, l. impuberibus, 11. & l. cum bonis, & 87. ff. de acquir. hæred l. 3. §. suo, l. 7. §. non solum, ff. de minorib. l. 8 & l. 10. de iur. delib. l. 14 §. plerique de religios. l 1 §. qui sunt in potestate, ff. si quis omn. caus test l 5. in fin. ff. quod cum eo, l. 6. §. sed ad filium, ff. ad Trebel. l. pen. ff. de sepul. viol. l 1 C. si minor so. ab hæred. abst Hot. & Briss.

IMMISCERE igitur suorum hæredum est. Adire extraneorum: eaque sententia distinguuntur in l. 6 §. si filius, ff. de bon. lib. l. 7. §. testitutus, ff de minorib Hot.

IMMITTI dicitur, quod ita prouehitur, vt aliquo loco requiescat, veluti tigna, trabes, quæ immittuntur, l. 242. §. 2 ff. de verb. sign. l. 3 ff. de præcar. Hinc tigni immittendi seruitus, vel immittendi simpliciter, l. 1. & 2. de seruit. vrb. l. 8. §. 1. si seruit. vind. l. pen. ff. si mensor. falsi mod. Et tigni immissi seruitus in l. 6 ff de ser. vrban. Ita immissa & immittere accipimus in l. 5. §. meminisse de oper. no. nun. & l. 15. §. precario. ff. de preca. Immitti in meum dupliciter potest. Aut enim directo, aut ex obliquo immittitur. Prior immissio sit vel connexim: vt cum trabes, tignaque in parietem, in murum meum immit-

Digitized by Google

tuntur: aut appensim, seu proiectitie, dum protecta suggrunda in ædes vic.ni immittimus, arg.l malum, §.inter.de verb. sig. Ex obliquo immittitur, vtpote si ex ædificio meo fornax iuxta parietem tuum posita, fumum emittat, vel fistule aquam, aut balnea humorem, de qua immissione Iurisco. disseruit in l.sicuti, §. Aristo. de oper. nou. nun. & in l.quadam Hyberus, l.fistulam, ff. de seru. vrb. præd. Cætera pete ex Zasianis intellectibus. Spieg.

IMMITTERE quoque dicimus cloacam, stillicidium, flumen, proiectum, lumina, fumum & aquam, l.1.§. item sciendum, ff. de aq.& aqu pluu. l.16. l.8.§. Aristot. ff. si seruitus vindic. l.8 ff. quemadm. seru amit. l.13.§ sed si ædium, ff de vsur. l.1.§. idem Labeo. ff de cloac. Itaque in interdicto, quo Prætor in via publica immittere aliquid vetat, etiam qui cloacam immittit, & qui fossam in suo facit, vt ibi aqua collecta in viam decurrat tenetur l 2 §. ait prætor, & §. si quis cloacam, ff. ne quid in loc publ. Briss.

IMMITTERE fenestras, vide Fenestras immittere.

IMMITTERE proco, quod vulgo subornare aliquem dicimus. Spieg.

IMMITTERE & proitcere separantur, l.5.§. meminisse, ff. de operis noui nunc. Plane inter Proiectum & immissum id interesse aiebat Labeo, quod proiectum esset, id quod ita prouheretur, vt nusquam requiesceret. Immissum autem quod ita fieret, vt aliquo loco requiesceret, veluti tigna, trabea, &c. l. 242.§.1. ff. de verb. sign.

IMMO, coniunctio quæ apud veteres significabat prorsus, quasi ex infimo. Nunc vero significat, quinpotius, l. Lucius, immo Pamphilius. Vim eius in l. Constit. C. Bartol. indicat. Modo corrigit, modo addit, modo copulat, modo continuat, l. immo de Leg. 1. l. Stichus, ff de manum. test. l. Immo, ff. de Libe. caus. Vide Albericum. Spieg.

IMMO etiam pro ademptione vel emendatione ponitur in testamentis, vt in l.47. ff de hær. inst. Si ita scriptum fuerit, inquit Africanus, Titius, immo Seius, hæres esto, Seium solum hæredem fore respondit. Item dici potest in tutelis, in legatis & in fideic. Cuiac. ad Africanum tractat 4. n 51.

IMMOBILIA dicuntur inuadi, mobilia vero rapi, §. pen. Inst. vibon. rapt. & gl. in l.1. de cond. triticaria.

IMMOBILIVM appellatione, veniunt annonæ ciuiles, & reditus annui, Goth. ad l.6.§.1. in pr. C. de secund. nup. Item immobilium appellatione veniunt, quæcunque rebus immobilibus adhærent, Gothoft. ad l.2. C. in quibus caus. cess. long. temp. præscriptio.

IMMODICA, seu (vt vocant) immensa donatio visa est, olim vltra ducentos aureos, deinde vsque ad trecentos permissa: tandem ad quingentorum aureorum quantitatem extenditur, l. sancimus, in pr. l data, l. secundum, & l. si quis, in fin. C. de donat. Spieg Prat.

IMMODICO pretio vendere, & non vendere, eadem sunt, l. non dubium, in fin. de l.3. Spieg.

IMMOLITVS, inædificatus, Verbum hoc vsurpatur in l. Peducea de Limitibus, Ne quis eos limites decumanos obsepito neue quid in eis immolitum, neue quid ibi positum habeto: Item apud Liuium lib. 39 Aquam publicam omnem in priuatum ædificium aut agrum fluentem ademerunt, & quæ in loca publica inædificata, immolitáve priuati habebant, intra d. es 30. demoliti sunt. Hot. Prat. vide Inædificata.

IMMORARI, est multum temporis insumere.

IMMORTALITER, pro perpetuo.

IMMORTALIS lis, vide l.13. in pr. C. de iud. Immortalis memoria, l.2. in prin. C. de ædific. priuat. Immortalis timor, l.7. in pr. C. de præscript. 30. vel 40. annor.

IMMVNDITIÆ cloacarum & cœlum pestilens, & ruinas minantur. l.1.§.8 ff. de Cloacis.

IMMVNES & liberæ ciuitates, quæ nullum vectigal pendunt. Vide l. vlt. ff de Censib.

IMMVNIS, qui nullo fungitur officio, liber ab onere publico, qui vel ætate, vel alio priuilegio præstare munia non tenetur. Auctor Festus. Immunem item vocant Latini, quem ἀσύμβολον Græci, nempe eum qui nihil confert ad conuiuium. Spieg.

IMMVNIS res. Dubium non est, quin res immunes, liberas, & ab omni onere obligationeq; vacuas appellauerint veteres. Idque ex Saluiano satis potest intelligi, qui sic de prouidentia Dei lib.4 scribit. Ecce remedia pridem nonnullis vtibus data quid aliud egerunt, quam vt cunctos diuites immunes redderent, miserorum tributa cumularent: vt illis demerentur vectigalia, istis vt adderentur noua? Immunibus rebus, res munes contrariæ sunt. Nam cum sic in Mercatore Plautus scriberet: Dico eius pro meritis gratum me ac munem fore: nonne idem est, ac si dixisset, pro eius meritis illi me obligatum agnosco? Quamobrem, quod de re causa vectigalis munis scribit Papinianus, hoc rectissime interpretabimur: Si vnus ex pluribus hæredibus rem causa victigalis munem, hoc est, rem vectigalis causa fisco obligatam surripiat, ideo portiones cæteris non auferri: quod dolum, fraudem & furtum vtius ex cohæredibus redundare in aliorum cohæredum perniciem ac detrimentum non sit æquum. Verum surripientis portio non dubium est, quin fisco applicetur. Atque ita quidem mihi videtur. Ræuard. variorum lib.3. c.2.

IMMVNITAS est exemptio & vacatio munerum & onerum publicorũ. Senatusconsultis, Constitutionibus Principum concessa. Nam munus etiam onus significat, vt notat IC. Paulus in l.18 ff. de verb. sign. quod cum remittitur, vacationem militiæque muneriſque præstat. Connan. lib 5. c.9. n 2. lege elegantes Tractat. de vac. & excus. mun. & de iure immun. Cũ quis olim apud Hebræos duxisset vxorem, donabatur ei immunitas vnius anni ab omnibus munerib Sicut hodie quoque pleræque ciuitates hunc honorẽ recte præstant matrimonio, vt primo anno exemptionem habeat onerum publicorũ. Sp.

IMMVTABILIA sunt rerum vocabula. l.4 ff. de legat.1.

IMMVTATA voluntas in l 18. C. de fideic. Cuiac. 18 obs. 9. legit. immutilata.

IMMVTILATA voluntas in l.4 circa fin. C. de posthum. hæred. instit. id est, integra.

IMPAR matrimonium Vlpiano Epit. tit. 16. quum maior quinquagenario minori quinquagenario nubit. Eo alludens Apuleius lib 6. Asini Aur. Iam faxo, ait, nuptias non impares, sed legi simul, & Iuri ciuili congruas. At Boethius in Topicis impar matrimonium vocat, cum ciuis Romana peregrino, vel seruo nubit. Prat. ex Briss.

IMPAR matrimonium etiam illud dicitur, cum is qui adhuc est ad generandum habilis, nubit ei, quæ pariendi tempus excessit, aut contra. Namque eiusmodi nuptiæ non valebant. Sane quidem impares dicebantur, & si qui inde nascebantur liberi, matris non patris conditionem sequebantur. Iccirco non excusabant a pœna legis Papiæ, neque tribuebant ea priuilegia, quæ maritis concedebantur. At Iustinianus instituit, vt etiam istæ nuptiæ legitimæ essent, & ius mariti præstarent, ex quo iustum fuit, vt si qui prouenirent liberi quamuis ista hæc ætate raro accidant, legitimi essent, l 27. C. de nupt. l.12. C. de legit. hæred. &c. Connan. li.8. c.1. n.6.

IMPARIA quidam legunt in l.3. in pr. ff. de sup. lega vbi alij Imperia. Sunt autem imparia Vasa, in suppellect. le familiari hęc, quæ paterfam. sibi seruat præter ea, quæ sunt vsus quotidiani. A Catone præcipitur, trapetes impares esse oportere: impares, i. præter illos quotidianos in singulis torcularibus: vt si aliquid fiactum sit in quotidianis, imparia in illorum locum sufficiantur. vide Gothof. ad d.l.3. in princ.

IMPATIBILE, quod ferri non potest, siue tolerari. Incompatibile, vox à barbaris ficta.

IMPEDIMENTA, dicuntur sarcinæ, quæ necessariæ ad vsum vitæ feruntur: veluti quæ arcis (*in Reisstruhē*) muli, aut hippoperis, equi vehunt. Hippoperas Seneca appellat culeum scorteum, quo vestes, aliaque eiusdem generis in equo vehuntur. Itali vulgo, quos nos sequimur, Vallisiam appellant. Spieg.

IMPEDITVS is dicitur qui pedes habet intricatos & ita alligatos, vt progredi non possit. Vide supra expedire. Connan. li. 9. c.9 n.8.

IMPENDERE, est imminere l.1 § si arbor. ff. de arbor. cæden. l.4. §. si fundus, ff. si seruit vind Briss.

IMPENDERE, erogare & expendere, & sumptum aliquem facere significat, l.12 §. prætor, ff de relig. l.55 § 1. ff. locati. Briss.

IMPENDIA litis, sunt in litem facti sumptus, l.46 §. litis, ff. de procuratoribus l.8 § vlt. ff rem rat. Impendia valetudinis, impendia cibariorum, in curationem ægri exhibitionemve serui factæ expensæ, l 45 ff. de vsufr. l.18 § possunt, ff. commod. Briss.

IMPENDIOSVS qui plus æquo impendit & cõsumit quã par est.

IMPENDIVM, Varro de lingua 4. sic exponit: Compendiũ, quod non compenditur, vna lit, à quo vsura quod in sortem accedebat impendium appellatum: quæ cum accederet ad sortem. ex vsu vsura dicta, vt sors quod suum fit sorte. Et li.5. Ad hoc pecunia, quæ in fœnore, fors est, impendium quod inter se iungat. Apparet ex his, impendium esse pecuniam, quæ impenditur alicui, vt fructum afferat. Cicero ad Attic.6. Itaque vt tutela cogito me abdicare, aut, pro Glabrione Scæuola, fœnus & impendium recusare. Sic impendiũ dicitur, quod in agro seritur. Idem in Bruto. Seremus igitur aliquid, tanquam in inculto & derelicto solo: quod ita diligenter colemus, vt impendiis etiam augere possimus largitatem tui muneris: i. vt munus tuum vsura maius efficere, & ita tibi reddere possimus. Quæ cum ita sint, videndum in illo loco libri De senectute, ecquid aptius legeretur INPENDIVM, quam IMPERIVM. Habent. n rationem cum terra, quæ nunquam recusat imperium: nec vnquam sine vsura reddit quod accepit. Impendium autem Zenop. Imp. Græcus Ἐμφύτευμα in Iure ciuili appellauit Hoto. Impendium præter vulgarem significationem vsuram (vt iam dictum) significat Varroni & Ciceroni, vt non male ad l. Titium. §. altero, ff. de admin. tut. cum vsura non compendium dicitur pupillo præstandum, dixerit quis, Impendium præstandum non compendium. Significat etiam eo nomine munus, licet personale sit, non patrimoniale, id est, sine vlla gentis impensa l.6. ff. de legat. In

impen

Digitized by Google

impendiis legationum, quæ solo ministerio obeuntur. Martialis impendiis vitam principis adnumeres. Cuiac. obser. lib. 11. c. 36. prope fin. Prat.

IMPENSÆ funebres, omnes æs alienum excedunt, l. pen. ff. de relig. cum simil. quæ ab Alberico citantur. Spieg.

IMPENSÆ non improbabiles sunt, quæ fiunt ex consuetudine, Gothofr. ad Nou. 6. c 8. ibi: aut antiquam conseruare consuetudinem.

IMPENSARVM quædam sunt necessariæ, quædam vtiles, quædam vero voluptuariæ: Necessariæ hæ dicuntur, quæ habent in se necessitatem impendendi, l. 1. ff. de impens in res dot. Et, vt Paul. ait, quæ si factæ non sint, res aut peritura, aut deterior futura sit, l. 79 ff. de verb sig. Quibus fere verbis & Vlp. eas dem impensas definiuit Instit. tit. 6. Idem etiam li. 5. Regular. impensas necessarias esse ait, quibus non factis dos imminuitur: veluti aggeres facere, flumina auertere, ædificia vetera fulcire, itemque reficere, arbores in locum mortuarum reponere, l. 14. ff. de impens. in res dot Cibaria ergo mancipiis dotalibus data, item modica ædificiorum refectio & agrorum cultura, in specie necessarium impensarum sunt, quanquam his dos vt aliis impensis, quæ extra tutelam necessariam fiũt, non minuatur, cum res dotales vir suo sumptu tueri debeat, l. pen. & vlt. ff. de impens. Alias exempla colligi possunt ex l. 1. l. 2. & l. 3. & l 4 ff. de impens. in res dot. l. 7. 5. vlt. ff. solut. matr. l. 39. ff. de hæred. pet. l. 8. ff. de pig. actio. Vtiles impensæ sunt, quæ meliorem dotem faciant, deteriorem esse non sinant, ex quibus reditus mulieri adquiratur, sicuti arbusti pastinationem vltra quam necesse fuerat, item doctrinam puerorum: quorum nomine onerari mulierem ignorantem vel inuitam non oportet: ne cogatur fundo, aut mancipiis carere. In his impensis & pistrinum & horreum insulæ dotali adiectum plerumque dicimus, d. l. 79. ff. de verb. sign. vel, vt Vlp. in instit, ait, quibus non factis quidem deterior dos non fuerit, factis autem fructuosior effecta est: veluti si olineta, vineta, arbusta, pastina, stercorationes fiant, l. 14. ff. de impens. in res dot. l. 39. ff. de pet. hæred. l. vlt. ff. de pact. dot. Voluptariæ siue voluptuosæ sunt, quæ speciem duntaxat ornant, non fructum augent. Quibus omissis neque deterior res fieret, neque factis fructuosior fit: vt sunt viridaria, picturæ, tectoria, balnea, imagines, marmora, & cæteræ res, quæ voluptati magis, quam necessitati inseruiunt l. 39 ff. de hæred. pet. d. l. 79. & l 14. in fine, ff. de impens. in res dot. Et Vlp. in instit. Et Gaius in l. 39. ff de pet. hæred. Impensum precium pro magno Liuius dixit, vnde & impense aduerbium. Briss.

IMPERANTES, quos Alphenus in l. 26. ff. de oper. libert. ægrotos vocat: non immerito videtur nouum: sed eam rationem habuit, quod ægri medicis quodammodo imperant, quos accersiri iubent: quibus omnia verbis quidem & specie condonant medici, iratos placant, vitæ desperantes consolantur, recusantibus non instant, sed cedunt ad tempus, post blanditiis eos alliciunt, & nihil non ad eorum gratiam loquuntur aut faciunt. Quod si etiam ista dirigemus ad veritatem, certe non alij sunt medici, quam ministri quidam atque adiutores naturæ cui omnibus in rebus parere & obedire debent. Deinde consideratione hoc quoque dignum est, quod apud Romanos, medicinæ qui dabant operam, aut serui erant aut liberti, libertinæque conditionis homines, ea ars neque liberalis neque ingenuo homine digna habebatur. At Mercenariorum omnium hodie apud nos is est loquendi modus, dum significare volunt, à nemine se vocatos fuisse ad operas, vt dicant: nemo mihi quicquam hodie imperauit. Nonnulli tradunt, imperantes dictos esse Alpheno d. l. 26 ægros, quasi parentes, quod medicis parere debeant, & eo sensu dictum illud Ciceronis ad Pætum interpretantur. Nempe ades ad imperandum vel ad parendum potius: Sic. n. antiqui loquebantur. At mihi videtur notare Tullius morem veterum, qui quem sibi regem creassent, his illum verbis admonebant officij & diligentiæ suæ, vt meminisset, Se non tam ad imperandum vocati, quam ad parendum. Paret. n. & seruit suis, quisquis est vere rex & regio dignus nomine. Affertur in eandem sententiam Sallustij locus: Iugurtha, inquit, vbi armis virisque & pecunia spoliatus est, dum ipse ad imperandum Tiſdium vocaretur, rursus cœpit flectere animum suum. Sed ego mendum esse suspicor, legendumque ita: ad imperatorem Tiſdium vocaretur. At si nihil de antiqua lectione murare permittitur, ita locum hunc explanandum esse arbitror, vt vocatus sit Tiſdium ad imperandum, id est, vt imperaret, & Tiſdium regeret, vt eo nomine persuaderetur ad veniendum, quasi non seruiturus, sed ibi regnaturus: aut vero ad audiendum & intelligendum, quod ibi erat imperandum, &c Connan. lib. 2. c. 8 num. 2. vide Alciat. lib. 7. parerg. c. 13. & Duaren. lib. 1. disp. c. 54.

IMPERARE, est iubere, præcipere. Senec. lib. 1. de element. c. 6. Noneſt vnum imperandi genus. Imperat princeps ciuibus suis, pater liberis, præceptor discentibus, tribunus vel centurio militibus.

IMPERARE sibi quisquam non potest l. 51. ff. de recept. arbitr. Briss.

IMPERATOR olim dicebatur etiam post bellum, dux exercitus re feliciter gesta: scil. referens hoc honoris nomen, quoniam optimum militiæ suæ exemplum dedisset. Idem obseruabatur iis, qui fœderis feriendi prouinciam vtiliter expediuissent, De hoc. n. Plinius accipi vult. lib. 7. c. 26. dum laudes Pompeij recensens: Toties, ait, Imperator, ante quam miles. Cic. Phil. 4 Faciam igitur, inquit, vt Imperatores, instructa acie, solent, quanquam paratissimos milites ad præliandum videant, vt eos tamen adhortentur. Nunc vero nomen Imperatoris translatum est ad significandam sacrosanctam Romani Principis dignitatem, vt in Titulis Iustiniani Cæsaris & nostrorum Principum maximorum. Prat.

IMPERATOR. Pater patriæ, Augustus, Pontifex Max. à Senatu Populoq; Rom. appellabatur. Hic delectum faciebat, milites conscribebat, pecunias colligebat, hostib. bellum indicebat, &c. Alciatus de Magist. Ro. Veteres scriptores honorificentissime locutos esse de Imperatorib. satis indicat Tertullian. in de Corona Militis, & ad Scapulam. Quin & ætate D. Hieronymi obseruatam est, tantam etiamnum Imperatorum auctoritatem fuisse Romæ, vt illorum literis, Orientis atque Occidentis Episcopi Romam contraherentur, At post, iam prouectioribus rebus Christianis, parcius loquuntur posteriores Scriptores. Pighius mirus adsertor potestatis Papalis contendit Imperium nostrum, quod autoritate Ecclesiastica cœpit in Carolo magno, magis legitimum esse, quam illud vetus, quod cœpit in Iulio: atque perinde pendere ex Roman. Pontificis iudicio: non contra. At morib. nostris receptum est, iam olim Imperatorem verum fieri, qui Septem virorum Germaniæ, quos electores vocamus suffragiis Cæsar, hoc est, Romanorum rex designatus est, vt latius apud Ligurinum indicauimus, lib. 2. Huic communi calculo doctores vniuersum orbem de iure subiiciunt, l. deprecatio, ad Legem Rhod. de Iactu. Ab eis tamen Alciatus discedit in l. cunctos populos, C. de Sum. trinit. indicens, si quandoque Imperatores orbis dominos se appellent, id vel per hyperbolem accipiendum esse, vel eorum dictis minime credendum, quia in causa propria olim nomen Imperatoris, qui causa gerendi belli eligebantur, re bene gesta consequebantur, adnotauit C. L. Cantiunc. in proœmium Inst. Ciceronis Philip. vlt. & Valtur. aliquanto copiosius. Eratque etiam olim Cæsaris nomen atque dignitas sublimior, quam Imperatoris, vt Leon Aretinus ostendit. Porro, de Electorum institut. lege, si vacat, quæ annotauimus ad diction. Librum. Appellantur autem Imperatores Augusti, quasi religiosa, veneratione ac obseruatione digni; & bonis auguriis admodum profuturi Romanæ ditioni gubernandæ: sicut vbique in Titulis Iustinianj, & apud Iurisconsultos intelligendum est: non ab augendo, vt Accursius, totius antiquitatis iguratus, comminiscitur. teste Old. Quo vero Imperatores a Cæsaribus & Augustis distent, annotauit in Tacitum Alciatus, & Rhenanus. Sed obseruandum: eum, quem vetustiores Cæsarem dixere, nos Regem: & rursus, quem illi Imperatorem, nos Cæsarem compellare. Videtur autem mihi Iustinian. id prænominis retinuisse: quod hoc quinque Principes Constantipolitani, continua serie eum præcedentes, vsurpassent: quod vel priuatis licet, vt docet Glossa in l. facta, 5. si in dandа. ff. ad Trebel. & constat per eos, quos citat non paucos autores Nenizanus: Fl. Val. Martianus. Fl. Val. Leon. Fl. Val. Zenon. Fl. Val. Anastasius. Fl. Val. Iustinian. cui nepos ex sorore Iustinianus successit. Opinatur Alciatus, Imperatores Orientis Flauij pronomen solitos sibi addere ob Constantini Magni memoriam, qui huiusmodi fuit prænomine: verum id, vt moris est, ante nomen adscribebant: vt cum dicitur, Flauius Iustinianus Cæsar. Vnde quod sequitur in Instiniani titulo (quem nobis restituit primus idem Alciatus) non Flauius, sed Slauius est à Slauis barbaris deuictis: quos verisimile est veterib. fuisse Basternas. De his populis vide Ioachimum Vadianum in Epitome trium terræ partium. Satis autem constat, parentes Iustiniani obscuro loco ortos. Nec ignorandũ, quod Impp. Ludouicus eius nominis I. cognomento Pius. Henricus I. Otho item primus, si Alberico credimus, sedulo venerandæ antiquitatis scrutatori, cesserunt priuilegio Rom. Pontificis eligendi: quod illi propter Schismaticos, Imperio contulerãt: Nec hic tantum vir ille de Imperatoris autoritate sentit egregie. Obiter admonẽdum hic putaui, Ludouicum Regem Germaniæ, Imperatoris Arnulfi filium, cui in Imperio successit, nonnullis alioqui eruditissimis viris, contra fidem historiæ accipi, qui Veronæ captus à Berengario, cæcatusque fuerit. Siquidem hic Ludouicus Italis solo nomine Augustus, obiit anno Salutis 912. Hoc aut ẽ Ludouico cognomini, vnde error irrepsit (iusta iudicia Dei vindicta) accidit, filio Bosonis: qui Caroli Calui nec ẽ farius fuit. Nam is post defunctum Cæs. Ludouicum, quod ille maternus eius auus fuisset, adductus ipse Italici regni, Augustique nominis, sub annis Imperij Cæs

Digitized by Google

Chonradi primi Ostrofraci ex genere masculino Caroli magni.apud Germanos postremi,in Italiam cõtra Berengarium transcendit:à quo prælio victus,vita tamen donatur,ea lege, iureiurando firmata,vt Italicis reb deinceps temperaret. Sed quum vix ille annum conquiescens, contra iurisiurandi religionem hostis repeteret Italiam,à Berengario iterum captus, luminibus priuatur, anno 4. ab excessu dicti Regis Ludouici. Augusti: cui Italici Annales Imperatoris nomen detrahunt, quod à Romano Pontifice non est diademate cinctus. Spegelius.

IMPERATOR,apud Iustinianum in Nouellis Græcis est αὐτοκράτωρ. Ita autem posterioribus temporibus Imperator dictus est Princeps Romanus. Olim verbum erat castrense & militare quo dux exercitus post aliquam insignem victoriam donabatur à militibus, vt cum Pompeius in Africa superasset Domitium. Scipio in Hispania reiiciens oblatum Regis nomen testatus est,id quod alibi magnum erat, Romæ exosum & intolerabile esse, sibique maximum videri nomen Imperatoris. Dion.lib. 53. pluribus verbis explicat, quomodo Iulio tributa sit appellatio αὐτοκράτορος, quæ & ad successores pertineret, sicut & Cæsaris nomen. B.I.I. in proœmio Instit. Adde Brechæum l. Princeps, de verborum & rerum signific. num.3.

IMPERATOR patrum loco est his, qui sibi ipsis opem ferre nequeunt. Nouell. Vt qui se res minor obl.§.fin.Const.72. Old. Prat.

IMPERATOREM Deus propterea instituit:vt difficilib se rebus interponeret, omnia quæ nouiter contingunt, emendaret,ac componeret,& modis ac regulis competentibus leges ad naturæ varietatem attemperaret. Nouell. Quomodo iustrum §. Quoniam vero.Const.73.Old.Prat.

IMPERATOREM litis causa hæredem instituì, inuidiosum est, Nec enim calumniæ facultatem ex principali maiestate,capi oportet,ff.de hæred.instit.l.pen.§.fin.Inst.Quib.mod.testam. infirmentur.

IMPERATOREM nostrum cum dicit Vlpian. Antonium Caracallam intellige, vt ex collatione l.7.& vlt.ff. de censib.& l 11. §.1.ff.de suis & legit.l.2 §.vlt.ff.ad Tert.l. & l. 3. ff. de do.int. vir. liquet. Sic & in l.43.ff. de iure fisc.l.1. & l 2 ff.de pollic l. 5.§.1.ff.de public.iudic.l 1.§.penult.ff.de calum.l.1.§.in honorariis.ff.de var.& extr.l.1.§ hi quibus ff.de l lib.3.& alias semper,vbi Vlpianus, Imper. noster cum patre suo, ait, Seuerum & Caracallam accipe.Eosdem Impp.Papinia.optimos maximosque principes suos vocat in l. 16.§.1. ff. de his quæ vt indig.l.30.ff.de excus. tut.l.vlt.ff de accusat. coniuncta cum l.3. ff.de re milit. Idemque Seuerum solum,optimum maximumque principem appellat. l. 7. & l.8 ff. de vacat. mun.l.17. de quæst.Briss.

IMPERATOREM, nemo tantæ est auctoritatis, vt nolentem possit ad conuocandos Patres,cæteroque proceres coarctare. N.de app.§.ad hæc sancimus.Constitut 23.moueri tamen potest.ibid Old.Prat.

IMPERATOREM non pudet suam ipsius legem corrigere nec expectare,dum ab aliis corrigatur.Nou.de iis qui nup iter.§. vetustas plane Constitut.22. & Nouell. vt frat. fil.succedant. in prin.Constit.127.Old Prat.

IMPERATORIS non est, liberorum conditionem in seruilem commutare statum.ibi.§ illud etiam quod.Prat.

IMPERATORIS nomen stante Repub. iis solis tribuebatur,qui cum suis auspiciis exercitum ducerent, aliquot hostium millia in acie ceciderant, tum enim repente acclamatione militum eo nomine decorabantur, laureamque tum in fascibus, tum in literis,quas Romam mittebant,vsurpabant.Vt autem perpetuum Imperatoris nomen alicui tribueretur, primum Iulij Cæsaris exemplo factum est,quem Suetonius scribit Imperatoris prænomen perpetuum, & cognomen Patris patriæ à Senatu accepisse. Ex quo intelligi potest, veterum consuetudinem eo immutatam fuisse,quod,cum illi cognominis loco Imperatoris titulum adscriberent,veluti Cneius Pompeius Imperator, C. Cæsar primo loco, tanquam prænomen illud sic vsurpauit. IMP. IVLIVS CÆSAR. Qua de re vide Hot. in initio Instit.& Alciat,in li.de magistr.Rom,Prat.

IMPERATORIS nomen præponitur instrumento iure Ciuili. Nou.vt præpo.non Imp.Const.diui Cæs Maxim. quæ anno à nato Seruatore 1510.promulgata est apud Agrip.Coloniam,& meo iudicio politiore stylo digna fuisset, proximúmque locum in Nouella Const. de Tabellionib. mereretur, diserte præcipit: ne,vt hactenus neglectum est, in locis sacri Imperij nomen & annum Augusti, aut Cæsatis in conscribendis instrumentis omittat.Spieg.

IMPERANDI verbis quomodo præterea vtamur, vide infra Iubere,&c.

IMPERIALE beneficiũ,l.2.ff.de rebus eorũ,id est,principale,vt loquitur lex decima tertia,§.tempestiuum ff.ad SC.Trebel.

IMPERIALIS Beneuolentia l.23.Codic.de nuptiis.Brisso.

IMPERIALIA statuta l.3.§.Diuus,ff.de sepulch.viol.

IMPERFECTA donatio, emptio.liberatio, Res, scriptura testamenti,stipulatio,transactio,venditio,&c.Briss.ex ff.& C.

IMPERFECTA Ætas, id est, minor ætas l.vlt.C. in quib. caus.in integr,restit.cui perfecta,iusta,& legitima aduersatur.

IMPERFECTVM, nondum absolutum & perfectum. Hinc imperfectum testamentum,pro non iure factum.Paul.de l.3. Ex imperfecto testamento,ait, legata vel fideicommissa imperatorem vindicare, inuerecundum est: decet.n.tantæ maiestati eas seruare leges,quibus ipse solutus,esse videtur:Spieg.

IMPERFECTVM pro nullo,inutili & inualido,l.9.l.35.§.1.de cõt. empt.l.56.de cond.indeb.l.7.ff. de mort. caus. donat.l 115. de verb.obl.l.14.de accept.l.30.de l.3.l.23 de testam.Plane.imperfecta res dicitur in l 9.§ sed quod Prætor.ff.quod met.caus. si stipulationem numerario non sit secuta.Briss.

IMPERIA iusta vetus lex statuit, hoc est, secundum naturalem rationem vera, & in omnibus Rei partibus absoluta,recepiáque à sapientissimis hominibus communi consensu, quibus proinde velut bonorum morum ac instituendæ vitæ parentibus, ciues libenter pareant, non tam metu pœnarum, quam honestatis amore. Hæc omnia.n.sub appellatione huius verbi,Iusta comprehendit Lex. Interim reiiciens plane Tyrannidem,quæ neque diuturna est,neque felicem habet exitum. Veteris illius legis verba hæc sunt apud Ciceronem, IMPERIA IVSTA SVNTO. Hæc lex ad varios articulos porrigi potest,Old.& Prat.

IMPERIA toralia,l.3.ff.de suppell.l. vide Toralia Imperia. Prat.

IMPERIA in Basilicis αὐτοκεφάλαια sunt, Cuiac. 10. obser.13. post princip.

IMPERIO fines nullo modo commodius possunt propagari, quam si defendantur subditi in libertate iuris sui, si non grauentur contra moderatam politiç ordinationem. Contra quoque,nulla est amittendi imperij pernicioſior occasio,quã premere subditos,eripere fortunas eorum commentitio prætextu, miscere fas & nefas. Exemplum nobis ob oculos posuit Deus Romanam remp. Illa enim principatum orbis, libertate magis, quam armorum vi partum tantisper obtinuit, donec à subditis amari, quam metui maluit, cum autem libertatem eorum nouis expilationibus grauare cœpisset, consiliis Senatus extra iuris formam ad priuatas ambitiones distractis,sublata est maiestas,decusque eius imperij.Prateius.

IMPERIO magistratus adoptari dicuntur,quid apud prætorem, vel præsidem,adoptantur l.2 ff.de adopt.

IMPERITI. Cicero appellare solet eos hac voce, quos vulgus Simplices vocat: nostri tales doli explertes censent. lege si quis id quod.§.& alij ff de iurisd.om.iud.Spieg.

IMPERITIA,tustinitas,casus inopinatus, fere solent æquiparari, Vlp.in l.si quis id.§.doli mali.de iurisdict.Prat.

IMPERITIA,Caius ait,culpæ annumeratur. Vnde colligunt Interpretes, quod perinde sit, quispiam per imperitam peccet, aut dedita opera: vtrolibet enim pacto culpam contrahit, & pœna sit dignus: vt sic discat quisque prius officium, artem quam exerceat; ne hoc suo intelligere atque exercere faciat, vt nihil tandem intelligat, & temeritatis suæ pœnam rependere lege cogatur. Exemplum habes ad hanc rem aptissimum in l. qua actione ad fin.l. Idem iuris.ff.ad l.Aqui. & §.imperitia. Instit. de leg. Aqui.l.illicitas.§.sicuti medico. ff. de offic. præsid. vbi Rhetorico epiphonemate, Iurisconsult. Quid enim, inquit, tam contrarium est consensui, quam error,qui imperitiam detegit: hoc est,inscitiam, ignorantiam. Spieg.

IMPERITIA pro ignorantia iuris, Institutione de militari testament. Qua in significatione Imperitiæ venia datur. l. quadragesima, ff.de administratio. & peric. l. 8.§. si seruus ff. qui satisd.cog.Briss.

IMPERITIA priuatorum,Iurisdictionis formam immutare non potest.Vlp.in l.si filia nupta in prin.ff.famil.ercisc.Spieg.

IMPERIVM generaliter pro magistratu accipitur, vt amittere imperium dixit Papin. & deponere imperium, Vlpian. quod Pomponius dixit abdicare sese magistratu. Bald. tit. de perp. & temp.action.

IMPERIVM est potestas à populo stante Rep. post vero ab Imperatore nominatim alicui sic data, vt ipsi pro suo iure, si commissum quid sit,animaduertat. Itaque Imperium magistratus habere dicuntur, qui & coercere aliquem possunt, & iubere in carcerem duci,quales sunt Consules, Præfecti Prætores,Proconsules.l secunda,ff.de in ius voc. Minores enim Magistratas dicuntur, qui nec imperium nec potestatem habent,l. nec magistratibus 32 ff. de iniur. vide priuatus. Prateius.

IMPERIVM, potestas. Hinc cum imperio esse dicebatur apud antiquos,qui nominatim à Pop Rom.dabatur imperium. Cũ potestate esse, dicebatur de eo, qui à populo alicui negotio præficiebatur,teste Festo. Quod autem Iurisc.de iurisd.omn. iud.Imperiũ.ait,est gladii potestas:hoc non est de fabrili gladio, seu vt Logici loquuntur materialiter accipiendum, sed ἀλληγορικῶς, de iure puniendi facinorosos homines.Spieg.

IMPERIVM aut merum est,aut mixtum. Merum imperium est habere gladij potestatem ad animaduertendũ in facinorosos homi-

Digitized by Google

homines: quod etiam Potestas appellatur. Mixtum est, cui etiam iurisdictio inest, quod, in danda bonorum possessione consistit, l. 3. ff. de iurisd. quem locum sic interpretatur. Hot. Imperium, inquit, alium merum dicitur, aliud mixtum. Merum Vlp. appellat, quod ad publica iudicia pertinet, eo proinde proprium eorum est, qui ea iudicia exercere possunt, siue in vrbe, siue in prouincia: vt Quæsitorum in vrbe, & Præfecti vrbi, ac Præfecti prætorio: in prouinciis Præsidum, Proconsulum, Propretorum. Merum autem iccirco nominatur, quod è iurisdictione secretum, purum, & vacuum sit:) non quod nemo qui merum imperium habeat iuris etiam dicendi potestatem habere possit: nam in prouinciis merum Imperium cum Iurisd. coniunctum est in eadem persona: in vrbe vero (nisi forsan præfectum vrbi excipias) non coniunctum: hinc in prouincia quicunque merum habet imperium, is etiam iurisdictionem habet: in vrbe vero Quæsitores rerum capitalium merum habent duntaxat, omnisque iurisdictionis expers:) Sed cum de imperio disputatur, siue de vno aliquo magistratu agatur, siue de diuersis, id quod ad capitalium rerum administrationem pertinet, ab eo quod rerum priuatarum proprium est, secernendum est. Mixtum autem dicitur, quod ad vtrasq; res, & capitales scilicet, & priuatas pertinet. Hinc Vlp. Mixtum est, inquit, cui etiam Iurisdictio inest: quæ, vt in l. 1. dixerat, ad bonorum possessiones dandas, tutores pupillis, iudices litigatoribus constituendos pertinet. Quapropter intelligitur, vsque adeo aliud esse imperium, aliud Iurisdictionem, vt neque quicunque imperium habet, Iurisdictionem habeat, neque rursus quicunque iurisdictionem habet, imperium habeat, nam quæsitores, qui merum in vrbe imperium habent, i. e. rerum capitalium quæstiones exercent, ius de priuatis rebus non dicunt. Quæstores autem, Magistratuum in prouinciis comites (de quorum officio Vlp. in l. imperium disputat, vt ex inscriptione licet intelligere) item legati Proconsulum, iurisdictionem rerum priuatarum habent, imperium autem proprie non habent, cum enim quid imperant, veluti cum possideri iubent, aut pignora capi, alieni potius, quam sui imperij vi ac potestate hoc faciunt: nimirum eius cui summum imperium in prouincia tributum est. Atque hæc quidem ita se habent. Verum illud simul intelligendum est. Iurisdictionis verbum ab Vlp. in d. l. imperium, stricte & anguste vsurpari, pro ea quæ ad priuatas res duntaxat pertineret: cum satis constet, etiam ad rerum capitalium iudicia, & omnia denique Magistratuum acta decreta pertinere, quod ex vno Asconij loco licebit intelligi; nam vbi de Scauri iudicio repetundarum loquitur, ita scribit: Cato prætor iudicium, quia æstate agebatur, sine tunica exercuit, campestri sub toga cinctus, in forum quoque sic descenderat, iuique dicebat. Item Colum. lib. 22. Quod nunc scilicet faciunt Magistratus assidua iurisdictione vim legum custodientes. Hot. Prat.

IMPERIVM ab aliis diuiditur in merum, & in id quod merum non est, sed iurisdictioni cohæret, & in modica coertione, non etiam animaduersione consistit, l. 1. §. vlt. l. vlt. ff. de off. eius cui mand. Imperium etiam Prætoris pro autoritate & iussu accipitur, in l. 2. ff. de adopt. l. 7. §. si paciscar, ff. de pact. Briss.

IMPERIVM. Sciendum est duo Imperij verbo apud Liuium aliósque continere: potestatem videlicet exercitum habendi & belli gerendi, quod Plutarchus in Cicero, vbi hac de re loquitur, dixit: τῷ μὲν τὰς τριήρεις, τῷ δὲ τὰς ἐπαρχίας δοῦναι. &c.

IMPERIVM minus Prætor, Consul maius habebat, vt Gellius ex Tutidani sententia scribit. Et verum est, Prætores iurisdictionem, id est, imperium non merum, iure magistratus exercuisse, licet SC. Turpil. animaduertendi potestatem de nece domini, specialiter tributam, egissent. Ex Salomon. Spieg.

IMPERIVM per satyram date quid sit, vide Gothofr. ad l. 1. in pr. C. de Latio. Libert. tollend.

IMPERIVM populare est, cum summa potestas pene populum seu plebem censetur, nihilque nisi eorum scitu & nomine fieri potest: qualis sæpe fuit Romæ, abdicata prorsus omni patrum autoritate. Et eo tempore facta fuerunt plebiscita. Hæc species politiæ fere semper denegare solet, vt vulgus autoritatem suã conferat ad augendam potentiam tenuiorum ciuium contra optimates, sub prætextu defendendi: vnde tandem seditiones nascuntur, & multa mala. Aristoteles appellat talem ambitionem imperandi, & corruptum statum δημοκρατίαν. Prat.

IMPERIVM pro iussu, sic velle non creditur qui obsequitur imperio patris vel domini, l. 4. ff. de reg. iur. Briss.

IMPERIVM Ammiano Marcel. est cura salutis alienæ. Huius finis est salus, & vtilitas, obedientia. Vide Plat. in Polit. Prat.

IMPERIA in Basilicis περιφάνεια sunt. Cuiac. obseru. lib. 20. c. 13. post princ.

IMPERTINENTES positiones, (alias Articuli, alias Assertiones alias Capitula, alias denique positionales articulis, sic enim id genus scriptum dicitur) in c. vlt. in pr. c. præsentium, §. testes de conf. lib. 6. c. causam qu. 2. & c. ex parte de testib. dicuntur, quorum probatio nihil adiuuat sit intentionem actoris. Dominicus d. c. vlt. Impertinentes articulos diffiuit eos esse, qui ad causam prorsus nihil faciunt: aut si prima fronte vtcunque aliquid facere videatur ad ius tamen relati, nullum habent probationis effectum, l. ampliorem, C. de appel. Spieg. Prat.

IMPETIGINIS, pustulæ pruritu corpus infestantes: quarum genera 4. Corn. Cels. lib 5 describit. Hinc impetiginosus, impetigine affectus, Vlpia l. 6. §. 1. ff. de ædil. edi. Trebat. ait impetiginosum morbum non esse, si eo membro, vbi impetigo esset, æque tecte vtatur, Hot. Prat. Aliquib. impetigo est λειχὴν, id est, summæ cutis asperitas cum leni pruritu. Briss.

IMPETIGINVM autem remedia prodit Plin. lib. 20. cap. 9. libr. 22. cap. vlt. & lib 25 c. 7. Briss.

IMPETRABILIS dies, in quo quis quid facile impetrat & obtinet

IMPETRATA venia fieri. Lege, Venia ætatis.

IMPETRARE actionem, quoniam partes eam certis verbis à prætore petebant, dicebantur. interrogabat enim, An sibi ea de re iudicandi potestatem facerent? ipsique facere respondebant: sicq; iudicium accipiebatur. i. e. lis contestabatur: deponebãque in æde sacra sportulam, in qua pecunia erat, quam qui vicisset lucrabatur: ea pecunia Sacramentum dicebatur. inde est apud M. Varro. & Ciceron. sacramento vincere. Ex Alc. Spieg.

IMPETRARE, restitutionem in integrum, separationem bonorum, tempus ad deliberationem, seu ad deliberandum, bonorum latitantis possessionem, bonorum restitutionem, ius aureorum annulorum, veniam ætatis: &c. Briss. ex ff. & C.

IMPETVS sæpe effernescentem animi motum & calorem denotat. Briss. ex ff.

IMPETVS aquæ, fluminis, id est, vis. Briss.

IMPETVS, inuasio cum tumultu. Hinc impetum facere in aliquem, & in bona & fortunas alicuius, pro inuadere, & adoriri.

IMPETVM sustinere. Caius in l. 8. ff. ad l. Aqu. idem dicetur, ait, etsi propter infirmitatem sustinere mularum impetum non poterit, Spieg. impetus prædonum, id est, incursus, Briss.

IMPILIA vestis loco esse, scribit Vlp. l. argumento, ff. de aur. & argen. l. in Basilicis, vt refert Cuiac. Obseru. lib. 10. c. 13.

IMPILIA, περιφάλαια, i. e puluini sunt, adeoq; etiam impelia legi posse cesset. Non tantum igitur impilia πόδια sunt, i. e. loculi pedib. calceandis inuoluendisq; apti, sic dicti, quia sine pilis ex lana coacta fierent: sed & περιφάλαια, Plin. li. 19. c. 2. scribit esse laneam naturã, ex qua impilia, vestesq; quædam conficiuntur, sed perperam, in impressis mapalis. impilia, n. vocat, quæ Theoph. 8. ἀμφιφυσ. vnde illa sumpsit, πόδια, vel πόδια potius Hesych. ταινίαι esse refert τοὺς πίλους, ἢ τὰ ἐμπίλια, vide Podia. Hot. impilia in d. l. argum. §. 1. ponit pro fasciolis, quib. mulierum crines alligantur, quasi ad pilos pertinentes.

IMPIVS est qui nullos omnino deos esse credit, aut de eorum ipsorum quos credit deorum legitimo cultu sciens prudensque detrahit quæstus sui causa: vt quod superstitiosus timore impius plerunque pro lucro suo faciat, &c. Connan. lib. 3. c. 1. n. 3.

IMPLERE intentionem, petitionem, exceptionem Iurisconsulti est probare quod intendimus, petimus, excipimus, l. 71. C. de rei vind. l. pen. §. 1. ff. de except. rei iud. l. 19. in prin. ff. de except. l. 9. C. de præscr. Ion. temp. l. 14. de inoff. testam. implere probationes, d. l. 19. Quin etiam, præcise plerunque & immiuute implere Impp dicunt, pro implere intentionem, vel probationem, l. 1. & 23. C. de probat. l. 5 C. de non nu. pecun. implere cautionem, l. 24. ff. de vsufr. l. impleri quoque vsucapio dicitur quæ perficitur, l. 12. §. § factæ, ff. de captiuis, l. 7. ff. de vsucap. Prat. ex Briss.

IMPLERE interdum significat. adimplere & exse qui. Sic

IMPLERE annum ætatis suæ 25. vide l. 5. C. de legitim. tut.

IMPLERE fati munus, id est, mori, in l. 1. C. de oblig. & act.

IMPLERE promissum, quod Barbari dicunt, tenere suam promissionem, Plin iunior: impleri promissum, priorisque epistolæ fidem exsolui.

IMPLERE fidem, placitum, conuentionem, conditionem, satisdationem, cautionem, quantitatem, stipulationem, contractum, &c. ex ff. & C. Briss.

IMPLICARI metallo, vide C. de incest. & inutil. nupt.

IMPLICITVM libertatis casum in l. sed si statu liberum, ff. si ex noxal. caus. interpretatur ibidem Accurs. adnexum, Briss.

IMPLORARI edictum, id est, beneficium edicti, l. 1. §. fin. ff. vt in poss. legat. implorari iudicium & cognitio dicitur, id est, desiderari, l. 7. vers. plane de hæred. pet. l. 3. §. 1. ff. vt in possess. legat. Briss. Sic implorare æquitatem præsidis in l. 3. C. qui bonis cedo. poss. Et implorare auxilium spectabilis iudicis, l. 4. C. de iurisd. omn. iud.

IMPLVVIATVS color, pullo similimus: dictus quasi fumato stillicidio implutus: eundem & esse, qui suasus intususe vocatus est: Thyles. tradit, Spieg.

IMPLVVIVM, cohortem, plateam, hypæthriumque quæ veteres stricte dixerunt, vnico nomine per translationem Aream appellari posse doctissimo Alciato videtur in explicatione l. fundi, de verb. sign.

IMPONERE certum finem, l. 7. §. 4. C. de curator. furios.

IMPONERE iniurias, pro facere dicit Cicero Actione in Verrem.

IMPONERE seruitutem fundo, ædificiis, ex ff. Briss. (sexta Spieg.

IMPONERE magistratum naui locandæ, ex ff. Briss.

IMPONERE pecora prædiis, i. e. stercorare, l. 14. ff. de impensis in re dota.

Digitized by Google

IMPONITVR necessitas, pœna delicto, Briss. ex C. & ff.

IMPONERE leges, id est conditiones, vt apud Ciceronem, Spie.

IMPONERE onus probationis, l. 15. C de prob. (distr.

IMPONERE plagam, pro eo quod est facere, idem pro P Sestio

IMPONERE rationem legis Falcidiæ. l. 6 in pr. C. ad leg. Falc.

IMPONERE sacramentum, l. 12. in pr. C. de reb cred.

IMPONERE tributum dicitur Princeps, quando subditos imperio cogit ad dandas pecunias, tributum, milites, & id genus.

IMPONERE vectigal. Syluius in orationem Cic. pro M. Fonteio scribit ita vsitatum vulgo esse, vt vectigalia noua appellent impositiones, Spieg.

IMPONERE est decipere: vnde & deceptores, impostores, & impostura, deceptio, Vlpianus digestis de Crimine Stellionatus: Si quis impostura fecerit aut collusionem in necem alterius Stellionatus appellari. Mendum est apud Vlp. iureconsf. ff. de var. & extraord. cognit. Non tamen si incantauit, vel imprecatus est, vt vulgari verbo impostorum vtar, exorcizauit. Tu scribes velim impostorum, Martialis.

Hoc fortuna dat, et, Posthumus imposuit.

Io. Bapt. in comm. Epist. Sid. Apollinar. ad Papam Græcum, li. 7.

IMPORTARE, i. e. inferre, intendere, importare actionem, etiamsi importare ignominiam, infamiam, id est, irrogare. importari merces, id est, inferri ex fi. Briss.

IMPORTAT, pro irrogat, infligit, apud Martianum, in l. iactus fust. ff. de his qui not. infam. Spieg. (migr. Spieg.

IMPORTATA proprie pro infecta, illata, vsurpat. iurisc. in l. de

IMPORTVNE, id est, inter pestilue, sic importune repetere, l. 18. §. sicut. ff. commodati.

IMPOSSIBILE accipiendum est, quod vel iure vel facto fieri non potest, Bald. Quære, Difficile est illud: Cuius contrarium est Necessarium, in l. Non quidquid 40. ff. de iud. Hinc argumentatio per locum ab impossibili. De quo vide elegantissima Topica Cl. Cantiunc. obseruatum scio, Possibile, & impossibile, Ciceroni in vsu non fuisse: quæ tamen verba postmodum finxit, aut certe admisit necessitas. Rhodigin. ait, impossibile non latinum verbum male feriatis videri, quo tamen vtitur Poe. non reformidat cum iureconsultis Quintilianus lib. 5. Spieg.

IMPOSSIBILE est, cui natura vel lex impedimento est, quo minus existat. Atque ita impossibilem conditionem definimus, quæ per rerum naturam existere non possit, Paul. lib. 3. Sentent. tit. 4. §. si impossibilis, inst. de inut. stip. l. 15. ff. de conditio. inst. quæ interdum Græco verbo ἀνάπαλιν appellatur, l. 20. ff. de cond. inst. l. 104. §. de leg. lib. 1. Cui contraria est Possibilis conditio, l. 3. ff. de statu lib. 16. ff. de iniust rup. Sed & quæ facta difficilia sunt, pro impossibilibus plerumque haberi, Cic. in Partitio. scribit, & probatur ex l. 4 § puto, ff. de hæred. inst. Briss.

IMPOSSIBILE præceptum iudicis habetur, cui pareri per rerum naturam non possit, l. vlt. ff. quæ sentent. sine appellatio. Briss.

IMPOSSIBILITAS duplex est, altera naturæ, altera vero legis, l. si stipuler, & l. vt. ff. eod.

IMPOSSIBILIS conditio habetur, cui natura impedimento est quo minus existat, imp. in §. 14. inst. de inut. stipu. Hot.

IMPOSSIBILIS conditio tribus modis potest dici: primo naturæ, vt si cœlum digito tetigeris, §. si impossibilis, inst. de iniur. stipul. item de iure, vt si patrem ab hostibus non redemeris, vel parentem non alueris: quia ea quæ sunt contra bonos mores nec facere nos posse ius præsumit. l. fil. ff. de cond. inst. item de facto, vt si montem aureum dederis gloss. in § impossibilis inst. de hæred. inst. Est & quædam quarta impossibilitas propter perplexitatem. vt in l. si Titius, & ibi Bart. in summario, ff. de condit. inst. Io. Bello. Etym.

IMPOSSIBILIS dicitur, ait Goth. ad l. 31. ff. de obl. & act. vel natura vel bonis moribus, vel ratione perplexitatis, l. 16. de cond. inst. vel facti, quod est admodum difficile, l. 4. §. 1. de statu lib.

IMPOSSIBILIS, & difficile propemodum non distent, Vlp. ff. fam. erciscund. Si familiæ erciscundæ, inquit, vel communi dividundo iudicium agatur, & diuisio tam difficilis sit, vt pene impossibilis esse videatur, Old.

IMPOSSIBILIS dicitur illud, quod per solum principem explicari potest, vt not. gl. in continuus §. cum quis, ff. de verb. obl. Panorm in repet. l. in l. cum esses; versi. ita quia rerum, de test. Ol

IMPOSSIBILIS stipulatio dicitur siue ipsa per se sit huiusmodi siue conditio ei adiecta, Connan. lib. 6. c. 4. n. 7.

IMPOSSIBILIVM nulla est obligat. l. 245, ff. de diuersis reg. iur.

IMPOSTORES dicuntur deceptores & qui fallunt præstigiis quibusdam ab imponendo, id est, decipiendo, dicti Vlpia. de Ædil edict. leg. Ob quæ vitia non gulosos, inquit, nec impostores Hinc impostura, deceptio: & imponere, pro decipere, Nebriss. impostores in antiquo lexico ἀπατεῶνες dicuntur, Prat.

IMPOSTVRA, ab eo dicta, quod adulterinas merces pro veris supponat, Vlp. de Crim. stell. Si quis impostvram fecerit, aut collusionem in necem alterius, Stellionatus potest appellari, Vide sup. Fallacia. Spieg.

IMPOTENS dicitur plerunque in malam partem, vt non sit idem quod debilis, & imbecillis: sed qui non potens sui, nec suæ potestatis est, impos apud priscos dicebatur, Spieg.

IMPOTENS postulatum, pro improbo, & violento accipitur: proprie tyrannorum est, Spieg.

IMPOTENTEM, nimis potentem interpretatur Donatus, in And. Terent. 5. Act. 5. Scen. 3. Briss.

IMPOTENTIA coeundi est vitium vel defectus naturalis, vel accidentalis, quo quis impeditur alteri carnaliter commisceri, ita accipitur in tit. de frig. & malefic. & imp. coeundi. & in §. per occasionem, Nou. const. 22. Io. Bello. Etym. Prat.

IMPOTENTIA vocabulum, licet ad eos plerunque referatur, qui sibi nequeunt temperare ab impetu violentiaque animorum. etiam nihilominus pro imbecillitate volunt quidem à Terentio vsurpatum in Adelphis. Iustinianus non permittit, vt vxor statim diuertat à marito propter impotentiam: sed elapso triennio, si nihil emendatum fuerit hoc malum, quoniam vxor reuera non fuit, quæ non consentit in virum impotentem. §. per occasionem quoq; necessaria, in Aut. de nupt. Dicitur etiã immodica, intolerandaque potentia: sicut & impotens tyrannus, & impotens Fortuna, pro nimium potens, Spieg. Briss.

IMPRECARI proprie mala dicimur.

IMPRÆSENTIARVM, sic legi debere coniunctim, Cataneus contendit: alij tamen interdum in præsens, & ad præsens, Vlp. fere semper impræsentiarum. Nam in l. 1 ff. de Tab. exhib. Quid enim, inquit, si occultatæ tabulæ postea prolatæ sunt, cur noceat ei qui respondit, quod impræsentiarum ei videbatur? idem, Tempus enim ei dandum est, si non potest impræsentiarum exhibere. Hic autem de tempore alio, quam præsenti melius intelligitur: Tusano teste, in annot. ad Budaic. Epist. Spi.

IMPRESSIONEM facere, hoc est, impetum & incursionem facere l. si per impressionem, C de iis quæ vi vel metu, Prat.

IMPRÆSTATIONES. vide l. 22. §. vlt. ff. fam. herciscund.

IMPROBABILIS in l. 10. ff. de iudic. l. 8. §. meminisse ff. de inoffi. test. & improbus litigator, l. 2. § quod si actor. C. de iureiur. propter cal. §. hæc autem inst. de pœna tem. litig. Briss.

IMPROBARE, idem quod reprobare, vt loquitur l. 9. ff. de neg. gestis, sic

IMPROBARE testamentum, ratum & firmum non tenere. Contrarium, Approbare, Spieg.

IMPROBA merx, vel iniusta, in qua non est lucrum. Sic improba accusatio, l. 19. C. ad l. Corn. de falsi. improba alienatio l. 5. C. de distract. pign. improba petitio, l. 16. C. de vsur. improba possessio, l. 7. C. de acqu. & retin. poss.

IMPROBE dicere testamentum inofficiosum, vide Vlp. in l. Papi. §. meminisse autem, ff. de inoffi. test. Spieg.

IMPROBE est contra bonam fidem, l. 12. ff. de transact. l. 14. ff. de enict. l. 12. § ex causa, ff. de interrogat. in iur. fac. leg. 13. ff. de rei vind. l. 41. ff. de pign. act. Briss.

IMPROBE, mala mente, l. 6. §. sed si quis, ff. de neg gest. Briss.

IMPROBE adspirare vel honores l. 11. C. de libera caus. improbe recusare, l. 7. C. de pos. vel vt contr. l. 14. C. de donat. ante nupt. improbe retinere, l. 9. C. de acq. poss.

IMPROBVM testamentum, Ciceroni falsum, & calumniis plenum, Spieg.

IMPROBVS appellari solet, qui fidem violat, non ignorans quantum deberet soluere, l. 51. de re iud. l. 13. de rei vind. Certe quod in litibus moretur assiduo dolo malo. Festus enim autor est Ordinarium hominem dici solitum scurram & improbum, qui assidue in litibus moraretur. Sique improbitatis huiusmodi nomine, aut à censore notatus, aut expressa lege iudicisque pronunciatione damnatus esset, non improbus solum: sed etiam intestabilis erat, vt est apud Gellium lib. 15. cap. 13. & lib. 7. c. 18. Eoque sensu bellum enarrans Iugurthinum sic de Metello scripsit Sallustius: improbus intestabilisque videtur Metellus, postquam de rebus. Vaceæ actis competit. Et nunc quidem nec eius recipi, nec ei dici testimonium poterat l. 26. de testamentis l. 21. de testibus. Porro quem iuriconsulti improbum vocant & intestabilem: eum intestabilem & sacrum appellat Horat. Serm. lib. 2. Sat. 3. his verbis, intestabilis & sacer esto: non ignorans hominem malum & improbum veteribus sacrum dici, quem admodum à Festa traditum est de verb. sign. lib. 16. Ræuard. l. Non potest improbus videri, ff. de reg. iur.

IMPROBVS est, qui bonam fidem non agnoscit, veluti qui bis idem petit, l. 51. ff. de re iud Briss.

IMPROBVS non est, qui ignorat quantum soluere debeat, l. 99. ff. de diuers. reg Briss.

IMPROBVS est, qui de vini hæreditate sollicitus est, l. 2. §. interdum ff. de vulg. & pup. l. 26 §. à patre, ff. ad Trebell. Briss.

IMPROBVS litigator, l. 2 §. Quod si actor, C. de iureiur. propter calum. §. hæc autem, inst. de pœna tem. litigant.

IMPROLIS dicitur esse ἀπόμοιξ μήπω πολιτευόμενος. Huic congruenter Festus: improles, qui nondum est adscriptus in ciuitatem, & Victorious Afer, improles, qui nondum vir est, Cuiac. in expositio. Non. iust. quint. de Monachis circa med.

IMPROPERARE, est crimen, vel aliquid aliud obiicere, Spieg.

IMPROVISVM debitum, l. vlt §. 1. C. de iure delib. Alber. Spieg.

IMPROVISVS casus, l. 1. C. ad l. legem Corneliam de sicariis.

IMPRVDENS emere dicitur, qui bona fide rem à non domino emi-

Digitized by Google

mit.l.24.§.1.ff.de act. empt.l.20. si cum me absente, ff.de neg. gest.l.38.ff.de rei vind.l 31 §.1. ff.si cert.pet.Briss.

IMPRVDENS pro ignorante ponitur,in leg.penult.§.mulier.ff.ad Velleian. Et imprudentibus,i.e.nihil tale opinantibus,& præter spem ac cogitationem, l.52.§.damn.ff.pro soc.Briss.

IMPRVDENTER,minus considerare,l.21.in fi.ff.de neg.gest.Pra.

IMPRVDENTIA,i.ignorantia & impertinentia, l.31.ff.de eui.Pr.

IMPRVDENTIA est quum scisse aliquid is qui arguitur,negat. Donato credimus enarranti illud Terent.ex Eunucho, Dono mihi dedit imprudens harum rerum omnium. imprudens per se est,ignarus per alios. imprudentia eligere, est quod vulgo dicitur per inaduertentiam & inscitiam,quæ non excusat passim,teste Paulo,qui in l.nam & Seruius,§.fi.ff.neg.gest.ait:Qui imprudenter aliquem elegerit ad aliena negotia, is quidquid detrimenti electus negligentia sua fecit,præstat, Spieg.

IMPRVDENTIA peccare,Iustinian in princ instit.de obl.quæ ex quasi delict.de iudice qui litem suam fecerit, loquens. Et vtique, inquit, peccasse aliquid intelligitur, licet per imprudentiam,ideo videtur quasi ex maleficio teneri.

IMPVBES dicitur mas minor annis 14. fœmina vero minor 12. l. vlt.C.quand.tut.esse desin.§.1.quib.mod.tut.fi.Macr.lib.Satu. 1.cap.16.Post annos bis septem ipsa ætas necessitate pubescit. tunc enim muneri incipit vis generationis in masculis,& purgatio fœminarum,Tert.li.de Virg.veland. Tempus etiam Ethnici obseruant, vt ex lege naturæ iura sua ætatibus reddant: nam fœminas quidem à duodecim annis: Masculum verò à duobus amplius ad negotia mittunt: puberemtem in annis, non sponsalibus aut nuptiis decernentes. Prat.

IMPVBIS,vel impuber,Senatusconsl. Syllaniano torqueri non debet,sed terreri tantum.Veruntamen impuberes ab anno septimo,vsque ad annum vndecimum,proximi censentur infantiæ: similes plane furioso & infanti, quantum ad delinquendi affectum attinet. Quia huius ætatis pueri bonum & malum adhuc discernere haud possunt,adeoque intellectu carent, §.pupillus,inst. de inut.stipul. Ab anno 11.vsque ad annum 14. impuberes censentur proximi pubertati & doli capaces: ideoque & furtum & iniuriam admittere possunt, l.pupillum,in prin.ff. der eg.iur.l.impuberem, ff.de furt.cum simil.Et hæc ita se habent in masculis.Nam fœminæ minores annis duodecim censentur impuberes,nec matrimonium recte contrahere,inst.de nupt.in princ.neque testamentum recte facere possunt, §.præterea.inst.quib.non est permiss.fac.testam. Attamen impuberis est ministerium, si forte vel librarius, vel nomenclator, vel calculator sit,vel histrio, vel alterius voluptatis artifex, l.vt iusiurandi,§.dabitur, ff.de oper.libert,Prat.

IMPVDENTIA eius,qui diuersa duobus testimonia præbuit l.27. §.1.ff.ad l.Corn. de falsis, Briss.

IMPVDICÆ mulieres sunt siue in lupanari, siue in taberna,caupona,aut sena pudori suo non parcant, Cuiac.in exposit.Nou. inst 51.de mulierib.scenicis,in princ.impudicæ autem mulieres maritis suis exosæ esse debent, l.8.§.si qua igitur,2.C.de rep.

IMPVLSOR: qui incitat & impellit ad aliquid faciendum.

IMPVNE,sine pœna,sine damno vel periculo, l.qui seruum mihi ex stipulatu,ff.de verb.obligat.Bald. tex.huius l.in singulariss. mum esse dicit,Spieg.

IMPVNITA iniuria,ob quam nullum sumptum est supplicium.

IMPVNITAS,licentia, venia, libertas, Plin.c.3.lib.29.Medicoque tantum hominem occidisse,impunitas summa est, Spieg.

IMPVNITVS esse dicitur qui impune quid facit, l.11.ff.ad l.Corn. de falsis.

IMPVTANDI verbum duobus modis accipitur in titul. ad leg. Falcid. imputari enim primum est in quadrantis computationem venire.Et ita in Falcidiam imputari id dicimus,quod heredi ad quartam explendam computatur, leg.19.l.91.cum aliis multis ff.ad leg. Falc.l.26.ff.de bon. libert.l.44.ff.de solut. interdum in Falcidiam imputari dicitur,quod Falcidiam patitur l.1.§.item si ita legatum,ff.ad leg.Falcid.Briss.

IMPVTARE, pro supputare, numerare, & subducere rationem, Vlpian.in l.§.de seruis quoque, de tut & rat.distrah.& vtil cur. caus.act. Præterea, si matrem aluit pupilli tutor,putat Labeo, imputare non posse: sed est verius, non nisi per quam egenti dedit, imputare eum oportere, de largis facultatibus pupilli. Hoc est,quod vulgo dicitur, deducere in suis rationibus. Sicque vsurpauit Seneca epist.18. Hoc non imputo in solutum de tuo tibi. Alias imputare, attribuere est, tribuere & assignare, Vlp.in l.1.§ item quæritur.de separ. Sibi imputent cur minus idoneum fideiussorem acceperint, Prat.

IMPVTARE interdum etiam significat acceptum seu expensum ferre,vt imputare sibi debet qui credulus fuit, l.1.§.dolum ff.de eo per quem fact. Briss.

IMPVTARI culpa,id est ascribi,l.14.§. vlt.ff.de re mil. Briss.

IMVS pes,extrema pars pedis.

I N.

IN præpositio locum situm,& sedem significat: sicut Ex, ortum & initum causamque rei significat, vt Romanus cum est apud Persas, non in ciuibus, sed ex ciuibus est Romanis: Et res nostra quam nos possidemus non in bonis, sed ex bonis esse dicitur.Sic cognoui ex literis, aut in literis tuis,dici potest vtrumque recte,sed non eodem sensu. in literis cognoscitur quod in eis est scriptum: ex ipsis cognoscitur,quod ex scripto intelligitur, vel coniectura quadam ex scripto ducitur, vt id neque in literis habeatur,neque sit extra literas.Et Cic.ad Attic.veterem ex literis tuis complexus sum, id est, propter literas tuas,& ea, quæ de illo ad me scripsisti. Si dixisset in literis,hoc voluisset significare,cum legerem literas tuas complexus sum animo veterem,Conn.lib.3.c 2.n.10.

IN articulum sine vlla motus significatione sæpenumero accusatiuo iungunt. in prætoris edicto ita scriptum erat; ventrem cum libris in possessionem esse iubebo, l 121.ff.de legat.lib.1. l.13.in fi.ff.manumiss.test. Quo loquendi genere ipsi quoque iureconsulti Prætorum verba subsequentes vtuntur in l.1.§.1. ff.de Carb.ed.l.3 §.pen.ff.de iur: i.l.7.cum Rubrica ff.vt in poss. legat.l.14 ff. de probationib.l.2.§.1.ff. de action. empt. Eadem figura & in possessionem remanere dicunt in l.32. §. si maritus ff.de donationib. in.vir.& vx. & in l.13 §.fact.ff.de capti. item, in seruitutem remanere, l.14.ff.de fideic.liber.in fugam esse in l.14.§.pro eo autem, ff quod met.cau.in moram esse, in l.8.ff. de nouationib.in relegationem esse in l.13 ff.de bonor.poss. in fructum esse,l.40.§.cum fundum ff. de contrah.empt. in potestatem esse, l.1.§.quis ordo in bon.possess. & apud Vlp.in instr. tit.28.Cuius locutionis exempla ex antiquis authoribus prompta Gellius suppeditabit.Sic & in seruitutem factum delictum in l.11.ff.de minorib. in hæreditatem deprehendi in l.18.§ seruus,de stipul.seruor. Et vt breuiter absoluam, eiusmodi alia exempla occurrunt in l.35.in fin.ff de ædil.edict.l.40.ff.de adoptionib.l.55.ff.ad l.Aquil.l.6. ff.de seruo corrupt. l. pen. ff.de fugit.l.29.ff.ad Treb.l.41.ff.pro soc.l.2.ff.de l.Rod.l.32 § si maritus,ff.de don.int.vir.l.11.§. pen.l.27. l.31. ff.locat.l.78.§.cum vir.ff.de legatis,lib.3.l.34.ff.de neg. Nonnunquam etiam cum motu.Sexto casui vox in,ab iisdem iungitur: veluti in possessione mitti: in hostium potestate peruenire, in carcere recipi, committere in actione, & his similia, l.13.ff.vt in poss.leg.l.12. ff.qui testam.fac.l.6.§.eius qui ff.de iniusto rupto, l.6 §.Lab. ff pro soc.l.34 §.Caius, ff.de leg.lib.2.l.58. de leg.lib.32.ff.de liber. caus.l.8.ff.de pollicitationib.Briss. in lib.Parerg.

IN præpositionis elegans vsus apud Latinatis autores,de quoGel. Non semper obseruatur in dispositionibus Legalibus. De ea pluribus nec omnino ociose Alber. Vide infr.Licentia,Spieg.

IN dictione, vti solent iurisconsulti, cum nihil in speciem determinant, vt, iurare in litem: agere in factum: Vertere in rem. Sicut ex diuerso,cum determinatam significare volunt formã, vti solent dictione Ex, vt ex eo facto actionem nasci, l.1.ff.de act.& obligat.Et lite aliquid probare vel iuramento adserere, Hæc omnia euidenter adparent,si bene perpendas,ex l.videamus,in fi.& l.seq.item ex l.tut.rem, ff.de in lit.iurand.Prat.

IN, pro vsque in sæpius,ponitur. in aduentum,successoris,id est, vsque in aduentum,l.30.ff.de offic. Proconsulis. in diem finitæ tutelæ,l.13.de admin.ist. & peric.Briss.

IN acceptum ferre opus publicum faciendum, apud Macrum in l.7.ff.de l.Iul.repe. est præscribere in codice operum locatorũ, opus illud esse ex lege, id est, ex pactione redemptionis locationisque perfectum. id quod lex Iulia fieri prius vetabat, etiam opus perfectum ac probatum esse,Hot.Prat.

IN annos singulos,hoc est,pro singulis quibusque annis stare vsumfructum, quomodo sit accipiendum; Iustinianus explicat in l. ambiguitatem,C.de vsufr.Differt autem: in annos decem liber esse iubeatur, & intra annos decem: hoc enim significatur, vt liber esse statim iubeatur: superiore verò nouissimus decennij dies spectatur, Prat.Spieg.

IN annos singulos,quibus in Italia erit,exponit iurisc. in l.Iulian. §.cum quoque ff.ex quib.causis maior.Spieg.

IN antium,in spatium vnius anni.

IN antea pro deinceps,posthac,imposterum: quasi futurum tempus,non à tergo sequatur, sed ante nos cedat, lib.feud.2.tit.5. iuro quod à modo in antea ero fidelis ei,& titul.7. Honorem quem nunc habes,vel in antea habebis,id est deinceps,Prat.

IN assem vendere,apud Modest.in l.9.ff.quib.mod.pig.sol.Conn. sic interpretatur,vt sit pro quota cuiusque debiti.Titius (inquit)Sempronio fundum pignori dedit,& eundem fundũ postea Caio Seio pignori dedit: atq; ita idem Tit. Sempr. & Caio Seio fundum eundem in assem vendidit, id est, pro quota cuiusque debiti; sed ita vt non solidum cuique,sed pars tantum aliqua solueretur; vt Sempronio si ducenta debebantur,Caio 100. & fundus valuit 90. cumq; ipsis vendidit in assem,h.e.reducto ad æstimationem assis fundo, Sempro.bessem in eo,Caius trientem habebit,pro quota scil.cuiusq; debiti portione, i. e.Sempron 60. habebit.Caius autem 30. Hæc Conn.li.4.c.vlt.

IN authoritate esse alicuius,est ei obtemperare. Dicitur & in potestate esse.Consules fuerunt olim in patrum potestate,Spieg.

IN bello admissum dicimus,quod propter belli causam admittitur,l.1.§.ex incend.ruin.naufr. Prat.

IN bonis est quod super est,deducto ære alieno.l.1.ff.de cess.bon.

Digitized by Google

In Peculio est, quod supereſt deducto eo, quicquid ſeruus domino, aeve qui in poteſtate eius ſit, debet, § 5. inſt. Quod cum eo qui in al. poteſt. eſt.

Item In bonis, pro in dominio eſſe iuriſconſ. vſupat. in leg. ſi idem ff. prodeel. Spieg.

In bonis meis eſſe dicuntur, & iam iam raptæ res, tex. in l. 2. §. ſedundo, l. in hac actione, verſ. ſi fugitiuus, ff. vi bonorum raptor. & ex hac l. colligitur diſcrimen inter ex bonis & in bonis iuncta l. rem in bonis, de acq. rer. domin. Spieg.

In bonis eſſe dicebantur ea proprie quæ Quiritium iure quæſita aliquo non erant. itaque inter ſe illa duo opponebantur, vti docet inſt. in l. vnic. C. de nudo iur. Quir. tollend. & Vlp. cap. inſtit. 1. his verbis: in bonis tantum alicuius ſeruus eſt, velut hoc modo: ſi ciuis Romanus à ciue Romano ſeruum emerit, iſque traditus ei ſit, neque tamen mancipatus ei, neque in iure ceſſus, neque ab ipſo anno poſſeſſus ſit. Nam quamdiu horum quid fiat, is ſeruus in bonis quidem emptoris eſt, ex iure Quiritium autem venditoris eſt.

In capillo puella dicitur, quæ nupta non eſt: quia comatæ ſine vllo capitis tegmine incedebant: nuptæ capite velato erant, l. Feud 2. tit. 24. §. 3. Rurſus ſi dominæ vel filiæ, aut ſorori adhuc in domo manenti, quæ in capillo dicitur, ſeſe immiſcuerit, &c. in Lomb. lib. 2. c. 29. Qui filiam in caſa habuerit in capillo, & filium non reliquerit, &c. Et Neap. Conſtit. lib. 3 tit. 27. Et ſorores in capillo ſuccedunt. Coniugatæ autem & dotatæ à fratrum ſucceſſionibus excluduntur. Obiter etiam notandum, apud antiquos fuiſſe hanc conſuetudinem, vt nouæ nuptæ crines ſoluerent: quod in ſecundis nuptiis non fiebat. Optatus Afer contra Donatiſtas ſcribens: inuenistis (ait) huiuſmodi virgines, quæ iam ſpiritualiter nupſerant: quaſi ſecundo coegiſtis ad nuptias: vt crines iterum ſoluerent imperaſtis Hoc nec mulieres patiuntur, quæ carnaliter nubunt: ex quibus ſi alicui maritum mutare contigerit, non repetitur illa temporalis feſtiuitas. Hæc ille. Fuit hoc quoque luctus & mœroris argumentum, vt multis ex locis conſtat: Ouid. Triſt. 1.

Illa etiam ante lares ſparſis proſperata capillis
Contigit extructos ore tremente focos.

Liu. lib. 1. Soluit crines & flebiliter nomine ſponſum mortuum appellat. Notata etiam dignum eſt moris fuiſſe Francorum Regibus, vt filios exephebos principi alicui vicino condendos mitterent, qui eorum poſtea quaſi patronos eſſet. Seruos enim, Romano more cum libertatem acciperent, tonderi ſolitos, vel ex vno illo Plauti dicto in Amphit. act. 1. ſcen. 1. ſi manifeſtum eſt. Quod ille faciat Iupiter, vt ego hic hodie raſo capite caiuus capiam pileum, i. e. liber fiam, Paul. Diac. de geſt. Lang. lib. 6. c. 37. Circa hæc tempora Carolus Francorum princeps, filium ſuum ad Luitprandum miſit, vt eius (iuxta morem) capillum ſuſciperet: qui eius cæſariem incidens, ei pater effectus eſt, multiſque regis muneribus donatum genitori remiſit, Prat.

In cadaucum parietem inclinare, quid ſit, exponit pulchre Roterodam in Chiliadibus.

In Calendas poſſidere, l. 12. ff. de præcario. id eſt, vſque in calendas, vt l. 56. §. Qui ita ff. de verb. obl. Briſſ.

In capita, in ſingulos, ſingulatim, Liu. lib. 2. ab vrbe: Extulit eum plebas ſextantibus collatis in capita. id eſt, quiſque collocauit ſextantem, & contulit. Sic apud Iuſtin. tit. 1. lib. 3. inſt. Conueniens eſſe viſum eſt non in capita, ſed in ſtirpes hæreditatem diuidi. itaque ſuccedere in capita eſt, pluribus qui ſunt eiuſdem gradus, hæreditatem in æquales partes diſpeſcendam, id eſt, diuidendam competere, *zu gleichen theil erben*, l. poſt conſanguineos, §. hæreditas, ff. de ſuis, & legit. hæred. Imper. in Aut. de hæred. ab inteſt. ven. §. ſi vero neque fratres, verſ. ſi autem plurimi. Si fratrum filij inter ſe non aliter, quam in capita ſuccedere debent. Et hoc ſuadet æquitas naturalis, ne, qui ſunt conditione & gradu pares, ad lucra poſſeſſoria impariter nulla iuſta ratione vocentur. Qua de re effuſe tractat Zaſius in intellectibus & reſponſis ſuis, abſurdam indicans hanc collectionem: Fratrum filij patruo extante, inter ſe in ſtirpes ſuccedunt, ergo ſimpliciter in ſtirpes ſuccedunt. Nam qualitas ſuccedendi, in antecedente & conſequente varias. Stirpalis enim ſucceſſio filiorum fratrum cum patruo ex qualitate priuilegij nititur, quæ in ſolis fratrum filiis non eſt recepta. Sic Azo præceptor Accurſij, bene & recte docuit: cuius ſententiam diſcipulus, vt Gloſſis probauit, ita in reſponſis, ſeu conſiliis, ab eo diſceſſit. Sed palam eſt, & quæſtum & lucra iudicium ſæpe fallere. Imperator noſter Carolus V. diuæ memoriæ anno ar. & anno 29. ſtatuit pro opinione Azonis, Nerelio Procancellario, Chuonrado Peutingero, Matthia Heldo, Hieronym. Veho, Volffgango Brantuero, Nicolao Ribzeno, tum multis aliis doctis viris, eiuſmodi conſtit. reuocandam magis, quam ſanciendam, nobiſcum ſentientibus: Suam interim Accurſiani, vt communem, mordicus tenebant. id æquitatis cum amanti, tum patrono ſtrenuo Zaſio, quod & res ipſa erat, ab vno ſcilicet Accurſio, qui ſæpenumero labitur, pendere: Conſtitutionibus interim æquitate, litera, naturaque poſthabitis videbatur eſſe grauiſſimum. In ſtirpes vero ſuccedere, eſt liberos parentum ſuorum partem hæreditatis adiſci, quam ipſi ſuperſtites adſecuti fuiſſent. Hæc ſucceſſio ſtirpalis, quæ & parentalis vocatur, rectè à melioribus interpretibus iuris eſſe priuati dicitur. Siquidem Imper. in dict. Authent §. ſed & ipſis, manifeſte voluit, quod fratrum filij nullo alio caſu in locum parentum ſuccederent, quam vbi cum eorum propriis patruis vocarentur. Imper. verba ſic habent: Quandoquidem inquit, fratris & ſororis filiis tale priuilegium dedimus, vt in priorum parentum ſuccedente, locum ſoli (in tertio conſtituti gradu) cum his, qui in ſecundo gradu ſunt, ad hæreditatem vocentur. Nam alias iure communi à ſucceſſione excludebantur. Igitur qui vel conſuluot vel iudicant, pari inter ſe exiſtentes gradu eiuſm. etiam ſunt relicti duntaxat nepotes, §. ſi quis igitur, verſ. in hoc n. ordine. iure proprio tutos, in qua cunq; ſucceſſione, in ſtirpes ſuccedere debere, non modo contradicunt veritati, vt Zaſius ait, inuictæ apertiſſimiſq; textib. fulcitæ ſed etiam naturalem æquitatem tollunt. Dent ergo manus hac in parte Acſiani, & cum Sulpitio Iuriſc. in gratiam redeant, h. e. vt ille, ad æquitatem omnia perpendunt, vide infr. Legitima. Spieg.

In capita diuidi dicitur hæreditas, quæ tot in partes quot ſuccedentium capita ſunt (id eſt, perſonæ) diuiditur: vt ſingulis perſonis ſingulæ partes attribuantur. in ſtirpes vero, cum tot in partes diuiditur, quot ſuorum naturalium, ex quibus ſuccedanei extant, capita fuere, id eſt, in cognationis latera & partes, Prat. ex Hot.

In Capitolium aſcendere, formula eſt conditionis apud iuris noſtri conſultos peruulgata, quam ex triumphantium more deductam arbitror; quaſi quis dicat, Si triumphans in Capitolium aſcenderit. Cic. Verrin. 7. At etiam qui triumphant, eoque diutius vinos hoſtium duces ſeruant, vt his per triumphum ductis pulcherrimum ſpectaculum fructumque victoriæ populus R. percipere poſſit: tamen, quum de foro in Capitolum currum flectere incipiunt, illos duci in carcerem iubent, idemque dies & victoribus imperij, & victis vitæ finem facit. Atque hæc quidem olim ſic ſcripſeram. Nunc audio me à quibuſdam bonis viris hac de re accuſari, quaſi conditionem illam quæ libera & poteſtiua eſt, fortuitam faciam. Lepidos homines: quaſi vero qua quicque ſententia primum dictum ſit, eadem ſemper vſurperur, neque alias ad res transferri poſſit: vt quod de Capitolio, triumphi reſpectu quondam dictum ſit, id poſtea ad quotidianam Capitolij aſcenſionem traduci nequeat, Hot.

In caput alterius torqueri, eſt in alterius diſcrimen, vel alterius periculo torqueri, Vlp. in l. 1. ff. de quæſtionibus. Neque ſerui in dominorum, neque liberti in patronorum caput torqueri debent, quod idem ſcribit in l. 2. 3. & 10. §. poteſt. Cicero autem plane in dominum dixit, & in Miloniana, & Cæliana, & in Partit. De noſtrorum, inquit, maiorum inſtitutis, qui cum de ſeruis in dominos quæri noluiſſent, &c. Hot.

In caput præcipitari, pro exturbare ædibus (noſtri dicunt, *die Sage zeigen*) vel potius quem funditus perdere eſt: *Gahr vmbwrtzen* vt de præbætatis dicitur, Spieg.

In cauſam deſcendere. Lege ſubſcribere.

In certi appellatio duplex. Eſt enim quoddam, quod etſi nobis certum eſt, in rei tamen veritate certum eſt. Aliud autem, quod non nobis tantum, ſed per ſe quoque ſimiliter eſt incertum. Prioris exemplum eſt in l. hæc venditio, §, huiuſmodi, ff. de contrah. empt. Alterius incerti ſpecies eſt, in l quod tamen, §. Pompon. ff. de arbitris. Vide ſupr. in voce Certum.

In commiſſum cadere, eſt alicubi aliquid vehendo, vectigal non ſoluere de quo tractat tit. C. de vectig. & commiſſis, Prat.

In commune redimere, vide Iulianum in l. ſi communi. ff. de ſeruitute præd. ruſt. Spieg.

In conciliari eſt idem quod accuſari, inſimulari, in concilium vocari. Plautina dictio: quemadmodum inforari, apud eundem in forum vocari: cui tamen ſubeſt inuerecundi, nobilis & in prætextati verbi ſignificatio. Io. Bap. in comment. Epiſt. Sidon Apoll. ad Rioch. lib. 3.

In conſilium ire dicuntur iudices, cum aut capita conferunt, aut interiore conſilio inſtrumenta litis percenſere aggrediuntur, Spieg.

In continenti, locutio eſt iuriſconſultis familiaris: idem ſignificans, quod ſine vlla temporis intermiſſione, è veſtigio, extemplo, continuo, Vlpian. l. 23 §. 2. ff. ad leg. Iuliam de adulter. Quod ait lex. in continenti filiam occidat, ſic erit accipiendum, &c. Scæu. l. 135. §. 2. ff. de verbor. obligat. Deinde in continenti inter verunque conuenit, vt intra Cal. &c. Aliquando tamen in continenti, cum aliquo moderato ſpatio interpretamur, l. 1 §. in rem ſi ita legatum. ff. ad legem Aquiliam. At in l. Iulia de adulteriis. incontinenti filiam dicitur occidiſſe pater dum eam τῷ ἐρᾶν deprehenſam, vna cum Adultero, vno ictu atque impetu occidit: & ſi profugerit filia dum adulterum occidit, interpoſitis tum horis apprehenſam, incontinenti occidiſſe etiam dicetur, l. 23. §. fin. ff. eod. incontinenti, quod ad pacta quæ inſunt, exponunt iureconſulti. & Impp. in ingreſſu contractus, vel ante contractum, aut ſtatim poſt. l. 7. §. quinimo, D. de pactis, l. 3. Cod. de ædil. act. l. 21. Cod. de vſurp. l. 27.

C. de

Digitized by Google

C. de pact. Cui opponitur postea, & ex interuallo, l. 72. ff. de contr. empt. Prat.

In creditum ire dicitur, non qui rem suam, seu certam speciem vindicat, sed qui in personam agit, vt sibi satis fiat l. procuratoris, §. penult. de tribut. tametsi per Prolepsim simpliciter pro credere accipiatur plerunque, vt in l. 2. §. mutui, ff. si cert. pet. l. seruo inuito. §. fin ad Trebell. Lege, Credere, Adi Old. explicantem l. 2 ff. de reb. credit. Actio. 17. Class. 4. Spieg. Alphenus l. in naue. ff. locati duo, hæc, in creditum ire, & dominium retinere, tanquam contraria inter se opponit.

In creditum possidere dicitur, qui in possessionem pignorum debitoris, ex decreto prætoris missus est, l. à diuo, §. si pignor. de re iud. Spieg.

In damno non versari, apud Vlp. in fin. l quæ vtiliter, de negot. gest, Spieg.

In diebus illud facito, ita in conditione data, si nihil præterea fit adiectum, in biduo conditionem impleri oportet, l. 21. §. 1. de verb sign. Prat.

In diem, & longam dilationem, & spatium vnius diei tantum notat: quod Accursius non animaduertit, clara Vlp. verba, in l 3 de procur. futili interpretatione obscurans, Spieg.

In diem & ex die: vtriusque enim idem conceptionis ius est, vt vult Ferretus tit. de verb. oblig. viuere, idem quod, ex tempore viuere, neque habita dierum aut horarum actione. Erasmus in Chiliad, significantius interpretatur: vt diem viuere, sit præsentibus rebus contentum viuere, atque ex parato, minime sollicitum de futuris: additque eiusmodi vitam seu felicissimam omnium probasse Christum, Spieg.

In diem deberi dicitur, quod die certa dari debet. Sic in diem debitor, in diem debitum, in diem obligatio, in diem stipulari, ex ff. Briss.

In diem pro ex die, l. 9. D. de hæred. inst. l. testamento, §. vlt. ff. de man. testam. Alias pro ad diem, Prat.

In duplum ire, Cicero in ea pro Flacco dixit, opinor, pro sponsionem facere alterius tanti, quanti lis esset: Frater meus, inquit, decreuit, vt, si iudicatum negaret, in duplum iret, Hoto.

In æquo est, dolor amissæ rei, & timor amittendæ, autor Sen. Sp.

In ea causa est, hoc est, sic eum eo habet, l. 3. ff. de in iur.

In ea causa est, id est, in ea ratione iuris versatur, l. 1. §. si quis ita, ff. de verb. oblig. Oldend.

In ea causa est, hoc est, in ea conditione negotium versatur, l. de ætate, §. qui tacuit, ff. de interrog. Oldend. Prat.

In eadem causa esse, verbum est Iurisc. Vlp. Si quis quenquam in iudicio sisti promiserit, in eadem causa debet sistere, id est, in eodem statu, & eadem conditione. Caput est leg. 11 si quis caut. Sic Paul. l. seq. Non videtur in eadem causa sisti: Quære, Sistere in eadem causa, Spieg.

In facili, & in difficili esse, pro facile vel difficile cognitu atque explicatu, Triphon. l. in confirmando, 8. ff. de conf. tut. Quod in facili est, si pater proximo mortis tempore non iure tutores scripserit, Scæu. l. Gallus, 29. §. vlt. ff. de lib. & posth. ille casus in difficili est, si filium habeat & neporem, &c. Hot. Prat.

In facto positam esse quæstionem iuris, id est, ius definiendum esse secundum circumstantias facti, l. ex plagis, §. in cliuo. ff. ad ad legem Aquiliam, Old, Prat.

In factum agere fere dicimus eum, qui in totam facti seriem experitur, nulla specialiter introducta ex facto persequendi formula, Old, Prat.

In factum actiones dicuntur generales persequendi formulæ quasi conceptæ in totam seriem facti, quod specialem non habet nuncupationem, Old. Prat.

In familia retentus, qui in potestate manfit, l. ventre, ff. de adqu. vel amit. hæred. Old.

In familiam nubere dicebatur mulier, vt scribit Hot. cum id genus matrimonij contrahebat. quo materfamilias fiebat, hoc est, quo in viri manum conueniebat, leg. cui fuerit, 15. D. de cond. & demon. & l. si dies 12. ff. quando dies legat. l. qui filium, 4. D. vbi pupil. educ. deb. l. vxorem, 41. §. test. D. de legat. 3. Cic. in ea pro Cœlio. Cui, cum ex amplissimo genere in familiam clarissimam nupsisses, cur tibi Cœlius tam coniunctus fuit? Pr.

In fide alicuius esse, idem est quod feudum tenere ab aliquo, fides enim auxilium & tuitionem significat, Bud. in l. Herenn. de euict. Prat.

In folle offerri pecunia dicitur, quæ sine numeratione & vlla ratiocinatione, tanquam in marsupio inclusa offertur, Callistr. l. 81. D. de condit. & demonst. qui si reliqua reddiderit, liber esse iussus est, non vtique si in folle reliqua obtulerit, liber erit non enim testator hoc sensit: sed illud vt rationes reddat, quomodo seruus reddere solet, Erasm. in Adag. Cent. 9. chil. 4. in folle exponit, implorare, inexplicare, & confuse: sicut qui syngraphas, & pecunias sacculo inclusas offert, Prat.

In formula cretionis hæc verba erant, in centum diebus quæ sic accipienda sunt, vt centesimus dies contineatur, l. 1. §. inter. de succeff. edict. Prat.

In fraudem fieri dicitur, quod vere inter partes agitur, sed alterius fraudandi causa, vt cum pater alienat bona, filios in legitima portione defraudandi: vel reus, vt luerum fisco diminuat Huiusmodique contractus ipso iure valent, licet ab eo, in cuius fraudem facti sunt, possint rescindi.

In fraudem autem legis quid fieri dicatur, docent Paul. & Vlp. de legibus, Spieg.

In fraudem legis facere, adfine est eius, quod est, contra Legem facere, l. contra legem de legibus, Spieg.

In fraudem legis Æliæ Sentiæ, in fraudem creditorum, l. 1 tiendum, D. de manumiss. testam. Old.

In fructibus quod dicitur, hoc & in pensionibus vrbanorum ædificiorum intelligendum erit, l. cum seruus, de legat. 3. Old.

In fructu id esse intelligitur, quod ad vsum hominis inductum est, neque enim maturitas naturalis hic spectanda est: sed id tempus, quo magis colono dominoue eum fructum tollere expedit: autor Iabol. l. pen. D. de vsu & vsufr. Spieg.

In fructu esse hominem, Caius inquit, absurdum videbatur: cum omnes fructus rerum natura hominum gratia comparauerit, l. pecudum de vsur. §. in pecudum 39. instit. de rer. diuis. Spieg.

In gleba vindicare quid sit, Gell. l. 9. docet & Bud in prior. Anno. Spieg.

In gradu esse, vox est ad dignitatem pertinens, l. sacros. C. de episc. & cler. Spieg. Prat.

In hæreditatem legitimam non concurrere, l. filio, ff. de inoffic. testament.

In hypothecis vindicare, est per hypothecariam actionem petere, l. fideiussor. §. Lucius Titius, ff. de reb. dub. ex copia Do. Oldendorpij, Spieg. Prat.

In imaginariam seruilem causam deduci, vide l. 3. ff. de ca. mis.

In integrum restituo. Boni Prætoris est potius restituere item, vt ratio & æquitas postulabit, quam actionem famosam constituere: ad quam tunc descendendum est, cum remedio locus esse non potest, Marcell. in Diu. Anton. ff. de integ. restit. Spieg.

In Iulij, pro in ædibus Iulij; figura è Græci sermonis consuetudine derivata, Vlpia l. 8. in fi. ff. si seruit. vind. Quum Quintilla cuniculum pergentem in Vrsi Iulij instruxisset, id est, in hortos Iulij vt alis in libris legitur, Hot. Prat.

In iudicium quinque genibus situm, id est, in alieno arbitrio res est posita. Alludit fere nostratis sermonis parœmia, qua significamus, vt quid decidamus, non esse nostræ facultatis. *Es stehet bey den Heuptern.* Spieg.

In iure credi dicuntur, cum trinæ venditionis solenne apud Magistratum peragitur, qui venditioni quia nummus interueniebat, isque appensus veterum more, idcirco genus hoc adoptionis dicitur fieri per assem & libram, Conn. lib. 2. c. 15. n. 3.

In iure, cum dicunt oratores, ait Budæus, apud Prætorem intelligere debemus. Lege eum in poster. annot. Spieg.

In iure nostro sunt nonnullæ declarationes, hoc est, vocum interpretationes potius, quam definitiones: quas diligenter indicauit doctiss. vir Apellus, in methodo. Hisce autem declarationibus non longe abludunt, Etymologia, Notatio & Allusio. Sunt tamen qui inter hæc omnia magnum faciant discrimen: qua de re pleni sunt interpretum libri. Quanquam paruo fructu tam anxios esse libuit: quando tantopere cæcutimus, vt præter vnicam hominis definitionem vix aliam vllam reperiamus, quæ veram suam differentiam contineat, vide Cantiunc. in Topicis, vbi tractat locum ab Etymol. Spieg.

In ius vocare, est, iuris experiundi causa vocare, l. 1. ff. de in ius vocand. §. vlt. instit. de pœna tem. litig. Vtique enim, inquit Imp. in primis aduersarius in ius vocandus est, id est, ad eum vocandus, qui ius dicturus sit, Gaius in l. in tribus, ff. de iudic. nuncupat prouocare in iudicium, Oldendorpio teste, Spieg. Sed notandum est ius ad prætorem & magistratum duntaxat, illic, non ad datum iudicem qui Pedaneus dicitur, referri, de qua re latius Duarenus lib. 1. disput. anniuers. c. 1. Hinc Cuiac obseruat. lib. 10. cap. 10. dicit: In ius vocare proprie est ad prætorem vel alium vocare, qui iurisdictioni præsit, l. 2. ff. si quis in ius vocat. non ier. Eodem sensu dicimus, in iudicium vocare, l. 1. tutor pro pupillo, ff. de administr. tut. l. 3. ff. de eo per quem fac. erit, &c. l. 4. §. prætor. ff. qui satisd. cog. & cautio iudicio sisti, est ad prætoris sellam sisti, l. 1. ff. quis in ius vocat. non ier. Nam & Prætor ipse iudex est veteri appellatione, vt Liu. scribit 3. & apud Prætorem priusquam iudex detur specialis quodammodo agendi potestas datur, vt M. Tull. ait de inuent. vt plane iudicio res eadem disceptari videatur, vno apud Prætorem, altero apud iudicem datum, Cuiac. in dicto supra loco.

In ius vocati, vt eant, vel satis dent. tit. 5. est 2 Pandect. qui hactenus sic legebatur: in ius vocati vt eant, aut satis, vel cautum dent. sed male. Nam solum de satisdatione tractat. Differentiam vero eorum, qui simpliciter, aut datis fideiussoribus aut iurato cauere possunt, declarat. tit. 9. eiusdem lib. Spieg

In l. 1. ff. de edend. Politian. vers. eum quoque edere Labeo ait, ex Pan. Florentinis repoluit, vt habent recentiores C. Alc. tamen multo aliter legit. & interpretatur etiam, quem Vlpiani mentem expressisse puto. Vide eum in fi. lib. 2. disput. Spieg.

In libertate fuisse, sic est accipiendum, vt non se liberum doceat is qui liberale iudicij paritur, sed in possessione libertatis sue

Digitized by Google

dolo malo fuisse,l.quod autem ff. de liberali causa. Porro in libertate esse,& liberum esse diuersa sunt. in libertate enim sunt, qui se liberos esse putant, seque pro liberis gerunt:cum tamen serui sint, l.7.10.11.12. ff. de libert.caus. quod explicat, Quint.Declam.340.& 342. Sicut diuersa sunt in possessione esse,& possidere. in possessione enim sunt vsufructuarius, colonus: & tamen non possident,Briss.Prat.

In litem iurare, ad litigatores refertur, & respondet æstimationi litis: Nam iurat actor in litem, quate per iuramentum declarat & adserit, quanta pecunia non tantum sumptus litis, sed etiam totam causam æstimet, cum omnibus damnis,leg.videamus,§.iurare autem,& l.seq.ff.de in lit.iurar. Spieg.Prat.

In Locum successisse accipiunt,siue per vniuersitatem, siue in rem sit successum,l.1 ff.quor.bonor. Old.Prat.

In longinquo habere,veluti trans mare,in fin.l.si quis ex argentariis,ff.de edend.Spieg.

In metallum,& in ministerium metallorum damnati,serui efficiuntur, scilicet pœnæ, l.metallum. ff.de pœnis,Prat,

In morbo consumere,verbum est creditorum,sententium debitorem creditam pecuniolam non rediturum,nec existimantiũ operæ precium ob tantillum legibus agere, Sen.lib. de benef. 4. Quingenti, inquit, denarij sunt, illud, quod dici solet, in morbo consumat. Spieg.

In mortem differri l.22.ff. ad SC.Treb. id est,in casum mortis,l. 31.§.sine donatione.ff.de causa mortis donat,Briss.

In nexum dare,id est,in nexum,de quo Liu.lib.2. & lib.7. Vnde Plautus in Pœnulo: Vtinam mihi argentum reddas,priusquam in nexum abducare. in nexum itaque dare, est obligationis iure ac conditione capi,atque in ergastulum abduci.

In neutris esse apud Paul.in l.seruis vrbanis,de leg.3.

In obligatione esse aliquid dicitur,cum vinculo obligationis innectitur: in solutione esse dicitur, quod potest pro re obligata solui,licet iudicialiter non possit peti,ex Zas.Spieg.Prat.

In omnibus talibus ff.de rei vendic. leg.in rem, §.sed & id Alb.

In ordinem redigere, proprie significat inter viles numerare,vt docet Priscianus,quasique intra classem suam continere, non eximium ducere, honore non eximio dignari,id quod & Liu. tractare videtur lib.27.& lib.43. Tribuni plebis, inquiens, in ordinem redacti pro contemptissimis sunt habiti. Hos Græci Encyclios appellare videntur,vt annotat Cœlius lib 25. cap.18. Huic affine,in ordinem legere, apud Paul.in l.vlt. de veter.Sed veterani, qui passi sunt se in ordinem legi, muneribus fungi coguntur,Spieg.

In pecuniam ludere, Paul.in l.2.ff.de Aleatoribus, Senatusconsultum vetuit in pecuniam ludere, præterquam si quis certet disco vel pilo iaciendo, currendo, saliendo, luctando, pugnando,quod virtutis causa fiat, Spieg.

In perpetuum,contrarium habet, in tempus.

In potestate consistere existimatur, quod in actu non est,sed potest l.aduersus sententiam, ff.de arb.quam Alc.nobis restituit. Vide eum in dispunct, Spieg.

In potestate alicuius quis esse Latine dicitur, qui paret, & obsequitur voluntati eius,in cuius potestate est, Conn.li.2.c.8.n.4.

In potestate habere, id est, in cura,& administratione. Sic dicitur Episcopus Ecclesiæ fundos habere in potestate, c.1.de rebus Eccles.non alien. Tutor quoque in pupilli caput potestatem habet,id est,authoritatem.inst.de tut.in prin. Vnde & alibi sua potestate quid fecisse dicitur, quod propria authoritate fecit, ex Alciat.

In potestate habere & alienare tanquam aduersa opponuntur, Liu.lib.8. Minutia Vestalis cum decreto Pontificum inssa esset sacris abstinere,familiamque in potestate habere: facto iudicio vina defossa est,Prat.

In potestate,manu,mancipiove, Vlpian.tit.24.Ei qui in potestate, manu, mancipiove est scripti hæredis, sub conditione legari potest: item, Ei cuius in potestate,manu,mancipiove est hæres scriptus,legari non potest. Potestatem de filiofam.Manum de matrefam.quæ in manum conuenit, Mancipium de seruo intelligit Hot.

In præsens exponit Valla, id est, in præsentiarum: quod aduerbium,teste Glareano,nusquam apud veteres reperias: quamuis etiam, eodem iudicante, Perottus, atque adeo nostra ætas sæpe eo vtatur, Vlp.Cur noceat ei, inquit, qui respondit quod in præsentiarum videbatur,leg.de ætate,§.ex causa ff.de interrob.act.Spieg.

In præsentiam, id est, donec sit præsens. Hæc enim est natura præpositionis iunctæ accusatiuo casui,vt cum Virg. dixit,

—— *In lucémque tulisses.*

id est,vsque ad lucem.Hoc à Seruio animaduersum,Alciat.etiam indicauit,Spieg.

In primis,modo ante omnia, modo pro præcipue,excellenter,vtriusque significati exemplum apud Pompon extat in l.2.de orig.iur. alterum mox à princ. alterum in §.fuit autem,Spieg.

In procinctu esse, significat id, quod Barbaris in fieri, hoc est in potentia propinqua.

In procinctu factum testamentum dicitur,quod miles pugnaturus nuncupat præsentibus commilitonibus Festus, vide Endoprocinctu,Hotom.

In pubertatem pro intra pubertatem,in le.2.ad fin.ff.de vulg.& pupil.in annos,pro post annos in l.41.§.pro hærede, ff.de fideicom.hæred Briss.in parerg.

In publicum deduci intelligentur, & qui magistratibus municipalibus traditi sunt,vel publicis ministeriis,l.1.ff.de fug.Prat.

In re disceptare, pro iuste iudicare, cap.fraus,§ iudex extra de verb.sign.

In re permittere, pro in possessionem ingredi, l.cum vnus, ff.de bon.aut.iud.poss.Alb.Spieg.

In præsenti,in ipso opere, h.e.in re ipsa,l.de pupil.ff.de nou.ope. nun. Alias pro in præsentia vsurpatur ab Vlp l.1.ff de sol. Sed constituere in re præsenti,h.e.statim atque solutum est, Prat.

In rem præsentem venire, *auf der augenschein gehen.*

In rem suam fideiussor.pro reo principali habendus est l.sed & si fideiussor.ff de pact.Alb.Spieg.

In rem & in personam,locutiones sunt Iurisconsultis familiares, quarum illa tum vtuntur, quum indefinite ac sine personæ vllius notatione aliquid factum esse significant:hanc vero,quum certa persona definita,veluti in l.5.§.2 ff.de const.pec.Quod exigimus vt si debitum quod constituitur, in rem exactum est: non vtique vt is cui constituitur,creditor sit, item quum Vlp. ait actionem metus causa in rem esse scriptam, nec personam vim facientis coercere, sed aduersus omnes restitui, l.9 in fin. ff.quod met. caus.& alibi, h.e. in l.7 §.3 ff.de pact.Pactorum quædam in rem esse, quædam in personam: illa quoties quis generaliter paciscitur ne petat: hæc quoties ne à persona petat. item in l.10.ff de oper.nou. nun. Operis noui nunciationem in rem fieri,non in personam, Cic.lib.de inuent.2.Sin autem non in hominem certum,sed in rem aliquam causa dimouebitur,vt in hac eadem re, &c. item apud Vlp.in l.4. §.29 ff. de dolo except.l.1.§.vlt.ff.de interd. Senec.in ludo. Ne videat in personam,non in rem dicere sententiam, Hot.& Prat.

In rem versum videtur, siue ipsum, quod seruus accepit,in rem domini conuerterit: veluti si tritieum accepit, & id ipsum in familiam domini cibariorum nomine consumpsit: aut si pecuniam à creditore acceptam dominico creditori soluerit leg. quod seruus,ff.de in rem verſ. Oldend.

In rem versum intelligitur, quicquid necessario vel vtiliter in negotia patris aut domini versum est,à filiofamilias,vel seruo, aut etiam quolibet alio, l. si pro patre, §. versum autem, leg. seruus si in rem in princ.ff.de in rem verſ. Oldend.& vide infr. versum in rem.

In rerum natura dicitur infans esse: conceptus. in rebus vero humanis,si non editus,saltem viuens in vtero matris.l.1.§.6.in fi. & l.8.de suis & leg.Quod in reb.humanis est,in rerum quoque natura est: Non autem quod in rerum natura est, id omne in rebus humanis est,l.1.de hær.vel act.vend.Mortui in rebus humanis non sunt.ita enim scripsit Epist.lib.10.Senec. Quamuis fructus operis peracti nullus ad defunctum,exemptumque rebus humanis pertineat, ipsa tamen contemplatio futuri operis iuuat.De sinunt etiam mortui esse in rerum natura,l.59.§.6. de hær.inst.Quid igitur mirum,eos qui mortui nascuntur,appellari nunquam liberos potuisse? l.129.de verb.sign. Quod igitur Celsus ait, eum qui prægnantem reliquit vxorem non videri sine liberis decessisse, id ad eos liberos referendum est, qui si non in rebus humanis, saltem in rerum natura sunt,l.18. quand.dies leg.d.c.7.Ræu.l.si quis prægnantem,ff.de re.iur.in rerum natura quædam sunt, quædam non sunt. Hæc autem quæ non sunt,rerum natura complectitur, quæ animo succurrunt tanquam Centauri,Gigantes,& quicquid aliud falsa cogitatione formatum habere aliquam imaginationem cœpit, quamuis non habeat substantiam, Ræu.l.bon.fid.ff.de reg.iur.

In sacris manere,l.filiæ,Cod.de collat. in sacris retineri,l.3.C.de bon.matern. in sacris esse, l.1.C.de bon. quæ lib. in parentum sacris const.l.vlt.C.de inoffic.testam.l.vlt. C.ad Tertyll. iuris autores de filiis qui in familia & potestate patris adhuc sunt, vsurpant. Sicuti eos qui per emancipationem aut alias exiuerunt è familia & potestate patris,dicunt sacris vinculis exolui, l.1.C.de offic.præt.E sacris paternis dimitti,l.quidam,C.de fideic.A sacris paternis obsol.l.de emancipatis, C.de leg.hæred. Duar.ad tit.solut. matrim. sub cap. Quæ sint nuptiæ.

In seruitutem petere,leg.in seruitut. ff.de bon.lib.Alber.

In sinu meo habui, pro in potestate ac fide mea,apud Scævolam in l.test.faciebat.de prob. Quod enim alterius fidei committimus,in sinum deponere dicimur.Vide Erasmum explicantem prouerbium,in sinu gaudere, Spieg.

In solutum dare,prosoluere, apud Paul. in l.60.ff.de sol.Hot.

In sortito esse,id est.in incerto & ambiguo, vt inueniri non possit. iure nostro rarum est, vt iudicium per sortes admittatur, in l.cum res adeo perplexa incertaque est, vt alium exitum non habeat,l.si.duobus,C. communia de legat. Vide Alciat.li. 5 Parerg.c.22. Spieg.Prat.

In Stirpes succeditur, quum hæreditas non in succedentium singula capita& personas, sed in cognationis latera & partes diuiditur

Digitized by Google

uiditur. in capita vero, quum in tot partes secatur, quot succedentium capita & personæ reperiuntur: qua de re vide Imper. §.6.de hær.quæ ab intest. Vide in capita, Hot.

In suis hæredibus habere, hoc est suorum numero, l.78.1. ff.de Reg.iuris, Briss.

In tabulas referre, id est, scribere in tabulis, & vt dicunt, in Registro, Sylu. Spieg.

In totum pro omnino in l.1 § 1. ff.de suis & legit.l.77. de diuers. reg.iur.l.60.§.pen.ff.de ritu.nupt. Briss. in Parerg.

In tutelam suam venire mas dicitur, qui ephebus, id est, pubes, esse incipit, anno scilicet ætatis decimo quarto? fœmina vero viripotens appellatur, hoc enim in fœmina, illud in mare ponitur ab Vlp.in l.5.§.2.quibus ex causis in poss. Ait Prætor. si is pupillus in suam tutelam venire, eáve pupilla viripotens fuerit, & recte defendetur, &c. idem l.50. ff.de leg.3. Quum filiosam. ita legatur, Quum is in tutelam suam peruenerit, pubertatis tempus significatur, Cic. lib.de Orat.1. Negaretque ni si posthumus & natus, & antequam in suam tutelam veniisset, mortuus esset, hæredem eum esse posse, idem in Bruto, Quum is hoc probare vellet, M.Curium, quum ita hærea instituatus esset si pupillus ante mortuus esset, quam in suam tutelam veniisset, pupillo non nato hæredem esse non posse, Hot.

In vtero qui est, non est pupillus, l.non est, ff de verbor.significat. tametsi animal esse videatur, l.1.§.proximus, ff.vnde cognati, l.negat.de mort.infer. Nam qui in vtero est, pro iam nato habetur, quoties de eius commodo tractetur, l.qui in vtero, ff.de statu hom. Alber. Spieg.

Invè, vel pro in. invè eum locum l.1.ff.ne quid in loco sacro, l.2 ff.ne quid in loco pub. Invè litore, invè ripa, invè stipulatum eius, invè vinculis, ff.ex Briss.

Invè se, pro vel in se, l.9 §. si quis iudex, ff.de recept. qui arb. Briss.

Inædificata Liuius dixit auctore. Turneb. lib.1 aduers c.29. quæ aliquo in loco ædificata sunt, sed cum in loco dixit, significauit ædificia è priuato in publicum procurrentia, & aliquid loci publici occupantia: Plutarcho teste, cuius verba sunt. κατηγόρουν δὲ καὶ κατεσκαφῶν ὅσα προύβαινον εἰς τὸ δημόσιον οἰκιδίων μικρῶν. immolita autem sunt, quæ quis vspiam molitus est, Si quis igitur priuatus ante ædes suas in publico podium posuisset, aut mœnianum proiecisset, eum id demoliri & diruere, nollereque Cato iubebat, vide Immolitus.

Inædificare elegans verbum apud Vlp.l.1. sed etsi de vsufr. Sed etsi, inquit, quid inædificauerit, postea eum neque tollere, neque refigere, Spieg.

Inane proprie vacuum significat, μεταφορικῶς verò quod est sine vi, sine affectu, l.19.ff. de contr.tab. inanis reus qui soluendo non est, Paul.lib.2. Sent.tit.15. inanis stipulatio, i.inutilis & inefficax propter exceptionem.l.penult.D.de condict.ob turp. caus. inanis etiam stipulatio nullius momenti. ex qua actio non datur, l.39.D.donat. inter vir.l.42 §.pen. D.solut.matrim. & apud Valer.Max.lib.8.cap.2. Eodem modo inanis obligatio in l.8.Marcellus, D.ad Velleian.l.95. §. aliquando, D.de solut. Briss.

Inane nomen hæredis habetur, cùm hæreditas relinquitur immensis donationibus exhausta, Goth.ad l 3.C.de inoffic.don.

Inanes tabulæ & inane Chirographum post solutam pecuniam l.27.D.de furt.l.vlt. D.ad exhib.l.vlt. si debito persoluto, in C. Theod. Sic & inanis scriptura & inanis epistola in l.39. D. de dolo, l.12.D.de prob. Et inanis cautio, nulla secura numeratione l.vlt.C.si pignor.conuentio. Briss.

Inane nomen hæredis, nudum & sine re, l.3.C.de inof.don.Briss.

Inanis & nulla constituitur actio propter inopiam aduersarij, l. 1.D.de dolo malo, item propter exceptionem, l.lecta, § pen.D. si cert.pet.l.Stichum, §.aditio, ff.de solut.l.si dari stipuler, ff.de verb.oblig.l.quamuis, §.Marcellus, ff.ad Velleia. Cuiac.ad leg. eleganter, §.quasi nulla actio, ff.de dolo malo, vide & l.6.ff.de dolo, l.24.ff.de li.can.l.24.ff.mand.Paul.lib.2. sent.tit.15.Briss.

Inargentati lecti, ex ff.Briss.

Inargentatvm, sicut inauratum, hoc est, argento & auro illitum, tectum.

Inargvta sententia, Vlp.in l.hoc Ctum, 5.si pecunia, quam sententiam & Celsus scripsit, quæ mihi non inargvta videtur, hoc est, vulgo dicunt, ratione fundata, Spieg.Briss.ex l.5.de vsufr.earum rerum.

Inateres, duorum fratrum vxores Græcis inter se vocantur: Sicuti Ælij, vel etiam Aœlij dicuntur, quibus duæ nupserint sorores. Sororis autem meæ maritus, non habet speciale nomen, quo illum appellem: nec vxoris frater. Daer mariti dicitur frater. At Soror vocatur γάλως, à nobis dici potest Gnos, Frater meus, Lenir est vxori meæ, Vide Rhodig c.24.lib.18.& Oldend.in Copia, quo loco nomina Adfinium indicans, pro inateres, voce Græca, vitiosè legitur inatrices, Spieg.

Inavditvs, ἀκρίτως, non auditus, qui causam non dixit: cuius audita defensio non est, Vlp.l.2.ff. ad leg. Corn.de sicar. inauditum filium patet occidere non potest. Suet.in Galba: Quosdam claros ex vtroque ordine viros suspicionę criminis inauditos condemnauit: inaudita causa quenquam damnati, æquitatis ratio non patitur, l.1.ff.de requir.reis, Prat.ex Hoto. Brisson.

Inavgeri causam in l. dini fratres 27.§. quod si is, 2.ff.de liber. caus.qui accipiendum, Accurs.intactum reliquit: Alij lectionem immutarunt.& agi cautam reposuerunt.la.Cuiac.lib.obser.6.c.7. inaudire, diuinat legendum. Equidem Florentinam lectionem, quæ temere immutanda non est, retinendam censeo, vt sit sensus, differendam causam & sententiam ob absentiam eius, qui de libertate sua litigabat, & vox, Enim, aduersatiua non erit, vt & alibi passim, Prat.

Inavris quod à Græcis dicitur enotion, ornamentum est ex auribus fœminarum dependens. Plaut.in Menæch. inaures da mihi faciendas, Isidor.lib.9. Etymol.c.30. apud Vlp.in l.27. D. de aur.arg.leg. inaures putat ab aurium foraminibus ita nuncupatas, ex quibus pretiosi lapilli pendebant. Solebant enim veteres foratis auribus gemmas, & lapillos inserere, Tertul.in libr.de habitu mulieb. Gracilles, ait, aurium cutes Kalendarium expendunt. idémque auctor eodem libro anxiè forari margaritas consueuisse, vt penderent, scribit. Sed & in lib.de Pallio, aurem foratu effeminari quæritur, Plin. quoque lib.9.c.35.de elenchis loquens, Hos, ait, digitis suspendere, & binos ac ternos auribus, fœminarum gloria est, Briss. idem docet aperte D.Hiero. sic enim in Epist. quadam Demetriadi scribit: Vt taceam de inaurium preciis, candore margaritarum, rubri maris profunda testantium, smaragdorum virore, ceranniorum flammis, hyacinthorum pelago, ad quæ ardent & insaniunt studia matronarum. idem Hieronymus eleganter de Romanis matronis, in vita B.Marcellæ viduæ Romanæ differens, sic ad virginem principium scribit: illæ solent purpurisso & cerussa ora depingere, sericis nitere vestibus, splendere gemmis, aurum portare ceruicibus, & auribus perforatis rubri maris preciosissima grana suspendere, fragrare musco mure, maritos ita plangere, vt tandem dominatu eorum se caruisse lætentur. Eoque etiam spectat, quod sic in libro de habitu virginum Cyprianus scribit Ræuard.Varior.lib.1.c.4.

Incædvvm, quod non cæditur, Sch.

Incalescens in eo sexus, id est, qui in eo prævalet, ex Briss.

Incantare, vel verbis vel rebus adiunctis, aliquid supra naturam moliri. Priscis persuasum erat, prodigiosam inesse viam vocibus incantatorum: adeo, vt mysticus quoque Psalmus mentionem faciat venefici incantantis sapienter. A nostris incantatio, hoc est, actus ipse incantandi, inter infames numeratur. Adi Bartol.in l.1.C.de malefic. & Mathem. Spieg.

Incantationes an sint prohibitæ & punibiles, Bart.in l.1.C. de mal.& math, Prat.

Incapax ab indigno ita à quibusdam distinguitur, vt incapax is sit, cui capiendi ius non sit, ideoque ei relicta ab initio inutilia sint, & apud hæredem remaneant sine onere, veluti Spurius. indignus autem, cui quæ relinquitur ipso iure valent, sed ad fiscum plerunque transferuntur, vel ad hæredem, vel ad aliam personam cum onere, tot.tit.ff.de his qui, vt indign. vide Bart. ad l.fin.ff.eod. Prat.

Incassvm, id est, sine caussa, quasi sine cassibus sine quibus venatio est inanis. Spieg.

Incavsto, hoc est, atramento, falsum deprehenditur, Auth.de fid.instr §.1. Alber.

Incavte factum, pro infecto habetur, l.1.§.1.ff.de his quæ in testam.del.

Incavta negligentia, ex ff.Briss.

Incendia vel fortuito fiunt: vel culpa inhabitantium? vel consulto ac malitiosè, vt sunt quæ fiunt seu inferuntur ab incendiariis, ex ff.Briss.

Incensvs, qui censum professus non est: qui bona in censum non detulit, Briss.

Incensvs, qui dolo non est professus bona sua. is olim ex lege Seruij regis publicè venibat, & virgis cæsus seruus fiebat, vt testis est Dionys.lib.4.& Cicer.pro Cecinna. Sed & si quis apud censorem non fuisset professus omnia bona sua, contrahere dicebatur grauissimum crimen census fraudati, l.53.de iudic.l.1. C.de quæst. quanquam errori ignoscereretur, & venia daretur ad censum emendandum, vt indicat Vlp.l 4.§ 1.ff. de censib.

Incendiarivs. incendiarij dicuntur, qui ob inimicitias, vel prædæ causa, incenderint. De his, eorúmque pœnis, in 17.tit. lib.5.Decret.& in l.capitalium, §.incendarij, ff.de pœnis tractatur, Anch.

Incendio consumptæ, absumptæ, exarsæ, exustæ, ædes, villæ, domus, res, insulæ, ex ff.Briss.

Incensiti qui sint, vide l.vnicam, C.de classicis, lib.11.

Incensores messium, ex ff.Briss.

Incensvs apud Vlp.tit.12.Regul. qui censum professus non est, seu qui bona in censum non detulit, Cicer.pro Cæcinn.& pro Flacco, Briss.

Incentivvm significat appetitum, cap.vt clericorum de vita & hon.cler. Io.Bell.Etymol.

Incerta dicuntur, quæ non in specie, sed in genere proferuntur: veluti, Fundus, homo, Triticum l.hæredes 25.§.si incer-

Digitized by Google

10.ff.famil.erciſc.l.num incertus,11.de legat.1.l.in ratione,30. §.incertæ,ff.ad leg.Falcid.Hot Prat. Hinc

INCERTA Nomina dicuntur eſſe obligationes ſcriptæ, quarum ſolutiocertum tempus non continebat. Hoc enim agebat fœnerator,ne tempus ſolutionis inſereretur inſtrumento; vt tandem poſſet,quoties vellet, petere & ſemper immineret debitori, qui, vt ſe poſſet à tali onere leuaret (nam æris alieni comes eſt miſeria, vt dixit Chilon) cogebatur optare mortem patris. Verum poſt Senatuſconſ. Macedon. ſciant tales creditores,nullum bonum nomen expectata patris morte fieri,quia filiusfamil. non obligatur efficaci er, ſed habet exceptionem Macedoniani. Forcat. in Necyomantiæ dialog. 98.n.2.

INCERTA actio,ſiue(quod vſitatius eſt) incerti actio dicitur per quam nulla certa ſumma petitur, veluti ex ſtipulatione incerta: Quod mihi ex ſtipulatu dari fieri oportet, l.4 ff.de vſur.l. 3.C.de inutil.ſtip.l.diem proferre.27. in fi. ff.de arbitr.Ex omnibus bonæ fidei actionibus. Quod te mihi ex bona fide dare facere oportet. Sic l.1 ff.de vſufr.leg. l.3.ff.de cond.ſin.cauſ. l.2 §.aliud,ff.de donat.l.vlt.ff. ſi quis in ius vocat.Prat.

INCERTA ſtipulatio eſt, vbi non apparet, quid,quale,quantumque eſt in ſtipulatione. Quod fuſiſſime exponitur in leg.75. ff. de verb.obl. Adde & l.68 ff.eo.tit. Atq; hinc incerti actio ex ſtipulatu datur,l.4 ff.de vſur.inſt.de verb. obli.in princ. incerti actiones etiam condictioneſque illæ omnes appellantur,ex quibus aliquid incertum,& quod neque demonſtrari, neque tanto poſſit,petitur, l.1.ff.de vſuf.le.l.46 §1. & l.59. §. ex aſſe.ff.de iure dot.l 5.in fi.& l.8.ff.de actio.empt.l.pen. ff.depoſ.l.2.§.aliud,ff de don.l 3.ff.de condit. ſine cauſ.l.12. ff de nouat.l.22.in fin. l.40.§. pen.ff.de cond.indeb.l.16 §. Pomp. ff de min.l.5.§. 1.& l.8.ff.de vſufruct.ear.rer.l.35.ff.de ſeru. vrb.l.12.in fin.ff.de cond furt.l.75 §.vlt.ff.de leg.lib.1.l.27.in fin.de recep.qui arb. l.vlt.ff.ſi quis in ius voc.non ier l 8 § pen.ff.de liber.le. Nonnunquam incerti actio, pro præſcrip.verb. actione ſumitur,vt in l.6.& l.16.ff.de præſcr. verb.l.19. in fin. ff. de præcar.l.23.in fi.ff.commun.diuid.l.7.ff. de pact. l.6.C.de rer.permut. Briſſ.

INCERTA pars,quæ quota ſit non apparet: veluti quidquid mei iuris in eo fundo eſt,quidquid Titius poſſidet, l.3.§.incertam. l.26.ff.de adquir.poſſ.l.32 § vlt.ff.de vſuc.Sic & in l.76.§.1.ff.de rei vind.l.11 §.ſi cum eſſet,ff.de interrog. in iur.fac.l.1.§.vlt.ſi pars hæred.petatur,l 8.§.1 ff.commun. diuid.Briſſ.

INCERTA perſona videtur,quam incerta opinione animo ſuo teſtator ſubiicit: veluti ſi quis ita dicit. Quicunque filio meo filiam ſuam in matrimonium dederit, ei hæres meus illum fundum dato,ait Imp.in §.incertis,25.inſtit. de legat.Hor.

INCERTI quando agi dicatur: vide ſupra in voce Certi contra-
INCERTI condictio,ibidem (ctus.

INCERTI contractus qui dicantur, ibid.

INCERTITVDO eſt ſubſtantiua tranſactionis: vide poſt rem iudicatam ea nullius momenti eſt,l.res iudicata de reg.iur.Spie.

INCERTITVDO reprobatur primum in contractibus,l.1.inter ſtipulantem,6.inter Stichum,ff.de verb.obl.l.cum duob. ff.de in diem addict. Deinde in vltimis voluntatibus, l. duo ſunt Titij ff.de teſt.tut.l.quæſitum, §.ſi quis eo.ff.de fund.inſtr. l.ſi quis de pluribus,& l ſi fuerit,ff.de reb.dub.Denique in iudiciis nullo modo admittenda eſt,l.3.C.de Sentent.quæ ſin.cert.quant. proferun.l. quid tamen, §. Pompon. ait ff.de recept.arb.l.idem Pomponius ſcribit, ff.de rei vind.Spieg.Prat.

INCERTVM confitetur,qui ſe illud aut illud debere confitetur, 6.§.1.ff. de confeſſ.Briſſ.

INCERTVM eſt quod neſcitur, quid, quale, quantumque ſit aut fuit,l.74 & l.75.ff.de verb.obl.Goth.ad l.3 §.2.ff.de acquir.poſſ.

INCERTVM abſolute plerunque iuriſconſultis vſurpatur pro ipſa incertitudine.Sic conditionis incertum,l.11.ff.de ſecun.tab.l.1. C.de pact.incertum cautionis, l.16.§.idem quærit.ff.ad Treb. pro incerto euentu,vt in l.6 ff.quod falſo tut.auctor. incertum rei.l.11.ff.de hæred. vend.l.12.ff.de act.emp. incertum ſucceſſionis,l.14 ff.de tranſact. incertum litis,l.20.C.mandati. incertum ætatis,l.49.ff.de fideiuſſorib.Antiquitatis incertum l.1.de reſponſ.pruden.in C. Th. incertum contentionis, l.1.de equis curulib.in C.Th.Et incertum maris apud Tacit.l.3.Belli incertum apud eundem lib.4. Quo ex genere loquendi ſunt & illa, Lubricum tutelæ, l.4.§.eum Pollidius, ff. de vſur. Lubricum ætatis,l.11.§.ſi locupleti,ff.de minor.Lubricum linguæ in leg.7. in fi.ff. ad leg.Iul.maieſt. Lubricum conſilij, l.3.§.lege Iulian. ff.de teſtib. Briſſ.Adde Forcat. Necyom.dial.51.n.2.

INCERTVS homo legari promittive dicitur, qui generaliter & indiſtincte legatur,promittive, l.13.ff.de l.lib.1.l.25.§.ſi incerto, eo,ff.fam. erciſc.l.3. ff. qui ſine manumiſſ. incertas res eodem modo dixit Metianus in genere relictas, l.30.§.incertæ,ff.ad l. Falcid.Et incertum corpus Pomp.in l.85. ff.de leg.li.3.Briſſ.

INCERTVS poſſeſſor eſt,quem ignoramus,l.39.§.vlt.de verb.ſig. incerta ſententia,l.21.§.Pompo.ff.de recept.qui arbit.leg.59.ff. de re iud. Briſſ.

INCERTVS contractus in l.1. §.debitum, ff.de conſtit. pec.l.ff.de reb.credit.leg.18.de acceptilatio, qui proprium & ſpeciale nomen non habet, Briſſ.

INCERTVS contractus vocatur αὐώνυμος, qui is nomine vaca, Cuiac.l.74.de verb obl.

INCESTA,eſt etiam ſine ſtupro, quæ cupit ſtuprum,auth. Seneca lib.Declam.6.Spieg.

INCERTARVM nuptiarum appellatio eſt vel generaliot vel ſpecialior. in genere, inceſtæ nuptiæ dicuntur,quæ factæ ſunt inter neceſſarios,iure prohibente: in ſpecie ſunt nuptiæ inceſtæ iure ciuili,veluti cum filia vel nepte ſororis ſuæ,Vult.in comment.inſt. de nupt §.2.n.2.& 4.

INCESTAS nuptias Iuſtinian. vocat, quas ſanguinis coniunctio prohibet. inutiles vero quæ cum iis ſunt contractæ, cum quibus iure ciuili non licet,Conn.lib.8.c.6.n.1.

INCESTI filij dicuntur nati ex eo concubitu, quem vel conſanguinitatis vel religionis lex prohibet, vt ex ſorore conſobrina, nouerca,ſacra virgine,&c. Conn.lib.2. c.16.n.2.

INCESTVS, vel inceſtum, dicitur id crimen, quod committitur cum ea,cum qua illicitum alioqui matrimonium fuiſſet. Notum eſt, Ciceronem adulterium & inceſtum, ſtuprum ſæpe appellare. Crimen inceſti grauius eſt adulterio,l. ſi adulterium, §.1.verſ.duplex,de adult. Vnde qui inceſtuoſus à noſtris dicitur nec hæres inſtitui poteſt, nec ei legari poteſt: quinetiam ab accuſatione,& ferendo teſtimonio repellitur. Vide Abbat. in c.tranſmiſſæ,de eo qui cog conſang.vx.ſuæ Spieg. Olim inceſti pœna erat deportatio,l.ſi quis viduam,ff.de quæſt.Cuiac. in expo.Nou.Iuſtin.12. de inceſt.nup.

INCESTVS idem eſt quod pollutus & non caſtus, Vnde Plin.inceſtas noctes appellat. Dicitur & inceſtus ſubſtantiue,vel inceſtum,pro ipſo fœdo impudicitiæ crimine,vbi cum iis rem habemus,quas aut legibus,aut moribus prohibemur habere vxores. Extat in Codice tit.de inceſt.nupt.Et Nouell.Iuſtin.conſt. 12.περὶ ἀγαμιῶν. Sunt qui inceſtam coniunctionem dici putant, quæ contracta eſt ritibus & ceremoniis nuptialibus non adhibitis: quod Κισσὶς ſigu ficet Zonam ſponſæ nuptialem, Bald.tit. nupt.

INCESTIS crimen vel ſolum eſt, vel adulterio coniungitur,Briſſ.

INCESTVM vt Paul.in l.39. ff.de ritu nupt.tradit. committere intelligitur,qui ex his,quas legibus aut moribus prohibetur vxores ducere,aliquam duxerit,Connan.lib.8.c.6 n.1.Vlp.quoque in inſtit tit.5. Si quis eam,ait,quam non licet, vxorem duxerit, inceſtum matrimonium contrahit. idem & Gaius inſtit. lib.1. tit 5.Sed & Papinian.in l.38 §.1.ff.de adult. per illicitam matrimonij coniunctionem inceſtum admitti docet. Quod & verbi notatio oſtendit. Nam vt Iſid.lib.5. c.26. & lib 10.tradit,inceſtum propter illicitam coniunctionem vocatur, quaſi incaſtum. inceſtum autem committit, qui cognatam violat contra fas, leg.5.ff. de quæſtionibus. Cæterùm inceſtum vel iure gentium, vel ciuili committitur, iure gentium quidem, quotiens ex gradu aſcendentium vel deſcendentium vxor ducitur. iure verò ciuili, quotiens ſola iuris ciuilis obſeruatio interuenit, veluti cùm ex latere eam ducimus, quam vetamur, vel adfinem, quam propter publicam honeſtatem impedimur l.vltim.ff.de ritu nupt.l.38 §.1.de adult. inceſtum ergo & cum priuigna,nuru,nouerca, ſocero committitur. Et quidem iure gentium, vt Papin.in l.vlt.ad fin.ff.de condict.ſine cau.ſcribit, ea quemadmodum exiſtimo ratione, quod hæ perſonæ inter ſe parentum liberorumque loco ſint l.16.ff.ſolut.matrim.§.ſocrum,inſt.de nupt. Sed etſi concubinam quis habuerit ſororis filiam,licet libertinam, inceſtum committit,l.56.ff.de rit.nupt Briſſ.

INCESTVOSI & adulterini, ab omni ſucceſſione & paterna & materna ſunt excluſi, adeò vt ne alimentis quidem iure ciuili digni eſſe cenſeantur, Vult.in comment. inſtit.de hæred.quæ ab inteſt.in pr.n.27.

INCHOARE incipere eſt,ſeu noui aliquid aggredi,Rem cœptam perficere & nouam inchoare aduerſantur, l.42,ff.de adq.vel omit.Noua negotia inchoare,& vetera explicare,opponuntur l.21.ff.de neg.geſt.Kriſſ.

INCHOATA lis,l.12.C. qui dar.tut.vel cur. poſſ.& l.1.C.de hered. tut.inchoatum crimen,l.11. C.ad l.Iul.de adult.

INCIDENTIS, hoc eſt, intercidentis quæſtionis, & emergentis materia, tractatur vtilitet §. Bart.in l.1. C. de ordin.iud.& in l. viro atque vxore,ff.ſolut. matr. & Felin.in c.ſuborta,de re iud. Spieg.

INCIDERE pro contingere.accidere,euenire.Quicunque caſus, inciderit,l 30.ff. de fideicomm. libert.

INCIDERE dicimur in ea quæ caſu & euentu, magis quàm voluntate,aut iudicio deuenimus, incidere in latrones, leg.51.ff. pro ſocio,Briſſ.

INCIDERE pro cadere,decidere.Si bos meus in foueã inciderit.

INCIDERE in Edictum,legem, SCtum, dicitur, qui in ea committit peccatum,Briſſ.

INCIDO penultima producta,ſignificat excido, exſeco, incidere, tabulas,leg.vlt. D.de iniuſt.rupt. non eſt ipſas ce atas tabulaso ipſumve lignum concidere, & in partes ſecare, ſed l inum quligaræ erant tabulæ, ſeu quod tabulis tet quatèrve erat circumductum,incidere & rumpere, Briſſ.

INCIDRE

Digitized by Google

INCIDERE, insculpere significat in l.2.§. sed nec diutius, ff.de orig.iur.l.2. Alb.

INCIDERE in criminis suspicionem, l.2 C.de furt.

INCIDERE in eam valetudinem, propter quam operæ inutiles fiunt, vide Labeonem, l pen.de rei vindic. Sp eg.

INCIDERE in captionem, l.1 ff.de in integr.restitut.

INCIDIT sæpe, pro evenit, vel fere fit. Non quod prout res incidit. Hæc Vlpiani verba in l.si quis id de iurisd.omn.iud. Accursius non percepit, Sensus est, exponente Hegendorph. Non si res quæpiam non ita magni momenti est.

INCIENTES Varr.lib.2.de re rust.cap 2. de ouibus loquens, pro ouibus partui propinquis, vt exponit Festus Prat.

INCILE, inquit Vlpianus l.1.de riuis. locus est depressus ad latus fluminis. Ex eo dictus, quod incidatur. inciditur enim lapis, vel terra, vnde primum aqua ex flumine agi possit. Fossæ sunt, per quas aquæ pluviales deducuntur ex satis. Dioryges à Græcis dictæ. *Ein kleines Vvasſergrablein, dadurch man das Vvasſer auſz einem Fluſz leytet auff eine vviese oder Acker.* Nebr.

INCILE incilia, inquit Festus, sunt fossæ, quæ fiunt in viis ad deducendam aquam: siue derivationes de rivo communi factæ, vtitur hoc verbo & Cato de re rustic. cap.135. Apullæ.lib.9. de Asino aureo. Rursum ad viam prodeunt lacunosis incilibus voraginosum, Briss.

INCIPERE & finiri aduersantur, l.1.§. ætatem, ff.de aqua cottid.

INCISA spes lucri, quæ decidit, & qua frustramur, Spieg.

INCISVM dicitur, quod scalpto scriptum aut scalptum est Spieg.

INCITARE est adhortari, instigare, extimulare. Hinc incitationes, & incitamentum, quod commouet, incitat, & accendit ad aliquid faciendum. Notum est incitare currentem, pro vltro promptum adhortari. Spieg.

INCIVILE dicitur, quod iniquum, inusitatum, inconueniens est, & contra ius mores, institutaque ciuitatis, l.vlt.§.pen.ff.quod met.ciu.l.11.ff.de procu.l.3 ff.de extr.cog. l.24.ff.de legib. inciuiles pœnæ.in leg 9. sunt autem, ff.de pœn Brisson. inciuilem rem desiderare, l.2.C.de furt. inciuilis audacia, l.3.Cod.de nauf.fœ.

INGIVILITER & ciuiliter opponuntur, l.vlt.§.vlt.ff.quod met. caus. vbi inciuiliter exorta dicuntur, quæ quis ab aduersario per vim, apparitione. Præsidis interueniente, coactus est dare, Brisson.

INCLINATIONES rerum & temporum dicuntur, quando reip. constitutio tenorem suum iam non amplius seruat, sed ad mutationem spectare videtur, Spieg.

INCLINAT in hanc sententiam iudex, in contrarium pater, Briss.

INCLITA vrbs, Constantinopolis. Seruius in 6. Æneid Græcum esse vocabulum notat. Nam κλητὸν glorioſum dicunt, Briss.

INCLVSA auro gemma, l.gemma, ff.ad exhib.

INCOGNITA causa condemnare: incognitum legibus l.21. in fin.C de legib.

INCOLA est, quem alioqui peregrinum dicimus, qui in aliquam regionem domicilium suum contulit, l.pupill.§ incola. de verb. sign. qui in alienam ciuitatem venit diu habitaturus: nec tamen ius ciuitatis habet, nec ciuiles capit honores, tributis pendendis obnoxius, quod tributum μετοίκιον dicitur: nam illi incolæ dicuntur à Græcis μέτοικοι frequentius, quam πάροικοι. Recte tamen incolam πάροικον vocari Pompon. tradidit: vnde in sacro Euang. Lucæ, σὺ μόνος παροικεῖς ἐν Ἱερουσαλὴμ? Tu solus peregrinus es, aut peregrinaris? id est aduena es, vt Erasmus Roterod. in eundem locum interpretatur. Nam & incola & aduena eiusdem sunt significationis. D.Luc.in act. Apo. ἐπιδημοῦντες aduenas dixisse videtur, c.2. qui etiam πάροικοι, Bud.teste. Aduena etiam ἔπηλυς apud Isocratem dicitur, vt ipse Budæus adnotauit, quem tamen πάροικον Pomponius dici censet. Budæus legit ἔποικον, de qua re permulta in hunc locum eleganter scripsit, In Græca versione Psalm.119. παροικία pro incolatu ponitur: Οἴμοι, ὅτι παροικία μου ἐμακρύνθη κατεσκήνωσα μετὰ σκηνωμάτων κηδάρ, πολὺ παῴκησεν ἡ ψυχή μου: hic παῴκησεν vertunt Latini interpretes peregrinata est, vel incola fuit, &c. Brechæus l.pupillus, §. incola, ff.de verb.rerum significat. Nec tantum qui in oppido morantur, incolæ sunt, sed etiam, qui in alicuius oppidi finibus ita agrum habent, vt intra eum se, quasi in aliquam sedem recipiant, l.pup.ff.de verb.sign. Nulli autem, vel scholares sint & studiorum gratia aliquo in loco morentur, constituere domicilium dicuntur, vt incolæ sint, nisi decem annis transactis steterint, l.2.C.de incol. Quam ob causam D.Alciatus de verb.sig. incola, ait, proprie est, qui cum aduena esset in aliquam ciuitatem ea mente habitatum venit, vt ibi perpetuo sit, summumque rerum suarum ibi habeat. idem, in pareg. Sciendum (inquit in iure nostro incolas esse, non simpliciter alienigenas habitatores, sed eos. qui domicilium, sedemque rerum suarum, animo permanendi fixerint.

INCOLA est, qui aliqua regione domicilium suum contulit, qui Græci πάροικοι appellant. Nec tantum hi qui in oppido morantur, incolæ sunt, sed etiam qui alicuius Oppidi finibus ita agrum habent, vt in eum se, quasi in aliquam sedem recipiant, l.239.ff.de verb.signif.

INCOLAM non domus aut possessio facit, sed domicilium, l.7.& pass.ff.de incol.lib.10.C.Cicero.in offi. Peregrini autem, inquit, & incolæ officium est, nihil præter suum negotium agere, nihil de alieno inquirere, minimeque in aliena Repub. curiosum esse: vide l.25.ff.ad municip. Prat.

INCOLA à ciue & municipe separatur, l.29.ff.ad municip. l.6.in fin.& l.vlt.§.patrim.ff de munerib.& honor. Nam Ciues, origo, vel manumissio, vel adoptio, incolas vero domicilium facit, l.7.C.de incol. incola porro habetur ὁ ἐν ἀγρῷ καταμένων, ὁ μὴ ἐκείνης τῆς πόλεως ἐξαιρέτως μηδὲ χρόνῳ οὕτως οὐ νομίζεται εἶναι incola, l.35. ff. ad municipal. Mulier quamdiu nupta est, incola eiusdem ciuitatis videtur, cuius maritus eius est, l.vlt.§. item rescripserunt ff.ad municip. Et ita incolam accipe in l.2.ff. de veter.& l.34 ff.ad municip. Briss.

INCOLATVS, vbs cuius quis non ciuis, sed incola est, Modest. l. 34.ff.de mu.hon. incola iam muneribus publicis destinatus, nisi perfecto munere, incolatui renunciare non potest, Hot.

INCOLATVS ius est arbitrij cuiusque: eo quis se nuda voluntate obligat vel liberat, domicilio mutato, Cuiac.in leg.si in patria tit.de incolis,& vbi quis domicilium hab. vide C.lib.10.

INCOLORATE, id est sine causa, sine iusta occasione, aut prætextu, sine colore, l.minor.18.ff.de minor. Glabrionem Acilium dicunt Seuerus & Imp. Ant. non audierunt, incolorate restitui desiderantem, aduersus fratrem, Prat.

INCOLVMES id est sani, & salui, incolumes filij, l.1.C.de sumpti recuper.

INCOLVMIA manere, id est salua integra, Briss.

INCOLVMES ædes, i.e. integræ, non vitiosæ, l.13.ff de damn.infe.

INCOMMODARE nauigationem, l.1.ff.de fluminib. id est difficiliorem facere vel prorsus impedire.

INCOMMODVM commodumque personæ opponuntur, l.137.ff.de verb.oblig.

INCOLVMIS pars, i integra, l.2.C.de inoffic.donat.

INCONCILIARI est accusari, insimulari, in concilium vocari, vide supra post incerti appellatio.

INCLVDERE hominem, feras viuariis, rem ædificio, Briss.ex ff.

INCLYTVS à vocabulo κλυτὸς deducitur, κλυτὸς autem famam laudemque significat, & eam dictionem auget addita præpositio, ita vt ad magnos vsque perueniat, qui in terra sunt: ac etiam interdum maius quid laude hac & fama consequatur. Drosæus in Methodo iuris.

INCOMPERTVM, de quo nullam certitudinem habemus.

INCONCVSSA. inuiolata. Sic inconcussa firmitas, l.30.in fin.C.de donat.& inconcussa possessio, l.4.C.quib.non obiic. long.tem. præscr. inconcusse, quiete, & sine interpellatione c.illud & c. auditis, de præscript.& pacifice ca.cum venissent, extra de in integr.restit. Prat.

INCONDITVM, absurdum, absonum, Papin.l.95.§.1.de solut. Etenim inconditum est, subuenire sexui mulieris, quæ suo nomine periclitetur Hot.

INCONGRVENS est, vxorem marito annum præstare, l.33.ff.de donat.inter.vir.

INCONSEQVENS, cum sequens non respondet superiori. Græci ἀκόλουθον vocant, Spieg.

INCONSTANTIAM recusare, l.pen.ff.de procur. Spieg.

INCONSVLTA facultas damni restitutionem indulget, non euentus damni, autore Vlp.l.verum.§.sciendum, de minor. Spi. Pra.

INCONSVLTE, id est, inconsulta facilitate, vel leuitate, Briss.

INCONSVLTE iurare l.2.C.ad leg. Iul. maiest. id est ἀσκόπως seu calore quodam, Briss.

INCONSVLTO, id est, imprudenter, inconsiderate, per imprudentiam, Vnde

INCONSVLTO hæredis nomen deletum, l.1.ff.si tab.test.ext.l.1. de his quæ in test.del.l.si vnus, §.1.Cod.de test. Alb. exponit inconsulto, id est, non studio. Spieg. Prat.

INCONSVLTO aliquo fieri dicitur, quod eo prius non consulto neque eius explorata voluntate factum est, Briss.

INCONVENIENS, id est, incongruens & indecorum, l.34.ff.de oper.libert. inconueniens bellico operi, id est, inhabilis, Briss.

INCONSVLTVS, & eum à quo consilium non est petitum, & eum, qui cum quæreret consilium, non accepit tamen, sed quasi pro indigno habitus est, significat. Prat.

INCONSVLTVS calor, id est temerarius, & præceps veniam continet, & non calumniam, ff.ad Turpil.l.in fin. Alber.

INCONSVLTVS dolor, l.Gracchus, C.de adult.

INCONSVLTVS fecit, oppo. Optimo consilio vsus est. l. pen.§.fi. ff.de rit.nupt. Prat.

INCONTINENTI. id est, statim. Iust. Ex continenti dicere solet. Non autem intelligendum ad punctum, ad momentum, sed ciuiliter, moraliter. Ea enim incontinenti fieri dicuntur, quæ vt supra attigimus, explicantur, antequam partes ad extraneos actus veniant: ita est text. in l.reos,§ cum duo rei ff.de duobus reis stipul Spieg.

INCONTINENTI, variam secundum rem propositam interpretationem recipit. incontinenti. cum aliquo moderato spatio in-

Digitized by Google

terpretamur in l 1. §. item si ita legatum ff. ad l.Falc.At in leg. Iulia de adulteriis qualiter hoc verbum accipiendum sit exponitur in l.25 §.vlt.ff.de adulr.incontinenti quod ad pacta quæ in sunt,interpretantur ICti & Impp.in ingressu contractus, vel ante contractum,aut statim posit l.7.§.quinimo, ff.de pact.l 3. Cod.de ædil.act.l.21.C.de vsur.l.27.C.de pact. Cui opponitur. Postea,&,Ex interuallo,d.§.quinimo, & l.27.ff.de contr.emp, Briss.

INCONTINENTI resistere dicitur, qui etiam interuallo trium dierum resistit: & homo vulneratus, si intra tres dies moriatur dicitur incontinenti mortuus,vt colligitur ex l.sciendum,ff.de ædil.edict.& est gl.singularis in l.1 C.de emend. seru.Spieg.

INCORPORALES res sunt,quæ tangi demonstrative non possunt, cernitamen animo, atque intelligi possunt: quarum rerum nullum subest quasi corpus, est quædam tamen conformatio insignita & impressa in intelligentia,quam notionem voco,inquit Cic.in Top.& in eandem sententiam Cuiacius lib.1. ff.de rer.diuis.Eiusmodi sunt hæreditas, vsusfructus, vsus,obligationes.&c.Prat.

INCORPORATIO in rub. C. de bon.vac. & incorporat. vsurpatur pro confiscatione, siue in fiscum relatione: cùm damnati alicuius bona in fiscum rediguntur: quod quemadmodum fiat, declarat l.7.C.de bon.damn.Prat.

INCORRIGIBILES dicuntur, qui non possunt corrigi, c. vt famæ.de sentent.excomm.extr.Ioan.Bello. Etymol.

INCREMENTVM generaliter pro quolibet augmento sumitur. Et ita alluuio definitur,esse incrementum latens,specialiter pro accessionibus,veluti fructibus vel vsuris,vsurpatur,Briss.

INCRVSTARE,est crustam parieti,vel alicui alteri rei inducere: siue id fiat ex calce,gypso,argilla,lapide,vel alia materia. Proculus de seruit.vrb.præd.l.quidam. Parietem, inquit, communem incrustare licet. Et paulo post: Quod obseruari in incrustatione oportet.item de verb. sign l.impensæ.Paulus ait,incrustationes,loricationes,& picturæ,Nebr. Corras.Miscellan.libr. 4.c.16.

INCRVSTATIONES, tectoria sunt parietum, ex crustis marmoreis facta. Proculus in fi.leg.quidam Iberius, quod obseruari, ait,& in incrustatione oportet.Vide Alciatum in l.impensæ,ad fin.ff.de verb. sign.Spieg.

INCRVSTATIONES à tectoriis eo differunt,quod illæ solido de marmore subductis & detractis crustis parietes operirent: his verò è marmore contuso crebrisque excreto,& harenato cum calce mixto,parietes inducebantur,diligentique fricatione lenigabantur,Briss.

INCVBARE possessionis est tam naturalis, quam ciuilis,vt & habere: sed in malam partem sumitur pro mala fide possidere,Prat.

INCVBARE.Seruius lib.aduers.11.c.7.incubare proprie eos putat, qui dormiunt ad accipienda responsa: vnde est, ille incubat Ioui,i.dormit in Capitolio,vt responsa possit accipere, Turneb. aduers.l.b.11.c.8.

INCVBATIO,in l.vlt.C.ne rei dom.vel templ.pro possessione malæ fidei. incubator imperij,Seruio,pro tyranno, qui alias subsessor dicitur.Hinc illud Acroteleution Vergilij: deuicta Asia subsedit adulter.Prat.

INCVBVS, ægritudo quæ sit,docet medicorum princeps Auicenna tertio primæ,& Rhodig.lib.14. item Dæmones ab incubando,qui mulieribus commiscentur, à superuentu incubi dicuntur: qui viris,& patiuntur muliebria,succubi.Quanquam Ægyptij,dæmonicum spiritum misceri viro posse,negant. Annalibus proditum est,Hunnicam gentem,suam referre originem à Dæmonibus.Quod certè turpius videtur,quam referre nobilitatis suæ initia,in piratas, aut latrones, aut sicarios insignes: quod,Viue teste,multi faciunt,Spieg.

INCVLPATVS qui culpa caret,l.34.ff.de leg.34.ff.de leg.2.

INCVLPATIM,l.20.ff.de palatin.sacr.largit.

INCVLPATVS,pro culpatus, accusatus, lib.feud.1.tit.19.§.1.Si vinculpatus fuerit,vna de his nominatis culpis. Sic leg.Sali.tit. 43.Si cuius seruus in futurum fuerit inculpatis, &c. item leg. Burg.tit.8.de ingenuis inculpatis,Prat.

INCVLTI agri,l.7.de iur.deliber.

INCVMBERE pro incubare, i.obtinere,possidere,conseruare,solidè (vt ij,qui rei alicui incubant) tenere. Hinc creditor dicitur incumbere suo pignori,qui acriter illud conseruat: vt apud Vlp.l.55.ff.de furt.Hinc incumbere possessioni apud Impp.l.8. C.quomodo & quand.iud.Prat.ex Hot.

INCVMBERE alicui dicitur, id cuius onus ei iniunctum,necessitásve imposita est, vt hæredi defensio mortis incumbebat,l.5. §.vlt.ff.de SC.Silan.Briss.

INCVNABVLA,seu cunabula,initia,primordia disciplinæ tradendæ: quo verbo vsus est Tert. lib.de patientia, his verbis: Per hæc impatientiæ tunc infantis quodam modo incunabula. Cunabula legitur in proœmio. inst. § cumque hoc, quod exponit Theoph. τὰ πρῶτα τῶν νόμων παιδεύματα. Hoc verbo vsus etiam est Cic.lib.1.de diuin. Qui cum esset in cunabulis,inquit,de Roscio loquens,educaretur que in Selonio,&c.Prat.

INCVNCTABILE est l.21.ff.de testib.i.nul am habet dubitationem,Briss.

INCVNCTANTER,lib.20 ff. de manu. vindic.

INCVRIA idem est quod negligentia,c.quæsitum.de pœn.& remiss.Ioh.Bell.Etym.incuria necatus l.5 §.v.t. ff.de Senat.Silan. i.per seruorum negligentiam,Briss.

INCVRRERE, i. iocidere. Sic incurrere aculeos legis. Maiestatis crimen.Briss.ex C.

INCVRRIT, i. emergit,incidit,interuenit. Sic incurrit tractatus hæsitatio, vitium, Briss.ex ff.

INDAGARE,est ἐξιχνιάζειν. Hinc μηνυτοφανῶς indagare crimen, est patefacere: cuiusmodi est illud Ciceronis pro Milone: Cum illa indicia communis exitij indagaui & patefeci, protuli, exinxi,&c.

INDAGABILIS ex ambitu,apud Varro.li.4.ling. Lat.ἐξηγητόν, ἐξιχνιάσιμον. Qui aliter faxit,indagibilis ex ambitu causam dicit, huiusmodi illud est in legibus scribendis familiare: Qui aliter faxit,capitale esto: item illud in Numæ regis legibus.Si qui aliud faxit,ipsius Ioui sacer esto. Nisi mendum sit in verbo indagabili, quod est apud Varronem,Prat.

INDAGATIO, i.inuestigatio & inquisitio.

INDAGO,venatio,quæ fit plagis circum saltum extensis,Vlp.in l. 11 §.11.de act.empt.Veluti cum futurum iactum retis à piscatore emimus: aut indaginem plagis positis à venatore,vel pantheram ab aucupe, Prat. ex Horo.

INDAGO est retium,seu plagarum ambitus,quo siluæ collésque à venatoribus ferarum includendarum causa cinguntur, Briss.

INDEBITVM, aliud est natura, aliud iure gentium,aliud iure ciuili,aliud iure honorario, l.1.& 3. ff. de constit. pecun.l.47.de condict.indeb.

INDEBITVM accipimus, non solum si omnino non debeatur, sed etsi per aliquam exceptionem perpetuam peti non poterat, l.26.§.3.D.de cond.indeb. Prat.ex Hot.

INDEBITVM est, non tantum quod omnino non debetur, sed & quod alij debetur si alij soualtur: aut si id quod alius soluebat,alius quasi ipse debeat,soluat,l.in summa,65.ff.de cond.indeb.Prat.ex Briss.

INDEBITVM trifariam accipimus I.Quod neque naturali neque ciuili iure debetur, h. e. quod plane non est debitum: aut fuit quandoque vtroque iure debitum, sed nunc solutione vel acceptilatione sublata est omnis obligatio, vt tractatur in titul. instit. quib. mod. toll. obligat. Ad hoc genus indebiti pertinet id quod pendet sub conditione, quæ an impleatur, incertum est: vt,si nauis ex Asia venerit. Secus est,si talis fuerit conditio, quæ omni modo extatura sit. Vt in l.sub conditione,& l. seq. ff.de cond.indeb. Ratio est, quia priore casu, propter incertitudinem, ante conditionis euentum nullo modo debetur,l.Græce, §.vlt.ff.de pignor.l.si quis reum, §.hinc,ff.de liber.legat.Accedit lex,Sufficit, ff.de cond.indeb. in posteriore vero specie, certitudo euentus efficit obligationem puram censeri,l.si pupillus §. qui sub conditione, ff. de nouat. Sic & in diem debitor si ante diem soluat, non potest repetere, quia certum est diem futurum,quo debebitur,l.in diem,ff.de cond. indeb. Huc item pertinet indebitum,quod pupillus,furiosus, vel is cui bonis interdictum est, sine tutoris vel curatoris autoritate soluerit, cùm non sit factus locupletior euidenter. Nam his personis iudicio plane carentibus, regulariter locus est repetitioni, cum nec natura debeant, l. interdum, l.quod pupillus, ff.eod.tit.l.pupillus, ff.de oblig.& actio.l.more nostro,ff.de acqu.hæred.§.nunc admonendi,instit.quib.alien.lic. vel non. Verum si locupletiores facti sint, & in pubertate soluant,non repetunt,quoniam tunc naturaliter obligantur, leg. naturaliter,§.vlt.& l.seq. ff. de cond.indeb. Secundum istam distinctionem, vt non obstet, quod Vlpianus dicit, Pupillum sine tutoris autoritate promittentem, naturaliter obligari, in l.1.in fi.ff.de nouat. II. Indebitum est,quod ciuiliter quidem debetur, sed non naturaliter, veluti, cùm quis scribit se debere,scilicet spe futuræ numerationis, quæ secuta non est,aut si quis pacto vel iureiurando se liberet, iuxta tit.de liter.obligat. & l.vlt.in prin. ff.de iureiur.l. Stichum, §.naturalis, ff.de solution. Et huc referendæ sunt omnes species exceptionum,quæ ad elidendas summi iuris actiones perpetuo obstant ex naturali æquitate, Vlp.in l.si non sortem,ff.de condict.indeb. Indebitum autem, inquit, solutum accipitur, non solum si omnino non debetur, sed & si per aliquam exceptionem perpetuam peti non poterat. III. Indebitum accipitur,quod naturaliter quidem, sed iure ciuili non debetur, vt inter patrem & filium,ac inter fratres sub eadem paterna potestate, in l.frater à fratre,ff.de cond.indeb. item inter dominum & seruum l.natutaliter,& l.si id, quod.ff.eod.tit. Eodem modo verus debitor in iudicio absolutus, obligatur adhuc,l. Iulianus ff.eod. tit. Licet enim absolutus sit,inquit Paulus,natura tamen debitor permaner. item legatum minus solenne, aut solenne quidem, sed quod per legem Falcidiam minuendum est, naturaliter debetur,Martianus in l. fideicommissum, ff. de cond. indebit. Fideicommissum, inquit, in stipulatione deductum, tamet si

Digitized by Google

tamen si non debitum fuisset, quia tamen à sciente fidei explendæ causa promissum esset, debetur Old.

INDEBITI solutio promutuum est, si ea soluantur quorum datione in creditum itur. Cuiac. obseru. lib. 8. c. 14 cuiusmodi sunt ea, quæ numero, pondere & mensura constant. Vulte. in comm. instit. de oblig. quasi ex contr. §. final. n. 3.

INDEBITVM solutum accipimus, non solum si omnino non debeatur, sed & si per aliquam exceptionem perpetuam peti non possit, l. 26 §. vlt. ff. de condit. indeb. Briss.

INDECORE. Briss. ex ff.

INDECORVM est patrem à filio regi, l. 12. de tuto. & cur. dat.

INDEFENSVS, qui non defenditur. indefensus seruus: quem dominus, vel quis alius noxali iudicio non defendit, Briss.

INDEFENSA Resp. personæ minores, ius, Briss. ex ff. & C.

INDEFENSVS dici non potest, qui dominum præsentem non habuit l. 2. C. de custod.

INDEFINITA capitur pro oratione, cui non præponitur signum vniuersale, vel particulare; & æquipollet vniuersali, not. Bart. in l. si pluribus ff. de leg. 3. Ioa. Bell. Etymolog.

INDEMNATI dicuntur ij, qui causam non dixerunt, id est, qui in iudicium vocati non sunt, etiamsi partes iniuste dederunt: vt apud Ciceronem in oratione pro domo sua, Spieg. Indemnatus est defunctus, id est, antequam de eo iudicium redditum ac pronunciatum esset, Briss.

INDEMNES fieri & damnum sentire opponuntur, l. 5. §. pluris ff. de tributor.

INDEMNITATEM alicui repromittere, & de indemnitate cauere dicunt Iureconsulti, pro eo quod est satisdato, vel simplici & nuda promissione cauere alicui, indemnem eum seruatum ini ex eo negotio, quo de agatur, l. 16. §. idem quærit. ff. ad Trebell. l. 8. §. 1. ff. ad Velleia Et sic indemnitatis cautio in l. 14 in fin. ff. ad Treb. Indemnitatem præstare, l. pen. ff. de magistrat. conuen Briss. Prat.

INDEMNIS, qui damnũ non sentit, qui nullo dãno adficitur, Briss.

INDEMNITATI consulere, prospici, satisfieri, consuli posse, apud Papinianum in l. fideiussor. de neg. gest. B. iss.

INDERE dotali instrumento l. 6. C. solut. matr. & indere precibus, l. 18. C. de testib. indere quid in æs, in aurum. Ea quæ precibus indidisti. id instrumento inditum fuit, ex ff. Briss.

INDEVOTIO, apud Iustinianum in l. si quis argentum, §. vlt. C. de don. Spieg. Est reus indeuotionis. Diu. Ambros. & signif. receptum bibendi pro salute principis morem, Briss.

INDEX pro tabula quæ præponitur libris, vt & numerum, & ordinem, tam librorum, quam rerum, per capita indicet. Martialis pro inscriptione, qua vnusquisque summatim liber demonstratur, vsus est: Et cocco iubeat superbus index, Spieg.

INDEX est breuis quædam subnotatio ex latiori scriptura, nec idem quod exemplum. exemplum enim ex integro describitur totum. Hinc l. 2. ff. de fide instrum. Quicunque à fisco conuenitur, non ex indice & exemplo alicuius scripturæ: sed ex Auth. conueniendus est, Cicer. Philip. 1 de lege loquens, quam tulit Ant. de tertia decuria iudicum. Hic enim est legis index, vt ij res in tertia decuria iudicent, qui libere iudicare non audeant. Hinc per indicem exponere, prouerbiali sermone vsurpatur, pro summatim, & πεχμιμῶς Asconius in 3. Verr. Ante quam, inquit, causa ageretur, quasi per indicem rem exponebant. Et Iustin. in l. 1. §. nostram, C. de vet. iur. enucl. & §. vlt. de publ. iud. Vt vobis inquit, possibile sit, quasi per indicem ea tetigisse, quod ita Græce Theoph. interpretatus est, διὰ σωζομένου ἀγορεύσεως. Dicitur etiam periculum, vt Græcis σῆλα. ita enim Plut. in Apophtheg. ἐπιγράψαι τῇ σήλῃ τὸν πατρὸς ἰκλω. de indicibus loquens: quod Æmilius Probus in Epaminonda periculum vocat, Prat.

INDEX legis, i. summarium. Leges non per commentarios, sed per indices ac κεφάλαια exponere, ex ff. Briss.

INDEX ab indicio olim dicebatur, qui crimen aliquod cuius ipse est conscius indicat, impunitate proposita. Græci μηνυτὴν ab eadem origine dicunt, vt Pedianus ait: & ita sæpissime à Tito Liuio, Sallustio, Cicerone, Tranquillo & aliis classicis accipitur. indicasse enim, interprete Vlpian. detuliſſe, arguisse, accusasse & conuiciſſe est, l. 187. ff. de verb. sign. quæ referenda est ad l. 3. §. si ex stipulatu, & §. vtrum id. ff. ad Senatusconſ. Sillan. Græci in eundem sensum ἐνδείκνυσθαι, vt patet ex l. 3. ff de via public. Est & index digitus post pollicem primus. Vide l. 2. ff. de de fide instr. & §. fi. inst. de publ. Spieg. Briss.

INDICARE idem est quod deferre, id est accusare. Vide Gœdd. ad l. iudicasse 197 per tot. ff. de verb. sign. Cicer. in Orat. pro Q. Ligario. Nouum crimen C. Cæsar, & ante hunc diem inauditum, propinquus meus ad te Q. Tubero detulit, Q. Ligarium in Aphrica fuisse, &c. Quintilianus: in tormentis pauper diuitem detuli reum. id Græci dicunt ἐκφέρειν, δείκνυσθαι, κρίνειν, quibus nostrum deferre (ait Budæus in comment. linguæ Græcæ) videtur respondere. Est igitur indicare, accusare, ἐκφέρειν, κατηγορεῖν. Vlp. in l. Lex Cornelia, sub fi. ff. de iniur. & famos. libellis. Et ei (inquit) qui indicasset, siue liber, siue seruus sit. pro modo substantiæ & accusatæ personæ, æstimatione indicis præmium constituitur. &c. indicasset, i. detuliſſet seu accusasset. Quanquam & inter pleraſque alias significationes, indicare, sit æstimare & precium rei venalis statuere: quod Græci κάπηλοι, quod institoris est, & venditantis merces, vt Budæus eleganter adnotauit in comment. linguæ Græcæ, & in adnotationibus in Pand. Quo loco scribit, indicare esse verbum vendentis sicut mercari & liceri emptoris. indicat igitur venditor, i. πρώτην. quod vulgo dicunt. Qui bouem venalem habet, is precium imponit, Cic. lib. 3. offic. Scæuola Publij filius, cum postulasset, vt sibi fundus, cuius emptor erat, indicaretur, idque ita venditor feciſſet, dixit se pluris æstimare, Vlp. in l. Iulianus §. quod autem diximus, ff. de act. empt. inter hunc igitur & eum qui scit, interest: quoniam qui scit, præmonere debuit furem esse: hic non debuit facilis esse temerariam iudicationem. indicationem autem dixit Vlp. pro æstimatione & probatione, vt nos admonuit ipse Budæus ex Plinij autoritate lib. 22. c. 14. in quam etiam significationem, idem ipse Plin. indicaturam dixit. Hæc est (inquit) fiducia operis, hæc indicatura, id est precium & æstimatio operis, & quo maxime opus probatur & censetur. idem Bud. alio loco in l. testium, ff. de testibus, censuit indicare, esse rem simpliciter enunciare: non figuratè aut ornatè dicere: & ita interpretatur locum quendam Quintiliani lib. 2. in hæc verba scribentis. Nam mihi aliam quandam videtur habere naturam sermo vulgaris, aliam viri eloquentis oratio. Cui si res indicare modo satis esset, nihil vltra verborum proprietatem laboraret. Brechæus l. indicasse, in tit. de verb. & rer. sign. Hinc indicatio & indicatura, i. precium & æstimatio operis, Budæ. in l. Iulianus, quod autem diximus, de act. empt.

INDICARE, est precium rei vendendæ statuere. Mercari vero & liceri est aliquid minus offerre, quam indicatum sit, donec in precium consentiant emptor & venditor. itaque indicare, venditoris est: Liceri & mercari, emptoris. Aliter, enim indicare sumitur. De quo vide, Confiteri, Spieg.

INDICASSE interprete Vlpiano, est detuliſſe, arguisse, accusasse & conuiciſſe, l. 197. ff. de verb. signif. Græci in eundem sensum vtuntur verbo δηλοῦσθαι. Sic ac indicare fugitiuum, vel furem conscios, Briss. ex ff.

INDICATIONEM, apud Vlp. in d. l. Iulianus, §. quod autem, Prat. interpretatur verbosam illam ac scurrilem propemodum Venalium rerum commendationem, qua venditores vti solent ad emptores eliciendos.

INDICI res dicuntur, à quibus crimina nunciantur, & ad Magistratus deferuntur, l. 1. & 3. item qui, ff. de sicar. & l. 3. §. nunciatores, ff. ad Turpil. Atque vt de iudicum officio aliquid dicamus, Charondas ille Catanæus, cuius Aristoteles & Cicero pluribus locis mentionem fecerunt, statuit ne indicare hominem etiam sanguine maximè coniunctos affines alicui culpæ haberet in se. dedecus ac turpitudinem vllam. Eius hæc sunt verba apud Stobæum. καλὸν δ' ἔστω καὶ μηνύειν σωτηρίᾳ δεδοκῶς εἶναι πολίτου σύζυγος, πολλοὺς ἔχουσα τῆς δικαιοσύνης φύλακας· ὁ δὲ μηνύων δι' οἰκείας ἔστω, καὶ κτᾶσθαι τὴν οἰκουμένην ἐξ ἀγχιστείας, ἐὰν μὴ οἰκειότερος τὰ τελευτῶντα. Sic Cicer. in eos, qui cùm accusarentur, quod pessimum ciuem & inutilem Reipub. defenderent, ita se purgabant: Meus cognatus est. An potest, inquit Cicero, cognatio propior vlla esse, quàm patriæ, Prat.

INDICERE operas l. 13. §. indicium, l. 13 §. 1. & l. 14. ff. de oper. lib. eod. sensu. indicere munus, l. 5. ff. de iur. immu. Et indictæ collationes, l. 8. cui muneris, ff de va. muner. Prat.

INDICERE operas liberto patronus dicitur, dum illi operas quas edat ac præstat imponit, diemque illarum præstationi statuit, l. 23. ff. de oper. libert. Briss.

INDICERE viduitatem. l. 2. C. de instit. & substit. & l. 2 in pr. C. de indict viduit. tollend.

INDICERE, i. iniungere, imponere. Briss. diem & locum statuere libertis ad operas, &c.

INDICTVM bellum, i. enunciatum, Briss.

INDICTVM eis nomen est, i. inditum, ex ff Briss.

INDICERE forum dicitur Magistratus in prouinciis, cum & locum & tempus designat, quo causæ in conuentu agantur, Virg. Æneid. 5.

Indicit ille forum, & patribus dat iura vocatis.

vbi Seruius, i. tempus & locum designat agendorum negotiorum, qui Conuentus vacatur. indicit autem verbum iuris est, & hoc potentem vult significare ciuitatem. Vide supr. Forum agere: item supra Conuentus, Horom Prat.

INDICIVM est signum, siue demonstratiuum domicilium delicti, vel alterius rei, de quo, vel de qua quæritur, & adminiculum probationis. Gandinus in tit. de præsumpt. & indiciis, col. 4. Brunus in tract. malef. col. 1. in sua materia, Felin. c. quanto, col. 1. de præsumpt. quos refert Ægidius Bossius in tract. crim. in tit. de iudiciis, n. 2.

INDICIVM criminis nunciatio magistratui facta, Briss.

INDICIVM tam mercedem præmiumque quod ad iudicandum furem fugitiuúmve datur, quàm ipsum indicationis & delationis factum significat. Prioris significati exemplum est in

Digitized by Google

l.4.§.vlt.ff.de condict. ob turp.caus.& in l.15.ff.de præscr.verb. vbi, Si mercedes, ait iurisconsultus, interceſſit ob iudicium, hoc eſt, vt ſi indicaſſet adprehenſusque eſſet frugitivus, certum aliquid daretur. Apul.lib.6. de Aſino aur. Mercurium præmium inueſtigationis Psyches publice præconio ſuo edicentem facit in hæc verba. Si quis à fuga ſeruum retinere vel occultam demonſtrare poterit fugitiuam regis filiam, conueniat Mercurium prædicatorem accepturus indicij nomine ab ipſa Venere ſeptem ſuauia. Sic Paul.lib.2. Sent.tit.pen. Ob indicium comprehendendi furis præmium promiſſum dixit. Idem Apul. libr.7. de Aſino aur. indicinæ præmium vocat. Poſteriore ſenſu Vindicem Vitelliorum ſeruorum coniurationem indicio ſuo detexiſſe, ait Pomp. in l.2.§.initium, ff.de orig.iur. Sic indicium profiteri in l. 24.ff.de fall.l.1.ff.de ad leg. Corn.de ſica.& aliis locis. Et indicia ſeruorum in l.1.§ item Seuerus,& l.9.§.pen. ff.de quæſtio. indicia pro argumentis in l.6.C.de dolo, l.C.de teſtibus, l.19.C. de rei vind. Briſſ.

INDICTA cauſa damnari dicuntur, qui ad iudicium vocati non affuerunt, abſentéſq; ſententiâ paſſi ſunt. Bud.in poſter.annot.

INDICTIO eſt denunciatio, Vlp.de oper.lib.l.liberius, Cui poſt indictionem, inquit, operatum. Atque alicubi: Si indictiones temporariæ indictæ ſunt, Nebr.apud Paul.in l.quæro, ff.de vſufr.Spieg.

INDICTIO pro munere ſeu onere, quod patrimoniis indicitur, annuaque penſitatione quæ pro poſſeſſionib. præſtantur, Briſ.

INDICTIONES nihil aliud ſunt, quam annonæ ſeu tributa: i.e. annonaria, & tributaria functio, rebus non perſonis indictæ, id eſt, impoſitæ, l.3. C. de annon.& tribut. qui titulus à tit. de indict. hoc tantum differt, quod ille eſt de iis quæ indicuntur, hic vero de indictionum ratione & forma. Plinius ad Traianum de nouis indictionibus conſti ad vetera tributa deficiunt. indictiones extraordinariæ, l.10. C.de mun patrim.ſunt, quæ ad tempus præter morem indicuntur: veluti angariæ belli tempore aut equi, muli veredi. Porro indictiones cum eſſent anniuerſariæ, inde cœperunt anni per indictiones numerari, quas vocant ἀπογραφάς, ita vt earum numerus non excederet 15. ſed idem ſemper renouerunt. Cœpit hic mos Theodoſij magni temporibus, vt Cedren. ſcribit, vel Conſtantin. potius, vt ex Faſtis quibuſdam Græcis Onuphrius, vir doctus & diligens prodidit, in quibus Conſtantiui 2. & Licinij 2. ita eſt: Ἐνδικτιῶν Κωνσταντιακὴ ἐντεῦθεν ἀρχή. Eas vero incipere menſe Septembri indicat l.vlt.Cod. de ann.& tribut.& lex 1. de miil. Veſt. & Nou.128. & ſpecies quàm Græci ponunt ad l.13.ff. du iuriſd. omn. iud. de Gaio magno Drungario, cui princeps Titium ſucceſſorem dedit, vt ab initio menſis Septembr. ſexta indictione magiſtratum inchoaret: Non poſſe Gaium Sempronium iubere iudicare poſt menſem Auguſtum quintæ indictionis. Sed tamen iuſſus iudicare menſe Aprili quintæ indictionis cœperit, nec dum veniente Septembri pronunciauerit, iudicium non ſolum. Hæc tria ſunt paria, anno quinto, indictione quinta, fuſione quinta, l.6.C. Theod.de indul. debita ex quo apparet ratio nominis. Onuphrij etymologia, non mihi probatur, vt nec ea, quam adfert Cedrenus in Theodoſio cuius verba hæc ſunt: ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆ μεγάλῃ Θεοδοσίῳ, ἤρξαντο ἀριθμεῖσθαι αἱ ἰνδικτίωνες, ἀρξάμενοι ἀπὸ Αὐγούστου πρώτου· οὗτος ὢν ἕκτος ἦν ἐξ, τῆς ἀρχῆς αὐτῶ πρωτεύοντος δὲ ἰνδικτίων τουτέστι ἐναλλαγὴ ἡ ἐπὶ Φλαυίου νίκη. Sciendum potius ab eo die, quo victus eſt Maxentius, ſcilicet anno Chriſti 313. ante 8. Calend. Octobr. quod tunc demum religio Chriſtiana, in libertatem vindicata ſit, quaſi ab ipſius primordiis libertatis, Nicæni conuentus auctoritate inſtitutum eſſe, vt ſublatis Olympiadibus annorum ratio ab eo tempore iniretur, Prat.

INDICTIONES, anniuerſariæ tributorum & annonarum præſtationes, quarum onus quiſque pro modo poſſeſſionum agnoſcebat. Hæc munera & onera non erant perſonarum, ſed rerum, patrimoniorum, & omnino fructuum, Briſſ. Quod præter morem augmenti nomine indicebatur, ſuperindictum dicebatur, Briſſ.

INDICTIO etiam ſpacium eſt 15. annorum in ſeſe & in orbem renolutorum, qua partitione tempora computari Conſtantinus inſtituit, ait Briſſ. vlt. editio. Lexici.

INDICTIONVM collationes ac penſitationes quæ ex lege fiebant, quædam per magiſtratus ex improuiſo indicebantur. Et quædam erant Canonicæ, quædam extraordinariæ, Briſſ.ibid.

INDICTIONES extraordinariæ ſunt, quæ ad tempus ex improuiſo præter morem indicuntur, veluti angariæ belli tempore, aut equi, muli, vehedi. Hi parere omnes poſſeſſores debent, etiam eccleſiæ, l.neminem, C. de ſacroſanct. eccleſ. & cæteri municipes vel incolæ, l.vlt.§.patrimoniorum, ff.de mun.& honor, Cuiac.l. vlt. de mun.patrim. C.lib. 10.

INDICTVM, & quod non dictum eſt, & quod ſolenniter promulgatum eſt, ſignificat.

INDIFFERENS. Quære, Medium.

INDIFFERENTER, pro indiſcriminatim, promiſcue, ſine vlla differentia apud Vlp.de offi. Quæſtor. vſurpauit Suetonius prorſuſque deque annotante Eraſmo, Spieg. Briſſ.

INDIGET venia, fortuito factum incendium: auxilio, refectione. Briſſ. ex ff.

INDIGITARE deos pro eo accipere debemus, quod eſt indigetem & diuinum comprecando reddere. Nam eos fere dicimus indigetes, vt à multis traditur, qui nullius rei egeant, de qua re latius Petr.Crinit.de honeſta diſcipl.lib.1.c.vl. Qui comminationi ſuæ non indignatur, ex Briſſ.

INDIGNATIO eſt oratio per quam conficitur, vt in aliquem hominem magnum odium, aut in rem grauis offenſio concitetur, autor Cicer.lib 1. de inuent. Bart. in comment. ad conſtit. Qui ſint rebelles, circa fin. ſuper his verbis: Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem noſtram, &c. Huius, inquit, verbi nullum effectum inuenio, niſi quatenus verbum ſonat. Quia Imperator indignatus ex hoc facto, non exhibebit ſe gratioſum, Spieg.

INDIGNVS, non ſemper eſt reprobus, ſed proprie immeritus, qui dignus non eſt ſeu qui non meretur id quo de agitur, Briſſon. Hinc venit nomen Indignitatis, affine admodũ contumeliæ. Notus eſt tit. in Pand. de his quibus vt indign. l auferuntur, vide Bart. in l. hæreditas, C.de his quibus vt indigo. Spieg.

INDIGNOS tutores, i. minus habiles, l.1.ad SC. Tertyl. Briſſ.

INDIGNI hæredes, non digni iudicio teſtatoris, Briſſ.

INDIGNI hæredes ſunt qui cum Hæreditatem acquirere & poſſent & vellent, ad eam tamen non admittuntur, aut vt illam acquiſierint, tamen eiſdem auferitur. Vulte. in Comment. inſtit. quibus modis Teſt. infir. §.4. num 8. & ex his cauſis habetur, ſi defuncti mortem vlti non ſunt, vel iudicium eius oppugnauerunt, vel id egerunt, vt per negligentiam & culpam ſuam defunctus moreretur, vel in fraudem fiſci fidem accommodauerunt, vel bona viuentis adhuc alienarunt: vel contra mandata Senatuſconſultaue nuptias contraxerunt, l.8 §.meminiſſe, ff.de inoffic.l.33 ff.de relig. l.17. §. in tacito, ff.de vſur. l.13 §. eos quaſi, & l.46.ff.de iure fiſc. l.29.§.vlt. cum l.ſeq.ff.de donat. l.pen.ff.de iure patro l.pen. ff. de SC. Silania. tot. tit. de his quæ vt indig. auſer. & apud Paul lib.3. ſent. tit.13.l.12.C.de appellat. l.32.§.vlt.ff.de donat.int.vir. Briſſ

INDIGNE præteritum, id eſt, immerentem: nullo merito ſuo, ex Briſſ.

INDILIGENTIA publicani ex ff. Briſſ.

INDIPISCI pro adipiſci, vel gerere, l.vlt.C.de profeſſ.& med. indepta adminiſtratione, i.e. geſta adminiſtratione. Peripetiam enim quidem in eo loco indempta legunt, ſeu ademptæ. ſic l.vlt. C.de fund.patr. indepto pro canone. i.e. adepto. Prat.

INDISCRETA cautio, quæ abſque cauſa eſt, l.cum de indebito.§. fin. ff. de probat. Alb.

INDISCRETE, inordinate, confuſe, l. ſi quis ad declinandum, §. vbi autem C.de epiſc.& cler.

INDISCRETIM, ex Briſſ.

INDISCRETVM, h e. maxime coniunctum: contrarium diſcreto.

INDISCRETVM, pro nondum decreto, deciſo: in Authen. de nupt.§ quia vero hactenus.

INDISTINCTE ſcribit, Paul.l. non diſtinguemus §. Iulianus, ff. de recept. indiſtincte alias, i.e. generaliter: alias, i.e. abſolute, omnino. ſine vlla diſtinctione, alias, id eſt, indefinite, vel ſimpliciter, non ſpeciàliter. Indiſtincte ſoluitur, l.5. de ſolut. cum debitor ex pluribus cauſis vnum debitum ſoluit, nec dicit quodnam potius debitum voluerit ſolutum l.ff.eod. Briſſ.

INDIVIDVVM appellatur quod diuiſionem non recipit: interdum ſignificat non quod diuidi non poteſt, ſed quod indiuiſum eſt. Plane matrimonium definitur eſſe indiuidua vitæ conſuetudo, l. 1. ff. de rit. Nupt. non quod diſſolui aut ſeparari non poſſit; dirimi enim diuortio poteſt vel morte: verum ob eam quæ inter coniuges, quam diu matrimonium manet, intercedit vitæ iuriſque diuini & humani ſocietas, Briſſ.

INDIVIDVVM, quod diuidi non poteſt: indiuiſum, quod non eſt diuiſum. Sed hæc indiſcriminatim poni Alberic. indicat, & ſimul omnes ſeruitutes eſſe indiuiduas, excepto vſufruct. l.1.ff. ad leg. Falc. cum ſimil. Spieg. Item Rænard. l.ea quæ in partes, ff.de regulis iuris.

INDIVIDVVM quinque vocibus à Dialecticis addi ſoleat: non quia ſit communis vox (prædicatur etenim de vna re tantum) ſed quia in definitione ſpeciei eius fit mentio, vt, Tutela teſtamẽtaria Seij, Dominum directum Caij, obligatio naturalis Pamphili, vide, Genus pro ſpeciei, Spieg.

INDIVIDVVM, quod Dialectici appellant, id eſt, quod nec de ſubiecto vllo dicitur, nec in ſubiecto vllo ineſt, veluti Stichus, aut Pamphilus: id Iuriſconſulti vitandæ ambiguitatis cauſa ſpeciem appellant: quo nomine fere ſpeciem infimam intelligunt, nam inuiduum nomen in iis rebus ponunt, quæ neque naturales neque intellectas partes recipiunt: veluti ſeruitutes, vti conſtat ex l 4. & 72 ff.de verb.obligat. Stichum igitur indiuidui nomine non intelligemus: quia diuidi in partes intellectas poteſt: at viam, iter, aquæductum, nauem equum indiuidua dicimus, ex quo illud Caſcelianum, Nauem ſi diuidis, nec tu, nec ſocius habetis, apud Macrob. lib. Satur 2. Hotomannus, Prat.

INDIVISI

INDIVISI appellatione interdum significatur quod diuisum non est. indiuisam successionem habuisse, l. 1 C. qui testament. fac. interdum indiuisum appellatur quod diuisionem non recipit Viæ, itineris, actus, aquæ ductus, vsus indiuisus est leg. 17. ff. de seruitutib. Briss.

INDOCTI, hoc est, imperiti, qui, quicquid semel insedit animo, nunquam patiuntur reuelli: stupidiores, quam vt ipsi recte iudicare queant: & iidem præfractiores, quam vt alienæ sententiæ velint accedere: quod quidem hominum genus omnium extremum, ac prorsus inutile, merito iudicauit Hesiodus. Spiegel.

INDOLES, & specimen virtutis, hoc est, initia, & plenam interdum virtutem significat.

INDOTATA quæ dote caret, indotata constitui filia, l. 77 §. pater. ff. de leg 1.

INDOTATVS, contrarium dotato. Non cogitur quis indotatam vxorem, h.e. quæ non adfert dotem, ducere, l. si donaturus, ff. de condict. caus. dat. & l. iubemus, 11. §. 1. C. de repud.

INDVBITATÆ probationes l. 11. C. de fide instrum.

INDVBITATIOR fluxus, indubitabile signum, indubitatus status Briss. ex ff. & C.

INDVBITATE id est sine dubio, l. 7. ff. fam. ercisc.

INDVBITANTER id est indubitate, Briss.

INDVBITATÆ obligationes, l. 22. C. mandat. indebitatæ probationes l. 10. in fi. C. de secund. nupt. indubitatum matrimonium, l. 2. C. de Carbon. edict.

INDVCERE præter alia significata, est etiam expungere, & cancellare calamo transuerso, Vlp. de his quæ delentur, l. cancellauerat autem quis testamentum, vel induxerat. item, Si nomina omnia induxerat, vt proponitur. item, Quæ in testamento legi possunt, ea inconsulto deleta, vel inducta, nihilominus valent: consulto inducta non valent. Hinc inductio pro abolitione & litura ponitur, Nebriss. Prat.

INDVCERE sententiam, aut decretum, vulgo est, ad nihilum ponere. Est enim inducere proprie, ducto per ceras stylo tegere, interlinere, & memoriam scriptorum obliterare, *auferre*, Bud. in l. vlt. de Senatoribus. Vide gl. singularem in l. si quis libertatem, ff. de petit. hæred. & glos. in l. inductum, C. de solut. Spieg.

INDVCERE significat noui aliquid introducere, seu instituere, vt Constitutio D. Pij hoc induxit l. 37 § pater. ff. de leg. 3.

INDVCERE interdum significat intro remittere, vt inducere fabrum ad refectionem domus, l. 67. ff. de rei vindic. Briss.

INDVCERE vitricum filiis, mater dicitur quæ ad secundas nuptias conuolat extantibus ex priore matrimonio liberis, l. 1. C. vbi pup. educ. deb.

INDVCERE etiam est illicere & impellere. Si generum socer, specie futuræ dotis induxerit, l. 64. § pen. ff. de iur. dot.

INDVCERE in possessionem, vide l. 52. §. 2. ff. de acquir. poss. l. 2. C. pro socio. l. 3. C. de contrab. empt. l. 3. C. vt in possess. legat. l. 2. C. qui potior. in pign. hab.

INDVCI, id est, impelli, illici, Briss.

INDVCI in mores aut in ciuitatem & Rempubl. dicitur Cicero. quod semel atque iterum factum relinquit omnibus imitandi exemplum: At legem inducere nemo dixit, qui Latine locutus est, Conn. lib. 10. c. 4. n. 1.

INDVCI cognitio dicitur, quæ ex actis tollitur & aboletur, l. 9. ff. de iure fisc. Dicitur & circumduci eodem sensu, l. 27. §. 1. de libet. caus. l. 73. §. 1 ff. de iud. l. 45. ff. de re iud. Briss. Prat.

Vruntur & iureconsulti perducendi verbo in hoc significato, l. 1. ff. de his quæ in test. delent. l. 8. §. sed & cum voluntate ff. de secund. tab. l. 10. §. de test. milit. Briss. Prat.

INDVCIÆ sunt, inquit Varro, pax castrensis paucorum dierum. item, induciæ sunt belli feriæ. Hæc Gell. lib. 1. cap. 25. Vbi has Varronis definitiones tanquam haud plenas & probas reprehendit, nec enim paucorum dierum sunt induciæ, & testatur C. Pontium Samnitem à dictatore Ro. sex horarum inducias postulasse. Græci, vt idem inquit, cessationem istam pugnæ pactitiam ἐκεχειρίαν dixerunt, quasi dicant, manus cohibitionem. inibi hoc quoque adscribit, inducias sic dictas arbitramur, quasi tu dicas, inde vti iam. Pactum inducirum eiusmodi est, vt in diem certum non pugnetur, nihilque incommodi detur: sed ex eo die postea vti iam omnia belli iure agantur. Quod dicitur, dies certus, præfinitus, pactumque sit vt ante eum diem ne pugnetur, atque is dies vbi venit, inde vti iam pugnetur: idcirco ex iis quibus dixi vocibus quasi per quendam coitum & copulam, nomen inducirum connexum est. Aurelius autem Opilius in primo librorum, quos Musarum inscripsit, induciæ, inquit, dicuntur, quum hostes inter sese vtrinque alteri ad alteros impune, & sine pugna ineunt. inde ab eo, inquit, nomen esse factum videtur, quasi initus atque introitus, Hor. Prat.

INDVCIAS pro intervallis seu intermissione furoris Imp. dicunt, in l. furiosum. 9 C. qui testam. fac poss. interpretatur Gothofr. ibid. dilucida intervalla.

INDVCIÆ breues & maiores morborum, vide l. 6. in princ. C. de præd. & al. reb. minor.

INDVCIÆ sunt quintiplices: Restitutoriæ, præparatoriæ, citatoriæ, deliberatoriæ, & iudicatoriæ, siue executoriæ. Restitutoriæ sunt arbitratoriæ, citatoriæ sunt vnius, vel duorum vel trium mensium: præparatoriæ erunt anni, & dimidij, vel vnius anni & sex mensium deliberatoriæ sunt 20. dierum: citatoriæ 30. dierum: iudicatoriæ quatuor mensium, notat. glo. in summa 3 n 2 Io. Bell Etym.

INDVCIÆ, inquit Paul. de capt. l. postliminium sunt cum in breue, & in præsenti tempore conuenitur, ne inuicem se lacesserent hostes. Nebr.

INDVCIÆ nomen ab eo sumpserunt, quod in diem ducantur, id est, differantur: quo tempore à bello & vindicta supersedere æquum est. Alias barbare Treuga. Alciat. in l. cum proponas. 1. C. de pact. Præterea quid sint, & vnde dicantur induciæ. Aul. Gell. lib. 1. c. 25. tradit. Has quidem Treugas vocant, quid & cur ita vocent, ignorantes. Fit autem Germanorum militum, qui vel ante Christi natalem in omnibus prælijs primi nominis fuere. vocabulum: quo fidem illi, seu fiduciam significant, cuius obseruandæ tenacissimi fuerunt. Hodieque vocantur, *Treuw*, vel *Treuu*. Fides inducirum autem nomen Germanis nunc frequens est, *ein Anstandt*. Autor Paulus Volzius, Spieg.

INDVCIÆ etiam pro qualibet dilatione vsurpantur, & ita induciæ quadrimestres, vide l. 3. C. de vlu. rer. iud. Briss.

INDVCIÆ quinquennales, quæ debitoribus à Principibus largiri solent, vulgo, *Quinquernel* appellantur. Sunt qui putant, quod & verius est. Principem non posse eas absolute concedere, id est, sine consensu maioris partis creditorum, Spieg. De istis induciis, debitoribus datis, vide etiam Cuiacium obseruat. libr. 2. cap. 10. qui existimat, illam consuetudinem originem contraxisse ex l. vniuersa, C. de precibus Imp. offer. & l. vltim. C. de cess. bon. allegans autoritatem Cassiodor. lib. 2 Variar. qui affirmat, Theodoricum Italicæ, Gothiæ regem obseruasse.

INDVCTA, inuecta, illata in vrbanum prædium, tacite obligantur, domino etiam ignoranti, l. 5. C. de loc. l. 4. ff. de pact. l. 4 ff. in quib. caus. pign. in rusticum scienti tantum. §. 7 instit. de act. Cuius rei differentiam Cuiacius refert ad solos mores populi Romani. vide Forcat. dial. 23. Necyomant. in Gothof. ad d. l 5. C. de locat.

INDVERE imaginem nauicularij, nomen successionis, vestem Briss. ex ff.

INDVLGENTIA. Paul. is cui alimenta relicta fuerant, in metallum damnatus, indulgentia principis restitutus est. Spieg.

INDVLGENTIA, Latinis est, permissio, obsequium, & lenitas quædam propensior, siue patrum in filios, siue quorumvis in alios. Sic reperitur in Constit. & multis legibus. Canonistæ provenia vsurpant, cum aliis modis: sed barbare, vt Dd. vide Archidiac. ext. de pœn. c. vlt. lib. 6. Spieg.

INDVLGENTIA dignitatis, bonorum & omnium amissorum (vt vno nomine dicam) recuperatio est, l. in quæstion. 13. §. 6. C. de sent. pass. & restit.

INDVLGENTIA dicitur eam relaxatio pœnæ, quam quis iuste pro culpis propriis facere debuisset de thesauro Ecclesiæ ad diuinam iustitiam persoluendam sumpta gl. in extr. de pœnit. & remiss.

INDVLGENTIA Principis, id est, benigna concessio per quam pœnæ liberatio contingat. ita enim deportati, in metallum damnati aut alias serui pœnæ effecti, restitui dicuntur, l. 2. l. 3. l. 11. C. de sent. pass. Briss.

INDVLGENTIA pœnæ gratiam facit, non infamiam criminis tollit, Briss.

INDVLGERE, id est, clementer & facile concedere, tribuere, dare, l. 2. ignominæ causa, ff. de his qui not. infam. Spieg.

INDVLGERE humanitatis intuitu, l. 9. in princ. C. de impub. & al. substit.

INDVSIVM quasi intusium' super quo mox subucula sumitur Nam Varro lib. 2. de ling. Latin. intusium vocat, ita scribens, vnum quod foris à palam palla: alterum quod intus, à quo intusium. Plaut. in Epidico, induiarum vocat substantiue: vbi tamen Varro intusiatum legit: Nonius Marcellus scribit indusium esse vestimentum, quod corpori intra plurimas vestes adhæret, quasi intusium. inde autem induiarius dictus Plauto, qui huiusmodi induia conficit, & pueri induiati, Apuleio lib. 2 Metam. vbi plerique legunt inclusiati: vt testatur Tiraq. in 3 connub. gl. 1. l. patr. 5

INDVSTRIA singularis, l. nulli, §. fin. C de epis. & cleric Donatus scientiam & prouidentiam interpretatur. Etiam pro ingenij, siue artis exercitatione accipitur, Spieg.

De INDVSTRIA id est data opera, l. 62. §. 1. ff. de iniict. Donat. in Andr. Terent. A 5. Sc. 6. de industria ait, id est, scientia & prouidentia. Ea enim quæ discimus, & scimus, operatione genita, industria quadam scimus, Briss.

INDVSTRIVS. Briss.

INDVSTRIALES fructus sunt, qui principaliter requirunt diligentiam, culturamque hominis, quæ nisi continuo interueniat, natura nihil operatur, l. bonæ fidei, ff. de acqu. rer. domin.

Digitized by Google

INEFFICACITER condemnatus, ex ff. Briss.

INEFFICAX actio, sententia, decretum, traditio, pactum ex ff. Briss. non inelegantèr dicitur, probatur, videtur, ex ff. Briss.

INEMPTVS, a, um, fundus, res, villa, prædium, cuius venditio ex lege dicta resoluitur, seu conditione aliqua existente pro infecta habetur: & ita ad venditorem pristinum eius dominum redit. Briss.

INDVSTRIOSVS. Vipe Victorioſus.

INEPTAE voluntates defunctorum circa sepulturam: veluti vt vestes, aut quæ alia superuacua ei in funus impendantur, non valere, Papinianus autor est, teste Marciano in fin. l. seruo alieno. de legat. 1. Spieg.

INEPTIÆ sunt factum, ca. qua traditione 22. distinct. & Ioan. Bello. Etymol.

INESSE dicuntur pacta, quæ continentur contracto, quæ legem dant, veluti quę in ingressu contractus fiunt, l. 7. §. quinimo. ff. de pact. l. 72. ff. de contrab. empt. Briss.

Sic pacti & doli exceptiones bon. fid. iudiciis inesse dicuntur, l. 3. ff. de rescind. vend. l. 21. ff. soluto matrim. quod contineri dicit, l. 48. § qui seruum ff. de leg. lib. 1. Sic dolo præstando & bona fides inesse contractibus, l. 15. in fin. ff. de diuers. reg. iur. Sic Arbitrium boni viri inesse stipulationi, l. 3. §. si legatarius, ff. si cui plusquam per l. Falc. Briss.

INEXCVSABILIS necessitas: inexcusabilia opera, Briss. ex ff.

INEXORABILIS causa l. 5. §. illud etiam merito 4. Cod. de temp. appell.

INFAMARE est alicuius famam & existimationem dicto vel scripto, factove lacessere, lædere, pudorem eius suggillare, Briss.

INFAMIA non nisi ex delicto irrogatur, leg 1. vbi Bart. de his qui notantur infamia, Spieg.

INFAMIA notari, Nota laborare, Notari, Existimationem lædere, Famosum esse, Vlp. in l. 2. ff. de his qui not. infam. Prat.

INFAMIA à nota distinguitur in l. 2. § lege, ff. de testib. infames hi sunt quibus lex infamiam irrogauit. Notati vero non sunt ipso iure infames, hæret tamen in iis macula quædam, vt qui iudicio publico rei in vinculis sunt, vel qui ob testimonium dicendum pecuniam accepisse conuicti, nec damnati sunt, vel qui inter requirendos aduocati sunt, Cuiac. in l. 2. C. de dignitatibus, lib. 12. in princ.

INFAMIA, famæ existimationisque & pudoris labem ac maculam significat. Proinde, ad infamiam alicuius fieri (quod generaliter Edicto Prætor vetuit) intelliguntur hæc si ad iniuriam alicuius veste lugubri vtatur, aut squalida, aut si barbam demittat, vel capillos submittat, vel si carmen conscribat, aut proponat, vel cantet aliquid, quod pudorem alicuius lædat. Briss.

INFAMIA etiam ignominiam & famæ inflictam notam demonstrat. tot. tit. de his qui notant. infam. Briss.

INFAMIA & ignominia, inquit Corn. Fronr. sic differunt ignominia imponitur ab eo, qui potest animaduersione notare: Infamia ex multorum sermone nascitur. Prat.

INFAMIA duplex est: iuris & facti. Infamia iuris sola auctoritate legis nominatim infligitur. Vnde ex famosis actionibus condemnatus, iustam contrahit nominis maculam. infamia facti, ex ipsa rei indignitate secundum censuram bonorum virorum est, l. 2. ff. de obseq. à libert. & libert. parent. & patr. præstand. Licet enim, inquit Paulus, verbis edicti non habeantur infames ita condemnati, re tamen ipsa, & opinione hominum, non effugiunt infamiæ notam, Prat.

INFAMIS generaliter is dicitur, quem lex, vel SC. vel decretum principis, vel edictum prætoris, ex causa aliqua turpi notauit, vt ignominiosum: quam pœnam Varro ita describit eleganter. Tertia pœnarum infamia, stans nexa in Vulgi pectore fluctuanti intonsa coma, sordido vestitu, ore seuero. Vide Iulian. l. 1. ff. de iis qui not. infam. Iurisc. tot. tit. ff. eod. Prat.

INFAMIS, id est, famosus, & ignominiosus, qui integræ famæ non est, sed notatus. Proinde infames personæ, & integræ dignitatis homines opponuntur, l. C. de infam. Briss.

INFAMIA variis modis quis notari potest: Nam is qui apud bonos & graues viros male audit, infamis dicitur, licet ei iure & legibus nulla irrogetur infamia, leg. ob hæc verba, ff. de his qui not. infam. l. ea, l. verbum, l. interlocutio, C. ex quibus causis. rog. infam. l. honori. ff. de obseq. à lib. itaque eum, qui restituetus est famæ, hac nota adhuc laborare existimo: verumque esse, quod ait Plautus in Perſa.

Hominum immortalis est infamia.
Etiam tum viuit, cum esse credas mortuam.

Hinc Claudius Cæsar, cum cuidam notam appositam deprecantibus familiaribus ademisset: Litura tamen (inquit) extat: sentiens, remissa culpa infamiæ prioris vestigium manere. Hæc infamia tametsi neminem à postulando repellat, nec tam efficax sit, quam ea quæ iure irrogatur: effectu tamen non caret. Alterum est genus infamiæ, quæ irrogatur alicui iure ciuili, & forte apud bonos viros non sit grauata eius existimatio, eaque iuris infamia vulgo appellatur, superior vero facti. Dupliciter autem id contingit vno: modo cum Lex factum ipsum notat, non sententia, l. palam. §. quæ in adulterio ff. de ritu nupt. l. Imperator. ff. de his qui not. infam. vt si quis ab exercitu ignominiæ causa dimissus sit: Si artis iudicræ causa in scenam prodierit: Si lenocinium fecerit. idque prætoris edicto expressum est, l. 1. ff. de his qui not. infam. Aliquando factum, & personam notat non lex, sed sententia, d. §. quæ in adulterio. Vt is demum hanc notam subeat, qui fecisse iudicatus est, cum in exemplis supra scriptis factum ipsum sufficiat, nec sit necessaria sententia. Cuius rei exempla in Prætoris edicto extant, d. l. 1. ff. de his qui not. infam. Quibus addendum est. eum qui iudicio publico damnatur, infamia quoque notari, l. infamem, ff. de public. iudic. Nam damnatus ex crimine quod publici iudicij non est, ita demum notatur: si ex eodem maleficio ciuiliter, & priuato iudicio damnatus, infamis esset, d. l. infam. Itaque Stellionatus crimine regulariter dicitur famosum esse, quia publicis iudiciis non annumeratur, Duraenus lib. 1. disp. anniuers. c. 42.

INFAMIA hominis caput non minuit. Vult. in comment. inst. de cap. dim. §. 5. n. 3.

INFAMIA, bonæ famæ contraria est: ponitúrque pro omni turpitudinis, dedecorisque genere.

INFAMARI est detrimentum existimationis pati, in l. 3. C. de calum. Labem pudoris contrahere, l. 17. C. de excus. tut. Maculam subire infamiæ, l. 1. Co. de natur. libet. & matr. inuri perennibus notis, l. 15. de appell.

INFAMATVS à litigatoribus, l. licet, ff. de recept.

INFANS in iure nostro dicitur minor annis septem. Vulc. in Comment. inst. de nupt. in pr. n. 61

INFANS, præter communem significationem, etiam eum significat, qui cum sit filius, frater, hæres, tamen administrationem haud consequitur, dum aut pater, aut frater natu maior viuit: quasi pupillus adhuc sub cura tutoris. Dicitur autem infans, quod fandi non habet copiam in cura administranda, hoc est, sua non refert. Ideo nominatur à nobis proprie *Vnmundigt* sicut is qui curat res, vocatur *Vormunder*, vel potius *Mundhar*, mos fuit apud Germanos vsque ad nostram ætatem, vt regente ac viuente patre vel fratre natu maiore, reliqui fratres omnes, seu filij, Infantes essent. Vnde solus pater, vel frater, regens Dominus, vel Herus, cæteri Heruli, vel Domicelli vocabantur, Vulgo qui regebat, *ein Herr*, cæteri *Iung Herren* vocitabantur. Idque non solum in præclaris familiis, sed vel in vrbibus accidit, vbi Prætor aut Consul, Dominus, *ein Herr*: filij eorum *Iung Herren* vocati fuere. Constat item, quod de plerisque domini familiarum, Comitum, & Baronum, scriptum legitur hoc vocabulum *Iung Herr*, inde est etiam, quod tot hodie Iungheri vocantur, & vocari contendunt qui tamen nobilitatis à genere nihil habent. Sed & in hoc abusus est, quod omnes à genere nobiles Iungheri vocantur, & vocari contendunt, cum tamen res administrent ipsi; & sint præsenio cani. Hoc autem Iungherorum nomen celebrius effectum est. Ex reliquiis Volcianarum Obseruationum. Apud Iurisc. infans, & qui infantiæ proximus est, non multum à furioso distant: quia huiusmodi ætatis pupilli, nullum habent intellectum, ait Iustinianus in §. pupillus, institut. de inut. stipul. Spiegelius.

INFANS seruus, nondum anniculus. Vide Paul. ad fin. l. si ego emi. ff. de publ actio. Spieg.

INFANS, quasi fandi impos intelligitur, qui septem annis minor est l. 18. C. de iure de lib. l. 1. §. sufficit, ff. de admiss. tut. infantes Theoph. in §. Pupillus, instit. de inutilibus stipulat. ait, dici βρέφη παιδάρια καὶ μικρὰ μείζονας Infantem ἀνεπίτη interpretatur Constantin. lib. 6. Epit. tit. 6. Eoque modo infantis ætas exaudienda est in l. 55. ff. de vsufr. Proximos vero infantiæ Theoph. in supra dicto loco accipit, τοὺς ἀρξαμένους λαβεῖν παιδὸς ὀπῶν εἰσιν οἱ ἔβδομοι ἀγόντες ἔτη. infantilis vestis in l. 25. §. muliebri, ff. de aur. arg. Briss. Adde Cuiacium in παραγγελίαις sua de diuers. tempor. præscr. & termin. qui ad hoc allegat l. 14. ff. de spons. & addit Augustum non fieri ante annos octo Nou. 123.

INFANS expositus à Græcis appellatur, ἀνεκτήτος ad l. 2. ff. qui sine man. ad lib. per ideoque apud Harmenopolum lib. 1. tit. vlt. perperam ἀκτητόπτος definitur esse furiosus & demens: nam certe furor non liberat à seruitute. Non possunt etiam expositorum educatores, eorum dominium sibi vindicare, l. vlt. C. de infa. exp. & de iis qui sang. nut. accept. vbi infantes recens nati, sanguinolenti vocantur, vt l. 2. C. de pat. qui fil. dist. Donatus in Andriam, à matre sanguinolentum non pulchrum, sed scitum pronunciat. Iuuenalis, A matre rubentem. Prudentius contra Symmachum, Quos sanguinolentos edendi mos iuuat Cuiac. in expositio. Nouell. Iustin. 135. de infantibus expositis, in fin.

INFANTIA, id est. prima ætas, l. 8. §. vbi autem in vnum, Cod. de bon. quæ liber.

INFANTIA, primus ætatis gradus. est intra annum septimum. Recte autem infans dicitur, quasi nullis idoneus officiis: quia consilio prorsus caret, ac primæuæ innocentiæ, qua Deus ab initio

Digitized by Google

initio creauit hominem; exemplum nobis refert. Quamobrem etiam nullius delicti culpam admittit, l.infans, ff.ad leg. Corn.de sicar.Spieg.

INFAVSTAS voces iactare, l.1.ff.de his quibus,vt indig.

INFECTA,corrupta,l.2.C.de cond.in publ. horreis lib.10.Prat.

INFECTA emptio,l.2.ff.de tesc. vend.

INFECTA materia dicitur rudis,& in opera nulla conjecta,vt Arnob.loquitur, quæque adhuc in massa habetur.Briss.

INFECTOR,qui lanas inficit & imbuit aliquo colore.

INFECTVM,id est,non factum, Hinc

INFECTI argenti appellatio tudem materiam continet, i. non factam,l.cum autem,de auro argento mundo,l.6.ff.de rei vindi, Græcis ἄσημον dicitur eodem sensu infectum est, quod signato opponit Festus in voce Raudus. Sic infecta lana, infectumque linum dicitur, l.20.ff.de legat.3.& infecta purpura l. 1 § quis argentum,ff.depositi, Prat.Briss.

INFECTVM damnum,nondum factum sed quod futurum,veremur,l.2 ff.de damn.infect.l.3.§.pen.ff.de riuis. Alias infectum apud Salustium in Iugurtha, quod fieri non potest. Sed rex nihil iam infectum Metello credens, i. e. nihil esse putans,quod non efficere Metellus posset.

INFEBIOR pro vltimo,l.si neutri, ff.de priuil.cred.Alber,

INFERIOR & superior opponuntur,l.4.ff.de Senatorib.

INFERIORA prædia, quæ sui natura profluentem aquam excipiunt,l.1.§.sed si vicinus,ff.de aqua pluu.arcen.Spieg.

INFERIORES magistratus,id est inferiore dignitatis gradu positi, Briss.

INFERIORES creditores, id est posteriores, Briss.

INFERIVS Testamentum pro posteriori. Eoque modo superiori id est priori,aduersatur,l.3.ff. de iniust.rupt.

INFERRE id est importare, sic inferre merces in tabernam, Briss.

INFERRE mortuum, pro sepelire vulgo notum est. Quod fit cum terra conditur corpus, l.diui fratres, ff.de relig.& sumptibus funer. Spieg.Prat.

INFERRE pœnam,l.12.ff.de manumiss. leg.29.in fin.ad l.Corn.de falsi.3.§.non perpetuæ,ff.de sepul.violat. Briss.

INFERRE reliqua, l.40.§.seruus testamento, ff.de statulib.4.C. de testam. manum.

INFERRE pensiones,l.38.ff.de vsefruct Briss.

INFERRE pecuniam rationibus.l. 38 ff. de neg.gest l.32.§. idem quæsiit, ff.de vsufr.leg.

INFERRE portionem vitilem,l 101.ff.de solut.

INFERRE vsuras,l.11.ff de vsur.

INFERRE vectigal.7.in fin.ff.de publ.

INFERRE in sepulchrum, l.3.§.si quis in hæreditarium, ff.de sepul.viol.l.6.§.si quis in communem, ff.com. diuid.l.4.l.6.& alias passim,ff.de relig. Briss.

INFICERE proprie est tingere & colorare, per metaphoram vero polluere,maculare & corrumpere. Vnde oleum infici dicitur,quando per alterius rei admixtionem natura eius corrumpitur,& admixtæ rei naturam accipit, Spieg.

INFICIARI,l.2.in fin.ff.de exceptio.l.14.ff.depos.l.67.ff.de furt. Creditum depositumve abnegare significat. Hinc inficatio,l. 26.ff.iud.sol.& d.l.67. & §. quædam. instit. de actio.verba autem hæc in malam partem capiuntur. itaque Fest.lib.9.inficiari,ait,esse creditum fraudare: Et Isidior.l.15.Etymol.c.26. inficiationem esse rei debitæ negationem, cum ea à creditore reposcitur, Martial.

In ius fallax atque inficiator eamus

Quintilian.lib.7.cap.2. A personis,an illum deposuisse apud hunc,vel hunc credidisse credibile sit, an peritore calumniari, an rerum inficiatorem esse, vel furem, Cicer.1.de Orat.Vt si ille inficiator probasset iudici ante petitam pecuniam, quam esset cœpta deberi: Vbi inficiatorem pro eo vnde petebatur accipit. inficiatione crescentem causam, l.7.ff.de solutio. accipe ex ea actione,quæ aduersus fatentem in simplum,aduersus negantem in duplum competit; qualis est Aquiliæ actio. leg.23. §.vlt.ff.ad l. Aquil. Briss.

INFICIATIO,est negatio. Neratius l.iudicatum, ff.iud.solui. Ad inficiationem,inquit,compelli eum,qui sine iudicio partem dare paratus est, Neb.

De INFICIATIONIBVS literarum, aut numerationum, atq; terum ex quibus detinent,extat peculiaris constitutio, Nou.18.

INFICIATOR est, qui negat se vel debere quod actor petit,vel commisisse quod accusator obiicit.Non. Marcellus locum Ciceronis ex secunda in Catil.inuect.citat, vt doceat inficiatores esse falsi criminis obiectores, sed apparet erudito viro F.Sylvio, Marcellum non esse Ciceronis mentem assecutum,Spiegel.

INFIGERE vulnera,l.ge.32.ff.ad l.Iul. de adult. infixa,inædificatis coniunguntur: inficta nauis, Briss.

INFINDERE,qui syluam infindunt,l.vlt.ff.de iure immunit.

INFINITIVI ea est natura,vt omnes ipse sequatur modos, atque cum ipsis coalescat ad significandum. itaque Græci ἀπαρέμφατον appellarunt, quippe quod nihil indicet aut finiat, suus non est, sed aliorum, vide Scaliger, cap.14. de causis linguæ latin.Gothofr.ad l.4 §.6 ibi etsi non adiecerit, Cod.de recept. arbitr.

INFINITVM,quod finem aut modum certum non habet, Briss.

INFINITVM,pro indefinitum,nullo certo termino circumscriptum,Cic.in partit. Quid,quæstio quasaam habet partes? Infinitam, quam Consultationem appello: & definitam, quam Controuersiam nomino. item alibi locis innumeris. Celsus leg.9.de seruit.Si cui simplicius via per fundum cuiuspiam cedatur,vel relinquatur,in infinito, videlicet per quamlibet eius partem ire agere licebit.Vlp.l.13.in fin.ff.de damn.infect. Neque enim infinitum obligatus esse debet stipulatione. Mæcianus l.91.ff.de cond. & dem. Tempus autem vel certum vel infinitum comprehendatur. Sic accipitur in leg. hæc adiectio. ff.de verb.sign.l.qui restituere, ff.de rei vind. potest aduersarius in litem sine vlla taxatione infinitum iurare, id est, quod Græci dicunt ἀπερίμφατον. minime circumscriptum,minime tamen intemperatum,Hot.

INFINITVM in §.& vnum hominem 1.instit.de hæred.instit.accipiendum est, non pro multitudine, quæ extremis caret.vt recte interpretatur Eguinarius Barq, sed pro numero incerto, vt qui lege definitus non est, definiatur voluntate testatoris. Sic etiam alibi infinitum accipitur, vt in l.qui restituere, 68 ff. de rei vindic.l videamus 4.§.deferre, ff.de lit.iur. vide Valte. in comment.instit.ad d.§.vnum hominem,n.1.

INFINITVM pro immenso & immodico, l.61.ff.ad l.Falcid.l.40. ff.de dam.infect.l.192.ff. de verb.sign. infinita vel immoderata æstimatio in l.40.ff.de dam.infect. infinito,in l.9.ff.de seruitut. l.1.§.apud Viuianum, ff.de ædilit.edicto l.24.ff.de seruitut.vrban.l.1 §.si cui ita sit legatum,ff.vt leg.seu fideicom. in infinitum l.11.§.si quis decem. ff.de leg.lib.3.l 4.§.parentem, ff.de in ius vocan. & apud Vlp.instit.tit.6. Quod & infinitè ab eodem Vlp.inst.tit.5.Briss.

In INFINITVM iurare,pro in immensum,Briss.

INFIRMA,i.imbecilla. Sic infirma ætas,autore Paulo,in l.ciuitatibus, de leg. primo,seniores, pueri, & puellæ sunt accipiendi. Spieg.Briss.

INFIRMA sententiæ,vide leg.7.Cod. quand. prouoc.non est necesse.

INFIRMARE testamentum,vide auth.hoc inter, & l.21.§.3.C.de test.confessionem,factum,fideicommissa, Briss.ex ff.

INFIRMITAS,mala valetudo, propter quam,vt ait Paulus,curator dari solet,l.item,ff.de postul.item imbecillitas,debilitas,de qua Caius in l.idem iuris, ff.ad l.Aquil.ita scribit: Nec videtur iniquum,si infirmitas culpæ adnumeraretur: cum affectare quis non debeat,in quo vel intellig.? vel intelligere debet infirmitatem suam alij periculosam futuram,Spieg.

INFIRMITAS nec de personis tantum, sed & de his quæ anima carent infirmitatis nomen vsurpatur. Nam & ædificij infirmitas dicitur,l.42.ff.de dam. infect.Briss.

INFITIARI interdum est simpliciter negare: interdum vero est creditum vel depositum abnegare, Briss.

INFITIATOR qui debitum infitiatur, qui debere se negat,nec bonam fidem agnoscit,sed frustratur,& tergiuersatur,Briss.

INFIXA,leg.cum fundus,de instrum. leg.sunt ea,quæ adfixa,inædificata, & alligata sunt ædibus, quæ & alias fixa iunctaque dicuntur,l.38.§.vlt.ff de actio.empt. Notandum tamen,pro infixa posse etiam inficta legi,quum & tertio, de re rustica Varro dixerit ficta, affica,defica: & Diomedes, Scaurusque probarunt: & in leg.ne quid,ff.de incend.ruin. naufr.Flor.sit eodem sensu scriptum, Nauis infica Caper Grammeticus, Fictum, inquit,rationis,fixum voluntatis, Cuiac. Obseru.lib.9.c.9.circa finem,Prat.

INFLIGERE alicui pretium rei, hoc est inferre, Iulianus l.36.de negotiis gestis.Pretium,inquit, siliginis, quæ in publicum empta erat,curatori inflictum est. Prat.

INFORMARE,est Latinis in animo instituere,aut concipere contractum, est facere eum pinguiorem, auctiorem, & magis extentum: atque informatus contractus, i. valde formatus,scilicet auctiore forma efficax factus.Hoc fieri dupliciter, pulchre Zasius docet in longe difficilima leg.lecta,ff. si cert.pet. Reformare autem contractum, est cum circa qualitates modificare, perputare, moderari formam contractus aliquantisper alterare, retento tamen contractu. item informare actiones, est in formam eas extensim deducere. Siquidem, vt Alciatus refert,enarrans l.in bonæ fidei, actiones ex contractibus certis formulis continebantur, quas à M. Manilio compositas, Varro autor est. item in Rubrica de pactis: informatus, ait, id est, ampliore forma instituitur,Spieg.Adde Forcat.dial.99.Necyomant.n.1.

INFORMARE nouum opus,vide l.5.C.de oper.publ.

INFORTIATVM.Haloander indicauit, vna eademq; opera Bulgari & Azonis,seculo natas voluminum appellationes, ff. Vetus,infortiatum & Nouum,præter barbariem nihil olentes:& quidem recte censet, in partiendo Digestorū opere, plus apud nos valere debere Imperatoris autoritatem, quam imperitiam vulgi,adeoque sine ratione, receptam consuetudinem, Spieg.

Digitized by Google

INIORE VNII nomen plerisque displicet: cum tamen illo vsi sint Terentius, Liuius, Imperator: qui in authentica de nupt. censuit ingratos filios, patri esse infortunium, Spieg.

INFRA, id est, alio posteriori capite legis, l. 2. ff. ad l. Aquil.

INFREQVENS exponit Accurs. in l. 1. ff. de migrando, pro valde frequens, contra vim vocabuli, ac apertam alioqui Vlpiani mentem, cur sit, parum frequentatum id interdictum, indicantis, Spieg.

INFRINGERE actionem, æquitate defensionis, officium tutoris, testamentum testimonio suo, Briss. ex ff.

INFRVCTVOSVS fundus, l. 13. ff. de reb. eor.

INFVLÆ sunt fasciæ in modum diadematum, l. fin. Cod. de quad. præscript. Io. Bell. Etym. Hinc infulæ consulatus, l. 66. C. de decurion. infulæ honorum, l. 1. C. de temp. appell. infulæ imperiales, l. 3. in fin. C. de quadr. præt. infulæ maioris administrationis, l. 1. in pr. C. vt omn. iud. tam ciuil.

INFVNDIBVLVM, instrumentum ad liquores infundendos. Catoni, ab infundendo, vt Egnatius arbitratur, dictum, Spieg.

INFVNDERE quid in ædes inferiores, l. 44. ff. de iniuriis, id est, effundere, Briss.

INGENIVM proprie natura dicitur cuique ingenita. Terent. rursus ad ingenium redit, id est, ad naturam. Conn. l. 2. c. 11. n. 1. Vel. est vis quædam naturalis nobis insita, suis viribus prænalens, ad inuestigandum, quod ratione iudicari possit. Cato contulit ingenium hominis cum ferro: quod si exerceas, vsu quidem nonnihil atteritur: si non exerceas, magis consumitur rubigine. ingenium vbi intendere, valet. not. in Ruth. de exhib. reis, §. illud. Spieg.

INGENIVM etiam ingenitam cuique animali vim denotat, vt in l. 34. §. quæsitum, ff. de ædil. edic. Si nata sit mula eo ingenio, vt alterum iugum non patiatur. Quinetiam nomen hoc ad ea quoque, quæ anima & sensu carent, transfertur, vt leg. 6. Cod. de bonor. proscript. ingenium aruorum apud Vergil. 2. Georg. Nunc locus aruorum ingeniis. Sic Plin. lib. 14. c. 1. ingenium soli siue terræ. Tacit. lib. 5. Locorumque ingenio sese contra imbelles regias copias turabantur. Salust. lib. 3. Hist. Castrisque collatis, pugnâ tamen ingenio loci prohibebantur, Prat. Briss.

INGENIO magno, l. à testatore ff. de condit. & demonst. Spieg.

INGENIO subtili extorquendum est aurum à Barbaris. l. 2. C. de Commerc. & mercat. Vide Zasium in Apologia ad Eckium, & infra, Subtile ingenium.

INGENS, plus est magno, & quasi diceres, supra vel vltra gentes. Hinc, ingens contentio, in § retinendæ, institut. de interdict. Spieg.

INGENVI dicebantur antiquitus, qui patrem ciere possent, hoc est ex legitimo matrimonio susceptí, qui iidem & patritij dicebantur, Hot.

INGENVI ab ingenio dicuntur, quod Latinis naturam significat. ita ingenuus est, qui suo arbitratu, & ingenio potest viuere: aut qui naturæ bono fruitur, nulla vi afflictæ & mutatæ, vt Lucretius:

Vnde mare ingenui fontes, extremaque longe
Flumina suppeditant.

INGENVOS Fontes vocat nullo opere atque artificio coactos & angustatos, & tanquam in seruitutem redactos, sed sua sponte naturaliqueaiueo fluentes, quomodo Iuuenalis ait: Nec ingenuum violarent marmore tophum. Qua significatione ingenui dicebantur olim, qui ipsi maioresue ipsorum seruitutem nunquam seruierant, maiores autem vsque ab auo repetebant. Liu. lib. 11. An vnquam fando audistis patritios primum esse factos, non de cœlo demissos, sed qui patrem ciere auumque possent: hoc est nihil vltra quam ingenuos, &c. Connan. lib. 2. c. 12. n. 1.

INGENVI & gentiles iidem non sunt, quia capite diminutus manet ingenuus, quanquam gentem suam amittat, & nouam assumat. Sed ingenuitas ornamenta sua habet à natura, solamque libertatem respicit, quam ab auis ducit. Idem eodem loco: & num. 6. vsus inquit tandem obtinuit, vt is ingenuus dicatur, qui statim vt natus est, liber est, siue ex duobus ingenuis editus est, siue ex libertinis duobus, siue ex altero libertino, & altero ingenuo. Et Martian. de statut. hom. leg. 5. ingenui sunt, qui ex matre libera nati sunt. Sufficit enim liberam fuisse matrem; eo tempore quo nascitur, licet ancilla conceperit, & econtrario si libera conceperit, & ancilla facta pariat, placuit eum qui nascitur liberum nasci: nec interest, ex iustis nuptiis conceperit, an vulgo: quia non debet calamitas matris nocere ei qui in vtero est. Conn. lib. 2. c. 11. n. 5.

INGENVVM etiam eum accipi ait Vlpianus ad leg. Iuliam & Papiam, libr. 1. de quo sententia lata est, quamuis fuerit libertinus, quia res iudicata pro veritate accipitur leg. 25. de statut. homicid. idque eo pertinet, quod Senatores lege Iulia prohiberentur libertinas vxores ducere, leg. 44. de ritu nupt. Eaque de re differens ad leg. Iuliam & Papiam libr. 1. Vlpianus, scripsisse videtur, mulierem, de qua sententia lata est, pro ingenua haberi, si modo in eare per collusionem nihil factum fuerit, l. 4. de colluf. de teg. Nam vt ait eleganter Donatus, quod in iure semel iudicatum est, rescindi, & iterum agi non potest. Indeque Prouerbium, Actum agere apud Terent. natum putat, pro eo quod est nihil agere. Eaque etiam ratio est, cur de re iudicata pacisci nemo possit. ita enim Alexandrum Imperatorem rescripsisse, ex iis incertis tituli constat, qui Gregoriano Codici à Cuiacio tribuuntur, &c. Ræuard. l. Non potest videri, ff. de reg. iur.

INGENVVS, ingenuus est, qui ex matre libera natus est. Aliter ingenuus est, cui ex natiuitate competit libertas, qui non est factus liber, sed natus, l. & seruorum, 5. §. 2. ff. de stat. hom. inst. de ingenuis, in princip. Erat igitur ingenuus, quem nos hodie gentilem vocamus. Ab ingenuorum enim antiquitate (vt Boetius scribit in Topic. gentilitas dicitur. Videamus autem, quid apud antiquos iurisconsultos gentilitatis ipsa fuerit. Cicero in Top. & post eum Budæus, in Annot. ad Pandect. ex Li. de iustit. & iur. Gentiles sunt (inquiunt) qui inter se eodem nomine sunt, qui ab ingenuis oriundi sunt, quorum maiorum nemo seruitutem seruiuit, qui capite non sunt diminuti. Nihil enim video ad hanc definitionem Scævolam pontificem addidisse. Gentiles sunt (inquit etiam Boetius) qui eodem nomine inter se sunt vt Bruti, vt Scipiones. Quod si serui sint, nulla gentilitas esse potest. Quod si libertinorum nepotes eodem nomine nuncupentur, gentilitas nulla est, quoniam ab antiquitate ingenuorum gentilitas ducitur. Quod si rursus in familia gentis suæ non manserint, gentiles iam esse non possunt: Non temerè igitur (ait idem Budæus in d. Annot. paulo post d. l. 1. de iustit. & iu.) lingua vernacula Gentiles homines pro nobilibus adpellat, quasi ingenuos, ab origine gentis, & quorum maiores seruitutem nullam prorsus seruierunt, videlicet ab asscriptitiis, & conditione quadam obnoxiis distinguere eos volens, qui ob id eadem lingua villani dicuntur, quod villæ (vnde villici dicti) asscripti, & colonariæ conditionis addicti aut ipsi sint, aut eorum maiores fuerint. Quod tamen nomen loquentium insciția in contumeliam iam vertit. Villanum enim & vilem vernacula simplicitas confundit. Fuit autem ius gentilitatis, vt ius stirpis apud antiquos. Vnde Cicer. lib. 1 de Orator. Nónne in ea causa fuit Oratoribus de toto stirpis, ac gentilitatis iure dicendum? Verum, tria hæc erant iura apud antiquos: agnationis, stirpis, & gentilitatis. Hinc Papinianus l. 1. de probat. Quoties (ait) quæritur, genus, vel gentem, quis haberet, necne, eum probare oportet. Sed nobiliorum videtur fuisse gentilitas (vt ex illa definitione Ciceronis apparet) eorum scilicet qui imagines generis sui proferre poterant. Inde Tranquillus in Vespasian. Flauia gens (inquit) obscura illa quidem, ac sine vllis maiorum imaginibus, sed tamen reipubl. nequaquam pœnitenda. Itaque, imagines pro nobilitate accipi solent & fumosas imagines appellat Cicero ipse antiquissimi generis stemma, vt legi omnino debeat apud Iuuenal.

Fumosos equitum cum dictatore magistros.

Plin. 9. libr. Epist. subitaneas imagines appellat, nobilitatem parum antiquam, sed repentè fortunæq; beneficio quæsitam. Ex vltima autem in Verrem actione apparet ex honoribus gestis imagines familiarum comparari, aut etiam retineri solitas esse. Quod & scribit idemmet Budæus in loco supradicto. Hinc erat, quod qui ius gentilitatis, & maiorum imagines nullas habebant, terræ filij, & à sese orti, & homines noui vocitarentur. Quibus locutionibus Cicer. non semel vsus est, vt lib. 7. Epistolar. Cornelius quidem tuus familiaris summo genere natus, terræ filius. Ab eo autem dictum est per ironiam, summo genere natus. Hæ autem imagines stemmata vocabantur, vt in illo Satyrici loco.

Stemmata quid faciunt?

Tranquillus quoque in Galba, Neroni (inquit) Galba successit nullo gradu contingens Cæsarum domum, sed haud dubiè nobilissimus, magnáque & veteri prosapia, vt qui Imperator in atrio stemma proposuerit, quo paternam originem ad Iouem, maternam ad Pasiphaen Minois vxorem, referret. Mos autem fuit olim Romæ, vt imagines maiorum in funeribus ducerentur ad gentilitatem ostendendam. Id quod Cicero indicat in 2. de Oratore, & in oratione pro Mil. item Plin. lib 35. Pro iis imaginibus (vt opinor) posteriora tempora insignia gentilitia habuerunt, quæ arma vulgo vocantur, quæ ipsa quoque primum (vt verisimile est) virtutis præmia fuerant, ac rerum præclare gestarum decora. Hæc verò (vt Cicero docet in prim. legis Agrariæ) gestantium nonnulli, atque etiam plerique moribus, ac vitæ instituto hoc certè proficiunt, vt tantum maioribus eorum honoris debitum esse videatur, vnde etiam quod posteris solueretur, redundaret. Huiusmodi imaginum iura, ac nobilitatis insignia, damnatione reorum amittebantur. idque Cicero multis in locis docet, & maximè in oratione pro Syl. a, iis verbis. Omnia (iudices) hæc amisia sunt: omnia generis, honoris, nominis insignia, atque ornamenta vnius iudicij calamitate occiderunt. Etiam nobilitas transit in filios, nisi propter eorum delictum eam amittant. Nam ob delictum quis infamis efficitur, & propter infamiam

perditur

Digitized by Google

perditur nobilitas,& dignitas,l.2. & l.quotiet, & ibi Bartol.Co. de dignitatibus. Itaque nobilitas non generis est tantùm, sed etiam alterius rei excellentia, dignitas, item fama nominisque celebritas. Et est nobilitas ipsa triplex: vna generis, virtutis altera, tertia ex vtraque hac mista constans. Primam sine altera parui facio, vel eam nullam prorsus esse verius esse dixero. Qui enim duntaxat genus iactat suum, aliena laudat. Hinc est quod in hanc ipsam scribit Liuius libr.10. in persona P.Decij his verbis: An vnquam fando audistis Patricios primo esse factos, non de cœlo demissos? Sed qui patrem ciere, animúmque possent, id est nihil aliud, quàm ingenuos. Consulem iam patrem ciere possum animúque iam poterit filius meus. Hæc ille,instar ergo est huius hodie (vt scribit Budæus in Annotat.ad Pand.ex l.vltim.de senator.)quod locorum quorundam moribus receptum est, vt ne iusta nobilitas esse censeatur, nisi in pronepote. & deinceps eo,qui natalibus restitutus est. Quod si vera est huiusmodi sententia, & admittendum hoc iudicium, certe nondum sunt ij veri nobiles, qui nostris existentes temporibus, & ignotis natalibus orti, ne auum quidem aut etiam patrem ciere, aut possunt, aut audent: sed qui (vt cum ipso Budæo in dictis suis Annotat.loquar) principum beneficiis, & aulicorum suffragationibus supra ciuile fastigium euecti, ingentium, splendidarúmque gentiliatum fundamenta iecerunt: partim eorum tantis ornamentis digni, partim indignissimi, quæ magna est multitudo. E contrario, si, qui patrem, auum, proauum, abauum,aut etiam attauum, ciere possunt, nobiles sint,& in nobilium numero computandi, certè non pauci hodierno die villici dicentur iure optimo nobiles, egóque ex ipsorum nobilium calculo minimè expungendus: tametsi à nescio quo malo diuite, paupertas generis ingenui in nobis accusari potest: & hæc asperior multóque durior fuerit, quam quod nunc sit, superis gratia. Est tamen aliquid laude & virtute dignum, fuisse nullum facinus, probri loco, maioribus meis obiectum. Nec profecto Aristoteleus sum,vt difficile putem esse res præclaras agere,cui magnæ opes desunt: sed Christianos,vt qui nunquam paupertatem malum putauerim, Anchoran.

INGENVVS & libertinus opponuntur, leg.7. ff. de recept.qui arbitr.

INGENVITAS ingenuorum statum & conditionem significat, l. 2.§.vlt.ff.si ingen.esse dic.Briss.

INGERENS operam suam inuito, suspectus est Vlp.in l.quæ omnia, §.nec ferendus, de Procurat. Ingerere plerunque in iure nostro vitium sonat,Spieg.

INGERERE libellos appellatorios, vide l.18.C.de appel.l.26.D.de admin. tut.

INGRATA plane non est liberta,eo quod arte sua contra patronæ voluntatem vtatur, l.vltim.ff.de obs equ.lib. Hinc ingrati actio vel accusatio contra libertos patronis competens leg.1.& 2.Cod.de libert. & eorum lib. & Nouell. Valentinian. tit.6. Briss.

INGRATA testamenta sunt ea, in quibus de nobis bene meritis nihil relinquimus, siue liberi sint, siue extranei,Suet.in Caligula: Testamenta primipilarium vt ingrata rescidit. Prat. v. Cuiac.lib.3.obseru.Briss.

INGRATI loco habetur,qui mortem fratri procurauit,qui se aduersus eum criminaliter inscripsit, qui omnium bonorum litem ei dictauit, Gothof.ad Nou.22.c.7.in pr.

INGRATITVDO propriè est acceptis beneficiis non respondere: Estque lata huius verbi significatio, vt non solum illiberalis, sed quicunque nobis molestus est, ingratus dicatur, Terent.in Eunucho, Opus faciam, vt defatiger, vsque ingratus vt dormiam, i. inuitus & velim nolim. Quare cum his moribus filij non placeant patri, quo nolente tam ignominiosum ritæ genus agunt: merito censentur ingrati præsertim cum ex eorum turpitudine, nonnulla pater infamia aspergatur, cuius negligentiæ peccatum filij imputatur,&c. Connan.lib.10.c.10. num. 6.

INGRATITVDO est Acerbitas conuitij in parentes: contumacia liberorum,l.1.Cod.de ingrat.lib. Item ceruicem erigere iactantia & contumacia quadam aduersus patronum.l.2.C.de libert.& eor.lib.vide Bred. in lexic.

INGRATITVDINEM vitium censeri longe pessimum vulgo quidem sed verissimè dici solet. Nam cætera delicta aduersus proximum quidem malè committuntur, sed fortassis nec bene nec malè meritum. Ingratus autem contemnit eum,à quo beneficiis adfectus est. Quid hoc facto committi potest fœdius? Si quæ igitur actio iure proposita est vnquam certe actionem ingrati iustissima ratione introductam esse, fateri oportet,Prat.

INGRATITVDINIS insigne exemplum est apud Val.Maximum lib.5.c.3.Cn.Popilij Lenatis: quem M.Cicero rogatu M.Cœlij non minore cura, quàm eloquentia defendit, accausa admodum dubia fluctuantem, saluum ad penates suos remisit. At hic Popilius postea nec re, nec verbo à Cicerone lætus, vltro illum persequi & iugulare studuit, Prat.

INGRATITVDO tam pernicioſum est crimen, vt nulli sit secundum. Quare non exceptionem solum, sed etiam actionem producit, de qua tractatur in l.1. Cod. de libert. & eor. libert. Spieg.

INGRATI liberi qui sint, Iustinianus docet singula§. tit.Cod.de ingrat.lib.

INGRATIS aduerbialiter; præter gratiam & meritum,l.quæst.1. gratis.D.Hieronymus alicubi pro eo quod est nolenti, vsurpauit.

INGRATVS in l.36 §.vlt.ff. mandat.pro inuitus & nolens, Briss.

INGRATVS est, & qui non meminit accepti beneficij& gratiam vllam non habet:*ein vndanckbarer, ein vnhold seliger.* Seneca. ingratus, inquit,est, qui beneficium accepisse se negat, quod accepit: ingratus est, qui dissimulat: ingratus, qui non reddit: ingratissimus omnium, qui oblitus est. Beneficium enim cui collatum est,ad promerendum,naturæ lex obligat. & deuincit. De quo pluribus Alex.Neapol.c.1. lib.5. Certe vulgatam mortalium ingratitudinem, perstringit exemplum Euangelicum,quo è decem lepra Christi beneficio libertatis vnus duntaxat teuersus est,qui egerit gratias. Porro sunt qui negant in eum actionem proditam, qui non meminit accepti beneficij: at in eum qui illum lædit à quo beneficiis affectus est,competere actionem ingrati,& condictionem. Ad priorem puto Alexandrum respexisse: cuius verba, in dictione, Actio pro socio,adduximus, Spieg.

INGRATVS libertus est,qui patrono obsequium non præstat,vel res eius,filiorum,ve tutelam administrare detrectat, leg.19.ff. de iure patron.l.6.§.vltim.ff.de liber.agnosc. Sic in l.4.de obseq.l.1.& 2.C.de libert.& eor.lib.l.21.ff quod met.caus. Moris autem erat, vt domini seruos manumittentes iis gratiæ alicuius referendæ causæ imponerent donum, munus operas, leg. penult.ff.de obseru.par præstan.& alibi passim,Horom.Prat. Briss.

INGRATVS erga parentes quis dicatur,vide Nou.22.c.26.in fin. ingratus in parentem censetur, qui pro eo carcere incluso fidemebere noluit, Goth.ad Nou.115.c.3 §.8.

INGRATI in iure duæ sunt tantum actiones, aduersus donatarium & aduersus manumissum. Nam aduersus alios actionibus ingrati, vt quodam loco Seneca ait fora non sufficerent. Cuiac.in exposit.Nouell.instit.78.de dotal. instrum.& manumiss.

INGREDI Consulatum,pro inire, Marcellus,in l.36.ff.de condit. & demonst. Hot.

INGRESSVS non solum introitum, & gradiendi initium significat, sed ipsum quandoque ingressum, Cicero officio.3. Quod omnibus est sciendum, qui vitam honestam ingredi cogitant, id est vita honesta viuere. Et de Oratore. Tantus enim cursus verborum fuit, & sic euoluit oratio, vt eius vim & incitationem aspexerim, vestigia ingressumque non viderim. Ingressum orationis dixit, vt Vlpian. in leg. iuris gentium de pactis, ingressum contractus. Male ergo qui ingressum initium contractus interpretantur. Nam & si in fine tantundem valet. Male, & qui ingressum accipiunt pro eo quod secundum naturam contractus est: & vt dicitur, ad propositum eius rei, qua de contrahebatur, vt digressioni opponatur. At ista significatione nemo Latinorum ingressum dixit: neque tamen consentanea aut vera esset huiusmodi expositio, &c. Connanus libr.5. cap.2. num.8. Vide & Alciat.libr.1. parerg. cap.24.

INHABILIS tueri,in l.12 ff.de decur.pro inhabilis ad tuendum, Briss.in parerg.

INHABITARE domum inhabitator ædium, Briss.ex ff.

INHABITATORES perpetui, qui habitandi causa in caupona sunt,l.1.§.vlt.ff.furti aduers.naut.

INHIATIO est vehemens cupiditas, vt in l.1.Cod.de petit.bonorum sublat.lib.10.Io.Bell.Etym.&c.

INHONESTVM h.e.quod honestè fieri non potest,& iure nostro quia penitus fieri non potest, inhonestum impossibile dicitur, l.filius qui,ff.de cond.instit.

INHONESTVS locus veluti Popina, vel Lupanar, Briss.

INHONORATÆ personæ quæ sint, Alciatus indicat in comment. in tit.de verb. sign. Spieg.

IN horas, pro sæpissime. Est adverbium temporis, sicut in dies quasi tu dicas, in horis singulis, Spieg.

INIECTA, illata pignori esse locatori, l.item quia, ff. de pact. Spieg.

INIECTIO manus,ius prehendéndi, adducendique,verbum,ex 12. tabul. Æris confessis, rebusque iudicatis 30.dies iusti sunto: post deinde manus iniectio,Prat.

INIECTIONEM manus excepisse venditor dicitur apud Vlp.in l.sed si hac lege,ff.de in ius voc. qui legem in vendendo mancipio dixit,vt si mancipium prostitueretur, manus in id iniicere sibi liceret & id abducere,Briss.

INIICERE manum proprie fit verbo antiqui iuris, quoties nulla iudicis expectata authoritate,rem nobis debitam,aut etiam nostram vendicamus,l.sed si hac ff de in ius voc.leg.penultim. de seru. expert. iniicitur etiam manus in aliquem, vel in eius

Digitized by Google

bona vel merces aliquas, quando ille inde abire, vel res inde moueri, authoritate aliqua vetantur: quod nos Arrestare dicimus. Seruius in illud Æneid. 3 iniecere manum Parcæ: Traxerunt inquit, debitum sibi. Budæ. in l. vlt. ff. de Senat. Vide, Pudor. Spieg Prat.

INIMICITIÆ capitales Solent Veteres, si quæ graues inter eos inciderint simultates, amicitiam, solenni quadam ratione res nunciare, & inimicitias præsentibus superstitibus profiteri. Quem morem euidenter visus est Suetonius expressisse in vita Claudij, cum scriberet Germanicum Pisoni amicitiam renunciasse. Verba Suetonij hæc sunt: Ac ne tunc quidem vltra progressus, quam vt & amicitiam ei renunciaret mandaretque domesticis vltionem, si quid sibi accideret. Ad hunc morem videtur etiam Valerius Maximus respexisse, lib. 4. Ait enim Tibertum Gracchum Tribunum plebis inimicitias ex professo, cum Africano & Asiatico Scipionibus gessisse. idem Valerius in eodem libr. sic de Metello Macedonico scribit: Acerrime eum Scipione Africano Macedonicus dissenserat, eorumque ab æmulatione virtutis profecta contentio ad graues testatásque inimicitias progressa fuerat. Nec id quoque visus est Sidonius Apollinaris ignorasse, qui sic Epistolarum libro 7. scribit inimicitias indictas honeste exercet, tardè credit, celeriter deponit. Cicero etiam auctor est, inimicitias olim denunciari solitas: Sic enim pro Lucio Flacco scribit: Etenim cùm à clarissimis viris iustissimas inimicitias sæpe cum bene meritis ciuibus depositas esse vidissem, non sum arbitratus quemquam amicum reipublicæ, posteaquam L. Flacci amor in patriam perspectus est, nouas hinc inimicitias nulla acceptata iniuria denunciaturum: His addatur sic etiam libr. 10. Epistol. Senecam scripsisse: inimicitias mihi denuntias, si quicquam ex his quæ quotidie facio, ignoraueris. Et de ira lib. 3. Hortensius inquit, simultates tibi indiceret, & Cicero, si derideres carmina eius, inimicus esset. Et hæc quidem cum ita sint, nunc mihi videor intelligere, quales inimicitas appellauerint ICti capitales l. 18. in fi. de procur. l. 15. de recept. arbitr. l. 6. de excus. l 3 § 9. de adim. vel transf leg. 9. de his quæ vt indign. §. item si propter institut. de excusa. Eas nimirum, quas alter alteri testato denuntiauerat. Certè quia sanguinem & vindictam spirabant ex professo, indéque capitales appellatæ omnino videri possunt. Nec aliud mihi voluisse visus est Seneca cum sic de ira lib. 3. scriberet. Quid iuuat tanquam in æternum genitos ita indicere, & breuissimam ætatem dissipare? Rætiar. varior. lib. 5. c. 15.

INIMICVS & amicus opponuntur, l. 3. ff. de testib.

INIQVITAS pro prauitate illa naturæ, qua sibi tantum homines student, ab omni beneficentia erga alios alieni: qua abundante, necesse est vtique charitatem refrigescere, apud Matthæum 24. Latinis proprie significat læsionem, iniuriam, minus aut plus, sicut in negotiis fieri solet: Aristoteles autor est: iniquitatis esse mores ritúsque patrios præuaricari, legibus & authoritati publicæ subesse non velle, mentiri etiam ac peierare, pactaque transgredi, & fidem fallere. Hanc calumnia, iactantiáque ac humanitatis simulatio, peruersitas, dolúsque malus sequuntur, Spieg.

INIQVITAS loci, & asperitas idem sunt, ff. si quadrup. pauper. fec. dicat, l. 1. §. 1. Alber.

INIQVVM petendum, vt æquum feras, Prouerbium, quod Erasmus explanante ductum videri potest à negotiatoribus, qui callide merces longe minoris licentur, & multo pluris indicant, quam pro dignitate, quo pretium saltem æquum accipiant, Spieg.

INIQVVS est, qui lucrum captat de suo scelere, & sibi plus quam par est assumit, Cono. lib. 1. c. 2. n. 9. Sic iniquus auctor in l. 20. C. de furtis: Et iniquus comparator, i. emptor. in l. 2. C. ne rei domin. vel templor.

INIQVVS modius: iniquæ mensuræ, non iustæ nec aquæ, Briss.

INIQVVM pretium, id est, immodicum cui iustum opponitur, Brissonius.

INIRE verbum non iungitur fere nisi rebus aliquid momenti habentibus, grauibus & non minutis: vt ineo rationem, fœdus, pacem, societatem, bellum, consilium, vt apud iurisconsul. inire consilium diuortij. l si concubina, §. 1. ff. rer. amor. inire furti consilium, l. merito, ff. pro socio, inire cubile alicuius, pro cum eius vxore dormire, apud Ciceronem legitur. Erasmus monet. inire prandium, cœnam, dormitationem, non ita rite dici, Spieg. Prat.

INIRE ingredi & capessere significat. Sic inire consulatum, magistratum, officium, Briss.

INIRE alias contrahere significat, vt inire matrimonium, i. nuptias contrahere, l. 22. C. de nupt. Briss.

INITIARI, hoc est, sacris imbui, Lex 12. tabul. Néve initiantur, ait. Sic & nunc dicimus initiare, vel initiari sacris ordinibus eum qui sactis imbutus ad ordines deputatur. Vide Olden. c. 7. tit. 1. Spieg.

INITIARE litem, l. 11. C. qui dare tut. vel curat. poss.

INITIATVM iurgium. l. 3. C. qui legit. person. standi.

INITIVM pro principio & origine alicuius negotij, Briss.

Ab INITIO & postea aduersantur, l. 3 ff. de pign. actio.

INIVDICATVS, adiectiuè, pro non iudicato, indemnato, apud Gellium, Spieg.

INIVNGERE, id est, mandare, vt iniungit Prætor satisdationem, Briss.

INIVRIA ex eo dicta est, quod non iure fiat. Nam generaliter iniuria dicitur omne, quod non iure fit, l. 1. ff. de iniur. Specialiter autem iniuria, alias contumelia, à contemnendo dicta est, Græcis ὕβρις, alias damnum culpa datum, vt in leg Aquilia dicimus damnum iniuria datum. Græco verbo ἀδίκημα, l. 1. & l 5. ff ad l. Aquil. vt si quis iniuria, i. culpa occiderit, alias iniquitatem iniuriam vocamus &, iniustitiam. Nam cùm iudex iniquè vel iniustè decernit sententiam: ex eo dicimus iniuriam, quod iure & iustitia caret, quasi non iuriam, l. 1. in pr. ff. de iniur. & famil. libel. l. 45. §. procurator. ff. de procur. & alibi sæpe, Briss. Hot. & Prat.

INIVRIA & ius, aduersa sunt. Vnde & iniuriam facere bruta negantur, quia nec iure quicquam facere possunt, leg. 1 § 1. ff. si quadr. paup. fec. dic. Prat. ex Briss.

INIVRIA diuiditur in furtum, rapinam, damnum, adulterium, homicidium. & quidquid tandem non iure fit atque in iniuriam, h. e. contumeliam, l. 1. in princ. de iniur. Sic enim, vt idem admonuit, præualuit hodie, vt hæc species priuati delicti, iniuria potius quàm contumelia appelletur, Spieg.

INIVRIA, ablatiuus, qui aduerbialiter ponitur pro eo quod est, sine causa, & immerito. Sed & authore Donato.

INIVRIA ex affectu fit, damnum ex culpa, l. qui seruum, ff. de actio. & óblig Prat.

INIVRIA affici, i. damno, l. 11. §. si cred. ff de pign act.

INIVRIA secundum Labeonem, aut re fit aut verbis. Re, quoties manus inferuntur. Verbis, verò, quoties non inferuntur manus, vt cum conuicium fit, d. l. 1. §. 1. Ad infamiam sit iniuria, cum pudicitia attentatur, Prat.

INIVRIA secundum Vulteium committitur verbis, literis, atque iterum committitur iniuria in corpus, aut extra corpus. Re committitur vel corpore in corpus, vt si quis pugno pulsatus aut fustibus cæsus sit vel verberatus, vel si cuius honestæ matronæ aut virginis pudicitia attentata sit. Corpore committitur sed non in corpus, sed in dignitatem alicuius, vt si comes matronæ abductus sit vel abductæ. Verbis fit iniuria conuicio vel maledictio vel turpi appellatione virginis habitu matrisfamilias indutæ. Literis, id est, vel famosis libellis, vel famoso carmine, siue componendo, siue edendo, sine scribendo, siue procurando. Vulte in comment. institut. de iniuriis, §. 1. num. 2.

INIVRIA grauis videtur Imperatoris, quæ inani honestatis colore velatur, l. pen C. de contrahend empt. Putat tamen Old. hanc l. si ad naturam exigatur, aliàs defendi iure non posse Spieg.

INIVRIA minus est quàm contumelia, inquit Nonius Pacuuius in Peribœa, Patior facile iniuriam, si est vacua à contumelia, Hotom. Prat.

INIVRIÆ scriptæ vel pictæ, dicuntur perpetuæ: quia in eis annus non transit, Zasi. in l. cum lex. ff. de legib. Spieg. Prat.

INIVRIÆ sunt, quæ aut pulsatione corpus, aut conuitio aures, aut aliqua turpitudine vitam cuiuspiam violant, ait auctor Rhet. ad Her. lib 4. Hot. Prat.

INIVRIAM in l Aquil. damnum accipimus culpa datum, etiam ab eo qui nocere noluit, l. 5 § 1. ff. ad l. Aquil. Hot.

INIVRIAM atrocem, quasi contumeliosiorem & maiorem accipiemus, aut persona, aut tempore, vel reipsa fieri Labeo ait: persona atrocior sit iniuria cum Magistratui, cum parenti patronóve fiat, tempore, cum in ludis etiam in conspectu fiat. Num prætoris in conspectu, an in solitudinem iniuria facta sit, multum interesse ait: atrociorem, quæ in conspectu fiat. Rem atrocem iniuriam haberi, Labeo ait vtputa si vulnus in latum os alicui percussum sit: vulneris magnitudo atrocitatem facit: & nonnunquam locus vulneris, veluti oculo percusso: sed est quæstionis, quod dicimus, re atrocem iniuriam fieri, vtrum si corpori inferatur, atrox sit, an: & si non corpori, vt puta vestimentis scissis, comite abducto, vel conuitio dicto, & ait Pomponius, etiam sine pulsatione posse dici atrocem iniuriam persona atrocitatem faciente. Sed etsi in theatro, vel in foro, cædit & vulnerat, quanquam non atrociter, atrocem iniuriam, vt Vlpianus de iniuriis ait, Maffeus. Hanc eandem Imper. §. vltim. institut. de iis qui sunt sui vel alieni iuris. Infamem quoque vocat, id est intolerabilem, Aldobrand. ibidem.

INIVRIAS actione exequi, hoc est, vt notauit Old. actionem iniuriarum dictare, vt sequatur executio. l. non solum, § ego autem, ff. de iniur. Spieg. Prat.

INIVRIA tollitur ipso iure ex l. duodecim tabularum: per pactum leg. si tibi decem. 17. §. 1 l. si vnius, § pactus, §. de pact Deinde per satisfactionem, l. sed si vnius, 17. §. si ante iud cium, ff. eodem. Tertio remissione tam tacita, quam expressa, adeo vt semel remissa, ex pœnitentia reuocari non possit. Quarto præscriptione de qua Vulteius in comment. institut. ad § cœna autem,

Digitized by Google

autem,num.8.instit.de iniur. Quinto dissimulatione,l.non solum,11.§.1.ff.eod.qui colligitur ex familiari salutatione,conuiuatione,& similibus actibus,quos hunc effectum operari arbitror, antequam in iudicium causa sit deducta: si deducta sit ista, dissimulationem non amplius inducunt. Denique morte alterius tollitur iniuria ante litem contestatam, l. iniuriarum, 13.d. l.item apud Labeonem, 15 §.iniuriarum, ff.eod.l.si cum §.qui iniuriarum, ff.si caution. imo ante in ius vocationem,qua facta continuatur actio, tametsi lite non contestata, per ea quæ tradit Gail.2.obseruat.pract.64. num.4 & seq. Vide Vultei.ad §.fin.inst de iniur.

INIVRIVM id est,iniquum,vim aduerbij habet,Spieg.

INIVRIOSVS,qui infert iniuriam apud iurisconsultos,in l. vlt.ff.de off. procur.Cæs.si tamen, inquit, quasi tumultuosum, vel iniuriosum,aduersus Colonos Cæsaris prohibuerunt,Spieg.

INIVRIOSVS l.vltim.ff.de off.procur.i.e facilis ad contumeliam faciendam, conuitiumque dicendum. Impune tibi eum iniuriosum esse non patietur,l.8.Cod.de sent.pass. id est, non feret eum iniuriam tibi inferentem, Briss.

INIVRIOSE,id est per iniuriam seu iniuriæ causa.

INIVRIOSA vita,pro plena sceleribus & iniquitatibus nempe aliis noxia. Vide Ciceronem lib.1.de finib.Spieg.

IN ius vocare est ad prætorem, vel eum qui iurisdictioni præest, vocare, iuris sui experiundi causa, l.1.ff.de in ius voc.nimirum ad facultatem agendi impetrandam, & iudicium accipiendum: à quo iure diuersum erat iudicium, quod agitabatur apud iudicem, in iure à prætore datum Vultei. ad §. pœnales quoque 11,n.2 ff.inst.de act.& ad princip.n.54.inst.eod.

IN ius vocatio an editionis actione prior sit, vide eundem Vultei. in comm.ad pr.inst. de act. n.44.

IN ius vocatio & citatio differre videtur: in ius vocatio fit ad prætorem seu magistratum,à quo actio erat impetranda: citatio fiebat ad iudicem à prætore seu magistratu datum, qui de causa, propter quam actio impetrata erat, cognosceret. In ius vocatio poterat fieri ab ipso actore: ita vt aduersarium, si sponte ad Magistratum sequi nollet, obtorto collo & vt ad eum raptaret, Vul,d,n.54.

IN ius vocare licet actori quemuis, nisi vocare prohibitum, vt colligi potest ex tit. ff.& Cod.de in ius voc. Excipiebantur tamen nonnullæ personæ, quæ ob reuerentiam seu honorem ipsis debitum sine venia seu permissu prætoris in ius vocari non poterant, idque propter morem in ius vocandi olim vsitatum,quem non sine vi auctoritate priuata nullo magistratus auxilio implorato fieri solitum, maxima interpretum pars existimat, contra disputante Rob.3.sent.1. inter personas exceptas potissimum locum habebant parentes vtriusque sexus,tam legitimi quam naturales & patroni: illi quidem ob naturale sanguinis vel ciuile agnationis, quod in adoptiuis est, vinculum, hi vero propter libertatis datæ incredibile beneficium. in ius quidem vocari illi poterant à liberis & libertis, sed non nisi venia à prætore petita: nec petita tantum sed etiam impetrata,Vulte.ad d §.pœn.n.21.22.23.inst.de act.

INIVSSVS,prætoris principis,Briss.ex ff.

INIVSTA appellatio, non iure neque recte, nec iusta ex causa interposita,l.6.ff.de his qui not.infam.

INIVSTA libidinum desideraria, id est, concubidatus, l.7.circa fin.C. de natur.lib.

INIVSTITIA, iustitiæ contraria, de qua Dd. vt fere omnia,confuse. in summa tria iniustitiæ genera reperiuntur secundum Aristotel. impietas,arrogantia, contumelia. impietas quidem erga deos,diuosque, aut etiam erga mortuos tum ergo parentes & patriam, rectum non seruans. Arrogantia vero circa contractus commerciumque vitæ, supra quam merita est, præpollere volens. Contumelia verò voluptatem sibi struens, in probrum ac dedecus alios vt ducat, rectequede ea sic Euenus. Tametsi nil sibi commoder,inquit,iniuria gaudet tamen. itaque iniustitia vitium animi est, quo amplius, quam par sit, qualibet in re habere pollereque volunt, eo.teste Aristot.in de virtutib.Spieg

INIVSTVM testamentum non iure factum, puta in qua solemnia defuerunt, l 1.ff.de iniust.rupt.l.6.ff.de fals. Appellatur & non iustum, l.1.ff.de excep.rei iud.l.3 de confirm.tut.l.22.de acqu. hæred. iniustum testamentum dicitur & illud,quod inutile & nullius momenti est,puta ob præteritionē eius,qui in potestate est,l.3.§.ex his,l.6.§.si pater,ff.de iniust.rup.Prat. Tria sunt vitia,quibus Testamenta omnino infirmantur, vitium, scilicet iniusti,rupti,& irriti: quamuis autem possimus, & quod irritum est,ruptum vocare: & quod ruptum est, irritum: & quod iniustum est, aut ruptum, aut irritum: atque iis nominibus plerunque sine differentia vtamur: commodius tamen vitium est, singulas causas singulis appellationibus distinguit: ideo quædam non iure facta dicuntur, quædam iure facta rumpi, vel irrita fieri,§.alio autem mod.quib. mod testament.infirm. instit.Quid ruptum,quidve irritum sit testamentum, suis locis diximus. Cæterum,si quid eorum,qui ad solennitatem obseruationemque iuris spectant, omissum fuerit, dicitur test. mentum non iure factum, aut, verbi compendio, iniustum,ita Theoph in §.1.instit.eod. V.g. si testator filium, quam in potestate habebat, hæredem non instituerit, aut nominatim non exhæredarit, l. inter cætera, de lib.& posthum.ff. Qua in lege aduerte,rumpi verbum pro iniustum esse accipi, confundique, vel si legitimus testium numerus testamento defuerit, § sed cum paulatim de testam.inst. vide Antonium Augustinum,ad l Gallus.§.idem credendum est, ff.de lib.& posth.

INIVSTVM matrimonium contra leges contractum,l.1.ff.vnde vir. & vxor. Prat.

INIVSTVS filius est, qui ex aliis quam viro & vxore nascitur. Si tamen patrem ciere potest,naturalis: si non potest,vulgo conceptus & spurius nominatur, Conn.lib.2.c.16.n.1.

INIVSTA VXOR. Budæus iniustam vxorem interpretatur pro pallaca seu concubina, vxoris loco habita,idq; efficit sermo ille quem Achilles in præsentia Legatorum Græcorum ad se missorum habuit,inquiens se dolere Briseida captiuam sibi ab Agamemnone ademptam esse. Sed hanc Budæi interpretationem,neque iurisconsultus,l.si vxor. ff.de adulter.voluit,neque ante ipsum Achilles: sed dicit solum captiuam Briseida nō minus amari à se,quam vxorem à Menelao. Addit idem Budæus hodie iustæ vxoris aut nullam appellationem esse, aut eam esse, quæ iustis sponsalibus, & palam in viri manum coiit, non occulto consensu Accursius iniustam accipit eam, quæ facto sit vxor iure prohibita: quod ineptum esse videtur,nam si quis incestas nuptias contraxerit,iure prohibitam vxorem retinet, nec vt maritus accusationem de adulterio instituere potest, d. l.si vxor, §.sed si ea, quod vtique faceret, si duntaxat iniusta fuisset,nimirum vbi incestum interuenit, ibi plusquam iniustæ nuptiæ sunt. Itaque iniusta vxor conseruat,quæ secundum præcepta legis data non est,quamuis iustam & legitimam fieri posse certum sit,vt eam quæ sine patris consensu nupsit, vel ætatis illegitimæ, quantumuis hæc palam ducta sit,l.quod Seruius,ff. de condict.caus.dat.§.1.de nuptiis,l.minorem, de rit.nupt.hoc satis indicat, iurisconsultus d.l. si vxor.§.diuus. Cum ait nec matrimonium violari oportere,nec spem matrimonij; nam qui impuberem duxit,ætate justa ipsius puellæ, tandem perficiet matrimonium: & forsitan Achilles futurum sperabat vt captiuam suam nobilem fœminam aliquando pro iusta vxore duceret: argum.l.si quis in & l.si senatori,ff.de ritu nupt.Forcatul.in suo cupidine Iurisperito, c.5.n.9.

INLACRYMARI præcib. calamitosorum, l.10.ff.de off.præsid.

INLÆSA existimatione, l 27 ff de procur id est integr Briss.

INLÆSÆ res in lege Dei tit.10. id est saluæ, Briss.

INLEX in lexico antiquo.ἀφήλιξ παράνομος, νόμος.

INLICERE apud Varro.lib.5.de ling.lat prouocare, Quare non dubium est, inquit, cum hoc inclicitum sit, cum circum muros irur,vt populus iliciatur ad magistratus conspectum,Prat.

INLICIVM,cum populus per accensos vocabitur, apud eundem ab alliciendo dictum. Dicitur & illicium: hiuc Pompei, illicium dicitur: cum populus ad concionem elicitur, i.vocatur. Et alio loco: illicium vocare, antiqui dicebant,ad concionem vocare. Huius autem hæc erat formula: Quod bonum fortunatum felixque sit populo Rom. Quiritium,reique publ. popul.Rom. Quiritium mihi que collegæque meo, fidei, magistratuique nostro: Omnes Quirites,pedites armatos,priuatosque curatores omnium tribuum, si quis pro se, siue pro altero dari rationem volet,voca inicium huc ad me. Ex Varrone libro de ling lat.5. & Liu.lib 40. Prat.

INLIDERE. Si quis puerum saxo inlisisset, l.7.§.sed si quis, ff.ad leg.Aquil.

INNATVM in publico,l.65.§.vlt.ff.de acqu.rer.dom.

INNOCENS, expers criminis, sceleriſque vt Horat. loquitur purus,l.5 ff.de pœnis.

INNOXII id est innocentes. Vnde innoxij,& Nocentes opponuntur,l.12.§.11.ff.de publ.iud. Innoxium esse delictum non debet, id est vacuum à crimine & pœna, Briss.

INNOTESCERE, notum fieri, *an tag kommen*, l.1.in prin.§ 2.ff. de qu.reis.Et intelligitur quoquo modo, vt ait Alber.citans l. quidam decedens sub fin.ff.de admin.tut. Spieg.

INNVBERE est in mariti domum transire. Enubere,è patris domo exire.Liuius lib.1. Ea cum innupsit: & lib.10. Virginem quod è patribus enupsisset,sacris arcuerant. Hot.

INNVPTÆ nuptiæ,id est,falsæ.Cic.lib 3.de Orat.Spieg.

INOFFICIOSA donatio,ad exemplum inofficiosi testamenti dicta est, quæ contra rationem officij facta est: Cum scilicet liberi debito bonorum subsidio, i. legitima sua excluduntur, leg.1 & pass.C.de inoff.donat.Itaque actio aduersus eam instituta est, quæ querela inofficiosæ donationis appellatur: quæ à querela testamenti inofficiosi hoc differt, quod hæc non nisi aduersus testamentum factum & iure factum conceditur,illa vero & ex testati & ex intestati causa permittitur, l.precibus C.eod.Prat.

INOFFICIOSA dos dicitur, cum mater in fraudem liberorum: id est,vt eos debitis emolumentis spoliet, omnia sua bona, vel magnam eorum, partem, secundo marito dono dat, pactum cum eo de dote lucranda faciens,l.1. C de inoffic.dotib.Prat.

INOFFICIOSVM testamentum esse illud oportet in quo testator

Digitized by Google

contra officium suum, quod alteri debebat, fecit. Sed quanquam hoc modo multa inofficiosa testamenta futura sunt, veluti quibus amicis & bene merentibus nihil relinquitur, quod olim inhonestum probatur (vt ex Philippicis & Suetonio constat) tamen per excellentiam ea demum inofficiosa dicta sunt, quibus officium in liberos, parentes, & fratres neglectum est: nam qui erga eos inofficiosus est, in semetipsum quodammodo inofficiosus & inhumanus videtur, quapropter iis solis potestas permissa est, petendi à Centumuiris, vt si officium violatum cognoscant, illud rescissum & irritum factum velint, quod cum impetrant, tum illud simul impetrant, vt sibi hæreditas adiudicetur, cum huius iudicij exitus hic sit, vt ab instituto in exhæredatum hæreditas transferatur: qua de causa hæreditatis petitio appellatur in l. si quis 34. C. de inoffic. testam. l. qui repudiantis, 17. l. mater, 19. ff. eod. l. pen. § sed quemadmodum, ff. de bon. poss. contr. tab. Prat. ex Hotomanno.

INOFFICIOSVM testamentum appellatur, quod recte quidem factum est, sed non ex officio pietatis, vt loquitur Mart. l. 2. de inoffic. testam. vel, vt Paul. lib. 4 sentent. tit. 5. defin. quod frustra liberis exhæredatis, non ex officio pietatis videtur esse conscriptum. Briss.

INOFFICIOSVM testamentum. Possunt parentes in condendis testamentis liberos suos hæredes non scribere, sed vel exhæredare, vel præteritionis ignominia afficere, in quibus scilicet, præteritio pro exhæreditatione accipitur, vt puta in matre, auóque materno, §. fin. de exhær. liber. instit. Sed quoniam parentes, hinc arrepta potestate, filios suos grauiter lædebant, relinquentes eos in inopia. Nam si quis ex ascendentibus per masculos, aliquem ex liberis exhæredasset, neque ipso iure inualidum erat testamentum, neque ab intestato filius venire poterat, nam quomodo, cum testamentum extaret? neque Prætor bonorum possessionem contra tabulas dabat; præteritis enim, non exhæredatis, ea dabatur. Quod si mater erat testatrix, ne cogitare quidem poterant ij, qui per matrem descendebant, de bonorum possessione contra tabulas, aduersus enim testamentum fœminæ liberis bonorum possessio contra tabulas non datur. In extremum igitur subsidium inductum est, vt liberi de inofficioso testamento agere possint, qui queruntur, aut inique se exhæredatos, aut inique præteritos: hoc colore, quasi non sanæ mentis fuerint cum testamentum ordinarent, vt qui naturam sine causa odissent, § 1. & ibi maxime Theophilus de inoffic. testament. Cæterum, vt liberis inofficiosi testamenti querela competat, duo maxime requiruntur. Primum enim, ita demum de inofficioso testamento agere possunt liberi, si nullo alio iure ad defuncti bona venire possint, nam qui ad hæreditatem totam vel partem eius alio iure veniunt, de inofficioso agere non possunt, §. tam autem eod. tit. instit. Secundo, si nihil eis penitus à testatoribus testamento relictum est, si enim quantacunque pars hæreditatis, vel res fuerit eis relicta, de inofficiosa querela quiescente, id, quod eis deest, vsque ad quartam legitimæ partis repletur, licet non fuerit adiectum boni viri arbitratu debere eam compleri, §. sed hæc eod. titul. instit. igitur quartam quis debet habere, vt de inofficioso agere non possit, siue iure hæreditario siue iure legati, vel fideicommissi, vel si mortis causa quarta ei donata fuerit, vel inter viuos, §. igitur, eod. tit. instit. quod tamen verum intellige, secundum dispositionem Auth. nouissima, eod. tit. C. illud sciendum tam adoptiones, quam naturales liberos querela inofficiosi testamenti agere posse, d. §. tam autem. Posthumi quoque, qui nullo alio iure venire possunt, de inofficioso agere possunt, §. posthumi quoque eod. tit. instit. Sed & non liberis tantum permissum est, testamentum parentum inofficiosum accusare, verum etiam liberorum parentibus, dict. §. 1. Nam licet non sic parentibus liberorum, vt liberis parentum, debeatur hæreditas, parentes tamen ad bona liberorum ratio miserationis admittit, sicuti liberos naturæ simul & parentum commune votum, l. scripto hærede, si tab. testament. nullæ exta. ff. sed & soror & frater, turpibus personis scriptis hæredibus ex sacris constitutionibus prælati sunt, d. §. 1. quæstionemque de inofficioso mouere possunt, l. fratres, eod. tit. C. Non ergo liberi inofficiosi querela contra omnes hæredes agere possunt. Vltra fratres igitur & sorores cognati nullo modo, aut agere possunt, aut agentes vincere, d. § 1. in fin. Ex iis itaque apparet dici inofficiosum testamentum, quod non ex officio pietatis potentum factum sit, filiis sine legitima causa exhæredatis, effeque querelam inofficiosi testamenti, qua liberi contra parentes agunt, vt qui eos vel sine iusta causa, vel iniusta, sed non probata, exhæredauerint, vel indigne præterierint, § 1. instit. l. nam & iis §. huius verbis, l. si mater, cum aliis iuribus, C. de inoff. testam. Anchor, inofficiosum testamentum, secundum Isidor. lib. 5. c. 24. est, quod frustra liberis exhæredatis sine officio naturalis pietatis in extraneas personas redactum est, vel sic: inofficiosum testamentum dicitur, in quo officij religio violata est: veluti pietas erga parentes: aut charitas erga liberos, Prat.

NOFFICIOSVM testamentum dicere, hoc est, allegare quare exhæredari vel præteriri non debuerit, l. 3. ff. de inoff. test. item docere immerentem se, & ideo indigne præteritum vel etiam exhæredatione summotum, l. 5. eod. tit. Hot.

INOFFICIOSVS, qui inofficio debito peccat, Briss.

HNΩMENON vocat Pomponius omne corpus quod perpetuo opere vnum & continuatum est, ab ἥνω, quod ad verbum dicitur vnio: vt male huius loco quidam φυσικὰ reponant, quia non tantum naturalia, sed manu etiam facta opera ἡνωμένα tamen sunt, vt columna tota ex gypso, aut cera aut ære & simili re continuo opere ducta, aut conflata. Quare Plutarchus hæc corpora duplici nomine appellat, ἡνωμένα καὶ συμφυῆ: id est, vnita & congenita vt ostendat, non modo ista naturæ esse posse, sed etiam artis: Connan. lib. c 14 n. 6.

INOPIA, egestas, paupertas, penuria, l. 28 §. si quis, ff. de donat. int. vir. Briss.

INOPIA laborare. Modest l. vlt. de in ius voc. vel à præfecto vrb quasi inofficiosus castigator, si inopia dignoscitur laborare: Imp. in l. 22. in princ. C. de furt. Nisi inopia dignoscatur laborare: Sic inopia fatigari, in l. 23. § 2. C. ad SCtum Velleian. & ad inopiam peruenire in d. l. 22. in pr. C. de furt.

INOPINABILE, quod quis nunquam existimasset futurum, Imp. indicat in Authen. Vt hi qui obl. se hab. perh. §. & pro hoc dicimus. Aditipulatur lex 2. §. sed quia diuinæ, C. de vet. iur. enucl. naturam producere inopinabilia, Alber.

INOPINATA & incerta turbant Prouinciales, l. vltim. D. de offic. præf. vig. & l. obseruare, § recti, de offic. Proconf. Alber.

INOPINATVM, idem est quod præter spem accidit, & non de nouo, vt interpres putat in l. oratione, ff. de feriis. Siquide haud raro noua cum spe etiam contingere solent, Spieg.

INOPINATA verba, quæ impræmeditate & improuise effluunt.

INOPS dicitur is, qui solus est, qui nec amicos, nec propinquos, habet, quorum ope, id est, auxilio tutari se possit, Cicero inopiam & solitudinem fere in eadem re dicit. Rupeus inopia, hoc est, egestate, laboraus in corpore puniendus est, l. si quis, id quod §. in seruos, ff. de iurisdict. Porro quo differt à penuria, docet Glos. in auth. vt iud. fine quoque suffrag. Prat.

INOPS, pauper, egenus, non idoneus nec soluendo, l. 26, ff. de neg. gest.

INPORTARE actionem, item Importare crimen, pro inferre, l. fi. § fi. ff. de diuortiis, l. 14 51. ff. de bon. lib. 9. §. 1. ff. de statu lib. Crimina ignominiam importare dicuntur, quæ infamant le. 5. ff. de Decurio. Prat.

IN PROCINCTV, est, in ipso militum adparatu, seu expeditione, cum vel sese accingerent, vel accincti hostem expectantes starent, prælium iamiam ingressuri. Vultei. in commen. inst. de test. ord.

IN PROCINCTV testamentum appellabatur à veteribus, quod à cinctis iam militibus, & è castris in prælium iamiam exituris fiebat, Vult. in commen. inst. de testam. ord. §. 1. n. 5.

INORDINATVM, est omne confusum: sed non conuertitur, §. inordinatum auth. de hæred. & Falcid.

INQVANTVM, id est, tantum quantum, Spieg.

INQVIETARE turbare, vexare est, Briss.

INQVIETARI id est interpellari, vexari, infestari, Briss.

INQVIETARI dicitur is cui controuersia fit & quæstio infertur. Nec personæ modo sed & bona inquietari dicuntur ob debita, l. 5. C. an seruus ex suo fac. Briss.

INQVIETO, pio, molestus sum, plerique subdubitarunt: sed Erasmus sic accipi apud Suetonium annotauit: & Insulanus indicat sic apud Liuium & Plinium passim inueniri. Imperator dicit, inquietati sumus assiduis adulationibus mulierum, in l. assiduis. C. Qui potior. in pig. hab. Spieg.

INQVIETVDO apud eundem in l. 2. C. de Carbon. edict.

INQVILINVS, ab in & colo, hoc est habito, is dicitur, qui in alieno habitat, siue ruri, siue in ciuitate, quanquam frequentius ad ciuitatem referatur. *Ein Hausmann, der vmb ein Zinse in eins andern Hause sitzet.* Olim ex inquilinatu etiam addicebantur agricolationi, nec discernebant ab Adscriptitiis, vel Originariis, leg. diffinimus, C. de agric. & Censit. Nec nunc est, quod prohibeat aliquem in ciuitate habitantem, astrictum esse persona sua ad colendum agrum, vt attestatur Oldend. Spieg.

INQVILINVS dicitur, qui in vrbe domum alienam mercede incolit. Et ideo quoque vrbani prædij conductor hoc verbo significatur, vide l. vltim. ff. de migran. l. 4. §. prætor ait. ff. de dam. infect. l. 37. ff. de acq. poss. Appian. lib. ἐμφυλ. β. ἐγκαθίζοντες, ὃ ῥήμα καλοῦσι τοὺς ἐνοικοῦντας ἐν ἀλλοτρίαις οἰκίαις. Colonus autem is est qui ruri prædium alienum incolit, Hot.

INQVILINVS est, qui gratis vel precio habitat in alieno priuato, proprie tamen qui solus habitat, & totam domum occupat. Nam si cum domino aut eo, qui domus vsum habet, non tam inquilinus, quam hospes dicendus est, etiam si mercede habitet, &c. Connan. lib 4. c 5. n. 4. itaque cum Labeo diuisset, vsuarium ædium, qui modo ipse habitaret, posse inquilinum quoque recipere, Proculus eum notauit, quod non belle inquilinus dicatur, qui cum eo habitat: ait Vlp. l. 2. & 4. ff. de vsu & habit. Hot.

INQVI-

Digitized by Google

INQVILINVS est, qui conductis ædibus habitat: & proprie vrbani prædij conductorem significat. Nec vero totius insulæ, sed & Cœnaculi conductor inquilinus appellatur, leg. 3. vlt. ff. de offic. præf. vig. Briss.

INQVILINI etiam pro his qui prædiis adscribuntur, iisque adhærent, in leg. 112. ff. de leg 1. Sane eleganter Seneca Epistola 108. eos qui multis annis apud Philosophos persederint, pertinacissimos quidem & assiduos, sed, qui ne colorem quidem duxerint, non discipulos Philosophorum sed inquilinos vocat Briss.

INQVINO, Iovian. Pontanus libr. de Aspiratione 2. Inquino, inquit, aut simplex verbum est, aut si est compositum, minus apparet, eius compositio. Verbum enim illud, ex quo Grammatici quidam trahi voluerunt hoc verbum Inquino, ne temporibus quidem Ciceronis erat in vsu. Id autem fuit canio. Dicebant canire, stercus facere. Caius in l. C. de collus. detect. inquinare amplissimum ordinem dixit, quære Coinquino, Spieg.

INQVIRERE, inuestigare, excutere, scrutari, Briss.

INQVISITIO, est criminis alicuius per torturam inuestigatio, sed aliter Canonist. Spieg.

INQVISITIO est merum officium iudicis, quod exercere debet ad inuestiganda delicta, vt boni mores conseruentur. Putant autem nonnulli, regulariter inquisitionem prohiberi, per leg. vlt. C. de accusat. Ego nihil dubito, eam regulariter permitti, iuxta leg. Congruit, ff. de offic. præsid. Nam quod ipsi distinguunt inter generalem inquisitionem, somnium est. Quomodo enim in genere aliquid perueſtigabit magistratus, quod fructum adferat Reipublicæ, nisi perueniat tandem ad specialem inquisitionem aduersus hunc vel illum: Quod item dicunt, sine legitimis iudiciis specialem inquisitionem non procedere: id obseruandum est etiam in illa, quam ipsi vocant generalem. Nam nullus omnino potest in suspicionem adduci, nisi ex causa secundum iuris definitionem verisimili: quæ cum adest, quilibet iudex potest, siue dicas generaliter, siue specialiter inquirere veritatem. Solum id obserua, quid requiratur ad legitimam inquirendi causam, ne credas aniles rumores sufficere ad lædendam hominis famam, conditionem, vel vitam. Multò minus satis est illa, quam nunc videmus frequentari, malorum hominum diffamatio, qui vel inuidia, vel quauis fraude proximum necare conantur falsis delationibus, Old. Prat.

INQVISITIONE dari confirmatiue tutor curatórve dicitur, qui causa cognita & motibus, fide, facultatibus eius æstimatis magistratus decreto datur & confirmatur, l 2. l. 7. fin. ff. de confir. tut. Prat. ex Briss.

INSANIAN antiqui, mentis quamcunque vocarunt ægrotationem & morbum, quasi dicas insanitatem: quoniam omnes animi perturbationes, vt sunt formidines & libidines, Græcis πάθη appellantur, id est, verbum è verbo, morbi, Sed in consuetudinem latini sermonis non cadit, quo omnes huiusmodi prætervationem concitati motus, perturbationes nominantur, quibus nullus stultus caret. Ex quo Græcæ linguæ similitudine ducti Latini, omnes insipientes, stultos & insanos vocauerunt, propterea quod in perturbato animo, sicut in corpore male constituto, sanitas non sit. Et fere semper sanitas dicitur animorum apud Ciceron. nec vnquam nisi semel aut iterum pro corporis valetudine vsurpauit. Itaque furoris nomine comprehenditur quæcunque amentia, cum scilicet mens fertur extra se: vnde mentis emotæ esse dicuntur, qui furore agitantur. In stultis autem & insanis eos posuerunt, quorum mens aliquo cupiditatis motu conturbata, in tranquillitate animi constantiaque non permanet, qui tametsi nec sani sunt, nec sapientes, tamen ad res suas administrandas satis habent prudentiæ. isto modo insanus appellatus est olim Domitius, insignis Grammaticus, quoniam natura erat intractabilior, & morosior, vt scribit Gell. lib. 18. Quare mihi non probatur, quod quidam in hoc Ciceronis loco stultum dici tradunt, qui vulgo simplex græce ἄνοητος, Latine Fatuus, stupidus, imperitus, & deceptu facilis nominatur. Imo vero ex Philosophorum doctrina stultum appellat Tullius, cuius quidem animus est aliqua libidine male concitatus, communis tamen vitæ hominum particeps & idoneus, & c. Conn. lib. 9 c. 4. n. 10.

INSANVS, qui non est sani consilij & qui non habet mentem integram. Vide l. ob quæ vitia, ff. de ædil. Edict.

INSCIENS pro sciente, l si seruus 34. ff. de vsucap. Si seruus insciente domino rem peculiarem vendidisset, emptorem vsucapere posse. Est enim hic in articulus πρόσληψις, nam ignorante domino si vendiderit seruus, vsucapioni obstat lex 12. Tab. & lex Atinia. Sic & in capitulo legis Manliæ condition. agr. Qui termini hac lege statuti erunt, ne quis quem eorum cicito, neve hoc moueto insciens dolo malo: Si quis aduersus ea fecerit, is in terminos quos eiecerit, locove monuerit insciens dolo malo. Sic enim Heruetij liber habet.

INSCIENS, id est ignarus, vt Donatus interpretatur in Phormionem Ter. Act. 1. Sc. 2.

INSCIENTIA in l. 28. in fin. ff. de iud. Hoc verbum in Cicer. Rhetoricis frequens librariorum ignorantia deprauauit, vt & Georg. Fab. admonuit, Briss.

INSCITIA, i. e. ignorantia, c. si in laicis, 38. dist. 10. Bell. Etym.

INSCRIBERE, subscribere accusationi, i. e. suum nomen accusationis libello adscribere, quæ res similitudine supplicij accusatores obligit, l. vlt. C de iniur. vnde libelli inscriptionum, l. 3. §. 1 ff. de accus. 2. 5. vlt. ff. eod. l. 3. C. qui accus. poss. Prat. ex Briss.

INSCRIBERE est obligare se, si non probauerit ad eam pœnam quam reus debet pati, vel quam accusando inferre intendit, si probauerit accusator, vt in c. super his, de accus. in gloss. & 2. q. 8. quisquis. Nam calumniantes ad vindictam poscit similitudo supplicij, vt ibi dicitur.

INSCRIPTIO, libellus est accusatorius, super crimine ab aliquo commisso: quod vbi accusans non probauerit, ad talionem tenebitur, l. pen. C. de accus. l. 2. §. fi. ff. de adult. inscriptionum pagina, l. 3. qui accus. poss. Prat.

INSCRIPTIO etiam titulum operi præfixum significat. Briss.

INSCRIPTI maleficij actio, apud declamatores vsitata, vt apud Senecam libr. 3. Declamat inscripti maleficij sit actio. Ea autem (vt opinatur Turneb. aduerb. lib. 10. c. 6. & iam supra annotauimus) maleficij erat legibus nominatim, diserteque non comprehensi, neque cauti, cuius tamen actio debatur. Quæ quidem moribus Græcorum comparata videtur fuisse, non Romanorum: apud quos scholasticum hoc & declamatorium erat, non in republ. vsitatum: Huius rei mentio est apud Hesychium & Suidam. Sic enim scribitur: ἄγραφα δὲ ἐγκλήματα καλεῖ ἐν νόμῳ ὁ ῥήτωρ. Hinc ille Senecæ iocus, Cestum declamatorem irridentis: Deinde libuit, inquit, Ciceroni de Cestio in foro satisfacere: subinde nactus eum, in ius ad prætorem voco, & eum quantum volebam iocorum conuitiorumque effudissem, postulaui, vt prætor nomen eius reciperet lege inscripti maleficij. Tum illi perturbatio fuit, vt aduocationem peteret. Deinde adultum prætori dixi, & ingrati postulaui. Sed ecce apud Ciceronem in orat. pro domo, vbi inscriptum contrariam habere sententiam videtur. L. Cotta dixit, nihil de meo capite potuisse ferri, nihil esse inscriptum, aut posse valere omnia contra leges, moremque maiorum temere, turbulente, per vim, per furorem esse gesta, locus difficilis videtur & fortasse mendosus est: vt iure scriptum potius legendum sit, inquit Horomannus, de quo tamen nihil affirmat, Prat.

INSEQVI qui tacitus frequenter insequitur, l. 15. §. aliud est, ff. de iniuriis.

INSEQVI dicitur quod postea contingit & euenit: vt antequam mors insequatur: morte insecuta, Briss.

INSEQVENS gradus id est sequens apud Vlp. tit. 27. Regul.

INSERERE conditionem testator, l. 29 §. 1. ff. de oblig. & act. i. e. addere, Briss.

INSIDIARI: ex ff. est insidias struere, seu ex animo nocere, *einem nach seinem leben stellen*, ex interpretatione Salomonis super illud vulgatum in l. 3 ff. de Iustin. & iur. Hominem homini insidiari nefas esse. Callistratus in l. 28. §. 9. de pœn. insidiare pro insidiari vsurpat. igni cremantur plerunque serui, qui salutidominorum suorum insidiauerint. Prat. ex Hor. Briss.

INSIDIATOR proprie dicitur qui vias insidet, vt ex improuiso & securum opprimat viatorem. Generaliter tamen accipimus eum, qui vitæ nostræ periculum intentat, Bald. ad l. Aquil.

INSIGNIA gentilitatis, arma sunt militiæ: quæ ipsa primam, vt simile est veri, virtutis præmia fuerunt. ac rerum præclare gestarum decora, vt sentit Bald. in l. posteriore de orig. iur. Articulatur Alciatus, apud quem exstat lib. 5. Parerg. elegans c. de insignibus & armis. Spieg.

INSIGNIA magistratuum, l. 1. §. casum, ff. de postul. insignia proconsularia, l. 1. ff. de offic. Procons. Prat. ex Briss.

INSIGNIA militaria detrahere, apud Vlp. in l. 2. §. sed & si ita, de his qui not. infam Spieg.

INSIGNIS calamitas, l. 10. ff. qui satisd. cog. id est notabilis, Briss.

INSIMVLARE, est crimen ingerere, Donatus.

INSINVARE, lege Profiteri, Spieg.

INSINVARE proprie significat publicare, & apud acta coram iudice testari Goth. ad l. 23. C. de test. Arist. κατηγορῆσαι. Iustin. in Nou. ὁμολογῆσαι τὸ γεγενημένον; dixit, fuitque insinuationis vsus introductus, ne quis facile circumuenire tur, in prodigia maioris alicuius rei donatione, cuius temere profusæ statim comites esse solent, μετανοίαι καὶ μανίαι. Bald. in tit. de donat.

INSINVARE pro notum facere in l. jit. §. si quis ita, ff. de leg. 3. Quod alias notificare in l 5 §. demonstratur, ff. de iur. immun. Briss. in parerg.

INSINVARE voluntatem suam testator, l. 11. §. si quis ita, ff. de le. 3. id est hæredibus notam facere, Briss.

INSINVARI donationes, id est interueniente actorum seu gestorum testificatione confici, Briss.

INSINVATIO est eius quod traditur siue agitur, coram quocunque iudice in scripturam redactio, Vulte. in Comment. instit. de donat § 3. n 9.

INSINVATIVA. Quæ dicantur insinuatiua, ex coniecturata mente Imperatoris Iustiniani ex titul. 9. Authenticorum. Calum. §

Digitized by Google

constare potest. Ex quo loco, nec non ex titulo, De sanct. Episcopis auth. col. 9. item ex c. sicut episcopatum, 1. quæst. 2. & similibus aliis colligere possumus, insinuativa dici dona & munera, ad aliquem dignitatis gradum (maxime in spiritualibus) consequendum, largita, & quidem non recta, sed per quosdam sinus, & quasi diverticula. Et hæc non possunt exigi à clericis ordinatis, exceptis iis, qui ordinati sunt in maiori Ecclesia, à quibus secundum consuetudinem accipere licet, l. vnic. Auth. vt ea, quæ vocan. insinuativa, col. 5. quod scilicet & voluntarie est oblatum, c. sicut episcopatum, 1. q. 1. à iure statutum est: prout textus est apertus in dicta Authent. De sanctissimis episcopis, colum. 9. Vbi scribitur Episcopum ipsum non per pecuniã, sed meritis eligi debere, & notatur qualis ille debeat esse, & quantæ sanctitatis. Quod vtinam hodierno die seruaretur, & quæ illic præcipiuntur sedulo executioni mandanda apud sese (vt par est) constituerent episcopi nostri. Anchor.

INSISTERE rei. Secundum naturam, quæ semper est simplicissima, non est nisi vnus possidendi modus, puta insistere rei: sicut sedibus ad hoc vrimur, vt nos in aliquo loco ponamus. Quemadmodum solent multis in locis hæredes, quo magis ius suum succedendi declarent, sedem ponere in domum hæreditariam, Old. Prat.

INSITA conditio legato, l. 82. ff. de cond. & dem. id est iniecta, seu incerta, Briss.

INSITÆ picturæ, quas Vlpian. in l. 23 §. 1. ff. de aur. & argent. vestis legato contineri ait, effigies esse videntur certarum rerum, vt florum vestibus intertextæ, vnde pictæ togæ, quibus triumphantes amicti vrbem ibant. Acu facere id Phryges inuenerunt, ideoque Phrygiones appellati sunt, ait Plin. lib. 8. cap. 48. Cuiac. insitæ legit, pro insitæ. Vide insitæ Prate. ex Hotom.

INSOLARE verbum, à sole dictum, pro eo quod est ad solem explicare & solem recipere. Vnde insolatio, qua voce Plin. maior vsus est. Spieg.

INSOLITA dicuntur, quæ fieri non consueuerunt, quæ & insueta. Hæc non esse verisimilia, sed potius habere imaginem falsitatis Bald. docuit in l. 1. C. de furt. Vnde prudentium est Magistrorum Sacr. Scrinior. fugere insuetas clausulas, nisi oraculo principis promanent: quod per eiusmodi insolitas clausulas præsumatur fraus, per Glos. ab omnibus commendatam, in l. quæ sub conditione, in fin. ff. de condit. insert. Censuit Bald. sperni posse literas etiam Roma. Pontif. si habeant pœnam insuetam. Spieg.

INSOLVTVM inconsulte dare, apud Vlp. in l. minor. 5. de minoribus, Spieg.

INSOLIDVM: Quod vulgo dicimus, ex plerisque causis, hæredes in solidum teneri, non simplicem significationem habet. Alias enim, hæc verba, in solidum, hanc contradictionem habent, in partem: veluti in executione harum obligationum. Ædes fulciri, aut per te non fieri, quo minus eam agam. Ex quibus hæc, omnes vel vnius facto obligat: illa, & singulos ad totam rem præstandam tenet, l. in exec. de verb. oblig. Alias, illam, quatenus ad eos peruenit. Est enim sciendum, cum quæritur de dolo defuncti ea distinctione nos vti solere: vt si quidem ex mero delicto, id est, cui nulla species contractus inest, res descendit. Hæredes non amplius teneantur, quam pro eo, quod ad eos peruenit. Sin vero ex contractu reique persecutione, in solidum: pro ea parte, qua quisque hæres est, l. si hominem. depos. l. ad ea de reg. iur. etiam si tantum ad eos ex dolo defuncti non peruenit. Curt. lib. 2. *ὑπομνημ.* cap. 5.

INSPICTARI conditio, i, e. inspici, & spectari, l. 12. ff. de vsur.

INSPECTIO, cognitionem & iudicium significat, vt ait Bud. Est enim diligens rei alicuius consideratio. Inspector autem nomen est artificij, atque etiam muneris & officij, vide Albert.

INSPECTIO apud Ciceron. Philip. 2. Nos enim augures ob nunciationem solum habemus: consules & reliqui magistratus etiam inspectionem: id est *θεωρίαν*. Est etiam inspectio, disputatio, disquisitio, consideratio, visio, vt alibi appellatur. Paulus l. 91. §. 3. ff. de verb. oblig. Nunc videamus, in quibus personis hæc constitutio locum habeat, quæ inspectio duplex est. idem l. 44 ff. de oblig. & act. circa diem duplex inspectio est. Sic in l. 63. §. quod fin. ff. de acquir. rer. domin. l. 3 §. 1. ff. depos. Prat. ex Hotom.

INSPECTIO in quæstione tituli quemadmo. test. aper. etiam lectionem tabularum indicat, Briss.

INSPECTOR, cui res inspicienda datur, l. 17. §. Papin. de præs. verb. inspectores alio sensu in rubr. de censibus & per æqu. & inspect. lib. 15. C. qui ad inspicienda prouincialium prædia renelandaque mittebantur. Sic inspectio l. 6. C. de aduoc. diuer. iudicio. inspectio in l. 2. §. si dubitetur, ff. quemadm. testam. ap. etiam lectionem indicat, Prat. ex Briss.

INSPICERE, i. e. spectare, inspici, i. e. spectari. Sic conditionem testium tunc inspicere debemus, l. 22. §. 1 ff. Qui test. fac.

INSPICERE, est rem diligenter considerare & æstimare, vt faciunt emptores. Caius de peric. & com. rei. vend. l. si post in spectum prædium, antequam emptio contraheretur, arbores vetustate vi deiectæ sunt. Sic inspicere hominem penitus, Pli. lib. 10. epist. 99. id est. penoscere. Et inspicere agrum, quem veteris mercari. Cic ad Varr. Illud enim adhuc prædium suum non inspexit, Prat.

INSPICERE, id est despicere, excutere, examinare, Briss.

INSPICITVR, pro inspici debet, l. conqueritur, C. de inoff. testa.

INSPOLIATVS, spoliato contrarium.

INSTANS annus, apud Vlp. in l. fructus esse, Papin. solut. matr.

INSTANS periculum, id est imminens & impendens, Briss.

INSTANT creditores id est vrgent, l. 1. §. hoc autem, ff. de ventr. in possess.

INSTANTANEVM, & moraliter, & naturaliter accipiendum est. Moraliter quidem non ad punctum, non ad vnguem, vt ea quæ sunt modicæ, & modiciffimæ durationis. In naturalibus non ita: quia in eis præciditur ad punctum, ad momentum. Ita eleganter dicit Baldus in. in cap. 1. de nou. form. fidel. in Placit. Feud. Ex Zas. Spieg.

INSTANTIA dicitur tempus exercendi iudicij, videlicet à litis contestatione ad sententiam vsque. In causis criminum intra biennium diffinienda est, leg. vlt. C. vt intr. cert. temp. crimin. quæst. termin. in similibus causis vetat Imper. vltra biennium causam prorogari, leg. properandum, in fin. C. de iudic. Quamuis neutram præscriptionem in exercendis iudicis corruptum hoc seculum seruat, vt vere dixit Oldend. quem vide in de Formula. action. Leges quæ instantiam iudicialem triennio finiri sanxerunt, melius quam Canones disposuerunt, qui perpetuam eam esse voluerunt. Vlpian. in l. & post edictum, §. pen. ff. de iudic. Circumducto, inquit, edicto, videamus an amplius reus conueniri possit: an vero salua quidem lis sit, verum instantia tantum edicti perierit, hoc est, tempus illud circumducti, seu deleti edicti, quo iudex peremptorie citauit reum, Prat.

INSTANTIAM, assiduam debiti flagitationem exactionemque significare liquet. l. 32. & 33. ff. de vsur. Quandoque litem pendentem significat, l. 73. ff. de iud. instanter & sæpius, leg. vnic. ff. lib. dimiss. Ptat.

INSTAR, similitudinem, seu magnitudinem, vel mensuram respicit, Vlp. l. stipulatio de oper. nou. nunc. Si proponatur instar quoddam operis quasi facies quædam facti operis. Idem in le. aut facta de pœnis in princ. Quosque alios suadendo iuuisse, sceleris est instar. Admittit interdum præpositionem Ad, apud doctissimos: quorum aliquot exempla proferre licet è Thesauro Stephani Roberti. Sic ad instar edicti seu actionis permissæ, in l. 17. C. de action. empt. & vend & l. 1. C de liber. exhib. Sic ad instar præfidialis decreti concessio Principalis accedit, in l. 2 C. quand. decret. opus.

INSTARE, significat etiam molestius & vrgentius, & quod dicitur, instanter aliquem solicitare, Spieg.

INSTAVRARE est redintegrare, seu ex integro quid facere. Sic instaurato matrimonio, l. 26. ff. de don. inter vir. i. redintegrato, Briss.

INSTAVRATIO causæ, litis, militiæ, negotij, Briss. ex ff. & C.

INSTAVRARE, propriè, i. quod rem, quæ prius erat, in pristinum statum reducere, Afc. 6. ad fi, lib. 5. Paradox. Spieg.

INSTAVRARE accusationem, vide l. 3. Cod. ad SCtum Turpil. instaurare ædificia, l. 29. C. de locat. instaurare veterem domum, l. 12. §. 2. C. de ædif. priuat.

INSTIGATOR, suasor, impulsor, incitator, Papin. in titul. de his qui not. infam. Ob hæc, ait, verba sententiæ præfidis prouinciæ callido commento videris accusationis instigator fuisse: pudor potius oneratur, quam videtur irrogari ignominia, Spiegel.

INSTIGATVS pro instigatione, l. 1. §. sed etsi, ff. si quadrup.

INSTIGATVS, Vlp. in l. 1. si quadrup. paup. fec. dicat. Sed &, ait, si instigata alterius fera damnum dedit.

INSTIPVLARI, per interrogationem stipulari. Fiebat enim stipulatio per interrogationem, vide infr. Stipulatio.

INSTIPVLARI Iulianus dixit in leg. additio, §. vlt. ff. de acquir. hæred. sicut, inquit stipulando & per traditionem accipiendo, stipulari autem, instipulari, & restipulari idem est, quod promittere & repromittere. Cuiac. ad l. si vnus, §. pactus ne peteret, ff. de pact.

INSTITOR qui est Tabernæ, loco vel, ad emendum, vendendumve præponitur: quique sine loco, ad eundem actum præponitur l. 18. ff. de institoria, appellatus ex eo, quod negotio gerendo instet: nec multum facit Tabernæ sit præpositus, an cuilibet alij negotiationi, Briss.

INSTITOR & Procurator hoc differunt, quod is qui quæstuariæ negotiationi præfectus est, institor dicitur: qui vero negotio cuipiam non quæstuario præficitur, Procurator potius appellatur, lib. 5. §. 3. ff. de institor. act. Hot.

INSTITOR ait Vlpia. in l. 5. §. 1. 6. & seqq. ff. de institor. actio recte appellatur quicunque negotio præpositus sit. Nam & Seruius, l. 1. ad Brutum, ait: Si quid cum insulario gestum sit, vel cum eo, quem quis ædificio præposuit, vel frumento coemendo. Insolidum eum teneri, Labeo quoque scribit: si quis pecuniis fœnerandis, agris colendis mercaturus redempturúsque faciendis præposuerit, insolidum eum teneri. Sed & si in mensa

quis

Digitized by Google

quis habeat seruum præpositum, nomine eius tenebitur. Sed etiam eos institores dicendos placuit, quibus vestiarij, vel linearij dant vestem circumferendam, & distrahendam quos vulgo circitores appellamus: sed & mūliones quis proprie institores appellat. Item & fullonum & sarcinatorum præpositus. Stabularij quoque loco institorum habendi sunt: sed & si tabernarius seruum suum peregre mitteret ad merces comparandas & sibi mittendas, loco institoris habendum Labeo scribit. idem ait, si libitinarius quos Græci νεκροκήδας, id est, mortuorum sepultores vocant, seruum pollinctorem habuerit, isque mortuum spoliauerit, dandam in eum institoriam actionem: quamuis & furti: & iniuriarum actio competeret. Hæc Vlp. d. loc. quem vide.

INSTITORIA actio tunc locum habet, vt Iustinian. in §. 1. instit. quod cum eodem scribit, cum quis tabernæ forte vel cuilibet alij negotiationi seruum suum præposuerit, & quid cum eo eius rei causa cui præpositus erit, contractum fuerit, tit. de institor. leg. 3. §. contractum, ff. quibus ex caus. in poss. l. 4. ff. de minorib. Briss.

INSTITÆ. Segmenta sunt & limbi, id est oræ vel ornaturæ, vt Isidorus ait, siue sint vestibus assuti (vt forte in lege vestis, §. 1. ff. de aur. & arg. leg. scribendum. Quæ vestibus accessionis vice cedunt, institæ, picturæ, clauique qui vestibus insuuntur: Vt Paulus Diaconus, vestimenta ornata institis latioribus) siue non sint assuti vestibus, vt Scribonius Largus dixit ad ventrem constringendum instita longa. Et Petronius Arbiter: Duas institas ancilla protulit de sinu, alteraq; pedes nostros alligauit, alteram manus Acro institam ἐπιδέσμῳ interpretatur, quod extrema ea parte vestis insuatur, quæ pertingit pedes, Pr.

INSTITRIX ancilla, quæ pro domina negotiatur, Spieg.

INSTITOR mercis, id leg. 37. ff. de adm. tut. mercibus emendis, vendendisque præpositus, Cauponæ quoque & stabuli institor dicitur, l. 1. §. emptores, ff. naturæ, caupo. l. 13. & l. 15. ff. de instrum. vel instr. Briss.

INSTITOR est ille, qui tabernis, vinis vendendis, vel alicui alteri negotio est præpositus, l. institor. 1. ff. de instit. act. vbi dicitur, institor appellatus est ex eo, quod negotio gerendo instat, siue tabernæ, siue alij negotiationi sit præpositus. idem in cod. tit. in l. institor. 3. dicitur is, qui tabernæ locove ad emendum, vendendumve præponitur, quique sine loco ad eundem actum præponitur, vide toto tit. ff. & C eod. ex Prat.

INSTITVERE proprie non est ponere & collocare, vt quidam tradunt: sed parare, vnde instituere adolescentem, est fingere & parare ad eruditionem & virtutem. Hinc instituere filium, pro adoptare in Orat. pro domo sua, & instituere tutorem liberis, in libro de Orat. 1. Cicero dixit, & Verrinis instituere amicos, pro conciliare & comparare, vt facile appareat, instituere hoc differre à Ponere & collocare, quod in illo iter est, in his meta. nam cum testamento nobis hæredem instituimus, non tamen eum continuo in sede nostra collocamus non enim semper, olim certe perraro, testamenta à moribundis fiebant, paramus ergo & reseruamus, vt cum vsus venerit, nobis successor ne desit, quocirca qui substituti à nobis dicuntur, veritus instituti, h. e. ad omnes casus parati & designati dicerentur, his enim substitutionibus nobis in longinquum prospicimus, accedit eo quod substituere proprie est, in eius qui iam certum locum obtinet, alterum supponere, vt cum Verrem Cicero scribit in Marcellorum locum patronum Siculis substitutum esse: & in piratarum locum cives R. ad supplicium substituisse: & ciuicati Verrem alterum substituisse: cum de filio loqueretur: de iis loquitur, qui eorum in locum sufficiuntur qui prius erant. Veluti si in filij mei, si hæres erit, & hæres existens impubes moriatur, alterum instituam: substituere proprie dici possum, quia non in meum, sed filii locum succedit. At cum, si Titius hæres non erit, hæredem instituo, mihi eum non Titio instituo: & si substitutus dicendus est, meum in locum substitutus dicendus est, non autem in illum Titij. Vnde intelligi potest, hoc inter instituendum & substituendum interesse, non quod ille primo, hic secundo gradu scribens sit: sed quod instituendus paratus & designatus est ad locum obtinendum, substituendus autem iam eum occupauit, vt omnis institutus cum hæreditatem adit, substitutus proprie dicendus sit: & instituendus, qui testamento nuncupatus aut scriptus est: substituendus, qui successit, ita institutus, in spe: substitutus, in re ac possessione est. Hæc cum ita se habeant; Substituti tamen vocabulo sic abutimur, vt eum qui secundo tertiove gradu in aliorum defectum designatus & institutus est, substitutus dicatur. Hot. Adde Forc. Necyoman. dial. 23. n. 2.

INSTITVERE generaliter est in locum vel rem aliquam introducere: sed in doctrina successionis ex Testamento, sicut etiam successio ipsa restringitur, vt sit hæredem in iure quod quis habet eodem statuere, Vult. instit. de Exhæred. n. 4.

INSTITVERE, est quasi hæredes domini intus statuere, ac defuncti locum subintrare, succedereque. Vigl. in tit. instit. de hæred. instit. Est etiam Budæo instituere aliquid, autorem, quasiq; conditorem alicuius rei fieri, exemplumque posteritati relinquere. Porro instituere, & inuestire iuxta traditionem Feudistarum, idem sonant, nisi quod quis instituitur dicitur præsentialiter, inuestiri autem etiam absens: hoc est, in possessionem statui, vel poni. Vnde instituti dicuntur hæredes, ab aliquo in hæreditatem ducti, & hoc in primo gradu, ff. de Vulg. substit. l. 1. in princ. Substituti vero, qui in locum institutorum deficientium, id est, morientium, ab hæreditatem instituuntur, vt in substitutione pupillari instit. de pupil. substitut. in princ. Obseruandum, quod non tantum instituere hæredem, sed etiam creare & facere dicimus. Nihil enim refert quibus verbis designetur institutio, vtrum dicatur, Hæredem facio, vel volo, vel mando, vel cupio: an Hæres esto, vel erit, l. quoniam indignum C. de testam. Quinimo & parentes si dicant, Relinquo liberis meis omnia bona mea: satis esse videtur, ad institutionem, qui nisi hoc titulo relinquant liberis legitimam, adeo corruit testamentum, vt non sit opus expugnare per querelam inofficiosi, §. ad hæc aliud capitulum. Nou. Vt cum de appellat. cognam hoc titulo & honestius & commodius tribui soleant hæreditates: quippe quod magis honorati censentur instituti, quam legatarij l. filium, §. sed & si portio. ff. de lega. præst. Spieg. Prat.

INSTITVERE etiam significat nouu aliquid inducere & inchoare, ordinare, disponere, Briss.

INSTITVERE. in l. 21. §. 3. C. de test. id est proponere. Testator secundo testamentum facere instituit.

INSTITVERE etiam accipitur pro insistere siue instare, sicut constituere pro consistere siue constare, Cuiac. ad leg. 13 ff. de excusat.

INSTITVERE interdum significat intendere, inferre, mouere & ita instituere actionem, l. 2. ff. de action. ter. amot. Briss.

INSTITVERE accusationem, est iudicium dictare, actionem vel crimen intendere, Vlp. Si maritus præuenerit, accusareque instituerit, tempora non cedunt patri: quis accusationem instituere non potest. Bud. Qui & annotauit, instituere accusationem vsurpari pro incœptare, occupare, priorem incipere. Vlpi. Si extraneus instituerit accusationem, an superuenienti marito, accusatio permittatur, vtuntur & his verbis Imperatores, in l. 15 C. de his qui accus. poss. l. 4. C. si reus vel accus. mortuus, l. 18. ad leg. Cornel. de falsis in C.

INSTITVERE hæredem, id est scribere, facere, & quasi suo loco ponere & collocare, Briss.

INSTITVERE litem, Papin. Non enim sufficit, inquit, litem instituere, si non in ea perseueres, l. nam & fin. ff. de inoff. testam. Spieg.

INSTITVERE alias est incipere, Cicero pro Cluentio: Quæso, inquit, vt me, iudices, sicut facere instituistis, benigne, attenteque audiatis. Alias & proprie, instituere, est aliquid grauiter decernere: vt instituta maiorum. Alias denique accipitur pro docere: vnde institutiones iuris appellantur, Old. Prat.

INSTITVERE procuratorem, i. facere seu dare, Paul. lib. 1 senten. tit. 12.

INSTITVERE vineas, in fundo ponere, & plantare significat, leg. pen. ff. loca l. 1. de rei vind. in Co. Greg. Cic. in Rullum, vtrum hæc lex est, an tabula Neratianæ auctionis? in qua scriptum fuisse aiunt: Ingera 150. in quibus olim etiam fieri potest. Ingera 300. vbi instituti vineæ ponuntur. Sic instituere salictum, l. 3. ff. de arb. furt. cæs. instituere æris, auri, argenti fodinas, l. 15. §. inde quæsitum, cum seq. ff. de vsufruct. instituere fullonicas. l. 3. ff. de aq. & aq. pluu. Et ita instituere absolute positum accipe in l. 97. §. 1 ff. loca. Briss.

INSTITVI filius potest etiam cum conuitio, l. his verbis, §. 1. ff. de hæred. instit. patri enim impune licet in filium maledicta obijcere. Non sic extraneus, l. quotiens, §. si quis, ff. de lib. & posthum. quod odio testatoris introductum est, l. turpia. ff. de leg. 1. valde enim odiosum hoc est, vt per causam institutionis delati honoris testator hæredem scriptum contumelia afficiat. Itaque ea institutio pro non scripta habetur, Cuiac. ad leg. 3. ff. de lib. & posth.

INSTITVTA morum l. a in pr. C. de his qui ven. ætat. impetr.

INSTITVTIO. Duabus accipitur modis institutio. Primus est, vt institutio sit principalis hæredis positio, hoc est natura primus gradus hæredis. l. 1. ff. de vulg. & pupil. Et vt huiusmodi institutio valida sit, necesse est, vt inter cætera quæ agat testator ab eo nomen hæredis exprimatur in testamento condendo, vel saltem indubitabili signo hæredem ipsum, siquidem eius nomen non dixerit, demonstret. Quo casu valebit institutio, secus autem minus, l. quoties, §. si quis de hæred. instit. ff. Hinc igitur ea sunt verba, quibus vtuntur notarij, in ipsis testamentis testantium: *Au reſidu de tous ſes biens, noms, droits & actiõs, dedit teſtateur a fait, nommé & inſtitué de ſa propre bouche, ſon vray & loyal heritier, ſeul & pour le tout, Aſſauoir, &c.* Secundus modus est vt institutio sit alicuius beneficij verbalis collatio. Quomodo accipitur in titulo, De institutionibus, lib. 4. Decretal. & Sext. Et sumitur institutio, pro inuestituta: c. ad hæc, de offic. archid. c. cum venisset, d. titul. de institutionibus, siquidem verbali collatione inuestitur clericus de beneficio per anuli, pilei, calami, aut alterius cuiusvis rei traditionem, c. cum olim, de re iudic. cap. ex ore, de iis quæ fiã. prælat. ab archidiacono, qui iure communi hanc facultatem habet, d. c. ad

Digitized by Google

hæc. & c. vt noſtrum, de off. Archid. Anchora. Captatoria inſtitutio ea eſt, quæ non ex animi ſententia procedit, ſed veluti vitiata eſt, vt quæ ex hac cauſa fit à teſtante, vt ſuo prouocatus exemplo, inſtitutus, aut alius, in quem captatio directa eſt, idem faciat, ſic dicta quod ea teſtator captet, hoc eſt venetur hæreditatem aut aliud quodcunque lucrum. Coraſ. lib. 5 Miſc. c 23 n. 3. vide & ſupra in verbo Captatoria.

INSTITVTIO eſt datio hæreditatis nulli alij ante delatæ: ſubſtitutio datio hæreditatis delatæ vel acquiſitæ alteri. vulgaris delatæ non acquiſitæ, pupillaris delatæ & adquiſitæ, Cuiac. ad African. tract. 3. n. 16.

INSTITVTIONES in rubr. C. de inſtit. & ſubſtit. intellige conditiones inſtitutioni & ſubſtitutioni adiectas. Gothof. in d. rubr.

INSTITVTIONES Imperiales ſunt diuerſæ ſanctiones, decreta, præceptiones, diſciplinæ, traditiones & axiomata publicis inſerta monumentis. Quæ græcis, νόμοι ἢ νόμιμα αὐτοκρατόρικα, εἰσηγήσεις, ſunt ordinationes, placita, conſtitutiones, quas ad cupidam legum iuuentutem, velut quoddam enchiridion legale, & epitomen Iuſtinianus miſit, & xeniorum vide, & ampliſſimi loco muneris. Taboet. in topico militiæ & leg. diſc.

INSTITVTIONES in omnibus ſtudiis primum ſibi vendicare locum dubio procul neceſſe eſt, vtpote prima veſtigia cuiuſque ſcientiæ mediocriter tradentes, conſtit. ff. 2. §. itaque cum dubio. Loquitur autem de inſtitutionibus non tantum iuris, verum etiam aliarum diſciplinarum. Old. Prat. Eas autem ab inſtituendo dictas apparet ex l. Medicos, C. de profeſſ. & Medic. li. 10. & clarius in §. itaq; in præcm. ff. Differunt a. inſtitutiones ab inſtitutis: quod inſtituta, mores ſunt conſilio & ratione inſtituti: inſtitutiones vero præceptiones, quibus inſtituuntur & & docentur homines, quomodo hic accipies: quamuis Cœlius Rhodig. l. 18. c. 19. ea etiam voluit inſtituta dici, quæ ſunt principum inſtitutiones, quæ ad optimum illum legis ſcopum certa ratione nos non dirigant, quæ quaſi legis nomine indigna ſint, ſacro illo legis nomine priuata, potius, quam decreta & edicta nuncupentur, quod non probat Aldob.

INSTITVTVM, eſt ius non ſcriptum, quod certum autorem habet, id eſt, magnum aliquem autorem, quem reliqui imitari non erubeſcant. Budæus in l. ius ciuile, in fin. de iuſtitia & iure, Spiegel.

INSTITVTVM hæredem eum quoque dicimus, qui ſcriptus non eſt, ſed ſolummodo nuncupatus, l 1. ff. de hæred. inſtit Prat. ex Briſſ.

INSTITVTVS dicitur, qui in ipſo ſuccedendi gradu & capite conſtitutus eſt. Subſtitutus verò, qui ſubinogitur, & ſubtus, hoc eſt, in ima cera ſcribitur. Vigl. in inſtit. de Vulg. ſubſtit. Hinc ab inſtitutis exhæredatus, à ſubſtitutis præteritus. Item per contrarium, ab inſtitutis præteritus, à ſubſtitutis exhæredatus, legimus. Vt ſi teſtator ſcripſit, Titius & Seius hæredes ſunto, Sempronius autem filius meus exhæres eſto, h. e. exhæredatus ab inſtitutis, i. e. à patre, quatenus ad inſtitutos attinet. Si vero dixerit: Titius & Seius ſi hæredes non fuerint, Caius hæres eſto, vel Caium ſubſtituo: hic nulla fit mentio Semproniſ filij. Ergo à ſubſtitutis, hoc e. quantum pertinet ad ſecundum gradum ſubſtitutionis, præteritus eſt à patre, l. 1. Si venter, ff. de ventr. in poſſ. mitten Old. Prat.

INSTITVTI item dicuntur primo gradu. Subſtituti ſecundo. Et inſtituti vocantur primi hæredes. Subſtituti ſecundi aut tertij, & ita deinceps toti dicuntur, quoto ſunt adiecti gradu, Conna. lib. 10. c. 7. n. 2.

INSTRATVM ait Vlp. in l. inſtratum 45. ff. de verb. ſig. omne veſtimentum continere, quod inijcitur.

INSTRVCTAM tabernam Vlp. in l. 145. de verb. ſig. appell. quæ & reb. & hominib. ad negotiationem parata conſtat. Quod vt accipi debeat, inibi declarat Alc. vid. & l. 13. ff. de inſt. vel inſtr. Pr.

INSTRVCTA prædia quæ ſint, vide l. 1. C. de verb. ſign. inſtructis prædiis legatis, ait ibid. Gotho. ea tantum cedunt, quæ ibi fuerunt perpetui vſus cauſa ad tempus repoſita, venalia non cedũt.

INSTRVCTA domo ita, vt eſt cum omni iure ſuo legata, Papin. reſpondit vrbanam familiam, item artifices quorum operæ cæteris quoque prædiis exhibebuntur, legato non contineri. Oſtiarij autem, inquit, vel popiarij, hædriarij, dietarij, aquarij domui tantum deſeruientes continebuntur. Sed quod de artificibus ait, falſum eſt: ſi eius domus cauſa parati ſunt; licet a. liis quoque prædiis commodabantur. Idem reſpondit domo inſtructa legata, menſas eboreas, & libros non contineri: ſed & hoc falſum eſt. Nam omne quidquid in domo fuit, quo inſtructior eſſet Paterfam. continebitur. Suppellectilem autem patrisfam. inſtrumentum eſſe, nemo dubitat. Denique lib. 4. epiſtolarum Neratius Marcello fratri ſuo reſpondit, & veſtem domus inſtructæ legato contineri. Vlp. hoc eo. tit. l. quæſitum. Item Pomponius eod. tit. l. 15. inſtructa, inquit, domo legata, reſponſum eſt. ſuppellectilem legatam, non etiam vina, quia domus vinis inſtructa, intelligi non poteſt. Maſſeus.

INSTRVCTIO alias pro inſtitutione Briſſ.

INSTRVCTVM ab inſtrumento ſic differre arbitror, vt totum à parte, nam inſtructi nomine, non modo, quæ fundo neceſſaria ſunt, continentur: verumetiam quæ præterea teſtator habuit, quibus ſuum fundum inſtruxit. Inſtrumenti verò ea duntaxat ſine quibus fundus dici inſtructus non poteſt, Vlpia. l. 12 §. 15. ff. de inſt vel inſt. Sed ſi fundus non ſit cum inſtrumento legatus, ſed ita vt inſtructus ſit: quæſitum eſt an plus contineatur, quã ſi cum inſtrumento legatus eſſet, & Sabinus ſcribit fatendum eſſe plus eſſe quum inſtructus fundus legetur, quam ſi cum inſtrumento. Hoc ergo legato non agri inſtrumentum, ſed proprium ſuum inſtrumentum reliquiſſe videtur. Vide cætera, & ſimul coniunge l. 1. & 2. C. de verb. ſig. Hot. Prat. Adde Cuiac. in l. 2. de bon. vac. C. lib. 10. qui dicit inſtructum latius patere quam inſtrumentum. Idem affirmat in expoſitio. Nou. Iuſtin. 128. de exactione publicorum tributorum, circa medium, vbi ponit hoc exemplum: pecora inquit, paſcendi cauſa parata vt ex iis fructus capiantur, inſtructo continentur non inſtrumento: ſic ſupellex inſtructo non inſtrumento.

INSTRVCTVS fundus dicitur, cum ſupellex ibi continetur, quæ illic fuit vſus gratia ipſius patrisfam. & veſtes, menſæ quoque, item vitrea & aurum & argentum, vina quoque ſi qua fuerint vſus ipſius patri fam gratia, & ſi quid aliud vtenſilium. Omnia igitur quæ in eo ſunt collecta, vt inſtructior eſſet paterfamil. inſtructo continebuntur, i. quæ ibi habuit, vt inſtructior eſſet. Hoc ergo nomine fundi inſtructi, non tantum agri inſtrumentum, ſed & proprium ipſius patrisfamil. continebitur, l. quæſitum, §. ſed ſi fundus, ff. de fund. inſtruct. Io. Bello. Etym.

INSTRVCTVM fundum legare eſt cum omni inſtrumento, & vti inſtructus eſt, legare, Briſſ.

INSTRVCTO fundo (ait Vlp. in ead. l. quæſitum, §. contuberna les 31. & ſeqq. ff. de inſtruct. vel inſtrum. leg.) contubernales quoque ſeruorum, i. vxores & natos contineri, verum eſt. Inſtructo autem fundo & bibliothecam, & libros qui illic extant, vt quotiens veniſſet vteretur, contineri conſtat: ſed ſi quaſi apotheca librorum vtebatur, contra erit dicendum Neratius quoque lib 4. epiſtolarum. Rufino reſpondit: Inſtructo fundo & ſupellecti em, & vina, & mancipia non ſolum ad cultum cuſtodiamve villæ, ſed etiam quæ vt ipſi patrifamil. in miniſterio ibi eſſent, legato cedere. Imagines quoque hæ olæ legatæ videntur, quæ in aliquo ornatu villæ fuerunt. Sed ſi qua eo congeſſerat non vſus tui cauſa, ſed cuſtodiæ gratia, non continebuntur, vina etiam quæ in Apothecis ſunt, non cedent, & hoc iure vtimur, vt ea quæ ibi pateriam. quaſi in horreo habuit, non contineantur. Celſus quoque lib. 19. ſcribit fructus ibi repoſitos, vt venirent, vel in alium vſum quam fundi conuerterentur, inſtructo fundo non contineri.

INSTRVERE eſt certiorem facere. Sic inſtruere emptorem, religionem, Briſſ. ex ff.

INSTRVERE accuſationem, vel actionem, vel litem, eſt literis, ac teſtibus, cæteriſque ad probandum neceſſariis eam adornare. Sic inſtruere litem præparatam ſecundum leges ait Imp. Iuſt. in l. 28. in prin. C. de admin. tut. vel cur. Vnde inſtrumentum litis vocat Quintilia. quicquid ad inſtruendam litem, id eſt cauſam pertinet: ſtudones Productionem dicimus, Old. Prat.

INSTRVMENTA, ſpecialiter pro ſcripturis accipienda ſunt, quibus legitima ratione fides eſt adhibenda. Veluti quæ per tabelliones publicos, ſeu notarios, vt nunc vocamus, ſcribi ſolent, de quibus in Authent. de inſtrum. caut. Vel quæ ſigillo, ſeu annulo ſignatorio confirmantur ab Epiſcopo, Magiſtratu, aut etiam ab iis qui publici alicuius officij autoritatem habent indubitatam, Old.

INSTRVMENTVM domus id eſt, quod tempeſtatis arcendæ, aut incendij cauſa paratur, non quod voluptatis gratia. Inſtrumenti enim ea eſſe, quæ ad tutelam domus pertinent: ornamenti quæ ad voluptatem l. 12. §. ſi domus. ff. de inſtruct. vel inſtrum. Et ita, inſtrumentum & ornamenta villæ ſeparat Cicero pro domo ſua, Briſſ.

INSTRVMENTA domus quæ ſint, quæ relicta domo inſtructa ad nouum dominum tranſeant, adnotauit Iuriſconſ. in l. quæſitum eſt, §. ſi domus inſtrumentum ſit legatum, ff. de fund. inſtitut. Breuiter & præter imagines, & affixa ſpolia, iſta etiam Paul. de inſtruct. fund. annotauit: Specularia, Pegmata, Canales, Harpagones, Hamas, Centones, Siphones, Scalas, Perticas, Spongiaſque, quibus inſtrumentis domus contra vim ignis ad incertos caſus defenditur, ſqualor abluitur, & immunditiæ purgantur, Spieg.

INSTRVMENTA forenſia & publica ἀγοραῖα dicuntur, Nou. 49. 53. 73. 117. 142. diuerſa ab ἰδιωτικοῖς, quorum fit mentio in l. 11. C. qui potior in pig. Gothof. ad l. 20. ibi ex forenſibus vel publicis inſtrumentis, C. de fide inſtr.

INSTRVMENTA Iuſtinianus à literis ſeparat in l. 1. C. de iuram. propt. cal. In omnibus cauſis, ſiue propter literas fuerit certatum, ſiue propter inſtrumenta, ſiue propter quicquam aliud, &c. Inſtrumenta ergo ſunt, quas Cicero literas publicas appellat: hoc eſt, quæ vel à perſona publica, veluti ſcriba magiſtratus, vel tabellione ſcripta ſunt. Literæ vero hic appellantur priuatæ: veluti rationes, breuiaria, codex accepti & expenſi, ſyngraphæ, & cautiones à patreſam. conſcriptæ, Prat. ex Hot

INSTRV-

Digitized by Google

INSTRVMENTA noua intelliguntur nuper reperta, tametsi antiqua sint. Gloss.in l.Imperatores. ff.de re iudic.& Gloss.in l. admonendi in fine.ff.de iureiur.Spieg.

INSTRVMENTI cauponij nomine serui & ancillæ cõtinentur. Vlp.l.43.§.3.ff.de ritu nupt.Multæ adsolent iub prætextu instrumenti cauponij,prostitutas mulieres habere. Hoc Prat.

INSTRVMENTI nomine aliquando intelligitur monumentum scripturarum ad res gestas pertinentium. Vnde instrumentum vetus & nouum. Suetonius in Vespasiano. Vndique inuestigatis exemplaribus instrumentorum imperij,pulcherrimum ac vetustissimum confecit.Spieg.

INSTRVMENTO lanionis, teste Paulo in leg.cum de lanionis, relinquimus mensas,pondera.ferramenta,& alia,quæ laniandæ carnis causa parata sunt: Item trutinas,cultros, dolabras, ff.de fun.instruct.in princ.citatæ.l.Spieg.

INSTRVMENTO piscatorio legato contineri Arist. ait nauicellas,quæ piscium capiendorum causa paratæ sunt: sed & piscatores contineri,verius est teste Martiano. l.item pictoris.ff.de fun.instr.Spieg.

INSTRVMENTO legato aliquando & personas legãtium necesse est inspici,vt docet Paul.in l.cum de lanion. ff. de instr.Sp.

INSTRVMENTO fundi quid comprehendatur,exponitur plenissime in l.8.l.9 l.10.l 11.l 12 l.25.ff.de instruct.vel instrum.l.33. circa fin.ff.de ædil.edict.l.17 ff.de act.empt.Briss.

INSTRVMENTA fundi cõseruãdi fructus causa veluti granaria (quia in his fructus custodiuntur) vrceos,capsella, in quibus fructus componuntur, sed & ea, quæ exportandorũ fructuum causa parantur, Instrumenti esse constat, veluti iumenta, & vehicula,& naues,& cuppæ,& culei.Alphenus autem si quosdam ex hominibus aliis legauerit, cæteros qui in fundo fuerunt,nõ contineri instrumẽto ait, quia nihil animalis instrumenti esse opinabatur, quod non est verum. Constat enim eos,qui agri gratia ibi sunt,instrumento cõtineri. Saltuarium autem, Labeo putat eum demum contineri, qui fructuum conseruandorum gratia paratus sit, non eum, qui finium custodiendorum causa: sed Eratius etiam hunc:& hoc iure vtimur,vt omnes saltuarij contineantur. Trebatius amplius etiam pistorem & tonsorem, qui familiæ rusticæ causa parati sunt,putat contineri.Item fabrum, qui villæ reficiendæ causa paratus sit, & mulieres quæ panem coquant, quæque villam seruent. Item molitores,si ad vsum rusticum parati sunt.Item focariam & villicam, si modo aliquo officio vitum adiuuent. Item lanificas, quæ familiam rusticam vestiunt, & quæ pulmentaria rusticis coquant. Cellarium quoque(id est,qui ideo præpositus est,vt rationes saluæ sint.) Item ostiarium mulionemque instrumenti esse constat: & molas,& machinas.fœnum,stipilas, asinum machinarium, machinam frumentariam,vas æneum,in quo sapa coqueretur & defrutum fiat,& aqua, quæ ad bibendum, lauandamque familiam paratur,instrumenti esse: & cribra,& plaustra, quibus stercus euehatur. Ea vero quæ solo continentur, instrumenta fundi non esse Cassius scribit: Veluti harundineta & salicta, antequam cæsa sint, quia fundus fundi instrumentum esse non potest, sed si cæsa sunt, puto contineri, quia quærendo fructui deseruiunt Idem & in pallis erit dicendum. Si in agro venationes sunt, puto venatores quoque & vestigatores, & canes, & cætera, quæ ad venationem sunt necessaria, instrumento contineri, maximè si ager ex hoc reditum habet:sed si ab aucupio reditus fuit auceps, & plagæ, & huius rei instrumentum agri instrumento continebitur,nec mirum,cum & aues instrumento exemplo apum contineri,Sabinus & Cassius putauerunt. Hęc Vlpian.in l.quæsitum.12. §.1.2. 4.5.9.10. 11.12.13. ff.de instru. vel instrum leg.

INSTRVMENTO tabernæ vel instructæ tabernæ appellatione quid contineatur,vide l.13.de instruct. vel instrum.l 185.ff.de verb.sign.Sunt & cuiusque professionis,& artificij instrumenta,veluti medicorum, pictorum,balneatorum,piscatorum,lanionum, de quibus tractatur in l.17. & l.18.de instr.vel instr.l. & apud Paul.lib.3.sent.tit.6.Briss.

INSTRVMENTA in re iudiciaria ea omnia accipiuntur,quę ad instruendam causam pertinent Et ideo tam testimonia,quam personæ instrumentorum loco habentur, l.1.ff.de fide instru. Vt cum dilatio instrumentorum causa petitur, etiam in præsentiam ius personæ,quæ instruere possit,puta qui actum gessit,vel qui actor fuit constitutus, dilatio quasi instrumentorum causa datur.l.99.§.vlt.ff.de verb sign. l.1.C.de dilatio.l. 18.quot.appellat.non recip.in C Th.Briss.

INSTRVMENTVM est commentarius, siue descriptio eorũ, quæ inter paciscentes: vti cõtrahentes placita sunt,ac conuenta Græci συγγράμματα, vocant. Nam illa deliberationum & personarum contractus incuntium commistio συμβολὴ dicitur: & qui super ea commentarius cõponitur συμβόλαιον appellatur. Id vero oportet ternario testium numero niti, vt fidẽ faciat, & sit omni exceptione,ac calumnia maius. Etenim in cõtractibus, & instrumentis, rerum veritas consideratur potius, quam scriptura.l.in contractibus. C.plus valere quod agitur, & facit.l.fi.C.si certum petat. l.scripturas.§.vl.C.qui potio.in pign.habeantur. Præterea nemo ex instrumentis domesticis, vel sua annotatione idoneam debiti facit probationem. l.instrumenta §.exemplo.Cod.de probat.Hinc est,quod in omni instrumento, prius ab eo. qui id produxit probationes exigimus, deinde ab eo qui falsum illud arguit, l.vlt.C.de crimin. falsi. Anchora.

INSTRVMENTVM aliàs est apparatus rerũ diutius mãsurarũ,sine quib.exerceri nequiret possessio,l.12.ff.de instruct.vel instr.

INSTRVMENTVM vnum dicitur in l.cum plures fundi. 72. ff. de euict quod simul absoluitur, licet obligationes plures complectatur.Goth.in iam.d.l.22.

INSTRVMENTVM culturæ, est finiente Vlpian. apparatus rerũ diutius mansurarum,sine quibus exerceri possessio nequiret,l. quæsitũ est,de fund.instr.Idem ostẽdit in §.si domus d.l.inter fundi instrumentum & ornamentum multum interesse. Spie.

INSTRVMENTI ea esse, quæ ad tutelam domus pertinerent,dicit Cassius l.quæsitum. ff.de instruct.vel instrum.leg.Spieg.

INSTRVMENTVM nuptiale,i.dotale,in l.1. C.de dot.promiss.

INSTRVMENTVM & Instructum separantur in tit. de instruc.vel instrum.l.Plenius. n.est,& vberius instructi quàm instrumenti legatum,cum illo non loci tãtum,sed & patrisf. ipsius instrumentum, quod vt instructior esset,habuit,continentur. l.12.§. sed si fundus ff.de instr.vel instrum. Vide etiam l.1.& 2.C.de verb.signif. & l.1.l.15 §.1.l.20 l.pen.ff.de instruct.vel instrum. Briss.Vide supr.Instructum ab instrumento.

INSTRVMENTA status vocat Paulus in l.isti quidem, 8.§ 1.D. quod met.caus.quib.continetur aliquem liberum esse. Aldob. tit de excusa tut.§ item si propter.Vide & Goth.ad l.sicut instrumenta 25.C.de liberal. caus.

INSTRVMENTA cognoscere, est relegere & recognoscere se, quod vulgo dicitur collationare l.cognoscere, ff. de verb.sig.

INSVBTILITER apud Vlp. quum ait in l. iurisgentium,§.adeo autem,ff.de pact.quod non insubtiliter dici potest.Spieg.

INSVETA, vide Insolita.

INSVLA vulgari significato locum significat, qui vndique aquis ambitur.Briss.

INSVLÆ quemadmodum scribit Fest. appellatæ sunt,quæ communibus parietibus non iunguntur cum vicinis, circuituque publico aut priuato cinguntur:à similitudine earum terrarum quę vndique aquis circumdantur. Cui adde quod Tacit.li.15. refert, Neronem constituisse, vt ne communione parietum, sed propriis quæque domus muris ambirentur. Briss.

INSVLA,olim non erat nisi maris, quod sit in salo posita,mutata a litera in u.Hodie appellatur insula cuiusuis etiam fluminis: Domus item principum,potentiorum,diutumque insulæ vocantur,quod sint à priuatorum domibus disiunctę.Ex Budęo. Alciat.in comment.de verb.sig.

INSVLARVM magna fuit Romę multitudo,vt tutiores essent ab incendiis:atqi ita à similitudine Insularum, quę circumquaq; aliquo amne ambiuntur, insulæ appellatæ tum ipsæ,tum vero etiam reliquæ omnes domus, quamuis inter se coniunctæ essent:Connan.li.2.c.2.n.5.& li.4 c.10.n.10.

INSVLARVM in mari, vel flumine enatarum meminere l.17. de leg.3.l.16.ff.de excep.rei iud.Plin.li.2.c.86.Insulas in l.33.Co. de appellat.in mari Ægeo & Ionio, & circa Asianum tractum intelligi oportet,veluti Cycladas, Rhodum,Cyprum.Eodem modo præsidem insularum intellige, l.pen:C.vbi de caus.stat. & nouel.8.& l.4 ff de nauicul.lib 11.C.Prat.

INSVLA inquit Gœod.l.166. de verb.& rer.sig.n.8.est ædificium quod proprio ambitu constat.Inde

INSVLARIVS est,qui bustos insulæ præpositus est. Ibidem.

INSVLARIVS,seruus insulæ,i.separatæ dom.custos.Pomp.l.16.§. 1. de vsu & hab. dominus proprietatis etiam inuito vsufructuario vel vsuario, fundum vel ædes per saltuarium vel insularium custodire potest. Vlp.l.vlt. ff.de off. præf.vigil.Insularios,& eos qui negligenter ignem habuerunt apud se,potes fustib. & flagellis cædi iubere. Hot. Vide & l.5.ff.de institor. l.166.& l.203.ff.de verb.sig.& Perron. Arbiter.Interim coctores insulariique multant excluſum,& alius vera testis stridentibus plenum in oculos eius intentat.Briss.

INSVLARIIS ij similes sunt,qui nostra lingua Conciergerij nominantur, nec ij sunt, qui,vt Cœlius putat, deportati aut relegàti in Insulam essent, quod ij iam insulares facti essent, & serui pœnæ. Sed insularios Accursius intelligit eos, qui domini sunt insulæ, i domus. Conna.l.2.c.2.n.5. Adde Fr.Balduin. comment.in l.12.tab.c.7.

INSVLÆ Italiæ, pars Italiæ sunt, & cuiusque prouinciæ,inquit Vlp.in l.insulæ 9.ff.de iudic.

INSVLA iuncta domui, quandoque appellatione domus legata esse videatur,Paul tradit in fi.l.prædiis de legat.3.Spieg.

INSVLAM solent cõmentatores diuidere in Naturalem, Casualẽ, Accidentalem. Per naturalem intelligunt perpetuam:Casualem vero appellant,quam alij dicunt natiuam:Rectius aliis

INSVLA est duplex : Perpetua & Natiua. Insula perpetua pars est cuiuslibet prouinciæ l.insulæ. D.g de iudic. Natiua vero

Digitized by Google

quam nasci tato contingit. Inst. de rer. diuis. §. insula, l. adeo §. insula, & l. insula, ff. de adqu. ter. dom.

INSVLA in flumine, vt Pompo. in l. ergo. 20. §. 1. ff. de acquir. rer. dom. ait, fit tribus modis: vno modo, quando agrum qui aluei non fuit, amnis circumfluit: altero modo, quando locum qui aluei esset siccum reliquit, & circumfluere cœpit. Tertio cum paulatim coalluendo locum eminentem, supra alueum fecit, & eum alluendo auxit. Duobus posteriorib. modis priuata insula fit eius, cui ager propior fuerit, cum primum extitit. Nam & natura fluminis hæc est, vt cursu suo mutato aluei causam mutet, nec quidquam interfit, vtrum de aluei duntaxat solo mutato, an de eo, quod superfusum solo veteri sit, quæratur, vtrumque. n. eiusdem generis est. Primo autem illo modo causa proprietatis non mutatur.

INSVPER, i. præterea & hoc amplius, l. 3. §. qui pecuniam. ff. de suspect. tutor.

INSVPER habere, est omittere, aut sûsque déque habere. Pap. in l. sunt personæ. ff. de relig. & sumpt. fun. Nam propter publicã vtilitatem, ne insepulta cadauera iacerent, strictam rationem insuper habemus, quæ nonnunquam in ambiguis religionum quæstionibus omitti solet. Idem Papin. in leg hæredem. ff. de his quæ vt indign. Hæredem, inquit, qui sciens defuncti, vindictam insuper habuit functus omnes restituere cogendum existimaui. Sicque l. 2. C. si omis. caus. test. legendum. Quod si eum neque adiri ex testamento hæreditas, neque bonorum possessio peti posset, iudicium defuncti non insuper habitum sed ad irritum iuris ratione vocatum est, Apuleius lib. 4. de asino aur. Quod si pergas vlterius, iam faxo lacrymis istis, quas parui pendere latrones consueuêre, insuper habitis viua exurere. Symmac. in epist. ad patrem. Hæc me & alia huiusmodi perpulerunt scribendi munus insuper non habere: Hotoman. Briss. & Cuiac. 3. obseru. 22. Vide & Goth. ad l. 45. ff. de relig. & sumpt.

INTEGER, i. saluus, inlæsus, inoffensus, nulla infamia notatus.

INTEGER homo, pro firmo, non saucio. in § his autem verbis. Instit. de leg. Aqui. pro non infamiæ nota maculato Spieg.

INTEGER quadrans, id est, illibatus. Vlp.

INTEGER riuus. i. qui nulla refectione indiget. Briss.

INTEGRA causa, pro bona, & quæ nondum decidit. & integra fama pro existimatione. l. 1. de excusa. veter. C. lib. 10. Spieg.

INTEGRA existimatio l. 15. Co. de his qui accus. non poss. id est, inuiolata. Briss.

INTEGRA persona, id est, cui per edictum postulare licet. l. 4. ff. de popularibus actionibus.

INTEGRI restitutio, vt Paul. li. 1. Sentent. tit. 7. tradit, est redintegrandæ rei, vel causæ actio: vel sic: Integri restitutio est actio prætoria, qua rem certam aut ius, aliamve quamlibet causam redintegrari postulamus: cum quæ per metum, dolum, status permutationẽ, iustum errorem, absentiam necessariam & infirmitatem ætatis gesta esse dicuntur l. 1. & 2. ff. de in integr. rest. Est autem in integrũ restituere nihil aliud, quàm in pristinam causam pristinumq; ius restituere In integrum pro insolidum in l. 25. ff. de re iud. l. 122. ff. de verb. obl. Briss. Prat.

EX INTEGRO pro rursus & denuo, & vt vulgo loquimur de nouo. Sic ex integro agere, expetiri, petere. Briss. ex ff.

INTEGRVM variis modis accipitur, vt not. Instit. de rer. diuis. §. Apium. C de rei vend. l. indicia. Alber.

INTEGRARE in l. 8. ff. de tut. & rat. distrah. l. 21. §. pen. ff. de SC. Syllan. & apud Paul. li. 2. sentent. tit. 15. Briss. in parerg.

INTEGVMENTVM. Integumenta vocabantur etiam tegmenta, operimenta scutorum, & sagmata. Cæsar li. 2. Temporis tanta fuit exiguitas, hostiumque tam paratus ad dimicandum animus, vt non modo ad insignia accommodanda, sed etiam ad galeas induendas, scutisq; tegmenta detrahenda tempus defuerit. Turneb. li. 24. c. 11.

INTELLIGENTIA cõmunis, vulgi & populi intellectus habetur, quę præfertur proprio significato vocabuli, secundũ Panor. in c. quamuis de verbo. sign. Quod tamen intelligendum est, quando receptus vsus loquendi & intelligendi, contrarius & repugnans proprię significationi vocabuli, tam viget in sensu peritorum, quàm imperitorum, secundum Bald. in c. 1. de succes. feud. in vsib. feud. Vide, Vsus vulgatus loquendi. Spieg.

INTELLIGERE est animo consequi & mente percipere quod agitur. l. 208. ff. de verb. sign.

INTELLIGITVR, i. videtur, censetur, creditur. Briss.

INTELLECTVM habere in l. 124. ff. de diuer. reg. est intellectum & cognitione præditum esse. Briss.

INTEMPERANS. Si quis (inquit Conn. li. 1. c. 2. n. 9.) lucri sui causa stuprum inferat: Alter cupiditate incensus: hic intemperans, ille auarus potius nominabitur: Sic intemperans fœmina, in l. 22. cir. fi. C. de adm. tut. vel cur.

INTEMPESTIVA cultura l. 25. §. conductor. ff. locati, i. non sui tempore facta, seu sera. Briss.

INTEMPESTIVE, i. non opportuno nec congruo tempore, Briss.

INTENDERE hi dicuntur, qui rei diligenter incumbunt. Vnde cum actor multa opera intendere & incumbere seu petitioni debeat. Intentio pro Actione vsurpata est. l. si quis intentione ambigua ff de iud. item l. 2. in pr. vbi est tex. elegans. l. generaliter. ff. de excep. cum simil. per Zas. citatis in l. qui se debere. de cons. caus. data, caus. non secuta. Sic Cicero docet, statum causæ & controuersiam consistere in intentione & responsione, i. in actione, & defensione. Spieg. Prat.

INTENDERE crimen, i. obiicere. l. 14. §. vlt. ff. de bon. liber.

INTENDERE præcisè pro actionẽ intendere, i. agere, & vt vulgo loquimur, concludere, l. 8. ff. si seruit. vindic. l. 5. ff. si vsusfruct. l. 139 ff. de verb. oblig. Sic Cicero in Quintiana. Sibi eum nuper edidit socium, quem, quomodo nunc intendit ne in viuorum quidem numero tum demonstrat fuisse. Prat.

INTENTARE actionem, pro instituere, vt vulgo dicitur, te. spuunt eruditi. Suetonius, Intendere formulam, dixit Spieg.

INTENTIO, est prima pars cum scilicet actor proponit, & facit litem: formaturque hæc actio ex αἰτία. i. ex causa. Depulsio respõsio rei, quæ ex continenti ad refutandam causam accipitur, iuxta rhetorum doctrinam, à quibus, Alciato indicãte, accepta videri potest continentia causæ. Nulli, inquit lex, audientia præbeatur, qui causæ continentiam diuidit, l. nulli. C. de iudic. Doctores Intentionem quandoque pro Exceptione aduersus sermonis proprietatem accipiunt, quamuis etiam alia significet. Sciendum etiam, quod intentio vel actio edita potius est ICtis veteribus (qui non secundum Pontificum, aut Iustiniani in Authenticis idioma, sed ex ea lingua intelligẽdi sunt, quæ apud doctos tempore suo in vsu erat) qui libellus Conuentionalis vulgo dicitur. Rubr. ext. de Libell. oblat. Auth. offeratur. C. de lit. contest. Spieg. Prat.

INTENTIO, pro actione, quę in iudicio instituitur, aut certe pro libello actionis l. 68 ff. de iud. l. 9. §. proinde. ff. ad exhib. l. 18. ff. comm. præd. l. 6. §. hæc actio. ff. si seruit. vind. l. 37. ff. de euictio. §. si quis agens. Institutio de act. Briss.

INTENTIO appellatur, quod actor vel accusator iudicio intẽdit. In vsu nostro forensi, fines & conclusiones vocamus. Briss.

INTENTIO pro volũtate & mente, l. 10. ff. de alim. leg. l. 14. §. sed interdum. ff. de religios. & sumptib. Briss. (de testam.

INTENTIO voluntatis, l. 77. §. donationis. ff. de leg. l. 3. & l. 5. C.

INTER, particula, non significat æqualitatem: & per hoc natus inter seruos non intelligitur seruus.

INTER bonos bene agier. Hoc exẽplo Manutius demonstrat à Cicerone priscorum ICtorum formulas sine verbo citari. Proindeque voces illas, vt & oportet, ab imperitis, qui locutionẽ parum integram crederent, additas. Est autem egregium præceptum, ad omnem vitam pertinens: & vox plena humanitatis: vt inter bonos bene agatur, h. e. vt Philippus ait, bonos ex fide debere præstare etiam quæ non apertè lingua nuncupata sint, *Dass keinerſden andern gefahren ſoll.* Spieg.

INTER cæteros exhæredare, & nominatim exhæredare, de quo suo loco dicemus. Contraria sunt. Cæterorũ appellatio in hac formula inde fluxit, quod iure antiquo si ij præteritio testamentum faciebat nullum: filia autem cæterisque liberis, i. nepotibus, neptibus &c. præteritis testamentum valebat: item, filij si non instituebantur, nominatim exhæredandi erant, filiæ cæterique liberi etiam inter cæteros exhæredati poterãt, his verbis: CÆTERI Exhæredes sunto: qua vulgari formula non tantum liberi, sed & parentes, consanguinei, agnati, cognati, affines, amici exhæredari poterant. l. Luc. 53. de hæred. instit hęc ex Vlp. instit. c. 22. & l. vlt. C. de lib. præt. §. nominatim, §. posthum. Instit. de exhæred. lib. 4. Prat.

INTER ficarios, pro, de ficariis, Latini autores dicunt. Cic. lib. 2. de inuentio. Non enim oportet in recuperatorio iudicio eius maleficij, de quo inter ficarios quæritur præiudicium fieri. Idem in orat. pro Cluentio in Q. Sergij Senatoris eius qui inter ficarios damnatus est, manus incidit. Et li. 1. de finib. inter ficarios quæstionem exercere. Briss.

INTERCALARE, interserere est. Et mẽsis Februarius intercalaris ob hoc dicitur, quod ei dies vnus interseritur: Diesq; ipse insititius Intercalaris Latine dicitur, & Græce ἐμβόλιμος, & intercalatio ipsa ἐμβολισμός. Quæ in re militari fit, cum inserimus per directum interuallis præpositorum militum aliquos ex iis, qũos postponi placuerat. Sed & ἐξαιρέσιμοι, dies exẽptiles propterea dicti sunt, quod ex mense eximi solebãt, vt annus cum solis lunæque ratione congrueret Bud. in l. 3. §. minorem. de minor. Cæterum mensis intercalaris sublatus est à Iulio Cæsare, vt Suet. Tranquill. scribit, qui non ex 29. vel vt alij scribunt ex 22 aut 23. sed 28. diebus constabat: ideoque cũ ante Iulium Cæsarem non constaret annus nisi 355. diebus, incidente intercalari mense, annus dies habebat 383. Eius vero mensis initium erat pridie Kal. Mart. vt ex Qu. Mutio Celsus refert. Nunc ex instituto Iulij Cæsaris annus dies habet 365. l. cum hæres §. Stichus. ff. de statulib. l. ita vulneratus. §. æstimatio. ff. ad l. Aquil. l. anniculus. ff. de verb. sign. & quarto quoq; anno ad 6. Kal. Mart. dies vnus intercalatur. Cuiac. ad l. ideoque ff. de vsurp & vsucap.

INTERCALATIONIS origo hæc fuit Omnium primũ (inquit) Liuius (Numa n 15. menses describit annum Romulus annũ insti-

Digitized by Google

instituerat decem mensium, hoc est, trecentorum & quatuor dierum. Numam his adiecisse dies 50. quib duodecim cursus Lunæ cõficiredidit: ait Macrobius. Quid igitur? Si anno tribuantur dies 354. qui sint in duodecim menses dispertiendi, oportet singulis mẽsibus tribuere 29 dies & semissem: vel senis mensibus dies 30. & senis viginti nouem. Macrobius adiicit: Numam postea adiecisse vnum diem Ianuario, in honorem imparis numeri, ita vt 355. dies in anno computarentur. Hæc adiectio plane fuit inepta, & rem totam conturbat. Neque sane eius meminit Plut. Itaque & ego eam nunc omitto, & annum à Numa constitutum simpliciter esse dierum 354. quibus Luna duodecies conficit suum cursum, existimo. Sed cum vellet Numa annum etiam congruere cum solis cursu, necesse fuit subinde aliquot dies adiicere. Solis periodus cõtinet 365. dies & quadrantem. Quid igitur? Liuius ait, Numam intercalares menses interponendo annum ita dispensasse, vt vigesimo quoque anno (sic enim legitur in melioribus libris) ad metam eandem solis, vnde orsi essent, plenis annorum omnium spaciis dies congruerent. Quæ tandem hæc intercalatio est: Plutarch. ait Numam, cum existimaret anno iuo deesse dies vndecim, confecisse mensem intercalarem 22 dierum, quem ἐμβολιμον appellat. Obscure id quoque dicitur & mutilate. Deerant dies vndecim, & vnius diei quadrans: Macrob. ait placuisse Romanis, alternis annis binos & vicenos, alteris ternos vicenosque dies intercalares adiici: sicuti & Censorinus scribit, placuisse intercalatio mensi 22 dies vel 23. alternis annis addi, vt ciuilis annus ad naturalem exæquaretur. Hoc est, placuit, secundo quoque anno adiici mensem vnum intercalarem, qui modo esset dierum 22. modo 23. Sic enim singulis quadriennii, superarant dies 4^or. cum singulis annis superessent vndecim & vnius diei quadrans: Fiebatque etiam hac ratione, quod Liuius scribit, vt vigesimo quoque anno lunaris annus cum solari congrueret: hoc est, dies illi 225. qui viginti annis deerant, quinque mensium illorum intercalarium adiectione supplerentur. Alij legunt apud Liuium, vicesimo quarto quoq; anno. Quod si recipimus, audiendus esset Macrobius, qui ait, annum à Numa institutum esse dierum 355. & ea intercalatio fingenda, qua annis 16. sicuti dixi, adiicerentur dies 170. hoc est, singulis biennii modo dies 22. modo 23. Sed octo deinde annis nonnisi dies 60. hoc est, singulis biennii dies 15. Sic enim, si annus alioqui erat dierum 354. dies 244. qui desunt annis viginti quatuor, anno vigesimo quarto reperientur non deesse. Sed tam inæqualis intercalatio posset absurda videri. Prior certe est simpliciot, videturque magis recepta fuisse vsque ad Iulium Cæsarem qui tandem rem hanc totam facilius etiam composuit: & vt dies tantum, non etiam vt menses intercalares essent, effecit. Iussit annum esse dierum 365. vt ad solis periodum referretur. & quia deerat adhuc quadrans, voluit singulis quaadrienniis adiici diem vnum. Sic intercalarium mensem sustulit, vt Suetonius ait. Sed quo tempore anni erat intercalatio? Censorinus ait, etiam olim mense Februario inter Terminalia & Regifugium intercalatum fuisse. Macrob. scribit Romanos non confecto Februario, sed post 23. diem intercalasse, Terminalibus iam peractis: deinde reliquos Februarij mensis dies, qui erant quinque, post intercalationem subiunxisse vetere religionis suæ more, vt Februarium omnino Martius sequeretur. Ergo cum inserebantur intercalares dies 22. Februarius erat dierum 50 cum adiiciebantur dies 23. erat dierum quinquaginta & vnius, qui tantum alioqui esse solebat dierum 28. Apud Ciceronem pro Quintio legimus, ante 5. Calend. intercalares, & pridie Calend. intercalares. Videtur Calendas intercalares appellare primum diem intercalarem, qui erat vigesimus quartus Februarij. Cum postea. Iulius Cæsar ita annum produxisset, vt nonnisi diem vnum singulis quadrienniis addi esset necesse: retinuit eundem intercalationis diem, vt Macrobius ait, eumque Bissextum censuit nominandum: quia tunc bis dicebatur, 6. Calend. Mart. Nunc videamus ecquid hæc conueniant cum nostris Pandectis, hoc est, libris iuris Ciuilis. Non possunt hæc conferre cum 12. Tabulis, quæ quid de iis statuerint, nescio. Sed quia intercalationis tamen eas aliquam mentionẽ fecisse audio, rem hanc quæ tam necessaria est, nec ea tamen vulgo satis nota, prætermittere nõ possum. Celsus noster in l. cum bissextũ 98. de verb. signif. ita scribit: Cato putat mensem intercalarem additiũ esse: omnesque eius dies pro momento temporis obseruar, extremoque diei mensis Februarij attribuit Qu. Mutius. Mensis autem intercalaris constat ex diebus 28 Hæc ille. Primum hic obseruemus Catonem & Mutium diu ante Cæsarem vixisse. Si loquuntur de mense intercalari, qui eorum tempore adiiciebatur, non video quomodo possimus dicere, eum fuisse dierum viginti octo. Repugnant enim & reclamant, quæ dicta superius sunt. Sed si Februarium ipsum in quo intercalatur; & cui quid adiicitur, appellemus mensem intercalarẽ, recte dicemus alioqui esse dierum viginti octo Certe & Macrobius videtur mensem interçalarem appellare. Februarium, cui intercalatio aliquid addere solet. Frequentius tamen ipse mensis, qui inserebatur, appellatus olim fuit intercalaris. Quod Mutius mensem intercalarem addititicium extremo diei Februarij attribuit, parum etiam conuenit cum iis quæ supra dicta sunt. Non enim pridie Calendas Martias. sed sexto Calendas Mart. intercalabatur & interserebatur aliquid. Sed videtur Mutius maluisse in fine anni intercalari. Quod omnes addititi mẽsis intercalaris dies pro momento temporis obseruat, conuenit cum eo, quod etiam diem intercalarem non solent Iurisconsulti numerare. Nam id biduum quod est in Bissexto pro vno die haberi Celsus ait, in d. l. 98. de verb. sign & l. 5. §. 4 de minorib. Cumque id dicit, adiicit, propterea nihil interesse, vtrum priore an posteriore die Bissexti quis natus sit: posteriorem tamen diem intercalari. ideoque (inquit) natus sexto Calend. Mart. quo anno non fuit intercalatum, cum erit Bissextus, priorem diem natalem habet. Sed cum hoc biduum pro vno die habeatur, nihil interesse dicimus: neque qui priore die natus est, citius complebit annos 25. quam qui posteriore: & qui natus est posteriore, tam cito complebit, quam qui priore. Sed quæritur an dies intercalaris nunquam numeretur, & pro nullo semper habeatur. Certe si postremus dies temporibus de quo quæritur, sit Bissextus: semper hoc biduum pro vno die habetur, & inter priorem ac posteriorem Bissexti diem nihil interest, sed si dies intercalaris incidat in medium tempus aliquod, de quo agitur: alia est adhibenda distinctio. Marcellus l. 2. de diuers. temp. præscript. quinque huius generis quæstiones & exempla proponit. In primo & postremo exemplo videtur diem intercularem numerare: hoc est, significat in tempore constituto iudicatis, quod erat 30. dierum, & in lege commissoria, veluti si quis fundum ea lege vẽdat, vt nisi in diebus triginta precium soluatur, fundus sit inemptus: diem intercalarem non proficere iudicato vel emptori, h. e. in diebus illis 30. numerari. Sed si agatur de tempore statuto, quo lis petit: vel de vsucapione quæ tempore constituto expletur: vel de actionibus quæ certo tempore finiuntur. vt ædilitiæ: diem intercalarem non numerari aut imputari, sed eo tale tempus augeri, & eum prodesse actori vel domino significat: nempe si incidat in medium illud tempus. Nam alioquin vbi satis est attingere diẽ postremum, & postremus dies est Bissextus, non refert prior an posterior bissextus sit. Et vbi postremum diem omnino impleuisse oportet, cum quæritur, an quis sit minor 25. annis, oportet totum Bissextum implere, sic vt tunc dies intercalaris non solum in medio, sed in fine augeat tempus. Quod dicendum esse videtur & in omnibus temporalibus actionibus. Nam in iis nisi nonissimus totus dies compleatur, non finiri obligationem, ait Paul. in l. 6. de oblig. & action. Poteo quod dicitur de vno die intercalari, olim dici quoque poterat & de pluribus tum erant plures, vt diximus fuisse modo 22. modo 23. Quod attinet ad Cæsaris constitutionem dies 365. anno ordinatio tribuentis: constat à Iurisconsultis posteriotibus eam esse receptam, & tribus locis in Pandectis comprobari posse. l 51. ad leg. Aquil 4 §. 5. de statulib. l. 54. de verb. signif. Sacerdotes Romæ quibus Cæsar procurationem intercalationis reliquerat, initio quid agerent, nihil intellexerunt; Nam cum deberẽt ad finem anni quarti intercalare, ad principium intercalabant. Sed Augustus tandem eos castigauit: & aperte ed xit, vt incipiente anno quinto primum intercalarent: & hanc legem in æs incidit, ad memoriam sempiternam, vt Macrobius scribit Mitto, quod subtiliores mathematici deinde obseruarunt illum quadrantem diei cum diebus 365. in solidum vno anno non occupari aut consumi à sole, sed superesse quasdam (vt appellant) minutias, quæ iam peperierint & confecerint dies tredecim: qui, quia redundant, detrahendi nunc essent. Intercalationis verbum ex eo descendere, quod calatis comitiis, vel populo conuocato, adiiceretur, quod anno adiiciendum erat, dubium non est. Francisc. Bald. in suo comment l 12 tabul. c 48.

INTERCAPEDO pro interuallo. Intercapedo temporis. l. 3. §. quotiens, ff. si cui plus.

INTERESSE est interponi & interseri. l. 3. § minorem. ff. de min. Alias pro interuedire, l fructus esse, §. diuortio ff. solut. matr. Sumitur & pro contradicere, impedire Papinia. in l. si ff. fam. ercisc. Si non intercedat inquit ætatis auxilium. Prat.

INTERCEDERE est alienam obligationem recipere, i. e. se vel res suas obligare pro alio. Hinc intercessor est inter duos veluti medius quidã & sequester. Cu. ad African. tract. 4. n. 40.

INTERCEDERE est quasi medium se interiicere, siue vt noceas, siue vt prosis: vnde cõ rariæ significationis esse reperitur. Intercedere legi. aut sententiæ alicuius: idem est, ac quod vulgo dicitur se opponere. Et apud Terent. Si nulla ægritudo huic malo intercesserit, i. e. nocuerit & interuenerit. Est & fauoris est & beneuolentiæ. Intercedere enim pro reo fideiussor apud creditorem dicitur, quia pro eo rogat, vt detur ei mutuo pecunia, vel illud quicquid est, quo opus habet, quare quod iussu & rogatu ipsius factum datumve est, siue sua, præstare

Digitized by Google

cogitur. Sic Tullius a l. Attic. Adscribit etiam, & quasi calcar admouet, interceſſiſſe ſe pro eis. &c. Connan. li. 6. c 8 n 2.

INTERCEDERE proprie fuerat Tribunorum plebis, quibus ius intercedendi cõcedebatur. Nam in hoc creatus dicit Gellius non vt ius dicerent, ſed vt intercederent opponerentque ſeſe iniuriis ac violentiis. Intercedere enim poſt alia ſignificata, accipitur pro inhibere, coercere, vetare. Vnde interceſſionem vulgo oppoſitionem dicimus. Cæſar Bel. ciui. primo. Referitur ſtatim (ait) interceſſione Tribunorum. Old. Prat.

INTERCEDERE pro alio, h.e. fidem ſuam interponere, ſpondere, obligari, vt apud Iuriſcoſſ. per totum tractatur ad SC. Vellei. & Bar. in l. 2. omnis. ibid. Spieg Briſſ.

INTERCESSIO pro interuentu, vt præſes interceſſione autoritatis ſuæ proſpicier. C. de abolitio.

INTERCESSORES pro interuentorib. fideiuſſorib. & expromiſſorib. l 21. ff. de hæred. vend. l. 1 S. ſi filius f. ff. de pecul. Et interceſſio pro fideiuſſione, l. 3 §. 1 ff. de recept. qui arbitr. Briſſ.

INTERCIDERE legatum, pro deficere. Vlp de cond. & demõſtr. Intercidit legatum, ſi ea perſona deceſſerit, cui legatum eſt ſub conditione Spieg.

INTERCIDERE ædes, aquæductum, l. 7. § eſt & alia, ff. quod vi aut clam. l. 29. §. 1. l. 49. § vlt. ad l. Aquil. Briſ.

INTERCIDERE rationes, codicillos, l. 1. §. vlt. ff. de ſeruo corrupt. l. 4. l. 23 ff ad l. Corn. de falſ. Briſ.

INTERCIPERE dicitur qui lucrifaciendi gratia, i. e. ea mente vt lucretur, interuertit & contrectat. l 1 § 1 l. 44. §. 1. ff. de furt. l. pen ff de liber cau. l. 38. §. ſi debitorem ff. de ſolut. l. 44 §. vlt. ff. de adquir. rer. dom. Hinc interceptarum pecuniarum reus apud Suet. in Domitia. Vtuntur & in eadem ſignificatione ICti verbo interuertendi l. 20. l. 69. ff. de furt. l 8. ff. de ſolut. Briſſ.

INTERDIARIVS eſt ἡμερονυκτίπης, cui cõtrarius eſt ἡμεροκοίτης dormitator. fur nocturnus. Cuiac. obſ. li. 11 c. 27. circa med.

INTERDICERE antiquè dicitur, pro vehementius & imperioſius decernere. nam vox, inter, nõnunquam vim augendi obtinet, vt in verbis interficere, interimere, interturbare, & aliis huiuſmodi. Prætor enim his in rebus, vel maximè ac diligẽtiſſime decernebat. Cic. in orat. pro Cæcinna: Prætor interdixit, vt vnde deiectus eſſet, reſtitueretur: id eſt, edixit. Alias prohibere ſonat. Prat.

INTERDICERE præciſa locutione dicimus, pro per prætorẽ interdicere, vel interdicto agere. Iulia. l. 6 ff. ne quid in loc. pub. Et qui hoc interdicto experitur, ne quid in loc. publ. interdicat, nihilominus procuratoris dandi facultas eſt. Vlp. l. 3 §. 5. ff. vti poſſidetis. Labeo quoque ſcribit, ex ædibus meis in ædes tuas proiectum habeo interdicis mecum, ſi eum locum poſſideamus, qui proiecto tegetur, aut quo facilius poſſim retinere poſſeſſionem, eius poſſeſſionis interdico tecum, ſicut nunc poſſidetis ædes eas, &c. Item in l. 1. §. 12. ff. de aq. quot. & æſt. Item l. 3 §. 4 ff. quod vi aut clam, & aliis locis innumeris. Fab. li. 3. c. 6. Non debuiſti interdicere, ſed petere, an recte interdictum ſit, ambigitur, i. non debuiſti interdicto vti, ſed actione: an recte actum ſit interdicto, ambigitur. Prat.

INTERDICERE aqua & igni, formula legitimi exilij, priſcis tẽporib. vſitata. Quoties. n. quis exilij pœna dignus videbatur, ei, nulla facta exilij mentione, tecto, aqua, igni interdicebatur. ita earum rerum, quæ maxime ſunt ad vitam ſuſtentandã neceſſariæ, vſu priuatus, cum vno aeris alimento contentus eſſe non poſſet, abire cogebatur. Ex quo exulare ciues Romani dicebantur. Patet hoc in orat. Cicer. pro domo ſua, vbi ita ſcriptum eſt. Qui erant rerum capitalium condemnati, non prius hanc ciuitatem amittebant, quam erant in eam recepti, quo vertendi, h.e. mutandi ſoli cauſa venerant. Id autem vt eſſet faciundum, non ademptione ciuitatis, ſed tecti, & aquæ, & ignis interdictione faciebãt. Ac ne ciues quidem omnium improbiſſimi atq; audaciſſimi, cùm in ſuos inimicos acerrimo incitati odio, non leges ſed priuilegia ferrent, exilium nominabant, ſed iis aqua & igni interdicebant. Huc adiunge quod ſcribit Lactant. li. 2. inſtit. diuinarum, c. 10. & illud Seruij lib. 12. Æneid. ad facienda fœdera, inquit, aqua, & ignis adhibentur. Vnde contra, quos arcere volumus à noſtro conſortio eis aqua & igni interdicimus, i. rebus, quibus conſortia copulantur. Sic de ipſo Ciceron. quod in iam citata orat. legimus: P. Clodius trib. pleb. cui nihil in tota vita modeſtiæ fuit, qui in tribunatu pro ſua libidine, neglecto more maiorum, abiectis legibus, cuncta geſſit, ita populum rogauit: velitis, iubeatis, vt M. Tullio aqua & igni interdicatur. Neque ſolum Clodius, ſed antea quotquot homines maxime ſeditioſi, C. Gracchus, & L. Apuleius, Saturnius, de ſuis inimicis eodem modo tulerunt, vt ex eadem orat. colligi poteſt: & minorem ſiue mediam capitis deminutionem, cum ciuitas etſi non verbo, re tamen adimebatur, ita fieri ſolitam, tradit Iuſtin. Inſtit. de cap. demin § 1. Minor ſiue media capitis deminutio eſt, cum ciuitas quidem amittitur, libertas verò retinetur: quod accidit ei, cui aqua & igni interdictum fuerit, vel ei qui in inſulam deportatus eſt. Erat autem, vt neque flagitia ſunt paria, ſic hoc pœnæ genus, neque loci ſpatio, neque temporis æquale, quibuſdam enim tantum intra vrbem, h.e. intra pomerij fines: aliis longius, aqua & igni interdicebatur: quod vt exemplis non indiget, ita per ſe latis notum eſt. Vide Manut. lib. de legib. Rom. Prat.

INTERDICERE natiua ſignificatione eſt prohibere, ne aliquid fiat, vetare. Vnde interdicta proficiſcuntur, quorum natura eſt prohibitoria. Quapropter ſunt, vt refert Iuſtin. qui putant interdicta tantum ea vocari, quæ prohibent, reliqua, vt ſunt reſtitutoria, & exhibitoria proprie decreta eſſe. Sed vſu frequẽtatum eſt, omnia vno vocabulo interdicta appellari. Abuſio huius verbi, ſc. pro edicere, notatur Inſtit. de interd. Old. gradus generaque pœnarum tractans: Interdicere, inquit, eſt maxime prohibere: & conſtruitur cum ablatiuo, vt interdicere loco, perſonis vel rebus. Vnde interdicti paſſiue dicuntur illi, quibus fit prohibitio. l relegatorum §. interdicere. ff. de interd. & releg. Spieg. Briſſ.

INTERDICERE aduocationib. l. 9. ff de pœnis, id eſt, prohibere adiudicationem, ſeu patrocinium præbere, & vetare ne quis cuiquam adſit Briſſ.

INTERDICERE foro, i. prohibere forenſibus negotiis ſeſe accommodare. ibid. (ibid.

INTERDICERE prouincia eſt vetare in ea prouincia cõmorari.

INTERDICERE Prætorem de vi, i. interdicto de vi conceſſo iubere eum, qui vim fecerat, reſtituere, teſte Budæo. Spieg.

INTERDICERE, pro interdicto vti, & eſt Prætoris. Vlp. in l. locũ §. ſi quis dolo. de tab. exhi. Si neque amouerit, inquit, tabulas, neque celauerit, ſed idcirco alij tradiderit, ne eas interdicenti exhiberet. Pompon. in l 1. de loc. & itin. publ. interdicitur pro eo quod eſt, interdictum reddi tur. dixit. vt Accurſi ſentit. Indicat & alia exempla Budæus, quibus accipitur pro eo quod eſt, interdicto agi. Spieg.

INTERDICERE alicui arte ſua, Paul. dixit in l fi. de pœn. Spieg.

INTERDICERE foro. Lege. Aduocatione.

INTERDICERE patria quid ſit, not. in l. nulli Cod. de ſent. & interloc. omn. iud Spieg.

INTERDICI honore. Vnde interdicti in rubr. de interdictis & releg. accipiendi ſunt, quib. vrbe, patria, regionéve aliqua interdictum eſt, aut qui certæ rei interdictione puniti ſunt Briſ.

INTERDICI quoque bonis dicebantur, qui adminiſtratione bonorum ſuorum, ob id interdicebantur, quod neque modum neque finem expenſarum facerent: Cuius interdictionis ſolennia verba à Paulo li 3. Sẽtent. relata, ſunt hæc: Quando tua bona paterna: auitaq; nequitia tua diſperdis, liberoſque tuos ad egeſtatem perducis, ob eam rem tibi, ea re, commercioque interdico. Exempla huius locutionis ſunt in l 16 ff. de contr. emp. l. 18 ff. de teſtam. l. 6. de verb. oblig. l. 9. § ſed & ſi ei, ff. de reb. cred. Briſſ. adde Cuiac. ad l. 6. ff. de verb. oblig. qui recitat ibi effectum interdictionis.

INTERDICI igni & aqua. Old. de priſcis temporibus alicubi loquens: Nefas videbatur, ait, quamuis malos, tamen homines ſupplicio capitis afficere. Itaque maximam pœnam exiſtimabãt interdictionem ignis & aquæ. Quum enim earum rerum vſu in hac vita nemo carere poſſit, perinde habebant, ac ſi eſſet is, qui eam ſententiam excepiſſet, morte multatus. Proinde Vlp. in l. 1. de leg. 3. Hi, inquit, quibus aqua & igni interdictum eſt fideicommiſſum relinquere non poſſunt, quia neque teſtamenti faciendi ius habent, cùm ſint πολῖται. Quòd igitur ſupra in dict. Aqua & igni interdici legis, ac demum vltimo ſupplicio ſecundum Iuriſcoſſ. adfici, de poſteriorib. temporib. quib. pœnæ capitales introductæ ſunt, accipiendum eſt. Vide Lactan. c 10. li. 2 Diuin. Inſtit. Bud. item ad fi. annot. prior. Spieg.

INTERDICTA ſubedictis contineri. Bart. docuit: cuius tamẽ de interdictis diffinitio Alciato diſplicet. Spieg. Differũt. Edicta ab Interdictis. Nam edicta generalia erant, non ſicut Interdicta perſonalia, l. 1. ff. de interdic. Quæ proponebant Prætores & magiſtratus, vt intelligerent ciues, quod ius de quaque re quiſq; dicturus eſſet, i. de quibus rebus actiones & interdicta daturi eſſent, aut denegaturi, l. 1. §. eo tempore. ff. de orig. iur. Interdicta vero proprie erant formulæ à prætore iudici Pedaneo inter duos de poſſeſſione contendentes datæ, quibus cognoſcendi pronunciandique ratione ei præſcribebat: vt ex Theophilo docet Duaren. lib. diſp. anniuerſ. 1. c. 19. vide & ſuprà in voce edictum ab interdicto.

INTERDICTA ab edictis differunt in hoc quo diſtat ipſa actio ab edicto quo actio promittitur, & rurſus, quo caſu diſtat ab affectu. Vult. in comment. Inſtit. de interdict. nu. 41. in prin.

INTERDICTA formulæ ſunt, quibus Prætor iubet aut vetat aliquid fieri, quæ dantur illi ad quem ea res pertinet, aduerſus eũ cum quo ille de poſſeſſione, vel quaſi poſſeſſione, vel iure aliquo ſuo aut publico contendit. Eadem dicta recte dixeris vt l. 81. ff. de verb. ſignif. Cum prætor dicat, vt opus factũ reſtituatur, id eſt, interdicat, interdicto puta, de operis noui nuntiatione: vel quod vi aut clam, & quod in loco ſacro ſancto, religioſove, & quod in flumine publico, ripave publica, &c.

Digitized by Google

& in l. videmus. ff. de vsur. verbum restituas, quod in hac re prætor dixit, i. interdixit, interdicto fraudatorio sc. & l. vlt. ff. deprecario, rectèq; dici, Quod precario habes. Iustin. § sunt tamen. de interdic. Interdictum dici vult, quod inter duos dicatur. At illud scire magis quam vere: verius enim vt interlocutiones quod interim rogentur, vt loquitur l. 3. §. vlt. ff. de hom. lib. exhib. Vt Græci etiam ipsi verbo ἐξαιτεῖν, vtuntur, quodque dicantur interim à prætore, quasi momento valitura nisi secundum eum iudicetur, qui vritur interdicto. qui ordo in actionibus non obseruatur. Nihil ante actionem interim quod obtineat, dicitur, decernitur ve. Idem videtur Isidor. sensisse li. 5. c. 24. Alij interdictum à prohibitione deduci volunt, quæ prætorum edictis pleruque inerat. Porro interdicta dicuntur fere omnia à primis verbis vnde incipiunt: vt, vti possidetis. de quo l. 1. ff. eod. & Festus Pompeius li. 10. Vnde vi, de quo idem l. 1. ff. eod., & Cic. in orat. pro Cecinna. Sic Quorum bonorum, Quod legatorum, vtrubi, Quod vi aut clam, Quod precario, &c. Sunt & interdicta quæ ab inuentoribus nomen sortiantur, vt Saluianum: Alia etiam, quæ à materia de qua in iis tractatur. Vt Ne quid in loco publico fiat, De locis & itineribus publicis, &c. Prat Briss.

INTERDICTVM est censura ecclesiastica in pœnam contumaciæ vel offensæ lata, arcens præcipue populum non communicari sacramentis. Io. Andr. in tract. de interd. in pr.

INTERDICTA reddi olim ideo dicebantur, vt momentanea quadam cognitione dirimerentur controuersiæ, præsertim possessionum. Item dicebantur pronunciari, in l. 1 § nunciatio. ff. de oper. nou. nun. Item dicebantur edi. l. 2. in fi. ff. quod legat. Spieg.

INTERDICTI adpellatio obscura est iis, qui rem ex antiquitate non satis fideliter perpendunt. Ecce autem: sicut duplex censetur bonorum possessio: videlicet, Edictalis & Decretalis: ita docendi gratia statuamus duplex hac cõsideratione interdictum, sc. Edictale, quod prætoriis edictis præponitur. vt sciãt omnes ea forma posse implorari: & Decretale, quid Prætor re nata implorantib. decreuit: sicut nostrorum magistratuum interdicta sunt decretalia, exemplo edictorum prætoriorum, quoties hodie ad vsum rei incidentis adcommodantur. Et ista obseruatio magnam tibi lucem adfert, quoties legis istas voces, Prætor interdictum proponit. Item, Cum quo interdicit: scil. aduersario. Item, Sed simul veniant ad interdictum mouendum. Item, Vim fieri interdicam: Cum tamen iam sit propositum interdictum. Item quodlibet postulante, interdicitur l. prima ff. de loc. & itineribus publicis. l. 2. §. restituas ff. ne quid in locis vel itinerib. publicis fiat l. 1. ff. vt in flum. publ. & alibi sæpe Oldend.

INTERDICTI in tit ff. de interd. & releg. sunt quibus vibis patriæ, religionisve alicuius interdictum est aditu: veluti si quis Roma abesse iubeatur à Consule: vt L. Lamia eques Romanus, quem P. Gabinius consul iusserat ab vrbe abesse, millia passuum ducenta. Item si cui à præside Prouinciæ, veluti Siciliæ, aditu suæ prouinciæ interdicatur: cuius rei exempla suppeditant. l. 6 § 4 l. 5. & 6 ff. eod. l. 8. ff. de testament. Prat.

INTERDICTORVM persecutiones non solum secundum formã actionis, verum etiam ad imitationẽ antiquitatis inhibẽdo cum clausula citatoria expediti & possunt, & solent. Ergo sicut olim erat ingens vtilitas vti interdictis: quoniam tangebatur hæsa aduersarij conscientia per mandatum Prætoris, & sæpissimè à molestationibus desistebat, vt nullo alio sumptu, & iudicio esset opus: ita & hoc sæculo eadem vis est mandatorum iudicialium, quibus frequenter solent iniqui homines terreri: Quia ordinatio Dei est, & tacitã in se vim habet. Old.

INTERDICTVM pro prohibitione dixit Paul. lib. 2. sent. tit. 20. Qui filiosamil. contra interdictum amplissimi ordinis pecuniam mutuam crediderit. Sic apud Horat. in sermonibus interdicto huic adimat ius Prætor, id est, interdictione bonorum. Prat.

INTERDICTVM est modo edictum, modo decretum, modo actio, atque ita non vno & eodem modo definitur. Quatenus enim edictum est definitur interdictũ, esse edictum, quo Prætor se de possessione vel quasi possessione controuersia cognituram pro re nata in albo pollicitus est. Quatenus decretum est definitur decretum, quod Prætor facit de possessione vel quasi possessione in certa specie, cum statuit, apud quem possessio rei controuersæ inter duos esse oporteat, interim dum litigabitur de proprietate apud iudicium pedaneum ad id cognoscẽdum datum: & ad hanc significationem interdicti definitiones Theophili Iustiniani: aliorumque Interpretũ collimant omnes. Quatenus denique actio est, nihil est aliud, nisi actio de possessione, vel quasi rei controuersiæ litigantibus à prætore accommodata. Vult in comment Instit. de Interdictis. n. 38. & seq.

INTERDICTVM est decretum Prætoris. ad tempus. h. e. interea dum principalis causa discepretur. interpositum, ex quo intelligi debet inter Decretum & Interdictũ tantundem interesse, quantum inter genus & speciem, nam decreta alia perpetuæ, alia temporalis iurisdictionis causa interponuntur, illa suum nomen retinent, hæc interdicta nominãtur, qui inter illa duo tempora interiiciuntur. neque displicet, vt quomodo allusionis causa Veteres in Testamento mentis testationem, in Sacello sacram cellam notabant: sic in interdicto, interim & dictum (verbi vim potius, quam etymologiam attendentes) notemus. Simul & illud constat, quemadmodum interdicere est plerũque prohibere, vt interdicere bonis, interdicere aqua & igni: sic illa decreta eo magis interdicta nominata esse, quia magna ex parte prohibitoria sunt: si minus, verbis & formula, vi quidem ipsa & effectu ac facultate. Tribus autem de causis instituta reperio, Prima est, ad vim vlciscendã & coercendã. nam qui vi quid fecit, vsq; eo coercetur, vt quamuis id iure fecerit, tamẽ interdictũ aduersus eum detur: vt l. 1. §. 2. ff. de itin. actuq; pri. l. 1. ff. de fonte. l. 1. de cloac. & alibi persæpe. item qui vi de suo deiectus est, vel prohibitus ad suũ accedere si in tẽ actionẽ instituerit, tametsi ea tatione aduersariũ possessorẽ constituat, tamen interdicto vti, & per illud possessionẽ persequi non prohibetur. quod sane ius quoddã singulare esse cõstat in odiũ vis illatæ cõparatum, l. cum fundũ 18. vlt. ff. de vi, & vi ar & l. naturaliter §. 1. ff. de acq. pos. vbi is qui egit in rem, potest tamen interdicto Vti possidetis vti: quia nõ videtur VTI POSSID. renũtiasse, qui in tẽ egit. quomodo existimaui aliquãdo illo in loco legendum esse. Altera causa est, propter commodum possessionis. veluti vt is cui colonus res suas obligauit, possessionem adipiscatur: quamuis Seruiana vel certi conditione agere posset, sic superficiarius ciuiles habet actiones, sed quia melius est possidere potius, quam in personam experiri, propterea interdictum proponitur l. 1. §. 1. ff. de superfic. Tertia causa est, propter proprietatem vtti docet Paulus in l. 2. §. quædam ff. de interdict. vbi ait, ea interdicta quæ rei persecutionem continent, proprietatis causam continere, & ea quæ ad rem familiarem pertinent, proprietatis, non possessionis causam habere Hotom.

INTERDICTVM est, ὁμιλία, id est effatum Prætoris iudicãtis, de sola possessione vel quasi. Huiusmodi ὁμιλία ἐ τὴν αὐτῶν τλὼ τοῦτον id est, non decidit causam proprietatis, sed ῥυθμίζει τὸν δικαστὴν, i. informat iudicem, ad quem litigatores remittũtur, quis litigantium futurus sit actor, quis reus, non est effatum Prætoris iudicem instruentis, quemadmodum in causa possessionis sit iudicandum, quod male existimat Duaren. 1. disp. 20. Et ita intellige Theoph. Inst. de interdict. Ideoque interdictum est ordinatio siue rhythmus futuri de proprietate iudicij Cuiac. Cod. eod. Hinc constat Interdicta non ideo dici, quod inter duos dicantur, sed quod interim, dum de proprietate litigatur, rogentur. l 3 ff. de lib. exhib. vt interdicta sint interlocutiones & sententiæ Prætoris latæ in causa possessionis. Notandũ est interim nulla interdicta de proprietate sola plura de possessione sola, quædam partim de possessione & proprietate reddi: vide Cuiac. eod. Formula interdicti eo erat: vnde tu vi illum deiecisti, eo restituas: actionis hæc si patet illum dare oportere vide Cuiac. 5. obseru. 7. Goth. ad rubr. ff. de interdict siue extraord. act.

INTERDICTA vnde vocata sint, vel nomen acceperint, autores variant. Institutionum architectus arbitrarur sic appellari, quod inter duos dicantur. Sed hoc, vt Ferrar. Instit. de interd. admonet, esset nimis remote atque improprie verbũ aliorsum detorquere Quasi ipse, vt & alij quamplurimi, puta dicta ab interdicendo, h. e. prohibendo & vetando, sicuti vulgo dicere solemus interdicere aqua & igni, & interdicere bonis, loco, ciuitate ac patria: Idq; ea de causa, quod interdictorum prima prohibitoria fuere, aut omnibus tacita quædam prohibitio insit. Nam prætor si quando ei quæ vi de possessione fundi deiectus sit, restitui possessionem iubet, tamen prohibet ne possessionem vi occupatam diutius detineat, vimq; faciat l pen. §. cum prætor ff. ne quis &c. Item ei qui liberos exhibere iubetur, ne exhibendos detineat & sic vim faciat, prohibetur. Et hoc esse videtur, quod Vlp. nonnulla interdicta mista esse scribit, prohibitoria scilicet & exhibitoria, l 1. & 3. ff. de lib. exhib. Eaque sententia eo verosimilior videtur: quod ipsemet imp. In §. summa, Inst. de interdictis refert, fuisse qui putarent proprie interdicta ea vocari, quæ prohitoria sint, quia interdicere sit denuntiare & prohibere, restitutoria autem & exhibitoria, proprie decreta vocari, Andreas Alciat. in l. 178. pecuniæ verbum. §. actionis, ff. de verborum significat. interdicta dici tradit quasi interim dicta, cum enim possessionem respiciant, totam litem non perimunt, quin de dominio quæri possit. Quapropter & præiudicia quandoque appellantur. Interdicere autem apud veteres id significasse, quod interim dicere Ciceronis ad Herennium lib. 2. cap. 11. autoritate comprobat. Franciscus autem Hotomannus dict. tit. de interd. § sequitur. existimat. decreta prætoris certa, & vt ita dicam imperiosa ab antiquis interdicta nominata esse: siquidem particula, Inter, nonnunquam ab antiquis augendi & amplificandi causa vsurpata fuit, veluti cum dicimus: Interficere, interimere, internecio. Sic Donat. in illud Terent.

Digitized by Google

C. Quis iſthic? P. Dauus? C. Dauus? P. Interturbat: inter, inquit, modo ſignificat nõ mediocriter eſt enim adauctiua particula. Sic ergo & interdicta à ICtis vocata, ea eſſe, quæ iis de rebus interponi ſolerent, quæ cum priuatæ non eſſent, iudicis priuati hominis arbitrio diſceptãdæ non eſſent, ſed magiſtratus imperio & cognitioni relinquendę. Nam rebus paulo attentius conſideratis, earum tria videntur genera. Sunt enim aliæ ſacræ & religioſæ, aliæ publicæ, aliæ de vi, quæ quidem in poſſeſſionum controuerſiis vel facta eſſet, vel ne fieret, cauẽ dum videretur. Nam priuatas ad res, & rei familiaris controuerſias, actiones accommodatæ ſunt. At ſi quis loco vel ſacro, vel religioſo, vel publico, veluti flumine, aut ripa, quid feciſſet, quod eius loci ius imminueret: item ſi qua vis in pacata & libera ciuitate committerentur, æquum fuit, Prętorem ipſum, imperium ſuum interponere. Qua de cauſa cum alia decreta prętoris iudicio & prudentię pro re nata concipienda relicta eſſent: tamen hæc digna viſa ſunt, quæ non modo certis verborum formulis conciperentur, & vti concepta erant à Prætore pro tribunali pronunciarentur, verum etiam totidem verbis in edictum referrentur, edictique Prætorij pars quædam eſſent, vti patet ex l. 1. C. de interd. & omnib. inſcriptionib. libri Pandectarum 41. vt iam quę inter actiones & interdicta, tum ſimilitudo tum differentia ſit, exiſtimare aliqua ex parte poſſimus. Nam ex vtriſque formulæ certæ conceptæq; in edictum Prętoris relatę fuerunt: ex vtriſque iudicia recuperatoria naſcebantur: interdum etiam conſtituebantur. Vnde illa in edicto, vnde vi, & de vi arm. VNDE TV ILLVM DEIECISTI, DE EO QVOD IBI TVM HABVIT, &c. IVDICIVM DABO. & l. 1. ff. ne vis fiat ei: Si quis dolo malo fecerit, &c. in eum in factum iudicium dabo. Quin etiam videmus frequenter, id quod paulo ante Interdictum appellatum eſt, continuo poſt modo Actionem, modo Iudicium appellari: vt l. is qui 2. §. ſi fundus, ff. quod vi aut clam. Ipſe vtile interdictum habebit, ſed eam actionem præſtare cogetur. Verum hoc ita ſæpe occurrit, vt plura hoc loco exempla commemorare nihil neceſſe ſit: præſertim cum Vlpia. in l. actionis. ff. de oblig. & act. ſcribat. Interdicta etiam actionis verbo contineri. Hoc Differebat autem, Interdictum ab Actione, quia ſolẽnitas actionum erat inducta de iure ciuili. Interdictum autem à iure prætorio. Vel ſecundum Azonem quia in actione verborum ſolennitas non formabatur in ſingulorum perſonis, ſed erant generaliter in omnium perſonis formata ſolenniter verba. In interdictis autem, quot erant homines, qui volebant eam proponere, tot iis deſiderantibus & petentibus formabant ſolennitates, vel conceptiones, quibus contra ſuos aduerſarios in cauſis ſuis vtebantur, quas interdicta vocabant. de hoc not. Inſt. eod. tit. in princ. & ff. eod. ſuper rubr. Hodie autem inter Actiones & interdicta, nullo eſt differentia, vt Inſt. eod tit. §. fin. Interdictum igitur eſt actio in factum prætoria, id eſt à prætore inuenta. Vide Vult. in comment. Inſtit. de iterdictis, in princ. nu. 42.

INTERDICTORVM & actionum hæc differentia eſt, ait Goth. ad l. 1. §. ſi ſeru. vind. In actionibus de iure quæritur principaliter, in interdictis de facto ſeu poſſeſſione.

IMTERDICTORVM autem variæ ſunt ſpecies. 1. Quædam enim ſunt, in quibus de dominio, & proprietate, ſeu iure quęritur: vt de itinere actuque priuato, de arboribus cædendis. l. 2. §. quædam. ff. de interdi. l. 3. §. hoc autem. ff. de itinere actuque priuat. l. 1. ff. de arbor. cæd. Quædam in quibus de proprietate & poſſeſſione, vt ff. de aq. quot. & æſt. l. 1. §. fi. Quædam in quibus de poſſeſſione ſaltem. Inſt. de interd. §. ſequens diuiſio. Et huius interdicti poſſeſſorij tria ſunt membra: quia aliud eſt, Adipiſcendæ, aliud Recuperandæ, tertium Retinendæ. Primum competit ei qui non fuit ante nactus poſſeſſionem, & illud eſt triplex. Quorum bonorum. Quorum legatorum, & Saluianum: de quibus infra ſuo loco. Secundum Recuperandæ ſcilicet poſſeſſionis, & hoc triplex eſt: nimirum Vnde vi de poſſeſſione immobili, vt bonorum raptorum ſpoliatore mobili, &, Quod vi aut clam, contra eum qui in ſolo alicuius ædificauit. Tertium ſcilicet pro retinenda poſſeſſione, duplex eſt: ſcilicet vti poſſidetis, & vtrubi; de his vide gloſſam quartam & ſeptimam in cap. paſtoralis. de cauſa poſſ. & propr. vbi plene, & nota gloſſam optimam & magiſtralem in l. ſi quis in tantam. C. vnde vi.

INTERDICTORVM quædam reſpiciunt religionem, quædã vero ius humanum. Religionem reſpicientia ſunt, de mortuo inferendo, de ſepulchro ædificando, ne quid in loco ſacro fiat vel immittatur, l. 2. §. 1. ff. de interdict. Quæ humanum ius reſpiciunt: rurſus aliam diuiſionem faciunt.

INTERDICTA enim humanum ius reſpicientia, aut ſunt publicæ, aut priuatæ vtilitatis. Publica interdicta nouem ſunt in vniuerſum aut ſecundum Spec. tract. libel. tit. de cauſa poſſ. & proprietatis, §. quia vero. Alia omnia ſunt interdicta priuata, quia propter priuatam vtilitatem inducta, & ſunt in toto 28. ſecundum Spec. ibi. §. priuata.

INTERDICTA omnia aut ſimplicia ſunt, aut duplicia: Simplicia, ea ſunt, in quibus actor à reo facile diſtinguitur, vt in reſtitutoriis & exhibitoriis interdictis, & etiam in aliquot prohibitoriis. §. Summa. Inſtit. de interdict. Duplicia vero ſunt ea, in quibus vterque actoris & rei partibus fungitur: quo in numero ſunt vti poſſidetis, & vtrubi interdicta. §. retinendæ. Inſtitutio. de interdictis. In illis etenim vterque actor eſt & reus. Quod ſic eſt accipiendum, vt ſi is qui ad iudicium prouocauit, de ſua poſſeſſione non docuerit, à reo tamen poſſeſſionis probationem exigimus, alioqui res apud iudicem tanquam vacans remanebit. Faber hic notatur in l. in tribus. ff. de iudic.

INTERDICTA aut ſunt prohibitoria, aut reſtitutoria: aut exhibitoria. Prohibitoria ſunt ea, quibus prætor aliquid fieri prohibet, cuiuſmodi eſt retinendæ poſſeſſionis interdictum. Ei etenim qui poſſidet, prætor vim fieri prohibet. §. retinendæ Inſt. de interd. vbi notatur Theophilus hic circa mediũ. Eiuſmodi eſt interdictum de mortuo inferendo, deque ſepulchro ædificando, toto tit. de mortuo inferendo. ff. Etenim ſi is, cui ius erat mortuum inferendi, ſuo iure vti prohibeatur: hic interdicto huiuſcemodi adiuuari poterit. l. 1. §. prætor ait, ff. de mortuo inferendo. Eiuſmodi eſt & interdictum, quo aliquid in loco ſacro, toto tit. ne quid in loco ſacro fiat, aut itinere publico, tot. tit. ne quid in loco publico: aut flumine publico: tot. tit. ne quid in flumine publico fieri prohibetur. Eiuſdem notæ eſt interdictum illud, quo creditores miſſi in poſſeſſionem debitoris, à prætore in ſua poſſeſſione ſeruantur, tot. tit. ne vis fiat ei, qui in poſſeſſionem miſſus eſt. Sunt & reſtitutoria quædam interdicta, quibus nobis poſſeſſio reſtitui inbetur. hoc textu in verbo, Reſtitutoria: cuiuſmodi eſt, vnde vi interdictum l. 1. C. vnde vi. l. 1. ff. de vi & vi arm. & interdictum quorum bonorum: quod qua ratione reſtitutorium ſit, Accurſius ſatis recte hoc loco proſecutus eſt. gloſſ. in verbo bonorum, circa fin quam ſequitur Faber. & Aretin. Sunt & alia interdicta exhibitoria, quibus liber homo, qui ab alio inuitus detinetur, exhiberi cogitur. l. 1. ff. de libero homin. exhib. Eiuſdem notæ eſt interdictum de liberis exhibendis, quo pater filium, qui ab alio detinetur, exhiberi poſtulat, petitque, vt filij deducendi libera facultas concedatur. Parum etenim fuerit filium exhibitum eſſe, niſi & cum nobis deducere concedatur. toto tit. de liber. deducen. & exhibend. Bart. & ibi gloſſ. in l. 1. per hanc, ff. de rei vindic. communiter interpretes in §. præiudiciales, Inſtit. de act. & l. 3. de liber. exhiben. Briſſ. Vult. in comment. Inſtit. de interdict §. 1. num. 1.

IRTERDICTORVM quædam annalia ſunt, quædam perpetua, l. 1. ff. de interd. ſeu extraord. action.

INTERDICTORVM quædã concepta ſunt in præſens, quædam in præteritum. Vult. in comment. Inſt. de interd. in pr. nu. 43.

INTERDICTVM de aqua quotidiana & æſtiua ei datur, qui aquam, quam anno proximo duxit, ducere prohibetur: dummodo iure vti ſe putet, aut ſine vitio eodẽ anno duxerit. Eſt prohibitorium, & reſtitutorium, pertinetque ad aquam non modo quo agris, verum etiam quæ nobis vrbaniſque prædiis vſui ſit. l. 2. & paſſ. ff. de aqua quot. & æſtiu. Sed adiungitur his aliud hoc titulo interdictum prohibitorium, de aqua publica, quę ex caſtello, id eſt, diuiculo aquarum publico ducitur permiſſu principis: quod tamen non ad poſſeſſionem, ſed ad tuendum ius aquæ pertinet magis, quam princeps aſſignauit atque de iure, non de facto eſt, Prat.

INTERDICTVM de aqua caſtello ducenda, datur habenti ius auctoritate publica ducendi aquam de canali vel caſtello, quod eſt diminutiuum à canna, ad irrigandum. Vide Specul. ff. de aqua quot. & æſtiu. l. 1. § ait prætor 2. §. 3. & ſeq. vſque ad fin. l. vbi dicitur. Hoc interdictum neceſſario propoſitum eſt. Nam quia ſuperiora interdicta ad eos pertinent, qui à capite ducunt, &c. æquiſſimum viſum eſt ei quoque qui ex caſtello ducit (id eſt, ex eo receptaculo, quod aquam publicam ſuſcipit) interdictum dari, idque à principe conceditur, alij nulli competit ius aquæ dandæ. Vide ibi pulchrum textum. Caput autem aquæ illud eſt, vnde aqua naſcitur. Si enim ex fonte naſcatur, vt duci poſſit, ipſe fons dicitur caput: Si ex flumine vel lacu: prima incilia vel principia foſſarum, quibus aqua ex flumine, vel ex lacu in primum riuum compelli ſolet, capitis appellatione continentur. Caſtellum vero receptaculum eſt, quod aquam publicam ſuſcipit arte quadam in hoc conſtructum. Interdicta priora de aqua cotidiana & æſtiua, loquuntur de aqua ducta à capite ſeruitute priuatim conſtituta: hoc vero ad illos pertinet, qui ex caſtello ducunt autoritate publica Oldend.

INTERDICTVM de aqua pluuiali arcenda, de aqua pluuia: imo non eſt interdictum, ſed actio ciuilis deſcendens ex l. 12 tab. vt ff. de aqu. plu. arcend. l. ſi vſusfructus, & ibi not. ſuper verbo legirima, vbi allegatur l. Labeo. ff. de ſtat. liber. Et dicit ibi text. Sed etſi fructuarius opus fecerit, per quod aqua pluuia alicui noceat, erit quidem actio legitima cũ domino proprietatis, an vero etiã vtilis in fructuarium actio aquæ pluuiæ arcendæ ſit danda, quæſitum eſt: & magis eſt vt detur. ſupple dicendũ. Si ergo facis aliquod opus in fundo tuo, propter quod aqua

Digitized by Google

aqua pluuialis nocere poteſt fundo vicini tui, datur contra te actio aquæ pluuiæ arcendæ, per quam tuis expenſis opus teneris deſtruere, & damnum cõtingens emendare. Si vero poſſideas opus ab alio factum, teneris patiẽtiam præſtare, vt deſtruatur. arg. l. 1. & 2. §. 3. in fin. & l. ſi tertius colonus. alias, vicinus. §. Celſus ſcribit. ver. ſi quis alius. ff. eo. tit. & Spe. Et dicit Vlp. in l. 1. in prin. ff eod. Aquam pluuiam dicimus, quę de cœlo cadit & quæ imbre excreſcit ſiue per ſe hæc aqua cœleſtis nocet, ſiue cum alia mixta ſit. Et ſequitur ibi ſtatim: Hæc autem actio locum habet in damno nondũ facto; opere tamen iam facto, ex quo damnũ timetur. l. 1. §. 1 ff. de aq. pl. arc. Atei. §. in hoc iudicium. ff. eod. tit. totiéſque locum habet, quoties manufacto opere, agro aqua nocitura eſt, i. e. cum quis manufecerit, quo aliter flueret quam natura ſoleret, ſi forte mutando (alias immittendo) eam aut maiorem fecerit, aut citatiorem vel rapidiorem aut vehementiorem, aut ſi comprimendo redundare fecerit eam. Nam ſi natura aqua noceat, ea actione non continetur. & in ea l. dicitur: De eo opere, quod agri colendi cauſa aratro fit, Qu. Mutius ait non competere hanc actionem. Sciendum autem actionem aquæ pluuiæ arcendæ non in rem, ſed perſonalem eſſe, l. ſi tertius. ff. de aqu. & aq. plu. arc. Old. Recte quidẽ: Veruntamen cum ante ſuſceptum iudicium poſſeſſorem ſequatur, oportet eam in rem ſcriptam cenſeri, l. emptor. l. poſt vendit. ff. eod. tit.

INTERDICTVM de arboribus cædendis duo capita habet: primũ vt arbores ædibus alienis impendentes adimantur: ſecundum vt agro vel ruri alterius impendentes ſuccidantur: quorũ duorum capitum, vt Vlp. inquit, differentia hæc eſt. Siquidem arbor ædib. impendeat: ſuccidi eam præcipitur. Si vero agro impendeat: tantum vſq; ad quindecim pedes à terra coërceri. Et hoc interdictum prohibitorium eſt. Si autem arbores ædibus alienis impendeant, vtrum totas iubeat Prætor adimi, an vero id ſolum, quod ſupra extiterit? Rutilius ait à ſtipite excidendas: idque pleriſque videtur verius. Et niſi adimeret dominus arborẽ: Labeo ait, permitti ei, cui arbor officit, ſi velit, ſuccidere eam, lignaq; curtare, vt eſt textus in l. 1. §. hoc interdictum. ff. eod. tit. Non ſolum autem domino ædium: ſed etiam ei, qui vſumfructum habet, competit hoc interdictum, vt ibi. Old. illud tamen obſeruandum eſt, nõ antea recte conueniri dominũ hoc iudicio, quam vbi admonitus vt adimat, recuſauit adimere. Quamobrẽ Bart. huius admonitionis probandæ gratia conſulit inſtrumentum eſſe ſcribendum. l. 1. §. ait Prætor. ff. de arb cæd. Huic autem conforme eſt.

INTERDICTVM de arboribus collucandis & ſublucãdis. Sublucare autem eſt compeſcere luxuriem ramorum, quod vſq; ad 15. pedes vt fiat definitum eſt, à terra videlicet. Sublucare enim eſt veluti ſubtus lucem mittere. Collucare vero eſt vel ſuperiores ramos lumini officientes ſuccidere, vel ipſam arborem ex ſtirpe penitus excindere. Cuiac. recept. ſent. li 5. c. 5. arbor.

INTERDICTVM DE CLOACIS ad vrbanas referri debet, nec ad retinendam poſſeſſionem datur, qua de re prætori interdicere dedignatur. l. 1. ff. vti poſſ. Sed quod maxime pertinet ad publicã ſalutem ſecutitatẽmque, ad reficiendas & purgãdas Cloacas: in quo hoc proprium eſt, vt detur etiam ei qui ab aduerſario vitioſe poſſidet. Eſt autem prohibitoriũ & de cloaca priuata. Sed eſt & aliud prohibitorium & reſtitutoriũ de publica. Ne quid fiat in cloac. publ. & ſi quid in ea re factum erit, quo vſus eius deterior ſit, fiat, vt reſtituatur. Vide l. 1. de Cloac. Pr.

INTERDICTVM de fluminib. prohibitorium & reſtitutoriũ eſt, & aduerſus eum competit, qui quid in flumine publico ripáve eius facit aut immittit, quo ſtatio itérve nauigio deterior ſit. l. 1 ff. de fluminibus. Quod & de mari intelligendum eſt, ſi quid in eo fiat, vt litore quo portus, ſtatio, nauigatióq; deterior ſit, fiat, & in flumine non nauigabili, ſi quid fiat, quod exareſcat, vel aquæ curſus impediatur: non ſi in torrente, id eſt, quod flumen hybernum dixit Horatius, Prat.

INTERDICTVM de fonte eſt, quo is qui fonte alióve loco, vnde aqua viua naſcitur, quo anno proximo ſine vitio vſus eſt, vti prohibetur, adiuuatur l. 1. ff. de font. Prat. Hoc interdictũ proponitur ei, qui fontana aqua vti prohibetur, ſiue haurire, ſiue pecus ad eam appellere. l. vnica præallegat. in princ. Et de iſtis omnibus ſeruitutib. datur hoc interdictum, ſi tamen perpetua ſit cauſa, vt colligitur ex §. 1. d l. vnic & §. hoc interdictum de ciſterna. in ver. deniq; à cõtrario ſenſu. Nõ autem datur reſciſſoria actio. vt d. §. hoc interdictũ. vbi dicunt, quod de ciſterna non competit. Nam ciſterna nõ habet perpetuam cauſam, nec viuam habet aquam, ſed locus eſt ad colligẽdam aquam pluuiam aptus. l. 1. §. hoc interdictum. ff. de fonte. inde ſic dictus quod ſit cis, h. e. infra terram. Ex quo apparet in his exigendũ vt viua aqua ſit, Ciſternæ autem imbribus concipiuntur. Cætera vide in d. l. vnic. ff. de fonte. vbi dicitur in fi. l. de lacu puteo, & piſcina reficiendis, purgandis, interdictum competit, & omnibus perſonis datur, quibus illud de aqua æſtiua. Old.

INTERDICTVM fraudatoriũ dicitur, quo Prætor ea quę in fraudem cuiuſpiam geſta erant reſcindit, veluti pupilli, aut creditorum. Papi. l. 96. ff. de ſol. Sed & interdicto fraudatorio tutoris creditor pupillo tenebitur. Valẽs l. 67. ff. ad SC. Trebel. Etiã eo tempore, quo creditorum fraudandorum cõſilium inibis, citra periculũ interdicti fraudatorii, hæreditatẽ ſuſpectã adibis. Itẽ, Vix fraudatario interdicto locus erit. Hot. Prat. Huic

INTERDICTO etiam locus eſt, vbi debitor rem alienam alienauerit l. pupilli debitor. ff. de ſol. Et in debitore fiſci & ciuitatis. l. ſatis notum. C. in quib. cauſ. pig. tex. l. Moſis, in prin. ff. de iure fiſci. l. 2. vbi Bart. not. C. de debit. ciuit. lib. 11. Idem & in eo, qui cum hæreditatem reſtituere, ſi ſine liberis deceſſerit, rogatus erat, bona aliquot alienauit, in Auth. Contra rogatus in verbo, aut deficiente. C. ad Trebell.

INTERDICTVM de GLANDE LEGENDA prohibitorium eſt, & competit ei, cuius ex agro glans, i. e. fructus cuiuſuis arboris, in alienum decidit, vt ei tertio quoq; die legere auferreve glandem ſuam liceat, l. 1. ff. de gland leg. Frontinus maluit fructum quam glandem dicere. Prat.

INTERDICTVM DEIN POSSESSIONEM MISSO, datur ei, qui dolo malo fecerit, quo minus quis permiſſu Prætoris, eiúſve cuius ea iuriſdictio fuit, in poſſeſſionem bonorum ſit miſſus l. 1 ff. ne vis fiat ei. Prat. ex Hot.

INTERDICTVM de itinere actúq; priuato reſtituendo prohibitorium, ad tuendas tantummodo ruſticas ſeruitutes, datur cõtra prohibentes aliquem vti ſeruitute ſua. vt ff. eo. tit. l. 1. §. 1. & datur confeſſoria contra negantem ſeruitutem, vt l. ſi forte. §. ſciendum ff ſi ſer. vend. Et etiam aduerſus eum, qui alium iniuſte prohibet ſua vti ſeruitute. imo etiam tunc datur confeſſoria. vt d. §. ſciendam. l. prælleg. Vnde datur mihi, quia in itinere, actu vel via priuata vſus ſum hoc anno triginta dieb. non vi. non clam, non precario. Idque in quacunq; anni parte, præſente aut præterita, vt ff. eod. tit. l. 1 § hoc interdicto, & hoc ſi fuerit iure ſeruitutis, alias ſecus. vt ff. de aqu. plu. arcen. l. 1. in fin. & ideo à te non debeo prohiberi, quo minus vtar intetim, vel tanto tempore, quoad vſque de ſeruitute conſtet. Ait enim Prætor. Quo itinere, actuque priuato de quo agitur, hoc anno nec vi, nec clam, nec precario ab aduerſario vſus es, quo minus ita vtaris, vim fieri veto, vt ff. eod. tit. l. 1. in pr. Old. Datur autem non ſolum ei, qui ſuo nomine & per ſe ipſum vſus eſt itinere, vel actu: Verum etiam qui per colonum, aut hoſpitem aut alium amicum id non ignorantem vtitur, l. 1 § Is cui colonus, & l. 3 §. vti videmur. ff. eod. tit.

INTERDICTVM de libero homine exhibẽdo competit vnicuique de populo ad perẽdum in publicum hominem liberum, contra & aduerſus eum, qui liberum hominem inuitum captum dolo malo detinet in ſeruitute. Et proponitur hoc interdictum tuẽdæ libertatis cauſa, videlicet ne homines liberi retineantur à quoquam, pro exhibitione faciendа, vt homo producatur in publicum, & tangendi videndiq; hominis facultas præbeatur. Et exhibere eſt extra ſecretũ habere. ff. eo. tit. l. 1. §. Ait prætor. hoc etiam interdictum competit aduerſus abſentem, vt in l. prælleg. §. 1. & à quocunque hoc interdictum proponi poteſt, quia cuilibet de populo competit, & cuiuſlibet intereſt ne hoc fiat. Nemo enim prohibendus eſt libertati fauere, vt ea l. §. Hoc interdictum 1. & nihilominus lex facit accuſari. vt eo. tit. l. 2. in pr. vbi textus inquit: Quem liberum dolo malo retines, exhibeas. & ff. Ad l. Fauiam de plag. l. Non ſtatim. §. fin. & C. eo. tit. l. ſi fratrem. Oldend.

INTERDICTVM de liberis exhibendis eſt quo is qui filiumfa. apud ſe quauis ex cauſa retinet, eum patris vnius poſtulatu exhibere cogitur: niſi ſi honeſti matrimonij diſtrahendi cauſa pater filiam nuptam deſideret. l. 1 ff. de lib. exhib. Hot.

INTERDICTVM de liberis exhibẽdis ſeu deducendis datur patribus vel parentib. cõtra eos, qui liberos vel nepotes in poteſtate eorum exiſtentes, ſine eorum voluntate detinent. Vnde l. 1. ff. eod. tit. ſic ait: Ait Prætor, qui quæve in poteſtate Lucij Titij eſt, ſi is eáve apud te eſt, dolóve malo tuo factũ eſt, quo minus apud te eſſet, ita eum eáve exhibeas. Hoc interdictum, & illud de vxore deducenda non ſolum ſunt exhibitoria, ſed etiam deductoria ſeu deductiua, quia per ea vxor & liberi nõ tantum exhibentur, ſed etiam deducuntur. vt ff. eod. tit. l. 3. §. 1. Et de interdicto de vxore poſtea dicetur. Old. De hoc etiam interdicto, quibus perſonis illud competat, quibus non, vide Cuiac. Iul. Paul. recept. ſent. lib. 5. tit. 6. §. Bene concordans.

INTERDICTVM de dolo publico fruendo eſt publicæ vtilitatis cauſa propoſitum, quia tuetur vectigalia publica, quo prohibetur quis vim facere ei, ſocióve eius, qui conduxit locum publicum fruendum, ab eo, qui locandi ius habuit, quo minus loco publico ſibi frui liceat ex lege locationis vel conductionis, vt hæc habentur in l. 1. §. 1. & in prin. ff. de loc. pub. fru. aduerſus eum qui vim facit ſeu prohibet conductorem frui loco publico, ſiue ipſe procurator rerum publicarum id faciat, ſiue alius.

INTERDICTVM de dolo ſacro aduerſum eum datur, qui in ſacro loco aliquid fecit, immiſit, vt id reſtituat, l. 1 ff. ne quid in loc. ſacr. Prat ex Hot.

INTERDICTVM de migrando datur aduerſus locatorem eiúſve hæredes inquilino, vt ipſe liberè cum rebus ſuis poſſit de hã-

Digitized by Google

bitatione migrare, si tamen locatori satisfaciat, & de pēsione totius temporis. vt ff. eo. tit. l. 1. §. si pensio. & de damno si quod in domo conducta dederit. Sed etiam gratuito inquilino datur, colono autem non datur. vt ff. eod. tit. l. 1. § 1. Sed alias ei iuxta ordinem iudicis subuenitur, si velit non dico migrare, sed colonariam post tempus exactum derelinquere. Dicitur enim in textu: Hoc interdictum proponitur inquilino, qui soluta pensione vult migrare. Nam colono non competit, cui etiam extra ordinem subueniri potest officio iudicis, vt tanto celerius expediatur causa migraturi. l. 1 §. 1 ff. de migr. Ergo infrequens est hoc interdictum. Si tamen gratuitam quis habitationem habet: hoc interdictum vtile ei competit. Old.

INTERDICTVM de mortuo inferendo habet locum, vt quis non prohibeatur mortuum inferre & sepelire, quo licet ei inferre & sepelire, vt ff. de mortuo infer. l. 1. in prin. vt si in via prohibeatur vel sepulchrum ædificare, vel lapides ad ædificandum per fundum ducere, vt ff. eod tit. l. 1. §. Prætor ait, & §. Si iter mihi §. Vim habere. & §. fin. &c Olim enim quo quisque vellet, poterat inferre mortuum & ædificare sepulchrum, modo id in suo faceret, sine alterius detrimento & extra ciuitatem. l 2. in princ. & §. 1 ff. de relig &c. Old & Prat.

INTERDICTVM momentaneæ possessionis est, quo agitur de possessione retinenda, sicut Vti possidetis, vt ff. Vti poss. l. 1. §. 1. & Vtrubi. de quib. infra dicetur, vel quo agitur de possessione adipiscēda, vt ff. Quorum bonorum. l 1. §. 1. vt est Quorum bonorum, Quorum legatorum, vel quo agitur de possessione recuperanda, vt Vnde vi. ff eod. tit. l. 1. § 1. Et dicūtur momentaneæ possessiones: quia licet obtineat aliquis in possessione, tamen continuo elapso momento, succumbere poterit in iudicio proprietatis, vt C. Si de momen. possess. fuerit appell. l. 1. Et quod hæc sint interdicta momentaneæ possessionis, dic vt not. C. qui legit. perso. habent in iudicio standi. l. Momentaneæ. Et naturam illorum prædictorum prosequere. vt not. in c. Pastoralis de caus. poss. & prop. inst. de inter. per. tot. pro vt etiam supra dictum est, in prin. de interdictis. Hoc autem interdicto potest quilibet minor etsi impubes sit, etiam sine tutore vti. ff. Vnde vi. l. 1. §. si filius. Old.

INTERDICTVM autem momentaneæ possessionis, aut sceleris reformatio, vt annotat Cuiac. in l. si coloni. C. de agric. & cens. lib. 11. omnem rationem significat repetendæ possessionis vi vel alio modo perturbatæ, & ideo non tantum interdictum vnde vi, sed & interdictum de tabulis exhibendis: itidem interdicta vti possidetis, Vtrubi, Saluianum, quorum bonorum ex sententia Pauli comprehendit.

INTERDICTA noxalia sunt ea quæ ob delictum eorum, quos in potestate habemus, dantur, veluti cum deiecerunt, aut vi aut clam opus fecerunt, l. interdicta ff. eod tit.

INTERDICTVM ne quid in loco sacro fiat, & sequentia, omnia huiusmodi dantur cuilibet ex populo ad prohibendum ne fiat. Contra quam prohibitionem si quid factum fuerit, interdicto Quod vi aut clam, suis sumptibus vel destruere cogetur omne quod factum fuerit, aut in pristinum statum reducere, vel reddere tenetur, vt ff. ne quid in loco public l. 2 §. Ait Prætor quod in via. Hoc autem verum est de hoc quod ipse fecit vel mandauit, alias secus esset: vt ff. Quod vi aut clam. l. Alios. Vbi hæc interdicta locum habeant, significatio ipsorum nominum denotat, vt pupillaris actio est, quæ ius pupilli tuetur, vt ff. de pupill act. l. 1. Et dic ibi in rubr. ff. de iurisd. omn. iud. l. si quis illud. Et dantur etiam ad interesse, vt ff. Ne quid in loco publ l. 1. §. Old.

INTERDICTVM ne quid fiat in loco sacro, de loco solum sacro non sacrario cōpetit. l 1. Et quod ait Prætor. Ne quid in loco sacro fiat: non ad hoc pertinet, quod ornamenti causa fit, sed deformitatis causa vel incommodi est, vt l. 1. § quod ait ff. eo. tit. vbi etiam l. secunda dicit: In muris itemque portis, & aliis sacris locis aliquid facere, ex quo damnum aut incommodum irrogetur, non permittitur. l. 2 Ne quid in loco sacr. fi. Old.

INTERDICTVM ne quid fiat in loco religioso, patet similiter.

INTERDICTVM ne quid fiat in loco publico vel itinere, interdictum prohibitoriū est, & tam publicis vtilitatib. quam priuatorum per hoc prospicitur: loca enim publica vtiq; priuatorum vsib. deseruiunt iure scripto ciuitatis: vt l. 1. §. 1. ff. eod. tit. vbi sequitur: Publicum locum Labeo diffinit, vt ad areas, ad insulas, ad agros, & ad vias publicas, itineraq; publica pertineat. Hoc autem interdictum ad ea loca, quæ sunt in fisci patrimonio, non pertinet. In his enim neq; facere quicquam, nec prohibere priuatus potest. Res enim fiscales quasi propriæ & priuatæ principis sunt. Si quis ergo in his aliquid faciat, nequaquam hoc interdictū locum habet, sed in hac controuersia præfecti eorum iudices sunt, quia hoc interdictum ad ea loca pertinet, quæ publico vsu destinata sunt, vt l. 1 præalleg §. 2. & 3. De hoc vid. ibidem plura ea l. eod. tit. Old.

INTERDICTVM ne quid in loco publico vel itinere fiat, aduersus eum redditur, qui quid in loco publico fecit, inve eum locum immisit, qua ex re quid illi damni datur, præterquam quod lege, SCto, edicto, decretóve Principum ei concessum erit, l. 1. ff. ne quid in loc. publ. Prat. ex Hotomann.

INTERDICTVM ne quid fiat in mari vel flumine publico, ripave eius, quo peius nauigetur, aut in via publica, quo peius eatur. Hoc interdictū datur perpetuo omnib. & in omnes habet cōdemnationem in id, quod actoris interest: vt l. 1. in fi. ff. de via publica & itinere publico reficiendo, & si quid in ea factū esse dicatur, vbi lex secūda ponit, quod viā publicā populus nō vtendo amittere nō potest. & l. fin. dicitur, Qui viam publicam exarauerit, ad munitionem eius solus compellitur.

INTERDICTVM ne quid fiat in flumine publico, vt aliter fluat quam priori æstate fluxit, (id est, vt aqua fiat altior, depressior, aut rapidior cum incōmodo accolentium. vt ff. ne quid in flumine publico. l. 1. in pr. §. quod autem ait) aduersus eum datur, qui in flumine publico, inve ripa eius facere, aut in flumen ripámve eius immittere, quo aliter fluat, quam priore æstate fluxerit, instituit. Publicum flumen hic intelligendum est perenne. Et quanquam prætor de flumine nauigabili stricta interpretatione loqui videatur, vtiliter tamen hoc interdictum porrigitur ad flumen quod nauigabile non sit. Old.

INTERDICTVM ne quis via. Et qui via publica vti prohibetur, interdictum & ex causa interdicti actio datur. l. 1. ff. §. 1. vt in fl. 1. publ. nauig. lic. l. 2. §. vlt. ff. ne quid in loc. pub. sed & huius rei cura mā data est viocuris siue curatorib. viarum, à quarum munitione nemo excusatur, nisi qui muneris publici vacationē impetrauit. l. cui muneris. ff. de mun. & hon. Qui autem in via publ opus fecit, quo via deterior fiat, id per interdictū restituere & demoliri cogitur. l. 2. §. prætor. ff. ne quid in loc public. Cuiac lib. 5. Recept. Sent Iul. Paul. tit. 6. §. vt interdictum.

INTERDICTVM de noui operis nuntiatione datur ei qui prohiberur ædificare postquam satisdedetit. vt ff. de ope. nou. nunciat. l. Prætor ait § hoc autem interdictum. Nam hoc interdictum competit, si in solo suo ædificat, aut locum habet remissio, vt ff. eo. tit. l. non solum. §. sciendum. Et tunc non potest vltra ædificare, nisi constet eum habere ius ædificandi, vt in §. præal. l. Hoc interdictum etiam datur in eum, qui non satisdedit vt ædificet, vt ff. eod. ti. l. de pupillo. §. si plurium & §. meminisse. & tenetur denunciare, etiā si ius ædificandi habet vt ea l § 1. & si is, cui. Et si post ædificauit, totum suis sumptibus tenetur demoliri, vt ff. eo. tit. l. stipulatio. § siue autem. Et interdictum de nou. oper nuncia. imperator nominat edictum. l. 1 ff. eod. tit. vbi dicit, Hoc edictum, remediumque operis noui nuntiationis aduersus futura opera inductum est, non aduersus præterita, hoc est, aduersus ea, quæ nondum sunt facta. Nam si quid operis factum fuerit, quod fieri non debuit, cessat edictum de noui oper. nūt. & erit transeundum ad interdictum, Quod vi aut clam factum erit, vt restituatur. Et hæc nunciatio non habet necessariam additionem prætoris potest enim quis nunciare nouum opus, etsi prætorem non adierit. Item potest fieri proprio & alieno nomine, & omnib. dieb. etiam aduersus absentes, inuitos & ignorantes, vt hæc clare ponit textus l. 1. post pr. ff. eod. tit. vbi subditur: Opus nouum facere videtur, propter quod locum habet nuntiatio, qui aut ædificando de nouo, aut detrahendo aliquid, pristinā faciem operis mutat: siue intra oppida, siue extra oppida in villis, vel in agris. l. 1. §. opus nouum. & §. siue autem, ff. de nou. oper. nun. Et hoc interdictum non omnia opera complectitur, sed ea sola, quæ solo coniuncta sunt, quorum ædificatio vel demolitio videtur opus nouum continere. Ergo non pertinet ad hoc edictum, si quis in fundo alterius meteret, vel arborē succideret, vel vineam putaret. licet opus faceret, quia solum ad ea opera, quæ in solo fiunt, pertinet: nec locum habet, si quis vetus ædificium fulciat, quia non opus nouum facit, sed veteri sustinendo remedium adhibet. vt l. 1. præalleg. §. opus nouum cum sequentib. Subdit. Nunc videamus quibus ex cautis fiat hæc nunciatio, & quæ personæ nuncient, & quibus nuncietur, & sic quibus locis nunciatio fiat, & quis sit effectus nunciationis. quæ per ordinem vide ibidem in d. l. Old. Prat. Vide infra Nunciatio noui operis.

INTERDICTVM de precario (quod restitutoriū est, vt ff. eod. tit. l. 2. §. 1.) datur ei qui precario dedit roganti vsum vel possessionem rei etiam alienæ. l. quæsitum est, in pr. ff de prec. vel creditori, qui rem quam pignori accepit, precario cōcessit. l. certe si interim. §. quæsitum est. ff. eod. Precarium autem videtur rogare & habere, si rogauit pro se, & habet pro suo, vel rogauerit procurator suus, negotiorū gestor, & ipse ratum habet, vt ff. eod. tit. l. recte. § 1. dum tamē accipiat in personam suam contractum: aliter non. vt ff. de acq. poss. l. possessio. §. fi. Datur etiam cōtra eum qui dolo fecit, vt ff. de acq. poss. l si in infinitum § 1. Et illud est regulare, quod dolo desinens possidere, pro possessore habeatur, vt ff. de pet. hær. l. etiam. § item si quis dolo. ff de rei vend. l. qui restituere & sic pro possessore habetur de reg. iur. in rubr lib. 6. Si nō sit proximus pubertati, quia tunc sicut quilibet maior tenetur de dolo & lata culpa, vt ff. cōmoda, l. 3. in pr. alias secus, vt ff. de rei vēdic l. quod infans & in pupillum, qui rogauit precarium sine tutoris autoritate. Et quid sit precariū, require loco suo. imo dic. vt legitur. ff. de

Digitized by Google

preca.l.1.vbi ſtrictè accipitur, ſecundum Accurſ.& C.de præſcript.10.annor.l.2.vbi largè accipitur.Old.

INTERDICTVM quod vi aut clam datur domino prædii, vel ei qui deſiit dominus eſſe, forte ſi propter opus nouum minoris vendidit prædium.l.is qui in puteum §.ſi poſtea quam, ff.h.t. aduerſus eum, qui in loco alterius aliquod opus cõſtruxit vel deſtruxit, dum tamen ſit factum in ſolo ff.eod.tit.l.1.§. hoc interdictum Et etiam ſi vi,id eſt,per violẽtiam,aut clam,i.e. occulte ſine notificatione alteri facti fecit, cum timeret ne ſi ſciret, ſibi prohiberetur, vt ff.eod.tit.l.1. Compellitur autem per hoc interdictum,quod deſtruxit,ſuis ſumptibus reponere in priſtinum ſtatum, vel quod conſtruxit,deponere. Idem ſi alteri mãdaſſem opus fieri:quia ego teneor ad opus deſtruendum,& ad impenſas ff.eod.tit.l. aut qui aliter Hæc verba. Si tamen alius fecit, & ego poſſideo, tunc teneor ad patientiam præſtandam,vt opus tollat.ff.eod.tit.l.fin §. alius in prin. Et eſt hoc interdictum reſtitutorij, per quod occurſum eſt calliditati eorũ qui vi aut clam quędam moliuntur & deſtruunt, iubentur enim reſtituere ea,& parum refert vtrum ius faciendi habuerit quis, an non. Siue enim ius habuerit, ſiue non,tamen tenetur interdicto hoc,qui vi aut clam fecit.Tueri enim ius ſuum debuit, non iniuriam committere. vt l.1.§.1.ff quod vi aut clam & ſeq §. Quare vi faciens, vel clam, opus perfectum in priſtinam formam reſtituere cogitur.Cæterum ſi quis nec fecit, nec conſenſit facienti opus, quod tamen poſſidet, petendum eſt vt patientiam præſtet reſtituendi alienis impenſis. Quod ſi non reſtituat, aut patientiam præſtet tum agi poteſt vt ſoluat id quod actoris intereſt, opus factum non eſſe. l.ſemper aduerſus.§.hoc interdicto.ff.h.t. Hoc interdictum ad ea ſola opera pertinet,quæcunque in ſolo vi aut clam fiũt. Et infra: Vi factum Qu. Mutius ſcripſit, ſi contra quam quis prohibetur,fecerit.Et placet hæc diffinitio Vlpiano,Pedio,& Pomponio, vt ibidem dicitur. Sed Ariſto ait eum vim facere, qui ſciens ſe prohibitum, per vim molitus eſt, ne prohiberi poſſit.Et idem ſentit Labeo ibidem.Sed l.3.§.fi.eod.ait.etiam facere videtur, ſi quis contra denuntiationem teſtationémq; fecerit, ſiue iactu lapilli, ſiue alio quolibet actu declaretur voluntas prohibendi.Clam facere Caſſius ſcripſit eum,qui celauit aduerſarium,nec ei denuntiauit,ſi modo timuit eius controuerſiam,aut debuit timere.Ariſt. putat eum quoq; clam facere, qui celandi animum habet eum,quem prohibiturum ſe intellexit,& exiſtimat,aut exiſtimare debet, ſe prohibitũ iri. Olden. Concurrit autem hoc interdictum cũ interdicto De noui oper.nunc. inter quæ tamen hæc intercedit differentia, quod hoc latius pateat quam illud de oper.nou.nunc. Nam & poſſeſſori hoc datur,& nõ poſſeſſori,illud non poſſeſſori, & de arbore ſucciſa,vel de fracto ſurculo, non etiam illud. Frat.

INTERDICTVM quorum bonorum à Prætore inuentum eſt, & datur ei, qui bonorum poſſeſſionem aguouit apud iudicem, hoc eſt,qui declarauit apud magiſtratũ ſe talem eſſe, qui poſſet ac vellet iure prætorio amplecti hæreditatem defuncti, nondum tamen conſecutus eſt corporalem rerum hæreditariarum poſſeſſionem aduerſus hæredem vel poſſeſſorem, vel contra illum, qui pro hærede vel poſſeſſore poſſidet, ad vniuerſa bona adipiſcenda, non ad ſingulas res niſi forte eueniat vnius tantum rei controuerſia cuius poſſeſſionem nondum adeptus ſit,l.hoc amplius,cum leg.ſeq.ff.de fund.Bart.in l.1.§. hoc interdicto.ff.quor.bonor. Et cum ſit quoddam directum, & quoddam vtile: directum datur ei, qui eſt bonorum poſſeſſor. Vtile datur ei, qui ſuccedit iure ciuili ex teſtamento, vel ab inteſtato, & hoc eſt interdictum reſtitutorium, & adipiſcendæ poſſeſſionis.ff.quo.bon.l.1.§.hoc interdictum. Sunt ergo interdictorum quædam recuperãdæ poſſeſſionis, quædam retinendæ,& quædam adipiſcendæ,vt ſupra in principio præmiſſum eſt, Old. Differt autem hoc interdictum à petitione hæreditatis in pluribus,vt notat Bart.gloſſ.& Dd.in l.1.C.eo. & in l.3.& ibi Bart.ff eod. idem Bartol.in l.fin.C. de edi. diu. Hadrian. toll. & potiſſimum in modo proponendi libellum, & per conſequens in modo ſententiæ ferendæ. Nam in petitione hæreditatis peto me declarari hæredem, & per officium iudicis fit reſtitutio rerum, vt l. licet. C.de pet.hær. ſed in hoc interdicto, peto me reſtitui in poſſeſſionem, vel poſſeſſionem mihi tradi.vt l.1.C.eod. Et ſic etiam declaratur diuerſitas in modo ſententiæ. Quia in petitione hæreditatis declaratur quis ſit hæres: ſed in interdicto condẽnatur ad reſtitutionem rerum: Ang.§ quadrupl.n.57.inſt.de actionib.

INTERDICTVM quorum legatorum competit hæredi ad repetẽdum legata, quæ ſine voluntate eius legatarius propria autoritate occupauit.Repetet itaq; hæres, vt deducto Falcid. Alioquin ſi repeteret ſtatim repetiturus, exceptione doli poterit remoueri.Et hoc interdictum vulgo ſic appellatur à primis verbis edicti prætorij, & eſt etiam adipiſcendæ poſſeſſionis, i.e.mandabatur olim legatario vt reſtitueret poſſeſſionem hęredi, vel bonorum poſſeſſori: qui cum nunquam habuiſſet, adipiſcebatur eam,l.1.in prin.ff.quo.legat. & qui non reſtituit, in id quod intereſt debet condemnari, vt l. fin. § ex hoc interdicto.ff eodem titulo.

INTERDICTVM de remiſſionibus tunc valet, cum operis noui nuntiandi ius nullũ fuit:nam operis nunciatio catenus duntaxat,valet, quatenus nuntiandi ius fuit. Prætor enim vbi ius non fuit,nunciationem ipſo iure miſſam facit l.1.ff.de remiſ. Remiſſio itaq; eſt nunciationis relaxatio, quæ ſcilicet in hoc ſit magiſtratus autoritate, vt vicinus cui nunciatum eſt opus nouum, nunciationem negligat,& opus inſtitutum exequatur. Eſt & de opere reſtituendo ſatisdatio remiſſionis loco. Igitur qui ædificare vult contra quam ei denunciatum ſit,vel remiſſionem impetrare debet, vel ſatisdare de opere demoliendo, ſi iudicatum fuerit iuſtam eſſe nunciationem. l.1.§.1. ff.de remiſſ.De quo latius Cuiac.lib.1 Obſeru.c.16.

INTERDICTVM de ripa munienda datur ei, qui in flumine publico, ripave eius opus facere vult,ripæ agrire, qui circa ripã eſt,tuendi cauſa. Hoc autem interdictum merito propoſitum fuit nam ripas fluminum publicorum reficere & munire,vtiliſſimum eſt, ne ob id omiſſum nauigatio deterior fiat, vt l. vnic.§.1.de ripa muniẽd. & ſequitur in §.2. De interdicto expreſſum eſt, vt damni infecti in annos decem viri boni arbitratu vel caueatur, vel ſatisdetur. Dabitur autem ſatis vicinis. Et in fine dicit text. Illud notandũ eſt, quod ripæ, lacus,foſſæ,ſtagni muniendi cauſſa nihil prætor cauit, ſed idẽ etit obſeruandum quod in ripa fluminis muniẽda. Old. Ripa autem definitur,id quod flumen continet,naturalem rigorem cutſus ſui tenens.l.1.§. ripa autem.ff. de flum. Et hoc eſt quod Paulus dicit:ripas eas eſſe, quæ pleniſſimum flumen continent.

INTERDICTVM de riuis eis conceditur qui ea,quibus aquarum ductiones cõtinentur,reficere purgaréve prohibentur, ſi modo eo anno ſine vtrio aquã etiam ſine ſeruitute duxerit. Hot. Eſt autem vtiliſſimum hoc interdictum: quia riuos,ſpecus,& ſepta reficere & purgare prætor aquæ ducendę cauſſa permittit, dum tamen non aliter aquam ducat, quam priore æſtate fluxit.vt l.1.in prin.ff.de riuis. Et ſequitur in § 2. Conceditur autem aduerſus quemcunque,l.1.hoc interdictum.& l.3.§.uſdem ff.de riuis.

INTERDICTVM de ſuperficieb. quod etiam actio nuncupatur, proponitur duplex,exemplo interdicti Vti poſſidetis. Tuetur itaq; prætor eum qui ſuperficiem petit & defendit, veluti Vti poſſidetis interdicto,& omnia, quæ in Vti poſſidetis interdicto ſeruãtur hic quoq; ſeruabũtur, vt in l.1.§ proponitur.ff.de ſuperficie, vbi etiam in l.2.dicitur:Superficiarias ædes appellamus quæ in conducto loco poſitæ ſunt, quarum proprietas & ciuili & naturali iure eius eſt, cuius & ſolum.Et cõpetit ei, qui ſuperficiem alieni ſoli conductam vel emptam, aut à ſe extructam habet, & turbatur à domino ſoli,vel ab alio poſſidente,aduerſus eum qui turbat eum in poſſeſſione,ne amplius in ea turbetur,quam retinere commiſſimum eſt. Old.

INTERDICTVM Saluianum ſuſpicatur Cuia.à Iuliano inuẽtum conditore edicti perpetui: Eſtq; quod competit domino fundi aduerſus colonum in ſua domo habitantem, & eius hæredes, de rebus coloni tacite pignoratis pro mercib.quas colonus in fundũ intulit,vt ff.eo.ti. vbi text.inquit:Si colonus ancillã in fundũ pignoris nomine induxerit & eam vendiderit, quod apud emptorem ex ea natum eſt, eius apprehendendi gratia vtile interdictum reddi oportet.Nam vtile datur ei cõtra extraneum poſſeſſorem pro adipiſcenda poſſeſſione eorũ, quæ tacitè locatori ſunt obligata. Differunt autem interdictum Saluianum, & actio Seruiana, quia intentans actionem Seruianam,ad rem ſibi obligatam reſtituendam,debet probare huiuſmodi rem in bonis coloni fuiſſe eo tempore quo res fuit illata. Sed hoc non eſt neceſſarium in interdicto Saluiano,imõ ſufficit probare talem rem fuiſſe illatã ita dicit gl. in §.item Seruiana. Inſt. de act. quod in Seruiana oportet quod creditor probet de reb. domini fuiſſe tempore obligationis: ſed in Saluiano ſufficit, quod probet eum poſſediſſe. Nam omnia poſita ab ipſo colono,tacite ſunt domino fundi obligata.Huius interdicti iudicium poſſeſſorium eſt, Seruianæ verò petitorium quod notandum propter appellationes. Quia in iudicio Seruiano poſſet appellari,ſecus in interdicto. Bar.l.1. ff.de Sal.interdict.Actio Seruiana eſt in rem, hoc verò remedium in perſonam, vt omnia interdicta. Differt autem hoc interdictum quoque ab interdicto de migrando, quod hoc (de migrando) debitori detur ad retinendam poſſeſſionem, Saluianum verò creditori, ad adipiſcendam: Illud exhibitorium & prohibitorium,hoc reſtitutorium: Illud de reb.inquilini pignoris nomine illatis in habitationemt: hoc de rebus coloni natis in agro conducto, vel nominatim pignori obligatis imò vtiliter, & de rebus cuiuſcunque debitoris pignori obligatis,l.1.ff.de Saluian.l.1.C.de precar.Frat.

INTERDICTVM de ſepulchro ædificando locum habet,vt quis non prohibeatur ædificare ſepulchrum, quo licet mortuum inferre, vt ff ſepulc.ædific.& mor.inf.per totum. Eſt enim mortuum inferre idem quod ſepelire. Quod fit cum terra cõditur corpus leg.diu.fratres.ff.de relig & ſumpt fun. Differt. autem hoc interdictum à ſuperiore de mortuo inferẽdo,quia

Digitized by Google

hoc saltem exigit vt eo mortuum inferre, illud de sepulchro ædificando vt eo loci monumentum ædificare liceat, quia religionis interest (vt IC. inquit) monumenta & extrui & exornari, l.1. atque aliis. ff. de mort. infer. Ferrarius. § prohibitoria, instit. de Interdictis. Oldend.

INTERDICTVM de tabulis exhibendis datur omnibus, quib. aliquid est scriptum in tabulis vel purè, vel in diē, vel sub conditione, siue sint hæredes, siue legatarij, siue fideicōmissarij. Et pertinet hoc interdictum non tantùm ad testamenti tabulas, verum etiam ad omnia quæ ad causam testamenti pertinent, sc. Codicillos, vt l.2. §. hoc interdictū ff. de tab. exh. Old. Adde Cuiac. li 4 recep. sen. Iul. Paul. tit. 7. qui dicit interdicto de tabulis proferendis teneri eum, qui tabulas supprimit. Exhibere autem est materiæ ipsius apprehendendæ copiam facere apud prætorem, vt ex eius autoritate signatores admoniti, veniant ad recognoscenda signa. l.3. ff. de tab. exhib.

INTERDICTVM de via publica & itinere publico, prohibitorium & populare est, ne vis fiat ei, qui viam publicam itérve publicum aperire & reficere velit, dum tamen ne ea via, ídve iter deterius fiat, l. 1. ff. de via publ. Prat. ex Hotom.

INTERDICTVM vt in flumine publico nauigare liceat, est quo prospicitur, ne quis in flumine publico nauigare, nauim ratémve agere, vel in ripa onerare prohibeatur, sed vt per lacum, fossam, stagnum publicum nauigare liceat, vt l. vnic. §. 1. in prin. ff. eod. tit.

INTERDICTVM Vnde vi, locum habet, cū quis possessionem soli per vim amisit: & datur directè contra deiectorē, vel eum qui mandauit, ratum habuit, aut persuasit fraudulenter deiectionem illi, qui vi de possessione ciuili, vel naturali. l.1. §. hoc interdictum. ff. h. tit. alicuius rei immobilis deiectus est sine omni caussa, vt restituatur ei possessio de qua deiectus est, & omnia ablata imo dato quod ibidem essent aliqua quæ penes violētum fuerint mortua, vel aliquæ res, quæ casu fortuito perierūt, non propter hoc liberabitur, sed in totum condemnabitur ad earum æstimationem, quia nec mortalis, nec fortuitus casus liberat deiectorem. Dicit enim l.1. C. Vnde vi. Rectè possidēti ad defendendam possessionem, quam sine vitio (sci. maximo) tenebat, inculpatæ tutelæ moderatione illatam vim propulsare licet, & ibi not. & ff. de vi & vi arma. l.1 §. Vim vi. Quid sit vim vi repellere eod. tit. l.3. §. armis deiectum. dicit, quod arma sunt omnia tela, fustes, lapides, gladij, hastæ, frameæ, & rhomphææ. Et est hoc interdictum annale, quia post annum non tenetur, nisi quantum peruenit ad eum, l.3. §. . ff. de vi & vi arm. Ex constitutione autem grauius tenetur, qui mihi feciſſe detegitur, vbi dolus prohibetur perenniter, & ignorātia excusatur. Old. Vis autem hoc loco atrox intelligē. da est authore Vlp. quæ inde æstimatur, quod armis interuenientibus possessor expellitur, siue ad vsum armorū processum fuerit siue terrore eorum fugatus. Nā etsi inermes venerunt animo deiiciendi, & in ipsa concertatione tandē ep peruētum est, vt fustes, aut lapides in manus sumerent, vis erit armata.

INTERDICTVM de vi & vi armata, cū interdicto Vnde vi, datur & proponitur ei, qui vi deiectus est. Fuit enim æquissimū, vi deiecto subueniri. Ergo ad recuperādam possessionem hoc interdictum inuentum est. Ne quid. n. per vim admittatur, in legib. prospicitur publicorum & priuatorum, nec non constitutionib. principum, vt l.1. ff. eod. tit. §. hoc interdictum. & §. seq vbi dicitur: Hoc interdictū non ad omnem vim pertinet, verum ad eos tantum, qui vi de possessionib. deiiciuntur, & ad solam atrocem vim, & ad eos qui de solo deiiciuntur, vel de re solo cohærēti, vel de ædificio, etiamsi à superficiaria insula quis deiectus fuerit, apparet hoc interdictum locum habere. Sed ad res mobiles non pertinet, vbi furti vel vi bonorum raptorum actio competit. Cætera vide in leg. præall. Old. Adde Cuiac. Iul. Paul. recept. sent. d. lib. 5. tit. 6. § de naui vi deiectus.

INTERDICTVM vti possidetis, locum habet in reb. immobilibus, scil. si de fundi vel ædium possessione cōtenditur, inst. eo. tit. §. sed interdicto. Nam ibidem in §. retinendæ dicitur. Et quia longe cōmodius est, potius possidere quam petere, ideo plerunq; & fere semper ingens exiſtit contentio de ipsa possessione. Habet etiam locū in incorporalibus: vt in quasi possessione, & datur possidenti ciuiliter, & naturaliter, vel etiam quasi possidenti gratia retinendæ possessionis. Et proponitur quoties inter litigatores cōtentio est vtrum possideant, quia alteruter magis se possidere affirmat. Est autem hoc nomen Vti possidetis, proprie ad immobilia accommodatum, quia solum illa dicuntur proprie possideri, eo quod eis quis pedib. insistat. Inde. n. appellata est possessio, vt in l.1. ff. de acq. poss. Old. Est ergo hoc interdictum prohibitorium retinendæ possessionis. Tametsi per consequentiam quandam censeri posset etiam habere vim recuperandæ possessionis. reste Vlp. l.1. §. est igitur hoc interdictum: ff. vt possid. Declaratur in l.3. in prin. ff. eod. tit. Datur autem hoc interdictum & aliis casib. quamplurimis quos accurate enumerat Old. Claſſe. 2. actio. 4.

INTERDICTVM vtrubi, idem est cum interdicto vti possidetis, nisi quod in hoc differunt, quia illud locū habet, cum quæstio est de retinenda possessione rerum immobilium, vt supra dictum est: Et componitur secundum Azon. & Accurs. in gl. 1. l. præall ex Vtrum, & ibi, & ponitur. Vbi pro Apud, & Vtrū pro Quem, quasi dicat Prætor: apud quem est res mobilis, nec vi, nec clam, nec precario: ab aduersario tempore litis motæ ei vim fieri vero, quominus eum inducatis. Rite enim hoc nomen Vtrobi est ad mobilia introductum ve attributum Nam mobilia proprie dicuntur apud vel penes nos esse. Vnde Acc. in gl. Vbi supra quærit, quare diuersa nomina dantur his interdictis? Et respondet: quia immobilia improprie dicuntur possideri. Nam possessio dicitur quasi pedū positio: Ergo merito datur eis Vti possidetis, quod ad mobilia aptari non potest, nisi hodie, quando abusiue mobilia dicuntur possideri. Vel secundum alios dicitur interdictum Vtrobi, propter verba solemnia olim in hoc iudicio vel edicto reddita, scilicet Vtrobi, i.e. vtrum ibi vel ibi fuerit possessio, vel alibi: & plures solennitates circa hoc, quæ hodie non sunt in vsu, fuere: Et hoc interdicto Prætor iubet induci eum in possessionem, qui ex duobus potior fuerit, & per maiorem partem anni possederit, secundū Accurs. in gl. 1. l. præalleg ff eod tit. Old. Hoc interdictum Vtrubi Imp. in l. si coloni. de agric. censi. & colo. C. lib. 11, celerem reformationem vocat, id est, momēti actionem, quam nec appellatio remorari potest. l. C. de mo. poss. nec compensatio l. vlt. C. de compens. Cuiac. ad supra alleg. l. si coloni, de agric. cens. & colo. C. lib. 11.

INTERDICTVM de vxore ducenda à marito, datur marito aduersus eum, qui dolo eam obtinet, sine voluntate mariti, licet ipsa volente. Datur autem præcipue marito aduersus socerum, ne contra quam D. Pius constituit, bene concordantia matrimonia iure patriæ potestatis dissoluantur. l.1. §. vlt. ff. de lib. exhib. l. si inuita C. de nupt. l.2. ff. de lib. exhib. & l. vlt. C. eo. Cuiac In Paul recept. sent. tit. 6. §. bene concordans.

INTERDICTVM & Cessatio quomodo differant, patet: quia per interdicta prohibetur administratio sacramentorum, paucis exceptis: quod tamen non fit per cessationem, in qua solum cessatur à diuinorum solennitate. Old. Item interdictum generale dicitur, quando regnum, terra aut villa interdicitur: Particulare vero quando vna Ecclesia interdicitur, & hoc modo sumendum interdictum pro censura Ecclesiastica.

Ad INTERDICTVM venire, est venire in ius ad Prætorem, Petronius: vt si nollet rem alienam domino reddere, ad interdictum veniret. Prat.

INTERDICTVM Ecclesiasticum quid sit, & quid ab excommunicatione distet, vide cap. ex parte de verb. sign. & extra de sent excommunicatio. in antiq & 6. Prat.

INTERDIV, in die, l. si cōmunem §. si is qui noct. ff. quemad ser. amit. quandoquidem in diem, l. si interdiu. ff. de fur. baln. Prat.

ID quod interest, nihil aliud est quam vtilitas, quæ mihi abest, quamq; adipisci potui, quæ vel iureiurando actoris, vel officio iudicis æstimatur. l.15. §.7 ff. quod vi aut clam. Et modo tanti, quanti res est, vt ita plane tunc idem sit rei precium, & id quod interest, modo minoris est quam res, l. 9. in fin. ad exhib. modo pluris, vt l.1. de act empt. Et hoc postremo genere pluris æstimata vtilitate quā sit res, sane quod excedit verum precium, pœna est Goth. ad d.l.1 in prin. ff de act. empt.

INTERESSE tam publice quam priuatim dicitur. Publice interest, quod in commune expedit, & ad totius Reipub. vtilitatem pertinet: veluti rerum iudicatarum auctoritatē seruari, partus non subtici, dotes mulieribus saluas esse, & alia id genus, quæ publice vtilia sunt l 65. §. eum prætor ff. ad Treb. l.1. § sed etsi seruus. ff. de vent. inspic. l.1. ff. sol. matr. l.18. ff. de reb. auct iud. l.16. ff. de appel. l.44 ff. de vsuc. l.1. ff. de incen. ruin. Priuatim vero interest, quod ad singulorum vtilitatem spectat. l.71. ff. de euictionib. l.8 §. mandati. l. pen. ff. ad exhib. l. pen. §. vlt. ff. ne quis eum, qui in ius vocand. l.2. in fin. ff. si quis in ius voc. In his autē omnib locis pecuniariter interesse accipimus. Et ita in eo iure quo dicitur in rem pacta omnibus prodesse, quorum obligationem dissolutam esse eius qui pacisceba tur, interfuit, l.21. §. vlt ff. de pact non quoquo modo cuiusq; interest, sed ita, si alioquin pecuniarium damnum immineat. l.23. ff. de pact. Sed nec quod dicitur furti actionem dari ei, cuius interest, ita accipiendum est, vt cuiuscunq; interſit rem non perire ei ea actio detur, sed qui ob eam rē teneatur quod eius culpa ea perierit. l.14. §. an pater. ff de furt. nisi si mala fide eam rem possideat. l.12 ff. de furt. Brisl. & Prat. Eius autem quod interest triplicem facimus speciem. Primam eius quod neque à lege neq; ex partium conuentione definitum est, ideoq; probandum, & quantumcunq; erit (ex regula tamen l. vnic. C. de sent. quæ pro eo quod inter.) adiudicādum. Quæ quidē prima species in generis sui nomine stat, & appellatur id quod interest. Alia autem species eius est, de cuius summa integra & quantacunque futura est, inter partes conuenit: quæ in iure appellatur pœna. l. vlt. de præt stip, l. procurator ad exhib. §.1. ff. rem rat. hab. quæ quanquam id quod interest terminet, tamen quia in fauorē stipulantis adiicitur, nunquam aduersus eum retorquetur adeo vt si paratus sit probare quanti ea interſit,

Digitized by Google

tersit, admitti debeat. l. prædia. ff. de act. empt. l. si quis à socio, & seq. ff. pro socio. contra, in hoc stipulanti prodest, quod quamuis minus interfit: debitor tamen tergiuersati nō possit, & ad solutionem pœnæ condemnetur. Atque hoc ipsum est, quod Vlp. ait, In pœna nō amplius quid interfit quæritur (hoc enim in conuentione definitum est) sed quantum cōuentum fit. l. stipulatio ista. §. alteri. ff. de verb. oblig. Tertia species eius est, de cuius summa non integra, nec quantacunque ad extremum esse potest: sed quanta sit per singulos menses, ipso iure definitum est, ita vt quamuis vel plus, vel minus interfit, sola tamen summa præstetur, sicuti apparet ex l. vlt. de commod. & per tei vend. & hæc à nobis, quoniam ex vsus diuturnitate pendet, vsura siue interusurium appellatur. Hoc ita verum esse apparet ex eo, quod quibusdam casibus id quod interest peti permittitur vel tanquam id quod interest. Quod si tanquam vsura, quamuis plus interfit quam vsurarum modo exigi possit: tamen vsque ad modum illum legitimum dumtaxat exigitur. Si vero quasi quod interest, quantumcunq; interesse probabitur: exempli causa, Papinianus ait in l. I §. 1. ff. de vsur. socium qui pecuniam communem in vsus suos conuerterit, vsuras debere: Pomponius verò in l. sociū. ff. pro soc. quum idem dixisset, adiecit, Sed non tanquam vsuras, sed quod socij interfit, moram eum nō adhibuisse. Quid est hoc? Nimirum idipsum, quod diximus: si tanquam vsuras petat, quamuis plus interfit, nihil tamen amplius exactorum. Si vero tanquam, id quod interest, quantumcunque. Id quod perspicue Papin. docet in leg. si fratres. §. idem respondit huius nominis secundus. ff. pro soc. Hoto. lib. 1. de vsur. cap. 5.

Interesse verbū nouo constructionis genere à Paulo in l. 21. in fin. ff. quando dies legat, ced. vsurpatum obseruaui. Nec multum, ait, interesse tale legatum ab hoc. Si hæres erit dato. Idem verbū scire disiunxit & disparauit Modestinus in l. 6. ff. de publican. Inter criminis, ait, reos & fraudis participes multum statuerunt, id est multum interesse. Brisso. in lib. Parerg.

Id quod interest, à re reique æstimatione separatur. l. 1. §. considerandum. ff. de tutor. & rat distr. l. 1. ff. de actio. empt. Et proinde id quod interest, & quāti ea res est, diuersa nostri auctores faciūt. l. vn. in fi. ff. si quis ius dic. l. 4. §. in eum. ff. de damn. infect. l. 56. ff. ad leg. Aquil. His enim verbis verū rei pretium, illis omnis vtilitas, quæ modo circa rem cōsistat, continetur. l. 193. ff. de verborum signific. leg. 21. §. cum peremptorem. ff. de actio. empt. Exempla eius quod interest peti possunt ex l. 21. §. vlt. cum l. seq. ff. ad leg. Aquil. l. 3. ff. de condict. furt. l. 8. ff. de euiction. l. 10. §. cum autem. ff. de eden. leg. vltim. ff. de eo, per quem fact. erit. l. 33. ff. loca. Briss. Prat.

Quorum interest, pro, Ad quorum officium spectat, & pertinet, dixit Paul. in l. 56. ff. loca & Impp. in l. 3. C. de confir. tut. l. 6. & l. 7. C. de aduoc. diuersi. d. l. 2. ad leg. Iul. de amb. in C. Theod. & l. 4. de fabricens. lib. 11. C. hoc modo & Iustinian. Græce loqui solet in Nouel. ἐξίστησι τῶν ὄντων, pro eo quod est, spectabat celsitudinis tuæ officium Prat. ex Brisson.

Interesse, siue id quod interest, genere summo sic definiri potest. Æstimatio eius damni, quod in re alicuius familiari per alterius culpam contigit. Eius duæ sunt species, quarum vna in generis sui nomine consistit, quæ scilicet omnibus in rebus præterquam speciebus siue frugibus versatur: altera vero in pecunia numerata, quæ proprie vsura dicitur. Interesse igitur specialiter sumptum, est discrimen, quod inter eam conditionem, quæ in re familiari alicuius, vel antea fuit, vel omnino futura erat, & eam quæ nunc est, per alterius culpam contigit. Huius autem interesse duæ sunt partes: nam interdum in sola re principali consistit: interdum, & multo frequentius, in eius accessione. l. 1. ff. de act. empt. Prat.

Interesse diffiniri potest id, quod alicui debetur, vel quia damno affectus est, vel quia lucrum aliquod impeditum est, l. si commissa. ff. ratam rem habet. In tantum (inquit Paulus) cōpetit, in quantum mea interfuit, id est, quantū mihi ab est, quantumque lucrari potui. Obseruabis igitur diligēter, quod cum quæritur, quid interfit actoris, duplex est consideratio: Altera de damnis & dispendiis rerum, quas amisit: Altera de lucris, & vtilitatibus non adquisitis. Qua ratione interdum vtilitas amissa, maioris erit, quam res ipsa. l. Iulian. scribit. §. vlt. ff. ad exhib. Sabinus autem, l. si is. ff. de furtis Interesse, inquit, eius videtur, qui damnum passurus est: non eius, qui lucrum facturus est. Oldendorp. Prat. Adde Forcat. Necyom. d. l. 41. numero primo, & seq. Huius vt insolentis voculæ, Alciatus veniam petiit, quia non putauit Latine dici posse. Sed doctissimus Iurisconsultus Antonius Fumeus, eam à Iurisconsultis vsurpatam ostendit, in l. quod sæpe. in fin. Digest. de contrah. empt. in l. debitor decem. ff. de leg. 2. Is eius quod interest, quam nemo ex interpretibus adhuc attigit, talem affert definitionem. Id quod interest, est damni dati, vel lucri cessantis æstimatio. Sed illam nobis tradidit Paulus in dict. leg. si commissa, Spieg. Ostendit etiam idem Corrasius lib. 1. Miscel. cap. 20. Interesse in substantiuo, Latine dici posse: vide & Gœddæum in comment. ad l. cum prætor. 81. num. 4. Digest. de verborum significationibus.

Intereunt homines vel morte, vel maxima & media capitis minutione: Res vero cum aut nullæ relinquuntur, aut conditionem mutant. l. 6. §. vlt. ff. pro soc. Itaq; fundum inundatione aquarum vel chasmate aliove quo casu interire dixit Vlp. in l. 10. in fin. ff. de peric. & commo. & l. 1. C. de iur. emphyt. vt perire, in l. 47. §. vlt. ff. de legat. 1. Interiisse & tabulæ dicuntur, quæ interciderunt & perierunt l. 1. ff. si tab. test. null. ext. Briss.

Intergerinvs paries idem qui Papin. in §. item si cōmunem, in l. si fratres. pro socio Concratitius est. De quo latius in posteriorib. annot. Bapt. Pius c. 83. Alciat. item qui sit ostendit, interpretans l. maiore parte. de verb. sig. vbi varia exponit parietum genera. Vulgus medianum appellat: cū medianus Latine aliter accipiatur, quod & Budæus monuit. Intergeries vocatur in antiq. lexic. & exponitur τεῖχος ὁ δύο κτήσεις διορίζων, Prateius. Quare parietum varia sunt genera. Spieg.

Interim in l. 37. ff. de noxal. act. significat quandiu res apud eos manet. Similiter in l. 11. in fin ff. de dist. pign. Interim est donec res euincatur. Alias interim est pendente die vel conditione. l. 46. ff. famil. ercisc. l. 21. ff. manda. l. 13. §. si sub condit. ff. de pign. l. 10. ff. de assignan. libert. l 36. §. vlt. ff. ad leg. Falcid. l. 96. §. pen. de leg. lib. 1. Interim est pendente iudicio. lege 91. §. vlt. ff. de leg. lib. 1. Interim, dum apud hostes est. l. 6. in fin. ff. quib. ex caus. in poss. Interim l. 8 ff. ad l Pompon. de parricid. est in reatu, & pendente criminis quæstione. Interim, id est, quamdiu nolit in l. 41. §. pen. ff. de legat. 3. Briss.

Interinimentvm à verbo Interinire deriuatur, quod partium coram iudice mutuum certamen significare videtur. l. 4. tit. de rescript. Drosæus in Methodo Iuris.

Interleverit, Deleuerit l. 11. §. 1. ff. de seruo corrupt. l. 2. ff. ad leg. Cornel. de falsi. Rationes interleuisse, l. seruus vni ex hæredib. 67. ff. de leg. lib. 1. Briss.

Interlinere, est atramento, aut aliqua re alia superinducta, picturam vel scripturam destruere. Iulianus in l. qui tabulas ad leg. Aquil. Corrupisse enim tabulas, inquit, recte dicetur, & qui eas interleuerit.

Interlinere est variis locis delere, ait Got. ad l. 12. C. de test. per iam. d. l. qui tabulas, l. 11. §. 1. de seru. corrup. l. 67. de l. 1. &c.

Interlocvtio est pronūciatio iudicis præsidis ve, in exordio mediove litis interueniens: quæ principale negotiū plerumque non omnino finit, vel permit, l. 9. C. de sent. & interlocut.

Interloqvi Latini dixerunt pro eo quod est loquentem interpellare & alterius sermonem interrumpere. Terent. Siccine me interloqueris? Connanus lib. 1 cap. 16. num. 5.

Interloqvi Prætor, iudexque dicitur, cum quid interea, dum principalis causa plene disceptetur, pronūciat: vel cum quid inter cognoscendum pronuntiat. l. 1. §. quæro. ff. ad Turpil. l. 32. ff. de pœn. l. 15. §. in venditione. ff. de re iud. l. 9. §. sed ex facto. ff. quod metus causa. l 6. §. eius qui. ff. de iniusto rupt. leg. 1. §. hunc consequenter. ff. de appellat. Briss.

De plano, interloqui, l. 1. ff. de constit. prin.

Interlocvtoria sententia est præceptū iudicis in principio aut medio litis interpositū, quod ad finiendæ litis præparationem spectat: non etiam diritmit aut finit. Id & præiudiciū dicitur, & articulus & impropriè sententia & suasio, l. 7. C. de sententent. & interloc. omn. iud. Cuiacius & Gothof. ad l. 9. C. cod.

Interlocvtoria sententia, quæ non totū negotium definit & perimit, sed aliquid obiter ad causam pertinens decernit, & ita definitur interlocutoria (per gl. in clem. vic. de sequest. poss. & fruct.) quæ inter principium & finem causæ fertur, super iis quæ incidunt, vel emergunt. Ioan. Bello. Etymolog.

Interlocvtorias varias recenset Bart. in l. quod iussit. ff. de re iud. Prat.

Intermiscere actum alienum testamento, leg. 21. §. 1. ff. qui testam. fac.

Intermissio, vacatio ab aliquo munere ad tempus. *Ein still-stands.*

Intermittere pro non continuare, in l. nam & seruus, §. suo. ff. de neg. gest.

Internecinvm testamentum, est falsum testamentū, propter quod, vt scilicet ex eo acquiri hæreditas possit, dominus occiditur. Hinc est accusatio internecini, de qua in leg. qui vel internecini. C. Theod. de accus. cuius præmium est bonorum possessio vt Isidorus lib. 5. Etym c. 26. significat his verbis: Internecini (sic legit Cuiacius, non Interneciei,) iudicium in eum dabatur, qui falsum testamentum fecerat, & ob id hominem occiderat. Accusatorem eius bonorum possessio sequebatur. Idem lib. 10. Internecida est, qui falsum testamentum fecit, & ob id hominem occidit. Briss.

Internecidii autem significatio est quasi hominis quædam enecatio. Nam præpositionem inter veteres præponebant. In decima quarta autem in Antonium bellum internecinum dicitur non testamentum: sic enim scribitur, quæ sunt vibanorum maledicta litium: non iustæ.

Internecina certamina apud Ammian. lib. 23. in princip. in quibus multi homines occisi sunt: Sextus Pompeius lib. 9.

Digitized by Google

INTERNECINVM, inquit tastamentum, propter quod dominus interemptus est. Prat.

INTERNOSCI, l. 31. ff. locati.

INTERNVNCIVS, qui inter alios medius est, ad aliquid tractandum, & modo huic, modo illi per vices nunciat. Quam hoc vocabulo vtitur P. Bembus Latine, tam barbare nunc receptum est in aulis principum nomen oratoris.

Per INTERNVNCIVM iussum fieri potest, l. 21. §. iussum, ff. de adquir. vel omitt. Sponsalia constitui, l. vlt. ff. de sponsalib. vbi coram & per internuncium opponuntur.

INTERNVNDINVM spatium quod inter nundinas est veteres Latini vocauerunt: vt intermenstruum quod intermenses. Varro: quoties priscus homo ac rusticus Romanus internundinum barbam radebat. Lucilius, paucorum, atque hoc pacto, si nihil gustat internundinum, quod Nonius duobus verbis diuisum internundinum, legit. Turneb. aduers. lib. 15. c. 5.

INTERNVNDINIVM, inquit Victorinus Afer, scribendum, vt Interlunium, & Trinoctium. Ita Internundinium, quod nonem dies inter se continuos habeat, non quod nono die fit. Hæc ille in lib. de Ortograph. Prat.

INTERPELLARE, ad tribunal ire. Oppo. Interpellare ad tribunal per iniuriam mei vexandi causa. l. non solum §. si quis per iniuriam. ff. de iniur.

INTERPELLARE, ponitur pro postulare iustitiam, & inuocare officium indicis, in l. diffamari. C. de ingen. manum. Vide Old. in eandem. Spieg.

INTERPELLARE est extra iudicium petere. Briss.

INTERPELLARE alias interrumpere significat. Ita interpellari possessio vsucapione dicitur. l. 14. ff. de seruitutib. l. 31. §. vlt. ff. de seruit. vrb. l. 33. §. qui pign. ff. de vsucapio. l. 2. §. vlt. leg. 7. § procurator. l. pen. ff. pro empto. leg 2. ff. pro hæred. Briss.

INTERPELLARE alias significat rogare quadã instantia. Valer. lib. 3. Cato rogatus, vt socios apud aununcculum iuuaret: constanti vultu, non facturum se respondit. Iterum deinde ac sæpius interpellatus, in proposito perstitit. Interpellare alias est loquentem, vel aliquid agentem interrumpere. vide c. potuit de locat. leg. 14. de seruitut. leg. 11 ff. de seruitutib. vrban. Prat.

INTERPELLARE debitorem, Budæus inquit, est in iudicium vocare. Id autem proprium est creditoris, qui sua nomina exigit, præsertim cum in mora sunt debitores. Sunt enim quædam nomina quæ non ante dissolui debent, quam debitor interpellarit. Rursus quædam sunt, in quibus dies ipsa, hoc est, temporis lapsus, pro homine interpellat: adeo vt in mora esse videatur, si vltro debitum non obtulerit. Spieg.

INTERPELLARE, id est appellare de stupro. Briss.

INTERPELLATIO est iudicialis conuentio vel admonitio, quæ fit testato, soluendi vel accipiendi eius quod debetur. Mora autem contemptio huius admonitionis, l. 23. de iudic. Prat.

INTERPELLATORES. Paulus in l. 1. ff. de extraord. crim. Sollicitatores, inquit, alienarum nuptiarum, itemque matrimoniorum interpellatores. Prat.

INTERPOLARE, est in aliam formã mutare. Vlp. de ædil. edict. l. præcipiunt. Interpolant, inquit, veteratores, & pro nouitiis vendunt, id est in habitum nouitiorum mutant. Nebr. Prat.

INTERPOLATORES etiam Latine vocari possunt quos vulgus nostrum regraterios nominat. Brechæus l. mercis appellatione. ff. de verb. & rer. signif.

INTERPOLVM, poliendo prodemodũ renouatum, in alterã formam è vetere mutatum. Marcia. l. 45. ff. de contrah. emp. Si vestimenta interpola quis pro nouis emerit. Trebatio placere, ita emptori præstandum quod interest, si ignorans interpola emerit. Sic interpola vestis. Isidor. lib. 9 c. 17. Hot. & Prat.

INTERPONERE, h. e. accommodare debet prætor partes suas. § fin autẽ. Instit. de satisd. tut. Sic Interponere appellationem. l. 3. C. de appellatio. Interponere pactum, l. 2. C. de iur. dot. & Interponere prouocationem, l. 1. C. sent. rescind. non poss.

INTERPOSITA dicitur persona, quæ nomen suum alteri accommodat per interpositam personam, l. 87. ff. ad L. Falcid.

INTERPRETANDO neque lex torquenda est, vt facto deseruiat, neque factum variare oportet, vt legi respondeat. Nam in torquendo iure, committes fraudem: in variando facto mendacium. Vtrobique ergo seruanda est simplex veritas. Responsa enim & traditiones Iurisconsultorum sic oportet interpretari: vt potius conueniant, quam discrepent. l. si quis cum testam. ff. qui testam fac. poss. Old. Prat.

INTERPRETARI, est ẽ obscuram vel ambiguã explanare. Prat.

INTERPRETARI verbum sæpius ponitur passiue. Iulian. in l. 13. in fin. ff. de reb. dub. Sed procliuior est sententia testatoris sic esse interpretanda Paulus in l. 12. de reg. iur. In testamẽtis plenius voluntates testantium interpretantur Sic & apud Suet. in Neron. cap. 13. Dein precanti tiara deducta diadema imposuit: verba supplicis interpretata prætorio viro multitudini pronunciante Briss. in lib. Paterg.

INTERPRETATIO benigna l. 2. ff. de lib & posthum. Humanitas. Opp. Subtilis iuris regula l. si ita scriptum, ff. de lib. & post. Oldend. Prat.

INTERPRETATIO benigna nominatur, quod non intesclusa sit verborũ angustiis & angulis literarũ. nec stricte ducta, sed vt nostri dicũt largo modo. Cicero laxamentum legis vocat pro Cluent. Non modo causæ, sed ne legi quidem quicquam per tribunos plebis laxamenti datum est, id est summo iure egerunt. Sic æquitas dicitur benigna & liberalis, quod plus ptæstet ipsa, quam verba legis concedant. Veteres enim vt testatur Ascon. bonos pro magnis, & honestos pro diuitib. dixerunt: Vnde benignitas pro liberalitate, beneficentia. Itaque bonus & benignus vocatur, qui facilis est, & de suo multa remittit: cõtra malignus qui sui iuris paulo retinẽtior est. Atque hæc benignitas proprie est legum, & earum si nõ verbis continetur, attamen sententia & mente intelligitur. Quod ipsum illud est, vt arbitror, quod respondet Modestinus. Nulla iuris ratio aut æquitatis benignitas patitur, vt quæ salubriter pro vtiliate hominũ introducũtur, ea nos duriore interpretatione producamus ad seueritatem, &c. Connan. lib. 1. c. 11. n. 3.

INTERPRETATIO est, quæ exponit id quod dictum vel scriptũ est aliis verbis, quæ idem valeant. Salomonius inquit: Vbi verba sunt aperta, interpretatio contra manifestam vim vocabulorum nihil valet. Neque communis opinio efficere potest, quod verba dicant, id quod non significant. Haloander in celebranda illa Nuncupatoria præmiss. Nou. Constit. commemorat, quatuor genera interpretandi apud veteres fuisse. Officium veri interpretis explicat Diuus Hieron. in epistola inscripta De optimo genere interpretandi. Spieg.

INTERPRETATIONEM extensiuam recentiores appellant, quã Cicero Ratiocinationem nominat, quod ratione differitur. Fortunatianus collectiuam, quod ex eo quod scriptum est, colligimus id quod scriptum non est, vt perinde esse dicamus, ac si scriptum esset. Ab interpretibus modi petendi sunt, quibus collectio fieri potest. Contraxit illos Salomonius hb. 5. Commen. in l. omnes populi. Spieg.

INTERPRETATIONEM iustam Iulianus intelligit pro vera & idonea, ac etiam plena & propria. Iustum enim significat id, quod est numeris omnibus plenum absolutumque & perfectum, quod Græci Ἀναρτίους dicunt Budæo teste in annotationibus ad l. 3 ff. pro socio. quo loco plurima de vocis huius interpretatione, ff. de verb & rer. signif. &c.

INTERPRETATIONEM meram in leg. si imperialis 12. §. 1. circ. fin. interpretatur ibid. Goth. in ius interpretandi.

INTERPRETATIO singulorum verborum glossa est, seu glossema, nomẽ à lingua tractum, quasi lingua obscurior dilucidiore declaretur, vt homo ferreus & præfractus, hoc est durus & inflexibilis. Aliquanto fusius est Scholium, ab exercitatione scholarum deductũ, quod constat oratione facili, ac demissa omni prorsum cultu atque apparatu nuda. Commentarij à commentando nuncupantur, quod est differere. Hi sunt duorum generum, vel simplices, vel in aliud simplices. in quibus breuiter adnotantur admonẽdæ memoriæ nonnulla. quomodo id fiat, Viues docet lib. 3. de Ratione dicẽdi. In aliud verò sunt, quam sensus autoris cuiuspiam inquiritur, atque explicatur, qui sunt breues & contracti. Diffunduntur vero, si de proposita materia disputatur, & quid adferre queat commentator, experitur: quales fere sunt in Aristotelem, in Hippocratem, in Galenum, in Magistrum sententiarum. In iure etiam Ciuili, ad 12. tabul. & ad edicta Magistratuum omnium. Huius notæ scriptores, idem Viues ait, non alieni operis expositio dici debeant, quam autores proprij Ideoque ad 12. Tabul & ad Edictum Prætoris ædilitium commentarios suos inscribunt. Spieg.

INTERPRETATIO legum ab initiis repetenda est. Quia cuiusque rei potissima pars principium est. Caius in l. 1 ff de orig. iur. Repetit autem ille ius ab incunabulis Romanæ vrbis: Sednos, qui verum iuris fontem Deum ipsum cognoscimus: Exordium iuris longe altius oportet repetere, h. e. à prima institutione. Old. Prat.

Ius INTERPRETANDI leges, est penes eundem, qui habet ius ferendi leges. Vult. comm. Inst. l. 1. tit. 2 §. 9. n. 1.

INTERPRETATIO desiderat prudentiam & autoritatem. Prudentiam, h. e. multarum rerum memoriam, & vsum plurium negotiorum teste. Cic. Autoritatem, venerationẽ, per quam à maioribus declaretur in aliquo prudentia, ne ambitione quadam & philautia vindicetur priuatum. Old. Prat.

INTERPRETATIO omnis in iure, nisi deseruiat foro, hoc est vsui rerũ quotidianarũ, inutilis est & perniciosa. Vnde Pomp. interpretationem decemuirorum eleganter vocat disputationem fori, in l. 2 §. his ll. latis. ff. de orig. iur. Old Prat.

INTERPRETATIO nimium subtilis, & à facti consideratione recedens fugienda est. Sic Nerua ICtus olim derisus est, qui pur fenestram monstrauerat seruos detentos ob pensionem liberari posse, quasi tunc scilicet non viderentur alienari ex ædibus. quia non essent egressi ianuam. Vlp. in lege. Est differentia. ff. in quib. caus. pignus vel hypoth. tac. contrahat. Old. Prat.

INTERPRETATIONEM benigniorẽ in re dubia sequi, non minus

Digitized by Google

nus iustum est, quam tutum. l. Proxime. ff. de his, quæ in testa. delen. Old. Prat.

INTERPRETATIO semper ex lege & æquitate producenda est. Quocirca quod dicũt, communem opinionem in iudicio semper esse præferendam, id ego simpliciter intellectum, (sicut ipsi certe non distinguunt) non modo falsum, verum etiam perniciosum in Republica iudico. Nam si consentanea fuerit legibus aut rationi naturali, iam non quia communis est, sed magis quia iuris est, obtinebit: quanquam certè aliquid sit, cum multis sentire. Sin autem repugnet iuri & æquitati, omnibus modis repudianda est: vt rectissime sentit Zasius in l. 2. ff. de orig. iur. Probatur pulchre in l. 1. §. quumque hæc materia. Co. de vet. iur. enuc. Sed neque (inquit Imp.) ex multitudine autorum, quod melius & æquius est, iudicatote: quum possit vnius forsan & deterioris sententiam, & multas & maiores in aliqua parte superare. Accedit l. ob carmen, in fin. ff. de testib. Vnde scriptum est turbam ne sequaris. Falsum igitur & hoc est quod iudex recedens à communi opinione, facit litem suam, nisi prædicto condimento accipias, vt in l. vlt. C. de pœn. iud. qui mal. iudica. Old. Prat.

INTERPRETIVM vox legitur apud Cassiod. lib. 2. Variatum. Græcis ὑπόμνημα, glossis interpondium, Goth. ad l. 64. in prin. ff. de euict.

INTERPRES appellatur is, cuius ministerio ad alienam & extraneam linguam intelligendam vtimur l. 1. §. vlt. ff. de verb. obligat. l. 5. in fin. ff. de captiu. & post Liu. lib. 7. Gallus processit magnitudine atque armis insignis, quatiensque scutum hasta cum silentium feciſſet, prouocat per interpretem vnum ex Romanis. Firmicus lib. 3. Mathes. c. 8. Reddit etiam sic per noctem collocatus Imperatorum aut potentissimorum iudicum interpretes. Plin. lib. 25. c. 2. de Mithridate. Illum solum mortalium viginti duabus linguis locutum certum est, nec de subiectis gentibus vllum hominem per interpretem appellasse. Briss.

INTERPRES etiam is est, qui inter aliquos vel conditionis vel amicitiæ, vel adsessuræ, vel cuius alterius huiusmodi proxeneta est, cuius præmium ἐρμηνευτικὸν Græci appellant, quasi æs interpretitium & pararium dicas, leg. 3. ff. de proxenet. Prateius.

INTERREGES initio dicebantur centum Patres, qui mortuo Romulo donec alius rex crearetur, Rempublicam gubernabant, quisque duntaxat quinque diebus per ordinem. Verum postea interregis creandi hæc fuit ratio: Cum Reipublicæ causa abessent consules, nec habendis comitiis interesse possent: siue si quando COSS. vitio creati essent, nec placuisset, aut non expediuisset comitiorum, duntaxat gratia Dictatorum dici: Item, si graues discordiæ incidissent, tunc res ad interregem deducebatur, qui consulatia comitia haberet, teste Feneſtella. Oldend. vide & Petronium lib. 3. de magistr. Roman.

INTERREGNVM, appellatur id tempus, quo regnum vacat, hoc est, antequã in demortui locum nouus rex præficiatur. Hinc inire interregnum, regis demortui vice fungi: & interrex, qui regis demortui locum tenet, donec alius substituatur, cuiusmodi vacante imperio apud nos, sunt è Septemuiris, Magnus Comes Palatinus ad Rhenum, ac Saxoniæ Dux, Constitutione diui Caroli IV. Spieg.

INTERREGNVM primum institutum est mortuo Romulo: vt Liu. Dionys. & Plutarch. scribunt. Patres rem inter se decem decuriis factis singulisq; in singulas decurias creatis, qui summa rerũ præessent, consociarunt: decem imperitabant vnus cũ insignibus Imperij, & lictoribus erat: quinque dierum spatio finiebatur imperium, ac per omnes in orbem ibat, annuumq; interuallum regni fuit. Id ab re quod nunc quoque tenet nomen, Interregnum appellatum. Hæc ille. Prat.

INTERROGARE ex Inter & Rogo, est petere aliquid ab aliquo noscendæ veritatis gratia. Prat. Hinc

INTERROGARE legibus, est legis alicuius auctoritate aliquem interrogare, nunquid facinus aliquod admiserit. Asconius: Quid est, inquit, reum fieri, nisi apud Prætorem legibus interrogari? Quum enim in ius ventum esset, dicebat accusator apud Prætorem reo, Aio te Siculos spoliasse: si tacuisses, lis ei æstimabatur vt victo: si negasset, petebatur à magistratu dies inquirendorum eius criminum, & instituebatur accusatio. Cicero pro domo sua, Esto: non fuit in me pœna vlla peccari, at fuit iudicij, cuius? quis me vnquam vlla lege interrogauit? quis postulauit? quis diem dixit? Liuius lib. 8. belli Macedon. Neminem vnum tantum eminere ciuem debere, vt legibus interrogari non possit. Hot. Prat.

INTERROGARE etiam dicitur, qui quæstionem habet. Briss.

INTERROGARE quoque dicitur, qui stipulatur: & Interrogari, qui spondet. Briss.

INTERROGATIONES in iure (de quibus tractatus est libro Pandectarum 12.) ad rei pecuniariæ causas pertinebant: erantque olim institutæ, vt ne male agendo causa periceretur, liceret apud eum qui ius dicebat, aduersarium certis de rebus, antequam actio institueretur, interrogare. Sed hoc tempore (inquit lex) interrogatoriis actionibus non vtimur: quia nemo cogitur ante iudicium de suo iure aliquid respondere. l. 1. ff. de interrog. & interrog. action. Prat.

INTERROGATIO est remedium quoddam tollendæ dubitationis gratia in iudiciis necessario introductum, ne litigantes ob defectum probationis iniquum patiantur damnum. Old.

INTERROGATIONES, cum explorandæ veritatis gratia fiant, duplicem habent effectum. Alterum, quia succedũt loco probationum ipsis litigatoribus deseruientes: Alterum, quia instruunt animum iudicis de qualitate rerum, personarum, vel temporis, sæpe dubitantem, vt non possit dicere sententiam antea quam certior reddatur. Old Prat.

INTERROGATIO iudicis vna plus confert ad cognoscendam in iudicio causam, quam viginti positiones (vt vocant) & articuli litigatorum. Nam iudex interrogando, scopum intentionis, vel defensionis statim potest attingere. At partes euitant rerum causæ scopum, & solum id nituntur, quomodo digressionibus mendaciis, & multitudine articulorum imponant iudici. Quocirca errant tota via nostri iudices, qui putant loco interrogationum successisse positiones & articulos partium: ipsi interim sedentariam exercentes functionem, prorsus obmutescunt, tantum recipientes scripta, & decernentes (sicut formularij dicunt) copias productorum. Olden. Prateius.

INTERROGATORIAS olim fuisse actiones, apparet in tit. ff. de interrogat. in iur. faciend. & de interrogat. acti subla. hoc est, est, ius persequendi, vt aduersarius interrogaretur de eo, quod actor fortè proponeret, ad aliquam futuram actionem pertinens. Sed has actiones tanquam superuacaneas ad desuetudinem abiisse probat Callistratus in l. 1. ff. eod. tit. Cum enim ad effectum & tollendæ dubitationis & probationis, sufficiat declaratio simplex ipsius partis in iudicio: quid opus est solenni actionis formula exigere responsionem admodum breuem, quæ vel officio iudicis potest obiter expediri, magno tempori & sumptuum compendio? Old.

INTERROGATORIA, *Fragstuck*, dantur ab eo, contra quem testes producuntur, quibus ius aduersarij sui in articulis deductum infringi posse sperat. Vult. in comm. Institut. l. 4. de act. ad prin. num. 83.

INTERROGATORIA sunt, quæ facit pars testibus productis contra se: & dantur super articulis, de quibus permissum est; & formantur per circunstantias causæ & personarum, gl. in cap. præsentium, de test. lib. 6. Spieg. Prag.

INTERROGATVR, intelligendum, à iudice, vel à parte. gloss. in pr. l. siue. ff. de interrog. act. Spieg.

INTERRVMPERE, id est, interpellare. Briss.

INTERRVMPITVR aduersus omnes, h. e. exponente Old. Omnes vti possunt beneficio interruptionis Hæc Iurisconsulti verba, in l. naturaliter ff de vsucap. Accusius voluit emendare, hanc phrasim non percipiens. Spieg.

INTERRVPTIO vsucapionis, est vsurpatio. l. 2. ff. de vsurp. Vide Bart. in l. vt perfectius C. de ann. excep. Est autem duplex interruptio, naturalis & ciuilis. Naturalis contingit, extinctis his, quæ ad substantiam vsucapionis naturalem requiruntur: vt sunt, possessio, titulus, bona fides, & res ipsa non vitiosa. Hæc tam late patet, vt exinde nulla præscriptio, siue aduersus interrumpentem, siue aduersus quemcunque alium procedat, nisi denuo cœpta & continuata l. naturaliter. ff. de vsucapio, Naturaliter interrumpitur possessio, inquit Caius, cum quis de possessione vt deiicitur vel alicui res mobilis eripitur, vel naturalis interruptio dicitur, cum de facto, vt loquitur possessio alicuius interpellatur & interuertitur. Paulus vsurpationem nominat, id est, adeptionem & occupationem possessionis, quæ plus facti habet quam iuris, cum à domino capiatur. Connan. lib. 3. c. 14. num. 1. Ciuilis interruptio est, quæ per autoritatem iuris impedit vsucapionem, etiamsi prædicta ad naturam eius requisita non deficiunt: Veluti per vocationem in ius per litis contestationem: vel si facto aliquo interpelletur præscriptio, vt si debitor præscripturus iamiam actioni tradat pignus, vel aliam cautionem, vel soluat vsuras creditori. Ipse enim aduersus se vsurpat præscriptionem ciuiliter, l. cum notissimi. §. imo & illud. C. de præscript. 30. annor. Hæc autem soli interpellanti prodest, aduersus alios interim nihilominus procedente præscriptione l. intra quatuor. ff. de diuers. & temp. præscript. Spieg.

INTERSCALINIVM, inter semiges spatium, qua figura dicuntur intercilia, ac interfinia. Quære, Remiges.

INTERCISI dies erant, quasi dis & hominibus communes. Nam quibusdam horis fas erat ius dicere, quibusdam vero nefas erat Spieg.

INTERTRIMENTVM, vet. gloss. ἀπουσία. Varro sic explicat: Detrimentum, inquit à detritu, quod ea quæ trita, minoris iunt precij: ab eadem mente intertrimentum, ab eo, quod duo quæ inter se trita etiam deminuta sunt. Asconius autem sic: Detrimentum, inquit, vel vnius partis esse potest. Intertrimentum,

Digitized by Google

vero dantis & accipiẽtis. Dicitur etiam Interritura. Est ita : interritrimentum, diminutio siue detrimentum, quæ ex duorũ corporum vsu & attritu accidit. Scæuola l. vlt. §. 11. ff. de pign act. Quæro interrituram, quę ex operis culleorum facta est vtrum Titius debitor, an Seius creditor agnoscere debeat. respondit secundum ea quæ proponerentur, ob id, quod eo nomine interritrimenti accidisset, non teneri. Interritrimentum alias sumitur pro euanida argenti parte, quæ in excoctione deperit. Liuius lib. 42. Carthaginenses eo anno argentum in stipendium primum impositum adnexerunt. Id, quia probum non esse Quæstores renunciauerunt, experientibusque pars quarta decocta erat, pecunia Romæ mutua sumpta interritrimentum argenti suppleuerunt. Sic lib. 44. In auro vero, in quo præter manus pretium nihil interritrimenti sit, quæ maligna est. Prat.

INTERVALLA honorum in l. 6. ff. de legatio. & l. 4 ff. de muneribus & honoribus non cont. int. pat. & fil. & de intervallis li. 10. Cod. sunt vacationum concessa tempora his qui ad eosdem vel alios honores eademque vel alia munera denuo vocantur, vt traditur in l. 1. C. de munneribus, lib. 10. Et significatur in l. 12. ff. de vacat. mun. Eaque est temporum præscriptio, quam in honoribus repetendis vel aliis suscipiendis dari Papinianus scribit in l. 17. §. præscriptio. ff. ad municip. Brissonius.

INTERVALLVM ita & temporum tractum ad spacium significat. Briss.

INTERVALLVM, spacium, quod est inter palos, vallum Castrense constituentes: à quo omne spatium, interuallum est appellatum. Vide l. per intervalla ff. de iudic. l. 1. Cod. de honor. non cont. int. patr. & l. fil. 1. si tut. Reipul. caus. abfue. Albericus. Spieg.

INTERVALLVM modicum dicitur, quod non tantum est, vt stipulanti cogitationem adimere potuerit. vide infra modicum tempus. Connanus lib. 6. c. 1. n. 4.

INTERVALLA velorum sepimẽta, eaque si paria & suppara tenuiora, quæ in medio velorum collocantur. Ioann. Bapt. in comment. Epist. Sidon. Apollina. ad Domitium lib 2.

INTERVENIRE, est interponi, intercedere. Et tam de personis, quam de locis, temporibus, vsurpatur. Ac de personis quidem non vno modo. Nam & hi, qui in iudicio, siue intercedentem adirent, consistunt, quique alienæ litis exsecutionem vel defensionem suscipiunt.

INTERVENIRE autoritatem perperam, vel non interuenire, paria sunt l. 2. ff. de Authorit. tutor. Prateius.

INTERVENIRE, id est supplicare, in l. 5. § 2. Cod. ad legem Iul. maiest.

INTERVENIRE pro intercedere & accessionis nomine promittere, vel etiam nouandi animo alienam obligationem suscipere in l. vlt. ff. de minorib. l. 3. §. filiusfam. ff. de pecul. l. 6 §. si passus. ff. de manda. l. 1. C. de reputatio. vnde

INTERVENTORES, qui alieno nomine obligantur, l 3. §. sed si filiusfam. de pecul. l. 7. in fin. ff. de obseq. à lib. par. l. vlt. § vlt. Cod. de vsur. rei iudic. Et interuentiones in leg. 7. §. non solum ff. de minoribus. Interuenisse etiam dicuntur qui pro alio in iudicio consistunt. l. 11. §. agere ff. de iniur. l 5. §. nunc videamus. § iudic. sol. l. 10 in fi. ff. de in ius vocand. Interuenire & ij dicuntur, qui litibus causisve sese immiscent, cum sua interesse putant. Briss. & Prat. Non solum qui fideiubet, intercedere siue interuenire dicitur, sed & qui pro alio res suas obligat, etiam interuenit. l. 7. §. 2. de minor. multoque magis qui pro alio soluit. Quod ab iis plerunque fieri solet, qui donationis causa interueniebant l. 6. §. 2. ff Mandati. Si debitor pro suo creditore interueniens soluerit, vti aduersus creditorem compensatione poterit, si modo creditum tale sit, quod admittit compensationem: sin aliter, sui crediti habebit creditor petitionem, & creditum consecutus debitori negotiorum gestorum ex causa interuentionis agenti. tenebitur satisfacere. l. 2. de neg. gest. Nec ad eam rem pertinebit, si dixerit creditor pro se sine mandato suo interuentum esse. l. 5 dicto titulo. Semper enim qui non prohibet pro se interuenire, mandare creditur. Atque ita quidem scripsit Vlpianus libro decimo, Ræuard. leg. semper qui non prohibet. Digest. de regul. iur.

INTERVENTOR proprie, qui interuenit & impedit agentem aliquid. Vlpianus pro fideiussore, id est, eo qui alieno nomine obligatur, in l. licet & obseq. à liber. & libert. præstand. vtitur, vt Lampridius in Commodo. Budæo annotante. Spieg.

INTERVERSA pecunia domini l. fi. ff. de furtiuis.

INTERVERSORES in l. 8. Cod. de iur. fisci. sunt administratores, qui dolo malo dilapidant rem pecuniamve fiscalem. Euersores in l. 2. Cod. de palat. sacr. larg. lib 12. l 1. C. Theodos. de suscept. eadem ratione, qua & in schola Rhetorum quidam olim euersores dicebantur, auctore Augustino tertio Confessionum cap. 3. & lib. 5. cap. 12. Decoctores in l. quilibet, de decur. lib. 10 leg. si aliquid. de suscept. Cod. eodem lib. Pratei. Hi in quadruplum tenentur. l. 1. de his, qui ex public. rat. Cod libro decimo, leg. 1. de fisc. credit. præf. Codic. eodem. l. in fraudem. §. penultim ff. de iure fisci. Imo in duplum. l. de sensionis facultas. C de iur fisc. lib 10. l. aufertur § 1 ff. eod. in iis scribeet, quæ fisco nondum acquisita sunt. In acquisiti locus est actioni in quadruplum. Cuiac. in l. qui in contract. bus Cod. de iur. fisc. lib 10.

INTERVERTERE, modo callide est furripere: quod plerunque fit, cum rem commodatam aut creditam, dolo, ne restituatur domino, efficimus. Vide Vallam libro quinto, Triphon. l. fin. de seru. fugit. Quoniam interdum aut pecunia interuersa est. Modo subuertere, & euertere. Paul de cap. demin. Quæ salua ciuitate accidit, per Quam publica iura non interuerti constat. Idem: Legitimæ tutelæ interuertuntur eadem ratione, qua & hæreditates. Scæuola: Cui per fundum aquæductus debetur, quacunque vult, in eo vinum facere licet, dum ne aquæductum interuerterit, l fi ff. de aqua quot. vtitur & Imper. C de Iustinia. Cod confir & in l 2. de iud. Hinc colonus possessionem interuertere dicitur, vt refert Cyn ad l. 2. C com. de successionib. qui dominum ad fundum reuertentem non admittat, vt & censuarius, ex quo domino petenti solutionem denegat. Prat.

INTERVSVRIVM, vsus medij temporis Vlp. l 9 §. 7. ff. de pecul. Vt medij temporis interusurium magis creditor consequatur. Frequens est apud plerosque Interusurij mentio: qui tamen quid Interusurium sit. Curtij sententia nesciunt. Et est hæc simile vocabulum, Interlunium: quo cornus Lunæ, vt ait C. Plinius, & tempus quod inter vtramque lunam est, veterem ac nouam significatur. Interscalpium apud Hyginum, pro Valle quæ inter scapulas iacet. Interordinium Iunio Columellæ, vacuus locus, qui inter ordines. Intercolumnium, Valerio Maximo, spacium quod inter columnas; & interuenium, Rutilio Tauro, venarum inter se interualla: Prouidendum (inquit) ne inuentæ aquæ, per rimas refugiant, & per interuenia dilabantur. Fst ergo

INTERVSVRIVM, tempus & interuallum quo vsuræ non currunt. Velut, si dicas Dominum quidem & agrorum, ac quidquid est aliud id genus possessionum reditus, naturalem ac perpetuam caulam habet. Nummorum vero fœnori, vel (sicut vtimur fere) ad vectigal collocatorum fructus, sæpius vt fieri potest remunerata sorte, per interusuria dilabi solet. Domitius Vlpianus l circa legem Falcid. si decem sub conditione fuerint relicta, eaque conditio post decennium forte extiterit. Non videtur decem huic legata, sed minus decem. Nam interuallum temporis & Interusurium huius spacij minorem facit quantitatem: Iulius Paulus dissentit ab eis, qui putant, cum quod post annum debetur, præsenti die legatur. Interusurium tantum in legato esse. leg. debitor 10. de lega. 2. Quo loco. Interusurium videtur pro eo commodo reprælentatæ summæ, in diem debitæ, vsurpauisse, quod medium tempus & anni spacium intercepturum erat. Ea figura, ni fallor, qua passim nunc diligentiam, nunc negligentiam præstare, pro eodem Iurisconsulti dicunt. Curtius lib. 2. *ἀκριβῶς* cap 10. Vide & Corrasium Miscellan. l. 1. c. 20.

INTESTABILES, apud Latinos priscos. Bud. teste, fuerunt iis similes, quos Græci *ἀτίμους* vocarunt, hoc est. præsidij legum exortes.

INTESTABILIS est, qui testimonij dicendi ius non habet, &, vt Lexicon Latino græcum Germanicuse, *μὴ παρακλητὸς εἰς μαρτυρίαν*. Plane eũ lege quis intestabilis esse iubetur, (veluti lege 12. Tabul. Cuius verba à Gellio lib. 15. cap. 13. referuntur) eo pertinet, vt ne testimonium eius recipiatur, neve ipsi, vt quidam existimant, dicatur testimonium, l 26 ff. de testament §. testes autem Instit. eodem. proinde cum Senatusconsulto expressum sit, vt ob carmen famosum damnatus intestabilis sit, ex eo infert Vlpianus, nec testamentum eum facere posse, nec ad testamentum adhiberi. l. 18 in fin. ff. de testament. Sic & in leg 5. §. penult. ff. de inur. l. 21. ff. de testibus. Eoque alludens Plaut. Curculio, Semper curato, ait, ne sis intestabilis. Quod amas ama testibus præsentibus. Brissonius.

INTESTABILEM Theophilus eum vocat, qui cum suo testimonio, signo & subscriptione testamentum comprobarit, postea mortuo testatore idipsum abnegat, quo testamenti solenne infirmet. Hunc inquit lex improbum intestabilemque esse iubet, nec testari, aut testamento quicquam capere, aut testis adhiberi potest. &c. Quoniam aut inuisi erant, qui intestabiles esse iubebantur. ideo factum est, vt pro execrando, & abominando ac detestabili verbum hoc accipiatur, vt apud Hora. in sermonib. Sacer, intestabilis esto. Tacit. li. 15. Incusat, vltro intestabilem & conscleratum. Plin. li. 30. c. 15. de Magia. Proinde ita persuasum sit, intestabilem, irritam, inanem esse, habentem tamen quasdam vtilitatis umbras. Gell. lib. 7. ca. 18. Eos tamen qui ad Hannibalem non rediissent, vsque adeo intestabiles iouisosque fuisse, vt tædium vitæ cæperint. Connanus lib 9. c 3 n. 1. Briss.

INTESTATO, aduerbium, sine testamento, Scæuola. Luc. Titius intestato moriturus. Sic Paulus Vt legata, quæ ei dederat, intestato moriturus restitueret. Spieg.

INTESTA-

Digitized by Google

INTESTATVS vt quis dici possit, necesse est, vt reliquerit hæreditatem, & vt de hæreditate testari potuerit iure. Si enim iure testari non potuit, hæreditatem tamen relinquat, is quidem est intestatus, sed minus proprie, vt intelligitur ex l 1 ff. de suis & legit. quia intestatum esse est priuatio, quæ præsupponit habitum, nimirũ testari potuisse. Impuberes igitur, furiosi & eiusmodi personæ aliæ, quas recenset Iustin. inst. quibus non est permiss. facere testament. proprie loquendo intestati non decedunt: Sed tamen hos quoque pro intestatis, accipere debemus, ait Vlpian. idque propter effectũ, cum non minus hæreditas ipsorum accipiatur, atq; eorum qui proprie testati decessisse dicũtur. Proprie autẽ intestatus is dicitur vel qui cum posset iure testari, tamen testatus non est, forte noluit, aut quia impeditus, puta morte, non potuit, quid si codicillos fecerit, an dicendum est illum decessisse testatum? non ita: quia testatum aut intestatum esse adiunctum est hæreditatis, hæreditas codicillis autem non datur. §. codicillis. Inst. de codicill. & faciendo codicillos creditur quis sponte sua relinquere hæreditatem legitimam successuris ab intestato, vt ait Paulus Iurisconsul. in l. conficiuntur 8. ff. de iur. codicill. vel qui testamentum quidem fecit, sed non iure, puta, si septem testes non adhibuerit: si filium, quem in potestate habet præterierit, & in summa si quas alias solẽnitates in testamentis conficiendis à iure requisitas, non obseruauerit. l. si vnus. C. de testam. vel qui testamentum quidem iure fecit, sed quod ex postfacto infirmetur, quod fit, si rũpatur vel irritum fiat, vt exposuit Iustinia. Instit. quib. mod testam. infirm. Irritum fit testamentum capitis deminutione, & si hæreditas ex testamento adita non sit, quorum alterutrum si fiat, testator intestatus redditur iure ciuili. Dico iure ciuili: quia fieri potest vt aliquis iure ciuili sit intestatus: qui tamen iure prætorio sit testatus. Interpp. ad princ. Instit. de hæred. quæ ab intest. defer. secuti. gloss. in verb. extitit. addunt etiam eum, cuius testamentum per inofficiosi querelam, vel per bonorum possessionem contra tabulas, euersum est intestatum decessisse. Non placet. de eo enim nihil omnino Iustinian. in dict. princ. Instit. de hæred. quæ ab intest. defer. qui tamen omnes casus, quibus quis decedat intestatus exprimere voluisse videtur. Sed nec ratio iuris hoc patiebatur vt id exprimeretur: querela enim inofficiosi testamenti non datur, nisi hæreditas fuerit adita. l. Papinia. 8. §. si condit. ff. de inoffic. testament. vt autem hæreditas adiri potuerit, necesse est, vt testamentum eo tempore, quo testator moriebatur, valuerit. At cuius testamentum ipso mortuo valuit, is non potest dici decessisse intestatus. Testatus igitur decesserat, & testatus mansisset nisi post hæreditatem demum aditam per inofficiosi querelam intestatus factus fuisset. Bonorum autem possessio dependet ex Iurisdictione prætoris, qui à iure ciuili constituta, qualis est hæreditas testamentaria iure ciuili delata, euertere non potest: at testamento non euerso, is qui testamentum fecit, manet testatus: vide Vulteium in comment ad d. princ. n. 7. 8. 9. Institut. de hæreditat. quæ ab intestat. defer. Rumpitur testamentum agnatione, vel mutatione testamenti prius conditi. Vult. ibidem, quem consule.

Sunt porro, qui differentiam faciunt inter intestatus, & sine testamento, & inter hos Imol. in l. Centurio ff. de vulg. & pup. & Raph. Fulg. in l. generaliter in princ. col. 1. versi. noto primo quod non est, Cod. de institut. & substit. & Rom. in l. in testamento. l. 1. col. 3. versic. aduertendum tamen C. de testam. milit. Sed contra hos est text. in ea ipsa l. generaliter, & ibi gl. in verbo, sine testamento: quæ est 1. Quinetiam qui testamentum facere non potuere, pro intestatis accipiuntur. d. l. 1. de suis & legit. Intestatus quoque, quantum ad tutelam attinet, decessisse dicitur, qui testamento liberis suis tutores non dedit. l. 6. ff. de legit. tutoribus. Briss.

INTESTATVS in doctrina tutelarum is decessisse dicitur, non tantum qui testamentum omnino non fecit, sed etiam qui testamentum fecit, sed in eo liberis tutores non dedit, Vult. ad §. primum. n. 1. Instit. de legit. agnat. tutel.

INTESTATVS quatuor modis dicitur. Primo qui omnino testamentum non fecit, secundo, qui non iure fecit, tertio cum id quod fecerat, ruptum irritúmve factum est, quarto, si ex eo testamento nemo hæres extitit. vt in Instit. de hæred. ab intestato. in princip. l. intestatus. ff. de verb. sign. l. 1. ff. de suis & legit. hæred. Ioh. Bellon. Etymol.

INTESTATVS is quoque dicitur cuius verbis non adhibetur fides, quive testis esse non potest: Pompo. Pictoribus: Ipsus cum vno seruo senex intestato proficisceretur. Nonius. Est & intestatus, testato non conuentus, cui opponitur Antestatus. Plautus in Curcul.

Hoccine pacto indemnatum atque intestatum me arripi.

Alij aliter exponunt, sed perperam. Prat.

INTESTATVM oppono antestato, vt Plautus, quod antestati definitionem meam plane cõfirmat. Antestatum enim dicimus eum qui testato conuenitur, qua ratione & pater fiduciarius antestatus dictus est olim, auctore Gaio in Institutionibus: superstites autem siue testes non dicuntur antestati, & antestatorum non attrectatur, auris, sed testium. Cuiac. obseru. lib. 7. cap. 16.

Ab INTESTATO dari dicimus, si testamento clausula codicillaris sit iniecta, vide l. 13. C. de testam. manumit. l. 47. §. 3. ff. de vulg. Papon. 20. Arrest. 5. num. 5. Goth. l. ad 29. C. de fideicommiss.

INTESTINVM, pro maximo, & periculosissimo, & pro occulto accipitur. Sic intestinum vulnus, intestina prælia. apud Imper. Cod. de legit. hæred. l. leg. 12. Tabul. l 2 in princ. de Ver. Iur. enucl. Spieg.

INTEXERE purpuram vestimento. l. 7. ff. ad exhibend.

INTIMA, pro arcanis apud Vlpia. in l. 3. de recept. qui arbitr. recep. Finge enim, inquit, post causam iam semel atque iterum tractatam, post nudata vtriusque intima & secreta negocij aperta &c.

INTIMARE, denuntiare, in l. 2. C. de iudic. Insulanus obseruauit, hoc verbo vsum esse Plinium, ante Apuleium & Gellium, vide Clem. causam de elect. Pract.

INTIMARE actis, id est insinuare in l. 25. C. de donat. inter vir. & vx. Intimatæ donationes, i. insinuatæ in l. 19. in pr. C. de sacrosancte eccles. Et intimatio. i. insinuatio. l. 23. C. de testam.

INTOLERABILIA seruitia, in §. sed & maior. Instit. de his qui sunt sui vel alien. iur. Spieg. Prat.

INTRA, Apud veteres tres erant propositiunculæ diuerso sensu, Ins, Vls, Cis: quæ quoniam obscuro sonitu promebantur, euphoniæ causa additionem eandem receperunt, dicique intra vltra citra, cœptum est. sicque intra idem significat quod in. vnde recte dicemus, Brigantium intra Alpes est, i. in Alpib. ipsis: sicut Segusium citra Alpes. Vocontij vltra. Sic & qui dicit se intra calendas facturum, in ipsis calendis dicere videtur. Ex Alciato. Spieg De hac dictione INTRA, vide etiam l. ex facto §. item quæro de vulgari & pupill substit. & l. si stipulatus fuero decem. ff. de verb. oblig.

INTRA sine casu, contrarium est, Extrinsecus.

INTRA diem mortis vt aliquid fiat, si quis dixerit, ipse quoque dies, inquit Vlp. quo quis mortuus fuerit, numeratur. Spieg.

INTRA fidem, significat credibile esse.

INTRA, inclusionis nota l. si quis sic ff. de verb. sig. Vnde tamen pro re proposita accipitur. Quandoq; significat citra l. fin. vbi Accurs. C. de postu. hæred. Aliquando per, vt in legib. Longobard. l. si quis caballum. de furt. Quandoq; sonat iuxta, l. vxorem §. legauerat. ff. de legat. 3. Prat.

INTRA excludere videtur in casu l. qui Romæ §. Callimachus ff. de verb. oblig. Quandoque accipitur pro coram §. ex his. in authent. de hæredib. ab intest. venient. Prat.

INTRA Kalendas facere quid iussus, an etiam Kalendis ipsis recte faciat, dubitat Gell. lib. 12. c. 13. Sed hoc duobus Iurisconsultorum locis apertissime determinatur. Vnus est in l. 135. ff. de verb. signif. alter in l. 1. §. si intra. ff. de successio. edict. cuius verba subiecí. Quod dicimus intra dies centum bonorum possessionem peti posse, ita intelligendum est, vt & ipso die centesimo peti possit, quemadmodum intra Kalendas etiam ipsæ Kalendæ sunt. Briss. Prat.

INTRA modicum tempus, i. e. Iurisconsult. exponente, dum hospitium quis condicit, sarcinulas cõponit, quærit aduocatum. l. ab hostibus, § sed quod in fi. ff. ex quib. caus. maior. Spieg.

INTRA quam modicũ, pro eo quod eo, minus quam modicum.

INTRA parietes agere, vel experiri, id est, inter amicos disceptandam rem permittere citra iudicium & extra cancellos forenses: sicut prudentes viri, vt vere dicit Olden. solent optare: contra stolidi ad iudiciariam properant molestiam. Spieg.

INTRA quatuor annos & A quatuor annis hoc differunt: quod intra quatuor annos, idem est quod triennio nondum finito, A quatuor annis, i. e. iam elapso tempore quadriennij. Spieg.

INTRA verba, id est, non vltra verba.

INTRIBVERE pro contribuere in l. 9. §. vlt. ff. de tribut. Traia. Plinio: Ne quid ideo, inquit, intribuant. Briss. Prat.

INTRIBVTIO, collatio, contributio, l. 6 §. fi. ff. de mun. & hon. & Vlp. in l. ager §. stipendium. de verb. sign. Tributum sane appellatur ab intributione, & in l. 4 de veter. Nam nec ab intributionibus quæ in possessionibus fiunt, veteranos esse excusatos, palam est: vide & l. 21. §. vlt. ff. ad municip. Briss. & Prat.

INTRICARE peculium dicitur seruus qui in ære alieno est, & res quasdam pignori oppoluit. Vlp. l. 1 ff. de seru. corrup. Is quoq; deteriorem fecit, qui persuadet, vt peculium intricaret. Idem l. 21. ff. de pecul. Sed & si eum intricare peculium in necem creditorum passus est, &c. Intricationem hanc Cicero pro Sestio implicationem appellat. Magna inquit, multitudo est eorum, qui aut propter metum pœnæ, &c. aut qui propter implicationem rei familiaris communi incendio malint, quam suo deflagrare. Hor. Marcellus TRICAS impedimenta & implicationes interpretatur: vnde dictum putat extricare & intricare. Lucilius apud eundem Tricones appellat, qui nugis homines remorentur. Et tricinus quæstus pro tardo seu ficco. Vide Erasm. explicantem adagium Tricæ apinæ, & infra Peculium intricare Spieg.

INTRINSECVS, quod barbabi ab intra dicunt: qui contrarium

Digitized by Google

est,extrinsecus.vide l.denique.§.fin.de pecul.legat.Spieg.

INTRODVCERE, ponere,instituere,constituere:quod & in medium afferre,aliquando significat, teste Bud.

INTRODVCERE, alias est intromittere.Briss.

INTROIRE,id est,intrare,ingredi.

INTROITVS militiæ,apud Scæuolam.in l.pen.de legat.tertio.

INTRVSI dicuntur,qui non per electionem canonicam,sed per violentiam occupant honores, officia,vel Ecclesiastica beneficia.Prat.

INTRVSVS est qui obtinuit dignitatem à non habente potestatem conferendi.c.cum venissent.de in integ.rest.Prat.

INTVERI,pro attendere.Paul.in l.promittendo,in princip ff.de iur.dot.Magis enim,inquit,res quam verba intuenda sunt.

INTVITV,id est,contemplatione,tatione,gratia.Briss.

INVADIARE pecuniam,est vel ex commisso,vel ex condemnatione debere,lib.Feud.2.tit.27.§.4.Quicunque iudici suo pro excessu viginti libras inuadiauerit,prædium suum pro pignore illi tradat : & intra 14. septimanas inuadiatam pecuniam persoluat. Sumitur etiam pro oppignerare. Sigeb. in Chro. ann.110. Wihelmus Comes Pictauiensis inuadiauit eandem ciuitatem Raymundo Comiti , propter pecuniam , quam idem Wilhelmus in expeditione exponit. Hinc

INVADIARE hominem, pro obsidem dare.In Lombard.li.1.tit. 15.l.si quis liber. Semetipsum inuadiare studeat , vsque dum plenam compositionem adimpleat.Prat.

INVALETVDINIS nomen nec Cicero abhorruit. Insulanus citat verba ex Epist.ad Attic.lib.7.

INVALIDITAS inter remedia iuris numeratur , quæ aduersus iniquitatem iudicum introducta sunt , de quo late Bart.in l.si expressim.ff.de appell.& in l.cum quærebatur ff.de re iudic. l.1.C.quand.prouoc.non est necess.Spieg.Prat.

INVECTA , illata à Iurisconsultis appellantur quæ ab inquilinis in ædes conductas inducũtur importanturque. l.4.ff.de pact. l.11.§.solutam.ff.de pignor.act.l.1.& l.3.& l.4 & l.7. in fi.ff.in quib.caus.pign.l 32 ff.de pign.l.pen.quib.mod. pign.l.1 ff.de migran.l.14.§.1.de relig Briss.

INVENDITA prædia,l.vlt.ff.de rescind.vend.

INVENIRE Sypontinus opinatur,esse artis & industriæ, reperire autem casus & fortunæ. Sicque interpretatur illud Ouid. Metamorph.1.

Tu non inuenta,reperta es

Quem tamen opinione falli,vel ex illo ipso Ouidij loco planum est: vbi,cum Inachus filiam à Ioue raptam,diu multumque à se quæsitam,inuenisset quidem,sed mutatam in vaccam & ea specie atque forma , vt filia inuenta carendum illi esset, sic erumpit.

——Tunc es quæsita per omnes
Nata mihi terras ? Tu non inuenta reperta es.
Luctus erat leuior.——

Vt sit reperire amissam rem quoquo modo recuperare. Dicitur enim Festo repertum quasi repertum: & reperatum:Inuenire autem est in rem venire, eiusque quasi possessionem adipisci.Itaque Inachus repererat filiam,sed non inuenerat,quia non poterat frui reperta.Cic.2.Academic. Nemo inuenit falsa,nec ea,quæ incerta permanent,inuenta esse possunt:sed ea, quæ quasi inuoluta fuerunt,cum aperta sunt,cum inuenta dicuntur.Hinc Latinis inuenire plerumq; significat idem quod nanciscì. Cic.de finib.Propter hæsitantiam linguæ stuporemque cordis cognomen ex contumelia inuenit.Et in Epist.Scis meam fortunam nescio quomodo facile obtrectatores inuenire.Eadem significatione dicitur Græcia εὑρίσκειν, vt multis exemplis docet Bud.in suis comment.D.Lucas : Εὗρες γὰρ χάριν παρὰ τῷ θεῷ. Inueniſti gratiã apud Deum,id est,adepta es. Et Demost.πρὸς λεπτίνην δι᾽ ἐγκλήσεως ἀπολείας vocat τοὺς ποιήσαντας ἑαυτοῖς : καὶ λαβόντας αἰφ᾽ ἃ ἐπιθυμοῦσι, quibus pro beneficiis in Remp.collatis munerum vacatio data est. Et contr. Dimocratem,eos appellat simpliciter δι᾽ ἐγκλήσεως , οὐκ ἐκπέμψαι ἐπὶ τοὺς δι᾽ ἐγκλήσεως ἢ ἀπόλωλα. Vbi Vlpianus interpres αἰτιᾶται ἐπὶ τὸ λαβεῖν παρ᾽ ὧν πρὸς ἔδωκεν. Inuenire est præmium ab aliquo accipere , pro beneficiis in eum collatis, quasi quod des perdas, nisi tibi eius aliqua referatur gratia,quæ cum reperiatur, tum inuenire dicatis quod donaueras,&c. Connan.lib.3.c.3.n.4.

INVENTARIVM est legitima bonorum in hæreditate repertorum annotatio & in scripturam redactio.Hoc inchoari debet intra triginta dies ab adita hæreditate citatis ad hoc iis , quorum interest , vt ei interſint adhibito Notario & testibus ac intra dies 60.aut si bona in eodem loco sita non sint,intra annum absolui,& subscriptione confirmari quemadmodum illa plenius describuntur in l.fi.C.de iur.delibe.Nouell.3.c.2.Vult. in comment. ad §. extraneis autem,1.n.6. Instit. de hæredit. qualit.& differentia.

INVENTARII beneficium hæredibus à Iustiniano datum est in locum spatij ad deliberandum petendi l.vlt. C.de iur.deliber. Est autem huiusmodi: vt hæres institutus intra 90.dies, quibus se institutum scierit si res propinquæ sint, vel intra annũ, si longè absint,inuentarium omnium hæreditariatum rerum, tabellariis testibusque præsentibus conficiat : ipse manu sua id subscribat: vel à certo tabellario adhibitis testibus subscribendum curet , atque hoc modo pro earum rerum ratione, tantum creditoribus teneatur: quartamque Falcidiam retinere possit Hot.adde Cuiac.in παραγράφα de diuers temp.prescript.& term. cap.15. qui dicit , inuentarij tempus esse trium mensium.Vt ibi per eum in supra allegat loco.

INVENTARIVM instrumentorum debitoris faciunt creditores in possessionem missi l. cum plures. 15 ff.de reb.auct.iud.possid. Ne corrumpãtur,inquit,rationes,vni hoc negotium à creditoribus dandum est , quem maior pars creditorum elegerit: vt instrumentorum ἀπαγραφὴν faciat. Prat.

INVENTARIVM rerum pupilli,quod tutor:rerum adulti:quod curator facit : vt administrationis ratio constet. l. tutor qui repertorium.ff.de adm.tut.l.tutores.C.eo.Prat.

INVENTARIVM confiscationis , quod in bonis proscriptorum fieri solet,vt fisco sua ratio constet l.si quis posthac , l. si quis intra.C.de bon.vacan. Prat.

INVENTARIVM rerum quarum in possessionem venter missus est quod à ventris curatore fieri solet,l.1. §.penult.ff.de vent. in post.mitt.l.1.de cur.bon.dand Prat.

INVENTARIVM pro repertorio & descriptione bonorum. l.7. ff.de admin. tuto. vbi de pœna eius,qui inuentarium non fecit agitur. Sic l.1.§.officio.ff.de tut.& rat.dist. Alias synopsi vocatur. l.magis puto,§.in inprimis,ff.de rer.eor.alias etiam ἀπαγραφὴν.Prat.

INVENTARIVM, vt definitur pro glo. in §.si vero absunt.in auth. de hæred.& Falc.colla.1.est sola scriptura, in qua rei inuentæ in hæreditate conscribuntur.hoc idẽ appellatur repertorium, l.tutor, qui repetitorium ff.de adm.tut.Ioan.Bellon.Etym.

INVENTA sunt reddenda,alioqui rapina est. Quæ inueniſti,inquit D.Augustreddenda sunt:quod si non feceris, ea rapuisti: cum feceris, quantum potueris , vt si plus inueniſſes , plus rapuisse,c.si quid inueniſti.4.q.1.

INVENTIO thesauri ea est accipienda, quæ fortuito contingat, non data opera, de quo tractatur in l.3.§.vlt.ff.de iur. fisc.l.1. C.de thesaur.lib.10.Spieg.Prat.

INVENTIO est occupatio rerum aliarũ quam animatarum Hae res fiunt occupantis quæ vel aliquando alicuius fuerunt, eius autem esse desierunt : ita vt cum occupantur,nullius sint,vel nullius vnquam fuerunt, alicuius tamen esse possunt. Vult.ad §.feræ 12.n.5.& ad §.12 n 1.Instit.de rer.diuis.

INVENTOR idem quod auctor , hoc est, qui primus aliquid , & præcipuus instituit,&c.

INVERECVNDE postulare,l.1.ff.de postul.

INVERECVNDVM desiderium.vide Paul,in l.si & rem. ff.de pet. hæred. Spieg.

INVESTIGARE rationem non solum dicimus : verum etiam inuestigare eum,qui sese celare tentauerit, Inon distinguemus, §.si arbiter.ff.de recept.Spieg.Prat.

INVESTIMENTVM principalis domini in feudo requiritur. Plerumque pro inuestimento traditur scipio aut fustis,quo genere & traditio olim ex causa emptionis fiebat, vt est in antiquo contractu emptionis: Tu Pascuti fuste illum inuestito. Tu Segniti illum manu capito. Helmoldus in historia Sclauorum,vt dominus meus accipiat virgulam,& det in manum vestram,pro signo inuestituræ.Cuiac.obserua.lib 8.c.14.

INVESTITA res dicitur , de qua inuestitura facta est, siue in feudationis titulo siue alio quouis.lib.Feudorum 2.tit.8.& tit.55. Sic inuestitus dicitur , cui quid solenniter traditum , & quasi mancipatum est , quamuis id feudum non sit. Sic reuestitus. cui res aliqua reddita cuiuscunque generis illa fit. Prat.

INVESTITVRA cæremonialis (quam vulgo abusiuam vocant) qua dominus vti solet in concessione feudi , significat totam hominis conditionem, transformari in fidem, & obsequium erga dominum. Siquidem inuestire,à Vestio est,eleganti tropo seu figura denotans maximi fœderis vltro citroque contrahi negotium , in quo non sufficiat vulgare hominis officium exhibere,sed exigatur optima & animi & corporis virtus. Quemadmodum fere vestis habitu discernere solemus, qualis quisque sit,eximiæve dignitatis, an plebeius. Quamobrem & Christus seruator noster , Amice, inquit, quomodo hoc intrasti non habens vestem nuptialem ? hoc est animum vera fide adornatum.Old.

INVESTITVRA,seu forma concedendi feudi est duplex:Impropria vel cæremonialis:& propria seu naturalis. Old.

INVESTITVRA impropria, ad præparationẽ solet his verbis fieri interueniente aliquo externæ cæremoniæ argumento: Inuestio te hoc annulo,ense vel hasta, aut alia re pro cõsuetudine loci porrecta. Idque præsentibus saltem duobus curialibus, quos Pares curiæ vocant. Aut si pares non habeat,coram duobus bonis viris,vt breue testatum scribatur.c.1. in princ. quid sit inuest.Principib. conceduntur regalia beneficia, vel renouatur inuestitura per Imperatorem porrecto vexillo. Vnde dicuntur *fahnenlehen* , antiquo Saxonum vocabulo. Neque vero in re tanti momenti otiosæ sunt huiusmodi externæ ceremoniæ , quarum fit mentio in c.ex ore. de his,quæ fiunt à maio.part.capit.Et in cap.ex literis. de consuetud Hac autem

Digitized by Google

tem Cæremoniali inuestitura non traditur vera beneficij possessio sicut nec per præparatoria cuiuslibet rei sit res ipsa, sed præparatur. Verumtamen hunc habet effectum: ne dominus pœnitentia forte ductus possit mutare voluntatem: sed omnibus multis teneatur possessionem vel corporalem & vacuam tradere: non audiendus etiamsi velit soluere beneficiario id, quod eius interest, ca. 1. §. si facta, si de feud. defunct. contro. sit inter do & agnat. vasall. Siquidem impropria inuestitura, aliquo modo, instar bonorum possessionis per iudicem decretæ (si perpendas) obtinet, quæ & ipsa non dat possessionem corporalem. Old. Prat.

INVESTITVRA, vt quidam volunt, à testamento & vestitura dicitur, vel inuestimento, qua dictione vsus est Liuius lib. 4 Legem promulgat, inquit, ne cui album instrumentum addere petitionis liceret causa. Alij barbaricum nomen esse volunt, tum barbaricam quoque notationem habere. Itaque in legibus barbaricis vestitura & vestitu sæpe legitur, pro possessione & possessus. Dicitur autem inuestitura propriè, (inquit Feudista lib. 2. tit. 2) possessio: abusiuo autem modo dicitur, quando hasta vel aliud corporeum traditur à domino: i. cessio feudi, quæ fit à domino porrecta hasta, aut vexillo, vel qua alia re coram paribus curiæ, vel aliis testibus. Prat.

INVESTITVRA vera est, rem traditur possessio rei beneficiariæ, idque multis modis. I. Si præcedens cæremonialis inuestitura fiat in ipso feudo, vel oculis subiecto. Argu. l. claubus ff. de pactis retrahen. empt. & l quod meo. §. si per venditorem. ff. de acquiren. possess. II. Si dominus propriè inuestiendo, vtatur verbo tradendi, potest Vasallus propria autoritate ingredi possessionem vacuam, vt tradit Aluarottus in ca 1. quid sit inuestit. arg. l. prædia. ff. de acquir. poss. III Si dominus coram paribus curiæ aut aliis honestis viris iuberet beneficiarium ingredi possessionem feudi: alioquin non solennis iussus nihil efficeret. Sic conciliabis c. 1. in prin. de consuetud. rect. feud. & c 1. quib mod feud. constit. Accedit c. 1. §. 1. de natu. feud. c. 1 §. fin. quid sit inuestit. IV. Si beneficiarius per dominum ipsum, aut iussu eius per alium introducatur in possessionem feudi. Old. & Prat.

INVETERARE, c. ad vetustatem seruare. inquit. Bud. Prat.

INVETERATVM malum, pro antiquo.

INVETERATVM, & recens, contraria.

INVETERATA consuetudo cur pro lege merito custodiatur, Iulianus eleganter declarat l de quib causis ff. de legib. Spieg.

INVETERAVIT opinio, consuetudo: pro inoleuit, inualuit.

INVICEM cauere, i. inter se cauere, vt loquitur l. 73 ff. ad l. Fal.

INVICEM se impedire, apud Iulian. l. quoties ff. de vsufru.

INVICEM periculum sustinere, i inter se. l. 2. C. de diuid. tutel.

INVICTVS pro valde victo in l. pen ff de leg. Feb. Briss. in par.

INVIOLABILITER, apud Haloan. in §. instituto, l. pen. de legat. 2 quem vertit Latine. Quære non autem volo.

IN VIRILES, id est, pro numero personarum, l. virilis. ff de leg. præst. Alber.

INVITARE, prouocare ad bonorum possessionem apud Vlp. in l. 1. vnde cognari. Prat.

INVITATORES erant in officio sacri palatij, qui eos, qui vocari iubebantur, vocabant, l fi C. de diuers. offic. lib. 12. Prat.

INVITVS, qui per vim aliquid facit, non libenter, tergiuersans, contra voluntatem, repugnans, coactus. Vide l filiusfam. ff. de procur. l. inuitus, vbi Bart. C. eod.

INVITVS, non tantum qui contradicit, sed & qui consensisse non probatur, l. 8. ff. de proc. Inuitus & qui ignorat, l. 40. ff. de rit. nupt. Inuitus l. 6. §. si passus, ff. mandat, qui vetat & prohibet Prat. ex Briss.

INVITVM duobus modis accipimus, eum qui omnino nõ vult, & eum, qui coactus vult. l. si metus. ff. de acqu. hæred. adeo vt diuersa ratione dici possit quis idem voluisse & noluisse. In edicto de furtis & vi bonorum raptorum, inuitus est is, qui omnino non vult. In edicto vero quod metus causa, is qui coactus vult. neque enim vis hic pro capina accipitur, ait Vlp. in l. 1. ff. quod metus causa. Cuiac in rubr. tit. ff. quod met. caus. gestum erit. Hinc inuita vxor, in l. dotalem. ff. sol. matr. teste Seneca in lib. 6. de benef. c. 7. dicitur non quæ non consentit. Sed quæ contradicit Cuiac. obseru. l. 2. c. 34.

INVITVM in seruitutib. accipere debemus non solum eum, qui contradicit, sed & eum qui non consentit, l 5. ff. de seru. præd. vrb. Ideo Pomp lib. 10. & infantem & furiosum inuitos recte dici ait, non enim ad factum, sed ad ius seruitutis hæc verba referuntur, quod id quod factum est, non contradicit, nisi qui id expresse facit, non autem is qui nihil dicit, & qui neque ait, neque negat aliud est enim non consentire: aliud contradicere. At si ius seruitutum spectes, habetur non consentiens pro inuito, & contradicente, quia seruitus imponi non potest sine consensu. Nam seruitus, aut seruitutis libertas prædio ipsi hæret, vt neutrum tolli possit, si non adsit manifesta dominorum voluntas. &c. Conna. lib. 4. c. 9. n. 14. &c.

INVITVS nemo in cõmunione persistere cogitur, l. fi. C. de act.

INVITVS solutionis, vide l. 2 ff. de pos.

INVLTVM crimen, de quo nõ est sumptũ supplicium, l. quod cui tãdi C. de cond. ob turp. cau. l. 1. C. de his quib. vt indig. Spie.

INVMBRATA quies falsa, opinata tantum, falso credita; Celsus l. 11. §. 1 ff. de acq. poss. Si furioso quem suæ mentis esse existimas, eo quod forte in conspectu inumbratæ quietis fuit constitutus, rem tradideris, i. quia tum etat eo statu & figura, vt mente constare videretur. Prat ex Hot.

INVNDARE flumen aliquam tertam dicitur, cum abundans, seu incremento suo, eam aqua operit, l. 1 § si fossa, ff. de fluminib.

INVNDARI dicitur prædiũ, cum vno eodemq; impetu aqua cooperitur, li. 7. §. aliud l. 30. §. alluuio. ff de acq. rer. dom. Prat.

INVNDARE, proprie fluminum est, quæ dum vndas suas latius emittunt, omnia deuastant, vt, inundatus ager. Instit. de rer. diuis. §. alia sane causa est. Spieg.

INVNDANS aqua, Iurisconsi. in l. si quando, §. secundum. ff. si seruit. vendic. Quoniam inquit, damna inundantis aquæ latenter euenire solent: & malle debemus inundationem auerti, quam postmodum de damni æstimatione litigare. Spieg.

INVNDATIO fundi speciem non commutat. ibid. ea tamẽ possessio amittitur. Nam vt Paulus ait ad fi. l. cum vnus. de bon. aut. iud possid. Si præpter naturam rei, veluti si prædium inundatum sit, aut propter latronum potentiam, non potest possideri, recte dicitur, non esse quod possideatur. Spieg.

INVNIVERSVM, pro eo, quod est generaliter Spieg. (caus.

INVOCARE audientiam, vide l. vnic. C. ne liceat in vna eademq;

INVOCATIO brachij secularis dicitur, cum Iudex Ecclesiasticus inuocat gladium ciuilis magistratus, vt sententiam eius exequatur l. Episcopale. C. de Episc. audien. c. 1. de offic. ordin. Vide Bar in l. vnic. ff. si quis ius dicen non obtemp. Spieg. Prat.

INVOLARE, eripere, & secum auferre. l. 6. ff. de incend. ruin. & nauf & vide C. de iis qui pueros inuolant. Prat.

INVOLVNTARIVM est, quod per vim, vel per ignorantiam fit. Quod ergo, neque vi, neque ignoranter fit, voluntarium, necessario dicitur. Salomon. de voluntario & inuoluntario.

INVRERE, etiam est ita imprimere, vi deleri nequeat vt stigma in armo equi inustum, aut in femore. Itaque inustum, quod ignito ferro impressum est, vt stigma fronti Spieg.

INVRI probrosis notis. vide l. 2 C de secun. nupt. Et Inuri perennibus notis in l. 15. C. de appell.

INVSITATO recedere vestigio, l 2. in pr. C. de const. pec.

INVTILIS contractus à simulato differt: In illo enim nõ deficit consensus: in hoc deficit: vide Goth. ad l. 55 ff. de contr. emp.

INVTILE non accrescit vtili. Vult. in comment. Instit. l 3. tit. de inutil. stip. § 3. n. 8

INVTILE, pro pernicioso, & ab vtilitate communi alienum. Vlp. l. 1 §. 3 ff. depos. Est enim inutile in causis huiusmodi fidem frãgere. Loquitur de iis quæ incendij & ruinæ causa deponuntur. Paulus l 12 § 1. ff. de admin. tut. nam & inutile est pupillis si administratio eorum non seruatur: nemine scil. emente. Hoto. Vide Duaren. lib disput. anniuersi. 1. c. 11. Sic leges inutiles dicuntur Ciceroni, non quæ non prosunt, & nullius sunt vsus, sed quæ nocent patriæ: Cicer. in parti. orator. Quærenda etiam ratio, si qua poterit inueniri. quare non sit exceptum: aut iniqua lex aut inutilis futura dicetur. Et lib. 2. offic Publ. Sulpitij eloquentiam accusatio illustrauit, cum seditiosum & inutilem ciuem C. Norbanum in iudicium vocauit. Inutilem pro pernicioso dixit Connan. lib. 7. c. 4. nu. 15. &c. Inutiles nuptiæ. vide incestæ nuptiæ.

I O.

IOANNES Andreas Iureconsultus nobilis. Bononiæ natus, ibidem ius ciuile publice docuit, glossasq; ad iuris pontificij libros, multosq; præterea de iure cõmentarios conscripsit, tandem peste oppressus anno 1348 vita excessit. Prat. ex Hot.

IOANNES Blenatcus Iurisc. nobilis, Burgũdus, Bononiæ circiter annum 150. ius ciuile professus est, scripsitq; de actionib. & alia nonulla quæ ad ius ciuile omnia pertinent. Prat. ex Hot.

IOANNES Imolensis Iurisconsultus nobilis Patauij iura publice interpretatus est: compluribusq; de ea disciplina editis commentariis, anno 1435. vita est functus. Prat. ex Hot.

IOANNES Odofred. Iurisc. nobilis, Azonis & Accursij præceptor circiter ann. 1109. in Italia docuit, summaq; Pandect. scripsit. Eius Persæpe Accurs. in glos. mentionem facit. Prat. ex Hot.

IOCA, seriaq; conferre dicimur, quoties omnia nostra cum aliquo communicamus. (iocosi, locundus non item.

IOCOSVS, Latinum est. Hora. Oderunt hilarem tristes, tristemque iocvm vocamus, quod est contrarium serio. Hinc ioci gratia facta obligatio non valet. l. obligationum substantia. ff. de act. & obligat. Differt autem locus à ludo, quod ludus factis, iocus præcipue verbis fieri dicatur Spieg Prat.

IOCVLATOR, vox non admodum proba, vt volunt, locum apud Canonistas sortitum est. c. cum decorem. ext de vit. & honest. cler. & eo tit. c. 1 lib. 6 Cicero tamen alicubi ioculatoriam disputationem dixit, pro nec graui, nec seria. Spieg.

IOTA, & Apex quid sit, in Ann Noui Testam. Erasmus indicauit. super quibus, vt & Theologi nonnulli, lapsus est Archi. Spi.

I P.

ΙΠΑΓΟΡΕΥΕΙΝ, vide inf. Nuncupare.

ΙΠΠΑΡΧΟΣ magister equitum, & ἱππαρχία præfectura, & quast

Digitized by Google

magiſterium equitum. Quidam pro ala LXII. equitum accipiunt.

IPSA re, in l. ſi. ff. de edend. Inſtit. quib. ex cauſ. maior §. in fraud.

IPSE dixit, vſurpari ſolitum, quoties ſententiæ rationem ignoramus, vel defenſionem à nobis ad ipſum autorem reiicimus. Sic volo, ſic iubeo, ſit pro ratione voluntas. Spieg.

IPSI curandum, apte tum conuenire videtur, cum coniecturæ ſequi fas eſt, vbi nihil adfertur, quod ſequaris.

IPSI, pro integri, antiqua conſuetudine. Paul. l. 66. ff. de verb. obblig. Sed ſi ipſorum viginti ann. erit, non impedietur manumiſſio. Cicero ad Attic. lib. 3 Epiſt. 21. Triginta dies erant ipſi, cum has dabam literas, per quos nullas à vobis acceperam. Hot. Prat.

IPSIS rerum experimentis cognoſcere, vide l. 2. C. vt in poſſeſſ. legator. Ex ipſis rerum documentis inuenire, in l. & ab antiquis 31. C. de teſtam.

IPSIS placet. His verbis prouerbialiter ſignificamus, cauſam nihil ad nos pertinere. Cætera Eraſmus in Chiliadibus. Spieg.

IPSO die & ſumere lugubria & deponere, apud Vlp. in l. genero. de his qui not. infa. Spieg.

IPSO facto, id eſt, abſque ſententia l. vlt. C. loca, Vide Bart. in l. 1. ff. de his qui not. infa. Prat.

IPSO iure conſiſtere dicitur id, quod ex ſola legum poteſtate & autoritate ſine magiſtratus opera conſiſtit. Prat.

IPSO iure aliquid fieri, vel ope exceptionis. nihil intereſt, l. nihil intereſt. de regul. iur. nempe quo ad effectum, conſequendamque ipſam rē. Sed quo ad alia, multum per omnem modū intereſt inter hæc duo. Vide poſt Batt. in l. ſi mater. C. de ſuis & legit. hæred. Zaſ. in §. bonæ fidei de act. & Ferr. d. l. nihil intereſt, interpretantem Bellonium ca. 10. lib. 1. ſupputat. Verba ipſo iure intelliguntur, ait, ſæpe, id eſt, ſine facto hominis, Spieg. In primis animaduertendum eſt ius Ciuile veteſtius veteres Iuriſconſultos ad differentiam iuris Prætorij ἐμφανῶς ipſum ius vocare ſolitos fuiſſe, quod à paucisſimis animaduerſum eſſe ſcio. Prætor. n. qui iuris Ciuilis cuſtos dicebatur, tollendi quidem aut abrogandi ius Ciuile & P. R. Leges ius non habebat l. 1. de fer. l. 1. ex quib. cauſ. ma. l. cū ſponſus de pub. ſed interpretatio emendatioq; illa, quæ ex Bono & Æquo ſit, quam Ariſtotel. ἐπανόρθωμα τοῦ νομίμου δικαίου vocat, ipſi permittebatur. Ius autē. de iuſt. & iur. Quod igitur emendando illo veteri iure hoc modo ſtatuerat, licet ius diceretur, tamen quia legib. & iure ciuili erat inferius, & quaſi vox quędam viua, interpretatioq; iuris Ciuilis, Ius illud primarium, ex quo Prætorium originem ducit, exprimere volentes Iureconſulti, ipſum Ius appellarunt: Quod & Græcus auctor Harmenopulus aperte oſtendit lib. 1. tit. 9. Sed & merum Ius, l. in cauſa, de minor. aut ſtrictum. l. pen. de conſt. pec. vel Solenne, l. nec ex prætorio. de reg iur. nonnunquā etiam Ius ſimpliciter, & ſine adiunctione ab eiſdem dici ſolet, l. vbicunque de fideiuſſ. vnde Vlp. interpretans Edictum de ſuperficiebus. Seruitutes, inquit, l. 1. §. ſi de ſuperf. prætorio, quoque Iure conſtituuntur, & ipſæ ad exemplum earum, quæ ipſo iure conſtitutæ ſunt, vtilib. actionibus petuntur. Idem l. 1 ff. quod fal. tut. Si prætor decreuerit ratū ſe habiturum, id quod his auctoribus geſtum eſt, tunc valebit per Prætoris tuitionem, non ipſo iure. Idem l. 1. quib. mod. vſusfruct. amit. Parui refert, vtrum Iure ſit cōſtitutus vſusfructus, an tuitione Prætoris l. ſi vſusfruct. vſufru. quemad. ca. Idem, Illud ſciendum, ſiue ipſo Iure quis vſumfructum habeat, ſiue per tuitionem Prætoris, nihilominus cogendum eſſe fructuarium cauere, aut actiones ſuſcipere. Eodem pertinet quod Paul. lib. 3. ad edictum ſcribit, l. ſi vnus, §. pactus de pact. prius pactum per poſterius ipſo iure non elidi, ſicut ſtipulatio tollitur per ſtipulationem. Non enim vt de ſtipulationibus, ita etiam de pact. conuen. quicquam Legib. Romanis vnquam cautum fuiſſe legitur. Nam quæ lex (inquit Annęus Seneca) ad id præſtandum nos, quod promiſimus, alligat? Sed Prætor æquitate motus, & Iuris Ciuilis aſperitatem in ea parte corrigens, pacta tuetur. Valent ergo non ipſo Iure, ſed per tuitionē Prætoris. Quare Langebecus non male interpretari videtur ipſo iure fieri, quod iuris ac legis poteſtate & vi ita eſſe intelligitur. cap. 17. Variar. annot. Sic Paulus in l. 9. § de diſtract. pign. Quod in pignoribus dandis adiici ſolet, vt quo minus pignus veniſſet, reliquum debitor redderet, ſuperuacuum eſt: quia ipſo iure ita ſe res habet, etiam non adiecto eo. Caius l. 29. ff. de vſu & vſufru. Licet iure ciuili morte, & capitis diminutione ex perſona legatarij pereat vſusfructus, quod huic ipſo iure acquiſitus eſt: tamen Prætor iuriſdictione ſua id agere debet, &c. Vlp. in l. 1. in fin. ff. de exercit. act. & l. 17. in fi. ff. pro ſocio. Hot.

IPSO iure dotem minui Imperator ſcribit in §. præterea. Inſtit. de act. quaſi dicat per ſe, & ſine repetitionis auxilio. id quod intelligitur ex leg. voluptariæ. ff. de impenſ. in reb. dot. fact. Hotoman.

IPSO iure in l. 2. Cod. per quas perſo. nob. acquir. interpretatur ibid. Gothof directo, ſine ceſſione.

IPSO iure non ſimpliciter ſignificat iure ciuili: ſed definite iure duodecim tabular. nam ius ciuile non modo pro eo iure ponitur, ſed & pro Iuriſprudentium inuentis, Papinianus l. 49. §. 1. ff. de fideiuſſ. Habeat quidem decem, quo ipſo iure non debuit, condictionem Hotom.

IPSO iure actionem nō habemus, quam Ius nominatim negat. Habet enim emphaſin IPSO, h. e. expreſſionem alicuius latētis rei: ſcilicet, quando ſumma iuris authoritas ſola ſic obſtat poſtulanti, vt nullo ſit opus adminiculo defendēdo teo conuento. Actionem itaque (vt craſſius dicam) ipſo iure non habet, qui negotiū in iudicio proponit, cuius nomine ius nunquam introduxit actionem, neque æquitas. Idque vel ratione perſonarum l. iis nulla ff. de iudic. Vel rerum l. 1. § idem Pompon. ait. ff. de dol. mal. l non ideireo. C. de reſcin. vend. Old.

IPSO iure, & iure Prætorio, vel per tuitionem Prætoris, opponuntur, l 1. ff. quib. mod. vſuſr. amit l. 1. in fin ff de ſuperfic. & alibi: Item hæc ipſo iure & per exceptionem, l. 4. ff. de ſeruit. l. 34 §. is cui ff. de oblig & act. l. 18. §. 1. ff. de ſolut. Sed & ipſo iure & per fideicōmiſſum oppoſuit Vlp. in l. 19 ff. de teſtam. milit. Ipſo iure directo & imperatiuè valent inſtitutiones & legata, quæ lege 12. tabul. confirmantur. cum fideicommiſſa ſola Prætoris fideicommiſſarij tuitione conſiſtant. Itaque in eo quod ipſo iure fit, partes Prætoris ceſſant l. 4. & l. vlt. Co. in quib. cauſ. in integr. reſtit. l. 3. C. ſi aduerſ. libert. Prat.

IPSO iure nullum dicitur id, quod nulla iuris ratione ſubſiſtit. Vt ſententia contra ius expreſſum dicta, quæ ſine appellatione reſcinditur. Hue pertinet phraſis, Nihil agitur, Nullius momenti eſt, & ſimiles l. penult. & l. vlt. ff quæ ſentent. ſine appel. reſcin. l. ſi expreſſum. ff. de appell. Oldend.

IPSVM pro res ipſa de qua agimus apud Ciceronem. Interdum emphaſim habet demonſtratiuam, vt apud Pomponium in §. deinde: quia neceſſitas ipſa, inquit, curam reipub. ad ſenatum deduxit. l. poſter. de orig. iur. Quippe nullus hominum, ſed duntaxat neceſſitas, quæ contradictionem non admittit, anſam dedit Senatuſconſultis paulatim inſtituendis. Solet etenim, vt egregiè dicit Oldend. multa nos vel inuitos docere neceſſitas, ſicut & exitus ſtultorum magiſter. Spieg.

I R.

IRA, de cauſa eſt: Iracundia, de vitio multum irascentis ſiue de moribus. autor Donatus. Iram flecti clementia, dixit Alexander in l. in ipſius. Co. famil. erciſc. De iracundis not ff. de ædil. edict. l. 1 §. fin. Et iratum, hoc eſt, ira commotum iudicem, non eſſe timendum pro debitis publicis, Conſtantinus ſanciit. l. 2, C. de exact. trib. lib. 30.

IRE agere, coniunctim in libris noſtris crebro legimus, pro diſiunctim, aliud enim eſt Ire, aliud Agere. Ire hominis eſt: Agere iumenti. Qui actum habet, iter habet: at non econtra. Ergo Ire, Agere paſſim coniunguntur, vt tres ſeruitutes compendio ſermonis comprehendantur, Iter, via, & actus. nam ſub verbo AGERE, tacitè quoque VEHERE comprehenditur. cuius rei ratio hæc eſt; quia qui vehiculum ducit, iumentum, id eſt, vel equum, vel bouem: qui vehem trahit, agit, vnde lex in XII. Si via ſit immunita, qua volet iumentum agito. quare cui agendi ius abſolutè conceſſum eſt, ei non modo armentum aut gregem, verum etiam vehiculum agendi facultas permiſſa intelligitur. vide Iter. Hot. & Prat.

IRE etiam & ambulare ſeiunguntur in l. 3. ff. de ſerui. ruſtic. Hae nimirum differentia, quod qui it, porro pergit, & vlterius progreditur: Qui vero ambulat, ſpatiis factis in ſua veſtigia ſæpius recurrit & regreditur. Cæterum qui ſella vel lectica veniunt, ire non agere dicuntur. l. 9. ff. de ſeruit. ruſtic. Inde iter ſeruitus ruſticorū prædiorū quam noſtri definiunt ius eundi, ambulandi hominis l. 1. ff. de ſeruit. ruſtic. Iter n. eſt, quo quis pedes vel eques commeare poteſt. l. 1 ff. eod. Cuius latitudo certa & determinata non eſt, ſed prout demonſtrata eſt, vel ab arbitrio definita, ita ſeruatur l 13. §. latitudo. eo. Briſſ.

IRE in duplum, ſponſionem dupli facere. Cicero pro Flacco, Frater meus pro ſua æquitate prudentiaque decreuit, vt ſi iudicatum negaret, in duplum iret. Hot.

IRE ad iudicem, ob reuerentiam dicitur is, qui adminiſtrationem iuſtitiæ deſiuerat humiliter à iudice, tanquam à vera lege de ſacroſancta iuſtitia. Sic accipe tit. de quibus rebus ad eund. iud. eatur. Prat.

IRE in creditum. Vide, Credere.

IRE in ius: quære, Venire ad iudicium. Spieg.

IRE in bona alicuius dicuntur, qui in eorum poſſeſſionem à magiſtratu mittūtur. l. 3. §. vlt. & l. vlt. in fin. ff. de lib. hom. exhib. Et ire in poſſeſſionem, l. 30. §. item cum prætor. ff de adquir. poſſeſſ. l. 3. §. pen ff. de iureiuran. Briſſ. Differunt vero manifeſtè ire in poſſeſſionem, vel eſſe in poſſeſſione, & poſſidere: vt apertè Prætor notat hoc diſcrimen in edicto: quibus ex cauſis in poſſeſſ. eatur. & repetit Vlpia. l. 15. §. 10. ff. de damno infecto. Non ſtatim (inquiens) vbi miſit Prætor in poſſeſſionem etiam poſſidere iubet: ſed tunc demum cum iuſta cauſa videbitur. Ergo interuallum aliquod debebit intercedere, quod aut pro derelicto ædes longo ſilentio dominus videatur habuiſſe, aut miſſo in poſſeſſionem, & aliq; tandiu immutato, nemo caueat, &c.

IRENAR-

Digitized by Google

IRENARCHA. Duplex in iuris libris inuenitur significatio irenarchi: Vna est, vt irenarcha dicatur, qui disciplinæ publicæ, & corrigendis moribus præficitur, & præsertim, vt itinerantibus pax, & securitas conseruetur, inuigilat, l. munerum ciuilium. §. irenarchæ. ff. de muner & honorib. l. D. Adrianus. ff. de custod. & exhib. reorum. Et hic mihi esse videtur, quem vulgo dicimus præpositum Mareschalorum. Hæc enim sunt verba Marciani Iureconsulti in d. l. D. Adrianus. Eirenarchæ cum apprehenderint latrones, interrogent eos de sociis, & de receptatoribus, & interrogationes literis inclusas atque obsignatas ad magistratum mittant. Igitur qui cum elogio mittuntur, ex integro audiendi sunt, & si per literas missi fuerint, vel etiam per irenarchas perducti. Hæc ille. Altera est significatio irenarchæ, vt dicatur is, qui ad tollendas discordias, & pacandos ciuium animos, in ciuitate præficitur. Græci enim εἰρήνην pacem, ἀρχὸν præfectum aut principem vocant. Et hoc modo accipitur C. in tit. de irenarchis. Et hic olim præfectus vrbis dicebatur, quantum assequor ex l. 1. ff. de offic. præf. vrb. Non malè omnino huiusmodi irenarcha diceretur pro eo, quem capitaneum vrbis etiam hodie vocamus. Nam & huius officium est, ciues alioquin digladiaturos ad concordiam reducere, de eorum querelis cognoscere, vrbem aduersus hostiles incursus tueri, excubias ciuibus imperare, & alia huiusmodi similia, aut non longè distantia ab irenarchæ cura, officio & dignitate. Anchora.

IRENARCHÆ olim creabantur periculo decurionum & ex dispositione præsidum, l. 1. de Irenarchis. C lib. 10. & in l. diuus. ff. de custod. reor. ita definiuntur: εἰρηναρχαι οἱ τῆς δημοσίας τάξεως ὑπατεύοντες. Cuiac. l. super creandis. C. de iur. fisc. lib. 10. Sunt autem, vt opinor, Irenarchæ dicti διὰ τὸ ἄρχειν τῆς εἰρήνης, Idem Cuiac. obs. lib. 1. c. 33. Irenarcham ἱερὸν 4. vocat φύλακα τῆς εἰρήνης, leges Gottorum, pacis adseruatorem, de quo est titulus lib. 10. C. l. vlt. §. irenarchæ. ff. de mun. & honor. Idem Cuiac. obseru. lib 9. c. 35. in fin.

IRINVM, à Pompon. tit. de aur. & arg. leg. l. in argento inter vnguentorum species refertur. §. vnguentis legatis de cuius confectione vide apud Dioscoridem. Hunc §. quia mendis scatet, Bayfius in de Vasculis emendauit. Spieg.

IRNERIVS Iurisconsultus nobilis, Bononiæ anno à Christo nato 1080. floruit. Cum ibi bonas artes publicè profiteretur, & eo tempore Pandectarum libri ex Malfitanæ vrbis direptione à Pisanis Victoribus Pisas deportati essent: captus eorum lectione, iuris studio nauare operam, tandémque illos libros publicè interpretari cœpit. Glossas etiam multis in locis eorum librorum adscripsit: & ex Nouellis Iustiniani, quæ ad Codicis Constitutionum quarundam argumentum pertinerent, decerpsit, suóque loco appendiculam quandam attexuit. Prat. ex Hoto.

IRONIAM, quam Latini dissimulationem nominãt, est & quandoque reperire, cum verba oppositum eius indicant, quod nos reuera sentimus. Vt cum lex: Pater, inquit filium exhæredauit l. cum quidam. C. de legat. maximam scilicet ad illum affectionem ostentans. Ex Alciato lib 4. de verb. sign. Iudicat & Albericus exempla similia. Extat & nobile quidem teste Haloandro in l. Ouidius. de leg. 3. vbi Imperator obliquè perstringit actoris illius impudicam auaritiam Spieg.

IRONICA locutio non habet consensum: vt si offerenti ridiculum emptori precium, aut si id voluerit expectari, dicat venditor: Age, cras redi *morgen gibe man zu borgen*. quasi dicatur, nunquam. Sic & quæ ioci causa, vel docendi gratia proferuntur, extra obligatorium sunt consensum. l. obligationum substantia. §. vlt. ff. de actionib. & oblig. Spieg.

IRRECVSABILIS occasio, l. 13. §. 8 C. de ind.

IRREPERE per sacras literas, l. 1. C. ad l. Iul. de ambitu.

IRREPTOR agrorum, l. 4. C. fin. regund.

IRREPREHENSA voluntas, id est, integra, l. fœdissimam 20. C. ad l. Iul. de adult.

IRREVERENS miles punitur. l. milites agrum, §. irreuerens. ff. de re militari. Spieg.

IRRIGARE, id est, adaquare, & quasi riuos in agrum aut hortum, per rigationem vel rigando deducere. l. 1. §. idem Labeo. ff. de aqu. quot. & æstiu. Spieg.

IRRIGVA fontium aquæ l. 1. C. de municip. colon. patrim. lib. 11. Alberic.

IRRIGVA loca, per quæ aqua riuos producit ad irrigandum. Papin. in l. diuortio. sol. matr. Si bis in anno fructus capiantur, vt est in locis irriguis. Spieg.

IRRITA sententia, l. 6. C. de sent. & interloc. omn. iud.

IRRITÆ venditiones, l. 1. C. de contrah empt.

IRRITARE, non ratum esse velle, vel ostendere, vel facere, l. 1. ff. de feriis. Ab irruo frequentatiuum, incitare, prouocare que significat, vt irritare canem in l. item Mela. §. item cum eo. ff. ad l. Aquil. Prat.

IRRITÆ pœnæ, in cassum rogatæ, ad nihilum redactæ.

IRRITÆ preces, vanæ, & quæ principis aures surdas offendunt.

IRRITI appellatio aliquando est generalior, vt ea non tantum illa testamenta, quæ propriè dicuntur irrita fieri, continean tur, sed etiam quæ sunt iniusta, ait Vulte. in comment. ad §. alio autem modo 4. n. 1. Inst. quib. mod. test. infir.

IRRITVM dicitur, quod effectum firmum non est 11. quæst. 4. c. irritam.

IRRITVM testamentum. Tria sunt vitia, quibus testamenta omnino infirmantur, vitium scilicet iniusti, ruptj, & irriti. Quamuis autem possimus & quod irritum est, ruptum vocare: & quod ruptum est, irritum, & quod iniustum est, aut ruptum aut irritum: atque iis nominibus plerumque sine differentia vta vtamur, commodius tamen visum est, singulas causas singulis appellationibus distingui: ideo quædam non iure facta dicuntur, quædam iure facta rumpi, vel irrita fieri. §. alio autem modo. quib. mod. test. infi. Inst. Quid iniustum, quidve ruptum sit testamentum, suis locis diximus.

IRRITVM fieri testamentum dicitur, quoties statu testatoris mutato, ipso iure testamentum concidit. l. si quis 6. ff. de iniust. rupt. veluti si capite deminutus fuerit. Isidorus lib. 5. Etymolog. cap. 24. Irritum fit testamentum, quoties testatori quid testamento facto accidit, vel quando ex eo adita non est hæreditas. l. 1. ff. eod. Ved eorum qui sibi mortem conscinerunt. dict. l. 6. §. eius qui. Itaque rumpi & irritum fieri sic differunt; quod irritum status testatoris immutatus facit: rumpit autem casus extrinsecus contingens, vt agnationis, adoptionis, testamenti noui. Rursus inter irritum esse & irritum fieri hoc interest, quod ita fieri ea demum dicuntur, quæ cum antea iure constarent, euersa sunt. Irrita vero vel iniusta esse dicuntur, quæ nunquam constiterunt, sed infirma semper sua sponte fuerunt, l. 1. ff eod. Prat.

IRRITVM fieri testamentum dicitur, cum id quod iure factum erat, infirmatur, ait Imperator §. 3. quib. mod. test. infirm. Prat.

IRROGARE pro infligere. Vlpian. in fin. l. pen. de calum. Pro modo, ait, delicti pœnam irroget. Sic dicitur irrogata deportatio, in l. si debitori. ff. de fideiuss. Prat.

IRROGARE leges, pro constituere.

IRROGARE mulctam, idem quod dicere mulctam, autore Budæo. C. de vsur. fiscal. lib. 10. Inst. de publ. iud. §. pen. Quære, Mulctam irrogare. Spieg. Prat.

IRROGARE præiudicium, l. 2. C. quib. res iudicat. non nocet.

IRROGARE priuilegia, est quod vulgus priuilegiare vocat.

IRROGARE, id est, inferre, vt in tit. C. ex quib. caus. infa. irroget. Io. Bello. Etym.

IRROGASSIT, antiquum verbum, pro quo apud Ciceronem in Legib corruptè legitur interrogassit.

IRRVERE in res iuris alterius, vide l. cum per absentiam 2. C. quib. non obiic. long. temp. præscr.

IRRVPTIO hostilis, vide l. si quos. 19. C. de postli. reuers.

IRRVPTIO, impetus, incursio. Vnde irruptionem facere, *in Angriffthun.*

I S.

Is qui per partem itineris it, totum ius vsurpare videtur. Paul ait l. si stillicidij. quemadm. seruit. amit. Spieg.

ISAVRORVM fit mentio in l. vlt. C. de feriis. l. vlt. C. ad l. Iul. de vi publ. l. vlt. de quæst. Hi infami latrocinio iam inde à priscis temporibus nobilitati sunt, vt Dio lib. 55. ostendit, ἰσαυρικὸν γάρ, inquit, ἐκ λῃστείας ἀρξάμενον, καὶ ἐς πομπὴν δεινότητα ἀσφαλῆ σφισι μέχρι τοῦ καταδαμασθῆναι. Confirmat & Amm. Marcell. lib. 14. Namque & Isauri, ait, quibus vsitatum est sæpe pacari, sæpe quinquies excursibus cuncta miscere, ex latrociniis occultis alente impunitate adolescentem in peius audaciam ad bella grauia promperant. Eorum furta & latrocinia, quibus finitimos adflictabant, idem auctor lib. 19. memorat. Quamobrem à Zonara, ἔθνος κλέπτιστον merito appellantur. Briss.

ISAVROS ad l. prouinciarum. C. de feriis. Græci interpretantur ἁρπαγας, φονεῖς καὶ ἐς κοπετὸν φαίνειν. Apud Niceram κωπηλεῖον sunt piratæ, & ita vulgo hodie appellantur. Cuiac. in ἀθγματεῖον de diuers. temp. præscript. & term. c. 11. de dieb. 40. Probus Imperator, vt de illo Flauius Vopiscus refert, dixit, facilius esse ex Isauria latrones arceri, quam tolli, voluitque, vt Isaurorum filij ab anno decimo octauo in militiam mitterentur, ne ante latrocinari discerent, quam militare. Eius etiam prouinciæ fit mentio in l. 2. de mil. vest. lib. 12. C. Alc. lib. 3. dispunctionum, c. 20. Forcat. Necyomantiæ dial. 97. n. 12.

ἰσάζον, paritas, par vtriusque ratio. Vlpian. l. 13. ff. de stip. ser. At hic τὸ ἰσάζον corrumpit stipulationem. Loquitur de duobus dominis, quorum seruus sub disiunctione iis stipulatus erat quos partes esse ait inter se, quia vterque capax erat obligationis: quum vnus dominus & extraneus adiectus pares non sint. Hotom. Prat.

τὸ ἰσάζον, in plerisque causis rem totam vitiat & corrumpit. l. 3. de stip. ser. iis præsertim, quæ nisi vel vni acquiti vel geri per vnum non possunt. Est autem τὸ ἰσάζον par causa & æquale ius eorum, quos casus aut ratio iuris ad eandem rem concursum iungit. Nimirum διὰ τὸ ἰσάζειν, id valet æquare, sicut & ἰσοῦν. nam διὰ τὸ ἰσοῦν vtrumque venit. Hinc tractari potest, si socios aut hæredes, quibus opetam meam & studium, certa annui honorarij lege addixi, iis aliqua, vt solet, vel simultas

Digitized by Google

inter se committat: quid mihi in tali re agendum sit. Plerique nostrum gratificationi, vt apud Scævolam est, locum faciunt. l. fin. de religio. Nam illud durius ac parum humanum esse, vt qui, cum duobus non posset adesse, vnum elegit, cui adesset: crimen ab ea electione contractum esse credamus. Et merito, si circa communem rem ea quæstio nō vertatur: nec enim vt socio vel hæredis, sed tanquam τῷ πυχόντι, & quasi cuilibet, intelligendus sum adesse, quod sine dubio ad honorarij legem non pertinet. Sed & in lite, quæ communem rem tangit, ideo in honorarij legem videri possum non peccare, quod inter alia, quæ tacita quadam exceptione (vt Celsus tradidit, l. si cui. ff. de seruit (in omni sermone intelliguntur esse exempta, & persona eius cum quo res geritur, pro excepta esse solet, glos. l. plane quod cuius. vni. no. Eo accedit, quod ratio iuris, (vt Prisco videtur. l. eum qui de vsucap.) non admittit, vt singuli, quos omnes vniuersitatis nomen continet, nisi per artes soluræ vniuersitatis, ac sublata pro tempore τῆς συστάσεως eius, intelligantur. Quid ergo, si singulis quoque non tantum vtique ea conuentione operam meam promisi? Sed & hic (dicet aliquis) τὸ ἰσάζον omnem obligationem discutit, vt quia vtrique non possum adesse, cum tamen vterque & obligationis sit capax, & agere ex conuentione velit, ne alteri quidem obligatione vlla teneat. l. 1. in fin. & l. 2. de stip. seru. Nisi si tutius est, vt in ea vel simili re, neutrum vel vtrumque, vel neuter: sed velut medium me feram, & vtriq; æquus ex pari, quiescam. Nam propius est, vt in specie eius exempli, quod retuli, duo sint præcepta, vnum vt operam illis: alterum, ne aduersus eos dem. Quapropter, vt me τὸ ἰσάζον illud ab eo liberet, vt ipsis dem operam: non tamen ab eo me liberat, ne aduersus eos dem. Præsertim cum admodum dispar sit, omisso & facto peccantis causa. Curt. lib. 1. εἰκοσῶν, cap. 20.

ISITIVM farciminis genus est, quod vulgus salsitiam vocat, vt docet Iul. Scal. in comm. in Hipp. lib. de insomn. Hanc vocem quidam latinam esse volunt, putantque dici Isitium, quasi Insititium, quod fiat insitis in intestinum minutis suillæ frustulis. Sed minus hoc mihi probabile videtur, quod id Alexand. in probl. ἴσκιον, Athenæus ἰσικιον nominat, vt vel Isicum vel Isicium scribi debeat. Idem tamen Scal. fieri posse dixit, vt hysicium scribatur, vt à suilla nomen ductum putetur. Prat.

ISONOMIA, id est, æquabilis bonorum honorúmque distributio, in qua omnia omnibus paria, ac dementa respondent. Bud. in Lius ciuile. de iust. & iur. Spieg.

ἰσοπολὶς dicitur, qui iisdem legibus cum ciuibus viuit, ἰσοπολῖς erant Athenis, nec ciues, nec μέτοικοι, sed ciuili iure inhabitantes. Spieg.

ISOSTATES, æqualitatis recognitor. nam ἴσος, æqualis. C. de pond. & aur. illat. l. quoties. Quoties, inquit, de quantitate solidorum orta fuerit disputatio, placet, quem sermo Græcus appellat Isostaten, pro sua fide & industria, vt neque fallat, neque fallatur, contentionem dirimere. Nebriss.

ISTHMVS, propriè, vt Bud. scribit, collum significat: à cuius similitudine terra oblonga & angusta inter duo maria, Isthmos etiam dicitur. Cui Porthmos, id est, fretum opponitur. maris scilicet inter duos continentes angustiæ. Sic autem Isthmus à latiore terra protinus gracilescit, vt ceruix à corporis compage deductior eminet. Paul. in l. pen. de seruitut. rust. præd. Iuxta Haloandri (quæ vbique lucidior est) versionem. l. Titius ait, C. Seio fratri S. P. De aqua fluente in fontem, quem pater meus in Isthmo instruxit, do, concedóque tibi gratuito digitum, siue ad domum, quam in Isthmo tenes, siue quocunque tandem volueris. Spieg.

ISTIVSMODI, id est, istius formæ & speciei, vel talis. Spieg.

I T.

ITA, regulariter ponitur, pro sic, modúmque denotat. Exempla indicat Alberic. Est tamen reperire, vbi conditionem facit, vt docet gloss. in l. Iulianus. ff. de cond. & demonst. Spieg.

ITER fieri, non est reficere, vel constituere viam, sed exhiberi seruitutem itineris. quo nomine ista sunt paria: Iter fieri, vel non fieri, Quo minus ire, agere liceat: nisi quod primum est concisius, alterum vero explicatius. Zasius in §. Cato. quod Doctor. non intellexerint hunc ornatum loquendi modum, ostendit eos in magnum errorem incidisse. Spieg.

ITA atque, l. 1. §. si vir, ff. de SC. Silania.

ITALICA terra, vide Briss.

ITA nati, pro ad hoc: quod barbari ad eum finem dicunt.

ITA vt est, in l. quæsitum, §. peto. & l. qui habebat. ff. de legat 3. Barbarè vulgo dicitur, Vt de facto est. Spieg.

ITA vti, ita demum, ita tamen, regulariter verba præcedentia coarctant. l. Lucius, §. qui habebat. ff. ad Trebell. l. libertas. §. . ff. de manum. test. cum similibus.

ITEM, hæc dictio inducit repetitionem præcedentis qualitatis. not. Bart. in l. repetendis, ff. de leg. 3. Io. Bell. Etym.

ITEM, nota adiectionis, coniunctionis, seu repetitionis, Bart. in l. 1. ff. de public. Repetitionis l. cum de lanionis. §. asinam. vers. item, ff. de instr. quæ leg. Iason in §. item si quis in fraudem Inst. de act. Prat.

ITER, ab eundo dictum est & est ius eundi hominis. Actus, ab agendo: vnde ius iumentum agendi actus est. Via, a vehendo: & ideo ius in se continet etiam vehiculum ducendi. Semita semis via, per quam scilicet incedunt homines strictiori itinere, Alciat. de verb. sig.

ITER intempestiuè facere. Vide Iaculantes.

ITER agentes pro viatoribus. l. vnic. in fin. ff. furti aduers. naut. Frat.

ITER aquæ in l. pen. ff. si seruit. vind. l. 16. in fin. & l. 16. ff. quem adm. seru. amitt. l. vlt. ff. de aqua cottid. l. 19. §. vlt. ff. com. diuid. l. 40. §. 1. ff. de contr empt. Briss.

ITER præterea est seruitus rusticorum prædiorum, quam nostri auctores definiunt, ius eundi, ambulandi, hominis, non etiam iumentum agendi. l. 1. ff. de seruit. præd. rust.

ITER enim est, qua quis pedes, vel eques commeare potest.

ITINERIS latitudo certa & determinata non est, sed prout demonstrata est, vel ab Arbitro definita, ita seruatur, l. 13 §. latitudo, ff. de seru. præd. rust.

ITER dari, & iter fieri: De istis duabus stipulationibus: vide Cuiac. ad l. 2. ff. de verb. obl. §. item si in facto.

ITERATIONE inquit Vlp. inst. tit. 3. fiebat ciuis Rom. qui post Latinitatem, quam acceperat maior 30. annorum, iterum iustè manumittebatur ab eo, cuius ex iure Quiritium seruus fuerat. Sed huic concessum est ex SC. etiam liberis ius Quiritium consequi. Ex quo interpretationem recipiunt hæc Iustiniani Nouell. 78. verba: κ' τοὺς λατινιανοὺς εἰς ἁπλοῦς ἐξελόμενος, κ' τοὺς ἰτερατίους ὡσαύτως ἀπεφήναμεν. Briss.

ITERATO, id est, iterum, & vt vulgo loquimur, pro secūda vice.

ITERVM duas res significat: alteram, qua demonstretur tempus secundum, quod Græci δεύτερος dicunt: alteram, quæ ad insequentia quoque tempora pertinet, quæ Græcè dicitur πάλιν: quod ita accipitur quoties opus erit. Itaque iterum pro sæpius accipitur l. 7. ff. de edend. Iterum consul pro secundo consul, sæpe apud optimos autores. Prat. ex Hotom.

ITINERI vnius diei 20. millia passuum computantur, ita tamen, vt si post hanc dinumerationem minus quam 20. millia supersint, integram nihilominus diem occupent. l. 1. ff. si quis caution. l. 2. § præsens. ff. quis ordo in bonor. possess. l. 13 ff. de verb. sign. §. qui excusare. l. fin. de excus. tutor. Briss

I V.

IVBAR propriè stella quæ ante solis ortum lucifer, post solis occasum vesper appellatur, vel quod iubata appareat, vel vt Festus ait, splendor eius diffundat, in modum iubæ Leonis, radios. Iuba vero crines sunt animalium à collo pendentes. At per metonymiam pro splendore lucis accipitur. Drosæus in methodo iuris.

IVBENTIVS Celsus, l. 7. ff. de oper. libert.

IVBERE, nonnunquam decernere, inquit Festus, hinc illud apud Imp. §. 2. de testam. Inst. Neque ij, quos leges iubent improbos intestabilésque esse, possunt in numerum testium adhiberi, id est, quos statuunt ac decernunt. Caius in l. 26. ff. de testam. Cum lege quis intestabilis iubetur esse, eo pertinet, &c. Prat. ex Hot.

IVBERE Latinis non tam mandantis est & imperantis plerumque, quam promittentis & reddentis securum, vt apud Ciceronem: Iubeo te sine cura esse, valde iubeo gaudere te vel bene sperare, id est, in me recipio causam non esse cur sis sollicitus, cur non gaudere & sperare debeas. Quod vero idem sæpe dicit, illum salutaui, & iussi valere, hunc iube valere, aliunde natum est, & aliam habet significationem, quandoquidem nec imperantis est, nec promittentis: cum nemo salutem alicui aut valetudinem possit promittere, sed potius optantis. Quia vero solemus imperandi verbis ea in re vti (sic enim loquimur, vale, salue) ideo vsurpatum est hoc loquendi genus. Connan. lib. 6. c. 6 n. 1.

IVBERE & vetare opponuntur l. 14 ff. de re iudic.

IVBET lex, vtpote quæ imperatiue loquitur. Legis enim virtus est imperare, l. 7. ff. de leg.

IVBERE iudicare, dicitur qui iudicem dat. l. vlt. ff. de offic. præfect. vrb.

IVDÆI à Iuda filio Iacob dicti sunt, qui fuit vnus ex duodecim patriarchis: quia de stirpe eius regnum eius veniebat Iudæis, de quibus in Rubr. C. de Iud. & extra eodem tit. Ioan. Bello. Etymol.

IVDEX dicitur, quasi ius dicens populo, siue quod iure disceptet. Iure autem disceptare, est iudicare. Et iudex est, qui iurisdictione propria, aut sibi delegata & commissa, ius habet super causas litigiorum cognoscendi. Et qui ex propria iurisdictione illud habet, dicitur iudex ordinarius: qui vero ex delegata, dicitur delegatus, extraordinarius, Interdum impropriè ponitur l. pen. ff. de arbitr. Dicitur & iudex animatum ius, Μεσίδικος Græcè. quasi Mediurios Latinè quis dicat, à Medio & iure composito vocabulo: quoniam inter vtramque partem medius, iustitiæ minister est. Cuius etiam antitites solet dici. Ideo etiam (inquit idem) δικαστὴς dicitur, quasi δίχαστὴς, hoc est, bipertitus, & iudex δικάζειν quasi δίχαζειν, hoc est, bipertiens. Iudices autem non temere olim legebantur.

Primum

Digitized by Google

Primum enim in iis census spectabatur. Hinc Cicer. in Anton. In iudice spectari debet & fortuna & dignitas. Item l. Pompeia, vt amplissimo ex censu legerentur iudices, sancitum, vt testatur Asconius. Hinc illud Plin. lib. 14. in proœm. Posteris, inquit, laxitas mundi & rerum amplitudo damno fuit, postquam senator censu legi cœptus, iudex fieri censu. Seneca. Censu ex foro iudex legitur. Deinde vero ætas: nam viginti quinque annos natum iudicem oportuit. Augustus tamen teste Suetonio, à triceſimo ætatis anno iudices allegit. Prat.

IVDEX appellatur, qui de re aliqua vel iure suo vel magistratus, qui iubendi potestatem habet, auctoritate cognoscit, & iudicat. Prætor ipse iudex olim appellabatur Auctore Liuio. & ita magistratus qui tribunali & iurisdictioni præsunt, iudices appellantur, in Rubr. de iurisdict. omn. iudic. & de rebus auct. iudic. possid. l. 1. ff. de iudic. l. 22. §. eo autem tempore. ff. solut. matr. l 3. ff. ad l. Iul. repet. Plerumque vero magistratus & iudices separantur. l. 2 ff. de diuers. reg. iur. Iudicúmque nomine accipiuntur, & qui iudices dati & speciales iudices, & pedanei, & delegati appellantur, l. 46 ff. de iudic. l. pen. ff. iud. sol. l. vlt. ff. de offic. præf l. 4. ff. de tut. dat. l. 3. ff. ne quis eum qui in ius voc. l. 5. ff. de offic. præf. Et ita iudiciales stipulationes à prætoris separari videmus. l. 5. ff. de verb obligat. Instit. diuisio. stip. Iudicialésque eas accipimus quæ ex mero iudicis, qui actioni add. ctus est, officio proficiscuntur. Quanquam & prætoriarum stipulationum, quædam iudiciales esse dicantur, quæ scilicet propter iudicium interponuntur. Velut de rato, item iudicatum solui l. 1 §. 1. ff. de prætor. stipul Varro lib 4. de lingua latin. iudicem à dico ducit, quod ius dicat accepta potestate, id est, quibusdam verbis dicendo finiat. itaque definitur l. 1. in princip. ff. de iurisdict. Prat. & Brisson. vide paulo post: Iudicium nomen generale est.

IVDEX, Iudicis nomen in titulo, vt omnes iudices, &c. lib. 1. C. omnes comprehendit dignitates: itaque iudices illic, hoc est, præsides, proconsules, rectores prouinciarum, & cæteri id genus. Et hic (maxime iudex & arbiter) qui ob rem dicendam accepisse pecuniam conuictus est, lege 12. Tab. punitur. Pessimum enim delictum est, venalem habere iustitiam; fónsque omnium malorum recte vocatur à Iustiniano Nou. & iud. si ne quo suffr. Igitur lex tam seueram cõstituit pœnam, nempe capitis. Vult enim iudicem & arbitrum puras habere manus, ne quid ob rem dicẽdam. hoc est, ob administrandã iustitiam & veritatem tuẽdam pecuniæ accipiat. Nam qui ius dicit nihil magis curare debet, quam vt rem ipsam dicat sine vllo fuco iniquitatis aut calumniæ. Instit de offic. iudic. in princ. Quamuis autem lex 12. Tab capite puniret iudicem ob pecuniam male iudicantem: tamen alias pœnas posteri leguimlatores iudicibus iniquis imposuere. Nam iudex qui in causa pecuniaria nummos vel promissionem suscipit, ex Iustin. constitutione dati triplo, & promissi simplo, amissa dignitate, mulctatur. In causa vero criminali, perditis omnibus bonis, in exilium mittitur. Aſt iudex pretio, aut sorde aliqua perperam iudicans, Constantini sanctione veram litis æstimationem præstat, & secundum Martianum, Marcellúmque, & alios lege Iulia repetundarum extra ordinem, & ex l. Cornelia de falsis, deportatione, & omnium bonorum publicatione, aliísque modis punitur. Quod si iudex per imprudentiam peccaret, in quantum de ea re æquum religioni iudicantis visum fuerit, Caij responso & authoritate Iustin. pœnam per actionem in factum sustinet. Ancho. Hinc iudex litem suam facere intelligitur, cum dolo malo in fraudem legis sententiam dixerit. Dolo autem malo hoc facere videtur, si euidens eius arguatur sententia, vel gratia, vel inimicitia, vel etiam sordes, vt veram æstimationem litis præstare cogatur. l. si filius ff. de iudiciis

IVDEX ORDINARIVS si inutiliter iudicauit, potest iterum iudicare vtiliter, nõ etiam iudex delegatus, vt no in l. posteaquam iudex. & ibi gl. & Dd. ff. de re iud. & in l. si vt proponis, la 1. & ibi Bald. col. 3. ver. 2. op. & vers. item lumidict. C. quomodo & quando iud. & in l. qualem. in fin. ff. de arbit & in l absentem, ff. de pœnis & in c. cum terra, de electio. & in c. significasti, de offic. iud. deleg. & per Innoc. in c. in literis. col. 1 & ibi quoq; Io. Andr. in verbo fructus, eo. tit. Io. Monac. in c. cum expediat, col. 1 ver. item qui facit, de electio lib. 6 & in c. si tibi, ad fin. de præbend. lib. 6 & Dd. vbique: vt annotauit Tiraq. in l. Boues. §. hoc termone. ff. de verb. sig limit. 1. n. 40.

IVDEX in priuatis causis dicitur, cuius aliquis priuatus, cui Prætor ex reorum consensu de lite cognoscendi, sententiamque ex formulæ præscripto pronũciandi potestatem dedit. Cic. in Cluentiana, Neminem voluerunt maiores nostri non modo de existimatione cuiusquam, sed ne pecunia quidem de re minima esse iudicem, nisi qui inter aduersarios conuenisset. vbi fortasse. QVEM pro QVI scribendum fuit. Priuatus autem dixi, quia dari, qui cum imperio vel potestate eant, iudices non poterant: vt ex Verrina 2 constat. Quod autem de consensu diximus, non est contrarium ei quod scribit Pomponius id l. si iudicis, 80 ff. de iudic. ibi enim conuentio intelligitur, quum ipsi rei antequam in ius ventum esset, certum iudicem legissent. Vtriusq; autem consensum requiri dixi propter l. obseruandum, 47 ff de iudic. Vbi Callistratus scribit, obseruandum esse, ne is iudex detur, quem altera pars nominatim petat. Dixi de lite cognoscendi: quoniam iudex alia de re, quam quæ nominatim in iudicium à Prætore deducta est, cognoscere nõ potest. l. vt fundus, 18 ff comm. diuid. vbi Iauol. ait, vltra id quod in iudicium deductum est, excedere potestatem iudicis non posse. Itaque neque ea quæ ante, neque ea quæ post acceptum iudicium euenerunt, ad eius officium pertinent. l. ædiles, 25. §. sciendum, 4 ff. de ædil. edict. l. non potest. 23. de iudic. Postquam autem semel sententiam dixit, iudex esse desinit. nam seu bene, seu male dixerit, officio suo functus est. l. iudex, 55. de re iudic. Quid enim pertinet ad officium iudicis futuri temporis tractatus? ait Paulus, in l. 1. ff. de vsur. Eius porro sententiam exequebatur is magistratus, qui eum dederat. l. à Diuo Pio, 15. ff. de re iudic. Hot.

IVDEX à Græco verbo δικάζω, & postea hinc etiam illa antiqua, dicitur in imo, & dicis causa, & addictus. δίκη etiam hinc dicitur, id est, iustitia, aut iudicium, vel iudicialis actio; & δίκαιον ius vel iustum: quod nomen Latinis pro eo quandoque promitur, & quod perfectum est, & omnibus suis numeris absolutum: velut cum Vlpianus scribit Testamentum esse iustam defuncti sententiam, id est, legum regulis congruentem, sic vt nullum solenne iuris omissum sit aut neglectum. Connan. lib 7. c. 3 n. 1.

IVDEX in facto tria animaduertet, Vult. in comm. Inst. l. 4. tit. 17 n. 12. Primo, An narrata facti vera sint vel falsa. d. lo. n. 13. Secundo, Quod sit facti meritum, num. 14. Tertio, Quomodo pronunciandum sit, n. 18.

IVDEX & arbiter inter se multis in rebus & similes, & dissimiles sunt. nam vt ex vtriusque consensu iudex dandus est, sic etiam arbiter. l litigatores 11. §. 5. ff. de arbit. Vterque minor annis 20. esse non potest. l. cum l. 4. eod. Vterque præterea de re sola, de qua lis contestata erat, cognoscebat, l. vt fundus, 18. ff. comm. diuid. l. non distinguemus, 32. in fine l. de his rebus, 46. de arbitr. vterque sententia dicta vel iudex vel arbiter esse desinebat, l. qualem, 19. ff de arbitr. vtriusque sententiam Prætores exequebantur, l. à diuo Pio, 15. de re iudic. si tres dati sint, duorum consensus absente tertio non valet. l. item si. 17. in fin & l seq de arbitr. Vterque incertam sententiam inutiliter pronunciat. l. quid tamen, 21. eod. vtriuque sententiæ quamuis iniustæ parendum est l. diem, 27 eod. Cuiac. nota. ad 4 lib. Instit. tit. de act. in pr. duplicem facit inter Iudices & arbitros differentiam. Iudices, inquit, adduntur actionibus strictis, Arbitri actionibus bonæ fidei & arbitrariis: Illis ex formula, hi ex bono & æquo iudicant, sic in l. à Diuo Pio. ff de re iudic. l. 7. ff. ad l. Iul. repetund. Differunt autem in eo, quod is qui propriè iudex appellatur, ad certam Prætoris formulam astrictus est: in eáque ipsa verba quib. Prætor vsus est, proferre sententiam debet. Arbiter autem est, qui totius rei habet arbitrium & facultatem: vt Festus & Donatus scribunt. Itaq; qualem sententiam ferat, Prætoris nihil interest. d. l. qualem, de arbitr. Iudex, si conuenerit inter litigatores quid pronuncietur, eiusmodi sententiam proferre potest. l. si conuenerit, 26. de re iud. at si sic fuit in arbitrum compromissum, vt certam sententiam dicat, nullum est arbitrium. d. l. qualem, de arbitr. Iudex, vt antea dicebamus, priuatus esse debet: arbiter autem etiam qui cum imperio est, dari potest. l. 2. & 3. de arbitr. Ignominiosus iudex esse non potest. l. cum Prætor, 12. de iudic. arbiter potest. l. Pedius, 7. ff. de arbitr. Iudicis sententiæ propter Prætoris imperium parendum est: arbitri vero propter compromissum. l. 1 & pass. eod. Atq; hæc quibem hactenus de iis arbitris, qui Compromissarij appellantur, de quibus pleni sunt Pandectar. & Codicis libri. Intelligendũ est autem aliud præterea Arbitrorum genus esse qui vique eo iudicũ similes sunt, vt internosci vix, ac ne vix quidem possint. Hinc in formulis illud vsitatum, Iudicem siue arbitrum dicere oportet. Cicero in Muræn. Tot homines per tot ætates constituere nondum potuisse, vtrum iudicem an arbitrum dici oporteret. Ij vero erant qui bonæ fidei & arbitrariis iudicis adhibebantur. nam qui stricti iuris iudicium exercebant, quoniam ad certam formulam adstringebantur, arbitri dici non poterant. Quibus vero liberam atque infinitam potestatem Prætor permittebat de re controuersa ex æquo & bono arbitratu suo disceptandi, ij Arbitrorum erant similimi, cóque nomine appellabantur: quemadmodum in Quintianæ comm. expoluimus Hot.

IVDEX in accõmodanda æquitate ad factũ duo obseruare debet, Tempus & formam. Tempus, quãdo æquitas adhiberi debeat: & aut lex est obscura & ambigua, aut plana. vt ex ipsis verbis legis, quid iubeat, vetetve, certum sit. Cum lex est obscura & ambigua, iudex adire debet legislatorem ipsum, vt is legẽ interpretetur: cùm est plena, iudex cõsilium legis pro sua æquitate tenere debet, nõ vt eã verbis & syllabis includat, sed relaxet, quantũ queat, quantum ratio legis permittat: alioqui tur-

Digitized by Google

piter sub specie iuris peccabitur. Formam obseruabit iudex secundum præceptum Modestini in l.nulla 25.ff.de ll.vbi dicit,nullam iuris rationem aut æquitatis benignitatem pati,vt quæ salubriter pro vtilitate hominum introducuntur, ea nos duriore interpretatione producamus ad seueritatem. Vult.in comm.Inst.l.4.tit.17.n.17.

IVDEX appellationis.Papinianus:Qui prouocauit,ait,pactus est intra diem certum pecunia,qua transegerat, non soluta,iudicatis se satisfacturum.Iudex appellationis nullo alio de principali causa discusso, iustam conuentionem, veluti confessi, sequetur.l.tale pactum.§.1.ff.de pactis.Spieg.

IVDEX quæstionis is erat, qui quæstionibus præerat, i. publicis iudiciis,iudicúmq;decurias cogebat. Præcone namq; iudices testes citante,ipse respondentes obseruabat, eorúmque quasi custos erat.Iuratus sententiam vna cum aliis ferebat:&,vt ex eo conjicere libet, quod iudicum Princeps ab Asconio vocatur, primus omnium ferebat. vide Cic.in prætura vrbana, & in orat. pro Cluentio. Quintil. eum à prætore distinguit, húncq; dicit impeditum fuisse in iis rebus,quæ Imperij erant: illum in iis,quæ ad causæ cognitionem pertinebant. Prat.vide paulo post Iudicem quæstionis.

IVDEX boni & innocentis viri officio fungi debet,cuius primæ partes sunt curare,vt lites sine calumnia procedant.Vlpianus in l.cæteræ ff.fam.ercisc. Et in l.si extraneus. ff.de iure dotali Old.Prat,

IVDEX compromissarius,i.arbiter,l.41.de recept.arbit.Prat.

IVDEX conscientiam suam ex manifesta rei veritate natam sequi debet, imo non habet quod tutius sequatur in omni re. Et medius fidius qui tradunt duplicem in Iudice conscientiam, nihil aliud docent, quàm ipsam fallendi artem, & æquitatis euersionem. Oldend. vide infra Iudicis conscientia duplex.

IVDEX non competens, idem qui non suus. Notus est apud Iustinianum titulus,Si à non comp.iudic.esse dicatur.Spieg.

IVDEX,iustitiæ antistes. Hunc verò seu iustitiæ antistitem,oportet esse grauem, sanctum, seuerum, incorruptum,inadulabilem,contráque improbos nocentésque immisericordem,atq; inexorabilem, erectúmque,& arduum,& potentem,vi & maiestate æquitas veritatísque terrificum, vt ait idem Budæus in l.iustitia.de iust.& iur.

IVDEX limitaneus,qui habet limitatam iurisdictionem vsque ad certam pecuniarum summam: vt Argentorati senatus minor, qui iudicat vsque ad summam 600. florenorum,& intra eam summam, non vltra. Vide Zasium in l. quidam existimarunt ff.si cert. pet.Spieg.

IVDEX ordinarius,qui à Romano pontifice, vel Imperatore legitimam potestatẽ accepit Quære,Ordinarij iudices.Spieg.

IVDEX etiam Ordinarius,aliquando incompetens censetur,cum alibi sit competens rei conuenti,vt in tit.Co.si à non compet. iud.iudic.esse dicat.Old.Prat.

IVDEX pedaneus. Cur ita fuerit appellatus, sua cuique est sententia. Cantiunculæ viro doctissimo non admodum arridet, ad exemplum pedariorum senatorum dictos fuisse,quum pedarij senatores non minores reliquis senatoribus extiterint, sed ex facto, imitatione successiua nullo non die mutabili nominarentur: nempe quod qui hodie Catonis sententiam secuti,ad eum pedibus transierant, die insequente in Cæsaris: & contra qui hodie Cæsaris orationem amplexi, eras in Ciceronis sententiam pedibus ire poterant. Spieg. Cuiac. verò ostendit, Anianum in lib.5.Iul.Paul. recep. sent. tit.28. rectè pedaneos interpretari Iudices delegatos, qui ideo pedanei dicuntur, quod non sint à tribunalibus, vel sellis curulibus vel ab inferioribus subselliis, Cuiac. d.lib.5.recept.Iul. Paul. tit.28.

IVDEX interdum etiam dicebatur recuperator, à recuperando, quod per eum suum quisque recuperare posset secundum Hot. vel, vt scribit Corrasius l.3. misc. c. 8. n. 6. quod de bonorum iniquè ablatorum recuperatione, æstimandísque iniuriis cognoscerent, vnde iudicium recuperatorium dicebatur, quia exercebatur per iudices datos. Vult. in comm. Instit.l.4.tit.6.§.1.nu.45.

IVDICARE à verbo Dico, Dicas ductum putat Varro lib.5.ling. Lat.quod tunc iis dicatur. Iudicare apud veteres accipiebatur pro consulere. Vnde consultum dicebant iudicium,quod ex animi consilio prodiisset. Eámque ob rem SCta, verbo scilicet maiestatis pleno, adpellata sunt, quasi iudicia seu statuta. Quid enim inter iudicium consilij & animi refert? Prat.

IVDICARE,pro condemnare, vt apud Ciceronem reperitur:ita Iudicatus,pro condemnatus. apud Iurisconsl.in l.si pro aliquo ff.ad SC.Vellei.& l.grege.de pign.

IVDICARE,pro æstimare,in l.hac edictali.§.his illud.Co.de secund.nup. Sic apud Horatium sat.7.lib.2. Iudex rerum, pro æstimatore.

IVDICARE capitis,vel pecuniæ, est diem rei capitalis, & multam dicere,vel capitis, vel pecuniæ anquirere. Liuius li.26. Quod vel capitis vel pecuniæ iudicassẽt priuato.Hot.

IVDICARE quo distet à ius dicere,eleganter ostendit Franciscus Duarenus Disput. lib.1.c 53. Ius magistratus dicere dicitur, puta prætor, vel alius similis, cum in causis priuatis & pecuniariis,Iudici à se dato Ius quoddam quasi constituit, & formulam iuris & æquitatis ei præscribit, quam sequatur, & à qua iudicando cognoscendóq; recedere nõ possit. Nam Prætor causas priuatas iudicare non solebat, sed Iudicem dare, qui accepta formula & præscripto quodam iuris, de facto tantum cognosceret. Hinc dicitur, in Iure fieri, quod apud prætorem fit. Nec verum est, quod pleriq; opinantur rebus iudicandis eum præpositum fuisse legibus Romanis. Iudex enim datus qui & Pedaneus dicitur,nec ius dicit, nec Iurisdictionem habet, sed notionem tantum, & cognoscendi iudicandíq; facultatem.l.ait Prætor.ff.de re iudic.quam à iurisdictione differre,arguit etiam titulus: Ne qui in sua causa iudicet,vel ius sibi dicat.lib.C.Iusti.3. Huius rei quoq; argumentũ est,quod licet suis nemo possit Ius dicere,in eorum tamen causa Iudex esse potest.l.qui iurisd.ff de iurisd.l.in priuatis.ff. de iud. Proinde sententiam suam non exequitur,sed magistratus qui eum dedit.l.à diuo Pio.ff.de re iudic. Nam quod Vlp.ait, Qui restituere iussus,iudici non paret:manu militari officio Iudicis ab eo possessionem transferri, &c. l. qui restituere.ff.de rei vind.id de pronuntiatione & sententia iudicis, non de ipsius executione accipiendum est.Hoc amplius,Magistratus si quando cognoscat,& iudicet(quod olim certarum personarum fauore, aut causarum faciebat.l.1.ff de extraord. cog.) ne tum quidem Ius dicere propriè intelligendus est, tametsi latius eo verbo vsus sit Vlpian.Spieg.

IVDICARE in libris feudorum pro testamento legare: in l. Astulphi regis Longob.tit.4. Si quis Longobardus decedens, voluerit vxori suæ vsumfructum de rebus suis iudicare non amplius iudicare possit. Iudicare feudum pro anima, id est, Ecclesiæ addicere, vel legare sub conditione precationum, quæ pro domini constituentis anima fieri debeant.lib Feu.2. tit.9.§.2.& tit.55 § Longobard.Frat.

IVDICARE, munus publicum est, ait Paul.l.quippe.ff.vbi quis ager.Spieg. (Budæus.

IVDICARE de re aliqua grauius,sic dictum, vt grauius statuere.

IVDICARE de turri,siue de muro dicuntur, qui spectant in tuto pericula aliorum.Adi Chil.Frat Spieg.

IVDICASSIT,pro iudicauerit, antiquum verbum in l.XII. Tab. Quum magistratus iudicassit, interrogassitve per populum, multæ pœnæ certatio esto.

IVDICATA res accipitur, quæ finem controuersiarum iudicis pronuntiatione accipit,quod contingit absolutione vel condemnatione,l 1.ff.de re iud.Briss.

IVDICATI actio,& actio facti, diuersa sunt nomina,sed eadem res: nisi in iuramenti delatione,ibi propriè venit actio in factum: Zasius in l. intra.ff.de re iud.Old.rectè notat,iudicati, seu rei iudicatæ actionem non in factum nuncupandam, vt Accurs. putat. Non enim,ait, quia factum est,agitur,sed quia iudicatum est.Spieg.

IVDICATI actio appellatur, quæ ex sententia datur,l.28.§. igitur.ff.de iureiur.l.34.ff.de donat.l.4.& 6.§.vlt.ff.de re iud.l.31. ff.deprocur. l.8.C.de reb.cred.l.86 ff. de solut.l.14. § quid si homo.ff.quod met.caus. Et iudicati agere l.28 ff.de procur. l.69.ff.de solut Briss.

IVDICATIO,cognitio.l.episc.C.de episc.aud.

IVDICATIO,pro propria iurisdictione Vlp.l.aliud fraus est, 131. ff.de verb.sig. Multam is dicere potest, cui iudicatio data est. Magistratus solos & præsides prouinciarum posse multam dicere, mandatis permissum est. Similiter in l.2.in fin.ff.de iud. His datur multæ dicendæ ius,quib.publicè iudicium est, i.e.qui iure magistratus sui, quem à principe vel populo acceperunt, iudicium exercent: non autem qui ab ipso magistratu iudicandi potestatem acceperunt.Hot.

IVDICATVM, inquit Cic.lib 1.de Inuent.est res,assensione,authoritate,aut iudicio alicuius aut aliquorum comprobata. Id tribus in generibus spectatur,religioso,communi,approbato. Religiosum est,quod iurati legibus iudicaverunt. Commune est,quod omnes vulgo probarunt, & sequuti sunt,huiusmodi vt maioribus natu assurgatur, vt supplicium misereatur. Approbatum est,quod homines,cum dubium esset, quale haberi oporteret, sua constituerunt autoritate. Veluti, Grachi primum factum: quem populus ob id factum, quod insciente collega in censura nihil egisset, post censuram consulem fecit. Res iudicatas nomine religiosi comprehẽdit, quod ab iis manatunt,qui religione iudicandi tenentur. Commune quod vocat,consuetudinis proprium est.Approbatũ autem consuetudini simile:sed in eo dispar,quod certũ habet autorem, cuius exemplo statim cõstituitur. Responsa ergo prudentũ,quæ omniũ assensu fuerũt pro certo iure approbata, & religiosi & approbati nomine continebuntur,& hæc omnia sub iudicato tanquam sub suo genere subiiciuntur,quod nõ certa lege,sed communi omnium iudicio constituta sunt Nam iudicatũ vocat Tullius,quicquid alicuius,vel aliquotũ authoritate facto, & exemplo inductum,à populo Romano receptum est & approbatum

Digitized by Google

probatam: quod item ipſum ius conſtitutum appellatur: quia non certa lege, non plebiſcito aliquo vel SC. aut edicto iuſſum, aut veterum, ſed vltro & magna voluntate ab omnibus receptum, & penè appetitum, &c. Conn. lib. 1. c. 15. n. 6.

IVDICATVM item eſt, iuxta Ciceronem de Inuent. de quo iam ante ſententia alicuius, aut aliquorum conſtituta eſt. ibidem. Iudicatum eſt res aſſenſione, aut autoritate, aut iudicio alicuius, aut aliquorum comprobata. Vide gl. in l. ſi & iure. ff. qui not. in pign. hab. & Bart. in l. ſtipulationes non diuiduntur. ff. de verb. obl. Spieg.

IVDICATVM, ſeu res iudicata dicitur, quæ finem controuerſiarum pronũtiatione iudicis accepit. Quod vel cõdemnatione, vel abſolutione contingit, videlicet iuſta ac valida. Alioqui ſi nullius momẽti ſit, non poteſt temerè cõdemnatio, vel abſolutio dici. l. 1. & l. 3. §. condemnatum. ff. de re. iud. Spieg. Prat.

IVDICATVM facere, pro parere iudicato, ſiue perſoluere, quod iudex dependendum eſſe pronuntiauit. Inter alia. n. facere, vt ſupra indicauimus, ſignificat ſoluere, vt in l. vlt. C. de reb. cred. & in l. ſunt qui. ff. de re iud. vide Gell. l. 19. Formula autem iudicatum facere ex 12. Tab. dimanauit: in quib. ita ſcriptum erat: Ni iudicatum faxit, ſecum ducito. Qua vſus eſt M. Cicero in orat. pro Flacco. Differt autem iudicatum facere, à iudicium facere: Nam iudicium facere idem eſt quod iudicare, in tit. de fer. & ſi cert. pet. Iudicatis ſatisfacere dixit Papin. pro iudicatum facere in l. tale pactum. §. 1. ff. de pact. Frat.

IVDICATVM ſolui dicebant veteres eam ſatisdationem, quæ de ſoluendo per reum fiebat. l. iudicatum. ff. iudicatum ſolui. Quære Stipulatio iudicatum ſolui. Spieg.

IVDICATVM ſolui. Quod in hac ſatisdatione Latini dixerunt iudicatum, Græci propriè appellarunt τὸ χειρόγραφον. Et ſignificatur non id modo, quod verborum proprietas complecti poteſt: ſed & hæc cautio quippiam aliud continebat, quod ſcilicet impedit, ne iudicetur: nempe clauſulam de reo defendendo, & de dolo malo. Adeo vt exiſtimatum ſit, hic contineri ſatisdationem iudicio ſiſti, quia non videatur quis rectè defendi, qui abſens eſt, ſaltem vbi eius præſentia opus eſt. Alioqui fatendum eſt aliquem defendi, & ab alio quocunque: Porro hic notãdum, hanc ſtipulationem, ſi ex vna cauſſa ſit commiſſa, amplius ex alia non committi: vt ſemel tantum ex ea aduerſus eundem agi poſſit. Balduinus tit. de ſatisd.

IVDICATVM ſolui ſtipulatio tres clauſulas in vnum collatas habet. l. 6 ff. iud. ſolui, puta de re iudicata, de re deferenda, de dolo malo. Prat.

IVDICATVS, addictus. Plautus Menæch. Nam ego ad Menæchmum non eo, quo iam diu ſum iudicatus: vltro ea vt me vinciat. Prat. ex Hor.

IVDICANDI munus graue olim detrectandúmq; fuiſſe probat Cic. in prætura vrbana Hoc ſi vobis (inquit ad iudices) leuius videtur, quod putatis onus eſſe graue & incõmodatum, iudicare, intelligere debetis, primum intereſſe, vtrum id onus voſmetipſi reieceritis, An quod probare populo Rom. fidem veſtram, & religionem non potueritis, ideo vobis iudicandi poteſtas erepta ſit. Auguſtus decurias iudicum nonnihil immutatas, reducta Tribunitia poteſtate, diſtinxit, vt ſinguli Senatores, Tribuni, & equites, ex ſingulis Decuriis iudicarent, rurſúſq; immunitate potirentur, ſuccedentib. ordinibus ſeu decuriis in orbem. Neque. n. vniuerſæ Decuriæ ſigillatim ad iudicandum ſedebãt, ſed ex ea decuria, cuius vices tum erant, iudicandi certus ac conſtitutus numerus aſſumebatur, ſortibus ex vrna ductis, ſcilicet cum res aliqua nata iudiciũ poſcebat. Idq; officio Prætoris expediebatur. Prætor enim ſummam poteſtatem habebat iudiciorum, præerátq; ſortitioni, & reiectioni, ſeu, vt nunc dicimus, recuſationi ſuſpectorũ iudicum, rurſúſq; ſubſortitioni in locũ reiectorũ per actorem ſcilicet, vel reum. Proinde ipſe Prætor pro tribunali ſedebat, cum interim Iudices in ſubſelliis eſſent. Ab hac conſuetudine retinemus vocabulum iudiciale, Sortiri forum, ſortiri iuriſdictionem, adeóq; rem quamlibet ſortiri effectum. Cum vero ante Auguſti tempora equeſtres propriè dicerentur, qui equo publico merebant; poſtea dici cœperũt omnes quibus vti annulo aureo liceret: vt Senatores dicebantur, qui lato clauo vterentur. Hinc apparet, quid ſit quod Arcad. in l. vlt §. iudicandi. ff. de munerib. & honorib. dicit, iudicandi neceſſitatem publicum munus eſſe, non quaſi iudex cogi poſſit iudicare, Vnde ducunt Iuriſperiti multa argumenta, ſed quod Senatores, Equites ac alij in quatuor decurias diſtributi, quorum in albo Decuriarum ſcripta, & ad ærarium delata erant, parere prætori conſilium agenti ad iudicium publicum exercendum, adſtringerentur, ſicut ad alia munera publica. Prat.

IVDICEM quæſtionis alium fuiſſe à Quæſitore, qui capitali iudicio præerat, locus in extrema Verr. 3. perſpicuè declarat. Eũ autem Aſconius eodem loco principem iudicum appellat. nunc quærendũ eſt, quæ inter vtrumq; differentia fuerit. Quæſitor igitur magiſtratus erat, &, vt ait Cornificius, accuſatorẽ, defenſorem, teſtẽ in officio cõtinebat, vim ac poteſtatem iudicum coercendorum, h. e. ſub pignoribus cogendorum, habebat, in ſella curuli eburnea, pro tribunali ſedabat. ipſe nec iuratus erat, nec ſententiam ferebat, ſed vnæ in quam & cauſarũ ſortes cõiiciebantur, & iudices ſententiam ferebant, præerat. iudices in conſilium vocabat, videri feciſſe reum, vel nõ feciſſe pronuntiabat. Hinc Verr. Quæſitor Minos vnã mouet: ille ſilentium Conſiliúmq; vocat quod Seruius eodem modo explanat. Atq; hæc quidẽ Prætor. Iudex autem quæſtionis priuatus erat, vt patet ex l. 1. ff. de ſicariis. vt ex Bruto coniecturã capio, poſt Ædilitatẽ interea dum Præturam petiturus erat, ſeſe in iudiciis tractãdis exercebat. ea namq; quę Prætoris præſentiam atq; imperium non requirebant, ipſe quaſi eius vicarius, in tribunali, nõ tamen in ſella curuli ſedens, adminiſtrabat. quod ex Vatiniana interrogatione cognoſcitur. Præcone namque Iudices teſtéſve citante, ipſe reſpondentes obſeruabat, eorúmq; quaſi cuſtos erat. iuratus ſententiam vna cum aliis ferebat, &, vt ex eo coniicere libet, quod iudicium princeps vocabatur, primus omnium ferebat. Quæri autem poteſt, cum Prætor vrbanus iudices rerum capitalium ſortiretur ac ſubſortiretur, quemadmodum Cic. in Cluent. & Pedian. Verr. 3. teſtantur, quid ſit, quod idem Aſcon. ſcribit, iudicem quæſtionis Iunium ſubſortitũ fuiſſe in locũ non reiectorum. ſic enim apud Aſconium legendum Cluẽtiana oratio demonſtrat. ſed, vt opinor, ita non incommodè reſpondebitur, Aſconium ſubſortiri dixiſſe pro ſubſortitorum citationi & reſponſioni præeſſe. nam paulo ſuperius ſic loquitur, Princeps illorum iudicũ damnatus eſt Iunius, quod diceretur alios ſuppoſuiſſe qui reũ damnarent, nõ eos quos Prætor fuerat ſubſortitus. Hæc cum ita ſe habeant, video tamen & Quæſitorem ipſum Iudicem quæſtionis dici, & viciſſim iudicẽ quæſtionis, Quæſitorẽ. nam Cic. in Cluent. de Prætore, Q. Voconio Naſone loquẽs, Iubet, inquit, ea lex, qua lege hæc quæſtio conſtituta eſt, Iudicem quæſtionis, h. e. Q. Voconium, cum iis iudicibus qui ei obuenerãt quærere de veneno. Pedianus autem Verrin 2. Iunius, inquit, Quæſitor fuit in Cluentij cauſa Verre Prætore. Quod autem Aſconius his verbis ſcribit, Q. Curtius iudex quæſtionis ſubſortitebatur, impropriè locutus eſt, pro ſedere, quaſi ſubſortito ductum, patiebatur. Atque hæc quidem mea de iudice quæſtionis ſententia eſt: quam ſine aliorum reprehenſione, quemadmodũ & natura & conſuetudo mea fert, breuiter expoſui, Marcian. l. 1. §. 1. ff. ad l. Cornel. de Sicar. Quíve magiſtratus iudéxve quæſtionis ob capitalẽ cauſam pecuniam acceperit, vt publica lege reus fieret. Nã paulo ante dixerat, Quíve quum magiſtratus eſſet. publicove iudicio præeſſet, Hoto.

IVDICEM collocare apud Feſtum eſt inter iudices ponere. Sic apud D. Viglium, Arbitrum collocare. Prat.

IVDICEM religioſum ſortiri, apud Vlp. in l. die l. denunciaſſe de adult.

IVDICEM autem accipere & ſumere dicuntur, qui litigant. l. C. de in lit. iur. l. 1. ff. de quibus reb. ad eum iud. l. pen. l ff. de iud. l. 2. C. eod. l. 6. ff de fideiuſſ. tutor. l. 1. §. 1. ff. de vſur. l 11. §. officium. ff de aq & aq. plu. l. 38. ff. mand. l. 9. §. ſi teſtamento. ff. de tutel. & rat. diſtr. Briſſ.

IVDICES locorum, l 2. C. de exhib. reis hos Iuſtin. conſtit. 134. τοπικοὺς appellauit. Prat.

IVDICIA ex forma aut ordinaria ſunt, aut extraordinaria. Ordinaria aut publica, aut priuata, aut centumuiralia. Publicorũ cognitio, eſt Principis, vel Senatus, vel prætoris, aut præſidis, qui legib. quærit: Priuatorum cognitio, eſt iudicum datorum Centumuiralium, Centumuirorum & prætoris, qui his iudiciis ex more præſidet. Separat priuatum iudicium à Centumuirali Plin. his verbis: In priuati iudicij formam Centumuirale vertitur. 6. Epiſt. Atque etiam in primo, quum in aliis iudiciis die actioni dicto petentibus demõſtrat indulgeri adhuc dilationem poſſe, Centumuiralia nullo modo poſſe differri: quemadmodũ illud etiam præcipuè ineſt, vt alio iudicio non poſſit eis præiudicium adferri, ſed integra debeãt omnia ſeruari, quod Centumuiri de hæreditate iudicauerint. l. 5. ff. de pet. hær. l. vlt. C. eod. Porro cognoſcebant Centumuiri de hæreditatib. quacunq; ex cauſa peterentur, ſiue inofficio, ſiue iuſti, aut iniuſti aut falſi teſtamenti, ſiue ab inteſtatos Paulus in ſententiis, Centumuiri, inquit, ſi de hæreditariis rebus vel fide generis inſtrui nõ poſſunt. Et in Quæſtionibus, ſi (inquit) obtinuerit in querela inofficioſi teſtamẽti, vtetur rei iudicatæ auctoritate, quaſi centumuiri hũc ſolum filium in reb. humanis eſſe, tunc quum facerẽt inteſtatũ, crediderint. Et hæc ratione querela inofficioſi teſtamẽti, ſiue (quod idẽ eſt) petitio hæreditatis de inofficioſo, Centumuirale iudicium dicitur in libris noſtris, & haſtæ iudiciũ Val. Maxim. duob. locis, & quadruplex vel duplex iudicium Plin. & Quintile. Nam (vt iidem declarant) diuidebantur centumuiri in conſilia & tribunalia modo tuo, modo quatuor. Et hoc eſt quod proponitur in l. quum filius ff. de leg. 2. diuiſis tribunalib. actũ querela inofficioſi teſtamẽti. Quo genere interdũ cueniebat, vt duob. cõſiliis (conſtabat vnumquodq; pari iudicũ numero) vincerer actor, & totidẽ vinceretur, & vero ita ſentẽtiis, paribus eius partis ſi duplex iudicium centumuirale fuerit, vel earum partium ſi quadruplex, ſententia prævalet, quæ tuetur defuncti voluntatem. Hoc enim humanius eſſe ait, l. ſi pars. ff. de inoff. teſta-

Digitized by Google

quæ partem iudicantium dicit, vt partes centumuiralium, Quintil.lib.5.Cuiac.obseru.lib.10.c.20.in princ.

IVDICIA Fiduciæ esse dicuntur ea, quæ de mandato fiunt & depositi & damnato infamiæ notam irrogant: vt & ea quæ sunt societatis & tutelæ. Cicero pro Roscio Comœdo: si qua enim sunt priuata iudicia maximæ æstimationis, & penè dicam capitis: Tria hæc sunt, Fiduciæ, tutelæ, societatis. Æquè enim perfidiosum & nefarium est fidem frangere, quæ continet vitam humanam: & pupillum fraudare, qui in tutelam peruenit, & socium fallere, qui se in negotio coniunxit. Vide copiosus supra in verbo deponere. Connan.lib.7.c.4.n.1.

IVDICIA omnia sunt absolutoria: id est, iudici à Prætore dato tacitè permittitur, reum, qui ante sententiam actori satisfacere paratus est, liberatum ab actione dimittere: ne in infamiam, quæ ex quibusdam iudiciis contrahitur, incurrat. vti docet Imper. §. vlt. de perpet. & temp. & patet ex l.73.ff.de procur. Hotom. Prat. Et Duaren.de in litem iurando.n.42.

IVDICIA principum nominantur cognitiones, quod iure ordinario iurisdictionem nullam habebant, vt nec populus, in cuius locum venerant: sed de quibusdam extra ordinem cognoscebant, quæ scilicet suæ cognitioni reseruauerant, aut quæ noua erant, nullis dum iudiciis definita, &c. Brechæus l. notionem accipere possumus, ff. de verb. & rer. sign.

IVDICIA priuata & publica differunt. Priuata sunt, in quib. iniuria quæ homini priuato illata est, vindicatur: Publica, in quibus quæ Reipub Plato lib. de ll. 6. Cæterarum rerum duo iudicia sunto. alterum quum quis priuatus à priuato quopiam iniuria se affectum queritur, cúmque in ius educens, de ea disceptari postulat. alterum quum Rempub. à quopiam ciuium læsam esse aliquis existimat, & vult Reipub persequi iniuriã. Itaque illa Rei priuatæ à Cicerone nominantur: hæc autem, Reipubl. Quæ vero sint iniuriæ, quibus Respublica, siue populus vniuersus lædatur in ipsius arbitrio ac voluntate positum est. Itaque non modo peculatus, aut repetundarum, aut similia crimina, si populus volet, publica nominabuntur, eorúmq; quæstiones causæ publicæ: verum etiam furti, rapinæ, damni iniuria dati, iniuriæ: & omnia denique quæ non sua sponte, sed prudentiũ interpretatione maleficia nominantur, quod ex l. Lectoria. planissime intelligitur, quæ aduersus eos lata est, qui minorem circumuenissent. si quidem lege lata ea causa, quæ priuata semper antea fuerat, publica facta est. Cic. de nat. deor. 3. Inde, inquit, iudicium publicum rei priuatæ, l. lectoria. Rei priuatæ, id est, quæ semper antea priuata fuerat. Quæ quum ita sint, falsam certè esse apparet Iustin. sententiam, qui Iudicia publica ex eo dicta putauit, quod cuiuis de populo agere liceat. non enim publica sunt, aut dicũtur, quod cuiuis de populo liceat agere: sed contra, quia causæ publicæ sunt; id est, quia quiuis de populo læsus est, quia cuilibet de populo iniuria facta est, quia denique cuncta Respub. læsa est: propterea licet cuiuis de populo, quasi pro sua virili parte, suam Resque publicæ persequi iniuriam. etenim ob eam causam vnicuique accusandi potestas permissa est, quod ad vniuscuiusque singulatim, & publicè ad vniuersum populum ea pertinet iniuria. Hotom.

IVDICIA populi, & iudicia publica differunt. nam illa dicuntur, quæ populus in foro per tribus., in campo per centurias distributus exercebat: hæc vero, quibus Prætores qui & Quæsitores dicuntur sella in foro posita cum consilio iudicum præerant de quibus suo loco explicauimus. Illiusmodi fuerunt illa, quibus quis ius ciuitatis ac libertatis imminuisse dicebatur, vt ex Verrina 3. cognoscitur. Erant autem hæc vehementissima grauissimáque iudicia. Solus.n. populus in ciuem Ro. verberib. & secuti animaduertendi potestatem habebat. Repetundarum vero & aliorum criminum quæstionem ad populum non pertinuisse, item Verrius 5. his demonstrat verbis: Quo confugient socij? quem implorabunt? ad Senatum deuenient, qui de Verre supplicium sumat? non est vsitatum, non Senatorium ad populum Rom. confugient? facilis est causa populi. Legem enim sociorum causa iussisse, & ei legi cũstodes ac vindices præposuisse dicet. hæc ille. Præter hæc autem populi iudicia lege lata constituta, illud scire oportet, licuisse Tribunis plebis, Ædilibus, Quæstoribus iudicium populi omnibus de rebus constituere, & cuiuis ciui diem ad populum dicere, vt de eo quæstio exerceretur. cuius rei cum alibi pleraque exempla suppeditant, tum vero apud Val. Maxim. lib.4.c. de pudicit. & apud Cic. in Verrinis, vbi sæpe populi iudicium Verri minitatur. Quæ sanè populi iudicia, si quis publica quoque nominanda contendat, duntaxat ob eam causam, quia non intra domesticos parietes, sed palam ac sub dio (item vt alia) exercentur, non magnopere luctabor: præsertim quum ita Liuius quoque lib. 2. ea nominet. Nam de Cassio damnato & necato commemorans, quem nonnullus à patre domi causa cognita verberatum necatúmq; dixerat, Inuenio, inquit, apud quosdam à Quæstorib. Cæsone Fabio, & L. Valerio diem dictam perduellionis: damnatúmq; populi iudicio, dirutas publicè ædes. Cæterum siue illud domesticum, siue publicum fuit iudiciũ damnatur S. Cornelio, Q. Fabio Coss. Hot. Horum autem populi iudiciorum quadripartitam rationem fuisse Cic. pro domo demonstrat: primum vt ne pœna capitis cum pecunia coniungatur: Deinde ne nisi producta die quis accusetur: tertio vt ter ante magistratus accuset: intermissa die, quam mulctam irroget; quarto, vt sit accusatio trinum nundinum, producta die, qua die iudicium sit futurum: hoc est, vt ea iudicia tribus actionibus constent, & per trinundini spacium producantur. Prat.

IVDICIALE pignus Dd. nostri. appellant, cum iudicati causa, bona alicuius, quod licet, capiuntur. Nam si post sententiam, qua sum tibi pecuniæ condemnatus, alicui bona mea obligem, is erit præferendus; Si tu postea captione bonorum me velis ad iudicatum faciendum cogere. Istud enim pignus, in contumaciam eorũ, qui iudiciis parere nolunt, est inductum: Quæ contumacia, antequam ventum sit ad possessionem aut captionem bonorum, non planè redargui potest. Imp. Anton. l.1.C. si in caus iudicat. pignus capt. fit: Si in causa iudicati pignus captum sit: res ob causam iudicati datas eius iussu, cui ius iubendi fuit, pignoris iure teneri, ac distrahi posse sæpe reseriptum est, &c Connan.lib.4.c.17.n.10.

IVDICIALE forum, locus in quo iudicatur, l.vlt.ff. de iust. & iur. eleganter appellatur ius, quod in eo redditur. Prat.

IVDICIALES stipulationes à Prætoriis separantur, l. 5. ff. de verb.ob. Inst de diuis. stip. Iudicialés q; eas accipimus, quæ ex mero iudicis, qui actioni addictus est, officio proficiscuntur. Quanquam & Prætoriarum stipulationum quædam iudiciales esse dicantur, quæ scilicet propter iudicium interponuntur, vt Ratam rem haberi & iudicatum solui l.1.5.1.ff. de stipulat. prætor Briss.

IVDICII personæ quædam principales sunt, quædam accessoriæ. Principales sunt litigantes, i. Actor. & Reus & deinde iudex. Accessoriæ seu minus principales sunt Adsessores, Aduocati, procuratores qui sunt ab actis, denique viatores & pedelli. Vult. in comment Inst. l.4.tit.6.ad pr.n.24. & seq.

IVDICIORVM alia criminalia dicuntur, alia ciuilia. Criminalia sunt, quibus iniuriam Reip. facta vleiscimur. Ciuilia, quibus suam quisque ciuis priuatam ac propriam iniuriam persequitur: nam ex eo Ciuilia dicuntur quod ciuibus priuatísque hominib. vleiscendis dantur. l.9. ff de pub. & vect. Itaque quum hæc De re familiari appellentur à Paulo l.4. ff. de public. iud. illa fortasse non male De re publica nominarentur. Vnde criminaliter & peculiariter agere opponuntur. l.vlt.ff. de priuat. delict. & l.1 ff. de testib. quod ciuiliter alibi dicitur in l. vn. C. quan. ciuil. act. crim. præ. & l.vlt.ff. de furt. Nihilne igitur inter publica & criminalia iudicia interest? imo vero interest. criminalia namque iudicia generaliter dicuntur, tum quæ lege lata exercentur (quæ publica Macer nominat, l.1.ff. de public. iudic.) tum quæ nulla lege, sed extra ordinem dicuntur: qualia sunt furti, rapinæ & similia. Vlp. vlt.ff. de furt. Meminisse oportebit, nunc furti plerunque criminaliter agi, & eum qui agit in crimen subscribere: non quasi publicum sit iudicium, sed quia visum est temeritatem agentium etiam extraordinaria animaduersione coercendam. Paul. l.9. § 5, ff. de public. & vect. Per vim vero extortum cum pœna tripli restituitur, amplius extra ordinem plectuntur. alterum enim vtilitas priuatorum, alterum vigor publicæ disciplinæ postulat. Imp. autem in l. vn. C. quando ciuil. act. iudicia publica legib. constituta manifesta criminalium appellationem complectuntur. Ex quibus omnibus illud constat, Criminalia specialiter ac propriè ea dici, quæ non lege aliqua publicorum iudiciorum, sed extra ordinem magistratus imperio ac potestate exercentur. Macer in l.1.ff. de pub. iud. Non omnia iudicia, in quibus crimen vertitur, publica sunt: sed ea tantum quæ ex legibus publicorum iudiciorum veniunt. Hot. Prat.

IVDICIORVM quædam sunt præparatoria quę alias Antecedentia iudiciorum appellantur, quædam iudiciũ finitum sequuntur, quæ consequentia vocantur. Præparatoria sunt illa, quæ aguntur antequam litis fiat contestatio: consequentia sunt quæ aguntur, posteaquam sententia de re controuersa lata est. Vult. in comm. Inst. l.4.tit.6.ad pr.n.40.

IVDICII initium est à litis contestatione, finis est sententia siue ius, ex quo etiam nomen habet. Vult. d.l.n.41.

IVDICIA sacra appellationũ sunt, quę in cõsistorio ab ipso principe per consultationem disceptantur adhibis proceribus palatij & senatorib. l.2.C. de leg. Nou. 62. & huius generis erant appellationes nõ tantũ ab spectabilibus, sed etiam à clarissimis iudicib. nam & à præf. annonæ appellabatur princeps. l. vlt. ff. quod cũ eo qui in alien. potest. Sed cũ nõ posset audiẽdis omnib. appellationũ causis sufficere princeps, placuit consultationũ & sacrorũ iudiciorum loco haberi, si appellaretur ab spectabilib. iudicibus, iudiciũ præf. præt. & quæstoris l. præcipimus. C. de appell. & in hac significatione sacra iudicia dicuntur in Nou 10. quę & specie principalis iudicij retinuisse dicitur sæpius, propterea quod perinde ac si præsente principe eisdẽ verbis, eodem ordine, forma & obsetuatione peragẽbatur eadem, & idẽ erat in iis exercẽdis indumentorũ & caliamentorũ vsus, quod tamẽ sustulit Nou. 116. Cuia. in exposi

d. Nou

Digitized by Google

d.Nou.Iustin.20.de his qui in causis appellat.appar.offi fung.

IVDICIS quale arbitrium sit, hoc est quid oporteat iudicem ex iure arbitrari ac pronunciare, videamus Vlp.in l.1.§. si qui in fraudem,ff.si quid in fraud.patr.Prar.

IVDICIS arbitrium,boni viri arbitrium censetur.Vnde Religionem iudicantis Papin.dixit in l. quæsitum. ff.de testib.Ol.Pr.

IVDICIS arbitrio restituere(vnde actiones arbitrariæ vocantur) est tantum restituere, quanti iudex secundum conscientiam boni viri, quicquid partes allegauerint sua interesse, duxerit condemnandum.Paul.in l.arbitr.§.dolo cuius ff.de dol.malo. Trebatius ait: De dolo dandum iudicium: non vt arbitrio iudicis res restituatur, sed vt tantum actor consequatur, quanti eius interfuit,id non esse factum.Old.Prat.

IVDICIS conscientia duplex quam Accursius cum suis distingnit: alteram, quam velut iudex habet,h.e.eorum quæ videt aut intelligit tempore iudicij: Alteram,quã habet de iis,quæ priuatim scit. Sed hoc est contra naturam,ius, & æquitatem. Nam conscientia est tacitum animi iudicium, per quod aut accusatur falsitas,turpitudo: aut defenditur veritas,honestásque secundum infallibilem iustitiæ à Deo nobis insculptæ formulam. Vnde dici recte solet: Conscientia mille testes.Si quidé res est simplicissima, nec diuidi potest in vno eodemq; homine.Quicquid enim fit contra conscientiam,contra veritatem fit,& ædificat ad gehennam,vt rectissime dicit Innocẽt. post Apostolũ,in c.literas,de rest.spol. Verissimum igitur est, secundum sententiam Martini glossatoris, quod iudex velut vnus homo non habet, nisi vnam conscientiã, quam semper debet sequi adhibitis legum formulis. Nam primarium officium iudicis est, in iudiciis amplecti veritatem facti, eamque ad æquitatem exigere. Non potest autem id fieri nisi conscientiæ iudicio. Hæc eleganter & late probantur in libello. De iure & æquitate, & de formula inuestigandæ actionis.Old. Huc adde illud Cic.lib.3.Offic. Cum iudici dicenda est sententia,meminerit se Deũ habere testem. Itemq; illud Agapeti ad Iust.Im.νυι ἐχεῖς ἀκοδοθαι δεῖ πνὸς τῶ θεγμάτων κεφαλὴς.Pr.

IVDICIS officium varij varie definierunt. F. Martinus Accursij Coætaneus ita definiebat, vt sit potestas iudicis adsumpta. Bart.sic: est, inquit, ius faciendi quæ iudici facienda incumbunt.Alcia.in c.quod sedem,de offic.ord.n.3. hoc modo: Est, inquit,quid extraordinarium, & non datur, nisi vbi non est aliquod nomen speciale petitionis. Bartoli definitio cæteris verior, perfecta tamen non est. Tentabam igitur sic definire: Vt sit id quod iudex cognoscens, definiens & exequens facere debet. Prat.Oldend.hoc modo definit; iudicis officium est ius, quod ad dirimendas lites tollendaque grauamina, quomodolibet secundum æquitatem exercetur, vt per hoc omnium tranquillitati priuatim & publice consulatur.

IVDICIS officium Prateius distinguendum putat in duo summa genera. Vnum est generale & late patens quod Vlpian.latissimum appellauit.l.1.ff.de iurisd. Alterum speciale, cum nulla obligatio,actione data est, nec oritur ex negotio,quod tamen dari fieri æquum est:quo de accipiendus est Pompon.l.Quintus,ff.de ann.legat.idque Bernard.glossematarius recte sensit in c.2.de offic ord. Quod ad primum articulum diuisionis attinet,Vlp.l.1.ff.de iurisd.ita scribit:iudicis officium latissimum est.Nam & bonorum possessionem dare potest,& in possessionem mittere, pupillis non habentibus tutores constituere, & iudices litigantibus dare. Quod ait, bonorum possessionem dare,hoc iurisdictionis esse,Caius Harmenop.lib.1.tit.4. credidit. Sic enim apud eum scriptum est, τὸ δὲ δόναι διαγωγὴν δικαιοδοσίας ἐστὶν. quod ex nouissimis quidam probauerunt, cum tamen misti imperij esse Vlpianus dixerit l.3.& l.4. ff.de iurisd.om.iud. Prat. alias.

IVDICIS officium doctores varie diuidunt.Bartol.putat triplex esse officium iudicis: videlicet, nobile, mercenarium, & aduersarium. Alij communiter statuunt duplex genus officij iudicialis:scilicet. Nobile & Mercenarium. Et quoniam hæ voces sunt vulgo notæ,docendi gratia sequemur eas. Old.Prat.

IVDICIS officium nobile (quod tamen rectius dixeris merum officiũ) dicit Bartol.id esse,quod per se stat.Explica sic apertius: officium nobile est quod iudex sua, h. e. iurisdictionis autoritate exercet, etiamsi nulla proponatur actio, & interdum motu proprio nemine petente. Siquidem iudex seu magistratus est anima lex. Ius n.cum mortua litera descriptum sit,producitur in forum viua quadam iudicis excercitatione, cum iustitiam administrat, cum distribuit vnicuique suum. Quare Iustinianus exemplo Iurisconsultorum, tractans de offi.iudicis lib.4.Inst.tit.pen. rectissime sic incipit: Et quidem in primis illud obseruare debet index,ne aliter iudicet, quam quod legibus, aut constitutionibus, aut moribus proditum est. Quæ verba Accursius frigidissime disputat: quasi iudex non etiam cognoscendo causam, adhibere debeat iuris sanctiones eo pertinentes.Old. Prat.

IVDICIS officium Mercenarium est quod actioni deseruit. Metaphora ab obsequio famulitio ducta. Quemadmodum enim is,qui operam suam locat,bona fide,& libens eam præstat,nec alio modo quam dominus præscribit:ita index actionib.in iudicium perductis aut perducendis impertit officiũ suum vltro quidem,sed non nisi ad normã actionis:eaq;cessante cessat.l. ædil.§.item sciendum.ff de ædil.edict.in quib.autem versetur officium iudicis vtrumq; doctissime & latissime tractat Old. in præfationibus Classium suarum, de officio iudicis. Prat.

IVDICIS officium apud Romanos tribus verbis,in tria iuris capita digestum fuit eleganter:scilicet,Do,dico,addico. Alias enim iudex dat actionem, dat alium iudicem.l.3.§.mixtum.ff. de iurisd. Alias cognoscit de controuersiis, & dicit ius. Alias denique addicit & transfert possessiones rerum ab vno ad alium.Old. & Prat.vide infra iudicium dici.

IVDICIS præsentis iusta cognitio,cũ primis est de substantia iudicij: quam tamen formularij non dignantur inter partes iudicij adnumerare. Siquidẽ meminisse oportet,omnẽ iudiciorum vim & potestatẽ statim atq; lis est contestata, iudicũ humeris incumbere coram Deo & hominibus. Iustæ autem cognitionis duæ sunt partes. Altera,vt perspectam habeat iudex causam circumstantiis. Altera vt celeriter eam diffiniat: quia ad officium eius pertinet lites dirimere, vt dicit Iul.in l.quidã existimauerunt.ff.si cert. pet.cond. Priorem autem cognitionis partem feliciter absoluet, si vtatur sæpe interrogationibus de his quæ nescit. Cognoscere.n.id dicimur, quod antea non sciuimus. Proinde alieni facti circumstantias neq; citiùs, neque commodius inuestigare licet,quam interrogando.Quamobrem sapientissimi legislatores interrogationes adeo frequentes esse voluerunt, vt apud omnes æque magistratus fierent l. veluti Prætor.l.vbicunque.ff.de interrog. Posteriorem vero partem officij sui iudex recte expediet tribus modis: videlicet,iureiurando,transactione,sententia.Old.Prat.

IVDICIS religio & diligentia, cuius fit mentio in d.l.eum quem temere. & in l.3.§. idem diuus ff.de testibus, est solicita & anxia conscientiæ cura, quæ propter iustam muneris functionẽ suscipitur, quam grauiter depingit Papin. in l. quæsitum est. ff.de testib. Vt vel hinc appareat sole clarius quam longe cõmẽtatores absint à veritate, & quantã attulerint humanæ societati pestem:tradẽtes Iudicẽ debere semper secundũ acta & probata,non autẽ secundum conscientiam pronunciare.Nam si actionũ series aduersus cognitã veritatem est obseruanda. quid aliũde potest index rimarie, aut quid interrogare? Ol.Pr.

IVDICVM nomen generale est,quo continẽtur tam magistratus, quam iudices pedanei:hi sunt iudices dati,qui quasi plano pede iudicant,non pro tribunali, & à Græcis χαμαιδικασταὶ dicũtur,& διαπεπλημπατοὶ Continentur etiam eo nomine iudices compromissarij,qui διαιτηταὶ αἱρετοὶ dicuntur.Pedaneis dantur δικασικὰ siue sportulæ: magistratib.non dantur, quia ampla salaria habent,pedanei permodica, & similter sportulas permodicas: pedanei non habent adsessores, magistratus habent adsessores:magistratus plerumq;erãt viri militares,legũ ignari:pedanei periti νόμων πείρας,vt ait Iustin.in Nouel. 82. de iudicibus, sicut adsessores, qui nihil à pedaneis distant Nou.60.Nam ex eodẽ corpore studiosorum iuris adsumuntur & pedanei iudices & adsessores. Et hi debent præstare scientiã legum & morum,non magistratus,l.2 ff.quod quisque Iur. Magistratus habent tribunal, pedanei non habent tribunal, sedere tamen eos Iustinianus vult à matutino ad occasum solis:& locum notat, In porticu regia, qua etiam Agathias scribit se libellis litigatorũ dedisse operam ab ortu solis ad occasum. Historiæ 5 Significat igitur se ex pedaneis, vel ex pedaneo.ũ notariis fuisse. Iulianus ait,In basilica, quod ferme idẽ est.nã basilicæ adiacebat porticus. Sedere autem vel litigatoribus conducentib.subsellia,vt olim fieri solebat,auctore Suet.in Nerone, vel ærario probente gratuita. Cuiac. in expositio. supra de Iustin.Nouell.82 de iuditibus in princ.

IVDICIVM dici putat Marcus Varro, quasi ius dicendi, hoc est potestatem audiendæ causæ, & sententiam iustam proferẽdi, quam denique & exequi potest,& quod suum est cuique addicere. Quo pertinent tria verba Prætoris, Do,dico,addico Do iudicium postulantibus. Dico sententiam post litem cõtestatam & cognitam. Addico rem victori,& exequor sententiam,transferendo rerum dominia. Quod postremum, dicitur legis actio: quasi iussu plane legis id fieri necessarium sit, incumbatque iudici, veluti ministro & antistiti iustitiæ, sed non nisi ordinario iure.Old.

IVDICIVM frigide diffiniunt Doctores, dum dicunt esse actum trium personarum:Videlicet,Iudicis,Actoris, & Rei. Quare sic rectius dixerimus: iudicium est actus legitimus, quo mediante iudex de causa proposita cognoscit,& secundum æquitatem pronuntiate.In iis enim versatur omnium iudiciorum, inquisitionum, adeoque consiliorum vis atque potestas. Et cessabunt omnes disputationes, si recte intelligas. Si quidem in nullo controuersiarum genere prodest causam deferri ad iudicem nisi cognoscatur de ea.Sic nihil profuerit esse cognitum,nisi pronuncietur. Denique pronuntiatum quoque inutile erit,nisi ex bono & æquo procedat.Old.Prat.

IVDICIVM est legitimus actus, in quo tres personæ primariæ

Digitized by Google

intercedunt, iudex, actor, reus. Et non nisi post litis contestationem proprie dici, omnes fatentur. Alc. in commen. ad ti. C. de in ius voc. & c. 2. lib. 3. Parerg. Spieg.

IVDICIVM vocatur quasi iurisdictio. Iudiciū autem prius inquisitio appellabatur, vnde & auctores iudiciorum quasi præpositos quæstores vel quæsitores vocamus. Definitur autē per glo. in c. forus, in verbo, iudicium, de verb. sig. esse actus legitimus duarum personarum actoris & rei super ead. quæst. contracta sub eodem iudice. Sed gl. in extra de jud. definit sic: Iudicium est actus legitimus trium personarum, iudicis, actoris & rei: quæ definitio vulgo recipitur. Iudicium habet 15. significationes. Primo modo est actio, vt judicium famil. erciscundæ, i. actio. l. in trib. ff. fam. erciscundæ. Secundo modo, est lis siue controuersia, vt judicium pendet de hæreditate, l. 1. in fin. ff. ad Treb. SC. Tertio modo est auctoritas, vt negotia Ecclesiastica non sunt judicio laicorum disponenda, c. decernimus. extr. de iud. Quarto modo est forus: vt causa iuris patronatus debet definiri judicio Ecclesiastico, sc. in foro Ecclesiæ, c. quanto. extr. de judiciis. Quinto modo est arbitrium. Si. n. arbiter est iudex ergo arbitrium est judicium. Sexto modo est vltima voluntas: vt judicium testatoris non debet esse quassum l. 1. C. de sacrosc. eccl. Septimo est quæstio: vt judicium ambiguum est ad Papam referendum. Octauo modo Iudicium dicitur esse discretio, vt furiosus & impubes non possunt esse judices, quia carent judicio, i. discretione, l. cum prætor, ff. de jud. Nono est sententia: vt judex punire potest eos, qui suo parere neglexerint judicio, i. sententiæ. Decimo est instantia: vt judiciū perit triennio, i. instantia. Vndecimo est discussio d. c. forus & ita accipitur in rubr. de judic. extr. Duodecimo est potestas judicandi: vt judicium soluitur vetante eo, qui judicare iusserat, l. judiciū soluitur, ff. de judic. Tertiodecimo est pernicies: vt qui manducat & bibit corpus & sanguinem domini indigne, judicium, i. perniciem sibi manducat & bibit, primæ Cor. 11. c. Quartodecimo est pœna: vt qui occiderit, reus erit judicio, i pœnæ. Mat. 5. c. Vltimo judicium dicitur esse processus judicialis. Has significationes not. gl. in extraua. de iud. in rubri. & ibi vide locos allegat. & vide etiam gl. & not. per Doct. in §. præterea. inst quib. non est permissum facere testa. vide Marant. in suo Speculo aureo absolutissime. Iudicia publica dicta sunt, quia cuiuis ex populo executio eorum plerunque datur. Publicorū judiciorū quædam sunt capitalia, & quædam non capitalia. Capitalia dicimus, quæ vltimo supplicio afficiūt homines, vel aquæ & ignis interdictione, deportatione vel metallo. cætera, si quā infamiam irrogent, cum damno pecuniario, hæc publica quidem sunt, nō tamē capitalia: h. e. capitalia sunt, in quibus pœna, mors, aut exilium est, h. e. æquæ & ignis interdictio: per has n. pœnas eximitur caput de ciuitate. Non capitalia sunt, in quib. pecuniaria, aut in corpus aliqua coërcitio pœna est. De quib. agitur in l. publicorū. ff. de publ. iud. & §. 1. Inst. eod. Publica autem iudicia hæc sunt. Lex. Iulia Majestatis, quæ in eos, qui contra Imperatorem, vel rēpublicā aliquid moliti sunt, suum vigorē extendit. Itē Iulia de adul. quæ temeratores alienarum nuptiarum punit. Itē Lex. Cor. de sic. quæ homicidas persequitur. Item lex Pompeia, de Parricid. Item lex Corn. de falsis. Item lex Iulia, de vi publica seu priuata, aduersus eos exoritur qui vim vel armatam, vel sine armis cōmiserint. Itē lex peculatus quæ eos punit, qui publicam pecuniam, vel rem sacram, vel religiosam furati fuerint. Est & inter publica judicia lex Flauia de plagiariis. Sunt præterea publica judicia, lex Iulia de ambitu, lex Iulia repetundarū, & lex Iulia de annona. & lex Iul. de residuis, quæ de certis capitib. loquūtur & animæ quidem amissionem non irrogant, aliis autem pœnis afficiunt eos, qui præcepta earum neglexerint, de quib. vide per tot. tit. de publ. jud. in Inst. Joh. Bello. Etymol.

IVDICIVM & consilium haud ita multum differunt. Siquidem priscis consulere fuit judicare. Inde SCta, & forte etiam consultum nomen. Nunc si quid interest, h. e. quod iudicium adhibemus obuiis & expositis, consilio vtimur in retrusioribus ac dubiis. Ex Eras. Spieg.

IVDICIVM agnoscere dicebantur judices à prætore dati, si cognoscendi prouinciam susciebant, l. pen. ff. de vac. & excus. Hot. in pr. tit. de act. Inst.

IVDICIVM & actio differunt, vt pars & totum. Vt. n. pars in toto continetur, ita actio in judicio, ac proinde vox iudicij patet latius, vox actionis angustior est. Vult. in Comm. Inst. l. 4. ad prin. tit. 6. n. 16.

IVDICIVM centumuirale, quod Romanæ ciuitatis absolutissimū erat. *Der Stat gericht zu Rom.* Old. vide supra Centumuiralis hasta. Item supra judicia aut ordinaria.

IVDICIVM commissum. Cic. in orat. pro Sexto Rosc. dixit: quod litem iam contestatam dicimus: sumpta à re militari translatione, in qua bellum commissum pro eo quod vulgo apertum, atque inceptum vocant, eleganter ponimur. Hot.

IVDICIVM contradictum, in quo aduersarius est ad differentiam voluntarij. l. cum de consuetudine, ff. de legib. Olden.

IVDICIVM æquum, conuenientissime interpretatur à nonnullis Germanis, *Ein bider, oder ehrbar Vrtheil*, vt æquus vir, *in Biderman*, e in i longa die commutata. Nam *Bedermann* dicendum erat, quod inter duos suum cuilibet conseruat. Spieg.

IVDICIVM humanum, quo quis ab hominibus bene vel male audit, cui contrarium est judicium Domini, qui intima cordis scrutatur & judicat. Vide quæ not. in §. si miles rusticum in vsibus feud. tit. de pace & violat. Spieg.

IVDICIVM, legitimā contentionem significat, & disceptationem, quęstionem, siue litem: Cognitionem item, notionem & existimationem, siue opinionem. Itaq; primo sumptum modo, judicia publica dicta, quia publicam quærunt vindictam. Spieg.

IVDICIVM ordinarium, hodie nuncupamus ab ordine procedendi. Extraordinarium vero, quod non ita justam omnibusque numeris absolutam ordinis rationem exigit. Alioqui antiquitate respecta possemus omnia nunc judicia vocare extraordinaria propter remissam solennitatem nimis curiosam. §. fin. Inst. de interdict. Old.

IVDICIVM priuatum, pro judicio ex contractu & obligatione nato, apud Vlp. in l. 3. ff de crim. stellion. Quod. n. ait, in priuatis iudiciis est de dolo actio, hoc in criminibus stellionatus persecutio. Crimen à priuato iudicio separat, cum tamen hoc publicum non sit judicium. Prat. ex Hot.

IVDICIVM prolusorium, dictum est προδικαστικόν: est. n. præiudicialis causa, quæ hoc verbo significatur. Budæ. in poster. annot. Spieg.

IVDICIVM rescindens, est in judice, in prætore viuo: qui implorarus per eū qui læsus est, propter ablentiam alterius restituit in integrum eum qui læsus fuit: & rescindit, annullat, cassat, sustollit, quicquid illud est, in quo alius se conqueritur læsum, tollitq; ei omne obstaculum. Zas. in t. Inst. de act. §. rursus. Sp.

IVDICIVM de morib. Olim, vt Gel. li. 4. c. 20. testatur: Censor solenne juramentum agebat à maritatis ciuibus Romanis singulis de vxorib. earúmq; moribus. Cum autem solenne iuramentum illud exigebatur, tunc si ex animi sententia vxorem se non habere, aut vxori iussisse propter eius mores prauos res suas sibi habere, censorib. responderet maritus, videtur ad iudicium censorium etiam pertinuisse, de morib. vxoris inquirere, cognoscere, & si res ita postulare videretur, pronuntiare, imo etiam vxores coercere. Eóque visus est respexisse Paulus qui de pacto dotali differens, ait conueniri non posse, ne de morib. agatur, ne publica coercitio priuata pactione tollatur. c. 5. de pact. dot. Haud dubiè per publicam coercitionem, censorium judicium intelligens. De quo judicio accipiendum etiam videtur quod sic Papinianus scribit: viro & vxore mores inuicem accusantibus, causam repudij dedisse vtrumque pronuntiatum est, l. 39. fol. mat. Et sic quidem satis esse perspicuū puto, de vxorum maritorumq; morib. olim apud censores litigari consueuisse. An autem statuto, an vero, solenni tempore judicium istud consueuerit exerceri, antiquiores literæ nō declarant, etiamsi de juramento solenni scripserit expresse Gellius. Cæterum quis fuerit judicij de morib. effectus, optime explicat in fragmentis Vlp. tit. 6. Morum, inquit, nomine grauiorum quidem sextæ retinentur, leuiorum autē octauæ: grauiores mores sunt adulteria: leuiores omnes reliqui. Eóq; referri potest lex 47. de soluto matr. & l. 11. §. fin. ad l. Iul. de adult. Igitur si moribus vxoris diuortium factum esse à censorib. pronuntiaretur, tunc maritus sextam aut octauam dotis partem, tanquam dissidij pœnam retinebat, l. 8. ff. de capt. & postlim. reuers. Sin contra mariti morib. accidisse, vt à marito diuerteret, ad amicos vxor, quo minus pari ratione rerū propter nuptias donatarum, certam aliquam partem vxor consequeretur, nihil mihi videtur obstitisse. Si autem viro & vxore mores inuicem accusantibus, vtrumque causam dedisse repudij, pronunciarent censores, nec ex mariti bonis vxor, nec ex bonis vxoris maritus quidquam consequebatur. d. l. 39. Esse autem judicium de moribus personale, nec hæredi, nec in hæredem tribui, auctor est Constantinus, qui sic scripsit: De moribus actio vltra personam extendi non potest, nec in hæredem habetur, nec tribuitur hæredi, l. 4. C. Th. de incest. nup. Et ex his quidem omnib. satis esse perspicuum puto, quo sensu accipiendus sit hic titulus: De repudiis & judicio de moribus sublato qui extat in Codicis Iustiniani Cæsaris li. 5. Rænard. Variorum li. 4. c. 13.

Erat ergo hæc quæstio, siue IVDICIVM de malis moribus coniugum: sicuti & in Scholis erant quæstiones malæ tractationis, vt Quintilianus scribit. Tam autem fuit hoc judicium olim in vsu, vt in Pandectis etiam Paulus scribat, conuenire non posse, ne de moribus agatur, vel plus vel minus exigatur, ne publica coërcitio priuata pactione tollatur. le. 5. de pact. dot. Mirum verò Tribonianum id Pandectis assuisse, cum Iustin. non modo testatus esset, hoc judicium plane abolitum esse: sed etiam esset professus, illud positum esse quidem in antiquis legibus, sed (vt loquitur) non frequētari iam pridem. Sed & ex eiusdem Pauli eodem libro relatum est in l. 15. §. 1. solu. matrim. hæredem mariti non habere coercitionem morum. Atqui nec maritus ipse hanc habebat tempore Iustiniani i.

Erat

Extat & Constantij Imper. Constitut. quæ ait, de moribus actionem vltra personam extendi non posse, nec in hæredem haberi, nec tribui hæredi. Balduin.

IVDICIVM rescissoriũ, i.e. cum via agendi aperta est, sublatũ est obstaculum: quod is qui læsus est, potest rẽ suam petere, ac si nunquã fuisset vsucapta: & damnum reponere, ac si nunquam fuisset læsus. Hinc ita dictum, quod rescindit obstaculum, & cassat quod obstabat læso, Zas. in tit. Iust. de act. d. §. atqui duplex: scilicet Institutorium & restitutorium. Vide ibid. Spieg.

IVDICIVM suum vocant vltimam voluntatem, l. 3. ff. de testam. mil. vnde & pro nostræ voluntatis sententia ponitur in l. 22. in fin. ff. de adopt. l. 8. in fin. ff. de vulgar. Prat.

IVDICIVM turpe, quo damnatus infamia & turpitudine afficitur. Cicero pro Flacco, Iratus Flacco dixit Marcus Lurco, quod (vt ipse aiebat) libertus erat eius turpi iudicio condemnatus, &c. Pro Sexto Roscio, Itaque mandati constitutum est iudicium non minus turpe, quam furti. Item. In minimis reb. qui mandatum neglexerit, turpissimo iudicio condemnetur necesse est. Pro Cæcinn. Est enim turpe iudicium, & facto quidem turpe. Prat. ex Hot.

IVDICIO sisti, in iudicium exhibere, idem significant. l. si cum iudicio ff. si quis cautioni. Aliud autem est Stare in iudicio, aliud sistere. Vlp. in l. si quis. in fine. ff. si quis cautioni. Old. Pr.

IVDICIVM facere, est iudicare, vt facere pugnam, prælium, coniecturam, finem, conuitium, furtum, pactionem, aliaque eiusdem generis. Spieg.

IVDICIVM dare dicitur prætor, cum agendi potestatem facit, in eamq; rem iudices dat, l. 26 ff de dolo. l. 1. ff. nautæ, caupon. & alias passim. Dicitur & iudicium reddere prætor. l. 21. ff. de negot. gest. l. 2. ff. de bonis eorum qui sibi ante sentent. Vt autem prætor dat, & reddit, ita litigatores accipiunt & suscipiunt iudicium. l. 9 §. Labeo. ff. de dolo. l. 36. ff. famil. erciscund. l. 7. ff. de aqua & aqua pluu. l. 2. §. idem Pompon. ff. de ædil. edict. l. 24. ff. de liber. caus. l. 7. §. ita demum ff. de pet. hæred. l. 3. ff. de iudic. l. 4 §. non solum. ff. finium regundorum. Briss.

IVDICIVM profiteri, est vltro sese consorteſque criminis deferre. Bud. ad leg. Cornel. de sicar. l. 1. Old. Prat.

IN IVDICIVM actionem producere: & rem in iudicium deducere idem valent. l. 31. ff. de Iud. l. 66. & l. vl. ff. de procuratoribus. l. 13. ff. de pact. l. 17. §. penul. ff. de iureiuran. Res autem in iudicium deducta non videtur, si tantum postulatio simplex celebrata sit, vel actionis species ante iudicium reo cognita. l. 1. C. de lit. contest. Briss.

IVDICIVM manet & pendet: quam diu sententia dicta non est. l. 60. ff. de cond. indeb. l. 45. ff. mand. l. 14. ff. de interro. in iur. fac. l. 18. in fin. ff. de vi & vi arm. finitur vero sentẽtia lata. Briss.

IVDICII subſtantialia (vt appellant) tractant Doctores argute quidem ac summo iure, sed inutiliter: quia non secundum æquitatem, nempe quod optimam iuris partem prætermittant circa personam iudicis, vnde tamen tota vis dependet. Pomp. in l. 2. §. post originem. ff de orig. iur. Per eos, inquit, qui iuri dicundo præsunt, effectus rei accipitur. Parum est n. ius in ciuitate esse, nisi sint, qui iura reddere possint. Itaq; existimo, ad iudicij formam substantialem pertinere perpetuo & immutabiliter hæc quasi principia naturæ, i. e. vt in ius vocetur ille qui iudicari debet. In ius n. vocare est, iuris experiundi causa vocare. l. 1. ff. de in ius vocand. 11. Editio actionis, hoc est, talis intentio actoris ad iudicium exigitur, quæ si vera sit, consequatur iure, condemnatum esse reum, siue ex scripto, siue ex non scripto tractetur causa. III. Litis contestatio necessaria est in iudicio. Nam ratio naturalis dictat, vt nemo violenter aut tumultuarie obruatur iurisdictione, quæ ordinatio Dei est, Romanor. 13. IV. Iusta præsentis iudicis cognitio, cum primis est de substantia iudicij: Siquidem meminisse oportet, omnem iudiciorum vim & potestatem, statim atque lis est cõtestata, iudicum humeris incumbere coram Deo & hominib, v. Conclusio in causa pertinet semper ad formam iudicij, nec potest omitti: non ea ratione, quam formularij comminiscuntur: sed ideo, quia humanus adfectus ex natura corrupta proclivius est ad controuertendũ. l. item si vnus. §. vlt. ff. de recept. arbitr. VI. Sententia ad iudicij constitutionem haud dubie pertinet necessario, vbi causa non potest aliter transigi: Quandoquidem tota iudicis cognitio mãca est, nisi sequatur res iudicata, quæ finem controuersiis imponat. Pulchre itaq; cohærent istæ partes. Citatio enim vocat iudicãdum. Æditio actionis instruit. Litis contestatio confirmat iudicium. Cognitio aperit negotium. Conclusio interrumpit disceptationem. Sententia diffinit totam litem. Hæc omnia latius tractantur in libello de iure & æquitate, Oldendorpij, qua ratione iudicium in sex partes diuidit. Bartol. in tractat. iudiciorum in decem tempora distribuit: Equidem iudicij tres partes verius putat Prat. quas exponit in libell. qui forensis dispositio inscribitur, c. 1. per Nouel illud quod probat. Alex. consil. 128. nempe has, litis contestatio, cognitio causæ, sententia.

IVGARIVS, i.e. bubulcus, & auriga boum, qui iuga ducit & regit.

IVGATIO, vectigal quod iugeratum, hoc est, de singuli jugeris præstabatur. Riusque immunitas nisi à principe specialiter concessa sit, nullius momenti habebatur. l. immunitates. C. de agric. & censit. lib. 11. Spieg.

IVGATIO agrorũ possessionumq; mensuram significat, pro cuius modo certa Cæsaribus pensitatio præstabatur, l. 1 de quib. munerib. vel præstat. li. 10. C. l. 10. de susceptorib. eod. li. l. 4. de indulg. debit. in C. Th. à iugis animaliũ, quib. possessiones exercebãtur, quæ & capita vocabantur, pro quorũ numero ea præstatio inferebatur, l. 6. de extraord. munerib. in C. Theo. l. 1. de imponen. lucrat. descr. in eod. C. ita iuga & iugationẽ & iugorum captationẽ accipe in l. 3. Co. de episc & cler. in l. 1. & 2. de immunit. concessa. C. Theod. leg 2. l. 2. l. 3. ne conlatio, transl. postul. l. 1. de protest. l. 1. de priuil. dom. August. C. Theod. l. vnic. ne conlat. per logograph. celeb. in eod. C. l. 6. de cõlat. donat. l. 11. de exactionib. & l. vnic. si per obreptio. in eod Cod. Theod. & l. 1. de imponenda fuerat. descr. li. 10. C. l. 9 de agric. censit. lib. 11. Iustin. Nou. 17. Ἀναγκάσῃς ἢ τὰς δημοσίας προσόδους, ἢ τὰς ἀπαιτησεις ἐν τοῖς ἰδιωτικοῖς ἀναλώμασι φαύλως ποιεῖν ἅπαντα, ἐφ' οἷς αὐτὰς διδάσειν τάττ' ἐστὶ τὸ πόσον τοῦ βοηθεφαλῶν ἢ ἰυγαλίων, ἢ ὅπως δήποτε αὐχοῦσι κτήσεων κρείττον, ἢ ὑπερτίμων αὖτε καὶ πάντων χωρίων ἀπαιτῆσαι. Iugatio autem eadem ratione dicitur qua veteres id agri spaciũ, quod iuncti boues vno die exarare poterãt, Iugum appellasse accepimus. Quemadmodũ Varr. lib. 1. de re rustic. cap. 10. in Hispania vlteriore seruatum tradit. Cic. 5. in Verr. Quid? qui in singulis iugis arant, qui ab opere ipsi non recedunt. Cassiod. lib. 4. variar. epist ad Gebericum. Constantij supplicatione comperimus sacrosanctæ Ecclesiæ ipsius vnum iugum veterum principum pietate collatum, nunc quorundam violenta vsurpatione detineri. Briss. vide & Gothofr. ad Nou. 18. c. 1. ibi, pro vnoquoque iugo.

IVGATORIVS hoc qui iugo subditur.

IVGERA vineæ vel oliueti, l 4 §. vlt. ff. de act. empt. iugerib. enim & arua, & prata, & pascua metiebantur. Vnde Vlp. id aruum, quod in decem annos proximos satum erit, quot iugerum sit: Vinea, quot vites habeat: Oliuę, quot iugerum, & quot arbores habeat. Pratum, quod intra decem annos proximos sectum erit, quot iugerum: pascua quot iugerum esse videantur. l. 4. ff. de censib.

IVGERVN dictum, quod vno boum iugo per diem exarari potest. Vide Alc. interpretantem l. mille passus. de verbor. signif. Alexan. Neapol c. 20. lib. 2. Spieg.

IVGERVM, mensura agrestis, quæ est in longitudinem pedum 240. in latitudinem 120. Glossæ vocant Aruipendium, & πλέθρον interpretantur Prat.

IVGIS aqua, profunda.

IVGIS puteus, altus. (de verb. signi

IVGLANS nucis genus est, vide Goth. ad d. l. 105. verb. nuces. ff.

IVGVLVM petere, in agendis causis tunc dicitur causidicus, quum, id, quod est potissimum, validissime inuadit. Non abludit, quod vulgo dicitur: *ich will ihm das Leben treffen*. Ita suis verbis hominem iugulare, pro conuincere notum est.

IVGVM, pro pari duorum animalium plerunque accipitur, vt sæpe apud Vlp. Est tamen iugum non modo seruitutis, verum etiam benevolentiæ. Sic enim Horat.

Diffugiunt cadis
Cum face siccatis amici
Ferre iugum pariter doloſe. Ac rursus.
Diductoſque iugo cogit aheno.

IVGVM idem trahere, pro eo, quod est, negotij vices pariter sustinere. *Zu gleichem gewin und verluſt.*

IVLIÆ leges referuntur à Iuliis, id est, C. Iul. Cæsare, & Octau. Augusto, quas recensent Zas. in catalog. legum antiquarum, & Hot. in tr. de leg. Prat.

IVLIÆ Kalendæ. vide Kalendæ Iuliæ.

IVLIVS Paulus, æqualis Vlpiani temporum: quem iurisperitissimum Lampr. in Alexand. vocat Imperatorique Alexandro in consilio fuisse refert. Briss.

IVMENTA à iungendo appellari Nonius putat, quod currui iungerentur: Brech. autem in l. boues. de verb. sig. à iurando. Boues vero armenta potius dicebantur arando, quod is sit principalis eorum vsus: Vnde iumentis legatis non debentur boues, l. legatis seruis. §. iumentis. ff. de leg. 3. Prat.

IVMENTORVM appellatione equus, equa, mulus, mula, &c. τὰ τροφέα & dorsuaria animalia cõtinentur. Boues vero licet colla domantur, quia tamen collo nõ ferunt, eadẽ appellatione nõ continentur. l. 38. §. iumentorum. ff. de ædil. edict. l. 89. de verb. sig. l. 65. §. iumentis. ff. de leg. lib. 3. Elephanti & Cameli iumentorum operam præstant. l. 1. in fin. ff. ad leg. Aquil. Briss.

IVNCIANVM Senatusconsl. l. 51. §. sed si ff. de fidei c. libert.

IVNGERE litem inter se l. 1. ff. de litig.

IVNCTA fixaque. l 38. §. vlt. ff. de act. empt. vide Rutta cæs. Prat.

IVNCTVM, sine intervallo.

IVNCTVS mulus à clitellario differt: h. e. mulus, qui iugo assuevit.

IVNIORES, quos Seruius Tullius Reip. idoneos esse arbitratur ab anno 17. vsque ad annum 46. supra eum an num maiore appellat Gellius lib. 10. c. 28.

Digitized by Google

IVNCTORES, in l. in lege Censoria. de verb. sig. i] erant, qui iungebant mulas ad rhedam vel carrucam, qua vehebatur pater fa. quos esse de vrbano ministerio constat ex l. seruis §. muliones ff. de leg. 3. veteres gl iunctorem ζεύκτην exponunt. Alij in d. l. in l. Vnctores legunt, alij Actores, Alciatus Vectores. vide Vnctores. Prat. ex Cuiac. 14. obser. 3.

IVNIVS Mauticianus IC. Imperatoris Antonini temporibus, vt apparet ex l. 23. ff. de vsu & vsufr. Briff.

IVRA prædiorum, sunt seruitutes propriè, l. 1. de seruit. ruft. præd. vt ait Conna. li. 4. c. 7. n. 7. Dominium vero, ius prædij non est sed ius ipsius domini. Spieg.

IVRAMENTI adiectio, quod sanctum est, sacrum reddit: vnde & iusiurandum appellatur sacramentum, &c. Conna. li. 3. c. 1. n 5.

IVRAMENTVM affirmatio est, vel negatio sacræ rei assertione, vel attestatione firmata. Dicitur autē, vt & iusiurandū à iuro quod proprie significat (teste Old.) promitto me adhibitis etiam testibus ita seruaturum, ac si ius esset: cúmque nullū sit præseatius testimonium, quā diuini nominis fit, vt tum iurare dicamur, cum DEVM inuocamus testem. Et est multiplex Voluntariū, quod & cōuentionale dicitur, est, quādo extra iudiciū absente iudice pars parti defert iuramentum. ad confirmandum contractus, & quæcunque negotia, videl. vt promissa seruentur. Et hoc iusiurandum dicitur extraiudiciale & volūtarium, de quo tamen non loquitur Paul. in l. iusiur. quod ex conuentione, in pr. ff. de iureiur. vt quidam. Olden. teste, falso putant: sed l. 1. & const. Friderici Imp. C. si aduer. vend. Ex hoc autem iuramento non nascitur actio, vt dilucide tractat idē Old. act. 9. class. 1. Iudiciale iuramentum aliud fit, quando in iudicio coram iudice, & eo approbante pars parti iuramēntum defert. Tertium iuramentum est necessariū & hoc in triplici differentia. Aut n. suppletiuum est, vel in supplementum, quod à iudice defertur in defectum probationum. Aut iuramentum necessarium, quando æstimatur lis ex affectione iurantis. Zas inst. de act §. item si quis postulante. Sed melius puto, vt eandem Old. loco iam indicato, adeas, vt cognoscas, iuramentorū genera per interpretes obscure magis, quàm vtiliter tractata. Porro iuramenti voce vsi sunt & Seneca de clementia, & Vip. in l. iusiurand 3. § si de qualitate iuram. de iureiurand. Sicque in Florentinis libris legi testatur. Bud Spieg.

IVRAMENTVM affectionis. Quære paulo supra In litem iurare.

IVRAMENTVM calumniæ est quod præstatur de bona conscientia; suæq; causæ bonitate, quam quis opinatur Nou. 50. l. 2. C. de iureiur. propter cal. dand & tātum est de credulitate, d. l. 2. § quod obseruari, non de veritate, c. dudū de electione. Quod aut ita dictum sit, ex ipsa appellatione satis est manifestum nempe quod iuramētum illud eo spectat, ne per calumniam quis litem moueat, aut eandem excipiat. Quoniam vero litigantes nō semper per se, sed plerunq; per procuratores & aduocatos causas suas agūt, salubriter iura constituerunt, vt hoc iuramentum nō tantum ab ipsis personis litigantibus, h. e. ab actore & reo (quæ comparatæ cum aduocatis & procuratorib. dicūtur principales, quia principaliter earum causa in iudicio agitur) præstetur, verūetiam ab ipsorum aduocatis & procuratoribus: idq; iure ciuili indistincte, siue iuramētum illud expressè petitum fuerit, siue non petitum: quo casu posteriore iudex ex officio litigantib. id inūgere debet, d l. 2. §. sed quia veremur. Quod iure canonico sexus est. Eo. n. iure nisi petatur ab alterutra partium, iudex id exigere non cogitur, c. 1. de iuramento calumniæ in 6. Petitum autem omnino præstandum est, neq; si petitū sit, vel à iudice, vel à parte deferēte, remitti potest, quo iure hodie in foro vtimur, per ea, quæ docet Andr. Gail li. 1. obseru. pract. obser. 84. Formam seu potius materiam iurandi præscripsit Iustinian. in l. 2. Actori quidem eiusmodi, vt iuret, quod non animo calumniandi litem monuisset, sed existimando, se bonam causam habere. Reo autem vt iuret, quod putet se bona conscientia actori contradicere. Interpretes eam formam ad quinque capita reuocarunt, quorum vnū est, quod iurans credat se bonam habere causam: Secundum, quod responsurus sit veritatem de omnibus de quibus interrogabitur: Tertium, quod non sit vsurus falsa probatione: Quartum, quod non sit corrupturus iudicem nec tabellionē: & Quintum, quod calumniosam dilationem non sit petiturus, prout hæc refert Maranta in praxi sua aurea de iuramen. cal. n. 20. Speculator de iur. calum. § nunc dicamus. in pr. atq; ita quidem ab ipso actore & reo iuramentum calumniæ præstatur in persona propria. Non est necessarium, vt ipsæ personæ principales in persona propria illud præstent; nisi causa sit quæ iudicē moueat vt id per se ipsas præstent) sed præstare etiam illud possunt per procuratorem, speciale ad id præstandum mandatum habentem, qui ita iurat in animam sui principalis, ex c. fi. de iuram. calum. in 6. Gail. d. lib. 1. obser. 83. Sane si is, qui calumniæ iuramētum defert, offerat se id in propria persona esse præstiturum, iam non per procuratores, sed per ipsas personas principales id præstandum esse verius est. Alia est huius iuramenti forma in personis aduocatorum & procuratorum: Nam hi iurant, quod sint omne id, quod existimauerint æquum esse, suis clientib. suggesturi, nec aliquid iniqui illaturi, & vbi cogniturі sint, causam, cui patrocinantur iniustam esse, se illi non patrocinaturos, secundùm ea, quæ constituuntur à Iustin. in l. rem non nouam. §. patroni. c. de iudiciis. Præstatur vero hoc iuramentum non tantum in exordio litis. l. 3. §. vl. eo. sed etiam post lit. contest d. l. rem non nouam. imo in qualibet parte litis, d. l. 2 §. 1. & vlt. c. 1. in prin. de iuram. cal. in 6. adeo vt etiamsi petitum sit, & per incuriam partium non præstitum, atque ita in causa conclusum, iudex ex officio conclusionem factam rescindat, & per sententiam interlocutoriam iuramentum calumniæ partib. iniungat. Quid autem, si hoc iuramentum alterutra partium præstare recuset? & constituerunt iura, vt si quidem actor recuset, causa cadat, si verò reus recuset, tum non aliter, ac si confessus esset, condemnationem sustineat. Auth principales. C. de iurei. propter calum. dand. Vult. in commen. ad prin. iuncto. §. 1. n. 8. cum seqq. Iusti. de pœna temere litigant.

IVRAMENTVM calumniæ ita dicitur esse pœna, non vt aliqua corpori infligatur, sed vt litigans coerceatur metu religionis, ob quam religionem violatam sit sequuta pœna. Vult. ibidem num. 7.

IVRAMENTVM de calūnia datur variis ex causis: nam & is, qui iusiurandum aduersario defert, iurat se id non deferre calumniandi animo, l. 11. §. pen. ff. rer. amot. l. 34. §. qui iusiurandum. l. 37. de iureiur. l vlt. Co. de fideic. delata. C. de reb. cred. & qui postulat, vt sibi thesaurum suum, qui est in alieno fundo, effodere liceat. se id non postulare calumniandi animo. l. 15. ff. ad exhib. & similiter qui postulat sibi copiam fieri inspiciendarū & describendarū tabularum testamenti. l. pen. C. quemadm. testa. apet. & qui probationes petit, velut testes & instrumēta, vel qui seruos in quæstionem petit. l. 1. Cod. de iureiu. propter cal. l. vlt Co. de quæst. vel qui petit comparationem literarum fieri. Nou. 73. & qui satisdandi causa in municipium euoc. l. de die §. iubetur. ff qui satisdat. cog. & qui nouum opus nuntiat l. de pupillo. §. qui opus. ff. de nou. oper. nunt. & qui petit instrumentū exhiberi, quod falsum dicat, & si fides eius approbatam iam semel iudici fuerit, l. vlt. C de fide instr. & qui postulat edi sibi rationes argentarias. l. 6. § exigitur l. quædam §. vlt ff de edendo. vel caueri sibi damn. infecti, l qui bona §. qui damni. ff. de dam. infec. Item initio litis cuiusq; vtrasque pars iurat, se nō calūniandi animo litem contestari: quod iuris etsi videretur sibi Iustin. vindicare l. 2. C. de iureiu. propter calum. tamen & in Pandectas relatum est, l. inter cohæredes. § qui familiæ. ff. fam. ercisc. Hoc tamen nouè adiecit Iustin. in Nou. 49. vt & initio litis iuret vtraq; pars, se differendi negotij causa probationes ab aduersario minimè petiturū quod singula quæque momenta, quib. probationes ab aduersario desiderabuntur. Petita tamen comparatione literarum iurabitur iterum, quia & de dolò iuram. Nouel. 73. Petito item iureiurando, vt Leonis Nouel 99. Aliæ probationes vel productiones si petantur, sufficiet iusiurandum datum litis initio. Iusiurādum igitur calumniæ, quod dicitur vulgo, non est generale de quacunque re, sed de litis contestatione tantum: & datur in causis ciuilibus tantum, non in criminalibus, vt constat ex Leonis Nou. 107. & 97. nam in criminalib. sufficit inscriptio Fridericus tamen Constit. de pace tenenda, & de incendiariis, id etiam exigit in causis criminalibus, non (vt plerique opinantur) etiam Henricus li 2. legum Longobardorum, cuius Constitutionem retulit Honorius cap. 1. de iur. calum. Cuiac. in exposit. Nouel. Iustin 49. de appell. & de priuat. script. & iureiurand. dilat.

IVRAMENTVM calumniæ dicebatur olim, quod litigatorib. ita deferebatur, vt actores quidem iurarent, se nō calumniæ causa litem intendere: Rei vero non calumniæ causa ad inficias ire l. 44. §. 4 ff fam. ercisc. Idque. Cicero iurare in litem dixit in ea pro Q Roscio. Proh, Dij immortales, eséne quenquam tanta audacia præditum, qui quod nomen referre in tabulas timeat, id petere audeat? quod in codicem iniuratus referre noluit, id iurare in litem non dubitet? Iustiniani autem constitutione & rei, & actores. & aduocati iurare cogūtur, se non calumniandi animo, sed bona fide & ex animi sententia litigare. l. 2. C. de iuram. propter calum. dand. §. 2. de pœn. temer. litig l. rem non nouam. 12. §. patroni. C. de iud. Prat.

IVRARE ex animi sui sententia (sic. n nuper sententia pro scientia restituatum fuit) fuisse ex antiqua Romanorum formula, testis est Cic. in Acad. quæst. Bald.

IVRAMENTVM solenne vocatur, quod barbari iuramentum corporale dicunt. Old. vid. Iurare corporaliter.

IVRAMENTVM semper habet hanc in se clausulam iuris: Salua superioris magistratus iurisdictione. Ideo qui iurarunt seruare statuta & consuetudines: hi possunt nihilominus & debēt admittere cognitionē superioris iudicis. Itē qui iuramento promisit stare iuri apud aliquē, is vtiq; nō renuntiat iudicio maioris magistratus, c. veniens. de iureiu. l. is cui bonis ff. de ver. obl. Et de pact. iurament. firm. §. sacramenta. cap confitturus, de rescript. l. Imperatores, ff. ad municipal. Et Fridericus in

Consti

Digitized by Google

Constit. de feud. §. vlt. Adde c. cum te. de iureiur. lib. 6 Old.

IVRAMENTVM informe. Quære Iusiurandum simplex.

IVRAMENTVM litis decisionum nihil aliud est, quàm iudiciale, per quod lis deciditur. Zas. Inst. de act. §. item si quis postul.

IVRAMENTVM veritatis appellatur, quod iudex cognita causa defert actori ad supplendam probationem eius.

IVRAMENTVM referre, vide referre iusiurandum.

IVRAMENTA remittere, lege Iusiurandum remittere.

IVRAMENTVM habet vim iudicati l. 2. ff. de iureiur.

IVRANDI formulæ apud Ethnicos erant variæ: Nam quibus dij erãt plures, iurabãt vel per vnũ ex illis, vel per plures, vel per omnes: vt videre est apud Alex. ab Ale. li. 5. dier. genial. c. 10. & apud Plaut. in Bacchi. act. 9. scen. 8. vetustissimus autem & maxime solẽnis iurandi ritus, erat per Iouẽ lapidem, vt testatur Gel. lib. 1. Noct. Att. c. 21. Cic. lib. 7. epist. fam. epist. 12. Apul. de Deo Socratis. Festus lib. 11. Plutar. in Sylla. Polyb. lib. 3. Plaut. in Amphyt. act. 3. scen. 2. Cuia. 1. obs. 21. At Iouis nomen vt Ethnicum Christianæq; religioni aduersarium Tribonianus sustulisse, & in eius locum verbum Dei posuisse. in l. ait Prætor. 3. §. vlt. l. qui per salutem. 33. ff. de iureiur. putat Ræuar. lib. 5. varior. siue ambiguitatum iuris; & est probabile: vide Vult. ad §. item si quis postulante. 10. n. 7. Inst. de action.

IVRARE corporaliter Impp. in Codicis plerisq; constitutionib. dicunt opinor. Ethnici quidem de iis, qui aras in iurando tenebant: Christiani verò de iis, qui Euangelij codicem attingebant. Veluti Diocl. l. 3. C. si minor. se maio. dix. Huiusmodi autẽ sacramẽto corporaliter præstito, nullũ tibi superesse auxiliũ perspicui iuris est. Iustin. l. 1. C. de iureiur. propter calum. Non aliter concedimus, qui quæstiones seruorum exposcunt, ad hoc venire, nisi prius tactis sacrosan. scripturis deponant, &c. Item in l. 1. C. si aduers. & l. properandum. 2. C. de iud. Cic. pro Flac. Ergo is, qui si arã tenens iuraret, crederet nemo, per epistolam, quod volet, iniuratus probabit? Liu. lib. 21. Fama etiam est, Annibalem annorum fermè nouem pueriliter blandientem patri Amilcari, vt duceret in Hispaniam, cùm sacrificaret, altarib. admotum tactis sacris, iureiurando adactũ se, cum primum posset, hostem fore populo Rom. Hot. Iurare porro corporaliter plus est, quam instrumento, aut nuda voce ait Gothof. ad l. 3. C. si minor se maior. dix.

IVRAT corporaliter, quijiurat tactis sacrosanctis Euangeliis, vel manu sublata, quos Balsamo vocat σωματικὸς ὅρκους. Cuiac. ad Nouel. Iustinian. 51. de mulieribus scenicis.

IVRARE quoties iubetur heres, daturum se aliquid: vel facturum, quod non improbum est: actiones hæreditarias non alias habebit, quam si dederit, vel fecerit id, quod erat iussus iurare, l. quæ sub conditione. §. quoties, ff. de cond. inst. Prat.

IVRARE per salutem suam, l. qui per salutem. 33. de iureiur. Et Iurare per salutem principis.

IVRARE in litẽ, est per religionem iurisiurandi declarare, quanti æstimetur tota res controuersa ab actore. Cum enim iudex in hoc iuramento adfectum actoris & fidem sequatur in litis æstimationẽ propter contumaciam non obtemperantis, merito dicitur iusiurandum in litem, quasi in vniuersam æstimationem litis, nulla certa consideratione in vnam aut alteram rem facta. Quemadmodum fere in factum agere dicimus eum, qui in totam facti seriem experitur, nulla specialiter introducta ex facto persequendi formula. Quare aliàs in litem, aliàs adfectionis iuramentum dicitur. Vlp. in l. si per alium, §. 1. ff. ne quis eum qui in ius vocat. l. 1. & l. 2. ff. de in litem iur. Olden. Vide & l. videamus. eodem. vbi Bartolus, Bal. & Duare. Prat.

IVRARE per genium principis, in l. 13. in fi. ff. de iureiur. Accurs. interpretatur Deum principis, Bartolus genium, principem ipsum exponit. Accursius forte ineptè interpretatus non est. Nam & ridicula antiquitas Deos sibi, quos volebat, fingebat eosque geniales, idque ex Alexand. ab Alex. lib. 6. c. 4. liquet. Huiusmodi iusiurandum commemorat Tertul. lib. ad Scapulam: Sed ait, iidem ipsi, qui per genios eorum in pridie vsque iurauerant. Alij eum genium volunt intelligi, qui eius saluti præesse credebatur: vide Vult. ad §. item si quis postulante. 10. n. 7. Inst. de actionib. Prat.

IVRARI cõceptis verbis ita solet, vt is, qui iusiurandũ deferebat, verbis, quib. iurari vellet, præiret. Iusque iurisiurandi extat apud Plaut. in Ruden. elegãs formula. Cæterum si nec verbis conceptis, nec aliud aliquod specialiter aduersario delatum esset iusiurandũ, sed dictum simpliciter. Iura per Iouem, tunc vsitata & solenni quadam Iouem lapidem iurandi formula vtebantur Romani. Auctor est enim li. 10. Festus iuraturos per Iouẽ, lapidem silicem tenuisse, hęc solennia verba dicẽtes: Si sciens fallo, tũ me Diespiter, salua vrbe arcéque, bonis eiiciat, vt ego hunc lapidem. De quo iureiurando visus est sentire Plin. sic in Paneg. scribens: Quin etiam sedens præbuit iusiurandum, & ille iurauit & expressit, explanauitq; verba, quibus caput suum, domũ suam, si scienter fefellisset. Deorũ iræ consecraret. Qui autem sic iurabant, eos dici Iouem lapidem iurare, testatur Cicer. sic. n. Trebat. scribit epistolarum li. 7. Quomodo autem tibi placebit Iouem lapidem iurare, cum scias, Iouem itatũ esse neminipossi? Probat i id etiam ex Gellio potest, qui de Phauorino Noct. Atticarum li. 1. c. 21. scribit. Et ita per Iouem iurare, nihil aliud fuisse videtur veteribus, quàm Iouem lapidem iurare. Intelligi id etiam ex Plauto potest in Aulularia. 19. Cũ n. Strophilus Lyconidi adolescenti iusiurandum ad hunc modũ detulisset, Iura per Iouem, & inter cætera respondisset Lyconides, Sed me eito expedi fis, subiecit Strophilus: Hem filicẽ tibi. Tunc accepto silice iurans per Iouem, hac formula vsus est Lycon. Si te ego sciens fallo, ita me eiiciat Diespiter bonis, salua vibe & arce, vt ego hunc lapidem. Hæc cum ita sint, nunc videor mihi intelligere, quidnam Vlp. sibi voluerit, quum ita scriberet: Qui per salutem suam iurat, licet per Deũ iurare videatur (respectu. n. diuini numinis ira iurat) attamen si non ita specialiter iusiurandum ei delatum est, iurasse non videtur, & ideo ex integro solenniter iurandum erit l. 33. de iureiur. Sensus. n. est: Si sic delatum tibi fuerit iusiurandum, Iura per Iouem, & tu per salutem tuam ita iurauerit. Ita mihi Iouem velim propitium: Iupiter mihi iratus fiet: quamuis per Iouem iurare videatis: attamen eius, qui iusiurandum tibi detulit, intentioni non satisfacia. His. n. verbis. Iura per Iouem, ea est (quemadmodum ex superiorib. cõstat) deferẽtis intẽtio, vt Iouem velit lapidem iurari. Nec aliter per salutem suam reo iurare permittitur, quam si ab actore specialiter, i. nominatim his verbis: Iura per salutem tuam, ei delatum esset iusiurandum. d. l. 5. Qua de causa, si iussus per Iouem iurare per salutem suam iurauerit, iurasse non videtur. & ideo ex integro iurandũ erit, inquit Vlp. h. e. ad solennem vsitatamque Iouem lapidem iurandi formulam confugiendum. De qua formula etiam Paulus sentire à Cuiacio & Russardo Ictis doctissimis est obseruatum in l. 16. ff. de iureiur. Ausim dicere in fi l. 3 de iureiuran. sic apud Vlp. etiam scriptum fuisse: Cæterũ si ego detuli, vt per Iouem iurares, eaque verba ad hanc formulã omnino referenda videri. Et certe Iouis nomẽ, vt Ethnicum, Christianæque religioni aduersarium, ex prudentum responsis sustulisse Tribonianum, & eius loco Dei verbũ posuisse; ex eo potest euidẽter intelligi, quod in iisdem responsis, crucis nomen in furcã idem Tribonianus omnino mutauerit. Quæ res efficit, vt quoties in prudentum responsis Dei occurrit mentio, verbum illud ex prudentum intentione ad Iouem semper referendum videatur. Igitur per Deum iurare nihil esse aliud in illis responsis ex intentione prudentum potest, quam iurare per Iouem, h. e. Iouem lapidem iurare. Et ita mihi videtur Ræuard. li. 5. c. 5. Vide iusiurandum.

IVRATI testes, Vide infra testes iurati.

IVRATISSIMI vocem qui vsurpant ex veterib. idoneos proferant authores. Certè apud Plin. in præfatione locus corruptus est quem Rhenanus restituit. Spieg.

IVRATORES propriè censores erant, qui eum, quem censebant, iureiurando adigebant: vt ex ea intelligi potest formula: Et tu ex animi tui sententia vxorem habes? Eam qui iurauit iuratus dicitur: qui ad iurandum adigit, iurator dici videtur. Hinc per translationem iuratores dicti veluti arbitri & censores fabulæ Plaut. in prolog. Pœnul. & in Trinummo. Prat.

IVRATO promittere Paul. l. vl. qui satisd. cog. Qui iurato promisit iudicio sisti, non videtur peieraſſe, si ex concessa causa hoc deseruerit. Spieg. (rer. dom.

IVRE bell. i trãsfugam recipi, quid sit, vide l. transfugam. ff. de aq.

IVRE communi qui tutus est, priuilegiis non indiget. Id autem intelligitur, quum aliud ius non exprimitur. Instit. de iur. nat. §. quoties, l. fin. C. de his qui ven. ætat. impetr. Spieg.

IVRE pro iure ipso. Papin. l 95. §. 1. ff. de solut. Aditio hæreditatis nonnunquam iure confundit obligationem. Prat.

IVRE legitimo l si naturalis. ff. de adopt.

IVRE publico, i. ciuili. l. placet. C. de episc. & cleric. Alber.

IVRE reuocandi domum, est posse petere, vt causa, ob quam alibi conueniuntur, remittatur domum, & ad locum, in quo domicilium habent, l. 2. § legatis. ff. de iudiciis. Spieg.

IVRE IVRANDO decidere, l. 22. §. vlt. ff. de noxal. lib.

IVRE IVRANDO firmare. Cic. lib. de ll. Plurima firmantur iureiurando inter ipsos homines. Diis immortalibus interpositis, dum dixit Liuius reddere & exigere. Spieg.

IVRE ipso: vel iure, in lib. nostris fieri dicitur, quod ipso iure ciuili, i. lege, sine auxilio tuitioneque magistratus, & ipsa legis potestate ac authoritate sit. Nã ipso iure ciuili accipimus, non prætorio. Deniq; aduersa hæc facimus, Ipso iure, &, Iure prætorio. Deniq; aduersa hæc facimus, Ipso iure, &, Iure prætorio, vel per tuitionem prætori, l. 1. ff quib. mod. vsufr. amit. l 1. in fi. de superf. l. 1. §. pen. ff. quod fals. tut. l. 9. §. illud. ff vsufru. quemadm. caueat. instit. de perpet. & temp. act. in pr. Briss.

Opponuntur item hæc, IVRE ipso, & per exceptionem. l. 4. ff. de seruit. l. 34. §. si is cui. ff. de obl. & act. l. 60. ff. de fideiussorib. l. vlt. § cum mihi ff. de verbor oblig. l. 38. §. 1. ff. de solut. l. 2 §. penult. ff. tatam rem hab. l 3 § quæ onerandæ. ff. quatum rerum act. non det §. in bonæ inst. de act. Sed & ipso iure, & per fideicommissum, oppositi Vlp. in l. 19 ff. de milit. testam. Nam

Digitized by Google

ipso iure &directo.& imperatiuè va'ẽt institutiones & legata quæ l 12. tab confirmantur,cũ fideicommissa solum prætoris fideicommissarij tuitione consistant. Qua ratione etiã legitime.& ex causa fideicommissi opponũtur in l.3. §.si vsufr per. Reliquum est igitur ipso iure fieri, quod legib fit,velut ll.12. tab.l.1.cũ l.25.§.idem iuris.ff fam.ercisc.l.6.C eod tit. l.49 §. 1.ff.de fideiussorib. l.62. Co.de pactis.l 1.§.qui minorem.ff.vt leg.nom.cau.item lege Ælia sentia.l.3.C.si aduersus libert.Ipso iure etiam fit, quod lege Falc.fit. l.73.§.1.ff ad l.Falcid.l.1.§.si quis ex mortis.ff.quod legator.Postremo in eo,quod ipso iure fit,partes prætoris cessant,nec se interponit prætor.l.4. & l. vl.C.in quib.caus.in integ.rest.l.3.C.si aduersus libert. Briss.

IVRGARE, quasi de iure agere,& contendere.Iurgare enim,inquit Varro lib.6. de ling.lat.ab iure dictum est,cum quis iure litigaret,à quo obiurgat,qui id facit iniustè.Prat.Hinc

IVRGIVM, quasi iuris agium.c.forus §.iurgium.de verb.sig.quo pertinet,quod ait Fest li.9 iurgium,iuris actio.Cic.de republ. 4.Admiror nec rerum solum, sed verborũ elegantiam. Si iurgant, inquit, Beneuolorum concertatio non lis,sed iurgium: Inimicorum lis dicitur:& in sequenti: iurgare igitur lex putat inter se vicinos,non litigare.Prat.

IVRGIVM quoque item & animorum contentionem inter coniuges significat,l 27.ff.de pact.dot.Iuuenal.satyr.3.

Semper habet lites,alternaque iurgia lectum,
In quo nupta iacet.

IVRGIVM à diuortio separat ICtus, l.quod si non diuortium. ff. de iure dotium,pro iracundia non durante.Prat.

IVRI operam daturum prius nosse oportet, vnde nomen iuris descendat: videlicet respecta ciuiliter rei significatione, non autem Grammatica verborum structura. Vlp.l.1.in prin.ff de iust.& iur.l.3.in fi. ff. de iur dot. Ius autem à iustitia appellatum d.l.1 sicut effectus à causa efficiente dicitur. Nam(vt eleganter Cels.definit) ius est ars boni & æqui.Prat.

IVRIDICI, à dicundo iure præfecti Italiæ. ab Adriano principe instituti apud Capitolinum,annotante Egnatio,intelligendi. Notus tit. Iuridicus dies, quo ritè ius dici potest, & iuridica actio, quæ secundum ius est, & iuridicus conuentus, in quo reddũtur,veluti nostrate lingua, *Rhat, Gericht, Hoffgericht haben* vbi plures de causa deliberantes, tandem eam per sententiam decidentes conueniunt. ff.de offi.iuridic. quem vide & l.Thais.de fideic.liber.Spieg.

IVRIDICINÆ verbo vsus est Tertull.lib.de.Pall.Prat.

IVRIDICVS Alexandriæ est, qui demandatam iurisdictionem à principe in ciuitate Alexandrin.Ægypti habet. Et hic ex equestris ordinis viris creabatur,quod Tacitus significat lib.12. Est autem Alexandria vrbs Ægypti,non longe à Nili ostio,ab Alexandro Macedone (vnde illi nomen)condita,ante Seruatoris aduentum anno 20. supra 300.Habuit olim scholas omnium disciplinarum liberalium : fuitque ob commoditatem maximum totius orbis emporium,quemadmodum & præclara alia scribunt Historici & Cosmographi, maxime verò ij, quos supra nominauimus in dictione Alexandria : quib.addo hic Solinum.Ancho

IVRIS alia quæstio est alia facti.vide Quæstio.Hotom.

IVRIS quæstio est, cùm constat factum esse id,de quo lis est,nec vlla est inter litigantes controuersia, an factum sit,sed causæ status finitiuus est, aut iudicialis,vt est Rhetorum loquendi consuetudo. Facti quæstio dicitur,cùm non constat,an id factum sit,super quo lis orta est,quodq; iuficiatur reus. Et hanc causæ constitutionẽ Rhetores vocant Coniecturalem, quod coniectura tunc vetũ quæratur. Qua in re nullus sanè est iuris scientiæ locus, vt permultis in locis testatur Cic.in Topic. Nihil hoc ad ius. Ad Ciceronem(inquiebat Gallus noster) si quis ad eum tale quid retulerat, vt de facto quæreretur. Qua de re latius Franc.Duaren.lib.1.anniuers.dispu.c.41.

IVRIS species hæ sunt ; Diuinum, Humanũ,Legitimum,Constitutum, Licitum,Antiquum, Vetus, Nouum,Receptum,Commentitium,Commune,Singulare,Proprium Ordinarium,Publicum,Priuatũ,Summũ,Strictum,Merum,Subtile,Solenne.

IVRIS ciuilis nomine,ius ciuitatis Romanæ intelligitur, §.2.instit.de iur.natur. Sed quoties non addimus nomen, cuius sit ciuitatis,nostrum ius significamus.Hot.

IVRIS ciuilis intellectus ex Rhetoricis præceptis magna ex parte petendus.Vide infra Negatio pura.

IVRIS nomine continentur seruitus, hæreditas, dos, peculium, possessio,obligatio. Hæc.n.omnia iuris nomina sunt. Cuiac. Not.ad lib.2.Inst.tit.de reb.corporalib.& incorporalib.

IVRIS professores.Quære,Professores iuris.

IVRIS quæstiones sunt duæ, vt eleganter Fabius tradit lib.2.c.2. quarum vna verborum proprietate continetur, finitione explicatur: altera æqui disputatione continetur, qualitate explicatur. Addi poterit & tertia,quæ,facti siue voluntatis,arq; adeo in æstimatione iudicis quæstio est,l.voluntatis. C.de fideicomm.& coniecturis explicabitur. Omnis itaque quæstio iuris in hæc tria genera deduci potest. Cuia.Iulius Paulus recept.senten.lib.3.tit.6.§.dulcibus legatis.

IVRIS origo duplex est, naturalis & ciuilis: ergo causa efficiens iuris natura & magistratus : Iuris causa materialis versatur in trib.in personis, rebus.& actionib l.1. ff de stat.hom § omne autem. Instit.de iure natur.gent & ciuil.Iuris causa formalis, per quam cognoscimus, quid vnaquæque lex in vnoquoque negotio,de quo loquimur,ordinet. Iuris finis est, vt pacificè transigamus hanc vitam vmbratilem,& perducamur ad Christum & æternam vitam.Prat.

IVRIS stricti vocabulum peculiare est ICtis.Reliqui scriptores, Budæ. ait,summum ius appellant.Inde summo iure agere,pro eo quod est,non ex æquo & bono,sed iniquiore quodam iure & præfracto.Ius strictum,in l placuit.8.Co.de iud.non est ius scriptum, sed iuris scripti prædura & ab humanitatis regula aliena interpretatio:stricta ratio.l 43.in fi.ff.de relig.Ius summum.Cic.Apices iuris.l.29 §.4. ff.mãd.mera cognitio. l.14.§. 33.ff.de relig.subtilitas verborum.l 20. in fi de reb.cred. Opponitur æquitati, vt homini politico & humano barbarus, vt spiritui litera.Gothof.ad d.l.placuit.8 C.de iudic.

IVRIS studiosi appellatione,Iuris interpretes consultique significantur. Cuiac.in expos. Nouel.Iustin. de instrumentis, & vt protocollo,instrum.relinq.&c.

IVRISCONSVLTI iustitiæ sunt sacerdotes.Vult.in comm.Instit. 1.c.4.in pr.n.1.

IVRISCONSVLTVS (sic enim scribi debere cõtendit Prat.nõ Iureconsultus licet Cicero pro Muræna ita dixerit, & Lucilius secundo,& iure peritus,vt not.Charisius li.3)est(inquit Antonius apud Ciceronem li. de orat.1.) qui legum & cõsuetudinis eius qua priuati in ciuitate vtuntur, & ad respondendum & ad agendum,& ad cauendum peritus est.Sed videamus,ne quid huic absit definitioni : quum Pragmaticis hæc eadem quadret definitio. Iurisconsulti.n.ius in ciuitate constituunt, de negociis,de quibus ius certum est nullum, consulti. Itaque eorum responsa iuris ciuilis in parte numerantur. Consulebantur autem (vt Fabius ait) aut de verborum proprietate, veluti si de testamenti stipulationisve verbis esset controuersia, vel de æqui disputatione, vt in Sergij & Oratæ causa illa nobili:aut de voluntatis coniectura , vt cum testatorem aliquid amplius voluisse, quam dixisse contenditur. Cic.pro Planc.Quæris num ICtus?quasi quisquam sit,qui sibi hũc falsum de iure respondisse dicat. Omnes.n. istiusmodi artes in iis reprehenduntur, qui cum professi fuerint, satisfacere non possunt:non in iis,qui abfuisse ab istis studiis cõfitentur. Verior itaque hæc fuerit Hotomanni definitio : ICtus est, qui tum iuris ciuilis , tum æqui bonique peritus, populo se ad agendum,cauendum,interpretandum, respondendumque dedit : nam his omnibus in rebus ICti officium versari, in ICto suo copiosè ostendit Hot.& Prat.

IVRISCONSVLTI etiam Consulti iuris appellãtur,& iuris periti l.17 §.1.ff.si seru.vind. Periti iuris à Plin. Epist.l.4. iuris item auctores,& studiosi, & iurisprudentes vocantur. Horũ partes memorantur hæ,Cauere de iure, Respondere,Scribere,Cõsilium dare,in Consilium adhiberi à Magistratibus,iisque adsidere,Rescribere,Libellos agere,Vadimonia concipere. Briss.

IVRISCONSVLTI nonnunquã figuratè loquuntur:Alciat.exempla proponit lib.4. de verb.sig. latè ostendens,quib.figuris vsi sint. Sed & ipse legislator ironicè loquitur,quod & ab Apello animaduersum est; in l.antepen. Co.de leg. Idem ait in l.1.§. bestias.verific.denique.ibi, nisi in arena passi sint se honorari. de postul. in l sicut autem, in princ.si seruit.vend. in l.Offilius versi.pone,inquit.de leg 3. Cæterum qua lingua intelligendi sint veteres ICti , superius in voce Intentio indicauimus. Spieg.

IVRISCONSVLTORVM vel prudentium triplex est differentia, quam obscurè confundit Tribon. Inst.de iur.nat.gent.& ciu.l.Fuerunt prudentes, qui leges 12.Tab.interpretabatur,quorũ disputationes fori dicuntur ius ciuile, l.2. §.his legib.latis.ff. de orig.iur. II. Fuerunt prudentes,qui priuati respondebant consulentibus authoritate probabili , non autem necessaria, III. Cœperunt publicè Imperatoris authoritate signatis scriptæ respondere sub Augusto, à quorum responsis non licebat recedere,d.l.2.§.1.D.Augustus.Prat.

IVRISCONSVLTI sæpe à Iustiniano legumlatores appellantur. Cuiac.ad l.2. ff.de excus.prope fin.

IVRISCONSVLTORVM successio quare demonstranda sit,optimæ sunt rationes : Primum, quia dignatio personarum,fides item & eruditio authorum,non mediocriter commendat leges ab eis latas. Deinde, qua forma, quo studio & deliberatione traditæ sint ab eis : nemo satis admirari potest,qui non totam professorum iuris seriem perspexerit, quomodo alius alia in re plus præstiterit. Old.

IVRISCONSVLTORVM successiones, vide in l.2. per tot.ff.de orig.iur confer.Hot.& Prat.in Lexic.hic.

IVRISCONSVLTORVM & Imperatorum Roma. lectioni assuescì quantum profuerit, incredibile dictu est,imo nec dici quidẽ satis potest. Primũ quod autoritas eorũ certa est & necessaria: cũ interim Doctorũ præceptiones non nisi probabiles ac incer-

Digitized by Google

certæ. Deinde, quod ingenia studiosorum transformari solent in mores & phrasin loquendi præceptorum. Atque illa est causa quod Romani iuris proceres tanta Latini sermonis puritate, ac phrasis similitudine, eadémq; grauitate scripserunt, & velut vno ore interpretati sunt leges. Nam magna pars eorum ab vno Papin præceptore imbuti, non nisi doctissima iuris monumenta in manibus versabant: Contra vero, quòd recentiores iurisperiti, neglecto paulatim Romanorũ exemplo, longéque ab eorum imitatione discedentes, degenerarint, non dico, quo tandem, sed res ipsa nos satis admonet, nisi planè in vtramque aurem dormiamus Oldendorp.

IVRISCONSVLTORVM proprium munus est respondere, cauere, & ex iure formulas componere, quod est scribere. Cicero pro Muræn. vrbanam militiam respondendi, cauendi, scribendi. Idem in Topic. cum tu mihi meisque multa sæpè scripsisses: sic legendum ex veteribus libris. Quod & iura condere Iustinian. dixit in §. responsa. Instit de iur. nat. & inde ab Eutropio lib. 8. Vlpian. iuris cõditor appellatur. Cuiac. ad l. Gallus. ff de lib. & posth.

IVRISCONSVLTI professio & officium postulat (ait Gœd. com. ad l. 177. n. 7. ff de verb sign.) vt ab omni cauillatione, præcipuè vero à fallaci sorte, quo ab euidenter veris per breuissimas mutationes ad ea, quæ euidenter falsa sunt, disputatio perduci possit, prorsus abstineat, per text. in d. l. 177. & l. 65. de reg. iur. l. pen. vers. non oportet. ff. ad exhiben. l. si seruum. 91. vers. esse enim hanc quęstionẽ de verb. obl. l. 5. ff. de transact.

IVRISCONSLTOS maximi nominis reddidit scientia iuris, quæ semper summo honore est habita. Et profecto, sicut corpus, nostrum sine mente cadauer est: ita ciuitas sine legib. certis pernicioſa censetur hominum colluuies, hoc est, multitudo ex diuersis locis velut sordes coacta. Cic. pro Cæcinna: Nihil enim, inquit, tam diligenter retinendum, quam ius ciuile: quo sublato, nihil cuiquam exploratum esse potest, quid suum, quid alienum sit. Old.

IVRISDICTIO & Notio separantur, l. 5. ff. de re iud. Iurisdictionẽ enim habẽt, qui iuri dicundo præsunt, qui vel ipsi extra ordinem cognoscere, vel iudices dare, iuberéq; iudicare possunt.

IVRISDICTIO. Iurisdictio potestas est de publico introducta, cum iuris dicendi (vnde vocata est, non autem à ditione, vt annotat Alc. ad fin. c. 24. lib disputt. 2.) & æquitatis statuendæ necessitate, gl. & ibi Bart. in l. 1. ff. de iurisd. omn. iud. glos. in auth. de defensor. ciuit. §. iurisiurand. in gl. mag. circ med. col. 3. Quare allucinatur Accurs. dum iurisdictionem à iuris ditione dictam putat, ex quo infert absurdum. h. e. merum imperium sub iurisdictione contineri, cum potius ipsa iurisdictio sub imperio comprehendatur, vt patet in l. 3. ff de iurisdict. ibi, mixtum imperium, cui etiam iurisdictio ineſt. Accurs. sententiam etiam ipse Bart. multique alij sequuntur, cum tamen, si quis diligenter aduertat, non dicatur iurisdictio à ditione, sed à dictione: nam per c. scribi solet, nec considerant, ditionem siue potestatem iuris non esse apud iudicem, qui tamen dicitur habere iurisdictionem, sed apud solum principem. Iudex vero habet iurisdictionem, quia ius dicit. Quare etiam ius dicens appellatur in l. 1. ff de iurisd. & in l. si conuenerit. eod. tit. & in tit. si quis ius dic. non obtemp. Ad hoc facit Columell. lib. 12 c. 2. Quod nõ scilicet faciunt magistratus assidua iurisdictione vim legũ custodientes, Quamobrem cũ Suetonius in Caligula ait: Magistratibus liberã iurisdictionem concessit sine sui appellatione, non intelligit potestatem iuris condendi, sed iuris dicendi. Nam quum iudex iurisdictionem exercet, dicitur ius dicere. Plautus in Bacchid. Itur illinc iure dicto Cicero ad Q. Fratrem: Sic summa in iure dicendo seueritas. Liuius lib. 2. Ius de creditis pecuniis dicere. Quod Herodotus dixit: δίκας δικάζειν. Sic enim in Thalia loquens de suprem is iudicibus apud Persas, ait: ὅτι δὲ τῶν δικας δικάζουσι ἐξηγητὴς τῶν πατρίων θεσμῶν γίνονται, καὶ πάντα ἐς τοῦτο ἀναίσατιν. Ferrand. li. explication. 1. in l. 3. de iurisdict.

IVRISDICTIO est potestas: sed huiusmodi quæ aut imperando expeditur, aut ab imperio est nuda potestas; vti in iudice dato accidit, qui plus imperij non habet, quam quatenus ei satis est ad causæ datæ examen, executio vero est & manet dantis. Gœdd. de verb. sign. ad l. 215. num. 9.

IVRISDICTIO nomen generis est ac speciei, sicut adoptio, l. 1. ff. de adopt. Generaliter accipitur pro omni notione, quæ magistratus iure competit, vel cognitione, pronuntiatione, decreto, in quacunque causa, siue ea sit ciuilis, siue criminalis: quo sensu non distinguitur ab imperio: quinimo imperio vtens magistratus iurisdictionẽ exercere dicitur l. ff. de offic. eius. Nec item à cognitione: nam cognoscens etiam prætor dicitur ius dicere, aut iurisdictionem exercere. Pompon. l. 2. de orig. iur. Decem, inquit, & octo prætores in ciuitate ius dicunt. Sic Vlp. l. 1. de extraor. cogn. Sed & Suetonius in Claudio, cognitionem extraordinariam de fideicommissis iurisdictionem vocat, quum tamen prætor fideicommissarius iudices non daret. Quoties igitur quis autoritate publica aliquid statuit, quod ad ius & iustitiam pertineat, ius dicit: nec refert, iustè an secus: quandequidem hæc cõsuetudo loquendi ad id refertur, quod magistratum facere conuenit. l. pen ff. de iust. & iur. Hinc actus legitimi, manumissio, emancipatio, adoptio ad iurisdictionem pertinere dicuntur. l. 2. ff. de offic. proc & leg. Altera significatio huius vocabuli specialis est, secundum quam iurisdictio distinguitur ab imperio. l. imperium. l. iubere. ff. de iurisdictione. nam potestas animaduertendi in facinorosos homines imperium dicitur, non iurisdictio. l. imperium. Ex quo apparet, iurisdictionem tantum in causis priuatis & pecuniariis versari. Prat.

IVRISDICTIONIS præcipuus scopus est, vt eius magistratúsque autoritas pœnali aliquo semper defendatur iudicio. l. fi. ff. de offi eius cui mand. est. Pro tuenda autem iurisdictione eiúsq; maiestate potissimum hæc faciunt edicta, vt iudex datus iudicet, vt in ius vocatus veniat, aut satisdet, vt quisque iurisdictionis extremum faciat, vt fugitiuum apud se quæri non prohibeat, sed in publicum ducat, vt iussus cauere caueat, vt in possessionem contra se missum admittat, vt album prætoris non corrumpat, vt munera sibi iniuncta suscipiat & administret, vt pareat magistratui. &c. Gœd. de verb. sign. ad l. 1. n. 9.

IVRISDICTIO pro iuris ratio, æquitas, recta sententiæ ferendæ ratio. Vlp. l. 20. ff. famil. erciſc. nam imperitia, inquit, cohæredum iurisdictionis formam mutare non potuit. Alias iurisdictionis forma pro iudiciorum ordine apud Imper. l. 1. C. vbi in rem actio ex. Nec enim iurisdictionis forma in eadem prouincia constitutis, tam petitore, quam possessore, ob auctoris personam, quem in alia prouincia dicis consistere, debet commutari. Prat. ex Hot.

IVRISDICTIO pro iudiciali cognitione, sed quam exercet magistratus. Scæuol. l. 88 ff. de solut. Claudius. subest enim illa ex Iurisdictione pendens quæstio, an pretia rerum, quæ sciebant esse pupillę, bona fide matri soluerint Sumatur & pro simplici notione, l. 5 ff. de re iud. l 8 §. sed nec. ff de trãsact. Prat. ex Ho.

IVRISDICTIO pro vniuerso prætoris officio & munere. Gel. verba prætoris ex edicto perpetuo adscripti. Sacerdotem Vestalem, & Flaminem Dialem in omni mea iurisdictione iurare non cogam. Hæc lib 10. c. 15 Prat. ex Hotom.

IVRISDICTIO quædam est contentiosa, quædã voluntaria, hæc inter volentes locum habet, cáq; explicantur emancipationes, adoptiones, manumissiones. Illa vel in nolentes imperij vi exercetur. vide l. 2. ff de offic. proconſ. & ibi Doctores Prat.

IVRISDICTIONEM Accurs. definit, l. 1 ff. de iurisd. omn. iud potestatem de publico introductam, cũ necessitate iuris dicendi & æquitatis statuẽdę; Quę definitio satis est bona, si quis eam recte intelligat Diuiditur autẽ iurisdictio à Zasio in tres species: imperium merum, mixtũ, & simplicem iurisdictionem, quæ est iuris dicẽdi potestas ad vtilitatem priuatã officio suo actioni deseruiens. Hanc in sex gradus secat Bar. quos Zasius doctè cõtrahit in tres, in l. cui iurisdictio data sit. eod. tit. Prat.

IVRISDICTIO Anomala, quæ & Extraordinaria dici potest, quę consuetudine, non iure subsistit: cuiusmodi est iudicium curiarum dominicalium, qui circa feuda tantum, emphyteuses, & pacta curialia cognoscunt. Prat.

IVRISDICTIO libera dicitur, cum is, qui eam habet, non impeditur maiori aliqua potestate, quo minus agat pro imperio, & legi agi iubeat. Ex Buder. in poster. annot. Spieg.

IVRISDICTIO restitui, vel abrogari vt dicatur, vnde loquendi modus ille inoleuerit, ostendit Alciat c. 2. lib. 3. paterg Spieg.

IVRISDICTIO, facultas atque potestas est iuris dicendi. Nam ius dicere, est præesse iuri dicendo, & legibus gubernare, ac iustitiam ministrare. Spieg.

IVRISDICTIONEM solorum magistratuum, non iudicũ datorum constat. l. 1. l. 57 ff. de re iud. & alibi Iurisdictionem definit Vlp. l 3. in fin. ff. de iurisd. omn. iud. quam sequitur C. Harmenopulus lib. 1. tit. 4. τὸ γάρ, ait, δικάζειν διὰ κατοχὴν δικαιοδοσίας ἴσην. Prat. ex Briss.

IVRISDICTIO pacto priuatorum dari non potest, l. priuatorum. C. de iurisd. omn. iud. licet in illum, qui iurisdictionem habet, pacto consentire permittatur. l. 1. C. eod.

IVRISIVRANDI illiciti absolutionem petere vanum est. Vlpian. De hoc inreiurando, ait, remittendo, nec est necesse adire prætorem. Semel enim in perpetuum à prætore remissum est, nec per singulos remittendum. Oldend. Iusiurandum autem illicitum Iurisconsultus interpretatur improbatæ publicè religionis. l. si duo patroni. §. vt. ff. de iureiurando.

IVRISIVRANDI religione, non vt cibo, verum sicut cõdimentis vti oportet ad necessitatem: iuxta præceptum Dei. Et rectè Iurisconsulti traduut grauissima præcepta de cuitando, vt (quoad fieri possit) parcissimè eo vtamur, velut condimento.

IVRISIVRANDI religio expediendarum litium maximũ remedium in vsum venit, qua vel ex pactione ipsorũ litigatorum, vel ex autoritate iudicis, deciduntur controuersiæ, vt dicit Gaius in l. 1. ff. de iureiur. Et profecto his verbis magnam vtilitatem iuramentorum explicat: nam ad ditimẽdas lites, quarum alioquin nullus inueniri posset finis, desemiunt. Et sanè prodest Reipubl. si controuersiæ hominum celeriter expe-

Digitized by Google

diantur, ad retinendam salutarem concordiam. Quamobrem non solum vtilis, verum etiam necessarius est iurisiurandi vsus, velut vltimum inter mortales præsidium tuendæ veritatis, quoties omnia probationum genera deficiunt. Credendum enim est homines, qui aliquid frontis habent, diuini nominis testimonium non falso inuocaturos. Old. Prat.

IVRISIVRANDI vsus triplex est, ex quo tria iuramentorum genera. Alias enim iuratur extra iudicium ad confirmandum contractus, & quæcunque negotia: videlicet, vt promissa seruentur. Et hoc iusiurandum dicitur Extraiudiciale & Voluntarium: quia dependet planè ex arbitrio inuicem negotiantium, quatenus sit dandum & concipiendum. De quo tamen non loquitur Paulus in l. iusiurandum quod ex conuentione. in princ. ff de iureiurand. vt quidam falso putant: sed l.1. & Constitut. Frideric. Imperatoris. Alias exiguntur iuramenta ad præparationem, vel etiam cognitionem iudiciorum rectè exercendam, ne quid per fraudem eorum, qui in iudicio versantur, incidat, quod euertat veritatem; Vt sunt ea, quæ dantur, vel calumniæ, vel testimonij dicendi, vel cautionis, vel æstimandæ rei gratia, iuxta l si tutor. ff de in lit. iurand. item iusiurandum iudicis vel aduocati. l. rem non nouam. C de iudic. Et si quæ sunt his similia. Hoc autem iuramentorum genus iudiciale & necessarium rectè potest appellari: quoniam non vt præcedens relinquitur prorsus priuatorum arbitrio, quatenus dandum sit, vel non sit, cum ex iure certam formam habeat, ac plerunque necessario suscipiatur in iudiciis. Alias denique iuramentis vtimur deferente iudice: vel etiam litigatoribus ipsis consentientibus, in iurandi conditionem (semper tamen adprobante iudice) ad explicandam semel totam litem. Vnde nuncupantur decisoria, quod finem imponunt controuersiæ, vt auctori decernatur, quod intendit, aut reo, quod excipit. Paulus eleganter dicit, eo modo propter rem iurari, in l. quoties. ff. de iureiuran. Propter rem autem (inquiens) iusiurandum exigitur (veluti de pecunia credita) cum iurat actor, sibi dari oportere, vel reus se dare non oportere. Idem est, cum de pecunia constituta iusiurandum exigitur. Old. & Prat. vide & Forcat. in Neeyom. dial. 54.

IVRISIVRANDI gratiam facere. Gratia iurisiurandi solet aut ad delatum & susceptum, aut ad præstitum iusiurandum referri. Qui iusiurandum remittit, gratiam iurisiurandi facere dicitur. Qui præstiti iurisiurandi religione aliquem liberat, is etiam iurisiurandi gratiam facit. l. 38. in princip. ad municip. Remittens iusiurandum, non aliter gratiam facere intelligitur, quam si deferente se aduersarius iurare paratus, suscipiat iusiurandum, l. 6. ff. de iureiur. Eáque res efficit, vt huiusmodi gratia iurisiurandi, nec absenti, multóque minus ignoranti fieri possit. Nam quomodo ab ignorante suscipi iusiurandum, aut quomodo ignorans esse paratus actore deferente ad iurandum potest? Et idcirco nequaquam ambigunum videri debet, quin pessimè de iurisiurandi delati remissione Pomponium acceperint interpretes, Labeonis sententiam ad hunc modum referentem: Labeo etiam absenti & ignoranti iurisiurandi gratiam fieri posse respondit: sed & per epistolam iurisiurandi gratia fieri potest. l. 41. de iureiur. Proinde non delati susceptique, sed præstiti iurisiurandi absenti & ignoranti gratiam fieri potuisse, est verisimilius, idque sibi Pomponium & Labeonem voluisse, dici non potest, quum idipsum Plauti auctoritate confirmetur. Postquam enim apud Plaut. in Rudente, iureiurando per Veneris aram conceptis verbis præstito talentum argenti magnum Gripo promisisset Labrax leno, hanc summam Dæmones lenoni à seruo suo piscatore Gripo remitti volens his verbis vsus est:

Res soluta est Gripe, ego habeo. Gr. At ego me manuolo.
Da. Nihil hercle hic tibi est, ne tu speres, iurisiurandi volo
Gratiam facias. ——

Ex quo loco euidenter apparet, cum id quod iuramento promissum est, vltro, siue (vt hic apud Plaut.) pactione aliqua remittitur, tunc etiam iurisiurandi gratiam fieri. Sic iurisiurandi gratiam visus est etiam accepisse Sueton. ad hunc modum Tiberio scribens: Equiti Romano iurisiurandi gratiam fecit vxorem in stupro generi compertam dimitteret, quam se nunquam repudiaturum ante iurauerat. Quod igitur Pomponius & Labeo de iurisiurandi gratia scribunt in d.l. 41. hoc sic videtur accipiendum, quasi dixerint, id quod iureiurando promissum est, absenti ignorantique, & per epistolam remitti posse Rœuard. var. lib. 1. c. 2.

IVRISIVRANDI formulas, vide supra Iurandi formulæ.

IVRISPERITI, apud Alfenum, ff. si seruit. vendic. Annio, inquit, consilium omnes iurisperiti dederunt, vt cum eo ageret, ius ei non esse, in eo loco ea posita habere, inuito te. Spieg.

IVRIS præcepta tria sunt: honestè viuere, alterum non lædere, ius suum cuique tribuere. Iuris autem, intelligo naturalis. Et quam huc omnes referantur humanæ leges, Old. demonstrat breuiter. Honestè viuendo, castratur libido: si neminem lædimus, coercetur ira: si cuique suum finitur, reprimitur cupiditas. Quæ fiunt iniustè, ferè ab his vitiis oriuntur, quæ his præceptis Vlp. prorsus explodit. Spieg.

IVRISPRVDENTIA, est diuinarum & humanarum rerum notitia, iusti atque iniusti scientia, h. e. ipsa ἐγκυκλοπαιδεία, disciplina rotunda, integra, & sine offensione. Bud. in l. 1. de iust. & iur. Vel est ars boni & æqui. Neque enim voluit Iurisconsultus hac posteriore definitione ius definire, sed ipsam iurisprudentiam, quæ est habitus animi, ipsius videlicet intellectus. Ius vero nihil aliud est, quam relatio. Nam & obligatio est ius, & actio est ius, & dominium, & vsusfructus, & pleraque in legibus infinita, nimirum species ipsius iuris. Ex Apello Spieg. Vide omnino Iurisprud. definit. Vult. in comment. ad §. 1. Instit. de iustit. & iure.

IVRISPRVDENTIA cur præ cæteris artibus tam sit obscura, causa est: Primum, quia Iurisperiti non rectè docuerunt ab aliquot annis, partim vana ambitione gloriæ, partim ignorantia seducti. Tum id quod in vna ac simplici cognitione erat, in infinita torserunt, vt nulla hominis ætas sufficiat nunc lectioni, vel solius Baldi aut Iasonis. Deinde quoniam non obseruarunt forum, h. e. traditiones suas non exegerunt ad vsum forensem, nec perpenderunt, quid huic seculo conueniret: quid obseruatum esset: quid mutatum aut abolitum videretur, idq; breuiter. Denique, quod non adhibuerunt methodum, sed omnia confusè tractarunt. Imo in quib. maxima vis erat gubernandæ Reipublicæ, & legum interpretandarum, de his aut nihil aut erronea tradiderunt. Contra, quæ oblitetanda potius erant, scripserunt iæpius, ordinè planè inuertentes. Vt igitur emendemus hunc errorem, ante omnia fugere oportet vanã rixandi libidinem, scilicet res ciuiles, tũ publicæ, tum priuatæ magna grauitate atque ad captum iuuentutis simpliciter & crasse tractẽtur. Deinde methodus seruãda fuerit, vt prius fontes, quã riuuli perspiciantur: & prius diuini, quã humani iuris formulæ concinna quadã breuitate studiosis proponantur. Old.

IVRIS ignorantia est, veluti si compertum habeam Titium intestatũ vita functum esse, sed iure cognationis succedendi mihi copiam esse ignoro: aut si alium, qui non proponi queat, in prepositũ mihi existimo. l. 11. ff. de iur. & facti ignoran. nchor.

IVRIS scientiam appellat Paulus de verb. obligat. exactam illam verborum omnium atque adeo literarum obseruationem, &c. Connan. lib. 1. cap. 11. n. 4.

IVRIS scrupulositatem vulgo appellant id, quod iuris regulæ non admittunt, vt ad æquitatem prætoriam sit recurrendum. Connan. lib. 10 cap 4. n 3 &c.

IVRVLENTA, Iusculenta iure & brodio præparato carnulentóque conditura: Sic positum reperio apud Apuleium lib. 2. de asino aureo: Pulpam frustratim confectam, abacum pascuæ iurulenta. Iurulenta pro iusculentis Varr. in 1. de ling. Lat. Vasa in mensa escaria, vbi pulmentum, aut iurulenti quid ponebant. Diminutio iuris est iuscum Apuleio, etiam si non desint, qui ibidem vitiose interpretentur. Etiam gustum legere nil obstat pro condimento, de quo Aptius lib. 3 Ioan. Baptist. in comment. epistol. Sidon. Apollin. ad Domitium lib. 2.

IVS idem est quod lex, à iubeo per apocopen dictum, quoniam propriè nihil aliud est quam quod natura iubet sequi aut vitari. Quanquam vulgo, sicut & lex, ius etiam appellerur, quicquid vel gens vel populus vel consuetudo iubet: tametsi non sit negandum iuris nomen generale, legis speciale: tum etiam ius ad non scripta pertinere, legem ad ius scriptum. Alij ius à iubendo dici volunt, quia iubet in foro, exequitur id, quod iustitia dictat in animo seu voluntate. Prat.

IVS generaliter appellatur, quicquid legè præcipitur, habita ratione eius, quod fieri debuit, non eius quod factum est: quo pacto judex jus reddidisse dicitur, etiam cùm inique decreuit vt scribit Paul. Neque tamen, quod iniquè iudicatum est & constitutum jus est, sed ita appellatur, quia putatur ius esse, & tanquam sit eiusmodi parendum ei est, & obtemperandum Connan. lib. 1. c. 1. n. 5.

IVS est ars boni & æqui: Vlp. in l. 1. de justit. & jure. Si ars: ergo constat ex præceptis. Sed præcepta oportet esse certa: igitur non ex opinione hominum vaga, quæ neque bonum neque malum facere potest eum, qui non est: sed ex præscripta diuinitus ratione naturali colligenda sunt. Nam vbi id factum fuerit, tum per se consequitur bonum & æquum. Natura enim non potest esse non bona lex, quæ ad honestatem accedit, nec potest non esse iniqua, quæ cùm honestate pugnet. Prat.

IVS Vlpianus à justitia appellatũ ait, id vero nonnulli s dignum consideratione vitium est. Cùm enim ius iustitia prius sit, & antiquius, quomodo illud a iustitia descendere potuit? Rœuardus varior. libr. c. 2. existimat per hoc, quod à justitia jus descendere contenderit Vlp. eum non negasse, ius esse prius justitia, sed nomen illius iuris, quod justitia prius est, & antiquius à justitia existimasse descendere Ius. n. in imaginatione positum est, nec certo nomine alio, quam juris aut æquitatis designari potest. Iustitia est quædam virtus, qua in reddendo jure constituendoq; fungimur. Hæc justitia dat nomen juri, non vt ius duntaxat appelletur, quod per eam exercetur: verum ita, vt jus per justitiam speciei insuper adsciscat expressam

Digitized by Google

sam designationem. Nam cum ius ad actionem & exercitium trahimus, tunc iustitia, siue virtus illa, qua id fit, imponit nomen iuri, & siquidem inter ciues illud fiat, non ius solum, sed ius ciuile, sin inter gentes, ius gentiū vocabitur. Quum enim ius nihil aliud sit, quam iussus, iustitia vero virtus, qua qui sic iubet, præditus est: sequitur, vt qui iustitia fungitur, nomen imponat iuri. Et Vlpiani quidē deriuatio autoritate Cic. defendi poterit. Nā apud eum lib. 3. de Rep. Scipio dicit ius ex iustitiæ fontibus emanare: quem locū citat Augustinus lib. 15. de ciuit. Dei. Et faciunt huc, quæ Isidorus lib. 10. etymolog. sic ex boni alicuius & Latini autoris lib. disseruit: annotata ab Ant. Contio lib. 2. lectionū subsec. c. 16. Licet origo nominum (inquit) vnde veniat à Philosophis eam teneat rationē, vt per denominationū deminutionem, homo ab humanitate, sapiens à sapientia nominetur, quia prius sapientia, deinde sapiens: tamen claret alia specialis in origine quorundam nominum causa, sicut homo ab humo, vnde propriè est appellatus. Ex quibus verbis intelligimus, duplicem etymologiam reperiri: Philosophorum vnam, eámque maximè Stoicorum, vt Cic. 1. de Offic. ait, secundum quam ius à iustitia, pactum à pactione Vlpiano, Venus à venustate Ciceroni, itē homo ab humanitate, sapiens à sapientia, sedere à sessione Aristoteli nominatur. Alteram Grammaticorum, quæ nō tam originem sectatur rerum, quam vocabulorum, secundum quam iustitia à iure, vel quasi iuris statio, vt Isidor. vel quod vim sistat, vt Alciatus noster, melius putat dici: item humanitas ab homine, venustas à Venere, sessio à sedere, ius à iussu dici videntur. Nam iura, vt ait Festus, dicta sunt quasi iussa. Quare Vlpianus, qui rei naturalem ordinem demonstrare volebat, nomen iuris à iustitia quasi diminutum rectè descendisse scripsit. Prior siquidem ipsa iustitia in illis, vt cum Poetis loquar, aurei & argenti seculi heroibus fit. Priores ipsæ iustæ actiones in administranda Rep. & priuato negotio componendo editæ fuerunt. Eæ deinde tum, cum illa scribi poterant:

— *Extrema per agros*
Iustitia excedens terris vestigia fecit. Et
— *Nec ferrea iura*
Insanúmque forum, aut populi tabularia vidit.

Virgil. lib 2. Georg. à callidis viris notatæ artem non minus re, quam syllabis ab archetypa iustitia diminutam comprehenderunt, quæ est ius. Hoc ipsum de Medicina Plin lib. 29. c. 1. refert. Idem de omnibus artibus ac scientiis Arist. lib. 1. in prin. Φύσει τὰ φυσικά. Licet autem ius à iustitia Vlp. deriuarit, complures tamen id potius à iubendo dictū volunt. Ius enim siue pro iure naturæ, à quo tanquam fonte iura alia promanarunt, accipiamus, siue pro iurisprudentia & arte, iubet ac præcipit. l. leg. ff. de leg. vel quia secundum ea, quæ iuris sunt, ciues inter se iubentur viuere. l. 2. ff. de log. Et hanc sententiam sequitur Iacobus Curtius li. 1. εἰκοσῶν, c. 1. Hieronymus Maioragius lib. 4. Miscellaneor. c. 1. Galeotus Martius in libro de doctrina promiscua, cap. 28. à iuuando dictū contendit. Quod sicut corpus nostrum iure iuuetur & nutriatur, ita & ciuitates, quæ vt corpus coaluerunt, legibus tanquam iure quodam alantur & iuuentur: ita vt ius corporis, cum de pulmentariis, & ciuitatum legibus dicitur, nutrimentum iuramentúmque esse noscatur. Vide de Etymologia iuris plura apud Alciat. lib. 1. parerg. c. 29. Antonium Vacc. in commēt. ad l. 1. ff. de iust. & iur. Cono. lib. 1. c. 2. Agricola quoq; lib. 1. de Inuent. Dialect. Ius vim quandam cogendi in se habere dicit, vnde & nomen traxerit, vt à iussu ablatione posterioris syllabæ ius factum sit: cui respondet, quod idem Fest. ait, antiquos iura nuncupasse iussa. Hæc tamen origo vocabuli non conuenit iuri, sed legi potius, quæ Lex definitur esse generale iussum superioris. In quo & ipse Agricola videtur falsus fuisse, qui quum ius diffiniendum suscepisset, non iuris sed legis definitionem tradidit. Dicit enim, ius esse decretum maioris potestatis: nisi fortè populariter eum fuisse locutum existimemus: quod non est alienum ab oratore. Vulgus enim hominum id solum ius vocat, quod positum est in constitutione. Ius naturæ quod penè cum lacte nutricis suxerunt sine doctrina naturam vel rationem naturalem appellant. Et de eo si quando incidit quæstio, se quanquam iuris ignaros, tamen solo naturali iudicio facilè dicunt perspicere, quid in ea re iuris sit, &c. Cōnano autem & alia videtur tradi posse ratio huius vocabuli, vt ius nominetur, quod iuxta fit. Latinis enim iuxta idem est quod æquè & pariter. Vnde illud Salustij: Ciues hostes iuxta metuere, & Omnes mecum iuxta intelligitis, i. e. æquè & pariter. Quod autem par est & æquabile, ius est, id enim iuxta esse dicitur, quod bene prope est: Quoniam quæ prope sunt, quod ad loci distantiam attinet, æqualia sunt. Si ius neque superat, neque deficit, sed est propè & iuxta rem, cui accommodatur, vsq; eo vt æquale sit omnino: quod tum fit, cū in eo nihil minus est aut maius. Quæ enim excedit res alia aliam magnitudine, ab ea videtur recedere tanto interuallo, quāto eam superat. Ideo & Columellæ iustæ dicuntur operæ, quæ diei sunt æquales. Quia similitudine putat Aristoteles appellatum Δίκαιον, quasi δίχαιον, id est, diuisum: quia nihil aliud sit quam mediū quoddam damni & lucri: quod vt obtineant ij qui cōtrouersia implicantur, ad iudicem, inquit, tanquam ad legem loquentem cōfugiunt, qui medius sit, & ad æqualitatem reuocet, perinde ac si linea inæqualiter sectæ eam detrahat particulā qua præstat maior dimidiatam, & ad eam quæ minor est addat, tum n. medium est & æquabile consecuti, ius suum se obtinuisse dicunt. Hinc Δικαστής, iudex, quasi Διχαστής, quod duobus inter se diffidentibus & diuisis medius est, quasi honorarius quidam arbiter constitutus, vt ei, qui plus iusto consecutus est, auferat, quod addēdum sit ei, qui minus. At Plato vt diuinus semper, à cælo iuris originem repetit, vt Δίκαιον, id est, dicitcurrens: & inde venustioris scilicet appellationis causa, addito, Δίκαιον, factum. Ius. n. esse mētem diuinam, mundi animam, naturam artificiosè ambulātem, & omnia cientem agitantémq; motibus suis, nihil habentem admixtū, aut concretum, sed incorruptum & simplicem, &c. Connanus lib. 1. c. 1. num. 4. & 5. &c. Sunt etiam, qui ius transpositione literarum interpretentur pro vis: vt econtra vis pro ivs. de tutelis, Instit in pr. Tutela est vis. vbi vertit ideo Theophil. δίκαιόν π. Initio namque homines manu suum, vt Cicero de Finib. loquitur, vel, vt apud Simonid. est, τὸ ὀφαλέσθαι, aut, vt apud Platonem, τὸ κρατεῖν, consequebantur, postea autem id, quod Vis dicebatur, voluntati contrarium ius appellatum est. Terent. in Adelphis:

Hem illæc fidem nunc vestram implorat Demea.
Quod vos ius cogit, id voluntate impetret.

Hotom. in princ. tit. de action.

Ivs modo est æquum ac bonum, vt ius naturale: Modo quod omnibus aut pluribus in quaque ciuitate vtile est: vt ius ciuile: Modo quod prætor edicit aut decernit, etiamsi iniqua decernat: vt ius honorarium. Hotom.

Ivs nonnunquam ipsam iurisprudentiam significat. l. 1. ff. de iustit. & iur. vnde iuris studiosi, pro iurisperitis. in l. . ff. de offic. adsessor. l. 9 ff. de pœnis l. 4. ff. de variat. extr. cog. Et apud Suetonium in Neron. & Gell. lib. 2 c. 13. Sic alia significatione ius dicitur locus, in quo ius redditur appellatione collata ab eo, quod fit in eo, vbi fit: quem locum ita determinare possumus, vbicunque prætor, salua maiestate imperij sui, saluóque more maiorū, ius dicere constituit, is locus rectè ius appellatur. l. pen. ff de iustit. & iur. Itaque quod ait prætor; qui in iure interrogatus responderit, sic accipiendum esse Vlpian. ait, apud magistratus populi Rom. vel præsides prouinciarū, vel alios iudices. Ius enim eum solū locum esse, vbi iuris dicundi vel iudicandi gratia consistat. l. 4. §. vlt. ff. de interrog. in iur. fac. Sed & Victorin. in lib. 2. Rhetor. Cicero in iure interpretatur apud prætorem. Quæ etiam interpretatio facienda est in l. vlt. de cess. bon. l. 56. §. 1. ff. mandat. l. 2. ff. ad Vellcian. l. 1. §. sanè. ff. de suc. ed. l. 6. ff. de feriis. l. 1. §. quod si in lite. ff. si quid in fraud. patr. l. 29. §. 1. ff. de donat. l. 56 ff. de re iud. l. 12. §. potest. ff de liber. caus & in illa vetere formula: Quando ego te in iure conspicio. Cuius Cicero in Muren. meminit. Et apud Plautum Rudente: qui fallax lites falsis testimoniis petent, quique in iure abiurant pecuniam. Notandum autem est, In iure, & in iudicio separari in l. 12. ff. de interrog. in iur. fac. Et apud Cic. lib. 1. de Orat. Quandoquidem in iure fit apud magistratum, in iudicio, etiam apud iudicem datum, vt ex l. 1 §. 1. ff. de postul. & ex l. 3. ff. ne quis in eum qui in ius voca. coll. gi potest. Magistratum autem accipe vbis prætorem, qui ius dicebat, actionémque dabat: sic enim Fabius Victorinus in Ciceronis de Inuenr. lib. 2. Prætores, ait, qui ius dicebant, iudices etiam causæ dabant, & controuersiæ, vel agendi genus instituta actione formabant. Itaque Iurisconsul. cum in l. 1. §. 1. ff. de vent. inspic. ad prætorem mulierem euocari posse dixisset: paulo post ait, eandem cogendam esse in ius venire. Ius igitur, vt apparet, dicebat vbis prætor, actionémque dabat, & vt ait Pomp. in l. veluti. ff. de verb. oblig. officio prætoris continetur actionem dare, vel denegare. Hoc amplius, Ius potestatem significat. Ex eo personæ quædam sus iuris esse, quædam alieni dicuntur. tit. de his qui sunt sui iuris: id est, suæ potestatis esse, vel alienæ potestati subesse, l. 4. ff. eod. tit. l. 21. ff. ad leg. Iul. de adulter. l. 5. ff. de adopt Briss.

Ivs quoque idem est quod iustum, vt in tit. Inst. de iur. natur. & in l. fin. ff. de iustit. & iure. Eodémq; pertinet phrasis illa, qua vtimur in magistratibus ius dicentibus, quod ab ipsis dictum semper ius esse intelligitur, siue re ipsa tale sit, siue non: quia si dictum sit iniustum, relatio fit non ad id, quod factum est, sed quod fieri debuit l. 65 §. cum præror. ff. ad Trebell. Ius in l. fin. ff. de iustit. & iur. accipitur pro necessitudine, nimirum, quæ est cognationis vel affinitatis. Ius quoque significat facultatem, vt in definitione vsusfructus, & similium, vt & nonnulli in definitione actionis, in prin. Inst de act. ius interpretantur facultatem. Item ius accipitur pro rei alicuius qualitate, quomodo seruitutes appellantur iura prædiorum, l. 86. de verbor. sign. l. 1. in fin. de ser. diuis. &c. Vide Vult. in comment. ad §. iuris præcep. 3. num. 2. Inst. de iust. & iur.

Ivs est, quod vel natura, vel ciuitas, aut populus, vel gens, vel

Digitized by Google

confundendo iubet. Sic autem exactè definieris secundum Apellum: Ius est facultas & autoritas agendi secundum legem. Vlpian. autem: Ius sit, est ars boni & æqui, h.e. collectio omnium præceptorum boni & æqui. In hac autem Celsi definitione multi se misere torquent, dum, quomodo illa intelligenda sit, laborant. Quippe nec Brutus, cum prætor ius diceret, artem tradebat: & Scævola de iure consultus, forsan ex arte, sed nihil de arte respondit. Quid ergo? Et Curt. lib. 1. εἰσαγωγ. c. 1. Celsum ius definiisse existimat ea acceptione, qua dicimus iuri operam dari, &c. Hinc colligit Alciat. quo loco in Parerg. hanc defendit Vlpian. diffinitionem iuris, id fecisse Iurecoss. quod tantopere exoptauit videre Cic. lib. de Orat. 1. Salamonius existimat, Vlpianum siue Celsum loqui de officio boni & æqui viri, quod in actione versatur: & ideo ius est ars; intelligit exercitium boni & æqui viri, velut virtus dicitur ars boni hominis: philosophia ars sapientiæ studiosi: & iniqui ars, nequitia. Nec enim hic agitur de Iurisconsultorum scientia, quæ est, non ignorare, quicquid legibus scriptum, moribus receptum, prudentúmve autoritate digestum est: in qua cognitione nullum artificium requiritur, præter assiduam lectionem. Arist. 5. Ethic. dignoscere iusta & iniusta, nullam sapientiam putat: quoniam de quibus rebus leges loquuntur, non difficile est intelligere: sed iusta facere, maius negotium est. Spieg.

Ius per se dictum, genus est: Ius ciuile, species: ius ciuile Roman. indiuiduum, quod non nisi vt totum in partes secatur, in leges, Senatusc. edicta magistratuum, & cæteras partes diuisum est. Spieg.

Ius per se quæstionem nullam habet, sed id semper est certum, & generaliter sine vlla circumstantiarum determinatione constitutum. At eo demum casu ius quæstionem habet, quando de applicando iure quæritur ad factum. Valt. in com. Inst. l. 4. tit. 6. in pr. n. 23.

Ius omne (quantum ad mores hominum formandos attinet) diuiditur in ius naturale seu diuinum, & ius positiuum seu humanum. Ius naturæ, quod alias ius gentium vocant, consistit in notitiis illis à natura, hoc est, à Deo mentibus hominum inditis §. sed naturalia, Inst. de iure natur. gentium & ciuil. Est enim proditum cum ipso humano genere. l. 1. ff. de acquir. rer. dom & §. singulorum. Instit. eod. tit. Hoc autem ius naturale, cum esset simplex, & paucis præceptionibus contentum (quæ tamen vt rectè perciperemus, Deus ipse viua voce renouauit in Decalogo) certè non videbatur omnibus humanis negotiis, propter corruptos adfectus, quos ex Adæ lapsu cõtraximus, sufficere, nisi latius determinaretur, & per singulorum circumstantias distribueretur. Ius itaq; positiuum huiusmodi naturales notitias latius extendit, formar, distribuit, applicat ad humanas functiones, obseruans semper eas veluti Thesei filium in maximo Labyrintho. Positiuum quippe ius dicitur, quasi ab hominibus positum ciuili quadam & politica argumentatione ad extendendum ius naturæ, vt est pulcherrimum exemplum in l. bona fides. ff. deposit. & in omnibus humanorum negotiorum aut formis, aut pœnis obseruare licet. Quid igitur dicimus de iure gentium? Estne tertia species? Respondeo: si propriè loquamur, alias refertur ad ius naturale, alias ad ius humanum: per se autem speciem non facit. Verum crassius & populariter loquendo nihil obstat, quo minus docendi gratia, quasi tertiam speciem eam proponamus studiosis, sicut Iurisconsulti faciunt. Prat.

Ius à iudicio distinguitur à Paulo manifestissimè in Lamplius. 15. ff rat. rem haber. illud enim ad prætorem, hoc ad iudicem ab ipso datum pertinet. Amplius, inquit, non peti, verbum Labeo ita accipiebat, si iudicio petitum esset, si autem in ius eum vocarit, & satis iudicio sistendi causa acceperit, iudicium tamen cœptum non fuerit, ergo puto non committi stipulationem amplius nõ peti: hic enim non petit, sed petere vult. Cic. lib. 1. de Inuent. 2. Translationes, inquit, in iure plerumq; versantur, ibi enim exceptiones postulantur, & quodãmodo agẽdi potestas datur. In ipsis autẽ iudiciis rarius incidunt. Pra.

Ius nihil respicit, nisi vtilitatem hominum honestam: in primis publicè, deinde priuatim. Hinc duæ sunt iuris positiones, h.e. duæ sunt ponendæ partes, circa quas totius studij seu disciplinæ ciuilis tractatio versatur: videlicet Publicum & Priuatum, l. 1. ff. de iust. & iur. Prat.

Ius accrescendi, est ius, quo portio deficiens, vel quæ repudiata est, alij, qui partem agnouit, acquiritur; de quo apud Iurisconsultos frequens est mentio: vel est augmentum partis vacantis, per repudiationem, vel mortem vnius coniuncti, quod alteri coniuncto aduoluitur: quod locum habet, quando pars vacat antequam alteri sit quæsita: vtpote cum coniunctus suam partem repudiat, vel illa deficit: tunc enim alteri coniuncto accrescit: de quo §. his ita definitis. l. vnic. C. de cadue. tollend. Hoc ius Theophilus in Instit. tit. de exhered. liber. συγκαύξησιν vocat, ait esse μέρος ἀφαίρετον. Hoc autem ius inter coniunctos verbis, & re & verbis locum habet: in quibus præfertur, qui re & verbis coniunctus est. l. re coniuncti, 89. ff. de legat. 3. l. triplici, 142. ff. de verb. sign. nisi sine parte sit instit. tutus, alij vero partes habeant ex verbis testatoris. l. item quod Sabinus, §. 1. ff. de exhæred. instit. Prat.

Ius accrescendi exercetur, quia pars parti accrescit: at vbi pars est, ibi etiam totum est, vbi totum, ibi etiam partes. Sic enim rectè Ramus docet, partem contineri à toto, & totum continere partes, Valt. Instit. l. 2. tit. 7. §. fin. num. 2.

Ius accrescendi in qua coniunctione locum habea, vide Valt. d. loc. num 9.

Ius accrescendi cohæredis hæredem sequitur, ad quem portio hæreditatis peruenit: ius substitutionis cohæredis hæredem non sequitur, licet portio hæreditatis, ex qua substitutus cohæres adiectus est, ad eum peruenerit. Ius accrescendi reale est, ius substitutionis personale. Cuiac. ad lib. 4. Iul. Paul recept. sent. tit. 8 §. fin.

Ius Ælianum, liber erat, in quo Sext. Ælius noua quędam actionum genera præter legis actiones perscripserat: quem librum populo tradidit, l. 2. §. 3. ff. de orig. iur. Prat. ex Hot.

Ius augurale, ab auguribus, qui futura quomodocunque, maximè tamen ex garritu auium prædicebant, nominatum, diuersum à pontificio fuit: de hoc varij complura scripserunt. Ciceronis libros augurales laudant Seruius & Charisius. Ad Ciceronem collegam Appius pulcher augur etiam scripsit librum auguralem, vt Cicero in epistolis fatetur. Scripsit & eodem tempore Marcellus.

Ius agnationis pacto repudiari non potest, ait Modestinus.

Ius Albanati à Romanis (credo) acceptum obseruamus, vocamúsque jus Albanati, quasi jus alibi nati, & extranei, quod in eius successione locus est Fisco, nisi beneficio principali fuerit regni iure donatus: vnde rescripta principis, quæ in eam rem conceduntur, literæ naturalitatis appellantur, quod in eadem cum iis, qui nati sunt in regno, iura & priuilegia cooptantur, &c. Connan. lib 9. c. 4. num. 7.

Ius Analogũ distributiuum est, proportione cõstitutum. Quod si præter analogiam distributum fuerit, non ius, sed iniuria est: vt cum posteriores honorum partes ferunt, quibus priores iure debentur: contráque malorum priores, quibus conueniunt posteriores. Vide Budæum in vulg. l. ius ciuile. Spieg.

Ius Antiquum, in tit. de diuers. regul. iur. antiq. vocatur ius, quo iam diu populus est vsus, minimè abrogatum constitutionib. Iustiniani. Item illud, quod nec leges, nec constitutiones induxerunt: sed antiqua prudentia iuris authorum, vt est in l. 21. C. de furtis & consona 1 Ctorum definitio, in l. vlt. C. Theod. de diu. reg. qualis est regula Catoniana, & quæ certissima iuris regul. §. non autem. Instit. de perpet. & tem. act. Ex delicto pœnalibus actionibus hæredes non teneri, & aliæ, quæ à Cuiac. in paratit. ff. d. tit. de diuers. reg. iur. recitantur. Prat.

Ius Apertum. l. Apertum ius.

Ius applicationis. Meminit huius iuris Connan. lib. 2. c. 7. nu. 2. in hunc modum. Familiarium adiectionibus simile quidem, sed tamen aliud est, Ius applicationis, de quo Cic. lib. 1. de Orat. Quid, quod ita centumuirali iudicio certatum esse accepimus? qui Romam in exilium venisset, cui Romæ exulare ius esset, si se ad aliquem quasi patronum applicuisset, intestatóque esset mortuus, nonne in ea causa ius applicationis, obscurum sanè & ignotum, patefactum in iudicio, atque illustratum est à patrono? Quod ius si temporibus Ciceronis obscurum vel ipsi Ciceroni tanto viro fuit, par est vt nobis ignoscatur, si id sine vlla explanatione relinquamus, &c. Connan. loc. cit. Vide supra in voce Applicationis.

Ius aquæ, pro violentia, siue controuersia aquæ poni, in l. 2. §. item Varus ait. ff. de aqua plu. arcend. sub hac litera monuit Albericus, quum verior lectio habeat, Vis aquæ deiecit. Ius autem aquæ habere, pro seruitutem, in l. in concedendo. eod. tit. rectè iudicauit. Spieg.

Ius aureorum annulorum erat, quod liberis hominib. concedebatur à principe, vt scilicet eodem iure essent, quo equites ij, quibus aureum annulum gestare licebat. Nam etsi aureus annulus insigne ordinis equestris erat (vt testatur Plin. lib. 33. c. 1. vbi de annulorum origine fusissimè scribit) non omnibus tamen equitibus, sed iis tantum, qui quingenta sestertium in censu habebant, cum licuisse gestare, vel ex eo intelligi potest, quod Sueton. in Cæsar. c. 39 & Macrob. lib. 11. Sat. c. 7. de Laberio scripserunt: qui quum Cæsaris postulatu mimum egisset, ab eo aureo annulo, & H. s. quingentis donatus sessum in 14. ex scena in orchestram transiit. Sed aliud est ius annulorũ, aliud annulos habere: item vt ius liberorum & liberos. Non enim quibus ius annulorũ dabatur, ij cõtinuo equites erant. Nam, vt ait Vlpian. in l. 4. ff. de iur. aur. annul. etiam fœminæ ius illud impetrare poterant. At quibus annulus dabatur, ij continuo equites fiebant, & in 14. considebant, vt de Q. Roscio Comœdo memoriæ proditum est, qui annulo aureo, & quingẽtis H. s. à victore Sylla donatus eques factus est. In eo igitur positum hoc ius est: vt idem liceat ei, qui hoc impetrauit, quod ei licet, qui reuera aureo annulo donatus est, i.e. vt pro ingenuo habeatur, neq; patrono vllum officium (excepta reuerea-

Digitized by Google

reuerentia) obsequium, operámve debeat, duntaxat quand u in vita manebit. Nam (vt ait Vlpianus) quasi ingenus viuit, tanquam libertus moritur. l 3. ff de hon. lib. l. 4. de iur. aur. annul. i. e. aduersus eius tabulas patronus præteritus bonorum possessionem obtinet. Item Vlp. l. 10 §. 2. ff. de in ius voc. Sed si ius annulorum accepit, puto eum reuerentiam patrono exhibere debere, quamuis omnia ingenuitatis munia habeat. Similiter Tranquillus Menam Sex. Pompeij libertum, quem post classem patroni sui proditam aureorum annulorum iure ab Augusto donatum, Dio scribit: in ingenuitatem ab eodem assertum testatur. Sed de Mena Dio apertius elocutus esset: si aureo eum annulo non iure aurorum, ab Augusto donatum dixisset: cum Horat. id perspicuè ostendat Zonatas autē lib. 2. sic scribit: Αντώνιος δὲ τὸν μούσας ἔτω κακῶς αὐτὸν διακείμενον ψυχρολουσίαις καὶ ψυχροποσίαις αὐξρωπε διὸ καὶ χρήματα παρ' αὐτοῦ τὴ, παρὰ δ' βελλῆς ἐλαβεν, καὶ δακτυλίοις χρυσοῖς ἀπελεύθερος ὢν, ἐπετράπη κιχρῆσθαι. ἀπέλαυσε τε αὐτοῦ καὶ τοῖς ὁμιτέχνοις τῆς ἐπὶ τοῖς ἰατροῖς παρέσχοντο, id est: Sed quidā Antonius Mula Augustū ita malè affectū frigidis lotionibus & potionibus curauit, qua de causa pecuniā tū ab ipso tū à senatu accepit: iúsq; illi quamuis libertino homini aureorū annulorū datū est: vacationē prēterea tū ipsi tū aliis medicis nō modo, qui tū erant, sed & post futuri essēt, cōcesserūt. Hot. vide supr. Aurei annuli.

Ivs aureorum annulorum honorem & iura ingenuitatis tribuit: manumissio libertinos facit: restitutio natalium ingenuos facit. Hodie ex Nouell. 78. etiam manumissio sola ingenuos facit, & seruacaneum est petere ius aureorum annulorum restitutionémve natalium. Manumissio igitur matris sola, & contractus dotis cum ea habitus filios naturales ingenuos & suos facit. Cuia. in expos. Nouell. 12 de incest. nupt. prope fin.

Ivs Canonicum diuiditur in decretum, & decretales: quarum volumen dicitur extrauagans, in 5. libris, maximè respectu iuris ciuilis. Quilibet autem liber habet plures rubricas siue titulos. Sub qualibet autem rubrica sunt vnum aut plura capitula, quæ dicuntur decretales, vel constitutiones: & aliquando in capitulis sunt duo paragraphi. Quando igitur ex decretalibus aliquid allegabis, non librum, sed titulū & capitulum allegabis: & si caput sit longum, dices, c. tali, circa principium, medium, vel finem: vel si sint paragraphi. §. 1 vel 2. Hi quinq; libri cōpositi sunt à Raymundo Capellano Gregorij IX. Papæ, circa annum Domini 1231. ipsius Papæ iussu, idq; ex quinque compilationibus priorib. Bernardi scilicet, Ioannis Gallensis, Petri Beneuentani Subdiaconi, & Notarij, Innocentij III. Tancredi & Honorij. His postea anno 1298. Pantificatus Bonifacij VIII. anno 4. accessit liber. 6. continens etiam quinque partes, supplens defectus casuum emergentium in libris Decretalium non comprehensorum. Clementis Constitutiones à Clemente V. Papa anno 1311. in concilio Viennensi conceptæ sunt, & à Iohanne Papa XXII. promulgatæ anno 1329. Vide gloss. in proœmio Clementin. super verbo Nouembris, & verbo Pontificatus. Hic liber non dicitur septimus, sed Clementinæ Constitutiones vocantur. Decretum autem à Gratiano circa annum 1109. cōpilatum diuiditur in tres partes: prima dicitur distinctiones: distincta enim est per 101. partes, quæ in Canones, qui in paragraphos & versiculos subdiuiduntur. Secunda pars vocatur Causæ, quia continet 36. causas, eæ in quæstiones, hæ in canones, qui in paragraphos & versiculos subdiuiduntur. Tractatus autem de pœnitentia inseritur causæ 33. q. 3. Et habet 7. distinctiones quæ item in canones cum paragraphis, & versiculis diuiduntur. Tertia pars decreti, de consecratione, habet sub se 5. distinctiones cum canonibus vel capitulis, cum paragraphis vel versiculis. Old.

Ivs ciuile varias habet significationes. Interdum enim opponitur naturali seu gentium: & tum ius ciuile accipimus in specie, pro eo, quod à Romanis primum & inuentum & constitutum est. Deinde ius ciuile accipimus interdum generalissime, vt vtrunque illud, & ius naturale siue gentium approbatum, & ius ciuile speciale contineat. Quandoque etiam ius ciuile opponitur prætorio iuri, atque tum eius significatio est specialissima. Vult. in comm. Inst. l. 1. t. 2. §. 1. num. 1.

Ivs ciuile quid sit, & quatenus valeat, nemo grauius descripsit, quam Vlpianus de iustitia & iure. Ius ciuile, inquiens, est, quod neque in totum à naturali iure, vel gentium recedit, neque per omnia ei seruit. Itaque cum aliquid addimus, vel detrahimus iuri communi: ius proprium, i. e. ciuile, efficimus

Ivs ciuile nil aliud est, quam determinatio iuris naturalis. Si igitur in totum recedit à naturali ratione, non determinat. sed magis affingit aliquid incognitum natura, h. e. quod nullam causam in natura habet. Ergo non lex, sed tyrannis est censenda. Ex diuerso, si per omnia deseruiat naturæ, si idem dicter, quod communis sensus & formula, iam non ciuilis, sed naturalis lex est. Prat.

Ivs Ciuile Romanorum est, quo Romana ciuitas seperatim vtitur, quod partitione sic definitur à Papiniano. Ius autem ciuile est, quod ex legibus, plebiscitis, SCtis decretis Principum, authoritate prudentū venit. Quæ tamen definitio imperfecta in eo est, quòd comprehendit solum ius scriptum. Melius Cicero in Topicis, hoc ipsum ius definit esse, quod ex legibus, Senatusconsultis, rebus iudicatis, Iurisperitorum authoritate, edictis magistratuum, more, æquitate consistat. Legum appellatione plebiscita etiam complectitur, quia reuera leges sunt. De principum decretis silet, quod nondum Romani subiecti erant principibus. Sit igitur ea definitio partitionis, qua res, quæ proponitur, quasi in membra discerpitur. Propria & definitio ea est, quæ formas rei omnes amplectitur: vtisi dicamus. Ius ciuile Romanorum esse, quod ipsa sibi ciuitas constituit ad publicum Reipubl. statum pertinens: Constituisse autem dicetur, quod vel ipsa communi consensu, vel ij, quibus eam potestatem dedit, constituerunt, &c. Connan. lib 1. cap. 13. num 1. &c. Idem Connanus lib. 1 capit 15. num. 3 de eodem iure ciuili ita scribit. Est & non minima pars iuris prudentum authoritas: & ob id maximè necessaria, quod non potuerunt tam planè legibus aut edictis, & explicare tradi omnia quin multa fuerint, quæ prudentum Consultorúmq; hominum interpretationem desiderarent. Quod Pompon. dicit 12. tabularum legibus latis, tum qui eas interpretarentur, necessariam fuisse prudentum authoritatem & disputationem fori. Hæc autem, inquit, disputatio, & hoc ius, quod sine scripto venit, compositum à prudentibus, propria parte aliqua non appellatur, vt cæteræ iuris ciuilis suis nominibus designantur, sed communi nomine appellatur ius ciuile. Quod ius ciuile quale fuerit, ex Pandectis cognosci potest, in quibus multa eorum consulta ponuntur, multa responsa, & ad veterum edicta explanationes, &c.

Ivs ciuile dicitur Iustiniano, quicquid legibus aut moribus Romanis inductum est, non à prætore. Conn. lib. 9. c. 1. n 6. &c.

Ivs ciuile, in l. si de bonis. 10. C de iure deliberan. interpretatur ibidem Gothofr. leges 12. tabul.

Ivs ciuile pro iurisdictione prætoris. Cic. Verr. 3. Petere auxilium à Chelidone, quæ isto prætore non modo in iure ciuili priuatorúmque omnium controuersiis populo Romano præfuit, &c. Prat. ex Hot.

Ivs ciuile tres habet communissimos locos. Omne enim ius, scriptum & non scriptum quo vtimur, vel ad personas pertinet, vel ad res, vel ad actiones §. vlt. inst. de iur. nat. gent. & ciu. l. 1. ff. de stat. hom. In personis considerantur, Status, Ordines, Officia. Inst. de iure perso. & ff. de stat. hom. & toto lib. 1. Hic locus oritur ex quarto præcepto diuinarum tabularum. In rebus versantur, Acquisitio, Conseruatio, Alienatio. l. vlt. ff. de legib. Colligitur hic locus secundus ex septimo præcepto, & sequentibus. In actionibus perpenduntur, authoritas materia, forma, exitus. Harum fons est octauum præceptum. Vt interim inteligas ius Naturale eodem pertinere, quo pertinet ius ciuile: scil. aut ad personas, aut ad res, aut ad actiones. Pauci autem id animaduerterunt: quia relegatæ prorsus erant à scholis Iurisperitorum tabulæ diuinæ decem præceptorum, admissis potius immensis Baldi & aliorum commentariis. Videbatur enim ad Theologos pertinere, nec quicquam conferre ad Iurisprudentiam Decalogus. Verum si præcepta Decalogi diligenter excutias, ex his ius nostrum ciuile dimanasse perpendes. Qui igitur libros iuris ciuilis tollere volunt, iura quoq; diuina eos tollere voluisse necessario fatendum est. Oldend. & Prat.

Ivs ciuile diuiditur in quatuor libr. principales, scil. Digestum, Codicem, Institutiones, Authenticas, Quibus additur collatio decima, seu liber Feudorum. Digestum continet leges & statuta Romanorum, & diuiditur in tres libros principales scilicet Digestum vetus, quod habet libros partiales 24. Infortiatum, quod habet libros partiales 14. Et Digestū nouum, quod habet libros duodecim: ita vt in vniuersum Digestorum seu Pandectarum sint libri 50. Codex continet statuta, sanctiones & præcepta Imperatoris. Fuerunt autem tempore Iustiniani tres codices: Gregorianus, Hermogenianus & Theodosianus: ex quibus diuus Iustinianus vnum fecit, vt in rubric. proœmij Codicis. Hic in 12. libros diuiditur. Tertius liber principalis dicitur Authenticorum, qui diuiditur in 9. collationes, quarum quælibet subdiuiditur in titulos, & tituli non in leges, sed in paragraphos. Et differunt Authenticum & Authentica, quia Authenticum volumen est per se, sed Authentica est lex vna vel paragraphus incorporatus libro Codicis, & antiquo iuri superadditus, & allegatur sic: C. de episc. & cler. Authen. generaliter. C. de sacrosanct. eccl. Auth. multo magis. Sed in authentico simpliciter allegatur titulus & paragraphus, vt in Auth. Vt iud. sine quoque suffr. §. tali vel tali, & sufficit. Item decima collatio intitulatur liber feudorum, & habet duos libros partiales, quorū quilibet subdiuiditur in titulos, & illi in capitula & paragraphos. Quartus liber principalis legum dicitur Institutiones, vel Instituta. Et iste diuiditur in 4. libros partiales, & est introductorius in ius ciuile: maximè quo ad declarationē terminorū in vtroq; iure vsitatorū, qui tanquam ostium in domum præbet introitum in sapientiam iuris. Old.

Ivs ciuile nomen generale est, & commune legibus, plebiscitis, &c. eo tamen nomine indefinitè vsurpato intelligitur dispu-

Digitized by Google

catio fori,& ius,quod sine scripto à prudentibus & compositum.l.2.§.2.& §.6 de orig.iur.Hot.

Ivs ciuile , pro Iurisconsultorum responsis vel consuetudine, Paul.lib.sent.4.cap.8.Fœminæ ad hæreditates legitimas vltra consanguineas successiones non admittuntur : idque iure ciuili vel Voconia rogatione videtur effectum.Hot.

Ivs ciuile , cum aliquid cõmuni iuri vel additur vel detrahitur, h.e.cum populus sibi constituit, quasi proprium ius ciuitatis. Hoc autem ius ciuile anonymum dicitur, quod in genere sine aliquo speciali nomine comperitur : scilicet, quod nec sit lex, nec edictũ prætorium,nec plebiscitũ,nec cõstitutio,nec consuetudo. Vide Zas.in l.2.§.hæc disput.ff.de orig.iur.Spieg.

Ivs ciuile Flavianum , liber erat , in quo Appius Claudius legis actiones composuerat, & ad formam redegerat, inde dictum, quod Cneus Flauius eius scriba surreptum librum populo tradidit,leg.secunda ,§.tertio.ff.de orig.iur.Prat.ex Hot.

Ivs ciuile Papyrianum (inquit Pomponius) dicitur, non quia Papyrius de suo quicquam ibi adiecit , sed quod leges sine ordine latas in vnum composuit.Prat.ex Hotom.

Ivs ciuitatis tradere , idem quod ciuitate donare , id est, planè ciuem facere.Vide Rhenanum in ludum Senecæ.Erat autem id propriè in peregrinis,sicut Ius Quiritum in libertis.Spieg.

Ivs commentitium dicitur id , quod nouc & recens excogitatum est,quasi fictitium,vtpote non aliunde translatum,sed sine vllo prorsus exemplo introductum. Paul. l.si pœna alicui. ff.de pœn. Si pœna alicui irrogatur , receptum est commentitio iure,ne ad hæredes transeat.Prat.

Ivs commune est genus seu materia , ex qua ius ciuile conficitur: & per hoc potissimè iuris ciuilis pars est ius commune, quo seiungi non potest , veluti reliquæ species à sua materia sunt inseparabiles Ex Solom. Vide infr.Ius Quiritium. Spieg.

Ivs commune vocat Paulus ad differentiam Senatusconsulti, quod in speciem factum est de scripturis famosis, scil. editis nullo nomine adiecto. Cæterum,inquit, si nomen adiectum: & iure communi iniuriarum agi potest , l. quod Senatusconsultum.ff.de iniur.Prat.

Ivs compascendi habere,Scæuola in l.pen.ff.si seruit.vend.Plures,ait,ex municipibus, qui diuersa prædia possidebet, saltum communem vt ius compascendi haberent,mercati sunt.Spie.

Ivs compascuum apud eundem Scæuol. in d. l. pen. vbi inquit, aliquid secum compascui iuris traxit.Spieg.

Ivs constitutum pro singulari accipit ICtus in l.si peculium. de statu liber. Ius enim constitutum est quod placito quodam & consensu recipitur communiter,Paul.l.1.in fin.rer.amot.l.1.§. item cum contra.ff.quæ sent. sine appell.resci.Prat.

Ivs consuetudinis esse putatur id quod voluntate omnium sine lege vetustas comprobauit : quo in genere & alia sunt multa, & eorum multo maxima pars, quæ prætores edicere consueuerunt, ait Cic.lib. de Inuent. 2. quibus verbis edicta translatitia significat.Prat.ex Hot.

Ivs consideratum vt animal,Naturale vocatur : item vt homo, Humanum, siue Ius gentium:tertio vt ciuis, Ius ciuile appellatur.Salom.in Pand.de iur.ciuil.

Ivs crediti amittere,in fi.l.sed & partus,ff.quod met.caus.Spieg.

Ivs controversum.Iura controuersa & dubia dicuntur ICtis,de quibus inter eos est dissensio : vt cum aliud videtur Mutio, aliud Bruto,aliud Manilio. Cic.pro Muræna:si id quod oportet responderis, idem videare respondisse quod Seruius : sin aliter, etiam controuersum ius nosse & tractare videare. Ius autem controuersum iuri certo opponitur. Turn.lib 20.c.13.

Ivs dicere translatè , pro prætoris imperium sibi vsurpare. Vlp. l.1.ff.quod legato. Æquissimum prætori visum est vnumquenque non sibi ipsum ius dicere occupatis legaris,sed ab hærede petere. Callist.l.pen.ff.de vi priu. Quisquis probatus fuerit, rem vllam debitoris temerè possidere, sibique ius in eam rem dixisse, ius crediti non habebit. Alias propriè ius cuipiam dicitur,cum ei per sententiam quid adiudicatur aduersum eum, cui quid abiudicatur, quod vulgo dicunt , Causam obtinere, & succumbere in causa. Vlp.Est,inquit.receptum, vt possit ei & aduersus eum ius dici de iur.om.iud Prat.ex Hot.

Ivs dicere quisque debet loco consueto intra fines suæ iurisdictionis: Extra terminos.n. ac fines iurisdictionis , sicut illi impunè non paretur.l.fin.ff.de iurisdict. Ita quoque irritum est, quod ab eo non fit in loco solito , puta in foro pro tribunali, in curia.vide Gœdd.in comm.ad l.2.n 1.2.3.ff.de verb.sign.

Ivs dicere , & reddere, & tribuere magistratus dicuntur, & repræsentare, in L1.C. vbi de causa stat. Atq; ius dicebant hi solum, qui tribunali & iurisdictioni præerant. l. 5. ff. de feriis.l. pen. ff.de iust.& iur l.2.§ post originem.ff de orig.iur.l.2.ff de offi.eius cui mandat l.10 l.18 ff.de iurisdict. l 7. in fi.de offic. proconsl l. in pr.& l.2.ff.quod quisq; iur.l.1 §.an autem.ff de postul Itaque ius dicere & iudicare sententiánque proferre diuersa faciunt , l 4. in fi.ff. de interrog iniur fac.l.57.ff.de re iud.Rub.ne quis in sua causa iudic. vel ius sibi dic. Ius dicere enim est actiones & iudicia dare, eáque omnia facere, quæ ad officium ius dicentis pertinere scribit Vlp.in l.1.ff. de iurisdict. Vbi ius dicens pro Prætore accipi potest,vt in l.5.ff.de iur.deliber & l.12.ff de vulgar.& pupill.Briss.

Ivs διορθωτικὸν vide Diorthoticum ius,&c.

Ivs docendi levis, & simplex via , cuius meminit Iustinian. Instit. de iust. & iur. hæc est : Primum incipere à naturalibus & diuinis præceptis : deinde progredi ad capita humanarum legum , & demum ad propagatas gentium & magistratuum constitutiones.Oldend.Prat.

Ivs edilitium honorarium quidé dicitur.§.prætorii.de iur. nat. gent.& ciuil prætorium nunquam.Cuiac.l.5.de verb.oblig.

Ivs æquabile.vide Æquabile ius.

Ivs esto,i e.vim atque autoritatem legis habeat.Cicer.in legib. lib.2 Quod is,qui bellum gerit,imperassit,ius,ratúmque esto. Verba sunt 12.tab.Bud.Spieg.

Ivs ἐμφυτευτικὸν ius prædij est,nõ seruitus,quod & ἐμφατευτικὸν dicitur in l.sed si pecunia.§.si res ff de rebus eor.Est autem, vt vulgo dicitur,ius ἐμφυτευτικὸν,vel ἐμφατευτικὸν ius perpetuarium,quinimo temporariũ esse potest,l.vlt,ff si ager vect. id est,emphyr. pet. videlicet si non ad modicum tempus prædia fruenda tradantur Sic.n.hæc verba ad tẽpus,in ea lege Interpretes accipiunt,argumẽto superficiarij,l.1.§.quod autem, de superfic.& rectè : nam idem fere ius est superficiarij & emphyteuticarij. Vterq; in rem actionem habet & Publicianã, & Vti possidetis,vterq; seruitutẽ imponere potest,vterq;possidet, vterque nouum opus nuntiare potest , vterque ius alienandi, vterque seruitutum vindicationem habet : Ille tamen in sola superficie , hic in vniuerso solo ius habet. Locationes ferè vt à centonibus, ita & à priuatis in lustrum fiebant, vt non frustra Iustinian.in Nouel.120.nominatim Ecclesiæ Constantinopolitanæ permiserit locationes vltra lustrum Atq; eo fit , vt putem, eas locationes,quæ lustrum egrediuntur,ius superficiarii vel emphyteuticarium constituere. Cuiac.not.ad lib.3. Instit. tit de locat.& conduct.super verb.de prædiis quæ perpetuo.

Ivs & fas quo ad originem significationis , non paruo distant interuallo. Nam fas,sicut fatum,nomen mutuatur à fando, & vtrumque in mente diuina conseruat æternum. Fas appellatur sacrum æternæ iussionis oraculum , quasi præfatione , notitia, & publica lectione dignissimum. Vnde manauit ad homines ratio & æquitas, mater iuris : cuius idea , typus , & exemplar nunquam incepit esse,nec patietur interitum. Ius autem quasi per apocopen à iubeo suam capit originem , ex tempore & post peccatum emersit , quia omne delictum à iure patitur emendationem. Nullum quippe malum remanet impunitum iuris interuentu. Ius igitur dicitur sanctio iusta,quæ nemini parcit Taboet.in topic.milit for.& leg.discip.

Ivs facere dicitur, quod iuris atque legis vim habet. Vlp. l. non ambigitur,Ius senatum facere posse,h.e.Senatusconsultum pro lege haberi; Verbum est,inquit Budæus,Iurisperitis notum. Spieg.

Ivs fetiale,quo tempore, vel à quo inuentum sit,inter auctores non constat. Fecialis.n.sacerdotij vsum omnũ vetustissimum apud Romanos fuisse, Feneſtella docet , cum Tulli hostilij tempore fuerit, cui tamen nequaquam ascribit Alex. ab Alex. Sed à Tullo Hostilio seu Anco Martio , vt vero alij à Numa Pompilio Fetiales institutos putauit, qui ab Equicolis iura & verba solennia quibus res repetuntur, & bella indicuntur,accepere, Heso auctore. De hac re copiosè Plut.in vita Camilli.Dion l.b.2.Gell lib. 6.c.4.Seruius lib.9 Æneid. Principium pugnæ.Bond lib.4 Rom.triumph.Cæl.Rhodig.lib.21.c.5.

Ivs fiscale non commune est, sed proprium principis:vt autem alienum ius , ita fiscale pactionibus nostris lædi non potest. Cuiac.ad l.inter debitorem.ff.de pact.

Ivs fundi,in l.5.C.quorum appell.non recip.id est,possess.

Ivs gentium (inquit Vlpian.in l.1.§.vlt.ff.de iust.& iur.) est,quo gẽtes humanæ vtuntur quod à naturali recedere facilè intelligere licet : quia omnib.illud animalibus , hoc solis hominibus inter se commune sit.Pompo.in l.2.adiicit exempla:veluti.erga Deum religio:vt parentibus & patriæ pareamus.Iustin. Inst.cod.tit.rectissimè sentit, Ius gentium eadem ratione generaliter dici,qua ius ciuile in speciem nuncupatur.Nam sicut à populo alicuius ciuitatis tractum est nomen iuris ciuilis:ita ius gentium ab omnib.populis vocatur.Quod vero naturalis ratio,ait,inter omnes gentes cõstituit, id apud omnes populos peræquè custoditur : vocatúrque ius gentium,quasi quo iure omnes gentes vtuntur. Illud diligentissimè obseruandum est, quod multis errandi causam dedit ius gentium alias accipi apud ICtos pro vero naturæ iure:alias pro eo iure.quod plurima hominum pars vbique recepit.Quod nisi rectè discernas nunqua peruenies ad veram iuris cognitionem. Veteres enim rati sunt, quicquid ab omnibus gentibus pro iure seruaretur: id quoque ex naturali ratione productum fuisse:cum nõ crederent,omnes homines in deligendo iure prorsus errasse.Hoc modo loquitur de iure gentium Vlpianus in loco citato, iuxta exempla Pomponij, & quidem rectè , in l.veluti.l. vt vim. & l. ex hoc iure ff.de iust. & iure. Iustinianus in §. venditæ. Instit.de rer.diuis.Religio enim erga Deum, pietas in parentes, cognatio inter omnes homines , verè sunt iuris naturalis:

quod

Digitized by Google

quod, quia solis hominibus commune est, ius gentium vocat. Cæterum in l. manumissiones, ff de tit. quatenus loquitur de effectibus, & prædura seruitutis forma: si accipias ius gentium naturali ratione constitutũ esse, errabis tota via. Nam ea seruitus pugnat cum iure naturali, rectèque fuit emẽdata. Quanquam tolerabilis seruitus, quali nunc vtimur, secundum naturam est, vt grauiter probat Aristoteles in Politicis: nec id negat Vlpianus in eadem l. manumissiones si ex æquo & bono intelligatur, collatis alinnde sententiis suis. Neque enim ex vno statim dicto totus Vlpianus iudicari potest, quid sentiat de iure naturali. Videndum enim etiam est, quid alio in loco dicat. Accipitur ibi ius gentium, pro iure, quod omnium gentium auctoritate passim receptum fuit vbique. Quare cum audis hanc vocem, Ius gentium, non semper exaudiendum est Ius naturale, sed plerunq; Ius humanum, vt Liuius recte appellat. Neq; enim sequitur: Gentes id constituerunt aut in vsum admiserunt: Ergo est ius naturale aut æquum: imo sæpe iniquissimum est. Ego sane multum tribuo humanæ authoritati, sed non præfero eam naturæ. Olden. & Prat. Etsi vero magna sit cognatio Iuris gẽtium & iuris naturalis, vt dictum est, tamen illud ab hoc diuersum est in eo, quod naturale est hominis, qua animal est, prouidum quidem & sagax, cæterum inclusum domi, paulum admodum differens à brutis: Ius hoc gentium hominis est, qua homo, plenus rationis & consilij, & iam hominum societate implicatus, vt ex Vlpiano explicat Connanus lib. 1. c. 5 n. 2. Hinc non inscite adnotauit Salomonius in l. ius naturale. ff. de iustit. & iure instar triplicis, quæ in homine est considerationis, triplex quoq; ius constitutum esse: aut enim hominem, sicut animal dispicimus & sit ius naturale, quod in appetitu & sensu tantum consistit. Si vero vt hominem conspiciamus, sit ius gentium, quo l naturalis ratio tantum inter homines constituit Quod si, vt ciuis, in consideratione habeatur, ius ciuile conficiemus, quod citra ciues esse non potest. Sunt ex iuris interpretibus, qui hoc ius gentium duplex fecerunt: primæuum, quod ab initio creationis hominum animis diuina quadam vi insitum insculptumque fuerit, quod naturale etiam vocari ostensum est: Secundariũ, quod malitia hominum ingruente, cõtra naturam plerunque inductum. & in iuris constitutiones redactum, ita enim humanis necessitatibus, viũ ex gente, seruiendum fuit. §. ius gẽtium, de iure naturali: inde coorta bella, captiuitates sequutæ, seruitutes vitio dictæ, res maxime iuri naturali contrariæ, l. manumissione. ff. de iustit, & iure. Cæterum hanc distinctionum præter alios reuicit Coralius Miscellaneorum lib. 6. cap. 25. ac Connanus lib 1. c 5. n. 2. Interpretes videntur non tam ipsum ius gentium diuisisse, quam ætatem rerum ab eo inuẽtarum, progressumque notare voluisse. Cum enim omne procedat à fonte naturæ, sitque nihil aliud, quam quod sua cuiq; ratio præscribit faciendum, aut non faciendum, nihil in eo prius esse potest, nihil posterius. Sed hoc voluerunt scilicet, quæ ab isto iure manarunt in communem vtilitatem, non simul ea atque eodem inuenta esse tempore, &c.

Ius gladij est potestas animaduertendi in facinorosos, quę meri imperij est, l. 3. ff. de iurisd. Tractum autẽ illud videatur ex ea consuetudine, quod principes Romani præsidib. & pręfectis prętorio, iisque quibus hoc imperium esse volebant, gladium dabant. Id facile est coniicere è verbis Papinij, sic scribentis:

Felix qui magno iam nunc sub præside iuras.
Cuique sacer primum tradit Germanicus ensem.

Sed & Imperatoris gladius vnius erat curæ commissus, præfecti scilicet prætorio, cum Imperator etiam multo magis merum imperium teneret, quam quibus eam potestatem in prouinciam euntibus mandabat. Prat. Philostratus; βάσσου ἦ πεπιεσμένῳ τὸ ξίφος θώσασθαι αὐτῷ φάσκοντος, ὁ ἱεράδης ὦ λῶστε ἴφη χέρων ὀλίγα φορεῖται. Vt autem maioribus illis potestatibus gladius eiusq; potestas dabatur: sic tribunis pugio, quod ἀγκώριον dicitur. Martial.

Militia decus hoc & grati nomen honoris
Arma tribunitium cingere digna latus.

Dio Traianum scribit dixisse, cum parazonium Suræ cingeret hoc pro me, si recte imperaro, vtaris: sin secus, in me. Ita in his meritum bonorum distinguebat magnitudo ferri, ac gladio accingebantur imperatores, duces, præsides: pugione tribuni. Vt autem in honoribus mandandis his armis accingebantur: ita cum ignominiose mittebantur, & honoribus priuabantur, discingebantur, cuius rei multa passim in iure aliisque scriptoribus extant exempla: vt annotauit Turneb. aduers. lib. 12. c. 6.

Ius hastæ fiscalis. De iure hastæ fiscalis, id est, de iure venditionis rerum fiscalium, quæ hasta in foro posita, fiebat, meminit etiam Cicero libro Officiorum secundo, Vbi est ausus (inquit) dicere hasta posita, cum bona in foro venderet, & bonorum virorum, & locupletum, & certe ciuium, prædam suam se vendere? Anchoran.

Ius honorarium, id est prætorium, ait Iustinian. idcirco quod qui honores gerunt, i.e. magistratus, autoritatẽ huic iuri dederunt. §. 6. de iur. nat. Ius honorariũ idẽ quod prætorium, ab honore prætorũ sic nominatum, l. 7. de iust & iur. vel quod ab honore prætoris venerat, l. 2. §. 5. ff. de orig. iur. Prat. ex Hot.

Ius honorarium viua vox est iuris ciuilis. l. nam & ipsum ff. eod tit. Old. vide Honorarium.

Ius Italicum quidam nihil aliud esse volunt, quam à tributis immunitatem: tributorum duo genera constituentes, vnum agris impositum, alterum capitib. Cuiac 11. obs 35. id falsissimum opinatur. Nam, inquit, & quæ ius Italicum non habẽt, quædam coloniæ prouinciales immunes sunt, vt Cæsarienfis colonia prima Flauia, quã Vespasianus deduxit, auctore Plinio 5. c. 13. & Nou. 103. immunis est, l. vlt. ff de censibus. remisit n. ei Vespasianus tributum capitis primum; & quia non ideo etiam remissum videbatur tributum soli, postea Titus etiam solum Cæsarienfis coloniæ immune factum interpretatus est. Non ideo tamen Cæsarienfis colonia ius Italicum habet, l. 1. ff. eo. Et ita recte Plin. 3. c. 21. ciuitates aut colonias immunes seperat ab iis, qui ius Italicum habent. Posset quidem vna eademque ius Italicum habere, & esse immunis, sed nõ quod immunis, veluti Barcino, d. l. vlt. aut Iliũ: ideo & Iuris Italici: idemque ex diuerso dicendum est, plus est, esse immunem ciuitatem vel coloniam, quam habere ius Italicum. Nam ius Italicum leuatio tantum censitionis est, puta vt idem in censitione ius experiantur, quod coloniæ Italicæ: nec id tantum, si colonia sit immunis, sed etsi sit immunis, facit vt in reliquis eodem iure sit eius coloniæ Resp. quo ipsa Italia, puta in traditionib nexi, in vsucapionib. in annali exceptione, itemque in iure capiendi. Nam hac de causa cũ tractaret Celsus de fideicomm. relicto colonię Philippensium, l. Ballista. ff. ad Trebell. adiecisse eum opinor coloniam Philippensem esse iuris Italici. Atque ita multo plura conferebat ius Italicum, quam immunitas: sed in causa tributorum (vt diximus) plus certe erat immunem esse, quam habere ius Italiæ. Prat.

Ivs IVRANDVM offerre & deferre. Quintilian. in l. 5. iusiurandum lit gatori aut offerunt suum: aut non respuunt oblatum: aut ab aduersario exigunt: aut recusant, cum ab ipsis exigatur. Seniores præcipere solebant, ne vnquam iusiurandum deferremus. Spieg

Ivs IVRANDVM diuidit Abbas Panor in c. fin. de iureiurand. in iudiciale, & extraiudiciale. Iudiciale rursus in necessarium, & iudiciale: quod dicit vindicare nomen sui generis.

Ivs IVRANDVM adactum. Quære, Adactum, iusiurandum.

Ivs IVRANDVM simplex, Doctor informe vocant, non est, vt ipsi tradidere, quod prorsus adiecta causa detur: sed quod innominatam causam complectatur. Quia in iudiciis nihil debet admitti sine generali vel speciali, vt ait Oldend. indicans erroris occasionem, quod Doctores phrasin horum verborum: Si iurauero te Stichum mihi dare oportere: non perceperunt. Spieg. (est.

Ivs IVRANDVM vnde dicatur vide sup. Iuramentum affirmatio

Ivs IVRANDVM vt definit. Aristot μὴ θείας ἁφῆς ἁλήψεως, φάσις ἀναποδείκτου. Vt Clemens Alex. ὁμολογία κρὸς ἐπιπροσληψιν θείας. Vel vt Cic. lib. 3. Offic adfirmatio religiosa, quoties quid quasi Deo teste adseritur. Vnde & sacramentum dici solet, quasi sacræ rei arctissimum vinculum, quod nullo modo sit ludendum, teste Cicerone ibidem sic dicte: Nullum etiam vinculum ad adstringendam fidem iureiurando maiores arctius esse voluerunt: id indicant leges in XII. Tabul. indicant facta, indicant fœdera, quibus etiam cum hoste deuincitur fides, indicant notationes, animaduersiones; Censorum, qui nulla de re diligentius quam de iureiurando iudicabant. Ideoque etiam tanta erat apud priscos iurisiurandi religio, vt si quis quem re aut verbo læsisset, interpositione iurisiurandi, quo eum, qui læsus erat, adiurabat indignum ea iniuria esse, & ei nolle factam, satisfaciebat atque purgabat. Plautus in Amphitryone:

An satisfaciat mihi atque adiuret insuper
Nolle esse dicta, quæ in me in iontem protulit.

Itaque apud Terentium in Adelph.

Ego vestra hac noui, nollem factum:
Iusiurandum dabitur, esse te indignum iniuria hac.

Ivs IVRANDVM turpe vel illicitum non esse seruandum. Nonne à mulieribus, quæ se prostitu §. 1. constit. 51. Euidentissimum peccatum est, id iusiurandum inferre, quod statim atq; præstitum est, violandum sit. Nouell. Vt sine vllo impedimento. §. quia vero magna versamur. const. 94. Prat.

Ivs IVRANDVM calumniæ. Vide, Iuramentum calumniæ.

Ivs IVRANDVM in litem est, quod à iudice defertur actori eius rei, quæ in iudicium deducta est æstimandę causa. Et defertur plerumq; ob dolũ & contumaciam aduersarij, ne in potestate eius sit, per fraudem ab inuito domino rem iusto pretio comparare, l. 2. & 7. ff. de in litem iur. Actori licet pretium facere iniustum, nec in omnibus iudiciis passim, sed vt lex, prætorve, aut princeps permiserit, leg. videamus. §. iurare. ff. eod. & in actionib. eod. Prat. Vide & sup. iurare in litem.

Ivs IVRANDVM defert, qui aduersario suo iurandi conditionem fert. Delatum vero iusiurandum dari, præstari, suscipit, remitti, recusari, referri dicitur: iusiurandum autem remittit,

Digitized by Google

qui cum paratus esset aduersarius iurare, gratiam ei facit, contentus voluntate suscepti iusiurandi, l. 6. ff. de iureiur. l. 1. Co, eo. Refert, qui delatam sibi iurisiurandi conditionem in aduersarium transfert, Prat.

IVS IVRANDVM est iudiciale, vel extraiudiciale. Vult. in comm. Inst. l. 4. §. item si quis. 10. n. 8.

IVS IVRANDVM extraiudiciale est, quod extra iudicium è voluntate partium dependet, idque tantum est voluntarium, vtpote quod ex consensu vtriusque præstatur: vnde etiam aliquando dicitur conuentionale. Vult. dicto loco.

IVS IVRANDVM iudiciale est, quod in iure seu iudicio coram magistratu seu iudice interponitur. Vult. d. loco.

IVS IVRANDVM in libris Feudistieis aliud est simplex siue solitarium, quod solus litigator, siue dominus, siue vasallus præstat: Aliud coniunctum siue commune, quod quidam sacramẽtalitium distinguendi causa nominant, propterea quod coniuratores certo numero id præstant, qui sacramentales (vt suo loco dicemus) appellantur. lib. feud. 1. tit. 4. §. 2. & tit. 26. & lib. 2. tit. 33. §. 2. Rursus aliud est liquidum, quod feudalitij scriptores appellant, sine mentione conscientiæ: cum quis liquido factum, aut nõ factum iurat, de suo videlicet facto affirmans. Aliud fortassis arbitrarium dici potest, quia per verbum: antiquæ Romanorum formulæ ARBITROR, concipitur: cum quis iurat se arbitrari non factum: quod iidem scriptores, iuramento conscientiam solam apponere. lib. feud. 2. tit. 33. §. 2. & tit. 58. §. 6. Prat. ex Hot.

IVSIVRANDVM & sacramentum differunt. Differentiam inter sacramentum militare, & iusiurandum esse non obscure Liu. lib. 22. innuit. Quæ vero ea fuerit, inter doctos disceptatur. Quidam enim existimant, cum ante certa formula iurisiurãdi comprehensa fuisset, de qua Gellius lib. 16. ex lib. 5. Cuiacij de re militari, hoc tempore, quod nunquã antea factum, fuerat, nam adauctam, accessione harum clausularum fuisse: de quo Sigonius non solum in annotationibus Liuianis, sed & de antiquo iure Ciuium Rom. lib. 1. c. 15. Verum non obscure Liuius dicto libro ostendit, sacramentum voluntarium, iusiurandum necessarium fuisse. Dionys. ait, sacramentum Romanis gentilitium fuisse, iurare per bonam suam fidem.

IVS iniquum ideo dicitur, quia iussum est, & non quia iustum: vt, Zasio teste, homines Latini probant. Spieg.

IVS Latinitatis. Vide Latini, & Latinitatis ius.

IVS in manibus habere dicuntur, qui vi rem gerunt, & quibus, vt Ennius ait, ferro geritur res, quibus ius est in armis, & quibus leges inter arma silent. Ex Chiliad. Erasm. Spieg.

IVS liberorum, vt Isidorus li. 5. inquit, est coniugum sine liberis inuicem pro loco pignorum hæreditatis alterna conscriptio. Quam definitionem confirmat Nou. Valent. de rest. & l. valeat. C. Theod. de his qui sub tyran. infir. Et hoc quidem ius liberorum Impp. omnibus dant, in l. 1. C. de iur. lib.

IVS merum pro communi & vsitato, siue quod nulli singulari ac præcipuo iure mixtum est. Vlp. l. 16. ff. de minor. Nam si minor communi auxilio, & mero iure munitus sit, non debet ei tribui extraordinarium auxilium. Prat. Hot.

IVS meum, dicitur non solum, quod mihi competit iure communi, sed etiam quod ex pacto vel consuetudine debetur, c. constitutus. extr. de relig. dom.

IVS militare, quo soli milites sunt adstricti. Old. in Restauratione Politiæ indicat quondam appellatum esse ius militare, rem militarem: quod & ipsum quanquam in armis versaretur, & vi exercendum esset, nihilo tamen minus haberet rationem iustitiæ, secundum quam susciperetur, & susceptum procederet. Quo secundum eum respexit Iustinian. in procemio Instit. quum dicit: IMPERATORIAM MAIESTATEM NON SOLVM ARMIS DECORATAM, SED ETIAM LEGIBVS OPORTERE ESSE ARMATAM. Spieg.

IVS MILITARE. Fuit. n. & inter cæteras hæc lex militaris, ne dolo malo, neve aliena iniquitate, sed iure, & propria virtute bellum gereretur, quam diligenter à Romanis obseruatam, Liuius lib. 6 testimonio est. Manutius de legibus Romanis.

IVS moribus introductum, item ius moribus receptum, & ius morib. constitutum, in iure nostro legimus: quod pleraq; non cauta legibus in mores recepta sunt, hoc est, hominum obseruationem. Spieg. Sic ius ex more maiorum fuisse notat Papi. vt licet iurisdictio mandari posset, non posset tamen animadsio lege vel Senatusconsulto mandari. l. 1. ff. de offi. eius cui man, est iurisd.

IVS mulctæ dicendæ datur, quibus publicum iudicium est, & non aliis: nisi hoc eis specialiter permissum est, in fin. l. 2. ff. vbi quis ager. Spieg.

IVS naturale. Vlpia. in l. 1. ff. de iustitia & iur. eumq; sequutus Iustin. Institut. de iure natur. definiunt, quod natura omnia animalia docuit: late quidem, improprie, & abusiue, ne dicam licenter: sed ita tamen, vt eis condonandum sit, quod forte teneris studiosorum ingeniis inseruire, & populariter rem explicare voluerint, vt Old. existimat. Neque etenim rarum est, vt aliquando maioris cuiusdam & clarioris demonstrationis causa, & vt amplior, certior, & dilucidior doctrina fit, qui eã tractant, aliqua vel abusiue sumpta, vel populariter, & translatiue ponant. Cum. n. (Cicerone authore) homo solus ex tot animantium generibus atque naturis particeps sit rationis & cogitationis, sequitur quod in quib. ratio non sit, nec ius esse proprie possit; sed cum ad bruta referimus, rationis & iuris nominib. abutimur, vt alibi de virtute: simili fere modo dixit Cic. Cum ergo legis ius naturale comune brutis, tum affectũ, instum instinctum naturalem inclinationem vel propensionem & motum quendam necessarium (quo omnia passim animantia aliquid faciunt, vel non faciunt naturali quadam propensione, non quidem ad beluinos affectus rapiente, sed cum ratione conueniente, & ad conuersationem vniuersitatis tendente intelligas, non ius & rationem. Sunt enim quædam affectiones, & instinctus naturæ, quib. impellimur ad agendũ aliquid secundum ipsam naturã, qui motus nobis cum cæteris animantib. cõmunes sunt: Talis est: vt quælibet natura velit esse conseruatrix sui, vt salua sit, & in suo genere conseruetur. Non. n. vt ait Tullius pro Milone, lex scripta, sed nata est, quam non didicimus, accepimus, legimus, verum ex natura ipsa arripuimus, hausimus, expressimus; ad quam non docti, sed facti, non instituti, sed imbuti sumus, &c. Talis est cupiditas liberorũ procreationis: Vnde Arist. etiam dixit. In animalib. esse opus φυσικώτατον, generare simile: & Iustin. Nou. sua constitutione 89. ἡ φύσις (inquit) ἐξ ἀρχῆς τὸ ἀγαθὸν τὸ περὶ τὰς γονὰς εἰσηγήσατο. De qua re Tullius latius li. 2. de nat. Deor. Eiusdẽ etiã est generis naturalis quædã propẽsio ad educandũ fœtũ: quare etiam Iust. l. vn §. taceat. C. de rei vxor. actio. præclare ait, naturaiem stimulum hortari ad liberorum educationẽ: de quo affectu plura Plut. in libello περὶ τῆς εἰς τὰ ἔκγονα φιλοστοργίας. At vbi motus huiusmodi naturæ ad homines tedigis, pariũt illi quidẽ ius quoddã naturale, sed nõ commune cæteris animantib. quia tunc est ratio quædam insita homini à natura. quæ non potest esse in brutis, & hoc ius gentium est, quod ius naturale pariter appellatur. Ergo meminerimus, cũ agitur de motib. nobis cum animantib. communib. non proponi prorsus beluinos affectus, & qui nihil penitus habeant rationis aut iuris, sed adfectus illos, instinctus, & propensiones, siue, vt Philosophi appellant, προηγμένα φυσικά, quæ omnib. animantib. inditæ sunt ad conseruationẽ huius vniuersitatis, cumque ratione conueniunt, erantq; futuræ in natura hominis, etiamsi in illa innocentia, in qua creata fuerat, manssisset. Sed postquam illam diuinam innocentiam exuit, ac propter vitium morbi originalis contaminata est: necesse est, vt mens & ratio humana affectiones has & instinctus naturę regat & moderetur. suaq; vi in officio retineat, præstetque quodammodo, quod ipsa innocentia præstitura fuisset, quod quia ratione in hominib. fit, ius naturale dicitur, & pariter ius gẽtium, quod nihil aliud est, nisi iudicium illud rationis, quod nobiscũ nascitur, non aliqua arte, aut studio addiscitur. Quo fit vt inepta nimis videatur distinctio doctorum de iure naturali primario, & secundario: primæuum intelligẽtium, quo pecudum affectus continentur. Cum vere ius non sit, vbi bruta sint. Esset enim, vt vere in hoc proposito accuratissimus Oldendorpius dixit, ex brutis homines facere, ex hominibus bruta. Quãuis. n. in brutis appareant igniculi quidam, & imagines ingenij & rationis, vt quãdoq; videantur hominis prudentiam, si non assequi, saltem imitari, tamen nihil neq; intellectu, nihil cogitatione perficiũt, nec vlla ratione, vel honestatis formula prædita sunt, vel quidquam iuris habent. Quare Cicer. eleganter, Quibus. n. (inquit) ratio à natura data est, iisdẽ etiam recta ratio data est. Ergo & lex; quæ est recta ratio in iubendo & vetando. Si lex, ius quoque. At omnibus ratio: ius igitur datum est omnib. Quare secundum eundem, ius vel lex naturæ proprie sic diffinitur. Est ratio summa insita in natura, quæ iubet ea quæ facienda sunt, prohibetque contraria. Huc accedit id quod Iustinia. dicit in §. pen. Instit. de iure nat. gẽtium & ciuili, Sed naturalia quidem (inquiens) quæ apud omnes peræque obseruantur, diuina quadam prouidentia constituta, semper firma atque immutabilia permanent. Ea vero nullibi, quam in corde & mente hominis, vellut in quibusdam viuis tabulis ad imaginem Dei creatis, impressa extant. Prouidebat enim clemẽtissimus pater, nihil in hoc mundo æque homini opus esse, quam regulis atque principiis quibusdam recte viuendi, quæ præter eum nemo dare possit. Atq; hæ sunt leges, de quib. sensit Apostolus ad Rom. secũdo, cum de gentibus loquens dixit: Quod cum legem nõ haberent, ipsæ sibi lex fuerant, attestante ipsorum conscientia & cogitationibus inter se accusantib. & excusantibus, vt tradidere Oldendorpius & post eum Aldobrandinus. Quare ius naturale nihil aliud est quam ratio & æquitas, quam nobis innata quædam vis affert, & qua bestiis maxime præstamus. Idem & ius gentium dicitur in l. iurisgentium, ff. de pactis. quo in loco non tantum contractus, sed & pacta iuri gẽtium adscribuntur. Vt autem ius naturale æquitas naturalis appellatur, ita non inficior, quin etiam possit ius ciuile æquitas ciuilis appellari. Nam & M. Tullius ius ciuile ita definit. æquitatem constitutam his, qui eiusdem ciuitatis sunt ad res iuris obtinẽ-

Digitized by Google

obtinendas. Plerunque tamen æquitatem cum diximus, naturalem intelligimus, & id quod Aristoteles vocat ἐπιεικὲς. Cicero ad vnguem conueniens in Topicis, dum iuris tres esse partes ait: legitimam, conuenientem, moris vetustate confirmatam. Nec enim pars conueniens pertinet ad pacta conuenta, sed ad æquitatem, vt repetita ab eodem in eod. lib. diuisio in legem, morem, æquitatem, manifesto declarat, Cuiac. ad l. 1. post prin. ff. de pact.

Ivs autem NATVRALE Heliodorus (vt de eo testatur Forcatulus dial. 37. Necyomantiæ) triplex esse disseruit; primum commune homini cum DEO: alterum, commune homini cũ brutis: tertium commune homini cum homine, quod ideo ius gentium appellatur. Et ducamus primum ius naturale, quod quidem à Doctoribus prætermissum est, à parte nobiliore ipsius hominis, quæ cum DEO communis est, & appellemus id ipsum æquum & bonum cum Paulo, in l. pen. de iustit. & iur. id est, meram æquitatem l. 1. ff. eod. quæ etiam ratio vocabitur l. cum ratio ff. de bon. damnat. quæ non differt à lege Euangelica, si excipias Sacramenta, capitulo non est. § 1. 6. distin. gl. ibi & 7. distinct. canon. qui iure. Hinc est illud: NON FACIAS ALIIS, QVOD TIBI FIERI NON VIS, canon. 1. prima distinctio, quam sententiam adeo dilexit Alex. Seuerus imperator, vt de illo scribit Lampridius, vt & in palatio, & in publicis operibus præscribi iuberet. Hoc ius quam rationem seu æquitatem vocamus, leges omnes temperat, & modificatur l. 2. § item Varus. ff. de aqu. pluu. arc. Ex eo sunt: nihil magis esse conueniens naturæ, quam pacta seruare l. 1. ff. de pact. & minorum defensio. l. 1. ff. de minor. & bene mereri de parentibus. l. venia. C. de in ius vocand. & non locupletari cum aliena iactura l. iure naturæ. ff. de regul. iur. Secundum ius naturale, quod Heliodorus dixit, homini commune cũ brutis esse, eiusmodi est, vt neque per se æquum, neque iniquum sit, sed instinctus quidam naturæ, qui nos ad aliquid præcipue procliues facit: ex eo descendit maris & fœminæ coniugatio, quam nos matrimonium appellamus, hinc liberorum procreatio, hinc educatio. l. 1. §. Ius naturale. ff. de iustit. & iur. Cic. 1. Officiorum, Commune omnium animantium est coniunctionis appetitus procreandi causa, & cura quædam eorum quæ procreata sunt. Grammaticus ille Valla lib. 4. ca. 48. negat appetitum coeundi, esse ius naturale: sicuti nocendi imbecilliori animali, & ridiculum arbitratur, dicere ius naturale esse, quod omnia animalia in natura docuit, vt in §. 1. Inst. de iur. nat. & d. l. 1. §. ius naturale, ff. de iustit & iur. Cæterum Iurisconsulti ius accipiunt pro quodam impulsu, & immutabili prouocatione naturæ, quo significatu vsus est C. Cotta in quadam oratione, quæ nunc inter opera Salustiana legitur: nam vita & mors iura naturæ sunt, inquit: vt sine dedecore cũ ciuibus, ex fama & fortunis integer viuas, id dono datur, & accipitur. Videto, quomodo Cottæ vita & mors à iure naturali sunt: non quia æqua aut iniqua, sed quia omnibus præfinita naturaliter, & qui mortem vult conscisce, ius naturæ violat. Augustinus libro de Ciuitate Dei, cap. 18. licet Iurisprudentes admiserint, vt quis sibi manus inferret si non criminis conscientia, sed tædio vitæ, aut vt fortis videatur & mortem contemnens, vt Empedocles, Proteus & plerique alij Philosophiæque iactabundi, l. si quis filio. § eius qui, ff. de iniust. testam. qui omnes ius naturale violant, tum ius naturale, quod nuncupatur æquum & bonum, quia non patitur ratio iniussu principis vel ducis à statione discedere, & manes anticipare, & qui sibi inquus est, quanto nequior aliis esset futurus? l. fin. §. pen. ff. de bonor. eor. qui mort. sibi consc. Tum ius naturale commune cum feris violat, quæ omnes mortem exhorrent, vitam & dulce solis lumen complectuntur l. hac consultiss. C qui test. fac. poss Virg lib. 6.

Proxima deinde tenent mœsti loca quæ sibi lethum
Insontes peperere manu, lucemque perosi,
Proiicere animas quam vellent æthere in alto
Nunc & pauperiem, & duros perferre labores!
Fata obstant.

id est, inquit Seruius, iura naturæ, quia mors tali præmatura præter naturam est. Cum alias sit secundum naturam, vt ostendit Galenus exemplo pomi maturi, cum legitur suo tempore: si ante, pomum carpseris, acerbum inuenies, vnde idem Poeta lib. 4. Æneidos de Didone seipsam occidente, amoris impatientia.

Nam quia nec fato merita nec morte peribat.

Emersit tertium ius naturale, quod cum ipso genere humano proditum est, § singulorum. Instit. de rer. diuis. naturale dictũ est, quoniam ratione naturali ignota feris, seruatur inter homines l. 1. ff. de acqu. rer. dom. non enim feræ norunt contractus, seruitutes & bella inuenta à iure gentium l. ex hoc iure. ff. de iust. & iur. §. ius autem gentium. Instit. de iure natur. neque talia iuri diuino, aut naturali, quod æquum & bonum vocauimus sine delectu grata & accepta sunt: sed aut indifferentia aut ingrata prorsus, Horat.

Nam proprie telluris eam natura, nec illum,
Nec me, nec quenquam statuit, nos expulit ille.
Illum aut nequities, aut vafri inscitia iuris,
Seneca in Octauia.
Deterior ætas cruit ferrum graue,
Aurumque, fauas mox & armauit manus,
Partita fines regna constituit, nouas.
Extruxit vrbes.

Atqui iure naturali, id est, æquitate, siue naturæ ductu, omnia erant cõmunia. Can. ius naturale, prima distinct. nec licebat se inuicem decipere contrahentibus l. iure naturæ, ff. de reg. iur. iure gentium, quod est ius naturale tertium, licet l. in causæ, § si. ff. de minoribus. inde fit vt propter æquitatem seruandam, ad ius illud communionis sanctum & præcipuum regrediamur. Canon. dilectissimis 12. qu. 1. denique, inquit ibi Clemens: quidam sapientissimus Græcorum ait, AMICORVM ESSE COMMVNIA OMNIA. Platonem intelligit, qui libro quinto de leg. probat illud summopere in repub. εἰς κοινὰ πάντα φίλων. Idem Plato felicem putauit Reip. statum in qua nõ audirentur hæc verba: MEVM, TVVM, SVVM, quæ dominium inferunt. l. solum. ff. de rei vend. & quæ iure gentium comparata sunt, de quo Cic. 1. Tuscula. quæst. ius gentium siue hominum est in humani generis societate: & mox, omni in re consensio hominum lex naturæ putanda est. Sed & hoc ius gentium, & secundum ius naturale, cuius feræ sunt participes iuri potissime naturali ancillantur, & ei obsequuntur per omnia, neque enim dare operam liberis debemus, si æquitas resistat, puta cum Vestali, cum cognata, sed vaga libido rationis freno regitur. Forcat. in loco sup. citato.

Ivs NIGRVM, quod Philostratus ait in Lacedæmoniorum phiditiis, cœnæ caput fuisse, à Græcis dicitur esse quod in consuetudine αἱματία vocabatur. Ex quo suspicamur sanguine vel mixto vel incocto atrum colorem iuris illius redditum fuisse: cuiusmodi ius botulorum videmus. Hoc autem ius in mensa Locedæmoniorum erat præcipuum, vt senes eo cibo acquiescerent plerumque, vt ait Plutarchus, nec obsonium aliud desiderarent. Turnebus aduersariorum lib. 7. c. 16.

Ivs NON DECRESCENDI est ius quo duobus re aliqua legata, non repente vno, solidares apud alterum remanet, non quasi accrescens ei, vt legatum augeri videatur, sed quasi nullius concursus diminuta. d. l. vnic. §. vbi autem legatarij, vers. sin vero nemo. C. de caduc. tollend. Quod quidem ius inter coniunctos re locum tantum habet ex distinctione Iustiniani, d. vers. sin vero nemo. Quanquam & veteres hic etiam dicunt partem definientem accrescere, magis quam non decrescere, nec tam subtiliter hæc distinguunt, quam à Iustiniano factum, l. 1. §. interdum. ff. de vsufr. accres. l. hæc scriptura, l. si separatim. ff. de const. & demonst. Prat.

Ivs NOVVM in l. 1. ff. quod quisque iur. appellatur, quod nec in scripta redactum, nec consuetudine corroboratum est. Videtur tamen in d. l. 1. ius nouum accipi pro iure iniquo, & ab vsu forensi abhorrente, Old. Ius nouum, ait Gothof. ad l. 11. C. de legib. est contra rationem iuris communis introductum, per l. 14. 15. ff. de leg.

Ivs παροικικὸν id est, Colonarium vide supra Colonarium ius & adde Goth. ad Nou. 110. c. 1. & ad l. 24 §. 1. C de sacr. eccl.

Ivs patronatus in l. Adoptiuum. §. patronum. ff. De in ius vocando. Vlpian. Patroni (inquit) hic accipiendi sunt, qui ex seruituate manumiserunt, vel qui collusiones detexerunt; vel si quis iudicio pronunciatur libertus esse, cum alioqui non fuerit, aut si iurauit libertum esse meum. Alias; patronus non tantum dicitur, cui libertus subiicitur, sed etiam dicitur defensor eorum, quos in clientela habet, primumq; locum post patrem in officio apud clientem, obtinere patronus debet. Hinc dicitur ius patronatus, quod vel in libertos, vel in clientes habemus. Et de huiusmodi iure in libertos (de quo etiam ipsi iureconsulti, lib. 37. Pand. & Imperatores lib. 6. Co. tit. 4.) videre est, quæ de antiquis & variis legibus refert Alexander ab Alexandro. lib. Genialium dierum. 3. cap. 30. Ius vero patronatus (quantum ad ius Pontificium spectat) Ius est præsentandi clericum ad Ecclesiam vacantem, ex gratia ei concessum, qui consentiente episcopo, vel fundauit, vel. construxit, vel dotauit Ecclesiam. c. piæ mentis, & C. filiis. 16. quæst. 7. Acquirunt enim hoc ius, qui de Episcopi consensu vel fundant Ecclesiam (hoc est, locum, in quo templum extruatur, assignant ca. 3. ca nobis, de iure patronat.) vel ecclesiam ædificant, cap. monasterium. 16. q. 7. d. c. nobis, vel etiam constructas ecclesias ante consecrationem dotant, ca. cum abbatem 18. q. 2. dicto c. piæ mentis & cap. filiis. 16. q. 7. Itaque non mirum, cum à laicis possideatur, cap. querelam, de elect. atque in hæredes transeat, cap. 1. de iur. patronat. d. ca filiis. 16. q. 7. si qui dicant ius ipsum patronatus non esse spirituale, sed temporale, vt etiam fatentur eximij Doctores, Panormitanus, Philippus Decius & communiter Canonistæ, in c. quanto. de iudiciis. Rochus Curt. in tractat. de iure patron. ver. ius. Porro, cum spiritualia nec à laicis tractentur, nec in eas successionis, consanguinitatisve iure descendant, c. 1. de prebendis: nequaquam mirum est, si tamen secundũ eos spirituali sit annexum, vtq; proprius loquuntur Thomas Aquinas in 4. Senten-

Digitized by Google

& reliqui Theologi, ad spiritualia ordinatum: non ergo Spirituale est, vt dixi. Anchora.

Ivs patronatus consistit in duobus, nimirum in operis, & in bonis libertorum. Vult. in comment. Inst. l. 3. t. 9. ad pr. n 1.

Ivs patriciorum, vt Cic. commonstrat. lib. 1. de oratore. in gente positum fuit. Plebeiorum autem in stirpe, vt citat Brechæus l. Sæpe ita compertum est, ff. de verb. & rer. sig. &c.

Ivs piscandi in portu fluminibusque omnibus commune est. Ius piscandi in diuerticulo fluminis proprium vnius esse potest, & hoc quidem fit aut permissu principis, aut longa consuetudine l. si quisquam. ff. de diuers. temp. præscr. Cuiac. ad l. præscriptio. vers. vel si quis quod in flumine. ff. de vsurpat. & vsucap.

Ivs positum, vide superius: Ius omne quantum ad mores.

Ivs postlimij vnde dicatur, vide inf. in voce postlimium. Id quidem vetustissimum esse videtur, sed quis eius fuerit autor, incertum est. Quod ad verbi vim & notationem attinet. Cic. in Topicis ait, Seruium in eo nihil putasse notandum nisi Post. Nam Liminium tantum esse productionem verbi: Scæuolam autem Publij filium putasse iunctum esse verbum, vt sit in eo & post & limen, vt quæ à nobis alienata sunt, cum ad hostem peruenerint, & ex suo tanquam limine exierint, dein cum redierint post ad idem limen, postliminio videantur rediisse. Scæuolæ Etymologiam Iustin. lib. 1. Iust. probasse videtur, Alij Seruium magis sequuntur. Sunt & qui postliminium dici existiment ab eo, qui pos, hoc est, compos liminis est factus. Bald. in Scæuola.

Ivs postulare, est requestam rationabilem facere, Budæus in lib. post. de Orig. iur.

Ivs prædij, est potestas in alieno prædio aliquid agendi quod alteri agere non licet, ab ipsius domino data & permissa. Prat. ex Hotom.

Ivs prædiorum, quod sub tit. de iure dotium memoratur, fuisse videtur de conditionibus & seruitutibus prædiorum de aquæ ductibus, & limitibus, & eius generis aliis quæstionibus de quibus etiamnum extant libelli Siculi Flacci, Iulij Frontini, Aggeni Vrbici, Hygeni similium. Bald. in Scæuola.

Ius Prætorium, nominantur edicta magistratuum, prætorum, præsidum, ædilium. Zasius Instit. de act. §. sed istæ. Spieg.

Ivs Prætorivm dicitur ius scriptum vetus, quod prætores introduxerunt supplendi, adiuuandi vel corrigendi Iuris Ciuilis gratia, propter vtilitatem publicam quod & honorarium dicitur ad honorem Prætorum sic nominatum, l. 7. de Iust. & iur. Ius prætorium adiuuat Ius Ciuile, dando remedium aliud: veluti à iure Ciuili datur petitio hæreditatis, & à iure prætorio vltra illam petitionem, tribuitur possessio bonorum. Cuius beneficio tantum consequuntur hæredes, quantum hæreditariæ petitionis interuentu. Ius prætorium supplet omissiones iuris Ciuilis: veluti in furto, pro quo ius Ciuile ministrat actionem in duplum, nec distinguit vtrum sit furtum manifestum, an non manifestum. Atqui ius prætorium distinguit, vt pro furto non manifesto detur actio dupli: pro furto vero manifesto detur actio quadrupli, quod suppletur à iure prætorio. Ius prætorium corrigit ius Ciuile, tam in successionibus ex testamento, quam ab intestato: quippe de Iure Ciuili liberi emancipati nihil capiunt in bonis paternis §. emancipati. de exhæred liber. quod ius, vt iniquum, patitur emendationem à Iure prætorio, à quo duo remedia prodeunt bonorum possessio contra tabulas patris, qui decessit facto testamento, & bonorum possessio vnde liberi. § emancipatos. de exhere. liber. & §. emancipati de hæreditatib. quæ ab intestato deferuntur apud Iustin.

Ivs primæ ætatis, i. primogenituræ dicitur Connaturale, adeoque inseparabile, vt in nullo alio subiecto verificari possit. l. nam quod. de penu. leg l. 3. in pr. de tut. Vide Pennatem in l. 1. de priuil. eor. qui in sacr. pal. milit. lib. 12. C. Spieg.

Ivs Primogenitvræ, est ius singulare, & leg 12 tabul. incognitum, quin etiam iuri Iustinianeo incognitum, quod ius eiusmodi est, vt filius primogenitus omnibus suis fratribus & sororibus in successione præferatur, aut certe partem aliquam de hæreditate præcipiat, antequam ad eius diuisionem deueniatur: quod Ius etiam in Republic. Mosaica receptum erat vt videre est Deuter. cap. 21. Atque hoc ius ita proprium est primogenitorum, vt pater illud nec dare nec adimere possit. vt dicitur in cap. 21. & Exemplum est Esau, qui sine impedimento patris sui ius suum primogenituræ vendebat Iacobo fratri suo. Nec obstat, quod Iacob moriturus partem istam transfert in Ioseph um, quam Ruben habere debuerit, quia hoc non pertinebat ad ius primogenituræ: dicit enim Iacob se hanc partem bonis suis ex præda adiecisse, & in Mesopotamia acquisiuisse. Hoc ius primogenituræ nobis Germanis non vsurpatur: vsurpatur Gallis & Hispanis. Est tamen eiusmodi aliquid in Germaniæ Principibus qua de re dicere non est huius loci. Vult. ad §. cum filius 7. n. 3. Instit. de hær. quę ab intestat.

Ivs ex adiunctis diuiditur in publicum & priuatum. Ius priuatum est, quod pertinet ad singulorum vtilitatem: quod & ipsum est publicum, si autoritatem spectes, qua constitutum est, & præterea, quod omnes Reipublicæ Romanæ ciues eo vti teneantur, sed priuatum dicitur ratione habita cuiusque priuatim vtilitatis, cum in hominum singulorum rebus atque bonis parte sui maxima occupatum sit, Vult. In comm. Inst. l. 1. §. huius studij. n. 1. t. 1.

Ivs privatvm diuiditur in scriptum & non scriptum, vel sine scripto, vt Haloandri, seu Noric. habet text. Ius autem priuatum est, quod peculiariter, & cùm analogia quadam, ad singulorum priuatam vtilitatem pertinet: vel vt Vlp. inquit, singulorum vtilitatem spectat. Vide Cl. Cantium. in §. huius studij, Inst de iustit. & iur. Huius vero tres sunt species. Nam illud aut ex naturalibus, aut gentium, aut ciuilibus præceptis collectum est. Spieg.

Ivs pro hærede possidere. l. regulariter. ff. de pet. hæred.

Ivs proprium. Nam quod quilq; populus ipse sibi ius constituit, id ipsius ciuitatis proprium est vocaturq; ius ciuile, quasi ius proprium ipsius ciuitatis. Caius l. Omnes populi. ff. de Iust. & iur. Hoc igitur ius nostrum constat, aut ex scripto, aut sine scripto, vt apud Græcos τὰ νόμιμα οἱ μὲν ἔγγραφοι, οἱ δ' ἄγραφοι. l. ius ciuile. ff eod. tit. Old.

Ivs συμπάσης, id est ius prælationis, quod etiam vocant ius congrui, competit vel iure propinquitatis, vel societatis, vel vicinitatis: Puta, Vēdidi agrum meum alicui extraneo: frater meus idem pretium vult dare, quod extraneus: quæritur an contracta inter me & extraneum emptio à fratre meo retrahi possit? Quod iure antiquo fieri poterat, sed constitutionibus Imperatorum est sublatum text. est in l. dudū C. de cond. stip. hac ratione, quia contractus constare debent consensu: At si ego rem meam velim transferre in alium, non in propinquum: Et hic meus consensus inhiberi possit ab alio, iam hoc videtur repugnare naturæ communi huius contractus. Est autem hoc ius συμπάσης tacita consuetudine confirmata constitutione Friderici imperatoris iterum introductum: Sed remoueri potest tum, cum ter publice fuit proclamatio de re vendenda facta præsentib. propinquis, sociis, & vicinis. Vult. in comm. ad pr. nu. 7. Inst. de vendit. vide & Cuiac. ad l. 122. §. cohæredes. ff. de verb. oblig.

Ivs publicum est, quod est ad statum rei Romanæ spectat: cuius species sunt, Sacrorum constitutio, legum deletio, magistratuum creatio, deliberatio de rebus ad Rempub. pertinentibus, ius belli inferendi & finiendi, præmiorum & pœnarum irrogationes, denique legis actionum executio, Vult. in §. huius studij. d. t. n. 1.

Ivs publicum consistit in Sacerdotibus, Magistratibus, in sacris, & toto Reipub. statu l. 1. §. ius publicum. ff. de iustit. & iur. Publicum: quia ad salutem non vnius vel alterius, sed totius populi omniumque gentium pertinet. Quanto igitur maior est omnium hominum æstimatio aliis rebus, diligentius publici iuris habenda est ratio cum in scholis tum in foro. Hoc tempore rem plane inuertimus. De iure priuato, de stillicidiis (vt Cicer. lib. 1. de legibus, suos illos detrisit) & cæteris popularibus commodis curiosè disputamus. De iure publico, hoc est, de magistratibus, nemo curat, quales sint Old. Prat.

Ivs Quintæ relationis. Romanis Imperatoribus initio principatus quintæ relationis contribui, Senatus decreto ius solitum: ceu honor fotet is exquisitus. Propterea in Pertinace Capitolinus, quartæ relationis ius illi fuisse omne scribit: quoniam, vti eruditis placet, in numero diminuto fuerit imperij breuis, ac Thebani plane præsagium. Nam & Probo Imp. cui tertium ius relationis fuisse additum prodit Flauius Vopiscus id ipsum fere vsuenit. Ius autem quintæ relationis, teste Cælio Rhodigino, intelligunt vti quinquies super re iudicata iam, referre ad Senatum possent præiudiciis nil officientibus. Quam tamen sententiam non satis probat Alciatus, qui maximum ius Cæsareum in eo esse sentit, quod rescindere rem iudicatam semel valeant. l fin. C. vt lite pend. l. causas Cod. de transact. nec opus esse quinquies variare probabiliusque interpretatur. Si id ius esse existimemus, vt ab eorum sententia nulla sit prouocatio. Cum enim nemini liceat tertio prouocare, si aduersarius meus bis obtinuerit, & ego tantundem: cōsequens est, vt vltima sententia, quæ in hac causa quinta erit, executionem habeat. Erit ergo ius quintæ relationis, perinde ac res iudicata, de quo adhuc semel cognosci potest, & alius superior magistratus adiri. Spieg.

Ivs Quiritium. Obseruandum, ius commune ex quo quisque populus ius sibi constituit, duplex esse. Vnum latissimum, quod gentium dicitur. Alterum Rom. quod commune est inter omnes Rom. Imperij populos: Quo vero iure soli Quirites tenentur, qui domicilium Romæ obtinent. Ius Quiritum vocatur. Cæterarum vero ciuitatum, appellantur iura municipalia. Nostra, ait Salomon, Quiritia longe ab his absunt, & imperite à quibusdam municipia nominantur, cum Roma non sit municipiū, reliqua quippe oppida à munerib. in vibe Roma capiundis dicta sunt municipia. Paul. in l. ad mun. Gell.

Ivs autem Quiritum olim pro beneficio dari solebat, vt testatur

Cuia.

Digitized by Google

Cuiac. in exposit. Nou. Iust. 78. de dotal. instrum. & manumiss. in fin. Spieg.

Ivs Reale, i. ius ratione rei competens. Conna. lib. 3. c. 11. n. 4.

Inter Ivs in re & ius ad rem, hoc interest: Ius in re non potest quæri concessione beneficij, vt res collatario quæsita dici queat, e. si tibi absenti de præb. in 6. fallit si collatarius ratam concessionem habuerit. Ius in Re, is habere intelligendus, qui ius proprietatis habet. Ius ad rem habet is, cui pignori opposita est, vsufructuarius, colonus, & cæteri huiusmodi, Prat.

Ivs in re: diuiditur in dominium, Quasi dominium, & in ius in re specificum: id videlicet, quod habet creditor pignoris, vel hypothecæ, is cui, vel cuius prædio debetur seruitus, is qui tantum habet retentionem, non etiam actionem. Huc accedunt, quæ indicante Apello Bart. Iasonque in rubr. ff. solut. matr. super Gl. fin. scripta reliquere. Spieg.

Ivs in re fortius dicitur eo, quod ad rem competit. Vide ea pen. de præb. lib. 6.

Ivs reuocandi domum habere. Exceptionis est fori. Vide §. si cum ad fin. l. sed & si ff. ex quib. caus. maior. Spieg.

Ivs sacratum apud Vergil. & alios est sacramentum militare, cuius religione olim tenebantur: Nam sacrabatur iureiurando. id est, fide. Prat.

Ivs repræsentationis an sicut locum habet in nepotibus & neptibus successurus cum suis patruis, ita idem etiam locum obtineat in pronepotibus, & his qui gradu sunt vlteriores? vide Vult, in comm. Inst. l. 3. c. 1. in pr nu. 33.

Ivs Saxonicum non agnoscit repræsentationem: quod ex ipsorum iure addiscendum est.

Ivs singulare est, quod contra tenorem rationis, propter aliquam vtilitatem, autoritate constituentium, introductum est. Ius singulare. ff. de legib. Old.

Ivs singulare appositissimæ dicitur, quod constitutũ est seorsum & sigillatim Et contradicit quidem in speciem rationi communis iuris: cæterum generaliter consideratum, vniuerso iuri non contradicit, sed conuenientissimum est. Alio autem & antiquiore verbo priuilegium dicitur, quasi priuata lex, quæ cum diuersos habeat effectus benefaciendi, eximendi, iuuandi, relaxandi: diuersis quidem appellationibus eam nuncupare pores, res tamen eadem est, nec aliter differt priuilegium à priuilegio, quam lex generalior à lege specialiore. Old. Prat.

Ivs singulare est, quod ad singulos in speciem refertur: puta ad vnum corpus, vel genus hominum, aut etiam ad vnum duntaxat hominem, vel ad vnam causam. Old.

Ivs specificum in re. Vide paulo ante Ius in re.

Ivs scriptum; à partibus definiendo, est lex, plebiscita, senatusconsulta, Principum placita, magistratuum edicta, & responsa prudentum. §. scriptum autem. Inst. de iur. nat gent. & ciuil.

Ivs non scriptum, siue sine scripto, quod exempli & actuum vniformium frequentia comprobatur. Quod & dicitur, Ius moribus constitutum, vt eleganter explicat Cl. Cantiuncula in §. ex non scripto. Inst. de iure nat. gent. & ciuil. Spieg.

Ivs solenne, ius xii. Tab. & aliarum legum populi Rom. Pomp. l. 27. ff. de reg. iur. Nec ex prætorio nec ex solenni iure priuatorum conuentione quicquam immutandum est. Hot. Prat.

Ivs strictum, id est, ius summum. Paul. l. 30. ff. de pecun. const. Si quis duobus pecuniam constituerit, Tibi aut Titio, & si stricto iure propria actione pecuniæ, constitutæ manet obligatus, etiam si Titio soluerit, tamen per exceptionem adiuuabitur. Hot. Prat.

Ivs summum bifariam accipitur, alias proprie alias improprie. Oldend.

Ivs summum vocatur id, quod supra se nullũ habet: quia in suo genere considerãtum absolute, non est vllis causarum circũstantiis attemperatum, deflexumque vt foro deseruiat. Prat.

Ivs summum proprie dicitur, certa honestatis sententia, quæ suo generaliter officio in republica fungi potest, siue à naturali, siue à ciuili ratione petatur. Exempla esse possunt omnes regulæ & theses iuris. Nam hæ in suo genere rem, de qua tractant, suprema atque strictissima ratione diffiniunt quidem, sed simpliciter ac sine vlla circumstantiarum consideratione futuri facti. Vt ecce, Serua pactũ: Neminem lædet theses sunt summi iuris, in genere suo iustissimæ, adeo, vt secundum naturam æquiores dari non possint, l. 1. ff. de pact. Cæterum nulla hic perpenditur circumstantia pacti vel læsionis. Nam istud pertinet ad æquitatis officium, cum casus incidit. In hac itaque propria iuris significatione falsissimum est, quod vulgo dici solet: Summum ius, summa iniuria; quoniam in genere loquendo, est iustissima ratio, vel naturalis, vel ciuilis: tantum abest quod censeri possit iniuria, donec non torqueatur specialiter ad aliquam facti inconuenientem circumstantiam: veluti, cum turpis res, vel Reipub. perniciosa, continetur pacto: tunc si ad hanc speciem torquere volueris prædictam regulam, Serua pactum: efficies ex summo iure summam iniuriam, non quod in sese vitium habeat summum ius, sed quia tu errando vel calumniando adfers perniciem, & non bene diiudicas circumstantias facti, in quibus ius est positum. l. si vnus, §. pacta. ff. de pact. Old.

Ivs summum improprie appellatur, quod prædura interpretatione trahitur ad species factorum inconuenientes, vel quod simulatis quibusdam argumentis colligitur sophisticus in fraudem legis. l. Inciuile. & l. seq. ff. de legibus. Exempla sunt passim in iure multa. Lex enim est C. vt nemo inuitus agere vel accusare cogatur. Iam pone, Sempronium innocentem in ius vocatum à Titio, qui formulam actionis adfingit speciosam. Sempronius negat. Titius videns tandem mendacij sui nullam esse probationem, deserit litem. Reus inuocat officiũ iudicis, vt contumaciam actoris coerceat. Actor calumniam suam nititur defendere hoc iure, quod nemo cogendus sit ad agendum. Audieturne? Respondet Iustinianus: insulsam esse, minimeque admittendam actoris interpretationem. Nou. de litig. Constitu. 112. Secundum hanc significationem recte dici potest, Summum ius, summa iniuria. Quanto enim subtilius argumenteris, quanto plura congeras ad fulciendum tale ius, tanto maiorem effeceris iniuriam. Cic. lib. Offic. 1. Existunt etiam sæpe, inquit, iniuriæ calumnia quadam, & nimis callida iuris interpretatione. Ex quo illud summum ius, summa iniuria, factum est iam trito sermone prouerbium. Menander admodum scite: Leges ait, optimæ sunt, sed qui nimis acute eas inspiciunt, fiunt sycophantæ, hoc est, calumniatores, qui lites leuissimas obseruant. σῦκος enim ficus est, res nihili, vt vulgo quoque dicimus, *Er ist nicht einer Feigen werth*. Huius farinæ sunt caurelæ, singularia & reliquæ commentariorum præstigiæ, quibus nihil sit aliud, quã quod vsus æquitatis salubertimus intercipitur. Tametsi enim numerosa Doctorum scripta habeant multas theses, excurrãtque in omnes angulos humanorum negotiorum: tamen quia non sunt certa, nec retinent modum: ideo tenebras offundunt, dant ansam calumniandi, & nocent Reipubl. Hæc hactenus Oldend. Ac paulo secius Budæus in l. 1. ff. de iustit. & iur. strictum ius accipit, peculiare (inquiens) est vocabulum Iurisconsult. significans ius prædurum, exactum, rigoris plenum, & propemodũ iniquum. Opposuerunt quippe iuris autores strictum ius æquitati, l. 2. § item Verrus. ff de acqu. pluu. arc. l. placuit. C. de iudiciis, & bono & æquo l. in iis. ff. de cond. & demonst. Illud quandoq; Iurisconsulti dixerunt, ius subtile. l. si ita scriptum. ff. de libe. & posth. l. generaliter. §. si quis seruo. ff. eod. Reliqui vero boni autores Summum ius appellant. Summum autem ius appellant, cum de verbis tantum contenditur, neque spectatur quid senserit qui scripsit, aut qui locutus est, in quo genere plerunque sub autoritate iuris scientiæ perniciose erratur, vt Celsus adolescens dicebat. l. si seruum. §. sequitur. ff. de verb. oblig. Corras. Miscellaneor. lib. 2. c. 8 n. 12.

Ivs summum Aristoteles vocat ἀκρόδικον, ius acerbum, nullius temperamenti particeps, repugnans æquitati. l. 1. C. de legibus.

Ivs summum & æquitas in hoc differre inter se videntur: Quod Ius summum in vniuersum statuit, veluti censor tetricus & inflexibilis, futuris semel negotiis consulit, honestatis elementa producit vniuersalia, & theses catholicas seueritatis & acrimoniæ plenas, à quibus ne latum vnguem deflectere aut declinare sinit. Æquitas autem apposite comparatur eleganti sutoris officinæ, in qua multiplices calceorum, & pedum formulæ, reperiuntur, quæ tametsi non congruunt omni pedi singulæ: viso tamen & cominus inspecto pede gigantis, aut pueri, & illius circumstantia diligenter spectata, conformis aliquis calceus inuenietur & giganti, vt Herculi, Goliæ, Theseo, & contra nano, & cuilibet homuncioni consentaneus. Confertur etiam non inepte Pharmacopolio, in quo multæ medicamentorum species adscriptæ visuntur ad futuras hominum necessitates paratæ: quæ tamen si generaliter misceantur ordine confusaneo, vice sanitatis immedicabile morbum euestigio producent. Nam in illis apte miscendis atque congrue temperandis, opus est industria & diligẽti medicantis arte, quæ dicitur æquitas discernens, atque temperãs venenũ bonum à malo. Sic in negotiis publicis & priuatis æquitas singulatim & accurate perpẽdit causas, momẽta circũstantias, species, & differẽtias personarũ & rerũ & ex iam natis aut præiudicatis controuersiis decisionẽ rei dubiæ & quæstionis cõtrouersę luculentam conciliat atq; colligit. Taboctius in Topico militiæ forensis & legalis disciplinæ, &c.

Ivs sui pro quod vulgus Suitatem appellat. Vlp. in l. 1. §. vlt. ff. de lib. agnosc. Nihil præiudicaret filio, non tãtum in iure sui, verum ne in alimentis quidem. Idem in l. 9. §. si filium. ff. de lib. & posth. Rumpit enim his casibus nepos testamentum, quod moriente auo sui ius perpenderit: vbi tamen Filij ius, legitur, sed mendose, vt in comm. docet. Hot. Prat.

Ivs suum, id est, meritum. Quemadmodum dicebat Aristoteles, Iustitiam esse virtutem animi cuique secũdum merita distribuẽtem. Diuus August. lib. 19. de Ciuitate, hoc verbum exponens, Ius suum vnicuique tribuere: Iustitiæ, inquit, munus est, ius suum vnicuiq; tribuere. Vnde fit in homine iustus quidam ordo naturæ, vt anima subdatur Deo, animæ caro, ac per hoc Deo anima ipsa & caro: proinde vna omnium virtutum iustitia, alienum bonum esse videtur, quoniam ad alium pertinet

Digitized by Google

Quippe multi in propriis virtute vti potuerunt, nihil quod vitio verti possit admittentes: at vero in iis, quæ cum aliis transigenda sunt, non item. Quapropter nemo iustus erit, nisi in alterum tribuendo ei quod suum est: in quo omnis legum ratio consistit. Spieg.

Ivs suum obtinere non posse dicebant, quem nunc iustitiam habere, vel consequi non posse dicimus. Budæ. in annot. prior. Spieg.

Ivs tibi non esse parietem illum ita habere, apud Papian. l. si cum mens. ff. si seruit. vend.

Ivs togæ dicebatur, quod Principes peregrinis dabant, vt iis vestitu ciuium Rom. proprio vti liceret. Hoc ius peregrini non habent. Plin. 4. epist. Carent, inquit, togæ iure, quibus aqua & igni interdictum est. Et generaliter quicunque ciues Rom. non sunt, licet socij sint & amici populi Rom. togæ ius non habent. Cic. 4. Verr. Cum vtriſq; satisfacere non possent & togatis & Siculis. & in eod. Quem voles eorum testium quos produxero, qui ex Sicilia testes sunt, siue togatum, siue Siculum, sic legendum est ex vet. libris. Togatos cum dicit, ciues Rom. dicit. Cuia. ad l. obsides. ff. qui testa. facere possunt.

Ivs trium liberorum lege Papia Poppæa institutum est, vt qui quæve tres liberos ex iusto matrimonio suscepissent, iis plurima præcipuo quodam & singulari iure præter cæteros concederentur, veluti vt mulieres viuo patre testamentum cõdere, & tẽ suam siue tutorum auctoritate administrare possent: quod Plutarch. in vita Numæ testatur. Vt viri excusarentur ab omnibus ciuilibus muneribus, quæ patrimonij non essent, l. 1 ff. de vacat. mun. Vt qui Romæ tres liberos superstites haberet, à tutelis & curationibus excusaretur. § 1. de excus. tut. Id autem ius etiam iis qui tres liberos non habebant, concedi tur. aliud enim est tres liberos habere: aliud Ius trium liberorum. Extatque Plinij Iun. ad Traianum epistola, qua Suetonio suo ius illud petens: Hinc, inquit, ius trium liberorum necessarium faciunt duæ causæ: nam & iudicia amicorũ promeretur, & parum felix matrimonium expertus est, impertrãdumque à bonitate tua per nos habet quod illi fortunæ malignitas denegauit. De hoc iure Imp. tit. de S. Tertyll. in prin. & l. 1. C. de legat. Hot. Prat. Sustulerat autem ius trium liberorũ Theod. Imp. l. 1. C. de iur. liber. non simpliciter, sed ob illam auaritiã, qua per legem Iuliam Papiam olim difficillimis tẽporibus, cum Resp. Rom. laboraret inopia, constitutum erat, vt maritus & vxor non possent se inuicem hæredes instituere, nisi haberent liberos, alioqui decima pars bonorum cedebat fisco, quo casu voluit Theod. vt sine deminutione illius decimæ partis vxor & maritus inter se solidum capere possent, etiamsi liberos non haberent, Vult. in comm. ad §. 2. nu. 1. Inst. de SC. Tertyll.

Ivs autem trium liberorum admodum vetus est, nempe à tempore illorum Tergeminorum, in quorum gratiam fuit statutum, vt quibus trini essent liberi, cum ex publico illi alerentur, vsque ad pubertatis annos, tribueretur potestas patria sine onere & sumptu educationis. Dionysius Halycarn. lib 3. ait, hanc legem suo quoque tempore obseruatam fuisse. Loquens enim de Horatiis Tergeminis ἐπὶ (inquit) ᾧ νόμῳ δὲ οἱ αὐτοὶ γυμνασθεὶς τὸ παιδικὸν ἅμα καὶ τὸ ἀνδρικὸν ἐν τοῖς αὐτοῖς ἐπιτηδεύμασι καὶ ἐθισθεὶς ὁ κελεύων εἰς ἡλικίαν τελείαν ἐλθόντας τοὺς παῖδας ἐκ τῆς δημοσίας τροφῆς τοῦ παιδὸς χορηγεῖσθαι μίσθος ἄζηλος. Sed & Q. Numidius Censor, & postea Iulius Cæsar, itemque Augustus, voluerunt ancillæ, quæ tres peperisset, vacationem, quæ quatuor, libertatem dari. Et olim mulieribus, quæ trium liberorũ matres essent, ex SC. Tertul. concedebatur intestatorum filiorum successio: si modo essent ingenuæ. Sane & qui trium liberorum incolumium pater, legationibus publicis liberabatur. Atque hoc quidem ius trium liberorum latissimè patuisse indicat etiam Plinius Secundus, qui lib. 2. Epistolarum de quodam Voconio loquens: ait, se ius trium liberorum ei impetrasse ab optimo principe, quanquam id alioqui parce & cum delectu daret. Idem ad Traianum li. 10. verbis exprimere se non posse ait, quantum sibi gaudium attulerit quod dignus visus esset iure trium liberorum. Sed & olim apud Lacedæmonios trium liberorum parens immunis erat ab vrbis custodia & excubiis, & qui quatuor haberet liberos, ab omni prorsus onere. Sic enim Aristoteles lib. 2. Polit. scribit ἐν δὲ αὐτοῖς νόμος τὸν μὲν γονέα τρεῖς υἱεῖς, ἀφεῖσθαι τῆς φυλακῆς· τὸν δὲ τέτταρας, ἀπολῆ παῦται. Balduin. de excusat. tut. vel cur. Vide & Duarenum annuiersariarum disp. lib. 1. c. 40.

Ivs tuum quid sit, vide Cod. ad exhib. l instrumenta. & Instit. vi bon. rap. §. fin. Aliquando pro ipso iudice, hoc est, ius dicturo, quod & Albericus indicat, accipitur, vt in §. fin. Inst. de pœn. temp. litig. & l 4 de intentione act. Spieg.

Ivs vetus appellatur, quod ab vrbe Roma condita, & à Romuli tempore, ad seculum vsque Iustiniani ferme per M. CCCC. annos confusissime sparsum erat. Vide Hegend. in tit. Cod de vet. iur. enucl. Ius vetus in l 4 §. 8. C. de bon. libert. interpretatur ibid. Gothofr. 12. Tab.

Ivs vlciscendi naturale non est. Iustendi se suaque & contra vim vi experiendi & naturale est & gentium & ciuile: ideoque ei qui vim fecit, & mox passus est, ex edicto restitutio non competit, nam vim illicitam exigimus. Cuia. ad l. sed & partus. ff. quod metus causa.

Ivs vsusfructus, quo differt à perceptione fructuum, colligitur ex verbis Iurisconsul. in l. vsufr. de iure dot.

Ivs vxoris est viuere sub eodem tecto, ibi esse Caium, vbi maritus est Caius. pro sua proporttione administrare rem domesticam, occupare partem lecti, poscere debitum, frui societate fortunarum omnium. Spieg.

Ivssvm, pro nomine accipimus. l. sed & si quis. §. si duos fructuarios, ff. de vsufr. Spieg.

Ivssvs pro permissu & voluntate accipitur in l. si suspecta, §. quoniam. ff. de inoff. test. & Inst. de nupt. in pr. Prat.

Ivssvs actum præcedit: Ratihabitio sequitur, Autoritas in ipso actu interuenire debet. Mandatum ad futura: Autoritas ad præsentia. Ratihabitio ad præterita refertur: Consensus autem fere ad hæc omnia. Vigl. in tit. Instit. de hæred. instit. & Vult. in comm. Inst. de nupt. in pr. n. 22.

Ivssvs, pro imperio, apud Idoneos scriptores raro reperitur præterquam in ablatiuo iussu. Nostri iussus, cum obliquis, vt iussum, & iussionem vsurpant. Vt iussus Prætoris excusatio. l. si quis eum. ff. si cert. pet. Spieg.

Ivssvs vel iussum multum ab auctoritate distat. Auctoritas enim perfecto negotio interponi potest; cum iussus præcedere debeat. l. 25. §. iussum. ff. de acquir. hær. §. tutor. Instit. de auct. tut. l. 25 ff. de legat. lib 1. Iussus neq; verba, neque scripturam desiderat, quia & nutu fieri potest, 92. §. 1. ff. de acq. hæred. In actione. Quod iussu, Iussum accipimus siue testato quis, siue per epistolam, siue verbis, aut per nuntium, siue specialiter in vno contractu, iusserit, siue generaliter. Sed & si mandauerit pater dominusve; Item si dominus serui chirographo subscripserit, vel rerum habuerit quod seruus eius gessit, vel alias voluntate eius contractum sit, Quod iussu actio datur l. 1. in princ. cum §§. seq. ff. quod iussu. l. 5. §. quod seruus. ff. de in rem. verſ. Briss.

Ivssvs in effectu idem est quod mandatum, & vtrumque præcedit contractum, qui futurus est: Verum iussus vt amplior est, ita etiam latius aliquanto patet, cum omnis qui iubet, etiam mandet, non rursus omnis qui mandat, iubere etiam videatur: quandoquidem iubemus his tantum qui in potestate nostra sunt, mandamus etiam illis qui liberi iunt sui iuris, Vult. in comm. Inst. l. 4. t. 7. in pr. n. 8.

Ivssio. A verbo iubeo fit iussio, id est, priuilegium, in quo princeps aliquid iubet, vel concedit in fauorem. Ita interpretatur Azo in Auth vt diuinę iussiones subscriptionem habeant glorioſis q col. 8 Quæ autem dicitur diuina iussio, Auth. in titul. vt diuinæ iussiones, &c. col 8. item sacra forma. Auth. in tit. in med. litis, &c. col. 8. mihi dici videtur rescriptum & quas nunc dicimus literas regias. Itaq; id rescriptionẽ habet quæstoris, hoc est consulis. Denotatur eo inter quos agatur, per quam personam, & ad quam iudicem dirigatur. Cæteras verbi Iubeo significationes hic adferre (quod Grammaticis relinquendæ videantur) non admodum licet ex vtilitate Auth.

Ivsta sunt, quæ neque legibus, bonisve moribus repugnant, ab æquitate abhorrent, vt l. 95. §. naturalis. ff. de solut. l. 7. §. ait. ff. de pact. Eodem sensu iustæ exceptiones, l. 67. de reg. iur. Iusta causa conuentionis, l 56. ff. de pact. Iusta obligatio. l. 1. C. si in caus. iud. pign. Prat.

Ivsta, operæ debitæ. Cic. offic. 1. Est autem infima conditio & fortuna seruorum: quibus non male præcipiunt, qui ita iubent vti, vt mercenariis ad operam exigendam & iusta præbenda. Hot. Prat.

Ivsta, sacra & ceremoniæ quæ placandis manibus fiebant. Vlp. l 2. ff. de in ius voc. Iustave mortuo facientem subaudi, in ius vocare non oportet. vbi Accurs. intelligit obsequia, vt lauare corpus quod pollinctoris est officium, ignorans quid sint iusta funebria, hoc est, exequiarum ritu: Oldend. iusta mortuo facit, hoc est, exequias apparat, vt nunc dicimus. Sic item Vlpian. in l. pro hærede. ff de acquirend. vel amit. hæred. Iusta peragere dixit pro parentare, id est, funerandi officium implere. Spieg. ex prior annot. Budæi. Iusta autem parentalia dicebantur, quia pierate vti erga defunctos, etiam Ethnicis erat vnum iustitiæ genus, vt Aristoteles testatur sectione 30. problem 9 & in libr. de virtutibus. Similiter & Cicero in Topic. æquitatem, id est, pietatem tripartitam esse dicit. Vnam ad superos Deos, alteram ad manes, tertiam ad homines pertinentem: de qua re latius Maiorag lib. Miscel. 2 cap. 19. Hot. existimat fictum inde vocabulum quasi manibus debeantur, itaque τὰ νομιζόμενα Græci appellant. Demosth. περὶ στεφάνου Ἐπειδὴ πλουτήσειε τὰς αὑτοῦ καὶ τὰ νομιζόμενα αὐτῷ φέροιτο, ἀνηλωθῶν καὶ τὸ μνῆμα. Post vero, quam eorum aliquis est mortuus, instaque ei fiunt, ipse medius ad sepulchrum sequens, &c. Cic. pro Sex. Rosc. Hunc miserum luctu perditum, qui nondum etiam paterno funeri iusta soluisset, nudum eiicit domo. Festus lib. 11. Membrum abscindi mortuo dicebatur, cum digitus eius decidebatur, ad quod seruatum iusta fierent, reliquo corpore combusto. Idem lib. 14. Præcidanea agna-

Digitized by Google

gna vocabatur, quæ ante alia cædebatur. Item porca quæ Cereri mactabatur, ab eo qui mortuo iusta non fecisset, id est glebam non obiecisset, quia mos erat eis id facere prius quam nouas fruges gustarent. Hot.

IVSTA causa dicitur, quæ legitima est, & iuris authoritate comprobatur, etiamsi minus vera sit. Vt cum putans me tibi debere soluero tibi, datur mihi cõdictio indebiti, ex quo satis apparet, translatum fuisse in te rei dominium, quam tibi dedi, quia nemo condicit rem suam, præterquam à fure: tamen fuit falsa causa neq; iusta si veritatẽ spectes, nihil enim debuit: Sin legis authoritatem attendas, iustissima, quia soluendi debiti causa dedi, quia nulla esse iustior potest, &c. Con. li. 13. c. 7. n. 1.

IVSTA causa traditionis, nempe cõtractus, Delictum, vel quasi, vt emptio, donatio, dotis constitutio, permutatio, translatio, negotiorum gestio, iusiurandum, sententia, contumelia, damnum, imperitia iudicis, deiectio cœnacularij. Ex Apel. Spieg.

IVSTA dissidia, pro æquis, & iure factis, apud Cicer. intelligenda, de Amicitia. Spieg.

IVSTA exigere, inquit Budæus, est summo iure agere cũ aliquo

IVSTA ætas, dicitur, pro cuiusque quæstionis ratione, ea quam leges in ea causa exquirunt: veluti in nuptiis 12. & 14. annor. vt est apud Neratium in l. quod Seruius. 8. ff. de cond. caus. dat. Sic iusta ætas cui pupillaris opponitur: pro pubertate apud Vlp. l. 16. ff. de iur. fisc. Nec non illud æquè non intererit, cuius ætatis sit is qui se defert, vtrum iustæ an pupillaris: nam pupillis etiam permittitur deferre. Hot & Prat.

IVSTA ætas plerumque 25. annor. accipitur lege Lætoria adolescentibus ad rerum suarum administrationem consequendam præstituta. l. 16 ff. de iur. fisc. l. 2. §. 1. ff. de vacat. muner. Ex mente tamen testatoris ad pubertatem solam refertur. l. 50. fin. ff. de leg. lib. 3.

IVSTA conuentio in l. tale pactum. §. qui prouideauit ff. de pact. dicitur conuentio vera, non iniqua, non iniusta: non improbata, & in summa iuridica. Corras. Miscell. lib. 1. cap. 1.

IVSTA defensio in l. miles. §. defuncto. ff. ad l. Iud. de adult. id est, non improbata sed concessa legibus. Corras. ibid.

IVSTA hæreditas, quæ iure legitimo, id est, agnato proximo obuenit. l. 3. §. de illo. ff. pro soc. Atque ita iustum successorem pro legitimo, & qui ab intestato rem habiturus erat, dixit Anton. in l. 1. C. de his qui sibi adscrib. Et iustum hætedem Iustin. lib. 15. Epit. Trog. Genetalius à Varro. lib. 2. de re rust. c. 10. Iusta hæreditas dicitur, quæ iure defertur vel ex testamento vel ab intestato. Briss.

IVSTA ignorantia. l. 76. in fin. ff de rei vind. l. 43. ff. de diuers. reg. Iustum pretium, id est, æquum & verum. l. 3. §. diui fratres. ff. de iure fisc. l. 66. ff. de legat. lib. 2. Contrarium huic est iniustum pretium. Briss.

IVSTAM interpretationem Iul. de verb. sig. appellat legitimam, quæ in legum expositione locum habere debeat. Sunt enim leges breues per se, & quæ verborum compendio multa comprehendant, iccirco eis vim natutámque sermonis potius, quam vsum & consuetudinem vulgi obseruamus. Conn. lib. 10. c. 1. n. 3

IVSTA libertas plena, absoluta & perfecta libertas est, ex qua nimirum ciuitas Roma contingebat, vt eueniebat, cum testamento, vindicta, censu, ab eo, qui & dominus ex iure Quiritium, & maior 20. an. erat, libertas seruis 30. annor. maiorib. & quorum extrinsecus status nõ erat suspensus, dabatur: Quemadmodum Cic. in Topic. & Vlp. in Instit. tit. 1. & Theoph. in §. vlt Inst. de libertin. significant. Atq; ita verbum iustæ libertatis accipimus in l. 29. ff. qui & à quib. l. 1 ff. si quis test. li. l. 11. ff. vt in poss. leg. l. 16. in fi. ff. ad Treb. l 2. C. de fideic. lib. & instit. de ingenu. & apud Senec. in lib. de beata vita, cum ait, Hominibus prodesse natura iubet, serui liberíve sint hi, ingenui an libertini, iustæ libertatis, an inter amicos datę. Nam qui inter amicos manumittebantur, ij Latini tantum, non etiam ciues Rom. fiebant Vlp. teste in Inst. Sic & apud Sueton. in Augusto verbũ hoc interpretandũ est, cum ait seruos non contentos multis difficultatibus à libertate iusta remouisse, &c. Sic & iusta manumissũ accipe apud Vlp. in Instit. tit. 3. eũ, qui vindicta, vel testamento, vel censu manumissus est. Briss.

IVSTA pacta vulgari significatione accipimus, quæ neq; legibus neque bonis moribus repugnant, nec ab æquitate naturali abhorrent. Qualia sunt ea, quæ Prætor se seruaturum edixit, l. 95. §. naturalis. ff. de solut. l. 39. ff. de iureiur. l. 7. §. ait Prætor. l. 40. §. 1. l. 52. §. pen ff. de pact. l. 5. in fin. de rescin. vend. Briss.

IVSTA persona in litibus dicitur idonea & legitima ad agendum. l. vniuersis. C. qui dare tutores possunt. Aldobran.

IVSTA possessio dicitur, quæcunque ex causa & sine vitio apprehenditur. l. 15. § 1 ff. de public. l. 24 ff. de acq. poss. Briss.

IVSTA possessio, possessio bonæ fidei. Iauolen. l. quod seruus. 24. ff. de acquir. poss. Is qui in tua potestate est, ignoranti tibi nõ corporalem possessionem, sed iustam potest acquirere. Iustin. §. penult. per quas person. cuique acq. Item per alienos seruos in quibus neque per vsumfructum habetis, neque possessionem iustam. Hot. Prat.

IVSTA præbere dicuntur mercenarij, qui quod pacti sunt se fauros, præstant fidémque seruant. Hot.

IVSTA sepulturæ traditum, id est, exponente Martiano, terra conditum corpus, inquietandum non est, videtur autem, idem ait, terra conditum, etsi in arcula conditum hoc animo sit, vt non alibi transferatur. l. diui fratres. ff. de relig. Spieg.

IVSTA sententia. l. 1 ff. de testam. appellatur testamentũ, i. plena & omnib. iuris regulis innixa & solẽnis. Aldo. Inst. de libert.

IVSTA seruitus pro seruitus bona fide vsurpata, i. e. quæ consistit gentium vel ciuili iure l. 6. ff. de statu hom. l. 28. l. 34 ff. de noxalib. l. 34. ff. de stip. seru. Inst. de libertin. in prin. Et apud Cicer. pro Cæcin. Cum hi, ait, qui in seruitute iusta fuerint, censu liberentur. Planè apud Terent. Andr. Scen. Iusta seruitus pro facili, humana, & clementi vsurpatur. Briss.

IVSTAM, iniustámque vxorem, in l. vxor ad l. Iul. de adult. Acc. tripliciter enarrauit, & in omnib. adstipulatorem habet Bartol. Budæum vero in nulla assensorem. Nam iusta mulier sic, vt filius, iustus, dicitur, de quo vocabulo ipse satis multa in priorib. annot. dixit Vlp. in l. si senatori. 31. de rit. nupt. Si senatori indulgentia principis fuerit permissum, libertinam iustam vxorem habere, potest iusta vxor esse. Sueto. in Calig. Mox Lucio Cassio Longino Consulari collocatam abduxit, & in modum iustæ vxoris propalam habuit. Hodie iustæ vxoris appellatio aut nulla est: aut eius est vxoris, quæ iustis sponsalibus, & palam in viri manum coit, non occulto consensu. Breuiter iusta vxor appellatur ea, quæ omni legum perfecta solennitate ducta est: Aldob. d. loco. Iniustam vxorem in iam citata l. Vlpia. pallacem, vxoris numero locóque habitam intellexit. Spieg.

IVSTI possident, qui ex causa titulóve possident l. 3 & ll. seqq. ff. de public. & vide l. 11. ff. de acq. hæred & l. 12 §. 1. ff de noxal. Iniustè possidet, qui vi aut clam. l. 3. ff. vti possid. Prat.

IVSTI appellare, id est, rectè. Iustè petere, exigere, dubitare, ex ff. Briss. Iustè procreari, id est, ex iustis nuptiis, ex ff. Briss.

IVSTI dies dicebantur, qui iudicatis ad soluendum ex leg. 12. tab. dabantur, vt est apud Agell. lib. 20. c. 1. iusti quoque dies appellabantur & illi quibus, exercitu imperato, vexillum in arce ponebatur, vt Fest. Pomp. l. 9. & Macro. l. 1. c. 16. docent. Iustos autem dies pro statis ac solemnibus, dixit Cicer. lib. 2. de legib. his verbis, Præter Idæ matris famulos, cósque iustis diebus, ne quis stipem cogito. Briss.

IVSTIVS faciet prætor. iustissimè noluerunt, allegauerunt, ex ff. Brissonius.

IVSTITIAN Isidorus dictam putat, quod in ea ius stet: quasi iuris statum. Quam notationem vt insulsam irridet Maiorag. Miscel. lib. 4. c. 1. circa finem. Fuere item qui iustitiam dictam putarent, à vi per ἀνάπαλιν, id est, literarum transpositionem: vt sit iustitia quasi Vistitia, quod vim sistat, quas literarum inuersiones Latini habuere in multo vsu, cum ex Græcis Latina facerent, vt author est Festus Pompeius: & annotauit Connanus lib. 1. c. 2 n. 4. Etsi autem hæc Etymologia non displicet Alciato, quod iusti dies dicti sint illi 30. dies, qui iudicatis dabantur, quia interim omnis executio suspenderetur, fierétque cessatio iuris: Aldobrandinus tamen ad Institu. tit. de iustitia & iure eius sententia reprobata non malè existimat iustitiam, sicut lætitiam, tristitiam, amicitiam deductam esse à genitiuo sui adiectiui iustus iusti, additis his literis (Tia) quemadmodum etiam in auaritia & mœstitia factum videmus. Nec enim verbum sistendi in iustitia reperitur. Iustitiam itaque censet vel primitiuum nomen, vel à iusto dictam. Est enim iustitia legis & iuris finis quidam. Iustum autem à iure, quasi quod secundum ius fit: id quod voluit August. in Psal. 145. dum interpretatur verba illa: Facit iudicium iniuriam patientibus. Cæterum deriuationem suam pulchrè & ingeniosè (vt semper) defendit Alciat. lib. 1. Parerg. c. 29. Alij iustitiam ex eo dictam existimant: quod cuique ius sistat: Vnde Cotta lib. de nat. deorum primo, negat ibi iustitiam esse, vbi ius est nullum. Est enim, inquit pietas iustitia aduersus Deos, cum quibus quid potest nobis esse iuris, cum homini nulla cum Deo sit communitas.

IVSTITIA, vt Tullius lib. de Inuention. 2. ait, est habitus animi communi vtilitate conseruata, suam cuique tribuens dignitatem. Et ad Herennium dicitur esse æquitas vnicuique tribuens pro dignitate vniuscuiusque. Quo sanè pertinet illa Triphonini disputatio nobilis, in l. 31. ff. depos. Et probo, inquit, hanc esse iustitiam, quæ suum cuique ita tribuit vt non distrahatur ab vllius personæ iustior repetitione. Quibus definitionibus congruit ea, quam Vlpianus tradidit: Iustitia, inquit, est constans & perpetua voluntas, ius suum vnicuique tribuens. Sed hoc non placet Agricolæ, tamen ignoscit Vlpiano, cæterísque Iurisconsultis, qui in definitionibus erraruut, quod vt doctissimus eorum quisque est habitus, ita maximis semper Reipub. occupationibus distentus fuit, nec otium habuit perpoliendis inuentis iuis. Quod vt ei concedat Connanus, in reprehensione tamen huius definitionis non concedit, quæ & non differt ab ea, quam Tullius posuit, & ea quæ ab Aristotele tradita est omnino videtur, congruere: præter quam quod Iustitia dicitur esse habitus animi, vt est pro-

Digitized by Google

fecto. At Vlp. appellat eam, constantem voluntatem. Atqui vix discerni poterit, quid aliud sit habitus animi quam constans & perpetua voluntas. Is enim qui virtutis habitu est ornatus, non alia re distinguitur ab eo, qui continens ab eodem Aristotele dicitur, quam perpetua quadam suæ egregiæ voluntatis constantia. Quod enim hic vult aliquando, & sæpè quidem, ille semper & continenter vult in rebus iustis & honestis, tum operibus, tum animi cogitatione sibi constans. Connan. lib. 1. c. 3. n. 7. &c. Ad extremum institiæ proprium officio circumscribitur. Cum enim vel Cicerone interprete in lib. 5. de finibus nulla sit virtus, quæ non aliqua nota secernatur, nonnihilque præ cæteris habeat, sicut prudentia in delectu bonorum & malorum, fortitudo in rebus aduersis, forti infractóque animo perferendis, temperantia in coercendis illis plus quam beluinis voluptatibus: sic proprium iustitiæ munus est suum cuique tribuere, l. bona fides, vers. Et hanc probo esse iustitiam ff. mandati. Tribuitur autem vnicuique suum, cum diis religionem & fiduciam, parentib. honorem, & reliqua vitæ adminicula, Magistratibus vero reuerentiam & obedientiam præbemus. Item & cum beneficium acceptum pensamus, Cic. 1 offic. idque maiore mensura, quam acceptum. Postremo si omnes etiam eos, qui de nobis nihil benè meriti sunt, opera ac studio nostro adiutare contendamus: quod & homini Christiano conuenientissimum est. Matth. 5. c. sub fin.

IVSTITIA sicuti & ius duplex est: Vniuersalis, quam πλήρη vocat Aristoteles, & particularis, ἢ καθ' μέρος δικαιοσύνη eidem appellata. Vniuersalis quidem illa virtus est absoluta & perfecta domina & regina virtutum, qua neque Hesperus, neque Lucifer maiorem excitat admirationem, & quæ omnes virtutes omniúmque legum obedientiam complectitur; hæcq; vna est ex qua viri boni appellamur, de qua dicitur teste Aristot. Ethic. 5.

Iustitia in se virtutes continet omnes.

Omnes, inquit rectissimè Connan. lib. 1. c. 2 nu. 7. quæ moris sunt. Nam quæ sunt in ratione & intelligentia positæ, sicuti prudentia & sapientia, nihil autore Aristotele habent cum iustitia commercij. Quia tamen ab istis quoque nonnulla bene agendi præcepta sumimus, valéntq; plurimum, tum in iubēdo quod iustum est, tum in vetando contrarium, istis quoq; nonnullam iustitiæ communionem fuere qui dederunt, non tam verè quam similitudine quadam. Idcirco autem hæc species iustitiæ perfecta est, quod in ea insit vsus virtutis vndiq; perfectæ, & qui ea præditus est, nō in se solum virtutem exerceat, sed in alios etiam. Curat enim hæc aliorum res: aliorum commodis vel principis vel Reipubl. seruit, & ob id optimus existimatur iustus, quod virtutem non modo ad suam, sed suorum & aliorum etiam vtilitatem referat. Vnde rectissimè Iustinianus scribit Constit. 68. Quod vna omnium perfectissima censenda est quæ ius suum cuique tribuens, & ex re ipsa nomen ipsum trahit, appellatúrque iustitia. Nisi enim cæterę virtutes hanc habeant comitem, amittunt vim suam. Inde fortitudo iustitiæ coniuncta, virtus est militaris, cui si iusti tiam detrahas, improbitatis ansa censetur.

IVSTITIA particularis, quam præcipuè Iureconsulti considerant: est constans & perpetua voluntas, ius suum cuique tribuens, vt Vlp. & Iusti. Simonidem & Platonem imitati eam definierunt; l. iustitia, ff. de iust. & iur. Inst. de iust. & iur. §. 1. Hæc ab vniuersali in hoc differt, quia finis huius est seruare æquitatem erga omnes priuatim, quod etiam non bonus vir facere posset, qui iuris peritus esset. Vniuersalis autem illa iustitia bonum virum exigit, quinimo & illum qui in se omnes virtutes complectatur. Et hæc quidem species iustitiæ ab Arist. rursus diuiditur in distributiuam, quam appellat διανεμητικὴν & commutatiuam, hoc est, ἀλλακτικήν: Prior pertinet ad præmia & pœnas distribuendas pro ratione & varietate meritorum: altera versatur circa contractus & æquabilium rerum permutationes, patéque compensationes: Vtramque autem & magistratus, & priuatus colere debet; Nam & commutatiua vtitur magistratus, cum ius dicit de sarciendo damno dato. Et distributiua vtitur priuatus, cum gradus officiorum obseruat erga parentes, liberos, amicos, hospites. Vtriusque medium est idem, nempe æqualitas. Sed iubet Aristoteles hanc æqualitatem in distributiua iustitia sumi proportione Geometrica: in cōmutatiua vero proportione Arithmetica. Nam si vel munera decernantur, vel pœnæ infligantur: alia muneta senibus, alia iunioribus competunt, l. temper, ff. de iur. immunit. Et in pœnis non omnes iisdem coercentur, l. non omnes ff. de re milit. At in contractibus & commerciis omnia ad proportionem Arithmeticam exigitur: vt in homicidio nihil interest, seruus an liber occisus. Nam quantum ad l. Corn. de sicar. omnes æquahter sunt homines, l. 1. ff. ad leg. Corn. de sicar. Porro quæ dicatur proportio Geometrica & Arithm. vide infra in verbo Proportio.

IVSTITIA particularis est duplex. Distributiua, quæ vnicuique suum tribuit meritum, & pœnam, habita personarum ratione. Commutatiua, quæ rerum communicationem per formas constituit, æqualiter ab omnibus seruanda, non distinguens personas. Quod tyro iuris diligenter obseruabit. Prat.

IVSTITIAM edicere, & intermittere iurisdictionem, apud Cic. de Aruſp. resp iustitiam remittere apud Liu. sicut iusticium indicere, teste Bud. Spieg.

IVSTITIARII hodie sunt vmbra quædam illorum, qui olim νεωφύλακες apud Græcos dicebantur, designati ad custodiam iuris & æquitatis. c. ex literis. de pignorib. Prat.

IVSTISSIMA absentiæ causa studiorum, l. nec non, ff. ex quibus causs maior. Spieg.

IVSTITIVM, diem adicen Lucianus appellat. de Iustitio, Liuius, Lucanus & cæteri quoque meminerunt. Clausique iustitio tristi fora: Lucanus. Sinceriora exemplaria seruant adhuc nō iustitio, sed iustis, hoc est feralibus parentationibus, cadauerinis supplicamentis. Apollin. Iniustè tibi iusta persoluta. Ioh. Bapt. in comment. epist. Sid. Apoll ad Desideratum lib. 2.

IVSTITIVM iuris statio est, quasi inhibitio. Quod verbum olim licet publicam iuris cessationem significaret, quo tempore lege agi non poterat, nec tria verba Prætori dicere licebat: Do. dico, addico. Potest tamen & priuatam iuris cessationem moribus nostris significare, vt existimat Bud. in prioribus annot. &c.

IVSTITIVM indicere. Suet. in Galba quando ius stat. Brisson.

IVSTITIVM, iurisdictionis intermissio, quas vulgus Vacationes vocat, Cicero ad Attic. lib. 4. epist. 86. Fauere iustitio, & omnium rerum licentiæ. Gellius lib. 20. c. 1. velut quoddam iustitium, id est, iuris inter eos quasi interstitionem quandam & cessationem. Tertul. lib. de resurrect. carn. vbique ait, iustitium est, quies rerum. Prat.

IVSTINIANA Carthaginen fuit in Africa. No. 131. ex eo nomen adepta Iustiniani, quod is eam Romano Imperio vindicarit & restituerit, vt Photius scribit. Alia Iustiniana secunda in Cypro insula patria Theodoræ vxoris, vt Nicephoras Callistus scribit. Omnes donatæ atchiepiscopo primæ Iustinianæ, de quo in d. N. 131. in qua pro τελεσιώτατος legendum πρεσβυτάτος, id est, prætalitanæ. Alia Iustiniana noua in notitia Nouel. 8. & alia Nouel. 28. Cuiac. in expositio. Nou. Iustin. u. de prima Iustiniana.

IVSTOS dies, in ll. 12. Tab. dictos ait Gell. lib. 20. c. 1. qui iudicatis dantur: quia interim suspenditur omnis executio, fitque quædam interstitio seu cessatio iuris, vnde & iustitium dictum. Quo fit, vt sicut à dictione mœstus, stultus, lætus, debitur mœstitia, stultitia, lætitia: eodem modo à Iusto dedaci iustitium, dicendum sit, quod quidem iustum dicatur, & quo vis omnis submota est Festus Pomp. lib. 9. Macrob. lib. 1. c. 16. iusti, inquit, dies dicebantur 30. cum exercitus esset imperatus, & vexillum in acie positum. Opinatur Alciat. quod interim vis omnis sisteretur. Vnde consequens est, à iustitia ius ipsum dictum: non econuerso, vt Grammatici existimant, à iure iustitiam. Lege cap. 19 lib. 1. Parerg. Spieg. Briss.

IVSTVM iniustúmque, duo in Iure significant. Interdū id quod rationi atq; æquitati innixum est: ita iustum & iniustum possessorem vocamus, & iustam ac iniustam petitionem & causam. Interdum vero, quod secundum Legis solennem ritum ordinatum est, sic iustæ nuptiæ, & vxores: item iusti filij, iusta sententia, & iustum quoq; ac iniustum testamentum. Spieg.

IVSTVM appellatur, quod secundum iuris ciuilis regulas contractum est: veluti iustæ nuptiæ, id est, legitimæ, quæ secundum iura ciuitatis Rom. inter puberes ciues contrahuntur, Inst. de nupt. in prin. l. 5. l. 12. 18 ff. de stat. hom. l. 18. 54. ff. de rit. nupt. l. vlt. C qui per tut. l. 38. de legat. 3. l. 6. C. de nupt. Eodémque sensu iustum matrimonium, l. 13. ff de his quæ vt indig. l. 1 ff. vnde vir & vxor & apud Quint. lib. 5. c. 10. & apud Suet. in Neron. c. 28. Briss.

IVSTVM generaliter dicimus, quod est numeris omnibus absolutum, ait Balduin. tit de nupt.

IVSTVM & honestum sicut non separantur, ita nec vtile & honestum, aut vtile & iustum, l. quamuis mulier, ff. solut. matr. semper in coniunctionibus, ff. de ritu nupt. Prat.

IVSTVM matrimonium est, si inter eos, qui nuptias contrahunt, connubium sit, & tam masculus pubes quam fœmina potens sit: & vtique consentiant, si sui iuris sunt: aut etiam parentes eorum, si in potestate sunt. Vlpian. cap. Instit. 5. Hot. Prat.

IVSTVM pactum IC. in l. Stichum, ff. de solut. vocat non solum legitimum, sed & plenum: ac non nudum, vt annotat Aldobrand Inst. tut. de libert. §. libertinorum autem.

IVSTVM prælium, iustum exercitum historici dicunt, id est magnum. Asconius, iustas inimicitias, pro magnis apud Cic. exposuit. Spieg.

IVSTVM pretium, id est, currens in eo loco, vbi distrahitur l. sancimus. 18 §. hisque adiicimus, §. C. de admin. tut.

IVSTVM pretium rei non est eius dimidium, sed integrum & verum Goth ad l. 50. de furtis, & ad l. 2. C. de rescind. vend.

IVSTVM autem bellum (quod & pium dicebatur) quod rodicebatur rebus repetitis, non ex libidine sumptum. Cum autem iusta bella suscepta sunt, sunt etiam iustè gerenda, non perfidiosè, non fœdifragè, non acerbè, non ad internecionem.

IVSTVM

Digitized by Google

IVSTVM dominium pro legitimo in l. pen. ff. de publican. l. 57. ff. mandat.

IVSTVM sepulchrum, quod religione tenetur, l. 43. ff. de relig. Lucan. lib. 9. Iusto date thura sepulchr. Iusta funerum solennia Latini vocant, ab eo forte quod l. 12. tab. præscripta essent, vt apud Athenienses Solonis legib. Sic iusta facere l. 2. in fin. ff. de in ius voc. l. 20. ff. de acq. hære. quod & Cic. pro Sext. Rosc. Iusta soluere dixit.

IVSTVM testamentum, iure factum, & in quo sollennia interuenerunt, l. 22. de acq. hæred. Briss. Prat. vide Iniustum testamentum.

IVSTVM vadem, idoneum sponsorem interpretatur Fest. lib. 9.

IVSTVS quæ præcepta iuris seruat. Nam à Iure dicitur. Ponitur & pro mediocri, h. e. quod nec debito minus est, nec modico excedit. Sic iusta mensura dicitur, h. e. æqua, & quæ neque maior, neque etiam minor est, quam debeat. Spieg.

IVSTVS, pro vero. Vnde apud Iurisconsul. qui filium adoptat, interrogatur: an velit eum, quem adoptat, iustum sibi filium esse, id est, verum filium. Bud. contra. Iustus apud Iurisconsul. frequens, non satis (vt arbitror) intelligitur. Caius de arrogatione loquens: Is qui adoptat, inquit, rogatur, an velit eum, quem adoptaturus sit, iustum sibi filium esse. Iustum intelligo, non verum, vt aliqui censent, sed omnibus partibus (vt ita dicam) filiationis, vt filij vicem obtinentem, naturalis & legitimi filij loco sedentem. Spieg.

IVSTVS dolor, qui ex magna causa ortus est, & excusationem meretur, l. si adulterium, §. Imperatores, ff ad leg. Iul. de adult. Prat.

IVSTVS error, probabilis & excusabilis, l. 2. ff. de minor. l. 4. ff. de vsuc.

IVSTVS hæres differt à legitimo, vt iustus filius differt à legitimo. Natus enim ex concubina secuto postea matrimonio, legitimus est filius, §. vlt. de nupt. non tamen dicitur iustus. Iusti enim filij dicuntur, qui postea nati sunt. Quam diuersitatem sentire visus est Iustinianus in l. Cum quis, §. 1. C. de natural. lib. Sed clarius Apuleius 2. apolog. dum loquitur de patruo, qui fratris filio parabat insidias, vt ei hæres esset. Sciebat (inquit) intestati pueri legitimum magis quam iustum hæredem se futurum. Aldobran.

IVSTVS hæres dicitur, qui pleniſſimo titulo & legitimo, hoc est, cognationis nomine accepit hæreditatem intestato, quasi omnib. iuris partib. pene hæres, l. 3. §. de illo ff. pro soc. Prat.

IVSTVS pater, & iustus filius dicitur, qui ex legitimis nuptiis pater filiúsve est, l. 25 ff. de capt. l. 44 ff. de rit. nupt. l. 11. & 12. ff. de statu hom. Hot. Prat.

IVSTVS possessor & petitor est etiam, qui ex liberalitate accepit, vt ait Vlp. l. sed etsi, §. 1. ff. de Publicia. actio. Spieg.

IVSTVS tutor iure datus, l. 27. ff. de testam. tutel.

IVVENCVS, quem bos peperit. l. 10 §. fin. ff. de vsurpat. Briss.

IVVENILI leuitate ductus, §. Scæuola, l. quod si minor. ff. de minor. Spieg.

IVVENIS talis si interueniat, cui præstanda sit restitutio: ipso postulante præstare debet: auctor Caius, l. illud nullam, ff. de minor. Spieg.

IVVENIS plerunque est adolescens, qui nondum eam attigit ætatem, qua virilis vigor completur. Sic curator iuuenis, l. 14 §. vlt. de appellat. Briss.

IVVENES Iurisconsul. dicuntur, qui adolescentium excesserunt ætatem, quod incipiant inter seniores numerari, ff. de leg. 3. l. non aliter, §. 1. cum ibi, §. modus, ff. de transact. Quamuis Vlpian. pro adolescente vsurpat, in l. si pecuniam, ff. si cert. per. Bald. in l. cum antiquiorib. C. de iure delib. dicit, vmbram senis doctoris esse potiorem, quam doctrinam alicuius iuuenis: tametsi Gloss. in Aut. de Monach. §. ordinationem: col. 1. velit, quod excellentis doctrinæ iuuenis, & nobilitate conspicuus, præferendus est seni. Fr. Syluius annotauit, Adolescentes & iuuenes eosdem esse, hos scilicet, qui annum 17. excesserunt, nec dum 47. attigerunt. Spieg.

IVVENES ait Callistratus in l. 28. §. 3 ff. de pœnis, qui se vulgo quidem appellant, solent in quibusdam ciuitatib. turbulentis se acclamationib. popularium accommodare: quod si amplius nihil admiserunt, nec ante sint à præside admoniti, fustibus cæsi dimittuntur, aut etiam spectaculis eis interdicitur: quod si ita correcti in eisdem deprehendantur, exilio puniendi sunt: nonnunquam capite plectendi, scilicet, cum sæpius seditiosè & turbulentè se gesserunt: & aliquoties deprehensi tractati clementius in eadem temeritate propositi perseuerauerunt. Dicuntur autem in d. §. 3. iuuenes, ad circū ac Theatra pertinebant, vnde & spectaculis eis interdicitur. Suet. in Neron. Iidem Augustani apud Tacitum & in quodam lapide Capuano vocantur. Iuuenes quorum hic fit mentio apud Harmenop. 6. tit. 7. πρωτεκδίκοι dicuntur. Gothofr. ad d. §. 3.

IVSTA, quot modis accipiatur, Bar. exponit in l. 1. ff. de Test. & in Extrauag. Ad reprimendum. Quo vero modo, iuxta, Penes, & Apud, differant, declarat Iurisconsul. in l. penes, de verb. sig vide infra. Penes te. Albericus indicat, quibus locis, iuxta, pro secundum ponitur. Spieg. Iuxta ędificium, monumentum, ex ff. Briss. Iuxta constituta, id est, secundum. Sic iuxta iuris publici auctoritatem, ex ff. Briss.

K.

K Litera, Latinis in vsu non est: nisi in dictionibus Græcis, quibus tanquam Latinis vtimur. Græci Cappa vocant: apud quos iactatum olim ænigmatis vice, τρία κακὰ κάππα κάκιστα, i. e. tria pessima Cappa, Erasm. in Chiliad. indicat & explicat. Sp.

K, Quorundam nominum notam esse M. Fabius scribit lib. 1. c. 4. inter redundantes collocans. Eod. lib. c. 7. idem in hæc verba; K quidem, ait, in nullis verbis vtendum puto, nisi quæ significat, etiam vt sola ponatur. Hoc eo non omisi, quod quidam eam, quoties A. sequatur, necessariam credunt, cum sit C. litera, quæ ad omnes vocales vim suam perferat. Verum Orthographia quoque consuetudini seruit: ideóque sæpe mutata est. Hactenus ille. Priscianus lib. 1. K. inquit, & Q. Quamuis figura & nomine aliquam videantur habere differentiam, cum C. tamen eandem tam in sono vocum, quam in metro continent potestatem: & K quidem superuacua esset. Prat.

K sola litera, in subscriptionibus Constitutionum C. Theod. & Iust. significat Kalendas, vt refert Magno in Notis iuris. Significat etiam chariſſimè; in earundem inscriptionibus geminata KK chariſſimi, eodem interprete. Prat.

K A.

Κακοτεχνία, ars ad perniciem hominum inuenta, κακοτέχνους & κακομήχανοι, sunt qui noxiis artibus vtuntur: qui coerceri iubentur, ff. de extraord. crim. Spieg.

Κακοξενίαι, apud Lucanos tenebatur, qui, occaso sole, diuertētes homines notos, ignotósq, domo non exciperet (sic enim apud Alex. Neapolitanum lib. 4. c. 11. legendum putem; non exigeret) mulctámque eo nomine pendere cogebatur. Prat.

Κάδισκος, vrna suffragiorum, Iulius Pollux lib. 8. c. 1. ἐν δὲ σκάφαι δικαστικαὶ· καὶ δίοκις μὲν ἐμέ, ait, ἐπὶ ἀγγεῖον ἐμβάλλειν τὰς ψήφους ἐγκελεύεται. Duo fuerunt cadisci apud veteres, in quos calculos mittebant iudices. Alterum κύρειον vocabant, alterum ἄκυρον. Sunt & pocula ex hoc nomine. Bud. Spieg. Prat.

Καιρὸς, tempus, id est, occasio & opportunitas. Quamuis omnino plus quiddam est quam tempus: nempe articulus, ipsúmque momentum, ac punctum (quod aiunt) in quo res sit agenda. Spiegel.

KALENDÆ, inquit Varro lib. 5. de ling. Lat. primi dies mensium nominati, ab eo, quod his diebus kalentur dies mensis Nonæ à Pontificibus quintanæne, an septimanæ fiant futuræ. Quinque Kalo Iuno Nouella. Septem Kalo Iuno Nouella. Macrob. autem in I. Saturn. sic priscis temporibus, antequam fasti à C. Flauio scriba inuitis patribus in omnium notitiam proderentur, pontifici minori hæc prouincia delegabatur, vt nouæ lunæ primum obseruaret aspectum, visúmque Regi sacrificulo nunciaret. Itaque sacrificio à Rege & minore Pontifice celebrato, idem Pontifex, Kalata, id est, vocata in Capitolium plebe, quot numero dies à Kalendis ad Nonas superessent pronunciabat: & quintanas quidem, quinquies dicto verbo Kalo septimanas, repetitio septies prædicebat. Et hunc diem, qui ex his diebus, qui Kalarentur primus esset, placuit Kalendas vocari. Hot. Calendis si quis stipuletur sibi dari, nec aliud adiiciat, quid actum esse, intelligit, vt quæritur: Et ait Vlp. si non possit apparere quid actum sit, de primis Calend. verba accipienda esse. Nihil enim occurrit verisimilius: quia si ex mente promissoris interpretemur, facilè fiet, vt inutilis elusoriáque reddatur stipulatio, contra præsumptam contrahentium voluntatem, l. Quoties, ff de verb. obl. Si vero nulla verisimilitudo stipulatorem iuuaret: contra ipsum potius, quam contra promissorem interpretaremur, l. Stipulatio ista §. in stipul. ff. de verb. obl.

KALENDÆ primæ, secundæ, tertiæ, quintæ, dici putantur à Iurisconsultis pro vno, duobus, tribus & quinque mensibus, Celsus l. liber, 59. §. si ita, de hæred. instit. Titius si intra tertias Kalen. nauis ex Asia venerit, hæres esto. Vlp. l. 1. §. si quis, de verb. obl. Si intra interrogatus, intra Kal. quintas, respondederit, Dabo idibus: non obligatur. Martial. lib. 1.

Atque intra, puto, septimas calendas
Mortes hac tibi quatuor dederunt.

Francis. Duaren. d. l. 1. §. si quis. Alij autem Calendas quintas interpretatur mensis Quintilis seu Iulij: sed Duareni interpretatio iuuatur consuetudine loquendi veterum, apud quos primarum, secundarum & tertiarum Cal. frequens est mentio. Vidi tamen Catonem in re rustica primas Kalen. dicere, pro Primo die cuiusque mensis Hot.

KALENDARII nomine, Accurs. intelligit generatim debitorum nomina: Cum Iureconsultis, apud quos vocabulum hoc in vsu est, tantùm, & propriè, funebre debitum nocet Spieg.

KALENDARIO præpositus seruus, in l. pen. ff. de reb. cted. pro fœnerandis exigendísque pecuniis. Et

KALENDARIVM exercere, l. vxorem, 41. §. legauerat, ff. de leg. 1. Hinc

KALENDARIO destinatę pecuniæ, id est, fœnerationi, l. 61. ff. de lega. 3. In Kalendarium conuersa pecunia, id est, fœnerationi,

Digitized by Google

l.39.§.negligentiæ, ff.de admin.tut. Sic accipitur Kalendarij nomen in l.vlt.ff.de pecul.l.6.ff.de inst.vel inst.l.3.C.de compensa.l.vlt.ff.de munerib.& honorib.& alibi persæpe Hot.

KALENDARIVM, dictus codex pecuniarum occupatarum,i.e. fœnori collocatarum: quia Kalendis fœnori dabantur: & patresfam Kalendarum nomine præscripto,debitorum nomina præscribebant Senec.lib.13.Epist. Diuitem illum putas,quia in omnibus prouinciis erat, quia magnus ei Kalendarij liber voluitur.Prat.

KALEND.Ianuar.primum anni diem factum Plutarchus scribit in Problem.quod eo die primi Consules Regib.exactis creati sunt. Vnde etiam institutum constat,vt consules deinceps omnes eo die magistratum inirent. Eundem Kalen.diem festum ac religiosum fuisse, solennémque strenis dandis, Sueton.in Augusto his verbis significat:Item Kalen.Ianuar,strenam in Capitolio etiã absenti mittebant. Et in Tiberio:Item strenarum commercium prohibuit edicto, ne vltra Kalend. Ianuar. exerceretur. Consueuerat quadruplam strenam,& de manu reddere. sed offensus interpellari se toto mense ab iis, qui protestatem sui die fusto non habuissent, vltra non reddidit. Item: Nullus à pœna hominum cessauit dies,ne religiosus quidem ac sacer:animaduersum in quosdam ineunte anno nouo.Zonaras li.2.ἐν αὐτῇ πρώτῃ τῇ ἴδυς ἡμέρᾳ αὐτῷ ἐκείνῳ φερόντες,οἱ μὲν πλέον,οἱ δ' ἧττον ἐδίδοσαν,ἐ ὁ Αὐγουστος ὕστερον τοσοῦτον ἐ πλέον ἀπέδιδε,ἢ μόνοις τοῖς βουλευταῖς, ἀλλα ἐ τοῖς ἄλλοις; id est,Primo anni die accedentes ad Augustũ munera illi afferebant,alij maiora, alij minora, ipse autẽ vicissim illis aut tantundẽ, aut etiam amplius dabat, neque solũ Senatoribus,sed etiã aliis.Scribit etiã Dion.lib.57.moris fuisse inde ab Augusti temporibus: vt Kal.Ian.in acta Imperatoris iuraretur. Post Kal. autẽ Ian.die tertio, pro salute Principis vota suscipi solita,scribit Caius in l.si caluitur,233 ff.de verb.sig.& Plutar. qui Ciceronem scribit natũ esse ἡμέρᾳ τρίτῃ πρὸ νεῶν καλενδῶν, ἐν ᾗ νεῶ οἱ ἄρχοντες εὔχονται ἐ θύουσι ὑπὲρ τ' ἡγεμόνος: id est, tertio die nouarum Kalendarum, qua die nunc magistratus vota faciunt,& sacrificant pro salute Principis ex Prat.

KALEND. Martij primus olim dies fuit. Itaque ignem nouum Vestæ aris incendebant, vt incipiente anno cuta denuo seruandi nouati ignis acciperet. Eodem mense mercedes exoluebant magistris,quas completus annus deberi fecit. Comitia auspicabantur,vectigalia locabant. Hæc Macro.1.Satur.c.12.Constat etiam munera, quę strenæ dicebantur,olim eo die mitti solita. Vnde illud apud Pomp. l. sed si,31.§. si vir. ff de donat inter vir.& vxor. Si vir vxori munus immodicum Kal. Mart.aut natali die dedisset,donatio est,T.tull.lib 3.

Martu Romani festa venere Kalenda,
Exorient nostris hic fuit annus auis,
Et vasa tunc certa discurrunt vndique pompa
Pérque vias vrbu munera.pérque domos.

Plaut. in Milit. glorios. Da mihi vir Kalendis quæ mittam cum Martiæ venerint. Martias Kal. inquit Festus, celebrabãt, quod eo die Iunonis Lucinæ ædes coli cœpta est.Vnde Ti.

Sulpitia est tibi culta tuis Mars magne Kalendis,(bul.lib.4.
Spectatum è cœlo,si sapit,ipse veni.

Seruius autem in 8. Æneid.Martiæ,inquit,Kalendæ,fœminis dicatæ sunt.Horat.

*Martiis cœleos quid agam Kalendis?*Iuuenal.
Munera fœmineis tractat secreta Kalendis.

Hæc Seruius Iisdem etiam Kalendis pensiones agrorum præstari solitas, patet exl.defuncta, 58.ff.de vsufruct & l.tertiam 19.C.Theo. de exactionibus, quippe cum anni initium apud antiquos fuisset.Hot.Prat.

KALEND. Quintiles, siue Iuliæ olim dies erant solennes migrandi,id est,ex habitatione cum suis rebus discedendi, tum etiam conductionib. prædiorum,l.qui balneum,9.ff.qui pot. in pign.hab. Qui balneum ex Kal. proximis conduxerat, pactus erat, vt homo Eros pignori locatori esset, donec mercedes soluerentur. Idem ante Kal. Iulias,eundem Erotem alij ob pecuniam creditam pignori dedit,& paulo post: Licet eo tempore homo pignori datus esset,quo nondum quicquam pro conductione deberetur,id est, ante proximas Kalend. Iulias. Item in l.cum in plures, 60.ff.locati, & l.cum ab eo 41. ff.de contrah.empt. l. cum precario, 12.ff.de precar. Martial. 12.Epigram.

O Iuliarum dedecus Kalendarum
Vidi Vacerra sarcinas tuas vidi,
Quas non retentas pensione pro bina
Portabat vxor.

Cic.2 epistol.ad Q. Frat. Domus tibi ad lucum Pisonis Liciniana conducta est,sed vt spero paucis mensibus post Kalen. Quintiles in tuam commigrabis. Sueton.in Tiber. Senatorium clauum ademit, quem cognouisset sub Kal.Iulij demigrasse in hortos, quos vilius post diem ædes in vrbe conduceret.Hot.ex Prat.

Καλλιγράφοι,librarij lac.Cuiacio l.6.§.Grammatici,ff.de excusat.tut.

Καταγναφεῖς.Consobrini eidem lib.6.Obser.c.7.Prat.

Καπήλιοι Græcis sunt,qui nobis damnati dicuntur. Spieg.

Καπυλείτισμα, genus suauij, quo iusta zelotypis repudij causa datur. Vide c.10.lib.4.Pareng.Alciat.Osculum inter adulterij proœmia habetur, quæ gradatim commemorat Accurs.gl.l. quod ait lex,ff de adult,Spieg.

Καπίλλος, descriptio, quæ & alibi ἀπογραφὴ ac notitia, sed & λόγος dicitur,Goth.ad N.28.c.7.

Καπὶ πόδα fieri dixit Iust. quod alienis vestigiis insistere veteres dicere consueuerunt: cum quis de suo nihil addit,sed aliena solum recitat.Ex Alc.Spieg.

Καπυχρηστικῶς,id est,abusiuè. Caius Iureconsl.hoc vocabulo vtitur in l.licet, 2. de verb.sign. Summè autem annotandum,vt monuit Alciat sic,hoc est,abusiuè,vocem plerunque, propria & subtili interpretatione reiecta, accipi. nimia enim Iuris subtilitas,crux est,vt antiqui dicebant.

Καπύχρησιν figuram esse. Quintilia.autor.est,vbi proprio nomine omisso,aliud vicinum assumimus.Vide Metaphora.Spieg.

Καταράκτης,genus auis maritimæ. Item Cataracta,quo nomine & Liuius vtitur,locus est abruptus,& præceps,in flumine, vnde aqua ruit potius,quam fluit:vt cataractes Nihil apud Strab. lib.vlt.Ex Bud.Spieg.

KATHARI qui. Vide Schismaticus.

Καθάρματα,homines dicebantur,qui graui quopiam morbo expiando,immolabantur diis Bud.in annotationib.

Καθάρματα Græcis sacrorum hominum,id est,detestandorum & execrabilium species: ab eis enim multis illi nominibus appellantur,quæ refert Bud.in annot.ad l.2.ff.de pœn.

Κατηγορία,nomen à foro sumptũ est, & significat accusationem & crimen. Vt enim in accusatione necesse est aliquid certi dici, vt Verres est fur: ita in omni propositione aliquid de aliquo dicitur. Et quia constat, magnam requiri in foro & iudiciis diligentiam, vt propriè & aptè aliquid de alio dicatur, fortasse planius Categorias Boetius accusationes, pro prædicationib. vertisset: vt quidam non vulgariter eruditus monuit.Categoricæ propositionis,quæ ex vno nomine, & vnico verbo cõflata est: nec non Hypotheticæ quæ nihil *aliud* est, quàm duæ Categoricæ copulatæ, meminit Scholiastes in fin.l.quæsitum,ff.de acq.rer.dom. Vide Bart.in l.si is,qui ducenta,§.vtrum,ff.de rer.dub.Spieg.

Κηδεμὼν & tutorem & curatorem significat, quo verbo vsus est IC.in l.2 ff qui pet.tut.Prat.

K I.

Kindt vnd Keindt propriè dicitur de liberis: *Sohne*, de filiis Gœdde.ad l.84.num.4.de verb.& rer.sign.

K L.

Κλίμμα,obreptionem etiam significat. Obrepere verbum,apud Iurisconsl.frequens est, vt & preces obreptitiæ & subreptitiæ, vulgo iam notæ.Spieg.

Κυροτρεφεῖον. Vide,Plus minus.

K Y.

Κύκλος annorum 15.reuolutio, N 142. Euagrius li.4.τὸν κύκλον τὸν ἐπισήμων. Prat.

Κύριος, Vide Dominus.

Καρώνα Græci vocant, quæ Numella Latinis est, vinculum ad infamiam magis & pœnam,quam custodiam pertinens.Similiter infame est vinculum. Collaria(vulgò *Halsseisen*) quibus in publico blasphemi, & lenæ, & minores fures alligantur,vt derisui viatoribus sint,vt Alciat.ait.Spieg.

K Ω.

Κωμητοὶ in Nou. 38.cap 6. non sunt comitiani,id est,officiales comitum priuatorum, vel largitionum, vel domorum, vt vult Haloand. sed κωμηταὶ, vicani, vt Nou 52. & capitationi subiecti,Gothofr.d.c.6.

Κωμικὸς μάρτυρ. Videtur de his proferri solitum, qui aliquod mendacium, ficto aliquo teste confirmare volebant,annotat in Cicerone P. Victorius. Spiegelius.

L A.

LABARE sermone dicitur per translationem,qui inconstanter & timidè loquitur. Vulgarius vacillare appellatur. Spiegelius.

LABARVM,vide infra Laborum seu Labarum.

LABEFACTARE vitam infontium. Labefactatio libertatis, ex ff.& C.Brissl.

LABES,id est,hiatus terræ. Item macula vestis, & nota pudori famæque inusta,detrimentum existimationis. Sine vlla opinionis labe, l 9.C de aduoc diu.iudicior. Corporis labem, id est, imbecillitatem,dixit Sueton.in August.c.38. Labes non tantum est ruina terræ desidentis, sed & absque soli ruina fructu lædit. Vlpia.l 15.§.1.locat. Si labes fructum tulerit,ex ff Brissl. Vide infra Labes.

LABEFACTARE fidem, opponitur tueri fidem suam, hoc est, perdere famam locupletis debitoris.Spieg.

LABEO,nomen Iureconsulti,à labiorum magnitudine sic dicti. Hic Latinorum verborum origines, rationésque perscalluit, eáque præcipuè scientia ad enodandos (vt Gellius scribit) iuris laqueos vtebatur.Vide cap.1.Epitom.Spieg.

LABES in agris hiatũ & discessionem terræ ac χάσμα significat, à la-

Digitized by Google

à labendo dicta: Vlpian. l. 15. §. Semius, & l. vlt. ff. locati. Notantur in Thesauro Ciceronis duo ex lib. 1. de diuin. loci. Tantos terræ motus in Liguribus, Gallia, complurib́usque insulis, totáque in Italia factos esse, vt multa oppida corruerint, multis locis labes facta sit, terræque desederint. Et alio eiusdem libri loco. Delata etiam ad Senatum labes Priuernatis, cum ad infinitam altitudinem terra desedisset. Sic etiam apud Liuium lib. 42. Dextra pars labe terræ in aliquantum altitudinis diruta erat. Et in libro Varior. auct. de limitibus. Tum etiam terra à tempestatibus vel turbinibus plerunque labe mouebitur. Maximè autem ad d §. Seruius, faciunt hæc Quintil. Declamat. verba. Non enim vulgaris illa labes frumenti fuit, nec qualis alias accusari ab agricolis solet perfidia terrarum. Brisson.

LABES pudoris, in l. 17. C. de excusat. tut. id est, infamia: Labes maleficiorum, l. 9. C. de malefic. & mathem.

LABES item est, vt ait Festus, macula in vestimento, & deinde metaphoricè transfertur in homines vituperatione dignos. Vnde Labes hæretica dicta Canonistis, c. vt officium, §. 1. ext. de hæret. lib. 6. Spieg.

LABI dicuntur facultatibus, qui ad inopiam rediguntur, siue casu id acciderit, siue bona prodegerint, sic, vt non soluendo fiant, l. 2. §. si eo tempore, ff. de admin. rer. ciuit. l. 9. §. 1. ff. de admin. tut. Etiam labi simpliciter in eundem sensum nostri dicunt, l. 14 ff. de admin. tutor. Inest autem hoc in verbo repentini casus subitæque mutationis significatio. Itaque labi facultatibus bellissimè cum Papiniano interpretabimur rem familiarem inopinato fortunæ impetu amittere, l. 4. §. vt in possess. legat. Briss.

LABI, cadere, corruere. Labitur ædificium, id est, subito ruit, 3. Labi, id est, errare. Labitur in persona, id est, errat. 4. Errore, vel iuris imperitia, alióve quo casu imprudenter peccare. Br.

LABI in hæresim, pro deficere ab Orthodoxis, in Decretis Pontificum. Labi in imprudentiam, apud Varronem legimus. Dicuntur Labi & ij, qui ad egestatem vergunt iactura, & infortunio. Vlp. in l. 2. §. si magistratus, de magistr. conuen. Quod si, inquit, idoneum exegerit, quamuis postea facultatibus lapsi sunt tutores, nihil est quod ei qui dedit, imputetur. Non enim debet magistratus futuros casus & fortunam pupillo præstare. Spieg.

LABI mente, pro, delirare. Spieg.

LABI vetustate dicuntur oppida, in l. 11. C. de oper. publ.

LABIA dolosa. Vide Dolus. Diuus August.

LABOR, est functio quædam vel animi, vel corporis, grauioris operis & muneris, auctor Cic. 2. Tusc. Brisson.

LABOR corporis quamuis exiguus, maior censetur quolibet precio. De qua re latius Bart. differit in l. 1. C. de sent. quæ pro eo quod inter. profert. Obseruandum quod tam labor, quam pecunia diuisionem recipiat. eius exemplum habes apud Papinianum, de ann. legat. l. Seio amico. Spieg.

LABORARE aduerso casu, egestate infamia, nota, morbo. ex ff. Briss.

LABORARE, pro angi, solicitum esse. Vlp. in l 1. § idem Pompon. ff. de dol. mal. Veluti (inquit) si stipulatio tam turpis de dolo malo facta sit, vt nemo daturus sit ex ea actionem: non debere laborari, vt habeam de dolo malo actionem. Old. Prat.

LABORANTE naue, pro periclitante, Paulus dixit in l. 2. ff. ad leg. Rhod. de iact. Spieg.

LABORATI libri, id est, elucubrati, multóque labore ac industria facti.

LABOREM serere dicuntur, qui frustra laborant: quasi nihil fructus è labore reportantes, præter laborem ipsum.

LABORIOSO desidiosus opponitur. Briss.

LABORVM seu Labarum magnum erat vexillum, vulgo etiam laborũ solutio, siue κομμάτιον λυτήριον dictum, vt Nazianzenus scribit in I. Steliteutica: & Sozomenus lib. 1. c. 4. λάβαρον vocat. Vnde in actis Niceнæ II. vt testatur Iacobus Cuiac. signum quod Sozomenus historiographus Constantinum in crucis vsum conuertisse memorat, dicens: iussit viros eruditos ex auro & lapidibus preciosis in vexillum Crucis transformare, quod laborum vocatur. Hermias huius verbi meminit his verbis: Ἐκέλευσε δὲ τὸν σκηπτοῦχον, οἱ βασιλεῖς λάβαρον καλοῦσιν. Quidam volunt laborum fuisse exercitus summum vexillum, quod imperatori præferri, & à militibus adorari solebat, & circiter Adriani tempora vsurpari cœptum. Labara in plurali nominat Tertul. in Apologet. Sipara illa vexillorum, & candes labarorum Stolæ crucium sunt: ita enim legendum vult Ios. Scal. in Fest. in voce stipatores. Vet. cot. labarorum cantabrorum, quod & extulit Arnobius his verbis: Nam & signa ipsa & cantabra & vexilla castrorum quid aliud quam inauratæ cruces sunt & ornatæ? Prudentius in carmine de Constantino, qui Crucis signo laborum ornauit:

Christus purpureum gemmanti textus in auro
Signabat labarum.—

Hinc tamen Græcorum illorum opinio refutari videtur, qui laborum præcisè dici putant, pro solutio laborum, κομμάτιον λυτήριον, vt supra ostendimus. Fotmam eius copiosè describit Eusebius lib. 1. de vita Constant. vim autem & effectum, eiusque custodes lib. 11. Prat. Hinc

LABORVM præpositi, rub. C. de præpos. labor. li. 12. qui laborum, vt quæque pars in acie laborabat, in eam quasi auxilij & liberationis vice inferebant: huicq; rei, Eusebio teste, iam olim à Constantino præpositi erant milites 50. qui vt ex C. Theo. liquet, ex protectoribus & domesticis erant: & ob id post tit. de domest. & protect datur titul. de præpos. labor. Prat.

LABORVM præpositi. l. 1. C. de præpos. labor. lib. 12. Signiferi in exercitu Romano, qui ex bellicis signis præcipuum & summæ dignationis habitum gestabant. Briss.

LABRA apud antiquos in balneis fossæ lapideæ dicebantur, vt scribit Vitruu. Cotta.

LABRATVM osculum appellatur principis ab antiquo Glossematum scriptore his verbis: labratũ, φίλημα βασιλικὸν ἀσπασμὸν βασιλέως, sed patiendi sensu accipiendum est, vt id accipiat princeps, non det. Dicitur autem à labris, vt osculum ab ore. Id in Constitutionibus Codicis appellatur adoratio & veneratio principis purpuræ & imperij. l. 5. C. de consul. lib. 1. C. de appel. præf. præt. l. 1. C. de app. præf. vrb. l. 1. de præp. sacr. cub. & aliis plerisque locis Prat.

LABRVM, idem quod Labium. Vnde primoribus labris, siue labiis degustare, pro eo quod est, breuiter ob quippiam attingere, dicimus. Reperitur tamen Labrum, pro marginibus & extremis oris fluminis, lacus, fontis, & huiusmodi, quæ leni aquæ motu perluuntur Bald. admonuit, Labra significare apud Vlp. in l. funes, alias l. limes, de act. empt. crateres lapideos, quibus aqua saliens ex siphunculis concipitur. Alphenus in l. si quando, §. 1. ff. si seru. vend. Labra, pro vasis vinitoribus accommodatis, vsurpasse videtur. Accurs. bifariam interpretatur: postremum quidem more suo scilicet genus herbę: quod Labrum asininum vocetur, Plin. meminit Labri veneri herbæ in flumine nascentis. Nebr. ait, Labrum vas est paruum grandioris aquæ capax Spieg.

LABRVSCA ficus connumeratur inter genera ficorum à Gothofred. in not. ad l. 205. ibi duracinas, ff. de verb. significe.

LABYRINTHVM & hodie vocant Causarũ patroni rem quampiam vehementer & impeditam, & inextricabilem. Canonistæ habent suum erroris Labyrinthum. Spieg.

LAC, succus maternus, quo animalia nutriuntur: Lac in pecoris fructu est, §. in pecudum, Inst. de rer. diuis. l. in pecudum, ff. de vsur. Bartolo Lac inter fructus industriales numeratur, in repetit. l. ex diuerso, ff. de rei vend. Modicum lac intelligitur, quod non ad compendium, sed ad vsum præstatur, l. plenum, ff. de vsu & habit. Spieg.

LACCARII in l. 1. C. de excus. artif. qui lacus, fossas, vel puteos effodiunt, οἱ τὰ λάκκια πιοιῶντες, vt interpretantur Basilici interpretes. Prat. Briss.

LACCVS: vide infra ante verbum Lædere ad omne.

LACERATVM, pro discisso, vulnerato ve, apud Vlp. de ędil. edict. in l. item Offilius ait. Spieg.

LACERTVS, piscis qui à Græcis colias dicitur. Dictus Lacertus, quod ad similitudinem lacertorum picturas habet. Commendabãtur autẽ lacerti Scxitani ex Hispaniæ vrbe Sexi. Martial.

Et Sexitani ponatur cauda lacerti.

Ex lacertis autem fieri solita esse salsamẽta, ostendit Cornel. Celsus dicens: Piscium qui ex media materia sunt, ex quibus salsamenta quoque fieri possunt, quales est lacertus. Sexitanorum salsamentorum meminit Strabo. Huius piscis meminit Iurisconsul. in l. qui penum, de penu leg. lacertos, inquit, cum muria sua contineri. Nebr. & Maiorag. Miscell. lib. 2. c. 9. Adde Forcat. in suo penu iur. ciu. c. 20.

LACERTAE. Lacertas cum muria. Ita legit Briss. & alij in d. l. qui penum.

LACESSERE famam patroni, Papin. ait, in l. si adulterium, de adul. non facilè libertо conoeditur, quod nobis est, *Antaſten, anmaſſen, anbiezen, verunglimpffen*, insectari, suggillare. Briss. Lacessimus autem, hoc est, prouocamus, siue impellimus, scripto, voce, verbo, facto, & tam in bonum quam in malum accipitur. Spieg.

LACETANI, populi: Sic enim legit Hugo à Porta l. 8. in princ. ff. de censib. vbi Cuiac. 10. obs. 35. Iaccetani legendum putat. Vide Gothof. in d. l. 8. in prin.

LACHANIZARE, vulgo dicebant Languere, teste Sueton. in vita Octauij Cæsaris: pro quo Augustus nouauit Betizare: adnotauit Eras. in Natalem Bedam. Spieg.

LACHRYMÆ fœminarum sunt arma, l. 1. §. serui quoties, ff. de SC. Silan. His hodie negligentiam iudicum vehementer impugnant tenuiores. Old.

LACONISSARE, non est paucas syllabas scribere, sed de rebus plurimis paucas, auctor Gregorius Theologus indicante Erasm. Spieg.

LACTANS dicitur, quod lac reddit & præbet. Lactens vero cui præbetur, & quod lac sugit.

LACTANTIA Celsus vocat omnia, quæ lac emittũt, vel pro iis, quæ vulgo Lacticinia dicuntur, accipit, vel pro cibis lactariis. Dicitur vero Lactariũ, & quod ex lacte confectum est, & quod

Digitized by Google

ex se ac producit. Hermol. Barbarus non probat eos qui ex lacte quoquo modo cibum vocant Lacticinia. Spieg.

LACVNA vbi aqua contineri potest, Varro 4. de ling. Latin. & Goth. ab l 1. §. lacus est, 3 ff. vt in flum. publ.

LACVNAM explere, pro sarcire damnum, etiamnum in aulis vsurpatur. Gell. lib. 1. cap. 3. famæ lacunam dixit, pro macula. Quin & in libris, teste Erasm. mendum dicitur, quod depravatum est: lacuna, vbi deest aliquid: illud eluitur, hæc expletur. Spieg.

LACVNAR, Laquear, siue Lacus, est tecti elegantior fabrica, Vlp. de fund. instruct. l. quæsitum. Scalæ, inquit, quæ lacunaribus admouentur. Nebr.

LACVS, ait Varro lib 4. de ling. lat. lacuna magna, vbi aqua contineri potest. Seruius in lib. 8. Æneid. Lacus est quidam adhuc latentis aquæ receptaculum: & dictus, quasi lacuna quædam, ex qua erumpens aqua efficit fontem: qui cum fluere cœpit, alueum facit. Briss.

LACVS est, in quem quidem aquæ & flumina labuntur, sed nullibi refluunt, ita vt semper stare videatur: aut, si aqua transeat per medium lacum, eius tamen aqua hinc neque augeatur, neque minuatur, neque etiam palam refluere videatur. Vnde auctore Erasmo in Chiliadibus vinarium vas, quod vuarum liquorem è torculari profluentem recipit, per metaphoram lacum dici, in l. si seruus, §. fin. ad leg. Aquil. D. Gœdd. in comment. ad l litus publicum, 112. n. 2. ff. de verb. sign.

LACVS duplici in significatione apud Iurisconsultos reperitur: interdum enim lacus vasis genus est. Vnde apud Vlp. in l. si seruus seruum, §. fin. ad leg. Aquil. ff. legitur. (licet alij pro lacu laccum hic legant: vide paulo post Laccus) Si victori locaueris lacum vino plenum curandum, & ille eum pertuderit, vt vinum sit effusum, Labeo scribit in factum, agendum, Erasmus indicat, vinarium lacum dici, in quem exprimitur vuarum liquor. Interdum vero lacus est quod perpetuam habet aquam l. 1. §. lacus vt in flum publ ff. facit. l. lacus, de acq. rer. dom. ff. Et tunc separatur à stagno, quod temporalem aquam tenet, d. §. lacus. Planè lacus dicitur, etsi aquam perpetuam non habeat, sed quæ aliquando aresçat, l. 12 ff. de acquir. rer. dom. l. 24. de aqua & aqua plu. l. 28. ff. de seru. vrban. præd. Pr. Lacum autem in suo facturus, cum interualla à fundamento vicini cubitorum sex & bessis extruito. id enim spacium satis idoneum est, ad impediendam aquam à vicini pariete. Constantin. Harmenop. in sua Epitom. iuris, tit. 4. lib. 2. de nouis operib. Anchoran.

LACVS perpetuus dicitur, qui sua natura talis est, & qui raro, nec nisi magnis caloribus exarsçat. Con. lib. 4. c 9. n. 1.

LOCVS piscatorij, l. 4 §. lacus, ff. de censib. Huiusmodi olim erat lacus Lucrinus, qui publicè fruendus dabatur, auctore Festo lib. 10. ad fin. Prat.

LACVS publicus, à priuato differt: quod publicus eatenus publicum litus habet, quatenus hybernus fluctus maximus exæstuat. At in priuato id tantum littoris constituitur, quatenus actum est, & in eius venditione tempus contractus obseruamus, l. Rutilia, ff. de contrah. empt. Spieg.

LACCVS. Isidor. lib. 15. Etymol. c. 16. Laccum dictum scribit, quod ibi decurrat frugum liquor.

LACCVS pro vase torculario, vt existimat Bud. ad l. 27. §. vlt ff. ad leg. Aquil. Item si tectoti, inquit Vlpian. locaueris laccum vino plenum curandum, & ille eum pertudit, vt vinum sit effusum. Iacob. Cuiac. obser lib. 10. c. 9. labitur eo, vt existimet Laccum eo in loco aliud nihil esse, quam quæ vini Cisterna dicitur, l. vulgaris, §. sed si de naui, ff. de furtis: quam in terra defossam tectorio inducere & incrustare intus forissque solebant, quod his Suidæ verbis confirmat: Ἀλωαῖος καὶ ἄλλοι τὴν ἐλλείωσιν ὀρύγματα ὑπὸ τὴν γῆν ποιοῦντες, ἀνορύττουσι καὶ σπογγιάζουσι καὶ πατάσσουσι, καὶ ταῦτα χρίουσιν οἷον ὑποδέχονται καὶ ἔλαιον εἰς αὐτὰ, καὶ ταῦτα λάκκους καλοῦσι. V. paulo ante Lacus duplici.

LAEDERE ad omne genus offensionis transfertur. Qui dolo lædit aduersarium, infamis est: adi Spec.

Alterum non LAEDERE l. 10 §. 1 ff. de iust. & iur. id est, alterum damno vel iniuria non afficere.

LÆDERE famam, pro detrahere famam, quam quis iam omniũ consensu obtinuerit: Quod & de possessione deiicere dicitur, ex sermone Iurisconsultorum, vt ostendit Erasm. Spieg.

LÆDERE fidem. *Trevvlos vverden.*

LÆDI propriè corpus dicitur, vulnere illato Briss.

LÆRTES. Nannius lib 5. Miscellan. addit Lucumones dici solitos Reges Hetruscorum, qui 12. erant, secundum 12. populos, qui autem istis omnibus imperitabat, Laertem appellabant, vnde adhuc Angli satrapas suos Lordas vocant.

LÆSIO pro damno & iniuria: vt inferre læsionem. Briss.

LÆSVS qui damnum passus est. læsus minor dicitur, qui captus fraudatúlque est. Briss.

LÆSVS enormiter dicitur, quando sit excessus vltra dimidiam partem, l. 27 §. 2. ff. de arb. Gothof. ad l. 80. ff. pro socio.

LÆSOS ex dolicto, vel quasi ex delicto, venire etiam nomine creditorum, omnium Doctorum consensus est, Rofredi sententia explosa: qui solus diuertebat, quod ista res habere damnum pecuniarium. Vide Enarrat. Zasij in §. item si quis. Instit. de act. Spieg.

LÆTHO dare, id est, interficere, in l. 1. C. de custod. reor.

LÆTORIAE legis capita quædam exponit Briss. lib. 3. select. Antiquit.

LAGENA, genus vasis testacei, non tam ad aquam, quam ad vinum, & alios humores continendos accommodatum. Mensuræ etiam nomen esse, Budæus in de Asse, ostendit ex Athenæo. Sic Scæuolam accepisse, rectè monuit Interpres, in l. cum quis decedens, §. Seiam, de legat. 3. Et Mæuio, inquit, liberto meo, nihil de meo merito, dari volo lagenas vini vetusti 150, Alias Lagena vas est vinarium. Vide Bayfium. Spieg.

LAGIVM. Vide Cambio.

LAICI, opponuntur iis, qui sacris initiati sunt. His prohibuit Martian. Imp. de fide. Catholica disserere. Verum hoc non contentus Romanus Pont. Alexander. eo nomine IV. prohibuit illis omnino, hoc est publicè, vel priuatim, ea de re disputando verba facere, c. 2. de hæret. in 6. Certè, quod elegiter ab Alciato dictum est, Christiana pietas fide, non syllogismis consistit. Budæus inquit, Laicum vulgo attrectabile significat, sicut Sacrum dicitur & Sanctum, cuius tactu populo interdictum est. Spieg.

LAMELLAE argenti paucæ, i. e. paruæ laminæ, ex Seneca Brissonio.

LAMNA, pro lamina, ex ff. & Vitruu. Brissonio. Argentum factum quod neque in massa, neque in Lamna insit, l. 27 §. vlt. ff. de auro, arg.

LAMINA, an lamna, legendum sit apud Vlp. in l. Qu. Mutius ad fin. ff. de aur. & arg. leg. quæri solet, dum inquit: Argentum factum rectè qui ita definierit, quod neque in massa, neque in lamina, neque in signato, neque in supellectili, neque in mundo, neque in ornamentis sit. Ego antiquæ lectioni inhæreo, & puto laminam posse appellari auream, argenteam, electream, aurichalceam, æream, ferream, plumbeam, stanneam, ligneam & corneam, siue ex quauis alia materia. Plin. lib. 16. de cornea: Vrorum cornibus barbari septentrionales potant. & mox: apud nos in laminas secta translucet. Idem de ferrea: Decussi, inquit, fragmenti paululum, quod in lamina ferrea teratur, efficacissimum experimentum excusant mangones gemmarum Ouid. Metamorph. lib 9.

Ipse cruor gelido cen quondam lamina candens.

Q Curt. lib. 8. de gestis Alexandri: Itaque necubi vinceretur, cum cæteris præstaret, scutis argenteas laminas addidit. Differt autem à bractea (vt etiam docet Laurent. Valla) quia lamina crassior est: bractea vero tenuis, & sua sponte plicabilis, propriéque ex auro, argento, & electro conficitur: cum lamina ex quacunque materia constet. Ex lamina armatura conficitur, hac incensa olim homines torquebantur, vt testatur Leonida seruus apud Plaut. in Asinaria. quod etiam tempestate nostra factitatum esse à barbaris, non est in obscuro. Hæc non crepitat, vt in bractea, præ tenuitate apud Verg Æneid. 6. legimus, dum inquit.

Talis erat ſpecies aurifrondentis opaca
Ilice, ſic leni crepitabat bractea vento.

Veruntamen ita tenuis nonnunquam bractea est, vt crepitare non possit, vt illa; ex qua fit aureatura, & argentura. Bracteis enim antiqui inaurare simulacra solebant, vt scribit Valer. Maxim. sed vnguibus plerunque auferebantur. & ideo dixit Martial.

An magis attuti deraſa eſt vngue magiſtri
Bractea. Et ob id (vt refert Suet. Tranq.) damnatus est quidam seruus, quia bracteam deraserat. Diuus tamen Hieron. ad Fabiolum, innuit bracteam & laminam idem esse, cùm inquit: Auri laminæ, i. bracteæ, mira tenuitate tunduntur. Gotta.

LAMINÆ etiam, quarum mentio fit apud M. Tullium, ferreæ velut crustæ erant, quæ cande factæ admouebantur noxiorum corpori. Prudentius:

Nec ſic muſta laminis ardet cutis,
Vt febris atro felle Venus exedit.

De hoc Turneb. aduers. lib. 4. c. 3.

LAMPADARII in l. fi. C. de diuer. offic. li. 12. qui curabant, lampadas accendi in scriniis. Alij fuerunt Lampadarij in officio præfecti prætorio, vt refert Iulian. Patritius in Epit. Nou. 38. & vide Iustin. in edictis. Prat.

LAMPADARII qui lampadibus seu facibus accendendis deseruiunt. Briss.

LATA à Græco λῶος deducitur, vt vult Ios. Scal. in Var. seu λᾶος Doribus, quod & lanam significat, vt ex Polybio & Callimacho probat Varr. ling. lat. li. 4. Addã & ex Æschylo in Eumenidibus, his verbis: λῶιν μηδὲν σωφρόνως ἐσημῆναι Ἀρχὴν μανίᾳ τῇ δι' ὀτραντὸς ἱερᾶ Hinc & λανιστὰς οἰκτρεῖς ἐρεῖ apud veteres dicebantur, qui carrebant, id est, carminabant lanam. Lanę autẽ appellatione (inquit Vlpian. l. 70. ff. de legat.) id cõtinetur quod tinctũ non est, sed αὐτοφυὲς, siue ea facta sit, siue infecta: sed & ea, quę neta est, hoc nomine comprehenditur. Itaque lanę appellationẽ eatenus extendi idẽ Vlpia. vult,

quo

Digitized by Google

quo ad tutelam peruenisset, siue succida sit, siue lota, modo tincta non sit. Vide etiam Paul. lib. 3 sent. tit. 6. Briss.

LANA de ligno, Græci ἐριόξυλον, vt scribit Vlp. l. 70. §. 2. de leg. 3. alias βαμβάκιον, & βάμβαξ siue πάππος. Est autē lanugo, quæ ex fructus interiore bombyce gossipij seu xyli fruticis cuiusdam apud Arabas, & eos qui sub cynosura sunt, netur, qui instar barbatæ nucis aut cotonei mali est: vnde & nonnulli cotoneum vocant. Huius meminit Plin. lib. 19. c. 1. & Pollux lib. 7. c. 17. Theophrastus quoque apud Indos & in Arabia arbores ἐριοφόρους, i. e. laniferas esse scribit, lib. 4. c. 9. historiæ. Prat.

LANA tingendæ purpuræ destinata, purpuræ appellatione non continetur, auctor Vlp. in fin. d. l. si cui lana, de leg. 3.

LANA leporina, anserina, caprina, d. l. si cui lana. Hinc prouerbium, De lana caprina disceptare, id est, de re inutili ac minimi momenti.

LANÆ appellatione, an veniat lana, quæ neta est, vt puta stamen & substamen, quæsiuit Vlp. in l. si cui lana, de leg. 13. apud quem verba hæc variè reperiuntur in vetustis codicib. Quidam habent substamen. vt dixi, quasi non omnino stamen, & ita facit natura huius dictionis sub, vt subdubito, subrideo, Verg. Æn. 1. ex Iouis persona ad Venerem,

Olli subridens hominum sator atque deorum. Cott.

LANARIVS, qui lanam curat. Lanatus, qui lanam gerit.

LANATÆ pelles. Et hæ lanæ appellatione continentur. Qui lanatæ legunt apud Iurisconsl. contaminant veram lectionem insulsè. Spieg.

LANATVS, à cana lanugine crescente. Vnde etiam Capitolin. Lanaticus est dictus. Sic quoque Columella de re rustica, vuas amineas lanatas, à nascente lanugine vocat, &c.

LANCE & licio dicebatur apud antiquos: quia qui furtum ibat quærere in domo aliena, licio cinctus intrabat, lancem quiescente oculos tenebat propter matrūfamiliæ aut virginū præsentiā. Festus. Suspicor tamen id fuisse, quod per simulationē religionis amicti licio sacerdotes deprehendere solebāt: quum panē aerite lapide conditum, & in lance ceremoniæ causa delatū, eū qui furti suspectus erat, deuorare iubebāt. Qua de re Dioscoridis verba subscribemus, ἐάν ἡ κλεπτόληχος, εἰ βεβρεγμένος τοῖς τὸν ἄφορον φερόμενον ἄρτον, ὁ δὲ ἠλίσκετο καὶ ἀπὸ δωμάτων κατακριθεὶς τὰ μαστηρίοις τὰ φασὶ ἡ ὅτι κ' σωπῶν ὁμόρους ὁ ἀετίτης τοὺς ἰδιώμασι, κλεπτόληχος γίνεται, ἐ δὲ δωμάτων ὁ κλίψας κατακριθεὶς τὰ συμφόρα αὐτῷ. id est, Furem quoque Aetites deprehendit, si quis in pane conditum offerat: fur enim mansum deuorare nō poterit: quin etiam concoctus furē coarguit, quippe decocta cum eo deuorare non poterit. Eius autē rei rationem opinor esse, quod cum metu affectis fauces angustarentur, tum etiam puluis aetitis deuorandi difficultatem affert. Iam vero quo maior adhiberetur terror, religionem quoque interpositam est verisimile: vt sacerdos licio amictus panem aetite lapide conditum in lance ceremoniæ causa deferens, ei qui furti suspectus erat, deuorandam offerret. Similiter autem licio trāsuerso cinctos fuisse, qui magistratibus ministrabant, Gell. auctor est lib. 12. c. 3. Hor. vide supra Furta per lancem.

LANEVM, quod ex lana est. Vlp. Vestimentorum sunt omnia lanea, l. vestis, de aur. & arg. leg. Genera lanarum doctè exponit Bayfius c. 2. de re vesti. Spieg.

LANGVOR, torpor, & desidia, item defectus virium, & succi naturalis: transfertur autem ad animum, vt in l. iusto. §. eum qui. ff. de vsucap. Spieg.

LANICIVM, ipsa lana. Dicitur autem lanicium sicut à fuga effugium, teste Seruio 3. Georg. comment.

LANIFICÆ mulieres, quæ lanæ artem exercent. Alphenus de fund. instr. l. villæ instr. Consultus, ait, de mulieribus lanificis, an instrumento continerentur. Spieg. Prat.

LANI victimarij l. vlt. ff de iur. immun. Varro lib. 2. de re rustic. cap. 5. Lanij qui ad cultrum bouem emunt, & qui ad Altaria, hostiæ sanitatem non solent stipulari. Festus, lacerare, diuidere, comminuere est: Ex quo dictus est Lanius, qui discindendo lacerat pecora Donatus in Eunuch. Terent. Act. 2. Scen 11. Lanij, qui laniant pecora. Vnde & Laniſtæ dicti, qui laniandis præsunt gladiatoribus. Brisson.

LANIONEM à laniandis pecoribus dictum tradunt Latini autores & Zas. in l. 2. idem asserit, eumque esse Lanionem, quem vulgo Macellarium vocant. Brechæus l. inde tabernacula, ff. de verb. & rer. sign.

LANIPENDIA mulier, Paulo in l. sed si vir ex lana, de don. inter vir. & vxor. non est, quæ lanam pectit, aut carpit, sed quæ lanificis lanam præbet, totiusque lanificij curam gerit. Prat.

LANIPENDIA quę operas ad laneum vestimentum conficiendum præstat, aut, vt alij sentiunt, quæ lanam carminandam, pectendam, nendam, texendamve lanificiis præbet. Briss.

LANISCI fasceolæ coloriſiæ dependētes ex coronis, propterea, quod antiquissimum fuit genus coronarum lanearum. Sic ex Festo & Plin. lib. 21. c. 3 Maiorag. Miscell. lib. c. 17.

LANISTÆ, magistri atque institores gladiatorum dicebantur, teste Bud. Horum genera, cum in iure ciuili fiat eorum mentio haud infrequens, idē diligentissime explicauit in priorib. annotat ad leg athletas, de his qui not. infam. Spieg. Prat.

LANIVS, vel Lanio, qui carnes in carnario vendit, à laniandis pecoribus, quod eas concidat, lanietque. Paulus de fund. inst. l. cum de lanionis instrumēto quæritur. Lanionа vero, mensa est carnificis, qui mutilandis damnatorum membris præficitur. Vide Zas. in l. 2. ff de orig. iur. & Beroal. in Suet. Spieg.

LANX, quæ & Langula, à latitudine dicitur. Iuuenalis.

Aspice quam magno distendat pectore lancem.

Est denique vas diuinis aptum lanx. Ausonius.

Thuribula & patera, qua tertia vasa Deum lanx.

Erant autem Lances maximæ, mediæ, & minimæ, vt ait IC. in l. qui lancem, de aur. & arg. leg. Earum quadratæ aliæ, quarum Vlp. meminit in d. l. vestis, & aliæ rotundæ: vt hæc ICti verba indicant in l. si rem, de rei vend. Quamuis & in vasis occurrat difficultas, vtrum lancem duntaxat dici oporteat, an etiam quadratam vel rotundam. Nos cum Gallis, teste Bayfio, rotundis vtimur, appellamusq; *Platten*: illi vero Platum, à latitudine, vt idem opinatur. Lances libræ partes, quibus pondus & res ponderandæ imponuntur, etiam dici, apud antiquos notum est: quod ad lancium formam factæ essent. Sic ea voce Iustinianus vtitur in fi. l. cū quis. C. de not. lib. Spieg.

LAPICIDA qui lapides cædit ex Varro. Briss.

LAPIDARE. Multiplex ac diuersa significatio est in iis verbis quæ lapidare & lapidationes dicimus. Nam de cœlo lapidatū inter prodigia legimus, pro eo quod est lapides pluisse, vt apud auctores frequenter comperies. Hinc illud apud C. Suetonium de Germanici Cæs. obitu. Quo defunctus est die lapidata sunt tēpla, subuersa DEORVM ara, lares à quibusdam familiares in publicum abiecti. Lapidationem vero factam in aliquem intelligere debemus, cùm in eum lapides coniecti sunt: quod ipsis Principibus Romanis alicubi accidit, vt conspiratione facta, impetum atque lapidationes contra eos populus faceret. Marcus Tull. hoc verbo vtitur multis locis, & in gestis Clodij. Marcellinus, inquit, cum grauiter questus esset de Clodianis incendiis, trucidationibus, lapidationibus, sententiam dixit. Macrobius autem, vt interdum audacior, nimiusque nouitatis affectator, paulo durius, Lapidare pro incessere & notare vsus est. Nam cum de Liberij poetæ mordacitate differit, eiusque versiculis in C. Cæsarem: vniuersus, inquit, Rom. populus ad vnum Cæsarem oculos & ora conuertit, notantes eius impotentiam hac dicacitate lapidatam Crinitus lib. 25 c. 6. de honest disciplina. Lapidescere vero apud Sext. Pomp. nihil est aliud quam obdurescere, & in lapidem conuerti, quod Græci λιθόεν dicunt. In flumine, inquit, Silere vltra Suttentum, non virgulta modo immersa, verum & folia lapidescunt, Crinitus ibid.

LAPIDARII in l 5 §. sed interdum, ff. commod. l. fin ff. de iure immun. l. 2. C. de excusat. artif. C. Theod. qui lapidibus excidendis operam suam locant. Prat.

LAPIDE empti, pro viliſſimis homunculis accipiuntur. Adi Chiliad. Erasm.

LAPIDES interdum, id est, lapideæ columnæ. 2. id est, marmora. 3. id est, termini finium causa positi, id est, lapilli preciosi, Briss.

LAPIDES inædificati. Paul. de rei vindic. Quæ religiosis adhærent, inquit, religiosa sunt, & idcirco nec lapides inædificati, postquam remoti sunt, vindicari possunt. Spieg.

LAPIDICINÆ, aut lapicædinę, loca cæsis lapidib. execta. Græci λατομίας, & λιθοτομίας appellant: vnde vocabulum fictum apparet, vt corruptè legi vulgò videatur Lapidicinæ: cùm apud alios auctores, tum apud ICtos in l. nona §. 2. & l. 13 §. 3. ff. de vsufruct. l. 32. ff. de iure dot. Hot Prat. adde Brechæum l. inter publica in tit. de verb. & rerum oblig.

LAPIDIS appellatione generaliter saxum quodlibet siue ad ædificandum aptum siue non, continetur. Briss.

LAPIDIBVS solebant veteres Latini itinera distinguere, vt cuilibet milliari, siue ad singula passuum millia, lapis esset positus. Gœdd. in Comm l. 3 n. 7. de verb. & rer. sign. vide lapis.

LAPIDICINÆ marmoreæ in l. vlt. ff. de pactis dotal. l. 7. §. si vir in fundo. ff. solut. mat. Nam & marmorum lapides dicuntur. l. vlt. §. vlt. ff. qui potior. in pign. Briss. Prat.

LAPILLI iactus prohibendi gratia, operisque inhibendi causa fiebat. l. 5 §. meminisse. ff. de operis nou. nunc. l. 1. §. sed si quis, l. 20. ff. quod vi aut clam. l. 6 § 1. ff. si seruit. vind. Briss.

LAPILLI, quo distent à gemmis, & quo ab his margaritæ, Paulus ostendit in l. & si non sunt, §. peruenimus, vbi gemmæ autem de aur. & argen. leg. Adi Vallam ad fi lib. Elegant. sexti. Bart. annotauit in l. si. §. species, ff. de publ. lapillos non venire lapidum appellatione. Prat.

LAPIS præter vulgatam significationem sumitur etiam pro loco eminenti & tanquam suggesto, vnde præco prædicabat atque vendebat. Pollux, ὁ ἢ τόπος περίτης λίθος, ἢ πολυτέλεσι. Inde emptos de lapide Tribunos, vt seruos vænales dixit contumelioſissime Cicero & Plaut. In eo ipso astas lapide, vbi præco prædicabat. Sic Columella li. 3. seruum de lapide noxium appellat, i. e. non frugi bonæ, sed qui noxiæ deditus sit. Vel de

Digitized by Google

lapide noxium,inquit, posse comparari potat Athenienses sic interdum suggestum vocabant,vt apud Aristophanem: πρὸ λίθου καθεσταώτ.Prat. Interdum etiam sumitur pro lapillo,& vt vulgo loquimur,lapide precioso,Briss.

LAPIS pro millario,h.e. millibus passibus aliquando accipitur, quoniam antiquiores soliti erant millia quæque passuum lapidibus signare: Id quod videmus in via,quæ ducit Salamãticam ex Emerita Augusta, argenteam vulgus appellat.Martia.

Rura nemusque sacrum,dilectaque iugera musis
Signat vicina quartus ab vrbe lapis. Idem alibi
Ad lapidem Torquatus habet pratoria quartum.

Martian.de excus.l.propter litem.Ne vltra centesimum lapidem tutelam gerat Nebr.Sic §.qui excusare. Inst.eod. Huius causam explicat Briss.lib.3.Antiq.D Gœd.in com.ad l.3.nu.7. ff.de verb.sign.

LAPIS molaris, qui Græcis μυλίτης dicitur,ob duritiem ad turres mœniaque construenda vtilissimus censetur. Brodæus lib. Miscel.6.c.11.

LAPIS stratus,quadratus,structilis l 6.§.modus,ff.si seruit.vin.l. 17 §.1.ff.de aq. & aqu.plu.Prat.& Briss.

LAPSA hæreditas quæ sit, interpretatur Vlp.in §.si locupleti,& in l.verum,de minorib Spieg.

LAPSVS sui facilitate ff. de minorib.l.1. Circum scriptus vero, dicitur dolo deceptus,l.1.ff.de in integ.restit.Alber.

LAQVEIS iuris liberari,l.1 C Si rector prouinciæ.

LAQVEO vitam finire. Id genus mortis apud Romanos veteres turpe habitum est, quod animam, i. spiritum occlusa via in pectore interire putabant. Itaque in lib.Pontificalibus,vt ait Seruius,cautum erat,vt qui laqueo vitam finiuisset,insepultus abiiceretur. Vnde nec apud illos intelligendum ita suspendi, vt sune fauces constringantur,fiatque suffocatio. Sed intelligendum est eorum,qui cruci suspenderentur, brachia & crura funibus cruci alligari solita. Spieg.

LAQVEOS iudicij declinare,i.periculum vel pœnam.Vide Sylvium in orat.pro Milone.

LAQVEVM appellamus,quo damnatorum gula sustringitur. Est & decipulum auium,& ferarum Vnde metaphoricè pro insidiis ponitur.De laqueo pulchrè Ausonius sic.

Qui laqueum collo nectebat,repperit aurum,
Thesaurique loco deposuit laqueum.
At qui considerat postquam non repperit aurum,
Aptauit colloquem reperit laqueum.

LARDVM appellatione carnis an veniat,docet Bar.l 1.C.de erogat.milit.anno per illum text.Prat.vide paulo post Latidum.

LARIDVM,l 1.C.de erogat.milit.anno.li.12. Macrob.li.7. c.12. Salitam carnem quam laridum vocamus, vt opinor,quasi large aridum.Brissõn.

LAREM pro sede & domicilio, tam Iurisconsulti, quàm Impp. vsurpant Latem matrimonio collocare, l.1.§.domum,ff.de agnosc liber.

LAREM fouere,in l.ciues,C.de incolis,li.10. Impp. Diocl & Maxim non pro domicilio, sed magis. vt erant paganismi propugnatores pertinaciſſimi, vel pro domestico deo, cui focus sacer erat,vel pro igne posuisse videntur. Lates.n.priuatorum domibus etiam præesse credebantur. Hinc à Lare ordiri, vt dicitur vulgo, pro à domesticis ac familiaribus initium sumere, quod Cæsar Sigismundus frustra expectabat apud Symnodũ Constantiensem.Nimirum fouere larem,i.quod etiamnum appellant Germani, *Rauch vnd Liecht haltem*. Lares à Lare nympha: reputabantur apud cæcas gentes gemini dij familiares, alter bonus, alter malus, vnicuique homini designati,vt curam eius peculiarem haberẽt: ideo Genij,& Penates appellati. Hos.n.domi colebant, quasi peculiares Deos in larario, h.e.loco & sacrario domestico. His ara & focus consecratus erat,ex quo illud,pro aris & phocis pugnare Itẽ,illud Celsi l.38.ff.de rei vind. Finge pauperem qui si reddere id cogatur,laribus,sepulchris auitis carendum habeat. Refert Lãpridius,Alexandrum Seuerum Imperatorem,primum in larario suo coluisse Abrahamũ, & Christum: sed Philippus deinde Imperator religionem Christianam secutus est. Ex his, Old.inquit,facile accipitur id quod Vlp.in l.si duo patroni,§. vlt.de iureiuran.Si quis,ait,iurauerit in re pecuniaria per Genium Principis,se dare non oportere, & periurauerit.Spieg

LARES marini sunt, vt vetus lexicon interpretatur, θεοὶ ἁλιπόντιοι, vt annotat Turneb.lib.20. aduers. c.35. Gyraldus histor. deorum syntagmate 15.putat,quod vt antiqui domib.publicis priuatisque,ac compitis lares, ita etiam nauibus attribuissent, vnde sint permarini lares.

LARGIANVM SCtum de libertorum successione scriptum, quo cauebatur,vt liberi manumissoris non nominatim exhæredati in Latinorum libertorum bonis extraneis eorum hæredibus præferrentur, §.vlt.Inst.de succes.libert. l.vnica,in princ. C.de Latin.liber.tollen.N.Iustin.78.Briss.

LARGIRI alias significat pati, ferre,admittere. Si auus largiretur l.14.§.in causæ,ff.quod met.caus.

LAGIRI pro sufficere nonnullis Iureconsultorum locis vsurpatum obseruaui l.11.§.si filio,ff.ad leg.Falcid.l.14 §.postannum.ff.quod met.caus.l.30. ff.de minoribus l 35 ff ad leg.Iul. de adult.l 7 ff de fideicom.liber.l.1.§.1.ff.si tabul.testam.null. ext.l 1 C.de in integr.rest.l 1.C.si aduersus rem iud.Briss.

LARGIRI annuam præstationem dicitur reditus in l. 25. in fin. ff.ad leg.Falcid.& l 21. §.1. ff.de annu. lex quo annua præstatio redigi potest.Briss.Prat.

LARGITAS,id est,liberalitas,seu indulgentia.Briss.

LARGITAS dotalis donatio in dotem est. Hoc fere semper sub prohibita per legem alienatione non comprehenditur, l.fin. C.de litig. & Nouell.de non alienand. §.alienationis.Spieg.

LARGITER esse,pro interesse,in l.81. pro socio. Largiter refert id est, multum interest. Large autem & largiter hoc differre Iulius Modestus existimabat, quod,large sit Qualitatis largiter Quantitatis Briss.

LARGITIO,id est,donatio l.24.C.de don.int.vir.& vxor.

LARGITIO, quod vix vnquam gratuita est, propior corruptelæ est. Quin & iure.Pontanus inquit,corruptela dicta est à maioribus, quæ vt malos ad se trahit,sic bonos detorquere à recto quærit.Si quidem largitiosi,liberalitatis prætextu, fauorem popularem aucupantur, vt appareat, non dare eos,sed vendere: vnde factiosi plerunq; euaduot ad occupandam publicam libertatem.Obseruandum,nullam vnquam in ciuitatibus, aduersus liberalitatem scriptã legem esse. At ambitus, ac repetundarum leges, largitiosos præcipue coercent.Spieg.

LARGITIO proprie est expensa, quæ fit ad aucupandum fauorem in petitione magistratuum. Cic.in de legib,lib.3. Itaque vt omittam largitiones corrupta suffragia,non vides,si quãdo ambitus silear, quæri in suffragiis, quid optimi viri sentiant? Notum Prouerbium. Largitionem fundũ non habere. Impera.hanc vocem pro donatione vsurpant interdũ. Spieg.

LARGITIONES principis,l.21 Co.de appell.l.11.§.fin autem vt.aquæ,C.de iud.Briss.

LARGITIONES, sacræ pro thesauris munerationum principis, &,vt vulgo loquimur finantiis, vlt.de his qui ex public. rationc lib.10.C.de ducendo,largit.tit.lib.11.& alitsinfinitis illorum librorum,& C.Theod.à locis. Interpretatio autem nostra probatur ex l 10.C.de palat.sacr.largit.lib.12. Nam qui in ea rubr.palatini sacratum largitionum vocantur, hi in d.l.10. palatini sacratum munitionum rationem tractantes appellantur, quemadmodum eo loci scripti libri impressis emendatiores scriptum habent. Symmach lib.1. Epist.29.Palatini munerationum sacrarum Amicus & Castor questus publicos ementes &c.Sed & munerationum sacrarum Comites in l.1. C.de commeatu.lib.12.appellantur, qui alias Comites largitionum vocantur.Briss Prat.Hinc

LARGITIONALES tituli l.11. C de vectig. Et largitionale aurum,l.3.C.de susceptorib lib.10.C.Briss.

LARGITIONALES, Comitum apparitores, Cuiacio in rubric. de palat.sacr.largit.lib.10.C.Hi etiam Priuatiani dicuntur, vt idem refert.Prat.

LARIBVS, auitisque sepulchris carere.Celsus in l.in fundo alieno,de rei vin.l. prouerbiali schemate, pro re chara protulit teste Erasm.Spieg.

LARIDVM, vt Macrobius ait, est, caro salita: sic dictum,quasi large aridum. Dicimus etiam Lardum absque i Martialis. Et pallens faba cum rubente lardo. Quo versu clare patet, Lardum esse salitam carnem: non autem pingue illud suillum, quod vulgo Lardum dicunt.Hanc salitam carnem Succidiam quoque nominant,item & neutro genere Succidium. Succidia autem continet pernam petasonem & lardum Spieg.

LASCIVIA, incontinentia, petulantia quædam hominis alacritate nimia intemperantis.Vlpia.l.4.§.1. ff.ad l.Corn.de sicar. Quum quidam per lasciuiam causam mortis præbuisset,quod Cuiac. tractat.8. de Africa cap.& hæc distinctio refert ad id, quod de Othone scribit Sueto.c.2. cum vagari solitum noctibus, atque inualidum quenque obuiorum, vel potulentum corripere, atque distento sago impositum in sublime iactare: Alij ita exponunt, veluti si quis cantharidas alicui Veneris excitandæ causa dederit. Idem l.15.§.1.ff.locari.Idemque dicendũ, si exercitus præteriens per lasciuiam aliquid abstulit. Hoto.post Aut Aug.lib.4.emendat.c.11. Sic plebem lasciuire apud Liuium li.4.i.e. plebẽ nimio ocio se petulantẽ præbere magis, quam veram seditionem meditari, nulla satis digna iniuria nobilitatis concitatam. De plebe enim tanquam de equis,qui ab aurigante reguntur,locutus est.Bud.ibid.Briss.

LASCIVIÆ nomen non in homines modo, sed in cætera quoque animalia cadit. Animalium nomine,quæ ratione carent, si qua Lasciuia, pauperiem fecerint Instit.si quadr paup.Briss,

LASER in l.5.ff.de penu. leg l.vlt.§. species, ff. de public. succus est herbæ,vel radicum virgulti eius, quæ Latini Laserpitiũ. Græci σίλφιον vocant, Plinio lib.9. cap. 5. adstipulante Col. lib.6.cap.17. Vide & Isidor.lib.17.c.9. Hoc verbum è Latino in Græcum vertens Trallian.lib.11. λάσαρον vocat. Meminit huius succi B.Augustin.in lib. de Morib. Manichæor. Carnes quoque

Digitized by Google

quoque laſere infectas dixit Apul. lib. 10. de Aſino aur. Briſſ.

LASSERPITIVM quod Græci σίλφιον vocant, in Cyrenaica prouincia repertum, cuius ſuccus vocatur Laſſes Magnificum in vſu, medicamentiſque, & ad pondus argenti denarij penſum, multis iam annis in ea terra non inuenitur, quoniam publicani qui paſcua cõducunt, maius ita lucrum ſentientes, depopulantur pecorum pabulo. De natura & genere laſſerpitij lege Plin. lib. 19. ca. 3. quæ omnia de verbo ad verbum ſibi aſſcribit Sipontinus Pontif. in ſuis in Martial. Commentariis ad ſi. 26. Epigrammatis. Laſſer itaque, vt dicit à Græcis Silphion dicitur, hæc inter herbas primam obtinet gloriam, vnde Ampeliotæ, quæ Aphicæ genus eſt, Delphis ſilphij caulem ſacratum ſuſpenderunt, auctor Alexandrides. Huius herbæ meminit pluribus verbis Ariſtophanis interpres in Pluto, vbi Poeta ſic: τὸν πλάστην τὸν αὐτὸν καὶ τὸ βάπτις σίλφιον. ipſumque Plutum ipſumque Batti ſilphion. Negat ſycophanta ſe quieturum, etiamſi Plutus ipſe, qui diuitiarum Deus eſt, vel laſſerpitium, quod præcioſiſſimum eſt, ſibi detur. Hinc nata parœmia apud Græcos, βάπτις σίλφιον, vt per Roterodamum Chiliad. 2. adagio 94. Huius etiam vocabuli Laſſet meminit Catul. Laſſerpiciferis iacet Cyrenis. Briſſ.

LATA vel latior culpa in l. 31. ff. de poſ. l. 3. §. culpam, ff de ædil. edict. l. 8. §. ſi ſeruitute, ff. de precar. l. pen. ff de incend. rui. l. 1. §. hæc actio. ff ſi menſor falſ. mod. l. 7. ff. ad leg Corn. de ſicar. l. 2. C. arbitr. tut. l. 2. C. de in lit. iur. l. 1. C. de hæred. tut. l. 2. C. de magiſt conuen quæ & lata negligentia in l. 8. §. competit. ff. de adm. tut. l. 7 §. 1. ff. de ſuſpect. tut. Et magna culpa in l. 226. ff. de verb. ſign. Craſſa eſt, & ſupina & diſſoluta negligentia & proxime ad dolum accedens, veluti ſi quis minorem rebus depoſitis quam ſuis diligentiam præſtet. d. l. 32. depoſ. Vnde dolo proxima culpa appellatur, l. 22. §. ſed enim. ff. ad Trebel. l. 4. ff. de magiſt. conuen. Briſſ. Vide ſupr. Culp.

LATA culpa eſt, quæ minimę diligentię eſt (vt Latini Dialectici loquuntur) repugnãs: vt Græci μοχθηρὰ: quippe quæ ſummæ diligentiæ, cui minima diligentia opponitur, ſit conſequens. Itaque qui minimam diligentiam debebat, eam ſi non adhibuit, non culpa lata eſſe dicitur: quę dolo finitima eſt: quod & Celſus in l. quod Nerua. ff. depoſ. demonſtrat: vbi ait eum qui minimam diligentiam non adhibet, fraude non carere. Atq; hoc nimirum illud eſt, quod ait Paul. in l. 226. ff de verb. ſign. Magna negligentia culpa eſt: magna culpa dolus eſt. Quod ſic accipiendum, vt minima diligentia pro nulla numeretur: ſed magis negligentia duntaxat, quæ, ſiue ſumma, ſiue mediocris, ſiue minima diligentia prætermiſſa ſit, culpa eſt; magna autem culpa doli ſpeciem habeat: vt l. 1. ff. ſi menſ. falſ. & l. ſi fideiuſſor 29. §. mandati: vbi Vlp. ait, diſſolutam negligẽtiam prope dolum eſſe. Itemque l. 1. §. is quoque 3. de oblig & act & l. quæſitum 8 §. 3 ff. de precar. vbi idem ſcribit, eum qui precario rogauit, nullius culpæ nomine teneri, niſi eius, quæ dolo proxima eſt, quod nemo non videt ad latiſſimam culpam & minimam diligentiam dertinere, & item in l. 213. & l. 223. ff. de verb. ſig. Lata culpa eſt, non intelligere id quod omnes intelligunt, veluti meum frumentum aut vinum apud te depoſitum corrumpi: niſi illud interdum moueatur, hoc repleatur. Si tamen hanc quidem diligentiam in tuo adhiberes, extra culpam eſſes: Quoniam (vt Iuſtin. ait) qui negligenti amico rem cuſtodiendam tradit, non ei, ſed ſuæ facilitati id imputare debet, §. pen. cod. Item ſi cum tibi mandaſſem, vt mihi certum hominem emeres, & tu gratia ductus, paſſus ſis alium emere. Vlp. in l. ſi procurator, 8. in fin. ff. mand. ſcribit hanc latam eſſe culpam, aut cum fideiuſſor pro debitore ſoluiſſet, neque eum cum poſſet, certibrem redderet, l. ſi fideiuſſor, 29. ff. cod. Prat.

LATA fuga, ſpecies eſt exilij, cuius meminit Martian. in l. exilium, ff. de interdict. & relig. Qui autem exilio damnabantur, aut certus eis locus à iudicibus deſtinabatur, quo exularent, quod eſt relegatio: In eum locum cum veniebãt, fiebant eius ciuitatis ciues, & tum demum Romanã ciuitatem amittebãt. Aut locorum omnium, præter certum quendã, additus permittebatur, quod erat aquæ & ignis interdictio: Ammia. Marcell. In corpore, inquit, immaculato lata fuga damnatus eſt. Quod relegationi diuerſum videtur, quod intelligunt IC. cum in inſulam aliquis vel locum alium mittitur ad tempus: ſicut in quinquennium. Vide Vlp. in l. relegatorum, cod. tit. Spie. Prat.

LATA negligentia. l. 7. §. comperet. ff. de admin. & peric. id eſt, magna culpa. Manifeſta negligentia; ſeu craſſa, ſupina, & diſſoluta negligentia & proxime ad dolum accedens, quæ & latior culpa.

LATERALIA viatoria (alij lateralia) capſulæ videntur eſſe in quibus ad ephippium vtrimque loro ſuſpenſis ea, quæ nobis in itinere neceſſaria ſunt, recondimus. Scęuola l. his verbis legauit 101. in pr. & ibi Goth. ff. de legat. & fid. 3. Vxori meæ laterulia mea viatoria, & quicquid in his conditũ erit, quæ mẽ branulis mea manu ſcriptis continebantur. Item. Hic chirographa debitorum & pecuniam, quum eſſet profecturus in vrbẽ, in lateralibus condidit. Item, Alia chirographa prædiorum & pecuniam in lateralia condidit. Prat. ex Hoto. Briſſ.

LATERANI, dicũtur ſatellites, qui Principis alicuius latus tuentur, *Trabantes*, qui etiam Laterones dicuntur.

LATERANVS, nomen proprium Conſulis Romani, vnde Lateranenſe Palatium. Item Lateranenſis baſilica S. Ioannis vocata eſt. Quia Lateranenſium familia adeo inſignis Romæ fuit. vt magnæ vrbis parti nomen dederit. Certe Rom. Pontif. Lateranenſis quandoque dictus Epiſcopus, Egnatius in D. Ant. Philoſopho. Spieg.

LATERCVLVS eſt camera deputata ad theſaurum principis accipiendum, & not. gl. in l. 1. C. de offic. quęſtor. lib. Bell. Etym.

LATERCVLVM, & Laterculenſis: vide paulo poſt.

LATERE hoc, & latere contrario, pro hac vel contraria parte ICti vſurpant, quum duæ contrariæ ſunt certi generis ſpecies, quarum contraria ratio eſt, veluti in l. 118 ff. de verb. oblig. vbi de cõtractu ſtipulationis agitur, cuius duæ eſſe poſſunt in eodem homine ſpecies: ſi promittat ſcilicet, & ſi ſtipuletur, Papinianus autem hoc ſignificans, quod ad ſtipulationem hominis liberi pertinet, ſic loquitur: Hoc itaque latere, fructuario ſeruo comparabitur. Nam vterque à poſſeſſore ſtipulans, non obligat: ex contrario vero latere, id eſt, ſi promittat, non comparabitur, hic enim obligatur: ille non obligat. Similiter Vlp. in l. 11. ff. de damn. infect. vbi de pigneratitio creditore diſputat, vtrum ipſe cauere, an ei caueri debeat. nam quum de illo diciſſet, Quæ ſpecies, inquit, eſt in contrario latere apud Marcellum agitata, an creditori pignoratitio caueri debeat. Ergo duo contraria accidentia, actionis ſcilicet & perpeſſionis, vt obligare aut obligari, cautionem dare aut accipere, duo latera contraria ICti appellant. Eandem vſurpat locutionem Papin. l. 49. §. 2. ff. de fideiuſſ. & mand. Ex vtroque latere, id eſt, ex vtraque parte & vtrinque in l. 39. §. ſi ſtatus, ff. de procu. l. 3. §. ſi quis ita, ff. de neg. geſt. Briſſ. ex Hoto.

LATERCVLVM, codex in quo ciuiliũ & militarium dignitatũ adminiſtrationumque ratio, ita mandatorum principalium & promotionũ, & conſuetudinũ notitia perſcripta eſt: Sic dictũ, quod in eo laterent arcana, vt volunt quidam. Hinc etiam Græci ad l. 5. C. qui milit. poſſ. l. vlt. C. de off. mag. off. οἰκειακὸν videntur interpretari. Alij tamen dictum volunt, quaſi πλίνθιον, i. quadrum, quod ſacri laterculi fuerint ſcrinia quatuor, vt conſtat ex Nou. 8. Huc adde hæc Cedreni verba, ἡ δὲ ἁλλαντοπώλιδος, laterculum δὲ μικροῖς λίγατα ὡς τῆς πλίνθου δημοσίᾳ ἐφ' ἧπαπ τῶν βυλευτῶν καὶ τὰ τῶν στρατιωτῶν ὀνόματα ἀπογράφεται. Duplex autẽ memoratur laterculũ: Maius, quod apud principẽ ſeruabatur ſub cura primicerij notariorũ, l. 1. C. de offic. præf. præt. Afric. Minus, quod ſub cura & ſollicitudine quæſtoris erat, l. 1. & l. 2. Co. de off. quæſt. vbi Theodoſius: Totius minoris laterculi dignitates, hoc eſt, inquit, præfecturæ tribunatus omnes, & præpoſituræ caſtrorũ Laterculi ſcrinium ſacrũ memoratur in l. vlt. C. de offic. magiſt. offic. Et hoc ſenſu Tertul. aduerſus Valent. Ex eorum laterculo, id eſt, ex eorũ albo, & in reges & in ſacerdotes allegare conſueuerũt. Teſtatur etiam Cuiacius habere ſe librum Victurij de ratione Paſchali, in cuius extremo per iudicem conſulum dies Paſchalis ſubnotatur, iiſque index Laterculus Paſchalis inſcribitur, quem Sigebertus Theophilo Alexandrino tribuit, Laterculum autem ver. gloſ. eſt βύσκλω ὁ γραφικά. Prat. Briſſ.

LATERCVLENSIS appellabatur, cui Laterculi cura & cuſtodia mandata erat, vt colligitur ex l. 13. & l. vlt. C. de prox. ſacr. ſcrin. lib 12. & l. 5. in fi. C. qui mil. poſſ Briſſ. vel, vt aliis videtur.

LATERCVLENSES qui præerant codicibus edendis, l. 13. Cod. de Præp. ſacr. ſcrin. lib. 12. Prat.

LATERE, id eſt, delitescere. Briſſ.

EX LATERE ſiue ex trãſuerſo venire coniungive nobis dicũtur fratres, ſorores, liberiq; eorũ, & cõuenienter patrui, amitæ, auunculi & materteræ, quiq; ex his procreãtur, l. 1. ff. de gradib. Inſt. de gradib. cognatio. l. 1. ff. de rit. nupt. §. inter eas. Inſt. de nupt. quos ex laterib. cognatos vocat Paulus in l. vlt. §. ſunt & ex laterib. ff. de gradib. & ex trãſuerſa linea venientes Imp. in l. 12. C. de inoff. Vnde tranſuerſos gradus idẽ Paulus in d. l. vlt. §. idẽ in trãſuerſis, Conſtan. lib. 4. Epit. ſecutus Iuſtin. in Nou. 89. & Nou. 108. Οὓς οἱ παλαιοὶ vocat, & ita definit, οἱ μήτε ἐκ μιᾶς μητρὸς, μήτε ἐξ ἑνὸς πατρὸς γεγονότες δὲ αὐτῶν γονῆς καὶ ἐκ ζῆς ἡμῶν κεκοινωνηκότες οἷον ἀδελφὸς ἀδελφῆς, θεῖος θεᾶς, ἀνεψιὸς ἀνεψιᾶς ἐξαδελφὸς ἐξαδελφῆς οἱ ὁπωσοῦν καταγόμενοι. Theophilus vero τοὺς ἀπὸ λοξότητος ἐρχομένους οἵπερ λέγονται οἱ πλαγίοι. Briſſ. & Prat.

LATERES, ſimpliciter non ſignificant lapides, vt Interpres exponit in l. ſi venditor hominis, §. firmius, de act. empt. Nam hi ex terra albida, & cretoſa fiebant, ſiue etiam rubrica, aut maſculo ſabulone. Vide poſt Vitruu. lib. 2. c. 3. quod eſt de lateribus, Budæum in l. ſi fratres, pro ſocio. Spieg. & Prat.

LATERES Iſidor. lib. 15. orig. c. 8. & l. 19. c. 10. crudos eſſe ait, inde nominatos quod lati ligni formis efficiuntur, formenturque circumactis vndique quatuor rabulis. Briſſ.

LATI claui meminit l. 43. ff. de donat. inter vir. & l. 9. C. de teſt. milit. Fuit hoc ſenatorum ornamentum, de quo lib. 3. Select. Antiq. dixit Briſſ.

Digitized by Google

LATIA duo in Iure legi ſcribit Seruius in illud Virgilij: Quis Latio antiquo fuerit ſtatus. Vetus & nouum: ſic ſane vt duo ciuium genera, veteres & noui. Et noui ſunt qui per Latium aut beneficio Principis in ciuitatem venerunt, vt Plinius definit in Panegyr. Hi cognationum iura non habebant. illi habebant. Et hac ratione illis quidam hæreditatum viceſima remittebatur, his irrogabatur quaſi extraneis hæredibus, ante conſtitutionem Traiani, quæ onere viceſimæ etiam nouos ciues liberari voluit, quibus beneficio Principis aut per Latium ciuitas obueniſſet. Latium antiquum definit. Plin. li. 3. c. 5. Latinum antiquum à Tiberi Circeios ſeruatum eſt mille paſſuum quinquaginta longitudine. Prat.

LATINA pro lingua latina l. 11. ff. de leg. 3. Briſſ.

LATINA libertas dicta eſt, qua quis viuens liber erat, ſed moriens rurſus in ſeruitutem reiiciebatur. Et hanc merito tollendam eſſe ſtatuit Imperator Cod. de Latina libertate tollenda. Memini ſupra in dictione Dedititia libertas.

LATINÆ feriæ. Pompon. l. 2. §. 17 ff. de orig. iur. Quoties autem (magiſtratus extra vrbem) proficiſcuntur, vnus relinquitur, qui ius dicat, is vocatur Præfectus vrbi, qui Præfectus olim conſtituebatur: poſtea fere Latinarum feriarum cauſa introductus eſt, & quotannis obſeruatur. Hæc ille. Celebrabantur hæ feriæ à Latinis ciuitatibus ſeptem & quadraginta, quæ cum populo Roma. in Albanum montem quotannis conueniebant ad taurum Ioui Latiali ſacrificandum: ex Tarquinij Superbi inſtituto, vt Dionyſ. Hal. tradit. lib. 4. Prat. Hot.

LATINÆ feriæ ea de cauſa à Superbo rege inſtitutæ fuerunt, vt quemadmodum Latini rerum publicarum cauſa ad lucum Ferentinæ conuenirent, ſic ſacrorum gratia in montem Albanum cogerentur. Hoc ſolenne etiam Latiar appellatum, ad extrema vſque Reipub. tempora eſt conſeruatum. Neq; enim ante Conſules exire paludat, in prouincias conſueuerunt, quam ferias Latinas indixiſſent, atque iis in monte Albano cum Latinarum ciuitatum Magiſtratibus operam dediſſent. Hinc eſt, quod Liuius lib. 22. ſcripſit Latinas ferias inſtauratas, quod Legati ab Ardea quæſti in ſenatu eſſent, ſibi in mõte Albano Latinis, carnem, vt aſſolet, datam non eſſe. Et li. 37. Latinas inſtauratas, quod Laurentibus carnis, quę dari debet data non erat. His vero feriis vnũ diẽ dicauit Superbus, exactis autem regibus alter additus eſt, Poſt fœdus cum Latinis à Sp. Caſſio conſule actum tertius, anno demum vrbis 396. cõpoſita, quæ diu ciuitatem turbauerat, de plebeio conſulatu ſeditione quartus. Id quod apud Dionyſ. & Plut. inuenitur.

LATINÆ loqui, nihil aliud eſt, quam vti lingua Latia & Romana. Nam Cicero inquit, non tam præclarum eſt ſcire latine, quam turpe neſcire: neque tam id mihi Oratoris boni, quam ciuis Romani proprium videtur. Interdum tamen latine loqui ſumitur pro eleganti ſermone vti. Olim Latina ſuis finibus exiguis ſane continebantur, Græca autem in omnibus fere gẽtibus legebantur. vt teſtatur Cic. pro Archia. Vt autẽ linguæ Latinæ honos per omnes gentes diffunderetur, Romani magiſtratus Græcis nunquam, niſi latine reſponſa dabant, eoſque per interpretem loqui cogebant, non Romæ tantum, ſed etiam in Græcia, & in Aſia, vt eſt apud Valer. Max. lib. 2. de Inſt. antiq. Vide poſt Alcia. in dictione, Sermo Latinus, lib. 3. prætermiſſ. Catanæum Comment. primo in Plinian. Epiſt. vt cognoſcas (ſi forte requiris) an aliud ſit latine loqui, alio Grammatice. Spiegelius. Sed tamen interdum latine loqui eſt vere & ſimpliciter loqui, nihilque mẽtiri, nec ſupra vetũ rem efferre Cicero in Verrem: Non enim in verbi neque criminis cauſa augendi complector omnia cum dico nihil iſtum eiuſmodi rerum in tota prouincia reliquiſſe: Latine me ſcitote, non accuſatorie loqui. Bene ſcilicet Latini de Latinis exiſtimabant, eos ſimplices & ingenuos, minimeque ſimulatos, & fallaces mendaceſque exiſtimabant, vnde illa loquendi ratio manaſſe videtur. Sed Martialis latine loqui dixit, pro ſimpliciter & aperte & ingenue & diſſimulatione & integumento verborum loqui. Nam ſe latine dicit loqui, cum obſcæna & laſciuia obſcænis & laſciuiis petulantibuſque verbis aperte proloquitur. Eius verba ſunt in epiſtola. Si quis tamen tum ambitioſe triſtis eſt vt apud illum in nulla pagina Latine loqui fas ſit, poteſt epiſtola, vel potius titulo contentus eſſe. Nam epigrammata ſine circuitu vllo aperte laſciuiunt, & petulanter loquuntur.

Cæſaris Auguſti laſciuos liuide verſus
Sex lege, qui triſtis verba latina legis.

Vbi verba Latina appellat, quæ aperte & ingenue laſciuiam & flagitia enunciant, qualis eſt epigrammatum lingua Turnebus lib. 24 c. 5.

LATINE ſcire l. vlt. §. vlt. ff. de ædil. edict id eſt, latinum ſermonem tenere: & contra, latine neſcire. Briſſ.

LATINI, dicti ſunt quidam populi, qui à Romanis ſuis legibus reiicti, liberique erant: ſed iura ciuitatis Romanæ non habebant: adeo, vt ſi qui Romani in colonias Latinas mitterentur, ius ciuitatis Romanæ amitterent, & Latinam ciuitatem adipiſcerentur. Quod Cicero in orat. pro Domo ſua ad Pontif. oſtẽdit, quod latinitatis ius, inferius quidem ciuitate Romana, ſed tamen ignominioſum nõ erat, ex Pareg. Alciat. Spieg.

LATINITATIS ius, erat ius petẽdi magiſtratus, & eadẽ quę Itali ante habuerant. Auctor eſt Aſconius Pedianus. Spieg.

LATINI Iuliani liberti dicebantur olim, qui medium libertatis gradum erant adepti: vt ait Iuſtinian. ſub tit. de liber. quod vt intelligamus, illud ſcire oportet, olim in Latinum deduci ſolitas colonias, partim eorum qui nomina dabãt, partim eorum quibus aqua & igni interdicebatur: auctore Cicerone in ea pro Cecinna, & pro domo ſua; vbi hoc adſcribit, eos qui deducebatur, cum eſſent in eas ciuitates recepti. Romanam ciuitatem amiſiſſe. Et hoc eſt quod ait Boetius in Topica Ciceronis, iſta in Latinas colonias profectione mediã capitis diminutionem contingere. Quæ cum ita ſint, apparet eos, neque connubij, neque teſtamenti, aut mãcipij, aut nexus, aut patriæ poteſtatis ius, quod proprium erat ciuium R. habuiſſe. Cum enim Romana ciuitas eis adimeretur, ea quæ ciuitatis illius erant propria (vt hæc quæ diximus) amittebãt. Hi dicebantur Latini colonarij, itaque ab Vlpiano c. 19. appellabantur. Auguſtus autem cum ciuitatem Romanam ſeruis contaminari videret (quod etiam Dionyſ. Halycarn. lib. 4. conqueritur) eos multis difficultatibus à libertate iuſta remouit. nam & de numero, & de conditione, & differentia eorum, qui manumitterentur, curioſe cauit: vt Suetonius in eius vita teſtatur. Hinc nata lex Ælia Sentia, hinc Furia Caninia, de quibus ſuo loco diximus. Hinc Iunia Norbana quatuor poſt eius mortem annis imperante Tiberio à M. Iunio Silano, L. Norbano Balbo Coſſ. lata: quos æuo ſuo Conſules fuiſſe Plin. lib. 2 c. 87. teſtatur, qua lege conſtitutum eſt, vt ij ſerui, qui neque cenſu, neque vindicta, neque teſtamento, ſed aut per epiſtolam, aut inter amicos, aut conuiuij adhibitione liberi fierent, non ciues Romani, ſed eodem iure, quo Latini coloni, eſſent. Vlpianus autem in Inſtitutionibus diſperſe variis in locis declarat eos neque teſtamenti faciendi, neque connubij, neque patriæ poteſtatis, neque tutelæ recipiendæ ius habuiſſe, eoſq; latinos Iunianos ad colonorum ſimilitudinem appellat. nam & Iuſtin. in l. 1. C. de Latin. lib. Latinos libertos ad ſimilitudinem antiquæ Latinitatis, quæ in colonias miſſa eſt, inductos ſcribit. Hot. Vide & Iſidor. lib. 9. c. 5. Prat.

LATINI & Dedititij libertini, de quibus Politianus in Miſcellaneis, à Iuſtiniano ſublati ſunt reducente omnia ad priſtinã eandemque ſimplicem vrbis Romæ libertatem, vt patet in §. Libertinorum autem ſtatus, Inſtit. de Libertinis. Spieg.

LATINITAS, pro latino ſermone: cuius contemptores arguit Budæus in priorib. Annot. Sed & noſter Zaſius locis non paucis, euidenter planum fecit, quando exponatur periculo, quiſquis iura ciuilia, nudus rei Latinæ, profiteri peragat. Spieg.

LATINORVM duo erant genere, vnum eorum qui in Colonias Latinas deducebantur, quos Latinos Colonarios vocat Vlp. tit. 11. Regular. Alterum eorum, qui, quod inſtis legitimiſque modis manumiſſi non eſſent, ad iuſtam, plenam, perpetuam, perfectam & omnibus numeris abſolutam libertatem, ex qua & ciuitas Romana contingebat, non perducebantur: ſed minorem, inferiorem, & imperfectam, hoc eſt ciuitatis Roman. expertem, atque adeo vt Plautino verbo vtar, vſuariam tantum libertatem conſequebantur, quos Latinos Iunianos appellat idem Vlp. tit. 2. 12. 21. Regul. Nimirum quod eorum origo ex leg. Iunia deſcenderet. Briſſ.

LATINITAS §. vlt. Inſtit. de ſucceſſ. libert. Latinorum libertorum ſtatum, ſeu latinam conditionem ſignificat. Briſſ.

LATINITATE donari. in l. 3. de raptu virg. in C. Th. eſt iure ſeu beneficio latinæ libertatis donari. Briſſ.

LATINORVM libertorum origo quæ fuerit Iuſtinian. ſignificat ſub titul. de Lat. libert. tol. Cum, inquit, Latini liberti ad ſimilitudinem antiquę Latinitatis, quæ in colonias miſſa eſt, videantur eſſe introducti, ex qua nihil aliud reipub. niſi bellum acceſſit ciuile: ſatis abſurdum eſt, ipſa origine rei ſublata, eius imaginem derelinqui. Sciendum eſt igitur, cum Romani vicinos ſibi populos, quicunque in Latio erãt, bello perdomuiſſent, eos omnes ciuitate Romana donare noluiſſe, quod periculoſum videretur,, tot extraneis populis, quanquam vicinis, ius honorum & ſuffragij communicare, præſertim de repub. nihil meritis, nec ſatis cognitis, quo animo futuri erga eam eſſent, vt tamen eos aliquo ſibi amicitiæ vinculo adiungerẽtur, ſocietatem cum iis fecerunt permiſeruntque vt in legione Romana militare, in eaque honores gerere poſſent. Quod ius vocabatur primum ius Latij, vel ſimpliciter ius Latinitatis: in quo præter militiæ dignitatem, nihil fuit eximiũ. Poſt multis bellis ciuilibus, aut potius ſocialibus (ſic enim appellant) obtinuerunt Latini locum ciuium, vt ſuffragij honorumque vrbanorum omnium, iuxta ac ciues, eſſent participes: quod appellatur ius Latij ſecundum, vel ius ciuitatis: vt Vitellius annotauit in Merulam. Hinc Plin. commemorat quędam oppida antiqui, quædam Veteris Latij. Itaque LATINA libertas ſeruorum ſimilis erat antiquiæ LATINITATIS, à qua etiam videtur principium habuiſſe, cum ciuitate donabantur

Latini

Digitized by Google

Latini, populi Romani socij, & coloniæ quædam ex iis populis deductæ, vt dicit Iustinianus. Nam coloniarum eadem & sociorum distinctio fuit, vt quædam iuris veteris Latij tantum, quædam ciuitatis essent participes. Hotom. ex Connani Comment. lib. 2. c. 6. n. 10.

LATIVS viuere dixit Vlp. l. 28 ff. de pet. hæred. pro eo quod est lautius & laxius, prout ostendit Duar. li. 1. Anniuers. disp. c 5.

LATITARE dicuntur, ait Bud. qui ad iudicem vocati frustrantur & ludificant. Vide l. 3. de iudic & l. fulcimus, ff. ex quib. causis maior, & inf. Tyranni vocabulum. Spieg.

LATITARE est, ait Vlp. non, vt Cicero definit, turpis occultatio sui. Potest enim quis latitare non turpi de causa: veluti qui tyranni crudelitatē timet, aut vim hostium, aut domesticas seditiones, l. 7. §. 1. ff. quib. ex caus. in poss. §. 4 Latitare autē est, cum tractu aliquo latere: quemadmodum factitare frequēter facere. Pro latitante etiam habitus est, qui se in Romano foro circa columnas occultasset, euitandi creditoris causa, l. eū qui, ff. de reb. auct. iud. poss. quod & notauit D. Ambrosius in lib. de Tobia cap. 7. his verbis: Ille, inquit, gressus debitoris singulos enumerat, aucupat deflexus. Iste cōtinuo post columnas caput obumbrat. Sicque Basil. in Psal 14. ὁ δανειστὴς ἢ χρεωστῆς σωτηρίαν ἐπιφύγει, ὅταν κίονας καὶ τοίχους ἀποσκιάζων τῷ κεφαλῷ Et Lucianus Lapithis: Πρὸς κίονά τινα, ἢ ἐπὶ αἰθούσαις ἀδύτοις τὸ δεσμωτήριον. Sic d. l. 7. §. illud sciendum, dicitur is latitare, qui in eodem foro agit, si circa stationes se occulter. Vbi tamen statuas legerim, ex superioribus. Notandum etiam ex d. l. eum qui eum latitare dicit, qui vrbe profugit fraudandi causa, qui honestus est secessus & honesta latitatio. Hinc Afranius Diuortio: Qui coneris noctu clanculum rus ire, dorem ne repromittas vafer honeste vt latites, & nos eludas diutius. Plures sunt species latitationis. Vna fraudationis causa, quæ edicto. Quibus ex caus. in poss. eat continetur, quæ fit eo animo, vt fraudentur creditores l. 7. §. quid si autem latitare, cum §. sequ. ff. quib. ex caus. in poss l. 50. ff. de pecul. Fraudationis plane causa latitare non videtur minor, qui sui idoneus defensor non est. l. 5. ff. de reb. auct. iud. Briss.

Alia est frustrandæ actionis causa latitatio, l. 3. ff. de iudic. eū quis ne secum aliqua actio moueatur, vel vt actio eximatur, latet. Sed & fideicommissi fraudandi gratia latitat, qui, vt libertatum præstationem differat, sui potestatem non facit, l. 3. l. 26 §. pen. & l. vlt. l. 27. 28. & passim ff de fideicom. lib. l. 11. C. eod. tit. Vide & Ant. August. lib. Emendat. 4. c. 9.

LATITARE plane dicitur qui se occultat, qui non cōparet, qui sui copiam potestatemque, vt secum agi, vel lis ad exitum deduci possit, non facit: qui, ne actio aliqua secum mōueatur, vel vt actio eximatur, eiusque dies exeat, vrbe profugit, vel se occultat. Briss. (caus. in poss.

LATITATIO, id est, occultatio sui, l. 7. §. sed is qui ff. quibus ex

LATOMIÆ apud antiquos locus dicebatur, vbi lapides cædebantur. Liu. in 8. lib. belli Punici: Comprehensa postea priuata ædificia, comprehensæ latomiæ, forumque piscarium. Meminit & apud nos Callistratus in l succurritur, ex quib. caus. maior. licet in vulgatis codicibus Latumiis mendose scriptū sit. Ad has Latomias damnari solebant hi, qui in opus metalli condemnabantur. Plautus: Tindarus in latomias ab Egione damnatur. Idem in Pœnulo. Ita me dij, inquit, ament, in latomiis vel in pistrino malim agere ætatem. Erat etiam locus in vrbe prope Tullianum, qui latomia dicebatur. T. Liuius lib. 2. belli Macedonici: Triumuiri, inquit, carceris latomiarum intentionē custodiam habere iussi, & in 7. lib. Macedonici belli, de princip. Ætolorum loquens: Romam, inquit, deducti & in latomias coniecti sunt. Latomiæ præter hæc etiam dicebatur carcer quidam Syracusis, lingua Siculorum, in quas (teste Tullio) si qui publice custodiendi erant, ex omnib. oppidis Siciliæ detrudebantur. Hoc exemplum ætate nostra renouatum esse dicitur à Florentinis, qui captiuos Pisanos in latomias, ad opus vbi lapides cædebantur, condemnarunt. Et de his clare sensit Iureconsult. vt etiam apparet ex illis verbis: quia nihil interest, parietibus an compedibus teneatur. Et eodem modo castiganda sunt verba Vlp. in l. 1. ad fin. ff. de aleæ lusu, & aleatoribus Cotta.

LATOR, pro tabellario reperitur apud Sueton. in Caligula, Budæo indicante. Dicuntur & Latores, quos vulgus minores procuratores appellat in iudiciis Prouincialibus & Consistoriis Episcoporum. Horum officium Zasius indicat in §. quadrupli. Inst. de act. Spieg.

LATOR legis, qui & legislator vno verbo dicitur: qui legem tulit, hoc est, promulgauit vel instituit. Spieg.

LATRO, obsessor viarum, h. e. qui per vim furatur (*Strassenrauber*) impune occidi potest. Sic Isaurus: latrociniis infames, Arcad. & Hono. Impp. nulla feriarum ratione habita, permiserunt duci ad supplicium, etiam venarandis Paschatis festis, l. prouinciarum. C. de feriis. Spieg.

LATROCINIVM à furto separatur, l. 52. §. damna. ff. pro socio.

LATRONES quasi Laterones, vel quod latentes itinetibus publicis insidientur viatoribus. Dicuntur etiam latrones stipatores, οἱ σωματοφύλακες, qui tutelæ gratia dominorum suorū laterib. assident: seu mercede conducti milites, vt ait Seruius, ἀπὸ τῆς λαγχάνειν, quod seruire spe mercedis, & obsequi significat. Nam moris erat, vt hos Imperator & circa se haberet, & primos mitteret ad omne discrimen. Latrones, ait Varro in lib. de ling. latin. dicti ab latere, qui circum latera erant Regi, atque ad latera habebant ferrum: quos postea à stipatione stipatores appellarunt, & qui conducebantur. Ea enim merces dicitur Græce λάτρον, καὶ λάτρον. Ab eo veteres poetæ nonnunquam milites appellant latrones: quod item vti milites cum ferro, aut quod latent ad insidias faciendas. Virgil. 12. Æuied. Latronem pro venatore vsurpauit his verbis:

———*Pœnorum qualis in aruis*
Saucius ille grani venantum vulnere pectus
Tum demum mouet arma Leo gaudetque comantes
Excutiens ceruice toros fixumque Latronis
Impauidus frangit telum.

Brechæus & Gœddæus l hostes, ff. de verb. & rer. sign.

Festus Pomponius: Latrones eos antiqui dicebant, qui cōducti militabant ἀπὸ τῆς λαγχάνειν. At nunc viarum obsessores dicuntur, quod à latere adoriantur, vel quod latenter insidientur. Atque hoc vocabulum ex eorum numero est, quæ ab honesta origine in inuidiam postea abierunt: quo ex genere sunt & Tyrannus & Sophista. Briss.

LATRONES siue Latrunculi appellantur, quibus bellū publicè pop. Rom. decreuit, vel ipli pop. Romano, quique non iustō indicto bello prædantur, l. 6 & l 24 ff. de capti l 118. ff. de verbor sign. l. 1. ff. de legat. lib 3. l. 15 §. pen in fin. ff de donat. l. 3. §. Labeo, ff. de incend. ruin l. 9 ff. ex quib. caus. maior. l. 3. §. aduersus ff. de sepul. viol. Itaque ab hostibus perpetuo separantur, l. 18. ff. commodati. l. 9. §. sed licet. ff. quod met. caus. l. 13. ff. de testam. l 3 ff de iure dot. l. 20 & l. 21. ff. sol. matr l. 30. ff. ad l. Falc. l, 12. in fi. ff de reb. auctor. iud Et apud Paulum li. 1. sent. tit. 7. & lib. 5. tit 11. Quamobrem non vt ab hostibus capti, ita qui à latronibus detinentur, libertatem amittunt, l. 15. ff. qui testa. fac. l 19 §. à piratis ff. de capti. & postlim. reuerf. Brisson. Cic. l. b. de offic. 3. Si prædonibus pactum pro capite precium non attuleris, nulla fraus est: ne si iuratus quidem id non feceris. Nam pirata non est ex perduellium numero definitus, sed communis hostis omnium, cum hoc non fides esse debet nec iusiurandum commune. Prat.

LATRONVM leges Cicero appellauit, quib. parent, quasq; obseruant. Aldob. de iure nat gent & ciuil § lex est quæ. Vnde

LATRVNCVLATOR in l. 61 §. vlt. ff. de iudic. qui ad conquirendos & persequendos latrones à Principe mittitur, quem Iustian. λῃστοδιώκτην vocat. Nou 8. Est autem

LATRVNCVLATOR in iure iudex, qui de criminibus tantū, non verò de pecuniaria, iudicare potest, l solemus, §. fi ff. de iudic. Igitur rerum capitalium iudex, siue quæstor accipitur. Interpretes iudicem maleficiorum vocant. Imaginem hodie eius referre videtur qui à militibus Germanis *Prouoſt*, voce Gallica parum deflexa, *Preuoſt*, appellatur. Quamuis magis placet Alciat. dici præfectum apparitorum & militum, qui latrones conquirunt, quod & annotat Spieg. in Lexico ciu. Corras. Miscellan. lib. 3. c. 17. n. 9.

LATVRVM nomen meum. Vlpia. in fi. l hoc iure vtimur, de donat. Denique Pegasus putabat, inquit, si tibi centum spopondero hac conditione, si iurasses, te nomen meum laturum, non esse donationem. Spieg.

LATVS, ait Isidor. lib. 11. orig. c. 1. læua pars corporis: quia iacentib. nobis latet. Briss.

Hoc LATERE pro hac parte, l. 118 ff. de verb. sign.

A LATERE seu ex latere, i. transuerso. Briss.

LATVS CLAVVS, Senatorij ordinis insigne erat: & calceus lunatus qui tum communis etiam nobilitati fuisse putatur. Alias Laticlauium dictum. Bud. in l. vlt. de Sen. vocatur & alio nomine Clauus. Vide Clauus.

LATVS clauus, quemadmodum diximus in verbo Clauus, nodus erat ex purpura, siue ex auro vesti intertextus, & qui poterant vti huiusmodi vestibus, tum Laticlauij, tum Augusticlauij dicebantur. Erat autem vestis senatoria vt exponit Acro. in illud Horatij primo Serm. Quo tibi Tulli, &c. Plin. li. 8.

Tunicam laticlaui in modum gausapi texti.

Ouid. 4. de tristibus:

Induciturque humeros cum lato purpura clauo.

ICtus in quadam lege, cuius initium est: Imperator. Vt ecce, inquit, si vxor viro laticlaui, perenti pro laticlauio. Nebriss. Græci tunicam hanc palmatam, siue latum clauum Platysemon appellabant, qua latis signis aut clauis signatam. Atque hæc laticlaui perpetuo gestandi auctoritas inter primas dignitates habebatur, vt Herodia. li. 1. autor est. Quinetiam sæpe numero latus clauus pro senatoria dignitate ponitur, sic vt lits annuli aurei, pro equestri ordine Plin. in epist. Ego sexto atum clauum à Cæsare nostro impetraui. Hæc vero tunica, in luctu publico deponebatur, vt Liu. li. 9. &c. vide Goth. ad l. 4. C de testam. milit.

Digitized by Google

LATVS digitus est, & minima mensurarum: à qua natum prouerbium, latum vnguem discedere. Vide Erasm. hoc ipsum Adagium explicantem cent. 5. decad 1. Spieg.

LAVARE veteribus significat corpus aqua in balneo abluere. in publico balneo lauare l. 2. §. si quis, ff. ne quid in loc. publ. Bris.

LAVATINOEM Vlpia. in l. 25. §. 4. ff. de aur. arg. recenset inter ea, quæ mundi sunt muliebris, quibusque mulieres, mundiores fiunt: veluti, inquit, Lauatio, riscus. Arculam fuisse suspicor lauandæ faciei, aut alteri corporis parti paratã: in qua spongia, aut tale quippiam immergeretur, quam λαπίδα non dissimili ratione Græci nonnunquam appellant. Alciatus autem, Baisius & alij aut Alabaster, aut Alabastriscus, aut Alabastrites reponunt, à quibus dissentio: tum quod vasa vnguentaria Vlpianus proxime nominarat; tum quod Alabastriscus ἀπηρέμματος non diceretur, sed Alabastellus potius. Hotom.

LAVACRVM, stubam, siue stupham interpretantur, in l. iudices. C. de epis. aud. Siquidem à nobis alienis ita locus appellatur, in quo quis lauari commode poterit. Spieg.

LAVACRVM pro balneo, l. 8. Co. de oper. public. & pro sacro Baptismate, quod Cœleste appellatur, l. 3. de spectacul. in Cod. Theod. Briss.

LAVERNA eadem quæ Diana, deaque furum: Eo nomine erat portus, & circa eum arx fortissima Athenis, quę ciuib tumultuantibus, & externis hostibus timorem incutere posset.

LAVDARE, antiquo verbo iuris, citare significat & nominatim appellare & nominare, hoc est, iudicio dictato interpellare, Gell. lib. 2. cap. 6. Fest. libro 10. Pomponius in l. tenetur. de act. empt. Si tibi, inquit, iter vendidero, ita demum auctorem me laudare poteris; si tuus fuerit fundus, cui acquirere seruitutem volueris, sic l. Herennius, § 1 Et quæstione mota fisci nomine auctorem laudauerat, & euictione secuta fundus ablatus. Vide Budæum in Annot. prior. Alciat. quoque in paregis scribit, quod nominatim approbare, in iure significat: & simul adnotat, ab hoc verbo Commentatores dixisse Laudum, pro arbitri sententia: cuius substantiuæ vocis exemplum apud Latinos nullum est, de quo vide Bart. in l. quod si tabesi, ff. de eo quod cert. loc. & an veniat sententiæ appellatione, Bart. in auth. si vero, C. de iud. Prat. Vide Gell. lib. 2. noct. Att. c 6 Macrob. lib. 6. c. 7.

LAVDARE auctoritatem, est iudicio dicere titulum suæ possessionis: & est antiquus sermo Iurisco.

LAVDARE cum exceptione, id est, non integre.

LAVDARE leges pro eo, quod vulgo dicimus citare, apud Quintil. declamat. 308

LAVDARE testem, in Nouellis Martiani, prouocare testem, vt rei veritatem dicat: Quod inde ductum credit Turneb. aduer. 2. c. 11. quod quem quis testem nominabat, vna & laudẽ quoque eius commemorabat, ne indignus cuius audiretur testimonium videretur. Hinc Fabius declamat. Si ab vniuersis ad singulos vocamur, & tyrannum testem dabo: Illum quidem neque ego laudo, sed ipsa vitia, ipsa scelera facient huic rei auctoritatem. Prat.

LAVDATIONIS vocabulo, Cicero pro oratione funebri vsus est. Itali, qui & barbare norunt loqui, vulgo dicunt, orare pro funere. Cætera apud Rhenanum in Annot. ad Liuium libro 11. decad. 1. Spieg.

LAVDATOR huius propositi, Non oportet laudando augere malitiam, apud Vlp. in l. 1. § sed vtrum. ff de ser. corr. Spieg.

LAVDE dignum dicere, est non verba illi benigna hominũ, sed iudicia hominum promittere. Vide Senecam Epist. 103. Spieg.

LAVDIMIVM, quidam accipiunt præmium illud, nempe quinquagesimam, quod præstatur iuxta sanctionem Iustiniã. in l. 3. C. de iure emph. pro renouatione emphyteutica. A verbo Laudo deducentes: cum Latinius esset Laudatiuum, sicut Donatiuum. Prat. Spieg. Vide late Connan. lib. 7. c. 5. n. 4.

LAVDOMINIVM. De hoc fieri mentionẽ in l. diuortio. §. quod in anno. ff. sol. matr. Zasius monuit qui nescire se ingenue fatetur, an habeatur alibi text. Nominatur autẽ Laudominium id quod datur supra pensionem certo annorum curriculo: prærogatiua, quæ fit à colono & certo tẽpore domino, vulgo *Ehrschatz*. Et tale Laudominium comparatur etiam in fructu, vt pulchre declarat ipse Zasius iam citato loco. Spieg.

LAVDVM est sententiam arbitrorum super eo ad quod de cõsensu partium pronunciandum fuerunt electi, §. responsa, vbi gl. Initit. de iure nat. gent. & ciuili. Hæc vero lex barbara est & inepta, vt paulo supra admonuimus, qui cum ius cognoscendi habeant, propriè dici potest eos pronunciasse, vel statuisse: quod & in arbitratoribus Alciatus admittendum putat. Tametsi negent Doctores, in l. 1. de re iud. sententiam proprie dici, quod ab arbitro pronunciatum est: quo tamen ipsi Alciato non fit verisimile, cum id quod vnusquisque etiam priuatus sentit, Latine & eleganter, Sententia dicatur: nec aliter soleant Iurisco. arbitrorum definitiones, quam sententias appellare, l. litigatores, l. qualem, de arbitr. Adde quæ idem adnotauit c. 45. lib. 1. pareg. Spieg. Prat. Vide & Corras. lib. 4. Miscell. c. 38. vbi sententiam Alciati refutat.

LAVERNAE, plagiarij sunt, qui ingenuorum liberos aut seruos alienos venduat vel supprimunt. not. Coth. ad rubr. C ad leg. Fab. de plagiar.

LAVREATÆ tabellę idem sunt, quod litteræ Laureatæ. Vide Literæ laureatæ.

LAVTIA, lautiorum: lautia etiam fœmininé, munera dicebantur, quæ Romani per quæstores legatis exterarum nationum mittebant. Itaque Lautiæ appellatione, teste Budæo, continetur ea pecunia, quæ in legationes suscipiendas quouis modo consumitur. Sicque vsurpauit Liuius lib. 35. Et ædes inquit, libera Attalo ac lautia decreta.

LAVTICA dicuntur, quæcunque ad lautitiam atque elegantiam cultus & mensæ pertinent. Iureconsul. de aur. & arg. leg. l. argumento. Mundo, inquit, muliebri continentur lautica, acus, reticula, & huiusmodi. Nebriss. Lautica vocem, ni fallor, nihili Nebriss. interpretatur: pro eo exponendum est vocabulum calantica, vt habet editio Norimberg. cuius non tantum hic, sed & alibi meminit Vlp. Erat autem tegmen muliebre capitis, vt Bayfius ex Cicer. docet. Spieg.

LAVTIORES serui, id est elegantiores. Laurus proprie dicitur dues & nitidus, nõ in veste modo, sed in victu quoq; delicato.

LAVTIVS. In eo quod ab Vlpia. directum est, quem re sua lautius vsum, l. sed etsi lege, §. si quis. re sua ff. de pet. hæred. recte nobis interpretatus videtur illic Accursius. Lautius idem significare quod splendidius, nec aberrasse aut eũ, aut Haloandrum, seu quemlibet alium vulgatam hanc eius vocis lectionem tribus illis apud Vlpia. locis secutum d. l. sed etsi §. si quid & § quod autem quis. cum iis vocibus in eodem sensu passim reliqui auctores vtantur. Lautius re sua vti, lautius impendere, laute erogare. Sic Cic. lib. 2. de legib. Hanc, inquit, videsne villam, vt nunc quidem est, lautius ædificatam patris studio. Et lib. 2. off. 1. Liberalitatis duplicem esse rationem ait: nã aut opera benigna fit indigentibus aut pecunia: faciliorem esse hanc posteriorem locupleti præsertim: sed illam lautiorem ac splendidiorem, de viro forti claroque digniorem. Idem, in eam sententiam lauta patrimonia copiosa siue splendida se vocare interpretatus est in orat. pro C. Rabir. Posthu. in oratione pro L. Flacco. Brissonius. Et lautum quoque negotium dixit, pro digno, in quo quis industriam suam collocet, lib. 6. Epistol. ad Atticum. Et Terentianus ille Syrus Chremetem alloquens Heautontimor. act. 4. scena. 5. Omnes, inquit, te in lauta, ac bene sucta parte patant. Est autem huic & voce & significatione affinis dictio Late: Similiter enim late & latius nonnunquam re vti dicimur, pro eo quod est splendide, & splendidius, siue copiosius, aut laxius. Cum autem ea dictio frequentior sit, & vim omnem dictionis illius Lauti, minime referat, nulla ratione à recepta & vetustiorum Codicum testimonio, iuxta Haloandri emendationem comprobata lectione discedunt. qui aliter legere malunt.

LAVTVMIÆ (sic Pand. Flor. scriptum habent) Asconio in 3. cõt. Verr. Ora. interprete, lapidibus cæsis exacta loca appellantur, in quæ noxij damnari solebant, l. 9 ff. ex quibus causis maior. leg. 1. in fine ff. de aleæ lusu. Vide Paulo ante Latomiæ.

LAXAMENTVM, siue laxitas, quies dicitur siue cessatio à labore. Neratius, de vacat. & excusat. mun. l. tempus. Cum laxamẽto quodam, inquit. itineris. Nebriss. Laxamentum etiam vocat Lex iudicias duum mensium, qui dantur tutoribus ad pecuniam collocandam, Auth. vt ij, qui oblig. hab. perhib. res min. §. quoniam autem videmus. Spieg.

LAXAMENTVM legis Cicero pro Cluentio vocat, quod nostri dicunt largo modo, quod non intercluſum est verborum angustiis & angulis literarum, nec stricte ductum. Connanus li. 1. c. 11. n 3.

LAXAMENTVM temporis, spatium & temperamentum significat, l. 7. §. vsuræ. ff. de admin. & perie.

LAXARE & Adstringere. contraria.

LAXITAS, est naturalis libertas animantum. Instit. de rer. diuis. §. plane. Alberic.

LAXIVS tempus pro longius, apud Proculum in l. cum stipulatus sim, de verb. obli. Cum ipse arbitro meo alium diem operi faciundo laxiorem dederim: i. cum diem protulerim. Spieg.

LAZICVS. Iustinianus in Nouel. Constit. 43. suis titulis adiicit prænomen Lazici quia domuerat Lazos gentem Scythicam, vt testatur Agathias lib. 3. & Procopius lib. 1. & 2. de bello Persico. Apud quos etiam scriptores legere est bella & victorias, ex quibus tot sibi titulos congessit Iustin. & Baldain. in procem. Instit.

L E.

LEBIDA, vrbis nomen, alias Leptis magna. l. 8 §. 11. ff. de censib. l. 2. § 1. C. de offic. præf. vrb & vtrobique Goth.

LECTICA, cathedra & sedes, quæ ferebantur diuites & potentes, in, qua puluinar & Lectulus stratus erat. Græce ἐξαφόρον quod à sex seruis portaretur: Hodie nobis dicitur *ein Senffe*, qua valetudinarij non quidem ab hominibus, sed binis equis commo-

Digitized by Google

commodius vehuntur. Paul. de seruit. rust. præd. l. qui sella, inquit, aut lectica vehitur, ire, non agere dicitur. Accurs. Sella, id est, equo: lectica, id est, curru, interpretatur. Quod vtrunq; vt ostendit Nebriss. falsum est. Spieg.

LECTICARIA. Vide, Mulierc ularius.

LECTICA consularis Corn. Tacito Græcis φορεῖον κοντικὸν, sella opertũ, vt eruditè obseruat P. Faber ad l. 2. ff. de orig. iur. Prat.

LECTICARII serui, qui lecticam gestabant & portabant, eam humeris subeuntes, l. 8. §. vlt. ff. de leg. lib. 1. l. 65. ff. de leg. lib. 2. l. 49. ff. de leg. lib. 3. l. 14. ff. de aur. & arg. Lecticis enim delicatas matronas vehi, succollantibus seruis, consueuisse, indicat Tertull. lib. ad vxor. Et diuites Rom. vehi solebant. Seneca Epist. 29. lib 4 Non turba seruorum lecticam tuam per itinera vrbana ac peregrina portantium, & lib. 19. Epist. Cohors culta seruorum, lectica formosis imposita calonibus. Quod ex Tertulliano quoque in lib. ad vxor. Brissonius.

LECTICARII etiam, qui lecticas faciunt, l. 1. ff. de leg. lib. 3 Etiam lecticarij seu Decani olim ecclesiasticum munus fuit, qui efferendis cadaueribus deseruiebant. Nouell. Constit. 43. qui & κοπιάται vocantur παρὰ τοῖς νεκρῶν κλίναις ἀγγαρεύοντες. Briss.

LECTISTERNIVM ritu supplicandi diis Romæ frequentissimus, cum videlicet stratis in tẽplo lectis numina sibi propitia rebus gerẽdis exposceret, vel auerruncandæ pestilentiæ opera quærerent. Lectisternia, inquit Seruius in 12. Æneid. dicuntur, vbi in templo homines sedere consueuerunt. Legimus Lectisternium in Capitolio sic celebrari solitum. Stratis tribus lectis, conuiuium Deis apponebatur, Ioui, Iunoni & Mineruæ, Iouis simulachrum in lectulo reponebatur, Iuno vero & Minerua in sellis, sic appositis epulis, nõ Dei, sed 7. ipsi epulones celebrabant. Vide de hisce Gyrald. historiæ Deorum Synt. 17.

LECTISSIMI, pro egregiis & eximiis vsurpantur à Cicer. Quod nomen dicitur sæpius, quam Electissimum. Vide orationes pro Cœlio, & pro M Fonteio. Spieg.

LECTVS Iudex à Cicer. dici solet, qui Græcis ἀκριβὴς καὶ λεπτὸς dicitur.

LECTO teneri, pro morbo vexari.

LECTORIS officium, vt innuit Iustin. in l. 34 §. 3. C. de episc. aud. in ecclesiis fuit, vtpote ex Bibliis scripturas legere & hymnos & odas canere. Eo munere Iulianus cognomento Apostata, quondam functus est, Theod. 3 c. 2. & lectoris quidem videtur genialis appellatio, proptiè sumpta, pronuntiatorem significat: alias modulatorem, qui cantor, Goth. ad d. l. 34. § 3 in fin.

LECTORES in Clericis numerantur l. 6. C. de Episc. & Cler. Et quidem inter ordines Ecclesiasticos tertio gradu constituuntur, apud Isid. lib. 7. Orig c. 12.

LECTVLVS. Cic. inuectiua quarta distinguere videtur lectulum & cubile: vt lectulus sit interior, & charior quam cubile. Vieg. Georg. primo. Cubilia talpæ, & corui cubilia dicit, vt ne putes, monẽte Franc Syluio hominũ tantum dici Cubilia. Spie.

LECTVM, neutro genere protulit Vlp. in §. fin. l. librorum, de leg. 3. Vt: Lectum, inquit, legatum cõtinet & fulcra Bartolo autem Lectus, super quo quiescimus (quem cubicularem vocat Cicero, ad differentiam triclinaris lecti, super quo sedebant antiqui ad mensam) continetur appellatione alimentorum in l. legatis, ff. de alim. & cib. leg. Nec venit in hypotheca, bonorum generali l. 1. C quæ res pign. oblig. possunt. Spieg.

LEGALIS scientia, est res sanctissima. Vide Vlp. l. 1. §. proinde, de extraod. cognit.

LEGANDI verbum, licet olim latæ significationis fuerit, tamen hodie ad solas donationes post mortem ab hærede præstandas refertur. Vigl. in tit. Inst. de testam. ord. Vide infra, Verba quibus Substitutiones. Spieg.

LEGARE est testamento aliquid relinquere. Briss.

LEGARE, idem est quod decernere, & mandare: vnde & delegare dicimus. In testamentis tamen, in quibus verba secundum testatorum consuetudinem accipiuntur, verbum legandi obliquum est. Vide Alc. in l. verbis legis, de verb. sign. Spieg.

LEGARE à filio. Lege, A filio legare.

LEGASSET vti quis suæ rei, ita ius esto: de hac leg. 12. tab. paulo post Legatum dicitur à lege.

LEGATA electione serui, semel duntaxat optare possumus, Paulus ait l. 5 ff. de leg. 1. Spieg.

LEGATARII à parte. Quære, Suggestum est.

LEGATARIVS, cui legatum datum est. Briss.

LEGATI, inquit Varro lib. 4. de ling. Lat. dicebantur, qui lecti publicè, quorum opera consilióque vteretur peregrè magistratus, quive nuncij senatus aut populi essent, & lib 5. Legati, quod vt publicè mittantur, leguntur. De his sit Cic. in Varin. Adeóne tibi sordidum consilium in publicum visum est, adeo afflictus Senatus, vt non nuncios pacis ac belli, non curatores, non interpretes, non bellici consilij auctores, non ministros consilij prouincialis senatus more maiorum deligere posset? Quis legatos vnquam audiuit sine Senatusconsulto? Prat. Sic Legatio legatorum munus. Eáq; aut publica erat, aut votiua, aut libera. Publica mandabatur publico nomine: votiua, & libera priuatim impetrabatur, aut voti soluendi causa, aut alio priuato nomine. Legationem veteres, vt rem sacram habuerunt, cui deum Mercurium præfecerunt: ideóq, Legatos violare, impium habebatur. Verum legationes liberæ olim dicebantur, quæ ornamenti tantum causa ab senatu impetrabantur: quemadmodum honorarij magistratus à principibus honestamenti causa conceduntur, titulóque tenus obeuntur & geruntur. Hæ autem ab iis senatoribus impetrabantur, quib. negotia futura erant in prouinciis, vt qui hæreditates persequi, aut legata, aut qui nomina exigere volebant in prouinciis, legatorum personis acceptis commendabiliores controuersias haberent, atque fauorabiliores. Legati autem in libris nostris appellantur, qui à Municipio, Ciuitate, Republica, Patria sua, vel Prouincia cum mandatis ad Principem mittuntur, l. 2. §. 1. l. 8. & l. 24. ff. de iudic. Et ita Legatum ad principem salutandum, omnibus annis à Byzantiis mitti solitum, ostendit Plin. Epist. 51. lib. 10. Quinetiam ad eum, qui Mysiæ præerat, publicè salutandum, legatum ab iisdem missum, ibidem testatur. Briss.

LEGATI Cæsaris præsidum nomen sibi vendicant. l. 1. ff. de offic. præsidis. Ac planè qui Cæsarum Prouincias, cum Imperio obtinebant. Cæsaribúsve attributas Prouincias regebant, Legati Cæsaris dicebantur, l. 4. ff. de offic. adsess. Briss.

LEGATIO libera, ait Goth. ad l. 14. de legat. dicitur, quæ à senatu vel Imperatore donabatur clarissimis viris titulo tenus ad res proprias ac priuatas gerendas, veluti ad adeundas hæreditates, Cic. 3. de legib. Libera dicitur, quod nullo sit finita tempore. Interdum etiam legatis libera mandata de summa rerum senatus constituebat. Liu. lib. 7. de bello Maced. Spieg.

LEGATIO, ipsum munus & officium, quo legati funguntur.

LEGATI sacrosancti. Erat enim veteribus ius Legatorum sanctum & inuiolabile, cum hominum præsidio munitum, tum diuino iure defensum, quod etiam in medio belli furore, & inter hostium tela incolume seruabatur, testis Alex. ab Alexand. li. 5. c. 3 Verum vt Romani hic pro modestia sua statuerunt: Sic alia exempla in contrarium sunt. Nam & Athenienses intercepetunt Legatos Lacedæmoniorum, euntes ad Regem Persicum, vt eum sibi adiungerent contra ciuitatem Atticam, vt recitat Thucydid. lib. 2. Et Romani ceperunt Legatos Hannibalis, euntes ad regem Macedonicũ, vt narrat Liu. lib. 3. Decad. 3 Quæ exempla ostendunt, fuisse vsitatum, Legatos hostium perferẽtes mandata nocitura patriæ inte reipere.

LEGATIONES liberæ dicebantur, quas Senatores priuati negotij causa à Senatu ad aliquod tempus impetrabant. Cicero eas annuas lege sua fecerat: sed postea (vt scribit lib. ad Attic. 15.) lege Iulia quinquennium iis præfinitum fuit. Vlp. l. 14 ff. de legat. Qui libera legatione abest, non videtur Reipublicę causa abesse. hic enim non publici causa, sed sui abest. Tribus autem ferè de causis postulari liberas legationes reperio. Voti soluendi, vnde etiam Votiuæ plerunque appellantur periculi vitandi, & hæreditatis nominúmve persequendorum. Voti soluendi exemplum Cic lib. ad Attic. 2. suppeditat, vbi cum Clodiani periculi tempestatem vitare cuperet, votiuæ legationis specie ac nomine vti voluit. A Cæsare valde liberaliter inuitor in legationem illam, sibi vt sim legatus: atq; etiam libera legatio voti causa datur. Item lib. 5. Ego me à Pompeio legari ita sum passus, vt nulla re impediret, quin si vellem, voti causa legationem suscipere possem. Periculi vitandi exemplum Plutarchus in Gracchis prodit, vbi ait Senatum Scipioni Naficæ liberam legationem in Asia decreuisse, cum ob mortem Tyberij Gracchi, cuius auctor Nasica fuerat, videlicet plebem malè in illum animatam, & publicum ei iudicium molientem. Cicero etiam in prima Philippica propter Antonium scribit se ius liberæ legationis habuisse. Et lib. Epist. fam. 14. Meum fuit officium vel legatione vitare periculum, vel diligentia & copiis resistere, vel cadere fortitet. Hæreditatum & syngpharum idem meminit in Rullum, vbi sic loquitur. Hæreditatum obeundarum causa, quibus vos legationes dedistis, qui & priuati & priuatum ad negotium exierunt, non maximis opibus, neq; summa auctoritate præditi, tamen auditis profecto, quam graues eorum aduentus sociis vestris esse soleant. Idem in tertio de Legibus. Iam illud apertum profecto est: nihil esse turpius, quam quenquam legari, nisi Reipub. causa. Omitto quemadmodum isti se gerant atque gesserint, qui legatione hæreditates aut syngraphas suas persequuntur. Memorabile est autem, quod ex ipsius ad Cornificium Epist. 21. lib. 12 obseruauimus: eos qui cum libera legatione mittebantur, lictores à prouincialibus magistratibus & insignia cæterorum legatorum accepisse. Hot.

LEGATIS seruis exceptis negociatoribus Labeo scripsit, eos legato exceptos videri, qui præpositi essent negotij exercendi causa: veluti qui ad emendum, locandum, conducendum præpositi essent: cubicularios autem, vel obsonatores, vel eos qui piscationibus præpositi essent, non videri negociationis appellatione contineri. & puto, Marcianus ait, veram esse Labeonis sententiam. Spieg.

LEGATIVVM est Viaticum, quod legeti interdũ solent accipe-

Digitized by Google

re, qui ad sacratium principis mittuntur, Arcad. in l. munerum, 18. §. legati. 12. ff. de muner. & honor. Legati quoque, inquit, qui ad sacratium principis mittuntur, quia viaticum, quod legatium dicitur, interdum solent accipere Vlp. l. 2. ff. de legat. His qui non gratuitam legationem susceperunt, legatium ex forma restituatur. De hoc ipso viatico Modestin. loquitur in l 36. ff. ad municip.

LEGATOR est qui aliquid legat. Legatarius cui ex testamento aliquid legatur. Spieg.

LEGATORVM genera tria in libris nostris reperiuntur. Legati enim plerunque dicuntur ij, qui à Senatu lecti in prouinciam vna cum proconsule negotiorum publicorum ministri mittuntur, qui tamen iurisdictionem nisi à proconsule mandatam non habent. Iis autem proconsul criminum cognitionē, non tamen gladii potestatem mandare potest. Denique legati, qui mandatam iurisdictionem susceperunt, proprium nihil habēt, sed eius qui mandauit iurisdictione vtuntur, l. 4. & l. 6 ff de offic. proconsul. l. 1. ff. de offic eius cui. Legati vero etiam alij dicuntur, qui à municipio vel prouincia ad principem cum mandatis publicè mittuntur, l. 2. § 1. l. 8. & l. 24. ff. de iudic l 8. ex quib. causis maior. Postremo legati Cæsaris dicuntur ipsi præsides, vel correctores prouincię qui à Cæsare cum imperio & potestate missi sunt, l pen. ff. de offic. præsid. l. 4. ff. de offi. assess. l. 12. ff. de accus. Sic que Aquitaniæ legatum accipio. l 12. ff. de cust reor. & apud Plin. lib. 26 c 1. Et legatum Numidiæ ac Ciliciæ, l. 7 ff de legat. præst. l 3. ff. de testib. l 2 in fin ff. de iur. immun. Et Galliæ Lyciæq; legatum apud Plin. lib. 9. c. 5 & 12. c 1. Et legatū Lygdonense in l 15 §. vlt. ff de excus. tut. Prat.

LEGATVM dicitur à lege, vt Eutyc. lib. 2. de discern. cōiug. scribit. Porro & fideicommissum, & mortis causa donatio, legati appellatione continentur, leg 87. ff. de legat. lib 3. In generali quoque repetitione legatorum etiam libertates datas contineri ex mente leg. 12. Tab. traditur, quæ his verbis, vti quisq; legassit suæ rei, ita ius esto, latissimam tribuit potestatem & hæredes instituendi, & legata & libertates dandi, tutelas quoque constituendi, l. 80. & l. 120. ff. de verb. sign. l. 63 ff. de leg. lib. 3. Briss. In qua leg. 12. Tab. vox ipsa Legasse accipiebatur non solum pro eo, quod specialiter in vltima voluntate donabatur, relinquebatur, disponebatur: verum etiam pro eo, quod est tutorem dare, hæredem instituere, exhæredare, præterire, substituere, §. 1 Inst de leg. Falc. tex. in d. l. 120. Vigl. de test. ord. in prin n. 33 Hinc. Liu. lib. 1. de Proca Albanorum rege disserens, Numitori, inquit, qui stirpis maximus erat, regnum vetustum Syluiæ gentis legat: vide omnino Gœdd. in comment. ad d. l 120. n. 1. & seqq. ff. de verb sign.

LEGATVM, vt vult Florentinus, in l. legatum est 16. de legat. 1. ff. est delibatio hæreditatis, qua testator ex eo, quod vniuersum fotet, alicui quid collatum velit. Vel, vt vult Modest. in l. legatum, de lega. 2. ff. legatum est donatio testamento relicta. Vel, vt latius explicat Imperator, in § legatum itaque, de legat. Inst. legatum est donatio quædam à defuncto relicta, ab hærede præstanda. Et olim quidem erant legatorum genera quatuor, per vindicationē scilicet, per damnationem, per sinendi modum, & per præceptionem, §. sed olim, eod. tit. Iust. Paul. l. 3. sent. tit. 6. & Vlp. in Epit. tit. 24. Et certa quædam verbo cuiq; generi legatorum significabantur, quæ doctissimè explicat Theophil. in d §. sed olim. Cæterum, hodie omnibus legatis vna atq; eadem est natura, quibuscunq; verbis relicta sint. ibi.

LEGATVM est quod legis modo, id est, imperatiuè, testaménto relinquitur. Nam ea quæ precatiuo modo relinquuntur, fideicommissa vocantur, Vlp. tit. 24. Hot.

LEGATVN annuum, quod in singulos annos, hoc est, omni anno debetur, l. legatum, § vnic. ff de ann. leg. Paulo teste, Sabinus eiusmodi legatum, plura legata esse ait: & primi anni putum, sequentium conditionale. Videri enim hanc inesse conditionem, si viuat, & ideo mortuo eo, ad hæredem legatum non transire l 4 de ann. leg. Spieg.

LEGATVM annuum relictum sine adiectione summa. Vide Vlp. de ann legat. 1. si cui.

LEGATVM ademptum est illud, quod Testator adimit legatario, voluntate mutata: Translatum est, quod testator legatario ademptum transfert in alium. Briss.

LEGATVM caducum variè dicitur. Primo si defuncto sit relictum, quem tamen testator in viuis esse credebat: aut ei, qui prius quam testator decesserit. Secūdo, quando res, quæ relicta est atque legata, nō inuenitur. Tertio, si graues inimicitię inter vtrumq; oboriantur. Quarto, si legatarius legatum respuat. Quinto, si conditio, sub qua sit relictū, deest. Vide l. vnic. Code caduc. tollen. & Vlpiani Epit. tit de caduc. vide caducū.

LEGATVM & donatio causa mortis quomodo differant. vide supra in verbo Donatio, &c.

LEGATVM factum Titio de possessionibus in gaudimentum, an comprehendat proprietatem, & an tranſeat ad eius hæredes, Bald. singul in l. si habitatio §. 1 ff. de vsu & habit. tenet quod sic, & pro sing. commendat. Crem. not. 33. lego vxori, & Iason in l. cum hi, §. si vni. vers. circa primum nū quid, ff. de transact. & latius in l. vl. in 2. not. C de leg vbi ponit de veritate. Cott.

LEGATVM in aliena voluntate poni potest, in hæredis non potest, Paul in l. Senatum, de leg. 1. Spieg.

LEGATVM inutile in sex casibus locum obtinet, Primo, cum deficit legatum ex persona legantis: puta si est seruus. Secundo propter rem quæ legatur, qualis est sacra, vel ædibus iuncta. Tertio, ob personam cui legatur, præsertim si proprius est seruus. Quarto quando vterque & qui legat, & cui legatur, inhabilis cognoscitur. Quinto, inutile est legatum in re propria eius cui relinquitur, cum æstimatio rei potuisset legari. Sexto si cui legatur, qui eius minus est capax. Cuiusmodi est deportatus, pœnæ seruus, & id genus homines, quibus neque testamenti actio relicta est Spieg Prat.

LEGATVM operarum & vsusfructus differunt. Nam illud facti est, & ad rem potius refertur, vt quamdiu ipsa durat, tamdiu debeatur. At vsusfructus ius est personæ fructuarij tam coniunctum, vt cum eo extinguatur, & multis item aliis casibus interest: vt capitis deminutione, & non vtendo Conna. lib. 4. cap. 1. num. 9. &c. (linquitur.

LEGATVM pium, quod religioni, bonis literis, & pauperum re-

LEGATORVM olim genera quatuor erant: per Damnationem, Vindicationem, Sinendi modo, & per Præceptionem. Et certa quædam verba cuique generi adsignata erant, vt Iustinian. ait. §. 1 Instit. de legat. Briss.

LEGATORVM stipulatio. l. 29 ff 1. ff. de verbor. oblig. appellatur, quæ legatorum in diem, vel sub conditione relictorum, vel etiam præsentium nomine interponitur. Briss.

LEGATVM per damnationem, huiusmodi fiebat verbis: Hæres meus illi dato: aut, Illi ab hærede dari iubeo: aut, Hæres damnas esto dare. Huiusmodi autem legatum veteres Iurisconss. indebitè solutum, repeti nolebant, quod Iustinian. sustulit. Id duntaxat legatum, non debitum solutum repeti vetans, quod religionis & pietatis intuitu sacrosanctis Ecclesiis, venerabilibúsve locis sit expensum: quod tamen summo iure magis quam iure constituisse videtur. Spieg.

LEGATVM per sinendi modum, sic legabatur: Hæres meus, rem illam Titio permitte sumere. In quo legato hæres rem tradere non tenetur, sed vendicanti legatario non permittitur prohibere. Spieg.

LEGATVM per vendicationem dicebatur, quod legatarius post mortem testatoris, non etiam spectato hærede, statim sibi aut præsumebat, aut defunctus ad hæredem eius transmittebat: & his fiebat verbis: Stichum seruum tibi do, lego; vel illam rem tibi præsume, habe, vindica. Nec in eo traditio hæredis expectanda est, sed ipse legatarius possessionem accipit: quam in rem missionem (vt ait Alciatus) videtur Iustinian. appellasse, l 1. in prin. C commun. de legat. Spieg.

LEGATVM perceptionis, non nisi vni ex hæredibus dari potest, vt aliqui ex hæreditate præcipuum habeat: quod si coniunctim multis, aut disiunctim singulis relinquatur, omnib. vna tantum res, quæ nominata est, sicut & in legato vendicationis, debetur, leg. si pluribus, de legat. 1. non vni res, & alij æstimatio. Lege cap. 1. lib. 3. Pareg. Alciat. Spieg. Prat.

LEGATVM præsens, id est, purum, Conditionali opponitur, l. 1. ff. de cond & demonstr. Spieg.

LEGATVM relictum in singulos annos, simile est vsufructui, cum morte finiatur, Caius auctor est ff. de ann. legat. Spieg.

EXEMPLA ALIQVOT LEGATORVM IVXTA Alphabeti seriem collecta. Lector prudens rem ipsam expendat.

Ad quemcunq; ex testamento meo, vel ab intestato, vel ita, Ad quemcunq; quoquo iure bona mea peruenīūt. Hæc verba quid velint Mæcianus de legatis 3 leg. si ita fuerit, ostendit.

Æliæ Dorcadi matri meæ dari volo, quoad viuet, vsumfructum bonorum meorum, ita vt post obitum eius ad liberos meos aut ad eum, qui ex his viuet, pertineat. Vide l. generali. ff. de vsu & vsufruct. Spieg.

Agri plagam, quæ est in regione illa, Mæuiis, Publio & Caio transcribi volo, precio facto viri boni arbitratu & hæreditati illato, duplæ euictione expromissa à reliquis hæredibus, ita vt sub pœna centū promittant eam agri plagam, partémve eius ad Sciam posterósve eius non peruenturam quaquā ratione. Vide Scæuolam in l. vxorem, de legatis 3. Spieg.

Amplius, quam Titio legaui, hęres meus Seio decem dato. Africa. in leg. si seruus legatus, §. si ita scriptum, de legat. 1.

A quibus (scilicet libertis) præstari volo hæredi ex reditu eius fundi decem per annos singulos vsque ad annos triginta quinque à die mortis meæ, Scæuola respondet in l. codicillis, de ann. legat.

A te autem filij charissime quæcunque legaui, præstari volo. Et si quid euenerit actis alicui, quod in tempus pro mutuo acceperam, & debuero, a te solui volo: vt quod sorori tuæ reliqui, integrum ad eam pertineat. Ad hoc thematium respondet Scæuola in fin. § leg. nomen. de legatis 3. Spieg.

A te peto Sei, vt ab annis duodecim ætatis ad studia liberalia

Digitized by Google

lia fratris tui inferas matri eius tot annuos, vsq; ad annos quatuordecim, ea amplius tributa fratris tui pro cēsu eius dependas, donec bona restituas, & ad te reditus prædiorum illorum pertineant, quoad perueniat frater tuus ad annos quatuordecim. Scęuola explicat ad fin. l. liberto suo, ff. de ann. leg. Spieg.

A te peto, tuæque fidei committo, vt quidquid ex hæreditate mea ad te peruenerit, restituas filio tuo, retentis tibi hortis meis. Declaratur per Scæuolam de leg. 3. post emancipationem. Spieg.

At te Petroni peto, vti ea duo millia solidorum reddas collegio cuiusdam templi. Vide Scæuolam in l. pater filium, §. Tusculanus, de leg. 3.

A te hæres peto, quicquid à te peruenit, vt tantum ei des. Idem exponit, eod tit. ad fin. l. Mæuio fundi. Spieg.

A te peto marite, si quid liberorum habueris, illis prædia relinquas, vel si non habueris, tuis, siue meis propinquis, aut etiam nostris libertis. Hisce verbis non esse datam electionem, sed ordine scripturæ factam substitutionem, Papinianus respondit in fine leg. cum pater filios, ff. de legat. 2. Spieg.

A te Mæui ex reditu fundi, Speratiani præstari volo Arrio Pamphilo, & Arrio Sticho, die mortis meæ annuos sexcentos quotannis, quoad viuent. Adi Scæuolam de ann. lega. l. Titia hærede. Spieg.

A te autem Mæuia filia charissima peto, vt Stichum seruum tuum manumittas, cum in ministerium tuum tota capita seruorum tibi his codicillis legauero. Vide Modestin. in l. Titia cum testamento, de leg. 2. Spieg.

A te Seia peto, vt quicquid ad te ex hæreditate mea peruenerit: exceptis his, quæ tibi supra legaui, reliquum omne reddas & restituas Mæuiæ infanti dulcissimæ. A qua Seia satis exigi veto, cum sciam, etiam potius rem aucturam, quam detrimento futuram. Vide Scæuolam in l. vxorem, §. fin. de legat. 3. Spiegel.

A te autem Sei peto, vt cum ad annum vicesimum quintum peruenieris, militiam ei compares: si tamen te ante non reliquerit l. libertis ff. de alim. legat.

A te peto Cai Sei, quidquid ex hereditate mea redegeris, illis meis alumnis des, & cætera, quæ sequuntur verba. Papinianus exponit in l. alio hærede ff de aliment. legat. Spieg.

A te peto vxor, vti ex vsufructu, quem tibi præstari volo in annum vicesimum quintum, contenta sis annuis quadringentis. Quod amplius fuerit, rationibus hæredis, hæredúmve meorum inferatur. Vide Scæuolam in l. generali. ff. de Vsu & vsufruct. Spieg.

A te vxor charissima peto, ne quid post mortem tuam, fratribus tuis relinquas. Habes filios sororum tuarum, quibus relinquas. Scis vnum fratrem tuum, filium vestrum occidisse, dum ei rapinam fecit: sed & alius deteriora mihi fecit. Exponitur à Scæuola de legatis 2. in fine, l. penult. §. matre. Spieg.

A vobis quoque cæteri hęredes peto, vt vxori meæ præstetis, quoad viuet, annuos decē aureos: vxor superuixit marito quinquennio, & quatuor mensibus, &c. Modestinus respondit, integri sexti anni legatum deberi, l. 5. de ann. lega. Spieg.

A vobis peto, vt quicquid vobis legaui, eo contenti sitis viuentes: vt post vos filiis meis restituatis. Scæuola mentem aperit huius fideicommissi in fin. l. vlt. § pen. de leg. 2.

Attiæ, donec nubat, hæres meus quinquaginta dare damnas esto: neque adscriptum est. In annos singulos, nihilominus ad legatum in annos singulos deberi, Iabolenus auctor est. Spieg

Auibus legatis, anseres, phasiani, & gallinæ, & auiaria debentur: phasianarij autem, & pastores anserum non continentur, nisi id testator expresserit. Vt Paulus de leg. 3. tradit. Spic.

Balneas legatæ domus esse portionem, si per domū intrinsecus adibantur. Vide Paulum in l. prædiis, de legat. 3. Spieg.

Caius Seius pronepos meus hæres mihi esto ex semisse bonorum meorum, excepta domo mea & paterna, in quibus habito, cum omnibus, quæ ibi sunt. Quæ omnia scias ad portionem hæreditatis, quam tibi dedi, non pertinere. Vide Paul. de legat. 2. l. Caius. Seius. Spieg.

Caio Seio illud & illud hæres meus dato: & te Sei rogo, fideique tuæ mando, vti ea omnia, quæ scripta sunt, reddas sine vlla mora, & reddas ipse. Habes sententiam Marcellini in l. Lucius Titius cum duos, de leg. 1. Spieg.

Centum, quæ in arca habeo, aut, Quæ ille apud me deposuit, Vlpt. ait, si nulla sint, nihil deberi constat, l. 1. ff. de dot. releg. Spieg.

Ciuibus meis do lego chirographum Caij Seij.

Constituì, darique volo Callimacho mercedis loco decem millia denarium. Vide Scæuolam in §. pen. l. cum quis decedens, deleg. 3. Spieg.

Corpus meum vxori meæ volo tradi sepeliendum in fundo illo, & monumentum extrui vsque ad quadringentos aureos, Scæuola ad propositionem respondet in l. Titius hæredis, de legat. 3. Spieg.

Cui bis legauero semel deberi volo, Quomodo intelligendum sit Hermogenianus docet. l. si quis in principio, de leg. 3.

Cum his, quæ ibi erunt Pompon. hæc verba in legatorum exemplis declarat l. fundus, de leg. 2. Spieg.

Cum is in tutelam suam peruenerit. Item in suam tutelam & in suam potestatem. Item, cum sui iuris fuerit factus. Item, cum ad puberratem peruenerit. Item & si cum suæ ætatis fuerit factus, vel legitimæ ætatis. Cum iustæ ætatis factus, vel cum maturæ ætatis sit, vel cum adoleuerit. Vide Vlp. in l. cum filiofamil. de legat. 3. Spieg.

Cum morietur ipse seruus. Vide Africanum de leg. 1. l. si à pluribus hæredibus.

Cum omnibus quæ domi sunt. Quo sensu hæc verba, veniant accipienda, declarant Iurisconsi. in l. Scius. in princ. cum inibi not. C. de leg. 2.

Cum pater moreretur. vide Vlpianum hæc exponentem verba in l. fideicommissa §. si filio de leg 3.

Cum volet. l. vxorem, §. Scæuola, de leg. 3.

Cum voluerit, ad tempus vitæ extenditur, teste Vlpiano in l. fideicommissa, §. sic fideicommissum, de leg. 3. Spieg.

Dactyliothecam meam & si quos præterea annulos habeo. Vide Vlpianum in l. librorum, §. fin. de leg. 3. Spieg.

Item dare damnas esto. Iul. de leg. 3. hæc verba, quæ adiici solēt in repetendis legatis exponit iuxta Sabini mēte. Spie.

Damnas esto hæres, Titium sinere in illa domo habitare quoad viuet, Marcello vnum videtur esse legatum, l. damnas, ff. de vsufruct. per leg dat. Spieg.

Decem quæ in arca habeo, ita legaui, vel stipulanti promisi, secundum Africanum, & legatum & stipulatio valebit. Vide §. qui quinque, l. si seruus legatus, de leg. 1.

Decem aut quindecim hæres dato, secundum Pomponium pro eo est, ac si decem sola legata sunt, in l. si ita relictum, §. fi. ff de leg 2. Spieg.

Domina sanctissima, scio te de amicis meis curaturam, ne quid his desit, veruntamen & Marco dari octingenta. Scæuola respondet in l. Titia hærede, ff. de ann. leg. Spieg.

Domo instructa, supellectilem legatam, non etiam vina accipimus: quia domus vinis instructa, intelligi non potest, auctor Pomponius, l. si ita testamento. ff. de fund. instruct. Spieg.

Domum meam cum horto applicito libertis meis concedi volo, & alio cap. Fortunio liberto meo ex domo mea, quam libertis meis dedi, diætam, in qua habitabam, item cellarium iunctum eidem diatæ ab hærede meo concedi volo, l. vxorum, de leg. 3.

Domum, quæque mea ibi erunt, cum moriar. Proculus exponit. in l. si ita de leg. 3. Spieg.

Et domus eam partem, in qua morari consuesimus. Scæuola declarat de legat. 3. l. vxori suæ, in princ. Spieg.

Dulcissimis fratribus meis, auunculis autem tuis quæcunque mihi supersunt in Pamphylia, Lycia, vel vbicunq; de maternis bonis, concedi volo, ne quam cum his controuersiam habeas. Sensum indicat horum verborum Iurisconsi. in l. cum pater filios, §. dulcissimis, de leg. 2. Spieg.

Eisque mancipiis, quæ supra legaui, cibarij nomine ab hæredib. meis præstari volo, quæ me viuo accipiebant. Explicat hoc thema Scæuola in l. à filio, § testator, ff. de alim. leg. Spieg.

Equis legatis, & equæ continentur. Martianus de legatis 3.

Ex illo dolio amphoras decem, etsi non decem, sed pauciores inueniri possunt: non extinguit legatum, sed hoc tantummodo accipit, quod inuenitur, ait Paul. in l. si quis seruum de leg. 3. Spieg.

Et peracto quinquennio, cum eius vsusfructus esse desierit, tunc eum fundum illi & illi libertis dari volo, l. vxori vsumfructum, ff. de vsu & vsufructu. Spieg.

Felici, quē liberum esse iussi, vsumfructum fundi Vestigiani lego, cuius proprietatem puto te Felicem consecuturum, si non contenderis cum hærede meo, sed potius concordaueris. Sed & tu hæres omnia fac, vt amici sitis. Hoc enim vobis expediet. Vide l. generali. ff. de vsu & vsufruct. Spieg.

Fidei hæredum meorum committo, vti sinant eum habere domus meas, in quibus habito, nullo omnino excepto, cum omni instrumento, & repositis omnibus. Paulo his verbis non videtur testatorem de pecunia numerata, aut instrumentis debitorum sensisse, l. si mihi Mæuia, ff. de leg. 3. Spieg.

Fidei hæredum meorum committo, ne fundum Tusculanum alienent, & ne de familia nominis mei exeat. Vide Papinianum in l. cum pater filio, de legat. 2. ibidem & quæ sequuntur verba per eundē exponuntur, nempe Fidei tuę committo vxor, vt des, restituas filiæ meæ, cum morieris, quicquid ad te quoquo nomine de bonis meis peruenerit. Spieg.

Fidei tuæ committo filia, vt cui in familia nubes, & quotiescunque nubes, patiaris de dote tua, quā dabis, partem dimidiam stipulari fratrem tuum; & Seiam matrem tuam, pro partibus dimidiis dari sibi, si in matrimonio eius, cui nubes, siue diuortio facto, priusque dos tua redderetur, eōve nomine satisfactum erit, morieris nullo filio filiaue ex eo relicto. Vide Scæuolam in l. vxorem, §. testamento 2. de legat. 3. Spieg.

Fidei tuę committo Sempronia soror, vti legata, quę alum-

Digitized by Google

nis meis reliqui, ex medio recipias, & apud te habeas, quoad eos commendatos habes. Leodicillis, ff. de ann. leg. Spieg. Fidei autem vestræ Verè Sapidè committo, ne eum fundum vendatis: eúmque, qui ex vobis vltimus decesserit, cum morietur, restituat Symphono liberto meo & successori & Beryllo & Sapido, quos infra manumisi, quive ex his tunc superuiuent. Explicantur hæc à Paulo de legat. 2. in l. Titia Seio, §. Seia. Spieg.

Fili contentus eris pro tuo semisse ducentis aureis, & vos filiæ pro vestris quadrantibus centenis aureis. Quid hæc sibi velint, declarat Papinianus paulo supra finem benè longe l. cum pater filios, ff. de leg. 2. Spieg.

Filij filiæque meæ ibi sunto, vbi eos mater sua esse volet: eísq; hæres meus in annos singulos, ínq; pueros puellá que singulas, damnas esto dare cibarij nomine aureos decẽ. Vide Pomponium in l. Quintus Mutius, ff. de Annuis leg. Spieg.

Filiis maribus domum meam instructam, do, lego, daríque iubeo. Vide §. sed & ipse Papin. l. quæsitum, ff. de fun. instruct.

Filia mea Crispina, quam cupiebã collocare neptum, cui cunq; amici cognatíque mei adprobassent, vt rectè collocetur, prouidebit Pollian. cum is mentem meam cognitam habeat de æqualibus portionibus in dotem dandis, quibus & sororem eius collocauit. Speciem horum verborum, quæ Græcè referuntur in l. Theopompus. ff. de dot. releg. Scæuola explanat. ibidem Latinè vertit, vt citata sunt per Haloand. Spieg.

Filia mea præcipiat, sibíque habeat volo rem matris suæ. Papinianus explicat in l. cum pater filio. § filia, de legat. 2.

Filiæ, Pomponius de Legat. 2 l. si ita scriptum sit, filiabus meis centum aureos do. An, inquit, masculini generis & fœminini liberis legatum videatur? nam si ita scriptum esset, filiis meis hosce tutores do: responsum esset, eriam filiabus tutores datos esse: quod non est ex contrario accipiendum, vt filiarum nomine etiam masculi contineantur. Exemplo enim pessimum est, fœminino vocabulo etiam masculos contineri.

Fornacator: Paul. de fun. instruct. Instrumento, inquit balneario legato, etiam balneatorem contineri, Neratius respondit: continetur autem & fornacator. Est autem idem qui fornacarius. Spieg.

Fundum in Appia cum villico suo & contubernali eius & filiis dari volo. l. vxorem, § concubinæ. de leg. 3.

Fundum meum illi do. Iabolenus, qui fundum ait, mandato meo in societatem mihi & sibi emerat: deinde eum finib. diuiserat, & prius quam mihi traderet, ita eum tibi legauerat. Fundum meum illi do, negaui amplius parte illi deberi. Rationem apud eum leges, l. qui concubinam, de leg. 3. Spieg.

Fundum Cornelianum de nomine meo exire veto, l. pater filium, § duobus, de leg. 3.

Fundum Trebatianum, qui est in regione Arelatia: fundum Satrianum, qui est in regione Nyphana, eum tabernã dari volo. Scæuola in l. patronus, §. libertis, de legat. 3. Spieg.

Fundi Trebatiani reditus vxori meæ quoad viuet, dari volo. Vide Scæuolam, ff. de vsu & vsufruct.

Is enim fundus propter illam ad me peruenit. Vide Vlpianum in l. 1 §. si quis vxori. ff. de dot. releg Spieg.

Hæres cum morietur, Lucio Titio dato decem. Paulus explicat l. si pecunia de leg. 2. Spieg.

Hæres meus aureos centum Licinio damnas esto, neque adscripsisset Dare: deberi ei legatum constat. Alfenus.

Hæres dare damnas esto, si in Capitolium non ascenderit, vtile legatum est, quamuis in potestate eius sit, ascendere vel non ascendere, vt Paul. dicit in l. 3. de leg. 3. Spieg.

Hæres meus damnas esto Lucio Titio, Stichum seruum meum reddere. vel ita, Illum seruum meum illi reddito. Cascellius, Iaboleno teste, ait deberi, neque id Labeo improbat: quia qui reddere iubetur, simul & dare iubetur, l. hæres meus, in princ. de leg. 3. Spieg.

Hæres meus damnas esto dare aureos quinque: non quilibet hæres, sed omnes videbuntur damnari, vt vna quinque dent, auctor est Pompon. in l. si pluribus hæredibus. ff. de leg. 2. Spiegel.

Hæres meus dato. Paulus de legat. 1. l. si plures ait, gradus sint hæredum, ad omnes gradus hic sermo pertinet, sicut hæc verba, Quisquis mihi hæres erit. Quære, Præstatio. Spieg.

Hæres meus illi fundum dato, Seio hoc amplius decem non erit dubitandum, quin Seius & fundi partem, & decem ex testamento percipere debeat, teste Mæciano, l. si sic loquutus, de leg 3. Spieg.

Hæres meus Titio decem trima die dato. Vlp. exponit, l 3. de ann. legat.

Hæres meus Titio dato, quod mihi ex testamẽto Sempronij debetur. Vide Papin. in l. cũ filius, § hæres meus, de leg. 2. Vbi notandum egregiè dictum Papiniani, nempe nec in totum fallum videri, quod veritatis primordio adiuuatur. Spie.

Hoc amplius filio meo. Vide Papinianum de leg. 1. l. quid ergo. & fricanum. l. si seruus legatus. §. sed si ei.

Hoc amplius Publia Clementiana percipiet sibi vsumfructum quartæ partis hæreditatis meæ, ex qua Iulium Iustum, filium meum hæredem instituit: peróque à te Publia Clementiana, vti fratrem tuum Iulium Iustum alas, tueatis. dependas pro eo (pro quo tibi vsumfructum eius portionis reliqui) donec mentis compos fiat & conualescat.

Hoc amplius, si nauis ex Asia venerit, hæres meus ei fundum dato. Vide Pomp. de leg. 3. l. si tibi purè. Et ibidem Luc. Titius plebi quina dedit, hoc amplius Seius, & inf. Titius, accepit quinque, Seius hoc amplius fundum. Spieg.

Hortus quando domus legato continebitur, docet Paul. in l. prædiis ad fin. ff. de leg. 3.

Ille, aut ille hæres, Seio centum dato. Potest Seius, Paulo cedente, ab vtro velit, petere. Cũ in verbis nulla est ambiguitas, non debet admitti voluntatis quæstio l. ille, ff. de leg. 3. Spieg.

Illi, aut illi, vter eorum Capitolium prior ascenderit, vtile legatum adferit. Africanus in l. si seruus legatus viuo testatore, ff. de leg. 1. Spieg.

Illi cum illo habitationem lego, perinde est, ac si ita, Illi & illi legasset: auctor Iulianus.

Cum ita legatur, Illi hoc amplius fundum illum cum omnibus rebus, quæ in eodem fundo erunt: mancipia quoque contineri, Modest. respondit, omnia, de leg. 2. Spieg.

Illi, quantum plurimum per legem accipere potest, dari volo: vtique tunc cum quandoque capere poterit, videtur ei relictum: sed & si dixerit, Quam maximam partem dare possum, damnas esto dare ei hæres meus, idem erit dicendum, teste Vlp. de leg. 2. l. si ita quis. Spieg.

Illi si demeruerit, omnimodo Vlp. ait, fideicommissum debebitur: si modo meritum, quasi apud virum bonum, collocare fideicommissarius potuit, & si ita sit: Si te non offenderit, æquè debebitur. nec poterit hæres cauſari, non esse eum meritum, si alius vir bonus, & non infestus, meritum potuit admittere. Spieg.

Illum tibi commendo. Teste Vlp. in l. fideicommissa. de leg. 3. Diuus Pius rescripsit, fideicommissum non deberi. Aliud est enim personam commendare, aliud voluntatem suam fideicommittentis hæredibus insinuare. Spieg.

Illud, aut illud vtrum elegerit legatarius, nullo à legatario electo, legatum ad hæredem transmittitur: auctor Paul. in l. illud ff. de opt. leg. Spieg.

Infans dulcissima. Scæuol. de leg 3. reliquum omne, inquit, reddas & restituas Mæuiæ infanti dulcissimæ. Spieg.

In primis sciant hæredes mei nullam pecuniam esse penes vxorem meam, sed nec aliud quicquum, idcóq; eam hoc nomine inquietari nolo. Hæc verba quem sensum habeant, Modestinus indicat, de leg. 2. l. Titio, §. cum Seius. Spieg.

Lances numero duas leues, quas de sigillaribus emi, dari volo. At inde natum thema Scæuola respondet in l. penult. de leg. 3. Accurs. Iurisconsul. responsum non intellexit, vt nec vir quidam doctus, multíque nominis inter causidicos, de quo latius Alex. l. b. 3. c. 4. Spieg.

Lecticarias octo, aut pro his in homines singulos certam pecuniam, vtrum legatarius volet. Vide Pomponium in l. si ex toto, §. si ita legatum sit, de leg. 1. Spieg.

Libertis dari volo, quæ viua præstabam. Vide Papinianum in fin. l. Seio amico. ff. de ann leg. Spieg.

Libertus medicus, medicamentorum sumptum quando non rectè petit, Papin. indicat in præallegata leg. Seio. Spieg.

Libertis meis omnibus alimentorum nomine singulis annuos denarios duodecim ab hærede dari volo, si ab vxore mea non recesserint. Hanc speciem Scæuola expedit in l. Mæuia, de ann. leg. Spieg.

Libertis meis, quibus nominatim nihil reliqui, quæ viuus præstabam, dari volo, l. Sempronio, ff. de vsu & vsufruct.

Libertis libertabúsque meis, & quos in codicillis manumisi, fundum vbi me humari volui, dari volo, vt qui ab his decesserit, portio eius reliquis adcrescat, ita vt ad nouissimum pertineat, post cuius nouissimum decessum ad Rempublicam Arelatensium pertinere volo. Hoc amplius libertis libertabúsque meis habitationes in domo, quandiu viuent. Sed Pactæ & Trophimæ dictas omnes, quibus vti consueuit. Quam domum post mortem eorum ad eandem Rempublicam pertinere volo. Scæuola explanat in l. codicillis, ff. de vsu & vsufruc. Spiegel.

Lucio Titio prędia mea illa cum prætorio, sicut à me in diem mortis possessa sunt, do. Paulus protulit, instrumentum rusticum, & omnia quę ibi fuerunt, quo domus fuisset instructior, deberi conuenit: colonorum reliqua non debentur, l. prę liis, de leg. 3 Lege, Reliqua actorũ & colonorum. Spieg.

Lucio Sempronio lego omnem hereditatem Publij Męuij. Papinianus elucidat, in l. cum filius de leg. 2.

Lucio Titio, si is hęredi meo tabellas, quibus ei pecuniam expromiseram, dederit, centum dato. Hoc legatum explicat Iurisconsultus in l. ab omnibus, §. primo, de leg. 1. Spieg.

Lucio Titio fundum Seianum, vel vsumfructum fundi Seiani lego, Marcello respõdente de legatis 2. potest legatarius, vel

Digitized by Google

vel fundum vindicare vel fructum: quod facere non potest is, qui tantum fundus legatus est. Spieg.

Lucio Titio marito meo, cui maximas gratias ago, dari volo supra dotem, quam ei dedi, tot aureos. Vide Paul. in l. Seia cum nuberet, ff de dot. relig.

Lucio & Titio eorúmve cui fundum do, lego, Iuliano teste, vtiliter legatur his verbis, Et si vterque vix erit, vtrique: si alter, alteri totum dabitur, l. si quis testamento, §. his verbis, de leg. 1. Spieg.

Lucio Titio tot, & hoc amplius, vxori & liberis eius tot. African. dubitandum non esse ait, quin legatum maneat, quem vide de leg 1 §. si ita scriptum.

Lucio Titio tritici modios centum, qui singuli pondo centum pendant, hæres dato. Vide Iabol. in l. quidem, ff. de tritic. legat. Spieg.

Lucio Titio auri pondo tria, quæ viua præstabam, Scæuola enarrat thema §. fin. l. Titia hærede, ff. de ann. legat. Spieg.

Lucius Titius hæres meus quinque aureos Thitaso dare damnas esto: deinde alio loco ita legatum fuerit, Publius Mæuius hæres meus Thitaso quinque aureos dare damnas esto, Pompon, interpretatur, de leg. 2. Spieg.

Lucius Titius & Caius Seius Publio Mæuio decem dare damnas sunto. Paulus ostendit ex Sabini mente, l. ciuitatibus de legat. 1.

Lucio Titio bono viro, cuius obsequio gratias ago, dari volo annuos (quamdiu viuet) aureos decem, si rebus nepotis mei interuenerit, omnémq; administrationem rerũ nepotis mei ad solicitudinem suam reuocauerit. Scæuola casum elegantem extricat eleganter in l. Mæuia, ff. de ann. legat. Spieg.

Lucius Titius Seiæ hæredi suæ, quam pro parte dimidia instituí, salutem. Mæuium libertum meum, quem in testamento pro parte dimidia hæredem institui, eam partem hæreditatis veto accipere: cuius in locum partémve eius Publium Sempronium dominum meum hæredem esse volo. Vide Scæuolam in l. cum quis decedens, §. Seiam & Mæuium, de legatis, 3. Spieg.

Lucius Titius hæres meus, aut Mæuius hæres meus, decem Seio dato. Legatum hoc interpretatur Pompon. in l. si ex toto, de legat. 1. Spieg.

Lucius Titius hoc meum testamentum scripsi sine vllo Iurisperito, rationem animi mei potius secutus, quam miseram & nimiam diligentiam. Et si minus aliquid legitimè minúsve peritè fecero, pro iure legitimo haberi debet hominis sani voluntas. l. pen. §. fin. de leg. 2.

Mando filiæ meæ, pro salute ipsius sollicitus, vt quoad liberos tollat. testamentum non faciat. Item enim poterit sine periculo viuere. Sensum pete à Papiniano, de leg. 2. l. cum pater filios, §. mando. Spieg.

Medico Sempronio quæ viua præstabam, dari volo, iuxta Papinianum in l. Seio amico. ff. de ann. leg. ea videntur relicta, quæ certam formam erogationis annuæ, non incertam liberalitatis voluntatem habuerunt. Spieg.

Mæui fili, quod iam tibi maximam partem facultatum dederim, contentus esse debes fundo Semproniano cum suis inhabitantibus, id est, familia, & quæ ibi erunt, & inf. Argentum omne & supellectilem (quodcunque habeo) tibi do, & quidquid in prædio Semproniano habeo. Vide Paulum in l. quæsitum est, de leg. 3. Spieg.

Mæui & Semproni dulcissimi filij præcipitote omne, quid quid ex hæreditate bonísve Titij domini mei patris vestri ad me peruenit mortis eius tempore: ita tamen vt omne onus eiusdem hæreditatis, tam in præteritum, quam in futurum, nec non etiam si quid post mortem Titij domini mei solui, agnoscatis. Extant hæc verba apud Scæuol. quorum & sensum ille aperit in l. pen. de leg. 2. Spieg.

Mæuio infanti alumno meo, quadringenta dari volo, quæ ad te Seia suscipias, & vsuras eius quincunces in annum vsque vicesimum ætatis præstes, eúmque suscipias, & tuearis. Vide Scæuolam in l. à filio. ff. de alim. leg. Spieg.

Mæuio liberto meo nihil de me merito dari volo lagenas vini vetusti centum quinquaginta, l. cum quis decedens, §. Seiam & Mæuium, de leg. 3 Spieg.

Mulos duos, qui mei erunt, cum moriar, Seio hæres dato, Iulianus interpretatur, de leg 3. Spieg.

Nigidium, Titium, Dionem, libertos meos senes, & infirmos peto, in locis, in quibus nunc agunt, senescere patiamini. Vide Scæuolam in l. Sempronio, ff de vsu & vsufructu. Spieg.

Nisi hæres meus voluerit, illi decem dare volo, quasi conditionale fideicommissum est Vlpiano: quem vide in l. fideicommissum, de leg. 3. Spieg.

Non volo autem, vt à meis hæredibus ædes meæ veneant, illarúmve nomine pecunia mutua accipiatur: sed vt apud eos (siue filij, siue nepotes sint) in omne æuum inuiolabiliter permaneant. Si quis vero eorum partem suam vel vendere, vel in causam mutui obligare voluerit, saltem cohæredi huic eius vendendi vel obligandi potestatem habeto. Quod si aduersus ea quis fecerit, quicquid eius rei gestum esse dicetur id infirmum atque irritum esto. Hæc Græce extant in §. instituto filio, l. Lucius Titius, de leg. 2. Haloander nostet ea vertit proximè Iurisconsultorum phrasim attingens, ab Alciato neglectam Scæuola vero interpretatus est ibidem. Spieg.

Nullo modo prædium suburbanum aut domum hæres alienet. Hæredis hæres alienauit. Quid iuris? Scæuola respondet in l. Lucius Titius, de leg. 2. ff Spieg.

Omnibus libertis libertabúsque meis cibaria, & vestiaria, quæ viua præstabam, dari præstaríque volo. Adi Scæuolam in l. à filio. §. fin. de alim. leg. Spieg.

Omnibus libertis meis cibaria præstabitis pro arbitrio vestro: non ignorantes, quos ex his charos habuerim, cætera quæ huc faciunt, explicat Modestinus, l. verba testamenti, ff. de alim. leg. Spieg.

Omnibus autem libertis meis, & quos viuus, & quos his codicillis manumisi, vel postea manumisero: contubernales suos, item filios, filias lego, nisi si quos quáve ad vxorem meam testamento pertinere volui, vel ei nominatim legaui legauero, l. vxorem, de leg. 3.

Omnibus, quos, quáve manumiserim, siue his tabulis, siue quibuscunque aliis filios filiáve suas omnes concedi volo. Scæuola exponit in fin. l. cum quis decedẽs, de legat. 3. Spieg.

Ouium grege legato, & arietes & agnos deberi nemo dubitat. Modestinus ait, in fin. l. seruis legatis, de legatis. 3. Spieg.

Pamphilo liberto hoc amplius, quam codicillis reliqui, dari volo centum: & scio omnia, quæ tibi Pamphile relinquo ad filios meos peruentura, cum affectionem tuam circa eos bene perspectam habeam. Quid his verbis veniat accipiendum, Scæuola aperit, de legat. 3. in princ. l. Pamphilo. Spieg.

Patrimonij mei reditum omnibus annis vxori meæ dari volo. Aristo respondit, ad hæredem vxoris non transire: quia aut vsufructui simile esset, aut huic legato in annos singulos. Vide Vlpianum de vsu & vsufruct Spieg.

Pecuniam, quam Titio liberto meo & alumno legaui, esse volo penes Publium Mæuium vsque ad vicesimum quintum annum ætatis eius, próque ea computari cum eo vsuras quadrantes. Quantum autem ei statuendum sit in sumptum, tu Publi Mæui (cum patris affectum ei præstare debeas) æstimabis. Leg. Scæuol. de ann. leg. liberto suo, §. Largius Euripian. Spiegel.

Pertinent hi codicilli ad vxorem & filium. Primum rogo, sic inter vos agatis, vt me viuo egistis. Itémque rogo, Quicquid aut ego reliqueto, aut vos ipsi haberis, commune vobis sit Scæuola explicat l. fin. § Lucius, de leg. 1. Spieg.

Peto à te domina vxor, ne ex fundo Titiano partem tibi vendices, cum scias me vniuersam eius fundi emptionem fecisse, sed beneficio affectionis & pietatis, quam tibi debui, eandem emptionem (cum numis meis comparassem) tecum communicasse Vide l. vxorem, de leg. 3. in princ. Spieg.

Peto à te filia, vt acceptis ex hæreditate mea in portionem tuam centum aureis & prædio Tusculano, partem hæreditatis restituas matri tuæ. Hæc verba Papinianus interpretatur mox à princ. l. cum pater filios, de leg. 2. Spieg.

Peto à te filia mea, vt dotalem cautionem post mortem meam mutes, & ita renoues, vt fratres tui dotem stipulentur hoc casu, vt si sine liberis vno pluribúsve in matrimonio morieris, dos ad eos perueniat. Ibi d. §. fideicommisit.

Peto à te Titi, fideque tuæ committo, vti curam condendi corporis mei suscipias, & pro hoc decem aureos è medio præcipito. Scæuola exponit l. pen. de leg 2.

Peto, cum morieris (licet alios quoque filios susceperis) Sempronio nepoti meo plus tribuas in honorem nominis mei. Papin. enarrat in l. cum filius, §. pater, de legat. 2. Spieg.

Peto vt fundum meum Campanum Geneſiæ alumnæ meæ adscribatis ducentis aureis, vt est, l. quæsitum, de leg. 3.

Peto fundum meum ita, vti est, alumnæ meæ dari. Scæuola interpretatur, l. qui habebat, de leg. 3. Spieg.

Peto Luci Titi, vt contentus sis centum aureis, item peto pro parte tua contentus sis Luci Titi centum aureis. Papinianus hæc verba explicat in princ. leg. peto Luci Titi, de legat. 3. & paulo post illud: Peto pro hæreditate, quam tibi reliqui, quæ ad fratrem meum iure legitimo rediret, contentus sis centum aureis. Spieg.

Peto vti velis cohæredem tibi recipere in fundo Iuliano meo, quem amplius te recipere iussi, Clodium verum nepotem meum, cognatum tuum. Bart. Ex his apud Scæuolam verbis in fin. l. Lucius Titius colligit, verba Institutionis ad alium, quam institutum directa habere vim fideicommissi, & §. fin. l. pater filium, de leg. 3.

Quanta pecunia dotis nomine, & reliqua: pro ea quinquaginta hæres dato, l. cum scriptum esset, ff. de dot. rel eg.

Prædia quæ ad eos ex bonis meis peruentura sunt, nulla ex causa abalienent, sed conseruent successioni suæ, déque ea re inuicem sibi caueant, l. pater filium, §. pen. de leg. 3 eg.

Prædiolum meum dari volo libertis libertabúsque meis, &

Digitized by Google

quos hoc testamento manumisi, & Seiæ alumnæ meæ, ita ne de nomine familiæ meæ exeat, donec ad vnũ proprietas perueniat. Leg. Scæuolam, de leg. 2. l. pen. § Lucius Titius, 1. Spie.

Præsentibus & consentientibus fratre & matre puellam nubere, apud Scæuolam in thematiis, l. vxorem, §. testamento, 2. de leg. 3 Spieg.

Præstari volo Philoni, vsque dum viuit, quinquagesimam omnis reditus, quæ ex prædiis à colonis vel emptoribus fructus ex consuetudine domus meæ præstatur, Scæuola declarat in l. liberto suo, de ann. leg. Spieg.

Proprietatem autem eorum, quæ supra scripta sunt, reuerti volo ad filias meas, quæve ex his tunc viuent. Vide Scæu. in l. filios hæredes, ff. de Vsu & vsufruct.

Propter res vniuersas, quæ mihi cum fratre meo, patruo vestro, communes sunt, quas æstimationis constiterit esse vniuersas, duo millium aureorum fidei vestræ committo, vti pro portione vestra mille aureos à Lucretio patruo vestro accipiatis. Scæuola sensum indicat l. fin. §. 1. de leg. 2. Spieg.

Publio Mæuio dominulo meo ab hæredibus meis dari volo, pueros quinq; ex meis, duntaxat intra annos septem. Scæuola elucidat in l. vxorem, §. testamento, 1. de legat. Spieg.

Publio Mæuio omnes iuuenes, quos in ministerio habeo, dari volo. Vide l. non aliter, ff. de leg 3.

Quæ vxori meæ iure donauero, ea ei lego: vel ita, Quæ vxoris manumissionis causa donauero, Africanus inutile legatum pronunciat, l. si quando quis de legat. 1. Spieg.

Quanta pecunia ex hæreditate Titij ad me peruenit, tantum hæres meus Seio dato, Hæc verba interpretatur Iabol. in l. qui concubinam, §. cum ita, de leg. 1. Spieg.

Quantam pecuniam hæres meus à Titio exegerit, tantum Mæuio dato. Paul. exponit de legat. 2. Quanti id in eo anno plurimi fuit, tantum æs dare domino, damnas esto, l. 2. ff. ad leg. Aquil. Spieg.

Quantum hæres meus habebit, tantum Tithaso dari volo: pro eo est, quasi ita sit scriptum, Quantum omnes hæredes habebunt. Quod si ita fuerit, Quantum vnus hæres habebit, tantum Tithaso hæredes meos dare volo: minor pars accipienda erit, quæ venit in legato. Pomponius auctor de legat. 2. Spieg.

Quæ à filio meo legaui, quæque eum dare iussi, si mihi hæres esset: id hæres meus iisdem diebus dato. Sed si ita repetita fuerint, Legata quæ filio meo legaui, hæres meus dato: purè repetita videbuntur legata, duntaxat monstratione eorum facta, l. si quis filio, de legat. 1. Spieg.

Quæ Lucius Titius mihi debet, ea hæres meus Cornelio dare damnas esto. Vlp. ait nihil amplius ex hoc legato, quam actiones suas hæredes præstare debere.

Quę legata peto decutiones, & rogo, ne in aliam speciem aut alios vsus conuertere velitis. Vide Scæu. in l. quidam prædia, ff. de Vsu, & vsufruct. Spieg.

Quę pecunia propter vxorem meam ad me peruenit, quinquaginta, tantundem pro ea dote heres meus dato. Iulian. explanat in l. cũ scriptum esset, in princ. ff de dot. releg. Spieg.

Quas pecunias legaui, quib. dies appositus non est, eas hæres meus, annua, bima, trima die dato. Talis scriptura, teste Vlpiano, ad corpora legata non pertinet; sed ad ea, quæ pondere, numero, mensura, continentur: ad ea tantum legata pertinent, quibus dies non est appositus, de legat 1. Spieg.

Quæque eius causa parata sunt. Paulo teste, hæc adiectio, legatum alias plenius efficit, alias exiguius. Id enim significat, & si quid præter ea, quæ dicta sunt, eius causa paratum est minuitur, detracta coniunctione Que: quia ex omnibus supra comprehensis ea sola definiuntur, quæ eius causa parata sunt, l. ea tamen, de leg 3. Spieg.

Quæcunque in legatis reliqui, vel dari præcepi, ab Atticiano filio meo & herede dari, præstariq; iubeo. Deinde subiecit in præceptione relinquenda filiæ suæ hæc verba: Paulinæ dulcissimæ filiæ meæ si quæ me viuo comparaui, dedi, sibi habere iubeo: cuius rei quæstionem fieri veto, & peto à te filia charissima, ne velis iratci, quod ampliorem substantiam fratri tuo reliquerim, quem scis magna onera sustenturum, & legata, quæ supra feci, præstaturum. Spieg.

Quos liberos meos, vbi corpus meum positum fuerit, ibi eos morari iubeo, vt per absentiam filiarum m'earum ad Sarcophagum meum memoriam meam quotannis celebrent, l. libertis §. fin. ff. de alim. leg.

Quæcunque primis tabulis dedi, eadem omnia ab hæredibus quoque heredis mei in duplum dari volo. Vide Scæuolam, de legat. 2.

Qui meus erit, cum moriar, heres, dato: exponitur à Paulo in l. 5. de legat. 2. Iulian l seq. conditionem huiusmodi legato iniectam putat. Spieg.

Quidquid in horreo meo erit, modo nõ sit legatarij dolo, hoc est, ampliandi legati gratia in horreum illatum. Spieg.

Quidquid propter Titiam ad Seium dotis nomine peruenit, tantam pecuniam Seius heres meus det Titiæ. Vide Modestin. in l. Mæuio fundi, de legat. 2.

Quicquid mihi Lucium Titium dare facere oportet, Sempronio lego, nec adiecisset, Præsens in diémve. Scæuola in l. si scripsisset de legat. 2. docet. Spieg.

Quidquid in patria Gadibus possideo. Scæuola exponit de legat 3. l. vxorem, § legauerat. Spieg.

Quidquid ex hæreditate bonisve meis ad te peruenerit, cum morieris restituas. Modestin. elucidat in l. quod his verbis, de legat. 3.

Quidquid erit, cum moriar, in illa regione: & quidquid in quacunque specie erit in illa regione, & quod meum erit, l. nepoti, de instruct.

Quidquid ex bonis meis ad te peruenerit, restituas. Hæc verba & fructus à morte testatoris perceptos comprehendunt. Alber. pleraque indicat loca. Spieg.

Quidquid ex hæreditate mea ad te peruenerit, exponitur in §. fin l. post emancipationem, de legat. 3. Spieg.

Quidquid ex hæreditate supererit, quid significet, exponitur in l. deducta, §. fin. ff. ad Senatusconsultum Trebell. Spieg.

Quidquid mei iuris est in illo fundo, trado. Hæc vt incerta traditio, vana est, l. locus, ff. de acqu poss Spieg.

Quisquis mihi ex suprascriptis hæres erit, aut si hæres erit Seius, vel si hæreditatem adierit subiectum legatum, vel fideicommissum non faciunt conditionale, teste Vlp. in l. 3. de legat. 1. Spieg.

Quisquis mihi alius ex suprascriptis cum patrono meo heres erit, ab eo seruos illum & illum Titio lego, quos singulos æstimo vicentis aureis. Interpretatur Iulianus in l. si quis testamento, §. si libertus, de legat. 1. Spieg.

Quisquis heres mihi erit, proximus hæres tantum significatur, vt dicit Paulus in l. ex illa parte, de verb. signif. Spieg.

Quisquis mihi erit hæres, omnes gradus hęredum complectitur, excepto substitutionis casu, l. si plures, ff. de legat. 3. nam in eo non omnem patris heredem significat, sed testamentarium tantum, l ex illa, ff. de verb. sign. & similibus locis per Albericum indicatis. Spieg.

Quisquis mihi heres erit, damnas esto, Attio heredi decem dare. Item, Quisquis mihi heres erit, damnas esto heredi meo decem dare. Item si heres non fuerit. Quo sensu accipienda sint verba horum legatorum, aperit IC. ab omnibus, de legat. 1. Spieg.

Quisquis mihi hęres erit, damnas esto dare: fideique eius committo, vt det, quantas summas dictauero, dedero, Mętiano referente, de leg. 3. His verbis Aristo. res quoque corporales contineri ait, quia & hoc verbum, Quantas, non ad numeratam duntaxat pecuniam referri, ex dotis relegatione & stipulationibus emptę hęreditatis appareret, & Summę appellatio similiter accipi deberet, vt in his argumentis, quę relata essent, ostenderetur. Spieg.

Quisquis mihi hæres erit, fidei eius committo, vt det ex reditu cœnaculi mei & horrei, post obitum, sacerdoti & hierophylaci, & libertis, qui in illo templo erunt, denaria decem die nundinarum, quas ibi posui. Ex his verbis, & Scæuolæ responso de ann. leg. l. annua Bar. colligit, relictum sacerdoti, vel ministris Ecclesiæ, ipsi Ecclesiæ videri relictum. Spieg.

Quisquis mihi Gallicanarum rerum heres erit, damnas esto dare, ab omnibus hæredibus videri legatum, quando ad omnes eos res Gallicanæ pertinent, teste Vlp. in l. 4. de leg 1.

Quisquis mihi liberorum meorum heres erit, eius fidei committo, vt si quis ex his sine liberis decedat, hereditatis meæ bessem, cum morietur fratribus suis restituat. Marcellus declarat in l. Lucius Titius cum duos. paulo ante fin. tit. de legat. 1. Spieg.

Quisquis mihi heres, heredésve erunt, hoc amplius Lucius Eutychus, quam quod eum heredem instituí, è media hereditate sumito, sibíque habeto vna cum Pamphilo: quem liberum esse iubeo, instrumentum tabernæ ferrariæ, vt ita negotium exerceant. Adi Scæuol. in l. pen. de leg. 2. Spieg.

Quisquis mihi heres erit, sciat me debere Demetrio patruo meo denarium tria millia, & depositа apud me Seleuco patruo meo tria millia, quæ etiã reddi & solui ei iubeo. Sũt apud Scæuolam hæc ipsa verba interpretantem in l. pen. de leg. 2.

Quisquis mihi heres erit, omnia libertis meis, quos hoc testamento manumisi, & quos ante habui, quosque vt manumittantur petij, alimentorum nomine in menses singulos certam pecuniam dato. Vide l. Lucius Titius, de legat. Spieg.

Quoad seruiet: vel si fortè seruus Titij erit, apud Martian. ratum est, l. seruo alieno, de leg. 1. Spieg.

Quod in rerum natura adhuc non sit legari posse. Pomponius auctor est: veluti quicquid illam ancillam peperisse constiterit, vel ita: Ex viuo, quod in fundo meo natum erit, vel fœtu, tantum dato, de legat. 1.

Quod mihi Caius debet, id hęres meus Sempronio dare damnas esto. Quod mihi Lucius debet, id heres meus Mæuio dare damnas esto, l. non quocunque, §. qui Caium, de leg. 1. Sp.

Quod si aduersus voluntatem meam facere voluerit, fundum

Digitized by Google

dum Titianum ad fiscum pertinere. Ita enim fiet, vt fundus Titianus de nomine nostro nunquam exeat. Vide Scæuolam de leg.3.l.pater filium,§.fundum Titianum. Spieg.

Quod si conditione supra scripta recipere legatum, legatam tibi pecuniam ciuitas Sebastenorum noluerit, nullo modo heredes meos ei obligatos esse volo, sed habere sibi pecuniam. Scæuolam vide in l.liberto suo,de an. leg.hanc speciem scire explicantem.Spieg.

Quod mihi Titius debet, Mæuio hæres meus dato: quod Mæuius, Seio dato. Declarat Pompon.in l.qui duos reos, de legat.2. Spieg.

Quod Titio inf.legauero, id neque do, neque lego. Vide Pompon.ad fin.l.si mihi & tibi,de leg.1. Spieg.

Rogo, restituas libertis meis, quibus voles.

Marcellus putauit, hæredem posse etiam indignum præferre. At si ita fideicommissum reliquisset, His quoque dignos putaueris: petere posse ait eos,qui non offenderint. Vide IC. in l.cum quidam ita de leg.2. Spieg.

Rogo filia, vt bona tua quandoque distribuas liberis tuis, vt quisque de te meruerit,Quid hæc velint verba,Papin. indicat in l.cum pater filios,de leg.2. Spieg.

Rogo fundum, cui voles, aut quibus voles ex familia, relinquas: Papin.ait, rem in expedito fore. Quod si talia verba fuissent, Peto ne fundus de familia exeat: hæredis hæredem propter sequens fideicommissum, quod in exterum collatum est oneratum, intelligi, l.si vnum ex familia, §. sed etsi fundum. Spieg.

Rogo fundum,cum morieris,restituas ex libertis,cui voles. Idem Papin. eleganter interpretatur.

Rogo te Titi, vt acceptis centum, illum seruum manumittas, vel Sempronio quid præstes: parum quidem apte scribi, fatetur Iurisconsul. verum æque intelligendum heredis fideicommissum ad fin.l.seruus legatus, ff.de leg.1.Spieg.

Rogauit Titius,spospondit Mæuius.Hæc verba,Vlp.ait,non tantum pactionis loco accipiuntur, sed etiam stipulationis, l. iurisgentium Quod fere,ff.de pactis. Spieg.

Marcellus de leg.1. Si quid relictum sit ciuitatibus, omne valet, siue in distributionem relinquatur, siue in opus, siue in alimenta,siue in eruditionem puerorum,siue quid aliud.Spieg.

Item rogo, vti reliquum æs alienum,quod ex bonis Aretonis debetur, omnibus creditoribus ex reditibus eorum bonorum soluas, reddas,satisque facias, l.nomen, §.vnic.de legat.3 Spiegelius.

Seiæ vxori meæ, si omnes res, quæ tabulis dotalibus continentur, hæredi meo exhibuerit, & tradiderit summam dotis quam mihi pro ea pater eius intulit, dari volo. Hoc amplius decem. Vide Scæuolam in l.qui dotem, ff.de dot.relig.Spieg.

Seio amico fidelissimo, si voluerit, sicut meis interueniebat eodem modo filiorum meorum negotiis interuenire, annuos senos aureos, & habitationem, qua vtitur, præstari volo, Pap. exponit,ff.de ann.legat.Spieg.

Seio seruos decem do, pater eos decem, quos Titio legaui. Item illi, si volet, Stichum do: Caius declarat in l.si ita legatum sit,de legat.1. Spieg.

Seio, si mihi hæres non erit, & vxori eius Marcellæ argenti libras 15. dari volo: Vide Scæuolam in l.vlt.§.Seio quem de leg.2. Spieg.

Sempronio ea quæ vinus præstabam,dari volo. Vide Scæuolam,ff.de vsu & vsufruct.

Sempronio alumno meo illud & ilud. Et cum per ætatem licebit,militiam illam cum introitu comparari volo. Hæcque omnia integra.Item Seio liberto meo militiam do lego,quam & testator habui.Vide l.pen.de leg.3.Spieg.

Sempronio decem, aut si noluerit, Stichum hominem lego: hoc casu duo sunt legata, sed vno contentus esse debet, teste Paul. l.si quis seruum,de legat.2.Spieg.

Semproniæ mulieri meæ reddi iubeo ab hæredibus meis centum aureos, quos mutuo acceperam. Vide Scæuolam de legat.3.l.Lucius Titius.

Sempronius sumito prædia mea omnia, quæ sunt vsque ad prædium, quod vocatur Gaas in finibus Galatiæ, sub cura villici primi, ita vt hæc omnia instituta sunt. Scæuola de leg.3. respondet l.patronus,§.Sempronio ita legauit.Spieg.

Seruius Iurisconsult. exæquat quadrupedes, quæ pecudum numero sunt & gregatim habentur: veluti oues, capræ,boues, equi,muli,asini,l.2. ff.ad leg.Aquil. Spieg.

Si ad pubertatem peruenerit. Vide l.seruo alieno, de leg.1.

Si aliter fecerit, exhæres esto, vel perdito legatum apud Scæuol.in l.vxorem,§.hæredes de legat.3. Spieg.

Si cui bis legauero,semel ei hæres dato,vel semel debeatur: Vlpia. tractat in l.si ita sit scriptum de legat.1.

Si cui legetur, cum quatuordecim annorum erit. Vtimur ait Vlp.certo iure,vt tunc sic 14. annorum,cum impleuerit: & ita Imperatorem decreuisse, Martianus scripsit, cum sic relictum est, Cum ad quatuordecim annos peruenerit, annua, bima, trima die: legatum est conditionale,& in diem,vt Vlpian. docet in l.si cui legetur,de leg.1.Spieg.

Si existimauerit hæres, si comprobauerit, si iustum putauerit. Vide Vlp.in l.si sic legatum, de leg.1. & decem quæ mihi Titius debet lego, & Titio 10. quæmihi Seius debet legauero. Item Stichum aut 10.vtrum ego velim,ibid. Spieg.

Si filiæfamilias ita legatum sit, Cum in tutelam suam peruenerit:tunc debebitur, cum viripotens facta fuerit: auctor Paul.de leg.3.Spieg.

Si ita Titio legaretur,fundum Seianum,vel vsumfructum eius sibi habeto: quo esse legata, & in arbitrio eius esse, an velit vsumfructum vindicare. Sed & ita leget: Titio fundum do lego vt cum pro parte habeat: mihi videtur, ait Vlpian. posse dici partem habiturum. Videri enim fundi appellatione non totum fundum,sed partem appellasse; nam & pars fundi fundus recte appellatur,in fine,l.plane,de legat.1. Spieg.

Si nemo filiorum volet, idem est, ac diceret. Si quis filiorum non volet,vt Bellon.recte tradit,c.14. lib.14.Supput.Spie.

Si mei erunt, cum moriar. serui scil.ita relicti. Vlp. deberi negat, si modo sensit testatrix, vt ita deberentur, si in solidum eius fuissent, l.Iuliano, iuxta Nor.text.de legat.3.Spieg.

Si morientur cum matre mea, quam pro parte hæredem institui,exponit Scæuola de ann.leg.l.annua.Spieg.

Si morte patris, sui iuris effectus fuerit.

Si Nerua consul factus erit, Titulus hæres Attio det fundum: si non erit Nerua consul factus,Seius hæres Mæuio 100. dato: Celsus exponit in l.si illud,ff.de leg.2. Spieg.

Si nupserit. Vide Caium,l.non dubium, de leg.3.

Si primus mihi hæres non erit, secundus Titio 10. dato: si secundus mihi hæres non erit, primus Seio fundum Tusculatum dato. Vtrisque omittentibus hæreditatem, primo & secundo quærebatur, substituti, quos eis dederat, an & cui legata præstare debeant. Paul. respondit, ab vtroque substituto legata deberi,l.debitor decem §.si primo,de leg.2.Spieg.

Si qua filia mihi gignitur, ei hæres meus centum dato. Declaratur per Vlp.l.qui filiab.de leg.1. Spieg.

Si quid in testamento, quod ante hoc tempus feci. legaui, cui dare volui: peto ab his vti tertiam partem pecuniæ filiæ meæ reddant, l.libertis, §.posthumis, ff.de alimen.leg. Spieg.

Si quid cui liberorum meorum dedi, aut donaui, aut in vsum concessi, aut sibi acquisiuit, aut ei ab aliquo datum, aut relictum est, id sibi præcipiat, sumat, habeat. Sensum ostendit Scæuola in l.penult.de leg.2. Spieg.

Si, (quod abominor) neque filia mea, neque nepos meus, hæredes mei erunt, tunc portionem meam partis dimidiæ fundi illius ad libertos meos pertinere volo. extat apud Scæuol.in l.pen.de leg.2.

Si sine filiis decedat.Hanc conditionem in testamento patris filio appositam, aliqui de masculis tantum accipiendam putarunt, vt refert Alc.quibusdam coniecturis, quod videlicet propriam filiam testator excluserat, & quod ex lege municipali masculi fœminis præferrentur,consuluit ipse(tum enim ius dicebat) quam plurimos notæ prudentiæ, patresfamilias: an si ipsi illis verbis testarentur,decedente filio neptem suam excludi vellent. Negauerunt omnes & huiusmodi sermone de vtroque sexu se communiter intelligere professi sunt,scrupulosam recentiorum interpretationem omnes vno ore damnãtes.

Si Stichus Seij factus, iussu eius hæreditatem adierit, rogo det. Paul.ostendit, cur non valeat eiusmodi fideicommissum, l.sed etsi sic, de leg.3.

Si Titius hæredi meo cauerit centum Mæuio se daturum,& hæres meus Titio centum dato. Item si Titius hæredi meo cauerit,se in municipio ex centum aureis opus facturum:tunc ei centum aureos hæres meus dare damnas esto. Item,si tabulas chirographi mei hæredi meo reddiderit,hæres meus ei decem dato. Item Stichum aut Pamphilum, vtrum hæres meus volet Titio dato.Item fundum Cornelianum & mancipia,quæ in eo fundo dum moriar, mea erunt, hæres meus Titio dato. Item Titio & Mæuio singulos seruos do lego.Item Titio seruum do lego,Mæuio alterum seruum do lego. Hæc legata per Iulianum explicantur in l.huiusmodi legatum,ff.de leg.1.Spieg.

Si volueris,Vlp.tradente, quanquam fideicommissum non debeatur ita relictum, tamen si ita ascriptum fuerit: Si fueris arbitratus, si putaueris, si existimaueris, si vtile tibi fuerit visum,vel videbitur. Non enim plenum arbitrium voluntatis hæred. dedi,sed quasi viro bono fideicommissum relictum, l. fideicommissa, §.quanquam, de leg.3.Spieg.

Si mihi Mæuia & Nigidia filiæ meæ hæredes erunt, tunc Mæuia è medio sumito,præcipito,sibique habeto fundos meos illum & illum, cum casulis & custodibus omnium horum fundorum, & cum omnibus his agris, qui ad coniunctionem cuiusque eorum fundorum emptione, vel quolibet alio casu obtigerint. Item cum omnibus mancipiis, pecoribus,iumentis,cæterisque vniuersis speciebus,quæ in iisdem fundis quoue eorum cum moriar erunt: vti optimi maximique sunt vtive eos in diem mortis meæ possedi, & (vt plenius dicam) ita vti claudentur. Speciem horum verborum Paulus recitat, de

Digitized by Google

leg.3. & enucleat.ibidem Spieg.

Si te hæredem solum instituam, & scribam : vti monumentum mihi certa pecunia facias. Pompo. declarat. in l.Q.Mutius de ann.leg. Spieg.

Sibique eos habere, possidere volo, ea lege & conditione, ne quis eorum partem suam vendere, donare, aliudve quid facere alij velit. Quod si aduersus ea quid factum erit, tunc eas portiones prædiumve cum taberna ad Rempub. Tusculanorum pertinere volo. Ad speciem,quam subdit Scæuola in l. pater filium,§.quindecim,respiciendum tibi est. Spieg.

Si Stichus & Dama serui mei in potestate mea erunt, cum moriar, tunc Stichus & Dama liberi sunto; & fundum illum sibi habento. Iabolen. elucidat in l. qui concubinam, de leg.3.

Sticho seruo meo hæres quinque dato : & si Stichus hæredi meo per biennium seruierit, liber esto, l.qui concubinam, §. eum testam.de leg.3. Spieg.

Stichum Sempronio do lego. Si Sempronius Stichum intra annum non manumiserit, eundem Stichum Titio do lego. Vide Iulian.in l.si quis testamento,de leg.1.Spieg.

Stichum aut decem hæredes danto. Cellius ait, non potest alter hæredum quinque, alter partem Stichi dare : sed necesse est vtrunque, aut Stichum totum aut decem soluere.

Stichus nutricis meæ nepos liber esto, cui decem aureos annuos dari volo,l.Stichus, ff.de alim.leg.

Taberna purpuraria. Paul.de legat.3. Pater filiæ tabernam purpurariam, cum seruis institorib. & purpuris, quæ in diem mortis ibi fuerunt, legauit : neque precia purpuræ condita, neque debita, neque reliqua legata contineri placuit, auctor est. Spieg.

Tabernam meam, vti nunc est, do lego. Vide Pompo.in l. 1.de seru.leg.

Titio fundum do lego, si hæredi meo decem dederit. Vide l.si quis testamento,de leg.1.

Titio cum Seio do lego Martian.ait, vtrisque legatum est, sicut si fundus cum domo Formiana legatus esset. Spieg.

Titius & Sejus hæredes sunto : Si Titius & Seius hæredes non erunt, Caius hæres esto, quo sensu hæc verba accipienda sint.pulchre disserit. Alciat.Paterg.lib.5.c.7. Spieg.

Titio filio nomina ex Calendario, quæ elegerit filius meus sibi viginti dare damnas sunto sine dol.mal.

Titio fundum detracto vsufructu, lego, vel Seio eiusdem fundi vsumfructum hæres dato, l.si alij, ff.de vsu & vsufruct.

Titio Seiana prædia, sicuti comparata sunt do lego. Casum habes apud Paul.in l.prædiis,de leg.1. Spieg.

Titio Stichum do lego, si Pamphilum non elegerit : simile est,atque si ita legatum fuisset, Titio Stichum aut Pamphilum, vtrum eorum velet.do lego, l.cum ita, ff.de opt.leg. Spieg.

Titio vsumfructum fundi lego : quotiesque capite minutus erit, eundem vsumfructum ei do. Caius explicat in l.in singulos,ff.de ann.leg. Spieg.

Titio hoc amplius dari volo decem aureos, quos mihi hæredes Caij Seij debent, aduersus quos ei actionem mandari volo, eique eorundem pignora trad. Vide Scæuolam de leg.3. l.nomen.

Titio centum aureos hæres præsenti dato. Vide Papinian. de legat.3.

Titia vxor mea tantulam partem habeat : quantulam vnus hæres. Adi Iabolenum de leg.3. l.qui concubinam, §.1.

Titiæ textores meos omnes, præterquam quos hoc testamento aliis legaui, lego. Plotiæ vernas meos omnes, præterquam quos alij legaui, lego. : Vide Pomponium de lega.1.Ibidem in fi.l.Titiæ, nihil differt, idem Pomponius ait, vtrum ita legetur Titio & Mæuio : an ita, Titio cum Mæuio:vtrobiq; enim coniunctim legatum videtur. Bart. ex hoc textu colligit, Inter & Cum nihil distare ad personas relata. Spieg.

Titio amplius, quam dotem, aureos tot hæres meus dare damnas esto : manifestum est, inquit Iulian. dotem quoque relegasse, l.qui ita legat, ff.de dot.rel.

Titiæ vxori meæ quanta pecunia ad me ex stipulatione dotis eius nomine peruenit, quæ dos est dotalibus duob. consignata instrumentis centum aureorum, l.vlt. ff.de dot.releg.

Stichum aut Pamphilum, vtrum hæres meus volet, Titio dato:dum vtrum velit dare,eo die quo testamentum meum recitatum erit dicet:Pomp.Interpretatur.in l.statu li.de l.2. Spie.

Stichus, si decem Titio dederit, vel Capitolium ascenderit, liber esto. Legatum esse vtile, auctor est Iulian.in l.quæsitum est, §.1.de leg.1. Spieg.

Stichus liber esto : & vt eum hæres artificium doceat, vnde se tueri possit, peto. Verba huius fideicommissi interpretatur Caius de leg.3. l.Stichus.

Te Titi rogo,fideique tuæ committo, vt margarita,quæ tibi pignori dedi, vendas : & deducto omni debito tuo, quod amplius erit, id omne filiæ meæ restituas. Africanus quomodo sit accipiendum, tradit in l.si seruus legatus, §. qui margarita, de leg.1. Spieg.

Te rogo Luci Titi, vt ab hærede tuo petas dari Mæuio decem aureos. Paul. respondit, vtile futurum fideicommissum scilicet vt mortuo Titio, ab hærede eius peti possit, l.sed & si sic,de leg.3.Spieg.

Te fili rogo, vt prædia quæ ad te peruenerint, pro tua diligentia diligas, & curam eorum agas, vt possint ad filios tuos peruenire. Secundum Vlpian. magis consilium exprimunt, quam fideicommissum. Cætera vide in l.fideicommissa, §.hæc verba, de leg.3. Spieg.

Tite fili hoc amplius de medio sumito legata mea, quæ mihi tam pater tuus præsens, quam Clælius iustus frater patri reliquerunt. Scæuola explicat de leg.3. in l.vxorem §. fœliciss.

Vt habeant, vnde se pascant. Aburnio exponente l.pen.de alimen. leg. hæc adiectio magis ad causam prælegandi, quàm ad vsumfructum constituendum pertinet. Spieg.

Ventrem cum liberis in possessionem esse iubeo. Vid. Martian.in l.si quis legauerit, de legat.1.

Veto autem ædificium de nomine meo exire : sed ad vernas meos,quos hoc testamento nominaui, pertinere volo.

Vina mea & vestem meam. Vide Pompon.in l.nuper. ff.de legat.3. Spieg.

Volo prædia dari libertis meis. Quod si quis eorum sine liberis vita decesserit, partim eius ad reliquos pertinere volo. vide Papia.in l.cum pater filios, §.volo,ff.de dega.2. Spieg.

Volo, vt omnia quæ subiecta sunt, firmitatem habeant. Maximo domino meo denaria 15. millia, quæ depositi nomine à Iulio Maximo patruo eius accepi, vt illi cum in virum proiectus esset, restituerem : vt maxime cum vsuris in triginta millia excurrant, ei restitui volo, sic enim patruo eius iuraui. Hunc locum Haloander noster ita vertit Latine, qui Græce extat apud Scæuolam in l.cum quis decedens, §. codicillis, de leg.3. Spieg.

Vxori præter id, quod à Mæuio annui nomine accipiebat, aureos centum dari volo,Papin.ait,annuum : videtur,& semel centum aureos reliquisse, l.Seio amico, ff.de ann.leg.

Vxori meæ vsumfructum lego bonorum meorum, vsque dum filia mea annos impleat octodecim. Vide Scæuolam, ff. de vsu & vsufruct.Spieg.

Vxor mea, quicquid ei comparaui, & quod mihi dedit, è medio sibi sumat, l.vlt.ff.de dot.releg.

Vxori meæ, dum cum filio meo Capuæ erit, hæres meus ducenta dato. Iabol. exponit in l. qui concubinam, §. fin.de legat.3. Spieg.

Vxori meæ quicquid viuus dedi, donaui, vsibusque eius comparaui, concedi volo. Scæuola declarat in l.vxori suæ, §. 1.de legat.3.

Vxoris causa parata. Vlp.de leg.3.hoc legatum ait,generale est,& continet tam vestem,quam argentum, aurum,ornamentum,cæteraque quæ vxoris gratia parantur. Sed quæ videntur vxoris gratia parata? Sabinus ita scripsit: Quod in vsu frequentissime versatur,vt in legatis vxoris adjiciatur,quod eius causa paratum sit,hanc interpretationem obtinuit,quod magis vxoris, quam communis promiscuique vsus causa foret paratum. Lege item,Quæque eius causa parata sunt,&, Emptum,Spieg.

Vxori meæ vestem, mundum muliebrem, ornamenta omnia,aurum,argentum,quod eius causa factum,paratumque est, omne do lego. Trebatius hæc verba,Quod eius causa factum, paratumque est:ad aurum & argentum duntaxat referri putat, Proculus ad omnia. Quod & verum esse,Iabolenus testis est,de legat.3.Spieg.

Vxori meæ lateralia mea viatoria, & quicquid in his conditum erit, quæ membranulis mea manu scriptis continebantur, neque exacta erunt, cum moriar, licet in rationes meas translata sint,& cautiones ad actorem meum transtulerim. Ad casum horum verborum ergo Scæuola respondet in l. pen. de legat.3.Spieg.

Finis Legatorum.

LEGATVS dicitur ille, qui missus est, & cui mandat proconsul iurisdictionem, & dicitur legatus proconsulis, l.legatus, ff.de offic.proconsul. Est igitur legatus inter cæteta. Vicarius quem cedere oportet redeunte Imperatore aut consule. Est enim locum tenens,& fiduciariam superioris operam obtinens,Bud. in l.posteriore, ff. de orig. iur. Solent proconsules ob rerum gerendarum multitudinem in prouincia legatos statuere, qui non propria, sed mandata iurisdictione vtuntur, quos prius quam in prouinciam peruenerint,sibi substituere possunt. Atque hoc modo intelligitur legates, ff. & C. in tit. de officio proconsul.& leg. Vbi ea, quæ de legato adfert officia Feneſtella,lib. de magist. Rom.c.27. colliges,& plura alia. Cæterum iure canonico, tit.de officio leg.aliter accipitur legatus. Pro cuius rei intelligentia, præmittendum est ex D. Io. Corrasio, quod ille scribit c.3. eius paraphrasis sacerdot. nempe legatorum triplex fuisse ius. Aut enim dicuntur à latere, aut missi, aut legati. Quorum illi proximi pontificiæ potestati sunt, c. mandata,de præsum. Sic vocantur Cardinales,qui à Papa latere in certam prouinciam destinantur, cap. ad eminentiam, de sen-

Digitized by Google

de sanctem. excomm. Reliqui vero, qui à sede Apostolica mittuntur, non ex principis latere assumpti, missi appellantur ab interpretibus, incognito legislatori vocabulo, qui nos non missos, sed legatos simpliciter vocat, tot. tit. de offic. leg. Sunt & alij, qui suarum prætextu ecclesiarum legatione funguntur cap. 1. de offic. leg. in 6. vt Eboracensis archiepisc. cap. 1. de appel. & Cantuarien. cap. 1. de offic. leg. quos ideo Hostien. & alij nouo vocabulo, natos vocant, quia legati nascuntur, dum his ecclesiis præficiuntur. Io. Monachus c. de offic. leg. in 6. Est & legatus, qui mandata sui principis refert, & nunc orator appellatur, l. Iulia ff. ad leg. Iul. de vi publ. Cæterum legatus, & Tutoris Iudicis dandi ius habebat l. 12. & l. 15. ff. de off. proconsul. Animaduertendi vero, coercendi, vel atrociter verberandi ius non habebat: sed si quid esset, quod maiorem animaduersionem exigeret, rejicere ad Proconsulem debebat. Brissonius.

LEGATVS mandata sibi iurisdictione, iudicis dandi ius non habet secundum Paul. in l. legatus, ff. de offic. proconsul. & leg. Inuenio tamen, quod Politanus vir doctiss. in suis Miscellaneis, cent. 1. c. 78. refert. in archetypis Pisanis negatiuam. Non minime legi, maleque hic secundum eum additam esse. Et hoc etiam sensit eodem loc. glossator noster, quod ad multa conferre videtur: & maxime, quia euadimus difficile contrarium l. à iudice, C. de iud. & l. prætor, circa princ. eod. tit. in Pandect. cum quibus iuribus hoc modo concordabitur, & istam lectionem etiam approbat Lud. Bolognin us, Cotta.

LEGE agere, est in iure agere ex formulis à lege institutis, ex præscripto legis impetratis solenniter actionibus apud magistratum experiri, Goth. ad l. 123. de reg. iur. Itaque legis actiones sunt formulæ agendi in iure apud eum, qui iuri dicundo præest, veluti: Emancipatio, abdicatio adoptio, manumissio per vindictam in iure cessio, Tutoris iu iure datio, postulatio iudicij recuperatorij, postulatio bonorum ex edicto, stipulationes & satisdationes, quæ in iure fiunt. Vopisc. in Aurel. Iube igitur, vt lege agatur, sicque Aurelianus hæres sacrorum nomina & bonorum, totiusque iuris. Lege agatur dixit, pro adoptio ex lege celebretur. Cic. lib. 1. de Orat. Agerent enim tecum lege, primum Pythagorei omnes, aique Democritici, &c. Hinc magistratus, apud quem legis actio est, dicitur is, apud quem aliquid eorum agere ius est, Modestin. l. 4. ff. de adopt. Magistratus apud quem legis actio est, & emancipare filios suos, & in adoptionem dare potest, Martian. l. 2. ff. de offic. proconsul. Apud legatum veto proconsulis nemo manumittere potest, quia non habet iurisdictionem talem. Vlp. Nec adoptare potest: omnino enim non est apud eum legis actio. Idem l. 1. ff. de offic. iurid. Adoptare quis apud iuridicum potest quia data est ei legis actio. Paul. sent. lib. 2. Apud magistratus municipales, si habent legis actionem, emancipari & manumitti potest. Sed de legato quæsitum est, propter l. apud proconsulem, ff. de manum. vind. Ego rem sic distinguerem, vt ciuis Romanciuem Romanum facere apud legatum non posset: peregrinus vero liberum è seruo facere etiam apud Proconsulis legatum posset. Legatum enim proconsulum ius dicebant: vt ex Pandectis patet, & ex Epist. Cic. lib. 13. & orat. pro Flacco. Legis autem actionem ciuium Romanor. propriam fuisse, locus ex eadem oratio. quem subjiciam, demonstrat. Q. Naso iudex sumitur, qui cum sententiam secundum Plotium sed dicturum ostenderet, & ab eo iudice abiit, &, quod iudicium lege non erat, causam totam reliquit. Sic enim vetus codex legit, cum in vulgatis ABIRET, nullo sensu scriptum sit. Loquitur autem de Heraclide peregrino qui cum ciue, senatore. C. Plotio agebat. Patet etiam ex Fabij lib. 3. c. 6. infames lege agere non potuisse. Non habes ius abdicandi: quia ignominioso non est actio, habeo ius, quia abdicato actio non est, quæritur quid sit actio: id est quid sit legis actio. Hoto. & Prat. Sic Liu. lib. 26. Lictorem lege agere iuberet, id est ex officio suo agere, & sententiam in damnato exequi, τὴν ψῆφον χρῆσθαι. Valerius lib. 3. aliter accipit. Deligatis ad palum hostibus, literas à Patribus conscriptis ne quicquam Capuanis salutaris accepit. In sinistra enim manu, sicuti erant traditæ, reposuit, ac iusso lictore lege agere, tum demum aperuit. Lege agere pro vinctos virgis cædere, & deinde securi ferire posuit, exequendo scilicet sententiam, quas eis tulerat, Bud. in prior. not.

LEGE hac, pro hoc iure, hac conditione, vel hoc pacto, Alber. indicat exempla, Spieg.

LEGE obuenire, hoc est, per legem contingere; vt obuenire hæreditate dicitur, quod nobis per hæreditatem contingit, Vlp. Excipiuntur autem arma, quæ quis commercij causa habuerit, hæreditareve ei obuenerint, Spieg.

LEGE rogatum est, hoc est, solenniter decretum.

LEGE vendere, vt lege agere, id est, legitime.

LEGE antiqua, quæ Regia nuncupatur, omne ius omnisque potestas P. R. in Imperatoriam translata est potestatem. Const. ff. 1. §. cum enim lege. Certe dici id solet potius modestiæ causa, quam quod vlla vnquam lex libere fuerit lata de constituendo imperio, quod diuina potius voluntate processit sub natiuitatem Christi seruatoris nostri. Old. Prat.

LEGE iudiciaria quid disponeretur, legitur apud Ciceronem, aliosque auctores, in variis locis. Cum Sylla ad diminuendam plebis potentiam multos ei magistratus ademisset, Aurelius Cotta prætor legem tulit, vt plebi liceret interceptos magistratus reassumere. Et ob hanc legem communicata sunt iudicia senatui, & equitibus Romanis, & tribunis ærariis, vt ex his tribus ordinibus lecti iudices res iudicarent. Et hoc factum est eo tempore, quo Verres à Cicerone accusatus est, vnde & lex iudiciaria, Aurelia dicta est. Cotta.

LEGEM ædium dixit Paul. in l. 33. ff. de seruit. vrb. Et Vitru. lib. 1. c. 1. Et Plin. lib. 36. c. 23 Briss.

LEGEM dicere in l. 10. C. de euict. id est, paciscì.

LEGEM dici, dari, conscribi, inseri, consignaris iuris auctores dixerunt l. 15. §. fi. ff. de stat. lib. 14 ff. com. præd. l. 13. idem Iulianus ff. de act. empt. l. 40. de pact. l. 16. ff. de manu. vind. l. 15. §. si quis de dam. infect. l. 42. ff. de mort. caus. don. a. Brissonius. Prateius.

LEGEM dare contractui est formam dare, per l. in conuentionali, ff. de verb. oblig. id est, metam præfigere, quatenus eat vis contractus, l. legem, Cod. de pact. Forcat. in Necyo. dial. 89. num. 4.

LEGEM dominari vult Aristoteles non hominem. Qui legem, aut, volunt ciuitati dominari, hi videntur Deum ac leges dominari velle. Qui vero hominem dominari volunt: hi beluam præficiunt. Legem accipi vult, pro naturali ratione diuinitus indita, ex qua ducatur certa videndi forma: Per hominem intelligi solam auctoritatem humanam quia sic placeat, sic receptum sit. Non vero quod magistratum damnare velit, quem mirum in modum extollit vbique. Oldendorpius, Prateius.

LEGEM Græci olim, Demosthene teste, sic ferebant ad populum: In primis à Legislatore palam recitabatur. Deinde in loco maxime conspicuo proscribebatur ad tertiam concionem vsque. Tum à scriba legebatur, vt quisque si quid non è Republica existimaret, libere proferret. Postremo nomothetis, qui ex iudicibus iurati deligebantur, dari consueuit, vt eam denuo perpendentes vel exequerentur, vel antiquarent. Oldendorp. Prateius.

LEGEM, hoc est, pactum, pactionem, apertius conscribere apud Papin. l. veterib ff. de pact.

LEGEM Locris fuisse Demosthenes scribit, vt si quis nouam legem laturus esset, exponeret eam prius populo, inserto collo in laqueum, qui, si lex displicuisset, statim constrictus auctorem nouæ legis strangularet. Old. Prat.

LEGEM naturæ appellant Theologi rationem communem, cultum vnius Dei dictantem, hominumque inuicem charitatem, quam in communem sensum, id est, notiones anticipatas cadere volunt. Cic. summam & æternam legem appellat prudentiam illam, rationemque communem naturæ humanæ ingenitam, quasi particulam quandam diuinitatis, quæ sectandæ nobis auctor est iustitiæ, auersandæque iniustitiæ. Vid. Bud. in prior annot. Spieg.

LEGEM saltui datam dicit Gordianus in l. 2. Codic. de noxal. Brissonius.

LEGEM scripturus magistratus, apud Rom. scribebat eam domi, & cum peritis consultabat, ne quid contra populi rem, aut voluntatem sanciret: ne forte pugnantia capita simul ferret, neue quid, quod vetus aliqua lex, si ferretur, inane infirmumque iuberet esse: (etsi, quæ postea ferretur lex, superiores omnes præter sacratas, abrogaret) ne curationem, potestatem, commodumve aliquod ipse sibi sua lege, aut collegis, cognatis, affinibus mandaret: ne pluribus de rebus, quæ non eiusdem generis viderentur, vna rogatione ferretur: addebaturque illa exceptio, vt si quid ius non esset rogari, nec esset rogatum. Item si quid contra alias leges eius legis ergo latum esset, vt ei, qui eam legem rogasset, impune esset, Hotomannus.

LEGEM venditionis, locationis, donationis, traditionis legimus in tit. de contr. emp. passim & in l. 16. §. vlt. ff. de se[illegible] v. b l. 29 ff. de seruit. rust. l. 6. ff. com. præd. l. 27. ff. de man. vind. l. 1. ff. de loco publ. l. 3. §. cæterum, ff. vti possid. l. 2. ff. de superficiebus, l. 77. ff. pro soc. Theoph. Inst. de succes. bonor. legem venditionis bonorum ὅρον τῆς διαπράσεως vertit. Sic legem oleæ vendendæ apud Cato. de re rust. Et Manilianas venalium vendendorum leges accipe apud Cicer. libro 1. de orator. Brissonius.

LEGERE vulgari significatione est scriptum aliquod oculis perspicere, quod vel tacito murmure quis apud se facere potest, vel clara voce recitando Briss.

LEGERE aliquid contingit tribus modis: aut oculo mentali tantum, absque aliquo extrinseco actu, aut oculo corporali tantum iuxta illud vulgatum: aliud est legere, aliud intelligere: Aut mixtim corporali & mentali, vt etiam videtur considerasse in pulchra quæstione And. Sicul. in repet. l. cum acutissimi, colum. 76. C. de fideicommiss. Proinde in proposito decidit

Digitized by Google

sing. Bald. in c. constitutis, el 2. circa fi. de test. quod qui casu fortuito legit transcursoriæ attestationes, non dicitur didicisse testificata, & pro sing. commendat Felin. super prima glos. Decretalium in pen. col. vers. adde primo, & alibi etiam eleganter decidit Gem. in cap. cum personæ, ad fin. principij, per glos. ibi de priuileg. in 6. quod non dicitur informatus, nec dicta testium perscrutasse, vt excludi debeat à noua productione, qui simpliciter & transcursorie processum legisset: quem refert, & aliis similibus comprobat Decius consil. 82. viso processu, in 2. col. vbi etiam citat Bal. in l. 2. §. inspectio. ff. quemadmod. testam. aper. dicentem per illum textum, quod non videtur inspexisse dicta testium, quia ea non legit ad intellectum, & Dec. vbi eadem reassumit, cons. 214. in 3. dub. Et ideo opportune dicebat Salic. in l. si ex cautione, in vlt. col. C. de non num. pec. Sileant qui scripta tantum discurrunt, & propter frigiditatem stomachi in eis contenta non digerunt: quod dictum reassumit etiam D. Alexan. in l. si ita stipulatus, §. Chrysogonus, col. 18. circa medium, ff. de verb. obl. & Iason Instit. de act. in rubr. in 2. col. & in l. non dubium, in primo not. C. de legibus, & alibi sæpe. Sunt enim multi, vt etiam testatur Innoc. in præfatione Decretalium, qui multa legunt, sed vacui recedunt: qui mente quidem intellectum percipiunt, sed in cordis desiderio seruanda non ponunt: similes illis qui (vt dicit Hieremias) venerunt ad hauriendam aquam, sed vasa sua vacua reportauerunt. Et ideo text. multum sing. in cap. omnes, 38. distinct. disponit, quod Metropolitanus diligenter inquirat, an Episcopus consecrandus habeat legem in promptu scrutabiliter, & non transitorie, & est sing. text. in hoc secundum Andr. Sicul. in tract. de præstan. Card. in 10. quæst. 1. partis, in prima col. Et per supradicta ab aliquibus mod. reprobari solet notabile dictum D. Antonij in c. fraternitatis, de testibus, vbi dicebat, quod etiam qui mente solum legit dicta testium, non potest alios testes producere: tamen iudicio meo, diuersum est transcursorie legere, & legere mentaliter: quia primo casu non ita præsumitur bene intellexisse, sicut in 2. & hoc dictum Antonii in specie commendat Andr. Sicul. in commento d. l. cum acutissimi, col. 7. circa med. & col. 75. C. de fide comm. & secundum hoc dictum Antonii debet intelligi, quod alibi notat Bald. in l. non est ferendus, per illum textum in 1. not. ff. de transact. quod ille qui vidit testamentum, præsumitur habere notitiam totius testamenti, quem sequitur Alexander consil. 102. visis & ponderatis his, col. 2. versic. & istud sufficit, lib. 1. Cotta.

Leges agris dicuntur de eorum conditionibus, l. 1. §. fin. ff. de aqua quotid. ab iis, qui agros constituerunt & finierunt, vt Hyginus lib. de limitib. agrorum significat. Briss.

Leges aranearum telis non oportet esse similes, vt potentioribus facile cedant, tenuiores autem retineant. Prat.

Leges cancellos eleganter Isocrates appellat, flagitiis hominum circumdatos, ne transiliant mali, quibus solis lex est posita. Rom. 13. Old. Prat.

Leges condere, pro componere, vel scribere, apud Cic. in de legib. & Iurisconsi. in l. omnes populi, de iust. & iur. Solius autem Principis est, condere leges communes. An autem quælibet communitas possit condere ius proprium, id est, statuta, & super quibus rebus, & an possint mutari, & qualiter intelligantur, cum quibusdam aliis, Bar. in d. l. omnes populi, effuse tractat. Pro morib. autem nostræ Germaniæ, Decuriones, seu primores ciuitatis, qui nomine populi in maioribus negotiis conuocari solent (quos dicimus Maius Concilium) hi cum totum repræsentant populum, sufficiunt ad condendam Legem, seu Statutum: imo duæ partes sufficerent, dum omnes essent vocati, l. nominationum, C. de decur. lib. 10. l. nulli, ff. quod cuiusque vniu. nom. Super his tamen, quæ sunt iuris diuini, & respiciunt spiritualia, non possunt statuere. Quod latius tractant Dd. Iuris quidem pontificij, in c. Ecclesiæ S. Mariæ, de Constitut. Ciuilis autem, in l. iam allegata. Sane sciendum, quod leges condere, vt tradiderunt quidam, in manu fuerit cuiusque Iurisconsulti, non tantum earundem promulgandarum, mos non recipit, qui patet in l. 2. §. 1. ff. de orig. iur. sed etiam Iustiniani verba reclamant. Nec enim ociose dicit in §. responsa prudentum, Inst. de iust. & iur. Quorum omnium sententiæ & opiniones eam auctoritatem tenebant, vt iudici recedere ab eorum responso non liceret, vt est constitutum. Alioqui verbum, Omnium quod hic colligit, non distribuit, frustra fuisset positum post dictionem, Quorum, Præterea, Ab eorum responso, scilicet omnium, & non Responsis, scriptum est. Vnde notabiliter Doctiss. Salomonius colligit: Quod sicut vna dicitur sententia, in quam omnes consentiunt, §. Senatusconsultum, Institut. de iur. nat. gent. ita vnum responsum in quod plures respondendo consentiunt: quemadmodum communis opinio, vna opinio. Vide Alexan. Neapolit. c. 23. lib. 6. Sciendum tamen, quod nulla legum erit vtilitas, si in literis tantum consistat, non etiam per ipsa facta atque opera subditis vtilitatem de se præbeant. Nou. de Prou. præt. constat, c. 61. Spi.

Leges, Dei verbo confirmatæ, quas in animis hominum insculpserat: quoniam propter originis vitium, obscurata est in hominibus naturalis notitia, viua voce renouatæ sunt, atque in Tabulas lapideas decem præceptorum descriptæ: quæ monitore Old. diligenter perpendendæ sunt, ceu fontes 12. Tab. & totius iuris Gentium & Ciuilis. Spieg.

Leges 12. Tab. appellatæ sunt, ex accidenti. Nam Decemuiri qui publica auctoritate petierunt leges à Græcis ciuitatibus, decem eboreas tabulas perscriptas pro Rostris posuerant, quibus cum aliquid deesse animaduertissent, anno insequenti alias duas Tabulas adiecerunt: vnde leges 12. Tabul. nominatæ sunt, l. 2. §. 1. ff. de orig. iur. Hotom. Harum commeminere M. Cicero variis in locis, & libri nostri Digesta & Codex, Nouellæ & Institutiones. Has sacratas appellat. Cic. lib. 1. de legib. vbi falso his sacratis legib. pro 12. sacrat. legib. ex quib. iura nostra dimanasse constat.

Leges explicantem semper rationem dubitandi (sic enim vocant) & decidendi ostendere oportet, nedum ponere simpliciter casum, vt vulgo faciunt. Hoc est, oportet primùm regulam summi iuris vnam aut plures indicare, quarum ductu diuersum videretur dicendum. Deinde demonstranda est æquitas ex qualitatibus facti, quæ talem diffinitionem populauerint. Sic enim totum apparebit legislatoris consilium, quod Celsus vim & potestatem legis appellat, in l. scire leges, ff. de leg. Old. Prat.

Leges ferebantur, non nisi à magistratibus necnisi in comitiis. A magistratibus, maioribus quidem quatuor, Prætore, Consule, Dictatore, Interrege: Minore vero, vno: nimirum Tribuno pleb. nam Ædiles Curules. Quæstores, Ædiles pleb. cæteræque minores, leges non ferebant. Hotom.

Leges humanæ. Vide supra, Humanæ leges, & paulo post, Lex humana.

Leges mulctatiæ. Tres leges de re mulctatia latæ fuisse inueniuntur. Ex quibus primam tulit Tarpeius Capitolinus, & A. Aterinus Fontiualis Coss. Vnde etiam ipsa lex, tam Tarpeja, quam Aterina dicitur. Quare autem lata sit, ostendit Gellius lib. 11. c. 1. Alteram autem legem Festus latam scribit, de modo mulctarum à T. Menenio Lanato, & P. Sextio Capitolino, &c.

Leges municipales vocantur, quæ municipiis erant, l. 25. ff. ad municip. l. 1. ff. de alb. scrip. l. 3. & l. vlt. ff. de decret. ab ord. fac. l. 11. §. 1. ff. de mu. & ho. l. 3. §. diuus, ff. de sepul. viol. l. 10. ff. de decur. l. 6. quod cuiusque vniuers. l. 3. §. plane, ff. quod vi aut clam. & ea lex significatur in l. 3. ff. quod cuiusque vniuer. l. 12. ff. de appell. Briss.

Leges necessariæ in republica: quia impossibile est ciuitatem sine legibus diu constare: nec magis, quam ædificium sine fundamento. Et populus Romanus 20. vix annis potuit sine certo iure viuere, quin leges à Græcis peterentur. Videbat enim futuram, nisi certis vterentur legibus, extremam Reipublicæ calamitatem, l. 2. §. exactis deinde regibus, ff. de orig. iuris. Old. Prat.

Leges naturæ definiuntur, quod sint notitiæ diuinitus impressæ mentibus hominum nobiscum nascentes: hoc est, Iudicia quædam de minoribus, quæ sunt quoddam mentis lumen, sicut oculis suum lumen inditum est. Idem appositè explicat inibi, quæ sint præcipuæ leges naturæ: indicatque totam Philosophiam moralem, re ipsa, & vere esse explicationem legis naturæ. Vide infr. Lex naturæ, & Olden. tit. 2. in Isagog. ibi Ius autem, vel Lex natur. Spieg.

Leges perpetuas, Doct. vocant, in corpore iuris inclusas.

Leges Romanorum, & præscripta iuris, commentatores, relicto æquitatis studio, adeo multiplicarunt, & altercationibus obscurarunt, vt neque principium, neque exitum inuenias æquitatis. Nam humanus animus alioquin fragilis confunditur tanta traditionum multitudine: &, cum incidit casus, nescit, quo se vertat, nec potest certam tenere rationem ad inuestigandum bonum & æquum. Paucitas itaque legum & certitudo, longe vtilissima est. Old.

Leges scriptæ sunt propterea, ne quis ab eis discedens, arbitrio suo figat atque refigat æquitatem, vt Vergi. dixit: Quamobrem Athenienses, qui certas habebat intra mediocritatem descriptas legum formulas, ad quas exigerent æquitatem incidentium negotiorum, præferendi sunt Lacedæmoniis, qui committebant omnia non scriptis moribus, quibus sæpenumero gliscentibus, perniciosè admodum errabant. Oldendorpius, Prat.

Leges scriptas habere necessarium, quia non posset politia feliciter conseruari, nisi scriptæ essent. Idque constat multis rationibus. I. Homo est fragilis, potest falli, & propter corruptam Adæ lapsu naturam, omnes (vt Dauid dixit) sumus mendaces. Igitur non esset tutum Magistratui committere omnia pro arbitrio statuere sine scripto. Quo pertinet, quod Arist. lib. Ethicor. 5. dixit: Non homo imperet sed ratio. II. Exemplum nobis edidit Deus in veteri testamento. Nam, cùm vellet Hebræos rectissime inter se consentire: certas leges tulit, vt ex præscripto res iudicarent. Qua de re Moses gloriatur,

Digitized by Google

tur coram tutor populo, Deut. 4. III. Tam magistratuum, quam subditorum interest, vt habeant scriptas leges: Magistratuum, quo sciant, quid imperandum: Subditorum, vt intelligant, quatenus obtemperandum sit, quum sciant eum iuxta legem imperare. Nam & ipsum ius honorarium, viua vox est iuris ciuilis scripti: inquit Martian. ff. de iust. & iur. Loquens de iure Prætoris Romani magistratus. Oldendorpius. Prateius.

LEGES tenere non est verba earum scire, sed vim ac potestatem earum cognoscere: itemque quid ex eis per consequentiam trahi ac colligi possit intelligere: Drosæus in method. iuris.

LEGI, i.e. allegi & cooptari. Legi in ordinem l. vlt. ff. de vetera.

LEGI etiam milites & Tyrones dicuntur, vtpote quorum delectus habetur.

LEGI derogare est, cum pars detrahitur: abrogare vero legi est, cum prorsus tollitur, l. derogatur, ff. de verb. sig.

LEGIBVS & præmia proposita sunt virtutibus, & supplicia vitiis, h. e. per leges. Fuit consuetudo Athenis, vt ciues benemeriti donarentur immunitate: quam Demosth. defendit aduersus Leptinen, qui contra immunitatem Legem ferre volebat, Meminit eius Cicero in Orat. Spieg.

LEGIBVS soluere, Budæo, quod dispensare est apud recentiores. Porro, Legibus solutum esse Principem, Vlp. auctor est tit. de legibus. Vnde quidam, haud scio quam recte, plenitudinem potestatis deriuant: quæ si est in Imperatore, vt certe est; sed bonum duntaxat. Nam, vt Papin. tam eleganter, quam vere dixit, Quæ facta lædunt pietatem, æstimationem, verecundiam nostram, nec facere non posse credendum est. Quia & illud Alexan. Imp. notum est in l. filius, de cond. instru. Nihil tam proprium imperij est, quam legibus viuere. Custoditaque non violatur legum Princeps esse debet: qui diuersum loquuntur, ait Salomon. Principibus adulantur. Spieg.

LEGIBVS solutum esse, Legibus non teneri. Oppo. Legibus alligatum esse, legibus teneri, submittere legibus, l. princeps & l. seq. ff. de legib. l. digna vox, C. eod. tit. Prat.

EX LEGIBVS Mosis multas in suas leges transtulit Solon. quod & Diodor. Sicul. scribit.

LEGIO diuidebatur in decem cohortes, cohors in 50. maniplos: manipus 25. milites continebat. Totum quoque exercitum in cohortes diuidere consueuerunt, vt singulis centuriis singuli præficerentur centuriones. Primam autem centuriam, quæ & numero militum, & dignitate præcedebat, Primipilum vocabant: vnde centurio primipilaris appellari cœpit. Gubernabat autem quatuor centurias, hoc est, quadringentos milites in prima acie, habebatque præcipuum Romani imperij signum Aquilam. Prat.

LEGIO, incerto numero militum & pedirum constabat. Romulo primum regnante, Legio ex pedibus MMM. equitibus vero CCC. fieri cœpta est: quam quod ex lectis militibus confecerat Legionem appellari maluit. Alex. Neapol. Genial. dier. lib. 1. c. 5. Postea auctæ sunt Legiones. Vide ibid. apud eundem. Porro legionem eandem haberi, ex qua multi decessissent quorum in locum alij subiecti essent: & populum omnem hoc tempore putari, qui adhinc centum annis fuisset, cum ex illis nemo nunc viueret, auctor Alfenus. l. proponebatur, ff. de iud. Spieg.

LEGIONEM tamen ad quatuor millia initio redactam, historiæ multis locis testantur, vnde & quadrata Festo dicta est, variatam tamen eam pro vsu reipublicæ & senatus arbitrio, vt modo quatuor, modo quinque, modo sex millium scriberetur, Liuius plurimis locis testatur. Nam lib. 25. bello Punico legionem quinque millium peditum, lib. 42. bello Persico itidem legiones quinorum millium conscriptas tradit. Libro vero 44. exercitum in Macedoniam missum, ita vt in singulas Romanas legiones non plus quam sena millia peditum, CCC. equites essent. Quinetiam Polybius memoria sua legiones ex quinis millib. conscribi retulit. Et Festus C. Marium primum legionem sex millium conscripsisse testatur, quod non senatus decreto, sed Imperatoris consilio factum ex Salustio docet Sigonius, lib. 1. de antiquo iure Quiritum c. 15.

LEGIO ait Isidor. libr. 9. orig. cap. 3. sex millium armatorum est, quæ 62. habet Centurias: Manipulos 30. Cohortes 12. Turmas 200. Briss.

LEGIO à legendo, hoc est, eligendo dicta est, vacio semper numero. Nam talis exercitus delectissimis constabat militibus, *Ein auſſerleſen Kriegsheer.* Vnde miles legionarius, qui ad legionem pertinebat: & miles auxiliarius qui ex auxiliis erat, vide gl. in l. 2. ff. de his qui not. infa. Prat.

LEGIONVM cognomenta varia nemo Dione Niceo clarius diffusiusque explicauit li. 55. histôriar. teste Alciato. li. Pater. 6.

LEGIS vocabulum Iurisconsultis accipitur non semper eodem modo & significatione. Generalissima est qua omne id, quo pro iure vtimur, legem appellamus. Hac significatione etiam consuetudo lex est, & iura municipalia, eandemque agnoscit Cicero lib. 2. de legibus. Deinde lex est quodlibet æqui præceptum, sanctione publica receptum, qua significatione continentur, non quidem consuetudines: attamen omnes iuris scripti species modo enumeratæ. Ita legis vocabulum accipitur in Llegitima, ff. de pact. l. de quibus, 32. ff. de legib. l. 1. ff. de officio eius qui mand. est iurid. Quo pertinent appellationes legis Falcidiæ, & legis Aquiliæ, & legis Arcuiæ, & similium: quæ magis proprie plebiscita sunt, vt apparet ex l. 1. ff. ad leg. Falcid. & l. 1. ff. ad leg. Aquiliam, & Vlpianus in fragm. tit. 12. eademque ratione prætorum etiam edicta legis nomine continentur in l. 1. §. 1. ff. vnde cog. & apud Paul. 3. sent. 3. Tertia significatione lex definitur, quod iit præceptum æqui, quod populus Romanus Senatorio magistratu interrogante, veluti consule, constituebat. Recte, veluti, quod & alij essent magistratus Senatorij præter consulem, qui interdum interrogarent, puta, Prætor, Dictator, Magister equitum, Tribunus plebis, præfectus latinarum feriarum causa, qua de re videndus est Anton. Augustin. lib. de legib. c. 7. In hac significatione lex accipienda est, quoties à Senatusconsultis, plebiscitis & cæteris iuris scriptis speciebus separatur, vt in l. ius autem ciuile, 7. ff. de iustit. & iur. l. iurisgentium, 7. §. ait prætor, ff. de pac. l. 1. in fin. ff. ex quibus caus. maior. & infinitis locis aliis. Non dissimilis est legis descriptio ab origine petita apud A. Gellium 20. Noct. Atticar. 10. vbi Ateius Capito Magni nominis apud veteres Iurisconsultus ait, quod lex sit generale iussum populi rogaute magistratu, ex quo etiam lex rogationis nomen obtinuit. Specialissime denique lex accipitur pro lege 12. tabul. idque κατ' ἐξοχὴν forte quod Romanis post Reges exactos hæc lex duodecim tabularum prima fuerit: quomodo lex plerumque est interpretanda in libris iuris, si legis absolutè fiat mentio, vt in d. leg. iurisgentium, §. si pacitcar. l. certo, 13. in fi. de seruit. rusticor. prædior. l. 1. ff. de curat. furios. leg. is cui, l. 18. ff. qui testamentum fac. poss. l. 5. in fin. ff. de acquire. vel omit. hæred. l. 4. §. si condemnatus, l. miles, 6. §. 1. & l. sequ. ff. de re iudic. & alibi sæpius. Tametsi pro materia subiecta interdum etiam de alia quàm de lege duodecim tabularum accipiatur, quemadmodum de lege Ælia Sentia interpretanda est, in l. si minor. ff. de seruis exportand. l. si quis integris, 7. in fin. l. fin. in princ. ff. qui & à quibus manumit. & l. Iulia Papiæ Popææ in l. 2. ff. de minor. l. 38. §. 1. ff. ex quibus caus. maior leg. qui libertinus 37. §. si creditori, ff. de oper. liber. & de leg. Iulia de adult. in l. prospexit, 12. ff. qui & à quibus manum. l. quod ex his, 28. ff. ad leg. Iul. de adulter. Atque ex his legis significationibus id, quod lege introductum, confirmatum approbatumque est, itemque quod est factum secundum leges, legitimum dicitur: quod multis exemplis confirmauit vir omni laude dignissimus Barn. Briss. lib. 10. de verb. sig. verbo. Hinc legitimos. Porro lex alio sensu etiam significat pactum & conditionem obligationi alicui adiectam, quoniam pacto illo quasi ius quoddam obligationi præscribatur, quod infinitis iuris locis comprobatur, quæ diligenter congessit idem Briss. eodem loco, verb. lex quoque familiari. Leges autem latæ suis nominibus distinctæ sunt, dictæ vel ab auctore, vt omnes fere leges à Romanis latæ, vel à tabulis, quibus incisæ vel inscriptæ sunt, vt lex 12. tabul. vel ab eo quod iubetur, vt Leges Agrariæ, sumptuariæ, frumentariæ, maiestatis, ambitus, &c. vel denique à loco vel modo rogandi, ut sacratæ, vel Rhodia de iactu, & similes. Vult. in commen. ad §. lex est 4. num. 2. & 3. Instit. de iure natural.

LEGIS multiplex est acceptio, quandoque enim pactum significat, & conditionem obligationi dictam, l. 22. ff. de stat. hom. l. 1. ff. de in rem vers. l. legem, C. de pact.

LEGIS actio, pro formula persequendi, quæ ex lege ciuili componitur, l. 2. §. deinde ex his legib. ff. de orig. iur. & appellabatur, inquit Pomp. hæc pars iuris, Legis actiones, Prat. Porro sup. in §. Lege agere, indicauimus, Legis actionem apud iudicem esse vel magistratum, est eum habere legitimam & ordinariam iurisdictionem. Martian. in l. 3. ff. de off. Procons. distinguens inter Proconsulem & legatum eius. Quia, inquit, non habet iurisdictionem talem, scilicet ordinariam. Quod declarans Vlp. in l. seq. Omnino enim, ait, non est apud eum legis actio: quasi dicat, non habet quicquam potestatis proprio iure, sed alieno. Spieg. ex Budæo.

LEGIS actio quid, & qua olim verborum solennitate fiebat, Alc. indicat in l. pecuniæ, de verb. sign.

LEGIS ferendæ locum interdum Prata Flaminia, qui postea Circus Flaminus dictus est, interdum etiam Lucum Petelium, quandoque Capitolium, sed plerumque forum, aut Campum Martium fuisse legimus. Locum autem sacrum potius quam profanum fuisse crediderim: primum quod in Rostris, qui locus erat auguratus, templumque dicebatur, sæpe à magistratu ferretur: deinde, quod leges à P. Clodio tribuno plebis, in templo Castoris lata inuenio. Ferebat ergo magistratus legem in templo: ferebat suffragio de lege populus circa templum. Locum enim tantæ multitudini vllo in templo fuisse credibile non est. Cum vero lex à magistratu ferretur, eodem in templo alios quoque magistratus affuisse, eos nimirum, qui cum magistratu legem ferente consentirent, legimus in Orat. in vatinium. Cum autem in campo Martio centuriatis comitiis lex ferretur, tum in templis Deorum ferri consuesse, non existimo, quæ

Digitized by Google

in campo nulla fuiſſe legimus: quo tamen in loco à magiſtratu ferretur, eum locum ante auguratum fuiſſe, crediderim. Nam ſi tributis comitiis ſemper in templo: cur centuriatis, quæ maiorum rerum cauſa habebantur, profano in loco lex ferretur? Hot. ex Paulo Manutio.

LEGISLATORIS boni officium in his duobus potiſſimum verſatur, primum vt ſtatuta ſuo loco, tempori, perſonis, ac rebus accommodet: deinde vt aperta ſint, & ſi dubitatio incidat, ab ipſo auctore interpretentur, non ab aliis pro ſuo adfectu. Ideo appellatur à Pomponio in l.2. de orig. iur. diſputatio fori. Vide Old. in reſtaur. Polit. Spieg.

LEGIS mens & verba, ad titulum, ſub quo ſita eſt, accommodanda, & ex ſubiecta materia vel amplianda eſt, vel reſtringenda, l.3. ff. de ſtatu hom. in l. inſulam, ff. de præſcript. verb. Spieg.

LEGIS officium & natura eſt, vt generaliter ſtatuat de negotiis hominum & in commune. Quod eleganter probat Ariſtot. in Polit. Celſus ff. de legibus. Nam ad ea, inquit, potius debet aptari ius, quæ & frequenter & facile, quam ad ea, quæ perraro eueniunt. Spieg. Prat.

LEGIS perlatæ vis erat ſumma non ſolũ quia, quod erat lege ſancitum, Quirites omnes tenebantur (paucas tamen excipimus) verum etiam, quia, non vt Prætoris edictum, item lex annuo ſpacio terminabatur, ſed vigebat, vſque dum alia lege abrogaretur. Abrogari vero omnes licuit, præter ſacratas: quæ violatæ ſæpe, abrogatæ nunquam ſunt: abrogari vero non eadem, quæ violanti legem, pœna ſancitur. Cæterę leges & abrogari omnes potuerunt, & abrogatæ multæ ſunt: tametſi nulla lata lex eſt, quæ ipſa ſe contra abrogationem quaſi ſanctionis ſeptimento non munierit, graui pœna, multaue ei, qui abrogaſſet, irrogata: at multi multas abrogarunt, neque tamen vllam propterea ſubiere pœnam: dixi iam plus fuiſſe poteſtatis in eo, quod poſtremum populus iuſſiſſet, quam in eo, quod antea iuſſerat; id leg. 12. tab. ſancitum eſſe: iuſſum autem populi & ſuffragia fuerunt, quibus abrogabantur leges. Itaque non quid antea populo placuiſſet, ſed quid ei poſtremum placeret, ſpectari tolebat. Senſit autem in hoc genere populus, non ſemper è Repub. nam quemadmodum ſæpe malas leges bonus populus, ſic interdum bonas malus abrogauit. A Senatu vero nunquam lex vlla, niſi Reipub. cauſa, ſublata eſt. Erant enim quatuor omnino genera, quibus per Senatum more maiorum ſtatueretur aliquid de legibus: vnum eiuſmodi, placere legem abrogari: atque hoc genere non abrogabat legem Senatus (nam abrogare proprie populus dicebatur) ſed vt abrogaretur, ſtatuebat. Alterum genus erat, quæ lex lata eſſe diceretur, ea non videri populum teneri. Tertium de legum derogationibus: quo de genere perſæpe SCta fiunt. Quartum genus ſuſpicor hoc eſſe, vt cum aliquem Senatus hoſtem iudicaret, ſimul eius quoque leges, quæ quidem aduerſus Rempub. eſſent, eodem SC. aut alio, proxime facto, tolli iuberet: quarum enim maxime legum cauſa pernicioſus patriæ ciuis damnatus ſit, & à Repub remotus: eas ipſas leges in Repub. non hæſiſſe, ſed abiectas illico eſſe, veriſimillimum eſt. Recte igitur ſemper & iuſtiſſime Senatus. A populo vero, aut ab iis, qui mercede conducti ſpeciem quandam populi præ ſe ferebant, temeritate potius aut fraude, quam conſilio aut ratione, ſalutares ciuitati leges nonnunquam abrogatæ ſunt. Poſtremum illud eſt, cum verbo quidem, neque à Senatu, neque à populo, tacito autem omnium conſenſu per deſuetudinem leges abrogabantur. Hot.

LEGIS non ſolum maxima, ſed etiam perpetua vis erat: ſiquidem vetuſtate neque tollebatur lex, vt edictum: neq; debilitabatur, vt SCtum niſi ſi leges eſſent eiuſmodi, vt Reipublicæ minimum conſulere viderentur. Nam has contrario vſu non ſolam debilitatas, verumetiam plane extinctas, neque damnatum eſſe quenquam, quia feciſſet aduerſus legem eam, quæ iam exerceri deſiiſſet, ſatis conſtare video: leges autem multæ, quandiu Reſpub. ſtetit, perpetuo iure valuerunt. Cum ipſo liberratis initio, à primis conſulibus, ac iam ante à primis Regibus latæ eſſent, quibus ego de legibus loquor, eum perpetuam vim legibus tribuo: nam pernicioſas leges, nec iure rogatas, non perpetuo iure eſſe, ſed tolli quam primùm vtile eſt: curiuſmodi multæ SC. ſublatæ ſunt. Populus autem, quem ſæpe à Reipublicæ commodo malæ rationes auerteret, rectam in diiudicandis legibus normam non agnouit, ſed vtiles ſæpè abrogauit, ſæpe ſciuit inutiles. Illud etiam in legum ſanctione aſcribi ſolebat, ne per Saturam abrogari, derogarſve liceret, erat enim Satura lex multis aliis conferta legibus, accepto nomine à genere cibi, ex variis rebus condito. Id autem eo placuit in ſanctione aſcribi, quia in lege multis legibus permiſta & confuſa ſubeſſe fraus, quæ populum falleret, facile poterat: at in ſimplici lege, ſi de abrogando, derogandóve populus rogabatur, non difficile erat, id quod derogabatur, quale eſſet intelligere. Addam & illud, fractam eſſe legis vim, non modo cum alia lege nominatam abrogaretur, ſed etiam cùm non omnino tota, ſed eius pars lege poſterius lata tolleretur: quod derogare dicebatur: aut cum nulla ſuperioris legis mentione facta aliquid ei contrarium poſteriore lege rogaretur: quod erat abrogare. Quod autem dictum eſt legis vim maximam fuiſſe, eo dictum eſt, non ſolum quia nihil eſſet lege grauius, & in publicis actio nihil obſeruaretur magis: verum etiam quia legis ſententia pertineret ad omnes ciues, & omnibus aqua iura deſcriberet. Veruntamen duo genera legum excipio: alterum quod omnes ciues, alterum quod omnes quidem, ſed diſpari iure comprehenderet. Hot.

LEGIS rogandæ forma apud Romanos hæc erat: Primum deliberabatur à ſenatu conſultante, num vtilis eſſet lex: tum ferenda. Deinde, ſi è Republica videbatur, proponi ſolebat populo tribus nundinis: tertio autem nundinarum foro rogabatur populo à Conſule, hoc eſt interrogabatur, an id placeret, quod patres ſtatuiſſent. Cicero pro Flacco: O morem, inquit, præclarum diſciplinamque quam à maioribus accepimus, ſiquidem teneremus: ſed neſcio quomodo iam de manibus elabitur. Nullam illi noſtri ſapientiſſimi & ſanctiſſimi viri vim concionis eſſe voluerunt. Quæ ſciſceret plebs, aut quæ populus iuberet, ſummota concione diſtributis partibus, tributim & centuriatim deſcriptis ordinibus, claſſibus, ætatibus, auditis auctoribus, re multos dies promulgata & cognita iuberi vetarique voluerunt. Hinc apparet differentia inter promulgationem & rogationem: promulgatio fiebat binis nundinis: rogatio id tertiis nundinis. Promulgationi item intercederet licebat: rogationi nullo modo. Inde rogatio pro lege accipitur. Cicero Phil. 1. hodie vocem hanc promulgare: tenemus quidém quanquam non ſatis intellectam: rei vero ipſius ne vmbram quidem ſequimur. Vide M. Fabium li. 2. c. 4. in fi. Old. Prat.

LEGIS textus omnem dubitationem tollit. Vide Bald. in l. ancillæ, C. de fur. Siquidem gloſ. nullam nobis neceſſitatem imponit, cum ſit tantum probabilis: vt dicit Bar. l. 1. ff. ſi cert. pet. Veritatem, dicebat ſemper Zaſius ex legum textibus, ex æquo & bono quærendam, non ex conſpirato, plauſibilique huius, vel alterius gloſſæ, aut Doctores fauore, eſſe proſtituendam. Spieg.

LEGIS virtus eſt, ait Iureconſ. in l. legis, ff. de legib. imperare, vetare, permittere, punire. Prat.

LEGITIMA, eſt portio hæreditatis, iure naturalis liberis debita, minuſcula dicta. Sic appellata, quod ſecundum naturales leges, alimentorum vice ſubrogatur. Ferr. Inſti. quib. mod. teſt. infirm. §. igitur quartam. Politus dubitat, an hæc portio hodie Quartæ nomine venire debeat.

LEGITIMA eſt quarta portionis ab inteſtato debitæ, deducto ære alieno, funeris impenſa, & pretiis ſeruorum manumiſſorum. Vulte. Inſtit. de inoffic. teſtam. §. 5. num. 1.

LEGITIMA aſcendentium ſeu parentum, h. e. quam liberi debent parentibus, eodem modo aucta eſt hodie, ſicut de legitima liberorum dicemus, vt communiter probant Dd. per l. nam etſi, C. de inoff. teſt. Nam etſi, inquit Imperator, parentibus non debeatur filiorum hæreditas, propter votum parentum, & naturalem erga filios charitatem: turbato tamen ordine mortalitatis, non minus parentibus, quam liberis pie relinqui debet. ex Pra.

LEGITIMA ætas, quæ lege aliqua præſcripta & præſtituta eſt: veluti in maribus annorum 14. in fœminis 12. nuptiarũ cauſa. item ad res adminiſtrandas 25. l. vlt. §. diuus, ff. de publi. l. vlt. in fin. ff. de appell. l. 1, C. de cur. fur. l. 4. C. de tranſa. Hor. Prat.

LEGITIMA conuentio eſt, quæ aliqua lege confirmatur. Auctor Paul. in l. legit. ff. de pact. Spieg.

LEGITIMA crimina, de quibus lege aliqua quæſtio conſtituta eſt, vel quæ lege aliqua vindicantur, vt ſunt publica, l. 3. §. pœna, ff. Stellionat. coniuncta l. 13. ſtellionatus, ff. de his qui not. infam. Briſſon.

LEGITIMA generaliter dicuntur omnia quæ ex lege aliqua inſtituta ſunt: plerũq; tamen de leg. 12. Tab. intelliguntur. Prat.

LEGITIMA hæreditas proprie dicitur, quæ ab inteſtato defertur l. 1. de ſuis & legit. quoniam eam Lex ipſa abſq; facto hominis defert. Sed & quæ ex teſtamento defertur, legitima quoque nõ improprie, latiore tamen ſenſu dicetur, ea enim à lege 12. Tab. confirmatur, dum in illã conſtitutum eſt; Vti quis rei ſuæ legaſſit, ita ius eſto. l. verbis, de verborum ſignificationibus.

LEGITIMA hæreditas, ait Briſſonius, eſt quæ lege 12. Tabul. defertur. Item quæ ex nouis legib. obuenit, l. 1. 2. & 3. ff. de petit. hæred. l. 1. §. capitis, ff. ad Tertul. l. 7. de ea. minut. Briſſonius.

LEGITIMA hominis ætas, poſt quintum & vigeſimum annum reputatur. Interim namque Minores appellantur, iuuandi propter ætatis imbecillitatem, l. vltim. C. de his, qui ven. ætat. impet. l. 1. ff. de minorib. 25. ann. Spieg.

LEGITIMA interpellatio quænam dicatur, Bart. docet in l. vinum, ff. ſi cert. pet. Spieg.

LEGITIMA iudicia, Bud. interpretatur, iuri ſcripto, aut moribus ff. recepto aſtricta. Spieg.

LEGITIMA latitudo in l. 13. §. latitudo, ff. de ſeru. ruſtic. quæ lege 12. tab. comprehenſa, definita ac determinata eſt, l. 8. ff. eod. l. 6. §. nec video, ff. quemadmod. ſeru. amit. Briſſ.

LEGITIMA liberorum dicebatur olim pars hæreditatis quarta, quam conſuetudinem ex legis Falcidiæ tatione manaſſe, Paulib. ſent. 4. ca. 5. non obſcure demonſtrat. Cum enim inſtituti partem nunquam minorem quarta iuſſiſſet eſſe, ſi filius minus ex patris teſtamento conſecutus erat, quod ei deerat ſuppleba-

tur.

Digitized by Google

tur. Hinc pars illa, quia non ex testamento, sed ex lege manabat, Legitima dicta est, quo modo legitima hæreditas dicitur, quam lex, non testamentum, defert. Atque hæc quidem olim, post vero Iustinianus duas Constitutiones edidit: quarum priore statuit, vt idem in exhæredatis Iuris esset, quod in institutis: nimirum vt si exhæredato filio vel minima res, veluti solidus vnus legatus esset, inofficiosi agere non posset, sed quod legitimæ parti, hoc est, quartæ deesset, suppleretur, idque etiam si testamento cautum non esset. l. omnimodo 30. C. de inoffic. testam. ex quo intelligi potest quam falsa sit eorum opinio, qui ius hoc suppletionis in institutis, quam in exhæredatis à Iustiniano inductum existimant. Posteriore autem Constitutione quæ Nouellarum est 18. modum hunc legitimæ adauxit, vt si vnus, duo, tres, quatuorue liberi essent, triens illis relinqueretur: sin plures quatuor, semis, Hot. De qua re etiam disputat Goueanus lib. 2. Variar. lect. c. 1. Vel sic:

LEGITIMA liberorum olim erat, quæ patet tempore mortis reliquisset, deducto ære alieno & impensa fuerit, l. Papin. §. quarta autem, ff. de inoffic. test. l. cum quæritur, C. eod. tit. Hodie vero cum quatuor sunt filij vel pauciores, tertia pars est, cum plures, extant, dimidia pars paternæ substantiæ legitima censetur, §. frequenter igitur. Nou. de trient. & semis. & §. porro hanc particulam, Nouel. const. 22. Prat.

LEGITIMA nepotum variar. Alias soli sunt, non cum mortuorum fratrum filiis, succeduntque in capita. Eodem modo ex numero eorum colligenda est triens, hoc est, tertia, si quatuor vel pauciores fuerint aut semis, id est, dimidia pars bonorum auitorum, si plures sint. Nou. de Trient. & semiss. id princip. Alias cum permixti sunt mortuorum nepotum filij, & sic pronepotes, aut deinceps: hi in stirpes succedunt, & tantam partem accipiunt pro legitima, quantam pater eorum fuisset acceptutus. §. neque illo. Nou. eod. tit. Alias denique nepotibus superest filius vnus vel plures defuncti. Quo casu omnes nepotes in stirpes succedunt. Nouel. de hæred. ab intestat. §. sic tamen. Prat.

LEGITIMA obseruatio. quæ diuortio faciendo vel l. 12. tab. vel l. Iulia de adult. præfinita est, l. 31. ff. de donat. int. vir. l. pen. ff. ad l. Iul. de adult. Briss.

LEGITIMA pœna in l. 7. §. 1. ff. de condict. furt. l. 9. C. de furt. quæ furto imponitur. Ea dupli est ex 12. tab. teste Gellio, Legitima vero pœna in l. 1. §. sed non vtique. ff. ad Turpilia. est, quæ lege Remmia calumniatoribus irrogatur. Briss.

LEGITIMA quantitas in l. 25. C. de donat. inter virum & vxor. quæ legibus constitutionibusque definita est, l. 34. C. de don. Prat. Briss.

LEGITIMA transuersalium, hoc est, fratrum ab intestato succedentium, & olim & nunc est quarta bonorum pars, argum. l. Papinia. §. 4. ff. de inoffic. testam. Et quanquam huius quartæ non fiat expressa mentio in iure ciuili: non tamen fuerit absonum, per naturalem æquitatem interpretando sic colligere: quoniam frater debet fratri alimenta, per l. non omni & l. cum plures §. in soluendis. C. de admin. tut. arguendo ab alimentis ad quartam. Hoto. Prat.

LEGITIMA tutela dicitur, quæ lege defertur. Legem autem excellentiæ causa, l. 12. Tabul. intelligimus. Vlp. l. 1. ff. de legit. tut. Legitimæ tutelæ l. 12. Tabul. agnatis delatæ sunt, & consanguineis: item patronis, id est, his, qui ad legitimam hæreditatem admitti possint, hoc summa prouidentia, vt qui sperarent hanc successionem, iidem tuerentur bona ne dilapidarentur, hæc ille. Legitimam tamen Patronorum tutelam dici tradit in l. §. non quod nominatim id lex cauerit, sed quod legis id ratio flagitare visa est: vt vbi hæreditas, ibi tutela esset. Item legitima tutela dicitur, parentum, qui filiorum quos impuberes emanciparunt, tutores fiunt: qui vere legitimi non sunt, sed legitimorum vicem obtinent: vt ait Vlp. d. l. 3. vlt. ff. eod. legitimæ, in quam, illæ tutelæ præstantia quadam legis veteris dicuntur: quod hinc licet intelligatur, quia tutelæ quæ l. Attilia, Iulia, & Titia mandantur, legitimarum nomine non intelliguntur, vt apparet ex l. 7. ff. de cap. minut. Hot. & Prat.

LEGITIMA verba dicuntur, quæ formularum sunt, quæ & concepta, & directa, & ciuilia, & solennia quoque appellantur, Cic. Phil. 1. Cedo illa legitima. Consules populum iure rogauerunt, populusque iure sciuit. Legitima verba dicuntur Latina in l. fin. C. de testam. tutel. vide Vlp. Inst. tit. 25. Prat.

LEGITIMA vxor, quæ rite ex præscripto legum in matrimonium conuenit: vel quæ nobis secundum leges & ciuiliter nupsit. l. 4. ff. de rit. nupt. Prat. Briss.

LEGITIMÆ actiones legibus proditæ & ex iure ciuili descendentes. §. sed ista. Inst. de actio. l. 1. l. 11. & l. 15. §. de præscript. ver. l. 22. §. vlt. ff. de aqu. pluu. Briss.

LEGITIMÆ vsuræ dictæ sunt centesimæ, quæ & maximæ & grauissimæ nominantur. Nempe legitimæ per excellentiam, supra quas aliæ legitimæ non essent. Sed vsurarum modum postea lege lata aliter Iustin. constituit, l. eos. C. de vsur. Donellus. Ceterum Hot. lib. 1. de vsuris c. 7. non centesimas voce legitimarum intelligi existimat, sed minores centesimis. l. tutor. §. idem solent. ff. de admin. tut. vbi manifestissime legitimæ distinguuntur à grauissimis. vide Gothof. ad l. 1. C. de vsur. pupillaribus.

LEGITIMÆ cognationes, quæ adgnatorum ius habent, quod ipsum ciuile, & l. 12. Tab. introductum est, l. 12. §. vlt. ff. de rit. nupt. §. vlt. Inst. de cap. dum. Etiam Modestinus legitimam cognationem siue ciuilem interpretatur, quæ per adoptionem contingit in l. 4. cognationis. ff. de gradibus & adfinibus. Brissonius.

LEGITIMÆ nuptiæ, quæ secundum iura ciuitatis Romanæ contractæ sunt. Inst. de nupt. in pr. Caius lib. 1. Inst. tit. 4. l. 19. ff. de statu hom. Briss.

LEGITIMAM debere, relinqui iure institutionis, hoc est, iure hæreditario. Hoc enim voluit Imp. in Nou. vt tum de appel. cog. §. aliud quoque capitulum. Lege, instituere.

LEGITIMARVM actionum verbo, intelliguntur leges 12. tabul. Zas. in §. sed istæ. Inst. de act. Spieg.

LEGITIMATIO est legis actio, qua liberi naturales efficiuntur legitimi. Ex nuptiis nato eo ipso momento, quo nascitur, ipso iure, sine vllo hominis facto legitimus nascitur: per legitimationem nemo nascitur, sed fit legitimus, Vult. in comm. aliquando autem vlt. n. 1. Instit. de nuptiis.

LEGITIMATIONIS quod nulla apud IC. mentio fiat, sciendum est hoc iuris adoptionem tribuisse, quæ de naturalibus filiis fieri poterit, vt vidimus in ea specie quam ponit Vlpian. vlt. cap. quo in capite filium in seruitute patris conceptum, ab eo libero facto adoptari posse dicit. Quod multo magis licuisse arbitror in naturalibus liberis ingenuorum hominum, dum ne procreati essent ex nefario concubitu: in quo tamen fuit arbitrium principis, vt in omni arrogatione erat, &c. Conn. lib. 2. c. 16. n. 5.

LEGITIMATIONIS vel γνησιότητος duos Iustinia. modos tradit, quibus filius naturalis tantum, fit quoque legitimus & subjicitur patriæ potestati. Eosdem reperit & alio postea loco in Institutionibus: Eandem rem late tractat in Nou. Const. 89. explicans has, vt ita loquar, legitimationes, διὰ τὸ εἰς βασιλέως ἀκοὴν ἐλθεῖν, ἢ διὰ τὴν ἀφορμὴν τοῦ γάμου γενέσθαι. addit & tertiam rationem. Διὰ βασιλικὴν ἀπαγόρευσιν, cuius frequens est vsus. Refert enim Martianus, Marcum & Lucium Imperatores, rescripto suo confirmasse statum quorundã filiorum qui ex matrimonio parum legitimo erant susceptι. Est præterea & alia quædam quarta & omnium quidem expeditissima ratio, quam Iustin. in Nou. Const. 117. introduxit, nempe cum patet spurium dignatur filij nomine. Nam inde conjicere possumus, non omnino semper habuisse eius matrem pro concubina, &c. Bald. tit. de adopt.

LEGITIME consistere potest, recte agere potest. l. grege pignorib. & in superficiariis. ff. de pign. Opp. Non recte agi submouerit exceptione. l. si superatus, §. fin. ff. eod. tit. ex Copia. Old. Spieg.

LEGITIME, idem est quod, iuste, vel ratione legum obseruata. Vide Authen. de hær. & Falcid. §. si quis autem. Item l. Grachus. C. de adult. Spieg.

LEGITIME natus, *Gesetzlich, Ehelich geboren*. Opp. Illegitime natus, siue Spurius, *Vnehlich geboren*. l. 3. §. 1. ff. de Decur. Old.

LEGITIME ordinati inscriptionum libelli dicuntur, qui secundum formam l. Iuliæ publicorum iudiciorum præscriptam concepti sunt. l. 3. §. 1. ff. de acculation. Briss.

LEGITIMI dies, qui in lege permittuntur partibus ad consequendum ius suum, *Ordentlich zeit zu Gerichts handeln*. Old.

LEGITIMI dies dicebantur, quas nunc dilationes & terminos appellamus quando vel accusatori ad accusandum vel Reo ad respondendum certi dies dabantur, & præfiniebantur. Et legitimum diem comitiis habendis dixit Cic. act. 4. in Verr. in quo secundum leges haberi poterant. Briss.

LEGITIMI hæredes passim appellantur, quos lex 12. Tab. intestatis attribuit, hoc est, proximos agnatos, quanquam eius legis exemplo etiam nouæ leges & Senatusconsulta significentur. l. 2. §. vlt. ff. vnde legit. Prat.

LEGITIMI liberi naturalibus oppositi eos significant, qui iure, id est, ex iustis legitimis nuptiis sunt quæsiti. l. 45. ff. de vulga. Interdum etiam legitimi adoptione quæsiti accipiuntur. Briss.

LEGITIMI Ciues, defensores, magistratus ex ff. Briss.

LEGITIMI, quibus legitima potuit deferri hæreditas Vlp. l. 1. ff. vnde legitimi, & vnde agnati, Old.

LEGITIMI testes, qui ex legib. testamento adhibendi sunt, l. 16. §. 1. ff. de vulg. & pupill. substit. Briss.

LEGITIMI tutores sunt, ait Vlp. Inst. tit. 11. qui ex l. 12. tab. introducuntur, seu propalam, quales sunt agnati: seu per consequentiam, quales sunt patroni, Et horum exemplo parentes, tot. tit. Inst. de legit. parent. tut. Briss.

LEGITIMOS actus quosdam enumerat. l. 78. ff. de diuers. reg. Legis actiones quæ sint, quid item sit lege agere, vide supra Lege agere.

LEGITIMVM quod lege aliqua vel Senatusconsulto introductum, institutum, confirmatum, comprobatumque est. Ita leg timus

Digitized by Google

conuentiones pacta Paul. definit in l.6. ff.de pact.quales sunt, quæ de furto & iniuria fluunt. Hæc enim lex 12. Tabul. comprobat:ita legitimum ius,quod ex lege descendit, quale est ius agnitionis quod ex 12.Tab. descendit.l.3. §.de illo ff.pro soc.l. 69.in fin.pr.ff.de leg.lib.2.l.1.§.vocantur.l.11.§.vlt.ff.de contr. tab.l.22.ff.si quid in frau.pat.l.6.ff.de bon.poss.l.1. §.non quærimus,ff.si quis om.cau.test.Et apud Vlp in Inst.tit.28.ad fin.& l.vlt.C.de legit.hær.Et quodcunque aliud ius quod ex legibus proficiscitur legitimum vocatur. l.4. §.vlt. ff.de fideiuss. tut.l. vlt.C.de testib.Briss.

LEGITIMVM ius dicitur, quod ab initio nihil interfuit hoc an illo modo fieret : postquam autem constitutum est, refert, Conn.lib.1.c.6.n.3.

LEGITIMVM spatium in l.14.ff.de seru.vrb. quo lex 12.tab. ambitum ædificiorum definit. Briss.

LEGITIMVM tempus in l.8. C.de non nu.pec. quinquennij, intra quod ex principalibus constitutionibus non numeratæ pecuniæ exceptio apponi debuit,l.9.& l.14. C.eod.tit. Inst.de liter.oblig.l.1.de cautr & non num.pec.in fragmentis C.Theop. in §.idem iuris. Instit.de except. Quomodo etiam statutum tempus interpretari oportet.in l.vlt.C.de cond.ex leg.& l.5.C. si cert.pet.Briss.

LEGITIMVM tempus in l.5.ff.de vsuf.l.3. ff.quemadmodum seruit.amitt. l.24. ff.de donat. int.vir. l.12. §.si quis seruum. ff.de captiu.l.12. tabularum, vsucapioni præfinitum tempus significat.Cicer.top.& pro Cæcinna,l.3.ff.de vsucap. quod alias constitutum tempus appellari docuimus.At in l.3.ff.de vsur.& l.4. §.si quis condemnatus.ff.de re iud.& l.1.C.de vlur.vel re iudic. Legitimum tempus intelligitur, quod condemnatis ad soluendum,l.12.tab.datur. Eadem lege statutum ad dotem restituendam tempus legitimum appellatur in l.24.§. Siue autem mariti.ff.sol.matr.l.7.§.adeo ff.de pact.Briss.

Simili modo legitimum tempus in l.19.ff.de minoribus Legibus statutum tempus ad petendam in integrum restitutionem,l.1.C.si minor se maior. Et legitima tempora, quibus de diuers.& temp.l.7.ff.de muner.& honor.l.11. ff.de iud.l.vn. C. vt intra cert.temp.legitima tempora in l.32.ff.de iudic.ad iudicandum lege,credo,Iulia iudiciaria præstituta,Brisson.

LEGITIMVM tempus luctus, l.8. l.10. l.11. ff.de his qui not.infam.l.2.§.1.C.de secun.nupt.idcirco opinor quod Numæ Pompilij lege decem mensium spacium ad lugendos viros mulieribus præscriptum fuit, quod postea duobus mensibus auctum est.Apul.lib.8.de asino aut Boni ergo & optimi consules,si luctu legitimo miserrimæ fœminæ necessarium concesseris tempus,quod residuis mensibus spacium reliquum compleatur anni.Senec.lib.7. epistol. Annum fœminis ad lugendum constituere.

LEGITIMA tempora apud Quintilian.declamatio.6.l,puta Pompeia ad dicendum & orandum præstituta, Briss.

LEGITIMVM testimonium Connanus dici ait, quod duorum fine comprobatur, etiam si mulieres sunt aut peregrini, & non rogati, Theodosius tamen Imperator voluit adhiberi quinque testes, rogatos aut fortuitos, cuius constitutio est hic vltima, Conna.lib.9 c.6.n.3.

LEGITIMVS,*Gesetzlich,ordentlich,nach dem Gesetze.*

LEGITIMVS curator ad quem è lege 12. tab. curatio furiosi, aut prodigi pertinet l.13.ff.de curat.furios.Briss.

LEGITIMVS hæres pro parte factus.Papinianus. Quia credimus eum, inquit, legitimum hæredem pro parte esse, & ideo pars hæreditatis in testamento remansit, nec absurdum videtur,pro parte intestatum videri, in fin. l.nam etsi, ff.de inoff. testam. Spieg.

LEGITIMVS modus in l.1. §.1.de mort.inf. quo abesse ab ædificiis busta monumenta lex 12.tab. constituit, Cic.lib.3.de legibus legitimus modus in l.21.ff.de donat.qui donationibus lege præstitutus est,olim erat, cuius meminere, l.24. ff.eod.tit. & l. 56.ff.de mort.caus.donat.l.5.§.si donaui,& §.si eum qui de dolì excep.l.1.ff.quib.modis pign.Quod & illa Pauli verba comprobant,quæ sunt lib.5.sent.tit 11. Ei qui aliquem à latrunculis vel hostibus eripuit, in infinitum donare non prohibemur. Briss.

LEGITIMVS modo honorarij in singulis causis vsque ad centum aureos,l.1.§.in honorariis, & §.licita. ff.de extr. cognitio l.3.C.de postul.quem SC.constitutum Tacit. lib.10. auctor est, Briss.

LEGITIMVS numerus in l.2.ff.de decr.ab ordin.fac. est municipij lege præfinitus, l.3.eod.tit.

LEGITIMVS numerus apud Paul.lib.4. sent.tit.1. est lege Cania præscriptus, Briss.

LEGITIMVS status, C.quand.dies leg.ced.l.pen.'Albet.

LEGVLÆ sunt viriolæ, hoc est, vitræ paruulæ, siue ligulæ fimbriatæ,reticulatis,scutulatis,cantellatisque plagulis orbicularibus vesicæ capillorum asseruatrices. A legendo legulæ vocitatæ, quemadmodum legulei à legendis vuis sunt appellati, Io. Bapt.in comm.Epist.Sid.Apollin.ad Agricol.lib.1.

LEGVLEIVS, in legibus versatus.Cic. Ita & tibi Iurisconsultus per se nil nisi leguleius quidam cautus,& acutus, præco actionum,cautus formularum,anceps syllabarum.Leguleios vocitat Quintilianus ad leges 12.tab. vt formularios ad prætorias formulas : Quorum alij,inquit, se ad album ac rubricas transtulerunt & formularij.ac (vt Cic. ait) Legulei quidam etiam nuncupati sunt. Leguleius autem diminutionis formam habet, vt equuleus,& binnuleus, Prat.

LEGVLVS Varro lib.4. de ling. lat. proprie olearum collector, vt vindemiator vuarum. Idem etiam sentit Cato. sunt tamen qui vindemiator illo Varronis loco non legant, legulum in vua etiam probent, ex veteri lege : itaque videtur vsurpasse Vlp.l.si cuius, §. si tamen, ff.de vsufr. & quem. Si tamen inquit, quæ instituit vsufructuarius magnum apparatum sit desideratura, opificum forte vel legulorum (corrupte autem quidam figulorum legunt) quæ non potest sustinere proprietarius, non videbitur boni viri arbitratu frui. Proprie autem legulus est, qui manu legit caducam, & verberando decussam, vt & olea legi debet, quam Cato stringi verat, id est, ex arbore nuda manu detrahi, vel cum digitabulis pressam detrahi,quia lædit : hinc strictores, qui propterea a legulis separantur, Prat.

LEGVM correctio magnopere fugienda est : quia mutationem iuris sequitur mutatio morum : mutationem morum comitatur nouitas quædam subita : hæc autem solet mouere & conquassare Rempubl. Quare Arist. lib. Polit.2. dicit : Receptas leges non esse mutandas, etiamsi quid incommodi habeant. Et Vlp.in l.2.ff.de constit.prin. In rebus,inquit, nouis constituendis euidens esse vtilitas debet. Euidentem autem vtilitatem sic intelligit, vt si lex aut consuetudo, nisi corrigeretur, paulatim esset corruptura ius naturæ, quod immutabiliter retinere oportet. Prat.

LEGVM obseruatio, & composita bene viuendi ratio in Repub.lica solet augere populum : & frequentia populi solet amplificare imperia.Incipiendum ergo est in omni Republ. constituenda à recta traditione iuris. Prat.

LEGVM studiosi relicto Latinæ linguæ nitore, inepti plerunque, teste Alex.Neapol.lib.3.c.4.

LEGVM tabulas Mosen à Deo accepisse, nemo est, qui nesciat, à quo tota iuris scripti leges proferitur. Quicquid enim posteri legum scriptores in monumentis reliquere,id totum tanquam simiæ à Mose primum Græci, deinde à Græcis Romani mutuati sunt,Ficino & Eusebio adstipulantibus.

LEGVM vsus ad formandos hominum mores pertinet : non ad ostentationem aut quæstum, vt quidam abutuntur, non aliter quam Anacharsis dixit: Athenienses ad nihil vti numis nisi ad numerandum.Proinde cum Hebræos Deus inter se quam coniunctissimos,rectissimeque consentire vellet,certas leges tulit, vt ex præscripto res iudicarent, ne quando ius controuersum dissidium pareret. Schard.ex Prat.

LEGVMEN est fruges sine aristis, quæ siliqua, id est, theca modo rotunda, vt cicere, modo chylindracea, vt piso, modo etiam longissima & pro mensa seminum lata (Franciscus Marius Grafald. Parmens. lib.2. de partibus ædium c.11.) continetur, Plin.c.7.lib.18.Varro lib.1.c.32. Huius ergo generis sunt fabæ, lupinum,eruum, lens, cicer, linum, Plin.d.c.7.8.9.10.11.12. & seq.lib.18.

ΛΕΙΠΟΜΑΡΤΥΡΙΟΥ, Athenien.sib. actio est aduersus eos,qui testimonij dictionem defugiunt : qualem in testamentorum causa 12.tab. introductam ostendit Iac.Cuiac.his verbis : Qui se fieri testarier : vel potius qui se sirit testarier, in testimonium satiatur, improbus intestabilisque esto. Sirit autem pro siuerit, vt alibi sæpe apud veteres. Prat.

LEMNISCI dicebantur fasciolæ ex coronis longispendentes. Hinc longas coronas quidam dici putant lemniscatas. Quales autem fuerint longæ coronæ annotauit. Fr. Balduin. in l. 12.tab.c.31.circa finem.

LEMVRIA,dicta sunt parentalia,quæ Romulus cum Remi occisi manes placatos vellet,instituit, sic dicta quasi remuria, mense Maio per triduum celebranda anniuersario ritu, ob quam rem nubere illo mense religiosum fuit. Vnde Ouid.

Mense malum maio nubere vulgus ait.

Connan.lib.8.c.3.num.1.

LENAS, ait Vlp. eas dicimus quæ mulieres quæstuarias prostituunt:Lenam accipimus & eam,quæ alterius nomine hoc vitæ genus exercet: & quæ cauponam exercens,in ea corpora quæstuaria habet,l.43.§.Lenocinium ff.de ritu nupt.

LENES vasis est genus,relatum ab Alfeno,l.17.§.1.ff.si seru.vind. Et Seius in eo syluam seuisse,in qua labra & lenes,cucumellas positas haberet,quanquam in pandectis Florent. prò lenes,tenes legatur,nec enim sunt,quas Tinas Nonius nominat: Illius meminit Martialis lib.1.

Tepida natabis lene Congedi vada.

Vlp.l.15. ff.de act. empt. Lines & labra salientes fistulæ, quæ salientibus iunguntur, &c. Sunt qui indifferenter scribi debere,lenes,lines,aut lenis existimant:illam tamen superiorem scripturam potiorem existimo, vt deducatur à Græco λιωός, quod

Digitized by Google

quod torcular & lacum significat, siue vas quo aqua recipitur. Prat. Vide infr. Lines.

LENITAS. Proniores ad lenitatem quam seueritatem iudices esse debent, l.11. ff. de pœnis.

LENITVDO, l. vnic. C. de mend. val. inertia est & ignauia. Quisquis huiusmodi lenitudinem prodiderit & probauerit. Sic l. fi, quos. C. Th. de accus. Huius autem fuit olim propria actio quædam, quæ dicitur. τ ἀζίας γραφή. Nou. 10. Pollux li. 8. τ ἀζίας ὄνομα δέησιν ἐπιμέλειαν τοῦ τίμημα, ὃν ἄξιον, εἰ πρός τι ἀλλοῖον ἐστιν μόνον. Nicolaus apud Strobæum. Δόλωσι τ ἀζίας οἱ δικαι, Plutar. de Dracone. Μικρὸν ὀλίγου δεῖν ἅπασιν ὠφελοῦσι τοῖς ἁμαρτάνουσι ζημία διάφορος ὅσον ἡ τοῦ ἀζίας ἀλογία; ἐπιτίθησιν. Prat.

LENO. Lenocinari per translationem, blandiri est. Inde leno dicitur ab alliciendo, quod adolescentulos alliciat, vel à leniendo dictus. Est autem proprie leno scortorum. Scribit enim Pædianus, lenones scortorum dici, productores vero, etiam inuitarum personarum, & in quibus stupra exercita legibus vindicantur. Nam & in Verrinis ab Cicerone disparantur verba hæc. Inde lenocinium, lenocinandi actus. Vlpian. in l. athletas. ff. de his, qui notant, infam. Lenocinium facit, qui quæstuaria mancipia habet. Est autem lenocinium ipsum pelus, quam adulterium, quia & se & alium leno corrumpit: vnde plus punitur. vt in Auth. vt iud. sine quoquo suffrag. § eos, column. 2. Ii, ne malo sint exemplo, de vrbibus pelluntur, in Auth. de lenonibus in fin. & meretrices de vicinia pudicarum. In multis tamen vrbibus publica prostibula tolerantur, non quod scortationem approbent, sed quod, cum sit infrænata iuuenum libido, malunt vrbes hæc loca tolerare, quam facere, vt ciuium & vxores & filiæ passim ad stuprum abripiantur. Anchora. Lenocinij duas esse species, ait Goth. ad l. 2. §. 2. ff. ad l. Iul. ad adult. Manifestum, quoties maritus palam quæstum facit ex adulterio vxoris: Tacitum quoties adulterium retinet.

LENO est, qui prostituta habet mancipia, vt Seneca lib. 6. de benefic. definit. Lenocinium itaque facere cum Vlp. ad edictum Prætoris interpretatur, qui quæstuaria mancipia habet, siue principaliter hoc negocium gerat, siue alterius negociationis accessione vtatur, l. 4. §. 1. ff. de his qui not. infam. l. 1. in fin. ff. de extraor. crim. Idem Vlp. libr. 1. ad l. Iul. & Pap. Lenas eas dici scribit, quæ mulieres quæstuarias prostituunt, etiam si alterius nomine hoc vitæ genus exerceant, l. 43. §. 1. ff. de ritu nupt. Briss.

LENOCINII crimen contrahit maritus, qui deprehensam in adulterio vxorem retinuerit, adulterumque dimiserit, quæstumve ex adulterio vxoris suæ fecerit, l. 29. in pr. & §. qui quæstum, ff. ad l. Iul. de adult. l. 2. C. eo. tit. Briss.

LENOCINIVM facere, Vlp. inquit, non minus est, quam corpore quæstum exercere.

Cum mulier viri lenocinio adultera fuerit, nihil ex dote retinetur, l. 47. ff. soluto matrim.

LENTVM debitorem Cicero vocat eum, qui libenter subterfugit, tergiuersatur, & diem ex die ducit, neque promptus est ad dissoluendum quod debet. Teneris, inquit, illa lentum sane negotium. At contra Lucillius lentum soluere accepit pro eo, qui facile solueret, bonumque nomen esset. Credo quod lenta quæ sunt facile sequuntur quo velis: lentum quoque vocauit eum, qui facile ad soluendum adduceretur: eius verba vide apud Nonium satyr. lib. 9. Prat.

LENVNCVLI actuariæ naues quas Græci ἁμίπλοι vocant, vel ἱππαγωγίδες, vt annotat Brodæus lib. Miscell. 6. c. 27.

LEONINA societas est, qua alter lucrum tantum, alter damnum sentit: qualis iure coiri non potest: & vt Eras. in Chilia. dicit, solet esse cum regibus, aut præpotentibus plebeiæ sortis hominibus. Extat in l. si non fuerint. § Aristo. Pro socio. Notum ex Apologo, quod leo communem ex venatu prædam sic diuidebat cum vulpe, vt sibi ferme totam retineret, vulpi vix minimam concedens partem. Spieg. Adde Tiraq. comm. in 5. l. connub. gl. 1. part. 6. n. 34.

LEONINA lex, Imperatoris Leonis. l. 38. C. de episc. & Clericis. l. 10. C. de pactis conuentis.

LEPADNA, Græci dicunt coria lata circa pectus equorum. Vide Alc. in l. quoniam. C. de cursu publ. lib. 12.

LEPRA duplex est: vna, quæ mala scabies, hoc est, incurabilis ab Horat. nominatur:

Aut mala quæ scabies, aut morbus regius urget.

Eius meminit Imperator, in Auth. Insiuran. quod præst. Altera lepra est, quæ potest curari. Plin. libr. 34. Lachrymæ, vitium veluti gemma, lepras, & lichenas, & psoras, nitio ante præparatas, sanat. Est itaque lepra morbus, qui alio nomine dicitur elephantia, à quo leprosi dicuntur, qui eo morbo afficiuntur. De quibus tit. est lib. Decret. de coniugio leprosorum, vide D. Gœd. in comment. ad l. stuprum 101. §. 2. num. 8. de verb. sig.

LÆSVM ius, in l. 1. ff. ex quibus causis maior, non amissum vt Interpres existimat significat. Vt non respexit ad Lædere verbi elegantiam, ita nec vim verbi Amittere intellexit. Siquidem vere amissa, perditave, aut quæ irrecuperabilia sunt, corrigi non possunt. Intercepta vero, & occupata, possunt. Spieg.

LESSI voce lex decemuiralis vsa est teste Cicerone: Quid autem per Lessum decemuiri intellexerint, veteres interpretes Sextus Ælius, Lucius Ælius, non satis se intelligere dixerunt, inquit Cic. sed suspicari vestimenti aliquod genus funebris fuisse. Lælius lessum interpretatur quasi lugubrem eiulationem, vt vox ipsa significat. Illudque eo magis verum Ciceroni videtur, quod Lex Solonis id ipsum vetet: eoque sensu Plautus lessum videtur accepisse, cum sic in Trucul. scriberet:

Thetu quoque etiam
Lamentando lessum feci filio.

quasi dicat Plautus lamentis gemituque & fœmineo vlulatu, vt vtar poetæ verbis, filium defleuit Thetis: & tamen suis illa lachrymis, quod factum erat infectum reddere non potuit. Et sic quidem hunc Plauti locum accipiendum esse euidenter in lib. de anima docet Tertul. autore Ræuar. in li. 12. tab. cap. 15. Adde Fran. Balduin. comment. in l. 12. tab. cap. 31. circa princ.

LEVAMENTVM in l. quoties in fin. ff. si fam. furt. fac. dic. prò auxilio. Huius edicti leuamentum, non tantum ei qui seruos possidens, condemnatus præstitit tantum, &c. Sic & pro beneficio vel excusatione, l. 1. C. qui modo se excus. libr. 10. Atque ita l. cum duobus, §. si in cœundo, ff. pro soc. Alij tamen velamentum legunt: vide infr. velamentum, Prat.

LEVARI, vel onerari culpa, apud Macrum. de offic. præsid. l. diuus, §. fin. Spieg.

LEVATO velo cognoscere, Honorius Imp. dixit prouerbiali figura, si Alc. credimus, quod vulgo dicunt, de plano fieri, h. e. quod facile, & absque cognitione causæ conceditur: quod iudices graniores & arduas causas, pro tribunali sedentes, cognoscant: vbi vero descenderint in plano constituti, leuiora negocia decidant. Spieg.

LEVEM culpam præstat, qui rebus suis consuetam diligentiam & eam quam quilibet paterf. mediocriter circumspectus adhiberet, præstat, l. 20. C. de neg. gest. l. 22. §. sed enim. ad Treb. Leuissimam vero, qui exactissimam rei custodiendæ diligentiam exhibere debet, l. 45. ff. ad l. Aquil. Briss.

LEVEM esse, inter animi vitia ponit Vlp. l. 1. §. apud Viuian. ff. de Ædilit. edicto. Vnde etiam Leuis constanti aduersatur, l. 18. ff. eod. Si pater sit vitæ probatæ: filia, leuis mulier, l. 12. §. nec non illud, ff. solut. matr. Briss.

LEVIDENSE munus, prouerbialiter, vile, & minimi precij vocat Cic. vt Eras. in Chil. tradit cuiusmodi magistratibus accipere licet. Nam illis, vt admonet adagium vetus ab Vlpiano Græce citatum, de offic. proconsul. in l. solet etiam, §. non vero, nec omnia, nec passim, nec ab omnibus, nisi verecunde, atque quodam cum delectu, accipere non licet. Spieg. Prat.

LEVI brachio quid facere, id est, non vere neque ex animo. Conan. lib. 7. c. 3. n. 3.

LEVIORES vsuras IC. in l. tutor, §. ex cæteris causis, ff. de admi. tut. appell. Quincunces & Trientes ex sententia. Hot. lib. 1. de vsur. c. 7. earumque appellatione putat Africanum trientes significasse. l. si seruus legatus, ff. vlt. ff. de leg. 1. De quincuncibus fit mentio in l. cum quidam, ff. de vsur. l. à filio. & l. seq. §. Basilicæ, ff. de alim. & cib. leg. De trientib. quoque fit mentio in l. Firmio. §. 1. ff. quand. dies leg. ced. Vlp. autem clare semisses à leuioribus distinguit in l. si legatum, ff. de oper. pub.

LEVIR in l. non facile, ff. de gradibus est viri frater, apud Græcos δαὴρ appellatus, vt est apud Homerum relatum. Sic enim Helena ad Hectorem dicit.

Δαὴρ ἐμεῖο κυνὸς, κακομηχάνου, ὀχρυόεσσης, hoc est,

Leuir mei canis, omnis mali causatricis horridæ. Prat. & Hot.

LEVIS castigatio, duntaxat concessa est docenti, l. sed & si quæcunque, §. fin. ff. ad leg. Aquil. Spieg. Prat. Leuem coercitionem vtique patrono aduersus libertum dabimus, l. 7. §. præterea, ff. de Iniuriis.

LEVIS febricula, non consideratur, l. ob quæ vitia, ff. de ædil. edict. Spieg.

LEVIS offensa non adimit legatum, l. 3. de alim. leg. Spieg.

LEVITAE ex nomine authoris sunt vocati. De Leui enim Leuitæ sunt exorti, à quibus in templo Dei mystici sacramenti ministeria explebantur, hi ministri dicuntur, c. cleros, 21. distin. Io. Bell. Etym.

LEVITER, pro parum, vel mediocriter. Vlp. l. prætor. §. præterea. de iniur. vel quod leuiter pulsauerit, vel emendauerit.

LEVISSIMA libertatis conditio intelligenda est, quæ ad libertatem perducit, quamuis natura grauior, & durior, l. 35. ff. de cond. & dem. Briss. Prat.

LEVISSIMA scriptura in libertatibus ea intelligitur quæ mancipio facilior est, l. 5. ff. de manumiss. test.

Λείψανα, reliquiæ Harmenopulo, lib. 3. tit. 3. μηδὲ λείψανα ἁγίων μαρτύρων sic vertit. l. nemo Martyres, C. de sacr. sanct. eccl. In libris λείψανα intelligimus, carnem, corium, cornua, l. mortuo de leg. 2. ff.

LEX est mens sine cupiditate. Lege, Scriptum ius.

LEX, generale nomen est, dictum à diligendo, vt magis videtur Ciceroni, quam à distribuendo. νόμος Græcis appellatur,

Digitized by Google

Nam vt illi æquitatis (inquit) sic nos delectus vim in Lege ponimus: & proprium tamen vtrumque Legis est. Omnis ergo Institutio,quam secuti, eligimus quod faciamus,& contrarium vitamus,communi appellatione Lex dici potest. Sic accepto vocabulo,Lex diuiditur in Diuinam,Humanam,& Diabolicam.Diuina rursus diuiditur in legem Naturæ, & Latam. Lata iterum in Veterem, & Nouam. Vetus in Moralem, Iudicialem,& Ceremonialem:quæ suo loco breuiter, pro instituto nostro declarabuntur: ne mutetur ordo, qui scripti huius generi debetur. Lex est sententia, qua bona tam præcipiuntur, tum mala prohibentur. Ius est autoritas seu facultas agendi secundum legem.Iustitia est virtus perducens ista ad exercitationem.Proinde quoties audis has voces,Lex,Ius,Iustitia, statim cogita,monente Old.te diuinum aliquid, atque excelsum audire, hoc est veram, & à Deo ipso dictatam honestatis formulam. Loquitur autem de propria significatione, & eminentissima istorum verborum potestate.Non prætereundum,quod Lex,vocabulum in contractibus, in toto Iure nostro accipitur pro conuentione, vt docet Zas.in l.ciuitas, ff.si cert.pet. Bart. ignorantia huius vocabuli deceptus, in l. cotem ferro, ff.de públ.tradidit Contractum per ciuitatem factum,habere vicem & pondus legis: quod ipse Zas. audacter dicit non esse verum, nec hoc vsquam dici:& idipsum sensisse Bald.contra Bart.in l. 1.C.ne fil.pro pat. quod longe alia conditione contrahatur inter partes,& alia conditione statuatur lex,Spieg. Adde Conan.lib.1.c.8.num.1.& 2.

Lex est creatura & ordinatio Dei,id est,conseruatio ciuilis iustitiæ. Nam politicus,status est Dei opus, etiamsi personæ sint impiæ,& abutantur tali ordinatione.Rom.13.Non est potestas nisi à Deo.Et Psalm.81.Ego dixi,dij estis, hoc est gerentes officia diuina, quæ sunt, Conseruare iustitiam & iudicia, defendere innocentes,punire delicta, militiam legitimam exercere ad defendendum bonos.Prat.

Lex βασιλικὴ, id est, Regia, vel imperialis, Xenophonti in Oeconomico, quæ iniustos punit,& iustos adiuuat. Sic enim ait: οἱ μὲν βασιλικοὶ νόμοι οὐ μόνον ζημιοῦσι τοὺς ἀδικοῦντας,ἀλλὰ καὶ ὠφελοῦσι τοὺς δικαίους.

Lex naturæ, inquit Cicer. de legib.1. ratio est summa, insita in natura, quæ iubet ea, quæ facienda sunt, prohibetque contraria: à legendo ducto vocabulo, quoniam defectus vis in lege est, iubet enim rectè facere,vetat delinquere. Græcis νόμος vocatur, ἀπὸ τοῦ νέμειν, à suum cuiq; tribuendo. Et eod.lib. Ea mens ratióque prudentis,ea iuris atque iniuriæ regula.Apost.Rom.2. hoc modo colligit. Est in gentibus conscientia, factum accusans vel defendens:est igitur lex. Quasi dicat:conscientia cuilibet indicat, num benè an malè fecerit, etiam homini planè agresti, & indocto. Sed tale iudicium non potest fieri in conscientia, sine aliqua formula legis, quæ indicet in corde hominis esse iustum aut iniquum quod fecit. Ergo est in homine lex, quam etsi nusquam ex scripto legit, habet tamen à Deo insculptam ad formandos mores. Prat.

Lex, (vt definit Papinianus,l.1.ff.de legib.)est commune præceptum,virorum prudentum consultum,delictorum,qua sponte, vel ignorantia contrahuntur,coercitio, communis reip. sponsio. quod vt dilucidius intelligatur, colligamus ex hac diffinitione subiecta ἀξιώματα, quæ priuatim iura repetens collegi.

1 Lex communis esse debet.
2 Ergo de vno ferenda non est.
3 Lex præceptum est.
4 Virorum prudentum decretum.
5 Ergo à mulieribus ferenda non est.
6 Sed nec sine Iurisconsultis.
7 Delicta legibus coercenda sunt.
8 Ergo non aliter iudicanda,expiandáve sunt quam legibus.
9 Delicta consulto,spontéque admissa puniuntur.
10 Sed & si quid ignorantia admissum sit,plectitur. Igitur ignorantia punibilis.
11 Rogante magistratu, populus spondebat se ratam legem habere, túmque constituebat.
12 Ergo à populo sciscebatur lex.

Primi axiomatis ea potestas est, vt lex ab omnibus obseruanda sit l.3. C.de legib. Nam (vt ait Chrysippus apud Marcianum,l.2.ff.eod.) πάντων δεῖ βασιλέα. Igitur omnes tenet; vt Iustinianus passim in nouellis constituit. Hinc à contrario sensu axiomate secundo colligimus Legem de vno homine ferendam non esse, quod & ante legem cauerat Solon apud Demosth. κατὰ παρανόμ. μηδὲ νόμον εἰσφέρειν ἐπ' ἀνθρώπῳ ἑνὶ. Ait Papinianus,legem esse præceptum:strictior & angustior videtur definitio re definita contra definitionum regulas, de quo Bart.l.1.de dol.Nam legis virtus est Imperare, vetare, permittere,punire, l.7. de legib. sed & tribuere & adimere M. Fabio lib.6.c.6. Verbo præceptum omnes legis virtutes contineri rectè animaduertit Accurs.in d.l.1.de legib. & Bart. eum secutus. Lex est decretum,hoc enim significat verbum Consultum quod vsus est Papinianus hoc loco, quo sensu & Horatius lib. 2.Epist.ad Quintium 1.

---vir bonus est quis?
Qui consulta patrum qui leges iuráque seruat.

Consultum igitur significat decretum & statutum. Ait VIRGILIVS. Hinc colligebamus mulieres in ferendis legib. adesse non debere, quod & rectè Bartolus adnotauit, d.l.1. ff.de legibus ad leges municipales producens quod & P. Decius probat d.l.2.ff.de diuers.reg iur.Cur igitur Theodoram vxorem suam consilio ferendæ constitutionis Nou. 8. adhibuit? Conciliet hæc pugnantia qui volet, cogitandum relinquo. Quod ait Papinianus,PRVDENTVM, hoc probari potest ex l 8.C.de legibus. Delicta legibus expianda esse ex legis definitione constat. Huc videtur respexisse Horatius lib.2. Epistol. ad Octauium.

Res Italas armis tuteris, moribus ornet,
Legibus emendes.

merito. Nam vt lege iussit Solon apud Æschinem, καὶ κατὰ διαθήκας ὅσοι φρενιζόντων καὶ τῶν γήρᾳ. Delicta coniuito admissa puniri vult Papinianus hoc loco, quod & Marcianus probat. l.11. §.pen. ff.de pœn. Rectè autem adiecit Papinianus, contrahuntur: qui enim delinquit, obligatur, quod Bart.plus tradidit,l.ex hoc iure,de iust. & iur. Accursium secutus, qui & in ea est sententia, l.omnem, ff.de iud. Non solum autem consulto delinquentes puniri vult Papinianus, sed & qui ignorantia deliquerunt, ignorantia igitur est punibilis. Quod mirum videri posset, cum ignorans deliquisse, intelligi non posset, vt scribit Gaius l.5.§.longè magis, ff.de obligat. & actio. non est igitur ignorantia punibilis. Hic varias κατ' οὐσίας adferunt Accursius & Bartolus, quas conciliare nituntur. Sed de ignorantia inexcusabili, quod dicit Papinianus, accipiendum est, idque Baldus rectè existimat, in d.l.1. vers. vlterius, noto, ff. de legib. cum Papiniano ignorantiam puniendam aiente, pugnat l.53. ff.de furt. & l.7. ff.de iurisdict.omn.iudic. & l.18. ff. de iis qui not.infam. Horum contrariorum conciliatio latissimam exigit tractationem. Tu in illis locis interpretes consule. Prat.

Lex prima iuris ciuilis species, primum à regibus originem habuit, mox à populo processit. Nam sunt leges Principis, sicuti liberi populi, vt Valla tradidit. Sed quæ ab rege condunntur, alterius consensum non requirunt, quæ autem à populo sanciuntur, consulis interrogato egent. Et propterea, priscis temporibus lex erat, quod populus Romanus Senatorio magistratu interrogante, velut consule, constituebat. Quæ definitio leges à Regibus conditas non comprehendit, eo quod cum suis latoribus exoleuerunt,vt scribit Riuallus ad fin. li.1. hist. iur. ciuil. Legem non malè sic ipse Cicero definit, quod sit recta ratio è mente diuina manans, quæ recta suadeat,prohibeátque contraria. Quo fit, vt Demosthenes orator legem esse dixerit, cui omnes homines deceat obedire, cum ob alia multa, tum vel eo maximè, quod lex omnis inuentum quoddam ac munus deorum est, l.2 ff.eo. Prima autem fertur Ceres dedisse leges mortalibus, postea ipsi sapientes: Phoroneus Argiuis dedit, Moses cælo lapsas Hebræis, Ægyptiis Mercurius, Draco & Solon leges tulere Athenienfibus, Minos Cretensibus, Lycurgus Lacedæmoniis, Turiis Carmidas, Romanis Romulus. Anchor.

Lex (inquit Ateius Capito) est generale iussum populi, aut plebis, rogante magistratu. Sed hæc definitio, vt & aliæ, (secundum A. Gell. Noctium Atticarum lib.9.) si probè factæ sunt, neque de imperio Pompeij, neque de ritu M. Ciceronis, neque de cæde P. Clodij quæstio, neque alia id genus populi plebísve iussa leges vocari possunt: Non sunt enim generalia iussa, neque de vniuersis ciuibus, sed de singulis concepta: quocirca priuilegia potius vocari debent, quia veteres priua dixerunt quæ nos singula dicimus. Cicero pro domo sua: Quo iure? quo more? quo exemplo legem nominatim de capite ciuis indemnati tulisti? vetant leges sacratæ, vetant duodecim tabulæ, leges priuatis hominibus irrogari: id est enim priuilegium. Idem de proscriptione sua loquens: Licuit tibi ferre non legem, sed nefarium priuilegium. Hoc verbo etiam vsus est Lucius in 1. Satyr. lib. Abdomina thynnia venientibus priua dabo, cephaleámque carnem. Sed quanquam hæc ita sunt, in veteribus tamen scriptis non magnam vocabulorum istorum differentiam esse animaduertimus. Nam & plebiscita, & priuilegia translato nomine leges appellarunt, eadémque confuso & indistincto vocabulo togationes dixerunt. Sallust. quoque proprietatum in verbis retinentissimus, consuetudini concessit; & priuilegium, quod de Cn. Pompeij imperio ferebatur, legem appellauit. verba ex secunda eius historia hæc sunt: Nam Syllam consulem de reditu eius legem ferentem, ex composito Tr.Pl. C.Herennius prohibuerat: idem fecit apud nos (ne longè exempla petamus) Pompon. in l.postliminij ius. ad fin. ff.de cap.& postlim.reuer. & in l.vlt. ff.de ligation. Numantini (inquit) deditum Hostilium Mancinum non receperunt, de quo tamen lex postea lata est, vt esset ciuis Romanus, & præturam quoque gessisse dicitur.

Digitized by Google

Lex aut Rogatur, id est, fertur: aut Abrogatur, id est tollitur: aut Derogatur, id est pars primæ tollitur: aut Subrogatur, id est adjicitur aliquid primæ legi: aut Obrogatur, id est mutatur aliquid ex prima lege. Vlp. cap. Instit. 1. Vel sic, Lex rogatur, cum populus rogatur vt nouam legem accipiat: Derogatur legi, cum rogatur, vt capita quædam è lege vetere detrahat: Abrogatur cum rogatur vt legem veterem omnino tollat: Prorogatur, cum differtur. Irrogatur, cum in aliquem propriè fertur: vt cum multa alicui à magistratu dicebatur. Hot. Prat.

Ληξιαρχοι, Magistratus quidam Athenis, qui tum alios tum eos, qui iam suæ tutelæ facti erant, & iam poterant ἄρχειν τῶν οἴκων, id est hæreditatis paternæ in album ciuitatis inscribebant, vide Poll. Prat.

Ληξιαρχικὸν autem est (sicut annotauit eleganter & scite Budæus, vt erat Latinæ iuxta ac Græcæ linguæ peritissimus Mercurius) εἰς ὃ ἐνεγράφοντο οἱ τελειόντες τῶν παίδων εἰς ἐξὸν τὰ πατρῷα οἰκεῖν μόνοι. Album seu liber, in quem puerorum nomina referebantur, qui iam tutelæ suæ facti erant, hoc est αὐτεξούσιοι sui iuris, & qui de suis facultatibus statuere poterant, ἐξὸν τὸ ληξιαρχεῖν ἄρχειν ἑαυτῶν, hoc est τοῦ κλήρου τοῦ ἰδίου, &c. Brechæus l. Nihil aliud, ff. de verb. & rer. sig. Vide Postellum de Magistratibus Athen. c. 11. & c. 18.

L I.

Libare, est sacrificare. Lactan. lib. 1. Nihil enim sancta & singularis illa maiestas aliud ab homine desiderat, quam solam innocentiam, quam si quis obtulerit Deo, satis pié, satis religiosè libabit, Old. Prat.

Libella in l. iudices 9. C. de episc. audient. dimidia est chœnicis pars, vt exponit Alc. lib. Paterg. 17. Est autem Chœnix demensum & cibus diurnus, vt apud Hom. Odyss. τ. ὑ. χοῖνιξ ἀνδρὶ ἑκάστῳ ἡμερίη, ἣ καὶ ἅμ' ἠοῖ χοίνικι ἄπαντα. Et illud Pythagor. symbolum: chœnici ne insideas. Iubet igitur lex duas libellas, id est, Chœnicem victualis substantiæ custoditis præstari: Aulus Gellius lib. 20. c. 1. legis 12. tab. verba de addictis hæc refert: si volet, suo viuito: ni suo viuit, qui eum vinctum habebit, libras farris in dies dato. Alias libella est fabrile instrumentum: alias etiam nummi minuti Romani genus. Prat.

Libellaria concessio dicitur, cum Emphyteuta transfert ius suum in alium: hoc est substitutio quædam Emphyteusis, teste Old. Spieg.

Libellaria, pro allode, siue allodio vsurpatur: (verum (vt opinantur quidam) pro eo tantum quod sub illa leuicula pensione annua locatum est. vt lib. feud. 2. tit. 26. §. 3. H. vbi feudum & libellaria opponuntur: Agnatis feudum, filiæ vero allodium, siue libellarium esse asserentibus. Item domino feudum, filiæ allodium siue libellariam esse allegante. Et lib. 1. tit. 5. §. 2. H. Si fidelis feudum libellario nomine dederit. Item postquam ad libellariam dederit. Prat.

Libellarivm apud Cic. in orat. pro Milone, Cista, in qua conditi seruantur libelli. Exhibe, inquit, libellarium illud legum vestrarum. Prat.

Libellarivs à libello, id est, brevi scriptura deductum. Hinc

Libellarivs contractus, id est, venditio (alij tamen conuentionem esse volunt) quæ fit scriptura, interueniente certo pretio, & hoc amplius certa pensione, constituta in annos singulos: & hac plerunque lege, vt stato, condictóque tempore contractus renouetur, rursus numerato pretio certo vel arbitrio. Venditionem autem dicimus, vt tit. 9. §. 2. lib. 2. Alij locationem esse existimant. Alij etiam Emphyteusim ex Nou. Leonis 13. tum & Lombardos pro Emphyteusi libellarium contractum dixisse. Sed in hoc est differentia (ait Cuiac.) quod non soleat emphyteusis renouari non mutato possessore: Libellaria renouantur statis certisque temporibus: etiam non mutato possessore, data certa pecunia, vel quam bonis vir arbitratus fuerit secundum qualitatem rei in libellum datæ: quod quidem renouationis pretium Leo εἰσδοτικὸν vocat. Et emphyteusis contrahitur sub lege meliorandæ rei, putà ædificij in area, ponendi vel reficiendi, vel agri excolendi & recrcandi: Libellaria hanc legem non habet: Et libellaria in perpetuum fit semper, vt tit. 8. lib. 1. Feud. C. emphyteusis nonnunquam ad tempus. Et si credamus antiquis Feudorum conditoribus, in libellaria est commissio locus post biennium, sicut in locatione, cum in emphyteusi triennij cessatio exigatur: & is qui per libellum à domino possidet, vendere potest sine consensu domini: emphyteuticarius non item. Fit libelli huius, siue libellariæ, mentio sæpe his libris, vt Feud. 1. t. 8. & 2. tit. 9 & 4. tit. 3. 53. 57. C. & in const. de pace Constantiæ, & in Langobardis, & in aliis etiam auctoribus. Cassiod. 5. Variar. Comperimus patrimonij nostri prædia te Thomari libellario titulo commisisse Gregorius 8. epist. cap. 61. voluerat possessiones sub specie libellorum genere. Hinc etiam libellum facere, id est, leui libellarum, siue denariorum annuorum pretio vendere. Feud. lib. 2. tit. 39. §. 1. H. si libellum vnus alteri fecerit de feudo paterno, non est libellus, se quasi refutatio. Prat.

Libellarivs Contractus est, quando emphyteuta, vel vasallus dat rem emphyteuticam, vel feudalem alteri in emphyteusim, vel feudum, c. 1. §. donare, c. 1. §. fin. de prohib. alie. feu. Doct. com. c. 1. §. aut si. quib. mod. feu. amit. Iason auth. ingressi. C. de sacrosanct. eccl.

Libellvs est scriptura, quia id quod nobis debetur persequimur; nostrique vocatur *Die klage*. Vult. in comm. Inst. de act. in pr. n. 46 vel sic:

Libellvs est quædam scriptura, in qua cõtinetur nomen actoris & rei, res quæ petitur & causa petendi. Vnde Hostiensis,

Quis quid, coram quo quo inve petatur, & à quo
Recte compositus quisque libellus habet.

Paulo autem aliter definitur ab aliis, sed in idem cadere videtur definitio. Gallis viris pragmaticis, & in foro versantibus dicitur *vne demande*. De huius vero materia extat titulus libro decretalium 2. De libelli oblatione: & habetur 2. quæst. 8. per totum, & 81. distinct. Maximianus. Cæterum, vt, quod notatu dignum est, subjiciam, cum de iis locus sese offerat, quos à libellis ministros appellamus, à Plinio in epistolis dici videntur consules Senecio (inquit) cum exploraſſet consules postulationibus vacaturos, conuenit me. Sunt autem à libellis ministri, qui principi in respondendis requestis subseruiunt. Lampridius, in Alex. Postmeridianis horis subscriptioni, & lectioni epistolarum semper dedit operam, ita vt ab epistolis, à libellis, & à memoria semper assisterent.

Libellvs, est formula scripti complectens actionem, & futuræ litis speciem in iudicio, l. 1. C. de edend. Neque vero tam curiosè laborandum hic esse, vt quidam faciunt. Nam libellus nihil aliud facit quam quod ius illud persequendi exhibet iudici cognituro de causa: Siquidem non potest cognoscere, nisi intelligat actionem: Et intelligere non potest, nisi aut dicatur, aut scribatur. Ex scripto constat libellus: ex non scripto, causæ nudis verbis controuertentium tractantur. vide Specul. de libell. concept.

Libellorvm autem variæ sunt species. Quidam enim libelli sunt supplices qui & queruli appellantur. Cuiusmodi erant qui principibus, præsidibúsve dabantur. Huius generis libelli nihil aliud erant quam preces & desideria, vt apparet ex l. 15. ff. de in ius vocando. Quidam vero libelli sunt accusatorij, quibus crimina deferuntur, & denuntiantur, l. 17. & 29. §. hoc amplius, ff. ad l. Iul. de adult. Sunt & libelli Appellatorij, Item Dimissorij, qui & Apostoli dicuntur, de quibus paulo infrà, Briss.

Libellvs appellatur commentarius in sacras literas, c. 2. in pr. De sum. trinit. & fid. cathol. Damnamus ergo (inquit Innocentius) & reprobamus libellum seu tractatum, quem Abbas Ioachim edidit, Spieg. Prat.

Libellvs appellatur, quem maritus vxori, aut contra vxor marito repudij causſa mittit, cuius fit mentio in l. fin. pœnituit, ff. de diuort. his verbis: Si pœnituit eum qui libellum tradendum diuortij dedit, & Christus Matthæi 5. Quicunque inquit, repudiauerit vxorem suam, det illi libellum diuortij, Old. Prat.

Libellvs appellatur etiam Scheda Intimatoria, videlicet quæ in foro, aut valuis ecclesiarum proponitur: inuenisse puta Sempronium annulum aureum, eique cuius est, redditurum, vt dicit l. fallsus, ff. de Furt. annot. Old. Spieg. Prat.

Libellvs censetur ineptus, siue inutilis duobus modis: Altero propter defectum formæ, cuius maxima pars est petitio seu conclusio: Altero, ob materiam vel causſam petendi, quæ in narratione versatur, nec est talis vt producat ius agendi. Et hoc est, quod excipientes aduersus tenorem libelli, dicunt eum peccare in materia & forma: his quippe verbis vtuntur ex vsu magis, quam quod res ita habeat plerunque, Old. Prat.

Libellvs dicitur oratio consultoria, qua boni Imperatores olim complecti solebant ea, quæ de rebus arduis ad Senatum Romanum censenda referebant, vt in l. item venitur, §. præter hæc, ff. de petit. hæred. Pridie Idus Martias, inquit, Q. Pompeio Iulius Balbus, & Publius Lubentius Celsus, Titius Eutidius, Onerius Seuerianus Consules, verba fecere de his quæ Imperator Cæsar Traiani Parthici filius, Diui Neruæ nepos, Adrianus Augustus Imperator maximusque princeps, proposuit, quinto nonas Martij, quæ proximæ fuerunt, libello complexus est quid fieri placeat. De qua re ita censuerunt. Huius orationis in eo tit. fit mentio l. illud quoque in pr. Illud quoque ait, quod in oratione Diui Adriani est, Old. Prat.

Libellvs, aut est summarius: si nimirum continua serie & narratione factum proponitur: Aut articulatus seu positionalis, si circumstantiæ facti certis quibusdam enunciatis, quæ vocamus articulos vel positiones, comprehendantur: Alias vero alius ciuilis est, quam etiam conuentionalem vocant; alius criminalis, quem etiam vocant accusatorium, ex causſa materiali, quæ in iudicium deducitur, Vult. in comm. Inst. action. in pr. n. 47. 48.

Libelli requisita necessaria sunt quinque: Nomen Actoris:

Digitized by Google

nomen rei: nomen aut certè aliqua demonstratio iudicis: quid petatur & quo iure. Quorum si vel vnum deficiat, libellus est ineptus & imperfectus: In libello vero criminali siue accusatorio alia etiam desiderantur, videlicet præter nomen iudicis, nomen accusantis, nomen accusati, etiam mensis & locus in quo commissum est crimen, non etiam dies, nisi petatur eius declaratio à Reo: de quibus tractant nostri ad l. fin. ff. de priuat. delict. & in l. libertorum, ff. de accus. & in §. suscepto. Authen. de exhib. reis, Vulte. dicto loco. num. 50. & 51.

LIBELLVS pro tabella fideicommissaria, hoc est in qua fideicommissum scribit testator, accipitur in l. 1. in pr. ff. de tabul. exhib. Item si libellus, inquit, aliudve relictum esse dicetur, decreto comprehendam. Et in l. & in Epistola C. de fideic. Et in epistola (dicit Imperator) vel breui libello, vel sine scriptura, imo etiam nutu, fideicommissum relinqui posse, adhibitis testibus, nulla dubitatio est.

LIBELLVS appellatur scheda supplex, quam vulgo supplicationem dicimus, qua populares postulata sua principibus exponere solent. in tit. C. quan. libel. princ. dat. litis contest. fac. & in l. non distinguemus, §. cum quidam, ff. de arbitr. Libello, inquit, cuiusdam id quærentis Antonius subscripsit. Hac significatione Iurisconsultus in l. nec quicquam, §. vbi decretum, ff. de offic. proconf. & lega. & in l. omnia, ff. de regul. iur. sic tradit: quod omnia quæcunque causæ cognitionem desiderant, per libellum expediri non possunt, hoc est per solam supplicationem præstari nequeunt, non audita parte aduersa. Quas leges non alioqui obscuras, Accursius inuoluit ignorantia huius significationis. Adde l. semper, §. demonstratur, ff. de iur. immun. Sicque vsurpauit Sueton. in Augusto: promiscuis salutationibus admittebat & plebem, tanta comitate aduentium desideria excipiens, vt quendam corripuerit, quod sic sibi libellum porrigere dubitaret, quasi elephanto stipem, Prat.

LIBELLVS rerum, l. si ego Seiæ, §. planè, ff. de iur. dot. in quem conferebat mulier ea, quæ præter dotem in donum mariti inferebat: quem & ideo marito offerebat, vt is eum subscriberet, vt certum esset in domum eius ea fuisse illata, & ne si quando separatio fieret negaret, Prat.

LIBELLVS pro assertoria epistola accipitur, quam vulgo credentiam vel certificationem vocamus: cum superior magistratus fidem facit pro subdito, vel etiam pro alio, l. si publicanus, §. de rebus, ff. de pub. & vectig. Hanc assertoriam epistolam ab Episcopo clerici habere solent, l. si qua per calumniam, §. præterea iubemus, C. de episc. & cler. & in l. 1. C. de mandat. princ. Omnes, inquit, sciant, nemini quicquam, nisi quod scriptis probauerit, esse credendum, Prat.

LIBELLVS dicitur qui iudicis recusandi causa porrigitur, à litigatoribus, l. apertissimi, C. de iud. Liceat, inquit, ei qui suspectum iudicem putant, antequam lis inchoetur eum recusare, vt ad alium recurratur, libello recusationis ei porrecto.

LIBELLI appellatorij vocantur porrecti ab eo, qui appellat ei, à quo appellabat in l. 1. §. vlt. ff. de appellat. Libelli, inquit, qui dantur appellatorij, ita sunt concipiendi vt habeant scriptum, & à quo dati sunt, hoc est, quis appellet, & aduersus quem, & à qua sententia. Et alibi sæpè in eod. tit. sic dicuntur libelli, vel sic. Libelli vocantur literæ dimissoriæ, siue Apostoli, in tit. de libell. dimiss. Post appellationem enim interpositam, literæ dandæ sunt ab eo, à quo appellatum est, ad eum qui de appellatione cogniturus est: quarum sensus talis est: appellasse puta Lucium Titium à sententia illius, quæ inter illos dicta est, l. 1. ff. d. tit. Prat.

LIBELLVS Absolutus est, quando casum seu factum summatim vno orationis contextu complectimur, Prat.

LIBELLVS dubius interpretatur secundum intentionem libellantis, l. si quis intentione ambigua, ff. de iudic. & in pulchra quæst. tradit Corn. conf. 18. in præsenti consultatione in 2. & 3. colum. in 3. lib. & conf. 91. in causa vertente, in 2. col. in vlt. libr.

Sed an hoc procedat etiam in libello criminali, quia lex prælegata loquitur in ciuilibus, & in criminal. verba libellorum strictè debent intelligi, secundum Bald. in l. 1. ad fin. C. de verb. sign. in hac quæst. Lud. Ro. not. firmat quod non. in l. diuortio, in pr. ff. sol. matr. motus ex vna sing. decisione Bald. ibi. Addo quod idem videtur sentire Bald. in l. quotiens, §. si quis ita, ff. de hæred. instit. vbi dicit, quod si testes deposuerint, quod primo insultauit S. postea vulnerauit: eum dictio postea sit dubia, & possit accipi quod statim in ipso insultu vulnerauit, & sic erit vnum delictum tantum, iuxta gl. sing. in l. qui de crimine C. de accus. item possit intelligi cum interuallo. & sic erunt duo delicta: quod tamen interpretantur, quod in continenti vulnerauerit, ad hoc vt testes concludant vnum delictum tantum, & sequatur condemnatio in mitiorem partem fauore rei. Sed in hoc contrarium expressè tenet sing. Bart. in l. libellorum, in princ. in vlt. col. vers. quæro cum annus, ff. de accusat. & pro sing. citat D. Ias. in rub. C. de edend. in fin. & hanc opinionem contra Lud. expressè firmat Alex. in l. diuortio, in 5. col. vers. ex huiusmodi ff. sol. matr. vbi resp. adductis in contrarium, & ponit tres notabiles declarationes ad d. l. si quis intentione ambigua, Cott.

LIBELLVS familiæ, l. 99. ff. de lega. 3. l. 8. C. Theod. de custo. reor. Prat.

LIBELLVS conuentionis, §. Tripli, Inst. de act.

LIBELLVS famosus dicitur scriptura famosa, hoc est in contumeliam alterius edita. Imperator, l. vnic. C. de fam. lib. Azo, ibidem. Item Iurisconsult. l. lex Cornelia, de iureiur. §. fin. Spieg.

LIBELLVS memorialis, scriptum memoriæ caussa paratum.

LIBELLVS positionalis, aut (vt dicunt) Articulatus, vocatur, qui singulas partes, & circumstantias facti, seu casus breuissimis pronunciatis complectitur, adiectis nihilominus, quæ ad libellum requiruntur. Vide Old. in de Formula Libelli, Spieg.

LIBELLVS, syllogismus quidam iuridicus est, cuius propositio axioma, iuris continet, assumptio speciem facti, conclusio petitionem, Vult. in d. tit. de act. num. 49. Zas. ibid. Vt ecce cum ita dicimus: Iure statutum est, possessorem iniustum rei alienæ, teneri ad restitutionem eius domino rectè vendicanti. Sed Titius possidet me inuito, & iniustè rem meam, nec vult restituere, Quare peto Titium condemnari & compelli, vt mihi eandem rem restituit. Hinc vides maiorem propositionem, Minorem, & Conclusionem. Ex Zasio, & Oldendorpio. Spieg.

LIBELLENSES sunt, qui libellis aut suspiciendis aut recitandis præerant, l. 32. C. de appel. Nostri vero libellenses (inquit) quæ apud arbitros gesta sunt suscipiant, cognitiones inducant, & eaque geruntur excipiant, scribant, scripráque, litigatoribus edant: qui etiam apud arbitros (licet illustres sint) ex delegatione nostra cognoscentes excipiunt, si in sacratissimo nostri numinis comitatu causæ dicantur. Hi etiam vocantur, libellenses sacri scrinij, l. fi. C. vbi Senato. Prat.

LIBELLOS agere, id est, libellis principi datis subsignandis aut recitandis præesse, l. 12. ff. de distra. pign. Libellos agente Papiniano. Prat.

LIBELLOS dejicere, apud Senecam, is dicebatur qui Creditoribus se obligare paratus erat, vel soluere parabat: vel denique enim cuius bona proscribebantur, defendere parabat. Et suspensus, inquit, amici bonis libellum dejicio, creditoribus eius me obligaturus. Sic Cicero pro Quintio: Libello Sex. Alphenus procurator P. Quintij, familiaris & propinquus Sex. Neuij dejicit, Prat.

LIBER. Omnes homines aut sunt liberi, aut serui, l. 2. ff. de statu homi. Liber dicitur, qui ex naturali facultate facere potest quicquid libet, nisi quod vi aut iure prohibetur, l. 4. ff. eo Seruus autem dicitur, qui ex constitutione iuris gentium alieno dominio contra naturam (id est, contra ius naturale) subjicitur, ibidem. Liberi homines in duplici specie reperiuntur. Aut enim sunt ingenui, qui ex matre libera nati sunt. Inst. de ingenu. in pr. l. seruorum, de statu hom. ff. Aut libertini, qui ex seruituте manumissi sunt. Cæterum, iusta seruitus intelligitur plena, & omnibus iuris partibus nixa, quemadmodum & iustam hæreditatem interpretatur Budæus, in l. 3. ff. pro socio. Anchora.

LIBERORVM HOMINVM plures sunt differentiæ. Iustinianus ait, Alios esse ingenuos, alios vero libertinos. Sed rectè adjiceremus & alias differentias: Homines aut tantum conceptos esse aut iam natos. Item, aut mares esse, aut fœminas: alios esse spurios, alios ex iustis nuptiis conceptos: alios esse ciues, alios vero peregrinos, & in ciuibus alios esse patricios, alios plebeios, &c. Obseruandum autem obiter est, interdum ingenuum dici pro libero, & é diuerso liberum pro ingenuo. Inst. de nupt. ad fin. & l. 40. De hæred. Inst. Sed & ingenuis proximos eos fuisse, qui iura ingenuitatis consequuntur: habuisse tamen interdum aliquid dissimile. Si patronus libertum suum adoptet non facit eum omnino ingenuum l. vlt. de stat. hom. Sed ita filium suum facit, vt ei in sua familia tribuat iura ingenuitatis l. 32. De ritu nupt. Et Libertinus qui ius aureorum annulorum abs principe impetrauit, ita ingenuitatis iura consequitur, vt tamen saluum maneat præcipuum ius patroni, l. 5. & 6. De iure aur. annul. Hoc est, licet nullas operas, obsequium nullum debeat patrono, reuerentiam tamen debet, l. 10. §. 2. De in ius vocan. & cum moritur, integra sunt iura patroni. Nam etsi quasi ingenuus viuat, tamen tanquam libertus moritur, l. 3. de bonis lib. l. 4. De iure aur. annu. Sed & qui ex libertino patre nascitur, dicitur nasci ingenuus, habet tamen aliquid libertinæ conditionis: quia patronus in liberti quoque sui filium habeat aliquid iuris. Sanè ex Cicerone & Liuio satis intelligi potest, olim ingenuos non fuisse, qui patrem ciere non possent, vel quorum maiores seruitutem seruierant: sicuti & Suetonius scribit, olim Libertinos dictos fuisse, non ipsos qui manumitterentur, sed ingenuos ex his procreatos. Quod Claudium Cæsarem ignorasse etiam notat: sed satis significat, iam suo tempore ex libertinis natos fuisse ingenuos. Sed & ingenuus etiam esse dicitur,

dicitur, qui quoquo modo liber naſcitur adeo vt ita dicatur, etſi ex ſeruo natus ſit, ſi mater libera fuit vel conceptionis vel partus, vel etiam medio aliquo tempore. Nam ventrem partus ſequitur (quia mater ſemper certa eſt) & ex quo eſt conceptus, vſque ad natiuitatem, inſpicitur tempus optimæ maternæ conditionis. Si non de prima & naturali conditione filij agatur, verum de ea quæ Iure Ciuili magis tribuitur, veluti de dignitate, aut familia, aut origine patris, cuius magis ea eſſe videntur, ſtatum potius ſpectamus, l. 10. De Senat. l. 1. Ad munic. Saltem vbi pater legitimus eſt: qui magis eſt certus. l. 19. & 24. de ſtat. hom. Atqui hic quidem etiam ſpectabimus, vel conceptionis tempus, vel partus prout filio erit vtilius. Vt ſi cum primum conciperet, pater meus Senator erat ſed eſſe deſierat, cum naſceret: dicar nihilominus eſſe filius Senatoris, non dicerer tamen, ſi, antequam conciperet, Senator eſſe deſiiſſet, lib. 7. de ſenat. Poſtremo illud eſt obſeruandum, etſi filio non proſit libertas matri obueniens poſt partum, prodeſſe tamen patris dignitatem. Nam reſponſum eſt, nihil intereſſe, an me ſuſceperit pater iam Senator; an ante dignitatem Senatoriam, l. 5. de Senat. Nam etſi ſummo Iure vix dici talis filius poſſit ſanguinis Senatorij, tamen reſcriptum eſt benignius eſſe, vt ei paternos honores non inuideamus, l. 11. C. de dignit. Fr. Bald. in ſua Catecheſi Iuris ciuilis, cap. 1.

LIBER ſingulari numero, pro nato apud Iuſtin. in l 33. C. de inoffic. teſtamen. Si quis ſuo teſtamento, inquit, maximam quidem portionem libero relinquat: minuſculam autem alij, vel aliis de ſtirpe ſua progenitis. Cicero de nat. Deorum. II. Hinc Hercules, hinc Caſtor & Pollux, hinc Æſculapius, hinc Liber etiam: hunc dico liberum Semele natum, non eum, quem noſtri maiores auguſte ſancteque Liberum cum Cerere & libera conſecrauerant, ſed quod ex nobis annos liberos appellamus, iccirco Cerere non nominati ſunt liber & libera, quod in libero ſeruant, in libera non item, Hot.

LIBER dicitus is, cui ius eſt arbitrio ſuo viuere, quatenus lege aut inſtituto permiſſum eſt: nam, vt in Cluentiana Cicero teſtatur, iccirco omnes legum ſerui ſumus, vt liberi eſſe poſſimus, Hot.

LIBER, pro certa parte operis, vt Pandectæ iuris in quinquaginta libros diſtinctæ ſunt. Budæus obſeruauit, Ciceronem alicubi vſurpaſſe Librum, pro inuentario, vt vulgo dicitur, vel Regiſtro, Spieg.

LIBER rationum, ſiue Ratio, vltro citroque dandi, accipiendi, credendi, ſoluendi ſui gratia negociatio, l. ſi quis ex argentariis. §. rationem, ff. de Eden. Spieg.

LIBER à fide, qui fidem ſoluit, dicitur.

LIBER homo. Oppo. ſeruus, Vlp. l. 1. de His qui deiec. §. hæc in factum verſ. Sed cum quia in libero homine, inquit, nulla corporis æſtimatio fieri poteſt, ſed quinquaginta aureorum condemnatio ſit, Spieg.

LIBER populus, is eſt, ait Proculus, l. 7. ff. de capit. & poſtlim. qui nullius alterius poteſtati eſt ſubiectus, ſiue is fœderatus eſt item ſiue æquo fœdere in amicitiam venit, ſiue fœdere comprehenſum eſt, vt is populus alterius populi maieſtatem comiter conſeruaret, Hot.

LIBERA adminiſtratio, quæ plenã rei adminiſtrãdæ poteſtatem, habet, fraude remota, l. ſi pater, ff. quæ in fraud. cred. Spieg.

LIBERA iuriſdictio: Vide, Iuriſdictio libera.

LIBERA peculij adminiſtratione conceſſa, quid contineatur, exponitur in l. 7. ff. de donat. l. 12. quæ in frau. credit. l. 42. §. vlt. ff. de rei vind. l. 1, §. 1. quæ res pign. l. 29 de pact. l. 4. ad Maced. l. 8. §. an paciſci quib mod. pign. l. 14. de acq. poſſ. l. 10. C. quod cum eo Briſſ.

LIBERA legatio, ſoluta, nec adſtricta, ſuæ ſpontis, ſuique non alieni arbitri: Quo nomine appellabatur ea legatio, quam quis rei ſuæ ergo, ſeu rerum priuatarum cauſa, ſiue mandatis obibat, quemadmodum Cic. lib. 3. de leg. & in Rullum loquitur. Vnde merito. Vlp. eum qui libera legatione abeſt, non videri Reipublicæ cauſa abeſſe pronuntiat: Hic enim non publici commodi cauſa, ſed ſui abeſt, l. 14. ff. de legat. Huiuſmodi legationes decerni ſibi ſatagebant ſenatores, qui vel voti cauſa, vel hæreditatis ſyngraphæve perſequendæ vel aliarum rerum priuatarum gratia in prouincias proficiſci neceſſe habebant, vt ſub ea muneris publici (quod eis Titulo tenus iniungebatur) ſpecie, negocia ſua, ſalua dignitate, conficerent, Cic. lib. 3. de legibus & libr. 2. Epiſtol. ad Attic. & in Orat. pro Flacco. Suet. in Tiber. Brut. epiſt. ad Cic. lib. 11. Epiſt. Briſſ.

LIBERALE reſponſum, hoc eſt, ingenuum, & minus diſſimulanter prolatum.

LIBERALI cauſa manu aſſerere dicebantur, qui liberum hominem iniuſta ſeruitute oppreſſum in libertatem vindicabant: vnde & Aſſertores, & Liberalis cauſa dicebatur, Plaut. in Pœn.

Manu eum aſſerat.

Suas populares liberali cauſſa. Itemque paulo poſt:

Sed & præciſa locutione in Carcul.

Si quiſquam hanc liberali aſſeruiſſet manu.

& paulo poſt.

Promiſiſti ſi quiſquam hanc liberali aſſereret Manu.

Nam Donatus auctor eſt ordinem eſſe, hunc, Aſſerere manu aliquem in cauſa liberali, Hot.

LIBERALIS cauſa Libertatis iudicium prætor non inuenit, ſed lex, quæ partim communem, partim propriam ſtatus conditionſiue diſtinctionem in Romanam Rempublicam inuexit. Nam qui hominem liberum liberali cauſa manu aſſerebat, quod ex lege Quiritium, vel iure Romano ageret, legitimam actionem impetrabat: ſiquidem vt liberos homines alienare prohibitum erat, ſic alienatos ciuili iudicio manu aſſerere permiſſum. Plautus in Curculione:

Qui ſcias mercari furtivas atque ingenuas virgines,
Ambula in ius.

Terentius in Adelphis.

Quid ſi ego illam tibi nolo vendere.
Coges me: Æſch. Minime. S. namque id metui Æſch. neque vendundam cenſeo.
Qua libera eſt. nam ego illam liberali aſſero cauſa manu.

Ex quibus verſibus ſatis intelligi poteſt, actionem liberalem ciuilem eſſe. Quin enim dixiſſet Æſchinus, Liberam mulierem vendi non poſſe, ſubiecit: nam ego illam liberali aſſero cauſa manu. Quaſi diceret, quia liberam mulierem quæ vendi non poteſt, alienare vis, ego illam liberali cauſa: h. e. directa legis, quas liberos homines alienare prohibitum eſt, actione aſſero manu. Cæterum ſi quærebatur, an quis libertus eſſet, an ſeruus, ideo ex prætoris iuriſdictione ſubſtantiam capiebat hæc quæſtio, quod ea ex nudo facto conſtaret. Quum enim quærimus, an quis libertus ſit, an ſeruus in effectu quærimus, an quis ſit manumiſſus, & ita de facto. Simili modo quoties de hoc contenditur, an quis ſit filius, non de iure, verum de facto omnis eſt contentio. Et id circo hæ quæſtiones duæ ex prætoris iuriſdictione ſubſtantiam capiebant, hoc eſt, viua iudicis quem prætor decernebat, voce, ſine aliquo iuris auxilio expediebantur. Nam quæ ex nudo conſtabant facto, nuda ſolebant prætoris iuriſdictione definiri. Errant igitur, qui exiſtimant, actionem de partu agnoſcendo ex SC. naſci, id enim nullis rationibus probari poteſt, tum quod huius actionis cauſſa ex nudo meroque facto, non ex certa aliqua iuris aut SC. definitione conſtaret, tum etiam quod nec SC. Plautianũ, nec illud SCtum, quod temporibus diui Hadriani factum eſt, quicquam aut adderet actionis ſubſtantiæ aut detraheret, ſed dies conſtituebat denunciationi certos. Ergo quum ante huiuſmodi ſenatus conſtitutionem, nullo certo ordine aut tempore denuntiationi conſtituto, paſſim etiam ſine denuntiatione maritos pro arbitratu agnoſcendi, alendique partus gratia fœminæ ſuos prouocarent: voluit Senatus intra dies 30. poſt diuortium connumerandos fœminas ſuis maritis denunciare, ſi ſe prægnantes exiſtiment, vt poſſent mariti cuſtodes mittere. Nam quod Plautianum Senatuſconſultum de liberis agnoſcendis nihil ad actionis ſubſtantiam pertineat, ex Vlpiano nemo eſt, qui non iudicet Ordinem enim ſenatuſconſultis de liberis agnoſcendis exponi, Vlp. auctor eſt l 1. §. ex hoc reſcripto. de vent. inſpic. Vt ſic ante Senatuſconſulta. quib. ſic ordo erat conſtitutus ſine ordine de agnoſcendo partu veteres contendiſſe videri poſſint. Si leges ad leges trahi ſolebant, l. 26. de legib. Si prætoris edicto ad Iuris conſtitutiones trahenda nonnunquam ſunt, l. 1. ex quib. maior. ſi denique de his, quæ primo conſtituta ſunt, certius quid ſtatui poterat, l. 11. de legib. cur non circa prætoria de partu agnoſcendo actionem certius quid ſenatus potuiſſet ordinare? Eſt igitur de partu agnoſcendo iudicium honorarium non ciuile. Ræuard. varior. lib. 1. cap. 18.

LIBERALIA iudicia, & liberales cauſæ proprie appellantur, in quib. de libertate quæſtio vertitur. rub. de liber. cauſ. l. 42. §. 1. ff. ſolut. matr. l. 32. §. de liberali, ff. de recept. qui arbitr. recep. l. 6. §. 1. de Carb. ed. l. 3. §. ſi ſeruus, ff. de adqu. poſſ. leg. 36. & l. 38. ff. de re iud. l. 3. ff. de feriis, l. 7. §. 1. ff. de petitio. hæred. Ita liberale, iudicium apud Quintil. lib. 6. cap. de riſu Briſſ.

LIBERALIA, Vlp. ait, ſtudia accipimus, quæ Græci ἐλευθέρια μαθήματα appellant. Ciceroni ingenuæ artes dictæ: Plinio, Liberales: quæ autore diuo Auguſtino lib. 6. de Ciuit. Dei, ſeculares à recentoribus vocatæ ſunt. Cur dictæ ſint Liberales Budæus indicat in poſterior. Annotat. Sed & Seneca, cur ſint liberalia ſtudia dicta, eaque non ad virtutem ducere, ſed præparare tantum, oſtendit epiſt. 89. Spieg.

LIBERALITAS, id eſt, munificentia l. 1. de ſponſal. l. 2. de ſecund. nupt. in Cod. Theod.

LIBERALITAS fraudulenta, quæ nocet aliis, vt ſi quis debitum condonans debitoribus, nolit creditoribus ſolutum iri. Vide l. vlt. C. de reuoc. his quæ in fraud. credit. Spieg.

LIBERALITATE frui dicitur is, in quem liberalitas confertur, non qui ea ſtudioſè vtitur. P. Victorius.

LIBERALIS nemo exiſtit in neceſſitatibus, l. 18. ff. de admin. leg.

LIBERARE, libertate donare: liberari, libertatem conſequi, l. 12. manumittendo, ff. de captiuis, l. penult. ff. in quibus cauſ. Prat. ex Briſſ.

Digitized by Google

LIBERARE est luere,& noxum pignoris dissoluere,L.57. ff.de le. 1.Prat.

LIBERARE prædia,seruitutem debitam remittere,l.1.ff.si vsusfr. Prat.

LIBERATIONIS verbum (ait Paulus) eandem vim habet,quam solutionis,l.47. ff.de solu. In rubrica tamen de solut.& libera. distinguitur,ac tanquam generis loco ponitur: vt Solutio pecuniaria sit:Liberatio, quæuis altera dissoluendæ obligationis forma: vt confusio, & compensatio, Prat.ex Briss.

LIBERE,& sine exceptione fideiussor promisisse intelligitur.Libere,quantum ad ius & naturam fideiussionis.Sine exceptione scilicet friuola. Non tamen per hoc legitimis exceptionibus renunciat.c.ex parte 2.de offi.deleg. Vide Iaſ.in l.1. C.de sacr. eccl.Spieg.

LIBERI alij dicuntur legitimi,alij illegitimi. Legitimi sunt à lege siue iure probati,l.5.ff.de in ius voc. l.12. de stat.hom.l.imperialis,§.fi C.de nupt.atque à lege siue jure vel solo,quod accidit in adoptatis,vel vna cum iure etiam natura, quod fit protinus,cum quis nascitur ex nuptiis, vel post interuallum legitimationc.Illegitimi sunt liberi,nati ex concubitu legibus improbato: quos natura quidem ita nouit,sed non lex: & rursus ex concubitu improbato quidem,permisso tamen, vel improbato ita vt etiam ex damnato:Vult.in comm. ad Inst.ad pr. de patr.potest.n.9.& 9.

LIBERI,nedum filij,sed & nepotes,pronepotes & deinceps nati dicuntur,l.220.ff.de ver.sig.§.vlt.Inst.Qui test.tut.Vlp.de Pollic. l.inter liberos, nepotem quoque contineri, D.Pius rescripsit.Paulus. Liberi vocantur vsque ad trinepotem l.ICtus, §. parentes,ff.de gradib.affinit.

LIBERI à Græcis, τέκνα, ἢ παῖδες, appellantur, filij verò υἱοί.

LIBERI, semper pluratiuo numero profertur, sicut & pugillares,Codicilli, Gaius in l.non est, ff.de verb.sign. quo multitudinis numero etiam vnum filium filiámve significari veterib. dixit A.Gell.lib.2.c.13.& vide l.148.ff.de verb.sig.Old.

LIBERI quod ad SCtum Tertullian.attinet,non sunt qui contra formam humani generis procreati sunt, l.14. de statu hom. Paul.lib.4. Sent.ti.9. Hos partus monstrosos adpellat Romulus primus Romanorum rex lege lata, cuius hæc verba sunt. Monstrosos partus sine fraude necanto.Spieg.Prat.

LIBERI populi & liberæ Ciuitates, quæ nec tributa ne vectigalia soluunt.Cic.de leg.Agr.contra Rullum.

LIBERI populi, qui suis legib.erant relicti, quales Ætoli apud Liuium:populi tamen Romani maiestatem comiter obseruare tenebantur,Prat.

LIBERI & hæredes.Vetus est quæstio,multique incerti eam rem certant,vt Vulcatiano verbo vtamur. Cautio his verbis concepta,Ad liberos & hæredes,quam significationē habeat, l.Gall. §.etiam, de lib. & post. Nam alij eius orationis hunc esse effectum putant, vt vtrumque fiat nec prosit ex liberis esse, nisi & hæres sit,nec rursus hæredem esse,nisi ex liberis quoque sit. Alij contra.Tam.n.adiectione huius syllabæ.Et,orationem augeri ac plenius intelligendā esse, quam detracta coniunctione minui,& velut in angustiam cogi,l.ea tamē,de leg.3.Nec certe dubium ea res habet, quin pleraq; vt ait Iulianus tali coniunctione in ambiguitatem incidant. Quid agimus? Ego non dubito,si ea res,quæque,de qua in agendo cautum est,ita per hæreditatem obtingit,vt id quod capitur,in rei persecutione consistat,& precium hæreditatis augeat:in liberis, id quoque spectandum esse,vt hæredes sint:qui vero ex liberis non essent,& eos ex sequente orationis parte, μεταφορᾶς, & tanquam sublata coniunctionis parte admitti. Nam quamuis dictio Et,coniunctionem faciat:tamen pleríque ea vtuntur,non tam vt coniungant,quàm quod in pauca rem conferre, & compēdiosè loqui studeant,l.si quis Sempron.de hæred.Inst.Sed & in dubia causa hæ syllabæ.Et.Que,Cum singulas res per se demonstrant,l.si is qui ff de reb.du.Quid quod & illud fieri potest,vt priùs loquēdo de liberis,de iis qui primum successionis tenent, ordinem, cautum,& deinde plenius sub verbo hæredum, cæteris qui illos sequuntur,prospectum sit?Sic enim id Pomponiano quodā responso,è liberis ad Q.Mutium, in specie quidem non planè simili, sed tamen qui huc non ineptè trahere in exemplum possit,traditum est, l.Herennius de verb.sign. Quid ergo si iis de reb.concepta sit cautio,quæ rei persecutionem, & quasi pecuniæ præstationē non continent:Et quoniam ea res iure hæreditario non contingit: In liberis, immistionem requiri non opinor. Planè in cæteris, summa est ratio, quæ additionum, vt quamuis conditionem expectet,l.3.§.1.de hæred.inst.Sed liberis,ad illam quæcunque est,prærogatiuam ex lege admissis, in extraneorum persona,ea lex locum habere non potest. Nam propius est,sicut & Papi.respondit,l.cum pater,§ fi.de leg.2. & nostri interpretantur.gl.ibi,vt Coniunctione iis personis,inter quas gradus affectionum sunt,adiecta: ordine ipso scripturæ, velut substitutionem aliquam factam intelligamus. Nec mutat,quod Papin. speciem suam, per disiunctionem vel aut exponat: nam sæpè id ita compertum esse, vt secundum rem, de qua agitur,coniuncta pro disiunctis accipiantur,l.sæpe de ver. sig.nemo est omnium,qui ignoret.Curt.lib.1. ἱστορ.c.34.

LIBERI & posteri. Quid,quantumque liberi à posteris distēt ac differant,haud Hercle tam facile est disiunctu,quam multis videri posset.Nam,qui hoc solum dixerit, Liberū nomen angustius esse,& posterorum latius patere, grammaticis forte satisfecerit,Iurisconsultis non item.In liberis porro videtur ij esse, quos parentes in potestate habere possint.Quod genus,Filius, Nepos,& pronepos.Ratum est autem,vt cum quis videat,cuius sit abauus:sed quia fieri potest,sit fane & abnepos inter liberos: facta scilicet distinctione a seruis:in quos non maior Veterū, quam in Liberos suos potestas erat,Ius fe.& in hos vitæ ac necis. Quin etiam,cum supra Triatauum fere maiores, sint apud veter.dicti:Iure ac regula τῶν κατ' ἄλληλα,eorum ei sit liberi,qui illis parentes:& quibus hi maiores eorum posteri.Ita & trinepos in Liberis erit.Sed C.Cassius & parentes supra Tritauum, & Liberos infra Trinepotem accipiendos putabat,lib.4.§.2.de in ius voc.Verum,vt proprius ad ea,Iurisconsulti sunt,veniam & illa est inter Liberos & posteros differentia: Quod maior in posteris ratio sit generis familiæque & gentis: in Liberis affectionis & naturæ,siue vt græcis dicitur, στοργῆς. Itaque Posterorum nomen,ad eos qui ex fœminis nati sunt,non pertinet,l.1. de iure immun.Inter liberos & nepos ex filia est l.fin.de polli. Videtur autem hæc Generis & Naturæ causa, totius differentiæ habere potestatem. Quo fiet,vt eam pro varietate rerum nunc intendat,nunc remittat.Curt.lib.1. ἱστορ. cap.45.

LIBERORVM appellatione nepotes & pronepotes,cæterique ex his descendentes,continentur, l.220.de verb. sign.l.47. solut. matr.l.16.de test.tut.l.9 §.pen.de pœn.l.3. in fin.de assig. liber. §.vltim.Inst.qui test.tut.l.11.3.liberos,ff.de in ius voc.primum quod Lex 12.Tabularum nos omnes appellat liberos: Deinde, quod natura nos hanc interpretationem docet: quum videamus pios parentes, liberorum procreandorum animo & voto vxores ducere,vt non filios solum, sed etiam nepotes & deinceps alios concipientes atque edentes, ex prole vtriusque sexus, diuturnitatis memoriam in æuum relinquant. Et inde in communem vsum receptum esse, quod filiorum appellatione omnes,qui ex nobis descendūt,cōprehendantur Neque enim dulciori nomine possumus nepotes nostros,quā filij appellare Interim tamen non frustra sunt inuenta singularum cognationum nomina,vt aliter filij, aliter nepotes, pronepotes, & cæteri ex his descendentes,appellentur.Nam toties his vtendum est necessario, quoties lex non omnibus descendentibus præstitum aliquid voluerit, sed solis his, qui nominatim enumerantur.At vbi non personis certis,sed omnibus, qui ex eodem genere orti sunt,præstatur, conuenit, liberorum appellatione generaliter intelligi nepotes,pronepotes,& cæteros,qui ex his descendunt.Calistr.in l.Liberorum Vlp.in l.cognoscere,§.vlt. Paulus,in l.Filij,ff.de verb.sign.§.vlt.Inst.1.Qui testam.tut.da. post.Eadem iuris Naturalis ratione receptum est,vt patris nomine auus quoque demonstrari intelligitur, l.Iusta. ff. de ver. sign.Old.Adde Pet.Trinit.l.15.c.8.de hon.discip.Prpt.

LIBEROS in contra tabulas bonorum possessione accipimus,siue naturales,siue adoptiuos, si neque instituti neque exhæredati sint,l.1.de contr.tab.l.1.§.liberos,si tab.test.1. ll. Alias liberorum nomine naturales tantum & iusti, non etiam adoptiui exaudiuntur,l.51.in fin.ff.de leg.2.l.75.de cond.& demonst. vt in ea conditione, Si sine liberis decesserit, quæ ne naturalibus quidem liberis relictis deficit,nisi his quoque sensisse eum,qui conditionem iniecit,approbetur, l.17.§. si quis rogatus, ff.ad Treb.Briss.

LIBEROS Senatorum accipere debemus, non tantum Senatorum filios: verum,omnes qui ex his geniti,exve liberis eorum dicantur,siue naturales,siue adoptiui sint liberi senatorum, ex quibus nati dicuntur l.10.§.liberos,ff.de Senat.

LIBEROS habere qui dicantur ostendit Alex Neap.c.15.li.1.Sp.

LIBERTAS directa nuncupatur, quam dominus statim contribuit.Sicuti obliqua seu fideicommissaria,quæ danda mandatur hæredi,Old.adde Ferret.tit.qui testam.tut.dat.possint.

LIBERTAS etiam auibus & ferris quæ custodia humana non coercentur tribuitur. Naturalem enim libertatem accipere aves,feræque intelliguntur,cum in suam naturalem laxitatem peruenerunt,vel oculos nostros effugerunt,vel ita sunt in conspectu nostro,vt difficilis sit earum persecutio,l.44.& l.55.ff.de adqu.rer.do.l.3.§.item feras,ff.de adqu.poss.§.feræ in fin.Insti. de rer.diuisio.Briss.

LIBERTAS opponitur seruituti. Vnde conuenire non possunt, C.de Latin.lib.tollend.l.ergo,ff de fideic.libert. Porro sub appellatione libertatis, non solum accipienda est, quæ seruili conditioni opponitur, sed omnis conditio alieno iuri subiecta. Contra quoque sub seruitutis appellatione omnes omnino species subiectionis sunt intelligendæ,quæ iuris ac potestatis aliquid in personam producunt, Hot.

LIBERTAS non priuata, sed publica res est. Martianus in l. Si quis,ff.de fideicomm.libert.

LIBERTAS relicta videtur hisce verbis Nolo aliquando tibi seruiat,leg.quidam testamento, ff.de fideicomm.libert.

Digitized by Google

LIBERTATEM Cicero Paradoxis definit potestatem viuendi vt velis. Noster Florentinus libertatem ait esse naturalem facultatem eius, quod cuique facere libet, nisi si quid vi aut iure prohibeatur l.4.ff.de statu hom. §.1. Inst.de iure pers. Estque illa nihil gratius,leg.Paulus, §.1.de fidei.lib. l.libertas de reg. iur.Quod Persius his versibus expressit.

Vindicta postquam meus à Prætore recessi,
Cur mihi non liceat iussit quodcunque voluntas,
Excepto si quid Masuri rubrica vetauit?

Plenissima libertas in tit. de libert. Inst. & in l.1. §.fin autem socius, C.de comm.ter.man. accipienda est,ex qua ciuitas Ro. competit : quam & iustam appellari diximus, & ex iure Quiritum. Vnde Senec.lib.3.natur.quæstio. Quid est præcipuum? Imprimis liberum animum habere : Hæc res efficit non è iure Quiritium,vt sit liber,sed ex iure naturæ. Brissl.

LIBERTATEM imponere dicunt nostri auctores,l.41.in fin.ff.de bon.liber. l.4. ff.de man. vind. l.11. §.1. ff.de minorib. l.vlt.in pr. C.de testam. manumiss l.vlt. ff.qui sine manumiss. l.10. C. qui testam.fac. l.vlt. C.de fideic.libert.l.vn.Cod.de comm.ter. man.l.1.& 2.C.com.de manumiss.ab eo quod capiti serui, qui manumittebatur vindicta lictoris virga imponi solebat. Brissl.

LIBERTATIS appellatione contineri ciuitatem Romanam,l.vnica,iam citati tit. C.indicat.

LIBERTAS Res inæstimabilis,§.fi.Instit. Quibus ex caus.manumit.non licet l.8.§.vlt.ff.rem ratam haberi leg.176. §.vlt. ff.de Reg. Iur. Ideoque pecunia lui non potest nec reparari, l.91.§. illud tractatum,ff.de statu liberis.Brissl.

LIBERTAS pro ingenuitas, Hermog. l.cum pacto 40. ff.de lib. caus. Cum.pacto partitionis pretij maior viginti annis venalem se præbuit, nec post manumissionem ad libertatem proclamare potest. Nam, vt ait Modest. l.12. ff.de stat.hom. Homo liber qui se vendiderit. manumissus non ad suum statum reuertitur,sed efficitur libertinæ conditionis. Prat. Hot.

IN LIBERTATEM eripi,l.vlt.ad fin.C.de pet.hæred.serui dicuntur,quib.lex libertatem,quæ præstari debuit,repræsentat.Prat.

LIBERTATEM imponere,ad libertatem perducere,peruenire ad libertatem ex testamento.

De LIBERTATE iudicium,vide iudicium de libertate.

LIBERTI sunt, qui desierunt esse serui l.4.ff.de iust.& iur.

LIBERTI,qui dicuntur Orcini ab ipso defuncto sunt libertatem consecuti, vt sunt omnes quibus directo data est libertas, dicti quasi mortem domini vrgeant, & quam proxime sequantur. Veteres enim orcum dictum esse putauerunt, quod vrgeret ad mortem. Probabilius erit fortasse Orcinum hinc dicere, quod à domino iam mortuo & in orci potestate constituto, tanquam ab ipso orco libertatē consecutus sit,vt videatur esse, quodammodo orci libertus. Conn.lib.2.c.4.n.5. Vide Orcini.

LIBERTI sunt,quos domini ex iusta seruitute soluerunt, ac manumiserunt, vnde etiam illorum patroni, quasi patres, qui à morte in vitam illos reuocarunt,appellabantur. Eorum autem tria genera fuere,vt refert Vlp.Inst.tit.1.nam alij ciues Romani, alij Latini Iuliani, alij Deditionem numero erant. Et ciues Romani quidem sunt (vt idem scribit) liberti,qui vindicta censu aut testamento, nullo iure impediente manumissi sunt. Latini Iuliani, qui ex lege Iunia inter amicos manumissi sunt Deditiorum numero sunt, qui pœnæ causa vincti sunt à domino, quibus vestigia (aliquibusve stigmata) scripta fuerunt, qui propter noxam torti nocentesque inuenti sunt, quive traditi sunt, vt ferro aut cum bestiis depugnarent, vel in custodiam coniecti fuerunt, deinde quoquo modo manumissi sunt vide manumissi.Notandum autem in patronorum libertis (vt obseruat Turn. Aduers.18.cap.3.) ordinem quendam fuisse, & quosdam primos,quosdam secundos vocatos fuisse,quod alteri apud patronum priorem locum obtinerent, alteri proximum. Martialis.

Libertum docti Lucensis quære secundum.

Ergo primi & secundi dicebantur, vt alij omnibus potiores. Ac fortasse inde factum est, vt apud iuris consultos tam sæpe nomen primi & secundi legatur. Testantur id veteres inscriptiones quarum in vna sic repetitur : Sostonia D.L. tertia sibi & P.Sextilio primo aruspici & mihi : Se viuo fecit sibi & Petiæ,c.1. primæ vxori, Prat

LIBERTI admissionum,apud Plin.lib.33.c.3.gratiosi sunt liberti, qui homines ad principem admittebant, admissionibusque præerant. Fuit, inquit, & alia Claudij principatus differentia insolens his, quibus admissionum liberti ius dedissent imaginem principis in annulo ex auro gerendi, sic enim legi vult Turneb. aduersar. lib.13. cap.12. quanquam sensus aliquis ex vulgata lectione elici possit, Prat.

LIBERTINI ab ingenuis ideo distinguebantur,quod non eodem vterentur iure. Libertini enim agnoscebant patronum, qui operas & alimenta debebant, atque id genus alia, quo pertinent priores quinque tit.lib 38.ff & tit.3.& 4. lib 6.C.& tit.8. & 9.lib.3. Instit. quæ non faciebant ingenui. Hinc ingenui erant, vt ita dicam, aliquanto liberiores quam libertini : vnde in iure nostro vocem LIBER interdum interpretamur ingenuum, κατ' ἐξοχὴν, vt in §. sed postquam,Instit.de libertinis, leg.cum pacto 40.ff.de liberal.caus. Quærica vt libertini ingenuorum iura consequerentur, & cum non essent reuera ingenui, pro ingenuis tamen haberentur, iis annulorum aureorum impetrare solebant,l.1.C.de iur.aur.annul.l.falsa.3. §.1.ff. de cond. & demonstr.tamen iure patronatus, l.1. §. si 10. ff.de in ius vocan. tot.tit ff.de iure aur. annul. neque summi beneficij loco habebatur [illegible] um,sed qui id aliqua ex causa essent meriti. Cæterum vt non iura tantum ingenuorum haberent sed reuera etiam essent ingenui, nec vllos agnoscere cogerentur patronos, patribus, id est, ingenuitati restituebantur, idque non nisi cum patroni consensu, cui iniusto ius suum auferri nec potest nec debebat. tot.tit.ff.& C.de nat.rest.Manumissio itaque libertinos faciebat ius annulorum aureorum non quidem ingenuitatem ipsam tribuebat,sed ingenuitatis iura, restitutio vero natalium etiam ipsam ingenuitatem.Vult.in comment.Instit.tit.de libertin.in princ.num.5.

LIBERTINI sunt, qui ex iusta seruitute manumissi sunt, l.6.ff. de statu hom. Libertini enim manumissione tantum constituuntur l.9.C.de ingen manumiss. Estque libertinus relationum ingenui : sicut libertus Patroni. Olim vero, id est,Appij Cæci temporibus.& deinceps aliquandiu Libertini dicebantur, non ipsi qui manumittebantur,sed ingenui ex his procreati:vt scribit Sueton.in Claudio.quam differentiam obseruare Modestinus videtur in l.1.ff.de excusat.inter [illegible], & hoc modo : [illegible] Et paulo ante, [illegible] id est, Libertinis enim libertes fides dare tutores oportet. Item, Libertinis pupillis magistratus tutores ingenuos non dabunt. Horum. Hodie tamen Libertinis & Libertus is dicitur qui ex iusta seruitute manumissus est. Hoc tamen interest quia Libertus tunc dicitur,cum vel de patrono,vel iure patronatus agitur,vt in tractatu de iure patronatus, de operis libertorum,&c. Non enim dicitur cuius est Libertinus sed libertus. Id quod obseruauit Plaut. in Asin. (cum inquit) Magis decorum est libertum potius quam patronum onus in via portare, &c. Libertinus autem tunc dicitur, cum statum hominis significare volumus ad differentiam ingenui vel serui : Dicimus enim Seruus an Libertinus, libertinus an ingenuus? Ac præter hanc relationis, nulla est differentia, vt Valla existimat l.4. Olim in proprias tribus distribuebantur, cum manumissorum filij libertini vocabantur, Flor.in Epit.li.20. Libertini (inquit) in quatuor tribus red.cti sunt,cū antea dispersi fuissent:Esquilinam Palatinam.Subuiranam,Collinam. At postea in dominorū tribus ascisebantur, id quod ex Tertul.annotauit olim Polit.c.32.Miscell. Prohibebantur autem olim libertinæ nec non libertinorum,filiæ Vestales fieri,vt est apud Gell. lib.1.c.12.

LIBERTINITAS, id est lit ertinorum status & conditio, l.14. ff. de prob.l.2. C.de pedan. Iudic.l.13. C.de legen.manu. Brissl.

LIBERTINORVM & Libertorum appellatio, quamuis ICtis sit promiscua : subtilius tamen distinguitur ab aliis,vt Liberti sint illi ipsi qui manumissi sunt. Libertini illorum liberi, nimirum post manumissionem nati : Nam antea nati, nisi & ipsi manumittantur, serui manent, nec quod parentes adipiscuntur beneficium ex eo, etiam ipsi habent. Hinc liberti siue libertini sunt homines liberi, qui ex iusta seruitute manumissi sunt. Nam,qui liber errore facti serui,si manumittantur,ingenuus manet nec natalibus ipsius obest, quod manumissus sit : §. fi.in fi. Inst.de ingenuis. Vult.in commen. Inst de libert.in pr.n.2.

LIBERTINORVM autem status tripertitus fuit. Erant enim libertini ciues Romani, Latini & dedititij. Ciues Romani vt tradit Caius l.b.1. suarum institutionum, erant qui testamento,aut in templo, aut ante consulem manumittetentur Latinos autem fuisse scribit, qui aut per epistolam, aut inter amicos, aut in conuiuio libertatem consequebantur. Dedititios vero, qui post aliquod facinus admissum suppliciis afficiebantur, publicèq; pro criminib. cæuebantur, aut in quorum facie, vel corpore aliqua nota vel igne, vel ferro ita impressa foret, vel deleri non posset.& postea manumittebantur. Additque ciues Romanos potuisse testamento facere & aliis ex testamento succedere, quæ Latini siue Dedititij nequaquam poterant. quamuis Latini si iterum aut testamento, aut in Ecclesia, aut ante consulem manumissi fuissent, ciuium Romanorum iura consequerentur. At cur Æius Sentius tertiam speciem Deditiios nominarit late scribit Theophilus, dicens, ita fuisse nominatos exemplo quorundam peregrinorum, qui cum Romanis vectigal penderent, quidam tyrannicum cogitantes in Romanos arma sumpserunt, cum quibus congressi, victi sunt. Cum enim eorum fortitudinem ferre non possent, armis abiectis se dediderunt. Verum Romani humanitate vsi eos viuere permiserunt, hanc solam eis iniuriam inferentes, quod quoniam sese dediderunt, eos deditiios appellarunt, vt cum turpitudinis Participes essent, eodem quoque nomine vocarentur. Quam Theophili doctrinam tanquam lectissimum florem. Angelus Politianus vir eruditissimus in se

Digitized by Google

ruit libro suo, quem Miscellanea inscripsit. Ferrandus tamen lib.2. Explicationum cap.18. in §.libertinorum, de libert. potius dedititios dictos existimat, quod ad aliquod supplicium prius dediti fuissent, quandoquidem vt Caius & Theophilus scribunt, huiusmodi libertini antequam manumitterentur, publice delictorum suorum pœnas luebant. Cicero quoque in Topicis ait, fuisse tres modos manumittendi. Si neque censu, neque vindicta, neque testamento liber factus est, non est liber; nec vlla est earum rerum. non est igitur liber. Sed hic Caius nullum verbum de manumissione, quæ censu fiebat. Qualis autem foret, docet in commentariis suis Seuerinus Boetius his verbis, censebantur enim antiquitus soli ciues Romani, si quis ergo consentiente, vel iubente domino nomen detulisset in censum, ciuis Romanus fiebat, & seruitutis vinculo soluebatur, atque hoc erat censu fieri liberum, per consensum domini nomen in censum deferre, & effici ciuem Romanum. Triplicis quoque libertatis mentionem facit Ausonius Gallus in Crippo.

Triplex libertas, capitisque minutio triplex.

De manumissis vindicta, alibi dicetur, in quorum etiam corpus festuca injiciebatur, vt est apud Plutarchum in lib. αἱ τῶν ἀνθρώπων περὶ θεοὺς δεισιδαιμονίαι, nam hæc sunt illius verba, μαρτύριον δὲ εἰς ἐλευθερίαν ἀπογεγραμμένοις καὶ αὐτοῖς λίνεσθαι δοκοῦσι τὴν σάρκα, hoc est, Romani quos ad libertatem perducunt, in illorum corpora tenuem festucam iniiciunt. Quare Plautus in Milite Glorioso:

Quid ea ingenua, an festuca facta, serua, an libera est?

Et Persius Satyr.5.

Non in festuca lictor, quam iactet ineptus.

Et qua Satyra constat etiam eos qui manumittebantur circumagi solitos.

Verterit hunc dominus, momento turbinis exit
Marcus Dama.

Quod pariter docet Seneca lib.1. Epistolarum. Philosophiæ seruias oportet, vt tibi contingat vera libertas: non differtur in diem, qui se illi subiecit & tradidit, statim circumagitur, hoc enim ipsum philosophiæ seruire libertas est. Radebant quoque manumissi caput, & pileum gestabant: quocirca Plautus in Amph.

------ *quod ille facit Iupiter,*
Vt ego hodie raso capite caluus capiam pileum,

Et Liu. lib.24. Postero die serui ad pileum vocati, & carcere vincti emissi, ac Suetonius in Tiberio, seruisque ad pileum frustra vocatis in Siciliam profugit. Sic Quintilianus in Declamatione 9. si verisimile est Quintilianum tam inepte declamasse, Terentium, quam inter cæteros captiuos secundo Punico bello Scipio Africanus vinculis exoluerat, memoriæ tradidere maiores insignæ receptæ libertatis pileo testantem in triumpho ducis esse conspectum, hæc quippe faciebant manumissi, quod essent à seruitute tanquam ab aliqua tempestate liberati: nam idem agebant, qui tempestatem maritimam effugissent, Iuuenal. Satyr.12.

Tunc stagnante sinu gaudent ibi vertice raso.
Garrula securi narrare pericula nauta.

Ait Dion Brutum gestasse pileum, & duos pugiunculos, significare volens à se & Cassio in patriam in libertatem, vindicatam, quod etiam hodie in illius nomismatis visitur. Contra vero apud Laconas coma signum erat libertatis, vt refert Arist. lib.1.rhet. Assumebant etiam liberti patronorum nomina, vt author est Artemidorus Daldianus in ὀνειροκριτικῷ. Quo autem differant libertus & libertinus: docuit Laurentius Valla Elegantiarum lib.4. Per libertinum enim significatur hominis conditio, sicut per ingenuum: per libertum priuatus quidem respectus quemadmodum per patronum: Tamen nonnunquam in eodem sensu capitur libertinus, vt licet videre apud Caium, qui in Institutionibus sub tit.1. sæpe libertinum pro liberto vsurpat. Sic Plautus in Persa.

Sed ita pars libertinorum est, nisi patrono, qui aduersus est.
Nec satis liber videtur nec frugi, nec honestus satis.
Nec illi officit ni ei maledixit ni ingratus repertus est.

Sciendum est Suetonium in Claudio tradere temporibus Appij, & deinceps aliquandiu libertinos dictos non ipsos, qui manumitterentur, sed ingenuos ex eis procreatos. Illud quos que non omittendum videtur, quod tradit Iulius Pollux lib.3. apud Græcos fuisse quandam hominum speciem, qui tanquam libertini, nec liberi, nec ingenui erant, sed illorum conditio media erat, quia Lacedæmoniis εἵλωτες: à Thessalis πενέσται, à Cretensibus, κλαρῶται ἢ μνῶϊται, à Mariandinis δορυφόροι, ab Argiuis γυμνῆτες à Siconis κερμανόδικοι vocabantur. Sciendum quoque Iustin. lib.41. perhibere apud Parthos non licuisse quemquam manumitti, & Val.Max. lib.2. scribere apud Massilienses licuisse solum ter manumissionem rescindi. Ferrand. loco supr. citato. De LIBERTIS Latinis tribus legibus cautum erat. lege Iunia Norbana, SC. Largiano, & edicto D. Traiani. Lege Iunia Narbona cauebatur, vt manumissores bona libertorum Latinorum iure quodammodo peculij vendicarent, SC. Larg. id additum fuerat, vt liberi manumissoris in bonis Latinorum præferrentur: Edicto diui Traiani, quod Latinus qui ignorante vel inuito patrono ciuis Roman. fuerat effectus beneficio Principis, viuus quidem duraret ciuis Romanus, moriens autem moreretur Latinus non obstante Imperatoris beneficio. Quæ omnia Iustiniani constitutione sublata fuerunt, §.vlt.inst.de succes.libert. in Fragmentis Institut. Vlp. legimus Latinos libertos ius Quiritium consecutos esse, beneficio Principali, iteratione, liberis, militia, naue, ædificio, pistrino. Et addit naue accepisse ciuitatem Romanam, si non minorem, quam decem millibus modiorum nauem fabricauerit, & Romam sex annis frumentum portauerit, ex edicto Claudij. Bald.tit.de Libertinis. Porro quod circa dedititios statutum est, id omne à lege Ælia Sentia dispositum fuisse certum est: quæ rogata fuit à Sexto Ælio Catulo, & C.Sentio Saturnina Coss. anno ab vrbe condita MCCLVI. ita vt longe alia sit ab ea, cuius meminit Cicero in Topicis, & ibi Boetius, & propterea fallatur Alciat. in leg. Sciendum, §.1. ff.de verb. sign. eandem esse existimans, de qua meminerit Cicero. Cum hic 40.annis antea fuerit Occisus Hircio & Pansa Coss. mense Septembr. Quod autem id statuerit Augustus, docet Tranquilius in Augusto his verbis: Seruos, non contentos multis dificultatibus à libertate iusta remouisse, cum & de numero & conditione, & differentia eorum, qui manumitterentur curiose cauisset, hoc quoque adiecit, ne vinctus vnquam tortusue quis vllo libertatis genere ciuitatem adipisceretur. Ecce modo dedititios, circa quos notandum est, quod Paulus lib.4.sen. dedititios etiam fieri dixit, qui iussu domini in vinculis aliquandiu fuissent, dum dominus furiosus aut pupillus non fuerit, quo spectat locus Vlp. in l.verum est, ff.de verb. sign. Aldobr. ad Inst.de libertinis, §.libertinorum autem.

LIBERTORVM appellatione etiam libertæ continentur, leg. 172.de verb.signif. At libertorum nostrorum liberti non continentur, l.58.in fin.l.172.ff.de verb.sign. Brissonius.

LIBERTVS ingratus dicitur is, qui patrono obsequium non præstat: vel res eius, filiorumve tuteliam administrare detrectat, l.nullum, ff.de diuort.

LIBERTVM in l. Iul. de adult. cap. de Diuortiis accipiemus etiam eum qui à patre, auo, proauo, & cæteris sursum versus manumissus est l.9 ff.de Diuort. Brissonius.

LIBERVM pro filio in numero singulari, protulit Modestinus Iureconsult. in leg.ius autem, ff.de pactis, & tamen secundum communes Grammaticæ & Romanæ linguæ regulas, hoc nomen recipit solummodo pluralem numerum. Et ideo non esse sine liberis dicitur (secundum Caium Iureconsult. *in leg.* non esse sine liber. ff.de verborum significat.) cui vel vnus filius solus, vel vna sit filia. Hæc enim enunciatio, habet liberos, non habet liberos, semper multitudinis numero profertur: sicut pugillares, codicilli, & nuptiæ, absurdum enim esset, vnum pugillarem, vnum codicillum, & vnam nuptiam dicere: & ideo quem sine liberis dicere non possumus, hunc necesse est vt dicamus liberos habere: vt etiam apud Sempron. Asellionem rerum gestarum lib.5. obseruauit Gellius: qui de Tiber. Graccho Trib.pl. ita scripsit: Orare cœpit, vt se defenderent, liberosque suos: eum, quem virilis sexus tum in eodem tempore habebat, produci iussit, populoque commendauit prope flens. Hoc titulus de lib. & posthum. hinc l. liberorum appellatione, ff.de verb.sign. & id generis multa.

Et ob id Bartolus, in l.ius autem putauit liberum pro filio in num.singul. alibi obseruari non posse. Sed quod eius pace dictum sit, inuenio hoc etiam apud Vlpianum in l. nemo prædo, §.locuplet.ff.de reg.iur. Proinde Sipontinus in suis in Martialem commentariis, super ea epistola, Spero me securum: dicit, quod singulari numero aliquando reperiatur. Laurentius etiam Valla, vir de literis bene meritus, in lib.elegantiarum Latinæ linguæ 3.cap.106. refert se liberum pro filio & apud Quint. & Paulum, Caiumque Iureconsult. adnotasse: hoc tamen (quod eorum pace dictum sit) falsum est. In pandectis enim nostris liberum in singulari numero in hac significatione, præterquam apud Modestinum & Vlpianum non lego: nisi malintus dicere ab impressoribus inscriptionem auctoris in his locis immutatam: quod credendum est, ex quo alibi in Pandectarum libris non licet inuenire. Nec inficior in constitutionibus Imperatorum, de quibus in Iustiniani principis codice, apud quos non seruatur dignitas Romanæ linguæ, multis in locis posse hoc obseruari, vt in §. hoc quoque à nobis: Emancipando (inquit) liberum Institut. per quas personas no. ius acquir. & in l.si quis prioris, §.vltim. Talem (inquiens) liberum, & ibi etiam Bald. adnotauit C.de secundis nuptiis, & in l.si quis suo testa. in princ. dum inquit, Portionem libero, quo in loco Accurs. in verb. Libero, hoc obseruauit, Cod.de inoffic.test. & in multis locis, quos breuitati inseruiens omittam. Et ideo oportune dixerit Bald. in cap.1.§. & quia vindimus, in 6.col.ibi. & interdum, in titul. qui feud. dat. possunt. quod Imper. quandoque loquitur grosso modo: quæ verba reassumit etiam Andræ. Sicul. in repet. rub.C.

Digitized by Google

rub. C qui adm. in 9. colum. Proinde excusari possunt ætatis nostræ Iureconsult. si linguæ Latinæ normam prætereunt: quia permissum est homini loqui eo modo, quo lex loquitur, vel Imperator: siue proprie, siue improprie, vel eleganter dicit Bald. in l.1. C.vnde lib. Cicero quoque (quem disertissimum inter Romuli nepotes appellat Catul.) excusat se in primo de Legibus, quod quoniam in populari ratione omnis sua versatur oratio, populariter loqui sibi necesse erit, Cotta.

LIBERVM agere, Zasius ait, nihil aliud est, quam nullum habere dominum, cui subiectum esse oporteat. Nec qui liber tantum à natura, verum etiam qui absque dolo malo in libertate diu moratus est, liber esse præsumitur: nisi probetur esse seruus, l. interest, §. fin. l. igitur §. potest, ff. de Liber caus. Spieg.

LIBERVM prædium dicitur & quod nulli seruit, & quod nulli obligatum est, l.8. l.51. §.1. ff. de act. empt. l.6. §. si in venditione, ff. comm. præd. l.90. ff. de verb. sign. Briss.

LIBET, idem quod placet: à labendo, vt Varro inquit, quod quæ placent, in mentem prolabantur. Sic accipitur Iurisconsl. in definitione Libertatis, & quod ab Alber. obseruatum est. Spiegelius.

LIBIDO, pro venereæ voluptatis stimulis, appetituque vsurpatur, l.81. §. Qui Ancillam non meretricem libidinis causa surripuerit, ff. de furtis. Qui fores effregit libidinis causa l.3. ff. eod. Qui hominem libidinis causa castrauit, l.3. §. item is, ff. ad l. Corn. de Sicariis. Briss.

LIBIDO, pro voluntate interdum, vt apud Ciceronem inuenire licet, accipitur. Nam ab eo quod libet, dicitur. Donato est quælibet voluntas temere suscepta. Et quamuis in mala re fere semper dicatur, tamen in re honesta à Salustio dicitur: quod F. Syluius ante monuit.

LIBIDINOSÆ sententiæ, quæ pro libidine cuiusque feruntur.

LIBIDINA sumitur pro sepulchræ impensis. Vix libitina suffecit Liu. 20. Macedon. Pro arte sepeliendi: hinc libitinam exercere, 5. Vall. 2. Libitinæ quæstus Horat. 2. serm. 6. Pro lecto mortuorum, Horat. 3. carm. 3. Goth. ad l. cuicunque 5. §. idem ait 8. ff. de inst. act.

LIBITINARII Græce Νεκροθάπται, teste Vlpiano in l. quicunque, §. idem ait, §. ff. de inst. act. dicuntur, quasi defuncti feri, qui Sandapilarij, & vespillones dicuntur, non multum dissimiles his vulturiis Codonophoris, id est, tintinabula gestantibus, quos anteambulones atratos Latine appellare possumus, & ferales præcones, authore Budæo. A Græcis etiam νεκύες &c. Brech. l. cum in testamento, ff. de verb. & rer. sign.

LIBITINARIVS is dicitur, qui quæstui inseruiens libitinariam exercet: quique necessaria funeribus vendit: vel qui curam mortuorum sepeliendorum habet, seu qui conducit funera, & qui rationibus præerat Libitinæ deæ, vide Plutarchum in Probl. Rom. n.23. An tu Aruntium, & Aretum & cæteros, qui captandorum testamentorum artem professi sunt, non putas eadem habere, quæ designatores & libitinarij vota? Senec. 6. de benef. 38. Gothofr. ad d. l. cuicunque §. idem ait, 8.

LIBITINARII dicti sunt à libitina, id est funere, dicta Libitina à Venere Libitina, quæ Romæ habuit templum, iuxta quod vendebantur quibus erat opus ad funus, puta vnguenta, lichni, papyri, cerei, funalia. Sed cur ea iuxta Veneris templum, quæ iocorum voluptatumque dea est, vendebantur? Plutarch. in Problematis causam narrat, vt videlicet cum homines libidinibus dant operam, meminerint se aliquando morituros, &c. Nebr. vide autem & Ant. August. lib.4. Emendat. 20. c.16. Tiraqu. in 15. l. connub. gl.1. parte 15.

LIBERTINENSIS Porta apud Lamprid. in Commodo, amphitheatri porta, per quam cadauera interfectorum gladiatorum efferebantur. Prat.

LIBONIANVM SCtum de falsis factum opinatur. Hotom. Hadr. Imper. 1. Nonio, M. Antonio Libone Coss. ann. 390. Vt pœna legis Corneliæ de falsis teneatur, qui ob instruendam aduocationem, testimoniave, pecuniam acceperit, pactusve fuerit societatem coierit ad obligationem innocentium: qui sibi, eíve, qui in potestate sua est, legatum fideicomm issumve asseri pserit in testamento militis aut etiam alterius: dummodo id signatum perfectumque fuerit,, qui se testamento pupillo tutorem scripserit: qui hæres institutus exhæreditationem nominatim filij, vel aliarum personarum ascripserit, qui libertatem manu sua ademerit seruo testatoris, & maxime cui à se legata vel fideicommissa data erant. Prat.

LIBRA instrumentum est, quo res cum lancibus ponderantur, & alio nomine Bilancem vocant. Instrumentum vero quo res sine lancibus ponderantur, Statera dicitur, at Trutina proprie foramen est, in quo examen regitur. Examen vero dicitur proprie lingua, qua trutina regitur Spieg.

LIBRA quæ & pondo dicitur, in duodecim vncias diuiditur. Eius partes sunt, Vnica 1. Sextans 2. Quadrans 3. Triens 4. Quincunx 5. Semi quæ & libra 6. Septunx 7. Bes, 8. Drodrans 9. Dextans 10. Deunx 11. Vide As Hot.

LIBRA & ære librare. Quemadmodum in emancipatione non minus quam quinque testes ciues Romani puberes adhibebantur, & is qui libripens dicebatur, eo, qui mancipium accipiebat, æs tenente, atque ita dicente: Hunc ego hominem ex iure Quiritium meum esse aio, isque mihi emptus est hoc ære æneaque libra: sic & in mancipatione hæc eadem solennitas obseruabatur. Meminit æris & libræ & Iustinianus. Testamentum, inquiens, aut in pace fiebat, quod calatis comitiis vocabatur: aut cum in prælium essent exituri, quod procinctum dicebatur: aut per æs & libram, id est emancipationem, nimirum imaginariam venditionem, quæ fiebat præsentibus quinque testibus, vt dictum est. Itidem adoptio per æs & libram interdum fiebat. Suet. in Augusto: Caium & Luciuni adoptauit domi per æs & libram emptos à patre Agrippa, id etiam in nexu & venditione fiebat. Omnia autem ista eadem iuris solennitate soluebantur. Nihil enim tam naturale est, quam eodem genere quodque dissoluere, quo colligatum est vt inquit Vlp. l. Nihil tam naturale, ff. de reg. iur.

LIBRAMENTA imponere, id est, finire, in leg. 4. § 3. Cod. de recept. arbitr.

Ad LIBRAMENTVM proprii viam redigere, l.1. §.1. ff. de vi pub.

LIBRAM argenti constituunt quinque solidi: dicente Imperatore Iubemus vt pro argenti summa, quam quis thesauris fuerat, illaturus inferendi auri accipiat facultatem, ita vt pro singulis libris argenti, qui nos solidos inferat, l. vnic. Cod. de præt. quod thesaur. infert. lib.10. Spieg. P. at.

LIBRAM auri, septuaginta duo aurei constituunt, l. quotiescunque C. de suscept. Proposit. & Arch. lib.10. Vide Ias. in l. fi. ff. de in Ius voc. & quæ e infra Solidus, Spieg. Prat.

LIBRARIA, librorum officinam seu librariorum tabernam & stationem significat Agell. lib.5. c.4. & c.29. Briss.

LIBRARII in castris fuere Veget. lib.2. cap.7. qui rationes ad milites pertinentes in libros referebant. Hinc Librarij depositorum apud Tarruntenum in l. vlt. ff. de iur. immunit. ij erant inquit Budæus, qui præscribebant quid quisque apud signa deposuisset, cuius instituti morem & rationem docet idem Veget. lib.2. c.20. Antiquitus enim (inquit Vegetius) institutum est, vt ex donatiuo quod milites consequuntur, dimidia pars sequestraretur apud signa, ibidemque militibus seruaretur, ne à contubernalibus per luxum absumi posset inaniumque rerum comparationem. Sepositio autem ipsa pecuniæ primum ipsis contubernalibus docebatur accommodata: nam cum publica sustententur annona, ex omnibus donatiuis augetur eorum pro media castrense peculium. Miles deinde qui sumptus suos scit apud signa sua depositos, de deferendo nihil cogitat: magis diligit signa: pro illis acie fortius dimicat, more humani ingenij, vt pro illis habet maximam curam, in quibus suam videt esse positam substantiam. Denique decem folles per cohortes singulas exponebantur, in quibus hæc ratio condebatur. Addebatur etiam saccus vndecimus, in quo tota legio particulam aliquam conferebat, sepulturæ scilicet causa. Et ideo signiferi, non solum fideles, sed etiam literati homines eligebantur, qui & seruarent deposita, & scirent singulis reddere rationem. Hoto. Huius etiam meminit Tiraqu. in Dom. c.7. Geminari legionum castra prohibuit: nec plusquam mille nummos à quoquam ad signa depoti passus est, Prat.

LIBRARII inter decuriales vrbis Romæ ponuntur ab Imperatoribus l.1. de Decariis vrbis Romæ in C. Theod. aut certe inter ordines decurionum, cum scribis adiunguntur, l.3. de lucris offic. in eod. C.

LIBRARIVS vet. gl. Librarius, γραφεὺς substantiuum, qui libros, contractus, pactiones instrumentaque conscribebat, l.92. de reg. iur. l.29. ff. de rei vind. Hieronym. ad Niciam: Nam & rudes illi Italiæ homines, quos Cascos Ennius appellat, qui sibi ritu ferino victum requirebant, ante chartæ & membranarum vsum, aut in dedolatis è ligno codicillis, aut in corticibus arborum mutua epistolarum alloquia missitabant. Vnde & portatores earum tabellarios, & scriptores à libris arborum librarios vocauere, Vlp. in l. Vt Iurisiurandi, §. Dabitur, Gaius in l. Duorum libertus, ff. de oper. liber. Veluti, ait, si librarius sit, & alij patrono librorum scribendorum operas edat, Adde l. Sed etsi, §.1. ff. de vsufr. Prat.

LIBRARIOS Græci καλλιγράφους notarios ταχυγράφους, ἐξυγράφους vocabant. Hi notas: illi literas: vt tabularij rationum supputationem scribebant, Goth. ad l. si librarius, 92. ff. de reg. iur. vid. Anton. August.

LIBRARIOS caducariorum (quorum in l.4. §. eandem, ff. de fideicommiss. hæred. fit mentio) definit Gothof. in l.2. C. de hæred. decur. qui rationes conscribebant eorum quæ morte militum in legionem cadunt.

LIBRARIVS etiam non tam scriptor dicitur, quam librorum compositor. Martial. de libris suis: Non meus est error, nocuit librarius illis, Cicero 3. de orat. Neque librariorum notis, &c. Callist. tit. de iur. immun. l. quibusdam, & sæpe alias, Nobriss. Vel.

LIBRARIVS apud Romanos erat, qui libros transcribebat, eosque vendebat. Librarij autem Romæ in Argileto tabernas habebant, Martialis.

Digitized by Google

Argiletanas mauis habitare tabernas,
Cum tibi parua liber ferinia nostra vocent.

LIBRARIOS item recepta nunc voce, appellant librorum excusores, hoc est, Typographos. Cuius artis inuentum. Elsaciis nostris, ante alias nationes donatum, apud Argentoratum IOANNI MENTELINO Prototipographo, SCHOTTOVM familiæ proauo, sub annum Christi, M.CCCC.XLII. licet eius publicatio, sed haud absque ingenio, Moguntiacis tribuatur. Spie.

LIBRARE vulnera Statius in Achilleide poëtico more eleganter dixit, pro rotare eiacularique tela factura vulnera Adria. Iunius lib. animad. 1. c. 1.

LIBRATORES aquæ, in l. 1. C. de excus. artif. qui aquarum inuentos ductus, & modos docili libratione ostendunt, vel qui peritiam habent aquam librandi ad hocilam Vocantur à Græcis ξορσίαι, d. l. 1. quanquam alio sensu. Plin. lib. 20. ad Traianum. Superest vt libratorem vel architectum, si tibi videbitur, mittas, qui diligenter exploret, sitne lacus altior mari. Frontin. lib. 1. de aquæ ductibus: Procuratorem, ait, oportet cancem eius modulj, qui fuerit impetratus, adhibitis, libratoribus signare. Sunt & liberatores apud Tacit. lib. 13. qui (inquit Turneb.) ex tormentis missilia excutiunt. Alij volunt significari eos, qui lapides in bello omittebant. verba Taciti: Remotisque paulatim legionibus funditores, libratoresque excutere tela & proturbare hostem iubet missæ è tormentis hastæ. Prat.

LIBRATORES id est, mensores, in leg. 1. C. de Excus. artif. li. 10. Nam Librare, est libra metiri. Libra autem, siue Libella, mensorum instrumentum, & Libramentum, certa mensura, l. cum anterioribus in pr. C. Tempor. appell. Spieg.

LIBRI eadem origo est, quæ codicis, ab arborum corporibus & interioribus, earum corticulis desumptum vtrumque. Has enim materias prima hominum ætas habuit ad scriptionem literarum. Connan. lib. 9. c. 7. n. 1.

LIBRIPENS, qui in mancipationibus stateram tenebat Gaio li. 1. Inst. tit. 6. apud quem deest. vox æneam, & Priscianus li. 6. ducit à pendendo. Proprie autem dicitur militum stipendiorum, hoc est, stipis ponderandæ, pensator: Qua consuetudine in his emptionibus, quæ mancipi sunt, etiam nunc libra interponitur, inquit Plin. lib. 33. c. 3. & Boet. li. 3. in Topic. Vtitur hoc verbo Iustinianus in §. accessit, vbi Vigil. Inst. de testam. & Tertullianus li. 2. aduersus Marcionem. Briss. Corrasius li. 5. Miscell. c. 12. Prat.

LIBRIPENS, à libra, & pendendo siue ponderando, dictus est, quasi ponderator. Veteres enim primum ære graui non signato vti sunt: neque in emptione & venditione precium numerabant, sed precium appendebant. Itaque emptor hæreditatis hæc verba solennia dicebat: Huius ego familiam, quæ mihi empta est, hoc ære æneaq; libra iure Quiritum meam esse aio. Deinde ære percutiens libram, id æs dabat ei, à quo hæreditatem expectabat quasi loco præcij. Sic enim & seruorum & liberorum emancipationes fiebant. Imaginaria enim solennitas erat, quam Boet. in Top. Ciceronianis, nexum appellatum fuisse dicit. Porro, venditor nihil emptori tradebat: sed hæredem eum tali modo constituebat, scilicet, vt post mortem venditoris, posset iure hæreditatem adire. Sed abiit & hæc cæremonialis nimiaque curiositas in desuetudinem. Solum hoc animaduertere licet mansisse, & quidem pulchrum est scitu: quod septem testibus testamenta scribi omnes legislatores postea voluerunt. Erant enim & in illa imaginaria venditione septem videlicet quinque ciues Romani, libripens, & emptor Old.

LIBRI improbatæ lectionis, veluti magici, l. 4. §. 1. fam. ercisc. protinus corrumpendi Quære Medicamentum.

LIBRI publici, & scripturæ, accipiendi sunt, qui in publicam custodiam, rerum gestarum gratia, repositi sunt: quibus & integra fides habenda est l. Census, ff. de censibus. Aut Adhæc. C. de Fid. instr. Obseruandum autem, quod iuxta Vlpiani responsum libri nec dum perscripti, non continentur librorum appellatione non magis, quam vestis appellatione nondum detexta. Sed perscripti libri nondum maleati, vel ornati continebunt, proinde & nondum conglutinati, vel emendati continebuntur. Spieg.

LIBRIS Elephantinis diu scribi solita fuisse illa Senatusconsulta quæ ad principes pertinebant, testatur Conn. lib. 1. cap. 14. nu. 5.

LIBRI Sibyllini, quos Tarquinio regi oblatos, Romani summa religione, ac obseruantia colebant, & ab aliis, quam duum viris primum, deinde decem viris, postremo 15. viris aspici aut legi nefas, vt Lactant. tradit. Imo nihil Romani neque sanctum, neque sacrum ita custodiebant, quemadmodum hæc Sibyllina diuinitus (vt existimabant) missa oracula, & cum dij immortales de rebus aduersis consulendi essent, remediumque aliquod malis quærendum, quindecim viri hos libros, quasi oraculum præsentaneumque remedium adire solebant. Cæterum is Tarquin. qui eos emit, vt eos in manib. habuit, statim duos viros ex illustrioribus patritijs creauit, quib. horum librorum custodiam tradidit, appellatique sunt duum viri sacris faciundis. Quorum munus erat, hos sacros libros custodire quoties opus esset, adire legere, interpretari, & quæ iubebantur, vt perficerentur, curare. Apollinis sacrarumq; ceremoniarum antistites esse, & quoties fames, pestilentia, bella ciuilia, & externa vibem vexare contigisset, vel prodigia, aliqua nunciata essent apparuisse, eorum omnium malorum, ex oraculis Sibyllinis remedia inuenire lectisternus ad deorum pulmonaria factis, Deum iram placare prospera omnia precari, aduersa vt tollerentur rogare: & postremo deos omnes iratos sacrificiis factis mitigare. Plura de hisce lib. vide in lib. Onuphij, de ludis secularibus, non contemnenda de Sibyllis & Sibyllinis carminibus ex Varrone. Dionysio, Solino, Plinio, Gellio, Lactantio & Suida exponentis.

LIBRORVM appellatione cõtineri omnia volumina, siue in charta, siue in membrana, vel tilia aut Phylira aliaue materia scripta sint, memoriæ scriptum reliquit Vlp. in tit. de legat. 3. lege librorum appellatione. Nullus est qui inficietur, mendam hoc loco inesse: tamen quomodo verba sint castiganda, adhuc non conuenit. Equidem veram lectionem puto, si ita corrigamus: etiam si id philura, aut tilia, vt nonnulli conficiunt. Philura enim siue mauis philyra (nam vtrumque idem) Græcum vocabulum est, significans folium chartæ non colligatum, Plin. li. Natur. hist. 13. c. 25. Præparantur, inquit, ex eo chartæ diuisæ acu, in prætenues, sed quam latissimas philyras, idem li. 16. c. 26. E quibus vincula tiliæ vocantur, tenuissimum corium philyræ coronarum lemniscis celebres antiquorum honore, & li. 20. c. 3. P. Claud. Pulcher. bracteatque etiam Philyræ dedit.

LIBRVM, Valla interpretatur partem operis, Volumen vero minus esse Libro: consulens Vlpiani sententiam, qui, Si centum, inquit, libri legati sunt, centum volumina ei dabimus: non centum quæ quis ingenio tuo mentus est. At quid sibi vellet Iureconsultus nescisse Vallam, Alciatus demonstrat, li. de vet. sign. 4. Spieg.

LIBVRNI, olim Romanis, qui priuatim quoscunque in iudicium vocabant, iussu magistratuum (quod vilissimorum hominum officium erat) diceb antur: quod fere è Liburnia essent.

LICEAT ire, id est posse ire. Est enim elegans, Tasio teste, loquendi figura, cum licere, pro posse vsurpatur. Vnde, qui promittit ire, agere licere, intelligitur stipulatori dedisse potestatem & facultatem eundi, agendi Spieg.

LICENTIA quandoque pro facultate, quandoque pro potestate vsurpatur: pro facultate, vt l. 1. ff. de liberali causa licentiam dare litigandi, id est facultatem. Pro potestate, vt in l. 1. ff. de offic. præfect. prætor. Præfectis prætorio à principibus data est plenior licentia ad disciplinæ publicæ emendationem. Briss.

LICENTIA, Vallæ est impunita facultas loquendi, vel agendi quæcunque placent. Vlp. tit. de Minoribus hac voce in bonam partem vsus est. In verbis Semper in malam partem accipi, scilicet pro temeritate loquendi quæ velis: In factis in malum accipi, nonnunquam in bonum, vt apud Vlp. in l. 3. de Iurisd. om. Iud. vbi hæc vox ablatiuo casu posita est: quod interpretes multos fefellit, sicut particula. In apud alios multos latin. linguæ scriptores, & maxime veteres, suo auditur. Id quod primus omnium ostendit. Alc. in Paradox. Item & apud Triphonium in l. qui sine de minor. pro licita facultate ponitur. Vide Bar. in l. alio, de elim. de leg. Spieg.

LICENTIA auferre pro auferendi in l. 5. C. de rei vind.

LICENTIATI vulgo in scholis dicuntur, qui annis quatuor in legum studio contumptis, ab illa præscripta & definita studiorum lege quam Iustinianus statuit, soluuntur: quasi qui licentiam ac missionem à magistrorum castris impetrarunt. Vide Plutarch. Hor. Prat.

LICOR ceris, citus, significat pretium defero in auctione, hoc est, venditione publica, quæ sic fit, vt plus offerenti detur res. Prat.

LICERE, dicimus, quod legibus, moribus, institutisque conceditur. Nec enim, quod quisque potest, id & licet, nec si non obstatur, propterea permittitur. ait Cic. Philip. 13. In eamque sententiam Vlpianus clausulam illam edicti, Quod eius licebit, sic interpretatur: Quæ clausula non illud pollicetur, restituturum si leges permittant: sed si leges non prohibeant, l. nec non 28. §. quod eis, ff. ex quib. caus. actio. Et ita in l. 7. §. si paciscar: quod met. caus. licere dicitur, quod lex 12. tab. & lex Iulia de adulteriis permittunt. Licitum itaque est, quod per leges permittitur: illicitum quod prohibetur, l. 1. ff. de iust. & iur. Vbi licitum ab honesto separatur, & in l. 42. ff. de ritu nupt. l. 158. ff. de diuers. reg. l. 1. C. de lib. causa. Nec enim quicquid licet, honestum est, l. 108. ff. de diuers. reg. Cic. pro Corn. Balbo. Est aliquid quod non oporteat tamen licet: Quicquid vero non licet, certe non oportet. Briss. & Brech. l. Verbum oportere, ff. de verbor. & rer. sign.

LEGERE, ire, agere, ex natura & origine non esse ita personale, quod ad hæredes non transeat, sed iuris præsumptione non est transitorium, nisi hæres exprimatur. Quod obseruatu dignum est. Vt licet ire agere per viam publicam vide l. 2. §. vit. ff. Ne quid fiat in loc. publ. Spieg. Prat.

LEGERE vti frui, ex sui natura non transit ad hæredes, adeo, vt si etiam hæres exprimatur adhuc maneat personale. Vnde istæ

duæ

Digitized by Google

duæ Stipulationes, Licet ire, agere. Licere, vti, frui, non in omnibus assimilantur, quod à paucis quoque animaduersum est, Spiegelius.

LICERI, idem est quod licitati, hoc est, deferre precium, precium augere in auctione facienda, hoc est, in venditione, quæ publice fit. Vlpian. Si res eius venierit, & existat, qui plus liceatur.

LICERI quandoque significat in licitationem ponere, & subjicere auctioni & venditioni, Connan. lib. 5. cap. 8. n. 1.

LICERI animose. Paulus, in l. si pignori, ff. Famil. erciscund. Nisi objiciatur, ait, creditori, quod animose licitus sit. Spieg.

LICET, pro quamuis, aduersatiua particula est, de qua vide Archid. cap. licet, de Iureiur. lib. 6. Spieg.

LICINNIA lege ei qui communi diuidundo euitandi causa alienauerit, interdicitur ne communi diuidundo iudicio experiatur, l. vlt. ff. de alien. iud. mutand. Briss.

LICINIOS Romani vocabant, qui paruulis oculis nascerentur. Alex. ad Alexan. lib. 1. c. 9.

LICITANI coloni, l. vlt. in pr. ff. de censibus. Sed vide num legendum sit Illicitani, ab Illicitano sinu. colonia immunis Plinio lib. 1. c. 3. an Acitani eidem eodem in loco colonia iuris Italici. Acitania enim in Plinio legendum ex vet. lib. non Accitana. Acitani autem inquit Macrob. Satur. 1. Hispana gens, Prat. vide Cuiac. 10. obs. 35. & Goth. in not. ad d. l. vlt.

LICITARI, est sæpe augere precium. Inde licitatio, precij auctio, sicut solent emptores oblato precio aliquid addere. Old. Prat.

LICITATIO de aliis quoque rebus intelligi potest, quam pecuniariis emptionum preciis, vt si aliis cohæres alio maiorem offerat cautionem, ob custodiam instrumentorum, Vlpianus in leg. nam ad licitationem, 6. ff. Famil. erciscun. Nam ad licitationem, inquit rem deducere, vt qui licitatione vicerit, hic habeat, instrumenta hæreditaria: non placet neque mihi, neque Pomponio. Olden. Prat.

LICITATOR, qui precium aufert in auctione pro re venali. Hinc Licitatio, subhastatio, hoc est, venditio proposita. quæ precio ementis augetur, l. licitatio, ff. de public. & vectig. Spieg.

LICITVM dicitur, quod iure licet, hoc est, quod honestum sit, vt Modestinus interpretatur, l. semper, de ritu nupt. Spieg. Illicite ergo fit quod contra leges, constitutiones, decreta, edicta principum fit, vt in l. vlt. in fin. ff. de his quæ vt indign. l. 11. §. si quis illicite, ff. de leg. libr. 3. coniuncta l. 2. §. idem ait, ff. ne quid in loco publ. & l. 1. §. nuntiatio, ff. de oper. no. nun. Licito iure in l. 3. ff. quod met. caus. l. 9. §. 1. ff. de donat. int. vir. l. vlt. ff. de dam. inf. l. 1. ff. de proxenet. l. 20. ff. de liber. causa, l. 10. C. de his, quæ vt indign. Briss.

LICTOR, ῥαβδοῦχος, seruus erat publicus ex collegio viatorum, officium ligandi habens, vnde etiam dictus est. Cum enim magistratus populi Rom. virgis quempiam verberari iussissent, crura eius & manus ligari ab hoc vincerique solebant. Hinc illud Ciceronis in orat. pro Caio Rabirio perduellionis reo: I. lictor, colliga manus, caput obnubila, arbori infelici reste suspendito. Tito autem Tullius M. Ciceronis libertus lictorem, vt refert Gellius lib. 12. c. 3. vel à limo, vel à licio dictum scripsit. Licio enim transuerso quod limum appellatur (de quo vide infra) qui magistratibus perministrabant, cincti erant. In officio autem magistratuum lictores quidam dicebantur proximi, qui quam alij cariores magistratui erant, eique semper præsto erant, & apparebant ante alios sui ordinis: vt in inscriptione peruetusta L. Valerius Achilleus lictor proximus laureus. Cicero etiam lictorem primum ad Qu. Fratrem scribens vocauit, de Octauio loquens: Apud quem, inquit, primus lictor quieuit, tacuit accensus: nisi si quis proximum primo adiunctum putet & secundum, quod non probatur Turnebo aduers. 11. cap. 9. Sallustius eodem quoque locutus est modo in bel. Iugurthino. Sed Hiem. Psalm. in oppido Thumida forte eius domo vtebatur, quo proximus lictor Iugurthæ carus acceptusque ei semper fuerat: Est in veteribus Glossis, lictor fuminus, Græci ὑποπρόσχος dictus. Notandum etiam est, posterioribus temporibus manumissionem per lictorem solitam fieri, vt videre est l. 8. & 23. ff. de manumiss. vindic. Prat.

LIGARE, hoc est, vincire hominem, est diligentis custodis leg. 1. §. penult. ff. de Fugit. l. si hominem, ff. depositi Spieg.

LIGARE funes arboribus Instit. de Rer. diuis. ripparum.

LIGATÆ tabulæ testamenti, lino, quo trajiciebantur, l. 1. §. si linum, ff. de bon. poss. sec. tab. Briss.

LIGATI videntur, qui domi semper manere coguntur. Auth: Quum oportet, epis. §. si vero nemo, Spieg. Prat.

LIGATVRA, quo quid ligatur.

LIGIVS homo, seu vasallus, is dicitur in scholis, qui contra omnes, ne rege quidem excepto vel antiquiori domino, fidem & operam omnem promisit: non Ligius, qui nominatim aliquem excipit: sic vt vnus duorum vasallus ligius esse non possit? duorum vasallus non ligius esse possit: aut vero vnius ligius, alterius non ligius, glo. c. pastoralis, de sentent. & re iud. in Clement. Hinc nomen Homoleugius. Hoto. in suis feud. disput. hoc totum commentitium esse arbitratur: neque alium esse ligium, nisi qui idem vetere Germanica lingua Vasius aut vasallus, aut valuasor dicebatur, dummodo verus ac proprius vasallus sit, hoc est, qui beneficio alicuius feudum verum, rectum ac proprium sit adeptus. Ac primum omnium, inquit Albert. Krant. lib. Norman. 4. cap. 7. Italicum esse hoc vocabulum significat, quasi liga, & quasi obligatum dicamus. Et Guiscardus (inquit) sese constituens Romanæ ecclesiæ vasallum, vel (quod eius regionis verbum est) ligium Romano pontifici quæcunque peterentur præsidia mittere, ac quando opus videretur, cum omnibus copiis afferre, præsidium spopondit, Item cap. 9. Quo in conuentu Rubertus ligium se (quod eius regionis verbum totalem signat subiectionem, pontifici & ecclesiæ iterum fecit, & B. Petri vexillo à pontifice donatus est. Albert. Argum. in Chron. Quamuis etiam principes ipsum Francum ipsis grauem & exotum haberent: cuius causa omnes quasi eius essent vasalli non ab imperatore mouerentur, cuius essent Ligij, inuadendi eum occasionem aliquam non habebant. Quo in loco ligium & vasallum pro eodem vsurpari perspicuum est. Hinc pro homo ligius factum nomen, homoleugius, coniunctè, vel separatim homo & leugius Anton. Florent. histor. part. 2. tit. 17. cap. 6. §. 1. Factus est autem ibidem comes Bertrandus Regis Hierosolymitani homoleugius. Item cap. 9. Eodem anno Rex Philippus cum Rege Angliæ colloquium habuit, subinouens illum tanquam suum hominem leugium, vt pro comitatu, &c. Et mox hi tres erant ipsius regis Angliæ leugij homines. Hinc factum nomen homoleugia, vt apud eundem cap. 8. §. 3. Tunc visum est arbitris, quod dominus princeps ad Imper. accederet, atque cum debita solemnitate debitam homoleugiam exhiberet & fidelitatem. Et alio loco fidelitas ligia, par. 3. tit. 19. c. 1. §. 2. Ex his concedi posset homoleugij, nomen ab ὁμολέγω Græco deduci præsertim cum Coloni homologi mentio fiat in l. vlt. C. Th. de patroc. vic. & ὁμολογία χωρᾶς, & ὁμολογία ἐγχωρεῖν, pro deditionem facere apud Græcos vsurpetur, nisi etiam multis in locis ab Hotom. vbi supra adductis, legij nomen in patroni persona sumeretur. Itaque à liga verbum hoc ab Italis hominibus confictum est: quasi legius sit idem qui ligatus, id est, proxime, & (vt vulgo loquimur) immediate iunctus, Prat.

LIGNA coacta sunt, quæ igne vel sole ita tosta, exsiccata & peculiari studio arida reddita, vt nihil succi insit, quo fumus excitari queat, maxime si habeantur amurca (hoc est fece & sorde olei) conspersa: vt ex Plinio & Catone asserit. Franc. Marius de partibus ædium, cap. 4. lib. 2. quæ ideo etiam acapna nuncupantur eo quod Græcis fumus sit καπνός. Gœddæus in comment. ad l. carbonum 167. num. 1. de verbor. signif. Vlpia. l. 55. §. 4. ff. de legat. 3. Sed & titiones, inquit, & alia ligna cocta ne fumum faciant, vtrum ligno, an carboni, an suo generi adnumerabimus? item in l. 167. ff. de verborum signif. vbi hæc ipsa verba inculcantur. Martialis epigramma quod inscribitur ligna acapna, in xeniis ad hæc ipsa ligna pertinens hoc est.

Si vicina tibi Momento, rura coluntur.
Ad villam moneo, rustice, ligna feras.

Hotom. Prat.

LIGNA mortua vulgus appellat arida siue illa caduca sint, siue subsistentia. Nam (vt inquit Aristoteles in libro de spiratione) aridiras stirpibus est quod in annalibus mors siue obitus.

LIGNARII fabri in leg. 235. ff. de verb. signific. Et apud Paul. lib. 3. Senten. tit. 6. Et Pallad. libr. 1. cap. 6. Isidor. lib. 19. c. 19. Lignarius generaliter ligni opifex appellatur. Sic & apud Veget. lib. 2. c. 11. hoc verbum accipe. Brisson.

LIGNATIONEM dixit Vitruuius lignorum struem & congeriem, quam paterfamilias & Oeconomus optimus ad locum destinatum cumulauit, vel eum locum, in quo ligna ad comburendum succendas, & inde exportes. Columella lib. 1. rei rusticæ. Sit autem, inquit, vel intra villam, vel extrinsecus inductus fons perennis, lignatio pabulumque vicinum: Brechæus l. Carbonum, ff. de verborum & rerum significat.

LIGNI appellatio generalis quidem est: sed illud rursus distinguitur: vt aliud lignum sit materia: aliud simpliciter lignum vocetur, generis nimirum nomen retinens. Materia proprie est lignum ad ædificandum fulciendumque necessarium, seu quod ædificandi fulciendique causa habetur, l. ligni 55. ff. de legat. 3. Lignum vero est, quicquid comburendi causa paratum est, d. l. ligni 55. Hinc Varro ligna à legendo dicta docet, quod ea, quibus ad focum vterentur olim, caduca legebant in agro: quod & Franc. Marius lib. de partibus ædium cap. 4. probat nec Brechæo displicet. Eodem sensu lib. 17. ad Sabinum Vlpianus de vsufructuario differens pronunciauit, nec materia eum pro ligno vsurum, si habeat, vnde vtatur ligno, l. arboribus 12. de vsufruct. D. Gœdd. ad l. Carbonum 167. num. 1. de verb. signific. Legendum itaque est in l. 12. C. de excus. mun. Materiam, lignum, tabulata: vt etiamnum in l. 15. C. Th. de extraord. mun. legitur, Nou. vt in Codice Iustiniani vulgo scriptum est Materiam lignorum. Nam & illam le-

Digitized by Google

ctionem, l.18.C.Th.extraord.mu. comprobat. Briſſ. Vide Iatius Connan.libro 4.c.1.n.7.

LIGNORVM appellatione in quibuſdam regionibus (vt in Ægypto) vbi arundine pro ligno vtuntur: & arundines & papyrus comburitor & herbulæ quædam, vel ſpinæ, vel vepres continebuntur, Spieg.

LIGNVM tabulæ ligneæ.Tryphon.l.19.de bon.poſſeſſ.cont.tab. Quod vulgo dicitur, liberis datam bonorum poſſeſſionem contra lignum eſſe,ſic intelligendum eſt,&c. Id enim ſignificat contra teſtamentum, quod ligneis tabulis quibus deſuper vacua cera,obducta erat,deſcribi ſolebat, vt teſtatur Vlpian.l. 1.de bon.poſſ.ſec.tab. Paulo poſt d.l.19. idem Triphon. dixit, contra tabulas,Horom.Prat.Briſſ.

LIGVSTICON, vocabulum detorſit Galenus vnius inuerſione literæ,& Libyſticon appellauit. Pro pipere eo vſa eſt antiquitàs, & nunc ruſtici Ligures pro pipere in condimentis vtuntur, vt teſtatur Muſa Ferrarien. Paulus in l. non omne quod bibitur de pen.leg. Sed quod quidam, inquit,negauerint, piper,& ligusticum, & careum, & laſer, & cætera huiuſmodi in penu non eſſe, improbatum eſt.In qua lege non omne Ligusticum olus eſſe Iſidor.lib.17.cap.vlt.ſcribit, odore aromatico & guſtu acre: quod è regione ſua nomen accepit. Naſcitur enim plurimum in Liguriæ montibus,vt & Plin.lib.19.capi.8. tradit.Briſſ.

LIMA eſt inſtrumentum fabrile & ferreum quo metalla raduntur,poliuntur, minuuntur, & purgantur, nor.glo.in Clem.paſtoralis de ſent.& re iudic.in clem.Ioan.Bell.Etymol.

LIMEN dictum eſt, qualis finis quidam, & terminus domus vel Imperij 6. qui ab hoſtibus. Inſtit. quibus mod.ius pat.poteſt. ſoluit.Ioann.Bello.Etymol.

LIMEN pro domo accipi poſſe, teſtis eſt Virgilius illo carmine.

Perge modo, atque hinc te regina ad limina perfer.

Et Propert.ad Gallum.

Ah mea contemptus quotiens ad limina curres.

Sic & intellige Vlpia.in leg. illicitas,§.ne potentiores, tit.de off. præſid.dum inquit: Ne tenuis vitæ homines ſub prætextu aduentus officiorum,vel militum,limine vnico.& ideo Iuuen.

-------Pendentia liquit.

Vela domus, & adhuc virides in limine lauros,

Perſius Satyra 1.

------ Vide ſis ne malorum tibi forte
Limina frigeſcant.

Et ibi aliqui interpretes. Ex his apparet, an intelligentia Accurſij poſſit ſubſiſtere: cum quo tamen pertranſibat Bald. in Authent.ſed nouo iure in l.vltim.col. Cod.de ſeru.fugit. & in Auth.niſi breuiores,C.de ſent.ex breuic.recit.Cotta.

LIMEN, ait Marcellus, omnem ingreſſum denotat; ſed & limen metaphoricôs pro introitu & primordio cuiuſque negotij vſurpatur. Sic in ipſo limine contractus, in limine litis: receptæ formulæ loquendi ſunt apud ICtos l.24. C. de euictionibus l.1.C.de ſatisdat.

LIMENARCHÆ, λιμεναρχαι, qui portuum præſidiis præſunt, vel portus cuſtodiæ cauſa creati. Paulus in l.limenarchæ, ff. de ſeru.fugit.Limenarchæ, inquit, & ſtationarij fugitiuos deprehenſos recte in cuſtodia retinent. Sic Imperator in l.non idcirco 38.C.de liber.cauſ.& Arcad.in l.vlt.§.qui annonam ff.de mun.& hon. Dictio eſt mere Græca; λιμὴν enim portus eſt. Hos Ariſtot,lib.6.Politi.circa fi. Limenophylacas vocat,quaſi portuum cuſtodes. Prat.Poſſet etiam forte dici limenarchas, abſque aſpiratione: ideo ſic vocitatos, quia ad hoc conſtituebantur, vt hoſtes à limine arcerentur, & ſic erit vocabulum Latinum, & compoſitum: & communis lectio ſeruabitur, & ſecundum hæc caſtiga verba Imperatoris in leg.1. C. de offic. Comit.ori. vbi alicarchia mendoſe legitur, pro liminarchia, eſt, liminum præfectura, Cotta.

LIMINA imperij non eo modo dicuntur,quo limen domus: vnde ſeruus ad limina dictus, pro atrienſi. *Ein Portner.* Sunt enim loca, quæ nos *Anſtoſs* & *Frontier*, etiam voce iam Germanitate (ſi dicere liceat) donata,nuncupamus, Spieg.

LIMINA hoc eſt ingreſſu iudiciorum expelli, in fin. C. ſent. reſcind. non poſſe, Spieg.

LIMINVM. Cum poſtliminij vis,hoc eſt, origo nominis quæritur, Seruius teſte Cic.in Topic. nihil putat (vt ipſe Cic. opinatur) notandum, niſi poſt, & liminium illud productionem eſſe verbi vult, &c. Scæuola autem P.Fil. iunctum putat eſſe verbum, vt ſit in eo & poſt & limen: vt quæ à nobis alienata ſunt, cum ad hoſtem peruenerint, & ex ſuo tanquam limine exierint: hinc cum redierint poſt ad idem limen, poſtliminio videantur rediiſſe, Spieg.

LIMITANEI milites, qui in limitibus excubabant, eorumque defenſioni operam nauabant,l.vltim. C.de offic.milit. iud.l.3. C.de fund. limitroph.libr.11. Huiuſmodi limitibus attributi agri,limitanei vocantur, d.l.3. & Rub. C.de fundo limitroph. vide paulo poſt limitrophi.

LIMINARE iter apud Varron. libro 4.ling.lat. eſt ſemita modica,quæ relinquitur inter duo confinia, lata pedes 5. ex duodecim tab.præſcripto, Perperam vero in eo loco Verranius legit Militare iter.Prat.

LIMITARE, partiri, dividere ſiue diſtinguere Latinis eſt, quod interpretes, ſed barbare, pro moderari vſurpant. Petr. Victorius: Limitare eſſe exiſtimo,inquit, limites & terminos collocare, Spieg.

LIMITATI agri appellantur, qui propriis limitibus & finibus circumſcripti & in centurias diuiſi erant, vt Feſtus libr.4. ait: Limitatus enim ager Decumanis, & Cardinibus continetur, vt Frontinus ait. Sic accipe limitatum agrum in l.16. ff.de acquir.rer.domin.& leg.1.§.ſi inſula,ff.de flum. Hunc metatum vocat Horatius Satyr.2. Hotomannus Limitatum agrum definit, qui ab hoſtibus captus vel coloniæ alicui totus, vel ciuibus ipſis ac militibus, per partes aſſignatus eſt. Iulius Frontinus. Agrorum qualitates ſunt tres, vna agri diuiſi & aſſignati: altera menſura per extremitates comprehenſi: tertia Archifinij qui nulla menſura continetur. Ager ergo diuiſus aſſignatus, eſt coloniarum: hic habet conditiones duas: vnam qua plerunque limitibus continetur: alteram qua per proximos poſſeſſionum rigores aſſignatus eſt. Ager eſt menſura comprehenſus,cuius modus vniuerſus ciuitatis eſt aſſignatus. Tributarius ſolus per vniuerſitatem populis eſt definitus, eadem ratione & priuatorum agrorum menſuræ aguntur. Hunc agrum multis modis menſores, quamuis extremum menſura comprehenderint, ita formam, in modum limitum condiderunt, Horom.Prat.

LIMITES, vt Sicul. Flacc.in lib.de conditio. agror. ſcribit. à Liminibus vocabula acceperunt. Quemadmodum enim limina introitus exituſque locis præſtant, ſimiliter introitus exituſque, qui in agris diuiſis & adſignatis ſemper peruij eſſe debent tam itineribus, quam menſuris agendis, limites appellantur. Hygenus vero à limo verbo antiquo, quod tranſuerſum & obliquum ſignificat, Limites dici vult: vnde Feſtus libro decimo ait, Limites nunc terminos, nunc vias tranſuerſas ſignificare. Denique quicquid ad obſeruationem finium in agro opera manuum factum eſt,Limes,autore Aggeno Vrbico,appellatur. Horum autem duo præcipui ſeu maximi dicuntur,Cardo & Decumanus,vt Plin.lib.18.cap.35.Feſtus libro 4.Iſidor.libro 15.Etymol.cap.14.poſt Sicul. Flacc.Gygen. & alios tradunt:Et cardo quidem eſt qui à Septentrione in Meridiem dirigitur,ab eo quod à cardine cœli ſit. Nam in Septentrionali axe nobis cœlum vertitur. Decumanus vero qui ab Oriente in Occidentem per tranſuerſum dirigitur, qui ex eo quod formam denarij numeri faciat, Decumanus eſt appellatus. Limites autem ſeu termini territoriorum,qui vocantur à Iurecoſſ. in l.5. de iuſt. & iur. teſte Zaſio, originem acceperunt à iure Gentium: Nam quo tempore diſtincta ſunt dominia, cœpit eſſe Meum & tuum. Obſeruandum vero, quod limites faciunt res certas in genere tribus modis: aut natura, aut hominis facto,aut adiectione qualitatem fungibilium. A natura res prope omnes natæ accipiunt limitationem. Homo limitatur per ſuam naturam,equus pariter,& ſic de aliis.Quicquid manu hominis fabricatur,erigitur,perficitur,hoc dicitur limites accipere facto hominis. Sic domus limites accipit, ſecundum quod ædificata eſt. Sic fundus, ſic nauis limites accipiunt ex opere. Quod fundus eſt latus, vel arctus,modicus, vel ingens,hoc eſt facto hominis,l.quod in rerum,de legat.1. Tertio aliquæ res accipiunt limites per numerum, pondus & per menſuram: vt ſuam omnes res fungibiles. Vide Zaſ.in l. mutuum,§.mutui,ff.ſi cert.petat.Prat.

LIMITES etiam Romani Imper.fines dicuntur, l.5.de anno.lib. 10. C.vnde Illyricanum, Ægyptiacum, Rheticum limitem leginus,l.1.C.quibus muneribus aut præſtat.lib.13. C.de aduoc. diuerſ.iud.lib.13.C.de excuſ.mun.lib.10.Briſſ.Prat.

LIMITES in agris limitaris ſunt,ait Gothofr. ad l.16. ff.de acqu. rer.dom.qui populo iter præbent ex lege Sempronia, Cornelia & Iulia:Et ideo in modum agri non cedunt, l.1. §.1. de peric.Ex his decumani pedes 40.cardines 20.actuarij 12.ſubruncini 8.id eſt legitimam viæ latitudinem habent, autore Hygeno lib.de limitibus agror.Vide Cuiac.2.obſeru.9.

LIMITROPHI (Prætius Limitrophi) & Limitanei fundi, ſub rubr.Cod.de fund.limit.lib.11.Sic diſtinguendi ſunt: Vt hi dicantur ad milites limitaneos pertinere, id eſt eorum domini & proprietarij eſſe: vt paludes & paſcua,leg.3. eod.tit.& fundi caſtellorum,ad milites caſtellanos,leg.2.eod.1.Limitrophi vero, quod ex eorum fructibus limitanei milites alantur, non quod ad milites Limitaneos pertineant.Limitrophi enim verbum λιμὴ τὸ τροφεῖον deducitur,quod alere ſignificat. Nec aliter hoc verbum vſurpatur l.nulli C.de fundo part. Limitanei autem milites erant, qui in imperij finibus excubabant, eorumque defenſioni operam nauabant, l.vlt.Cod.de offic. præfect. prætorio,Afric.l.fi.de offic.milit. iudic. quorum etiam meminit Spartianus in Peſcenino Nigro, & Lampridius in Alexandro,itemque Suidas his verbis: οἱ ῥωμαίων βασιλεῖς οὓς τοῖς ἐσχατιαῖς ἐγκαθίστασι τοῦ τῆς πολιτείας ἐγκαταλήψεσθαι χάριν ἐφ' ᾧ τὰ τῆς ἀρχῆς ἐπὶ πλεῖον ἐπιδοῦναι, ἀφ' ἑαυτῶν ἔχειν, ἢ ἐξ ἀλλοτρίων μᾶλλον

Digitized by Google

μάλιστα μείζω. ταῦτα τὰς ἰσθμὸς τῶν πρώτων ἢ σπουδαίων διαστάσεις, ἃ πρὸ λιμένων ἐκάλει, Prat.

LIMITROPHI autem dicuntur ij, qui in imperij limitibus sunt teste Drosæo in method.iur.

LIMIS apud Gellium lib.12. cap.3. ex Tirone Ciceronis liberto, vestis est, (vt scribit Isidorus) quæ ab vmbilico vsque ad pedes producitur. Item Limus cingulum est, quod serui publici cingebantur, obliqua purpura. Item Limus est cinctus: quem publici habent serui, dictus quod transuersas habet purpuras. Item: Hæc autem vestis habet in extremo sui purpuram limã, id est, flexuosam. Hinc vet.Gl. Limis, flexuosis oculis. Prat.

LINEA apud Antiquos funiculum significabat, quo & ad perpendiculum vtebantur. Vitruu. lib.2. cap.vlt. Ab oculo lineæ duæ si fuerint extensæ, & vna tetigerit imam operis partem, altera summam: quæ summam tetigerit, longior fiet. Hoc sensu aliis quoque locis hoc verbo ille idem auctor vsus est vt & noster Paul. in l.29. ff.de acquir.rer.dom. velut linea in directum per Insulam transducta & Martialis Epigr.57. libro 3. Tremulaue captum linea trahit piscem. Gratius de venat. Illa opera patiens, illa vsus linea longi. Et ita lineam margaritarum accipi oportet in l.26. ff.ad leg. Falcid. l.27. §.si cum marit. ff.ad leg. Aquil. l.vlt.§.vlt.ff.de aur.arg.l.52 §.si lin.ff.de furt. Margaritæ enim lino inferebantur, vt Tertull. lib.de cultu fœminar. significat his verbis: Vno lino decies sestertium inseritur & B.Hieronym. in vita Pauli eremitæ, Vno filo villarum insunt pretia. Plin.lib.32.cap.2. Murenæ amplius deuorant, quam hamum, admouentque dentibus lineas, atque ita erodunt. Columell. lib.3.cap.15. Hæ in quincuncem vinearum meratio expeditissima ratione conficitur, quippe linea pertotidem pedes insinitur. Adde quod Isid. libro 19. Etymolog. c.18. Lineam à genere appellatam scribit, quod ex lino fieret. Brissonius. Linea antem agri diuidebantur, eaque erat longitudinis decem pedum, seu duorum passuum, vnde & Decempeda dicta est, & qui eo genere mensuræ vtitur, decempedator. Corasius.

LINEA sanguinis & cognationis dicitur, qua cognati inter se cohærent. Paul.in l.9.ff.de gradibus. Stemnata cognationum directo limite in duas lineas separantur: quarum altera superior, altera inferior. Ex superiore autem, & secundo gradu transuersæ lineæ pendent. Item in l.Iurisconsultus, §.sed & ex lateribus, eod. l.vacantia, C.de bon.vacant. l.si quis, §.in illo, C.de secund.nup. Statius lib.Sil.3. Prat.

LINELLVS differt à Feudo, primo, quia in eo iuratur secus quam in linello. Item feudum datur amore, linellus vero pro mercede. Item in feudo non succedunt fœminæ, in linello secus, Et de multis aliis differentiis, vide Felin.in c.cæterum, col.5. & seq. in vers.9. fallit de iud. forte legendum Liuellus vel potius libellus. Spieg. Prat.

LINES, vasa fuisse videntur ad fontes pertinentia. Vlpianus l.15. ff.de act.emp. Lines, & Labra, salientes fistulæ, quæ salientibus iunguntur, &c. Quo tamen in loco Lenes corrigendum putarem. nam apud Nonium Lenis vasis est genus, vbi tamen Lenas corrupte legi ex duobus auctorum quos citat, locis intelligitur. Eodem modo legendum apud Alfenum putarem in l.17. §.1. ff.si seruit.vind. & Seius in eos siluam seuisset, inqua Labra, & Tenes, cucumellas positas haberet. Corrigẽdum enim putarem Lenes. Quin & Tinas vasis genus fuisse, idem Nonius testatur; sed superius verbum, propius ad vestigia veteris lectionis accedit. Hoto. Vide & sup. Lenes.

LINEVM, quod ad linum attinet. Hinc lineæ vestes, quarum vsus etsi nunc vilis sit & plebeius, tamen is olim nobilium erat, & honoris causa primum datus est sacerdotibus: ac proinde nulli monachorum concessus, nisi inter obeunda sacra teste Erasmo in vita D.Hieronym. Inter lineas autem vestes Bayfius c.de re vest. Byssum numerat. Quære Byssus. Spieg.

LINIFARII, l.13.C.de murilegul.lib.11.id est, Linificies qui & Linificij, l.8.C.eod.in C.Th.

LINO legato tam factum, quam infectum continetur, quodque netum, quodque in tela est, quodque nondum est detextum. Tinctum plane non continetur, l.70. §.lino, ff.de leg.libro 3. Lini autem, quo trajici testamentorum tabulas solitas, & Paul. Lib.Sent. & Suet.in Nero.ostendunt, meminit, l.3.§.si quis tabulas, ff.de SC.Silan. l.1. §.si linum, & §.vlt. ff.de secun.tabul. l.20. C.de testam. l.28. §.testamento, ff.de liber, l.Quintilianus lib.12. cap.8. Denique linum ruptum, aut turbata cera, aut sine agnitione signa frequenter inuenies. Briss.

LINGVA, id est sermo, eadem an alia lingua respondeatur nihil interest. Proinde si quis latine interrogauerit, respondeatur ei Græce l.1. §.eandem ff.de verb.oblig. Sic.

LINGVA Romana, id est, Latina. Auth.de mandat. Princ.in Pr. Alber. Pro differentia sermonum apud Vlpianum accipitur in prin.l.fideicommissa, ff.de leg.3. Fideicommissa, ait, quocunque sermone relinqui possunt: non solum Latina, vel Græca, sed etiam Punica, vel Gallicana, vel alterius cuiuscunque gentis lingua. Linguis abscissis pœnas loqui Iustin.in l.1.§.1. C.de offic.præfect.præt.Aphricæ. Spieg.

LINGVAM etiam Liuius lib.44. vocat. terram in mare protẽsam specie linguæ. Nam lingua siue lingula, inter promontorium, vel alia quæuis terra longa & augusta dicitur, quæ in modum linguæ exactæ in mare excurrit. Cæsar lib.3. de bello Gallico. Erant Eiusmodi fere situs oppidorum, vt posita in extremis linguis, promontoriisque, neq; pedibus aditum haberent, &c.

LINTEA vestis, id est lino contexta.

LINIFICIA texturina linteæ vestis, vt in l.16.de murileg.in Cod. Th. Quæ multa in partibus Orientis & Occidentis Imppi habebant vt ex Notitia Imp. Rom. liquet. quæ & Procuratores Linificiorum multos recenset. Briss.

LINTII libri erant, in quibus Imp.Rom.facta continebantur, vt tradit Gyrald.hist. Deor.Syntag.3.

LINTEONES in l.8. de murileg.in C.Th.l.13. de nauicul.in eo C. Sunt qui opifices linteæ, id est, lino contextæ, vestis appellantur in l.6.de murileg.in C.Theo. quomodo & linteæ (sic enim legendum est) vestis magistros interpretor in l.pen. C.de murileg.lib.11. Et lintearum apud Sido.Apoll. lib.8.Epist.ad Leonem, linea veste indutum. Inuenitur autem linteonum nomen apud Lamprid. in Alex. & apud Firmicum lib.2. Mathes. Seruius quoque in 7. Æneid. Aut quia, ait, maiores stantes texebant, vt hodie linteones videmus Appellantur & Lintearij in l.5.ff.de institor.& l.16.C.de murileg. Briss.

LINTRARII, quorum meminit Vlpian. in l.1 naut. caup. stab. liutrium sunt exercitores Lintres autem sunt inter fluuiatiles naues, quæ remis agebãtur: vt palam fit ex Cæsare in 7. commentar. Spieg.

LIPPI, qui à Græcis λιμῶντες ἢ λιμῶττες dicuntur, sunt quibus ex oculis defluit humor putris, veluti lacrymæ quidam. Brechæus l.inter stuprum, §.verum est, ff.de verb. & rer.sign.

LIPPITVDO, oculorum ex stilis, assidue manantibus, lacrymisque exulcerantibus, sordes: Græci ῥύμμα, nec non ὀφθαλμίαν vocant. Briss.

LIQVAMEN, dicitur pinguitudo, ab igne liquata, & coquinario vsui pro condiendis eduliis reseruata. Accipitur tamen aliquando etiam pro aliis quæ in ciborum vsum non veniunt. Hoc vocabulo ambigue vsi videntur Imperatores in l.1. Quæ res export. non deb. Græci Liquamen interpretantur Garum, & id recte. Cœlius enim Aurelianus 11. Chronic. Garum, inquit, quod appellamus liquamen ex pisce siluro confectum. Et paulo post: Ex garo quod vulgo liquamen appellant. Hinc Cœlius Apitius Oxigarum, liquamen acetosum interpretatur. Acro testatur muriam antiquos dixisse liquamen, & Syrorum lingua sic dici. Prat.

LIQVERE dicitur quod cõstat, l.5.§.1. ff.quib. ex caus.in pos.eat. l.7.ff.de supel. leg.l.2.§.si dubitetur, ff.quemad.test.aper. l.1.§. item illud sciendum, ff.ad SConsul. Silan. l.47. §.Sticho, ff.de fideic.lib.l.27.in fi.ff.de liber.cau. l.85.§.1. ff.de adquir.hæred. Brisson.

Solebant autem iudices in re ambigua & dubia ita se iudicandi necessitate expedire, vt pronunciarent, sibi non liquere l.13.§.vlt.ff.de arbitr, l.36. ff.de re jud. Ascon.in Diuinatio. Gell. lib.14. cap.2. Seneca Epist.66. Aut fer sententiam, aut, quod facilius est, nega tibi liquere. Cicer. in Cluent. Deinde homines sapientes ex vetere illa disciplina iudiciorum, qui neque absoluere hominem nocentissimum possunt, neque eum de quo esset orta suspicio pecunia oppugnatum, re illa. Ex quo emendandus est Quintiliani locus Declamat.365. vbi ita vulgo scribitur. Quid enim aliud diceres, si nondum pronunciassent, si negassent licere sibi de supplicio tuo? Legendum enim est, liquere Briss.

LIQVIDO, id est euidenter & manifeste. Sic.

LIQVIDO iurare in l.18.ff.de iureiur. est vere & aperta ac manifesta veritate iurare. Eodem modo apud Terent. Chærea in Eunucho Liquet, ait, mihi deierare, id est, verissimum iusiurandum dare possum. Sic apud Terentium in Andria: Quia si forte opus sit ad herum iurandum mihi. Non apposuisse, vt liquido possim: vbi Donatus: Liquido, inquit, id est pure ac manifeste. Sic Ouid.lib.3.de Ponto epist.3.ad Maxim. Scis tamen & liquido iuratus dicere posse. Non me legitimos sollicitasse toros. Prat. Quamobrem magis probo has notas. Q.D.R.P. L.I. veteribus significasse: Qua de re peto liquido iures, quam vt in Valerio probo scribitur. Laudabiliter iura. Briss.

LIQVIDO compertum, liquido adprobatur, comparet, constat, probatum, &c. ex ff. Briss.

LIQVIDVM facere, etiam de auro, vel plumbo, ac simili dissoluto dicitur, Spieg.

Ad LIQVIDVM diem & consulem exquirere l.2.§.idem Labeo, ff.de aqua pluu. Quod explicat l.28. ff.de prob. Valleius Paterc. priore lib. Nequeo mihi temperare, quin rem sæpe agitatam animo meo neque ad liquidum ratione perductam stignem stylo. Brisson.

LIS, est iurgium, de re quapiam inter aliquos apud iudicem institutum. non enim omne iurgium lis est: sed illud demum, quod apud iudicem exercetur: quo verbo & magistratus & arbitros pinguiore Minerua complectimur, vel sic ex Varrone

Digitized by Google

libr.9. ling.lat. Quibus res erat in controuersia, ea vocabatur Lis. Ideo in actionibus videmus dici. Quam rem siue litem dicere oportet. Hæc Varro, quibus ex verbis intelligimus quod ait Cicer. in Muræniana. Tot homines, tam ingeniosos statuere non potuisse vtrum diem tertium, an perendinum iudicem, an arbitrium: item an litem dici oporteret. Hinc coniunctim legimus in l.si defunctus, 9. C.de suis & leg. Res vel Lis. Et quæ lis inofficiosi vocatur in l.pater, ff. de collat.dot. eadem dicitur res inofficiosi in l.Papinian. 8. §.1. ff. de inoffic. Si quis, inquit, post rem inofficiosi ordinatam, litem dereliquerit, postea non audietur. Prat.

Lis, est grauior quædam controuersia & dissensio, quam iurgium, quod inter beneuolos quoque contingit. Dicta autem est à limite, id est, termino: quoniam primæ inter homines controuersiæ de limitibus, & amplificandis rerum dominij cœperunt. Vnde illud: Limes erat positus, litem vt decerneret agri, vnde paulo post Litis appellatio vna. Alciat. in l.causas, C. de transact. Lis, inquit, actio est, siue in rem, siue in personam, quæ in iudicium deducta est: & proprie post litem contestatam. Causa vero, receptius & generalius vocabulum est, tam ad ciuilia, quam ad criminalia pertinens: tam ante contestationem litis, quam post. Lis ait Corn. Front. de nom. ver. diff. nascitur, controuersiam pertinacia efficit, & litigant homines, res in controuersiam deducitur. Ita controuersia partis est, Lis summæ. Proprie itaque iis dicitur, antequam contestatio fit. Controuersia vero potius post iudicium acceptum. Alciat. libr.2. Dispun. capit.24. Vide infra litem post contestationem Spieg.

Lis etiam actionem significat siue in rem, siue in personam, l.36. ff. de verb. sign. Et huic verbo veteres S. literam præposuisse Festus lib.17. notat. Inde in Inscriptionibus antiquis. Decemuiri litibus iudicand. Briss.

Lis æstimari dicitur, cum ea res quæ in iudicium venit, à iudice æstimatur, l.9. ff. quod certo loco, l.15.§.in hoc, ff. quod vi aut clam l.29. ff. de neg.gest. Senec. lib.2. de Clem. Et soluere ei licet, & quanti vult æstimare litem. Lis autem interdum tanti æstimatur, quanti ea res est, de qua agitur. Tanti litem æstimandam quanti fuisset, eo die quo dari mox debuit, l.vlt. ff. de condict. Tritic. Interdum vero tanti æstimatur, quanti actoris interest, l.8. ff. De eo quod certo loco. Nec ciuilibus duntaxat in causis, sed & in capitis iudiciis lis victis æstimari dicebatur, vt Cicer. pro Cluent. & Liuius multis locis & Asconius in Verrin. ostendit. Briss.

Lis æstimari dicebatur, cum reo repetundarum damnato, inibatur furtorum eius omnium ratio atque æstimatio: ex qua summa quædam pecuniæ coniiciebatur, vt sociis ereptæ pecuniæ restituerentur. Nam continuo damnati bona sectoribus auctione venduntur, qui eam summam Quæstoribus ærarij repræsentent Macer. l.7. ff. de leg. Iul. repet. Neve ob litem æstimandam, iudiciumve captis, pecuniæve faciendum Hotom.

Lis æstimata, pro iudicis sententia numeraria de eo quod interest actoris, l.hæc si res, ff. de rei vendic. Quam æstimationem cum bona fide fieri oporteat, Lex Iul. de repetun. punit iudicem qui ob litem æstimandam aliquid acceperit. Vide ibi. I.i. Spiegelius. Cæterum, æstimare litem, est (non vt Spiegel. voluit) taxare ad expensas, sed rem ipsam, quæ principaliter in iudicium est deducta, certo pretio redimere. Plus quam manifestissimum est ex l.3.fi. de empt. l.ex diuerso, §.fin. de renum. Anch.

Lis contestata dicitur, cum accepto à Prætore iudicio vtraque pars testibus præsentibus pronunciat, Testes estote, Gallus Ælius Reos tum demum dici putauit, cum lis contestata est. Hæc Festus. Hot. Sed postea.

Lis contestata formulis ordinariisque iudiciis sublatis dicta est, quæ apud iudicem agi cœpta erat. Impp. Seuerus & Anton. l. 1. C. de litis contest. Res in iudicium deducta non videtur, si tantum postulatio simplex celebrata sit, vel actionis species ante iudicium reo cognita. Inter litem enim contestatam & editam actionem permultum interest. Lis enim tunc contestata videtur, cum iudex per narrationem negotij causam audire cœperit, h.e. nec flagitatio, nec actionis editio, nisi causa in iure agi cœperit, litis contestationem efficit. Hotom.

Lis contestata, secundum Virgilium in suo de litis contestatione libello, dicitur, cum acta iudici referuntur iamiam dicturo sententiam, vide Gothofr. ad l.1. C. de litis contest.

Lis in iudicium & condemnationem deduci dicitur, leg.32. §.litem, ff. de neg.gest. l.3.§.si per venditorem, ff. de act.empt. l.2. C. de petit.hæred. Et res in litem deduci, in l.31. §.si duo, ff. de nouat. Briss.

Lis moritur, cum legitimis transactis temporibus perit, l.3. §.1. ff. quæ in fraud.cred. l.2. ff. jud.sol.19, §.si cuius dolo, ff. de dolo, l.11.§.sin autem reus. ff. de iudic. vt ex contrario, lis viuere dicitur, l.vlt. in fin. C. de fide instru. Briss.

Sic Lis mortua à ICtis nostris dicitur, quæ amissa restitui non potest, l.properandum, Cod. dejud. d.l.3.§.1. & d.l.2. Cujac.9. obseru.30. Goth. ad l.7.§.1. ff. de donat. int. vir. & vxor.

Lis mota censetur, etiamsi solus actor egerit, Gothofred. ad l.4. C. de pact.

Lis pendere non dicitur, nisi lite contestata, arg. l.amplius non peti, ff. rem rat.hab. Putatur vero lis contestata, quando, iudex petitione proposita, & responsione audita, causam cognoscere incipit. Contestata quoque lis dici potest, iudicio iam constituto, hoc est diiudicatis, ac disceptatis exceptionibus litis auspicatum morantibus. Spieg. Perire vero lis in l.1. §. quia autem, ff. de calumniatoribus id est, amitti, l.2. in fin. ff. de cond.ob turb.caus. Briss.

Lis vindiciarium est, inquit Asconius, cum litigatur ea de re apud Prætorem, cuius incertum est quis debeat esse possessor. Cætera apud Bud. l.2. de origin.iur. Spieg.

Litania, λιτανεία in l 3.C. de hæred.solennis precatio, supplicatio, litatio, vt est in vet.gloss. Prohibentur enim hæretici conuentus & litanias facere, vnde λιτανεύω, & λιτανεύομαι, supplico, precationem adhibeo. Iustinianus enim, λιτὰς appellat. Nou. de Eccles. diu capit. §. πάντῃ πάνυ. vbi vetat litanias fieri sine episcopo & clericis & sine sacris crucibus: quas, dum in pompa incedituir, deferri iubet. Prat. ex Hotom.

Litare sacrificiorum verbū est, desumptum à Græcis λιτανεύειν. Est verò litare rite sacrificare & impetrare. Nihil enim sacris mancum, nihil monstriosum conueniebat, nam si viscera palere, tetrisque maculis suffusa apparuissent, si jecur tabidum, si pulmonum fibræ defuissent, non litandum veteres gentium sacerdotes existimarunt: Hinc Martial.

Non quacunque cadit hostia casa litat, &c.

Litem addicere, qua formula ex lege Decemuirali Gellius lib. 16.cap.2. vtitur, quidam interpretandum secundum præsentem reo absente iudicare. At Ræuard. c.7. ad ll.xii. tab. putat nihil aliud esse quam litigandi potestatem facere.

Lite cecidisse dicitur Festo qui eius rei de qua agebat, causam amisit. Prat. ex Festo. & Hot. Adde Ræuard. l.non fraudantur creditores, §.nemo ex suo, ff. de reg.iur.

Litem à causa separare videtur Imper. l.causas. Co. de transact. Litem iurgium interpretatur Varro lib.6. Linguæ, his verbis. Quod ait de iurgio, id est, litibus,: itaq; quibus res erat in controuersia, ea vocabatur lis, & ideo in auctionibus videmus dici, quam rem, siue litem dicere oportet. Prat.

Litem æstimari aduersus aliquam pluris vel non pluris, quam debet, l.si inter, §.si res pignorata, ff. de pignora.

Litim capitis æstimandam petere dicebantur, qui non ciuiliter, sed (vt nunc loquuntur) criminaliter concludebant actionem. Old.

Litem in rem suam vertere, id est rem inter duos controuersam, quodammodo adiudicare sibi: Quod fit cum iudex ita cum litigantibus agit, vt ei iure suo cedant. Old. Prat.

Perdere autem litem & amittere pro eodem i. c. dicunt, l. 19. ff. si seruit. vindic. l.8.§.1. rem rat.hab. Briss.

Litem deseruisse dicitur, qui biennium cessat in causa appellationis Gothofre. in not. ad Nou.49. cap.1. pr. ibi siue inuenire eum valuerit.

Litem petere, pro rem petere apud Plaut. in Rudent. Qui falsas lites falsis testimoniis petunt, Quippe in iure abiurant pecuniam. Et mox. Qui hic litem adipisci postulant periurio. Mali res falsas qui impetrant apud iudicem. Iterum ille eam rem iudicatam iudicat. Maiore mulcta mulctat, quam litem auferunt. Prat.

Litem post contestationem solum dici, causam vero etiam ante) Doctores fere tradiderunt. Vlpiani tamen verba in l.litis nomen de verbor. signific. indicant, quando adhuc contestata non erat nihilominus litem fuisse. Idemque de Controuersia Fortunatianus scribit: videturque etiam extra iudicium litem dici. Abb. c.ex parte. extra eodem. proinde Alciat. Has, inquit, dictiones eiusdem fere significationis esse credere pronius sit. Spieg.

Litem præparasse in quæstione de inofficioso testamento intelligitur, qui vsque ad denunciationem vel dationem libelli processit l.7. l.15. §.1. ff. inoff. testam. Sic litem præparari accipe in l.7.§.vlt. ff. de liber.caus. Briss.

Litem sub iudice esse, vt Abb. indicat, & Glossæ, & Aduocati vsurpant pro eo quod vulgo dicitur opinionem adhuc manere dubiam. Spieg.

Litem suam facere dicitur, in quem litis damnum transfertur, quod vel imperite, vel dolo malo, vel sordibus, vel euidenti gratia male iudicarit, l.4.§.si iudex. ff. de oblig. & actio. l.15. ff. de iud. l.vlt. ff. de var. & extr. Instit. de oblig. quæ quasi ex delic. Gell. lib.10.c 1. Et ego aduersus eum, qui doctus esse videbatur, Litem meam facere nolui. Theoph. vertit, κατ' ἐμαυτὸν δικάσαι ἐβουλήθην. Litem etiam facere lex dicitur, quæ iudicium constituturum est: Quintil. lib.7.cap.1. Briss.

Litem suam facere iudex male iudicando propterea dicitur, quia partes eius quem iniuria absoluit, suscipere, ipsiusque causam pro sua defendere cogitur. Cicer. lib. de Orat.1. Quid si cum pro altero dicas, litem tuam facias, aut lætus efferare iracundia,

Digitized by Google

iracundia, causam relinquas, nihilne noceas? Hotom.

LITEM suam iudex facere tunc intelligitur, cum dolo malo, in fraudem legis sententiam dixerit. Dolo autem malo hoc facere videtur, si euidentius arguatur eius gratia: vel inimicitia, vel etiam sordes, autor Vlpianus in l.fi. filiusfam. ff. de iudic. Spiegelius.

LITEM quoque suam iudex olim fecisse videtur, qui ad constitutum tempus, & qua hora iudicare debebat, in comitium non venerat, cum iudex esset datus aut sumptus: vt potest colligi ex C.Cincis apud Macrobium libr.2. Satur. capite 16. his verbis. Inde ad comitium vadunt, ne litem suam faciant. Brissonius.

LITERÆ elementa significant, & à notis separantur, l.1. §. iud. ff.de var.& extr. l.40.de testam.milit. Notæ enim literæ non sunt, l.6. § vlt. ff.de bon.possess. Quamuis literarum appellatione notas exaudire debemus, apud Manilium, hoc versu, cui litera verbum est. Briss.

LITERA dicitur, quæ oculo corporeo legi potest ita notab. Bal. in l.2.in vlt.col. C.de patrib.qui fil.distr. & Ang.in l.si ita scriptum, in princ. de lib.& posthum. & Moder. sequuntur in locis quæ nota sunt.

LITERÆ mutui compassus sunt, quæ emittuntur ad magistratum loci, sub quo testes domicilium habent, in quem iudex committens non habet iurisdictionem, vt vel ipse testem audiat, vel ad comparendum coram causæ commissario testimonium daturum cogat, Vult.in comment. Instit. de actio. in princ.num.81.

LITERÆ refutatoriæ in Nou.134. c.5. appellantur, ἀποστατικαὶ Græcis. Hæ locum habent in euocandis testibus alterius prouinciæ, l.3.in fin.ff.de testib. & eorum depositione transmittenda, l.7. ff.de testam.quemadm.aper.Goth.ad l.15. §.1. ff.de re iud.

LITERA salutaris, apud veteres erat A, & Absolutionem: tristis vero C. condemnationem notabat: Cicero pro Milone: Nec vobis, inquit, tam salutarem hanc in iudicando literam, quam illam tristem dedisset. Intelligit autem tabulam salutarem. vide supra in vocali A.in princ. De quo vide in hunc locum Bart. Latomum Scholiasten impense doctum & diligentem: Græcis vero θ nigrum, mortem significabat, θανατος Pers.sat.4. Et potis es nigrum vitio præfigere θ. Bud. in prior. annot. Spieg.

LITERÆ, pro instrumentis, documentis, monumentisque accipiuntur, vt notat in l.si procur. absentem, ff.de procur. Spieg.

LITERÆ, pro proscriptionibus & pactis, *verschreibung*. in l. qui mutuam ff.mandati.

LITERÆ, licet aureæ sint, tamen chartis membranisque cedunt:l.9.§.1.ff.de acq.rerum dom.§.literæ. Inst.eod.

LITERÆ laureatæ. Moris fuit apud Romanos vt quoties Imperator hostium exercitum deleuisset, aut vrbem expugnasset, Lauro victoriæ signo literas inuolutas ad senatum mitteret. Laurus enim, vt & palma victoriam significat. Hinc Ouid. annot.1. Eleg.2.

Non ego victrices lauro redimire tabellas.

Sic etiam faces laureati dicuntur Primo, aureola corolla Cicer.2.Epistol.ad Cælium. Vide Brodæum lib.1.Miscell. capite 33.

LITERÆ compulsoriales, vid. Compulsoriales literæ.

LITERÆ dimissoriæ eo dicuntur, quod per eas causa ad eum iudicem, qui appellatus est, dimittitur. Quarum tenorem & sententiam exemplo illustrat Martian. lib. 2. appellationum: Sic enim ait, post appellationem literæ dandæ sunt ab eo, à quo appellatum est, ad eum, qui de appellatione cognituros est, siue Principem, siue quem alium: quas literas dimissorias siue apostolos appellant. Sensus autem literarum talis est: Appellasse puta Lucium Titium à sententia illius, quæ inter illos dicta est, Gœdd.ad l.106.num.3. de verb.sig.

LITERÆ naturalitatis quæ dicantur, vide Connan. lib.9. cap.4. num.7.

LITERAM, R. Appius Claudius inuenit, vt pro Valesiis Valerij essent, l.2.§. & quidem, ff.de orig iuris.

LITERARVM studia quantis laudibus & præmiis apud Roman. honorata sint, inter innumerabilia fere exempla, hoc mihi præclarum videatur, quod in laudem Taciti Imperatoris olim acclamare solebant: Quis melius, quam literatus, imperat: quasi vero hanc omnium maximam eius virtutem, sicut certe erat existimarent. Et profecto habent bonæ literæ naturalem quandam & præpotentem in rebus mortalibus vim atque energiam, vt Cicero eas rectissime consueuerit appellare, Diuinæ virtutis sempiternas testes. Oldend. Prat.

LITERARVM studiis totus orbis iuuatur: Primum ad cognitionem Dei, deinde ad vitam recte instituendam: denique ad conteruandam omnium virtutum æternam memoriam. Ergo non absre, optimus princeps Fredericus optimas literas suis priuilegiis seuere tuetur, quibus sublatis, actum fuerit de vera hominum felicitate. Old.

LITERARVM diuinitus inditam maiestatem, nulla vnquam vis aut iniuria hominum poterit abolere. Nam vaicum immortalitatis præsidium Deus optim. Max.in virtute ac bonis literis collocauit. Old.

LITERAS nescire aliud est, aliud vero literarum imperium esse: Ille non ingenio est, hic literis non institutus. Iustinianus, §.9. Instit. de excus.tut similiter eos, qui literas nesciunt esse excusandos D. Pius rescripsit: quamuis & imperiti literarum possint ad administrationem negotiorum sufficere. Modest.l.6.in fin.ff.eod. Eius qui se neget literas scire, excusatio accipi non debet: si modo non sit expers negotiorum, Hotomannus.

LITERAS plane nescire in libris nostris dicuntur, qui neque legere sciunt, neque scribere l.3.ff.de accusatio. l.10. & l.penult. C.de testam. §.similiter. Inst.de excus.tut. Et ita ignorantiam literarum accipimus in l.11. §.1. ff. de institor. l.92. §.1.de adq. hæred. l.vlt. §. fin autem dubius, C.de iure delib. Brillon.

LITERAS antiquas in Nou.47. cap.2. vocat Iustinianus, puta C. auertum hoc modo ad instar apostrophi, & I. & V. hoc modo IV. pro quatuor, & ϡ inter se complectus pro 50. Goth. in not.in d.c.2.

LITERATOS pro peritis scribendi & legendi, l.vltim. Cod. de testam. Quanquam aliquando literatus literis inustum significat: quomodo literatum seruum pro stigmatico dixit Plautus, & literatum Cilicem Seneca in lib. de morte Claud. Briss. & vide de hac re latius Connan.lib.2.c.6.n.4.

LITERATVRA, literarum cognitio & scientia. Cum Alphonsus Aragonum Rex ille clarissimus audisset, vnum aliquem ex Hispaniæ regibus solitum dicere, non decere generosum & nobilem virum esse literatum: exclamasse fertur, vocem hanc non regis, sed bouis esse. Cæsar Sigismundus recte literatos censuit præferendos iis, qui imaginibus tantum nituntur, cum literatura æquipolleat nobilitati, & hominem nobilitet, iuxta gloss. in verbo literas, in cap.de multa de præbend. in c.perlectis 25.dist.in l.coiri, ff.pro socio, fac.lex.prouidendum. ibid. nobilissimos, C.de postul. Spieg.

LITERIS conuenti accipiuntur, qui literis ad magistratum, vbi consistunt, factis, iudicio adesse monentur, vel adnotatos se esse requirendos certiorantur, l.1.§.1.& l.4. ff.de requir. vel absent.l.8. C.quomod.& quan.iud.Paul.lib.5. sent.titul.5. Brissonius.

LITERIS, pro scriptis simpliciter Papinianus accipit, in l.qui mutuam. Digest. mandati. Vnde iterum diuinat interpres, literis, id est, pacto intelligens. Sic Cic.ad Attic. Quod meis omnibus literis in Pompejana laude esset perstrictus. Quanquam & pro epistola, & mandato non absurde accipi potest. Spieg. Prat.

LITHOTOMOS qui lapidem secat, vulnerarius Medicus, & lithostrota lapillis pauimenta atque trullisata Ioh. Bap.in com. Sid.Apoll.ad Vinc.lib.1.

LITIGAT, qui iudicio certat & contendit, cuique adhuc sub Iudice lis est, lib.50. ff.de liber.l.18.ff.rem ratam haberi.

LITIGATORIS temeritas vnde deprehendatur, Bart. explicat in l.properandum §.fin autem, C.de iud.

LITIGASSE temere videri non potest is, qui celebris alicuius 10.consilium, licet infelici euentu, sequutus est. Abb.c.calumniam, in fi.de pœn.Alciat.in l.1.de rob.cred.Spieg.

LITIGIOSA res intelligitur, siue mobilis, siue immobilis, siue seipsam mouens, de cuius quidem dominio inter actorem, & reum mouetur quæstio, siue citatione ad magistratus facta, siue precibus imperatori oblatis, & iudici insinuatis, & per ipsum aduersario eius, qui principem adiit, cognitis. Nou.de litigios.& de caut.§.1.constit.112. Vide ff.& C.de litig. Litigiosam autem rem non facit, inquit Vlpianus l.1. ff.eod. denuncia tio, quæ impediendæ venditionis causa fit. Prat.

LITIGIOSVS, hoc est, qui frequens in litibus versatur, vel qui quauis de causa litem facit Iuxta prouerbium, Litem mouebit, si vel asinus mordeat carnem. Talis sacris initiari prohibetur 46.distin. Sed & Imper.lib.4. Instit.singulari pœna arcuit temeritatem litigantium: quam nec Ethnici bene ferre poterant.Cicer.Litigiosi vocem in orat.pro Muræna, pro Iurisconsult. multum verboso vsurpat.annotante Syluio Spieg.

LITIGIVM pendens. Iulianus. Quod si furiosus curatorem habeat, vel habuerit, adhuc litigio pendente, potest quidem præsente curatore sententia dici l.sed & interpellatur, ff. de recept. Spieg.

LITIGO verbum, à lite & agendo videtur: sicut & nauigo, ab agenda naui. Sed tamen, vt nauem agere, rectum ac Latinum est, ita an litem agere quis dixerit, mihi non constat. Cæterum quin causam agere, rectum & elegans sit, nemo dubitat. Nauigium quoque dicimus: Verum an litigium probe dicatur, in incerto est nisi quod Erasmus noster, & quidam alij Recentiores eo vtuntur, quamuis à Valla damnetur ceu barbarum. Certe nec Saluius Iulianus id refugit, l.sed interpellatur. de arbitr. Plin.lib.vlt. Curt. lib.2. ἱστοριῶν, cap.17.

LITIS appellatio vna vulgaris, altera iuridica est, vtriusque appellationis ratio à vocis origine sumitur. Lis enim dicta est quasi licet, media litera in T. mutata. Omnis enim concerta

Digitized by Google

tio omnis discordia, omne ius, de quo litis nomen profertur, se ad licitum & illicitum habet, tanquam effectus ad suam causam: & quemadmodum voce lis litis, S. præposuere, vt autor est Alciat. ad l.36.de verb.sign. sic etiam S.licet, vel vt alij volunt se licet, veteres pro licet, dixere. Quare id facile concesserо, Isidori Etymologiam siue notationem, qua à limite deducit & extat in c.forus, extr.de verb. sign. à vero nonnihil aberrare, nec eam Virgiliano illo quod citat, confirmari. Vulgaris ergo & prope frequentior significatio ad iurgium & rixam inter duos plureſve, siue ad concertationem & controuersiam atque discordiam refertur. Anton.Schor.Thesaur. Cice.vocab.lis: Alciat.in d.l.36. Quo sensu Cicero dixit. Philosophos ætatem in litibus consumere. Et Ouidian. ille Paris:

Lis est cum forma magna pudicitia.

Quod Iuuenalis ita expressit,

------Rara adeo est concordia forma.
Atque pudicitia,

Virgil.lib.12. Æneid.

Limes agro positus litem vt discerneret arui.

Rursus lib.1. Metamorph.de creatione mundi Ouidius:

Hanc Deus & melior litem natura diremit.

Et idem lib.2.De arte amandi:

Dos est vxoria, lites.

Et Nonius Marcellus c.5. de indiscret. gener. iurgium & lis, inquit, hanc habent distantiam: quod iurgium lenior res est: siquidem inter beneuolos, aut propinquos dissentio vel concertatio iurgium dicitur: inter inimicos dissentio lis appellatur, M.Tullius, de repub.lib.4. Admiror nec rerum solum, sed verborum etiam elegantiam. Si iurgant, beneuolorum concertatio, non lis inimicorum iurgium dicitur. Et in sequente: Iurgare igitur inter se vicinos lex putat, non litigare. Hoc significatu accipiunt ICti, quando aiunt, iusiurandum esse optimum remedium expediendarum litium, l.1. ff. de iureiur. officiumque prætoris esse, litis, h.e. controuersias minuere, l. quidam, 21.in fin.ff.de reb.cred.si cert.pet. Et Alphenus, sed si aliqua rixa, inquit, ex litibus & contentione nata esset, aut aliqua vis iuris retinendi causa facta esset, & ab his rebus facinus abesset, &c. l.ferunt, 20. de action.& oblig. Iuridica litis significatio duplex est, vna quæ in d.l.36. ff.de verbor.signific. proponitur, alte, a quæ in l.properandum, C.de iudiciis. Aut enim actionem significat, aut instantiam. Actionem etiam criminalem, leg.in Senatusconsultum, 15. §. si propter, ff. ad SCtum Turpil. tam personalem quam talem: l.vnic. Cod. de lit.contest.d.l.properandum, l.si mater, 11.§.hoc iure, ff.de iud. except. Vnde dicimus litem nobis cum aliquo esse, lis nulla, 4. ff.de iudic. litem edere, litem audire, litem in iudicium deducere, d.l.si mater, §.hoc iur. ff.de rei iudic.except. litem redimere, litis æstimationem offerre, l.5. §.1. ff commod. l.si propt.20. ff.rerum amot. lite cadere: Festus. Est enim actio, & ipsum litigandi instrumentum, & causa litis, & controuersiæ materia, l.causas vel lites, vbi Doctores C.de transact.dict. l. properandum, Cod.de iudic. pro instantia, seu iudicio, quod constat iudice, actore & reo, ponitur in cap.forus, 10.de verb. sign. l.rem non nouam, verb.non aliter litium primordium & §. patroni d.l. properandum, C. de iudic. & significat omnem illum tractatum, qui à litis contestatione incipiens durat & exercetur, vsque ad sententiam definitiuam, d.l. properandum, d.l.2. C.Theod.ad legem Cornel.de falsi. l.vnic. C.vt intra cert. temp.crimin. quæst.term. l.1.l.2.Cod.Theod.vt intra ann. quæst. crimin. term. quo sensu nulla lis est antequam litis contestatio fiat. Bart.& Alciat. in sæpe d.l.36. l.amplius non peti, ff.rem ratam habe. l.vinum, vbi Dd. ff.de rebus cred. Alciat. Iason. & alij ad d.l. causas vel lites. Quo referendum est illud in l. & post edictum, ff.de iudic. Circumducto edicto, peremptа lite, siue instantia, nihilominus durare litem, h.e. actionem vt reus conueniri possit. Vtramque significationem expressit Iustinianus in l.properandum, C. de iudic. ne lites, inquit, pene fiant immortales: & paulo post: Censemus itaque omnes lites super pecuniis non vltra triennij metas post litem contestatam esse protrahendas: item litem protelare: vbi pro instantia litem accipit, pro ipsa actione vtitur in eadem l.properandum, §.& siquidem vers. Sed actor contumax cadat omnino de lite (hoc est actionem amittat) si reus absoluatur: & paulo post: nullo modo iterum eandem litem (hoc est actionem) resuscitare concedimus, &c. Gœdd.in comment. ad l.litis nomen, 36.num.3.4.5.de verb.sign.

Litis appellatio tam ciuilem quam criminalem potest complecti, vt bene sentit Accurs. Et probatur Instit. de oblig.quæ quasi ex del.in pr. Quanquam alibi discernunt significationes ciuilium & criminalium causarum, l.1.de testib. Old.

Litis æstimatio, proprie rei æstimatio, siue quanti quæque res est, quæ in controuersiam deducta est. Itaque litis æstimationem soluere, est tantum soluere quanti controuersa res est, vel quanti actoris interest, l.8. ff.de eo quod certo loco, l.vlt. ff.de cond. tritic. Si merx aliqua quæ certo die dari debebat, petita sit: veluti vinum, oleum, frumentum, tanti litem æstimandam. Cassius ait, quanti fuisset eo die quo dari debuit: Vlpian. l.21. ff.de euict. Si emptor hominis mortui tibi controuersia venditorem dederit procuratorem, usque victus litis æstimationem sustulerit, stipulationem duplæ non committi. Paul. l.2.§.vlt.ff.pro emp. Si rem alienam emero, & quum vsucaperem, eandem rem dominus à me petierit: non interpellari vsucapionem meam litis contestatione, sed si litis æstimationem sufferre maluerim, ait Iustinianus causam possessionis mutari ei, qui litis æstimationem sustulerit, Vlp.l.3.§.2. ff. de reb.cor. Si fundus à tutore petitus sit pupillaris, nec restituatur, an litis æstimatio oblata, alienationem pariat, Seruius Sulpit.apud Gell.lib.4.cap.4.sed si post eas stipulationes vxor non dabatur, aut non ducebatur, Iudex quamobrem data acceptaue non esset vxor, quærebat, si nihil iustæ causæ videbatur, litem pecunia æstimabat, quantique interfuerat eam vxorem accipi non dari, eum qui spoponderat aut qui stipulatus erat condemnabat. Hot. Vel sic:

Litis æstimatio, est rei quæ in controuersiam adducta est vna cum eo quod propter eam actoris interfuit, incertam pecuniæ summam redactio. Eius autem duæ sunt partes: æstimatur enim primum quanti res est, deinde quanti actoris interest, l.vlt.ff.de cond.tritic. Quanti autem res est, sic æstimatur, vt verum rei precium exquiratur, l.inter, 179. ff.de verb.sign. l.4.§.hæc autem, ff.vi bon.rapt.l.arbitrio, ff.de dol.mal. Id autem quod interest, duabus constat rebus: nam & damni propter rei culpam, dolumve accepti, & lucri amissi ratio ducitur. l.1.C.de sentent.quæ pro eo, l.si communia, 13. ff.rem rat.hab.l. si fundus 33. ff. locat.

Litis autem æstimatio ad iudicem pertinet, qui de damnis & interesse actoris taxatione facta pronunciat. Piat.

Litis contestatio non est controuersiæ constitutio, sed testatio actionis in iudicium siue litem deducendæ, l.36. ff. de verb. sig.l.properandum, & l.rem non nouam, §.patroni, C.de iudic. l.1.C.de litis contest. l.2.in prin. §.sin autem adfuerit, C. de iureiur. prop.calum. dand. Hoc est: Litis contestatio nihil aliud est, quam eius rei (hoc est actionis & causæ) de qua controuersia est apud iudicem ex vtraque parte testato facta narratio d.l.vnic.C.de litis contest. Cuiac.obs.21. li.9. Non enim satis est aliquid ex alterutra parte negatum vel narratum esse, sed necesse est vt id vtrinque testato factum sit, d.l.vnic. C. de lit.contest.cap. vnic. ext.eodem. Marant.part.6. tit.de litis contest. num. 3.4.5. Et certè antique contestandi litem formulæ hanc definitionem competere, non ambigitur, per ea quæ Cuiacius antiquitatis obseruantissimus in d. obseru. 21. lib.9. ex Festo, Plinio, Macrobio, Cicerone, Asconio, Pædiano congerit. Præsenti etiam foro conuenire non dubito. Etsi enim solennitas illa impetrationum & formularum est sublata testiumque conuocatio à foro recessit: eadem tamen res in effectu durat, & testatio fieri eam oportet, cum animus contestandi litem vel saltem præsumptus requiratur. Mynsi. cons.2.nu.6.cons.8.num.2.3.4.5.6.7. Panor.ad cap.vnic.de litis contest. licet is exprimatur differre, non fit necesse. Ioan. Sichard.ad d.l.vnic. nu.5. C.de litis contest. Andr. Gail.obser.75. lib.1.pact.obs. Hunc animum subesse oportere, vel inde patet. olim hæc testatio siue contestatio palam facta, ideo requirebatur, ne viderentur inuiti & non sua sponte ad iudicem datum iuisse. Quamobrem litis contestatio erat quædam nouatio, l.aliam, ff.de nouat. Cuiac.d.obseru.21. Vt nouationem indicat, adhuc hodie litis contestationis proprium est. Gail. obseru 74. lib.1. nu.6. & seqq. Quare vt se instar conuentionis nouæ habeat, vt habere oportet, l.delegare, 11. ff.de nouat. l.aliam, ff.eod.l.1.l.2. C.de iudic. l.fi. C.de vsur. l.constitutionibus, §.sciendum, ff.de oblig.& act. Dd.ad l.inter stipulantem, §. 1.ff.de verb. obl. animus & consensus aliquis requiritur, etiam à lege præsumptus. Bald.ad l.vnic. col.2. de lit.contest. Nec hunc consensum tollit, quod hodie solent per interlocutorias, iudices pronunciare, litem contestari oportere. Nam qui accusat allegatis exceptionibus dilatoriis, vel litis finitæ: videtur ea conditione vti, & tacite concedere, quod si illæ releuantes iudici non appareant, nolit litem fugere. Nihil itaque in hac definitione contineri puto, quod cum nouo iure & d. l.vnic.& c.vnic.de litis contest. non conueniat. Nec sine causa pro illis Cuiacij verbis, testibus, præsentibus, reposui: Testato, nam vt testato fiat adhuc iuris est: vt vero testibus præsentibus, qui olim specialiter requirebantur, hodie non est necesse: cum non apud alium, quam eundem, qui in iure cognoscit, atque ita in publico causam audit, hodie litem contestentur: Hæc sola solennitas testium, verborum ac formularum à foro remota: est reliqua iudiciorum sarta tectaque manserunt Gœdd.ad dict.leg.36. n.9. ff.de verb.sign.

Litis contestatio dicitur: cum ab actore primum, deinde à reo, negotij principalis facta narratione, iudex de causa cognoscere incipit, l.1.C.de lit.contest. Hot.

Litis contestatio originem traxit, à libertate Romana: Videlicet, ne quid per iudicia violentum introduci videretur in ciuilibus negotiis (porro crimina nullam habent libertatem)

sed omnia

Digitized by Google

sed omnia volentibus partibus fierent, & solenniter secundum ius. Quare olim post adfirmationem actoris, & responsionem rei conuenti, eo animo factam, quod vellent per iudicem cognosci ac definiri litem: consuetum erat testari, hoc est, in testimonium rogare aliquos: sicut iam nunc quoque notarij in iudiciis rogare plerunque solent testes, ad maiorem fidem. Inde dicta est litis contestatio, quasi duorum aut plurium aduersariorum testata ordinatio iudiciaria. Sic enim dicere solebant: Testes estote, Scilicet, contestando se iudicium accipere vtrinque. Hot. ex Old. de lit. cont. in classe 1.

LITIS contestatio aliud est, aliud litis constitutio: nec veteribus litis contestatio fuit litis constitutio: Lis à Prætore constituitur: litis contestatio ab vtroque Reo: Litis constitutio præcedit: sequitur litis contestatio. Constitutio litis formulam futuri iudicij & quæstionem exprimit: contestatio litis de formula & quæstione data interponitur. Constitutio iudicij est extremus prætoris actus quem in iure facit: contestatio litis est primus actus iudicij, & quidem ille, quo ad datum iudicem in iudicium itur, Gœdd. in comment. ad l. 36. n. 15. de verb. sign.

LITIS contestatio necessaria est in iudicio. Nam ratio naturalis dictat, vt nemo violenter aut tumultuarie obtrahatur iurisdictione, quæ ordinatio Dei est Rom. 13. Quare sicut olim, certa scientia, & solenniter testibus adhibitis consueuerant accipere iudicium (vnde litis contestatio est:) ita & hodie diligenter obseruari, & apud acta nominatim dest. rbi debet, l. 1. C. de lit. contest. l. sed etsi restituatur, §. ex quibus autem, ff. de iud. Inde Iurisconsl. principium iudicij metiuntur ex litis contestatione, quæ est libertatis: finem vero ex sententia, quæ facit necessitatem, l. vbi cæptum, ff. eod. tit. l. 1. ff. de re iud. Hot. Necessaria, inquam in iudicio est litis contestatio, adeo, vt, si sit omissa, iudicium nullum sit, gl. in cap. dudum extr. de elect. Dd. in l. prolatum, C. de sent. siquidem dicitur basis & fundamentum iudicij, c. de causis, de offic. deleg. c. cum causam, extr. de app. Et totius iudicij lapis angularis, Bald. in c. 1. extr. de litis contest. Vult. in comm. Instit. ad tit. de action. in prin. 73.

LITVRÆ, l. 1. §. & ideo, ff. de iis quæ inter. delent. Briss.

LITVRARIOS pro aduersariis dixit Auson. in epist. Centoni nuptiali præfixa. Briss.

LITVRGVS Græce dicitur, qui publice operatur, circa res sacras præsertim. Λειτουργὸς enim minister publicus est. Cuius etiam in epistolis Plin. Cæcil. meminit. Qui & Lituchus non absimili significatione dici potest, habens curam rei sacræ, ἀπὸ τοῦ λαοῦ τε καὶ ἔργου. Sic etiam Rabduchus, dicitur præses curatorque athletarum, ἀπὸ τοῦ ῥάβδου καὶ ἔχω, Suidæ & cæteris. Alcia. in Lomines iudices, C. de cupressis, li. 11.

LITTVS solebat Aquilius Gallus per translationem definire qua fluctus eluderet, vt Cic. in Topic. auctor est. Quint. li. 5. c. vlt. Etiam ipsi Iurisconsulti, quorum summus circa verborum proprietatem labor, Litus audent esse dicere, qua fluctus alludit. Celsus vero litus esse scribit, quousque maximus fluctus à mari peruenit: idque eundem Ciceronem primum constituisse, cum arbiter sumptus esset l. 96. ff. de verb. signif. Vlp. litus publicum esse earenus, quatenus maximus fluctus exæstuat, & effluit, l. 112. ff. eod. tit. Briss.

LITVVS, De Lituo vide Macrob. lib. 6. Saturnal. cap. 8. Gel. lib. 5. cap. 8.

LIVORES. Vide Plaga.

LIXÆ dicti sunt serui qui viliores quæstus gratia Exercitum sequuntur, vt aquam deportent. Lix enim aqua dicebatur. Sunt qui deriuant à Lica qui seruus est Herculem. Io. Baptist. in comment. Epistol. Sidon. Apollin. ad Lupum. lib. 6.

LIXIVIVM, neutro, vel Lixiua, femenino genere, cum x, & non s. scribendum, vt Alber. & ceteri Interpretes communem secuti errorem, protulerunt. Est aqua in qua lauandi gratia decoctus est cinis. Spieg.

L. O.

LOCARE est aliquid loco ponere.

LOCARE est vendum vel faciendum aliquid dare: Conducere est rem vtendam, opusve faciendum mercede accipere: vide Budæ in prioribus ad Digesta annot.

LOCARE domum, *Das Hauß vermiethen*. Est inhabitandis inquilino certa pensione concedere. Locare opus, *Das Werck verdingen*. Dicitur qui cum fabro, artifice que, de opere alicuo efficiendo mercede præstita paciscitur. Locare operam, *Behulfflich seyn mit Arbeit*. Old.

LOCARE se vt ad bestias depugnet, l. 3. §. lege, ff. de testibus? Locare operas, vt cum bestiis pugnet, l. 1. §. qui operas ff. ad SC. Tertul. Prat.

LOCARE Vectigal, prædium, insulam, vestem funebrem vel scenicam, vsumfructum, &c. ex ff. Briss.

LOCARII apud Martialem sunt, qui in spectaculis loca populo locant. Hermes, inquit, diuitiæ locariorum. Prat.

LOCARIVM apud Varronem libr. 4. ling. Latinæ dicitur merces, quæ datur ab eo, qui locum quo consisteret conduxit in taberna vel in stabulo: adde vel in naui, vt leg. 2. §. 1. Digest. ad l. Rhod. Græci ναυλα vocant ad Nou. 56. Leonis Interpretes ναυλοχιον. Vide Cuiac. obser. lib. 10. c. 1. Prat.

LOCATI actio siue actio ex locato, aut locati conducti, datur locatori eiusque hæredi aduersus conductorem eiusve hæredem, qua in primis agitur ad mercedem de qua conuenit. Secundo ad vsuras mercedis post moram, l. 54. ff. loc. l. præses, C. eod. Tertio ad damna conductoris culpa contracta, l. 43. eod. Paul. 2. sentent. titul. 18. 8. vltim. Quarto si quid factum sit contra legem conductionis, l. 11. vlt. loc. Quinto ad id quod interest, si forte conductor ante tempus locationis finitum, rem deserat, l. 44. §. si domus, l. 55. §. vltim. eod. Sexto vt res reddatur non solum tempore locationis finito, d. l. 11. §. penult. l. si quis cognitionis, C. eod. Sed etiam ante tempus illud exactum aliquando forte si dominus probat, se re locata ad suos necessarios opus habere, vel si dominus velit domum corrigere, id est reficere, l. 3. C. eod. l. 3. §. cum inquilinus, ff. vti possid. Vel si conductor rem faciat deteriorem, vel ea non vtatur ita vt oportet, d. l. 54. §. inter. Idem dicendum si conductor pensionibus non pareret, d. l. 3. C. de loc. Herm. Vult. in comm. ad §. sequens illa, 16. n. 114. Instit. de action.

LOCATIO conductio est contractus ex consensu, certa mercede faciendi aliquid vel vtendi: Eius partes substantiales sunt tres Consensus, res & pretium, hæc enim vt ad perficiendam emptionem, & ad locationem requiruntur. Vlt. Instit. de locat. in prin. 4. & 8.

LOCATIO, est personæ vel rei ad vsum facta concessio, vel mercede, vel pecunia numeranda conuenta, vel vt Isidor. lib. 15. Orig. Locatio dicitur res ad vsum data, cum definitione mercedis. Briss.

LOCATIONIS & Conductionis appellationibus promiscue veteres vtebantur, l. 20. ff. de act. empt. l. 1. ff. de superficiebus. Itaque ex locato conducto agere dicebant, l. 5. §. nunc videndum, ff. commodat. l. vltim. §. 1. ff. de lege Rhod. Eaque confunduntur in l. 2. §. 1. ff. eod. Euenit autem plerunque, vt idem alia atque alia ratione & locator & conductor dicatur. Vt ecce, qui insulam ædificandam vel aliquod aliud opus faciendum in se recipit, conduxisse opus, dominus vero locasse dicitur, l. 22. §. cum insulam, l. 36. l. 51. §. locationi, l. 59. ff. loc. l. 2. §. conductore, ff. de adm. rer. ad ciuit. l. 27. in fin. ff. ad l. Aquil. Vice versa artifex operas locare, dominus qui mercedem pro his præstat, conducere dicitur, l. 22. §. 1. ff. loca. l. 2. C. eod. tit. l. 37. ff. de aur. arg. Non tantum autem quotiens faciendum aliquid, sed & quotiens vehendum datur, locatio est. Dominus ergo mercium vehendas merces locare l. 1. ff. de præscript. verb. l. 2. ff. de l. Rhod. Nauicularius vero Aurigariusve conducere dicuntur, l. 12. §. qui vinum l. 13. §. 1. l. 19. §. si quis mulierem, ff. loca. l. vltim. ff. de l. Rhod. l. 5. ff. ad exhib. Velleius Patercul. Mummius tam rudis fuit, vt capta Corintho, cum maximorum artificum profectas manibus tabulas & statuas in Italiam portandas locaret, iuberet prædici conducentibus, si eas perdidissent, nouas eos reddituros. Briss.

LOCATIO & conductio est contractus bonæ fidei, de re aliqua certa mercede vel faciunda, vel ad tempus vtenda inter quos iure ciuili licet, factus. Emptioni autem & venditioni in quibusdam est similis, nam vt venditor & emptor rei commercium habere debet, sic locator & conductor: vt in emptione res certa certumque pretium, sic in locatione res opusve certum, item certa merces exquiritur: quemadmodum consensum vtriusque in emendo, sic in conducendo certam vtriusque voluntatem interuenire oportet: vt illis, similiter etiam hic ex bona fide omnia exiguntur, denique tanta inter vtrumque contractum similitudo est, vt interdum internosci alter ab alterno non possit libro secundo. Digest. locati vide & l. sciendum, §. deinde, ff. de ædil. edict. Prateius. Hotomannus.

LOCATI actio, locatori competit, conductori vero conducti, Inst. de locat. & conduct.

LOCATIONIS & conductionis verba bifariam vsurpantur: in rebus vtendis, & operibus faciundis. Inquilinus qui domum vtendam accepit conductor dicitur: dominus qui dedit, Locator. Sed in opere faciundo communis vtriusque huius verbi vis & significatio est, nam quatenus suam operam vendunt, Locatores dicuntur, vnde Locare operas vulgo dicimus, quatenus opus faciendum suscipiunt, Conductores, libr. 22. §. 1. & §. cum insulam, l. 36. l. 51. Digest. locat. l. 37. ff. de aur. & argent. l. 2. Cod. locat. l. 27. in fin. ff. ad l. Aquil. Hinc Vlpianus in l. 4. ff. de æstimat. scribit dubitatum fuisse, cum res æstimata vendenda datur, vtrum ex locato esset actio, quasi rem vendendam locasse videat, an ex conducto, quasi operas conduxisset. Hinc Paulus in leg. 2. ff. ad l. Rhodiam, ita Locati & Conducti actionum appellationes permisset, vt nullam statuere inter eas differentiam videatur. Hotomannus.

LOCATIO in longum aut longissimum tempus dicitur aliena-

Digitized by Google

tio quoniam dat ius in re, alioqui is qui locat, non censetur alienare, l. codicillis, §. instituto, ff. de legatis 2. Spieg.

LOCATIO perpetua. Quære, Perpetua locatio.

LOCATIONIS contractum naturalem & omnium gentium Paulus appellat in l. 1. ff. locat. idem epitheton adiicitur emptioni & venditioni in l. 1. in fin. ff. de contrah. empt. Spieg.

LOCATOR regulariter dicitur qui precium accipit, conductor, qui dat, vt sit locator dominus, conductor inquilinus. Sed nonnunquam etiam viceuersa euenit, vt locator precium det, & conductor accipiat. Bud. in l. 2. ad l. Rhod. de iact. in princ. Adi Old. Class. 4. actio 9. Idem non temere monuit, idque memori mente tenendum, videlicet verti nonnunquam apud Iurisconsultos verborum ordinem, vt locator sit, quem tu prima fronte conductorem iudicares: & contra conductor censeatur, qui tibi videatur locator. Nam tunc opus respicitur, non persona, vt in l. dominus horreorum, §. vltim. l. sed adde, §. illud, l. si quis domum, §. si colonis, ff. locat. Quæ formula non pertinet ad l. veteres de actio. empt. & l. si dominus, ff. de vsufruct. Quod Bar. fefellit in l. 2. C. de loc. & conduct. Spieg.

LOCI adiectio significat diuersimode disponi, l. quidam testamento, ff. de legat. 1. l. Lucius, ff. de aliment. & cibariis legatis. Prat.

LOCI, sunt argumentorum sedes, vnde probabilia educuntur argumenta, ad id quod in controuersia positum est comprobandum. Cicer. in Topic. Nam locus nihil aliud est quam communis rei nota, cuius admonitu, quid & quomodo in quaque re probabile sit, potest inueniri, vel in ipsa causa, vel extra causam, de qua quæritur. Prat.

LOCI appellatio, non ad rustica tantum, verum ad vrbana quoque prædia pertinet, ait Vlp. in l. 60. ff. de verb. sign.

LOCI appellatio & ad areas, & ad agros & vias, itineraque porrigitur, l. 2. §. 1. Ne quid in loco pubi. Briss.

LOCI mulieris, dicuntur vterus, quem vulgo matricem vocant. & à Celso vulua etiam nominatur: licet Plin. hanc in reliquis animalibus esse dicat. Spieg.

LOCI seruator. Loci seruatorem exponit Ange. in Authent. ad tit. vt nulli iudicum, &c. vicarium. Nullus enim (inquit) iudex potest in loco cuius sibi gubernatio commissa est, committere loci conseruatorem, id est, vicarium, nisi Imperator, tempore expeditionis aut necessitatis, ei concesserit. Sic Nouella Constit. 134. cui titulus est, Vt nemini iudicium liceat habere loci seruatorem. Prouinciales magistratus in vniuersum prohibet in prouinciis sibi creditis vicarios instituere. An ergo legatos habere poterunt, quæri potest, & posse arbitror, qui scilicet proconsulibus adsint, vel ab ipsis ad res gerendas pro tempore destinentur. Sed non vicarios illos quos tunc temporis vsurpata consuetudine in singulis ciuitatibus ob auaritiam instituere studebant, hoc significat illa constitutio. Nec enim legitimum & antiquum adiutorem adimere voluit præsidi prouinciæ Imperator, sed corruptum duntaxat morem tollere, & velut inueteratum morbum sanare: quod & scribit Antonius Vacca in suis expos. locorum obscuriorum tit. 16. de offic. proconsul. & lega. Anch.

LOCO plus petitur: veluti cum quis, id, quod certo loco sibi stipulatus est alio loco petit, sine commemoratione illius loci, in quo sibi dari stipulatus fuerit §. loco, Inst. de Action.

LOCO motus dicitur thesaurus, id est, occupatus & apprehensus, nam quandiu est in eo loco vbi reconditus fuit videtur adhuc esse thesaurus, & vt ita dicam in naturali sua manere libertate, sicque uullius esse. Conn. li. 3. c. 4. n. 1.

LOCORVM varietates multæ existunt: diuersique generis loca habentur, veluti publicus, priuatus, sacer, sanctus, religiosus, seruiens, profanus, purus, opacus, solis plenus. Vrbanus, peregrinus, infidiosus, certus, secretus, &c. Briss. ex ff. & Codic.

LOCVLI in l. 53. in fin. ff. de leg. lib. 3. l. 23. §. 1. de pecul. leg. sacculum pecuniæ, & crumenam significant. Briss.

LOCVPLES, firmus, certusque ad rem quamlibet. Vnde locupletem autorem dicimus, locupletem testem locupletem tabellarium, & locupletem fideiussorem.

LOCVPLES fideiussor iudicio sistenti causa, pro rei, quæ petitur, qualitate accipiendus est: nec ex facultatibus modo, sed & ex conueniendi facilitate locuples æstimatur, lib. 1. ff. in ius voc. vt eant, l. 2. & 5. §. 1. ff. qui satisd. cog. præterquam in necessariis personis, in quibus quilibet fideiussor pro locuplete habetur, l. 3. ff. in ius vocat. vt eant. Pro locupletibus certe habentur ab arbitrio, ad eos probandos dato, approbati fideiussores, l. 10. ff. qui satisdat. cog. Prat. ex Briss.

LOCVPLES hæreditas, quæ opes adfert, vel oneri, vel incommoditati, seu vt vulgo dicunt, vexationibus coniuncta. Opulenta vero dicitur, quæ his caret, l. si quis mihi bona, §. 2. ff. de acquir. hæred. Azo locupletem hæreditatem accipit, quæ maior est centum aureis, in rubr. C. de bonis libert. Spieg. Prat.

LOCVPLES reus intelligitur, qui soluendo est, l. vlt. §. vlt. ff. de cert. pet. l. 3. ff. de manumiss. l. 57. ff. de manumiss. testam. Nec vnquam rei alienæ defensor locuples videtur, quia semper necesse habet latitdare, l. 127. ff. de diuers. reg. Briss.

LOCVPLES est, qui satis & idonee habet pro magnitudine rei quam actor restituendam esse petit, l. locuples, ff. de verb. signif. Alias pro eo sumitur qui multas habet possessiones, & a loco deducitur, quasi dicas locorum (id est agri seu possessionum) plenum, vt scribit Cic. in Caton. maior. & Plin. lib. 18. c. 3. & Gellius lib. 10. c. 5. Quintil. lib. 5 c. 10. Nam in locorum possessionibus (ait Nonius) veterum diuitiæ erant. Antiquissima iuris naturalis regula est, neminem cum alterius iactura fieri locupletiorem l. nam hoc natura, ff. de cond. indeb. l. iure naturæ de reg. iur. Quod si quis locuples fieri velit, naturæque legem contemnere, adue. sus eum iure nostro variis modis prouidetur: quos attingunt interpretes in l. si me & Titium, ff. si cert. pet. Spieg.

LOCVPLETARI id est locupletior fieri, l. 17. ff. de donat. int. vir. & vxor.

LOCVPLETEM lex Papia definiit, qui centum millia sestertium possideret, §. 2. de succes. libert. Prat.

LOCVPLETEM vtique M. Crassius negabat esse, nisi qui redita annuo legionem tueri posset, vt refert Plin. lib. 33. c. 10. Cui Plut. & Dion. consentiunt. Briss.

LOCVPLETIOR generaliter dicitur is, qui non est pauperies factus, vt in l. in pupillo ff. de solut. verum non oportet sic intelligere, cum dicitur ditari aut locupletari, ex re aliena. quod verbum variam habet interpretationem. In summa: Quicunque aliquid acquisierit, quod bona eius augeat, is haud dubie reputabitur factus locupletior, & tenebitur ei, ex cuius rei acquisiuit, l. cum fundus, §. tectum tuum, ff. de act. empt. Vide ibi Bart. & Old. act. 2. Class. 3. Spieg.

LOCVPLETIOR non videtur facta vxorem pecunia sibi à marito in vnguenta donata, etiamsi ea mox se, mulier à creditore liberauit, si de sua pecunia deinde tantundem impenderit in re mortua, l. 7. §. si maritus, ff. de donat. inter vir. & vxor. Cuiac. 9. obs. 30. in prin.

LOCVPLETIOR videtur factus tam qui penes se rem habet, quam qui in corpus patrimonij quoquo modo conuertit, aut cuius in rem versum est, licet malo euentu perierit l. 28. ff. quod met. caus. l. 46. ff. de solutionibus. Locupletior vtique factus intelligitur, qui debito liberatus est, l. 50. ff. de donat. int. vir. l. 66. ff. de solutionibus, arg. leg. 2. ff. de calumniatoribus. Qui vero liberum hominem adquisiit, vel rem aliquam donauit, nec ἀνάλωμα accepit, locupletior non existimatur, l. 169. §. 1. ff. de diuers. regul. l. 25. §. consuluit, ff. de pet. hær. Atque hæc interpretatio locum habet in pupillis, bonæ fidei possessoribus, maritis, hæredibus, qui in quantum locupletiores facti sunt, tenentur. Id quod eo tempore dispiciendum est, quo iudicium accipitur, l. 47. ff. de soluto. l. 34. ff. de minorib. l. 39. ff. de neg. gest. l. 7. ff. de donat. int. vir. excepto eo quod in bonæ fidei possessore rei iudicatæ tempus spectatur, l. 36. §. quo tempore, ff. de pet. hæred. Briss.

LOCVPLETISSIMVS, l. 52. ff. de procurat.

LOCVS, vbi quid collocari potest, dicitur. Eius autem metaphorice varia est significatio, vt cum dicimus quem loco obscuro natum, vel loco fratris fuisse: illud enim ad genus, nobilitatemque refertur, hoc vicem denotat. Ex Alciat. Spieg.

LOCVS, est fundi portio aliqua non fundus: & plerunque locum sine villa accipimus: Cæterum & modicus locus fundus dici potest, si fundi animo eum habuerimus: Non enim magnitudo locum à fundo separat, sed nostra affectio: Nec non & fundus locus constitui potest: Nam si eum alij adiunxerimus fundo, locus fundo adiicietur. Vlp. in l. locus est 60. ff. de verb. sign. Porro locus & latere potest, quia fines eius adhuc non habeat: idcirco determinandus diffiniendusque est. Fundus vero omne est, quod solo continetur. Ager, species est fundi: quæ ad vsum hominis comparatus. Alciatus inde quinque ped. præscr. Accipit autem locus in iure, ex mente proferentis interpretationem, quandoque enim generaliter ponitur, l. fundi de verb. sign. Qua ratione in prædiis vrbanis locus sine ædificio dicitur Area: in rusticis, Ager. At cum specialiter respectu fundi locum dicimus, de portione aliqua accipimus. Ex eodem Spieg.

LOCVS est, ait Varro, lib. 4. de ling. Lat. vbi quid collocatum esse potest, vbi quicquam consistit, ab eo præco dicitur locare, quoadusque id emitur, quoad in aliquo consistit precium. loquitur de redemptionibus. Hot.

LOCVS non solum est id, in quo consistimus, verum totus ambitus, quod ante & post est, & quod ad dexterum & sinistrum supra & infra est: neque tantum ambitus sed totum interius, quo continemur, spacium: sursum deorsum, hocque medium, vt late Philip. Agricol. Latom. in prædicamento vbi: P. Ramus & eius commentatores lib. 1. Dialect. c. 10. vel, vt subtilius Iul. Cæsar Scaliger ad Cardan. exer. 5. sect. 3. Locus est, non illa exterioris corporis ambiens superficies; sed id quod intra eam superficiem continetur, & vbi continuatum

vt idem

vt idem exer.352.sect.2.Vide Gœdd.ad d.l.locus est 60. n.2.de verb.sign.

Locvs est duplex: Intraneus seu artificialis,in ipsa hærens causa,& artificio quodam excutiendus: vt apud Papin.in l.1. ff.de offi.eius, cui mandat. est jurisd. Huius rei, inquit, fortissimum argumentum est, quod lege Iulia de vi nominatim cauetur. Extraneus, qui ex aliis rerum adminiculis sine vlla arte suggerit probationem, vt sunt, Rumor, seu fama, Tormentum, Tabulæ siue instrumenta scriptorum, Iusiurandum, Testes. Prat.

Locvs, in l.aut facta, ff.de pœn.pro sua cuiusque rei quam obtinet sede accipitur. Et ista est vulgaris loci significatio.

Locvs in l.4. ff.de his qui not.inf.pro officio & ministerij parte accipitur. Briss.

Locvs ocupatus, quondam cœpit esse solis plenus. Vide Vlp.in l.si arborem,ff.de seru.vrb.præd.Spieg.

Locvs facit,vt idem vel furtum vel sacrilegium sit,l.16.§.locus, ff.de pœnis,§.Atrox. Instit.de Iniur.

Locvs sacer dicitur locus consecratus. Sacratium verò, in quo sacra reponuntur. Conn.li.3.c.1.n.6.

Locvs in quo ius redditur,l.11. ff.de Iust.& Iur.l.21.§.si arbiter, ff.de Recept. qui arbit. Briss.

λογαῖον Vlp.l.3. de penu leg.Sed & chartas,inquit,ae ratiunculam, vel ad λογαῖον paratas, contineri appellatione penoris. Videtur ea voce, vt monuit Alciat.intelligi, non codices, verasque rationes, sed potius quædam adversaria, quæ fiunt causa describendi, quod quotidie in victualibus expendatur, quale est quod Diurnum veteres dixerunt, Spieg.

Logice,appellatur ab Arist. disserendi ratio, hoc est disputandi & rem dubiam argumentis probandi.

Logista is dicitur,qui reddendis rationibus præest.Hinc logistice ars ipsa computatoria, vulgo Algorismus dicta. Inst. in tit.de Mod.mulct.l.curator. Curator,inquit,Reipu.qui Græco vocabulo Logista nuncupatur, mulctandi jus non habet. Neb.

Logistæ sunt, qui rationales alibi dicuntur. In hoc distantes à logographis, quod illi libros rationum scribebant logistæ curabant.Alciat.C.de tabul.scrib.& logog. lib.10.

Logodædalvs,verborum nundinator inanis,qui venustatem verborum, non sensuum acumen consectatur: aut qui orationis concinnitatem potius, quam pondera sententiarum præstare potest: loquendi quidem peritus, ciuilium vero rerum ignarus. Bud.in l.ius ciuile de iust. & iur.

Logographvs Alciat.Co.de tabul.scrib.& logog.lib.10.logographi (inquit) dicebantur, qui libros rationum scribebant, vel qui (vt in differentiis Ammonius author est) δίκας δίκαιας λέγει, id est, judiciaria acta. Meminit Aread.in l.fin.§.1. Dige.de mun.& honor.Bud.etiam in reliquis annot.logographi (ait) à rationibus publicis conficiendis, perscribendisque dicti sunt: quanquam apud oratores hæc dictio aliter accipiatur. Idem ferme est, qui tabulam, qui in tabulas publicas referunt, quæ ad rempublicam pertinent. Cæterum ea vox significat & oratorem versutum:seu,vt Græci loquuntur λογοδαίδαλον, quo conuicio se mutuo impetunt Æschines & Demosth. vt ex Thoma Grammatico annotauit Postellus de magistratibus Athe. c.17.

λόγῳ ἀσυλίας, ius asyli in Nouell.17.128. λογίσεται, in l.15.de excus. sunt rationes. Prat.

Logos, Alb.ait, multa significat, sed patum competenter declarat. Græcis autem Logos est verbum, oratio,sermo,ratio,modus, supputatio: nonnunquam & pro libro vsurpatur, à verbo λέγω, quod est dico, siue colligo. Vide Erasm.in Annot. Noui Test. Spieg.

Lombardia. Lombardia regio Italiæ, quæ Cisalpina Galli vocatur. Eius fines sunt Apenninus & Alpes, & quicquid inter Alpes. Benatúmque Mintium, continetur, cuius metropolis est Mediolanum. A populis,qui Lingones Germaniæ & Bardi Galliarum sunt simul misti, vnde nomen: non autem à longis barbis, vt solent viri docti ridere. A Calepin. Anch.

Longa absentia obliuionem inducit, l.finitum, §.fundi, ff. de vsucap.

Longa consuetudo, velut tacita ciuium conuentio habenda est,teste Hermogeniano in l.sed & ea,de legibus. Spieg.

Longa manu traditum, Iabolenus explicat in l.pecuniam, ff. de solut. vt breui manu datum. Vlpia.in l licet, ff.de iur. dos. Spieg.

Longa peregrinatio apud Vlp.de procur.in causis refertur,quæ non sinunt procuratorem compelli ad suscipiendum iudicium. Vide l.post litem,ib.Spieg

Longe aduerbium pro valde poni Seruius notat, citátque illud Salustij ex bello Catilinar. Longe alia mihi mens est. Briss.

Longe latéque rem meliorem facere apud Scævolam,l.intra,ff. de minoribus.Spieg.

Longe ab infidiis,l.ita vulneratus,§.omnes,ff.ad l.Aquil.

Longe quandoque in infinitum,l.à Diuo,.si post. ff.de re iud. quandoque longissime, l.apparet, ff.de itin.actúq; priu. quandoque magis, aut valde, l.1. §. qui superficiem, ff.de superfic. Prat.

Longe latéque Vlpia. in l.si habitatio, de vsu & habit. Si vsus fundi, ait, sit relictus, minus vtique esse, quàm vsumfructum: longe lateque distare, nemo dubitat. Sic ab Erasmo citatur in Chiliad. Haloander legit, Longeque distare, exempta voce, Late.Spieg.

Longe magis, l.frater à fratre,ff.de cond.indeb.

Longe minus,l.qui pignoris, ff.de acquir.possess.

Longinquæ excursiones, l.13.§.vlt.ff.de alim.vel cibar.

Longinqvitas ſon l.1.ff.de dam.infec.temporis,l.vlt.Co.de longi temp.præscrip.

Longinquo absuturus, apud Vlpia in l.vel si longinquo, ff.de procur.

Longinquo absens seruus legatus requirendus, l.cum seruus, de leg.1.

Longissimvm tempus est 30. vel 40.ann. C.de long.tem.præscript.

Longvm silentium,l.quinquennium, l.non tenetur, §.præscripto,post prin. ff.ne de statu defunct.

Longvm tempus, decennij inter præsentes, vicennij inter absentes spatium comprehendit, auctore Paul. lib.5. Sent.tit.2. & tit.5. Et Iustinian. Inst.de vsucap. in princ. Et ita Longum tempus & Longam possessionem in Pandectis accipere oportet. In quibus hæc verba vsucapioni tributa ex Triboniani adiectione legimus: qui post vsucapionem à Iustiniano transformatam quod Iureconsulti biennio capere dixerant, id ipse longo tempore vel longa possessione capere dixit, vt Pandectis cum Codice conueniret, l.2. §. cum Stichum, l.4. pro empto, l.76.in fine, ff.de contrahend.emption. l.3. l.11. in fin.ff.de diuers. & temp. l.15. in fin. ff.de condict.indeb. l.13. §. idem Iulian.ff.de iureiur. l.10. ff.si seruit.vind. l.5.ff.de damn. infect.l.3.§.vltim.ff.de acquir.possess. l.17. & l.3. §.si dominus ff.de vsuca. l.7.& l.10.C.de pet.hæred.l.1. C.de seru. Briss.

Longvm esset dicere,inquit Cic.id est, superfluum. Conn.lib.8. c.6. n.8.

Longissimvm vero tempus 30. vel 40.annor.est, tit.de longi temp.præscr. Briss.

Lolivm herbæ genus, alio nomine zizania dicitur, vt etiam declarauit glossator, in cle.dudum.in dic. zizaniæ, de sepultu. & D.Ambros.in Hexaem. Lolium, inquit, & reliqua adulterina semina quæ frugibus sæpe miscentur, zizania nuncupari Euangelij lectione cognouimus, sed ea proprium quoddam genus habent, cum ex tritici semine in aliud genus seminis decolera mutatione translata degenerem traxere naturam.Hor.

Esset ador, loliúmque meliora relinquens.

Proinde corrigenda sunt verba Celsi apud Vlp. in l. si seruus seruum §.inquit lex,ff.ad l.Aquil.dum quærit: Si lolium, aut auenam in segetem alienam iniceris. Cotta.

Lolivm inter fruguin pestes apertè ponit Plin. lib.22. c.vlt. lib. 18.c.1. Lolium, vt & tribulos & carduos inter frugum morbos numerandum censet. Briss.

Λοιπόδυται, Vlpiano sunt atrociores fures, in l.1. de effrac. quam dictionem Græcam Nor. text. habet: & eo modo reponendam, Alc. firmat in Parerg. cum alij aliter, vt ait, coniectura inani comminiscerentur. Spieg. Erant autem indumentorum suppilatores.

Loqvelæ vocabulum, tametsi id inter obsoleta habendum existimetur, propriè non est accipiendum (teste Insulano) pro singulari aliquo, ac veluti patrio aut gentilitio more loquendi, sicuti Barbari solent dicere loquelam Germanicam, aut Gallicam: quin potius, est series aliqua verborum. Ita Maro, Fundítque has ore loquelas. Spieg.

Loqvi proprie hi dicuntur, qui cum quodam iudicio voces proferunt, atque ideo singula ordine collocant, autore Varrone: cui accedit l.5.de reg iur. l.2. & 6. ff.rem pupill.sal.for. Gœdd.ad l.217. in pr.num.5. ff.de verb.sign.

Loqvi & Fari diuersa facit Varro, lib 5. de ling. Lat. his verbis, Loqui ab loco dictum, quod qui primo dicitur Fari, & vocabula, & reliqua verba dicit ante, quam suo quidque loco dicere potest. Hunc Chrysippus negat loqui. Quare vt imago hominis, non sit homo, sic in coruis, cornicibus, pueris primitus incipientibus fari verba, non esse verba, quod non loquantur. Igitur is loquitur qui suo loco quodque verbum sciens ponit. Briss.

Loqvi quando quis dicitur, vide l.Labeo, sub fin. ff. de supel. leg & supra,Fari.

Loqvitvr res ipsa, hoc est, apertissima est, & sermone non eget.

Loricatio, tectorium est, parieti modum in loricæ inductum: idem ferè quod incrustatio. Paulo de verborum signif. l.impensæ. Incrustatio, inquit,loricationes,& picturæ. Hanc legem explicans Alciat. Loricationes, ait, sunt superficies intregendi causa: quæ ad pauimenta maximè pertinent, fiúntque ex calce & arena. Est & Lorica, quæ vallis castrorum,

Digitized by Google

vel podiis opponebantur, alio significatu. Varro libro 1.de re rustic. cap.57. Parietes & solum opere tectorio marmoreo loricandi, si minus ex argilla, id est, regendi, incrustandi. Prateius.

LORICAS Vitruuius vocat, l.7. c.1.tectoria, corium incrustationes & coronarum proiecturam, quæ fieri solet in parietibus, vt ab aqua pluuia defendentur, Idem Vitru.li.2.c.8. Cum enim in tecto tegulæ fuerint fractæ, aut à ventis deiectæ, qua possit ex imbribus aqua perpluere, non patietur Lorica testacea lædi laterem : Sed proiectura coronarum reiiciet extra perpendiculum stillas, & ea ratione seruauerit integras lateritiorum parietum structuras : vnde Loricare, superregere, Quo verbo vsus est Plin. de Ichneumone loquens li.8. c.24. Loricula autem apud Vegetium li.4. rei militaris, significat id munimentum, quod vibium obsessores vltra iactum teli ædificant fossa, vallo, ludibus & turriculis instructa, vt erumpentibus è ciuitate possint obsistere. D. Hieronymus aduersus Pelagianos li.1. Deut.c.22. Loriculam vertit murulum, qui in circuitu tectorum sit : ne quis in princeps labatur. Quod interpretes septuaginta παραπέτιον dixerunt. Brech. Limpentæ, §. voluptariæ, ff. de verbor.& rer.sign.&c.

L V.

LVBRICVM, secundum Grammaricos dicitur, quod labitur, dum teneri creditur: vt pisces, serpens, translatè : Lubricum linguæ, quod incautè excidit verbum, interpretantur: quod in periculum trahendum non esse, etiamsi ad maiestatem pertineat, Modest. ait l.famosi, ad l. Iul. maiest. Spieg.

LVBRICVM pro loco lubrico, l.7.§.sed si quis plus, ff.ad l.Aquil. Si negligentius per Lubricum transierit.

LVBRICVM ætatis, i. leuitas, mobilitas, inconsiderata ratio temeritas. Vlp.l.11.§.4. ff.de minoribus Neque, n. ætatis lubrico captus est adeundo locupletem hæreditatem. Hot.

LVBRICVM adolescentiæ, consilij. tutelæ. Briss. ex ff.

LVCERES vnde. Author, de viris illustrib. à Lucomone Thusco, qui Romulo aduersus Tatium Sabinorum regem pugnanti auxilium tulisse fertur. Luceres appellatos putat. Sed Festus ait, quosdam fuisse, qui non tam à Lucomone, quàm à Luco, in quo vibs Roma, aut prima eius pars asylum fuit conditum, dictos existiment. In qua sententia etiam est Pædianus, qui Luceres à Luco asyli dictos scribit. Coniecti enim erant in hanc centuriam Thusci. Latini & reliqui omnes, qui ad asylum confugerant, vt etiam præter Pædianum, Plutarchus testatur. Sunt præterea qui à Lucæo Ardeæ rege Luceres dictos putent. Quod verò Liuius Lucerum nominis & originis incertam esse causam putet, id Sigonius ita accipiendum arbitratur : non quod nullam ipse tenuerit, sed quod incertam eam diuersos fecisse autores existimarit, &c.

LVCRARI, est lucrum facere, l.13.ff.Rem ratam haberi.

LVCRATIVA causa appellatur ex qua accipienti nihil abest, veluti donationis vel legati, l.82.§.fundus, ff.de leg. li.1.l.5. ff.de vsucap.l.12.§.si fundum, ff.de act.emp.l.4.§.si quis autem, ff.de doli except.l.83.§.si sem, ff.de verb.obliga. l.8.§.1. ff.de Publicia.l.4.in fi.ff.de manumissio. l.12.in fi.ff.de capti.& §.si res aliena. Inst.de legat. Paul. lib.4. Sent.tit.1. Iustinianus plene in l.vnic. de lucrat. descripto li.10. C. Ex promissione plane dotis lucratiua causa non est, sed quodammodo creditor aut emptor intelligitur, qui dotem petit, l.19. ff.de oblig. & actio. Briss.

LVCRATIVA possessio, quam quis ex Lucratiua causa nactus est l.2.ff.si quis om.causa test. Briss.

LVCRATIVI tituli sunt hæreditas, legatum, fideicommissum, donatio causa mortis, donatio inter viuos, dos, donatio propter nuptias : non autem emptio, nec permutatio : vide Cuiac. ad l.vnic. C.de imponen. lucrat.descr. Goth.ad l.22. C.de sacr. eccles.

LVCRIFACERE iniuriam, est Bud. teste iniuriam impune committere, & pœnam non luere. Spieg.

LVCRIFACERE dotem, seruum superficiem, Briss. ex ff.

LVCROSVM, fructuosum, quæstuosum, vtile. Caius in l.obligari, 9.§.2.ff.de auct.tut Hæreditatem adire pupillus sine tutoris auctoritate non potest, quamuis lucrosa sit. Idem l.si quis, 17. ff. si quis omissa. Liberum cuique esse debet etiam lucrosam hæreditatem omittere. Hot.

LVCRVM à luendo dicitur, inquit Varro li.4.ling. Lat. si amplius ex eo luerit emptor quam quanti res esset. Lucrum autem ex circumstantiis variè accipi constat ex iis quæ refert Alciat. l. continuis, §.cum ita, n.17.18. de verbo.ob. primo si ad tempus præsens referatur probatio : cum variatione temporum varietur rerum conditio. Secundo cum non de communi æstimatione tractaretur, sed de eo casu, in quo ad id, quod particulariter interest, haberetur respectus. Prat.

LVCRVM, est nomen generale, l.coiri, & l.seq. ff.pro socio. Nam generaliter lucrum accipitur, pro omni accessione gratuita vel onerosa, l.actionum genera §.actionum autem, ff.de obligationibus & actionibus, l.si cum dotem, §.si pater, ff.sol.ma. Old. Maxime autem id lucrum esse intelligitur, quod omni damno deducto supereest, l.Mutius, ff. pro soc. Donellus de fructibus circa finem.

LVCRVM, ait Goth.ad l.13. ff.rem rat.haberi, est compendium quod quæri potuit, neque est adquisitum.

LVCRVM non intelligitur nisi omni damno deducto, neq; damnum, nisi omni lucro deducto, lo.3.ff.pro socio.

LVCRVM amplecti qui velit, onus autem ferre recusat, ferendus non est, l.1.§.pro secundo, C.de caduc.tollen. Spieg.

LVCRVM cessans, appellatione damni recte venire, Alciatus putat : quod tamen subsistere non potest, nisi latissime acceperis damni significationem. Siquidem in damni definitione lucrum cessans non comprehenditur. Sic enim Vlp.in l.Proculus, ff. de dam.infect. Longe interest, inquit, an quis ex alieno facto damnum patiatur an lucrum, quod adhuc faciebat, vti prohibeatur. Lucrum cessans post moram, hoc est, cum debitor non soluit constituto die, cadit in rationem damni emergentis post moram. Nam & hoc est, non soluere constituto die. Spieg.

LVCRVM facere dicitur, qui honestis rationib. acquirit, l.cura, §. deficientem, ff.de mun. & bon. Quæ vero lucra honesta sint, refert Spec.tit. de cler.conuen. Spieg.

LVCTATORES qui luctando certabant, alio nomine palestritæ, Corras. li.4. Miscel.c.24.

LVCVBRATIO, i. studium Iustin. Instit.de legatis. Nostra autem constitutio, quam cum magna fecimus lucubratione, &c. Proprie autem est lucubratio, studium nocturnum, non solum circa literas, sed etiam alias res. Vide Cataneum comment.3. Qui per g scribunt, quasi à lugubre deductum sit vocabulum plane erant. Spieg.

LVCTVS Connano li.8.c.7.n.1. dicitur squalor ille & mœror qui ex communi calamitate, aut tristi aliquo amicorum casu non obscure suscipitur. Valla definit luctum esse mœrorem qui exterius prodirur, vultu ipso atque aspectu.

LVCTVS iudicia in l.15.§. hæc autem, ff.de iniur. hæc ponuntur: vt si lugubri & squalida veste vtatur, & eo habitu sequatur nos assidue, vt apud Senec. proponitur 30.controu. lib.6. vel si publice lugeat conditionem nostram, qui rei iudicio delati simus, quo genere quodam modo testatur vere nos eo crimine teneri. Item si demittat barbam, submittátve capillos, id est, si non tondeat: quod etiam luctus & mœroris fuisse signum idem Seneca eodem loco declarat. Barba, inquit, demissa sordidatus ad vos veni. Et Sueto.in August. Adeo consternatum ferunt, vt barba capilloque submisso, caput interdum foribus illideret, vociferans, Quintili Vare, redde legiones, diémque cladis, quæ damnis mœstum ac lugubrem habuerat memorans, Cuiac.6. obs.5.

LVCTVS, ægritudo ex eius, qui charus fuerit, interitu acerbo, autor Cicero Tusc.4. Vsurpatur tamen etiam extra lethalem casum. Lex ciuilis notat infamia nubentem intra tempus luctus, aufertque ei omnia lucra nuptialia, l.1.& 2. C.de secund. nuptiis. Viri vero non lugeat vxores, l.vxores, ff.de nuptiis, Spieg.

LVCVS dicitur, quod non luceat, non quod sint ibi lumina causa religionis, vt quidam volunt, quos Old.sequitur & Conn. lib. 7.c.7.n.4. Semper tamen sequitur lucum consecratio, etiam in sacris literis : vt testatur Nebriss. Haud scio, an nemus tantum publicum significet. Paulus in l.id quod post empt. de per. & comm.rei vend. Veluti, ait, viæ publicæ, limites luci, qui fundum tangunt. Spieg.

LVCI syluæ erant in conspectu villæ fundique incæduæ diis consecratæ, quas ferro temerare nefas erat. Plin.de arboribus. Hæc fuêre numinum templa priscóque ritu simplicia rura : etiamnum Deo præcellentem arborem dicant, nec magis auro fulgentia atque ebore simulachra, quam lucos, & in iis silentia ipsa adoramus. erant enim in vrbe luci, non tantum in agris, &c.

LVCVMONES principes olim vocabantur Hetruscorum populi, quorum duodecim sunt.

LVDERE Pila. l.11.& l.52.§.vltim ff.ad legem Aquil. Ludere Aleam, l.26.ff.de Iniuriis. Aleæ ludendæ causa, l.1.ff.de Aleator. Briss.

LVDIBRIO non debent esse leges, h.e. irrideri ab aliquo, vel vanę haberi. Co.de bon.quæ lib. l.fin. §, ibi autem. Sic nec decreta Prætorium, l.si prætor, ff.de iudic. Alberic.

LVDIBRIO habere filium vel seruum, l.26.ff.de Iniuriis, Briss.

LVCRA ars, quæ ludi gratia fit, vt scientia & histrionica. Possidonius, autore Seneca, quatuor ait esse genera artium. Nam sunt vulgares : quæ & sordidæ vocantur, sunt ludicræ, sunt puriles, sunt liberales. Ludicræ sunt, quæ ad voluptatem oculorum: auriumque tendunt, qualis scenica, & histrionica, nostro iure infames, l.qui autem, l.athletas, de his qui not. infam. Spieg.

LVDIFICATIO, apud Impp. in l.cum de C. de pact.int.empt. & vend. pro friuola dilatione, *Gefarlichen vmbzug*. Et ideo (inquientes) aditus competens iudex, fundum, cuius mentionem facis, restitui tibi cum fructibus suis, sine vlla iudificatione,

Digitized by Google

tione sua auctoritate perficiet. Spieg.

LVDVS, Omnem scholam ludum dixere Romani: & magistri ludi dicuntur, qui primas literas docent. Autor est Asconius Martia.

Quid tibi nobiscum est ludi scelerate magister.

& per translationem Terent. in Hecyra. In eodem mihi omnes videmur ludo doctæ ad malitiam: & ei ludo, si vllus est ludus, magistram hanc esse satis certo scio. Vlp. de var. & extra. cog. l. 1. Ludi literarij magister, &c.

LVDORVM species, quibus veteres Romani vsi sunt, vide apud Alex. Neap. lib. Genial. dierum 3. cap. 21. ad longum, & lib. 5. cap. 8.

LVDVS aleæ. Vide supra, Aleatores. Quum inhonestum censeant leges immodicum ludi abusum, ex eo patet: quod cum regulariter omnibus actionibus personalibus præscribatur 30. annis, in hoc casu repetitio extenditur ad annum 50. l. sicut. C. de præscript. 30. ann. Repeti autem possunt, quæ in ludo vltra aureum petuntur, l. vlt. C. de relig. & sumpt. fun. Spieg.

LVDVS nefarius est, ait Goth. ad l. 34. §. 1. C. de episcop. aud. in quo & manus & oculi & aures hominum polluntur.

LVDVS noxius, vel potius lusus, vt Not. tex. habet, quod ob noxam, hoc est, culpam puniatur. Vnde & Iurisconsl. familiariter in culpa esse dicitur, l. nam nudus, ff. ad l. Aquil. Et Iustin. in procemio, ff. non procul à fine: Quis ludos, inquit, appellet eos, ex quibus crimina oriuntur? Scimus placitis feudalibus sancitum, si vasallus cum domini vxore turpiter luserit, eum feudo priuandum. Qua de re eleganter disserit Baro à Tautenberg. Spieg.

LVDVS, pœnæ genus mediocre numeratur à Paulo lib. Sent. 5. c. 17. Duplex autem fuit: Venatorius & Gladiatorius; In vtrunque damnati serui pœnæ efficiuntur. Venatorius erat, cum ludicra bestiarum venatio exhiberetur; qua pœna iuniores affici solere, scribit Vlp. in l. aut damnum, 8. 9. 9. & 10. ff. de pœn. Gladiatorius autem fuit, cum serui inter se populo inspectante pugnarent; quæ pœna à Constantino sublata est, l. 1. C. de gladiat. Paulus loco præcitato damnatos in gladiatorium ait esse intra annum consumendos. Huius etiam meminit, l. 1. C. Th. ad l. Falcid. Isidor. lib. 18. Etymol. cap. 52. Tertul. lib. de spectac. Etiam qui damnantur in ludum, quale est, vt leuiore delicti in homicidias emendatione proficiant.

LVDVM iocumque intelligit Liu. lib. 28. rem abiectam ac parui precij, quæ merito contemni ludibrioque haberi possit, Phrasis Latinis auctoribus vsitata, sicuti Græcis ἀθλὸς καὶ φλυαρία. De quo loquendi modo Petrus Victorius lib. 6. Variar. lect. cap. 19.

LVDORVM variæ sunt differentiæ, Sunt enim quidam Circenses: quidam Palatini; Quidam scenici; Quidam Apollinares; seculares, gladiatorij, Venatorij, &c. Brissl.

LVDI Circenses (de quibus mentio fit in l. 12. §. equitij, ff. de vsu & habit. l. 1. ff. de mun. & hon. l. 122. ff. de legat. primo ijdem erant, qui & Magni dicebantur: quod (vt scribit Pedianus) magnis impensis dati sunt. Instituti autem sunt à Tarquinio Prisco, & propterea Circenses dicti sunt, quod primi in circo, qui maximus dictus est, dati sunt. Solennes deinde annui manserunt: & Ioui, Iunoni, ac Mineruæ ab ædilibus curabantur, vt patet ex lib. 1. T. Liuij & Verrina 7. Prat.

LVDI Palatini, apud Suetonium in Caligula: cum placuisset Palatinis ludis spectaculo egressum meridie aggredi. Sunt autem ludi, qui in Palatio fiebant in honorem Cæsaris, qui primus Romæ imperauit, vt à Iosepho scribitur lib. 19. tum tamen, vel idem scribit, cum occisus esset Caligula, in honorem Augusti celebrabantur. Prat.

LVDI seculares à seculo, quod est spacium vitæ humanæ longissimum, dicti, singulis centum annis celebrabantur. In quibus triduum, & trinoctium sacris totus populus operabatur ad aras Iouis & Apollinis, quibus mactabatur candidus taurus, & hinc canebatur carmen, à pueris ac puellis matrimis patrimisque: Deinde, Iunonis, cui iuuenca itidem candida & hæc quidem interdiu, noctu vero Dianæ, Proserpinæ, Terræ & Parcarum, quibus furuiæ hostiæ, luminaque accendebantur. Porro præco cum ad hos ludos conuocabat, ad eos, vti ludos venirent, dicebant, quos nemo ipsorum antea spectasset, nemo esset postmodum spectaturus. Primos hos ludos fecit Publicola, Anno ab vrbe condita 244. Secundi facti sunt ab vrbe condita 502. B. Claudio Pulchro L. Iunio Bruto Coss. vndecimo anno, primi belli Punici. Tertij, primo anno tertij belli Punici, M. Manlio, M. Censorino, Coss. Quarti non expectato iusto tempore L. Æmilio Lepido, L. Oreste Coss. Quintos Augustus & Agrippa fecerunt Furuio & Syllano Coss. reductos ad æquum tempus, in quibus cantatum est in Capitolio à virginibus puerisque carmen Horatianum, quod seculare inscribitur. Sextos Claudius Cæsar anticipatos se 3. & L. Vitellio principis patre 3. Coss. Septimos Domitianus veriore computatione se 14. & L. Minutio Ruffo, Coss. Hoto.

LVDI Romani magni. Erat autem is ludus, vt equi & muli iuncti & soluti, in circo maximo, magno spectantium studio currerent. Indicta vero fuisse consualia finitimis populis à Romulo anno Imperij quarto Dionysius Halicarnasseus tradit, eosque etiam sua ætate ludos fieri solitos dicit: Lucius Tarquinius annuos eos fecit, qui ijdem & magni, & Romani vocantur. De qua re Terentius Varro lib. 5. de ling. Lat. Alex. ab Alexan. lib. 5. cap. 26. Biondus lib. 2. Romæ triumph. Volaterranus lib. 29. cap. 11. Ouid. lib. 3. Fastorum. Notandum tamen pleroſque esse, qui dum diis laribus Romani ludos celebrarint Romulum Sabinas rapuisse dicant. Inter ludos vero, qui plurimi Romæ fuerunt spectatissimi fuerunt Romani à regibus primum instituti, Ioui, Iunoni & Mineruæ celebres. Nam singulis diis, singuli dicati ludi erant, quos ad placanda numina cum sacrificiis, cumque cantu & tibia celebrabant, prætoris edicto id decernente. Tarquinius igitur Priscus cum ludos magnos opulentius, instructiusq; instituisset, quam priores fuissent, Magni dicti sunt, in eos enim ducenta millia numinûm impenia sunt. Vnde deinde quoque post pugnam ad Thrasymenum celebrati sunt ludi Magni, æris 333. millibus, bobus albis 400. multisque aliis hostiis, & diuitiis, in quorum celebritate, præcipua per singula pulmaria mittebantur munera. Verum de Romanorum ludis & spectaculis, Plin. lib. 7. c. 66. li. 36. c. 15. &c.

LVDI Scenici quibus Scenici agones exercebantur, qui & Musici agones dicebantur, & Dionysiaci, quasi Libero patri dicati. Quare & homines scenici vno verbo à Græcis Dionysiaci artifices dicuntur, auctore Aristotele & Gellio libr. 10. prout annotat Budæus in l. Athletas, ff. de his qui not. infam. Ludi vero publici apud Romanos, circo & cauea diuidebantur. Circo cunicula circensia, & pugillatio, luctatioque continebantur. Cauea theatralia & scenica ludicra: cauea enim dicebatur ea theatri pars, vnde populus spectat. De Ludorum Scenicorum vero origine Cælius lib. 8. c. 7. lectio, antiq. & c. 8. lib. eiusdem, vbi tradit scenicos dici à scæna, id est, tentorio, à rusticis inumbrationis causa excitari solito.

LVDIONES. Ludij, inquit Dionysius Halicarnasseus, adolescentes erant tunicatas induti insignes, galeati & ensiferi, peltatique, qui omnibus Circensibus & Theatralibus pompis in versum incidebant, ipsius velut pompæ duces, saltis similes: Ludij ex eo vocati, quod à Ludis hoc genus Ludicri inuentum videretur. Turneb. lib. 6. aduersar. lib. 19. c. 10.

LVDI Apollinares. Et vaticinio Martij vatis, carmineque Sibyllino, cum repentino hostis aduentu, plebs ad arma concitata, hosti occurreret, & nubes sagittarum in aduersos visa feriret, hostes fugarit. Vnde Macrobius existimat victoriæ, non pestilentiæ causa ludos institutos. Hi vero prius incerto tempore celebrati fuerunt post à Licinio Varo prætore lege lata. IV. Nonas Quintilis celebrati, boue aurato, capris duabus albis auratis. Seruius in 6. Æneid. Festus hos ludos laureatum populum spectasse scribit, stipe data pro cuiusque copia.

LVDOVICVS Romanus Iurisconsultus nobilis, nomen habuit Pontani: sed quia Senis ius ciuile professus Romam commigrarat, cognomen ex eo deportauit. Basileæ mortuus est, cum eo publicè ad comitia Ecclesiastica venisset, anno 1439. Æneas Syluius eum tanta memoria fuisse tradidit, vt nulli veterum cessisse putetur: quippe qui memor esset omnium, quæ ipse vnquam aut legisset, aut audiuisset, nec oblitus esset eorum aliquid quæ vnquam vidisset. Prat.

LVERE, vt ait Appellus, nihil est aliud quam soluere, à Græco verbo λύω. Virg. 1. lib. Æneid.

Post mihi non simili pœna commissa luetis.

LVERE tamen legislatori hoc tantum significat, cum hæres ius pignoris soluit eius rei, quæ alicui legata est. Imper. §. sed etsi rem suam. Instit. de legat. Sed etsi rem obligatam creditori aliquis legauerit, necesse habet hæres eam luere: si tamen defunctus voluerit legatarium luere, & hoc expresserit, non debet hæres eam luere. Sic l. 6. C. de fideicommiss. l. 25. ff. de pignor. action. l. 7. §. inter, ff. commun. diuid. l. 52. §. 1. ff. de action. empt. Est & luere, pretium redemptionis redemptori offerre. Vlpian. in l. qui status, ff. de re milit. Qui status controuersiam patiuntur, licet reuera liberi sint, non debent per id tempus militiæ dare, &c. sed nec qui ab hostibus redempti sunt, priusquam se luant. Prat.

LVERE alias puniri significat. Hinc luere pœnas quod & dare pœnas dicitur, ferre supplicium est. Hinc illud: ære luo pignus, cruce pœnas, luce tenebras. Seruius autem in lib. Æneid. decimo lui pœna, inquit, sed melius lui peccatum dicitur, nam peccatum soluitur pœna: qui enim crimine tenetur obnoxius, pœna eum liberat à pristissima obligatione. Contra luo pœnam si dixeris, non procedit, quare pœna soluatur: tamen auctoritas ista licenter confunditur more, quo solet poni, vel à sequenti quod præcedit, vel à præcedenti quod sequitur.

LVERE etiam purgare est, & abluere Cicer. Verrin. 3. Verresne tibi tanti fuit, vt eius libidinem hominum innocentum san-

Digitized by Google

guine lui velles? Hinc Lua dea apud veteres, quæ præerat lustrationibus & lustris. Liuius li.8. Armorum vis magnatum intercæsa corpora hostium, tum in castris inuenta est. Ea Luæ matri dare se consul dixit. Prat.

LVITIO, nexus solutio l.1.§.si filius, ff.de suis & leg. Sic l.si patre, ff.de captiu. & postlim. Si patre redempto & ante luitionem defuncto, filius post mortem eius redemptionis quantitatem offerat, dicendum est, suum ei posse hæredem existere. Sic & Paulus lib.4.Sent.tit.6. Si res obligata creditori, cuius causam testator non ignorat, per damnationem legata sit, Luitio ad hæredis sollicitudinem spectat. In quibusdam tamen exemplaribus solutio legitur. Hinc lib.8. eod. tit. de Luitione pignoris, id est, liberatione. Prat.

LVI etiam dicuntur, qui alterius pecunia ab hostib. redempti ab eo se liberant: quia nexu quodam pignoris pro ea pecunia tenentur, l.15.ff.de captiu. l.8. ff.de re milit. Qui etiam capite vel alio supplicio crimina luere dicuntur, id est, puniri, l.16.§. locus, ff.de pœn. Luere pœnam, l.29.ff.ad l.Cornel.de fals.

LVITIO pignoris Rubr.de luitione pign.C.

LVGDVNENSIS colonia, quæ Lugdunum cognominatur ciuitas est nobilissima Heduorum in Gallia Lugdunensi ab ipsa cognominata. Meminit Iurisconsi.in l.8. in pr. ff.de censibus. Nebriss.

LVGERE, hoc est, in luctu esse. Marcellus, ff.de relig. Minime inquit maiores, lugendum putauerunt eum, qui ad patriam defendam, & parentes & liberos interficiendos venit, &c. Mos erat Romanorum, vt mortuos maritos, vxores omni auro purpuraque posita, annum lugerent, eumque annum viduæ manerent. Quum annus decem mensium erat, decem menses lugebatur. Post annum licebat iis iterum nubere. Quæ vno autem contentæ erant patrimonio, corona pudicitiæ honorabantur. Vide Val.Max.lib.2. Tit.de Instit.antiquis. Sed hodie iure Codicis hoc correctum est in l.Decreto, C.eod. tit. Ius vero pontificium absoluit mulierem à legali pœna, si intra annum nupserit, cap.penult. & cap.fin. de secund. nupt. Spieg.

LVGVBRIA in l.8.ff.de iis qui not. infam. pro veste lugubri, & cæteris luctus insignibus. Sic l.15. C.ex quib.caus.infam.irrog. l.15.§. generaliter, ff.de iniur. Paulus lib.1.sent.tit.vlt. Prat. Briss.

LVGVBRIA sumere. Oppo. Deponere lugubria, *Das leidkleid anthun, Das leidkleid hinvveg thun.* Eodem modo, in luctu esse, Lugere. Oppo. Luctum ponere; Elugere. Romanæ matronæ Brutum tempus annum luxere. Cicero: Patriam eluxi iam id est, luctum, quem pro patria sumpseram, deposui. Vlpianus in l.genero ff.de his qui not.infam. Sed cum tempus luctus, inquit, continuum est, merito & ignoranti cedit ex die mortis mariti. Et ideo si post legitimum tempus cognouit. Labeo ait, & sumere ipsam lugubria, & deponere. Prat.

LVMBI, ea pars corporis esse dicuntur, quæ complectitur inferiores vertebras Spinæ, qua libido in sacris literis designatur, quia sunt circa renes. Vnde illud Genes. 35. Reges de lumbis tuis egredientur. Et Psalm.131. De fructu lumbi tui ponam super thronum tuum. Ita enim eum locum traducit D. Hieronymus in illud cap.2. Naum, enarrans illud eiusd.c.in pr. Contemplare viam, tene lumbum. Et illud quoque D.Pauli ad Hebræos 7. Et ipsi exierunt de lumbis Abrahæ. Et iterum 10.cap. In lumbis patris erat. Proinde cum volunt prohibere libidinem, iubent accingi, vel succingi, vel præcingi lumbos: vt Iob. 38.& iterum 40.Ecclesiastæ 31.eodemque vltim. Esaiæ 32. Hieremiæ cap.1. & Prouerb. c.vlt. vbi de muliere forti & pudica, Accingit fortitudine lumbos suos: Et Lucæ 12. & ad Ephes. 6.ca. & 1.Petri 1. & alibi sæpe. Diuus autem Gregorius, Lumbos ait, præcingimus, cum carnis luxuriam & incontinentiam coarctamus. Cæterum sunt, qui lumbos à lubidine, hoc est, libidine dictos putent. Nam veteres lubet & libet, lubidinem & libidinem promiscue dixerunt, vt Annotauit Tiraq.in l.15. connub.gl.1. parte 15.

LVMEN, pro oculo, quod oculorum beneficio lumen conspiciamus, in l.1.§.casum. ff.de postul. Et ita luminibus captus, l.17. ff. ad municipalem, l.vn. qui morbo se excus. l.3. C.qui dare tutor. Briss.

LVMEN pro luce, ac die. Hinc luminibus obstruere, verbum antiquum iuris, quo post Ciceronem vsus est Iurisconsi. in l. æquissimum, §.si ædium, ff.de vsufr. Vide Bud.in cand.& infra, Obstruere.

LVMEN, id est, vt cœlum videretur l.16. ff.de vrban.Goth.ad l.1. C.de seruit. & aq.

LVMEN & prospectus differunt: Nam prospectus etiam ex inferioribus locis est, lumen ex inferiore loco esse non potest l. 16.ff.de seruit. Vrban.præd. Briss.

LVMINVM autem seruitus ex communi ferme omnium sententia cæteris minus continet. Tenetur quippe duntaxat qui mihi eam seruitutem debet, lumina mihi necessaria præstare per fenestram puta factam in muro. Vnde altius ædificare potest, etiamsi officiat luminibus meis, dum quod ad vsum domus meæ mihi necessarium est, seruet lumen. Corrasius dicto loco.

LVMEN vnicum συμπαθητικῶς, pro exiguo cubiculo quod vnica fenestra tenuiter illustratur, quales tenues & inopes homines habere consueuerunt. Vlp.l.6.§.5.ff.de off.præf. Ne tenuis vitæ homines, sub prætextu aduentus officiorum vel militum, lumine vnico vel breui suppellectili ad aliorum vsus translatis, iniuriis vexentur, Præses prouinciæ prouidebit. Haud scio tamen, ac Lumine vnico verius legeretur. Alij homine vnico magis probant. Malim tamen aut Lumine, aut Limine, & vtrumque συμπαθητικῶς. Prat.ex Hot.

LVMINA immittere in l.13. . sed si ædium, ff.de vsur. l.pen. ff. de seruit.vrb. Ita luminibus officere, obstruere, obscurareque lumina dicimus, l.25.§.si vicino, ff.loca. l.23. ff.de seruit. vrb. Cic.1.de Orato. Lumina vti essent, ita recepit. Briss. Vide Fenestras immittere.

LVMINVM seruitute constituta, id adquisitum videtur, vt vicinus lumina nostra excipiat, vtque ius sit immittere lumina nostra in alienum: At cum seruitus imponitur ne luminibus officiatur, hoc agitur, ne quoquo modo vicino obscurare minuereve lumina nostra liceat, l.4. ff.de seruit.vrb.l.1.in fi.ff.si vsusfruct.pet.Briss.

Inter lumen autem & prospectum hoc interest, quod etiam ex inferioribus locis prospectus est, Lumen ex inferiore loco esse non potest, l.16. ff.de seruit.vrb. Deinde in prospectu plus quis habet, ne quid ei officiatur ad gratiorem aspectum. In luminibus autem, ne lumina cuiusquam obscuriora fiant, l.15. de seruitut.vrban.Briss.& Hot.& Connan.lib.4.c.10.n.14.Corras.in rubr.de seruitut. n.20.

LVMINIBVS non offici, & prospiciendi seruitus, differunt. Nam seruitus, prospectum habere, aliquanto latius est: scilicet vt cœlum non solum videatur, sed & procul spectemus etiam alia ædificia. At seruitus, Ne luminib.officiatur, intelligitur lumini cœlesti, quod ex cœlo habetur. Vnde tunc dicimur lumini non officere, quando damus vicino tantum spacij, vt cœlum videat. autor Bart. post glosim l. inter seruitutes, ff.de seruit. vrban. præd. Luminis autem habere seruitutem, aliud est. Nam quando vicinus cogitur habere fenestram apertam, foramen in muro apertum, etiamsi cœlum non videatur, tamen satis est habere lumen, vt aliquanto lucidior sit domus. Sunt quasi tres gradus comparatiui. Prospectus est latissimus. Officere luminib. minus latum. Seruitus luminis, tota arcta & stricta. Et Zas. Spieg.

LVNA vicesima, pro vicesimo die post nouam lunam.

LVNATICI dicuntur, in quos luna agit, & vt Apuleius ait, qui cursum lunæ patiuntur: quales sunt potissimum qui comitiali morbo laborant, aut insania, aliove morbi genere quopiam certis lunæ temporib. grauantur & agitantur. Vnde Paulus mancipium furiosum, aut lunaticum redhibendum censuit, l. bouem §.aliquando de ædil. edic. Spieg.

LVNATICVM morbum quidam explicant insaniæ genus, quo ægri per interualla diuexantur. Alij huius morbi nomine Epilepsian significari censent, vel quod Lunæ incremento inuadat, vel quod interlunio nati, eo modo obnoxij sint. Briss.

LVPATA fræna sunt lupos habentia, & duriora asperioraque. Est autem lupus ferreum instrumentum vnicum, simile dentium lupinorum: Liuius: in alios lupi superne ferrei iniecti, vt in periculo essent ne suspensi in murum extraherentur. λάβρος eodem modo dicitur ferrum quoddam fræni, vnde lupatum: atque hinc λυκοστόμοι equi à nonnullis explicantur. Quid ex parte totum frænum significauit cum dixit.

Duros accipit ore lupos.

Est & lupus ferrula manubriata apud Palladium: fræni autem lupati ad os equi quantumuis ferocis temperandum domandumque aptissimi sunt. Turnebus aduersar. libro 11. cap.78.

LVPANARIVM, idem Iurisconsulti dicunt quod alij Lupanar. l. 12.§. In aliquem ff.de Recept.qui arbit.significatque locum in quo diuersantur meretrices: seu vbi corpore quæstum faciunt meretrices. Qui eundem & Prostibulum dici putant falluntur, quum hæc vox ipsum scortum notet, Vlp. in l.ancillarum, de pet.hær. Licet à Lupanario perceptæ sint. Nam & in multorum honestorum virorum prædiis lupanaria exercentur. Lactan.li.1. Inst. Fuit, inquit, Acca Laurentia, Faustuli vxor, & propter vulgati corporis vtilitatem, lupa inter pastores, id est, meretrix nuncupata est: vnde etiam Lupanar dicitur. Et Hieron. in Chron. Euseb. Acca Laurentia propter pulchritudinem & rapacitatem corporis quæstuosi Lupa à vicinis appellatur. Vnde ad nostram vsque memoriam meretricum cellulæ, lupanaria dicuntur.

LVPERCAL. Lupercal ludicrum Liuius lib.1. intelligit locum sub Palatino monte sacratum ab Euandro Fani Deo, qui Lyceus vocatur. Luperci autem, qui & Fauiani & Quintiliani appellabantur, auctore Sexto Pompeio, à Fauiano & Quintilio præpositis suis, sacerdotes omnium vetustissimi fuerunt, solenni ex Arcadia translato, in Palatino monte instituti. De

quibus

Digitized by Google

quibus Dionyſ. lib.2. Iuſtinus lib.43. Varro lib.4. de ling.lat. Valerius Maximus lib.2. cap.1. Lupercalia itaque erant feſta, quibus ad expiandos manes Pani Lyceo iuuenes Romani nudi canem & capram immolabant. Deinde facie ſanguine fœdata, ſe his pellibus cingebant, loriſque è pelle factis currebant nudi circa Palatium obuios quoſque coriis illis verberantes,& præſertim mulieres grauidas, quæ vltro obuiam occurrebant facilem partum percuſſione ſperantes. De qua re Ouid.lib.2.Faſtorum.Meminit Lupercalium etiam Plutarchus in Romulo. Complura de hiſce habet Gyraldus hiſtor. deor. Syntag.17.ſub cap.de celebritatibus & Feſtis.

LVPINVM, ſeu,vt aliqui contendunt, Lupinus eſt genus leguminis,non minus terram appetens quam lupus pecudes: & inde nomen aſſumpſit.Tellurem mirum in modum amat,vt quamuis ſolo fruticoſo,coniectum inter folia vepreſque, ad terram tamen radice perueniat, & inter fruges enumeratur à Iuliano in l. frugem, ff.de verb. ſign. Scribit Plin. ab omnibus animalibus eius amaritudine eſſe tutum. Hinc apud Virgil. Georg.1.

-----*Triſtiſque lupini*
Suſtulerus fragiles calamos,ſyluámque ſonantem, vide Dioſc. lib.2.& Plin.lib.18.qui de illo admiranda ſcribit.Iulianus rectè in frugib.lupinum, Seruius in frumento, ſed malè, contineri putauit. Nos *Fergbonen* appellamus Spieg.

LVSCITIONEM quibuſdam dicit Vlpian.ſcribit, vbi homo lumine adhibito nihil videt,l.10. §.pen. ff.de ædil. edict. Cui & Nonius conſentit: luſcioſos ſeu luſcitioſos dictos notans, qui ad lucernam non viderent,quos Græci μύωπας vocant. Citatque illud Varronis lib.8. diſciplinar. veſperi non videre quos appellant luſcioſos: vide Bud.in d. §.penult. At Feſtus lib.10. Luſcitionem vitium eſſe oculorum definit, cum quis clarius veſpertino tempore,quam meridie cernit. Quo morbo laboraſſe Tiberium Dio lib. 57. ita ſcribit, ἠ διὰ τὰ ἀμβλυωπίαν (πάνυ γὰρ ὀξυωπεῖν βλέπων ἐδόκει τὰ ἐμάυτου ἐαυτοῦ) ἐξέστη ἐλπίδι. A quo Suetou. non abhorrens eundem Imperatorem etiam nocte in tenebris vidiſſe refert. Feſto Fulgentius Placiades in libello vocum Antiquarum ad Chalcidium concordat : Luſcitios enim dictos tradit interdiu parum videntes. Vnde & Plautus in Mercator. Comœdia. Mirum lolio victitare te, tam vili tritico, quia luſcitioſus es. Aiunt enim lolium comedentibus oculos obſcurari. Hæc in huius verbi ſignificatione inter auctores eſt conſtituta diſſenſio. Briſſon.

LVSCVM, Modeſt. in l.ſtuprum,eod.tit. inter vitioſos numerari non qui ſtrabis ac diſtortis oculis ſit, ſed qui altero captus eſt oculo:qui & Vnoculus,& Cocles:qualis fuit Hannibal, Sertorius,Philippus,Antigonus,omnes optimi Imperatores, Spieg.

LVSITANI, Paulus in princ.l.nam & Seruius,ff.Neg.geſt. cum à Luſitanis,inquit, tres capti eſſent. Luſitania à Septentrione habet Tarraconenſem Hiſpaniam diuiſam ab ea flumine Durio,ab Occaſu Oceanum occiduum,à meridie Anam fluuium, ab Ortu lineam ab Ana ad Durium ductam. Hanc regionem aliquando maiorem facit Strabo.Et noſtra quoque ætas. Portugallia enim vocatur regnum nobile, cuius ſolertia factum eſt,vt ab Hiſpania in Indiam hodie nauigetur. Cuius regia in ea eſt Vlyſbona,quam Plinius Olyſſiponem vocat. ex cap.24. Glareanicæ Geograph.Spieg.

LVSORIÆ agere dictus,qui cum aduerſario colludit, l.50. §.1.ff. de legat.1.

LVSORIVM eſt deriſorium,inane & ſine effectu,l.vlt.ff.ne quid in loco pub. Luſorie agere dicitur, qui cum aduerſario colludit, l.50. §.1. ff.de legat. lib.1. Luſoriæ naues quæ ſint vide in verbo Nauis, Briſſ. Sic.

LVSORIVM edictum, inane, ludibrio habitum, omnium irriſione deluſum,l.73.ff.de iudic.Alioquin luſoria erunt huiuſmodi edicta & decreta Prætorum. Prat.

LVSTRALE aurum de quo tit. de luſtr. auri collat. lib.11. Cod. χρυσάργυρον dicebatur. Id Euagrius & Zonaras deſcribunt eleganter, & quinto quoque anno pendi ſolitum,narrant, id eſt, ſingulo luſtro. Onus erat negotiatorum & mercatorum (ob idque aurum negotiatorum à Lampridio dicitur in Alexandro) quorum appellatione etiam tenuiores continebantur, quicquid corrogata ſtipe ſibi comparabant, meritoriæ puellæ, & fœneratores, non tamen qui vernacula diſtrahebant, vel qui manu ſibi victum adquirebant, veluti ſigili & fabri, non veterani,clerici, copiatæ intra certum pecuniarum numerum. Erant & res quædam huic muneri obnoxiæ, ex lege teſtatoris vel fiſci, vt conſtat ex l.vlt.C.Th. de luſtrat. collat. Erant & propria quædam eius penſationis ſerinia.De ea accipienda eſt l.3.Cod.de epiſcop. & cleric. & l.1 Cod.de commerc. & mercat. quæ ſumpta eſt ex l.5. C.Th.de luſtrat. collat. ſicut & l.1. C.de epiſcop. audien. quæ tamen ita à Triboniano compoſita & concinnata eſt, vt ad auratiam penſionem referri nullo modo poſſit. Hanc auratiam collationem ſuſtulit Anaſtaſius Imperator, vt ſcribunt Euagrius. Zonaras & multi alij auctores, Prat.

LVSTRALIS cenſus Vlp. in Epit. tit.1. quod vnoquoque luſtro fieret, dictus Prat.

LVSTRALIS poſſeſſio, id eſt, Quinquennalis, l.vn. de Quinquennali præſcript.in Cod.Theod.Nou.Theod.Valen. de Lenonibus, Briſſ.

LVSTRAMENTVM,Hotom.intemperans & effrenata rei venereæ cupiditas. Luſtrari enim apud Plautum in Pleudolo 2o. & Caſina 6.Scortari ſignificat,& in luſtris meretricum, ac lupanaribus verſari Marcian.l.3.§.2.ff.ad leg. Cornel.de ſicar. Pigmentarij, ſi cui temerè cicutam, ſalamandram, aconitum, pytiocampas, bupreſtim, mandragoram, & id quod luſtramenti cauſa dederint cantharidas,pœna teneantur huius legis. Cantharidum quidem hæc vis eſt, vt ad rem veneream incendant. Sunt tamen qui luſtramentum hoc loco ſumi velint pro purgatione facta per veneficium,maleficis ſcil.grata, cum luſtrare nonnunquam ſumatur,pro carmine malefico afficere. Alij eò in loco vlceramenti legunt, Prat.

LVSTRARE,idem eſt quod expiare, à luendo,id eſt, ſoluendo & luendo, vt apud Virgil.

-----*& cum luſtrabimus agros.*

LVSTRATIO claſſis, vt certis ſacrificiis exercitus luſtrari ſolebat de quibus apud Liuium ſæpe dicitur : ſic morem luſtrandi claſſem,fuiſſe legimus.Nam in littore maris altaria poſita marinis vndis alluebantur,omníque circumſtabat multitudo linguis fauens, tum ſacerdotes in mari ſtantes, ſacrum faciebant, terque per claſſem ſcaphis circumuecti, ſacra piamina ferebant,ducibus & Nauarchis vna nauigantibus,ipſaque piamina attollentibus, vt ab exercitu totáque claſſe infelicia cuncta auerterentur ac depellerentur.

LVSTRVM,tempus quinquennale.Feſtus.Dicitur autem à luendo,hoc eſt,ſoluendo,vt ſcribit Varro lib.5. de ling.latin. quod quinto quoque anno vectigalia, & vltra tributa per cenſores perſoluebantur.Hinc etiam factum,cum veteres verè ſolerent locare prædia, tum vrbana, tum ruſtica ita quinquennium, vt apparet ex l.ſi in l. locationis, §.ſi domus vel fundus & §.ſeq. ff.locat. aliſque locis, & apud Hygen. lib. de limitat. vt hoc tempus locationis vocauerint luſtrum: cuius fit mentio à iuriſconſult.in l.4.§.res pignori,ſi cert.petat. Nam etſi colonus, inquit,poſt luſtrum completum fructus perceperit,condici eos conſtat.Item l.30.ff.de legat.3. Qui hortos publicos à Republ. conductos habebant, eorum hortorum fructus vique ad luſtrum,quo conducti eſſent,Aufidio legauerat. Et l.67.§.vlt.de furt.Nunc autem inter ternos, id eſt, nouenos in emphyteuticis : Prædia autem verba vrbana nunc ſolemus locare in annum, Ruſtica vero in triennium : Notandum autem,cum luſtrum tempus quinquennale eſſe dicimus, de quinquennio integro non intelligere,vt nec ij qui ita definierunt, ſed de quadriennio exacto,& quinto anno ineunte:quod & in Olympiadib.intelligi volumus,quas nihilominus πεντετηρίδας Græci, à quinquennij ſpacio vocitarunt, cum ſatis conſtet, quinto quoque anno non exacto,ſed ineunte celebrari ſolitas, Plin.lib.2. c.47.Omnium quidem (ſi libeat obſeruare minimos ambitus) redire eaſdem vices quadriennio exacto: Eudoxus putat, non ventorum modo, verum & reliquarum tempeſtatum magna ex parte. Et eſt principium luſtri eius ſemper intercalari anno Caniculæ ortu.Hinc & Olympiada, refert Suidas, eſſe certamen,quod quinto quoque anno ineunte celebraretur; ὅτι πλὼ τῶν τετραετηρίδων, inquit, πρὸ μὲν ἦν ἐν δέκα μησὶν ἐν πλείστῳ τοῦ ἐνιαυτοῦ συναγομένη ἑκάστη, Prat.

LVSTRÆ Romani rationem Carolus Sigonius, vir ſumma Romanarum antiquitatum cognitione præditus, ſic ex Liuio & Dionyſio obſeruauit : ciues omnes bona ſua æſtimare ex iuſſit,atque eorum æſtimationem iureiurando conſtrictos ad ſe deferre : præterea nomina, & ætatem vxorum, liberorum, libertorum, ſeruorúmque profiteri, quaque vrbis in regione habitarent, indicare : qui ſecus feciſſet, bona eius publicari, ipſum verberatum venire, & ciuitatem amittere voluit: prout autem varius erat cuiuſque cenſus, ita varias etiam deſcripſit ciuium claſſes, ita vt in primam claſſem, ditiſſimum, in ſextam tenuiſſimum quemque conficeret. Ditiſſimos autem, quos militaribus muneribus,& bellicis ſumptibus,eoſdem domeſticis etiam ornamentis, atque inſignibus affecit.in ſuffragiis enim ferendis maximam prærogatiuam primæ claſſis eſſe,tum ſecundæ, tum tertiæ, deinceps vſque ad ſextam voluit. Cum autem ad ciues omnes in campo conuenire iuſſiſſet, atque ibi cenſum egiſſet, ibi exercitum omnem ſuoue, auribus,id eſt,ſue,oue, tauro, luſtrauit. Cenſa ſunt ciuium capita 8000. ad luſtrum Romæ primum conditum eſt. Cuius condendi minus, quemadmodum poſt à regibus ad conſules, à conſulibus ad cenſores peruenerit,infra oſtendam. Nunc quia luſtrum à cenſoribus quinto quoque anno plerumque eſt conditum, hinc luſtrum, pro quinquennali ſpatio ſumptum eſt, Hot.

LVSVS inter ea numeratur, quæ cenſentur nomine titulli lucrativi,etiamſi multa perdiderit luſor.Nam iſta illicita media non ſunt in conſideratione,Bal.in l.1.ante ff.C.ſi quid in frau. Spie.

Digitized by Google

LVTARIVM, quod in luto degit. Hinc lutariæ teſtudines, marinis oppoſitæ: quod in dulci aqua & luto viuant, Spieg.

LVTEVS homo, pro contempto, nulliúſque precij. Vt enim aurea, pro egregiis: ita lutea, pro vilibus accipimus apud probatos autores. Quin &, Eraſmo teſte, hodie quoque aurea verba, gemmeos mores dicimus, Spieg.

LVTVM à luo eſt, quod terram dilutam ſignificat, Conn. lib. 5. c. 8. num. 1.

LVX pro publico.

LVX indubia probationis, apud Impp. in l. 3. C. de condict. ob turp. cauſ.

LVX dignitatis, l. 1. ff. dè off. præf. prætor. In lucem producere, l. 1. §. & generaliter, ff. de ventre in poſſeſſ. mittendo, Briſſ.

LVXVRIA, Latinis impenſam profuſam ſignificat ſuperuacaneá. nque rerum abundantiam: cui contraria Frugalitas, vt in l. ex damni, ff. de damn. infect. Eſt etiam redundantia germinis, quæ Plinio inter vitia frugum ponitur. Pro crapula vero & vinoſitate, nemo Latinus autor vſurpauit, tametſi hoc ſenſu Vlp. poſuiſſe in l. 1. ad fin. de ædil. edict. Accurſ. putauit. Quamuis Bud. ibid. non luxuriam, ſed plurifariam, legendum exiſtimat.

LVXVRIA, pro petulantia, incontinentia, effuſa quadam & intemperanti inſolentia, Vlp. l. 1. in fin. ff. de ædil. edict. Cæterum ſi nihilominus permaneret in eo vitio, vt circa fana bacchari ſoleret, & quaſi demens reſponſa daret, etiamſi per luxuriam id factum eſt, vitium tamen eſſe, ſed vitium animi, non corporis, Marcian. l. penult. ff. de incend. nauf. Si fortuito incendium factum ſit, venia indiget: niſi tam lata culpa fuit, vt luxuriæ, aut dolo ſit proxima. Vbi tamen vt pro AVT legendum videtur. Hot. Adde Forcat. in Necyomantiæ dialogo 88. n. 3. Prat.

LVXVRIA conuiuiorum & veſtium: quam ægriæ ciuitatis indicium eſſe, ait Sen. Epiſt. 114. Et Cic. lib. 3. de finibus, tria peſtifera vitia ſtatuit. Luxuriam, Auaritiam, & Crudelitatem, Liuius quoque lib. 4. Diuerſiſque duobus vitiis, Auaritia & Luxuria, ciuitatem laborare: Quæ peſtes omnia magna imperia euerterunt, Briſſ.

LVXVRIOSVS, opponitur homini, quæ eſt vitæ emendatioris, l. non debet dari, ff. de dolo Seuerus Imp. reſcripſit: Si adoleſcens luxurioſus mandet tibi, vt pro meretrice fideiubeas: ídque tu ſciens, mandatum ſuſceperis, non habebis mandati actionem: quia ſimile eſt, quaſi perdituro pecuniam ſciens crediderís: Sic Iulian. in l. 8. ff. pro emptor. Quomodo enim mala fide emiſſe videtur, qui à domino emit: niſi forté & is, qui à luxurioſo, & protinus ſcorto daturo pecuniam, ſeruos emit, non vſucapiet, Prat.

L Y.

LYCIA. Eius Papinianus meminit in §. dulciſſimis, l. cum pater filios. Quæcunque inquiens, mihi ſuperſunt in Pamphylia, Lycia, vel vbicunque de legat. 2. clariſſima quondam Aſiæ regionum, & ſexaginta oppida complexa: è quibus tamen Vadiano teſte, Pauli apoſtoli ætate triginta ſex tantum extiterint: reliquis partim bello, partim terræ motu diſiectis, Spiegelius.

LYCHNOBIA à Pedone Albinouano græca voce dicuntur, qui noctes euigilant, dies integros dormiunt. Ab Anneo Seneca Lucifugæ appellati, de quibus latius P. Crinitus de honeſta diſciplina lib. 16. c. 6.

LYCHNVCHOS deprauata vox eſt in C. Suetonij Codicib. quam facilè agnoſcent hi omnes, qui & Græcæ literaturæ haud imperiti omnino ſunt, & vetuſtatis non incurioſi. nam verbum quod eſt Lychnuchos, tam exemptum eſt è vita Iulij Cæſaris, quam è Flauij Domitiani: próque eo Lychnos incuriosè an perperam ſubſcripſerunt: cum codices ferè omnes veruſtiores Lychnuchos retineant. Qua in re non minus antiquitati concedendum videtur, quam autoritati. Ad hunc igitur modum Tranquillus: C. inquit Cæſarem dictatorem Capitolium aſcendiſſe, ad lumina elephantis dextra ad ſiniſtra lychnuchos geſtantibus. Ita enim veteres & probati Codices in Vaticana etiam bibliotheca habent. Neque eſt aliud Lychnuchus quam laterna, quæ græcè φανὸς aut λύχνος, etſi facem vel lucem quidam interpretantur. De quibus permulta ſunt in Suidæ collectaneis. Sed & Pollux ad Commodum, & Athenæus in dipnoſophiſtis meminit: tum multos ad id autores aduocat, vt Alexin & Ariſtophanem, veteres poëtas: apud quos pro laterna videatur lychnuchus accipiendus. Et Alexis quidem perlepide ſic iocatus eſt, de lychnucho in fabulis:

Qui primus excogitauit, vt noctu cum lychnucho deambularet,
Is profecto amator aliquis digitorum fuit.

Dictum vero id verbum eadem figura, qua Ceruchon, Sceptruchon, Ophiuchon, & alia eiuſdem generis. Sed & poëta Lucretius nihil aliud nobis inſinuat, quam iſtos lychnuchos qui in ædibus nobiliorum viſerentur, vnde lumen ad nocturna conuiuia ſuppeditari poſſet.

Si non aurea ſunt (inquit) *iuuenum ſimulachrum per ædes,*
Lampadas igniferas manibus retinentia dextris,
Lumina nocturnis epulis quis ſuppeditentur.
Nec domus argento fulgens, auróque reuidet.
Nec citharis reboant laquearia auratáque templa.

Nam & C. Plin. Lychnuchos penſiles nominat: vbi lychnos falſo legebatur: quod Hermolaus fatetur: ex quo etiamnum Romæ lapis hoc titulo inſculptus: Pantheis cum ſuis parergis, & Cupidines duo cum ſuis lychnuchis, Pet. Crinit. lib. 17. c. 6. & Turneb. aduerſ. lib. 5. c. 25.

LYCHNI, in l. ſtatutæ, 245. de verb. ſignif. nihil aliud ſunt, quam candelabra, quæ contignationibus & parietibus affixa, vel laquearibus religata dependent: iuxta illud Virg. lib. 1. Æneid.

-----Vocemque per ampla volutant
Atria, dependent lychni laquearibus aureis
Incenſi, & noctem flammis funalia vincunt.

Hinc ſit per metonymiam interdum λύχνος pro lucerna, quam lichno imponere ſolemus, accipitur, veluti apud D. Lucam c. 15. verſ. 8. Et Cic. pro M. Cælio: Lux denique longè alia, inquit, eſt ſolis & lychnorum. Et Sueton. in vita Domitiani lib. 12. Nam venationes, inquit, gladiatoreſque & noctibus ad lychnos, &c. Nomen autem accepit à lychnide, hoc eſt, marmore in Paro inſula nato, ex qua olim lychni fiebant: vnde & lychnides & lychnuchi vocari queunt, D. Gœdd. ad d. l. 245. n. 2. de verb. ſignif.

LYMPHIONES pro ventoſis & furibundis quidam exponunt, e qua voce Crinitus de honeſta diſciplina lib. 24. c. 15.

LYMPHATI. Græci nympholeptos vocant, quaſi nympharum ſpiritu correptos, vt Budæus tradit in ſuis prioribus annotationibus. Fuit vero lympha etiam ſyluestris dea, ex quarta cœli regione, vt tradit Gyraldus hiſtoriæ deorum Syntagmat. 1. Turnebus aduerſariorum lib. 10. c. 26. annotauit Lymphaticos eſſe plerunque homines mente commotos & laruatos. Eo nomine etiam comprehenduntur hydropici. Serenus de hydrope loquens, Helleboro quoque purgatur lymphaticus error. Sunt & lymphatici etiam apud Iſidorum, qui à rabioſo cane morſi aquam metuunt. Adſcribam eius verba, vnde & Latini hunc morbum ob aquæ metum lymphaticum vocant.

LYNTRARII, l. 1. §. de Exercitator. D. Naut. caup. ſtabul. qui Lyntres agunt, ſeu Lyntrium exercitores, quod nauis fluuiatilis genus, indicat Cæſar lib. 1. de bello Gall. his verb. Id flumen Heluetij Ratibus, ac lyntribus iunctis tranſibant, Briſſ.

LYSISANIA pro Luſitania in l. vlt. ff. de cenſib. Fuit enim olim Latino I magna & ad commutationem procliuis cum vocali V. cognatio. Briſſ. in parerg.

λύτρα, pecunia redemptionis qua venia recedendi impetratur, l. 1. & 2. de Iudæis, &c.

LYTÆ dicebantur, qui triennium in legum ſtudio verſati, quartum etiam adiungebant. Imper. ad Anteceſſores, c. 5. Sed quia ſolitum eſt anni quarti ſtudioſos Græco & conſueto quodam vocabulo λυτὰς appellari: habeant quidem, ſi maluerint, hoc cognomen, &c. Λύται autem dicti videntur, vt λύσιμοι, id eſt, ſolubiles, quaſi iamiam à certa illa & præſcripta ſtudiorum ratione ſoluendi, & legendi libertate, ac licentia donandi, quaſique miſſionem à magiſtrorum ſuorum caſtris, id eſt, ſcholis impetraturi: nam cum ad finem libri Pandectarum trigeſimi ſexti peruentum eſſet, qui poſtremus anni quarti liber erat, ſtatuit Imperator: vt reliquos quatuordecim libros ſtudioſi per ſe domi legerent, neque ex præceptoribus interpretantibus eos audirent: Ex libris autem quinquaginta, inquit, noſtrorum Digeſtorum ſex & triginta tantummodo ſufficere tam ad veſtram expoſitionem (Anteceſſores, id eſt, Doctores alloquitur) quam ad iuuentutis eruditionem iudicamus, & §. 5. Vt ex triginta ſex librorum recitatione fiant iuuenes perfecti, & ad omne opus legitimum inſtructi. Duabus aliis partibus, id eſt, ſexta & ſeptima noſtrorum Digeſtorum: quæ in quatuordecim libros compoſitæ ſunt, eiſdem poſitis, vt poſſint poſtea eos & legere, & in iudiciis oſtendere. Turneb. λύτας interpretari mauult, quaſi ſolutores & interpretes quæſtionum iuris, de quibus Iuuenalis dixerit. Qui iuris nodos, legúmque ænigmata ſoluat. Sed id parum attentè, cum eiuſdem honoris nomen tyronibus præberi non poſſit, quod ſuminis Iureconſultis, Prat.

Quid ſit Lycuſticum haud facilè reperies, & ideo arbitror dictionem eradendam eſſe, & eius loco linguſtrum reponendum. Quid id ſit, oſtendit Plin. lib. 12. cap. 35. huiuſmodi verbis, Cyprus in Ægypto eſt arbor, ziziphi folijs, ſemine coriandri, flore candido, odorato. coquitur hoc in oleo, premitúrque poſtea, quod Cyprus vocatur. precium ei in libras quinque, optimum habetur è Canopia, in ripis Nili nata ſecundum Aſcalonæ Iudææ, tertium Cypro inſula odoris ſuauitate. quidem hanc eſſe dicunt arborem, quæ in Italia Linguſtrum vocetur. Hæc Plin. cui non diſſidet Dioſcorides, qui vbi de odoribus mentionem facit, inter eos illud numerat. Sunt tamen qui è linguſtron literam elidunt.

M.

MLITERAM ex duobus AA conſtare B. Irenæus iam olim Lugdunenſis Epiſcopus ſcriptum reliquit, id quod verum animaduerti ex vetuſtiſſimo C. Theod. manuſcripto ante annos 1130. quem aliquando penes me habui, Prat.

M. M. P.

Digitized by Google

M. M. P. NOTÆ sunt apud Paulum Diaconum, pro manu, mancipio, potestate, Vlpia. cap. Instit. 24. Et cuius in potestate, manu, mancipióve est hæres scriptus, legari non potest. Idem autem c. 9. & 10. ostenderat in manu esse vxores, & matresfa. in potestate liberos, & filiosfam. in mancipio seruos. Ergo apud Paulum Diaconum Malo mancipio potestate, corruptè legitur, Schard. ex Prateio.

MACEDO primus omnium insigni quadam auaritia inductus, mutuam cœpit dare pecuniam filiis familiarum, vt post mortem patrum soluerent sub magno fœnore, quod ne traheretur ad exemplum, & paulatim ad consuetudinem, fuit autor Senatusconsulti sanè grauissimi, per quod pecuniam mutuo datam, amitteret, scelestus creditor: vide l. 1. ad S. C. Macedon. Sueton. in vita Macedonis c. 11. ita prædicat. Auctor fuit Senatui censendi, ne filiorum familias fœneratoribus exigendi crediti ius vnquam esset, ne post patrum quidem mortem. Cessat autem hoc SC. in 11. casibus, quos refert Gloss. in §. illud propriè Instit. Quod cum eo, qui in alien. pot. & Suet. c. 11. in diuo Vespasiano Spieg.

MACEDONIAM, quam Romani viginti annorum bello, vario casu, nec parua suorum clade deuicerunt, Impp. Theodosius, & Valent. recensent inter alias illas suas prouincias, easdémque inclytas, in l. vlt. C. de diuers. offic. lib. 2. quæ omnes Pannonia excepta, nunc alienæ à CHRISTI nomine sunt; Pannoniam superiorem non nisi magno dedecore, si non potiùs scelere, amittere poterimus. Item Macedonum, id est, eorum qui Macedoniam, quæ hodie vniuersa Turcicæ ditionis est, inhabitant, Impp. meminere in l. vlt. de Annon. & trib. lib. 10. Plin. autor est, quinquaginta populorum frequentia habitatam fuisse. Describitur pulchrè per Vatia, Spieg.

MACEDONIANVM Senatusconsultum is solus offendit, qui mutuam pecuniam filiofamilias dedit, non qui alias contraxit, puta vendidit, locauit, vel alio modo contraxit. Nam pecuniæ datio pernicioſa parentibus eorum visa est, l. 3. §. is autem, ff. de Senat. Maced. Briss.

MACEDONIANVM SCtum, vt scribit Suetonius autore Vespasiano factum est, vel vt Corn. Tacitus autore Claudio, quod probat Petr. Faber lib. 1. Semest. c. vlt. non vt Theophilus existimat, à prodigo adolescente, sed vt Vlpian. reperit in l. 1. ff. quod cum eo: à Macedone fœneratore improbo, qui filiis familias pecuniam credebat nominibus incertis, id est, sub grãdi & illicito fœnore tacito, in ipsius odium & per consequens in pœnam creditorum aliorum, qui mutuam filiisfamilias darent pecuniam, Vult. ad §. 5. n. 1. 2. Inst. quod cum eo qui in alien. Senatusconsulti appellatione Macedonianum accipe, l. 11. §. vlt. ff. de minor. l. 12. 9. si quis mandauerit, ff. mandati, l. 3. ff. de Except. Brisson.

MACELLARIVS, qui in macello non solum carnes, sed omnia obsoniorum genera, quinetiam panem, & frumentum vendit. vnde autem Macellum dictum, Festus, & Varro lib. 4. de ling. Lat. docent, Spieg.

MACELLARII à mactandis pecoribus dicti qui vendunt carnes, Cl. 1. de vit. & honest. Cler. Ioh. Bel. Etymol. adde Turnebum aduersariorum lib. 8. c. 71.

MACELLVM dictum (vt ait Donatus) ab Aomanio Macello, singularis latrocinij viro, cuius in exilium ob facinora acti, ædes publicatæ sunt, & dirutæ vt ibi venirent, quæ vescendi causa essent. Dicitur etiam macellum de piscibus, Paulus:

Eo in Macellum, vt piscium quicquid est pretio præstinem.

Forcat in Penu Iuris Ciuilis c. 22.

MACERIA est paries, qui ex alia materia quam cæmentis & lapidibus ritè dispositus factus est, l. pen. ff. com. prædio. l. æde 73. de contrah. empt. Quo spectat illud Siculi Flacci de condition. agror. Aut congeries, inquit, lapidum aceruatim congestæ sunt, quos scorpiones appellant: aut in effigie macerarum, quæ Attinæ appellantur, item Maceriæ quoque, quæ ex congestione lapidum fiunt, & quæ manu, &c. Nam neglectim & quasi per congeriem coniecti lapides in ripis, finibúsque agrorum, licet per substructionem non muri, non absolutè parietes sed maceriæ perhibentur. Quemadmodum autem paries, cum semper duobus paribus, vel à fronte, vel à latere se conspicientibus constet, etiamsi tetragonum aut hexagonum fiat ita materia à longitudine, à voce nempe Græca μακρὸς, id est, longum, nuncupata videtur: eo quod magis in longum siue latitudinem quam altitudinem porrigant. Atque ea altera inter quemlibet alium parietem, & maceriam, differentia constituitur. Quamobrem paries, qui vineam, qui hortum ambit vel insulam munit, si murus non sit: aut intermedius in ædificio aliquo: vel à latere aut fronte sit latius, quam altius patens, proprio ac speciali suo nomine, maceria appellabitur: Qui paries ædibus iunctus altius se extollit, quam in longum dimanat, impropriè maceria dicetur, Gœdd. ad l. paries est, 157. num. 5. ff. de verb. sign. Varro de re rustica cap. 14. lib. 1. maceriam docet in fundo esse facile, fabrile tepimentum cuius species sunt quatuor: quod fit è lapide, quod è lateribus noctilibus, quod è lateribus crudis, quod ex terra & lapillis compositis informe. Hinc maceriam ducere apud Caium l. 17. ff. com. præd. Si precario vicinus in tuo maceriam duxerit, &c. id est, imposueris, vt paulo post loquitur Virg Æneid. lib.

— Pars ducere muros.
Molirique artem Hotom.

Vide Corn. lib. 4. c. 11. num. 6. Huic adde Forcat. in Auiatio, c. 13. num. 1.

MACHINA Vlpiano dicitur, vbi non tam materiæ ratio, quam manus, atque ingenij ducitur. Hinc in l. si vt certo, §. sed interdum, ff. commodat. in Machina operari, eleganter opponit, de piano opus facere: imbíque pro instrumento, quo commodius moles impelliturl, Machinam accipit. Sic l. 1. ff. de mort. infer. videntur & machinæ fuisse, quibus serui in ergastulo, aut alibi continerentur, & coercentur etiam liberi interdum. Plinius: Paucis diei horis pingebat; id quoque cum grauitate, quod semper rogatus, quanquam in machinis, Cancri eius aureis domus aurea fuit, Prat.

MACHINA frumentaria, apud Vlp. in l. quæsitum, §. 2. de Pund. instru. pro instrumento, quo frumenta facilè in grauaria impelluntur, Spieg.

MACHINALIA pondera vocat Auson. pistrinalia pondera. Qui inquit, machinalia saxa voluunt pondere: sic amicæ de machinis empta à Q. Ciceron. fortasse dicitur, id est de pistrino vel moletrina. Est & catasta machina de qua emi potuit; sed in singulari numero loquendum videretur. Turnebus aduersariorum lib. 8. c. 9.

MACHINARVM bellicarum varias species vide apud Crinitum l. 19. de honest. disciplc. 2. propriè autem Machina significat instrumentum quo commodius moles quo volumus impellitur, Corn. lib. Miscell. 5. c. 31.

MACHINARI aduersus hostem latronémve, l. 1. §. non fuit, ff. de dolo.

MACHINARIVS Asinus, Alfeno in l. 60. §. 3. de legat. 3. & Vlpian. l. 12. §. 7. de instr. generaliter is dicitur, quo ad omnis generis machinas vti possumus, siue tractatorias siue vectorias. Hot. Turnebo autem d. c. 9. dicitur molendarius, qui molit, id est, qui molam machina quadam inclusam voluit & torquet.

MACHINARIVS, faber, qui tractoria machina onera in altitudinem sublata collocat, Paulus l. 31. ad. leg. Aquil. Si putator ex arbore ramum eum dejiceret, vel machinarius hominem prætereuntem occidit, Hot.

MACHINARIVS mensor, qui norma in metiendo vtitur, vt ij qui probant opera à fabris materiariis facta. Vlpian. leg. 7. ff. si mensor fals. mod. Et si mensor machinarius fefellerit, hæc actio dabitur. nam μηχάνημα verbo hanc normam nominauit, vt artificiosam à decempedali distingueret. Illius formam cognosce ex Vitruuij lib. 9. c. 2. Prat. Hotom.

MACHINATIO, dolus, techna Vlp. l. 36. ff. de verb. oblig. Si quis quum aliter eum conuenisset obligari, aliter per machinationem obligatus, &c. nam paulo post infert. Quia enim per dolum obligatus est, &c. Prat. Hot. vel

MACHINATIO dicitur imaginatio & cogitatio ad faciendum bonum vel malum, vt in l. 1. §. dolum, ff. de dol. mal. Io. Bello. Etym.

MACHINATOR, pro inuentore & autore accipitur, qui & Architectus dicitur. Raro in bonam partem vsurpatur. Si quidem machinari, propriè est dolo, atque astutia inuenire.

MACROCHERA, tunica manicata, Spieg.

MACROCOLLA, Lege, protocollum.

MACTE, cum à mactus venit, vox est cohortantis, non tamen fere nisi in vocatiuo à Latinis vsurpata, cum genitiuo, sed raro: interdum cum ablatiuo, vt frequenter iuncta. Ponitur & aduerbialiter Macte, pro eximiè, vel egregiè: quod pauci obseruarunt, Spieg.

MACVLA, propriè est sordes, & turpitudo, qua pannus inficit possit, vt apud Plinium. Fullones, inquit, eas maculas è vestibus tollunt. Translata autem significatione, ponitur pro turpitudine, infamia, ignominia, & dedecore. Hinc apud Cicer. aspergere maculis, & afficere macula, & similia legimus. Et Macula infamiæ, pro nota. in l. 1. C de Nat. li. Sic macula turpis coniunctionis in l. 1. C. de colluf. detег. Et macula violati pudoris in leg. 11. C. de quæst. Modestinus per translationem dixit. Maculam seruitutis sustinere, in l. fin. de Nat. restitut. Libertinus, qui natalibus restitutus est, perinde habetur, atque si ingenuus natus est, medio tempore maculam seruitutis non sustinuisset, Schard. ex Prat.

MACVLATVM seruili conditione dicit Imp. in l. 3. pr. C. de infantib. expos. Sicut maculatum adulterio seruum apud Iustinianum. Instit. de Hær. instit. §. est tamen casus: cum traductum hoc est, promulgatum, tum pro in iudicium tractum intelligimus, & accusatum. Et frequens apud Cicer. vt hominem infamem ac scelerosum maculam, labem, sordes, lutum appellat. Spieg.

MÆNIANA sunt tabulata projecta, leg. 20. ff. de seruit. vrb. l. 2. §. cum quidam, ff. ne qui in loco pub. l. 242. §. 1. ff. de verb. signif. & apud Plin. lib. 35. c. 10. & Valer. Maxim. lib. 9. c. 12. Sic

Digitized by Google

autem appellata fuisse ædificia à Mænio Censore Festus lib. 11. scribit, quod is primis in foro vltra columnas tigna proiecit quo ampliarentur superiora spectacula. Quod & Isidor. lib.15.Etym.cap.3.probat Mænium eum Collegam Crassi fuisse, addens quod aliquatenus ex Plin.lib.34. cap.6. confirmari potest. Quanquam Asconius aliam nominis huius rationem adfert,Græci ἐξώστας appellant auctoribus Honor.& Theod.in l.penult.C.de ædific.priu. Etiam Solaria quod soli pateant ea appellari Isidor. in supradicto loco scribit: Atque ita à Zenone in Constitutio. ἐξώστρα non semel nominatur, μάλ' ἀναχωρῶν, ait, μάλ' ἐξ ἑτέρα μέρους συλλέγεται, ὑπαὶ ἐξώστας καταπεπάζεται. Et alio loco, Σκαπτόμεν τὰ κεκλιμένα συλλέγεται μὴ ἐκμένειν ξύλων τ' ἢ σανίδων γενέσθαι, ἀλλὰ τῆ τῶν μεγεθέων ῥαφανιστίων εἰκαδομεῖ ἢ χώμα. Briss.

MAGI, qui vulgo malefici ob facinorum magnitudinem nuncupantur, hi sunt, qui permissu Dei elementa concitant, turbant mentes hominum minus confidentium in Deo, ac sine vllo veneni hausiu violentia tantum carminis interimunt. Dæmonibus autem accitis, audent ventilare, vt quoscunque suos perimant malis artibus inimicos, ij & sanguine vtuntur, & victimis sæpe contingunt mortuorum corpora. c. nec mirum 26.quæst.5.Hæc sunt verba Augustini in lib.de Ciuit. Dei Ioan.Bello.Etym.

MAGI,in quacunque parte sint terrarum,humani generis inimici credendi sunt, l.7.Cod.de malef.& mathema.Briss.

MAGIA improbatur.*Zauberey*.Nam est magia quædam Philosophica seu naturalis,quæ ab antiquis sanctissima,ac pro summa scientia habita est.Vnde apud Persas Magus dicitur, quem Græci Philosophum appellant: sicut in Euangelio quoque accipiuntur.Sed de illa Magia,quæ dæmonum potentia sit,loquitur Vlp.in l.Cæteræ, §.1.ff.Fam.ercisc. Tantundem, inquiens, debebit facere in libris improbatis,magicis forte,vel similibus. Hæc enim omnia protinus corrumpenda sunt. De his duabus Magiæ speciebus v.Cælium Rhodiginũ lib.9.c.23.Prat.& Old.

MAGICAM superstionem, hoc est, eas præstigias quæ extra publicum ritum certis quibusdam incantationibus,& nescio quibus ineptiis fiebant,damnandas esse,Gentes tametsi veram religionem ignorarent, ac in idololatria prorsus essent demersi, attamen lumine quodam naturali intelligebant. Diuus Augustinus,in libris de Ciuitate Dei,laudãs veteres Romanos,quod licet multa impia sacra amplexi sint,semper tamen reiecerint Magiam,omnésque Chaldæorum præstigias,ait, Legem fuisse in XII.Tab.aduersus artes magicas:Plinius quoque lib.30. cap. 1.loquens de magia,scribit in hæc verba;Extant & apud Italas gentes vestigia eius in XII. Tab.nostris. Idem lib.8. c.2. cum probare vellet magicarum incantationum aliquam esse vim ait, legum ipsarum in XII. Tab. verba fuisse; QVI FRVGES EXCANTASSET:AT QVI MALVM CARMEN INCANTASSET. Quales primum in Perside Magi fuerint, ignotum non est. Ex Perside magia in Græciam allata primum dicitur, per quendam Osthamem, qui Xerxen in eo quod Græciæ intulit bello comitabatur. Paulo post Romani suos legatos ad leges petendas in Græciam miserunt, quo tempore magia, quæ iam degenerat, maximè colebatur à Democrito. Romani rectè intelligentes eam esse,quæ esset,& dici verè deberet κακουργία siue γοητεία; totum hoc malum tollere & ex sua vrbe profligare voluerunt. Virgilius de magicis incantationibus loquens, ait;

Atque satas alio vidi traducere messes.

an multas eius generis incantationes Romani viderint, nescio, sed de iis coercendis vehementer sollicitos fuisse, vel vnius C. Fortij Crasini exemplum testimonio esse potest. Postea Cæsares, qui alioqui seuerissimi erant aduersus omnes magos & incantatores,videntur tamen aliquando fertilitatem aliqua huius generis arte procuratam, vel sterilitatem depulsam non improbasse. Nam Constantinus leg.4. C. de malef. posteaquam eos grauiter puniri iussit,qui magicis artibus contra salutem hominum aliquid moliti sunt,aut pudicos animos ad libidinem deflexerunt, adjicit; Nullis vero criminationibus implicanda sunt remedia humanis quæsita corporibus, aut in agrestibus locis innocenter adhibita suffragia, ne maturis vindemiis metuerentur imbres,aut ventis grandinisque lapidatione quaterentur.Sane noster Vlpian.l.1.§.medicos, ff.de extraord.cog.exorcistas videtur impostores appellare; quamuis fateatur, se audiuisse quosdam ab iis sanatos esse: neque medicorum nomine ornari patitur; sed nulla tamen alioqui pœna afficit.Idem, constitutionibus principum eos teneri ait, qui aliquam illicitam diuinationem pollicentur, leg. idem apud Labeonem, §. si quis De iniur. Sed quænam fuerit illicita diuinatio,non satis intellexerunt Romani, cum suos tantopere colerent augures atque aruspices. Et quam Cicero in hoc genere titubet, testes sunt eius libri de diuinatione. Cæsares qui postea secuti sunt, dum totum vsum diuinationis tollere volunt,ipsa etiam propè mathemata sustulerunt. Sed rerum bonarum vsum ab abusu discernere oportet. Liuius cum de Bacchanalibus loquitur,testis est,olim ex Senatusconsulto conquisitos Romæ fuisse omnes veneficiorum & vaticiniorum libros vt comburerentur. Ergo Balduinus curiosus aut longior esse non vult, in iis magicis artibus explicandis, quas ignorari volunt leges Romanas.Solum addit prohibuisse quoque Leonem Imperatorem quis in suo fundo arte aliqua magica reconditos thesauros conquirat, l.1. C.de Thesaur. In Alexandro Lucianus describit quendam Tyanæum, quem cum infami nota infignire vult, vocat γόητα γοῆτ, Μαγικὰ ἐξ ἐπῳδὰς δεκτικὸν ἀναχώρητον, καὶ ὅτι σπουδαιότατα μηχανᾶς. Et Balduinus in l.12. Tab.c.10.

MAGICA Carmina l.7.C.de malef. & Mathemat. magici susurri,§.eadem lege,Instit.de pub.Iudic.Briss.

MAGICÆ artis libros, apud se neminem habere licet: Magici enim libri,inter libros improbatæ lectionis habentur, l.4. .1. ff.fam.ercisc.Briss.

MAGIDIS fit mentio in l.36. ff.de condi.indeb. Eam pro instrumento coinquinatorio seu lance quadam accipi posse docet Plin.lib.33.dum refert;Cornelium Nepotem tradere, tympana se iuuene appellata stateras & lances, quas antiqui magidas appellauerant. Magidem quoque inter cicaria vasa Varro lib. 4.de ling. lat. ponit, & à magnitudine ita appellatam dixit. Græcum tamen hoc verbum esse significatéque ἀγγεῖον. ὃ τὰ ἅλεσι μάττουσι, quod & μάκτραν appellatur,Pollux lib.6 Onomast.c.10.& lib.7.c.5.scribit. Idemque lib.6.c.12. ῥαφανίδας suo tempore appellatas scribit τὰς ὑπὸ δημοσίᾳ ἢ ἰδιωτικῆς τραπέζας, repeririique apud Sophoclem hoc verbum notat; cuius verba emendatius apud eundem auctorem referuntur lib.10. cap.23. illo loco, ἢ μὴν τὰ ὑπὸ δίπτυχα πίνακα τετράπους, τετράπους καλεῖται ἢ μαγίς, ὅτε χρῆσθαι λέγεται τοῦ ὀνόματι παροθύνοντι ὅτι τὰς μαγίδας, ἃ δὴ τὰ ἐκεῖ δεῖπνα, ἃ ὅτι τὰ ἐκεῖ δυσπεπῆ ἐστίν, ὡς ἐκεῖ σπουδαῖ ὄψιν, ἐκπαίσαι μαγειρικῆ δ' ἐστίν. Budæus hac voce significari posse ait orbiculatum instrumentum, quo panifices & dulciarij pistores subigendis farinis opificij sui gratia vtuntur. Briss.de Forcat.in penu.iur.c.25.

MAGIS, aduerbium interdum subauditur. Vlp.in l.7. ff.depos. Quum posset non suscipere talem causam, quam decipere. Idem in l.2. §.6. ff. de iudic. Alioquin compelletur iudicium accipere, quam inuenire eos qui satis pro eo dent. Paulus in l.2. §.1. ff.de reb. cred. Quia in genere suo functionem recipiunt per solutionem, quam specie. Et hoc quidem Hebræorum more, qui sæpe hanc particulam subaudiunt, Vide Ant. August.lib.emend. 4.c.8.Prat.& Hor.

MAGIS, & electiuè (vt in l.iubere cauere, ff. de iurisd.omn.iud. alibi sæpissimè in iure nostro occurrit) & comparatiuè ponitur. vt in l.2. §. Mutui datio, ff. si cert. pet. secundum vulgatam lectionem. Haloandri namque variat. Zasius ostendit in comment. seu. Magis & Minus, diuersas species non facere. Old. Prat.

MAGIS est, vel, MAGIS est vt, locutio ICtis familiaris, quæ significat, verius est, potius est vt dicamus, l.27. §.de eoque ff. ad l.Iul.de adult. l.38.& l.72. §.Stichum ff.de solut. Briss.

MAGIS est apud Paulum in sentent. sæpe ponitur pro præstat vel receptius est. Vxores eorum, qui operantur, magis est,vt instrumento cedant. Prat.

MAGIS magisque, hoc est, frequentius Imp. Constantin. in l.1. C.de.veter. lib.12. Spieg.

MAGIS impendere, quam adquirere apud Martianum, l.statuæ, ff.de vsufr.Spieg.

MAGIS verum pro verius, & apud Andriam Terent. Spieg.

MAGIS verbum in l.6. ff. de legat.1. non sentit Accurs. ἀγορευτικῶς, verum δικαίως accipiendum est, vt & in §. is quoque. Inst. quib. mod. re contrah. obl. & apud Paul. in l.1. ff. com. diuid. In l.iubere autem, ff.de iurisd. sumitur συμβουλευτικῶς. Vtramque huius verbi significationem eleganter expressit Diog. Laert. in Pyrrhone Heliensi,vide Cuiac.2. obseru.39.

MAGISTER eum significat cuius autoritatem & exemplum sequimur, vel cui rei alicuius præcipua cura incumbit, l. cui præcipua, ff. de verb. sign. Festus Magistros inde voluit dictos quod cæteris magis possint, vel quod magis quam cæteri diligentiam & sollicitudinem rebus, quibus præsunt, debent. Quidam deriuant à voce Magorum. Nam Laertius scribit Magos apud Persas dictos fuisse viros doctos, qui populo præfuerunt doctrina, & simul Astrologi fuerunt, de anni vicibus & tempestatibus homines commonefacientes. Hinc factum est, vt magistri dicti sunt ij, quorum exemplum & institutionem iuuenes sequi debent. Cicer. lib.11.epistol. famil. in hoc fere significatu vtitur, cum inquit: plura scribere non debeo, præsertim ad te, quo magistro breuitatis vti cogito: Alciat. d. l.cui præcipua. Magistri nomine seu generico contineri putat Baccalaureos, Licentiatos, Doctores. sicut enim Athletæ tribus coronis more Græciæ antiquo insigniri debebant, l.1. C.de Athl.ita in Agone literario tres sunt distincti gradus.

MAGISTER Nauis accipitur, cui totus nauis cura mandata est, leg.1.ff.de exercit.act.Item §.3. Magistrum accipimus non solum quem exercitor præposuit, sed & eum quem magister. Hic magister nauis à Procuratore quid differat per Bartolum inter primarios legum antistites præsidem satis declaratur,

notando

notando quod Magistri certæ negotiationi præponantur: vnde, cum plena quodammodo in eos efficacissimè administratio transferatur, quicquid administrationis nomine gestum fuit, ad officij præceptum referri debet, vt directè dominus obligari possit. In procuratore vero ideo aliud constitutum arbitratur, quod ius aliquod tam plenariè in eum tranimissum non sit, sed cum semper domini nomine contrahere debeat, l. eum qui, ff. de constitutio. pecun. ordinarius administrator non videtur, atque dominum directè obligari non potest. Qua ratione cum magistrorum potestas ordinariæ, procuratorum vero delegatæ pluribus iurisdictioni, per quam sit similliuna, accidit, quòd hi in partes, illi vero in solidum constituti censeantur. Quam Bartoli opinionem quamuis pro communi quam plurimi sequantur: Fulgosius tamen non probat. Etenim, inquit, quod semper officij nomine contrahat magister, perpetuo verum non est, vt nec illud quoque quod directo exercitor obligetur. Vide Peck. comment. l. 1. §. præsentem, n. 3. in tit. de exercit. act. Meminit quoque Magistri nauium, l. 2. §. 1. ff. naut. caup. l. 2. in prin. & §. vlt. ff. de leg. Rhod. li. ff. de præscrip. verb. l. 13. §. si magister, ff. locat.

MAGISTER in auctionibus dicebatur vnus aliquis è creditoribus, qui debitoris bonis auctione diuendendis ita præesset, vt ei qui plurimo liceretur, rem addiceret: Nam cum in ea causa erant debitoris bona, vt venirent, solebant creditores vnum eligere, per quem distraherentur, l. vlt. ff. de curat. bon. dand. qui Magister dicebatur. Cicero epistol. ad Attic. prima, Vna, inquit, agebant cæteri creditores, in quibus erat Lucullus & P. Scipio, & is quem putabant magistrum fore si bona venirent, L. Pontius: Hunc Magistrum existimat Horomannus in libris nostris Curatorem bonorum appellari, vt in leg. cuius 9. digest. de cur. fur. vbi Neratius ita scribit: Cuius bonis distrahendis curatores facere Senatus permisit, eius bona creditoribus vendere non permisit: quamuis creditores post id beneficium bona vendere mallent. Et in l. vlt. ff. de curat. bon. Si debitor foro cesserit & creditores elegerint vnum per quem bona distrahantur, mox exiterit alius qui se creditorem dicat, bona debitoris vna cum curatore vendere poterit. Cicero in Quintiana: Cui magistri fiunt, & domini constituuntur, qui qua lege, & qua conditione pereat, pronuncient, &c. Magistrum enim actionis significat, qui cum bona proscripta essent, rerum omnium vendendarum curationem susciperet. Hor. Solebat autem is in compitis celebribus & frequentibus vrbis locis tabulam proponere, se debitoris bona venditurum his fere verbis: Titius debitor noster incidit in causam venditionis bonorum: nos creditores eius bona vendimus; qui volet, emptor accedat. Hancque proscriptionem opinatur Turn. aduer. lib. 23. c. vlt. carmen à Cic. vocari 1. de Orat. his verbis. Vt totum illud vt lingua nuncupassit, non in 12. tab. quas tu omnib. bibliothecis anteponis, sed in magistri (sic enim legi vult) carmine scriptum videretur. Prat. vide & Gœdd. in comment. l. 57. n. 2. 5. de verb. signif.

MAGISTER societatis, vnus aliquis è sociis dicebatur, qui Romæ societati alicui, id est, aut scripturæ, aut portorij, aut vectigalium, ita præerat, vt & Decumanos quasi senatum cogendi, & ad eos de societatis negotiis referendi potestatem haberet: curámque omnem gereret tabularum, & rationum quæ vndique ab iis qui opstas dabant, Romam mitterentur. Hic Promagistrum in prouincia habebat, sui quasi muneris vicarium & societati præfectum, qui etiam Magister interdum appellatur. Vlpian. l. 14. ff. de pact. Item magistri societatum pactum & prodesse & obesse constat. M. Tullius ad Crassipedem: P. Rupilius qui est Magister in ea societate: & in 4. Verrin. sæpe, Hor. & Prat.

MAGISTRI census ij erant, apud quod professiones, testamenta & tabellionum instrumenta edi ac publicari solebant. Nou. de tabel. 44. l. testamenta, 18. l. consulta, 23. C. de test. l. orphanotrophos. 30. C. de episc. & cler. l. secundum, 32. C. de donat. l. vlt. C. de iure Emphyt. Hic magistratus erat in vrbe, quem posterior ætas ἀρχοντα appellauit, auctore Leone No. 44. & Suida in Artemio, & locum etiam ipsum quo acta & insinuationes fiebant, quod & Cedreno est ἀρχεῖον, in prouincijs partes eius sustinebant defensores ciuitatum, Prat.

MAGISTRVM conuiuij, Cicin Cato. maior. dicit, quem symposiarcham Græci vocant, Briss.

MAGISTER curiæ apud Plautum in Aululatia, videtur esse, qui Græcis ἀρχιμάγειρος dicitur. Et vt pagorum erant magisterijs curiarum. Vide ἀρχιμάγειρος. Sumitur & magister curiæ in libris Feudisticis, pro eo qui in domo & familia principis aut nobilis, secundum dominum primas tenet: quia in re differt à patribus curiæ, qui parem & æquabilem, conualallorum dignitatem obtinent, vt suo loco diximus. Albertus Krantz lib. 9. cap. 1. Grauis simulatus inter militem quendam Regis proximum, qui magister curiæ illius dicebatur, & alium quendam militem, &c. Idem appellatur ab aliis maior domus: quemadmodum & pares domus dicuntur. Vide Francogalliam, Hot.

MAGISTER equitum dicebatur, inquit Varro lib. 4. ling. latin. quod summa potestas huius in equites & accensos, vt est summa in popul. Rom. Dictatoris; vnde is quoque magister populi appellatus est. Moris autem erat, vt à dictatore diceretur noctu, simulatque creatus dictator fuerat Liuius lib. 4. Dictator à consule dicitur: ipsi deinde C. Seruilium Ahalam, magistrum equitum dicit. Item & Senatus Dictatorem dici Mamercum Æmilium iussit. Is magistrum equitum L. Quintium Cincinnatum dixit. Item Virginius dum collegam consuleret, moratus permittente eo, nocte dictatorem dixit. Is tibi magistrum equitum Pomponium dixit. Pomponius leg. 2. de orig. iur. Et his dictatoribus magistri equitum iungebantur; hic quomodo Regibus Tribuni celerum, quod officium fere tale erat, quale hodie Præfectorum prætorio. Aurelius leg. 1. ff. de off. præfect. prætor. Cum apud veteres dictatoribus ad tempus summa potestas crederetur: & magistros equitum sibi eligerent, qui alioqui participes curæ militaris gratia, secundum post eos potestatem gererent, Prat.

MAGISTER virtutique militiæ l. vn. de offic. Iudic. milit. li. 6. ff. de domest. & protect. lib. 12. C. de veterin.

MAGISTRI Scriniorum dicebantur, qui capsulis in quibus Principum rescripta conseruabantur, præfecti erant; quo in honore Vlpianum fuisse apud Imp. Alexandrum fuisse, Lampridius testatur. Vt autem scrinorum (quemadmodum suo loco dictum est) hic magistrorum varia genera fuerunt; comitiuæ & spectabilium nomine dignabantur; Imperatoriæ maiestatis assessores erant; eóque honore defuncti, ciuilium numerum omnium vacationem obtinebant, leg. vnic. Cod. de magistr. scrin. leg. eos qui, 11. Cod. de excusat. mun. qua in leg. item vt alibi, persæpe, tres hi memorantur. Hos similes quidam esse dicunt Protonotariis; alij vero magistris computorum, Prat.

MAGISTERIANI sunt agentes in rebus, vt est in veteri lexico. Sic autem videntur dicti, quod ex eorum schola executores litis magistro officiorum attribuerentur, vt Martianus Scotus testatur. Iustinianus in Auth. de mand. Princ. vel potius præcept. prædum. Deinde conueniens est, ait, ne eos, qui nunc commeant, siue magisteriani sint, siue ex quocunque alio iudicio, permittas subditos nostros superexigere. Sic Haloander noster vertit, cuius editione libenter vtimur. Interpretes, & eum secutus Alberic. Magisterianos inter Magistratus genera referri monuerunt. Spieg.

MAGISTER populi, Dictator dicebatur, vt ex Auguralium librorum auctoritate. Seneca lib. 19. Epist. comprobat: testimonium etiam illud adferens, quod qui ab eo nominabatur, eique iungebatur, Magister Equitum vocabatur, de quo fit mentio l. 2. §. populo deinde auctor. ff. de orig. iur. l. vn. ff. de off. præfect. prætor. Briss.

MAGISTER autem populi Dictator est appellatus, quod summa eius potestas in populum esset: Vnde reliqui quidem minores, quam hi magistri, dicti magistratus. Prat.

MAGISTER vniuersitatis ab Vlpiano dicitur in l. 9. ff. rat. rem hab. pro eo quem magistratum societatis in l. 14. ff. de pact. idem appellat. Hot.

MAGISTERIVM, magistri dignitas, seu officium.

MAGISTRI admissionum l. vn. C. Theod. qui à præbitio Tironi.

MAGISTRI æris l. vn. C. de annon. & cap.

MAGISTRI cæremoniarum, hodie vocantur, qui in regum aulis, quum pompa fit, vnicuique inter eundi locum ordinémque præscribunt. Eos, & quidem rectè veteribus dictos esse designatores, Budæus notauit in l. athletas, de his qui not. infam. prolato, quod in prologo Pœnuli apud Plautum inuenit, exemplo. Spieg.

MAGISTRI Epistolarum, qui ciuitatum legationibus, postulationibus ac precibus audiendis, & ad Principem referendis præerant. Horum meminit Spartian. in Hadriano & Sido Apoll. li. 9. Epist. Erant & magistri epistolarum Græcarum, qui, vt notitia habet, eas epistolas quæ Græce solebant emitti, aut ipsi dictabant, aut Latine dictatas transferebant in Græcum. Prat. Briss.

MAGISTRI inter agentes, §. ad istum, epist. de Iustinian. C. confir. Briss.

MAGISTRI legum appellantur in proœmio Pandect. quos hodie Doctores dicimus. Brechæus l. cui præcipua, ff. de verb. signif. Hunc credendum est fluxisse appellationem hanc vt dominos Rotæ adiutores adhuc Magistros appellent, quasi ad eam legum peritiam deducti, vt magisterio fungi possint, seu magis; quia doctoratus insignia assecuti sunt. Galli enim plerique Doctores Magistros appellant, & appellationem hanc cum in ternauit, dum Gallia Romam reuersus esset. Aldob. in proœm. Iust. in verb. Magistro.

MAGISTRI libellorum sunt, qui supplices libellos à priuatis oblatos tractabant: quo in honore fuisse Papinianum apud Imper. Seuerum Peltinacem licet cognoscere ex l. rescriptum, [illegible] act. pign. Libellos, inquit Tryphoninus, agentes sapiendi Vocantur etiam Chartophylaces, & Gallis, Magistri requestarum. Prat.

MAGISTRI memoriæ epistolis & libellis præerant, l. 12. de vet-

Digitized by Google

cauſ.munet. li.10. C.Amnia, lib.27. Treuellius Pollio in Claudio. Et apud Auguſtinum Epiſt.55. Hi, vt eſt in notitia, adnotationes omnes dictabant, & emittebant, ſed & precibus reſpondebant. Eumenius Rhetor in Orat. pro Scholis inſtaurandis, magiſtrum ſe ſacræ memoriæ fuiſſe & trecenta Seſtertia annua accepiſſe ſcribit, Briſſ.

MAGISTRI militum, qui στρατηλάται in Nouellis, ſæpe in conſtitutionibus Impp. nominantur, Eminentiſſimi que & magnifici, excelſi, & illuſtres appellantur, leg.8. C.de modo mult.leg.2. C.de offic.præfect.præto. Eos in locum legatorum, qui ex conſularibus ad exercitus mittebantur, ſubſtitutos, Veget.lib.2.c. 9.ſcribit. Erant autem magiſtri tam equitum quam peditum; Quorum quatuor erant præſentales ſiue in præſenti; Duo in Oriente, totidem in Occidente. His adiuncti erant alij; Equitum & peditum per Illyricum; equitum & peditum per Gallias, quæ omnia ex notitia liquent. Habebant autem hi inter militares viros vel priuatum actorem & reum militarem, etiam ciuilium quæſtionum audiendi facultatem, l.6.C.de iuriſdictionib.Briſſ.

MAGISTRI officiorum erant, qui procurabant, vt milites in acie cæteros antecederent, quibus ſtipendia meliora darentur, vel labor prolixior faceret anteire, vt in leg.2. C.de offic.magiſtr. Tum ad magiſtros officiorum pertinebat ſignificare quotannis Cæſaribus, vt ſe numerus militum haberet caſtrorumque ac clauſularum iura procederent. vt ex l.4.eodem titulo colligere licet. Porro, ni fallor, tum magiſtri officiorum erant hi, qui à Pomponio Læto præfecti caſtrorum vocantur quibus (eodem authore) curæ erant caſtrorum poſitiones, valli, foſſæ, tentoria, tabernacula, tormenta bellica, & cætera. Hæc Hegendorph.in Exegeſi, ne quem gloria debita fraudem, Anchor.

Erant & MAGISTRI officiorum, in Oriente vnus, in Occidente alter.leg.2.& 3.Cod.vbi ſenator l.36. Cod.de appellat.leg.2. §. fin autem, C.de temporibus appell.leg.2. C.de his qui permit. iud.Et apud Ammia.lib 20.& Ambroſ.Epiſt.51.lib.7.& in Notitia, & Nicephor.lib 8 Eccl.hiſtor.c.10.tub horum diſpoſitione erant fabricæ. Item Scrinia memoriæ, ſcilicet, Libellorum, Epiſtolarum, & Diſpoſitionum. Scholæ item Scrutariorum, armaturarum, ſeniorum, agentium in rebus, & deputatorum eiuſdem ſcholæ. Admiſſionales item, & Cancellarij. Item curſus publici poteſtas, vt apparet ex l.9.de curſu publ. lib.12. C. Briſſ.

MAGISTRI ſcripturæ dicebantur, qui eius vectigalis ſocietati præerant. Cicer. Epiſt.ol.63.lib.13.famil. Qui operas in ſcriptura pro magiſtro dat. Et li.3.in Verrem. cum eſſet Magiſter ſcripturæ, & ſocietatis Publicanorum. Et 4.in Verrem. In Scriptura Siciliæ, pro Magiſtro eſt quidam L. Carpinatius, Briſſ.

MAGISTRI paganorum fit mentio apud Sicul. Flac. in lib. de condition. agr. & in fragmento quod ei ex libris Magonis & Vegoiæ coniunctum eſt, Briſſ.

MAGISTER rei priuatæ vide l.5. C.vbi de cauſ.ſtat.l.1. C.Th.de iur.fiſc.Briſſ.

MAGISTRI Scrinij libellorum, §.ad iſtum, in Epiſt.de Iuſtinian. C.confir.Nou. Valentinian.tit.3.& apud Caſſiod.lib.6. var.hiſtor. cognitiones & preces tractabant, Briſſ.

MAGISTER Veſtium, l.pen.C.de murileg.

MAGISTRI vicorum fit mentio apud Sueton. in Aug. cap.30. & cap.fin.& in inſcriptione, quæ Romæ eſt ante portam palatij: quos vno vocabulo vicomagiſtros Publ.Victor appellat.Briſſ.

MAGISTRI etiam appellantur, qui bonis debitoris diſtrahendis communi creditorum conſenſu præficiebantur. Quod verbum apud Cicer. Epiſt.ad Attic. frequens eſt. Theophil. in titul. de ſucceſſio.bonor.de creditoribus miſſis in bonorum poſſeſſionem debitoris latitantis agens, παρὰ δὲ τοῖς ἐκείνου πᾶσι ἐμφανῶς ἐχόντα ἅπαντα ἀφαιρεῖσθαι προσέλευσις ἦν αὐτῷ, αὐτίτιον ὄντι αὐτοῖς ἐξουσίαν ἔχειν, ἵνα ἐξ αὐτῆς ἀφελόμενος ἃ ὀφείλεται διαπωλῶσιν τῷ ἀφανεῖ, ἐπειδὴ χρὴ δυσχερὲς ἢ ταῦτα ποιεῖν κατ' ἐκείνου ἐμφανῶς ἐχόντων ἐξ αὐτῶν ἵνα ἴσως ἐλάττω μισήσωσι, ὃ λοιπὸν αὐτὸς σωφρονῶν τοῖς βιωφελέσι μᾶλλον χρήσεται. Eſt in hoc verbo elegans Ciceronis à Quintiliano lib.6. notatus iocus in Pletorium Fonteij accuſatorem, cuius matrem dixit dum vixiſſet ludum, poſtquam mortua eſſet, magiſtros habuiſſe. Quòd infames fœminæ ad eam conuenire ſolitæ eſſent, poſt mortem bona eius venirent. Videtur autem huiuſmodi magiſter Curator bonorum in libris noſtris appellari, vt ex leg.vlt.ff.de curat.bon.dan.patet. Præterea magiſtros ſcripturæ appellabant, qui eius vectigalis ſocietati præerant. Cic. lib.13. Epiſt. quas familiares vocant, ad Silium: Terentius operas in ſcriptura pro magiſtro dat. Et lib.5. Epiſtol.ad Attic.pro magiſtris ſcripturæ, & portus, & noſtrarum Diœceſium & 4.in Verr.in Scriptura Siciliæ pro magiſtro eſt quidam L. Carpinatius. Vide ſupra Magiſter in auctionibus.

MAGISTRI vocem, proprio nomini antepoſitam, de literarum magiſtro Pontificij iuris Interpretes accipiunt: quum vero ſequitur, vt de fabro, opifice, artificéve intelliguntur: ſed quam recte ipſi viderint: Magiſtri etiam dicuntur, qui bona ſub haſta vendunt. Vide Cælium lib.11.c.5. Spieg.

MAGISTRO debetur reuerentia, l.à quib.ff.de Don. Alber. Spie.

MAGISTRVM excuſare debet diſcipulus exemplo Caſſij, l.dicere, de recept.arbitr. Spieg.

MAGISTROS Paulus dici ſcribit, quibus præcipua cura rerum incumbit, & qui magis quàm cæteri diligentiam & ſollicitudinem rebus, quibus præſunt, debent. Ipſoque adeo Magiſtratus per deriuationem à Magiſtris cognominare, l.ſyrt.ff.de verbo. ſign. Feſtus vero lib.11. Magiſtrare ait, eſſe moderari: Indeque magiſtros non ſolum doctores artium, ſed etiam pagorum, ſocietatum, vicorum, collegiorum, equitum dici: quia omnes hi magis cæteris poſſunt, Briſſ.

MAGISTROS ſuo tempore Conſtantinopoli fuiſſe viginti quatuor Luitprandus lib.6.c.5. ſcribit.

MAGISTROS pro cuſtodibus accipi, Seru.lib.5. Æneid.notat, citatque illud Terentij Phorm. Ac.1. ſce.2. me filius relinquunt quaſi magiſtrum.

MAGISTERIVM poteſtas, l.6. C.de iuriſdict.l.vlt. C.vbi de curiali vel cohort.l.3.C.vbi ſenator, l.33.C.de appellatio.l.vlt.C. de fide inſtrum.l.vlt.C.de offic.milit.iud. quam Suidas στρατηγεῖον ἀρχὴν vocat. Et Magiſterium militare, l.25.C.de procurat. rib. Latini auctores etiam Magiſteria numero multitudinis dicunt vt Cicero in Cato. Me vero & Magiſteria delectant: Et apud Suetonium in Octauio c.2. Magiſteria municipalia, Briſſ.

MAGISTRATVM eſſe, eſt vel ordinaria iuriſdictione fungi, vel merum imperium obtinere, quod ſatis arguunt verba Iuriſconſult.in l.eum qui de iurisd.omn.iudic.quum ait, Magiſtratus qui in aliqua poteſtate ſunt, &c. Nam poteſtas in perſona magiſtratuum imperium ſignificat, l.poteſtatis, de verb.ſignif. Itidem probant exempla, quæ inibi Iuriſconſ. adducit, quum ea ſint magiſtratuum, quibus merum imperium conceſſum eſt, Spieg.

MAGISTRATVM imminuere dicebant veteres, quod tunc derogare iuribus, & prærogatiua officij dicunt, Spieg.

MAGISTRATVM inquietare in l.1.ff.de Poſtulan. Ibidē inſignia magiſtratus videre & reuereri non poſſe, §.origo vero, Spieg.

MAGISTRATVS, inquit Varro lib.4. de ling.lat. à magiſtro dicitur: ſicut Albatus, ab albo. Quam deriuationem etiam Paulus noſter approbat in l.56.ff.de verb.ſign. Eſt enim Magiſter populi, Dictator; cui ſummum & vniuerſum imperium commiſſum eſt; cuius cæteri omnes magiſtratus partem obtinent. Feſtus verò à magiſtrando magiſtratus dictos ait, qui per imperia potentiores ſunt, quam priuati. Dicebatur autem olim quidem Magiſtratus, is qui iudicium auſpiciúmque haberet, quemadmodum Cicero in Legibus ſcribit, Magiſtratus omnes iudicium auſpiciumque habento. Poſtea verò dicti ſunt Magiſtratus, quibus Reſpub. vel omnino vel ex parte à Populo vel principe commiſſa eſſet. Omnino, vt Dictatores; item primis temporibus Conſules, qui regio imperio erant: aut cum SC. extremæ neceſſitatis factum eſſet. Ex parte vero vt Conſules, poſteaquam alij magiſtratus creati ſunt, qui partem iis ſuæ poteſtatis ademerunt: item Prætores, aliique inferiores omnes, Hot.

MAGISTRATVS apud Pomponium, l.2. de Orig.iur. ſignificat omnes quibus iudicandi functio commiſſa fuerat: non vt ius conſtituerent, ſed vt id quod conſtitutum eſſet dicerent, quaſi viua vox iuris Ciuilis, l.nam & ipſum, ff.de iudic.& iur. Prætorum quoque, Inſtit.de iur.nat.gent.Spieg.

MAGISTRATVS vocabulum, P.Bembus in Epiſtolis, quas Leonis Pont. nomine plane Ciceroniane ſcripſit, numero multitudinis eleganter vſurpat pro Dynaſta, vel magis Poteſtate; quæ vox hodie Italis vulgo denotat eum, apud quem eſt arbitrium moderandæ Reipublicæ vel ciuitatis. Cæterum magiſtratus fiducia iniuria non licet, l.nec magiſtratib. ff. de iniur. Spieg.

MAGISTRATVM & ciuilem ordinationem Deus inſtituit ſub ipſum ſtatim creationis tempus, quando poteſtatem tradidit Adæ in ea omnia, quæ in terra & mari ſunt, Prat.

MAGISTRATVVM gradus omnes & publica imperia ex fonte quarti præcepti, Honora patrem & matrem promanarunt, & Deo placent, Prat.

MAGISTRATVS audientiam præbere debet, & recte ſecundum leges, & abſque omni adfectu iudicare. Nouel. de prætore Thraciæ, §. Oportet inſuper Conſtit.26. Old.

MAGISTRATVS honeſta ſemper debent præcipere: omnes ſubditi obtemperare debent magiſtratibus. Sicut enim magiſtratuum eſt, recte imperare: ita ſubditorum eſt, humiliter obſequi. Parentum & liberorum exempla vtrique verſari debent ob oculos, Prat.

MAGISTRATVS imperiaque approbat Deus, ſine quibus nec domus vlla, nec ciuitas, nec gens, nec hominum vniuerſum genus ſtare, nec rerum natura omnis, nec ipſe mundus poteſt, vt Cicero dicit. Porro non magis ſine magiſtratu ciuitas, quam nauis ſine gubernatore, ſalua eſſe poteſt. Magiſtratuum itaque hæc eſt vis, vt præſint, præſcribant, quæ ſunt recta & vtilia, & coniuncta cum legibus. Vt enim (ait Cicero) Magiſtratibus leges, ita populo præſunt magiſtratus: veréque dici poteſt

Digitized by Google

poteſt, Magiſtratum legem eſſe loquentem: Legem autem mutum magiſtratum. Et profecto quod profuerit multas habere Leges, niſi ſint qui moderentur ac recte diſtribuant? Quocirca Pomponius in l.2.§. poſt originem, ff. de orig. iur. loquens de magiſtratibus. Quia, inquit, per eos qui iuri dicendo præſunt, effectus rei accipitur. Parum eſt enim ius in ciuitate eſſe, niſi ſint, qui iura reddere poſſint Vide quam pulchre accedant hæ ſententiæ Apoſtoli, Rom.13.qui tradit: poteſtatem ordinationem Dei eſſe. Quis igitur non obtemperet ius dicenti, autoritate omnipotentis Dei? Nec vero ſolum vt obtemperent obediantque Magiſtratibus, ſed etiam vt eos colant, diligantque, requiritur, teſte Cicerone. Nam ait, & qui imperat, paruerit aliquando neceſſe eſt; & qui modeſtè paret, videtur, qui aliquando imperet, dignus eſſe. Bone Deus, quam ſunt iſtæ voces dignæ, vt ſemper meditemur. Plus enim conferunt lucis ad Ciuilem diſciplinam, quam omnes Doctorum iuris verboſi commentarii. Vetus autem inter ſapientes quæſtio fuit, vtrum magiſtratus, præeſſe legibus, an leges magiſtratibus deberent; quam totam ſedat Stoicæ ſummæ ſapientiæ Chryſippus, cuius verba recitat Martianus in l.2. de legibus. Ex illis autem manifeſtum fit, magiſtratus ciuitatis ſubeſſe legibus oportere. Nec mirum, quia legum miniſtri ſunt vt docet Cicero. Vide Salomonium in dict.l.2. de legib. Old.Prat.

MAGISTRATVS in adeundo ſo exhibere debet facilem, in reſpondendo grauem. Calliſtratus in l.obſeruandum, ff.de offic. præſi.Old.Prat.

MAGISTRATVS non debet velle videri humanior, quam lex, vbi aliquid conſtitutum eſt, Nouel. de iudicibus,§. Vt autem omni modo, conſtit.82. Omnis enim iudex, ſiue magiſtratum gerat, ſiue aliter iudicet, leges obſeruare, & ſecundum illas proferre ſententias debet. Et quamuis in medio litis Imperatoriam accipiat iuſſionem; aut ſacram formam licet pragmaticam: lex tamen præferenda eſt ibi,§.fin.Old.Prat.

MAGISTRATVS plurimum debet proſpicere fœminis, pupillis, vel aliis debilibus perſonis, etiamſi nemo petat. Vlpianus in l.nec quicquam,§.obſeruare, ff.de offic.proconſ.Old.Prat.

MAGISTRATVS qui ciuilia adminiſtrant officia puris vti manibus, & omni præda abſtinere debent, contenti ordinario tributo. Nouell. vt præſid. abſque vlla datio,§. ſubit igitur, conſtit.8. Si enim magiſtratus lucro intenti ſint, multos reos ſontes accepta pro delicto pecunia abſolvunt, multos rurſus inſontes condemnant. Nam omnium flagitiorum principium & finis eſt, pecunias ex officiis conquirere. Auaritia quippe omnium malorum mater exiſtit: & maxime cum in animis magiſtratuum innaſcitur. Siquidem magiſtratus, omnia auro habens venalia, delinquendi anſam præbet. Ibid.Old.Prat.

MAGISTRATVS Romæ hos habitos Pom.in l.1.ff.de orig.iur. tradit Dictatores, Conſules, Cenſores, Prætores, Ædiles, Tribunos plebis, Quæſtores, Decemviros, Præfectum vrbi, Tribunos militum: Alios autem fuiſſe, qui etſi magiſtratus non eſſent, extra ordinem tamen, vtilitatis cauſa conſtituti ius dicebant, vt Præfectum annonæ & Præfectum Vigilum, de quibus accipiendum eſt quod in l.7.in fin.ff.de offi.pro conſ. ſcriptum eſt, Briſſ. Adde Corraſ.lib.Miſcell.3.c.3.

MAGISTRATVS populi Romani poſt prouinciarum diuiſionem ab Auguſto factam, dicti ſunt, qui tum in vrbe, tum in populi prouinciis, qui pro conſules mittebantur, ius dicebant. Ob eamque cauſam à Præſidibus prouinciarum diſtinguuntur in Pandectis. Nam hoc nomen ad Prouinciarum Cæſaris rectores conſtringitur, Vlpian.in l.4.§.1.ff.de inter.in iur. Quod ait Prætor in iure, ſic accipiendum eſt apud Magiſtratus populi Romani, vel præſides prouinciarum vel alios iudices. Niſi forte populum Romanum, qui in vrbe eſt, ſignificet. Hotom. Magiſtratus autem qui in prouincias cum Imperio mittebantur, non Conſules, Prætores, Quæſtoreſve appellabantur, ſed Pro Conſule, Pro Prætore, Pro Quæſtore, cum eorum vicem in prouinciis repræſentarent. Ac poſtea coaleſcentibus in vnum vocabulis, Proconſules, Proprætores, Proquæſtotes dicti ſunt, Briſſ.

Sic MAGISTRATVM poteſtatemque, vt diuerſa diſiungi videmus in l.1. ff. quod quiſque iuri, l.3.in fin.ff.de arbitr. l.8.ff.de accuſat. quod non omnes publica poteſtate præditi magiſtratuum nomen obtineant. Magiſtratuum tamen generaliter Vlpian. à propria ſignificatione paululum recedens, eum interpretatur, qui in poteſtate aliqua ſit: veluti Proconſulem, prætorem, & alios prouinciarum rectores, l.12.ff. de iuriſdict. Et omnes, qui tribunali ac iuriſdictioni præſunt, iudices. Magiſtratuum etiam nomine nonnunquam municipales intelligendi ſunt, l.27, l.31.ff.de neg.geſt. l.11, l.13.ff. ad mancipal. tit. de magiſtratibus conueniend. Briſſ.

MAGISTRATVVM multiplex diuiſio eſt. Alii erãt maiores, alij minores. Maiores dicebantur, qui imperium poteſtatemque habebant, id eſt, qui nec obedientes & noxios ciues multa & vinculis coercendi poteſtatem habebant vt Cic. lib. de legib. ſed declarat & intelligitur ex l.2.ff. de in ius vocand. l.32.ff.de iniur. l.131.ff.de verb.ſign. quales ſunt in vrbe Conſul, & Prætor, & præfectus vrbi: in Prouinciis Proconſules, aut Proprætores, item præſides. Minores dicebantur, quibus neque imperium neque poteſtas data erat, ſed minor aliqua Reipubl. procuratio. Itaq; aperte deſcribuntur in d.l.32.ff.de iniur. qua de cauſa de ſe Cicero Ædile (qui minor magiſtratus eſt) Verrin.2.loquens: Erat, inquit, tum Conſul Hortenſius cum ſummo imperio ac poteſtate: ego autem Ædilis, hoc eſt, paulo amplius quam priuatus. Itaque in ius Ædiles vocari potuiſſe, conſtat ex Gell.lib.13.c.13. & l.cumque,13.ff.de peric.& commod. In his numerantur à Cicerone Tribuni ærarii. Quæſtores, Triumviri capitales, item procurator Cæſaris, ex l. non licet,47.de contr.emp.Hotom.Prat.

MAGISTRATVS qui maiores, item qui minores dicerentur, Gellius (exponens hæc verba: Ne quis Magiſtratus minor de cœlo ſeruaſſe velit) ex his M. Meſſalæ verbis docuit, lib.13.c. 14.Patriciorum auſpicia in duas ſunt poteſtates diuiſa. Maxima ſunt Conſulum, Prætorum, Cenſorum. Neq; tamen eorum omnium inter ſe eodem, aut eiuſdem poteſtatis: ideo quod collegæ non ſunt Cenſores Conſulum, aut prætorum Prætores Conſulum ſunt. Ideo neque Conſules aut Prætores Cenſoribus, neque Cenſores Conſulibus, aut Prætoribus turbant. aut retinent auſpicia. At cenſores inter ſe, rurſus Prætores Conſuleſque interſe & vitiant & obtinent. Prætor etſi collega Conſulis eſt, neque Prætorem neque Conſulem ius rogare poteſt: vt quidem nos à ſuperioribus accepimus, aut ante hæc tempora ſeruatum eſt. Et vt in commentario XIII. C. Tuditani patet, quia imperium minus Prætor, maius habet Conſul: & à minore imperio maius, at à maiore collega rogare iure non poteſt. Nos his temporibus Prætores Prætore creante veterum auctoritatem ſumus ſecuti: neque his commitiis in auſpicio fuimus. Cenſores æque non eodem rogantur auſpicio atque Conſules & Prætores. Reliquorum magiſtratuum minora ſunt auſpicia. Ideo illi minores, hi maiores magiſtratus appellantur. Minoribus creandis magiſtratibus, Tributis comitiis magiſtratus, ſed iſtius curiata datur lege: Maiores Centuriatis comitiis fiunt. Quod autem collega Conſulis Prætor dicitur, ideo dictum eſt; quod eodem auſpicio crearentur, vt ibidem ſcribit Gellius, Hot. & Prat.

MAGISTRATVS vtiq; pop.Rom.proprie dicebantur, qui in vrbe ius dicebant. Eaque de cauſa à Præſidibus prouinciarum ſeparantur, l.3.§.1.ff.quod met.cauſ.131.in fi.ff.de verb.ſign. Et ideo qui in prouincias cum imperio mittebantur, non Conſules, Quæſtores, Prætoreſve appellabantur: ſed pro Conſule, pro Quæſtore, pro Prætore, cum eorum vicem in prouinciis repræſentarent. Ac poſtea coaleſcentibus in vnum, Proconſules, Proquæſtores, Proprætores dicti ſunt, Briſſ.

MAGISTRATVS alij Vrbani ſunt, alij Prouinciales, alij Municipales. Prouinciales proprie Poteſtates dicuntur, l.eum qui, 13.ff.de iuriſd.vbi pro PRÆTO, legendum putarem vel PRÆSES vel Proprætor. Itaque ſæpe imperium à poteſtate diſtinguitur, vt l.13.ff.de arbitr.l.1.ff.quod quiſque ius, l.8.ff.de accuſat. Municipales autem ſunt veluti Duum viri, magiſtratuumque nomine ſæpe municipales intelliguntur: vt in rubr. de magiſt.conueniend. & l.27.l.31.ff.de negot.geſt. l.11.& l.13. ff.ad municip.

MAGISTRATVVM alij ordinarij ſunt, alij extraordinarij: Ordinarij dicuntur, qui ordine legibus inſtituto ſolenni more creantur, & perpetuo vſurpantur: vt Conſul, Prætor, Ædilis, Quæſtor. Extraordinarij vero, qui cum vius Reipub. poſtulat, præter vſitatum ordinem conſtituuntur: quales erant Dictatores: item Præfecti annonæ, & Præfecti vigilum: vt ait Pomp. leg.2. ff. de origin.iur. Item qui in prouincias Proconſulari aut Proprætorio, imperio aut antequam Conſules Prætoreſve fuiſſent, aut non ſtatim poſtquam vrbanum illum magiſtratum in vrbe geſſiſſent, mittebantur. Quod enim nonnulli tradunt, Prouinciarum adminiſtrationes omnes extraordinarias fuiſſe falſum eſt: eaque de re copioſè in Commentariis Manilianæ Orationis diſputauit, Hot.

MAGISTRATVS plebeij, vt Manutius exponit, dicebantur, qui plebis cauſa, & ex ipſa plebe. Patritij vero qui patrintiorum cauſa, & ex patriciis familiis primum erant inſtituti.

MAGMENTARIA fana dicuntur vaſa ſacra, quibus magmenta & extra ſacra Impoſita aræ inferebantur. Turnebus adverſar. lib.22.c.7.

MAGNA & evidens calliditas apud Vlp. de Dolo.in fin.l. & eleganter. Spieg.

MAGNA cauſa, quæ ſit apud Iuriſconſultos, nec Gloſ. nec interpretes certo tradidiſſe, Zaſ. ex eo docet, quod exempla ab eis poſita, ſint improba. Vnde ipſi dici vult ſuo periculo, & quidem noue, quod magna cauſa poteſt verti in eo, qui eſt condemnatus, vt pecuniam ſolvat: cæterum quia confeſtim cogitur proficiſci in neceſſitatem reip. hic ceſſare ordinem executionis contra eum: modo paratus ſit dare fideiuſſores, vel pignora, ne neceſſitas reipubl. impediatur. Cæterũ inter magni ponderis, ſiue grauiores cauſas, in iure Ciuili referuntur ab

Digitized by Google

idoneis interpretibus causa matrimonii, item status, atque famæ, & quales sunt omnes causæ criminales. vid. Bart. in l. admonendi, ff. de iureiur. Spec. tit. de aduoc. vers. cum autem Pr.

MAGNA dos secundùm qualitatem personæ intelligitur. C. de Collat. Aut. quod incum. & ibid. not. Prat.

MAGNA machinatio, apud Iurisconsl. in l. qui enim de dolo.

MAGNA mora, sex mensium dicitur, l. vlt. C. de censib. Spieg.

MAGNA possessio l. 5. §. Idem prætor. ff. de rebus eor.

MAGNA negligentia culpa est: magna culpa dolus est: Paulus in l. magna. ff. de verb. signif. vide Lata culpa Prat.

MAGNÆ facultates recipiunt æstimationem, partim ab arbitrio iudicis, partim à vulgi opinione, partim à qualitate personæ. Vide quæ not. in §. sed hoc iure vtimur: Institut. de Attil. tut. Spieg. Prat.

MAGNARII negociatores, qui trans mare ad se deuehi species curant, verè, & vt ita dicam, Alciatus ait, ἰμφαπτορίους mercatores sunt. Spieg.

MAGNANIMITAS, id est, sublimitas & præstantia animi, propriè Imperatoris est Seneca autumat. Magnanimitatem & fortitudinem idem esse, nihilque aliud in rebus humanis magnũ, nisi animum magna despicientem. Spieg.

MAGNAS fraudes in rationibus committere. Vide Vlpianum in l. vnde Neratius. in §. idem Iulianus, ff. ad leg. Aquil. Spieg.

MAGNI, id est, Imperatores, apud Martianum in l. 1. ff. de requir. reis. Brisl.

MAGNI facere. l. 4. ff. de offic. proconsl. Magni pretii esse. l. 14. ff. de furt.

MAGNIFACERE, non est ut Interpres exponit apud Vlp. in l. 1. §. fin. quod vi aut clam valde diligere, sed in precio habere vulgò dicunt, reputare. Idem in l. obseruare, §. ingressus, de offic. proconsl. Magni enim faciunt, ait, provinciales, seruari sibi consuetudinem istam. Prat.

MAGNI arbitrari dicitur, vt magni ducere, magnificare. Spieg.

MAGNIFICARE verbum, deuitatur à nonnullis; nec patiuntur dici, Magnificat anima mea Dominum, cum Terentium ea vox non puduerit. Ex Insulano. Spieg.

MAGNIFICENTIA, est, (inquit Cicero de inuent. lib. 1.) rerum magnarum & excelsarum cum animi ampla quadam & splendida propositione agitatio, atque administratio.

MAGNIFICENTIA mea, in l. 1. C. de Veteran. libr. 12. Magnificentia vestra. C. de offic. eius qui vic. alt. iud. obt. Spieg.

MAGNIFICENTIA public. Huius meminit Cicero pro L. Flacc. Hæc, inquit, ratio ac magnitudo animorum in maioribus nostris fuit: vt quum in priuatis rebus, suisque sumptibus minimo contenti, tenuissimo cultu viuerent, in Imperio, atque publica dignitate, omnia ad gloriam splendoremque reuocarent. Quæritur enim in re domestica continentiæ laus, in publica dignitatis. Spieg.

MAGNIFICENTISSIMVM Senatusconsultum, pro amplissimo & nobilissimo, apud Cic. lib 1. de diuinat.

MAGNIFICENTISSIMVS, ab Imperatore exequæstor appellatur in Authent. Vt diuinæ iussiones, quod & ab Alberico adnotatum est. Spieg.

MAGNIFICORVM titulus tribuitur præfectis prætorio, magistris militum, magistris officiorum, magistris inter agentes, quæstoribus, comitibus domesticorum, l. 16. C. de test. milit. l. vlt. C. vbi Senator, l. 33. C. de appellation. §. ad istum epist. de Iustinian. Cod. confir. Et in epist. Instit. in §. cumque, l. 8. C. de modo mult. l. 6. & l. vlt. C. de aduocat. diuersor. iudicior. l. 6. C. de aduocat. diuers. iudicum. Brisl.

Ita MAGNIFICOS viros magnificosque iudices interpretabimur in l. 32. in fin. & l. 34. C. de appellat. Brisl.

MAGNIFICVS dicitur, autore Arist. qui in magnis pro dignitate sumptum facit, vel qui res præclaras gerit. Interdum tamen Catanæo teste, pro glorioso & iactabundo ponitur. Vide Abb. in c. nouit. de off. deleg. Cæterum in quibus Magnificus cum liberali conueniat, in quibus etiam ab eo differat, pulchrè demonstrat Puntanus in de Magnificentia: quam ille definit, pecuniæ fructum esse. Spieg.

MAGNI item æstimare: vide Paul. in l. puta enim ff. ad legem Aquil. Spieg.

MAGNITVDO, æris alieni, Impendiorum, patrimoniorum, pecuniæ aquarum, Rei, fluminis, tempestatis, facinorum, vulneris, operis, doliorum, loci, &c. Brisl. ex ff. & C.

MAGNVM tempus, quadriennium accipitur, l. vxor. C. de rep. Pr.

MAGVS est qui contra salutem hominum aliquid molitur, quique pudicos animos ad libidinem deflectit, text. in l. 4. Cod. de malefic. & mathem. Plura vide paulo ante in voce Magia.

MAIESTAS dicitur à magnitudine, autore Festo, quam amplitudinem ac dignitatem vocat Cic. de Orat. & nunc latius capitur, nunc angustius. Latius transferrur ad Deos, ut in l. non distinguemus, 32. § sacerdotium, ff. de recept. arbitr. Nobis autem Christianis Deus vnus est. Vnde est crimen læsæ maiestatis diuinæ, vt sunt blasphemiæ, periuria, incantationes magicæ, & eiusmodi infinita alia, quæ vel capitaliter puniuntur; vel præcisione linguæ, vel qua pœna arbitraria. Sed vbi nunc lex Iulia dormit? Liceat enim mihi ita querelam exordiri de pessimis horum temporum moribus, quibus hæc crimina ferè pro criminibus non habentur, imò etiam laudi habentur, nedum vt puniantur. Quotusquisque enim est, qui puniatur ob abutum nominis Diuini? Magos & incantatores nonnulli nepeccare quidem putant, hominum genus dignum, quod vel ob solam abiurationem Dei capitali supplicio afficiatur. An gustius ad homines, ad locum, ad orationem, ad naturam, & alias res animatas. Vult. ad § publica autem. 3. num. 3. & seq. in stit. de publicis iud.

MAIESTATEM vt Deam, honoris & Reverentiæ filiam, prisci coluerunt. Dicitur autem maiestas maxime ipsorum Deorum sicuti cum Cicero dixit, Deos non censere esse maiestatis suæ præsignificare hominibus, quæ futura sunt, & I C. in l. non distinguemus §. Sacerdotio. ff. de recept. arbitr. inquit. Id enim non tantum honori personarum, sed & maiestati Dei indulgetur. Quamvis & pro humana veteribus vsurpata legatur, vt Cic. Magnum nomen est, magna species, magna maiestas consulis. Hunc Vero titulum postea Roman. Impp. sibi vendicarunt, vt frequentissimè legitur l. si quis ex grege C. de cohort. & pr. cornic. l. 1 C. de silent. lib. 12. l. vlt. C. vbi & apud quem in l. bene à Zenone. C. de quadr. præscript. Quantò autem molestius Tyberius Cæsar, si id non fecisset ex simulatione, qui cuidam, à quo fuerat dominus appellatus, denunciauit, ne se amplius contumeliæ causa nominaret? Docuit hoc Homerus, cum Græcè tamen, sic inquit, Nullum ego sum numen: quid me immortalibus æquas? quo versu vtendum nobis esse instruit Plutarchus si in eo libro cuius tit. est; Quo pacto quis intelligat se profecisse aduersus adulationis venenum, vbi quis nos magnificentius quam promitto laudat. Optime Horatius:

Cura esse quod audis.

Plurimi enim refert Herculea scabie m inimè laborare. Aldobrand. ad Instit.

MAIESTAS auctoritatem & amplitudinem significat vel Dei. l. 32. §. sacerdotio ff. de arbitr. vel principis, vel populi Rom. vel magistratus l. 7. §. 1. ff de captiu. 1. penult. ff. de iustit. & iur. l. 9. ff. de iurisdict. omn. iud. l. 23. ff. de iniur. toto. tit. ad leg. Iul. maiest. Cic. pro Cornelio. Maiestatem in imperio esse dixit atque omni populi Rom. dignitate. vt & Quintil. refert libr. 7. c. 3. maiestatis crimen illud esse definitur quod aduersus populum, vel aduersus securitatem eius committitur leg. 1 ff ad leg Iul. maiest. In hoc quoque crimen cadit, quod aduersus principem, in quem populus omne suum imperium transtulit, committitur. Cic. libr. 2. de inuentio. Maiestatem minuere definit, de dignitate aut amplitudine, aut potestate populi, aut eorum quibus populus potestatem dedit, aliquid derogare. Olim autem, vt Tacit. lib. 1. scribit. in iudicium maiestatis hæc tantùm crimina veniebant, si quis proditione exercitum, aut plebem seditionibus denique male gesta Repub. maiestatem populi Rom. minuisset: facta arguebantur, dicta impunè erant, quæ postea in iudicium vocari cœpere. Brisl.

MAIESTATIS crimen apud veteres videtur idem fuisse cũ crimine perduellionis: Hodie tamen subtilius distinguitur in id crimen maiestatis, quod propriè appellatur crimen perduellionis: quasi dicas hostilitatis, cum quis animo hostili in principem vel populum animatus est, & statum seu summam Reipubl. labefactare conatur; vt est in leg. vlt Digest. eod. Et in id crimen maiestatis, quod tantum maiestatis crimen appellatur, & superiori: leuius est, vt quo non summa Reipubl. labefactatur, sed eius pars quædam duntaxat, cuius utriusque criminis reos Cicero defendit, Prioris C Rabirium, pro quo extat oratio. Posterioris Cornelium, pro quo non extat oratio integra, sed lacera apud Asconium Pædianum. Et eius species à iurisconsultis ff. de publicis iud. in prioribus sex legibus proponuntur & explicantur, & sunt species viginti duæ Huius criminis pœnam Iustinianus ponit duplicem, vnam mortem naturalem: alteram damnationem memoriæ etiam post mortem, Ea pœna non est ex lege Iulia, sed ex posteriorum Imperatorum constitutionibus l. quisquis. C. eo. Lex. 12 tab. pœnam capitis sanciuerat. l. 3. ff. hoc tit. At verò tempore Cæsaris vigebat adhuc lex Portia: item Sempronia quæ omnibus ciuibus capitali noxa damnatis exilium decernebat: tametsi crimen perduellionis tempore Ciceronis pœna crucis punitum, videatur probari ex oratione Ciceronis pro C. Rabirio, & Val. Maximo lib. 6. c. 5. ideoque & ipse Cæsar pœnam huic crimini addiderat, aquæ & ignis interdictionem. Itemque vt condemnato ad populum prouocare non liceret, Vult d. §. publica autem 3. n. 8 & 9. instit. de public. iudic.

MAIESTAS prætoris, id est, dignitas, autoritas. Paul. fortasse quia hic, & contempta maiestas prætoris vindicatur, quem certe non licet contemnere, vt rectè annotauit interpres, adstipulante Vlpian. in l. de ætate. §. qui tacuit, ff. de interrog. act. Sp. Add. l. si familia, ff. de jurisd. omn. iud. 25. ff. de Iniur. & l. 11. ff. de iustit. & iur.

MAIESTAS, est in imperii atque omni populi Rom: dignitate quam

quam minuit is, qui per vim multitudinis rem ad seditionem vocauit Cic. in partit.

MAIESTAS Imperij variis modis minuitur, vt Zas. in catalogo de lege Iulia maiestatis eruditè explicat. Inter cæteros vero hoc modo minuebatur, si quis imperio atque potestate præditus, exercitum extra suam prouinciam, iniussu populi obduxisset, autore Cicerone in Pison. Maiestatem autem Victorinus Ciceronis interpres, amplitudinem & magnificentiam esse ait, in quavis totius ciuitatis consistit. [Instit.

MAIESTAS Imperatoria, l.1. de Thesaur. C. lib.10. & in procem.

MAIESTAS Regia l.1. C. vt nemo priuatus maiestas publica, l.3. ff. ad leg. Iul. maiest. Briss.

MAIESTATIS iudiciorum, maiestatis reus: & legis Iuliæ maiestatis reus, ex ff. & Iul. Paul. Briss.

MAIOR. Hæc dictio simpliciter prolata, de maiore 25. annor. est accipienda, l. si maiore, C. de transact. l. fin. de his qui ven. æt. imper. Spieg.

MAIOR amita, aui & auiæ amita.

MAIOR auunculus, aui & auiæ auunculus.

MAIOR socer, vxoris meæ proauus.

MAIOR socrus, vxoris meæ proauia.

MAIOR, ad annos relatum, pro longiori æuo intelligendum.

MAIOR causa impedit contumacia, l. contumax, §. 2. ff. de re iud.

MAIOR causa, criminalis: Minor, ciuilis dicitur. Imperat. in Authent. Vt omnes obed. iud. prouinc. §. si igitur ambo.

MAIOR ecclesia. Maior ecclesia intelligitur Constantinopolitana ciuitas, cæteræque ecclesiæ subdicto patriarchatu constitutæ. De hoc vero numero habes. C. de sacros. eccles. l. non plures. Concordat & cum hoc titulo Authent. quoniam vt ait ext. de vita honest. cler. &c. constituit. cum gloss. 1. extr. de rescript. Anchora.

MAIOR pars quando potior habenda sit, Bart. declarat in l. quod maior, ff. ad munic. Item quando minori obsit, in l. rescriptum, ff. de pactis. Quæ vero maior pars iudicum dicatur, not. in l. Pomp. de re iud, Spieg. Prat.

MAIOR propositio, seu προτασις in syllogismo alias simpliciter propositio dicitur. Conclusio autem complexio: cui si quid demas, ἐνθύμημα appellatur: est enim id argumentum ex vno adsumpto concludens: quod Oratoris, Iurisconsultisque proprium est, Spieg.

MAIOR etiam minori oppositus intelligitur, qui viginti quinque annos natus est l. 3. §. vlt. l. 24. ff. de minorib. & qui eius ætatis sunt, maioris ætatis esse dicuntur, l. 23. ff. eod. tit. Briss.

MAIOR Centenario, in l. Papia, dicebatur Libertus, qui supra sestertium centum millium, rem seu patrimonium reliquerat, l. 16. §. 1. ff. de Iure patronat. Coniuncto §. postea, Instit. de success. libert. Briss.

MAIOR pars creditorum, in specie, leg. 9. in fin. de pactis pro modo & cumulo debiti, non pro numero personarum accipitur, l. 8. ff. de pactis. Quod si æquales sint in cumulo debiti, tunc plurium creditorum numerus præferendus est: In quo iucundo, plures ejusdem pecuniæ reos stipulandi, pro vno computamus, l. 8. l. 9. eod tit.

MAIOR septuaginta annis non est, qui annum agit septuagesimum, l. 3. ff. de iure immunit. Quemadmodum contra minor 20. annis non est, qui diem primum anni vicesimi agit, l. 1. ff. de manumission. Briss.

MAIOR summa, proprie minorem continet, l. 3. §. si plus, ff. de statu liber. l. 1. §. si stipulandi de verb. oblig.

MAIORE parte anni possedisse intelligitur etiam, qui duobus tantum mensibus possedit, si modo aduersarius eius pauciori bus aut etiam nullis possedit, l. 156. ff. de verbor. signif. Quod pertinet ad interdicti Vtrubi explicationem, l. 1. ff. de vtrubi, §. quorum ius, instit. de interdict. Briss. Prat.

MAIOREM partem, in eius legis interpretatione, quæ quod maior pars iudicum statuerit, id reum pati iubet. Quintilian. Declama. 365. interpretatur, in qua plures idem sentiunt, eandem pœnam pronuntiant, in eadem verba iurant. Ita in ea legis verba, quæ Cælio lib. 8. epist. referuntur accipe, Briss.

MAIOREM partem hæredum, non ex numero personarum, sed ex magnitudine portionum hæreditariarum, intelligimus, l. 14. ff. depositi, Briss.

MAIORES apud Romanos nominabantur parentes supra tritauum, qui speciale nomen non haberent, l. 4. §. parentem, ff. de in ius vocand. l. vlt. §. parentes, ff. de gradib. & adf. Seruius in 8. Æneid. aduersum. Lætique minores. Minores, ait, non dicimus, nisi quotiens deficit graduum nomen, vt filius, nepos, pronepos, abnepos, trinepos: vbi isti gradus defecerunt, merito iam dicimus minores, hic maiores dicimus post patris, proaui, abaui, ataui vocabulum. Quamquam maioribus crebrius Latini Posteros opponunt. Plin. in Paneg. Cum diuus Nerua sanxisset, vt paternis bonis necessitate vicesimæ soluerentur, congruens erat eandem immunitatem parentes in liberorum bonis habere. Cur enim posteris amplior honor quam maioribus haberetur? Vincent. Lirinensis lib. aduersar. profan. nouatio. Idque esse proprium Christianæ modestiæ & grauitatis non sua posteris tradere, sed à maioribus accepta seruare, Briss.

MAIORES alias generaliter appellantur omnes, qui ante nos fuerunt vel ante aliquot secula: licet nullo nobis sanguinis vinculo sint deuincti. Maiores nostri pene eundem honorem senibus, quem magistratibus tribuebant. l. 1. in pr. ff. de iur. immunitat. l. 3. ff. de donat. inter vir. & l. 28. §. vltim. ff. de pœnis. Contra Posteriores vel Posteri, qui sequuntur, in infinitum vsque, Prat. Briss.

MAIORES alias censentur, qui annum septuagesimum egressi sunt. Vt in l. maiores, ff. de iur. immunit. Prat.

MAIORES alias denique cum nihil additur, solent significari extra minores, hoc est, legitimæ ætatis homines, qui annum vigesimum quintum sunt egressi, vt in tit. ff. ex quib. caus. ma. in integr. restit. Old. Prat.

MAIORES ad annos relati dicuntur Vlpiano, qui annum exegerunt septuagesimum, l. 3. de iur. immunit. Spieg.

MAIORES, Flamines appellabantur patricij generis; Minores, plebeij.

A MAIORI parte curiæ factum dicitur, cum duæ partes adfuerunt, aut amplius quam duæ, ff. quod cuiusque vniuersit. l. 19. ff. ad municip. l. 121. §. 1. de diuers. reg. l. 45. de decurion. lib. 10. C. l. penult. de præd. decurion. eod. Maior pars creditorum in specie l. 7. in fi. ff. de pact. pro modo & cumulo debiti non pro numero personarum accipitur, l. 8. de pact. Quod si æquales sint in cumulo debiti, tunc plurium creditorum numerus præferendus est, in quo inеundo plures eiusdem pecuniæ reos stipulandi, pro vno computamus, l. 8. & l. 9. ff. de pact. Ita maiorem partem accipio & in l. 2. ff. de curator. bon. dand. & l. vlt. C. qui bon. ced. poss. Eodem autem modo & in depositi repetitione maiorem partem hæredum non ex numero personarum, sed ex magnitudine portionem hæreditariarum intelligimus, l. 14. ff. depos. Briss.

MAIORI, & imprimis Cæsari, obediendum est, c. qui resist. 10. q. 3. l. contra pupillum, §. is qui ad maius, ff. de re iudic. Bart. l. 2. 3. fin. ff. de custod. reor. Bald. l. Senatus, de accus.

MAIORINA pecunia, & maioris pecuniæ figuratio, vetita ex C. Th. Briss.

MAIORITAS vox à pontificibus & interpretibus vsu recepta, à maiori more Græco ducta, extra de maiori. & obed. quam in pluribus consistere scribit Ioann. Andr. cap. si pluribus de præbend. In quibus spectetur, indicat latius Albericus in Alphabeto, Prat.

MAIVMA genus ludi & indecori spectaculi fuit, l. 1. Cod. de maiuma. quod à Suida ita describitur: παίγνιόν ἐστιν ἐν τῷ μαΐῳ καὶ τοῦ μαΐου μήνος· ἐν ᾧ ἄθροιοι κατὰ συστάσεις πάντα τὰ ἐναγώνια ἐσθίουσι, οἱ τε θεῶντες τὰς πόλεις πολιωνται· ἀφ' οὗ καὶ τὸ ὄνομα λέγεται ἐσθίειν ἐν τοῖς θεάτροις ὕδατι, ἀλλήλοις ἐμβάλλοντες, ἐφ' ᾧ μεμιμῆσθαι ὁ τῶν παίδων ἐν τοῖς χοροῖς ἀπομάζεται, Briss.

MAIVMA, festiuitas est, quæ fit Romæ Maio mense. Nam Romani maritimam vrbem adeuntes Hostiam, inter aquas voluptatibus incumbebant, inuicem sese inuadentes. Quam quidem solemnitatem sustulit Anastasius Imperator. Sed & in præsentem diem, quercum Kal. Maij ludentes in vrbem iuuenes portant. Alc. in tit. C. de maiuma. lib. 11. Idem quale festum esset, ex Suida latius aliquanto demonstrat. cap. 5. lib. parerg. 5. Spieg. Hæc eadem Floralia dici, quod omnes Maiuma floribus celebrent, testis Gyrald. histor. Deor. syntag. 1.

MAIVS auditorium impedit contumaciam, l. contra ff. de re iud.

MAIVS consilium; Vide leges condere.

MAIVS ad se trahit munus, hoc est, quod prouerbialiter dicitur, Motus maiores expellunt minores. Vnde quando sunt duæ actiones, quarum altera est maior, altera minor, istæ non possunt cumulari, per l. minorem, ff. de iudic. vbi dicitur: Si incidat maior & minor actio; tunc maior trahit ad se minorem. Sic si incidat actio criminalis & actio ciuilis in iudicium, tunc criminalis præcedit, & ciuilis differtur: Vide Zas. enarrantem §. si minus, Instit. de act. Spieg.

MALABATHRVM in l. vlt. §. species, ff. de publ. (Licet alij hic legant Malobathrum, Malobastrum, Malabustum, Malauistum) Dios. lib. 1. cap. 11. folium id esse sui generis scribit, quod Indicæ gignunt paludes, lentis palustris modo innatans aquis sine radice, quod collectum statum lino transsuebatur, & siccatum recondebatur. Plin. lib. 12. cap. 26. Dat & malabatrum Syria arborem folio conuoluto arido colore, ex quo exprimitur oleum ad vnguenta, fertilior est eiusdem Ægyptus. Laudatius tamen ex Iudia venit, in paludibus ibi nasci tradunt, lentis modo, odoratus croco, nigricans scabrumque quodam salis gustu. Meminit etiam Malabathri idem auctor lib. 14. cap. 16. & 23. cap. 4. Et Horatius quoque tinctos Assyrio Malobathro capillos dixit in Odis. Inde Malobathrati, qui malobathrino oleo deliburi sunt apud Sidon. Apollinar. libr. 8. epist. ad Leon. Briss. Guarchias ab Orto Malabathrum in procera arbore procul ab aquis nasci scribit mali medicæ folio simile, angustius tamen per extremum colore viridi tribus per longitudinem excurrentibus costis, (qua nota facile

Digitized by Google

dignoſcitur) odoratum garyophyllos redolens, quodammodo, non tam vehementis odoris vt nardus & macis, neq; tam ſubtilis aut acuti, vt eſt canella. Prat. vide infr. Malobathrum.

MALA manſio genus videtur fuiſſe tormenti. Vlp. in l. 7. ff. depoſ. Si hominem apud ſe depoſitum, vt quæſtio de eo haberetur, ac propterea vinctum vel ad malam manſionem extenſum, ſequeſter ſoluerit. Idem in l. 15. §. 3. ff. de iniur. Quæſtionis verbo etiam ea, quam malam manſionem dicunt, continebitur. Quidam eculeum hac periphraſi ſignificari volunt. Alij tamen metaphoricè intelligi arcas volunt, in quas conjiciebantur ſerui & alij malefici, de quibus erat quæſtio habenda: quarum meminit Cicero in Miloniana: Subito, inquit, arrepti in quæſtionem, tamen ſeparantur à cæteris & in arcas conjiciuntur, ne quis cum his colloqui poſſit. Robur has videntur Valerius & Feſtus appellaſſe, quoniam erant ex robore. Robur, inquit hic, in carcere dicitur locus is, in quo præcipitatur maleficiorum genus, quod ante robuſteis arcis includebatur. Valerius. Quin etiam familiares eorum, ne quis Reip. inimicis amicus eſſe vellet, de robore præcipitati ſunt, Prat.

MALA fides eſt læſa conſcientia, quæ accuſat & conuincit aliquem non ignorare rem alienam eſſe, quam per fraudem vel tradit, vel accipit. Prat. Vult. comm. Inſt. tit. de vſucap. num. 39.

MALA fide quis emiſſe dicatur, collige ex text. & gloſſ. l. ſi quis cum ſciret, ff. pro empt. Prat.

MALA medicamenta. Lege, Medicamentum.

MALA, pro gena & maxilla. Qui cauit, vt cui mala pugno percuteretur, l. 11. in princ. ff. de Iniur.

MALAM, id eſt, eam faciei partem, quæ mali ſpeciem præ ſe fert, hoc eſt, rotundam. Cicero à maxillis deducit; cum inquit: Quin etiam verba ſæpe contrahuntur, non vſus cauſa, ſed aurium. Quomodo autem veſter Axilla Ala factus eſt, niſi fuga literæ vaſtioris, quam literam etiam à maxillis, & axilla, & vexillo, & pauxillo conſuetudo elegans Latini ſermonis euellit? Ea ſunt vſi voce Iureconſ. in l. non ſolum, ff. de iniur. & Imp. in 5. fin. Inſt. eod. Spieg.

MALA vicinitas. Propter hanc, vt dicit Terentius Clemens, ſæpe confines etiam ſupra iuſtam æſtimationem intereſt noſtra acquirere: haud dubie inſinuans, malam vicinitatem eſſe perniciosum damnum. Accedit l. quod ſæpe, §. fin. ff. de contrah. empt. Spieg.

MALE accipere aliquem verbis, pro iniuria afficere. Subauditur tamen aliquando, verbis, Spieg.

MALE audire, infamari, inquit Valla, crimina noſtra audientes. Ei opponitur Male dico, Spieg.

MALE agere quem vel nihil agere ſæpe iure noſtro dicitur, quibus verbis nihil aliud intelligi volunt, Alciatus Parergon. lib. 4. c. 14. Duarenus in l. 4. ff. de pactis, quam quod eum qui nullam actionem habet, nihil agere: illum autem qui actionem quidem habet, verum exceptione repelli poteſt, male agere exiſtiment. Langebeccio autem, c. 17. in anno. ad ll. difficiliores hæc verba maiorem vim ac poteſtatem habere videntur, atque olim cum adhuc iudicia ordinaria in vſu erant: illum male petere, vel male agere fuiſſe dictum, qui per hoc incidebat in pœnam plus petitionis, remque conſumebat: illum autem nihil facere vel agere, cui ex eo nullum erat periculum, idque probat ex l. 4. ff. de compenſat. l. vnica, ff. Quando dies vſuf. ced. l. pecuniam quam, ff. ſi cert. pet. cum ſimilibus.

MALE cedere, id eſt, male ſuccedere: ſiue accidere alicui, quod non ſperabat.

MALE emere dicitur, qui immenſo pretio vel non æquis conditionibus, aut etiam à malo auctore emit. Briſſ.

MALE cogitare, de iis qui odium aut ſimultatem aliquam animis ſuis conceperint, ſolemus dicere: ſed præſertim cum premitur odium, vltionis autem tempus atque occaſio obſeruatur. Exempla producit Inſul. Spieg.

MALE conceptum inſtrumentū dicitur, in quo barbariſmus eſt admiſſus, ſeu vt interpretes dicunt, mala grammatica, l. imperator, ff. de ſtatu homin. & l. qui habebat, ff. de manum. teſtam.

MALE conſumere. Paul. ſolutæ ſunt adoleſcenti pecuniæ debitæ, eaſque male conſumpſit, l. minor. 3. de minor.

MALÆFIDEI emptor quis dicatur, pete à Iuriſconſ. in l. ſi quis cum ſcire, ff. pro empt. Spieg.

MALÆ fidei poſſeſſor. Lege, Bonæ fidei poſſeſſor. Et quomodo probetur in poſſeſſore. Bart. in l. Celſus, ff. de vſucap. Spieg.

MALE mereri pro nocere & incommodare. Triphonius in l. bona fides, ff. depoſiti. Malemeritus publice etiam egeſtate laborare debet, Spieg. Prat.

MALE promiſſum, accipitur aut ſuper re mala, vel turpi: aut pro male concepto. Archidiac. monuit, Spieg.

MALEDICERE, vt plurimum vnico verbo ſcribitur.

MALEDICTA. Verba Ciceronis pro M. Cælio ſatis arguunt, ineptas vitæ crimina, quæ cauſæ propria non ſunt, appellari maledicta. Eius autem verba ſunt: Quod oblectum eſt de pudicitia, quodque omnium accuſatorum non criminibus, ſed vocibus maledictiſque celebratum eſt, id nunquam tam acerbe feret M. Cælius, vt eum pœniteat non deformem eſſe natum. Sunt enim iſta maledicta pervulgata in omnes, quorum in adoleſcentia forma & ſpecies fuit liberalis. Sed aliud eſt maledicere, aliud accuſare. Accuſatio crimen deſiderat, rem vt definiat, hominem notet, argumento probet, teſte confirmet. Maledictio autem nihil habet propoſiti, præter contumeliam, quæ ſi petulantius iactatur, conuicium: ſi facetius, vrbanitas appellatur: Vide Syluium in Orat. pro M. Frontoio. Spiegel. Tranſtulit autem hunc locum Cic. ex oratione Demoſth. περὶ στεφάνου, vt annotauit Muretus lectionum variar. lib. 8. c. 19. ad de Franc. Bald. in ſua Catecheſi iuris ciuil. c. 41.

MALEDICTVM eſt infamandi cauſa dictum: quod tum demū in conuicium tranſit, cum in cœtu & cum vociferatione dictum eſt. Vlpian. in l. 15. §. ex his apparet, ff. de iniur. Briſſ.

MALEDICTVM, à contumelia diſtat: quod hæc hæredis inſtitutionem vitiat, circumſcribitque. Id Vlpianus indicat in §. ſi quis nomen, l. quoties, de hæredib. inſtit. Illud vero nihil impedit, quo minus eadem recipiatur, conſtetque, vt etiam diſerte ponit Martianus, in l. his verbis, §. 1. eod. Spieg. Prat.

MALEDICVS eſt, qui maledicit quantum poteſt, & ſcit, vt in tit. extr. de maledicis, Ioan. Bellon. etym.

MALEFICIA dicuntur ea delicta, quibus quis dolo malo interueniente læditur: vt ſunt, furtum, rapina, damnum, iniuria datum, & iniuriæ. Porro publicæ diſciplinæ vigor poſtulat, vt malefici puniantur, l. locatio, §. quod illicite, ff. de publican. Spieg. Vel ſic: Maleficum proprie vocari ſolet delictum, quod ex dolo malo ad lædendum proximum proficiſcitur: Id eſt, priuata noxia, qua priuatim quiſque læditur, veluti furtum, iniuria, &c. vide l. dolum, Cod. de dolo. Quid autem differat à crimine: vide ſupra Crimen.

MALEFICIA impunita eſſe non oportet, l. 51. §. vltim. ff. ad leg. Aquil. l. 18. §. 1. ff. de iudic. Briſſ.

MALEFICIVM dicitur, quicquid improbe admiſſum eſt. Vlp. l. 1. in princip. ſi fam. furt. fec. dic. Vtiliſſimum id edictum prætor propoſuit, quo dominis proſpiceret aduerſus maleficia ſeruorum, hoc eſt, quaſi malefacta. Quamuis & quæ dicta, ſcripta, conſulta criminoſe ſint, vt ſentit Alciatus, maleficij nomine, præcipue in legali pœna veniant. Quamuis haud raro tegitur per officium, l. non æſtimo, ff. de admin. tutor. & l. tres tutores, eod. Spieg. Quidquid maleficiorum admittitur, id bifariam contingit, videlicet aut aperte aut occulte: Apertum maleficium eſt, quod nullo prætextu poteſt excuſari, quo minus omnes, qui vident vel audiunt factum ipſum, ſtatim intelligant, & dijudicent contra legem perpetratum eſſe: vt ſunt furta, ædes, conuicia, damna data, quæ ſuas habent nominatas actiones. Occultum vero maleficium eſt, quod cum admittitur, non ſtatim redargui vel damnari poteſt: quaſi ſit contra ius, vel bonos mores factum: ſed ſub aliquo honeſto prætextu, permultos ſæpe dies ſerpit, ac tandem perniciem affert ſummam. Hæc labes quia varij generis eſt dicta eſt, Suſpecti crimen, Oldend.

MALEFICIVM in l. 7. C. de præſcript. long. temp. interpretatur ibidem Goth. inſtrumenti fraudulentam ſubtractionem.

MALEFICOS ſpeciali nomine incantatores antiqui intellexerunt Rubr. C. de malefic. Sed verior eſt expoſitio Hegendorfini, quem vide in Exegeſi, eod. tit. Generaliter autem maleficorum nomine accipiendi ſunt, qui damnum inferunt, qui nocent alteri, Spieg.

MALEFICOS à magis & mathematicis ſeparant Impp. in tit. de malefic. & mathem. B. Hieronymus in Daniele c. 2. maleficos ait eſſe, qui ſanguine vtuntur & victimis & ſæpe corpora contingunt mortuorum, quos etiam ab incantatoribus qui rem verbis peragunt, & Chaldæis & magis diſtinguunt Impp. Conſtantin. & in l. 5. C. de malefic. Magi aiunt, & cæteri, quos maleficos ob magnitudinem facinorum vulgus appellat. Idem in l. 7. eod. tit. Si, quis magus aut magicis carminibus aſſuetus, qui maleficus vulgi conſuetudine nuncupatus. Eadem & B. Auguſt. tradit in lib. de Ciuit Dei, cuius verba referantur in c. nec nimirum, 26. quæſt. 5. Briſſ.

MALEVOLENTIA: Vide Beneuolus.

MALEVOLVM propoſitum l. 6. ff. de ſuſpectis Tutor.

MALICIA peruerſitatem ſonat, cum quis data opera male agit. Hæc ætatem ſupplere dicitur: & alij damnoſa, Dolus. Bald. in l. quæ fortuitis, C. de pig. act. Idem in l. Macedoniani, C. ad Macedonian. & alibi, Spieg.

MALICIA callidorum eſt, variorum & doloſorum, contra quos prætor edictum propoſuit, de dolo malo, Spieg.

MALITIAM Cic. lib. 3. de Natura Deor. definit verſutam & fallacem nocendi rationem: cui ſimplicitas opponitur, l. 1. ff. de Dolo. Sic malitia fideiuſſoris, l. 11. ff. Quod met. cauſ. Briſſ.

MALITIOSE, id eſt, doloſe, callide, inſidioſe, fraudulenter apud Cic. lib. 3. offic. Sic,

MALICIOSE edere rem mandatam, idem eſt quod decipere, malicioſe edere dicitur, qui dolo malo non edidit, l. vbi exigitur, ff. de eden, Spieg.

MALIGNE, pro peruerſe. Mart. de cuſtod. reor. l. diuus. Sed ſi quid maligne, interrogaſſe, aut non dicta retuliſſe pro dictis eum

Digitized by Google

rum comperesit. Item Maximè, l. 4. de in offic. testam. Malignè, ait, circa sanguinem suum inferentes iudicium, Spieg.

Sine MALIGNITATIS interpretatione, ex C. Th. Briss.

MALIGNVS etiã dicitur qui sui iuris paulo retinentior est. Sicut benignus qui de suo iure multa remittit, Conn. lib. 1. c. 11. n. 3.

MALI homines, Paul. in l. 3. de offi. præsid. Vt curetis, inquit, qui prouinciæ præest, malis hominibus purgari prouinciam, hoc est, improbis, sceleratis, & iis quos perditos homines appellare solet Cicero: raro autem malos, quo nomine vulgo appellantur. Sunt autem mali puniendi, quod & eorum exemplo cæteri à peccato deterrentur, & improbis hominibus ciuitas purgatur. Sed & ciuitates trupomine gubernari Plato scribit in Amatoribus, quum nocentes pœnas expendunt, Spieg.

MALLEVS. Vtitur Scæuola Græca hac voce, quæ maxime significat, secundum Noricum textum in l. Pamphilo, de legat. 3. Spieg.

MALITATIS legitur apud Vlp. in l. 5. ff. quod met. caus. eodem modo vt Bonitas dicimus. In vulgatis tamen, Mali scriptum fortasse fuit Calamitatis. Legimus tamen Sceleratis in l. 3. ff. de bon. eorum qui ant. sent. Hot.

MALO verbum de iis, quorum electio libera est, vsurpari conuenit, l. stipulatio, 5. fin. ff. de nou. oper. nunt. l. pen. ff. de pollicitatio. Forcat. in Necyomant. dial. 13. n. 3.

MALLEATVM, quod malleo factum est. Vlp. de l. 3. librorum, 5. sed nec cepti. Sed perscripti, ait, libri nondum malleati, vel ornati continebuntur libri, Spieg.

MALOBATHRVM, arbor est odorato ex Syria, quæ nomine speciali folium appellatur, vnde fiunt vnguenta, quæ dicuntur foliata. Horat. in 2. carm.

Nitentes malobathro Syrio capillos.

De folio malobathri meminerunt sæpe Galenus & Apitius Martian. de publ. l. interdum. Malobathrum, aroma Indicum, non malobastrum, Nebr. Est autem Malobathrum folium innatans Indicis paludibus, sine radice, quod collectum & lina traiectum siccatur & seruatur: nardum sapore imitatur, vincit etiam, & odoratissimum est, teste Dioscoride, vt de eo refert Forcat. in suo penu. iur. ciuil. c. 22. vid. Malabathrum sup.

MALORVM varia genera: vide apud Gothofr. in l. qui fundum, 205. ff. de verb. signif.

MALVM committere, pro delinquere, Spieg.

MALVM substantive positum, damnum est, incommodum, & detrimentum, Spieg.

MALVM nascens & inueteratum. Cic. in Phili. Omne malum nascens, facile opprimitur: inueteratum, sit plerunque robustius.

MALVM est, quicquid herba & fructu virens lignoso operculo caret, extra habens, quod esui aptum est, licet durum quandoque etiam intus contineat, cuiusmodi persica sunt: aut acinos, cuiusmodi sunt pecunia mala, Macrob. Saturn. lib. 3. c. 19. Pomum namque generale nomen est omnium fructuum, qui ex arbore esui apti proueniunt, siue molles, siue duri sint: idque (pomum) diuiditur in nucem & malum, Gœdd. ad l. qui fundum, 205. num. 2. ff. de verb. sign. [sicat.

MALVM venenum: vid. l. eiusdem, 5. adiectio. 2. ff. ad leg. Cor. de

MALVS est arbor nauis fixa, in altum directo porrecta cui annectuntur vela & funes cum rotulis; inde dictus quod fit instar mali summitate, vel quod cingatur quasi quibusdam malis: quorum volubilitate leuantur vela: vnde Horat. lib. 1. carm. Od. 14.

Et malus sceleri saucius Africo.

Differt autem malus ab artemone, quod malus vere ac proprie sit nauis: artemon vero non sit: Ratio est, quia pleræque naues omnes sine malo esse nequeunt; sine artemone esse possunt: dicitur ἱστὸς πλοίου. Goth. ad l. malum nauis, 242. in pr. num. 1. ff. de verb. sign.

MALVS seruus creditus est, qui aliquid facit, quo magis se rebus humanis extrahat: vt puta laqueum torserit, siue medicamentum pro veneno biberit, præcipitemve se ex alto miserit, aliudve quid fecerit, quo facto sperauit mortem peruenturam: tãquam nihil non in alium ausurus, qui hoc aduersus se ausus est, text. in l. cum autem, 23. 5. excipitur & ille, 3. ff. de æd. edict.

MAMBVRGIVM, curatio. In formula regni accepti à Bosone apud Gulielmum Paradinum Annal. Burg. lib. 1. omnibus, vt monuistis, legem, iustitiam, rectum mamburgium. auxiliante Deo, conseruabo. Dicebatur & mamburgium: vt paulo supra in formula Regni delati, defensionem & mandiburgium singulis exhibentes. Et apud Ioan. Tritem. pag. 88. vnus aureus Romæ persolvatur quotannis, vt cœnobium sub Rom. Ecclesiæ mandiburgio & maiestatis securum semper stabiliatur & defendatur, Prat.

MAMBVRGVS, Feudistis idem fere qui iisdem aduocatus, videlicet pro curatore alicuius negotij. Itaque qui curator Reip. libris Pandect. dicitur, Mamburgus Feudisticis temporibus appellatus est, Prat.

MAMMILLARE, fascia, qua mulieres mammas, id est, vbera tegebant. Id si cui legatum esset, etiam detractis ornamentis deberi videtur, quemadmodum Paulus de insuribus respondit in 5. fi. l. pediculis, de aur. & arg. leg. Spieg.

MAMMA, Græca dictio, i. auia, patris, seu matris mater: sicut sicut Tata, pro patre accipitur apud Martialē. Erasm. in scholis epist. 10. Hieron. Mammam, inquit, antiqui, matrē vocabant, vt auiam Tatam. Cæterum Mammam dare, notæ significationis est Grammaticis: id vero haud æque, scil. cum infantem quis vxori suæ lactandum tradit. Etenim illa mater esse incipit, & ipse loco patris est. Plautus in prologo Mænech. Adeo forma simili pueri, vt mater sua non internosse posset, quæ mammam dabat; Neq; adeo mater ipsa, quæ eos pepererat. Iis quidem iure nostro debetur reuerentia, l. 1. ff. de obseq. à liber. & liber. vt in ius absque venia citati non debeant, l. fi. C. de in ius voc. Sp.

MAMMAM per patrem, Amitam vocat Connan. quæ & πατρὸς ἀδελφη: Μάμμιλλα vero per matrem, Materteram vocat, quæ Græce μητρὸς ἀδελφη dicitur. Est autem μάμμη generale nomen, ad nutricem, auiam, prouiam, materteram, amitam & quascunque mulieres quæ maternæ dignitatis habent aliquid: tanquam ὑποκόρισμα μάμμης, id est, diminutiuum quoddam à matre. Connan. lib. 8. c. 5. n. 8.

MANALIS fons ex quo aqua perpetuo manat.

MANARE aqua l. 11. ff. de aqua & aq. plu. Aqua sudoribus manando, l. 1. 5. caput, ff. de aqu. cotid. Briss.

MANCEPS, inquit Festus, dicitur, qui manu capit: qui quid à populo emit, conducitve, quia manu sublata significat se auctorem emptionis esse; qui idem præs dicitur, qui iam debet præstare populo quod promisit, quam qui pro eo præs factus est, Prat. Briss.

MANCIPARE, à Manu & Capio, pro venderé, adpropriare, *verkauffen, zueygen, zu eygenthumb geben*. Idem emancipare. Nam omnis alienatio sic fit, vt aliquid per manum capiatur vel adquiratur. Item mancipio dare, *frey eygen geben, zuestellen*. Mancipium cuiuslibet rei dominium, quod per nexum adquisitum esset, appellabatur *ein Eygenthumb*. Item possessio libera. Vnde mancipio accipere, mancipio promittere: pro eo quod nunc dicimus, sic alienari, vt præstetur euictio. Oldend. Adde Tiraq. in tract. *le mort saisit le vif*, 1. dec. num. 1.

MANCIPATIO, inquit Vlpianus, Instit. c. 19. propria est, species alienationis & rerum mancipi: eaque fit certis verbis, libripende, & quinque testibus præsentibus. Boetius ex Caio ita scribit: Mancipatio est imaginaria quædam venditio, quod, ipsum in ius Romanorum est ciuium: eaque res ita agitur. Adhibitis non minus quinque testibus ciuibus Roman. puberibus, & præterea alio eiusdem conditionis, qui libram æneam teneat, qui appellatur libripens. Is qui mancipium accipit æs tenens ita dicit. Hunc ego hominē ex iure Quiritium meum aio: isque mihi emptus hoc ære & libra ænea, idque æs dat ei à quo mancipium accipit quasi pretij loco. Cuiac. obs. lib. 11. c. 37. sestertium vnum fuisse dicit. Hæc autem imaginaria venditio locum tantum habebat, vt annotat Turn. adver. lib. 20. c. 19. inter ciues Romanos, Latinos colonarios, & Latinos Lunianos, eosq; peregrinos, quibus datum erat commercium, Prat.

MANCIPATVS, id est, venditus, apud Paul. lib. 1. sent. 5. seruus per metum, de in integ. rest. Seruus per metum mancipatus, quicquid acquisierit, vel stipulatus sit, ei adquirit, qui vim passus est, Prat.

MANCIPES sunt publicanorum principes, Romani homines, qui quæstus sui causa, si decumas redimunt, decumani appellantur: si portum aut pascua publica, Portitores, aut pecuarii, quorum ratio scriptura dicitur. Dicuntur & hi qui quinto quoque anno à censoribus publica, id est, populi victigalia redimebant: hi verò si vectigales agros, vt decumani redimebant, eos postea colonis & æratoribus elocabant. Papinianus l. 53. ff. locati. Qui fideiussor extiterit apud mancipem pro colono locauit: Reipubl. non tenetur, Cicero Verrin. 3. publicanorum principes similiter Mancipes appellat. Hot. Prat. Adde Forcat. in Necyom. dial. 21. n. 6.

MANCIPES etiam Conductores Salinarum interpretantur, l. 11. C. de vectigal. Inde in l. 3. C. de collat. donat. post. in C. Theod. Salinis, aiunt. Impp. omnibus præter mancipum quæ populi Romani sauacris deseruiunt. Ex quo mendum eluam, quod est apud Symmach. lib. 1. epist. 44. in qua non semel municipes salinarum pro Mancipes cum vitio scriptum est. Pater autem ex ea epistola Mancipes eos obnoxios fuisse functioni lignorum, quæ lauacris vtebantur, vt idem actor epist. 13. ostendit. Erant tamen & mancipes thermarum, qui earum exhibitionem Romæ curabant, vt l. 1 de mancipib. therm. in C. Theod. ostendit. Præterea Romanis mancipes apellatos [illegible], Socrates lib. 5. hist. Eccles. scribit. Eoque sensu verbum hoc accipitur in l. 1. & l. 2. C. de frumento vrb. Constantin. lib. 12. & l. 2. & l. vlt. eod. tit. in C. Theodosian. & in l. vnica, C. de pistorib. lib. 11. In qua tamen Mancipiis vulgo vitiose pro Mancipibus legitur, Briss.

MANCIPES mutationem apud Cassiod. lib. 4. var. epist. ad Godiscal. qui equorum ad celeritatem, commutari solitorum curam gerebant: de quibus Zeno sentire videtur in l. 18. C. cursu publ. lib. 12. Briss.

Digitized by Google

MANCIPIA vicaria, id est, quæ vicem alterius repræsentant, in l.5.vbi Goth.C.de seru.fugit.

MANCIPES viarum, Tacitus lib.3.id est, redemptores, Briss.

MANCIPES cursus clabularij, cursus publici ex C.Theo.Briss.

MANCIPATVS, functio & munus quo mancipes funguntur ex C.Th. Briss.

MANCIPIO dare, & accipere, frequens & vsitata bonis auctoribus locutio: Cicer. Topic. Finge mancipio aliquem dedisse id, quod mancipio dari non potest, Tacit. lib.3. Seruos quoque Syllani actor publicus mancipio acceperat: & aliis multis locis, quæ Bud. in annot. in Pandect. congessit. Hinc & res mancipi appellantur, quæ ex iure Quiritium abalienari, & in alterius dominium, vel nexus, vel cessionis in iure solennitate transferri poterant, vt bene Boet. in Cicero. Topic. sensit, Nec mancipi vero res, quæ his modis alienari non poterant: cuiusmodi erant omnia prouincialia prædia ante Iustiniani constitutionem: Nam cum tributaria vel stipendiaria ea essent: non poterant mancipio à prouincialibus dari, vsus duntaxat & fructus ἐν χρήσει eorum, prouincialium erat, mancipiũ & proprietas populi. Ex quibus rubr de vsuc. & transf. & de reb.mancip. valde illustratur, quæ magnas superioribus temporibus exhibuit non modo bonarum literarum rudibus & imperitis, sed & ipsis melius institutis hominibus difficultates. In Italico vero solo prædia omnia iure mancipij iureque optimo haberi poterant. Feræ vero bestiæ nec mancipi erant, auctore Vlp. in Inst. Briss.

MANCIPIO vendere, est eas res quæ mancipi sunt, ita vendere libra & ære adhibitis, vt euictionis periculum præstetur, verum hoc amplius animaduerti moris fuisse, vt Auctor, id est, venditor nexu se dicit causa obligaret, ad rem mancipi, hoc est, emptori perpetuo præstandam. Cic. pro Muræna, Quod si in iis rebus petendis quæ mancipi sunt, is periculum iudicij præstare debet, qui se nexu obligauit: profecto etiam rectius, &c. Hinc mancipio & nexu coniungi videmus. Varro lib.de ling.6. Manilius scribit omne quod per libram & æs geritur, in quo sint mancipi nexum esse. Mutius Scæuola, quæ per æs & libram fiant, vt obligentur, præterquam quæ mancipio dentur. Hoc verius esse ipsum verbum ostendit, de quo quæritur. nam idem quod obligatur per libram, neque suum sit, inde Nexum dictum. Hæc ille: quæ sic intelligo, vt ex Mutij sententia ea Nexa dicantur, non tantum quæ abalienata sunt, sed etiam quæ oppignorata, Cicero 7.Famil. Attici proprium te esse scribis, mancipio & nexu: meum autem, vsu & fructu. Et de Resp. harusp. Multæ sunt domus iure mancipij, & iure nexi. In Topic. Abalienatio est eius rei quæ mancipij est, aut traditio alteri nexu, aut in iure cessio, quo ex loco coniuncto cum altero libri 3. de legibus animaduerti eum qui mancipabat; nexu obligatum rem mancipi tradidisse: idem in Paradox. Non enim ita dicunt eos esse seruos, vt mancipia quæ sunt dominorum facta nexu, aut aliquo iure ciuili, id est, in iure cessione & vsucapione. Verum hæc hactenus. Deinceps eum qui mancipi vendebat, euictionis periculum in se recepisse ex Plauto demonstrabimus. Is igitur in Persa sic loquitur,

Ac suo periculo is emat qui eam mercabitur,
Mancipio neque promittet, neque quisquam dabit.

Et paulo post.

Nihil mihi opus est litibus,
Nisi mancipio accipio, quid eo mihi opus
Mercimonio? Tot nihil pericli videtur me mutuas
Ne quis vero ex Arabia penitissima persequatur eam.

Item, Dorpalus:

Age, indica propugnanter.
Segar, Prius dico, hanc mancipio nemo tibi dabit, iam scis?

Item:

Tuo periculo sexaginta hac datur argenti nimis.

Item:

Ille quidem iam scit negotij gesserit
Qui mihi furtivam meo periculo vendidit,
Argentum accepit: abiit, nunc ego scio,
An iam asseratur hac manu? quo illum sequar?
In Persas? nugas.

His ex locis facile perspicitur, cum res mancipio non dabatur, periculo emptoris eam fuisse, neque euictionem à venditore præstari solitam. Quod si mancipatio adhiberetur, & res postea euinceretur: Paul. li. sent. 2. c. 16. scribit venditorem auctoritatis nomine duplo tenus obligari. Ex quo consuetudo illa fluxit, iure postea confirmata, vt iam in aliis emptionibus stipulatio duplæ interponeretur, siquidem pretij alicuius res esset. Sin minus simplæ, l. ex empto, 37. ff. de euict. Quæ cõsuetudo in quotidiana & vsitata fuit, atque (vt Vlpianus ait) assidua, vt etiam si forte amissa fuisset, nihilo minus in actionem ex empto propter bonæ fidei naturam, tacite veniret. Ea enim, inquit, quæ sunt moris & consuetudinis, in bonæ fidei iudiciis debent venire, l. quod si, 31. §. qui assidua, ff. de ædil. edict. l. 2. ff. de euict. l. ex empto, 11. §. Cassius, ff. de actio. empt. Mancipationis igitur & vulgaris emptionis illa fuit differentia quod in illa euictionis periculum præstabatur, in hac non præstabatur: in illa dupla ipso iure auctoritatis nomine debebatur, in hac primum non nisi stipulata fuisset: Postea tamen propter consuetudinis assiduitatem, in empti venditi iudicio etiam, tacite & vi bonæ fidei actionis veniebat. Prat. & Hot.

MANCIPI res sunt, inquit Vlpianus, cap. instit. 19. prædia in Italico solo quæ adquirebantur mancipatione, traditione, vsucapione, iure cessione adiudicatione, leg. (prouincialia enim quę stipendiaria & tributaria erant nec mancipi habebantur, quia propria non erant eorum qui ea possidebant, propter stipem & tributum quod pendebant principi & populo, quasi non manciparentur eorum dominio, & traditione alienabantur) tam rustica, qualis est fundus, quam vrbana bona, qualis est domus. Item Iura prædiorum rusticorum velut via, iter, actus, aquæductus. Item serui & quadrupedes, quæ dorso collove domantur, velut boues, muli, equi, asini: cæteræ res nec mancipi sunt. Elephanti & Cameli, quamuis collo dorsove domentur, nec mancipi sunt: quoniam bestiarum numero sunt: vide rubr. Cod. de vsuc. transfor. vbi hæc rerum differentia tollitur: & Th. §. per traditionem, Instit. de rer. diuis.

MANCIPIVM, inquit Isidorus, est quicquid manu capi, subdique potest, vt homo, equus, quis, hæc enim animalia statim vt nata sunt, mancipium esse putantur: nam & ea quæ in bestiarum numero sunt, tunc videntur mancipium esse, quando domanari siue capi cœperint. Sic Florentinus, mancipia dicta sunt, quod ab hostibus manu capiuntur in leg. libertas, Digest. de statu hominis. Mancipia autem veteres appellabant, quæ posteriores mobilia, prædia vero, quæ iidem immobilia Modestinus l. 3. Digest. de diuers. temporum præscriptione. Longæ possessionis præscriptionem tam in prædiis, quam in mancipiis locum habere, manifestum est. Cicero libro 3. Officiorum: Nec vero in prædiis solum ius ciuile dictum à natura, malitiam fraudémve vindicat: sed & in mancipiorum venditione venditorum fraus omnis excluditur. Idem in Oratione in Rullum ad populum. Qui agri, quæ loca, ædificia: Quid est præterea? multa in mancipiis, in pecore, auro, ebore, veste, suppellectili, cæteris rebus. Hotomannus.

MANCIPIVM interdum pro abalienatione, dominiique ex Iure Quiritium, per mancipationis solennitatem facta translatione vsurpatur. Paulus in lege Dei, tit. 16. Post mortem patris natus, vel ab hostibus reuersus, vel ex primo, secundove mancipio manumissus, Briss.

MANCIPIA Græcis αἰχμάλωτα vocata, Iustinianus in §. serui autem. Institutis, de iure personarum, dicta tradit, eo quod ab hostibus manu capiuntur. Cui allusioni astipulatur Marcus Varro, item Ausonius cum ait: capta manu, sed missa manu nesciuit herile, Imperium dominæ vult domina esse manus. Quamuis & mancipia dici possint eo quod capta seuituti manciparentur, vel vt Alciatus voluit, quod eos in manum, id est, potestatem emptoris agerent: in quo Aldobrandinus desiderat allusionem. Instit. de loc. Hinc,

MANCIPIA alia sunt veterana, quæ anno continuo in vrbe seruiunt, alia nouitia, quæ anno nondum seruierunt l. interdum, §. quoties, ff. de publicanis, leg. final. ff. de ædilitio edicto.

MANCVS, proprie significat eum, qui sine manu est. Iurisconsulti tamen est, in l. qui clauum, §. pen. & l. item Offilius, & l. quæritur, §. si quis digitis, de ædil. edict. qui imbecillitate dextræ sinistra vtitur, Prat.

MANDARE verbum protritum quidem est, sed ineptissime tractatum à formulariis. Et res certe cottidie in foro versatur, vt merito debeamus eam plenius explicare tyronibus iuris.

MANDARE, à manu danda compositum est, quod in mandatis dandis accipiendisque manus sibi inuicem dari mos erat, quem iam nunc in mutuis promissionibus vulgo videmus obseruari. Sunt autem pleraque verba simili modo ab vsu porrigendæ manus producta, Old. Prat.

MANDARE itaque generaliter significat, alicui personæ gerendum aliquid, exequendumque committere, leg. 1. ff. mandat. sicut vrbis Quintiliani refert Valla libro 5. *vertrauwlich, befehlen, aufflegen*, Quod his verbis explicari solet, Mando, Rogo, Volo, Peto, l. 12. §. cum quidam, & l. 59. §. ille illi, & l. vlt. §. vltim. ff. mandati. Hoc autem alias fit publice, alias priuatim. Publica mandata vocantur proprie præcepta magistratuum, quæ sunt necessitatis. Inde dicimus mandare, *gebietten*. Sic accipiendum est in titul. Cod. & Nouell. de mandat. Princip. constitut. 17. Priuata vero mandata vulgo dicuntur commissiones; quæ cum late pateant, multa comprehendunt, Oldendorp. Prat.

MANDARE dicuntur & qui iubent abire in creditum. Vnde mandatores similes sunt fideiussoribus, nisi quod mandatum præcedit obligationem debitoris, hoc est, mandator sua fide mouet, inducit aliquem ad contrahendum cum alio, aut ad solutionis terminum prorogandum, l. si vero non remunerandi, §. si post creditam, ff. mandati. Fideiussor vero sequitur obligationem, & accedit ei, quæ iam contracta est, l. si fideiussores, ff. de fideiuss. & mandat, Old.

MAN-

Digitized by Google

MANDARE, hoc est, committere, omnem seu uniuersam iurisdictionem, aut speciem vnam prætor potest, leg. solet Prætor & leg. seq. ff. de iurisd. omn. iud. Nec tamen si totam delegat, cõmittit, prorsus ab ea excidit, aut eam amittit. Etenim aliud est committere, & aliud amittere; l. iudicium soluitur, ff. de iud. Si quidem quod tota Iurisdictio delegari possit, firmat Iurisc. memoriali ratione in citata l. Solet Prætor. Spieg.

MANDARE insuper de reb. inanimatis elegantet dicimus. Mandare literis, pro scribere. Mandare terræ, pro seminare. Mandare fugæ, pro fugere. Old. In quo autem differant mandare, præcipere, iubere, impetrare, Valla docet lib. 5. & gl. in l. sæpe. ff. de offic. præsid. Insulanus obseruauit hoc verbum apud Ciceronem sæpe accipi pro eo, quod fit, per alium nuntiare, seu alieno ore notum facere. Mandare item creditur, qui non prohibet pro se intercedere; Vlpian. ait, hoc est, qui patitur alterum pro se intervenire; aut quod gestum est, ratum habet, à mandati consensu non fieri alienum. Quasi perinde sit, non prohibere aliquem interuenire, vel negotia eius subire, aut quod gestum est, ratum habere, atque si id fieri mandauerit. In l. hæc verba, ff. de his qui not. infam. traditur aliud esse mandare, quam instigare, vel hortari, considerare, vel commendare, promittere, vel demonstrare. Spieg.

MANDARE etiam delegare seu ad alium transferre significat, vt loquitur l. 1. ff. de off. proconf. l. 2. ff. de offi. eius, cui mandat. est iurisd. l. 8. §. sed nec mandare, ff. de transl. 8. ff. de tut. dat. Briss.

MANDARE solemus ei, cui negotium aliquod in iudicio vel extra iudicium, nostro nomine conficiendum, amicè & bona fide commendamus. Nam & commendare à mandato fit, *befehlen vnd vertrauwen*. Vnde Mandatarius dicitur Procurator, à Pro & Curo, *ein Verwalter, Verforger, Befelchhaber mit fleiss*. Non enim est otiosum istud Pro, sed diligentiam quandam, & prudens amici officium significat. Old. Prat.

MANDARI cædem, vel aliud delictum. Paulus ff. de Senatusconsulto Sillan. Etsi (inquit) certus sit percussor: tamen habenda est quæstio, ut cædis mandator inueniatur. Old. Prat.

MANDARE est præstare & exhibere actiones, l. 25. ff. de admin. tut. l. 1. §. plane, ff. de tut. & rat. distrah. Hinc mandatum actionum, l. 76. ff. de solutionibus. Mandare tamen actiones & cedere differunt, l. data, C. de oblig. & act. Prat.

MANDARE delationem, pro impellere aliquem, vt deferat l. ex quibusdam, ff. de iure fisc. Et delator mandatorem edere debet. Oldendorp.

MANDARE etiam dicuntur testatores, l. 25. ff. de Admend. legat. Et apud Mart. Epigr. 89. lib. 1. Ouid. Eleg. 2. lib. 1. trist. Et mandare suis aliqua, & sperare sepulcrum. Sic in Carmine Augusti de Æneid. Vergilij.

.....*suprema voluntas*
Quod mandas fierique iubet. Briss.

MANDARE actiones, id est cedere & præstare, l. 11. ff. de pec. l. 23. ff. pro socio, l. 13. ff. de pign. act. l. 57. ff. ad SC. Trebell.

MANDARE magistratum pro decernere. Cic. de. legib. Old.

MANDASSE negotium suum ille intelligitur, qui sciuit negotium suum geri, & cum posset, gestorem, gerere non prohibuit, per text. in l. si remunerandi, §. qui pactus, & in l. 18. ff. mandat. Vult. in comment. Inst. §. 1. n. 7. de obl. quasi ex contract.

MANDAT tacite, qui patitur pro se fideiuberi, vel ratum habet. Vnde tacitum mandatum. Old.

MANDATA appellantur præcepta principum, quæ præsidibus in prouincias proficiscentibus dabantur, quibus omnis eorum potestas omneque munus continebatur, l. 3. & leg. 19. ff. de offi. præsid. l. 27. in fin. & l. 33. ff. de pœn. l. 7. §. 1. ff. de iure patron. l. 131. in fin. de verb. sign. l. 4. §. 1. ff. ad l. Iul. pecul. l. 1. ff. de colleg. & corp. l. 6. ff. de extr. crim. l. 1. ff. de milit. test. l. 5. ff. de seru. ex por. Plin. lib. 10. Epistol. epist. ad Traian. Nã sicut mandatis tuis eautum est, ne restituam. Iustin. Nouell. 17. οἱ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις συνεσταμένοις μετὰ παρόντων ἐξουσιάσασθαι mandata principis, κἀντεῦθεν χαλεπῶς ἐχόντων ἐπὶ τοῖς ἐπαρχικοῖς αὐτοῦ διατυπώσεσι καὶ αἰτίαις. Idem 31. ἡ τῶν ἐμπόρων, ἐξουσίαν μέντοι ἀναμφισβητήτως ἔσχε δι' ὅπερ ἐστὶ καὶ τοῖς τοιούτοις συμβόλαιον, ἐκείνου ἢ τοῦτο ἢ μὴ κρίνει, mandata principis. Atque interdum hæc mandata à præsidibus in prouinciis sub edicto proponebantur, ut apparet ex l. 6. §. 1. ff. de custod. reor. Briss. Mandata principum ait Gothof. ad rubr. C. de mandat. princ. sunt præcepta, siue monita, quæ certis personis dantur à principe veluti præfectis & procuratoribus. Dion. 5. ἐντολαὶ vocat Græci etiam ἐξηγήματα & ὑποθήκας, & Nouell. 26. ὑπομνήσεις & Nouell. 25.

MANDATA iurisdictione totum officium iuris dicendi transit, l. 3. §. damus, ff. de sulp. tut. Nec nudam notionem duntaxat, se iurisdictionem, non quidem proprio sed alieno beneficio is, cui iurisdictio mandatur, habet, l. 1. §. 1. ff. quis & à quo appel. Brisson.

MANDATA denique Iurisdictione, quæ transferantur & transeant, vide l. 1. in pr. & §. vlt. l. 2. & l. 4. & l. vltim. ff. de offi. eius mand. l. 12. ff. de off. proconf. Briss.

MANDATAM rem, adiectiue nonnunquam dicimus: sicut rem commissam, rem depositam, vt apud Ciceronem. Qua locutione generaliter significatur, quicquid vllo modo mandatum fuerit. Quod non percipiens Accurs. malè torquet ad speciem empti, in l. vlt. §. vlt. ff. de cond. ob turp. caus. Oid. Prat.

MANDATARIVS est, qui mandatum suscipit ad implendum. Et quando mandatarius accusatus de crimine conuenire possit ex sua persona, vide leg. non ideo minus, C. de accus. & inscript. & no. in cap. mulieres, & cap. vt fame, de sent. excommun. Et inter istos oriuntur actiones hinc inde: quia ille qui sic mandat alteri, contra illum, qui mandatum suscipit ad implendum, cum prius cogi non posset, quod reciperet mandatum, competit actio mandati directa, in quantum ejus interfuit factum fuisse quod mandabatur. Rursus ipsi mandatario, qui mandatum suscipit, competit actio mandati contraria, si quas expensas fecit, vel impensas ratione mandati suscepti, in quantum non excessit fines mandati. Si vero mandatum excessit in impensis factis, ipsas non repetet per actionem mandati contrariam; Sed in quantum vtiliter expendit, per actionem negotiorum gestorum repetet. Placet igitur quæ mandatario datur lex in Tragœdia Sophoclis: ἐμοὶ γὰρ οὐδὲν μεῖζον ἢ σὸν μὴ πεσεῖν κακοῖς ἐχθροῖς ὑφ' οἷς σὲ θεάσασθαι θέλω. Prat.

MANDATI actio est directa aut contraria. Directa datur mandatori contra mandatarium, qui vel negotium non gessit, l. 6. §. 1. vel non exhibet domino, quod ex negotio adeptus est, l. si procuratorem, §. fin. ff. eod. vel mandatum non implet. Sicut enim liberum est mandatum non suscipere, ita susceptum consummari oportet, nisi renuntiatum sit. Renunciari autem ita potest, vt integrum jus mandatori reseruetur, vel per se, vel per alium eandem rem commode explicandi: aut redundet in eum captio, qui suscipit mandatum. Et quidem si is cui mandatum est, vt aliquid mercaretur, mercatus non sit, neque renunciauerit se non empturum, idque sua non alterius culpa fecerit, mandati actione teneri eum conuenit. Hoc amplius tenebitur, si eo tempore per fraudem renunciauerit, cum jam recte emere non posset. Sane si valetudinis aduersæ vel capitalium inimicitiarum, seu ob inanes rei actiones, seu ob aliam iustam causam excusationes alleget, audiendus est, l. 22. §. fin. cum 3. legib. sequentib. ff. mandat. Idem quoque dicitur in l. si quis 27. §. 2. eod. Datur etiam hæc actio contra procuratorem, qui instrumenta causæ non reddit, aut per collusionem aduersarium absolui passus est, l. 8. eod. Non autem datur hæc actio contra eum qui non animo procuratoris interuenit, sed affectionem amicabilem promisit in monendis procuratorib. & actoribus & in regendis consilio, l. idemque, 10. §. 6. eod. Datur autem actio hæc ad id quod interest mandatis, d. l. 8. §. mandati, & d. l. 27. §. 2. & ad ipsam rem consequendam, de l. 8. §. fi. Item ad fructus & vsuras, l. idemq; 10. §. si ex fundo, eod. Contrario iudicio experiuntur, qui mandatum suscipiunt: vt puta qui rerum vel rei vnius procurationem susceperunt, leg. 12. §. contrario, eod. Fideiussor quoque si soluit habet actionem mandati, d. l. 10. §. 10. modo antecesserit mandatum, alias negotiorum gestorum est actio, leg. ex mandato 20. §. 1. eod. Hæres quoque fideiussoris, si soluit, habet actionem mandati. l. hæredem, 14. eod. Habet autem fideiussor actionem, si cum debitor soluisset, ignarus soluerit, l. si fideiussor, 29. §. cum debitor, eod. Item si ipsi donationis aut mortis causa acceptum factam sit à creditore, dict. l. 20. §. fin. cum 2. legib. sequentibus. Non habet autem actionem, si sciens prudensque auxilium appellationis omisit. Item si sciens prætermisit exceptionem quæ debitori competebat, d. l. 29. §. 3. item si ignorauit inutiliter se obligatum de iure, d. l. 29. §. non male: item si cum soluisset, non certioravit reum, & sic deinde reus soluit, d. l. 29. §. si cum debitor: item si pro inuito & vetante fideiussit, l. si pro te 40. leg. qui fide, 51. eodem: item si mercedem pactus est ob suam fideiussionem, & litem redemit, d. l. 6. §. Marius. Mandati item actio contra eum qui commendauit aliquem, non datur, d. l. 12. §. cum quidam. Datur autem ad sumptus bona fide necessario factos, leg. qui mutuam, 56. §. fi. & leg. si quis, 27. §. impendia, eod. Reputationes enim hoc iudicium admittit: & sicuti fructus cogitur restituere is qui procurat, ita sumptum quem in fructus percipiendos aut vecturas suas, dum excurrit in prædia, fecit, deducere oportet, nisi salarius fuit: & hoc conuenit, vt sumptus de suo faceret ad hæc itinera, d. l. 10. §. idem Labeo; idem est de vsuris, d. l. 12. §. si mihi. Non tamen omnia quæ impensurus non fuit mandatori imputabit mandatarius: veluti quod spoliatus sit à latronibus aut naufragio res amiserit, vel langore suo suorumque apprehensus quædam erogauerit: Nam hæc magis casibus quam mandato imputari oportet, d. l. inter 26. §. non omnia. Vtilis actio competit deportato, id est, ei cuius bona publica sunt, si is mandet alicui vt ea bona emat, isque fidem non præstet, dict. l. 22. §. is cuius: Freig. in parat. ff. mandati.

MANDATI obligatio, Paulus inquit leg. 1. mandati consensu contrahentium consistit. Ideo per nuncium quoque, vel epistolam, mandatum suscipi potest. Item siue rogo, siue volo, siue mando, siue alio quocunque verbo scripsero, mandati actio est. Mandatum nisi gratuitum, nullum est. Nam origi-

Digitized by Google

nem ex officio, atque amicitia tradit. Contrariũ porrò est officio. merces. Interueniente enim pecunia, res ad locationem & conductionem potius respicit. Bud. in annot. prior. Spieg.

MANDATOR est, qui aliquid agendum committit. Paulus ad Senatusconsultum Syllan. Etsi certus sit percussor, tamen habenda est quæstio, vt cædis mandator inueniatur. Mandatarius est, qui mandatum suscipit ad implendum. Spieg.

MANDATORES qui alicui sunt autores, mandantque, vt pecuniam det mutuo, aut tempus solutionis proroget, l. si verò non remunerandi, §. si post creditam, ff. mandati. Itaq; similes sunt fideiussoribus: nisi quod præcedunt rei principalis obligationem, l. si fideiussores, ff. de fideiuss. & mandat. Constitutores ex diuerso, qui pro alio se soluturos constituunt, sequuntur obligationem. Id quod nudo tantum pacto, vel etiam per epistolam fieri potest, ut in l. quidam, ff. de constit. pec. Distant autem multum à fideiussoribus, quia ex quocunque debito potest quis constituere, non tantum id quod ipse constituens, sed & quod alius debet. Sunt etiam mandatores, ut Bud. monuit, impulsores delatorum, interque delatores referuntur. Vnde & apud IC. Mandator delationis, in l. ex quibusdam, de iure fisci. Et delator mandatorem edere debet. Spieg.

MANDATOR, ait Gothofr. in rubr. ff. de fideiussor. est, qui vel fideiussorem fideiubere, vel creditorem alii credere rogat.

MANDATOR dotis dicitur, cuius mandatu vxor dat viro dotem Goth. ad rubr. C. ne fideiussor. vel mand.

MANDATOR, fideiussor, & is qui constituit, conueniunt in eo, quod pro alio hi omnes interueniunt. Differunt autem: Mandamus namq; credi etiam absentes: fideiubemus quidem præsentes tantùm, sed tamen verbis, l. 12. C. de fideiuss. l. 32. ff. mandat. l. 3. in fin. ff. de administr. rer. Constituimus nudo consensu eoq; sufficiente ad actionem producendam, §. 9. Inst. de act. Goth. ad l. 3. in fi. C. de const. pec. vide & sup. Fideiussor.

MANDATORES dicuntur quorum mandato alii pecunia credita est, l. 41. in fin. l. 25. in fi. l. 71. & rubr. ff. de fideiussorib. & mandator. l. 28. l. 60. ff. mand. l. 1. §. si fideiussor, ff. si quid in fraudẽ pat. l. 95. §. si mandator & §. pen. ff. de solut. l. 8. C. de pignorib. l. 12. C. de non num. pec. l. 30. C. de locat. & cond. Qui à fideiussoribus eo distant, quod auctores sint contrahendi negotij, cum plerumque fideiussores contractæ iam obligationi accedant. Cæterum mandator non est, qui faciendi nominis causa, quasi proxeneta intervenit. Hic enim monstrat magis nomen quam mandat, tametsi laudet. l. 2. ff. de proxenetic. Mandator quoque causæ dicitur, qui mandat alicui, & instituit eum ad accusationem dando probationes, & allegando accusationes, l. 2. §. diuus cum §. seq. l. 22. in fin. l. 23. & 24. ff. de iure fisc. l. 1. §. incidit, ff. ad Turpil. Suet. in Tit. c. 8. Inter aduersa temporum delatores mandatoresque erant ex licentia veteri. Meminit huius & Constantin. lib. 1. tit. 5. Eumque ita definit, quam rectè, ex superioribus apparet μισθωτον, γὰρ τὸν μισθὸν τῆς ὑπηρεσίας οὐ τοῦ τὸ ἔγκλημα κατασκευάσοντος. Cæterum qui sine mandato duntaxat hortatus est ad accusationem suscipiendam, pro mandatore non habetur, l. 20. ff. de his qui notant. infam. Briss.

MANDATI iudicium quam turpe olim fuerit constitutum. Cic. elegantissime declarat in Orat. pro Rosc. Amer. In priuatis rebus si qui rem mandatam non modo malitiosius gessisset, sui quæstus aut commodi causa, verum etiam negligentius: eum maiores sumnium admisisse dedecus existimabant. Itaq; mandati constitutum est iudicium non minus quam furti. Credo propterea, quod tiuibus in rebus ipsi interesse non possumus, in iis operæ nostræ vicaria fides amicorum supponitur: quam qui lædit, oppugnat commune omnium præsidium: & quantum in ipso est, disturbat vitæ societatem: non enim possumus omnia per nos agere; alius in alia est re magis vtilis. Id circo amicitiæ comparantur, vt commune commodum mutuis officiis gubernetur. Paulo post: Ergo idcirco turpis hæc culpa est, quod duas res sanctissimas violat, amicitiam & fidem; nam neque mandat quisquam fere nisi amico: neque credit, nisi ei, quem fidelem putat. Item aliquanto post idem tractat: De forma autem mandati seruanda, vide Cuiac. obseru. lib. 12. c. 34. Prat,

MANDATI species, rerum consideratione duæ sunt, generalis & specialis, l. 12. §. 7. ff. mandat. consensu inspecto, tres, l. 1. in pr. & §. 1. eod. puta si quis vel mandet vel non prohibeat, vel ratum habeat, l. 60. de reg. iur. Personarum verò contemplatione quinque, l. 2. ff. mand. Instit. eod. in princ. Gothofr. ad l. 12. §. 7. ff. mandat.

MANDATVM contrahitur, siue mea tantum gratia tibi mandem siue aliena tantum: siue mea & aliena, siue mea & tua; & siue tua & aliena: quod si tua tantum tibi gratia mandem: superuacuum est mandatum: & ob id nulla ex eo obligatio nascitur. Mea tantum gratia interuenit mandatum: veluti si tibi mandem, vt negotia gereres mea, vel vt fundum mihi emeres, vel vt pro me fideiubeas. Alieno tantum; veluti si tibi mandem vt Titii negotia gereres; vel vt Titio fundũ emeres, vel pro eo fideiubeas, Mea & aliena veluti si mandem, vt mea & Titii negotia gereres, vel ut mihi & Titio fundum emeres, vel ut pro me & Titio fidejubeas. Tua & mea veluti si mandem tibi, vt sub vsuris crederes ei, qui in rem meam mutuaretur, Tua & aliena, veluti si tibi mandem, vt Titio sub vsuris crederes, quod si vt siue vsuris crederes; aliena tantum gratia interuenit mandatum. Tua autem gratia interuenit mandatum, veluti si mandem tibi, vt pecunias tuas potius in emptiones prædiorum colloces, quam fœneres; vel ex diuerso, vt fœneres potius quam in emptiones prædiorum colloces. Cuius generis mandatum magis consilium est quam mandatum; & ob id non est obligatorium, quia nemo ex consilio obligatur, etiamsi non expediat ei, cui dabatur, quia liberum est cuique apud se explorare, an expediat sibi consilium, text. in l. 2. ff. mandat.

MANDATVM, commissio est, vel quod committitur. Sunt qui volunt mandatum esse dictum, quasi ex mea manu datum; sed an id verum sit. Tissinus aliorum, inquit, esto iudicium. Spieg. Vide supra MANDARE à manu.

MANDATAM definit Accursius Instit. de mandat. officium gratuitum ab eo, qui suscepit exhibendum. Hotomannus autem sic; Mandatum, inquit, est contractus bonę fidei de eo quod fieri sine mercede vlla conuenit, periculo mandatoris exequendo, inter quos iure ciuili licet, factus. MANDARE namque est negotium dare; sed cum sine mercede addidimus, à locatione illum distinximus. Conuenisse autem, hoc est, non modò datum, verum etiam ab eo cui datur, receptum esse oportet. Prius enim non nascitur obligatio, l. 1. & pass. ff. mandati. Differt autem à Consilio, primum quod MANDATUM pars quædam imperij est, aut potius voluntatis, vt quid fiat. Consilium ab imperio prorsus alienum est, nec ullam voluntatis ipsius significationem habet; itaque rem consultoris arbitrio permittit: nec vtrum fiat, nec ne, laborat, eoque non est obligatorium, l. 2, in fin. ff. eodem. & leg. consilij, de reg. iur. Imperium autem illud idcirco societas humani generis comprobauit, quoniam ad mandatorem periculum omne pertinet; nulla ex parte ad mandatarium, Hot.

MANDATVM aliud est generale, cum nimirum omnium negotiorum, aliud speciale, cum certæ rei administratio est mandata, l. si remunerandi, 6. 5. apud, ff. mand. vide Freig. in parat. eod. tit.

MANDATVM soluitur vel morte MANDATORIS, nisi per ignorantiam impletum sit: tum enim competit vtilis actio, l. inter causas, 26. in princ. ff. mandat. quia mandatum, non etiam mandati actio morte mandatoris soluitur, l. si præcedente, 58. in princ. ff. eod. nisi item mandatum contineat aliquid, quod omnino post mortem mandãtis faciendum sit, vt monumentum, l. si vero, 12. §. fin. ff. mand. vel soluitur morte MANDATARIJ, si is integro adhuc mandato decesserit: Nam tum etiam hæres eius, licet executus fuerit mandatum, non habet mandati actionem, leg. si quis, 27. §. 3. ff. eod. Is tamen per errorem exequendo bonæ fidei emptori conditionem vsucapiendi tribuit leg. mandatum 57. ff. eod. Extinguitur quoque mandatum mutatione voluntatis seu reuocatione, d. l. 12, §. pen. MODO res sit integra ne damno afficiatur is qui mandatum suscepit, leg. si mandassem, 15. ff. eod. Freig. d. loc.

MANDATVM egressus dicitur qui aliud fecit, puta qui fundum alium emit, non qui pluris. Ille non potest agere, vt sibi fundum habeat mandator, & restituat pretium, quia nullam partem mandati adimpleuit, & tamen ex ea causa conueniri mandati neglecti potest: At qui pluris emit, remittens quod excedit de pretio, reliquum iuste petet, Conn. lib. 7. c. 14. n. 9.

MANDATV meo, sicut iussu meo apud IC. Iabolen. Qui fundum mandatu meo in societatem mihi & sibi emerat, leg. qui concubinam, de leg. 3. Veteres solebant dicere (mandatu) in ablatiuo, cum mandatum priuatum intelligi vellent, mandatum vero publicum, per ablatiuum (mandato) denotabant. Inde est illa locutio, quam Haloander diligenter obseruauit in Pandectis vbique, MANDATU meo Titij, Spieg.

MANDRAGORA herba soporifera & venenata, vt scribit Plin. l. 25. c. 13. Itaque à Marciano in leg. 3. §. 3. ff. ad leg. Cornel. de sic. inter venena communeratur. Eius duo genera traduntur à scriptoribus: candida quæ mas est & nigra, quæ fœmina est. Vide Æginet, c. 5. de re med. Colum. lib. 44. c. 10 Eadem dicitur ἀνθρωπόμορφος, Pythag. an ab humana speciei, quam ea radix, imposturarum arte, vulgo repræsentat? an quod reuera genitalis radix, à medio ad imum bifida, bifurcataque prouenias, adeo vt Crura, humana figura, habere videatur? Briss. αἰπύμηλον, à fructu malo simili περσείᾳ à veneficiis quibus Circe claruit, vide Goth. in not. ad d. l. 3. §. 3.

MANEBVNT nummi rui, pulchra locutio in l. 1. de stip. serv. quam & Alber. obseruauit, Spieg.

MANERE est morari, & vt Nou. Marcell. explicat, loco insistere. Si pater eius in adoptione mansisset, l. 1. §. qui habebat, ff. de bonor. posse ff. contr. tab. Briss.

MANERE etiam dicuntur res incorporales, veluti Actiones, Obligationes, & iura quæ non corrumpuntur, nec depereunt, sed salua, integra & illæsa permanent, quæcunque in suo statu & pristina causa durant, Briss.

MA-

Digitized by Google

MANERE nomen dicitur, quod nondum est exactum, leg.43. §. vlt. ff.administr. & peric.

MANERE promissis, idem quod stare promissis.

MANERE rem apud aliquem, id est, rem ei solui, l.tale, §.fin. ff. de pact. Alb.

MANERE significat expectare, ut laicos necessitas obsequendi manet, non authoritas imperandi cap. Ecclesia sanctæ Mariæ, ext. de constitutionibus Io.Bellon. etymol.

MANES animæ melioris meriti. Briss.

MANES olim, hoc est, animas è corpore volantes, quod ubique manerent, quasi Deos colebant: ideo iura eorum voluerunt esse sancta, id est, ab iniuria hominum defensa atque munita. Hinc est in 12. tabulis, Deorum manium iura sancta sunto. Spieg. ex Old. Prat.

MANGONES, appellatione venaliciariorum veniunt: quoniam venalicia, id est, seruos venales expositos, ipsi emere præoccupant, ut carius vendant. Cum enim mercis nomen in huiusmodi seruis locum non habeat, leg.seruos in fi.de legat.3. consequens est, ut saltem venalicii appellatione censeantur, teste Alciat.tametsi mango, vt Nebriss. indicat, non modo seruorum creditor sit, sed aliarum quoque rerum. In quo autem distet à Venaliciario, vide Africanum de verb.sign. mercis appellatio. Senec.in epist. Mangones, si quid est quod displiceat, aliquo lenocinio abscondunt. Sic Plin. lib.37. gemmarum politores, mangones vocantur. Prat. Vide & Gœd. ad d.l. mercis appellatio. 66. n.2.

MANGONIVM artificium quod ad res facilius vendendas adhibetur. Vnde,

MANGONIZARE componere rem aliquam ad alliciendos emptores, *Ausschmutzen*, quemadmodum videmus equos venire mangonizatos. Spieg. Prat.

MANIBVS communibus pro non lotis, ut exponit Alb. Spieg.

MANIBVS pedibusque, extremum conatum significantes dicimus. Spieg.

MANIBVS suis facere, quandoq; idem esse, quod alii mădare. Albert. obseruauit in l.si quis id quod, ff.de iurisd.omn.iud. Spieg.

MANICAE ferreæ, pro catenis quibus manus reorum vinciuntur l.1. C.de custod. reor.

MANIFESTARE id est, manifestum facere & aperte declarare. Sic Opinionem suam per relationem manifestare, leg.9. ff.de appellationibus. Briss.

MANIFESTARIVM pignus, pro manifesto & diserte obligatum Paulus l.9. ff. in quibus causis pign. Est differentia obligatorum propter pensionem, & eorum quæ ex conuentione manifestarii pignoris nomine tenentur. Prat. & Hot.

MANIFESTE constare dicitur, quod etiam ex coniecturis probabilibus constat l.1.C.de testam. vbi Iason. Spieg.

MANIFESTVM est publica vel clamosa proclamatio ex certa scientia, & certis auctoribus proueniens, vide Specular. in tit. de noto. crim. §.sequitur de manifesto. Diciturque vulgo notoriũ. Bart in l.scriptus hæres, ff.de relig. & sumpt. fun. discernit pulchrè notorium à manifesto. Vide infr. Notorium. Spieg.

MANIFESTVM crimen est Bartolo, in quo quis deprehenditur, in l.si fur. ff.de furt. Vide eũdem in l.heredes palã.de test. Spie.

MANIFESTVM furtum intelligi voluere priores, ut Massurius scribit, quod deprehenderetur, dum perpetraretur, extat elegans cap. de furum speciebus apud Rhodig. lib.10. Spieg.

MANIFESTVM furtum intelligitur, quamdiu fur rem furtiuam tenens, visus, vel deprehensus fuerit, siue in publico siue in priuato, vel à Domino vel ab alio, antequam eo pervenerit quo perferre ac deponere rem destinauerit. Briss.

MANIFESTVM quasi ad manus foris stans, dicitur quod clarum & apertum: ut manifesta causa cap. de manifesta, 2. quæst. 1. & manifesta turpitudo, i. manifestæ, ff.de iureiur. & manifestum ius dicitur l.manifestissimi, C.de furt. & offensa manifesta intelligitur, quæ vel per confessionem, aut euidentiam rei, vel probationem legitimam nota fuerit, cap. cum olim, de verb. signific. extr. Io.Bellon. etymol.

MANIFESTVS fur est, qui cum furto deprehenditur, & ut Græci dicunt, ἐπ' αὐτοφώρῳ l.3.l.4.& l.5.cum seq.ff.de furt. Gaius lib.1. Inst.tit.vlt. Inuenias sæpe apud Plautum in eandem cum Græco sententiam dicti manifesto teneri. Manifestos quoque rerum capitalium dixit Sallust.in coniurat. Catilin. qui manifesto in ea noxa tenerentur. Briss.

MANIPVLOS ait Varro lib.4. de ling.lat. appellabant exercitus minimas manus, quæ vnum sequuntur signum. Idem lib.5. cum iũgit plures manus, Manipulus, unde Manipularis miles. Briss.

MANIPVLVS leuis, ex viginti militibus, & turbis seruatorũ fit. Huic Centurio præerat, qui manipularis vocabatur. Dictus autem leuis, quod hastis miles, gæsisque, non armis grauioribus munieretur, Alex. genial. dier. lib.1. cap.5. Prat. Adde Brech. in l. princeps, in tit. de verb. & rer. sign.

MANSER, est illegitimus proprie de scorto natus, secundum Host. quasi vulgo quæsitus. Vnde secundum Abbat.

Manseribus scortum, sed mucha nothis dedit ortum.
Vt segen à Spica, sic Spurius est ab amica.

Dant nascentibus, quæ nobis sunt specialia

cap. nisi cum pridem, de remun. in §.personæ, in fi. vbi gl. Old. Prat. Isidorus Manseres eos dici putat, qui nascuntur ex virgine vel vidua nobili, patre verò ignobili: quod tamen non esse perpetuum apparet ex d.c. nisi cum pridem. Herman. Vult. in comment. Iust. de patr. potest. in princ. num. 10. circa fin.

MANSERIS nomen barbarum est, nec aliis notum esse potest, quam quorum ex lingua desumptum est. Connan. libr.2.c.16. num.2.

MANSIO & Decessio, contraria. Sic mansio in vita: cui contrarium est excessus è vita. Est item mansio, iter vnus diei. Plin. Mansionibus octo distat regio thurifera à monte excelso. Sic & apud Arcadium: Mansiones in leg. fin. de muner. demensa, militum itinera, intelligenda sunt, *ein Tagreis*, Bud. admonet, quos hodie Galli Mareichallos hospitiorum, Germani *Fürirer* vocant. Latine appellari posse Mansionarios designatores, & cretarios designatores, à creta qua utuntur. Spieg.

MANSIO mala, tormenti species est. Vide sup. mala mansio..

MANSIONES, ad iter metiendum dispositas hominum & animalium cursui publico deputatorum stationes appellabant, l. vlt. ff.de muneribus & honor. l.7. ff.de annon. lib.10. Co. l.2. de condit. in public. horr. eod. l.9. de annon. & tribut. in C. Theo. l.9. de susceptoribus. lib.10. C. l.2. de lucris aduoc. lib 12. C. Lamprid. in Alex. Illa die, illa hora sum exiturus, & si D.j voluerint in prima mansione mansurus. Deinde per ordinem mãsiones, deinde statiuæ, deinde vbi annona esset accipienda. Ambrosius in oratione de morte Valentiniani. Ecce postridie literæ de instruendis mansionib. inuectio ornamentorum regalium aliaque eiusmodi, quæ ingressurum iter Imperatorem significarent. Et in Panegyrico incerti auctoris, qui Constantij filio dictus est, itinere confecto consumptis copiis mansionũ, ne quis consequi posset, exercitus repente intra parietes confederat. Symmac. in epist. Diligentiæ tuæ, ratio derogetur, quæ possit ostendere, quot numero animalia collocaris, & quo paratu instruxeris mansiones. In has autem mansiones etiam milites diuertebant, l.11. C.de re milit. lib.12. l.2. C.de luer. aduoc. eod. Vnde annonis & pabulis instruebantur, vt ex Cassio, libr.5. varia. epi. ad Gepidas, & libr.10 epist. ad Sep. & populum patet. Idem Lampr. in Alex. Milites expeditionis tempore sic disposuisti, vt in mansionibus annonas acciperent. Briss.

MANSIO & in plurali Mansiones, σταθμοί, sunt diuersoria, in quę se recipiebant milites expeditionis tempore, vel facer comitatus, quæ annonis & pabulis instruebantur, ex collatone, vicinorum, à manendo sic dictæ. Suet. in Tito Vespasiano; Deinde, inquit, ad primam statim mansionem febrim nactus, cum inde lectica transferretur, &c. Mãsio quoque pro domo & ædibus sumitur in lib. Feud. Greg. Turon. l.3. At ille ingressus mansionem domini sui, apprehendit scutum eius, & frameam. Helmodus in histor. Slauor. c.50. occupauit montem, qui antiquitus Alberg. dicitur, imposuitque illic mansiunculas, intendens ibidem communire castellum. Prat.

MANSIONATICI, sunt mansiones apud scriptores barbaricos: cuius verbi duplicem vsum ostendit Hotto. in comment. feud. pro mansione hospitali, siue diuersorio, & pro munere ac sumptu recipiendorum hospitum. Illius significationis exemplum est apud Aymonium lib.5. c.31. Indeq; (de Carolo Caluo Francorum rege loquitur) per Attiniacum, & consuetos mansionaticos compendium adiit. Et apud Carolum in constitutionibus Cæteri per singula territoria habitantes, discurrentesque mansionaticos. Et apud alios passim. Huius autem apud eundem lib.5. c.34. in priuilegio Abbatiæ S. Germani pratensis: sed neque seruitia ex iis exactis, vel paueredos aut expensas ad suas vel ad hospitum susceptiones recipiat, siue mansionaticos inde exigas, sicut nec consuetudinis vnquam fuit, id est, sumptus pro diuersorio & hospitibus recipiendis.

MANSVARII, iidem qui manentes vel commanentes, vel villi: Græci κωμητικοὶ vocant, ut synodi Chalcedonensis cap.2. à μάνσα, villa. Alii massarios: nam & mansum dixere massam Cassiod. Greg. & alii, pro quo gloss. vet. σύστασιν reddunt. Prat.

MANSVETARII qui feras mansuefaciunt. Firmicus: Septentrione Oriente nati, erant mansuetarii ferarum.

MANSVETAE feræ quatenus intelligendæ Iustin. declarat, Iustit. de rer. diuis. §.pauonum quoque. Vide Feræ. Prat.

MANSVETVM dictum putat Paulus apud Festum lib.11. quasi ad manum venire suetum, vel (vt aliis placet) neque ex misericordia mœstum, neque ex crudelitate sæuum, sed modestia temperatum. Prat.

MANSVETVS fero aduersatur. Briss.

MANVS vel mansum, seu massa Cassiodoro, & Gregorio, neque domus est, neque area, neque hortus: sed ager certi modi ac mensuræ, qui propterea metatus ab antiquis dicebatur, quoniam in agrorum diuisionibus & assignationibus mensores adhibebantur, qui & finitores à Cicerone in Agr. or. appellantur: quanquam in secunda mendum est in illo loco: finitores ex illo ordine ducentos constituit. Legendum enim est finitores. Mansus autem vel in priuati hominis patrimonio est vel

Digitized by Google

Ecclesiæ, ad cleri victum cultumque attributus, leg. Franc. lib. 1. cap. 85. Sancitum est ut unicuique ecclesiæ vnus mansus integer, absque alio seruitio attribuatur: & presbyteri in iis constituti non de domibus neque de areis, vel hortis iuxta ecclesiam positis, neque de præscripto manso aliquod seruitium faciant, præter ecclesiasticum. Albertus Krantzius in Vandalia lib. 4. c. 5. assignauitq; trecentos mansos ecclesiæ in perpetuum seruituros. Item, Adolphus trecentos quoque mansos permisit duci, vt per manum eius assignentur in dotem ecclesiæ. Et c. 25. Eat Episcopus in Vagriam: adhibitis viris industriis æstimari faciat prædia: quod defuerit de trecentis mansis, ego supplebo. Veniens episcopus deprehendit prædia vix centum implere mansos. Quamobrem comes volens redarguere agrimensores, adhibuit mensuram suam funiculo breui & hominibus incomperto. Helmoldus in hi. Siau. c. 10. Pauperibus ortus natalibus primo septem mansis, totidemq; manentibus ex hæreditate patrum fuit contentus. Et mox dicitur manentes suos pro furto delatos damnasse ad mortem, nec enim eo in loco mansum pro villa poni, quod docti quidem Germani ad marginem annotarunt, sed pro iugero ceniet. Hot. in comm. verb. feud. à quo fere hæc omnia fuit desumpta: qui etiam addit, placere sibi eorum sententiam, qui mansum à mensura duci volunt: quia, si ager, inquit, est certo modo præscriptus (vt illa lex ostendit) necesse esse certæ mensuræ fuisse, lib. feu. 1. ti. 4. §. 4. Si quis de manso uno feudi nomine inuestituram acceperit. Nam cum mansum vnum, duo, tria, numerantur, certi agrorum modi perspicue significantur. Mansum Baldus definit prædium, in quo manent homines. Aluarottus, fundum qui duobus bobus ad laborandum sufficit. Hinc fortasse oritur (inquit Zasius) quod nos Germani prata dimensa nominauimus *Mansmats*. Iacob. Cuiac. Mansus est, inquit, fundus, vnde quis se & familiam suam tueri satis commode potest, ac præterea vectigal, siue censum domino referre, & quod veteres dixere hæredium: nam hæreditates Carolus Magnus interpretatur mansa in suis constit. à manendo sc. Childebertus in quodam pragmatico apud Annonium: Cum mansis, & cum manentibus meis. De his iudicent lectores.

MANSVM aliud est dominicatum, seu indominicatum, quod in principis, aut Ecclesiæ, aut nobilis cuiusdam dominio est neq; vel in Feudum, vel in precariam, vel alio titulo alteri concessum. Aliud ingenuum, quod est nobilium, & colono alicui locatum, qui Mansuarius vocatur: aliud seruile, quod in feudum datum est, sub certi seruitii conditione; apud Annon. ubi scribit Carolum Caluum in Francia & Burgundia tributum exegisse hunc modum: Emansis dominicatis solidus vnus, de vnoquoque manso ingenuo, denarii quatuor: de censu dominico, de facultate mansuarii, totidem e manso seruili denarios duos de censu dominico, de facultate mansuarii totidem. Quæ distinctio mansorum inuenitur etiam 2. epist. Greg. ad finem. Prat.

MANTELLVM à tegendis manibus dictum volunt. Polluci μαντὴ ad genus cooperiorum, sed vilioris, cuius & Varro meminit: quale est nostrarum mulierum tegumentum, quod vulgus *Kurſen* nominat. Vnde inferius, Reuoluto matello. Spieg.

MANTICE ars ipsa diuinandi. Vide Cic. 1. de nat. Deor. Spieg.

MANTICVLARIVS dicitur fur, qui inferens se confertæ multitudini, marsuppia aut secat, aut artificio doloso aperit, & euacuat, ablata pecunia. Vide Festum. Spieg.

MANVBIÆ pro spoliis. Vnde manubias facere, pro spoliari. Imp. in leg. eos, C. de modo mulctat. Authent. de trien. & semisse, §. hic à nobis. Spieg.

MANVBIAS à præda hoc distare Gellius lib. 13. c. 25. scribit, vt sit præda corpora ipsarum rerum, quæ capiuntur. Manubiæ vero pecuniæ ex præda vendita redactæ: quanquam tropica quadam figura alterum pro altero nonnunquam sumptum à quibusdam annotat. Sic Cic. de leg. Agrar. Prædam, manubias, sectionem castra denique C. Pompeii sedente Imp. vendent. Vide Turn. aduers. lib. 11. c. 21. Prat.

MANV breui pro directo, & per compendium, & vitata circuitione: quoties scilicet celeritate coniungendarum inter se actionum vna actio occultatur, vt loquitur Vlpian. l. 3. §. sed si debitorem, de donat. inter vir. Hac phrasi vsus est idem Vlpian. leg. 43. §. 1. de iure dot. Quoties, inquit, extraneus accepto fert debitori dotis constituendæ causa, siquidem nuptiæ insecutæ non fuerint, liberatio non sequetur: nisi forte sic accepto tulit, vt velit mulieri in totum donatum tunc enim credendum est, breui manu acceptum à muliere, & marito datum. l. 43. §. 1. de iure dot. id est. Hoc ita accipiendum est, quasi mulier non per acceptilationem & circuitionem illam, sed directo per manum ipsius creditoris pecuniam accepisset, & marito dedisset. Itaque quod Iurisconsulti. Directo dare libertatem dicunt, ac non per fideicommissum: efferri hoc eodem modo sic posset. Manu breui libertatem dare: cui contrarium est manu longa, vt mox dicemus. Hotom. Briss.

MANV longa Iauolenus figurata locutione potuit, pro flexuose & oblique: non autem quam minimo potuit negotio. Pecuniam, inquit, quam mihi debes, aut aliam rem si in conspectu meo ponere te iubeam: efficitur vt & tu statim liberis, & mea esse incipiat: nam tum quod à nullo corporaliter eius rei possessio detineretur, acquisita mihi & quodammodo manu longa tradita existimanda est. id est, quasi mentis ubi ponere te iussi, manus tuæ pars fuisset: & longa iste manu porrecta mihi tradidisset. Nam breui manu dedisses, si dixisses de manu in manum, nulla mentis aut alia re interposita tradidisses. Locus est in l. 79. ff. de solution. & Cic. Verr. 4. Quum ob tua decreta, ob imperata, ob iudicata pecuniæ dabantur, non erat quærendum, cuius manu numerarentur, sed cuius iniuria cogerentur, comites illi tui dilecti, manus erant tuæ: prætecti, scribæ, medici, accensi, haruspices, præcones, manus erant tuæ: quo quisque te maxime cognatione, affinitate, necessitudine aliqua attingebat, ita maxime manus tua putabatur: cohors tota illa tua, quæ plus mali Siciliæ dedit, quam si centum cohortes fugitiuorum fuissent, tua manus siue controuersia fuit: quicquid ab horum quopiam captum est, id non modo tibi datum, sed tua manu numeratum iudicari necesse est. Hot. Briss.

MANV nocens aqua pluuia est, quæ ita aliquo loco excipitur, vt inde profluens vicino noceat, si locus is non sit naturaliter talis, sed manu hominis excipiendæ aquæ fuerit apparatus. Briss.

MANV fata excipi intelliguntur, in l. 80. ff. de contrah. empt. non quæ in perpetuum fata sunt, sed quæ singulis annis fieri solent, ita vt fructus eorum tollatur. Prat.

MANVFACTVM opus, opponitur naturali, l. 1. §. 1. ff. de aq. plu. arcend. Spieg.

MANVMITTERE est de manu, id est potestate emittere, seu potestate liberare & dimittere, Briss.

MANVMISSIO est datio libertatis, vt Inst. de libertinis, §. 1. leg. manumissiones, ff. de iustitia & iur. Dicitur autem propterea manumissio authore Festo, quia, dominus caput serui, quem in libertatem venire volebat, vel eius aliud membrum manu tenens dicebat: hunc ego hominem liberum esse volo, & emittebat eum de manu. Alij ex eo dictum putant, quod qui emancipabantur, manu dicis causa cædebantur ab emptoribus, quæ παραπληγὴν vocat Iustinianus in leg. vlt. C. de emanc. liber. Tres autem legitimas manumissionis formas tempore Ciceronis fuisse constat ex Topicis ipsius: Postea Constantinus, aliam adiecit in sacros. Ecclesiis ex sacris constit. sub aspectu plebis assistentibus Christianorum antistitibus, & vice actorum interposita qualicunque scriptura, l. 1. C. de iis qui in Eccles. manum. Sed & aliis multis modis libertas seruo competere potest. Instit. de libert. §. multis autem modis. Quos omnes colliges ex toto tractatu C. quibus ex causis ser. pro præm. lib. accip. ex l. vlt. C. de manum. Ex Nou. de monachis, §. sancimus, collat. 1. ex l. vlt. Co. de lat. libert. toll. ex l. cum Suchum, C. de lib. caus.

MANVMISSIO tripliciter fiebat: censu, vindicta & testamento. Censu manumitti dicebantur qui lustrali censu Romæ, iussu dominorum inter ciues Romanos censum profitebantur, vt author est Vlp. in epit. tit. 1. Alter modus vindicta dicebatur, primum inductus à Vindicio seruo, qui ob patefactam indiciis suis Reipubl. proditionem hoc genere libertatis donatus est. Alij placet à virgula, quæ in hac manumissione solennis fuit, nomen impositum fuisse, de qua vide inf. in verbo Vindicta. Tertius modus est, qui testamento vel codicillis fit; idque dupliciter: Directè aut oblique: Directe dari libertas dicitur, cum verba testatoris ad seruum diriguntur, sine vlla circuitione aut anfractu, vt Stichus liber esto: Oblique autem cum non recta tendunt ad seruum, sed ad hæredem aut alium feruntur, vt tandem ad seruum perueniant. Vide Conn. lib. 2. cap. 4. numer. 2. 3. 4. 5. Adde Francisc. Balduin. catechesin. iur. ciuil. c. 1. Hinc.

MANVMISSI ciues Romani dicebantur, qui testamento vindicta aut censu (sic enim apud Gaium lib. prior. tit. 1. non ecclesia legendum ex Vlp. Institut. tit. 1. animaduerti) vel antè consulem aut prætorem erant manumissi. Latini autem Iuliani, qui aut per epistolam, aut inter amicos, aut conuiuij adhibitione, ex l. Iunia Norbana, quæ conditionem eorum prime reperit, manumittebantur: Dediticij, qui post admissa crimina, suppliciis subditi, & publice pro criminibus cæsi essent, aut in quorum facie, vel corpore, quæcunque notæ, seu stigmata, igne aut ferro impressæ erant, ita vt deleri non possent: hi postquam à dominis suis manumittebantur, Dediticij vocabantur, ex lege Ælia Sentia, vt quorum turpitudo communis erat, eorum & nomen commune esset: Vide Vlp. epit. tit. 1. Prateius.

MANVMISSIONIS insignia recensent Tertull. lib. de resurrect. carn. puta albam vestem, aureum annulum, patroni nomen, tribum, mensam. Prat.

MANVMISSIONIS verbum etiam in liberis legimus, l. 2. ff. de off. proconsul. l. 28. ff. de adopt. l. 107. ff. de verb. obl. & ff. si à parent. quis manum. fuer. Prat.

IN MANVMISSIONIBVS hoc nominatim adscribi moris erat, vt ex antiquo manumissionis exemplo citat Cujac. obseru. lib. 14. c. 27. Ille ciuis Romanus esto, ita vt ab hodierno die ingenuus

Digitized by Google

nuus, atque ab omni seruitutis vinculo securus permaneat, tanquam si ab ingenuis parentibus fuisset procreatus. Eam denique pergat partem, quamcunque elegerit, vt deinceps nec nobis, nec successoribus nostris vllum debeat noxiæ conditionis seruitium: sed omnibus diebus vitæ suæ, sub certa plenissimaque ingenuitate, sicut alij cives Romani, per hunc manumissionis atque ingenuitatis titulum, semper ingenuus & securus existat. Hinc à Suida ἀπελεύθερος, id est liber definitur, ἐλεύθερος ἀπὸ γένους. Prat.

MANVMITTI etiam dicuntur filij filiæque familiâs, pro emancipari: propterea quod dicis causa ter à patre venduntur, & in imaginariam quandam seruitutis conditionem rediguntur, vt in verbo Emancipatio docuimus. Prat.

MANVM alicui afferre, nihil aliud est, quam vim inferre. Conn. lib. 2. c. 1. num. 4.

MANVM conserere dicimur cum hoste: Indeque tracta est appellatio judicialis, manum consertum: quoniam & in judiciis digladiari videmur. Prat.

MANVMITTERE, manum porrigere, χειροθετεῖν in l. 15. §. sed si emptor. ff. de re jud. l. 14. §. 1. ff. de relig. l. 2. C. quo quisque ordin. ten. lib. 11. l. vlt. C. de peric. nominator. libr. 11. Briss.

Per MANVM id est, per lapilli jactum, prohibere l. 5. §. meminisse, ff. de oper. nou. nunc.

MANVS audaces ingerere, id est, verberare, in l. 8. §. 3. C. de repud.

MANVS apud Pompon. in l. 2. in princip. de orig. iur. non pro tyrannica violentia intelligenda cum plerique reges inter optimos principes numerentur, sed pro suprema regis potestate, seu autoritate, qua jubebat, aut vetabat aliquid, secutus tantum naturalem rationem. Vnde Ouidius regum potestatem denotaturus inquit:

An nescis longas regibus esse manus?

nimirum quod per suos magistratus ac patronos fide sibi obstrictos, quibus rex manuum vice fungitur, possit etiam procul dissitos affligere, fortunas suorum tueri, procul denique authoritate sua, ac majestate conservare: Sic & Persius Saty. 4.

Ergo vbi commota fervet plebecula bile,
Fert animus calida fecisse silentia turba.
Maiestate manus. ----------

Hinc cum manus potestatem significet, MANUMISSIONEM dictam nostri scribunt, quod per eam de manu ac potestate dominorum serui dimitterentur. l. 4. ff. de just. & jur. Etsi Festus à missionis de manu solennitate verbum hoc deriuatum putet. MANUMITTERE enim Comici frequenter Emittere è manu dicunt. MANUMITTI autem tam liberi quàm servi in libris nostris dicuntur. l. 28. ff. de adopt. l. 2. ff. de off. proconsl. l. 107. ff. de verb. oblig. rubr. si à paren. quis manum. fuer. Nec mirum, cum in imaginariam seruilem causam liberi in emancipationis solennitate peragenda deducerentur, distraherenturque, ac manumitterentur non aliter atque serui. Vnde pater qui emancipabat, manumissor appellabatur. l. 16. §. 1. ff. de inoff. test. Crebrius tamen manumissio de seruis, emancipatio de liberis vsurpatur. l. 1. §. alienatio. ff. quando act. de pecul. Briss. Et Vult. in comment. Inst. tit. de libert. in princ. num. 3.

In MANVM quoque venire olim vxor dicebatur, quæ in potestatem viri per coemptionem vel confarreationem transibat, vt ad Cic. in Topic. Boet. & Vlpian. in Iust. tit. 9. exponunt. Apul. lib. 8. de Asino aur. At dum herilis puella in boni Tlepolemi manum convenerat. Idem lib. 6. Sic ecce Psyche conuenit in manum Cupidinis, & nascitur illis maturo partu filia. Inde vxor in manu viri esse dicebatur, vt idem Vlp. in Instit. tit. 22. probat. MANUS præterea pro turba & coactis hominibus accipitur l. 9. §. idem ait. ff. quod met. caus. & forte in l. 3. ff. de offic. præsid. & leg. 60. ff. de acquir. rer. domin. Ita manufacta, id est, collecta in l. 6. ad leg. Iul. pecul. & apud Paul. libr. 5. sent. tit. 19. & tit. 20. Plane in l. 5. §. meminisse. ff. de nou. oper. nuntiat. & in l. 6. §. 1. ff. si seruit. vindic. Per manum, est per lapilli jactum. Briss.

MANV armata, l. 3. §. adversus. ff. de sepulchr. viol.

MANVPRETIVM dicitur, inquit Asconius, vbi non tam materiæ ratio, quam manus atque artis ducitur. Alfenus l. 30. §. 3. ff. locati. Qui ædem faciendam locauerat, in lege dixerat, Quoad in opus lapidis opus erit, pro lapide & manupretio dominus redemptori in pedes singulos septem dabit. Vlp. l. 13. §. res abesse, vbi eleganter Gœdd. num. 5. ff. de verbor. sign. Quoniam plerunque plus est in manus precio quam in re Hor. & Briss. lib. 4. select. antiq.

MANVS iniectio, est ius prehendendi abducendique: Estque verbum ex 12. Tab. Ætis, inquit lex, confessis rebusque iure iudicatis 30. dies sunto: post deinde manus iniectio esto. Sic apud Vlp. in l. 19. §. 1. ff. de in ius voc. MANUS iniectionem excipere dicebatur qui ius sibi prehendendæ atque abducendæ rei retinuerat. Si venditor, inquit Vlpianus, qui manus iniectionem excepit, ipse prostituit, &c. id est, qui sibi reseruauit ius prehendendi mancipij abducendique, si emptor prostitueret. Paulus quoque in l. pen. ff. de seru. exporta. Titius, inquit, seruum vendidit ea lege, vt si Romæ moratus esset, manus iniicere liceret. Eodem modo intelligo in l. 22. §. 1. ff. de manumissionibus l. 7. ff. qui sine manumission. l. 1. §. similique modo. C. de Lat. libert. toll. leg. 2. C. si seru. exp. Seruius in illud Virgilij 10. Æneid.

Iniecere manum Parcæ -------

vsus est, ait, sermone juris, protraxerunt debitum sibi: Nam manus iniectio dicitur, quotiens nulla iudicis auctoritate expectata rem nobis debitam vindicamus. Quem Virg. vers. etiam enarrans Macrob. lib. 3. Saturn. c. 7. Et hic, ait, proprietatem humani & diuini iuris executus est. Nam ex manus iniectione pene mancipium designauit. Quintil. lib. 7. c. 7. Patri in filium, patrono in libertum manus iniectio sit. Vtitur & hoc verbo Quid. eleg. 4. lib. de Amor.

Fat dicam, ait, *mea sunt* ------
Iniiciamque manus ------

Idem libr. 2.

Iniiciam dominas in mea iura manus.

Liuius lib. 3. ab vrb. cond. Virginii minister libidinis Decemviri manum iniecit, seruam suam natam, seruam appellans. Quintil. declam. 359. Publicanus noluit scrutari: translatis manus iniicit, & suos dicit. Impp. in leg. 15. de bon proscript. in C. Th. vxor proprias res velut manu iniecta mox vindicet. Et in l. 3. de his qui ad eccle. conf. ad pristinam sortem velut manu mox iniecta reuocentur. Nam breui fieri quid dicitur, quotiens celeritate actionum coniungendarum, vnus actus occultatur, & intercessisse iure civili fingitur. l. 44. §. 1. ff. de iure dot. l. 3. §. sed si debitorem, ff. de don. inter vir. vt accedit & in specie l. 15. ff. si cert. pet. Briss.

MANVS præterea, pro turba & coactis hominib. accipitur. Briss.

MANES nonnunquam pro violenta actione accipitur, quoniam manu solet expediri, quicquid fit ab homine. Inde manu committere, pro delinquere violenter in l. 3. de off. præsid. Prat.

MANVS communes non totas interpretatur Alber.

Ad MANVS venire, l. 11. §. pen. ff. de pœn.

MANVS pro cautione & chirographo, item scriptura alicuius manu subsignata ponitur, l. 15. ff. de probat. l. 1. Co. de metat. & epit. lib. 12. Briss.

MANVS militaris. l. penul. ff. ne vis fiat ei qui in poss. & l. qui restituere. ff. de rei vind. id est, vsus ministeriorum militarium.

MAPPA, in l. suppellectili, ff. de suppelle. leg. mensæ stragulum est, rasum, vel villosum. Aliâs MANTILE, siue Total. MAPPA item, Budæo annotante, Circensium committendorum signum erat. Apud Iustin. in Nou. de Consulibus ponitur pro ipso spectaculo. Haloandro interprete.

MARCHIO aliâs ad vulgarem trahitur significationem iudicis, cuius iurisdicto sit certo loco restricta. Markgraff, *ein Richter so vveit als seine Marck gehet*. apud Saxones. Old.

MARCHIO aliâs dignitatem militarem significat, appellatione ab equis tracta: Marca enim equum dicebant. Vnde Marcomanni, equitatu præcellentes populi: & Marcoboduus rex, cui corpus instar equi esset.

MARCHIO vocatur, qui à principe de marchia aliqua inuestitus est. Dicitur autem marchia secundum nonnullos eos, quod marchia (vt plurimum) iuxta mare sit sita, à mari & archia, id est, principatus maris,

MARCHIONES, seu Marggraphii, vt Iurisconsl. Bonifac. Amerbachius monuit: originem ex Limitaneis præpositis traxerunt: quod limitibus, quos vulgò *Marcken* appellamus, graphii, id est, præpositi fuerunt. Vide Zas. in tit. qui feud. dat. poss. Quidam à Marca, quod equum significat, equorum stabuli magistrum, *Marstaller*, & equorum præfectum *ein Marckgraffen* existimant appellatum. Sed magis est vt Amerbachii sententiam sequamur. Marchio autem & Comes, proprie regni, vel regis Capitanei dicuntur. Qui ab his Feudum accipiunt, proprie regis, vel regni Valvasores, quasi ad valvas stantes: qui & ipsi Capitanei nuncupari poterunt, cap. si Capitanei de feud. Marchiæ. Rursum feudum capientes ab eis minores Valvasores appellantur. Vide Baron. à Taurenberg. de his qui feud. dare poss. Alciato l. 1. parerg. c. 29. videtur Celticum vocabulum esse Marchio, quo præfectus equitum significetur: quod ante Rhenanus admonuit, & Althamerus latius explicat in comment. Germaniæ annotauit in Parerg. Alc. & apud Gallos hodie usurpari Marcare, pro eo quod est equitare: & Pausanias scribere triplicem Equitum ordinem à Celtis, qui in exercitu Brenni erant, Trimarcisiam dictam, fuisseque hanc vocem & rerum in Italia potientibus Longobardis, & deinde Francis regibus (origine Germanis) Magistri stabuli, seu equitum nomen: deinde in propriæ iurisdictionis appellationem transisse, sicut & duces & comites. Spieg. Brod. lib 2. Miscel. c. 35. Dioctinitas à Marcellino appellatos existimat. Vide eum.

MARCIANISTÆ hæretici sunt: eorum fit mentio in leg 5. in princ. C. de hæret.

MARE dicitur, omnis aquarum congeries, Gen. 1. Maris Rubri (quod Hebræi fide transierant, Ægyptiis devoratis, Hebr. 11.) fit mentio ad fin. l. & non sunt de aur. & arg. leg. Spieg

MARE est res naturalis, per se ad doctrinam Iuris non pertinens,

Digitized by Google

& IC. illud non considerat tanquam Mare, & in se ipso, sed in possessione & dominio. Mare respectu dominii, nullius est, quia proprietas eius est nullius §. & quidem de Rer. diuis. respectu possessionis, est omnium, non vnius. Mare igitur est res publica, non iure Ciuili, sed iure Gentium. Vult. in Comment. Inst. de Rer. diuis. in princ. n. 14.

MARGARITA, Romani margaritas appellauerunt uniones, ab eo, quod nulli duo indiscreti reperiantur. Margaritam & lapillum generali nomine vocamus. Nam lapillus gemmarum & margaritarum commune est nomen, subintelligiturq; pretiosus. Quod si maiusculi fuerint, precioſi lapides dicuntur. Hæc Calepinus. Verum, margaritæ Iureconſ. nec lapillorum nomine, nec gemmarum veniunt. Valla dissentit ab eis, sed perperam: nam de proprietate illi loquuntur, ipse de abusu & translatione. Vide Alc. lib. 4. de verb. sign. Margaritæ extirpatæ pro mundatis & purgatis in l. si seruus seruum, ff. ad leg. Aquil. Legitur margarita pluratiuè apud Vlp. in l. si Græcula, ff. de præscript. verb. Si margarita tibi (inquit) æstimata dedero, aut vt talem mihi adferas, &c. Margarita fortasse ἀντὶ τῦ margaritæ legitur vitio typographorũ. Quanquam margarita, tæ, & margarites & margaritum in nominatiuo declinari potest. Seruius declinat margaris, idis & idos, à cuius genitiuo Græco Latinè formatur margarida.

MARGARITA & Margaritas promiscuè Latini auctores dicunt & à Gemmis & Lapillis separãt. l. 19. §. pen. l. 25. §. pen. ff. de aur. & arg. Seruius verò in 1. Æneï. Gemmas à margaritis eo separari ait, quod illæ diuersi coloris, hæ albæ: vel quod illæ integræ, hæ pertusæ. Sed enim cum Margaritorum & vnionũ crebra fiat in libris nostris mentio, non abs re fuerit eorum ortũ subiectis Ammiani Marcellini verbis quæ hoc ipsum planum faciunt patefacere. Sic autem ille lib. 23. scribit. Apud Iudos & Persas margaritæ reperiuntur in testis marinis robustis & candidis, permixtione roris anni tempore præstituto conceptæ. Cupientes enim velut coitum quendam humoris ex lunari aspergine capiunt densius oscitando. Exindeq; grauidæ edunt minutas binas aut ternas, vel vniones sic appellatas, quod eius terræ conchulæ singulas aliquotiens pariunt, sed maiores. Idque indicium est ætherea potius derivatione, quam saginis pelagi hos oriri fœtus & vesci, quod guttæ matutini roris iisdem infusæ claros efficiunt lapillos & teretes: vespertini verò flexuosos contra & rutilos, & maculosos interdum. Quod genus gemmæ etiam in Britannicis secessibus maris gigni legique, licet dignitate dispari, non ignoramus. Idem etiam Plin. fusissimè persequitur lib. 9. c. 35. Cui & Solinum adde c. 54. Polyhistor. & Athen. lib. 4. Dipnosoph. Et Isid. lib. 16. Etym. c. 10. Inde Tertul. in l. de habitu mulieb. Sed si quid, ait, de mari Britannico aut Indicò ambitio pascatur: Conchæ genius est non dico conchylio aut ostreo, sed nec Peloride gratius de sapore. Ad hoc enim conchas nouerim maris poma. Quod si concha illa aliquid intrinsecus postulat, vitium eius magis debet esse quam gloria. Et licet margaritum vocetur, non aliud tamen intelligendum quam conchæ illius aliqua dura & rotũda verruca Briss. Adde Tiraq. in 3. l. connub. gl. 1. part. 1. n. 27.

MARGARITARIVS, negociator margaritarum: quarum originem, naturamque pete ex nono Plinii, c. 34. vt intelligas l. pediculis, sub fin. de aur. & argent. leg. de qua lege vide & Bayfium in lib. de vasculis.

MARINVM & maritimum, interpres, ut apparet ex scholio confundit. Quod mare incolit, vel quod ex mari est, marinũ; quod verò mare accolit, vel quod ad mare est: vel quod ad mare fit, maritimum accipiendum, ut apud IC. in l. 2. si quis cautionibus. Tempestatem, inquit, intelligere debemus, siue marina, siue terrestris sit. Spieg.

MARIS appellatione venit flumen, quia mare quamcunque aquarum congregationem significat. Bart. in tract. de Insula in princ. & in Euangelio. Ioh. c. 6. mare Tyberiadis, cum sit lacus, quem Iordanis fluuius facit, habens vrbem Tyberiadem ab occidente in Galilæa, longitudo lacus est 16000. passuum, latitudo. 6000. Genesara vocatur seu Tarichea, ab vrbe quæ ei est à meridie. Tandem Asphaltitem lacum ingreditur. Neque solis Hebræis licuit lacus & flumina maris nomine nobilitare, si Seruio fides datur in 1. Æneid. in illis versic.

Vnde per ora nouem vasto cum murmure montis
It mare præruptum, & pelago premit arua sonanti.

id est, inquit Seruius, flumen, quod, ut Varro attestatur, accolæ mare vocant. Satis de Timauo loquitur Virgilius: & fontem, inquit, superare Timaui, quod est nomen fontis & fluuij, qui nomen capitibus exurgens interfluit, secundùm Melam in libr. 11. de situ orbis, capit. 4. Forcatul. in Necyomant. dial. 34. num. 6.

MARITAM etiam pro coniuge & vxore dicunt Horat. Epod. 8. Ouid. in Epist. Medeæ. Cæterum lex marita, apud Horatium in carmine sæculari est Iulia de maritandis ordinibus. Briss.

MARITARE, locare in matrimonium.

MARITIMÆ vsuræ, nauticæ, l. fœnerator, ff. de naut. fœn. Prat.

MARITIMI mores, pro variis & inconstantibus. Quemadmodum enim mare, vt inquit Erasmus, nunquam conquiescit, & subinde mutat faciem: ita fuerunt, homines maritimos non nihil ex maris ingenio referre. Spieg.

MARITI affectio dicitur in vxorem, vxoris verò in maritum animus, teste Vlpiano in l. 5. ff. de bon. damn. Spieg. Prat.

MARITI pro conjuges, in leg. 52. in fin. ff. de donat. inter vir. & vxor. Prat.

MARITI lenocinium ipsum onerat, non vxorem excusat, leg. l. §. si publico. ff. de adult. Spieg. Prat.

MARITIS, ad exemplum propinquorum, cõceditur quidem ius emendandæ vxoris: sed certè non adeo est extendendum, vt domesticam correctionem excedat, & in atrocitatem vertatur, l. 1. Co. de emend. l. propinquo. Neque verò bonus vir, aut vlli homini in foro profuturus existimari potest, qui domi tam morosus est, ut nec vitæ sociam ferre possit forte per imprudentiam leviter peccantem. Leviorum autem vitiorum, propter quæ fuerit vxor emendanda, non potest certa tradi definitio. Charitas multa condonabit, quatenus fieri potest, sexus fragilitari: cætera iudicabit sobrium mariti ingenium. Old. Prat.

Inter MARITOS id est, inter vir. & vx. l. 52. ff. de don. int. vir.

MARITO incumbit onus alendi, vxorem cum liberis, & tota familia, l. dotis fructus, ff. de iure dot. l. pro oneribus. C. eod. tit. l. si familia, ff. famil. ercisc. Old. Prat.

MARITVS, proprie à contractis nuptiis dicitur: licet pro sponso etiam ponatur, vt in l. non sine C. de bon. quæ lib. Mariti enim appellatione sponsus continetur in leg. Iul. de fundo dotali, non item in l. Iul. de adulteriis, quæ marito adulterii accusandi potestatem cum dedit, idem sponso concessisse non intelligitur. Briss. Obseruandum, quod ex vxoris nobilitate maritus fiat angustior, hominum opinione. Coruscat enim, vt inquit Bald. radiis vxoris. l. 1. C. de præpos. lib. 12. Vide Alciat. in l. 1. C. de in ius voc. Spieg.

MARITVS & vxor vnum corpus censetur, l. 1. §. seruum mariti, ff. de quæst. Domestici vocantur, & socii vitæ diuini atque humani iuris consortes, l. 1. ff. ad Senatusconsultum Syllan. l. 1. ff. de ritu nupt. l. aduersus, de crim. expilat. hæreditatis. Prat.

MARMORARII qui marmorum in crustas secandorum artem tenent. l. 1. de excus. artif. lib. 10. C. l. 2. cod. tit. in C. Th. & apud Cassiod. libr. 1. var. epist. ad Agap. Briss.

MARMORIÆ lapidicinæ in l. 7. §. si vir. ff. solut. matrim.

MARMORIVM metallum l. 13. de metall. in C. Th. Briss.

MARMORIS appellatione rudem tantùm materiam contineri docet Iurisconſ. in l. quæsitum §. illud, de legat. 3. Hinc marmoreum, quod ex marmore est: & marmoratum, quod superficiem tantum ex marmore habet: & marmorariæ laudes apud Cicer. pro Archia, pro statuis marmoreis in alicuius honorem decretis, ponuntur. Marmorosum autem, quod Marmoream formam, vel duritiem habet. Spieg. Prat.

MARTE suo litem decurrere. Tribon. dicit pro ad exitum sine ullo impedimento perduci suum tractum capere. Briss. Si neque per alterutram litigantium partem nec per iudicem steterit, quo minus lis suo Marte decurrat, &c. in l. properandum. §. illud procul dubio SC. de iud. Prat.

MARTE suo, Imp. in l. 1. C. ne lic. pot. inquit, causæ discurrant, id est, viribus suis. Nam vt in Chiliad. Erasmus monuit, quoties nullis auxiliis adiuti, nostropte ingenio, propriisque viribus rem peragimus, nostro marte peragere dicimus. Spieg.

MARTIA, Catonis filia minor. Quæ quum quæreretur ab ea, cur post amissum maritum denuo non nuberet: respondit, non se inuenire virum, qui se magis vellet, quam sua. Quo dicto ostendit diuitias magis is vxoribus eligi solere, quam pudicitiam. Diuus Hieronymus recenset aliquot matronarum Apopthegmata, lib. 1. aduersus Iouinianum. Et Erasmus lib. Apophtheg. 8. Spieg.

MARINVS Iurisconsultus nobilis. Italis, æqualis eorum ætatis, qui primi glossulas ad ius ciuile scripserunt circiter annum 1190. vixit, iurisque disciplinam magna cum laude exercuit. Eius persæpe Accurs. mentionem in glossis interposuit. Prat.

MARITVS mensis. Vide Albericum. Cui illud Ouidii ex 3. Fast. addi potest:

A te principium Romano ducimus anno,
Primus de patria nomine mensis erit. Spieg.

MARTYR, Latinè dicitur. Vnde nobis martyres, qui fuso sanguine, CHRISTVM illum Seruatorem esse testati sunt, horum fit mentio ab Impp. in l. 2. & 3. Cod. de sacros. Eccles. quarum verum intellectum, undequaque doctissimo Alciato debemus, Impius Vigilantius, omni honore martyres priuauit. Veruſti Ecclesiæ scriptores martyrem etiam appellant, qui nondum martyrium fecit, sed destinatus est ad supplicium, & illud æquo animo expectat. Vide Ioan. Franc. Picum in comment. ad 2. Hymnum, & Rhenan. in annotat. ad Tertull. Hieron. in vita Hilarionis vsurpat pro monumento aut sacello martyri dicato. Spieg.

MARTYRION, templum martyri sacrum, dicatum, l. generale, C. de sacros. eccles.

Digitized by Google

MAS dicitur, quod fortior ac generosior sit. A mare masculus diminutiue, qui non pōt significantius exprimi & demonstrari, quā per sexū, diceēdo virilis sexus: quæ, quod sit debilior vox ad excludēdas fœminas, cōtra naturā & vim vocis est, vt docet Salomonius in Commentario ad l. Gallus non temerè dissentiens ab omniū sententia, & in scholis, & iudiciis recepta: nempe ea, tradiderunt, esse eiusdem significationis hos sermones, Stipulari pro descendētib. in virilis sexus, & descendētib. per vtilem sexum, & descendētibus per lineam masculinam: quod his casibus veniunt fœminæ ex marib. descendentes, & non masculi ex fœminis. Diuersum autem esse, si dixeris, pro descendentib. masculis, quod non fœminæ, sed solum masculi contiuētur. Quod Castrensis quoq; locum habere putat, si dixeris: Ex linea, seu de linea masculina. Nūquā igitur Salomonius ait, fatebor, ex significato verborum, nō idem esse dicere, vel stipulari, pro descendentibus, seu liberis virilis sexus, & liberis masculis: imò plenius dicimus, virilem sexum, quā masculos: nā solo sexu mares à fœminis discernuntur, & nominātur. MAS enim dicitur, quod fortior & generosior sit, vt iam dictum est. Tametsi masculus non semper sexus est, sed interdū quicquid vegetum ac robustum est, masculum dicitur. Vide Nonium Marcellum. Obseruandum vero, sub masculi vocabulo fœminam nonnunquam contiuere, vt not. in c. Rainal. & ibi Abbas de test. Itaque feudum masculinum, *ein mannlich Lehen*, ad fœminas extendi nequit. Spieg.

MASCVLINVM regulariter concipit fœmininū, l. 1. cum simil. ff. de verb. signif. Sed hæc regula recipit multas declarationes, inter alias limita, non procedere in officiis, ita singul. Bald. in c. ad audientiam. el. 1. in vlt. quæst. extra de rescript. ex quo infert, quod si testator dixit, relinquo fratres meos excutores mei testamenti: non intelligitur de sororibus l. cuius bonis. ff. de curat. fur. quia fœmina habet inualidum consilium. Sicut etiam de pupillo dicendum est, qui habet consilium imperfectum, l. vlt. C. de leg. tut. & hoc dictum Bald. pro sing. approbat D. Iasinl. si quis id quod in 3. col. in 4. lim. ff. de iur. omn. iud. vbi late tractat istam materiam. & Dec. in l. 2. colum. pen. de reg. iur. Ias. vbi putat singul. in l. ex facto, in princip. in penult. col. de vulga. & pupil. Et ideo dicit alibi eleg. Bald. in l. 1. vlt. col. C. qui adm. quod mulier licet affinis non pōt consentire alteri mulieri contrahenti, stante statuto quod in conctractu mulieris requiritur consensus affinis: quia consilium proprie est virorum, de qua vlt. decisi. scripsi inf. in verb. Statutū requirens in contractu. Hinc est, quod mulieres, non possunt esse de consilio, neque interuenerunt in condendis legib. vel statutis, secundum Doct. in l. 1. per illum text. ff. de legib. vbi etiam Bart. qui magis in specie colligit argumentum, quod vsus mulierum non inducat consuetudinem quia lex & consuetudo æquipollent. l. de quib. vbi late scribit. eod. tit. quod vlt. sequitur. & not. Ludou. Rom. singul. 44. ad hoc, & Martian. Soc. conf. 7. nunc quæsitorum, col. pen. versæ circa 2. li. post. Abb. conf. 53. attingendo. circa prin. li. 2. Cōtt. Adde Tiraq. comment. in l. l. connub. gl. 1. part. 1.

MASCVLINO sermone sexus fœmininus non modo extensiuæ significationis beneficio, sed maxime sermonis proprietate comprehenditur per l. 1. l. hominis, l. patroni. l. pronunciatio. Seruius, 122. ff. de verb. sig. si quis. 7. ff. de iurisd. om. iud. c. l. ait diuus 16. ff. de iure fisci. l. hæc autē satisdatio. 20. l. seq. ff. de adopt. l. 1. §. de eod. ff. de pecul. l. ibique Bart. ff. de constit. pecun. l. si quis in tantam. C. vnde vi. l. 3. §. hæc verba, ff. de neg. gest. l. qui domum. 8. iuncta l. mater. 10. §. 1. ff. ad leg. Iul. de adul. Decius ad l. fœminæ, n. 90. & seqq. de regul. iur. Iac. Aretin. Cyn. Alberic. in l. si ita scriptum sit. 45. ff. de legat. 2. Cyn. in l. 1. col. ultim. C. quæ sit long. consuetud. Bald. in d. l. si ita scriptum. 45. & ad l. in multis. ff. de statu hom. Autor. namque naturæ IEHOVA prœpotens hominem ad imaginem suam creauit: hominem vero masculum & fœminam, & quidem ita, vt si creationis ordinem intueamur, ex masculo prius creato fœmina tanquam eius pars sit effecta. Materia quædam quasi rudis, costa in masculo creata erat, sexus tantum forma illi deerat, qua proprie mulier à viro differt ac distinguitur, Genes. c. 1. vers. 27. c. 5. vers. 2. D. Gœdd. ad d. l. 1. n. 23. ff. de verb. sign.

MASCVLINVS sermo in causis & decisionib. etiam pœnalibus ad vtrumque sexum regulariter pertinet, permodo d. l. de ver. sign. l. si quis, 7. ff. de iurisd. om. & ibi Iason n. 1. & 2. l. ait diuus. ff. de iur. fisc. Philipp. Port. lib. 2. commun. opin. concl. 7. Zuchard. ad l. fin. nu. 51. vsque ad nu. 61. cap. de edict. diu. Adrian. tollend. Hoc egregiè corroboratur per l. qui domum 8. iuncta l. mater. 10. §. 1. ff. ad l. Iul. de adulter. Neque profectò propter rigorem legis cessat verborum proprietas, argumento l. prospexit. ff. qui & à quibus manum. Rectè igitur glossa in l. vni. C. de raptu virgin. illius legis dispositionem voluit etiam valere & locum habere, si mulier sponsum suum vel iuuenem rapuisset; idque frequentius receptum testatur Eman. Soarez in thesaur. commun. opin. verbo mulieres. num. 251. Quod autem Brechæus in dict. l. 1. secutus alios, vult eandem legem in pœnalibus non habere locum, illud ex genuina eius legis interpretatione, refutatur, & per iam citatos textus euertitur. At dici solet mulieres in eodem delicti genere minus peccare, minúsque puniri. l. sacrilegii, ff. ad legem Iul. pecul. l. si. adulterium. §. stuprum §. fratres, §. incestæ, ff. ad legem Iul. de adul. & vt Virg. Æneid. 2. nullum memorabile nomen fœminea in pœna est: veruntamen puniuntur. Aiunt quidam in odiosis dispositionib. masculinum non concipere fœmininum, per glo. in sæpe d. l. de verb. sig. & Dd. in l. si ita scriptum. 45. ff. de leg. 2. glo. in l. 1. §. toties verb. vilia. vbi Bart. ff. de ventr. in poss. mitten. Atqui pœnalis materia censetur odiosa, tum ex parte accusantis, argum. l. fi. C. de probat. l. transigere. C. de transact. quam ex parte rei, propter odium pœnæ, famæ periculum, & dignitatem sanguinis dict. l. transigere, l. propetandum Co. de iudic. l. fi. ff. de feriis & dilat. vnde Domin. ad cap. indemnitatibus. §. sane de electio in sext. & Alex. cons. 135. circa primum dubium, col. 4. vers. alia ratio est, lib. 1. tradidere, statutum loquens de adultero torquendo non habere locum in adultera. Vtrumque falsum: periculum namque pœnæ, quod accusatori calumnianti vel reo conuicto, ob maleficium vel temeritatem infligitur, ideò odiosum videri non potest, quia ipsis durum sit. Quinimò Reipubl. revera est salutare & summo feruore efficiendum, ne leues existant hinc inde accusationes, nec rei maneant publice impuniti, l. ita vulneratus, ff. ad l. Aquil. c. vt famæ. de sentent. excommun. Bart. in l. quemadmodum, C. de agric. & censib. lib. 11. l. si quis in graui. §. vtrum, ff. ad Scium Syllan. Zuch. d. loc. Quare etsi fateret (quod absit) verum esse, quod aiunt per glo. dict. l. 1. conuinci, nondum tamen illud efficere possent, quod conantur: ne dicam illius assertionis autores idem restringere ad odiosa odio irrationabili: in odiosis vero odio rationabili, huius responsi decisionem retinere authore Bald. ad l. si ita, ff. de inius. rupt. testam. Castrens. Fulg. Angel. ad l. quicunque, C. de seru. fugit. Bart. in sæpe d. l. 1. de verb. sign. n. 1. per d. l. si quis. 7. ff. de iurisd. iuncta, l. 1. §. quare, ff. de vent. in possess. mit. nihil pro his facit d. l. 1. quare, quæ neque hanc distinctionem probat, neque ea confirmat, quæ isti prætendunt. Quo autem Vlp. in d. l. 1. §. quare dicit: quia filia nasci potest, non eam (vt multi male) habet sententiam, quasi posthumi & filii appellatione non debeant contineri filiæ & posthumæ in materia exhæredationis: facilius enim filiæ & posthumæ poterant exhæredari etiam inter cæteros, §. sed non ita, §. sed fœminæ. Instit. de exhæred. liber. sed hoc argumento euincit Iurisconsultus non obstante tali exhæredatione tanquam vana, incerta & dubia, sine iudicio prope facta, partum in possessionem mittendum esse. Eiusdem farinæ est l. quisquis, §. ad filias. Cod. ad legem Iul. Maiest. de qua vide fusius D. Gœdd. in sæpe d. l. 1. num. 33. & multis sequentibus, ff. de ve verb. sign. qui hunc locum accuratissimè & doctissimè exposuit, teste Vulter. in Comment. Instit. de patria potest. in pr. n. 7.

MASSA, i. pila argenti legata, scyphi ex ea facti debentur. Eius causam habes in in l. lana in fi. quæsitum, §. illud. de leg. 3. Propriè dicitur farina omnis ad pinsendum macerata, & aqua subacta, Spieg.

MASSA, rudem materiam auri, argenti, æris, significat, l. 10. §. si massæ. ff. quib. mod. vsusfr. amit. l. 29. & l. 52. §. si quis massam. ff. de fur. l. 7. §. cum quis, ff. de adq. rer. dom. l. 27. in fi. ff. de aur. & arg. l. pen. ff. pro soc. l. 3. §. vlt. ff. de rei vind. l. 88. ff. de leg. li. 3. l. 44. §. si pocula. ff. de leg. lib. 1. l. 9. §. si quis rem. ff. ad exhib. Briss.

MASSA apud Cassiodorum, Gregorium, & alios idem quod mansus: hinc massarii, vt mansuarij, gl. vet. massam exponunt οὐχὶ ὅπ. vide Mansius, Prat.

MASSARICIÆ, vocabulum è vulgi trivio sumptum, vt plerēq; eius notæ apud Dd. reperiuntur, Bartolo dicuntur supellectilia ad domum pertinentia: quòd & alibi Zas. indicauit. Prat.

MASSÆ auri olim Romanis Imperatoribus quasdam prouintias pensitare solitas, vir doctiss. Beatus Rhenan. ad Tertul. adnotauit, Spieg.

MASSVRIVS Sabinus l. 59. ff. locati ICtorum suæ ætatis facilè princeps fuit. Ateio Capitoni succesit in equestri ordine māsit, & publicè primus scripsit, postea cœpit hoc beneficium dari à Tiberio Cæsare, l. 2. §. hi duo, ff. de orig. iur. huius auditores Scholæ sectatores, Sabiniani appellantur. Briss.

MASTI fistulæ sunt, Vitru. li. 12. Vbi Athenis ex huiusmodi locis & fontibus masti, vsque ad portum Pyrenæum ducti sunt salientes. Varro de re rust. papillas vertit, Cassiodo. vbera. Dum quanto, inquit, pulchrius est Claudiam aqua per tot ficca mōtium iuga, lauacris & domib. liquores purissimos fistulatum vberibus emisisse. Alciat. in l. eos qui aquæ G. de aquæd. li. 11.

MASTLES nuncupatur, ait Rhodigin. qui nil firmum meditatur, nil stabile: vnumque dicit, mox aliud facit, Spieg.

MASTIGOPHORI, lictores qui virgas in sacris certaminibus ferebant, quibus insolentiam certatorum spectatorumque coercent: de quibus Arcadius, leg. vltim. §. 1. ff. de muneribus. Mastigophori quoque qui Agonothetas in certaminibus comitantur, & scribæ magistratus personali muneri seruiunt, Julius Pollux ad finem libri tertij, μαστιγοφόρους ferè à Xenophonte quodam loco μαστιγοφόρους appellari tradit. Horum

Digitized by Google

Meminit & Xiphilin. in Neron. Et Suidas scribit fuisse. Μάταρις μακεδονικὸν ὅπλον ἐστὶ: δίπηχυ τὸ μῆκος. Hot. Prat.

MATARIS teli genus, paulò quam lancea minus: cujus Sisenna apud Nonium meminit, Cæs. li. 1. de bello Galliço. Et è loco, inquit, superiore in nostros venientes tela conjiciebãt, & nõnulli inter carros, rotásq; mazores ac tragulas conjiciebant, Mazacis apud Hesychium est hasta Persica, cujus tamen formam non exprimunt auctores. Turne. li. aduer. 9. c. 7. Materas in Cæsare legendum censet, ita autem vocabatur iaculum lingua Gallorum, vt scribit Strabo: videri autem potest nomen Gallicum, quo sagittam capitatam hodie appellant.

MATER, quæ quodvis animal partu edit, author Nonius. Nostri interdũ hoc nomine etiam aviam accipiunt, licet impropriè. Matris autem loco sunt Socrus & Noverca. Briss. Vide Bart. in l. liberorum ff. de verb. sig. Spieg.

MATERCVLA quidam legunt in l. 5. C. de off. præf. vrb. vbi alij matricula. Vide paulò post in voce Matricula.

MATERFAMILIAS appellatur ea solum, quæ in mariti manu, mancipióq, aut in eius, cuius maritus, manu mancipióque est. Quòniam non in matrimonium tantũ, sed in familiam quoq; mariti, & in sui hæredis locum venisset. Lege Vxor iusta. Spieg.

MATVERFAMILIAS olim quid à Matrona differret, infra sub voce vxor explicauimus; nunc autem admoneri illud opus est in Pand. matremfa. & Matronã pro eadem vsurpari, h. e. pro muliere lecta, pudica & honesta, siue ea vidua esset, siue nupta. Sed quod de Matref. idem scribit, ad antiquorum consuetudinem referendum esse, posterius eod. loco docebimus, nũc promiscuè verbum vtrumque vsurpari, demonstrandum est. Cic. pro Cœlio; Petulanter faciunus, si matremfa. secus, quã matronarum dignitas postulet, nominemus. Quo in loco matronam omnem appellari Cicero significat, quæ bona & honesta existimatione est. Marcellus in l. probrum, 41. ff. de ritu nupt. Si qua se in concubinatu alterius, quam patroni tradidisset, matrisf. honestatem non habuisset. Vlp. autem in l. sic vxor. 13. ff. de adulter. Si modo ea sit, quæ in concubinatu se dando, matronæ nomen non amisit, vtputà quæ patroni concubina fuit. Plautus Cistel. Matronæ magis concubidile est istuc: mea Silenium, Vnum amare & ætatem cum illo exigere, cui nupta est semel. Verùm enim meretrix fortunati est oppidi simillima, Non potest suam rem obtinere sola, siue multis viris. Vlp. in l. item apud, 15. §. si quis virgines. ff. de iniur. Multò minus si meretricia veste fœminæ, non matrumfamiliarum vestitæ fuissent. si igitur non matronali habitu fœmina fuerit, & quis eam appellauit, vel ei comitem abduxit: iniuriarum tenetur. Vlp. l. pronunciatum; 47. ff. de verb. sig. Matremf. accipere debemus eam, quæ non inhonestè vixit. matrem enim familias à cæteris fœminis mores discernunt atque separant. proinde nihil intererit, nupta sit, an vidua ingenua sit, an libertina nam neque nuptiæ, neque natales faciunt matremfam. sed boni mores. Idem l. 3. in fin. ff. de lib. exhib. Cùm audis, inquit, Matremfamiliãs, accipe notæ auctoritatis fœminam, Schard. ex Hot.

MATREMFAMILIAS accipimus eam, quæ non inhonestè vixit: nec interest nupta sit an vidua, ingenua an libertina. l. 46. §. 1. ff. de verb. sign. l. 3. §. vlt. ff. de lib. exhib. l. 41. ff. de ritu nupt. l. 29. C. ad l. Iul. de adul. l. 10. ff. eo. tit. l. 15. §. si quis virgines. ff. de iniur. Festus tamen li. 11. hoc nomine eã, quę vidua est, contineri negat. Cic. planè in Topic. Matresfam. ait esse, quæ in manum conuenerunt, quomodo in l. 1. ff. de concubin. accipi videntur, Eóque à Matrona matremfam. differre Gell. libr. 18. cap. 6. tradit. Quod matrona sit, quæ in matrimonium cum viro quoquomodo conuenerit. Materfam. verò ea sola, quę in mariti manu mancipióque sit. Quæ eadem verba Servius in 11. Æneid. transcripsit. Nonius autem dum hanc ipsam differentiam exponere studet, errore se obruit. nisi ille in posterioribus verbis mendosus est, perinde vti est in eo quod pro matronæ nomine, M. Tullium impressi codices scriptum habent. Enimverò matronam, vt & matremfa. notæ auctoritatis spectatæque honestatis nostri auctores accipiunt. l. 13. ff. de adul. l. 1. §. omnem. ff. de iniur. l. 1. §. & notandum. ff. de ventr. inspic. Id quod Festus quoque lib. 11. significat, cùm ait matronas appellatas eas fere, quibus stolas habendi ius esset. Vnde Matronalis habitus in l. 15. §. si quis virgines. ff. de iniur. De quo vide Briss. lib. 1. Select. antiqui. Nunc ad matremfa. redeamus. Matresfa. certè dici constat, quæ suæ potestatis sunt. l. 41. ff. de his qui sui, vel alien. iur. l. 30. §. 1. l. 34. ff. solu. mat. Eáque ratione etiam virgo Materf. appellabitur, si morte patris vel emancipatione sui iuris facta sit. quemadmodum etiam pupillus paterfam. probe dicitur. Briss. Helius Melissus Grammaticus docebat, matremf. eam esse, quæ sæpius peperisset: Cum matrona. quæ saltem semel: sicuti sus; quæ semel peperit porceta, quæ sæpius scropa. Sed hanc Helij Melissi vanam differentiam satis refutauit Gellius d. c. 6. Cuiac. obseru. 18. c. 3. Conna. lib. 8. c. 3. n. 2. & 3. vide Gœdd. in comment. ad l. 46. §. 1. nu. 2. de ver. sign.

MATERFAMILIAS quæ dicatur. Si Nonio credimus, eã duntaxat vxorem matremf. veteres dicebant, quæ sæpius peperisset. Quo sensu matremfam. definivit etiam Festus: Materfamiliæ inquit non ante dicebatur, quam vir eius paterfamiliæ dictus esset. Nec possunt hoc nomine plures in vna familia præter vnam appellari. Sed nec vidua hoc nomine, nec quæ sine filiis est, appellari põt. Ciceronis tempore hac voce Materfamilias latius paululum vsus est populus Rom. omnesq; fœminas quæ in manum convenerant, matresfam. appellabant, etiam antequam peperissent, etiamsi in parentum essent potestate. Hinc illa coemptionis antiqua formula: Vis mihi esse materfamilias? Idipsum testatur expresse Cic. in Topic. Genus, inquit, est vxor, eius duæ formæ: vna matrumfa. hæ sunt, quæ in manum conuenerunt; altera earum, quæ tantummodo vxores habentur. Eóq; arbitror Gellium respexisse lib. 18. cap. 6. cum ait, matremfamilias appellatam esse eam solam, quæ in mariti manu mancipioq; esset quoniam non in matrimonium tantum, sed in familiam quoque mariti, & in sui hæredis locum venisset. Deniq; iurisconsulti non speciei amplius, sed generis loco matrisfam. vocabulo vsi sunt. Illi enim genere quodam, non in manus solum conventiones, aut natales, sed honestatem etiam matremfam. facere definiverunt. l. 2. in fin. de lib. exhib. l. 15. §. 11. de iniuriis. l. 46. §. 1. & l. 195. §. 1. de verb. sig. Adeo quidem, vt viduas, libertasque patronorum concubinas, puellas, quæ sui iuris sunt, & omnes notæ auctoritatis fœminas etiam matresfam. appellarent, l. 41. de ritu nupt. l. 4. de his qui sunt sui, l. 30. §. 1. & l. 34. solut. matr. l. 3. in fi. de lib. exhib. Idq; nec Tertull. visus est ignorasse, cum sic in lib. de virginibus veland. scriberet: Materfamiliæ vocatur licet virgo, & paterfamiliæ, licet impubes. Proinde quis est, qui non intelligat, quam hi inconsultè & inique fecerint, qui Nonium, Festum, Gellium, & ipsum etiam Ciceronem ignorantiæ lapsu notare non verentur? Ræuard. Varior. lib. 4. c. 12. Adde Tiraquell. comment. in l. 4. connub. gl. 1. parte 4.

MATERFAMILIAS & filiafamilias opponuntur. Itaque nondum viripotens aut virgo, Materfamil. appellabitur, si morte patris emancipationeve, sui iuris facta sit, quemadmodum pupillus quoque & impubes sui iuris, Paterfamilias rectè dicitur, l. 1. l. 4. & l. 139. ff. de verb. signif. Briss.

MATER, & materfamilias separantur. Nam eam matremfamilias appellamus quæ sui iuris est, l. pronuntiatio. §. familia. ff. de verb. sign. cum simpliciter matrem dicimus, eam ad filios referimus, quæ & in aliena potestate, puta patris esse potest, ex Antonij August. lib. sing. ad Modest. l. 2. ff. de excusat. Prat.

MATER matrima illa dicitur, quæ cum mater sit, adhuc habet matrem viuentem: sicut patrimi, & patrimes, quorum patres viuunt. Spieg.

MATERIA, generaliter dicitur, ex qua aliquid fit. l. 7. §. cũ quis ex aliena. ff. de adqui. rer. dom. Materiam itaq; proprie rudem & informem accipimus, & operi faciundo destinatam. Sed & materiam à ligno iureconsulti separant: hoc vocabulo ea, quæ combustrendi causa parata sunt, significantes: illo verò ea, quæ ad ædificandum fulciendumq; adcommodata sunt. l. 55. de legat. lib. 1. l. 12. ff. de vsufruct. l. 167. ff. de verb. signif. l. 18. §. si quis caverit. ff. de pignor. act. l. 45. §. penultim. ff. de iur. fisc. l. 14. §. 1. de peric. & comm. l. 47. ff. de act. empt. Vnde legata materia nauis, arca, armariumve ex ea factum non vindicabitur. l. 57. l. 88. ff. de leg. libr. 3. Pali certe & perticæ in numerum materiæ redigũntur. l. 56. ff. de leg. libr. 3. l. 168. ff. de verb. signif. Briss. Sic Iurisconsult. in l. vrbana. ff. de verb. signif. materiam vocat cæmenta, lapides, tigna, & cæteras res quibus ædificia fiunt, vt sit sensus, vrbana prædia à rusticis materia, qua res constat, discerni non loco. Donell. de pign.

Quemadmodum autem paries, cum semper duobus paribus, vel à fronte vel à latere se conspicientib. constet, etiamsi terragonum aut hexagonum fiat: ita materia à longitudine, à voce, nempe Græca μακεδὼν, id est, longum, nuncupari videtur: eo quod magis in longum siue latitudinem, quam altitudinem porrigatur. Gœdd. ad l. 157. num. 5. de verb. & rer. signifi.

MATERIA in l. 198. ff. de verb. sign. pro qualitate & genere vsus accipitur, vt patet ex l. 166. ff. eod. tit. & l. 16. C. de præd. minor. Briss. & Conn. lib. 4. c. 10. n. 7. Item, lib. 4. c. 1. n. 6.

MATERIA est, ex qua species fit & sine qua species esse non potest, l. adeo 5. cum quis. ff. de acqui. rer. dom. Et vbi hæc non est, nec materiatum adesse potest, secundum Bald. in Auth. Offeratur. post. pr. C. de lit. contest. qui allega. l. qui res. §. arenam. ff. de solut. l. quæsitum. §. illud. ff. de legat. 3. male materiatum dicitur, quod compositum est ex mala materia, vt ædes ex lignis non cæsis tempestiuè. Spieg.

MATERIA propriè dicitur, ait Nebriss. circa quam versatur faber tignarius, siue lignarius. Paul. de peric. & com. rei vendit. l. quod si. Neq; materia empta si furto periisset. Alcia. Materia est, inquit, vnde quid conficitur, vt in scypho metallum, in contractu consensus. Substantia, per quam materia in certam speciem deducitur: vt in vasis vel vestib. artificium, in emptionis contractu precium. Forma, quæ certæ illi speciei nomen dat. Solennitas actui perfecto extrinsecus accedit: vt authoritas tutoris in pupillorum, agnati consensus, in mulierum contractibus. Item materiæ appellatione ligna omnia comprehendi,

quæ

Digitized by Google

quod Græci ὕλην, & ſyluam & materiam vocent, alii monuerunt. Adde Spiegel. Brechæum in l. Carbonum, in tit. de verb. & rer. ſign. & Taboet. in Topico milit. for. & l. diſcip.

MATERIA, pro tractatu ſuper re, vel facto quopiam Alb. citat l. 1. ff. ſi pars hæred. pet. Spieg.

MATERIA & cauſa omnium actionũ colligitur partim ex dominio rerum; vel ex iure quod in rebus aſſeritur, vt in vendicationibus: partim ex obligatione dictorum, factorumve, ſicut in condictionibus iuxta mentem Imp. in §. omnium, in prin. Inſt. de act. Spieg.

MATERIÆ infectæ, pondus: ſignatæ numerus: factæ ſpecies appellatur, l. 6. §. de rei vindicat. Prat. Hot.

MATERIALITER, vt vocant, & demonſtrationis ſolius cauſa, pleraq; à Iurecoſſ. poni adnotarunt Appellus & Alc. Hic. c. vlt. 2. paterg. ſimili modo declarat interdicta poſita: vbi defendit quod ſcitu pulchrum eſt receptam Doctorum noſtrorũ, à primæ vocis initio, adducendi reſponſi conſuetudinem, Spieg.

MATERIAM ſuccidere quantum ad villæ refectionem ſatis ſit. Vide Vlp. l. arbor. ff. de vſufr. Spieg.

MATERIARII, à Tertulliano eleganter dicti ſunt, adnotante Rhenano qui negabant Deum: quod tamen nos vere profitemur, omnia ex nihilo protuliſſe, Spieg.

MATERIARIOS dicere poſſumus eos, quos vulgo hodie & noſtrate lingua Carpentarios nominamus: quos etiam Cajus lib. 3. ad leg. 12. Tab. fabros tignarios dicit: ſed non eos duntaxat qui tigna dolarent: ſed omnes, qui ædificarent, leg. fetri §. fabros, &c. Brechæus, l. tigni, ff. de verb. & rer. ſignif.

MATERIARI, id eſt, lignari & materiam ad munitiones faciendas cædere: Si quidem materia proprie ea vocatur, ligna quæ ſtructuris ſeruiunt. [Briſſon.

MATERNVM appellatur quod à matre proficiſcitur & deſcẽdit,

MATERTERA matris ſororem ſignificat, l. vltim. §. amita, ff. de gradib. & ad fin. l. pen. ff. de leg. tut. quaſi mater altera, vt Feſtus libr. 11. ſcribit, Briſſ.

MATERTERA magna, auiæ ſoror eſt, l. 1. §. 4. & l. vl. §. matertera, ff. de gradib. Atque hoc loco obiter Feſti verba reſtituemus, qui vulgo ita habet, Matertera patris & matris mihi magna mater eſt, cum legendum ſit, mihi magna matertera eſt. Matertera maior, proauiæ ſoror eſt, patris vel matris matertera magna. Maxima rurſus abauiæ ſoror, patris vel matris matertera maior, vt in ſuperioribus locis traditur, Epiſt. Briſſ.

MATHEMATICVS. In tit. de maleficis, & mathematicis, li. 1. C. Mathematici hi dicuntur, non qui honeſtiſſima mathematum ſtudia docent, ſed qui diuinationibus & aruſpiciis homines ludificantur, vt genethliaci, aſtrologi, Chaldæi. Quorũ ars iure noſtro improbata eſt, vt naturas hominũ ex vultus inſpectione pronuntient, Magicos quoque & mathematicos Plinius & Cicero impugnant, & de his Vlp. ſentire viſus eſt, cũ incantationem, aut impreeationem, aut exorcizationem, nõ eſſe medicinæ genera de variis cognitionibus dicit, ſametſi quidam ſint, qui hac arte vtentes ſibi profuiſſe cum prædicatione affirment. Neſcio tamen qua arte id, quod de Veſpaſiano (vt legitur) actum fuerit, vt cuidam è plebe luminibus orbato oculos inſpuendo pro cõcione reſtituerit, & etus alterius debile calce cõtingendo confirmauerit, cũ hæc à Deo aut Dei nomine, duntaxat fieri poſſint, vt à quatuor hiſtoricis, qui facta geſtaque Chriſti ſcripſerunt memoriæ traditum eſt, Anchora.

MATHEMATICI. Artem mathematicam minus proprie Imp. nominavit ἀρτεμ prædicandi & quam Perſæ Magiã vocarunt. Sic etiam Conſtanti. in l. etſi, C. de maleſi. & math. qui eas artes profitentur. Mathematicos dixit, cũ proprie Mathematica vocetur ille quatuor Diſciplinæ, Geometria, Arithmetica, Muſica & Aſtrologia: quib. nihil eſſe illuſtrius in eodem loco affirmat Cic. Hæ ſolæ diſciplinæ perſpicue diſcuntur, & per demõſtrationẽ percipiuntur, & qui eas profitentur, Mathematici vocantur. Nam Gell. li. 1. c. 9. ita ſcribit, hi dicebantur in eo tempore μαθηματικοὶ, ſcilicet ab iis artibus, quas iam diſcere atque meditari inceptauerant. Quoniam Geometriã & Gnomonicam Muſicas, cæteraſque item diſciplinas altiores μαθήματα veteres Græci appellabant: vulgus autem quos gentilatio vocabulo Chaldæos dicere oportet, Mathematicos dicit. In ea pariter ſignificatione videtur accipere Iuuenalis, Satyr. 14.

Nota Mathematicis geneſis tua.

Quamuis Iohannes Britannus, quem ſequitur Dominicus Nanus Mirabellius, aliter arbitretur. Verum cauſæ, cur hæ artes prohibeantur, pulchre exprimuntur in l. eorum, C. de malef. & mathem. quæ etiam habetur in Cod. Theodoſ. ſub eod. tit. Ferrand. lib. 2. Explicat. in l. 2. de malef. & Mathemat. c. 12.

MATHEMATICI, ait Gothofr. ad l. 10. C. de epiſcop. audien. ſunt impoſtores, qui mathematicorum liberali nomine adumbrantes ineptias ſuas, profitentur ſe fata cuiuſque noſſe, & nataliticias ſyderum obſervationes: quibus ſimiles ſunt arioli, aruſpices, augures, vaticinatores, ſomniorum interpretes.

MATRIÇARII in Nouel. 13. quæ eſt de Prætore plebis. Hoc verbum in notis quibuſdã vetuſtis ad Iuliani Patricii Epitomam ſic expoſitum inueni. Matricarij dicũtur illi, quos videmus ad incendia currentes & portantes ſpongias cum ferramentis & alia, per quæ poſſunt de pariete in paricetem tranſire, & ita incendium extinguere. Sic dicti, quod in matriculam prætoris plebis relati erant, Briſſ.

MATRICES aquarum, Alberic. indicat pro fiſtulis poni, in l. eos, C. de aquæduct. quæ nimirum in capite ductus aquæ, caſtelliue poſitæ collocatæque ſunt, ex quibus aliæ quodammodo prodeunt, quæque quaſi primordiales & originales ſunt, Briſſ. Maſtos appellauit Vitruu. l. 12. Calliod. vbera. Varro in lib. de re ruſt. papillas. Erant etiam matrices libelli, in quibus Cæſareo fiſco penſitantes deſcripti continebantur. Habebant & nomina militum inſcripta matrices, ſiue matriculæ, per diminutionem, cuius vocis frequens eſt mentio in poſterioribus lib. C. Vnde & matriculatiorum vocabulum. Præterea matrices, vrbes Latine dicuntur, quas Græci metropoles appellant. Quinetiam matrix, vterum, & quod Græci μήτρα vocant, ſignificat. Item nutricem pullorum, apud Colum. Et generaliter quamcumq; educatricem. Item coturnicum ducem, quem Græci ὀρτυμήτρα appellant, tranſtulit Gaza matricem. Vide Alciat. in l. eos qui aquæ, C. de ſpectaculis, lib. 11. Spieg.

MATRICIDA, Oreſtes, qui flammeus & excandeſcens emancipatam & addictam Ægiſthi libidini matrem Clytemneſtram cum Ægiſtho, qui patrem Agamemnonem obtruncaſſet, furialiter interemit. Pius appellatus quod patris necem iuſte ſit vltus, Ioan. Bapt. in comm. Panegyr, Sidon. Apollon. &c.

MATRICVLA pro catalogo, deſcriptione, indiceque ab Impp. vſurpatur, l. 3. de agentib. in reb. lib. 12. C. l. 13. Co. de aduoc. diuerſ. iudicior. l. 10. de cohortalib. lib. 12. C. l. pen. & vlt. Cod. de commeatu, li. 12. Matriculæ militares pro numeris, l. 16. C. de reſt. milit. Nã pũcturis in cute pũctis. Milites ſcripti, & Matriculis inſerti iurare ſolent: vtitur hoc verbo Modeſt. in Epito. de milit. Matricularij, Oeconomi Eccleſiarum appellantur, quos nunc *Margilliers* vocamus, Goth. ad l. 26. in pri. C. de ſac. eccl. & ad l. 2. C. de patrib. qui filios ſuos diſtrax. Almonus Monach. li. 4. de geſtis Frãco. c. 33. Prædia vero tã innumera fratribus in eodẽ loco Deo famulantib. ſiue matricularijs eccleſiæ contulit, vt deuotio animi eius plurimis admirabilis eſſet. Et in libro veteri formularũ: Nos in Dei nomine Matricularij S. Martini, dum mane ad hoſtia ipſius eccleſiæ obſeruande conueniſſemus, ibi infantulum ſanguinolentum inuenimus, Briſſ.

MATRICVLA decurionum, in qua decurionum nomina ſecundum cuiuſque ordinem ſcribuntur: album curiæ appellatur, Vultei. in comment. Inſtit. de actionib. §. 11. n. 5.

MATRIMONIA ſecundum naturam eſſe, oſtendit Lex, NON MOECHABERIS, vt vnuſquiſque habeat ſuam, retineaturque in voluptatibus modeſtia quædam & certitudo. Vagi enim concubitus incertam facerent de ſobole opinionem, eleuarentque curam alendi partus, Old. Prat.

MATRIMONII contractus, inter omnes longe eſt ſalubertimus, quo ſolo humanum genus (quoad Deo placuerit) pulchro conſeruatur ordine ac prorogatione. Proinde nulla res eſt, in quam legiſlatores, iuris ſingularis beneficia tam liberaliter contulerint, æque hæc matrimonialis: omnem captantes occaſionem, vt huic ſacroſancto contractui nihil obſtaret, ad replendas ciuitates liberis hominibus, Old.

MATRIMONIO quantum tribuerint olim, Lex 12. Tabularum oſtendit, quæ cœlibem vitam prohibet, nuptiaſque præcipit, ſecuta Platonem, qui à trigeſimo anno vſque ad annum trigeſimum quintum ducendam eſſe vxorem putauit, alioquin puniendum eſſe matrimonij contemptorem. Et cum hæc lex à quibuſdam iniquitatis incuſaretur, reſponſum eſt à Cenſoribus: Naturam ſicut naſcendi, ita gignendi procreandique legem præſcribere. Recte quidem illi. Nam naturæ autor Deus, creato homine dixit: Creſcite & multiplicamini, Old.

MATRIMONIVM appellatur viri & vxoris coniunctio, l. 1. §. 1. de iuſtit. & iur. Ex eo autem dictum quibuſdam videtur matrimonium quod propterea nubat mulier, vt mater fiat, quemadmodum Auguſtinus lib. 19. contra Fauſtin. ſcribit, quod & Accurſius docet matrimonium ideo dictum eſſe, quaſi propterea nubat mulier vt mater fiat: At Gregorius in c. vlt. de conuerſione infidelium, datum hoc laboribus, quos in partu mulieres ſufferunt, tradit, vt ab ipſis potius, quam viris, eorum coniunctio nomen accipiat, Briſſ. Infans enim matrono magis indiget ſolatio quam paterno, & matri in partu doloroſus, & poſt partum doloroſus exiſtit, c. 2. de conuerſ. infidel. Abbas Panorm. quaſi matris munium, i. officium ineptiſſime dici putauit. Rectius Aulus Gellius li. 17. c. 6. Enimuero (inquiens) idonei vocum antiquarum enarratores tradiderunt matrouam dictam eſſe proprie quæ in matrimonium cum viro conueniſſet, quoad in eo matrimonio maneret, etiamſi ſibi liberi nondum nati forent. dictamque ita eſſe à matris nomine non adepto iam, ſed cum ſpe & omine mox adiſpiſcendi: vnde ipſum quoque matrimonium dicitur: De quo latius Connan. lib. 8. cap. 5. num. 2. Vulte. in Comment. Inſtit. de patria poteſt. §. 1. num. 5. ait, matrimonium dicitur à matre, non quod iam ſit, ſed quod mater ex nuptiis fore ſperetur. Quandoque Matrimonium ſignificat rem relictam à matre, ſicut patrimonium rem relictam à patre, vt Suetonius in Auguſto: cum plerique

Digitized by Google

equitum attrito bellis matrimonio ſpectare ludos è quatuordecim non auderent, &c. vbi Matrimonium interpretatur Connanus bona materna, lib.3.c.2.n.8. Sic Senec.libr.1.de benefic.c.3. Quia late patentis matrimonij ſit.

MATRIMONIVM eſt diuini & humani iuris cõmunicatio inter virum & fœminã, individuam vitæ conſuetudinem continens, §.1.Iuſt.de pat.poteſt.& l.1.ff.de ritu nupt.Per diuinũ ius accipiuntur ſacra quæ cuiuſlibet familiæ olim propria fuerãt. Nos autem veram pietatem & ius naturæ, per ſacra intelligere poſſumus in foro Chriſtiano, Old. Individuam vitæ conſuetudinem intellige non aptam diuidi, quantum ad affectionem attinet, licet quandoque actu diuidatur iure permittente, puta per diuortium.l.1.de divort.& repud.Bellonius.

MATRIMONIVM dicitur à Iaſone contractus bonæ fidei in §. fuerat, Inſt.de act. præterea ſpecies ſeruitutis eſt, l.2.ff.de lib. hõ.exhib.Et proprie quod dura ſit ſeruitus dicit Bal.in l.bonę fidei.ff.de reb. cred. quia maritus non dicitur habere plenam ſui corporis poteſtatem, c.diuerſis ext.de cler.coniugat.Spie.

MATRIMONIVM hominum longe aliud eſt quam brutorum coniugium: vt Dionyſ.Halicar.inquit, ἐπὶ πλεῖ διαφορᾷ ἐκφέρ-μεθ᾽ ἐν τοῖς ἀνθρώποις μίξεων ἢ κοινωνίας, ὅτι τὰ μὲν ἄλογα ἀεὶ ἐπὶ τὴν αὐτὴν ἄγεται μίγνυται, ὁ δ᾽ ἄνθρωπος πάλαι παρὰ τὸν νόμον ἐξόδια τοῦτο ἔθεμεν, &c, Balduin. tit.de iure nat.gent.& ciuil.

MATRIMONIVM aliud iuſtum eſt, aliud iniuſtum. Juſtum quidem, quod iure & licite, iniuſtum vero quod iniuſtè in fraudem legum Romanorum contrahebatur, &c. Ræuard,l. nuptias non concubitus,ff.de reg.iur.

MATRIMONIVM putatiuum dicitur quando ſeruus cum libera, vel libera cum ſeruo, vel conſanguinei ignorantes in gradu prohibito contrahunt matrimonia. Nam comperto errore, comperto impedimento, iam matrimonium diremptũ eſt. vnde dicitur matrimonium putatiuum, ſicut homo pictus, vt Zaſius tradidit,Inſtit.de action.

MATRIMONIVM, coniugium, connubium, & nuptiæ, ſæpe promiſcue vſurpantur, proprie tamen differentia reperitur inter matrimonium & nuptias, vt in l. pen. ff.de don. int.vir.& vxor.Vbi Scæuola Matrimonium eſſe oſtendit, conuentionem inter virum & vxorem: eamq; conuentionem ſolo conſenſu contrahi, hoc eſt, neq; rei interuentum, neq; certa & concepta verba, neq; literas, l.licet.8. C.de inceſt. nupt.leg.nuptias, de reg.iur.l.3.ff.de ſponſa.l.neq; ſine, 13.C.de nupt. Nuptias autem ibidem Scæuola eſſe oſtendit, ritum illum qui pro cuiuſq; gentis inſtitutis palam & publicè adhiberi ſolet: Veluti apud Romanos ꝺ deductionem in mariti domum: item aquæ & ignis interuentum. Similiter Paulus matrimonium à nuptiis diſtinguit, in l.ſi ita,10.& l.Iuliani in l.ſeq. ff.de ritu nupt. & Iuſtinianus in §. ſi aduerſus ea, de nupt.& in hinter eos,27.ff. de donat.inter vir.& vxor.l.13.de nupt.Prat.

MATRIMONIVM vt diuo Auguſtino placet, dictum eſt, quod fœmina ob id potiſſimum nubere debeat, vt mater fiat. Matrimonij vocem latius patere, quam matrimonij ſacramentum, Theolog. demonſtrant. Conſtat autem, matrimonij inſtitutionem omnium antiquiſſimam eſſe,& Deum autorem referre,Gen.2. Præterea negotium matrimonium, atque fata pendere à Domino,& promoueri,Gen.24.Spieg.

MATRIMONIVM inuito patre vel matre, neque iure naturali & diuino, neq; ciuili, neque Pontificio valet, quanquam Doctores communiter diuerſum tradant. Iuſtinianus, Inſtit. de nupt.in princ.Paulus in l.2.ff.de rit.nupt. Romanus Pontifex Euariſtus.30.quæſt.5.c.1.Apoſtolus 1.ad Corinth.10.Old.

MATRIMONIVM, Dos,& dotis actio, põt eſſe ſine copula carnali, vt vxor virgo ſit, l.deniq; Cinna & l.ſeq.ff.de rit.nup.Ol.

MATRIMVS ac patrimus dicuntur quibus patres ac matres adhuc viuunt, ait Feſtus.Prat.

MATRIX Eccleſia, quæ dicitur matrix: quia ſicut mater generat: Sic & illa regenerat per baptiſmũ.Dicitur maior,& baptiſmalis Eccleſia,gl.in cle.1.de ſent.excomm.Ioh.Bello.Etymol.

MATRONA, inquit, Feſtus, cui ius erat ſtolæ ferendæ. Cic.Philipp.2. Sed cito Curio interuenit, qui te à meretricio quæſtu abduxit,& tanquam ſtolam dediſſet, in matrimonio ſtabili & certo locauit.Hot.Gell.lib.18.c.6. Matronam proprie dictam vult, quæ in matrimonium cum viro conueniſſet, quoad in matrimonio maneret, etiamſi liberi nondum nati forent: dictamque eſſe ita à matris nomine, non adepto iam, ſed cum ſpe & omine mox adipiſcendi.Prat.

MATRONA Recte reprehenſus eſt, inquit Connam. lib.8.cap.3. num.2.Helius Melliſſus, qui matronam definiebat eſſe, quæ ſemel peperiſſet, matremfamilias quæ ſæpius.

MATRONÆ quoq; dicuntur dominæ, nõ reſpectu maritorũ dũ taxat, quomodo ipſi quoq; mariti ab vxorib.domini appellãtur, ſed etiã per ſe, vt in l.pater.§.Iulius de leg.3.Iulian.dominam: niſi dicas domnam ſuperelle, ex l.Lucius Titius eod.Prat.

MATRONA ſpectatæ honeſtatis & pudicitiæ mulierem ſignificat: quod & Feſtus quoque lib.11.ſignificat, cum ait, Matronas appellatas: eas fere, quibus ſtolas habendi ius eſſet.Briſſ.

MATRVELEM à Patruele ſeparat Marcianus l.1.ff.ad l.Pom.de parricid.Et vt, patrueles, qui ex fratribus, ita Matrueles, qui ex Matris fratre nati ſunt, dicuntur. Briſſ.

MATRVELIS, ex matris meæ fratre natus, Marcian.l.1.ff.de leg. Pomp. de parricid. Si quis patrem, matrem, auum, auiam, fratrem, ſororem, patruelem matruelẽ occiderit, &c. Hot. Prat.

MATRVELIS, idem quod matertera. Et Matrueles dicuntur filij & filiæ materteræ, in l.1.ad leg. Pompeiam. Spieg.

MATVLA vaſis genus eſt ad vrinam & aquã tenendam. Proinde mundo muliebri continetur, vt ſcripſit Vlp. in l. argumento. §.mũdus.ff. de aur.& arg.alio nomine matella & matellio dicitur: Iulio Polluci Matula dicitur ἀμίς, gloſſis ampulla olearia: vide Cujac.10. obſ.17. Plautus in Amph. Nec tu poſtulas matellam vnam tibi aquæ infundi in caput. Martial.

Diſtream, ſi tu Pyladi præſtare matellam
Dignus es.

Inde à matula fit diminutiuum matellio. Varro de vita patrum. Poſtulaſſet trulleum, matellionem, peluim.& de his etiam diximus ſupra in dictione Argento facto. & in dictione Scaphia.meminit etiam Pompon. in l. etſi non ſunt §.1. ff. de auro & arg.leg. Cotta. Matulæ inter ornamenta muliebria numerantur l.26.§.mundus ff. de aur.arg.

MATVRA mulier non dicitur, quæ minor eſt 12. annis.l.cum hic ſtatus.§.ſi quis ſponſam.ff. de donat. int.vir.& vxor. Spieg.

MATVRARE, non eſt abbreuiare, ſed accelerare: ita vt adhibeatur induſtriæ celeritas, & diligentiæ tarditas. Cætera apud Ferrarium in §. his igitur.Inſt.& Iur. Spieg.Prat.

MATVRE fieri dicitur, iuxta ſententiam Cæſ.Auguſti, quod nec citius fit, nec ſerius, ita vt per hæc (vt ipſe dicere ſolebat) tarda acceleratio exprimatur.Id quod Seruius & Donatus ſuper Æneide Virgilij, & alij tradiderunt. Hoc & Bald.ſentit in l.2. §.ſi quis tamen.ff.ſi quis cautionem. Spieg.

MATVRI fructus propriè dicũtur, qui neq; crudi, neque mites, neq; caduci, neque nimium cocti, ſed in tempore temperati proueniunt, vt in l. Iulian.§. ſi fructib.ff.de act.emp.§.is verò ad quem. Inſtit. de rer. diuiſ. Spieg. Quare hoc ſcias (maturè dictionem) ſemper properationem quandam habere in ſe; modo tamen remiſſiorem, modo cõcitatiorem. Remiſſiorem: vt quando Virgil. inquit, cœlo properanda ſereno Maturare datur: Vehementiorem, cum inquit, maturare fugam, quamuis aliter exponat Sipontinus, quem meritò irridet Toletus. Vide Gellium lib.10.c.11. Macrob.lib.7.c.8,

MATVRISSIME, quo ſuperlatiuo vtitur Papinianus in l.aliquãdo de offic. proc. Tardiſſime opponitur. Dicitur etiam maturrimè, per contractionem, cellerrimè, Spieg.

MATVRVM, itẽ Maturitas, per tranſlationem de aliis quoq; dicuntur, vt maturus homo, maturum ſupplicium apud Cic. matura viro virgo, apud Gell. maturitas mentis, maturitas temporis, apud decreta pontificum, Specul.tit. de aduocat.§.5.v.cum autem, maturi viri iudicium colligit, vultu, geſtu, voce, Spieg.

MATVTINO tempore & Veſpertino opponuntur.leg.10.§.5. de Myope.ff.de ædil. edict.

MAVRITANIA duplex, Tingitana, quæ & Bogudiana. Mauritania, Sitifenſis, Hiſpania Transfretana, Hiſpania Tingidana, inferior Mauritania. Hodie regnum Marrochi nuncupatur, ſi Antonio Curioni: regum Fezzæ, ſi Nigro credimus. Altera Cæſarienſis, quæ Maſſilia & Malleſylia: hodie regnum Tremeſſenum Gothofr. in not. ad l.2.§.1.C.de offi.præf.vrbi.

MAXIMA capitis diminutio. Vide, Peregrini.

MAXIMA munera quæ ſint, vide C. de veteran. lib.12.

MAXIMÆ & grauiſſimæ vſuræ appellatione centeſimam noſtri ſignificãt, l.Qui ſine.ff.de neg.geſt.l.Non exiſtimo,ff.de adm. tut. Vlp.autem in l.Tutor qui repertoriũ,§.idem ſolent. ff.eo. tit.grauiſſimam eam appellant.Hot.lib.1.de vſur.c.7.

MAXIME, dictio implicatiua caſus etiam non expreſſi, vt in leg. ſunt qui & l. cum ex cauſa, ff. de Re iudicata de eius efficacia cum Alb.tum interpretes multa, quæ grãmaticos latent: vt votum magis, quam rerum ſignificationis peritos. Porro Glo.in l.mox citãda, indicat hoc verbum maxime, aliquando abũdare in iure.allegat bonũ tex. in l.fin.§.fi.C.de Teſtam.manu.cum dicit, maxime propter libertates, quoniam propter nullũ aliũ caſum quã libertatis ea Imperatoris prouiſio inuenta eſt. Vide Zaſium in l.1.§. quæſitum eſt, ff.quod Legatorum, Spie.Prat.

MAXIME, vox hæc plerumque ita accipienda eſt, non quaſi alias idem ſit, ſed quaſi alias idẽ non ſit. Et item valet quod Vtique, veluti in l.9.ff.de vſucapio. Vſucapiuntur res maxime corporales, quod non ſic accipiendum eſt, quaſi etiam incorporales vſucapi poſſint. Hoc. n. à iuris ratione alienum eſt, ſed quaſi corporales ſolæ. Sic & in l.3.ff. de cõcubi. Ingenuã in cõcubinatu eſſe poſſe traditur maxime eã, quæ obſcuro loco nata eſt vel corpore quæſtũ fecerit: vbi Maxime eam, pro Eã denum dictũ ſequẽtia verba declarãt. Alioquin ſi honeſtæ vitæ & ingenuam mulierem in concubinatu habere maluerit, ſine teſtatione hoc manifeſtũ, faciẽte nõ cõceditur. Similiter in l.2. C.an ſeruus ex ſuo fac. Creditorib. ait Imp. qui tibi in ſeruitute mutuã pecuniã crediderũt, nulla aduerſus te actio cõpetit, maxime cũ tibi peculiũ nõ eſſe legatũ proponas. Maxime: nam ſi peculiũ legatũ proponeretur, contra eſſet dicendum, l.2.§.per contrarium, ff.de dote releg. Idem ipſum Petrus Faber

ſingulariter

Digitized by Google

singularis vir. ingenij & doctrinæ, appositissimo exemplo cõfirmauit, ducto ex l.12.§. si in agro, ff.de fun.just. vbi vestigatores & canes,& cætera ad venationem necessaria instrumẽto agri contineri Vlpianus tradens, Maxime,addit, si ager ex hoc reditum habuit: qua de re Paulus in l.22.eod.tit & libri 3.Sentent. tit.5. agens retia aptaria & cætera venationis instrumenta ad instrumentum fundi pertinere ita definit. Si quæstus fundi ex maxima parte in venationibus consistat. Sic etiam, vt hunc locum concludam, vox maximè interpretanda est, in l.37.§. pater, in fin.ff.de legat.lib.3.& leg.2.§.illud ff.de hæred.vend. & l.4.C.de pact.conuent. & forte in l.41.ff.de re iudic.leg.5.§. pen.ff.de doli except.Briss.

MAXIMVM est,quo maius colligi non potest, Gloss. in l.qui sine,ff.de Negot-gest. Spieg.

MAXIMVM remedium dirimendarum litium, est iurisiurandi religio,l.1.ff.de Iureiur.Caius ait. Est autem hodie multis in locis duplex error in deferendo iureiurando. Cuius causam ipsissimam. Oldendorpius demonstrauit in de Probationibus dictorum,factorumque,Spieg.

MAXIMVM Principem Papiã in l.extraneo, ff.de quæst.vocauit Seuerum Imperatorem,l.in honorib.de vocat.mun.l.qui solidum,§.1. de leg.2. Eidem Papiniano Optimi & Maximi Principes sunt Seuerus & Antoninus in l. Iurisperitos, de exc. tut l.cum tabulis,§.1. ff.de his quib.vt indig.l.7. ff.de vacat.mun. Cuiac.2.obs.33. M E.

MEA memoria,memoria tua,h.e.quantum meminisse possumus, Bart.in l.fi.ff.de Alim.leg.dicit: Memor quis esse præsumitur eorum,quæ alias sciuit. Quanquam aliud est meminisse,aliud scire. Meminisse. n. Seneca ait,est rem commissam memoriæ custodire. At contra,Scire,est sua facere quęque,nec ab exemplari pendere,& toties ad magistratum respicere,Spieg.

MEA pecunia,pro mihi debita,Alberic.allegat.l. si & me, & Titium,ff.si cert.pet.l.eius qui in pecunia, eo.tit. & leg.1. Quod cum eo, Spieg.

MEA res amplius quam semel esse non potest, sæpius deberi potest,leg.Et an,ff.de Exceptione rei iudic.Spieg.

Μηχανικὴ τέχνη, dicitur esse habitus ad faciẽdum aliquid vera cum ratione idoneus,Conn.lib.1.c.8.nu.19.Item: Autore Io.Bapt. in comment. Epist. Sidon. Apollin.ad Heroinum,libro.1.Ars Mechanica bifido secatur discrimine, in rationalem atque Chirurgicen. Chirurgice est magonaria, per quam vi tractili & attractoria grauia pondera tolluntur in sublime:est quoque mechanopoetice antliis aquas hauriens: est & organopoetice, quæ policiorcetica, hoc est, oppugnacula propugnaculaque adfabre fabricat: est thaumaturgice horologia, Cucurbitulas cute cæsim sacrificia sanguinem exugentes, hydraulica, & id genus reliqua stuporem incutientia præparans. Reperitur & sphæra par ei, qualis Archimedis orbis ille notissimus. Mechanemata igitur machinationem vertes: ita Græci scribunt Μηχανεῖα. Machinarum faber Μηχανοποιὸς appellatur. Mechanicæ artis partes enumerat Politianus in Panepist..

MECHANICVS, dicitur opifex eorum operum,quæ ingenio simul ac manib.fiunt, ἀπὸ τῆς μηχανῆς, quod inuentionem significat, l.2.C.de excusat. artif.lib.10. Sic Sueton.in Vespas.c.18. Mechanico quoque,inquit,grandes columnas exigua impensa perducturum in capitolium pollicenti, &c. Prat.

MECHANICI, machinarij, machinarum & eorum quæ mechanica instrumenta vocantur,structores,aut etiam periti machinarum mouendarum,quorum opera & industria Machinarum vsus exhibetur, l.vlt.C.de excusa.artif.Enimuero Seneca Epistola 88. Machinatores appellat, qui pegmata per se surgentia excogitant,& tabulata faciunt in sublime crescentia, Briss.

MECVM facit, pro mecum sensit.Insulse dicitur, Facit pro me, quemadmodum frequens est reperire apud superioris ætatis Interpretes.

MEDERI remedio, pro opem ferre temperamento,apud Iust.in §.fi.Instit.de Donat.Spieg.

MEDERI alicui,i.succurrere in l.6. in fi.pr. C.de instit.& substi.

MEDIA vocabula,quæ in vtramque partem intelligimus:vt vis, fama,dolus,periculum,medicamentum,venenum.

MEDIA via consilium capiendum,non solum politici,sed & iureconsulti tradiderunt in l.adeo,de acquir.rer.dom. vbi Cajus & ipse hanc distinctionem sequitur: Accurs. in §.cum ex aliena,Instit.de rer.diuis.At non tamen eam sententiam,quæ media est, sed quæ grauioribus & melioribus rationibus nitatur, Iuris Pontificij interpretes recte scribunt in cap.1.de constit. Verum si media sententia iustior & æquior fuerit, in eam ibimus,vt Iustinian.d.§.Quum ex aliena. Sic & apud Liuiu.libr. 26. P.Valerij Flacci sententia contra P. Cornelij Asinæ, & Q. Fabij Maximi,quod media esset, prævaluit. Sic & apud eundem, lib.36. in Medioneorum consilio Clyti sententia, quæ media fuit, accepta est, vt & senatus lib.31. Consulibus dissentientibus,de tertia illius pecuniæ pensione: quam priuati M. Valerio,& M. Claudio cons. in bellum Punicum mutuam dederant,quod medium inter vtile & æquum erat,decreuit. Quæ de re non contemnenda notauit Ferrandus Abduensis in §. Quum ex aliena,Instit.de rer.diuis.

MEDIA iurisprudentiæ appellatione, Viglio videntur potius significari prudentium interpretationes, quas communi nomine ius Ciuile nominamus. Accursius autem mediam iurisprudentiam id ius intellexisse arbitratur, quodcunque fuit, quod post 12.Tab.& ante Principium constitutiones est editum,§.& hæc quidem,Instit.de legit.ag.suc.Spieg.

MEDIANVM vocabulum,in leg.si vero ff.de his qui deiecerunt. Bud. accipit pro mediano cubiculo cœnaculi: id est, superioris membri domus, quod inquilini Romæ habitare solebant, quasique corpusculum suis quoque membris constans, cubiculo, exhedra, cellula, & huiusmodi cubiculi appendicibus: Medianum,item pro medio,indicat architectonicum verbum, esse. Vt apud Vitruuium medianæ columnæ ab angularibus distinguuntur, & medianæ testudines.Spieg.

MEDIARE, & Mediator, quibus interpretes, & vulgus canfidicorum vtuntur,babara sunt vocabula,Spieg.

MEDIA res vocatur,quæ quasi interponitur, & interjicitur medio, veluti si petis à me fundum, & transigimus, vt illum tibi habeas; & des mihi summam decem aureorum,ea summa dicitur media, quod ea mediante vt vulgo loquuntur confecta est transactio,Conn.lib.5.c.6.n.4.

MEDIA verba. Suadere, inquit Vlp. τὸ μέσον est,l.1.§.1. de ser. corrup. μέσα seu media verba dicuntur,quæ communè,aut bonũ,aut malum,honestum,aut turpe, prosperum aut calamitosum,habẽt,significationem. Quod genus sunt:Tempestas,Dolus,l.1.de dol. Facinus, & apud Metellum,vt Aul. Gellius animaduertit, honor. Sic Donatus, an Æmilius Asper Ornatus, τὸ μέσον est, ad decus,& ad turpitudinem.Seruius Marius:Ars τοῦ μέσου est. Rursus,Prate τῶν μέσων est. Iterũ,Fatale τὸν μέσον est:& quarto,Fluere τῶν μέσων est:& quinto denique,Mõstrum τὸν μέσον est:dictũ à monstrando Curt.li.3. ὑπαρχῶν, c.11.tom.1,

MEDIASTINVS,mancipiũ viliſſimum, quod mediis in ædibus stat,vt ad cuiusuis iussa & imperata præsto sit, Vlp.l.15.§.31.ff. de iniur. Etenim multũ interest,qualis seruus sit, bonæ frugi, ordinarius,dispensator: an vero vulgaris,vel mediastinus,aut qualis: Idem l.1.§.4.ff.naut.caup.stab.si qui opera mediastini fungitur, nõ cõmetur,vt puta atriarij,& focarij,& his similes: itẽ,in l.1.§.4.ff.de op.seru. Columel.l.1.c.9. Mediastinus qualiscunq; status potest esse,dũmodo percipiendo labori sit idoneus.Nõnulli per mediastinum seruum balneatoris significari putant. Cato.ille Imper. tu illi à cæteris mediastinus.Nonius.

MEDIASTINOS,nõ solũ balnearũ; sed ædium quoq; ministros & curatores leginus; Lucill.17. Villicũ Aristocratem,mediastinum atq;bubulcũ cõmãducatus corrupit,ad incita adegit. Est autem hæc vox composita à medio & stãdo, non à Græco ἄστυ, vt nonnulli vaticinantur: quanquã alij in hoc verbo, vocem medium tantum notandum volunt, reliqua productionem esse verbi,Prat.Prisc.in lib.12.carmin.Mediastinus quoq; ait,inde videtur componi,qui medias partes balnei tenet,hoc est, in medio lauantium stat. Vsus est hoc verbo Cic.in Catilin.& Plin.l.29.c.1.Briss.& Connan.lib.2.c.2.n.4.

MEDICARI Græci dicunt φαρμακεύειν, quod pro hac significatione familiare est Hyppocrati. Is lib.1. Aphorismorum πίνειν φαρμακίδας, ἢ πίνειν μὴ ὤκιμα, &c. φαρμακεύειν τὸν ἕλκεα, χεῖσθαι φαρμάκου κεφάλαιον: sic enim φαρμακεύειν, Gal. in Hippocratem interpretatur.Et idem Hippocrat.lib.4. ἀφορισμοὺς πίνειν φαρμακεύειν διὰ ἐρεβίνθου, &c. Vtero gerentes medicari oportet, id est, medicamento purgantur vti. Brechæus in l. qui venenum, in titul.de verb.& rer.signif.Prat.

MEDICAMEN quod ad salutem hominis, vel,ut remedium datum erat,Briss.

MEDICAMENTA continentur etiã victus appellatione.Gœdd. in comment.l.44 n.4.

MEDICAMENTVM,quo homines & cætera animalia curantur. Nonio etiam venenum est. Vlp. distincte protulit in l.4. ff.fi. regund. Mala,inquiens, medicamenta & venena veniunt quidem in hoc iudicium,sed iudex omnino interponere se in iis non debet boni enim & innocentis viri officio eum fungi oportet. Tantundem debebit facere in libris improbatę sectionis, magicis forte, vel similibus: hæc enim omnia protinus corrumpenda sunt,Spieg. Briss.

MEDICAMENTARIVS,in Cod. Theodosiano, qui malo medicamento aliquem potionauerit. adnotauit Alciat.li.2. Parerg. Sp. id est veneficus, Briss.

MEDICA potest esse mulier.Imp.in l.1.C.de commun.seruo manumiss.§.ne autem,Spieg.

MEDICI accipi possunt ij, inquit Vlp. in l.1.§.3.ff. de extraord. cognit. qui alicui us partis corporis, vel certi doloris sanitatem pollicentur: vt puta si auricularius,si fistulæ,vel dentium: non tamen si incantauit, si imprecatus est, si exorcizauit; non sunt ista medicinæ genera, tametsi sint,qui hos sibi profuisse cum prædicatione adfirment.

MEDICINÆ tres sũt partes, inquit Corn.Celsus in præfa.primi libri, nã vna est quę victu,altera quæ medicamẽtis, tertia quæ manu medetur.primã διαιτητικὴν, secundam φαρμακευτικὴν, tertiam χειρουργικὴν Græci nominarunt. Itaq; medici nomen apud Iurisconsultos sumitur pro iis, qui medicamenta conficiunt;

Digitized by Google

vulnera conficiunt, cucurbitas admouent? item qui circumcidunt aut castrant. Pro chirurgis apud Paul.lib.3. sent.23. Item apud Vlp. in l.4. in fi.ff.ad leg. Corn.de sicar. Medico, inquit, qui virilia exciderit, capitale erit: idem in l.qua actione, 7.§. vlt.ff.ad leg.Aquil. Si medicus seruum imperite secuerit. φαρμακεύτικη vero significatur in leg. sequenti, vbi Cajus de medico loquens, Idem iuris est, inquit, si medicamento perperam vsus fuerit. Vlp. in l.3.ff de extraord.cognit.Si medicus cui curandos suos oculos commiserit. Hot.Prat.

MEDICINAM facere, exercere, Briss.ex ff.

MEDIETATIS vocabulo, quasi timide vsus sit Cicero, Insulanus obseruauit, cuius ille verba refert ex lib.de vniuersitate. Dimidietatem nihil esse, & alij monuere.Spieg.

MEDII actus homo ab Imperatore appellatus seruus, neque magnae alicui curationi praepositus; qualis est dispensator vel attiensis: neque vilissimo muneri destinatus, qualis est mediastinus, aut scoparius: sed mediae inter illas functiones curationi alicui praefectus, in §.6.de iniur. Hot.vide latius Ferrettum, tit. de iniur.

MEDIMENTVM pro tinctura purpurae, aut succo quem bibit purpura, Seneca dixit lib.1.Nat.quaest.c.3.

MEDIMNVS, modios sex continet Modium conficiunt sextarij sedecim. Sextarius, quintae denae vnciae: sic dictus; quod sit sexta pars congij.Ex.Al.Spieg.

MEDIOCRITATE non gerere differt Scapha à Naui, l.vlt.ff.de instru.Briss.

MEDIO tempore, id est, pendente appellatione, l.13.§.vlt.ff. Qui testam.facere poss.

MEDIOLANENSIS. In vsib. feudorum, lib.1.extat.titulus, De vsu Mediolanensium, &c. Stephanus Byzantius, excellens chorographus. Μεδιόλανον, ait, πόλις ἀκμαιοτάτη. κ. οἰκουμένης. Μεδιολάνιοι, καὶ πόλις ἄλλη ἐν Ἰταλίᾳ ἐμπορωτάτη, i. Mediolanum ciuitas Aquitaniae, & incolae Mediolanenses, & ciuitas alia Italiae clarissima. Haec vero ciuitas cisalpinae Galliae metropolis, populi multitudine refertissima est, dicta à sue mediatim laniata, vt in quadam Epistola noua apud Ambrosium legitur. Et secundum eam ipsam Mediolanenses in praesenti tit.dicuntur.

MEDIOXVMI DII vocatur potestates mediae. De quib.haec Lucius lib. de dogmate Platonis. Deorum Plato trinas nũcupat species, quorũ est vnus summus primus, & solus ille, vltra mũdanus, incorporeus, quẽ patrẽ & Architectum huius Diui orbis esse dicunt. Aliud est genus, quale astra habent caeteraque nomina, quas coelicolas vocant. Tertiũ habent, quos Medioxumos Romani veteres appellant, quod ex sui ratione & loco & tẽpestate, diis summis sunt minores, hominum natura profecto maiores. In hanc sententiam Seruius li.8. Æneid. Herculem communem Deum dixit vtriusq; naturae medium. Et inter mortalitatem & diuinitatem esse numina aliqua tautum coelestia, aliqua tantum terrestria, aliqua media, quos Deos Apuleius Medioxumos vocat. Plautus nominat Deos summos, medioxumos, patellarios. Sunt qui Semones hos medios velint. Super his haec Placiades: Semones dici voluerunt deos quos coelo nec dignos ascriberent ob meriti paupertatem, sicuti Priapus, Hippo, Vertumnos: nec terrenos eos deputare vellent pro gratiae veneratione, sicut Varro in Mistagorae lib. ait: Semoneq; inferius derelicto, Deum de pinnato attollam, orationis eloquio, &c. Plura de his vide in Io.Bapt.comment. Epist.Sidon.Apollin.ad Faustum Papam lib.9.

MEDITVLLIVM, non medium terrae dicitur, inquit Festus, sed procul à mari, quasi meditellium, ab eo quod est tellus. Cicecero in Topicis scribit, tullium, in hoc verbo extensionem esse vocabuli, nihil significantem.

MEDIVM proprie dici, quod dimensum aequaliter ab extremis distet vt Arist.in Ethic.definit, idq; contractiore vocabulo.

MEDIVM dicitur etiam, quicquid inter duo extrema est, etiamsi nõ aequaliter distet, §.adiectio, in l.3.ff.ad l.Corn.de Sic. Seneca Epist.118. Id mediũ atq; indifferens, ait, vocamus, quod tam malo contingere, quã bono potest: tanquam pecunia, forma, nobilitas. Medium quoque vsurpatur pro manifesto & certo. Vnde dicimus, rem in medio relictam, super qua nondũ constitutum est. Sed & medium pro tertio quod quaedam contraria habet, etiam in iure nostro intelligitur, vt inter esse meũ, & esse tuum, esse Caij, vel Titij, l. sed & si possessori, in pr. de iureiur.l.si inter me & te de except.rei iud. Inter adsensum, & contradictionem, patientia, l.1.§.scientiam, de tribut.act. inter delicate progredi, & diplomate vti, est maturare, l. continuus §.1. de verb.obl. Inter donatum & commodatum, precarium, Arg.l.1.de prec. Inter sacrum & profanum, sanctum, l.sacra, de rer.diuis. Inter liberum, siue ingenuum, & seruum, libertinus, l.manumissiones, de iust. & iur. Inter venenum bonum & venenum malum, amatorium, l.eiusdem, §.1. vbi Bart.de Sicar. Inter negligentiam crassam, siue nimiam securitatem, & delatoriam curiositatem, scientia, l.nec supina, de iur.& fact.ignor. Inter bonam fidem, & malam fidem dubietas, Gloss. §. general.3.de acquir.possess. Ex Apollo.Spieg.Prat. Circa vero extrema sciendum est, quaedam esse locorum, quaedam temporum, de quibus Corralius in §.publico, n.7. in rubr.de seruitut.

MEDIVM ingenium, hoc est, mediocre vel vtrique sententiae fauens aeque.

MEDIVM nomen l.3.§.1.ff.ad l.Corn.de Sicar.i.e. τὸ μέσον. Media autem appellantur vocabula, quae in bonam & malam partẽ accipiuntur. Ideoque boni vel mali adiectione distingui & discerni solent: qualia sunt, Dolus, valetudo, venenum, Briss.

MEDIVM responsum, pro dubio. Maximilianaei aulici vocabant, *Steffan Mosers beschesd.*

MEDIVM tempus interpretatur Iustin. §.si exhibendum, Instit. de offic. iud. tempus illud quod est inter litem contestatam & sententiam, Vlp. secutus, qui medium tempus appellat quod est inter initium, & finem actus l. si libertinus, ff.de collus. deteg.Prat.

MEDOGRAMMATEI sunt, quos scribae consulebant. Nã μήδος βίβλος significat Suidae. Alc. C. de tabul. scrib. & logograph. lib. 10. Haec vox in l.4. C. eod. corrupte ponitur pro Demogrammatei. Sunt autem δημογραμματεῖς plebis scribae, Prat.

MEDOGRAPHIA, id est, litera. Inde Medographus, id est, medicinae scriptor. sic accipitur C.de tabul.scrib.&c.lib.10.

MEI vsus causa paratum, vt intelligendum sit, Iurisconsul. declarat in l.cum.in testam.ff.de aur.& arg.leg.Spieg.

Μεδίδιον. Vide Catamidiari.

MEL, notae significationis, Vlp.Si reditus ex melle constat, etiam aluei apesque continentur. Vide Forcat.in suo penu Iuris Ciuilis, c.22. Et ex melle mulium, Hydromeli & oenomeli manant: de quibus vide suis locis, Briss.

MELANCHOLICI sunt, qui morbis Melancholicae, i. atrae bilis vexantur Melancholici, item dicuntur manici & maniaci: quem enim nos furorem dicimus, Graeci Melancholiam vocant. Cicero Tusc.3. Graeci autem maniam vnde appellent, non facile dixerim: eam tamen ipsam distinguimus nos melius, quam illi. Hanc enim insaniam, quae iuncta stultitiae patet latius, à furore distinguimus, Prat.

MELETIANI, haeretici, vide Epiphan.2.tom.2.haeres.68.

MELINVM, genus coloris candidi, Plin.lib.15.c.6. Melinum candidum & ipsum est optimum in Melo insula. Paulus l.78. §.5. ff.de legat.3. Quin minus porro carracinum, aut hysginum, aut melinum; suo nomine quam coccum, purpurave designatur. Prat. Hot. Μήλινον χρῶμα. Briss.

MELIOR conditio adferri videtur, si priori precio aliquid additum sit: aut si persona emptoris melior, vel solutio precij modior obuenerit. Et generaliter, si quid acciderit, quod ad vtilitatem venditoris pertineat, l.eum qui, §.vlt.cum l.seq.ff. de in diem addict.

MELIOR conditio, quod ad pactum additionis in diem attinet, adferri videtur, si pretio quid addatur. Sed etsi nihil pretio addatur, solutio tamen offeratur facilior precij, vel maturior, vel locus opportunior solvendo pretio dicatur, vel si persona idoneior, vel quae leuiorib. conditionibus emat, & satisdationem nullam exigat, melior conditio adferri intelligitur, l.4.§. vlt.ff.de in diem addi.& omnino quidquid ad vtilitatem venditoris pertinet, pro meliore conditione haberi debet.Briss.

MELIOR conditio & deterior pugnant, l.133. de diverb. reg.iur.

MELIORAMENTA & meliorationes dicuntur ea, quae emphyteuta in re ipsa habet, & percipit pro suo iure emphyteutico, vt in l. vlt. C. de iure emphyteut. Inde, quod agri vectigales solebant sumptu ac opera conductorum, ad meliorem frugem reduci ea spe, quod ad vtilitatem suam & suorum semper essent illis vsuri.Old.Prat.

MELIORARE, pro meliorem & fructuosiorem efficere. Vlp.l.13. §.5.ff.de vsufr. Si quidem vsufructuario permittitur meliorare proprietatem.Hot.Prat.

MELIORASCERE, crassescere, solidescere, lapidescere, herbescere, nullis autoribus olim plus, quam Plinio auunculo, & Columellae fuerunt familiaria verba, teste Insulano.Spieg.

MELIVS est, i.longe vtilius, aut commodius, l.57.ff.de hær.pet.

MELIVS aequius, formula erat iudicij rei vxoriae, quae soluto matrimonio repetebatur, Cic.lib. de Offic.3. Reliquorum autem iudiciorum haec verba maxime excellunt: in arbitrio rei vxoriae, melius aequius. In Top. In primisque arbitrio rei vxoriae, in quo est quod aequius melius. Iauolenus, l. penul.§. vlt. Solut. mat. Quia nec melius nec aequius esset, quod exigere vir ab vxore non potuisset, & cet.Proculus leg.82. ff. de solu. Nec melius nec aequius esse existimarem cum fundum Seiae reddit.Hot.Prat.

MELIVS fieri non videtur, quod contra domini voluntatem fit: vt recte ex Celsi responso colligitur, l.quamvis, ff.de vsuf.Spieg.

MELIORARE proprietatem, rem, praedium.Briss.

MELIORATIONES Graecis dicuntur ἐπιβλήματα. Briss.

MELIORES pro Proceribus siue primariis eadem ratione, qua Seniores, Tacitus libr.13. Et commotus his Auitus, patienda meliorum imperia. Otto Frising lib.1.c.20. Gladio exerto in meliorem & nobiliorem omnium Rauennatensium manum misit.Apud Radeuicum lib.2.cap.30. Dominus imperator magna est in gloria, quosdam de melioribus ex Mediolano & Brixia in vinculis retinet. Et alibi saepissime apud autores barbaricos.Prat.

MELLIS-

Digitized by Google

MELLEPHEBVM pubertati proximum Censorinus vocat. Prat.

MELLOPROXIMI ait Briss. qui in sequenti anno futuri sunt proximi scriniorum. l.5. l.7. & l.14. C.de proxim. sacror. scrin.

MELOPROXIMVS apud Iust. est, qui sẽ cum proximo Scrinij sacri exercebat, curamque cum eo gerebat, velut subadiuua. Alciat. in l. peculiari C.de prox. sacr. scrin. lib.12. deducit à verbo μελετῶ, quod exercere significat, vel à μέλει, quod curæ esse denotat. Sic dicitur primarius à secretis, hoc est, summo Cancellario proximus. Cuiacius verius putat Meloproximum dici, qui sequenti anno futurus est proximus, ἀπὸ τοῦ μέλλειν. Prat.

MELLARIA, μελισσῶνες, & μελισσοτροφία appellat, Varr.3.de re rust.16. locum in quo apes nutriuntur, Goth. ad l.3.§. quidam 16. ff. de acquir. vel amit. poss.

Μειράκιον Græcis dicitur Puer, qui ætatis progressu annum decimum attigit. Brechæus in l. Pueri in tit. de verb. & rer. sign.

MEMBRANA, tenuior animalium pellis. Corium vero crassior, quæ vulgò pergamena virginea dicitur. Obseruandum tamen quod hodie in membrana, quæ pergamentum vulgo à nostris dicitur corrupte: vel in charta, quæ papyrus dicitur seu papyrum, omnia instrumenta scribuntur: quanquam iniungi etiam notariis tabellariisq; solet in ipso sacramento secundum Speculat. vt instrumenta in membranis conficiant, quod & ipsa formula, qua hodie sacri palatii comites à principe constituũtur diserte cauet: sed tamen ex eo, teste Viglio in commentariis in §. nihil autem interest. Inst. de Test. ord. non lædentur partium iura: etiamsi ad memoriæ custodiam hoc proficiat, cũ materia sit durabilior. Extat Iustini Nouella constitutio. tabellionibus præscribens, quibus uti chartis debeant, cuius tamen nulla est hodie obseruatio. Spieg.

MEMBRANÆ sunt ex genere & numero materiarum ad scribendum, quæ à chartis separantur l.52. ff. de leg.3. Briss.

MEMBRVM, pro cubiculo siue parte ædificii apud Vlp. de manumiss. testam. l. si ita fuerit, §. Idem quæri potest, inquit, & si fabris duobus, vel pictoribus si membrum depinxissent, vel fabricassent nauem. Vulgati codices corrupti, non membrum, sed templum habent: Græci κιονῶνα vocant. Quin & partem Columella, cum Plinio Iuniore, & Apuleio; membrum nominant. Briss. Vide Catanæum Comment.2. qui aliud exemplar secutus, Iurisconsverba sic citat. Quæri, inquit, potest, si fabris duobus, vel pictoribus templum, vel membrum depictum esset. Spieg.

MEMBRVM in 12. tab. pro corporis parte accipitur, pro manu, pede: Verba legis hæc sunt: Membrum si rapserit (alias rupit) ni pacit, talis esto: vide Cellium li.20. c.1. Prat.

MEMINISSE ait Senec. Epist.33. est rem commissam memoriæ, custodire. Briss.

MEMORIA est, Cicero inquit, per quam animus reperit ea, quæ fuerunt. Idem bona meritoria, dixit ad Attic. li.8. Sola præterita esse subiecta memoriæ. Themistius ostendit lib.2. c.3. de memoria. Eleganter dixit Imp. C.de ver. iur. enucl. Memoriam omnium habere, potius est diuinitatis, quàm humanitatis: Spieg.

MEMORIA Principis, genus est procurationis eorum, qui adnotationes omnes dictabant, & emittebant, sed & precib. respondebant: vt est in Notit. Rom. Imp. Prat.

MEMORIA mortuorum damnantur eorum, qui majestatis & perduellionis criminibus post mortem arguuntur, l.32.§. si maritus, ff. de don. int. vir. l.6.§. quod si quis, ff. de iniusto rup. l.78. in fi. ff. de legar. lib.2. l.2. C.de testa. man. Briss.

MEMORIA etiam pro honore nominis existimationéque & pia recordatione defunctorum vsurpator. Briss.

MEMORIA etiam pro Commentariis in quos referebantur ea quæ ad perennem memoriam pertinebant, aut quæ memoriæ ergo literis mandata asseruari principes curabant proprio ac speciali scrinio, quod ejus rei ergo comparatum erat: memoriæque, seu sacræ memoriæ dicebatur: & inter quatuor sacra seu Palatii scrinia primum locum obtinebat. Atque hoc memoriæ scrinium magistrum habebat, qui memoriæ præesse dicebatur, l.11. C. de excusat. muner. Briss.

MEMORIALES, inter antiquarios censeri posse, eruditus Iurisconsl. Anglebermæus existimat. Quære, Antiquarij. Spieg.

MEMORIAM hominum excedere. Quære tempus quod excedit.

MEMORIAM retractare in l.2. ff. ne de statu def. est de statu defuncti quærere. Memoriales in scriniis memoriæ militantes, l.10. C.de proxim. sacr. scr. lib.12. l.2. D.de priuileg. eor. qui in sacr. pal. l.9. & l.vlt. C.de diuers. offi. li.12. l.vlt. C.de inoffi. test. & Nouel. Valentinia. tit.3. Hi vero rescripta excipiunt l.vlt. de petit. bon. lib.10. C. Ad memoriam parentes, Sparti in Pescen. Nig. de Paulo & Vlp. agens, appellare videtur. At postea ait: cùm vnus ad memoriam, alter ad libellos paruisset, statim præfecti facti sunt. Hinc & Memoriæ magistri, qui vt ait l.12. C.de excusat. muner. lib.10. C. nomine magistrorum memoriæ præfuerunt: Inde sacrum scrinium memoriæ in l.vlt. de decurionib. eo. lib. & aliis prope innumerabilib. locis. Conn. lib.9. c.6. n.1. vide sup. Codex. Briss.

MEMORIALES adiutores, inquit Prat. erant quæstores ex diuersis scriniis assumpti, qui leges & rescripta excipiebant, & implenda curabant, id est, perscribebant, aut perscribi curabant. Vide l.vlt. C.de prox. sacr. scrin. Græci ad leg. secundam, C.de pet. bon. sub. hos interpretantur, τοὺς ἐκ τῶν ὑπομνημάτων, & ad leg. eos, C.de excus. mun. τοὺς τῶν ὑπομνηματίων ποιοῦντας. ad l.5. Cod. qui mil. poss. τοὺς τῶν κελδώνων φύλακας, vide Noueil. Valent. tit.3. Prat. Briss.

MENDA, & mendum, error siue erratum.

MENDACII circumstantia variat ius commune, l. cum indebito, D.de probat. Spieg.

MENDACII pœnam ferre apud Vlp. in l.de ætate, in prin. de interrog. action.

MENDACIVM, est aliud dicere quam scias, præsertim cum alicuius detrimentum sequitur. Id autem crimino sissimum erat apud Persas: & iure nostro, hoc est, Ciuili, quod potissimum ex ethnicorum responsis natum est, qui inficiando rem aduersario duriorem facit, comperto mendacio punitur, Nam velut delictum habetur mendacium l. si ex parte §.1. ff. quod cum eo qui in alien. potest. vbi Accursius citat ll. eodem pertinentes. Vnde nobis qui & verba magistri, ac omni exceptione maioris legislatoris, qui ipsissima veritas est, iurauimus, mendacium est longè fugiendum: cuius octo genera explicantur in Decretis Canonicis, 22. q. 2. Spieg.

MENDACIVM tribus modis solet ab interrogato committi, dissimulata veritate: non aliter ferè atque temeritas accusatorum trifariam detegitur, l.1. in pr. Et §.1. ff. ad SC. Turpil. Alias enim impudenter negatur veritas fallaci quadam fiducia non probandi contrarium ab aduersario. Alias tacetur, callido scilicet consilio, vt liberum sit postea effugere ignominiam, detecta veritate. Alias, qui tam respondendo mendacium, quam tacendo contumaciam puniri verentur: hi deligunt mediam obscuritatis viam: vt sub verborum involucro saluam habeant interpretandi libertatem, si opus fuerit, l. de ætate, §. nihil interest, D. de interrogat. Qua igitur impostura veritas celetur ad detrimentum proximi, nihil prorsus interest, quod diligentissime nota. Old. Prat.

MENDACIVM est falsa significatio vocis cum intentione fallendi, secundum August. c. beatus Paulus. 22. q. 2. Briss. gl. id ætate, §. si cum esset, D. de interrogat. act. Est autem triplex: MALIGNITATIS quod fit causa decipiendi: iocositatis, vbi nemo læditur. Benignitatis siue pietatis, quod fit pro salute alicuius gl. c. ne quis arbitretur, 22. qu.2. Tu autem dic esse multa genera mendacij secundùm eundem Augustinum. Primum est capitale mendacium, quod fit in doctrina religionis. Secundum, vt si aliquem lædat iniuste, quod tale est, vt nulli prosit, & obsit alicui. Tertium, quod prosit alteri, ita, vt obsit alteri: quamuis non ad immunditiam obsit corporalem. Quartum, sola mentiendi, fallendique libidine, quod merum mendacium est. Quintum, quod fit placendi cupiditate, de suaui eloquio. Sextum genus, quod nulli obest: veluti si quispiam pecuniam alicujus iujustè tollendam, vbi scit nescire se mentiatur. Septimum genus mendacij est, quod & nulli obest, & prodest alicui: veluti si nolens hominem ad mortem quæsitum prodere mentiatur. Octauum genus mendacij est, quod & nulli obest, & ad hoc prodest, vt ab immunditia corporali aliquem tueatur. Hæc sunt verba Augustini, c. primum ead. causa & quæst. Idem alio loco in d. cap. ne quis arbitretur, ait duo genera mendaciorum esse, in quib. non est magna culpa: sed tamen non sunt sine culpa: cum aut iocamur, aut proximo consulendo mentimur. Ioan. Bello. Etymol.

MENDAX precator, id est, fraudulentus, careat impetratis l. & si legib. C. si cont. ius, vel vtil. publ. Spieg.

MENDICANTES validi qui accipiendi sint in rub. C.de mendican. valid. lib.11. res ipsa docet. Porro mendicos eos intelligimus, qui (vt Aristophanica Penia in Pluto ait) viuendo nihil habent:

Πτωχὸν μὲν γὰρ ὁ βίος, ὃν συνίημι, ζῶν δὲ μηδὲν ἔχοντα.

Atque à pauperibus separantur ab eodem. Validos autem interpretari videtur Nou. 80. Robustos ex interpretatione Iuliani Patricij.

MENDICITAS incerta in l.vn. de mendi. valid. quia, inquit Accursius, ibi ignoratur, an vere egeant. Prat.

MENDICI mores pro vitiosis. Naso, Non ego mendosos ausim defendere mores. Sic apud Horatium in serm. Si vitiis mediocribus, aut mea paucis MENDOSA est natura, id est, vitiosa. Budæus: Ad libros mendosos vel imperfectos redhibitoriam, & quanto minoris porrigunt doctores, saltem vtiliter, in l.1. in pr. ff. de ædil. edict. arg. l. ob quę, §. idem Pomp. ff. eod. tit. Spieg.

MEO iure, est aliquid agere, faceréve, mea facultate, vel autoritate, vel concessa mihi omnium consensu libertate, & potestate. Sic tuo iure, suo item iure, verba apud iurisperitos frequentissima. Bud. in Annot. ad l. vsufructuarius, de vsufruct. Spieg.

MENIANA Accursius à mœnibus dicta putat, cui tamen Alciato teste in l. Malum nauis, ff. de verbor. significat. doctissimi

Digitized by Google

Grammaticorum, merito aduersantur. Verum vt scribit Festus, appellata sunt à Menio Censore, qui primus in foro vltra columnas tegna proiecit, quo ampliarentur superiora spectacula. Idem tradidit Isidorus lib. 15. Etym. c. 3. Menium illum Crassi fuisse collegam, addens: tum & solaria vocari posse, quod soli pateant, quod confirmari potest Zenonis constitutione [illegible]. Prat.

MENIANVM, opus pergulis extra ædificium proiectis factum. Asconius verbi originem sic explicat: Menius, quum domum suam venderet Catoni & Flacco Censorib. vt ibi basilica ædificaretur, exceperat ius sibi vnius columnæ, super quam tectum proiiceret ex prouolantib. tabulatis, vnde ipse & posteri eius spectare munus gladiatorium possent. Ex illo MENIA columna vocitata est. Idem tradunt Festus & Porphyrius. Paulus l. 20. ff. de seruit. vrb. Idem euenit & si MENIANUM in tuũ emissum habuero, aut stillicidium in tuum proiecero. Idem Iauolen. l. 242. ff. de verb. sign. Vlp. leg. 2. §. 3. ff. ne quid in loc. publ. ampl. l. pen. C. de ædific. princ. MENIANA quæ Græci [illegible] appellant. Nonnulli tamen [illegible] alii [illegible] legunt. Hot. Prat. Hinc summœnium & summenianæ vxores Martiali, quod sub his, vt sub fornicibus, prostibula essent. Spieg. ex Nebriss. MŒNIANA autem nisi decem pedes liberi aëris habeant, omnino præcipit detruncari Imp. l. MENIANA. C. de ædif. priu. Suggrundia verò proiectæ sunt & prominentes tecti stillicidio arcendo destinatæ ne vitientur parietes, partes, Corras. ex Bud. lib. MISCELL. 3. c. vlt.

MENS interdum significat intellectum, & animi iudicium, quo furiosi dementes, & insani carent. Lactantius lib. 7. c. 12. Non idem est mens & Anima: aliud enim est quo viuimus, aliud quo cogitamus. Nam dormientium mens non anima sopitur, & in furiosis extinguitur mens, anima manet. Briss.

MENS, voluntas, sententia, & quam vulgus. Intentionem vocat. Quando vero mens legis certa dicatur, exacte tradidit Alc. in Comment. de verb. signif. Cæterum eadem videtur esse mens, seu sententia, & ratio legis: aliqua tamen est differentia. Sententia enim legis est, quam verba ostendunt l. prospexit, ff. qui & à quibus. Ratio vero eius per coniecturas constat. Baldus in l. si quis seruo, Cod. de fur. mentem, rationemque legis haud absurdè animam legis appellat, atque ob id censuit eam magis attendendam, quam ad verba, quæ illi corpus sint. Maxime loco in iurisperitorum ore versatur. QVVM mens patet de verbis curandum non est, Gloss. in l. si in venditione, sub fi. ff. comm. præd. Bald. l. quamuis, C. de fideicom. l. 1. C. plus val. fac. leg. 3. §. Conditio, ff. de adim. leg. ca. intelligentia de verb. sig. text. in l. si vno, in pr. ff. locat. l. insulam, ff. de præscr. verb. cum vulg. Spieg. Prat.

MENS & sententia legis spectanda, l. scire, ff. de legibus: l. nominis, §. 1. ff. de verb. sig. & Testatoris notatur in l. non aliter, ff. de leg. 3. quibus autem argumentis, & rationibus eam colligere possis, pete ab Accursio l. si seruus plurium, §. fin. ff. de legat. Principio spectandam ait consuetudinem testatoris. II. regionis. III. ex præcedentibus actum, & subsequentibus mentem inspiciendam ait. IIII. dignitatem. V. charitatem. VI. necessitudinem. VII. vicinitatem scripturæ spectari debere scribit, quod legibus probat. Hæc memori menti consecra. Nam quotidiana sunt. Neque huc aduertunt plerique iudices aut aduocati: tametsi nihil aliud frequentius habeant, quam hoc. Ita disponens intellexit, nec tamen mentem expectorant. Res sane ita se habet, Prat.

MENS alias pro voluntatis intentione, animo, affectu, cogitatione, sententia ponitur, Briss.

MENTE captus dicitur cui sana & integra mens non est, quod etiam morbi vi quandoque accidit, Briss.

MENTIS compos non dicitur qui furore laborat, Briss.

MENSA pro tabula, qua argentarij vtuntur, apud Pap. l. pater filios, §. mensæ, de leg. 2. Prat.

MENSA augustata, apud Macrobium est ea quæ Augusta facta est, id est, quæ consecrata est. In templo, inquit, Iunonis populoniæ augustata mensa est. Turneb. aduers. lib. 18. c. 4.

MENSAS nõ vnius materiæ, luxuria in supellectilem Romanam inuexit: vt colligitur ex libris nostris, in quibus mensæ argenteæ memorantur, l. 28. ff. de aur. arg. item Citreæ, nec non Eboreæ, Briss.

MENSAE eboreæ l. 12. §. idem respondit domo, ff. de instruct. vel instr. l. Mensæ citreæ, in l. 21. §. quamuis, ff. de act. empt. Mensæ argentariæ numulariæque fit mentio in l 4. ff. de eden. leg. 47. ff. de pact. l. 27. ff. de furt. l. 5. §. 1. l. 19. §. 1. & l. vlt. ff. de instit. l. 3. C. co. tit. l. 77. §. mensæ, ff. de leg. lib. 2. l. 29. §. 1. ff. de liberat. l. & apud Gell. lib. 14. cap. 2. & apud Iustin. Nou. 137. Briss. Adde Fortac. in Cupid. Iurisperit, cap. 8. num. 5. Obserua in d. l. 27. locum videri deprauatum ibi, mensæque scripturam, quem Basilici ita verterunt, [illegible], Prat.

MENSÆ Siculæ & Italicæ prælautæ atque opiparæ dicebantur, vt copiosè docet Athenæus lib. 2. & annotat Brodæus l. 2. Miscel. 5. cap. 33.

MENSARII qui numariam negotiationem exercent. Liuius lib. 7. Solutiones æris alieni in publicam curam verterunt, quinque viris creatis, quos Mensarios ab dispensatione pecuniæ appellarunt. Cic. pro Flacco: Cum ciuitate mihi res est acerrima & conficientissima literarum, in qua numus moueri nullus potest, sine quinque Prætoribus, tribus Quæstoribus, quatuor Mensariis, qui apud illos à populo creantur: apud mensarios pecuniæ deponendæ duplex ratio. Qui autem custodiæ causa pecunias apud mensam deponebant, hi fidem publicam sequebantur, & iis, qui id ipsum fœnoris gratia faciebant, aliisque creditoribus cunctis præferebantur, l. 24. §. 2. de rebus author. jud. possid. Quo sensu, in loco publico pecuniam deponere consignatam, visus est etiam Hermogenia. dixisse, l. 64. de fideiussor. Tabernas etiam argentarias publicas fuisse, expresè testatus est Vlpian. leg. 32. de contrah. empt. d. §. 2. Et certe duplex olim fuisse, custodiæ causa, rerum fide publica deponendarum ratio videtur. Aut enim in loco publico apud mensam nummulariorum, aut in loco sacro apud sacerdotem ædis alicuius vel fani, pecuniæ deponebantur. De pecuniis quæ in æde custodiebantur, scribit eleganter hunc in modum Plaut. in Bacchid.

Nos ibi apud Theocimum omne aurum deposuimus,
Qui illic sacerdos est in Diana Ephesia.
Et paulo post.
Quin ipsa in æde Diana conditum est, ibi.
Demum publicitus seruant.

Eoque sensu, rem pecuniamque in æde deponere, visus est etiam Vlpianus scripsisse, l. 1. §. 24. cum §. seq. depos. Per ædem enim, ædem sacram apud Vlpianum intelligi docet his verbis Iulius Paulus: Sed constat, vt ante litem contestatam præses iubeat in æde sacra pecuniam deponi, l. 73. de procurat. l. 5. ad l. Iul. pecul. Porro hæc omnia in æde, in fano, apud ædituum, & apud pontificem deponere eadem sunt. De pecuniis quæ in fano ponebantur, sic scribit lib. 5. epist. famil. Cicero: Nam de Luceio est ita actum, ut autore Cn. Pompeio ista pecunia in fano poneretur. Et paulo post: Illud me non advertisse molestè ferrem, ut adscriberem re in fano pecuniam jussu meo depositum esse. Idem Cicero libro 15. ad Atticum sic scribit: Cum ex reliquis, quæ Nonis April. fecit, abundarem, cogor mutuari, quodque ex istis fructuosis rebus receptum est, id ego ad illud fanum sepositum putabam. Eos quoque, qui apud Pontificem pecuniam deponebant, eam in æde, siue in fano deposuisse non est obscurum, si consideremus, sacerdotes etiam pontifices veteribus appellatos fuisse, quo sensu collegium sacerdotum, collegium pontificum appellatum est à Pomponio, Rœuardus Varior. libr. 1. cap. 15. Fuere qui existimarunt, argentarios eosdem fuisse cum mensariis, sed plurimum inter eos interfuisse, ostendit Sigonius libro 2. cap. 11. De iure ciuium Romanorum. Mensarii siquidem publicam rationem conficiebant, argentarii priuatam, illi rei nummariæ publicæ curatores, hi negotiationis priuatæ erant. Vide supra, Distractores.

MENSIA lex quid jubeat, docet Vlp. in tit. Instit. de iis qui sunt in alien. potestat. ex alterutro scilicet parente peregrino natum, deterioris conditionem sequi iubet. Briss.

MENSIS absolute cum fit mentio, 30. dies computari traditum est, l. si. §. 1. C. de iur. delib. tot. n. diebus cum tardissimè à coitu solis luna remoratur, ad suas vices redit, cursumque conficit. Quod si materia fauorabili agatur, ubi lex duorum mensium mentionem facit, & qui 61. die venerit, audietur: quod etiam procedere existimat Alciatus, si lex duorum mensium vtilium terminum statuat. Quod si certa die terminus mensis assignetur, vt si quinta die Augusti iudex dicat se mihi mensis terminum constituere, vsque ad 5. Septembr. durabit, complecteturque hac ratione vnum & 30. diem. Verum menses ante anni à Iul. Cæsar. correctionem, fuere tantummodo 29. dierum. Vide Macrob. lib. 1. c. 4. Spieg.

MENSIVM duo sunt genera: nam alii naturales sunt, alii ciuiles: naturalium species duæ, quod partim solis, partim lunæ esse dicuntur: Secundum solem fit mensis, dum sol unumquodque in zodiaco orbe signum percurrit. Lunaris autem est temporis quoddam spatium à noua luna. Ciuiles menses sunt numeri quidam dierum, quas unaquæque ciuitas suo instituto obseruat: vt nunc Roma à Calendis in Calendas. Naturales & antiquiores, & omnium gentium communes sunt: Ciuiles & posterius instituti, & ad unamquamque pertinent ciuitatem. Hæc Censorinus libr. de die nat. cap. 18. Hot. Prat.

MENSOR agrimensorem significat, in tit. si mensor falsum mod. & in l. 4. §. 1. & l. 8. §. vlt. ff. fin. reg.

Sunt & MENSORES operum, quorum Plin. lib. 10. epist. ad Traia. meminit. Item Mensores frumenti, quorum meminit l. 10. §. 1. ff. de vacat. muner. l. 29. ff. de excus. tut. leg. 1. de condit. in pub. horre. libr. 11. C. Quorum Romæ certum fuisse corpus apparet ex dict. l. 10. §. 1. & ex inscriptionib. Antiq. Plane in leg. vlt. ff. de iure immunit. in qua de militaribus muneribus agitur. Mensores cum Vegetio lib. 2. c. 7. interpretari possumus qui castris ad podismum demetiuntur loca, in quibus milites

Digitized by Google

tes tentoria figant. Leo. Imp. in lib. de bellico apparatu cap. 3. μίσους ἢ νίφους ἢ καὶ σκοτεινῶν μεταξὺ γινομένων ἢ μικρᾶς πόσεως καὶ τοιούτων. Quamquam & mensores frumenti d. l. vltim. intelligi nihil prohibet de quibus, l. 15. in fin. ff. de re milit. & leg. vltim. ff. de appell. recip. Briss. Adde Turneb. adverss. libr. 24. cap. 16.

MENSOR machinarius dicitur, qui machinula vtitur, ad designandum agrum quadratum aut trigonum, sicut mensor decempedator nuncupatur, quod decempeda ad hoc vti soleat, seu pertica. Nam geometræ & gæodatæ, hoc est, terræ diuisoros & agrimensores, alias pertica & decempeda, alias machina siue norma (quam vulgo quadram vocant) vtuntur. Mensor autem non solum is est, qui agros metitur, sed & qui pronuntiat, & non de mensuris tantum, sed etiam de seruitutibus. Vide Aggen. Vrbic. lib. de const. agror. & Cujac. obser. lib. 10. c. 2.

MENSORES quoque vocantur, qui hospitia in ciuitatibus præstant & notant, qui & metatores vocantur, Alc. in tit. Cod. de mensor. lib. 12. vide l. 1. & l. 5. de metatis. Prat.

MENSTRVVM, quod est vnius mensis, Lucanus lib. 1. Menstruus in factis distinguit secula consul. Ponitur aliquando menstruum pro alimento in singulos menses legato, annuum quod in singulos annos. Vlp. in l. qui bonis, ff. de cess. bon. Si quid (ait) misericordiæ causa relictum fuerit; puta menstruum, vel annuum, alimentorum nomine, non oportet propter hoc bona eius iterato venundare. Idem Vlpian. in l. ex annuo, ff. de don. int. vir. & vxor. Ex annuo vel menstruo, quod vxori maritus præstat, tunc, quod supereſt, reuocabitur. Est & in neutro genere menstruum, purgatio, mulierum menstrua, dictum, quod id mulieres semel singulis mensibus patiantur: quæ enim bis in mense purgatur, sana non est. Item quæ non purgatur, nisi per ætatem accidat, l. quæ bis, ff. de ædil. edict. Anchoran.

MENSTRVVM, quod per singulos menses præstatur, vt loquitur l. 8. §. eam transactio, ff. de transact. item quod in singulos menses alimentorum vel cibariorum nomine præstatur, l. 17. ff. de don. int. vir. & vxor. Sic & menstruum pro salario in singulos menses, dixit Cassiod. epist. 32. Briss.

MENSVLARII appellantur (ait Briss.) qui mensam exercent, qui & mensarum præpositi à Firmic. li. 3. Mathes. c. 8. & alias Nummularii in l. 47. §. 1. ff. de pactis, & in l. 23. §. in bonis, ff. de reb. auct. iud. Qui & ab aliis auctoribus Mensarii vocantur. Liuius libr. 7. Solutionem æris alieni in publicam curam conuerterunt. Quinqueuiris creatis, quos mensarios à dispositione publicæ pecuniæ appellarunt. Idem lib. 23. Et Romæ quoque propter penuriam argenti triumuiri Mensarij rogatione Minutii Trib. pleb. facti. Sic & apud Sueto. in August. cap. 4. Nerulonensis Mensarius: & apud Capitolin. in M. Anto. Philos leges de Mensariis & auctionibus tulit. Vtrum igitur Mensularii dicti sint à mensulis, quas in minore negotiatione, quam illi, qui argentarii aut τραπεζῖται dicebantur, exercebant: an interdum pro argentariis sumantur, equidem neque negare neque affirmare ausim. Donatus; Tunc, inquit in foro & de mensæ scriptura magis, quam ex arca domoque vel cista pecunia numerabatur, Hot.

MENSVLARII, ait Prat. & argentarij proprie ij esse videntur, qui non tam pecuniarum permutationem, quam maiorem negotiationem exercent, quibus olim moris fuit pecunias custodiendas dari fœnerato interdum, interdum gratuito.

MENSVRAM agri agere, apud Paulum in leg. 2. ff. si mens. falsi. mod. dix.

MENSVRARVM nomina apud veteres hæc sunt fere: Digitus minima mensurarum est, quorum 4. palmum efficiunt, 16. pedem. Pes autem tanquam as in numeris: atque ideo dimidius pes Semis vulgo appellatur, quantum scil. pugno, extensoque pollice metimur. Sicut & Spithama, vox Græca, quæ & ipsa vulgo seruat nomen, quantum extensis articulis, à minimo ad pollicem amplecti possumus: Latine Dodrans dicitur, & Palmus maior quibusdam. At cubitus sesquipedalis est. Gressus vero 2. pedes & semissem continet. Passus 5. pedes, sic dictus, quod passis, id est, dilatis brachiis & manibus, hanc dimensionem conficiamus. Vlna sex pedibus constat. Pertica duos passus in se habet, hoc est, pedes decem: vnde & Decempeda dicitur. Plethrum pedes centum. Iugerum longitudine pedibus 240. in latitudinem dimidio minus conficitur, duosque in se Actus continet. Stadium passus 125. habet: qui sunt plus paulo pedes 600. Diaulus duo sunt stadia. Miliarium, sunt mille passus, hoc est, stadia octo. Dolichus, stadiorum est duodecim. Leuca, dictio est Gallica, mille & quingẽtos etiam ipsa passus habet: licet alicubi amplior sit. Parasanga vocabulum Persicum, 30. censetur stadiis, quæ mensura paulo minor est miliario Germanico. Schœnus apud Ægyptios 60. est stadiorum. Stathmus, id est, mansio, miliaria habet viginti duo semis. Huius meniio habetur in Nouel. vt om. obed. iudicib. §. se igitur. Est vulgaris vox Mansum, qua tantum agri significatur, quantum singulis annis per boum arare, colereque potest. Hinc fortasse oritur, vt ait Zasius, quod nos Germani Prata dimensa, *Manſmat* nominamus. Vide Alciat. in l. mille passus. de verb. sig. Bud. in l. vlt. Si mens. falsi. mod. dix. & Old. Act. 2. Claff. 3. Spieg. Prat.

MENSVRAS finium, & multa ad id congrua, lege ad amussim resoluta apud Alex. de Alex. Gen. dier. lib. 2. c. 9.

MENTE capti significatione omnes comprehenduntur, qui quomodocunque mente carent. Videtur tamen aliquando dubitasse Vlpianus, an, quod de mente capto statutum esset, in furioso obtineret. Post Bartolum in l. si furiosi. C. de nupt. vide Viglium in §. item furiosi. Instit. quibus non est permiss. fac. test. Mente autem captus dicitur (autore Festo) cum mens ex hominum potestate abiit. Hinc quibus non deest omnino mens, sed qui tamen sunt substupidi, non minus facere testamenta creduntur, quam fœminæ post duodecimum annum. in qua ætate scimus nondum plenum esse animi robur. Alciat. Arbitratur mente captum dici, qui morbo oppressus est, quem Græci μιόφρονα dicunt: cui λογικὸν, id est, rationalis animæ pars labefacta est, prouenitque, vt Gal. definit, ex solo humenti maloque temperamento in capite hærente. ex Prat.

MENTEM dare, vel iniicere mentem, formula dicendi probatis authoribus usitata, sunt Græcis ἐμβάλλειν siue ἐμποιεῖν νοῦν, de qua formula vide Victorium lib. 7. variar. lect. c. 5.

MENTIS compos, sanæ mentis, vel suæ mentis, hoc est, prudens & sagax.

MENTIS emotæ dicuntur, qui furore agitantur. Conna. lib. 9. c. 4. num. 10.

MENTIONEM facere nullam, hoc est, non commemorare, in l. 1. C. de posthum. hered. instit. Sic ventris non habuit mentionem, l. 36. §. miles, ff. de testam. milit. id est, silentio præteriit. Briss.

MENTIRI, hoc est, mendacium dicere, & non dicere verum, differunt, c. cum contingat. extr. de iureiur. Qui mentitur, ipse non fallitur, sed alterum fallere conatur: qui mendacium dicit, ipse fallitur: item, qui mentitur, fallit, quantum in se est: at qui mendacium dicit, ipse non fallit, quantum in se est, Briss. Porro mentitur non solum qui falsum dicit, verum etiam qui simulat, vt Faciem mentita Creusæ, & Æs mentitur aurum. Spieg. Prat. & Gothofr. ad leg. 2. C. si contra ius vel vtilit.

MENTIRI, est contra mentem suam ire. Connan, l. 1. c. 3. nu. 1. ac Raphael Cumanus in l. si quis extraneus, ff. de acquir. hered. mentiri, & non verum dicere, differre tradit: potest enim sine dolo non verum dixisse, qui ita se rem habere credebat: de qua differentia vide Coras. in l. si tam angusti, n. 5. in Rubr. ff. de seruit.

MIσθός, præmium, quod datur indicanti & nuntianti. Significat tam indicium, quam indicis præmium. Budæ. mauult pluraliter dici. Est etiam impunitas conscio proposita, si indicauerit alios.

MEO iure agere, summo iure agere, hoc est, rigorem potestatis sequi ad vnguem, *Glatt dem rauchen nach*. Oppo. Iure suo decedere, Non omnia pro iure suo exigere: quod bonorum est virorum, vbi causa desideraa, vt Old. in copia scribit. Vide & infra Summo iure. Spieg.

MEORVM, vel suorum appellatione non solum intelliguntur, quæ nostra sunt, sed etiam ea, in quibus ius aliquod habemus. Quod Zasius aduersus Stellam verè euicit, ex verbis Iurisc. post gl. & Bald. in l. 2. de orig. iur. Spieg.

MEORVM & tuorum appellatione actiones, quoque contineri dicendum, ait Paul. in l. meorum, 91. ff. de verb. sig. & Martian. in l. 30. §. 1. ff. ad Treb.

MERCALEM vxorem, id est, meretricem, Alberic. exponit. C. de condict. ob turp. caus. l. 5.

MERCARI, pro emere: vt mercari domum, fundum, prædium. Briss. ex ff.

MERCATIONEM, h. e. ipsum mercandi actum, Patres censuerunt periculosam, c qualitas, de pœnit. dist. 5. Spieg.

MERCATOR, mango, venalitiusque non est quilibet, qui aliquid emit vel vendit, sed is tandem, qui res mobiles lucri faciendi, negotiandique causa eo animo comparat, ut rursus distrahat, importet, exportetque vænum, l. vnic. C. de nud. Alciat. in l. mercis, 66. & in l. mercis, 207. de verb. sig. Itemque Forner. per eosdem text. l. suos seruos, §. fi. ff. de leg. 3. l. generali. 32. §. vxori. vbi Bart. ff. de vsu & vsufruct. legat. l. semper §. negotiatores, ff. de iure immunit. l. in lege 203. ff. de verb. sig. D. Gœdd. in comment. ad d. l. mercis 66. n. 6.

MERCATORES, non, vt quidam volunt, à merce, sed à verbo mercari, quod est, emere, deducitur: sunt enim hi, qui res emunt, quas in eadem specie carius vendant, vt ait Alciat. Cur inter sordidos, mercatores tenues habentur. Contra, copiosi mercatores, non viles censentur. Fœnerator mercatoris nomine non venit, per l. quæsitum, §. sed & ipse Papin. paulo ante fi. ff. de fund. instr. Spieg. Prat.

MERCATORES dicuntur, qui mercibus negotiantur, vt appareat ex l. 20. ff. de verb. sig.

MERCATORES diuersos à negotiatoribus esse docuit Horoman

Digitized by Google

in comment. Verrin. 3. & Orat. pro Fontēio : vide inf. in voce Negotiatores.

MERCATORES dicebantur, qui cùm Romæ domicilium haberent, interdum tamen exportandarum vel importandarum mercium causa in prouincias ad aliquod tempus excurrebant. Sabinus autem in l. 4. ff. de penu. leg. tempus illud vt longissimum definit esse non plus annuum. Negotiatores verò ciues quidam erant Romani, sed in prouinciis sedem fortunarum suarum constituerant, sic, vt raro in vrbem, nec ferè nisi censendi causa redirent : quales erant aratores, pecuarii, argentarii, &c. Cicero in Verrina 3. Ciues, inquit, habent propinquam fructuosamque prouinciam, quo facilè excurrant, ubi libenter negotium gerant: quos illa partim mercibus suppeditandis, cum quæstu compendioque dimittit : partim retinet, vt arare, vt pascere, vt negotiari libeat, ut denique sedes ac domicilium collocare : vide Negotiatores. Hotomann. Prat.

MERCATVS, pro loco in quo res venduntur, qui & emporium dicitur, C. de Nundinis, leg. 1. Spieg.

MERCENARII appellabantur, qui operas suas mercede locabant, l. 1. §. si filius f. ff. de vi & vi ar. ml. §. §. si quid seruus, ff. quod vi aut clam, l. 6. ff. de donat. l. 20. ff. quemadmodum seruit. amitt. l. 91. ff. de furt. l. 11. §. 1. ff. de pœnis. Plerunque autem ita seruos alienos, quorum conductis operis vtebantur, vocabant. Vnde Valer. li. 5. c. 4. Villicum, ait, in agello, quem septem iugerum in Pupinia habebat, mortuum esse, occasionemque nactum mercenarium amoto inde rustico instrumēto discessisse. Quod idem Seneca in lib. de Consolat. ad Albin. referens, mercenarium seruum dixit. Idem lib. 6. de benefi. c. 5. Nec conductum meum quanquam sit dominus, intrabis, nec seruum tuum mercenarium meum abduces. Seluia. Massil. lib. 6. de vero Dei iud. ad fin. Illorum morte dominorum nobiscum barbari agūt, qui mancipia obsequiis suis non necessaria mercedibus pro inerendis locant. Sed & liberi homines si operas locarent suas eodem nomine appellabantur, vt ex Varro. lib. 1. de re rust. ca. 17. patet Briss.

MERCENARIVS opponitur gratuito. Estque is, qui alicui operas suas locat, l. respiciendum, §. penult. ff. de pœn. Vbi Marcellus tradit; domestica furta vocari, quæ serui dominis, vel liberti patronis, vel mercenarii his, apud quos degunt, surripiunt. Spieg. Prat.

MERCES propriè laboris est præmium: quæ ideo magis videbitur ultrò soluenda, quam petenda, quoniam persona, quæ operam præstat, longe dignior est, quàm vlla res, quæ vicissim solui possit. Vnde sacra scriptura non uno loco præcepit. Dignus est operarius mercede sua. Et vulgo non abs re dicimus : Merces operarii clamat in cœlum. Ex Oldendorp. Spieg.

MERCES fere dicitur pecunia, quæ ex prædiorum rusticorum locatione percipitur : quæ verò ex vrbanorum, pensio. vide l. 27. & leg. 29. ff. de hered pet. & leg. 2. §. 1. ff. locat. Vide Cujac. libro 4. obser. c. 26. Vult. in comment. princ. num. 17. Institut. de locat.

MERCES interdum appellatur pretium operæ, & quod artifici pro opera præstatur : interdum id quoque, quod naturæ, vel magistro, exercitorive nauis pro vectura præstatur. Briss.

MERCES eximii laboris à IC. eleganter interpretatur, quæ pro salute alicuius datur, l. si pater, §. si quis, de donat. veruntamen & pro defensione accipi solet; atque annuo reditu, apud Cic. sicut & in iure accipitur. Prat.

MERCEDEM habitationis Græci proprio nomine ἐνοίκιον appellant, mercedem operæ μισθὸν, Clemens Alex. lib. 1. strom. τὸ μὲν ναυκλήρου δοῦλον μισθοῦ ναῦλον. τὸ δὲ τελώνου τέλος, ἢ ἐνοίκιον μὲν τὸ σπουδαῖον. μισθὸν δὲ τὸ διδασκάλου, καὶ τὸ παιδοτρόφου ἐπίδοσιν. Sed & στέγωμον mercedem habitationis, quæ ab inquilino datur, appellat Iustinianus, Nou. 43. & 88. & 120. & Harmenop. lib. 3. c. οἰκησις autem in eadem significatione apud Theoph. & Plut. obseruauit Victorius lib. 16. c. 11. Prat.

MERCEDIS verbo non tantum pecunia numerata, sed generaliter quodcunque præmium, quod pro labore seu stipendio datur, intelligitur, vt ex Varrone annotat Corasius Miscell. li. 2. c. 11. & 12. Wesenbec. in Paratit. ff. de location. n. 7. Vult. in comm. Instit. de locat. in pr. n. 18.

MERCEDES pupillorum, l. 3. ff. vbi pupil. quod in disciplinam pupilli impeditur. Briss.

MERCES conductionis locationisque pretium significat. Cuius rei exempla non affero. Mercedem autem ex operis libertorum qui capere dicantur, exponitur in l. 25. §. 1. & §. vlt. ff. de oper. libert. & l. vlt. §. 1. & §. vlt. ff. qui & à quibus. Mercedes etiam appellantur τὰ δίδακτρα, quæ liberalium artium præceptoribus præstantur, l. 12. §. vlt. ff. de adminiſtr. tutor. l. 4. ff. ubi pupill. educ. l. 1. princ. ff. de extraord. cognit. Iuuenal. Satyr. 7.

Scire volunt omnes mercedem soluere nemo.
Mercedem appellas, quid enim scio?
Arguitur ------

Latini Minerual quoque has mercedes appellant. Tertullianus in lib. de Idolol. Quis ludi magister, si non tabularia idolorum quinquatria tamen frequentabit? Ipsam primùm noui discipuli stipem Mineruæ & honori & nomini consecrat. Et mox, tam mineruale Mineruæ quam Saturnalia Saturni. Briss. Varias autem ac plurimas mercedis species vide apud Goth. in notis ad edict. Iustiniani 13. c. 7. in princ.

MERCES soli, l. 17. ff. de pign. act. quæ pro solo ex vectigali, vel superficiario pura prædio penditur. Briss.

MERCIS appellatio ad res mobiles tantùm pertinet, veluti vinum, oleum, frumentum l. 66. ff. de verb. sign. l. vlt. ff. de condict. & passim in tit. de institor. ff. ad seruos vero non pertinet, l. 1 §. 1. ff. de tribut. Ob eámque rem Mangones, non mercatores, sed venalitiarij appellati sunt l. 207. ff. de verb. sign. quamuis & serui mercis loco haberi dicantur l. 73. §. vlt. ff. de leg. li. 3. & edictum de peculiaris mercis tributione ad omnes negotiationes porrigitur, d. l. 1. & l. 28. ff. de pecul. Generaliter autem Merx quæcunque res in emptionem deducta appellatur, l. 1. ff. de rer. permut. Et mercis causa parata dicuntur, quæ idcirco parata sunt, vt veneant l. 32. §. vxorij, ff. de vsufruct. lega. Briss. vide eleganter & fusè Ioh. Godd. in comment. ad l. mercis, 66. ff. de verb. sig.

MERCES esculentæ, quæ hominum vsui accommodatæ venduntur. Spieg.

MERCES venaliciæ. Si nauem venaliciarum perforasset quis, Aquiliæ actionem esse, quasi ruperit, Viuia, scribit teste Vlp. in l. si seruus seruum, ff. ad l. Aquil.

MERCIMONIVM, est contrectatio quædam mercium.

MERCVRIALES, mercatores sunt: nam à Mercurio, quem coluerint, Mercuriales appellatos à Cicerone in Epistolis ad fratrem suspicatur Sigonius libr. 2. de iure antiquo ciuium Romanorum, M. Furium Flaccum, inquit Cicero, equitem Romanum hominem nequam. Mercuriales & Capitolini de collegio eiecerunt. Nam capitolinorum collegium à M. Camillo dictatore ludis Capitolinis, Liuio teste, constitutum satis constat, &c.

MERE aduerbium est, quo frequenter vtuntur ætatis nostræ Iureconsulti pro puro, & in hanc significationem etiam accipitur apud Papin. in l. Aquilius Regulus, de donatio. & à M. Tullio in 2. de Oratore : Ecce (inquit) tibi exortus est Isocrates magister istorum omnium, cuius è ludo tanquam ex equo Trojano meri principes exierunt, & Vlpian. in l. 1. ff. si cert. pet. apud quem (secundùm Pandectas Pisanas) legendum est non ex re neque here, vt putauit Accursius : sed mere est. Torent. in Phorm. Nihil habet nisi spem meram; hinc Merula auis dicta, quod sola volet, & solitaria pascatur. de qua Plin. Cotta.

MERERE, verbum est militare, quod Græci στρατεύω στρατεύομαι dicunt. Luca. Ære merent paruo Iurisconsulti in l. municeps 23. §. 1. & ibi Goth. in notis ff. Ad municipalem. MILES, inquit, ibi domicilium habere videtur, vbi meret. Pro quo hactenus Accursiani ineptè legerunt, vel inhæret, vel haberet. Inde emereri verbum, vt elugere: & emeriti milites, itémque stipendia emerita Ciceroni, quam vocem Modestin. de Re milit. pro commodis veteranorum accipit. notum, merere etiam esse quæstum facere. Spieg.

MERERI seu mereri interdum significat dignum esse : & est τὸ μέσον. Etenim tam qui præmio, quàm qui pœna dignus est, merere dicitur Briss.

MERERE etiam stipendia merere in l. 16. §. vlt. im. ff. de castr. pec. l. 26. §. vlt. ff. de excus. tutor. l. 8. ff. de accusatio. l. 18. ff. de iure fisc. l. 23. in fin. ff. ad municip. Briss. vide Connan. lib. 8. c. 11. mermer. 2.

MERERE aliquid ex iudicio patris dicuntur, qui aliquid testamento ejus acceperunt, l. 13. ff. de doli excep. Sic MERERE legatum dicitur, cui id testamento relinquitur l. 21. ff. ad legem Falcid. Adde etiam l. 10. de pistoribus, in Cod. Theod. Briss.

MERVISSE legatum dicitur is, quem testator legato prosecutus est.

MERVISSE iudicium patris, vel ex iudicio dicuntur, qui aliquid ex testamento eius acceperunt. Briss.

MERVISSE quoque sententiam deportationis dicitur, qui eam excepit, l. 3. C. de instit. & substit. Briss.

MERERI, inquit Valla, mercede operari, laborare, atque alteri inseruire. Propriè tamen spe stipendij ac præmij: quod dicitur stipendia facere. Donatio item est, digum esse : vt apud iurisconsl. in l cum pater, §. rogo, ff. de leg. 2. Hinc loca meritoria, quæ mercede locantur forte viatoribus, vel peregrinantibus. Hinc & meritoria scorta, meritoriæ rhedæ, & muli meritorij. Alc. de verb. sig.

MERETRIX est, quæ multorum libidini patet, c. vidua 34. dist. vbi gl. addit. quæ admiserit plures quàm 23000. hominum : vel quæ admisit 60. Io. Bell. Etym.

MERETRICEM (quæ à merendo dicta est, quod mercede suam exerceat militiam, vt Valla ait) Impp. legibus excludunt, argu. l. si ea quæ, C. de adult. Nec IC. ignoscendum ei censuit, quæ paupertatis obtentu turpissimam vitam elegit, l. palàm, ff. de ritu nuptiar. Quis verò meretrices publicitus institue-

Digitized by Google

rit primus, Rhodigin. refert c. 4. lib. 8. Alciat. item in comm. de verb. signif. Porro elegantem meretricum detestationem habes apud Salomonem cap. 5. Prouerb. Et de earum natura Camertem in commen. in tab. Cebetis. Obseruandum tamen, quod meretrix non est, quæ cum vno aut altero, etiam peccunia accepta, se commiscet, sed ea, quæ palam & pluribus se prostituit. c. viduam. 35. dist. c. meretrices. 23. qu. 4. Solamque huiusmodi de victinia posse expelli, Alc. existimat, ne probis mulieribus malo sit exemplo. Spieg.

MERETRIX, vel aliter luxuriosè viuens non debet gaudere beneficiis cõcessis matribus famil. & ideo potest extrahi de domo propria & etiam personaliter detineri, ita sing. Bald. in l. consentaneum. colum. vlt. circa med. per gl. ibi. C. quomodo & quando iud. & pro sing. commendat, & sequitur Alex. in l. plerique. in vlt. col. ff. de in ius vocand. vbi tamen limitat post Tud. Rom. in l. si vero. §. de viro. In 2. fallen. ff. soluto matrimon. non procedere in ea, quæ maritum haberet: per singul. dictum. Io. Andr. in paraphrasi sua ad Spec. in rubr. de iniur. & dam. dat. vbi decidit, quod statutum permittens meretrices percuti, non habet locum in coniugata, argumento text. in l. si vxor. §. 1. ff. de adulteriis. vbi matrimonium in meretrice cõsideratur, ita quod locus est accusationi adulterij & hanc limitationem reassumunt certatim Alex. & Andr. Sicul. in d. l. consentaneum. in paraphrasi ad Baldi monumenta & idem Andre. Sicul. in c. pastoralis de iudiciis, vbi Felin. in 3. col. vers. subdit hic late prosequitur limitantes, singul. dictum Ioann. Andr. de quo suprà, non procedere in his, quæ sunt fauorabilia meretrici coniugatæ: quia idem de illis disponitur, prout de solutis, & propterea tenet, quod mulieri nuptæ luxuriosè viuenti, dari debeat curator: quod nota pro ampliatione l. & mulieri. ff. de curat. furios.

Et ideo Baldus in l. vlt. in vlt. verbis. ff. de rerum diuis. scribit, quod licet apponens scalas ad muros, vel ad fenestras alicuius mulieris, puniri debeat pœna capitali. l. si quis non dicam rapere. C. de episcopis & clericis tamen secus est in meretrice, quo casu solum punitur extra ordinem: secundum eum: & in pulchro simili notat Matt. not. 103. nota vnum. Prædicta procedunt, tenendo opinionem Accurs. in dict. l. si vxor. qui vulgarem vxorem meretricem interpretatus est: cum tamen etiam vulgaris vxor dici possit, quæ ex humili plebe nata sit: vt legitur apud Tranquil. in vita Aul. Vitellij: nam nimis durum videtur punire aliquem pœna adulterij, quia meretricem vitiasset. Cotta. Meretrix non est materfamiliâs, quamuis nupta sit, nec in eam committitur, quoad pœnam ordinariam, adulterium. Gœdd. in comment. l. 46. nu. 4. 5. de verb. & rer. sign.

MERETRIX prostituta, quæ palam quæstum corpore facit, vt loquitur l. 43. ff. de ritu nupt. Briss.

MERETRIX etiam dicitur, quæ alterius quam mariti consuetudine vtitur. Connan. lib. 8. c. 13. n. 1.

MERITA militiæ, commoda præmiorum, quæ emeritis, & impletis stipendiis, veteranis dantur, l. 18. §. veterani. ff. de iur. fisc. Briss.

MERITO, id est, iusta ex causa. l. 1. §. vltim. ff. si pars hæred pet. Briss.

MERITORIA, absolute sunt diuersoria, vel fullonica, vel stabula vel quæ alia loca, quæ mercede locantur, à merendo dicta, l. 91. §. balneas. ff. de legat. lib. 3. l. 13. §. vltim. ff. de vsufr. l. 52. §. si quis ex sociis. ff. pro socio. l. 198. ff. de ver. sign. l. 5. §. domum. ff. de iniur. Prudentius in Amartigenia: Balnea, propolas, meritoria, templa theatra. Vopisc. in Tacito, Meritoria inter vrbem stare vetuit. Spartian. in Pescennino Nigro: Pro tricliniis popinas habent, pro cubiculis meritoria. Dixit & Meritoria cœnacula adiective Suet. in Vitell. c. 7. Et Meritoria balnea, Plin. libr. 2. epist. ad Gallum: & meritoriam rhedam. Idem Suetonius in Iul. c. 57. Briss.

MERITORIÆ tabernæ, ipsa stabula dicuntur, hoc est, cauponæ, à verbo mereri, quod est, quæstus causa aliquid operari.

MERITORIA vehicula, Suetonius in Caligula dicit, quæ mercede locantur. Corasius in rubr. ff. de seruit. l. 1. n. 13.

MERITORII pueri à Cic. 2. Philip. dicuntur, qui prostant, corporéque suo turpem quæstum faciunt, & merentur: de his vide supra in voce Catamiti & concubini: & late Maioragium Miscell. l. 2. c. 3.

MERITVM dicitur id, quod congruum & conueniens esse censetur cuilibet personæ. Ideoq; est vocabulum πρὸς μέτρον. Nam & in bonam & in malam partem accipitur, potest enim quis bene, potest quis male mereri. Old. Briss.

MERITVM pro culpa, notum est. Pro mercede à Terentio in Phor. accipi, Bud. annotauit.

MERO iure munito, non debet tribui extraordinarium auxilium. in l. causæ cognitione. 2. ff. de minor.

MERVM, vt Isidorus lib. 2. Etymol. c. 41. scribit, purum significat. Merum etiam, Nonio interprete, solum significat, Vnde Merulam, quia sola volet, dictam ex quorunda opinione. Quintil. lib. 1. c. 6. tradit, quasi meram volantem. Atque ita meram actionem interpretamur in l. 22. §. si hi. ff. mandat. & l. 6. ff. de pœn. Et meram subtilitatem in l. 3. §. 1. ff. de adimin. legat. & l. 32. in fin. ff. de vsucap. Et meram actionem, in l. 14. §. idem Labeo. ff. de religio. Sic & Merum officium prætoris, in l. 5. ff. de verb. oblig. & Instit. de diuis. stipul. quod, vt Theoph. interpretatur, ἐν μόνῃ δίκῃ δοθεὶς τὸ ἀγαθὸν ἐφ' ἑαυτῷ proficiscitur. Merum officium iudicis, non, vt quidam interpretantur, nobile, sed potius, vt idem Theophilus ἀπλοῦν. Mera quoque voluntas nuda, soluta & libera, in l. 75. ff. de legat. li. 1. & leg. 18. ff. de adim. leg. Mera pœna, in l. 1. in fine. ff. si quis ius dic. l. 1. ff. de eo per quem fact. er. quæ rei persecutionem non continet. Merum factum quod dationem mixtam non habet, l. 96. §. mihi Romæ. ff. de solutionibus. Mera æstimatio, in l. 63. in fin. ff. de iure dot. Merum principium, in l. 12, §. codicilli. ff. de captiu. Mera donatio, in l. 28. ff. de pact. dotal. l. 27. ff. de donat. Merum denique imperium, in l. 3. ff. de iurisdict. om. iud. & l. 1. §. vlt. ff. de offic. ejus cui mandat. quod in animaduersione non in dictione iuris consistit, vt à mixtò separetur, cui etiam iurisdictio inest. Meram etiam spem, nudam, solam, & sine re dixit Terent. in Phormio, Act. 1. Scen. 3. & Meras vires, Ouid. lib. 10. de Arte Amandi. Briss.

MERVM, ait Festus, antiqui dicebant solum, vnde & auis Merula nomen accepit, quod soliuaga est, & solitaria pascitur: at nunc merum, purum appellamus. Briss.

MERVM imperium, est habere gladii potestatem ad puniendum facinorosos morte, exilio, & relegatione. ff. de publ. iudic. l. 2. Mixtum verò imperium potestatis mediæ est, ex iurisdictione & mero imperio omnia potens, præter pœnam capitalem. Alc. Parerg. lib. 2. c. 7. Dictum autem est merum imperium, vt tradit Corasius libr. 3. Miscellaneor. c. 17. tum quod summum sit & excellens. Nam & hoc sensu Plautus in Milite glorioso meros bellatores, & Cic. in 2. Orator. meros principes dixerunt: tum quod solum sit & purum, cum officio iuris dicentis nihil commune habens, vt quod à iurisdictione seiunctum sit, & separatum omnino.

MERVM ius gentium purum, solum, simplex, & quod à ciuilibus institutis seiunctum est l. 31. ff. depos. Prat. Briss.

MERVM ius ipsum strictum, subtileque ius, seu stricta iuris ratio. l. 16. ff. de minor. l. pen. §. vlt. ff. de contr. tab. l. 4. §. si viam. ff. de vsucap. l. 37. ff. de adminis. tut. Hot.

MERVM mixto opponitur. l. 28. ff. de cond. & dem. Martial.

Cum peterem mixtum: vendidit ille merum. Briss.

MERX & mercatura differunt inter se: quod merx est species ipsa, quæ emitur, venditurve: mercatura, actus mercandi. Et dicimus mercaturam facere. Est autem mercis appellatio augusta. l. prima. §. 1. de Exercit. nec ea continentur homines. Aliquando tamen, vt Alberic. indicat, omnem complectitur negotiationem. Pro pensione etiam, & annuo reditu accipi, Bud. authoritate Cic. probat. Adde Barr in l. iubemus, §. 1. C. de sacr. eccl. ad res mobiles tantum pertinet, authore Vlpia. Vnde si lex municipalis (vulgus statum vocat) à socio nitum mercatum ratum haberi mandat, de re tantum mobili intelligendum esse, sunt qui tradidêre; &, vt Alciato visum est, minimè absurde: quandoquidem mercatus à merce deducitur. Per locum ergo, qui à coniugatis dicitur, vbi merx non est, ibi nec mercatus. Vide Topic. Cant. Quamuis Alciat. à verbo mercari potius trahi id nomen credit, quod mercari verbum simpliciter emere plerumque significat: atque ita vulgaris loquendi vsus seruat. Spieg. adde Gœdd. ad l. mercis. 66. ff. de verb. sign.

MERX aliqua, veluti vinum, oleum, frumentum. l. vlt. ff. de condict. trit. Briss.

MERX peculiaris, dicitur res, in qua dominus permittit seruum suo proprio nomine negotiari, etiamsi nihil sit in peculio

Merx dominica autem, in qua nomine alieno, hoc est, domini vice gerit negotia. Prat. Spieg. Adde Petr. Peck. l. 1. §. si is. nu. 8. ff. de exer. act.

MESOCHORVS dicitur Fistulator, citharista, modificator in medio saltationum choricarum. Ioh. Bapt. in comment. Epist. Sidon. Apollin. ad Agricolam lib. 1.

MESODICVS, Lege, Iudex.

MESONAVTA, in naui vilis mancipij nomen est, vt modestinus domi. Est enim mediastinus, mancipiũ abiectius, quod vilissima & sordidissima ministeria obire domi cogitur, domum verrere, purgamenta efferre, ligna congerere, &c. Budæus in l. prima. de Arbitr. Item mesonautæ sunt. qui in nauibus custodiæ gratia præponuntur: vt sunt diætarii μεσονῦται. Græcè. Alciat. libro 3. Disputat. cap. 21. Idem quoque, vt ipse fatetur in Paterg. dubitabit quandoque, quid mesonautæ appellatione sensisset: quoniam Herm Barbar. mancipium ea voce intelligit, in medio nauis vnicuique deseruiens: quales sunt mediastini in principum domibus. Sed ipse hanc sententiam non probat, cum Vlp. l. si. ff. Naut. caup. stab. Et quid, inquit, si quis sit ex his, quos vulgò μεσονῦται. Græci ταῦτα φασὶ dicunt. Quibus verbis significatur, mesonautam vulgari voce eum dici, qui nauem inscendit: & ne quid nauli nomine domino nauis solvat, ducendo remis operatur. Epibates enim proprie nauis ascensorem significat: vnde & nulites, qo-

Digitized by Google

in naui pugnant, eo nomine vocantur, & ναύται naues. Vlp. in l.1.§.igitur de exercit.act. id est, conscensoriæ, & transportandorum hominum causa factæ. Spieg.

MESONAVTA, qui medium inter nautas locum obtinet,id est inter summos & imos : summos, vt gubernatores & proretas imos, vt remiges : & reliquis remigandi signum præbet : eodem, opinor modo dictus, vt μεσάγκυρος. Vlpia. l.1.§.1.ff.naut. caup. stab. Sed de exercitore solummodo Prætor sentit: nec enim debet inquit Pomponius, per remigem aut mesonautam obligari : sed per se, vel per nauis magistrum.Hot. Prat. & Goth.ad dict.§.2.ff.naut.caup.stabul. Brodæus li.Miscell.4. capit.11. Mesonautæ (inquit) dicuntur, qui partim vt nautæ regendæ naui operam suam impartiunt : partim etiam vt vectores,nonnihil nauiculatoribus aut nauarchis pendunt, μεσόναυται vero non dicuntur : hi namque in media nave remigant ζύγιοι itidem nuncupati.

MESONAVTA,l.1.§.nautam.ff.naut.caup.est, qui partim nautæ ministerio fungitur, partim vectoris locum obtinens, aliquid pro vectura præstat. Briss.

Messer ist ein diebische morderische VVehr : & vtrum ex eo præsumi debeat animus occidendi vel verberandi, arbitrio iudicis relinquitur.Gœd.in com.l.41.n.13.14,

MESSIS à metendo: alias pro tempore accipitur,quo frumenta scinduntur, *die erndzeit,so man schneidet :* sicut vindemia pro tempore,quo colliguntur vuæ, *die herbstung, die VVeinlesung.* vt in leg.1.in princ.& l.præsides.ff.de feriis. Alias pro re, hoc est, pro segete ipsa iam matura, idque dupliciter : Aliquando solum pro fugibus : nonnunquam vero laxius tam pro fruge quam pro vua. l. fructus esse.§. item si messes, ff.soluto matr. Ouid.Piat.

MESSEM facere, l.1.§.hoc autem, ff. de oper.no. id est,maturas segetes desecare. Briss.

MESSALIANI,hæretici sunt:eorum fit mentio in l.5.post pr.C. de hæretic.

MESSORIÆ falces, quod ad messem, id est, tempus metendi pertinet.Spieg.

META, vide, Catillos.

META dicitur inferior pars molæ, & catillus superior.l.cum de Lanionis.ff.de fund.instr.

METALLARII & metallici dicuntur : qui sunt damnati ad metalla, hoc est, ad effodiendam terram ex metallis. Quandoque tamen simpliciter accipiuntur pro effossoribus metallorum, *Bergknappen*, vt apud Iurisconsult.tit.de pœnis,& lib.11. C.de metallar,Nebriss.

METALLVM genus pœnæ mediocris numeratur à Paulo lib.5. sentent. titul. 17. cum nocentes ad eruendas metallorũ venas damnabantur : velut est in basilicis lib.60. tit. περὶ μεταλλαξάμενων est : ἐπὶ τῶν ἐπὶ μετάλλοις κολαζομένων. Huius quoque pœnæ fit mentio in l.24.§. quid ergo. ff.de fideicommiss.lib.l.46. ff.de manumiss.testam. quã a Tarquinio Superbo excogitatam Eutropius libro 1.capit.10.& Suidas in verbo σκαφεῖς scribunt. Quanquam ille huius pœnæ auctor atque inventor primus non fuit, cum ante eum Semiramis metalla inuenisse,eaque per captiuos exercuisse feratur, vt à Diodoro Siculo & eodem Suida in verba Semiramis,notatur. Habebãt autem Romani metalla multa.libr.6.§.vlt. ff.ad l.Iul.pecul.vt in Macedonia,Epheti.in Hispania,vt Liuius & Vitruuius libro 7.capite 9.testantur.Duo etiam alia Iustiniani Nouel. Consti. 22.refert, τὸ ἐν Παλαιστίνῃ καὶ τὸ ἐν τῇ Ἰσαυρικῇ χώρᾳ. Proconnesi metallo Docimenum & Troadense adiungitur, in l.9. & l.11.de indulgent.debit.in C. Theodos. In hac metalla fontes vinculis additis ad inquirendas eruendasq; venas damnabantur.Quo respiciens Tertullianus in lib.de Cultu fœminarum, sic ait:Terra scilicet plane generosior,quoniam in maledictorum metallorum feralibus officinis pœnali opere deplorata nomen terræ in igni relinquit ; atque exinde de tormentis in ornamenta, de suppliciis in delicias, de ignominiis in honores metalli refuga damnatur. Perdamnato enim & noxios metalla in honorem deinde ventura effodiebantur. Inde totiens in libris nostris:In metallum dari, damnarique legimus: Qua pœna damnati metallici appellabantur, quasi metallo addicti & mancipati.leg.8.§. in ministerium.l.1c.§.1.l.36.ff.de pœnis. Adimebat vero hæc pœna libertatem,& seruitutem irrogabat.l.8.§.est pœna.& l.17.l.36.ff.de pœnis l.3.ff.de his,quę pro non script.hab. Cæterum diuersa sunt, in metallum, & in opus metalli damnari.l.8.§.est pœna.& l.9.§.istæ feræ.l.29.§. diuus.ff.de pœn.l. pen.in fin.ff.de var.& extr.leg.3.§.vltim.ff. de re milit.l.3.§.pœn.ff.de crimin.stellion.l.5.ff.de manumiss. differentia vtriusque pœnæ est in vinculis. Nam qui in metallum damnati sunt grauioribus:qui in opus metalli leuioribus vinculis premuntur.Item refugæ ex opere metalli in metallum dantur. Refugæ vero metalli grauius ac durius coercentur.l.8.§.inter eos 6.ff. de pœn.d.l.pen.in fin.ff.de var. & extr Briss.

METALLA accipere debemus,non ipsam æris,auri,argenti,materiam,sed æris,auri,argenti,ferri,sulphuris, & cæterorum id genus fodinas.Briss.

METALLICA Georg.Agric.quæ vel metalla ipsa sunt,vel iuxta metalla reperiuntur,vel dum in fornacibus illa excoquuntur, fiunt,vel aliqua alia præparatione ex eisdem consistunt:operæ pretium est, vt rerum metallicarum appellationes iuxta nostratem linguam authore Plateano,recenseamus:

Æs purum. *Gediegen Kupffer.*
Alueus, *Ein treg.*
Argentum quod statim suum est,*Gediegen Silber.*
Argentum rude, *Silber Ertz*
Argentum rude puniceum. *Rodtguldin Ertz.*
Argentum rude plumbei coloris,*Glass Ertz.*
Argentum rude nigrum, *Schvvartz Ertz.*
Argentum rude purpureum, *Braun Ertz.*
Argentum rude cinereum,*Grawv. Ertz.*
Argentum rude ruffum,*Rotbrendig Ertz.*
Argentum viuum purum, *Gediegen Queckssilber.*
Anthrax,siue vena minij,*Queckssilber Ertz.*
Caput dimensionum, *Fundtgrub.*
Carbones fossiles,*Steinkolen.*
Casa,*Kann.*
Ceruleum,*Lasur.*
Chrysocolla,*Berggrun,oder Schyfergrun.*
Cobaltum,*Cobalt.*
Cuniculus, *Stollen.*
Carrus *Karren.*
Dæmon metallicus, *Das Bergmennlin.*
Decliue montis,*Das geheng des gebirgs.*
Dimensio,*Mass.*
Excoquere , *Schmeltzen.*
Exitus venæ,*Das ausgehen des gangs.*
Extensio venæ,*Das streichen des gangs.*
Ferrum purum, *Gediegen eysen.*
Fibræ,*Kluffi vnd gesencke.*
Fluores,*Fluss.*
Fodina,*Grub oder Zech.*
Funis ductarius,*Seil*
Fallam agere,*Schroffen.*
Galena, siue Molybdæna, *Glantz vnd Bleyerez : Auch Bleyschvvayff*
Gypsum fossile,*Gyps.*
Iacens,*das Liggende.*
Iurati,*die Geschvvornen.*
Iurati duumviri , *Zvven Geschvvornen. die ein gebir befahen.*
Lapis specularis,*Vnser lieben frawen eyss.*
Lapilli nigri,*Zvvitter.*
Ligo,*Retthau.*
Lythargyrum,*Glett.*
Machina tractatoria, *Haspel.*
Magister Metallicorum, *Der Bergmeister.*
Malleus, *Berghammer,oder Feustel.*
Metallici,*Berglent.*
Minium,*Bergzynober.*
Ochra natiua.siue Sil, *Berggeel.Ochrageel.*
Ochra factitia,*Bleygeel.*
Pendens,*Das hangend.*
Plumbum candidum *Zin.*
Plumblum nigrum,*Bley.*
Præses fodinæ,*Styger oder Hutmann.*
Præfectus rationibus,*Schichtmeister.*
Puteus, *Schacht.*
Pyrites,*Kys.*
Pyrites colore argenteo,*VVasserkys,oder VVysserkys.*
Pyrites colore aureo, *Ein geelerkys,oder Kupfferkys.*
Pyrites prorsus aurei coloris, *Kys der gãtz goldfarbig ist*
Pyrites colore galenæ similis,*Ein glantziger kys.*
Pyrites cineraceus,*Ein grawver kys.*
Recrementum,*Schlacken.*
Rubrica fabrilis naturalis, *Bergrotel.*
Rubrica fabrilis factitia.*Rotel.*
Sandaraca fossilis.*Bergrodi.*
Sandaraca adulterina,apud Plinium & Vitruuium.
Sandix apud Dioscoridem,*Parysrode.*
Saxum scissile, *Schyfer.*
Saxum corneum,*Hornstein*
Saxum harenosum, *Sandstein.*
Situlus,*Kobel.*
Spatum, *Spes.*
Splendor,*Glimmer oder Katzensilber.*
Specus, *Schacht.*
Terminus,*Lochstein.*
Tumulus è fodina egestus,*Halde.*
Vena, *Gang.*
Virgula diuina,*Die Ruthe.*

METALLICI dicuntur, qui in metallum damnati datique sunt. l.8.§.in ministerium.ff.de pœn.Briss.

METALLICVS substantiuũ,qui in metallis operatur.Imp.Constant.

Digitized by Google

ſtant. de Pœn. Apparebit eam non oportuiſſe in miniſterium metallicorum damnari. Sic & apud Plinium inuenitur. Spieg.

METALLVM, pro vena perſcrutata, completum eſt, id eſt, quod non deficit inclinatione: ſed quæ metonymice metalla dicuntur, carent plurali: vt aurum, argentum, & ſimilia. Lancil. lib. 7. Hujus vocabuli appellatione, vt Alber. indicat, continentur lapidicinæ. l. 3. §. fin. ff. de reb. eor. qui ſub tut. Vide Bart. in l. lege, ff. de contrah. empt.

METALLORVM appellatione continentur quæcunq; mineralia ex auri fodinis, argenti fodinis, ærifodinis, lapidicinis, & ejus generis aliis erui poſſunt: in tantum, vt marmora, & alios lapides complectamur. l. 1. l. 2. l. 3. & ſeqq. C. de metallar. & metallis, lib. 11. l. aut damna. §. in calcaria. ff. de pœn. l. ſed ſi pecunia. §. fi. ff. de reb. eor. qui ſub tutel. Metalla enim alia ſunt ductilia, alia fabrilia. Ductilia ſunt cum naturalia, vt aurum, argentum, plũbum, æs, ferrũ, electrum: tum factitia, vt chalybs, ſtannum, aurichalcum. Fabrilia ſunt, tum terra metallaris, puta argilla, terra lemnia, bolus Armenus, calx: tum ſucci in terra concreti, alumen, bitumen, calchantum, ſalpitrum: tum metallica, vt auripigmentum, chryſocolla, ſtibium: tum colores, vt ocra, cinnabaris, vt Plinius præcipue lib. 35. & Io. Freigius in phyſicis. Gœdd. ad l. inter publica. 17. n. 10. 11. ff. de verb. ſign.

METALLVM diuiditur in aurum, argentum, ferrum, plumbum, &c. l. in venditionibus de contra. empt. & vnde dicatur, in d. Stypteria explicatur. Spieg.

METALLVM miniarium vocatur argentum, cum quo effoditur minium. Vide Plin lib. 33. c. 7. Spieg.

METAPHORA, tranſlatio à Cic. dicitur, ſine qua nec quotidianus ſermo conſiſtit, cum propter vocabulorũ anguſtiam ſimilibus plerunque vti cogamur, vel quia proprium deficiat, vel quia tranſlatum proprio elegantius ſit: vt cum Iureconſl. adulterinam monetam, adulterinam ſcientiam vocant: & adulterari rationes dicunt: id eſt, conturbari, vel falſo deſcribi. l. 1. in fi. ff. de ſera. corrupt. Sic ambulatoriam voluntatem, actionem, legis poteſtatem, ſtipulationem dicimus, ſic viam aperire: ſic calcem, pro fine: cunabula, pro initiis plerumq; reperire eſt. Hinc anfractus litium antiquare, id eſt, extinguere: hinc defloratæ ſpecies, enucleatum jus, frem temperies, nuda conuentio. Sic in promptu dicimus, ad manũ, impendenti prima facie, laquei legum. Sic inhiare commodis, quod à lupis tranſlatum eſt: Sic temp. florere, dotẽ & donationem propter nuptias, æquis paſſib. ambulare, tempora lapigiri: cauſam capitalẽ, quæ ad ſtatum pertinet, dicimus: & ſi qua ſimilia quæ nutquam in quocunque authorum genere non occurrunt. Ab hac non multum diſtat, quæ καταχρησις, i. e. abuſio dicitur, cum omiſſo proprio & peculiari nomine aliud apponimus: vt cum lex Iulia ſtuprum appellauit, generaliſſimo nomine vſa, cum ſpeciale crimen inſequeretur. Merito Pap. Lex, inquit, Iulia ſtuprum & adulterium promiſcue, & καταχρηστικως appellat, quod Græci φθορεα. Qua figura etiam parricidam dicimus, qui matrem interfecit. Sic & Cajus: Inter geſtum & factum, inquit, καταχρηστικως, nihil intereſt. Ex Alc. lib. 4. de verb. ſign. in princ. Spieg.

METARI, eſt futurum hoſpitium, nota poſtibus januiſque adſcripta deſignate. Briſſ.

METARI proprie eſt locum deſtinare, demetirive figendis militum tentoriis: vnde dictum, caſtra metari, annotatore Rhenano in lib. Tertull. aduerſus Valentinian. Spieg.

METATA ſunt hoſpitia, quæ militibus prouinciales præbent, ait Goth. in l. 26. §. 8. C. de epiſc. audient.

METATORES, in l. 3. & l. 5. C. de aduoc. diuerſ. judic. l. 9. Cod. de proxim. ſacr. ſcrin. li. 12. Veget. li. 2. c. 7: Metatores, ait, dici eos, qui præcedentes locum eligunt caſtris, item qui diuerſoriorum & hoſpitiorum deſignant loca, quales ſunt, quos vulgo mareſchallos hoſpitiorum & fourerios dicimus. Nam & deputatas ſingulis domus manu ſua denotaſſe, & poſtibus hoſpitaturi nomen aſcripſiſſe eos, diſerte tradit l. 1. C. de metat. & epid. lib. 12. Iſid. lib. 10. Etymol. Metatores, ait, appellantur, qui caſtra deſignant: à metiendo ſcilicet, vt Lucanus 1 Heſperios audax veniam metator in agros. Cypr. epiſt. 1. lib. 4. Primum hoſpitium vobis in carcere præparauit, & metator quodammodo veſter nunc quoque vos antecedit. Briſſ. Μετατορ, inquit Suid. ὁ προαποστελλομενος αρχων στρατου. Optatus lib. 3. cum ante milites metatores, vt fieri ſolet, mittexentur. Prat. in d. l. 1. C. de metat. menſores appellari putat. Videtur etiam hoc nomen pro hoſpitibus ſumi. l. 9. C. eod. Omnes, inquit, qui metata in ſuis domibus præſtant, ſiue hoſpitia præbuerint metatoribus, ſeu quolibet pacto ſatis eis fecerint. Metatus dicitur miles in terminis caſtrorum, qui caſtra vallo vndique circundabat. Vnde illud: caſtra metati ſunt filij Iſrael. Prat.

METAXA, non eſt ſericum quoduis, ſed rude & αὐτοφυὲς nonduni neque tinctum, neque in fila deductum: ideo ſeparatur à nemate ſerico, l. vlt. ff. de pub. & l. 10. C. de murileg. à ſerico blatta, id eſt, à ſerico in purpureum colorem conuerſo. Iſid. li. 20. Etymolog. cap. 29. Metaxam dici vult à circuitu filiorum, aut quod transferatur ἀπὸ τοῦ μετατιθεσθαι. Lini metaxã dixit Lucilius apud Non. quomodo etiam Vaſcones Pyrenæi loquuntur, ſed de ſerico dicitur frequentius. Huius verbi meminit Moſchopulus: σημ. ὁ σκωλιὸς ὁ τῶν μέταξα ἐργαζομένων, ἀφ' ὧν σημεῖα ἐμάτια τὰ ὑφασματα Zonaras in Nice. 2. ἐν μεταξης ὑφῇ τας ποικιλμίας καὶ τὰ σημεῖα. Et ſic quoque Suidas, σημεῖα, ait, ἐστι, ὅταν ἡ μέταξα γένηται, ἐξ ὧν σημεῖα τὰ ἐν μεταξης ὑφασματα λέγονται, καὶ σημεῖα ἱσταλλης. Et mox, σημεῖα ὅτι ἡ μέταξα ὄζει, ἐξ ἧς ἐμόδισαν τὴν ἱστὸν τὰ ἐργαζόμενα τὰ πάλαι μὲν ἐλλιπῶς μεδιπλοῦν ἱστανῶν. τὰ δὲ νῦν σημεῖα ὁ μαζωτὴς, ὅτι δὲ Ιυστινιανὸς ὡρᾶς αὐθόπτας φοιτῶντας ἐμαθεν. ὅπως εἰς αὐτὸν ὠνημένοι τὴν μέταξαν ἐξ ἰνδῶν ἀποδήμοι δὲ αὐτὴν εἰς ἀνημένοι, αὐτοὶ μὲν γλοιότερα κέρδη μεγάλων χρημάτων. Iuſtiniani enim temporibus primum ex India inuecta eſt metaxa, vt Nicep. ſcribit, & Zona. in Iuſtiniano his verbis. τὰ τῶν σήρων νήματα ἡ μέταξα ὀλκαδὶ ἐκ ἐμπορίου γίγνεσθαι ἤρξατο· ἦγετο μὲν γὰρ ἐκ Περσῶν αὐτουργῶν δ' ἐμπόρων ἐκ ἐμπορίας τὸ τῆς μεταξης χρῆμα, ὡς ἤρεσεν μὲν δὴ καὶ ἔτι νῦν σκώληκιν ἔχειν. Fit & metaxæ mentio in l. vlt. §. ſpecies, ff. de public. in qua tamen à Triboniano inſertum hoc verbum, cum Iureconſultorum tempore metaxę ignotum nomen eſſet, mihi ſit veriſimile. Briſſonius & Prateius.

METAXARII, in l. vlt. C. de pignoribus nuncupantur ſericum negotiantes, quod metaxam vocant Græci. Spieg.

METICVLOSVS eſt, qui fruſtra aliquid timet, l. nec timorem §. 1. ff. de eo quod met. cauſ. Prat.

METIRI, menſuram agere, & admetiri ſignificat. Briſſ.

METOECIA, Athenis dies feſtus. Item ſacrificia de receptis in ciuitatem colonis. Author. Plutarch. in Theſeo.

METOECION, locus carceris Athenis. Eſt & tributum, quod Metœci, hoc eſt, extra patriam habitantes, perſoluunt. Autor Suidas. Soluebant autem inquilini quotannis ſummam 12. drachmarum.

METOECVS qui ſedes mutat, & de loco ad alium tranſit. Latine tranſmigrator, ſeu incola. Hunc Pompon. de verb. ſign. l. pupillus, παροικον appellat. Alc. C. de iur. fiſc. libr. 10.

Μετοικοι, in l. 4. C. de jur. fiſc. lib. 10. coloni ſunt, qui ex vna ciuitate in aliam migrant: quod non ſit niſi juſſu principis, l. idem Vlp. §. vlt. ff. de exc. tut. Autor Panegyrici Flauienſium ad Conſtantin. imp. Diuus pater tuus Flauiam ciuitatem Heduorum voluit erigere metœcis vndique trãsferendis. Apol. Tyraneus in epiſt. ἀνάγκη ἐξωικεῖ ἢ εἰ μέτοικοι: alij enim ſunt in eadem ciuitate originarii, alii μέτοικοι, qui & incolæ dicuntur. Poſtes rior ætas aduenas eos appellaſſe videtur. Prat.

METHODICI. lege Via, inquit Paulus.

METHODVS, id eſt, iuſtus ordo tractandi: vt nihil effeciſſe, qui ſine ordinato progreſſu ſcribit, aut docet, rectiſſimè judicetur, Spieg.

METIENDO metiri, Paul. ff. ſi menſ. falſ. mod. dix. Siue, inquit, de itineris latitudine, ſiue ſeruiturem immittendi, proiiciendique quæſatur: ſiue aream, vel tignum, vel lapidem metiendo metitus fuerit. Spieg.

METRETA, vt ait Iſid. lib. 16. Orig. c. 25. eſt menſura liquidorum. Hæc à menſura accepit nomen, μέτρον enim menſuram dicunt Græci: licet & vrna & amphora, & reliqua huiuſmodi, nomina menſurarum ſint, tamen iſta hoc nomen à denarii numeri perfectione accipit. Briſſ.

METRETES, ὁ μετρητης, vaſis genus, quod Cadus Latine dicitur, decem congiorum capax Caius l. 35. §. 5. ff. de contrahend. emption. Quod ſi vinum ita venierit, vt in ſingulas amphoras: item oleum, vt in ſingulos metretas. Item, Quia venditio quaſi ſub hac conditione videtur fieri, ut in ſingulos metretas, &c. Et Scæuol. l. pen. §. 1. ff. locati, de naue loquitur, in quam olei metretum tria millia, frumenti modium octo millia imponebantur. Hoto. vide & Caton. lib. de re ruſt. c. 100. & Columell. lib. 12. c. 51. Nicandri interpres Metretem ſexarios duos & ſeptuaginta complere ſcribit, vt anima aduertit Junius lib. anim. 4. c. 3. Agric. lib. 1. de menſuris. Prat.

METROCOMIA, Accurſ. metrocomias villas interpretatur, quæ ex juſſu principis metœcis, id eſt, peregrinis tranſmigratoribus diſtributæ ſunt, ὅτι τῇ μέτρῳ ἡ κώμη, hoc eſt, à menſura & villa, quaſi villam menſam diceres. Quam interpretationem, vt in re tam obſcura (neque enim id nomen apud alios autores reperire facile eſt) improbare firmis argumentis non auſim, ita & aliunde etymum deduci poſſe conſtanter affirmare non poſſum. Scire itaque debemus, eos, qui in ciuitatibus habitabant capitationibus nõ fuiſſe ſuppoſitos, qui verò ruri erant, contra. Sed quia erant pagi quidam, qui, licet ciuitatum nomine cenſerentur, villis tamen nobiliores erant, & propterea qui in his habitabant, capitatione etiam ipſi eximebantur. Negat Imperator ſe paſſurum, vt in iis pagis exteri admittantur, ne fraus fiat fiſco. Itaque intelligo per metrocomiam pagos hoſce maiores, qui paulũ infra vrbis dignitatem ſunt: vt ſicut μητρόπολις dicitur ciuitas matrix, h. e. maior cæteris, ita etiam μητροκωμία pagus cæteris maior, & caput aliarum villarum. Nam & hodie quoq; ſunt in Mediolanenſi agro huiuſmodi metrocomiæ, ſicut matrices pagi, quos vernacula ſimplicitas capita plebis appellat. Haſce autem metrocomias D. Marcus in Euang. videtur appellaſſe comopoles. Hæc ex Alcia. l. vnic. Cod. non licer. habitator. metroco. &c. libro 11. Anchor. Qualis, inquit,

Digitized by Google

Cuiac. in l.8. C.de exact.trib. est metropolis inter vrbes, talis est metrocomia inter vicos. Metropolis, caput materve provinciæ,vel vt Solin. Florus, Marcellinusque loquuntur,mater vrbium : Metrocomia mater vicorum : vt vrbes à capitatione immunes sunt,ita & metrocomiæ, non etiam reliqui vici.

METROCOMIÆ sunt matres vicorum seu capita, l.vlt. Cod. de exact. tribut. Briss.

METROPOLIS, μητρόπολις, ex μήτηρ & πόλις, id est,matrix & vrbs iuncto nomine, dicitur ea ciuitas vnde colonia deducta est. Thucyd.lib.4. Χτισθεῖσα δὲ μὴ παράσχοιτο, παρὰ τὴν μητρόπολιν ἀδικεμένη δ' ἀφίστηται, id est, Colonia beneficio affecta, honorem vrbi matrici tribuit : iniuria verò affecta,abalienatur. Itaque Vlp.l.4.§.4.ff.de officio proconsul. Ephesum metropolim appellat: Proconsuli,inquit,necessitatem impositam,per mare Asiam applicare, ἢ πρὸ μητροπόλεως ὁρμεῖν primam attingere, id est, Ephesum prius quam alias metropoles accedere. Modest. l.6.ff.de excusat. tut. οἱ μὲν γὰρ μᾶλλον ἀξιοῦσι χάσκειν τὰς μητροπόλεις τῶν ἰδιωτῶν, τὸ δίκαιον τὰς ἰσχύσας ἄρχειν δικαίως, τῶν δὲ πέντε τὰς λοιπάς, id est, Docet maximo quidem numero vtri nationum metropoles : secundo, eas quæ forum judiciorum habent : tertio verò cæteras. Sed Isidorus solers etymologicus, cuius ex schola, tanquam ex equo Troiano canonistæ se profectos gloriantur, ἐκ τοῦ μέτρου, id est, ex mensura fictum vocabulum tradit, quod homines ingeniosi ἀπὸ τοῦ πείθειν exceperunt : item vt illud eiusdem Cephas, id est, caput. Hot. Adde Forcat. in Necyom. dial.62.num.4.

METROPOLIS caput prouinciæ appellatur,l.4.§.ingressus,& l. 7.ff.de offi.proconsl.l.6. ff.de excus.tut. l.vn.C.vt omnes iud.l. 11.ff.de med.& profess.in C.T.quasi mater prouinciæ,vt Th.in l.vn.C.de metrop.Beryto verbi notationem perstringẽs,quam tametsi vulgatam, Isidor. ignoravit. Propriè autem Metropoles, Suida interprete,erant ἐσαι πόλεις ἐπισήμους ἔχουσαι. Hæ enim matrum loco colonicis ciuitatibus habebantur, vt Halicarn. lib.4.scribit.Ita provinciæ Ponti metropolis erat Neocæsarea, vt Iustin. in N. de moderato. Helenoponti scribit, & Syriæ Antiochia, vt Xiphil.& Spart. in Hadr. Ephesus Ioniæ,d.§.ingressum. Sic in d.l. vn. Beryto (quæ ciuitas Phœniciæ fuit, in qua ius ciuile Iustin. temporibus docebatur,vt ex l.1.Cod. qui æt. vel profess.se exc.lib.10.& Epist.Pandectis præposita & ex Niceph. libr.14. hist.eccles.52.liquet) Metropoleos nomen ac dignitas saluo Tyri iure tribuitur.

METROPOLITANI Episcopi, qui in illis civitatibus episcopatum gerebant : quorum hæc fuit ratio,vt vnus illorum aliquis de collegarum sententia, quasi magister collegii constitueretur,qui quoties res postularet, collegas quatũ senatum cogendi & ad eos de ecclesiarum negotiis referendi potestatem haberet,ita plane, vt neq; illi sine huius, neq; hic sine illorum consensu & autoritate grauius quicquam gereret : item vt si creandus esset episcopus, eo præsente & actore crearetur : sin ipse creandus, ab ipsa Synodo duntaxat : sin abdicandus, de communi totius senatus sententia remoueretur, vide Antiocheni Concilij καν. θ. καρ. 15.Niceni καρ. 2.Constantinopolitani β. Ephesiensis vltimum,quib. in locis Metropolitani modo ἀρχιεπίσκοποι appellantur, modo ἔξαρχοι, modo ὑπερτίμοι, modo ὑπερέξοχοι, modo οἰκουμενικοί. Vide inf.Patriarchæ.Prat.

METROPOLITANVS is est, inquit Goth.ad l.29.§.5.C.de episcopal. aud. qui potestatem habet in minorum civitatum episcopos : cui definitioni conuenit c.cleros, §.ordo, vers.metropolitani 21.distinct. [pignor. Prat.

METVIRI, pro metui, scribitur in Pand. Flor. l.26. §.pater,ff.de

METVS est instantis vel futuri periculi causa mentis trepidatio, l.1.§.1. ff.quod met.caus. vel sic:demissio animi propter expectationem futuri mali. Arist.li.3.Ethic. φόβος ἀποδοκίας definit. & paulo post : φοβεῖται ὁ μάλιστα τοῦ κακοῦ ἀποδοκίαν. Sic Cic. in Tusc. Metus est opinio impendentis mali, quod intolerabile esse videtur. Metus autem alius est probabilis, & cadit in hominem constantem ac discretum. Alius non probabilis, & cadit in hominem miserum, timidum & inconstantem, l.5.6. & 7.ff.eod. Est autem quintuplex: Primus minarum,qui non parit actionem : quod minæ non incutiunt terrorem. Secundus facti,quando præseruatur periculum salutis,vel cruciatus corporis, & is cadit in constantem virum. Tertius potentiæ, qui scilicet incutitur à principe, magistratu, superiore, &c.subditis. Quartus Reverẽtiæ,vt libertus habet erga patronum,filius erga patrem,vxor erga maritum,&c. Quintus est perfidiæ, vt, cum aliquis promouetur ab alio, quia timet eius perfidiam. Zas.in tit.Inst.de act.§.quadrupl.Iul.Scalig. Metum ἀπὸ τοῦ μανθάνω deduxit, quod ex eo amittatur constantia, & omne consilium abiiciatur. Sumitur autem tam activè, quam passivè. Nam metus hostium rectè dicitur, & quum timent hostes, & quum timentur. Capitur & interdum metus pro religione, quoniam (vt docet Seruius) nata est ex timore. Virgil.lib.7.

--------- *Multosque metus seruata per annos.* Anchor.

METVS captiosus,l.item si,§.vnde quidem,ff.quod met.caus.Spie.

METVS justus, ob quem conductor ex domo conducta migrare potest, est damni infecti, l.13. §.6.ff.de damn. Ignis,l.49.ad legem Aquil.Exercitus, l.13.§.7. locat.Pestis.Bart.ad l.8. C. eod.

METVS causa abesse videtur,qui justo timore mortis, vel cruciatu corporis conterritus abeit. Autor Vlp. l.3. ff. ex quib. caus. maior.Spieg.

METVS causa gestum est,quod per vim gestum est, Cujac.1.sent. Paul.tit.7. §.vis est maior.

METVM etiam præsentem accipimus, non suscipionem inferendi ejus, l.9.ff.quod met.caus.Briss.

METVM in edicto prætoris, quod metus causa accipere debemus,non quemlibet timorem, sed maioris malitatis : nec vani hominis,sed qui merito in hominẽ constantissimũ cadat.Briss.

METVM in actione, quod metus causa intelligimus non reuerentialem, qualis est liberorum erga parentes, vxorum erga maritos, nec quemuis vanum timorem, seu, vt loquitur Iurisconsultus, maioris malitatis, l.metum,5.quod metus causa, id est, consternationem, & mentis trepidationem propter periculum,ex quo animum abjiceret,etiam is, qui pro viro cõstãti habetur : cujusmodi est metus mortis, aut cruciatus corporis, aut seruitutis, aut stupri, vt multis exemplis sub tit. ff.& Cod. quod metus caus.confirmatur : tametsi minor metus in muliere & impubere sufficiat, ob sexus vel ætatis imbecillitatem gloss.in c.cum locum. de sponsal. neque etiam sufficit suspicio metus, sed quod illatus sit requiritur, l.metum 9. quod met. caus.Vult.ad §.omnes, 19.cum seqq.n.26.27. Inst.de act.

MEVM recte nomino, in quo jus habeo. Sic rusticj agrum,quem colunt, suum esse dicunt, Accursius autor, qui citat l.cum aliquis, C. de jur.delib.Spieg.

MEVM esse, quod ex re mea supersit, cujus vindicandi jus habeo, Celsus ait l.solum, ff.de rei vend. Spieg.

MEVM id dicere possum, in quo mea vtilitas consistit. Vide gl. l.prætor.ff.de edend. Prat.

MEVM id esse intelligitur, cujus proprietas ad me pertinet. Briss.

MEVM est etiam id, quod ex re mea supersit, cujus vindicandi jus habeo. Briss. ex l.49. ff.de rei vend. (tut. Spieg.

MEVM præualet nostro : glo.1.l.quoties,ff.de administr.& peric.

MEVM, quandoque demonstrat, quandoque taxat, quandoque conditionem facit, l.nuper, de leg.3. Spieg. Prat.

MEVM & tuum, duo pronomina, si e medio tollerentur, homines quietissime viuerent, iuxta Senecam. Prat.

MEVM, tum, suum, nostrum, verba hæc ad jus dominij pertinent, & ea, quæ debentur, nostra tamen nondum facta sunt, non continent. l.27.§.argento,l.34. ff.de auro,arg. Cic. Topic. Non si vxori vir legauit omne argentum quod suum esset, idcirco quæ in nominibus fuerunt, legata sunt. Multum enim differt, in aquam sit potitum argentem, an in tabulis debeatur. Et id proculdubio nostrũ est, cujus proprietas ad nos pertinet,& si vsusfructus alienus est, l.25. ff.de verb.sign. l.2. ff.de condit.instit. Nostrũ est & id, quod nobis cum alio commune est, pro ea vtique parte,quæ ad nos pertinet. Vnde si ita testator legauerit, Stichum qui meus erit, cum moriar, etiam si vsumfructum in eo alienauerit, peti Stichus poterit. Sed etsi is mortis tempore communis sit, pars debebitur,nisi testator voluerit pro hac conditione hæc verba inferere : Si totus seruus in dominio meo remanserit,d.l.2.&l.5.§.1.ff.de leg.li.1.Hęc.n. verba; Qui meus erit, sic exaudienda sunt,quatenus meus erit, si modo testatoris voluntas non refragetur, l.6.ff.de leg.libr.1. Briss.Adde Brech.in l.meorum,in tit.de verb.& rer.oblig.

MEORVM, tuorum,suorum appellatione designantur omnia bona, non solum corpora & res,sed etiam actiones : seu quod est in actionibus, l.nam quod,14.§. fin.ll. seqq. l.si legatus,30.§. si quis bona,ff.ad SCtũ Treb.vbi Martianus: si quis bona,inquit, sua vel omnia sua rogauerit restituere, fideicommissariam restitutionem esse, intelligendum est : nam meorum & tuorum appellatione actiones etiam contineri dicendum est, d.l. si legatus 30. §.si quis bona, ff.ad SCtum Treb. Nam meum tuum, tuũ,id omnino designat, quod jure dominij,vel quasi,aut jure possessionis, vel obligationis alicujus est, l.cum tuæ, 71. l.seq. l.suos autem seruos,73.ff.de leg.3. etiamsi id cum aliis cõmune habeat,l.si quis suos,74.ff.de legat.3. l.duo,ff.de hered. acqu.l. seruus communis omnium, ff. de seruorum stipul. l.serui electione,§.Labeo, ff.de leg.1.Bald.ad l.1. C.de com.rer.alien. vel hypothecæ pignorive alteri dederit,d.l.suos, 73.§.1.ff.de leg.3. Quod adeo verum est, vt quamuis creditor in suum appellare non possit, quod sibi hypothecæ pignorive datum est, d.l.suos, 73.§.1.ff.de legat.3. l.9.§.fin. de supellect. leg. jus tamen hypothecæ pignorive, quod in illa re habet, recte suum appellitet d.l. bonor.49. l.creditores 10.cum seqq. de verbor.sign.eadem plane ratione, qua vsufructuarius suorum appellatione non comprehendit res sibi seruientes, seu corpus, ex quo vsumfructum percipit, d.l. suos,73. ff. de leg. 3. recte vero ipsum vsusfructus jus, suum suamque rem appellitat,quia in bonis patrimonioq; suo habet, l.bonor.49.l.recte dicimus,25.cum ibi annot. ff.de verbor.sign. l.fin.ff.vti possidet. Ratio est manifesta: quoniam iura & actiones facultates nostras augent, & pars substantiæ nostræ censentur. Vide Gœdd.ad leg.4.l.5. l.6.l.10. & seqq.d.l.bonorum,49.ff.de verbor.signific. Proinde meum, tuum,

Digitized by Google

ruum, ſuum, diſtinguunt rerum proprietates, poſſeſſiones, & iura à poſſeſſione, dominioque rerum promanantia, vt vel ex illo diui Auguſtini, ſi Auguſtini eſt, in cap. quo iure, diſtinct. 8. l. ex hoc iure, ff. de iuſt. & iure, d. l. ſi legatus, 30. §. ſi quis bona, non obſtat, l. Quint. 27. §. argento, ff. de aur. arg. legat. Argento, ait Vlp. omni legato, quod ſuum eſſet, ſine dubio non debetur, id quod in credito eſſet: hoc ideo, quia non videtur ſuum eſſe, quod vindicari non poteſt. Minimè igitur hinc efficitur, ſuorum appellatione generaliter prolata actiones non contineri. Nàm cum ad certam rerum ſpeciem, nempe ad argentum referatur, ſatis deſignatur, teſtatorem non de omni argento, quod habet, quodque habere vel aliquo iure conſequi poteſt agere, ſed de eo, quod nunc ipſius ſit, quando deberi incipiet. Gœdd. ad l. meorum, 91. nu. 1. 2. 3. de verb. ſign.

MEORVM, tuorum, ſuorum appellatione non ſolum intelliguntur, quæ noſtra ſunt, ſed etiam ea, in quibus jus aliquod habemus, Prat.

MEVM recte dicitur, quod mihi commune cum alio eſt, l. illud dubitationis, ff. de rit. nupt. l. ſerui electione, §. 1. ff. de leg. 1. & ibi Bart. interdum refert inter meum & cõmune, l. legatis vxoris, ff. de leg. 2. Prat.

MEVM, tuum, ſuum, regulariter denotant non ſolum directum dominium, ſed etiam quaſi dominium, l. ſeruos autem ſuos, ff. de leg. 3. l. Quint. Mutius, 5. argento, ff. de aur. & arg. Sp. Prat.

MEVM non eſt, cuius nomine nulla mihi ſupereſt actio, Cujac. 13. obſeru. 28.

M I.

MIGRARE inquilini dicuntur, cum exacto locationis tempore & habitatione cum ſuis rebus illatis inductis, diſcedunt. Vnde Rubr. ff. de migrando. Notat tamen in comment. Verr. 4. Hor. Ciceronis & Plauti locos, in quibus migrare vſurpatur pro vaſis relictis ad tempus diſcedere. Exire vero, pro vaſa efferre. Itaque, ait Cicero, iſte hoſpiti infenſus hoſpitium renuntiat, domo eius emigrat, atque adeo exit: non iam ante migrarat: Quando autem migrare ſolerent inquilini, vide ſupra Calendæ Iuliæ. Prat.

MIGRARE dicitur inquilinus, ſeu conductor, qui è prædio vrbano, vel ruſtico, quo conduxerat, diſcedit, & alio ſe confert. Vet. gloſſ. migrat. μεταβαίνει, μετίσταται, migratio, μετοίκησις, Br.

MILES appellatur à militia, i. duritia quam pro nobis ſuſtinent aut à multitudine, aut à malo, quod arcere milites ſolent: aut à numero mille hominum: ductum à Græco verbo, ragmate. Nam Græci mille hominum multitudinem τάγμα, appellant, quaſi milleſimum quemque dictum: vnde ipſum ducem χιλιάρχου appellant, l. 1. §. 1. de teſtam. mil. Prat. Briſſ. Varro milites appellatos eſſe ait, quod trium millium legio primo fieret, ex tribubus Tatienſium, Rhamuenſium, & Lucerum: quarum ſingulæ millia ſingula militum mittebant. Connan. lib. 9. c. 5. n. 1. Quam eandem etymologiam etiam ſequitur Major ag. lib. Miſcellan. 4. c. 1. & Forcat. in Necyom. dial. 23. n. 5. Militem Ælius à mollitia κατ' ἀντίφρασιν dictum putat, eo quod nihil molle, ſed potius aſperum quid gerat, Iſid. lib. 9. Orig. c. 3. Miles dictus, quia mille erant ante in numero vno, vel quia vnus eſt ex millibus electus. Romulus autem primus ex populo milites ſumſit, & appellauit. Miles aut ordinarius dicitur, aut extraordinarius. Ordinarius eſt, qui per ordinem militat, nec adhuc aliquem conſecutus eſt gradum honoris, eſt enim gregarius, id eſt, humilis militiæ. Extraordinarius eſt, qui ob virtutem promouetur ex ordine, Briſſ.

MILES, ſi pagano, id eſt, non militi conferatur, dignior exiſtimabitur: vt docuit Bartolus in l. 1. §. nec caſtrenſe, de collat. bonorum, quod & in doctoribus dicendum, qui & ipſi dignitatem longo modo habere dicuntur, cap. quanto de magiſtrat. Proprie enim dignitates in iure noſtro ſunt, quæ clariſſimatus, equitatus, perfectiſſimatus gradibus continentur, de quibus copioſe differit Alc. oſtendens, quantum hac in re aberratum à doctoribus hactenus ſit. Milites autem olim qui dicerentur, declarat. Spec. in tit. de procur. §. Et Accurſ. in l. pen. ff. ex quib. cauſ. major. Hodie vero, quanquam circa militarem obſeruantiam multa nobis è manibus fœdiſſimè elapſa ſint, conuenit tamen communiter inter doctores, etiam milites noſtros priuilegia habere (quæ recte placuit olim legis latoribus condonare illis) non pauca, l. ſcimus in prin. C. de iur. de lib. ſi modo militiam exercent. Ex. Old. Spieg.

MILES commeatalis is eſt, cui in ſtipendij partem dantur alimenta ex commeatu ac alimento publico, Goth. ad l. 2. §. & vnumquemque, 9. C. de offic. præf. præt. Afric.

MILES vt ſi quis dicatur, ſex ſunt neceſſaria: primò, vt miles non ſit negotiator. Secundo, quod examinetur. Tertio, quod præſtet ſacramentum, per genium principis, & Deum omnipotentem, quod mortem Reipubl. cauſa euitabit. Quarto, quod ei enſis cingatur. Quinto ſtigma, i. e. nota publica debet eius brachiis inſcribi vel imponi. Sexto innumerum aliorum debet poni & ſcribi. not. l. penult. ff. ex quibus cauſis maior viginti quinque annis in integr. reſtituant. Io. Bello. Etymol.

MILES tam caligatum gregariumq; poditè ſignificat, quam equo militantem, & honoratum. Diſtinguitur autem à rogato, &, vt recentiores loquuntur, à Pagano. Bud. in l. vlt. de Senat. Spieg.

MILES caligatus, cui caligis militaribus vti permiſſum erat, vel ſic: Miles caligatus à caliga, hoc eſt, tibiarum tegumento, quo crura ſolebant armare, milites infimæ conditionis, l. 8. ff. de cuſtod. & exhib. reor. Tametſi pro Caligatis omne militum genus, à militari Caliga multi accipi contendunt, vt doctiſſimus Alexan. Neapol. ſcribit, lib. 6. Caliga vero fuit calceamentum militare, quod ferreis clauis multiplicibus muniebatur. Inde caliga pro militia dicta eſt. Vnde Auximi, quod eſt oppidum in Piceno, id eſt, Marchia, vt nunc loquuntur in quodam veteri epitaphio, legitur ſic: Omnibus officiis in caliga defuncto. Id quod Romæ in altero epitaphio ſic legitur: Omnibus expeditionib. defuncto. Inde etiam à militibus ioco vocatus fuit C. Caligula, per diminutionem, cum eſſet corpore vaſto, & ideo caligas haberet enormes: Vid. Beroal. apud Suet. Cæterum caligæ à multis vocantur tibialia, vulgo *Hoſen*. Caligatorum meminit Imper. in Auth. quib. modis nat. Spieg.

MILES in libris feudorum & Vaſallus ſynonyma ſunt: itaq; miles & ſenior tanquam relata opponuntur, vt lib. 3. tit. 1. §. 1. ad reconciliandos animos ſeniorum & militum, & §. 2. ſi contentio emerſerit inter ſeniorem & militem. Feudum quippe clientela militaris eſt, qua de cauſa beneficia feudalia propriè dicuntur ea quæ militibus attribuuntur. Albert. Krantz. lib. Dan. 6. c. 19. omnis inter regem Daniæ, & Adulphum Holſatiæ Comitem controuerſia ſuſtollitur: & primum amicus, deinde miles etiam regis conſcribitur. Porro, qui Romanorum mos fuit in militari cingulo certis attribuendo, cæteriſque qui euincti non eſſent, à militia prohibendis, eundem à barbaricis retentum atque vſurpatum fuiſſe, docet Horo. diſ. feud. c. 23. Tantum in cinguli iure Romani poſſuere, vt ſi quis in caſtris diſcinctus verſaretur aut vallum ſubiret, piaculi inſtar haberetur. Cuius rei exemplum extat apud Cor. Tac. lib. 11. qua de cauſa, qui ſub iugum mittebantur diſcincti erant, vt Feſtus, lib. 9. demonſtr. Am. Marcellinus, lib. 22. proſequere, ait, mulier, ſi quid te læſam æſtimas, hic enim ſic cinctus eſt, vt expeditius per ludum incedat. Neque illud prætermittendum eſt, quod Friderici II. conſtitut. ſancitum eſt, ne cui militare liceat, niſi quis vel de militari genere ſit, vel militarem ordinem ab Imp. impetrarit. Neap. conſti. lib. 3. tit. 59. & 60. itaque Petrus de Vin. lib. epiſt. 6. c. 17. quamquam, inquit, pater ſuus miles non fuerit, & noſtris conſtitutionibus caueatur, quod milites fieri nequeant: qui de genere militum non naſcuntur: ipſe tamen de culminis noſtri licentia decorari valeat, cingulo militari mandamus: vide & Neap. Conſtit. lib. 2. tit. 32. Prat.

MILES veteranus, qui poſtquam plures annos militauit veluti rude donatus, ſuis ſedibus degit. Coraſ. Miſcellan. lib. 6. c. 11.

MILIARENSES, numiſmatis Conſtantinopolitani genus, quod permiſſum erat conſulibus, vt in populum ſpargere poſſent, §. hocque ipſos ſpargere: in Nou. de Conſul. Haloander vertit, in miliarenſibus, id eſt, in didrach. Eſt autem didrachmum numus, vt ait Bud. binas drachmas valens: Vide eum lib. 5. de aſſe. Spieg. Vide Cuiac. ad l. 7. C. de palat. ſacr. larg. Briſſ.

MILIARIVM, ex l. 21. §. ſi cui forte, ff. de aur. arg. leg. & Athenæo, lib. 3. Vas eſſe ad coquendum apparet, quod non in cocinatorio tantum, ſed & in balneatorio inſtrumento ponitur à Palladio vt & à Seneca, lib. 3. Nat. Quæſt. cuius hæc ſunt verba: Quemadmodum in balneis facere ſolemus Dracones, Miliaria, & complures formas. Sic Athen. lib. 3. τὸ μιλιάριον, inquit, καλυπτόμενον ὑπὸ ῥωμαίων τὸ εἰς θερμὸν ὕδωρ ⊙ κατηρτισμένον κατασκευάζομενον. Inuenitur & hoc verbum apud Senecam lib. 4. Natur. Quæſt. & apud Catonem de re ruſt. c. 20. 22. & 135. & apud Paulum, lib. 3. Sentent. tit. 6. Briſſ.

MILIARIVM vrbis, in l. 154. ff. de verb. ſign. columnam in c. fori Romani ſtatutam accipimus, à qua omnes Italiæ viæ initium & finem capiebant, & à qua itinerũ menſura ſumebatur. Quod cum Ant. Aug. lib. 4. Emend. iam notatum fuerit, prætermiſſis ab illo abductis locis, duos auctarij loco adiiciam, vnum ex Dione, qui hanc columnam ab Auguſto primum erectam, lib. 54. his verbis tradit: πάντα δ' αὐτόθι τὰ ἀφ' ὅτου τὴν ἀρχὴν ἐδέξατο ἀριθμὸς ἐς τὰ χρυσοῦν μίλιον καλούμενον ἵστηται, ἐξῄρηται. αὐτὸς γὰρ ἐς τὸ ἐμπύριον ἐσενεγκὼν ἐκ διὸ χαλκοῦς δύο χαράξας ἔστησε. Alterum verò ex Publio Victore, qui in libell. de regionib. vrb. Ro. miliarium aureum in 7. regione vrbis ponit, in qua & forum fuit. Porro cum miliarium hoc aureum à Sueton. & Victore, & à Dione χρυσοῦν μίλιον, & à Plutarcho in Galba χρυσᾶς μίλος vocetur, efficitur apertiſſime columnam illam auream fuiſſe, Briſſ.

MILIARIVM argentum, in l. cum aur. & arg. §. ſi cui eſcarium, ff. de aur. & arg. Iuriſconſ. ait. Certè ſi cababos argenteos habebat, vel miliarium argenteum Bayfius annot. Quod hic Pompon. miliarium vocat, Paul. in l. cum de lanionis: æneum appellat, quod ſupra locum pendet, in quo aqua ad potandum calefit: quo in loco ipſe putat legendum, Ahenum: idque autoritate Horatij comprobat: vt & quod miliarium ſit vas ad parandum aquæ calidæ potum, ex Athenæo docet Haloand. noſter in iam citata l. pro æneo Ahenum legit.

Digitized by Google

MILLE passus, milliare,& milliarium, idem significant. Gœdd. in comment.l.3.n.8.de verb.& rer. sign.

MILIARIVM cocinatorium, ait Cujac. 2.obseru.6. nihil aliud est,quam ahenum,in quo aqua ad potandum calefit.

MILLIARIVM, siue milliare,à mille passibus dictum est. Sunt autem mille passus, stadia octo. Stadium autem passus centum viginti quinque habet,qui sunt plus paulo pedes sexcenti. Passus sunt quinque pedum. Leuca dictio est Gallica:cuius tamen Ammianus Marcell.meminit. Mille & quingentos etiam ipsa passus habet, vt Antoninus in Itiner.ostendit: licet plerisque in locis sit amplior. Quia vero milliarium lapidibus distingui solet, sæpe dicimus ad vigesimum lapidem, hoc est, ad vigesimum milliare. Iurisconsultus inquit, Vltra centesimum milliarium ab vrbe tutelam suspicere non coguntur. Spieg.l.propter litem,ff.de excusat. tut. vel curator. l.2.C. de erogat. milit.annon. lib.12.

MILIARIVM,quia lapidibus distingui solet,sæpe dicimus ad vigesimum lapidem,hoc est, ad vigesimum milliare, l.154. ff.de verb.sign.

MILIARIVM,columna aurea,in capite Romani fori statuta: de qua Plin.lib.3.c.5.sic scribit: Roma diuiditur in regiones quatuordecim, compitalarium, 265. pass. eiusdem spatij mensura currente à miliario, in capit. Romani fori statuto ad singulas portas,quæ sunt hodie,n.37.Cornel.Tac.libr.17. Orto innixus liberto per Tiberianam domum in Velabrum, inde ad miliarium aureum sub ædem Saturni pergit,Prat.

MILITANDI appellatione latissime vtitur Iustin.Nunc etenim vocat militiam armatam, nunc metaphoricè cœlestem, alias literariam. Sic militiam scriniorum vocat in l.in sac.scr.in fi. C.de prox.sac.Scrin.lib.12. Eadem metaphora,militiam scholasticam appellat in l.hac lege, C.de prin.schol.eod.lib.Spieg.

MILITARE vulgo est, sub armata militia stipendia merere, l.4. in pr.& §.ignominia,ff.de re milit.

MILITARE etiã dicuntur,qui circa latus principis agentes,munus aliquod,officiumve,in palatio,aut comitatu principis, gerunt,& aliqua dignitate,vel administratione funguntur, Brisl.

MILITARE delictũ,in l.6.§.irritum,ff.de iniust.rupt.l.1. de ver. l.13.C.de testam.milit.quod quis vt miles admittit, & quod aliter,quam disciplina communis exigit, committit. Cujusmodi est, desertio, emansio, proditio, & alia quib. disciplina militaris violatur,L2.& l.6.ff.de re mil. l.22.§.1.ff.de leg. li.3.Brisl.

MILITARE aduocatos, Merito, aiunt Imperatores, aduocatos quoque militare:Quid enim tantopere bello simile videri potest, quam lis & iudicium? Bellum mouent partes, similiter & litem: ibi duces quorum imperio res administretur, hic aduocati deliguntur: ibi milites operam suam præstant, hic procuratores, & alieni negotij curatores: ibi armis contenditur,hic scriptis & testibus: ibi de ciuitatibus & regnis disceptatur,hic pariter possessiones,& cæteræ opes in controuersia veniantur: ibi speculatores magnopere prosunt, hic quoque vt quid aduersarij cogitent, quid moliantur, intelligatur: Duces stratagematis vtuntur, aduocati consiliis, in bello vigilantia plurimum iuuat,itidem in iudicio. In hoc igitur tantum differunt. quod in bello casus multum valent, hic nihil possunt: ibi solum viribus contenditur, hic ratione, ibi iudice fortuna, hic grauissimis viris. Quo fit, vt aduocati ducibus, & militibus longe præponendi videantur, cum illi etiam contra, hi vero tantummodo pro iustitia pugnent. Ferrand. libr.2.explicat.in l.aduocati,de aduoc.diuers. iudicium, c.6.

MILITARE ius, ait Isid. lib.5.c.7. est belli inferendi solennitas, fœderis faciendi nexus, signo dato congressio in hostem, vel commissio, item signo dato receptio, flagitii militaris disciplina: cætera quoque ad rem disciplinamque militarem pertinentia eo iure continentur. Militare ius in tit. de milit. testam. Ius est proprium militum, quo eis testari, prout libuerit, Imperatorum constitutionibus concessum est. Brisl.

MILITARE stipẽdium quantum fuerit,haud procliue dictũ est. Polybius.n.diurnum peditis quæstum obulos duos statuit. Cẽturionis duplex. Equitis drachmam, quæ eadem fere est apud Græcos, ac denarius apud Romanos. Postremorum autem tẽporum consuetudine diurnum peditis Romani stipendium fuisse denarium, ex Tac. lib.1. apparet, vbi Percennius miles conqueritur denis in diem assibus animã & corpus æstimari, hinc vestem, arma,tentoria: hinc sæuitiam centurionũ,& vacationes munerum redimi. Denarius autem decem assibus æstimatus est, atque semper in militari stipendio pro decem assibus datus, quamuis bello Punico secundo placuisset, vt sexdecim assibus permutaretur, vt tradit Plin. lib.33. c.3.

MILITARES viæ,id est,publicæ,apud Paulum declarantur in l. vlt.de locis & itiner.publ. Spieg.

MILITARIS ætas decem & septem annor. censebatur olim, vt refert Conan. lib.9. c.5. n.4.

MILITARI manu, quando iudex vti debet, Vlp.demonstrat.in l.qui restituere de rei vend. Spieg.

MILITARIS iudex est qui de curialib.vel priuatis personis habet cognoscẽdi iudicandiq; potestatũ,l.1.& 2.C.de off.mil.ind.

MILITARITER,pro militari more, l.4.§.qui post de re mil. Sic militariter ornatus apud Tac.lib.16. Et militariter ambulare, apud Vop. in Aurel. Et militariter armatus, apud Apul.libr.9. de asino. aur. Brisl.

MILITES hi demum appellantur,qui sacramento rogati,adacti-que & in numeros relati sunt, vt lib.2. Antiqu.expositi. Brisl. Quod verò in l.vnic.in fin. ff.de bonor.possess. ex testam.mil. scribitur, Militem esse, quamvis in numeris non sit, ad eum pertinet, qui ex uno numero vt in alium reponeretur exemptus, eo nondum pervenerit. Interim enim miles est quamvis adhuc non sit in aliquo numero. Porro milites Justin. definit, tam eos, qui sub magistris militum militiam tolerant, quam qui in vndecim schotis taxati sunt,nec non eos, qui sub diuersis opinionibus fœderatorum nomine decorantur, l.vlt.Co.de locat. & cond. In classibus nautæ & remiges & triterarchi milites sunt, d.l.vnic. §.pen Vigilum item militia quædam Romæ erat, vt alias diximus. Brisl.

MILITES vel armati sunt,vel togati. Vult. in Comment.Inst.de testam. ord.

MILITES evocati. Milites evocati dicti fuere, qui propter aliquem casum repentinum ex agris evocabantur, & ad bellum ire cogebantur. Quorum facit mentionem Cic.in epist.& Sueton. in August. & in Galba Ferrand. libr.2. explicat.in l.aduoc. de aduoc. diuers. iud. c.6.

MILITES ære diruti Ausonio dicuntur, quibus propter ignominiam stipendium subtrahitur: de quibus P. Cim. de honest. discip. lib.18.c.6.

MILITES expediti. vide Expediti.

MILITES extraordinarii,qui extra ordinẽ adiiciebantur,ut Cornicines,Tibicines,& alii id genus. Coras.lib.5. Misc.c.22.

MILITES, in l.obseruare,ff.de offic.proconsul.imperite pro victoribus interpres accipit,qui æquè inscite illi milites iustitiæ sunt. Nam Iureconst. de militib. tenuit, qui prouinciam tuebantur. Vnde nomen traxerint, Vlp. docet in l.1.de testam. mil. Vide Liu. l.b.9. & Bart.in l.1. C.de dign. lib.12. Spieg.

MILITES cincti: vide Cinctus & Discinctus, & Connan. libr.9. c.5.n.8.

MILITES limitanei. Quære, Stationarii milites.

MILITES literati,dicuntur doctores & advocati: tametsi ad eos militare priuilegium de foro nõ pertineat: quod eis turpe sit, ius, in quo versantur,ignorare, l.2. §.Seruius autem Sulp.ff.de orig.iur. Eadem ratione neqs militibus Ecclesiasticis, hoc est, clericis, competit, vt est communis & vera sententia doctorum. Nam clerici non debent ignorare literas & iura scripta, imo rudes & indocti ad ordines nullo modo sunt admittendi, vt No. de sanct.vil. epsc. §.clericos autem non aliter, cap.fi. de ætat. qual. Spieg.

MILITES omnes, qui discedere à signis sine periculo non possunt, reipub. causa abesse intelliguntur, ait Scæuol. l.pen.ex quib. caus. maior. Spieg.

MILITES,per quos aduersus hostium iniurias & insultus publicus status conseruatur,variis in iure nostro epithetis designantur,Cincti scilicet, Sagati, Caligatique dicti: de quibus copiosissime scribit Alex. c.22.lib.6.Genial.dier. Meminit item Vulturius. Milites autem olim qui dicerentur, declarat Spec. in tit.de procur. & Accurs. in l.pen. ff.ex quib.caus.maior.

MILITES,qui latrocinantur, Cæs. Maxim. *Heckenreuter* appellabat, hodie *Schnaphanen*: sicut milites ignominiosè missi, potius pœnis quam beneficiis afficiendi sunt: vt probat l. milites, C.de quæst. Spieg.

MILITES subsidiarij apud Romanos olim dicebantur ij, qui vt ait Liuius, integri seruabantur ad longioris pugnæ casus, veluti Triarij:Baldu.tit.de fatisdat.tut.& cur.

MILITIA, inquit, Goth.ad l.22. ff.de leg.2.est officium eorum, qui in aliqua schola inter statuta relati sunt, ex quo commoda & salaria à principe consequuntur.

MILITIA nõ ad arma solum spectat, sed & vniuersitatem quoque designat. Hinc militia aduocatorum Impp.Leonis & Anthemij constitutione militia Palatina, pro omnibus qui in Palatio, in Breuiario Theodosij:militia literata,Cæsarum rescriptis, in tit.de prox.sacr.scrin. militia negotiatorum Iustin.C. lib.8.Vide Alc. libro prætermissa. Spieg.

MILITIA duplex in libris nostris reperitur: vna Armata, quæ belli causa suscipitur: de qua mentio fit in l.1.C.de jur.& fact. ign.leg.18. ff.de re jud. l.4. C. qui dar. tut. altera vero ciuilis, quam sic describere possumus: Ministerium publicorum Principis negotiorum, cujus causa salaria vt commoda à principe tribuuntur.Hot.Prat.

MILITIAM armatam dicimus ad differentiam palatinę,l.6.l.18. ff.de re jud.l.1.C.de jur.& fact. ignor. l.4.C.qui dare tutor.Nã quicunque munus aliquod in Repub. gerebant, aliquamve administrationem habebant,meritare posteriorum Impp.temporibus dicebantur. Militiæ item appellabantur cõmoda illa annonarum salariaque quæ armatam vel inermem militiã exercentibus publice præstabantur. Et ita militiæ nomen accipiendum est in l.22. & l.49.§.1.ff.de leg. l.b.2.leg.11.§.si seruo.

l.pen.

Digitized by Google

l.pen.§.pen.& vlt.ff.de leg.lib.3.l.18. §.ab hæredib.ff.de alim. legat. l.53. §.inter, ff.de act. empt.3. §.si quid minori. ff.de minorib.l.30.C.de inoffic.test.l.6.C.de aduoc.diuerſ.iud.Briſſ.

MILITIA literata, apud Th. tit. de prox.ſacr.ſcrin.l.proximos, de qua Duar.lib.anniuerſ.diſp.c.3.

MILITIAM vrbanam Cic. patronorum, qui poſt aduocati dicti ſunt, labores & aſſiduitatem appellat: non affirmans, vt quidam putant, ſed eos eludens potius, quum ita res & tempus poſtularet? In Muræniana enim ſic loquitur, Seruius hic, inquit, nobiſcum hanc vrbanam militiam reſpondendi, ſcribendi, canendi, plenam ſolicitudinis & ſtomachi ſequutus eſt, ius ciuile didicit, multum laborauit, præſto multis fuit. Sed Impp. quidam poſtea nihil ſimulantes, in l.14.C.de aduoc.diu.iud.ſic loquuti ſunt. Nec enim ſolos noſtro imperio militare credimus illos, qui gladiis, clypeis & thoracibus nituntur, ſed etiam aduocatos: militant namque cauſarum patroni, qui glorioſæ vocis confiſi munimine laborantium ſpem, vitam, & poſteros defendunt, Hot.Prat.

MILITIÆ caſus, cum alicuius militia, hoc eſt, munus alicuius eorum, qui publica principis negotia gerunt, per eius mortem cecidit: quaſi dicas, Caducam militiam. Conſtitutum igitur fuit, milite aliquo mortuo, vt liberi, vel vxor, vel hæredes eius, de commilitonum ſententia, vel (vt vſitatis verbis vtamur, ex communi eorum, qui in eadem ſchola, id eſt, ordine ſtatuti ſunt, placito) beneficium aliquod à principe impetraret. Hoc beneficium ſiue commodum Caſus militiæ dicebatur præciſe, pro Commodum caducæ militiæ, quod non hæreditatis iure, ſed priuilegio & beneficio principis tribuebatur. Iuſtin. autem in d. Nouell.53. conſtituit, ne creditores defuncti militis, cuius bona ſoluendo non ſunt, caſum illum militiæ pignori capiant, extra quam ſi eorum pecunia eam militiam defunctus emerit: vide l.ſi quis,11.C.de prox.ſacr.ſcrin.libr.12.l.vlt. C.de pign.l.omnimodo,30. §.vlt. C.de inoffi.teſtam. Hotom. vide latius Connan.lib.4.c.15.n.12.& 13.Prat.

MILLIÆ Romanæ ordinem Polyb.lib.6.ſic deſcribit, legionem quatuor millium peditum fuiſſe ait: eam vero in quatuor partes diuidit, Velites, quos γυμνητας appellat, haſtatos, principes, & triarios, primos natu minimos, extremos maximos, medios inter vtroſq; interiectos fuiſſe. Præterea Triarios ſexcentos Principes; itemq; haſtatos ſingulos mille & ducentos, velites inde mille: ſin autē legio maior fuerit, tum præter haſtatos reliquarum trium partium numerum proportione auctum fuiſſe. Haſtatos præterea in decem partes diſtributos, ac ſingulis earum centuriones duos præfuiſſe, itemq; in principibus, ac Triariis: velites porro in partes æquales diuiſiſſe, iiſque ſeparatim centuriones duos præfeciſſe: partes has λοχους, τμήμα, σπειρας, præfectos, τάξιαρχους, κατασπειρους nominat. Hot.

MILITIAS, quæ in iure legari, alienari, & oppignerari dicūtur, Fr. Connan. vir eruditiſſimus, arbitratur eas fuiſſe, quæ vulgo officia vocamus, quorum ſe fructus fuit ex ſalario annuo, aut annonis publicis, & præterea ex emolumentis, quæ quiſque ſibi poterat occaſione militiæ honeſte facere. Et eæ duorum fuerunt generum: quædam enim tranſibant ad hæredes, & quoſlibet alios ſucceſſores, erantq; communis hominum commercij, vt ſunt cæteræ res patrimonij noſtri. Paul. l.49. §.1.de legat. lib.31. Si Titio teſſera frumentaria, vel militia legata ſit, & is deceſſerit, quidam putant extingui legatum, ſed hoc non eſt verum. Item apud Scæu. l.52.§.2. ff.de act. empt.& Celſum l.22.ff.de leg.lib.31. Aliæ ſunt militiæ, quæ vt cæteræ omnes dignitates, morte militis amittebantur, & tanquam vacantes fiebant denuo beneficij principis, cujus erat in locum demortui alium ſubſtituere, quod omnibus fere militiis commune eſt. Atque has fuiſſe putat idem Connanus eas militias, quæ ex caſu appellantur: nempe quod in eis caſus plurimum valeret: & prout quiſque longiſſime viueret, ita diutiſſime ipſis fruebatur: morte militis rediret ad principem. Hotom.

MILITIÆ genera tria, videlicet ſacramētum, coniurationem, & euocationem, Seruius in 8. Æneid. declarat. Et Bud. in annot.ad l.1.depoſiti. Spieg. Prat.

MILITIÆ cohortales, aut certe pleræque earum, ſeruiendi neceſſitate adſtringebant, non ipſos cohortales modo, ſed etiam eorum liberos. Connan. lib.4.c.15.nu.2.

MILITIÆ imaginariæ genus Cæſ.Claud.inſtituit: quod vocauit ſuper numerum, quo abſentes & titulotenus fungerentur. Sic nunc in pleriſque collegiis eccleſiaſticis Canonici ſupernumerarij nuncupantur, donec imagine poſita, præbendam, vt vocant, ſunt conſecuti. Spieg.

MILITIBVS, vt ait Vlp.de teſtam.milit.liberam teſtamenti factionem primus quidem Iulius Cæſar conceſſit: ſed ea conceſſio tēporalis erat. Poſtea vero primus D.Titius dedit, poſt hos Domitianus. Poſtea D.Nerua pleniſſimā indulgentiam in milites contulit: eamque & Trajanus ſecutus eſt: & exinde mādatis inſeri cœpit capitulum tale: Cum in notitiam meā prolatum ſit, ſubinde teſtamenta à commiſſionib. relicta proferri: quæ poſſunt in controuerſiam deduci: ſi ad diligentiam legum reuocentur, etiam obſeruantiam ſecutus animi mei integritatem erga optimos fideliſſimoſque commilitiones ſimplicitati eorū conſulendum exiſtimaui: vt quoquo modo teſtari fuiſſent, rata eſſet eorū volūtas: faciant igitur teſtamēta quomodo volent, faciant quomodo poterunt, ſufficiatque ad bonorum ſuorum diuiſionem faciendam nuda voluntas teſtatoris, Maff.

MILITVM loco habentur aduocati, & magiſtratus vrbani, quia vrbanæ militiæ nomen dederunt, &c. Connan. lib 1.c.8.n.6.

MILITVM appellatione, etſi generaliter contineantur omnes illi qui in negotiis ad Reipublicæ vtilitatem pertinentibus occupati ſunt, ex quo milites quidam armati, quidam rogati ab officiis ſuis, vel foris vel domi præſtandi dicti ſunt: in doctrina tamen de teſtamentis illos ſolos milites accipimus, qui in armis militant, neque tamen etiam hos omnes, ſed eos duntaxat, qui ipſo actu militant, atque in expeditione degunt. Vult. in comment.ad princ.num.30. Inſt.de teſtam.ordinand.

MILITVM appellatio poſtremis temporibus quaſi pro ſingulari Imperatorum beneficio ad eos tranſlata eſt, qui in pace & otio procuratione aliqua Reip. fungerentur: quod tamen non omnibus, ſed certis duntaxat honorib. tribuebatur: vnde Iuſtin.l.3.de numerariis, lib.C.12. Numeratios, inquit, ampliſſimæ tuæ ſedis cingulum habere, & militiæ ordinem tenere iubemus. Idem eo. tit. Nemini licere deinceps iubemus in quacunque militia connumerato, ſolitudinem actuarij ſubire, vel poſt depoſitam eandem curam ad malitiam adſpirare: quatenus inter priuatos agens, omnique militari priuilegio denudatus, nihil nundinationis vel fraudis circa commendata ratiocinia, quibus obnoxius eſt, attentare valeat. Harum autem militiarum aliæ Palatinæ dicuntur, eorum ſc.qui in principis palatio muneri alicui præfecti erant; aliæ Comitatenſes eorum, qui in eiuſdem erant comitatu: aliæ Prouinciales eorum, qui prouinciarum magiſtratibus apparebant: quibus omnibus aditus etiam mercatoribus atque negociatoribus patebat: duntaxat, qui ſordidorum opificum numero non eſſent: quales ſunt fabri, & alij omnes, qui in ergaſteriis, id eſt, officinis operariis exercentur, aut merces venales quotidiani quæſtus cauſa proſtituunt: vti patet ex l.antepen.C.de cohortal.Hoto. ex lib.4.Connan.c.15.nu.1.& 4.Prat.

MILIVM, genus frugis, nomen à maxima numerorum ſumma, quæ eſt mille, cepiſſe quidam putant, teſte Feſto. Vlp.ad leg. Aqu.Sed & ſi quis milium, vel frumentum meum effuderit in flumen, ſufficit Aquiliæ actio.

MILLE paſſus, milliare, & milliarium idem ſignificant, illud nempe terræ ſpatium, quod mille paſſus habet. Apud noſtros autem milliariorum eadem ratio non eſt: & quamuis à Geometris noſtris plerunq; quatuor millia paſſuum pro vna milliario Germanico numerentur: id tamen regionum mos & vſus paſſim non obſeruat. Vnde eſt, quod Mynſingerus conſ. 54.nu.8.quinque Italica vulgaria, ſiue, quod idem eſt, quinque millia paſſuum numerat pro vno milliario Germanico: vide Gœdd.in comment.ad l.3.n.8.9.ff.de verb.ſign.

MILLE paſſus non à muro vrbis, ſed à continentibus ædificiis numerandi ſunt, vt ait Marcellus de verb.ſign.Maffæus.

MIMI ſunt ioculatores, vel dominorum ſeruitores ſeipſos inuitantes iuxta illud.

Muſcæ, Canes, Mimi ſunt ad conuiuia primi,
Non inuitati veniunt prandere parati.

De quibus dicit Ludo.de Roma. Si tales ducunt animalia feræ (prout communiter fit) videlicet, leones, vrſos, ſimias, &c. & ab his aliquis occiditur, puniri debent pœna ducentorum ſolidorum. text. eſt ſingularis in leg.qui vulgo, ff.de ædil.edict. iunctis legibus præcedentibus, & non debetur ei pœna mortis. Quamuis enim qui occaſionem mortis dat, occidiſſe videatur: tamen hoc eſt propter tacitum conſenſum ciuium, qui illos cum animalibus ciuitatem intrare, & in ea manere permiſerunt, Old.

MIMI ſerui, l.37.§.vlt.de ædil.edict. Mimi ſunt dicti Græca appellatione, quod rerum humanarum ſint imitatores, Briſſ.

MIMVS etiam poëmatis nomen eſt, in quo habetur imitatio cuiuſlibet ſermonis vel facti, ſiue reuerentia: nam etſi aliæ comœdiæ idem faciant, ſolus tamen Mimus quaſi priuilegio quodam quod commune erat poſſedit, & quaſi ſuum vindicauit. Hanc fabularum ſpeciem Latini vocant Planipediam. Huius poematis ſcriptores dicuntur mimographi, vt Philyſtio, vt Publius, vt Laberius: quorum apud Gellium plurima mentio. Suet.in Cæſar. Decius Laberius Eques Romanus mimum ſuum egit. Plin.nat.hiſt.lib.7. Mythicum pantomimum, hoc eſt, fabularem quendam vocauit: ceu pantomimorum duo ſint genera, ſcenici & mythici: quod & Tranquillus fere demonſtrat, qui ait: Primis temporibus quæcunque in ſcena fierent, in comœdia quoque agitari conſueuiſſe: nam & pantomimos (inquit) & choraules in comœdia canebant: poſtea ſeparata ſunt comœdorum à pantomimis artificia. Cauſam Diomedes Grammaticus exequitur. Mimorum autem apud Græcos multæ ſunt ſpecies: quas ex Athenæo. Polluce & Strabone refert Hermolaus, & ſecundum prædicta corrigenda ſunt verba Iuliani in leg. ſi libertus artem: de oper libert.

Digitized by Google

& Vlp.in Lædiles aiunt,in fi. ff.de ædil. edict. apud quem numi mendose legitur : sed mimi castigandum est. Et Iure consult.in l.3.§.si liber homo,ff.de condit.ob caus.

MIMI,non ioculatores, sed effictores Latine dicuntur, qui vel intra vel extra scenam gesticulationes exercent,imitanturque dicta factaque,moresve hominum,& naturas cum lasciuia : à μιμεῖσθαι quod significat imitor. Author.Diomed. Vide supra, Archimini.

MIN facere, vt à Varrone relatum est, dicuntur, qui vix proloqui audent, sed summussando hæsitant. P.Crinitus de honest. discipl.lib.18.c.5.

MINA, aut Mna,annotant recentiores Vocabularij ex variis auctoribus,diligenter verba eorum adscribam : Mina Græce μνᾶ Atticum est vocabulum, quo tam in appellatione rei nummariæ, quam ponderalis, Athenienses vtebantur. Constabat autem ex drachmis Atticis centum : eratque maior Romana libra drachmis quatuor.Nam hæc nonaginta sex tantum pendebat drachmas.Fannius apud Prisc.

Accipe præterea, parvo quam nomine Graij
Mnane vocitant,nostrique Minam dixere priores.
Centum hæ sunt drachmæ : quod si modo dempseris illis
Quatuor, efficies hanc nostram denique libram.

Sed hoc de mina noua intelligi debet, quæ & Solonis mina à quibusdam appellatur. Constat enim, minam Atticam antiquitus fuisse drachmarum tantum 75. quæ auctis postea à Solone ponderibus. Mina vetus appellata est,de qua intelligi debet,quod subdit Fannius apud Priscian.

Attica quæ fiet, quartam si dempseris,hinc Mna.

Quo tamen in loco Pannius sentire videtur, Minam Atticam eam esse,quæ constat 75.drachmis,quam nos Minam veterem vocauimus : alteram vero,quæ 100.constat drachmis,Minam Græcam vocari. Sed hoc non esse verum, facile Plinij authoritate conuinci potest : qui lib.1. c.vlt. vbi ex professo Atticorum ponderum interpretationem tractat, subdit in fine capitis:Mna quam nostri Minam vocant, pendit drachmas Atticas 100. Vide plura eius rei testimonia, tam Græca quam Latina apud Georgium Agricol. Quoties autem apud scriptores Minæ mentio occurrit, de mina noua intelligẽdum est, quæ epitriti portionem habet ad minorẽ seu veterem Minã:quemadmodum & Talentum maius ad Talentum minus.Coætmet itaque Mina,si de pondere intelligas, vncias duodecim,& semissem. Quod si de re numaria fit sermo,Mina ad monetæ Gallicæ æstimationem reducta, valebit circiter libras Turonenses 17. & semissem. Tantum enim conficiunt centum drachmæ, singulæ tribus solidis Turonensib. & semissemæstimatæ.Budæus æstimat Minam aureis coronatis 10.quod in idem recidit,modo sane intelligas, singulos coronatos 20 eo 35. duntaxat solidis Turonensibus æstimari. Mina etiam mensuræ genus est, qua agri metiuntur:qui & Modius dicitur,& Actus quadratus. Habet in latitudine pedes centum viginti, & in longitudine totidem : Vide Varronem de re rustic.lib.1.c.10.

MINÆ, id est, comminationes, & metus incussiones per verba aut signa,non raro iustum metum faciunt. De quo vide Bart. in l.1. §.quæ onerandæ,in fin.quar.æt.act.non dat.Spieg.Prat.

MINÆ elusoriæ,pro vanis,apud Paul.in l.hæc autem, in princ.si cui plus quam per Falcid. de huiusmodi minis vide Iurisconsul. in l.3.iuncta gl.ff.ex quib.caus.maior. Spieg.

MINARE verbum frequens est apud D.Hier.& in legibus antiquis Langob.Burgund.Alemannorum, & in lege Salica,agere,& ante se pellere significat. Hinc Anianus : Actus, quo pecora minare consueuimus, Apul.lib.3. Nos duos asinos minantes baculis exigunt,Prat.

MINARI,id est,Comminari,Briss.

MINERA. Hæc maiore consensu, siue communi, vt aiunt, opinione interpretum, in regalibus, terræque fructibus numeratur, cap.1.in verb. Argentariæ, in vsib. feud.leg.diuortio, §.si via,solut.matrim. l.3. §.fin.cum seq.de reb. eorum qui sub tut. non alien.Spieg.Prat.

MINICVLARIVS appellatur, qui minio quid inficit,& illinit,l.3.de indulg.debit.lib.11.C.Theod.Minium vero vnde ematur, & quomodo patetur.Vitruu.lib.7.c.8.docet,Briss.

MINICVLATOR corporista vulgo est,qui capitales literas scriptis libris minio aut rubrica proponit. Vlp.de operis libertorum,leg.vt iurisiurandi. Si forte,inquit,librarius,vel miniculator,vel calculator,&c.Nebriss.

MINIMA causa, quæ dum aureorum tantum est, quæve iudiciales sumptus ferre non potest,l.3. ff.de dolo secundo, cu.7. anteriorum,§.illud. Sed & quæ decem libras auri non excedit hoc nomine venit:de qua in nouissimis Iuribus tractatur,quæ etiam duos aureos non excedit Alberico : & vide Speculator. tit.de dolo,§.1.Prat.

MINIME omnium,pro nullo modo. Minime gentium enim dicebant veteres,pro eo quod est, omnium gentium iudicio minime faciendum esse. Festus author interdum plus est quam non, nempe in responsione negatiua : id quod vulgo dicitur, absit.Pro non.apud Iurisc.frequens est,Spieg.

MINIMVM pecuium habens,etiam peculiatus intelligitur. Cajus ad fi.l.si quid venditor. de ædil.edict. Æque si quis,inquit, simpliciter dixerit, peculiatum esse seruum : sufficit,si is vel minimum habeat peculium. Aduerbialiter significat, quod barbari dicunt.Ad minus,Spieg.

MINISTERIA,pro seruis,qui in ministerio habentur,Briss.

MINISTERIALES interdum dicuntur serui domestici,qui suas operas & ministeria dominis præbent vt in Spec. Saxon. li.9. artic.18.Ministeriales hæreditatem accipiunt, sicut liberi, secundum ius prouinciale excepto, quod extra dominium suorum dominorum nemini succedunt, nec habent successorem, vt in Lombar.lib.1.tit.8. De aldis & seruis ministerialibus dicimus, qui docti domi,& nutriti,aut probati sunt. Item lib.1. tit.12. Si quis seruum ministerialem probatum [vt supra] & doctum domi, occiderit,componat solid.600. de alio vero seruo ministeriali, quod secundus eius inuenitur,tantum nomen ministeriale habet, si quis occiderit,componat solid.25.Interdum dicuntur homines liberi, qui in potentiorem familiæ munere & procuratione aliqua funguntur, vt lib.feud.2.titul. 27.§.penul. Si ministeriales alicuius domini inter se guerram habuerint.Comes siue iudex,in cuius regimine eam fecerint, per leges & iudicia ex eo ordine prosequatur. Item lib.feud. 3. l.Fridericus : si liber homo, ingenuus, ministerialis, vel cuiuscunque conditionis fuerit,&c. Otto Frising.lib.Chron.7.c. 8. orta seditione Sig.barbus Comes à familia Principum, qui ministeriales dicuntur, eo quod iustitiam eorum infringere diceretur,occisus est.Prat.

MINISTERIVM publicum,in l.1. ff.ad l.Iuliam.repet.non accipio pro scribis, viatoribus, præconibus, aliisve ministris magistratuum,sed pro iis, qui sub titulo ministerij in prouincias mittuntur cum iure prætorio aut comulari, vt de M. Catone Velleius scripsit,l.lata,à P.Clodio missum eũ fuisse in Cyprum publicandæ pecuniæ regiæ, & constituendæ prouinciæ causa, sub honorificentissimo ministerij titulo:quo loco puto delenda hæc verba : in senatu, ex superiore clausula repetito. Puto & paulò supra,vbi eadem de re scribit Velleius,pro Plebiscito corrupte legi, SC.Cypri,inquit, de victæ nulli adsignanda gloria est, quippe SC.ministerio Catonis, regis morte facta prouincia est. Constat enim Clodiano Plebiscito non SC.huiusmodi ministerium Catoni mandatum. Sic & alio loco apte Velleium cum de bello Piratico scribit Pompeio de mandato lege Gabinia vulgo male ita legitur:Quo SC.pene totius terrarum orbis Imperium vni viro deferebatur,emendo,P.S.Ministerij autem verbo id significari, quod initio proposuimus, etiam indicio sunt in ea lege verba,quæ sequuntur,vel cum ex cohorte cuius eorum est : igitur,qui ministerio funguntur,cohortem & officium habent, Cuiac.7.obs.9.

MINISTER nudus, metus executor est, vt Bartol. docet in l.si quis Titio,de leg.2. Quamuis IC.simpliciter ministrum legatario opposuisse videtur.Quod minime Interpres animaduertit,quive secuti sunt,Prat.

MINISTER dicitur, qui minorem quam cæteri diligentiam in re aliqua debet : sicut Magister qui maiorem, l.cui præcipua, de verb.sign.Curt.lib.1. ἱστορ. c.12.

MINISTERIVM,pro opera,quæ interuentu certæ personæ præstatur,Briss.

MINISTERIVM,pro omni ponitur operatione, vt in leg.quod, ff.de acq. poss. Inde damnati in ministerium metalli, in l.aut damnum, ff. de pœn. Interdum pro ipsis ministris accipitur Briss.Paul. Vrbica ministeria dicimus etiam,quæ extra vrbem nobis ministrare consueuerunt. Sic in l.2.de ser.fug.l.1.in eadem.Ex quib.caus.maior.& sim.Spieg.Hinc,

MINISTERIA militaria,municipialia,publica,prætoria,pro ipsis ministris dicimus,l.7.ff.de offi.proconsl.l.6.§.illicita,ff.de offi. præsid.l.10. ff.ex quib.caus.maior.l.2.ff.de seru.fugit.l.3. §.qui pecuniam,ff.de suspect.tut.Et apud.Tertull.aliquoties Apul. l.10.de asino aur.Rœuard.ad l.fœminæ, ff.de reg.iur. Donec iussu magistratuum ministeria publica contrectatis nequissimi serui manibus annulum ferreum deprehensum cum signo sæculi conferunt. Ministeria etiam pro seruis & mancipiis,in l. 6.& l.8. ff.de pignor.l.21.ff.de donat.int.vir.l.27. §.si fornicarius,ff.ad l.Aqu.l.12.§.sed si fundus,ff.de instruct.vel instrum. l.24. §.1. ff.de iud.l.41. §.pro hærede,ff.fideic.libert.Ministratores serui,l.203.ff.de verb.sign. Seneca lib.15. epist. Transeo pistorum turbam, transeo ministratorum, per quos signato dato ad inferendam cœnam discurritur,Briss.

MINISTERIANVS. Habetur tit.lib.12.Cod. si conceptus de castren. & ministerianis. Quem titulum D.Alciatus rectius inscribi putat, de castrensibus ministris. Et de horum officio Lampr.in Alexand.ita scribit, Aulicum (inquit) ministerium in id contraxit, vt essent tot homines in singulis officiis, quot necessitas postularet : ita vt annonas, non dignitatem acciperent,fullones,& vestitores, & pistores, & pincernæ,omnes castrenses ministri. Hæc ille Ministeriani igitur hoc in titulo erant homines, qui præerant castris principum. Hoc autem nomine à ministrando dicti,Anch.

MINI-

Digitized by Google

MINISTRARE, est ministerium exhibere & præbere. Briss.

MINISTRATORES proprie dicuntur, qui patrifamilias in mensa ministrant. A manibus ducto nomine, Alc. de verb. sign. Cœnantibus apud Angliam Prælatis ac Baronibus minitratores flexis genibus officium suum faciunt, teste Æneа Sylvio, qui nec Imperatori, nec Regi tantùm adulationis à nostris impendi, prandereque prandente domino, famulis duobus, tribusve, qui vel vina vel cibos apponant, expectantibus per contentionem. Aut. Panorm. ostendit, c. 34. lib. 2. comment. in dicta & facta Alphonsi regis, Spieg. Connan. lib. 2. c. 7. n. 4.

MINISTRI pro seruis, l. 22. §. iin autem, ff. sol. matr.

MINOR Latine loquentibus res dicitur, quæ mediæ magnitudinis est. Hinc minore lance legata, in l. qui lancem, ff. de aur. & arg. leg. recte respondetur, hæredis electionem non esse, cum constet de lance legata. Sic minorem libertatem dicimus, quæ est inter iustam & dediticiam. Eodem quoq; sensu minorem capitis deminutionem appellamus mediam, minorem ordinem equestrem. Martial. lib. 4. Cum plebs & minor ordo, maximusque. Th. Hermopolites in l. 150. ff. de verb. sig. Minus tria significare ait: τὸ ἐλαττόω, τὸ ὡς πρότερον, τὸ μὴ ὅλον. Si à te, inquit Gaius, stipulatus fuero, quanto minus à Titio consecutus fuero tantum dare spondes? Prat.

MINOR Longobardico iure dicitur is demum, qui decem & octo annis minor est: nam post eum annum ætas legitima dicitur: In Longobard. de prohib. alien. min. l. 1. §. 1. & l. ii in fratris, & l. de puero. Prat.

MINORES & pupilli damno adfecti, duplex habent remedium, videlicet, vt aut restitutionem petant, aut curatores tutoresque negligentiæ accusent. Nouel. de hær. & Falc. §. pupillus sane. constit. Prat.

MINORES magistratus dicuntur, l. nec magistratibus, ff. de iniur. qui sine imperio aut potestate sunt. Vide supr. Magistratus.

MINOR dicitur, qui nondum annum 25. excessit, de quo tractant tituli de in integ. rest. de filiofam. minor. de fideiuss. minor. & si tutor vel curat. interu. ostendentes, quæ priuilegia minorib. læsis impartiantur; iuxta, quibus remediis minorum consulatur: his enim vt cæteris huiusce cæteris adsolet esse consilium & fragile & infirmum, l. 1. §. nam cum de minor. Ætasque illa tum impostoris, tum captionibus subiacet, §. nam cum. Dico autem læsis, eo quod non omnia, quæ à minoribus 25. annis geruntur, irrita sunt, sed ea tantum, quæ, causa cognita, huiusmodi deprehensa sunt, vt ab aliis vel circumventi, vel sua facilitate decepti sint, d. l. non omnia, ff. de minorib. Nempe videlicet, rem maioris valoris esse, quam vendita sit, donatione contractui venditionis descripta clare ostenditur. Indeque minorem aut circumuentum, aut sua facilitate deceptum esse. Minor autem 5. & 20. ann. natus vendere, permutare, vel donare non potest, alienare quidem sine decreto non potest, iurib. vulg. neque quoque & si curatore careret, potest, maxime, quæ immobilia sunt, ff. de reb. cred. per tot. & l. non solum & l. si minor, l. Faber in 3. nunc admonendi sumus, Inst. qui alie. lic. vel non. etiam permutare non potest immobilia ipsa sine judicis decreto, quemadmodum Bald. tenet in l. 1. num. 6. C. si aduer. transe. cum permutatio nihil aliud sit, quam alienationis species, c. nulli liceat, de reb. eccles. non al. cap. 1. 2. & 3. de rer. permut. extr. emptioniq; vicina, l. 2. ff. de rer. permut. imo & emptionis vicem obtinet, l. 2. C. eod. tit. l. Titia, & ibi Bald. ff. de iur. dot. & l. apud Celsum, §. si quis autem, ver. autoris, ff. de dol. excep. quique rem accipit permutatam, emptori similis est, l. vlt. ff. quib. ex caus. in poss. eat. & l. sciendum, §. deindę, de ædil. ed. ff. Ex quo & merito quidem permutatio pro venditione à probatissimis scriptoribus vsurpatur. Tullius ad Att. li. 2. epist. totius operis 230. incipit. Quæ dudum, ibi scripserat; vt H. S. 12. permutare, tantum esse reliquum de argento. Plin. frequentius, quam quod hic locus desideret. Duo tamen aut tria ad summum addam, ne imponere videar. Primum erit, libr. 7. cap. 38. Praxiteles (ait) marmore nobilitatus, Gnidiaque Venere, præcipuè vesano amore cuiusdam iuuenis insigni, & Nicomedis æstimatione regis grandi Gnidiorum ære alieno permutare eam conati. Alterum, lib. 9. c. 55. Sex millia numero murænarum mutuo appendit: nam permutare quidem pretio noluit. Postremum verò lib. 35. cap. 9. Postea donare opera sua instituit, quod ea nullo satis digno pretio permutari posse diceret: quod nostros quoque ICtos fecisse credibile est, Paul. ad Sab. libro 7. Quia & permutatio dotium conuentione fieri potest, l. si ei nuptura de jur. dot. ff. Modest. lib. regular. 1. Ita constante matrimonio permutari posse dotem dicimus, si hoc mulieri sit vtile, l. ita constante, de iur. dot. ff. & l. Iulia. lib. ff. 17. Non enim constat, posse inter virum & vxorem conuenire, vt dos, quæ in pecunia numerata est, permutetur, & transferatur in corpora, cum mulieri prodest, l. si mulier dotis, ff. de pact. dotal. Ad hæc, donare minor non potest: donare etenim perdere est. Pompon. in l. filiusfam. de donat. ff. filiusfamilias (ait) donare non potest, neque si liberam peculii administrationem habeat. Non enim ad hoc ei conceditur libera peculii administratio, vt perdat. Quod cum ita sit, hos omnes contractus, venditionis, permutationis, & donationis, nullos & irritos esse relinquitur. Quantum autem ad venditionem, nemo sane est omnium, qui nesciat illam nullam esse, neque quicquam, quod haberet minor, sine decreto vendere potuisse: quippe quæ alienationis species sit; imo vero omnem amplexatur alienationem, l. statu liberi, ad fin. de stat. lib. Alex. & recentiores in l. filiusfamil. §. diui. ff. de leg 1. Venditionis itaque appellatione omnem actum, per quem dominium transfertur, contineri, Martian. respondit, l. sicut re corporali, §. venditionis autem: & ibi Bart. quib. mod. pign. vel hypothec. soluit. Nam qui alienare prohibetur, ei quoque interdicitur, ex quo alienatio sequitur: tanquam nihil interfit alienes, an id facias, ex quo sequatur alienatio, l. codicillis, §. matre. & ibi Bart. ff. de leg. 2. & l. vlt. C. de legit. tutor. & c. 1. §. vlt. de inuestitur. de re alien. fact. in vsib. feud. gloss. in l. si ita quis, §. ea. leg. & ibi Bald. qui eam dicit notabilem Raph. Cum. & Francisc. Aret. Præter hæc quoque quod solennitatibus caret. Matthæus de Affl. ct. in const. reg. Siciliæ, quæ incip. minorum iura. in gloss. fin. tenet iura tantum fauere minoribus 25. annis, vt aduersus rerum immobilium venditionem, etiamsi in venditione ipsa solennitates à iure requisitæ interuenerint, aut iudicis decretum (modo de læsione constiterit) restituantur. Neque proculdubio dubitationi locus est, minorem restitui posse. idque principis beneficio, quod fieri debere, antequam quintus & trigesimus annus elabatur, legibus regiis statuitur. art. 2. in rubr. de restit. & reuel. in or. reg. De iureiurando autem remittendo (quod postremum est) princeps iurisiurandi gratiam facere potest, vt probat text. in l. Impp. ff. ad munic. & not. Guid. Papæ in q. 178. & q. 184. Accursius autem, l. adigere ff. de iure patron. & Bald. l. patronus, ff. de oper. libert. legem tradunt vim habere apostolici rescripti, ad iurisiurandi remissionem: & si peruulgata consuetudine episcopi, & archiepiscopi, sacramenta remittant, causa non cognita, hæque relaxationes in foro & laico, & ecclesiastico tolerentur. Guid. Pap. quæst. 40. apponaturque in rescriptis clausula, vt restitutionem impetrans, ab idoneo pontifice iurisiurandi religione exoluatur. Anchor.

MINOREM 25. annis in edicto de minoribus accipimus, qui nondum vicesimumquintum annum agit, momentis quoque temporum ad hoc subductis, l. 3. §. minorem, ff. de minoribus. In lege vero Ælia Sentia, qua minor 20. annis manumittere veratur, qui Kalend. Ianuar. natus fuerit post horam noctis sextam, pridie Kalend. manumittere poterit, incipiente plane non exacto die. Non enim jam minor 20. ann. est, qui supremum diem anni vicesimi agit, l. 1. ff. de manum. Sic & in l. 8. ff. de muner. & honor. cœptus annus vicesimus quintus pro pleno & completo habetur. Briss.

MINORES annorum, vetus locutio, quæ sæpe à Iurisconsultis vsurpata. Varro. lib. de re rust. 1. c. 17. Operarios parandos esse, qui laborem ferre possint, ne minores annorum 22. Hotom. Connan. lib. 8. c. 5. num. 1.

MINORES mores, id est, leniores apud Vlp. tit. 7. Regul.

MINORES specialiter consistunt intra annum ætatis suæ decimum quartum & 25. si mas sit, aut annum duodecimum & 25. si sit fœmina. Vult. in comment. Instit. de tutelis, in princ. n. 1.

MINORES summæ pecuniarum quæ sint, docet Iurisconsl. in l. 1. C. de defensoribus ciuitat. Quo loco Solidi, pro aureis non aliter accipiuntur, quam in §. vlt. Iust. de pœn. tem. litig. Alio modo intelligendus est Solidus in l. si libertus, ff. de in ius voc. Quære infra, Solidus. Spieg.

MINOR majori oppositus minorem 25. annis significat, l. 21. ff. de acquir. vel omitt. Briss.

MINORIS empturum me fuisse. Vide, Quanto minoris.

MINTVRNÆ oppidum: & Minturnense flumen, vide apud Vlpia. in l. item quæritur 13. §. 1. ff. locat. Sic Aristo. apud Vlpian. in l. 8. §. Aristo. 5. ff. si seru. vindi. Qui, inquit, tabernam caseariam à Minturnensibus conduxit, ad superiora prohiberi posse fumum immittere. Minturnæ oppidum in Campania, habens propinquas paludes, in quibus Marius delituit fugiens persecutionem Syllæ, nunc Taietum castellum esse dicunt. Spieg. Prat. Briss.

MINVERE pro commutare dicitur: sunt enim gradus quidam commutandi statum, per quos aliquid de conditione hominis minuitur. Instit. de cap. diminut. Old. pro diminuere & & alienare, l. 31. ff. de reb. auct. Briss.

MINVI capite, statum mutare. Briss.

MINVI legata in l. quantitate, §. vltim. ff. ad leg. Falcid. dicuntur detrahi, quod est retineri, deduci, recidi: quod aliud nihil est, quam ex lege Falcidia quartæ retentionem esse, leg. seruus quem, ff. de act. empt. Prat.

MINVS quod est in dubio assumendum, l. qui concubinam, §. cum ita 1. ff. de leg. 3. Spieg.

MINVS soluisse dicitur, qui sua die non soluit, qui integram summam non obtulit, qui partem debiti solummodo præstitit, Gœddæus ad l. 12. §. fin. ff. de verb. sign.

MINVS, vim comparatiui non semper retinet: vnde quod non

Digitized by Google

recepi recte dixero minus recepisse: & minus tribuere videtur, qui nihil tribuit, l.illud, §.1. ff.de tribut. Minus positiuo adjunctum contrariæ significationis, comparatiuum demonstrat, vt minus stultus, id est, prudentior. Spieg.

MINVS scriptum & plus dictum, C.de Test.& quemadm.ord.

MINVS malum, quod iniquitatis minimum habet, ac in ratione boni computatur, intelligimus. Vide Salom.in l.Gillus. Spieg.

MINVS solutum tributumque videtur, etiamsi nihil tributum solutumve sit, l.32. ff.de verb.signif. l.7.§.minus, ff.de tributor. Brisl. Adde Brechæum in l. non potest, in tit. de verb.& rerum signif. num.1.

MINVS tria significare ait Theod. Hermopolites leg.150. ff. de verb. sig. πῦ βραδύνει, πῦ μὴ πᾶσι τοῖς, πῦ μεῖον ὄντος, Prat.

MINVS soluit, qui tardius soluit, nam & tempore minus soluitur, vt Gaius de verb. sign. Maff.

MINVS soluisse videri non potest is, adversus quem amplioris summæ actio non competit: ita ait Modest.tit. de verb.signif.

MINVSCVLA. Lege, Legitima.

MINVSCVLARII aquæductus, l.decernimus, 10.C.de aquæduct. i.e. minuti & tenuiores, vt in l.1. C.de defens.ciu.l.3. C.Theo. de indeb. D.August.7.de ciu.Dei, c.8. Tanquam minuscularios vectigalium conductores. Paulò post, in d.l.10. hi minuscularii aquæductus Paragogi vocantur, id est, traductiui. Prat.

MINVTA alimenta, Vlp.interpretatur esse decem aureorum annuorum, in l.3. §.quamvis, ff.si cui plus quam per leg. Falcid. Spieg. Prat.

MINVTATIM, id est, particulatim. Sic minutatim singulos convenire difficile, l.8.§.causæ, ff.de transact.

MINVTATIM, id est, per minutas partes non sunt alimenta legata præstanda, l.3.ff.de alim.& cib.l.cum sim. quæ Alberic.citat. Spieg. Prat.

MINVTÆ pecuniæ l.si plures §.1.ff.de pactis.

MINVTVM Lege, Momenta.

MIOPS: vide infr.Myops.

MIRABILEM partum Imp.appellat, qui à maiore 50. annorum editur, l.si maior, C.de legit.hæred. Spieg. Prat.

MIRIONES appellauit antiquitas, qui ob oris distorti deformitatem, admirationi forent, Spieg.

MISCELLA doctrina Gellio libr.20.cap.12. dicitur varia & quasi confusanea, omnisque generis argumentis mixta, quod genus scripti plurimi nostra ætate tentarunt, inprimis Crinitus & Cælius, & post hos P.Victorius, & Adrian. Turneb. vterque suæ gentis doctissimus.

MISCERE interdum est permiscere & simul iungere res diuersas. Interdum verò miscere est, se immiscere, vt miscere se administrationi l.13. & l.17. §. is qui. ff.de excusationibus.

MISCELLA lex appellatur Iulia Papia Poppæa ob varietatem rerum quæ illis legibus continebantur, l.vlt. C.de indic. vid. tol. Brisl.

MISCERE & confundere, quo differant, explicat glos.in l.idem Pomp. §.si plumbum, ff.de rei vend. Spieg.

MISCERE contractum pro facere contractum, & contractu cum aliquo implicari, Paul.in l.9.ff.de confirman.tut. Prat.

MISERABILIVM personarum nomine, etiam si opulenti sint, propter fortunæ iniuriam, veniunt perpetuo morbo detenti, senes, valetudinarii, furiosi, mente capti, viduæ, pupilli, orphani, & quæ personæ his debent censeri similes: quod relinquitur arbitrio iudicis, ex sententia Bart. in l.1. C.quand.Imp.int. pupil. & vid.c.ex tenore, de foro comp. Ægroti autem, quorum hic fit mentio, accipiuntur, qui morbo graui sunt adfecti, propter quem cuilibet rei agendæ sunt impares, l.2.§.si quis in iudicio, ff.si quis caut. l.morbus, de verb.sign. Spieg. Adde Abbaten in cap. significantibus, ext.de offic.deleg. Prat.

MISERATIO, significatio misericordiæ, qua ex alicuius infœlicitate movemur. Triphoninus: Nisi quatenus interdum miseratio ætatis ad mediocrem pœnam iudicem produxerit, l.auxilium, §.in delictis, ff.de minorib. Spieg. Brisl.

MISERICORDIA, est ægritudo cordis, ex miseria alterius, iniuria laborantis: vulgo compassio dicitur. Lege Cic.4.Tuscul. & Senec.2.de Clement. Spieg.

MISERICORDIA & Clementia longe diuersa sunt, quia vtraque harum plus quam iustum æquumque est, remittit. Clementia enim est, per quam animi in odium alicuius concitati comitate retinentur: Misericordia autem ægritudo ex miseria alterius iniuria laborantis, &c. Connan.lib.1.c.11.num.10.

MISERICORDIÆ causa dare, apud Paul. in l.si quis, ff.de calumn. Spieg.

MISERICORDIA ductus feci l.lege, §.idem Labeo quærit, l.& eleganter, ff.de dolo, Spieg.

MISERVM esse Donatus dicit, qui premitur calamitate, qua indignus sit. Itaque nocens, sceleratusque vere miser non est, quomodo vulgo dicitur, cum calamitate premitur: tametsi natura nobis insitum est, vt eorundem atrocioribus suppliciis illachrymemus, Spieg.

MISOCALVS, Græce μισόκαλος, osor honesti dicitur, atque is, qui omnem literarum elegantiam, nitoremque dicendi perosus, ab omnibus doctrinis humanioribus abhorrens, rusticus inuenustus, illepidus, & hircosus est. Is, inquam, qui & Iuris decorum aspernatur, seu barbarie contentus. Bud. in l.1. de just. & jur.

MISSA. Frequens in ore omnium est missæ vocabulum, etiam ab iis, qui eleganter & Latine Theologiæ studia attigerunt, vsurpatū. Nec tamen satis constat, quæ sit ejus vocis origo. Potest quidem videri hanc vocem a Græcis emanasse, qui cum sacris operati essent, missum populū faciebāt, nec abeundi potestas prius cuiquam erat, quā sacrificulus pronuntiasset, λαὸς ἄφιτε, id est, populis missio, quod Latini vno verbo, illicet, dicebant, quod est ire licet. vnde sub ejus sacri finem etiamnum solet sacerdos dicere: Ite, missa est: missam, vt videtur, promissione accipiens. Neque vero est præter consuetudinem, quod missa non missio pronuntietur, quandoquidem veteres promiscue missionem & missam vsurparunt. Diuus enim Cyprianus, ad Fortun. de exhortat. martyr.j in aquæ (inquit) baptismo percipitur peccatorum remissa. Hinc ergo totum sacrificium à Pontificiis missa est nominatum. Quod vocabulum Io. Reuchlinus, homo Germanus & literarum Hebraicar. cum primis sciens libro de erudit. Hebraicis 2. docet Hebraicum esse, non Græcum, nec Latinum. Alcrato probabilior est prior opinio, & Polyd. de inuentoribus rer.

MISSÆ vocabulum pro sacro piaculari in Dictionario Alberici, ceu Græcum falso interpellatio, expomitur. Hoc autem vt barbarum, nonnulli etiam magnū nomen in bonis literis consecuti, rejiciunt licet aliis quibusdam viris, imperite item doctis, maxime autē Reuchlino nostro visum est Hebraeū: tamē certum est, à mittendo missam dictam promissione, sicut remissam pro remissione apud Tertullianum & Cyprianum legimus. In sacro hoc enim, quod Missa vocatur, duplex quōdā fuit missio, hoc est, dimissio. Nam mittere, & missum facere, pro dimittere legitur apud idoneos authores: sicut missio pro dimissione cujus apud veteres Iurisconsl.mox vt dicemus, plura genera existunt. Erāt autē hujus sacri duæ partes apud Pontificios: Prior fuit, ab Introitu vsq; ad Offertorii inclusiue, in qua fiebat confessio, cautio, lectio, interpretatio, increpatio, adhortatio, oratio, oblatio. Quib. consummatis, Diaconus ex more, ac edito loco, sublata voce clamabat. Si quis non communicat, det locum. teste diuo Gregorio Dialog. l.b.2. cap.23. vel vt Isidorus, Wilhelmus Durādus in ration.l.b.6. scripsere. Si quis est Catechumenus, exeat foras. Tum enim dimittebantur & Catechumeni, & qui alioqui vel suo vel ecclesiæ iudicio, communione corporis CHRISTI cēlebantur indigni. Indeq; vocata est hæc prior hujus sacra pars, missa Catechumenorum. In altera parte hujus sacri fiebat panis fractio, corporis & sanguinis CHRISTI communio, Agape, Eucharistia siue gratiarum actio. Quibus exactis, jam altera fiebat missio, quando fideles Christiani (qui soli norūt, vt diuus Augustinus ait, quid sit edere corpus CHRISTI, & sanguinē ejus bibere) quoque dimittebantur, iterum clamante Diacono: Ite, Missa est scilicet Ecclesia, quæ est fidelium cōgregatio, quam & Latine Collectam & Græce Synaxin vocarunt. Et ab hac missione dicta est hæc vltima sacri pars, missa fidelium, quod fideles mitterentur ad sua quisque negotia priuata. In sacris quoque gentium non admodum dissimiliter agebatur. Nam sacrificus rem diuinam facturus, dicebat πίς τερὶ δεῖ, id est, Quis hic? Qui aderant respōdebant, πολλοὶ καὶ ἀγαθοί, id est, multi & boni. Hæc vero dicebantur vt si quis esset sibi conscius admissi piaculi, à mysteriis discederet. Peracta vero re diuina, conuersus ad plebem sacerdos aiebat, λαὸς ἄφιτε, i.e. populis missio: vt est apud Apuleium lib.11. Vt autem hoc sacrum sit Missa vocata, longa die factum est, denominatione deducta à fine vbi dictum est: Ite, missa est. Siquidem à fine plerunq; denominationem fieri, nemo doctus ignorat, propter geminam illam missam, hoc est, missionem, siue dimissionem, populi in eodē sacro factum est, vt solennia missarum dicant veteres pluratiue, de vno & eodem sacrificio loquentes, B. Gregor. lib. Dialog.3. c.3. Protinus, inquit, venerandus vir orationi incubuit, & missarum solennia exorsus est, sacrificium in conspectu DEI omnipotentis immolauit. Item aliis in locis, quæ recitare longū esset. Idem etiam & posteriores factitarunt & antiquiores Seuerus Sulpitius in vita diui Martini li.2. Deinde, inquit, paulò post Archidiaconus ingressus admonet pro consuetudine populum in ecclesia expectare, illum ad agenda missarum solennia debere procedere: vbi clare vide eum de vna Liturgia loqui. Georg.Vicelius in typo prioris Ecclesiæ, quod exprimit quāti CHRISTVM faciat, Eucharistiam ab Ignatio martyre vocatā: innuit Missam, epist. ad Smyrnens. 6. Sic. n.illic legitur. Propterea non licet sine episcopo, neque offerre neq; missas celebrare. At cum Ignatius (vt Rhenanus in alia quadam ad eundem Volzium epist.scribit) Græce scripserit, verisimile est: Latinū interpretē exponere ea, quæ præcedunt. Offerre scilicet, & sacrificium immolare. Nam Liturgias pauci intellexissent. Confirmata est autem missæ denominatio per sacri hujus vulgationem, quando sine delectu, illotisq; manib. sacris initiati sunt. O.

Digitized by Google

sunt. Osi non ad quæstum etiam, quilibet usq; ad nauseam, & contemptum: quem rempub. Christianam, in summum discrimen quandoque adducturum, sæpenumero prædixerat Iacobus Bannissius, patronus noster: quæ nostro æuo omnino neque vir experientior, nec incorruptior priusquam in aula, nec Rom. Ecclesiæ studiosior, atq; addictior fuit, priusquam etiam Lutheri nomen audiretur. Atque ita ex arcano mysterio nata est, quam hodieque videre licet, vulgaris illa missa sacrificiorum, cuius filia est missa illa mercatorum. Sic enim vocantur nundinæ, emptoreumata, mercatus, negotiationes: quæ ferè in templorum dedicationibus anniversariis, aut sanctorum natalitiis habentur. Et planè dubium est. Volzius ait, vtrius missæ negotiatio lucrosior, aut abusus damnabilior. Vt verò digressi paululum redeamus, quod dimittitur ceu finitum atque completum est, idcirco maiores nostri subinde missam esse pro finire: & missam, pro fine, seu completione vsurparunt. Ita Ioh. Cass. lib. 3. c. 7. de eo, qui ad orationem tardius occurrit: Si congregationis, inquit, missam stans pro foribus præstolabatur. Et c. 8. Vt contenti, ait, somno, qui nobis post Vigiliarum missam, vsque ad lucis indulget adventum. Et paulò inferius: Nisi, inquit, post Vigiliarum missam, somni quantumcunque gustarit, &c. Sanctus quoque Benedictus in regula sua, de publ. precibus dicit c. 9. finiantur, &c. 12. 13. completum est, hoc c. 17. semel dicit. Missæ sint: & bis, Fiant missæ. Ex quo luculenter ostenditur, quod missum esse, vel fieri, pro finitum, atq; completum esse, vel fieri intellexerunt. Et ita forte quidam acceperunt, quod dictum erat: Ite, missa est: id est, finita, completa. Inde & complenda dicta videri potest. Spieg.

Missi qui sunt ad gratulandum principi. Reipubl. causa abesse dicuntur, teste Paul. in l. qui mittuntur, ff. ex quib. caus. major. Spieg. Prat.

Missibilia apud Iustin. in Nou. de armis, quæ manu mittitur & procul iaciuntur tela. Et ita apud Vegetium in vetetib. codicib. scriptũ obseruaui, vbicunq; vulgo Missilia legitur. Briss.

Missilia, à mittendo, dicimus variarum rerum donaria, quæ Impp. atque olim Coss. liberalitatis gratia, idq; in perpetuam rei memoriam, populo colligenda spargere solebant: vt puta bellaria, linea, odores, vnguenta, l. 9. §. pen. ff. de acq. rer dom. l. 8. ff. de contrah. empt. de quibus sic Martialis li. 8. Epigram.

Omnis habet sua dona dies, nec linea dives
Cessat, & in populum multa rapina cadit.

Hæc habentur pro derelicto, fiuntque occupantis, §. hoc amplius, Instit. de rer. diuis. Cal. Decemb. Domitianum legimus, sub noctem iussisse spargi omnis generis missilia in populum. Porro, missilia pro telis quæ in hostem emittantur, sciunt omnes. Vide Rhodig. c. 6. lib. 14. Spieg. Connan. lib. 7. c. 6. n. 7.

Missilia quæ in vulgus, à magistratibus, principibusve, ludos edentibus, aut alias in publicum prodeuntib. iactantur. Briss.

Missio olim legatario non fiebat copia agendi vendicatione, pro re sibi legata, nisi in possessionẽ mitteretur, gl. in l. 1. in ver. missionis, C. commu. de leg. fideicomm. &c. Hæc verò in rem possessio ab Imperatore tollitur, eo tit. C. in ti. Communia de legatis, & fideicommissis: & de in rem missione tollenda, statuens vt qualitercunq; aliquid legetur, dentur legatario actiones, sc. actio in rem, & in personam, & hypothecaria in aliis rebus defuncti. Itaque, missio eo in loco, i. constitutio.

Missio, quæ militibus datur, qua sacramento soluuntur, & ab exercitu dimittuntur; quod interdum fit honeste, interdum

Missio etiam gladiatoribus dari dicebatur. Briss. [inhoneste.

Missio in possessionem bonorum fit triplicem ob causam, vel rei seruandæ causa, vel legatorum conseruandorum gratia, vel ventris nomine, l. 1. ff. ex quib. caus. in possess. eat. Gœdd. ad l. 10. num. 4. ff. de verb. sign.

Missionvm militarium tria sunt genera. Est honesta missio, quę emeritis stipendiis, legitimoq; militiæ tempore expleto datur. l. 5. C. de test. milit. l. 7. C. de fide instrum. Quam Quintil. declama. 13. & Liuius multis locis iustam appellant. Est causaria, quæ ante tempus iusta aliqua de causa & honesta datur: veluti ob valetudinem, Apul. lib. 4. de Asino aur. Rebar enim me iam debilem prorsus, & exanimatum mereri causariam missionem. Vnde causarios milites, quib. morbus causa erat ne militarent, Liuius vocat. Tertia est ignominiosa missio cum quis propter delictum sacramẽto solvitur. Et is qui ignominia missus est, neq; Romæ neque in sacro comitatu agere potest: & si sine ignominiæ mentione iussus est, nihilominus ignominia missus intelligitur, text. expressus in l. milites agrum, 3. §. missionum, 3. ff. de re milit. adde l. 2. §. ignominiæ, ff. de his qui not. infam. l. 4. ff. de milit. test. l. 4. & l. 27. ff. de inoff. testam. l. 10. in pr. & §. qui autem, ff. de excus. tut. l. vlt. ff. de furib. balnear. Briss.

Missio ignominiosa toties est, quoties qui mittit addidit nominatim, ignominiæ causa se mittere. Est & quartum genus, id est, species missionis si quis euitandorum numerum causa militiam subiisset, l. 2. §. ignominiæ, ff. de his qui not. infam. Aliis verbis hæ species definiuntur in l. milites agrum, §. missionum, ff. de re militar. Vbi Martian. ait: Missionum generales causæ sunt tres: honesta, quæ tempore militiæ impleto datur, Causaria, cum quis vitio animi vel corporis minus idoneus renunciatur: Ignominiosa causa est, cum quis propter delictum sacramento militiæ soluitur. Io. Bello. Etymo. adde Ræuardum, l. in toto iure, ff. de reg. iur.

Missos pro vocatis in l. vlt. ff. de muner. Accurs. intellexit, cum Budæo teste, significet transmissos & præteritos. Spieg. Prat.

Mistim. Vlp. l. 11 mulieri, ff. de vsufruct. adcrescen. Quid si, ait, mistim fuerint liberi & extranei hæredes. Spieg.

Μίσθωμα sumitur pro eo quod datur suffragij & locationis causa. ait Goth. ad Nou. 120. c. 11.

Μισθωτὴς qui aliquid conductum habet. Modestin. in l. 49. ff. locat. εἰ δὲ τροπὴ γένοιτο μισθωτῇ παρὰ καίσαρος χώρας πολύτιμος. id est, Curatores creati prohibentur aliquid à Cæsare conductum habere. Et paulo post, εἰ δὲ κακοπραγίαν μισθοῦ ἕνεκα ἡ, οὐδὲ τὴν τιμὴν χωρεῖ. Sunt prohibiti fisci possessiones conducere. Horo.

Mitræ inter ornamenta muliebria enumerantur ab Vlp. in l. arg. §. muliebri, ff. de aur. & arg. leg. sed magis capitis regendi quam ornandi causa comparantur, secundum Vlp. in l. vestis, §. muliebria, eod. tit. Mitræ, ait Gothof. in jam d. §. muliebrie, vesti annumerantur, si capitis tegendi causa eis mulieres vtuntur: sin venustatis, ornamentis. Hæ apud Mæonios primum in vsu fuerunt: deinde Ægyptiis, Syriis, Phrygiis, & Lydiis, erat autem pileus incuruus, quo etiam hodie Dux Venetorum vtitur. Quamuis & pro muliebri corona, ad ornatum capitis adolescentularum accipiatur, & ideo D. Hieron. inquit: Auferet dominus ornamentum calceamentorum, & lunulas, & torques, & monilia, & armillas, & mitras. Nostra quoque tempestate videmus Pontifices cum rebus diuinis præsunt, mitris vti. Papin. tamen Persarum more mitram pro sole posuit, Thebaid. 1. dum inquit:

Indignata 'equi torquentem cornua mitram. Cotta.

Mitram intelligens solem quasi rerum omnium parentem. Hinc Mitriaca sacra quorum prolixè meminit Origenes in Celsum Cynicum: & Lampridius nec non Eunapius in vita Maximi philosophi: Eorum vero non apud Persas modo, sed & apud multas gentes sacrosancta fuit religio. Schard. Huic adde Tiraquellum in 3. l. connub. gl. 1. part. 3. num. 27.

Mittendarii vocabantur Palatini milites, quod plerumque in prouincias mitterentur. Connan. li. 4. c. 15. nũ. 4. l. 3, l. 7. l. 8. C. de palatin. sacr. largit. lib. 12. Cassiodor. lib. 11. varior.

Mittere ex primo decreto in possessionem Prætor dicitur, quum quempiam in possessionem ducit rei custodiendæ causa. Vbi autem iusserit ex secundo decreto possidere, jam sunt veri possessores appellandi Zasius noster singulariter docuit. Non tantum cum ius nostrum missos in possessionem simpliciter nominat, eos intelligi, qui ex primo decreto missi sunt, vt fuit communis doctorum sententia: sed & hos, qui secundum decretum obtinuerunt, in possessionem simpliciter esse missos, dici debere. Atque ita hæc verba, Mitti in possessionem, pro subjecta materia ad vtrunque decretum referre posse. Spieg.

Mittere in consilium, est dimittere iudices ad sententiam dicendam, id est, cogere eos, inter se vota conferre, Salomonio exponente. Idem scribit, hoc in sacro apostolico consistorio (vulgus judicium Rotæ vocat) etiamnum obseruati. Decanus enim (vt ait) auditis omnibus causæ argumentis, collegas cogit ire in consilium ad sententias conferendas. Cætera apud eum vide in l. mandata iurisdictione, ff. de offic. eius cui mandat. Bud. in l. 2. de origine iur. dicit: Mittere in consilium, esse perinde ac si Græce dixeris ἀποφήναι τὴν ψῆφον. hoc est, censendi potestatem facere, & calculum proponere, calculum porrigere & judicandi facultatem permittere: vulgo *zu Recht sprechen, Vrtheyl geben.* Spieg.

Mittere in possessionem, Prætor dicitur, cum seruandi crediti causa, vel dotis legatorumve nomine, damnive infecti causa rerum custodiam alicui mandat, non vt possideat, sed vt in possessione sit, l. 1. ff. quib. ex caus. in possess. l. 3. §. vlt. l. 10. ff. de acquirend. hæred. l. 26. & 27. ff. de jud. l. 1. ff. de fund. dotal. verbi gratia: contendisti mecum fundum Castellanum esse tuum, & probasti. Iudex per executorem mittit te in possessionem, id est, facit te possessorem. Item volui agere cum Titio, qui citatus noluit venire ad judicium: Iudex me mittere debet in possessionem fundi, quem petebam, non vt possideam, sed vt custodiam rem: & maneam in fundo, vt ipse Titius tandem tædio affectus veniat, & litem suscipiat, donec probauero illam rem esse meam. Vide gl. fin. in c. contingit de do. & contu. quod operatur missio in possessionem in actione reali & personali ex primo & secundo decreto. Et nota quod Prætor missionem in possessionem ex secundo decreto sibi specialiter reseruauit, & sic legatis aut subdelegatis non est concessum dare vel confirmare missionem in possessionem, vt no. in gl. fi. c. quod translationem, de off. deleg. De hac materia vide in cap. quoniam frequenter, vt lit. non contest. circa medium, vel post. & glo. in c. contingit. præalleg. Old. Prat.

Mittere in possessionem nomine ventris est mittere in possessionem nomine ejus qui est in ventre, vt cũ mulier prægnãs mittitur in possessionem nomine filij vel filiæ hæredis, quem

Digitized by Google

vel quam habet in utero ex marito præmortuo. Et notat. Ad hoc quod iudex actorē mittat in possessionē, vel bona vendat, vel eum soluat, requiruntur quatuor necessaria. Primo, quod citet reum absentem trina citatione, vel vna peremptoria ad domum. Si non reperitur, citentur amici vel affines generali interdicto. Et si nō comparet aliquis procurator vel defensor, ex primo decreto, seu mādato, mittitur actor in possessionē causa rei seruandæ, quæ nullo nō tribuit ius, sed solum detētionem, vt reus tædio affectus veniat respōsurus. Quare dicitur possessio tædialis ex primo decreto. Secundo requiritur congruum tempus inter primam & secundam missionem, quod est arbitrarium, postquam in iure non inuenitur determinatū, vel annale, &c. Tertio, quod absens malitiose noluit comparare, & animo fraudandi creditores. Secus si malitiose tantum, videlicet propter maleficium aliquod, non tamen animo fraudandi. Quarto, quod constet de debito legitime per veras & plures probationes, nec sufficit iuramentum calumniæ, cum agitur de magno præiudicio rei absentis, quibus omnibus habitis, mittitur actor in possessionem verè ex secundo decreto. Et sic missus in possessionem, habebit omne ius domini, vel quasi, quod habuit reus, imo reus postea non est audiendus, nisi non fuisset per contumaciam absens, vt in cap. consultationibus de offic. deleg. cuius est hæc materia, & ibi glo. bona. Old. Prat.

MITTERE plenam opinionem, pro eo quod vulgo dicitur, totalem facere informationem apud Vlp. in l. interponas, de interdict. & relegat. Spieg.

MITTI in possessionem dicuntur à Magistratibus, quib. custodia rerum & obseruatio, vel crediti seruandi causa, vel dotis, vel ventris, legatorumve nomine, aut damni infecti causa conceditur: non vt possideant, sed vt in possessione sint, tædioq; perpetuæ custodiæ vel cautionem, vel quod sibi debetur extorqueant & exprimant, l. 3. §. vlt. & 10. ff. de adq. hæred. l. 1. ff. quib. ex caus. in poss. l. 2. ff. de feriis, l. 9. ff. de rei vindic. l. 26. & l. 27. ff. de iud. Liuius li. 49. In bona deinde L. Scipionis possessum publice Quæstores Prætor misit. Qui verò mittuntur in possessionem, ire in bona, & ire in possessionem dicūtur, vt alias dixi. Missum damni infecti in l. 7. §. plane, ff. commun. diuid. interpretare ex causa damni infecti in possessionem missum. Briss.

MITTI ad iudicem, l. 8. & l. 9. ff. de liber. cau. l. vlt. ff. de quib. reb. ad eund. iud. ear. l. 2. ff. de iudic. Mitti ad arbitrum, leg. 1. §. cum dicitur, ff. si quis plus quam per l. Falcid. Ire ad iudicem etiam non in ea rubr. duntaxat, sed & in l. 5. C. arbit. tut. & l. 3. ff. iudic. sol. Sed & mitti ad actionem dixit Gaius in l. 26. ff. de ædilit. edict. & remitti ad interdictum Vlp. in l. 1. § sed si inter, ff. vti possid. l. 2. in fi. ff. testam. quemad. aper. Et per interdictum ad ius ordinarium remitti in l. 1. §. 1. ff. si mulier. vent. nom. Briss.

MIXTAE actiones, quæ tam in rem sunt, quam in personam: quales sunt familiæ erciscundæ, communi dividundo, finium regundorum, §. quædam, Inst. de action. l. 1. ff. finium regund. l. 37. in fin. ff. de obligat. & actio. Item hæreditatis petitio. l. 7. C. de pet. hæred. Briss.

MIXTAE etiam actiones appellantur, quæ partim rem, partim pœnam persequuntur, §. sequens, & §. rei persequendæ, & §. ex malo fiens. Instit. de actionibus, Briss.

MIXTA interdicta appellantur, quæ & prohibitoria sunt & exhibitoria, l. 1. §. interdictorum, ff. de interdict. Briss.

MIXTVM sub simplici non comprehenditur, glos. l. est quæ ad hoc semper allegatur, in §. omnium, Instit. de action. & propterea Bald. eleganter cons. 141. præmissis verbis col. ult. libr. 1. dicebat, quod si sunt duæ causæ simul complicatæ, quarum vna appositionem respuit, alia autem admittit; & sententia super vtraq; simul feratur, poterit ab vtraque simul appellari, maxime ex causis expressis in iure, & est memoria dignum: & vidi pluries disputari in hoc, & conueniunt quæ late tradit Iul. cons. 74. in casu præsenti, lib. 3. vbi consuluit, an in transactione sub simplici comprehendatur mixtum: & dicit etiam Baldus in prædallegato consilio in 1. col. quod eadem ratione in causa mixti possessorii poterit appellari, quod nota ad leg. vnic. C. si de nouen. possess. fuer. appel. Cotta.

MIXTVM imperium est, cui etiam iurisdictio inest, quod in danda bonor. possess. consistit, & in iudicis danda licentia, l. imperium, 3. ff. Alc. in Pareg. l. b. 2. cap. 8. Zasius, doct. & Bart. suam distinctionem relinquens, per tres gradus mixtum imperium distinguit. Magnum, quod in officio nobili consistit: plenam tamen causæ cognitionem exigens, realemque vel personalem coercitionem, l. nec quicquam, §. vbi decretum, ff. de Off. Proconi. Mediocre, quod absque reali coercitione, plenam causæ cognitionem exigit. Paruum, in iis consistit, quæ officio iudicis, itidem nobili, cum summaria aliquando cognitione explicantur. Exempla pete ex lectione eius perquam luculenta, in l. cui iurisdictio data est, ff. de iurisdict. Spieg.

MIXTVRA in l. 82. ff. de condit. & dem. l. 30. ff. de vsucap. Briss.

M N

MNA Græci, Latini Minam vocant. Hæc varia admodum est, vt late explicat doctiss. vir Georgius Agric. Apud Græcos idem est, quod libra, & pondo apud Romanos: hæc centum drachmas continebat, hoc est, centum denarios Romanos seu quadringentos sestertios. Mina igitur decem aureos coronatos valuit, & drachma tres solidos Turoneos, & semissem, quanti scilicet denarius Romanus æstimatur à doctis, qui de hac re scripserunt, hoc est, quaterni nummi. Ex Bud. Spieg.

MNÆA, seruitus quæ sit indicat Rhodigin. lib. 13. c. 49.

Μνηστὴ, sponsus, qui matrimonio vinctus est, l. 1. ff. de excus. artif. Prat.

M O.

MOBILES res proprie ac præcipue appellantur, quæ anima carent, vt vasa, vestes, & alia id genus: Mouentes verò, quæ per se mouentur, nimirū animalia, serui, quadrupedes, pecudes: & ita hæc duo separantur, l. 1. ff. de ædil. edict. l. pen. C. de jure dot. l. vn. §. cum autem, C. de rei vxo. act. l. 2. & 3. C. de quadrien. præscript. l. 37. C. de epis. & cle. l. 13. C. de seruit. l. 4. C. fam. erc. Briss.

MOBILES sunt quæ supellectilis, quæ instrumenti penusve nomine continentur, vt vestis, luctus mensa, &c. Mouentes se animalia sunt omnia quæ possidemus. Immobiles quæ solo hærent, vt domus, fundus, &c. Connan. lib. 3. c. 2. num. 11.

MOBILIA, licet passiuam significationem respiciant, sicut mouentia actiuam, tamen pro eodem accipiuntur, nisi aliter de mente constet, l. mouentium, de verb. sign. Celsus in l. si chorus, de leg. 3. ait his verbis, Quæ ibi mobilia mea erunt, do, lego, numos ibi repositos vt mutui darentur, non esse legatos. At Proculus ait eos, quos præsidij causa repositos haberet, legato contineri: & sæpe audiuisse rusticos senes ita dicentes, pecuniam sine peculio fragilem esse: peculium appellantes, quod præsidij causa seponeretur.

MOBILIVM nomine annui reditus breui tempore duraturi veniunt. Contra, qui perpetuo debentur, immobilib. æquiparantur. Quod Alciatus ita intelligendum putat: Vt si dies cessit, incipiantq; iam deberi, mobilibus æquiparentur. Nam cum actio inde competat, videtur res ipsa haberi: alioquin immobilium potius similitudinem in eis approbat. Idem animaduertendum monuit, quod ex sententia Pauli, l. si chorus, de leg. 3. mobilibus legatis, aurum vel argentū non debetur, nisi de his quoque manifeste sensisse testatorem, possit ostendi. Old.

MOBILIS homo, Constanti opponitur. Inde mobili animo esse, pro leui & inconstanti accipimus. Cuiusmodi solet esse vulgi. Proinde recte vocantur à nobis, meliore loco nati, *Dii veteres*, ceu à vulgi leuitate alieni. Spieg.

MOBILIVM appellatione etiam animalia veniunt, l. 1. ff. de rei vind. l. 3. §. Nerua. l. 30. §. item quod mobile, ff. de acquir. poss. Mouentium quoque idem quod mobilium appellatione significatur, si non appareat testatorem animalia duntaxat, quæ per se ipsa mouentur, mouentia vocasse, l. 93. ff. de verb. sign. l. 15. §. in venditione, ff. de re jud. l. 22. §. vlt. ff. de vsufruct. leg. vlt. ff. de requirend. vel absentibus, l. 2. §. certe, ff. de furt. Denique conjunguntur in l. 7. C. de bonis matern.

MOBILIVM appellatione continentur etiam nummi, aurum, argentum, Gœdd. de verb. sign. ad l. 93. num. 4.

MODERAMEN inculpatæ tutelæ, l. 1. C vnde vi, vt vulgo dicitur, tunc fieri intelligitur, quando aliter se quis defendere, aut periculum rerum suarum effugere non potest. Quæ defensio vsque adeo permissa est, vt is qui vim inferre non veretur, etiam impune occidi poterit, si nuda alia ratione fugæ sit locus. Spieg. Prat.

MODERAMEN suæ voluntatis, id est, testamentum in l. 8. Co. qui testam. fac. poss.

MODERATA castigatio, hoc est, correctio, emendatio, extra sæuitiam, concessa est patrisfamilias, l. respiciendum, §. furta, ff. de pœnis. Docenti leuis castigatio permittitur, l. sed & si quemcunque, in fin. & l. seq. ff. ad leg. Aquil. Adde l. 3. Cod. de patr. potest. l. cum oportet, §. non autem, C. de bon. quæ liber. l. 1. C. de emendat. propinq. Spieg. Prat.

MODERATAM æstimationem facere, apud Vlpian. in princ. l. ex damni, ff. de damn. infect.

MODERATA tutela, qui vim avertit moderata tutela, non admittit iniuriam: quoniam vim vi repellere iure licet, vulgat. l. vt vim, ff. de iust. & iur. & l. sciendum, §. qui cum aliter, ff. ad l. Aquil. Spieg.

MODERATIONEM, temperantiam, modestiam Græci, vt lego alicubi obseruatum, vnius verbi enunciatione comprehendunt, quæ est σωφροσύνη. Hac voce libentius vtuntur, vt video, recentiores nostri interpretes, pro ea, quam veteres vsurparunt, limitatione, à qua nec Zasius noster abstinuit: vt pleraque alia prorsus barbara, tantum vsui tribuens, retinuit. Spieg.

MODERATIONIS est, temperare modos in factis, & dictis, & cæteris talibus, quæ agendi officio vtuntur, arg. l. fin. §. 1. ff. de bonis damnat. vt ab Alberico citatur. Spieg.

MODERATOR, modo rector, modo gubernator, modo arbiter apud Impp. in Constitutionibus accipitur. Spieg.

MODERATORES in Codice prouinciarum rectores vocantur: quos Græci ἄρχοντας vocant. Tribuit autem specialiter hoc nomen Iustinianus præsidibus prouinciarum Helenoponti & Arabiæ Nou. Const. 28. & 102. Briss.

MODERA-

Digitized by Google

MODERATVM ſpacium à iudice ſtatuendum, l. de die ponenda, ff. qui Satisd. cog. Spieg.

MODERATVR actio in l. 15. in fi. ff. de neg. geſt. pro modus actioni præſcribitur, Briſſ. in parerg.

MODERNVS, reproba vox eſt. At idoneè in eadem ſignificatione Neotericus, Nouellus; Hodiernus, noſtri temporis, vel tempeſtatis Pontifex, Cæſar, Præſul, &c. dicitur, Inſulanus.

MODESTIAM omnium eſſe: clementiam ad eos potiſſimum, qui cæteris poteſtate præſtant, pertinere, Alber. recte monuit, citans l. in ipſius, Cod. famil. erciſcun. Eſt autem modeſtia, virtus docens omnibus in rebus temperamentum modumque ſeruare: Vide Camerem in Tab. Cebet. Spieg.

MODIALE vas dicimus, quod modij habet menſuram. Eſt autem modius aridorum maxima menſura, duos ſemodios, id eſt, ſedecim ſextarios continens: quod ipſius ſemodij vox ſatis indicat. Dictus enim eſt ſemodius, a temis, & modius, quaſi ſemimodius, eliſa ſyllaba vna: quod etiam in ſemuncia fieri videmus, ex Georg. Agricola. Obſeruatum & neutro genere dici modium, Spieg.

MODIATIO in l. ſuper naufragiorum, 11. C. de naufrag. & apud Caſſiod. lib. 4. Variarum. Cuiacius modium frumenti interpretatur. Ant. Auguſt. l. 2. emend. cap. vltim. frumenti penſitationem interpretatur, quod Ia. Cuiac. in dict. l. ſuper reprehendit. Cujacii interpretationem probat Simon Schard. in adnotat. ad leges Nauales. Prat.

MODI quibus ius vtitur, ad hunc vel illum effectum producendum accurate diſtinguendi ſunt, tametſi ius ſit idem. Vult. in Comm. Inſt. l. 3. tit. 14. in pr. n. 13.

MODI acquirendi aut ſunt iuris gentium aut iuris ciuilis, §. ſingulorum, Inſtit. de rer. diuiſ. §. fin. inſt. de vſu & habitat. Iuris gentium modi quatuor ſunt: occupatio, acceſſio, ſpecificatio, traditio. Occupatio complectitur ſub ſe venationem, inuẽtionẽ, captionem ex hoſtib. l. 3. l. naturalem, ff. de acqu. rer. dom. §. feræ, §. item lapilli, §. item ea quæ, §. hoc amplius, §. theſauros, Inſt. de rer. diuiſ. Nec ad rem facit, theſaurum in proprio loco pro toto quidem, in alieno autẽ fortuito inuentum, pro parte ſaltem fieri inuentoris. Nam id quod ſuum in eo facit, nihilominus inuentionis atque ita occupationis iure acquirit, d. §. theſauros, l. nunquam, §. theſaur. de acq. rer. dom. Acceſſio varia eſt, aut enim principalis eſt, aut minus principalis: & rurſus continua aut diſiuncta: comprehendit enim ſub ſe alluuionem, ædificationem, fructuum perceptionem (cum rem ſequantur, l. fructus, l. præterea, ff. de rei vindic.) plantationem, natiuitatem cum partus ventrem ſequatur, l. cum legitimæ, l. lex naturæ, de ſtatu homin. d. l. præterea, l. doce, C. de rei vend. & fœtus in pecudum fructu habeatur, l. in pecudum, ff. de vſur. ſcripturã & ſi quæ ſunt alia, §. item ea quæ ex animalib. §. præterea, §. inſula, §. ſeq. §. ſi tamen alienam, §. cum in ſuo, §. ſi Titius, §. literæ, §. ſi quis à non, Inſt. de rer. diuiſ. Specificatio alia propria eſt, alia impropria: propria, quoties noua exiſtit ſpecies, per formæ ſc. mutationem, §. cum ex aliena, Inſt. eod. Impropria ſi noua quidem ſpecies non efficiatur, attamen confuſione rerum quæ ſeparari à ſuis corporibus non poſſunt, inſtar ſpeciei quid factum ſit, §. ſi duorum, Inſt. eod. Sed de hac vide Gœdd. in l. 13. §. 1. l. 14. ff. de verb. ſign. Traditio ſi fiat animo alienandi, §. per traditionem, §. venditæ, Inſt. de rer. diuiſ. l. nunquam nuda, ff. de acq. rer. dom. l. traditionibus, C. de pact. l. qua ratione, §. hæ quoque, ff. de acquir. rer. dom. l. quod meo, §. ſi venditorem, l. quorundam, ff. de acquir. poſſ. Iuris ciuilis modi alij ſunt vniuerſales, alij particulares: Particulares ſunt, vſucapio, donatio, ius accreſcendi, legatum, fideicommiſſum, d. §. fin. Inſtit. de vſu & habit. cum titulis ſeqq. Et certe de vſucapione non eſt dubium, quin iuris ſit ciuilis, vtpote, quæ ex l. 12. tabular. deſcendat, & bono publico quam naturali æquitate, potius introducta, l. 1. ff. de vſucap. ſic ius accreſcendi à media iuriſprudentia: legata à l. 12. tabul. & fideicommiſſa omnibus inuenta ſunt, l. ſæpe 63. l. verbis, ff. de verb. ſignif. §. 1. Inſt. de iur. codic. cum ſimilib. At de donatione acerrime à pleriſque diſputatur: vide Gœdd. ad l. 23. n. 4. de verb. ſign.

MODIATIO tritici menſuram ſignificat, l. cum non frumentum; C. de vſur. & l. emptionem, C. de rer. permut. & l. 11. C. de naufrag. & l. 1. C. de annon. & aliis multis locis, eadem forma qua ponderatio in l. ſi olei, C. loc. Caſſiod. lib. 4. Modiationem tritici quam ſub hac ſorte periiſſe probauerint; proſecutoribus ſine aliqua faciat cunctatione reputari. Male autem quidam modiationem penſitationem eſſe frumenti, rurſus male hanc penſitationem eſſe quinquageſimam ex l. 9. C. de ſuſcept. hæc enim quinquageſima τριακοστὴ eſt. Male etiam modiationem alij ad æſtimationem numerariam referunt in lege Rhodia: τῷ νόμῳ χρωμένοις τῶν μοδιαίων χρυσίων πεντήκοντα, quæ manifeſto nauem capacem modiorum mille æſtimat aureis L. Prat.

MODICA caſtigatio: vide l. ſed & ſicuti, ff. de vſufr. Spieg.

MODICA cauſa, id eſt, quæ non excedit centum aureos, Gothof. in not. ad l. 2. C. ſi ex pluribus tutor.

MODICA coercitio, leuem caſtigationem ſignificat, l. vlt. ff. de off. eius cui mand. l. 12. ff. de iuriſd. l. 8. §. ſi in locum, ff. de relig. cuiuſmodi eſſe cenſeo fuſtiũ admonitionem: flagellorum certe atrox animaduerſio caſtigatioq; habetur, l. 24. §. vlt. ff. de vſuf. l. 15. §. ſi communem, ff. de iniur. l. 11. ff. de off. procont. Briſſ.

MODICA ſumma in iure, quandoque duo aurei accipiuntur, l. idem, 10. ff. de Dolo. Quandoque quarta pars eius de quo agitur, l. ſi quis in ſuo 1. ff. de Inoff. teſt. Quandoque quod iuſta ſextam eſt, l. ſocietatem, §. arbitrorum, ff. Pro ſocio. Quandoq; quod minus centum aureis eſt. Quandoque quod 10. libras non excedit, l. ſed & ſi §. 1. de Iudic. Spieg. Adde Brechæum in l. hæc adiectio. in tit. de verb. & rer. ſignif. Prat.

MODICAM ſummam item accipimus, quam ex qualitate perſonarum ius dicentis religio conſtituit. Nam & pauperi viro maximum erit, quod locupleti & aſſiduo modicum, l. legitimos, ff. de Legit. tut. Vide Bart. in l. ſed & ſi ſuſceperit, §. 1. in fi. ff. de Iud. Spieg. Prat.

MODICE, non ſemper à pauco, ſed à modo quandoque deducitur: vt modeſtiam deſignet, quæ inter parum & nimium verſatur non paucitatem. Hinc modice facere, id eſt, cum modo, æquo, & pari: Vide Gellium lib. 12. c. 13.

MODICO honoris gratia poſſeſſori dato: vide Vlpian. l. item ſi, §. item ſi forte, ff. de rei vend. Spieg.

MODICVM interuallum dicitur, l. 1. §. 1. ff. de verb. obli. quod non tantum eſt, vt ſtipulandi cogitationem adimere potuerit: adeo vt ſi non ita longum tempus fuerit, aliud tamen agere inceperit, poſt interrogationem inutiliter poſtea reſpondeatur, quia non continuo actu perfecta eſt ſtipulatio. Conn. lib. 6. c. 1. n. 4.

MODICVM proprie dicimus, non cui aliquid ſit imminutum, ſed quod non excedat modum, modeſtumque & temperatum, Spieg.

MODICVM tempus ex anno vtili habere l. interdum, ff. de Minor. Spieg.

MODICVM tempus quandoque 10. dierum, l. promiſſor. 21. §. 1. ff. de conſtit. pecu. quandoque 30. l. 1. §. hoc interdicto, ff. de itin. act. pr. quandoque quatuor menſium, l. ſi debitori, ff. de iudic. quandoque trium, aut quinque dierum, l. & ſi plures, ff. ſi quis caut. quandoque vnius diei, Goth. in not. ad Auth. qui rem, C. de ſacroſ. eccleſ. quandoque quinquennium, l. 1. ff. de ſepar. quandoque duorum menſium, l. ſancimus, C. de fideiuſ. quandoque trium, l. de operis, C. de oper. priuat. quandoque relinquitur arbitrio iudicis, l. ab hoſtib. §. ſed quod ſimpliciter, ff. ex quib. cauſ. maior. Prat.

MODICVM tempus: Vide ſcholium ſuper eiſdem verbis in §. ſi vxor. in l. ſi conſtante, ff. ſolut. matr. & infr. Temp. modicum.

MODIOLOS inter præparatoria ad bibendum, enumerat Iureconſ. in l. Seiæ dulciſſimæ, de aur. & arg. leg. apud quem tamen modiali mendoſe legitur. Sunt autem modioli, vaſcula quadrata, quibus cum tympanis ad hauriendas aquas ex puteo, ſiue fonte vtimur. Horum alius eſt erogatorius, alius acceptatorius: vt ſcribit Frontinus de aquæ ductibus, & meminit Vitruu. in 10. lib. de organis hauſtoriis loquens: Cũ autem altius, inquit, extollendum erit, eadem ratio cõmunicabitur ſic, Rota fiet circum axem eadem magnitudine, vt ad latitudinem quã opus fuerit conuenire poſſit: circum extremum latus rotæ figentur modioli quadrati, pice & cera ſolidati: cum rota à calcantibus verſabitur, modioli pleni ad ſummum elati, rurſus ad imum reuertentes, infundunt in caſtellum ipſi per ſe quod extulerint. Forma huius rotæ etiam hodie videtur in monaſterio diui Petri Glaciati, Mediolani, & diui Benedicti, notiſſimo in agro Mantuano: à regina Mathilda conſtricto: & alibi in pluribus hortis, & per eam aqua per omnia cœnacula ſubminiſtratur & de hoc monaſterio intellexit gloſſator in leg. ſed etſi ſuſceperit, §. 1. in gl. vlt. ff. de iud. quam pro ſingul. citat. Fel. in c. cauſam quæ, col. 13. verſ. quib. adde extr. de reſcr. Cott.

MODIOLVS, interdum eſt vaſculum ad hauriendam aquam ex puteo, aut lacu, aut flumine, vt in l. damni infecti, 2. ff. de dam. infect. Sunt enim qui pro modulorum, inibi modiolorum legendum putant. Interdum vas potui paratum, non tamen poculum, vt inquit Scæuola in l. Seiæ, de aur. & arg. leg. Spieg.

MODIVS (ſecundum Gothof. ad Nou. 32. c. 1. continet ſextarios ſedecim) dedominari videtur à modo: quod inter cætera non raro menſuram ſignificat. Inde moduli vocantur illæ particulæ, ad quas opus totũ dimetiuntur architecti. Paulus in l. non ſolum, de Oper. nou. nun. Sed vt probari poſſit, quid poſtea ædificatum ſit, modulos ſumere debet is qui nunciat. Spieg.

MODVLI, menſuræ operis admetiendi cauſa paratæ, quibus ſolent vti architecti. Paul. in l. non ſolum, 8. §. pen. ff. de nou. oper. nunc. Sed vt probari poſſit, quid poſtea ædificatum ſit, modulos ſumere debet is, qui nuntiat: Vide Vitruu. lib. 1. c. 2. l. 3. c. 2. & lib. 4. c. 3. Prat.

MODVLI aquarij, vt Budæus indicat, à Principibus impetrabantur, quibus priuatis licebat aquam publicam in priuata loca ducere è caſtellis aquæ ductuum: citatque Vlpian. in l. damni infecti, 2: Vnde apparet, eum probare lectionem priorem, quam nec Holoander mutauit. Spieg. Sic Frontinus, lib. 1. de aquæduct. Aquarum moduli aut digitorum, aut ad vnciarum menſuram inſtituti ſunt.

Digitized by Google

MODO meo,id est, vt volo,Donat.

MODVM mutare,ff.de transact.l.cum hi,§.penult.

MODVS, proprie rationem significat,id est, mensuram,siue formam.Ratio vero iubet, ne quid nimis, sed omnia cum moderamine fiant.Proinde modus qui finem excessit,vt consistat,ad modum reducendus est per l.placuit, ff.de vsur.& not.ibi. Sic intellige modum legati : modum vsurarum : modum manumittendi.l.demonstratio, §.fi.ff.de condi. & demonst. l.1.& 2. C.de iis quæ sub mod.placuit, ff.de vsur.& §.cum ergo. Instit. quib.ex caus.manum.non lic.Prat.

MODVS mensuram & spacium agri significat. tit. si mensor.falsi. mod.dix. l.40.ff.de contrah.empt. l.4.§.vltim.de actio.empt. l.64. ff.de euiction. & alias sæpe. Proprie autem agri modum renunciare mensores dicuntur,l.1.l.3.l.8.ff.si mensor.falsi.mod. Hygen.lib.2.de limitib.agr. Longitudinem autem, quotiens egeram,ego ita renunciabam,Iugera tot,vel versus tot.Brissi.

MODVS in rub.Co.de his qui sub modo legata : est finis propter quem legatur : vel est causa legandi collata in futurum, Gothofr.in d.rubr.

MODVS apud Latinos authores varie accipitur, sed (præter vulgares eius significationes cum de eo agitur in tractatu conditionum, significat moderationem quandam rei de qua agitur adiectam : vt qui rem illam consecutus fuerit, aliquid vel faciat vel det. Ac interdum quidem etiam conditio appellatur, à vera tamen conditione multum differt. Nam neque obligationem differt suspenditve, neque impedit diem cedere. Bald. tit.de legatis.

MODVS legatis constitutus dicitur lege Falcidia : quæ ita cuique libere legare permisit,dum ne minus quarta parte hæreditatis apud hæredem remaneret,l.1.in pr. §.interdum,& l.81.in fi.ff.ad l.Falcid.& l.36.§.1.ff.de statulib.l.24.ff.de dolo. Atque ita accipio quod est à Tacito lib.1. scriptum, Legata non vltra ciuilem modum reliquit.Non absimiliter retentionis modum interpretandum existimo in l.16. C.fam.ercisc. Sic & modum vsurarum crebro in libris nostris legimus,Brissi.

MODVS prædiorũ in l.12.vbi Goth.C.de seruit. & aq.i.quãtitas.

MODVS olei & aquæ dicitur l.32.ff.de act.empt.l.1.§.illud tamẽ, ff.de aqu.cottid. Modus etiam legem præscriptã vsui & qualitatem significat in l.4.§.1.ff.de seruitutib.vbi Modus adiici dicitur seruitutib. cum definitur, quo genere vehiculi perquam partem fundi eatur, agatur qua hora, quibus temporibus qua parte aqua ducatur,l.13. §.1.de seruit.rustic.l.11.ff.quemad.seruit.amit. Et ita apud Iustin.in §.finitur,Instit.de vsufr.non vtendo per modum, intellige non vtendo secundum modum legemque dictam in constitutione vsusfructus,Brissi.

MODVS prædiorũ in l.12.vbi Goth.C.de seruit. & aq.i.quãtitas.

MODVS olei & aquæ dicitur l.32.ff.de act.empt.l.1.§.illud tamẽ, ff.de aqu.cottid. Modus etiam legem præscriptã vsui & qualitatem significat in l.4.§.1.ff.de seruitutib.vbi Modus adiici dicitur seruitutib. cum definitur, quo genere vehiculi perquam partem fundi eatur, agatur qua hora, quibus temporibus qua parte aqua ducatur,l.13. §.1.de seruit.rustic.l.11.ff.quemad.seruit.amit. Et ita apud Iustin.in §.finitur,Instit.de vsufr.non vtendo per modum, intellige non vtendo secundum modum legemque dictam in constitutione vsusfructus,Brissi.

MODVS pro fine. Hinc admodum exilij, pro ad finem dixit Papin.l.qui necessitas,ff.de liber.caus.Prat.

MODVM scenatilem. Varro in medio,pro versu scenico,vt Iambico, quo in Comœdiis & Scena Poetæ vti solent, posuit, prout annotat Torneb.lib.12.aduers.cap.16.

MODVS per particulam, vt Conditio.per fi.Causa, per quid,vel quoniam : Vide Bart.in l.quibus diebus,§.fi. ff.de cond. & demon.Alber.in rubr.C.de his quæ sub modo.

MODVS institutionib. legatis, donationibus, adiici dicitur, cum sub ea causa quid datur relinquiturve, vt,aliquid fiat, titul. de donat.quæ sub modo,C.l.29.ff.de legat.2.vbi à conditione separatur,vt & in tit.de condi.demon.& modo. Modus tamen, vt tradit Cuiac.14.obs.24.conditioni respondet : & est modus quasi conditio.l.1.C.d.t.de donat.quæ sub modo : vocaturque modus sæpe conditio,l.Titio centum. §.1.& l.libertis,de condi.& dem.l.2. §.vlt.l.3.de don.l.liberto,§ Lucius,de ann.legat. l.Mœuia,de manu.testam.l.8.pen.de cond.inst.

MOENIANA Alciatus quorundam obscuriorum Grammaticorum sententiam contra Accursium secutus, à Mœuio iuuene homine prodigo & luxurioso nomen accepisse scribit, qui cũ omnia sua bona abligurisset domum tandem in foro vendidit, sed vnam columnam excepit ex qua proiecit tigna, quo amplius podium efficeret, vnde gladiatorios ludos conspiceret. Isid.lib.15.Etym.c.3.Mœniana,inquit,dicta sunt quod maneamus.Mœnianus collega Crassi in foro proiecit Materias,vt essent loca in quib. spectantes insisterent, quæ ex nomine eius mœniana appellata est. Hæc & solaria, quia patent soli : post hæc alia lapide, alij materia ædificare porticibus mœniana & foribus & domibus adiecerunt. Hanc etiam notationem confirmat Festus Pompeius, qui testatur à Mœnio censore appellata esse,An hic Mœnius postea bonorum suorum decoctor extiterit,an vero sit ex eius,de quo Horat.lib.1.epist.familia nõdum satis constat.Mœniana igitur sunt proiecta, quæ spectandi causa facta sunt, &, vt Isidorus inquit,loca columnis ædificiisque projecta, in quibus spectantes insisterent,quoque ampliarentur superiora spectacula, vt Pompeius dicebat. Vulgo etiam Podioli & Iobiæ vocantur, hoc est, loci ad spectandum apti. Franciscus Marius Grapal.de partibus ædium lib.1.cap.1. vnde Iuuenalis : Omnibus ad podium spectantibus. Et Sueton. Spectabant omnes à mœnianis. Fiunt igitur mœniana extra domus parietem vel columnam, instar pulpiti, mutilis è marmore suppositis,facit l.si quando,17.ff. de seruit. vendic.D. Gœddæus ad l.malum.242.§.1.n.2.de verb.sign. ff.

MOLA asinaria, supplicij genus pecuniare Palæstinis, vt indicat, Hieronymus, quod ob enormia crimina solet exigi, vt apud nos rotæ supplicium. Senator noster apud Lucam cap.17. ex atrocitate pœnæ cuilo populo demonstrat culpæ magnitudinem, quum ait : Expediet ei, vt suspendatur mola asinaria in collum eius. Spieg. Hilarius autem dicit Asinariam poni pro grandi, quam scilicet ab asinis aut aliis iumentis versari oporteat : & non sit parua quam trusatilẽ vocant,quæ manibus hominum trudi possit. Aliqui exponunt de inferiore mola,quæ quia ignaua manet,superiore celerime volãte, ἀργὸς asinus vocatur,& plerunq; maior esse solet,siue quia plus atteritur, siue quia non est necesse eam esse tractabilem vt inferiorem, siue denique quia maiori sumptu commutatur : Pomponius Sabinus : vsus molarum ad manum in Cappadocia inuentus, inde inuentus vsus earũ ad ventum & ad equos,paulo ante Augustũ molæ aquariæ aquis actæ,Romæ in Tyberi primum factæ.

MOLÆ multiplices sunt puta manuariæ seu manuales, quæ manu versantur. Trusatiles, iumentariæ,asinariæ,& aquariæ. Iabolenus de fund.instr.l.dolia. Molas,inquit,manuarias supellectilis,iumentarias autem instrumenti esse Offilius ait.Molas aquarias, hoc est,aqua versatiles,ante Iustiniani tempora fuisse nondum legi.Is enim in tit.de Aquæduct.l.decernimus,molæ aquariæ meminit. Nebriss. Quod molis caret, non est molendinum,Bald.ait in c.1.§.si quid de cont.inter dom.& vas.de inuest.Spieg.de molis : vide Caton.c.11.rei rusticæ.

MOLÆ Oliuariæ, l.21. ff.de instruct. vel instrum. & apud Paul. l.3.Sent.tit.6.quas & trapeta à Latinis dici Seruius lib.2.Georg.scribit.Cuius verbi fit mentio in l.21.§.illud nobis ff.loc.Brissi.

MOLÆ superior pars catillus,inferior meta dicitur, l.18. §.idem consultus,ff.de fund.instru.

MOLENDINARIVS, non molitorem, sed quod ad molendinum pertinet significat.Paulus,asinam molendinariam,& molam negat ea appellatione contineri.Spieg.

MOLES dicuntur etiam structuræ,quæ fiunt ad arcendum fluctus. Vlp. in l.1.de Impens. in re dot.fact. Inter necessarias impensas esse, Labeo ait, moles in mare, vel flumen proiectas, l.52. §.ante domum,ff.de act.empt.Spieg.

MOLES in mari proiiciuntur,secundum Vlpian.in l.1.§.vlt.ff.de impen.apud quem tamen aliqui codices fide digni metas,non moles legunt. Sed prior lectio magis placet, quia Liuius ab vrbe condit.lib.2.refert, insulæ in Tiberim ex frumenti aceruis factæ additas moles,manuque adjutum.Cotta.

MOLEM singulari numero dixit Vlpian. in l.1. §.aduersus, ff.ne quid in loco pub. Sueton. in Caligula. Et iactæ itaque moles profundo atque infesto mari. Paterculus vol.poster.de Lucullo. Quem ob iniectas moles mari & receptum suffossis montibus in terras mare : haud infacete Pompeius Xerxem togatum vocare consueuerat.Senec.lib.5.Declarat.Maria proiectis molibus submouentur. Idem lib.14.Epist. Quid lapideas moles in rotundum ac leue formatas, quibus porticus & capacia populorum testa suscipimus ? Iaci autem dicuntur moles in mare,Acrone interprete in 3.Odar.Horat.quotiens excluditur aqua. Pilarum quoque in mare iactarum fit mentio in l.30. §.vlt.ff.de acq.rer.do.& l.3.ff.ne quid in loco publ. Sunt vero pilæ grandiora saxa aceruatim congesta ad contignationem aliquam sustinendam. Plin.lib.6. Epist. Saxis deinde pilæ adiiciuntur, quæ procedente tempore enatam insulam imitentur. Dionys. Halycar.lib.3. Horatium pilam γονάτων σωρὸν interpretatur.Sic pilæ lapideæ apud Vitruu.lib.2.c.9.Brissi.

MOLES,ait Festus,pro magnitudine fere poni solet.

MOLESTAM tunicam Seneca & Iuuenalis Satyra 8. dixere tunicam alimentis ignium & illitam & intextam. Brodeus Miscell.lib.2.cap.9.

MOLESTARI.Modestinus : Ab Aurelio Sempronio fratre meo neminem molestari volo : hoc est, alicui grauem esse, seu exhibere alicui molestiam,vt Cicer.ad Atticum dixit : Vide l.illud & not.ff.de tribut.Spieg.

MOLESTVS,qui alicui grauius est,nec finit eũ quiescere.in Aut. de fideiuss.in princip. Porro quæ molesta sunt, recte per pactum excipiuntur,l..si quis sub hoc,ff.de contr.empt.Spieg.

MOLESTRINA, à molendo, pistrinum olim dicebatur, quo tempore tundebantur frumenta,non autem molebantur. Seruius enim nobilis grammaticus autor est, apud priscos molarum vsum non fuisse. Aquariarum autem molarum loca, quibus Itali in Pado,vt Bart.indicat,nos in Rheno, Danubioque, ac aliis nostris, vt & Galli in suis fluminibus vtimur molestrinas appeliari posse.Budæus ex Nonio colligit,Spieg.

MOMENTVM vltimum temporis expectandum, quo aliquid necessario vel fit,vel datur,& lex docet,& doctores exacte tradidere.Spieg.

MOLIRI,proprie esse volunt,quod cum difficultate conati,operari,vel facere, siue inuenio, siue corpore. Macer tamen in l. diuus,ff.de offic.præsid.pro perpetrare vsurpasse videtur.Item; moliri,est moles ad ædificium aliquod coaptare. Vlp.in l.1.de

Nou.

Digitized by Google

Nou.oper.nunc. Qui forte in publico,vel in priuato quid molitur. Inde molitio,ipſe apparatus ædificandi, vt eod. tit. l.ſtipulatio. Molitio,inquit,non impeditur. Demoliri vero,diruere : & Demolitio,dirutio,oppoſita ſunt,Nebriſſ.

MOLITOR, qui aliquid ſtruit,conatur,& machinatur.

MOLITORES,rerum nouarum.

MOLLI brachio, & leui brachio, Cum tacite innuimus leui attingere articulo, vt Quintilianus ait, non diligentem operam præſtare,molli vel leui brachio,id facere dicimus.

MOLLEM animum, in fin.C.de compenſ.Imp.eleganter oppoſuit ſeuero & forti. Quamuis apud Cicer. mollis animus, pro facili & tractabili, lib.2. Epiſt.ad Attic. in bonam partem legatur,Spieg.

MOMENTA,pro horis & articulis temporum in l.3.§.minorem, ff.de minorib. l.6. ff.de vſucapio. l.23. ff.de acq.rer.dom.l.44. in pr.& §.1.ff.de adq.poſſ.l.pen.ff.de diuerſ.& temp.l.134.ff.de verb.ſign.l.3.in fin.ff.vt in poſſ.leg.l.3.§.1.ff.quod vi aut clam, l.63.in fi.ff.ad l.Falcid.Briſſ.

MOMENTA decem, punctum conficere, & quatuor puncta horam Accurſius putat, Latini tamen autores momentum ſimpliciter accipiunt pro breui tempore,ſicut & punctum.Alciat. citat Horatium & Terentium. Cæterum minutis ſexaginta conſtare horam, receptum eſt. Boetius, vt ab Alciato citatur, lib. Geometr.vlt. puncto minus eſſe minutum, rurſus minuto momentum,autor,Spieg.

MOMENTARIA poſſeſſio ſiue momenti beneficium eſt celeris reformatio & reſtitutio poſſeſſionis per vim vel alio modo ablatæ aut interpellatæ. Poſtulatur autem poſſeſſio momentaria per interdictum, vel actionem ex cauſa interdicti, ab eo qui poſſeſſione,vi,dolo,aut metu aut iniquo iudicio ſpoliatus eſt. Et quia ea ſtatim ſine vlla cunctatione ſpoliato reſtituenda eſt,dilata Domini quæſtione,ideo dicitur momentaria.Idq; Iſidor.lib.5. Etym.his verbis rectiſſime notat.Momentum,inquit,dictum eſt à temporis breuitate,vt tam cito,quam ſtatim ſaluo negotio reformetur,nec in vllam partem produci debeat quod reperitur. Poteſt autem momenti beneficium per quamcunq; perſonam poſtulari etiam per ſeruum,l.vlt.C.qui legit. perſ.in iud.hab.l.1.ſi per vim vel alio modo,l.4.C.Th.vnde vi: & poſtulatur ab eius loci Iudice in quo ſtatus poſſeſſionis perturbatus eſt,l,1.C.vbi de poſſ. agi opor. Eſt vero vſq; adeo celeris hæc reformatio (ſic enim appellatur in l. Si coloni, C.de agricol.& cenſit.) vt nec eam appellatio retardare poſſit,l.1.C. Si de momen. poſſeſſ.appell.fuer. Symmachus libr.1. Epiſt. in cauſis (inquit) quibus momenti reformatio poſtulatur, appellationes recipi non oportet. Meminit & Caſſiod. lib.4. epiſt. ad Antonium plura.Cuiac.lib.1.obſeru.c.20.quem vide.

MOMENTARIVS vſusfructus,l.vlt.§.vlt.ff.de bon.quæ lib.

MOMENTARIAM vitam,pro breui;& momentarium maritum, in eundem ſenſum Apuleius dixit.Sic momẽtarium venenum intelligendum,quod ſtatim interficeret : & momentariam ſalutem,quantulamcunque.Ex quarto commen.Catanæi.Sic

MOMENTO fieri,in iure noſtro intelligitur, quod nullo extraneo actu interueniente fit. Ex Alciato, Spieg.

MOMENTVM accipiunt iuris noſtri autores pro ἀτόμῳ, i. breuiſſimo & indiuiſibili tempore propter temporis breuitatem: vt cum id quod filiusfamilias acquirit ſcribunt ne momento quidem in eius perſona ſubſiſtere, & confeſtim patri acquiri, l.placet,ff.de acquir.hæred,l.3.Cod.de offic.comm.rer.priuat. Accipitur tamen interdum ὡ πλάτει pro latiore quodam temporis ſpatio, l,penultim. de condic, tritic, & pro hora interdum, l.3.§.Minorem, ff.de minor.plura de hoc Cuiac. in παραμικτοις de diuerſis temporum præſcript.& terminis. Et ſic accipiendum eſſe momentum in l,Continuus, ff.de verb. oblig. admonuit Spiegel. non vt interpretati ſunt Doctores contra vocis ipſius latinam ſignificationem,pro occupatione naturaliter neceſſaria,veluti in ægrotis, dum catapotia medicamentumve huiuſmodi aſſumunt.

MOMENTVM alias vtilitatem,& emolumentum,aut etiam vim & effectum ſignificat. Ita momentum iuxta eum modum dicitur,quo multi dicunt, Res parui momenti,id eſt,quæ vim & effectum non habet,quæ nulla eſt,& inefficax,& inutilis.Item magni momenti, id eſt, quæ magnum pondus & vim habet: Vide quæ not. in l.1. C.de nouat. & l.ſi poſt mortem de leg.1. cum ſeq.Spieg. [de don.int.vir.

MOMENTI nullius eſſe,& valere opponuntur, l.32. §.ſi ambo,ff.

MOMENTVM habetur in conſideratione propterea ſingul. decidit Bald. in c 1. §.quin etiam, verſ. quæro quid ſi maſculus, in tit.epiſcopum vel abb. quod ſi teſtatur ſubſtituit filio Titium, ſi morereturſine filiis & tempore mortis habuit filium qui momento tantum vixit, tamen ſubſtitutio expirat : & hoc dictum pro ſingul.late fert. Iaſ.in l.inter ſtipulantem, §.ſacram, colum.8.in princ. ff.de verb. oblig.& in l. antepen. col.21.in princ. C. de inſtit. & ſubſtit. & ante eum commendat etiam Aret. conſil.50. copioſe & eleg.in vlt.col.& Deci. conſil.309. viſo puncto in vltim.colum. & conſ.623. columna prima. Socyn. in repet. Lcum auus, column.96. verſic. poſtremo aduertendum. de cond. & demonſtr. Secundo per hoc ſingula.decidit Bald.in l.non tantum:per illum text.C.de legat.quod ſtante ſtatuto, quod mortua vxore in matrimonio vir lucretur dotem vel partem, quod ſtatutum eſt quaſi vbique, procedit etiam in eo qui fuit in matrimonio per momentum ; & pro ſingulari ſimpliciter approbat Iaſ. in l.ſi donaturus,§.1. ad fin. ff.de condict. cauſa data : & late de veritate diſputat in dict.l. non tantum : vbi tamen putat falſam. Tertio accedat, quod ſignanter decidit Bald.in l.in quibus,verſ.ſed hic concurrit alia quæſtio,Cod.de ſecund.nupt. per gloſſ.ibi quod ſtante ſtatuto quod filia dotata extantibus maſculis non ſuccedat : ſufficit momento temporis maſculum vixiſſe,vt filia dotata perpetuo excludatur : niſi ſtatutum requireret perſeuerantiam liberorum,ut per eum,& idem etiam firmat Bald. in authent. ſed & ſi quis, column.3. verſic. & per hoc infertur,eod.titul.cum his quæ pulchre ex facto cum incidiſſet, ſcripſit Marianus Socyn. conſ.5.præſens conſultatio in 1.libr,& ſequitur etiam Alexan. conſil.29. quoniam abunde, circa fin.in 1. volum. & Aret. in loco prælallegato,ſcilicet conſ.59. in vlt.column. Deci.conſil. 87. pro reſolutione, in 1.dubio. Et idem etiam decidit Bald. in l.ſi quis poſthum.§.1.in vltim.column.circa med.ff.de liber. & poſthum. cuius deciſionem pro ſingula. commendat Iaſ. in l.inter ſtipulantem, §.ſacram.in 8.column. ff.de verbor.oblig. & eſt etiam de mente eiuſdem Bald. in l.ſi quis hæredem, in ſecunda oppo. C. de inſtitut. & ſubſtit. quia in conditionibus ſufficit ſemel pro ſemper, ſecundum eum, cum ſimilibus quæ late ſcribit Cornel. conſ.7.rudis & incompoſita,& in 1.& 2. & in vlt. column. in 1.lib.& prædicta nota, quia dictum lucrum, quod marito per ſtatutum defertur, licet à marito non reperiatur acceptatum, tamen tranſmittitur, ſecundum Alexand. in l.cum antiquioribus column.4. C.de iur.delib.Iaſ.in l.ſi arrogator.col.7. ff.de adopt,Cotta.

MONACHATVS an liberet à patria poteſtate ? Ego hoc affirmare non auſim, tametſi communior ſit doctorum opinio, monachum liberari poteſtate patria, quia ingreſſu monaſterij in poteſtatem Abbatis conjicitur, à cuius, non autem à patris ſui natura is nutu & arbitrio dependet. Vult. in comm. Inſtit. l.1.tit.12.§.3.n.5.

MONACHIO,ſodalitas & conuentus manachorum,apud Impp. l.generali,13.C.de ſacroſ.eccl.Hotoman.

MONACHVS. Monachi proprie & ſtricte appellantur, qui virtute regulæ ſolitariæ ſtant in monaſterio, d.cap. placuit communi : nec immiſcent ſe prædicationibus,cap.Monachus,cap. iuxta Calcedonenſis, &c. adlicimus, 16. quæſt.1. niſi adminiſtratione habeant. Cuiuſmodi ſunt, quos ſecundum communem loquendi vſum appellamus monachos de ordine ſancti Benedicti, cap. iuxta Calcedonenſis, habentes bona in communi,cap.ſtatutum,18.quæſt.1. Nec ij appellantur fratres,ſed religioſi. Clemen.vnic. de excel.præſ. Alios autem, vtpote mendicantes, appellamus fratres, in clement. exiui de paradiſo, de verbor. ſignif. Verum,quod monachi,quandoque appellentur fratres (quod nomen dedignari videntur, ac eo nolunt appellari, neſcio qui monachi, ſed domini) eſt textus in cap. Cauſam, quæ ext. De iudic. libr.2. Decretarium : & ibi Abbas, pulchre explicans, qui dicantur monachi, & qui fratres, item & quo diſtent. Generaliter autem omnes monachi religioſique profitentes tria regulæ ſubſtantialia, ſiue ſint mendicantes, ſiue habeant bona in communi, poſſunt dici fratres, cap.nimis iniqua, & cap.nimis praua, de exceſſibus prælat.Clement.dudum, de ſepult. dic. Clement. exiui de Paradiſo. Verum tamen puto, quod in ſtatutis diſpoſitionibuſque odioſis, & (vt vtar vocabulo ipſius Abbatis Panormitani in d.c. cauſam, quæ) reſtringibilibus. appellatione fratrum non veniant monachi, eo quod debet attendi communis vſus loquendi, l.Labeo, ff.de ſupell.leg. Facit l.cum de lanionis, §.aſinam,ff.de fund.inſtruct. & inſtr.leg. l.liberorum, 9. quod autem. Caſſius de leg. tertio. Notat Bartolus & idipſum præſertim in materia ſtatutorum, in l.omnes populi, ff. de iuſtitia,& iur. Monachi igitur,id eſt, ſolitarii nominantur, ſed quemadmodum tutores vocamus, qui pupillos negligunt, ita falſo retinent id nominis, qui (contra c. Si cupis eſſe quod diceris cap.placuit communi, cap. iuxta Calcedonenſis, &c. qui vere,16.q.1.) in frequentibus locis conſpiciuntur, & quibuſcum, malo Chriſtianæ ſanctitatis exemplo palam victitant,&,ſi fas eſt dicere,concumbunt pellaces mulieres (quamquam nullæ monaſteria religioſorum introire debeant, 18.q. 2.parituræ filios,quos nepotes vocamus ? Quæſo, quid facies? dicet aliquis. Ita veteres patrimonii reditus annuos templis tam magnifice profuſeque donarunt (id quod vbique intueri licet) vt hinc maxime ſit monachorum otium, illiteratura, inertia, craſſitudo, & ſumma cum rerum, tum corporis luxuries. Hi mihi videntur in animo habere, quod vulgo dici ſolet, Si res ſuppetit domeſtica, quorſum opus literis ? Si deeſt, quo pacto pauper philoſophari poteſt ? Certe non obſtat, quod dicitur, monachum poſſe eſſe expertem literarum, gloſſ. capit.legi.16. quæſtione 1. cum id adius antiquum (quo

Digitized by Google

monachi clerici non erant, c. hinc est etiam & capit. generaliter 16.q.1.) referendum sit. At hodie, cum non possint illiterati sacris officiis apti esse, c. illiteratos, 36. distin. item, cum omnes promoueantur, c. adijcimus, c. doctos, c. si monachus, c. moderamine, c. sunt nulli, c. sic vitæ in monasterio, c. si clericatus, c. si quis Monachus. & c. monachos. 16.q.1. Panorm. c. cum illorum, col. pen. de sent. excomm. literati procul dubio (tametsi plures idiotæ, & ignorari sint, locumque diuerbio plerumque faciant, monacho indoctior) esse debent. Cum illiteratos ab ordinibus etiam lex pontificia repellat, & multo magis à beneficiis. Verum, quod beneficijs ecclesiasticis monachus presbyter libere fruitur, hoc demum intelligitur, cum probi & docti sint, non alias, id quod, c. doctos, 16.q.1. (à quo deriuatur & pendet c. simonachus, eod. 16.qu.1.) manifeste ostendit, & latius explicat c. sic vitæ in monast. & c. legi epistolam, ibi, 16.q.1.

MONACHI quando ceperint, inter auctores non constat etiam Hieronymo in vita Pauli Eremytæ teste, cum sic scribit, Inter multos sæpe dubitatum est à quo potissimum monachorum eremus habitari cepta sit. Quidam enim altius repetentes à Beato Helia & Ioanne sumpsere initium: Quorum & Helias plus videtur fuisse quam monachus, & Iohannes ante prophetare cepisse, quam natus est. Alij autem (in quam vulgus omne consentit opinionem) Antonium asserunt huius propositi fuisse caput: quod verũ ex parte Hieronymus esse fatetur: cui astipulatur Callistus, Nicephorus lib. 11. c. 25. suæ historiæ Antonium nominans vitæ monasticæ autorem. Dicuntur autem monachi à solitudine & vitate, quia soli & tristes debent morari in claustro, vt notatur C. de episcopis & clericis, l. decernimus, & 16. quæst. 1. c. placuit, c. adijcimus, c. doctos, c. sunt nonnulli, & c. de præsentium: cum multis similibus, c. eadem causa & quæst. Itaq; memorabile est quod scribit Theod. eccl. hist. l. 4. c. 28. Monachum fuisse, qui totos 60. annos neque à quoquam visus sit, neque cum quoquam collocutus. Et monachus debet vitare hominum multitudinem, 16.qu.1. c. si cupis. Et præceptiue dicitur, quod monachus claustro sit contentus: quia sicut piscis sine aqua caret vita: ita monachus sine claustro, d. cap. placuit. notatur per Archidiaconum, ext. de statu regul. in pr. gl. Et hoc potissime: Et omnis monachus ad hoc debet intendere, vt eius status concordet cum nomine 16. qu.1. c. placuit omnibus, & C. de episc. & cleric. decernimus, Hæc ex iis quibus iners inertium monachorum vita placet.

MONACHI, cum seruis æquiparentur, per doctrinam Bart. in l. 1. ff. de stipul. seruor. inferri posse videtur, in testam. testes adhiberi non posse, quod etiam nonnulli censuerunt, tamen plerisque contrarium verius asserentib. Bald. in l. 1. & in Authent. ingressi, C. de sacrosanct. Eccles. Iul. Clar. in §. testamentum, q. 55. n. 7.

MONARCHIA, id est, vnius principatus, primas tenet in tribus speciebus gubernationum, quas iustas censuerunt philosophi. Hæc vere legitima potestas: quæ si innocua fuerit, Dei typum in terris refert: nunc proprie est apud Romanorum, h. omnium Christianorum Imperatorem regentem, qui ab eq; Augusto rerum potitur. Facti. n. non iuris est, quod cæteri reges Imperatoriæ maiestati detrahunt. Alc. de Francis occidentalibus loquens. Qui licet, inquit, regib. Germanorum, quos Imperatoris titulo Romani pontifices insignierunt, non subsint, Romani tamen imperij & ipsi pars, eoq; iure viuunt. Monarchiã orbis Imperatori elegantèr astruit Baro Tautenbergius ex patrum sententijs, interpretans tit. de feud. Marchiæ libr. 1. Feudorum. Nec refragatur, olim gentes nonnullas ditionem Imperatoris non agnouisse, sicut & hodie nonnulli agnoscere recusant, de Iure tamen dubio procul agnoscere debere, secundum Ias. in l. cunctos populos, de Summ. trinit. per Gl. minime recognoscat, in c. per venerabilem, Qui filij sint legit. Spieg.

MONAS, siue vnitas, apud Arithmeticum est principium numeri, & non est numerus: quemadmodum Geometræ punctus principium lineæ, non tamen linea est: à quibus perquam acuto ingenio vir Salomonius, censet fœminam differre non videri: cum ipsamet sola sit caput & finis suæ familiæ, l. pronunciatio, §. fi. & l. familiæ, de verb. sign. Proinde nihil sibi videri fœmina ex maribus nata, non vere & proprie ex linea, siue de linea masculina dici possit, licet in ea desinat linea masculina, Spieg.

MONERE scientem, vel memorem facere.

MONEAS, & inducas, an per hæc verba detur potestas cogendi not. per Archid. extr. de præb. cap. si pauper clericus, lib. 16. & Spec. de rescript. præsent. §. ratione formæ, iuxta fin. vers. Item si Papa roget. & de concess. præb. c. cum nostris, in fin. Spieg.

MONEMVS, an hoc verbum sibimet iurisdictionem, differunt non omnino inutiliter Canonistæ, in c. solitæ, de maior. obed. Spieg.

MONETA, vt Constant. lib. 5. Epit. tit. 13 definit, πολίτης τὸ ἀρχέτυπον παρ' ἡμῖν ἐκαλεῖτο μετ' ὀλίγον ὁ τῶν ΙΙ. ἀπὸ διαχαράττειν, Suidas. Hanc nem monetam cultam à Roma; scribit quasi σύμβολον, quod in bello aduersus Pyrrhum, & Tarentinos de pecunia laborantes benigno responso, ope consilioq; iuuisset. In cuius templo nummum cudi institutum fuit, Brisson. Veteres etiam monetam deam esse dicebant, quæ pecuniæ curam haberet, grauiter animaduertente in eos, qui dolum malum in pecunia committerent. Qua etiam ratione doctissimi Grammaticorum censuerunt, Monetam dici, quod moneat, ne quid fraudis in ære, signo pondereve fiat. Corrasius libr. 3. Miscell. c. 13. Adde Turnebum aduersariorum lib. 4. cap. 3.

MONETA dicta, quod nos signi impressione vel autoris, vel precij moneat. Accipit autem legem valoris à suo superiore vnde nec reprobari potest, nisi per ipsum superiorem, argum. l. eleganter: §. qui reprob. de pig. Spieg.

MONETA adulterina, pro falsa, l. 1. in pr. C. de fals. monet. sicut & scientiam adulterinam in §. hæc autem in proœm. Pandect. dicitur pro non vera. Monetam autem adulterinam seu falsam dicere possimus, si hæc tria absint: nempe si non sit species proba, nec debitum pondus, nec ea forma excusa, quæ iusta sit ac legitima: Bald. tit. de publ. indic. Vide Impp. in tit. Cod. de fals. monet.

MONETA vsualis, in c. 2. extr. de maledict. Galli Monetam currentem vocant: Prat.

MONETA in l. 2. C. de fals. monet. id est, locus in quo cuditur moneta.

MONETALES triumuiri dicti sunt, æris argenti atque auri conflatores, vt ait Pompon. in l. 2. de Orig. iur. Obseruatu dignum est, quod Zas. hæc Pomponij verba explanans, indicat, cur æs pro auro dari non erat insuetum, vt intelligas l. quid tamen, ff. de Contrahend. empt. & l. si id quod aurum, de verbor. oblig. cum similibus: vide Trimuiri auro, argento, Prat.

MONETALIS cusio, l. 18. de extraord. siue sord. muner. in C. Th.

MONETARII, qui vt Iurisconsul. loquitur, in moneta publica operantur, l. 6. §. 1. ff. ad l. Iul. peculat. Sic in l. 2. Cod. quib. ex caus. fer. pro præm. & in l. 1. & l. 7. & l. 13. de murilegul. lib. 11. C. l. 6. C. de dignitatib. lib. 11. & apud Firmicum, lib. 8. cap. 17. Et Topiscum in Areliano. Cui adde hæc Suidæ verba, μονητάριοι οἱ τὸν νόμισμα τύποντες οἱ ὑπὸ Αὐρηλιανοῦ διῳκήσεως τὸ νόμισμα, ἢ ἀπὸ ἰδίου ἀρχέτυπου εἰσκομίσαι ἠθέλησε. καὶ γὰρ ἐπὶ μὲν Αὐρηλιανοῦ ἐν τῷ ἀργυρίῳ τὸ κεκραμένον ἐμάτην κατεφρόνησε, Brisson. Græci καπηλεῖς vocant, & falsos monetarios ψευδοκάπηλος, Brisson.

MONERARIVS dicitur proprie, qui monetam (hæc autem dicitur signum principale, quo forma numi exprimitur) cudit Quomodo accipitur Cod. in tit. De fals. moneta. vbi Constantinus imperator fabricantes falsam monetam puniendos esse censet vltimo supplicio omniumque eorum bona confiscanda esse. Aliter monetarij dicuntur, qui textrini quodam officio fungebantur. Itaque sunt monetarij viles homines, texendis scilicet vestibus idonei, quique lanam ducant, & textricium faciant. Dicti fortasse monetarii ab officij ipsius vtilitate, ἀπὸ τῆς μονήτας. Nam & hodie huiusmodi homines lanifices in minimo sunt precio. De hoc postremo vide Alciatum in leg. Balluca, C. de metallariis, libr. 11. & Egnatium in Annotationibus ad Vopiscum: Vide & Corasium Miscell. lib. 3. c. 13.

MONHENERIVM, spectaculi genus, quasi vnius diei dictum apud Iustinianum in Nouel. de Consulibus, §. Ac primus quidem, iuxta interpretationem Haloandri. Spieg.

MONILE, ornamentum quod solet de collo virginum pendere, dictum, quod virtutis admoneat: nam primo ob aliquod egregium factum dari solebat etiam ingenuis iuuenib. Spieg.

MONIMENTA, teste Varrone, à monendo, quæ sunt in sepulchris: & ideo secundum viam, quo prætereuntes admoneant & se famæ, & illos esse mortales. Alij scribendum volunt monumentum, per u, quicquid nos monet, siue monere potest alicuius rei præteritæ: vt tituli, sepulchra, statuæ, fana, porticus, carmina, historia, documenta, doctrina, libri, cæteraque huiusmodi. Porro monumentum, Vlpian. inquit, sepulchrum est, vbi corpus mortui, ossaue hominis condita sunt. Monumentum autem dicitur, quod memoriæ seruandæ causa existat. Marcell. tit. de Sumpt. fun. Monumentum sepulchri id esse diuus Hadrianus rescripsit, quod monumenti, id est, muniendi eius loci causa factum sit, in quod corpus impositum sit Florentinus ibidem: Monumentum generaliter, res est, memoriæ causa in posterum prodita: in qua corpus, vel reliquiæ si inferantur, fiet sepulchrum: si verò nihil eorum, monumentum erit, quod Græci cenotaphium appellarunt, Spieg.

MONIMENTVM à sepulchro distat, quod monimentum sit, quod Græci κενοτάφιον dicunt, id est, inane sepulchrum, & quod sine corpore sit, quod Suetonius Tranquill. in Claud. honorarium tumulum vocat. At sepulchrum locus est religiosus, propter mortuum, qui in eum ipsum locum intulimus, estque sepulchrorum ius longe potius ac idem permanentius, &c. Brech. l. Cum in test. ff. de verborum & rerum sign.

MONITIO fit ante commissum, & est necessaria apud Iurisconsul. in l. 1. §. magistratibus, ff. de Magistr. conuen. Obiurgatio vero post turpe factum. Cic. in libr. de Amicitia: Primum vt monitio acerbitate, deinde vt obiurgatio contumelia careat. Monitionis à iudice factæ efficaciam Bart. ostendit in auth. cessante, Codice. Quom. & quand. Iud. Hanc vocem pro sententia

Digitized by Google

poni volunt, ad fin. l. quoties, C. de Dignit. lib. 12. Spieg.

MONITORIÆ literæ, quæ sint, item quæ præceptoriæ, quarum mentio fit in c. capitulum sanctæ crucis: extra de Rescrip. petendum est à Canonistis, Spieg.

MONITORES, serui à colono præfecti, vt operariorum, veluti vnitorum & aratorum turbam obeuntes vnumquemque moneant, & segniores castigent. Vlp. l. 8. ff. de instr. vel instr. leg. Quærendi veluti homines, qui agrum colunt, & qui eos exercent, præpositiue sunt his, quorum in numero sunt villici, & monitores, Col. lib. 1. c. vlt. Et in turba, inquit, & sub monitore vnitor opus facere debet. Item Decurias appellauerunt antiqui, & maxime probauerunt, quod is numeri modus in opere commodissime custoditetur, nec præeuntis monitoris diligentiam multitudo confunderet. Erant etiam monitores in scena qui, vt inquit Festus, actoribus suggerebant quæ dicturi essent. Itemque monitores, Quint. lib. 6. cap. 5. sunt, quos Græci Pragmaticos vocant, qui iura ac fori consuetudines oratoribus summissa voce suppeditant. Cic. Verr. 1. Video mihi non te, sed hunc librum esse responsurum, quem monitor tuus hic tenet, Prat.

MONITV agere, quo distet à mandato agere docet Accurs. in l. si serui mei, ff. de tut. Spieg.

MONITVS, in l. 6. §. 3. C. de his qui ad Eccles. confuger. id est, citatus id ciuili iudicio, Goth.

MONOCVNTÀ. Expunge apud Alb. & repone, Monazonton. Extat vox apud Impp. in l. quidam ignauiæ, C. de Decurion. lib. 10. Significat autem solitarie viuentes. Alciato monazonij vocabulum magis placet, quod & interpretatur locum in eremo, in quo monachi congregantur, Spieg.

MONOMACHIAM. Baro à Tautenberg. ait, singulare certamen interpretamur, quod duellum alij vocant. Inde & Mononachus dictus, h. qui solus cum solo pugnat. Ea autem fieri consueuit, ad eruendam rei alicuius probationem aut purgationem inducendam: ita videlicet, vt qui se sic probaturum purgaturumve aliquid obtulerit, & vicerit, probasse credatur: si non vicerit, in probatione defecisse putetur. Verum hæc monomachiæ probatio non diuina tantum, sed & ciuili lege eliminata est, nam in ocio ciuili, & domestica quiete, cruenta spectacula sibi non placere Imp. Constantinus attestatur: eaq; de causa omnino gladiatores esse prohibet, in l. vn. C. de Gladiat. lib. 11. Per quam legem & publica illa, cruentaque pugilum in Pancratio certamina prohiberi non ambigitur, quæ Vlpiani tempore Romanorum leges nondum damnauerant, l. qua actione, §. si quis in colluctatione, ff. de ad leg. Aquil. Spieg.

MONOMACHIÆ genus sanguinolentum omni modo canonica sanctio verat. cap. monomachiam, 2. quæst. 4. vbi in fine dicitur, quod hanc sectantes Deum solummodo tentare videantur, & in c. 1. extr. de Purg. Aliquatenus duella tolerari non debere, diffinitur, Spieg.

μονομαχία, vocem Græcam apud Vlpian. in §. item Iul. scribit, l. si duo patroni, de Iureiuran. Alc. in Dispunct. interpretatur ad verbum vnius partis. Quod nec Accursium fefellit. Spieg. Scriptum est apud Iul. Paul. l. §. de cond. fur. Condictione furtiua furem & hæredem furis teneri. Quid ergo qui iurauit se furtum fecisse, hoc solo nomine exceptione contra condictionem vtetur? verum si contendat, qui condicit quasi cum hærede se furis agere, repelli non debebit? Et verius est, quasi μονομαχίαν condictionem dare debere, vt aduersus furis hæredem. Hæc Vlp. l. si duo, §. secundo, de iureiur. Quod responsum non male ab Accursianis acceptum est. Quia, cum duæ sint Condictionis furtiuæ partes, sicut ex Paul. iam dictum est: Vna, quæ aduersus furem: altera quæ aduersus furis hæredem datur: condictione ex priore parte, qua furi condici solet, sublata, ea pars remanet salua & intacta qua hæres tenetur. Pro eo alibi lectum est, sine alternatione agere. Cum enim ex Edicto de seruis actio sit duplex ac διμερὴς nempe tam recepti furti, quam corrupti, existimabat Iulianus pro seruo communi, cum socio sine alternatione agendum esse: id est, si corrumpit: nam eam Edicti partem, qua recepti qui tenetur, in socium non caderet non enim videri suum à quo quam recipi, l. si quis seruum, de fet. cor. Id Theophilus in tractatu. Causa plus petendi μονομαχίαν dixit, Instit. de actio. Quod versum est, Sublata alternatione. Cur. lib. 1. ἀναγνώσεων, cap. 42.

Μονομαχεῖν agere dicitur is, cuius aduersarius iudicio non adfuit; id est, absente altera parte: ex quo eremoditium contingit. nam (vt ait Hesychius) ἐρήμου μονομαχεῖν λέγει, Paul. l. vltim. ff. ad SC. Trebell. Polycrates fideicommissum petierat, & obtinuerat apud Aurelium Proculum, Proconsulem Achaiæ, appellatione facta, cum solum Phœbus egisset μονομαχῶν, victus est. Subaud: Polycrat. Alio tamen sensu μονομαχεῖν, interdum à rhetoribus vsurpatur, vt cum Fortunac. lib. 1. sic loquitur. Materia μονομαχεῖν, quæ non consistit est eiusmodi: veluti cum ex prima tantum parte constat, nec quicquam ex secunda afferri potest: vt sunt loci communes, verbi gratia: Leno qua parte venturos ad se adolescentes sciebat, nocte foueam fecit occultam, ea iuuenes perierunt: accusatur, quod mortis causam præstiterit: hic enim Lenoni nulla defensio est: μονομαχεῖν autem etiam appellatur ἀντομαχεῖν, & ἀντομαχία, Prat.

MONOPODIA Turnebo auctore mensæ sunt, quæ vno pede sustinentur, quæ ea tempestate pulcherrimæ lautissimæq; censebantur. Idem ante eum annotauit Bayf. in lib. de vasculis.

MONOPOLIORVM negotiationem naturæ contrariam & damnandam esse optimi legislatores probarunt, quod secundum naturam semper conati sunt, esset facilis rerum communicatio. Prat.

MONOPOLIVM (quod παρὰ τὸ μόνος, vnus & πολέω vendo ducitur,) est, cum penes vnum aliquem tantum vendendi potestas existit, id fit, cum vnus solus, vel vt fieri solet, cum paucis secum admissis, exercet ac emit aliquod genus mercaturæ vniuersum, vt solus suo arbitrio vendat, & precium statuat. Is enim augens precia rerum, suæ deseruit auaritiæ, ac aliis nocet omnibus: tollit verum permutationis & succedentis contractus emptionis venditionis vsum. Ideo recte prohibentur monopolia in tit. C. de Monopol. Vtinam haberemus nomophylaces, hoc est, legum custodes, qui exequerentur sancita illius tituli. Locus est in eo, vbi de monopoliis echinorum agitur: quem interpretes ridicule tractarunt: Vide Hegendorf. adde Forcat. in penu iuris ciuilis capit. 20. Hoc verbo etiam Plin. vtitur l. 8. c. 37. de echini cute loquens: Magnum fraus & ibi lucrum monopolio inuenit. Erat & Monopolium oneris vel pensionis genus, quod ab eo exigebatur, qui monopolium beneficio Principis exercebat. Cassiod. lib. 2. Qui ita commercium negotiationis exerceat, quatenus nec monopolij, nec siliquatici, nec auratiæ aliquid pensionis impendat, Prat.

MONOPOLIVM, ait Goth. ad rubr. C. de monopol. est ius vendendæ certæ mercis, quod vnus certive homines sibi vendicant permissu Principis sub onere vectigalis.

Μονάστιον, eremus, & locus in quo monachi congregantur, l. cuidam ignauiæ. De decurion. Horum maximus persecutor Valens Imp. Lege Eutrop. & Orosium.

MONS sacer in via Tiburtina vltra Anienem j. mil. conspicitur: dictus sacer, quod Ioui consecratus esset. Huc plebs Romana olim secessit, teste Pomponio l. 2. de Orig. iur. Tribunosque sibi in eo creauit, Spieg.

MONSTRARE, pro probare, indicare, ostendere, *Bewyſen, Bezeigen*, l. actor. C. de proeur. in Auth. Litig. iur. §. 1. coll. 9. Albe.

MONSTROSI in parte virili, vt si membrum excedat iustam quantitatem: antiquo verbo dicebantur, *Allzu viel*. quasi dicerent, *Sie haben zu viel*, Old.

MONSTROSI partus, qui sint in Romuli lege, disces ex l. quæret, ff. de verb. sign. & l. 5. C. de postu. hær. & G. Bened. rep. cap. Rainutius, parte 3. verb. qui cum ad num. 20. 21. &c. de testam. Prat.

MONSTRVM definiri potest id quod formam ortus ac generationis suæ mutauit aliena ac peregrina prorsus specie assumpta: Vt si ex homine generetur corpus leporinum, aut equinum, ex oue lupus, ex aqua lepus, ex vacca leo: cuius multa exempla narrat Liuius in singulis fere libris: vide Gœdd. ad l. 38. n. 10. de verb. signif.

MONSTRVM proprie & sæpius dicitur de hominibus & pecudibus seu brutis. Vnde Virgilius: Monstrum horrendum, informe, ingens, &c. Brochæus l. ostentum, ff. de verb. rer. signif. Nam in his se maxime potentem natura ostendit, & monstrari cupit, vt nos intellectus capaces moneat nostri, nosque ad gratitudinem erga Deum incitet, quod pro benigna sua misericordia nos sartos rectosque, integros, non mutilatos, non bestias generari & edi voluit. Quoties autem monstrum, ad rem inanimatam, ad spectrum, ad imaginationem quandam, ad miraculum rei inanimatæ redcitur, à natiua significatione recessisse dicendum est. Gœd. ad d. l. 38. nu. 17. de verb. sign. Est autem monstrum apud Latinos proprie quod præter naturam genitum est, vt inquit Donatus in Terent. & habetur in l. 3. in fin. C. de posthum. hær. instit. Siue ergo contra siue præter naturam sit, monstrum dicitur, in quo videtur deceptus Accursius §. Minorem. Ind. de adopt. Dictum autem est monstrum à præmonstrando, vt Cic. in lib. de natura Deorum dixit.

MONTEM à mouendo Bartol. ducit per antiphrasim, sicut bellum, lucus, & similia. Sed magis ab eminendo dici videtur mons: cuius nomine etiam quicquid eminet dici potest, Spieg.

MONVMENTVM generaliter, res est memoriæ caussa in posteros prodita: in qua si corpus, vel reliquæ inferantur, fiet sepulchrum: si vero nihil inferatur, erit monumentum memoriæ caussa factum, quod κενοτάφιον appellatur, l. 42. ff. de religiosis. Briss.

MONVMENTVM. Monumenta (inquit Valla lib. 4. elegan. c. 75.) i, mutata in u, sepulchra, statuæ, tituli, libri, cæteraque quæ nos alicuius præteritæ rei moneant. Vixque monumenta dixerim, nisi literæ, aut alii tituli appareant: quæ si desint, magis sepulchrum, quam monumentum erit. Hæc ille. Certè monimentum dicitur, quicquid mortui gratia factum erit, etiamsi

Digitized by Google

conditus eo loco non sit. Cicero videtur velle idem esse, sepulchrum, bustum, & monimentum. Is lib. 2. de legibus, sic ait. De sepulchris autem nihil est apud Solonem amplius, quam ne quis ea deleat, neue alienum inferat, pœnaque est, si quis bustum (nam id putatur appellari τύμβον) aut monimentum, inquit, aut columnam violarit, deiecerit, fregerit. Plinius lib. 8. epistol. in epistola ad Montanum, Cognouisse (inquit) iam ex epistola mea debes, adnotasse me nuper monimentum Palantis sub hac inscriptione: huic Senatus ob fidem, pietatemque erga patronos ornamenta prætoria decreuit, & sestertium centies quinquagies, cuius honore contentius fuit. Si quidem monumenta proprie dicuntur statuæ, imagines, columnæ, pyramides & bases extructæ in honorem memoriamque viri alicuius præclarissimi ob virtutis & rerum gestarum excellentiam, & bene de Republ. meriti. Ob id superponebatur titulus, ἐπιγράμμα, & inscriptio seu honorifica, quæ viatores commonefaceret, à Græcis τοῦτο τὸ μνῆμα λέγει: vnde à monendo monimenta dicta. Varro lib. de lingua Latina tradidit. Monere, inquit, ab eadem memoria; sic monimenta quæ in sepulchris. Et ideo secundum viam, quo prætereuntes admoneant & se fuisse & illos esse mortales. Ab eo quæ scripta ac facta memoriæ causa, monimenta dicta. Sic Græci μνημεῖον, quod nos monimentum, ac si dicas memoriale, τὸ μνήμης. Nam & ipsi eleganter dicunt, τὸ μνῆμα εἰπεῖν, quod Cicero à memoria exponere dixit: hac voce in Euangelio D. Marcus est vsus c. 16. ἐξῆλθον ταχὺ ἀπὸ τοῦ μνημείου ἔφυγον γὰρ αὐτὰς τρόμος καὶ ἔκστασις εἶχεν αὐτάς: καὶ οὐδενὶ οὐδὲν εἶπον ἐφοβοῦντο γάρ: τὸ δὲ λίθον ἐκύλισαν ἀπὸ τῆς θύρας τοῦ μνημείου: Et summo diluculo diei primi sabbatorum veniunt ad monumentum exorto sole, dicebantque inter sese: Quis reuoluet nobis lapidem ab ostio monumenti? Et Ioan. vndecimo cap. Ἰησοῦς οὖν πάλιν ἐμβριμώμενος ἐν ἑαυτῷ ἔρχεται εἰς τὸ μνημεῖον. ἦν δὲ σπήλαιον: καὶ λίθος ἐπέκειτο ἐπ' αὐτῷ. Iesus ergo rursum fremens in semetipso venit ad monumentum. Erat autem ipse lunca & lapis ei impositus. Quo tamen loco docemur D Iohannem τὸ μνημεῖον, id est, monumentum dixisse pro sepulchro & humatione ipsa, non autem pro cenotaphio & honorario, tumulo, memoriæ causa condito: quod monimenti dictio significat. Nam τὸ μνημεῖον erat spelunca (ait) cui superpositus erat lapis, vbi situs & conditus ac humatus erat Lazarus. Sic igitur differt sepulchrum à monimento, quod sepulchrum sit locus, quo mortui plures religionis gratia condi & humari solent. Quare monumentum non solum id quod memoriam alicuius repræsentat, significat, sed & sepulchrum, vt annotauit Francisc. Conn. l. 9. c. 3. nu. 2. in testamento, §. In monumento, tit. de verbor. & rer. sign.

MONVMENTVM purum esse potest, quod probatur, l. 5. §. concessum, ff. de donat. int. vir. & l. 6. in fin. ff. de religios. Vnde Cicero ad Atticum, Sed ego, ait, quæ monumenti ratio sit nomine ipso admoneor. Ad memoriam magis spectare debet posteritatis, quam ad præsentis temporis gratiam. Bene itaque Festus lib. 11. Quamuis, ait, monumentum mortui causa, factum sit, non tamen significat ibi sepultum. Alibi allusione quadam scriptum est, monumentum sepulchri, id esse, quod monumenti, id est, causa muniendi eius loci factum sit, in quo corpus impositum sit, l. 37. ff. de religios. Brissl. & Conn. l. 3. c. 1. nu. 4. Hinc forte Apuleio lib. 1. Floridorum Siticines dicuntur monumentarij, de quibus Maioragius lib. 1. Miscell. c. 13. quod ad monumenta, id est, sepulchra canerent: Vide & supra Monimenta.

MONVMENTA etiam dicuntur tabulæ publicæ ac priuatæ, quæ tamen ab Instrumentis publicis differunt. Nam publica monumenta sunt, quæ actis publicis professa sunt, &, vt posteriores Imperatores locuti sunt, actis insinuata, id est, accepta, & comprehensa publicis actis. Insinuantur autem per eos, apud quos, & qui auctoribus res in acta publica referuntur: Huius generis sunt, quæ iudicio acta sunt & scripta, ac deinde in eum locum relata sunt, vbi publice earum rerum acta asseruantur: extra iudicium ea, quæ quis apud Magistratus professus est, aut eos, si qui sint, qui actis publicis, id est, archiuis præsunt, & curant, vt iis auctoribus monumentis publicis res gesta traderetur. Extat sub titulo de donationibus, Cod. Constantini constitutio de iis, apud quos donationes insinuarentur, id est, acciperentur actis, quas inde publicari ille ait, l. in hæc, Horum monumentorum fides publica est: & eiusmodi, quæ negatione nostra infirmari non queat, ac ne testibus quidem, Publica autem instrumenta vt dicantur, ex his rebus maxime efficitur. Primum persona tabellionis instrumentum excipientis, quæ publico officio, vel ministerio in ea refungitur, l. 3. de tab. lib. 10. C. Nam si id de argentariis dictum est, quod singulorum rationes conficerentur, l. 4 §. 1. l. argentarius: de eden. non minus iuste de tabellionibus dicetur, qui rerum an singulos pertinentium conficiunt instrumenta. Deinde tabulariis certa forma præscripta est, quam in instrumento conficiendo obseruare debeant si modo tanquam tabulario scriptum ex fide publici muneris haberi contrahentes velint. Forma expressa est Constitutione Iustiniani nouel. 47. cui titulus est, vt nomen Imperatoris. Præterea hoc ad fidem rei gestæ, & auctoritatem instrumenti ab eodem Iustiniano inductum est, d. const. nouel. 73. §. sed etsi instrumenta, vt testes non minus quam duo adhiberentur, quorum nomina tabellio instrumento adscriberet. Si qui contrahunt, imperiti sint literarum, testes quinque adhiberi voluit, si modo res vnam libram auri excederet, & res in vrbe gereretur. Alioqui si aut de vna libra auri ageretur, aut negotium gereretur in villis, numero vsitato testium contentus fuit, Quod & in priuatis multo magis intelligendum est, §. oportet autem eadem constit. Si hæc obseruata erunt, tum recte instrumenta ex fide officii, & muneris publici, publice confecta, atque adeo etiam publica esse dicentur Donell. de fide instrum.

MORA videtur esse, ait Pompon. in l. 3. §. ff. de act. empt. si nulla difficultas venditorum impediat, quo minus traderet: præsertim si omni tempore paratus fuit tradere.

MORA, id est, dilatio, modici temporis non habet periculum, l. si debitori, ff. de Iud. Mora enim dolus nominatur ab interpretibus. Vide Iaf. in l. si vero, ff. Qui satisdat. cog. Et vt mora rei nocet fideiussori, l. mora, ff. de verb. oblig. & dict. l. de vsur. §. fin. ita difficultati cedit, ac quidem magnæ, & quæ fere casui fortuito æquiparetur, l. non dubium, in fin. ff. de Legat. 3. Spieg.

MORA dupliciter fit, ex re, & ex persona. Ex re mora, fit cura, ipso iure ac solo temporis decursu, sine ulla creditoris appellatione, prætermissio illius officij reprehenditur, quasi res ipsa interpellet; quæ & mora in rem appellatur, l. 5. ff. de minorib. l. 26. §. apparet, ff. de fideicomm. lib. l. 3. §. 1. ff. de adim. leg. l. 23. l. 38. ff. de vsur. Ex persona vero fit mora, quotiens opportuno loco & tempore debitor interpellatus non dat, non soluit, l. 32. ff. de vsur. Vide Gœdd. in comment. ad l. 12. §. 1. n. 7. ff. de verb. signif. Vnde Paul. lib. 3. Sentent. tit. vlt. Moram fieri videri definit, cum postulanti non datur. Itaque vbi nulla petitio est, ibi mora committi non intelligitur, l. 89. ff. de diuers. reg. iur. Quod sic meo quidem iudicio accipiendum est, vt à quo exceptione, aliqua pecunia peti non potest, is moram facere non videatur, vt Paul. tradit in l. 40. in fin. ff. si cert. pet. quanquam aliter quidam illam regulam interpretantur. Moram plane fecisse videtur, qui litigare maluit, quam restituere, l. 82. in fin. ff. de verb. oblig. nisi si fine dolo malo frustrationeque ad iudicium prouocauit, l. 46. ff. de diuers. reg. Briss.

MORA rei nocet fideiussori nempe si post moram rei res debita sit perempta, vt tum teneatur etiam fideiussor ad æstimationem, etiamsi ipse moram non adhibuerit. Vult. in com. Instit. l. 3. tit. 21. §. 5. n. 7.

MORA est cessatio & frustratio, siue improba dilatio, prætermittendi officij in soluendo recipiendoue debito, alteri damnosa, l. 3. in fin. l. cum quidam, 17. §. pupillo, l. sciendum, l. seq. l. mora, 32. ff. de vsur. l. 5. ff. de minorib. l. 3. §. 1. ff. de adimen. leg. Gœdd. in comment. ad l. si caluisur 233. num. 1. de verbor. sign. Moræ autem duæ sunt species: quarum vna in debito non præstando, altera in non recipiendo, quod oblatum est, versatur, Hotoman.

MORA non præstandi debiti, est culpa debitoris prætermittentis soluere, quod soluere & debuit & potuit: cum aliquo creditoris incommodo coniuncta, Hot.

MORA non recipiendi debiti, est culpa creditoris non recipientis solutionem quæ à debitore idoneè oblata est, vnde aliquid incommodi ad debitorem peruenit. Hot. Inter moram, quæ ex re fit & ex persona, hoc maxime interest: quod cum in re soluum mora est, finita causa, propter quam mora recipitur, desinit mora fieri: vt si minor decesserit, si vicesimum annum excesserit. Quia reuera mora non fuit, sed beneficium tantum personæ. Mora autem ex persona intercueniente, semel cœpta deinceps in re perseuerat, etiam in hæredes, nec tempore, aut personis postea mutatur, nisi si purgent, l. Titia Seio, §. vsuras, de legat. 3. Donnellus de mora.

MORA vt grauamine distet, colligitur ex l. omni modo, C. de inoffic. testam. Spieg.

MORA abusiua, quæ sit, tradunt doctores in l. minorum, C. in quib. caus. Porro quomodo mora debitoris & creditoris, emptoris idem & venditoris considerentur, tradit Zasius, in l. vinum, ff. si cert. pet. Spieg. Prat.

MORA irregularis quæ sit, vide Molinæum 40. de vsuris nu. 205.

MORA litis, l. 26. C. de rei vind. l. 15. ff. vt legat. nom.

MORA, temporis dilatio, tarditas item atque procrastinatio. De ea, eiusque efficacia copiose scribit Bart. in l. mox citanda. Hæc nullis certis finibus concludi potest, vt est elegans textus in l. mora, ff. de vsur. Spieg.

MORÆ purgatio circa conditionis implementum non admittitur, quia forma, quam inducit conditio, seruata non est, & forma quæ vt plurimum in fine consistit, deficiente, ipsa deficit res, Gœdd. ad l. 1. n. 18. in comm. de verb. sign.

MORAM committit, ait Goth. ad l. 3. §. ff. de act. empt. qui nulla difficultate impeditus, cum potuit, non tradidit.

MORAM

MORAM feciſſe apud IC. in l. eum qui, ff. de Iuriſd. om. iud. vt apud Cic. moram faciendam, moram fieri, Spieg.

MORAM purgare, eſt re integra contractam ex mora culpam ſic eluere, vt eius omnis pœna vitetur: nam oblatione ſoluti onis omne periculum futurorum caſuum à debitore in creditorem transfertur, l. interdum, 73. §. 1. ff. de verb. obl. l. cum decem, 72. §. 1. ff. de ſolut. Quod idem etiam creditori conceſſum eſt, vt ei moræ purgandæ facultas, vt agere poſſit, permittitur, l. ſi ita quis, 135. §. 1. ff. de verb. oblig. Hot. Hoc idem dicitur & moram emundare, eluere, atque delere, vt annotat Donell. de Mora.

MORATIS. Cic. in princ. de Fato, primam huius nominis inuentionem impoſitionemque à ſe factam fatetur: tanquam ab eo, qui omnibus modis conaretur augere linguam Latinam. Quia pertinet, inquit ad mores, quod illi vocant, nos eam partem philoſophiæ de moribus appellare ſolemus: ſed decet augentem linguam Latinam, nominare moralem: Vide Philoſophia moralis, Spieg.

MORARI, pro habitare Paul. in l. Titius, de ſer. export. Hac lege proditum eſt, fugitiuos nuſquam morari, hoc eſt, habitare, ſicut colligunt doctores, nec proſcripti, quos ipſi Bannitos vocant, nec hæretici in locis vbi ſunt, ceu fugitiui, morari videntur. Quos nec recipiendos recte cenſuerunt. Attamen moram ducere, trahereve, male intelligitur, pro perpetua ſtabilique commoratione. Eſt illud potius cum tempus in longum deducimus, *Auff die lang banck legen.* Sic & Imp. Antonius Pius, Morati eſtis, pro habitaſtis vſurpavit, vt Scæuola refert in l. Cajo Seio, de Alim. l. quæ non grauabor adſcribere. Imp. Anton. Pius, libertis Sextæ Baſiliæ. Quamuis verba teſtamenti ita ſe habeant: vt quoad cum Claudio iuſto morati eſtis, vobis alimenta & veſtiaria legata ſint: tamen hanc fuiſſe defuncti cogitationem interpretor: vt poſt mortem iuſti eadem vobis præſtari voluerit, Spieg.

MORARI verbum paſſiue intelligendum eſt, apud Papin. in l. 5. §. 1. ff. vt legato, nomin. caueat. hi, inquit, peritionis dies moraretur, pro retardaretur & differretur. Et apud Paul. in l. 85. §. de reg. iur. Quoties æquitate deſiderij naturalis ratio aut dubitatio iuris moratur, Briſſ. in parerg.

MORARI, pro retardare, differre in l. ſi ea. Cod. de Accuſ. Item pro habitare inuenitur & pro expectare, tamen magis poetice, quam oratorie, Prat.

MORATORIA cautio. Paulus: Quo minus prædium iure pignoris diſtrahatur, oblata moratoria cautio non admittitur, h. e. cautio quæ datur, vt quis differat & exſpectet, Spieg. Prat.

MORATORIA præſcriptio interprete Aniano in li. 1. C. Th. tit. 2. eſt, quæ cauſam prolongat, hoc eſt, quando induciæ à litigatore petuntur à iudice. Sic in l. 2. Cod. de precibus Imp. offer. Briſſ. Prat.

MORATORIUM Paulus in l. inter ſtipulantem, 83. §. Stichum, de verb. oblig. æquiparat furi: vt quemadmodum fur tenetur ex ſtipulatu, etiamſi homo morte perierit, ita etiam is qui moram commiſerat. Gœdd. ad l. 233. n. 1. de verb. ſign.

MORBI graues, ſiue aſperrimi recitantur à Plin. c. 3. li. 25. Spieg.

MORBI genus eſt, nec veſpertino nec matutino tempore videre, l. item Offilius, ff. de ædil. edict.

MORBO dare veniam. de Offic. Præſ. l. diuus, Spieg.

MORBOSVS, pro morbo obnoxius. IC. de Ædil. edict. oſtendit qui, quæve hoc nomine veniunt, Spieg.

MORBVM, ait Cicero de lib. Tuſcul. diſputat. 4. appellant totius corporis corruptionem: Ægrotationem, morbum cum imbecillitate: Vitium, cum partes corporis inter ſe diſſident: ex quo prauitas membrorum, diſtorſio, deformitas. Itaque illa duo, morbus & ægrotatio, ex totius valetudinis corporis conquaſſatione & perturbatione gignuntur, vitium autem integra valetudine ipſum ex ſe cernitur, ſed in animo tantummodo cogitatione poſſumus morbum ab ægrotatione ſeiungere. Hactenus Cicero, Gellius quoque lib. 4. c. 2. locum Sabini, ſed non integrum, retulit. Hotom. Furor. morbus dicitur, l. 14. de offic. præſid. l. 22. §. ſi maritus, ff. ſol. matr. leg. 2. §. ſi non propter, ff. ſi quis caut.

MORBVM, inquit Mod. eſſe temporalem corporis imbecillitatem: vitium vero perpetuum corporis impedimentum: veluti ſi talium excuſſit: nam & luſcus vtique vitioſus eſt, l. 101. §. 2. ff. de verb. ſignif. vbi tamen oculum excuſſit, legendum putarem, Hot.

MORBVS, vt ait Vlp. in l. 1. §. ſed ſciendum, 7. ff. de ædil. edict. eſt habitus cuiuſque corporis contra naturam, qui vſum eius ad id facit deteriorem, cuius cauſa natura nobis eius corporis ſanitatem dedit.

MORBVS maior idem qui comitialis, teſte Budæo.

MORBVS perpetuus exponitur quando nulla ſpes ſanitatis ſubeſt, l. ſi cum dotem, ſi maritus, ff. ſol. matr. l. penult. ff. de excuſ. mun. Non igitur idem eſt morbus perpetuus: & ſonticus: ſed in quo nulla ſubſit ſpes ſanitatis: ſitque talis vt impediat, ne quis ſuis rebus ſupereſſe poſſit: poteſt enim ſonticus eſſe morbus, non tamen perpetuus. Is enim ſonticus dicitur morbus, qui is eſt, vt impediat rem de qua agitur expedire, lege Morbus, ff. de verb. ſign.

MORBVS ſecundum medicos varie accipitur & definitur. Interdum pro eo, quod diſpoſitum eſt, vt lædere poſſit corporis animique operationes. Quo ſenſu Galenus lib. 2. Method. c. 1. Nemo, inquit, ipſam claudicationem ſanat, hoc enim eſt ridiculum ſed affectionem, quæ eam efficit, vtpote eo ſublato redditur rectus inceſſus. Auicen. libro 1. fen. 2. doct. 1. cap. 2. ægritudinem, ait, ſeu morbum eſſe diſpoſitionem in humano corpore ſanitati contrariam. Alij imprimis veteres, accipiunt, non pro diſpoſitione illa lædente operationem, neque pro eo quod ad lædendum diſpoſitum eſt, ſed pro ipſa læſione: vt ex Galeno contrarium aſſerente manifeſtum fit. Galenus libr. 5. de Hippocrat. & Plato. decret. cap. 3. definit animæ partium que diſſidentiam & ſeditionem: vbi & in prima & poſtrema ſignificatione, quæ veterum eſt, morbum deſinit, atque ita quidem generaliſſime. Rurſus in lib. de humoribus: Morbus, inquit, eſt, cum in corpore quædam affectio eſt, quæ non ex accidenti ſed primum & per ſe lædit operationem, & in lib. de different. ſymptom. Affectus eſt, inquit, corporis quicunque, præter naturam actionem aliquam vitians: quod in lib. de ſanit. tuend. 1. capit. 5. idem Galenus ita exponit, quaſi dixiſſet, morbus eſt omnis actio affectionem præter naturam impediens, Hippocrat. definit, quicquid homini moleſtiam infert. Quæ definitio etiam generaliſſima: non ſolum diſpoſitionem per quam læditur operatio: verum etiam ipſam diſpoſitionis læſionem & læſam diſpoſitionem comprehendens: Et ſi verum fateamur, Galenus in vtraque ſignificatione hac ſubtilitate neglecta vtitur. Alij denique morbum à contrario definiunt, per priuationem nimirum ſanitatis. Sanitatem definit Auicenna libro 1. fen. 2. doct. 1. capite 2. diſpoſitionem per quam corpus hominis in ſui complexione & compoſitione tale exiſtit, vt ex eo omnes diſpoſitiones proueniant ſaluæ & incolumes. Galenus libr. 1. de ſanit. partium ſimilarium, calidi, frigidi, humidi, ſicci, ſymmetriam, ſiue conuenientiam quandam, inſtrumentalium vero ex ipſarum ſimilarium compoſitione, numero, magnitudine & figura conſtantem. Atque ita à medicis ad ſanitatem non tantum bona actio, verum pulchra etiam membrorum compoſitio requiritur. Quicquid autem ſanitati contrarium eſt, & cum ea puguat, morbum vocant & definiunt Galen. lib. de differ. morb. capit. 2. eiuſque interpp. Quare ſi vel actionum perfectio vel compoſitionis elegantia ſiue pulchritudo vitietur & deprauaretur, ſtatim morbum ortum eſſe dicemus: & morbus erit cum operationis, tum ſtructuræ læſio: ſeu talis affectus, qui non ſolum partium operationem, ſed earundem quoque conſtructionis elegantiam euertit & deſtruit. Vnde efficitur, morbum eſſe triplicem, ſimilarem, organicum & communem: & quicquid vitij eſt, id etiam morbum eſſe: omne enim vitium vel animi eſt, vel corporis, vel vtriuſque: neque fanaticus, neque fatuus: neque balbus à morboſis excipitur, vt nec atyptus & mutus, cum vitium illud per malam conſtructionis diſpoſitionem ſecundum medicos cauſetur: quod & in eo, qui non longe videt, vel lippus eſt, vel myops, nyctalopia laborans, vel ſcabioſus eſt, verum credimus, Gœdd. l. inter ſtuprum, 101. §. 2. num. 1. & 2. ff. de verbor. ſignif.

MORBVS ſonticus, ait Feſtus, lib. 9. ex Ælio Stilone, in 12. tab ſignificabat certum cum iuſta cauſa: quem nonnulli putant eſſe qui noceat, quod ſontes ſignificat nocentes. Næuius, ait, ſonticam eſſe oportet, quamobrem perdas mulierem. Venuleius l. vltim. ff. de ædil. edict. Quoties morbus Sonticus, inquit, nominatur, eum ſignificari Caſſius ait, qui noceat (quod & à Iauoleno, citatur ex eod. l. 3. de verb. ſignif.) nocere autem intelligi, qui perpetuo, non qui tempore finiatur. Sed & morbum ſonticum eum videri, qui inciderit in hominem, poſtquam is natus ſit: ſontes enim nocentes dici, Gell. lib. 20. c. 1. ſonticum morbum appellat, qui vim grauiter nocendi habeat, & ita vſurpatum à ſcriptoribus 12. tabul. Vlpia. l. 2. §. ſi quis iudicio. Si quis cautus in iudic. ſonticum morbum aduerſam valetudinem exponit, hæc citans 12. tab. verba. Si judex vel litigator morbo ſontico impediatur, Dies iudicij Diffiſus Eſto. Iul. l. 60. de re iud. Sonticum morbum exponit, qui cuiuſque rei agendæ impedimento eſt: nec de leuiſſima febri, aut quartana inueterata, in qua omnibus negotiis ſupereſſe ſoleat, intelligi vult Plinius tamen in libr. 36. cap. 19. de Gagate lapide loquens eo nomine intelligit comitialem: cum ita ſcripſit, Deprehendit ſonticum morbum: nam Dioſcorid. ſcripſit ἱερὸν νόσημα.

MORE maiorum, id eſt, more à Maioribus recepto & introducto, l. liberorum autem, ff. de his qui not. infam. Quid autem ſit, more maiorum facere, & de moribus, quam plurima oſtendit Alc. cap. 21. lib. 4. parerg. Spieg.

MORE maiorum cognoſcere eſt iudicibus prius auditis, de re capitali cognoſcere: nec enim prius nomen cuiuſquam inter reos recipiebatur, quam iudicium factum eſſet, l. is qui reus, ff. de Pub iud. Spieg.

Digitized by Google

MORE maiorum puniri, quid sit, explicat Sueton. in Nerone his verbis, Legitque se hostem à Senatu iudicatum, & quæri vt puniatur more maiorum: interrogauitque quale esset id genus pœnæ, & cum comperisset, nudi hominis ceruicem inseri furcæ, corpus virgis ad necem cædi, conterritus, duos pugiones quos secum extulerat, arripuit, Hot. Prat.

MORE maiorum quod fit, recte ac decedenter fit: nam populus Rom. maiorum institutis atque exemplis pro legibus ducebat. Cic. de leg. b 11. Ergo adeo expectatæ leges, quæ genus illud optimum Reip. contineant: & si quæ forte e me hodie rogabuntur, quæ non sint in nostra Rep. nec fuerint, tamen erant fere in more maiorum, qui tum vt lex valebat. Paulus l. 11. ff. de iust. & iur. Vbicunque prætor salua maiestate imperij sui, saluoque more maiorum ius dicere constituit, is locus recte ius appellatur. Iulian. l. 5. ff. de iurisd. More maiorum ita comparatum est, vt is demum iurisdictionem mandare possit, qui eam suo iure, non alieno beneficio haberet. Vlp. l. 11. ff. de his qui not. infa. Si talis maritus, quem more maiorum lugeri non oportet, &c. Hot. Prat.

MORE malo & improbato, significat astute, callide, malitiose, dolo malo, improbe & inciuiliter. l. 19. §. 1. ff. de neg. gest. l. 8. ff. quod metus causa, leg. 1. §. litis, ff. de extraor. cog. alias sonat mala ratione, l. 40. de statu lib. Prat.

MORE Romano non sine prouerbij specie dictum à Tullio sæpe comperimus, pro eo quod est, Eras. exponente, simpliciter & absque fuco potius quam erudite. Tales enim fuerunt illi Romani prisci, Græcorum dissimiles.

MOREM gerere, pro obsequi facile voluntati alicuius, autore Paulo l. quod si possessor. ff. de rei vendic.

MOREM gerere, vno verbo morigerari dicitur, hoc est, obsequi, & quasi ad alterius voluntatem mores transformare, Cicer. autoritate probat. Old. Spieg.

MOREM, hoc est, characterem dicendi, cuiusque autoris esse attendendum, cum prudenter, tum scitè admonet Salomonius, citans ca. solidæ, de maior. & obed. Morem agentium sequi debemus, Papin. inquit, in l. Labeo, de Statulib. Spieg.

MORES vel singulorum sunt vel publice. Mores grauiores, seu maiores: inter virum & vxorem; leuiores seu minores, Briss.

MORES vel boni sunt, vel mali. Briss.

MORES Vlp. in Inst. t. tit. de legibus & moribus definit tacitum consensum populi longa consuetudine inueteratum. Seruius in 7. Æneid. Varronem tradere scribit, morem esse communem consensum omnium simul habitantium, qui inueteratus consuetudinem facit. Pleraque autem, vt Quintil. lib. 5. cap. 10. scribit, in iure non legibus, sed moribus constant. Exinde ius quoddam moribus constitutum dicitur, §. ex non scripto, Inst. de iur. nat. l. 31. & l. 32. ff. de legibus, verbi gratia patriæ potestatis, item postliminij iura moribus recepta dicuntur, l. 8. ff. de his qui sunt sui vel alie. l. 19. ff. de captiu. Moribus etiam pupillaris substitutio introducta est, l. 2. ff. de vulg. & pup. Briss.

MORES Græcis dicuntur ἔθη, quod ἔθει, consuetudine, appetitus assuescat parere rationi, Conn. lib. 1. c. 10.

MORES boni aliter à legibus, aliter à canonibus considerantur. Contra bonos mores Canonico instituto ea saltem sunt, quæ natura improbantur, & peccatum fouent, vel peccati suspicionem inducunt: quæ vero solo ciuili instituto improbantur, Canones, vt bonis moribus contraria, non attendunt. Gœdd. ad l. 3. in pr. n. 28. de verb. signif.

MORES bonos cum dicimus, non vnius hominis, sed totius ciuitatis intelligimus, l. 15. §. item ait aduersus, ff. de iniur. Ita aduersus bonos mores factam iniuriam accipimus, d. §. item aduersus, & apud Paul. lib. 5. Sent. tit. 4. l. 1. §. 1. ff. de extraor. crim. Et conditionem scripturamque contra bonos mores in l. 9. & l. 14. ff. de condition. inst. l. 112. §. pen. ff. de libr. 1. M. stipulationem ex bonis moribus conceptam, l. 121. §. 1. ff. de verb. oblig. Et stipulationem contra bonos mores iuterpositam, l. 5. C. de condict. ob turp. causam. Et pacta contra bonos mores, l. 6. C. de pact. qualia sunt, quæ de viuentis successione fiunt, l. vlt. C. de pact. l. 30. vlt. ff. de donat. Item ea, quibus euentus litis redimitur, l. 7. ff. de mandat. l. 15. Cod. de procur. Vnde malo more dicitur versatus, qui de litis societate pactus est, l. 1. §. litis causa, ff. de var. & extraord. Sed nec ea secundum bonos mores interposita stipulatio videtur, qua vinculo pœnæ matrimonij libertas obstringitur, l. 134. ff. de verb. oblig. Briss.

MORES honesto vocabulo ICti, coniugum vitia, & minus honestas actiones appellant. Vlpian. c. Inst. 6. Mores grauiores sunt, adulteria tantum: leuiores, omnes reliqui. Maritus propter maiores præsentem dotem reddit, Hot. Prat.

MORES mutare. Vlp. Sed etsi bonæ frugis seruus intra annum in alias moribus occisus sit, precium id æstimabitur, quanto valeret priusquam mores mutaret, l. vnde Neratius, ff. ad leg. Aqu. Spieg.

MORGANATICA, vt ait Hot. in lexic. verb. feud. vulgo corrupte ponitur pro *Morgengabe*, quod vulgari lingua Germanica matutinum munus significat: à *Morgen* quod est mane & *gabe*, donum. Voce *Morgengabe* vtitur Gregorius Turonensis, lib. 9. Tam in dote, quam in *Morgengabe*, hoc est, matutinali dono certum est acquisiisse. *Morgengabe* autem est quod Dotalitium quidam vocant, alij vitalia, alij Doarium, Græci ἀντίγαμον, hoc est, vnde se tueri mulier mortuo marito possit, & quicquid nuptiali conuentione conceditur vxori, vel liberis ex matrimonio nascituris, Prat.

MORGANATICVM ius apud Albertum Argentin. & Chron. Ioannes autem asserens dominium ad se spectare, tanquam matri suæ per Rodolphum regem olim morganatico iure donatum. Hoc etiam ius lex Salic. comprobabat.

MORIBVS. Hæc dictio & ad rationem naturalem, iusque gentium referri, & ad ius ciuile etiam plerunque referri potest, Quod post l. 12. Tab. prudentum consuetudine introductum est, l. 2. §. iis legibus, ff. de orig. iur. Vnde pupillaris substitutio moribus inducta dicitur, ff. de leg. 2. de Vulg. & more nostræ ciuitatis pupillos absque tutoris autoritate obligare se non potest, l. more, ff. de acquir. hær. Prat.

MORIBVS constitutum ius, l. 31. & l. 32. ff. de leg. §. ex non scripto, Instit. de iur. nat. gent. & ciuil. Moribus constituto iure maxima Galliarum pars regitur, Marchia nostra, Boemi, Bituriges, Pictones, Turones, Lutetia, Aurelia, &c. qui quidem mores in scriptis redacti sunt, Prat.

MORIBVS inductum, cum quid Iurisconsulti dicunt, eos significare velle arbitratur Viglius, id ius ante 12. Tab. fuisse, vna cum vrbis primordiis obseruatum, vel postea vsu & consuetudine receptum: cuius interpretationis testem citat Theophilum, scitè refellens, quod moribus dicatur esse introductum, illico, Lacedæmoniis acceptum ferendum, quod solis moribus Lacones vt Athenienses solis legibus Rempubl. gubernarint, §. & non ineleganter, Inst. de Iur. nat. gent. & ciuili. Astipulatur in Parerg. Alc. indicans & Accursium quædam in iure nostro prodita referre ad Spartanorum consuetudines, quæ tamen minime ad ius nostrum pertinent. Nam si aliquid, vt idem ait, ab eis decem viri acceperunt: id in 12. Tab. relatum iuris scripti pars apud nos esse cœpit, lib. 4. cap. 21. Spieg.

MORIBVS inter virum & vxorem donationes prohibitæ, l. 1. ff. de don. int. vir. Moribus prodiga bonorum administratione interdicitur, l. 1. ff. de cur. fur. Moribus quoque tutor datur mulieri pupillove, qui aduersus tutores suos aliquam actionem habent, Vlp. in Inst. t. 11. Moribus, ciuilia officia fœminis ademta, l. 1. ff. ad Velleia. l. 12. ad fin. ff. de iud. Sunt & alia multa ex moribus, l. 8. ff. de acq. hær. l. 12. §. item hi, ff. de iud. l. 3. ff. de iurisd. l. 34. §. omnium, ff. de contr. empt. l. pen. ff. ad l. Pomp. l. 1. §. qui mandatum, ff. de offic. eius cui mand. l. 11. §. 1. ff. de his qui not. infa. l. 35. ff. de religios. l. 26. §. hæc clausula, ff. ex quib. causis maio. l. pen. in fi. ff. de iust. & iur. l. 25. ff. ad munic. l. 8. l 38. in fin. ff. de nupt. l. 42. ff. de verb. sign. Briss.

MORIBVS, pro more & consuetudine, vt apud Cicer. Iurisconsult. etiam familiare est, vt in l. moribus introductum est, de Vulg. & pupill. & simil. Hinc in mores, pro in consuetudinem inducere accipimus, Spieg.

Ex bonis moribus est maritorum & patronorum reuerentia l. 15. §. 1. ff. sol. matr. l. 1. C. de in ius voc. Vis & metus bonis morib. aduersantur, l. 17. ff. de diuers. reg. Briss.

MORIS est, elegans & nota locutio, frequens in iure nostro, l. moris: de Pœnis, l. moris fuit veteribus, de his qui not. inf. & simil. Et ex morib. pro consuetudine, in l. cum Prætor, §. pen. de Iud. vbi dicitur concedi iurisdictio ex moribus, Spieg.

MORI, est actus instantaneus: qui mox explicatur, vsque adeo vt nec moriendi tempus consideretur: Vnde cum testator dicit, esto liber, cum moriar: intelligitur, post mortem, l. qui duos, §. 1. ff. de Manumiss. testam. Spieg. Prat.

MORI proprie est vita decedere, Briss.

MORI non res tantum animales dicuntur, sed & quæ anima carent, Briss. [Briss.

MORI dicuntur non modo res corporales, sed & incorporales.

MORIONES sunt fatui, quos in deliciis. Principum esse videmus, l. 4. §. Idem Pompon. ff. de ædil. edict. Prat.

MORITVR viuens, & viuit moriens, id est, qui duos, §. 1. de manumiss. testam. l. peculium §. fin. de leg. 2. Ratio, nondum mortuus est, qui moritur, ergo viuit, arg. l. hæc verba ille aut ille: de Verb. sign. ex Alberico & Solomonio, Spieg. Prat.

MOROSVS, hoc est, qui in mora est, & furi similis iuris interpretatione censetur, l. inter stipulantem, §. pen. & ibi Gloss. ff. de verb. oblig. Spieg.

MORS aut naturalis est, aut ciuilis. Naturalis est dissolutio animæ naturalis à corpore, qua regulatiter extinguuntur. Mors ciuilis est, qua quis ciuis Romanus è numero ciuium Romanorum tollitur. Ita ciuiliter mortuus est, cui vel adempta est ciuitas, vel ciuitas & libertas simul. Vult. ad prin. & §. 2. & 3. n. 1. Inst. quib. mod. ius potest. solu.

MORS proprie est πάντων ἡ ψυχῆς διάλυσις vt Gell. lib. 2. c. 8. tradit, id est, vt Cic. 1. Tuscul. exponit, discessus animæ à corpore. Eaque vera & naturalis mors est, Cuius exemplo & alia à Consultis fingitur, quæ salua vita ciuitatem libertatemque adimit. Interire enim homines maxima & media capitis deminutio

Digitized by Google

minutione, vt & morte, dicuntur l.64. §.vlt ff. pro soc. Itaque deportatos & aqua & igni interdictos & omnes quorum bona publicantur, mortuorum loco habemus, l.1. §.vltim. ff.de contr. tab. l.4. ff.de bon.liber. l.65. §.publicatione, ff.pro soc. l.29. §.& quid si tantum, ff.de liber. & posth. Seruitus quoque mortalitati comparatur, l.209. ff.de diuers.reg. Briss. & Gonnan. li.8. c.10. n.2.

MORS significatur etiam per illa verba. Si quid accidit filio meo, l.in vulgari, ff.de verb.sig. l.Publica, ff.depos. Spieg. Prat.

MORTALITATE, pro more & naturali fato, apud Iurisconsultos in l.vlt. ff.de vi & vi armat. l.vlt. ff.ad l.Iul.maiest.l.22. in fin. pr. ff.ad Treb. l.15. ff.quando dies legator.l.6.§.sicut, ff.de off. præsid. l.40. ff.de petit.hæred. l.2. ff.de pact. dot. & apud Iustin. Inst. quib. mod. test. infir. & aut mortalitate præueutus. Sic apud Suetonium in Claudio reperitur, & Triphonius in l. pen. ff. de vi & vi armat. subtractos mortalitate seruos, dixit. Spieg.

MORTALIVM vas est lapideum, siue æreum, in quo tunduntur teruntur ve pistillo quæ resoluenda sunt, autor Nonius.

De MORTARIO vide quid annotarit Turneb.adu. li.16.c.27.

MORTEM exequi, pro instituere actionem de parricidio perpetrato, apud Pomponium in l.1.de accus. Spieg. Prat.

MORTEM sibi conscisse dicuntur, qui sibi manus intulerit. Br.

MORTICINVM, pro exangui, corrupto, & per se mortuo: vocabulum sacræ scripturæ familiare. Vnde morticinam carnem dicimus, animalium, quæ non sunt mactata: sed per se mortua. Haloander noster in l.pen. à se translata, ff.de via pu. in fi. Sed neque rixari in itineribus, neque stercora proiicere, neque morticina aut pelles jactare permittant. Prat. Vide Gothofr.ad leg.1. §.fi. ff.de via public. & si quid in ea factum.

MORTIFERE vulneratus, Vlp.in l.ait lex, ff.ad l.aquil. Quod si mortifere, inquit, fuerit vulneratus, & postea post longum interuallum mortuus sit, inde annum numerabimus secundum Iulianum, ex quo vulneratus est. Spieg.

MORTIFERVM dicitur, quod mortis causam præstat, vt loquitur l.7. §.sed si quis seruum, ff.ad l.Aquil.

MORTIFERVM vulnus, Celsus scribit: Si alius mortifero vulnere percusserit, alius postea exanimauerit, priorem quidem non teneri quasi occiderit, sed quasi vulnerauerit, quia ex alio vulnere periit, &c.

MORTIS appellatione proprie tantum venit naturalis, per quam dissecatur anima à corpore, l.si ita quis, de legat. Et in hunc significatum Salom. ait, omnia jura loquuntur. Vide eum in Paradoxis, vbi acutè disserit, An sint plures species mortis, item an mors sit genus, aut Ens per se: inibique disces multarum legum veros intellectus: vt tãtam oscitantiam & interpretum & doctorum mirari possis: colligesq; mortis appellatione multos casus venire, non vi vocabuli, sed similitudinis præcipuè autem sunt, naturalis, jutis gentium, ciuilis, & sapientum, hoc est, vt ipse interpretatur, Theologorum. Porro mors eorum laudatur, qui pro republ. ceciderunt, Insti.§.hi enim, de excus.tut. vel cur. l.qui actione, §.si quis in colluctatione, ff.ad l.aquil.

MORTIS verberum terrore pecuniam alicui extorquere, in fine l.3. quod met.caus. Spieg.Prat.

MORTIS causa capimus, non tunc solum cum quis suæ mortis caussa nobis donat, sed etsi propter alterius mortem id faciat: veluti si quis filio vel fratre suo moriente, donet Mæuio ea conditione, vt si conualuerit alteruter eorum, reddatur sibi res: si decesserit, maneat apud Mæuium.

MORTIS causa capitur, cum propter mortem alicuius capiendi occasio obuenit, exceptis iis capiendis figuris, quæ proprio nomine appellantur l.31. ff.de mort. caus.don.l.1. §.item si ita leg.l.15. ff.ad leg.Falc.veluti quod conditionis implendæ causa datur, l.55. ff.de cond. & demonst. vide l.12.l.18.& l.36.ff.de mort. caus. donat Briss.

MORTIS causa donatio est, cum quis ita mortis imminentisve periculi cogitatione donat, vt habere se malit, quam eum, cui donat: magisq; eum, cui donat, quam hæredem suum l.1.cum seq. ll.ff.de mort.caus.don. Mortis causa stipulatio existimatur fieri, vt Fest.lib.11. & Antisti. Labeo tradit, quæ ita fit, vt morte promissoris confirmetur, vt in l.34.ff.de don.cau.mort. aut, vt quidam dixerunt, cui stipulationi mors fuit causa. Bri.

MORTIS conscisendæ causa, qui propter nequitiam, malosque mores, flagitiumve aliquod admissum, mortem sibi cõsciscere voluit, nisi dolorem corporis sustinendo id fecerit. Paul. in l. bouem, de ædil. edict. Vide C.de his qui sibi mort.conscin. Sp.

MORTIS causa capio generis nomen est, quod omnes species complectitur, quibus quid propter alicuius mortem capitur: veluti hæreditatis, legati, fideicommissi, mortis causa donationis. Sed cum illarum quæque proprium nomen haberet, factum est, vt quæ speciale nomen non habet, ea scilicet de qua nunc dicemus, communi nomine appellata sit, leg.mortis causa 31. ff.de mor.caus.donat. Est autem mortis causa capio, acquisitio propter alterius mortem obueniens: vel cum quid propter mortis alicuius causam, sed non ex patrimonio ipsius accipitur, vt si moriens legauerit Titio fundum sub conditione, si dederit Gaio decem, eam pecuniam capit Gaius mortis causa non iure legati vel fideicommissi, vel donationis mortis causa, hæc enim peti possunt: mortis causa capionis petitio non est. Vel cum quid instituo hæredi vt adeat, aut non adeat, datur, quod à statulibero conditionis implendæ causa capitur, vel à legatario, l.qui pretio 8.leg.si mulier.12. leg.mortis causa 18. leg. mortis causa 31. in princ. & §. 2. inter mortis, 38. ff. eod. quibus locis species enumeratæ omnes aliunde quam defuncti patrimonio proficiscuntur, hoc est extra donationis causa mortis, & testamenti causam: vt leg. Mæuius 55. ff. de cond.& demonstr. l.si quis 8. ff.si quis omiss. caus.test. & leg. id autem 76. ff. leg.Falc.vbi mortis causa capere, & hæreditario iure capere opponuntur. Mortis autem causa donatio à Capione hoc differt, quod illa semper à defuncto proficiscitur, hæc ab aliis, illa semper de patrimonio defuncti, hæc semper aliunde. Azonis autem definitio est hæc: Quod à defuncti liberalitate proficiscitur, nec vt debitum peti potest, sic enim legitur in eius summa in tit. C. ad leg. Falcid. cum apud Accur. l.si mortis, §.C. ad l.Falcid. legatur cum negatione: Non proficiscitur. Neutra autem satis idonea videtur: quia neque semper, neque nunquam ex eius liberalitate proficiscitur: cum interdum, alter sine ipsius voluntate det: interdum autem ipse dari jubeat, & dandi conditionem imponat. Prateius.

MORTIS caussa seruus manumitti potest, videlicet in extremum tempus vitæ manumissoris collata libertate. Briss.

MORTIS tempore fuisse intelligitur, qui in vtero erat, l. intelligendus est. Idque per fictionem legis: quæ, licet per naturam impossibile sit, ante septimum mensem eum nasci & viuere, hoc fingit: vt omnino verum non sit, Alciato teste, quod vulgo traditur, legem nunquam fingere impossibilia. Fingit enim dum subsit æquitas. Sed an aliud sit dicere tempore mortis, aut cum decedit, Bar. disserit in l.quod de pariter, ff.de rebus dubiis. Spieg.

MORTVA manus, locutio est Gallis vsitata de iis quorum possessio (vt ita dicam) immortalis est, quia nunquam heredem habere desinunt: vt de ecclesia dicitur, lib. Feud.1.tit.13. Qua de causa res nunquam ad priorem dominum reuertitur: nam manus pro possessione dicitur, & mortua pro immortali. Sic municipium dicitur non mori, l.an vsusfructus, 56. ff.de vsufruct. l.si vsusfruc. ff.de vsufruct. leg. quoniam hominibus aliis succrescentibus idem populi corpus videtur, l.proponebatur, 76. ff.de iudic. Ciuitas autem mori dicitur, vrbe diruta & inducto aratro, l.si vsusfruct.21. Quibus modis vsusfru. amitta. nam quæ prius fuit species interiit, alia autem exorta est: vt de domo dicitur, l.qui vsumfruct. 39. ff. de vsufruct. l.quid tamen 10.§.pen. ff.quibus mod.vsusfruct. ammitta. Theod.Nihem in nemore vnion.tract.6.c.33. Et sic ad manum mortuam regnum & principatus huiusmodi devenerunt, quia ipsi reges Francorum dicti Augusti, consanguinei & propinqui fuerunt, & in cap. Caroli magni & leg.Franc. lib.4. vbi verò mortua manus interiacet, aut alia quælibet causa irrationabilis inuenta fuerit, &c. vsurpatur autem hæc locutio primum in corporibus & collegiis, quæ immortalia sunt, vt ciuitates, cœnobia, l. sicut, §. in decurionibus, ff. quod cujusque vniuers. l. proponebatur, ff.de iudic. Polyd.Virgil. lib. hist.17. legibus magnæ chartæ sancitum est, vt nemini liceret dare prædia collegiis monachorum & legem hanc ad manum mortuam vocarunt; quod res semel datæ collegiis sacerdotum non vtique rursus venderentur, veluti mortuæ, hoc est vsui aliorum mortuorum in perpetuum ademptæ essent. Et aliquando post: Episcopi capto inter se concilio postularunt, vt legem ad manum mortuam, quam ordini suo valde nocere perspexerunt, antiquarent. Vsurpatur quoque locutio hæc in Gallia, cum reuera manus, id est possessio, mortua est: vt cum quibusdam Galliæ locis consuetudo est, vt possessore sine liberis mortuo, possessio ad territorij dominum reuertatur. Prat.

MORTVA res dicitur, qua quis locupletior non est, vel quæ amissa restitui non potest, eadem forma qua mortualis, l.quod autem spectatur tempus, l.si maritus, ff.de donat. inter vir. & vxor. l.properandum, Cod.de iud. l.2.ff.iudic.sol. l.3.ff.quæ in fraud. cred. Plautus, & rem mortuam, & rem occisam dixit, pro fracta & perdita. Idem vocat MORTVARIA, res inanes & nugatorias, quæ Græci eodem sensu μάταια. Prat. ex Cuiac. 9.obseru.30.adde Goth.ad l.7.§.1.ff.de donat.inter vir.& vxor.

MORTVAM rem Connanus interpretatur eam, quæ non extat: quæ periit lib.8. cap.11. num.3.

MORTVARIVM, pro derelicto in morte, vocabulum nouum & barbarum, Mortualia in Asinaria Plautus dixit, pro vanis & inanibus, qualia sunt, quæ de mortuis referuntur, vel pro iis quæ ad mortuos pertineant, aut mortuos dixisse putes, vt Pyladides interpretes indicat. Spieg.

MORTVI qui nascuntur, non videri vnquam natos, Pauli sententia receptum est: & ideo testamentum eorum præteritione non rumpi certum est. Sed magis dubium de iis, quia tametsi viui nascuntur, secundum naturam tamen viuere non possunt: cuiusmodi habentur ante septimum mensem nati. per l.quod

Digitized by Google

dicitur, ff. de lib. & posthum. Et crebrius receptum est, non rumpere: quia abortiuorum nomine continentur, leg. vxoris C. de posthum. hæred. Spieg.

MORTVI loco exhæredatum filium esse habendum, authoritate tam Glossæ, quam Bart. hactenus receptum est: attamen in contrarium monetur Salom. per textus apertissimos, quos citat enarrans §. in omnibus, in l. Gallus. Spieg.

MORTVIS viris, interne gaudere interdum vxores, interpres adnotauit, in leg. fin. Codic. de iur. dot. item in leg. pater Seuerinam, ff. de cond. & demon. Alber. indicauit. Spieg.

MORTVO æquiparat eum Iustinianus, qui neque scribere neque articulate loqui potest, in princ. l. jubemus de testam.

MORTVO proximior dicitur, qui agit animam, imo inter mortuos connumerandus: quia non habet velle, neque nolle: atq; ideo non adit, non disponit; l. quoniam indignum, C. de testa. Spieg.

MORTVVS quo differ ab occisō, not. in leg. proinde, ff. ad leg. Aquil.

MORTVVS dupliciter intelligitur in iure, scilic. naturaliter, cum anima separatur à corpore: & ciuiliter, vt puta, deportatus, qui pro mortuo habetur fictione iuris ciuilis, l. 1. §. fin de bon. poss. secund. tab. & Monach. c. placuit, 16. q. 1. Iac. Bello. Etymol.

MORVM nomine, vel ob mores, retentio fieri olim discebatur, cum propter malos & improbatos vxoris suæ mores qui discidii causam præstitissent, maritus ex dote quid retinebat l. vn. §. taceat, ff. de rei vx. actio. Vlp. in Inst. tut. tit. 6. Hinc actio de morib. inter coniuges, l. vn. C. quan. crim. act. l. vn. Cod. Th. victum ciuilit. crimen ag. & l. vlt. de incest. nupt. eod. Meminit l. 6. ff. de pact. dotalibus. Briss.

MOS, μῖνς vocabulum est. Hinc non pauci vel bonum, vel malum adiiciunt, ut eorum mens facilius innotescat, sicut faciunt iurisconsulti, titul. de iniur. tit. de extraordin. crim. aliisq; multis in locis. Est autem mos, vt ex Varrone recitat Macrobius, in iudicio animi, quem sequi debet consuetudo, vnde cultus moris dicitur consuetudo, mos est institutum patrium, pertinens ad religionem ceremoniasq; maiorum. Cætera vide apud Budæum in prior. Annot. Spieg.

MOS à modo dictus esse videtur Connano lib. 1. c. 10. n. 5.

MOS, crudelissimus tyrannus, obtrudens sæpe nobis iniquissimas leges.

MOTVS in l. 20. ff. commun. diuid. pro indignatione sumitur. Si is, inquit Pompo. cum quo fundum communem habes, ad delectum non respondit, & ob id motu iudicis villa diruta est, aut arbusta succisa sunt, &c. Alii pro motu iudicis reponunt magistratus imperio, sed perperam, vt vult Cuiac. 13. obs. 29.

MOTVS aliter sumitur l. ob carnem 21. ff. de testib. Si testes, inquit Arcadius, eiusdem honestatis & existimationis sint, & negocii qualitas ac iudicis motus cum his concurrit, sequenda sunt omnia testimonia: Et paulo post: Confirmabitque iudex motum animi sui ex argumentis & testimoniis. Prat.

MOTVS animi: id est, commotio, perturbatio, pro eo quod vulgo dicitur passio. Macer de offic. Præsid. l. obseruandum. Non est, inquit, constantis & recti judicis cuius animi motum vultus detegit. Motus animi Græci vocant πάθη, quos Latini tum morbos, tum cupiditates vocant: sed aptissime, teste Roterod. affectus, quod genus sunt, ira, misericordia, amor, odium: sed præcipui metus, spes, dolor, gaudium. Qui his carent, ἀπαθεῖς dicuntur. Et ἀπάθεια quibusdam Stoicis probata est. Quum alieno dolore dolemus, συμπάθεια dicitur, Spieg.

MOTVS pro causa Plinius in fi. 1. epist. 4. li. 3. Audisti consilii mei motus. Sic quidam latentem in principe rationem, causamve: haud scio famen an satis latine, motum proprium vocant. Quatenus illi tribuendum sit, à Pontificii iuris in quo natus est, interpretibus potissimum petendum est. Iam melior orbis pars, vt quidam dicit, compertum habet, reseruatum in pectore Iulii secundi, inventum esse veteratorium. Spieg.

MOTV proprio, ex certa scientia, de plenitudine potestate, leg. prægnantes clausulæ. Porro docent interpretes tantam vim habere MOTUS proprii clausulam, vt in contrarium nemo audiatur. Bald. teste Old. nihil vnquam rectius dixit, quam hoc quod hæ voces (motu proprio, ex certa scientia) omnib. modis relegandæ essent ex curiis principum. Quanquam motus proprius principis aliquo modo colligi potest ex repetita eius concessione. Argum. Nou. vt nul. judic. sic hab. loc. serua. §. præterea hoc quoque. Vide c. si motu proprio, de præbend. in 8. & ibi. Dd. Prat.

MOVEMVS controversiam agendo, & resistendo, l. non solum §. si status, C. de procur. iuncta Glos. Alber.

MOVENTIA: vide l. mouentium, de verb. sig. & superius, MOBILIS nec non Alc. in l. iam citata, Spieg.

MOVERE, id est, agere, l. 4. C. de præp. sacr. cub. Vt si medio tempore mouere distulerint. Sic l. 3. C. de præscrip. 30. Nulli mouendi ulterius facultatem patere. Et in leg. 3. C. de quadrien. præsc. Omnis motus, id est, omnis actio, πᾶσα κίνησις. Prat.

MOVERI etiam est remorari, pelli, ejici. Briss.

MOVERE, alias est instituere & intendere. Briss.

MOVENTIA dicuntur proprie animalia quæ per se mouentur, vt serui, jumenta, pecora. Mobilia vero, quæ anima carent, vt vasa, vestes, & alia id genus. Sed hæc differentia plerumque confunditur, l. 2. ff. de tapell. leg. Briss.

MOVERE quæstionem, apud Paul. in l. cum post mortem pupilli, de admiss. tut. Prat.

MOVET me, Papian. in leg. parui refert, de condit. furt. Nec me mouet, præsens homo fuerit, nec ne, Caius in l. si ædib. dedam. infect. Sed monet me, quod ipse meas ædes reficere possim.

MOX dictio accipitur variis modis, secundum subjectam personam, vt latè ponunt Moder. in l. 1. super gl. in verbo Mox, ff. si cert. pet. & Alber. in diction. Inter ejus diuersos effectus notat, quod per hanc decisionem sing. decidit Bal. in l. quoniam, leg. 1. C. de appellat. quod appellatione deserta non datur iudicaris tempus quatuor mensium, ad soluendum secundum dispositionem l. 1. & 2. C. de vsur. rei iudic. Sed debet fieri executio statim per illum textum qui dicit, moxque debitum exigetur, hoc dictum multum commendat Ludou. Rom. in l. 1. §. qui præsens, ff. de verb. oblig. & D. Alex. qui dicit quod procedit in quocunque debitore, cons. 61. & si puto col. fi. li. 3. per gl. ordi. & communiter approbatam in l. 2. C. de temp. appell. Tamen non est verum, nisi in fisco, & reprobatur per Alex. in l. 4. §. si quis condemnatus in 1. col. & in l. debitorib. in 3. col. v. item fallit, ff. de re iudic. & Aret. in l. 1. §. 1. in 2. col. in pr. & in l. continuus, §. illud in pen. col. vers. & adde, ff. de verb. obl. Iaf. vbi dicit sing. in l. si arrogator. in 4. col. circa med. & in l. vlt. col. vers. 3. lim. ff. de adopt. & in l. fructus, in 1. col. ff. sol. matr. Felin in c. quærenti, col. 1. vers. 2. fallit, de offic. deleg. iunctis his quæ retuli infra in d. Protinus. Et vlterius dicit etiam in proposito Corn. consi. 267. in hac consultatione in 2. col. in 3. lib. quod ista dictio Mox, etiam juncta verbo furti temporis, facit pœnam censeri irrogatam ipso jure, & de hoc facit vnum singu. Fran. Crem. not. 7. tu scis quod verbum quod est notandum ad ea quæ scribit Felin. in cap. Rodulphus, col. 25. de rescript. vbi idem dicit de dictione Omnino. Corta.

MOX, particula in iure nostro, pro post aliquod temporis interuallum, accipienda est, sicut apud probatos scriptores sumitur, quod secundum cujusque rei naturam vel plus, vel minus temporis recipit.

M V

MVCIANA cautio, l. 101. §. socrus, ff. de condit. & satisdatio, l. 106. ff. eod.

MVCOR, in l. 4. §. pen. ff. de per. & comm. rei vend. languinem significat quæ ex nimia vetustate vino accedit, aut quæ alio vitio contrahitur Columel. lib. 12. c. 43. Ne situ pœnora mucorem contrahant. Prat.

MVCRO, pro ense proprie sumitur à Canonistis, vt pleraque alia, quibus scatet vulgatum Lexicon juris. Nam proprie est cuspis, & acumenensis & telorum. Vsurpatur etiam pro quarumuis rerum acumine, vt docet exemplis Rob. in Thesau. Spieg.

MVGINARI quo Cicero in epist. ad Atticum vtitur, est idem Prospe ac MUSARE & MENSATERE, & submussando hæsitare. Petrus Crinitus lib. 18. cap. 5. de honesta disciplina.

MVLÆ carrucariæ, l. 8. §. quæsitum, ff. de ædilic. ed. Rhedariæ, apud Varronem, l. 3. c. vlt.

MVLCTAM (ait Festus li. 11.) Osce dici putant pœnam quandam, M. Varro ait pœnam esse, sed pecuniariam. MULCTA Varroni li. 4. ling. lat. pecunia à magistratu dicta, vt exigi possit ob peccatum. Addit deinde, quo singulæ dicuntur appellatæ esse multæ, quod olim vnum dicebant multa. Itaque cum in dolium, aut culeum vinum addunt rustici, prima vrna addita, dicant etiam nunc multa. Ad idem 19. rerum humanarum apud Gellium lib. 11. cap. 1. vocabulum ipsum mulctæ non latinum sed Sabinum esse dicit: idque ad suam memoriam mansisse ait in lingua Samnitium, qui sunt à Sabinis orti. Sed turba Grammaticorum nouitia (addit ibidem Gellius) eam κατ' ἀντίφρασιν, vt quædam alia hoc quoque dici tradiderunt. Sed vereor ne hoc superioribus Varronis dictis repugnet; nimis enim tenuis & μονολόγος est in illa etymologia Varro. Illud enim multa quod veteres vsurparunt, cum veteres culeos in vnum Dolium indituri essent significat numera ἐξαμέτρους. Sic Plautus in Sticho cum quo multas vna multaui miserias. Pro eo Galli dicunt, Enprun. MULCTA est specialis peccati, cujus animaduersio hodie pecuniaria est: Sic Vlp. l. aliud, 131. §. 1. ff. de verb. sign. qua in re Varroni & Festo consentit: qui & alibi de ratione mulctandi antiquis vsurpata: Ouibus duabus, inquit, mulctabantur apud antiquos in minoribus criminibus, in majoribus autem triginta bobus, nec vltra hunc numerum eccedebat mulctatio, qua posteaquam, ære signato vti ciuitas cœpit, pecoraque, mulctatitia incuria corrumpebantur (vnde etiam Peculatus nomen vsurpari cœptum est) facta est æstimatio pecoralis mulctæ, & boues centenis assibus, oues denis æstimatæ. Inde suprema, mulcta, id est, maxima, appellata tria millia æris, item viceffis, minoribus delictis. Idem fere A. Gell. lib. 11. c. 1. Prat.

Digitized by Google

MVLCTA cum demum locum habet, quando aliqua fraus, aliqua culpa, commissa est, quæ ex lege, constitutione, SCto, edicto ve, non haberet publicam vel priuatam animadversionem, vt in casu leg. in causæ 16. ff. de minoribus vel dolus circa emptionem venditionem esset adhibitus, vel locus foret l. 2. C. de rescind. vend. Gœdd. ad l. 131. ff. de verb. sig. §. 1.

MVLCTA & pœna differunt: pœna genus est: mulcta species, id eoque omnis mulcta pœna est, at non omnis pœna mulcta. Et enim quicquid moram, culpam, delictumve vel temeritatem coërcet, pœnam appellabimus: at idem de multa affirmare non licet: vnde etiam in leg. 12. tab. iusta imperia sunto, iisque ciues modeste ac sine recusatione parento. Magistratus nec obedientem & nocuum ciuem mulcta, vinculis verberibusque coercento, &c. scriptum erat, vt cæteris pœnis vinculorum, verberum ac similium per ἀπαλλακτον ἡ θάνατον mulcta disiungeretur. Secunda differentia est in materia: Mulcta specialis peccati (scilicet pœna est) cuius animaduersio hodie pecuniaria est (quia olim pecuaria erat, autore Festo, in cuius locum nunc pecunia successit, Gellius cap. 1. lib. 11. nam & in commerciis loco pecudum hodie signata pecunia substituta est, l. 1. ff. de contrah. empt. l. 4. & l. 5. ff. de verb. signi.) pœna autem non tantum pecuniaria (vt olim pecuaria Festus ac Gellius ex Varrone) verum capitis & existimationis irrogari solet. Mulcta igitur duntaxat est pecuniaria pœna, & in sola pecunia consistit: at pœna non solum est pecuniaria, verum etiam capitalis, & si quæ alia corporalis coercitio, cuiusmodi est fustigatio, excoriatio, relegatio, deportatio, vltimum supplicium, leg. 1. leg. 2. tot. tit. ff. & C. de pœnis, l. fin. ff. de feriis & dilation. Tertia differentia in eo consistit, quod mulcta damnum famæ damnato non infert, l. 1. C. de mod. mulct. pœna delicti reo non potest non ignominiam afferre, l. non potest, 63. ff. de furt. leg. diuus 40. ff. de iniur. Forner. hic leg. infamem, de public. judic. l. palam, de ritu nupt. est enim omnis infamia iuris pœna, at non mulcta: tot. titul. ff. & C. de his qui notant. infam. Succedit deinde quarta differentia à causa efficiente principali: nam mulcta proprio mulctantis arbitrio sine omni iuris necessitate vel authoritate infligitur: pœna autem reliqua omnis, quæ mulcta non est, siue ea sit capitalis, siue non capitalis, sed pecuniaria, aut alterius alicuius generis, nequaquam punientis arbitrio mero executioni traditur, sed legis, SCti, constitutionis, consuetudinis edictive authoritate & iussu infligitur. Gœddæus ad leg. 131. ff. de verb. sign. §. inter mulctam, nu. 2.

MVLCTAM dicere, antiqui tum dicebant, cum ad populum & in comitio mulcta disceptanda irrogabatur: quod ipsi mulctam certare dicebant: Liuius li. 25. Sp. & L. Caruilii, cum rem inuisam infamemque cernerent, ducentum millium æris mulctam Marco Posthumo dixerunt: Cuius certandæ cum dies aduenisset, conciliumque frequens plebis adesset, &c. Cato libr. 4. Originum, vt refert Gellius lib. 11. ca. 1. Mulctam facere dixit: Imperator, inquit, noster, si quis extra ordinem depugnatum iuit, ei mulctam facit. Potest autem videri consulta elegantia vitasse verbum, cum in castris & in exercitu mulcta fieret, non in comitio, nec ad populum diceretur. Prat.

MVLCTA modica, quæ est sex solidorum aureorum, minorum est iudicum, leg. 2. C. de Sport. & leg. eos, C. de Modo mulct. Spieg.

MVLCTAM committere, est, vt nunc vulgo dicitur, incurrere pœnas. Sic mulcta commissa quando quis aliquid commisit propter quod mulcta esset afficiendus. Mulctam autem irrogare, non est iudicis mulctantis, sed actoris, aut postulantis & accusantis. Vide Bud. in Annot. ad l. 2. de Iud. Spieg.

MVLCTAM certare. His verbis apparet, moris fuisse, vt Tribuni plebis mulctã dicerent, vel vt alii loquuntur, infligeret, postea populi suffragiis in comitio, vel irrogaretur vel abrogaretur, vel etiam remitteretur, quo tempore multa certari dicebatur. Non enim Tribuni damnare mulctæ poterant, sed tantum rogare populum, apud quem cum reus nõ iure mulctatum se contenderet, lis illa mulctaria disceptabatur: hæc Budæus.

MVLTAM dicere, pro multare Iurisconsulti nostri ubique vsurpant. Vlp. l. 2. §. 8. ff. de re iudic. Hic datur multæ dicendæ ius, quibus publicum iudicium est, & non aliis: nisi hoc specialiter eis permissum est. In P. Flor. legitur PVBLICE nulla, aut certe absurda sententia. Nam QVIBVS P. IEST, Vlpianus dixit, pro qui publici judicii habent exercitium, vt Papian. leg. 1. ff. de offic. eius cui mand. Venuleius l. 10. ff. de cust. reor. Si quos ex his qui in ciuitatibus sunt, celeriter & sine causa solutos à magistratibus cognoueris, vinciri iubebis, & his qui soluerint, multam dices, id est, multam statues, mulctabis. Sic enim Vlpian. leg. 1. ff. de ser. fug. Senatus censuit ne fugitiui admittantur in saltus: neque protegantur à villicis, vel procuratoribus possessorum: & multam statuit. Venul. lib. 2. ff. quis & à quo app. Appellari à legatis Proconsul potest: & si multam dixerit, potest Proconsul cognoscere. Hot. Eum tamen locum de mulctis quæ delictis irrogantur intelligendum putat Goteanus capit. 46. Var. lect. Nam alias legati mulctas non obtemperantibus suæ iurisdictioni, aut iis, qui citati neque respondent, neque excusantur, dicere potest, vt scribit Gellius lib. 10. c. 6. Cum enim cui mandata iurisdictio est, modicam coercendi habet potestatem sine qua vana & illusoria est omnis iurisdictio, l. vlt. ff. de offic. eius cui mandat. est, jurisd.

MVLCTAM grauissimam, pro morte accipi, Albericus indicauit: sed id minime ex l. quam citat, colligi potest. Præterea mulcta damnum famæ non irrogat, vt Impp. censuerunt, Cod. de. modo mulct. l. 1. Hæc autem jam plane periit vltimo supplicio plectendis. Spieg. Prat.

MVLCTAM irrogare, Bud. inquit, hodie forensi nostrorum vocabulo dicitur, concludere ad mulctam; & conclusiones mulctatitias assumere, quod & pœnaliter intendere dici potest Latino loquentib. Spieg.

MVLCTAM irrogare, est rogare populum vt multam alicui velit imponere, irrogabant autem soli magistratus. Cicero lib. 3. de Legib. Cum magistratus iudicassit, irrogassitve, per populum multæ pœnæ certatio esto. Idem in Orat. pro domo, rationem harum irrogationum fuisse tradit, vt ter ante Magistratus accusaret intermissa die, quam multam irroget aut judicet, quarta sit accusatio trinundinum pro dicta die qua iudicium sit futurum, Hot.

MVLCTAM iudicare, dici posse scribit Iac. Cuiac. obs. l. 11. c. 9. solum enim ei mulctæ dictio est, qui iudicare potest cuive iudicatio data est, id est, qui publice iudicium exercet, l. 2. §. vlt. ff. de judic. l. aliud est, §. vltim. ff. de verb. sig. & ita l. Sillana, de ponderibus. Eum quis volet magistratus mulctare, tantum minore, patrisfamilias taxat liceto: Siue quis in sacrum iudicare voluerit, liceto: Iudicari enim mulctam minorem & jam in sacrum posse significat, id est, vt sacrò applicetur, non ærario. Atque in hoc M. Tullij de legibus loco, Cum magistratus iudicassit irrogassitque per populum mulctæ, pœnæ certatio esto: iudicandi verbum, ad mulctam, irrogandi ad pœnam, idem Cuiac. referri vult. Prat.

MVLCTAM quæ appellatur suprema, Gell. scribit institutam in singulos dies duarum ouium, triginta boum, pro copia scilicet boum, pró que ouium penuria. Sed cum ejusmodi Multa pecoris armentique à magistratibus dicta erat, adigebantur boues oueisque, alias precij parui, alias maioris: eaque res faciebat inæqualem multæ punitionem. Idcirco postea lege Aterina constituti sunt in oues singulas æris deni, in boues æris centeni. Minima autem multa est ouis vnius. Suprema multa est ejus numeri cujus diximus: vltra quam multam dicere in dies singulos, jus non est: & propterea suprema appellatur, id est, summa & maxima. Quando igitur nunc à magistratibus populi Rom. morte majorum multa dicitur vel minima vel suprema, obseruari solet, vi oues genere viri appellentur. Atque ita M. Varro verba hæc legitima, quibus minima multa diceretur, concepit: M. Terentio quando citatus neque respondit, neque excusatus est, ego ei vnam ouem multam dico: ac nisi eo genere diceretur, negauerunt justam videri multam. Hot.

MVLCTARE verbum, condemnare est, & pulire, Sic Plautus, Mulctare matrimonio, pro diuortium facere. Virg. Mulctari patria, pro priuari. Cicero: Mulctatum exilio maleficium. Spieg.

MVLCTATITIVM, quod nomine mulctæ exigitur. Spieg.

MVLIEBRIA passus prætor remouet à postulando, l. 1. ff. de postul. Huic sceleri, quod non proficit scire, Impp. in l. cum vir C. de adult. gladium vltorem constituunt. Hujus infandæ rei inuentum quidam in Orpheum referunt. Sunt tamen qui existimant, ad liberalem magis honorem referendum quo etiam Socrates adolescentes ingenioſos complexus est. Spieg. Prat.

MVLIEBRIA pati dicuntur mares, qui pudicitiam suam præposteræ libidini substernunt, & stupro effœminantur, l. 1. remouet, ff. de postulan. B. Auguſt. lib. 6. de C. Dei, cap. 8. Viros muliebria pati, non est secundum naturam, sed contra naturam.

MVLIERIA vestimenta sunt, quæ matrisfamilias causa præparata sunt, quibus vir non facile vti potest, sine vituperatione: velut stolæ, pallia, tunicæ, capitia, zonæ, mitræ, plagulæ, penulæ, ait Vlp. in l. vestis, ff. de aur. arg. mundi ornam. Old. Pra.

MVLIER majestatem judicantis contemnens, non minus graviter dolose peccat, quam masculus, Gœd. ad l. 1. de verb. sign.

MVLIER ICto, vt ICto, homo est. Gœdd. ad d. l. n. 31.

MVLIER quælibet indistincte ob sexus fragilitatem & honestatem, consiliique facilitatem ab omnibus muneribus ciuilibus ac viribus remouetur, l. 2. ff. de reg. iur.

MVLIER suæ familiæ & caput finis est: caput, hoc est principium: quia vna cum marito dominium in domo habet, ejusque familiam constituit sobolis procreatione ac propagatione: finis; quia quam sobolem enixa fuerit, non in sui patris, sed mariti potestatem familiamque protulerit. Gœd. ad l. 195. §. 7. de verb. sig.

MVLIEREM, Lactant. Firmianus in li. de opificio Dei à mollitie dici existimat, veluti mollier, detracta mutataque litera. Quæ etiam opinio fuit M. Varronis in lib. de lingua Latin. Quem-

Digitized by Google

admodum Cicero virtutem à viro dictam contendit. Mulier à Græcis γυνὴ ἀφὸ τοῦ γόνου ἀφὸ τῆς γονῆς γίνεται, γυνή. Vnde Plato existimat γυνὴ quasi γονὴ dici, quod in ea generetur semen & fœtus hominis, mutato Æolice υ in ε vt est in Etymol. quemadmodum annotauit Brechæus in l. mulieris, ff. de verb. & rer. sig. Nam & ab Homer. li. 8. Iliad. mulieres peculiari epitheto ἁπαλόπρωκες vocantur tanquam molles.

Θηλύτεραι δ' ἐγένοντο μετὰ μεγάθεσσιν ἔεργεν
Ἴλιος ἀμφὶ κάρηνον,

Et idem in hymno Veneris, virgines ἁπαλόχροας, id est, molles corpore appellat:

ἣ δ' ἂς σαρ' ἴκετο ἁπαλόχροας ἐν μεγάροισιν
ἔγχεά τοῖσι δόρυφιν.

Hæc annotant Tiraq. in l. connub. gl. 1. parte 1.

MVLIER, Vlp. dicitur, quæ virgo non est. Quod si, inquit, ego me virginem emere putarem, cum esset mulier, emptio non valebit. Tamen & virginem viripotentem dicit mulieris appellatione contineri. Sed hoc Alciat. intelligit, si verba propriè accipiantur: alioquin ex lata interpretatione etiam non viripotens mulier est, nimirum quia muliebris est sexus: nec Etymologia repugnat, cum à mollitie dicatur. Autores Varro & Lactantius. Mulier etiam dicitur ea, quæ virum non cognouit. Vlp. de ædil. edict. Mulierem ita arctam, vt mulier fieri non possit, sanam non videri constat. Itaque diuiditur mulier in puellam viripotentem, virginem, & mulierem non virginem, Spieg.

MVLIER bona sua, etiam vniuersa, in dotem dare potest, l. mulier, 72. ff. de iure dot. etiam immobilia. Mulier tamen minor, si bona sua vniuersa in dotem dederit, restitui potest in integrum, l. si, ex causa, 9. §. in dotis, ff. de minoribus: imo etiam mulier maior, si sit decepta, l. iure, 6. in fine.

MVLIER tacitam habet hypothecam in bonis mariti. Vultei. in com. Inst. l. 4 t. 6. §. 26. n. 7.

MVLIER iteratis nuptiis potest res donationis propter nuptias mariti immobiles possidere, illisque vti frui. Si verò mobiles sint aut mixtæ, habet electionem, vtrum reditus ex bonis, an ipsas res cum cautione de restituendo post mortem accipere maluerit, Nouel. ne mulier quæ nupt. ste. §. aliud, vero const. 2. Prat.

MVLIER, pro vxor. apud Scæuol. in l. 93. §. 1. de lega. & fid. lib. 32. Sempronia mulieri meæ reddi iubeo ab hæredibus, &c. De Græcis fontibus deriuata locutio videtur. Hot.

MVLIER subintroducta (cuius sit mentio dist. 32. c. interdixit per omnia) quid sit, diligenter explicat Rhenan. insigni scholio, quod adiectum est c. 26. lib. 7. hist. Eccl. quod & Glossematarius fileat, & Lexicon Suidæ vocabulum tantum annotet. Spi. Pr.

MVLIER vulgaris, id est, vilioris vitæ & prostitutæ pudicitiæ mulier, sed nondum ita notata infamia, vt matrisfamilias nomen amiserit: Balduin. tit. de publ. iudiciis.

MVLIER quæ secundum pactum non adfert dotem per se vel per aliuin, ea soluto matrimonio nihil lucratur ex donatione propter nuptias. Si autem aliquid attulerit, tunc quatenus dedit eatenus accipiet lucrum ib. §. illud quoque dudum, const. 2. & nouel. vt prim. & secund. dot. exactio. §. sed & illud quod, const. 91. Prat.

MVLIER villæ custos perpetua, l. si ita testamẽto, ff. de fund. inst.

MVLIERCVLA & pro impudica & libidinosa, & pro muliere destituta auxilio, inope scilic. & imbecilli accipitur. Exemplum priotis significatus habes in l. pen. ff. de seru. corr. posterioris apud Cicer. Spieg. Prat.

MVLIERCVLARIVS qui alienas mulieres affectatur: ea forma qua vxorius, qui propriam vxorem amat. Vox est à Constant. Imp. vsurpata: sicut ancillarius, seu ἀνδραποδιστὴς ancillariolus, apud Martialem, qui ancillas sequitur, & in eis insanit: & lecticaria, quæ lecticas nobilium non aspernatur. Ex Alciat. Spieg.

MVLIERES dicuntur omnes quæcunque sexus fœminini sunt, cuiuscunq; sint ætatis l. arg. 25. §. 2. ff. de aur. & arg. itaq; mulieris appellatione virgo viripotens continetur, l. mulieris, 13. ff. de verb. sig. & mulierib. legatis etiam virgines debentur, l. seruis, 81. ff. de leg. 3. Consuetudo tamen tulit, vt nuptæ mulieres, innuptæ virgines appellentur. Itaq; Cic. Verrina 3. Negotium, inquit, dat illis suis comitibus, vt videant & inuestigent ecquæ virgo sit aut mulier digna, quamobrem iste Lapiaci diutius commoretur. Et paulo post: Eius esse filiam, quæ cum patre habitaret, propterea quod virum non haberet, mulierem eximia pulchritudine. Significat enim illam à viro suo diuertisse. Item aliquanto post: Qui lege sua hæreditatem ademit nulli neq; virgini, neque mulieri. Sanxit in posterum, ne quis hæredem virginem, neve mulierem faceret. Hot.

MVLIERES sunt pudicitiæ memores & operum, quæ eis natura permisit, arbitrium suscipere, vel alio modo iudicium exercere non possum, l. fin. Cod. de recept. arbit. Et hoc iustius est quicquid distinguat c. dilecti filii, extr. de arbitr. Prat.

MVLIERES lanificæ an villæ instrumento contineantur: vide Alphenum in l. villæ instrum. ff. de fun. instruct. Prat.

MVLIERVM genus auariissimum, gl. super verbo, donat, in l. sed ego, ff. ad SC. Vellei. Spieg.

MVLIERVM nomina in Pandectis inueniuntur vulgata quidem hæc Mæuia, Titia, Seia, Sempronia. Minus trita vero hæc, Antonia Montana Antonia Tertylla, Faria Seuilla, Flauia Tertulla, &c. Briss.

MVLIO perpetuarius, aut qui in solidum, aut semper sit vector, aut quod Rhenano magis arridet, qui perpetua, nec interrupta vectatione suos vectores aliquo perducat. Ad vehicula mulis vti sunt antiqui, non equis. Vnde muliones vehicularij, quinque mulis quæstum faciebant. Spieg.

MVLIO, qui & mulus dicitur, qui mulos curabat & agebat: Hunc Bart. in l. cum quæritur, §. seruus, de l. 3. seruorum appellatione recte comprehendit. Siquidem veteres solebant vel lecticis deuehi, vel curribus. inde serui vectores dicti: quo genere lecticarij, agasones, mulioneſque sunt. Prat.

MVLOMEDICVS apud Firmicum lib. 8. Mathes. c. 14. Quomodo etiam in l. 1. de excusat. artific. lib. 10. C. legendum non librorum modo scriptorum, sed & Accursianæ interpretationis auctoritate constat. Briss.

MVLORVM appellatione etiam multæ, quemadmodum appellatione seruorum & seruæ plerunq; continentur. Id autem eo venit, quod semper sexus masculinus fœminimum continet, vt ait, Iulia. in l. qui duos mulos, de leg. 3. l. 38. de ædil. edict. Prat.

MVLSVM, potio est ex vino & melle concinnata. Vlp. de trit. & vin. leg. l. si quis. Si mulsum, inquit, sit factum, vini appellatione non continebitur. Idem de rei vendi. l. idem. Si ex melle meo, & vino tuo mulsum factum sit, Græcis ἀμφίμικτον & μιξοπότιον, vt Pollux lib. 6. tradit. Legimus autem, multos senectam longam mulsi tantum intinctu toleraſſe, nec præterea cibo aliquo celebri, Pollionis Romuli exemplo quem centesimum annum excedentem, quum interrogaret Augustus, quanam ratione maxime vigorem illum animi corporisque custodisset, respondit: Intus mulso, foris oleo. Spieg. Prat.

MVLSVM Veteres Romani in deliciis habebant, & in triumpho militibus ab Imperatore eo donabantur.

Sed spectatores vos nunc ne miremini
Quod non triumpho, pervulgatum est, nihil moror
Veruntamen accipitur mulso milites.

Mulsum vero ex pluuia aqua fieri solitum, ex Galeni lib. 4. tuendæ sanitatis annotat Cælius li. 23. c. vlt. Sed & ex vino vetere factum ad appetentiam & auiditatem cibo reuocandam, auctor est Plin. lib. 22. de natura mellis. Vide etiam de hoc Petrum Crinitum de honesta discipl. lib. 4. c. 8. vbi tradit veteres mulso etiam sacris vsos.

MVLTA: vide paulo ante Mulcta.

MVLTI & plures differunt: plures non sunt pauciores, quã duo multi non sunt pauciores quam tres: illud patet per l. vbi numerus, de testibus; hoc per l. 1. §. hoc rescriptum, ad SC. Syllan.

MVLTI qui dicantur, docet Bart. in l. Prætor. ff. vi bon. rapt. An duo multi dici possunt, differit Abb. in cap. ad nos, de reb. eccles. non alien. Vide §. fi. inst. de jur. pers. juncta glo. Prat.

MVLTIFARIAM, id est, varie, multis modis, l. ne quid, ff. de incen. ruin. naut. Sic plurifariam, in l. 1. ff. de in integ. restit. & trifariam, in l. fi. pro plurib. & tribus: vt omnifariam, pro omnibus modis in l. optimam, C. de contrah. & com. stip. quæ & ab Alber. adnotata sunt. Spieg.

MVLTIPLEX, omne dubium est, quemadmodum omnia genialia sunt obscuriora Bald. in l. 1. C. de ser. fug. Boetius quoque ait: Est in eo, quod multiplex est, veritatem esse ambiguam, tametsi etiam obscuritate impediatur. Obseruandum tamen, inter ambiguum & obscurum hoc interesse, quod in ambiguo plura se ostendunt, quorum quid potius accipiendum sit, ignoratur: in obscuro autem nihil, aut parum, quod attendatur, apparet. Ex Fortunatiano. Sp.

MVLTIS partibus plures, & multis partibus inferior, teste P. Manutio, elegantiss. Ciceronianæ ætatis viri, dixerunt pro eo quod est, multo plures, & multo inferior. Spieg.

MVLTITVDO, pro turba hominum, nullum habet consilium prona semper ad dissentionem. Nou. de refer. sacr. palat. const. 11. Vide item Old. in §. postea aucta, l. 2. de orig. jur. Spieg.

MVLTITVDINEM constituunt mille viri, per l. 2. §. 1. ff. de excusat. tut. l. 1. §. fin. de testam. milit. Interdum quod turbationi plerumque obnoxia sit, nec serena, tranquillaque mente polleat (quali ad contemplationem rerum subtilium in primis, opus est) turba solet appellari: rem significatam nomine ipsos vt pulchre dicit Insulanicus Huttenus, verissime tuente, comprobanteque. Spieg.

MVLTO post, triennio alij, quinquennio alij claudunt. Vide quę not. in §. si multo post, l. si vnus, ff. de arbitr. Sp. Prat.

MVLTVM esse, pro multum interesse, l. 6. ff. de public.

MVLTVM temporis in l. 1. C. de fideicom. id est, triennium.

MVLVS clitellarius, qui fert onera. Clitellæ enim sunt, quibus onera imponuntur, sicut in equis sellæ. Cælius scribit, cur mulus non sit vitio sunt, citante eum Vlp. in leg. ædil. ainnt, §. sed enim, de ædil. edict. Sp.

Digitized by Google

MVNDANI in l.55.§.1.C.de epiſc.& cler. ſunt laici,qui & idiotæ Nouel.6. cap.1. & ſeculari conuerſationi dediti in l.56.C.d.tit. Goth. ad d.l.55. §.1.

MVNDI ſcripturæ meminit Iuſtinian. in l.contractus, C. de fide inſtr. Spieg.

MVNDVS dicitur cœlum, & terra, mare, & omnia quæ in eis ſunt. Iterum alia ſignificatione, dilectores mundi, mundus dicuntur. Diuus Auguſtinus autor. An ſit æternus mundus, Bart. attingit, in l.1.C.de dign. Spieg.

MVNDVS eſt communis patria omnibus: vt inquit Bald. in c.1. §.dominus, de forma fidel.ex hoc inferens, quod domini terrarum non poſſunt expellere mercatores forenſes ex ſuis terris, ſine cauſa, & ſequitur Ioan. Baptiſt. Seuer.in rep. l.omnes populi, colum.32. verſic. item quæritur nunquid domini, de juſt. & jur.

MVNDVS, ait Feſtus, dicitur lautus & purus.

MVNDVS muliebris,eſt quo mulier mundior fit,inquit Vlp.l.25. §.4.ff.de aur.& arg. Cato.apud Liuium: Munditiæ, ornatus & cultus fœminarum indicia ſunt: his gaudent & gloriantur, Hinc mundum muliebrē appellarunt noſtri maiores. Sic Varro de ling.latin.4. Mundus muliebris,dictus à mundicia. Hinc.n. maxime iumitur,quod eam deceat. Poſtea ornatum à Mundo diſtinguit, quod idem Iureconſulti faciunt: Nam in mundo muliebri hæc numerant: Speculum, vnguenta, vaſa vnguentaria,argentum balneare: non etiam ornamenta, veſtes, monilia,annulos, l.27.§.mundus,& l.34.§.Titia, ff.de aur.& arg.Sic Paul.lib.ſent.3.c.6. Mundo,inquit, muliebri legato ea cedunt, per quæ mundior, mulier,latiorque efficitur: velut ſpeculum, conchæ, ſituli, item buxides, vnguenta, & vaſa in quibus ea ſunt. Ornamentis legatis ea cedunt per quæ ornatior efficitur mulier: veluti annuli, catenæ, reticuli, & cætera quibus collo,vel capite, vel manibus mulieres ornantur. Sic Tertul. in lib. de habitu mulieb. Habitus,inquit, fœminæ duplicem ſpeciem circumfert, cultum & ornatum: Cultum dicimus, quem mundum muliebrem vocant. Ornatum quem immundum muliebrem conuenit dici. Iſte in auro,& argento,& gemmis,& veſtibus deputatur:ille in cura capilli,& cutis, & earum partium corporis quæ oculos trahunt. Hot. Prat.

MVNDVM neutro genere dixit Lucilius apud Gell.lib.4.c.1.

MVNDVM in quo contractus ex ſœda redigitur l.16. C. de fide inſtr. κόσμον κοσμεῖν Iuſtinian. vocat Nouel.44. Briſſ.

MVNEM ſignificare certum eſt officium, vnde è contrario Immunis dicitur, qui nullo fungitur officio, Feſtus, Prat.

MVNEM rem, l.fraudati, ff.de publ.& vectig. exponunt quidam rem obligatam fiſco, contra Baſilicorum interpretationem nam Munem rem vertunt, τὸ κοινὸν σῶμα vt teſtatur Cujac.9. obſeruat. 24. Hinc & municare dixere Latini pro Communicare,autore Feſto,& Mentum pro Commento. Prat.

MVNERA & honores imponuntur ratione fortunarum, ætatis, originis,morum. Itaque circa honorum, munerumque conceſſionem conſiderantur dies cuiuſque natales, an ætate ſit grandior, quam vt muneribus onerari debeat, an minor viginti quinque annis, vt honores ſuſtinere prohibeatur, vel aliud munus ſubire nequeat. Gœd. ad l.98.nu.1.

MVNERA, ſunt procurationes quædam Reipubl. quæ ſine imperio poteſtateve alicui mandantur: quarum aliæ induſtria & opera, aliæ ſumptibus faciendis adminiſtrantur, aliæ communiter. Patet ex l.vlt.ff.de muner.& honor. Hot. Prat.

MVNERA autem alia privata ſunt,alia publica. Priuata ſunt,quæ cuiuſque officio priuatim incumbunt. Publicum verò munus eſſe definitur officium priuati hominis, ex quo commodum ad vniuerſos ſingulosque ciues remque eorum imperio magiſtratur extraordinario peruenit, leg.239. §.munus, ff.de ver. ſign.Publica verò munera eadem & ciuilia & municipalia appellantur, leg.vlt. §.hæc autem, ff.de muner. & hon. l.2. ff.de diuer.reg.jur. l.1. C.quod cum eo,l.2.§.ſi quis municipalis,ff.ſi quis cautio. l.21. §. idem reſpondendi conſtante, ff. ad municip. l.3. §.his qui, ff.de muneribus & hon. Briſſ.

Dicuntur & onera ciuilia in l.6.ff.de cur.fur. l.9. C.quando pronoc. non eſt nec. Briſſ.

Illud etiam Munus publicum erat autore Calliſtrato quod in adminiſtranda re aliqua publica,cum ſumptu ſine titulo dignitatis ſubibatur.Ræuar.d.l.fœminæ ab omnib. ff.de reg.jur.

MVNERVM publicorum alia perſonalia ſunt,alia patrimonialia: Perſonalia ſunt, quæ cum corporis labore & animi ſolicitudine ac vigilantia principaliter ſine detrimento gerentis pertractantur, l.vltim. ff.de munerib.& hon. veluti defenſio ciuitatis, legatio ad cenſus accipiendos, patrimonii deſcriptio, ex actio pecuniæ pro capitibus curatio operum, camelaſia, ſitonia, eleemporia, angariæ, productio tironum, rerum tranſuectio, cura cuſtodiendi aquæductus, cura venalium inſpiciendorum, & alia id genus, leg.1.l.3.§.cura, l.6. §.ſciendum, l.vlt. ff.de muneribus.In hoc numero & tutela & cura ponitur, quæ munera eſſe ciuila & publica dicuntur in §.1. Inſti. de excuſ. tuto. & dict. leg.1. Cod. quod cum eo,quanquam qui immunitatem ciuilium publicorumve munerum habent, à tutela non excuſantur, leg.19. §. qui accipit, ff.de excuſ. tut. niſi nominatim hoc priuilegium eis indultum ſit,l.6.§.grammatici,l. 189.§.non omnia,ff.de excuſ. tut. Hæc porro perſonalia munera etiam corporalia vocantur, l.3.§.corporalia, ff.de muner. & hon. l.8.de muner.patrim. li.10.C. Quorum nonnulla ſunt, quæ ſordida vocantur, l.8.§. Philoſophos, ff.de vacat. muner. l.2.C.de Epiſc.& cler.l.13. l.14.l.15.l.vlt.de excuſ.muner. li.10 C.l.4.C.de dignitatib. lib.11. l.1.de ſuatiis, lib.11.C.l.1.Cod.de priuil.dom.Aug. lib.11. l.2.C.de præpoſ.ſac.cubic. lib.12.l.3.C. de ſilentiar. lib.12. l.15.& l.8.de ſordid.muner. lib.11.C.Th.ex quib. didici inter ſordida munera habita conficiendi pollinis curam,panis excoctionem,parueredorum,parangariarum,carbonis, materiæ, item ligni, & tabulatorum præbitionem: piſtrini quoque & excoquendæ calcis obſequia,temonariamque functionem in ſordidis muneribus habita. Briſſ.

Exactio vtique tributorum, inſtructioq; pontium ac viarum inter ſordida munera non habebatur l.17.§.exigendi,ff.ad municip.l.7. C.de ſacr.eccl. l.4.C.de priuil.dom.Aug.lib.11.Briſſ.

Patrimoniorum vero munera ſunt; in quibus maxime ſumptus poſtulatur: cujuſmodi ſunt, quæ patrimoniis indicuntur intributiones, velut rei vehicularis, vel nauicularis munus, exſolutio tributorum, hoſpitum receptio, viarum munitiones,& prædiorum collationes, decaprotiæ & protoſtaliæ munus,& alia omnia patrimoniorum poſſeſſionumque onera,l.1. l.3. §.exactionem,§.decaprotos,& §.munus,leg.14.§. viarum,l. vlt. C.de muneribus & hon. leg.3. ff.ad munic. l.pen.& vltim. ff.de priuil.veter. l.2.& l.8.C.de munerib.patrim. lib.10.Addit Arcadius Chariſius tertium genus munerum,quæ mixta vocat, quæ partim labore corporis & ſollicitudine animi, partim ſumptu obeuntur, velut exactio annonarum. Nam pro deſertis prædiis exactores fiſco ſatisfacere coguntur, & ſic ſumptu præter miniſterium corporis grauantur, l.vlt. §.vlti. de munerib. & honor. Briſſ.

MVNERA militaria, ſunt excubiæ, angariæ, geſtationes in vſum belli, decurſio campi,erectio valli,atque id genus ſimilia. Qui ab his muneribus immunes erant, beneficiarij dicebantur: qui ſubibant, munifices. Alc.de verb.ſign.

MVNERA ſolennia in leg.cum plures, §.cum tutor. ff.de admin. tutor. videntur eſſe ſecundum Varronis, Feſti, & Seruij interpretationem, anniuerſaria, eaq; munera quæ quotannis more recepto ſibi inuicem cognati natali cujuſq; die miſſitabant.De quib.Martial. li.9.Epigram. Charta claret ſolenne tibi cognatio munus.Et alio loco Luce propinquorum qua plurima mittitur ales, Dum ſtellæ turdos, dum tibi Flacce paro. Prat.

MVNERVM etiam alia ordinaria ſunt, quæ lege, Senatuſconſ. conſtitutioneve principis injunguntur. Alia extraordinaria, quæ extra ordinem inducuntur,l.1.de vacat.pub.mun. libr.10. C.l.2.& l.31. §.pen.Cod.de epiſc.& cler. Briſſ. Adde Ræuard.l. fœminæ,ff.de reg.jur.

MVNERA etiam ludos gladiatorios veteres vocabant. Vide infra Munus ſpectaculum. Ac proprie funebres illud ab officio, vt Tertull.in lib.de ſpectac.actor eſt, ita appellabantur, quoniam officium mortuis ſe talibus ſpectaculis facere veteres arbitrabantur.Briſſ.

MVNERA etiam hæreditaria pro oneribus dicimus, l.33. in fi.ff. de leg. lib.2. l.2.ff.ad Senatuſc.Treb.vt munus collationis in l. 54.ff.ad Trebel.Munus Falci,in l.77.§.ſi pars,ff.de l.lib.2.Briſſ.

MVNERALIS lex dicitur,quę cauet,ne cui liceat munus accipere.

MVNERARE, id eſt, donare, *Verchren.* Solebant autem populi Romani Imperatores à ſociis,vel regibus, vel populis liberis, quum per eorum regionem iter facerent, aliquo munere ornare,vt eorum cum popul. Rom. amicitia ſignificaretur. Munerare actiuum, & munerari deponens, in eadem re dicimus, ex Syluio. Aliud eſt autem munerare, aliud remunerare. Illud ſignificat ſimpliciter donare aliquid, *ſchencken*, nullius prioris officij aut beneficij accepti compenſandi reſpectu, quod hi faciunt, qui priores aliquem dono aut beneficio ſibi demerentur & obligant. Remunerat autem, qui acceptum beneficium, aut quod velut ſibi impenſum tulit, tametſi alioqui eius vtilitas ad ſe non pertineat, compenſat, atque ejus reſpectu benemerito aliquid retribuit. Spieg.

MVNERARI, pro munus gerere ac ſuſtinere. Vlp. l.1. §.2. ff.de vacat. & excuſ. Qui in fraudem ordinis in honoribus gerendis, cum inter eos, ad primos honores creari poſſint, qui in ciuitate munerabantur, mirandorum majorum onerum gratia, &c. Hot.

MVNERARII: vide paulo poſt in voce Munus ſpectaculum.

MVNIA vocitantur munera ſpectacula, in quib. edendis aſſiduus erat in tantum Cajus Cæſar, vt populus auerſatus & abhorrens alioquin ejuſce diritatem, illum doluerit extinctum veluti oblectaminis theatralis adminiſtrum: Io.Baptiſt. in comment.Panegyr. Sid.Apollin.ad Socerum.

MVNICEPS, vt ait Ælius Gallus, qui in municipio liber natus eſt. Item municipes erant, qui ex aliis ciuitatib. Roman. veniſſent, quibus non licebat magiſtratum capere, ſed tantum muneris partem. At Seruij filius aiebat initio fuiſſe qui ex con-

Digitized by Google

ditione ciues Rom. fuissent, vt semper Rempub. separatim à populo Roma, haberent, Comanos videlicet, Acerranos, Atellanos, qui æque ciues Rom. erant, & in legione merebant, sed dignitates non capiebant. Hæc Festus Hotoman. Vt ergo municipales homines pro veris ciuib. Romæ non habebantur etsi donata ciuitate omnia municipia erant: sic & equites municipales pro ignobilibus equitibus ponere solebant, quod eorum non esset tantus splendor, nec tantæ diuitiæ quantæ vrbanorum equitum. Iuuenalis, municipalis eques, de Cicerone, & Tacitus lib. 4. municipalem adulterum pro ignobili & obscuro dicit, seq; ac maiores & posteros municipali adultero fœdabat. Turnebus aduers. lib. 3. cap. 9.

MVNICIPALE jus, dicitur priuatum ius vniuscuiusque ciuitatis, Municipalia magisteria vocantur administrationes & officia sui municipii. Spieg.

MVNICIPALES leges, id est, statuta probantur in tit. ff. de Decr. ab ordin. faciend. recte enim appellaverimus & hodie magistratus ciuitatum, ordines decurionum. Vlp. in l. 1. §. si quis apud, ff. quod quisqu. iur. At defensores ciuitatum, non ex decurionibus, sed ex aliis deligebantur, tres numero: qui hoc agerent, ne tenuiores & infimi à nobilibus læderentur. Alciat. lib. 4. Dispunct. cap. 5. Spieg.

MVNICIPALIS lex est propria cuiusque municipii lex, leg. 3. §. plane, ff. quod vi aut clam, leg. 3. §. diuus, ff. de sepulch. viol. & alibi. Briss.

MVNICIPALES magistratus, ciuitatum Decuriones dicuntur, qui vnum ordinem referentes, sic administrant, vt vnius hominis vicem sustineant, l. magistratus, ff. ad municipal. Et C. de magistrat. municipal. Sunt autem administrationes Reipublicæ cum dignitatis gradu, sine sumptu, hoc est, sine erogatione seu collatione in publicum contingentes, l. honor. ff. de muner. & honor. Ideoq; honores quoq; dicuntur. Prat.

MVNICIPES ab onere officioque dicti sunt, quia in eadem Rep. eorundem honorum, officiorum, onerumque ciuilium, quæ munera appellantur publica, sunt capaces. Dn. Gœd. ad leg. 1. §. n. 22. de verb. sig.

MVNICIPES (inquit Gellius li. 6. c. 13.) erant ciues Romani, ex municipiis suo iure, & legibus suis vtentes, muneris tantum cum populo Rom. honorarij participes, à quo munere capessendo appellati videntur, nullis aliis necessitatibus, neq; vlla populi Romani lege adstricti, cum nunquam populo eorum fundus factus esset: Postea abusiue suæ cuiusque ciuitatis ciues municipes dicti sunt, l. 1. ff. ad municip. ab eo quod munera ciuilia capiant, l. 18. ff. de verb. sig. Primos autem Municipes sine suffragii iure, Cærites esse factos dicit. Appellus autem annotauit, municipes dictos olim muneris participes, qui recepti in ciuitatem cum aliis munera facerent. Sed nunc abusiue municipes, suos cuiusq; ciuitatis ciues appellari, vtpote Campanos, Puteolanos, l. 1. ad municip. Municipem autem, vt ait Vlp. ibid. aut natiuitas facit, aut manumissio, aut adoptio seu electio. Patris autem non matris municipium liberi sequuntur, nisi forte priuilegio aliquo materna origo censeatur. Prat.

MVNICIPES intelligendi sunt & hi, qui in eodem municipio nati sunt, l. municipes, ff. ad municip. Prat.

MVNICIPIVM pro ipsa ciuitate ponitur in l. de die, §. tutor. qui satisdar. cog. Paulus Iureconsultus, Hæres quoque (ait) vt legatorum nomine satisdet, audiendus est, ut in municipium remittatur, vnde & Plin. in Epist. Iam Communi, quam Mediolanum municipia nomina. Vide Crinitum lib. 7. c. 6. de honesta disciplina. Connanum lib. 5. c. 6. n. 2. Corra. li. 3. Miscel. c. 6. n. 3. Adde Brechæum in l. munus, in tit. de verb. & rer. sig.

MVNICIPIA & coloniæ differunt: Municipia namque sunt ciuitates à populo Romano in societatem suorum munerum ac honorum receptæ, suo interim iure utentes: Coloniæ verò, quæ ex vrbe Roma originem habent: vide l. 12. & l. fi. de censibus, Liu. & Cic. passim, Gell. d. lib. 16. c. 13. Gœd. ad l. 18. nu. 7. de verb. sig.

MVNICIPIA, coloniæ, oppida, præfecturæ, vici, castella, conciliabula, fora, basilicæ. Hæc in legibus coniungi & singulatim enumerari consuesse, duobus ex locis intelligitur, primus est apud Paulum lib. sent. 4. c. 6. alter est in lege Fabia de terminis. Hot.

MVNICIPIVM ait Festus: id est, genus hominum dicitur, qui quum Romam venissent, neque ciues Rom. essent, participes tamen fuerunt omnium rerum ad munus fungendum vna cum Romanis ciuibus præterquam de suffragio ferendo aut magistratu capiendo: sicut fuerunt quondam Fondani, Formiani, Cumani, Acerrani, Lanuuini, Tusculani, qui post aliquot annos ciues Rom. effecti sunt. Alio modo quum id genus hominum definitur, quorum ciuitas vniuersa in ciuitatem Roma. venerunt: vt Arcini, Cerites, Anagnini. Tertio definitur, quum id genus hominum, qui ad ciuitatem Rom. ita venerunt, sic vt municipia essent sua cuiusque ciuitatis & coloniæ: vt Tiburtes, Prænestini, Pisani, Arpinates, Nolani, Bononienses, Placentini, Nepesini, Sutrini, Lucrenses. Hæc Festus. Hot.

MVNICVLATOR, vocabulum nihili Alber. vt probum indicat in l. fin. ff. de lib. cauf. Sed vel miniculator ex Nebr. vel portitor nomenclator, vt apud Haloandrum, est legendum. Spieg.

MVNIFICES dicuntur, qui munera faciunt, Festo. Vnde milites dicebantur munifices, qui propter munera militiam facere coguntur, vt testis est Vegetius lib. 1. de re milit. Sicut candidatos milites, principales dici idem Vegetius auctor est, qui priuilegiis muniuntur. Qui igitur munera faciunt milites, munifices (vt reposuit Budæus) non muniliços Paul. vult appellari. Sic & munificum prædium dicitur in l. 2. de præd. & omn. rebus nauicula, lib. 11. C. τ' ἐπιτροπῶν & συναγωγῶν, ait Budæus, id est, Publicæ functioni & vectigalis collationi subditum. Sic & munificum intelligit Paulus Iurisconsultus in l. fi publicani, ad l. fi. ff. de public. & vectigal. Gœddæus & Brechæus leg. impunus, ff. de verb. & rer. signif. Contra beneficiarij nuncupabantur, qui vacabant muneris officio. Sicut ergo municeps in Republica: ita munifex in militia nominari solebat, Oid. Vide paulo post Munus à dono.

MVNIFICVS est, qui ad munera, siue illa sint officia, siue onera, obligatus est. Idemque munifex appellatur, quia ejusmodi munus solet expedire, & agere & fubire. Siue jam munifices, siue munificos legamus, res eodem redibit, ne nimia emendandi libertate vexemur, nec in defendendo, nimia placeat pertinacia. Gœd. ad l. 18. nu. 6.

MVNIMENTA dicuntur ea, quæ causam muniunt, vt probationes & instrumenta, glo. in verbo Munimentis, cap. quamuis, de electio, lib. 6. Ioan. Bello. Etymologiæ.

MVNIMENTVM differt a monumento, siue monimento, quod monumentum est sepulchrum, quod erigitur in defuncti memoriam, siue illud sit inane, siue cadauer complectatur. Munimentum vero in ædificio illud, quod ab interendo damno defendit, dictum à muniendo, Marcellus de religiosis & sumptibus funerum, l. funeris sumptus, &c. Nebrist.

MVNIRE ripam, rubr. de ripa munien. & l. 1. C. de alluuio. l. 1. §. ripa autem, ff. de flumin. b. Aggen. Vibic. in li. de limitibus agror. Quæ res, ait, necessitatem ripæ muniendæ injungit: ita tamen, vt sine alterius damno quicquam fiat. Sic & aggerem munire, l. 1. §. vlt. ff. de acq. & acq. plu. Briss.

MVNIRE viam, l. 31. ff. de dam. infect. Et munitio viarum, l. 12. ff. de muneribus, & honor. Briss.

MVNVS, officium est priuati hominis, quo commodum ad singulos vniuersosq; ciues, remq; eorum, imperio magistratus extra ordinem peruenit, l. pupillus, de verb. sig. Vide Donum. Sp.

MVNVS dicitur, quasi mutuo animo officique causa datum, autore Varrone.

MVNVS, inquit Vlp. proprie est, quod necessario obimus, lege, more, imperióve ejus qui iubendi habet potestatem. Dona autem proprie sunt, quæ nulla necessitate iuris, officij, sed sponte præstantur, quæ si non præstentur, nulla reprehensio est: & si præstentur, plerunque laus inest. sed in summa in hoc ventum est, vt non quodcunque munus, id & donum accipiatur: at quod domum fuerit, id munus recte dicatur, l. 214. ff. de verb. sig. Vide hac de re quæ dixi sub voce Donum. Hot.

MVNVS. Munus diuiditur in donum, onus, & officium, l. munus, de verb. sign. iisdemque trib. modis dicitur, siue etiam quatuor, vti mox explicabitur. Primo. n. pro dono, vnde munera dari ac mitti dicuntur. Dictum munus (vt inquit Varro) ab eo, quod qui mutuo animo sunt, id dant officij gratia. Quomodo accipitur in l. plebiscito, ff. de officio præsidis: vbi Modestin. Plebescito (inquit) continetur, ne quis præsidium munus donumve caperet, nisi esculentum, potulentumve, quod intra dies proximos prodigatur. Altero, pro onere, quod, cum remittitur, vacationem militiæ præstat, τὸ λειτουργικόν. nam munera, id est, officia, sine labore atq; onere exerceri non possunt, vnde immunitas appellatur, & immunis. Hoc pacto accipitur munus C. variis in tit. veluti in hoc, Sumptus injuncti muner. ad omnes collegas pertinere. Hinc dicitur publicum munus, quod in administranda republica consumpti, sine titulo dignitatis subimus, siue obimus, quum præstamus debita officia, vt pendere vectigal, præstare custodiam, & hujusmodi: vnde tit. lib. 10. C. de vacatione publici muneris. Tertio, veluti in tit. de excusa. munerum, C. & in tit. li. 10. C. de municip. & originar. Vbi Imperator Alex. in l. 1. Cū te Bibliū (inquit) origine, incolam autē apud Berytios esse proponas, merito apud vtrasque ciuitates, muneribus fungi compelleris. Sic ab ipsis muneribus, h. e. officiis, munera militaria vocamus, & milites quidam municipes dicuntur, qui in ciuitatem recepti, munera cum ciuib. faciunt, i. officia. Itaque in his duab. postremis significationibus munus officium est priuati hominis, quo commodum ad singulos vniuersoque ciues, remque eorum, imperio magistratus extra ordinem peruenit, l. pupillus, de verb. signif. Ad hæc, munus quarto sumitur pro spectaculis seu ludis, qui à principe populis quasi muneris loco exhibentur. Namque id genus obiectamenti antiqui munera nominarunt, quod populus tali spectaculo, perinde ac munere quodam capiebatur. Martialis,

Prisca fides taceat, nam post tua munera, Cæsar,
Hæc iam fœminea vidimus acta manu. Anch.

MVN

MVNVS interdum aliud nihil est quam officium. Idque ex eo constat, quod iudicare ab Vlpiano in hac lege & à Paulo ad publicum munus referatur, cap.78.de iudic.Eoque pertinet illud Festi. Munus significat officium, cum dicitur quis munere fungi. Interdum ab officio separatur munus, quod tunc accidere solet, cum munus aliquod patrimonio indicitur, non sine sumptu,& periculo. Huius consentaneum est illud Apuleij de Asino lib.4. nec nos denique latuit,Chryseros quidam numularius copiosæ pecuniæ dominus, qui metu officiorum, ac munerum publicorum magnis artibus magnam dissimulabat opulentiam. Et hac ratione omnis publica functio, aut fuisse videtur munus publicum, aut officium publicum, aut denique publicum ministerium.

MVNVS publicum, auctore Callistrato,illud erat,quod in administranda re aliqua publica cum sumptu sine titulo dignitatis subibatur, l.14. de muner.& honor. Quæ definitio eam videtur habere sententiam, vt hi qui rem aliquam publicam, hoc est, rem ad ciuitatem pertinentem sumptibus suis sartam tectamque sustinent,& conseruant,non priuatum,sed publicum munus subire videantur, quales sunt qui rei vehicularis, & nauicularis, extruendique,vel reficiendi in ciuitate operis curam gerunt,l.1.in princ. & l.4.ff.de munerib.& honor. Et hoc inde potissimum, quod olim inter Iurisconsultos magna fuisse videatur controuersia an à ciuilibus muneribus publica diuersa sint. Quod ipsum Iustinianus his verbis testatus est: Et tutelam, & curam placuit publicum munus esse, §.1. Institutionum de excusat. tutor. Hoc enim verbum PLACVIT,denotat fori disputationem. In hac disputatione à reliquis dissensisse visus est Callistratus, & existimasse, licet tutela ciuile munus sit,non tamen publicum munus esse,sed priuatum. Ait enim Callistratus, eum qui ædilitate fungitur, tutorem dari idcirco recte posse, quod ædilitas inter eos magistratus numeretur, qui priuatis muneribus excusati sunt, l.17. §.3.de excusat. Ex quo loco euidentissimum est,in ea persuasione Callistratum fuisse, vt existimauerit, tutelam non publicum, sed priuatum munus esse, & per consequens inter publicum & ciuile munus aliquam statuendam esse differentiam. Excusatio enim manifestum tutoris iure dati argumentum est,l.13.§.pen. ff.de excusat. Eaque res efficit, vt mihi persuadeam. hæc Callistrati verba vitiosa esse; Eos qui in corporibus sunt,veluti fabrorum immunitatem habere dicimus; etiam circa tutelarum exterorum hominum administrationem habebunt excusationem, nisi,si facultates eorum adauctæ fuerint, vt ad cætera quoque munera publica compellantur, d.l.17. §.2.Non enim dubito, quin sic Callistratus scripserit; vt ad munera quoque publica compellantur: & verbum Cætera, Tribonianí esse satis haud dubie persuasi placuisse, h.e.receptum fuisse, tutelam munus publicum esse. Alioqui sibi ipsi Callistratus in vno eodemque responso contrarius est. Tutelam esse munus ciuile, neminem arbitror inficiari. Cum igitur receptum sit aduersus Callistratum inter ciuile munus & publicum, nullam statuendam esse differentiam, vtique ex eo etiam necessario videtur consequi tutelam,quæ ciuile munus est, publicum quoque munus sic esse, vt hi qui ad publica munera vocantur, voceutur etiam ad tutelam, & qui muneribus iis excusantur, hi quoque tutela debeant excusari. Et quamuis hæc ita scripserit Callistratus, nihilominus tamen satis constat, pleroſque Iurisconſ.nullam inter ciuile & publicum munus differentiam fecisse. Nauicularios enim ciuili munere fungi, testis est Hermogen.l.1.in princ.de muner.& honor. Illud idem ciuile munus appellat publicum munus Serbidius Scæuol. l.5. d.tit. Et huiusmodi publicorum siue ciuilium munerum.alia erant ordinaria,alia extraordinaria.

Ordinarium ciuile munus est, quod lege, vel more ciuitatis, secundum ætates & dignitates inter se municipes ordine, hoc est, per vices gerunt, l.1. Cod.de muner.patrimon.Cuius generis est munus hospitis in domum recipiendi; l.3. §.11. de muneribus. Idque testatur M.Cicero, sic in Verrin.3.scribens: Quod vbi Philodamo nunciatum est, tametsi non erat ignarus, quantum sibi ac liberis suis iam tum mali constitueretur, tamen ad istum venit, ostendit munus suum, id non esse, se cum suæ partes essent hospitium recipiendorum, tum ipsos tantum Prætores & consules non legatorum asseclas recipere. Hæc Cicero, id per partes intelligens, quod vices appellant Iurisconsulti. Sic enim ad illum locum partes interpretatus est Asconius Pedianus.

MVNVS publicum extraordinarium, definit Pomponius officium priuati hominis, ex quo non ordine, hoc est, per vices, sed extra ordinem commodum ad singulos vniuersosque ciues remque eorum magistratus imperio peruenit, l.239.§.3.de verb.sign. Huius generis esse arbitror, publicæ viæ munitiones. Vicinos enim suis sumptibus aut operis eam tunc reficere imperio magistratus extraordinarie consueuisse, cum illis exemptus esset commeatus: ex eo facile patet, quod veterani viæ sternendæ immunitatem non habuerint, l.4. de veterа. nec est quod quis obiiciat, publicæ viæ munitiones inter personalia munera ab Hermogeniano referri l.1.de muner. Illud enim non de eo, qui viam sternit, sed de eo accipiendum est, qui electus est, vt compellat eos qui prope viam publicam possident sternere viam. Huiusmodi enim munus personale esse,testis est Arcadius Charisius,l.fin.§.2.de muner.& honor. eosque qui tali munere funguntur, magistros pagi appellat Siculus Flaccus li.de conditionib.agrorum.Cæterum officium publicum,quin differat ab officio ciuili non dubitatur,eo non obstante, quod inter munus ciuile & publicum vix vllam admittant Iurisconsulti differentiam. Quis enim credat interuenire officium publicum? Et ideo dicendum est, omne quidem officium publicum ciuile esse, sed non contra omne ciuile publicum. Magistratum gerere, Iudicem esse,munera publica sunt, h.e. officia publica & ciuilia simul, l.78. de iud.l. fi.§.1.de muner. l.5.in fi.cum seq.de cap.diminut. Interuenire, postulare publica officia non sunt, sed ciuilia. Et ita functio publica, aut ex munere publico, aut ex officio publico olim videri potest constitisse. Tertiam publicæ functionis speciem diximus esse ministerium publicum, eiusque ministerij inuenio diuersa fuisse genera duo: vnum honorificum,& cum potestate: alterum seruile ac mercenarium. De priore obseruatum est,Martianum sensisse,l.1.de l.Iul.repet.Per ministerium enim in ea l.1.intelligit magistratum illum Martianus qui sub titulo ministerij in prouincias cum potestate & imperio mittebatur. Et hanc quidem interpretationem vehementer probat Valerius Maximus; sic de M.Catone scribens in Cyprum confiscandæ pecuniæ regiæ causa missо; Vnde cum pecuniæ deportandæ ministerium susti neret tam auersum animum ab omni venere, quam à lucro habuit. Alio sensu per ministerium publicum serui intelliguntur pop. Romani, aut ciuitatum publici. Sic ministerium publicum accepit in ea declamatione Quintilianus, cui titulus est. Prægnans adultera his verbis fortiter tamen dicerem omnes leges quæcunq; de suppliciis scriptæ sunt, ad eos pertinere,qui damnati sunt, qui in iudicio conuicti, qui per ministeria publica,& carnificum manus occiduntur. Et sic puidem satis esse perspicuum puto,qua ratione omnis olim qublica functio, ex munere publico, ex officio publico: & denique ex publico ministerio constiterit. Ab omnibus officiis publicis & ciuilibus fœminæ remotæ sunt, non vtique ab omnibus muneribus publicis. Quatenus enim sunt personalia munera, publica,ab iis fœminæ remotæ sunt; quatenus patrimonialia non omnino sunt remotæ. Idque illud est, quod sic Vlp. scribit: Corporalia munera fœminis ipse sexus denegat. l.3.§.3. de muner. Idem sexus fœminis ad publicum aliquod ministerium non patitur admitti: & sic à muneribus personalibus, omnibusque ciuilibus ac publicis officiis,& denique ab omni ministerio publico,sexu remoueri fœminæ solent. Nam,vt ait Ambrosius de Paradiso, c.11.sicut vir publicis officiis,ita mulier domesticis ministeriis habilior æstimatur.Et hæc quidem adeo vera sunt, vt scripserit expressе Callistratus, ab omnis opera virili fœminis remoueri consueuisse, & idcirco ad officium argentarij admittendas non esse,l.pen.de edend.Ræuard.ad l.fœminæ,ff.de reg.iur.

MVNVS à dono separatur, l.6.circa fin.de offic. proconſ. l.18.ff. de offic.præsid. l.37.& l.47. ff.de oper.libert.l.44.§.licet,l.vlt. §.1. ff.de liber. caus. l.6.in fin.ff.ad leg.Iul.repet.l.53.ff.de verbor.sign. Inter donum vero & munus hoc interest,quod inter genus & speciem. Nam donum genus est,munus vero donum est cum causa,vt puta natalitium,nuptiale, l.194. ff.de verbor. sign. l.31. §.si vir vxori munus,ff.de don.int.vir. Altero modo munus onus dicitur, quod cum remittitur, vacationem militiæ muneriſque præstat.Vnde immunitas appellatur,l.18.ff.de verbor.sign.Tertio modo officium: vnde munera militaria & quosdam milites munificos vocamus, qui munera Reipub.faciunt,d.l.18.& à Festo lib.11.traditur.Iul.Firm.lib.2.Matheſ.c. 5. Conn.lib.5.c.9.n.1.& 2. Quidam vero volentes hunc locum subtilius explicare,terna munera singulis decanis applicarunt, quos munifices appellandos esse voluerunt, h.e.synergos. Veget.lib.2.c.19.Fascicularia tamen,id est lignum,fœnum,aquam stramen etiam legitimi milites in castra portabant. Munifices enim ab eo appellantur,quod hæc munia faciant. Quibus contrarij erant Beneficiarij,qui muneris officio vocabant,vt idem Festus lib.3. scribit. Hinc & munificium vel munificum quod muneribus obnoxium est,l.4.§.1.de public.l.31.de ann.& trib. in C.Th. l.9.& l.11.de indulgent. debit.in eo.C.Munus autem ab honore eo distat, quod honor appelletur administratio Reipub. cum dignitate: Munus vero quod cum sumptu sine titulo dignitatis in Rep.subimus,l.14.ff.de mune.& honor.Ita munera & honores diuersa semper nostri auctores faciunt, l. 2.§.vlt.l.7.ff.de decurion. l.3.§.si in metallum, ff.de muner. & honor.l.2.ff.de priuileg.veter. l.5.C.qui bon.ced.poss.l.2.ff.de his qui non implent stip.Briss.Vide supr.Donum.

MVNVS spectaculum gladiatorum. Cicero Varroni:Etsi munus flagitare, quamuis quis ostenderit, ne populus quidem solet nisi concitatus, Paul.l.122. ff.de l.& fid.libr.30. Ciuitatibus ad honorem legari potest, puta, quod ad munus edendum,vena-

Digitized by Google

tionemve ludos ſtenicos, ludos Circenſes relictum fuerit. Quibus verbis Paul. Ludorum genera manifeſto diſtinguit. Marcell.l.35.ff.de cond.& dem. Vtuo Mœuio Seius conſul. deſignatus eſt,& munus edidit. Paul. l.49.in fin. ff.de leg.& fid. Si teſtator dari quid iuſſiſſet, aut opus fieri, aut munus dari: pro portione ſua, &c. Quibus omnibus ex locis apparet, Munus generale nomen eſſe, quo genera omnia ludorum complectuntur, tametſi Lactantius libr. de Vero cultu, 6.cap.20. ſcribat, Muneris nomine proprie venationes intelligi: Nam Cicero in lib.de offic.2. ita ſcribit: Craſſus functus eſt Ædilitio maximo munere non enim ſolam, vt opinor, venationem Craſſus præbuit. Quinetiam Paulus in d.l.122. apertiſſime munus à venatione diſtinguit. Seneca autem lib.de benefic.1. & gladiatores & venationes eo verbo comprehendit: Nemo, inquit, tam ſtultus eſt, vt monendus ſit, ne cui gladiatores aut venationem iam munere edito mittat. Suetonius autem in Nerone, Veſpaſiano, Domitiano,& alibi perſæpe, munus perſpicue dixit, cum de gladiatoribus ſentiret. Hinc munerarij apud Senecam lib.declam.4.qui eiuſmodi munera populo exhibebant. Quod, inquit, munerarij ſolent facere ad expectationem populi detinendam, noua paria per omnes dies diſpenſant, vt ſit quod populum & delectet,& reuocet: hoc ego facio,&c. Hot. Prat.

Mvnvs honorarium, hoc eſt, gratuitum donum. Barbari vocant, *ein verehrung*. Vetuſtiſſimus autem mos eſt, præcipue vero Orientalium, id quod paſſim teſte Aretio ſcriptura indicat, munerum oblatione animi beneuolentiam erga principes, & quibus velit ſe quis videri vnice addictum, profiteri & teſtari. Spieg. Inter publicum & ciuile munus quamuis differentiam ſtatuiſſe videatur Calliſtratus: Nihilominus tamen ſatis conſtat pleroſque ICtos nullam inter ciuile & publicum munus differentiam fecille. Nauicularios enim ciuili munere fungi teſtis eſt Hermogenianus, l.1. in princ.de muner.& honor. Illud idem munus ciuile, appellat publicum munus, Serbidius Scæuola l.5.d.tit. Rœuard. l.fœminæ, ff.de reg.iur.

Mvnvs venalitium. Lege, Venalitij.

Mvnvscvlarii aquæductus, in l.decernimus, de aquæd. C.li. 11. Alber. ſunt, qui modicam aquam ducunt. Attamen veriorem lectionem Alciat. muſculatios indicat & Haloander ſic habet: Nimirum ſic dicti aquæductus hi, quod ex muſculis dilaberentur. Muſculus autem inſtrumentum eſt ad ſimilitudinem muris, quo in bellis vtebantur ad æquandas foſſas, vt Vegetius tradit. Erant autem tubi in ductibus, ad ſimilitudinem muſculorum. Spieg.

Mvnvs dari, apud Paul. in l.mortuo,5.fin.de legat.2. non ſimpliciter qualibet largitione, ſed de gladiatoria intelligi debere, pulchre declarat. Alciat. in pareg. Spieg.

Mvnvs fati implere, id eſt, mori, in l.6.C.de collat.

Mvra, pro Myrrha, apud Pomponium in l.21. §.1. ff.de aur.arg. item vt *μύρα*, Ionice pro *μύρρα*. Pomponius recenſet inter ea vnguenta quæ valetudinis cauſa parata ſunt. Ergo ſignificat vnguentum ex eo liquore confectum, qui ex myrrhæ arboris cortice inciſo defluit, qui etiam Myrrha vocatur: vt auctor eſt Plin.12.c.15.& 16. Hotom. Prat.

Mvrex, l.3.C.de veſtib.holober.lib.11.& in l.1.C.de apparitorib. præfect. vib.lib.12.& in l.9.de murileg. in C.Th. Conchæ genus cuius cruore infici ac tingi veſtes ſolebant, vt Plin.lib.9. cap.25.vberrime docet. Poetæ Phocaicum, Getulum, Afrum, Sidonium, & Tyrium muricem memorant Briſſ. Connan.7. comm.7. num.1. Murices autem baphis & coloribus ſunt vtiles, ac tanti habitæ, vt nefas viſum ſit alios quam Principes iiſdem refulgere coloribus, l.temperent, C.de veſtib.holober. Muricum porro & purpurarum eadem eſt materia quamuis temperamentum diuerſum ſit. Murices verno tempore congregantur mutuoque attritu lentorem ac liquorem tingendis veſtibus expetitum ſaliuant. Murex autem ſcabrior eſt cortice, & qui purpuræ facile cedit, Forcat. in ciuil. cap.21.

Mvrgiso dicitur ille, qui iners eſt ac deſidioſus, apud Vlp. in l. 4. §. idem Pomponius, ff.de ædil.edict. Licet quidam ibidem reponant Moriorem, vt intelligamus de fatuis, quos in deliciis Principum etiam hodie eſſe videmus: de quibus Plin. in epiſtolis. Scurræ, cinædi, moriones, menſis inhærebant. Idem, Si quid molle à cinædo, petulans à ſcurra, ſtultum à morione profertur. De his etiam Lampridius in Alexand. Næuos (inquiens) & nanas, & moriones. Moriones autem curiis principum legimus ideo admiſſos, quia veritatem liberius principi fignificent.& aperiant. Cotta:

Mvri vibis ſunt termini, iiſdemque ipſa finitur, l.vt Alphenus, l.collegarum,5.1.de verb.ſign.

Mvria in l.3.ff.de penu.l. Ita proprie appellatâ aquam ſale commiſtam Iſid.lib.20.c.3.ſcribit. Sed & ſolutorum & faſſamento piſciculorum humor Muria eodem auctore dicitur. Auſonius epiſt.7. ad Paulin. Veritus diſplicuiſſe oleum quod miſeras, ſæpius iteraſti, addito etiam Barcinonenſis muriæ condimento cumularius præſtitiſti. Scis autem me id nomen muriæ quod in vſu vulgi eſt, nec ſolere poſſe dicere: cum ſcientiſſimi veterum & Græca vocabula faſtidientes **Latinum** in Gari appellatione non habeant. Sed quocunq; nomine loquar, liquor iſte ſociorum vocatur. Briſſ. vide & Nebriſſenſem ac latius Maiorag. Miſcell. lib.2.c.9. vbi oſtendit quod veteribus duplex muria fuit, altera qua in condimentis vini vtebantur, cuius confectionem vtumq; edocet Columella, lib.13.c.16. Altera quæ dura dicebatur: cuius vſum idem autor docet lib.eod. cap.6.& 7.

Mvrilegvli, in rubr.C.de murileg.lib.11. dicuntur qui legunt murices, pifces, qui in mediis faucibus habent purpuræ florem ingendis expetitum veſtibus. Alio nomine appellantur in iure Conchylioleguli, ſiue conchyliorum piſcatores. Huic autem muneri originis & conditionis iure addicebantur, adeo vt non poſſent ad dignitatem vllam vel militiam aſpirare: vel ſi ad eam aſpirauiſſent: reuocabantur redditis bonis, ſi qua eiuſdem originis & conditionis homines aliquo titulo poſſiderent. Quod ſi ea exteri poſſediſſent, maluiſſentque eidem conditioni ſe ſubijcere, quam ea bona reſtituere, audiebantur, ita vt in futurum eſſent murileguli, & in præteritum reliqua publico canonis ſitco perſoluerent. Prat.

Mvrina ſiue Myrina vini potio à myro, non à myrra dicta. *μύρον γὰρ οἶνον μύρωνες ἐκάλουν*, vt lib.12. inquit Ælianus. Meminere eius vini Plin.lib.14. cap.13.& in Pſeudolo Plautus, vinum dulce eſſe teſtantes. De quo latius Had. Iunius lib.animad.5.cap.19. vide & Rœuard. ad ll.12.tab.c.15.de ſumtib.fun.

Mvros ſine præſidis aut principis autoritate reficere non licet, l.faciæ,9.5. muros autem, ff.ne quid in loco publ.

Mvrorvm violatori vrbis Romanæ, capitis pœna conſtituta eſt, ex qua pœna ſancti videntur dici muri, leg.fin.ff.de legat. quod etiam in muris alicuius municipij obtinet, vt etiam prohiberi oporteat, ne quid in his committatur, l.ſanctum,8. *in municipiis quoque*, ff.eo. alioqui hunumodi temerarius murorum violator extra ordinem coercendus erit.

Mvrorvm maior & antiquior eſt ſanctitas, quam portarum, & in Pontificum libris, itemque ab Ælio Gallo ſoli muri dicuntur eſſe ſancti, & in ritualibus libris Etruſcorum, ſanctitate muri ſeparantur à portis.

Mvrrha lapillus ſplendidus,& in pretio habitus. Hinc

Mvrrhina vaſa, l.3.ff.de ſupell.leg. quæ in gemmis eſſe negantur, licet perlucida ſunt: recte quia nec cryſtallina, vtraque ſicut vitrea, fragilia, Plin.33. l.b. Murrhina & Cryſtallina ex eadem tellure effodimus, quibus pretium faceret ipſa fragilitas. At Propertius videtur exiſtimaſſe murrhina fuiſſe fictilia, cum in Parthorum caminis coqui ea ſcribat. lib.4.eleg.5.

Seu quæ palmifera mittunt venalia Theba
Murrhina, quæ Parthis pocula cocta focis.

De his Seneca lib.7.de benefic.cap.9. Capitol. in M. Antoni. Philoſopho, & in Ælio Vero, & Lamprid. in Heliogabalo. Pr.

Mvrrhea vaſa in l.11. ff. de ſupell. leg. quæ magno in pretio habita, & ex gemma ſolis calore denſata confici tolita, variaſque ſpecies reddidiſſe, Plin.37.c.2. tradit Briſſ. ex Nebriſſ.

Mvrvs proprie dicitur publicus, qui vrbem munit & mœnia continet: Vide Bart. in l.ſacram, ff.de rer.diuiſ.& in l.hoc iure, de iuſt.& iur.& l.ſi quis violauerit,& l.ſi.eo. Spieg.

Mvsarii, C.de excuſ.artif.lib.10. qui & Muſiuarii, Græcis *μουσεῖα ἢ μουσεῖον*, ſunt ij, qui muſea ſeu *μουσεῖα* conficiunt, id eſt, ea, inquit Sipontinus, quæ in ædificiis ex pumicibus dependentia fiunt, ad imaginem ſpecus arte reddendam, vulgo Muſeaca dicta: quorum meminit Plin.lib.36.c.21. Spartian. in Peſcennino Nigro Muſina vocat. Prat. vid. paulo poſt Muſiuarii.

Mvscvlarii aquæductus dicuntur ij qui ex muſculis dilabuntur. Porro muſculi tubi erant in ductibus ad ſimilitudinem muſculorum. Drolæus in methodo iuris.

Mvsivarii, in l.1. C.de exc.artif. quemadmodum illic legendum eſſe docet l.2. eod.tit. in C.Theod. à muſivo opere, cuius meminit Spartia. in Peſcennino Nigro. Hunc, ait, in Commodianis hortis in porticu curiis pictum de muſiuo inter Commodi amiciſſimos videmus. Greg. Turonenſis lib.5. hiſt.c.45. Eccleſiam fabricauit, quam columnis fulciuit, variauit marmore, muſiuo depinxit. Sic enim illic emendãdum eſt, quemadmodum recte apud Aimonium lib.3. de geſt. Francor. c.42. ſcribitur, Græcis *μουσεῖα*. Briſſ. Cuiacius teſtatur in veteribus libris Muſinarij legi, & ita ſcribendum contendit apud Firmicum in fin.c.4.lib.2. Aut inauratores aut muſinarios.

Mvstvm ex vuis factum, l.12.§.1.ff.ad exhib. Muſtum euehere, l.25.de act.empt. Seneca epiſt.83. Muſto dolia ipſa rumpuntur. Iſid.l.20. Orig.c.3. Muſtum eſt vinum, è lacu ſtatim ſublatum: cuius, vt addit tanta vis feruoris eſt, vt vaſa quamuis grandia ex eo plena, abſque ſpiramine relicta, illico diſrumpat. Briſſ.

Mvtabile quid ſit, & quomodo accipiatur, Bartol. diſſerit in l.naturaliter, §.apium, ff.de acquir.rer.dom. Spieg.

Mvtare aliquid cum aliquo, aliud pro alio accipere.

Mvtare cauſam poſſeſſionis tunc dicitur aliquis, quando id quod poſſidet precario, vult iam poſſidere pro donato. Iſta mutatio non eſt recepta, teſte Zaſio in l.quod meo, ff.de acquir. poſſ. Spieg. Prat.

Mvtare ære, pro vendere.

Digitized by Google

MVTARE solum, idem quod vertere solum.
MVTARE statuum, pro perdere, amittere, in §. Pompon. ait, l. si ex causa, ff. de minor. Alb.
MVTARI, in l. 24. C. de admin. tut. id est, corrumpi.
MVTARI actio proprie dicitur, quum vetere omissa, alia proponitur. Regulariter autem permittitur ante litis contestationē, exceptis casibus, qui ab interpretib. recensentur: qua de re vide l. edita, & ibi Bart. Bald. Castren. Salic. & Alciat. C. de edend.
MVTARI ciuitate, Bud. pro alterius ciuitatis ciuem fieri. Cicer. pro Balbo: Iura præclara atque diuinitus à maioribus nostris inuenta, ne quis inuitus ciuitate mutetur, ne inuitus in ciuitate maneat. Spieg.
MVTARI iudicium, quomodo mutationem aliquorum iudicum dicatur: vide Alphenum, cuius elegans est hæc quæstio in l. proponebatur, ff. de iud. Responsum eius refert & declarat Alciat. c. 17. lib. 6. pareg. Spieg.
Nec MVTAT, id est, nec refert l. 52. fideiussores, ff. de fideiussor.
Nec MVTAT, id est, non mouet, non obest, nec ad rem facit, l. 11. ff. vsufructuar. quemadm. Nec quicquam mutare arbitror, l. 3. §. vlt. ff. de peculio: nec videtur mutare, id est, interesse, l. 36. §. 1. ff. de testam. milit.
MVTATIO ciuitatis fit trib. mod. vt ex Cicer. oratione pro Balbo colligitur. Dicatione, i. e. destinatione, cum quis in aliam ciuitatem voluntate adscitus est. Calamitate, h. e. damnatione, qua in significatione sæpe idem vtitur: sicut & incolumes appellat eos, qui nondum damnati, aut absoluti sunt. Præterea postliminio, vt scil. ciuis permaneret, qui animum redeundi habuisset: Vide Sylu. interpretem, & Bud. in annot. Prat.
MVTATIO modica vel verbi, vel particulæ, statum & veritatem orationis demutat, l. ea tamen de legat. 3. l. si in emptionem, §. penult. sub fin. l. cum ab eo, de contrah. empt. l. 3. de in diem addict. l. si quis à filio, vers. sed si ita, de l. 1. cum simi. Itaque quod non mutatur, stare permittendum est, l. tancimus, C. de testa. l. præcipimus sub fin. & ibi gl. in verb. intelligant, C. de appel. & consult. Spieg. Prat.
MVTATIONE rumpitur testamentum, id est, si postea aliud testamentum iure factum sit, Vlp. t. 24. Regular.
MVTIANA cautio à Q. Mutio Scæuola nomen accepit, vt Iustin. in Nou. 22. tradit, l. 7. & l. 72. in pr. & §. 1. l. 73. l. 77. §. 1. l. 79. §. qui post, cum seq. & l. 91. §. pen. ff. de cond. & demonstr. Hæc cautio in omnibus conditionibus, quæ morte hæredis, vel legatarij finiuntur, interponitur. Verbi gratia, Caio legatus est fundus, si nunquam in Capitolium ascenderit, quia ea conditio tractum habet ad mortem Caij vsque, neque prius finietur, quam Caio mortuo, tenebitur Caius cautionem, quæ Mutiana dicitur, hæredi præstare, se fundum legatum restituturum, si in Capitolium ascenderit, l. Titio fundus, de condit. & demonst. ff. Idem erit, si ex hæredibus alter sub eadem sit institutus conditione, l. 4. §. fin. de condit. instit. ff. Anchor.
MVTII duo ICtorum albo adscribuntur, Publius, & Quintius.
MVTILATI, id est, diminuti corpore, non facile citra superioris relaxationem sacris admouentur in nostra religione. Id ipsum & veteribus cautum, monet Declamationum quarto Seneca, vbi de Metello inquit, Sacerdos integer sit, Metellus Pontifex, cum aderet Vestæ templum, dum rapit Palladium, oculos perdit, sacerdotium illi negatur. Et mox contra Metellum Sacerdos, non integri corporis, quasi mali ominis res, reuocanda est: vide Rhodig. c. 2. lib. 7. Spieg.
MVTILARE in vetusto Senatus decreto quod à Gellio lib. 2. cap. refertur, mutua inter se conuiuia agitare significabat. Quo verbo idem auctor vsus est lib. 8. c. 2. Briss.
MVTVA petitio Mutua petitio est conuentio ex parte actoris, & reconuentio ex parte rei. Nam reconuentio est secunda conuentio. Sunt ergo duæ petitiones. Hinc in decret. tit. est, de mutuis petitionibus: & de hac materia in q. 8. cuius in agendo. Illud non omittendum, mutuas petitiones coram eodem iudice expediri debere, l. si idem, §. sed & si mutuæ, de iurisd. omn. iud. ff. Anchor.
MVTVAM pecuniam, per anticipationem, seu prolepsim dicimus, quæ adhuc mutuo data non est, sed ea destinatione habetur, vt mutuetur, l. malum, §. 2. de verb. sign. Spieg.
MVTVARE, dare mutuo, vel mutuo. Interdū pro mutuo sumere, vt mutuari deponens sumitur. Est etiam, vt Bud. mutuari, quæ ab aliis inuenta sunt, in scripta sua vertere, ita vt sui videri velit, qui hoc facit: nec modo mutuum, sed etiam furtum. Spieg.
MVTVATIO, sumptio mutuæ pecuniæ. Cicer. pro Flacco, Quum multos minutis mutuationibus fraudauisset. Et sic id SC. Vell. apud Vlp. l. 1. ff. ad SC. Vell. Quod ad fideiussiones & mutationes pro aliis quibus intercesserint fœminæ pertinet. Sic namque legendum est, non mutui dationes. Prohibet enim SC. ne mulieres pro aliis mutuam pecuniam accipiant: non autem vt ne dent. Hot.
MVTVS satis apte non potest dici præsens, quia non intelligit quid agatur: aut actum peragere non potest, nec animi sensum coram referre quit. At præsentia non solum est corporis, sed & animi, imo maxime animi. Iraq; mutus interdum pro absente, interdum pro præsente habetur, Gœd. ad l. 246. n. 1. de verb. sig.
MVTVO, id est, inuicem. Briss.
MVTVVM (inquit Paulus) damus recepturi non eandem speciem quam dedimus (sic enim commodatum erit aut depositum) sed idem genus. Nam si aliud genus, veluti si pro tritico vinum recipiamus: non erit mutuum: (sed contractus innominatus, l. naturalis, ff. de præscr. verb.) Hactenus Paulus vbi notandum quod genus hic μετωνυμικῶς pro rebus sub genere contentis accipitur. Old. (comm. Inst.
MVTVVM est contractus stricti iuris. Vult. lib. 3. t. 16. in princ. l. 3.
MVTVVM est contractus verus & proprius, non vero, vt quidam putarunt, improprius. Vult. d. lib 3. t. 14. in pr. nu. 32.
MVTVVM, vt volunt quidam, dicitur quasi vicissitudinaria commutatio & functio rerum in eodem genere.
MVTVVM enim proprie dicitur quasi vicissitudinarium, mutuum definit Cuiac. obser. lib. 11. c. 37. creditum quantitatis datæ ea lege, vt eadem ipsa quantitas reddatur in genere non in specie eadem. Huius definitionis rationem & explicationem vide plenissime loco præcitato. Addit ibidem Mutui nomen à mutuatione formam habere, quod mutetur hoc genere pecunia cum pecunia, dum par quantitas accipitur & redditur: quod consistat in his rebus, quæ facile mutationem & promiscuum vsum recipiunt: nec existimat à nomine Siculo μοῖτον deductum, vt vult Varro libro 4. ling. Latin. quod Siculi Roma oriundi, mutui nomen inde potius tulerint, quam ab illis Latini. Prat. vide paulo post mutuum quod Siculi.
MVTVVM ait Hermanu. Vult. ad Principium Instit. quib. modis re contrah. obl. num. 7. est contractus realis nominatus, in quo rem nostram, quæ in quantitate consistit, itu alicui damus, ut eandem rem nobis reddat non in specie sed in genere.
MVTVI forma in eo residet, vt numeri ad numerum, mensuræ ad mensuram, ponderis ad pondus solutio explicetur: quæ & formalis in mutuo qualitas nominari potest, teste Zasio in intellectibus. In creditum autem ire, dixit pro mutuum contrahere, sicut & in debitum ire, l. quod si ab initio, ff. de reb. credit. Quanquam & ex alio contractu in creditum abire dicit, in l. procuratoris, §. sed etsi ff. de tribut. actio. Prat.
MVTVVM etiam accipitur pro promutuo, in l. fin. Cod. de fruct. verb. Constantin. lib. 11. quod interpres βαπτισμα vertunt ὑγρὸν σπερμα, & vide infra promutuum. Prat.
MVTVVM est, tantum rerum mobilium, & quidem earum quæ abiumuntur vtendo. Vult. lib. 3. tit. 15. in pr. nu. 12. in com. Inst.
MVTVVM à credito, aliisque contractibus variis modis differt. I. enim Mutuum à credito differt quo genus à specie. Nam creditum aliique contractus exercentur in omnibus plane rebus etiam extra eas res, quæ pondere, numero, mensura, continentur, sicuti & si eandem rem recepturi sumus, creditum est. Sed mutuum non contrahitur extra res ponderandas, numerandas, vel mensurandas. II. Mutuum non potest esse nisi proficiscatur pecunia & naturalis ac vera rei interuentio accedat. Instit. quibus modis re contrah. oblig. Creditum autem fit interdum, etiam si nihil proficiscatur, veluti si dos promittatur postea quam nuptiæ contractæ sunt. Nam maritus hic est creditor: quanquam nihil dederit vxori, l. stipulationem, l. promittendo, in pr. ff. de iure dot. III. In mutui datione oportet dominum esse dantem, hoc est talem, qui per se vel per alium possit rem transferre in accipientem. Ex aliis vero contractibus plerisque etiam ille, qui non dominus sit, potest fieri creditor. IV. Et verbis possumus credere secundum formulam iuris interrogando, & respondendo, quæ dicitur stipulatio. Instit. de verb. oblig. in princ. Sed certe verbis, nisi res interueniat, non contrahitur mutuum. Oldend. ex Paulo eius verba declarans: actione 17. classe quarta.
MVTVVM inde appellatum est, quod ita à me tibi detur, vt ex meo tuum fiat. Connan. lib. 4. c. 14. nu. 5. & lib. 7. c. 2. nu. 1. §. 1. quib. modis re contrah. oblig. Instit. l. 2. §. appellata est, si certetur, ff. quod & Nonius Marcellus sequi videtur: Honestius, inquit, mutuum est, quod sub amico affectu fiat meum tuum vsu temporis necessarij: Vide de hac notatione Cuiac. 11. obs. 37. & Vulteium ad pr. nu. 8. Instit. quib. mod. re contrah. oblig. Mutui autem datio consistit in iis rebus, quæ pondere, numero, mensura ve constant, d. §. 1. & d. l. 2. §. 1. quia eæ res scilicet in suo genere functionem recipiant, d. §. 1. l. 2. puta, vino, oleo, frumento, pecunia numerata, ære, argento, auro: vt quæ scilicet numerare, meriti, & appendere possimus, d. §. 1. instit. In mutui datione nobis non eædem res, sed aliæ eiusdem naturæ & qualitatis redduntur, dict. §. 1. Instirut. 3. Cæterum, cum quid mutuum dederimus, & si non cauimus, vt æque bonum nobis reddatur, non licet debitori rem, quæ ex eodem genere sit deteriorem reddere: veluti, vinum nouum pro vetere. Nam in contrahendo quod agitur, pro cauto habendum est. Id autem agi intelligitur, vt eiusdem generis, & eadem bonitate soluatur, qua datum est, l. cum quid, eod. tit. ff. Ex his apparet mutuum contractum esse, quo dominus is fit, qui accepit, & nobis obligatur non ad eadem illa, sed ad alia eiusdem substantiæ & quantitatis, ita Theophil. in d. §. 1. Instit.

Digitized by Google

Ex quo contracta nascitur actio,quæ certi condictio appellatur, d.§ 1. Instit. quam specialem vocant doctores: generalis enim certi conditio competit ex omni causa, & ex omni obligatione,ex qua certum petitur, siue ex certo contractu petatur, siue ex incerto: Licet enim nobis ex omni contractu certum condicere, dum modo præsens sit obligatio, l.certi condictio,si cert.pet. ff. Anchora. Adde Franc. Balduini Catechesin iuris ciuilis,c.4.

MVTVI etymologiam à Paulo traditam Conn.lib.7. scribit non sic accipiendam esse vt dicatur mutuum, quod à creditore transferatur rei creditæ in debitorem dominium: nam isto modo legatum, donatio, venditio, mutuum dici posset, quod in his similiter transmittatur dominium: sed hoc mea quidem sententia vult Paulus,mutuum esse earum rerum, quartum est tam commutabilis natura, vt altera alterius omnino vicem suppleat, sic vt quod meum est sit tuo simillimum, ac prope idem, cum eiusdem sit naturæ, eiusdem qualitatis, quantitatis, tantamque vtilitatem, atque eundem prorsus vsum tibi ac mihi afferat: nam & si misceantur non possis quod tuum aut meum est secernere: & adeo meum tuum est, & tuum meum, velut si 10.aureos tuos cum totidem meis admisceam, singula tuorum corpora non queas internoscere. Nec vero causa est cur eos malis tibi dari quam meos, hoc solum intendes,ex illis 20.aureis decem esse tuos, tibique reddendos. Sed mediam partem illius summæ recte etiam vendicabis. Hot.

MVTVVM & commodatum differunt. Nam mutuum earum rerum est, quæ pondere,numero,mensurave constant: commodatum vero aliarum rerum omnium præter illas. Secundo: In mutuo res fit accipientis: In commodato nequaquam. Tertio qui mutuum accepit,fortuito rei interitur non liberatur: commodatarius liberatur, Hot.ad §.item is 3.Inst.quibus mod. re. contr.oblig.

MVTVVM ab vsufructu differt, quod illud non requirit eam satisdationem quam hic. Deinde in mutuo idem genus eiusdemque omnino bonitatis redditur. Bald. titul. de vsufructu. Secus autem est in vsufructu: ibi enim cautio & eadem species restituitur.

MVTVVM improprium est,cum hoc titulo: facio quidem pecuniam tuam sed quæ mea non erat, veluti si tibi delegauero debitorem meum, vt ab eo exigas, & quod exegeris habeas mutui loco. Sed & si pecuniam iure mihi debueris, conuenire possum vt crediti nomine eam retineas: & hoc quoque mutuum benigne iudicabitur: saltem si appareat,non tam agi de dilatione solutionis, quam de nouatione eius quod debetur. Bald.tit.quib.modis re contrah.oblig.

MVTVVM,quod Siculi μοῖτο. Ita scribit Siphron, μοῖτον καὶ δῶμον. Vere autem sic se res habet, vt mutuum in eius persona proprie sit,qui reddit. Plaut. Trinum.

Lesbon quid agit filium?

P. Bene vult tibi. L. Ædepol,mutuum mecum facit.

Idem in Curcul. Eam vult meretricem facere, ea me deperit. Ego autem cum illa facere volo mutuum. PA. quid ita? PH. Quia proprium facio amo pariter simul. Cicero. Q.Metello: Quod autem ita scribis: Pro mutuo inter nos animo: quid tu existimes esse in amicitia mutuum, nescio,equidem hoc arbitror,cum par voluntas accipitur & redditur. Hot.

MVTVVM non eius est qui credit, sed eius qui reddit: vt mutuo dare non sit,ex meo tuum facere: sed credere rem vt mutuum ab eo qui creditur fiat. Hot.

MVTVVM certum dicitur, quia idem debeatur in genere: quod cum perire non possit, certum hic est semper quod debetur. Sic & Senec.lib.3.de beneficiis vocat actionem certæ pecuniæ, quam dicimus certi condictionem,nempe qua petitur id quod creditum mutuove datum est,&c. Bald. titul.quibus modis re contrah.oblig.

MVTVS proprie,qui eloqui nihil potest,non qui tarde loquitur: Instit. Quibus non est permiss.fac.test. §.item surdus, l.discretis, C.qui testam.fac.poss. Interpretes obseruarunt,quod mutus,infans, absens quandoque æquiparantur, l.seruo muto, §. si pupillo,ff.ad Trebel. Spieg.

MVTVS magistratus. Cicero de legib.3. Vt enim magistratibus leges, ita populo præsunt magistratus: vereque dici potest magistratum legem esse loquentem, legem autem mutum magistratum. Spieg.

M Y

MYA, genus conchæ circa Bosphorum Thratium, quem nunc, teste Massario, Strictum Constantinopolis vocant: vniones rufos ac paruos gignens: Vide Plin. lib.9. Huiusmodi Myas Latini mytulos interpretantur: de quibus idem Massarius diligenter scripsit in annot.ad eum librum. Spieg.

MYOPARO, siue vt Græci myoparon, genus nauigij est,ad cursum & celeritatem paratum, Erasm.

MYOPARONES lembi sunt piratici,nomen adepti è Paro insula & Myunte vrbe: nam & paron nauigii genus est,& composito nomine Myoparon,vt annotauit Turneb.aduers.lib.3.c.7.

MYOPES morbosi sunt, quia finis & vsus præstantissimi illius membri, oculorum nimirum, inutilis ipsis est. Gœd.ad l.inter stuprum,101. §.2.nu.4.de verb.sign.

MYOPS in l.10.§.de myope,ff.de ædil.edict. Latinis est luscitiosus, Gell.lib.4.cap.2. Is ea,quæ prope sunt, cernit,quæ procul, non vides, Aristot. Probl.31. Ætius 2.Tetrab.3.c.45. aut Myopes dici qui ex natiuitate,parua quidem prope vident,magna vero procul videre non possunt: & alios æquales, alios æquales oculos habere,eamque affectionem incurabilem esse. Sic Aristot. in Probl.sect.31.q.38. & Paul. Ægineta lib.3. μυωπάζειν ἐστὶ γίνεσθαι τὰ μὲν ἐγγὺς φαινόμενα, τὰ δὲ πόρρω ἀφανίζεσθαι· ὁ δὲ μύωψ τοιοῦτός ἐστιν, ὃς ἐγγὺς μὲν ὁρᾷ τὰ ἐπιτιθέμενα ὀνόματα, πόρρω δὲ οὐκέτι· συμβαίνει δὲ πάσχειν οἱ μυωπάζοντες τοῦτο, ἢ διὰ μυδρὰν τὴν ὄψιν ἐκ γενετῆς, ἢ διὰ τὸ βλέπειν. Oribasius quoque lib.8. μύωπας vocari scribit eos,qui ita nati sunt,vt quæ prope sunt, videant: quæ procul, non item: μώσσω vero à Locrensibus ἀγχέω vocatum: Hesychius auctor est. Brissonius Goth. ad d.§.de myope, & Gœdd.d.loc.

MYRIADES,l.2.C.de veter.iur.enucl.quod vulgo *vn million*. Pr.

MYROBRICHARII, vnguentorum venditores, μύρον enim vnguentum: ἐμβρέχω aspergo,madefacio dicitur. Et proprie appellantur, qui capillos delibutos gerunt. Alciat. C.de excus.artif. lib.10. Spieg.

MYROPOLÆ Græcis, qui nobis vnguentarij dicuntur,effœminandorum animorum artifices: quos vrbe expulsos à Lacedæmoniis,autor est Seneca.nat.qu.lib.4. Spieg.

MYSIAM prouinciam diuisam & sub duobus præsidibus constitutam significat Macer in l.3. ff.de off. adiect. Mysia itaque duplex fuit. Inferior & Superior. Illius meminit l.9.ff.de captiu. Fit & mentio Mysiæ mediterraneæ seu Dardaniæ in l.4. de metallar.lib.10.C. & Mysiæ primæ, in l vlt.C.de diuers.offic.lib.12. In Mysia porro incensores vitium grauissime plecti traditur in l.16.in fi.ff.de pœn. Briss.

μυσταγωγοί, qui & ἱεροφάνται sunt, qui secretiora cuiuscunque religionis mysteria tractant, ostentant, relegunt, colenda exhibent, cæterosque mysteriis initiant, de quibus Postellus in lib. de magistratib. Atheniensibus,c.20.

MYSTERIA veteres sacra Cereris dicebant, quasi initia. Inde vox trahi cœpta ad quoscunque cultus. Mystæ dicuntur initiati & symmistæ, consecranei Hieronymo. Imperatores hac voce vtuntur, C.de summ. trinit. Nullus hæreticis mysteriorum locus, nulla ad exercendam animi obstinationis dementiam pateat occasio. Ita legendum,non ministeriorum Alciat. monuit: existimans hinc colli argumentum, quod possit Romanus Pontifex dissoluere quascunque congregationes,si male de eis suspicetur. Haloander veterem lectionem probat, quæ non aduersatur apostolicis literis,quarum periti fuere, quibus autoribus principes hanc legem sanciuere. Spieg.

N.

NL.his notulis significabatur probationes,& argumenta satis apta non esse ad condemnandum,quod pluribus in prioribus indicat Gœd. Budæus ex Gell. lib.11.cap.2. ad fin. cuiusmodi inter locutionis adhuc vestigia supersunt in l.Pompon. ff.de re iud.& l.12.§.fin.ff.de arbit. & apud Senec.lib.8.epi.Pr.

N literam inter E & S ponebant veteres vt mollius proferrent. auctor est Ant.Aug.lib.2.c.6.emen. vt in dictione quotiens & vicensimus, trigensimus & quadragensimus perpetuo Pand. Florent. Prat.

N A

Νάκη: Suidæ ὑπόχυτον δέρμα seu δέρας σφυδάτιον. Prat.

NÆNIÆ dicuntur à Græco νένος authore Festo, id est, extremum. vel quod νῆμα à νέμα sit chordarum vltima soni acutioris,&c. Brechæus l.cum in testamento, ff.de verb.& rer.sign.

NAM particulam plerumque causalem esse,Bart.iudicat in l.demonstrat. in §.quod autem, ff.de cond.& dem. Initialis interdum est. Pro certe ita quandoque ponitur. Ac etiam pro deinde,continuationem significans,vt ostendit per exempla Alber. Namque eiusdem efficaciæ est,sed quæ secundo loco ponenda est,quum Nam,antecedat semper. Spieg.

NAM in l.omnes,4.C.de annonis & tributis,accipitur. ἐφεξῆς, id est, subcontinuatiue.

NAM ecce. Vl.d.dolo,in fi.l.si quis. Neque enim,ait,passim hæc actio indulgenda est, nam ecce in primis si modica summa sit.

NAM vox nonnunquam αἰτιολογικὴ est, sed & plerumque inceptiua: & idem valet quod plane, vt Donatus in Hecyram Terentij; Actu secundo, Scena 2. notat. Plautique testimonio comprobat. Sic in l.1. §.vlt. ff.de rer.diuisio.l.85. §.sacram,ff. de verb.oblig.l.10.C.si cert.pet. Sic & apud Valer. lib.8. c.3.& alibi sæpe. Briss. Connân.lib.6.c.4.nu.4.

NAM, pro sed, apud veteres vsurpari solitum, in Verrinarum, commentariis exposuit Hot. Itaque Paul. locutus est, l.inter stipulantem, 83.§.sacram,de verb.obl. & Papinian.in leg.Stichum,95.§.vsumfructum,ff.de solut. Hot.

NAMVSAM cum audis in l.2.§.apud Namusam.ff.de acq.& aqu. pluu.l.5. §.sed interdum, ff.commodati, Aufidium Namusam accipe è Seruij auditoribus vnum, l.2.§.Seruius, ff.de orig.iur. qui & Aufidii nomine intelligendus est, l.52. §.vlt. ff.pro socio, l.20.ff.de optio.vel elect. Briss.

Digitized by Google

NANCISCI, non est simpliciter acquirere. Sed, vt Donatus in Hecyram Terentianam adnotauit, nancisci proprie dicitur, qui paratus ad tenendum, antequam possit reperire quod teneat, statim quod occurrerit, prehendi. In iure nostro pro consequi ponitur: Vide Alex. Neap. c. 21. Gen. dier. lib. 1. Prat.

NANCISCI dominium, l. 1. ff. de acquir. rer. domi.

NAPHTHA, inquit Plinius, appellatur, circa Babyloniam & in austagenis Parthiæ profluens bituminis liquidi modo: quod idem fere è Dione Xiphilinus, his verbis scribit, ἡ τε ναφθα καὶ τὸν μαχαιρᾶν χρῖμψαν ἀνωὶ ἀκάστου ἀσφάλτου ἢ πίσσης ἐστὶν ὅτι καὶ θερμῆν πᾶσι αὐτὰ κατασκοίνει. Huic, inquit Plinius, magna cognatio ignium, transiliuntque protinus in eam vndecunque visam. Ita ferunt à Medea pellicem crematam, postquam sacrificatura ad aras accesserat, corona igne rapta. Hæc Plinij verba plurimum afferent lucis, ac veluti prælucebunt Horatio sic scribenti.

Hoc deliburis vlta donus pellicem
Serpente fugit alite.

Etsi iocatur alio non naphtha imbutam fuisse coronam. Appellare videntur Latini hoc genus bituminis, liquidi oleum viuum Gratius

Vulcano condicta domus, quam subter eunti
Stagna sedent venu oleoque mandentia viuo.

De hoc Turneb. aduers. lib. 6. c. 9.

NAPOGENSIS vel Naconensis colonia: vide l. 1. §. 9. ff. de censib.

NARBONENSIS prouinciæ, quæ etiamnum Prouinciæ nomen retinet, & olim Germanici iuris fuit, meminit Iurisconsul. in l. 2. de orig. iuris, §. 17. Vadian. in Epitome orbis, illustres recenset eius vrbes. Quo titulo nunc à Gallis teneatur, ex scriptoribus patet, Spieg. Prat.

NARDI stachys, pro corrupto, Nardiscachis apud Alber. legendum, in l. vlt. ff. de Publicanis, quo loco Iurisconsult. nomina specierum enumerat, quem corruptissimum nobiles triumviri nobis restituerunt Aciat. Italus, Ruellius Gallus, & noster Haloander. Stachys nomine suo Græco spicam ingenue fatetur, autor idem Ruellius. In elegantibus Cod. Humelbergij Comment. lego, nardum fruticem esse odoratum, in India, nascentem, cuius spicæ & folia in honore sunt, & celebrantur: esseque nardi huius spicam longe aliam ab iis, quæ vulgo vocantur spica nardi & lauendula. Spieg. Spica autem nardi nos carere late prosequitur Brunsfelsius in herbarij sui tomo secundo. Est autem radix licet spica dicatur: vide Matthiolum, libr. 1. Comment. Dioscor.

NARDVS herba est speciosa: vnde à Græcis vocatur νάρδος ἄγρα, alia Indica, alia Syriaca, non quod in Syria nascatur, sed quod mons in quo inuenitur, alio latere Indiam spectat, alio Syriam. est autem Indica multiformis, sed melior Syriaca, leuis, fulua, comosa, spicosa, parua, odoratissima. Est & nardus Celtica, siue Gallica quæ nascitur in Liguriæ alpid. vid. Isid. 17. c. 9.

NARDVM, Pomponius in l. 21. §. 1. ff. de aur. argent. numerat inter ea vnguenta, quæ valetudinis causa parata sunt. Ex nardo igitur cõfectum vnguentũ significat: quod Plinius lib. 13. c. 1. Nardinum appellat. sed PVRVM addidit Pomponius, vt ab illo Pliniano distingueret, quod alijs permixtis constat, & voluptatis ac suauitatis causa tantummodo paratur tametsi hoc quoque puto elegantiores vngi mulieres suauitatis tantum causa subiungat, quod etiam Tibull. lib. 2. Eleg. 2. perspicue significat.

Illius puro distillent tempora nardo Hor. Prat.

NARDVS autem pistica cuius sacræ literæ mentionem faciunt, Ioan. 12. proba, fidelis, & non adulterata interpretatur. Quidam ei loco nomen id fuisse putant.

NARDVM pisticam Marcellus libr. de medicam. & Theophylactus vocat ἄδολον καὶ μὴ πίστως κατασκευασθέντων: & glossæ veteres nardum pisticam balsamum seu imposturam: vide Cuiac. 8. ad Afr. fol. 164. Goth. ad l. in argento 21. nu. 1. ff. de aut. arg. mund. Adde Forcat. in suo Cupidine Iurisperito, c. 11. n. 6.

NARRATIO omnis esse debet breuis, vt libentius audiatur: manifesta, vt intelligatur: verisimilis, vt probetur. Cæterum quãdo narrata videantur à principe concessa, item vt eorum probatio fieri debeat, interpretes late scribunt. Donatus in Andriam Terent. ait: Narrare aliena, & quæ nobis non sunt necessaria, dicimus. In aula nunc nihil magis tritum est hoc verbo: Qui bene narrat, bene impetrat. Fit autem narratio verisimilis, si causam, quæ impulit, dicamus: si personæ, quæ fecit, mores ita describamus, vt ab re facta alieni non videantur, si loci & temporis opportunitatem ostendamus, Spieg.

NASITERNA, à naso, genus est vasis aquarij, quod tres nasos, id est, ansas habet. Ita Vatinianis calicibus affingit nasos Martialis & Iuuen. Siccabis calicem nasorum quatuor: Vide Iosephum Scaligerum apud Festum in dictione Nasiterna, Goth. ad l. sed si 26. §. 1. ff. de acquir. rer. dom.

NASCI in ciuitate dicitur, qui in territorio eius nascitur, l. filios, C. de municip. & orig. lib. 10.

NASCI suum, vel agnasci suum, paria sunt, quoad vim succedendi, vel instituendi, vel exhæredandi, ex lege Velleja. Salomon. in §. etiam l. Gallus, Spieg.

NASCI qui speratur, pro superstite esse dicitur: quod tunc verum est, cùm de ipsius iure quæritur: aliis autem non prodest, nisi natis, Mast.

NASCI se veteres non solum eo die credebant, quo in lucem exibant, vitamque accipiebant, sed etiam cum in Repub. honores amplissimos, vt consularum consequebantur: qua quidem ex opinione à Cicerone in oratione post reditum ad Quirites dictum existimo, à parentibus, id quod necesse erat, paruus sum procreatus, à vobis natus sum consularis. Sed & clarius multo apud Sallustium in oratione. Cottæ his verbis: nam si parricida vestri sum, & bis genitus hic, deos penates meos, patriamque & summum imperium vilia habeo. Et qui ab exilio reuertebantur, tanquam renasci videbantur certe diem, quo redibant, natalem reditus sui vocabant. Cicero ad Atticũ. Ad quæ recuperãda per fortunas incumbe, vt facis, diemq; natalem reditus mei cura, vt in tuis ædibus amænissimis agam tecum & cum meis. Turnebus aduers. lib. 3. c. 4.

NASCI non corporales modo res, sed & incorporales dicuntur, vt iura, Briss.

NASCI obligatio, l. 5. ff. de præscript. verb. Obligationes aut ex contractu nascuntur, aut ex maleficio, l. 1 ff. de obl. & act.

NATALES, pluraliter tantum, significat, inquit Valla, conditionem sanguinis ac familiæ: vt generosi natales, natales obscuri. Interdum offendes pro diebus natalibus vsurpari. Pro nobilitate vero poni, receptum est. Hermogen. Considerandæ est origo natalium, & C. de iur. annul. Natales antiquos, & ius ingenuitatis, non ordo præstat decurionum, sed à nobis petitur, imperator ait. Tertull. Fuerunt leges, quæ honestorum natalium insignia non temere vsurpare sinerent. Spieg.

NATALEM diem in l. cum quidam ff. de annu. leg. & fideicomm. Accursius insulsè interpretatur diem mortis. Diem vero natalem celebrem apud antiquos fuisse, magnaque hilaritate agi consueuisse cognoscere licet apud Lucianum in Demosthenis Encomio. Ouid. lib. 4. Trist. Eleg. 13. & lib. 5. Eleg. 5. Maiolagius Miscell. lib. 2. cap. 2. Adde Forcat. in Necyom. dial. 1. num. 31. In die natali etiam dona missitari solebant ab amicis & notis: inde Persius scribit: Et natalitia tandem cum Sardonyche albus. Et Censorinus suum de die natali librum, quem ad Cerelium de ipsius natali mittit, natalitium vocat: quodcunque inquit, hoc libri est meis opibus comparatum, natalitij titulo tibi missi, quo quidem natale munus se misisse intelligit, vt annotauit Turneb. aduers. lib. 7. ca. 14.

NATALIBVS reddi, restituique liberti dicebantur, qui ad ingenuitatis statum à Principe restituebantur, perinde atq; si nunquam maculam seruitutis sustinuissent, l. 10. §. sed & si ius ff. de in ius voc. l. 3. ff. de bon. libert. l. 4. ff. de iur. aur. anul. l. 3. & l. vlt. ff. de natal. restit. Vis autem hujus verbi illa erat, quod illis natalibus restituebantur, in quibus omnes homines initio fuerant, l. 2. ff. de natal. restit. Briss.

NATALIBVS restituere hodie nobilitare vocamus, & nobilitatem natalium restitutionem, quod & scribit Budæus in annot. prior ad Pandect. Restitui autem natalibus dicuntur ij proprie duntaxat, qui serui nati sunt, & tamen ingenuitatis iura acquirunt. Itaque, solus princeps ficuti & hodie solus nobilitat, solus olim natalib. restituebat, l. sed si hac lege, §. aliud est, de in ius voc. ff. hoc est, ingenuitati. Hinc autem orta est natalium appellatio, quod olim cùm quis natus erat, statim scribebatur; quod talis natus erat tali anno, & tali tempore, &c. vt C. de probat. l. neque nata. Sic iure gentium natales erant tales. Natalibus restitui eo loco habebantur, quasi serui nunquam fuissent l. 3. de bon. li. l. 4. ff. de iur. aur. Ideoq; iuris plus habebant, quam quibus ius aureorum anulorum dabatur: quia ab horum successione patroni non excluduntur: ab illorum vero excluduntur, l. 2. de nat. rest. Quia autem iure naturali quilibet erat liber & ingenuus, ideo, qui restituitur ingenuitati, & restitui dicitur natalibus, hoc est, (vt loquitur Petrus de bella pertica, in sua lectura ad lib. 1. Inst. tit. de ingenuis) conditioni, quam habet à natiuitate. Anchor. Hoc jus Iustinian. τὸ παλαιὸν γενεσίας ἀναλαβεῖν vocat Nou. constit. 78. Briss.

NATALIA conditionem significat qua quis nascitur. Tacitus Cornelius fuscus vigens ætate claris natalibus. Inde natalia conditionem demonstrant ejus qui ingenuus natus est, &c. Ferret. tit. de ingenuis.

NATALIA sunt jus libertatis, quod natura principio generi humano æquabiliter tribuit, vt alter alterius ne pareret imperio: quemadmodum docet Marcianus, l. 2. de nat. rest. Plin. ad Trajanum. Postulantibus quibusdam, vt de agnoscendis liberis, restituendisque natalibus, secundum epistolam Domitiani, scriptam Minutio Ruffo, & secundum exempla Proconsulum ipsa cognoscerem, respexi ad Senatusconsultum pertinens ad genera causarum. Prat.

NATALICIVS dies, in quo quis natus est. Natalicia sanctorum in decretis ecclesiasticis dies accipimus, quibus pro nomine CHRISTI sancti mortui sunt. Spieg.

NATI accipiuntur etiam ij, qui execto ventre editi sunt: quin etsi non integrum animal editum sit, cum spiritu tamen natum

Digitized by Google

dicimus, l.quod dicitur, 12. ff.de liber. & posthum. præterea qui statim postea quam editi fuerunt, mortui sunt, nati dicuntur, l.3. Cod. de posthum. hæred. at qui mortui,aut monstruosi, aut prodigiosi editi sunt, pro natis non habentur, d.l. 3.& l.qui mortui,129.ff.de verb.signif.Natum tamen ab eo qui exsecto matris ventre extractus est, distingui videmus in l.6. §.2.ff.de inoff.testam.l.13.§.ex omnibus, ff.de Publician.Hot. Prat.

NATORVM appellatio latissime patet,comprehendens eos,quicunque nobis nati sunt, at qui ex filiis aut nepotib.nostris nascuntur,etiam nasci dicuntur. Illo tamen nomine vtuntur rarius Latini, quod brutorum nati quoque vocantur, vt Columella scribit: Equas amne natorum nisi fiat potestas, noxam trahere. Et Cicero vix vnquam nominat quin addat eos à quibus sunt procreati, vt de amicitia. Ea charitas esse debet inter natos & parentes. Et de finibus. A primo satu diliguntur nati à procreatoribus: Item Virgil.

Nate patris summi-----

Illud autem male, mea quidem sententia tradunt nonnulli,quod τέκνα ἐγ γονέων appellentur Græcis,qui filii & liberi Latinis.Imo vero quod illi τέκνα, nos proprie natos vocamus.Et habet vtrunque nomen eandem originem, quod illud à τίκτω, id est, pario, hoc autem à nascor verbo Latino ducitur, &c. Connan.lib.10.c.1.num.1.

NATI ex corpore. Lex ita agenda re dicta est.Tibi Corneli Balbe,& qui ex corpore tuo nascentur. Tractatum est, an nepos his verbis comprehendatur. Et negat Papius, qu.353. Ac facit ratio,nam οὐσιώδεις illa, Ex plerunque τὴν αἰτίαν causam,non eam,quæ velut per longam seriem fit,demonstrat. Sed & hæc dictio, Tuum, potius ad ea quæ personæ sunt, pertinet. Sed ego,in promptu contradictionem esse video.Quia ius aui circa nepotem,ex iure patris erga filium pendet,& sicut filius ex patre est, ita & nepos per patrem ex auo videtur esse. Denique,vt ait Celsus,l.dedit, de coll.bon. quod pater filio,id auus propter filium est nepoti. Quid quod & Scæuola,verba hæc, Ex se natos, generaliter de liberis, visus est intellexisse,l.Lucius,2.de hæred.instit.Curt.lib.1. διατρῶν, cap.44.

NATI liberi: vt apud Terentium persæpe. IC.tamen ad eos qui ex ancillis nascuntur vocem hanc contraxerunt. Imp.§.18.de leg. Si quis ancillas cum suis natis legauerit, etiam si ancillæ mortuæ fuerint,&c.Horom..

NATIO, pro gente, quæ seorsim habitet in aliqua regione, Festus accipit, licet apud Cic.frequenter pro ordine & societate ponatur. Nationem pro secta quidam hodie, nec ineleganter vsurpant. Neuizanus multos citat more suo autores, qui in literas retulerint, quæ cuique nationi vitia peculiaria sint. At cuncta illa nihil esse videri,respectu Italorum, vt ipse ait, maledictæ partialitatis. Vlp.quoque de ædil.edict.in §.qui mancipia vendunt, l.quod si nolit ostendit, nationes quasdam infamatas esse: atque proinde nostra interesse, nationem scire rei emendæ.Spieg.

NATIVVM,in quo aliquid nascitur: vt natiui coloris, in l.si cui, §.lana, de leg.3. Haud scio an recte natiui, pro naturalis,ibid. accipitur.Siquidem naturale proprie,quod secundum naturam est,signat.Sic naturales filij dicti.Spieg.

NATVM dicitur de rebus repentinis, autor Donatus. Id autem occupantis fit, vt de nata insula censuit Imp. §.insula, Inst. de rer.diuis.

NATVRA est, quicquid est in hoc mundo: quia ens est: vnde fortuna est natura, multas euoluens mutationes. Et licet perpetua intentio naturæ sit, semper generare, quamuis ex accidente etiam corrumpat propter motus sui inquietudinem, & attribuatur benigno Ioui: tamen fortunæ intentio contraria est in hoc scilicet prius corrumpere, postea generare, & ideo (vt etiam cecinit Lucanus) negatum est summi stare diu, neque est possibile in rectissimo ordine perseuerare currentibus cursu naturæ, ista sunt elegantissima verba Bald. in l. si viua matre,circa med. C.de bon.mat. quæ sunt memoria digna, ad multa: & præsertim ad ea quæ scripsi infra in verbor.Sortis. Quibus etiam conueniunt quæ in Thyeste scripsit Seneca.

Nemo confidat nimium secundis.
Nemo desperet meliora lapsis.
Miscet hæc illis,prohibetque Clotho
Stare fortunam: & reliqua. Cotta.

NATVRA omnia producit: quicquid enim moritur, quicquid occidit, qualecunque id demum sit, à natura causam habere necesse est: vt quamuis præter naturæ consuetudinem exciterit, contra vel sine natura non sit. Nam verissimum perhibent, ἀδύνατον εἶναι ἄνευ αἰτίου τινός; Natura nihil frustra & temere facit, Gœddæus ad l.38.n.5.de verb sign.

NATVRAM Accursius,§.1. Institut.de iure nat.gentium & ciuili Deum interpretatur.Vis enim illa,instinctus,affectio & inclinatio tota à Deo creaturarum omnium opifice est.Audi Senecam in lib.de benefic.Quid aliud est(inquit) natura qua Deus & diuina ratio toti mundo,patribusque eius inserta? Ergo nihil agis ingratissime mortalium, qui te negas Deo debere,sed naturæ quia nihil natura sine Deo est, nec Deus sine natura, sed idem est vterque, nec distat officio. Attamen naturam solemus appellare naturalem illam Dei operationem, quæ mentibus nostris insedit, cuius ipse Deus auctor est, vt inquit Augustinus lib.3.confessionum.Habetur in cap.flagitia,32.quæst.7. Et Cicero de natur. deor. inquit. Namque alij naturam censent esse vim quandam sine ratione cientem motus in corporibus necessario, alij autem vim participem rationis atque ordinis, tanquam via progredientem, declarantemque quid cuiusque causa efficiat, quid sequatur. Sed quantum ad hunc locum pertinet, primo modo natura intelligenda est. Natura igitur ipsa ingenitum in animis hominum amorem indidit sui ipsius, & ita ad se, suosque amandum sua vi impulit, vt & alium appetat sui similem ad procreandum, quem tandem appetitum consequitur cura eorum, quæ generata sunt, vt & Cicero inquit. Naturæ vocabulo ICti secundum subiectam materiam vsi sunt, modo pro naturali vi, modo pro naturali ratione,modo pro conditione, modo pro moribus, modo pro industria, inclinatione, indole, consuetudine. Sed nec vnam tantum rem nomen naturæ apud philosophos ipsos significat,vt docet Themistius in ij Physic. Sumitur item natura pro causa prima, à qua omnes causæ profluxerunt, id est, à Deo, hoc est, ab essentia Dei, quæ per naturam significatur. Recentiores philosophi duplicem esse naturam tradunt. Naturantem, id est, primam causam, nimirum Deum. Item naturatam, quæ aliunde causam trahit, id est, à prima. De his vide quæ not. in l.respiciendum,ff.si certum pet. l.sed & si, §.pater, ff.de iud. Exponitur hæc vox pro vi diuina apud Florentinum in vulgatissima, l.vt vim Isidorus 5. Etymologiarum: Lex diuina,inquit,fas est:lex humana ius est. Et idcirco quod in eadem l.dicitur, hominem homini insidiari, nefas esse, id est, contra legem Diuinam fore, hominem homini insidiari, id est, & animo nocere, Salomonius, doctus & disertus iuris interpres exponit. Præterea obseruandum, naturam hominum pro voluntate prona ad malum (quæ ei per primi parentis lapsum, & Satanæ impostura indita est), a Iurisconsultis etiam accipi, teste Oldendorpio. Vlpianus in lege item si vnus, §. principaliter, de Rec.arbit. Quia res, inquit, fere sine exitu futura est, propter naturalem hominum ad dissentiendum facilitatem. Item Iustinian.in l.secunda,in princ. Cod.quand.& quibus quar.pars deb.lib.10. Naturale quippe vitium est (ait) negligi,quod communiter possidetur.Spieg.

NATVRA, vt bellissime dicit Old. ponit fundamentum in toto iure. Ciuilis vero autoritas latius porrigit naturæ axiomata, accommodat negotiis, & dispensat secundum immensam varietatem vniquique,Spieg.

NATVRAM Augustin. in libr.2. de moribus Manichæor. nihil aliud esse ait, quam id, quo in vnoquoque genere intelligitur aliquid esse. Vnde Natura vim,conditionem,qualitatem cuiq; rei inditam, innatam, attributamque significat. Sic Naturam agrorum in l.1.§.fi.l.2.§.Labeo,ff.de aq.& aq.plu.Natura item sua rem interiisse Gaius dicit, quæ fato suo functa sit, l.14. §. vlt. ff.depos. vt & sua natura corrupta vina in l.15. ff.de peric. & commod. Acceptilatio non sua natura agit in l.5. ff.de resc. vendit. id est,non propria vi & potestate. Rerum denique natura illa est qua res quæque consistunt,l.38 ff.si cert.pet.l.15.ff. de statu hom.l.28.§.vlt.ff.de iudic.Hæc natura communis esse dicitur,l.12.§.pen.ff.de accusatio.quoniam in omnes ex æquo vim suam diffindit, & liberum à seruo non distinguit. Itaque affectus illi & stimuli naturales hominibus cum brutis communes iuri naturæ tribuuntur, l.1.ff.de iustit.& iur.Institut.de iur.natur.gent. Ius tamen naturæ pro naturali ratione & iure gentium plerumque accipitur,l.1.ff.de adq.rer.dom.l.3.& 4.ff. de rer.diuis. §.singulorum, Instit.eod.l.50.ff.ad leg.Aquil.Eademque valent in libris nostris hæc, Natura, Naturaliter, Naturali iure, Naturali ratione,& iure gentium. Nec immerito. Nam, vt præclare Cicero pronunciat, omni in re consensus gentium lex quædam naturæ putanda est. Et quod ius gentium est,hoc idem & naturæ esse,idem Tull.3.Officior.scribit, propterea quod quæ ex communi ratione notione quæ animis hominum indita proficiscuntur,ea ad ius gentium pertineant. Quamobrem eum natura debere definimus, quem iure gentium dare oportet, cuius fidem secuti sumus, l.85.in fin. ff.de diuers.reg.iur.Briss.

NATVRA hominis ex Adæ lapsu adeo corrupta fuit,vt vix igniculi remanerent, ex quibus tam magnifica diuini & naturalis Iuris bonitas agnosci posset. Obscurata enim fuit ratio naturalis, & extenuata per inobedientiam primi illius parentis, & impostura Satanæ.Et cum ratio dominari debeat, ac secundum formam honestatis voluntatem manuducere: contrariũ euenit,vincitq;frequenter carnalis voluntas prona ad malum. Vnde fit, quod Iurisconsulti sæpe Naturam hominum pro corruptela tali accipiunt,vt paulo ante diximus,Old.Prat.

NATVRA φύσις dicta est ab eo, quod aliquid nasci faciat, cuius proprietatem causamque non inuenimus, præterquam quod ita natura comparatum sit,Oldend.Prat.

Digitized by Google

NATVRA prima est causſa, à qua omnes omnium causſæ producuntur. Vnde ſumma naturæ ſignificatio accipitur pro Deo ipſo creatore cœli & terræ, §. In pecudum, Inſt. de rer. diuiſ. Et de iur. natu. gent. & ciuil. Inde Florentinus dixit grauiter: Naturam conſtituiſſe inter nos cognationem quandam, in l. 3. ff. de inſtit. & iur. Paulus in l. Sed etſi reſtituatur, §. fin. ff. de jud. Nec rerum naturam, ait, intuendam, in qua omnia certa eſſent, cum futura vtique fierent: ſed noſtram inſcientiam adipiſci debere. Otd. Prat.

NATVRA ſui apertæ dicuntur tabulæ in l. 10. §. 1. ff. quemad. teſt. aper. Sic Natura ſua res intercidere in l. 14. §. 1. ff. depoſ. id eſt, naturali morte. Briſſ.

NATVRÆ inferiores ſignificationes, ſubiectæ materiæ accommodantur. Nam aliis denotat rationem honeſti, à Deo hominibus inditam ad imaginem ſui. Vnde dicitur naturalis æquitas, quam ſecundum conſtantem ac perpetuam voluntatem ſequitur Magiſtratus, l. 1. ff. de minoribus, Inſt. de rer. diuiſ. §. Singulorum. Alias inclinationem affectuum humanorum vitioſam, & Adæ lapſu corruptam, l. Item ſi vnus, §. Principaliter, ff. de recept. arbitr. ibi: Propter naturalem hominum ad diſſentiendum facilitatem. Et Iuſtin. in l. 2. in pri. C. Quand. & quib. quæ pars debet, veriſſime dicit: Naturale quippe vitium eſt negligi, quod communiter poſſidetur. Alias vim genuinam omnibus animantibus inditam, vt tractatur in §. Apium quoque & ſeq. Inſt. de rer. diviſio. Alias denique natura ſignificat conditionem ſeu qualitatem omnium rerum corporalium & incorporalium, ex primordiis inhærentem. Vnde naturale loci vitium dicitur in l. Fluminum, in princ. ff. de dam. infect. Et natura rerum in l. 4. ff. de præſcript. verb. Prat.

NATVRÆ quatuor ſunt Senecæ: arboris, animalis, hominis Dei; de quibus graviter diſſerit epiſt. 125. Spieg.

NATVRÆ concedere, in l. 3. C. ad Tertul. pro naturæ ſatisfacere, id eſt, mori. Spieg.

NATVRA contrariorum quæ ſit, Lege, Nolle & Velle.

NATVRA diſpoſitionis dat verbis intellectum, l. ſi vno, ff. Locati, l. inſulam, de præſcript. verb.

NATVRALEM æquitatem ſequitur Prætor, l. 1. ff. de minor. Sp.

NATVRALES liberi legitimantur tribus modis, nimirũ per ſubſequens matrimonium, per reſcriptum Principis & per oblationem curiæ. Vult. in comm. Inſt. l. 3. t. 1. in prin. n. 24.

NATVRALI vitio parcendum, per l. fluminum, §. vitio, ff. de dam. infec. Cæterum naturæ vitia an ſint accuſanda, vel an ſit accuſandum, quod natura produxit; tractat eleganter, vt omnia doctiſſimus Baro à Tautenberg. in luculentiſſima interpretatione Vſu. Feud. lib. 1. Spieg.

NATVRALIA quemadmodũ à ciuilibus paſſim in libris noſtris diſtinguuntur, operæ precium arbitror, accuratius exponere, & quoniam id accuſare traditum eſt ab Hotomanno, nec fere ab alio quouis, quod viderim, ẽius hic ſubiiciam verba. Tribus, inquit, modis de naturali & ciuili iure diſſeritur. Primus modus hic eſt. Res omnes, de quibus Iuriſconſulti diſputant, aut Naturales eſſe dicuntur, aut Ciuiles, aut Mixtæ. Naturales dicuntur, quæ cum vere ſint & extent, tamen populi Romani legibus & forma Reipubl. qua populus Romanus vſus eſt, receptæ non ſunt: veluti cognatio ex eo concubitu contracta, qui à legibus Romanis prohibitus eſt, lege quarta §. ſecundo De gradibus. Nam ſiue liber ex ſerua, ſiue tutor ex pupilla, ſiue ſeruus ex ancilla, ſiue ſenator ex libera liberos ſuſcipiat, ij naturæ iure atque ordine, & vere liberi ſunt illorum, & viciſſim illi eorum parentes; ſed quia contra populi Romani leges id factum eſt, propterea ſimpliciter naturales liberi & parentes appellantur l. adoptiuus. De ritu nupt. & toto titulo C. de naturalib. liber. Naturaliter n. fieri dicitur à noſtris, id quod revera factum eſt: & (vt vulgus loquitur) de facto, unde naturaliter apertæ & naturaliter clauſæ tabellæ dicuntur ab Vlp. in l. 3. §. 12. ff. de Sen. Sila. & naturaliter interrumpi poſſeſſio dicitur, quum non ſurculus dicis cauſſa, vt moris erat, defringitur, ſed ſi de poſſeſſione quis deiiciatur, vel alicui res eripiatur, l. 5. ff. de vſurpat. Vnde paſſim ea quæ naturaliter fiunt, in jure dicuntur eſſe facti, veluti traditio, leg. ſi rem, 28. & leg. in conuentionalibus, 52. §. 1. ff. de verb. oblig. item poſſeſſio, l. 19. §. itemque, quibus cauſſis maior, l. 1. §. ſi vir, l. 1. & l. cum hæredes, 23. & l. poſſeſſionem, 29. ff. de acqu. poſſeſſ. item ſolutio, venditio, traditio. l. 7. ff. de curat. fur. item legatum in annos vel menſes ſingulos, l. 10. ff. de cap. minu. Ciuiles dicuntur eæ res, quæ cum revera non ſint, in iis tamen quæ ſunt, jure Quiritium habentur atque numerantur veluti cognatio ex adoptione contracta, d. l. 4. de gradibus. Et hoc exemplum ita perſpicuum eſt, vt explicatione non egeat. Conſtat enim Æſchinum Mitionis filium non eſſe vere, ſed iure factum & actione. Item vſusfructus pecuniæ, l. 2. ff. de vſufru. ear. re. Mixtæ dicuntur, quæ cum revera ſint, tum etiam à iure Quiritium comprobatæ ſunt: veluti cognatio ex legitimis nuptiis contracta, puta ex Cicerone & Terentia, d. l. 4. eodem: ſic Matrimonium naturale dici poteſt, quod cum revera contractum ſit, à jure tamen Quiritium approbatum non eſt, ac propterea injuſtum vulgo appellatur, l. ſi vxor, 13. §. 1. ff. do adult. l. ſi quis 27. l. ſi Senator, 31. de rit. nupt. veluti ſi ſenator libertinam duxerit: aut tutor pupillam curatorve adoleſcentem. Item ſi liberta quæ patrono nupſerit, diuortio facto alteri nubat, l. vlt. ff. de diuort. Ciuile eſt, quod etſi reuera, id eſt, eo modo quem natura inſtituit, contractum non eſt, tamen pro contracto habetur: veluti cum in abſentis & volentis domum vxor deducta eſt, adeo vt ſi rediens moriatur, ab vxore lugendus ſit, l. 5. & 6. De rit. nupt. Item cum apud hoſtes eſt maritus, l. 6. de diuor. vbi Iauolenus ait, vxores eorum qui in hoſtium poteſtatem peruenerunt, poſſe videri nuptarum locum retinere eo ſolo, quod alij temere nubere non poſſunt. Nunc exemplum de poſſeſſione proponamus. Poſſeſſio naturalis dicitur, cum quis corporaliter quidem, hoc eſt, manibus ac pedibus, ſed tamen aut injuſte, aut non accommodate ad juris ciuilis rationem rem aliquam obtinet. Injuſte, vt qui liberum hominem vinxit, leg. cum hæredes, 23. §. 2. ff. de acqu. poſſeſſ. qui vi poſſeſſionem inuaſit, qui rem alienam furatus eſt, aut vxor, cui conſtante matrimonio maritus (quod prohibitum eſt) donauit, l. 1. §. 5. de vi & vi arm. l. ſi eum, ff. de donat. int. vir. & vxo. l. 1. §. 1. l. vxor, ff. de acq. poſſeſſ. l. nec vllam, ff. de petit. hæred. Non accommodate ad juris ciuilis rationem, id eſt, vtiliter ad vſucapionem: vt coloni, inquilini, fructuarij, depoſitarij, commodatarij, emphyteutæ, conductores, creditor qui pignus accepit &c. l. communi, 7. §. 6. ff. commun. diuid. l. 2. ff. pro hærede, l. 13. 16. ff. de vſucap. Nam hi omnes vſque adeo ciuiliter non poſſident, vt plerunque dicantur non poſſidere (quod tamen ita intelligendum eſt non poſſidere ciuiliter:) Vide l. ſciendum eſt, §. ſi creditor, ff. qui ſatisd. cog. l. ſi ſeruus depoſitus. 1. ff. de noxal. act. l. 6. §. 1. ff. de precario, l. 1. Cod. commun. de vſu magis quippe tenere dicuntur, l. 1. §. 4. ff. quor. legatorum. Hinc poſſeſſio naturalis dicitur eſſe facti, l. 1. §. ſi vir, l. cum hæredes, 23. l. poſſeſſionem, 29. ff. de acquir. poſſeſſ. Quia magis in corpore conſiſtit, hoc eſt in facto, quam in iure. Vult. in comment. Inſtit. de Interd. num. 10. De naturali poſſeſſione vide etiam Cujac. 9. obſerv. 35. Ciuilis poſſeſſio dicitur, cum quis non corporaliter quidem, ſed tamen & animo & accommodate ad vſucapiendi finem poſſidet; veluti debitor qui pugnus creditori dedit, l. ſerui, 16. ff. de vſurpat. l. qui pignoris, l. 1. ff. de acqu. poſſ. Item qui ab hoſtibus captus eſt, l. in bello, 12. §. facti, ff. de cap. & poſtlim. Item qui ad nundinas profectus eſt, l. clam poſſidere, 6. §. 1. ff. de acquir. poſſeſſ. Atque hinc ciuilis poſſeſſio in jure magis, quam in facto conſiſtit. Ideoque hæc proprie poſſeſſio eſt, vtpote firmior & ſtabilior; illa etiam quidem proprie, ſed minus firma, propter Iuris dominij defectum. Mixta autem poſſeſſio eſt, quam quis & corpore & animo, iuſte & congruenter iuri Ciuili poſſidet. Deinceps exemplum de naturali obligatione proferamus. Naturalis obligatio eſt, quæ cum vere contracta ſit, à jure tamen Quiritium non approbatur; veluti ſeruus aliquis ciui Romano mutuo centum aureos dedit, ſi naturam ſpectemus (quæ partem omnium hominum conditionem ſtatuit, l. 32. ff. de reg. jur.) memini dubium eſt, quin ciuis ille ſeruo illi ſit obligatus. Id quod ex præſenti rerum ſtatu qui nunc in Europa eſt, clariſſime quiuis poteſt intelligere. Ad jus populi Romani (quod ſeruos nullos numero habebat, l. quod attinet, ff. de reg. jur. l. ſeruitutem, eodem) nũquam actionem & iudicium dediſſet ſeruo aduerſus illum debitorem. Prætor enim Vrbanus, non ſeruis, ſed ciuibus Romanis ius reddebat. Hinc ergo dicũtur ſerui in contractibus naturaliter & obligari & obligare, l. ſerui, 14. ff. de oblig. & acti. leg. ſi quod dominus, 64. de condict. indeb. l. nec ſeruus, 41. de pecul. Hinc debitum quod dominus ſeruo debere in tabulis ſcripſerat, non ciuile, ſed naturale eſſe dicitur in l. quibus, 40. §. dominus, de condit. & demonſtr. Hinc Vlpianus in l. fideiuſſor, 16. §. 2. ff. de fideiuſſ. ſcribit abuſionem eſſe vocabuli, cum dicimus ſeruum debere, ſed ſeruo deberi: nimirum quia deberi proprie id demum intelligitur, quod apud Prætorem peti poteſt; ſeruus autem nec agere apud Prætorem nec conueniri poteſt; eadem eſt ratio, ſi, qui ejuſdem familiæ ſunt, inter ſe contrahant, veluti duo fratres, qui in ejuſdem patris poteſtate ſunt: vel pater cum filio, vel filius cum patre, ſeruus cum herili filio, vel hic cum illo, l. frater à fratre, & alibi ſæpe, ff. de cond. indeb. Meminiſſe autem oportet, in iſta diſputatione regulæ cujuſdam ab Vlpiano nobis traditæ in leg. Stichum, 95. §. naturalis, ff. de ſolut. vbi ait, Firmamentum quo ſolo nititur naturalis obligatio, eſſe vnicam æquitatem, facit l. eas obligationes, 8. ff. de capit. minu. vbi Cajus ſcribit, actionem de dote in bonum & æquum conceptam ejuſque obligationem habere naturalem præſtationem, facit l. ſi noxali, 11. ff. de pecul. l. nam hoc, de condictione indebit. quapropter vbicunque æquum eſt, ibi naturalis obligatio eſt: tanquam ejus obligationis cauſa efficiens aut certe cauſa ſine qua non, ſola ſit æquitas. Hinc illud apud Saluſtium in Catil. Ius bonumque apud majores noſtros, non legibus magis quam natura valebat. Quo ex præcepto triplex effectus naturalis obligationis naſcitur: primum, vt ſolutum ab imprudente, non reputatur d.

Digitized by Google

l. fideiussor, d.l. si quod dominus, item l.naturales, de oblig.& act.secundum,vt compensandi ius præbeat,l.etiam,ff.de compensat.tertium,vt ad constitutum valeat,l.1. ff.de const.pecun. Ciuilis autem obligatio est quæ vel nunquam revera contracta est, vel cum revera contracta esset, facto tamen aliquo, sed ad iuris Ciuilis rationem non accommodato, dissoluta est. Quæ nūquam contracta est, veluti ex manu chirographo:nam si scripsi me centū abs te mutuo accepisse,quæ tamē nunquam crediderim: tamen chirographum atq; cautionem meam habeas, re quidem vera tibi obligatus nō sum, at ciuiliter obligatus sum. §.item iuris est,de exc. li.Inst.4. Item obligatio vi,metu, dolove malo contracta propterea naturalis non est, quia æquitati contraria est. Dicebamus autem paulo ante obligationis naturalis robur & firmamentum esse solam æquitatem, leg. Stichum, de solut. attamen obligatio hæc ciuilis contracta est, vt §.3.& 4. De except. l.1.& pasl.ff. de dolo except. vnde constat propter istas obligationes, actionē dari, pacto verò aliquo naturaliter quidem dissoluta obligatio, ciuiliter autem manere dicitur, veluti cum pactum est ne peteretur. Nam pactum nudum, id est, sine stipulatione factum, ciues Rom. neque obligabat, neque ab obligatione dissoluebat, l.iuri gentium, ff.de pact. & tamen propter istud factum, naturaliter & ex æquo & bono dissoluta erat. Nihil enim magis æquum & naturale est, quam facta seruari, l.1.de pact. l.1.ff.de constit.pec. Item si iudicatum est.& vere quidem iudicatum, pecuniam non deberi. nam etsi æquum est omnem obligationem dissolui, manet tamen ciuilis l.3. ff.de except. l.1. & pasl. ff.de except. rei judic. Mixta autem obligatio est, quæ cum revera & æquissime contracta sit, tum etiam à iure Ciuili comprobatur, & confirmatur. Postremum exemplum sequitur de solutionibus. Naturalis solutio est, quæ cum reuera facta sit, rata tamen a jure ciuili non habetur: veluti cum ; actum de non petendo factum est, aut iustum iusiurandum datum leg. Stichum, 95. §.naturalis, de solut. Solutio ciuilis est, quæ cum revera facta non sit, tamen pro facta numeratur : veluti cum dies actionis præterit, leg.2. & pasl.in, ff.de diuer.& temp.act. item cum falso iudicatum est, non deberi, leg. iudex, leg.Iulianus. ff.de condict. indeb.t. item cum falso iuratum est rem petitoris non esse,vel nihil ei deberi,l.vlt de iureiur.Item cum debitori maxima & media capitis diminutio contingit, l.si debitori. 47. ff de fideiuss. l.seruus, 30.ff de oblig. & act.vit. ff.de duobus reis. Mixta solutio est quæ cum verè facta sit, tum à iure ciuili rata habetur : veluti solutio pecuniæ vel acceptilatio,quæ ideo iurisgentium appellatur, leg.an inutilis, 8.in fine, ff.de acceptil. cum tamen per stipulationem (quæ ciuilis est) fiat : & a C. Aquino Iurisconsulto primum excogitata sit. Secundus modus, quo Iurisconsulti de naturali & ciuili iure disputant,non ad res omnes, sed ad partes, & certas duntaxat pertinet : eas nimirum quæ utriusque iuris sunt participes. In his igitur quo considerantur, ortus & materia, quæ naturæ attribuuntur : deinde incrementum & forma, quæ à iure ciuili profecta sunt. Cuius rei aliquot exempla subiiciemus. Matrimonium dicitur esse iuris naturalis in l.1. ff.de iust.& jur. constat enim viri & vxoris societatem à natura institutam, & à gentibus omnib. comprobatam atque vsurpatam fuisse.Itaque naturale ius & pudor in matrimonijs contrahēdis dominari dicitur in l.adoptiuus, 14. §.1. De rit. nupt. verum vt matrimonia fierent per confarreationem, coemptionem, vsum, vt sponsa obvoluta & tecta velamve in domum mariti deduceretur,vt aliæ matresfam. essent, aliæ mattonæ tantum, vt per coemptionem contractum matrimonium ius sui & viro & vxori tribueret, vt vsum contractum non tribueret,vt nuptiæ sint consortium omnis vitæ, diuini & humani juris communicatio, sicut ait Modest. leg.1. ff.de rit.nupt. vt senatores, eorumque liberi libertinam vxorem ne ducant, leg.23.eod. hæc,inquam, omnia quæ formam quandam matrimonijs afferunt,nequaquam à natura sunt, aut gentium plurimarum communia, sed ab iis qui Reipubl. Romanæ formam instituerunt,excogitata,& suorum ciuium causa proprie introducta sunt. Sequitur alterum exemplum. Patria potestas à natura sine dubio instituta est, & ab omnibus gentib. vsurpata : cuius rei præclara disputatio est apud Arist. lib.Politi.1. cap.3. Iustinianus tamen sub tit. De patria pot. & Dionys. Halic. lib.2.& Cajus sub tit.De his qui sunt sui vel al. nominatim affirmant eam esse Iuris Ciuilis,etenim vt pater in filium vitæ necisque pot. statem haberet, l.vlt.C.de pat.pot. l. 2.ff de liber. & posthum. vt ter posset filium vendere,eundem posset noxæ dedere, abdicare, emancipare, nunquam à natura institutum, sed à Romulo (vt ait Dionys.) excogitatum, & in suæ ciuitatis vsum introductum est. Eodem pertinet patris consensus in filiifam. nuptiis,quæ potestatis illius pars est. Iustinianus autem ait eum & naturalis & ciuilis iuris esse, §.1. de nupt. Nam hoc fieri debere,inquit,& ciuilis & naturalis ratio suadet.Ac de naturali quidem & gentium iure inter omnes constat. Verum vt in filiifam. nuptus consensus ille desideretur,in emancipati vero,nequaquam, l.filius,de rit.nupt.vt patris captiui aut in peregrinitatem redacti consensus non sit necessarius, l.ili bello, 2.§.medio, ff.de capt.& postlim. vt furiosi filius sine patris interuentu matrimonium sibi copulare possit, §.1. Instit.de nuptiis : hæc, inquam, omnia ex jure Quiritium manasse,nemo non videt. Sequitur exemplum de tutela. Tutelam naturæ maxime consentaneam esse. & ab omnibus gentibus vsurpatam, nemo ignorat, itaque iuris naturalis dicitur à Iustiniano. §.vlt.de legit.agnat.tut. Quid igitur est quod in l. 1. ff. de tut. dicimus tutelam esse iuris ciuili datam ac permissam? Respondetur hoc ad formam à Romanis Iurisconsult. excogitatam referendum esse : veluti ne quis peregrinus ciuis Romani tutor sit : vt certæ tutelæ sint legitimæ, fiduciariæ quasi legitimæ, Attilianæ, tutor suam pupillam vxorem ducere, aut filio vxorem accipere non possit, leg. tutor. 13. De sponsi. tutoris vnius auctoritas vel satis sit, vel non satis sit, l.vlt. C.de auct. tut. vt capitis diminutione nonnullæ pereant, nonnullæ vero amittantur, hæc inquam, omnia aliaque innumera Iurisc. Romanorum inuenta esse constat. Iam vero agnatio iuris ciuilis dicitur esse ab Imp. §. vlt. De legit. agnat. tut. Atqui dubium nemini est,quin communio sanguinis, quæ verbo ipso significatur,à Iurisc. Rom.excogitata non sit,quinetiam certum est ante fundamenta vrbis Romæ jacta, nomen illud agnationis in Latio vsurpatum fuisse pro sanguinis communione : Verum vt agnatis remotioribus potius quam cognatis propinquioribus hæreditates & tutelæ deferantur, vt agnationis in Latio vsurpatum fuisse pro sanguinis communione : verum vt agnatis remotioribus potius quam cognatis propinquoribus hereditates & tutelæ deferantur, vt agnationes per omnem capitis diminutionem intercidant, non a gentium aut a naturæ iure, sed à pop. R. institutis profectum est. Ejusdem generis est Suitas, hoc est, jus illud quod habent filiifa. in parentum suorum intestatorum hæreditatibus, hoc n. ita naturæ congruit, vt nihil magis, patet ex l. vlt. ff. de bon. dam. & Aristo.in Eth.verū vt ea per adoptionem & per coemptionem acquitatur,vt per emancipationem & peregrinitatem amittatur,ab ingenis Iurisconsultis excogitatum est. COGNATIO quoque, cum sanguinis communionem significat, naturalis est, §.vlt.de leg.agna.tut. Itaque naturalis est vt filius intestatæ matri succedat ; quoniam tamen per leges 12.tab. neque mater filio,neque filius matri succedebat,idque postremis temporibus per SC. Orfitianum & Tertyllianum introductum est : propterea dicimus, cognationem istam materiam & ortum à natura, incrementum autem à iure ciuili acceptile. Nemo enim hæc quæ scribit Vlp. initio legis 2. ff.de SC. Tertyll. dicet ex naturæ instituto fluxisse : Si filius, inquit, vel filia libertum sint effecti, mater legitimam hæreditatem vindicare non potetit : quoniam mater esse hujusmodi filiorum desiit. Item illud ex eadem l.§.si mater non perierit tutores idoneos filiis suis, vel priorbus excusatis rejectisve non confestim altera nomina ediderit : jus non habet vindicandorum sibi bonorum intestatorum filiorum. TERTIVS modus quo Iurisconsulti de naturali & ciuili jure disputant, eo pertinet, vt Naturalia dicantur ea, quæ gentium omnium communia sunt : Ciuilia vero, quæ ciuium Rom. propria. Communia gentium omnium in libris nostris commemorantur hæc : Legatorum sanctitas, l.vlt.ff.de legat. Et apud Cice.multis locis. Emptio,venditio : l.ex hoc iure,De just.& jur.Locatio & conditio,ibid.precatium, leg.1. ff.de precar. Societas, Mandatum, Mutuum, Commodatum, Depositum, Pignus, Traditio nuda, Possessio naturalis,Donatio,Pactum, l.iurisgentium, l.si vnus, De pact. Transactio, Dominium in bonis, Cognatio, Ciuilium autem tria genera reperio : Legis actiones,priuatas siue extrajudiciales ciuium actiones, & iura ciuilia. Legis actiones sunt formulæ agendi in jure apud eum qui iuri dicundo præest : veluti emancipatio,leg.4.de adopt.leg.2.& 3.De offic. proconf. Adoptio,leg.4.de adopt. leg.2.& 3.de offproc. Manumissio per vindictam, leg.4.Codic.de vindict. liber. In iure cessio, apud Vlpian. in Inst tut. capit. 26. & Boetium in Top. Cicer. vbi nominatim ait hunc fuisse legis actionem, Tutoris in jure datio. Nam primum magistratuum majorum fuit propria : post in pupillorum fauorem etiam omnibus magistratibus municipalibus permissa est, l.1. & 3. De tut.dand. Postulatio judicij recuperatorij, quæ propterea legis actio sæpe nominatur proprie, vt Ver.3.& apud Valerium, Plinium, & alios Cic. pro Cæcin. Iam vero vt omnes qui in eadem causa sunt. & lege agant, & suum jus persequantur, & omnes iure ciuili sine cujusquam aut magistratus, aut judicis, aut periti hominis,aut imperiti dubitatione vtantur,quid ego commemorem? Item. Postulatio bonorum ex edicto, stipulationes & satisdationes tum prætoriæ, tum etiam iudiciales : quoniam quod apud Iudicem fit, fieri apud Prætorem videtur : cujus imperio & auctoritate judex sedet. Nam de Prætoris quidem Vlp. sic loquitur in l.actionis, 37. ff. de oblig. & act. Actionis verbo, inquit, continentur etiam stipulationes, quæ Prætoriæ sunt, quia actionum justas obtinent. Priuatæ autem ciuium actiones à nobis dicuntur, quæ extra judicium fiunt, veluti stipulatio vulgaris, id est neque prætoria, neque iudicialis. nam in

soles

Digitized by Google

ſolos ciues R. conuenit ea obligatio, l. vlt. de duob. reis, l. ſi debitori, 47. de fideiuſſ. Item mancipatio & nexus, auctore Cic. in Top. in Orat. pro Cæc. Varr. lib. de re ruſt. 2. In manum conuentio, teſtamenti factio, vſurpatio, id eſt, vſurpationis interruptio, cum ſurculus defringeretur. Teſtamenti factio per æs & libram, Cretio, Acceptilatio Aquiliana, Manumiſſio per cenſum, & Teſtamentum, l. 2. de interd. & releg. Acquiſitio per legem, auctore Vlp. in Inſtit. Operis noui nunciatio, & remiſſio, Bonorum omnium emptio, & Sectio: Varr. auctore lib. de re ruſt. 2. Iura autem ciuilia nunc dicimus, non actiones, ſed vim quandam ciuium R. propriam, cuius peregrini omnes experres ſunt, huius generis ſunt Agnatio, & Gentilitas, Patria poteſtas. Suitas, ſiue ius ſui. Vſucapio, id eſt ius per vſum capiendi, Dominium iure Quiritium, Teſtamenti factio, id eſt, capiendi ex teſtam. ius, acquiſitio lege, de qua Vlpian. in Inſt. loquitur Poſtliminium. Atque hæc quidem hactenus. Nunc illud animaduertendum eſt, eorum quæ ciuilia ſunt, quædam magis, quædam vero minus ciuilia dici poſſe. Minus ciuilia ſunt, quæ per ſolam ciuitatis amiſſionem intercũt, quæ media capitis diminutio appellatur: veluti cognatio quatenus ciuilis eſt, hoc eſt ex nouis legibus ſiue Senatuſcont. inſtituta: mater enim filii in peregrinitatem redacti, mater eſſe deſinit, l. 2. & l. 1. §. capitis, ff. ad Tertyll. 7. ff. l. de capit. minut. item Teſtamenti factio, l. 8. ff. de teſtam. Tutela prætoria & teſtamentaria, d. l. 7. Vſucapio, auctore in offic. Cicer. Obligationes ciuiles, l. vlt. de duob. reis, l. ſi debitor, 47. de fideiuſ. Item Societas, leg. verum eſt, 63. in fin. ff. pro ſocio: nam illa emancipatione non tollitur, l. actiones 65. §. ſocietas, ff. eod. Item matrimonium, quatenus eſt iuris ciuilis, l. in bello, 12. §. 3. l. 8. & l. 14. ff. de capt. & poſtl. l. ſi quis, 56. ff. ſolut. matrim. nam quatenus naturale eſt, per ciuitatis amiſſionem non tollitur, l. 1. Co. de repud. l. res vxoris, 24. C. de don. int. vir. l. 5. ff. de bon. damna. Atque hoc eſt quod ait Paulus in leg. ſunt quidam, 15. ff. de pœn. Ciuitate ſpoliatos ea quæ iuris gentium ſunt, retinere: quæ verò Ciuil. iuris ſunt, amittere. Magis verò ciuilia dicuntur, quæ non tantum ciuitatis, verum etiam familiæ amiſſione, id eſt, emancipatione (quæ minima capitis diminutio vocatur) intereunt: cuiuſmodi ſunt Agnatio, §. vlt. de legit. agnat. tut. Patria poteſtas, l. 12. ff. de captiu. & poſtlim. §. cum autem, Quibus mod. ius Suitas, l. ſed eum, 6. §. 1. ff. de bon. poſſeſſ. Teſtandi facultas, §. 1. Quibus non eſt permiſſ. Tutelæ legitimæ & fiduciariæ. Vſusfructus olim auctore Paulo, lib. ſentent. 3. c. 6. Poſtremo quaſi corollarii nomine illud adiicimus: In hoc diſputationis genere contraria contrariis tolli quæ modo eiuſdem generis ſunt. Nam exempli cauſa, contractus iuriſgentium per diſtractum, id eſt, per ſolam contrariam conuentionem extinguitur, leg. ab emptione, 58. ff. de pact. Item pactum per pactum contrarium, leg. ſi vnus, §. pactus, ff. de pact. l. Stichum, 95. §. naturalis, ff. de ſolut. Item obligatio naturalis per iuſtum iuſiurandum, d. l. Stichum, & l. vlt. ff. de iureiur. Itemque per acceptilationem, quatenus non formulam, ſed materiam ſpectamus: id eſt, remiſſionem, l. 8. in fin. de acceptilat. Eodem modo etiam Nuptiæ per diuortium, quod verbis certis, & ſeptem teſtibus adhibitis fiat, dirimuntur. l. 1. & 7. ff. de diuort. & apud Cicer. lib. de Orat. 1. Item ciuilia per contraria ciuilia diſſoluuntur: veluti, obligationes ciuiles per acceptilationem & nouationem, l. 1. & paſſ. ff. de acceptil. & de nouat. At neque ciuilia naturalibus, neque naturalia ciuilib. extinguuntur, §. vlt. de legit. agn. tut. l. 8. ff. de cap. minut. Hæc Hot. Adde Conn. lib. 2. c. 3. numr. 2. & 3.

NATVRALIA actionem priuilegia ſunt earum formæ & effectus eis à lege tributi, ait Goth. ad leg. 2. in princ. ibi natural. priuilegiis. C. de conſt. pecun.

NATVRALIA numero multitudinis tantum dicuntur pudenda, vt & natura aliquando pro eiſdem, id eſt, genitalibus locis accipitur, Spieg.

NATVRALIA Natiua, potiora ſunt aduentitiis, l. quæritur, ff. de Stat. homin. Text. in Auth. ſi teſtis, C. de Teſtibus. Siquidem res in dubio potius præſumitur retinere ſuum eſſe, quam de nouo in nouam qualitatem mutari, l. patre furioſo, ff. de his qui ſunt ſui, vel alien. jur. Spieg.

NATVRALIS ex concubina nati dicuntur legitimorum nomine priuati, aliquando de nuptiis. Inſtit. Corr. libr. 1. Miſcell. c. 3 Qui, quomodo & quibus modis legitimentur, vide ſupra naturales liberi.

NATVRALIS ætas eſt, quæ minor eſt triginta annis: legitima vero, quæ maior eſt anno trigeſimo. Non quod ætatem maiorem triginta annis natum, natura non agnoſcat (quoniam omnis ætas naturalis eſt) ſed quod ſpecialiter lex ætatis, quæ annos triginta extedit, meminerit, ideo dicitur; hæc eſſe legitima. Vide Theophilum, Inſtit. de Libertin. & ſupra, Legitima hominum ætas. Spieg.

NATVRALIS condictio, vt eſt indebiti ſoluti: dicta, quod ex æquitate naturali proficiſcatur. Spieg.

NATVRALIS filius, à vulgo barbarorum dicitur, vt Inſulanus arteſtatur, qui ſit ex illegitimo toto ſuſcitatus: ſed parum aptè. Eſt enim proprie filius naturalis, qui ſanguine & natura ſit tuus, non adoptione factus. Hanc diſtinctionem idem firmat ex verbis Tranquilli in Tiberio. Iuriſperitis tamen naturales filij dicuntur, qui ex concubina ea, quæ ex matrimonio duci poterat, naſcuntur, de quo vide Connan. lib. 2. c. 16. num. 1. Vulgo concepti, qui ex vago concubitu ſunt, neque patrem oſtendere poſſunt, vt quem nuptiæ ſolum oſtendunt: ſpurij latine, græce ἀπάτορες dicti, quaſi ſine patre, Nothi vero vulgata voce illegitimi vocantur. Manſeres, qui ex ſcorto vulgo concipiuntur. Spurij, ex his qui ſacris initiati, aut religionem profeſſi ſunt. Nothi, ex adulterino concubitu, iure Pontificio. Lege & Spurium, item Nothia. Spieg.

NATVRALIS fructus. Quærere. Fructus naturales.

NATVRALIS hominum ad diſſentiendum facilitas, lege item ſi vnus, §. principaliter, ff. de recept. Spieg.

NATVRALIS interruptio. Vide ſupra. Interruptio Vſucapionis.

NATVRALIS juſtitia teſte Olden. pro æquitate, apud Modeſtinum, in l. ſcire oportet, §. ſufficit, ff. de excuſ. tut. Spieg.

NATVRALES obligationes vocamus eas ex quibus nulla ſit actio, ſed ſi quid propter eas ſolutum fuerit, repeti non poſſit. leg. naturales, ff. de oblig. & act. quæ ex eo naſcuntur, ſi quis in aliqua re alterius fidem ſecutus ſit, l. cum amplius, §. is natura, ff. de reg. jur. Certum eſt itaque, quod obligatio naturalis ſola regulariter non producit actionem, niſi magna cauſa ſubſit. Quia ſi paſſim extra ſolennes, & certas commerciorum formas ex omni conuentione & pacto nudo fuiſſet conceſſum ius perſequendi in iudicio, res prodiiſſet in infinitum, & ad perniciouiſſimam confuſionem, cum ſingulis plane horis oportuiſſet variare, ac multiplicare actionum formulas, ſecundum immenſam pactorum circumſtantiam, quod abſurdiſſimum, & impoſſibile fuiſſet, arg. in Auth. vt determ. ſit nume. cleric. in princ. Et de referend. ſacr. palat. §. vlt. Cæterum obligationis naturalis officia ſunt, primum parere exceptionem l. juriſgentium, §. ſed cum nulla, de pact. Quod intelligendum eſt, vt Apellus declarat, ὡς πανταχοῦ. ca. 4. de effectu. Deinde, vt ſit ſatis ad nouandum, l. 1. in fin. de nouat. Tum ad conſtituendum, l. 1. §. debitum de conſtit. pecun. Præterea, vt accedat fideiuſſor, l. ſtipulatus ſum, cum l. ſeq. de fideiuſſ. l. naturaliter, de cond. indeb. Rurſum vt acſipiatur pignus. cad. leg. naturaliter: poſtremo ad compenſandum, l. etiam, de compenſ. Old. Porro vero an ad ius naturale, vel ius gentium naturalis obligatio referenda ſit, magna inter iuris auctores controuerſia exiſtit. Siquidem Proculeiani eam ad ius illud naturæ videntur retuliſſe, quod homini humano generi innatum eſt. Sabiniani ad nudum ius gentium. Eaque ratio eſt, cur ſcripſerint Neratius & Rufinus pupillum nec natura debere, l. 41. in princ. ad l. Falc. l. 26. quando dies legat. Erat enim Neratius Proculeianus, & ob id ſcholæ ſuæ traditiones ſecutus, negauit propter ætatis imbecillitatem natura æquum eſſe pupillum obligati, quam contra Vlp. Scæuola, & Papinianus contendunt obligari naturaliter iure gentium poſſe, Sabinianos ſecuti. Iure gentium enim obligationes ſunt introductæ, nulla perſonarum, nulla ætatis, ſed rei ſolius quæ obligatur habita ratione. Proinde ſi quid in bonis habuerit ſeruus aut pupillus, Sabinianis quidem obligari poſſe, dicentur naturaliter, ſolam obligationis, quæ iuriſgentium eſt, originem intuentibus: Proculeianis vero non omnino videbuntur obligari naturaliter, non tam ius gentium nudum, quam æquitatem naturalem expendentibus. Idque illud eſſe omnino videtur, quod Vlp. ſibi voluit. cum ſciberet: ſi filiusfamilias, vel ſeruus pro aliquo fideiuſſerint, tractatum fuiſſe, an ſit de peculio actio, & Celſum definiuiſſe, cauſſam fideiubendi ſpectandam eſſe, l. 3. §. 3. de peculio. Quia enim Proculejanum conſtat Celſum fuiſſe, certe veriſimile videtur hanc quæſtionem inter Sabinianos & Proculejanos tractatam fuiſſe & cum Sabiniani contenderent, nudum jus gentium inſpiciendum eſſe, obtinuiſſe Celſum, hoc eſt. Proculejanos non factum ſiue jus gentium nudum ſua (ita enim factum accipit Vlp. l. 41. de peculio) ſed cauſſam ſiue naturam eſſe inſpiciendam, & per cauſſam, naturalem juſti debiti cauſſam eundem Celſum intellexiſſe. Eamque cauſſam naturam appellari, ex eo patet, quod natura opteras deberi ſcripſerit. Vlp. leg. 26. §. 12. de cond. indeb. Per naturam enim cauſam obligationis operarum naturalem eo modo intellexerit. Vlpianus, quod ex Neratio pupillum oſtendimus natura non obligari. quo item Vlpianus ait ad remunerandum naturaliter aliquem obligari, l. 41. de cond. indeb. l. 25. §. 8. de pet. hæred. Hujus loci & illud eſt, quod ait Vlpianus, Neruæ filio & ſibi videri ex compromiſſo ſerui non dandam eſſe de peculio actionem, l. 3. §. 6. de pecul. Inter Sabinianos enim & Proculejanos hac de re fuit agitatum, & Sabinianis videtur placuiſſe de peculio actionem dari, Proculejanis non dari: illi quidem nudum jus gentium, ſiue factum nudum, his vero æquitatis vinculum, ſiue obligationis cauſſam vrgentibus. Si nudum reſpexeris gentium ius certe cum Sabinianis recte dices, dandam de peculio actionem. Peculium enim hac ſpecie ſubſtantia eſt, quæ occurrit cum conſenſu, iiſque duobus ſimul contur-

Digitized by Google

rentibus locus esse obligationi iuris gentium solet, & sic per consequens naturali obligationi, quia nihil aliud Sabinianis quibusdam est naturalis obligatio, quam obligatio iuris gentium, l.1.ff.locat.l.vlt. de act.empt. Si causam respexeris obligationis huiusmodi naturalis, certe nihil minus, quam de peculio dandam esse actionem, cum Proculeianis hac specie cõcesseris. Obligationis enim causa, compromissi causa est, quæ causa tam gentium quam ciuili iure in seruum non cadit. Et quia sine causa nullam omnino obligationem voluerunt subsistere Proculeij mirum non est, eosdem contra Sabinianos definiuisse ex compromisso serui non dandam esse de peculio actionem, idque Neruæ, qui Proculejanus erat, placuisse d.§.si quod ipsum in nouationibus interuentu serui factis etiam Iuliano visum fuit. Licet enim ille Sabinianus esset, in hoc tamen Proculejanis omnino subscripsit, causam obligationis iustam, non factum nudum expendentibus, l.30.§.1.de pact. Eadem quoque ratione videntur Proculejani, quibusdam ex Sabinianis dissentientibus definiuisse, ex iureiurando quod seruus obtulit actori in dominum de peculio actionem non dari l.22. de iurior. Ex huiusmodi enim iurisiurandi delatione, si nudum respexeris factum, nascitur actio de peculio, si causam obligationis iustam, euanescit eadem actio. Causam huiusmodi omnes fere Proculeiani semper examinant, ad quam non respicit schola Sabiniana. Et quamvis hæc ita diversa sint, in eo tamen videntur cùm Sabinianis Proculeiani conuenire, quod seruus, qui nullum peculium habet, non possit fideiubendo naturaliter obligari, l.19. & l.20.de fideiussoribus. Non enim rerum natura patitur, vt re & persona deficientibus aliqua subsistere possit obligatio. Persona seruilis omnino exempta est personali obligationi, ea enim sui iuris non est. Iam si nec peculium habuerit seruus, quinam quæso poterit fieri, vt huiusmodi seruus naturaliter obligetur? Hæc si vera sunt, mirum igitur nõ est Iabolenum & Iulianum, qui Sabiniani erant, cum Celso diversæ scholæ sectatore in hac specie omnino cõsentire, d.l.19. d.l.20. & l.3.§.3.de pecul. Cæterum composito Iuliani industria & auctoritate Hadriani Imperatoris proposito perpetuo edicto, diversæ scholæ sectatores esse tandem desierunt, adeo quidem, vt Papinianus, Paulus, Vlpianus, Caius, & alii qui deinceps subsequebantur prudenter iuris, nullius omnino sectæ professo nomen darent, sed interdum Sabinianorum, interdum Proculejanorum traditionibus acquiescerent: nonnunquam ab vtraque schola recederent, nonnunquam vtriusque sententias, licet diversas, speciebus tamen diuersis accommodarent, eaque ratione sola factum est, vt Papinianus & Triphonius, fere semper ad naturalem obligationis causam, Proculeianos secuti, obligationem retulerint naturalem, l.95.§.3.de solut. l.64.de condit.indeb. Quo sensu scripsit etiam Pomponius nudam rationem non facere aliquem debitorem, l.49.in fi.de pecul. Per nudam enim rationem ius gentium nudum, sine vlla naturali causa, sine vinculo æquitatis intelligit Pomponius. Paulus contra & Martianus, magis Sabinianorum sententiæ videntur acquieviſſe, l.13.de condict. indeb. l.11.de acqu. rer.do. leg.25.de præscript.verb.l.ult.de act. empt. Vlpianus denique modo ad naturalem æquitatis causam, modo ad ius gentium nudum, prout aut ad Sabinum aut ad Proculum scriberet, naturalem retulit obligationem. Et id quidem ex eo patet euidentissime, quod ille sic ad Sabinum li.30. scripserit. Etiam quod natura debetur, venit in compensationem, l.6. de compensat. Dubium.n.non est, quin per naturam hoc in loco èx Sabini sententia ius gentium intellexerit Vlp. Rursus cum scriberet idem Vlpianus, eos quibus natura debetur non esse loco creditorum, l.10.de verb.sig. Nonne ex Proculeianorum definitione, per naturam causam aliquam intellexit naturalem à gentium & ciuili iure seiunctam ac separatam? Nam si naturam cum Sabinianis in hoc loco retulerit ad ius gentium, certe omnino erunt creditorum loco, quibus natura debetur: siquidem id quod ita debetur, venit in compensationem d.l.6. quod vtique non fieret existente credito nullo. Est enim compensatio debiti & crediti inter se contributio, l.1.de compensat. Et sane interdum tam Sabinianos, quam Proculeianos in definienda naturali obligatione, secutum esse Vlpianum, adeo verum est, vt scripserit ille naturales obligationes non eo solo æstimari, si actio aliqua earum nomine competit, videlicet, vt Sabiniani putant iure gentium, verum etiam eo, si soluta pecunia repeti non possit, hoc est, si, vt contendunt Proculeiani, aliqua naturalis existat causa, quæ licet à iure gentium remota sit, impediat tamen soluti repetitionem, l.10.de oblig.& actionib. Ræuard.in leg.cum amplius, §.Is natura debet, ff.de reg. jur. Quare, vt tradit Duarenus in leg. si pupillus, ff.de verb. obligat. cum species aliqua proponitur, in qua quæritur, an quis naturaliter obligatus sit, nec ne; considerandum est, quid verisimiliter responsurus sit Aristoteles, aut Cicero, aut alius vir prudens, & in Philosophia eruditus, magis quam quid legibus, & iure ciuili constitutum sit. Disputant enim Philosophi de his, quæ scilicet ad viri boni officium pertinent, & quæ fides & honestas alter præstanda esse suadet. Quare dubitandum non est, si conuenerit inter aliquos pacto tantum conuento non stipulatione, vt alter alteri quicquam det, vel faciat, quin ex ea conuentione naturalis nascatur obligatio: quoniam fidem seruandam esse nos docet natura, & Philosophia, quæ naturam maxime sequitur, leg.1.de pact. l.1.de const. pec. Hinc etiam consequitur status, & conditionis personarum nullam rationem habendam esse, nec seruum à libero, aut filiumfamilias à patrefamilias distinguendum esse: quia naturalis ratio, seu ius naturale harum personarum distinctionem non nouit, leg. si id quod dominus de condict.indeb. l.frater, eod.tit. Quæri solet de eo, in quem beneficium collatum est, an natura ad remunerandum teneatur. Et certum est, gratitudinem, vt rem longe honestissimam à philosophis commendari. Vnde à nostris dictum est, naturaliter nos ad remunerandum obligari, l.sed & si lege, §.consuluit, de pet.hær. Verum hic nulla proprie naturalis obligatio est. Nam hoc non agitur inter eum qui beneficium & accipientem, vt aliquid eo nomine, is qui dedit, recipiat. Cum enim de naturali obligatione loquimur, eam intelligimus, propter quam si non experiri in iudicio, saltem petere & flagitare, quasi debitum ac si non præstetur conqueri possumus: vt si quis aliquid se daturum promiserit, &c. Turpe est autem ac viro prudenti non conuenit, ab eo, in quem beneficium collatum est, ἀπαίτησιν aliquod, ceu debitum, petere. Alioquin beneficium non esset, sed creditum, vt disputat Senec. lib.3. de beneficiis. Omnes enim obligationes, quæ vere & proprie naturales dicuntur, ita contrahuntur, vt quod ad propositum, voluntatemque contrahentium attinet, necessariam præstationem habeant. At cum liberalitatem exercemus in alium damus vel perdituri, & totum permittimus accipientium arbitrio, vt idem Senec. ait.

NATVRALIS possessio, pro corporali, l.possideri, ff.de acqu.poss. Spieg.

NATVRALITER possidere dicitur, cũ quis corpore possidet, vsumque rei apprehensæ percipit. Quod si quis vere rei non insistit: neque vtum percipit, is per interpretationem legis ciuiliter possidere dicitur, l.Pompon.ff.Fam.ercisc. l.naturaliter, ff. de acquir.poss. Spi. vide & paulo post, Naturaliter possidere.

NATVRALITER verbũ interdum naturali ratione significat, vt in l.25. §.consuluit, ff.de pet.hæred. l.16. §.pen. ff.de minoris. l.2.§.vlt. ff.loca. Interdum vero per rerum naturam, vt in l.7. ff.de diuers.reg. jur. Interdum ex naturali causa & à natura nõ manu facto opere, l.20.§.1. ff.de seruit. rust. l.1. §.1. & §.idem aiunt, ff.de aqu.& aq.plu. Postremo Naturaliter significat corporaliter, &, vt ita dicam, realiter, vt in l.53.ff.de acqu.rer.dom. quod naturaliter adquiritur, id est, facto ipso, realique & corporali apprehensione & in l.49.ff.de solut. Solutam pecuniam intelligimus vtique naturaliter, si numerata sit creditori. Ita dicimus naturaliter tenere, possidere, adprehendere, i.corpore & actu. l.35.ff.fam.ercisc. l.3.§.vlt. ff.ad exhib. l.2. §.quod vulgo, ff.pro hærede, l.7.§.neque colonus, ff.comm.diuid. l.1. l.12. l.23. ff.de adqu.poss. l.vlt. §.vlt. ff.de precar. l.tunc in potestatem, ff.de vsucap. Qui enim possessioni incumbit, atque insistit, eamque corpore contingit, is naturaliter tenere possidereque dicitur. Ita naturalem possessionem accipimus, l.38.§.si possessionem, ff.de vsur. l.1.§.dicitur, ff.de vi & vi arm. Corporalem & facti possessionem Iurisconsulti appellant, l.1. §. per seruum, l.23.§.1.l.24.l.25.§.vlt.l.29. l.51. ff.de acq.poss. l.40.§. vlt. ff.de pign. act. Nec vero aliter naturalis possessio dicitur, quam naturalis datio, l.8.ff.de pecul. Brisson.adde Connan. lib.3. c.9.nu.4.

NATVRALITER interrumpitur possessio, id est, facto naturali & corporali, cum scilicet quis de possessione vi dejicitur, vel res mobilis ei eripitur, l.5. ff.de vsucap. Naturaliter obligatio solui dicitur numeratione, præstatione, vel solutione rei debitæ ante moram, l.pen.ff.de solut.l.vlt. C.ad exhib. Sic etiam naturalem obligationem Paul.in l.126.§.superest, ff.de verb.obli, dixit, quæ ex naturali facto, id est, numeratione oritur, ad differentiam eius quæ verbis fit, ex Brisson.

NATVRALITER videtur ad mortuum pertinere locus, in quem infertur, l.4.ff.de religios.

NATVRALITER possidere eum constat, qui contra leges donatum accepit, vt si quid vxor viro donauerit, id vir non possidet iure dominij, cum sciat, aut ignorare non debeat, inutilem donationem esse, sed naturaliter volente domino, qui ei possessione cessit & competunt ei interdicta possessoria, l.1. §.si vir, de acqu. poss. l.1. §.dejicitur, ff.vnde vi. Naturaliter quoque non ciuiliter possidet is, qui precario rogauit, vt sibi possidere liceret, l.& habet, §.eum qui, ff.de precar. Cujac.9.obs.33.

NATV in quarta declinatione, solum in auferendi casu inuenitur. Grandis natu, major natu, vel maximus natu. De primo sic Cic. in Catilinam: Quanquam eum colere cœpi non admodum grandem natu, sed tamen jam ætate prouectum. Callistratus de Decur. Non tantum, inquit, qui teneræ ætatis, sed etiam qui grandes sunt natu, decuriones fieri prohibentur. Reliqua duo. Tiffino teste, passim obuia sunt legentibus. Spi.

NATV-

Digitized by Google

NATVS etiam dicitur, qui cæso vtero materno nascitur viuus. l.quod dicitur, de lib. & posth. Vide hic Bart. Notum est. Beroaldum conuellere eos, qui Iulium Cæsarem dictatorem sic natum prodiderunt, Spieg.

NATVS, qui confestim moritur, pro non nato habetur. in l.Titius §.Lucius, eod. tit. Proposito Pauli Iurisconsul. themate, quod non alibi reperire licet, vt Baldus adnotauit. Sic qui mortuus nascitur, natum minimum intelligimus, l.qui mortui, l.auunculus, §.fi. ff. de verb.sign. Vide quæ in vtramque commentatus est Alciat. Spieg.

NAVALIA vasa, in quibus onera recondita in naues imponuntur Vlpian.l.19. §.5.ff.de aur.arg. Vasorum appellatio generalis est: dicimus vasa vinaria, & vinalia. Nonnullli reponant NIVALIA, pro colo niuario: quod & Vlpiani sententia repudiat, & loquendi consuetudo. NIVARIA enim per R. legendum esset. Prat. ex Hot.

NAVALIS functio: vide paulo post Navicularia fullctio.

NAVARE verbum à nautis tractum, est alicui studiosè adjumento esse. Naues enim, cum ex naualibus in mare deducuntur, maximo hominum auxilio indigent. Spieg.

NAVARCHVS nauis princeps, qui in naui nautis imperat: eius meminit Vlp.in l.vnic. §.1.ff.de bon. posc.ex test.milit. Et Cic. in Verr. sumptum omnem, inquit Cicero, in classem, frumento, stipendio, cæterisque rebus nauarcho suo quæque ciuitas semper dare solebat. Prat. Briss.

NAVCELLAE piscium capiendorum causa præparatæ, l.17.§.1. ff.de instr. vel instr. leg.

NAVCLERI in l.1.2. & l.3. C.de naucul.& l.vnic. C.de litor.& itin.custod. lib.12.& Nauicularii in rubr. C.de naucul. eadem fere significatione sunt: alius tamen Græcis ναύκληρος est, alius κυβερνήτης, sic enim eos Plutarch. in Polit. distinguit, ναύτας μὲν καλοῦσι, κυβερνήτας δὲ ναύκληρος. Et Athen.li.51. τὸ μὲν ἐν ναυσὶ διαπλεῖν ἐπιτήδειον καθεστηκὼς ναύκληρος, κυβερνήτης, ναυτόδικος Ammonio Naucleri sunt, nõ solum qui naues possident, sed ædium locatores: Hesich. verò Nauclerus est ὁ σωμάτων ἐφεστώς, siue σωτὴρ, is scilicet, qui ita hospitibus domum suam quasi locat, vt navicularius vectoribus. Demarchi item Athenis ναύκληροι dicebantur, vt ex Hyperide obseruat Harpocrates. Prat.

NAVIS in edicto de exercitoria actione accipi debet siue fluuialis, siue marina, siue in aliquo stagno nauiget, siue schedia sit. Marinarũ autem nauium (quæ & maritimæ vocantur, l.5.§. diuus, ff.de iure imm.) quædam actuariæ dicuntur, quædam onerariæ, quædam θαλαμηγοί, Naues actuariæ, quas Græci ἱππαγωγοὺς, vel ἱππαγωγίδας vocant, dicuntur, quæ præter vela remis etiã agũtur, sed proprie dicũtur, quæ voluptatis causa paratæ sunt Marcel. l.2.ff.de capt.& postlim. Nauibus longis atque onerariis propter belli vsum postliminium est: non piscatoris, aut si quas actuarias voluptatis causa parauerunt. Nauis oneraria quæ oneri ferendo parata est, quæ non remis, sed velis vtebatur. Vlp.l.1.§.5.de exerc.act. Quædam.n.naues onerariæ, quædã, vt ipsi dicunt, θαλαμηγοί. Marcel.lib.2.ff.de capt.& postlim. Nauib. longis atq; onerariis propter belli vtum postliminium est. Θαλαμηγοὶ autem naues sunt idoneæ ad vectores trajiciendos, l.1.§. sed & si vt certis, ff.de exerc. act. θαλάμη enim vectores appellantur. Vide θαλαμηγοί. Inter fluuiales naues sunt rates, quas nauigij appellatione etiã contineri Vlp. scribit l.1. §.nauigij ff.de flum.quamquã à nauibus separantur, in l.1.§.de exercitoribus, ff.nautæ, caupo. Vnde Ratiarius qui rates ducit, l.30. ff.de pign.act. vt lintrarij, qui lintres, in d.§.de exercitoribus.ff. Erant & Codicariæ naues, quo nomine appellatæ, quæ per Tiberim commeatus subuehebant. Sunt & ex nauium genere Dromones. Eiusdẽ generis sunt Pontones, de quib. Paul. l.vlt.ff.de seruit.rust.& Cæsar. li.3.de bello ciuil.& Gell. li.10. c.15.& Auson.in Monosyll.& Isid. lib.19.c.1. Prat.ex Briss.

NAVES lusoriæ, apud Veget.lib.2.c.1. & lib.4.c.vlt. eæ erant quibus in Danubio quotidianis vtebantur excubiis: quarum etiam titulus est lib.7. C.Theo. Huiusmodi nauigiorum meminit etiam Ammian. Marcell.lib.17.his verbis, Lusoriis nauibus discurrentes flumen vltro citroque milites ordinauit. Et lib.17. Collecti nocte provecta impositiq; omnes, quos lusoriæ naues quadraginta, quæ tunc aderant, solæ ceperunt, decurrere iubentur per flumen, Senec.lib.7.de beneficiis,c.20. Triremes & ceratas non mitterem, lusorias & cubiculatas, & alia ludíbria regum in mari lasciuientium mittam, Briss.

NAVEM per aversionẽ cõducere, exponitur superius in dictione Auersione. Dicimus & nauim, vt apud Iurisc. reperitur, Paul. ad fi. l.si vnus, ff.de pact. aut ne navim ædificiumq; peterem.

NAVEM suam aliena materia reficere: vide Iulianum l.Minutius ff.de rei vindic. Spieg.

NAVES biremes, quæ duos remorum ordines habent.

NAVES captivæ ipsæ, quæ ab hostibus captæ dicebantur, & merito postliminium habebant, vt docet Marcell. l.2. de capt. & postli.rev. Tull.in Top. Postliminio redeunt, hæc, homo, navis, malus, clitellarius equus, equa quæ frena accipere solet. Spie.

NAVES certæ à quibusdam dicuntur, quasi cera & ebore cistroq; id est, vermiculo pictæ, Brodæus Miscell, lib.4.c.13. Briss.

NAVES piscatoriæ, naues piscibus capiendis accommodatæ. Marcellus l.2. ff.de capt. & postlim.reuers. Nauibus longis atque onerariis, propter belli vtum postliminium est non piscatoriis. Liuius libr. 33. ni mare propinquum & haud procul littore naues piscatoriæ pleræque conspectæ peritis nandi dedissent effugium. Hot.

NAVES quadriremes, quæ quatuor remotum ordines habent.

NAVES vinariæ in quas vinum effundebatur, l.1.§. sed & si de naui, ff.de furt.de quibus hæc Varronis lib.2. de re rust. cap.1. verba accipienda credit Briss. Nauibus vindemiam condimus ex insula Choa & Chio.

NAVFRAGIVM, nauis fractio, vt notat gl.in rub. C.de naufrag. lib.11.Ioh.Bello. Etymol.

NAVFRAGIVM, inter fortuitos casus quando sit numerandum, docet Bart.in l.1.& 2. C.de naufr. Frid. Imp.in Aur.nauigia C. de furt: damnat eos, qui bona naufragorum sibi adpropriant, prætextu consuetudinis, quæ certe crudelis est, & impia. Spie.

NAVFRAGIVM colligere, supprimere. Briss. ex ff.

NAVICELLA, diminutum à naui, Marcell.lib.17.§.1.ff.de instr. vel instr. Instrumento piscatorio contineri Aristo. ait naucellas, quæ piscium capiendorum causa comparatæ sunt. Legitur tamen Naucella. Hot.

NAVICVLAM duorũ scalmorum vocat Tul.1.de Oratore; quod nauigiolum dixit Lentulus in epist.familiarib.lib.12. Spieg.

NAVICVLARII functio in l.2.& l.vlt.C.de præd.nauic.lib.11.l. 3. C.de cohort. lib.11. quæ & Naualis functio vocatur, in l.15. C.de omn.agr.desert.lib.11.

NAVICVLARII, vt Budęus tradidit l.5. ff.nau.caup. stab. nauium sunt domini, qui Græce Naucleri dicuntur, meritorias naues habentes, quos patronos appellamus. Tacitus. Atque inde decursu in littora vini in mercatores aut nauicularios audebant. Veget. tamen libr. 4. eos, qui in classe singulis nauibus præsunt, quos Græci Nauarchos vocant, nostrum vulgus Capitaneum, aut caput armatæ marinæ nauis vocat. Peckius comment. lib.1.n.1.C.de naucul. lib.11.

NAVICVLARIVS seu nauiculator dicitur, qui nauem regit, Græce ναύκληρος. Hunc patronum appellamus. Bud.in l.1.de arbitr. Nauicularíorum autem nomine qui veniant, Callistratus explicat in l.semper, ff.de iure immun. meminitque nauicularíæ, hoc est, artis ipsius regendæ nauis, post Bud.in Annot.prior. vide Bart.in l.1. C. de nauic. qui est primus tit. lib.11.Anch.

NAVICVLARIVS dicitur, qui nauem agit, exercetque, & onus aliquod vehendum naui suscipit, l.1.§.& sunt, ff.naut. caup. Bri.

NAVIGABILIS. Nauigabile flumen. Briss.

NAVIGATIO prima olim dicebatur, cum post sæuitiam hyemis, qua mare clausum erat, vere nauigantibus primum aperiebatur. De ea quispiam existimare posset Ciceronem loqui lib.2. Epistol.ad Q.Fratrem: Iidem aiebant nuntiare te prima nauigatione esse transmissurum. Nam paulo ante dixerat: Atque adhuc clausum mare fuisse scio. Iterum, Tu mi frater, simul ac illo veneris, primam nauigationem (dũmodo idonea tempestas sit) ne omiseris. Esse & prima nauigatio potest, cum dicimus nos quam primum nauigaturos & primam quamq; nauigandi occasionem arrepturos. Prima etiã nauigatio dicitur, cum eam secundæ comparamus, quæ & temeraria magis plerunque & improuida est: & secunda non raro eius peccatum corrigit & emendat: Vnde & prouerbio græco celebratur δὶς πλεῖν ἔπλευσε: sunt tamen qui primam nauigationem velificationem interpretantur, secundam remigationem, vt Suidas est auctor. De eo autem tempore, quo aperiebatur mare, primumque tentabatur & nauigabatur, ita scribitur in epigrammatis Græcis:

Οἰγομένῃ πρῶτα θαλάσσατε ἱστία ζευχθὲ ὦ νῆες
Ὥρεσιν ἀκλείστων ἐκπρεπέα, ἢ λιμένων.
Ἠδὴ γὰρ πλώσασιν ἐπ' ὠκέα κύματα ναῦται
Πνοιὴ ἀπηκέστου ζεφύρου ἱλαὰ κελεύσαντος.

De ea & Vegetius ita scribit. Post natalem vero, vt ita dicam, nauigationis, qui solenni certamine publicoque spectaculo multarum gentium celebratur. Iterum, Phenite decursu, i.e. post ortum pleiadum, à die 6.Calend. Iuniarum vsque in Arcturi ortum, id est, in diem octauum decimum Cal.Octobrium secunda nauigatio creditur. Turneb.aduers. lib.24. c.34.

NAVIGARE dicuntur nautæ & vectores. Sed & ipsa nauis nauigare dicitur, l.1.§.nauem, ff.de exercitoria. Merces quoque nauigare dicuntur, l.1.ff.de nauti.fœno. Briss.

NAVIGARE cum dicunt decreta nostra Canonica ex D. Augustino, qui matrimonium contrahit, in c.nos nouimus, & ibi gl. in verbo, nauigasti, 17. qu.2. tanquam scilicet vtroque modo multa pericula & plerunq; naufragia subeamus, vt annotauit Tiraq.in tract. l.Boues, §.hoc serm. ff.de verb.& rer.sig.n.158.

NAVIGIVM, pro nauigatione, & eo, quem Græci πλοῦν dicunt apud Iurisc. in l.qui Romæ, §.Callimachus, de verb.oblig. Sed Prætor in interdicto, Ne quid in flumine publ. sic vsus est, vt sit sensus, Olden.expositore, Ne iter fiat deterius nauigationi, vel naui, Nauigium. n.genus est continens naues, rates, & cæteras species, quibus ad nauigationem vtimur. Spieg. Vsus est itaque tam pro nauigatione ipsa, quam naui quacunque. Old.

Digitized by Google

NAVIGIVM in edicto de fluminibus, in verbis (quo ſtatio iterve Nauigii deterior fiat) pro nauigatione poſitum eſt: imo Nauigium ſolemus dicere etiam ipſam nauem. Nauigii appellatione etiam rates continentur. Briſſ.

NAVIGIVM, quaſi nauis ductio.

NAVIS vide Bayfium in de re nauali. Donatus puppim, clauim, nauim, non puppem, clauem, nauem, dici oportere præcipit. Findimus autem, & partimur nauem, in proram, puppim, malum, & reliquas partes, l. malum nauis de verb. ſign. Diuidimus in ſchediam, hoc eſt, inelaboratam, & elaboratam, l. 1. §. nauem, de exercit. Præterea in onerariam, & ἱππαγὸν quam aſcenſoriam poſſis interpretari, d. l. 1. §. 1. Rurſus in onerariam, & ſcapham, l. fin. de fund. inſtruct. Inſuper in onerariam, piſcatoriam, & actuariam, l. 2. de capt. & poſtlim. reuer. Spieg.

NAVIS ad hoc paratur, vt nauigetur, dicit Vlp. l. arboribus, §. nauis vſufr. ff. de vſufr. Spieg.

NAVIS Bona dicitur, vt ad Lucil. lum 77. Epiſt. lib. 5. Annæus Seneca ſcribit, non quæ precioſis coloribus picta eſt, nec cui argenteum roſtrum eſt: ſed ſtabilis, & firma, & iuncturis aquam excludentibus ſpiſſa, ad ferendum incurſum maris ſolida, gubernaculo parens, velox, & non ſentiens ventum. Peckius comment. l. 4. §. cum autem, ff. ad l. Rhodiam.

NAVES orariæ apud Plinium quæ ſint, cum in epiſtola Trajanum ſcribit. Nunc deſtino partim nauibus orariis, partim vehiculis prouinciam petere: Turnebus aduerſariorum libr. 1. c. 20. actuarias & paruas eſſe exiſtimat, quibus ſecundum oram nauigatur: nam maioribus pelagus tentatur: neque enim paruo nauigio quiſquam ſe magno committere mari audet, ſed littus legit: proinde Cicer. ad Attic. ſcribit: Cogitaremus corbitane Patras. an actuariolis ad Leucopetram Tarentinorum. nam ſi trajiciendum fuiſſet mare, corbita ac oneraria, id eſt, magna naui fuiſſet opus: ſin ad Leucopetram eundum, ac ſecundum littus nauigandum fuiſſet, ei nauigationi commodior erat littoralis nauigatio, quam pelagia. Turnebus ibid.

NAVIS quaſi membra ſunt, gubernacula, malus, vela, antennæ, l. 44. ff. de euict. Artemon vtiq; nauis pars non eſt, l. 242. ff. de verb. ſig. Scapha etiam nauis pars non eſt, ſed acceſſio, l. vlt. ff. de inſtruct. vel inſtrum. Paul. lib. 2. ſent. tit. 7. Nam ſcapha ipſa per ſe parua naucula eſt, d. l. 44. ff. de euict. l. 3. §. armamenta, ff. de rei vindic. & l. 4. ff. de leg. Rhod. l. 29. §. ſi nauis tua, ff. ad l. Aqu. Briſſ. adde Gœdd. ad l. 242. in pr. ff. de verb. ſign.

NAVIS ſi adeo ſæpe refecta eſſet, vt nulla tabula eadē permaneret, quæ non noua fuiſſet, nihilominus eandem nauem eſſe exiſtimari, autore Alpheno, l. proponebatur, ff. de iudic. Spieg.

NAVIS totius proprietas, carinæ cauſam ſequitur teſte Iuliano, l. ſupra citata, Spieg.

NAVIS triremis, quæ tres remorum ordines habet, *Ein ſchiff daſs die Ruderbanck hat.* Triremium nauium princeps à Seneca li. 7. de benef. vocatur Trierarchus. Ejus quoque fit mentio in l. Seius 46. ff. ad Treb. Vide & Demoſth. in orat. contra Æſchinem & in Androtionem, & Poſthell. de magiſtr. Ath. c. 9.

NAVLVM, merces quam vector nautæ diſſoluit. Vlp. l. 6. ff. qui pot. in pign. Si quis in merces ſibi obligatas crediderit, vel vt ſaluæ fiant, vel vt naulum exoluatur, Vlp. l. 39. ff. de leg. & fid. lib. 1. Et id in operis ſeruorum, vel vecturis iumentorum, vel naulis nauium dicendum. Vecturarum verbo pro naulo vtitur Vlp. in leg. 29. de perit. hæred. item vecturæ nauium & iumentorum, Prat. & Hot. Briſſ.

NAVMACHIA dicitur naualis, luſoria ſeu imaginaria pugna, quæ fit in Euripis & canalibus animi gratia, alias etiam pro loco capitur, vbi pugna committitur. Do tibi Naumachiam, tu das Epigrammata nobis, Martialis inquit. A naumachia, naumachiarius inclinatur, res notiſſima. Io. Baptiſta in commentario Epiſtolarum Sidonij Apollin. ad Heroinum lib. 1.

NAAPEGI in l. fin. ff. de iur. immu. & apud Firmic. li. 4. Matheſ. cap. 7. dicuntur, qui naues compingunt & fabricant. Ναυπηγὸς hodie apud Venetos vulgo appellatur *Calafatto*, voce à recentioribus Græcis mutuata, qui nauium artifices καλαφάτας appellant; teſtatur Michaelis Imp. nomen qui Calefates vocatus fuit, quod parentes ipſius naues ad Paphlagonas conſtruxiſſent. Prat.

Ναυτόλαικς leg. 1. §. & ſunt quidam, ff. naut. cap. ſtab. qui cuſtodiæ gratia nauibus ab exercitoribus præponebantur, Prat.

NAVLA vel per epentheſin Nauita proprie is eſt, qui nauim exercet, quamvis nautæ appellantur omnes, qui nauigandi cauſa in nau. ſunt. Vlp. in l. 1. §. qui ſunt igitur, ff. nautæ, caupones &c. vide Alciat. 3. diſpunct. c. 21.

NAVTAS in edicto nautæ, caupones, accipimus qui nauem exercent, l. 1. §. 1. ff. nautæ, caupo. Qui & nauicularii dicuntur, l. 9. in fin. ff. de decurionibus, l. 5. ff. de muneribus & honо. l. 17. §. 1. ff. loc. l. 5. §. negotiatores, ff. de iur. immunit. l. 1. C. de hæred. dec. Rubr. de naucul. & de præd naucul. lib. 11. Vopiſcus in Aurelia. Quod vt eſſet perpetuum, naviculariosNiliacos apud Ægyptum nouos, & Romæ amnicos poſuit. Naviculatores etiam Cicero pro lege Manilia dixit, Briſſ.

NAVTIPIBATAE in l. debet, §. hæc actio, ff. nau. caup. ſtab. ſunt Alciato teſte, qui nauem inſcendunt, & pro precio vectnræ, ſeu naulo, ipſi nautarum officio fungunatur. Quod autem μουσιάτας & ναυπηδάτος eadem eſſe Vult. lib. 1. par. rg. c. 48. perperam. Nautobatas, hoc eſt, eos qui funes nauium inſcendunt a Iuriſc. ſenſu alienos eſſe, idem tradit in fin. li. 3. diſpunct. Prat.

NAVTICA pecunia quæ & trajectitia dicitur, eſt, quam creditor negotiatori trans mare nauigaturo vſque ad certum locum, vel in omne itionis & reditionis tempus ſuo periculo præſtat, qua de cauſa permiſſum eſt, vt ejus nomine & ex pacto vſuram petat, & vſuram grauiſſimam petat, leg. 1. & paſſ. ff. de nau. fœn. D. citur & nauticum fœnus, & vſura maritima, l. 6. ff. illo tit. Hot. Briſſ.

NAVTICAE vſuræ apud Iuriſconſultos dicuntur centeſimæ, magnæque. Sed ad titul. De nauticis vſuris, faciliorem intelligentiam: vide Bud. lib. de aſſe. vbi de multiplici vſurarum ſpecie tractat. Anchor.

NAVTICVM fœnus eſt, quod propter nauticam pecuniam, vel quaſi nauticam exigitur. Cum enim qui nauticam exercent negotiationem, ſe ſuaque ventis & vndis committant, fœneratores majorem vſuram exigebant. Nauticum autem fœnus Pollux li. 8. duorum generum ponit, heteroplum, & amphoteroplum. Heteroplum eſt, cum commeatus tantum periculum fœnerator ſuſcepit Amphoteroplum cum remeatus quoque veluti, ſi negociator Venetiis pecuniam acciperet reddendam Brugis, hoc genus negotiationis, quod vtriuſque periculo ſit à Græcis dicitur ἀμφοτερόπλουν, idque mutuum vocabatur δάνειον ναυτικὸν. Vſus eſt Demoſthenes in orat. aduerſus Dionyſiodorum. Dicebatur & ἔκδοσις, quo verbo idem vſus eſt Demoſthenes ipſe contra Aphobum, quod feris daretur. Eam pecuniam Modeſtinus vocat trajectititiam, ſed non ſolus Paulus appellat vturas maritimas. Anchora.

NAVTICVS panis eſt, quem milites noſtri peregrina voce, hoc eſt, Italica *biſcotto* appellant Spieg. Alias buccellatus panis dicitur, Ammianus Marcellinus ad vſus diuturnitatem excoctum vocat, Brod. Miſcellan. lib. 4. c. 11.

N E.

NE, pro an, non raro apud Iuriſconſ. occurrit l. in perſona, ff. de pact. l. 3. §. fin. ff. de don. int. vir. & vxor. Quando vero ne cauſam, modum, conditionem in iure noſtro inducat, vide Bart. in leg. ſi quis poſſeſſ. ff. de acqu. Prat.

NE plerumque non vetandi, ſed negandi vim habet, & pro Non ponitur. Quod Donat. in Terent. And. & Eunuch. notat. & illo Næuij verſu confirmat. Vtinam ne in memore *Pelio*. Sic in l. 13. §. idem Iulianus, ff. de Iurejur. Iurauerit ſe furtum ne feciſſe, & in l. 62. §. vlt. de condit. & demonſt. Si à liberis ne nupſerit. Et in l. 21. §. 1. ff. rer. amot. Pedius putat ne furtum eum facere. Adde & l. pen. §. non danda. C. de erog. mili. an. lib. 12. Itaque qui hoc non vident, ſine cauſa emendant illud Ciceronis in Verrem. Qui ita dicunt, Ne tollam potius quam paciſcar: & pro ne, Non ſubſtituunt Briſſ. Vide Budæum in annot. prior. ad leg. in eo iure, ff. de ritu. nupt.

NE cui officium publicum vel damno vel compendio ſit, Africanus l. videlicet, ex quib cauſ. maior. Spieg.

NE dum, pro tamen, exponi in §. ſed nedum. Inſt. de vi bon. rap. ridiculum eſt: ſunt enim (quod nec pueri ignorant) duo eo loci particulæ. Porro Nedum, conjuncta particula, duobus tantum modis vſurpatur: altero, cum vtramque ſententiam eodem claudimus verbo: altero, cum ſuum vtrique ſententiæ verbum accommodamus. Vide Vallam lib. 2. Spieg.

NE diphthongum, affirmantis aduerbium eſt, certe & valde ſignificans. Spieg.

NE facies furem, vel fugitiuum ſeruum meum, h. e. exponente Vlpiano, ne ſollicites, vt fur fiat, vel fugitiuus fiat: ne ita negligas ſeruum, vt fut efficiatur, l. non impoſſibile, ff. de pact. Sp. Pr.

NE iudicatum ſit, pro, Ne valeat ſententia. Vlp. de feriis: Si feriatis diebus fuerit iudicatum, lege cautum eſt, ne his diebus iudicatum ſit, id eſt, ne valeat. Bud.

NE luminibus officiatur, hoc maxime adeptum videbitur, ne jus ſit vicino, inuitis nobis altius ædificare atque ita minuere lumina noſtrorum ædificiorum, teſte Paulo leg. 3. ff. de ſeru. vrb. præd. Spieg.

NE non. Sub hac particula aſſertionem eſſe doctiſſ. Zaſ. exemplis è Iuriſconſul. petitis planum facit, in ſcholis ad §. Cato l. eadem dicemus, ff. de verb. oblig. Spieg.

NE, & Quidem. Eſt traditum, inter hæc verba, ne & Quidem, ſemper interuenire aliquid neceſſario debere: quum tamen reperiatur & apud Ciceronem, & Liuium inter ne & Quidem nihil medium eſſe.

NE paſſim, id eſt, indiſtincte, l. fi. C. de jur. & fact. ignor.

Νέαιρις, eſt tertia præciſa, quæ anno ceſſauit, quam Latini noualem vocant, qua dictione vſus eſt Gajus in l. ſylua 30. ff. de verb. ſign. Alij eo in loco pro νέαιρις legunt νέατον. vide Bud. in verbo νέατον & Alc. lib. 1. prætermiſſ.

NEBVLO, antiq. Lexic. ὁ τὴν ἰδίαν λαὸν ἐκ καταφυγῆς. Hæc addo quoniam parum ſunt vſitata. Prat.

NEC, particula, ex vi ſua verbi repetitionem inducit: vt, necne amas,

Digitized by Google

amas, nec Titium, subauditur enim amas: Vide Alciatum in l.duob. negatiuis verbis de verb.sig. quem enarrando pulchre declarat, id perpetuum non esse. Duæ negationes affirmatiuam inducunt: quin & tres negationes non plus efficere, quam duas, vt cum lex dicit, in fugitiuo locum non habere, nec vsucapionem, nec præscriptionem, l.1.C.de seru.fug.Spieg.

NEC abscisse: Vide supra, Abscisse.

NEC eius rei dominus effectus est, cum lex dicit, aliquem non esse dominum, vel accepisse à non domino. Item non esse factum dominum, & cætera id genus verba accipienda sunt, quatenus ad ipsam legem loquentem attinet, de casibus, qui sic euenire solent frequenter & cum eueniunt, apud naturam sint certi: non autem referenda sunt ad opinionem actoris qui ignorare potest, vtrum tradens fuerit dominus, an non fuerit: Vide Oldend. Action. 3. Class. 3. Spieg

NEC mirum, in l. Labeo, ff. de supell. leg. pro non nouo, vt apud Cic. vel citra rationem: quemadmodum Mirum in modum, quod infra rationem est, Spieg,

NEC neque, disiunctiuas esse in Grammatica, quam scripsit diuus Augustinus, putauit. Quod nostri non admitterent, teste Alciato. Coniunctim enim negant, & ideo quamuis alterum non fiat, committitur stipulatio, l.si is qui ducenta, §. cum ita ff. de rebus dub. Spieg.

NEC non affirmat, vt etiam Grammatici fatentur. Quanquam non perpetuum est in iure nostro, duas negationes inducere affirmatiua.m, vt in particula nec latius indicauimus. Spieg.

NEC in l.vnic. §. & cum lex C.de rei vxor. act. pro nec quidem, positum scribit A.August. lib.2.emend.c.1.Prat.

NEC pro non in 12. sæpe positum Festus scribit, & ex earum capitibus, quæ hodie extant, liquido apparet. Sic in l.3. §. si duo impuberes, ff. de Carb.ed. l.1. §. si ad sitcum, ff. vt legati nom. cau. & alias sæpe. Briss. Idem refert Conn. lib.4.c.3.num.3.

NEC tam, pro Et raro, positum videtur à Celso geminata negotiatione ex Græcorum consuetudine, pro simplici. Si tibi nupsero, inquit, decem dari spondes? causa cognita denegandam actionem puto, nec raro probabilis causa huiusmodi stipulationis est, l.87. §.2. ff. de verb.oblig. vbi optimus Accurt. insolentia locutionis offensus, nec raro, inquit, id est, nunquam, sed & NEC RARA legi quibusdam in libris testatur: quod absurdius multo est. Hot. Prat.

NECARE videtur non tantum is qui partum præfocat, sed & is qui abjicit, & qui alimoniam denegat, & is publicis locis misericordiæ causa exponit, quam ipse non habet, autor Paulus, ff. de lib.agnosc. Spieg. Prat. Briss.

NECARE veneno. Briss.

In NECEM Iureconsultis significat, in perniciem, fraudem, & damnum, l.1.si fideiusserit, ff. si quid in fraud.pat. l.10. §. verum, ff. de in rem vers. l.13. ff. de minor. l.21. ff. de pec. l.4. ff. si quis om.caus. test. l.5. §. dolum, ff. vt in poss. leg. 1. ff. de liti. l.14. ff. de appell. l.3. §. item si quis, ff. de crim. stellio. Briss.

NECESSARIA artificia, in l.si seruos pignoratos, in princ. ff. de pignor. act.

NECESSARIÆ impensæ: vide Impensæ necessariæ.

NECESSARIÆ personæ, vel sanguine, vel affinitate nobis coniunctæ. Earum fit mentio in l.quamuis, 2.C.de adul. & in gloss. l. Imperator Antonius, ff. de pactis. Specialiter autem necessariæ personæ quæ sint, indicant Paulus & Callistratus l.1. & l. seq. ff. in ius vocat. vt eant. Spieg.

NECESSARIÆ personæ quomodo accipiendæ in l.1. ff. de in ius voc. colligitur ex l.2. eo. tit. l.2. §. ait Prætor. ff. qui satisd. cog. l. 2. §. vlt. ff. quand. appell. l.21. ff. solut. matrim. Briss.

NECESSARIAM peregrinationem allegare, l. aut si valetudinem, ff. de procur. Spieg.

NECESSARIE, id est, necessario. Briss.

NECESSARII pro propinquis, l.5. §.1. ff. ex quib. caus. maior. & sunt, vt Gallus Ælius ait, qui aut cognati, aut affines sunt, in quos necessaria officia conferuntur, præter cæteros. Hæc Festus: vt suspicari aliquis possit. Necessarios hæredes dici liberos, in quos necessario ex officio hæreditas confertur: Vide Hæres suus & necessarius. Hot. Item Ræuard. l. hæredem eiusdem potestatis, ff. de reg. iur. Briss.

NECESSARIVS hæres. Quamuis lex Ælia Sentiat seruorum istorum libertatem impediat, qui à dominis in fraudem creditorum manumittuntur. Licet tamen domino, qui soluendo non est (is autem soluendo non est, qui plus debet, quam in bonis habet, ita Theophil. in §.1. quibus ex caus. manum. Instit.) in testamento seruum suum cum libertate hæredem instituere, vt liber fiat, hæresque ei solus, & necessarius. Idque ea lege Ælia Sentiat prouisum est, & recte. Valde enim prospiciendum erat, vt egentes homines, quibus alius hæres extiturus non esset, vel seruum suum necessarium hæredem haberent, qui satisfacturus esset creditoribus, aut hoc eo non faciente, creditores hæreditarios serui nomine vendant, ne iniuria defunctus afficiatur, dict. §.1. Necessarius ergo hæres est, seruus à domino, qui soluendo non est: eum libertate instituitus, qui solus, & necessarius hæres dicitur. Solus, quoniam vnum & eum solum, ei qui soluendo non est, hæredem licet instituere: nam vsque ad vnum lex suam constitutionem vitiat, atque corrumpit: ita Theol. in d. §.1. quodque ita demum seruus necessarius hæres existat, si modo ei nemo alius ex testamento hæres extiterit, aut quia nemo hæres scriptus sit, aut quia is, qui scriptus est, qualibet ex causa ei hæres non extiterit, d. §.1. Necessarius vero hæres ideo appellatur, quia, siue velit, siue nolit, omnino post mortem testatoris, protinus liber, & necessarius hæres fit. Vnde qui facultates tuas suspectas habent, solent, seruum suum primo, aut secundo, aut etiam vteriore gradu hæredem instituere: vt si creditoribus satis non fiat, potius eius hæredis bona, quam ipsius testatoris à creditoribus possideantur, vel distrahantur, vel inter eos diuidantur. Pro hoc tamen incommodo illud ei commodum præstatur præter libertatem, quam necessario cum institutione consequitur, vt ea quæ post mortem patroni sui sibi acquisierit, ipsi reseruentur. Et quamuis bona defuncti non sufficiant creditoribus, iterum tamen ex ea causa res eius, quas sibi acquisierit, non veniunt, §.1. de hæred. qualitate & differen. Institut. lib.2. Anchoran. Necessarius hæres voluntario opponitur, l.18. ff. de vulg. & pupil. Briss.

NECESSARIORVM hæredum alij necessarij tantum sunt, alij sui & necessarij, vt Iustin. in Instit. tit. de hæred. qualit. tradit. Necessarij tantum hæredes; quemadmodum Gaius lib.1. Instit. tit.3. exponit, sunt serui, qui cum libertate, hæredes, instituuntur: quia velint nolint, necesse est eos hæredes esse, l.12. ff. de testam. l.8. §. sed quod Papin. ff. de minorib. & titul. de hæred. inst. satis multis legibus. Sui & necessarij sunt liberi, qui in potestate morientis fuerunt, l.10. §.1. ff. de vulg. Quorum vtrumque Vlpian. expressit in Instit. tit.22. Briss.

NECESSE, Necesium à Cesso deductum est, quia non sit in eo cessandum, inquit Donat. in Terent. Id ergo est, quod vi aliqua cogente fieri opus est. Necessitas, ipsa vis, quæ nos cogit, vt aliquid faciamus: Poetæ necessitatem deam faciunt, Philosophi Fatum appellant. Adi Chiliad. Erasm. Porro necessitas non habet legem, iuxta gloss. in l.1. de off. cons. l.2. §. inde iuncta gloss. in verb. communia, ad leg. Rhod. de Iact. Nec Rom. Pont. vult Ligari necessitatem & pietatem, cap.2. & vlt. de fer. Qua in re Iudæi, cum plane cæci essent, à Christo apud Lucam reprehenduntur: Vide Bar. in l.1. C. de oper. seru. & Bal. de ineuitabili necessitate: vide in c. suscitatus, de rescript. Est autem duplex necessitas: quædam dicitur absoluta, quam primogenitam Zasius vocat. De hac intelligi debet l. sicut, C. de actio. qua nemo astringitur ad mutuandum. Alia respectiua, vel consecutiua vocatur, qua pacta libere initia complere adstringimur. Necessitas item coniunctionem sanguinis, vel affinitatis, h.e. affinitatem, vel strictam amicitiam significat. Sic necessarij, pro consanguineis. Inst. ti. eo. Adde, si vis, & Festum, & Gellium, qui lib.12. deridet Grammaticos, qui necessitudinem & necessitatem inter se differre putant. Spieg.

NECESSE est rei cedere id, quod sine illa esse non potest, autore Paulo l.in rem actio. ff. de rei vindic. Spieg.

NECESSITAS contradictionem non habet nec admitti. Solet enim multa nos vel inuitos docere necessitas, sicut & exitus stultorum magister. Prat.

NECESSITAS iudicandi apud Iurisconsi. in l.vlt. ff. de muneribus, §. iudicandi quoque necessitas, ex quo sane non recte percepto commentatores parum firmum, vel potius falsum ducunt argumentum in tabularios atque syngrapharios, vt id quod suæ functionis est, conficere ipsi cogantur, cum meliore interprete Budæo reuera Arcadius Iurisconsi. hoc significare voluerit, hominem politicum, ac ciuili more viuentem, vt cætera munera ciuilia; ita iudicandi quoque munus agnoscere, obireque debere, ad idque cogi posse. Spieg.

NECESSITAS vis quædam, ait Non. Marcell. quæ alterum cogere inuitum potest. Briss.

NECESSITAS legem sæpe obtrudit inuitis: quemadmodum olim curam Reipublicæ magna hominum turba, vt euitaretur confusio ad Senatum deducit, l.2. §. deinde quia difficile, ff. de orig. iur. l. illicitas, §. vlt. ff. de offic. præf. Old. Prat.

NECESSITAS non habet ferias: vt sunt exempla in l. solet etiam, ff. de feri. Prat.

NECESSITAS stillicidiorum excipiendorum: Vide Vlp. in l. si arborem, § hæc lex, ff. de seruit. vrb. præd. Spieg.

NECESSITVDINEM ab eruditis, pro eo quod necessum est, vsurpari, Catanæus exemplis monstrat. Arrianus pariter pro necessitate vsurpat, in l. omnes, de re milit. Ponitur quoque pro cognatorum propinquitate, seu iure & vinculo coniunctionis, vel sanguinis, vel affinitatis, vel amicitiæ, l.vlt. ff. de iust. & iur. l. si tutor. ff. de suspect. tut. l. in fideicommiss. §. cum Polidius, ff. de vsur.

NECESSITVDO pro coniunctione sanguinis & propinquitate, l.5. §.2. ff. quib. ex caus. in possess. Briss.

NECESSITVDINEM personarum scire, l.2. ff. in ius vocat. vt eant. Est etiam, vt ait Fronto necessitudo vel sanguinis, vel meritorum cum præceptoribus, cum amicis, vnde Paulus in l. nos est singulis, §. infinita, ff. de reg. iuris, non immerito infinitam necessitudinis æstimationem dixit, cum Festus scripserit, in

Digitized by Google

necessarios, qui aut cognati aut affines sint, necessaria officia conferri præter cæteros. Rœuardus d.l.non est singulis. Eius porro dictionis vim explicat Gellius lib.13. c.3. Corrasius lib. 4. Miscell.c.10.n.5.& 6.

NECI datus, ait Festus, proprie dicitur, qui sine vulnere interfectus est,vt veneno, aut fame : qui quid fecerit contra hominis necem,quod legibus permissum non sit,l.4.ff.ad leg. Cornel.de sicariis.Briss.

NECROMANTICI sunt quorum præcantationibus videntur resuscitati mortui, diuinitate, & ad interrogata respondere, νεκρὸς enim Græce, Latine mortuus : μαντεία diuinatio nuncupatur,c.nec mirum 36.q.5.Io.Bello.Etymol.

Νεκρομαντεῖς ὁ τὸν νεκρὸν θάπτων, id est, qui mortuos sepelit.Vlpian. Libitinarium Latine dici testatur : Si Libitinarius, inquit, quos Græce νεκροδάπτας vocant seruuum pollinctorem habuerit,&c.l.5.de inst.act.Hot.Briss.

NECTERE artibus mores, eleganter Imperatores dixerunt in l.vnica, C.de suffragio, pro solutionem differre dolis. Spieg.

Nectere alias pignori obligare significat.Briss.

NEFARIÆ nuptiæ : vide paulo post.

NEFARIVM crimen,vt nefarium scelus apud Cicer. l.sanctimus, C.de pœnis,l.2.C.si nupt.ex rescript.pet. Maior autem est vis nefarij, quam illiciti. Sic nefariam coniunctionem,l.1.§.1.ff. de concubinis. Nuptias item nefarias, plus quam illicitas intelligimus.Spieg.

NEFARIA,scelerati,sacrilegi : Vide Nonium & Varronem.

NEFAS esse dicitur, quod est contra fas, vt loquitur l.5. ff.de quæstionibus.Briss.

NEFAS impium quoddam & execrabile denotat, de quo ne fari quidem liceat,quod cum maius sit(potius enim ciuile est) temperamentum theoricum ei subiicit.Drosæus in methodo iuris.

NEFASTI dies,lege,Fasti dies.

NEFASTI dies vocantur Varroni, per quos dies nefas fari prætorem Do,dico,addico,Ouid.

Ille nefastus erit,per quem tria verba silentur.

NEFARIÆ nuptiæ sunt, quæ fiunt inter parentes & liberos, in infinitum, l.fin. ff.de ritu nupt. inter fratres & sorores, quod adeo verum est, vt ne vulgo quæsitam quidem sororem in vxorem ducere liceat, per l.nihil. habet, 54.& l.adoptiuus,14. §.2. ff.de ritu nupt. Et ex affinib. inter vitricum & priuignam, aut priuignæ filiam, inter priuignum & nouercam, adeo vt coniunctio illa prope nefaria dicatur, si filius eam fœminam in vxorem ducat, quæ patris sui fuit concubina, l.1.pen. ff.de concubinis : inter socerum & nurum, inter generum & socerum,d.l.fi.ff.de condict. sine causa, l.fin.ff.ad leg.Iul.de adult. Vult.ad §.1.n.3.Instit. de nuptiis.

NEGANTIS nulla est probatio,l.adseueratio, & l.actor. Cod.de probat. per rerum enim naturam fieri non potest, vt non entium vllæ sunt qualitates. Quoties vero vel tempore vel loco coarctatus negatiua, probationem recipit, l.Pantomimus, §. peruenit Ilionis,ff.de acq.hæred.l.2.C.de error.aduoc.Old.Prat.

NEGARE,nihil aliud est quam dicere aliquid non esse. Et proprie est credita,vel data negantium.Sic iudicatum negare,pro eo,quod falsum iudicatum dicere, accipiendum est.Vlp.Nihil interest, ait,neget quis an taceat interrogatus, an obscure respondeat, vt incertum dimittat interrogatorem, l.de ætate, §. quod autem, ff.de inter.act.Spieg.

NEGARE,id est,denegare : vt Prætor actionem ei negare debet, l.1.§.in operis,ff.de oper.nou.nun.

NEGARE filium,in l.9.C.de patr.potest.i.abdicare.

NON nego, medium quiddam est inter negantem, & vere affirmantem, cap.is qui tacet de reg. iur. l.si putas, C.de petit. hæred.Prat.

NEGATIO pura,vel simplex appellatur,qua neque expresse,neque tacite quicquam asseritur, sed intentio tantum actoris in iudicio sit dubia, l.vltim. C. quib.ad libert.proel.non lic.cum multis similib.legib.quas non frustra congerit. Oldend.in 10: Reg.in de probat. dict.& fact. Zas.c.vlt.lib.2 intellect. singul. quod hactenus traditum est, negationem non esse exceptionem, adstruit contra Rhetorica præcepta, contra ius, & contra rationem dici, & simul deprehendi, quantas nugas Innocent. Specul. Abb. & Canonistæ ea in re sparserint, & quam omnino sibi non constiterint Bart. & legistæ : cum tamen nos ex Rhetoricis doctrinis, ex quibus iura nostra ciuilia, magna ex parte,vt verissime dixit,radicantur. Porro Alciatus ostendit c.parerg.lib.5.non esse veram Dialecticorum differentiam: an negatio verbum præcedat, an subsequatur : Vide Laurent. Vall.lib.1.c.26.Spieg.

NEGATIO negationi postposita non semper affirmat,sed & negat magis, cum altera pro vniuersali ponitur, & particulares sequantur. Vna sola negatio postposita negationi non affirmat, sed negat : ita tamen vt sequens iungatur cum particula quidem, interdum tamen sine hac particula duæ negationes negant, cum vna particularis omittitur. Si duobus verbis aut positis aut intellectis addantur duæ negatiuæ,non dubium est quin negent.Hermogenes Rhetoric. vltim.Negatione,inquit, quandoque eodem sensu vtimur : quasi affirmatiue locuti essemus, quandoque minus significamus, aliquando etiam amplius eodem sensu.Spieg.

NEGATIONES duæ affirmant, tres negant, Paul.l.24. ff.de recep.Sed si postea ille paratus sit,accipere,non impune me non daturum.Videre tamen licet multis in locis apud Iurisconsultos negationes duas repetitas more Græco pro vna. Vlpian.l. fluminum in princ.de damnat. infect. Cum nemine nihil faciente locus ipse publicus damnum inferat lui natura. Sic l. neminem Cod.de re mil. lib.12. Neminem in nullo numero equitum vel peditum.&c.sociari concedimus.Item l.deuotum, C.de metat.Prat.

NEGATIO geminata affirmat interdum, interdum non : illius exemplum est in l.1.C.de seruis fugit. huius in l.eius est,3. ff. de reg.iur. Gœdd. in d.com.l.2,7.nu.1.

NEGATIVA regulariter dicitur improbabilis,leg.actor.Cod.de probationibus. Est autem multiplex, facti,iuris,qualitatis.De quibus copiosius Specul.scribit.tit.de probat.§.1.verb.Negatiua Spieg.

NEGATIVA facti est,vt si dicat aliquis se non fuisse citatum.vt ei qui negat factum non incurabit onus probandi, 2.ff.de probat l.actor. Cod.eod.tit.si negatiua non habeat adiunctam determinationem loci & temporis. Ergo coacta loco & tempore potest probari. Negatiua iuris est, vt si quis aduersarium suum dicat ab aliquo iure prohibitum esse specialiter lege,vel constitutione,vel si quis negat emancipationem recte factam, & debet probari ab eo qui eam negat,l.ab ea parte,ff.de probat. Negatiua qualitatis dicitur illa, vbi qualitas negatur, vt cum dicitur iste non est idoneus, non est dignus, non est soluendo. Et hæc debet probari ab eo,qui eam proponit,gloss.in d.l.2.ff. eod.tit.Ioan.Bellon.etymol.

NEGATIVA vniuersalis omnia post se destruit,h.e.& actum & potentiam, vt dicunt Logici quod verum est in iure nostro, si omnia principalia secundum materiam subiectam destrui intelligimus. Quippe quæ per accidens veniunt,& supposititia ista non destruuntur, vt docet Zas.in intellect. quo loco tractat propositiones vniuersales quomodo intelligantur. Spieg.

NEGATORIA actio est vindicatio siue actio in rem, qua rem nostram aduersario vel fundo eius seruitutem debere negamus. Eam Iustinianus in §.æque 2.Inst.de action. vocat negatiuam Brisson.sicut Vlpianus in l.vti frui 5. ff.si vsusfr.petatur Vno loco scio eam etiam appellari contrariam, l.sicut,8. ff.si seruit.vindic.Quam in rem esse & quidem vindicationem expressus est textus in l.Seruius,3. §.pen. ff.de riuis, & §. æque, quod tamen aliquis miretur, quomodo fieri possit, cum de seruitute sit, l.4. §.competit autem, si fin. seru.vind.& tamen seruitutem non vindicet. Quomodo igitur in rem erit ? & dicendum est in rem esse hanc actionem, quia qui ea agit intelligitur vindicare libertatem, quæ seruituti est opposita : sicut vero illa duo inter se opponuntur, ita quoque confessoria & negatoria : sicut seruitus est res quæ vindicatur actione confessoria, ita etiam libertas res est quæ vindicatur actione negatoria, ac proinde recte tam hæc quam illa in re esse dicitur. Neque tamen propterea necesse est,prædium eius qui seruitutem negat, omnino esse liberum. Liberum enim esse dicitur respectu aduersarii, atque ita non simpliciter sed relatiue,vt puta, si prædium meum medium sit inter Semproniauum & Seianum, & debeat seruitutem Semproniano, non Seiano, recte agam negatoria aduersus prædij Seiani dominum,licet meum prædium in totum non sit liberum. Quamuis enim non sit liberum à Semproniano : liberum tamen est à Seiano, d.§.competit. Vnde est quod vulgo dici solet,Quoad te,liberas ædes habeo : Ex quo colligitur etiam eum, cuius res seruitutem debet, nihilominus recte agere negatoria, nimirum respectu eius, cui seruitutem non debet. Quinetiam idem vsu venit aliquando, vt negatoria detur etiam aduersus eum, cuius tamen prædio seruitus debetur, si forte aduersarius aliter seruitute vtatur, quam illi ius sit, puta si quis habet ius itineris, qui ædificet in loco seruitutis. Etsi enim hic iter debeatur ; ac proinde res non sit libera : recte tamen dominus prædij seruitutem debentis intendit ius ibi non esse ei ædificare, l.si eo loco, 9.l.si cum me 14.ff.si seru.vind. l.4.ff.de seruit.legata. Atque inde eodem modo formulæ in hac actione concipiuntur indefinite, sicut in confessoria, puta, in seruitute personali, si quis intendat ius non esse vtendi : fruendi; quam refert Iust. in d.§.æque,vel non esse ei ius vtendi fruendi inuito se,d.l.vti frui, l.si is qui 11.§.1.ff.depign. & in seruitute reali, vt si quis intendat ius non esse aduersario eundi agendi, l. si quando,17.l.sicut autem,8. & passim in tit. ff.si seru. vind.l. ædificatum,43.ff.de damn.infect.l.binas 36. ff.de seruit.vrban. prædiorum, l.quemadmodum 29. §.1. ff. de ad leg. Aquil.l.si plures, 6.§.fin. ff.arbor.furt. Hic ergo primum requiritur, vt actor probet dominium rei, cuius libertatem asserit, aut saltem ius aliquod in eo habeat : quod dominium aut ius, cum in controuersiam venit, etiamsi multi egregij Iurisconsulti in eam sententiam inclinent, vt omnino sit probandum : in Camera tamen Imperiali refert Mynsingerus centuria prima, obseruat. 19. circa quæstionem illam aliquando in quadam

Digitized by Google

dem causam obseruatam fuisse distinctionem Bart. in l. si priusquam, ff. de operis noui nun. & in l. sicut, §. si quæratur, ff. de seruit. vind. vt si auctor se in fundi possessione esse probare possit, vel etiam ipse aduersarius fateatur, id sufficiat, si quidem ex ea præsumeretur dominium, si autem in possessione non sit, probet dominium rei, siue ius quod in re habet: hoc si probauerit, non est necesse, vt probet libertatem. Cum enim quælibet res præsumatur esse libera, & eius quod negatur, per rerum naturam probatio non sit, nisi aduersarius de iure suo prætenso doceat, actor obtinet: Alterum est, vt reus se seruitutem in re actoris habere prætendat. Datur autem hæc soli domino, sed non in solum dominum, verum in quemlibet interpellatorem siue vsurpatorem seruitutis, Vult. ad d. §. æque, 2. nu. 18. & seqq. Inst. de action.

NEGLIGERE est contemnere, aspernari. Si iudex constitutiones principũ neglexerit, punitur, l. 1. §. 1. ff. de leg. Cor. de fals. Briss.

NEGLIGERE videtur, qui sæpe conuentus tui præsentiam non facit per l. de vnoquoq; §. qui apud, ff. de re iudic. Spieg. Prat.

NEGLIGENS, qui in rebus suis diligentior non est, §. fin. Instit. pro soc. Negligentem, quasi non eligentem, Isidorus interpretatur. Iurisperitis negligens etiam plerumque dicitur, eo ipso, quod quis non facit, quando agendum quid est certo tempore & loco: nisi de impedimento doceat, vt per Felin. traditur in verb. negligentia, de rescript. Spieg. Adde negligentiorem censeri qui non totum exequitur officium, tametsi pro parte præstet, l. cum hi quibus, §. si prætor aditus, ff. de transact. Old.

NEGLIGENTIA desidiam & segnitiem significat. Briss.

NEGLIGENTIA, id est, per negligentiam, vt curatores qui tutelam ad se negligentia non transtulerunt, l. 36. §. adolescens, ff. de administ. & peric. Briss.

NEGLIGENTIA, magna culpa est; quæ modo leuis, modo magna pro subiecta materia accipienda est: magna culpa, dolus est, ait Paulus l. 226. ff. de verb. sig. vide Culpa. Hot. Spec. tit. de restit. in integr. §. 1. vers. vt autem Prat.

NEGLIGENTIA manifesta in l. 2. C. arbitr. tut. id est, lata culpa.

NEGLIGENTIA nostra ad alienam iniuriam referri non debet. Scæuola in l. 3. de transact. Spieg.

NEGLIGENTIA quanto tempore inducatur, docet Bart. in l. 1. ff. de his quib. vt indign. & in l. cognitiones, ff. ad Syll. Prat.

NEGLIGENTIÆ aliquot epitheta attribuuntur: & dicitur negligentia crassa, dissoluta, lata, magna, nimia. Briss.

NEGLIGENTIA nimia, pro lata culpa, l. militis, ff. de custo. reor. Alb. Spieg.

NEGLIGENTIA simplex est, quam culpam leuissimam vulgo vocant: Vide Connan. lib. 7. c. 3. n. 7. Negligentia magna, culpa est, quæ modo magna pro subiecta materia accipienda est: Vide supra Culpa. Spieg.

NEGO narrata prout narrantur, animo litem contestandi, Cautela est calumniosorum aduocatorum prorsus impia, nata in Iurisperitorum scholis non sacrosanct. iuris officina: Vide Oldend. in action. 1. class. 3. Spieg.

NEGOTIA sunt plura quam vocabula, l. nam natura, ff. de neg. gest. Spieg.

NEGOTIA sic accipe, siue vnum, siue plura. Vlpian. de neg. gest. leg. 3. Spieg.

NEGOTIARI est negotiationem aliquam exercere. Briss.

NEGOTIARI animas, venuste Plinius de medicis dixit, pro eo quod est, lucrum facere in occidendis animabus. Accedit, quod nostris frequens in ore est, impune hominem occidere, licere medicis, & Bannisianum verbum è Cæsare Maximiliano probatum. Super pansam nostram medici ludunt, tritum apud Italos verbum. Spieg. ex Old.

NEGOTIATIO, mercaturam significat; de qua vide Bartol. in l. legatum, de leg. 3. & in quibus consistat, eundem in l. quicunque, ff. de Inst. Spec. titu. de cler. coniug. Abb. c. 1. & c. sacerdotibus ne cler. vel mon.

NEGOTIATIO sagaria: vide l. 5. §. si plures, 15. ff. de tribut. actio. & l. cum duobus, 52. §. quidam sagariam, ff. pro socio.

NEGOTIATOR, qui in aliorum negotiis se exercet: Vnde Labeo: Negotiatores serui videntur, qui præpositi sunt negotij exercendi causa: velut qui ad emendum, aut locandum, aut conducendum præpositi sunt. Nostri mercatores, Factores vocant: Vide quæ notant in l. legatis, ff. de leg. 3. & l. si hoc. 49. ff. pro socio. Spieg.

NEGOTIATOR vestiarius, *der mit Kleidern handelt*, Vestiarius, *ein Kleidermacher*, *Gewandtschneider*. Scæuola in l. libertus negotiatoris, ff. de opc. libert.

NEGOTIATORES, in Iustiniani constit. lib. 12. C. negotiator ne militent, intelligendi sunt, qui ergasterio præsunt, quod Latini officinam aut tabernam nominant. Igitur non tantum negotiatorum nomine mercatores sunt accipiendi, sed omnes opifices: qui & si ante Iustinian. militare poterant, raro tamen adsumpti sunt, nisi quod in Gallico tumultu scribit Liuius opifices & sellularios minime militiæ idoneum genus, rei necessitate excitos. Sic & seruos aliquando legere, liberorum penuria necesse fuit. Hodie vero nec opifices arcentur à militia, nisi in defectu, *in der Musterung*, quasi non idonei reiecti fuerint: quod militum vulgus *ausmusteren* vocat. Sed id ad alia vsus quoque in nostrate lingua transtulit. Viglius recte censere videtur, opificibus militaria priuilegia tribuenda: quando ipsis nunc iterum militare consuetudine nostra concessum est. Spieg.

NEGOTIATORES non iidem sunt, qui mercatores: vt vulgo creditur. Negotiatores enim dicuntur ciues Romani, qui in prouinciis sedem ac domicilium fortunarum suarum habent: neque Romam fere nisi census tempore, hoc est, quinto quoque anno veniebant. At Mercatores sunt, qui cum Romæ domicilium familiamque suam habeant, interdum ad aliquot menses in prouincias excurrunt mercium exportandarum aut importandarum causa. Ex negotiatoribus autem in prouinciis conuentus constabant, hoc est, Proprætores ac Proconsules cum forum haberent: ac ius dicebant, in priuatis quidem causis, Recuperatores ex eo numero dare solebant: in capitalium vero rerum quæstionibus, eos in consilium adhibebant, si cui patronus dandus esset, ex eodem numero rogatum aliquem dabant. Hæc ex longa obseruatione Varr. 6. in qua rerum istarum vsus perspicitur. Nunc quærendum est negotiatorum nomine, an etiam publicani & argentarij, qui in prouinciis domicilium habebant, continuantur. Sed de publicanis facilis & expedita ratio est: nam in epist. 1. ad Q. Fratrem apertissime distinguuntur, vbi sic scribit: Constat Asia ex eo genere ciuium, qui, aut quod publicani sunt, nos summa necessitudine attingunt: aut quot ita negotiantur, vt locupletes sint, &c. Item in Manilian. Nam publicani suas rationes & copias in illam prouinciam contulerunt: deinde cæteris ex ordinibus homines gnaui & industrij partim in Asia negotiãtur, partim suas & suorum in ea prouincia pecunias magnas collocatas habent. Denique tum ex illa orat. tum ex ea pro Fonteio plane constat, Negotiatores dici Aratores; præsertim & pecuarios: Publicanos vero eos fuisse, qui ab Aratoribus decimas, à pecuariis scripturam, à mercatoribus autem portorium exigebant. Nunc de Argentariis & Fœneratoribus videamus: nam hic sane locus, quem modo ex Manil. protulimus, Argentarios à Negotiatoribus distinguere videtur. Sed hoc restricta & angusta ratione intelligendum est, nam in ea pro Fonteio, Fœneratores & argentarij perspicue Negotiatorum nomine significantur; à quibus versuras tantarum pecuniarum factas esse dicunt? Referta Gallia negotiatorum: plena ciuium Rom. nemo Gallorum siue ciue Rom. quicquam negotij gerit: numus in Gallia nullus sine ciuium Rom. tabulis commouetur, vnæ tabulæ proferantur, in quibus vestigium sit aliquod, quod significet pecuniam Fonteio datam, vnum ex toto negotiatorum, colonorum, publicanorum, aratorum, peccariorum numero testem producant. Hot.

NEGOTIATORVM onera tria sunt, Monopolij, si certe personæ vel certo corpori concesserit princeps, vt ei soli ius sit vendendæ certæ mercis, quæ concessio principis non erat improbata ante constitutionem Zenonis de monopolis, sub onere conferendæ in fiscum pensionis certæ. Et aliud est onus auratiæ functionis siue lustratis auri & argenti collationis, de quo est primus titulus lib. 11. C. est & tertium onus siliquatici, de quo ita Cassidorus libr. 4. variar. siliquatici præstationem rebus omnibus nundinandis prouida definiuit antiquitas. Cuiac. 16. obs. 23.

NEGOTIS vocabulum latissime patet. Negotium enim dicitur illud quod non habet occupatos, proprie tamen mercaturis accommodatur: scribit Connan. lib. 7. commen. iur. ciuil. c. 2. In iure autem capitur aliquando specialius, neque tamen semper significatione eadem interdum enim negotium interpretamur litem, vt in l. error facti. Cod. de iuris & facti ignor. interdum contractum omnem & quemuis in genere, vt l. 1. ff. de æstimatoria, l. solent, 15. & d. l. rogasti, ff. de præscript. verb. l. 3. ff. de rebus autor. iudicis possid. l. in negotiis, 5. ff. de reg. iur. Ex quo vulgata illa Iurisconsultorum phrasis promanauit, negotium contrahere pro contrahere, d. l. si in area, l. pen. ff. quod iussu, l. fundum, 50. ff. de iure dotium, l. si seruus, 70. ff. de legatis, 1. l. si quis absentes, 5. §. tutelæ, ff. de action. & obligation. adeo vt actio etiam, quæ datur ex contractu vero dicatur dari ex negotio gesto in l. 1. §. si filiusfam. & seq. ff. de his qui deiecerint omnium vero frequentissime accipitur pro eo negocio quod quis sine mandato domini, imo vere etiam ipso ignorante administrat, quomodo negotium in titulis, ff. & Cod. de neg. gest. accipimus. Vultei. ad §. 1. num. 1. Inst. de oblig. quasi ex contract.

NEGOTIIS alienis offerre se, immiscere, interuenire. Briss. ex ff.

NEGOTIORVM gestio, est contractus improprius, quo quis alterius ignorantis negotium gerendum absque mandato suscipit, quod Iustinianus d. §. igitur cum quis, eleganter his verbis expressit: si quis sine mandato alienis negotiis gerendis se offert. Dico ignorantis. Nam si quis sciat negotium suum geri, & cum posset, gestorem gerere non prohibuerit, cum intelligitur ille negotium suum mandasse, per text. in l. si remunerandi, §. qui pactus, & in l. qui patitur, 18. ff. mandati, atq; hanc

Digitized by Google

etiam puto esse rationem, cur plerunque in legibus nostris, sicut etiam in principio, §.igitur cum quis, Institut.de oblig. quasi ex contractu, dicantur geri negotia absentis: quia absentes, vt plurimum negotia sua geri ignorare solent: vix autem esse vt quis præsens sit, & negotium suum geri ignoret: Si tamen qui præsens est ignoret, negociorum est gestio ex mente legum, sicut è contrario si quis absens sit, & negocium suum geri sciat, nec tamen gerentem cum posset, si prohibeat, contractum mandatum inisse intelligitur. Quod in definitione dixi absq; mandato, in eo huius contractus forma potissimum consistit, qua distinguitur à mandato & qua negociorum gestor distinguitur à procuratore. Eadem fere vtriusque est ratio: differunt tamen quod procurator est mandatarius, negotiorum gestor est voluntarius: ille de mandato suo certus est, ideoque habet actionem mandati, hic ex opinione gerens, non mandati sed negotiorum gestorum habet actionem, l.5. ff.de negotiis gestis. Ille de mandantis persona semper certus est, hic non semper est certus de persona eius cuius negotium gerit. Quid enim si quis gerat negotia Sempronij, quæ ipse gerens putabat esse Titij, & nihilominus sic sibi non Titium, sed Sempronium obligat, vt docet ICtus in d.l.5. & seq. Vult. supra d.loc.nu.6.& seqq.

NEGOTIORVM gestio & mandatum in hoc conueniunt, quod vtrumque sit gratuito, vtrumque etiam sit voluntate, sed mandatum est, inter scientes, & ipso facto vtrique consentientes: Negotiorum gestio est inter ignorantes & non reuera, sed fictione iuris consentientes, Vulteius ibidem, n.3.

NEGOTIORVM gestor, qui se alienis negotiis vltro & sponte offert & immiscet, l.3.§.interdum, ff.de negot.gest. Briss.

NEGOTIORVM gestorum actio est personalis, orta ex eo quod quis alterius ignorantis negotia expedienda sponte in se suscepit. Cum enim quis negotia absentis gesserit, vltro citroque inter eos nascuntur actiones, quæ appellantur negotiorum gestorum: sed domino quidem rei gestæ aduersus eum, qui gessit, directa competit actio; negotiorum autem gestori contraria, quas ex nullo contractu proprie nasci manifestum est: quippe ita nascuntur istæ actiones, si sine mandato quisque alienis negotiis gerendis se obtulerit, ex qua causa ij, quorum negotia gesta fuerint, etiam ignorantes obligantur. Idque vtilitatis causa receptum est, ne absentium, qui subita festi nationc coacti nulli demandata negotiorum suorum administratione peregre profecti essent, desererentur negotia, quæ sane nemo curaturus esset, si de eo, quod quis impedisset nullam habiturus esset actionem. Sicut autem is, qui vtiliter gessit negotia, dominum habet obligatum negotiorum gestorum, ita & contra iste quoque tenetur, vt administrationis reddat rationem: nec sufficit talem diligentiam adhibere, qualem suis rebus adhibere solet, si modo alius diligētior eo commodius administraturus esset negotia, §.igitur, de oblig. quæ ex qua.con tract. nascun. Instit.3. Anchora. latius de hac actione vide Freigium in parat. ff.de negotiis gestis, & Vulteium ad §. actionum, numero vigesimotertio & sequentibus. Inst. de actionib.

NEGOTIVM pluribus modis dicitur: vno, cum res significamus: & ita administrare, & gerere dicimus, altero negotium pro negotiatione ponitur, l.3. & 5. ff.de institor. Tertio negotium contractum, tractatum vltro citroque habitum significat, quod Græcis συμβόλαιον vt loquitur Vlpian. l.7. ff.de pactis. Quarto negotium dare est mandata dare, seu oneris aliquid imponere. Quinto, negotium molestiam significat. Briss,

NEGOTIVM ad omnem causam pertinet, h.e. ciuilem, criminalem, priuatam, & publicam. Idem in l.1.§.1. ff.de calu. Spieg.

NEGOTIVM enim (inquit Quintilianus) est congregatio personarum, locorum, temporum, causarum, modorum, casuum, factorum, instrumentorum, sermonum, scriptorum & non scriptorum. Quæ Quintiliani definitio fere conuenit cum Ciceronis verbis. Causa (inquit in lib. Topicor.) certis personis, temporibus, actionibus, negotiis cernitur, aut in omnibus, aut in plerisque eorum. Id autem discriminis inter Causam & Negotium credit esse Quintilian. libr.4. quod causam ὑπόθεσιν, negotium πρᾶγμα intelligamus, id est, Thema seu propositum, & circumstantias. Brechæus l.litis, in tit.de verb. & rer.signif.

NEGOTIVM dictum est, id est, sine otio, & multa significat, modo actum alicuius rei, cuius contrarium est otium: modo actionem, quod est iurgium litis. Negotium autem in causis, negociatio in commerciis dicitur: vbi aliquid datur, vt maiora lucrentur, cap. forus, vers. negotium, extra de verb.sig. Ioan. Bellon. Etymol.

NEGOTIVM quandoque accipitur pro cura seu occupatione. Hinc negotium dare, pro mandare, committere. Paulus in l. item, eorum qui, §.1. D.quod cuiusque vniuers. quandoque pro molestia & vexatione. Hinc

NEGOTIVM facere, apud ICtos in l.1.de calumniat. pro molestiam facere alicui, accipiendum: non vt Rosficdus cum aliis putat, iudicium. Nec probant hoc leges ab eo citatæ. Neque enim dicimus, Iudicium facere, pro vexare: sed negotium facere in causis iudiciariis, ciuilibus, vel criminalibus, Budæus: Facere negotium, pro accusare, apud Vlp. in l. qui iudicio. de accusat. obseruauit. Spieg. ex Old.

NEGOTIVM facit, qui per calumniam fingit litem, cum iure nullam habeat: vel eam quam exercere debeat, dissimulat, in detrimentum alterius vtroque casu corruptus pecunia. Vlp. vocat sordidam concussionem. in l.1. de calumn.

NEGOTIVM meum dicitur, quum lucrum & damnum ad me pertinet. Vlp. in l.1.§. in propria, ff. quan. appel. sit. Negotium autem alienum quatuor modis dicitur: cura, sine sollicitudine, reipsa, ratihabitione, & ipso gestu: Vide gl. in l. si pupilli tui, in fi. §. pen. Spieg. Prat.

NEGOTIVM plura significat, laborem, occupationem, curam, molestiam, sollicitudinem, causam, potestatem, litem, contractum: vide Bart. in l. si pecuniam, C. de neg. gest. Spieg.

NEGOTIVM pro negotiatione in l.3. & 5. ff.de institor. l.19.1. ff. de iudic. l.4.§.1. ff.de his qui not. infa. l.69.§. pen. de leg. lib.1. l. 1. quisquis, ff. de leg. lib.2. Briss.

NEGOTIVM vtiliter cœptum sufficit, licet diuersus exitus sit secutus, in fin. l. succedenti, ff. neg. gest. Spieg.

NEMA sericum in l. interdum, 16. §. species, §.7. ff.de publica. id est, filum, seu stamen, quod apud Seras conficitur, cuius meminit Suidas in verbo νῆμα, vt indicat Alciat. in prætermissis. Νῆμα autem deducitur ἀπὸ τοῦ νέω, quod est filum è colo, duco seu retorqueo. Prat.

NEMO, idem est quod nec homo quidem. Videtur enim compositum ex ne & homo. Pluraliter formari non potest, quia intelligitur pro nullo. Albericus annotauit signum esse vniuersale negatiuum, citatque c.nemo, extra de elect. lib.6. l.item si vnus, §.item si plures, ff.de arbitris. Notum est, nemo homo, pro nemine omnium: & nemo hominum, pro nemine omnium, vsurpari. Spieg.

NEMO vox vniuersalis restringitur ad pauculas admodum personas in l. stipulatio ista, §. sed si quis, ff.de verb.oblig. Quippe propter rationem æquitatis ita exigentem. Quod diligentissime obseruat. Old.

NEMO alienæ litis idoneus defensor sine satisdatione intelligitur, aut Caius l. qui proprio, §. qui alium, ff.de procur. Spieg.

NEMO delictis exuitur, quamuis capite minutus sit, l.2. ff.de capit. minut. Spieg.

NEMO prædo est, qui pretium numerauerit, teste Vlp. l. nec vlium. §. sed si quis sciens, ff.de petit. hæred. Spieg.

NEMPE eleganter expositiue sumitur, ex obseruatione Erasmi vt Zasius admonuit. Pompo. eod. teste, pro certo accepit. in l. post. de orig. jur. Spieg.

NEMVS, pabulo idoneum, ἀπὸ τοῦ νέμω, pasco: quod in eo greges atque armenta depasci soleant Festus: Nemora significant syluas amœnas, lucus religioni sacer. Spie. Conna. lib.3. c.9. n.5.

NEOCÆSAREA, cuius meminit Imp. in Nouel, 28. c.2. metropolis est Ponti Polemoniaci.

Νεώνητος, nuper emptus, nouitius, nouus minister, quasi nuper emptum mancipium, à νεον, nuper, & ὠνέομαι, emo. Spieg.

NENIÆ, dicuntur cantilenæ flebiles, prouerbialiter à Græcis celebratur, ἀδωνιν μέλος, luctuosa cantilena, ob Alcesten quæ recusante pro Admeto mori, patre vna cum matre, illa se exposuit vltroneam, Ioann. Bapt. in comment. epist. Sidon. Apollin. ad Hieronymum, lib.1. &c.

Νεοδαμώδεις dicebantur quidam manumissorum apud Lacedæmonios, vt scribit Athenæus lib.6. de quibus vide supra, Libertorum genera quod sint: Balduin. tit. de libertinis.

Νεώτερον Græci dicunt ædituum, quem Gellius lib.12. c.8. Varronem secutus admonet rectius dici æditimum quasi ædis intimum, & æditui vocabulum recenti nouitate fictum, quasi à tuendis ædibus. Veruntamen vsus (penes quem est ratio & norma loquendi) magis probauit vocem æditui.

Meminit Vlpianus ædituorum, & ait iis demandam curam locorum sacrorum, Meminit & Papinianus. Plin. lib.14. ca.7. appellat tutelarium eum, qui tuetur ædes sacras publicasque. Erat autem alius ædium sacrarum custos, quem Aristoteles νεοφύλακα, noster Scæuola apellat περιφύλακα, &c. Balduin. tit. qui testam. tuto. dar. poss.

NEOPHYTVS nouellus, quasi νέον φυτὸν, id est, nouum germen. In sacris literis dicitur, qui nuper ad fidem accessit, quasi nuper insitus. Sic enim diuus Paulus cap.4. ad Timoth. vocat recens baptizatum, quod à baptismo censeantur Christiani. Erasmus noster pro neophyto vertit nouitium. Etymologiam, quam Albericus affert, eruditorum aures ferre non possunt. Vide capitulum quoniam, 18. distinctio.

NEPOS, non proprie, sed per interpretationem sub filio continetur. Proprie igitur est filius filij, vel filiæ, Instit. de part. potest. §. final. l.1. §. secundo, & l. tertia. in fin. de grad. Aliquando dicitur filius fratris vel sororis, l. cum quis decedens de legat. 3. Vide Bart. in l. si instituta, ff.de inofficios. testamen. Nepotes tamen, & pronepotes, cæteræque descendentes, liberorum appellatione continentur exemplo duodecim Tabul. quæ primam successionis causam liberorum esse volebant,

Digitized by Google

bant,& de omnibus descendentibus intelligebant. Nepos autem æque ac filius, imo plus ab auo diligitur: quod per eum diutius se victurum, & in sempiternum æuum memoriam sui extendi sperat. Acutissimo Baldo, nepotes ex corpore aui dicuntur nati, etiamsi sint nepotes ex filia, l.1. C.de cond.inser. Idem in c.1. ad fi. de feud.succ. Nepos autem quando ad pronepotem protenditur, Alciatus in comment. ostendit. Præterea nepotem ex fratre, aut ex sorore, à iurisperitis imperite dici admonent eruditi: nam fratris aut sororis filius dici solet à doctis. Nepos autem respectu aui, vt filius respectu patris dicitur, Spieg.

NEPOS dupliciter intelligitur: ex filio vel filia natus: item & in Nepte, l.10.§.2.ff. de gradib.& adfinit. Briss.

NEPOS qui ex filio, filiave natus est: quod natus sit post patrem quam filius, vt ait Festus: qui etiam deduci subindicat à voce πούς, quod fundamentum significat; & à Græcis dici ὁ πόσις, quod πόσις ipse, id est, fundamentum generis non essent, sed Ἀπόγονοι citatque hoc Callimachi de Simonide: ὁ γὰρ ἱμάτιον πρεσβύτερον ἐπὶ τῷ ὑποδύτῃ, ὡς ὁ κάπων τὸν ἰξὺν φησί. Sic enim legendum docuit Scalig. itemque Theocritum & Apollonium, qui id nominis hoc sensu vsurpant. Nepos autem ex fratre, idem prorsus est qui nepos fratris: Vulgata tamen opinio est, Nepotem ex fratre aut ex sorore esse, qui filius fratris aut sororis semper ab antiquis appellatur. Paul. in l.vlt. ff.de gradibus. Illud notandum est, non quemadmodum patris matrisque fratres & sorores, patrui, amitæ, auunculi, materteræ dicuntur, ita fratris sororisque filios, filias nomen speciale cognationis habere: sed ita demonstrari, fratris sororisque filios, filias. Nepotem autem ex fratre post fratris filium constitui, docet aperte Caius.in l.7. ff. de leg. tut. Veluti, inquit, frater eodem patre natus fratris filius, neposve ex eo. itē Imp.§.1.de legit. agnat. tut. totidem verbis. Item in l.nemini, 17. C. do nup. Nemini liceat contrahere matrimonium cum sorore, sororis filia, & ex ea nepte: præterea fratris cui filia, & ex eo nepte, vt facile appareat Nepotem ex fratre eundem omnino esse, qui nepos fratris dicitur. Neque satis intelligere possum, quid eruditis quibusdam hominibus in mentem venerit, cum in Testamento C. Cæsaris, quod ita scriptum est, Sororum nepotes hæredes instituit C. Octauium, &c. ita interpretantur, Nepotes ex sororibus, id est, sororum filios: cum satis constet Octauium ex Accia Iuliæ C. Cæsaris sororis filia natum esse, qua de causa paulo iupra Suetonius Octauiam sororis eius neptem appellarat. Hot.

NEPOTEM, qui recte locuti sunt, proprie vocant: ex filio natum, quem Modestinus l.natorum, de verbor.significa. Cornel. consil.143. l.3. Theophilus & Harmenopulus, ὁ ἐκ υἱοῦ: quidam υἱωνός, Demosthenes de Hagniæ hæreditate υἱωνδοῦς. Sed vt ex filia natus etiam nepos dicitur: ita an υἱωνδοῦς quoque vocari possit, vel υἱωνός, non constat. Nam Demosthenes eo non contentus, Πάλιν ὁ υἱωνδοῦς, inquit, ἐγὼ δ' ἐκ θυγατρὸς υἱὸς, ὥστε οὐκ ἀναγκαῖον εἶναι. Et ideo quod aliter Græcis appelletur filius, id est, υἱὸς, & aliter filia nempe θυγατρῶν. Porro, an & fratris filius nepos vocari possit, quæsitum est. Et scimus id Gallis familiare esse: sed illi, parentis quoque significationem ad quemuis cognatum transtulerunt. Eo errore, quo Trebellius Pollio, Ragonium Clarum præfectum Illyrici: & Flauius Vopiscus, Valerium Flaccum nobilem adolescentem, parentes Valeriani Cæsaris in historiis vocarunt. Sed & Domitius Vlpianus cum ait de inofficioso testamento nepos contra patruum suum, vel alium scriptum hæredem proportione egerat & cætera, l.si instituta de inofficios. testament. nepotem ex fratre videtur intelligere: Quia per se nec patruus, nec nepos dicatur: sed alter ab altero, quod ita vocetur, habet; quod genus significationis, scholæ Dialecticorum πρός τι ponere numero ponunt: nisi verius est, nepotis appellationem in ea specie ad auum, de cujus testamento agitur, referri. Quid ergo est? Et animaduertisse possumus, non adeo stricte appellationes istas accipi, quibus cognationum gradus distingui solent; quin sæpe latius se porrigant. Curt. lib.2. Συμπ. tomo 2. c.14.

NEPOTES, omnes posteros vocari notius est, quam vt exemplis probari debeat. Appellantur etiam consumptores à Nepa, quæ (vt ait Plin.) denotat omnes filios suos, vno solum saluo, Siue dicuntur luxuriosæ vitæ homines, quibus non aliter rei suæ familiaris cura sit, quam iis quibus pater & auus viuunt. Spieg. Adde Brechæum in l.filij, in tit.de verb.& rer.sig.n.4.

NEPTIS appellatione venire etiam proneptem, Budæus tradidit in l.Gallus, §. instituens, & §.idem de liber.& posthum. Neptis ex filio, in l.auus, ff.de pact. Spieg.

NEQVAM homo, i. prodigus, asotus, libidinosus, improbus, nihili & sceleste. Frugi opponitur: quo verbo, Iurisconsulti sæpius vtuntur: Vide Budæum in prior.annot. Spieg.

NEQVANDO, vllo tempore. Spieg.

NEQVAQVAM pro non, l.3.vers.partes autem, ff.de duobus reis. Alber.

NEQVE, id est, quod non, l.stipulatio, §.habet, ff.de oper.nou. nunc. Alber.

NEQVE enim modo, pro nullo modo, in l.naue, ff.locati, Alber.

NEQVE imperare sibi, neque prohibere quisquam potest, ait Martianus, l.pen.ff.de arbitr. Spieg.

NEQVE iure vllo, neque æquitate tale desiderium admitti in fin. l.epistola, ff.de pact. Item: Neque æquam, neque vsitatam rem. desiderare, l.1: C.si cert.pet. Spieg.

NEQVE non, i. & non, id Authent.de non alien.§.primo, Alber.

NE quis doli præmium ferat. Vlpian. in princ. l.ita demum, ff. de recept. Spieg.

NEQVITIA, inquit Donatus, proprie libidinosa inertia dicta est, quod nihil queat, nullique rei apta sit. Gellius lib.7. cap.11. luxum vitæ prodigum vocat & effusum. Hinc formula prætoris: Quando tu bona patria auitaque nequitia tua disperdis: Opponitur autem frugalitati: Vide Connanum lib.4. capitulo 7.num.7. Ciceronem, tertia Tusculan.

NE quicquam, frustra. Celsus in l.si cert.pet. Alioquin ne quicquam mihi caueatur. Spieg.

NE quid his desit: Quid hæc verba sibi velint, exponit ICtus in l.Titia, §.qui Marco, ff.de ann.leg. Spieg.

NEQVEO eiusdem significationis est, cuius non possum, eam quoque vim habet, vt tollat omnem potentiam siue potestatem & iuris & facti, vt tradit. Ioan. Andr. cum plures, & ibi etiam Domin. col.2. vers.vltim. col.2. vers.in §.porro de offic. deleg. lib.6.& idem Domin. in cap. qui generaliter, vers.col.2. de procurat. eod. lib.6.

NEQVITIAM pro libidine antiquiores proprie dicebant. Propertius libro 2.

Quod si tam facilis spiraret Cynthia nobis.
Non ego nequitiæ dicerer esse caput.

Et Ouid. lib.2. Amor. eleg.1.

Ille ego nequitiæ Naso poeta meæ.

Tiraquel. in l.15. connub. gl.1.part.15.

NERONIANO Senatusconsulto cautum est, vt quod minus pactis verbis legatum est, perinde sit ac si optimo iure legatum esset: Vlp. tit.25. Regular Briss.

NERVA Imperator, Domitiani successor, qui primus ex aduenis imperium rexit; Narniensi oppido genitus. Briss.

NERVI bellorum potissimum sunt homines fortes, animosi, sagaces, diuitiæ, rerumque abundantia: quæ ideo alteri sanguis passim in nostris legibus appellantur, veluti in l.aduocati: vbi gloss. in verb. vitam, C.de aduoc. diu. iudic. l.fi. §.fin autem, de bon. autor. iud. poss. teste Iohan. Andrea in addit. ad Speculat. tit. de sentent. §.species, verb. est autem differentia, col.4. Gœd. ad l.3. §.1. nu.7. de verb. sign.

NESCIRE & ignorare differunt, C.per quas pers. nobis acquir. l.2. C.de rei vxor. act. l.1. §.1. Qui nescit, experiundi potestatem non habet; teste Caio, in l.annus, de calumn. Spieg. Ignorare enim est id nescire, quod scribi debet. Inde est quod qui ignorat ignorabitur. Nescire vero latius patet quam ignorare, quippe omnis qui ignorat, nescit, sed non conuertitur. Ita enim hæc duo verba copulantur: Ignoro & nescio.

NESCIRE & Scire opponuntur, l.ff.de iur.& fac.ignor.

NESCIRE literas. Instit.de excusat.tutor. §.similiter.

NESCIENTIA, ignorantia, error, titubatio, quæ sint, not. in rubric. Cod.de iur.& fact. ignorant. Adde quod Nescientia definiatur intellectus ad verum vel falsum minime determinatus secundum Bald. l.ea quidem, col.2. C.de accusat.& dici potest quod differat ab ignorantia, licet quandoque promiscue vnum pro alio accipitur, quia ignorantia est eorum, quæ scire tenemur: Nescientia vero eorum est, quæ scire non tenemur: vnde ignorantia in malam partem: nescientia vero in bonam partem gl.l.de statu.de testam. gloss.rub.de iur.& fact.ignor.

NESCIVS, qui & nescit, & qui ignoratur, id est, qui incognitus est, dicitur in l.fin. §.fin autem nescius, C.de furt. Posterioris significationis exemplum habes apud Plaut.& Gellium Spieg. Prat.

NETA lana dicitur, quæ stamen & subtamen est. Detexta dicitur, cum perfecta est, & à textrinis instrumentis detrahi potest, l.si cui lana, C.de legat.3. Spieg.

Νεοδαμώδεις, apud Lacedæmonios dicebantur ij, qui ex Helotis manumissi erant. Spieg.

NEVTRVBI, idem est quod neutro, id est, nec ad vnam partem, nec ad aliam. Spieg.

NEVE, ne etiam significat.

NEVTRVM, nec hoc, nec illud. Neutrales, qui neutri parti student: Vide gl.in l. pen. ff.rem rat.hab. Spieg.

NEX à Græco νεκρός, vt vult Festus. Est autem mors, siue cædes quæ ferro fit, aut alia vi. Quamuis nec datus, autore eodem proprie dicitur, qui sine vulnere interfectus est, vt veneno aut fame. Vlpianus in necem alterius dixit, Budæo annotante pro in damnum & fortunarum euersionem, in l.3. §.sed & si quis, de crim. stellion. Prat.

NEXA res alicui dicitur, quæ ei pignori obligata est, l.1.§.si quis ideo, ff.ne vis fiat ei qui in poss. Et Nexa pignori in l.2. & l.7. C.de distract. pignor. l.22.§.1. ff.de iur. fisc. Briss.

NEXI ob æs alienum. Erat hoc ius iam inde à condita fere vrbe, vel lege, vel more, constitutum, vt liberi qui pecuniam deberent, cum soluendo non essent, contrahi à creditoribus

Digitized by Google

atque ad operas in seruitute præstandas cogi possent, qua licentia abusi multi in terga miserorum crudelissime sæuierunt. Idque ita obseruatum esse ante 12.Tab. Liuij locus libro 2. historiarum indicio est. Post autem in eas hæc verba relata sunt, teste Gellio libr.20.cap.1. Æris confessi, æriſque debiti iudicatis 30.dies iusti sunto. Post deinde manus iniectio esto, in ius ducito, ni iudicatum faxit, aut quis pro eo in iure vindex sit,secum ducito, vincito, aut nervo,aut compede 15.pondo ne minore, aut si volet maiore vincito. Si volet, suo viuito, in suo viuit, qui eum vinctum habebit; libram farris in dies dato. Si volet,plus dato. Et hæc quidem Gellius: Quia vero hanc legem mendosissimam & mutilatam verisimilibus coniecturis restituit Iacob.Rævardus cap.8.12.Tabular.Itaque Gellij verbis ex ipso adiiciendum. Tertiis nundinis partes secanto, si plus minusve secuerunt, sine fraude esto.Vt autem posterior pars legis de secandis debitoribus, attestante Cælicio Iureconsulto, nunquam vsurpata, sed more publico, vt Quintil.lib.3. scribit, repudiata fuit, sic prior nimirum, vt debitores addicti in vincula adducerentur, necterenturque vsque ad annum 427. obseruata est, quo anno, vt inquit Liuius, initium libertatis Coss. L. Papirio Mugellano & C. Petilio Visolo factum est, quod necti desierint. Plura de nexorum statu, nectendi ratione, aliisque ad hunc locum facientibus, vide apud Cælium lib.12.lectionum antiquarum,cap.20. Rævardum loco prælegato. Quid vero addicti à seruis differant,Quinti.lib.8.cap.4. Faciet quoque non parum ad huius rei intelligentiam, historia Manlij Centurionem liberantis apud Liuium libr.6. Vide de nexis siue addictis etiam Maioragium lib.1. Miscellan.cap.8. vbi ostendit legem 12.tabul.de addictis non fuisse ex Solonis aut vllius Græci nomothetæ legibus depromptam constare enim ex Liuij libr.2. multo antequam legati. Romani in Græciam legum causa mitterentur consueuisse necti debitores.

NEXV solutus, est qui cum addictus esset creditoribus, postea ære alieno dissoluto ipse necti desit.Tusanus.

NEXVM prædiorum facere in l.vlt.C.si aliena res pignori, id est, pignori obligare,Briss.

NEXVM est, vt Ælius Gallus ait, quodcunque per æs & libram geritur: idque necti dicitur, quo in genere sunt hæc, Testamenti factio,nexi datio,nexi liberatio. Nexum æs apud antiquos dicebatur, pecunia quæ per nexum obligatur. Moris autem erat vt manceps, id est, is cui res abalienabatur, dicis causa alterum alligaret ac necteret (vnde Obligationis verbum apud IC.) nam qui non satisfaciebant, nexi addicebantur, abducabanturque. Liuius lib.2. Nexu vincti solutique se vndique in publicum propipiunt. Quum autem rem Manceps accepisset, debitorem soluebat. Hoc patet ex libro Ciceronis de legibus,2. vbi legatarius qui non vult accipere quasi ex testamento, stipulatur ab hærede, & per æs & libram ab eo accipit. Ita legatarius,inquit,hæredem soluit.Qui vero abalienabat,ęs à libripende,vt Gaius ostendit,accipiebat.Hot.

NEXVM Mamilius, quemadmodum Varro lib.6. de lingua Latina scribit, interpretabatur omne quod per æs & libram geritur, in quo essent mancipi. Quam interpretationem Ælius Gallus secutus est auctore Festo lib.12.At Mutius Scævola,quę per æs & libram fierent,& oligarentur,præterquam quæ mancipio darentur,hoc nomine significari existimabat,Quod verius esse ex ipso verbo Varro ostendit. Nam idem quod obligatur per libram neque situm sit, inde nexum dictum. Liber, qui suas operas in seruitute pro pecunia, quam debet,dat dum soluat. Nexus vocatur,vt ab ære obæratus. Cicero pro Muræna:Quod si in his rebus repetendis, quæ mancipi sunt, is periculum iudicis præstare debet qui se nexu obligauit. Idem in Topic. Abalienatio est eius rei, quæ mancipi est, aut traditio, alteri nexu,aut in iure cessio, vbi Boetius. Nexum quandam ait iuris fuisse solennitatem, quæ ære & libra, & certis verbis explicabatur,eo quo mancipationem fieri alias docuimus modo.Idem Cicer.lib.7.epistol. Cuius quando te proprium esse scribis mancipio & nexu, meum autem vsu & fructu. Sic reddidit quod Curius dixerat χθονὶ ἢ κτήσει. Nexus huius in libris nostris nulla fit mentio,sed duntaxat Nexus pignoris. Nexum inire,Budæus ait,est lege nexus addici. Hoc ius reuocatum est per Diocletianum,in l.ob æs alienum, C.de act.& obl. Nexus etiam Neruus vocabatur à Plauto in Pœnulo. Spiegel. Nexus ineundi duplex fuit ratio. Aut enim pacto fiebat,cum ira conuentum esset cum creditore, vt non bona modo, sed corpus quoque debitoris ipsi obligaretur, aut certe iudicis autoritate condemnatus pecuniæ non faciebat iudicatum tempore legibus definito.Connan.lib.4.c.14.n.9.

NEXVS venditi pro vinculo obligationis quæ ex venditione proficiscitur in l.36.§.adeo,ff.de condict.indeb.Briss.

N I

NI particula in responsionibus vtebantur antiqui, & iudicio recuperatorio.Bud.ex Cic.profert exempla Spieg.

NI fallor, affirmat elegans specie dubitationis: importat enim apud prudentes philosophicum temperamentum, & deprecatur temeritatem. Proinde Zasius existimat non esse verum quod Bald. & Ang. volunt, scilicet dictum testis valere, si affirmaret verbum,Ni fallor. Quia dictum testis debet esse certum,& necessario concludere. Sed Iurisprudentes possunt sub specie dubitationis decidere. Nam sub dubio forte dixerunt sæpe periti.Spieg.

NICENSES,quorum meminerunt Imperatores in posterioribus libris, dicti sunt à Nicia,seu Nicea (vtroque enim modo dicitur) nomine duarum vrbium: quarum vna est Galliæ, quam vulgus eius vocat Nice, nos Niſam: alia Asiæ, & Bithyniæ metropolis, quæ & Antigonia nominatur. In hac vrbe synodus Nicena,imperante Constantino anno à nato Christo 324. prima videlicet ab eo conuentu, quem Apostoli Hierosolymis egerant, celebrata est. Quid in fide nostra sit obseruandum,ex Nicenæ synodi autoritate, statuit Imp.in l.nullus, C. de sum.trin.& fide cathol.Vide Vadianum in Bythinia.Spieg.

NICETERIA Budæo in prioribus annot.Victoris præmium,vel sacrificium & epulum victoriæ causa factum: Iuuen.sat.3. Et ceromatico fert niceteria collo.Prat.

NICOLAVS,quasi victor populi non laudis, vt Alber.dicit: Nicolaus in actis Apostol. habitus est hæresiarches: quanquam annotante Erasm. Clemens apud Eusebium ipsum diligenter excusat 24.quæst.3.cap.quidam,vers. Nicolaitæ, vt ab Alb. citatur.Spieg.

NIDI dicuntur, in quibus merces in tabernis separatim tenentur.Spieg.

NIDVS,à nidore, quod mali odoris sint auium cubilia, §.apium, Inst.de rer.diuis.

NIHIL & inutile paria sunt,per iura vul. l.quoties, ff.qui satisd. cogant.Prat.

NIHIL, quidam interpretantur peccarum aut malitiam: quod ea sola sint, quæ natura sunt, & ob id bona sunt. Peccatum esse quiddam priuatiuum, sophisticum est magis, quam theologicum:Vide Erasmum in annotat.ad cap.1.in Iohan.Verum Nihil, interdum sonat id, quod omnino non est in rerum natura,hoc est,quod neque substantia sit,neque accidens. Interdum quod pro nihilo ducitur. Nonnunquam quod ex comparatione nihil est: velut homo comparatus ad Deum, nihil est: & hominis sapientia ad diuinam collata sapientiam, stultitia est.Spieg.

NIHIL ad rem, pro alieno à re proposita: Vide Erasm. in Chiliad.Spieg.

NIHIL agere dicuntur,qui sumunt operam inanem. Sic seruus, in casu l.1.de stipul.seru. inutiliter stipulando, nihil agere dicitur: Vide Chiliad.Erasm.Spiegel.Vide supra in male agere. Nihil agi, inquit Briss. nostri dicunt, cum frustra inutiliter & in cassum quid fieri sentiunt, l.1.& l.5. ff.de rescind.vend. l.51. loca.l.74.ff.pro soc. l.9.§.1.de auct.tut. l.13.de acq.hæred.l.16. l.18.ff.de opt.leg.

NIHIL amplius quam pro tantum, apud Marcellum in l.3. ad finem, de obseq. patr. præst. & Pompon. in l.ergo, de liberat. leg.Spieg.

NIHIL est,pro non prodest,non opus est,sæpe occurrit.Spieg.

NIHIL facere, & mala facere, quod distent,colligitur sub fin.l. 1.ff.quand.dies vsufruct.leg.ced.

NIHIL habet, qui libertum habet, l.seruum, ff.quibus ad libertat. proclamat.non licet. Vide quæ glossa super hac voce disserit,in l.sacrilegi,1.ad fin.ad fin.ff.ad leg.Iul.peculat.Spieg.

NIHIL hoc ad ius, ad Ciceronem inquibat, C.Aquilius Gallus: si quis ad eum quid tale attulerat, vt de facto quæreretur.

NIHIL potest nec addi, nec adimi. Hoc de re quæ bene habet, dicitur.

NIHIL, quod est,nullum operatur effectum,argum. l.fi. §.fin.de aur. & arg.leg. Ex nihilo enim nihil efficitur; l.item videndum,in princ. ff.de pet. hæred. l.contractus imaginarii, ff.de act.& obligat. Hinc quod firmum est, non potest per id quod est nullum, vel tolli, vel limitari: Vide Bart. idid.Item:Nihil quod est, dicitur esse minus etiam l.illud, §.minus,de tribut.l. minus,de reg.iur.Spieg.

NIHIL valere,ICtis est,quod interpretes dicunt, nullum operari effectum. Sic in l.fin.ad fin.de manum. test.apud Pompon. tum alibi reperies.Spieg.

NIHIL coactio est, vt citat è Plauto Alciat. lib.de verb. signific. 4. vel potius, vt Eras. in Chil.scribit, nihili cocio est, veteri prouerbio dictum videtur in eos, qui pollicentur in futurum: nec exhibent rem præsentem,Spieg.

NIHILO deterius apud Asconium pro nihilo secius legitur, petebat, inquit,nihilo deterius consulatum. Turneb.aduers.lib. 14.cap.17.

NIHILO magis quasi in nihilo possit esse magis,aut minus, autor Donatus. Alberic.secutus Accursium in §.1.Institut.quibus non est permiss.fac.test. tum alibi, nihilo magis exponit, pro non ideo magis. Quod idem dicunt,nihilo magis vim habere negantis, id sciunt non esse perpetuum, qui Latinos autores viderunt. Spieg.

NIHILOMINVS, id est,nullo modo, l.qui fundum, pro empt.l.

prope-

Digitized by Google

properandum, §.fin. ff.de jud.l. Alexandrinis, Cod. de decur. Quandoque significat hoc non obstante. Nihilominus etiam in se adfirmatiuam habet, §.præterea. Institut. quibus non est permiss. fac. test.

NILVS, Nilus Ægypti fluuius, vnus ex maioribus totius orbis, habens septem ostia, vel à Nileo Rege sic dictus, vel à nouo inferendo luto, quod sua inundatione totam feracem reddat Ægyptum. Vnde Seruius, Nilum dici existimat, quasi νεῖλον, hoc est, nouum trahentem limum, quo oblimet, hoc est limo obturet Ægyptum & oppleat. Cum enim destituta à cœlesti humore ac pluuia Ægyptus esset, natura optima parens omnium, ei fluuium dedit, qui segetibus ac plantis alimenta traderet. Nam & innumerabiles fluminum cursus (vt scribit P. Senens. in lib. de repub.) ad subjecti soli vtilitatem diuina providentia tradidit, ne qua regio esset, quæ omni ex parte naturali ope fraudaretur. Quam ob causam Imperatores, Honorius & Theodorus in leg. vnic. C.de Nili agger. non rump. flammis consumendos esse statuunt rumpentes aggeres Nili, vel eius aquam vltra solitum occupantes, atque præterea eius criminis participes deportatos esse sine spe veniæ. Præter Pom. Melam, Nili meminit Plato in Timæo. Plurima autem cognitione dignissima de Nili alluuionibus & aggeribus, ac Ægyptiorum fletu Nili irrogationem precantium, Majorag. Miscellan. lib.1. cap.10. Tam seueris autem legibus aggerum Nili effractio prohibita est ob rem frumentariam: quam tanto studio Romani coluere, vt alueos à singulis regionibus. Ægypti ære publico in Nilum ducendos curauerint, quibus frumenti ingens vis Alexandriam, ac demum Romam conueheretur. Accursius autem in l.sacculari, §.in Ægypto, ff.de extraord. not. duplices esse Nili aggeres: & quidem de aliis agi in leg. vnica, Cod. de Nili aggeribus, de aliis vero in d.l. sacculari, §.in Ægypto, quod quidem verum est. Proinde vt hæc planius explicentur, scire oportet Nilum esse vnum è quatuor fluminibus, quæ oriuntur è paradiso voluptatis Genes.2. cap. de illo loquitur can. Ecclesia. de consec.distinct.4. & appellatur Geon. Inde factum est, vt caput & origo Nili lateat Philosophos. Is rigat & alluit Ægyptum d. canon Ecclesia. Lucretius:

Nilus in æstate accrescit, campisque redundat.
Vnicus in terris Ægypti totius amnis.

Hinc patet Ægypti colonum Nilum arescentibus aliis fluminibus exundare & totam Ægyptum complecti alteque increscere. Refert Diodorus Siculus libro primo. Reges Ægyptiacos per epistolas mandasse, vt deprehenderetur, quot cubitorum incrementum Nili esset: & varium fuisse successu temporum: si ad quatuordecim cubitos creuerit, satis vbertatis futurum est, in sedecim cubitis hilaritatis multum, vt ait Plin. in 12. fames sentitur, huius incrementi causa, dupliees sunt aggeres Ægyptiis, alij altissimi sunt, qui arcent aquæ impetum, ne vrbes & villas obruat, quæ vt idem Diodorus ait, tanquam Cyclades insulæ apparent in medio fluctuum, & de his aggeribus loquitur l.1. C.de Nili agger. cum dicit eis diruttis imperii securitatem minui: & qui eos rumpunt igni cremantur. Alij aggeres sunt minores, qui passim per agros fiunt à priuatis, vt limus quem flumen crescens advehit, retineatur & restagnando glebam fertiliorem faciat: de his agitur, d.l. sacculari, §.in Ægypto, ff.de extraordin. crim. & pro his ruptis, ad summum, pœna metalli sequitur, quia minoris quoque emolumenti sunt, appellantur autem χώματα, i. aggeres siue terræ cumuli, & vt ibi ait Vlpianus, Diacopi, id est, interciſi meatus, qui fiunt in aggeribus, vt Nili incrementa dispensentur & immittantur in agros. De Nili aqua multa Cœlius Rhodiginus lib. antiquarum lectionum 14. cap.39. qui ex Galeni aliorumque medicorum autoritate, dicit eam fœcundam, suauem & potu innoxiam, hoc puto dum efferbuit, nam cum æstate Nilus crescit, Ægyptij aquam in vsum annuum hauriunt, & cisternis adservant, quæ non habent aquam viuam l.1. §.hoc interd. ff.de font. & ideo ibi aqua venalis est l.Mela. §.fin. ff.de alim. & legatis alimentis, aqua deberetur l.1.ff. eodem, & aquæ furtum fieret, l.vulgaris, §.fed & fi, ff.de furtis. Aquæ naturaliter calidæ, qua irrigantur agri in Hierapoli vrbe, Phrygiæ, fit mentio in leg.1. §.idem Labeo, ff.de aqua quotid. Vitruuius lib. de architect.8. cap.3. In Hierapoli Phrygiæ efferuet aquæ calidæ multitudo quæ circum hortos & vineas fossis ductis immittitur. Forcatulus in suo penu juris ciuilis.

NILVM autem Græcam dictionem esse, Latineque Mellonem vocari à Seneca & Seruio in quarto Georgicorum relatum est. Briss.

NIMBVM pro re frivola & nugatoria posuisse videntur veteres: vt proinde nimbatam dixerit. Plautus vilem & contemnendam. Quam magis, inquit, aspecto, tam magis est nimbata & nugæ meræ. Non tamen me fallit hic ab Isidoro nimbum explicari fasciolam transuersam ex auro assutam linteo, quod est in fronte fœminarum, vt etiam annotauit Turn.adue.l.19.c.7.

NIMIA indulgentia, pro immodica l.1.in pr. ff.de collus. deteg.

Nimietatem pro superfluitate non tantum iurisperiti accipiunt, sed etiam ab aliis ideneis autoribus sic vsurpatur. Si tamen retro ad ætatem Ciceronis respicias, in vsu non fuisse videtur: quod & de verbo Contrarietas Insulanus obseruauit. Spieg.

NIMIRVM eleganter in l.3. de aur.& arg.l. ad responsionem adhibitum videri potest. Quanquam nihil moratur sensum, si vt alibi non raro occurrit, pro sine dubio, vel pro certo acceperit. Spieg.

NIMIS, hoc est, plus satis, aduerbium augescendi. Alberico aliquando nomen est indeclinabile, & substantiuum. Nimium, nomen pro aduerbio nonnunquam apud probatissimos autores ponitur. Spieg.

NIMIS large videtur loqui IC. cum nullam exceptionem facit à signo vniuersali. Vide Alber.

NIMIS prope, l.1.C.de execut.rei jud.

NIMIVM, & excessum & superantiam significat, ab eo quod est nimis: quamuis nonnunquam amplitudinem rei quoque significet, & idem sit quod valde: vt O nimium dilecte Deo.

NISI exceptionis nota est, & quandoque refertur ad omnia præcedentia, l.postquam de pact. quandoque non ad omnia sed ad partem tantum, l.1.§.idem Pomponius, ff.de dot.Prat.

NISI, dictio exceptiua, regulariter cæteris paribus ponit contrarium sui per l.2. ff.de custod.reor.§.fin.& similibus. Alb. exemplis demonstrat, quibus refertur modo ad omnia præcedentia, modo ad eorum partem tantum, item in quibus locis nisi non resoluatur. Quando autem adfirmet, vel neget, aut excipiat, not. in l.si eum, ff. si quis caut. §. iniuriarum autem. Vide Dyn.in cap.peccatum, de reg.jur.in 6.Bart. in l.fundum, de adimen. legat. & Connan. lib.4. cap.3.nu.3. Iason copiosius in l.actio C. de transact. Spieg. Adde Forcat. in Necyon. dial. 93.num.4.

NISI interdum pro quam ponitur. Alius nisi, id est alius quam l.8. ff.de minoribus ad nullum alium vsum nisi, l.23. §.puerilia ff.de aur.argent. Prius nisi, id est prius quam. Nisi, pro aliter qui non, vel aliter atque. Briss.

NISI fallor. Vlp.in l.1. de justit. & jur. Veram (nisi fallor) philosophiam, non simulatam affectantes. Vide, Ni fallor.

NISI contrarium specialiter ab hærede probetur, in fin. l.defuncta, ff.de vsur. Spieg.

NISI ipse subripuit, & postea ab eo subripiatur, vide l.4. ff.naut. caup.stab. Spieg.

NIVARIVM colum cuius meminit Pomponius, vas quo aqua ex niuibus colari solebat. Vtebantur Romani & sacco niuario, quo liquidius mustum potarent: & erat lineus. Lege Nebriss. post Accursij somnium, item Bayfium: & vide supra, Colum niuarium. Niuatum autem, quod est niue refrigeratum, accipimus. Spieg.

NIX quid & cur hyeme ningat, pete ex naturalibus quæstionibus, quæst.Senec.lib.4. Quod nix corrumpat segetes, nec Iurisconsultus ignorat l.fistulas, §.fi. de contrah.empt. Galenus, teste Erasmo, refert, quosdam Anaxagoram citasse, qui pronunciasset, niuem non esse albam. Nimirum similes iis hominibus, qui dicunt lucem tenebras, & tenebras lucem. Id quod in eos dicendum, qui non verentur & confessa negare, & manifesto falsa pro certis affirmare. Spieg.

N O

NOBILE officium iudicis, quod IC. appellant persecutionem, est extraordinarium remedium, quod aduersus eos datur, quibus cum nobis de stricto iure nulla actio est, sed qui interim ex sola æquitate, & quod dicitur de bono & æquo nobis obnoxij sunt. Vide Alciat. enarrantem l.actionis de verb. sig. Aliter Nobile officium est, quod à solo iudicis executiuo officio pendet, l.iubere ff.de jurisdict. Hoc iudex nunquam defungi potest. Nam quod dici solet, Iudex semel pronunciando functus est officio suo: ad mercenarium referendum est officium, quod actioni subseruit: vide Bart. in l.3. ff. de jurisdict. Prat.

NOBILEM antiqui dixerunt pro noto: vide Festum lib.12.

NOBILEM fieri quemvis posse docet Seneca epist. 44. Nobilem autem & se dicens & fingens, cum non sit, crimen falsi subit. Fac. l.eos, §.vlt.ad l.Corn. de fals. Vide Bald. in l.qui sub prætextu. C. de sacros. eccles.

NOBILES Romæ dicebantur, quorum patres aut majores magistratum curulem gesserant: & nouis hominibus opponebantur: Cicero in Verrina 7. videmus quanta sit inuidia apud quosdam homines nobiles, nouorum hominum virtus & industria: Item, vt ista præclara nobilitas desinat quæri, populum Roman. hominibus nouis atque industriis honores mandare. Et famil.5. adeptus es, quod non multi homines noui, amissti quæ plures homines nobilissimi. Fuit autem nomen hoc generale & commune omnium, quorum majores magistratum (vt diximus) curulem gesserant: siue ij patritij essent, siue plebei. Postea tamen accidit, vt illi nomen gentis sui retinerent, ac speciali & proprio nomine nobiles dicerentur, qui plebeiæ generis cum essent, majores tamen curulibus magistratibus honoratos habuerant. Itaque Pedianus perspicue

Digitized by Google

ac dilucido Patritios à nobilibus distinguit. Sex, inquit, compertores Cicero habuit: duos patritios, Galbam & Catilinam, quatuor plebeios, ex quibus duo nobiles, &c. non quod patritii nobiles non sint: sed quia è generali nobilium nomine, alij Patritiorum honorabile nomen sibi retinebant, factum vt alij generis nomen sibi attribuerent. Sic Liuius 39. omnes patritios plebejosque nobilissimarum familiarum M. Porcius longe anteibat. Sic Fuluiorum familia, quam plebejam fuisse constat, Nobilioris cognomentum sumpsit. Sic in Sextiana: vosque adolescentes & qui nobiles estis, ad maiorum vestrorum imitationem excitabor & qui ingenio & virtute nobilitatem potestis consequi, ad eam rationem, in qua multi homines noui & honore & gloria floruerunt, cohortabor. Nemo enim patritius vt esset, sua virtute consequi poterat. Huc pertinet l. mortis causa capimus, 31. ff. de mortis causa dona. ex Horom. Prat.

NOBILES pro patritiis & senatoribus poni ait Connan. libro 2. c. 12. num. 1.

NOBILES, ingenui & gentiles homines propterea nuncupantur vt nunc quoque in Italia: quoniam maiores eorum illibatam seruarint nativitatem, & nunquam seruiturem seruierint. Iteinque immaculato ac legitimo quoque nati sint thoro. Nec certè ista sunt somnia, vt quidam phanatici putant, confundentes iura personarum. Verum si his dotibus omnibus addant bonarum literarum studia, & optimum vitæ specimen: bone Deus, quam vere tum dici possunt bis nobiles. Vide Andream Tiraq. tract. de Nobilit. Prat.

NOBILIS, Libellus extat Curtilij cujusdam boni & Nobilitate. Sed & ab aliis in eam rem vulgo multa à multis traduntur, prope vt justum tractatum res haberet. Neque est omnium quisquam quem non is nodus torqueat exerceatque: Quis nobilis sit intelligendus. Ego non dubito, quin nobilis à noscendo dictus, sicut & Nomen; vt stabilis & stamen à stando. Cui ergo homini, rei, vel loco res gestæ virtusque aut fortuna magnam & latam per gentes circumfundere famam, id est, quam fecerunt complures, ac multi nominis, non hercle video, cur Nobilis dici non possit. Idque vel pejorem in partem, vt nobile scortum, nobilem scurram, vel latronem, & clade Romana nobiles Cannas dicimus. Est enim vox ea nobilis *ab aliquo*, vt alia quædam. Quid ergo? Ac Bonus & alij illi magna nomine & æstimatione quenquam æstimant, sed [illegible] cum, & velut ordinem quendam, vt non de p[illegible], cuiusquam fecerunt. Atqui hos veteres patritios dixere: quam [illegible] nem diu hæsisse constat, in posteritate eorum, quos [illegible] Romulus, & huius deinde exemplo Tarquinius Priscus, mox Seru. Tullius Reges, ac tandem post liberatam Regio dominatu Rempubl. L. Brutus in Senatum lectos, à similitudine cunæ, vt ait Vellei., patres vocarunt. Postea vero Iulius Cæsar, mox Augustus Octauianus, & Tiber. Claudius, iam exhaustis, vel paucis reliquis familiarum, quas reges & Brutus in patres legerant: & ipsi honestissimum quenque è Senatu, vel quibus clari parentes fuerant, in numerum patritiorum adsciuerunt. Hinc patritiatus, dignitas, status & ordo patritiorum. Tranquillus lib. 2. Ea gens (Octauiorum dicit) à Tarquinio Prisco rege inter Romanas gentes allecta in senatum, mox à Seruio Tullio in patritias transducta, procedente tempore ad plebem se contulit: ac rursus magna vi per diuum Iulium in Patritiatum rediit. Porro non omnes qui nobiles ac claro genere forent, in patritiatum transiisse, vel Claudia familia Marcelli testes sunt: qui quanquam multa ac vetere generis claritudine, ita vt Pulchrorum ac Neronum genti Claudiæ patritiæ, nec potentia, nec dignitate cederent plebeij tamen fuerunt, vt tradit Tranquillus, & ante eum Cicero. Cassij quoque quibus cognomen est, Longinis, plebeij generis erant vt scribit Tacitus sed antiqui (inquit) honoratique, sicut & Cæcilij Metelli, Calphurnij Pisones, Licinij Crassi, ac multi alij. Igitur quos vulgo Nobiles, & jure Nobilitatis donatos vocant: hi patritij, aut traducti, vel allecti in patritiatum dicendi sunt: genus hominum iure ciuili incognitum. Ius enim ciuile claros & honestiores à sellulariis, tabernariisque, & populi fæce, quos humiliores vocat, distinguit inter honestos autem vel claros etiam de plebe homines, quos sua vel maiorum virtus ac merita, aut vetustæ opes, vel honores gesti commendant, numerandi sunt. Illud haud scio an operæpretium sit tentare, minuendam eorum esse opinionem, qui pollui nobilitatem putant, si difficultatem rei familiaris, mercaturis faciundis, aut publico redimendo leuet patritius. Neque id enim patitur M. Æmilius Scaurus: princeps temporibus belli Iugurthini, ciuitatis Romanæ, cuius nobilitati nihil offecit, quod pater ipsius paupertate coactus, carbonariam exercuisset. Tametsi hoc verissimum est. Necessitate, decora à maioribus parta oneri esse: impudentiam, in quæstu haberi. Curt. lib. 2. c. 29.

NOBILISSIMOS expono, id est, primos & excellentes: quod alij qui assequuntur merito, cum præstantissimi sunt, alii in vetustate, quæ homines in quauis arte, nisi sint admodum ineptes, reddit præclaros & excellentes: Sic Cicer. de orat. libr. 1. multi in Philosophia præclari & nobiles. Et lib. 2. Tres illius ætatis nobilissimos philosophos. Et de finib. bon. & mal. libr. 2. Philosophus nobilis à quo non solum Græcia & Italia, sed etiam omnis Barbaria commota est. Idem pro A. Cluentio: In morbis corporis vt quisque est difficillimus, ita medicus nobilissimus atque optimus quæritur. Macrob. quoque lib. 7. Satur. cap. 15. Erasistratum veterum medicorum nobilissimum appellauit. Sed ex medicina nullus dicitur nobilitari, quia nullum tribuit honorem, neque dignitatem, vt not. Ioan. Andr. in tit. de judic. Vbi refert Iudæum effici posse medicum, cum ex hoc nullum consequatur honorem, non autem posse creari Iureconsultum, nec Aduocatum, nec Scribam Pontificis Maxim. seu alicujus Principis, quia hæc attribuunt dignitatem. Tanto magis hoc fuit apud antiquos, cum medici vt plurimum essent serui: vt habetur in l. si duobus infra commun. de legat. Fuerunt etiam serui plurimis seculis ante. Ferran. li. 2. expos. in l. prouidendum. de postul. c. 5.

NOBILITARE, nobilem facere, dignitatem augere, decorare. Apuleius. Quem non excellentia generis, sed mores virtutesque nobilitarunt. Quære, Natalibus restituere.

NOBILISSIMVS appellatur imperator noster in l. 3. ff. de natal. restituen. Briss.

NOBILITAS non generis est tantum, sed etiam alterius rei excellentia, dignitas, item fama, nominisque celebritas. Annotauit Spiegelius in Ligurinum, triplicem nobilitatem. Vnam generis esse, de qua dictum est. Qui genus jactat suum, aliena laudat. Virtutis alteram. Tertiam ex vtraque constantem Bart. in l. 1. Cod. de dign. lib. 12. plura congerit de nobilitate. Quia nobilitatis sunt tria genera. Vnum, quod ex virtute & optimis actionibus nostris oritur. Proximum, quod ex cognitione honestissimarum disciplinarum proficiscitur. Tertium quod ex opibus, aut natalium pictaris, & majorum stemmate æstimatur. Quod vltimum nullum omnino erit, nisi à virtute fuerit profectum; vnde satis æstimauit Iureconsultus in leg. 3. de nata rest. appellare Imperatorem nobilissimum. Prædictis etiam conuenit, quod notabiliter decidit Bald. in l. exemplo. in vltima quæstione. C. de probat. quod si Cardinalis, tanquam legatus de latere, allegaret se habere specialem commissionem, puta ad legitimandum vel dispensandum, vel restituendum famæ: & processerit ad executionem illarum, licet literæ commissionis non appareant, valent tamen publice & plures gesta per eum: non ratione communis erroris, sed præsumptæ veritatis, propter assertionem talis & tanti viri, iuxta notata in cap. tum ex literis. de in integr. restit. in Nou. & putat. Bald. esse memoria dignum, sequiturq; D. Abb. in cap. quod super his in 2. col. de fid. instru. & late de veritate disputat And. Sicul. in tract. de præest. Card. in 1. quæst. 3. part. in 2. memb. & consuluit Corn. consuluit. 243. videtur prima facie, ad fin. in 3. lib. & queritur Felin. in cap. 1. cum in litre. col. 5. ad fin. de offic. deleg. Et vltra eos confirmari potest ex sing. dict. Specul. in tit. de jud. de leg. §. superest videre in ver. quid si non est consanguineus, de quo vltimo scripsi sup. in verb. Legalitas. Et secundum hoc dictum notab. Baldus debet declarari, quod ipse generaliter decidit in l. si qua per calumniam, in vlt. col. vers. deinde quæro, C. de episc. & cleric. & in l. iurisiurandi, col. 1. vers. quæritur vtrum, C. de test.

Nomine sunt omen venturi præscius Idmon
Fertur, & Hippolytus dilaceratur equis.

Et ideo, si postumus vocetur eo nomine quo pater vocabatur, præsumitur ejus filius, tex. est sing. & mirabilis, in l. vxorem prægnantem, in princ. ff. man. testa. quem pro sing. citat. Bal. in c. tuam, col. 2. vers. si autem, extra de ord. cogn. & Ias. in rub. fol. matr. in 4. col. & in l. neque professio, col. 1. C. de testa. & vtrobique dicit, quod ille text. sibi non probatur propter alia quæ ibi concurrunt.

NOBILIA à priscis dicebantur ea loca, quæ in metandis castris omnino vitari debent: scilicet, ne mons castris immineat, per quem superuenire hostes aut perspicere possint, quid in castris agatur: ne sylua celatura hostes adiaceat: neve fossa seu val[illegible] quos obruti castris occumbere possint; ne vicini fl[illegible] rentisve subita tempestate castra inundatione inter[illegible] auctor Higinus in Grammat. Spieg.

NOCENS, qui iniuriam aut maleficium commisit, qui alteri nocuit, damnumque intulit. Nam nocere proprie dicitur is, qui nocet personæ, non rebus, l. 1. §. huius autem verba, ff. de his qui deiec. vel effud. Spieg.

NOCERE, est damnum dare, incommodum adferre, obesse, l. 1. §. hæc autem, & §. in summa, ff. de an. & aq. pluu. l. 2. §. deinde, ff. Ne quid in loco publ. Briss.

NOCERE & non prodesse diuersa sunt: Nocere enim est damno adficere. Non prodesse est neque lucro afficere, neque damno eximere. Nonnunquam tamen nocere significat prodesse: vt puta cum dicitur, Ignorantiam iuris non nocere, ita accipiendum est non prodesse, l. regula, in prin. ff. de jur. & fact. ignor. vide Cujac. 5. obs. 39.

NOCERE morbus intelligitur, qui perpetuus est, non qui tempore

Digitized by Google

pore finitur, l.fi.§.1. de ædil.edict. Spieg.

NOCERE noxam. Paul. leg.63. ad l.Falc. Eadem causa est eius serui, qui noxam nocuit: nec enim deliquendo quisque precioſior fit. Horom.

NOCVIT, nocebit. Adi Chiliad. Eraſ.

NOCTES & dies, id est, continuo, semper.

NOCTV, pro nocte vel pueris notum est: & nox, pro noctu, in quodecim tab. vſurpatur. Si nox furtum factum sit, si im aliquis occisit, iure cæsus esto. Vbi im, accusatiuum dixerunt ab is, & occisit pro occidit. Iureconsult. in leg. hoc edictum, §. Labeo, eod. Et noctu, inquit, homines ire non debent. Spieg.

NOCTVRNVS fur. l. 2. ff. ad l. Corn. de Sicar. l. 1. ff. de furtis. balneari. i.e. noctu deprehensus, vt loquitur l. 4. ff. ad l. Aquil. Briſſ.

NODVM quærere in scirpo, hoc est, ex re facili reddere difficilem quod Accursio familiare est. Adi Chiliad. Erasm.

NOLLE proprie dicitur, qui sciens nec coactus expressim vel palam vetat aut refragatur, notat Goth. ad l. 3. de reg. iur.

NOLLE & velle duo illa verba, vt Ferrar. admonuit, in comm. ad reg. jur. quodammodo relatiuorum more se habent, quorum alterum sine altero non statim existit. Ex eo siquidem: non velle aliquid existimamur, quia hoc & velle poteramus & sic ad arbitrium, licet diuersi effectus, liberum tamen vtroque referuntur. Vnde frustra dicitur noluisse id, quod non potuit quis velle: cum relativorum natura sit, vt invicem consistant, pariaque habeantur. Verum quod interpretes nolle & velle inter contraria referunt (vt iam mox dicetur) intelligendum est, quod actu sint contraria, aut diuersa. Quemadmodum & Boetius relatiua contraria appellat, in 2. Topic. Comment. Nam habitu magis relatiuorum naturam sapiunt, quando nemo dicitur nolle, qui non possit & velle. Siquidem vulgatum illud. Eius est nolle, qui potest & velle parum consisteret, quod vtriusvis simul ponit, id quod contra naturam est contrariorum, quorum vno consistente, alterum esset necesse est. Spieg. Prat.

NOLLE & non velle diversa sunt: Nolle est tacere & pati, vel secundum Aristotelem nolle dicitur is, quem pœnitet eius quod per errorem fecit, quem & nos venia dignum iudicamus l. si adulterium, 3. incest. ff. ad l. Iul. de adult. l. aliam, C. de his quæ vt indig. auf. Non velle dicitur is, qui non corrigit factum Nolle tamen sæpe significat non velle, l. in eo iure. §. inuito, ff. de rit. nupt. Linuitum, ff. de seruit. vrb. præd. l. filius fam. §. inuitus, ff. de procur. Cuiac. 5. obs. 39. & 15. obs. 23.

NOLLE dicimur, cum contrarium possumus, leg. 17. §. 7. de ædil. edict. Nolle non dicimur quoties velle contrarium vtiliter non possumus, l. 101. de cond. & demonstr. Gothof. ad d. l. 3. de reg. iur.

NOLENS volens, locutio proverbialis, si Donato credimus. Videtur autem id genus sermonis, quia ex contrariis constat, ænigmaticum quiddam haberet, vt admonuit Eraſ. in Chilia. Alber. annotat, nolens & volens idem esse in iure nostro, per gl. in l. 1. ff. quod metus caus. Spieg.

NOLO adire, & non volo adire. Super his verbis doctores plura effundunt in l. qui se patris, C. vnde liber, Decius, vt testatur Nicolaus Bellonus, putat faciendam differentiam, an quis dicat: Nolo adire, & inducatur repudiatio, aut dicat, non volo adire, & non inducatur. Ea ratione, quod verbum. Nolo, indicat præcisam voluntatem, secus verbum Non volo: cum sit medium inter velle & nolle. Hæc differentia Doct. licet communis habeatur non satisfacit Bellono. Pendet enim ex eo, vt idem refert libr. 4. supputat. ca. 14. quod crediderint Doct. esse differentiam inter velle, & non velle, & non velle esse medium inter velle & nolle: quo sentit ipse nihil à veritate magis alienum. At in contrarium facit significatio ipsorum verborum: & Grammatici nullo modo admitterent hoc, qui dicunt & verum est, Nolo esse compositum ex Non & Volo, & sic idem esse. Quod probatur in §. filius, l. filij mater, ff. ad Tertull. Licet in contrarium adducatur, quod quam docte, tam vere ipse Bellonus loco modo citato refellit. Porro Nolo adire, hæc verba sunt suspensiua, & inferunt tantum ad primum motum voluntatis secundum doctrinam Bartol. in l. gerit, ff. de adquir. hæred. & l. in l. serui electione, ff. de legat. 1. Prat.

NOLLE facere videtur, qui potest facere, & non facit, §. si quis fugitiuus, §. idem ait, ff. de ædil. edict. Spieg.

Νομαρχαι regionum præfecti, Bud. in prior. annot.

NOMEN quid proprie significet vide Alc. lib. 4. dispunctr

NOMEN accipere, pro eo, quod est recipere militem in censura publica, *in der Muſterung annemmen*. ad nomen mittere, vel ire, *zu der Muſterung gehen*

NOMEN dare militiæ, est in militiam scribi facere, aut in communem societatem conspirationis coire, leg. 43. ff. de oper. libert. l. 8. ff. de re milit. l. 4. in fi. ff. de mun. & honor. Vide Dare nomen.

NOMEN deferre, est quodammodo accusare, Lege, De ferre nomē.

NOMEM edere, l. 1. ff. de offic. consul. l. 2. C. qui pet. tut. leg. 2. si mater, ff. ad Tertyll. Briſſ.

NOMEN quilibet sortitur ab eo, quod principaliter agit: vnde qui ampliorem substantiæ partem in mercimoniis non habet, non recte mercator accipi posse videtur. Quanquam, si quis circa fraudem in album mercatorum fuerit assumptus, ejusque negotiationis se profiteatur, mercator proprie existimandus erit, tametsi non magnam Fortunarum suarum partem in quæstum deduxerit l. si quid, in fin. de ædil. edict, Spiegel.

NOMEN ait Diomed. lib. 1. Grammat. dicitur, quod vnamquamque rem monstret ac notet, quasi notamen. Connanus quicquid rem proprie notat nomen appellat, & vt ait Plato in Cratylo, quod naturæ rerum dissernendæ est indicandæque instrumentum. Quod opinionem Festo Pomponio attulit vt putaret dictum quasi nouimen, quia notitiam rei præbeat. Verisimilius est sumptum à Græcis à quibus ὄνομα, appellatur, ἀπὸ τοῦ νέμειν, id est, lege, vel consuetudine: quoniam vsu constant nominum appellationes penes quem arbitrium, lex est & norma loquendi, aut vt Platoni videtur, quod non natura sint ipsa hominum nomina, sed hominum instituta ab ipsis legislatoribus instituta: quorum munus est vel hoc præcipuum & maximum, rem suo quanque proprio certoque nomine appellare, ne quam peccandi materiam det ambiguitas verborum. Nomen igitur est quod cujusque rei comprehendit notionem, seu vno seu duobus pluribuve id fiat vocabulis. Cic. lib. 1. de Inuent. desinit esse quod vnicuique personæ datur, quo suo quæque proprio & certo vocabulo appelletur. Qua definitione, prænomen, nomen, cognomen & agnomen complectitur, &c. Connan. lib. 2. cap. 11. n. 4. vide & Ferretum tit. de legat. §. si quis in nomine.

NOMEN plerunque accipitur pro appellatione personarum & rerum, l. nomen, l. pecuniæ, de verb. sign. & Gajus in l. nomine eodem. Nomen, inquit, appellatione rem significari. Procul us ait: Nomen quandoque intelligitur pro simplici causa nullo obligationis respectu. Prat.

NOMEN simpliciter potest pro causa Arrianus in l. 4. de re milit. Exauctoratus, inquit, eo nomine, non vtique infamis erit. Spieg.

NOMEN familiæ est, & omnia quæ ad vnumquemque nostrum differendum excogitata sunt, à nomine differunt: quia eo gens cognoscitur, ideoque gentilitium dicitur. Cætera ordine variantur. Nam quod præponitur, prænomen: quod postfertur, cognomen: quod ad vltimum additur, agnomen est, vt C. Iulius Cæsar: Iulius nomen est familiæ Iuliorum, C. prænomen, Cæsar cognomen. Vide Alciat. lib. disputt. 4. propria nomina, inquit Charisius, in quatuor species diuiduntur: prænomen, nomen, cognomen, agnomen, vt Publius, Cornelius, Scipio, Africanus. Prænomen est, quod nomini præponitur, vt Publius. Nomen, quod familiæ originem declarat, vt Cornelius. Cognomen quod nomini subjungitur, vt Scipio, Agnomen quod extrinsecus adjici solet, vt Africanus. Sic Cameratius: Omnia quidem, inquit, quacunque de causa homini imposita nomina, cum certum quendam hominem designent, propria sunt. Prima tamen Romanorum appellatio vere propria in viris quidem videtur esse. Quippe qua inter se, qui non solum diuersarum familiarum, sed ejusdem etiam essent, discerni possent, vt M. Tullius Cicero, & Q. Tullius Cicero. Spieg.

NOMEN generalis appellatio est, quæ & prænomen, & nomen familiæ, & cognomen complectitur. Seneca lib. de benefic. 4. Si quod à Seneca accepisses, Annæo te diceres debere; vel Lucio, non creditorem mutares, sed nomen. Quoniam siue prænomen ejus, siue nomen dixisses, siue cognomen; idem tamen illi esset. Proprie tamen Nomen à prænomine, cognomine, agnomine distinguitur: vti patet ex l. 4. C. de testam. & §. siquidem, 27. Instit. de legat. Horo. ex Connan. li. 2. cap. 11. nu. 3. & 4.

NOMEN esse capitis, pro delatum esse, & receptum in reos capitis. Plautus Alinar. Nam jam ex hoc loco ibo ego ad Trevi ros, vestraque ibi nomina faxo erunt capitis. Prat.

NOMEN facere, dupliciter accipi solet, hoc est, vt Grammaticorum verba vsurpem, actiue & passiue: actiue dicitur quis nomen facere, quum mutuat; passiue cum mutuatur. In prima significatione capit Cicero epistolarum libr. 8. Accepi Auiani literas, in quibus hoc inerat liberalissimum, nomina se facturum, qua ego vellem die. Sic Seneca de beneficiis libro 1. Sed nomina facturi diligenter in patrimonium, & vasa debitoris inquirimus. Idem lib. 1. de vita beata, nunquam magis nomina facio, quam cum dono. In secunda significatione vtitur Cicero lib. 3. offic. Emit homo cupidus & locuplex tanti quanti Pythius voluit, & emit instructos, nomina facit, negotium conficit. Hunc ergo locum, si ad creditorem respicias, actiue, si ad debitorem, passiue accipiemus. Quare talis Vlpiani sensus erit, si proxenera interuenerit, & hortatus fuerit, creditorem, vt pecuniam debitori mutaret, non poterit contra eum agi. Inde autem hæ locutiones natæ sunt, quoniam creditores nomina debitorum in codicem referebant, vt ostendit Cicero in oratione pro Roscio Comœd. Hinc creditor dici-

Digitized by Google

tur facere nomen, quia credit, debitor, quia mutuatur. Nomina igitur creditorum sunt credita, debitorum verò debita Creditorum: veluti quum ait Cicero in orat. pro Roscio Comœd. Non refert parua nomina in eodices? & paulo post, quæro quampridem hoc nomen Fan. in aduersaria retulisti? & in Verrem, act. 3. Quum per eos ipsos dies, per quos cauta in Deo diceret, reperiretur pecunias sumpsisse mutuas, nomina sua exegisse. Sic Columella de re rust. lib. 1. vel optima nomina non appellando fieri mala fœnerator Alphius verissimè dixisse fertur. Debitorum autem, vt apud Cic. pro Quintio debere certis nominibus grandem pecuniam. At vbi Bud. in hac lege Philanthropiæ legi iubet, Pandect. Flor. habent Philanthropi, quem locum ego ita exponi posse censeo, si proxeneta quicquam accepit, siue mercedis nomine, siue aliter, propterea quod debitorem amauit & laudavit, id restituere non cogitur, est enim Philanthropos homo benignus & hominum amator. Ferran. Explicat. libr. 1. in l. 2. de proxenet. cap. 54.

NOMEN hæredis inane habetur, cum hæreditas relinquitur immensis donationibus exhausta, Gothof. ad l. 5. C. de inoff. dona.

NOMEN expungi dicitur debito soluto. Plaut. Cistel. act. 2. sc. 2. Nunc quod reliquum est, volo persoluere vt expungatur nomen ne quid debeam.

NOMEN, pro debitore, maxime in re fœneratoria, apud Iurisconsl. sæpissime inuenitur. Hinc pecuniæ in nominibus dicuntur, quæ datæ sunt fœnori. In hac quoque significatione accipitur nomen ab Vlp. l. si quis vxori, de furt. Si quis, inquit, seruo meo persuaserit, vt nomen suum ex instrumento tolleret. Nebr. Sed & Bud. Nomina, inquit, pro debitoribus ponuntur, vel pro tyngraphis creditarum pecuniarum. Sic accipitur nomen, teste Alciato. in l. nominis, de verb. sign. Idem nomina intelligit cautiones fœneratorias, non admodum absimiles his, quas hodie literas cambij dicimus: vnde & fide nominum trahi, apud Cic. aduersus Sallustium, pro eo quod est pecunias per literas cambij transmittere. Quomodo verò nomina distrahantur in causam iudicati, id est, tanquam pignora vendantur, explicant interpretes in §. fin. famosæ, l. a cliuo. ff. de re jud.

NOMEN, pro obligatione debitoris accipitur, sicut cum dicimus, vendo nomen. Sic & cautam, hic accepti expensique titulum, sic singula in conficiendis rationibus negocia appellamus, l. penult. & fin. C. de conuenien. fisc. neb. Sic in SC. dicitur incertis nominibus pecuniam à Macedone filiisfamil. credi solitam, l. 1. ad Maced. Quandoque & agnationem significat, vt cum prohibemus fundum de nomine nostro exire. l. is qui de legat. Alciat. de verb. sig. Aude Forcat. in Necyomantiæ dial. 98, num. 1.

NOMEN gentilitium erat & commune totius gentis, familiæ, agnationisve: vnde ab Halicarnass. libro tertio ἀγχιστεῖα καὶ προνυμικὰ appellatur. Hoc prænomini subjungebatur, cognomen vero fere semper antecedebat. Tribus enim nominibus vsos Romanos notius est, quam vt à me confirmari debeat, leg. 1. de lib. & posth. leg. 21. ff. qui testament. fac. leg. 8. §. sed & cum in prænomine, ff. de secund. tabul. §. si quis in nomine Instit. de legat. vbi Theophil. nomen interpretatur τὸ κύριον ὄνομα ὃ πατὴρ κείμενον ἐπὶ υἱῷ ἢ θυγατρὶ παρ' ἑαυτοῦ ὀνομάσας λαμβάνει παῖς, Brissl.

NOMEN interdum causam significat. Sic accessionis nomine, l. 27. ff. de Ædilit. Edict. Cessationis nomine, l. 1. ff. de oper pub. culpæ nomine teneri, l. 25. §. Item, ff. famil. ercisc. negligentiæ nomine teneri. l. 4. Dig. de Magist. conueni operarum nomine condemnatus l. 37. §. sed si D. de oper. liber. Hypothecæ nomine res obligatæ, l. 4. ff. de pignor. leg. 4. ff. de iust. pignoris nomine, l. 9. ff. de operis noui nunt. Brissl.

NOMEN, Cognomen, Prænomen & Agnomen differunt. Quid differat sensu inter nomen, cognomen, prænomen & agnomen summa controversia est inter scriptores: Id sane fere constat inter omnes, prænomen esse, quod aliis præponitur, agnomen verò quod ab euentu imponitur. At maior difficultas est in nomine & cognomine. Accurs. Prisciani sententiam amplexus putat nomen esse proprium. In cuius sententiam accesserunt pariter omnes huius loci interpretes. Theophilus quoque, dum hunc locum vertit, idem sentire videtur Alc. lib. 4. disputt. cap. 1. secutus Diomedem Grammaticum & Nicolaum Perottum è contrario nomen censet esse familiæ, cognomen verò proprium. Laurent. Vall. nomen & cognomen tradit esse familiæ, prænomen proprium singulorum, Anton. August. latius præ cæteris omnibus, & prosequitur lib. 3. cap. 8. qui ferme in omnibus Alciati opinionem videtur approbare. Ego, vt Vallæ potius sententiam probem facit Appianus Alexandr. qui procemio hist. Rom. ita scribit: τὸν μὲν γὰρ ἴδιον ὄνομα ἑκάστου ἐγκεῖσθαι κατὰ γένεσιν, τὸ δὲ τῆς ὁσίας ἐπίθετον ἐπὶ προσθήκῃ τοῦ ὀνόματος, ἡνίκα ἂν πάλαι μὲν ἢ ἐπ' ἀνδρώσει ἀπόπειρα ἐγένετο μέγα τι ἐξ ὀλίγου ἢ πολὺ κρεῖσσον ἢ τριῶν ὑπέρτερα πεποίηκε τὸν ἄνδρα, ἢ ἀνίκητος ἐπεκλήθη κατὰ τῶν ἐναντίων τινὸν ὅτι τὰ ὀνόματα ἴσασι διαφόρως. Tempus autem in omnibus recensere superuacaneum existimarim: at in rebus clarissimis interualla monebo & nomina. Romanis olim vnum erat, & cui omnibus hominibus, postea assumpsere duo, nec multo post tertium propter virtutem, vel aliquod πρᾶγμα aliquibus, vt dignoscerentur, imponi cœptum, iuxta Græcorum morem, quibus vitra nomina erant et am cognomina. Hic quo patet decipi Accursium vna cum Prisciano, & Iurisperitis, qui hunc locum interpretantur, quia nomen non est proprium: est enim proprium, quod primo tantum habebatur, & primo loco poni consuevit, quod nunc prænomen appellamus. Patet etiam falli Alciat. cum Diomede & aliis, qui cognomen proprium esse tradunt, cum Appianus dicat id vltimo habitum, & in virtutis πρᾶγμα sive cognomen imponi cœptum. Quod etiam ex multis præstantissimis scriptoribus probari potest. Cic. pro L. Muræna: Quam laudem ille Africa oppressa cognomine ipso præ se ferebat, eandem hic sibi ex Asiæ nomine assumpsit. Idem libro 1. de finibus. Torquatum, qui hoc primus cognomen inuenit. Et libr. 3. de offic. Atque hic T. Manlius is est, qui ad Annienem Gallum quem ab eo prouocatus occiderat, torque detracto cognomen inuenit. Et de somnio Scipionis: Eritque cognomen id tibi partum, quod habes ex nobis adhuc hæreditarium. T. Liu. libro 1. Manlij Syluiús postea omnibus cognomen idem lib. 7. æmulamque decoris sui absentem M. Valerium Coruinum, id enim illi deinde cognominis fuit summo fauore populi, tres & viginti natum annos consulem renunciauit. De quo etiam Propert. libro 3. & cui cognomen coruus habere dedit. Idem Liu. libro 9. loquens de L. Papyrio Cursore, præcipua pedum pernicitas erat, quæ cognomen etiam dedit. Et libro 29. Id vectigal commentum alterum ex censoribus satis credebant, populo irato, quod iniquo judicio quondam damnatus esset, & in precio talis maxime oneratas tribus, quarum opera damnatus erat, credebant. Inde salinatori Liuio inditum cognomen. Sic libro 20. Africani cognomen militaris prius fauor, an popularis aura celebrauerit, an sicuti Felicis Syllæ Magnique Pompeij patrum memoria cœptum, ab assentatione familiaris sit, parum compertum habeo. Primus certe hic Imperator nomine à se deuictæ gentis est nobilitatus, exemplo deinde hujus nequaquam victoria pares insignes imaginum titulos, claraque cognomina familiæ facere. De quo etiam Salustius in bello Iugurt. ita scribit: Masinissa rex Numidarum in amicitiam receptus est à Publio Scipione qui cognomen postea Africano à virtute fuit: post quem multi à domitis provinciis cognomen assumpsere. Sic illius frater L. Scipio cognominatus fuit Asiaticus Scipio Æmilianus Numantinus. P. Seruilius Isauricus, C. Metellus Macedonicus & ejus filij alter Creticus, alter Balearis. Drusus Germanicus, Varus Quintilius Getulicus, Seuerus Arabenicus, Parthicus, & Arabicus. Alioqui quoque à captis piscibus, ita Sergius Orata, & Licinius Muræna cognominati fuere. Præterea si cognomen, quod est tertium, esset proprium, sequeretur, vt qui solum duo nomina habebant, veluti C. Marius & Q. Sertorius, proprio caruissent, quod est absurdum, quo argumento vsus fuit. Possidonius teste Plutarcho in vita C. Marij, contrà eos qui tertium nomen proprium esse putabant. Facit etiam contra eos, quod cognomen vltimo loco ponebatur. Quod autem neque nomen sit cujusquam proprium præter rationem supra dictam satis videtur Alciatus ibi probare, quod etiam ex multis aliis scriptorum locis conjicere licet. Sic action. 1. in Verr. Scit is, quem adesse video, Cn. Lentulus Marcellinus, quorum fide atque præsidio Siculi maxime vruntur, quo omnino Marcellorum nomini tota illa prouincia adjuncta est. idem in Brut. Multa enim scripta sunt in eis, quæ facta non sunt, falsi triumphi, plures consulatus, genera etiam falsa, & ad plebem transitiones, cum homines humiliores in alienum ejusdem nominis infundarentur genus. Liuius libro 1. tamen in re tam clara nominum error manet, vtrius populi Horatij, vtrius Curiatij fuerint. Idem lib. 2. Furios Fusios scripsere quidam, id admoneo, ne quis immutationem virorum ipsorum esse, quæ nominum est, putet. Et iterum in eodem libro se quoque id generi, ac nomini dare, & L. Florus libro 3. loquens de Mario, subrogare conatus est in ejus locum C. Gracchum hominem sine tribu, sine nomine, sed subito titulo in familiam ipse se adoptat. Restat igitur, vt prænomen quod primum est, proprium sit, vt Possidonius tradit. Nec moueor, quod in hoc Plutarchus eum reprehendat, propterea, quod eo modo mulieres nomine proprio caruissent, quibus proprium nomen non imponebatur. Namque falli videtur in hac re Plutarchus, vt Virgilius ex Plinio & Festo docet, tit. de exhæred. lib. & Anton. Augustin. quoque affirmat. Non ignoro quandoque nomen vsurpari loco prænominis, vt in l. cum filius §. cum pater. de legat. 2. & in leg. facta, §. sub conditione, ff. ad Senat. Treb. Capitur & aliquando pro cognomine, vt patet in loco Liuij de Africano adducto. Sic apud Horat. carm. libr. 4.

Non insendia Carthaginis impia.

Eius

Rius qui domita nomen ab Africa
Lucretius reddit.

Vt Maioragius vere dixerit, nomen esse genus, quandoquidem hæc omnia nomina dicuntur, tamen proprie pro familia capi solet. Cum igitur ab initio omnes homines vnum tantum nomen haberent, vt Appianus ait, & ex historiis constat, præter Trogloditas, & Athlanthes, illos enim Herodotus, istos Plinius scribit sine nomine fuisse, quod etiam de Apharantitibus Nicol. in lib. περὶ ἰδιῶν, Necesse erat, vt id esset proprium singulorum. Additum postea fuit secundum, præcipuè & Romanis, quod est familiæ nomen. Verum vt primum à secundo dignosci posset, Prænomen vocatum fuit. Et in hoc decipitur Theophilus, qui prænomen tertium esse putat, cum primum sit. Cicero libr.3.ad Attic. de Eutychide gratum, qui vetere prænomine, novo nomine T.erit Cæcilius. Et Plutarchus ἐν τοῖς ῥωμαϊκοῖς ait prænomina Latinos integra non scribere, sed aut vna solum litera, vt T.L.M. aut duabus, vt Cn. aut tribus, vt Sex. Seru. ex quibus apparet, vt dixi contra Theophilum, primum esse prænomen. Post autem tertium non omnibus, sed aliquibus tantum impositum, ex rebus gestis, vt ait Plutarchus, vel ex natura, vel ex aliqua corporis figura, quod cognomen appellarunt. Et hoc quemadmodum etiam secundum erat hæreditarium. Ideo Valla optime dixit cognomen esse familiæ, nam nomine familiæ, à familia differebat, cognomine vero pars familiæ ab altera, siue ab aliis distinguebatur. Et ideo errauit Accursius & cæteri, qui cognomen proprium familiæ nomen esse crediderunt, cum sit quidem familiæ nomen, sed non proprium, verum ab euentu, vt supra docuimus. At quoniam aliquando contingebat, vt ei, qui tria nomina habebat, propter aliquem euentum quartum nomen & sic alterum cognomen adderetur, ad primi cognominis differentiam, proprio vocabulo agnomen illud dicere. Nec me præterit à plerisque cognomen pro agnomine vsurpatum fuisse, sicut apparet ex locis supra recitatis, in quibus Africani mentio facta est: eadem enim ratione, qua tertium quartum quoque cognomen dici potest. Sed vt vltimum à tertio differret nomine, agnomen nuncupatum fuit. Quamobrem hic labitur Anto. Augustt. qui scribit agnomen non reperiri, nec esse necessarium Cicero libro secundo de inuent. Nomen autem cum dicimus, cognomen quoque & agnomen intelligatur oportet. Verum ait locum esse deprauatum, quod tamen nulla ratione probari potest, nec mihi verisimile videtur: cum omnes Rhetores & Grammatici præter Linacrum ita locum illum legerint, ut patet ex eorum scriptis. Fit etiam illius mentio à Gordiano in l. si in nomine, Cod. de testam. Quinimo Ouidius libro 3. de Ponto, in elegia ad Cottam ait, adiectique probent genitiua agnomina Cottæ. Quod autem in Pandectis agnomen non legatur, id non me mouet: quandoquidem ibi agnomen sub cognomine comprehenditur. Idem etiam respondeti potest ad Theophili Iustit. quia in re dubia standum non est, sed potius Latine scriptis, à quibus illæ sumptæ fuerunt. Sed hoc pluribus verbis disputare minime necesse videtur: Cum Pausan. scriptor probatissimus in Achaicis ita scribat: τὸν δὲ Ἀθηναίων ἀπέδειξαν στρατηγὸν τὸν ἐπὶ τὴν ἤπειρον Ἀττίλιον, τὸν γὰρ ἐν τοῖς ἄλλοις Ῥωμαίοις, ἀπὸ τοῦ πλείστου ἀριθμοῦ τὰ ὀνόματα οὐ τίθεται, ἀλλὰ καὶ τοῖς γε ἐπιφανέσιν οἱ Ῥωμαῖοι ἐς τρεῖς τὰ πλείστα ἀριθμοῦσιν, ἀφ' ἧς ἕνεκα ἐστὶν ὁ λόγος, καὶ ὅτι πλείονα ὀνόματα ἑκάστῳ τίθενται. Tunc autem mittunt Athenienſibus exercitum & Ducem Attilium, hoc enim illi erat aliorum nominum clarissimum, quoniam non vocantur à patribus Romani, sicuti Græci, sed aliquando tria, aliquando pauciora, aliquando plura nomina cuilibet imponuntur. Ergo præter tertium nomen est & quartum, quod quandoque necessarium est, vt supra dictum fuit. Quare multos quatuor nomina habuisse legimus, vt P. Cornelium Scipionem Africanum, cuius primum prænomen fuit, secundum nomen, tertium cognomen, quartum agnomen. Nam P. erat proprium, Cornelius familiæ. Scipio quoque familiæ à casu, quod P. Cornelius patrem suum, qui lumina amiserat loco baculi regeret. Africanus ab Africa deuicta. Idem dici potest de Scipione Asiatico, & Scipione Nasica. Ex quibus etiam liquido constat, non esse veram distinctionem Viglij inter cognomen, & agnomen. Dixit enim cognomen esse familiæ, agnomen vero ab euentu, quod Priscianus quoque retulit. Patet etiam deceptum fuisse Odofredum, qui tradidit cognomen esse à matre, agnomen autem à patre. Constat pariter labi Carolum Sigonium, qui in l. b. de nominibus Romanorum, nihil putat differre cognomen ab agnomine: Sciendum est autem liberos vt plurimum habuisse tria nomina, libertos duo, seruos vnum: quamvis nonnulli scripserint libertos quoque tria nomina habuisse, vt notavit Politianus in Miscell. suis capit. 31. Non ignoro à nonnullis quamplurima alia de nominibus recenseri, sed ea solum, quæ magis necessaria mihi visa fuerunt, hic apponere satius esse duxi, Ferran. lib. 2. explic. In §. si quis in nomine, de leg. cap. 30. Vide etiam latissime Curt. ἐπιτρεπτῶν libro 1. capit. 26.

NOMENCVLATOR à nomine calando qui ciuium nomina omnium tenebat, & quum opus esset pronunciabat. Iis veteres dum ambitioni seruiebant, vtebantur. Cic. in Muræn. Monitores eos appellat. Quid? (inquit) quod habes nomenclatorem? in eo quidem fallis, & decipis: nam si nomine appellari abs te ciues tuos honestum est, turpe est eos notiores esse seruo tuo, quam tibi: si etiam noris, tamen per monitorem appellandi sunt, cur non ante petis, quam insusurrauit, aut quid, cum admoneris, tamen quasi tute noris, ita salutas? Idem ad Atticum lib. 4. Ad vibem veni ita, vt nemo vllius ordinis homo nomenclatori notus fuerit, qui mihi obuiam non venerit. Prat. Hot.

NOMENCVLATOR in l. 7. §. dabitur, ff. de oper. lib. l. vlt. in fin. ff. de liber. cau. Sic appellabatur, qui nomina transeuntium salutantiumve domino suggerebat. Senec. lib. 2. epist. 19. Alioquin habebis conuiuas, quos ex turba salutantium nomenclator decesserit. Et Epist. 27. lib. 3. Nemo verulus nomenculator qui nomina non reddidit, sed accipit. Quint. libr. 6. cap. 4. vt Afer ingrato litigatori conspectum ejus vitanti in foro, per nomenculatorem missum ad eum. Amas me, inquit, quod te non vidi. Plut. in Cato. πεμπτὸν ὁμολογεῖ vocat, ἡ νόμος, ait, γραφὴν τῷ ὅστις τὸν ἀδελφιδοῦν ἢ ἀνεψιὸν μὲχρι πέμπτου μὴ ποιεῖται χιλιάρχου μισθὸν μόνον ἐπιτάττων τὸν νόμον ἡ δὲ ἀπὸ πολιτικοῦ ἰσηγορίας ἀποκλείσθαι, ἢ προσαγορεύειν τὸν ἐπιτροπεύοντα. Briss.

NOMENCVLATORIBVS quoque veteres in librorum appellationibus suppeditandis vsos. Sen. lib. 6. de benef. c. 33. his verbis ndicat: Istos tu libros quos vix nomenclatorum complectitur aut memoria, aut manus, amicorum existimas esse? Briss.

NOMINA vel rerum sunt vel hominum, l. 4. ff. de leg. lib. 1. Illa à Grammaticis Appellatiua vel Communia vocantur, quæ scilicet indicandæ designandæque rerum naturæ & substantiæ causa inuenta sunt, vt homo, vestis, domus. Hæc propria vulgo dicuntur, quæ ad singulas species ejusdem generis ambitu comprehensas discernendas pertinent, velut Lucius, Titius, Gajus, Sejus, Gajâ, quæ nomina ICtis familiaria & vsitata fuisse Plutarc. ἐν ῥωμαϊκοῖς, & Cic pro Muræn. ostendit: ex eoque dilucide colligitur quod his verbis Prætores in edictis vsi sunt. l. 10. quæ in fraud. cred. l. 1. ff. de tabul. exhib. leg. 2. §. cum quidam, ff. ne quid in loco pub. l. 1. ff. de liber. exhib. Quæ nomina ingenuis tribuuntur, vt & Seruis Stichi, Damæ, Pamphili, Erotis, Arescusæ. Briss.

NOMINA etiam, fœneratitias cautiones significant, interprete Iustin. in l. vlt. C. de pact. conuen. sicut & ICto. in l. solutum. §. 1. de pign. act. Cuius significationes rationem exponens. Ascon. in 3. Verr. titulos debitorum nomina appellata scribit ab eo, quod Kalendariis solent eorum, quibus pecuniæ credebantur, nomina præscribi. Ex quo factum est, vt nominis appellatio ad omnem obligationem, omnemque contractum pertineat, l. 4. ff. de verb. sig. Vnde jocus elegans Babaculi in Grammaticum, qui villa sua creditoribus cesserat Mirati sumus, ait.

Vnicum magistrum.
Summum Grammaticum optimum poetam,
Omnes soluere posse quæstiones,
Vnum difficile expedire nomen.

Ita NOMINA exaudienda sunt in l. 31. ff. de pet. hæred. l. 6. & leg 17. & l. 23. in fin. ff. de hæred. vend. l. 2. ff. de don. l. 3. ff. de vsufr. ear. rer. l. 2. l. 6. l. 7. C. de oblig. & actio l. 1. C. de nouatio. leg. 4. C. quæ res pig. l. 18. ff. de pigner. act. l. 18. ff. C. de legat. l. 77. §. hæreditatem ff. de legat. lib. 2. Briss.

NOMINA bona & idonea appellantur, cum soluendo est debitor. l. 19. ff. ad Vellejan. l. 101. ff. de solutionibus, l. 13. §. 1. leg. 35. & l. 43. ff. de admin. tutor. leg. 21. §. Lucius ff. de annu. leg. l. 89. ff. ad leg. Falcid. Vbi quidam codices idoneis hominibus scriptum habent eodem errore, quo in Pandec. Flor. hominibus sub fideiussore factis pro nominibus in l. 2. in fi. ff. de custod. reor. Secundum hoc genus loquendi in SC. Macedoniano scriptum est, bonum nomen filijfam. fieri non posse. l. 1. ff. de SC. Macedon. In quo verbo elegans est Cicer. jocus libr. 4. epist. ad Planc. qui post expositam æris alieni, quo premebatur magnitudinem, se tamen hoc consecutum ait, vt bonum nomen adeptus existimetur. Bonum nomen facit creditor, qui delegatum sibi debitorem admisit, eoque contentus fuit, leg. 26. §. abesse, ff. mand. Briss. Contra deteriora pejorave dicuntur nomina, quorum difficilior exactio est, propter inopiam debitorum, qui facultatibus bonisque lapsi soluendo non sunt. l. 35. ff. si cert. pet. l. 30. ff. ad l. Falc. l. vltim. §. pen. ff. de admin. rer. ad ciuit. Sic apud Columel. Alphius fœnerator optima nomina non appellando fieri mala dicit. Briss.

NOMINA Confessa dicuntur, quæ quis fatetur se debere: quibus aduersantur nomina quæ negantur, seu si neget quis se debere, l. 15. §. si quoque, ff. de re judicata.

NOMINA nubia, debitum significant, quod est in controuersia vt loquitur l. 1. ff. de Solution.

NOMINA, ait Vult. instit. de literat. oblig. nu. 3. nihil aliud sunt, nisi ipsa debita, & dicuntur nomina, propterea quod moris erat, vt is qui pecuniam accipiebat, nomen suum in tabella

Digitized by Google

eius à quo pecuniam accipiebat, & simul etiam nomini suo describeret id quod deberet.

NOMINA debitorum non veniunt in statuto, neque comprehenduntur à judice publicante bona sua. Bald. sing. in leg. 1. ff. de stat. homin. Item non veniunt in donatione omnium bonorum, præsentium & futurorum. Ita consuluit singul. Bald. consil. 232. super infra scriptis dubiis, in secundo dubio, in secundo lib.

NOMINA facere, est pecuniam mutuam dare, aut alias debitorem sibi aliquem facere. Petrus Martius, & Fr. Maturantius, nomina facta sunt, apud Ciceron. libr. offic. 3. intelligunt pro eo quod est, sufficientem cautionem datam, *man hat die Verschreibung gegen einander gemacht* Nomina facere & contrahere pro eodem dicuntur, l. 17. de administr. tut. l. 39. de neg. gest. leg. 9. de pact. l. 64. de l. 3. l. 4. l. 52. §. 1. de pec. l. 2. de proxen. l. 1. de ann. leg. l. 41. §. vlt. de fideicomm. lib. leg. 3. §. multa ff. de jur. fisc. Senec. ho. 1. de benefic. Nomina facturi injurimus in vasa debitoris, & alias sæpe. Brisson.

Incerta NOMINA dici possunt eorum debitorum, quorum dubia est fides propter impedientem inopiam aut alium fortuitum casum. Certa vero dicuntur Horatio, quæ valde bona sunt. Connan. lib. 7. c. 2. nu. 4.

NOMINA iuris, alia sunt particularia: vt obligatio, seruitus, dominium. Alia vniuersalia. Ea tripliciter adumbrantur. Aut enim vniuersitas solius facti, seu corporum est: vt grex, chorus, familia. Aut iuris & facti mixtum: vt peculium, dos, matrimonium. Aut solius juris, vt hæreditas: ea enim nomen seruat, etiamsi nulla corpora hæreditaria sint l. hæreditas, de petit. hæred. Vide Alciat. in comment. de verb. signific. Spieg.

NOMINA Vlpian. in l. 1. ad Macedon. vsurpat pro causis ipsis, seu tit. particularibus cuiusl. bet pecuniæ, quæ in rationibus accepta fertur. Nos eiusmodi nomina, id est, titulos, cum erogationum, tum acceptorum vocamus. Spieg. Adde Ferret. tit. de literarum oblig.

NOMINA numeralia colligunt, non autem distribuunt aut diuidunt: vt docet Bart. in l. si ex toto, §. fin. de leg. 1. Spieg.

NOMINA pulchra multo pretio esse comparanda. Ita Ioann. Andr. de Milentia vxore sua recitat, in c. 1. de depos. vbi dicunt Card. & Imola: Si quis deponat rem suam apud hominem illoti, turpis nominis, & res perdatur, esse imputandum deponenti, qui nomen turpe non abhorruit.

NOMINA in iure alia sunt naturalia, alia ciuilia. Peculium est naturale nomen, patrimonium ciuile. Contubernium naturale, matrimonium ciuile. Cognatio naturale, agnatio ciuile Goth. ad l. 17. ff. de pecul.

NOMINA quædam in Pandectis leguntur non nisi in personis seruorum & libertorum, vt Statius, Eroles Pamphilus: Stichus, & alia multa: & ex contrario Cajus, Sejus, Mæuius Sempronius, Titius, nomina sunt libertorum: quamuis Statius Cæcilius comicus, & Statius Papinius heroicus, poetæ celebres fuerint, nihilominus alter seruilis, & alter libertinæ conditionis memoratur. Vide Alexandrum lib. Gen. dier. cap. 20. Cantum de poetis Latinis, & infr. Seruorum nomina. Spieg.

NOMINA respectiua quæ sint, vide Cod. de seruis fugit. l. pen. & ibi not. & l. vnica, de sentent. quæ pro eo quod interest, proferi Spieg.

NOMINA tria Romani vsurpare honestum putarunt, quasi vnum ab auo: aliud à patre, à seipsis inuentum tertium haberent, Connan. lib. 2. c. 11. n. 83.

NOMINA 35. Romanarum tribuum. Quære in verbo, Tribus.

NOMINARI nihil aliud est quam creari, leg. 14 §. plebei, ff. de muner. honor.

NOMINARI dicimus magistratus, tutores, & alios, qui ad munera publica aliquo suggerente vocantur, l. 2. §. si eo tempore, ff. de administr. rer. l. 11. & l. 13. ff. ad municipal. leg. 14. Cod. de excus. tut. Brisson.

NOMINARE est præsentem sistere, & ut iuris Pontificij scriptores dicunt, ius patronatus habere, hoc est, nominare designandum, Budæo teste. Cæterum nominare, fidemubere, & in se periculum recipere, non distare indicat Albericus, per §. fin. in l. cum ostendimus, ff. de fideiussor. tut. Spieg.

NOMINARI etiam dicuntur, qui vt conscij & participes facinoris, à reis adprehensis indicantur, deferuntur, arguuntur l. 11. §. in quæstionibus, ff. ad Municipal. l. 2. ff. de bon. eorum, l. 1. §. cum quis, ff. de quæstionibus. Brisson.

NOMINATI contractus sunt; qui & jure & natura sua nomen habent proprium, propriamque formam: Sic enim & nomen & formam peculiarem, qua differt à cæteris omnibus contractibus, habet mutuum §. 1. Instit. quib. mod. re. contr. depositum §. Inst. eod. stipulatio. §. 1. & 2. Inst. de verbor. oblig. &c. Gœdd. ad leg. 12. num. 6. de verb. sign. Nominatos contractus Vult. in pr. Inst. de oblig. nu. 40. distinguit in iuris gentium & juris ciuilis.

NOMINATIM hoc est, expressè exhæredatus quis sit, vide in l. 3. §. nominatim. ff. de injust. testam. item §. nominatim. Inst. de exhæred. lib Nominatim etiam intelligitur expressus, qui non nomine proprio, sed demonstratione corporis, aut opificij, officinæ, necessitudinis, atque affinitatis, aut alio modo designatur, l. 2. de legatis, & similibus, quæ Alber. citat. Bart. in l. siue à certis, ff. de duobus reis. nominatim quod dicitur explicat, & in l. turpia. §. fin. de leg. 1. quid si nominatim fieri, docet. Spieg.

NOMINATIM legatum accipiendum est, quod à quo legatum sit, intelligitur, licet nomen pronunciatum non sit, autor. Paul. in l. 90. ff. de legat. 3.

NOMINATIM exhæredatus filius videtur nomine vel prænomine, vel cognomine simul adscripto, vel altero ex his, l. 1. ff. de lib. & posthum. sed & illa nominatim videtur facta exhæredatio, quæ ita facta est, Filius meus exhæres esto, licet nomen ejus expressim non sit, dummodo vnicus sit, l. 2. ff. eo. §. nominatim. Instit. de exhæred. lib. Quod & Seruius quoque ad illa Virgilij verba, quæ sunt 4. Æneid. Ac morientem nomine clamat, tradit. Quinetiam si quis filium habens ita exhæredauerit, Cæteri omnes suus filiæque meæ exhæredes sunto, nominatim exhæredasse videbitur, l. 25. ff. eod. tit. Posthumus quoque nominatim exhæredatur, siue ita dixerit testator. Quicunque mihi nascetur, siue ita, Quicunque ex Seia nascetur, vel ita: Venter exhæres esto, l. 3. §. nominatim, ff. de injust. rupto. Et ita verbum Nominatim accipiendum est in l. 1. ff. de hæred instit. & in leg. 3. & l. 13. ff. de injust. rupt. leg. 21. ff. de liber. & posth. leg. 4. ff. vnde lib. l. pen. §. videamus, ff. de contra tab. leg. 20. §. extremo, ff. de bon. libert. leg. 10. §. quisquis. ff. de testam. tut. leg. 2. Cod. de lib. præterit. l. vlt. Cod. de bon. poss. contr. tab. Cui opponitur inter cæteros ab Vlp. in Instit. titul. 22. & à Iustin. in §. nominatim & §. posthumorum. Instit. de exhæred. liber. & ibi Theoph. & l. vltim. Cod. de lib. præterit. Brisson. Connan. item libr. 10. cap. 2. num. 2. his adde Baldum in comment. super Instit. Iustin. libro 2. titul. 13. de exhæred. lib.

NOMINATIM legatur alicui, quod proprio ejus nomine expresso vel per demonstrationem corporis, artificij, officinæ vel adsimilatis, vel necessitudinis relinquitur l. 34. ff. de condit. & demonst. Demonstratio enim nominis vice fungitur, l. 6. ff. si cert. pet. l. 9. §. si quis nomen, ff. de hæred. instit. Nominatim etiam ab aliquibus relictum intelligitur, quod non ab appellatione hæredum in hunc modum, Quisquis mihi hæres erit, sed propriis nominibus expressis, vel indubitabili signo demonstratis relinquitur, l. 1. §. id quod ex substitutione, ff. ad l. Falcid. leg. 124. ff. de l. lib. 1. l. 28. §. vltim. ff. de l. lib. 2. leg. 24. ff. ad Treb.

NOMINATIM obligari res dicitur, quæ specialiter obligatur, non quæ traditur, ait Goth. ad Nouel. 112. c. 1. mouentes nominatim.

NOMINATIM vti sit accipiendum in l. Fusia Caninia, quæ seruis libertatem testamento nominatim relinquit caueat, exponitur à Paulo lib. 4. sent. tit. 24. & in l. 24. l. 37. & leg. 59. ff. de manum. test. Secundum quod in §. libertas. Instit. de leg. & apud Vlpian. Instit. tit. 1. ad fin. verbum hoc exponendum erit. Brisson.

NOMINATI (inquit Hotomannus) in criminibus non dicuntur ij, quorum nomen delatum est, quique rei facti sunt: sed ij quorum nomen ab altero reo appellatum est. Sic Papian. leg. 17. §. 10. ff. ad municip. In quæstionibus nominatos capitalium criminium, &c. & leg. 2. ff. de bon. eor. qui ant. sent. Cicer. pro Posthumio: Neminem vnquam, quo ea pecunia peruenisset, causam dixisse, qui in æstimandis litibus appellatus non esset. In litibus autem nemo apellabatur, nisi ex testium dictis, aut tabulis priuatorum, aut rationibus ciuitatum. Itaque in ferendis litibus adesse solebant, qui aliquid de se vtebantur: &, cum erant appellati, si videbatur, statim contradicere solebant. Tranqu. in Calig. Quæstorem suum in coniuratione nominatum flagellauit, veste detractà id est, ab vno ex coniuratis indicatum. Brissonius his omnibus in locis Nominatos sumi vult, pro iis, qui rei criminum facti postulatique sunt.

NOMINATIVVS pro Genitiuo, elegantissima est figura loquendi, qua frequentissime vtuntur IC. in leg. quæritur, §. idem Celsus, ff. de fide instrum. vbi dicitur, Hoc genus seruos, id est, ejus conditionis seruos, sic & in l. ita, §. 1. naut. caup. stab. vbi dicit IC. Prætorem curam agere reprimendæ improbitatis hoc genus hominum, id est, ejus generis, ejus conditionis. Spieg.

NOMINATIO dicitur de magistratibus, tutoribus, & aliis, cum ad munera publica alio suggerente vocantur, leg. 2. §. 1. ff. ad municip. & l. 1. ff. de filiisfam. lib. 10. l. vlt. Co. qui æt. se excus. eod. lib. Aliquando significat publicationem quandam, vt quando excommunicatus nominatur in Ecclesia, glo. in cap. 1. de except. libr. 6. Nominationum acceptiones fusius recensct Petr. Rebuff. in tract. nominationum quæst. 1. vbi nominationum genera recensct acutissime, & diligentissime explicat. Prat.

NOMINATORES apud Iurisconsultos dicuntur, qui cum aliqui ad munus aliquod eligendi sunt, certorum hominum tanquam

Digitized by Google

quam idoneorum nomina edunt, & quasi eorum creandorum autores sunt. Hinc nominatores tutorum sub rub. ff. de fideiussor. & nominat. tut. vbi in l. 4. ad fin. affirmatores appellari videntur. Qui cum idoneos esse tutores affirmarint, fideiussorum vicem sustinent. De nominatione tutorum extat mentio in l. 1. §. 5. & §. 5. ff. de magist. conuen. Hinc

NOMINATORES dicuntur sub rubr. C. de peric. nomin. qui cum duumviri essent, successores sibi designabant, quorum fidem Reipublicæ suo periculo præstabant. Et sic accipienda est l. 1. in princ. ff. de magist. conuen. l. 3. C. de conuen. fisc. debit. l. vnic. C. de sumpt. recup. Hi etiam creatores dicuntur in l. 1. §. si eo tempore, ff. de admin. rer. ad ciuit. pertinen. Prat.

NOMINATVM delictum interpretes appellant, quod Iurisconsulti generalis delicti nomine intelligunt: vt in dictione Delictum, indicaui. Speciale vero dictum videtur, quod innominatum dicunt: vt cum quis in ius vocatus non paret, cum temere appellat, cum ius dicentem contemnit, cum in munere sibi imposito per desidiam quis cessat: eiusmodi enim facta pluribus verbis specialiter designantur, non vno generali. Ex Alciato. Spieg.

NOMINE legato, id quod debetur, & quod in actionibus est, legatum videtur, vt actiones aduersus debitorem hæres cedere & mandare necesse habeat, l. 46. §. eum qui, ff. de leg. lib. 1. l. 59. ff. de legat. libr. 3. Nominibus olim fieri dicebatur obligatio, quæ hodie literis fieri dicitur, Instit. de liter. oblig. in princip. In nominibus esse dicuntur, quæ sunt in obligationib. petitionibus, persecutionibusque, l. 37. ff. de adq. hęred. l. 36. ff. ad Treb. Briss.

NOMINE, subauditur apud Iurisconsultos plerunque vt in consuetudine sermonis Græci: velut quum dicimus, Noxæ dedere: Damnari repetundarum, &c. Pompon. l. 2. ff. de naut. fœn. Si nemo sit, qui à parte promissoris interpellari traiectitiæ pecuniæ possit. Alfenus l. 60. §. 3. ff. de leg. & fid. lib. 30. Topiarium enim ornandi, salutarium autem tuendi & custodiendi fundi magis quam colendi paratum esse. Item, l. 2. ff. de proxenet. & l. 30. §. 2. ff. de iureiuran. l. 28. ff. de pignorib. in fin. l. 73. ff. quib. mod. pig. Hot.

NOMINIBVS propriis vtrum substituat testator, an vero appellatiuo & communi nomine, hæredis interest. Etenim si propriis nominibus tantum vtatur, æquale erit ex substitutione omnium commodum. Videtur enim magis habita ratio personarum quam datarum portionum. Rursus cum singulorum hæredum nomina propria expressa sunt, poterit is ex substitutione habere commodum, qui suam partem ex institutione repudiauit, &c. Balduin. tit. de vulgar. substit.

NOMINIBVS obligatio, scriptura fiebat: vt ait Iustinian. sub tit. de liter. oblig. Eam vt intelligamus, illud scire oportet, Romæ moris fuisse, vt vnusquisque paterfam. tabulas domi haberet, in quibus quicquid per singulos dies aut acciperet, aut expenderet, perscribebat: vt Cicero in ea pro Cluentio demonstrat. De earum tabularum fide censores quinto quoque anno ciues ad iusiurandum adigebant, vt Dionys. Halic. libr. 4. testatur. Hinc fidem in iudiciis facere solebant vt in Orat. pro Q. Roscio demonstrat Hot. Vlp. in l. 4. ff. de pecul. Si vero nomina ita fecerit dominus, vt quasi debitorem se seruo faceret, cum revera debitor non esset, non obligatur: re enim, non verbis peculium augendum est Pomponius l. 1. ff. de annuis leg. Cum in annos singulos quid legatum sit, neque adscriptum, quo loco detur, quocunque loco petetur, dari debet: sicuti si ex stipulatu aut nomine facto petatur. Extat etiam apud Scævolam faciendi nominis mentio in l. Thais, 41. in fin. ff. de fideicom. liber. & alibi nonnullis locis. In quibus Tribonianum hallucinatum, nec satis speculatibus suis vsum fuisse, verisimile est: cum aliis in locis eam vocem expunxerit, vt in l. 1. ff. de nouat. l. Græce, ff. de fideiuss. l. 1. ff. de oblig. & act. Nomina autem in tabulis dicebantur tituli debitorum (vt ait Asconius) præsertim in iis debitis, in quibus hominum nomina scripta sunt, quibus pecuniæ commodatæ sunt. Plaut. in Curcul. Noui ædepol. nomen nam mihi istoc nomine dum scribo, expleui totas ceras quatuor. Ergo Nominibus oblatio contrahebatur, cum expensum quid alicubi in tabulas referebatur. Referri autem solebat, vel ab reis ipsis, vel ab argentariis, vel ab amicis. De reis exemplum oratio pro Comœdo suppeditat: & loci ex Pomponio & Vlpiano superius adscripti. De argentariis patet ex his Donati verbis in Terentium: Tunc, inquit, in foro & de mensæ scriptura, magis, quam ex arca domoque vel cista, pecunia numerabatur. Veteres enim fere suam pecuniam apud argentarios habebant: eiusque rei vestigium supereſt in l. 7. §. quoties, ff. depos. De amicis exemplum habemus initio eiusdem Orationis pro Comœdo, & in epist. vltim. lib. ad Attic. 4. item apud Senecam lib. de benefic. 3. Ille per plurium tabulas nomina interpositis pararijs facit, ex Hotom.

NOMINIS & rei appellatio ad omnem contractum & obligationem pertinet, l. 6. ff. de verb. sign.

NOMINIS appellatione Rem significari, Proculus ait, l. 4. ff. eod. tit.

NOMINIS eius quod quis inficiatus est diem petere, in Orat. pro Quintio. Nominibus multis eos homines pecuniam à Carpinatio fecisse, qui pecuniam Verri dedissent. Verrin. 4. in Nominibus pecuniam nobis esse numeratam in præsentia non habere, ibid. Hot.

NOMINIS finitio præcedit definitionem rei. Neque enim probe definieris carnem nisi primum constitueris, an de animali, siue terrestri, siue marino, an vero de cœlesti sidere loquaris gloss. l. quoties, de verb. oblig. Spieg.

NOMISMA, idem quod numus, Græce νόμισμα. Pomponius de vsufruct. Nomismatum, inquit, aureorum, vel argentorum veterum, quibus pro gemmis vti solent, vsusfructus legari potest, Spieg.

NOMISMA vetus, Nomismata adulterina, ex C. Briss.

Νομοφυλακία, legum morumque regimen & tutela. Hinc nomophylaces, legum præsides & custodes: & non solum de iis dicitur, qui literas legis, sed qui etiam hominum facta obseruabant, & ad leges reuocabant, Bud. in l. vlt. ff. de senat. Spieg.

Νόμος, Græcis dicitur lex à tribuendo suum vnicuique, vt Romanis à diligendo, nemo enim sui cuique tribuere potest, nisi quæ recta sunt deligat, reiiciat contraria. Hac ratione νόμον antiqui Græcorum appellarunt eam vocum varietatem quæ ad numerum aut laxatur, aut attenuatur. Aut vt quidam scripserunt, νόμους appellarunt, quas iidem ᾠδὰς nominant, quod leges vt memoriæ mandarent, vtebantur publicis, & priuatis cantibus. Atque hinc νόμοι Terpandri & Euripidis, νόμον βάκχιον. Differt autem νόμος ἀπὸ τοῦ θεσμοῦ. Nam νόμος magis scriptam legem significat. Sed θεσμὸς legem non scriptam, & quandam potius consuetudinem refert. Alciat. lib. 2. disp. c. 5. Budæ. in commentariis suis refert quosdam ex Andocide annotasse θεσμὸς, dici leges Draconis, νόμους Solonis, idque vt credit Connan. lib. 1. c. 8. quod illæ duriores essent, & omnibus criminibus pœnam capitis adiungerent: vt earum æquitatis nulla ratio reddi possit, præterquam quod scriptæ essent, & numero legum positæ: At Solonius fuere mitiores & distinctiores leges, & quæ singulis delictis pœnas dignas imponerent, grauiores maioribus, minores leuioribus, ἀπὸ τῶν νόμων dicunt.

NOMOTHETÆ sunt non simpliciter legum autores, sed & ipsi qui principaliter leges suas promulgabant: quales apud Græcos Solon, Draco, Minos, Lycurgus: apud nos Pompeius, qui tulit legem Pompeiam: Iulius qui legem Iuliam: Cornelius Sylla legem Corneliam, &c. Ipsi vero ICti, vt Vlpianus, Paulus, Scævola & cæteri, non sunt νομοθέται, sed legum interpretes. Nam vt ex Demosthene Bud. commemorat, Solon inter alia suis legibus hoc quoque instituit, cum lex aliqua ad populum ferretur, vt à legislatore primum recitaretur, deinde in loco maxime celebri totius urbis maximeque conspicuo proscriberetur ad tertiam couionem vsque, inde Scribæ, vt daretur palam pro concione legenda, vt si cuiquam quid non placuisset, in medium id proferret: & si ea tum populo placuisset, ita demum nomothetæ daretur postremum probanda, qui vti eam probasset improbassetve, ita ferretur, antiquareturve. Ipsi autem nomothetæ ex iudicum numero diligebantur, vt eam operam populo iurati ipsi nauarent. De his Alciat. lib. 2. disp. c. 8. Budæus in l. 1. ff. de iust. & iur. Postellus de magistratibus. Athen. lib. 1. c. 5.

NOMOPHYLACES à nomothetis quibus à legibus seruandis vt nomen ita & officium erat. Fruſtra enim fuissent à nomothetis leges exploratæ probatæque, nisi præscripti illarum sint vsus, secundumque eas iudicaretur: quod nomophylaces vt fieret curabant. Cicer. lib. de legib. 3. illorum officium diligenter explicat. Græci hoc diligentius, ait apud quos νομοφύλακες creantur, nec ij solum literas (nam id quidem etiam apud maiores nostros erat) sed etiam facta hominum obseruabant ad legesque reuocabant. Hæc Cicero. Secundo dignitatis gradu erant Athenis νομοφύλακες, vt qui πρωτόθρονοι (quorum nomen à primis sedibus, quas illi ante cæteros habebant, deductum est) assiderent strophio quodam linteo capite redimiti: tantus erat honos priscis incolumitatis reipublicæ conseruatoribus, tantum legum studium.

NON particula negatiua turbat sensum adiecta, in tit. de off. proconſ. Legatus, inquit, mandata sibi iurisdictione iudicis dandi ius non habet. Cæterum in Pandectis Non, particula Non habetur. Notauit primus hunc errorem Aug. Polit. in quadam obseruatione eius centuriæ, quam nunquam nobis videre contigit. Nebriss.

NON pro non solum, vel non tantum, l. 9. ff. de vi publ. l. 4. l. 96. ff. de verbor. significc. & alibi: Vide Anton. August. lib. 2. emend. Cicero tum alias sæpe, tum lib. 4. ad Atticum, epist. vltim. sic vsurpauit: Hæc pactio non verbis, sed nominibus & præscriptionibus multorum, cum esse facta diceretur. Prat.

NON, pro non tam, l. 1. 2. ff. de off. præs. l. 20. in princ. ff. de acq. vel . omit. Briss.

NON, particula regulariter negat, sed quæ præposita, alium habet sensum ab eo, quem postposita notat, l. quædam, ff. de rei vend. Cætera. Alber. Spieg.

Digitized by Google

NON consentire, non est dissentire, l. alioquin, ff. de contr. empt. est enim medium inter consentire & dissentire, l. in bello de capt. & post. l. reu. Ex Alber. Spieg.

NON differendarum litium causa, sed tollendarum ad, arbitros itur, Celsus l. quamuis, ff. de recept. Spieg.

NON dubitare se quodcunque vxor eius cepisset, liberis suis redditurum. Hæc verba teste Papiniano, Marcus imp. interpretatus est, pro fideicommisso accipienda: Vide l. si vnum ex familia, in fin. ff. de legat. 2. Spieg.

NON esse, & non apparere, paria sunt, l. in lege, ff. de contrah. empt. Spieg.

NON esse actorem vel syndicum tunc intelligimus, ait Caius, cum is absit, aut valetudine impediatur, aut inhabilis sit ad agendum, l. 1. quod cuiuscun. vniuers. nom. Spieg.

NON esse ad fontem Pomponius: Si is qui haustum habeat, per tempus, quo seruitus amittitur, non erit ad fontem, l. Labeo ait, ff. quemadmodum seruit. amit.

NON honestus quæstus. Hermogenianus: Ne honesta, ait, interpretatio non honesti quæstus lucrum possessori faciat, l. si possessor, ff. de petit. hæred. Spieg.

NON ideo, pro non continuo. Iurisconsul. Tum decem tu dari stipulatus sis, non ideo posse te decem dare oportere intendere: quia, &c. Spieg.

NON iustum & iniustum, qui negant idem esse falluntur. Qua de re Valla lib. Dialect. 2. cap. 32. recte disserit & vere, teste Alc. in fin. c. 17. lib. 5. parerg. Spieg.

NON negare & fateri diuersa sunt, l. qui tacet, de reg. iur. Cuiac. 5. obs. 59.

NON negligentia, sed temporis angustia non potuisse litem contestari. Paulus in lege non enim. Ex quibus caus. maior. Spieg.

NON nimis, pro non tam, apud Vlpian. in l. iuregentium, §. vtrum autem, ff. de pact. more Græcorum, qui οὐ μακρὰν dicunt, vt Haloander monuit, & obseruauit. Hegendorph. Spieg.

NON nolle medium est inter nolle & velle, & significat pati & permittere, l. tertia. de regulis iuris, l. tertia, §. scientiam, ff. de tribut. Gœdd. ad l. 130. de verb. sign. num. 5. Verba hæc, SI NON FECERIS, SI NON DEDERIS: hanc habent significationem, si interpellatus non dederis, feceris, solueris: nec est omne vitæ tempus expectandum: sed protinus atque per promissorem factum est, quo minus stipulationi pareret, statim eiusmodi conditiones comittuntur, l. 115. ad fin. ff. de verbor oblig. l. 17. in fin. ff. de fideiusor. l. 24. ff. quand. dies leg. ced. Briss.

NON nolle. Cicero ad Attic. lib. 13. Proximis tuis literis primum te non nolle cognoui, hoc est, pati & non contradicere. Iurisconsulti non nolle, & velle sic interpretati sunt, vt velle eos dicant, qui voluntatem suam declarant, siue quid velent, siue quid fieri iubeant. Non nolle: qui quid scientes dissimulant, hoc est, non declarat se vel nolle, vel quod fit, fieri velle, &c. Ræuard. l. eius est non nolle qui potest velle, ff. de reg. iur.

NON nominatim, id est, in genere, l. hæres seruum, ff. de euict. Spiegel.

NON perinde, id est, non æque, probe. Pompon. Nam senatus, ait, non perinde omnes prouincias probe regere poterat. Adi Old. in Restaur. Politiæ. Spieg.

NON prodesse & nocere diuersa sunt: vide supra, Nocere & non prodesse.

NON omnes, id est, nulli Virg. Non omnia possumus omnes, id est, nulli. Connan. lib. 6. c. 6. nu. 8.

NON omnimodo, id est, non semper generaliter & indistincte, Instit. quib. mod. ius patr. potest. sol. §. 1. & ibi Aldobran. l. vbi autem §. fi. ff. de verb. oblig. l. in naue, in fi. ff. locati. Plinius lib. 16. cap. 14.

NON per omnia verum est, l. ait prætor, §. sed quod Papin. ff. de minorib. Spieg.

NON pluris quam res est, id est, quanti aduersarii interfuit: Vide Vlp. l. qui restituere, ff. de rei vind. Spieg.

NON posse dimitti in solidum creditorem, est non posse creditorem totam solutionem consequi. Spieg.

NON posse, præcisam necessitatem inducit, generaliterque modum omnem remouet, vnde effici dispositio posset, glo. c. 1. de reg. iur. lib. 6. Spieg.

NON pro modico beneficio datur, apud Vlp. in l. athletas, ff. de his qui not. infam. Spieg.

NON reddita res proprie dicitur, quæ deterior facta redditur, l. 3. §. si reddita, ff. com. Spieg.

NON soli Atridæ vxores amant: Archillis dictum, qui Vlyssis orationi respondens, à quo vt in castra reuerti vellet (vnde propter Bryseida sibi ab Agamemnone ademptam discesserat) rogabatur, sic inquit:

----- Τί δηλεῖ, αἰχμητὰ διοτρεφὲς Ἀτρεΐδη;
ἀπρεπέες δὲ μάχ' Ἕλλησι μεμίσγεται οἰδαλίμοισι;
οὐ μοῦνοι φίλεον ἀλόχους μενεπτολέμους Ἀτρεΐδαι
ἀπρεπέως ἐπεὶ ὅστις ἀγαθὸς περὶ ἦν καὶ ἐπίστω
τὴν αὐτοῦ φιλέειν, ἠδὲ κήδεσθαι· ὡς καὶ ἐγὼ τὴν
ἣν περ θυμῷ φίλεον, δουρικτήτην περ ἐοῦσαν, Id est,

Cur autem populum adduxit huc congregans
Atrides? annon Helenæ gratia pulchri comæ?
An soli amant vxores diuersi vocorum hominum
Atrida? quippe qui bonus & prudens est,
Suam amat, & curat: vt ego quoque hanc,
Ex animo amabam, quamuis captiuam.

Sexus Cæcilius hoc dictum venuste transtulit ad eos qui vxores quamuis iniustas habent: vt adulterij accusatio non minus ipsis, quam iis qui iuxtas vxores habet, permittatur. Vlp. l. 13. ff. de adult. Plane siue iusta vxor fuit, siue iniusta: accusationem instituere vir poterit: nam (vt Sex. Cæcilius ait) hæc lex ad omnia matrimonia pertinet: & illud Homericum adfert. Nec enim soli, inquit, Atridæ vxores suas amant, οὐ μόνοι φίλεον ἀλόχους μενεπτολέμους Ἀτρεΐδαι. Non soli amant vxores Atridæ. Quod enim cum interrogatione pronunciauit Achilles hic negatiue retulit. Hotom.

NON solum, hæ particulæ semper æqualia repetunt, in l. non solum de vsu & habitat. dicitur, quod si relictus sit vsus domus mulieri, non solum cum marito, sed etiam cum libertis habitabit, non tamen eodem iure cum libertis, neque eadem consuetudine, & l. non solum de iniur. l. non solum tenetur iniuriarum, qui fecit iniuriam, sed etiam qui fieri curauit, diuersimode tamen, vt ibi per gl. Forcat. in Necyomantiæ dial. 50. n. 4.

NON temere in agendis negotiis computantur, quæ raro accidunt. Ræuard. l. Ea quæ raro, ff. de reg. iur.

NON vere dicitur reipubl. causa abesse, qui sui priuati negotij causa in causa est: autor Alphenus. Spieg.

NON velle. Hæc verba (falso traditum est) iuxta sententiam doctissimi Bellonij, inter nolle & velle medium esse, cum medium sit, non nolle, l. 1. §. scientiam: vbi casus & Gloss. in verbo velle, ff. de tribut. act. l. 3. ff. de reg. iuris, vbi Fran. Duar. Pet. Faber, & alij. Cuiac. obs. 23. lib. 15. Quin & ratio accedit. Nam inter affirmatiuum & negatiuum medium non sumitur ex affirmatiuo, sed ex negatiuo. Exemplum: Inter proprium & improprium datur medium: non improprium: non autem datur non proprium, quoniam non proprium idem est, quod improprium, l. 1. in pr. ff. de Suis & legit. Sic inter doctum & indoctum, datur non indoctum. Idem in verbo placere & displicere: quorum medium est, non displicere leg. 1. §. is qui nauem, ff. de Exercit. Spieg.

NON vtiliter negotia gerit, qui non necessariam rem, vel quæ oneraturа est patremfamilias, aggreditur, teste Vlpiano, l. sed an vltro, §. fi. ff. Negot. gest. Spieg.

NON vtique, non restricte, non præcisè. Vlp. l. 21. ff. mand. Sed si non vtique vnius, sed vtriusque mandatum intuitus id fecerim. Sic Pompon. l. 43 ff. ad leg. Aquil. Dominum enim lex Aquilia appellat, non vtique eum qui tunc fuerit, cum damnum daretur. Hot. Aldobr. Instit. de legit. ag. tutel. non vtique, id est, non ita simpliciter passim & indistincte interpretatur.

NON vtitur vsufructuarius, si nec vtatur, nec nomine eius alius, puta qui emit, vel qui conduxit, vel cui donatus est, vel qui negotium eius gerit. Conn. lib. 4. c. 7. n. 11.

NONÆ dicuntur in Martio, Maio, Iunio & Octobri sex illi dies, qui primum sequuntur: in reliquis vero mensibus, quatuor tantum illi dies primum sequentes: Vide l. item veniunt, §. pridie idus, ff. de petit. hæred. Varr. lib. 5. de ling. Lat. Nonæ appellatæ aut quod ante diem nonum idus semper, aut quod vt nouus annus Kalendæ Januariæ à nouo solo appellatæ, nouus Mensis, noua Luna Nonis.

NONARIÆ meretrices, quod hora noua cellas aperirent, & prostare inciperent, dictæ sunt. Bud. Persium citat.

NONIANVM SCtum, de colluſione detegenda. Sic enim legendum in l. vlt. Cod. de colluſ. deteg. nomen suum sortitum est à Nonio Asprenate, quem sub Domitiani temporibus, quo etiam hoc SCtum factum est, vt constat, &c. l. 1. ff. de eod. consulatum gessisse inuenio. Briss.

NORMA, pro formula præscripta, vt in §. pen. Instit. de Attil. tut. Normalem tamen pro recto positum, qualem norma, hoc est, fabrorum regula efficit, alicubi Bud. obseruauit. Spieg.

NOSCOMION (deductum à voce νόσος, morbus & κομέω curo) locus est constitutus propter pauperes ægrotantes, & languentes, quo infirmis alimenta subministramus, de eo meminit Imperator in l. illud, §. 1. & in l. penult. C. de sacrosc. eccles. & in auth. de alie. & empt. §. emphyteuses vero per totum: quamuis exemplaribus impressis menda insit. Huius loci meminit diuus Hieron. dum inquit: Quæ habere poterat, distribuit, dilapidauit, ac vendidit & in pecuniam congregatum vsibus, pauperum præparauit, & primo omnium nosocomion, id est, languentium villam instituit, in quo ægrotantes colligeret de plateis, & contumota languoribus atque inedia miserorum membra refoueret. Cotta.

NOSSE qui ea non dicitur, quæ duntaxat per transennam ac iter faciens audiuit: vide I. Harmen. 6. Goth. ad l. 16. C. de testib.

NOSTRVM proprie dici non potest, quod ex catu nobis auferri potest Spiegel. Porro aliud olim fuit dominium, quo res nostra esset Iure Quiritum: aliud, quo in bonis nostris tantum

Digitized by Google

rum esse dicebatur. Verum Iustinianus hoc discrimen sustulit. l.1.C.de nudo iure Quirit. Quod naturaliter nostrum factum erat, tantum esse dicebatur in bonis nostris. Quod vero ciuiliter, hoc est, solenni suo ritu, & legitimo (vt loquebantur) aliquo actu (cuius generis transferendorum dominiorum ritus Romani olim multi fuerunt) in nos translatum erat, erat nostrum iure Quiritium. Quod vtroque modo, pleno iure id nostrum esse dicebatur, cap.29. Qui à quibus. Fr. Balduin. in sua Catheli Iuris Ciuilis.

NOSTER plerunque non dominij, aut sanguinis Iure vel amicitiæ vinculo, sed professionis societate dicitur. Nam & de his qui non erant eorundem temporum æquales, vsurpatur. Sic Caius noster, ait Pompon. leg.39.de stipul. Briss.

NOTA, pro infamia, ignominia, probro, l.1.& 2.& 1.ff.de his qui not.infam. Sic notæ causa facta exhæredatio, id est, iniuriæ inferendæ causa & notæ inurendæ, l.18.ff.de lib.& posthum. Alias quodcunque signum significat. Ouid.ad laudem retulit in Aur. vt præpos.not. Imp.& de Tabellion. pro scriptura notarij usurpauit. Spieg.

NOTAM ascribere, nihil aliud fuit, quam causam infamem & ignominiosam edere. Vnde perspicuum est, differre, notare,& ordine mouere. Ob leuiores siquidem causas mouebant tantum Censores, sicuti Liuius libr.14. scribit Fabricius P. Cornelium Ruffinum consularem mouit. Grauioribus autem pollutos sceleribus notabant, & notatos quosdam tribu etiam motos,& ærarios factos, lib.42. Liuius commemorat. Verum tamen sciendum, quod Censoriæ animaduersionis notæ non vere iudicia sed præiudicia quædam fuerint, itaque qui notatus fuerat, postea in iudicium vocabatur, vt Cicero scribit lib.4.de Republ. Censoris iudicium nihil aliud fere damnato affert, præter ruborem. Itaque quod omnis ea iudicatio versatur tantum in nomine, animaduersio illa ignominia dicta est. Adeo vero seuerus in delinquentes Cato Censor fuit, vt inde Censorij nomen adeptus sit. Plinius lib.19.cap.1.& lib.14.c.4. Sabell. lib.8. 2.c. Fulgosus lib.2.c.4.

NOTA, ait Gœddæus ad rub. ff.de verb.sign.num.7. est quodlibet cuiusque rei signum, non solum illud quod mentis icones refert; verum aliarum etiam rerum. Sic ruga nota est senilis ætatis: animi tristis vultus & facies contracta: hilaritatis facies expedita: Sic maculæ pecorum, quibus à se inuicem distinguuntur, notæ earum sunt,& adeo notæ, vt nomina plerunque ex iis sortiantur.

NOTABILE, est conclusio, quæ à decisis, aut decidendi ratione ingeniose colligitur. Salom. in leg. Gallus, ff.de libr. & posthum. Prat.

NOTÆ literæ dicuntur singulariæ, ex quibus verba conficiuntur. Sed & literarum notæ intelliguntur quibus ad occultanda consilia, maximè in bello, propter hostium insidias, milites vtebantur, Vigl. in tit. Instit. de Milit. rest. vulgo nunc ziphiæ vocantur. Eas primum commentum fuisse Tyronem M. Tullij Ciceronis libertum, autor est Eusebius. Spieg.

NOTÆ verbo etiam cicatrices continentur. Vlp. in fin. l.1. ff.de Fugitiuis.

NOTÆ in leg.2. ff.de seru. fugit. signa, stigmata, puncta, seruis scripta atque iniusta significant. Sic Cic.2.Offi. Thracem compunctum notis Threicijs dixit. Et Plin. in panegyrico. Exanguem ferream frontem nequicquam conuulnerandam præbeant punctis, & notas suas rideant. Valer. lib.6.cap.8. Seruius ab eo vinculorum pœna coercitus inexpiabilique literarum nota per summam oris contumeliam inustus. Græco stigmatum verbo vtuntur Impp. in l.3.de fabricens. libr.12. Et stigmatum quoque notas dixit Sueton. in Calig.c.27. Quintil. lib.7. cap.4. Si quis fugitiuo stigma scripserit, Vnde stigmatici serui teste Polluce lib.3. Onoman. notis compuncti appellantur, quos Plautus literatos vocat. Notæ etiam dicuntur compendia quædam dictionum, siue vt Plutarchi in Catone verbis vtar, σημεῖα ἐν μικροῖς τοῖς ἔσχατον τύποις γραμμάτων διώρυγα ἔχοντα vel etiam, vt alij, σημεῖα γραμμάτων φορὰς ταχεῖς ἐξαριθμοῦντα. Sic accipiuntur Notæ in leg.33. ff. ex quibus caus. maior. l.9. §.1 ff. de hæred. instit. l.41. ff.de milit. testam. & l.6. in fid. ff. de bonor. possess. vbi notas literas non esse traditur. Quæ de causa à literis separantur in l.1. §. ludi. ff.de var. & extr. cognit. & d.l.41. Seneca lib.14. Epist. Quid verb. notas, quibus quamuis citata excipitur oratio & celeritatem linguæ manus sequitur. Huiusmodi vero notis olim pleni erant Iureconsultorum libri. Sed Iustinian. quicquam in libris suis notis scribi vetuit, l.2. §..penult. ff. de vet. iur. enucl. Quæ de re Isidor. libro 1. tractat. Notarum autem inuentionem alij Tullio Tironi tribuunt, alij, & in his Dio Mecœnati. Prat. ex Briss. vide & Brodæum Miscell. lib.4 cap.9..

NOTAS quoque appellabant illas, quæ Iureconsultorum scriptis vel reprehendendi causa vel explicandi attexebantur interpretationes, l.10. ff.de castr. pec. l.2. Cod.de vet. iur. enucl. l.vn. de respons. prud. in Theod. Quod ex inscriptionibus multarum legum apparet, vt ex Notis Pauli ad Neratium, Marcelli ad Iulium, &c. & eo sensu verbum, Notas, accipimur in l.1. §. Paulus notat. ff. de offic. eius cui mand. l.39. ff.de hæred. instit. l.vlt. ff.de his qui in testam. delent. l.16. ff. qui test. fac. poss. Briss.

NOTARE in nostris libris, ICti dicuntur, qui alterius scriptis opiniones suas adsuunt & attexunt: vel improbandi reprehendendique causa, vel addendi de suo. Sic Proculus apud Labeonem notat l.10. §.1. ff.de negot. gestis, l.69. ff.de condit.& demonstr. Briss.

NOTARE accipitur pro animaduertere determinare, vt noscatur, l.L.berto, vel amico, §.litem in iudicium, ff.neg. gest. Ibi Vlp. notat; l.si quis seruum, ff.de act. empt. dum dicit: Marcellus notat; l.non solum is, ff.de iniur. Alias ponitur pro reprehendere, l.merum autem præsentem, §.fi. ff. quod met. caus. Ibi: Non immerito Iulianus à Marcello notatus est. Alias significat diligenter aliquid obseruando inscribere, l.item apud Labeonem, §.ait prætor (ff.de iniuriis. Alias notare, est ab alio dictata per notas & compendia conscribere. Vnde Notarij vocabantur, vt leg. Lucius Titius, ff.de milit. test. l.sed cum patrono, §.fin. ff.de bonor. poss. Alias denique Notare vsurpatur pro infamia adficere, infamem censere, lædere existimationem, vt in tit. ff.de his qui notant. infamia, l.2. ff.de obsequi. à liber. & libert. l.1.§.secundo loco, ff.de postulan. Ibi: Item personas turpitudine notabiles, l.18.ff.de lib.& posthum. Old.

NOTARE notis quibusdam est compendiis literarum aliquid breuiter perstringere, non omnibus literis integrum perscribere. Suet. in Galba.c.15. Quia notata non præscripta erat summa. Sic Fabius: quantum notando consequi poteram. Prat.

NOTARII, à notis literariis: quod notis quibusdam verbum semper significantibus, Catonis luculentam in senatu orationem collegissent, originem traxisse dicuntur, huiusmodi notæ sunt, quæ sigla appellauit Iustinianus l.1.& 2. in fin. C.de vetere iure enucleando: Dicuntur autem plurifariam vt refert Gloss. in Rub. C.de tabellar. lib.10. Notariorum iura scire præsumi, magister Practicæ autor est, in titulo de instrum. edit. §.octauo, in fin. In versicul. sed nunquid tabellio: Baldus, notariorum imperita mundum destrui autor est in Responsis. Notarius,& librarios, idem genus hominum fuisse, quibusdam videtur: A quibus dissentit Insulanus, tradens, notariorum genus maiore in precio fuisse, ob velocitatem eorum in excipiendis transcribendisque dictatis: quod etiam artificiosis & breuibus quibusdam notis quondam fieri solitum, autor est Plutarchus in vita Catonis iunioris. Librariorum autem illi (insulano) quondam professio videtur fuisse, vt certi pretij causa libros, ac quæcunque scribenda scriberent: nec breuiusculis ipsos notis, aut decurtatis verbis vsos fuisse. Seneca & Tranquillus notarios appellant actuarios: quod in acta referrent actiones, quæ dicebantur in senatu & ad populum. Idem vocabulum pro Notario sumptum, apud Plautum quoque inuenies in fine Aulularie. Longo tempore post dicti sunt notarij, quibus publica cura stipulandorum instrumentorum ab Imperatore commissa fuit. Dictos notarios à notis, Hammonius credidit. Spieg.

NOTARII autem proprie dicuntur, qui excipientes verba dictantis per notas ac compendia scribunt: Plautus in l. Lucius Titius, ff.de milit. test. vt singularij, qui singulis scribunt. De Notariis eleganter Basilius in epistolis: οἱ λόγοι τῶν φύσει ταχέως ἴχνη. διὰ τῶν σημείων χαίζουσι, ἵνα ἐκπαιδεύσωσι τὸ τοῦ θεοῦ ἀγαθόν. Græcis notarij ταχυγράφοι. Hos ita exprimit Auson.

Puer notarum prepetum. Et Martialis:

Nondum lingua suum, dextra peregit opus.

Alias lib.12.C.tit.de primicerio & notario: verbum hoc pro secretariis Principis vsurpatur. Lampridius in Alexandro: Eum notarium, qui falsum causæ breuem in consilio imperatorio retulisset, incisis digitorum neruis, ita vt nunquam posset scribere, deportauit. Spartianus in Diadum: istæ literæ per notarium proditæ, illi puero multum obfuisse dicuntur. Plin. in epist. Ad latus notarius cum libro & pugillaribus. Prat.

NOTARII Principum, hoc est, Imperatorum ac Cæsarum soli dicuntur habere dignitatem, l.vnic. Cod.de mand. princ. Cæteri enim publici serui, quod populariter rogentur, nuncupentur, l.2. rem pupil. salu. for. At vbi doctores rite appellati, decurioneſve citati, aut sacris initiati fuerint, rogati non coguntur ad præstandum officium, vt Bartolo visum est in leg. vniuersitates, C.de decurionibus. Sed & notarij dicti sunt olim, qui notarent in senatu. Tabelliones autem hodie latine dixerimus id genus scribas à tabulis, hoc est, testamentis, & publicis scripturis, quas conficiunt: Vide infra, Tabelliones. Spieg. Ræuard. l.si librarius, ff.de regul. iur. Anton. Augustl. libr. singulari ad Modestinum, c.14.

NOTARIO dicenti, etiam in articulo mortis, se falsum fabricasse instrumentum, non creditur in præiudicium partis. Masc. de probat. libr.2. consil.77.44.nu.1. text. in l.si quis in graui, §. si quis moriens, ff.ad Syllan.

NOTARIVS fabricans falsum instrumentum punitur amputatione manus, & amplius priuatur officio notariatus, ita vt non possit illud in futurum exercere. Farin. cons, 48.nu.9.

NOTARIVS dicitur oculus iudicis, & propterea debet illi &

Digitized by Google

partibus fidelis esse,& mundas manus habere : Prosper.Farin. cons.5.crim.n.5.

NOTATI,in l.2. C.de dignit.lib.12. differunt ab infamibus,Infames enim sunt,quibus lex infamiam irrogat: Notati vero non sunt ipso iure infames, hæret tamen in eis macula quædam,vt qui iudicio publico rei in vinculis sunt, vel qui ob testimonium dicendum vel non dicendum pecuniam accepisse convicti, nec damnati sunt,vel qui inter requirendos damnati sunt. Prat.

NOTIS scribere.Lege,Hieroglyphicæ.

NOTIFICARE. Hoc verbum à plerisque reprobatur: nec vero facile admittitur, nisi forte autore Ouid.se tueri quis velit,qui sic habet lib.1. de Ponto : Atque modum pœnæ notificare velis. Pro eo autem verbo subjiciunt alij; notum facere, quo nihil receptius in summorum aulis principum, seu euulgare,aut palam facere, *Verkunden meniglichen , oder kundt thun allen meniglich*. Spieg.

Νοθάνειν decipere, corrumpere, & adulterare significat: ex quo νίθος. quisquis scelerate natus est.Connan.lib.2.c.16.n.2.

NOTHIA,Græci appellant neutro genere,& in numero plurali, eam partem,quæ ex bonis paternis,lege Athenienfium,nothis dari poterat. Hinc factum, vt Græci nothum appellent,quidquid non legitimum esse volunt nec verum. Ita nothus dicitur filius ante legitimum natus. Bud.in Annot. prior ad l.vulgo concepti,de statu hominum.Spieg.

NOTHI. Titulus est,in Nou.99. περὶ νόθων, vbi tamen τῶν νόθων & τῶν φυσικῶν appellationes confunduntur. Νόθοι, qui non è iustis nuptiis natus sit, Græci dixere.Nos Latinum rei,vt Cato testatus est,nomen non habemus : ut necesse sit peregrino nomine vti.Hæc & M.Fabius Inst.libr.3. Sunt autem nothorum, vt video, tres vere species. Vna est eorum, quos Cœlibes ex amicis & pallacis in concubinatum ascitis tollunt : quos hodie viles,& abominandi nominis, veteres pene vxoram loco, nec sine dignatione quadam domi habebant:hos Cæsar Naturales vocat not.89. ab eo quod natura à iustis liberis non differant, Ius tantum hoc quotidianum & commentitium, quo matrimonia solenni ritu & ordine constant, repugnet. Quo nomine,si iusti filij non supersint,& sextantem hæreditatis paternæ cum matre capiunt. Sed quando hodie,non domi habere semper,sed plerumque foris alere,amicas solent,alij,ne forte honestiorum oculos, vel infirmiorum mentes vulnerent: multi etiam,vt alacres semper,ac velut recentes,nec nimio vsu (qui fere cupiditates exhaurit) fracti,ad eas se conferant : bellissime agitatum est, an & ex iis nati, ad sextantem hunc vocentur,quod magis negatum est. Cæterum & istos, & qui alij ex ea nascuntur,quæ vni cognita,alij sese non præbet,Naturalium nomen mereri, id vero conuenit quod apud me valde dubium est, haud ignarum in toto hoc genere à Cæsare Iustiniano (cui ea res præter cæteros πολιτικὴν videtur, & curæ fuisse, vt tanquam in iuris ciuilis partem reciperetur (disertè τὸν κῦρ τὸν οἶκον τῆς παλλακείας ἔχειν exigi non contento τοῦ παιδὸς ἐκείνη γονεῖ ᾖ πρόικα. Nam & in concubinatu specimen quoddam vel exemplum non iure contracti matrimonij, & quasi contubernium seruis fuerat,imaginatur.Quod vero simile facit & Demosthenes Orator,qui ἐν τοῖς κῦρ παίσιν, ad quotidianam corporis curam: amicas in concubinatum asciscit ait : his verbis: τοὺς μὲν γὰρ ἑταίρας ἀδούλης ἵνα ὁ ἔχων θῇ. τὰς δὲ παλλακὰς τοὺς καθ' ἡμέραν θεραπείας τοῦ σώματος τὰς δὲ γυναῖκας, τοῦ παιδοποιεῖσθαι γνησίους, καὶ τὴν οἰκίαν φύλακα πιστὴν ἔχειν Curt.lib.3. ἀναγκαῖον, cap.8. Vel

NOTHVS dictus ἀπὸ τοῦ μὴ θεῖος, vt ait Suidas,quod priuatus sit eo,quod diuinum censentur, id est, legitimus nuptiis,vel ἀπὸ τοῦ ὀνοῦ, τὸ μίμησθαι, καὶ βλάπτειν, vt Phauorinus scribit,& in Etymologico magno habetur, quo nomine significantur omnes, qui non sunt ex iustis nuptiis procreati, vt docet Iulius Pollux,Suidas & Hesychius,quamuis Hesychius νόθους χόρνους appellat.Vsus est Homerus Iliados Δ.

Αὐτὰρ ὁ δὴρ Ισσητὸ καὶ Αντιφον ἐξεναρίζων
Υἱὸ δύο πρεσβήιο νόθο, καὶ γοήιον ἄμφω
Εἰν ἑνὶ ἅρματι ἔντας, ὁ μὲν νόθος ἦεν ἐλαύνων
Αντιφος αὖ:-----

Et Pindarus in Olympiis, &c. Vsus est & Plutarch.in Theseo. Αὖθις δὲ νόθῳ καὶ ξένῳ παιδὶ τὸν αὐχένα πεπιεσμένον αὐδὸν ὑπορρῶξαι γνησίου ἐρήμους, καὶ ἀπαιτήσας ἀποληπτομένους. Et Dionysius Areopagita in lib. περὶ τῆς οὐρανίας ἱεραρχίας, c.2.quamuis in alio sensu.Ac Philostratus ἐκ τοῦ Απολλωνίου τοῦ τυανέως βίου, lib.2. νόθον appellat catulum,quem leæna ex pardo conceperit,quod Alemannus Rinuccinus perperam interpretatus videtur,qui matrem nothum vocari credidit. Inde νόθια siue νόθεια dicta sunt, pecuniæ,quæ talibus filiis relinquebantur, quæ lege Athenienfium mille drachmas excedere non poterant : quorum mentionem fecit Demosthenes in oratione contra Aristocratem, & Aristophanes, ac plerique alij, quos Suidas refert. Hinc etiam νόθον dicitur omnis res non legitima, sicut νόθον ἀπλισμούς, & similia, vt docet Budæus , qui scribit hanc dictionem apud Græcos eandem habere vim, quam spurius apud Latinos. Nam quamuis Plutarchus in Romulo, de spurio mentionem faciat,tamen illi nomen non tanquam Græcum, sed tanquam Latinum vsurpauit. Ibi enim tradit quomodo à Latinis prænomina scribantur. Vsus fuit hac dictione Ouid. in Epistolis Phædiæ ad Hippolytum.

At ne nupta quidem tadaque accepta iugali,
Cur nisi caperes regna paterna nothus?

Vsurpauit pariter Virg. Æneid.lib.7.loquens de equis:

---------patriis quos Dædala Circe
Suppositis de matre nothos furata creauit.

Et Columella lib.8.c.2. vbi de galinis loquitur : Omnium tamen horum generum nothi sunt optimi pulli,quos conceptos ex peregrinis maribus nostrates ediderunt. Plinius quoque libr.8. c.1. scribit elephantes minores apud Indos arare, & ab illis nothos appellari. Verum in hoc loco Iustinianus non ita late hanc dictionem accipit, quemadmodum Græci, quippe qui nomine nothorum intelligit solum eos, quos naturales vocant, cum dicat cæteros non esse dignos hoc nomine, & modo νόθους, modo φυσικὲς vocat. Ex quo patet decipi Alciatum qui libr.3.parerg. cap.5. scribit eos differre. Patet etiam decipi Haloandrum,qui dum hæc conuerteret, modo naturales,modo spurios dixit. Cum spurij non dicantur ex concubina nati.Quos errores Alc.& Haloand.notauit Gabriel Palæotus in lib de Nothis & Spuriis,c.17. Attamen & ipse in eo fallitur, quod putat eos tantum nothos à Iustiniano vocari , qui nascuntur ex concubina.Quandoquidem Iustin.etiam eos nothos vocat,qui gignuntur ex ancilla,quod patet in ea parte,in qua tractaturi, quomodo qui offerens se curiæ legitimus reddatur , cum tamen ancilla non possit esse concubina. Ferrand. libro 2. explicat. in constit. quibus mod. natu effic. sui cap.43.

NOTHOS, Cuiacius 5.obs.6. definit, quod sint, qui ex concubina domi sine nuptiis vxoris loco retenta , nati sunt. Sed Haloander nothos voluit esse spurios , quem reprehendit Cuiacius in expositione Nou.12.part.2.& hodie nullos esse nothos, quia nulli sint naturales, idem Cuiac.in fine d.obser.6. opinatur. Isidor. distinguit, vt si virgo vel vidua , in quam stuprum committitur,sit ignobilis, mas vero stuprum in eam committens sit nobilis , qui inde nascuntur , dicantur proprie Nothi, & vice versa,si virgo vel vidua sit nobilis,patet vero ignobilis, inde nati dicantur Manseres, Vult.ad princ.num.10. Instit.de patria potest. NOTHVS dicitur, qui ex vxore non legitima natus est : Vide gl.in cap.nisi cum pridem versic. personæ vero. exti. de renunciat. quæ dicit nothum esse eum , qui de adulterio natus est , qui videtur verus filius , sed non est, Ioan. Bello Etym.

NOTIO , nihil est aliud quam potestas quædam cognoscendi, examinandique factum,l.3.§.cauſæ cognitio, § seq. ff.Carbon. edicto, l.4.ff.de off.eius cui mand.est iurisd.Gœdd.ad l.99.nu. 5.de verb.sign.

NOTIO , alias cognitio prætoria à Iurisconsultis vocatur , cum sine scripto libello siue solennitate iudiciaria tantum simpliciter inuocatur officium iudicis vel magistratus.Spieg.

NOTIO diuiditur in cognitionem & iurisdictionem , l.notionem,de verbor.signif. Est autem notionis verbum generale:& non solum ad eos pertinet , qui iurisdictionem habent , sed & qui simplicem cognoscendi facultatem. Quare assessores , siue amici qui in consilium proconsulum adhibentur , cum etiam ipsi cognoscant: dicuntur habere notionem. Arbitri quoque, quos ex compromisso adimus, habent notionem. Cum enim ex pacto priuatorum iurisdictio conferri nequeat, consequens est, vt saltem notionem habere dicantur. Ex Alciat. comment.de verb.sign.Spieg.

NOTIO & cognitio differunt. Notio enim est quælibet cauſæ cognitio , siue ea iure magistratus expediatur siue absque iurisdictione, hoc est, siue magistratus iure, per text.in l.noticnem 99.de verb.sign.ait Prætor.5.& ibi Duar. & alij de re iud. Cognitio saltem ea causarum notio est , quæ iure magistratus vi iurisdictionis exercetur. Itaque omnes , qui cognitionem habent,habent etiam notionem : sed non contra, per d.l.99.l. ait Prætor.l.15.de re iud.l.solent de offic.proconsl. tantum igitur inter notionem & cognitionem interest , quantum inter genus & speciem. Gœddæ.ad l.99.nu.3. de verb.sign.vbi plura vide.

NOTIONIS verbum latissimum est:nam & in ciuilibus , & in criminalibus causis vsurpatur. Itaque Notio dicitur Prætoris, qui vtrum actio danda an deneganda sit,cognoscit,l.vlt.in fin. ff.de obligat.& act. Sic in l.8. ff.de transact. Prætoris dicitur esse notio , cum de habitatione aut vestiario, aut alimento relicto transigendum est , & in l.6. Cod. quomodo & quand. iud. At in l.1. §.1. ff.de offic.præf.vrb.Notio ad causas & animaduersiones capitales refertur : vbi Vlpianus scribit, ea quæ vltra centesimum lapidem fiunt , egressa esse Præfecti vrbis notionem : itemque in leg.penult. ff.de calumn. Proprie tamen Notio videtur esse rerum quæ neque criminales sunt , &, in facto , non in iure consistunt : veluti cum Cicero in orat.

pro

Digitized by Google

pro domo scribit, omnem esse notionem Pontificum cum quis adoptatur, quæ causa cuique sit adoptionis, quæ ratio generum ac dignitatis, quæ sacrorum. Item cum disceptatur apud Prætorem, vtrum qui filius esse dicitur, in potestate sit, an non sit: Prætoris notio esse debebit, inquit Vlpian. l. 3. §. 1. ff. de lib. exhib. aut cum de illius ætate qui manumittit, vel de manumittendi causa quæritur. Atque hæc quidem ita se habent, cum propria verbi cuiusque significatio exquiritur. Vlpian. autem in leg. notionem, 99. ff. de verbor. signific. Notionem sic posse accipi scribit, vt & Iurisdictio & Cognitio intelligatur. Itaque idem in l. ait Prætor, 5. ff. de re iudic. cum Prætor dixisset, CVIVS de ea re jurisdictio est. Melius, inquit, dixisset. CVIVS de ea re notio est: etenim Notionis nomen etiam ad eos pertinet, qui iurisdictionem non habent, sed habent de quauis alia causa notionem. Hot. & Connan. lib. 1. c. 16. n. 4.

NOTIONIS verbum non tantum cognitionem & iurisdictionem sub se continet, sed etiam aliquando imperium tam merum quam mixtum: quo casu, non in cognoscendo solum, sed imperando simul notio consistit. Gœdd. ad dict. l. 99. n. 7. de verbor. signif.

NOTITIA ab Impp. recentiorib. appellatur breuis, seu libellus in quo descriptio status, administrationis, & diœcescos alicuius continetur l. 1. §. 8. C. de offic. præf. præt. Afr. l. vn. de excus. artif. lib. 10. C. l. 3. & l. 5. C. de aduoc. diuers. iud. l. pen. & vlt. de diuers. off. lib. 12. C. Hinc de statu Imperij sub Constantinopolitanis Imp. agens liber Notitia Imperij Rom. inscribitur. Bris. adde & aliam notitiam in l. 2. §. 9. C. de offic. præf. præt. Afr. l. 7. C. de palat. sacr. largit. Nou. 8. c. 1. §. 1. Gothofr. ad d. §. 8. Alias notitia est cognitio, intelligentia, notio, Cic. lib. offic. 3. Explica atque excute notitiam tuam, vt videas quæ sit in ea species, forma, notio boni viri. Oldend.

NOTORIA, pro elogiis & iudiciis quibus crimina ad magistratus deferuntur, l. 6. §. nuntiatores, ff. ad Turpil. l. 7. C. de accus. l. 31. de episc. & cler. in Cod. Theod. l. diuus, ff. de custod. reor. D. Aug. in epist. 160. Notoria in singulari & Notoriæ dixit. Circumcelliones, inquit, quosdam, & clericos Donatistas, cura eorum, qui publicæ disciplinæ inseruiunt præmissa notoria ad iudicia legesque perduxit. Et in epistol. 159. Qui non accusantibus nostris, sed illorum notoria, ad quos tuendæ pacis vigilantia pertinebat, præsentari videantur examini. Notoriam quoque vsurpat Apul. lib. 7. de asino aureo. Sed ille, ait, qui commodum falsam de me notoriam pertulerat. Et Trebellius Pollio in Claudio ad fi. Nihil me grauius accepit, quam quod notoria tua intimasti Clodium parentem amicumque nostrum insinuatis sibi falsis plerisque grauiter irasci. Briss. & Cuiac. 3. obseru. 3.

NOTORIVM est, quod omnibus constare potest, & colore nullo obfuscatur, nec probatione indiget: Alciatus autem libr. 1. de verb signif. Notorium dicit id quod palam constat, cum veteres notorium pro denuntiatione fascinoris acceperint. Est autem hoc

NOTORIVM triplex. Præsumptionis, Iuris & Facti.

NOTORIVM Præsumptionis, quod est de euidentia iuris vehementis præsumptum, vt paternitas filiatio, vbi non requiritur alia probatio nisi præsumptiones & coniecturæ, c. quoniam de fil. presbyt. Nam hoc quod quis sit alicuius filius, non potest vere probari, leg. Lucius, ff. de condit. & demonstr. Vnde filius est, quem nuptiæ demonstrant, ff. de in ius voc. l. quia semper in fin. Nam si vir & vxor aliqueminfantem nutriunt, & dicunt eum filium eorum esse, tunc præsumitur eorum filius. Est ergo notorium præsumptionis euidentia rei euidenter à iure præsumpta.

NOTORIVM iuris est clara iudicialis confessio, inconuincibilis probatio, & irretractabilis definitio, de quo scilicet notorio quis damnatus est, vel in iure confessus. Et sic illud est duplex, videlicet per confessionem factam in iure, & per sententiam iudicis, vt in capit. vestra. de cohab. cleric. & mu.

NOTORIVM facti, scilicet, quod commissum vel factum non dubitatur à populo, vel maiori populi parte, & per euidentiam rei nulla potest tergiuersatione celari, nec oportet omnes circumstantias facti esse notas, vt cap. vlt. de cohab. cler. & mu. c. cum dilectus, de purg. can. in fin. 2. q. 1. de manifesta. &c. sequ. Et illud notorium est triplex, secundum triplicem distinctionem facti: quoddam est facti permanentis & continui, vt quod palatium est in vrbe, id non eget probatione. Aliud est facti transeuntis, vt quod quidam in publico occiditur coram populo. Tertium est facti interpellati, vt quia vsurarius vna die tenet mensam paratam, alia non: vide plene Abb. ad cap. vestra, n. 14. extr. de cohab. cler. & mul. Old.

NOVA tigna dicuntur, quæ imittuntur contra priorem formam: sicuti ius nouum dicimus, & opus nouum. Pompon. in leg. si cum meus, ff. si seruit. vindic. Oldend.

NOVÆ leges interdum intelliguntur, quæ post leges 12. Tab. latæ sunt, l. 7. ff. de cap. minut. l. 11. ff. de suis & legit. Quo sensu & nouum ius accipiendum est, in l. 1. ff. de pet. hæred. Et nouæ hereditates quæ ex huiusmodi legibus senatus consultisve post Tab. 12. factis deferuntur, l. 1. capitis, ff. ad Tertyll. Denique ad quascunque recens latas leges ea appellatio pertinet, l. 1. ff. de condit. ex lege. Et ita nouæ leges Papias significant, l. vlt. ff. de reg. Cat. Briss. & Ferrar. Instit. de senatuscons. Orphitiano, in verbo nouæ hæreditates.

NOVÆ tabulæ appellabantur, quibus publice propositis æs alienum obæratis remittebatur ac condonabatur. Meminit Cic. 2. offic. & inuect. 2. in Catil. Et epist. vlt. lib. 5. ad Attic. & Cæsar in prin. lib. 3. de bello ciuili. Et Seneca lib. 1. de benef. c. 4. Quint. Declamatio. 335. Et Suet. in Iul. c. 42. Briss.

NOVÆ hæreditates sunt, quæ vel ex lege vel ex Senatusconsultis deferuntur; eæque veteribus, quæ l. 12. Tab. deferebantur, opponuntur, l. 1. §. capitis, ff. ad SCtum Tertyll. l. 11. ff. de capite min. Briss.

NOVALEM Iuriscons. in l. sylua, 30. ff. de verb. sign. definit terram præscissam (hoc est, nunc ante, superiore nempe anno, aratro cæsam & scissam, versam & cultam: rectius enim legitur præscissa vel præcisa, quam proscissa aut rescissa: Et hoc fortasse voluit Alc. lib. 2. præterm. flor.) quæ anno cessat, hoc est, alternis annis cessare solet. Plin. 18. c. 19. Accedit Varronis authoritas dicentis: ager restibilis, qui restituitur ac reseritur, quotannis, contra qui intermittitur, à nouando noualis ager. Laur. Valla lib. 6. elegant. cap. 42. Hoc vt exactius Iurisconsultus in dict. leg. sylua probet, adducit Græcorum authoritatem, qui eiusmodi fundum siue terram appellant νεῶνα, vel vt habet Græca paraphrasis, νέον, quasi nuper versum agrum: vel vt alij legunt νεῶμα, à verbo, νεόω, quod quasi ad culturam omissam reuertatur. Male à quibusdam reponitur νεῶλα, quasi dicatur noua terra. Errant fortasse Accursius & Alciat. in d. l. sylua, qui per l. fin. in fin. ff. de termin. moto. noualem interpretantur prædium, quod iam primum coli cœptum est, quia iam primum ex sylua cædua aut nemore fit, & culturæ subjicitur. Nihil eius d. lex fin. habet. Non enim ad tempus & initium illa denominatio à Iurisconsulto in d. l. fin. refertur, sed ad intentionem, finem, destinationem, ad cuius modum & formam postea hic fundus coli & à veteribus fundis, tanquam sua forma propria distingui debebat, idque patet ex vers. aut aliquid, in dict. l. fin. Eadem mens & expositio est Virgilij in Bucolica I. Impius hæc tam culta noualia miles habebit? Deplorat agrum, in quo instruendo nouo magnopere laborasset, eo animo, vt sibi perpetuo noualis esset. Hæc & Quintiliani loco, de quo Valla dict. cap. 42. adferri potest explanatio. Nam & Columella, & Virgilius, & Varro, & Plinius lib. 18. capit. 19. noualem vocant veruactum, siue (vt Ramus legit) ver nactum agrum, quia vere proscissus anno cessauit. Sic enim Virgil. lib. 1. Georg.

Alternis idem est tonsas cessare nouales.
Et segnem pati re situ durescere campum:
Aut vbi flaua ceres mutato sidere farra,
Vnde prius latum siliqua quassante legumen,
Aut tenues fœtus vitia tristisque lupini.
Sustulerit fragiles calamos, syluamque sonantem:
Vrit enim lini campum seges, vrit auena.

Quibus verbis describit varios modos recreandi nouales, & tandem subjicit:

Sed tamen alternis facilis labor, &c.

Et vulgo nota sunt illa:

Alternis etiam fessus cessare nouales
Expediat------

Nec verum est, quod Seruius ibi putabat, nouales esse arua proscissa primum segetes ferentia: & erroris conuincitur, dum alio loco asserit, noualia esse rura, quæ per singulos annos per semina nouantur. Sic omnia rura ac prædia noualia dici possent. Neque etiam resistit ille Virgilij versus:

----Syluamque sonantem:

Vbi metaphoricè per sylvam intelligit copiam & magitudinem calamorum veluti in illo eodem lib 1. Georg.

------Intereunt segetes, subit aspera sylua.
Item------*Cum nux se plurima sylua*
Induit in florem.------

Vno loco Plinius ab adiuncto temporis noualem vocat eum agrum, qui ex sylua iam primum fiebat libro nimir. 17. cap. 15. Talis (inquit de odore terræ agens) fere est in noualibus, cæsa vetere sylua: sed γεωμετρικῶς: qui hoc etiam nomen breui amittet, si quotannis colatur, vt ex Festo, & Varrone, & ipso Plinio lib. 18. c. 19. constat. Quare Canonistæ perperam Seruij authoritatem secuti, erroris rei fiunt, quod noualem definiunt agrum, qui cum nusquam, nullaque hominum memoria cultus veluti excisa demum sylua, nuper ad cultum proscissione vocatus est, c. qui per naualem, h. t. c. vlt. de priuil. 6. Qui igitur noualis fundi vsumfructum habet, non potest singulis annis colere ac proscindere, nulla vocatione data: ita enim vir bonus non vteretur fruereturcum nihil aliud sit, quam ager qui alternis annis seritur, & ab Ouidio quietus ager dictus: Gœdd. ad d. l. sylua, num. 9, 10.

NOVARE, ICtus est prius debitum in aliam nouam obligatio-

Digitized by Google

nem transferre & transfundere, l.27.ff.de pact. l.8.§.1.& l.14. 20.21.ff.de nouat.Briſſ.

NOVARE & nouum,ſiue recens facere & immutare ſignificat, l. cum Aquil. ff.de tranſact. l.ex chirographis, ff.de admin. tut. Hinc dicitur, legum nouationem, hoc eſt, mutationem periculoſam eſſe: nec temere quidem, quia mutationem iuris ſequitur mutatio morum, quam comitatur nouitas quædam ſubita.Hæc autem ſolet mouere & conquaſſare remp.Old.

NOVATIANI hæretici,quorum meminit l.5.in pr.C.de hær.vide Euſeb.7.hiſt.7.

NOVARI dicitur priſtina obligatio, quæ in ſecundam poſteriorem ve deducitur,l.72.§.1.ff.de ſol.l.4.§.7.ff.de nouat.

NOVARI,id eſt,innouari, l.1.ff.nihil innouan.appell.Briſſ.

NOVATIO eſt prioris debiti in aliam obligationem vel Ciuilem vel naturalem transfuſio: alias tranſlatio.Fit autem cum ſtipulatione,vt cum ſtipulator à Titio, quod mihi Seius debet animo nouandi, hoc modo tollitur obligatio, qua tenebatur mihi Seius, & tunc mihi incipit teneri Titius aut naturaliter aut ciuiliter,l.1.ff.de nouat. Fit etiam nouatio per litis conteſtationem, cum videlicet pro ſuo debitore conuento, ſeſe offert Titius,& litem mecum conteſtatur,l.delegati,ff.de nouat. & de leg.& l.ſolutionem,ff.de ſol. Aliter etiam nonnunquam accipitur nouatio,& tunc dicitur fieri,cum nihil accedit obligationi contractæ, licet ea non perimatur, veluti cum litem cum debitore meo conteſtor,l..aliam,ff.eod.& l.1.C.de iud.& hæc nouatio vulgo dicitur neceſſaria, quod reddatur iudicium in inuitum, l.inter ſtipulantem, §.1.de verb.obl. Omnis obligatio nouari poteſt, etiamſi non verbis ſed re aut conſenſu contracta ſit, d.l.1.ff.eod. Nec refert an pure,an in diem,aut ſub conditione ſit contracta obligatio, niſi quod eius obligationis,quæ pure contracta eſt, aut in diem,ſtatim nouatio fiat, l.in diem, de cond.indeb.l.ſi Stichum, §.1.& l.quoties, ff.eod. Sub conditione autem contracta obligatio ita demum nouatur, ſi extiterit conditio. Obligatione verborum fit nouatio, modo ea aut ciuiliter aut naturaliter teneat. Nam licet obligatio nouans naturalis tantum ſit propter perſonam cum qua contrahitur, atque ideo minime efficax ad agendum, nihilominus prior obligatio tollitur, l.1. ff.eod.& §.præterea.Inſtit. quib.mod.tol.oblig.Nouat autem ſtatim ſi pura eſt,ſi vero ſub conditione,cum extiterit conditio,d.§.præterea, l.ſi Stichum, & l.quoties, l.nouatio, l.ſi rem, ff.eod. Et animaduertendum eſt ſtipulationem nouantem præcedere poſſe ſtipulatam nouatam,veluti ſi quis ita ſtipulatus fuerit: Quod à Titio ſtipulatus fuero mihi dari ſpondes? l.ſi Stichum,§.ſi quis hic,ff.eo. Item notandum eſt vltra ſtipulationem plures obligationes nouari poſſe,l.vlt.§.vlt. Quid ſi ſtipulatus ſum à Titio ſub alternatione, quod mihi Seius aut Sempronius debet? Reſpondeo eius obligationem perimi & nouari, quem Titius elegerit,& cui ſoluere maluerit,d.l.ſi Stichum,§.ſub conditione, & l.ſi is cui, l.ſi à te, ff.eod. Tractatur & illa Iuris controuerſi quæſtio, an obligatio principalis per ſtipulationem pœnalem nouetur: Sed Alciati & Zasij opinionem probo, exiſtimantium non nouari. De hac re fuſius diſputatur in l.1.ff.de pen. leg.l.cum ſuis,l.ſi pœnam quam,§.vlt.l.obligationum fere,tit. de oblig.l.1.§.item ſi ita, 1.ad leg. Falcid. l.ſi quis eo ſocio, ff. pro ſocio Duar.ad tit.ff.de nouat.& deleg.c.1.

NOVATIO in genere conſiderata,quædam eſt voluntaria, quædam neceſſaria, vt apparet ex l. fin. de ſeparatione bonorum. Nouatio voluntaria fit ſtipulatione.Nemo enim cogitur promittere inuitus. Neceſſaria eſt illa quæ fit litis conteſtatione: litis enim conteſtatio fit iudicio accepto: iudicium autem datur in inuitum,l.inter ſtipulantem,83.§.1.ff.de verb. obl.quomodo vulgo intelligitur, ſed ſi penitius reis inſpiciatur, erroneum eſt litis conteſtatione nouationem fieri. Nouatio voluntaria eſt obligationis veteris in ſtipulationem tranſlatio. Quo genere vetus obligatio ipſo iure perimitur, l.ſi vnus, 27. §.pactus,ff.de pactis,l.2.& 3. C. de nouationibus. Hanc nouationem quatuor modis fieri eleganter notauit Cuiac. in paratitl. Cod.de nouat. Vult. in comment.Inſti.ad §.præterea, Inſtitut.quibus modis toll.obligat. Primo modo fit ſine delegatione, cæteris tribus delegatione Præcedente. Primo modo fit nouatio mutata cauſa vel ſtatu prioris obligationis, eadem manente perſona creditoris & debitoris, puta ſi id quod mihi debes ex mutuo abs te ſtipuler, ita vt mihi non debeas amplius ex mutuo, ſed ex ſtipulatione,vel etiam vt id quod mihi debes ex ſtipulatione, idem de nouo abs te ſtipuler, ita vt ex ſtipulatione iterum debeatur, ſed ex ſtipulatione poſteriori, non priori. Vbi tamen hoc obſeruandum eſt,poſteriorem illam ſtipulationem debere habere aliquid noui, vt nimirum habeat aliquid,quod nõ habuit prior, vel aliquid non habeat, quod prior habuerit, puta ſi in ſtipulatione poſteriori, vel pignus, vel fideiuſſor, vel dies, vel conditio addiciatur, quæ in priori non fuit,ſed detrahatur,quæ in priori fuit.Item ſi poſteriori debito quantitas augeatur vel minuatur, l.fin.C.de nou. Si enim eadem ſit perſona,à qua poſtea ſtipuleris,inquit Iuſtinianus, ita demum fit nouatio, ſi ſtipulatione poſteriori ſit aliquid noui. Secundo nouatio fit mutata perſona creditoris, vt ſi quod tibi debeo, promittam alij, qui tuus creditor non eſt, quod fit, ſi tu, qui es meus creditor, mihi mandaueris, vt debitum tibi,promittam alij. Tertio fit mutata perſona debitoris,vt,ſi quod tibi debeo,ſtipuleris ab alio,qui debitor meus non eſt, iſque ſuſpiciens quod ego debebam, locum meum ſubit, quod fit, ſi ego alij qui debitor meus non erat, mandauero, vt quod ego debeo, promittat creditori meo.Poſtremo, nouatio fit mutata perſona vtriuſque & debitoris & creditoris: puta ſi ego debeam Titio, Mæuius autem debeat mihi, & ego mandem Mæuio, vt quod ipſe mihi debet, promittat Titio creditori meo: hoc ſi fiat, ego liberor à Titio,& Titius liberatur à me,ſed non à Mæuio,rurſus Mæuius liberatur à me, ſed non à Titio, atque ita neque ego Titij ſum debitor,neque Titius eſt amplius meus creditor, & rurſus ego Mæuij creditor amplius non ſum,nec Mæuius debitor meus; ſed Mæuius incipit eſſe debitor Titij. Titius incipit eſſe creditor Mæuij. Vult.ad §.3.nu.7.Inſt.quib.mod.obl.toll.

NOVATIONIS forma duplex eſt:Altera vt creditor ſtipuletur à delegato debitore id ſibi ſolui, quod prior debitor ſoluere tenebatur animo nouandi. Omnes enim obligationes, verbis, conſenſu,aut re contractæ poſſunt in nouationem deduci,l.2. ff.de nouat. Dummodo (ait Vlpianus) ſciamus nouationem ita demum fieri, ſi hoc agatur, vt nouetur obligatio. Et quidem conſentiente etiam priore debitore, qui delegatur, l.1.C. eod. tit. Delegare autem eſt alium dare vice ſua reum creditori, vel ei, cui creditor juſſerit. Quod non ſolum verbis,ſed ſcriptura quoque & nutu, vbi debitor delegans fari non poteſt, fieri permittitur auctore Vlp. l.delegare eſt, leg.delegare ſcriptura, ff.de nouat. Et ſic delegatio eſt ſpecies nouationis. Altera forma Nouationis eſt, ſi quis in iudicio litem pro debitore vltro ſuſcipiat ſuo nomine ſolenniter. Vnde dicit Vlpianus d.l.delegare eſt.Fit autem delegatio,vel per ſtipulationem, vel per litis conteſtationem. Et Paul. ff.eod.tit. Aliam (dicit) cauſam eſſe nouationis voluntariæ,aliam iudicij accepti, multa exempla oſtendunt. Hanc certe formam nouandi non mutauit lex prima, C.de nouat. Accedit,lex ſi pro parte,in pr. ff.de in rem verſo.Vlp.ff.de ſolut. Solutionem (inquit) vel iudicium pro nobis accipiendo, & inuiti, & ignorantes liberari poſſumus.Quis hoc naturæ axioma recte prohibeat?Cæterum Nouatio hodie nullis indiciis præſumitur,niſi animus nouandi nominatim fuerit expreſſus, l.ſi. Cod.de nouat.vnde,ſi hoc non agetur, duæ erunt obligationes ſicut & fideiuſſorum acceſſio,non facit nouationem, l.2.in fin.ff.eod.tit.

NOVELLÆ cur dictæ,ſint, diuerſi diuerſa tradire. Cedrenus ſic dictas putat, quod noua eis atque à veteribus diſſidentia iura conſtituantur.Hæc enim ſunt eius verba in Iuſtiniano: [illegible] Sed id non omnibus exempli gratia 91.& 92.Verior itaque altera ratio, quam profert Cuiacius, quod nouiſſime promulgatæ ſint poſt C.Iuſtin.repetitæ prælectionis.Ideoque vocantur à Græcis [illegible] Sic olim nuncupabantur conſtitutiones quædam Theodoſij,Valentiniani,Leonis,Marciani, Maiorani, Scueri, leg. quoniam nouella, C.de inoffic. teſt.Quia ſcilicet promulgatæ erant poſt.C.Th.Sic etiam nuncupabantur Iuſtiniani Conſtitutiones quædam, quæ ſcilicet promulgatæ erant poſt primam editionem Codicis, l.1. §.ſed cum nouellæ de emend.C.Iuſt.Sed ex his quæ nunc ſunt relatæ in Codicem repetitæ prælectionis, proprie Nouellæ eſſe deſierunt. Nouellæ enim ſunt,quæ in ipſo volumine conſtitutionum Principalium non continentur ex emergentibus poſtea cauſis factæ, quæ extra corpus conſtitutionum vagantur. Et ita quoque poſt liberos [illegible] Conſtitutiones Leonis, Nicephori, Michaelis Alex. & aliorum quorundam Imperatorum Nouellæ appellatæ ſunt. Eodem igitur modo poſt Codicem Iuſtiniani editas conſtitutiones, Nouellas appellamus, veluti Iuſtiniani, Iuſtini & Tyberij. Et hæ quidem Nouellæ, vulgo pleriſque libris vno volumine continentur, additis etiam quibuſdam formis præfectorum prætorio, quæ dicuntur [illegible] Nam conſtat formas præfectorum prætorio habere vim legis, l.2. C.de offic.præf.præt.l.apertiſſimi, C.de iudic.l. penult.C.de fideiuſſ.Cuiac.

NOVELLAS confuſanee editas eſſe,omnes conſentiunt: eas igitur methodice, & in artem hac via redigi poſſe putat Pardulphus,Prateius.Primum omne ius in publ.cum & priuatum diſtribui debet: ad publicum pertinent ſacra, ſacerdotes, magiſtratus.In primo genere collocanda erit Cõſti.140. [illegible] de interpretatione librorum ſacrorum, cui ſubjicietur Nou. 131.cap.1.de Canonibus Eccleſiaſticis. Subſequentur Epiſcopi, & Clericorum ordines reliqui, Nouell.131. & 56. & 6.133. & 2. 115. Subnectendæ ſunt orationis domus & templa,Nouel.58. quibus adiicias res Eccleſiaſticas.Nou.7.120.& 46.Earum priuilegia, Nouell.135.§. [illegible] & Nou.131.ſacra ſacerdoteſque ſequuntur magiſtratus,ordines, eorum officia, Nouell.105.80. 35. 11. & 13. poſt hos iudices Nouell. 82. Præſides Nouell.8, mandata 17. & Ciuitatum defenſores, Nouell.15. Magiſtratus exequun-

Digitized by Google

exequuntur crimina: ideoque ponatur hic Nouel.70. puniunt hæreticos. Nou.42. Ad milites & eorum transitum perueniendum, ideoque ad Nouell. 116. Hi arma tractant atque ideo ad Nou.85. subjicienda est. Subsequantur decuriones, Nou.101.& 70. Tabelliones sunt personæ publicæ, §.item cum. Inst. lib.1. tit.11. Igitur hic ponatur Nou.44. Hi scribunt testamenta, quæ & ipsa publici juris sunt, l.3. ff.de testam. Idcirco huc referatur Nou.1. in princ. Quantum liberis testamento relinqui debeat, constituit Nouel.8. testamenta inter liberos. Nouell.107. Hi instituendi, non prætereundi: sed nec parentes, Nouel.115. Tutores testamentarij, Nou.117. fideicommissa. Nouell.108.& 159. ius deliberandi 158. post testatos collocauit præter intestatos. Sic Imperator Nou.118.84.127.& 68. Hactenus de iure publico. Transgrediamur ad priuatum. Porro omne ius quo vtimur, vel ad personas, vel ad res, vel ad actiones pertinet, leg. 1 ff.de statu hom. Primum de iure personarum, quarum cauta ius est constitutum, l.2. ff.eod. A nuptiis incipiemus Nouell. 22. Nefariæ, incestæ, damnataeque nuptiæ. Nouell.12.& 154. de ea quæ raptori nubit. Nou.150. Nuptiarum comes, dos: de hac Nou.90. huic adicias, 2.§.fin.& 100.91.119.& 39. Ex Nuptiis liberi, de quibus Nouell.89.& 74. nati ex libero & adscriptitio, Nou.54. Explicatur Nou.156. Infantes abjecti, Nou.153. Liberis dantur tutores, & sic tutelæ, Nou.94.72.& 155. clarigatio, Nouell.52. Perueniamus ad res, ideóque ad contractus, obligationes, & actiones, Nou.52.98.88.136.& 119. Solutiones, Nou.4. Actiones in iudicio proponendæ, §.1. Instit.de act. de hoc Nou.96. qui prius conueniatur, reus an fideiussor, Nou. 4. Per procuratores agi posse, Nou.71. Initio litis iurandum, Nou.124. Quid si actor absit, Nou.53. atque ibi qui explicentur iudicia. Monachi apud quos conueniendi, Nou.79. Iudex competens præses Nou.69. De præside suspecto, & negligente: Nou.89. Litigiosa res, Nou.112. Testes, Nou.90. Sententia, Nouell.82. Appellatio, Nouel.82.22.& 115. Executio, Nou.134. Hæc Pardulph. Prat.

NOVELLARVM nomen nouum non esse, nemo vel in iure ciuili mediocriter versatus est qui nesciat, cum ipse etiam Imp. in 3. constit. quæ præfationis loco repetitæ Codicis prælectioni præmittitur hoc nomine in futurum id operis confirmet. Et Azo testatur, ex Nouellis in collationes collectas constitutiones quæ hodie in scholis ac foro circumferuntur. Et ante trecentos adhuc annos nouellæ in vsu sint habitæ, si non omnes, attamen pleræque, quæ hodie non extant. Et vt de Accursio taceam, qui sæpe collationarias illas, in multis perobscuras, ex nouellarum contextu illustrare solet, passim in doctoribus adducuntur, in testimonium de adiutoribus quæstoris, de appellationibus ex Sicilia, de priuilegiis Archiepiscoporum, & infinitis aliis. Ex quibus tametsi pleræque generales non sunt, tamen eas propter cognitionem rerum, & exemplum omissas non oportuit. Sunt qui in l. non plures & l.qui sub prætextu. C.de sacrof. eccles. interpretantur Decanos, pro clericis: quod neutiquam fecissent, si copiam nouellarum habuissent constitutionum. Idem possumus dicere de sexcentis aliis, teste iurisperitissimo Haloandro, cujus hactenus verba adscribere libuit. Spieg. (gere.

NOVELLARE, proprie nouum agrum colere, seu nouas vires pã-

NOVELLETVM (vegetes glossæ νέφυτον) sumitur pro vinea ex nouellis vitibus consita, vt apud Paulum, de imp. in reb. dot. fact. l.6. Si Nouelletum in fundo factum sit, & Alphenum de fund.dot. l.8. Spieg. Briss.

NOVENDIALIVM sacrorum consuetudinem inde natam tradit Cœlius lib.17. cap.21. quoniam moris Ethnicorum fuerit, diebus nouem mortuos flere. Dupliciter vero Nouendiale sacrum actum est apud Romanos, vno modo cum defunctis parentabant, seque lustrabant: Altero cum prodigium aliquod accidisset, quod nouendiali sacro expiare solebant. Ita vero perficiebatur, vt doctis placet: Nouem dies assidue Deis sacrum faciebant, quod sacrum indici solebat, vel à Pontifice Maximo, vel à Prætore vrbano ex Senatus decreto, prout tradit Gyraldus historiæ deorum Syntagmate 17.

NOVERCA patris vxor liberis ex alia vxore natis ita appellatur, l.4. ff.de gradib.& adf. Sed & aui proauique vxor nouercæ appellatione cum de prohibendis nuptiis agitur, continentur, l.14. §.nunc videamus, ff.de rit. nupt. Nouercæ quoque loco habetur ea, quæ adoptiui patris vxor fuit. Briss.& Conn.libr.8. c.5. n.2. Nouerca, autore Festo dicitur, quasi quis sublatis liberis nouam vxorem ducit, accersendæ familiæ gratia.

NOVERCA, noua vxor sublatis filiis quasi νία σίχη, noua princeps accersendæ familiæ gratia ducta. Accursius nouercam dictam vult quasi sit nocens arcus vel noua arca sine fructu, quod plerunque priuignis noceat l.4. ff.de inoff. testam. Quod ad affectum attinet, nouercale odium in prouerbium transiuit, cujus meminit Tacitus libro 3. annal. Plerunque enim sanguini suo iniuriam faciunt, vt dicit text. d.l.4. Quo factum est vt nouercam pro contraria atque inimica accipere soleamus: vti nouercam vmbram dixit Plin. lib. 17. cap.12. Vnde & Euripides in Alcestide, Hosti enim (inquit) consequens nouerca liberis prius genitis Vipera nihilo major.

NOVERCALIBVS delinimentis, instigationibusque corrupti parentes plerunque maligne circa sanguinem suum inferunt judicium, vt est apud Maximum in l.non est enim, ff.de inoffic. test. Spieg.

NOVI homines dicebantur apud Rom. qui nullis maiorum imaginibus & nobilitate commendabantur, aditumque ad amplitudinem & nobilitatem posteris suis patefecerant: vt M. Cato Censorius, qui patre ignobili natus, ipse nouus posteritati suæ nobilitatem reliquit: quemadmodum & Cicero de lege Agraria loquens, seipsum appellat hominem nouum. Nouitas itaque media erat inter Nobilitatem & Ignobilitatem. Plutarchus in Catone Maiore nouos homines appellatos scribit, qui non ex genere commendationem haberent, sed ex se primum cognosci inciperent. Prat.

NOVI operis nunciatio, est ædificanti in alterius præiudicium facta prohibitio, de qua fusius Iurisconf. tit. de nou.oper.nun. Spieg.

NOVI operis nunciationis hæc vis est, vt non ante possit vicinus facere nouum opus, quam remissionem à magistratu impetrauerit, Cujac.lib.1. obs.16.

NOVISSIMA, pro postrema, & in Pand. & Const. Principum reperire est, sicut & apud Ciceronem, tametsi Gellius autor est, ipsum hac voce vti noluisse. Exempla Syluius citat in enarrat. Orat. pro Q.Roscio Comœdo.

NOVISSIMA sententia, pro definitiua in Aut. Vt defuncti seu fun. eor. §.sancimus igitur. Alberic.

NOVISSIME, aduerbium est, quod barbare finaliter dicitur, rectius postremo seu nouissimo loco. Spieg. De hac voce nouissime vide Cujac.lib.3. obs.36.

NOVISSIMVM, extremum, vltimum, postremum, significat, Varro lib.5 de ling.lat. Briss.

NOVISSIMVM supplicium, pro morte, in Aut.de Leonibus, Sp.

NOVISSIMVM judicium in l.9. C.de collat.& l.3. C.quemad.testam.aper. id est, testamentum.

NOVITAS (quæ nutrit discordiam, l.in reb.nouis, ff.de Const. Princip.) tunc fieri dicitur, quum quæ sunt, statu suo mouentur, l.petitiam, C.de in integ. restit. Spieg.

NOVITII serui proprie dicuntur, recentes: Veneratores verò, siue Veterani, Inueterati Vlp.l.37. ff.de ædil. edict. Præcipiunt Ædiles, ne veterator pro nouitio veneat. Item, Quia venalitiarij sciunt facile decurri ad nouitiorum emptionem, iccirco interpolant veteratores, & pro nouitiis vendunt. Item. Trita vero mancipia & veterana difficile est reformare. Sed Venulejus in l.vlt. subtilius rem explicat, nam veteratorem seruum esse ait turpi alicui ac sordido ministerio, quamvis recens, addictum: Novitium vero, qui vel nulli adhuc, vel nobili alicui & liberali homine dignæ arti, quamuis multo ante, deditus fuit: veluti picturæ, medicinæ, musicæ, quod Valla, opinor, nod viderat. Hot. Budæus autem tanquam contraria illa citat in annot. ad Pandectas. Ad Donell.tit. de æd.l. edict. nullam arbitratur esse dissensionem. Nouitium enim Vlpianus appellat rudem. Et is rudis est non qui diu seruiuit, sed qui ita semper est habitus à Venalitio, vt nulli ministerio præponeretur. Ille veteratorem ait tritum. Recte, sed teritur seruus non tempore, sed genere seruiendi. Et cum hoc probari facile non possit, an exercitus sit seruus in re aliqua, annon sit, eius rei inde fides sit, si ministerio alicui præpositus sit. Et dicitur quidem Nouitium, non quod magis nouum sit, sed quod à nouo dictum inclinatumque sit, vt annotauit Gellius.

NOVVM non est, quod est vsitatũ, l.non est nouum, ff.de ll. Spieg.

NOVVM non facit, qui detegit quod vetus est, l.adeo, §.cum quis ff.de acq.rer.dom. Spieg.

NOVVM interdum dicitur, tametsi quid de veteri extet argum. l.prætor, §.fi. ff.de damn.infect. Instit.quibus mod.toll.oblig. §.sed si eadem Prat. (caut.

NOVVM æs alienum contrahere in l.si quis quempiam, ff.si quis

NOVVM feudum est, quod ei primum, quo de agitur attributum est: cui opponitur paternum: vide sup. Feudum antiquum.

NOVVM ius pro iniquo, l.1.§.1. ff.quod quisque iur.veluti si quis impetrauerit, ne debitor aduersus eum exceptione vtatur, l.3. ff.eod. Prat.

NOVVM ius dixit Irnerius in Epit.Nou.quas Authenticas vulgus appellat, patet in Auth.sed nouo iure C. de seru.fugit. Prat.

NOVVM opus nunciat aut dicit, qui alteri ne nouum faciat opus, denunciat & prohibet. Nouum autem opus facere, quod Iustinianus lib. τῶν νεαρῶν, constit.63. καινοτομεῖν, appellat, est, ædificando, vel detrahendo aliquid, pristinam loci, vel operis faciem mutare, l.1.§.opus, de oper.nou.nun. Proinde qui vnum, vel alterum cæmentum imponit, aut qui vetus ædificium ne corruat, suppositis tibicinibus fulcit & sustinet nouum opus facere non dicitur, leg.1. §.si quis ædificium, l.stipulat. §.opus, eod. tit. Cæterum nunciatio noui operis; speciem quandam appellationis habet. Nam vt interposita appellatione, siue iure, siue iniuria, nihil nouari oportet, l.1.nihil nouari app.pend. ita etiam à nunciatione, quamuis non iure facta, nihil noui

Digitized by Google

operis facere permittitur. Et si factum quicquam fuerit: id postea destruitur, eoque nomine aduersus eum qui fecit, interdictum datur à Prætore, cuius verba hæc sunt: In quem locum nunciatum est, ne quid noui operis fieret, qua de re agitur, quod in eo loco, antequam nunciatio remissa fuerit, aut in ea causa esset, vt remitti deberet, factum est, restituas, l. prætor, de oper. nou. nunc. Quod si nunciatione sibi facta quieverit, mox Iudice cognoscente appareat, iustam nunciandi causam non fuisse, merito condemnabitur nunciator legitimis actionibus, si quæ fortassis ei competant, plerumque integris manentibus, l. sciendum eod. tit. Nam si quis, exempli gratia, ob seruitutem viæ nouum opus nuntiauerit, eoque succubuerit, quod ea seruitus iusta nunciationis causa non videretur. non quod omnino ei non competeret, actione confessoria uti non prohibetur, l. qui viam, eod. tit. Verum hæc res multas habet cautiones, ac plerunque spreta nunciatione ei qui confidit iuri suo, cœptum opus impune perficere licet. Veluti cum Reip. interest, vt primo quoque tempore opus fiat. Vt si quis riuos, aut fontes purgare, vel reficere velit, quibus non refectis, vsus aquæ auferetur, & homines siti necarentur, l. 5. §. si quis riuos, eod. tit. l. vlt. de riuis, l. 1. de fonte. Aut cloacas, quarum immunditiæ (vt Vlp. ait, c. 1. de cloacis) non modo cœlum pestilens, sed etiam ruinas minantur. Id autem ad veteris Romæ situm referri debet, quæ tot, tantisque cloacis, & aquæ ductibus abundabat, vt eam ob causam pensilis à Plinio & subterranea nauigata dicatur lib. 36. c. 15. Qua de re etiam librum Iulius Frontinus conscripsit. Sed & cum iussu Prætoris, cuius iurisdictioni post nunciationem sese subiiciunt litigatores, d. l. 1. §. & post operis, remittitur nunciatio: tunc ea perfectionem operis non impedit: idque verbis Prætoris significatur. Antequam nunciatio remissa fuerit, d. l. prætor. Quæ remissio his demum prodest, quibus iure non est facta nunciatio. Cum enim ad obtinendam remissionem Prætorem adire sufficiat, ne contemni eius auctoritas videatur: neque tum de iure litigatorum disceptetur, eatenus remissio facta intelligi debet, quatenus nunciator Ius nunciandi non habuerit, l. 1. in princ. l. 5. §. is cui, l. non solum, §. ferendum, eod. tit. Quod formula illa Prætoris, de remissionibus satis expressum est: Quod Ius sit illi prohibere, ne se inuito fiat, in eo nunciatio teneat. Duaren. disputat. anniuers. lib. 1. c. 16.

Novvm vectigal intelligitur, nunc primum inuentum, vel modum prioris excedens, Gothofr. ad Nou. 43. c. 1. §. 1.

Novvm riuum parietibus vsufructuarius non potest imponere, Neratio autore, l. vsufructuarius, ff. de vsufruct. Spieg.

Novvm temporis est, inauditum & inusitum, id est, non ante visum, ignorationis, & rei quæ non venit in sensum. Ita quædam prisca possunt esse noua. Tamen aliquando confunduntur, vt in l. 1. in pr. ff. de vent. inspic. nouum pro audito. Spieg.

Novvs homo dicitur seruus manumissus, postea in seruitutem redactus, l. si seruus, in fi. ff. de adimen. lega. Prat.

Novvs homo Plutarcho in Catone maiore, est, qui non ex genere commendationem habet, sed ex se primum cognosci incipit. Prat.

Nox mori dicitur, vt voluit Bart. in l. qui duos, §. 1. de manum. test. & per hoc aurora est noctis, quia est noctis morientis. Salomonius, subtile hoc quidem, at non verum sibi persuadet, quod aurora sit potius diei initium, sic hesperus initium noctis. Spieg.

Noxa vox generalior est, quam delictum. Delictum enim non omnis dolus, nec omnis culpa, sed quæ in speciem vel similitudinem criminis incidit, & vi criminis, quod inest facto, coerceri debet, vocari potest: At noxa de omni dolo, omni culpa, omnique negligentia dici potest: quia nocitum est alij vel contra conuentionis legem, aut naturam actionis, vel quolibet alio modo: adeo etiam vt Ouidius de nocumento potus nocturni & diurni loquens dixerit.

--------Sine noua luce bibuntur.

Et Cicero: Quod in minimis, inquit, noxis, & in leuioribus peccatis maxime quæritur, id Erucius in parricidio, quæri non putat oportere. Deinde noxa & noxia etiam de quadrupede profertur, l. 1. in princ. & §. & cum etiam, ff. si quadr. pauper: vt quamuis iniuria in quadrupedem non cadat, cum sensu careat; ideo nec deliquisse, sed pauperiem fecisse dici queat, d. l. 1. §. 1. §. pauperies autem. Inst. eod. attamen noxæ, noxiæque rei perhibeantur quadrupedes, si contra naturalem feritatem damnum pauperiemque dederint, dict. leg. 5. §. & generaliter Iohan. Gœdd. in comment. ad l. 31. nu. 25. de verb. sign.

Noxa & noxia differt. Noxa enim tum corpus quod nocuit, (hoc est, damnum dedit, pœnæque reum est) tum pœnam delicti ac ipsum delictum significat, §. 1. Instit. de nox. act. l. 1. 4. & l. si. ff. eod l. 1, ff. si quadrup. pauper. l. si à substituto, 45. ff. de leg. 1. Sed noxia & pœnam, & ipsum delictum, non solum priuatum, ex quo noxalis est actio, verum etiam publicum, quod crimen vocamus & noxam, hoc est, pœnam meretur tantum, non etiam hominem, qui nocuit, significat, l. quis sit fugitiuus 17. §. quod aiunt, ff. de ædil. edict. d. §. 1. d. l. fin. d. l. si à substituto, §. 1. Notandum tamen est noxam & noxiam sæpe pro eodem accipi per metonymiã, sicut etiam eodem tropi genere noxa dicitur ipsum corpus, quod nocuit noxæque dedendum est, per text. in l. plebs, 238. §. 3. & l. stipulatio 200. l. aliud fraus 131. l. aliud est 174 de verb. sign. d. §. 1. & ibi Cuiac. Instit. de noxal. act. l. 1. § 4. ff. si quadr. pauper. fecisse. vide Gœdd. in d. l. plebs 238. §. 3. & in d. l. stipulatio 200. ff. de verb. sign.

Noxa caput sequitur, id est, obligatio ex noxa contracta facti autorem sequitur: nam siue alienetur seruus, in nouum dominum transfertur actio: siue ipse manumittatur, in ipsum demigrat, vt docet Imp. in §. 3. Instit. de noxal. act. & Vlpian. in l. 1. § 6. ff. si quadr. pauper. fecisse. & leg. 1. §. 14. ff. depos. item Cajus in l. 20. & l. si. ff. de noxal. act. l. 4. ff. si ex noxal. caus. l. sed si vnius, §. si iussu domini. ff. de iniur. l. rem mihi, §. in exercitu, ff. commod. l. licet. C. an seruit. delict.

Noxa plane etiam maleficium & peccatum significat. Eaque appellatione omne delictum in 12. Tab. continebatur, l. 237. in fin. ff. de verb. sign. Et ita Noxam noxiamque nocere, l. 45. §. 1. ff. de leg. lib. 1. l. 4. ff. de noxal. Noxam committere, l. 32. ff. de noxalib. act. Briss.

Noxa significat in Iure pœnam, ex facto fraudulento imponendam, vtique non capitali: vt cum noxam dicimus, videamur simul & damnum fraudulentum, & pœnam pro eo vindictæ nomine infligendam, innuere juris intellectu. Quemadmodum pœna quoque non est sine fraude. Vnde noxæ dedere, Iudicium autem, in quo sic dedere liceat, noxale nuncupatur. Vlp. in l. quis fugitiuus §. quod aiunt, ff. de ædil. edict. adde Forcat. in Auiario Iuris Ciuilis, nu. 6. Prat.

Noxa apud poetas & oratores ponitur pro culpa: at noxa peccatum, aut pro peccato pœna: vt Accius Menalippe, Te esse huic noxæ obnoxium. Item quum lex iubet noxæ dedere pro peccato dedi jubet. Festus, Hot.

Noxæ dedere, in noxam dare significat, l. 7. §. 1. ff. quod vi aut clam, & ad noxam dedere in l. 10. §. 19. ff. de noxalibus. Noxæ autem dedere, est animal, mancipiumve viuum demum tradere, l. 1. §. noxæ, ff. si quadrup. Quintilia. Declamatio 9. Alebat deuotum corpus grauior omni fame sagina, & inter noxæ dedita mancipia, contemptissimus typo gladiator. Vtitur & hac locutione Columella in præfat. lib. 1. Briss. Sic & noxæ eximere est criminis admissi gratiam facere, hoc est, vt scribit Budæus, remissionem dare. Brechæus l. aliud est fraus, §. inter mulctam, ff. de verb. & rer. sign. &c.

Noxa solutus in stipulationibus ædilitiis intelligitur, non qui noxam nunquam commisit, sed qui ob eam rem noxali iudicio subjectus non est, l. 17. §. quod aiunt, ff. de ædilit. edict. leg. 174. ff. de verb. sign. l. 72. §. pen. ff. de solut. l. 3. ff. si fam. furt. fec. dicat. l. vlt. ff. de rer. permut. & Noxiis solutus, leg. 45. §. 1. ff. de leg. lib. 1. Plane noxis solutum prætari seruum, qui promittit. de priuatis, non etiam his quæ publicam executionem & coercitionem capitalem habent, promisisse existimatur, dict. l. 17. §. quod aiunt, l. 11. §. vlt. ff. de euict. l. 200. de verb. sign. Briss. Noxis quoque solutus seruus dicitur noxio contrarius, ob cuius noxam nihil debetur, vel qui nemini est obnoxius (nam hinc quoque fictum obnoxij vocabulum videtur) quasi liber & solutus omni obligatione, quæ ex noxa contrahitur, siue quod nullam admiserit, siue quod eo nomine satisfactum sit, Vlp. ex ædilium edicto, in l. 1. certiores faciant emptores, quis fugitiuus errove sit, noxæque solutus non sit. Et in stipulationibus apud Varronem libr. de re rustic. secundo, illosce boues, sanos esse noxisque sc. præstari, id est, solutos: & supra, Illasce sues, sanas esse, habereque recte licere, noxisque scil. præstare spondes? Vbi tamen S. litera desideratur: hæc enim stipulationis erat formula, vt constat ex l. 3. & 30. ff. de euict. Hotom.

Noxalis actio est actio in personam domini ex priuatis delictis veris seruorum, quæ commiserunt inscio, aut sciente & vetante domino, aut vetare nequeunte, qua hoc agitur, vt dominus damnetur damnum sarcire, quod seruus fecit, pœnamque præstare, vt definiuit Cuiac. in parat. C. de noxal. act. ex l. 2. ff. eod. tit. & l. penult. Cod. eod. Noxalis, dicta est à noxia id est, à maleficio commisso, l. 1. ff. de noxal. act. l. plebs, 138. §. vlt. ff. de verb. sign. leg. 1. §. 1. ff. si quadrup. pauper. fecisse dicatur. Vult. in comment. Instit. de noxal. actionib. nu. 14.

Noxalis actio non est proprium & speciale aliquod actionis nomen, sed quædam actionum ex delictis seruorum & filiorum familias aduersus dominos patresve competentium qualitas, quæ ideo actioni adiungitur, quo discernatur actio, quæ competit in reum ex ipsius delicto, ab actione quæ aduersus eum competit, ex delicto alieno. Vult. d. loc. nu. 1.

Noxali actione agebat ex maleficio læsus ipse, vel eius hæres, &, vt puto, ad emendationem damni, ad quam reus est omnino damnandus, adque eam tenetur ex sententia, sed facultatem habet à lege, noxæ deditione defungi, id est, seruum, qui maleficium commisit, læso dando se liberare, quia cum fieri posset, vt emendatio damni longe esset excelsura precium serui, iniquum videbatur, nequitiam serui vltra ipsius corpus domino esse damnosam iudex igitur reum condemnabat sub

disiun

Digitized by Google

disiunctione, puta decem dare, aut noxæ dedere Inst. de offic. iudic. in princ. l.miles, 6.§.1.ff.de re iudic. Conueniebatur tamen reus actione iudicati ad decem, & ad ea omnino tenebatur, vt quæ essent in obligatione; at noxæ deditio erat in solutione, l.1.1. si seruus communis, ff.de noxal. act. l.si seruus seruum, §.item, ff.ad leg. Aquil. Quam facultatem tam diu habebat, quandiu in actione iudicati lis non esset contestata, ea contestata, decem non tantum erant in obligatione, sed etiam in solutione, vt noxæ dedendo se amplius inuito actore liberare non posset, l.item veniunt, &c. §.idem recte ff.de petit.hæred. Sed & quia ex noxali causa conueniebatur, si nolet suscipere iudicium, in ea erat causa, vt deberet seruum noxæ dedere, l.quoties 21. ff.de noxal.act. & exponit Barnab. Brisl. lib.5.de form.pag.490.ex d.l.quoties, §.quod si seruus, §.quod si reus §.dominus, l.electio 26. §.neque hæred. l.vltim, l.non solum, 13. l.noxali, 33.l.is qui in aliena, 32. l.si seruus, 22. iterum dict.leg. electio, §.neque hæredi, §.vltim. l.& generaliter, 28. ff.de noxal. act. l.item si 6. ff.de public. l.2. §.vlt.ff.si ex nox. causa ag.l.in noxalib.30. ff.de nox.act. Verum si sciente & patiente domino, nec prohibente, cum posset, seruus deliquerat, damnumque dederat, dominus non actione noxali, sed suo nomine in solidum conueniebatur, l.si verò 5. §.positum, ff.de his qui effud. vel dejec. l.2. l.si pluuiam, ff.de noxal. act. d.l.si seruus seruum: quemadmodum etiam in id, quod ex delicto ad damnum peruenisset, l.penult. ff.de noxal.act. Vult. d.loc. nu.19. & seqq.

NOXALIS quoque illa appellatur actio quæ ob pauperiem datur, L.1. §.& cum etiam, & §.si commun. ff.si quadrup.paup.& Inst.eod.in pr. Brisl.

NOXALIA interdicta sunt, quæ ob delictum seruorum, quos in potestate habemus, aduersus nos competunt, puta si quem vi deiecerunt, vel vi aut clam opus fecerunt, l.vlt.de inter. Brisl.

NOXIÆ esse, vt fraudi esse pro vitio & culpæ dari, Bud. admonuit. Verum pro noxa, id est, peccati pœna aut damno alibi rato scriptum reperias. Spieg.

NOXIAM sarcire, aut noxam dedere oportere, apud Vlpian. l.1. §.cum arietes, ff.si quadrup.paup.fec.dic. Spieg.

NOXIOS seruos habere, apud Vlp. in l.si seruus seruum, §.Proculus, ff.ad l.Aquil.

NOXIVS l.1.C.de custodia reorum significat, nocētem, vitiosum ac criminis reum noxæque deditum, veluti furem, percussorem, quique sorte virginem constupratit. De lapide noxium apud Columellam lib. & c.3. mortis damnatum ac de Capitolino lapide deiectum aut dignum qui jam præcipitetur, complures exponunt Grammatici. Brodæus Miscellaneor. lib.6.c. 5.de lapide intelligendum putat, in quo stante & precium faciente præcone, venibant serui probi malique, &c.

N V.

NVBENDI verbum, quod nunc latini sermonis vsus proprium fecit fœminis, vnde & nuptiæ dicuntur, olim erat viris fœminisque commune. Obnubere autem veteres dicebant, obtegere, siue obuoluere, quod olim nupturæ caput flammeo obtegeretur: siue, quemadmodum Paulus Apostolus interpretatur, vt admoneretur, quod iret in potestatem viri: siue pudoris gratia, quemadmodum sentit diuus Ambrosius, tractans de conjugio Abrahæ, lib.1. Quanquam operiendi signum propriè datum est fœmineo sexui, tamen res ipsa competit in vtrumque, teste Erasm. in de Christiano matrim. Spiegel. adde Connan.lib.8.cap.3. num.5.

NVBERE dicitur mulier viro, quæ in matrimonium conuenit. quæque vxor ducitur, l.23. ff.de condit.instit. Brisl.

NVBERE, viro tradi: quod sponsæ apud veteres, dum viro tradebantur, nubere, hoc est, velare capita solebant. Sunt qui dicant virum tum nubere, cum seruit vxori, velut illa potius vir sit quam ille. Spieg.

NVBERE virum, Imperatores dicunt, l.cum vir nubit. C.ad l.Iul. de adulteriis. Eam Constitutionem Accursius ad eos traxisse videtur, qui muliebria patiebantur. Quæ quidem interpretatio, licet reiicienda omnino non sit, verbis tamen & Imperatorum intentioni non satisfacit. Proinde quod ex iis qui muliebria patiebantur, nonnulli habituri, vultum, & incessum muliebrem sic olim fingerent, vt sub falsa quadam muliebri specie, viris viri impudenter nuberent, dubium non est, quin de iis solis Imperatores hic senserint, de quibus lib.7. de Prouidentia Saluianus Massilienſis Episcopus, Ræuard.var. l.4.c. 20. De huius verbi significatione vide etiam Tiraquellum in §.l.connub.gl.1. partem quintam. Vbi annotauit quod nubere interdum de viris dicatur, allegans autoritatem Festi ex Pomponio Pannuaeatis. Et ita quoque vsum esse inquit Cornelium Tacitum lib.15.cum scribit de Nerone: Ipse per licita atque illicita fœdatus, nihil flagitij reliquerat, quo corruptior ageret, nisi paucos post dies vni ex illo contaminatorum grege, cui nomen Pythagoræ fuit, in modum solemnium coniugiorum denupsisset. Et Suetonius de eodem: Cui etiam, sicut ipsi Sporus ita denupsit. Et Iuuenalis, Quid quæris? nubit amicus. Et è nostris quoque voluit Baldus in l.cum testatos C.de testa.manu. Sicut è diuerso nonnunquam de fœminis Ducere dicitur, vt in l.si ignorans. C.solut.matr. vbi id not. Bald.

NVBERE in familia. Græca locutio.

NVBILEM ætatem fœminis duodecimus annus, viris decimus quartus affert. Conn. lib.8.c.4.nu.3.

NVCEM definit D. Gœddæus ad l.qui fundum 205. num.2. ff.de verbor. significc. omne pomum quod foris duro operculo tegitur, & intus habet, quod esui aptum, secundum Varronem lib.1.de re rust.c.11.

NVCES, cæteroſque fructus non minus proprie pomi nomine comprehendi quam mala, indicat. Alciat. interpretans. l.qui fundum, de verb. sign. licet hodie in vulgari vsu loquentium aliud sit. Spieg. Brisl.

NVCES flagitabantur nuptis, & pueris spargebantur, vt ait Festus, vt nouæ nuptæ domum mariti intrauti secundum fieret auspicium, hoc enim tanquam Iouis omine celebrabatur matrimonium, vt noua matrona esset, sicut Iuno: vt notat Seruius ad Virgil. erant enim nuces Iouis sacræ. Et Plinius dicit honorem his naturæ peculiarem esse, quod gemino tegantur operimento, putaminati primum calicis, mox lignei putaminis. Quæ causa inquit eas nuptiis fecit religiosas tot modis fœtū munito, quod est verisimilius, quam quia cadendo tripudium sonumque faciant. Hanc nucum sparsionem notauit. Virg. illo carmine. Mopse nouas incide faces, tibi ducitur vxor: Sparge marite nuces. Fuit enim moris etiam Romanis accendi facies ex spina flexibili, vt idem ait Plinius quoniam inde fecerint pastores qui Sabinas rapuerunt. Et vnam ex facib. præferebat quidam puer, & item alij duo, qui nuptam terrebant, omnes patrimi & matrimi Conn. lib.8. c.3. nu.1.4.2.

NVCLEVS interdum significat illud, quod duro contegitur dulce in nucibus prunis & oliuis: interdum vero corticem, qui oliuis alijsque similibus detractus est suffimenti causa, & in hac postrema significatione sumitur apud Vlp. in l.carbonum, 167. vbi Gœddæus ff.de verb.sign.

NVDA à magistratibus respublic.per trāslationem, pro destituta.

NVDA cautio, quæ solam repromissionem habet, leg.2. §.sed vtrum, ff.de judic. vt & nuda repromissio in l.56. ff.de euictio.l. 1.§.stipulationes, ff.de prætor. stip. ad differentiam satisdationum. Brisl.

NVDA conuentio, id est, solus consensus absque traditione, in l. 33.§.si rem de vsucap. l.1. de pign.act. l.4. de pignoribus l.5. in fin.de resc.vend. Brisl.

NVDA possessio, quæ sine proprietate obtinetur l.66. ff.de euict. l.21. §.1. ff.quod met. caus. Hot.

NVDA proprietas dicitur, qui vsusfructus deest, leg.29.ff.de vsufruct. l.8.ff.de vsufruct. leg.l.43.ff.de rei vindic. Hot.

NVDA ratio, dicitur à Pomponio nomen æris alieni in codicem accepti, sic relatum, vt qua de causa debeatur adscriptum non sit. Si dominus, inquit, in rationes suas referat se debere seruo suo, quum omnino neque mutuum acceperit, neque vlla causa præcesserat debendi, nuda ratio non facit eum debitorem, l. 49. ff.de pecul. Idem in leg.6. ff.de donat. Nuda ratio non facit aliquem debitorem, vtpote quod donare libero homini volumus, licet referamus in rationes nostras, debere nos: tamen nulla donatio intelligitur. Hot. Per nudam rationem jus Gentium nudum sine vlla naturali causa siue vinculo æquitatis intelligit Pomponius. Paulus contra & Marcianus, magis Sabinianorum sententiæ videntur acquieuisse, l.13. de condict.indeb. l.11.de acq.rer.do. l.25. de præscript. verb. l.vlt. de actionib.empti, &c. Ræuard. l.Cum amplius, ff.de reg.iuris.

NVDA ratio, vbi aliquid quasi debitum in rationes refertur, cum tamen nulla debiti causa præcesserit Brisl.

NVDA traditio in l.nunquā de acq.rer.dom. dicitur, quæ justa & ad dominium transferendum idonea causa non nititur. Brisl.

NVDA vacatio muneris, l.13.§.duo, ff.de vacat mun. Nuda & sola scientia, l.1. §. sed si sciente ff.de ædil. ed. Nuda debiti solutio, l.6.§.rationem, ff.de eden.

NVDA venditio, pro ficticia & simulata, leg.nuda, ff.de contrah. empt. Spieg.

NVDA verba, mera, sine certa & solenni conceptione, Paul.libr.1. sentent.tit.4. Prat.

NVDA voluntas tunc intelligitur, quum quid sit citra exteriorem interuenientem formulam, quæ interdum sufficit, vt apud Iustinianum in §. interdum. Inst. de rer. diuis. Vide Can. tiunculam ibidem. Spieg. (Brisl.

NVDÆ res absque fructibus & causa, l.1.§.hanc, ff.depos. Prat.

NVDATA, indicata, patefacta. Vlpian. de Recep. post nudata vtriusque intima, atque secreta aperta.

NVDVM, inquit Seruius, dicitur, quod nunquam tectum est, vt facies. Verum nudum dicitur nostris quod neque rei traditione neque pignore, neque fideiussore est vestitum. C. de pact. l.traditionibus l.sancimus. C. de verb. sign. Spieg.

NVDVM simplex solum, purumque significat: veluti nudum pactum, cui nulla causa subest, præter conuentionem, & quod placiti sine sterin, l.7.ff.de pact. l.27. C.loca. l.5. C.de contrah. stip. l.10. §.interdum, ff.de recept. qui arbitr. Constant. libro

Digitized by Google

1.tit.6. ψιλὸς ἡ σύμβασις ἐστὶ λόγος μὸ ἐφ᾽ ἡδονῇ δόντι, ἀφὲ μὸ ἐπὶ ἀνδίκοις. Nudum enim pactum non est, quotiens pecunia datur & aliquid de reddenda ea conuenit, vel alias quotiens certa lege data res probatur, l.10. Cod.de pact.l.8.in fi.ff.de præscript. verb.nuda denique conuentio non est, quæ habet in se negotium aliquod, vt Græci dicunt συναλλάγματα l.1. ff.de præscript. verb. Plane in l.traditionibus, Cod.de pact. nuda pacta magis est,vt traditione nuda interpretemur, Briss.

NVDA pacta, Bartolus & alij in l.jurisgentium, §.igitur nuda,ff. de pact. definiunt, vt ea sint quæ in simplicibus & puris finibus conuentionis stant, nihil circum se habentia, vel nomen speciale, vel causam vel contractum quo se tegant, l.si tibi C. de loc. exemplo hominis qui tunc nudus dicitur, cum talis est, qualis ex matris vtero processit. Breuius Scalicet. in l.legem, C.de pact. Pactum nudum, inquit, est conuentio stans in fine solius placiti, Corras.1. Misc.1. nu.1.

NVDA pactio, cum nulla subest causa, propter conuentionem, cuiusmodi pactio obligationem non parit, sed exceptionem. l.7. §.igitur, ff.de pactis. Briss.

NVDA pactio h.e.tenuis, destituta,tam nomine proprio quã cõmutatione rerum & factorum, manens in simplici paciscentium colloquio. Sic enim nudum μετωνυμικῶς seu translatione accipi oportet in d.l.iurisgentium §.sed cum nulla. Prat.

NVDA promissio,quæ sine ullo fideiussore,aut jureiurando præstita est,apud Imp. §.1. Inst.de satisd. l.2.§.sed vtrum,ff.de jud. Pratejus.

NVDO consensu contrahi dicuntur emptio, venditio, locatio, conductio, mandatum, & si qui sunt contractus, qui nomen suum habent, cum nulla rei datio interuenit, vt expressissimè declarat Paul. in l.1.ibi, nudo consensu de rer. permut. Vnde axioma colligitur: Omnis contractus nominatus est pactum nudum. Ergo emptio venditio,contractus nudus est, d.l.1.Falsum igitur est quod Accursius consensu vestiti pactum dixit, Inst. de oblig.ex consens.nam innuit vestitos esse hos contractus cum tamen nudi sint,vt Paul.dixit & verum est.Nam consensus simul cum ipso contractu conuentione nascitur. Accursij tamen errorem sequuntur omnes fere interpretes. Mirum tamen est, eos ita hac in re cæcutiisse, cum satis apertum explicitumque sit Pauli Iurisconsulti responsum. Prat.

NVDVM αὐτοσχεδιαστὶ ICti pro mero & solo vsurpant. Briss.

NVDVM præceptum probabili nulla causa adjecta, l.114. §.1.iui ff.de leg.lib.1. l.38.§.Iulius, ff.de leg.lib.3.Brisson. & aute eum Corras. lib. Miscell.1.c.1.

NVDVM jus Quiritium, Iustinianus ceu verbum vacuum & superfluum sustulit,lib.7. Co.tit.25. quod animi iuuenum,qui ad primam legum veniunt audientiam, perterriti, ex primis eorum cunabulis inutiles legis antiquæ dispositiones accipiunt, Spieg.

NVDVM ministerium,apud Paulum l.1.ad Velleian.

NVDVM testimonium, quod caret religione iurisiurandi. Vide c.tua.extr.de cohabitat.cleric. Spieg.

NVDVS,id est, bonis exutus, qui nudus amissis bonis exulat,l.7. ff.de cap.minut. Briss.

NVDVS consensus dicitur qui neque solennitate verborum est neque traditione rei munitus, Conn.lib.5.c.2.nu.13.

NVDVS consensus.hoc est,qui stipulatione destitutus est,sufficit in constituendis sponsalibus l.4.ff.de sponsa. Spieg.

NVDVS consensus,id est.solus,sine verbis,literis,scriptura,Briss.

NVDVS sermo,qui dicto,finitur,simpliciq; adfirmatione constat. sine aliqua promissione,l.19.§.dictum,ff.de ædil.edict.Prat.

NVDVS vsus,qui sine fructu est,l.1.ff.de vsu & habit. Iisdem autem modis & constitui & finiri solet, quibus modis vsusfructus constituitur,teste Cajo,l.3.in fin.ff.de vsufruct.Spieg.

NVGATORIVM vel quod est nugarum plenum,vel quod est nugatum, h.e. leuium rerum ac nullius ponderis, vt apud Vlpianum in §.erronem,l.si quis sit fugitiuus,ff.de ædil.edict.Spieg.

NVGAS autem appellat Martialis ornamenta muliebria. Ita enim peculiariter ea antiqui vocabant, vana prorsus, inutiliaque atque futilia. Hincque Plautus in Aululania nugiuendos vocat, qui res hujusmodi vendunt mulieribus vt testatur Nonius Marcellus. Verba Plauti sunt hæc, Nugiuendis res est soluta omnibus. Tiraq. in l. connub.3.gl.1.parte 3.

NVLLA aditio est l.51.§.vlt. ff.de acquir.rer.domin. id est, nullas vires habet. Briss.

NVLLAM dici sententiam decem ex causis tradit copiose Speculator in 2.parte, tit.de sent.& quæ ipsam sequuntur, §.8.Spieg.

NVLLATENVS negatiuum verbum importat, quod factum contra non valet gloss. Clem.vnic.de sequest. possess. & fruct. Io. Bello. Etymol.

NVLLITAS sententiæ est,si sit lata contra leges canonesve,ca.1. de re jud. & si lata sit ab alio, quam à Iudice, c.fin. de re jud. lib.6.Io.Bello.Etymol.

NVLLI alij, quam mihi. Hæc verba non innuunt actum perfectum,l.sterilis,§.sed si,ff.de act.empt. Prat.

NVLLIVS, pro non vllius. Iurisconsl. in l.1. ff.de interd.Nullius sunt liberæ personæ. Sic Imp. Instit. de rer. diuis. quod diuini juris est, id est nullius in bonis esse censuit. Spiegelius.

NVLLIVS esse res dicuntur, quæ in nullius priuatim bonis sunt, sed iure gentium omnibus vacant, & occupanti conceduntur, l.51. ff.de contrah.empt. §.litorum, & §.feræ. Inst.de rer.diuis. Alias Nullius esse dicuntur, quæ in patrimonio commercioque hominum non sunt, veluti res sacræ, sanctæ, religiosæ, §. nullius. Inst.de rer.diuis. Briss. adde Conn. lib.3. cap.3. nu.4. & Ferretum tit.de rerum diuisione.

NVLLO jure, id est, non obseruatis solennibus, Goth.in l.2. C.si vendito pignore agatur.

NVLLO modo prædium suburbanum, aut domum heres alienet. Hæredis hæres alienauit, quid iuris, Scævola respondet, in l.Lucius Titius, de leg.3. Spieg.

NVLLO exemplo aliquid facere id est, nouum aliquid facere, & inauditum.

NVLLO numero homo, pro nullius precij, est apud Ciceronem 3.Philip. Spieg.

NVLLO pacto,pro nullam in partem,*keins theils* l.pupillus. Quæ in fraud.credit.

NVLLVM,pro nullius momenti & vtilitatis, siue irrito, & inani. quod non valet, neque consistit. Brisson. Vnde interpretibus Nullum & Inutile æquipollent,ff. Quod cujus. vniuers. l.1.§. ei quidem, & Qui satisd.cog. l.quoties. Spieg. Adde Forcat. in Necyomantiæ dial.99.nu.4.

NVLLVM item pro imperfecto dici, Alberi. admonuit ex verbis Iustin.§.penul. Instit. Quib.mod.test.infir. Num, inquit, imperfectum testamentum sine dubio nullum est? Spieg.

Si NVLLVS sit, id est,non sit in rerum natura, l.1.ff.de hæred.vel act. vend.

NVLLVS metus est, si dolus intercedit, vt dicit Vlp.l.5.ff.Ex quibus caus. major.

NVM,id est,an: & ita num non,id est annon, l.25.§.adeo,ff.de hæred.pet. Briss.

Num particulæ, subintelligitur negotio, vt apud Vlpian. in l.in causæ cognitione, 2.in pr.de Minorib. Spieg.

NVMEN,ait Festus,quasi nutus Dei ac potestas dicitur. Briss.

NVMERARIA simplicia Iurisperiti nominant, quæ Latinis nomina cardinalia sunt, scilicet vnum, duo, tria, &c. Nam non possent addi pœna nec in factis, nec in speciebus, per nomina numeralia multiplicatiua, sc. duplum, triplum, quadruplum, &c. Vide Zasium enarrantem §.omnes Inst.de act. Spieg.

NVMERANDI verbum ad rem ipsam præsentem refertur, l.si ex cautione, C. de non num.pec. Elegans est Alexandri dictum & à magni nominis interpretibus receptum, Numerare esse naturæ potius, quam iuris verbum, Cons.179. in 2. *Vol.* Quod & Alciatus probat, nisi cum constaret nullam numerationem factam tunc fuisse, sed delegationem. Pratejus.

NVMERARE interdum est, adnumerare, connumerare, computare. Briss.

NVMERARE etiam est soluere,dare Brisson.

NVMERARE pecuniam, pro præsentem pecuniam dare. Plurifariam vero numerata dici potest, vt ostendit Azo in Sũma. Spie.

NVMERARIORVM officium erat chartas publicas administrare, l.6. C. Th.de num. tum & rationes supputare, quod nomen ipsum notat: à numerando enim sic dicti sunt. Hinc Augustin. lib.2. de lib. arb. Multos noui numerarios, aut numeratores, vel si quo alio nomine vocandi sunt, qui summe atque mirabiliter computant. Prat.adde Corras.3. Miscell. c.11.n.4.

NVMERARII, l.3. C.de priuileg.eor.qui in sacr.scrin. li.12.l.vlt. C. de priuileg. scholar. l. vlt. C. de fabricens. lib.11. hi tabulariorum munere funguntur: vt ostendunt l.2. & l.4. C. de numerat. lib.12. & l.1.C.de apoch. public. lib.10. & l.vlt. de exccutorib. & exactorib. eo. Itaque in l.13. Cod. de susceptoribus si 10.tabularios, aiunt Impp. seu numerarios. Quæ tamen postrema verba à Triboniano addita esse liquet ex l.30. eodem tit. in Theod. Isidorus autem lib.9. Etymo. cap.3. numerarios vocatos scribit eos qui publicum numerum ærariis inferunt. Inuenimus apud Marcellinum numerarios apparitionis magistri equitum, lib.19. Inuenitur & hoc verbum apud Sidor. Apoll. lib. 1. Epist. ad Montium. Ita numerorum sollicitudinem accipe in l.vlt. C.de primicer.& secundic. libr.12. Brisson. adde Conn. lib.4.c.15.num.1.Corras.Miscell. libr.3. c.11.

NVMERATA pecunia duobus modis dicitur. Vno modo respectu creditoris, qui proprie dicitur numerare pecunias debitori, vt sibi reddantur. Alio nomine respectu debitoris, qui proprie dicitur soluere creditori, & improprie dicitur debitor numerare,cũ soluit quod debet. Non numeratæ pecuniæ exceptio datur principali debitori vel fideiussori à creditore, Prat.

NVMERATIONIS appellatione,ipeciei datio continetur,l.1.C. de Dote caut. non num. Spieg.

NVMERATIO precij declarat, cujus sit dominium, l. sed & si quis §.1.ff.de Vsufruct. Spieg.

NVMERI militares, inde, vt Egnat. opinatur, dicti, quod ad numerum omnia præstarent, vel quod eorum certus quidam numerus esset: quod hodie Turcæ, Galliquè, & Ægyptij reges Burgundionumque apud nos principes maximi potentissimique;

Digitized by Google

que obseruant, certum quendam militum numerum alentes pacis etiam temporib. Spieg.

NVMERI pro albo, in quo lecti milites conscribuntur: quem Græci κατάλογον appellant, & recentiores matriculam. Vlp. l. ex eo 43. ff. de test. milit. Ex eo tempore quis iure militari incipit posse testari, ex quo in numeros relatus est, ante non. proinde qui nondum in numeris sunt; licet etiam lecti tyrones sint, & in publicis expensis iter faciant, nondum milites sunt, debent enim in numeros referri. Sic in l. 4. l. 39. §. 1. l. 43. ff. de milit. testam. l. 16. C. eod. tit. l. vnic. in fin. de bon. poss. ex testam mil. Lamprid. in Alexand. Milites suos vbique sciuit, vt haberet in cubiculo & breues & numerum & dignitates. Plin. lib. 3. Epist. Neque enim adhuc nomen in numeros relatum est. Quo factum est vt numeri pro societatibus, ordinibus, turmisque militum acciperentur, leg. 2. §. exercitum, ff. de his qui not. infam. l. 8. §. veterani, ff. de procur. l. 4. §. qui post desertionem, ff. de re milit. l. 31. C. de locat. l. pen. C. de exactor. l. 2. C. vbi de ratiocin. Plin. libr. 10. Epist. Vt jam sacramento dixerant, ita nondum distributi in numeros erant. Lamprid. in Macrino. Quod si vnius numeri consensus accessisset. Militares etiam numeros apud Marcellinum legimus. Vnde Tribunatus numerorum in l. vlt. C. de test. milit. l. 9. C. de inoffic. testam. Briss.

NVMERI quoque chartas & rationes publicas significant, l. vlt. C. de primicer. & secundic.

NVMERO constare, consistere, continerive dicuntur ea corpora quæ adnumerantur, vt pecunia l. 28. ff. de iudiciis. Briss.

NVMERO & loco haberi dicuntur tam personæ, quam quælibet corpora, id est, loco esse, locum obtinere. Briss.

NVMERO eximere, est eximium & egregium, ac singularem aliquem constituere.

NVMERO plurali, pro singulari, l. non est sine liberis, & contra singulari pro plurali, l. in vsu juris, de verb. sign. figurate Iurisconsl. vtuntur, quod & Appellus annotauit. Spieg.

NVMEROSAE provinciæ in Const. Iustin. de confirm. Inst. tot. scilicet, vt vix adnumerari queant: vt in l. 1. C. in quib. caus. in integr. numerosa rescripta, sic enim vtrobique legendum est, & in hac significatione multi vsurparunt autores. Prat.

NVMERVS etiam catalogum militum, seu breuiculum, quo militum nomina continentur, significat: recentiores Impp. matriculam vocant, Briss.

NVMMARIA quæstio pro pecuniaria in l. vlt. ff. ne de statu defunct. Briss.

NVMMARII iudices l. 1. C. publ. lætit. vel consul. nuntiat. vel insinuat. lib. 12. lucri auidi, id est, quorum iudicia venalia sunt pecunia. Sic Hieron. ad Onasum. Volo in nummarios inuehi sacerdotes: & Suetonius in Domitian. Nummarios iudices nominauit, Prat. qui de re pecuniaria cognoscunt.

NVMMARIVM tribunal, Seneca 1. de beneficiis vocat, intelligi volens, vt Beroald. ait, iudices, iudiciumque corruptum. Spieg.

NVMMATVM judicium, quod fit acceptis nummis, apud Cic. in Verr. & nummarij iudices, præmio corrupti & sordidi, Cic. pro A. Cluentio: Varia judicum genera, nummarij pauci, sed omnes irati. Spieg.

NVMMI appellatio strictior est, quam pecuniæ, l. litigatores, §. quod ait Prætor de arbitris, l. 1. de contrah. empt. ex Alc. Spieg. An autem nummi præsidij causa depositi, mobilium appellatione veniant tractat post Cujac. lib. 3. sent. Paul. tit. 6. §. mobilibus, Gœddeus in comment. ad l. Mouentium 93. numer. 4. de verbor. sign.

NVMMI valorem Alc. explicat in l. lecta est, ff. si certum per. Idem in d. comment. ait, eos vulgi rem doctr. nam plane ostendere, qui vulgaris sermonis argumento idem arbitrantur denarium & nummum esse, quod plerique Doct. tradiderunt, in l. quæ extrinsecus de verb. oblig.

NVMMOS exiguiores Vlpian. teruncios semisse aut asses more Quiritium appellat. Et interdum regionis more nummos coriaceos. Rœuard. l. semper in obscuris, ff. de reg. jur.

NVMMI adulterini bonis opponuntur.

NVMMI aurei & argentei æs dicuntur: quia prius ærea pecunia in vsu fuit, post argentea, deinde aurea subsecuta: sed ab ea quæ cœpit, nomen retinuit. Gœdd. ad 159. n. 2. 3. de verb. sig.

NVMMI inueterales, l. vlt. ff. de bon. damnat.

NVMMI repositi Lege Mobilia.

NVMMI reprobi, apud Vlpian. in l. eleganter, §. de pign. act.

NVMMIS colere dicuntur coloni, non quod numerata pecuniæ pensio, quam debent, semper solui debeat, sed alia certa re quæ pondere & mensura constat, Connan. lib. 7. c. 11. n. 13.

NVMMIS indistincte legatis, hoc receptum est: vt exiguiores legati videantur, autor Vlpia. ead. l. de leg. 3.

NVMISMA idem quod nummus. Vide Bart. Rub. C. de vet. nomis. potest. per tot. tit. Spiegel. Numisma, solidus, & aureus idem est, not. gl. in rubr. C. de vet. numism. potest. libr. 11. Io. Bell. Etym. In numismate autem tria requiruntur: metallum, figura & pondus. Gœddæ. in comment. l. 159. num. 4. de verb. & rer. signif.

NVMO addicere, aut mancipio dare, est ita dare, aut attribuere, vt quamuis vendita res non sit, vendita tamen esse videatur. nam dicis causa, & vt vulgo loquimur) pro forma nummus vnus dabatur. Vitruuius lib. 1. c. 4. in fi. Secundum mare mercatus est possessionem loco salubri, (de M. Hostilio loquimur) ab Senatu populoque R. petiit, vt liceret transferre oppidum constituitque mœnia, & areas diuisit, muroque sestertio singulis municip. mancipio dedit. Cic. pro Posthu. Ecquis est ex tanto popul. qui bona C. Rabirij Posthumi numo sestertio sibi addici velit? Vlpianus l. 46. ff. locat. Si quis conduxerit numo vno, conductio nulla est: quia & hoc donationis instar inducit: id est, quia non est vera conductio, quippe quæ mercedem duntaxat dicis causa constitutam habet. Hotomannus.

NVMO vendere. Pomp. l. 66. ff. de jur. dot. Quidam ergo remedij loco recte putauerunt introducendum, vt vel locet hunc vsumfructum mulieri maritus, vel vendat numo vno. Hoto.

NVMMIS colore dicitur colonus, qui ad pecuniam numeratam conduxit, l. 16. ff. de furtis. Briss.

NVMMOS aureos æs dici Vlp. autor est, l. 159. de verb. sign. & ibi Alciat. in Comment. Nummus autem aureus, cuius hic est mentio, sestertios æris centum valebat, hoc est, denarios argenteos 25. quod idem in Dispunctionibus annotauit. Spieg.

NVMMOS corrasos dare, apud Vlp. in l. 3. §. plane, de statu lib.

NVMMOS lege communi gentium inductos ait Connan. vt æstimandis rebus dominium earum quasi traderet & transferret Connan. lib. 5. c. 2. nu. Idem nummos & sestertios eosdem esse tradit lib. 7. c. 1. num. 2.

NVMVLARII, à numulis dicti, collybistæ, permutatores numorum: qui majoris precij numis acceptis, numulos, id est, minusculam monetam per partes reddebant: aut certæ regionis acceptam pecuniam, regionis alterius pecunia permutabant: item vt Collybistæ: Erat autem eorum condicio aliquanto inferior argentariorum, vt patet ex l. 9. §. 2. de edend. nec enim publica autoritate pecuniam tractabant: ideoque eorum rationes minoris erant fidei & autoritatis. Sic Paul. l. 9. §. 2. ff. de edend. Numularios quoque non esse iniquum cogi rationes reddere Pompo. scribit, quia & hi numularij sicut argentarij rationes conficiunt: quia & accipiunt pecuniam & erogant per partes quarum probatio scriptura codicibusque eorum maxime continetur; & frequentissime ad fidem eorum decurritur. Vlp. autem in l. 7. §. 2. numularios pro argentariis ponere videtur. Numularios præterea pecuniam spectasse ac probasse patet ex l. 39. ff. de solut. Hot. Meminit eorum & l. 1. §. hoc quoque, de offic. præf. vrb.

NVMMVS antiquitus duas valebat drachmas. Plaut. in Trinummo. De mina vna deminui modo quinque nummos, mihi detraxi partem herculeam. Cum enim Grammatici Græci tradant minam sensum esse drachmarum, partem autem herculanam fuisse decimam, nummus erat quinquagesima pars minæ, vt drachma centesima: sic in nummo fuerunt duæ drachmæ. Denarius tamen drachmam valet cujus æstimatione & precio inferior est nummus: igitur hic nummus est didrachmum, aliter quam vulgo loquentibus soleat vsurpari: nam vulgo sestertius est. Nummi autem vocabulum Siculum esse vult varro lib. 4. de ling. lat. vt & Pollux lib. 9. his verbis: ὁ δὲ νόμος δοκεῖ ὑφ' ἡμῶν ἐπὶ πολὺ τὸ τυχὸν λαμβάνεσθαι. ὅτι δ' ἰδιωτικῶς τὴν ἐν Ἰταλίᾳ καὶ σικελίᾳ ἰέρειον; quod Epicharmi exemplo probat, ὁ Ἀριστοτέλης inquit, ἐν τῇ παρισινῶν πολιτείᾳ φησὶ κελεύειν νόμισμα πρὸ αὐτῆς νόμιον ἐκ τοῦ ἵππου πῶλον ἐπιθέτῳ τοῦ Ποσειδῶνος ὀνομάζειν ἐπιχώριον. Ergo vt ab αἰολικὸν & Dorice ἀμόλα, ἀμόλαν fecerunt sic à νόμος, vnde νόμισμα, νόμμος posset videri deductus. Quod tamen improbant aliqui, cum à Romanis Siculi potius sint oriundi. Atque hoc vtut se habeat, per m genium scribi debet: etsi Tranquillus à Numa deduci velit, vt refert Suidas his verbis: Ἀσσάριον νόμισμα ὁ Φούριος καμίλλος μετὰ Ῥωμύλον, Ῥωμαίων χαράξαι, ὅτε σιδηροῦ μὲν χαλκοῦ πεποιημένα ἐχρῶντο Ῥωμαῖοι· τῶν δὲ αὐτοῦ πάντων διὰ σκυτίνων. ὅτε σκύτινον τὸν χρόνον πλεονάσαν ἄκαρ οὐόμασαν ἐκ τοῦ ἐν ὀνύματος. νυμμία, ὡς φησὶ Τερεντιανός. quod ineptum prorsus censetur. Prat.

NVMMVM à Numa Rege, qui nummos primum apud Latinos imaginibus notauit, & titulo nominis sui præscripsit, vocatum tradit Isidor. lib. 16. Origin. c. 17. Briss.

NVMMVLOS inueterales (si modo dictio incorrupta est) exponit Callistratus in l. diuus, de bonis dam. quos victus sui causa in promptu habuerit: subaudi, damnatus ad supplicium: Haloander noster indicat scholio marginali, cur pro inueterales, legi possit, ventrali. Nempe quod solent plerique à lateribus in semicinctio, quod idem & ventrale dicimus, subtus occultos habere loculos, quibus non solum sudariola, sed etiam leues nummulos in quotidianæ vitæ vsum gestant. Ventralis et jam meminit Plin. lib. 8. vbi ait: Patris mei memoria; cœpere Amphimalla nostra sicut villosa, & etiam ventralia. Spieg.

NVMMVM plerique ἀπὸ τοῦ νέμω deductum videri volunt. Cum enim initio rerum mortales in mutuis commerciis permutatione mercium vterentur, magnæque ex ea re difficultates existerent, quia non semper eueniret, vtque tu abundares, eo

ego egerem, lege prouisum est, ut nummus, tanquam σωδερμα quoddam, publica forma caderetur, qui vsum dominiumque non tam ex substantia præberet, quam ex quantitate, vt ait Iulius Paulus l.1.de contrah. empt. Quid tamen si vocem Latinam à verbo & ipso Latino deriues, nempe à numero? Nam nummi functio, non minus opinor, numero constat quam pondere. Quanquam non ignoro M. Varronem à Quintiliano risum quod Agrum à verbo Latino, quod scilicet in eo agatur, dictum videri velit, ac non potius ἀπὸ τῦ ἀγρῦ & rideri posse quod noctem à Nocendo, & ipso Latino verbo deducat & non potius ἀπὸ τῆς νυκτὸς, Nec etiam mouet me syllaba quam brevem Numerus habet, nummus longam: ceu verò cuiquam ignota sint Molestus à mole: sic enim Seruio Honorato placet: laterna à latendo, lucerna à lucendo, & multa talia. Curtius libro νικησῶν, cap.23. Brechæus in l.pecuniæ 178.ff.de verborum significat. nummum deriuat ἀπὸ τῦ νομίσματος quæ vox monetam significat legitime signatam. Cæterum priori derivationi Aristoteles subscribit τοιοῦτόν ἐστι (inquiens) ὃν ὁ νόμος ἐστί, καὶ ἐφ' ἡμῖν μεταβλῆσαι καὶ ἄχρηστον ποιῆσαι. cui Vlpian. quoque accedere videtur, l.1. ff.de contrah. empt. pecuniæ vim non tam ex corpore, quam ex imposita æstimatione, & vt Aristoteles inquit, ex lege constare tradens. De quo non nulla vide etiam apud Hotom. ad tit.de act. §.curare ibi, magna causa erroris, vide & Duar.de in lit.juran.num.5.

NVMMVS asper à veteribus dicebatur, recens, nouus, beneque percussus, non vsu attritus, sed qui formam haberet expressam & notas claras, minimeque fugientes. Prat.

NVMMVS Decargyrus, l.fin. C.Th.si quis pec. confla.

NVMMVS revera non est natura, sed hominum inuento & in constitutione, sed quæ omnium est communis, propterea quod eius vtilitas cunctorum populorum moribus excepta est, &c. Connanus lib.1.c.5.nu.9.

NVNQVID, id est, vtrumne l.2.ff.quis ordo in possess. Brisson.

NVNC, particula est dilationis exclusiua l.scimus §. cum autem C.de inoff.testam. Proprie namque præsens respicit tempus l. vrbe ff.de statu hom. & similibus. Et tamen reperire, vbi in futurum protenditur, vt in decretis Pontif. exempla citat Alberic. Aliquando nullum tempus denotat, & pro sed accipitur. Lege Vallam in Elegant. lib.2. Spieg.

NVNC prout ex tunc. De hac clausula vide Barth. in princ. l.stipulatus, de verb.oblig. Spieg. (Bell. Etym.

NVNC, id est, vsque in futurum not. gloss. c.si audieris, 23.q.5. Io.

NVNC, non est hoc momento temporis, sed laxius accipitur, pro hodie, siue hoc tempore, l.1.§.vlt.ff.de ædili edict. Briss.

NVNCIARE causam, id est deferre, l.39.ff.de jur.fisc.

NVNCIARE opus nouum est denunciare, ne quid operis noui fiat, l.3. §.vlt. ff.de alien. alias nunciare est fisco deferre. Briss.

NVNCIATIO noui operis, id est, denunciatio, vt loquitur l.5. me minisse ff.de oper.no. nunciat.

NVNCIATIO noui operis in Pandectis sic accipienda est. Prætor edixit, vt si quis putet vicinum nouum aliquod opus molientem non habere jus id faciendi, liceat ei denunciare vicino, ne id faciat, itaque eum prohibere: vetatque ei cui denunciatum est, siue ius habeat, siue non, tamen ipse quid instituat: quod si edictum neglexerit, Prætor aditus interdicit, ut opus factum restituat, id est, interim id decernit, dum apud iudicem à Prætore datum planum faciat sibi jus esse sic ædificare: omnino autem diruere id cogitur, propter edictum prætoris siue jure, siue iniuria ædificauerit. Quod si nunciator velit remittere, nunciationem, licebit ædificare, licebit etiam nouatori satisdare se opus demoliturum: si nunciator actione sua negatoria (quam continuo post nunciationem debet intendere) probarit apud iudicem id illi non licuisse. Hæc ex tract. De noui oper. nunciat. summatim. Prat.

NVNCIATIO, (in materia maleficiorum) quam commentatores denunciationem vocant, magnam habet differentiam in iure pontificio, & in iure Ciuili. Nam Romani Pontifices admittunt quemlibet ad nunciandum iudici crimen alterius: modo illum prius admonuerit emendationis, c.qualiter & quando de accusat. Et c.licet Heli. de simoni. Et tunc potest iudex procedere per inquisitionē, si voluerit, nulla mentione facta nunciatoris. Potest idem procedere super nunciatione inquirendo crimen, h.e. vt nominatim exprimat nunciatorem, sicut consuetudo obseruat. Iure autem ciuili nemo idoneus censetur ad nunciandum nisi specialiter designatus fuerit ad id munus. Olim enim institui solebat hominum genus, arcanis sceleribus inquirendis, & offerendis operam impendens: vt crimina publice innotescerent. Per hoc enim antiqui bonos mores mirum in modum tuebantur: quales & nunc quibusdam in locis videmus designari. Cæterum ne talis delatio in adulationē degeneraret, sicut tyranni quoque hujusmodi indicibus abutebantur, quasi emissariis dūtaxat & auisculptatoribus: ideo sancitum fuit, primum, vt nunciatores quodam testificati genere vterentur ad inuestiganda commissi criminis indicia, priusquam aliquid efferrent, ne errantes ipsi, magistratum quoque seducerent. Deinde, vt notoriis suis (sic enim tota illa criminis per testificationem inquisitio vocabatur) nunciatores adessent. Nam falsis necne notoriis insimulatus quis esset, perpenso iudicio dispiciebatur, l.ea quidem, C. de accusat. Quamobrem Romanæ leges per nunciationem non admittunt aliter inquisitionem fieri aduersus criminosum, nisi facta mentione nunciantis: vt reo copia fiat defendendi legitimis exceptionibus, quemadmodum etiam de Irenarchis, seu publicæ pacis custodibus traditur in l.diuus Hadrianus, ff.de custod. & exhibit. reorum l.ab accusatione, §.nunciatores, ff.ad SC. Turpil. Old.

NVNCIATIO dicitur etiā fieri ad fiscū, quoties bona vacantia vel caduca vel ex aliis causis in fiscū cadentia deferuntur. Briss.

NVNCIATORES, dicuntur emissarij, internūcij, & delatores criminum: ex quo eorum iudicia, notoria dicuntur. Paul. l.6.ff. ad SC. Turpill. Nunciatores qui per notoria indicia produnt, notoriis suis adsistere iubentur. Iidem ab Imp. denunciare dicuntur in l.7. C.de accusat. Hotom. Indicium autem prodere, autore Budæo, est rem arcanam aliunde, quam ex criminis conscientia compertam in medium afferre. Quare ejus loci hic sensus est. Nunciatores, h.e. emissarios, & internuntios in id publice constitutos, vt reos per notoria, h. e. per id genus testificationis deferant. Quod munus, vt Alciatus docet, in pagorum syndicos, vt plurimum hodie translatum est: licet citra calumniæ metum accusent, quoniam per officium præsidibus denuntiantur l.ea quidem, C. de accus. Debere tamen assistere suis indiciis, id est, ea quæ attulerunt notoria tueri interim, dum quæstio de crimine habetur.

NVNCIVS, & res ipsa, & persona dicitur: vnde dicimus bonum nuncium afferre, i.bona noua nuntiare: Cicero: Domesticarum rerum tuarum scriptores & nuntios. Vide Festum. Briss.

NVNCIVS communis, id est, viator, seu præco, vt vulgari sermone accipitur, multa habet nomina, quæ notat Authent. de judic.§.de vnoquoque, & C.de sportul. l.2. Spieg.

NVNCIVS cui specialiter certi negotij gratia ad aliquem destinatur & absenti ministerium præbet, leg.2. ff.de pactis, & alibi sæpissime. Hunc.

NVNCIVM etiam pro repudio vsurpant. Hinc nuntium mittere & remittere coniuges dicuntur, qui libello repudij misso, à se inuicem diuertunt, l.6.& l.10.ff.de spons. l.5.& leg.7. ff.de jure dot. Cic. in Topic. si mulier cum fuisset nupta cum eo, qui connubij ius non esset, nuncium remisit. Inde nuncios repudia interpretantur Impp.l.3. C.de repudia. Prat. Briss.

NVNCII etiam sunt, quos jus ciuile viatores, & adparitores. Pragmatici Galli *Sergents* vocant, c. prudentiam, de offic. & pot. jud. delegat. Prat.

NVNCIVS ad emēdum missus, differt à procuratore. Nam quando nūcius mittitur, ex eo contractu directo, acquiritur obligatio ei, qui misit nūcium, l.1. §.vlt.de contr.empt. l.qui autem, §.vlt. de constit. pec. Non enim nuncius ipse emit aut vendit, aut aliud negotiū contrahit, vt possit dici contrahendo acquirere domino (sed nudum ministerium præstat, l.licet de constit. pecu. i.e. nunciat; monet, significat absenti, ad quem mittitur, quid dominus petat, aut velit, & monentis tantum officio fungitur, sed herus potius hic emere intelligitur. Atque ideo verba contractus in persona domini, non nuncij concipiuntur, d.l.& licet. Hic siquidem nuncius similis est quadantenus epistolæ, qua absens absenti voluntatem suam declarat, vt non inscite nec inepte nuncius epistola loquēs, epistola vero nuncius mutus dici possit. Nam etsi per epistolam contrahatur emptio, non ideirco tamen epistola acquirit ei, qui eam misit, sed ipse potius per epistolā, quasi instrumentum quoddam sibi acquirit. Sic nuncius pro instrumento quodam habetur, adeo, vt nihil referat cujus conditionis sit, saltem vt contractus, ministerio ejus initus, valeat. Multū ergo interest, an quis mihi actionem acquirere, an vero facto ejus aliquo mihi actio acquiri dicatur, l.si quis solutioni. de vsu Cum autem mando alicui, vt emat nomine meo, hic procurator est, non simplex nuncius, quoniam emptio ipsa non nuda & simplex nunciatio ei cōmittitur. Itaq; emit ipse, & verbo concipit in personam suam, non domini l.cum qui §. Iulianus, const. pecun. Sed quis alieno mandato, ac nomine alieno emit, cogitur mandati actione sibi quæsita cedere, l.possessio quoque §.vlt.de acquir.poss. Quod sibi verba contractus in personam domini concipiat, nihil agitur, cum quod hic geritur, ex ipsius contractu originem trahat. Vnde Paul.c.10.de oblig. & act. Quæcunque, inquit, gerimus, cum ex nostro contractu originem trahunt, nisi ex nostra persona initium obligationis sumant, inanem nostrum actum efficiunt: & ideo, neque stipulari, neque emere, vendere, contrahere, vt alter suo nomine recte agat, possumus l. quæcunque. De nuncio, quia non ipse contrahit, sed quasi organi cuiusdam vice fungitur, quod domini vox ad absentem perferatur, idem dici non potest, l.1. §.si re deposit. Duar.

NVNCVPARE, est voluntatem circa hæredis institutionem, legatorum dationem, cæteraque testamenti partes, lingua & voce exprimere nominareque. Hinc testamentum nuncupatorium, quod fit sine scriptis, coram septem testibus, viua voce: & est juris ciuilis, teste Viglio.

Digitized by Google

NVNCVPARE hæredem, pronunciare est, & verbis exprimere, ac palam nominare: opponiturque scripsura nuncupationi, sicut & scriptus hæres nuncupato: vide l.21.l.25.ff.de testam.20. ff.de vulg.& pup.l.8. §.vlt.ff.de sec.tab.l.1.§.vlt.ff.de iure codicil.l.18. ff.de hæred.inst.l.11.§.pen.ff.ad l.Falcidiam,l.vltim. Cod.de codicill. Vnde per nuncupationem testamenta,id est, sine scriptura, interpretatur Theod. in leg.21. §.per nuncupationem, C.de testam.l.8.C.qui testamen.fac. Sic per nuncupationem substituere, l.8. §.vlt. ff.de sec.tab. vbi scripto nuncupatus opponitur. Sueton.in Calig.38. Quo metu iniecto, cum iam & ab ignotis inter familiares & à parentibus inter libe-ros palam hæres nuncuparetur, derisores vocabat, quod post nuncupationem viuere perseuerassent. Vt autem secundum tabulas,ita & secundum nuncupationem bonorum professio datur. Briss.

NVNCVPARE Budæo idem est quod ἀπαγορεύειν, hoc est, non scripto, sed voce & verbo cauere & dixere. Connan.lib.9.c.1. num.3.

NVNCVPARE vota,est alicui diuorum vota polliceri & destinare Caius de verborum significationibus. Post Calendas Ianuarias die tertio pro salute principis vota suscipiuntur. Spieg. Hinc.

NVNCVPATA vota dicuntur quæ consules prætoresve in prouinciam proficiscentes faciunt, quæ in tabulas, præsentibus multis referebantur,sic dicta non quod scriptis mandarentur, sed quod certis verbis & clara voce essent facta. Connan.libr. 9.c.1.n.3.

NVNCVPATA pecunia dicitur,quæ (vt Cincius ait lib.2. de offi. IC.) nominata & certa est, propriisque nominibus pronunciata. At Santra libr.2.de verborum antiq.vt refert Festus,satis multis colligit, nuncupata non de recto nominata significare, sed promissa, & quasi testificata, circumscripta, recepta,etiam in votis nuncupantis esse conuenientius. Spieg.Connan.lib.9. c.1.nu.3.

NVNCVPATA voluntas, pro expressa, §.fin.Inst. de testament. Spieg.

NVNCVPATIO,scripturæ opponitur.Briss.

NVNCVPATIVVM testamentum illud est, ad cuius firmitudinem & substantiam necessaria non sit scriptura: tametsi nunc ad perpetuam rei memoriam, facilioremque probationem soleat in scriptis redigi. Item est testamenti genus,quod appellatur in Scriptis: quia sine scriptura inualidum sit. Eius forma traditur Cod.de testam. Quære,Testamentum nuncupatiuum.Spieg.

NVNCVPATIVVM testamentum primum est & antiquissimum, & iam tum quidem cum noudum repertæ essent literæ, vero simillimum. Initio enim homines signis, & incerto vocis sono,postea sermone, & verbis distinctis, significantibusque animi sui sensa explicare didicerunt,ita cogente humanæ societatis vsu: Deinde literas quoque inuenerunt,neque id statim sed longo post homines natos interuallo. Asserij,vt vult Plinius, aut si Gellio credimus Mercurius apud Ægyptios inuenit: à quibus ex Phœnicia Cadmus in Græciam eas aduexit. Pelasgi postea in Latium: vbi dubium non sit primas Testamentorum constitutiones nuncupatione, id est,verbis & voce fuisse factas.Connan.lib.9. c.1.nu.3.

NVNCVPATVR testamentum in hunc mundum: tabulas testamenti testator tenens ita dicit. Hæc vti in his tabulis cerisve scripta sunt, ita do,ita lego, ita testor: itaque vos Quirites testimonium præbetote: quæ nuncupatio, & testatio, vocatur, Vlp.c.Inst.26.quod & ab Isidor.lib.5. Etym.c.24.traditum extat.Sic Iulian.l.8.§.3.ff.de bonor.possess.sec.tab.Quidam testamentum in tabulis sibi fecit, filio autem impuberi per nuncupationem substituit. Item, Nam quemadmodum scripto filij hæredi, separatim ab hæredibus patris, ita nuncupato potest videri separatim, &c. Hoto. Vide etiam Bald.in Iustinianum, de iure nouo lib.1.

NVNDINÆ appellantur generale forum in possessione, vel villa. vel castro, vt ponit gloss.in l.1. ff.de nundi. & hæ à principe impetrantur,d.l.1. ff.& l.1.C.eod.tit.

NVNDINÆ, id est, vacationes (vulgo à nobis feriæ dictæ) de quibus Rubrica extat lib.Pandect.50. & Cod.7. & quas Græci πανήγυρεις ἢ τὰς πανηγύρεων ἀπόλυσεις vocant,ad l.1. C.de nund.abusiue dictæ sunt mutata re, nomine autem retento, cum proprie mercatus appellandæ sunt. Vnde Rubr. C.de nundinis & mercatibus: non vt vulg.Mercationib.id quod vel ex legis vnicæ lectione potest intelligi: nam à posteriorib. Cæsarib. institutum fuit, vt ex certo eorum beneficio & munere,certis in oppidis, statis temporibus mercatus celebrarentur, cum omnium portoriorum & vectigalium immunitate: quinetiam Impp. Valens & Valentin.in l.1. Cod.de nundin.immunitates illas vsque eo amplificarunt, vt etiam eos quibus ius nundinarum concessum esset,vetuerint mercatus tempore nundinatorib. vllis aut propter merces aut propter portorium, aut propter priuatum aliquod debitum negotium facessere. Obseruatum est etiam Nundinarum ius à Senatu impetrari solitum. Plin.lib.Epist.5.Solers,inquit,vir Prætorius à Senatu petiit,vt sibi instituere in agris suis nundinas permitteretur.Prat.

NVNDINÆ inquit Macrobius lib.Sat.1.c.16. primum à populo Romano institutæ sunt,inquit Rutilius, vt octo quidem dieb. Rustici opus facerent,nono autem die intermisso rure ad mercatum, legesque accipiendas Romam venirent. Accedit Vlp. in l.3.ad fin.de feriis: item in eum ait,qui nundinarum nomine aduersum communem vtilitatem accepit omni tempore, ius datur. Porro si quid suffragiis pop.Roman.ferendum erat, id per ternas nundinas recitabatur,ac promulgabatur. Id tempus trinundinum & duobus vocabulis trium nundinum dicitur. Vnde etiam mos tractus,vt leges trinundino die promulgarentur. Columella autem lib.1. de re rust.nundinarum, inquit, conuentus, manifestum est propterea vsurpatos,vt nonis tantummodo diebus vrbanæ res agerentur, reliquis administrarentur rusticæ. Illis enim temporibus proceres ciuitatis in agris morabantur: & cum consilium publicum desiderabatur, à villis arcessebantur in senatum. Ex quo qui eos euocabant, viatores nominati sunt.Prat.

NVNDINAS,ait Festus,feriatum diem esse voluerunt antiqui,vt rustici conuenirent,mercandi,vendendique causa:eumque nefastum, ne si liceret cum populo agi, interpellarentur nundinatores. Briss.

NVNDINAS necessarias ac hominibus perquam vtiles esse ostendit Plato lib.2.Ciuilis conuersationis, inquiens,in ciuitate bene beateq; instituta negociatores imprimis necessarios esse.

NVNDINARI, venditare,inquit Bud.precio addicere,institorio more aliquid ad quæstum exercere: quod & nundino, nas,dicitur.Cicero tamen sæpius pro emptitare vtitur,vt idem exemplis probat.Spieg.

NVNDINARIVM, quod ad nundinas pertinet, vel quod nundinis deputatum est.

NVNDINIS impetratis à principe, Modestinus ait,non vtendo, qui meruit, decennij tempore vsum amittit. Legimus.Claudium quamuis Imperatorem, tamen ius nundinarum in priuata sua prædia à Coss.petiisse, Spieg.

NVNQVAM, non vllo, vel nullo tempore l.prouidendum, ff.de postulatio.l.locum,ff.de vsufruct.Alberic.Spieg.

NVNQVID, num aliquid? per interrogationem, l.1. ad fin.ff.de pignor.act.Spieg.

NVPER,non longo tempore. Neque vero ad horas refertur,sed vel ad paucos dies, vel ad paucos menses, l. nuper constitutum,ff.de leg.3.Instit.de vsucap.§.fin.Spieg.

NVPER,ait Festus,quasi nouiter.Briss.

NVPTA Labeoni non videtur, quæ virum pati non potest,l.pen. ff.quando dies leg.ced. Item nec sponsa intelligitur, l.in eo iure,§.hoc caput,ff.de ritu nupt.Spieg.

NVPTA verba, inquit Festus, dicebantur ab antiquis,quæ virginem dicere non docebat. Plaut. in Dioscolo. Virgo sum, non didici verba nupta dicere.Prat.

NVPTALITIVS,nuptialis. Vlp.l.194.ff.de verb.sign.nam munus esse donum cum causa,vt puta natalitium,nuptalitium.Hot.

NVPTAM à Græco duci,ait Festus, lib.12. Illi enim nuptam appellant νύμφην, quo verbo vsus est Solon in legib.Sic enim apud.Plaut.in eo. τὴν νύμφην τὴν νυμφίῳ συγκατακλινεῖσαν μᾶλλα πολλὰ κατακαλύπτει. Hanc explicui lib.2.veteris iurisprud.Prat.

NVPTAM à nuptu,id est,opertione Varro deducit.Idque Cælius & Cintius probant apud Festum,quod caput nubentis flammeo obuoluueretur. Santra autem ab eo quo Nymphæa dixerunt antiqui Græci γαμεῖν, vnde nouam nuptam νέαν Νύμφην. Cornificius,quod noua petantur coniugia.Cuiac.quod noua ratio fiat.Sed verior est Varronis opinio. Mulier enim nupta, id est, obuoluta & tecta velamine ducebatur in domum viri.Erat autem coloris velamen, vt ait Plinius,Lutei,inquit,video honorem antiquissimum in nuptialibus flammeis totum fœminis concessum.Virgines vero nubentes colus compta,& fusus cum flumine, recta tunica & toga pura indutæ domumque viri intrantes solenne habebant postes adipe suillo attingere, aut vt tradit Massurius, lupino, ne quid mali medicamenti inferretur,non manu tamen ipsæ,sed lana postes contrectantes,quod lanæ authoritatem veteres Romani religiosam habuere,à quo vxores quasi nuxores dictæ, quæ omnia eiusdem Plinij testimonio comprobantur.Quamobrem quamuis dicat Festus nubere tam mulieres quam viros dixisse antiquos,vt etiam nunc Itali inquit,quomodo & Græcis γαμεῖν, tamen proprie dicitur mulier nubere.Vnde illud Martialis:

Vxorem quare locupletem ducere nolim,
Quæritis? vxori nubere nolo meæ.

Vt si proprie loqui velimus, nuptias appellare debeamus tantummodo primum illum matrimonij diem tantis ceremoniis celebrem. Hinc nuptiales faces Cicero dixit, & quotidianis nuptiis gaudere eam, quæ quotidie mutat adulterum, quoniam nuptiis primus fiebat viri & vxoris congressus,quod in mariti domum ducta esset. Connanus libro 8. cap.3. num. 5. Et ille quidem obnubendi atque velandi mos à temporibus,ante Mosen deductus est, vt docet exemplum Rebeccæ se

Digitized by Google

obnubendis, ſtatim ac vidit Iſaac, vt habetur Geneſeos c.24. vnde & iure canonum ſtatutum erat, vt nouæ nuptæ velo obtegerentur, c. fœminæ,3. quæſt.5.c.mulier.33.quæſt.5.cap.quæcunque,3.diſt.

NVPTIÆ per coemptionem quibus fiebant verbis, Boetius docet lib.comm.in Topic.Cic.2.

NVPTIÆ nefariæ proprie dicuntur, quæ inter aſcendentis, & deſcendentis lineæ homines committuntur l.quinetiam,ff.de ritu nupt. Eæ vero nuptiæ inceſtæ habentur,quarum collaterales in veritis gradibus autores ſunt, atque item affines. Reliquæ vero modo illicitæ modo inutiles vocantur. Quamuis promiſcuus huiuſmodi vſus eſt apud Iuriſconſ.Spiegel. Dictæ autem ſunt nefariæ auctore Varrone libr.1.de vita populi Romani,vt eum refert Nonius, eo quod farre, id eſt, vita indigni ſint,qui tantum ſcelus admittunt. Hinc Virg.lib.6.

Qui thalamos nata inuadit,vetitoſque hymenaos,

& poſtea:

Auſi omnes immane nefas,auſoque potiti.

Hoc olim prohibitum erat tantum vſque ad neptes,vt Plutarchus docet in Problemat. Romanis,cap.6. Inceſtæ vero quaſi quæ à ceſto cingulo illo Veneris quo in nuptiis honeſtis vtebantur, abhorreant, & proprie verbum hoc ad prohibitas nuptias inter eos,qui ex tranſuerſo gradu coniunguntur refertur à Suet.in Calig. Super ſororis inceſta dixit, & in Nerone,Maieſtatis quoque & adulteriorum inceſtique cum ſorore Lepida ſub exceſſu Tiberij mutatione temporum euaſit.Inceſta etiam in Domitian. appellauit Veſtalium ſtupra : quamuis, vt dixi proprius eius ſenſus is ſit, vt prohibitam ſororum, & aliorum collateralium commiſtionem ſignificet.

NVPTIÆ dicuntur proprie ceremoniæ & hilaritates in ducendis vxoribus, à nubendo : quia ſolebant olim puellæ,pudoris gratia caput obnubere : ſignificantes, verecundiam nuptiis præire debere. Hinc Cicero pro Cluentio dicit : Nuptias plenas dignitatis, plenas concordiæ ac pudoris. Hinc etiam nubere proprie de mulieribus dicitur.

NVPTIÆ ſiue matrimonium,eſt viri & mulieris coniunctio, individuam vitæ conſuetudinem continens, ait Imp.de nupt. in princ.vide ſupra Matrimonium. Mode.Nuptiæ ſunt coniunctio maris & fœminæ, & conſortium omnis vitæ : diuini & humani iuris communicatio,l.1.ff.de ritu nuptiar.Coniunctio vt l.1. ff.de iuſt.& iur.Coniunctio maris & fœminæ quam nos matrimonium appellamus. Duplex enim habent nomen,matrimonij & nuptiarum, l.10. ff.de ritu nupt.& inſtitut.de prat. poteſt.ex quo loco etiam conſortium omnis vitæ interpretari licet,individuam vitæ conſuetudinem, quod vitæ ſocietatem, l.ſi rerum,ff.de re iud. leg.1. ff.rer.amot. quod Halicarnaſſeus ὃδε πολλῇ συμπλοκῇσι τύχης. vbi etiam vxorem facit κοινωνὸν ἁπάντων χρημάτων τε καὶ ἱερῶν. Imp. Gordianus ſimiliter ſociam rei humanæ ac diuinæ.Obſeruandum autem,Modeſtinum in nuptiarum definitione, vt Ethnicum loqui apud quos quæuis familia habebat ſpecifica ſua ſacra.Prat.

NVPTIÆ iuſtæ, hoc eſt, legitimæ ſunt,ſi Romanus Romanam, liberæ conditionis maſculus liberam ducat vxorem. Præterea oportebit vt conſentiant, non ſolum qui iunguntur ſed etiam parentes, ſub quorum ſunt poteſtate, l.nupt. ff.de rit.nupt. l. nec filium,C.de nupt. Cum autem nuptiæ celebritas ipſa coniugij ſit cum mulier obnubitur, id eſt,velata facie ad maritum deducitur, proprie non dicimus ſolui nuptias, ſed ipſum matrimonium,rub.ff.ſol.matr.Prat.

NVPTIÆ ſeruiles : iure ciuili conſtat matrimonium inter ciues Romanos & liberos duntaxat eſſe. Inſt.de nuptiis,in princip. Seruos vero haudquaquam poſſe in matrimonium conuenire, l.cum ancillis, C.de inceſt. nupt. Sane iure Pontificum,c.1.de coniugio ſeruorum approbatæ ſunt ſeruiles nuptiæ, citra tamen domini fraudem.Prat.

NVPTIALIS currus,&c. In Græcia ſeruatum morem Pauſanias ſcribit, vt in nuptiali curru tres modo ſederent. Media ſponſa. A lateribus ſponſus, & quem vocant Parochum, qui amicitiæ vel ſanguinis nexu colligatus eſſet, cuique deferrent plurimum. Eius rei etiam teſtes ſunt Cælius Rhodig. lectionum antiqua. lib.21.& Alciat.Prætermiſſorum lib.1.Brechæus l.pupillus,§.ineola,ff.de verbor.& rer.ſig.&c.

NVPTIARVM mentio ad primas nuptias referenda eſt, quod & Albericus indicat. Pomponius in l.boues, de verbor.ſignific. Hoc, inquit, ſermone, dum nupta erit, primæ nuptiæ ſignificantur. Cuius rei rationem pete ex commentariis Alciat. in eandem.Spieg.

NVPTIARVM tempus,eſt ipſa nuptiarum feſtiuitas,l.ſancimus, C.de nupt. Itaque pro ſpe nuptiarum improprie accipiuntur, l.2.in fin.ff.de priuatis delictis.Spieg.

NVPTIAS à nubendo,id eſt, velando dictas Feſtus, Iſidor.& alij tradunt,quod olim nouæ nuptæ velatæ ad viros deducerentur: vnde proprie nuptiarum nomen mulieribus conuenit : non temere enim viros nubere Latini auctores dicunt. Et ideo ſecundum perſonas vtriuſque ſexus nuptias & matrimonium in aliquot locis diſtingui ex Triboniani tamen quantum ex. iſtimo,ſubtilitate magis quam Iureconſultorum videmus,l.10. & l.11. ff.de ritu nuptiar. §.ſi aduerſus ea, Inſtitut.de nuptiar. §.quibus communerari. Inſtit.de hæred. quæ ab int. vide ſupra in verbis Nubendi & Nubere. Porro hæc conditio, SI NVPSERIT, non impletur qualicunque coniunctione. Etenim ſi nondum nubilis ætatis ducta ſit, vel ei coniuncta cuius nuptiis interdictum eſt, non paruit conditioni, l.10. ff.de condit. & demonſtr. Sed & ſi pupillæ legatum ſit, QVANDOQVE NVPSERIT,ſi ea minor duodecim annis nupſerit, legatum non conſequentur, antequam, viripotens facta ſit : quia non poteſt videri nupta, quæ virum pati non poteſt, l. pen. ff. quando dies leg.ced. Briſſon.Vult.in comment. Inſt. de patria poteſt. §.1.n.2.

NVPTVI collocare eſt contrahere nuptias, matrimonium. Vlp. in l.liberorum, ff.de his qui notantur infamia : quod & nuptiis collocare paulo poſt dixit.

NVRVS appellatur filij vxor. l.4. ad fines, ff.de gradibus & adf. Sed & ſponſa, licet minus proprie, nurus appellatione continetur,l.6.& l.8.ff.de gradib.& adf.l.2.§.1. ff.de rit.nupt.Nurus autem appellatio & in edicto de poſtulando, & in quæſtione prohibitarum nuptiarum,& alias fere porrigitur,licet has pronurus quidam recte appellent,l 50.ff.de verb.ſign.l.1.in fin.& l.3. §.vlt.ff.de poſtul. l.8.§.penult.ff.de legat.præſt. l.14. §.vlt. ff.de ritu nupt. Ideoque nepotis ex filia noſtra nati vxorem nobis nutum eſſe traditur in l.6. ff.gradib.& adf. Briſſ. Adde Brechæum,l.nurus,in tit.de verb.& rer.ſign.

NVSQVAM nullo in loco, quod nuſquam relatum eſt, nec vſquam receptum,l.1.ff.de SC.ex Alberico.Spieg.

NVSQVAM eſt,id eſt,non eſt.Briſſ.

NVTRIMENTVM vocatur omne id quod nutrit ac ſuſtentat corpus, veluti cibus, potus, medicamenta, quæ quaſi in ſubſtantiam corporis tranſeunt ac mutantur, l.proponebatur, & in fin. ff. de iudic. Gœddæ. ad l.&c. 44. num.5. ff. de verbor. oblig.

NVTRIRI debitum dicitur, cum vſuræ non ſoluuntur, l.2. C.de debit.ciuil.lib.10.Spieg.

NVTRIRI,infantium, ali adultorum eſſe monuit Interpres in l. penul.ff.de his qui ſunt ſui vel alien.Iur.l.2.Cod.de infant.expoſ.iubet nutrire ſobolem ſuam. Spieg.

NVTRITIA apud Vlp.in l.1.ad fin. ff.de var. & extraord. crim. dicuntur merces, quæ datur nutrici : Græce vocantur θρεπτικὰ vide Budæ. in annot. prior. & Alciat. in l.inter donum, ff.de verb.ſign. Spieg.Briſſ.

NVTVS, id eſt,voluntas quæ ſigno declaratur : quod fit,vel oculis, vel capite, vel manibus. Nutu relinqui poteſt fideicommiſſum, l.nutu, ff. de legat.3. verum hæres nutu inſtitui nequit, l.iubemus, Cod.de teſtament. Plin.docet libr.1. Epiſtol. nutum dici, cum quis annuit : & renutum cum recuſat. Namque ego, inquit, ſimili nutu ac renutu reſpondere voto tuo poſſum. Porro cui ſummam potentiam adſcribimus, eius nutu ac renutu omnia geri dicimus. Multum eſt verbo efficere, quod velis, at plus eſt idem efficere nutu ac renutu, inquit Eraſm.Prat.

NVTVS non eſt rerum nota, licet conſenſus quoddam ſit indicium.Gœdd.in comm.rubr.n.8.de verb.& rer.ſigu.

NVX eſt omne pomum, quod foris duro operculo tegitur, & intus habet quod eſui aptum. Gœdd. in comm.205. n.2.de verb. & rer.ſign.

NYCTALOPS, Νυκτάλωψ, qui octaſio ſole oculis eſt hebetioribus Plin. libr.8. cap.15. Caprinum iecur veſcentibus reſtituit veſpertinam aciem his quos Nyctapolas vocant. Vlpian. l.10. §.2. ff. de ædil. edict. Sed & νυκτάλωπα morboſum eſſe conſtat, id eſt, vbi homo neque matutino tempore videt, neque veſpertino, quod genus morbi Græci vocant νυκτάλωπα. Ariſtotel. problemat. ſect.31. Νυκτάλωπες λέγουσι, ὅταν μὲν συμβῇ τὼι ἡμέρᾳ ἐλάττων δυσμῶν ἢ ἀλίου ἀμαυρότερον ὁρᾶν, νυκτός, ἢ ἡμιμόρια τὸν ὅλως. Nyctapolas appellant cum accidit, vt interdiu quidem cernant, occidente vero ſole, hebetius : nocte vero neutiquam. His etiam verbis νυκτάλωπα definit Aetius libr.7. morborumque, ait, hunc contingere propter imbecillitatem capitis, & organi viſus craſſitiem tunicaſque & humiditates, quæ circum oculum ſunt : vide Cuiac. in Nouell.13.

NYCTALOPS Vlpiano eſt, qui neque matutino tempore videt, neque veſpertino,l.10.§.de myope,ff.de ædil.edict.Briſſ.

NYCTOSTRATECI, nocturni magiſtratus in prouinciis, qui armati noctu vrbem perluſtrant publicæ quietis gratia. Arcadius, l.vltim. §.1.ff.de mun.& honor. huius verbi meminit: Nyctoſtrategi & piſtrinorum curatores perſonale munus obeunt. In aliis exemplaribus,Nycoſtrategi habetur corrupte. Nyctoſtrategus enim,eſt idem,qui præfectus vigilum in vrbe dicitur : vt in Ægypto Straboni νυκτεγερὶς στρατηγός, & Conſtantinopoli νυκτοπάρχης : qui poſtea prætor plebis dictus eſt,cap. 1.ex Nou.13.Prat.

NYMPHA Latine ſponſa dicitur.

NYMPHEVM, locus, in quo mulieres lauabantur. Ioſephus lib. 1.de

Digitized by Google

1. de bello Iud. Apud Ascalonem nymphæa condidit & lacus ornatissimos Iul. Capitol. Opera Gordiani Romæ nulla erant, præter quædam nymphæa, & balneas. Alciat. in l. si qui diuinam, C. de aquæduct. lib. 11.

Νυμφαιον τοπος, vt Suidas interpretatur, τα εις χαμαι και ἀγροικως κατεσκευασμενα λουτρα. Prat.

NYMPHÆVM à Thermis, i.e. balneis calidis discrepare ostendit l. si quis per. C. de aquæduct. libr. 2. vbi præfectus curare iubetur, ac diligenter prouidere, quantum aquæ thermis, quantum Nymphæis pro abundantia ciuium deputari conueniat, existimat Alciatus, fuisse locum, in quo mulieres lauarentur: Forcatul. vero non assentitur, non quod neget mulieribus in Nymphæo lauari vetitum, sed quod putet viris etiam permissum extitisse, separatim habere sua Nymphæa. Est itaque Nymphæum, lauacrum siue balneum, aquam tepidam habens non valetudinis, sed voluptatis causa paratam: ideo prius, consulitur thermis, mox Nymphæis, postremo aliis vsibus, in dict. leg. si quis per Strabo libro 7. tradit, in Apolloniatum finibus locum extare, quem Nymphæum vocant, vbi saxum est ignem vomens, cui fontes subsunt aquis tepidis, & bitumine scatentes. Pindarus Olymp. 12. Νυμφαν νυμφαν λουτρα βασιλεος. id est, calyda Nympharum balnea frequentas, de viro loquitur. Nomen inde sumptum est, quod per æstatem promeridiana hora Nymphæ sese fontibus abluerent, Dianæ, puta, comites, in secretis nemorum fontibus, vt se oblectarent tantum. Quod & Romani seruarunt, in octauam diei horam lotionem differentes, quæ est secunda post meridiem. Martialis libro 10.

Octauam poteris seruare, lauabimus vna.
Scis, quam sint Stephani balnea iuncta mihi.

Forcat. in suo Cupid. Iurisperit. c. 10. n. 2. Briss.

O.

O Literæ cum au voce commercium quoddam est: Nam veteres, plodo, cloſtra, coda, pro plaudo, clausſtra, cauda, dixere. Diomed. lib. 1. Gramm. Prat.

O. C. id est, ope consilio, quam locutionem exponit Paulus in l. 33. de verb. sign. vide & §. interdum, Instit. de oblig. ex delictis, vbi hæc locutio ter repetitur cum coniunctione: & corrupte, mea quidem sententia, & reclamantibus libris scriptis probatioribus. Itaque Vlpian. l. 6. de condit. furt. ope consilio dixit, Non dubium autem, quin apud Paulum Diaconum mendum sit, vbi O. C. ore consilij, vel ore consilio interpretatur: vide Cuiac. ad d. §. interdum. Prat.

O. D. M. operæ, donum, munus: nam apud Paulum Diaconum corrupte legitur Domus. Hæc tria (vt ait Paulus noster in l. sæpe, 53. ff. de verbor. signific.) sine disiunctione ita pronuntiabantur. Erant autem ea, quæ patronis suis libertis, quum eos libertate donabant, imponere consueuerant: vt ex tractat. de operis libertorum facile intellectu est, in quo mundum harum notarum ignoratione natum est apud Paulum in l. qui libertinus, 37. vbi l. Papiam edit: Ne quis eorum operas, doni, muneris, aliudve: pro operas, donum, munus, aliudve. Hotom.

O. L. O. Con. opere locato, opere conducto. Adscribi autem solebat, Effecto probatoque, cum perfectum esset: & hoc est, quod Paulus significat in l. 5. de verb. signif. Opera locato, conducto: his verbis κατεργασια significatur. Nam concise Paulus loquitur, pro opere locato effecto, opere conducto effecto. Quare apud Val. Probum pro Operas conduxit, Operas locauit, reponerem, Opere conducto, Opere locato. In lapide autem vetusto legi operis faciundi adscriptum est. Altera pecuniæ pars dimidia soluetur opere effecto probatoque: vt apud Macrum in leg. 7. §. 1. ff. de repetund. Illud quoque cauetur, ne in acceptum feratur opus publicum faciendum, frumentum publice dandum, præbendum, approbandum, sarta tecta tuenda, antequam perfecta, probata, præstita lege erunt. Hot.

O A.

OASIS, pœnæ genus, quæ Græci interpretes infestam fuisse culicibus & muscis grandioribus notant: eius meminit leg. 7. §. 5. vbi Gothofr. ff. de interdict. & releg. vide Cuiacium 8. obseruat. 27.

O B.

OB, in 12. Tab. significat. Ad. Verba legis hæc sunt: Cui testimonium defuerit, is tertiis diebus ob portum obuagulatum ito: Eodem modo dicitur, Ob absoluendum, pro Ad absoluendum, vel vt absoluat: Ob tacendum, pro Ad tacendum, vel vt taceat. Sic Suet. in Vespasian. Ob subterfugiendum ius fisci, id est, vt subterfugeret. Prat.

OB, præpositio, ait Festus, alias ponitur pro circum, vt cum dicimus, vrbem obsideri, obsignari, obuallari. Alias ponitur in vicem præpositionis quæ est proper, vt ob merita, ob superatos hostes. Briss.

OB, propter significat: Alberic. ex ICtis exempla ponit. Ob an conditionem faciat, causamque proximam denotet, docet Bartol. in l. 2. Cod. de legat. lib. 10. & l. 1. C. de sent. quæ pro eo quod ter est. Prat.

OB rem datur, vt aliquid in futurum sequatur: quo non sequente, repetitio dati competit. Ob causam vero damus, quæ præterita est: veluti cum ideo do, quod aliquid à te consecutus sum, vel quia aliquid à te factum est, l. 1. ff. de condict. ob turpem causam, l. damus, ff. de condict. indeb. Spieg.

OBÆRATVS, qui ære alieno iam obligatus est, quasi ære alieno obstrictus. Bud. in priorib.

OBAMBVLARE, est aduersus alios ambulare, & quasi ambulanti se opponere, siue circumire, aut obuiam ire. Festus.

OBAVDIRE, est de mente deducere, Io. Andr. in c. fundamenta, de elect. in 6. Prat.

OBCÆCARE fossas, hoc est, obtegere, & desuper claudere, ne pateant. Bud.

OBDORMIRE, non vita defungi est, quod nullo idoneo authore Ecclesiastici recepere, sed dormire significat. Vlpian. ad. l. Aquiliam. l. si seruus seruum. Si fornacarius, inquit, seruus coloni ad fornacem obdormiuisset, & villa fuisset exusta, &c. Spieg.

OBEDIENTIA est actus intellectus, & voluntas humiliter obtemperans superiori, ex debito, & consistit in mandatis, vt habetur 93. distinct. in summa, &c. si inimicus, de quibus non est exquirenda ratio à superiore, nisi quando contra ius mandat: vt notatur per Innocentium in cap. 2. de restitut. in integrum: ita eleganter Baldus in l. liberti libertæque, in 1. colum. circa medium, C. de oper. libertor. Cotta. Est autem obedientia erga magistratum naturalis, naturalique ratione inter omnes ratione vtentes humana recepta, omnes ad obedientiam obligat.

OBEDIRE, obtemperare, obsequi, & vt Festus ait, obaudire, id est, dicto audientem esse. Sic obedire legibus patriæ. Briss. ex ff.

OBEDIRE malo principi, ferre est: Vide Erasmum super illud Apostoli ad Roman. Ideoque necessitati subditi estote, cap. 13. Spieg.

OBERTVS, de Orto, qui librum 2. & 3. feudorum composuit, Consul fuit Mediolanensis, vt tradit Cuiac. libro 1. feudor. in princ.

OBESSE, id est, obstare, officere, nocere. Non debere obesse seruo factum domini, leg. 5. §. si seruum, ff. de his quæ vt indig. Briss.

OBEVNDA, vt Alber. citat, pro exequenda siue peragenda, in l. est verum, C. de incol. libro 10. Haloander, subeunda reposuit, sensu eod. Spieg.

OBEX significat cuiuscunque rei obiectionem siue obstaculum, l. adulterij accusatione, C. de adult. Spieg. Briss.

OBIRE proprie est circum aut obuiam ire, & omnino adire. At hic vere obit mortem, qui sua sponte & vltro eam adit, quod proprium est eius, qui seipsum interficit. Conn. lib. 5. c. 7. n. 1.

OBIRE diem destinatum, id est, præsto esse ad diem destinatum.

OBIRE, id est, fungi. Obire munus consulis, fungi officio consulis, *ein regierender Burgermeister seyn.* Briss.

OBIRE hæreditatem, pro acquirere possessionem hæreditatis, est apud Ciceronem pro Lege Agraria, & pro frequentare, pro M. Cælio, eadem figura, qua dicimus, obire prouinciam. Spieg.

OBIRE vadimonium, est ad diem se sistere. Lege, Vadari. Spieg.

OBISSE, pro decessisse, l. 3. ff. de cond. indeb.

OBICI bestiis dicebantur, qui feris deuorandi tradebantur, vt de Daniele legimus leonibus obiecto: & Cicero pro Sexto Roscio Amer. dum de pœna parricidarum loquitur. Noluerunt maiores corpus feris obicere, nec bestiis quoque, quæ tantum scelus attigissent, immanioribus vteremur, & Spartianus loquens de Caracalla: Si quando (inquit) feris obiectos vidit, fleuit, &c. Subiiciebantur autem bestiis qui in ludum venatorium damnabantur, vt scilicet in theatro feras conficerent, & cum eis pugnarent, qui ad bestias damnati dicuntur, in l. ad bestias, ff. de pœnis. Aldobrand.

OBIIT diem, pro mortuus est, leg. 1. C. de condit. insert. Albert. Spieg.

OBITER, pro interim, incidenter, l. 1. in fin. de rescind. vend. Interpres pro statim accipit.

OBITER liberari, id est, per consequentias, leg. 1. ff. de rescind. vend. Briss.

OBIVRGATIO post turpe factum castigatio. Festus.

OBLATIONES dicuntur, quæcunque à piis fidelibusque Christianis offeruntur Deo & Ecclesiæ, sive res soli siue mobiles sint. Nec refert, an legentur testamento, an aliter donentur, cap. qui oblationes, cap. clerici, 13. quæst. 2. not. in cap. causa, cap. cum inter. de verbor. & hoc vocabulo vsus est Vlpian. cap. 5. tit. de donat. int. vir. & vxor. veteres offerumenta vocarunt, authore Festo: verum etiam inualuit consuetudo loquendi, vt oblationes specialiter dicantur, quæ altari offerantur in sacra liturgia, quam vulgus missam, Iustinian. noster ἀγιαν αναφορανλεγει appellat. Nouell. 123. Huiusque oblationis, quæ apud veteres vsitata fuit, Theodos. meminit, cap. de his, 19. quæst. 1. omnis de consecr. distinct. 1. libro quinto

Digitized by Google

Eccleſ. hiſtor. cap.18. & hæ omnes oblationes ſicut & decima intet res ſacras ſpiritualeſque numerantur : adeo vt clerici tantum, non etiam laici, eas capiant, c.qui ſacerdotes, c.ſanctorum,c.vlt.10. qu.1.Franc. Duaren.libr.7.de ſacr.Eccleſ.miniſt.ac benef.c.3.

OBLATI actio competit,oblatumque furtum dicitur, quum res furtiua ab aliquo tibi oblata ſit, eaque apud te concepta vtique ſi ea mente tibi data fuerit, vt apud te potius, quam apud eum, qui dedit, conciperetur. Eam tibi apud quem concepta ſit, propria aduerſus eum, qui obtulit, quamuis fur non ſit, conſtituta eſt actio,quæ appellatur oblati,§.oblatum de oblig. quæ ex delict. naſc. Inſtit.4. Sed hæc actio in deſuetudinem abiit. Cum enim requiſitio rei furtiuæ hodie ſecundum veterem obſeruationem non fiat, merito ex conſequentia etiam præfata actio ab vſu communi receſſit, cum manifeſtum ſit, quod omnes, qui ſcientes rem furtiuam ſuſceperint, & celauerint, furti nec manifeſti obnoxij ſunt, §. ſed hæ actiones, eod.tit.Inſtit.Anchor.

OBLATI curiæ dicebantur, vt cum naturales eſſent nati, per oblationem curiæ legitimarentur, §.ſi igitur,in Author.quibus mod.nat.effic.ſui, cum prius hoc idem Theodoſius ſtatuiſſet: Cum enim curialium ordo ampliſſimus, olim tam in municipiis, quam coloniis ad peſſimam conditionem eſſet redactus, temporibus Leonis & Maiorani, idque propterea, quod cum inter alia onera hoc quoque ſuſtinerent, vt tributa omnia exigerent, ita vt quæ à tenuioribus ſeruare non poſſent, ipſi de ſuo penderent : multi patrias deſererent natalium ſplendore neglecto, ac occultas latebras & habitationem eligerent iuris alieni, adeo Impp.conati huiuſmodi morbo prouidere, ſtatuerunt, vt naturales filij per oblationem curiæ legitimarentur. Aldobrand.ad tit.Inſt.de nupt.§.aliquando autem.

OBLATVM furtum : vide Oblati actio.

OBLIGARE ſe,eſt aliquo iuris vinculo ſe obſtringere.Briſſ.

OBLIGARE etiam eſt pignori opponere & hypothecæ dare. Briſſ.Præterea eſt obnectere.

OBLIGARI iudicio,id eſt,teneri,l.45.ff.de oblig.& act.

OBLIGAMVR aut re, aut verbis, aut ſimul vtroque, aut conſenſu, aut lege, aut iure honorario, aut neceſſitate, aut ex peccato,l.52.ff.de oblig.& act.Obligamur præterea aut naturaliter, aut ciuiliter,ſeu ciuili iure,Briſſ.

OBLIGARI apud aliquem, id eſt,alicui,in l.7.de fideiuſſoribus.

OBLIGARI lege dicitur, qui in legem committit & incidit, l. 36.ff.de falſ.Modeſtin. in l.51.ff.de verb.obl.Lege obligamur, cum obtemperantes legibus aliquid ſecundum præceptum legis vel contra facimus.Sic Gellius furti ſe obligare,vel furtum facere,in lib.7.c.15.dixit.Briſſ.

OBLIGATA durare.Vlp.in l.item quæritur,13.§.qui impleto,11. ff.locat.Qui impleto,inquit,tempore conductionis, remanſit in conductione, non ſolum reconduxiſſe videbitur, ſed etiam pignora videntur : durare obligata.

OBLIGATIO eſt iuris vinculum, quo neceſſitate aſtringimur alicuius ſoluendæ rei, ſecundum noſtræ ciuitatis iura : ita definit Imp.in pr.Inſt.de oblig.

OBLIGATIO eſt vinculum iuris, quo quis aſtringitur ad ſoluendum id, quod debet.Ea recte diuidi poteſt in ſimplicem & mixtam: & iterum ſimplex in naturalem tantum, & ciuilem tantum, mixta in naturalem & ciuilem ſimul. Vult. in Comment.Inſt.de oblig.in pr.nu.17.

OBLIGATIONES autem aut ciuiles ſunt, aut prætoriæ.Ciuiles ſunt, quæ aut legibus conſtitutæ,aut certo iure ciuili comprobatæ ſunt. Legibus, vt legis Aquiliæ obligatio : & de pauperie,per leg.12.Tabul.& furti nec manifeſti, §.ſunt autem,Inſt. de noxal.act. Certo iure ciuili, vt ſunt obligationes iure gentium inuentæ, quæ à iure ciuili comprobatæ ſunt. Prætoriæ ſunt, quas Prætor ex ſua iuriſdictione compoſuit, quæ etiam honorariæ vocantur,vt obligatio ex furto manifeſto,& ex rapina, d.§.ſunt autem. Hæc diuiſio ponitur ab Imp. in d.tit. de oblig.in §.1.Sequens diuiſio in quatuor ſpecies deducitur:Aut enim ex contractu ſunt, aut ex quaſi contractu : aut ex maleficio, aut ex quaſi maleficio eod.titul. §.ſequens. Earum vero, quæ ex contractu ſunt,quatuor ſunt ſpecies : aut enim re contrahuntur,aut verbis,aut literis,aut conſenſu,§.final.eod titul. Re contrahitur obligatio quinque modis,veluti mutui datione,& ex indebiti ſolutione, ex commodato,ex depoſito,& ex pignore recepto, vt patet ex toto contextu tit. quibus mod.re contrah.oblig. Verbis obligatio contrahitur, vt ex interrogatione & reſponſione, cum quid dari fierive vobis ſtipulamur, vt in princ.de verb.oblig.in Inſt.&c.Literarum obligatio fit,ſi quis debere ſe ſcripſerit, quod ſibi numeratum non eſt,& poſt biennium de pecunia non numerata opponere poteſt : vt in inſtit.de litera.oblig.poſt princ. Conſenſu fiunt obligationes, in emptionibus, venditionibus, locationibus, ſocietatibus, mandatis : quæ qualia ſint, ſingula ſuis locis ordine literario explicita reperies. Ideo autem iſtis modis obligatio dicitur conſenſu contrahi,quia neque ſcriptura, neque præſentia omnimodo opus eſt ac nec dari quicquam neceſſe eſt, vt ſubſtantiam capiat obligatio:ſed ſufficit eos, qui negotia gerunt conſentire : vt in tit.de oblig.ex conſenſ. Obligationes, quæ ex quaſi contractu naſcuntur,ſunt,vt obligatio ex negotiis geſtis, ex tutela, ex re communi, ex hæreditatis aditione,ex indebiti receptione, vt patet per tot.tit.de oblig. ex quaſi contractu in Inſt. Obligationes ex delicto vnius generis ſunt : nam omnes ex re naſcuntur,id eſt,ex ipſo maleficio,velut ex furto,rapina, aut damno,aut iniuria : quæ exempla,qualia ſint,ſuis locis ordine literario explicantur. Obligationes ex quaſi delicto patent in his exemplis, vt ſi iudex litem ſuam fecerit, & per imperitiam male iudicauerit.Item quando ex alicuius domo aliquid proiicitur,quod nocet : vel ſi ſupra viam eſt aliquid appenſum,quod poſſit alteri nocere:item,pro furto commiſſio in naui, vel in ſtabulo, vel in caupona : qui caſus numerantur in tit.de oblig.quæ ex quaſi delicto naſcuntur,in Inſtit.Cæterum noſtri tres obligationum ſpecies conſtituunt ; quarum vnam naturalem, aliam ciuilem, aliam naturalem & ciuilem ſimul appellant. Naturalis obligatio & iure gentium, quæ naſcitur ex conſenſu, quæ ſolo æquitatis vinculo ſuſtinetur, vt l.Stichum aut Pamphilum, §.naturalis, ff.de ſolutionibus : vnde is natura debitor eſt, quem iure gentium dare oportet, & cuius fidem ſequuti ſumus, l.cum amplius, §.is natura debet, ff.de regulis iuris, vt puta, ſi pupillis pubertati proximus ſine tutoris autoritate promiſerit, naturaliter obligatur, l.prima, ff. de nouation. & effectus eſt duplex naturalis obligationis.Primus eſt quod ſoluta pecunia repeti non poteſt. Secundus, quod aliquando nomine eius aliqua actio competit : vt ex pacto nudo donationis ; quæ duo ſigna ad cognoſcendam naturalem obligationem tradit Iuriſconſultus, l.naturales obligationes, ff.de action.& obligat. Regulariter tamen ex naturali obligatione,ſiue ex pacto nudo non oritur actio ciuilis,& efficax ad exigendum : vnde abuſiue debitores naturales debitores appellantur, l.1. fideiuſſor obligari, §.fideiuſſor. ff.de fideiuſſoribus. Obligatio ciuilis eſt, quæ poteſt parere actionem:vt obligatio literarum.Obligatio naturalis & ciuilis ſimul eſt, quæ à iure gentium eſt inuenta, & cui ius ciuile formam dedit, vt obligatio ex conſenſu : vide gloſſ.in dict.tit.de obligat.in Inſtit.&c.Ioan. Bello.Etym. Adde Connan.lib.2.cap.3. num.2.& 3. & Balduin. in comment. ſuper Inſtit. Iuſtin.l.3.de oblig.tit.13.

OBLIGATIONVM hæ ſunt ſpecies; naturalis,ciuilis & honoraria.Briſſ.

OBLIGATIO. Nulla actio eſt quæ non aliquam originem trahat ex obligatione. Et rurſus : Obligatio ex aliquo negotio, imo reales actiones, ſi actorem reſpicias, habent perſonalem obligationem, ſin autem in reum conuentum, aliter eſt. Nemo enim dominium rei,vel ius in re poteſt habere,niſi ex præcedente conſecutus ſit geſto negotio. Ita recte ſentit Roffredus & Old.in ſua copia.Spieg.

OBLIGATIO verbum generale eſt, & diuiditur in eam, quæ ex contractu eſt, vel quaſi, & ex delicto vel quaſi. Obligatio ex contractu oritur. Cum enim introductæ iam eſſent multæ commerciorum formæ, naturalis ratio, ac imminens rerum neceſſitas dictabat, æquum & bonum eſſe, vt conſtitueretur ne quis in huiuſmodi mutuis negotiationibus ſecundum humani affectus inconſtantiam, detrimento alterius temere variarent : imo magis,vt adſtringeretur vnuſquiſque ad id, quod ſemel placuiſſet ſeruandum. Vnde generaliter introductum eſt naturæ vinculum, id eſt, naturalis obligatio. Vt rectiſſime videatur dixiſſe Vlpian. in l.1.in princ. ff.de pact. Quid enim tam congruum eſt fidei humanæ, quam ea quæ placuerunt inter eos, ſeruare ? Verum, naturalis ratio omnium rerum optima moderatrix, cum tam immenſa, & varii diſcriminis eſſent hominum negotia & facta, facile ſuaſit adeoque propter neceſſitatem exigit, ne eodem modo omnes ex omnibus negotiis paſſim obligarentur. Eſt enim inconuincibile axioma, diſſimilia non recte ſimili iure cenſeri. Quare legiſlatores medium quoddam, ac temperamentum in rebus obſeruantes, delectum adhibuerunt introducendæ obligationis,hoc ordine : Primum, in conuentionibus ſecundum prædictas formas conſummatis, tam efficax vinculum admiſerunt, vt executionem quoque decernerent in inuitos & recuſantes. Et hæc obligatio ſecundum naturæ rationem, & hominum authoritatem producta, merito eſt dicta naturalis & ciuilis. Exequendi vero adminiculum, actio. Deinde in illis articulis, in quibus naturæ ratio non palam accederet, apparente tamen aliqua cauſa ad vſum humanum neceſſaria, conſtituerunt authoritate ſua, legique præſcriptio obligationem quandam, ac inde ciuilem ſeu legitimam nuncuparunt, vtique tam efficacem, vt exigi poſſet per actionem. Sic Paulus accipi vult in l. legitima conuentio. Vlpianus in l.iuris gentium, ff.de pact. Denique in illis ſpeciebus, quæ non tam prægnantem cauſam in ſe continere videbantur, vt ad neceſſitatem exequendi trahendæ eſſent, ne nimis rigida omnium dictorum introduceretur actio cum nos illas nominatas ſeruemus, vt oportet, optimo-

rum

Digitized by Google

temperamento reliquæ omnes conuentiones sub naturali obligatione propter consensum, sine executione tamen actionis relictæ sunt, solum vt exceptionem parerent. Vlpianus in d.l.iuris gentium, §.sed cum nulla, inquit, subest causa præter conuentionem hic constat non posse constitui obligationem. Ideo nuda pactio obligationem non parit, sed parit exceptionem, hoc est, naturalem defensionem. Ex his apparet, quomodo ex facto colligatur ius obligationis, & etiam ius persequendi, quod debetur per obligationem. Sicut dici solet: Contractus est remotior actione, ac mediata causa: Obligatio autem proximior & immediata. Item, contractus est causa specifica, quia diuersi contractus producunt diuersas actiones: sed obligatio generalis causa est, quoniam omnes actiones eodem modo nascuntur ex obligatione, iuxta l.licet, §.ea obligatio, ff.de procuratoribus. Prat.

OBLIGATIO fideiussorum accessio esse dicitur, & sequela principalis obligationis: Vide Theophil. Inst.de fideiuss. Spieg.

OBLIGATIO naturalis est vinculum iuris naturalis, quo quis adstringitur ad soluendum id quod debet naturaliter, quod vinculum Papinian. eleganter appellauit vinculum æquitatis, quo solo obligatio naturalis sustineatur, l.Stichum, 95.§.naturalis, ff.de solut. obligatio autem ciuilis est vinculum iuris ciuilis, quo quis adstringitur ad soluendum id quod debet ciuiliter tantum. Naturalis & ciuilis obligatio simul illa est, quæ vtroque illo vinculo & æquitatis & iuris ciuilis nititur, in qua duo illa commixta sunt salubriter inter se. Vult. Instit. de oblig. in princ.n.18.

OBLIGATIONIS naturalis effectus sunt primum parere exceptionem, l.iuris gentium, §.sed cum nulla de pac. Quod intelligendum est, vt Appell.declarat, Βρατανικὸς, cap.4. de effectu. Deinde vt sit satis ad nouandum, l.1.in fi.de nouatio. Tum ad constituendum, l.1. §.debitum, de constitut. pec. Præterea vt accedat fideiussor, l.stipulatus sum, cum l.seq. de fideiuss. l. naturaliter de condict. indeb. Rursum vt accipiatur pignus, ead.l.naturaliter. Postremo ad compensandum, l.etiam, de compensat. Prat.

OBLIGATIO obligatur, in l.creditor prædia. §.pignoris, ff.de pig. obligatio ex materia pignoris dati obligatur ad effectum actionis producendum. Spieg.

OBLIGATIO, pro actione, apud Paulum in l.naturali, §.& si quidem, de præscr.verb. Spieg.

OBLIGATIO inanis, id est, inefficax, quæ exceptione submouetur. Papinian. in l.95. §.1.de solut. Aliquando euenit, vt inanis obligatio additione hæreditatis confirmetur. Prat.

OBLIGATIONE dimitti, apud Papin. in l.libertus qui operarum, ff.de oper.libert.

OBLIGATIONEM ex facto & in factum colligit Vlpian. in l. actionum genera, §.actionum autem, ff.de actionibus & obligationibus, & clarius Modestinus eodem, in l.obligamur, Spieg.

OBLIGATVS dicitur, qui exceptione tueri se non potest, l.vel obligatus, §.1.ff.de lib.caus. Prat.

OBLIGATVS fundus dicitur, qui pignori appositus est, l.45. §. vltim. l.57. ff.de legat.lib.1. Obligatis prædiis Cicero in Rullum soluta opponit, quæ scilicet nullo pignoris nexu tenentur. Briss.

OBLINVERIT legitur in l.1. §.1. ff.de extraord. crim. pro obliniuerit vel oblinierit.

OBLIQVA libertas opponitur directæ. Quære libertas directa.

OBLIQVE aduerbium, cui contrarium est Recte.

OBLITERABITVR. pro abolebitur, & quasi è literarum monumentis delebitur, l.hi qui sanctam, C.de Apostat. ex Alberic.

OBLIVIO, memoriæ defectus. Præsumitur autem ex longa absentia nasci, vt notatur in l.furtum, §.fundi, ff.de vsucap. Lege Bartol. in l.ex consensu, §.eum qui, ff.de appellat. Spieg.

OBLIVISCI, apud Paul. in l.60.§.pen. ff.de rit.nupt. passiue ponitur. Per adoptionem, ait, in totum adoptiuæ familiæ obliviscuntur.

OBSEQVI, est contra me loqui, & quodammodo expostulare mecum. Spieg. Et refragari, & aduersari, l.10. C.de non num. pecun.

OBNIXE, cum conatu, instanter, totis viribus. Spieg.

OBNOXIA, id est, pignori obligata. l.1.C.de precario. Briss.

OBNOXIE dicere sententiam, apud Liuium Bud. interpretatur trepide. Spieg.

OBNOXII dicuntur commode pro vasallis. Albert. Krantz. lib. Dan.6. cap.42. Splendidos equites nuper à se suis sacramentis dimissos Absaloni mittit, iusiurandum præstaturos: ille nihil motus: non se esse ait, cui debeant tanti viri obnoxij fieri. Prat.

OBNOXII, in l.9. C.de præscript.30.vel 40. annorum, id est, debitores.

OBNOXIVS, qui pœnæ obligatus est propter delictum, autor Festus, Transfertur autem ad alia multa, vt ex Grammaticis patet. Spieg.

OBNOXIVS dicitur, qui crimine vel pœna tenetur, & qui vinculo aliquo obligationis, siue ex contractu, siue ex delicto & maleficio obstringitur. Briss.

OBNVBERE mulierem, est eam velatam ad maritum deducere. Ex Alciat. Spieg.

OBNVNTIAT, qui malam rem nuntiat, qui bonam annuntiat. Donat. autor. Hinc obnuntiatio augurum, cum aliquid fieri prohibebant, quoniam auspicia non addixissent. Alciat. in comment. scribit, quod denuntiatio, quæ prohibitoria erat, obnuntiatio proprie dicebatur. Spieg.

OBOLVS ponderis genus est, quod sex siliquas continet, de eo meminit text. in capit. iudices, primo. quæst. prima & Terentius in Andria: Obolo emptos. De quo late scribit Volaterranus post Plinium in sua Philologia, libr.30. comment.vrb. vbi de siclo, & de aliis ponderibus, & Budæus de Asse & eius partibus, in primo & quinto libro: vbi dicit, quod est medietas scrupuli, & sic quadragesima octaua pars vnciæ. Cotta. Hinc ὀβολοστάλια, Aristot. vocat fœneratorum quæstum, seu negotiationem pecuniæ, quam quis exercet, vt ex ipsis solis nummis, qui steriles sunt, contra eorum naturam lucrum captet: quam ipse improbans ait, ἀνελεύθερα μισεῖται ἡ ὀβολοστατικὴ διὰ τὸ ἀπ' αὐτοῦ αὐτοῦ τὸ νομισμάτιον εἶναι πλοῦτον, id est, meritissimo negotiatio fœneratorum odio habetur, propterea quod ex ipso nummo quæstum facit, &c.

OBPVGNARE, pro accusare, arguere, impugnare. Briss.

OBREPERE, fallere, hoc est, incautum aggredi, falsisque dictis ac mendaciis aliquem circumuenire. Vlpianus, l.3. §.puberi quamuis de Carbonian. edict. Sed si cum esset pubes, quasi impubes obrepserit, dicendum erit, nihil eum egisse. Accursius in l. si quis obrepserit præsidi prouinciæ, ad legem Cornel. de falsis, vim significationemque huius verbi parum percepit, vt Budæus luculenter ostendit in posterioribus annotationibus.

OBREPERE dicitur, qui taciturnitate & reticentia veri aliquem circumuenit, quique id celat & reticet, quo expresso, non esset postulata impetraturus. Briss.

OBREPERE iudici per acta vel libelli interpellationem, id est, falso se insinuare & prætextum facere. Prat.

OBREPERE ad magistratum dicitur, qui falsa specie vel probitatis, vel doctrinæ ad magistratus assumitur, & vt vulgo loquimur, per hypocrisin.

OBREPERE, est latenter & tacite aduenire, vt in c.cum creatura, de celebrar. miss. & in Clem. ne in agro, de stat. monach. Io. Bello. Etym.

OBREPTIO, est reticentia, qua quis alicuius ignorantiam circumuenit. Briss.

OBREPTIO, id est, mendacium; l.sin autem, §.primo, ff.de negotiis gestis, & est mendacium fraudulosum, l.sed si, §.patronum, ff.de in ius vocand. ex quo, §.patronum, nota videtur hæc sententia: Rescriptum per obreptionem impetratum non valet: vide Baldum in cap.1.ad fin. vt lite pendente, & l.præscriptione, C.si contra ius vel vtilitatem publicam, obreptio porro proprie consistit in facti narratione, non iuris, l.cum vero, §.subuenrum, ff.de fideicom. libert. Old.

OBREPTIONIS pœnam Bart. excutit. in d.l.si quis obrepserit, quod autem à principe obreptio non sit insolita facit, l. prædia. C.de loc.præd.lib.11. l.fin.C.de diuers.præd. l.fin.Cod.de fun.& salt.rei dom.eo.lib.cum simil. Quin & Imp.ipse queritur in l.1.Cod.de pet.bon.sub.lib.10. sese inuerecunda petentium inhiatione adeo constringi, vt etiam non concedenda tribuat. Et alibi precationes huiusmodi furtiuas nominat. l.1. C.de fund.limi.lib.11. Spieg.

OBROGARE, vt notat Tusan. lib. Budæ. epist.4. est legem legi contrarium rogare, Græce ἀντινομοθετεῖν.

OBROGATVR legi, cum mutatur aliquid ex prima lege: Subrogatur cum aliquid primæ legi adicitur. Derogatur, cum primæ legis pars tollitur: autor Vlp. in fragmentis.

OBRYZA in l.13. de susceptoribus præpos. est aurum plenissime coctum, & flammæ edacis examine purgatum ac probatum, & ad summam puritatem redactum. Ab eo dictum, quod obradiet splendore. Briss.

OBRYZVM aurum Hermolaus barbarus dici putat, quasi ἄκρυζον quod scilicet purum, merum, & purissime coctum sit. Itaque cum libra ballucæ, quæ modo aurifodina effossa est, quatuordecim fit vnciarum: obryza duodecim est duntaxat, l.5.Cod. de susceptoribus, l.2.C.de metall. Hinc Plinius lib.33.cap.3. Aurique experimento ignis est, vt simili colore rubeat, quo ignis: atque ipsum obryzam vocant Sueton. in Neron. cap. 44. Aurum ad obryzam dixit, vt est in veter.lib.imp. l.vltim. C.Theod. de ponderat. Diu multumque flammæ edacis examine in ea obryza detinetur: quemadmodum puta videatur. Hieronymus in Hierem. dici putat, quasi Ophirisum: nam ex Ophir Insula laudatissimum aurum aduehebatur. Isidorus libr. 16. Etymol. capit. 17. ab eo, quod obradi & splendere quod coloris sit optimi: Sicque obryzum scribi deberet, Hinc obryzati solidi, qui ex auro cocto & puro conflati sunt, l.vltim. Codic. de ver.numism.potest. l.2. Cod.vt nem.lic. in

Digitized by Google

coempt. qui & obryziaci dicuntur, l.1. C.de oblat. vol. Extat etiam Iustiniani edictum, ne Monetarij quicquam obryzæ nomine capiant. In edict.lib.c.11.Prat.

OBRVSSA, quum sit exploratio & probatio perfectionis, & nota auri atque argenti, eleganter à Cicerone scriptum est, & adhibenda tanquam obrussa, ratio: vt testatur Turneb.aduersar. lib.14.c.22.

OBSCOENITATIS vocabulum in l.1.de offi.præf.vrb. specifice à Iurisconsult. accipitur, non generice, vt putauit Interpres, nimirum pro non nominando scelere: Festus ab Oscis deriuat, quorum frequentissimus fuit vsus libidinum spurcarum. Spieg.

OBSCVRÆ personæ claris opponuntur: apud Ciceronem & Iustinian. in Authent.de testament. §.sancimus,collation.sexta. Spieg.

OBSCVRARE vulgo accusatiuo iungitur, l.10. in fin. ff.de seruit.vrb. sed tamen & obscurare luminibus dixit Vlp.in l.30.ff. de vsufr.secundum Pisanam lectionem.Briss.

OBSCVRARE.Præstringere oculos,hoc est, Obtenebrare, Caliginem offundere: vt Sol præstringit oculos obtuentium. Vnde Præstigiæ,& Præstigiatores,qui celeritate lusitandi,& ludibria illa oculorum præstringunt visum intuentium, vt miracula facere credantur. Perstringere vero est leuiter attingere, & metaphoricos pro leui dolore adficere.Old.

OBSCVRARE præter notum significatum, etiam pro non curare,supprimere, tegere, obumbrare. Bud.obseruauit Paul. Obscurare luminibus altius tollendo. Idem, Obscuratis ædibus habitare potest etiam,l.si is qui binas,ff.de vsufr.Spieg.

OBSCVRI viri, h.e. ignobiles, obscuro loco & genere orti, in Auth.de defens. ciuit. §.1. & quib.mod.nat. effic.legit. §.quisquis autem.Spieg.

OBSCVRITAS, ambiguitas,vel generalitas in verbis recipit interpretationem à quotidiano vsu. Nec mirum, quum & legislatores decisiones eorum ex quotidianis vsibus fundare soleant. Text. in l.certi condictio, §.si nummos, & in l.certe in fin. de præcar. Et dicit Imp. l.1. §. nulla. de vet.iur. enucl. eas leges esse firmissimas, quæ quotidiano vsu roborentur, Spieg.

OBSCVRITATEM inter & ambiguitatem hoc interest, quod obscuritas vertitur circa dictionem aliquam,ex eo,quod multipliciter intelligi potest,vt ex generalitate:sed ambiguitas est circa orationem, vt, Aio te Æacida Romanos vincere posse, not. gl.l.veteribus,ff.de pact.Io.Bello.Etym.

OBSCVRÒ loco nata, pro humili magis, quam pro ex vili genere, vt Interpres accipit, intelligenda est, in l.concubinam, ff.de concubin.Spieg.

OBSCVRVM dicitur, quod est dubium, ambiguum, difficile, & quod statim intelligi non potest. Vnde obscuritas, hoc est, cuius sententia latet, iure nostro improbatur. l.si legatario,§. fin. ff.de fideicomm.libert Bald.censuit,omnem intellectum, qui non consonat auribus vulgi, esse impertinentem de pace Constant. in versic.promittendo. Contra laude vehitur termonis claritas.in Auth.de test.imperfectis. Solemus autem in obscuris,quod verisimilius est,aut quod plerumq; fit, inspicere,l.in obscuris,ff.de regulis iuris. Itaque obscurum, h.e.quod vix,aut nullo modo intelligitur,aperto opponitur, i.e.ei,quod planum & liquidum est.Exemplum habes in ff.Legato fundo. Seiano,cum Seiani duo in hæreditate essent,hæres offert viliorem, legatarius pretiosiorem petit. Duo sunt Titij,pater & filius.Testator Titium tutorem scripserit,nec apparet,qui datus esset.Lego Sempronio amico meo:duo Sempronij sunt æqua charitate conjuncti. Huiusmodi obscurum prorsus dicitur à nostris vitiare; omnino, teste Salomonio in l.omnes populi, ff.de iustitia & iure. Obscurum autem non prorsus,in quo parum lucis est, & ideo ambiguo simile à fortunato in Rhetoricis Scholasticis nominatur. Et de hoc loquitur Regula: In obscuris,quod verisimilius est,inspicimus:& alia:quod minimum sequendum est & ambiguum, in quo voluntas loquentis spectanda est: Vide supra ambiguum. Spieg.Per obscurum intelligit Vlpianus, quod Papinianus ait,non apparere,h. est,quod propter legatarum rerum diuersitatem abconditum est & latens.Ræuardus l.semper in obscuris,ff.de regul.iur.

OBSECRARE, non est absolute rogare, vt pontificij iuris interpretes exponunt, sed per sacra rogare, vel (vt ait Festus) opem à sacris petere.

OBSECRATIO, appellatur precatio, quam pontifex ipse præibat populo subsequenti verba præeuntis, vt docet Turneb. lib.22.c.31.

OBSECVNDATORES sacrorum scriniorum, l.13. de proxi. comm.disp. sit in C.Theod.

OBSEQVENTIA, pro obseruantia, male citatur, nimirum ex corruptis exemplaribus, in l.1. ff.de milit.test. Haloander sic habet: Quæ possint in controuersiam deduci, si ad diligentiam legum,& obseruantiam reuocentur. Spieg.

OBSEQVIA non esse operas, & tituli distincti, & separata ab operis obsequiorum conditio arguit, l. libertus qui operarum ff.de oper.l.libert.l.libertos,C.de obseq. Quapropter Accurs. nulla ratione excusari potest, qui §.libertus, in princ. l.si non sortem, ff.de condict. indeb. de obsequialibus operis intellexit. Sed & Bar.cum obsequia ab operis recte distinxisset, obsequiales tamen operas, Zas. teste, non recte nominauit: vt quibus vtrisque inter sese nihil prorsus conueniat. Nam obsequia in honoris exhibitione, in reuerenti verecundia consistunt. Operæ vero,de quibus infra latius,ipsum operarij laboris tractum significant argum. l.operæ, in pr. ff.de oper.liber. tor.& l.1.in fin.eod.tit.Spieg.Prat.

OBSEQVIORVM species tractantur in l.1.in princ. l.2.l.parens, cum legib.sequentib.l.liberto. ff.de obseq. C.de in ius voc.l.1. Cod.de oper.liber. Lalimenta, §.1. ff.de lib.agn. cum similib. Spieg.

OBSEQVIVM metaphoricos & eleganter sumitur à Iurisconsultis in l. qui pro tribunali, Zas. annotante, cum dicit: Pro personarum obsequio, id est, placabilitate, modestia,comitate, obedientia: & est verbum elegans, quamuis Cicer. dicæ esse Terentianum, Donatus tamen ibidem arguit Cic. erroris, cum & Plaut. vsus sit eo verbo. Verbum obsequi eleganter vsurpauit. Sueton.in vita Galbæ Imp.cum dicit,Germanos inprimis obsequium rupisse, id est, cessasse ab obedientia Galbæ.Iurisconsl. in l.cum hi, §.sed & personarum, ff.de transact. vtitur elegantissime, vel abutitur comparatiuo, obsequior, cum dicit: Si forte obsequiorem vitam habent, id est, indulgentiorem, delicatiorem, qui plus ex alimentis pendeant: nemo enim dicit obsequius, nisi fortasse à nomine obsequiosus formetur: vt Zas.monuit. Duobus autem modis præstari obsequium traditur, in dict.l. qui pro tribunali, ff.de re iud. Porro nemo. Lat. ne loquentium, obsequium pro numinis cultu vsurpauit: obsequium enim dicitur morem gerentis alienæ voluntati, quod frequenter sonat in malam partem Vnde monente Erasm.Pauli interpretes c.9.ad Roman.vulgari sermone locutus est.Spieg.

OBSEQVIVM liberorum libertorumq; est erga parentes & patronos. Rubr. de obseq. à parentib. part.l.9.§.de plano, ff.de offic.proconsl.l.5. §.vtrum, ff.de liber.adgn. l.vlt. ff.si liber inge. l.84. ff.de condit.& dem. Iustin. Nouel.78. φιλοτιμώσθω γὰρ μᾶλλον ἡ μετὰ ταῦτα τῷδε θεσμὸν ἐμβλέπειν πᾶς εἰς τοιοῦτον αὐτὸν ἄξιον τιμᾶν πᾶσαν αὐτῷ ἢ τὸ κεκλεισμένον ὀφείλειν, ἢ πλὴ ἐκ τῆς νόμων ἐπιτιμήσεως μήλων τιμᾶν. Et paulo post reuerentiam appellat.Briss.

OBSERVANTIA pro veneratione & honoris exhibitione, Ab obseruo, pro veneror & admiror. Obseruatio vero, quasi adnotatio quædam, & animaduersio. Idem aliquando tamen quod obseruantia, h.e.honor & reuerentia. Adi Eleg. Vallæ.

OBSERVARE, pro aduertere diligenter, auffsehen.auffmercken. l.obseruare, ff.de offic. præsid. Vallæ est idem quod custodire aliquid oculis animoque, in modum speculatoris, ne nos silentio tacitoque prætereat. Spieg.

OBSERVARE iudicium, est causæ adesse apud Iurisperitos,inquit Tusan. Spieg.

OBSES & Obsides sunt, inquit Festus, dicti quasi Obsides, cui ob fidem patriæ præstandam dantur. Dicitur itaque obses, qui traditur imperio alicujus, ea conditione, vt si dator obsidi à fide recedat, & recipienti sit potestas in corpus vitam ejus sæuiendi,qui datus est obses.Bart.in l.dinus, ff.de iure fisc. tractat, an priuatis ciuitatibus obsides dari possint. Lud. Rom. improbat doctrinam, qua traditur Episcopo & Abbati de sibi subjectis vnum aliquem dari licere obsidem. Spieg.

OBSIANI (vel vt volunt alij Obsidiani) lapilli: l.19.§.pen.ff.de aur.arg. Obsidianum Plin. lib.36.c.26.& lib.37.c.10.vocat, & in Æthiopia ab Obsidio (vnde nomen sumpsisse puto) inuentum, nigerrimi coloris, aliquando & transluciui, crassiore visu atque in speculis parietum pro imagine vmbras reddentem. Ex quo multas gemmas fecisse scribit. vide & Isid. li.16. Etym. c.4.& c.15. Briss.

OBSIGNARE, est signi impressione occludere,& ad literas cæteraque,quæ signo quovis notãtur,aut imprimuntur, pertinet. Martia, in l.diuus ff.de cust. & exhib. reo. Interrogationes, inquit,literis inclusas ac obsignatas ad cognitionem Magistratus mittant. Est autem obsignandi verbum antiqui iuris, quod ad mũrias propulsandas, dum alicujus bona publice possidentur, pertinet, Cic. ad Att. C.Vennonius domum Ventuli emit,cum omnia obsignaret, in Vedianas incidit: vtitur eo etiam Modest.in l.fi. ff.de requir. reis.vbi obseruandum, eum, cujus bona obsignabantur, illis interim liberius vti non posse, quæ deponi, & interim in depositò esse, idẽ IC. voluit. Quare cum Vlpianus in gratiam posthumi pollestionem tueretur, nolletq; bona in depositò esse, Seruius inquit, aiebat, res hæreditarias hæredem instituturn vel substitutum obsignare non debere, l.1. §.Seruius, ff.de ventr. in poss.mitt. Quib. insignibus ne deterriti suis fortunis plerique minus fruerentur, prudenter ab Impp.cautum,ne quis signa vel potentiorum titulos rebus affigeret alienis, C.de iis qui pot.tit. cum duob.tit.seqq.

OBSIGNARE pecuniam,inl.tutor pro pupillo, ff.de admin.tut. Notandum, obsignatione totius aut partis secundum conuen-

tioncm

Digitized by Google

tionem debitæ pecuniæ ſolenniter facta,liberationem debitori contingere,l.9.C.de ſolut. l.tutor,§.Lucius,ff.de vſuf. Spieg.

OBSIGNARI dicebatur pecunia, quæ creditori oblata,eo recuſante accipere , in ſacculum condebatur , qui ſignatorum ſigillis impreſſis ſignabatur : quo facto , ſolebat publice ſeu in publicum deponi : vt appareat ex l.19. C.de vſuris, l.11.Cod.de compenſationibus. Briſſ.

OBSIGNATA epiſtola, pro occluſa & ſigillata, quod dicitur in l.fin.de leg.2.

OBSIGNATIO conſignationem pecuniæ ſignificat, in l.9.C.de ſolutionibus, l.7. C.de pact. inter emptor. Cicero pro Cluentio : pecuniaque obſignata , quæ ad eam rem manibus Scamandri deprehendit. Obſignatio autem ſic fiebat, vt ſacculus lino traiiceretur , ſigniſque ceræ impreſſis obſignaretur. Obſignatio etiam tabularum dicitur apud Gellium lib.14. c.2. Cicer.1. de orator. Tu mihi cum in circulo decipiare aduerſarij ſtipulatiuncula , & cum obſignes tabellas clientis tui , quibus id ſit ſcriptum, quo,is capiatur. Briſſ.

OBSIGNARI decreta magiſtratuum ſolita, teſtatur Cic.lib.16. epiſtol. ad Attic. Bothrotios, inquit, cum Cæſar decreto ſuo, quod ego obſignaui , cum multis ampliſſimis viris liberaviſſet &c. Sane principes Romanos annulum habuiſſe conſtat , quo epiſtolæ reſcriptaque eorum obſignarentur. Huius curam habuiſſe partem ſuum ſub C. Cæſare teſtatur Trogus Pompejus lib.43.apud Iuſtin. vt & Mecœnatem ſub Auguſto. Horat.lib. 2. Eſt & obſignare idem quod teſtari, id eſt,de quocunque negotio tabulas,quæ ad probationem valeant,conficere.Cice. in Quintiana: Eius rei conditioniſque tabellas obſignauerunt viri boni complures,res in dubium venire non poteſt. Idem act. 7.in Verrem : ipſe in tabellas refert,obſignat ſignis amicorum prouidens homo : ut contra hoc crimen (ſi quando opus eſſet) hac videlicet teſtificatione vteretur. Prat.

OBSIGNARE bona,& obſignare domum in l.vl.ff.de requ.abſen. l.1.§.penul.ff.de ventr.in poſſ.mit. Obſignari etiam teſtamenta apud Iul. Cæſarem libr.1. de bello Gallic. & Cicer. pro Cluen. Briſſ.

OBSIGNATIONES pro notarijs,apud Cic.iam d.loco & alibi accipitur.

OBSIGNATIO ſolenniter fieri intelligitur,quæ jure fit,quæ fit opportuno tempore ac loco,quæ pure,quæ citra conditionem quæ totius debiti eſt. Gothof.in not.ad l.9.C.de ſolutionibus.

OBSOLERE & Obſoleſcere, ſignificat in deſuetudinem abire. Hinc obſoleta lex,quæ ab vſu receſſit. Proprie autem obſoleſcere res dicimus, quæ propter antiquitatem male oleant , vel ſordes contrahant, vel inquinentur, Spieg.

OBSOLETA crimina, pro vetuſtatis & antiquis , in Verrin. Cicero vſurpat.

OBSOLETA vox, pro minus tenera & exili.

OBSONATOR , qui obſoniis comparandis præerat , dicebatur. Martianus in l.legatis ſeruis,de legat.3.Cubicularios autem,inquit,vel obſonatores,vel eos,qui piscatoribus præpoſiti eſſent, non videri negotiationis appellatione contineri , Seneca leg. 6. epiſt.47. Adde, inquit,obſonatores, quibus dominici palati notitia ſubtilis eſt , qui ſciunt, cuius rei illum ſapor excitet. Græci illum Agoſterem dicebant , Athenæo teſte. Græcum vocabulum videri poteſt , vt ait Bayfius , quaſi ὀψὰ ὠνεῖν qui & ὀψώνης dicitur. Spieg.

OBSONIVM eſt,quicquid præter panem & vinum cibi cauſa in menſam infertur, Prat.

OBSTARE eſt obeſſe,nocere. Sic obſtare vel non obſtare exceptio. Briſſ. ex ff.& C.

OBSTARE pro impedire, Vlp.in leg.3.de offi.præt. Sed nihil ei ſeruitutem obſtitiſſe, ait Pomponius. Nam proprie contra ſtare ſignificat. Sic obſtaculum,pro impedimento,apud Canoniſtas frequenter vſurpatur.

OBSTATVRVS Vlp.in prin.l.etſi forte. Vt iam ego,inquit,non videat luminibus tuis obſtaturus,ſi ædificauero, Spieg.

OBSTETRIX dicitur,quæ opem tulerit parienti: vnde & parturiētes,Fer opem,clamant.autor Donat.Obſtetrices eſſe probatiſſimæ & artis & fidei,vult Vlp.in l.1.in pr.de vent.inſpic. Sp.

OBSTINATE facere aliquid, eſt in alterius malum cum conatu facere perſeueranter,& in alterius perniciem nimis niti.Dona.

OBSTINATIOR animus,pro pertinaciore,apud Impp.in l.2.C. de Summ.Trinit. vt apud Cic.obſtinatior voluntas, Prat.

OBSTINATO ad malum ingenio nihil eſt peſtilentius : quippe quod ſola obſtinatio producit hæreſim, & quicquid eſt malorum.Et fere omnium æmulatorum vna eſt ſordes , vt cum ſemel inſanire cœperint , non reſipiſcant , niſi Deus aut Magiſtratus eos perdat, Old.Prat.

OBSTINATVS eſt, qui poſt inſpirationem & reuelationem ſibi factam,in eo quod errauerat,perſeuerat,8.diſt.conſuetudo,in fin.Old.Prat.

OBSTRICTA mater,in l.ſi mater,C.ſi mat.indem.prom. & obſtrictus tutor,in l.1.Cod.de tut.vel curat.vectig. pro obligatis intelliguntur. Prat.

OBSTRIGILATOR,eſt reprehenſor,ductū à ſtrigilibus,quibus cum vehementius ſtringimur,etiam plerunque lædimur. Varro,æmulum illius artis,atque obſtrigulatorem. Turneb.aduerſ. lib.15. cap.1.

OBSTRINGERE,eſt obligare,& aliquo vinculo adſtringere,l. 3.ff.deoblig.& act.l.12.ff.de donat.l.15. C.de fideiuſſor. Sic.

OBSTRINGERE res ſuas,eſt pro pignore obligare,l.ſi pater,C. de crim.ſtell.

OBSTRINGERE ſe amicitiæ, ſic dicitur,vt Plautus in Pœnulo, iratus quidem homo furti ſe adſtringet. In hac enim , & ſimili locutione , quæ apud idoneos autores occurrit , ablatiuus actione, vel iudicio , ſubauditur : vt damnatus, iudicatus, reus, poſtulatus, crimine ſcilicet. Neratius. Nam & ipſius rei, quæ petebatur , ſi tutor iudicatus fuerit , & eorum quid acciderit, non eſſe dandam in eum actionem,monuit Tuſanus.

OBSTRINGERE ſe parricidio,perjurio, ſcelere, & hujuſmodi pro committere parricidium, ſcelus,peierare. Obſtringere iureiurando, apud Cæſarem lib.1.belli Gallici. Spieg.

OBSTRVERE proprie eſt,quaſi ſtrue quadam alicui loco impoſita obſiſtere,ne quid effluat. Luminibus obſtruere, verbo antiquo ICtorum. vſus eſt & Cicer. pro domo ſua, & in Bruto per metaphoram. Accurſ. in l.æquiſſimum , §.ſi ædium , ff.de vſufructu. Obſtruere, inquit, id eſt, claudere lumina, *den Tag oder das Liecht verbawen*, Proprietatis dominus obſtruere luminibus vſufructuarij non poteſt. Budæus in l. ſi quis binas, eod.tit. non obſcurare luminibus , vt vbique legitur , ſed obſtruere legendum contendit. Haloander à veteri lectione non recedit. Spieg. Prat.

OBTEMPERARE eſt decretis parere. Rubric. Si quis ius dicenti non obtemperauerit. Hinc obtemperatio. Cicero lib.1.de legibus : Quod ſi iuſtitia eſt obtemperatio , ſcriptis legibus, inſtitutiſque populorum , &c. Porro non obtemperare ius dicenti, eſt non facere , quod extremum in iuriſdictione eſt, hoc eſt , ſententiæ diffinitiuæ non parere. Vide Zaſium in l.1. ff.ſi quis ius dicenti non obtemperauerit, & lib.1. ſinguiar.intellectuum. Spieg. Prat.

OBTEMPERARE, in l.2.ff.de cond.& demonſt.vt notat ibi Gothofr.eſt conſentire. Idem Gothofr. in l.vnica , C.qui pro ſua juriſdi. judic. dar. Obtemperare & patientiam accommodare eadem eſſe dicit.

OBTENDERE rationem turpitudini,h.e.turpitudinem ratione operire & prætexere, *verblumen, verglimpffen, verſtreichen.*

OBTERERE jus, *das Recht hinder ſtellen, vnterdrucken* Apud Li. Iura populi obterere , *die Scheffel abſchaffen, nichts mehr beruffen.* Pro lædere vſurparunt generice Impp. in l. nullus , C.de Iudæ. & cælic. Spieg.

OBTESTATIO, pro precatione cum adiuratione legimus, non tantum in iure pōtificio, ſed etiam apud Latinitatis principem Cic.occurrit. Dona. Obteſtari eſt,inquit,precari cū mentione earū rerum, per quas petimus : tametſi ſine adiuratione quandoque orare ſignificat, vt apud Cæſarem, Salluſtium, Cic.& 24. q.1.c.1.Alberico citante Sex. Pompejus autem ait : Obteſtatio eſt, quum Deus teſtis in meliorem partem vocatur : deteſtatio quum in deteriorem. Spieg. Vide late Con.li.1. c.13. nu.3.

OBTINENDÆ, pro retinēdæ, in l.clam poſſidere, ff.de acq.poſſ. Sic apud Cic. ad Trebatiū: Tu ſi iſtic commendatione mea diguitatem tuam obtinebis, perferas noſtri deſiderium. Spieg.

OBTINERE quis dicitur iuris pontificij peritis, quum quod canonice poſſidet, jus in re habet. Alber. Spieg.

OBTINERE & repelli, *erlangen, vnd abſchlagen*, contraria eſſe, patet ex Cic.1. epiſt.ad Lentul. neq; ſi quid non obtinuerimus repulſi eſſe videamur. vide l.5.§.5.ff.judic.ſolu. Pandect.tamē. Flor.lectio obtinere non obtinere habet, atque ita ſcribendum quidam cenſent : ex eo, quod qui obtinet, ex opinione, id eſt, ſententia teneat : atque ita quoque ſentiebat Maurus aduocatus, qui librum de iure liberorum ſcripſit. Prat.

OBTINERE cauſam, quod vincere vulgo dicimus.

OBTINERE ius ſuum, vel retinere non poſſe. Lege , Ius ſuum obtinere non poſſe.

OBTINERE aut amittere litem. Cic.pro Comœdo: Ad iudicem hoc modo venimus , vt totam litem aut obtineamus , aut amittamus. Spieg.

OBTINERE pro occupare, vt apud Plin. Arbor agros longis obtinens vmbris.

OBTINERE prouinciā, pro habere prouinciæ gubernationem, vel regimen , quod vocant ad tempus , vt proconſul, aut prætor, vel vt quæſtor. Spieg.

OBTINGERE, vel vt Pandect. Florent.conſtanter ſcribitur. Obtingere, eſt obuenire accidere, contingere, l.35.§.1. ff.de mortis cauſa donat.l.60. ff.de cond.& demonſt. Briſſ.

OBTINGERE mala tantum dicimus, ſi Donatum ſequimur, enarrantem illud Terent.ex Phorm. Præter ſpem, atque incredibile hoc mihi obtigit , ita ſum iratus , &c. Idem in Andr. Contingere dicit id, quod vix euenit. Spieg.

OBTRECTAT, Eraſ.inquit, qui obloquitur qui male prædicat de alio: detrahit, qui minuit laudem alicuius. Vnde obtrectator, laudis detractor, vt apud Iuſtinian. leg.vnic. Cod.ſi quis

Digitized by Google

Imp. maledix. Cic. Tusc. 4. obtrectare & æmulari distinguit, vt is dicatur æmulari, qui se non idem videat consequuturn, quod alium obtrectare, qui alium idem videat consequuturn, quod se aut alium, Spieg.

OBTRVDERE vxorem, inuito & nolenti dare. Hæc vox non admodum prolixa est, verum ea multum secum trahit, vt alicubi indicat, Eras.

OBTVLISSE se liti videtur, qui in rem suam procurator est factus l. si se non obtulit ff. de re iudic. Dicitur autem is se liti offerre, qui sine mandato pro reo comparet & litigat. Vlp. Obtulisse autem videbitur se liti, qui judicio pro domino se obtulit, id est, pro eo judicium subibit, in seq. recipiet. Spieg.

OBTVRARE, vel obthurare (nam qui per h. scribi debere tradunt Festum sequuntur) occludere est, *verstopffen*. Cajus l. hęc autem jura, sub fin. de seru. vrb. præd. Ita demum amitto ius meum, si tu foramen, vnde exemptum est tignum obturaueris, Spieg.

OBTVRBARE, ab omni parte turbare: quod & distrahere dicitur Spieg.

OBTVTVS pro aspectu, l. 1. in fin. C. de offic. magistr. offic. Spieg.

OBVAGVLARE verbo vsi sunt Decemviri in sua lege Decemuirali: Cui testimonium (inquientes) defuerit, is tertius diebus ob portum obuagulatum ito: i. cui testimonium deest, h. e. qui suã intentionem nullo potest testimonio confirmare, is die tertio ad ædes aduersarij (has enim portum veteres dixisse Festus author est) obuagulatum ito, h. e. aduersario justum testib. adhibitis conuitium facito. Cuius obuagulationis is effectus olim fuisse videtur, vt tertio die, justo præsentib. superstitibus conuitio solenniter ob portum facto, licuerit conuitiatori eius, qui conuitium passus erat, ædes cum iisdem testibus ingredi, & liberam res suas quærendi in suis ædibus potestatem facere is, cui conuitium factum erat, suo conuitiatori cogebatur. Indeq; Festum obuagulationem definisse quæstionem, h. e. inquisitionem cum conuitio, existimat Ræuard. ad ll. 12. Tabul. c. 11. & Plauto idem esse pipulo ante ædes differre, in Aulular. quod obuagulare. Pipulum enim idem esse, quod conuitium, Varro scribit libr. 6. de ling. Lat. declinatum à pipatu pullorum.

OBVENIRE, i. e. obtingere, deferri. Et ita obuenire dicitur hæreditas, quæ lege vel jure legitimo ab intestato vel testamento defertur, h. e. quod vulgo dicimus, per successionem, Vlp. Excipiuntur autem arma, quæ quis commercij causa habuerit, hęreditatéve ei obuenerint, l. obuenire, ff. de verb. sign. Prat.

OBVENTIO, species reditus est, Vlp. An pecuniam pupillus habeat, vel in numerato, vel in nominibus, quæ conuenire possint, vel in fructibus conditis, vel etiam in reditum spe atque obuentionum. Accursius in l. 1. §. exercitorem, exponit obuentiones, i. e. partui & magni reditus, in quo plane labitur. Siquidem vt reditus magis certorum, ita plerunque contingentium sunt obuentiones. Spieg.

OBVENTIONES fructus redituſq; omnes significant, qui vel ex ipso rei corpore, vel industria hominis accedunt, veluti mercedes pensioneſq; ex locationib. prædiorum vrbanorum debitas, vecturas jumentorum, naulum nauium, l. 1. §. exercitorem ff. de institor. l. 7. ff. de vsufr. leg. 34. ff. de vsur. l. 5. §. non passim, ff. de reb. eor. Vbi tamen P. Fl. autographon habet obuenditionum. Quamvis fructus, & reditus, & obuentiones vt plurimum eadem significant, tamen reditus vocabulum, vt tradit Conn. lib. 4. cap. 1. proprium est in eo agro, qui nummo locatur. Idem in ædibus dici potest: Fructus autem in eo, qui naturalibus emolumentis insistit, vnde fruges non tantum quas terra fert significantur, sed etiam fœtus pecorum, lana ouium, & alia huiusmodi, quæ fructus extraordinarij à Varrone vocantur lib. 2. de re rustica, c. 2. Brisſ.

OBVERSARI dicitur id, quod ita animo apparet, vt adesse coram videatur, & cerni.

OBVIARE translate pro resistere, in leg. 1. C. quando lic. se vind. Est autem, Obuiam itum est auaritiæ, & non obuiamentum legendum apud Vlpian. in l. annonam de extraordin. crimin. hoc est, vt vulgo dicitur, præuentum, *furckommen*. Spieg.

O C

OCCASIONEM veteres pingebãt Deam pedibus alatã rotæ, versatili citatissimo motu circumactæ insistentẽ, in anteriore capitis parte capillis hirsutam, vt facile primum oblata apprehendi posset, in occipitio vero caluam, quod præterita pœnitentia ductos frustraretur ac deciperet, nec amplius apprehendisse pateretur, adeo etiam vt nouacula, quam dextra manu in tergum reflexa continet, omnem omnino moram prætereundi sibi injectam, præscinderint, Gœd. ad l. 233. in pr. n. 1. de verb. sign.

OCCASIO, tempus actionis opportunum, quod in aggrediendo conficiendoque negotio, præcipuum habet momentum. Occasio, Festus ait, Opportunitas temporis casu præuenientis est. Verum & quælibet alia quouis euentu contingens opportunitas hoc nomine continetur, vt non sine causa veteres videantur Occasionem diuinitate donasse. Porro occasionem damni præstans, damnum fecisse videtur, quomodo autem hoc Pauli verbum in l. qui occidit, §. in hac actione, ad leg Aquil. intelligendum sit, explicat Speculator titul. de judic. Quod vero distet à causa occasio, indicat glos. in l. riuis, ff. de riuis. & in l. si debitor. de leg. 2. c. de jurejur. in 6. Prat. Spieg.

OCCASIONEM tenere, & remittere, contraria Cic. de legibus Teneo, quam optabam occasionem, neque remittam.

OCCIDERE, ait Cuja. 9. obs. 30. proprie est gladio, l. 10. §. si ipse seruus, ff. de pecu. vel latius qualibet vi adhibita in Senatusconsulto Silaniano, & lege Aquilia, non fato.

OCCIDISSE in continenti videbitur, qui interpositis horis apprehensam filiam adulterij ream occidit pater. Hæc Vlpian. verba sub fin. leg. quod ait lex de adulter. Bart. magnifacit. &c. Schard. ex Prat.

OCCIDISSE dicitur vulgo is, qui mortis causam quolibet modo præbuit, l. ita vulneratus, ad leg. Aquil. vt M. Tullius Antonium, qui Seruio Sulpitio mortis causa fuit, Seruium occidisse dicit, & in lege Cornel. de sicar. l. nihil. interest, occidat quis, an causam mortis præbeat, l. nihil interest. eodem. At in lege Aquilia is demum teneri visus est, qui adhibita vi, & quasi manu causam mortis præbuisset: tracta videlicet interpretatione vocis à cædendo, & à cæde, l. 51. ff. ad leg. Aquil. Itaque Vlp. in l. 7. §. 1. eod. tit. Occisum, inquit, accipere debemus, siue gladio, siue fuste, vel alio telo, vel manibus, si forte strangulauit eum, vel calce petiit, vel capite, vel qualiter-qualiter. Prat. & Cujac. 15. obseruat. 26.

OCCIPERE magistratum, inire. Liuius lib. 23. Creatur Marcellus, qui extemplo magistratum occiperet. Idem lib. 41. Collegam, qui extemplo magistratum occiperet creauit. Prat.

OCCVSIO actus ipse occidendi. Occidio, cædes siue mors. Verum occasus, vt magnæ rei, vel personæ superioris (nam solem lunamque occidere, & viros præclaros occidisse dicimus) ita casus paruæ rei est vel personæ inferioris, si credimus Donato in comment. in 1. Æneid. Spieg.

OCCISIORVM appellatione eos contineri. Labeo scribit, qui per vim aut cædem sunt interfecti, vt puta iugulati, strangulati, præcipitati, vel saxo, vel fuste, vel lapide percussi, vel quo alio telo. Non etiam, si veneno, vel quo alio, quod clam necare soleat, sint interrupti author Vlp. in l. 1. ad Syllan. Idem in l. 3. ad l. Aquil. Non enim sufficit, ait, occisum, sed oportet iniuria id esse factum. Prat.

OCCVLTARE (frequentatiuum ab occulto, hoc est, abscondo quis intelligatur, vide C. de his qui latron. vel alter. crimin. res occultam. Occultare se ab aliquo, est alicujus conspectu se auferre. Occultare autem rem aliquam alicui, idem est quod celare. Hinc occultator (quem exutum patrimonio Imperat. Constan. in insulam deportat, l. vnica, C. de his qui se deferunt, lib. 10.) ad hominem, receptator ad locum proprie refertur: quod & apud Ciceronem reperitur. Sustinuisset hoc, inquit, crimen primum ipse latronum occultator, & receptator locus. Quando vero testamentum occultare falsi specimen attingit Bart. tradit in l. 1. §. & post. de tabu. exhib. & de instrument. occultantem, l. 3. §. si quis eod. tit. Spieg.

OCCVLTARE circa columnas. Vlp. de priuil. cred. Eum, ait, qui circa columnas se occultat, vt creditores eum euitet, latitare placet. Sensum horum verbor. aperit Alc. c. vlt. li. 4. Pater. Spieg.

OCCVLTE, hoc est, clam aliquid fieri dicitur, quod sine authoritate principis fit, C. de his qui ex publ. ration. publ. pec. acceperunt, l. vlt. Spieg.

OCCVLTVM, quod haudquaquam probari potest, quod prorsus ignoratur, vindictæque expers est in hoc seculo: de quo tractatur in c. Christiana, 35. q. 2. Spieg.

OCCVMBIT, qui in faciem cadit. Hinc milites morientes, qui mordicus humum captabant, occumbere dicebantur. Incubat vero, qui fouet. Hinc Gallina incubatrix. Alc. de verb. sign.

OCCVPABIT conditio institutionem, pro eo quod est, committet, & ei faciet locum, l. 17. de condit. instit. Brisſ. in parerg.

OCCVPANTIS fieri dicuntur ea, quæ in medio posita in nullius priuatim bonis sunt, leg. 3. & l. 7. §. insula. ff. de acq. rer. do. Et ita occupatione sua quaque fecisse eos, qui primi in vacua venerunt, Cic. 1. Offic. scribit.

OCCVPANTVR mobilia: Inuaduntur mobilia, §. pen. vers. quod non solum. Inst. vi bon. rap. licet quandoq; & res immobilis dicatur occupatio, vt l. dominum. C. de rei vend. in gl. 1. Spieg.

OCCVPARE significat proprie, vt ait Valla, quod in commune, siue in medium positum erat, ante alios capere: vnde jus occupandi dicitur. Est etiam locum tenere, aut capere & vi arripere. Nec non lege præuenire, vt qui prior litem contestatur, l. pluribus, ff. de procur. l. si pluribus, de leg. 1. si Titius, de verb. oblig. & simil. Iulianus ibid. in l. stipulationes commodissimum, Occupari eleganter pro præuenire vsurpauit: ita interpres pro denominari, vel dici, non satis scire exposuisse videtur. Notius est, quod occupasse dicitur, qui prior ad sententiam venit inter ejusdem conditionis creditores, vt traditur in leg. inter eos, ff. de re judic. & inibi, quod vulgo dici solet Melior occupantis est conditio, explicatur. Sic occupare locum, apud Cic. 3. de Finib. accipimus, & apud Cœlium. Occupare primos menses. Sic & occupare insidias, apud Iustinum libr. 34. Spieg. Prat.

OCCVPARE

Digitized by Google

OCCVPARE alias est detinere. Et inde occupatus, qui antea negotiis detentus, non potest alteri operam dare. Occupato opponit otiosus, Cic. Tusc.1. vt si occupati, inquit, aliquid pro fuimus ciuibus nostris, profuimus etiam, si possumus, otiosi, Pra.

OCCVPARE alias pro præoccupare, præuenire, dicendo ea, quæ possent in futurum obiici. Vnde occupatio schema Rhetoricum, cum diluitur id, quod ex aduerso postea forte torqueri contingeret. Huc pertinet, quod dicit Vlp. in l. stipulationes commodissimum, ff. de verb. oblig. Doli autem clausula, inquit, ad ea pertineat, quæ in præsentia occupari non possunt; & ad incertos casus. Prat.

OCCVPARE pecuniam, exercere, otiosam non relinquere. Columella lib. 2. c. 8. de villico loquens. Neve negotietur sibi pecuniamque domini, aut animalibus, aut rebus aliis promercalibus occupare, quæ eadem verba ipse idem iterat libr. 11. c. 4. Hinc Occupare pecuniam, pro locare fœnori Cicero pro Flacco: Pecuniam adolescentulo grandi fœnore, fiducia tamen accepta, occupauisti. Idem Verri. 3. Præterea pecunias occuparat apud populos, & syngraphas fecerat, Prat.

OCCVPARE bona fiscus dicitur, in quæ manum iniicit, quæque vt sibi quæsita vel obligata adprehendit, leg. 2. ff. de requir. vel absentibus l. 1. C. de donat. inter vir. & vxor. Briss.

OCCVPATIO in genere definitur apprehensio rei iusta, sola apprehendentis voluntate constans. Hæc ita duplex est, captiuitas & occupatio ita dicta in specie. Captiuitas est occupatio iure belli facta, §. item ea quæ. Inst. de rer. diuis. Eaque vel est rerum vel hominum: rerum indistincte quarumuis, siue sint alicuius, siue nullius. Hominum etiam indistincte quarumvis, tam liberorum, quam seruorum: Et liberorum, vt captiuitate fiant serui capientium, atque adeo libertate amissa qui in dominio ante non erant, in dominio per captiuitatem esse incipiant: seruorum autem, vt qui ante captiuitatem serui erant alterius, post captiuitatem sint serui capientis. Occupatio in specie dicta est occupatio rei, quæ nullius est. Et hæc itidem est duplex, venatio & inuentio. Venatio est occupatio animalium quæ natura sua sunt fera: cuius species sunt tres. Venatio proprie ita dicta, quæ est bestiarum: piscium, quæ dicitur piscatio: & auium, quæ est aucupium, de quibus agit Iustin. in §. feræ igitur, Instit. de rer. diuis. Inuentio est occupatio rerum aliarum quam animatarum. Vult. ad d. §. feræ igitur, n. 3.

OCCVPATORIVS ager. Vide supra Ager occupatorius.

OCCVRRERE pro obsistere, obstare, impedimento esse, vt occurratur fallaciis venditorum, l. 1. §. 2. de ædi. edict. l. si patronus in fi. ff. de do. l. 46. ff. de fideiuss. Sed hæc significatio minus est propria. Proprie enim est, aduersum tendere, vt Alciat. monuit, Sic l. Marcellus ff. de don. int. vir. & vxor. Marcellus scribit, eum detrahere sine mulieris damno & citra metum SCti, quod detrahentibus negotiationis causa occurrit. Prat.

OCEANVM pro occidua terrarum parte, in Authentic. vel eccl. Rom. cent. ann. gaud. præsc. Interpres accipit D. Augustinus Mari magno, inquit, cingitur terra, qui vocatur Oceanus. Hinc quidam ζωγραφίαν id est, mundi Baltheum appellarunt Probi testimonio, vt annotauit Hadr. Iunius animaduers. lib. 3. c. 4. Eius æstus idem mirabiles vere dixit: quod eorum nemo adhuc veram causam ad liquidum deprehendit, siue gemini diurni incremēti, siue gemini mēstrui: quas naturæ aquas viuas vocant plena luna & in coitu. Sunt Oceano per partes sua indita nomina, quæ apud authores leguntur. Vide c. 36. apud Solin. & Vadian. tit. Insulæ Oceani præcipuæ. Spieg.

OCELLATA. De ocellatis diuersa Grammatici sentiunt, & vt in re ignota emendationem comminiscuntur, ac modo castellatis, modo oscillis, modo ossilatis vel ossiculatis vel ossiculis, ingenioſe, quis negat? reponunt, & quid non ariolantur & diuinant? Sed ocellatis probat Turneb. eoque verbo venire avellanas nucularumque genera, quæ ocellorum quandam præ se speciem, & rotunditatem ferant. Hanc vocem mutuo sumpsisse videtur à Varrone Tranquillus. Nam Varro auctore Nonio scripserat in Marcipote.

Altera exerat patrem libram ocellatorum,
Altera virum semodium margaritarum.

D. Turneb. aduersar. lib. 3. c. 19.

ὀχλαγωγία quamuis turba popularis concitata in vnum locum confluit. Prat.

ὀχλοκρατίαι dicuntur, qui impetu plebeio reguntur, non legitima Democratia. Ex Bud. Spieg.

OCIOSVM id significat apud Vlp. in l. quod ait lex, ff. de adulte. quod non satis eleganter vulgo dicitur non sine mysterio. Ex Alc. lib. 4. de verb. sign. Spieg.

OCIOSA pecunia à ICtis dicitur, quæ in arca iacet nullum suo domino fructum afferens: eius meminit l. qui semisses, de vsur. l. quintus, de pos. Hotom. ad §. tua gratia. Inst. de mandat.

OCIOSAE sententiæ, id est, vulgares, & nihil pulchri continentes, apud Quint. lib. 1. Spieg.

OCIVM vacatio à labore. Sunt enim contraria, ocium, & labor sicut ocium, & negotium. Spieg.

OTIOSITAS. Vide, Quoad viuam.

OCIOSITAS est vacatio à labore, vt in hoc exemplo: Ocioſitas & voluptas arma sunt hostis antiqui, ad miseras animas captiuandas, c. nisi cum pridem, vers. verum propter. exer. de renunt. Io. Bell. Etym.

OCIVM item, pro tranquillitate, pace, & quiete, inuenitur apud idoneos authores: & pro literario statu etiam accipitur, quod qui studiis literarum operam dant, necesse sit, vt cæteris negotiis vacui sint. Spieg.

OCREA, crurum armatura. Gloss. in l. à latigato, C. de nupt. Vide Caligatus miles.

OCTAVA quid sit, vide l. ex præstatione, C. de vectigal.

OCTAVO mense natus, non habito respectu anni, quem Cæsar ordinauit, sed ex cursu lunæ considerandus est. Is secundum naturam viuere non potest, idque medicinæ autoribus receptum est. Ex Alciat. Spieg.

OCTAVARI. vt Haloander veterē lectionem cum Zasio secutus legit, exactores dicti sub octaua parte, quæ nomine vectigalium exigebatur tempore Gratiani, Valentin. & Theodosij Impp. à legatis, C. de vectigal. Spieg. Adde Brechæum l. inter publica, in tit. de verb. & rer. sig. Franc. Duaren. in commen. ad tit. ff. de public. Octauarij legit. vbi eum vide in cap. 2.

OCTAVENVS, non leuis iuris auctor, citatur à Martia. l. 1. ff. quæ res pig. Aliquoties etiam ab Vlp. l. 16. & 18. ff. de hæred. pet. l. 12. §. vltim. ff. de vsu & habit. Sæpius vero à Paulo, vt leg. 9. ff. de iurisd. l. 6. ff. de rei vind. l. 2. ff. quem, seru. amitt. Briss.

OCTONI scrupuli, pro octo scrupuli, in l. 1. C. de metallar. & metall. li. 11. vt octoni menses pro octo mensibus, apud Pli. de ceruis loquentem, Octonis mensibus ferunt partus. Spieg. Prat.

OCTOPHORVM, cuius ad Q. Fra. meminit Cicero, vehiculum octo rotarum fuit, quo maxime Caligulam vsum Tranquillus refert. Vide Corrasium li. 3. Miscellaneor. c. 20. Sic Martialis Octophoro sanus portatur, Auide, Philippus. vide Duaren. ad l. si ex toto, 8. §. si ita legatum, in princ. ff. de leg. 2. 1.

OCVLIS & affectu, vt acquiratur possessio, Paulus docet in §. pen. l. 1. de acquir. possess. Spieg.

OCVLIS rem subjici, est, quod vulgo dicūt: *Auff den Augenſchein vrtheilen*, de quo in l. si irruptione, ff. fin. regun. Siquidem certior aure arbiter est oculus, & vt eleganter dicit Imper. de gradib. §. fi. magis veritas oculata fide, quam per aures, animis hominum infingitur. In summa, inquit Erasmus, ad cognitionem magis faciunt aures, ad fidem faciendam certiores sunt oculi. Vnde & vulgo, si quis fabulam narret parum verisimilem rogare consueuimus, num ea conspexerit? Quod si neget, verum audisse modo, ridetur. In oculis habere, pro semper ad aliquid intentum esse, vt interpretatur Budæus. Oculorum in actione consideratio petenda est ex lib. 11. Quintil. Spieg.

OCVLATVS testis, qui se vidisse dicit id, Quod narrat. Plaut. Pluris est oculatus testis vnus, quam auriti decem.

O D.

ODIANI, alij Audiani, hæretici sunt. Eorum meminit l. 5. C. de hæret. & Manich.

ODIOSA sunt, quæ à iure communi, vel à justitia exorbitant, vt dicit Philip. Cornæus. Spieg.

ODIOSAE actiones. vide Pœnales actiones.

ODIVM à nostris fauori opponitur: receptumque est, vt quemadmodum ea, quæ sunt in fauorem constituta, non licet interpretari in incommodum: ita nec in contrario casu, quæ in odium, dureque sunt constituta, ad favorem applicentur. In sacris vero literis odium multifariam accipitur. Odit, qui auersatur: vt Deus odit omnes operantes iniquitatem. Et Dauid perfecto odio oderat impios, quum tamen illis optaret bene, nempe vt resipiscerent. Odit, qui affligit & punit, vt judex, licet odio vacet. Odit patrem & matrem, qui illos amore pietatis deserit. Odit animam suam, qui eam exponit periculo, studio pietatis. Quod & Albericus admonuit, odio peccata habenda, non homines, citans 85. dist. c. odio. & 24. quæst. 4. c. duo. Adstipulatur prouerbialis versus: Mores amici noueris, non oderis. Porro neminem alterius odio prægrauandum recte pronuntiauit Iustinia. in l. si quis in suo C. de inoffi. testam. §. legis autem veteris. Sed nec ignorandum, non pugnare sibi legem, dicentem, odio habebis inimicum tuum: &, Si esurierit inimicus tuus, cibum dato illi. Hoc enim præcipitur perfectis, illud conceditur imperfectis. Spieg.

ODIVM testis, quomodo probandum sit, docet Spec. tit. de test.

ODOACVS, cuius gloss. in l. decernimus. C. de sacr. eccles. meminit. idem est, qui ab Italis Odoacer dicitur, à nobis Othacatus, ab Herculis vero, quorum princeps erat Gothicæ nationis populis, *Odaker* vocabatur, Is Augustulum expulit, male ominati nominis principem, inter eos postremum, qui post Valentinianum tertium Romæ rerum potiti sunt. Aduersus Othacarum missus est Ditericus de Berna in Italiam, Zenonis temporibus. At iam circiter Imper. Martiani annos Romani maiestas Imperij conuulsa erat per Othacarum, quæ sero admodum ad Francos principes, quum simul Galliæ imperitarent, translata est. Quod Albericus, Antiquitatis non omnino indiligens indagator, animaduerterit. Spieg.

Digitized by Google

ODONVM Vlp. meminit in l.28.§.17. ff.de aur. arg. Alia, inquit, causa est odonum: quia vsum calceamentorum præstant. Significare videtur soleas laneas, aut lineas, quarum alteras caloris, alteras mũdiciei causa induimus. Vdones tamen apud Martialem legimus: nam de Vdone cilicio hoc ex Epigram.

Non hos lana dedit, sed olentis barba mariti
Cinyphio potuit planta tegere sinu. Hotom.

De hac dictione vide quid annotauerit. Tiraquel. in l.3.connub.num.27.part.3. Turneb. quoque libro 2.aduersar. capit.7. Vdones dici debere contendit, & exponit esse calceamenta ex hircinis pilis texta.

ODOR, per translationem, iudicium significat, ut probat Budæus Iustin. vulgari modo in Auth. de Leonibus. In odorem suauitatis oblata, dixit: quod Haloander significantius, vt omnia reddidit: quem vide sub fin. Auth. Spieg.

ODORES penore legato contineri Vlp. ait in l.3.§.Seruius, ff.de penu legat. & l.7.§.illud plane, ff.de in rem verso. Vtrobique autem ab vnguentis odores separantur, Briss.

ODORES, id est, aromata apud Vlp. in l.ideo, ff.de in rem vers. Si odores & vnguenta seruus emerit, & ad funus erogauerit, Spieg.

ODYSSEA opus est Homeri poetæ, in quo Vlyssis errores prosequitur, quoniam Vlysses à Græcis dicitur Odysseus: citatur à Marcello in tit. de legat.3. l.legatis, &c. Nebriss.

O E.

OECONOMI appellantur actores seu dispensatores ecclesiæ, quibus scilicet rerum ecclesiasticarum gubernatio & dispensatio consensu episcopi conceditur, l.14. C.de sacr. eccles. dispensatorem pauperum Leo & Anthemius definiunt in l.31.§.hoc nihilominus C.de episc. & cler. Alias œconomi definiuntur, qui ecclesiasticas tractant rationes, l.3.C.de his qui ad eccles. confug. Briss.

OECONOMVS, qui Latine dicitur administrator rei familiaris, quomodo mutuum det, vel accipiat, traditur à Doct. in l.ciuitas, ff. si cert. pet. Spieg.

Οἰκονόμος qui domi aliter, nec lucratur expensas, sed ex suo viuit. Est & qui citra vllam mercedem ciuitati operam præstat.

ŒDASTICVS, vir, ponderum & staterarum rationem optime callens. οἶδα enim idem est quod scio: στατικὸς ponderatio. Alc. C.de ponderat. in l.2. lib.10.

ŒNOMELI Græce, mulsum est Latine, οἶνος, vinum μέλι, mel, Vlp. de trit. & vin. leg. si quis vinum. Œnomeli plane, id est, vinum dulcissimum continebitur. Nebriss. vide Mulsum. Adde Forcat. in penu Iuris ciuil.c.8. Dioscor.lib.5. cap.12. Isidor. lib.2. Etymol.c.3.

ŒNOPHORVM vas est vinarium. Iuuenal. satyr.6. Vtitur hoc vocabulo itidem Apuleius libr.2. & 8. Asini & Martialis. Obseruauit Viues apud Plinium, inter opera Praxitelis recenseri œnophoron, qui non tam vas quam puer esset vinum ferens. Spieg.

ŒNOPOLIVM, caupona, locus vbi vinum venale est.

Οἰνοπῶται Græcis inspectores, qui in conuiuiis modum imperabant, ne quis aut plus satis biberet, aut parum ab aliis, Spieg. Hos. Plato de Repu. μεθύστας vocauit, quod legis admonerent. Obseruabant autem etiam, quæ in conuiuiis fieri solerent. Et erat vulgaris magistratus & tenuis, vt ait Philin. Rhetor in Crocuidarum disciplina, triumque virorum numero, qui inde ἐφεδρικοὶ sunt vocati, oculi, quod non raro, quos oculos mentis ipsi conuiuæ vino victi perderent, hi restituerent monitionibus. Sympositarchæ ab his Postello tantum nomine differre videntur, de magistratibus, Athen.c.38.

ŒSTVM, vide Chiliad. Erasini.

O F

OFFENDERE est aliquem dicto factove lædere: & eo modo eius iracundiam prouocare. Seruus missus in villam, quia dominum offenderat, l.35. §.rer. ff.de hæred.inst. Quamvis pro inuenire interdum sumitur, sed præter opinionem. Qui item committit, vnde pœna irrogatur, offendere dicitur, l.testamento, ff.de test.milit. Spieg.

OFFENDERE apud iudices, Budæo est, condemnari, h.e. contrariam auferre sententiam, exemplo Cic.pro Cluent. Spieg.

OFFENDERE legem, Senatusconsultum, & offendere legi, in libris nostris inuenitur, l.40. ff.de jud.l.3.§.is autem, ff.ad Maced.l.1.ff.de vsuris. Sine offensa dicti, l.6.ff.de postul. Briss.

OFFENDICVLVM impedimentum, obstaculum. Vsus est hoc vocabulo Plin. in epist.& Rom.Pontif. in c.prudentiam, extr. de offi.deleg. & c.accusatus, de hæret.lib.6. Alber.

OFFENDIMVS quandoque verbis, vt patet in l.nullum. C.de testibus. Sed vt succurratur ei, qui veretur, ne offendatur, Bart. differt in l.sanct. ff.de rer. diuision. Idem ne cautione, tum quando petenda sit, offendaris, latissime demonstrat in l.illicitas, §.ne potentiores ff.de offic.præsid. Spieg.

OFFENSA est animo hærens indignatio, & ita ex alicuius malo merito concepta. Sic leuis offensa grauissimis inimicitiis opponitur, l.3.§.vlt. ff.de adim.legat. Briss.

OFFENSA fere actiue sumitur, estque eius, qui offendit, autore Valla. Quæ vero vel dicenda, vel jure intelligenda sit offensa, Bart. tradit in l. quidam cum ff. de hæred. instit. Offensio plurimum passiue accipitur: aliquando tamen actiue, test. Bud. Vt vero & hæc accipienda sit, idem docet in l.licitatio ff.de pub. præterea quo sensu in lege municipali, siue, vt vulgo loquuntur, statuto veniat, Bart. quoque ostendit in l.cum te, C.de inoffic. testam. Prat.

OFFENSA quot modis dicatur, notatur in cap.cum illorum, ff. de sen. excom.

OFFENSATOR, qui in re quacunq; sæpe excidit ab eo, quod suscepit, & quod efficere contendit. Quintiliano est, qui in legendo identidem resistit, aut potius, qui perperam legit. Prat.

OFFENSVS, iratus, exacerbatus, siue ad odium incitatus, vt loquitur l.19. C.de inoff.testam.

OFFENSVS, id est læsus à iudice, ad offensorem accusandum cogi potest. Bart.in l.in eum, ff.de accus. Spieg.

OFFERRE, exhibere significat, quod Barbari præsentare dicunt. Pro opponere etiam sumitur: vt apud Cicer. pro Sestio, & Cajum in l.pen.de dolo Spieg.

OFFERRE & deferre iusiurandum legimus. Spieg.

OFFERRE crimen, pro criminari ἐγκαλεῖν φόβῳ, vt dicunt Basilici, l.1. de quæst. Prat.

OFFERRE pecuniam, quod barbaris est præsentare, apud Marcellum in l. tutor pro pupillo, de administ. tut. vbi Vlpia. notat, non sufficit obtulisse, nisi & deposuit obsignatam tuto in loco. Spieg.

OFFERRE se liti dicitur, qui vltro nihil ad se pertinentis causæ actionem excipit, l.49. ff.de petitio. hæredit. Obtulisse liti videtur se procurator, qui sine mandato in aliena lite iudicium excepit, & se obtulit l.4. ff.de re judicata. Dupliciter autem se liti offerre dicitur, vel vltro suscipiens defendendam causam absentis, cum satisdatione iudicatum solui: quo casu nec actio ex stipulatu, nec actio iudicati in dominum datur, l. si procurator. in fi. ff. de procuratoribus vel vltro suscipiens defensionem præsentis, qui proprie cognitor dicitur, quo casu non ipse cogitur satisdare iudicatum solui, sed dominus litis, l.si ad defendendum, ff. iudicatum solui. Dicitur & simpliciter offerre se alicui, l.penult. ff.de dolo. Si te Titio obtuleris de ea re, quam non posslidebat, &c. Prat.

OFFERRE quoque se defensioni dicitur, qui defensoris loco iudicium pro alio accipit, l.25. ff.de rei vindication. leg.22. ff.ex quib.causis major, l.39.§.1.ff.de noxalib. Briss.

OFFERRE se etiam dicitur, qui sui copiam facit, seque sistit, l.13. §.vlt.ff.de re milit.l.1. C.ad leg.Cornel.de sicar. Briss.

OFFERRE se statim, hoc est, sine aliquo interuallo, in casu l. cum quidam ita ff.de leg.2. Spieg.

OFFERRE luminibus, & altius tollere, quandoque pro eodem sumitur. Alber.ait, citans l.1.ff.de seruit.vib.præd. Lege, Luminibus, & paulo post Officiendi.

OFFICIALES ministri seu apparitores magistratuũ sunt, Paulus li.5. senten. C. de fisc. aduocat. Quoties sine authoritate iudicati Officiales alicujus bona occupant, vel describunt, vel sub obseruatione esse faciunt, adito procuratore iniuria submouetur. Vlpia.in l.1.§.si quis vltro, 19.ff.de quæst. Potes itaque decretj gratiam facere, & eam per officium distrahi iubere. Sicque sumitur hoc verbum, tit. C de filiis officialium. Prat.

OFFICIALES operæ, in l.operæ, ff.de oper. liber. sunt cujuscunque artificij operæ, quas patrono libertus officij causa præstat. Separantur à fabrilibus l.26. §. libertus ff. de condict. indeb. l.6.& l.9. ff.de oper.libert. Briss.

OFFICIALIS foraneus est, qui in certa Diœceseos parte ad tempus vices Episcopi gerit, gloss. in Clement. 2. de rescript. Pratejus.

OFFICIALEM à Vicario separat Alber. c. cum nullus, de tempor.ord. in 6. De officialibus vide late Bart.in l.de pupillo, §.si quis ipsi ff.de oper. nou.nunt.

OFFICIALIVM varia esse genera, notat Zas. in l. principaliter, si cert.pet. Sunt enim, ait, rectores prouinciarum: sunt præsides: gubernatores: prodomini, siue, vt vulgo vocantur, vicedomini: administratores sine iurisdictione, & cum Iurisdictione. Sunt & Aulici, quos Palatinos nominant. Sunt & multa alia genera: sicut habemus de offic. in ff.& in C.Hi officiales sunt aliquando perpetui, aliquando administrant ad tempus. De quibus loquitur l.periculum, ff.si cert.pet. Spieg.

OFFICIALES, vicariosq; episcopi ex laicis deligi posse, negant: quod lege diuina cautum sit apud Mosen: Non arabis in boue simul & asino, hoc est, homines diuersæ professionis simul non sociabis, c.in noua, 26. qu.7. Quod & Baro à Tautenberg. indicauit. Spieg.

OFFICIENDI luminibus vicini seruitus, cum ius est luminibus vicini officere, l.2. ff.de seruit. vrba. præd. l.2. ff.de seruit.rust. Cum autem seruitus imponitur, ne luminibus officiatur, hoc maxime adepti videmur ne ius sit vicino inuitis nobis altius ædificare, atque ita minuere lumina nostrorum ædificiorum, l. 4. ff. eodem tit. hoc enim obseruatur ea seruitute constituta, & ne lumina obscuriora fiant. Siue igitur arborem ponat, siue quodcunque aliud faciat ad luminis impedimentum, adversus seruitutem fit, l.15. & l.17. eod.tit. Brisson.

OFFICII

Digitized by Google

OFFICII commoda dicuntur omnia ista, quæ præter publicum salarium lucro accedunt, Conn.lib.4.c.15.n.7.

OFFICINA ab officio dicta est, in qua artifices operas exercent iuxta Old. Per translationem tamen Cicero dixit, officina nequitiæ, & Bud. officina æquitatis, Vlp.in leg.4.§.ait prætor, de his qui not.infam. Siue balneator, inquit, fuerit, & (veluti in quibusdam prouinciis fit) in balneis ad custodienda vestimenta conducta habeat mancipia, hoc genus obseruantiæ in officina, lenocinij pœna tenebitur. Hic locus ex Haloandro omnino sic legendus est, & minime cum negatione, quæ hactenus obscurauit sensum Iurisconsulti. Taceo, quod torquet interpretem vocabulum officina, alioqui clarum, Spieg.

OFFICINA à Taberna differt. Taberna enim erat ædificium in loco publico, vbi merces & quæcunque alia opera omnis generis venum proponebantur. In officina vero ipsa opera fiebant, teste Valla lib.4. Brechæus l.inde tabernacula, ff.de verb. & rer.sign. &c.

OFFICIOSE pro diligenter & ex animo, Paul. in l.portiones, ff.de his quibus vt indign.officiosè agere circa defuncti vindictam conuenit. Spieg.

OFFICIOSVS vide paulo post. Officio suo fungi.

OFFICIO judicis contineri dicitur, quod ei tacite pro suo jure commissum est, quamvis nullam Prætor in formula mentionem eius fecerit. Imperat.§.vlt.de perpet.& tempor.Si ante rem judicatam is, cum quo actum est satisfaciat actori, officium judicis est eam absoluere. Pompo.l.9. ff.de furt. Sed si eam à fure vindicassem, condictio mihi manebit. Sed potest dici officio judicis, qui de proprietate cognoscit, contineri, vt non aliter jubeat restitui, quam si conditionem petitor remitteret Sic in l. plane,38.ff.de pet.hær.Vbi quæ perspicuam æquitatem habet, officio judicis contineri dicuntur. Sic in l.cum is 44. ff.eod. l. qui per conclusionem, 42.§.vlt. ff.de act.empt. l.si vulnerauerit, 43. ff.locati, sic in l.7.ff.de neg.gest.Tantundem, ait Paulus in bonæ fidei judiciis officium judicis valet, quantum in stipulatione nominatim eius rei facta interrogatio. Et in l.Lucius 17.ff.depositi.Est constitutum in bonæ fidei judiciis, vt tantundem possit officium arbitri, quantum stipulatio. Et l.si reus paratus,37.ff.de procuratorib.si reus paratus sit pecuniam soluere procuratore agente quid fieri oportet? Si lis contestata est, hoc est, hoc omne officio judicis dirimendum est. Prat.

OFFICIO judicis allequi l.secunda ff.de distract. pignor. Cicer. Stoicos sequutus officiorum duo facit genera: alterum absolutum, quod pertinet ad virtutes illas absolutas, id est, ad sapientiam,& proinde ad finem bonorum: idq; Græci κατορθωμα vocant: Latini rectum aut recte factum, omnes numeros virtutis continens. Alterum genus positum est in præceptis vitæ communis, cuius consideratio ad jurisprudentiam propria est. Medium & commune etiam nominant, quod in vtramq; partem, & sapientiæ & stultitiæ natura sua verti potest ab vtente, qualia sunt, quæ in Republica, aut vita priuata, circa honores, opes, gloriam & similia facimus. Spieg.

OFFICIO suo fungi, l.1. Cod.qui pet.tut. Terent.in se cruciante officium fungi dixit. Itaque qui se immiscet officiis iuuandi gratia, officiosus dicitur: & non officiosus: id est, quietus,& domi residens. Interdum pro eo, Catanæo teste, quod nocet: intelligimus officiosum, ab officiendo. Spieg.

OFFICIO iudicis cautione vel satisdatione victo mederi: vide Neratium in l.pen. ff.de pet.hæred. Spieg.

OFFICIO dulci functus dicitur, qui officium vitæ implevit. Dulce enim dulceve munus vita dicitur. Gothofr.in not. ad leg.1. C.de his qui sibi adscrib. in testam.

OFFICIVM est filij, vxoris, & earum personarum, quas necessitudo suscitat, & ferre opem jubet. Beneficium est, quod alienus dat, qui potuit sine reprehensione cessare. Ministerium est serui, Ræuard.l.hæredem ejusdem potestatis, ff.de reg.jur.

OFFICIVM vt Grammaticis notum est, dicitur quasi efficium, ab efficiendo, quod vnicuique personæ congruit, vt ait Donatus in Adelph. Terent. act.1. scen.1. Sic officium pietati, in l.2.ff. de inoffic. quod à parentibus in liberos proficisci debet Officium etiam magistratus, & ius dicentis, vt prætoris, quod latissime patere traditur in l.1. ff.de jurisdict. omn. judic.l.27.ff. de verb.oblig. l.22. ff.si cer.pet.l.1.§.an autem, ff.de postul. Separaturq; ab officio judicis in stipulationum diuisione, quod in singulis causarum generib. propriam inspectionem habet, vt ex tit. de rei vindic. fam.ercisc.commun.diuid. & ex leg.25.§. item sciendum ff.de ædilit.edict.patet. Officium modo munus publicum honoremq; significat, l.2. ff.de his quæ vt indig.l.4. §.1. de off.proconsl.l.12.§.pen. ff.de judic.l.6.de cap.dem.leg.2. ff.de diuers. reg. modo officiales ipsos & ministros, magistratuum, ac præsidum, l.6. §.ne tenuis, ff.de offic. præsid. l.74. de euictionib.l.§.pen.ff.de seru.fug.l.72.ff.de furt.leg.6.C.de sen. & interloc.leg.35.de decurionib. lib.10.C.l.1.C.ad Turpill. Sic officium præsidum, comitum, præfectorum, procurator fisci accipimus, l.3.C.quando fisc. vel priuat.l.2. & l.3.ad fin.de canon largit. tit.libr.10.C. l.vnica in fin. de collat.donat. l.54.de decurionib. eod. l.1.C.ne fiscus rem quam vend.l.1.de bon.vacantib. C.Et apud Tertul. in lib. de fuga in persecutio. ad fin. Sic officium præsidiale, in l.1. C.de præscript.30.ann. Officium censuale l.18. ff.de testam.& apud Symmach. libro 1.Epist.46. Cohortale officium, l.33. C.de appellatio. Officium comitianum, l.2. C. de offic.milit.iudic. Officia etiam prouinciæ Donatus in Phormion. vocari scribit prætores, qui mittuntur in prouinciam, quod cum officio mittantur. Sed & locum ipsum in quo officiales consistunt, officium appellant, l.7.in fi. ff.qui satisdat.cog.l.17.ff.de in ius voc.Plin. lib.1. Epist. Paucos post dies ipse me regulus conuenit in prætoris officio. Quo etiam modo Ascon.in 2. Verr. loquutus est. Cæterum officialiũ verbo ICti vtuntur in l.34.ff.si cert.pet.l.6. §.si quis comitum, ff. de pœn. l.5.§.missus, ff.vt in poss.leg.l.pen. ff.de bon. damnator. Et Imp.in lege.4. C.de episco.& cler.l.2.de delatorib. libr. 10.C.& alias sæpe. Quo tamen verbo, præter Apulejum, vix quenquam receptæ authoritatis vsum credo. Briss.

OFFICIVM seruile ministerium nonnunquam significat, l.46.§. actores ff.de jure fisc. & ab artificio separatur, leg.65. §.1. ff.de leg. lib.3.l.24.ff.de manumiss.test. Imo & à ministerio, in l.65. ff.de leg. lib.1.Briss.

OFFICIVM Officium generatim loquendo, cum ad omnes homines pertineat (siquidem Cicero de officiis scripsit, & D. Ambrosius) quantum intelligo, est congruus actus vniuscuiusque personæ. Vel, id est, in quod quisque incumbere debet, vt ipsum sicut charitas postulauerit, quoad potuerit, effectum reddat. Hinc in iure ciuili extant tituli, De officio assessorũ, ciuilium iudicum, comitis Orientis, & huiusmodi alij, Paulo autem aliter in iure canonico, nimirum, vt officium sit ecclesiasticarum rerum administratio, sine præeminentia & iurisdictione, c.1.vbi Doct.de consecr.in 6.vt sacrista, c.1.de offic. sacrist.cap.Saluator.1.quæst.3. Quæ omnia recipi volo, nisi diuersum habet consuetudo, c.cum olim. de consuetudin. cap. consuetudo,12.distinct. Aret.cons.23.

OFFICIVM vel ab efficiendo, vel ab officiendo dicitur, id quod vnusquisque efficere debet, vt nulli officiat: seruata scil.honestate, quid loco, quid temporis, quid personis conueniat. Sic quomodo omnes debeamus esse in officio, tractat eleganter Cicero in libris officiorum: Et quidem, iis perlectis, cuilibet patet, quod officij omnem prorsus consentit cum Græca voce, καθηκον: nisi quod Latina quam Græca plenior est: sicut Cicer. in epist. quadam ad Atticum docet, his verbis: Quod de inscriptione quæris, non dubito, quin τὸ καθηκον officium sit: nisi quid tu aliter, sed inscriptio plenior, de officiis. Vtuntur præterea hoc nomine Latini pro beneficio, vel honesto quodam obsequio, pro magistratu, aut pro eo, quod in publico fit: vt cum Vlp.dicit. Fœminæ ab omnibus officiis ciuilibus: vel publicis remotæ sunt, leg.2. de regul. jur. sunt tamen, qui hæsitant, an veteres & probati scriptores sic vsurpauerint: aut saltem raro feciſſe hoc, si fecerint. Nostris vt genericum nomen multa continet: vt not.gl.in legatis, §.si ex officio, ff.de legat. 3. Sic sumptum & artificiales, & officiales simul operas complectitur. In specie vero, non alias quam sui nominis, hoc est, officiales designat: quarum est mentio in leg.sr non sortem, ff. de cond. inde. Quod admonuit Zas. in §.libertus jam dictæ l. Iurisconsult. per tropum officium, pro officialibus vsurpauit, sicut in l.2. ff. si cert.pet. Spieg.

OFFICIVM alias gratuitam operam significat, quam quis mera voluntate aut amicitia ductus, præstat. Hoc sensu, iniquum esse, officium suum cuique damnosum esse, ait l.7. ff.quemad. testa.aper. Briss.

OFFICIVM aduocationis. Vlp. Inter officium aduocationis, & rei suæ defensionem, multum interest, inquit, nec propterea quis (si postea cognouerit rem ad se pertinere) quod alij eam vindicanti, tunc ignorans suam esse, dominium suum amisit. l.inter, ff.de rei vend. Old.

OFFICIVM iudicis est actio, laxiore videlicet significatione. Nã appellatur iudicium extraordinarium in l.1. Cod. de libert. & eorum liberis. Et iudicium istud extraordinarium dicitur actio. in liberti, C.eod.tit. Quid igitur dubitandum est? Old. Cæterum Iuris nostri interpretes vehementer sese in explicanda hac quæstione torserunt, vtrum officij iudicis imploratio actionis definitione contineretur, cum tamen neque quis iudex, neque iudicis officio contineretur, satis intelligerent. Quod enim magis ridiculum est, quam quod Papiniani responsum ad implorationem officij iudicis detorquent, cum in l.hæreditas, in fin. ff. de petit. hæredit. stricto iure nullam competere actionem, respondit, sed principali, aut pontificali autoritate debitorem compelli? de religione namque, vt monumentis, & eorum sumptibus, de quibus ibi agitur, pontifex conoscit, ipso Vlpia. auctore, in l.vlt. ff.de mort. infer. nulla stricto iure actio competebat: itaque ad prætorem, qui, vt Pomponius ait in l.2. ff.de orig. jur. non nisi ex edictis suis ius dicebat, minime pertinebat. De iudice autem Papiniani nullum verbum est, quod vlla ratione recte accipi intelligive possit. Præterea non modo prætorem cæteroſque Romæ magistratus dare posse iudices, ac proinde actiones, nemo ambigit; ex l.cum prætor. ff.de judiciis, non minus quam principem, l.minor.11. ff.de minoribus. Comperio autem quidem

Digitized by Google

his casibus aliquid de summo remitti jure prætoris, quum stricto quidem jure actor petere aliquid non posset, judici autem id usui veniret, quod ait Iabolenus in l. fundus, ff. commun. diuid. vltra id quod in iudicium prætoris deductum est, excedere potestas iudicis non potest. Veruntamen iniquum id esse videretur: quemadmodum ex ea specie intelligi potest, de qua tractat Hermoge. in le. qui per collusionem, §. 1. ff. de act. empt. Finge enim Titium rei venditæ pretium Sempronio soluisse, sed tamen post moram: hoc casu certum est vsuras à Titio deberi: atqui illæ (vt ibi inscribitur) non sunt in obligatione quocirca neq; peti posse manifestum est. Actionem igitur, qũ à prætore Sempronius pretii nomine postulabat, vsuram petere non poterit: itaque prætor non dabit: denique iudex statuere nequibit. Quoniam tamen iniquum erat, Titium earum nomine non condemnari, respondet Hermogenianus, pretii sorte licet post moram soluta: vsuræ peti non possunt, cum hæ non sunt in obligatione: sed officio iudicis præstantur. Similiter autem Papin. in l. deducta, ff. ad Sen. Treb. Et Paul. in l. quæro, ff. locat. vsuras, quę in obligatione ab iis, quæ in officio iudicis fuerunt, perspicuè distinguunt. Præterea à Papin. in l. 5. ff. de annuis legat. speciem quandam refert, nempe de testamenti scriptura, quæ nullam obligationem recipiebat, & cuius causa prætori non videtur dandam esse certam actionem: vnde in fine legis inquit, sed interuentu judicis hæc debent ad effectum perduci, ad hunc modum Scæu. in l. seruos, ff. de alim. legat. & Paul. in l. plane, ff. de rei vind. clare ostendunt, officio judicis ea præstari, quæ actione peti non possunt: veluti si quid pro ea quæ debetur patri reverentia, ei præstandum sit: quamuis peti non possit: vt in illa nobili specie, de qua Papin. agit in l. Imperator ff. ad Senat. Treb. Ideoque Aphricanus in l. si prius, ff. noui oper. nunt. & Iabolen. in l. egi ff. si seruit vindic. cautionem, cuius ab actore nomine actio nulla postulari à prætore poterat, nempe de futuro opere abstinendo judicis officio præstari responderunt, Schard. ex Old.

OFFICIVM legislatoris boni in his duobus potissimum versatur: Primum vt statuta tua loco, tempori, personis & rebus accommodet: Deinde, vt aperta sint, & si dubitatio incidat ab ipso autore interpretentur, non ab aliis pro suo adfectu, Old. Prat.

OFFICII causa in prouincia militantes nominat IC. l. 62. de cõtrahend. empt. quorum nomine Martianus ipsos etiam Cæsaris procuratores contineri expresè tradidit, c. 46. de contrah. empt. Responso Martiani Hermogenianum subiicio, qui officii causa in prouinciis militantes, præsidem seu procuratorem, vel alium quemlibet interpretatus est, l. 46. de iure fisc. Proinde quod Paulus de officii causa in prouinciis militante scribit, l. 38. de rit. nupt. id omnino tam ad præsides, proconsules, similesque magistratus, quam ad reliquos officiales pertinere dubium non est: Rœuardus Variorum lib. 2. c. 20.

OFFICIVM procuratoris est voluntarium, l. si filiusfam. §. inuitus, ff. de procur. Sed tutoris & curatoris officium est necessarium, l. 1. & ibi gl. ff. de tut. Old. Prat.

OFFICIVM iudicis specialiter vt plurimum accipitur, cum ea de re agitur, quæ stricto iure peti non potest, & cuius nomine nulla datur actio, æquum tamen est reum condemnari, l. qui per collusionem, 49. in fi. ff. de act. empt. l 8. ff. de eo quod certo loco, l. quæro, 54. ff. locati, l. seruos, 17. ff. de alimen. leg. l. quintus, 7. ff. de annu. lega. l. imp. 50. ff. ad SC. Trebel. quod officium iudicis nullam præsupponit obligationem, multo minus actionem, vt ex dict. l. quæro, manifestissime colligitur. Vult. Inst. de offic. iud. n. 4.

OFFICIVM iudicis consistit in tribus: in cognoscẽdo de causa: in pronuntiando de causa cognita: & demum in exequendo causam, de qua cognouit & pronuntiauit. Quo spectat, quod dicit Vlpian. in l. ædiles, 25. §. item sciendum, ff. de ædil. edict. iudici statim atque iudex factus est, incumbere ea omnia, quæ in iudicio versantur. Ea autem, quæ ante iudicium contingunt, non valde ad ipsum pertinere, nisi ei nominatim sint iniuncta. Vult. d. loc. num. 6.

OFFICIVM iudicis (ait Brederod. Inst. de officio iudicis) est ius quod ad dirimendas lites, tollendaque grauamina quomodolibet secundum æquitatem exercetur, vt per hoc omnium tranquillitati tam priuatim, quam publice consulatur. Estque duplex, secundum magis communem opinionem. Nobile & Mercenarium. Nobile est, quod iudex sua, hoc est, iurisdictionis, quam exercet, autoritate, etiamsi nulla actio proposita sit, vel absque partium imploratione, & proprio motu, nemine petente, propter publicam atque priuatam vtilitatem impertiuit, quia sceleratos inquirendo & puniendo, minores in integrum restituendo, eisque veniam ætatis concedendo, pupillis tutores, adultis curatores decernendo, notarios creando, spurios legitimando, sententiam diffinitiuam exequendo, &c. Mercenarium vero est, quod actioni præpositæ cohæret, & per omnia ei deseruit. Quemadmodum enim is, qui operam suam locat bona fide, & libens eam præstat, nec alio modo, quam dominus præscribit: ita quoque iudex actionibus in iudicium perductis, aut perducendis officium suum vltro quidam impertit, sed non nisi ad normam actionis, qua cessante, & ipsum cessat. Et hoc iudicis mercenario officia omnia, quæ vsitate in ordine iudiciario ad sententiam vsque diffinitiuam inclusiue obseruari solent, expediuntur. Ea enim lata mercenarium iudicis officium expirat, siue bene siue male officio suo functus sit, leg. iudex posteaquam, ff. de re iudicat. & l. ædiles, §. item sciendum, ff. de ædil. edict. & per DD. in l. 1. ff. de iurisdict. & per Bart. in l. iubere ff. eod. Hæc Brederod.

OFFICIVM ius dicentis non tantum erat iudicis dandi licentia, l. 3. de jurisdict. iubere cauere, stata die adesse, in possessionem ire licere, l. 4. ff. eod. Verum etiam formulas præscribere, & ius dare, l. 2. §. cumque consules, & §. postea de orig. iuris. Paul. li. 3. sentent. 3. Gœddæus ad l. 3. §. 1. nu. 1. de verb. sign.

OFFICIVM, pro custodia liberiore. Paul. l. 4. de fugitiu. Magistratus municipales ad officium præsidis prouinciæ vel proconsulis comprehensos fugitiuos recte transmittunt. Hot. Prat.

OFFICIVM pro persona iudicis vel magistratus, id est, pro eo, qui gerit officium seu magistratum, siue quam aliam potestatem: vnde deponere apud officium, l. si fideiuss. 7. §. vlt. ff. qui satisd. cog. Sic cauere officio, & apud officium cauere, id est, apud eum, qui potestatem exercet. Differunt autem promittere apud acta, & officio cauere: qui promittit apud acta, is obligatur quidem, sed non tam solemniter atque is, qui apud officium cauet. Hæc differentia notatur in l. eum pro quo 17. si quis in ius vocatus non ierit. Hot. Prat.

OFFICIVM pro Irenarchis. Imp. l. 7. C. de accus. Ea quidem quæ per officium præsidib. denuntiatur, & citra solennia accusationem posse perpendi, cognitum non est. Hot. Prat.

OFFICIVM prætoris, pro ejus imperio & potestate in iure dicundo, vt in l. 27. de verb. oblig. officio prætoris continetur ex hujusmodi obligationibus actionem denegari. Prat

OFFICIVM prætoris, cellula, opinor, erat, in qua scripta quædã ad ea quæ pro tribunali agenda erant, pertinentia reponebantur. Ascon. in Verrin. 2. Moris erat, celebrata iudicium reiectione & haberi in officio prætoris, & in arca reponi nomina iudicum selectorum. Modest. l. 72. ff. de furtis. Sempronia libellos composuit, quasi datura centurioni, vt ad officium transmitterentur: sed non dedit. Lucius pro tribunali eos recitauit, quasi officio traditos: quæro, non sunt inuenti in officio, neque centurioni traditi. Paul. l. 17. ff. de in ius voc. Eum, pro quo quis apud officium cauit, exhibere cogitur. Item eũ, qui apud acta exhibiturum se esse, quem promisit, & si officio non caueat, ad exhibendum tamen cogitur. Hot.

OFFICIVM regentis exercitum, non tantum in danda, sed etiam in obseruanda disciplina consistit l. 12. ff. de re militari.

OFFICIVM publicum non id solum accipiendum est, quod in administratione reip. solum consistit, & iuxta §. munus publ. l. honor municipalis ff. de muner. & l. 2. ff. de iis quib. vt indig. in priuatum vsum non cadit, vti est magistratus, & id genus aliæ functiones: verum etiam quod propter publicam vtilitatem est introductum. Vnde Pomponius in l. pupillus, §. munus de verb. sig. scribit, Munus publicum esse officium priuati hominis, ex quo commodum ad singulos vniuersosque ciues pertineat. Itaque qui officium publicum à ciuili distare putant, non meminisse videntur verborum Ant. Arcadij, qui in l. fin. d. tit. de muner. & honor. Hæc omnia, inquit, munera, quæ trifariam diuisimus, vna significatione comprehenduntur. Nam & personalia, & patrimoniorum, & mista munera ciuilia seu publica appellantur. Prat.

OFFICIVM, inquit Martian. de legat. 3. artificio mutatur, & ideo si ex officio quis artificium transierit, quidam recte putant legatum extingui, non idem è contrario, cum lecticarius cocus postea factus est. Maffeus.

OFFICIVM tuum, tuæ partes, tuum munus, idem significant.

OFFICIVM præstare dicuntur, qui ad patris fa. corpus tuendum, atque ipsius cultum præpositi destinatique sunt. Quo in genere coci, ostiarij, cubicularij, tonsores, obsonatores, ministratores, atque alij qui ad huiusmodi vsum parati sunt, numerãtur, l. 61. l. 65. ff. de leg. lib. 3. l. 103. in fin. ff. de verb. signi. Artificium vero in his est, qui artem aliquam exercent: cujusmodi sunt lecticarij, textores, fullones, d. l. 65. §. 1. & l. pen. ff. de reb. dub. non dissimiliter officiales operæ ab his, quæ in artificio sunt, seiunguntur, l. 26. §. libertus, ff. de condict. indeb. Meminit vero officialium operarum, etiam l. 6. & l. 9. ff. de oper. libertor. quæ scilicet in officij & obsequij præstatione consistunt: quo modo in officio mariti esse vxorem, Hermog. dixit in l. 48. ff. de oper. libert. Briss.

OFFICIA continuare primus Tiberius Cæsar capit, nonnullis ad finem victæ relictis in administrationib. & præfecturis. Tac. lib. 1. Deinde sequuti sunt alij Imperatores ejus exemplum passim, donec peruenirentur ad beneficia seu feuda: Old. Hinc.

Οἰκεῖον domesticum & proprium significat Græcis: hinc domestici quasi proprij. Vide supra domestici.

Οἰνίζομαι verbum, quo Homer. vtitur, significat vinum emere, aut mercari, aut omnino comparare, vt etiam ad permutationem referri queat. Connan. lib. 7. c. 5. n. 5.

OLEA

Digitized by Google

OL

OLEA, & arbor & fructus dicitur. Olearij, qui oleum faciunt, vel vendunt. Adde Forcat. in penu iuris ciuil. c. 11.

OLEAM immaturam plus habere reditus, quam si matura legatur, tradit Iauol. in l. pen. ff. de vsufr. leg.

OLEAGINVM, seu oleagineum poculum, non pro eo, quod oleum continet, sed quod ex olea arbore est, accipi debet, apud Iabolenum in l. concubinam, de legat. 3. Qui quatuor ait pocula oleagininea habebat, ita legauit, Pocula oleaginea duo paria. Quære, Pocula oleaginea.

OLEARIA vasa ac instrumenta numerantur in l. 19. §. illud ff. loca.

OLEARIVM fundum, hoc est, oleas arbores producentem. Alberic. citat in l. si cuius, §. fructuarius, ff. de vsufru. sed perperam. Nusquam enim olearij fundi, sed horti solum olitorij meminit: vt & Interpretes legit. In eo tamen labitur, quod vel oliuis accipi posse indicauit. Siquidem olitorium ad olera tantum pertinet. Spieg.

OLEARVM nuclei ligni appellatione continentur, l. 55. ff. de leg. 3. l. 167. ff. de verb. sign. Prat.

OLERA, à quibus & olitores & olitorij horti dicti, herbæ sunt fructusque in agris sati & nati, qui vsui cibario hominibus esse solent, & Brassicæ, Bliti, Intubum, Aphaca, & quæ traduntur à Theophrasto lib. 7. de historia Plantarum cap. 7. Olera ab olla dicta tradit Marcus Varro: quod cruda in olla coquantur: alioqui ab alendo nonnulli existimant, Brechæus l. vrbana prædia, ff. de verb. & rer. sign.

OLERE os alicui dicitur, cui anima fœtet. Quod ex illuuie oris accidere solet, vel corporis vitio, veluti quod iecur, quod pulmo, aut aliud quid similiter dolet, l. 12. §. vlt. ff. de ædil. edict. Briss.

OLEVM, pro sumptu: Vide Eras. explicantem paræmiam oleum & operam perdidi.

OLFECIT equus mulam, quod honeste dixit Alph. pro coitum appetiuit, in l. vlt. si quadrup. paup. fecisse dic. interpres nimis insulse exponit. Alb. sensum verecundius aliquando reddidit.

OLIGARCHICI, Lege Democratici.

OLIM ad tempus præteritum pertinet, l. nec emptio, ff. de contrah. emp. Aliquando significat dudum, retro, l. sed §. quæsitum, ff. de excus. tut. & quot tempora significet, tradit. Bart. in l. 1. & ibi Alex. de oper. nou. nunt. Prat.

OLITOR, ab oleribus, hortulanus est. Vlp. de verb. sign. l. si vrbana. Horti vinearij forte, vel olitorij. Nebr. Fit autem olitor ab olere, non oliuis, vt Accurs. existimauit, quod ante Alc. tantus vir monuit. Spieg.

OLITOR, qui olerum hortum exercet, quique olera vendit. Prouerbialis versiculus admonet, & pro infimæ sortis & notæ viro poni. Sæpe etiã est olitor valde opportuna locutus, Spieg.

OLITORII horti: vide supra olearium fundum.

OLITVRGESIA, ὀλιτουργία, Suidæ immunitas, seu excusatio à publicis operib. Cui significatui pene par est ἀτέλεια. Alciat. in annotationib. ad post. lib. C.

OLIVA, an sit fructus naturalis, Bart. disputat in l. si eius fundi, ff. de rei vendi. Porro oliuam etiam si immature lecta sit, constat in fructu esse, teste Paulo l. si absente, ff. de vsufructu. Spieg.

OLIVARIÆ molæ & præli fit mentio in l. 21. de instrum. vel instrum. legat.

OLIVETVM, locus oliuis consitus, l. 58. ff. de contra. empt. in vulgatis codicibus, non item in Flor. & l. 7. C. de bon. præsc. & l. 1. C. de manc. & colon.

OLOBERAS vestes, vel olobaras legendum censeo in rubr. de vestib. olob. lib. 11. Cod. vbi nonnulli male holosericas supponunt. Est autem hoc verbum Græcum: olobera enim vestimenta sunt ὁλοσηρὰ, id est, omni parte texturæ conchylij rubore infecta, & conchylio solidata. Quod & l. 4. eius titul. perspicue comprobat. Schard. ex Briss.

OLVS dicitur omnis herba satiua, quæ est in vsu cibario. Ab alendo quod olerib. alerentur homines, antequam fruges, vel carnes essent. Iustin. Instit. in princ. de vsu & habit. Namis, inquit, qui fundi nudum habet vsum, nihil vlterius habere intelligitur, quam vt oleribus, pomis, floribus, fœno, stramentis, & ligno ad vsum cottidianum vtatur. Spieg.

O M.

OMEN prærogatiuum appellari Fr. Syluius arbitratur propterea, quod id dicatur, antequam tribus prærogatiua ferat suffragium. Sunt enim tribus prærogatiuæ, quæ primæ suffragium ferunt, teste Asconio. Spieg.

OMISSA actio, in l. si eum, ff. si quis caut. non remissa, vt barbare gloss. indicauit (remissum enim Latinis languidum significat) sed relicta ac præterita accipienda est. Est enim omittere, rem quampiam penitus dimittere. Vnde omissio eorum, quæ geri debent, late culpæ datur, l. ei qui §. fin. ff. de petit. hæred. c. sæpe 12. q. 2. Spieg. Prat. (acquitendis.

OMISSORES, qui lucrum negligant, minime solliciti de diuitiis

OMITTERE actionem, id est, ea intra statuta tempora non experiri, vt l. si eum, §. iniuriarum, ff. si quis caut. Cuiac. ad l. auxilium, in pr. ff. de minor. 25. ann.

OMITTERE hæreditatem legatumve, & prætermittere pro eodem nostri autores dicunt, l. 7. & l. 59. in fi. ff. de adq. hæred. l. 33. ff. de milit. test. l. 20. & l. 82. §. 1. ff. de leg. lib. 2. l. 44. l. 59. §. si Atius, ff. de hæred. instit. l. 1. C. de fideic. libert. l. 19. ff. de inoff. Omittere bonorum possessionem, l. 1. §. si duo, ff. de bonor. possess. secund. tabul. & ideo in tit. si quis omissa causa testam. accipe: vbi traditur, Prætermittere causam testamenti esse, si quis repudiauerit hæreditatem: prætermittereque videri eum, qui cum posset iubere, noluit id facere, l. 1. §. 2. & §. prætermitte, ff. si quis om. cau. Omittere tamen & repudiare separantur, l. 24. §. Scæuola, ff. de minorib. Nam & omittit hæreditatem, qui tempore excludi se patitur, quod omittere additionem dicitur in l. 14. ff. de lib. & posthu. Omittere etiam præterire testamento significat, l. 19. ff. de inoffic. testa. l. 6. ff. de lib. & posth. l. 34. §. sed filiusfam. ff. de milit testam. §. vlt. Instit. de exhær. lib. Briss.

OMITTERE interdum est non admittere, nec agnoscere, sed repudiare, nolleque ad se pertinere, vt l. 12. ff. si omissa sit causa testa. l. 12. ff. de leg. præst. l. 2. ff. de except. rei iud.

OMITTERE, ait Cuiac. 17. obs. 3. est tempore excludi, l. quod si minor, §. Scæuola, l. auxilium, ff. de minor. l. 1. Cod. quan. non pet. par.

OMITTERE est etiam silentio præterire, & neque instituere, neque exhæredare, l. 4. §. 1. ff. de bon. poss. contra tab. Briss

OMITTI proprie non dicitur, cuius mentio non fuit necessaria, Connan. lib. 9. c. 9. n. 2.

OMNIS, nihil excipit, l. à procuratore, C. mandati. Recipit tamen interpretationem, l. sed si compromissum, in fin. ff. de Arb. Dicitur de vniuersis numero distinctis: vt, omnis grex: eandemq; vim habet in singulari, quam in plurali. Aliquando tamen idem significat quod totus, l. 1. §. si pecuniam, ff. depositi, l. si qui relictum de leg. 1. & simil. Spieg.

OMNE & totum differunt. Nam omnium appellatio est in discretis & numero separatis. Totum autem dicitur in eo quod vnum & continuum est. Connan. lib. 8. c. 4. n. 2.

OMNE artificium incrementum recipit, l. legatis seruis, §. ornatricib. ff. de leg. 3. Accedit, quod vulgo dici solet, *Es ist noch nicht alles erdacht.*

OMNE genus pecudum. Recte genus, quoniam in species diuiditur postea, vt in greges & armenta. Genus enim nunquam excluſit sui speciem, l. 1. ff. de adopt. Dicemedes, Guidalottus,

OMNE ius habet annexam gratiam: quod Oldendorpio teste, nemo vnquam grauius tractauit, quam Marcellus in l. respiciendum, ff. de pœn. Briss.

OMNE ad tempus, id est in perpetuum.

OMNEM voluntatem meam fidei hæredum meorum committo: Vide Scæuolam in l. codicillis, ff. de vsu & vsufr.

OMNES dupliciter dicitur: primo pro singulis. Et hoc modo fieri potest, quod vult Socrates, nimirum, vt omnes dicant, hoc meum est: hoc non meum est. Vnusquisque enim suum esse dicet filium eundem, & suam eandem vxorem, Secundo modo dicitur tanquam omnes & vniuersi. Sic nunc loquuntur, qui communibus vtuntur vxoribus & liberis. Itemque res suas ipsorum esse dicunt, vt vniuersorum, non vt vniuscuiusque eorum, &c. Connanus lib. 4. c. 9. n. 15.

OMNI causa. Quære, Cum omni causa.

OMNI quinquennio, pro toto quinquennio.

OMNIA, pro vtrisque, apud Papinianum in l. in ratione, §. quid tamen dicimus, ad leg. Falc. item apud Caium, exemplo Cicer. dictum legimus de duobus, in l. liberum arb. ff. de adopt. Coniunctim plerunque apud idoneos autores occurrunt: vt omnes tres, omnes quatuor, omnes quinque, &c. Spieg. Prat.

OMNIA commoda, quæ intra annum, quo interfectus est, pretiosiorem seruum facerent, hæc accedere ad æstimationem eius, dicendum est, teste Vlpian. ad legem Aquil. in l. vnde Neratius. Spieg.

OMNIA mecum porto, celebre illud Biantis dictum ostendit, bona animi propria & nostra esse, non corporis: de quo latius Alc. in comment. ad l. meorum, de verb. sign. Spieg.

OMNIBVS annis, id est, singulis.

OMNIBVS anteferri, frequens clausula in curiis Rom. Principum, suum hodie robur obtinet: nam olim variabat: vt not. Comp. c. causam, ext. de rescript.

OMNIBVS libertis meis cibaria præstabitis pro arbitrio vestro: non ignorantes, quos ex his charos habuerim. Cætera, quæ huc faciunt, explicat Modestin. l. verba testamenti, ff. de alim. legat. Spieg.

OMNIBVS libertis libertabusque meis cibaria & vestiaria, quæ viua præstabam, dari præstarique volo. Adi Scæuolam in l. à filio, §. fin. de alim. leg.

OMNIFARIAM, omnibus modis, C. de arbit. l. nec. in arbitris, §. 1. C. de contrah. & commit. stip. l. optimam. Alb.

OMNINO & omnimodo præcisam necessitatem plerunq; significant, l. 10. §. in adrogato, ff. de vulg. & pup. Idemq; valet quod indistincte, l. pen. ff. pro suo, l. 49. ff. de iure dot. l. 11. in fi. l. 26. ff. de leg. lib. 1. l. 14. sed & si, ff. quod met. caus. l. 1. §. hoc edictum, ff. naut. caut. l. ff. rat. rem hab. l. 9. in fin. & l. 32. §. sacerdotio, ff.

Digitized by Google

de recept. qui arbit. l.18. ff.de adim. leg. §.sed furti, & §.item actio. Instit.de act. l.pen.ff.qui sine manum, l.17. §.vltim.ff.ad Velleia. Omnimodo sine metu exceptionis,in l.39.§.pen.ff.de dam.infect.& in l.1. §.1. ff. de vsur.& l.87. §.1. ff.de leg.libr.2. omnimodo est etiam sine interpellatione , & sine inquisitione: quo sensu credo accipiendum in l.38. §.pen.ff.de vsur. Significat,& in omnem euentum, & vt ICti loquuntur, quicunque casus inciderit,in l.18.ff.quod met.caus.Briss.

OMNINO fieri intelligitur eo modo quo potest fieri,ne impossibile iuberi videatur, fac.l.si iure militari,de mil.test.cum simil. per Salom.citatis. Cæterum omnino, nunc semper, & similia verba prægnantia , vel ideo vulgo feruntur , quod iuxta interpretum traditiones nullam modificationem , aut limitationem recipiunt,vt ait Zas.Spieg.Prat.

OMNINO non edere , vel non in totum & non legitime edere, paria sunt,quum in vtroque eadem sit ansa decipiendi,eademque damni ratio, l.vbi exigitur,in princ.ff.de edendo.Spige.

OMNINO non respondisse , iuxta Vlpian. omnes posteriores sic acceperunt, vt omnino non respondisse videatur,& qui ad interrogatum non respondit, id est, οὐδὲν ἔπος. Spieg.

OMNIS, quando distribuat, quando colligat,Bartolus indicat in l.hoc articulo, de hæred. Instit. Quo vero distet à Quilibet, not.in l.si pluribus,de leg.1.etiam pro cuncto,& pro toto.Græcorum more ponit,vt Bud.multis exemplis ostendit.Spieg.

OMNIS debiti nomine vsuræ veniunt accipiendæ,vt patet ex responso Scæuolæ in l.nomen,de leg.3. Item qui omnia sua,vel omnes res suas donat, & nomina debitorum donasse intelligetur. Idem enim est, siue omnia mea dixerim siue addito vniuersali substantiuo,omnes res meas,seu bona mea dicam : Sed si generale substantiuum adpositum proponatur : vt si quis dicat , argumentum meum , vestes meas : hæc pronomina ad dominium, vel quasi dominium referentur l.seruos autem,eo. tit.ex com.Alc.Spieg.

OMNIS homo,de duobus dictum,in l.1.C.de liber.præter.Albetic.quoque obseruauit. Spieg.

OMNIS, nihil, quilibet, & aliæ huiusmodi voces vniuersales in iure ciuili restringuntur ad normam æquitatis.Prat.

OMNIS obligatio pro contracta habenda , Paulo autore l.omnem, ff.vbi quis ager.Spieg.

OMNIS periculi appellatione, non videntur casus fortuiti contineri, l.non similiter, de magist.conuen.vbi dicitur,magistratus succedit in omne periculum , & tamen non tenetur de casu,l.2.§.eo tempore,ff.de administ.rer.ad ciuit.pert.Spieg.Pra.

ὀμνύω , iuro , καὶ παίδων ὀμνύω , in capita liberorum iurare , id quod fiebat : tacto eius capite in quem iurabant, ita se sacrare caput eius diis inferis deuouereq; significantes , si peierarent. Ex commen.Bud.Spieg.Et in eodem sensu etiam habetur in l. hoc articulo,ff.de hæred.inst.l.2. ff.de orig.iur.vers.post hunc maxime l.paterfam.ff.de hæred.inst.Terentius in Phormione. Vnum cognoris,omnes uoris,de Antiphone & Phædria loquitur,l.si pluribus,ff.de legat.1.

ὁμόσπονδοι agri sunt in censum relati cum aliis qui postea facti sunt deserti. ὁμόκωποι agri sunt simul censiti quidem, sed quorum pars vendita est : vide Goth.in not.ad Nou.128.c.7.

ὁμόκαποι dicuntur qui in vno eodemque diuersorio habitant, Brechæus l.serui in tit.de verb.& rer.sign.

ὁμοπάτριοι dicebantur qui eadem penu agebant, Brechæus l.serui, in tit.de verb.& rer.sign.num.8.

ὁμολογῶ, in l.4.C.de recept.arb.spondeo & adsentio.

ὁμογενεῖς sunt nati ex eadem matre,vt puta vterini,Gothofr.ad Nou.84. in epigraph.& ad l.1. ff.de leg.Pomp.de parricid.

ὁμοπάτριοι, ex eodem patre geniti. Prat.

OMPHACINVM,quod ex omphace factum est.Dicuntur autem omphaces immaturi fructus.

O N

ONGRA hæreditatis,iæs alienũ,l.vnic. §.pen.ff.si mul.vent.no.

ONERANDÆ libertatis causa facta, ita definiuntur, quæ ita imponuntur , vt si patronum libertus offenderit, petantur ab eo, semperque sit metu exactionis ei subiectus,propter quem metum quiduis sustineat,patrono præcipiente l.1.§.5. ff.quar.rer. act.non det.Prat.& Briss.

ONERARE est aliquid oneris imponere siue hominibus siue iumentis.Briss.

ONERARE populum pro exigere à populo pecunias.

ONERARE dicitur testator hæredes à quibus quid legat , vel fideicommittit , relinquit, seu dare, præstare, facereve quid iubet,l.36.§.vlt.ff.de vsu & vsufr.

ONERARE rationes,id est,dispendiosum esse.Budæus.

ONERARI etiam est prægrauari, vt loquitur lex 21.ff.de his qui not.infam.

ONERARI actionibus,cautione, satisdatione. Ne solus hæres omnibus hæreditariis actionib.oneretur.Paul.lib.4.Sent.tit.2.

ONERARIÆ naues,à gestandis oneribus dictæ sunt:& ob id tardæ inter eas corbita & Cybea erant:quarum vtrarumque mentio apud Tull. vide Bayf. in annotat.ad leg.2. de capt. & postlim.reuers. Spieg. Adde notata à Maioragio Miscell.lib.1.c.6.

ONERIS appellatio transfertur ad res incorporales, onera actionis,l.3.ff.de famil.ercis.Briss.

ONERIS auersi actio locatori dabatur olim aduersus conductorem , qui omne periculum per conuentionem in se recepisset: quum aliquo ex conducto,non nisi de dolo & culpa teneretur. Dicta oneris auersi, ex eo quod omnium damnorum quolibet modo insidentium onus ad alterum pertinere , ac à se interim auertere, pactus sit conductor vel locator l.In naue Saupheij, ff.locat.& conduct.Et rursus ibidem,opus,inquit Florentinus, quod auersione locatum est , donec adprobetur , conductoris periculo est. Sed quando superuacaneum videbatur, propter periculorum & casuum pactionem circa contractum locationis, propriam actionis speciem constitui : abolita est oneris auersi nomenclatura,re tamen ipsa manente;videlicet,vt quicquid de casibus fortuitis conuenisset,id per actionem ex locato & conducto exigeretur,vt Bar.quoque probat in d.l.In naue. Br.l.si quis fundum,in pr. ff.locat.& conduct.l.licet,C.eo. tit. Errant ergo & male docent, qui simpliciter pronuntiant. Actionem oneris auersi , hodie esse sublatam , quia non actio ipsa : sed nomen actionis tollitur,transfusum in actionem locati , ad eum fere modum , quo rei vxoriæ actio transfusa est in actionem de dote.Old.vide & Cuiac.7.obs.39.

ONERIS ferendi seruitus dicitur , quæ vt vicini onera sustinere quis cogatur, imponitur, l.1.& l.33. ff.de seruit.vrb. l.sicuti, §. distant, ff.si ser.vindic. Alia autem est seruitus oneris ferendi, alia tigni immittendi: nam cui prior debetur,agere cũ vicino potest , vt ruinosum parietem reficiat , eumque oneri ferendo idoneum præstet : at qui tigni immittendi ius habet , cogere vicinum vt parietem reficiat non potest,l.etsi forte, 6.§.2. l.8. §.competit,ff.si seruit.vindic. l.eum debere, 33. ff.de serui.vrb. Schard.ex Prat.

ὀνηλάτης, asinorum agitator.Goth.ad l.1.§.2.ff.de mun.& hon.

ὀνόμασι τὰ νόμιμα, id est,à lege : Vide supra nomen.

ONVS merces quascunque noui impositas significat in l.31. & l. penult.§.penult.ff.locat. l.6.ff.de lege Rhod.l.1.§.non autem, ff.de exercitor.Briss.

ONVS auertere ait Cuiac.de obseru. 39. est distrahere & permutare : Vide & Tertul.lib.1.aduers.Marcion.

ONVS exponere. Martianus : Si propter necessitatem aduersæ tempestatis expositum onus fuerit, non debere hoc commisso vindicari,duui fratres rescripserunt.Spieg.

ONVS proprie pondus significat, & per translationem, munera, partes, prouincias & officia , vt non omne onus est odiosum. Vt enim à tutela, est infamia eiici : ita administrare, honorificum:vide Bartol.& Baldum in l.pen.C.de verb.sign.Spieg.

ONVS suscipere , oppo. onus recusare, Papin. in leg.procurator qui pro euictione,ff.de procur.

ONVS vulgo sarcinam significat vel hominibus , vel iumentis, animalibus, impositam. Quanquam Cornel.Fronto de differ. vocum onus , ait, veliculorum maius est sarcina hominum.Briss.

ONYX Arabicus in l.vltim.§.species, ff.de publican.ad differentiam Indici à quo colore distat. Nam Indicus igniculos habet albis cingentibus zonis : Arabicus autem niger est cum candidis zonis. Inde autem nomen habet, quod habeat in se permixtum candorem in similitudinem vnguis humani,vt Isidor. lib.16.c.8.tradit.Meminit & onychum in solis Arabiæ montibus nascentium Plinius lib.36.c.7.Briss.

O P

OPACVM,vmbrosum,non adferens vmbram,significat : vt putat Accurs.l.æquissimum, ff.de vsufruct.& l.si arborem, ff.de seruit.vrb.præd. Spieg.

OPE consilio.Dubitatum fuit apud Veteres,vtrum hæc formulæ verba,OPE CONSILIO,coniunctim,an vero disiunctim accipienda essent.Hanc dubitationem peperit hæc ratio,quod opẽ ferre non videmur sine consilio animi, adeo vt qui seruo persuaserit fugere,furti non teneatur,quamuis in fuga surripiatur, nisi ideo persuaserit fugam, vt alius fugientem furto subduceret,l.qui seruo. 36.ff.de furt. Deinde furtum neque verbis neq; scripto,l.si quis vxori,51.§.neq; verbo.ff.de furt.sed contrectatione committitur,l.1.ff.de furt.Consilio itaq; furtum fieri nõ potest,cum nihil aliud sit quam persuasio & impulsio quedam, l.in furtis,50.§.ope,ff.de furt.in verborum suauitate & blanditie consistens, l.1.§.persuadere, ff.de seru.corrupt. l.ante,C.de furt. Sed Labeo cuius sententia recepta est,hæc separatim accipienda docebat.Sic itaq; proponit hic Paulus:item dubitatum inter veteres,illa verba(edicti siue formulæ agentium ac iudicantiũ)ope consilio,quemadmodũ accipienda sunt, sententiæ coniungentium aut separantium ? Hactenus quæstionem proponit:sic autem authoritate Labeonis decidit:sed verius est & Labeo ait,separatim(non coniunctim) accipienda,vt alterutrũ probatum esse satis sit , nempe ope aut consilio rei factum furtũ. Hanc decisionẽ præter Labeonis authoritatem duplici confirmat ratione & deniq; duplici testimonio veterũ ICtorũ tacitam remouet obiectionẽ per vtriusq; rationis explicationẽ:Quia(inquit) aliud factũ est eius qui ope,aliud qui consilio

furtum

Digitized by Google

furtum facit (hoc est furtum fieri iuuat d.l.qui seruo, 56.d.l. in furti, §.1. ff.de furt.) Hæc ratio à forma opis consiliique sumitur. Quæ n. nomine differunt re differunt, l. non codicillum, C.de testament. l.si idem, C.de codic. Quæ re differunt, formis differant necesse est dict.l.si idem, & ibi Dd. Quæ formis differunt, separata esse, ipsa natura dictat. l. Iulianus, §. si quis rem, ff.ad exhibend. opem fert, qui ministerium & auxilium ad surripiendas res præbet, veluti qui scalas fenestris supponit, vel ostium effringit, vel ferramenta ad effrigendum concedit: itō qui eomitem se adiungit ac latebras præbet vt alius furtum faceret, §. interdum quoque, Instit. de oblig. quæ ex delict. nasc. Consilium vero dat qui verbis persuadet & impellit, atq; consilium instruit ad furtum faciendum, nihil a. ipse auxilij præstat aut facit, vt si Titio suaseris, illi vel illi furtum facere, item noctu potius quam interdiu, vel dum ille in conuiuio est, quā dum domi, &c. item si mihi persuadeas pannos meos siccandos noctu in hortis tuis relinquere, vt eos Titius furto surripiat, d. l. in furti 50. §. ope d.l.1. §. persuadere, ff.de seruo corrupt. l. fin. C.de noxal. actio. Alterum argumentum à simili est. Sic enim, inquit, alij condici potest, alij non potest, q.d. quemadmodum furi alij, qui rem furtiuam habet, vel amisit, vel homo liber est, res furtiua condici potest: alij qui non habet, neque habuit, vel in seruitute, contrectauit, non potest scilicet condici & tamen vterque tenetur furti actione pœnali, l.6.l.7. l.10.l. quod ab alio 15.ff.de condict. furt. quia fur est vterque, d.l.6. l. quod ab alio, l.7.ff.de furt. ita quoque alius est, qui ipsum furtum facit, alius qui ope, alius denique qui concilio iuuat. Nam is qui consilio opeve adiutus vel adiuuans contrectauit, & furti tenetur & condictione, d.l.7. ff.de condict. furt. l. si quis perferendum 35. l. si pignore 54. §. cum furti, ff.de furt. Qui vero ope saltem iuuit, aut consilium dedit, non autem contrectauit quicquam, furti quidem pœnali, non etiam condictione tenebitur, d.l.6.ff.de condict. furt. Quia vero obstare videbat Paul. in l. sæpe, 53.de verb. sign. quod furtum non sit, cui non competat furti definitio, & accidere possit, vt cui consilium dabatur, id non impleat, sed repudiet, vel vt qui ferramenta alicui commodato dederat, vel scalas fenestris supponi iuuerat, ignorasset quam ob causam admouerentur: Ideo subiicit Paul. in d.l. 53. Et sane post veterum autoritatem eo peruentum est, vt nemo ope videatur fecisse, nisi & consilium malignum habuerit, (h.e. dolo opem tulerit) nec consilium (fraudulentum illud) habuisse noceat, nisi & factum secutum sit (h.e. iuxta consilij formam furtum perpetratum per eum quo consilium ea de re habitum est) Gœdd. ad d.l. sæpe 53. n.11. & seqq. de verb. sign.

OPEM FERRE, etiam remedio aliquo subuenire & succurrere significat. Prouidentia amplissimi ordinis laudata, quia opem tulit mulieribus, l.2. §. verba, ff.ad Senatusconsl. Velleian.

OPERA iusta & legitima est, quæ totum diem exequitur, Connan. 2. comm. c.8. nu.2. Columellæ iustæ operæ sunt quæ diei sunt æquales, vt refert idem Connan. libro primo, capitulo secundo, numero quinto. Hotom.

OPERAM diurnum esse officium, Paulus docuit l.1.de operis libertorum, vel quia per diem laborandum est, vt in l.2.ff.de annis legatis, vel quia certo diei tempore absoluatur. Tametsi etiam sint officia nocturna. Sed Iurisconsultus ad frequentiam respexit. Spieg.

OPERA publica. Festus autor est ea, quæ locantur vt integra præstentur, Satta tecta vocari: esse enim Sarcire integrum facere, Ræuardus l.domum suam, ff.de reg. iur.

OPERA à culpa quid differat: vide Dolus.

OPERÆ libertorum, officia sunt quæ liberti patronis gratiæ & remunerationis loco præstant: nam (vt ait Caius in l. cum patronus, 22.ff.de oper. libert.) operarum editio nihil aliud est, quam officij præstatio. Earum autem duo genera sunt summa, officialium & artificialium: officiales dicuntur, quæ non in arte vlla certa, sed in patrono quibuscunq; officiis adiuuando versantur: & personam eius eiusq; victum, curationem, ocium, quietem, voluptatemque potissimum attingunt: veluti, cum nullo suo detrimento negotia eius gerendi, peregre cum eo proficiscendi, l.hæ demum, 38.ff.de oper. libert. Tironem enim erga Ciceronem officiosum esse, semper ei præsto esse, ab eo dum ægro vel corpore, vel animo est, non discedere, doctissimis eum sermonibus & colloquiis oblectare. Dionysium porro Attico idem præstare, Ciceronum liberos erudire, humanitatis est potius, quàm vllius artificij munus, atque hoc est quod Vlp. ait in l.operæ, 9. ff.eod. proprietatem officialium & in dantis, & in accipientis persona consistere. Artificiales autē appello generaliter omnes, quæ artis alicuius propriæ sunt, neque sine illa præstari possunt: veluti si libertus pictor, medicus, faber, architectusve sit, & patroni sui iussu pingat, medeatur, fabricet, architecteturve, hoc officium non tanquam libertus patrono, sed vt quiuis alius cuius alij præstabit. Quid. n. illum libertum, aut hunc patronum esse necesse est, vt ille nauim domumve huic ædificet? Hinc Vlp. eas operas quæ hoc in genere sunt, scribit quasi in pecuniæ præstatione consistere, l. fabriles, 6. ff.eod. nam fabriles, pictorias, cæteraſque generis eiusdem artificialium nomine complectitur: atque vt omne complectar Latinę linguæ ratio postulat. Hinc idem Vlpianus in l.operæ, 9. eodem scribit fabriles aliasve generis eiusdem, & à quocunque & cuicunq; solui posse: & iubenti patrono etiam aliis edi posse. Hinc idem in l.6. ff.eod. illam inter vtrasque differentiam exponit: quod fabriles, cæteræque ad hæredem transeunt, officiales vero nequaquam. Cuius rei non obscura causa est: nam hæ, vt ante dixi personales sunt, nec ab altero facile præstari possunt: ille vero, & à quouis, & cuiuis. Hot.

OPERÆ pars per horas solui non potest, l.3.de oper. libert. Gœd. ad l.166. §.1. de verb. sign. nu.3.

OPERÆ, (ait Vult. in comm: Insti, ad princ. tit. de adsignat. liberi) aliæ fabriles sunt, aliæ officiales, l.opera, 9. ff.de oper. libert. l. si non sortem, 26. §. libertus, ff.de cond. indeb: quarum differentias notauit Cuiac. 17. obs. 14. Fabriles manibus potissimum expediuntur, & debentur à libero patrono suo tanquam creditum, tanquam credita pecunia, l. à duobus 4. l. fabriles 6. ff.de oper. libert. & à patrono & in quemlibet pro arbitrio transferri possunt. Obsequiales seu officiales maxime consistunt in reuerentia patrono exhibenda, & transeunt ex lege Ælia Sentia in hæredem institutum. Hæc Vult.

OPERAS quasdam esse medias seu communes, vt puta, quæ & officium & artificium respiciant, tradit Zas. in intell. de oper. Quasdam quoque seruiles esse tradit, de quibus vide late eundem, & Ferret. tit. de acquis. per arrog.

OPERÆ gratuitæ, quæ ex mera liberalitate exhibentur, id quod id nostra Germania propter arctissima amicitiæ vincula vsuenit, opponuntur conductitiis, h. e. quæ mercedibus vel locantur, vel conducuntur: & ex sola leg. contractus consistunt. Earum tractationem pulchre distinguit Zas. in tria membra: quicquid ad operarum rationem pertinet, alter non est qui eo vel copiosius vel exactius hactenus sit prosecutus. Sunt autem in gratuitarum numero operarum, quæ præstantur è clientibus, alumnis, hospitibus, amicis, item collectaneis, educatoribus & cæteris. Fac. inst. quibus ex caus. man. §. eadem lege. Porro clientes liberis connumerari vetusti mores ex historiis docent, & est text. in l.2. & 3. de his qui deiec. vel effud. l.2. in fin. cum l. seq. ff.de vsu & habit. Hoc item Syrus Terentianus Ctesiphontem docet, vt patri dicat, se clientibus, amicis, hospitibus operam præstitisse Spieg.

OPERÆ etiam, cedere, perire, & præterire dicuntur. Briss.

OPERÆ numero definiri ac circumscribi solebant. Vnam enim operam vel plures, puta decem, centum, quingenas, mille locari, imponi, promittive moris erat. Briss. [leg.3.

OPERÆ pistoriæ, vel histrionicæ, apud Vlpia. in l. suos autem de

OPERÆ PRECIVM, mercedem labore dignam significat, quæ propria est eius dictionis significatio. Sumitur tamen quandoque pro eo, quod memorabili & non spernendo, vel precio vel præmio dignum sit. Vallæ significat fructuosum, & ad rem pertinens, vel quia decens, vel quia vtile, vel quia gratiosum, vel quia iucundum. Liuius in præfatione operis, pro re in primis censenda & magnifacienda accepit. Budæo annotante l. cum duobus, §. si in cœunda, ff.pro socio. Sensum huius loci, si eum, vt Haloander habet, legerimus quem Budæus desiderat, satis congruum eloquentiæ Vlpian. assequemur. Precium operæ, etiam dicitur vt verisimile, & simile veri. Plenius: id vero audire, precium operæ sit. Spieg.

OPERAM dare iudicem, pro auditionem accommodare, apud Ciceronem ad Atticum. Venit ad me, dixitque iudicem operam dare sibi constituisse. Idem Cicero 4. Verrin. M. Petilium, inquit, equitem R. quem habuit in consilio iubet operam dare, quod rei priuatæ iudex esset; & ICtus in l. si longius, ff.de iud. & l.pen. ff.de vac. mun. vide Cuiac. 5. obseru. 33.

OPERAM dare funeri, est interesse pompis exequiarum. Idem ad eundem: Venerat enim in funus, cui funeri ego quoque operam dedi. Spieg.

OPERAM etiam præbere dicuntur litigatores, qui compromiserunt, cum arbitri præcepto parent. Briss. Briss.

OPERAM dare interdum est curare, satagere, studium adhibere,

OPERAM dare iuris ciuilis studio Tullius de Claris Oratoribus. Ego autem iuris ciuilis studio multum operæ dabam. Quint. Scævolæ, P. Frat. Spieg.

OPERAM dare præceptori, id est, audire eum Budæus.

OPERAM ingerere inuito, suspectū, l. quæ omnia, ff.de proc. Spi.

OPERAM perdere, quod & operam ludere dicitur, hoc est, in vanum laborare. Tull. pro L. Muræna: quod quidem ius ciuile didicisti, non dicam operam perdidisti.

OPERARI, simpliciter pro laborare, negant apud idoneos reperiri autores: fere autem refertur ad sacra. Quamuis operarij proprie, qui non iudicium, sed tantum operam adhibent ad architecti ex arte rationem operis præscriptam: Vide Erasm. in Chil. Operariorum seruorum meminit Alphenus in §. quid autem esset, l. in lege censoria. de verb. sign. Alciat. interpretatur qui ruri operabantur. Vnde & ab antiquis autoribus simpliciter operæ appellantur. Spieg.

OPERARI in sacris quid: Peculiaria sacrorum verba fuerūt, in-

Digitized by Google

ter quæ & verbum operor recenſetur, Gyrald. hiſt. deor. ſyntagm.17. Ac idem rere ſignificat, quod rite ſacrificare, vnde Virus Satra refert, Cereri lætis operatus in herbis, & alibi, operata iuuentus. Sic & Plautus, vt iſthæc operatio crimen expiet.

OPERARIVS vſus, qui ad aliquod opus faciendum adhibetur: vel qui alicui operæ accommodatur. Sic etiam operarium pecus dicitur, cuius vſum ad operas noſtras faciendas conuertimus. Subſtantiue, qui alicui rei operam impendit, cui debetur ſumptus & victus, non item inſtrumentorum pro opere fractorum æſtimatio, per gloſſ. Baldo ſingularem, in l. quoniam liber. C. de teſtib. Accedit quod not. in gloſſ. ſi non ſortem, §. libertus, de cond. indeb. Spieg.

OPERAS locare, is qui laborat, qui operatur: cui autem præſtatur opera, is eam conduxiſſe dicitur, E regione quo ad opus quod parandum eſt, figura loquendi conuertitur. Nam is qui operatur, dicitur conduxiſſe opus: at dominus cui opus, pertinet, dicitur id ipſum locaſſe, Bart. cum eam loquendi figuram apud Latinos homines conſuetam & facilem Zaſ. teſte, non intelligeret, gloſſam recte docentem improbauit, in l. 2. C. Locati, & textum ibidem corrupit. Quamuis eiuſmodi loquendi ductum Accurſ. obſcure tamen aſſecutus videatur. Quid idem admonet Zaſius diligenter, hæc operis, & operæ aduertenda eſt differentia: quod eius ignorantia impoſuerit doctoribus, imò & gloſſæ, quamuis in d. l. 2. eam ſatis bene attigerit, tamen in l. 2. §. ſi conſeruatis ad l. Rhod. de iac. cecidiſſe videtur, vbi locari opus corrupte intelligit, pro conductione operarum. Operas quoque perſonas dicimus, quæ aliquid faciunt, ſiue etiam nebulones conductos ad malum referendum. Operæ etiam publicanorum, quos factores vulgo vocant. Spieg.

OPERAS ſerui locare, & ex operis ſerui mercedem capere apud ICtum in l. 14. in prin. de vſu & hab. differunt: Sed qui hoc poteſt, & illud ſane poteſt: ac retrorſum, qui hoc non poteſt, néque illud poteſt. Ex operis ſerui mercedem capio, ſi ſe ipſe locauerit, & mihi acquiſierit obligationem locuti conducti, non ſi ei impoſuero mercedem: nam hoc eſt, pro operis non ex operis, l. 12. §. vlt. l. 13. d. tit. Vide Cuiac. 14. obſeru. 23.

OPERIS locati conducti appellatione ſignificatur non id opus quod Græci ἔργον, id eſt, operationem & operam, ſed quod ἀποτέλεσμα, h. eſt, vndique forma materiæ impreſſa, ad finem ſuum perductum vocant, ait Paulus in l. §. 1. de verbor. ſignif. idque expreſſius quaſi priora explicans his indicat verbis: id eſt (inquit) ex opere facto (hoc eſt, formæ impreſſione, l. veſtimentum, 22. de aur. argen. leg. l. ædificia, §. perfeciſſe, de verb. ſign.) corpus aliquod perfectum. Multum enim differunt opus & opera ἔργον & ἀποτέλεσμα: Opera eſt ipſa actio, induſtria, labor, conatus, ſtudium, quo in opere faciendo vtimur, qui operas, 38. ff. locat. l. fabriles 6. l. ſeq. cum patronus, 22. l. medicus 26. ff. de oper. liber. Et illud eſt quod Græci appellant, ἔργον & ἐργασίαν, à verbo ἐργάζομαι, id eſt, operator, & quamcunque rem facio. Opus autem eſt operarum effectum, quod fabricando & operando effectum relinquitur, l. ſi inſulam, ff. de verb. oblig. d. l. qui inſulam, 30. §. qui ædem. ff. locat. d. l. opus, ff. eo l. cuius perfectio cum à fine ſuo, vtpote cum ipſa forma, per quam, id eſt, quod eſt, congruente arguatur, Græcis ἀποτέλεσμα, id eſt, ad finem ſuum perductum ἔργον, ſiue effectum omni parte ſua abſolutum, complectum & perfectum dicitur à verbo ἀποτελέω, hoc eſt, ad finem & calcem perduco, perficio, abſoluo, deductum nomen: ita cum in vno opere complures operæ conſumi poſſint. Et contra plura opera vna opera effici queant: non ab opera & τῷ ἔργῳ definietur opus locatum, conductum, ſed ab ἀποτελέσματα, id eſt, ab operis conſummatione & fine, tanquam certiſſimo formæ argumento, dict. l. ædificia, 139. § perfeciſſe. Quamdiu enim forma ſua opus caret, approbari non poteſt, cum operis approbationem per artifices de forma rei iudicantes fieri oporteat, qui inſpecto opere referunt, rectene factum ſit? §. l. opus 36. l. ſeq. l. ſi in lege 24. ff. locat. Gœdd. ad l. rei appellatio, 5. §. 1. nu. 3. & ſeqq. de verb. ſign.

OPERIS nomine, quod veri operis formam habet, intelligimus, quæ non niſi ex conſummatione contingit: Vide Alciat. in §. opere locat 9, l. rei appellatione, de verb. ſign Spieg.

Edictum porro de noui operis nunciatio. id demum opus quod in ſolo fit, & ſolo coniunctim eſt amplectitur, l. 1. §. hoc autem, ff. de oper. no. vnde qui meſſem facit, qui arborem ſuccidit, vineam putat, licet opus faciat, tamen ad illud edictum non pertinet. Enimuero interdicto quod vi aut clam teneri & eum placet, qui arbores ſuccidit, quanquam ad ea quoque ſola opera quæ in ſolo fiunt, id interdictum pertineat, l. 1. §. hoc autem, & l. 7. §. notauimus, ff. quod vi aut clam.

OPERÆ ſunt diurnum officium l. 1. & 3. ff. de oper. liber. per ſingulos enim dies dantur, l. 20. §. quædam, ff. de ſtatu liber. Exigere operas, id eſt, exhibere: frequens Iureconſultis locutio in tit. de operis libertor. & l. 54. §. vlt. ff. de verb. oblig.

OPERÆ ſeruorum legatæ differunt à fructu, vt apparet ex l. ſecunda, ff. de, vſufr. leg. & l. 1. & 2. ff. de oper. ſer. l. 5. in fin. ff. vſufruct. quemad. cauſ. l. 1. §. 1. vſusfructus, ff. ad leg. Falc. reſtat, videamus qualem intellectum habeat quod dicitur, ſeruos, in quib. vſumfr. habemus, item alienos bona fine poſſeſſos nobis ex operis ſuis adquirere, l. 10. §. de his, l. 19. ff. de adq. rer. dom. l. 21. & l. 23. §. 1. ff. de vſufru. Cuius dicti interpretatio aliquatenus peti poteſt ex l. 19. & l. 47. ff. de adqu. rer. dom. & l. 45. ff. de acq. hær. l. 20. §. 1. ff. de pec. & Caio in Inſt. lib. 2. tit. 1. ad fi. Briſſ.

OPERIS faciundi vincere redempturam & conductionem is dicitur, infrà quem nemo licetur: vincit vectigalium redemptionem is, ſupra quem nullus licetur. Paulus: Licitatio ſta demum admittenda eſt, ſi fideiuſſores idoneos, is qui licitationem vicerit, offerre paratus ſit.

OPERVLA iſta defuncti ſunt, l. vlt. ff. de proxenetic.

OPES, Inſulanus inquit, ineruditum vulgus, pro diuitiis duntaxat accipere, opulentum pro diuite rerum ſolet. Cæterum opes paulo quiddam amplius comprehendere videtur: omne namque illud, quod opem ferre homini queat. Itaque earum nomine intelligimus quoq; propinquitates, affinitates, clientelas, ſeruitia, ſeu mancipia, ius vectigale, & ſi quid aliud eſt eius generis, quod opitulari nobis queat. Spieg.

OPES abditæ, pro reconditæ, apud Leon. Imp. l. vnica, C. de Theſaur. lib. 10. Porro integræ opes, & acciſæ opes, vt contraria ponuntur. Spieg.

OPHIR vt tradit diuus Hieronymus eſt Inſula Æthiopiæ, vnde puriſſimum aduehebatur aurum, cuius regina in ſacris voluminibus proditur. Saba.

OPHITÆ hæreticorum genus de quibus in l. 5. l. 10. & l. penult. Cod. de hæretic. & Manich. Philaſtrius Brixienſis Epiſcopus, inhæreſeon catalogo ophitas ſeu ſerpentinos ab eo dictos tradit, quod colubrum colant, aſſerentes initium ſcientiæ boni & mali nobis eum primitus attuliſſe. Idem & Iſidorus de hoc hominum portento tradit lib. 8. Etym. c. 5. Briſſ. De his hæreticis vide Aurel. Aug. lib. de hæreſib. c. 17. & Gabr. Prateol. in elencho hæreticorum in verbo Ophitæ Epipha. 1. tom. 3. hæreſi 37.

OPICENSI. Lege cenſere.

OPICVM, autore Pompeio, inuenimus quoq; pro oſco. Oſcis enim frequentiſſime fuit vſus libidinum ſpurcarum, vnde & verba impudentia dicuntur opſcena. Titi vnius oſce & Voiſce fabulantur, nam Latine neſciunt. Plinius ſub Catonis perſona ait: Barbaros non vocant, & opici appellatione dedecorant. Opicos mures fœdos, putidos & aſpernabiles Iuuenalis dici Ioa. Bapt. in comment. epiſt. Sido. Apoll. ad Leonem lib. 8.

OPIFICES omnes, teſte Cicerone, in turpi ſunt exercitio, nec olim habebantur pro ciuibus nec ad reipub. adminiſtrationem admittebantur.

OPILIO quaſi ouilio, eſt ouium cuſtos. Virgil. Venit & Vpilio. ſed metri neceſſitas compulit o, in u, conuertere. Africanus: item opilionem. ſi eius generis oues curaret, in fi. l. cum quæreretur, de legat. 3. Spieg.

OPIMA ſpolia, vel ab opibus, vt ait Varro, vel ab inuicto opere, cum victoribus tantum laudis acceſſerit, nomina ſumpſere, ſeu quod fidei proprius eſt, opima ampla dici, ſicut optimam pradam, & opimum bouem dicimus. Quæ niſi duces regeſque quorum auſpicio res geruntur, ſuiſmet corporibus dimicantes, hoſtium ducibus detraxerint, necemque & exitium intulerint, haudquaquam opima dici voluere. Ter autem opima ſpolia delata ſunt tantum. Primo à Romulo, deinde à Cornelio Coſſo. Tertio à Claudio Marcello. Qua de re Plutarchus & Alexander ab Alexandro lib. 1. cap. 14.

OPIMATORES. Vide paulo poſt, opinatores.

OPIMIORA, comparatiuus Gellianus, in leg. qui fundos, C. de om. agro deſert. Spieg.

OPINABILE, quod opinione concipi poteſt.

OPINABILE, antiquis, & qui latine locuti ſunt, quod nunc vulgo putatiuum dicitur. Ex Bud. Spieg.

OPINARI. Quæ opinamur, Donat, ait, putamus: quæ putamus, incerta ſunt. Vnde non ſatis eſt opinari, l. cum vero, in pr. ff. de dote. Spieg.

OPINATI caſus. in Autentic. de conſang. & vter. fr. in princip.

OPINATORES in l. miſſi 7. C. de exact. tribut. li. 10. ſunt milites, qui in prouincias mittuntur petendæ militaris annonæ cauſa l. 11. & l. 14. C. de erogat. militar. annon. ſic dicti, vt opinatur. Iacob. Cuiac. in d. l. miſſi quod exigant opinionem, i. e. cenſum agri. Opinio. n. in poſteriorib. libris Codicis pro cenſu prædij ponitur, vt paulo poſt in verbo opinio in poſteriorib. liquebit. Hi miſſi in prouincias non ſine gabantur exactorum officio, ſed inſtabant præſidibus, & officiis eorum, ac curialibus tantum, quibus titulorum fiſcalium exactio competit, vt intra anni ſpacium annonas accipiant, d. l. 11. c. de erog. milit. anno. Haloander in d. l. miſſi 7. legit optiones: de qua lectione vide Budæum in l. vlt. ff. de iur. immun. Pyrrhus quoque non opinatores ſed opimatores legendum credit.

OPINIO eſt, quod incertum eſt. De ejus natura lege Ariſtotelem circa finem primi poſter. Itè in primo magnorum moralium, dici opinionem eſſe, qua ad vtramque partem declinamus, puta ad hoc ita eſſe, & non eſſe. Sunt itaq; quodammodo inter ſe oppoſita, veritas, & opinio. Nam circa ea verſatur opinio, vt docet Ariſtot. 6. Ethic. quæ aliter ſe poſſunt habere, & de quibus pro-

Digitized by Google

bus rogabiliter dubitari contingit. Stulti enim esset, dubitare de his quæ lege, vel aperta ratione monstrantur. Quapropter opinio quælibet contra legem est vana, vt & contra veram rationem. Qua de re latius scribit Salomonius ad finem. Paradox. in §. responsa. Inst. de iure nat. gent. Obseruandum, quod verbum opinionis pro fama accipitur, in l. ff. de off. q. & Opinari; pro fama receptum accipi, vt in l. athletæ. de his qui not. infam. Cum autem de aliqua re dubia quæstio est, non dicimus, hæc est mea opinio, sed mea sententia. Vnde & sæpe legimus, mea quidem sententia, id est, meo iudicio. Spieg.

OPINIO communis iudicando & consulendo amplecti debet: vt est textus qui ad hoc communiter allegatur, in l. 1. ibi sane crebrior apud veteres opinio est, vt ibi Bald. ad hoc not. ff. de offic. quæst. & tradit Alexand. consil. 134. præuiso themate in fin. in 1. lib. & consil. 22. viso processu. circa finem lib. secundi, & Felin. in cap. 1. col. penult. vers. nono fallit. de constitut. Decius cons. 131. reuocatur in vltim. verbis. Et ideo dicunt Baldus & Paul. de Castro in l. vltim. Cod. de instit. & sub. quos refert Ias. in l. sciendum, §. vlt. in 2. col. circa med. ff. qui satisd. cog. quod iudicaturus non debet à communi opinione recedere, etiam propter nouas fantasias Bartoli. Hinc notat etiam Bald. in l. 1. in vlt. not. de senator. per illum text. argumentum, quod propter singulares & peregrinas opiniones doctorum non est à communi recedendum: quod dictum in pulchra quæstione Alexan. consil. 95. visis processibus, col. 3. libr. 2. vbi dicit, præsumi per imperitiam illum iudicare, qui relicta communi sententia, singulares opiniones doctorum amplectitur. Et hoc vltimum etiam reassumit Iason. in l. 2. in tertia col. ff. de iure iur. Et vlterius dicebat Ioan. Fab. in procem. Instit. in col. 3. in princ. quod in dubio debes sequi opiniones communes & illorum qui consueuerunt à pluribus approbari, vt facit Iurisconsul. in l. scire oportet, §. aliud autem, ff. de excusat. tut. & summus pontifex in clem. vnica, ad fin. de sum. trini. & fid. cath. Proinde Bal. in l. vlt. col. vlt. C. de pœna iud. dicebat præsumi imperitiam in eo, qui tenet nouas insolitas opiniones per d. l. primam, ff. de senatoribus. Ideo monet, vt iudicando nunquam recedas à carrocio prudentum, maximæ glossæ, & hoc dictum Bald. pro eleganti not. Andr. Sicul. in repetitione rubric. extra de fid. instrum. col. 7. vers. quot autem modis.

Ista omnia quæ dicuntur de communi opinione, in iudicando tenenda, secundum Docto. vbi supra & Canonistas in c. ne innitaris, de constitut. limitantur, nisi communis opinio possit bonis rationibus conuinci, quod bonus & acuti ingenij iudex arbitratur: vt per Iason. in authentica, nouissima, in 5. vol. C. de inoff. testamen. & in l. vt vim, in penult. col. post medium, ff. de iust. & iur. Secundo singulariter limitatur fauore matrimonij, per sing. dictum Hostiens. in c. secunda, de cognat. spirit. quod tamen non puto indistincte verum per ea quæ late scripsi supra in verbo nuptiarum causa, vbi vide, & si cupis doceri quæ dicatur communis opinio, declarat Fel. in loco præallegato, & Iason. in d. l. vt vim, in penult. col. vbi etiam Claud. in repetit. in 47. column. & sequent. vbi dicunt quod non constat ex numero, sed ex qualitate doctorum. Tractat etiam Iason in l. re coniuncti, in prima quæstione principali, ad finem, in 2. parte, de l. 3. & ideo secundum aliquos Papiens. mod. in l. 1. in prin. ff. de offic. eius opinio glossæ, cum qua transeat Bartol. communis reputatur. Quod autem sit iudicis officium in valde dubiis opinionibus, in quib. non appareat quæ sit magis communis, & rationes ab vtraque parte efficaces adducantur: vide Dec. cons. 176. viso themate. colum. pen. vers. & si dicatur post Felin. in d. cap. 1. colum. fin. vers. 2. nota vid. in l. ex facto. in princ. de vulg. & pupill. Cotta.

OPINIO cõmunis, Salomonio vna opinio dicitur: quod & Zas. sentire videtur, dicens. Si testib. fulciuntur communes opiniones, iam non quia communes sunt, sed quia iuris sunt, etiam si solus quispiam docuerit, obtinebit: sin textib. obuient, tanquã Syrtes sint euitandæ. Igitur opinioni communi eatenus hærendum est: quatenus textib. iuris fulcitur, aut cui nulla sit lex contraria, vt Zas. ostendit in l. 2. de Orig. iur. Solet tamen dici, sancti alicuius scriptoris opinionem, quæ autoritate veteris vel noui testamenti roborata sit cuicunque legi, etiam Pontificiæ præferendam gloss. in cap. de libellis 12. distinct. quod recte recentiores intelligunt, cum de materia peccati tractatur: alias enim leges ipsæ principum præualerent. Quapropter in casib. quib. Pontifex de iure diuino aliquid limitare potest, eius lex esset præferenda: nec quicquam sanctorum autoritas faceret, qui ea mente non scripserunt, vt dictata sua vim legis habere vellent. Qua ratione traditum est Innocentij Papæ quarti commentarios pro lege habendos non esse: cum non eo animo ipse scripserit, sed vt interpretis solum officio fungeretur. Cæterum ex Zasianis intellectibus deprehendes, non tantum quã ancipiti periculo communes opiniones consistant, sed etiam intelliges, nihil esse posse falsius ea traditione simpliciter accepta. qua receptum est, iudicem, qui à communibus opinionib. recedat: item suam facere. Nam opinio noua vnius doctoris in iudicando, teneri potest contra cõmunem opinionem, quando meliorib. & validiorib. rationib. fundata est vt recte tradidit Ioan. Andr. in c. 1. de constit. & sequitur Claud. in l. vt vim, in fi. Quamuis vel ex Neuizano quidem constat, iam olim assertioni cõmuni tantum tributum, quod nec Alberici Rosati sententia cõtraria, vel verior quæuis alia reciperetur.

OPINIO communis, est aliud quam fama. Nam opinio communis facit ius C. de re iud. l. 1. Fama vero non facit ius. Item opinio cõmunis probat: fama vero non. Item opinio cõmunis differt à notorio, quia opinio communis est de longe præteritis, quæ probari non possunt de facili, sc. per testimonium visus, &c. Sed notorium est de præsentibus, vel proxime præteritis, quæ de facili probari possunt per testes diuisim. Et quod opinio veritati præferatur, est gl. cum concor. pro & contra. abundans in iurib. in c. Nuper de biga. super ver. videntur. Concludit tamen ibi, quod casuale est, vt opinioni potius stetur, quam veritati, in fauorem contrahentium, testamentorum, sententiarum, vel prolis. Alias regulariter veritas præfertur opinioni, secundum Bern. in gl. 3. in c. ad audientiã de spon. Etiã veritas præfertur autoritati, l. nemo iudex C. de sentent. & inter i. om. iud. Item consuetudini capit. Si consuetudinem cum 6. capitulis seqq. dist. 8. vbi dicitur: veritas valet & inualescit in æternum, & viuit, & obtinet in secula seculorum Schard. ex Prat.

OPINIO communis, vtrum circa eas quæstiones versetur, quæ lege, vel ratione finiuntur, an quæ autoritate, an quæ ratione simul & autoritate: rursus vtrum ab numero authorum, an ab dignitate pensanda, non satis liquet. Et magis est vtique, his, quæ autoritatis sunt consistere. Lex & Ratio concludenter apud nos demonstrant. Ratio enim & Veritas conuertuntur, c. frustra. 8. distin. Bald. in l. non omnium ff. de leg. Old. Prat.

OPINIO seu putatio falsa non excusat iniuria quæ mihi fit. Nam certus sum ego: licet ille me putet alium esse, quam sim. Paul. in l. eum qui nocentem §. si iniuria mihi. ff. de iniur. Old. Pra.

OPINIO plena dicitur in l. inter, 6. §. 1. ff. de interdict. pro existimatione præsidis siue sententia nondum pronunciata, cui acta & defensio rei, supplementa partium adiuncta sunt. l. sciendum, 6. de appell. recip. l. 1. Cod. de relat. l. eos, §. super his, l. à proconsule. C. de appellat. Hotom.

OPINIO est cum dubitatione responsio gl. in verb. opiniones, in §. responsa. Instit. de iur. nat. gent. & ciuil. Ioan. Bello. Etym.

OPINIO in posterioribus libris Codicis pro prædij cuiusque censu & professione vsurpatur, l. vlt. C. de præd. nauic. l. vlt. C. de collat. fund. fiscal. vulgo taxa dicitur. Prat.

OPINIONE omnium, vt omnes vel existimant, vel iudicant. Fallit autem opinio dupliciter: quũ aut res aliusmodi est ac putatur, aut non is euentus est, quem arbitramur. Spieg.

OPINIONEM comprehendere & remittere, contraria.

OPINIOSISSIMVS homo dicitur, qui semper opinatur, tanquam nihil comprehendi possit.

OPINOR, i. puto, existimo, quibus verbis suas de iuris quæstionibus sententias ICti concipiũt, l. 1. §. in hoc, ff. de contra. tute.

OPISTOGRAPHVM, ὀπισθόγραφον Hermolaus appellari dixit, quod ex vtraque pagina scriptum esset, aduersa & auersa minutis literis & lituris plenum. Hot. autem opinatur esse chartam non vtraque ex parte scriptam, sed quæ vna ex parte delata, ὄπισθεν, id est, pone scripta est, quam opinionem Vlpiani verba confirmant, l. 4. ff. de bon. poss. sec. tab. Chartæ appellatio, inquit, & ad nouã chartã refertur, & ad deletitiam proinde & si in opistographo quis testatus sit, hic peti potest bonorum possessio. Veteres enim plerunque vna tantum in parte scribebant, quia scriptas chartas postea inuoluebant: vnde volumina dicta sunt, vide Alciatum lib. dispunct. 2. c. vlt. Corras. lib. 1. Miscell. cap. 18. Hoto. Alij tamen in d. l. 4. Epistographus, alij epigraphus mendose legunt. Meminit Opistographi & Plin. Cæcil. in epist. ad Marc. Electorum (inquit) commentarios 160. mihi relinquit, opistographos quidem & minutissime scriptos. Vide Hermolaum in glossem. suis ad Plin. & Alexand. Genial. lib. 2. c. 30.

OPITER nepos à veteribus dicebatur, inquit Festus, cujus pater auo viuo mortuus est: sic dictus quod obitu patris genitus sit, aut quod auum post patrem habeat, id est pro patre. Prat.

OPITVLATIO proprie in rebus dubiis & malis dicitur. Vnde prætor eam pollicetur minoribus annis 25. aduersus captiones hoc est, dolum aduersarij: auxilium vero, si facilitate decepti sunt l. 1. in princ. ff. de minorib. Ex Alberi. Spieg. Prat.

OPOROTHECA, locus vbi autumnales fructus seruantur.

OPORTEBIT tã præsens tẽpus, quã futurum significat, l. verbum oportebit, ff. de verb. sign. Exemplum legis est, cum quis promittit quicquid dare facere oportebit. Nam etiã ex vi sermonis præsens comprehenditur: cum qui dare facere debet tempore contractus etiã post contractũ dare facere teneatur: nec n. per eum cõtractũ extinguitur præsens obligatio. Ex Alciato. Porro huius verbi modo honestatis, modo officij, modo necessitatis, exẽpla pete ex Alberico. Quãuis ex c. 1. li. 11. Quintiliani satis apparet, oportet, & necesse est, non idem esse. Significant tamẽ præsens tempus l. si à colono, i. si stipulatus fuerim, ff. de verb. oblig. Cæterum de hoc verbo, sicut & de reliquis omni-

Digitized by Google

bus subiecta materia diligenter respicienda est, vt opportune monuit. Old. ne ex legum præceptis fiant consilia iuris.

OPORTERE verbum, Paul. ait in l. verbum oportere, ff. de verb. sig. non ad facultatē iudicis pertinet, qui potest vel pluris, vel minoris condemnare, sed ad veritatem refertur, vt cum stipulamur, quicquid te dare facere oportet & in l. Cum stipulatur, ff. de verb. oblig. Oportet igitur, h. e. reuera debetur præsenti die, non in futurum, aut quod iudex deberi pronunciaturus sit. In veritate igitur, quatuor considerandæ sunt. Primum enim si dies, aut incerta conditio adiecta sit, ea non existente, dare nō oportet. præsentis. n. temporis obligationem verbum oportere demonstrat: sicuti eleganter idem scribit, in l. si stipulatus fuerim, §. 1. & l. cum stipulatur, ff. de verb. oblig. Vnde si testatur, ita scripserit. Quicquid mihi Titium dare facere oportet. Sempronio lego: Scæuola respondit, eam pecuniam non esse comprehensam, cuius dies nondum extitisset l. si scripsisset, ff. de leg. 2. Cui simile est, quod Paulus scribit, in l. si à colono de verb. oblig. Cæterum ante incertæ conditionis euentum, id quod ita debetur, peti non posse, Aio te dare oportere, supra docuimus. Secundo verbum oportere veritatem non continet, quoties id quod Ephesi dari stipulatus es, Romæ tibi dari postulas. Alio enim quam quo stipulatus es loco, dari non oportet: quemadmodum scribit Caius in l. 1 ff. de eo quod certo. Deinde, vt veritatem contineat, modus etiam spectandus est. Nam si hominem Stichum, aut decem dari tibi stipulatus es: deinde Stichū petas, quoniam eum dare nō oportet id est, non verum est eum deberi, causa cadis: ob eamque causam, talis (inquit Imperator) in eam rem prodita est actio, vt quis dicat. Aio te mihi hominem Stichum, aut decem dare oportere, §. igitur, Inst. de actio. Postremo ex re ipse intelligimus, an verbum oportere in actionem cadere possit: si quis enim 10. aureos mihi debeat, 20. petere non possum: quoniam verbum oportere ad rei veritatem refertur, vt in principio huius paragraphi.

OPORTET, vel debet, vel his simile verbum, in ordinationibus publicis iuris significat necessitatem, adeoque immutabilitatem: quia fere solent accommodari præceptis naturæ ab omni humana potestate exemptis. Vt in materia recte iudicandi. Quippe, iudicare munus publicum est, l. quippe, ff. de iudic. Quinimo & in contractibus vtrunq; verbum importat necessitatem, l. is natura, ff. de reg. iur. Is natura debet, inquit Paulus, quem iure gentium dare oportet. Erat igitur admodum pernicioſe Bart. in l. vbicunque, ff. de interrog. Quod oportere, hoc est debere interpretatur, vt excludat necessitatem. Nam tali doctrina in forum producta segniores fecit iudices ad interrogandum, contentos tantum apud se actis & actitatis. Rursus interrogandi neglectus corruptiora paulatim fecit iudicia, & prorsus immortalia: nemine id animadvertente. Vt semper magis solet nocere malum, & diutius hærere, quod irrepserit, quam quod inciderit. Similis error est in l. 1. ff. de orig. iur. dum Accursius interpretatur, OPORTET, hoc est decet, excludens necessitatem. Quasi vero iuri recte det operam, qui iuris causas ignoret: non aliter de eo iudicaturus, quam magistratus de causa cuius circumstantias nescit. Old. Prat.

OPORTET, in stipulatione quod te mihi dare facere oportet, quod præsenti die duntaxat debetur, complectitur: & ideo adiicitur verbum oportebit, vel ita, præsens in diemve, l. si stipulatus, 76. l. cum stipulamur, 125. ff. de verb. oblig. Hot. Prat.

OPORTET, de his quæ aqua, & iuri ac rationi consentanea fiunt, ICti dicunt, l. 13. §. 1. ff. commodati: e contrario, NON OPORTET, vsurpant de his, quæ vel à iure vel ab æquo & bono abhorrent, l. 79. ff. de verb. sign. l. 21. ff. de his qui not. infa.

OPPIDVM) Prateius tamen per vnicū p. scribit debere putat) proprie est omnis vrbs, præter Romā, quæ peculiari nomine, vrbs vocari cœpta est, vt cæteræ vrbes vocantur oppida: vt ait Valla. Seruius Sulpitius cum numeraſſet vrbes multas, postea dixit: quæ oppida quodam tempore florentissima fuere. At cur oppida veteres nuncuparint, inter legum interpretes controuersia non caruit. Refert enim Isid. lib. 15. orig. c. 1. quosdam tradidisse, ab oppositione murorum nomen habere: alios ab opibus recondendis: alios ab ope, quod contra hostem opem dent. Sed obtinuit inter ICtos, ab ope ferenda & sustinenda, nomen accepisse: quod in l. pupillus 239. §. 7. ff. de verb. sig. Pomponius, testatur, & ex Cicerone Festus, item M. Varro libr. 4. de ling. lat. Oppidum, inquit, ab ope dictum, quod munitur opis causa, vbi sint: & quod opus est ad vitam gerendam, vbi habitent tuto: vel oppida, quod opere mœnia muniebant. quo munitius essent: ideo enim ciuitates muris cinguntur, vt ipsarum ope hostē resistamus, & ab incursionib. hostū alios, malis tuti simus. Hanc opem ipsa etiam Romæ ferunt. Munitum quippe à tergo hostem relinquere & ipsam vrbem inuadere totum non est. Hæc igitur notatio à fine & vsu oppidorum promanat, eoque merito obtinuit, & cæteris, vtpote verior, prælata est. Pompo. Gœdd. ad d. l. pupillus, 239. §. oppidum, ff. de verb. sign.

OPPIGNERARE, est pignus dare fœneratori: repignerare, pignus recipere est, resoluta cum fœnore pecunia. Hoc verbo vti ICtos testatur Beroald. comment. in asinum 3. Spieg. Prat.

OPPONERE, objicere est, sic opponere compensationem, l. 42. §. vsuræ, ff. solut. matr.

OPPONERE exceptionem, l. 57. ff. de procurat.

OPPONERE manum, l. 20. ff. quod vi aut clam.

OPPONERE, pro eo quod alias deponere dicitur, & cōtra alium pignus ponere. Terent. Phormio. Act. 4. sc. 3. Ager oppositus est pignori ob decem minas: Ex qua nouissima verbi huius significatione joci ansam scite Catullus arripuit his versibus.

Furi villula nostra non ad Austri
Flatus opposita est, nec ad Fauoni,
Nec saui Boreæ, aut Apeliotæ.
Verum ad millia quindecim & ducentos. Briss.

OPPORTVNITAS, commoditas, pro ratione loci, temporis, & personarum. Hæc tantam vim habet, vt ex honesto in honestum, ex damno lucrum, ex voluptate molestiam, ex beneficio maleficium faciat, & cōtra breuiterq; rerum omnium naturam permutet. Hæc in aggrediundo, conficiendoque negotio præcipuum habet momentum: vt rectissime veteres opportunitatis velut imaginem multis in locis depictam habebant, quo magis admonerentur vel ipso aspectu. Pinnis enim insistentem expressserunt, quod semper voluatur, & certo loco stare nesciat. Talaria pedibus gestantem: quia volucris sit. Facie crinibus tecta: quod cognosci nolit, nisi à diligentissimo obseruatore. Occipiti caluo: ne teneatur fugiens. Nouaculam dextra tenentem: vt elapsa præscindat omnem spem. Pedissequam habentem pœnitentiam: sc. quæ neglectæ occasionis exigat pœnas: Vide Eras. explicantem parœmiam. Nosce tempus, & Old. in tit. de temporib. vsur. in pr. ex interpretibus iur. Pon. Ioan. Andr. extr. de elect. c. cum ex eo. & Archid. capitul. si quem de procur. lib. 6. Spieg. Vide & supra Occasionem vetetes.

OPPOSITA sunt, quæ repugnant, vnum vni, sic, vt neque alterum de altero, neque ambo de tertio dici possint. Boethio, quæ in eodem, secundum idem, in eodem tempore circa vnam eandemque rem simul esse non possunt, arg. l. ancillam, vers. si vero tonsores, ff. pro socio.

OPPOSITA dicuntur quadrifariam. I. quæ repugnant inter se vel relatiue: vt patronus libertus, pater filius, creditor debitor, actor reus. II. Priuatiue, vt lux tenebræ, visus cæcitas, nobilis ignobilis, surdus mutus, gnauus ignauus. III. Contrarie, vt calidum frigidum, nigrum album, bonum malum, siccum humidum. IV. Contradictorie, quando nullo modo conueniunt: neque potest aliquod medium dari: vt ciuitas obligatur mutui datione, ciuitas non obligatur, l. ciuitas, ff. si cert. petat. Omnis substitutio est secunda & conditionalis institutio. Spieg.

OPPOSITIO in adiecto quum posito succedit mox oppositum l. seruo manum. de condit. & demonst. l. si seruus ad Syl. Spieg.

OPPOSITVM in opposito, idem operatur, quod propositum in proposito, l. qui filium de leg. 3. Spieg.

OPPRESSIO mobilium est, vt mutatio immobilium. Albericus citat vers. homicidia, in §. deinde competens est. Authent. de mand. prin. Spieg.

OPPRESSVM ante sententiam: Damnatum vero post latam eam dici, quidam obtinuerunt. Prat.

OPPRIMERE, premendo grauare, & offendere, *vnbillich behaffen*, l. 1. C. de priuat. carc. Spieg.

OPPRIMERE aliquem consilio, idem est quod, consiliis eius aduersari. *Eins furnemen furkommen* Budæus.

OPPRIMERE aliquem iudicio capitis, est iudicibus corruptis, vel conductis testibus facere, vt innocens condemnetur.

OPPRIMI etiam dicitur, qui conuincitur. Briss.

OPPRIMERE idem quod putare, aut circumputare, & de arboribus intelligitur.

OPPVGNARE, significat contra pugnare nocendi causa.

OPSONATORES putabat gloſsator in l. legatis seruis in princ. de leg. 3. eos dici, qui resonant & cantant domino in mensa. Alias obsonatores sunt, qui Opsonia quibus vescimur scienter emunt. Plautus Cœnæ optonani, id est, opsonium emi. Seneca ad Lucilium lib. 6. Adice obsonatores, quibus dominici palati notitia subtilis est.

OPTARE, eligere vnum e multis, vt ait Donatus. Sed & simpliciter est eligere, sicut est illud: Optauitque locum regno, id est eligit. Iurisconsti. in l. 3. Ad exhibendum. Item si optare velim seruum, vel quam aliam rem, cuius optio mihi relicta est. Sic simitur per totum tit. ff. de option. leg. id est, electionc. Id Alberico quoque iudicante. Plaut. in Calina: Optio hæc tua est, vtram harum vis conditionem accipe. Budæus annotauit optionem facere, vt potestatem facere. Optio masculino genere quid sit, vide infra. Optiones. Spieg.

OPTIONES, milites ab optando, id est, eligendo: appellati: eo quod antecedentibus ægritudine præpeditis, tanquam adoptati eorum atque vicarij solent vniuersa curare. Valtur.

OPTIMATES Alberico sunt meliores, vt ipse ait, de populo. Atqui Erasmus inquit, optimi vocabulū non refertur ad mores, sed ad fortunā. Vnde & optimates dicuntur, non qui moribus sunt laudatissimis, sed qui nobilitate generis, opibus, ac dignitate,

Digitized by Google

gnitate præeminent: quanquam nihil vetat: etiam inter illos esse bonos aliquot. Cice. pro Sestio sic dicit: Duo genera semper in hac ciuitate fuerunt eorum, qui versari in republ. atq; in ea se excellentius gerere studuerunt: quibus ex generibus alteri se populares, alteri optimates & haberi & esse voluerunt. Qui ea quæ faciebant, quæque dicebant, multitudini jucunda esse volebant, populares: qui autem ita se gerebant, vt sua consilia optimo cuique probarentur, optimates habebantur. Viues quoque in comment. ad ciuit. D. Augustini, Optimates ait, nobiles appellant: sed reuera quicunque dignitate & opibus plurimum in republica possunt, ij sunt optimates. Idcirco ὀλιγαρχίαν non multum videtur ab ἀριστοκρατίᾳ differre. Quod & Cicero significat, quum secundam partem dicit paucorum optimatum: tametsi paulo diuersius idem de optimatibus, pro Sestio, causæ videlicet inseruiens, vt solet. Spieg.

OPTIMA lex quum nominabatur in magistro populi faciendo, qui vulgo Dictator appellatur, quam plenissimum posset jus esse significabatur, vt fuit M. Valerij Marci filij Voluси nepotis: qui primus magister populi creatus est, postquam verò prouocatio ab eo magistratu ad populum data est, quæ antea non erat, desitum est dici, vt optima lege vtpote imminuto jure posteriorum magistratuum. Hæc Festus. Verba etiam quibus Pontifex Max. virginem Vestalem capiebat, hæc Gell. lib.1.c. 12. recenset, sacerdotem Vestalem, quæ sacra faciat, quæ jus sciet sacerdotalem Vestalem facere pro populo Quiritibus, vti quod optima lege fiat, ita te Amata capio. Hor.

OPTIMI loco sumitur minime malus, Senec. lib.1. de Tranquil. Pompon. de origin. iur. Optimi cognomentum à Senatu Cn. Scipion. meruisse testatur, & Tranquil. Cajum appellationem optimi & maximi sumpsisse. Trajanum Imper. nihil magis quam optimi cognomen oblectauit, vt scribit Plinius in suo ad eum Panegyrico, huius tantum memoriæ delatum est, vt per multa secula in Senatu principibus acclamaretur: Nerisi felicior Augusto, melior Trajano: adeo in eo gloria bonitatis obtinuit.

OPTIMI, Maximi principes apud Papinianum in l. iurisperitos ff. de excus. tut. l. cum tabulis secundis, §. 1. ff. de his quibus vt indig. l. 7. de vac. mun. sunt. Seuer. & Antonin. Cujac. 2. obs. 33.

OPTIMO iure libertatem consecuti dicuntur in l. 31. ff. de minoribus qui ex fideicommiss. recte manumissi sunt. Optimo jure debentur vsuræ, quæ interrogatione præcedente promissæ sunt, l. 1. C. de vsur. Optimo iure quarta bonorum curialium defunctorum, quibus alieni ab eorum consortio hæredes extiterunt à curia petitur, l. 1. quando & quibus quarta pars. Optimo jure Censor creatus apud Liuium lib. 9.

OPTIMO iure admissos codicillos dixit Iustin. Inst. de codicil. in fin. princ. id est, habuisse τέλειον κύριον vt Theophil. vertit Optimum vinum frumentumve cum quis stipulatur, id stipulari intelligitur, cuius bonitas principalem gradum bonitatis habet, l. 75. ff. de verb. oblig. Briss.

OPTIMO iure prædia antiquis dicebantur, quæ optima conditione sunt, vt Cic. de leg. Agr. loquitur, seu quæ immunia prorsus erant, id est, vt nunc loquimur, Alaudialia. Sic malim cum Bud. postremum hoc vocabulum scribi. Conn. li. 4. c. 1. n. 1. Sp.

OPTIMO iure debentur vsuræ, quæ interrogatione præcedente promissæ sunt, l. 1. C. de vsuris.

OPTIMO jure possessam domum, l. 26. §. 1. ff. de pignoribus, accipe quæ nulli obligata est, nec vllo nexu pignoris tenetur liberaque est ab omni onere hypothecæ. Cicero de Aruisp. respon. Multæ sunt domus in hac vrbe, Patres conscripti, atque haud scio an pene cunctæ iure optimo, sed tamen iure priuato, iure hæreditario, Briss.

OPTIMVM ius legati apud Vlp. in Institut. tit. 24. quod commodius est, & facilius. Briss.

OPTIMVM, vt Vlpian. ait, in l. vbi autem, de verb. obl. intelligitur, cuius bonitas principalem gradum bonitatis habet, quæ res efficit, vt ea appellatio certæ rei significatiua sit. Eodem ibid. docente, boni appellatio non est certæ rei significatiua: cum id quod bono, melius sit, ipsum quoque bonum sit.

OPTIMVM principalem bonitatis gradum respicit leg. vbi autem, versic. at cum optimum, de verb. obl. Spieg.

OPTIMVM melius, bonum, ius dicitur in comparatione gl. in l. si mulier, ff. de minor. super verbo. Optimo, attigit item glos. in leg. exigendi, C. de procur. super verb. non iniuste.

OPTIMVM maximumque tradere, Vlpiano significat, liberum esse, hoc est, nulli seruire. *Frey eigen vnd ledig zustellen* Spieg.

OPTIMVS maximusque, vel in eum cadere possunt, qui solus est, Paul. docet, l. illa verbo. de verb. signif. Vnde si quem vnum habet, legauit testator fundum verba hæc locum sibi vindicarent in eo, quemadmodum supremæ tabulæ habentur etiam solæ, Spieg. Connan. lib. 7. c. 7. n. 5.

OPTIMVS maximus, non solum de Deo dicitur, sed & de fundo, agro, domo & aliis.

OPTIMVS maximusque fundus dicitur, qui seruitute omni & obligatione pignoris ac tributo immunis est, Hotom. vide & Connan. lib. 4. c. 1. n. 1.

Adiectio hæc Vti optimus maximusque est, non in traditionibus modo, sed & in emptionibus, stipulationibus, testamentis, hoc significat, vt liberum ab omni seruitute, prædium præstetur, non vt etiam seruitutes ei debeantur, l. 120. l. 169. ff. de verb. sign. l. 8. & pen. ff. de euict. l. 69 §. si fundus, ff. de legat. libr. 1. Itaque parum cohæret quod Sicul. Flacc. lib. de condit. agror. scribit. Quidam etiam conueniunt precario, vt seruientem præstent his agris ad quos necesse habent transmittere peruium. Nam & id his verbis comprehenditur, Vti optimus maximusque sit. Pierumque etiam ad instrumentum vel instructum prædij hæc verba referuntur, l. 92. & l. 93. §. pen. ff. de legat. li. 3. l. 18. §. item cum fundus, & l. 22. ff. de inst. vel instrumento. Quæ & in Sententiis Pauli habetur li. 3. Briss.

OPTINERE dicuntur, secundum quos sententia datur, l. 36. ff. de liber. cau. l. 9. ff. de iure fisc. l. 22. ff. de his quæ vt indign. l. 2. C. eod. tit. l. 22. ff. de inoffic. testam. Briss.

OPTIONATVS, optionis quæstorij munus est: cujus meminit tit. de iure fisci lib. 10. C. Vide Pyrrhum sub finem lib. 1. Rom. Magistrat. Spieg.

OPTIO, cujusuis muneris administer dicitur (mea quidem sententia) Paterno in l. vlt. ff. de jur. immun. Mē sores, optio, valetudinarij & infra, Venatores, victimarij, & optio fabricæ: nam vt scribit Vegetius li. 2. cap. 7. & Non. Marcell. Optiones ab optando appellati sunt: quod antecedentibus ægritudine præpeditis, si tantum adoptati eorum atque vicarij solent vniuersa curare. Varro in 1. de lingua Lat. Primi, inquit singularum decuriatum decuriones dicti: quos ij primos administros sibi adoptabant, Optiones vocari cœpti, quos nunc propter ambitiones Tribuni faciunt. Festus. Optio, inquit, est optatio: sed in re militari is appellatur, quem decurio aut centurio optat sibi rerum priuatarum ministrum, quo facilius obeat officia publica. Idem: Optio inquit, qui nunc appellatur accensus. Is adiutor dabatur Centurioni à Tribuno militum: qui quia coaptare quem velint Centurionibus permissum est, ex facto nomen sortitus est. Nonius: Optiones, inquit, in cohortibus dicuntur, qui sunt honesti gradus, vt optatos, h. e. electos: & adoptatos: hoc est ascitos. Varro de vita patrū lib. 11. existimat appellatos, qui referentib. Centurionibus adoptati in cohortes subibant, vt semper plenæ essent legiones. Hotom.

OPTIO solemni aliquo actu & certis verbis, ac plerumque interueniente Prætore fiebat; nam & ad exhibendum agere poteratis, cui serui optio data erat, vt ex mancipiis adhibitis optare & vindicare posset, quemadmodum indicat leg. 3. §. item si. ff. ad exhibendum. Briss.

OPTIO Fabricæ in d. l. vlt. videtur esse qui imperatoriæ fabricæ, à qua Fabricenses vocantur, aut fabricis legionum: scutariis & loricariis custos præest, vt & custos carceris mauceps carceris & à Diuo Ambr. optio carceris appellatur. Sic, n. scribit: neque Paulus & Silas tempus distulerunt, quin Optionem carceris baptizarent cum omnibus eius. Prat.

OPTIONES etiam dicuntur in lib. C. qui annon. militibus diuidunt, l. 9. C. de iure fisc. l. 9. C. de exact. tribut. l. 3. C. de apoch. publ. Nouel. Martini de indulg. rel. Nouel. Iustin. 129. & ideo ad l. 1. ff. de mune. & hono. Græci lib. 54. βαρολικὰς, annonæ diuisionem interpretantur optionem militum. Procop. 3. de bel. Vand. ἐξεπιμελεῖτο τὸ τῆς ἀεὶ πολεμούσης δαπανῶν, ὅτι πλεῖστα τῶνδε χρήσιμα. Nominis autem ratio hæc est, quod duces eos sibi optent diuidendæ annonæ causa, quasi adiutores, quod facilius cætera munia militaria obeant, qua ratione auxilia fœderatorum optiones etiam dicuntur, l. vlt. C. de locat. quorum duces Phylarchi dicuntur, Nouel. 116. & 117. Cujac. ad leg. 7. C. de exact. tribut. Sunt autem quidam, qui l. 6. ff. de bon. damn. Optiones sumi velint pro apparitoribus ejus magistratus, qui damnatum ad supplicium deducit: mihi tamen priori sensu nomen hoc non incommode videtur vsurpari posse, cum posterioribus temporibus, imo etiam sub ipso Tiberio (vt testantur facta Euangelia) præfidis & ejus qui fontes ad supplicium deduceret, satellitum officio milites functos legamus: tum vero maxime, quod & id subindicet dicta lex sexta. Prat.

OPTIO, id est, optatio, nimirum, vt quem vellet, tutorem sibi optare posset: Nam vt testamento patris filiofamilias tutor dari potest, ita testamento viri matrifam. optio tutoris dari potest, sibi tutorem eligat quem velit. & hic tutoris est, quem pro vt ipsa Muræna M. Tull. ait, potestate mulieris contineri. De quo vide notata per Cuja. li. 7. Obseruationum, c. 11. In re vero militari optio appellatur is, quem decurio aut centurio optat sibi rerum priuatarum ministrum, quo facilius obeat officia publica.

OPTIONEM Budæus in l. fin. ff. de jur. imm. accipit pro eo qui adiutor est centurionis, aut decurionis: vt Plautus vsus est, licet metaphorice, in Asinaria. Spieg.

OPTIONES gradus quidam appellati sunt in turmis decurionum, & cohortibus centurionum: de quibus meminit Vlp. in l. diuus Adria. de bon. dam. & Imp. in l. pen. C. de apochis pub. lib. 10. vbi Accurs. putauit ita dictos, quia quod optabant, præcipiebant. Optio enim dicitur optatio, electio. Verg.

Digitized by Google

---------- *Optarisque locum Regno.*

OPTIONES fœderatorum dicuntur, l.vlt. C.de locat. & condit. Nouell.117. Briss.

OPTIONIS legatum est, cum testator ex seruis suis, vel aliis rebus optare legatarium iussit, vnde rubric. De optione legata. Eius autem hæc vis est, vt cui optio legata est, etiam eius hæredibus si viuus ipse non optarit, optio debeatur, l.vlt.C.commun. de leg. §.optionis, 22. Instit.de leg. Hot.

Habet autem in se optionis legatum conditionem tacitam, si legatarius viuus optasset, ideoq; quod Iustinian. in §.optionis 24.Instit. de legatis, ait ex constitutione sua datum hæredi legatarij optare, etiamsi legatarius viuus non optauerit, id in telligendum esse putauerim de optione legata,non de electione. Quod autem Paulus in lege. Illud 19.ff.de optione vel electione legata dicit, non de optione sed electione, in qua ante Iustinianum placuit vt transmittatur, in optione non placuit, nisi demum autoritate Iustiniani, cuius tamen ea de re constitutio non extat. Nam leg. fin. Cod.comm. de legat.constituit quomodo controuersia inter plures legatarios definiri debeat, non etiam definiuit, quod transmittatur legatum optionis, quod in ista lege vt certum ac definitum præsupponitur in illis verbis : ipse autem moriens plures reliquerit hæredes. Vult. addict. §. optionis, num.2.

OPTIONEM autem & electionem promiscue vulgo accipiunt, veruntamen eligendi arbitrium videtur esse generalius quam optandi, cum illud quoquo modo fieri possit, hoc non nisi solenniter,vt eleganter explicat Cuiac. in Parat. ff.de opt. vel elect.legat. & interpretes qui scripserunt ad l.actus legitimi 77. ff.de reg.jur. Et spectatur electio magis in reb. vnius generis, optio in rebus diuersorum generum Vulteius ubi supra. Alii sic distinguunt, vt optio dicatur de duobus, Electio de plurib. leg.3. §.item si optare ad exhib. sed optio in pluribus quoque est, vt mancipiorum vel seruorum optione legata, non refert quod sint : etiamsi centum essent, ita probat leg.2.l.mancipiorum ff.de optio. legat. l.his consequenter in princ. fam.ercisc. l.de eo, §.item ad exhib. Et sic capitur optio ibi pro electione vt & toto tit. de opt. leg. & l.3. qui & à quibus manumiss. leg. cæterorum ff.de verb. sign. l.2. §.proinde, ff.quod certo loco. Et forte deducitur à verbo Græco ὄπτω quod significat video, nempe quia is qui optat, debet videre quod legit, & an expediat illud vel alterum eligere, P.Rebuff. in l.alienationis,ff.de verbor. & rer. significs.

OPVLENTA hæreditas, ait gl. in l.si quis mihi ff.de acq.hæred. dicitur, quæ affert opes sine vexatione. Locuples vero est,quæ etiam vexationem habet, Spieg.

OPVLENTI Autore Sexto Pompeio Opis fuit Saturni coniunx, per quam voluerunt terram significare, quia omne opus humano generi terra tribuit. Vnde opulenti, terrestribus rebus copiosi.

OPVS & opera differunt : vt ἔργον & ἐπιτέλεσμα Opera est ipsa actio, industria, labor, conatus,studium, quo in opere faciendo vtimur. Et illud est, quod Græci appellant ἔργον & ἐργασίαν à verbo ἐργάζομαι id est,operor,& quamcunque rem facio. Opus autem est operarum effectum, quod fabricando & operando effectum relinquitur. Cujus perfectio, cum à fine suo, vtpote cum ipsa forma, per quam id quod est, congruente arguatur, Græcis ἐπιτέλεσμα, hoc est ad finem suum perductum ἔργον, à verbo ἐπιτελέω id est ad finem & calcem perduco, perficio, absoluo, Gœdd. in comment. l.5.§.1. n.6.7. de verb.& rer.sign.

OPVS factum restitui, quo sensu accipiendum, Alc. explicat, enarrans l.impensæ,de verb. sign. Spieg.

OPVS perfectum esse tunc dicitur, quando ita consummatum est vt iam in vsu esse possit,leg.ædificia.§.perfecisse,ff.de verb.sig. leg. is qui. §.quædam, ff.ad l.Falc. Brech. l.pecuniæ, §.opere legato, ff.de verb. & rer. sign.

OPVS idem & perfectum, & imperfectum dici,colligitur, ff.loc. l.qui insulam, §.qui ædem, Alber.

OPVS probari vel approbari tum dicitur, cum magistri artificiorum euocati, inspectum opus deferunt esse idoneum, & recte factum, vel etiam (si hoc conuenerit) ab ipso locatore, l.opus quod cum leg. seq. & leg.si in lege in princ. ff.locati. Spieg.

OPVS restitui, pro destrui, auferrique in interdictis intelligitur, leg.cum prætor. eod. & simil. quæ Alb. indicat. Spieg. & Alc.in l.impensæ,de verb.sign.

OPVS rusticum. Paul.de l.3.Mulliones, inquit, de vrbano ministerio sunt: nisi propter opus rusticum testator eos destinatos habeat. Spieg.

OPVS structile dicitur, quod ex lapide quadrato, aut laterculis, calceque constructum est : Eaque proprie pars ædificii est, vnde & auferri non potest. Tectorium vero, incrustatio est, siue expolitio parietum : qua de re Vitru. legendus est libr.7. vt ab Alc.citat.& ipse in cõmen. ad l.in rutis & cæs. de verb.sig. Spi. Ad opus publicum noxij, olim nonnunquam dabatur. Idque vel ad tempus,vel in perpetuum. Ad opus autem damnari dicitur,& in opus tradi idem valent,l.6.ff.de extraord.crim. l.1.§. 1.& l.vlt. ff.de effractoribus, l.8.§.quisquis, l.10.l.17. & l.28.ff. de pœn. l.18.de iur.fisc. l.6. C.ex quib.cau. maior. & opere etiam multari pro eodem dicunt, l.10.§.vlt. ff.de pœn. Briss.

In opus salinarum ob maleficium mulierem datam legimus in l.6. ff.de captiu. Briss.

OPVS nouum facere videtur, qui aut ædificando, aut detrahendo aliquid pristinam faciem operis mutat. Si quis autem ædificium vetus fulciat, opus nouum non facit, sed veteri sustinendo remedium adhibet. Vlp.de oper.nou.nun. Maff.

OPVS nouum nunciare est denunciare & prohibere ne opus nouum fiat. Et hæc nuntiatio est denunciatio & prohibitio, ne quis nouum opus faciat. Quid sit nouum opus facere docent Iurisconsu. in l.1.§. opus hoc tit.& in aliis locis. Aduersus eum etiam qui nouum incipit opus competit hæc operis noui denunciatio. Quæritur de eo qui fulcit ruens ædificium, an dicatur nouum opus facere? hæc quæstio tractatur in l.1. §. si quis ædificium,leg.stipulatio, §.opus,h.t. Et frustra denunciatur in nouum opus qui vetus fulcit. Quæstio alia oritur de reficiente, an ei quoque denunciari possit? Quidam existimant ei nouum opus denunciari non posse, quia aliud est facere, aliud restaurare opus, l.1.de mort.infer.l.4. C.de oper.publ.dicit neminem posse opus publicum absque iussu principis, nisi suo sumptu inchoare, cum tamen restaurare possit quis citantur text.alij in l.1.de vi publ. Objicitur lex tertia de itin.actuque priu.§. hoc autem. Existimo noui operis factionem ad hanc quoque refectionem pertinere, & nouum opus facere, aliud restaurare.Mouet me quod dicitur in leg.de pupillo,§.si quis h.t. Nec obstat quod dicitur aliud esse nouum opus facere,aliud restaurare. Si enim tibi nuncio nouum opus, tu reficis,aliquid est nouum opus habita ratione temporis quo ego nunciaui. Eo enim tempore non fuit tale opus aut talis refectio : dicitur quoque semper aliquid innouare qui reficit aliquid, habita scil.temporis ratione, quo operis noui nunciatio facta est. Alia hic tractatur quæstio eodem pertinens, an opus hic perfectum & consummatum accipi debeat? quæstionem facit lex rei appellatio. de verb.sign. quæ lex nihil ad rem facit,loquitur de eo qui instituit insulam facere, quod ante finitum institutum perfectum dici non possit. Aliud de ea re exemplum est in leg. si is qui ad leg. Falc. id nos vero hic loquimur non de opere certo, sed de opere in genere. Duare.ff. de operis noui nuntiatione.

OPVS publicum est,quod ciuitati extruitur, vt Theatrum, Balneum, aquæ ductus ad vsum ciuitatis, quod sumptu publico sine autoritate principis fieri non potest, sed liberalitate singulorum potest. Et inscribi nomen non potest nisi principis, & cuius pecunia factum est. Ego obseruaui præsidem prouinciæ insignia sua cum nemine poni curasse in propugnaculis ciuitatis pecunia publica extructis contra l. 4. tit. de operis publicis. Duaren. de operib. publicis.

ORA dicitur extremitas cujusque rei, vt vestimenti, Clemen. secunda,de vita & honestate clericorum Io.Bell Etymol.

ORACVLA apud Cic. in Topic. ex eo ipso appellata sunt, quod in iis est deorum oratio quod verò principes Romani, aliquid maiestatis superhumanæ, vnde diui appellabantur, sibi attribuere,duorumq; numero sese esse,falso sibi persuasere (quemadmodum Domitianus ille, licet omnium truculentissimus. inscriptionem facere solebat autore Leto, Domitianus dominus & Deus vester) factum est vt principis responsum seu rescriptum sacrum oraculum plerisque iuris in locis dicatur, vt Instit.de adopt.§.illud proprium est, l.1. C.de emancip. liber. cœleste oraculum in leg.iubemus leg.1. C.de sacros. Ecclesiis. l.si. C.de def.ciuit. leg.si quis ex grege. C.de cohortal. leg.digna vox, C.de legib. vbi Accurs.minus recte explicat, quid oraculi nomine significetur. Capitur enim pro dicto egregio & quasi diuino,vt apud Plin. lib.18.c.6. Inde illa reliqua oracula; Nequam agricolam esse quisquis emeret, quod præstare ei fundus posset. Malum patremfamilias, quisquis interdiu faceret,quod noctu posset,nisi in tempestate cœli : pejorē,qui profestis diebus ageret, quod ferialib.deberet : pessimum, qui sereno die subtecto potius operaretur, quam in agro. Ferran. lib. Explicat. secundo, in leg.digna vxor. de legib.cap.3.

ORACVLVM Lucius Seneca in præfatione lib.2.Controuers. definit voluntatem diuinam, hominis ore denunciatam. Ac plane Oraculum ab ore ductum esse Prisc. lib.not. Impp.qui sibi diuina omnia arrogant, ita sacros affatus suos,seu sacra rescripta vocant, l.vlt. C.de diuers. rescript. Quo genere loquendi vtitur Symmachus Epist.13. & 15. Vetus glos. Sacrum oraculum est rescriptum, quod Imperator precibus & supplicationi respondens rescribit, vel ei fieri, vel non fieri debere quod postulat, & dicitur quod orando inspectum. Briss.

ORARE, cum solo accusatiuo, significat agere & dicere, vt apud Terent. Seruum hominem cautam orare, Leges non sinunt. Festus, orare antiquos dixisse, pro agere, testimonio sunt, quod & Oratores, & ij, qui nunc quidem legati, tunc vero oratores, Reipubl. mandatas partes agerent. Briss.

ORATIO,est omnis locutio, autore Cicer.in Bruto. Nostris triplex est,copulatiua,disiunctiua,& soluta, l.sæpe,& leg.triplic.

de verb.

Digitized by Google

de verb. signif. In soluta punctus instar copulæ est, iuxta Alex. in leg. precia. ff. ad leg. Falc. Spieg. Vide Gœdd. ad l. alienationis 28. §. oratio. 1. n. 3. & seqq. ff. de verb. sign.

ORATIO & intentio differunt, si quis intentione, ff. de iud.

ORATIONES principum dicuntur in jure nostro, quæ ab ipsis principibus in senatu habentur, cum ipsi scilicet explicatis rei totius circumstantiis, quod justum, vtile ac honestum reipubl. sit, ostendunt, senatumque rogant, an sic constituere placeat. Talis extat oratio, vel pars potius orationis Imp. Seueri l. 1. ff. de rebus eorum, qui sub tutel. sunt, non alienan. Citantur item D. Marci orationes de alimentis, leg. cum hi, ff. de transact. de fugitiu. requisit. leg. diuus, ff. de ser. fugit. de bonis matern. le. penul. ff. ad Tertull. Ejusmodi quoque est oratio D. Marci de confessis, cuius fit mentio l. 6. §. 1. ff. de confess. & leg. 59. ff. de re judic. Oratio Marci & Commodi, qua prohibentur tutores & filij eorum pupillas suas ducere: ad quam Paul. librum singularem scripsit, l. 60. & l. 67. §. sed & filiusfam. ff. de ritu nup. Oratio eorundem Imperatorum de senatorum & libertinarum nuptiis, l. 16. ff. de sponsalibus, l. 16. ff. de ritu nupt. Oratio Seueri de rebus eorum, qui sub tutela, vel cura sunt, sine decreto non alienandis, l. 1. ff. de rebus eorum, l. 9. Cod. de præd. minor. quam singulari libro Paulus exposuit, vt ex Indice Florentino & inscriptionibus aliquot constat: oratio Hadriani in leg. si & rem, §. & illud, ff. de pet. hæredit. Oratio Antonini de confirmandis inter virum & vxorem donationibus, l. 32. ff. de donat. inter vir. Similia alia exempla sunt in l. vlt. Cod. de testam. man. leg. 17. Cod. de excusat. tut. l. 2. Cod. de cur. fur. l. penult. Cod. de his quæ vt indig. Briss. in lexico & li. 1. Antiq. capit. 16. Et quia senatus aliquando à Principe consulitur, ipsæ orationes SCta interdum vocantur: exemplum est in leg. item veniunt, §. pridie. ff. de pet. hæred. Vult. in Comm. Instit. quib. mod. test. infirmen. §. fin. n. 1.

ORATORES, pro legatis vsurpat Iurisconsul. in l. lege Iulia, ff. de vi public. Accursius doctores artium intelligit: qui à Græcis rhetorici vocantur, Spieg.

ORBIS Romanus, pro ditione Romanæ ciuitatis accipitur in l. in orbe, ff. de stat. hom. Vide Bayfium, & Hegesippum libr. 2, c. 9. Maiorag. Miscellan. lib. 4. c. 4. vbi ostendit orbem pro ditione & imperio vsurpatum antiquis temporibus. Sic Ouidius in Metamorphosi sub Minois persona:

Certe non patiar Iouis incunabula Creten,
Qui meus est orbis tantum contingere monstrum.

Similiter quoque Plin. lib. 12. Nat. hist. c. 12. vocem hanc pro regione accepit, proprie autem orbis circulus est rotundus: vnde mundus à rotunditate dicitur orbis. Old.

ORBIS vniuersus terrarum in tres diuiditur partes, Europam, Asiam, Africam. Briss.

ORBITAS, illa patrum qualitas post amissos liberos: & vxoris viduitas post amissum maritum, l. vlt. C. de Plag. Spieg. De orbitatis pœna vide Gœd. in comm. ad l. ipadonum 128. in prin. & passim ff. de verb. sign. Briss.

ORBEM voluere, id est, in orbem consistere, vt Cæsar libr. 5. de bello Gallico loquitur (inquiens) In orbem consistentes iusserunt prouunciari, vt impedimenta relinquerent, atque in orbem consisterent, id est, in orbem pugnarent. In orbem vero pugnari solet, cum vndiq; metus est, aut cum pauci à pluribus circumventos vident, vt militum terga tuta sint. Alibi Liuius id vocat in orbem se tutari. Græci κυκλοῦσθαι hoc dicunt.

ORBI dicuntur in iure, qui cœlibes quidem non sunt, sed sine liberis sunt: de quibus apud Vlp. cap. Inst. 23. de cœlibe, orbo, & solitario patre. Vbi Hotoman. legendum putat, id est, solitario patre. Quint. l. 7. c. 5. In paupere gratior, quam in diuite, daute beneficium quam reddente: patre quam orbo Cicero in Paradox. Quem nutum locupletis orbisenis non obseruat: ob seruandum est autem cum lex Iulia Papia vetuisset, ne orbi plus quam dimidiam eorum quæ sibi legata essent, patrem acciperent, duo extare de orbis capita sub Rubr. de verb. signif. quorum vtriusque inscriptio demonstrat ea ad legem illam pertinere: nam illic ita est, cap. 148. Cajus lib. 8. ad legem Iuliam & Papiam: non est sine liberis, cui vel vnus filius, vnave filia est. Idem lib. 10. ad eandem: Nam quem sine liberis esse dicere non possumus: hunc necesse est dicamus, liberos habere. Alias autem orbus dicitur quicunque aliqua re cara priuatus est, vt vxore, liberis, parentibus: sic plebs dicitur orba in 12. tabul. amissis tribunis, quasi defensoribus, Prat. Vide & Gœdd. ad l. 148. num. 2. de verb. sign.

ORBVS, id est, liberis orbus, quasi oculis amissis, Briss.

ORBANA Dea in cuius tutela essent orbati liberis parentes, vt testatur Arnobius lib. aduersus gentes, 4. Meminit eius & Plin. lib. 2. cap. 7, vbi tamen eius mentionem exterminandam putat Ferdinandus Pincianus, veluti spuriam & adulterinam, sed male vt ostendit Hadrianus Iunius animaduersionum libro 3. capit. 1.

ORCHESTRA, cuius meminit Imp. in l. sacram, 33. in princ. C. de Episcop. audient. & in l. 29. C. de nupt. est spectandi locus primus in theatro, Zas. in leg. 2. ff. de orig. jur. in quo erant Senatorum & grauissimorum hominum sedes collocatæ teste Brechæo, l. inde tabernacula, ff. de verbor. & rer. signific. Est autem dicta Orchestra, quod in ea saltationes per scenicos artifices fieri consueuissent ὀρχοῦμαι enim apud Græcos tripudio & salto significat, vt & Vitruu. lib. 5. de Architect. indicat, Corras. 4. Miscell. 24. n. 16.

ORCINVS libertus dicitur, qui directam ex testamento libertatem accepit: nec vnquam patronum viuum habuit, quasi testatoris Orco demissus. Briss. Orcum enim Latini Ditem patrem appellarunt: quare cum libertus ille nullius libertus sit, vt scribit Paulus in leg. 4. de bon. libert. Ditis, Plutonis, siue Orci libertus nominatur. Vlpian. in l. 4. §. 7. ff. de fideicommiss. libert. Hi qui ad libertatem peruenerunt, quorum liberi fiant, institutio ostendit, vt qui directam libertatem, Orcini erunt liberi: quod & tradidit Inst. tit. 2. §. 1. is qui. Is qui directo liber esse iussus est, orcinus sit libertus. Idemque Iustinian. sub titul. de significat. reb. per fideicommiss. rel. affirmat. Imper. l. directis, 10. Cod. de testament. manum. Directis verbis iure data libertate non solum impositione pilei, sed & adita hæreditate, si nulla iuris impediat constitutio, liberti constituuntur orcini. Marcianus, leg. 5. Dig. qui sine manum. ad lib. Qui ob necem domini detectam præmium libertatis consequitur, Orcinus sit libertus. Sic apud Gell. lib. 1. capit. 24. in Epigrammate Næuij Poetæ, Orcejus thesaurus, pro sepulchro.

Itaque postquam est orcio traditus thesauro,
Obliti sunt Romæ lingua Latina loquier.

Theophilus autem Orcinum Græce ὀρκινιανὸν appellat eadem forma qua Orcini senatores, (quorum meminit Suetou. Tranquill.) à Plutarcho in M. Antonio Charonitæ dicuntur, & Charoneæ scrobes, quasi Orcinæ. A Iuliano orcinus heres appellatur in l. duo socij 8. ff. de hæred. instit. seruus qui ex dominorum suorum ruina simul oppressorum testamento hæres & liber esse iussus erat. De orcino liberto mentio quoque apud Vlpian. leg. 3. §. de legit. tutor. & leg. 1. §. per contrarium, ff. de dote præl. apud Labeo in leg. dominus, 22. de pecul. lega. Nec male quis Horcinus dixerit: nam ὅρκος dixere quidam ἀπὸ τοῦ ὄρους. Appellatur autem etiam libertus familiæ, l. si socius, ff. de manum. testament. quod etsi alium quam orcini, patronum non agnoscat: ad familiam tamen defuncti pertineat, l. 3. §. plane, ff. de legit. tutor. l. 1. §. si autem, C. de Latin. liber. toll. Prat. cui adde Cujac. 3. obseruat. 3. Præterea qui ob necem detectam domini præmium libertatis consequitur, sit orcinus libertus, l. 3. de legit. tut. Briss.

ὁρκόω seu ὁρκίζω magis significat alium ad iuramentum adigo, & iuramenti cautionem accipio, quam iuro aut alteri sacramento cauco: vnde & olim ὁρκωταὶ appellabantur legati, qui mittebantur, non quidem ad præstandum, sed ad exigendum iuramentum, Balduin. de legat.

ORCVM veteres dixerunt quod vrgeret ad mortem. Conn. lib. 2. c. 4. n. 5.

ORDINARE, Bud. in annot. ad l. honores ff. de Decur. est, inquit, aliquem ad honorem & magistratum promouere, hoc est (vt Cicero loquitur) ornare honoribusque augere. censetque pro ordinationibus vt in vetustis legitur codicibus, vel ordinatoribus vel ordinatis omnibus legendum esse. In Norico textu est, ordinatione. Sensus Iurisconsult. satis apparet. Nempe conferendos nec honores, nec munera esse priori in ordinem allecto, sed optimo cuique. Spieg.

ORDINARI lis, iudicium, causa, res dicitur, l. 24. l. 25. §. 1. ff. de liber. cau. l. 8. §. 1. cum seq. ff. de inoffic. test. l. 26. §. vlt. ff. de test. tut. l. 8. ff. de re milit. Briss.

ORDINARI quoque testamenta dicimus, l. 30. ff. de lib. & post l. 12. ff. de iure patron. l. 9. §. 1. ff. de pœn. l. 25. C. de iure dot. l. 2. & l. 4. Cod. qui testam. fac. Seneca lib. 4. De benefic. Et suprema sua ordinare pro eodem, l. 25. §. 1. ff. de lib. & post. l. 39. ff. de pigner. act. l. 36. §. miles in supremis, ff. de milit. test. l. 1. ff. de bon. poss. ex test. milit. Et ordinare postrema vel suprema iudicia, l. 15. C. de testam. & apud Quint. lib. 6. de c. risu. Ordinare codicillos in l. 3. C. de codicill. & Superordinare apud Tertull. lib. 5. aduersus Marcio. pro testamento facto aliquid addere aut immutare. Briss.

ORDINARIA dicuntur, quæ lege, plebiscito, Senatusconsulto, prætorum edictis, principum generalib. constitutionibus, & omnino quicquid iure scripto eatenus iussum est, vt sit certa generalis, vniformis lex, actus humanos generaliter, sine speciali personarum inspectu ordinans, & quodam ordinato procursu dirigens. fac. l. nullo modo. ff. ad leg. Cornel. de fals. Horum numero sunt contractus, obligationes, actiones ordinariæ, appellationes, successiones, testamenta, seruitutes ordinariæ. Interdum (quæ etiam Zasius contra Bart. Ordinariis connumerat. text. appertum allegans in l. 1. §. necessario, ff. si mul. vent. nom. in poss.) Vsucapiones, præscriptiones, pignora, & si quæ sunt similia, quæ non ineleganter per Cic. in lib. 1. de Oratore deducuntur. Extraordinaria, ad certa personarum, rerum, negociorúmve genera extra ordinem respiciunt: quibus

Digitized by Google

pro conditione, euentu, necessitate, commoditateve aliqua præsenti aliquo remedio subuenitur. Quorum tria genera facit Zasius. Quædam enim sunt facti, vt cum proprio sese facto, ab iniuria lex adserere permitteret, l. quemadmodum, ff. ad leg. Aquil. cum vulg. in quo genere non parum multa docuit in §. nunciatio, l. 1. de oper. nou. nunc. Quædam ex priuilegio principis nascuntur: quæ plerunque sunt contra ius commune, de quibus Institut. de jure nat. gent. & ciu. §. plane ex his l. 1. §. fin. ff. de constit. princ. cum simil. Tertium genus eorum est, quæ licet extra ordinem, tamen iure recepta sunt, vt non sine ratione iuris communis nominari possint, licet non sint iuris ordinarij, veluti cum remedio aliquo his subuenitur, quibus iure ordinario, vel non est consultum, vel non ita facile, ita commode consultum. Et isthæc extraordinaria tertij generis, quadruplicem habent effectum, quos idem Zas. distinctius explicauit singulari tractatiuncula, inserta intellect. suis singularibus. Spieg.

ORDINARIA iudicia dicuntur, cum vsitatus & legitimus ordo, formulæque agendi & litigandi obseruantur, veluti cum ordine prius ad Magistratum in ius adibatur, ac formula ab eo conceptioque actionis postulabatur: deinde ad iudicem disceptabatur. Extraordinaria vero, cum apud magistratum res disceptabatur, nec iudex Recuperatoresve dabantur, Vlpianus l. 1. §. 8. ff. de exercit. act. Solent, inquit, in prouinciis Præsides prouinciarum extra ordinem exercitores iuuare ex contractu magistrorum: id est, ipsimet Præsides rem cognoscunt, neque ad iudices reiiciunt. Itaque Vlp. l. pecuniæ 178. §. 2. ff. de verb. sign. actionis nomine & formulas intelligi scribit: quæ in ordinariis iudiciis in vsu erant: Persecutionis autem verbo extraordinarias persecutiones, vt puta Fideicommissorum, & si quæ sunt aliæ, quæ non habent iuris ordinarij exec. Quem locum hæc eiusdem verba in Institutiunculis cap. 25. explicabunt. Fideicommissa non per formulam petuntur vt legata; sed cognitio Romæ quidem consulum, aut prætoris qui Fideicommissarius vocatur: in prouinciis vero, Præsidum prouinciarum, Paul. in l. act. 47. ff. de negot. gest. Nec refert, ait, directa quis an vtili actione agat vel conueniatur: plane in extraordinariis iudiciis, vbi conceptio formularum non obseruatur, hæc subtilitas superuacua est Hotom. De ordinariorum & Extraordinariorum iudiciorum definitione vide eleganter ac late Clarissimum virum D. Hermannum, Vulteius in suis in Institutiones Commentariis, ad tit. de actionibus, num. 35. & multis seqq.

ORDINARIA iudicia dicuntur, in quibus eo ordine qui ab antiquis institutus est, lis exercetur, Front. de limit. agror. De possessione controuersia est, de qua ad interdictum, hoc est, iure ordinario ligatur. Et Aggenus aliquanto post: De possessione sit controuersia, quoties de totius fundi statu per interdictum, id est, iure ordinario litigatur. Hot. & Prat.

ORDINARIA iudicia, quæ ex sorte in ordinem certum digesta erant Virg. Æneid. 6. Nec vero hæ sine sorte datæ, sine iudice sedes. vbi Seruius, Sine sorte, inquit, sine iudicio: traxit autem hoc ex more Romanorum non nisi audiebantur causæ, nisi per sortem ordinatæ. Nam tempore, quo causæ agebantur conueniebant omnes (vnde & Consilium ait) & ex sorte dierum ordinem accipiebant, quo post diem trigesimum suas causas exequerentur: vnde est, Quæsitor Minos veram mouet Iuuenal.

Gratia fallaci qui Prætoris vicerit vrnam.

Hotom. Prat.

ORDINARIA iudicia Institut. de succes. bon. in prin. vbi Theophil. male quemadmodum existimo interpretatur. Ordinaria iudicia quæ ἐκάστοτε μόνοι ἐν καιρῷ τῆ κατάστασι. Extraordinaria vero, quæ ἐν παντὶ καιρῷ ἐγυμνάζοντο. Magis est enim, vt ordinaria judicia ea accipiantur, quæ certis ac solennibus formulis exercebantur. Extraordinaria vero, quæ non obseruato illo solenni ordine exercebantur, l. 49. ff. de neg. gest. §. vlt. Inst. de interd. Ordinaria plane iudicia ad differentiam arbitralium dicuntur in l. 5. C. de arbit. Briss.

ORDINARIA bonorum possessio in leg. 5. §. si quis contra, ff. de leg. præst. l. 3. §. vlt. ff. de Carb. ed. Carbonianæ opponitur, quæ extraordinaria est. Briss.

ORDINARII iudices vel à causis, vel ab officiis definiri possunt his scilicet modis ordinarius est, qui iurisdictionem jure suo non alieno beneficio habet: ita enim fere (teste Cantiuncula) Iulianus Iurisconsultus ait, vel aliter, is est ordinarius qui naturam, non datiuam modo iurisdictionem habet: hoc est, qui eam iure magistratus, non mandato speciali obtinet: vel breuius, qui jurisdictionem ordinariam habet: vel aliter, Ordinarius dicitur, apud quem legis actio est: quæ posterior definitio ex Modestini & Vlpiani verbis colligitur. Spiegelius.

ORDINARII juris ea sunt quæ à magistratibus, vel à principe decernuntur secundum tenorem & ordinem iuris, Rœuard. vbi l. lex duorum, ff. de reg. jur.

ORDINARII milites, gregales & manipulares vel etiam in prima acie dimicantes principes. Vopiscus in Bonos. Militaui. primum inter ordinarios, deinde inter equites. Prat. & Goth ad Nou. 31. c. 1. §. 3.

ORDINARII serui in l. 15. §. Prat. ff. de injur. accipiendi sunt, qui certum aliquod ministerium officiumve in familia exercent. Mediastinisque aduersi fiunt, qui nulli certo muneri deseruiunt. Eoque sensu Ordinarium officium seruile Seneca dixit lib. 3. de benef. c. 18. Alias Ordinarij vicariis opponuntur, l. 17. l. 18. l. 19. ff. de pec. l. 5. §. 1. ff. de tribut. Tunc vero, vt Theoph. in §. cum autem. Inst. quod cum eo qui in al. pot. scribit, Ordinarium appellamus τὸν ἀφ' ἑαυτοῦ κύριον, τὸν ὃ τῶν κύριον κύριον vicarium. Iam ordinarij Consules ad suffectorum differentiam dicuntur. Cujus rei, cum plurima testimonia in promptu sint, vnicum Lampridij in Alexandro protulisse contentus ero. Consules, ait ille, quousque vel ordinarios, vel suffectos creauit. ex Senatus sententia nominauit. Briss. Adde Ferretum tit. de legat. §. si quis ancillas.

ORDINARIOS gladiatores apud Senecam accipit Rhodiginus, gladiaturæ in primis peritos, suoque apparatu & ritu instructos, qui digladiaturi producerentur spectatorum voluptati: quique ex constitutione, vel consuetudine, exhiberi soliti erant. Sicuti ordinaria onera sunt Iureconsultis, cum fundus quotannis tantum præstare domino, vel principi debet. Extraordinaria vero, quæ præter morem ex inopinato inducuntur. Spieg.

ORDINARIVM est, quod recte, atque iuris ordine ciuilitérque & communi iure fit, l. 33. §. publice, ff. de procur. Ordinarium ergo ius est, quod per actiones & interdicta, per iudices datos sine prætoria cognitione, sine subscriptione in crimen, ciuiliter exercetur, l. 1. §. 1. ff. si Vent. nom. l. vlt. ff. de priu. del. l. 15. §. si super, ff. de re iud. l. 32. §. item si qui, ff. de recept. arb. leg. 178. §. actionis, ff. de verbor. signif. l. 155. ff. de reg. jur. Prat. ex Brissonio.

ORDINARIVM admittere, eleganter dixit Vlp. in seruum quoque de procur. pro eo quod est locum dare in iudicio. Spieg.

ORDINARIVM, verbum, ad solum ordinem pertinet, l. 1. si tab. test. nul. ext. l. 1. de poss. hær. pet. l. 1. de pecul. l. 25. in fi. de ædilit. edict. Briss.

ORDINARIVM hominem, Festus diei tradit solutum, scurram, & improbum, qui assidue in litibus moraretur ob eam causam, quod in ordine staret adeuntium Prætorem. Hot. & Rhodigin.

ORDINARIVS. Ordinarius est, qui vel sub iure, vel *principis* beneficio, vniuersaliter iurisdictionem exercet, *cui scilicet* vniuersitas causarum commissa est. Aliis atque *aliis modis* definitur, quos non recenseo. Quandoque in iure canonico ordinarius vocatur, qui suo iure conferre potest. Aliter, ordinarij nomine continetur, quicunque suo iure conferunt, siue id lege communi ex priuilegio habeant, licet Episcopo sint inferiores, d. c. ordin. cum glo. de off. ordin. in 6. Tres autem in beneficij collatione concurrere possunt papa videlicet, legatus cardinalis, & ordinarius, glos. l. c. 1. de tit. de offic. leg. in 6. in §. neque de collat. in prag. Adde Brech. in l. prouinciales, in tit. de verb. & rer. sign. Anch.

ORDINARIVS consul ad differentiam suffecti. Briss.

ORDINARIVS à Diœcesano quomodo differat, vide Diœcesan.

ORDINATA causa criminis, apud Alex. in leg. 1. C. de calum. id est, inscriptione deposita, fideiussore de lite exercenda præstito, eoque qui accusatur sub custodia officij facto. Briss.

ORDINATI libelli in l. 3. in fin. princ. ff. de accus. id est, concepti & compositi.

ORDINATIO nouissimi judicij, vide l. 2. C. de codicil.

ORDINATOR litis, est apud Senecam lib. 19. Epist.

ORDINATVM edictum legimus in l. 13. ff. rer. amot. Briss.

ORDINE, id est ordinatim. Briss.

ORDINEM in differendis magistratibus Romani certe viri prudentes optima ratione obseruabant, ab inferiore ad ampliorem. Omnibus enim in rebus, ordo secundum naturam necessarius est: sed tamen in magistratu deferendo maximam ac peculiarem quandam vim habet. Primum, vt hominis ingenium recte cognoscatur: cum magistratus, qualis quisque sit, statim indicare soleat. Deinde, vt expoliantur ciues negotiis vulgaribus ad arduas res agendas, quoniam pulchrius parari, quam creari nobilem. O venerandam antiquitatem, vt Iustinianus recte vocat, à quo & eruditum se fatetur in §. vlt. Inst. de adopt. Nam variis & gradibus omnium rerum exemplis scatet. Quid rogo salubrius Reipublicæ fuerit, quam hunc ordinem in omnibus ciuitatibus imitari, vt non statim rudes ac nullo gesti officij argumento probari, rapiantur ad summum administrandæ Reipublicæ gradum & ordinem? Non possum me hoc loco continere, quin expostulem cum triticis quibusdam, qui tam sunt amentes, vt vtilem illum longeque pulcherrimum in omnibus Academiis receptum ordine titulosque, aut contemnere, aut etiam improbare non erubescant. Quasi vero vani sint omnium literatorum ordines. Quid, inquiunt, est Doctoris titulus: qui Licentiati, quid Baccalaurei, nisi

Digitized by Google

rei, nisi pecuniarum nundinationes; & reliqua id genus inepti arum multa effutiunt. Verum legant insulsi homines, quid scribant eruditi omnium seculorum in bonis artibus antesignani. Quomodo præparandi sint per ordinem studiosi, ab incunabulis literarum, ad grauiores disciplinas: in quas ne tanquam sus in rosas irruerent, quam diligenter sint à præceptoribus vires ingenij perpendendæ: Et quam tale in bonis artibus iudicium nullo possit fieri modo, nisi in classes diuidantur studia & singulis classibus tituli accommodentur, quibus alij ab aliis in scholastica ratione discernantur. Quales sunt à lauri bacca, Baccalaureatus, Magisterij, Licentiæ, & Doctoratus. Hæc, inquam, perpendant, si voluerint, iniqui censores, & facile videbunt errorem suum vel conscientia dictante. Oldend. Prat.

ORDINEM politicum, vt euitetur confusio magistratuum, seruandum esse, vel apes naturali quadam inclinatione nobis ostendunt, quarum vnumquodque examen suum sequitur regem. Prat.

ORDINES amplissimi, erant Senatorius, & equester: ex quibus apud Romanos sortito fiebant iudices. Ad fortunas quoque & vitæ genus quandoque refertur. Vide Donat. exponentem illud Terentij in Eunucho: Conueni hodie aduenienti quendam mei loci hinc, atque ordinis. Spieg.

ORDINES per Germaniam tres esse commode dixerimus: videlicet Senatorium, hoc est, Principum & magistratuum: Equestrem, hoc est, beneficiariorum nobilium, siue ruri, siue in ciuitatibus: Plebeium, id est, reliquorum ciuium, negotiatorum, opificum, & rusticorum. Et profecto, si hos status confundas, actum fuerit cum politia & tranquillitate. Vnusquisque enim debet suæ vocationis meminisse. Quo pertinet tit. C. Negociator ne milit.

ORDINES quoque Romani tres sunt. Senatorius primus: hi Patricij erant, & in senatum eligebantur. Secundus equester. hic medius erat equitum qui equis publicis merebant: quorum insigne erant annuli aurei, quibus à plebe distinguebantur. Tertius plebis erat, in quorum numero Quirites, & qui ex aliqua tribu essent, atque ciues Romani dicebantur. Zas. in l.2. de orig. jur.

ORDO est, non seruare ordinem, in manifestis, & notoriis. cap. ad nostram, 3.extr.de jurejur.

ORDO à serie differt, quia ille digestio est, qua suo loco quidque collocatur: hæc vero continua quædam progressio, atque contextus continuus. Aliquando ponitur ordo, pro ipsis hominibus, hoc est, iis qui sunt ejusdem dignitatis. Apud Iureconsult. Extra ordinem significat, sine verbis & formulis solennibus, Instit. de interdictis, in fin. Nam quoties, ait, extra ordinem ius dicitur. Item Paulus: Ordo exercendorum public. iudiciorum in vsu esse desiit: durante tamen pœna legum, cum extra ordinem crimina probantur. Inter annos est verius series, quam ordo. Spieg.

ORDO, pro statu. in leg. diuus Marcus ff. de offic. præsid. Græci τάξιν appellant. Status bifariam accipitur: alias pro jure personarum, quod & caput dicitur. Vnde Capite minui, vt in tit. ff. de stat. hom. Inst. de jur. persona. Alias pro ordine personarum, respectu politico dignitatis. Old. Prat.

ORDO etiam gradum dignitatis significat. Ita ordinem inferiorem & superiorem accipe l.4.ff.de Senat. Brisl.

ORDO, est cujuslibet rei suo loco concinna digestio. Sic & in personis omnium maxime per justitiam distributiuum apta quædam collocatio exigitur. Quare in Republica ordines dicimus, sicut & in acie distributiones hominum, pro vniuscujusque statu & qualitate: vt singulæ functiones eo commodius intelligantur expediantur que.

ORDO equester medius dicebatur, à quo ad senatoriam dignitatem ascensus fuit: interim tamen iudiciis præficiebantur. Equitum insigne fuerunt annuli aurei, quibus à plebe distinguebantur. Tales hodie sunt equites aurati, cum aliis imperij beneficiariis, qui ad publicam comitiis auctoritatem interponendam non solent vocari. Oldend. Vide paulo ante Ordines quoque Romani.

ORDO decurionum, ciuitatisve, collegium ipsum decurionum & curiam significat, l.15.ff.ad municip. l.16.§.1.ff.de alim. legat. l.1.de omni ag. deser. lib.11. C. Appellatur & simpliciter ac absolute Ordo in l.3.l.6.§.1. ff. quod cujusque vniuersit. l.5.§.vlt. ff. de don. int. vir. l.vlt. ff. ad munic. l.1.§. sed & si præses, ff. quando appell. fit, l.vn. ff. nihil innou. appell. l.1. ff. de magistr. conuen. l. vlt. ff. de veter. Sic & in inscriptionibus antiquis hoc verbum accipiendum est. Itaque in ordinem allegi, nihil aliud est, quam decurionem fieri, l.3.§.1.& leg. pen. ff. de decur. l. vlt. ff. de veteran. Brisl. Prat.

A magistratibus autem municipalibus tutor datus non videtur per ordinem electus, l.1.ff.de magistr. conuen. Nec vero aliter habetur ordo, quam duab. partib. adhibitis, l.3.ff. de decr. ab ord. fac. l.3. ff. quod cujusque vniuersi. Plane si decuriones decreuerint actionem per eum mouendam quem diuinum elegerint, is videtur ab ordine electus. parui enim refert ipse ordo elegerit, an is cui, ordo negotium dedit, l.6.§.1. ff. quod cujusque vniuersi. Porro cum Senatum significare volunt auctores, amplissimum ordinem dicere solent. Brisl.

ORDO iuris & legum in l.1. C. de liber. cau. l.31.§. si ciuile, ff. depos. Valer. Max. lib.3. cap.2. Quoniam Consul dum iuris ordinem sequitur, adagit, vt imperium Rom. corruat. Vtuntur non semel hoc verbo Saluianus Musilienss. in libris de verbo Dei iudicio, & Cassiod. in libris Variarum. Brisl.

ORDO iudiciorum l.4. C. de sent. & interlocutio. Brisl.

ORDO militaris olim fuit, vt in exercitu, quodam gradu, miles centurioni, Centurio tribuno, Tribunus legato. Legatus consuli obediret. Sed isti gradus & nomina rei militaris, cœperunt cum tempore (vt fere omnia) variari. Old.

ORDO plebeius, & infimus fuit, in quem referebantur omnes Romani ciues tribuarij, hoc est, ad tribus pertinentes. Nam serui & libertini præterquam vindicta manumissi) non erant tribuum capaces: nisi specialiter eis concederentur. Ex quibus intelligi potest l. patronus, in prin. ff. de leg. 3. Vbi & Accursius ridicula commemorat de seruorum progenie. Ad nos ordines respexit Vlp. in l.1. §. sed si seruus ff. de inspicien. vent. Publice enim, inquiens interest, partus non subjici, vt ordinum dignitas familiarumque salua sit. Old. Vide Paulo ante ordines quoque Romani.

ORDO scripturæ non impedit causam iuris ac voluntariæ, autor Papin. l. cum pater filios, §. fidei tuæ committo vxor de l.2. Sp.

ORDO Senatorius erat, qui patritios tantum, ex quibus Senatus legebatur, continebat. Apud hos censebatur imperij esse majestas. Nos in hunc ordinem referre possumus omnes imperij status, qui iustis principum comitiis interfunt, atque ius dicendæ sententiæ habent. Oldend. Vide & supra. Ordines quoque Romani.

ORFICIANVM Sc. Hoc Senatusconsultum intestatæ matris hæreditatem ad solum filium & filiam deferre testatur imp. Alex. in l.1. C. ad Senatusc. Orf. c.10. lib.5. & commeminit Placent.

Ορχὰς in l. vlt. ff. fin. reg. Constant. l.2. Epit. tit.4. ὀρχὰς (sic enim emendandum est) ἴχει βήματα β. ὅπου πήχεις δ. ὅπου πόδας ς. ὅχημα σπιθαμὰς ϑ. δακτύλους δ. Hesyc. verò ὀρχὰς ait esse τὸ πρὸ ἀμφοτέρων χειρῶν ἵστασϑαι, ἢ τὸ μέσον χῶρον τῶν χειρῶν, ἢ πήχεις τρεῖς. Br.

ORICHALCVM, æs montanum interpretatur. nam ὄρος mons, χάλκος, æs est. Perperam ergo Aurichalcum legitur. Vlp. de act. empt. & vendit. Quemadmodum, inquit, si quis vas orichalcum. Nebriss.

ORIENS, occidens, septentrio & meridies, in Aut. vt omn. obediant jud. prouinc. §. considerantes.

ORIENS modo pro parte orbis cui proprius præfectus prætorio attributus erat, modo pro diœcesi quæ prouincias 15. continebat, Palæstinam, Phœnicem Syriam, Cyprum, Ciliciam, Palæstinam secundam, Palæstinam salutarem, Phœnicem Libani, Euphratensem, Syriam salutarem. Ofrœnam, Mesopotamiam, Ciliciam secundam, Isauriam, Arabiam. Quanquam Guliel. Tyrius Orientem ex veterum auctoritate Antiochiam diœcesim appellare se scribat lib.3. de bello sac. cap.18. Supradictæ autem omnes prouinciæ sub dispositione viri spectabilis comitiis Orientis erant, vt ex notitia patet. Cuius comitis curæ Seleucena classis committitur ad auxilium purgandi Orientis, quemadmodum vulgo legitur in l.vn. de classicis, libro 11. C. Quo in loco mendum esse me scripti codicis Iustinianei libri, & impressus Theodosij codex docuere: in quibus longè rectius scriptum est ad auxilium purgandi Orontis. Est autem Orontes Phœniciæ & Syriæ fluuius inter Libanum & Antilibanum exoriens, vt Plin. lib.1. cap.11. & Mela lib.2. scribunt, Qui Eous appellatur à Statio Papinio lib.4. Siluar. Guliel. Tyrius lib.4. de bello sac. c.8. Fluuius, ait, qui Orontes appellatur verbo vulgari Fer dictus, qui iuxta Atteliam secus Antiochiam defluens inde in mare descendit: Meminit & huius fluuij idem auctor lib. cap.10. Brisl.

ORIENS. Oriens dicitur illa pars mundi, vnde sol oritur authore Pomp. Mela lib.1. cap.1. vbi Vadianus. De cuius rebus commendatione digniss imis si quis audire volet, legere poterit caput secundum secundæ partis, §.9. eius libri, cui tit. Veridica Terræ sanctæ descriptio. Ibi enim videre est quemadmodum Oriens totus vltra mare nomen Christi prædicat, & veneratur, seque Christianos (demptis solis Saracenis) dicunt: ita vt pro vno Saraceno sint triginta Christiani. Certe extat in iure nostro lib.1. C. tit. de Officio comitis Orientis: sed nihil horum meminit. Anch.

ORIGINALE, quod ex origine contrahitur, vt, originalis decor, originalis macula, originale delictum, originale instrumentum vel exemplum, vbi causa talis est, quod ipsum exhiberi oportet, si id sine incommodo fieri possit. Alioquin exemplum solenniter authoritate magistratus descriptum & sigillatum, quod appellatur hodie, Vidimus, de Originali vid. in l. Procur. C. de edend. Nouel. vt spon. larg. §. & hoc indiget. De Exemplis Authenticis tractat Bart. post gloss. in l. eos, §. super his, C. de app. c. cum personæ, de priuil. lib.6. Obiter item dicendum, decretis patrum sanctum constare in dubiis originalia

Digitized by Google

Hebræorum consulenda, quo veritas scientiæ à fonte magis, quam de rivulis hauriatur, 76. dist. can. iejunium. Spieg.

ORIGINALES. Lege. Coloni originarij.

ORIGINALIS ciuitas, prouinciave dicitur ea, ex qua quis oriundus est. Prat.

ORIGINARII coloni, l. 7. & l. 11. de agric. & censit. lib. 11. Qui & Originales in l. 4. eod. tit. Sic & Originarij in l. 7. de muril. eg. lib. 10. C. quæ lex ex l. 10. C. Th. eod. tit. sumpta est. Truncatis tamen à Triboniano ejus verbis quibus de Senatusconsulto Claudiano mentio fiebat, idcirco quod id Senatusconsultum à Iustiniano sublatum esset. Briss.

ORIGINALES siue originarij, ait Cujac. ad rub. C. de mun. & origin. sunt non nati tantum, sed etiam manumissi & adoptati, l. cum neque, C. de incol. & vbi quis: quoniam & pro natis habentur, & alienæ originis iure censentur.

ORIGINARII serui, qui ex asscriptitiis nati sunt in ipso solo, siue fundo, vt C. de agric. & censit. l. colonos, li. 11. & ejusmodi sine gleba, quam coluerunt, vendi nequeunt. Asscriptitij vero sunt, qui per 30. annos fuerunt in solo. Qui duob. modis fiunt. Aut præscriptione aut duplici confessione, per scripturam bis factam, in qua domino fundi promiserint, se nunquam inde discessuros. Hos etiam partiarios quidam vocant. Adnotauit & Rhodigin. c. vlt. lib. 4. Obseruandum etiam, cum liberti deputarentur agris: aut etiam cum liberti homines sese addici paterentur: hi deinde procreabant originarios, præsertim quo tempore Iustinianus rerum potiebatur. Tales hodie sunt rustici nostri. Oldend. inquit, quos vulgo appellant proprios, de quibus latius ille act. 9. Class. 3. Spieg. Conn. lib. 2. c. 10. nu. 4.

ORIGINIS ciuitas prouinciave dicitur ea, ex qua quis oriundus est, l. 7. §. dubitatum est, ff. de interdict. & relegatis, leg. 6. ff. ad municipal. Briss.

ORIGO, principium, initium, causam, ortum, stirpem, semen, fontemque significat. Pro ortu, hoc est, natiuitate, origo mutari non potest, l. fin. §. pen. ad munic. sequimurque patris, non matris originem. De quo Bartol. latius in leg. assumptio, §. filius, ff. ad municip. & in l. secunda, C. de municip. & orig. lib. 10. Vide Coloni originarij. Spieg. Prat.

ORIGO initium cujusque rei significat: dicitur etiam origo vnde quis est, seu vnde ortum ducit l. 6. ff. ad municip. significat etiam initium acquisitionis dominiive alicujus, l. 19. C. de donationibus. Briss.

ORIGO & progressus iuris inscripti sic habet. 1. Lex L. XII. Tab. II. Disputationes decem virorum & prudentium forenses. III. Legis actiones, quæ omnia communi appellatione ius ciuile dicuntur. IIII. Plebiscita. V. Senatusconsulta. Ex Restaur. Polit. Old. Spieg. Prat.

ORIRI id est nasci: aquam quæ in alieno loco oritur, l. 8. C. de seruit. & aqu. Non modo autem res animales sed incorporales quoque veluti iura & actiones oriri dicuntur. Sic actiones ex delicto oriri dicuntur, id est proficisci seu descendere, l. 9. §. vlt. ff. de rebus auct. iud. poss. Oriri etiam dicuntur quæ repente occidunt: vt tempestate orta. Briss.

ORIRI ex bona fide, l. 2. ff. de pet. hær.

ORITVR actio. pro nascitur, l. 1. §. vlt. ff. de iniur.

ORIVNDVS vulgo est, qui ipse natus est, vel qui inde originem dixit: puta quia pater, vel ejus majores ex eo loco antiquitus prognati sunt, c. 1. de vsu. in 6. sed peritiores, Alc. inquit, oriundum non esse, qui ipse natus sit, existimant, sed qui genus duxit. Sic T. Liuius: Nati, inquit, Carthagine, sed oriundi à Syracusis. Spieg.

ORIVNDVS qui dicitur, vnde originem trahit. Patriam ex qua Oriundus est, l. 6. ff. ad Municipal. Briss.

ORIZA quod nos risum (vt Plantina ait) dicimus, ab antiquis inter frumenta habita est, hodie tamen venire frumento legato non putabatur, saltem in his regionibus vbi non seritur, quia non ad panem sed ad pultem & delicias adseruatur, quare vim nominis cum vsu amittere videtur, l. si cui, §. lanæ, ff. de legat. 3. Optima nominum interpres videtur esse consuetudo l. Labeo. de supell. legat. l. & voluntatem, l. cum de lanionis, §. asinam, ff. de fun. instruct. Oriza radicem teretem habet, altitudine est cubitali, foliis porraceis, flore purpureo, palustrem & riguum locum amat, secundum Dioscoridem. Tesseram frumentariam, jam est vulgatum esse donatiuum frumenti, quod fiebat iis, qui tesseras accepissent, id est, signa plumbea, lignea vel similis materiæ, quæ sparsa in vulgus, vel aliter distributa essent: vt qui accepisset frumentum, quantum in tessera descriptum esset à distributoribus (vt Dion. ait) reciperet, l. Titia, ff. de leg. 2. Fiebat autem tantum Romæ, vt colligitur ex l. sed & suscepit, §. 1. ff. de judic. & ibi Bud. adde Forcatul. in. penu iuris cap. 6.

ORNAMENTA consularia hæc sunt, trabea, siue palmata, Scipio, calcei aurati, sella curulis, falces. Cassiodorus item in formula consulatus. Vopiscus item in Aureliano: Te consulem hodie designo scripturus ad senatum, vt ibi deputet Scipionem, Cujac. ad l. 2. C. de consul. & non spargend. ab iis pecu.

ORNAMENTA muliebria sunt quibus mulier ornatur: veluti inaures, armillæ, vitiolæ, annuli præter signatorios, & omnia quæ ad nullam aliam rem parantur, nisi corporis ornandi causa, quo ex numero etiam hæc sunt, aurum, gemmæ, lapilli qui aliam in se nullam vtilitatem habent, l. 25. §. ornamenta, ff. de aur. & argent. leg.

ORNAMENTVM sacrum, l. 4. C. de fideiussoribus lib. 10. sacrum ærarium vocat. Et si inuentas apud aliquos pecunias fiscales exegerit, & sacro ornamento intulerit licito iure sibi id singulas liberas seu solidos pro solatio retineat. Vestiarium Græci appellant, ad l. 2. C. de fisc. vel resp. Prat.

ORNAMENTORVM appellatione annuli signatorij non continentur. Hi enim annuli necessitatis non ornatus gratia comparati habentur, leg. ad testium, §. si ab ipso, §. signum, ff. qui testam. face. poss. l. 3. §. hoc interdictum, ff. de tab. exhib. gloss. in Clement. vnic. ext. de iureiur. Et quod ornamenti gratia signatorius non paratur, arguit nominis notatio, cum à signando, à fide scilicet & officio suo, quia signa quæ habet, literis tabulis, testamentis, rebus, cistis, ostiis, tabernis, imprimuntur, d. l. 3. §. hoc interdictum nomen acceperit. Gœdd. ad leg. signatorius, 84. num. 3. ff. de verb. signif.

ORNAMENTVM illud est, quod corporis ornandi & venustatis gratia paratur, leg. argumento, §. ornamenta, cum §. sequ. & leg. ornamentorum 37. ff. de aur. argent. mund. Non etiam quòd necessitatis vel vtilitatis causa habetur, adeo vt nec vestis ornamentum existimetur, d. leg. ornamentorum 37. & leg. quamuis 36. ff. de aur. arg. mund. quia victus causa paratur, leg. victus, ff. de verb. signific. Notandum tamen est, magnam, inter ornamentum, vestem mundumque differentiam esse; cum vestis in victu sit, dict. leg. victus, leg. instratum. ff. de verb. signific. l. 1. leg. vxori 13. leg. vestimentum, leg. sequent. dict. leg. argumento, in princ. §. 1. §. ornamenta, dict. leg. quamuis, leg. si quis 30. dict. leg. ornamentorum, l. penultim. ff. de aur. argent. mund. legat. Nam vestis necessitatis & cultui corporis inseruit dict. leg. victus, leg. seq. l. quos nos hostes, §. fin. de verborum signific. dict. leg. 1. d. leg. vestimentum, dict. leg. vestis, d. l. quamuis, ornamentum est quod neque necessitatis neque cultus gratia, sed vt ornatius sic corpus non solum cultui & vestitui, verum etiam ipsi quandoque corpori accedit: cujusmodi sunt armillæ, inaures, gemmæ, margaritæ, annuli, vittæ, mitræ, &c. dict. leg. argumento, §. ornamenta, §. seq. His rebus neque corpus induitur, neque cultum redditur, sed tantum exornatur: adeo, vt etiam nuda, quæ corpori vestes, armillas, inaures, gemmasve apposuit, hoc modo ornata mulier dici possit, dict. leg. argumento, §. ornamentorum, Mundus est, quod corporis venustati inseruiens, neque vestis est neque ornamentum, sed vt corpus mundius reddat atque nitidius: cujusmodi videri potest balneum, vnguentum, speculum, pecten & similia munditiæ corporis inseruientia, dict. leg. argumento, §. ornamenta, vt sunt κοσμήματα, item purpurissum, stibium: de quibus fucis Plin. lib. 23. cap. 4. & Plaut. in Mostell. act. 1. scen. 3. vbi verò Scapha monet juuenilem ætatem non oportere vllum pigmentum attingere, & noua pictura interpolare opus lepidissimum: sed erunt vetulæ edentulæ, quia vitia corporis fuco occulunt: Gœdd. supra d. loco num. 3. & 4.

ORNATA iumenta in l. 38. ff. de ædil. edict. accipe instrata, frenisque, ephippiis ac phaleris instructa sit.

ORNATI asini apud Catonem de re rustica. Briss.

ORNATISSIMVS vir is dici solet, qui optimis artib. instructus & honores adeptus à populo, & maxime aptus est. Spieg.

ORNATRICES (Vet. Gl. κομήτειαι) l. legatis 66. §. ornatricibus, ff. de leg. 3. eæ sunt, queis sibi mulieres comas exornant, vt dicitur in l. item legato, 49. ff. eod. sic enim eo loco legi vult Jac. Cujac. Festus, Acus qua ornatrix vtitur: vel, sunt ancillæ, quæ matronis comandis deseruiebant, eisque ministerium in capillis disponendis, dirigendis, crispandis, ac torquendis exhibebant. Briss.

Martialis.

Vnus de toto paccauerit orbe comarum
Anulus incerta non bene fixus acu.
Desine iam Lalage tristes ornare capillos:
Tangas & infanum nulla puella caput.

Harum etiam fit mentio in illo monumento Rom.

CINERIBVS CAMILLÆ ALPIONIÆ
QVIRITÆ ORNATRICI
FESTVS M. SEPTIMI GALLI
DISPENSAT.

De his item sic Galenus in lib. de Theriaca ad Pisonem: Αὕτη δίδωσι αἰσθησιν καὶ αὐτὴ εἰς τὴν κίνησιν τὸ σῶμα ὑπηρετεῖ ἀμφοτέρως ἡ μὲν ἀναλίσκουσα τὰς περιττώσεις: Hæ ciuiliones etiam dicuntur. Prat.

ORPHANOTROPHIVM, ὀρφανοτροφεῖον, est locus in quo filij orbi, & parentibus priuati nutriuntur, ab ὀρφανὸς & τρέφω. Huius meminit Imp. in l. illud, §. si quis vero, & l. penult. in princ. C. de sacrosanct. Eccles. & in l. omnia priuilegia, C. de Episc. & cleric.

ORPHA-

Digitized by Google

ORPHANOTROPHI sunt hi, qui præponuntur orphanis nutriendis, tanquam tutores seu curatores minorum : secundum Imp. in l. orphanotrophos, in princ. C. de episc. & cler. & in l. omnia, proximè allegata. De his Spec. in tit. de orphanotropho, & in tit. de his qui alien. nom. in iudic. inter. in vers. orphanotrophus, & in tit. de instrum. edit. §. nunc vero aliqua, vers. 26. & §. vlt. vers. sunt etiam orphanotrophi: & text. in Authent. de alien. & emph. §. emphyteoses vero, per tot. & in aliis locis multis. Cotta.

ORPHANVS, qui caret patre, præsidioque paterno, & qui summopere desiderat illius opem, quum sine eo male habeat. Græca dictio est Vallæ. l. omnia priuilegia, C. de Episcop. & cleric. Spieg.

ORPHITIANVM Senatusconsultum temporibus D. Marci factum est, Orphito & Rufo consulibus. Eo SCto liberi ad bona matrum intestatarum admittuntur, l. 1. ff. ad SCtum Tertyll. l. 2. in fin. ff. vnde legit. l. 1. §. si qua prægnans, ff. vnde cognat. l. 6. ff. de acquir. hæred. Instit. de Orphitian. vide & supra Orfitianum.

ORTHODOXVS. Orthodoxus, ait Isidorus lib. 8. Orig. c. vlt. homo rectæ opinionis erga Deum, siue sententiæ, aut fidei. Δόξα enim gloriam, & existimationem, siue opinionem, & sententiam significat : hinc orthodoxia, recta opinio & fides : huius vocabuli meminit Imp. in l. priuilegia, l. iubemus nulli, circa princ. l. decernimus, C. de sacrosc. Eccl. & alibi sæpe: Schard.

ORTVS ab oriundo in hoc differt, quod ortus significat locum natiuitatis, vt ego sum ortus Romæ, Turoni. Oriundus autem, eum locum vbi majores nostri à quibus deducti natique sumus, & vnde fuerunt parentes. Brechæus in l. prouinciales, ff. de verb. sign.

O S.

Os alicui olere, non esse morbosum Trebatius ait, vt refert Vlp. in l. 12. §. vlt. ff. de ædil. edict.

Os de auibus, dixit Paulus in l. qui fundum, §. fundi, ff. de contr. empt. Non magis, ait, quam si quid eo, quod ex sacco saccarij cecidisset, aut auibus ex ore cecidisset; natum esset. Sic de brutis Virgilius.

Ora citatorum dextra detorsit equorum.

OSCEDO Gellio vitium est, quo sæpe oscitamus osque diducimus. Verum Sereno significat potius oris vlcuscula, cum scribit :

Hinc oscedo fugit, linguæ quoque vulnera cadunt.

OSCEDO, inquit Isidorus, est qua infantium ora vlcerantur, quæ quidem vlcuscula aphthæ à medicis vocantur : vt annotauit Turnebus aduersariorum lib. 10. cap. 27.

OSCILLA dicuntur parua sigilla in effigiem humanam arte simulata, vt scribit Macrobius : Et oscilla quoque sunt imaguncul æ, quæ infantibus præbentur ad lusum : itidem oscilla etiam dicebantur ἀίωρα, id est, pensiles quædam gestationes de arboribus suspensæ, in quibus homines per lusum iactabantur, atque ea iactatio oscillatio dicebatur : nam homines eo genere lusus se jactantes positi transuerso tigno de arbore suspenso, alternis se mutuoque subjectabant deprimebántque. Quod genus lusus per sex feriarum Latinarum dies celebrare solebant, in memoriam & imaginem vitæ humanæ, in qua altissima interdum infinitum dejiciuntur, infima in altum efferuntur & euehuntur : ita memoriam redintegrantes initio acceptæ vitæ illis diebus per oscillationem, motus cunarum per lactatam potionem, qua tum vtebantur, lactis alimentum significabant. Nam lac Latinis feriis adhibebatur etiam in sacrificiis. Cicero.

Et lacte mactasti lacte Latinus.

Virg. oscillationem etiam liberalib. vt existimo fieri dixit:

Oscilla ex alta suspendunt mollia quercu.

In quo tamen φαλλὸν multi interpretantur. nam & obscœnæ etiam partis simulachrum oscillum vocari posse censent. Inde igitur per translationem oscillum in ariete murali dixit, propter ea quod malo statuo tanquam trutina, alter transuersus suspendebatur, eodem modo de mundo ex axe pendenre, in li. de Anima dixit. Initium enim omnium commentatus animum, & vniuersitatis oscillum de illius axe suspendens. Schardius ex Turnebi Aduersariorum lib. 1. c. 20.

OSCILLIS seu ossiculis ludere quid sit declarat in Epistola centoni suo præfixa Ausonius, meminit Suet. in Augusto cap. 38. Brodæus Miscell. lib. 4. c. 7.

OSCVLO, hoc est, basio, affinitas non contrahitur, 27. q. 2. Lex diuina, nec est signum matrimonij contracti, vt est text. in l. si à sponso, & ibi Bal. C. de donat. ante nupt. Olim osculo salutabant, Consul Imperatorem, discipulus præceptorem. Spie.

Οὐκ ἀφ' οὗ, dicis causa, perfunctoriè, Modest. l. 2. ff. qui pet. tut. οὐ μόνον ἐὰν μὴ αἰτήσῃ, ἀλλὰ κἂν αἰτήσῃ, ὑπὲρ οὗ αἰτήσῃ χάριν τινὰ τύχῃ· id est, Et non solum si non petierit, sed & si quem petierit, dicis causa petierit. Et Dio. lib. histor. 37. vbi morem illum habendi exercitus in Ianiculo dum comitia in Campo Martio haberentur exposuisset, de quo Gell. lib. 15. c. 27. τοῦτο τὸ μὴ ἵνα ὑπὲρ οὗ ἄλλου τινὸς, inquit : hoc est, idque etiam nunc dicis causa, & moris veteris vsurpandi fieri solet. Hot. Briss.

OSPRATVRA, minutarum frugum publicè coemendarum cura, vocabulum fictum ex Græco ὄσπρια, quod varias fruges minutas & legumina significat, vt autor est Hesychius & Galenus alim. lib. 1. his verbis : ὄσπρια καλοῦσι σπέρματα τῶν ἡμερησίων καρπῶν, ἐξ ὧν οὐ γίνεται, πυρὸς, κριθῆς, ἰσχάδος, φακῆς, σησάμου. Antiq. Lex ὄσπριον, legumen interpretatur: & ὀσπριώνιλλον, leguminarium. Arcad. in l. munerum 18. §. elemporia, 19. ff. de iuun. & honor. in qua lege Dd. non conueniunt. Vulgara enim & Haloandri editio habet hospitatura. Hugonis à Porta hosprioiua. Osprionæ Budæo sunt, qui comparandis leguminibus creati sunt : Osprionia munus ipsum. Sed Gothofred. Haloandri lectionem veriorem putat. Briss.

OSROHENIAM, seu mauis, Osrohenam, quæ prouincia est Parthis contermina pro Osdrochenam in l. omnes fundi, Cod. de fund. patrim. lib. 11. reponendum puto ex Vadiano : quamuis Osdroenam Alcia. suspicatur legendum. Apud Alberic. extat Offrorana nihili vocabulum. Osrohenorum magnum numerum Imper. Alexander post deuictos in Assyria Parthos Romæ militiæ adscripsit, & post eum Galerius Maximinus contra Germanos educit. Bellicosi homines, & sagitandi peritissimi fuere : Spieg.

OSSA cadaueris aqpellatione non veniunt, l. locum, §. prætor. vbi Bart. ff. de religios.

OSSARIA, locus in quo reponuntur ossa defunctorum, apud Vlpian. in l. 2. ff. de sepulchr. violat. Quidam legunt Ossuaria, Albericus Ossiliana, inquit, capsa, in qua reponuntur ossa. Quidam legunt Ossuarium. Sic Castellanus in prouincia veteri inscriptione : Iulia Fuscinia ossuarium viua sibi fecit : vide Cujac. 10. obs. 37.

OSTENDERE, monstrare, demonstrare, & declarare est : est etiam docere & probare. Briss.

OSTENDITIÆ, vel vt alij, Hostenditiæ, vocabulo, quod veterum barbaries ab hoste, & datione confinxit, vt ait Baro Tautenbergius, comprehenduntur ea impendia, quæ Vasalli obeunt comitantes Roma. principem in expeditionem aduersus hostes pergentem. Extat vox in §. similiter, tit. de Capit. Contrad. in Placit. Feud. Spieg.

OSTENSIONALES milites apud Lamp. videntur dici, qui ostentui modo habentur in vrbibus, non bellicæ rei causa. Ex Rhodig. Spieg.

OSTENTARE est affingere sibi maiora, quam quæ re ipsa sint, quam ingenium ferat, aut facultates, aut falsa omnino de se prædicare, aliaq; quam sint ea præclara admodum, magisq; ac magis narratu, atque honoratu digna. Rhod. Agricola. Iactare, ait, magis verbis est, ostentare rebus. Hinc ostentatio. Vnde hac voce propriè vsus est Vlp. in l. 3. §. fin. commodari. Non potest, inquit, commodari id, quod vsu consumitur, nisi fortè ad pompam, vel ostentationem quis accipiat : Spieg.

OSTENTVM vocabulum generale est ab ostentatione nouæ & inconsuetæ formæ sic nominatum, quod Vlpian. in l. 38. ff. de verb. sign. hoc modo definit. Ostentum, inquit, est omne quod contra naturam cujusque rei genitum factumque est. Eius duo genera seu subalternæ constituuntur species. Alterum quoties quid contra naturam (hoc est contra naturæ consuetudinem) nascitur (seu quoties naturalis forma non mutatur, sed solummodo interpolatur, aut amplificando, aut detrahendo, aut mutilando, l. non sunt liberi 14. ff. de stat. hom.) veluti si quis tribus manibus forte aut pedibus aut qua alia parte corporis geminata aut interpolata, quæ naturæ contraria est: Alterum cum quid prodigiosum (hoc est monstrosum, leg. quæret aliquis, 135. ff. de verb. sign. d. leg. non sunt liberi, 14. ff. de statu hom.) videtur (hoc est, cujus forma in aliam speciem est mutata & quasi prodigium naturæ, quæ sui ipsius oblita videtur & prodigia adeo facta, vt interdicto fere opus habuisset) quæ (prodigiorum genera) Græca φάσματα (eo quod videnti apparent, dicendóve indicantur, sicut apud Latinos monstra & ostenta, à monstrando & ostendendo dicta, cum propter animi nouitatis auidi opinionem visu mira inuicem à spectantibus & currentibus monstrentur & ostenti perantur) vocant. Genera|e vocabulum dixi esse ostentum, quod & seipsum in specie & monstrum seu prodigium tanquam alteram speciem comprehendit, per tex. in l. 38. & l. quæret aliquis de verb. signif. l. non sunt liberi, ff. de statu hom. Ostentum in specie sic dictum (quia natura in eo se ostendit efficacem, at peccantem in excessu, vel defectu) est cui naturali originis & generationis suæ forma minime destructa augmentum accessit, vel in aliquo loco delibatum & detractum vel mutilatum est. Aucta erit forma si nascantur, qui tres pluréve habeant manus aut pedes : qui tres pluréve digitos in singulis habeant manibus : vel qui duobus capitibus aut tribus : pluribúsve oculis eduntur, text. in d. l. 38. In his enim natura larga fuit, & humana officia & membra ampliauit, nec videri potest aliud genitum, quam quale erat gignens. d. l. non sunt liberi, 14. vers. partus, ff. de statu hom. Ideo huc etiam referri debet hermaphroditus, olim androgynus dictus, qui vtróque sexu donatus est.

Digitized by Google

Item huc referri debet si ex fœmina mas fiat de qua Plinius, lib.4.c.4.Gellius lib.9.c.4.& Tiraquell.ad l.1.connubial.n.99. & seq.Nam cum fœmina sit mas occasionatus & imperfectus, D.Thomas in 1.part.quæst.99.articul.2. Aristot.lib.de histor. animal.8.cap.2.& lib.de gener.anim.2.cap.3.natura autem parens & altrix omnium semper ad perfectiora ac meliora nitatur, sic vt perficiendo fœminam, ampliorem quam ante fuit, imo meliorem formam addat. Detractum erit formæ & consuetudini naturali si quis vno brachio vel pede,aut inuersis brachijs pedibúsque,vel vno nullóve oculo,aut sine naribus,sinéve naso,aut ventriculo natus fuerit.Et si quid membris eorúmque officijs naturæ peccato ablatum est,humanam tamen speciem & consuetudinem retinuit, neq; formam penitus exuit. Itaque tale quid ex homine natum, humanus partus & homo censeri debet, licet sit imperfectior, quam communis fert naturæ consuetudo:C.Gœdd.ad l.ostentum 38.num.3. & sequentibus,ff.de verbor.sign.

OSTENTVM Labeo definit omne contra naturam cuiusque rei genitum factumque l.38.ff.de verb.signif.& ab ostendendo dici scribit.Briss.

OSTRACISMVS, relegationis erat genus apud Athenienses, cũ populus testulis in vrnam missis aliquem relegabat: dicitur enim ὀστρακισμός, id est testulis(quæ figulinæ an ostreorum fuerint dubium est) quibus in comitiis populus nomina eorum inscribebat quos ob potentiam & gloriam ferre non poterat. De quibus sic Plutarchus in Aristide non ita procul ab initio. Ὀστρακισμὸν λαβὼν ἔκρισις, ἣ γράψας ἐν βούλῃ μετοικίζει τῆς πολιτῶν, ἰσοῦται εἰς ἓνα φόβοι τὰς ἀγορὰς ἀπειλοῦντα, καὶ τυραννικὸν. οἱ δ' ἀρχαῖοι σφόδρα τοῦτο ὑπὲρ δημοκρατίας ἐποιοῦντο καὶ τὸ σωφρονοῦν ἐνταῦθα καὶ ὁσιότατον πλοῦτον (εἰ δὲ ἐξακισχίλιοι καὶ δισμύριοι οἱ ψηφισάμενοι ἦσαν, ἀτελὴς ἂν ἐξοστρακισμὸς) ἔνιοι τῶν ἀναγραφόντων ἕκαστον ἰδίᾳ πυθόμενοι· τὸν ὑπὸ τῶν πλείστων γεγραμμένον, ἐξενήνεγκον εἰς ἴσα δίκαια, καθάπερ ὑπὲρ τοῦ ἄστεος. Hunc eundem morem obseruasse & Argiui & Milesij,& Megarenses leguntur.Refert Suidas ex authoritate Theophrasti omnium primum Athenis ostracismo eiectum fuisse Thesea multo ante Hippiæ tempora: Vide Aristotel.lib.3. Polit. Plutarchum in vita Aristidis & Themistoclis, Budæum in commentariis Græcæ linguæ, & in annotat.ad Pandectas.Hadrianum Iunium animaduersionum libr.2.cap.5. vt apud Suidam legitur, duplex erat ostracismus, scilicet phygi & apostatarum. Priore in exilium mittebantur qui dignam delicto pœnam vitare voluissent, quibus publicæ bona demebantur, atque his exilij tempus præfixum non erat. Posteriore,apostatis & locus,& tempus exilij statuebatur:vide & Hadrianum Iunium lib.4.animaduers.c.4.

O T.

OTIOSA pecunia, quæ & alia vacua, ea dicitur, quæ non occupatur, id est, non exercetur, quæve nullium suo domino fructum affert,neque in nomina vel emptionem prædiorum collocatur, l.13. §.vltim. ff.de vsur.l.3. §.vsurus, ff.de contra. tut. Plin.libr.10. Epistolar. ad Traian. Pecuniæ publicæ & exactæ sunt,& exiguntur:quæ vereor,ne otiosæ iaceant.Nam & prædiorum comparandorum, aut nulla, aut rarissima occasio est, nec inueniuntur qui velint debere Reipubl. Eodemque sensu & Græc. ἀργὰ χρήματα vsurpant. Demosth.contra Aphob.oxat. δεῖ δ' ἡμᾶς καθ' ἕκαστον ὑμῶν λύειν τὰ ἐπηρτημένα αὐτοῦ καὶ ἄργα ἀφεῖναι. Ex contrario vero occupari dicitur pecunia quæ agitatur, exercetur, nominibus collocatur Pompon. pictoribus, Vi à Nonio accepi quæ tuleram mecum decem milia victoriata. Græca mercede illico curat, vt occuparem, M.Tull. in Verr. Act.2. Præterea pecunias occupauerat, apud populum syngraphas fecerat. Auson. in præfatione Gryphi. Atq; vt auidus fœnerator improbum nummum occupare malui quam condere. Sic Columella li.1. de re rustic. c.8. & li.11. c.1. Pecuniam in pecore & aliis rebus promercalibus occupare dixit Donatus etiam hoc verbum ad debitorem, qui fœnori accipit, refert, Sic enim in Phormio. sentit. Dicitur etiam versuram facere, cum minore fœnore acceptam, maiore occupat. Briss.

OTIOSVS apud Cic. in Bruto ἀπαθὴς significat, & sedatum animum habentem. Vt ipsi Galbæ quem fortasse vis,non ingenij solum, sed etiam animi, & naturalis quidam dolor dicentem incendebat: efficiebatq; vt & incitata, & grauis, & vehemens esset oratio: deinde cum otiosus stilum prehenderat, motusq; omnis animi, tanquam ventus, hominem defecerat, flaccescebat actio. Prat.

OTOFREDVS Iurisconsultus nobilis Bercenonti natus ius ciuile Bononiæ publice magna cum laude interpretatus est : ibidemque relictis complurib. de jure ciuili commentariis, diem suum obiit anno 1265. Prat.

O V

OVASIS, seu Oasis, tam parua quam magna, locus desertus est in Africa,in quem nocentes olim relegari solebant : nã vtriusque meminit Ptolemæus in tertia tabula Africæ : & Plin. libr. 5. c.9. Arsinoitæ, inquit, duo sunt : hi & Memphites vsque ad summum delta perueniunt, cui sunt contermini ex Africa duo Oeasitæ, Mentio etiam est vtriusque apud Quintum Curtium. Et Strabo libr.17. scribit Ouases loca habitata esse in magnis desertis, quasi insulas quasdam in mari. Οἰάσεις, inquit, εἰ ἀφῇς ἀπὸ τοῦ εἰρημένου σημείου τὴν ἐπὶ μέσην τὴν ἐρημίαν εὐθεῖαν κύκλῳ μεγάλαις ἐπιφανείαις, εἰς οὐ πόρρω πελαγίαις. Soc.in Hist.Eccl.lib.2.c.28.de Georgio quodam Arriano loquens,ait eũ quosdam catholicos interfecisse, alios vero superstites in exilium ad magnam Oasim relegasse.Eustgrius lib.1.Eccl.hist.c.7. refert Nestorium hæreticum, edicto Imper. Theodosij, in Oasim relegatum fuisse, quam & Ibim vocari scribit : vt & testatur Plin.lib.5 c.4. Sic enim apud eum legendum: Ibis ciuitas Oeensis,&c.Sunt alij autores,qui huius vocis mentionem faciant : vt iam non sit dubitandum,quin apud Vlp.l.7.§.est quoddam,ff.de interdic.& relegat.sic legi debeat:Est quoddam genus quasi in insulam relegationis, in prouincia Ægypto in Ouasim relegare. Hinc Oasena deportatio, l.1.Cod.Theod.de Nili agger. vide Duaren. lib.2.Disput.ann. cap.39.Prat.

OVATIO & paruum triumphum significat, quem faciebant ouantes, qui non in curru, sed pedites oualia corona redeuntes ex pugna,cum bellum non erat indictum, vel sine sanguine confectum: & tempus, quo gallinæ oua faciunt. Quibus autem ex causis ouare licebat, & in quibus ouatio differt à triumpho docet Alex. c.17. lib.Genial.dier.6.

OVATVM aurum,quod ouatione,victoriáque quæsitum est Participium poeticum ab ouo : sicut à triumpho,triumphatus. Sp.

OVES dicuntur animalia minuta. Bart. in l.oues, ff.de abig. Vide Bart.in l.fin. ff.de Abigeis. Sp.

OVES rejiculæ, quæ ætate,vel morbo graues rejiciuntur.

OVES decem gregem esse quidam putauerunt : porcos quinque vel quatuor,Calistr.in l.si.ff.de abig.Maff.

OVIBVS legatis agni arietesque non continentur. Ouium vero grege legato,vtrumque non continetur, l.63.in fin. l.79. ff.de leg.3. Paul.lib.3.Sentent.tit.6. Briss.

OVILE in comitiis. Locus in quo centuria prærogatiua erat,nominatim appellatur ouile, in quem locum centuriæ seniorum ingredi non licuisset,nisi potestate facta à consule. Ouile vero dicebatur propter similitudinem, quod vndique cancellis clausum esset, in quo locum cum essent, suffragium dicebant, ita,vt interim non licet aliis in eo loco esse. Huius etiam loci meminit Dionys.lib.10. Vbi de comitiis L.Quintij loquitur,& Lucianus cum ita scribit : Et miseræ maculauit ouilia Romæ Gruchius lib.1.de comitiis Rom.&c.

OVILIONES, iidem qui opiliones, vel vt quidam scribunt, Vpiliones.Iabol. Cum instrumentum omne legatum esset excepto pecore, pastores, ouiliones, ouilia quoque legato contineri, Ofilius non recte putat, l.fundi de fund.instruct. Spie.

OVIARIA,ouium multitudo.

Οὐσία Latini substantiam verterunt. Connan. lib.3. c.2.n.9.

Οὐσία, modo ὑπόστασιν vocant : & vtrumque aliquando pro eodem accipitur, vt substantia & essentia apud Latinos. Horum autem duorum verborum differentiam tradit Damascenus post Basilium,dicens aliud esse οὐσίαν, aliud item ὑπόστασιν. Οὐσία μὲν τὸ κοινὸν, καὶ ἀπεριληπτὸν οἷόν τῶν ὑποκειμένων ὑποστάσεων σημαίνει, οἷον θεός, ἄνθρωπος· ἡ δ' ὑπόστασις ἄτομον δηλοῖ, οἷον πατέρα ἢ υἱὸν, πνεῦμα ἅγιον, Παῦλον, Οὐσία, inquit, speciem ac formam significat, quæ hypostaseis, seu personas forma similes vna comprehendit, vt Deus homo. ὑπόστασις autem indiuiduum, vt Pater, Filius, & Spiritus Sanctus.Nam & Theologi in diuinitate vnam substantiam naturámque ponunt & tres ὑποστάσεις. Quo loco ὑποστάσεις personas indiuiduas intelligunt.Græci quoque οὐσίαν, quemadmodum & nos aliquando substantiam pro patrimonio vsurpant, vt apud Lucam in Euangelio cap.15. Πάτερ δός μοι τὸ ἐπιβάλλον μέρος τῆς οὐσίας : Pater da mihi eam substantiæ seu patrimonij partem quæ mihi obuenit. &c. Brechæus l.mulieris, §.res abesse, ff.de verb. & rer.sig.

οὔτε πάντα, οὔτε πάντοτε, οὔτε παρὰ πάντων : Neque omnia, neque quouis tempore,neque ab omnibus. Vlp.in l.6.§.3. ff.de offic. proconsul.ex Impp.Epistola. Quantum ad xenia pertinet, inquit, audi qui sentimus, vetus prouerbium est, οὔτε πάντα, &c, nam valde humanum est, à nemine accipere, sed passim vilissimum est,& omnium auarissimum. Hot.Prat.

O X.

οξύμωρον vt docet Budæus ex Quintiliano, est sententia ex periculo petita : hoc est, ita acute & affectate enunciata,vt fatua videatur, vt apud Virgil.

Nunc capti potuere capi?

Cicero : Si tacent, satis dicunt. Videtur & quandoque Iurisconsul.per Oxymorum,siue Gryphum, qui ænigmatis est species, voluisse Lectorem moneri : vt cum dixit l.anniculus de verborum significatio. Ante diem 10. Calendarum, & post diem 10.Calendarum:vtroq; sermone 11.dies significari.Quod Alciatus latius explicat ead. leg. Vide infra, Si cœlum digito non tetigeris. Spieg.

OXOBAPTA dicuntur rubro tincta ξύλα : enim inquit Suidas ἀπὸ τοῦ κατὰ φοινίκων. Nam : φοινὶξ modo palmæ arborem quæ rubet. & ἐφοινίχθη decoctum ex ea rubrum est, modo colorem rubrum significat. Connanus lib.7. c.7.n.1. Budæus lib.6. Miscellan. cap. 24. contra Alciatum & alios asserit Suidam citra causam

causam lædi ab Alciato ὁ ἐξ ἰσου interpretantem æcetum coctum: eumque defendi Xenophontis autoritate παιδείας 2. dum inquit, ἐπὶ δὲ πᾶσι τούτοις ἡ οἰνου φύσις, ἡ ἐξ ὕδατος ἀπὸ τῶν αὐτῶν, οὗτος ὁ βραχὺς τοῦ ποτίμου.

ONVS. Lege Baphia.

P.

PP. Nota in subscriptionibus constitutionum, Cod. Iustin. & Theod. significat, proposita eo sensu, quo data, in eisdem libris, vt in l.1. C. de pact. conuentis.

P. B. Augusti. Perpetuo Augustus: in fin. proœmij Instit. vbi sic legendum vetus esse docet inscriptio, quam in Iustiniani vita ponit. Hotom.

PABVLA sunt animalium sumptus: vt annonæ familiæ dominicæ in l.9. Cod. de iur. fisci, lib.10. quæ vulgo capita dici scribit Marcellin. lib.22. & vide l. animalia, C. de cursu publ. lib.12. Hoc verbo vsus est & Scævola, l. Lucius, ff. de leg. Varie autem accipi constat c.1. extra de sepul. quandoque pro verbo Dei, c. inter cætera, de offic. ordin. Hinc

PABVLARE illo censu. §. fin. de pac. ten. in vsib. feud. Prat.

PACEM rumpere non dicitur qui furtum facit ei, cum quo pax est. Bart. l. verum, ff. de furt. Prat.

παχυμισθὸς, ἁφὸς, παχὺς, inquit Hesychius: id est, crasse, pinguiter. Hinc

παχυμίστερον in comparatiuo, pinguius, per maiores partes. Vlp. l.7. ff. de pecul. Scire autem non vtique singulas res debet, sed παχυμίστερον. Paul. in l.14. ff. de excep. rei iud. pinguius Latine dixit. Idem corpus in hac exceptione non vtiq; omni pristina qualitate vel quantitate seruata, nulla adiectione deminutioneve facta, sed pinguius pro communi vtilitate accipitur. Item in l.49. ff. de re iudic. Pinguius enim donatori succurrere debemus, quam ei qui verum debitum persolvere compellitur. Gell. lib.14. c.1: Sed coniectari pauca quædam, vt verbo ipsius vtar, παχυμίστερον nullo scientiarum fundo concepta. In quibusdam tamen libris παχύτερον legitur. Hot.

PACISCI, in l. paciſci, 33. ff. de pact. est pactũ facere & cõuenire.

PACISCI dicimus de eo, quod certum & indubitatum est, l.1. ff. de transact. Lex quoque 12. tab. de furto paciſci permittebat, vt tradit Cuiac.10. obs.11. per l. Iurisgentium, §. si paciſcat, l. si tibi, §.1. ff. de pact.

PACISCI & transigere hoc differunt, quod is qui transigit, quasi de re dubia, & lite incerta neque finita transigit: qui vero paciſcitur donationis causa, rem certam & indubitatam liberalitate remittit, l.1. ff. de transact. Hot. Brisſ.

PACISCI quoque & repudiare, differunt. Repudiantur delata: paciſcimur & de non delatis, l. pactum, ff. de pact. l.1. C. eod. Secundo: Repudiato fit in iure; pactum vero quoquo modo, Cuiac. ad l. & hæred. ff. eo.

PACISCI debet his modis: Imprimis videndum, ne dolo malo quis paciſcatur, d.l. iurisgentium. §. prætor ait, ff. de pact. l. cum posteaquam, C. eod. Secundo videndum, ne à forma legibus præscripta recedatur: Pactum namq; de pecunia non petenda à pupillo sine tutoris autoritate factum, ratum non est, l. contra, ff. eo. sicut nec transactio de alimentis testamento relictis, sine Prætoris decreto, l. cum hi ff. de transact. Præterea cum hæres ante aditam hæreditatem paciſci vult, vt minus, quam debitum sit eis, soluatur, alioqui non adituros hæreditatem forma Diui Marci rescripto data, quam Vlpia. Papin. Paulus eleganter declarant, seruanda est. d.l. iurisgentium, §. hodie, l. majorem, l. si plures, l. rescriptum, ff. de pact. Duaren. in comment. ad eundem tit. c.5.

PACISCI contra edictum ædilitium omnino licet, siue in ipso negocio venditionis gerendo conueniſſet, siue postea, ait, l. paciſci 31. ff. de pact. Paciſci quoque licet contra ea quæ moris & consuetudinis sunt, vt veniant in iudicium empti & venditi, velut ne cautio duplæ præstetur, l. pacta, ff. de contrah. empt. Cujac.16. obs.24.

PACISCI vitam ab hoste, id est, pactum facere de vita salua.

PACTA quæ modo nuda, modo conuenta, modo pacta simpliciter jure ciuili appellantur, ea sunt, quæ neque nomen certum, neque præsentem & subjectam negotij gerendi causam habent, nam quæ nomen habent certum ac proprium ea contractus nominati appellantur: veluti emptio, venditio, locatio, conductio, depositum, commodatum, pignus, ff. nam etsi pignus pacto conuento contrahatur, l.1. ff. de pign. act. l.4. & l.13. §. in superficariis, & l. vlt. ff. de pignoribus: tamen quoniam ex iure ciuili nomen habet, contractus appellatur. Hot.

PACTA conuenta. Elegans coniunctio est horum verborum, vt scil. alterum alterius significatione suppleatur, & omnia tandem hominum placita comprehendantur. Sic dicimus dicta facta, significantes omnem rem prorsus gestam inter aliquos. l. jurisgentium, §. prætor ait, ff. de pact. Pacta conuenta quæ ex solo conuentu, vt ait Mar. Cice. in li. Rhetoricorum, valent: vel quæ nihil præter conuentionem habent, l.72. ff. de contrah. empt. l.71. ff. pro soc. Et pactum proprie ex parte stipulantium: conuentum, cum pepigerunt, promissa sunt, de hisque est conuentum: Seneca: Nec pacta conuentaque impressis signis custodirentur. Prat.

PACTVM contra legem, vel in fraudem legis sic accipe, vt ea nõ valeant quæ publicam lædunt vtilitatem, non quæ singulorum, dum legum regulis sine contentanea. Conn. lib.5. c.5. n.3.

PACTA curialia Zasius in intellect. iur. singu. in l. si non sortem, §. libertus, ff. de cond. indeb.

PACTA dotalia & scripturæ de iis confectæ dicuntur instrumenta dotalia, non quod in scripturã illa pacta redigi necesse sit, sed quod plerunq; idque propter pactorum probationem, scribi soleant, l. cum citra, C. de iure dotium. Hæc pacta dotem faciunt certam vel incertam. Certa est cum apparet, quid, quale & quantum sit id, in quo dos constituitur: Incerta cum de eo non apparet, quæ nisi in arbitrium boni viri expresse collata sit, ad illud tamen est reducenda, l. cum post, §. gener. l. si cum ea, C. de dotis promissio, l. in personam, 22. §.1. ff. de reg. iur. l. in societatem, 6. ff. pro socio, l. hæc venditio, 8. ff. de contrah. empt. l.1. ff. de legat. 2. vbi facultates dotem constituentis personæ & eiusmodi circumstantiæ aliæ, in considerationem veniunt, vt dos, quæ ab initio incerta erat, certa fiat, d.l. eum post. §. gener. & seq. l. quæro, 60. ff. de iur. dot. Hinc pacta dotalia ad duo potissimum capita referuntur, quippe quæ sunt partim de quantitate dotis, partim de modo constituendæ. Et de quantitate vt fit certa, aut si est incerta, ad certitudinem quandam redigatur, vt si dos repetenda est, sciatur quantum repeti debeat, vt mulieri dos sua maneat salua, l.2. ff. de iure dotium l.1. ff. soluto matrimonio, l. pater, 71. ff. de euict. l. interest, 18. ff. de rebus auctoritate iudicis possidendis, de modo nimirum ob lucrum dotis, aliarumque circumstantiarum, quæ in disquisitionem veniunt, matrimonio quandocunque dissoluto, idemque ob æstimationem rerum in dotem datarum. Vulte. ad. §. si aduersus, 14. n.13. Instit. de nupt.

PACTA executiua quæ communiter in instrumentis apponi solent, scil. quod creditor possit fundum propria auctoritate apprehendere, non habent locum nisi quando instrumentum est liquidum, ita eleganter Bald. in leg. si causam in vlt. col versic. or. non quæro, C. de execut. rei iudic. vbi ponit exemplum in instrumento dotali, quod debet liquidari: alioquin pacta executiua in eo contenta, effectum non sortiuntur, etiam stante statuto, quod contra instrumentum non possint apponi, nisi quædam exceptiones & ratio est, quia ante omnia conditio in contractu debet impleri, vt firmat Alex. vbi citat hoc dictum Bald. consil.1.9. Viso processu, colum.1. versic. sed ita est, lib.1. & ideo in primis mulier, si petit se mitti in possessionem, ratione pactorum conuentorum in instrumento dotali, adire debebit iudicem, & significare, qualiter mortuus est maritus, vel venit dies restituendæ dotis, & quod matrimonium legitimum inter eos præcesſit, & hoc idem in facti contingentia, & multum vtilis in actu practico, secundum Iason. in d.l.2. col.35. versic. circa autem aliud, C. de iure emphyt. Cotta.

PACTA ex conuentu sunt, quæ sine legibus obseruantur, quæ iuri præstare dicuntur. Hoc dicitur de pactis quæ soliùs conuentionis autoritate valent, & de quibus nisi vtrinque consensum esſet, non haberent vim obligationis, non teneor legibus ad suspiciendum causæ patrocinium, id tamen si promisi me facturum, constituerisque mihi pro ea re salarium, si alteruter nostrum fecit promissum, ex pacto ius nascitur, vt alter quoque stet conuentis. Quæ & similia pacta præstant iuri, vt de iure plerunque aliquid aut mutent aut minuant. Conn. lib.5. cap.1. vers.8.

PACTA fraudulenta sunt, quæcunque sunt alteri damnosa, vt pactum de non petendo, quo creditores debitoribus suis remittunt quod sibi debetur, quod tamen iniquum esſet nõ seruari, dum sine dolo factum sit. Conn. lib.5. cap.5. numero 2.

PACTA iusta dicuntur, quæ neque dolo malo, neque aduersus leges fiunt, l. iuris gentium, §. ait Prætor, ff. de pactis. Et pacta contra leges aut contra bonos mores populi Romani non valent, leg. pacta, C. de pact. Sed neque stipulationes valent. Cujac. ad tit.1. Iul. Paul. recept. sent. libr.1. §. neque contra leges.

PACTA nuda Bartolus & alij in leg. iurisgẽtiũ, §. igitur nuda, D. de pactis, siniunt, vt ea sint quæ in simplicibus & puris finibus conuentionis stant, nihil circum se habentia, vel nomen speciale, vel causam vel contractum, quo se tegant, l. si tibi, C. de loca. exemplo hominis qui tunc nudus dicitur, tum talis est, qualis ex vtero matris processit. Breuius Salicet. in l. legem, C. de pact. Pactum nudum, inquit, est conuentio stans in fine solius placiti. Absurdum autem est & plane ridiculum, cum Dd. existimare pacta, ideo nuda dici, quod aliqua sint vestita, alia qui cum Iurisconsulti dicant, nudam voluntatem, l.1. ff. de testament. milit. l.3. ff. de rescind. vend. l. rem legatam, ff. de adim. leg. l. qua ratione, §. interdum, ff. de acquir. rerum domin. Nudum consensum, l. qui ad certum, ff. locat. Nudam interrogationem, l. item Labeonem, §. quæstionem, ff. de iureiur. Nudam proprietatem, l. videam, §.1. ff. de vsur. l.4. ff. de iur. dot. l. si vsusfructus, & l. fi. de vsufruct. leg. Nudum vsum, l.1. ff. de vsu. & habit. Nudum nomen, l.b. 6. adoptiui, ff. ad Tertull. Nudam indulgentiam, l.1. ff. vnde cog. Nudam possessionem, l. stipulatio ista, paragrapho si quis forte, Digest. de verb. obligationibus dicendum esſet, voluntatem vestitam esſe, con-

Digitized by Google

sensum vestitum, interrogationem vestitam,&c. id genus,quo nihil absurdius dici posset. Per metaphoram itaque volo existimes dicta esse pacta nuda, quod simplicia sint,& sine causa, h.e.quibus nulla subsit obligandi causa,præter nudum partium consensum, l.iurisgent. §.1.ff.de pact.l.si tibi, C.de locat.præterea sine virib. & præsidio omni legis solennitate & auxilio destituta: voce à genuina significatione ad cognatam,sed non propriam translata.Corras.lib.1.Miscellan.c.1.n.1.

PACTA secundum naturam contractus esse dicuntur, quæ licet non exprimantur,contractui tamen insunt: veluti vt venditor in emptione venditione caueat de dupla nomine euictionis, Connan.lib.5.c.2.vers.9.

PACTA turpia, hoc est, turpem causam continentia obseruanda non sunt, sed post admissa hæc pacisci possumus, Paulus in l. vnus,§.pacta,ff.de pact.Spieg.

PACTIO nuda est,inquit Connan. lib.5.c.2.n.5.quæ præter verborum promissionem nihil habet: puta si nulla causa adiecta est,aut adiecta,sed non impleta:aut impleta, sed non propter conuentionem, aut propter conuentionem impleta,sed turpis est,& iniusta.Conn.lib.5.c.2.n.5.Cuiac.ad l.1.ff.de pact.ait,nudam pactionem dici, quod alibi pactū nudum,& quemadmodum nusquam pacta ita nec pactiones contractus appellari.

PACTIO publica, quæ ad vniuersorum fit salutem, quæ locum habere non potest, nisi cum externis & alienis populis ineatur,de qua vide supra Conuentio publ. Pactio, priuata duplex est,legitima & iurisgentium.Legitima est,quę lege aliqua confirmatur,& ideo interdum ex pacto actio nascitur,vel tollitur, quoties lege, vel SCto adiuuatur, vt inquit Paulus: eam puto dici conuentionem legitimam, quæ nisi lex de ea lata esset, non valeret,aut certe non haberet vim obligationis aut inducendæ,aut tollendæ,veluti ea,quæ literarum obligatio dicitur. Iurisgentium pactiones, quædam actiones pariunt, quædam exceptiones. Quæ pariunt actiones,in suo nomine non stant, sed transeunt in proprium nomen contractus, vt emptio,venditio, locatio,conductio, societas, commodatum, depositum, & cæteri similes contractus.Conn.lib.5.c.1.n.12.

PACTIO nomen est verbale, quod proprie dicitur cum fit. Pactum autem, posteaquam ad factum. Et quia res priores sunt suis appellationibus & nominibus, ideo Vlpian. pactum à pactione deducit,rerum ordinem secutus, non Grammaticorum rationem. Nam à pace pactum, & à pacto pactio deriuatur. Omnium autem istorum origo est, à verbo paco, quod etiam nunc est in vsu,testatur Festus Pompeius qui idem scribit: Pacionem antiquos dixisse, quam modo vocamus pactionem, vnde & pacisci & paco. Fuit tamen priscum verbum pago ex quo pepigi, quod magis videtur fuisse istorum omnium proprium. Cui finitimum est verbum pango,ex quo pepigi,quod figere significat,vnde plantæ pangi dicuntur. Et Cicero de legib. Requiri placet terminos quos Socrates pepigit. Ideo versus pangi dicuntur,quod Stylo in cera scriberentur,vt vult Festus. Idem Cicero in familiaribus epistolis. An pangis aliquod Sophocleum,id est,an scribis. A pangendo itaque, vt videtur, pacti nomen est,& significatio, vt idem docet 2. libro Rhetor. ad Heren.ex pacto ius est, inquit,si quid inter se pepigerunt,si quid inter quos conuenit. Conn. lib.5. c.5.n.8.

PACTICIVM,vulgo conuentionale dicitur. Gellius:Cessatio pugnæ pactitia, induciæ dicitur. Spieg.

PACTIS legibus dare, spondere,promittere, facere, &c. barbare sub conditione dicitur.

PACTO, ablatiuus, pro modo, non raro ponitur, sed pactum sic accipi, ac pro stipulatione etiam Alber. indicat. Spieg.

PACTO stipulatio subdita. Vide Africanum in lege cum essent, ff.de seruitutibus prædiorum rusticorum.

PACTORES societatis, apud Cic.in Verrinis.

PACTORVM variæ species, quæ jure reprobantur, ab Alciato in l.pacto, C.de Pact.copiose explicatur. Spieg.

PACTORVM aliud quod in continenti ad contractum,aliud quod ex interuallo appositum, dicitur. Nec recte nudum vocatur: paritque exceptionem, vt si dicam, non petam te ista decem. Illud operatur ipso iure, adeo etiam si ignorans iudex contra prouinciaret, ipso iure sententiam ejusmodi pactum, siue allegetur, siue omittatur, inficeret, enecaret,& funditus euerteret. Qui est magnus effectus, & multum refert, an pactum operetur ipso iure, vel tantummodo prosit ad exceptionem, de quo latius disserit Zasius in l.lecta est, ff.Si cert.pet. Spieg.

PACTORVM quædam in rem sunt,quædam in personam. In rem sunt, quoties generaliter paciscor, ne petam. Alio modo dicitur, pactum in rem quod non personæ, sed rei causa factum est, vt emptori prosit & cæteris ad quos res transit. Connan. lib.5. c.4. n.8. In personam, quoties ne à persona, id est, ne à Lucio Titio petam, l.iurisgentium,§.Pactorum, ff.de pact. Vtrum autem in rem, an in personam pactum sit: non animis, hoc est, non tam ex verbis, quam ex mente conuenientium æstimandum est. Plerunque enim persona pacto inseritur, non vt personale pactum fiat, sed vt demonstretur, cum quo pactum factum est,d.l.iurisgentium, §.vtrum autem Olden. & Conn. lib.5. c.4.n.4.

PACTORVM quædam taciti sunt, quædam expressa. Expressa sunt, quæ verbis designantur. Tacita, quæ vel re, vel tacito & obscuro consensu perficiuntur. In bonæ fidei contractibus ea insunt tacite, quæ solita sunt ex natura eorum opponi. Et illud quod refert Paulus. Item quia conuentiones etiam tacitæ valent, placet in vrbanis habitationibus locatis inuecta & illata pignori esse locatori, etiamsi nihil nominatim conuenerit,&c. Connanus lib.5. c.4.n.1.

PACTVM,inquit Vlp.l.1.ff.de pact.à pactione dicitur. Inde etiam pacis nomen appellatum est. Et est pactio duorum pluriúmve in idem placitus consensus, id est, nihil nisi consensus, vt in definitione legati, donatio testamento relicta, id est, non nisi testamento. Vel conuentio,quæ placiti fine stetit, id est,quæ neque traditione, neque stipulatione sumpsit effectum. Vel conuentio quæ vacat nomine & causa. Vel conuentio quæ in nudo pacti nomine stetit, nec assumpsit aliud proprium. Alio loco idem Vlp. pactum ita definit, vt sit duorum consensus & conuentio,l.3.de pollicit. Nec vero audiendi, qui pactionis nomen latius patere quam pacti dicunt, superioremque definitionem pactionis esse, non pacti, ob idque in illum contractum cadere, cum nusquam pacti appellatione contractus significetur. Eadem enim pactio & pactum sunt, & pro iisdem apud iurisconsultos ponuntur, vt in l.iurisgentium §. sed cum nulla 1.& seq.& §.pen.& l.si vnus,& §.illud,ff.eod.l.1. C.de iure emphyteu.l.si quis maior. Cod.de transact. l.1. ff.de rescin. vend.l.1.§.sed an viæ.ff.de pignor.l.sed si vir.§.si vir.ff. de donat.int.vir. & vx. Vlpianumque post nominis pacti definitionem,alteram,quæ pacti naturam exponeret,ex arte adiunxisse credi par est,Contractus autem amplius quiddam est: duorum nempe pluriumve in id consensus ex quo contrahatur obligatio: vt συναλλαγμα. Theophilus definit in extremo titulo de obligation. cæterique Græci Iurisconsulti pactum, quod σύμφωνον vocant,fieri dicuntur διὰ τῆς συνθήκης, ἢ διαλύσεως, id est, ad agendum aliquid vel transigendum: nam & transactio pacto fit.Contractus vero, διὰ τῆς συναλλαγῆς ἐπιχωρεῖ ἢ τὸν ἕτερον τῷ ἑτέρῳ πάσχειν ὑπολαμβάνει. Conuentio autem, quam συμβατικὴν vocant, genus est: nam & pacta & contractus conuentiones sunt:itaque idem hęc omnia possunt,pactum,depectio,pactio, placitum, pactum conuentum, pactum & conuentitium pactum nudum,pactum & consensus,pactum condictum,in l.iurisgentium, §.Sed cum nulla, ff.eo, nuda pactio dicitur, quod alibi nudum pactum.Et quemadmodum nullibi pacta, ita nec pactiones contractus appellantur.Cicer. l.2.de inuention. pactum definit esse quod inter aliquos conuenit,Prat.

PACTVM tria significat, nudam conuentionem, nudæ conuentionis instrumentum, & vt Constantinus ait 3.Epit. Νεὶ συμφωνίαν ἐγγράπτως ὑφεσταμένου vt in Nou. 120. Solet autem in vna instrumentorum parte ita scribi: Rogauit ille, Spopondit ille. Hæc verba pro stipulatione accipiuntur, quæ solet subjici pactis,nisi contrarium probetur,nam & pro pacto recipi possunt. Verum hic statim merito quis dubitauerit, qua re discernatur pactum à stipulatione? eadem enim verba vtrique conuentioni congruenter aptantur, ac sicut in stipulatione, & in pacto interuenit interrogatio & responsio,quod ita definiendum est. In tractatu pactorum,fieri quidem interrogationes & responsiones. Hic tamen tractatus non est spectandus,sed eius conclusio. Nam si id,de quo conuenimus inter nos,ego rogem,tu respondeas,stipulatio est,nisi si alia fuerit mens nostra: nam si discedimus vt pacti,pactū est,non stipulatio. Sic vero & in tractatu emptionis interuenunt interrogationes & responsiones sed finis tractatus spectatur & conclusio,deniq; animo & conclusione tractatus pactum ab stipulatione discernendum est. Idem enim est tractatus sed non eadem conclusio, idem animus.Cuiac.ad legem iurisgentium,prope fin.ff.de pact.

PACTVM à contractu sic separatur. Pactum neque nomen, neq; causam habet. Contractus aut nomen habet,aut si nomine vacat,certe causam habet.Causam aũt hẽt conuentio,quæ datione,vel facto sumpsit effectum:ideoq;Do vt des contractus est: dabo vt des pactum, Ex contractu datur actio ex pacto in ciues Romanos non datur actio. Constituitur.n. ex eo naturalis,non ciuilis obligatio.Sed tamen ex pacto datur exceptio,& hoc est quod ait prætor: Pacta iusta seruabo. Seruat prætor,id est,tuetur pacta datis exceptionibus. At pacta,vel contractib. adjiciuntur,vel non adjiciuntur. Hæc procul dubio nunquam actionem pariunt,semper exceptionem pariunt.Illa,quæ scilicet proprio nomine leges appellantur, aut ex continenti, i.e. in initio contractus adjiciuntur,aut ex interuallo. Quæ adjiciuntur ex continenti,non pariunt actionem,sed formant contractum l. cum dotem C.de iur.dot.id est, formam & legem dant contractui: formant ipsam actionem, l.iurisgentium, §. quinimo ff.de pact.id est,actionem ex ipso contractu. Itaque si conuenerit ab initio ne vẽditor teneretur ob euictionẽ,quod etiam alienũ est à natura & qualitate contractus proderit pactum venditori ad exceptionem,vel etiam ipso iure se tutũ esse contendet: quandoquidem pacti exceptio ineſt bonæ fidei iudicio, l.nec ex prætorio, ff.de diuers.reg.iur. Quæ ex inter

uallo

uallo fiunt de ſatiſdat. præſtanda ob euictionem, actionem emptori non dant : ſed ſi agat cum eo venditor ex aliqua cauſa, recte excipiet emptor, ſi non te mihi quoque ob euictionem fideiuſſores dare oporteat. Quæ fiunt ex interuallo de non præſtanda euict. hęc ſtuitum eſt quærere an actionem pariant: nec. n. venditori alitet vtilia eſſe poſſunt, quam excipiendo, & eatenus quidem ea emptione contineri, vel ineſſe emptioni verum eſt. His vero pactis detrahitur emptioni, illis additur: his leuior, illis grauior emptionis conditio. Sed vtraque fiunt de adminiculis: euictiones. n. non perficiunt emptionẽ, ſed iam perfectæ emptioni ſubſidio & auxilio ſunt. At vero ſi ex interuallo pacta fiant de his, quæ fiunt ex ſubſtantia contractus, vt puta, re, pretio, conſenſu, quibus ſcil. emptio perficitur, ſi res non ſit integra, nulla naſcitur actio: ſi res ſit integra, emptio tollitur mutuo diſſenſu, vel etiam reformatur, renouatur, repetitur: & hoc poſteriori caſu datur actio, non quidem ex pacto, ſed ex noua emptione. Et hæc eſt ſententia l. pacta conuenta, ff. de contrah. empt. item l. iuriſgentium, §. item reſponſum, §. adeo, ff. de pact. ex Cuiacij obſeruat. lib. 2. c. 15. Prat.

PACTVM in edicto Prætoris, quo furti iniuriarumq; pacti infamia notantur, eum accipimus, qui cum pretio quantocunque pactus ſit. Cæterum ſi precibus interpretauerit ne ſecum ageretur, ad edictum non pertinet, l. 1. l. 6. §. pactus, ff. de his qui infam. l. 18. C. illo tit. Eodem modo in l. 18. ff. de tranſact. & l. 10. C. de adulter. l. 4. ff. de iur. fiſc. Prat.

PACTVM & pollicitatio differunt. Pactum eſt conſenſus duorum vel plurium in re quæ vtrique parti placet: Pollicitatio vero cum conſenſus amborum non iungitur: vt ſit polliceri quaſi poſſe liceri, Alciat. in præm. C. de pact. Sic Vlp. in l. pactum, ff. de pollicit. Pactum, inquit, eſt duorum conſenſus atq; conuentio: pollicitatio vero offerentis ſolius promiſſum.

PACTVM & conuentum dixit Paul. lib. 1. ſentent. tit. de pactis & conuentis, & M. Tull. pro Cæcin. Quæ, inquit, iudicia, aut ſtipulationis, aut pacti, & conuenti formula. Porro pactum & conuentum ſi qua re differunt, Connano hoc diſtare videntur libr. 5. cap. 1. num. 9. quod pactum vnius tantum obligationem habet: vt ſi promiſi tibi centum: conuentum autem quod vtriuſq; fidem aſtringit vt tranſactio: aut qui contractus innominati vocantur, cum facio aut do aliquid, vt viciſſim aliquid des aut facias. Ideoque apud Ciceronem vbique facta eſt mentio pacti conuenti, quod ex hoc ſolo aliqua naſceretur actio: at alterius pacti, nulla per ſe quidem & vi ſua, ideoque ne vlla quidem aut rara de eo diſceptatio in foro & in iudiciis. Adde Forcat. in Necyomantiæ dial. 7. n. 6. & Cuiac. 2. obſ. 15. idemque ad l. 1. ff. de pact.

PACTVM addictionis in diem, tale eſt: vt, vendo tidi domum, & ſi potero habere maius precium vſque ad menſem, repetam ego ipſam domum. Old.

PACTVM conuentum, quod & vulgo veſtitum vocant, opponitur pacto nudo, velut ab omni iuris ſolennitate deſtituto. Huius exempla ponere difficile eſſe Iaſ. exiſtimauit. Conuentum, aiunt, quod veſtitur, aut re, aut verbis, aut literis, aut contractus cohærentia, aut rei interuentu. Old.

PACTVM immiſſionis. Lege, pudor.

PACTVM aliud eſt legitimum aliud iuriſgentium. Pactum legitimum etiam iuriſgentium eſt. Non tamen omne pactum, quod iurigentium conuenit, & legitimum eſt, quin imo remotis quibuſdam pactis, quæ legitima ſunt, cætera ſolo gentium iure ſuſtinentur. Cuiac. ad l. 5. ff. de pact.

PACTVM nudum præcipue Pontificio iure, hoc à ciuili diſtat: quod actionem producit, contra l. iuris gentium, §. igitur, ff. de pact. Sed quibus caſib. id non procedat, docet Alciat. Spieg.

PACTVM nudum in legis & treugis principum producit actionem, quia pacta publica non egent fomento verborum, l. conuentionum, ff. de pact. ita ſing. Bald. in cap. 1. ad fin. extra eo. quod alibi ſe non legiſſe dicit Iaſ. in leg. lecta. in 7. not. in ſecundo caſu, ff. ſi cert. pet. & in l. iuriſgent. §. ſed cum nulla, in 1. not. in 13. fall. ff. de pact. Treuga tamẽ eſt illius naturæ, vt licet vnus contraueniat, non tamen alij propterea à pactis recedere poſſunt, licet ſecus ſit in pace: vt tradit Soc. conſilio 262. in cauſa magnifici, ad fin. lib. 2. quod eſt memoria dignum ad reg. l. cum proponas, 2. C. de pact. Cotta.

PACTVM retrouendendi, quod vocãt, & inter cætera pacta vulgatiſſimum eſt, dicitur, cum venditori ex conuentione conceditur ab emptore, quod ſi ipſe vel hæres eius voluerint quandocunque aut intra certum tempus reſtituere precium, vt tum rem ſuam, quam vendidit, quaſi redemptam accipiat. Quo pacto in emptione & venditione redditũ quotidie vtimur, l. 2. C. de pact. inter empt. & vend. Spieg. Hoc pactum olim fiduciæ dicebatur, vt Liu. lib. 2. de bello Macedonico, & Boëtius lib. 4. Topicor. nos docent, quorum hic fiduciam (ait) accepiſſe dicitur, cuicunq; aliqua res ea lege mancipatur, vt mancipati aliquanto remancipet, veluti, ſi quis dubium tempus timens potentiori amico fundum mancipet, vt cum tempus illud ſuſpectum præterierit, reddat. Hæc emancipatio fiduciaria nominatur idcirco, quod reſtituendi fides interponitur. De quo latius ad tit. Inſtitutio, de legitima parentum tut. &c.

PACTVM veſtitum. Corraſ. 1. Miſcell. 1. n. 2. eſt conuentio iuriſgentium, aut ciuilis, in nomen propriũ contractus trãſiens, aut alio iuris adminiculo roborata, l. iuriſgent. in pr. ff. de pact.

PACTVM vulgare, l. Bœbius, ff. de pact. dot. quod inter ſe ſolerent ſocer & gener paciſci, ſi in matrimonio ſine liberis filia deceſſiſſet, dos profectitia ad patrem rediret. Eadem ratione Imperator Alex. vulgare pactum dixit, l. pactum, C. de pigno. act. vt ſi intra certum tempus pecunia ſoluta non ſit, prædia pignori vel hypothecæ data vendere liceat. Prat.

PADVM flumen eſt torrens, & aliquando tam violentum decurrit, vt alueum mutet, & multorum late agros trans ripam, vt ita dicam, transferat, Conn. lib. 3. c. 5. n. 3. ex Aggeno Vrbico.

PÆDAGOGIANOS pueros Cuiac. in rub. C. de Caſtren. & miniſter. libro 12. refert inter Caſtrenſianos & miniſterianos aulicos. Caſtrenſiani, inquit, ſunt miniſteriani aulici, qui ſacro miniſterio deputati ſunt, vt ait l. 4. C. de Caſtrenſianis & miniſterianis, veluti præguſtatores, pincernæ, veſtitores piſtores, pædagogia, ſiue pædagogiani pueri, vt Marcellinus lib. 26. deſcribit tunica auro diſtincta induti à calce in pubem, purpureis operti tegminibus pedum, quos & libr. 30. refert in venatione diſponi ad carnes retinendos, Gallice *paiges*. Caſtrenſes miniſtri appellantur à Lampridio in Alexand. De iis Tertull. de Corona militis. Eſt etiam, inquit, alia militia regiarum familiarũmã & Caſtrenſes appellantur. Hi erant ſub diſpoſitione viri ſpectabilis Caſtrenſis ſacri palatij. Hæc Cuiac.

PÆDAGOGIVM apud Vlp. in l. quæſitum, §. ſi inſtructum, ff. de fundo inſtructo, ſeruitium ad municipium dicitur.

PÆDAGOGVS dicitur is, cui ducendorum puerorum cura, ſimul & eorum inſtitutio committitur. Quod munus olim demandari ſolebat ſeruis domeſticis. Vnde Plaut. in Mercat. Seruum vna mittit, qui nõ olim à puero paruulo pædagogus mihi erat, Notus eſt Diog. qui cum in Creta venderetur, dixit præconi, vt clamaret, ſe vendere ſeruum qui ſciret imperare liberis: eaque lege hunc emit Xeniades, eique liberos ſuos concredidit. Apud Terentium in Adelphis manumittitur Syrus, quod Æſchinem & Creſiphontem à pueris curaſſet, docuiſſet, monuiſſet, & ſane nihil non debet pædagogo aut præceptori ſuo gratus diſcipulus, qui eius diligentia & melior & doctior redditus eſt, l. Aquilius Regulus, tit. de don. Itaque etiam veteres præceptorum ſanctiores voluere parentis eſſe loco, vt ait Iuuenalis. Sed illud notandum eſt, eſſe aliquando, vbi pædagogi meritum & eius neceſſaris vſus, ſit magis cauſa ſeruitutis quam libertatis. Nam hæres qui rogatus eſt ſeruum ſuum manumittere excuſatur, ſi is ſit vel proprius, vel liberorum ſuorum pædagogus, cuius miniſterio carere non poſſit, l. Caij Caſſij. De fideic. liber. Vt refert Balduin. in comm. ſuper Inſtitutiones Iuſtiniani, lib. 1. tit. 6. quib. ex cauſis manumit. v

PAEDAGOGII appellatione ſeruilem familiam, non quidem vniuerſam, verum iuniorum, qui circa patremfamilias occupati erant, accipere debemus, id eſt, ſeruos ætatis integræ, quos vſus ſui cauſa paterfamilias habeat, qui ad ejus corpus tuendum atq; ad ipſius cultum præpoſiti deſtinatiq; eſſent: vt loquitur l. 204. vlt. ff. de verb. ſig. & ita apud M. Senec. controuerſ. 1. li. 2. interpretari licet, miniſteria puerilia iuuenilia ve ad eos, quos dixi, vſus parata ac deſtinata. Quin etiam conclaue & cubiculum, illud in quo pueri ejuſmodi iacebant cubantque Pædagogium videtur Plin. appellare. Epiſt. 27. lib. 7. Briſſ.

PAEDAIVM, locus in domicilio, in quo pueri ſeruique commorantur: qui παῖδες vocantur.

παῖδες autem nomine liberorum reſpondet: ſed non tam apte aut commode, propterea quod ſerui quoque ita nuncupentur tum Græcis tum Latinis: qui ab iſto verbo pueri vocabulum formauerunt, quo ſignificant domeſticos ſeruos, præſertim tabellarios, credo quod non niſi pueris & in iuuenili ætate conſtitutis: qui pedibus valerent, vti poterant ad eam rem, Conn. lib. 9. c. 1. nu. 1. & vide infra Pueri: Cujac. ad leg. 2. ff. de excuſat. dicit, quod παῖδων nomine ſoli filij ſignificentur, allegat leg. 8. ff. eod. tit. de excuſat.

PÆGMA, ludus interpretatur à παίζω, ludo. Erat autem machina in ſublime tendens, in qua puerorum cantantium erant nidi, Vlp. tit. de fundo inſtructo, l. quæſitum. In emptionem, inquit domus, ſpeculiaria, & pægmata cedere, Nebr.

PÆNE eſt, prope eſt, parum eſt, modeſtiæ notæ. A. Auguſt. lib. 3. c. 6. quem conſulas velim.

πάγη quid ſignificent: vide κάμη.

PAGANI à pagis (pagus autem dictus eſt à Græca voce πηγή, i. e. fons, eo, quod concederetur in eiuſmodi loco, vbi aqua ſuppeteret) olim erant ruſtici, ſicut & hodie ex vulgato loquendi vſu, qui agriculturæ duntaxat operam dabant, & à militia arcebantur, ne armis aſſueti contra ciuitates inſurgerent. Ideoq; in iuris ciuilis libris militibus opponuntur, l. 1. §. 1. ff. de ſeruis fugit. l. 14. ff. de pœn. l. vlt. ff. ad leg. Falcid. l. 12. in fin. ff. de cuſtod. reor. l. 49. ff. loca. l. 39. in fi. ff. de milit. teſt. l. 7. ff. de diuerſ. regul. iur. Proinde peculij diuerſa genera, Paganum Caſtrenſe conſtituuntur, l. vlt. C. de inoff. teſt. Et in paganiſo & in caſtris opponuntur in l. 1. C. de teſt. milit. Paganus ergo eſt qui non militat ἐφ' ὅπλοις. Briſſ.

Digitized by Google

PAGANAM legem apud Plin. pro pagorum lege accipio. Cauetur autem hac lege in plerisq; Italiæ prædiis, ne mulieres per itinera ambulantes, torqueant fusos, aut omnino detectos ferant: quoniam aduersetur id omni spei, præcipuaque frugum. Plin. lib. 28. c. 2. fi. In constitutionib. etiam Imperatores Christianorum, quæ in libr. 1. Codicis sunt relatæ, alieni a fide nostra, pagani dicuntur: cuius verbi ridiculas Etymologias Philastrius Brixiensis & Isidorus comminiscuntur. Briss. & Vult. in comment. Instit. de testam. ordin. in pr. n. 29.

PAGANVS priscis Romanis ille erat, qui militiæ cupiens erat, & illi cingi seu asscribi volebat. Eo enim interuallo, quo id quærebat, & ad militiam aspirare tentabat, paganus: mox militiam adeptus, miles dicebatur. Vnde Scæuola ad leg. Falc. l. si dum paganus erat, fecerit testamentum, militiæ tempore codicillos, ex Falcidia in Codicillis locum non habet, in testamento locum habebit. Nec ignoro, receptius esse, paganum dici omnem, qui non est miles, & qui est priuatus. Sueton. in Augusto concionante se admissa turba paganorum apud milites, & Persius: Ipse semipaganus, ad sacra vatum carmen affero nostrum. Id est cum nondum sim vere miles Musarum: tamen affero carmen nostrum ad sacra vatum, vt apud ipsos militiæ sacramentum dicam, & nomen meum accipiant. Et Liuius lib. 1. narrat Tullium vrbem regionibus & collibus quadrifariam diuisisse, & quæ habitabantur partes tribus appellasse a tributo. Dionysius Græca lingua πάγους vocatos esse dicit, quia singulæ agri partes, singulis tribubus habitandæ datæ essent, quibus se montibus, rupibus, & specubus aduersus latronum incursum munierant: festaque habuisse anniuersaria, παγανάλια dicta, quod ea pagi isti suo quisque more & tempore peragerent, tanquam sibi propria non totius vrbis communia. Postea vero, quam Romana vrbs magna hominum multitudine habitari cœpta est, plutimi fuerunt inter eos, qui arma detrectarent, nullo alio egregio facto glorioſi, quam antiquo Quiritum nomine, quod illis primum fuit a Romulo, qui Quirinus dictus ab hasta, quæ curis nominabatur a Sabinis. Cur autem omnes a religione nostra auersos antiqui Christiani paganos appellarint, id in titulo de paganis & templis eorum a nonnullis quæsitum est. Et sunt qui putant, id fuisse olim causæ, quod non essent illi Christi milites, qui solus dignus est, cui militemus, quod vix est vt credam, cum Iulianus Imp. Christianis militia interdixerit, & Lactantius ipsis neget esse licitum militare, quod eorum omnis militia in iustitia esse debeat. Vt non verisimile esse videatur, hoc militum nomen libenter susceptos fuisse Christianos, præsertim initio huius nostræ religionis. Existimaui aliquando, sic nominatos istos fuisse, quod qui in pagis ruri morarentur, tardius hac nostra persuasione imbuti sunt, & diutius paganalia sua sacrificia coluerunt, vt fere rudes & imperiti homines sui moris sunt retinentissimi. Quemadmodum igitur agrestes homines vocamus, quicunq; sunt ciuilioris vitæ ignari, nec melioribus inuentis volunt acquiescere. Sic paganos dixerunt, qui vanam quidem illam, sed tamen antiquam Deorum superstitionem in idolorum cultu positam retinebant, & summi Dei beneficio data mortalib. Christi doctrina. Hæc Conn. lib. 9. c. 5. n. 1. 2. 7. vide Zas. in tract. subst. c. 5

PAGERE, pro paciſci. Nam, teste Quintiliano, pepigi, non a pango, sed antiquo verbo pago, pagis, siue enim dicitur, vt in l. 12. Tabul. Ni ita pagunt: vide paulo superius in verbo. Pactio nomen est verbale.

PAGI apud Cæsarem sunt regiones vniuersæ & populi alicuius partes, vt tota regia Helvetiorum, quæ ab eo appellatur ciuitas, in quatuor partes erat distributa, quas appellat idem scriptor pagos, non quod tantum pagatim incoleretur: nam & habitabatur oppidatim: cum scribat 12. oppida in ea fuisse, & pagos ad quadringentos, sed quod vniuersus eorum ager in quatuor partes & tanquam præfecturas esse diuisus. Eodem modo scribit Sueuorum centum pagos fuisse: cum enim longe lateq; in Germania regionem amplissimam haberent, latissimosque fines, in centum partes regio distributa erat: sic ager Romanus a Numa Pompilio in pagos distributus fuerat, vt scribit Dionysius his verbis διῄρει τὴν χώραν ἅπασαν εἰς τοὺς καλουμένους πάγους. Pactus enim quosdam & partes regionis ita vocant, quod quidem & Plutarchus scribit. τὴν μὲν γὰρ χώραν διῄρηντο κατὰ πάγους. Pagis autem illis præerant paganorum magistri vt annotauit Turnebus aduersariorum, lib. 9. c. 7.

PAGORVM præpositi memorantur in l. 2. C. de suscept. lib. 10. l. 8. C. Th. eo. tit l. 7. C quæ res dign. Eos Iustin. in edicto 13. & in Nou. aliquoties παγάρχας vocat. Briss.

PALAM factum dicitur, quod coram pluribus, puta duobus sit. At publice factum, quod coram populo agitur, aut fit Alciat. de verb. sign. Vide Bart. in lege, non intelligitur, §. 1. ff. de iure fisci. Scieg. Adde Corras. Miscell. lib. 6. c. 14. Briss.

PALAM & clam opponuntur, l. vlt. ff. de ritu N. Briss.

PALAM est coram pluribus, l. 31. ff. de verb. sign. In quæstione taciti fideicommissi palam relictum intelligitur, quod testamento vel codicillis quis rogatus est restituere, non domestica cautione, vel chirographo, l. 3. ff. de iure fisc. Nec tamen ad excludendam taciti fideicommissi fraudem palam relictum videri Paulus scribit, quod ex testamento cum recitatur sciri non potest: quemadmodum nec ille palam dat, qui ita scribit ROGO VOS HÆREDES MEOS IN EO QVOD A VOBIS PETII, FIDEM PRÆSTETIS, l. 40. ff. de iure fisc. Quanquam his postremis verbis non esse legi fraudem factam in l. 3. ff. eodem titul. tradatur. In eo quod dicitur palam hæredes esse nuncupandos. Palam non vtique in publicum significat: Sed vt exaudiri possit, nec ab omnibus exaudiri, sed a testib. 7. l. 21. ff. de testam. l. vlt. ff. de iure codic. Briss.

PALAM fieri dicitur contractus: & etiam bona fide, quando fit in præsentia iudicis agnatorum, vel etiam amicorum. Bar. sing. in l. fratre, col. 15. vers. 3. quæro, ff. de cond. indeb. Ias. in l. singularia, in 7. col. vers. pulchrum, ff. si cert. pet. & in rep. d. l. fratre a fratre, in 24. col. in prin. & in l. pacta nouissima, in tertio notab. C. de pactis, & in c. 1. in 3. col. in princ. qui feudum dare possint. & not. Bart. Veron. caut. 258. semper allegatur, & caut. 306. tutores semper in 2. col. cum aliis adductis per Dn. Alex. in leg. trãsactionem, in vlt. verbis, Cod. de transactio, quod est notandum, pro intellectu l. non existimo cum simil. ff. de admin. tutor. Tamen potest contrarium probari, vt consulit Corn. cons. 204. incipiente, Viso puncto & copia instrumenti, col. penult. vers. non obstat quod interuenit, in 3. lib. Barb. cons. 7. clementissimi, colum. 5. lib. 1. Et ideo alibi notabiliter Baldus instruit tutores, vt in alienationib. & aliis contractibus minorum adhibeant consilium coniunctorum, in l. Polla. vers. 3. oppono. C. de his quibus vt indignis, per glossam singularem ibi & sequitur Salicetus & omnes moderni ibidem late tractant & commendat. Cæpol. in d. caus. 306. in 3. col. vbi idem dicit de præsentia amicorum, si affines desunt: per ea quæ dicunt Bartolus, Baldus & omnes in l. transactionem, C. de transact. & & idem Bald. sing. c. 1. in pr. in 2. col. vers. quærit. Iac. de Beluis. in tit. qui feud. dam. poss. generaliter dicebat, quod vbi est seruata forma, puta consensus fratrum, & decretum superioris interpositum præsumitur bona fides, & etiam contractus vtilis etiam si esset Ecclesia, & reassumit Felin. in capit. cum contingat, in 4. col. in vlt. limitatione primæ conclusionis, extra de rescript. declarando tamen, vt singul. per Bald. in l. tutores, ff. de confir. tut. Simile videmus è contra in matre quæ nupsit cum consilio filiorum: secundum cautelam notab. Ang. in Auth. de non eligendo secun. nub. in princ. in pen. col. vers. & prædicta vera, quam commendat Bartol. Veronens. caut. 323. si mater, & plures alij. Contra.

PALAM nuncupatus, hæres dicitur, si testes exaudiuerint. Spie.

PALAM quæstum facere dicimus non tantum eam, quæ in lupanario se prostituit. Verum etiam si qua, vt assolet, in taberna, caupona vel alia domo quæ pudori suo non parcit: Palam autem si accipimus passim, hoc est, sine delectu, non si quæ adulteris, vel stupratorib. se committit, sed quæ vicem prostitutæ sustinet. Item quæ cum vno & altero, pecunia accepta commiscuit non videtur palam corpore quæstum facere. Octauianus tamen rectissime ait etiam eam quæ sine quæstu palam se prostituerit, debuisse his connumerari, non solum autem ea quæ facit, verum ea quoq; quæ fecit, & facere desiit lege notatur, neque enim abolebitur turpitudo quæ postea intermissa est, non est ignoscendum ei quæ abtentu paupertatis turpissimam vitam degit. Vlp. in l. palam 43. ff. de ritu nuptiar. Matth.

PALAM relictum intelligitur, quod testamento vel Codicillis quis rogatus est restituere non domestica cautione vel chirographo l. 3. ff. de Iure fisc. Briss.

PALAM rem esse dicimus, de qua constat, aut euidentia, quod vulgo notorium dicimus: aut quæ simpliciter manifesta, aut liquida, aut tantummodo clara. Vide Alciatum in l. palam de verb. sig. Sp.

PALATINI panes seu ciuiles, l. 7. C. Th. de annon. ciu. quibus dicuntur, quod è palatio erogarẽtur: alij tamen malunt sic dictos, quod palatinis præberẽtur. Largitione autẽ annua distribui solebãt: cuius institutr Constãtinus autor nominatur, in l. 2. C. de frum. vrb. Constan. & l. 1. C. de annon. ciuil. & apud Scratem li. 2. c. 13. Eorum mentio fit in l. vlt. C. de quadr. præscr. & d. l. 1. vbi iubentur panes cocti dari non frumentum. Prat.

PALATINI largitionales seu priuatiani erant: atque in genere hoc nomine omnia officia eorum qui in sacro palatio militãt id est, memoriales, agentes in rebus, adparitores diuersorum Comitum, largitionum vel priuatarum continentur. De quib. in tit. C. de Palatin. sacra. largit. Sed & ministeriani de quibus de Castrensia. & minist. Generalem hanc significationem comprobat lex 1. C. de primileg. eor. qui sacro palat. milit. A palatinis, inquit, tam his qui obsequiis nostris inculpatæ officia præbuerunt, quam illis in scriniis nostris, id est memoriæ epistolarum, libellorumque versati sunt, &c. Ambrosius ep. 81. Palatini, inquit, sunt officia, id est, memoriales, agentes in rebus, adparitores diuersorum Comitum. Palatium pro palatinis sæpe accipi Am. Marcel. testis est li. 4. Tuas, ait & palatij tui iubeo auferte annonas. Prat.

PALATINOS quidem esse volunt eos qui habitabant in palatio.

Comi

Comitatenſes vero, qui in domo Auguſti ſemper commorabantur, Mihi contra videtur vt Palatini proprie ſint quos domeſticos principis appellamus. Palatium enim dicitur domus Principis, Comitatenſes autem quicunque de comitatu ſunt, quos tamen omnes Palatinos dictos eſſe arbitror, vt oſtendi videtur ex conſtitutione Conſtantini imperatoris de caſtrenſi omnium palat.pec. Qua conſtitutione omnibus Palatinis in Caſtrenſe peculium cedere præcipit, quod propria diligentia vel liberalitate principum quæſiuerunt. Quid enim tam ex caſtris eſt inquit, quam quod nobis conſciis, ac prope ſub conſpectibus noſtris acquiritur? Sed nec alieni ſunt à puluere & labore caſtrorum, qui ſigna noſtra comitantur, qui præſto ſunt ſemper actibus, quos intentos & eruditos ſtudiis itinerum prolixitas & expeditionum difficultas exercet. Quæ omnia & Comitatenſibus conuenire certum eſt: ideo facta eſt conſtitutio de omnibus Palatinis, ne de illis tantum intelligeretur qui domeſtici eſſent, & quaſi familiares principis. Conuan. lib. 4. cap. 15. nu. 4. Cujac. affirmat palatinos dici largitionales ſiue priuatianos, qui pertinent ad comitem ſacrarum vel priuatarum largitionum. Eorum partes eæ ſunt vrgere, inſtare, monere, ne quid tale aduerſus chartularios attentetur. Cujac. ad l. 2. & 3. C. de cano. largitional. tit. libr. 10.

PALATINORVM nomen in l. 2. C. de pet. bon. ſubl. de iis ſpeciatim dictum videtur, qui in aula Imperatoris libellos petitionum vel aliarum rerum, quæ Imperatori offerebantur, inſtruebant, vel geſta admiſſi alicuius libelli edebant. Prat.

PALATIO id fundamenti genus eſt, quod in aquis, aut in vliginoſis, aut congeſtitiis locis fieri videmus: à palis qui in terram depanguntur, dictum vocabulum. Fiſtulatio etiam appellatur à fiſtuca machina, qua etiam pauitores vtuntur, vtrinque anſata. Hac enim pali magna vi in terram adiguntur. Bud. in l. ſi fratres, §. item ſi communem, ff. pro ſoc. Spieg.

PALATIA appellabantur omnes ſacræ ædes dicatæ habitationi principis Balduin. in procemio ſupr. Inſtit. &c.

PALATIVM Cyrillus autor Græcus, à Palatino monte deriuat, ſacrum, ceu haud violandum: ob Imperatoris venerationem, cuius eſt ſedes, vocatur. Cod. de Comit. & Archiat. Sacr. Palat. Item de priuil. eor. qui in ſacro Palatio militant, l. 12. Primam indifferentem habet, Ouidius de arte: Illic quas tulerant nemoroſa palatia frondes. Martialis: Inde ſacro veneranda petes palatio cliuo. B. Rhenanus monuit, eam regionem quæ nobis nunc, *dio Pfaltz* apellatur, indocte Palatinatum vocari. Spieg.

PALESTAI, Lege Athlethatum nomine.

PALÆSTRA dictione vtimur non tantum pro ludo ipſo, ſed etiam pro loco vbi exercetur, Vlp. in l. ſed & ſi quid, ff. de vſuf. eleganter mancipium de palæſtra, ſeruum accipit, qui paleſtræ dat operam. Spieg.

PALÆSTINVS Palæſtina eſt prouincia Syriæ, Arabiæ contermina, dicta à Palæſtin olim illic metropoli, vnde Palæſtini qui iidem cum his ſunt, quos ſacra hiſtoria Philiſtin & Philiſtinos nominat de quibus in primo regum ſcribitur. Eſt & alia Palæſtina prope Phræaciam, de qua Lucanus, lib. 5.

Inde rapi cœpere rates, atque æquora claſſem
Curua equi, qua tam ventos fluctuque ſecundo
Linxa Palaſtinas vncis confixit arenas. Anchora.

PALÆSTINÆ Cæſaream Iuſtinianus ſcribit nomen accepiſſe à Veſpaſiano contra omnium ſcriptorum ſententiam, qui nomen Herodi rege Iudææ acceptum ferunt. Cuiac. in expoſit. Nou. conſtit. Iuſtin. Nou. 103.

Παλαιστρικὸν in l. ſed milites, ff. de excuſ. tut. ſunt Veterani.

PALERIS ſylua, ex qua pali ſumuntur, l. 9. ff. de vſufr.

PALEA ſine diphthongo, ceu titulus præponitur quibuſdam capitibus decretorum Gratiani, quod ſcilicet hæc additicia ſint, nec à Gratiano primitus illi libro inſerta, ſed ab interpretibus prout cuique commodum videbatur, ad marginem Gratiani adſcripta, & plerunque in emendatioribus, & antiquioribus exemplaribus omiſſa. Cui rei fidem facit, quod refert Ant. Conſ. in emendat. decret. Gratian. qui ſe antiquum Gratiani exemplar habuiſſe teſtatur, in quo pleræque eiuſdem paleæ deſunt. Sunt qui hanc dictionem per diphthongum ſcribendam cenſeant, & deduci à voce παλαιὸς hæcque quaſi παλαία id eſt, antiqua nuncupata. Prat.

PALI lignorum appellatione non continentur l. pali de verb. ſig. l. pali, de leg. 3. & de fund. inſtruct. l. inſtrum. Alber. Vide paulo poſt Palus, pali: & inferius Pedamentorum. Spieg.

PALORVM qui vineæ fulciendæ cauſa parantur, fit mentio in l. 17. §. vltim. ff. de act. empt. l. 59. §. vlt. ff. de vſufruct. leg. 56. ff. de legat. 3. l. 12. §. ſi aliqua. ff. de inſtruct. vel inſtrument. Alias pedamenta & ridicæ appellantur, l. 10. ff. de vſufruct. l. 3. ff. de ſeruitut. ruſt. l. 1. ff. de tigno iuncto, l. 11. §. ſi quis in vineas, ff. quod vi aut clam, Briſſ. Adde Forcat. in ſuo penu iuris ciuilis, cap. 7. Pali primo inter ea quæ vineis neceſſaria ſunt, numerantur, l. 1. ff. de tigno iuncto. Pali tamen appellatio generalis, & omnia arborum ſuſtentacula ac pedamenta complectitur. Vnde non comburendi, ſed fulciendi vel claudendi cauſa parantur. Briſſ.

PALLA Marcello, veſtimentum honeſtæ mulieris eſt: dicta quod palam & foris eſſet. Olim erat veſtis Chriſtianorum ſimplex & facilis. Nonnulli, vt annotauit Rhenanus in Tertul. traduntque eam ad veſtigia vſque demiſſam fuiſſe.

παλλάκη quid, vide Pellex.

PALLIARE metaphoricos, ductum verbum, ſignificat tegere turpe factum, ſic ſumitur in cap. niſi ſpecialis, extr. illo tit. de vſu pallij, & vide ibi bonam gl. in verbo palliare.

PALLIVM, ait Iſidorus lib. 19. cap. 24. eſt, quo miniſtrantium ſcapulæ conteguntur, vt dum miniſtrant, expediti diſcurrant. Plaut.

Si quid fuerus es, appende in humeris pallium.

Dictum autem pallium, idem ſcribit à pellibus, quia prius ſuper indumento pelliceo veteres induebantur: ſiue à Palla per deriuationem. Græcorum autem hoc proprium erat, vnde & Palliatæ comœdiæ. Quoniam autem in humeris pendebatur, & adjiciebatur περόνη dictum, & dicti olim Chriſtiani Græci περονᾶται ab hæreticis, quod eo veſtimenti genere vterentur, & quod omnibus dicerentur, vt fingebant, imponere. Pallium autem apud Pontificios ſumitur pro inſigni ornamento Archiepiſc. vel epiſc. c. 1. de auct. & vſu Pallij. Prat.

PALLIVM. Non dubium eſt palliũ accipi multis modis. Pallium proprie extrema veſtis eſt, vnde apud Plautum in triumuiro allegoria prouerbialis, tunica pallio propior eſt. Et hoc inter veſtimenta communia (quæ Tacitus in tertio promiſcua appellare videtur) ponit & annumerat Vlpianus in l. veſtis, §. comm. ff. de aur. & arg. leg. Communia veſtimenta ſunt (ait) quibus promiſcue vtitur mulier cum viro: veluti ſi ejuſmodi penula, palliúmve eſt, & reliqua, quibus ſine reprehenſione vel vir, vel vxor vtatur. Et de palliis hujuſmodi, quam varia fuerint, & quibus propria, docte tradit Bayfius capit. 13. de re veſt. Aliter accipitur pallium lib. 1. Decretalium, titulo, de authoritate & vſu pallij. De quo Polydorus Virgil. lib. 4. capit. 12. Pallium (inquit) veſtis ſumma lanea, & candida, cujus vtrinque pendent duæ faſciæ, & ad humeros circulus ductus, ac quatuor purpureis crucibus inſignita eſt. Cujus ſane inſigneur rationem D. Gregorius ad Maximum epiſcopum Solymitanum ſcienter reddit, qui dicit illud humanitatem, & iuſtitiam ſignificare: vt ij qui illo vtũtur, foris ſummiſiſſe ſe gerant, id eſt, mites ſint, & intus animum æquum habeant, hoc eſt, juſtitiam colant. Et de hujuſmodi pallio (quod patriarcharum, primatum, & metropolitanorum eſt proprium, vt per illud à cæteris epiſcopis diſcernantur, & priuilegiatam obtineant dignitatem) Tertullianus librum ſcripſit, quo ejus vetuſtatem, & commodum vſum edocet: Anchora. Vide latius in dictione Periſtromatis. Pallium proprie eſt Græcus habitus. Et à pallio ſit pallidum quod Vlp. in d. §. communia virilib. veſtimentis annumerat.

PALMA, non finis eſt laboris, ſed victoriæ ſignum, & victoria ipſa, vt in l. 1. Cod. de princ. agent. in reb. lib. 12. Vnde palmata toga, à palma in ea intexta, inquit Budæus, proprie triumphantium fuit: quam merebantur hi, qui de hoſtibus palmam reportaſſent. Pro dactylo alias ſumitur, & inter dulcia numeratur à Iurecoſſ. cum ait: item vuas, ficus, palmas, caricas, l. vlt. de Tritic. & vino leg.

PALMAM, autem arborem eſſe, cujus, ſecundum Plinium, vnde quinquaginta genera inueniantur, nemo ignorat, ejuſque naturæ eſſe, vt ponderi non cedat, ſed renitatur. Vt etiam annotauit Forcat. in ſuo penu juris ciuilis c. 27.

PALMARIVM, victoriæ ſiue præmium quod victoriæ ergo debetur. Vlp. ex Imperatoris reſcripto in leg. 1. §. 5. ff. de extra. cognit. Si vero poſt cauſam actum eſt, honoraria ſumma peti poterit vſque ad probabilem quantitatem: etſi nomine palmarij cautum ſit. Hot.

PALMATAE, tunicæ ſeu veſtes ſunt, quib. conſules, aut alicuius magiſtratum viri vtebantur. Vopiſc. in Aurel. Cape. pro rebus geſtis tunicam palmatam, ſellam eburneam: nam te conſulem hodie deſigno. Meminit & Trebel. in Galieno, Apul. in Apolog. & Seruius: qui triumphalibus viris dari ſolitam ſcribit. Cuius rei etiam Liuius eſt autor. Auſon. in Panegyr. Palmatam, inquit, tibi miſi, in qua D. Conſtantinus pareus noſter intextus eſt. Hæc plane, hæc eſt picta non magis auro, quam tuis verbis. Alc. in l. propoſitis. C. de Grege dominico, lib. 11. Palmati equi ijdem fere ſunt, quos vulgo Bajos vocamus. quoniam ſpadices, hoc eſt, cum fructu ſuo ramuſculos, Græci βαΐα vocant. Sic igitur dicti ſunt à colore. Poſſumus etiam intelligere equos, palmatos, quibus vrebantur aurigæ in circo à palma. Alciat. in d. l. propoſitis. Spieg.

PALMIPEDALE, menſura vnius pedis & palmi.

PALMVS, mẽſuræ genus. Eſt autem duplex, inquit Budæus. Major 12. digitorum, Græce Spithamæ vocatur, & Latinis etiam dodrans Minor digitorum 4. Palæſtes Græce dicitur. Frontinus lib. de limitibus agrorum ſcribit palmum habere digitos 4. vncias 3. quod Theodoſ. & Neratius probant. Prat.

PALO. palare, hoc eſt, palis munio. Colu. Vt vitis paletur, & capite tenus alligetur. Old.

Digitized by Google

PALOS non lignorum ſed materiæ numero haberi conſtat, l.56. ff.de legat.3.l.162.ff.de verb.ſign. Pali quærendo fructui deſeruiunt,l.12.§.ſi aliqua, ff.de inſtruct. vel inſtr.

PALPATVS eſt, Vlp.At ſi cum equum permulſit quis,vel palpatus eſt, calce eum percuſſerit, erit actioni locus leg.1. ff.Si quad.paup.fec.dic.Solent autem equiſones plauſu manus blandiri equis. Spieg.

PALVS, palus,paludis,quam Græci ἕλος dicunt,eſt, vbi paululum aquæ in altitudine,& palam latius diffuſa, quæ etiam quandoque ſiccatur. Hoc modo accipitur C.in tit.De alluuionibus, & paludibus, & paſcuis, ad alium ſtatum tranſlatis, id eſt, melioribus,fertilioribus factis. Vide Inſt.de rer.diuiſ.præterea. Huius autem dictionis prima breuis eſt, & ſecunda indifferens, quanquam genitiuo creſcat. Virg. lib.4. Georg.

Cociti, tardáque palus inamabilis vnda. Horat.
Regia opus, ſterilíſque diu palus, aptáque remis.

PALVDAMENTVM veſtem eſſe Imperatorum,ſcribit Tranquillus in Cæſare, Blondus lib.9. Romæ triumphantis. Alexand. ab Alexandro libr.3. capit.3.& libr.5.cap.18. Feſtus tamen omnia militaria ornamenta paludamenta dici in libris auguralibus affirmare videtur. Plutarchus in Philopœmene tunicas equeſtres vocat,in Lucullo ἱππικὰς, vt opinor pro paludamento poſuit, in Craſſo vero φοινικίδα pro paludamento purpureo dixit. Quo genere veſtis etiam Græci equites vtebantur,quam ἐφαπτίδα. Athenæus in quinto vocat. Paludamenti autem picturam ad viuum ex Romanorum marmoribus expreſſam inuenies apud Lazarum Bayfium in fin. c.1. in l.veſtis, ff.de aur. & arg.leg. &c.

PALVS,pali,eſt lignum acutum,quod in terram defigitur ad fundanda vel fulcienda ædificiorum fundamenta, aut ad caſtra munienda, vel claudendos hortos, aut ſuſtinendas vites ſecundum Columellam. Quando tamen pro pedamento vitis accipitur, id proprie vocatur ridica ſeu adminiculum vitis, l. is qui in puteum, §.ſi quis vineas, quod vi aut clam, Coraſ.1. Miſcel.1. n.5. Gœdd.ad l.168.de verb.ſign.

PAMPHILIÆ apud Iurecoſſ. vt & aliarum regionum, præcipue in exemplis fit mentio. Eam Moſopiam aliquando dictam conſtat, quoniam Mopſi vetus regnum fuiſſet, Spieg.

PANARIVM,panis receptaculum: ſicut Granarium grani. Cata.

PANCARPVM ſpectaculi genus, quaſi omnium arborum fructibus concinnata ſylua, apud Imp. in Nouel. de conſulibus,§.ac primus quidem. Vetus interpres ſyluam exponit, qua ratione & chamæleo niger dictus forſitan ſit παγκαρπὸς. vt ad Dioſcor. Græci quidam adnotarunt, ex varietate colorum, & oraculo quodam, cum Dianæ iuberetur Neleus ſtatuam erigere, ἐκ παγκαρποῦ ξύλου eruxit è quercu,in qua oſtenderat multos varioſque ſuſpenſos fructus, vt interpres Callimachi ſcribit, appellatur à Sophocle in Œdipo Tyran. laurus παγκαρπὸς. Vide Cujac.ad dict. Nouel. de conſulibus §.ac primus quidem.

PANCHRESTVM, medicamentum nobile, quod latine dici poteſt,omnibus conducibile,vel omnibus affectibus vtile

PANCRATIASTEN cum dici volunt, qui luctator ſimul, & pugil foret,quippe cum alij pugiles,alij luctatores forent, is qui vtroque tenetur ſtudio, pugna ſcilicet & luctu, Pancratiaſticus nuncupatur.

Παγκρατὴς Græcis, omnia vincens dicitur. Alex.Neapol.Genial. dier.lib.3.c.9.

PANCRATIVM, παγκράτιον Plut.in ſympoſ.lib.2.cap.4.certamen eſſe mixtum, ſcribit ex pugilatu & lucta, ὁ γὰρ inquit, μίγνυσι τὸ παγκράτιον πυγμὴν καὶ πάλην, ἄμφω. Ariſt.lib.1.Rhet. Qui poteſt premere, ac fortiter tenere, ad luctam eſt idoneus: qui ictu longe à ſe repellere,ad pugilatum: qui vtrumque,ad pancratium. Sic Plato li.1.de leg. παγκράτιον ἀπὸ σκιᾶς, ἀπὸ πυγμῆς ἀπὸ πάλης. Qui in pugili certamine, aut luctu, aut vtroque ſimul ſe exercuit. Pancratium itaque ludus erat qui in puluere fiebat. recto ſtadio inuicem percutientium. Budæus in prior. annot. ſic dici vult, quod aduocatis omnibus corporis viribus, omniumque neruorum contentione tranſigitur. De Pancratio & Pancratiaſtis Gellius libro 12.cap.26. ex Panætij libro: Oportet animo ſemper eſſe prompto atque intento, vt ſunt athletarum, qui Pancratiaſtæ vocantur: nam ſicuti illi ad certandum vocati, proiectis alte brachiis conſiſtunt, caputque & os ſuum manibus oppoſitis, quaſi vallo præmuniunt: membraque eorum omnia priuſquam pugna mota eſt, aut ad vitandos ictus cauta ſunt, aut ad faciendos parata: ita animis, &c. Item Vlp. l.7.§.3. ff.ad leg.Aquil. Si quis in colluctatione, vel in pancratio, vel pugiles dum inter ſe exercentur, alius alium occiderit, &c.Iulius Pollux videtur intellexiſſe,dici παμμάχου quoque de Pancratiaſtis: nam poſtquam de iis loquens, eorum deſcripſit ἔργα addit: ἐπὶ δ' πάσιν εἶναι αὐτῶν, ἐπὶ πάμμαχον καθαπερ ἀπὸ τελείων τῶν ἀγωνισμάτων. τὸν αὐτὸν καμοῦντα παμμάχου καὶ τὸν ἀκροχειρισμὸν τὸν παγκρατιαστικὸν. Prat.

PANDECTA nomen Græcum eſt & compoſitum à πᾶν quod eſt totum: & participio verbi δέχομαι, id eſt capio: ſiue ἀπὸ τοῦ δέχεσθαι quod omnia comprehendat, quodq; omne eorum & doctrinarum contineat genus. Inſcripſit hoc nomine opus ſuum Tyro Tullius, vt refert A.Gellius Noctium Atticarum lib.16. c.11. De hoc tit. Pandectarum meminit Pli.in ſua ad Veſpaſianum (ſiue, vt alij contendunt, ad Domitianum) præfatione: iamiam (inquit) mox Pandectæ, enchiridion,pinacidion, inſcriptiones, propter quas vadimonium deſeri poſſit, & meminit etiam Aul.Gellius,in fine operis ſui.& Taboetius in topico milit.for. & legal.diſcip.tom.1. De Pandectarum nomine plura vide in verbo Digeſtum & in verbo Digeſtorum.

Πανδέκτου maſculino genere & numero ſingulari, in digeſtorum inſcriptione legendum quidam exiſtimant, quorum opinionem firmat Harmenopulus lib.1. Epit. t. 1. ὅτεγὰρ ἡ βασιλὶς Ἰουστινιανὸς τὰς τῶν παλαιῶν διατάξεις τῶν νόμων εἰς πανδέκτου βιβλίους διακοσίων ἀθρόων ἀπουσάσης συναγαγὼν, ἃ δὴ λέγεται εἶναι πανδέκτου ἢ πανδέκται τῶν νόμων ἐπαλλήλων. Briſſ.

Sunt qui PANDECTAS numero plurali magis probant, quo titulo quondam inſcriptos à veteribus libros Plin.in præfat. naturalis hiſtoriæ, docet, inquiens, iam Muſæ παιδιαρίαν ἰγχειρίδιον, λαμπάδ', πανδέκτας, Briſſ.

PANDI,manifeſtari,ſeu palam proferri. Ne ſecreta patrimonij & ſuſpectum, ad alienum pandatur, l.vlt. C, de aliment. pup. præſt.

PANDOCHIVM, Latine ſtabulum, ſiue diuerſorium, & hoſpitium dicitur.

PANGERE inducias, idem quod facere.

PANES palatini,quod è palatio erogarentur. Cujac.vero ad l.1. C.de frumento vrbis Conſtantinopolitanæ, libr.2. rectene illud panes Palatinos dici,quod è palatio erogarentur,ambigit, cum ipſe malit inde dici panes Palatinos,quod Palatinis præberentur. Prat. Vide Paulo ante Palatini panes.

PANES militares,& populares l.7.C.de Theodoſ.de anno ciuil. ex quibus locis diſces qui ſunt panes ciuiles.

PANICVM. Lege, militarium.

PANIS ciuilis. Panis ciuilis nomine ſunt, qui ſimpliciter annonam intelligant ciuilem, cui vendendæ qui præeſt dicatur ſitoſtaſius, ſicuti magiſtratus, qui curat periſſochoregia. Cæl. Rhod. lib.9. cap.16.

PANIS notiſſima eſt ſignificatio. Panis tamen gradilis in rubr. C. Theodoſiani, de annona ciuili & pane gradili dicitur. Prudentius aduerſus Symmachum:

Et quem panis alis gradibus diſpenſus ab altis.

Pratejus.

PANES autem gradiles ideo dicuntur, quod è gradibus qui in vnaquaque regione vrbis erant ad priſtina, vt conſtat ex deſcriptione antiqua vrbis, præbeantur. Caſſidor. 9. vt ſiue in gradu ſiue in aliis locis frumentorum condicta potuerint inuenire. Dantur frumenta piſtoribus ex publicis horreis, tum deinde populo panes. Cujac. ad l.1. C.de conditis in publicis horreis, lib.10.

PANIS nomine,frumentum venit,l.1.& ibidem Bart.C.de frum. vtb. Conſtant. libr.11.In Dominica oratione,panis nomine id declaratur, vt Vives atteſtatur, quo ueceſſitates vitæ hujus ineuitabiles tolerantur,ſiue in iis quæ edimus,ſiue quibus tegimur, quibus fouentur membra noſtra, & ab iniuria, vel rigoris cœli defenduntur, vel ardentis: quibus à morbo conualeſcimus,aut certe ad morbum ferendum ſuppetunt vires. Reliqua ſuperuacanea ſunt, quæ inuexit partim ſuperbia partim voluptas,& ex ea ortæ deliciæ. Lege Cibarius panis. Spieg.

PANNARIOS dicunt Iureconſulti pannorum venditores. Vide Rhodig. c.12. lib.6.

PANNEÆ veſtes dicuntur, ſicut laneæ, & bombycinæ.

PANNICVLARIA bona,inquit Vlp.l.6.debo.da.ſunt ea,quæ in cuſtodiam receptus ſecum attulit ſpolia, vt & ipſa appellatio oſtendit: non omnia tamen ſed veſtis, qua is fuerit inductus & nummulli in ventralem (ſic enim legi debet) quos victus ſui cauſa in promptu habuerit, aut leues anuli, id eſt, qui rem non excedunt aureorum quinque.

PANNO rubro fugatum pecus, l.50.§.vlt. ff.de furt.

PANORMITANVS Iuriſconſ. nobilis, nomen habuit Nicolai, natione Siculus fuit, vir acutus & ſagax, vt Siculus: ſed cum Senis iura perdiu profeſſus eſſet,tandem Archiep. Panormitanus factus, circiter annum 1450. è vita migrauit.

PANTHERA, παῦθηρ pro vniuerſo aucupio, & eo quicquid auceps capit. Vlp.l.11.§.11.ff.de act.empt. Veluti cum futurum iactum retis à piſcatore emimus aut indaginem plagis poſitis à venatore, vel pantheram ab Aucupe. Quidam pro Pantheram, Panthera in acuſatiuo ſingulari legi malunt, à nominatiuo Panther, cuius meminit Varro lib.4.ling. lat.retis genus eſſe ſcribens. Alias autem Panthera,animal eſt ferum & maculoſum,de quo l.2.ff.ad leg.Aquil. Prat.

PANTOMINI ſunt hi, qui intra vel extra ſcenam geſticulationes exercent, imitanturque dicta, facta moreſve hominum, & naturas, & eſt dictio Græca & compoſita, nam apud eos πάντων omnium, & μίμος imitator vocatur. vel,vt Diomedes, à μιμέομαι, id eſt,imitor. Latine autem, iſte effictor poteſt appellari. De Pantomimis Suet. in Nerone:ſeditionibus Pantomimorum ex parte proſcenij ſuperiori, ſignifer ſimiliter ac ſpecta

Digitized by Google

spectator aderat. Et Plinius in sua præfatione, secundum Hermolai Barbari lectionem: Nostri, inquit, crassiores antiquitatum, exemplorum artiumque facetissimi lucubrationum, vt qui ait, Bibaculus erat, & vocabat Pantomimus. Horum meminit & Lampridius, qui refert Alex. nanos & nanas, & moriones & pantomimos populo donasse: Eorum quoque meminit l. 3. §. Neratius, ff. de cond. causa dat. l. 43. ff. de actio. emp. leg. 25. & l. 27. ff. de oper. libert. Est autem Græcum verbum, Et Latinis Histrio appellatur. Sic enim Mnesterem promiscue Pantomimum & Histrionem appellari videmus à Seneca in Ἀποκολοκ. Claudij. Et à Suet. in Caligula capit. 36. & à Tacito libro 11. Nobilitati sunt hac ludicra arte Mnester, Pylades, Batylus, Hylas & Paris ille de quo in d. leg. 3. Neratius. Quorum omnium in Suetonio, Iuuenali, Martiali, Seneca & Macrobio non infrequens est mentio. Prodiit autem primum Tiberij temporibus, vt Suidas in verbo ἀλλοιόβριξ scribit, hæc mollis & impudica Pantomimorum saltatio, qua fracto corporis motu indecentique gesticulatione ita res gestæ repræsentabantur, vt loqui manibus magis, quam agere viderentur, Cassiodor. libro 1. Variar. Constituatur à vobis prasini Pantomimus quatenus sumptum, quem pro spectaculo ciuitatis impendimus, electis contulisse videamur. Hanc partem Musicæ disciplinæ mutam nominauere majores, scilicet, quæ ore clauso manibus loquitur, & quibusdam gesticulationibus facit intelligi quod vix narrante lingua aut scripturæ textura possit agnosci, sicut Barbarum quendam vbi vidisset, σφόνα τὴ ὀρχηστῆ σχηματοποιΐα. τὸν γὰρ μίμον τὸ σῶμα ἦν, dixisse: vt est apud Lucian. σὺ ὀρχήστα, σῶμα μὲν τοῦτο ἦν, πολλὰς δὲ ψυχὰς ἴσχες. Etenim ὀρχηστοῦ nomine in illo Luciani libello Pantomimus exaudiendus est. Briss. Idem Cassiod. lib. 4. Variar. epistol. vlt. Pantomimo igitur, cui à multifaria imitatione nomen est cum primum in scænam plausibus inuitatus aduenerit, assistunt consoni chori diuersis organis eruditi: tunc illa sensuum manus oculis canorum carmen exponit, & per signa composita quasi quibusdam literis edocet intuentis aspectum, in illaque leguntur, apices rerum, & non scribendo facit quod scriptura declarauit. Idem corpus Herculem designat & Venerem, fœminam repræsentat & marem, regem facit & militem, senem reddit & juvenem, vt in vno credas esse multos tam varia mitatione discretos. Hanc tamen totam artem ipsi Tiberio ita displicuisse, vt Roma pantomimos exegerit Dio lib. 57. scribit. Quod & à Trajano factum. Plinius in Panegyrico laudat. Exagitata valde à Cypriano, Arnobio & aliis pantomimica & à Christianis principibus tandem penitus exposa est, Briss.

PANVS, vt Nonius declarat, significat involucrum trâmæ, idemque per diminutionem vocatur panucla. Sic enim & iidem manuscripti libri habent, non panulam: & Hesychius etiam ipse panuclam siue panuclum, non panellium dicere voluit, quum ita scripsit: πλωίον. παννίκλιον, ἢ ἀτρακτοῦ εἰς ὃν εἰ εἴτην ἡ κερκίς. Cujac. obseru. libr. 11. c. 6.

PAPIA Popæa lex quæ toties in descriptionib. legum nostrarum occurrit, partum præmia pro liberis suscipiendis continens Papio & Popæo suffectis consulibus ex Augusti tunc imperantis iussu lata, quemadmodum Dio lib. 55. & Isidor. libro 5. Etym. c. 15. scribunt. Briss.

PAPINIANISTÆ dicebantur, qui biennium in legum studio versati, tertium etiam adjungebant. Imp. ad Antecess. Ne autem tertij anni auditores, quos & Papinianistas vocant, nomen & festivitatem eius amittere videantur. Hi autem dicebantur quod eis Papiniani librorum lectio proponeretur. Hotom. & Prat.

Πάππας pater Græcis est, quod nos Latinis literis describentes. vno P. Papa dicimus latine, Germanice verò *Bapst*, vel *Pfaff*. Nam vt Volzius annotauit, Germani sæpe in vocabulis à p. incipientibus adiiciunt f, aut omnino in f. mutant p. vt palus, ludis, *ein Pfal* Palus, li, *ein Pfol*, Pater *fater*, piscis *fisch*, & similia. Porro Papæ vocabulum non nuper, sed jam olim, & dudum ab omnibus orthodoxis appellari cœptum. Nam Listrio teste, olim omnes episcopi Papæ vocabantur; hoc est, patres. Vnde D. Hieron. dixit, episcopos patres esse, non dominos. Quidam duabus è syllabis corruptis, pa, pa, conflatum esse tradunt: quarum prior est pater, posterior verò patrum, quasi pater patrum. Cujus nodi solus sit Petri successor: ceu totius ecclesiæ sub Christo caput. Alij à pappilla mammarum apice vnde lac extrahitur, nomen deductum putant: Alij à pappo carduorum flore, qui marcescens in lanuginem abit idque propter breuitatem vitæ quam summos pontifices vinere videmus, de quo latius Corrasius Miscel. lib. 5. c. 15.

PAPYRVS, frutex est in palustribus Ægypti locis, brachiali crassitudine, decem cubitorum altitudine. Vlp. de leg. 3. leg. ligni appellatione. Harundines, inquit, & papyros comburunt. Nebr. Ex frutice autem isto chartam faciebant: Vnde iam Papyrum dicimus fœminino genere, qua nunc vtimur. Prat.

PAR, pro æquo. l. seruo. Cod. de rei vend. Et quomodo accipiendum sit, latius declarat Bartol. in leg. qui concubinam, §. qui quatuor ff. de leg. 3. Quid verò junctum genitiuo signet, Bald. explicat ibid. Quamuis par, & similis differre videntur. Quint. capite 10. libro 1. Mihi, inquit, egregie dixisse videtur Seruius Nouianus, partes eas magis, quam similes, loquens de Salustio & Liuio. Spieg.

PAR est, l. 13. C. de pact. 1. rationi & æquitati conueniens. Briss.

PAR, pro simili & æquiuali, l. si stipulatus, ff. de verb. oblig. l. cum par, & l. partem, ff. de reg. jur. Alb.

PAR est, quod inter omnes æquabile est, ait Cic. lib. de inuent. 2. similes causas significans, de quibus agitur in l. 12. & 13. ff. de legib. Prat.

PAR imperium non habet collega cum collega, sed idem not. ff. de manum. l. apud eum. Nec par imparem habet imperium, l. ille à quo §. tempestiuum, ff. ad Treb. l. nam magistratus, de arbitr. Spieg.

PAR ratio appellatur, cum accepti & expensi summæ congruunt, ac pares sunt, atque ita si tutor parem ei rationem adscripsit, l. 22. ff. de manum. test. Briss.

PAR alias de binis vsurpatur. Briss.

PARABOLA est simulitudo sumpta ex veritate. Sic cum dicitur hominem quendam habuisse duos filios, quibus diuisit suas portiones, oportet esse in rerum natura & hominem & filios & hæreditatem, & diuisionem portionum. Denique hæc est perpetua lex parabolæ, vt primum concipiamus rem nudam, vt proponitur. Deinde ex ea conceptione deducamur ad finem parabolæ, hoc est, ad rem ipsam, cui accommodatur similitudo. Dicitur autem παρὰ βάλλειν, quod significat duas diuersas res simul collocare aut conferre. ideo Cicero recte vertit βάλλω collationem. Non raro tamen etiam hæc vox significat tum celebrem tum & obscuram aliquam sententiam, tum denique aliquam grauem aut magni momenti orationem. Spieg.

PARABOLANI, qui & parabolarij Iulio Firmico: paraboli, Socrati: plebeij quidam erant, qui famulitio vel ecclesiarum, vel hospitalium, xenonumve deputati erant, & quasi adscriptitij glebæ. Dicti è Græca præpositione, παρὰ & βάλλω gleba, quasi glebæ adscriptitij. Alc. libro 4. Disputat. capit. 9. Audiamus & Rhodig. Is cap. 11. lib. 29. Nosconios dici putant, qui Nosconij præfecturam gerunt. Nam parabolanos intelligunt mendicabula ægrotis assidentia seruitij causa: cum sint proprie ascriptitij glebæ, mentio fit horum C. de episc. & cler. l. parabolani. Interpres tamen 27. ff. Parabolanos intelligi medicos ait, qui à Modestino circuitores vocentur: quoniam ciuitatem obeant, ægris opem laturi. Parabolani itaque contempta vita id muneris suscipiebant, vt ægrotos in Alexandrina ciuitate curarent in nosocomiis, omni periculo se exponentes: adeo vt grassante peste, & ipsi raperentur. Pr. & Spie. Hot. autem tradit.

PARABOLANOS dici eos qui ad curanda cubilium ægra corpora deputantur, testis est lex parabolanos, 18. C. de episc. & cler. nomenque confictum putat ex eo, quod sese audacter periculis omnibus objicerent neque vllius quamuis pestiferi morbi contagionem timerent: nam παράβολα dicuntur à Græcis quæ summis periculis objecta sunt: vt cum Plutarch. ait de Cæsare, καὶ πολεμίων τὸ παράβολα καὶ μεγάλα κρατῆσαι ἐπιθυμῶν, id est, dicebat in rebus dubiis, magnis & projectis accelerandum. Cassiod. libr. 11. trip. Dum aliquo, inquit, tempore in amphiteatro Constantinopoleos spectaret, cœpit clamare populus Crudeli bestiæ artifex parabolus pugnet. Vide Connan. lib. 1. c. 10. n. 5. adde Turneb. aduersar. lib. 13. c. 23.

Παρακατάθηκη depositum, fideiussio actionis genus, qua qui experiri volebant, pecuniam deponebant, decimam partem æstimationis litis apud acta, tam actor, quam reus: mulctam scilicet futuram temere litigantis: Latine sponsio dicitur. Bud. in comm.

Παραχαράκται falsi monetarij sunt l. 8. C. Th. de fals. mon. Suid. ἐπὶ τῶν εἰσαγόντων λίγεν παραχαράκται τὸν παραχαράττοντα, & alio loco παραχαράκται, διαστρόφοι. Hesych. Μονητάριος· ὁ κίβδηλα ἐργαζόμενος. Hi impetrante Aureliano vitiata moneta, & procuratore siue rationali monetarum Felicissimo interfecto, aduersus Imperatorem sese extulerunt, quod Vopisc. Victor, Eutrop. & Suidas scribunt. Et vero eorum conditio certa quam dignitate mutare non possunt, quia nec patet eis aditus ad honores l. 6. Cod. de dign. li. 12. Cujac. ad l. 1. C. de murileg. & gynæc. lib. 11.

PARACHLAMYS, vestimenti genus, non modo militare vt apud Plaut. in Persa, sed etiam puerile. Vlp. in vest. de aur. & arg. leg. Alc. de vest. hol. in l. 1. l. 11. Prat.

Παραδιάζευξις. l. pen. Cod. de verb. sign. dicitur, quoties quid ita disiungitur, vt tamen conjunctum intelligatur, qua loquendi forma etiam ἀποσιώπησις dicitur, cum quid ita recitemus, vt tamen tacitis nobis intelligatur: Cujac. ad leg. si vnus §. sed si stipulatus, ff. de pact. Alc. in d. leg. pen. σιωπήσεως legit, sed corrupte. (Donea.

PARADIGMA, est exempli hortantis, vel deterrentis enarratio.

Παράδεισοι Galli appellant Parcs, in quibus varia animalia ad vsum voluptatis, aut venationis includuntur & possidentur, adempta naturali libertate, Balduin. Instit. de rer. diuis.

PARADOGVM, barbarum & Langobardicum vocabulum, feudi

Digitized by Google

nobilitatem significat: Quemadmodum ignobile feudum prædagogum vocitabatur, iuxta Bald. & Aluar. teste Barone Tautembergio, lib. 2. feud. Prat.

PARADOXA dicuntur ea, quæ sunt præter opinionem & inaudita.

PARAGAVDÆ fasciæ dicuntur fuisse, vel aureæ vel sericæ, auro ornatæ, quæ vestibus intexerentur, non vt institæ adhærentur, l. 2. Co. de vest. holob. Nemo auratas habeat aut in tunicis, aut in lineis paragaudas, At l. 1. eod. tit. videntur genus esse vestimenti virilis vt plurimum linei, quod sub alia veste gerebatur, vinctum nunc vno nexu, nunc pluribus loris, auratis fortasse. Hinc Vopisc. in Aurelian. alias monolores, alias dilores, alias trilores & pentelores facit, pro numero intexrorum filiorum aureorum, quæ videntur lora appellasse, vel intexturam ipsam potius. Auratas tamen etiam fuisse & sericas, auro intextas phrygio siue Barbarico opere dd. ll. docent. Nec vero hæ pluris erant, quam holoberæ: libra enim auri tunc libra serici erat, vt Vopisc. scribit in Aureliano, & in l. Rhodia, ὁλοσηρικὰ ἴσωτα τῇ χρυσῇ Paragaudarum meminit Pollio in Claud. Albam, subsericam paragaudem triuncem vnam, Fla. Vopisc. in Aurel. Cum darentur tunicæ subsericæ lineæ paragaudæ. Item in eodem. Paragaudas vestes ipse primus militibus dedit, cum antea non nisi rectas purpureas accepissent. &c. Idem in Probo: huic dari iubebis interulas paragaudes duas Paragauda autem verbum volunt quidam deduci à verbo γαυδᾶν quod Hesychius χαίρειν interpretatur, quod qui iis vestibus vterentur ἐξαυδᾶν & splendide se ostentare solerent, n. in u. corrupte mutato. Alij e Græco & Latino compositum, vt quoddam ornamentum & gaudium vestis intelligatur. Alij denique quod limbo paragauda, & margini vestis esset vicina, velut paracaudam, id est, iuxta caudam, & oram vestis, interpretantur. Vide Turneb. Aduers. lib. 9. cap. 11. Prat.

Παραξιτία est transitus per viam transversam, Goth. ad l. 4. ff. de veteran. vide Παραξέσις.

Παραγγέλματα τῶν ἀρχόντων, sicut præcepta siue monita quæ certis personis dantur à principe, veluti præfectis, & procuratoribus. Dion. 3. ἐντολὰς vocat Goth. in rubr. C. de mand. princ. & in epigraph. Nou. Iustin. in 17.

PARAGIVM barbaricè dictum arbitratur Hot. pro partatione, & ea quam Feudistæ adæquationem hæreditatum appellant. Etsi autem propter ætatis prærogatiuam sensim moribus quibusdam institutum est, ne partes æquales fratribus diuiderentur sed natu minoribus minores attribuerentur: tamen vt aliis quibusdam in rebus re sublata nomen retentum est, l. insula 56. in fi. ff. de acquirend. rer. domin. vide summam Rural. & consue. Norman. Paragij, jure ac titulo feudum possidere dicitur, qui ejusdem gentis siue stirpis est, cuius is, à quo feudum possidet: quippe cum feudum à communi ipsorum generis auctore, ac parente profectum sit: velut in Normania, vbi in paternorum feudorum successionibus filius natu maximus præcipui jure magnam sibi partem aufert, nimirum bellem: cæteris omnibus triens relinquitur, isque paragij jure possidere dicitur. Nam in feudi successione pares sunt, quamvis natu maximus majorem partem auferat. Sed alij pari cum ipso iure & tit. æque nobili possident: & stirpe ac genere pares sunt. Iure tamen constitutum est, vt natu minor paragij nomine feudum suum à jure possideat, vsque ad gradum sextum. Nam posteriores tenentur fidelitatem & hominium ei qui bellem obtinet, jurare, ac tum non paragij sed homagij nomine possidetur. Quibus ex verbis perspicuum est, Paragium esse titulum, quo feudi pars minor à fratribus natu minoribus, eorumve posteris ita possidetur, vt maiori fratri majorem partem obtinenti, eo nomine neque fidelitatem, neque hominium debeant: quippe qui pari iure stirpis, & pari titulo paternæ auitæve hæreditatis id obtineant: dum modo intra sextum genealogiæ gradum contineantur. Prat.

PARAGOGIA ipsarum aquarum pori, & meatus dicta ἀπὸ τῆς ἄγειν quod deducere est. Hinc ἀγωγὴ dicta Ælio Donato & cæteris. Nam & ἀγωγὶς aquæ ductus est, Alc. in l. decernimus C. de aquæduct. lib. 11.

PARAGRAPHE latine exceptio dicitur, præscriptio, effugium litis, compositio, illecebra, ratio alliciendi ἀφέλειας & tropus apud poëtas, cum præcedenti completo, ad alia fit transitus Budæus.

Παραγραφὴ ἀγωγῆς litis est contestatio super translatione & super exceptione, quam Cicero translatiuam causæ constitutionem vocat.

PARAGRAPHVS id proprie dicitur, quicquid sub ea sententia clauditur: ait Martianus Cossias, antiquus Pandectarum interpres in illum locum, versum tricies centena millia: versuum, inquit, id est, paragraphorum; Paragraphus, id est. &c. Obiter autem notandum est, à Græcis hoc nomen in fœminino genere efferri, contra quam ab omnib. ICtis vsurpatur. Pra.

Παραμοναρίους erunt villici, siue actores possessionum ex eorum genere, qui res Ecclesiasticas administrant; quamvis alias hi iudicantur appellari Satellites, adsecłæ, buccellarij. Est enim Nicetæ Χωνιάτου παραμοναρίους καλεῖ. Paramonariorum meminit Iustinianus 46. §. 3. vbi Cujac. & Goth. C. de episc. & cler.

PARANGARIÆ sumptus aut labores, agendi ferendive alicuius causa à principe impositi, cum non per viam sed alia versum iter suscipitur, in l. 2. C. de episc. & cler. l. 2. C. de quib. munerib. vel præstatio. libr. 10. l. 13. C. de excus. muner. eod. leg. 2. C. de præf. præt. lib. 12. l. 3. C. de silentiar. l. 2. & l. 21. C. de curiis publ. 2. Cod. de præb. sac. cubic. libr. 12. & lib. 2. feud. tit. Quæ sint regaliæ. Guilhelmus Tyrensis Pontifex lib. 5. Belli sacri, cap. 19. Hos etiam, ait, tantis angariis adfligebant & parangariis, vt melius videretur esse bis quos ab vrbe depulerant, quam quibus pro summo beneficio vrbis indulserant habitationem. Nam & pecuniarias eis sæpius multas infligebant, id quod habere videbantur violenter extorquentes, & ad quælibet sordida munera & onera ciuilia rapiebant inuitos. Nam si erigendæ essent machinæ, aut immensi ponderis transferendæ trabes, statim id eis muneris iniungebatur. Hi lapides & cementa & quamcunque materiam ad opus ædificiorum necessariam circumferre compellebantur: hi iaculatoriis & machinis molares qui extra mitterentur, tenebantur ministrare, & funibus quibus extra contorquebantur, inseruire. Eodem modo. & parangararum onus idem auctor exponit li. 8. c. 8. & lib. 9. c. 17. Brissi. Angaria est, qua cursus publicus dispositus est: parangaria alioversum vtrumque onus à prouincialibus exigitur in transuectione armorum, l. vltim. Cod. de fabric. libro 2. Cujac. ad rubric. C. de cursu public. angar. & parang. li. 12.

PARANYMPHVS, de quo mentio habetur in c. sponsus 23. dist. ab antiquis auspes dicebatur: præerat enim nuptiis celebrandis, in quibus auspicium capi consuetum erat: & ideo à Græcis paranymphi appellantur. & sicut auspex pro viro, ita pro parte sponsæ pronuba adhibebatur, vt scribit D. Hiero. Augustali, 14. de ciuit. Dei Nonne omnes, inquit, famulos, atque ipsos etiam paranymphos, &c.

PARAPETEVMA, non petteuma, tesseræ nomen est, quæ παρὰ à Græcis appellatur & πέτευρα & παραπέτευρα, cui etiam Marti. suæ pietatis nomen inseri iubet, sumpto plane exemplo ex l. 2. C. de frum. Alex. lib. 11. Cujac. ad l. 2. Cod. de annon. ciuil. bus, d. lib. 2.

PARAPHERNA, παράφερνα, juncto ex παρὰ & φέρνη nomine dicuntur ea quæ præter dotis caussam viros deferuntur, i. res vxoris extra dotem constitutæ, vel res, quas vxor in domo mariti in vsu habet. Vlp. in l. 9. §. 2. ff. de jur. Dot. Dotis autem caussa accipere debemus ea, quæ in dotem dantur. Cæterum si res dentur in ea, quæ Græci παράφερνα dicunt, quæque *Galli peculium* appellãt, videamus an statim efficiantur mariti. Exemplum apud Liu. extat in libro 26. de Scipione Afric. qui capta Carthagine virginem nobilem Allucio adolescenti Celtiberorum principi desponsatam ita reddidit, vt pecuniam ad illam redimendam à parentibus allatam adjiceret: super dotem, inquiens quam accepturus à socero es, hæc tibi à me dotalia dona accedant, aurumque tollere, ac sibi habere iussit. Cic. Philipp. XII. His quasi præter dotem quam in ciuilibus malis acceperunt, agrum Campanum est largitus Antonius, Constant. Harmenop. ἐφερνισμὸς, vocat Hot. ex Connani lib. 8. c. 8. num. 9. adde Tiraquell. comment. leg. connub. glos. 9. in text. *Ne les siens propres.*

PARAPHERNALIA quæ dicantur, vnde Alex. li. 1. conf. 42. col. 6. vers. nec obstat, & lib. 2. conf. 63. col. vltim. post Bald. in l. si ego, §. dotis causa, ff. de jur. dot. Paraphernalia autem an fiant mariti, disputat Vlp. in l. si ego, §. dotis causa, ff. de jur. dot. & D. Alex. in l. pen. ff. ad l. Falcid. licet in vulgatis codicibus apud Vlp. passim Paraphernalia legatur: & ita etiam proferant omnes ætatis nostræ Iureconsl. cum tamen paraphernalia dicere debeamus: vt etiam apud Impe. obseruari licet, in rubr. & toto illo tit. Cod. de pact. conuent. dictio enim Græca est, & composita à παρὰ, quod est præter, & φέρνη dos: & ideo Sidonius Appollinaris Paraphernica dixit, non Paraphrenica, à matre puellæ sponsæ tradita. Cotta.

Παραπλεῖ, l. 19. §. 2. ff. de judic. est navigio præterueheri, & distinguitur is, qui παραπλεῖ, à viatore, qui suis pedibus iter facit: item ab eo qui transuehitur, equo scilicet. Prat.

Παραπομπὰς, in Nou. 128. & l. 14. Cod. de discuss. sumpus dicuntur prouincialium in speciebus transmittendis ad aream præfecti prætorio, quæ & ἀγωγὰς dicuntur: hoc nomen retinuit, Iulianus Patritius eadem Nou. §. ἡ τῶν. Haloan. vertit transmissoria. Prat.

PARAPSIDES in l. cum aurum 19. §. argento, 19. ff. de aur. arg. Sid. Apollin. libro 2. epist. ad Domit. Quo institum, institutis neque multas epulas pauci parapsidibus apponi. Isidor. lib. 20. Etym. c. 4. Parapsida quadrangulum & quadrilaterum vas fuisse scribit. Sunt qui paropsidem scribant, & παρὰ ὄψιν, id est, obsonio, deducunt. Brissi. Cujac. tamen 10. obseru. 17. circ. fin. putat, Isidorum forsitan male parapsida quadranguli & quadrilaterum vas, id est, paribus apsidibus vertisse licet non neget, quod absides & parapsides in leg. 19. & 32. inter vasa numeretur, eiseu iungantur acetabula, id est, ὀξυβάφια. Latinum ergo Græco, vt in l.

Digitized by Google

in leg.25. reticula. crocusantia. Nam & Parapsis Hesychio ὄψωνον est & τράπεζον & τρύβλιον Moschopulo ἐξώστρα ἀγγεῖον, imo & Hesychio: & glossæ Latinorum: Parapsis (inquiunt) acetabulum maius & suffusorium. Apsis igitur vas est, in quo ponitur esca. Parapsis vero est, quod illi accedit acetabulum. Cujac. d. loc.

PARARE pro præparare. Marito accusationem parante, & probationibus instituente, l.2. §.vlt. ff.ad l.Iul. de adult.

PARARE interdum est adquirere, Briss.

PARARI etiam dicitur, quod alicui vsui destinatur, Briss.

PARARE alias est comparare, emere. Sic parare hominem, l.31. §.1. ff.de reb.cred.

PARARIVS, proxeneta alias dicitur, qui nominibus faciendis interuenit conciliator intercessorque inter emptorem & venditorem. Sen.li.2.c.22.de ben. Quidam volunt nomina secum fieri, nec interponi pararios. Vide Rhodig. lib.6.cap.32.Spieg.

PARARIVM æs appellabatur id quod equitibus duplex pro binis equis dabatur, Festus. Pararii interpositis nomina facere, Seneca lib.3.de benefic. c.15. Prat.

PARASANGES, vt Herodoto & Xenophonti videtur, triginta stadia sunt, iuxta Iudæos vero & Persas vno & viginti stadiis terminatur, & ipsum id sentiunt. Lazi, & jure, vt arbitror. Nam & apud hoc bajuli, vbi singulos parasanges pertransiere, & onera, quæ gestant, deponunt, & ipsi parumper quiescunt, aliis in ferendo vicissim onere succedentibus, idque quoties factitant, eodem spacio itinera metiuntur & interrumpunt. Quamobrem Plinius lib.6.c.26. ita inquit, inconstantiam mensuræ diuersitas auctorum facit, cum Persæ quoque schœnos parasangas alij alia mensura determinent. Quin etiam Strabo libr. 11. ita scribit, τὸν δὲ σχοῖνον τὸν αἰγύπτιον μὲν ἑξήκοντα σταδίων φασὶν, οἱ δὲ τεσσαράκοντα. Sed vehementer admiror Leonard. Portium lib.2. de pond.& mens. scripsisse schœnos 30 stadiis constare, & parasangas 50. quandoquidem neutrum horum alicubi legitur; & omnes scriptores aperte aiunt plura stadia continere schœnum, quam parasangam. At stadium efficit 125. passus, pedes vero 625. Ita Plinius lib.2.cap.23.& dictum est ἀπὸ τῆς σπουδῆς, quod Hercules eo spacio vno spiritu confecto constitisset. Quo fit, vt jure merito nonnulli reprehendi possint, qui de stadio longe aliter tradiderunt. Quandoquidem Censorinus idem de stadio Italice tradit, quod Plin. in lib.de die natali. At stadium Olympiacum est pedum D.V. & Pythicum mille, eodem Censorino authore. Ferrand. l.2. explicat. in §.si vero alter, vt om.obed. judic.pro c.41.

Παραστατικὴ δίκη, actio ad exhibendum, quam intendit is, qui rem præsentem vindicaturus est. Spieg.

PARASCENIA, sunt ab vtroque latere spatia in scena: nam scenam nonnulli interpretantur medianam theatri portam. Prat.

PARASCEVE, apparatus, à Græco verbo παρασκευάζω quod est præparo dicitur.

PARASITVS est qui aliorum mensas & cibaria sequitur, quique ad voluntatnm eius in cuius contubernio sit omnia loquitur & facit, nihil repugnans, cibi & ventris gratia, à quo nomen habet: nam σῖτος apud Græcos est ad σῖτον cibus, σιτία fagina. Apud vetustissimos autem honestum fuit verbum: parasitique vocabantur comites, sodalesque Pontificum & magistratuum, vt docet Athenæus lib.6.

PARASINAXES, συναγωγὰς, conuentus, coitiones, conuenticula hæreticorum, in l.quicunque, 8.C.de hær. & Manich.Hor.

PARATA pecunia solutioni, quomodo accipiatur, declarat Bar. in l.singularia, ff.si cert.pet. Spieg.

PARATA vxoris causa. Quære, vxoris causa.

Παραταικὸς significat extensiue & cum quodam temporis spatio, atque tractu l.1. ff.vnde legit. l.6. ff.ad Tertyll. leg.2.in fin.ff. quib. ex caus.in poss.eat. Briss.

PARATIO pro comparatione. Etiamsi difficilis rerum alienarum paratio sit, l.39. §.1.ff.de leg.1.

Παρατιτλα, argumenta & quasi summæ tractatuum, ad quemque titulum seu rubricam appositæ, vnde fieri de toto tractatu coniectura possit: quasi causæ quædam conjectio. Imp.de concep. ff.dig.9. Sed sufficiat per judices tantummodo & titulorum subtilitatem, quæ ὑποτιτλα nuncupantur, quædam admonitoria eius facere, nullo ex interpretatione eorum vitio oriundo. Hot. Prat.

PARATITLA quorum fit mẽtio in l.2.hoc autem, C.de ver.jur. concl. vt testatur Haloand. nihil aliud, inquiens, complectuntur, quam breues quasdam notas eorum locorum, quæ vel similitudinem aliquam, vel pugnantiam præ se ferre videntur, dicta quasi tituli cum titulo collatio, id quod veteres ante Bartoli ætatem secundum Iustiniani præceptum semper & solum fecisse testantur adhuc vetusti Codices solis ejusmodi paratitlis insigniti, Spieg.

PARATITLA Græca dictio est, qua vtitur Iustinianus in leg.1.§. pen. C.de vet. jur. enucl. apud quem tamen Piraticia mendose legitur. Paratitla autem in eo loco Iustiniani, apud nos summas rerum interpretari poterunt: quales scripserunt Azo, & alij, qui per titulos admonitoria quædam, siue præludia collegerunt: quod ab Imperatore ibi permissum est. Cotta.

PARATVS soluere dicitur, qui numeratam fert pecuniam, arg.§. si quis paratus, in l.Prætor, ff.de oper.nou.nunc. Spieg.

PARATVS etiam dicitur, qui præsto ad aliquid sine vlla mora agendum, faciendum, adest.

PARAVEREDI videntur esse majores equi agminales, quos posteriores parafredos vocarunt, vt in lege Baiuuariorum. Parafredos, inquit, donent, aut ipsi vadant, vbi eis injunctum fuerit: Estque ea hodie equorum appellatio Gallorum, Italorum, Hispanorúmque communis, Cujac.ad rubr. C.de curs.publ. Paraueredorum meminit l.2. & l.21. C. de cursu publ. lib.12. l.14. Cod.de excus.mun. lib.10.lex 2.Cod.de præposit.sac.cubic. li. 12. l.3. C.de silentiar. lib.12. & Cassiod.lib.11. Variar. Epist.ad Gaudiosum, & li.5.Epist.ad Ampelium.Briss. Adde Cujac.ad l. 4. C.d.tit.de cursu publ.ang.& perang.qui dicit, pasaueredos à Græcis appellari parthippos, l.vlt.d.tit.de curs.pub.

PARCAS tres antiquis Romanis fuisse docet ex Varrone Gell. quæ ipse à partu nuncupatæ, & quibus tria nomina imposita fuerunt: Mortæ, Nonæ & Decimæ. Mortam enim quasi mortem appellasse eam quæ præesset octauo mense genitis. Vide late Connan. lib.8. c.7. nu.2.

PARCISSIME, id est, perrare. Briss.

PARCIVS, & multo parcius, l.24.§.Scæuola, & §.restitutio, ff.de minor.

PARCVS composito vocabulo dictus est, quasi par ἀρκεῖ: quando sicut in arca omnia reconduntur, ejusque custodia seruantur & continentur, ita homo tenax paruoque contentus, omnia custodita & recondita habet sicuti arca: quam ob causam parcus, quasi par arcæ nominatus est. Gell. lib.3.c.19.

PARECTATI, qui de pueritia veniũt ad pubertatẽ. Vide Nonius.

Παρεδρον præsidium, h. e. qui Magistratus in publicum prodeuntes apud Græcos quoque præcedebant, falso intelliguntur verbo antecessoris. Haloander in epist. Pandect. Hos oportebat esse vitæ inculpatissimæ, de qua antequam possent Iudicibus adsidere, apud quingentos viros prytanes primum, secundo inter Ariopagitas, quouis volentę per prȩconem (vt jam à me est notatum) ad accusandum admisso, rationem reddidisse oportebat. Causa tam seuerę perquisitionis erat: quod res periculi plenas, & in quib.maxima fide opus est tractarent, nempe judicum sententias, quas vnum verbum omissum, mutatum, alio translatum aut à scriba celerrime excipiente additum, poterat euertere, inq; contrarium trahere, aut saltem partim à iudicis mente multum abducere. Erant itaque veluti scribæ obseruatores, dispunctoręsque eorum, quæ transcripsisset dictante iudice. Postellus de magistratibus Athenienſium c.31.

Παρεγχείρησις, apud Quintil. est, vt scribit Turn. aduers. l.12.cap.11. cum vel præter orationem, vel declamationem, hujus tantum, vel illius causa, vel orator, vel rhetor de ordine capitum, diuisione causæ, collocatione & dispositione apud se exigit & perquisitat, aut discipulos instituendo quæstiones & capita docet, & vltro eos, quidem argumentum tractarunt, excogitare aliquid conatur. Quod enim id præter vel orandi vel declamandi officium & munus sit, & aliquid præter alios excogitandi, labor suscipiatur, παρεγχείρησις vocatur, velut conatus quidam & aggressio præter legitimum opus. Prat.

PARENS, vulgo pater & mater significatur: sed iurisprudentes auos & priuatos, auias & proauas parentum nomine appellari dicunt. Paul.de grad.affin. l.ICoss. & Cajus l.parentis appellatione de verb.sig. Igitur & in pœnal. parentis appellatio matrem complectitur, secundum gl.in verbo, minus auſuras, & ibi Bald.notat in l.quisquis, C.ad l.Iul.Majest. At latius hodie quoque vulgo parentes intelliguntur eiusdem gentis, eins Geschlechts, & inuicem quoquo modo conjuncti. Hinc parentelæ quæ dictio apud Capitolinum in Gordiano legitur. Spieg.

PARENTALIA instituit Romulus, cum Remi occisi manes placatos vellet, quæ Lemuria quasi Remuria dicta sunt, mense Majo per triduum celebranda anniuersario ritu, ob quam rem nubere illo Mense religiosum fuit: vnde Ouidius Mense malum Majo nubere vulgus ait. Conn. lib.8. c.3. n.1.

PARENTARE est defunctis vita parentib. iuxta persoluere: quãquam etiam & auorum & majorum, & aliorum amicorum manib. sacrificare significaret. Dicimus etiam parentare alicui cæso, pro mortem alicujus vlcisci, & hominis cæsi pœnas persequi: quod Græci τιμωρεῖσθαι dicunt & τιμωρεῖν. Budæo teste. Hinc Parentalia dicebant eos dies quibus parentare, & iusta mortuis facere liceret. Hæc ipsa quidem parentalia ab antiquis mense Februario celebrari solita erant, qui tum erat vltimus anni mensis, postmodum vero secundus factus. Sed Decius Brutus Decembrem sequebatur. Hostia autem maxima parentare; pietatis adjunctum putabat, Brech.in l.appellatione, 51.ff.de verb.sign.

PARENTIS appellatione non tãtum pater, sed etiã auus & proauus ac deinceps omnes superiores continentur, sed & mater, & auia, proauiaque inquit Cajus in jam d.l. appellatione: quem Cajum parentes omnes in infinitum ascendentes intelligere constat ex l.1.& l.3. ff.de gradib. Sed contradicit primo ICtus

Digitized by Google

Paulus in l.fin.§.parentes, ff de gradib.cogn.& affin. Parentes, inquit, vſque ad tritauam apud Romanos proprio vocabulo nominantur; vlteriores, qui non habent ſpeciale nomen, maiores appellantur. Deinde Laur. Valla li.3. Eleg.cap.70.multis autoritatibus, quas Brechæus in d. l. appellatione citat, contendit parentes ſolum diei matrem & patrem à pariendo ſic dictos: Siquidem is eaque parens eſt, qui quæque genuit ac procreauit prolem. Sic Virg.Eccl.5.

Incipe parue puer, cui non riſere parentes.

Et Iuuenalis:

Quæ monſtrant ipſi pueris traduntque parentes &c.

Et Cic. in Verr.7. Hæc ſi tibi tuus parens diceret, poſſes ab eo veniam petere? Et in orat. pro red. in Senat. Quod ſi parentes chariſſimos habere debemus, quod ab his nobis vita, patrimonium,libertas,ciuitas tradita eſt: Et rurſus. Cum parentes (inquit) non alere nefarium ſit, noſtri principes antiquiſſimam & ſanctiſſimam pareatem patriam fame necandam putant?Sic in famil. Epiſt. me ſicut alterum parentem obſeruat & diligit. Cæterum cum ortum noſtrum non ſolum patri ac matri tribuere poſſumus,ſed neceſſe ſit,vt illum omnibus noſtris aſcendentib.acceptum feramus (niſi n. hi inter medias perſonas generaſſent,nos exiſtere non potuiſſemus)facile L.Vallæ opinio duorum, imo ICtorum grauiſſimorum teſtimonio, aliorumq; Lat. linguæ autorum ſuffragio eneruatur. Non n. ſequitur:ſæpe & oratores & poetæ parentem pro ſola matre patreve accipiunt: Ergo ad reliquos aſcendentes non pertinet. Teſtatur Vlp. in l.4. §.1. ff.de in ius voc. Veteres diſputaſſe de eo an in infinitum ad omnes aſcendentes portigeretur: Gajum verò Caſſium decreuiſſe omnes in infinitum accipiendos, eiuſq; decretum fuiſſe approbatum:nam & idem ante eum definiuit Labeo. Hos autem vixiſſe lingua latina cum primis florente notum ſit ex l.2. ff.de orig.jur.Proinde quis affirmare audet Cic. in illo in ſenatu pro reditu ſuo dicto non de omni aſcendente, ſed de patre matreque ſolummodo hoc pronuntiaſſe? an non eadem ex æquo omnibus ex quibus originem trahimus,debetur reuerentia? eadem pietas? l.2. ff.de juſt.& jur.dict. l.4. §.1. & ibi Iaſ. ff.de in ius voc.facit lex 1. l.2.ff.in jus vocat. vt eant Sed nec in altero illo de alendis parentibus poteſt ſaltem de primi gradus parentibus locutus videri, cum etiam alimenta omnibus debeantur aſcendentibus l.1. §.2. ff.de agnat.& liber. alen. Quod vero ad l.fin.§.parentes, ff.de grad.cognat. & affinit. attinet, non negat Gajus hoc loco, vt nec in dict.l.veteres Romanos docendi ac diſtinguendi gratia omnes omnino parentes diuiſiſſe in maiores ac parentes: idque conſtat ex d.l. 4.§.1. ff.de in ius voc. Sed nec in iure obtinuiſſe negat, vt parentes in infinitum de omnibus maioribus intelligere liceret, cum expreſsè morem Romanorum à iuris diſpoſitione ſeparet: idque ex toto illo reſponſo & præcipuè ex fine d.l.fi.colligere fas eſt. Parentes itaque & maiores indiſcriminatim dicuntur omnes aſcendentes vltra tritauum etiam in infinitum. d.leg.4.§.1.ff.de in ius voc.dict.l.5 §.1.§.2.ff.de agnoſc.& alen. liber. Gœdd.ad d.l.appellatione 31.n.2.de verb.ſig.

PARENTES pro cognatis ſumuntur Feudorum lib.1.cap.24.non reuocetur ab vllo ex parentibus ſuis. Et lib.2.tit.33. Vaſallus cum ſex parentibus,cæteros ſi vult,habeat extraneos. Et libr.3. tit.2.§.1. Cum duodecim propinquioribus parentib. ſe defendat. Hieronymus in Apologia 2. contra Rufinum: Niſi forte parentes militari vulgarique ſermone cognatos & affines nominat. Sic Iul.Firmic.Matheſ.3. cap.13. Pigros faciet,humileſque in omnibus actibus, & in omni fortuna: & qui cum parentibus vel affinib. aſſiduas inimicitias exerceant. Imperatores porro deceſſores ſuos licet de adgnatione quidem aut ſtirpe coniunctos parentes ſuos appellare ſolent leg.vnic. C.ne liceat potentioribus, l.vlt.C.ſi aduerſ.fiſc. l.8.C.de magiſtr.conuen. l.1.C.diuort.fac. l.1. & vlt. C.qui non poſſ. ad libert. leg. vnic. de reis poſtul.lib.10. C.l.vnic.de peric.eor. qui pro magiſt. lib.11. C.l.vn.de omni ag.deſer.eo. l.2.Cod.de rebus cred. l.7. C.ad l.Iul. de adult. l.5.C.de repud.l.11. Cod.de accuſatio. Briſſ.adde Connan. lib.8.c.5.n.1.

PARENTES plorare in l.Seruij Tulli dicebatur: parens,qui à filio vim paſſus parentes plorabat,h.e.conclamabat ad opem ferendam autore Feſto: vide Ræuar.ad l.12. tab.c.3.de pat.pote.

PARENTIA vide Parentiam.

PARENTVM tot ſunt genera,quot ſunt genera liberorum ex natura relationis,quæ eſt inter parentes & liberos. Ex quo fit, vt eadem ſucceſſionis ratio in parentibus ſit habenda, quæ in liberis habetur, Vult.in com.Inſt.l.3. in pr.t. n.40.

PARERE æri alieno, pro æs alienum ſoluere, l.5.§.non paſſim,in fin. ff.de reb.eor. Parere penſionibus, ſatisfacere eſt in l.54. §. 1.ff.locat. Briſſ. in Parerg.

PAREPHIPPIVS id eſt,qui præter rationem equeſtris diſciplinæ equos alit, παρ' præter, ἱππικὸν equeſtris, hinc Ephippia,ornamenta ſunt equorum. Alc.in l.Parephippium. Cod.de curſu publico lib.12.

PARERGA ſunt quaſi corollaria operis locati, quæ fiunt vltra id quod in ſtipulatione comprehenſum eſt ἔργον eſt opus ipſum quo actum eſt.Parergon,operis appendix, de quo nihil actum erat. Proprie dicitur Parergon, quod à propoſito eſt paulo alienius. Spieg.

PARERE, Metaphorice eſt producere.Briſſ.

PARERE etiam adquirere ſignificat. Actionem mihi paris, l.9. iuſiurandum, ff.de jureiur.

PARERE, ſecunda producta, obtemperare eſt, vt apparet ex l.2. §.vlt. ff.de noxal.ſeu obedire, vt Feſt. exponit.

PARERE voluntati,id eſt, obtemperare. Briſſ.

PARERE alias comparare & apparere ſignificat. Briſſ.

παρῳχία Vide, quo ad viuam.

PARERE proprium eſt viuentis mulieris quæ viuentem filium vtero emittit: quod Græci τίκτειν ἐξ ὀνόματος, (id etiam eſt generare & procreare) dicunt. Brechæus l.anniculus, §. falſum eſt, ff.de verb. & rer. ſign.

PARES curiæ,ſiue curtis, ſiue domus, dicuntur conuaſalli, ſiue compares, qui ab eodem patrono feudum receperunt, quaſi ejuſdem patroni conclientes,libr. Feud.1.titul.11.& tit.18.& 26. Sic pares exponuntur, qui ab eodem domino feudum tenent, libr.1. titul.26. §.3. interdum etiam pares dicuntur, qui neque collegæ, neque ſocij, neque conſortes, aut ejuſdem dignitatis participes ſunt: ſed qui in pari tamen, ac ſimili iure & imperio ſunt: vt cum duo Reges,Regúmve filij pares dicuntur: vt in fœdere inter Ludouicum filium Caroli Imperator. & Ludouicum filium Ludouici Regis,apud Aymonium lib.3. capit. 38. Vt nemo ſuo pari vitam, regnum, aut fideles ſuos diſcupiat,aut ſors concilicet:hoc eſt,ſubducat,ſubtrahat.Item:Vterque veraciter ſuum parem, vbicunque neceſſitas fuerit, adiuuet.Item: Etſi hoc acciderit, ad tempus vterque pari ſuo hoc reſcire faciat, id eſt,alter, alteri. Parium autem curiæ tria munera fuiſſe ſcribit Hot. cum paragium facerent, hoc eſt, dum collegium obirent. Primum vt nouorum vaſallorum cooptationi ſiue inueſtituræ arbitri adeſſent, eorum enim neceſſaria præſentia eſt,libro 2.tit.2. & tit.32.& 33.§.1. Alterum vt rogati de inueſtitura, teſtimonium dicerent: quamuis controuerſiæ tempore pares eſſe deſiiſſent,li.2.tit.19. Tertium vt feudalium cauſarum iudicia exercerent, lib.2.tit.25.& 55.§.3.& lib.1.titul. 10.§.1.& tit.22.§.3. Prat.

PARES curiæ, inquit Old. cenſentur, qui feudum habent in eodem territorio, in quo beneficium controuerſum eſt. Territorium autem intelligit vniuerſitatem ditionis, quæ ſpecialem habet titulum,& ad vnius adminiſtrationem reſpicit. Ideo cum princeps multa habet territoria, (quod videmus quotidie ex diuerſis ditionum titulis) ſuntque in vnaquaque *ditione* beneficiarij, recte quidem illi dicuntur omnes *principis* eiuſdem Vaſalli: verum non omnes ſunt pares curiæ, præſertim hi, qui in territorio litigioſi feudi beneficium habent. Sic accipe c.1.in pr.ſi de inueſt.int.dom.& vaſall.oriatur. Spieg.

PARES, id eſt ſufficientes. Briſſ.

PARES tempore,ſunt & iure pares, l.aliena,§.1.& ibi. Bart. ff.de pig.act. Spieg.

PARES actiones factas dixit. Quintil.declama.355. Sic pares rationes apud Tacitum libr.13. Sane pepigerat Pallas, ait, ne cuius facti in præteritum interrogaretur, pareſque rationes cum Reb.haberet.

Παραφορητὸν, Græci dicunt, hoc eſt, inquit Budæus, ἐξαμοιβαῖον νόμου εἶναι, quaſi legem cum lege, & rogationem cum rogatione componere ἀντιτιθέναι legi latæ legem contrariam ferre: & Feſtus ſcribit legem legi obrogare, Cic. libr.3. Epiſt.ad Attic. Brechæus leg.derogatur legi, ff.de verb.& rer.ſign.

PARET pro Apparet vſitatum fuiſſe in formulis Feſtus li.15.ſcribit.Reperitur & hoc verbum in l.179.ff.de verb.ſign. l.5. ff.de rei vind. l.11.§.proſcribere, ff.de inſtitor. l.47.§. ſed ſi id petatur, ff.de leg. libr.1.l.7.ff.de ſecun.tab.l.7.§.illud ſciendum, ff. ex quib.cauſſ.in poſſ.eat. l.34. ff.de diuerſ.reg. jur. Briſſ.

PARET,pro agnoſcitur apud Vlp.quum in l.5. ff.de rei vind.ait, competit ſingulis in rem actio in id, quantum paret in illo aceruo ſuum cujuſq; eſſe. Vide Seru.ſuper illud potæ x.Æneid.

Cui pecudum fibra, cœli cui ſidera parent.

Spiegelius.

PARIA delicta mutua penſatione diſſoluuntur, l.39. ff.ſol.matr. In ſucceſſione pari iure eſſe, l.1.Cod.de legit.hæred. Pari loco eſſe in litigando, & duriore, veluti loco vel perſona mutata, opponuntur, l.1. ff.ſi ex noxali cau.

PARIA facere eſt, tantundem inexpenſi paginam referre, quantum in illam accepti relatum erat: quod cum fit, quadrare rationes Ciceroni dicuntur Verrina III. Quomodo DC. eodem modo quadrarint, vt illa Cn. Carbonis ſexcenta facta, &c. Quadrarint,inquit Aſcon.ſolida facta ſint,vt neque plus quicquam neque minus inueniatur in ſumma. Scæuola l.40.§.5.ff. de ſtatu liber. Si Dama ſeruus meus actus ſui rationes reddiderit,pariáque fecerit,&c. Item apud Calliſt.l.5.§.10. ff.de jur. immunit. Niſi ſi paria fiſco feciſſe dicantur. Columell. lib.1.c. 8.de villico loquens. Neve negocietur ſibi, pecuniámque dominni aut animalib. aut reb. aliis promercalibus occupet: hæc enim negociatio curam villici auocat, nec vnquam patitur eum

Digitized by Google

cum tum rationibus domini paria facere. Sed vbi numeratio exigetur, rem pro numis ostendit. Schard. ex Prat. Sic Senec. lib. 21. Epist. Illud magis quærendum est is qui profuit nobis si postea nocuit, paria fecerit, & nos debito soluerit. Plin. lib. 7. Epist. 19. Non fecit paria. Idem in panegyr. pro munere tanto paria accipiendo fecisti: & alibi. Influentibus negotiis paria fecisti idem Plin. lib. 37. cap. 1. Satis piamenti in vno gemmæ voluntario damno videretur, si cum fortunæ volubilitate paria faceret, planeque ab inuidia eius redimi abunde se reputaret, si hoc vnum debuisset. Bud. l. semper. §. conductores: de iure immu. Alciat. lib. παρέργων c. 24. Valla lib. 5. eleg. capit. 83. Ant. Augustin. lib. Emendat. 4. c. 12. adde Gothof. ad d. l. semper 5. §. conductores, 10.

Dicimus & parem rationem facere, l. vlt. §. marito, ff. de doli except. & Seneca, lib. 2. epist. Poteram hoc loco tecum & in hac Mecœnatis sententia parem facere rationem. Ita parem rationem interpretor in l. 22. ff. de manum. testa. Et apud eundem Senec. lib. 6. de benef. cap. 40. cum ait, Quare quasi cum acerbo fœneratore resignare rationem parem properas. Briss.

PARIARE, paria facere: quod tum fit, quum expensi rationes cum accepti rationibus quadrant, pareſque sunt. Vlp. l. 4. §. 5. ff. de manum. Proinde etsi ei numinos prorogauit emptor, quum ei pariauerit, poterit ad libertatem peruenire. Hot. Conn. libr. 5. cap. 5. num. 5.

PARIA sunt, aliquid non esse, & rite non esse, & nulliter actum contractumve. Paria sunt, nullam existere causam, & causam habere sine effectu. Gœdd. ad l. 12. n. 10. de verb. sign.

PARIATAM causam in l. ex damni 40. §. 1. ff. de damn. infect. intellige parè redditam: licet alij ibidem pro pariatam parietem legant.

PARIATIONEM, pro solutione accipiunt, qui pro pactionibus pariationibus legunt in §. item quæsitum, in l. fin. ff. de cond. indeb. Spieg. At multo rectius Ant. August. lib. Emend. 4. c. 12. qui pariationem interpretatur eam scripturam, qua rationib. redditis satisfactum esse creditori aut domino appareat. Hinc

PARIATOR, qui sic rationes retulit, vt expensa paria sint acceptis: nam ei Reliquator opponitur. Paulus l. 81. ff. de condit. demonst. An Sticho mortuo antequam rationes redderet, vel pariatore, vel reliqua habente libera cesset mulier. Hot.

PARIENTIAM accommodare, est obtemperare. Sic etiam Cassiodorus locutus est lib. 7. Variarum formularum. Cui, inquit, saluberrimam patientiam commodare. Atque ita apud eundem lib. 3. legendum, atque ideo parientiam vestram sæpius approbatam, nunc quoque eodem præsente monstrare. Sicque, l. 1. C. qui pro sua iurisdict. legi vult Cuiac. 1. obseruat. 6. Alij tamen parentiam legunt.

PARIES, Ælio Gallo finitore, siue murus, siue macerja est l. 157. ff. de verb. sign. Parietum autem genera præcipua hic percensere operæ precium fuerit. Paries cratitius in l. 52. §. item Mela, ff. pro soc. qui in creatis modum lignis contextis compositus est. De quo Vitruu. lib. 2. c. 8. & lib. 7. c. 3. agit. Intergerinus paries, vt Fest. lib. 9. explicat is est, qui inter confines struitur, & quasi intergeritur, qui in Lexico Latino Græco ædis B. Germani sic definitur τοῖχος ὁ διὰ μέσου διαιρῶν. De quo videndus est Plin. lib. 35. c. 12. Paries intergerinus. Vitruu. lib. de Archit. est, qui communiter vtriusque domus onera gerit & sustinet, sic dictus, quod à vicinis extructus veluti intergerat, hoc est communiter gerendo sit, Corras. 4. Misc. c. 16 Paries solidus & fornicatus opponuntur apud Cicer. Top. Vbi solidum parietem accipio qui à solo continuo ductu ad fastigium exurgit, sic vt nusquam suspendatur: fornicatum verò, qui arcum habet. Briss.

PARIETEM (inquit Leo Bap. Alber. lib. 1) dicimus omnem structuram, quæ à solo in altum surrexit ad ferendum onus tectorum: quæve obducta stet ad interiora ædificij vacua obuallanda, &c. Brechæus l. quantum ad iuris, ff. de verb. & rer. sign. &c. Marius Crapald. Parmens. de partibus ædium libro 1. c. 1. & Gœdd. ad l. paries 157. num. 2. de verb. sign.

PARIETEM ventrem facere μεσοτοιχισμὸς dixit Alfen. in l. 17. ff. si seruit. vind. vt & inclinare Pompon. in l. 14. in fi. eod. tit. Briss.

PARIES cæcus est, (sic enim quidam legunt in l. eos qui ius, ff. seru. vrb.) qui fenestras non habet. τύφλοι τοῖχοι vocat Harmenop. vt apud Virg. 5. Æneid.

Parietibus textum cæcis iter, ancipitemq;
Mille vias habuisse dolum----

Cuiac obseru. lib. 1. cap. 31. in fin. Hinc Varr. libr. 2. de Analog. scribit: Cubiculum, si fenestram non habeat, cæcum dici.

PARIES communis est, quem communiter ædificant vicini, ad eum enim ius habet vicinus adiungere ædificium: Vide l. fluminum, & l. inter quos, ff. de damn. infect. Spieg. Parietes naturali ratione communes sunt, qui communiter vtriusque domus onera gerunt, ait Cotr. 4. Misc. c. 16. n. 1. per parietem, ff. de seru. vrban.

PARIES dealbatus. Quemadmodum Christus in Euangelicis literis, sanctimoniæ simulatores sepulchra dealbata vocat, quæ cum foris niteant, intus sunt cadauerum ossibus referta: sic Paulus Apost. in Act. Apostol. Ananiam sacerdotem fictum & fucatum, parietem dealbatum appellat, quod longe alius esse intus, quam cultu habituque externo præ se ferret. Ex Erasm. Chiliad. Refertur 23. q. 1. c. paratus. Spieg.

PARIES directus dicitur, cuius externitas parietem alterum attingit. Cic. in Top. Omnibus est ius parietem directum ad parietem communem adiungere, vel solidum, vel fornicatum. Cuius loci sensus est apertissimus: si directum parietem eum esse intelligamus, qui, exempli causa, sic attingit communem, vt in litera T pendens in imum lineam transuersam superiorem attingat: quare si vicinus fornicatum parietem ad communem adiunxerit, alter qui in pariete communi demoliendo damni infecti promiserit, non debebit præstare quod fornix vitij fecerit. confer. Boet. in Topic. & vide Hot. lib. 1. obs. 24.

PARIETES fiunt plerunque ex lapidum congerie, vel limo aut calce, gypso aliave materia, puta ex cæmentis, lateribus, trabibus, stipitibus. Ideoque paries si ad muniendum hortum, ædesve vel vineam, vel ipsis ædibus adhibeatur, vt cæmentis extinctus, murus erit priuatus. Gœdd. ad l. 157. de verb. sign.

PARIETES rudes in l. 50. ff. de vsufr. appellantur nondum inducti tectorio opere.

PARIETIS hæc sunt adiuncta, Vetus, nonus, idoneus. Briss.

PARIETEM ædificare, demoliri, reficere, iurisconsulti dicunt, Parietis demolitio, l. 35. ff. de damn. inf. Parietem meliorem aut deteriorem facere, l. 6. §. vlt. si seruit. vindic.

PARIETVM varia sunt genera. Lateritij ex lateribus durissimæ soliditatis fuerant: vtpote qui crudi sub sole diutius permanserant, vt exsiccarentur. Testacei, ex latere cocto, qui etiam nunc sunt in vsu. Cæmentarij fiunt ex temere coniectis lapidibus calceque commixtis, & imbricum modo hærentibus. Cratitij, qui & Concratitij à Papiniano appellantur, vt supra dictum est, fiebant ligneis cratibus insertis, seu asseribus arrectis transuersisque in modum cratis: sunt quoque alij lapidei, alij arenari, marmorei, calcati, loricati. Francisc. Marius. Grapald. lib. 1. de partibus ædium, c. 1. Sunt item alij structuræ vniuersæque domus corpus ambientes: alij interni, qui ædes intus distinguunt ac separant, diuersis nominibus varioq; vsu distincti, intergerini & mediani, vici, l. parietē de seru. vrb. præd. Franc. Marius d. lib. 1. c. 1. Gœdd. ad l. paries 157. n. 6. de verb. sign.

PARITER, pro simul frequens est: Vide Alberic. Item ponitur pro, ex æquo, siue æqualiter, vt pariter dispertiantur bona patris, hoc est, vt tantum habeat vnus, quantum alter. Adde quæ Bart. refert de hac dictione, in l. si fundus, §. si duo, ff. de pign. Spieg.

PARRHIPPVS is videtur esse, & habendus est, qui vsurpato vno, vel duobus veredis, quos solos euectio continebat, alterum tertiumve extra ordinem commoueat, l. parrhippum, Cod. de curs. publ. lib. 12. Ioan. Bello. Etymol.

PAROCHIA. Goffr. in Sum. tit. de parochiis Parochia (inquit) est locus, in quo degit populus alicuius ecclesiæ deputatus certis limitibus constitutis. Hinc parochianus, & parochiana, qui, & quæ est de parochia. Parochias autem non primum, sed parœcias appellatas esse existimo cum Budæo in annot. ad Pand. Hoc autem manifestissimum esse potest ex D. Augustino. lib. 14. de ciuitate Dei. Presbyter (inquit) fuit quidam nomine Restitutus in parœcia Calamensis ecclesiæ. Ait ergo idem Budæ. Parœcia accolarum est conuentus & accolatus, sacraque vicinia. Quare qui fanum aliquod accolunt, parœci dicti sunt eiusdem scilicet fani consortes. Addit vero, Quod si Latine loqui magis placet, Latina scientibus parœciæ curiæ dici possunt, vnde curiones olim dicti & parœci ipsi curiales. Inde curionatos, quæ vulgo cura dicitur. & ædes ipsæ sacræ, diatæ, quæ sodalitia non habent, sed quæ curialibus destinatæ sunt, & accolas suos vendicant. Quæ omnia partim probat, & partim erudite colligit ex authoritate Liuij & Festi. Cæterum parochiarum (vt vocabulo canonistis magis trito vtar) diuisio ortum habuit à Dion. vt 13. quæst. 1. c. ecclesias. Et in hoc consistit ius parochiale, vt omnes parochiani in diebus dominicis & festiuis missam audiant in ecclesiis, in quarum parochiis habitant, c. 2. dicto tit. de parochiis. Præterea consistit in decimis personalibus, quæ ecclesiæ parochiali debentur, 16. qu. 1. si quis laicus, cap. ad apostolicæ, de decim. primit & oblat. Et postremo in oblationibus, quæ dandæ sunt sacerdoti parochiali, qui pro populo orare debet, 10. qu. 1. quia sacerdos.

PAROCHVS secundum Gothofr. significat conuisatorem. Horat. serm. 8. Tum parochi faciem nihil sic metuentis. Alias dicitur, qui peregrinis salem & ligna præbebat, hoc est omnia necessaria, teste Acrone ad illud Horatij: Proxima Campano ponti quæ villula tectum Præbuit, & parochi quæ debent ligna, salemque. & ibi quoque Porphyrio; qui eos parochos dictos scribit ἀπὸ τῶν παρέχειν, hodieque dici Copiarios. Id quod & annotauit Duaren. disput. anniuers. lib. 1. cap. 26. Parochias inde quidam deriuarunt, quibus singulis sacerdotes sui destinati sunt, ab exhibitione scilicet Eucharistiæ. Sed Budæ. non parocias primum sed Parœcias appellatas esse censet. Porro decem homines constituere Parochiam, sententia est

Digitized by Google

Pontificij iuris professorum. Spieg. vide omnino Gothofr. ad l. munerum 18. §. hi quoque 10. ff. de vacat. mun.

PAROECOS, incola est, habitator in loco. Pompon. de verb. sig. l. pupillus. Incola, ait, est, qui in aliquam regionem domicilium suum contulit, quem Græci Paroecon vocant: Vide Budæum in post. annot. ad l. vlt. de mun. Spieg.

Παραμαρτύρια veteres appellarunt vt possessio quasi positio: Magistri quod monstrent: interdictum inter duos dictum: Testamentum testatio mentis, &c. Conn. lib. 9. c. 1. n. 1.

PAROPSIS, genus lancis grandioris, catinum. Vlp. in l. cum aurum §. argento, 9. ff. de aur. & argent. leg. Veluti paropsidas, tabulas, trullas. Nebriss. Adde Forcat. in penu iuris ciuilis, c. 25. Rectius alij in d. l. cum aurum, §. argento. legunt, Parapsis: vide supra in verb. Parapsides.

PARRICIDA, non vtique is qui parentem occidisset, dicebatur, sed & qui qualemcunque hominem. Vnde extat Lex Numæ Pompilij, si quis liberum hominem morti sciens duit, parricida esto. Parricida enim tam à pari, quam à patre deduci potest, autore prisciano, quasi parentem seu parem occidens. Hinc & parricidij quæstores appellabantur, qui solebant creari, causa rerum capitalium quærendarum. Bud. in l. posthum. de origin. iur.

PARRICIDIVM apud priscos dicebatur, quoties homo hominem occidisset, hoc est, par parem: videlicet eo seculo, quo crudelitas erat, occidisse bouem, auem, aut gallum gallinaceum. Deinde quum cœpisset esse vulgare, vt homo occideret hominem, parricidij vox, ad summæ impietatis significationem deflexa est, id est ad eos, qui parentes occidisset. Proprie tamen committitur inter parentes & liberos: Improprie vel minus proprie inter collaterales & affines, puta fratres, sorores, patrueles, consobrinos, vxorem, virum, nurum, generum, vitricum, priuignum.

PARRICIDÆ cum lege cœperunt, & illis pœna facinus monstrauit. Connan. libr. 1. cap. 9. n. 2. de Parricidarum pœnis Turn. aduers. lib. 23. c. 13. sic scribit. Vt illis qui perduellionis damnati à dum viris fuerant, caput obnubebatur, ita parricidæ os lupino folliculo obuoluebatur, vt in quodam Cornificij lib. ad Heren. de Translatione scribitur: credo quod indignos censerent, qui communi spiritu luceque fruerentur, lupinum esse folliculum voluerunt, feritatem significantes eius, qui necem atrocem & acerbam sua manu parenti obtulisset. Sed & soleæ ligneæ induebantur parricidarum pedibus, ne communi hominum reliquorum è corio calceatu vterentur, neu calceamenta, quibus homines vti solerent, polluerent, sed si ea pedibus suis calcarent, neu terram tangerent pedibus nudis, omnium parentem communem. Alio more maiorum pœna parricidij ex Modestini sententia l. penult. ff. ad Pompeian. de parricid. hæc instituta fuit: vt parricida virgis sagmineis verberatus, deinde in culleo insuatur, & cum cane & gallo gallinaceo, vipera & simia: deinde in mare profundum culleus iactetur. Hoc ita si mare proximum sit, alioqui bestiis obiciatur. Sed hæc pœna in vsu hodie non est, sed interdum est gladij, interdum rotæ, quibus quandoque adduntur forcipes, qua de re iudex prout hanc vel illam, pœnam circumstantiæ parricidij commissi postulauerint. Omnium autem primus P. Malleolus, cum matrem interemisset totam vrbem mœrore subito infuscauit, vt Paul. Oros. libro 5. histor. scribit: cui Romani singulare hoc supplicium statuerunt, vt culleo insutus, in mare præcipitaretur, vt est apud Liuium lib. 48. Hecaten sanguinariam prorsus fœminam, scribit Diodor. aconitum comperisse primum, sicque Persam patrem peremisse. Ardicum Pāphiliæ tyrannum annis iam fessum parentem, & insuper natu maiorem fratrem occidisse, Plat. lib. de Repub. 10. author est, Corras. 1. Miscell. c. 5. nu. 2. Et Vult. ad §. alia deinde lex. num. 5. Institut. de publ. iud.

PARS multiplex reperitur. Prædicamentalis, seu subiectiua, quæ sub toto vniuersali continetur, sic dicta, quod de suo genere prædicetur, eidemque subiiciatur, vt homo, bos, asinus, & & similia considerantur, tanquam partes subiectiuæ & prædicamentales animalis. Integralis, quæ integrat suum totum, ad positionemque totius ponitur, vt Bart. explicat in l. si mater, §. si quis iter, ff. de except. rei iudic. sicuti partes respectu domus, l. eum qui ædes ff. de vsucapione & vsufructu (vt Doctor. existimant) respectu fundi, l. 3. ff. de vsufr. l. qui vsumfructum, ff. de verbor. obligat. Quotitatiua veluti tertia, quarta, aut alia pars rei pro indiuiso. Sic sexcunx. triens, quadrans, semis, quota pars est assis. l. seruum. §. fin. ff. de hæred. instit. §. hæreditas, illo tit. in Instit. Numeralis quæ ad numerum pertinet, vt quatuor pars Arithmetica est duodecim. Alciat. in l. appellatione, ff. de verbor. significat. Accidentalis postremo, quæ vt tradunt scriptores, in leg. 1. ff. de leg. 1. adesse & abesse potest præter totius corruptionem; vt pupillaris substitutio ad paternum testamentum, l. penult. ff. quemadmod. test. aper. Consistit quippe paternum testamentum sine tabulis pupillaribus, vt nemo nescit: & dies pars stipulationis dicitur. l. 1. §. diem. ff. de edend. cum tamen sine die stipulationem recte fieri sit notissimum, §. omnis, de verbor. obligat. in Institut. Cætera quæ ad partis tractatum spectant, in l. ad certam, ff. de seruit. à Corras. tractantur.

PARS alia clausulam siue caput edicti significat. Briss.

PARS tripliciter, quædam numeralis, alia integralis, alia quota, vt tres, Arithmetica pars est nouem. Bart. l. si mater, §. si inter de execut. rei iud. Vsusfructus pars integralis dominij est, sicut paries domus. At triens, quadrans, semis, quota pars est assis. Spieg. Pars etiam in tempore dicitur, ait Connan. l. 10. cap 6. hum. 1.

PARS, pro factione vsurpatur eleganter. Non autem partialis pro factioso: tamen vox familiaris est interpretibus. Spieg.

PARS potior est illa, quæ maior & sanior est, capit. 1. de his quæ fiunt à maiori parte capit. Astipulatur D. Augustin. leg. 2. de doctr. Christian. Spieg.

PARS pro diuiso certa est, pars pro indiuiso incerta est. Illa cerni & demonstrari potest, hæc non item. Sed quod ad quantitatem attinet pars pro indiuiso alias est certa, alias incerta. Certa si sciatur, quota sit, puta tertia vel quarta: Incerta si nesciatur. Illa possideri potest, hæc non item, leg. locus, l. 3. §. incertam, ff. de acquir. vel amitt. possess. ideoque illa vsucapi potest, hæc non potest. Cuiac. ad l. si furt. §. incertam, ff. de vsurpat. & vsucap.

PARS virilis ea habetur, quæ pro numero profanarum constituitur, cum tot partes fiunt, quot sunt personæ. Prat.

PARSIMONIA optimum vectigal est, tum parens, tum conseruans diuitias. Nouell. vt determin. sit num. cap. cleric. §. cum vero Deo. Præterea (inquit Iustinian.) si non oportet vndique ad sumptum possessiones conquirere (nam id insatiabili cuidam auaritiæ, simul & impietati proximum est) sed ex moderatis facultatibus sumptum temperare. Spieg.

PARTA, id est quæsita. Briss.

PARTEM facere dicitur, cuius persona numeratur in partium diuisione facienda, l. 8. §. quoniam, l. 17. ff. de inoffic. test. l. 34. §. si coniunctim. l. 85. §. Titio, ff. de leg. 1. l. 68. §. sed si vno, l. 78. §. libertis, de leg. 2. l. 14. in fi. ff. de iure codicill. l. 1. §. si extribus, l. 10. §. liberi, ff. de contra tabul. l. 3. §. principem, ff. de suis & legit. l. 1. §. penult. & vlt. ff. de collation. bon. leg. 1. §. aduersus, ff. si quid in fraud. l. 8. de rebus dubiis, Briss.

PARTEM ICtus in l. recte de verb. sign. appellat speciem negat enim vsumfructum dominij partem esse, cum tamen sit ipsissima eius pars, l. 4. de vsufr. l. qui vsumfructum, de verbor. oblig. Voluit autem dicere non esse dominij speciem: quæ est interpretatio Placentini, in l. recte, de verb. sign. cui nemo, Appellus ait, non subscribit. Spieg.

PARTES etiam Iurisconsulti vocant eos, qui inter se litigant, sic pars aduersa pro aduersario, l. 6. C. de pact. inter empt.

PARTES interdum onus significant. Et ita actoris seu petitoris onera, prout ea appellantur, l. 24. ff. de rei vind. Briss.

PARTES rei sustinere dicimus is, à quo probatio non exigitur, quique possessoris commodo fruitur. Briss. sic &

PARTES defensoris sustinere dicitur procurator, qui cum alieno nomine litiget, ratam rem dominum habiturum cauere non compellitur, sed tantum judicatum solui satisdare, l. 45. §. vlt. ff. de procur.

PARTEM quoties non constat de minore minimave actum esse, dimidiam accipimus, per §. partitionis, in l. nomen filiarum, 164. vbi vide Gœdd. de verb. sign. Velut in eo qui partem fundi promittit, vel alio simili, dubioque casu. Vnde cum quis ab altera se parte electum ait, non minus quam dimidia sit intelligemus gl. c. si priusquam, 28. distin.

PARTES & Species diuersa sunt. Aliud sunt species, aliud partes item partium multiplex ratio. Species est generis ipsumque diuidit & ita vt ejus nomen retineat, nec eo perempto manere potest quia eo posterior est, ab eoque causam vitamque habet, vt animalis species sunt homo & brutum: homo est animal, & si animal nullum sit ne homo quidem vllus esse possit, cum prius sit animal esse quam hominem. Pars vero est totius, quod ipsum conjungit inter se, & complectitur, nec eius nomen suscipit: & illo extincto tamen subsistit, quia tempore prior est, cum ab ea tamen fabricatum sit, & compositum: vt domus partes sunt tectum, paries, fundamentum, harum partium conjunctione totum existit: Idcóque & has partes prius fuisse quam domum necesse est, & hac destructa adhuc tamen fieri potest vt existat: non contra: neque vlla istarum partium domus appellatur. Conn. lib. 4. c. 3. n. 7.

PARTES dicuntur, in quas diuiditur totum. Quam partem à pari dictam existimant, quod partes simul junctæ, partes, hoc est æquales sint parti. Alij à pario, siue partu, quod pars à toto deducta, quasi parta sit. Alij à parum, quod pars, parum quiddam sit respectu totius. Quid autem veniat partis appellatione, Bart. explicat, in l. si plures, de damn. infect. & l. 1. C. quan. & quib. quart. pars, deb. lib. 10.

PARTES suas interponere apud Iustin. tit. de satisd. tut. §. 1. nihil aliud significat quam auctoritatem & officium. Sic Vlpia. in l. si in aliquam Digest. de offic. proconf. Omnium (inquit) partes qui Ro-

Digitized by Google

qui Romæ ius dicunt ad ipsum pertinent, & Cic.in Verr.act.3. Non iunt meæ partes id facere, l.& suum,§.vlt.ff.de pactis,ibi prætoris partes necessariæ sunt.Aldobr.d.tit.Instit.

PARTHIARII, Parthicarum pellium negociatores. Aliqui & hoc nomine dici possunt, qui ex celeberrimo Carrarum emporio (is in Parthis vicus est) negotiabantur.Alciat.in l.negotiatores,7.C.de excus.mun.lib.10.Parthiarij negociatores Imperatori deseruientes à muneribus excusantur, Cuiac.in d.l.7. Parthicarij legit.

PARTIARIA pecora, id est, vt fœtus eorum certis portionibus inter dominum & pastorem diuidantur:inquit Imperat. leg.si pascenda,8.C.de pactis.Hot.

PARTIARIVS colonus dicitur,qui lucri & damni cum domino particeps est, fructusque fundi cum eo, quasi societatis cuiusdam iure,partitur, l.28.§.vis maior, ff.loc.vbi ab eo,qui nummis colit, separatur. Quemadmodum etiam nummis & partibus locare. Plin.lib.9.epist.ad Paulin.diuersa facit.Briss.Etenim qui fructuum parte aliqua colit, partiarius vere dicitur: quia fructus cum domino partitur, vt si nullos collegerit,nullos debeat.Omnes alij dicuntur nummis colere,non quod numerata pecunia pensio quam debent,solui semper debeat: sed alia certa re quæ pondere, numero, & mensura constat, quæ pensiones pecuniæ nomine designantur, quod recipiunt functionem in suo genere. Conn.lib.aduers.7.cap.11.num.1. Cato etiam in lib. de re rustic. Parciarum calcis coctorem in eundem sensum dicit. Apul.lib.4. de Asin. aur.quæ cum mortali puella partiario maiestatis honore tractor. & lib.8. Domi vero promiscui operis partiarios agebant concubitus. Partiarius legatarius vocabatur, cui pars hæreditatis legata erat: Quod genus legati partitionem vocabant: quia cum hærede legatarius partiebatur hæreditatem, ita tamen, vt lucrum & damnum hæreditarium pro rata parte inter eos commune esset, §. sed quia hæredes,ad fin.Institut.de fideicomm.hær. Vlpian.in instit.tit.24.l.164.§.partitionis, §.de verb.signific.l.19.§.1.ff.ad Treb.Briss.

PARTHENON est locus in interioribus tectis separatior vel superior, qui locus à virginum statione sic dictus est. Eas enim in ædium successu olim versari solitas in Parthenone, scribit Antigonus autor Græcus apud Euripidem:nec inde matris aut custodis iniussu pedem virgini efferre licebat. In quem sensum Ianus Parrhasius interpres doctissimus, refert illud Claudiani de Proserpina loquentis:

Florebat tranquilla domus, nec limina virgo
Linquere,nec viridis audebat viscere saltus
Præceptu obstricta tuis,tela-labor illi.

Hæc annotauit Tiraq:in 10.l.connub.gl.1.partem 10.

PARTIBVS suis fungi, h.e. fungi suo munere, & officio, l.tutor qui repertorium,ff.de admin.tut.Sic partes iudicis accipimus, in l.2.de his qui sunt sui vel alie.iur.& illud, Partes suas interponere debet prætor.Institut.sub fin.tit.de suspect.tut.Spieg.

PARTICEPS pro filio apud Terent. in Heauton. Nisi vbi ille huc saluus redierit meus particeps, id est, filius. Connan.l.10. cap.2.n.1.

PARTICIPIA futuri temporis præteriti vim significationemq; plerumque in libris nostris habent: quod summe notandum est: veluti rei iudicandæ tempore, est rei iudicatæ tempore: quemadmodum liquido constat ex l.5. §. idem Iulianus, ff.de liber.leg.l.7.§.si quis actione, ff.quib.ex caus.in possess.eat.& l.53.ff.solut.matrim.adhibita,l.50.ff.de pecul. Eodemque modo in l.27.§.si per filium, & l.33.ff.de rei vindic. l.63.§.tempus, ff.de noxalib.action.l.3.§.in hac comm. coniuncta cum l.pen. ff.de tritic.rei iudicandæ tempus,condemnationis tempus,vel quo lis in condemnationem deducitur, vel quo res iudicatur, accipiendum est. Briss.

Sic & iudicij accipiendi tempus, litis contestatæ seu iudicij accepti tempus demonstrat, l.2.§.1.ff.de priu.delict. §.vlt.Instit. de perpet.& tempor. & litis contestandæ pro contestatæ tempus in l.31.ff.si cer.pet.iuncta l.20.ff.de rei vind.l.38.§.si actionem,ff.de vsur. Et testamenti faciendi tempus pro facti testamenti tempore,in l.104.§.1.ff.de leg.1.l.33.ff.de leg.3.l.26.ff.de alim.leg.l.29.§.nunc de lege Velleian. ff.de liber.& posth. Et apud.Vlp.in Instit.tit.1.& in §.sed cum aliquis.Institut.de test. ordin. Quemadmodum & scribendi testamenti tempus interpretabimur in l.59. §.si hæres, ff.de hæred.inst.& l.1.ff.de reg. Cato. Et furti faciendi tempus in l.31. ff.de noxalib. l.6. ff.de furt.Et stipulationis interponendæ, id est,interpositæ in l.7.ff. iud.solui,& l.121.ff.de verb.oblig.Et tempus dandi pro dati, l. 89.§.si ita scriptum,ff.de hær.instit. & liberandum pro liberatum in l.32.ff.de milit.test.Briss.

PARTICVLATIM, id est per partes.Briss.

PARTICVLONES, auctore Nonio à veteribus cohæredes inter se dicebantur,quod partes inuicem sibi facerent.Briss.

PARTIM, ex parte, vel pro parte, & fere semper geminatum in oratione. Cæsus de iuit & iur. Omnes,inquit,populi,qui legibus aut moribus reguntur,partim suo proprio,partim communi omnium hominum iure vtuntur.Spieg.

PARTIS & pro parte stipulationes proprie dicuntur quæ de lucro & damno communicando solent interponi inter hæredem legatarium partiarium,id est,cum quo partitus est hæres. Vlp.tit.26.regul. Briss.

PARTIS appellatio naturalis est vel ciuilis. Naturalis partis appellatio ad eam partem pertinet, quæ ipso facto ita est secta, vt ex vno toto tot fiant tota,quot factæ sunt partes, quæ pars in iure nostro dicitur diuisa,vel pro diuiso haberi: Partis ciuilis appellatio pertinet ad eam partem,quæ secta est non facto, sed iure, vno eodemque toto,cuius respectu partes factæ sunt. Vult.l.2.tit.7.§.fin.n.3.in comm.Inst.

PARTIS appellatione rem pro indiuiso significari Q.Mutius dicebat, quia id quod pro indiuiso nostrum esset, non pars, sed totum esset: veluti si fundus regionibus diuisus sit, pars vnaquæq; non iam pars fundi est, sed fundus integer, l.6. §.si quis partem,ff.com.præd. Seruius tamen Sulpitius partis appellatione & quod pro indiuiso & quod pro diuiso nostrum sit contineri non ineleganter dicebat, l.25. ff.de ver.sign. Itaque pars alia pro diuiso alia pro indiuiso est,l.43.ff.de acq.poss.l.5.ff.de vsufr.l.7.ff.de except.rei iud.l.64.ff.de euictionibus,l.7.in fin. ff.quib.mod.pign. l.4. ff.pro empto leg.17. ff.famil.ercisc. l.5. §.vlt.ff.commod.l.4.§.si alter, ff.fin.regun.l.31.ff.de vsufr.leg. Partis autem nomen dimidiam significat,si non specialiter facta sit partis mentio, l.49.ff.de vsufr.l.146.ff.de verb.sig. Vlp. in Instit.tit.24. Proinde si interrogatus quis in iure hæredem se esse ex parte responderit,si ex dimidia hæres sit,nihil ei nocet responsum, alioquin nocet. l.12.§.si interrogatus, ff.de interrog.in iur.fac.Briss.

PARTIS hæc sunt adiuncta, debita, certa,legitima,reliqua virilis. Æquæ partes,pares,dispares,dominicæ,hæreditariæ. Briss.

PARTITIO, Cic.vocat partitionem aliud quiddam, quam diuisionem. Diuisio est specierum vnius generis enumeratio, vt animalium aliud bos,aliud asinus,&c.Partitio est,quando aliqua res in membra discerpitur, vt corporis partes aliæ caput, pedes, manus, &c. Quære, Diuisio. ICti partitionis voce pro parte sæpius vtuntur,vt Vlp.in l.nomen filiarum 164.§.1.ff.de verb.sign.ait,Partitionis verbum non semper dimidium significat, sed prout est adiectum.Potest enim iuberi aliquis & maximam partiri, posset & vicesimam & tertiam prout libuerit. Sed si non fuerit portio adiecta, dimidia pars debetur, de cuius legis intellectu vide in ead.l.Gœd.Idem Vlp.in fragm.tradit sicut res singulæ legari possunt, ita vniuersarum summam legari posse: & hanc speciem legati vocari partitionem:veluti Mæuius hæres meus cum Titio hæreditatem meam partito, diuidito: eoque casu dimidiam partem bonorum legatam,videri. Exemplum autem partitionis antiquum extat in Cluentiana: vbi vide.

PARTIVM Iurisconsulti duo genera constituunt, aliæ namque naturales sunt,aliæ intellectæ. Naturales appello,quæ pōdere numero, mensura constant, quæ oculis cerni tangiq; possunt: veluti si quis corpus aliquod secare velit, duas partes constituet,quas nemo sensus communis compos, non facile cognoscet. Intellectas dico quæ tangi demonstrarive non possunt, cerni tamen animo atq; intelligi possunt: veluti si seruum aut nauem duo communem habeant, partem suam quisque in his rebus obtinet,quam oculis cernere non potest,animo & intelligentia potest. Quod significans Cassilius noster apud Macrobium, mercatori quemadmodum cum socio nauem diuideret,interroganti respondet. Nauem si diuidis,nec tu nec socius habebitis, Vlp.l.5.ff.de stip.seru. Seruus communis sic omnium est,non quasi singulorum totus:sed pro partibus vtiq; indiuisis, vt intellectu magis partes habeant, quam corpore. Ergo partes intellectu Vlpianus eas appellat,quæ animo & intelligentia tantum cernuntur: & earum rerum sunt,quas Pomponius naturaliter indiuisas appellat in l.non amplius 26.§.fi. ff. de leg.1. Alias autem partes item alibi numero fieri dicit, h.e.in l.29.ff.de sol. Quum Stichus,ait,& Pamphilus cōmuni seruo promissi sunt, non alteri Stichus, alteri Pamphilus solui potest:sed dimidiæ singulorum partes debentur: atque vtriusque rei dominium duobus modis intelligi potest. Sed in numis,& oleo,& frumento,& similib quæ communi specie continentur, apparet hoc actum vt numero diuidatur obligatio. Eandem diuisionem duplicē Papin.notat in l.94.eiusd.tit.& l. 66.§.1.ff.de leg.& fideic.lib.30. vbi ait plures in vno fundo dominium iuris intellectu non diuisione corporis obtinere notat & Paulus in l.25.§.1.ff.de verb.sig.vbi Seruio assentitur,qui partes alias esse dixit pro diuiso,alias pro indiuiso:Quum Mutius putaret partis appellatione rem pro indiuiso significari: nam quod pro diuiso nostrum sit,id non partem,sed totū esse: cui consentit Vlp.in l.6.§.1.ff.com.præd.Aristot.autem in lib. de sensu, hanc quoque diuisionem attingit: sed in categoriis planius rem omnem exponit:ait enim Quantitatē aliam continuam,aliam sejunctam esse:continuam cuius partium terminus aliquis communis est: veluti corporis,cuius partes communem habent terminum lineam:aut lineæ in qua partes finē quo inter se cohæreant,communem habent,punctum scilicet,

Digitized by Google

Itaque poculum cum ansa quantitatis est continuæ: vti constat ex l.21.§.4.ff.de furt.& pars lancis priusquam erasa sit,l.22.co. tit. Ex quibus intelligi fundum qui inter duos diuisus est,quia terminum habet communem, quo inter se partes adaptantur, in quantitate continua numerandum esse : qua de causa non tam in partes diuidi fundus à Iurisconsultis dicitur quam regiones,vt in tract. ff.fin.regund. Seiunctam vero Aristot.eam appellat quantitatem,cuius partes communem terminum non habent, vt in numero. Nam si bis quinque, inquit, sunt partes decem, quinque & quinque nullo communi termino coniuncta sunt, sed secreta & separata : cum ea omnia adiungamus licet,quæ communi specie contineri dicuntur ab Vlpian. dict.l.29.de sol.veluti vinum,oleum frumentum.Nam si duobus amphora vim legata est, seiuncta vtrique quantitas legata est.Nam vnæ duæ finem in amphora quo inter se cohæreant, communem non habent, neque duo semimodij in modio neque bis quinquaginta,in centum : quod eodem modo de ponderibus quoque iudicandum est. Nam in vncia duæ semunciæ communem terminum non habent. Quantum hoc dejunctum in tesseris & numis quoque intelligitur, quæ si pluribus legata sint, tot habebunt deiunctas & secretas inter se partes, quot erunt legatarij. Qua ex disputatione intelligimus quamobrem Vlpianus ab Ofilio & Trebatio dissentiens, neget eum qui ex frumenti aceruo modium, aut ex vini dolio sextarium abstulerit totius nomine furti teneri,l.21. ff.de furt.nec magis interesse affirmet inter hanc speciem, quam si quis ex armario rem vnam auerterit : vtramque enim quantitatem seiunctam esse. Quod vero Trebatius dicebat,si quis aurem attingat eum totum corpus attingere, Vlpianum non mouit, perspicientem sine dubio, quantitatem illam esse continuam, hanc vero deiunctam. Qua quidem ex dispositione quam necessaria iuris studioso Dialecticæ cognitio sit, cuius ignoratione tanti viri, & in iure ciuili tantopere exercitati parua in re peccarunt,facile intellectu est.Partium autem aliam quoque tradere oportet diuisionem : nam aliæ principales dicuntur,quibus sublatis totum interit: aliæ minus principales,quibus ademptis totum tantum manet : vt caput in corpore humano,& pectus,& brachia,partes sunt principales : crines autem,& vngues,& supercilia minus principales. Ita intelligendum est, quod ait Vlp. leg.13. §.2.ff.de acceptil.vbi ait nec cementa,nec feneſtras,nec parietem, nec diætam domus esse partes : quum tamen Aristot. tam frequenter domum ex partibus sic definiat, operculum quod ex lapidibus, lateribus, cemento, trabibusque constat. Sed Vlpian.illam partium diuisionem spectans,ita disputat, quasi eæ demum veræ partes essent, quibus sublatis totum interit, vt in fundo vsusfructus perpetuus, & via perpetua, d. l.13.& l.58. ff.de verbor. obligat. vbi & in via iter aut actus,in fructu,fructus & vsus : in decem bis quinque numerantur. Eas vero quibus ademptis totum nihilominus manet integrum, non esse partes : vt scypho, emblemata : & in domo columnæ marmoreæ : in fundo vsusfructus non perpetuus, l.25. ff. de verbor.significic.in vsufructu,vsus:quum possit vsus sine vsufructu constitui, inquit Vlp.d.l.13.de acceptil.in grege aliquot capita,quibus sublatis & grex manet, & potest vsucapi, quum illa nec possideantur, nec vsucapiantur, ait Pomp. l.30. ff.de vsurp.& vsucap.Hot.

PARTIVM natura est,vt constituant totum, vt satisdatio,tuitio, administratio & rationis redditio,tutelam:radix,truncus & rami arborem : interrogatio,& promissio, stipulationem.Spieg. Sic partes domus sunt, quæ coniunctæ faciunt, vt id totum, quod inde exstit, domus appelletur. Quare neque cementa, neque lapides,pars sunt domus:Donellus de euict.

PARTIVM suarum existimabit, quod sic Callistratus exponit in l.generaliter,ff.de offic.præsid.& Iulius in præcedenti.Spieg.

PARTVS animalium quorumlibet dicitur.Briss.

PARTVS,& ipse actus pariendi est,& ipsa proles:vt.partus dotalium ancillarum, est portio dotis, l.si post diuortium,§.fin.ff. de jur.dot.Itaque partus continentur reditus appellatione non autem fructus,l.deducta, §.hæreditatem,ff.ad Trebell. l.Paul. ad leg.Falc.

PARTVS antequam edatur, mulieris portio est vel viscerum, Vlp.de ventre inspiciendi.Maff.

PARTVM non esse partem rei furtiuæ, Scæuola l.11.quæst. scribit Vlp.l.partum 26.de verb.sig.Maff.

PARTVS sequitur ventrem, id est, liberi, quo ad statum matris conditionem sequuntur,l.partum,Cod.de rei vendic.l.placuit, Co.de lib.cauſ.l.idem Pompon. §.si equam,ff.de rei vendic.& in cap. directus, extra de seruis non ordin.cum gl. Quod vero ad honores & dignitates attinet, partum liberi sequuntur, l. filiam. & l.liberos,ff.de Senat.l.exemplo, & l.eos, Cod.de decur.lib 10.

PARTVS sexto mense natus, vulgo quæsitus creditur, non legitimus : secus in septimo mense. Extat apud Plin. cap. de pariendi tempore lib.7.de quo & Iurisconſ.meminit,l.7.de statu homin. Labitur Accurſ.dicens iustum partum à septimo vsque ad decimum mensem finitum,& non vltra nasci. In quem errorem lapsi omnes videntur, teste Salom. non animaduertentes in l.Gallus esse textum apertum:Iustum partum etiam vndecimo mense nasci.Fugit eos differentia inter decem menses mortis,& decem menses conceptus. De quo idem latius in d. l.Gallus.Spieg.

PARTVS etiam non modo in lucem editus, sed & dum adhuc in vtero est,appellatur. Briss.

PARTVS dicitur edi,concipi,subiici,supponi.Briss.

PARTVS ἐκτρώμενος mortuus est, cum tamen ἐκτρώμενος sit immaturus, si quæratur differentiæ ratio, tribuendum id erit occultæ rationi & virtuti septenarij numeri : ac videnda hic omnino erit epistola Ambrosij 39.ad Horantianum.Cuiac.ad Iul. Paul,recepta sentent.lib.4.tit.9.§.septimo mense : & vide Gothofr.in not.ad l.3.§.fin.ff.de suis & legit.

PARTVS monstrosos vel portentosos Paulus videtur appellasse, qui contra humani generis formam editi sunt,cuiusmodi.Vlp. in l.ostentum 38.ff.de verb.sign.definiuit : Brech.l.quæret aliquis,ff.de verb.& rer.signif.&c.

PARTVVM partus. Vlp.de petit.hæred.Ancillarum etiam partus & partuum partus, quanquam fructus esse non existimantur, augent tamen hæreditatem.Spieg.

PARTVS imperfectus modo spiritum ducens,quantumlibet exiguus,natus tamen censetur, rumpitque testamentum. Vlp.in l.quod dicitur,ff.de liber.& posth.hæred.instituen.

PARVI refert, vt apud Cicer. & alios idoneos autores, sic apud veteres Iurisconſ.qui teste Ludouico Viue,scripserunt.Vlpian. Parui etenim, ait, refert ab initio quis dolose in hæreditate seuersatus,an postea hoc facere cœperit.Spieg.

PARVM est vt non, locutio est idem significans quod parum abest, quin Iauol.l.102.de reg.iur. Omnis definitio in iure ciuili periculosa est : parum est enim vt non subuerti possit. Quod Harmenop.sic expressit, πᾶς ὁρισμὸς κατὰ σταθερὸν ὅρον ἀκίνητον γε μένεται. Similiter Demosth. ὀφείσεται, τὸ γὰρ ἐλάττω δίκαιον ἀναμμάρτητον, μᾶλλον δὲν ἐμοὶ τοῦ ἐνοχλεῖν : Sua vero commemorare beneficia,prope exprobrare est:quam sententiam vsurpat & Terentius.Hotom.

PARVM exaudire,l.item quæritur,§.si tutor.ff.locati & alibi.

PARVVLI dicuntur qui sunt intra annum 25.l.2.C.de fuud.patr. lib.11.Cuiac.ad l.1.C.de fugitiuis colo.patrim.d.lib.11.

PARVVM vini in l.21.in princ.ff.de furt.pro parum.

PARVVM tempus in l.2.Cod.de secund.nupt. id est duo menses, Gothofr. in iam d.l.2.

PASCEOLVS à verbo Græco ὀπάζομαι & παπαίνω,quod verbum Festus retinuit, qui scripsit phaseola esse, quas alij vocant peras.De qua Turneb.aduerſ.lib.3.c.11.

PASCERE est alere & cibaria præstare seruis vel iumentis. Briss.

PASCVVM,pascui (pluraliter pascua,pascuorum) locus est:in quo pecudes pascuntur,siue ager,siue pratum, siue mons aut collis fuerit. Est autem pascuorum aliud priuatum, & aliud publicum,de quib. abunde satis in tit.60. lib.11. C.& in tit.41.lib.7. eiusd. C.tractatum est. Sic pascua loca & pascua sylua dicitur, quæ pascuis pecudum destinata est, hoc est, in quam ius est pascendi causa pecora mittere. Caius in l.sylva 30.§.fin. ff.de verb.signif. Item,pascuarij, qui vectigal dant ex pratorum publicorum latione. Dicti, quod ea conducebantur causa pascendi pecoris.Anch.

PASSA vua dicitur, quæ in sole passa est aduri.Varro & Gothof. ad l.fin.§.1.ff.de tritic.vino legat.

PASSIM est indifferenter,indistincte,promiscue.Briss.

PASSIM admittere. Oppon. Districte denegare.Medium à prætore causa cognita temperari. Vlp. in l.sed hæc,ff.de procurator.Spieg.

PASSIM fieri intelligimus, quod vbique,quod vndique,quod sine vllo conditionis discrimine fit, l.palam, ff.de rit.nupt.l.solent,§.fin.de offic.proc.l.si ea.C.de adulter.cum simil.Spieg.

PASSVM, vinum illud est,quod ex vuis passis conficitur. Nam ab igne decoquendo patitur. Vlp. in l.si quis 9.in princ.de tri. & vin.leg. Passim, inquit,nisi contraria mens sit, intelligitur. Proculus eod.tit.l.qui vinum,16.§.1. Cui dulcia,legata essent, omnia hæc essent legata, mulsum,passum,defrutum,& similes potiones. Nebriss. Est enim passum inde dictum, quod fieret ex vuis passis, quæ in fiscellam includebantur, mox contusæ prelo subijciebantur, vnde passum effluebat,in Africa frequēs. Corn.Celsus lib.2.de re medica : Mulsum quo plus melius habet : defrutum quo magis incoctum : passum, quo ex ficciore vua est, eo valentius.Seruius in 2. Georg.Passum decoqui credidit, & idem esse quod defrutum, satis euidenti errore. Forcatul.in penu iuris ciuilis,c.6.Passum,inquit Varro de vita populi Romani apud Nonium,nominabant,si in vindemia vuam diutius coctę legerent,eamque passi essent in sole aduri.

PASSVS,sunt quinque pedes,quantum scilicet passis,id est, apertis brachiis efficere quis potest vnde & passus dictus, vt testatur Alciat. interpretans l.quinque pedum, Cod.fin. regund.& cap.18.libr.1.pareg.Isidor.eutor etymologici præbuit ansam,

Azoui

Azoni, Accurſioque haud recte intelligendi iam d.l.5. pedum Nec etiam verbis legis. Critini expoſitione conuenit. Spieg.

PASSVS eſt, quantum homo paſſis pedibus ambulando conficit. Annotauit Philander ſex paſſuum diſcrimina, & differentias. Eſt enim paſſus qui continet veſtigium & ſpatium, i.e. pedes duos. Alius duo veſtigia & medium interuallum, id eſt, pedes duos & dimidium. Tertium genus paſſuum, duo veſtigia cum interuallo vno continet, aut contra, id eſt, pedes tres. Quartum duo ſpatia cum totidem interiectis veſtigiis, id eſt, pedes quaternos. Quintum tria interualla cum veſtigiis duobus, aut contra, id eſt, pedes quinos. Sextum, veſtigia tria cum totidem interuallis, id eſt, pedes ſenos. Græci ὀργυιὰν, appellant. Brech. l. mille paſſus, ff. de verb. & rer. ſign.

PASTILIVM Latini vocãt, quod Græci emplaſtrũ dicunt, quanquam inter hæc diſcrimen notatum ſit à Cornelio Celſo lib. 4.

PASTINA inſtituere in l. 7. §. vlt. ff. ſolut. matrim. Quæ & paſtinationes in l. 79. ff. de verbor. ſignif. Paſtina autem fieri tribus generibus, Palladius lib. 2. tit. 10. docet, aut terra in totum foſſa, aut ſulcis, aut ſcrobibus. Prat. Briſſ.

Inde PASTINANDVS fundus in l. 15. §. 1. ff. quod vi aut clam. Vbi paſtinare eſt agrum fodere, à paſtino ferramenti bifurcati genere, quo ſemina panguntur. Prat. Repaſtinari porro ex Verrij opinione quam Feſtus lib. 17. refert, is ager dicebatur, cuius natura emendabatur fodiendo, cum aut ſilueſter excolatur, aut lapis molitur frangendo, vt fiat paſcuum vel aruum: Vide Columell. lib. 3. c. 18. ex quo emendandus eſt Iſidorus lib. vlt. etymol. cap. 14. apud quem in paſtini definitione ſparguntur pro panguntur corrupte in impreſſis non item in ſcriptis codicibus legitur. Pangere autem defigere eſt, interprete Feſto: & ſemina furculi ſunt vitium, qui ferramento illo bifurco, quod paſtinũm vocant, terræ infiguntur. Briſſ.

PASTINACA putatur eſſe piſcis nomen, ex eo inuentum, quod telum quaſi paſtinum habeat: Paſtinaca herba, quod paſtinum referat, & tanquam habeat. Turneb. aduerſ. lib. 8. cap. 23.

PASTINARE, eſt vineis ponendis locum præparare. Is cui fundum paſtinandum locauerat, lapides ſuſtulit l. 15. §. 1. ff. quod vi aut clam. Briſſ.

PASTINATIO, eſt paſtinandi actus, quem eleganter indicat Columella c. 18. lib. 3. Paſtinationis vocabulo vtitur Paulus l. impenſæ, de verb. ſignifie. Sicut arbuſti paſtinatione vltra quam neceſſe fuit: Vide Alberic. in ead. dictione. Spieg.

PASTOPHORIA & Paſtophorum ſacerdotum ædes, de quibus Apul. lib. 11. de aſino aureo. Dicti Paſtophori à paſto Pallio ferendo. Paſtophoros demum Venus appellata quod thalamum nuptialem curet & adminiſtret. Sunt qui deflectant à Pallio Μακὸς thalamus nuptialis dicitur, qui alio nomine Νυμφίδιον. De Paſtade venereo thalamo Leonides. Nymphia & hæc cubicula ſponſarum dicuntur Lampridio, cæteris Ioan. Bapt. in comment. epiſt. Sidon. Apollinar. ad Aumaſtrum lib. 5.

PATARENI in Authent. Gazatos, C. de hæret. referuntur inter hæreticos. Alij ibidem legunt Patharenos: alij Patharinos, alij Patrinos.

PATEFACTVM exemplar teſtamenti, & patefactæ tabulæ, quando dicantur l. ſi in duob. 10. ff. quem ad teſt. aper. Prat.

PATER eſt à quo naſcitur initium generis; itaque is paterfamilias vocitatur: Pater autem dictus eo quod patratione peracta filium procreet. Patratio enim eſt rei venereæ conſummatio. Lucret. Et bene Patra Patrum. Verum hallucinatur Iſidorus. Lucretio enim ex cuius lib. 4. hic verſus petitus eſt, nunquam hoc monſtrum verbi Patra in mentem venit, ſed apud eum ſcriptum eſt:

Et bene parta Patrum fiunt anademata mitra. Briſſ.

PATER eſt iuris ciuilis, Mater eſt naturæ. Mater eſt quæ perperit. Pater eſt quem iuſtæ nuptiæ faciunt patrem. Illa certiſſima, hic incertiſſimus, Connan. lib. 2. c. 11. n. 6. Adde Baldu. comment. ſuper Iuſtinian. Inſtit. lib. 1. tit. 10. de nuptiis.

PATER & filius vna cenſetur perſona, l. fin. C. de impud. Vnaq; caro, c. contradicimus, §. 1. cauſ. 35. q. 3. Corraſ. 4. Miſcel. 9. n. 2.

PATER quaſi patriæ is eſt, diſcuſſor pecuniæ publicæ operumq; publicorum, l. 1. C. de rat. oper. pub. l. vlt. C. de infant. expoſ. l. 1. C. de aleat. l. 1. C. quib. mun. exc. lib. 10. l. 2. C. de debit. ciuit. lib. 11. Nou. 17. 85. 128. 160. Cuiac. ad leg. 3. C. de iis, qui ſponte munera ſuſceperunt, lib. 10.

PATER eſt iuxta Iuriſconſultos quem iuſtæ nuptiæ deſignant, l. quia certa, ff. de in jus voc. ſed proles non ſemper facie maritum patientis exprimit, ſed interdum auum paternum, aut materterum, interdum auiam, interdum patruum, aut propatruum, Spiegel. eſt autem hoc vocabulum non ſolum naturæ, ſed & religionis & reuerentiæ: vnde & Dij omnes patres appellabantur, vt inquit Seruius & Virgil.

Huc ades ô Lenæe pater -- -- Sal.

Delecti quibus corpus annis infirmum, ingenium validum ſapientiæ erat, reipub. conſulebant, ij vel ætate, vel curæ ſimilitudine patres appellabantur.

PATER quæ filio emancipato ſtudiorum cauſa peregre agenti ſubminiſtrauit: ſi non credendi animo miſiſſe fuerit compro-batus, ſed pietate debita ductus, in rationem portionis quæ ex defuncti bonis ad eundem filium pertinuit, computari æquitas non patitur. Prat.

PATER inter filios poteſt diuidere bona, & eam diuiſionem teſtamento confirmare: & cauere vt æs alienum, quod vnuſquiſque eorum habet, ſiue habebit, ſolus ſuſtineat, Scæuol. in l. ex parte §. fin. fam. ercis. Prat.

PATER patratus vnus ex Fœcialium collegio dicebatur, cuius munus erat cum pax aut fœdus facienda eſſent, verba facere.

PATERFAMILIAS dicitur quicunque Familiæ princeps eſt, ſub quo reliqui ſubſunt ſuo quiſq; ordine, nec alium locum quam ſui ordinis tenet. Conn. lib. 2. c. 14. n. 2. Patresfamilias item dicuntur qui ſuæ poteſtatis ſunt, ſiue puberes ſint, ſiue impuberes, habentque id iuris, vt ſi natura non poſſunt, adoptione ſibi liberos procreent. Conn. lib. 2. c. 14. n. 1. & c. 15. n. 5.

PATERFAMILIAS inquit Vlp. in l. 195. de verb. ſig. appellatur, qui in domo dominium habet, recteq; hoc nomine appellatur, quamuis filium non habeat. Non enim ſolum perſonam eius, ſed & ius demonſtramus. Deniq; & pupillum patremfa. appellamus. Et cum paterfa. moritur, quotquot capita libera ei ſubiecta fuere ſingula familias incipiunt habere, eique pro parte præſunt. Itaq; alibi patresfamiliarium definiuntur, qui ſunt ſuę poteſtatis, ſiue puberes, ſiue impuberes, l. 4. ff. de his, qui ſunt ſui vel alien. Nam filij cuiuſcunque ætatis ſint, morte patrum ſui iuris effecti patresfa. ſunt, l. 5. ff. quando dies leg. Hinc. Tert. in lib. de virg. veland. Materf. ait, vocatur, licet virgo. paterf. licet inueſtis: paterf. etiam ſi ſeruus manumiſſus, l. 14. ff. qui teſt. fac. In hoc autem verbo conſiderandum eſt, veteres ad detrahendam inuidiam patris magis quam domini nomen principi familiæ indidiſſe. Quod & Tert. in apolog. notat, Gratius, ait, eſt nomen pietatis, quam poteſtatis. Et iã familię magis patres, quam domini vocantur. Et Senec. lib. 6. ep. Ne illud quidem, ait videtis, quam omnem inuidiam maiores noſtri dominis, omnem contumeliam ſeruis detraxerunt, dominum patremf. appellantes, ſeruos familiares. Quem totum Senecæ locum Macrobius ſuppreſſo auctoris, vnde hauſerat, nomine, libr. 1. Satur. c. 11. tranſtulit. Hinc Martial. iocus lib. 1. epigram.

Vxorem habendam non putat Quirinalis
Cum vult habere filios, & inuenis.
Quo poſſit iſtud more? futuit ancillas.
Domumq; & agros implet equitibus vernis
Paterfamilias verus Quirinalis.

Feſtus quoque lib. 6. ducem & principem generis patremfamilias appellatum ſcribit. Parrem autem familias, & familiæ Latinis dictum Priſcian. lib. 6. exemplis probat. Briſſ.

PATERFAMILIAS is quoque dicitur, qui in domo aliena, in vxorem, liberos & libertos ſuos veluti dominationem exercet, licet nullius rei proprietatem habeat, ne ſui ipſius quidem: nam nec ſui proprietarius eſt, qui ſui iuris ſuæque poteſtatis eſt. At retro etiam, qui neque liberos, nec vxorem, nec libertos, nec mercenarios vllos, ſed ſeruos tantum in dominio ſuo habet, is quoque paterfamilias ſeruis dicitur: Vide Lactant. 4. Inſtitut. Prat. ex Cuiac. 10. obſ. 16.

PATERFAMILIAS his dotibus prædicatur, bonus, prudens, diligens. Briſſ.

PATERNA, pro bonis paternis, in l. 9. ff. de iur. milit.

PATERNOS libertos, vt Paulus ait, de verb. ſignific. recte videmur dicere noſtros libertos. Liberorum noſtrorum libertos, non recte libertos noſtros dicimus. Maff.

PATERNVM eſt officium dotem vel ante nuptias dõnationem pro ſua dare progenie, l. vlt. §. vtramque ff. de dot. promiſſ.

Πάθη motiones dicuntur, quæ facile diſſipantur & euelluntur, non autem patibiles qualitates: quia ex iis nulli quales nominantur. Neq; enim quem pudor rubore afficit, ob idipſum rubet dicitur, nec qui metu pallet, pallidus. Eo modò non quæcunque pro tempore adſunt prædiis commoditates, iura prædiorum appellantur, ſed quæ perpetua & connexa ſunt: ita vt nunquam aut vix tolli poſſint, quia hæc demum iura ſunt, ex quibus ipſa prædia qualiter ſe habent, lib. 4. c. 7. nu. 8.

Πάθος ait Gothof. ad l. 5. ff. de ædil. edict. eſt auerſa à recta ratione contra naturam commotio, Zeno apud Cic. 4. Tuſc. & libro 3. motum quenque in animo turbidum vocat.

PATIENTIA, inquit Cicero, eſt honeſtatis aut vtilitatis cauſa rerum arduarum ac difficilium, voluntaria ac diuturna poſſeſſio. In iure tamen patientiæ verbo tacitus conſenſus intelligitur, l. 6. §. ſi paſſus, ff. mandat. Prat.

Παραδοξα, vide ſupra, Μεμψις.

PATREMFAMILIAS æſtimamus ex familia, nõ quam de facto jam habeat, ſed ex iure familiæ habendæ. Vnde fit, vt paterfamilias interdum habeat alios ſuæ poteſtati ſubiectos, qui tum familia ipſius contineri dicuntur: interdum vero ipſo quidem facto nullos eiuſmodi habeat, habeat tamen ius habendi, & quidem ſibi habendi, quod & ipſam familiam denotat. Vult. in comment. Inſtit. l. 1. in pr. tit. 8. n. 6.

PATRES, Romulus qui primus rerum potius eſt Romæ, centum ſibi delegit ſenes omnes & maritos, à quibus petere poſſet con-

Digitized by Google

filium administrandæ reipubl. ab ætate Senatores, ab honore patres dictos : his enim honorum præmiis sperabat se posse reliquos omnes ciues ad voluntatem matrimonij inducere, Nec inanis est quorundam coniectura eo numero contentum eum fuisse, non quod satis esset, sed quod illi centum soli erant, qui centos haberent liberos, & patres vere possent appellari : Salust in coniur. Catil. Delecti, inquit, quibus corpus annis infirmum, ingenium, sapientia validum erat, reip. consultabant, hi, vel ætate vel curæ similitudine Patres appellabantur. Festus: Patres dicti sunt, inquit, quasi sunt patritij generis conscripti, qui in Senatu ex equestri ordine sunt scriptis patribus adnotati. Prat. Connan. lib. 1. c. 12. n. 1.

PATRES cõscripti. L. Tarquinius rex creatus, partim sibi timens ab Anci filiis : partim vt hoc genere beneficij remuneraretur eos, quos studiosos sui in adipiscendo regno cognouerat centum alios Senatores conscripsit, qui minorum gentium, & conscripti patres sunt vocati. Connan. d. lib. 1. c. 2. n. 3.

PATRES conscripti vocantur, qui in consilium Senatumve eligebantur, Dicti, quasi ex omnibus patribus peculiariter collecti & conscripti essent, vt vice omnium publicis consiliis præessent, Gœdd. in commen. ad l. plebs est, 238. ff. de verb. sign.

PATRES patrati, id est, perfecti.

PATRES patriæ ideo dicti, quod eam quam patres in filios potestatem, ipsi in ciues haberent. An potius hoc institutum Honoris, quam imperij causa, vt ipsi tanquam patres subiectos admonerent ac amarent vt filios : & ciues, principes tanquam parentes obseruarent. Seneca lib. 1. de Clementia latius explicat, cur Principem Patrem patriæ appellemus. Spieg.

PATRIÆ lata significatio est, leg. non quod in fin. de pen. leg. nec solis mœnib. terminatur : quin & quandoque patriam de prouincia dicimus, l. vxorem, §. legauerat, de leg. 3. Complectitur autem in se patria, quicquid ad eam gubernandam est necessarium, id est, totam Politiæ ordinationem, scilicet magistratus, potestates, dominia, &c. huiusmodi. Quod notandum est. Pomp. l. 2. de iustit. & iur. addens exempla Iuris gentium naturali ratione constituti, hoc est, iuris vere naturalis & diuini; vt parentibus, inquit, & patriæ pareamus: Vide Oldendorp. in Diuin. tab. præcept. 4. Spieg.

PATRIA nihil est aliud, quam eiusdem populi natio simul congregati, iisdem legibus viuens & institutis, Conn. lib. 1. c. 5. n. 5.

PATRIA duplex est : vna originis, altera domicilij : vel triplex, originis, quam Germanam M. Tullius vocat, alia domicilij, & alia communis, vt Roma in orbe Romano, Cuiac. 4. obseruation. 12. & ad leg. 6. §. Grammatici, ff. de excus. mun.

PATRIA potestas est ius, quod pater habet in liberos. Hanc Aristoteles in Ethicis regio, dominicam vero tyrannico imperio similem esse affirmat, hoc in Græcorum republica, in qua vixit Aristoteles, vt eiusmodi fuerit : in Romana certe Reipubl. iure vetustissimo locum non habuisse ex eo manifestum est, quod haud minus atque dominus in seruos, pater in liberos suos potestati suæ subiectos, vitæ atq; necis haberet potestatem, l. in suis, 11. ff. de liber. & posth. Bodin. lib. de Rep. c. 4. Sunt qui existiment potestatem patriam dominica fuisse grauiorem, eo quod seruus semel venditus exibat è potestate domini vendentis, quod non æque erat in filio, quippe quem ter vendi oportebat, antequam potestate patria liberaretur, idque ex leg. duodecim Tabul. Non placet: Primum enim certum est filiam æque atque filium esse in potestate patria, & tamen vna venditione filia fiebat sui iuris. Deinde seruus vere & reipsa vendebatur, & venditione in alius potestatem conijciebatur, filius autem vendebatur non vere sed imaginarie, atque ita etiam vt post venditionem tertiam sui iuris fieret, quod non tantum non erat ei graue, sed etiam maximi beneficio loco, eo quod per hanc emancipationem in potestate aliena esse desineret, suique iuris fieri inciperet, Potestas autem patria etiam nexus paternus dicitur in leg. cum oportet, §. cum autem, C. de bon. quæ liber. & potestatis patriæ vinculum, in l. pactum, C. de pact. conuent. & vinculum familiæ, etiam sacra patris, leg. fin. §. final. C. ad SCtum Tertyll. fin. in princ. C. de curat. furt. l. finali, §. fin. C. de inoffic. testam. & absolutè sacra, in l. in coniunctione, Cod. de nupt. Sed vt plurimum potestas illa dicitur patria, idque à patre. Soli enim patri, non etiam matri illa competit, §. fœminæ. Inst. de adoptionibus, l. 13. ff. de suis & legit. Atque ex hac est, vt filius dicatur filiusfamilias, & filia dicatur filiafamilias, Vulte. in comment. Instit. ad tit. de patria potest. in princ. num. 1. 2. 3.

PATRIA potestas, quomodo dissolvatur : vide eundem Vultei. ad §. filiusfamilias, Instit. quibus modis potest solvatur.

PATRIA potestas, & sui iuris esse, sunt contraria immediata, l. fin. C. de sent. pass. Est autem patria potestas, ius illud quod pater, vel auus in personas liberorum, qui ex iustis nuptiis procreati sunt, habet, l. potestatis, ff. de verb. sign. Hoc autem ius proprium ciuium Romanorum est: quoniam à lege 12. tab. introductum. Sed cum constitutione Antonini, in l. qui in orbe de statu hom. qui in orbe Romano sunt, ciues Romani effecti sunt, sequitur, ad omnes Christianos hodie illud pertinere Rom. veteres; adeo semper magni in liberos paternum ius fecere, vt regum temporibus, patri filios bis vendere permissum sit : nisi pater ei vxorem dedisset, aut vltro ducere volenti, assensum præstitisset. Ex Alciato, & Bapt. Fulgos. Spieg. Plures effectus iuris olim patriæ potestatis vide apud Cuiac. ad lib. 5. Iul. Paul. recept. sent. tit. 1. in princ. Vide & omnino Vulteium in comment. Instit. de patria potestat. in princ. n. 5. & seqq.

PATRIA potestas in pietate consistit, non crudelitate, & ideo pietatis etiam verbo significatur, l. vlt. ff. si à par. qui man. fit. Potestas in seruos longe alia est. Cuiac. ad l. 132. ff. de verbor. oblig. in princip.

PATRIAM autem potestatem sacram ac nexu diuino copulatam leges vocant, l. cum in adoptiuis, vers. cum enim C. de adopt. Inde in sacris esse, dicimus, pro in patria potestate, quæ sacra & sancta est l. fin. C. de bon. mat. Apud Senecam Tragicum sic Herculem alloquitur Amphitruo.

Per sancta genera sacra, per ius nominis
Vtrumq; nostri, siue meæ alterum putas.
Seu tu parentem : perque venerandos pios
Canos, senecta parce deserta precor.

Seneca Stoicus de filio abdicato loquens lib. 7. declam. naturæ iura sacra esse confirmat etiam apud piratas, facit quod vir & vxor participes sunt diuinæ & humanæ domus l. aduersus, C. de crim. expil. hæred. Forcat. in Necyomant. dial. 15. n. 1.

PATRIA sua cuique iucundissima : Sic Cuiac. ad l. 4. C. de delat. Patria, inquit, nobis, omnibus carior esse debet, quam nosmetipsi. Extat apud Scæuol. de leg. 3. in l. qui habebat elegans thema Græce scriptum, à nostro Haloandro eleganter quoque versum his verbis : Quo magis dulcissima patria mea fines ac territoria sua tueatur, decerno adsignoque illi vniuersa prædia, quæ in Syria possideo, cum omnibus quæ illic sunt, pecoribus, seruis, fructibus, reconditis, omnique apparatu. Quæsitum est, an & prædia, quæ pignori habuit testator, patriæ suæ reliquisse videatur : respondit Scæu. non videri relicta, si modo in propium patrimonium quod fere cessante debitore fit, non sint redacta. Spieg.

PATRIA potestas soluitur. 1. morte siue patris siue filij. 2. quasi morte, nimirum exilio vel deportatione. 3. seruitute pœnæ, quæ tamen hodie exoleuit. 4. Episcopatus vel patritiatus dignitate, & cæteris. 5. captiuitate, tametsi hoc modo non tam tolli siue solui, quoniam suspendi dicatur, idque propter spem postliminij. 6. Emancipatione, hodie simplici accessione ad iudicem. 7. adoptione. Quibus ex moribus Germaniæ add. tut. 8. matrimonium siue nuptiæ. Vultei, l. 1. titul. 12. §. illud autem siu. num. 2.

PATRIÆ, cum nos, nostráq; debeamus obligatione quadam naturali, si quid illi vel acceptorum gratia vel accipiendorum spe præmiorum & honorum pollicemur, præcedentis causæ, vel sequentis perfectione, naturalis ea obligatio ita roboratur : vt afferat præstandi promissi necessitatem. Connan. li. 5. c. 8. n. 2.

PATRIARCHÆ primis temporibus, h. e. per annos circiter 400. dicebantur ijdem, qui & Metropolitæ & Archiepiscopi, & Primates : vt ex primis 6. veteris Ecclesiæ concilijs intelligitur. Sed cum Episcopus Constantinop. propter vrbis suæ dignitatem (in qua scilicet sedes imperij erat) obtinuisset, vt Asiæ, Ponto, & Thraciæ præesset (sicut ex Constantinopolitano secundo & Chalcedonensi apparet) Trium-viratus in Ecclesiam inuectus est: vt Alexandrinus Africam, Romanus Occidentem, Constantinopolitanus partem Europæ & Asiam prope vniuersã obtineret : præter perpaucas Ecclesias, quæ dicis causa Hierosolymitano relictæ sunt propter vrbis auctoritatem & dignitatem. Qua de causa ipse quoque paulo post in hunc ordinem est cooptatus. Itaq; Quatuor viri tum primum regendæ Ecclesiæ constituti sunt, qui sensim Patriarchatum & Archiepiscoporum nomen, quod omnibus (vt dixi) Metropolitis antea commune fuerat, sibi proprium ac peculiare fecerunt. Id quod ex hoc secundi Constantinopolitani concilij can. 36. facile intelligi potest : quem ita vertit Hot. Renouantes, quæ à 150. sanctis patribus, qui in hac à Deo seruata regia vrbe conuentum egerunt, & sexcentorum triginta qui Chalcedone congregati fuerunt instituta sunt : definimus vt Constantinopolis sedes parem habeat dignitatem, sed antiquioris Romæ, vt in Ecclesiasticis negotiis, æque atquè illa magnificetur : cum si post ipsam secunda postquam Alexandrinorum magnæ vrbis, & post hanc, Hierosolymarum Episcopus succedat. Quem locum perfidiosissime conuersum Gratian. in decretum suum retulit, dist. 22. cap. renouantes. Iustin. qui fuit æqualis temporum illorum, cuiusque imperio concilium illud coactum est, Nou. const. 123. paulo apertius id declarat : Κελεύομεν, inquit, τὸν μὲν ὑπερκαθημένης τῆς χαλκηδονίων τῆς πατριάρχας, τὸν δὲ τῆς ἁγιωτάτης ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπολιτῶν τὴν πρεσβείαν τὴν Ἀλεξανδρέων τὴν θρονιζέτω, εἰ μὴ ἐν σειρᾷ αὐτῷ &c. quæ sequuntur. Id est, iubemus beatissimos Archiepiscopos & Patriarchas, h. antiquioris Romæ, Constantinopolis, Alexandriæ, & diuinæ vrbis, siue Hierosolymarum Episcopi : siquidem consuetudo est, &c. In Chalcedonensis quoque Concilij capitul. 28. scriptum est hoc modo

Digitized by Google

modo, vt ide m vertit, vbique leges ſanctorum Patrum noſtrorum ſequentes, eadem & nos definimus ac ſtatuimus de dignitate & amplitudine ſanctiſſimæ hujus Eccleſiæ Conſtantinopolis, nouæ Romæ. Etenim ſedi antiquioris Romæ, quia tunc ciuitas illa regnabat. Patres noſtri merito primum honoris gradum attribuerunt. Atque eadem conſideratione moti C. L. Deo amantiſſimi Epiſcopi parem honoris gradum attribuerunt nouæ Romæ, ſedi ſanctiſſimæ, decernentes merito, vt ea ciuitas quæ tantum honorem adepta eſt, vt & ſedes eſſet imperij, & ſenatum haberet, & parem dignitatis gradum obtineret, atque antiqua ſedes imperij Roma obtinet, etiam in Eccleſiaſticis negotiis parem atque illa honorem ac dignitatem obtineat, cum poſt illam ſecunda ſit. Iuſtin. autem Nou. 123. Si qui, inquit, ejuſdem ſynodi religioſiſſimi Epiſcopi aliquam inter ſe controuerſiam habeant, ſiue de jure Eccleſiaſtico, ſiue de quibuſdam aliis rebus: primus Metropolitanus ipſorum cum aliis duobus de ſancta ſynodo Epiſcopis rem diiudicato. Et niſi vtraque pars iudicatis acquieſcat, ſed appellandum putet, tum beatiſſimus Patriarcha illius diœceſeos audiẽtiam ipſis accommodato: & illa definitio quæ Eccleſiaſticis canonibus & legibus concordant, neutra parte contra ipſius ſententiam contradicere queunte. Et multa paſſim in hanc ſententiam. Ex quibus manifeſto conſtat. Patriarchas (vt dicimus) in ſuis patriarchis & præfecturis ſummum jus habuiſſe, nec alterum altero ſuperiorem fuiſſe: ſed cum ſummam ſinguli poteſtatem haberent, appellationum fines patriarchæ terminis circumſcriptos ac concluſos fuiſſe. Illud quoque aperte conſtat, Patriarchas quatuor conſtitutos fuiſſe, nimirum Romanum, Conſtantinopolitanum, Alexandrinum, & Hierololymitanum. Prat.

Patrium ius, id eſt, paternum, ſiue vt ait Paul. patrium: Lucianus in Abdicato appellat πατρικὴν ἀναγκαίαν, ſiue ἐξουσίαν. Liuius vero lib. 3. decad. 3. Patriam majeſtatem. Balduin. tit. de patria poteſtate. Vide infra in verbo Poteſtas.

PATRIMI ſiue Patrimes, matrimique, quorum patres ac matres adhuc viuunt, &c.

PATRIMONIALES fundi ſunt ad pātrimonium principis pertinentes fundi, qui vel conductionis titulo vel perpetuo jure tenebantur, vt oſtendit l. 20. de extr. munerib. in C. Th. Sic in rubric. de fundis patrimonialib. & rubric. de mancip. & colon. patrimon. & rubric. de collation. fund. patrim. libr. 11. C. & l. 13. C. de præd. minor. & l. 1. l. 2. l. 9. l. 17. de extraor. muneribus in Cod. Theod. patrimoniales accipit. Quos fundos, qui colent patrimoniales, coloni vocantur, l. 7. C. vbi cauſæ fiſcal. rubric. de fungit. colon. patrim. lib. 11. C. Briſſon.

In PATRIMONIALEM poſſeſſorem accipe in l. 4. de annon. & tribut. in C. Theod. Briſſ.

PATRIMONIVM proprie eſt, quod nobis à parentibus relictum eſt, & à majoribus obuenit, Cic. libro 2. epiſt. ad Cœlium: Filio meo, ſi vlla erit reſp. ſatis amplum patrimonium relinquam memoriam nominis mei. Idem pro Poſth. Qui vero duo lauta & copioſa patrimonia accepiſſet, reinque præterea bonis & honeſtis rationib. auxiſſet, duo patrimonia poſthumus acceperat, alterum à naturali, alterum ab adoptiuo patre. Generaliter tamen pro quibuſcunque bonis accipitur: vt nomine patrimoniis intelligamus quicquid continetur appellatione pecuniæ, l. rei appellat, de verb. ſig. & in patrimonio noſtro rem eſſe dicamus quoties poſſidentes exceptionem, aut amittentes actionem habeamus, l. rem in bonis, ff. de acq. rer. dom. Simul & ipſa nomina contineantur, quemadmodum meorum & tuorum appellatione actiones quoque contineri reſpondit Paul. l. meorum, de verb. ſign. Nec obſtat quod Pompon. in l. cum pupillus, ff. rem pup. ſalu. for. id quod eſt in nominib. à patrimonio diſtinguere videtur: quia ſtricte patrimonij nomen vſurpare, atque ad exactum iudicium reuocare, ſpecie ipſa quam tractabat, coactus eſt: de pupillo namque agit ibi, cujus patrimonio id quod in bonis eſt, non etiam quod eſt ex bonis comprehendimus. Hot. cæterum eorum duntaxat, qui ſui iuris, ſuæ poteſtatis ſunt patrimonium eſt. Reliquorum peculium veluti patrimonium vocatur, l. 33. §. 1. & l. 48. in fi. ff. de pecul. Differt itaque patrimonium à peculio, quod id de patrefam. & eo qui ſui juris eſt, dicatur: ac cum de patrimonio teſtamento ſtatuerit, inofficioſi querela poſſit intendi: peculium vero ſit filiorumfam. nec ad inofficioſi querelam pertineat. Brech. ad l. paterfam. ff. de verb. ſign. Gœdd. ad l. rei appellatio, §. nu. 21. & ſeqq. ff. eod. tit. Adde Balduin. in comm. ſuper inſt. Iuſtin. libro 2. de rer. diuiſ. & adquirendo ipſarum dominio, tit. 1.

PATRIMONIVM & hæreditas differunt: Illo namq; verbo res ipſæ: hoc jus à patre relictum intelligitur, Cic. lib. de offi. 1. Optima autem hæreditas à patribus traditur liberis omnique patrimonio præſtantior gloria, virtutis. rerúmque geſtarum: cui dedecori eſſe, nefas & vitium iudicandum eſt. Sed conſuetudine loquendi res ea deducta eſt, vt jam plerunque cujus generis bona, ſiue à patre relicta & aduentitia ſiue patrisfamilias opera ac diligentia parta eo nomine intelligantur. Sic Vlpian. l. bona de bonorum poſſeſſione. Bonorum poſſeſſio, inquit, eſt jus perſequendi retinendique patrimonij. Iuuenalis.

Non propter vitam faciunt patrimonia quidam,
Sed vicio caci propter patrimonia viuunt.

Pomponius l. 112. §. 1. de verb. oblig. Pleruſque idonei non tam patrimonio quam fide æſtimantur. Hotom.

PATRIMONIVM (à patris memoria, vtpote à quo potiſſimum liberis proſpiciatur, ac poſſeſſione rerum peruenire debeant, l. pater, 14. l. nam etſi, 15. ff. de inoffic. teſtam. l. cum ratio, de bon. damn. dictum) pro re ſubjecta ſæpe vniuerſas alicuius diuitias bona & ſubſtantiam vniuerſam ſignificat, veluti in l. 1. §. item ſolent, ff. de offic. præf. vib. l. quantum, ff. quod metus cauſ. l. 3. §. ſed vtrum, l. ſi ex cauſa, §. 1. ff. de minor. l. cogi, ff. ad SCtum Trebellean. l. ſed etſi, §. primo §. quod autem ff. de petit. hær. l. 2. Cod. de his, quibus vt indign. l. 1. ff. de vſufr. ear. rer. quæ vſu conſum. l. vt tantum, §. primo, ff. de ſer. corr. l. Neſcennius ff. de neg. geſt. interdum non ſolum cuiuſque ſubſtantiam & familiam, & quod habet, ſed quicquid in commercio eſt, vel eſſe poteſt, denotat. §. 1. Inſtit. de rer. diuiſ. quandoque etiam illud tantum, quod à parentibus maioribuſque noſtris accepimus: quo ſenſu bona acqueſta, ſiue acquiſita Doct. opponunt patrimonialibus. Andr. Tiraq. de retraict. lignag. §. 32. gloſ. vni. paſſim. Gæd. ad l. 5. num. 23. ff. de verb. ſig.

In PATRIMONIO eſſe in bonis eſſe differunt Cum enim dicitur res eſſe aut in patrimonio aut extra patrimonium, id oſtenditur, res aut poſſe venire in hæreditatem, aut non poſſe venire: vt ſunt res ſacræ & religioſæ. Sed cum dicitur res eſſe in bonis, tunc poſſeſſio quædam demonſtratur. Ideoque ſeruitutes, licet ſint in patrimonio noſtro, neque in bonis tamen neque extra bona ſunt, l. 1. de vſu & vſufruct. leg. In bonis n. non ſunt, quia non poſſidentur: Extra bona etiam omnino eſſe dicere non poſſumus: quia per res quas poſſidemus, quaſi ſeruitutes tenemus, Ferret. tit. de rer. diuiſ.

PATRIMONIVM, id eſt, paterna bona, ait Gothofr. ad rubr. C. de bon. matern.

In PATRIMONIVM tuum proceſſiſſe, eſt in rem tuam verſum eſſe, Goth. ad l. 10. C. de præd. & aliis reb. min.

PATRIMONIVM omnem omnium bonorum poſſeſſionem appellamus, etiam quæ à matre proueniunt, quod viri eſt ea parare & quærere; & quæſita conſeruare. Connan. lib. 8. c. 3. num. 6. & lib. 3. c. 2. nu. 3.

PATRIMONIVM aliud eſt priuatum l. 8. C. Th. de jur. fiſc. l. vlt. C. de agr. & man. lib. 11. aliud ſacrum l. 1. C. de indict. lib. 10. l. vl. C. de vect. & com. quod à re priuata ſeparari ſolet & domibus, vt in edicto 4. & 8. Cujac. ad Rub. C. de fund. patri. libr. 11. & & Gothofr. ad rubr. C. de offic. Comit. rer. priuat.

PATRIS & matris nomen, iuris eſt & poteſtatis, vt quemadmodum vir dominus Familiæ, ita vxor domina ſit. Conn. lib. 8. c. 2. num. 3.

PATRIS appellatione adoptiuum non contineri, docuit Bald. in l. ſi non ſpeciali, C. de teſtam. Cui ſententiæ Alex. Imolenſis in odioſis ſubſcribit. Lexicon Alberici ſic habet: Pater Græce, id eſt, genitor. Et dicitur pater, quia patratione rei Venereæ filium generat. Vel quod melius eſt, à pantater Græce, id eſt, omnia conſeruans. Eiuſmodi floſculis abundant Interpretum ætatis illius monumenta: nimirum, quod eam expoſitionem vocabulorum reddere cogebantur, quam à majoribus ſuis acceperunt: apud quos Donato, Seruio, Aetoni, Porphyrioni, Feſto, Varroni, Marcello, & huius notæ, ſucceſſerunt Huiguitio, Papias, Catholicon, Brachylogus, Græciſmus. Porro quod ad naturam pertinet, ſemper incertus eſt pater, vt Odyſſ. lib. 1. Homerus tradit: illo me genitum dixit pia mater, at ipſe Neſcio, nam proprium certus ſcit nemo parentem. Manet etiam hodie vulgi locus, quo dicitur, ſapientem eſſe filium, qui patrem ſuum norit, vt Eraſmus refert in explicatione Adagii, Matris vt capta dicitur. Spieg.

PATRIS nomine auus quoque demonſtrari iuſta interpretatione intelligitur, l. 201. ff. de verb. ſign. Quod in his maxime verum eſt, quæ benigne accipienda & interpretatione adjuuanda ſunt utique enim in l. Iulia de maritandis ordinibus & in l. Iulia, de adulteriis, patris appellatione auus non continetur l. 44. §. 1. ff. de ritu nupt. l. 20. ff. ad leg. Iul. de adult. Briſſ.

PATRIS ſacris liberari dicebatur filius qui paterna ditione ſubtraheretur: vt apud Conſtant. Horum autem ſacrorum vinculum non magnum fuit, nec in iis fuit præcipue patris authoritas, ſed in eo quod vitæ neciſque & bonorum filij poteſtatem habuit: vt veriſimilius ſit ab eius perſona, quæ ſancta & ſacra eſt hunc loquendi morem inductum. Connan. li. 2. c. 13. n. 6.

PATRITIATVS honos fuit Iuſtiniani tempore: Eius vis à Suida dicitur fuiſſe, quod legationes ex Senatu mittere conſueuerant. Caſſiod. autem lib. Variar. 6. perpetuum eum fuiſſe honorem ſignificat, & cingulo ornatum, cum iuriſdictionem tamen exerceret nullam. Quod à Zenone ſignificari arbitratur Hoto. in l. 3. Cod de conſul. vbi Patritiatum honorarium Conſulatum appellat: Tum & à Caſſiodoro hunc Epiſcopis honorem tribui ſolitum ſignificari: iis ſcilicet, qui Conſtantinopolitanæ Eccleſiæ præfecti, Patriarchæ dicebantur: Cuius ſententiam hanc eſſe aſſerit Hotom. vt quando in populi Rom. reli-

Digitized by Google

gione Patritij soli sacrorum procurationem Romuli instituto gerebant,& rex quidam sacrorum esset:non incommodum videretur, si in religione Christiana, qui sacris præest, idem etiam magistratus summi ornamentis atque insignib.decoretur. Obseruat & Horom. hoc ex eodem auctore Patritiatum non magistratus sed ordinis nomen fuisse: neque enim vnus erat patritius,sed complures,quasi Senatus principes,qui certis antea magistratibus perfuncti erant: denique quales Romæ florente Rep.Consulares,Prætorij & Ædilitij fuerunt: quibus in Senatu curuli sella vti primisque sententias dicere jus erat. Quare quod in l.3. C.de consul.legimus, Patritiatus honorem cæteris omnibus anteponi non ita accipiendum est,quasi summus esset aliquis magistratus: primum quia magistratus (vt dixi) non erat: deinde quia Cassiod.in formula patritiatus scribit,consulatum patritiatu superiorem fuisse. Præfectorios,inquit,& aliarum dignitatum viros præcedit,vni tantum cedens fulgori,quem interdum etiam à nobis constat assumi:hoc est, vt ipse interpretatur,Consulatui: tametsi verba hæc apud Cassiod.corrupte legantur: nam Vnitatum pro Vni tantum vulgo legitur. Præterea præfectum vibis summum omnium magistratum gessisse constat ex l.1.& 3. C.de off.præf.vrb. Et quod Cassiod. de præfectoriis scribit, constat de iis qui jam præfectura functi sunt, intelligendum esse: nomen autem à Rom. patritiorum splendore ductum esse, res indicat. Nam cum ij propter familiæ antiquitatem cæteris antecellerent,& plerunque ijs honores mandarentur:translato Constantinopolim imperio, eos senatores qui curulibus magistratibus erant functi, patritios dici placuit. Quibus jus patrumfam. concessum fuisse Cassiod.quoque eodem loco testatur.Hoto.Hujus dignitatis seu honoris nullam mentionem apud Latinos autores esse testatur Bud.in leg.vltim. ff.de senat. Cæterum Suidas eos quasi communis reipubl. patres appellat. Non itaque hi patritij ijdem sunt cum ijsdem de quibus paulo post: sed penitus ab ijs diuersi, id quod aduertere Ferrarius & Aldobr. in §. filiusfam. Instit.quib.mod.patr. potest.sol. & Zasius in titul. ff.de Senat. Aldobr.dictos existimat non quasi communis Reip. patres vt Suidas voluit, sed quasi principis dict. §.filiusfam. in Historia Pauli Foroiuliani de rebus gestis Langobardorum extante in Bibliotheca Vatic. Romæ, hæc forma dignitatis patritiatus constituendæ traditur: patritij dignitas taliter disponenda est, quatenus illa non vlli personæ nec alicui concedatur ignoto. Sic enim valde notus Imperatori, sit fidelis & prudens, non elatus. Protospatarius veniens ante Imperatorem, osculetur suum humerum,& dicat: Maxime Imperatorum, adest,quem vocasti,Tunc stet ad sinistram Imperatoris illius Hipparchus, quem nos dicimus præfectum,& dicat ei Imperator:cum Protospatario futurum patritium adducito. Dum autem venerit patritius in primis osculetur pedes Imperatoris, deinde genu ad extremum osculetur ipsum: tunc osculetur omnes Romanos circumstantes,& dicant omnes: Bene veniatis. Nobis nimium laboriosum esse videtur concessum nobis à Deo ministerium solum procurare, Quocirca te nobis adiutorem facimus, & hunc honorem tibi concedimus vt Ecclesiis Dei & pauperibus legem facias, & inde apud altissimum judicem rationem reddas. Tunc induat eum Imperator mantum, & ponat ei in dextro indice annulum, & det ei bombacinum propria manu scriptum,vbi taliter contineatur scriptum. Esto patritius misericors & justus,tunc ponat ei in caput aureum circulum & dimittat.

PATRITII non ijdem sunt qui nobiles:vt vulgo creditur.Nobiles enim omnes sunt ex plebeijs, vt in voce Nobilis demonstrauimus. Nam populus Rom.ita distinguitur, vt alij patritij essent,alij plebeij. Patritij,qui eorum Senatorum progenies erant quos Romulus crearat: hac tamen ætate, inquit Liuius, antiquissimæ cujusque senatoriæ familiæ liberi, patritij appellantur: tales erant Clodius,Piso,Catilina, Plebeij vero qui ex populo à Romuleis Senatoribus reliquo dimanarunt,vt C. Antonius,C.Cassius, M.Cicero,T.Pomp.Atticus. Horum plebejorum alij Nobiles, alij vero Noui homines dicebantur. Nobiles,quorum parentes curuli aliquo magistratu erant functi. Noui, qui primi ex sua stirpe magistratum curulem erant adepti. Quod Asconij auctoritate verum esse docebimus. Is enim in argumento in orat.in toga cand. Sex,inquit, competitores in Consulatus petitione Cicero habuit: duos patritios: P. Sulpitium Galbam, L. Sergium Catilinam: quatuor plebejos,ex quibus duo nobiles, C.Antonium Marci Oratoris filium, L. Cassium Longinum: duos qui tantum non primi ex familiis suis magistratum adepti erant, Q.Cornificium, & C. Licinium Sacerdotem, Solus Cicero ex competitoribus equestri erat loco natus, atque in petitione patrem amisit. Aperte Asconius nobiles in plebeijs numerat: & nobiles à nouis hominibus distinguit, qualis erat Cicero, vt illi persæpe objectum est. Itaque Verrem & Hortensium significans Verrina sexta, sic loquitur: Nec ista præclara nobilitas desinat queri populum Roman. hominibus nouis atque industriis honores mandare, sempérque mandasse. Neque, vt opinor,reperietur quenquam è patritia familia hominem Nouum appellari. Itaque nec M.Scaurum,cujus parentes ignoti Romæ & contempti iacuerant, Asconius Nouum appellat, sed ei non minus quam nouo homini laborandum fuisse. Scaurus, inquit, ita fuit patritius, vt tribus supra eum ætatibus iacuerit domus eius fortuna: nam neque pater, neque auus, neque etiam propter tenues opes, & nullius vitæ industriam honores adepti sunt: itaque Scauro æquè ac nouo homini laborandum fuit. Vide supra Nobiles.

PATRITIOS ait Cincius apud Festum eos appellari solitos, qui nunc ingenui vocentur. Eorum nomen vnde fluxerit, Velleius Patercul. priore volumine his verbis ostendit. Romulus centum homines electos appellatosque patres instar habuit, consilij publici. Hanc originem nomen patriciorum habet. Dicti autem patricij quod patres ciere possent. Plutarchus in ῥωμαϊκαῖς, τοὺς μὲν ἐξ ἀρχῆς κατασταθέντας ὑπὸ τῆ ῥωμύλω πατέρας ἐπίλογον καὶ πατρικίους ἀξ ὧν πατρεύειν ἔδει ὄντας πατέρας αὐτῶν ἴσχοντας ὀνομάζεσθαι, τοὺς δ ὕστερον ὑπηκόους ἐν τῆ δημοτικῆ συγκλήτῳ πατέρας ὠνόμασεν. Hic autem non est prætereunda, quæ inter Dionysium & Liuium est controuersia. Dionysius enim ait Romulum patritios primo, deinde centum ex patriciorum primoribus, qui numero longe plures erant, Senatores fecisse, ita, vt vere dici posset. Senator est,ergo patritius: non è contra,patritius ergo Senator, quum ex Dionysio non omnes facti patritij Senatores lecti essent. Liuius vero centum tantum patritios à Romulo factos fuisse,prodit, quos etiam Senatores fuisse refert, Romulique secundam ex Sabinis lectionem omittit. Hos autem à Romulo prima lectione patritios creatos, eos esse constat, qui maiorum gentium dicti sunt. Qui vero à reliquis regibus Brutoque primo consule, minorum gentium. De quo plura Onuphr. Panuinius, in comm.libr.1.Fastor. de patritiis, & Senatoribus. Et hæc erat stante Romana repub. verbi huius significatio. Verum longe aliter Patricij in constitutionibus recentiorum Impp. accipiendi sunt. In his enim Patricij Imperatorum consiliarij,quasi eorum patres,vocantur. Sic enim à Iustinia. in l.vlt. & ibi Cujac. C.de consulib. lib.12. & §.sed filiusfam. Instit. quibus modis ius pat.pot. & à Nicephoro vocantur lib.14.hist.Ecclesiast. cap.1.& c.4. & à Claudiano, cuius sunt de Eutropio patriciatus honore decorato verba:

--------- *Præsidium legum genitorque vocatur.*
Principis, & famulum dignatur regia patrem.

Iustinian. Nouell.80. ἐ γὰρ φαιτῶν ἀναμισταμῳ δὴ ὡς ἡμεῖς ἐν ταῖς πατράσι ἄρρην ἡμιτέρων, πάντες ὑ' ἑτέρᾳ τολὴ ἐξουσίας. Itaque patritius πατὴρ βασιλικὸς à Luitprando vocatur lib.3. de rebus per Europ.gest.cap.8.Sic in l.64.in fin.& l.vlt.ff.de decurion.li.10. C.de in l.3.C.vbi Senator.& in Epistolis Iustinianeis patriciorum nomen,patriciatusque dignitatem accipe, Paul.Diac. lib. 14.Appendicis ad Eutrop. de Aetio.Nec multo post etiam patritiatus dignitatem consequutus est.Briss.& Vult.in commen. Instit.quib.mod.ius pat.pot.solu. §.filiusfamil.3.nu.2.3.

PATROCINIVM pro aduocatione. Si ita sunt literis eruditi, vt patrocinia desiderantib.præstare possint, l.2.C.de postul.Briss.

PATROCINIA appellari cœpta sunt,cum plebs distributa est inter Patres, vt eorum opibus tuta esset. Inde factum est, vt Patrocinium pro tutela & defensione dici cœperit. Festus.

PATRONA, proprie non est vxor patroni licet bonis moribus conueniat: huic etiam reuerentiam a liberto exhiberi, & ideo sine venia in ius vocari non debeat, l.1.C.de in ius voc. Spieg.

PATRONATVS ius hodie aliter iure ciuili, aliter canonico accipitur: Nam iure ciuili appellatur hoc ius quod patroni in libertorum persona bonisque habent, operarum scilicet exactionem, intestati successionem, bonorum possessionem contra tab. tit.de iur.pat. Iure vero Canonico ius patronatus (seu aduocationem, seu custodiam, seu alio nomine quis illud appellet) est ius idoneos rectores in Ecclesiis instituendos Episcopo offerendi,&c.quod alicui in Ecclesia acquiritur eo quod ipse, vel eius autores Ecclesiam posuerint,ædificarint,vel opibus non minimum auxerint, consensu Episcopi adhibito, ex quo iure, cum vtilitate honor & onus simul resultant. De quo Canonistæ tot.tit.de iur.patr.& in c.quicunque c.decernimus. 16.quæst.7. Est autem ius patronatus personale, nec personam egreditur, nisi in ea eadem sit ratio & qualitas, quæ in antecessore l.in omnibus 68. l.Neratius 191. l.priuilegia 196.de regul.jur. l.nec adjecit, ff.proloc. Gœdd. ad leg.105.num.2.ff.de verb.sign.

PATRONATVS jus defertur liberis & agnatis patroni, non autem pertinet ad extraneos patroni hæredes. Ad peculium Latini Iuniani, quod moriente liberto Iuniano patronus retinet, inter hæredes patroni communiter diuiditur, ita vt etiam pertineat ad extraneos. Vulteius in comm. Instit. de succes. libert. §.fin.nu.2.

PATRONORVM tutela dicitur: Nam sicuti nullus omnino tutor esset, ei dabatur in vibe quidem à prætore vrbano, leg.si quis sub conditione, ff.de testam.tut. & maiore parte Tribunorum plebis ex l.Attilia Instit.de Attil.tut. Et l.12.tab.libertorum & libertarum tutela ad patronos liberosque eorum pertinebat.

Eo enim

Digitized by Google

Eo enim ipso, quod hæreditates libertorum libertarumque, si intestati decessissent, iusserat, lex ad patronos liberosve eorum pertinere crediderunt veteres voluisse legem etiam tutelas ad eos pertinere. Quia plerunque vbi successionis est emolumentum, ibi & tutelæ onus esse debet, Iustit. de legit. patronor. tut. Vide Ræuard. Variorum libr. 1. cap. 10. Vide etiam infra Tutela.

PATRONOS primum vocarunt Romani auctore Zonara in Romulo & Hesychio in verbo πατρῶνες, ἀπὸ τοῦ πατρονίζειν τὴν βοηθεῖαν, qui & προστάται à Græcis appellantur. Patronus autem quasi pater dictus: eodem modo quo Matrona. Seruius in illud Vergilij.

---------- *Et fraus innexa clienti.*

Ex lege, inquit, 12. tab. venit, in quibus scriptum est, Patronus si clienti fraudem fecerit, sacer esto. Sic enim clientes quasi colentes sunt, patroni quasi patres: tantundem est clientem, quantum filium fallere. Hoc autem ex Romuli instituto, quem ferunt patriciis plebeios commendasse, optione cuique è vulgo data quem vellet patronum eligendi, more ab Athenienſibus repetito, & eam pauperum tutelam patronatum appellatam fuisse: jusque patronatus officiis tum inde apud Romanos durantib. hujusmodi constitisse: nimirum vt patroni clientibus de jure responderent, cuius illi rudes erant & ignari: absentium æque atque præsentium curam gererent, adessent in judiciis, omnemque accusatoris impetum sustinerent. Iuxta Plauti illud in Menec. Iuris vbi dicitur dies, simul Patronis dicitur: quippe qui pro illis loquantur, male quæ fecerint: aut ad populum, aut in iure, aut apud judicem res est. Sic me hodie nimis sollicitum cliens quidam habuit: neque quod volui agere quicquam licitum est: ita me attinuit, ita me detinuit. Apud ædiles pro eius factis plurimis pessimisque dixi causam. Et fuit certe ius istud patronatus tantæ apud veteres auctoritatis, vt contenderit expressè Marc. Cato, patrem primum, deinde patronum proximum nomen habuisse, auctore Gellio lib. 5. c. 13. Proinde non est dubium quin sæuere in patronos fraudulentos Romani animaduerterint. Sane Dionysius auctor est clientem aduersus patronum, aut patronum aduersus clientem dicere testimonium non potuisse: nec alterum ab altero accusari, aut inter inimicos numerari: qui quid horum fecisset, teneri eum Romuli lege de proditoribus, cumque vt Diti sacrum, interficere cuilibet liberum fuisse. Atque huius quidem prisci iuris Decem viri etiam nostri aliquam in suis tabulis memoriam superesse voluerunt. Ideoque jus istud patronatus à Romulo vti introductum fuit, ita in suas quoque tabulas transtulerut, his verbis: Patronus si clienti fraudem faxit, sacer esto: quemadmodum Seruius Honoratus, & post eum Iulius Sabinus exponentes illud Virgilij: Et fraus innexa clienti adnotarunt. Refert idem Sabinus per fraudem in hac lege præuaricationes Vrbanum intellexisse, quod Ræuardo ad omnem fraudem, dolumque malum potius referendum videtur. Et quia patroni ex lege Romuli clientum causis adesse, easque defendere cogebantur, ideo factum est, vt oratores & aduocati causarum patroni quoque dicerentur, non solum Philologis, sed & iureconsultis, vt apud Iustinianum in l. rem non nouam §. patroni C. de judic. Patroni tamen & aduocati apud Ciceronem plurimum differunt. Nam vt docet Asconius in diuinatione, Patronos appellat oratores, aduocatos vero Iurisperitos, qui oratoribus iuris ignaris in causis, quid iuris esset, suggerebant, quemadmodum nũc quandoq; causidici ciuitatis aduocatos monere solent. Eos autem in primo de oratore ait à Græcis παρακλήτους vocari. De quo latius Ferran. li. 2. Explicationum, c. 6. ad l. aduocati, C. de aduocat. diuers. judic.

PATRONI autem varie in iure ciuili accipiuntur. In edicto de in ius vocando, & adfinibus titulis, Patronos accipimus eos, qui ex seruitute manumiserunt, siue sponte, siue ex necessitate, quoniam rogati fuerant manumittere, vel hac lege emerant, vt manumitterent. Item qui collusiones detexerunt, vel qui præjudicio pronunciati sunt patroni: cum alioquin non essent, vel qui aduersario deferente jurarunt se patronos esse. Briss.

PATRONVS fisci, primum ab Adriano Imp. institutus est, vt Ælius Spartanus in eius vita testatur. Eius autem munus præcipue bonis in iis quæ fisco commissa essent, exhibito delatore persequendis, versabatur, l. vlt. C. de aduo. fisc. l. 5. C. de delatorib. adeo vt delatoris quodammodo patronus esset l. 5. §. aduocatum, ff. de his quæ vt indign. Solebat autem vnus aut alter è numero aduocatorum cuiusque fori ad id munus deligi, quod annum vnum aut alterum gerebatur: quemadmodum ex c. C. intelligitur, quod est de aduocat. diuers. jud. Prat.

PATRONVS in prædiis Ecclesiasticis dicitur is, qui cum in Ecclesiam insigne beneficium contulit (veluti templum ædificauit, aut magno aliquo prouentu illam locupletauit) ius sibi beneficiarij nominandi retinuit, h. clericos pro suo arbitratu deligendi, nominandi & apud Episcopum producendi, vt sine illa productione conferendi beneficij jus nullum Episcopus habeat. Iustin. tamen Nou. 123. αὐτὸς διατάσσειν iubet, si patronus minus idoneum producat, Episcopi potestatem esse alterum idoneum eligere. Iure Canonico præstitutum est, Patrono laico nominandi beneficiarium tempus quatuor mensium, Ecclesiastico sex: quibus exactis integra Episcopo potestas relinquitur. De jur. patr. in 6. Iura quoque patronatus hæc sunt: vt clericum in officio peccantem apud Episcopum deferat, c. filius, 16. quæst. 7. vt in egestatem lapsus ex eo prouentu alatur c. quicunque 16. quæ 7. c. nobis de jur. patron. vt id donare permutaréve possit: vendere tamen non possit, c. nemini, 36. quæst. 7. ex insinuatione, c. ex literis, c. cum seculum, extra de jur. patron. vt jus nominandi in hæredes ita transeat, vt & in solidum Patroni sint, & vniuersi tamen nominandi jus habeant, cap. 1. extra de jur. patron. Clem. 2. eod. Albertus Krantzius libro Daniæ 6. capit. 2. vbi de Valdemaro Daniæ Rege, & Episcopo Roschildiensi creando loquitur; Equidem, inquit, & si videretur majorum suorum opibus fundatam Ecclesiam in Patronatu tenere, iurisque plurimum in deligendo Pontifice sibi posse præsumere, &c. Prat.

PATRONVS item pro eo qui feudi auctor est: qui modo dominus, modo senior appellatur: à quo is qui vasallus nominatur, feudi beneficium accipit: qui propterea cliens, interdum etjam clientulus appellatur. Idque ex antiqua fere consuetudine, quam superius attigimus. Prat.

Pro Patronis non habentur, contra quos iuratum vel pronunciatum est, & qui iurejurando adegerunt, ne vxorem ducerent, & qui seruo suis nummis redempto fidem fregerunt, aut contra legem venditionis prostituerunt l. 8. §. 1. cum duab. ll. seqq. ff. de in jus voc. Quod vero ad successionem intestati attinet. Patronus non est, qui se patronum esse iurauerit: aliter atque si patronus pronunciatus sit, tunc enim sententiæ statur l. 14. ff. de jure patr. Sed & hi qui ex causa fideicommissi, vel ex lege in emendo dicta ad libertatem perduxerunt, vel qui dotalem seruum manumisit, ad legitimam libertorum hæreditatem vt patroni admittuntur, l. 3. ff. de suis & legit. At in eo legis Iuliæ, de maritandis ordinibus capite quo libertæ diuertendi à patrono cui nupta est, potestas adimitur, qui ex causa fideicommissi manumisit, vel non suis nummis emit, vel se patronum esse iurauit, pro patrono non habetur, l. 45. ff. de ritu nupt. Quam etiam circa alimenta præstanda interpretationem seruari, Vlp. in l. 5. §. si quis à libertis, ff. de liber. agn. docet. Vbique vero Patroni appellatione etiam patrona continetur, l. 52. ff. de verb. sign. Briss.

PATRVELIS, à patruo dicti: quod duorum patruorum filij sint. Quoniam qui pater alteri est, alteri est patruus. Sicut sorores patrueles nuncupantur, ex duobus & ipsæ fratribus genitæ. Atque duarum sororum, aut plurium filij inter se Sobrini dicuntur tanquam Sororini. Lege, Consobrini.

PATRVELIS à Consobrinis hoc differunt, quod Consobrini proprie dicuntur, ex auunculo aut matertera prognati: Patrueles vero ex patruo Titij prognati: Amitini ex amita. vnde Cicero in Ligariana filium Titi Bocchi auunculi Ligarij consobrinum appellat, indéque intelligi facile potest illustris differentia: patrueles quippe non minus quam duo esse possunt, ex fratribus scilicet duobus nati: amitini autem inter se duo esse nequeunt, quem enim amentinum Titius appellat, ab eo consobrinus nominatur, §. 4. de grad. apud Iustinianum. Ita ergo poterit Titius appellari consobrinus, patruelis debebit, amitinus non poterit, quanquam confundi plerúmque soleat discrimen: ac generaliter Consobrini pro quibuslibet fratrum ac sororum liberis sicut apud Græcos ἀνεψιοὶ vsurpari l. 19. Co. de nupt. Hotom. Connan. lib. 5. c. 6. n. 1.

PATRVELES, fratres vel sorores sunt, ait Cajus, qui quæve ex duob. fratribus progenerantur, l. 1. §. 1. ff. de grad. & adfin. Hot.

PATRVM hæ sunt qualitates, & differentiæ, Naturalis, adoptiuus, iustus, fiduciarius, certus, incertus. Briss.

PATRVM Plautus appellat patrui magni filium, id est, propiorem sobrino, nam in Pœnulo cum Pœnus Agorastocli dixisset patrem ejus sibi patruelem fuisse, continuo respondens Agorastocles, Mi patrue, salue: & scena insequenti, Patruo aduenienti cœna curetur volo, itémque deinceps. Hoto.

PATRVVS est frater patris, l. 2. §. 1. ff. de suis & legit. l. vlt. §. 3. ff. de grad. & adfin. l. 5. ff. vnde legit. frater vero aui patruus magnus vocatur, l. 1. §. 4. l. vlt. §. patruus magnus, l. pen. ff. de legit. tutoribus. Paulus lib. 4. sent. tit. 11. l. 1. Co. de success. ed. Proaui vero nostri frater idémque patris vel matris patruus magnus, nobis patruus major est, d. l. vlt. §. patruus major, l. 38. §. Iulius, ff. de leg. libro 3.. Qui & propatruus à Gajo in l. 1. §. vlt. ff. de gradib. & à Paulo li. 4. sentent. tit. 11. At abaui frater patruus maximus in d. l. vlt. §. patruus maximus, qui & ab patruus dicitur, in l. 3. ff. de gradib. & à Paulo in supra citato loco patrueles dicuntur fratrum filij, l. 1. §. 4. l. vlt. §. eod. gradu, ff. de gradibus Isidor. lib. 10. Etymol. c. 5. Briss.

PAVCA dicuntur duo l. 1. ff. de præscrip. verb. At tria veniunt multorum nomine l. licet Imperator. de l. 1. cum simil. Spieg.

PAVCA verba, ex facti qualitate cognoscuntur. Vide Bartol. in l. scire oportet in princip. ff. de excusat. tut. Spieg.

PAVCORVM significatio variat in jure, nam pendet ex persona-

Digitized by Google

rum, causarum, retúmque qualitate, tum temporis ratione. Vide Bart. in l. scire oportet, ff. de excusatio. tut. Apud veteres Pauci pro bonis ponebantur: vt multi pro malis, autore Nonio. Spieg.

PAVLATIM, id est, per partes. Paulatim venditore de eo quod petierat detrahente, l. 8. C. de contrah. empt.

PAVLATIM, alias est tractu & successu temporis, §. sed cum Inst. de testam..

PAVLATIM, sensim. Instit. de rer. diuis. §. præterea, in princ.

PAVLIANA actio est actio prætoria in rem, qua creditores in fraudem suam à debitore res alienatas rescissa traditione repetunt. Eadem etiam dicitur actio in factum, l. ait prætor 10. §. quod ait prætor, & §. annus, l. hac in factum, 14. ff. quæ in fraud. cred. l. pen. C. de reuoc. his quæ in fraud. credit. vel quod actiones prætoriæ solent appellari actiones in factum: vt videtur Iason ad §. item si quis 5. n. 27. Instit. de actio. vel quod noua formula, tum nec in personam, nec in rem sit, concipiatur, in qua factum memoretur, vt apud Hot. in d. §. item si quis, num. 8. vel quod secundum, seu in factum, nimirum alienationem debitoris concipiatur & comparetur, quod magis mihi placet: idque indistincte, siue fraudationis mentio sit facienda, siue non facienda, quomodo Wesemb. distinxisse videtur in paratit. ff. quæ in fraud. cred. n. 5. multo minus etiam distinctione obseruata à Iasone facta, vt si res corporales sint alienatæ, detur Pauliana, si vero in corporales, detur actio in factum: quam in d. §. item si quis, Mynsing. reprobat n. 8. & quidem recte. Nam & corporalium & incorporalium rerum nomine vna eademque datur actio, quæ interdum Pauliana, interdum in factum dicitur. Quinetiam vocatur rescissoria & restitutoria: non quod ipsa rescindatur traditione à debitore facta, sed quod post eam demum rescissam, vt luculenter ex d. §. si quis, confirmatur, detur, atque ita rescissionis sit quasi quidam effectus. Est enim hæc restitutio in integrum, vt definit Paulus redintegrandæ rei vel causæ actio. Quamuis & alio sensu restitutoria dici possit, quemadmodum & reuocatoria, nempe ab affectu, quoniam ea rem restitui petimus, ac proinde ab eo, in quem alienata est, reuocamus. Vult. ad d. §. item si quis n. 7. & seqq.

PAVLIANA actio competit creditoribus fraudatis eorúmve hæredibus: vbi non incommode quæri arbitror, vtrum hæc actio detur creditoribus non tantum chirographariis, sed etiam hypothecariis, i. e. quibus res alienatæ sint hypothecatæ: quod negat Faber in d. §. item si quis n. 22. Angel. n. 5. & videtur habere rationem. Creditoribus enim hypothecariis concessum est experiri via iuris ordinaria, vt opus non sit ad reuocatoriam quæ iuri ciuili quodam modo est contraria decurrere. Imo, ne decurri quidem posse videatur: quoniam hac actione res in pristinum statum reponitur, quod non fit si ordinarium remedium aliquod suppetat. In hoc tamen communiter itum est, ait Mynsinger. ad d. §. item si quis, n. 37. hanc actionem ipsis competere, per glossam in l. debitum, ff. quæ in fraud. cred. Cui etiam maxime assentior: quamuis non videam decisionem illam dicta gl. confirmari. Mouet me generale verbum Creditorem in edicto positum, quo cum non distinguantur creditores hypothecarij à creditoribus chirographariis, neque nos distinguere debemus per legem de pretio, ff. de Publiciana in rem actio. Neque enim obesse debet creditoribus quod sibi hypotheca cauerint, præsertim cum in actione hypothecaria creditor sæpius oneretur probationibus difficilioribus, id notatur in §. item Seruiana 6. & seq. Instit. de act. vt consultius eis sit agere Pauliana. Etsi vero actio Pauliana videatur esse remedium extraordinarium propter restitutionem rei in pristinum statum: ordinarium tamen est, quia restitutio magis spectat ad Iudicium præparatorium, quam ad principale, & nouum non est, vt de eodem plures simul possint concurrere actiones. Vult. d. loc. nu. 48.

PAVLIANA actio competit aduersus possessorem rei, quinimo aduersus ipsum etiam qui fraudem fecit, id est, debitorem, vt euincunt verba edicti relata ab Vlpian. in l. 1. ff. quæ in fraud. cred. non tamen aduersus vtrumque ad eundem effectum, sed aduersus possessorem quidem, vt vel res reuocetur & restituatur; aduersus debitorem autem vt reuocationem fieri videat, & patiatur, quemadmodum hoc mihi recte declarare videtur Ludou. Mainus lib. 2. act. c. 12. aut vt in carcerem conjiciatur: quod esse durum scribit Wesemb. in paratit. de act. & oblig. nu. 10. Vult. d. loc. nu. 52.

PAVLISPER, pro paulum admodum l. 2. C. de his qui spont. mun. publ. sub li. 10.

PAVLO, idem significat quod parum, vel paulum, l. tutor. §. cum hæres, ad Vellejan. Paulo, mox, statim, cum paruo interuallo Paulo ante, pro nuperrime. Auth. quibus modis natur. in princ.

PAVLVS Castrensis, Iurisconsul. nobilis Patavij, Florentiæ & Bononiæ iura interpretatus est, editisque libris quam plurimis, Patauij tandem anno 1437. prid. Calend. Mart. vitæ supremum diem confecit. Prat.

PAVPERIES damnum est siue iniuria facientis datum, vt cum animal, quod sensu & ratione caret, damnum intulerit, leg. 1. §. quadrup. paup. feciss. dicat. Vide Paul. libr. 1. Sent. tit. 15. Festus libr. 14. Paupertem damnum definit esse, quod quadrupes facit. Pratejus. Si igitur damnum quadrupes dederit, nascitur actio quæ vocatur de pauperie: Eaque directa est, si animal quadrupes paup. fecerit, vtilis, si bipes, l. penult. Digest. si quadrupes paup. fecisse dicatur, sed de hac actione vide Vulteium in comment. Instit. eodem titulo.

PAVPERIES est ipsa paupertas Horat. in Epistolis:

Impiger extremos curris mercator ad Indos,
Per mare pauperiem: fugiens per saxa per ignes.

PAVPERIOR non est, qui non acquirit, sed qui patrimonium dilapidat, l. si sponsus §. si maritus ff. de don. int. vir. & vxor. vide item l. si vir vxori. ff. pro donato. Spieg.

PAVPERIOREM fieri & locupletiorem aduersantur. Briss.

PAVPERRIMVS ad opinionem refertur, l. hæreditatem, §. filius ff. de castr. pecul. Spieg.

PAVPERTAS, est ipsa pauperis conditio. Quotuplex illa sit, Barthol. explicat. in Minoricis, libr. 1. An vero & quibus casibus prosit, tractat. in l. illicitas, §. fi. de offic. præsid. Spieg.

PAVPERTATEM (aper. in libr. de Orthographia) à pauperie eo separat, quod paupertas ipsa conditio sit, Pauperies vero damnum: Sic in leg. 14. in fine, ff. de præsc. verb. & apud Paulum libro 1. sent. 15. hoc verbum exaudiendum est. Pauperes quod ad accusationem perferendam attinet, habentur, qui minus quam 30. aureos in bonis habent, l. 10. ff de accus. Cui conueniens est quod Constant. lib. 1. Epit. tit. 6. scribit οἱ πένητες ἐκ πενίαν μὲν ἔχοντες, ἀλλ' ἐκ ἄγαν πενιχρῶς ἐκ κτήσεως. Plane in excusationibus tutorum ob paupertatem antiqui crediderunt huius rei definitionem arbitrio æstimationique iudicis committendam, l. 9. ff. de excusat. tut. §. sed & ob paupertatem, Instit. eod. Briss. & Bart. ad d. l. 10. ff. de accusat.

PAVPERTINVS, Apuleiana vel & priscorum pro tenui & pauper, vti Marcellus annotauit, &c. Ioan. Baptist. in comment. Epist Sidon. Appollin. ad Hesperium, lib. 2.

PAVPERVM appellatione, etiam continentur qui in reatu sunt, vulgo carcerati pro maleficio vocantur, l. Iulius C. de episco. aud. Spieg.

PAVIMENTVM, ipsum domus solidamentum: dictum à pauiendo, id est, tundendo, siue feriendo: quod dum fiunt pauimenta, plurib. simul diebus feriuntur & tunduntur, vt solidiora sint, & ne rimas faciant. Vide l. si foramen, ff. de seru. vrb. præd. Plinius indicat, apud antiquos pauimentorum genera multa fuisse cap. 25. lib. 36, Spieg.

PAVO, qui & pauus auis vulgo nota §. pauorum, Instit. de rer. diuis. A Bric.

PAVSA, quies, cessatio, Lucretio, Apuleio. Vnde Pausarius Senecæ, qui pausam facit: vel potius vt ipse interpretatur, qui voce temperat impetum remigantium Ep. 8. pen. li. 7. Spieg.

PAX, humanarum rerum tranquillitas, à pactione appellatur l. 1. in princ. ff. de pact. discordatiuis cap. 1. de treug. & pact. estque vinculum charitatis no. cap. nouit. de judic. extra. Briss.

Παξιμάδιον. Latinam vocem esse Suidas scribit, qua etiam vtitur Leo de re militari, & significat idem, quod Græcis δημοσία ἐπιστολή, id est, expeditionalis annona, Cujac. ad l. 1. Co. de erogat. mil. anno. lib. 12.

P E.

PECCARE, dictum quasi pellicare, id est, cum pellice coire. Vnde proprie est adulterium committere. Sed vsus effecit, vt pro quomodocunque labi & offendere & delinquere sumatur. Hoc omnium esse Deo excepto, refertur in Canonicis decretis de pœnit. dist. 2. cui sine in fi. Vide Bart. sub fin. leg. 1. de just. & jur. Spieg.

PECCATORES pro adulteris Iustinian. vsurpasse, in instit. titul. fin. eruditiores quidam contendunt, iudicantes. Bapt. Pium parum recte, pro peccatoribus, pedicatoribus legendum censere. Vt certe ibidem non conuenit hæc vox. Quo loco stupratoribus habet editio Norimbergens. Prat.

PECCATVM dicitur, quicquid sit contra officium: quod etiam culpa appellatur.

PECORARIVS (si modo non scribendum pecuarius) est qui pecora siue pecua publica redimit, vt ait Alcionius.

PECTÆ à πήγνυμι quod est figo: vel quod magis est ἀπὸ τοῦ πέκτειν, quod ornare significat Suidæ, & sic tondere quoque pecora Aristophani. Alciat. C. de excus. artif. lib. 10.

PECTEN piscis genus, cuius meminit l. unic. Co. de monopol. in prin. & Plin. lib. 9. c. 33. Pectines in mari ex genere cochlearum habentur, reconditi & ipsi in magnis frigoribus ac magnis æstibus: angueſque velut igne lucentes in tenebris, etiam in ore mandentium. Et paulò pòst: Saliunt pectines, & extra volitant, seque & ipsi carmant. Prat.

PECVA, vt ait Cic. in Pompeiana, ab eo quod est pecu venit: vt à genu genua: & significat pecorum multitudinem. Spieg.

PECVARIA, numero multitudinis dicebantur omnia, ex quibus Pop. R. haberet reditus: quia diu hoc solum vectigal Romanis fuit. Nũc ea dictione fœminine & locũ in quo pecorũ greges consistunt, & scientiam paraudi, ac pascẽdi pecoris accipimus.

PECVA-

Digitized by Google

PECVARIVS, substantiue, qui pecorum curam habet: vt canis qui pecora custodit à luporum injuria.

PECVS, vt vult Varro libr. 4. ling. lat. à pede dicitur quod in pecore olim pecunia consistebat pastoribus, & standi fundamentum pes. Hæc Varronis ἀστοχασία doctis non placet: Et pecudes à Græco verbo πεκέω dici volunt, quæ sic dicebantur quod tonderentur. Vnde κῶας apud Græcos, vellus apud nos remansit. Latini vero pecudes potius, quam pocudes dixere more suo: cum & Apellinem pro Apolline dicerent: item temperis & pigneris pro temporis, &c. Prat.

PECVS secundum Vallam est omne animal, quod sub imperio pabulo terræ pascitur: vt sunt boues, asini, equi, cameli, oues, capræ. Plinius elephantes vocat pecudes, cum ait: qui cum elephanto congressus, gemino ictu pecudem examinauit. Modestinus de leg. 3. Pecudibus legatis, ait, & boues, &c. iumenta continentur. Spieg.

PECVDVM seu pecorum numero sunt omnes quadrupedes, quæ gregatim habentur, veluti oues, capræ, boues, equi, muli, asini, sues. Canis vero inter pecudes non est, longéque magis bestiæ eo numero non sunt. Sic in lege Aquilia & alias semper pecudem accipimus, l. 2. l. 29. §. hac actione, ff. ad leg. Aquil. l. 63. §. pecoribus, l. 79. ff. de leg. 3. l. 38. §. iumentorum, ff. de ædil. edict. l. 12. §. sed & si pecoris, ff. de vsu & habit. Briss. Hinc pecoris pascendi seruitus, quæ definitur ius esse pecoris pascendi in alieno agro l. 1. §. in præsidiis, & l. precor, ff. de ser. rust. præd. §. inter, de seruit. Inst.

PECVLATOR est, qui furtum facit pecuniæ publicæ, hoc est, qui de Principis aut Populi ærario suffuratur. vide Baldum Instit. de publicis iudicijs.

PECVLATVS est furtum pecuniæ publicæ vel fiscalis, vel sacræ: tametsi rei sacræ furtum peculiare sacrilegij nomen acceperit: dictum à pecore, quod ab eo initium fraudis esse ceperit, l. 9. §. 1. ff. de leg. Iul. peculiatus. Lege igitur Iulia peculiatus cauetur, ne quis ex pecunia sacra religiosa aut publica auferat neve intercipiat neve in rem suam vertat, neve faciat, quo quis auferat, nisi cui lege licebit, neve quis in aurum, argenti æs publicum quid indat, neve immisceat, neve quo quid indatur, immisceatur, faciat sciens dolo malo quo id pejus fiat, l. 1. ff. d. tit. Pœna peculatus primum fuit litis æstimatio in quadruplum l. pen. ff. d. tit. l. 1. C. eod. huic succesit deportatio: & demum fuit vltimum supplicium, l. 1. Cod. eod. Vult. ad §. item lex Iulia peculatus, 9. Instit. de pup. jud.

PECVLIARE dicitur quod ex peculio est.

PECVLIARE crimen commissum dicitur, quod sanguine, hoc est, vita & vltimo supplicio expiatur, l. 2. Cod. ne sanct. bapt. & l. si quenquam C. de episc. & cler. Spieg.

PECVLIARE nomen quod ex peculio factum est, leg. 28. ff. de pign. act. 56. ff. de pecul. l. Briss.

PECVLIARE vinum dicitur quod serui habent, siue quod in vsu seruorum est, l. 9. §. vlt. ff. de tritic. vin. Briss.

PECVLIAREM mercem non sicuti peculium accipimus, quippe peculium deducto quod domino debetur, accipitur, merx autem peculiaris etiam si nihil sit in peculio dominum tributoria obliga. l. 1. §. peculiarem, ff. de tributor.

PECVLIARES serui in l. 3. §. miles, ff. de suis & legit. & leg. 21. de pecul. l. vocantur quandoque, quia peculio seruorum annumerabantur similiter ac reliquæ res eorum peculiares. Connan. lib. 2. c. 2. nu. 3. Horum meminit Plaut. in Prolog. captiu. Hic postquam hunc emit, dedit eum huic agnato suo peculiarem. Brissonius.

PECVLIARIA mancipia, l. 4. §. 1. in fin. de his qui not. infam.

PECVLIARIS debitor, l. 26. §. qui filiofam. ff. de cond. indeb.

PECVLIARITER est ex peculiari causa & peculiari nomine l. 1. §. si seruus, ff. de except. rei vend. l. 4. §. si eam rem, ff. de vsucap. l. 1. §. item acquirimus l. 4. §. si eam rem, l. 44. §. 1. ff. de acquir. poss. l. 2. §. si seruus, ff. pro empt. Briss.

PECVLIATVS appellatur, peculio instructus seruus l. 33. §. si venditor, ff. de act. empt. l. 18. in fi. de ædil. edict. Asinius Poll. lib. 10. Epist. Cicero. Trajecit sese in regnum Pogudis plane belle peculiatus. Apulejus lib. 10. de asino aur. liberto acceptissimo & satis peculiato. Ambros. lib. 3. Epist. 11. Quis autem peculiatus ad vitam æternam transiit, nisi virtutum fultus peculio? Augustinus peculiosum dixit in Psalm. 38. Peculiosus ait seruus cujusdam magni patrisfam. Vt & Plaut. in Rud. Huic contrarius est expeculiatus, quo verbo idem Plaut. vtitur. Idem in Persa peculiandi verbo vsus est: Atque isthanc ob rem, ego aliquid te peculiabo. Briss.

De PECVLIO actio est in personam prætoria, qua patet vel dominus tenetur ex contractu suo negotio gesto à filiofamilias vel seruo in merce peculiari, ipsis ignorantibus vel scientibus vel extra illam scientibus ipsis in quantum peculij vires pati possunt: Est in personam, nempe patris vel domini: domini quidem necessario, quia seruus ejus jure ciuili, vt qui mortuus est, non tenetur. Patris tum quidem necessario, si filius sit mortuus, & tamen non nisi intra annum verum voluntariè etiam si filius in potestate maneat si modo contrahens cum patre quam cum filio experiri malit. Huius actionis duo potissimum sunt requisita: vnum est, vt negocium aliquod cum filiofamilias vel seruo gestum sit, non tamen negotium eiusmodi, quod serui dominis auferunt, leg. cum seruus, ff. mandati. Alterum vt agens actionem suam dirigat in peculium. Vnde dubitarunt interpretes annon hæc actio potius in rem sit, quam in personam? Quam dubitationem §. actiones autem de peculio 9. Instit. de actionibus decidit manifesto. Etsi enim respectu peculij detur, formula tamen actionis personalis, qua agens petit sibi dari aut fieri in iam d. §. action. expressa est, & quod in peculium est, id inde sit, non quod ea actione persequamur rem, sed vt demonstremus, vnde nobis id dari aut fieri oporteat. Id vero manifestius fit etiam inde, quod actio de peculio recte intenditur, etiam si nihil sit in peculio, vt definiuit Vlpianus in l. quæsitum 30. ff. de pecul. Etsi enim actio eo casu reddatur inanis, si neque rei iudicatæ tempore quicquam in peculio inueniatur, rursus tamen vel constitutum vel aucto peculio de debito vel residuo eius agere potest, dict. l. quæsitum, §. is qui semel. At si in rem esset vel in rem scripta, vt nonnulli putant, actio non daretur, si nihil esset in peculio. Cæterum actio de peculio, non est de omni, sed tantum de profectitio peculio, & dominico. De hoc enim solo vtpote à patre vel domino concesso pater vel dominus videtur se ex negotiatione filij vel serui obligari voluisse, cum eius vtilitas ad ipsum perueniat, non etiam ex aliis quorum vel vtilitatem prorsus nullam habet, vt in Castrensi & quasi: vel si habet, vt in aduentio, habet tamen eam vtpote à lege sibi permissam. Vult. ad d. §. actione autem 9. n. 13. & seqq. Instit. de action.

De PECVLIO actio quandoque dicitur actio in peculium Instit. quod cum eo contractum est in princ. l. in persona 30. §. 1. ff. de pactis, l. pen. ff. de condic. furt. l. nec seruus 41. ff. de pecul. l. si seruus 57. ff. de ædilit. edict. & nonnullis aliis locis actio in peculio, l. si quis 9. §. pen. ff. de dolo malo, l. & ancillarum 37. ff. de pecul. l. si seruus 42. ff. de furtis. Dicitur quoque condictio furtiua in peculium, l. pen. ff. de condict. furt. Actio redhibitoria in peculium l. si seruus 57. ff. de ædil. edict. actio mandati de peculio, l. 3. §. cui congruit, ff. de pecul. actio. depositi de peculio, l. deposui 38. ff. de pecul. Quæ adiectio de peculio facit, vt interpretes actionem de peculio in d. §. actiones autem 9. appellarint actionem adiectitiam, & Iustinianus ibidem non simpliciter dixerit, actio de peculio, sed actiones de peculio, quasi plures sint, nempe tot, quot sunt actiones, quibus in judicio ex contractu experiri possumus. Vult. d. loco nu. 11.

PECVLIVM dictum est quasi pusilla pecunia, siue pusillum patrimonium, teste Vlp. in l. depositi, 5. §. vlt. ff. de peculio. Ita vox illa diminutiuum est vocis pecuniæ, quæ notatio Grammatica est: sed altera illa, qua dicitur esse patrimonium pusillum est iuridica. Illa vero prior propria est, hæc posterior quidem propria, si verbum peculij, in genere atque ita improprie accipias pro bonis, quæ quis habet, vt accipitur in l. cogi. 16. in prin. ff. ad SCtum Treb. l. si chorus 79. ff. de le. 3. At in propria & magis comparata quam absoluta, si vocem peculij, vt ICti solent, proprie accipias quod non solum Iustinianus in sæpe dict. §. actiones autem 9. Instit. de act. Vlpianus in l. hinc quæritur decima nona, l. si ex duobus 32. ff. de peculio, Florentinus in l. peculium 39. ff. de peculio. adiecta voce Veluti, saris ostendunt, omnesque interpretes vno ore fatentur, verum etiam peculij natura evincit, Vult. ad dict. §. actiones autem numer. 2. Inst. de act.

PECVLIVM alij aliter definiunt. Vulteius iam d. loc. hoc modo: Peculium, inquit, est quod permissu parentis, legis, aut domini conceditur filiofamilias aut seruo separatum à paternis seu dominicis rationibus, deducto illo, quod parenti aut domino debebatur, vt colligitur ex l. 1. l. depositi, §. vlti. l. sed si 9. §. peculium, ff. de pecul. l. per seruum 37. §. 1. ff. de acq. rer. do. Priscis quidem temporibus, peculium particula quædam gregis erat, quam patres filiis, domini seruis industriæ suæ exercendæ causa dabant. Obseruatu quoque dignum est, quod ex Plauto notauimus, filiosfam. quibus patres vendendas merces tradebant, peculium ex iis pluris venditis quam quanti pater eas æstimasset, locupletasse, nam in Mercatore sic loquitur:

Lucrum ingens facio, præterquam mihi meus pater
Dedit æstimatas merces, ita peculium
Conficio grande,

Sciendum est autem, jure quidem antiquo & florente Repub. nullum peculium non ipsius patris pleno iure fuisse. Nam (vt ait Dionys. lib. 8.) ἁπάντων ἐδόκει τῶν ὑπηκόων, ζώντων ἔτι τῶν πατέρων, δήμῳ τε καὶ χρήμασι καὶ τοῖς σώμασι τῶν παίδων ἐξεῖναι, θέλουσι τοῖς πατράσιν ὑποβάλλειν. Romani proprium nihil possident: quam diu patres, eorum in vita manent: sed & pecuniæ & corpora filiorum, parentum potestati arbitrioque permissa sunt. Verum Imperatores vt præmio aliquo adolescentes ad militiæ labores inuitarent. Castrens. peculium iis pleno iure concesserunt, quod Iuuenalis 16. Sat. vbi militiæ præmia enumerat, his versibus declarat:

Solis præterea castandi militibus jus.

Digitized by Google

Viuo patre datur: nam quæ sunt parta labore
Militia, placuit non esse in corpore censum,
Omne tenet, cuius regimen pater, ergo Cerauum
Signorum comitem, castrorumque æra merentem
Quauis iam tremulus captat pater.

Itaque Vlp. in l.2. ff. de S.C. Maced. scribit filiosfam. in Castrensi peculio ius ac vicem Patrumfa. obtinere. Hot.

PECVLIVM diuiditur quod aliud sit Castrense, aliud Paganum. Castrense rursus Castrense vere, vel quasi. Paganum itidem paternum vel dominicum. Paternum profectitium vel aduentitium. Vult. d. loc. n. 5.

PECVLIVM aduentitium est, quod filio extrinsecus aduenit, vtpote ex liberalitate fortunæ, vel laboribus suis. Ex liberalitate fortunæ est, veluti ex hæreditate materna, aui, proaui, & aliorum à matre cognatorum, fratris, amici, vicini. Item, ex legato, fideicommisso, pacto, contractu, ex causa nuptiali, & huiusmodi l. quæcunque & l. cum oportet, in prin. Co. de bon. quæ libet. Ex laboribus autem suis est, ex assessionis, vel postulationis munere, vel professione qualibet. Peculij aduentitij proprietas ad solum filium habentem illud peculium: vsusfructus autem eius pertinet ad patrem, l.1. & 2. C. de bon. matern. Sic igitur hoc peculium non est patris, quia vsusfructus est seruitus, in re autem sua nemo vsumfructum habere potest. Sunt autem casus quidam, in quibus pater ne vsumfructum quidem peculij aduentitij habet, puta si filio quid relictum sit, cuius vsumfructum is qui reliquit noluit ad patrem peruenire l. pen. & vltim. Cod. de bon. quæ liber. item si filius cum patre succedat in hæreditate sui fratris vel sororis, id quod ex successione illa filius acquirit, est quidem peculium aduentitium, verumtamen jure pleno acquirit illud quamprimum, ita vt ad patrem vsusfructus non pertineat, quia pater pro vsufructu, quem habiturus fuisset in omnibus bonis filij sui defuncti, habet ex illis portionem virilem, non tantum quoad vsumfructum, sed etiam quoad proprietatem, quod plenius explicatur Nouell. 118. Item si seruus datus sit filio ex pacto, vt statim manumitteretur l. fi. C. de bon. quæ liber. Si filius sit hæres institutus, & pater nolit eum adire hæreditatem, ipse vero nihilominus adierit, vsusfructus peculij illius ad patrem non pertinebit, d. l. fin. Vult. in comment. Instit. per quas pers. nob. acquir. in princ. & §. 1. cum seqq. nu. 12. & 13.

PECVLIVM Castrense est, quod à parentibus vel cognatis in militia degenti datum est, vel quod ipse filiusfam. in militia acquisiuit, quod nisi militasset, acquisiturus non fuisset. Nam quod erat sine militia acquisiturus, id peculium eius Castrense non est, leg. Castrense ff. de Castrens. pecul. facit l. si forte, ff. d. titul. Cuiusmodi definitio, vt verissima, cum textus distinctione eius definitionis, quam de ipso Castrensi peculio habet Constantinus Harmenopulus, lib. 5. titul. 2. vbi de testamentis filiorum author Græcus alioquin non pœnitendus, plane pugnat. Castrensia sunt (inquit ille) quæ quis priuatim ex sua industria, vel militia, vel quocunque modo, vel hæreditate quæsiuit. Quare rectius feceris, si quæ Imperator in l. vlt. C. de inoffic. testam. de hac perspicue statuit, obserues: ad quæ ea, quæ inferius sequentur, propius accedunt. Castrensia igitur sunt, quæ ferro & armis filius tulit, quæque illi ex peregrinatione longinqua, & profectione hiberna & æstiua, hoc est, ex expeditionibus obuenerunt, & de iis etiam, in potestate patria etiamnum existens testari potest, scilicet in iis testamenti liberam habet factionem, vsque adeo, vt si parentes eius quid æris alieni pro iis extricauerint, tum filij ad satisfaciendum illis teneantur, ac deinde de residuo testari possint. Sic, si ob grande æs alienum pater bona sua à creditoribus venundari passus est, Castrense quidem peculium filij vna non distrahitur, neque illud pater vel indignatus filio adimere potest, sed solius eius est qui id sibi parauit. Instit. quibus non est permissa fac. testam. His vero rationibus peculium ipsum Castrense differt à pagano. Adde Balduini comment. super instit. Iustin. lib. 2. tit. 9. per quas person. cuique adq.

PECVLIVM quasi Castrense Iustinianus in constitutione sua quæ est vltima de inoff. testam. declarat dici, quod filijfamilias industria seu quærunt in diuersis dignitatibus vel administrationibus positi. Vnde à manu principis vel ex publicis salariis quasdam largitates consequuntur. Sed & patroni causarum memoriales, agentes in rebus, nec non magistri studiorum liberalium artium. Archiatri quoque & alii omnes omnino qui salaria, vel stipendia accipiunt publica. Connan. libr. 9. cap. 4. num. 4.

PECVLIVM quasi Castrense dicitur, quod ex publico munere, aut functione aliqua, operave etiam ex priuatis personis filius assequitur l. fin. Cod. de inoffic. testam. l. sacrosanctæ & l. cum lege. Cod. de episc. & cleric. Etiam quasi Castrensia sunt, quæ ex donatione principali, vel augustarum, consecutus est le. cum multa, Cod. de bon. quæ lib. Item ea quæ hæreditas fratris vel sororis ei attulit, auth. item hæreditas. C. de tit. & quæ ex magistratu percepit, vt annonæ: & ex accessione, quæque jussu principis à fisco frumentationes dantur & in his bonis (scilicet quasi Castrensibus) parentes nullum quoque jus habent, hoc est neque horum fructus, neque proprietas illis competit, dict. l. cum multa, C. cod. l. miles, ff. de Castr. pecul. l. erat, Cod. de Castrens. pec. milit. sed in ijs omnibus æquè filio in potestate existenti testamentum facere licentia data est. Anch.

PECVLIVM dominicum est, quod dominus à seruo pro libitu & voluntate ipsius (domini) aufert. Omni enim jure tam proprietatis quam vsusfructus peculium hoc pertinet ad dominum, & mortuo seruo dominus peculium illud retinet, non de nouo adquirit, Vult. dict. loc. nu. 14.

PECVLIVM nuptæ, Iurisconsulti appellant, quæ præter dotem ei dantur, & marito traduntur. Papinia. l. 31. §. 2. ff. de donation. Species extra dotem à matre familiæ nomine, viro traditas, filiæ quæ præsens fuit donatas, & ab eo viuo traditas videri respondi, & paulo post: sed peculium à dote puellæ distinguebatur. Idem Vlp. l. 9. §. 2. ff. de jur. dot. Dotis autem causa data accipere debemus, ea quæ in dotem dantur. Cæterum si res dentur in ea, quæ Græci παράφερνα dicunt, quæque Galli peculium appellant, videamus an statim efficiantur mariti. Hot.

PECVLIVM paganicum quod occasione vel patris, vel domini vel bonorum eorundem filijs, vel seruis obtingit. Nec æque vt aduentitium acquisitionem effugit, siquidem habet illud pater, & dominus pleno jure, hoc est, & proprietatis, & vsusfructus, ac de hujusmodi bonis non filius, sed solus pater antequã filius, decedens testamento disponere potest. Sunt qui illud perfectitium appellant, eo respectu quod proficiscatur à patre vel à domino Anchara. Est autem peculium paganum duplex: Paternum & dominicum: Paternum iterum duplex Profectitium & aduentitiũ. De aduentitio paulo ante dictum.

PECVLIVM profectitium est, quod de bonis paternis proficiscitur, & concedi solebat à patre, vt in potestate adhuc filius exerceret industriam administrandorum bonorum, & negotiandi. Oldend. Peculium profectitium, inquit Vult. ad d. tit. Instit. per quas person. neb. acq. num. 7. paganum est, quod occasione patris acquiritur à filio: hoc est, quod vel ipse pater, in cujus potestate est filius, filio suo dat, vel contemplatione patris filio datur.

PECVLIVM etiam pro vniuersis bonis & toto patrimonio quandoque sumitur leg. 16. ad Treb. significabat & veteribus pecuniam præsidij causa repositam leg. 77. §. 1. ff. de leg. 3. Vlp. etiam auctor est, Gallos peculium appellasse res mulieris extra dotem constitutas l. 10. §. dotis autem, ff. de jure dot.

PECVNIA est, quæ à Græcis νόμισμα dicitur, ἡ ἀφ' ὑφέσεως omne æs publica forma signatum, quo vel commutandis, vel vendendis emendisque rebus, & mercimoniis comparandis gentes inter sese vti solent, quod precium rei emptæ & venditæ appellatur. Quid autem appellatione pecuniæ contineatur, vide per gloss. in c. putant, 13. causa, quæstione 3 gloss. in leg. 2. ad fin. Cod. de constit. pecun. in Authentic. vt omnes obed. jud. prouinc. §. 1. in verbo pecuniarum, &c. Brechæus l. rei appellatio, ff. de verb. & rer. sign.

PECVNIA sine peculio fragilis. Veteres dicere solebant, pecuniam sine peculio fragilem esse: peculium appellantes, quod præsidij causa seponeretur, leg. 79. de legat. 3. Varro scribit, de ling. lat. lib. 4. Præsidium esse dictum, quia extra castra præsidebant in aliquo loco, quo tutior regio esset. Siue, vt Festus definit, præsidium est, quod vtilitate & salute alicujus, auxilij gratia præponitur. Sunt ergo milites præsidiarij, qui vtilitate & salute totius exercitus, extra castra præsidebãt, hoc est, qui castris auxilij gratia præponerentur. Hinc deinde factum videri potest, vt pro exercitu etiam præsidium veteres interdum posuerint per Synecdochen l. 5. in princ. de capt. & postlim. & sic quod reponitur præsidij causa, recte exercitus causa dici repositum potest. Nam cum ad Attic. scriberet Cicero Italiam totam armis præsidijsque teneri, an non per præsidia παρεμβολὰς exercitus intellexit? Vlpianus auctor est, ob transitum exercitus conferri quid à rusticis ex fructibus olim solitum l. 27. §. 3. de vsufruct. Proinde quis hinc non intelligit quid sibi Cellius & Proculus voluerint, cum pecuniam sine peculio scriberent esse fragilem? Peculium est, inquiunt illi, quod præsidij, hoc est, exercitus transeuntis causa seponitur, siquidem tunc ex fructibus sic conferre solent rustici, vt aut certam præstarent fructuum portionem, aut ea certa nummorum quantitate redimerent. Proinde qui boni esse patresfamilias volebant, hi seponebant certam pecuniæ summam, qua hujusmodi fieri, vt sæpe bellis ciuilibus contingebat, fructuum redemptio posset, & id quod ita sepositum erat, appellabant rustici peculium suum. Fortassis ea ratione, qua seruile peculium nomen accepit. Quemadmodum etiam hac potissimum ratione peculium sedulo conuasant serui, vt tandem se peculio suo redimant ex seruitute: sic rustici, vt militibus debitam redimerent fructuum portionem, præsidii causa seponebant nummos aliquot. Sine qua sepositione, omnis eorum pecunia tam fragilis erat, vt ea exercitu transeunte, plerumque tota prodigeretur. Posse etiam hunc locum sic intelligi, vt præsidij causa dicatur id seponi, quod militum metu absconditur,

partim

Digitized by Google

partim ex prauis militum moribus, partim ex his Celsi verbis, vt quidam bellis ciuilibus factitassent, obscurum quibusdã non videtur. Sed magis arridet interpretatio prior. Ræuard. varior. lib. 5. c. 17. Corrad. Miscel. lib. 1. c. 13.

PECVNIA à pecude dicta est, quasi peculium patris familias ex pecude æstimatum. Veterum enim tota substantia, ac totum eorum patrimonium in pecudibus repositum erat, omniáque necessaria, fundos, domos, esculenta, poculenta pecudibus sibi comparabant, iisdem pecudes redimebant, Columella in præfat. libro 6. Alciat. in l. pecuniæ 4. ff. de verbor. signif. Quod & ex Homero probabile redditur, qui toties pecorum, boum, seruorum meminit, quibus vina, arma, & alia necessaria populi sibi compararunt, nunquam autem nummorum: cui astipulatur Paul. in leg. 1. de contrah. empt. Itaque Diuus August. de doctrina Christiana: Totum, inquit, quicquid homines habent in terra, omnia quorum domini sunt pecunia vocatur: seruus, vas, ager, arbor, pecus, quicquid horum est, pecunia dicitur. ideo quia antiqui, quod habebant in pecoribus habebant. cap. totum 1. quæst. 3. Neque repugnat quod Plin. libr. 13. nat. histor. à nota pecudis nomen accepisse asserit, eo quod pecudis nota primum æs signatum sit. Ex quo est quod Plutarchus in Publicola scribit vetustissimos (de Romanis loquens) in quibus signum sit ouis, suis, bouisque conspectum. Gœddæus ad leg. pecuniæ quartam nu. 11. ff. de verb. signif.

PECVNIÆ verbum simpliciter prolatum non tantum rem significat mobilem & quantitatem, verum etiam rem immobilem, neque solum species & corpora, sed etiam jura & vniuersitatem, per textum in l. pecuniæ 4. l. pecuniæ, 178. l. pecuniæ 222. l. sæpe 53. ff. de verbor. sign. leg. 1. §. final. leg. 2. ff. de calum. Nam & hæreditatem, dict. leg. sæpe, 52. & res in hæreditate existentes, l. cum stipulamur 97. ff. de verbor. sign. & jura tam obligationum & actionum, quam seruitutum, interdictorum ac similium comprehendit, dict. leg. pecuniæ 222. ff. de verbor. sign. dict. leg. 1. §. final. l. seq. ff. de calumniat. l. singularia, ff. de reb. cred. si cert. petat. l. si liber homo, verb. pecuniariter. ff. ad exhiben. leg. 1. in princ. & §. debitum, l. hactenus 11. l. qui autem, 14. §. 1. l. qui injuriarum, 29. ff. de constit. pec. leg. 2. Cod. de constit. pecun. libr. 20. §. 1. ff. de seruor. stipulat. Vnde est, vt & ipsam rei vtilitatem & vsum & fructum significet dict. leg. in fin. dict. leg. 2. ff. de calumniat. leg. in princ. ff. ad leg. Falc. leg. 2. Cod. de constit. pecun. Gœd. d. loco num. 7.

PECVNIÆ verbum nonnunquam restringitur & coarctatur, nimirum ex subjecta materia vel singulari descriptione. Aut enim pro omni re tantum mobili, aut pro sola signata pecunia, siue nummo accipitur. Illud ex re contingit subjecta, hoc sæpius ex descriptione & notæ appositione. Ex re subjecta hanc patitur restrictionem, præcipuè in mutuo & interdum etiam in aliis contractibus ac negotijs, vsu ita exigente loquentis, vel rei circumstantis: & tum dupliciter rursus ponitur: Aut enim speciem aut certum quoddam corpus significat, veluti Stichum, gregem, librum, pecuniam in cista, aut speciem conclusam vel depositam. Bartol. numero 2. Ias. numero 2. & 9. ad leg. talis 30. ff. de legat. 1. leg. fin. ff. de condict. caus. dat. aut genus genere suo consistens, puta hominem, equum, bouem, l. quod te, l. condictio, 9. ff. de reb. credit. leg. 1. ff. de tritic. condict. dict. leg. final. ff. de condict. caus. dat. aut in quantitate ponderis, mensuræ, numeri consistentes, cujusmodi est quæ mutuo dari potest leg. 2. §. 1. & seq. leg. 3. vtrobique gloss. Bart. Ias. Costal. Doncl. & alij ff. de reb. cred. si cert. petat. dict. leg. talis scriptura 30. ff. de legat. 1. vbi Dd. Tiraq. de jur. retract. proxim. glos. 14. §. 1. nu. 42. Gœdd. d. loco nu. 22.

PECVNIAE vocabulum tribus modis in jure accipitur. Primo generalissime: quo refertur ad ea omnia quæ sunt in patrimonio, l. rei, 5. ff. de verbor. sign. siue res sint corporales siue incorporales, & siue mobiles siue immobiles, l. pecuniæ, 178. l. pecuniæ, 222. ff. de verbor. signific. Secundo aliquando angustius capitur pecuniæ vocabulum vt eas duntaxat res contineat quas Paulus in l. 2. §. 1. ff. si cert. petat. in suo genere ait recipere functionem, id est, quæ ponderè, numero vel mensura constant, cuius exemplum est manifestissimum in dict. leg. 2. §. 1. vbi dicitur, mutuum esse non posse nisi proficiscatur pecunia, cum tamen certum sit, nec in quavis re, nec in pecunia tantum numerata mutuum contrahi, sed in his quæ numero, pondere & mensura constant, quomodo & Vlpianus pecunias in hac scriptura, quas pecunias legauit, interpretatur de iis omnibus quæ pondere, numero, mensuráve constant, l. talis scriptura 20. ff. de legat. 1. Denique accipitur pro pecunia numerata de qua sunt exempla vbivis obuia, eóque modo pecuniam in venditione exigimus, non etiam in pretio locationis. Vult. in comm. Inst. in prin. tit. de locat. & conductione, n. 20.

PECVNIAE vetbum strictissime sumitur pro solis nummis, seu numerato & signato ære, auro, argento. Quam similiter ex re subjecta colligere oportet, aut ex notæ adjectione: vt in l. Iulianus, §. mutuis ff. ad Senatusconsultum Macedonianum l. si quis 4. §. pignori, ff. de reb. cred. si cert. pet. Et huic strictissimæ significationi pecuniæ congruit definitio illa à Joan. Brechæo in dict. leg. pecuniæ, nu. 5. recitata, cum enim hodie signatum æs pecorum loco, in æstimandis rebus successerit, procul dubio numerata pecunia omne æs erit publica forma signatum quo vel in commutandis vel vendendis emendisque rebus, & mercimoniis comparandis gentes inter se vti solent & pretium rei, in leg. ff. de contrahend. empt. & vendit. leg. pretia rerum, ff. ad legem Falcidiam, cuius quantitas publicè constituta certa esse intelligitur leg. 3. ff. de in lit. jur. dicetur. At vero toties ad hanc strictam significandi vim reuocatur, quoties vox numerata ita adiicitur, vt non actum numerandi appensionis & traditionis, sed potentiam & qualitatem demonstret. Quamvis ergo in Rub. C. de numer. pecunia, non solum æs signatum verum quamlibet etiam aliquam pecuniam, tam mobilem quam immobilem (quæ ipso actu, dari, tradi, adnumerari debuit) designet: verius tamen est, vt quoties ad res solas refertur fungibiles, nunquam aliam quam solam publice signatam pecuniam significet. Doctores d. l. pecuniæ, 4. de verbor. signif. & ad l. 1. de constit. pecun. l. 2. C. eo. & Rubr. Co. de non numer. pecunia, Gœdd. d. l. 35.

PECVNIA etsi rem significet l. 5. l. pecuniæ 222. l. pecuniæ 178. de verborum significationibus. Inter rem tamen & pecuniam tãtum interest, quantum inter genus & speciem dict. leg. 5. l. rei 23. de verborum significat. §. fin. Institut. de rebus corporalibus & incorporalibus, §. 1. & sequent. Institut. de rerum diuision. l. 1. l. 2. l. 3. l. 4. ff. eod. l. si idem 11. ff. de jurisdict. omnium judicum l. 1. 2. 3. l. fin. ff. de tritic. condict. l. 68. ff. de verbor. obligationibus. Vnde est, vt quod vocatur pecunia, mox etiam res vocetur d. l. 68. l. si idem, ff. de iurisdict. omnium iudicum l. fi. ff. de condict. caus. dat. §. pretium. Instit. de emp. & vend. l. cum seruus 104. l. tantum, 58. l. cum stipulamur, 97. de verbor. sign. Gœdd. ad leg. rei appellatione, 5. num. 4. ff. eod. tit.

PECVNIA chirographaria est, quæ sine pignore creditur Goth. ad rub. C. etiam ob chirographi. pec.

PECVNIAE exactæ vocabulum non solum ad solutionem referendum est, verum etiam ad delegationem, l. verbum, ff. de verb. sign.

PECVNIA mutua, quandoque per prolepsim dicitur, quæ adhuc mutuo data non est, sed ea destinatione habetur vt mutuetur l. malum, §. 2. de verb. sign. Spieg.

PECVNIA nautica quæ & traiectitia & maritima dicitur, est, quæ periculo creditoris in nauem recepta, trajicienda committitur. Spiegel. Nauticarum autem pecuniarum Græcis duo sunt genera, περίπλια & ἀμφιπόρια. Discusso periculo desinit vsura & pecunia esse nautica. Interdum creditor nauticæ pecuniæ seruum mittit aut libertum nauigaturum cum debitore, quem Græci vocant παρακολουθον, quod vsurarum sua die exigendarum causa mittatur, l. qui Romæ, §. Callimachus, ff. de verbor. oblig. & in l. traiectitiæ, ff. de actio. & oblig. dict. §. Callimachus.

PECVNIÆ numeratæ nomine, non alia venit intelligenda, etiamsi latissime pateat eius appellatio vt Alciat. in Comm. demonstrat. Pecunia nuncupata: vide nuncupata pecunia.

PECVNIAM accepisse etiam dicemus eum, qui aliquid, pro pecunia accepit, vel si quid omnino compendij sensit. Vlp. in l. 1. & seq. ff. de calumnia. Old.

PECVNIARIVM fideicommissum fideicommissariæ hæreditati opponitur, & singularum rerum fideicommissum significat, l. 14. §. vlt. ff. ad Treb. leg. 24. in pr. ff. de fideicommiss. liber. Opponitur & fideicommissariæ libertati in l. 45. 4. si rem, ff. de fideicommiss. libert. Briss.

PECVNIOSVM Cicero act. 2. in Verrem, dixit, hominem diuitiarum copiis & facultatibus instructissimum, & qui præpingueis fortunæ copias conscinderit. Non enim diuitiæ & facultes ac familiæ numerata tantum in pecunia, & nummis percussis haberi solent, sed possessionibus rerum immobilium. His, inquit, iudiciis, quæ nunc sint, pecuniosum hominem, quamuis sit nocens, neminem posse damnari. Brechæus in l. pecuniæ verb. ff. de rer. & verb. sign.

PECVNIA redacta sic accipitur, non solum si iam exacta est, verum & si exigi potuit, nec exacta est; l. possessor. §. redactæ, ff. de pet. hæred.

PECVNIA traiectitia est, quæ trans mare vehitur. Cæterum si eodem loco consumatur, non erit traiectitia. Sed videndum an merces ex ea pecunia comparatæ in ea causa habeantur. Et interest vtrum etiam ipsæ periculo creditoris nauigent, tunc enim traiectitia pecunia fit leg. 1. ff. de naufœn.

PEDAGIA dicuntur, quæ dantur à transeuntibus in locum constitutum à principe. Et capiens pedagium debet dare saluum conductum, & territorium eius tenere securum, adeo vt si aquis spolietur, teneatur eius dominus terræ rapinam resarcire, secundum Bald. in vsib. feud. de pa. iura. fir. in §. Conuenticulas, facit. l. Ne quid d. de incen. rui. naufrag. & not. Arch. 33. qu. 5. Si quis peregrinorum. Prat.

Digitized by Google

PEDAGOGIA & Pedagogus, vide supra in verbo Pædagogia & Pædagogus.

PEDAM, vestigium humani præcipue pedis appellasse antiquos in commentariis quibusdam inueniri solet.

PEDAMENTA de quibus meminit Vlp. in l.3. de ser. rust. prædiorum, sunt munimina & pali, quibus vitis caduca fulcitur: vt ex Catone docet Alex. Gen. lib.2. c.10. & pedamentorum tria sunt genera: vnum robustum, seu fixile, ex quercu, castanea, vel iunipero, quod ridica dicitur: aliud è pertica conficitur, huic palus dicitur: & est teres: tertium ob necessitatem ex harundineto confingitur: vt Varro & Colum. in tract. de re rustica tradiderunt. Et propterea Plin. Pedatas vineas dixit, vt etiam refert Spontinus in expositione 18. epigrammatis. Et sunt memoria digna, d.l.3. vbi lignorum appellatione non continentur pali, neque perticæ, quod in numerum materiæ redigendi sunt: quod tamen restringendum est, nisi ex vetustate vlterius ad vsum vitium apti non essent. Cotta. & Corrasius Miscellaneorum lib. 19. cap. 1. num. vlt. Adde Brechæum in l. Pali in tit. de verb. & rer. sign. & Forcat. in penu iuris ciuilis c.7. in princ.

PEDAMENTA ex sylua cædua sumi duobus locis indicant ICti. Ex sylua cædua pedamenta vsufructuarium sumpturum l.10. ff. de vsufruct. ius sylvæ cæduæ, vt pedamenta in vineas non desint l.6. §. vlt. ff. de seruitut. præd. rustic. Græci χάρακας vocant. Briss.

PEDANEI iudices dicebantur, qui Prætori in consilio erant, & ad pedes tribunalis, id est, ab inferioribus subsellis, assidebant, si ex eius delegatione leuiores causas cognoscere iuberentur leg.3. §.1. ff. ne quis eum, qui in ius voc. leg.1. §. item scribit. ff. de postul. Quandoque consiliarij appellari Alciat. in l. si quis §. omnes, Cod. de pact. hi non vehebantur curru, sed pedibus ibant. De Pedaneis iudicibus vide Anianum in commen. in lib. sent.1. Paul. tit.30. qui ex delegatione causas audiunt, vide leg.3. §.1. ff. ne quis eum qui Pedaneos iudices χαμαιδικαστὰς appellauit Theophilus Instit. de interdict. Alij etiam δημοτικοὺς πλεβείους vocant. Ego potius pedaneos iudices crediderim dictos esse, qui de leuibus & minutis causis cognoscebant, & humiliora negotia disceptabant vt videre est ex leg. 4. & fi. Cod. de Pedan. iudic. l. fin. C. vbi & apud quos. Qui vel quales esse debeant, vide Nou.82. Nomen enim Pedanei iudices, deductum videtur, item vt Pedarij Senatores, à pedibus: quod magistratus cum iudicarent in tribunali, edito & superiore loco considebant: hi vero in imo loco, vbi magistratus subsellia pedum habebant: vel potius sic dici, quod pede plano iudicarent non pro tribunali, vt placet Cuiac. in d. Nouell.82.

PEDARII senatores, auctore C. Basso dicebantur, qui pedibus non curru in senatum veniebant, Gœddæus ad leg. censeri III. num.2. ff. de verbor. sign. nam senatores qui curulem magistratum gesserant, veterum ætate curru solebant honoris gratia in curiam vehi: in quo curru sella esset, supra quam considerent, quæ ob eam causam curulis appellaretur. Gellius lib. 3. capit. 18. Hotomannus. quo quidem autore dicebantur, qui in postremis erant, & ius quidem veniendi in Senatum dicendæque sententiæ habebant, sed quia nullis functi essent honoribus, Senatores nondum erant, non rogabantur sententias, sed quas principes dixissent in eas discedebant: vnde Pedarij appellati: arrogantis enim esse videbatur, illorum sententiæ addere quicquam velle aut detrahere, iuuenibus præsertim & rerum imperitis. Connan. lib.1. cap.14. num.4.

PEDE amputato debilitari l.3. C. de Seruis fugitiuis.

PEDEM in fouea habere, id est, in periculo mortis esse, in l. apud Iulianum de fideicomm. libert. Pompon. Græce refert sententiam, sic redditam Latine: ego discendi cupiditate, quam solam viuendi rationem optimam, in octauum & septuagesimum annum ætatis duxi memor sum eius sententiæ, quam dixisse fertur Iulian. Et si alterum pedem in sepulchro haberem, adhuc addiscere quædam vellem. Spieg.

PEDEM ponere pro possidere & acquirere possessionem. Veteres enim vt naturalis possessio capta fuisse videretur, quæ in rebus mobilibus prompta in immobilibus difficilis & pene impossibilis videbatur, cum apprehendi non possent: solebant quandoque omnes fundi glebas circumambulare vt nulla pars eius non calcata pedibus diceretur, quod prehensionis loco esset: id tamen quia ridiculum & plus quam superstitiosum videbatur, satis postea ad adipiscendam possessionem habitum est, si pars aliqua fundi pertingeretur. Connan. lib.3. cap.8. num.1.

PEDES sunt symbolum & iudicium quoddam possessionis rerum immobilium sicut manus rerum mouentium, vt singulariter colligit Alciatus c.6. lib.5. parerg. Spieg.

PEDES equiti aduersatur. Iter est qua quis Pedes vel eques commeare potest, l.12. ff. de seruit. præd. rustic.

PEDES miles qui pedibus militiam exercet, l.1. & 2. C. de appar. mag. milit. C. lib.12. Pedester, qui pedibus iter facit l.1. §. stationem, ff. de flum. Albericus, Spieg.

PEDESTRE iter quod vulgo, terrestre. Vlp. l.1. §.9. ff. de flumnibus. Si pedestre iter impediatur, non ideo minus iter nauigio deterius fit, Cic. at Atticum lib.4. Hot. Prat.

PEDIBVS ire in sententiam idem quod alterius sententiam approbare est. Nam apud Romanos Senatoribus per Consulem interrogatis, cum primus dixisset sententiam, mox discedebat in aliquam partem: tum reliqui, qui eiusdem sententiæ erant, eodem ibant. Quod per discessionem Senatusconsultum vocabatur. Hinc in sententiam ire, vel pedibus in sententiam ire. Old.

PEDICONES legi putat Schardius in §. Item l. Iulia de vi Inst. de publ. iud. cum tamen plerique Dd. vt Hotoman. Mynsing. Wesembec. Goth. ibidem raptores legant. Vulteius autem in suo in Inst. comm. peccatores.

PEDICVLOS Paul. in l.32. ff. de aur. arg. vocat, de quibus signa sustinentur, bases, sed tenues. Et sic plerunque pediculi à Columella dicuntur, quibus arborum rami baccis onusti sustinentur: quasi parui pedes. Hot. Prat.

PEDICVLIS argenteis adiuncta sigilla ænea. dict. l.32. ff. de aur. arg. Briss.

PEDISSEQVA, ancillula, quæ dominam sequitur. Vide l. Titia seruis, ff. de manum. testament. Papinianus in l. peculium. de legat.2. Eadem sunt, ait, in l. lecticariis, aut pedissequis legatis. Spieg.

PEDVLES fasciæ apud Vlp. in leg.25. §.1. ff. de aur. & arg. dici videntur eæ, quibus pedes vinciuntur. Marc. Tull. in Clod. apud Non. Tunc quum vincerentur pedes fasciis, quum calanticam capiti accommodares? Haud scio tamen an verius legeretur PEDALES. Oldendorp. us. Cuiacius 10. obser.17. Pedules dicit fascias pedum aut calciamentorum: Et 5. obser.11. Pedules, inquit, dicuntur, vt Pedula autore Festo, quæ Græci πέδιλα vel πέδια.

PEDVLES fasciæ, pedum tegmina, quæ tamen vsum calceamentorum non præstant. Vnde vesti cedere eas, quod partem corporis vestiant, adserit Vlp. l.25. §.1. ff. de aur. arg. Briss.

PEGASVS ICtus Proculo successit, qui temporibus Vespasiani præfectus vrbis fuit, l.2. §. vlt. ff. de orig. iur. Briss.

PEGASIANO Senatusconsulto, quod Vespasiani temporibus, Pegaso & Pusione consulibus factum est hæredibus rogatis hæreditatem restituere, perinde quartam partem retinere permissum est, atque ex l. Falcidia ex legatis retinere concedebatur, §. sed quia hæredes Inst. de fideic. hæred. Paul.4. sent.3. Vlp. Inst. tit.25. Huius vis tota à Iustiniano in Trebellianum Senatusconsultum transfusa est, leg.2. §. solum autem, Cod. de vet. iur. enucl. §. sed quia Inst. de fideic. hered. Briss.

PEGMATA, vt docet Festus Pompeius, ornamenta sunt ex ære aut marmore confecta: quæ vt plurimum in atriis quandoque in porticibus auliisque affigunt, majorum aliorumque fortium virorum gesta certius quam pictura ostendentia: & hoc innuunt verba illa apud Vlp. in l. quæsitum, §.25. ff. de instruct. vel instrum. leg. In emptione domus, inquit, & specularia & pegmata cedere, siue in ædificio sint posita, siue ad tempus detracta. Porro πῆγμα Græcum vocabulum est, ἀπὸ τοῦ πήγνυμι quod est pango, deductum: significatque machinam, in qua statuæ collocantur, & quasi panguntur, ad illas sustinendas, siue aliud quicquam ejusmodi. Martial. Epigramm.1. de mole super qua impositus erat Domitiani colossus.

Et crescunt media pegmata celsa via.

De his meminit etiam Dion in vita Adriani, in hanc sententiam: nam si surgentia spectacula & pegmata efferre voluerint, illud nullo pacto effici poterit humilitate loci. Frequentatum etiam est à majoribus nostris & maxima Romæ, pegmata in scenam cum pueris ludicris, & confidentibus ex lignis & tabulis producere, quæ constabant vario genere picturæ. Ad hoc alludens Iuuen. inquit:

Et pegma & pueros inde ad velaria raptos

Plin. nat. hist.23. lib. auctor est. Caium principem in circum pegma duxisse, in quo fuere argenti pondo 124. Pegmatis autem formam descripsit Seneca ad Lucium & Ruffinus in 7. lib. Iosephi de bello Iudaico. Cotta in verbo Specularia Turnebus 8. aduers. 9. Pegmata exponit antepagmata, quæ valuarum sunt ornamenta affixa antis.

PEIERARE dicitur, qui præstitum iusiurandum contemnit, l.2. Cod. de reb. cred. Qui falsum iurat, etiam peierat, c. vlt. de crimin. stellionat. l.13. in fin. de iureiur. Qui autem peierabat, is Deum, principem, censores, pontifices vltores habere, & extra ordinem puniri interdum solet. Religio contempta iurisiurandi, si inconsulto & calore quodam peieratum esset, siue per Deum, siue per principem, solum Deum vltorem habebat, non principem, d.l.2. Cæterum qui consulto per Deos aræve deorum peierabant, pontificibus: qui per genium Principis, principi: qui alia ratione censoribus pœnas dabant. Pontifices, vt scribit libr.2. Dionysius, de omnibus causis ad sacra pertinentibus, tam inter priuatos homines, quam inter magistratus sacrificos iudicasse, Et idcirco etiam de periurio, quatenus illud ad sacra pertinebat, quale est, quod per Iouem, per Dium fidium aut per aras deorum, solenni modo

præsta

præstabatur, cognouisse olim & indicasse, omnino videntur: quemadmodum expresse Plaut. de quodam iuramento conceptis verbis per aram Veneris præstito: in hunc modum scribit in rudente:

Grippe quod tu illum calentum postis? Gri. Iuratu'st mihi
Dare Lꝙ Libet iurare: tun' meo Pontifex periurio ei?

Qui autem consulto per genium principis peierabat, is ex cõstitutionibus Principum, fustibus interdum castigari solet, d. leg. 13. grauiusque multo iis, qui per Iouem peierauerant, puniebatur, quemadmodum auctor est in Octauio M. Minutius Felix, in reliquos autem homines periuros censoria nota animaduertebatur. Siquidem vt scribit in officiis Cicero, censores nulla de re diligentius, quam de iureiurando iudicabant, Ræuard. Varior. lib. 2. c. 3. Adde Forc. in suo cupidine iurisperito, c. 18. nu. 9. in fine.

PEIERARE, non est falsum iurare, sed quod ex animi tui sententia iuraueris, sicut verbis concipitur id non facere. Cic. lib. offi. 3. Iurare autem oportet, inquit Vlpian. vt delatum est iusiurandum, l. §. vlt. de iureiur. Spieg. Prat.

PEIORARE pro deteriorem reddere Paul. lib. Sentent. 2. cap. 19. Homo liber, qui statum suum in potestate habet, & peiorare eum & meliorem facere potest. Hot. Prat.

Πειρατὰι piratæ sunt ἀπὸ τοῦ πειρᾶν vel à πειρᾷ quod deceptionem significat: vel à πέρᾳ, id est pererrando deducitur. De eorum crudelitate Seneca 2. de elem. capit. 4. nec contenti interficere sæuiunt, vt Busiris ille, & Procrustres, & piratæ, qui captos verberant, & in ignem viuos imponunt, & alibi 1. declam. 2. ita raptæ pepercere Piratæ, vt lenoni venderent, Goth. l. 18. in pr, ff. commodat.

PELARGICI nomi dicti, quasi Ciconiariæ leges, quibus liberi parentes alere iubentur. Id quod in iure quoque cautum est: Vide Budæum in annot. & supra Antipelargia.

PELEGINVM, herba in segetibus crescens, de qua Plin. lib. 27. c. 12. & 15.

PELLICERE, pro inducere, persuadere, illicere apud Iurisconsl. Sed vtrum ita demum inquietem, si bonæ frugi seruum pepulit ad delinquendum l. 1. §. sed vtrum, ff. de seru. corrupt. Spieg.

PELLERE, id est, expellere. Pellere conductorem, l. 10. §. vltim. ff. de publican.

PELLES, pro mantica, seu pera viatoria, Italis vulgo *Valisia* dicitur: quod è pellibus conficiebatur: nec ignotum curris nostris vocabulum est, Paulus in l. de Tapetis. Sicut pelles, quibus inuoluuntur vestimenta. Spieg. Adde Turnebum aduers. lib. 13. c. 4.

PELLES Babylonicæ l. vlt. C. de publican. Pelles lanatæ in l. 70. §. 1. ff. de leg. lib. 3. Pelles indutoriæ apud Paul. lib. 3. Sent. tit. 6. de quibus in l. 25. §. vlt. cum seq. ff. de auro, arg. leg. vt Pelles tentoriæ ad tabernacula & tentoria paratæ apud Vopisc. in Aureliano. De quibus l. 7. ff. de supel. leg. accipienda est. Solebant enim antiquitus sub pellibus milites degere. Valer. quoque lib. 2. c. 2. testatur tentoria exercitus Romani ex pellibus fieri consueuisse. Sic Tacitus Annal. lib. 3. Retentusque omnis exercitus sub pellibus, quamuis hyeme sæua adeo, vt obducta glacie nisi effossa humus tentoris locum non præberet: Et lib. 14. Contractus, inquit, deinde omnis exercitus, sub pellibus habitus est ad reliqua belli perpetranda. Sic Marcell. libro 19. sub pellibusque exercitu diffuso, ait, per Istri fluminis margines barbaros obseruabat. Briss.

PELLEX, inquit, Massurius lib. memorabilium, & ex eo Paulus in l. lib. 144. apud antiquos ea habita est quæ cum vxor non esset cum aliquo tamen viuebat, quam nunc vero nomine amicam, paulo honestiore concubinam, appellant. Granius Flaccus in libr. de iure Papiriano scribit, pellicem nunc vulgo vocari, quæ cum eo cui vxor sit, corpus misceat: quosdam eam, quæ vxoris loco sine nuptiis in domo sit, quam παλλακὴν Græci vocant, in qua lege licet asseratur concubinæ nomen honestius esse quam pellicis, id tamen ad præsentis ICti sectulum ac recentiores Latinæ linguæ autores referendum est. Nam posteris pellicis nomẽ specialius fuit & inhonestius, licet antiquioribus generalius fuerit & quamcumque mulierem significauerit, quæ vni viro seu marito, seu cælibi pudicitiam suam exhibebat, eóque spectat alterum Flacci scilicet testimonium, qui inuit pellicem hodie non vsurpare amplius non pro ea amica, quæ concubina est, sed quæ soluta consuetudinem habet cum alterius marito: siue id fiat sub specie digamiæ, siue concubinatus. Quo spectant illa Ouidij Epistola quinta.

Heu mihi pro dira bellice blanda fui.

Et Epistola 6.

——Nocuit mihi barbara pellex.

Idem.

Pellicis ipsa meos implesse fatebor sanguine vultus.

Et Epistola 9.

Ante meos oculos adducitur aduena pellex.

Et si quæ eius generis sunt alia, de quibus Valla c. 48. li. 6. elegant. Et illud Sallustij in Ciceronem: Filia matris pellex. Et Ouid. Metamorph.

Tunc eris & matris pellex, & adultera patris?

Iuuat hanc antiquitatem nominis deriuatio. Nam vt author Gellius est c. 3. lib. 4. pelles quasi πάλλαξ hoc est, quasi παλλακὶς vt pleraque alia: ita hoc quoque vocabulum à Græco flexum est: πάλλαξ iuuenis adolescens: vel à verbo πάλλω quod est irrigo, perfundo, fœdo, siue κατὰ τὸ πάλλειν, hoc est à vibrando, quod proprie iuuenum est. Eustath. vnde & apud Dotes παλλὰς in fœminino puellam designat. πάλλαξ igitur siue παλλακὶς, & pellex, erit omnis illa puella, quæ se ab vno viro quidem irrogari & vibrari passa, sed matrisfamilias nomen in viri domo non habet. Alij deducunt à pellendo immutatis quibusdam literis, quod legitimam vxorem à viro fere pellat. Est & hæc notatio apta, vt apud veteres generaliter accipi potuerit tam pro ea, quæ cum cœlibe, quam cum marito viuit: quod concubina etiam à iusta vxore ducenda cœlibem pellat. Denique pellicis vocem & concubinan. & quæ cum alterius marito consuetudinem habet olim designasse Gellius in dict. cap. 3. lib. 4. innuit, cum non omnem pellicem probrosam, sed eam tantum esse habitam, quæ iuncta consuetaque esset cum eo, in cuius manu mancipióque alia matrimonij causa foret, idque hac antiquissima Numæ regis lege ostendi possit: Pellex ædem Iunonis ne tangito: si tangit, Iunoni crinibus demissis agnam fœminam cædito. Ad quam etiam Ouidius Epist. 3. alludit:

Neue meos coram scindi patiare capillos
Et leuiter dicas, hæc quoque nostra fuit.

Quæ cum ita sint, primo efficitur inter pellicem & pellacam antiquitus non esse differentiam & pellacam esse Græcam vocem pellicem latinam, sed assumptam esse. Deinde etsi hodie solummodo pellex dicatur, quæ cum eo cui vxor sit, corpus miscet: tamen olim non solum hanc, sed eam quoque quæ vxoris loco sine nuptiis in domo sit, quam Græci ἐν Νου. 6. ἀφωμοίωσιν, hoc est, concubinam vocant, comprehensam fuisse Gœd. ad l. lib. 144. n. 4. de verb. sign.

PELLIONES, à pellibus conficiendis dicti sub quibus milites hiemabant, apud Paternum in l. vltim. ff. de iur. immunit. vbi tamen POLLIONES legitur. Pellionum meminit & leg. 1. Co. de excus. artif. libr. 10. & Lamprid. in Alexan. sic Cic. in Acad. In quo magna rei militaris esse occupatio solet, vt non multum Imperatori sub ipsis pellibus ocij relinquatur, id est, in statiuis. Hot. Prat.

PELOPONNESIAM quinquies quaternos enixam, & multas Ægypti vno vtero septenos, item traditum esse quatuor pariter puellas à matrefamil. natas esse, Paulus refert l. 3. ff. Si pars hæredit. per Spieg.

PENARIVM locus vbi necessaria ad victum quotidianum pertinentia, reponuntur. Vlpian. l. qui penum. ff. de pen. leg. Quæ horrei penarij, inquit, vel cellæ penariæ instruendæ gratia habentur.

PENDERE conditio, diésve dicitur, etenim adhuc euentus expectatur. Pendere enim dicitur seu in pendenti esse: quidquid in suspenso est: quarum significationum exempla propter eorum multitudinem cuiuis obuiam non adscribo. Pendere quoque fructus dicuntur quamdiu solo cohærent & terra continentur. Atque ita pendentes fructus, id est, fundo cohærentes in leg. 44. ff. de rei vind. l. 15. ff. de pign. l. 13. ff. de vsufr. leg. vlt. §. fructus, ff. quæ in fraud. credit. qui stantes dicuntur in leg. 33. ff. de vsufruct. leg. 26. ff. de furt. leg. 40. ff. de act. empt. Quo sensu & pendens vindemia nondum lecta in leg. 26. ff. de act. empt. & pendens oliua dicitur in leg. 39. ff. de contrah. empt. Briss.

PENDERE etiam dicitur quod aliunde proficiscitur, manat, sustinetur. Hæ actiones quæ ex bonis defuncti pendent, l. 66. §. si damnum, ff. ad SC. Trebell.

PENDERE etiam edicta olim dicebantur. Lam. in Alex. Tacebantur secreta bellorum: itinerum autem dies publice proponebantur, ita vt edictum penderet ante menses duos Auson. in Grat. actio. Has ego litteras tuas in omnibus pilis atque porticibus, vnde de plano legi possint, instar edicti pendere mandauero. Briss.

PENDERE, pro soluere l. 1. ff. si ager vect. & pendere pœnas proprie dicitur, qui ob delictum pœnas soluit. Sed per translationem pro æstimare accipitur. Vnde Magni pendo, Floccipendo, Parui pendo, Multi pendo, Nihili pendo, id est, magna parua, nulla æstimatione habeo. Loca in suis classibus apud Alb. requirito. Spieg.

PENDERE actus, pro prorogare, & differre, not. in l. fin. ff. comm. præd. Spieg.

PENDERE pœnas proprie dicitur, qui ob delictum pecuniam soluit, quia penso ære vtebantur. Festus.

PENDERE pœnas, soluere significat, ab eo quod ære graui cùm vterentur Romani, penso eo non numerato debitum soluebant, vnde & pensiones dictæ. Festus.

πένθος est virorum luctu dignorum, πένθημα indignorum. Cuiac. in παραγραφὴ sua de diuers. temp. præscript. & term. capit. 20. circa medium.

Digitized by Google

PENES & apud quomodo differant Vlpian. in l. 63. de verb. sign. his indicat verbis. Penes te, inquit, amplius est quam apud te, nam apud te est quod qualiter qualiter à te tenetur, hoc est, quod quolibet modo detines, vt si homo liber vel filiusfamilias Lucij Titij in tuis latitet ædibus, vel tecum viuat, dormiat prope, assideat, &c. leg. 1. leg. 23. l. 4. ff. de liber. exhibend. Penes te non solum est quod qualiter qualiter detines, verum etiam quod possides, siue iure, siue iniuria, siue animo habendi, siue animo dominij, l. nemo, Cod de acquir. poss. l. Titia Seio 34. §. Gaius, ff. de legat. 2. Valla libr. 6. elegant. cap. 54. Penes enim te dicitur, quasi penitus apud te. Itaque depositarius apud se, non penes se rem habet leg. 1. §. eleganter, §. seqq. leg. 5. leg. 8. leg. 15. si fideiussor, ff. deposit. l. certi, 9. §. fin. ff. de rebus cred. si cert. pet. l. si quis 9. §. Labeo, ff. de dolo malo, d. leg. Titia Seio. 84. §. Gajus, ff. de legat. 2. quia non possidet sed vice alterius tenet l. generaliter, nona, ff. de acquir. possess. Nec resistit, quod in l. si sacculum 29. in prin. & §. 1. ff. deposit. à Paulo prolatum est: is penes quem depositum est. Id enim in principio dict. leg. si sacculum respectu cõtrectationis Paulus dicit, cum contrectando depositarius se possessorem fecisset: & in §. 1. dict. leg. si sacculum. Penes eum deposita appellatur respectu pacti quo vsus pecuniæ permittebatur, atque ita non solum custodia, verum etiam ipsa possessio tradebatur, l. certi 9. §. fin. Idem respondere licet ad leg. diuus, 15. §. fin. ff. de re jud. Nam apud argentarios non semper custodiæ, verum vsurarum ac fœnoris causa deponebatur, vt ita non solum possessio, sed etiam dominium ad argentarium transiret, l. si hominem 7. §. quotiens l. seq. ff. de poss. l. si ventri 24. §. in bonis, ff. de rebus auto. jud. possid. sic commodatarius commodatam rem apud se habet, leg. 5. §. si de me. s. in rebus 18. §. 1. ff. com. & mandatarius pecuniam mandati gratia exactam, l. qui negotia, ff. mandat. Sic etiam paterfamilias Castrense peculium habere apud se dicitur, antequam jure peculij intestato filiofamilias mortuo capiat leg. 1. l. 2. ff. de castren. pecu. At penes eum proprie est quod jure dominij vel quasi aut aliqua naturali possessione animo sibi habendi detinet, hoc est, possidet, vt si tabulæ testamenti sint penes hæredem vel aliũ, qui eos juris sua gratia possidet, dict. leg. 1. vt si precario data sit possessio l. & habet, 15. §. cum qui. vers. an is ff. de precar. Nam & qui concessit precario, penes se rem habet, & qui accepit, habet, vtérque enim possidet: ille jure dominij vel quasi: hic naturali ratione, qua rem sibi habet, d. leg. & habet, §. cum qui, sic hominem liberum penes se habet, qui eum bona fide, vt seruum possidet, l. qui bona, l. quæsitum est, ff. de acquir. rer. dom. At qui dolo malo detinet, quia amplius non possidet, leg. 4. ff. pro suo dict. leg. quæsitum est apud se hominem liberum habet, leg. 1. 2. 3. 4. ff. de lib. exhib. Sic vxor non penes se, sed apud maritum est at si apud patrem filiafamilas sit, penes patrem esse censetur, d. l. 1. 2. 3. 4. Hæc differentia attenditur in d. leg. Titia Sejo, §. Gajus, sic in l. alia 9. ff. de alim. & cibaria. verbum PENESTE IC-tus interpretatur, sic vsusfructus sub conditione legatus, pendente conditione, penes hæredem esse perhibetur, leg. 16. ff. quibus mod. vsusf. amit. Atque hæc ita sunt, nisi res subjecta vel verba prægnantiora adjecta, aut mens loquentis aliud moneat, veluti in l. traditio, ff. de acquir. rer. dom. leg. 5. ff. si de me ff. commo. l. si quis in tantam, Cod. vnde vi. Alciat. Forner. & Gœdd. ad l. penes te 63. ff. de verb. sign.

PENE dixerim, moderationis clausula hæc est, Iurisconsultis admodum familiaris. Pomponius in l. stipulationum aliæ, §. Conuentionales sunt, inquit quæ ex conuentione reorum fiunt: quarum totidem genera sunt, quot pene dixerim rerum contrahendarum. Cum enim plura sint negocia, quam vocabula, quomodo etiam non plura essent rerum quam stipulationum genera? l. Natura enim ff. de præscript. verb. Oldendor. Innuit autem hæc vocabula (pene) sicut illa σχεδὸν, discrimen adhuc aliquot subesse. Balduinus, tit. de success. libert.

Πενῆτες Athenis θῆτες à paupertate nominabantur, quod seruorum aut seruis conueniens nomen. Apud Thessalos πενῆτες dicebantur, qui non genere, sed fortuna serui erant, non δοῦλοι, eorúmque media erat inter seruos & libertos conditio. Connan. lib. 2. c. 8. n. 1. lib. 2. c. 1. n. 4.

PENIDVLVS, & Penicillus, pictoris instrumentum, quo pingit ab eo quod est penis, id est, cauda. Martianus de fund. instr. l. Item pictoris. Peniculi, inquit, & cauteria, & conchæ. Nebr

PENITVS pro prorsus. Nam proprie intrinsecus significat, ipso jure accipiendum est, per gl. singularem, in l. si qui aduocatorum, C. de postul. Spieg.

PENSATA pecunia apud Vlp. l. in exceptionibus, de probat. pro compensata.

PENSATIO, pro compensatione, apud IC. In l. Mœuius §. arbiter ff. de arbitr. Quæsitum est, ait Iulianus, an possit pensatione vltro citróque facta, condemnatione eum solum, cujus summa excederet, &c. damnare? Spieg.

PENSI in societatem sumptus, id est, expensi, l. 52. §. si quis ex sociis, ff. pro socio: Briss. in parerg.

PENSIO, id quod pro alicuius rei vsu datur, vt agri, vt domus, vnde legitima pensio nostris dicitur, quæ fructibus respondet & pro solutione facienda vsurpatur pensio à Paulo in l. lecta est, §. igitur, si cert. pet. Item in pensionem reputare apud Haloandrum in l. penultim. ff. de via publ. quam ipse ex Græco, transtulit. Spieg.

PENSIO proprie est merces inhabitationis ædium alienarum, quæ Græce μίσθωσις dicitur. Cuius significationis cum frequentia sint in titulo locati exempla, colligendi labore supersedebo, Pensio etiam præstationem temporibus & terminis, vt vulgo loquimur, diuisam significat, l. 3. ff. de annu. leg. 8. §. si annua. ff. de pign. actio. l. 40. ff. si cert. petat. l. 12. in fin. ff. de vsur. l. 47. ff. ad l. Falc. leg. 59. ff. de fideiussoribus. Pensiones trientes pro trientario fœnore dixit Lamprid. in Alex. Pensiones vectigalium in l. 10. §. vlt. ff. de publican. Briss. Pensionibus soluendis olim Calendæ Iuniæ solennes erant, l. 9. ff. qui potior. in Pign. Item Calendæ Martiæ, l. defuncta, 48. ff. de vsufruct. Vult. in comm. Instit. tit. de locat. & conduct. in pr. nu. 27.

PENSIO refertur ad pecuniariam causam. Reditus ad alia, puta si certa frumenti mensura in annos singulos constituta sit. Ferret. tit. de locat. & conduct.

PENSIO, solutio. Varro, ab ære impendendo, dispensator: & in tabulis scribimus expensum: & prima pẽsio, & sic aut secunda, aut quæ alia. Paulus l. 40. ff. de reb. cred. Igitur finito primo mense primæ pensionis vsuras currere. Item, & ideo non soluta pecunia statutis pensionibus, ex die stipulationis vsuras deberi Cicero pro Q. Roscio, falsum subornauit testem Roscius Glunium: cur tam sero? cur, quum altera pensio soluenda esset, non tum quum prima? Hot.

PENSIO, fere dicitur pecunia quæ ex prædiorum vrbanorum locatione percipitur: quæ vero ex rusticorum, merces: vide l. 27. & 26. ff. de hær. pet. Hot.

PENSITANDVM proprie non dicitur, quod semel soluendum est sed quod in plures annos debetur, vnde vectigalium pensitationes & pensiones locationum dictæ (vt quidem conicio) quod non statim implentur, sed semper pendent: quia vnius anni soluto debito statim incipit cedere sequentis anni summa & tanquam suspensa tenetur. Ideoque & spem præmiorum dixit Alex. Imp. pro futurorum annorum præmiis, quorum dies nondum venit, & quæ reuera non debentur, sed sperantur. Connan. lib. 4. c. 15. n. 9.

PENSITATIONES publicę secundum Azo. in summa. C. si propter public. pensitant. vend. fuer. celeb. dicuntur exactiones tributorum, vel vestium, vel auri, vel argenti, quæ à certis personis debebantur fisco: sed & ea, quæ ad viarum, vel pontium refectionem præstanda sunt à possidentibus, pensitationes publicæ dicuntur. Tu dic breuius & clarius, pensitationes publicas esse pensiones, quæ soluebantur Reipubl. pro fisco. Io. Bello. Etymol.

PENSVM, id est modus operis præscriptus. Sumptum à penso lanarum, quod certi ponderis singulis puellis dabatur. Erasm.

PENTAPROTIAS, Græca vox est significans quinque primorum munus: quos alibi sacrę constitutiones, quinque summates vocant: ipse Quintum viros appellari puto in l. de cubiculis nostris, C. de priuil. eor. qui in sacr. palat. milit. lib. 12. Spie. & Prat.

PENTATEVCHVS interpretatur volumen quinque lib. Moysi, c. 1. & ibi gl. not. ext. de decimis. Io. Bell. Etym.

PENATHLI Græcis sunt, quos Latini à quinque artibus quinquatriones dixerunt, Corras. 4. Miscell. c. 24. n. 7.

Πεντεκαιδεκάτης, i. lustralis, Goth. ad l. Septitia 10. ff. de pollic.

Πενθερὸς est pater vxoris: πενθερὰ mater vxoris. Modest. in l. 4. §. & quidem vir. 6. ff. de gradib. & adfin.

Πένθος, apud C. Harmenop. lib. 4. titul. 6. est virorum luctu dignorum, πένθιμος iudignorum. Prat. ex Cuiac. c. 20. de præscriptionibus & 6. obser. 32. Gothofr. ad leg. decreto 15. C. ex quib. caus. infam.

PENVLA, itinerarium, aut frigoris & pluuiæ vestimentum est, quo, l. 1. C. Th. de hab. quo vti opor. intra vrb. Senatoribus intra vrbem vbi permittit pluuiæ tantum, aut frigoris causa, vt arbitror superiectum etiam interiori vestimento. Tertul. in Apol. Ne vel hyemne voluptas impudica frigeret, Lacedæmonij penulam ludis excogitarunt. Imperatores vero his ne pluuiæ quidem tempore vtebantur. Spartianus in Andriano, Penulis, inquit, uti tribunis plebis pluuiæ tempore solebant, Imperatores autem nunquam. Idem in eodem refert: Senatores & equites R. Hadrianũ iussisse semper in publico esse togatos, ipsum cum in Italia esset, semper togatum processisse, sed dict. leg. 1. satis habet: si senator in Senatu, & in fungendo munere senatorio, togatus fuerit. Prat. ex Cuiac. 12. obser. 39. in fin. & Goth. ad l. nuper 42. ff. de donat. inter. vir. & vxor.

PENVS in rubr. ff. de penu legata definiunt Græci ἐσθὴς εἰς πᾶσαν ἡμέραν βρῶσιν συναγομένη, ea continetur τὰ πρὸς τὴν βρῶσιν ἐπήμενα. Inde autẽ videtur vocari penus, quod huius modi res ad victum necessariæ, intus & penitus recondantur. Goth. in notis ad rubr.

PENVS alia Esculenta alia Poculenta statuitur. Esculenta Penu legata non ea tantum quæ esse, sed & per quæ esse solemus continentur, nisi voluntas testatoris repugnet. Poculenta vero

vero ea quæ vini numero paterfam. habuit. Briſſ.

PENVM neutro genere protulit Pomp. in l. 2. ff. de tri. vin. Cum alij penum, inquit, alij vinum legatum eſt: excepto vino, omne penum ad legatarium pertinebit. Spieg.

PENVRIA, omnis rerum inopia: ſpecialiter tamen earum quæ in penum recondi ſolent. Prat.

PENVS nomen omnibus generibus dicitur, l. 4. §. nomen, ff. de penu leg. l. 2. ff. de trit. vino. Penus autem ſecundum Q. Mucium, cuius auctoritate in hac re Vlp. & Gellius lib. 4. cap. 1. vtuntur, ea omnia continet, quæ eſui potuique ſunt, l. 3. ff. de penu leg. Cicer. lib. 1. de nat. deor. Penum eſſe omne, quo veſcuntur homines, definit. Penori itaque cedunt cibaria omnia, quæ paterfamil. vſus ſui cauſa eiuſque familiæ quam circa ſe & ſuos habet, parauit, & cibaria iumentorum vſibus ipſius deſeruientium, & legumina quæ in cella penuaria habentur. Ligna quoque & carbones penus parandi cauſa & thus & cerei in domeſticum vſum parati, & vnguenta, & odores, & chartæ epiſtolares, & vaſa ſine quibus penus haberi non poteſt, & quæcunque alendi cauſa bibuntur, ea appellatione continentur, l. 3. cum ſuis §§. & l. 5. ff. de pen. leg. Vnde penus alia eſculenta alia poculenta ſtatuitur, Eſculenta penu legata non ea tantum quæ eſſe, ſed & per quæ eſſe ſolemus, continentur, niſi voluntas teſtatoris repugnet. Poculenta verò ea quæ vini numero paterfam. habuit: Briſſ. Balduin. in Scæuola ſub tit. de penu legata, ex cap. 3.

PENORIS legato quid contineatur, ſatis abundeq; ſcriptum eſt apud Vlp. in l. ff. de penu leg. Iam tamen lectitanti mihi noctes Atticas Gellij, occurrit quæſtio circa ipſum ſcitu & memoria digna, quam ſubjicio. Is lib. 4. refert, Phauorinum percunctaſſe quendam Grammaticum, quid eſſet penus, & quo ſenſu id vocabulum dicatur. Cui Grammaticus: quæris (inquit) rem minime obſcuram: quis adeo ignorat, penum eſſe vinum & triticum, & oleum, & lentem & fabam, atque huiuſcemodi, cætera? Etiamne (inquit Phauorinus) milium, & panicum, & glans, & ordeum, penus eſt? Sunt enim propemodum hæc quoque huiuſcemodi. Cumque ille reticens hæreret: Nolo (inquit) hoc iam labore, an iſta quæ dixi penus appellentur. Perinde igitur nunc te rogo, vt quid ſit penus dicas, non vt aliquid ex penu nomines. Tum ille: Philoſophias, inquit, ego non didici, nec diſcere appetiui, etſi ignoro, an ordeum ex penu ſit, aut quibus verbis penus definiatur: non ea re literas quoque alias neſcio. Scire (inquit ridens iam Phauorinus) quid penus ſit, non ex noſtra magis eſt philoſophia, quam Grammatica tua. Meminiſti enim credo, quæri ſolitum, quid Veg. dixerit, penum ſtruere vel longam vel longo ordine: vtrunque enim, profecto ſcis legi conſuetum: ſed vt faciam, æquiore animo vt ſis: nec illi quidem veteris iuris magiſtri, qui ſapientes appellati ſunt, diffiniſſe ſatis rectè exiſtimantur quid ſit penus. Nam Qu. Scæuolam ad demonſtrandum penum, his verbis vſum audio: Penus eſt, inquit, eſculentum, aut poculentum: quod enim ipſius patris, aut liberorum patrisfam. eiuſq; familiæ quæ circum eos, aut liberos eius eſt, & opus non facit, cauſa paratum, (vt Mutius ait) penus videri debet. Nam quæ ad edendum bibendumq; in dies ſingulos prandij aut cœnæ cauſa parantur, penus non ſunt: ſed ea potius, quæ huiuſce generis longæ vſionis gratia contrahuntur, & reconduntur: ex eo quod non in promptu ſint, ſed intus & penitus habeantur penus dicta ſunt. Præterea de penu adſcribendum hoc etiam putaui, Seruium Sulpitium in reprehenſis Scæuolæ capitibus ſcripſiſſe, Ælio placuiſſe: non quæ eſui tantum & potui forent, ſed thus quoque & cereos in penu eſſe, quod eſſet eius fermè rei cauſa comparatum. Mallurius autem Sabinus in iuris ciuilis ſecundo, quod iumentorum cauſa adparatum eſſet, quibus dominus vteretur penori adtributum dicit: ligna quoque, & virgas & carbones, quibus conficeretur penus, quibuſdam ait videri eſſe in penu: ex his autem quæ pomercalia & vſuraria in locis iiſdem eſſent, ea ſola eſſe penoris putat, quæ ſint vſui annuo. Cotta. Adde Forcat. in ſuo Pen. iur. ciuil. c. 2. & ſeq.

PEPLVM, eximij candoris veſtem ſine manicis, aureis diſtinctam clauis fuiſſe autumant: quam quinto quoque anno apud Hylen mulieres ſex & decem Iunoni contexebant: Alex. Gen. dier. lib. 1. c. 22.

PER aliquando ſignificat iuxta, vel inter, l. fin. ff. de ſeru. vrban. Per quandoque ſupprimitur per ἐπεκτασιν, in l. 30. in fin. ibi, principem, ff. de reb. aut. jud. poſſ. De hac dictione *Per* vide Bart. in l. Celſus, ff. de vſucap. Prat.

PER, auget ſignificationem & integrum quiddam denotat. Sic etiam ædificia perfeciſſe dicitur non qui inchoauit, non qui maiorem partem extruxit: ſed qui conſummauit, qui eo perduxit, vt in vſu eſſe poſſint, l. ædificia, 139. §. 1. ff. de verb. ſignif. Gœdd. ad l. 166. §. 1. ff. de verb. ſign.

PER, perfectionem ſignificat, l. vrbana, §. pernotat, ff. de verbor. ſignif. Aliquando ſignificat propter, c. vt conſtitueretur, 50. diſtinct. Prat.

PER, in compoſitione varie accipi, Alc. oſtendit, in §. pernoctare, l. vrbana familia, de verb. ſign. Quandoque autem quandam integritatem & perfectionem ſignificat. Spiegel. & Corraſius Miſcell. lib. 2. c. 15.

PER adoptionem pater, qui me adoptauit.

PER ætatem, id eſt, dum ætas.

PER aliquem ſtetiſſe, vel factum quo minus daret, videtur, ſi interpellatus non dederit aut ſi rem debitam occiderit, l. 23. ff. de verb. oblig. l. 5. ff. ſi cert. pet. Plane ſi promiſſor hominis ante diem in quem promiſerat interpellatus ſit, & ſeruus deceſſerit, non videbitur per eum ſtetiſſe, l. 49. ff. de verb. oblig. Briſſ.

PER aliquem interdum ſignificat alicuius opera, miniſterio, corpore, facto. Briſſ.

PER alluuionem, vt ait Iuſtinian. §. Præterea. Inſt. de rer. diuiſ. id videtur adiici, quod ita paulatim adiicitur, vt intelligi non poſſit, quantum quoquo temporis momento adiiciatur. Ab aliis Alluuio, pro immoderata aquarum violentia, vel fluuialium, vel pluuialium, ſimiliumque ponitur: quæ non tantum agros confundit, ſed quandoque eripit, & nonnunquam funditus deſtruit. Oldend.

PER ANNOS certos quomodo intelligendum ſit: vide C. de vſucap. l. aduerſus, & de pœnis, l. ſi certis annis. Spieg.

PER aſſem Iuſtinianus vniuerſum teſtatoris patrimonium complectitur. Rævard. l. ius noſtrum, ff. de reg. iur.

PER calumniam in poſſeſſionem mitti: Vide Vlpian. in l. vnica. Si mul. vent. nom. Spieg.

PER chartam vel chartæ beneficio poſſidere, eſt teſtamenti iure, & ſecundum tabulas poſſidere. Greg. Turon. lib. 4. c. 12. Prat.

PER contrarium, pro, ex aduerſo, apud Vlp. in l. Iuliam, §. ſi venditor de act. empt.

PER conſequentias. Non eſt abſurdum, inquit Paul. per conſequentias, & in ſpecialibus in rem actione dolum præteritum deduci, l. ſin autem, §. ſed & is, ff. de rei vind. Spieg.

PER Deum iurare. Vlp. in fi. l. 3. de iureiur. Iurati, inquit, oportet, vt delatum eſt iuſiurandum: cæterum ſi ego detuli, vt per Deum iurares, tu per caput tuum iuraſti.

PER dilationem bellum gerere, apud Liuium.

PER fas, nefas, ſignificat factum aliquid fuiſſe licitè aut illicitè: quod vulgus Barbaricum dicit: hoc eſt factum taliter qualiter. Spieg.

PER fideicommiſſum prouerbiali ſermone vſurpari ſolitum, pro per obliquum, per anfractum & non directo: ſignificari videtur Arnob. li. 6. cont. gent. Deos, inquit is, per ſimulacra veneramur. Per tramites ergo quoſdam & per quædam fideicommiſſa, veſtras ſumunt cultiones. Per fideicommiſſum & directo paſſim à noſtris opponuntur, vt l. 6. ff. de fideic. leg. 2. Cod. quand. & quib. quart. l. 2. §. 1. de Iur. codicil. Prat.

PER genium principis iurare: Vide per principis. Hot.

PER iudicem. Prouerbium eſt apud Iuſtinianum in extremo Inſtitut. pro ſummatim, ſtrictum curſimque, obiter, & quaſi per tranſennam. Vt vobis, inquit, poſſibile ſummo digito, & quaſi per Indicem ea tetigiſſe, quaſi libros Inſtitutionum pro ὑποτυπωσει [quæ appellat] id eſt, argumentis Pandectarum eſſe velit: nam Indicem proeo quod titulum vulgo appellamus Latini vſurpant: quinetiam idem Imp. leg. 1. §. penultim. Cod. de vet. iur. enucl. in paratitlorum mentione ſignificat. Sed ſufficiat, inquit, per indices tantummodo & titulorum ſubtilitatem, quæ ὑποτυπωσεις nuncupantur, quædam admonitoria eius facere. Aſconius in Verrin. 3. Quo quum eſſet ventum, antequam cauſa ageretur, quaſi per indicem rem exponebant: quod ipſum dicebatur cauſæ coniectio, quaſi cauſæ ſuæ in breue coactio. Hot.

PER iudicem aliquid fieri, hoc eſt officio iudicis, l. vltim. ff. de rei vendic.

PER iudicem peti, exigi, auferri dicitur, quod iudicio petitur, aufertur, iudicisve iuſſu ſoluitur, l. 22. ff. ſi cert. pet. l. 22. ff. ſi rem rat. hab. l. 4. §. quod ſi is, cui ff. de doli except. Briſſ.

PER lancem & licium furtum quærere: vide furtum per lancem. Hotom.

PER laſciuiam. Lege, Laſciuia.

PER legem. Cic. ad Salluſt. Sed id mihi vix videris per l. Iul. facere poſſe.

PER magiſtratum factum videtur in edicto ex quibus cauſis maiores in integrum reſtituantur, ſi magiſtratus ius non dixit, vel per ſordes aut gratiam dixit l. 26. §. per magiſtratum, ff. ex quibus cauſ. maior. Briſſ. Prat.

PER manus tradi dicitur, quod ſucceſſione quadam ab aliis ad alios deuenit. Vſum parcemiæ Eraſm. indicat. Extat & apud Papinianum de iure codicill. Quod per manus traditum eſt, codicillis hæreditatem dari non poſſe per manus, id eſt, vulgo interpres exponit. Spieg.

PER manum prohibitio ea ratione lapilli ictus appellabatur, qua per ictum intellexit præcipitationem. Vlpian. de eo ſcribens qui de ponte præcipitatus ipſo ictu periit, l. 7. §. 5. ad l. Aquil. Nec alio ſenſu in edicto de his qui deiecerunt vel effuderunt ſcripſit ad hunc modum prætor. Si eo ictu homo liber periiſſe dicetur: leg. 1. de his qui effud. vel deiec. & ita per manum ictus lapilli intelligitur, hoc eſt, lapilli præcipitatio, dict. §. 10.

Digitized by Google

Est & alia per manum prohibendi ratio, quæ per manus oppositionem solebat fieri. Deque ea suspicor sensisse Pompon. l.50.de ac.rer.dom. Nec alio spectat vitis præcisio, cujus apud Vlp.mentio fit leg.3.§.3.vti possidet. Ræuar. l.vi factum, ff.de regul. jur. Per momentum spatium temporis perexiguum intelligit Paulus ea certe ratione, qua sic Liuius libr.21. scripsit. Non cunctandum in tali occasione Hannibal ratus, totis viribus aggressus vrbem, momento cepit. Diuersa quoque diei cujusque tempora momenta dici testis est lib.3. aduersus Marcionem Tertullianus his verbis: Constat Ethnicis quoque testibus in Iudæa per dies quadraginta matutinis momentis ciuitatem de cœlo pependisse. Hæc ille, omnino demonstrans in momenta sic dies diuisos esse, vt certa vniuscuiúsque diei matutina, meridiana & vespertina momenta fuerint. Atque ita momentum videri possunt ICti accepisse l.6. de vsurpat. l.3.§.3.de minoribus leg.23.de acq.rerum dom. Ræuard.l.cum præt.ff.de reg.jur.

PER multos ambulare possessionem,apud Vlp.l.sed etsi,§.deinde ff.de petit. hæred. Spieg.

PER obreptionem petere,l.si autem is,§.1. ff.nego.gest.

PER OMNIA,dictiones simul junctæ,multum operantur,& important omnem substantiam & qualitatem, vt per Barb.consi. 13.sapienter,col.4. li.2.& cons.25.præclare.col.vlt.eod.lib.Iaf. cons.141. col.fin. lib.4.& propterea sing.decidit Bald. in l.omnia, C.de episco. & cler.quod si studium Ticinense sit per omnia æquatum Parisiensi, & post talem adæquationem priuilegiorum, sint concessa noua priuilegia studio Parisiensi, quod talia noua priuilegia etiam pertinebunt ad studium Ticinense: quia istud per omnia non solum respicit modum,sed etiam tempus, & hanc decis. Bald.pro sing.refert & sequitur Iaf.in l. 1.not.per illum text.de leg.1. Cotta.

PER partes reficere. Vlp. demolitis ædib. verba faciens l. quid tamen, ff.quib.mod.vsusfruct. amittatur. Plane si per partes, ait, reficiat, licet omnis noua facta sit, aliud erit nobis dicendum. Spieg.

PER principis jurare, Græca defectione dicitur, pro per principis genium jurare l.2. C.de reb.cred.l.13.§.vlt.ff.de jurei. Hot.

PER quandoque valet propter. Si per aliam exceptionem perpetuam peti non poterat l.26.§. indebitum, ff.de cond. indeb. id est propter, seu obstante exceptio. Briss.

PER saltum promoueri dicitur qui minus gradatim ad ordines, sed præposterè aliquibus intermedijs ordinibus omissis accedit. Quemadmodum faciunt omnes fere nostræ tempestatis presbyteri, non tam eruditione & meritis, quam pecunijs & alio aliquo modo promoturi: Auch.

PER Satyram,apud Iustin.in præfat.ff.quid sit: vide infra,Satyra lex.

PER se,pro ex sese,sua natura,& quod dicitur,naturaliter.

PER SOLVTIONEM, quam specie. Hanc phrasim ceu elegantem apud Paul.in l.2.§.2. ff.si cert.petat. indicauit Haloander, & Oldend.vt negationem potius,quam collationem insinuet, sicut & in l.si hominem, ff.depositi, & in l.2.in fin. ff.de iud. Spieg.

Hac stipulatione, PER TE NON FIERI non hoc tantum significatur nihil te facturum quominus facere possim, sed & caraturum te,vt facere possim,l.50.ff.de verb.oblig. Per hæredem autem, nisi si pupillus sit in eiusmodi stipulatione fieri videtur,quamuis abfit & ignoret,& ideo non facit quod fieri oportet,l.49.§.pen.eod.tit. Briss.

PER te stetit,barbari dicunt,tenuit per te.

PER tempus, in tempore, siue tempestiue, inquit Donatus, aut opportune.

PERÆQVATORES: vide paulo post.

PERAGERE adulterium in l.5.ff.de adult. & l.16.in fin.C.eo.est accusationem aduersus adulterum institutam implere. Sic & peragere litem in l.22. ff.de ineffic.testam. ad exitum perducere est:peracto testamento, id est, perfecto in l.12. ff. de his quæ vt indign. Briss.

PERAGERE causam etiam is dicitur qui in iudicio non obtinet, sed victus discedit. Hæreditariam causam peregi, & victus sum,l.22.ff.de inoffic.testam.Briss.

PERAGERE fabulam dixit Cicero, pro eo, quod est totam comœdiam absoluere: & senectutem definit peractionem ætatis sicut fabulæ. Sic solem peragrasse orbem idem dixit pro anno: quia annus est, si sol totum suum confecerit cursum, Gœdd.ad l.vrbana,166.§.1.n.3.ff.de verb.sign.

PERAGERE iudicium est ita perficere iudicium vt sententia feratur, Paul.in l.non distinguimus, ff.de arbitris: Aldobr. §.si inter tutorem,Inst.quib.mod.tut fin.

PERAGERE litem,Vlp. Qui procuratorem dat,inquit,vt confestim agat:is intelligendus est permittere procuratori, & postea litem peragere: Spieg.

PERAGERE reum,condemnare est,l.2.ff.ad l.Iul.de adult.l.6.§. destitisse,& l.15.ff.ad Turpillian.Valer.Max.l.6.c.2. Duos sustinuit reos, eorumque alterum lege peregit. Peragi itaque reus dicitur, qui crimiuis quo postulatus est, condemnatur, l. pen.ff.de publ.judic.Tacit.libr.4. Cæterorum,quæ multa cumulabantur,receptus est reus, neque tamen peractus ob mortem opportunam.Liu.libro 4.Vos autem si reum perago,quid acturi estis? id est, si ita iudicium & accusationem persequar, vt damnetur. Briss.

PERAGIT, qui obtinet: vnde peregisse reum dicitur,qui vsque ad damnationem eum persecutus est,& vt condemnaretur effecit,l.2. ff.de adult. Agit, qui in iudicio ptosequitur id quod sibi debetur, Exigit, qui quod iudicio prosecutus est, recipit. Trangisit,qui actionem sibi competentem: siue instituta, siue instituenda sit,aliquo recepto, causa concordiæ omittit. l.1.ff. de Transs. Spieg.

PERAGI reus in criminibus, non res peragi dicitur, inquit Budæus.

PERANGARIÆ. Lege,Angariæ.

PERÆDIFICARE,ædificationem absoluere.

PERÆQVATORES dicuntur exactores censuum capitationis: quod æqualiter ab omnibus exigant. Alciat.in l.cum antea, Cod.de agric. & cens.libro 11. Cuiacius dicit, peræquatores & inspectores esse, qui census emendant, prædiis inspectis & adæquatis inuicem, vt reuelentur, quibus grauius est onus adscriptum, grauentur, quæ sunt censita leuius leg.10. Cod.de fund.patr.lib.2.l.penultim.& vltim. Cod.de ann.& trib.lib.10. l.12.& 14.Cod.Theodos.de censit.leg.vltim. Cod.Theodos.de locat.fund.iur.emphyt. Græci ἐξισωτὰς vocant Eusebius 4.de vita Constantini. ἄνδρας ἐξισωτὰς κατέπεμψε. Græci interpretes juris, ἐπόπτας λόγων ὁ ἐξισωτὴς. Itaque idem pene munus est inspectoris & peræquatoris.Cassiodorus 10.vt ad prædium, de quo querela est, diligens inspector accedat, & rebus moderata inquisitione trutinatis, quidquid grauaminis potest habere possessio, rationabiliter abrogetur. Cuiac.ad rubr. C.de censibus & censitoribus lib.11.Solent autem peræquatores à dominis deserta & destituta prædia aliis tradere, atque ita dominium mutare, sine onere tamen reliquorum. Cuiac. ad l.7.C. eod.tit. Porro si peræquatores vel discussores incurrerint culpam negligentiæ vel gratiæ, non solum honorum iacturam, sed & annonarum in quadruplum mulctam subeunt,tex.in l.6. vbi idem Cuiac.C.iam dict.tit.

PERCEPTI fructus,vt à solo separati, & horreo repositi intelligantur,Azo demonstrat.in sum.de rei vend.Spieg.

PERCEPTIQVE dicuntur qui terra teneri desierunt, l.vsufructuarius messem,ff.quib.mod.vsusf.amitt.

PERCEPTIONEM fructus, vt Labeo tradit, accipere debemus non tantum si perfectæ sint collecti, sed etiam cœpti ita, vt terra continere se fructus desierint: veluti si oliuæ, vel vuæ collectæ sunt, nondum autem vinum vel oleum ab aliquo factum est, statim enim ipse accepisse fructum existimandus est l.si eius fundi,ff.de rei vind.Spieg.

PERCEPTIO pro solutione & præstatione l.4.ff.de his qui deiecer.leg.33.§.1.ff.de pecul. leg.15.§.si in sepulchro, ff.quod vi aut clam. l.37. ff.de fideiussoribus, leg.7. §.vltim.ff.quod falso tut.Briss.

PERCIPERE,pro valde capere,in l.si plagis, §.fin.Cum pila,inquit Alfenus, plures luderent, quidam ex his seruulum, cum pilam percipere conaretur,&c.

PERCIPERE debitum destination. l.Herennius 2. ff. de vsur. Spieg.

PERCIPERE etiam dicitur qui quid ex testamento capit & consequitur. Et fundi partem & decem ex testamento percipere,l.13.de legat.3.Briss.

PERCVNCTARI,diligenter inquirere: Vide aut.de testibus,§. quia vero in fin.Spieg.

PERCVSSOR, qui percutit & occidit, & ad id faciendum conducitur, Cod.de sicar.l.si quis percussor.& ff.de fil.& si percussor.Spieg.Prat.

PERCVTERE interdum cudere est,seu signare. Qui falsam monetam percusserint, l.19.ff.de lege.Cornel.de falsi.

PERDERE feudum,pro amittere,§.item qui titul. Quæ fuit in princ.caus.Item pro exceptione repelli l.si filius, in prin.ff.ad Maced. Cæterum haud perdidisse rem censetur, qui eius restitutionem petere potest l.nemo, & ibidem Bart. ff.de in integ. restit.Spieg.Prat.

PERDERE alias est consumere,dilapidare.Perdituro dare,id est consumpturo, dilapidaturo, verbi gratia, protinus scorto daturo,vt l.8.ff.pro empto.

PERDERE causam,intentionem, litemve dicitur, qui causa cadit.Briss.

PERDIDISSE creditor videtur, qui exceptione repelli potest, l.si filius,in pr.ad Maced.Alb.Prat.

PERDISCERE est perfectè & totum discere.Hinc illud voluntatem discendi simul cum spe perdiscendi abjecit, Gœdd.ad l. vrbana 166.§.1.n.3.ff.de verb.sign.

PERDITVM,à diminutò distat l.perditum ff.de petit.hæred.& à derelicto, l.interdum, §.ex naufragio, ff.de acquir.possess. Spieg.Prat.

PERDVÇERE est,litura per medium traducta delere, l.1.in pr. ff.de

Digitized by Google

fide his quæ in test.delent.l.20. §.vlt.ff.de milit.test. Briss.

PERDVCERE seruum ad libertatem,est libertum efficere.Perducere ad libertatem l.14.ff.de optio.legat.

PERDVCTA pro perinducta,siue omnino inducta,ac deleta. Vlpian.l.1. ff.de his quæ in test.del. Sed nolentibus inducta accipiendum est, & si perducta sint. Hot.Prat.

PERDVCTORES, vt Asconius ait ,in hoc differunt à lenonibus quod lenones sunt scortorum perductores, etiam inuitarum personarum. Spieg.

PERDVELLES antiqui dicebant quos nos hostes appellamus eam adjectionem indicantes, cum quibus bellum esset, Gaius leg. 234.ue verb.sig. Duellum enim pro bello dicebant: & duellare bellare. Hostes autem illi tum peregrinos dicebant, qui suis vterentur legibus, & bellum pulchrum haud dubie significabat. Varro lib. De lingua 6. Apud Ennium est, quin inde inuicteis sumserunt perduellibus. Perduelles sunt hostes, vt perficit,sic perduellum Duellum : id postea bellum ab eadem causa facta Duellona, Bellona. Hinc factum vt qui hostili animo in rempublicam aut Imperatorem esset, Perduellionis judicio teneretur, vt ait Vlp.in leg.vlt. ff.ad l.Iul.maiest. Aliud est n. maiestatis,aliud perduellionis crimen:hoc enim sub illo, tanquam species sub genere ita comprehenditur , vt crimen sit imminutæ maiestatis & grauissimum & atrocissimum, quippe quod ad vniuersæ reipublicæ statum labefactandum pertineat, veluti si quis aut regnum affectasset, vt Spurius Cassius Viscellinus:aut magistratum populi Romani sacrosanctum violasset, vt C. Rabirius,pro quo extat Cicer. oratio:ac proinde qui postremis temporibus hostile aliquid in personam Imperatoris molitus esset, vti IC. significant. Tribunitiam enim potestatem Imperatores totam in se transtulisse , nemo nescit. Item qui ciuis Romani libertatem violasset, veluti qui eum securi percussisset, aut in crucem sustulisset : qua de re Cicero Verrina 3. sic scribit : hoc in illo maiestatis judicio si licuisse sibi ostenderit , ego oportuisse concedam. Ex hoc quoque euaserit: proficiscar quo me iam pridem vocat populus Roma. de iure enim libertatis & ciuitatis suum putat esse judicium : & recte putat. Confringat iste sane vi sua consilia senatoria, quæstiones omnium perrumpat, euolet ex vestra seueritate, mihi credite, arctioribus apud pop.Ro. laqueis tenebitur. Credet iis equitibus Rom. populus Ro. qui ad vos antea producti testes ipsis inspectantibus ab isto ciuem Ro. qui cognitores homines honestos daret, sublatum esse in crucem dixerunt. Credent omnes quinque & triginta tribus, homini grauissimo atque ornatissimo, M. Antonio, qui se præsente ciuem R. securi percussum esse dixit. Audietur à pop. Ro. vir primarius eques R.L. Flauius , qui suum familiarem Herennium negotiatorem ex Africa , cum eum Syracusis amplius centum ciues Ro. cognoscerent , lacrymantesque defenderent,pro testimonio dixit,securi esse percussum. Probabis fidem,& auctoritatem,& religionem suam L.Suetius homo omnib. ornamentis præditus : qui iuratus apud vos dixit multos ciues Ro. in latomiis istius imperio crudelissimo per vim morte esse mulctatos. Hanc ego causam, cum agam beneficio populi Rom. de loco superiore, non vereor , ne aut istum vis illa ex populi Rom. suffragiis eripere , aut à me vllum munus ædilitatis amplius aut gratius populo Rom. esse possit. Quadruplicem igitur inter maiestatis & perduellionis crimen differentiam reperio : prima est, quod maiestatis crimine tenentur ii , qui vel partem aliquam reipublicæ læserunt : veluti si quis duces hostium accepta pecunia liberauit , aut priuatus domi suæ hostium duces tenuit: quod Verres fecisse dicitur in illa eadem oratione : aut si magistratui quippiam pro sua potestate agenti aliquis officiat, veluti C. Cornel. quem Cicero defendit. Perduellionis autem crimen in eos cadit , qui summam Reipub. labefactare conati sunt,vti superius docuimus. Altera differentia est, quod maiestatis crimen in foro apud suum prætorem pro tribunali, iudicio certa lege constituto,agebatur:vt ex Verrina 3.& 7.cognoscitur. Perduellio vero primis quidem temporib. à duumviris data opera creatis, post autem à pop. Ro. comitiis centuriatis in campo Martio cognoscebatur: quemadmodum ex oratione Cice. pro C. Rabirio perduellionis reo , in campo Martio habita,itemque ex Valerij libr.6.cap 5.satis plane constat. Tertia differentia est , quod maiestatis crimen non morte sed exilio mulctabatur:perduellionis vero damnatum carnifex in vrbem euocatus in crucem Martio in campo fixam tollebat : quod ex eadem oratione cognoscitur,in qua crucis mẽtio fit,& ex Dionis li.37. vbi de hoc judicio cõmemorat. Quartam differentiam Vlp.ostendit in d.l.vl. de crim.maiest.vbi ait,maiestatis imminutæ crimen rei morte obliterari:perduellionis autem memoriam etiam post mortem damnari, quomodo intelligendus est Imperator in §.2. De publ.judi. Is qui in reatu decedit (inquit Vlp.) integri status decedit , extinguitur n. crimen mortalitate , nisi forte quis maiestatis reus fuit : nam hoc crimine nisi à successoribus purgetur , hæreditas fisco vindicatur. Plane non quisq; l.Iuliæ maiestatis reus est,in eadem conditione est : sed qui perduellionis reus est, hostili animo aduersus rem publicã vel principem animatus. Cæterum si quis ex alia causa legis Iuliæ majestatis reus sit , morte crimine liberatur. Hot. & Gœddœus in l.hostes 118. ff.de verbor.sig.vnde autem nomen hoc acceperit,dubium est,nam gloss.in d.§. interdum in verbo Perduellionis,refert Placẽtinum dixisse, perduellionis nomen inde originem traxisse , quia perduellum fiebat certamen , si aliquis criminis hujus diceretur reus , quod aliquid in principem vel remp.adtentasset , nam secundum Romanorum iura pugna talis licita erat : licet hodie reprobetur vt concludi, Ioan.de Imo. in l.is qui reus in 18. col. versic. est etiam tertia purgatio,& cæt. ff.de pup.jud.& D.Alex. in l.ex diuerso §.vlt. in pen.col. ff.solu.matr. post Bald.cons.165. casus talis est col. 2.& cons.343. illustris,in primo dubio in secundo libro,& Placentino astipulatur etiam glossator ibi. quorum sententiam approbat Ioan.de Legnano in tract.de bello: & refert. Zab.in Clem.pastoralis, in 5.quæst.de sen. & re jud. hanc tamen opinionem reprobat gloss.in l.cum filius,§.vltim.ff.de legat.2. & in dict.l.vltim.ad l.Iul.majest.& in dict. l.quos nos, & vbique exponit perduellionis,id est hostis : per ea quæ dixit Cajus in prælegata l.quos nos , & hanc sequitur Card.in d. Clem. pastoralis in 5.not. & omnes tenent. Mihi tamen neque ista satisfacit , quia si Ciceroni credimus , in secundo officiorum pirata non est ex perduellionum numero diffinitus: & tamen est communis hostis, & ideo sin dubiis sententia libera cuique est, vt notat , in l.continuus, §.cum ita , per illum text. de verb.oblig. Perduellionis reos puto dictos,quia à duorum iudicio iudicabantur hi qui majora crimina perpetrabant , hócque colligo ex Liuio : qui in primo ab vrbe condita de Horatio loquens , refert eum propter mortem sororis accusatum, ad duumuiros à principe remissum, in hæc verba : rex consilio populi aduocato , duumuiros (inquit) qui Horatio perduellionem iudicent, secundum legem facio. Lex horrendi criminis erat,duumuiri perduellionem iudicent.: si à duumuiris prouocarit,prouocatione certato : si vincent, caput obnubito, infœlici arbori reste suspendito , verberato vel intra pomerium, vel extra pomerium. Hac lege creati duumuiri , qui se absoluere non ferebantur ea lege,ne innoxium quidem posse , cum condemnassent. Hactenus Liuius. Hujus criminis meminit etiam Iurisconsl.in l.cum filius, §.vlt. ff.de lega.2. Cotta.in memoral. Cæterum cur Horatij factum,quod parricidium fuit lege perduellionis iudicatum sit non eadem est doctorum sententia. Paulus Manutius in li. de legibus Romanis id factum existimat, vel quod Numa vir sanctissimus parricidium omne voluerit esse prudellionem, vel quia si non omne parricidium, saltem illud, quod in cognatos affinésve committeretur.Sign. lib.2. capit.18. de antiquo jure ciuium Romanorum, minime. Liuij sententiam probat , qui judicium hoc perduellionis vocarit, nisi forte perduellionem appellemus , non quod ille sororem, id enim parricidium erat , sed quod hominem in conspectu, vel regis , vel populi Romani interfecerat, in quo majestatem ciuitatis diminuerat. De perduellione autem inquisitum esse credit in Iunios , Vitellios & Aquilios, qui de prodenda regibus patria , nefaria & scelerata consilia habuerant, quos Brutus primus Consul supremo supplicio affecit. Adrianus Turnebus lib.aduers.17. cap.7.tradit,Perduellionem olim nihil aliud fuisse , quam cædem , postea immutata significatione. Nam cum Horatius perduellionis accusatus fuisse dicatur, & condemnatus à scriptoribus Latinis cædis & homicidij,id est φόνου à Dionysio dicitur postulatus & iudicatus: Et Festus eum parricidij accusatum dicit apud Duumviros fuisse. Brechæus l.quos nos,n.2.ff.de verb.sign. Olim perduellionis crimen inter scelera atrocissima reponi solitum tradit , ac inde Horatium ob sororem interfectam hujus nefarij criminis judicium subire jussum hostilitatisque reum peractum esse. Iacob. Ræuardus ad leges 12. Tabu.cap.27.sic Liuium defendendum putat , vt dixerit expresse , Duumviros non perduellionis Horatium reum fecisse , aut condemnasse , sed Publio Horatio perduellionem iudicasse,quia aliud sit perduellionem alicui judicare , aliud perduellionis accusare , de qua re vide eum latius dicto loco.

PERDVELLIS qui pertinaciter retinet bellũ. Et ita perduelles apud Plaut. Amphitr. Perduelles penetrant se in fugam. Briss.

PERDVELLIO non dicitur , qui est priuatus inimicus vel latro Alciat. de verb.sign.

PERDVELLIONIS judicium vocatur,quo in perduelliones,tanquam criminis læsæ majestatis reos animaduertebatur.

PERDVELLIONIS judicare,antiquo more dictum est ex imitatione Græcorum qui κρίνειν dicunt, pro diem dicere , & vadimonio capitali obstringere. Bud.in annot.ad Pandect.

PERÆQVE pariter & æque apud omnes. Vlp. l.2. §.si sub conditione,ff.de bon.poss.secund.tab. Iustin.§.jus autem. Instit. de jure natur.gent.& ciuili.& ibi Aldob.

PERÆQVE, id est æquo seu eodem modo similiter. Quod naturalis ratio inter omnes homines instituit, id apud omnes peræque custoditur, l.9. ff.de justit.& jur.

PEREGRI dicimus , cum quis in loco est. Peregre cum it in lo-

Digitized by Google

cum : vt Fl.Soc.si pater scribit. Cujac.not.ad lib.2.Instit.tit.de hæredib. instituend. in fin.

PEREGRE est extra patriam prouinciamque suam. Et ita peregre agere,ducere,esse,ire,proficisci. Briss.

PEREGRINARI est patria procul proficisci. Si Titius peregrinetur longinquo itinere, l.4. §.puto,ff.de hæred. instit.

PEREGRINATIO longa, l.aut longa,ff.de procuratoribus.

PEREGRINVS is dicitur, qui ciuis Romanus non est, ad quem jus Quiritium non pertinet, siue nunquam fuerit ciuis, siue amiserit ciuitatem. Qui deportantur (inquit Imperator) si hæredes scribantur tanquam peregrini capere non possunt, leg.1. Cod. de hæred.instit. Vlp.leg.10.ff.de in jus voc. Dicuntur & ξενικὸι à Iurisconsultis quod ciuitate careant, l.quidam, ff.de pœnis : & leg.1.ff.de legat.3.Cæterum in peruulgata constitutione Friderici, cuius initium est omnes peregrini, aliter accipitur,sed per abusionem, vt & in aliis quibusdam locis,pro eo scilicet qui peregrinatur, & peregre abest à domo sua, & ita in doctorum hominum scriptis interpretari debemus, ne eorum voluntas quæ verbotum proprietati, proculdubio anteponenda est, pervertatur. Duar.lib.disp.anniuersar.1.cap.9. & Balduin. in comm.suo super institutiones Iustiniani lib.1.quibus modis ius patriæ potest,solutur.Peregrinus olim teste Cicerone libr.2.Offic. dicebatur. quem nunc hostem dicimus:vt id annotauit etiam Brechæus l.quos nos,ff.de verb.sign.

PEREGRINVS fit is cui aqua & igni interdictum est. Neq; autem Peregrinus ciuem Romanum, neque ciuis Romanus Peregrinum in potestate habere potest. Vlp.tit.11.regular.

PEREGRINI ius connubij non habent,nisi hoc illis concessum sit nominatim : tametsi hi etiam legitimas nuptias contrahant sed in Republ. sua, non Romana. Vult. in comment. Inst. in pr.de nuptiis, n.3.

PEREGRINI hæredes instituti non possunt, l.sed etsi §.solemus ff.de verb.sig.nisi à milite, l.idem est 13.de testam.milit.

PEREGRINVS quoq; is dicitur, qui dedititiorum numero est, ait Vlp.in Instit.tit.10.

PEREGRINITAS, peregrinorum conditio. Vlp.l.10. §.4. ff.de jus vocan. Sed si per pœnam deportationis ad peregrinitatem redactus sit patronus, putat Pompon. eum amisisse honorem Suet. in Claudio, Splendidum virum, Græciæque prouinciæ principem, verum Latini sermonis ignatum, non modo albo judicum erasit, sed etiam in peregrinitatem redegit. Hot.

PEREGRINITATIS reus dicebatur, si falso quis pro ciue Romano se gessisset. Spieg.

PEREGRINVS interdum vrbano opponitur.

PEREGRINVS Prætor. Lege,Prætor peregrinus.

PEREMPTORIÆ exceptiones vocantur, à perimenda causa in judicium deductæ:adferunt.n.totius litis finem,si probatæ fuerint. Alias perpetuæ, quia semper locum habent, nec euitari possunt, l.3. ff.de excep. §.appellantur.Instit.eod.tit.Old.Prat. Adde Brechæum in l.creditor,tit.de verb.signif.

PEREMPTORIÆ exceptiones sunt,ait Briss.quæ semper locum habent, nec euitari possunt : quales sunt dolj mali, pacti conuenti perpetui, rei iudicatæ,solutionis,& aliæ id genus, l.2. ff. de except. l.8.C.eo. l.2.C.senten.rescin. non poss. Briss.

PEREMPTORII vim obtinet monitio facta parti præsenti à judice, quamvis vnica tantum interuenerit, ita singul. Bald.in l. 2.col.1.& vlt.ante fin. C.quomodo & quando judic. vbi reputat nota dignum, & pro singular. approbat Iason in rubr.C.de in ius voc. in vers.adde quod ista,&c. Sequitur etiam Felin.in cap.pastoralis,in primis verbis de judic.vbi citat Baldum idem dicentem, in cap.consuluit, col.1.de offic.delegat. & ita saluatur & intelligitur singul. dictum Innocentij in cap.ad petitionem, col.1.ad fin. extra de accusat. secundum Matheium not. 132.nota vnum singulare & adeo verum est,vt constituat reum in vera contumacia : ita vt non possit appellare,si non comparuerit,vt singular. notat Angel.in dict.leg.2.per glossi.ibi quam ad hoc dicit singular.& hoc dictum Angel. pro singulari commendat Bertoldus Veronens.cautel. 89. septima cautela.

Quando autem opus sit peremptorio, & quando non : habemus sing. doctrinam Saliceti in l.si ea quæ in pen.col. C.qui accus. non poss. quam pro singul. commendat Felin. in cap. causam quæ. in 2.col. vers. quando. extra de rescript. junct.s his quæ scribit Matheius not.13. nota, quod citatio & Felin. in cap. consuluit col.4. & sequen. de offic.delegat. & Iacob.de sanct. Georg. in l.ad peremptorium, col.1.& 2.ff.de judic. vbi etiam in 3 col. ponit, quod præsumatur facta citatio peremptoria ad instantiam partis, quando in actis apparet de commissione citationis : & de citatione & relatione, secundum Abb. in ca.1. in 3.not. de judic & 27. fallentias refert Soc. reg.352. & ponit etiam Marian. in tract. de citationibus, in 27. articulo. in 7. quæst. & seq. & Decius post Barb. in cap.consuluit,in 9. & 10. col. de offic. delegat. vbi idem tenet etiam in monitione facta per nuntium apud acta de mandato judicis,per dictum Baldum in d.l.2. col.1. versic.& idem dicitur. Cotta.

PEREMPTORIVM edictum dicitur quod post vnum vel alterum vel vnum pro tribus datur, quo prætor comminatur se diuersa parte absente cogniturum & pronunciaturum, l.68.70.71.73. ff.de jud.l.53.54.& 59.§.vlt.ff.de re jud.l.3.in fi.ff.de appell.l.1. §.item cum ex edict. ff.de sent.siue appell.rescin. l.2.& l.9. C. quomodo & quando jud.apud Paul.lib.5.sent.tit.5. Et Tertull. in lib.de pudicitia, statim in initio,& Raudeuic. lib.3. de gest. Frider.c.27.Briss.Duar. lib.1.disp.anniuersar.c.27.

PEREMPTORIVM edictum inde hoc nomen sumpsit, quod perimeret disceptationem, hoc est, vltra non pateretur aduersarium tergiuersari. Ad illud autem hoc ordine venitur, vt primo quia petat per absentiam aduersarij edictum primum,mox alterum, per interuallum non minus decem dierum & tertium, quibus propositis, tum peremptorium imperratur, l.68. 69.70. ff.de judic. Vide Contumax.Hot.Prat.

PERENDINI noctine diem tertiam olim in formulis significatam, Cicero pro Muræna docet. Plutarch. in Apopthegm. τριτῶν ἡμερῶν vocat quod Valerius Perendie.

PERENDINVS dies hodie dici potest, cum iudex statuit, aut inter partes conuenit, vt omne instrumentum litis apud acta vtrinque proferatur intra triduum. Et tunc lis & res comperendinata dicitur:Budæus in l.2.ff.de orig.jur.

PERENNE est quod per omnes annos durat Gotho. ad l.1. §.3. ff. de flumin.

PERENNE,aut (ni fallor) peramne auspicium quid sit, docet Festus : Petronia, inquit, amnis est in Tiberim profluens, quam magistratus auspicato tranſeunt, cum in campo quid agere volunt : quod genus auspicij peramne vocant. Amnem autem feminine antiqui dicebant. Con. lib.9.c.1.n.4.

PERENNE flumen describit ICtus, in l.1.§.2. de flumi. vt in flumin. pub.

PERENNIS SERVVS,qui perpetuo seruit vni domino. Spieg.

PERFECISSE ædificium is dicitur,qui ita consummauit, vt jam in vsu esse possit l.ædificia, 139.§. perfeciſſe, ff.de verb.signifi. Perfeciſſe quis vestimentum tunc dicitur, si detextum est, etsi defectum nondum sit; id est,si sit consummatum, Gœddæus in l.rei appellatio, §.1. ff.de verb.signifi.

PERFECTA ætas tametsi multiplicem habet intellectum,vt colligitur in l.fin. C.de his qui ven.ætat.imp. l.cum filio §.vlt.ff. de condit.& dem. & l.ex his, C. quando dies leg.ced. proprie tamen accipienda est,quæ viginti quinque annorum curriculis completur,l.ad reipubl. ff.de honor.& mun. Spieg.

PERFECTE, id est,absolute,pleno jure. Quando isto casu nullo tempore perfecte hominem meum feceris, leg.38. §.qui hominem ff.de solutionibus.Briss.

PERFECTISSIMATVS,erat dignitas quædam non mediocris, quia non omnes Præsides, vt Alciatus docet, clarissimi fuere, sed & perfectissimi quidam, prout prouinciæ dignitas exigebat. Hujus meminere Impp.in leg.1.C.de nat. lib.l.11.Cod.de quæst. Alciat. ex vetustissimis monumentis putat, prætides Tarraconensis Hispaniæ, ac Norici fuisse perfectissimos tantum, quod duabus literis designabant, V.P. sicuti clarissimos viros V.C.Item C. lib.12.tit.33. Spieg.

PERFECTISSIMI dicebantur,qui judicio principis,vel ad præsidatum prouinciæ, vel ad aliam administrationem promoti fuissent. Hi sunt Præses Arabiæ l.4.C.Theod.de pœn. & Dalmatiæ à Marciano, & magister census 30. C. de epist. & cleric. & primicerij scriniorum, l.7. C. de palat. sacr. largit. l.7. C. Theod.de primicer. qui in sacr.palat.milit.& olim duces,autore Marcell. libr.21.Cujac.ad l.1.C.de perfectissima dignit.

PERFECTISSIMVS,titulus est dignitatis in constitutionib.posteriorum imper. l.Cod. de naturalib. liber. Titulus hic etiam tribui ut Proconsuli Africæ apud D.August.epist.68.

PERFECTOR qui quod volebat, diligentia sua perfecit. Spieg.

PERFECTVM quod omnibus suis partibus constat,quodque ita consummatum est, vt jam in vsu esse possit, l.1. ff.de orig.jur. Et proprie cui nihil addi, vel minui salua integritate potest, l. Iurisperitos, ff.de excusat.tutor.Quamuis Vlp.Perfectum ædificium interpretatur, quod tali vsu esse potest, qualem paterfamilias destinauit, l.139. ff.de verb.sig. In pactis,conuentionibusque perfectam intelligimus,cum factum est illud,quod fieri inter partes conuenit, ante enim quã res consummationem acceperit, factum non dicitur : quæ si accesserit, non solum factum,sed etiam perfectum diceretur. Ex Alc. Spieg.adde Brechæum l.pecuniæ,§.opere legato, in tit.de verb.& rer.sign.

PERFECTVM opus dici non potest, cui aliquid agendum, vt perficiatur restat l.pen.C.de his,quib.vt indig.l.vestimentum, 22.ff.de aur.& arg.Gœd.ad l.rei appell.5.§.1.n.9.ff.de verb.sig.

PERFECTVM, & completum,idem l.22.§.omnes autem isti,ff. de jud. Perficere tamen differt ab Implere. vt Alber.in dictione Implere indicat. Spieg.

PERFECTVS annus,qui est dier.365. Nec ideo minus perfectus est, quod vltimus nondum sit exactus, cum satis sit esse cœptum, idque in his, quæ fauorem respiciunt, vt in vsucapionibus in testamen. in libertatibus. Quod si de re odiosa agatur, de momento ad momentum sit computatio. Spieg.

PERFECTVS vsusfructus intelligitur, si vsufructuario à domino constituitur,ad id,vt jus persequendi fructuarius habeat licet

Digitized by Google

ect jam in hyeme fortassis, aut agro adhuc vacuo constitutus sit, Gœdd. d.loco n.12.

PERFERRE inofficiosi querelam litem, causam, exequi, & ad exitum perducere l.16. ff.de inoff.testam. l.6. ff.de collat.l.6.ff. de vsufruct. Prat.

PERFERRE accusationem pro peragere in l.8.C.de his quæ vt indign. Sic perferre causam adulterij in l.11. ff.ad Turpill. & apud Apuleium lib.7. de asino aureo. Sic ille laronum fisci aduocatus nostram causam pertulerat. Briss.

PERFERRI res, id est exportari. Quibus custodiendum perferendumve argentum dederis, l.20. §.vlt. ff.de præscr.verb.

PERFICA Dea à perficiendo erat appellata, quæ obscœnæ libidini patrandæ præerat, Perfica etiam natura à Lucretio libr.2. vocatur, quæ procreationi & perfectioni rerum præest, vt annotauit Turn. aduers.lib.11.c.20.

PERFICERE donationem. Vide §.perficitur. Inst.de donat.

PERFIDE agere circa rem pupilli tutor dicitur potius, quam cõtrectare, l.tres tutores, ff.de administrat.tut. Prat.

PERFIDIA pro definitione à religione, in l.nemo, C.de Summ. trinit. Spieg. Plerumque tamen perfidia mala fides est, vt fidei verbum bonam fidem semper significat, l.1. ff.de constit.pec.l. 1.§.eum tamen deponere, ff.depositi.

PERFIDVS qui fidem violauit, & à fide venit: Infidus vero, cui non est fidendum dicitur, & verbo Fido descendit, quod primam habet longam. Spieg.

PERFOCARE partum in leg.4.ff.de agnos.lib.est abigere, partui vim inferre l.8. ff.de sicar. infantem necare l.pen. C.si de sica. Goth. ad d.l.4.

PERFRVI in totum frui, seu omnem fructum percipere, l.cum quis, C.de nat.lib.1. C.de seru. corrup.manum. Spieg.

PERFRVI id est plene & ad fin.vsque frui. Vt habitatione liceat perfrui ad certum tempus, leg.13. §.si venditor habitationem ff.de actionibus empti.

PERFVGA Gallo Ælio est, qui liber, aut seruus, aut hostis, sui voluntate ad hostes transierit: qui idem dicitur transfuga. Quãquam sint qui credant, perfugam non esse tam qui alios fugiat, quam qui ob spem commodorum ad quempiam perfugat. Spi.

PERFVGIVM. Hoc vocabulum tuta quædam loca fugæ significat. Profugium, magis fugæ spacium notat, & profugi (de quo infra latius) qui in fuga essent: vt, Italiam fato profugus, Lauinaque venit Littora l.eum qui, ff.de priuileg. cred. leg.metum autem præsentem, ff.quod metus causa. Spieg.

PERFVGIVM non vt vulgo dicunt, refugium dicitur: quamvis confugere, non perfugere dicamus, pro eo quod est, perfugium quærere. Spieg.

PERFVNCTORIE Vlp. in l.aut qui aliter, §. §.1. Quod vi aut clam. Neque quidem perfunctorie, aut obscure dicere, aut denunciare, i.vt Bud.interpretatur, non bona fide, nec ex animo, nec justa denunciatione. Papin. Qui non perfunctorie debitum officium impleuerant. Alciatus hanc dictionem in classe earum ponit, quæ aliis in authoribus nusquam eo sensu repetiuntur: aitque, Perfunctorie est leui cura, & aliud agendo: vnde perfungi, & defungi, quod est, vtcunque explicare. At Budæo perfungi, est ad extremum obire munus & strenue operam nauare. Spieg. Vide supra. Dicis causa, Prat. Alij in d.§. non perfunctorie, sed perfusorie legunt.

PERFVNDERE aliquem iudicio, pro cogere iudicium subire & causam dicere apud Cic.pro Rosc. Amer.

PERFVNDERE est aspergere, inquinare. Si quis simo corrupto aliquem perfuderit l.1. ff.de extraord.crimin.

PERFVSORIE subobscure, dissimulanter, non diserte, planeque aliquid dicere. Vlp.l.5. §.1. ff.quod vi aut clam. Debebit n.& diem & horam denunciatione complecti, & vbi, & quod opus futurum sit: neq; perfusorie, aut obscure dicere, aut denunciare id est, non ab aliis sermonibus discrete, vt notari & exaudiri possit: sed fuse per alios sermones, & permiste. Scæuola l.69.§. 5. ff.de euictio. Sed etsi quis in venditione statu liberum perfusorie dixerit, conditionem autem libertatis celauerit. Item, Sicuti qui fundum tradit, & quum sciat certam ciuitatem deberi, perfusorie dixerit, Itinera, actus &c. Hot. Prat.

PERFVSORIE dicere, apud Scæuol. in l.qui libertatis, §. sed & si quis de euict.pro non diserte, non expresse, *nicht eigentlich ausstrucken, anzeigen*. Nam ambigue dicere, aliud sonat. Spieg.

PERGVLA apud Vlp. in l.hæres, §.2. de judic. vt tradit Cujac.21. obs.13. in fin. est exedra angusta, in superficie aliqua ædium, vt glossæ antiquiorum explicant, ὑπαίθριον, ἐξέδρα, ἀναβάθρα, ἔρκος, συνοκλωμα. Tertull.adu.Valen. Cœnacula, in ædiculatum disposita forma, aliis atq; aliis pergulis superstructis. Prop.in lenam.

Horruit algenti pergula curta foco.

In ea plerunq; merces venales dispendebant, & inde l.5.4.pen. ff.de his quæ deiec. vel effud. Cum pictor in pergula clypeum vel tabulam expositam habuisset: vbi etiam Pergulam Basilica ὑπαίθριον exponunt. Et in l.vlt. C.de excus. artif. priuilegium hoc pictoribus dari, vt pergulas & officinas in locis publicis sine pensione obtineant. Hinc illud Lucij Satyr. apud Lact.

Pergula picturam, veri nihil, omnia ficta.

At Bud.Pergula, inquit, pars est domus ex porrecta & propendens, ejus generis, quas Salientes artifices nostri appellant. Prat.

PERGVLA quoque in gestationibus & deambulationibus sedem habet: eoque significatu verbum hoc vsurpasse Plinium manuscripti codicis beneficio deprehendi. Apud eum siquidem lib. 14.c.1. vbi vulgo legitur, subdiuales deambulationes, vmbrosis operculis opacat, vetus optimæ notæ codex habet, subdiales inambulationes vmbrosis pergulis opacat. Briss.

PERHIBERE testimonium, Quod & ferre dicitur. Perhibere autẽ verba, est, vt te audio loqui, siue quantum ex te audio. Spieg.

Περιαγυρτὰι, circuitores, circumforanei, Goth. ad leg.si duas 6.§.1. ff.de excusat.

Περιστόμιον, lustramentum est, Gotgofr.ad l.3.§.3. ibi lustramenti causa ff.ad leg. Corn. de sicar.

Περίκομμις quid, vide Goth. ad l.1.§.1. ff.ad Turpil.

Περιχειρὶς dicuntur armillæ & viriolæ, quæ ornamenta sunt manuum, vide Cuj[illegible] obs. Goth. ad leg.argumento 25. §.ornamenta, 10.ff.de aur.& arg.leg.

PERICLITARI fama, h.periculum esse ne perdatur fama. Spie.

Περίκλυμα est vitium ex pluuia vel vnda contractum, Goth. ad l. 4.§.2. ff.de leg. Rhod. de jact.

PERICVLVM generaliter significat qxodlibet damnum, l.4.ff.de peric.rei vend. quo sensu dicitur, periculo nostro res esse propter dolum culpámve, l.4.ff.naut.caup.leg.1.& t.t.ff.de peric. & commod.rei vend. l.illud, ff.de liber.caus. l.cum plures, §. locator, ff.locat. l.non ob eam 25.ff. pro soc. Proprie verò significat casum fortuitum seu fatale damnum quod humana prudentia caueri & præuideri non potest, l.2. §.si eo tempore ff.de admin.rer. ad ciuit. pert. Vnde periculum regulariter à nemine præstatur, sed ad rei dominum spectat, l.5.C.de pign. act.leg.12. C.locat.l.incendium C.si cert.pet.nisi speciali conuentione receptum sit, leg.1. C.commod. aut mora, l.si in Asia 12.§.quædam, ff.depos.it. vel culpa præcesserit, l.videamus 11.§. 1.ff.locat. leg.1. C.depos.l.contractus, 23.§.fin. ff.de regul.jur. Gœdd.ad l.71.§.1. n.3. de verb.sign.

PERICVLVM nonnunquam significat id quod fit ab artifice tantum experiendi & periclitandi ingenij gratia, seu quod primo ab artifice excogitatur & efficitur, vt postea expoliatur, & accuratius absoluatur. Græci πεῖραν vocant. Hinc Cic. lib.1.de legen. poetis differens, Sed tamen, inquit, nonnulli isti Tite faciunt imperite, qui in isto periculo, non vt à poeta, sed vt à teste veritatem exigant. Prat.

PERICVLVM aliascasum quemlibet ac damnum fatale, seu quicquid fato, mortalitate, vi majore, vel alio fortuito casu contingit. Briss.

PERICVLI nomine, ait Gotho.ad rub. Co.de peric.& commod. rei vend. in homine intelligitur mors, leg. vltim. C.jam dict. tit.l.18.ff.eod.fuga §.3. Instit.de empt. Vulnus, dict.§.3. furtum l.35.§.4.ff.de contr.empt. In agro chasma, inundatio, leg.10.in fi.ff.de peric. & com.rei vend. alluuio seu potius diluuio, l.7. ff.eod. arborum dejectio, l.9.ff.eod. in vino acor, & mucor, l.1. l.6.de peric.rei vend. leg.12. C.de act.empt. In ædibus incendium l.6.C.de peric.& commod.rei vend.l.11. ff.eod.

PERICVLO alicujus res esse dicitur, cum damnum detrimentúmve, quodcúnque incidere possit, ad eum respicit. Is cujus periculo res est, l.18. ff.de damn.infect.

PERICVLVM in tit. C.de sent. ex breuicul. recit. (sic enim non breuiculo vt putauit G. Bud. legendum admonent vetera exemplaria, & peritorum consensus) ad experientiam memoriæ referri putat Andr. Alciat. lib.1.disputt.cap.21. ἀπὸ τῆς πείρας, id est tentamento. Tu illum videas, velim. Nam hanc lectionem ex C.Th.confirmat. Prat. Adde Cujac.5.obseru.35.in fin. qui affirmat, periculum ibi in d.tit. Cod. de sent.ex breu.recitan.poni pro tabella, & idem esse quod index siue libellus. Nam quod in apophth. Plutarchus τὸν Æmilius Probus in Epaminonda periculum vocat. Sed vnum à iudicibus petiit, ait, vt in periculo suo inscriberent. Et Cic. in frument. Honestus est, inquit, quod eorum hominum fidei tabulæ publicæ & pericula magistratum committuntur. Cujac.obser.& emend.li.5. c.25. in fin.

PERICVLVM, interdum experimentum significat: quod raro aliquid sine periculo tentetur. Connan. lib.7.cap.11.n.7. Hinc facere periculum pro experiri. Proprie autem salutis discrimen denotat. An periculi appellatione veniat fortuitus casus, Bart. explicat in l.qui mercedem, ff.locati. Dicitur autem periculo alicujus esse res plurifariam, l.damni infecti stipulatio in princ. ff.de damn.infect. Sed periculum proprie de homine accipitur, l.interpositas, C.de transact. Vnde se periculo subjiciens renunciare vitæ existimatur per text.junct.gloss.l.princeps C.de prin.agent.in reb. lib.12. Notum, & rerum esse periculum, per t.t. ff.de peric. & com.rei vend. Cæterum, periculum mortis quomodo intelligendum sit eleganter exponunt ICti per aliquot ll.de mort. caus. donat. Vide Damnum. Spieg. Prat.

PERPMACHIA, significat Depugnationem, certamen, Velitationem & pugnatoriolam, & est Græca loquutio, ejusdem fere significationis cujus est Sciomachia, nisi quod jam dicta vox

Digitized by Google

Sciomachia mitius vſurpetur, nempe pro pugna vmbratili, quam ſemidoctum vulgus Scrimiam facili procliuitati mendi vocat. Item, pro contentione debili & inuehementi capitur. Nec Sciomachia late differt à Chironomia, quam tractici, h.e. Laniſtæ armorum, magiſtri docent, quo vocabulo Baſilius vtitur in Oiat. οὐχὶ τὸν πυκτικὸν ἐξ ἐπιλωπικῶν ἀθλητὴν λέγω. Cujus hæc verba ſunt, τὸν ἐν ταῖς παλαίαις τοὺς ἰσχνοὺς μιμούμενον, τὸ χειρονομικὸν καὶ ὀρχηστικὸν τῶν ἐμπειρίαν πεποίημαι.

PERIMACHITOS appellatur à Græcis de quo ſit pugna, vt Perimachia dici poteſt contentio de cauſa nondum conſtante liquido & aperte & ſuper qua contentio fiat. Ioan Bapt. in comment. Epiſt. Sidon. Apollin. ad Vincen. lib. 1.

Περίσκιον, ſilicernium, Goth. ad l. 37. pr. ff. de relig. & ſumpt.

PERIMERE diſceptationem, h.e. interpretante Vlp. vltra non pati aduerſarium tergiuerſari, l. & tertium, ff. de jud. Spieg. Prat.

PERIMERE legatum, non eſt prorſus tollere, ſed extenuare, l. qui hominem ff. de adimen. leg. Proprie tamen perimere eſt tollere, & interficere. Hinc apud Vlp. in fi. l. cum hi ff. de tranſact. Iniquum eſt enim, ait, perimi pacto id de quo cogitatum non docetur. Spieg. Prat.

PERINDE, pro ita, l. ſi deferente, ff. quibus modis pign. ſol. & ſimil. Pro æque autem accipitur, vbi non ſequitur, ac ſi, vel atque ſi, vel negatio, vt Valla demonſtrat. Cujuſmodi autem ſimilitudinem inducat, Bart. oſtendit in l. 1. ff. de recept. & in l. ſacrilegij ff. ad l. Iul. pec. Spieg.

PERINIQVVM, l. ſi. C. de iuriſd. omn. jud. vt apud Cic. pro Manil. Quæ videant, ne ſit periniquum, & non ferendum: Spieg.

Περίνοια, id eſt, commentum, Gothof. ad Nou. 147. c. 1. ibi occaſionem aut perinœam.

PERIODICÆ febres, ſunt, tertianæ & quartanæ: quod certis temporibus abeunt, & rurſus redeunt.

Περιόδευται in l. 6. vbi Cujac. ff. de excuſ. tut. vetus interpres vertit circuitores. Zonaras ſic exponit, cap. 57. Concilij Laodicenit περιόδευται λέγονται, διὰ τὸ περιέχειν, καὶ περιπατεῖν εἰς πολλούς. Prat.

PERIPETASMATA, Tapetia Babylonici floris varietate conſpicua. Proinde Lucretio Babylonica vocitata: Non ego prætulerim Babylonica picta ſuperbe texta Sepiramia quæ variantur acu. Super hac re ipſa Martialis inquit: Dicuntur & aulea & Attalica ex teſtamento Attali Pergameni Regis in vrbem his vſus venientibus, dicuntur & ſtromata à Capitolino & periſtromata. Varr. in l. 3. de ruſt. Hæc belluata, h.e. belluis variegata Plautus appellat in Pſeud. vt ne Periſtromata æque picta ſint, Campanica neque Alexandrina belluata conſuta tapetia. Non deſunt qui flectant à verbo Græco πετάζω pando, extendo, ſiue ex textu polymitario extenſili filamine colorarentur, ſeu quod ſolenni feſto & peræque geniali pandebantur & explicabantur. Plaut. in Sticho: Tum Babylonica & periſtromata, ſellas & tapetia aduexit, nimium bonæ rei. Hæc periſtromata vocitantur, quo titulo non abfuerunt, qui ſcientiæ muſcellas libros ediderint. Ioan. Bap. comm. epiſt. Sido. Apoll. ad Agricolam, lib. 1.

PERIRE etiam dicitur id quod non eſt l. id quod conditione, ff. de conſtit. pecunia.

PERIRE dicitur, quod in rerum natura eſſe deſinit, quod rebus humanis ſubducitur ac ſubtrahitur, quod intereidit. Cum pubere filio mater naufragio periit, l. 22. ff. de rebus dubiis.

PERIRE autem dicuntur non res modo animales, ſed & quæ anima carent, i.e. extingui, interdicere, euaneſcere. Et ita perire dicitur argentum, l. 20. §. vlt. ff. de præſcr. verb.

PERIRE etiã dies dicuntur patrono vel hæredi, quib. operæ non eduntur. Pereunt patrono operæ quas libertus propter aduerſam valetudinem præſtare non poteſt, l. 37. ff. de oper. libert.

PERISSE verbo & ſciſſum & fractum, & vi raptum continetur: ait Vlp. l. 9. ff. de verb. ſign. Prat.

PERISSOCHOREGIA, magiſtratus nomen, curator fortaſſe annonæ, ἀπὸ τῆς περισσείας, καὶ χορηγίας quod eſt, abundantiam fertilitatémque ſuppeditare. Alci. in l. periſſochorigiæ, Cod. de frument. Alex. li. 11. Bud. periſſochoregia, quaſi redundantem frumenti delargionẽ, in annot. prior interpretatur. Eſt in poſter. l. de frument. Alex. li. 11. C. periſſochoregiæ nomen, penitus amputetur, & teſſeræ deſignentur. Pyrrhus ait, periſſochoregia eſt magiſtratus annonæ auctæ, ſeu augmenti diſtributor.

PERISSEVMA dici poteſt, quod abundantiam rerum ſuppetit. Hinc περισσεύω copia rerum ſuperare ſignificat. Et eſt congiarium proprie, quod plebi datur: ſicut quod militibus donatinum. Æl. Spart. in Ælio Vero, & Iul. Capitol. in Pio. Solebat autem vltra ſtipendium dari liberalitatis cauſa, vt milites magis addicti Imperatoribus eſſent. Alc. C. de annon. ciui. l. centum periſſeumatis, lib. 11. Sp. Alij eo in loco legunt Parapetreuma.

PERISSOLOGIA, i.e. verborum adjectio ſuperflua: quam & conculcationem noſtrates vocant glo. l. lecta, ff. ſi cert. pet. cujus quoque exempla plurima in Iuſtin. Auth. habemus. Vlp. leg. 1. de ædil. edict. Vitium morbúmque ædiles dixerunt, tollendæ dubitationis gratiâ, περισσολογίαν id etiam à Grammaticis πλεονασμὸν dicitur. Alc. de verb. ſig. lib. 4. Spieg.

PERISTEROTROPHIVM, quod & peritereon dicitur, locus in quo columbæ habitant, Latine columbarium: quamuis columbarium proprie ſit loculamentum ſingulis columbarum paribus præparatum.

Περιστρώματα Græce dicuntur veſtes ſtragulæ, ad circumtegendum parietes aptæ. Eſt quidem περίστρωμα proprie περιστρωτὸς, ſeu genus cortinæ Babylonici floris varietate & elegantia inſignis, qua parietes & aulæ teguntur: quo ſenſu Themiſt. regi Perſarum reſpondiſſe ferunt ſermones hominum περιστρώματα, ſimiles eſſe: cum in his varia & incerta plerumque conſilia lateant, ſicuti in illis varij colores variæque rerum formæ atque figuræ apparere videntur. Et Plaut. in Pſeud. act. 1.

Vt ne periſtromata quidem æque picta ſint Campanica,
Neque Alexandrina belluata, conchyliata tapetia.

verum itaque eſt στρωτὸς proprie non eſſe pallium, niſi etiam ad veſtiendum hominem aptum ſit. Eiuſmodi poteſt eſſe pallium Attalicum, ſiue pictum ac triumphale epirogium: & de quo pallij genere. Ouid.

Eſſe quid hoc dicam, quod tam mihi dura videntur
Strata, neque in lecto pallia noſtra edent.

Gœdd. ad leg. inſtratum 45. n. 3. de verb. ſign.

PERITIA epitheton docentis, eſt facundia dicentis, differentis copia, interpretantis ſubtilitas, l. 1. Cod. de profeſſ. qui in vrb. Conſtantinop. lib. 12.

PERITIA proprie juris eſt, Inſt. de jur. natur. in princ. huius autem mater eſt experientia. Nec philoſophus præcipit otioſe, vt fides ei maxime adhibeatur in arte ea, in qua diligentiſſime ac diutiſſime verſatus fuerit, plurimaque expertus. Sed & apud noſtros regulare eſt, vt peritis credatur de qualibet re l. 1. in pr. ff. de inſp. vent. l. 7. menſe, ff. de ſtat. hom. Prat.

PERITI habentur, qui multa experti ſunt, vocati ab antiquis Iuriſprudentes, quibus ſc. ab experto noti eſſent, atq; ab obſeruatione ritus patrij, leges, mores, conſuetudines: quinq; memoria tenerent, qua in cauſa quoque in negotio, vel ancipiti ac maxime dubio, vel oppido quam difficili, quid à maioribus vel iudicatum eſſet vel conſtitutum, vel publicè etiam ſancitum: vnde qui hujuſmodi facultati dant operam, legum periti ac iuris dicuntur: eaque cognitio appellatur à doctis pariter atque indoctis peritia. Ad eiuſmodi peritos legum & minime ad leguleios aut tabulas forenſes arbitror pertinere, l. Iuriſperitos, ff. de excuſat. doctum & peritum cum ſimile videatur à Cic. diſcretum eſt, vt ſit Peritum amplius, quam quod Doctum. Prat.

PERIVRII reus eſt, qui ſciens fefellit: hæc enim ſolennia erant juriſiurandi verba: Si ſciens fallo, me Dieſpiter, ſalua vrbe arceque, bonis eijciar, vt ego hunc lapidem, Cujac. 1. obſ. 21.

PERIVRVS qui juſiurandum violat, vel qui jurando ius peruertit. Porro ſemel periurus ad præſtandum iuramentũ admittendus non eſt. Vide Bart. in l. ſi quis maior. C. de tranſact. Prat.

PERIVRVS, ſi apparet de eius periurio, an puniatur iure ciuili, varie diſputatum eſt ab interpretib. Illam varietatem fecit pugna, quæ eſſe videtur, l. 2. C. de reb. cred. cum l. ſi duo 13. §. vlt. l. 28 §. vlt. ff. de jureiur. l. quod ſi deferente 21. & ſeq. ff. de dolo malo, l. vltim. ff. ſtellionatus, l. ſi quis maior, Cod. de tranſact. Nou. 42. Nam quidam exiſtimant, cum iuriſiurandi contempta religio Deum habeat vltorem. ſecundum Alexandrum Imp. in d. l. 2. nullam periurio eſſe pœnam conſtitutam: in qua ſententia fuiſſe videtur gloſſa in §. item ſi quis poſtulante, in verbo, nam illud quæritur, Inſtitut. de act. Plerique vero ſcripſerunt periurium quidem jure puniri, ſed non omne, ideoque citatas leges diſtinctione conciliandas eſſe exiſtimabant, in qua tamen ſicut & in modo puniendi multum inter ſe differunt, vt oſtendit Menoc. caſu 2. cent. 4. lib. 2. de arbitr. jud. Quæ diſtinctio non eſt vna & eadem: & quamvis varia animaduerti, tamen eam revocari poſſe ad tria capita. Vnum vt attendatur, per quem iuratum ſit, vtrum per Deum, an vero per principem, ſeu genium eius. Alterum quomodo juratum ſit, vtrum conſulto & deliberato animo, an vero calore iracundiæ. Et tertio quid ex illo juramento ſequatur, id eſt, vtrum alteri, aduerſus quem juratum, eo præiudicetur & damnum inferatur, Ioh. Faber in d. §. item ſi quis poſtulante, n. 5. Zaſius nu. 9. Gomeſ. 29. Inſtit. de act. alterum duntaxat caput attendunt, vt ſi alter ex periurio damnum ſentiat, periurus puniatur ſecundum d. l. vltim. & d. l. ſi duo, §. vltim. ſi nullum ſentiat, non puniatur. Ang. Aretin. tria illa capita coniungit, id eſt, ſiquidem iuratum ſit calore iracundiæ, id perjurium tantum Deum habere vltorem putat, ex leg. quidquid calore, ff. de reg. jur. & l. 1. C. ſi quis Impet. maled. Sin autem deliberato, tum ſi per Deum iuratum ſit, itidem Deum tantum eſſe vindicem ex dict. l. 2. ſi vero per Principem, periurium puniri ſecundum d. l. ſi duo §. vlt. Tertium vero diſtinctionis caput duntaxat in iuramento extra iudicium præſtito locum habere, & tunc periurium puniri ſecundum d. l. vlt. Duaren. ſecundum ac tertium caput amplectitur in tit. florum de iureiur. c. vlt. & in tit. C. de reb. cred. c. vltim. & libræ. diſput. c. 37. reiecta diſtinctione Dei & Principis, vt ſi ex calore, ſine alterius incommodo quis juraverit, ſiue per Deum, ſiue per Principem, is non teneatur: de quo ſolo loquatur dict. l. 2. ſin autem fraudandi cauſa vel in contrahendo extra judicium, vel ex iudicio peierarit, tum teneatur per dict. l. ſi duo, §. vlt. Cujac. autem agnoſcit primum & ſecundum, ita

vt &

Digitized by Google

vt si per Deum pejeratum sit, id perjurium quoquo modo factum, semper Deum habeat vltorem: si vero per Principem puniatur, & in crimen læsæ majestatis incidat, si factum sit consulto: non puniatur, si calore iracundiæ, lib. 2. obseru. cap. 19. & lib. 8. cap. 7. Vtráque hanc sententiam & Duareni & Cujacij vellicat Ioh. Robert. lib. 2. sent. cap. 20. affirmans omne perjurium sine distinctione puniri, non tamen eadem pœna: cámque ob causam non negasse quidem Imperatorem in d. leg. 2. quin puniri debeat perjurium calore per venerationem principis factum, sed negasse modum pœnæ, i. pœnam corporalem seu læsæ majestatis, quod non ex illa parte legis, sed etiam ex l. 2. Cod. ad leg. Iul. majest. colligatur. Atque hæc vltima mihi præ omnibus alijs probatur sententia, vtpote sacris literis, honestati ac legibus magis consentanea. Est enim in legibus animaduertendum, nullibi fieri distinctionem inter perjuria quæ punienda sint vel non, sed indistincte dici, perjurij pœnam sufficere, vt opus non sit id quod ejusmodi juramento decisum est, restaurari, sed omnem distinctionem positam esse in eo, vt non omne perjurium eadem pœna plectatur. Duplex igitur hic versatur quæstio, quæ vtraque confusa has peperit difficultates. Vna est an omne perjurium sit puniendum. Altera si omne puniendum est: an omne eadem pœna afficiatur. Ad primam plerisq; respondent non omne puniendum esse: Robertus ait, omne puniendum esse, quia lex non distinguit, quod mihi probatur. Etsi n. jurisiuraudi religio contempta ab Alexandro dicatur satis Deum habere vltorem, id tamen non spectat ad eum, vt voluerit tantum à Deo puniri, sed inprimis à Deo, tum vero etiam ab hominibus, & ab hominibus non eodem modo, sed hoc vel illo, ratione perjurij: quod illius constitutionis verba, periculum autem corporis, innuunt dum excludendo in specie pœnam corporalem, eo ipso aliam quamuis, quæ tamen coporalis non sit, inclusam volunt. Ex quo apparet, perjurium non eodem modo fuisse punitum; quæ est resolutio ad quæstionem alteram. Nulla enim extat lex quæ certam perjurio pœnam irroget, sed vt Duaren. ait in d. c. vlt. in perjuria olim animaduertebant censores, quæ animaduersio est quidem censoria sed non legitima. Quod vero Duare. ait, censoria seueritate sublata magistratus, quorum de criminib. esset cognitio, cœpisse punire perjuria extra ordinem, id quidem non est falsum, attamen commentitium: Non enim lex extra vlla, quæ magistratibus hanc potestatem concesserit, at extitisse verisimile est ex d. l. vlt. ff. stellionatus: in qua mentio fit relegationis; & in dict. l. si duo, §. vlt. in qua mentio fit fustium: quæ duæ pœnæ ex arbitrio magistratus infligi putabantur. Maxime tamen illa si per Deum aut per Principem juratum esset calore iracundiæ, hęc autem si juratum esset per principem data opera, & quidem in causa pecuniaria. Puto autem fuisse & alias pœnas, sed eas arbitrarias, illarum autem mentionem factam esse quod inter alias maxime vsurparentur. Sane nouissimis constitutionibus, quibusdam casibus est constituta pœna, adeóque lege. Vnus est ex constitutione Arcadij in l. si quis major. C. de transact. vt si quis factas transactiones solidauerit juramento, & fidem non seruauerit, is fiat infamis, re & ejus emolumento, de quo transactum est, careat, & præterea pœnam, si de aliqua conuenerit, præster. Alter est ex constitutione Zenonis quæ est l. pen. C. de dignit. lib. 11. vt si viri illustres cautioni juratoriæ judicij sistendi causa non paruerint, hanc perjurij pœnam ferant, & in causa quidem ciuiliter actor mittatur in possessionem, in criminali autem spolientur illustri dignitate, & inconsulto Principe damnentur. Tertium casum ad dict. leg. pen. notat Cujac. fuisse in quadam constitutione Græca posita sub tit. C. de cust. reor. quæ desideretur, cujus sententia sit, vt quilibet alius, qui non paret cautioni juratoriæ, jus suum amittat. Quartus est in Nouel. 117. in qua Iustin. constituit, vt tribunus militum vel chartularius militia exauthoretur, si mulieri de marito suo inquirent falso juauerit eum perijsse. Quintus est ex Nou. Leonis & Constantini, qui fuerunt ante Iustinianum, cujus sententiam refert Harmenop. lib. 1. epit. lib. 7. vt ei qui ex authoritate judicis vel voluntate aduersarij delata jurisiurandi conditione pejerarit, vel etiam testi perjuro lingua præcidatur, vt meminit Cujac. lib. 7. obs. ca. 17. circa fin. Hodie sextus addi potest ex constitutione criminali Caroli V. Imp. art. 107. & 108. quod vtróque disponitur, quomodo perjurus in causa vel ciuili vel criminali puniri debeat, & confirmatur pœna consuetudinaria, quæ est amputatio duorum digitorum quibus iuratum est. Vult. ad §. item si quis postulante, 11. n. 20. & 21. Inst. de action.

PERLVSORIVM judicium, i. collusorium, collusionis causa institutum, cum aliud agitur, aliud simulatur, Vlp. l. 14. ff. de appell. Si perlusorio judicio actũ sit aduersus testamentũ, an ius faciat iudex videndum. Exhæredatus filius querelam inofficiosi aduersus institutum per collusionem mouerat, vt quum inofficiosum esse testamentum per institui conuenientiam ac dissimulationem probasset, & legata & libertates intercideret, Budæus tamen prolusorium corrigendũ putat, & de prolusione multa tractat, sed nihil ad mentem Vlpiani, vt mea fert opinio. Hot.

PERLVSORIO, pro Prolusorio, Briss.

PER manus traditum esse, ait Africanus, quod ea de re nihil constitutum sit nominatim, sed communi quadam omnium tum principum tum jurisprudentum sententia & opinione receptum Conn. l 9. c. 6. n. 5. vide supra, Per manus tradi.

PERMISSV meo, pro permissione, exemplo. Cic. in l. 1. ff. ne vir fiat ei. Spieg.

PERMISSVM ad certum tempus, censetur exacto illo prohibitum, l. Imperatores, ff. de postul. ex Alber. Spieg.

PERMITTERE significat præcipere, not. in c. accedens 50. distinction. Item remittere significat, l. 37. ff. de pact. Prat.

PERMITTERE est concedere, sinere. Legis virtus hæc est, imperare, vetare, permittere, l. 7. ff. de legib.

PERMITTI varie dicitur, primum quod nullo iure prohibetur, vt secundas nuptias contrahere, c. contrahere 31. quæ 1. Permitti quoq; id dicitur, quod contra constitutiones humanas indulgetur, vt contrahere matrimonium in 5. gradu, c. quidam nu. 55. q. 3. Permitti dicitur & illud, quod & illic tum est, vt magis illic tum viteur: gloss. in c. omnis autem, 3. distinct. Prat.

PERMITTI dicitur quod jure, lege, vel à principe conceditur. Br.

PERMITTO Cum Imp. vel lex hoc verbo, similive vtitur, quia præsentis est temporis, ipsam legum indulgentiam significat, quæ perpetua est: non item judicis opem plerunque temporariam, vt docet Bart. in leg. jubemus, 2. §. sane si hæc nostræ, C. de sacrosanct. eccle. Spieg.

PERMVTARE pecuniam, est, inquit Budæus, per mensam mittendam curare. Permutare vero ære alieno, significat commutare in alienum debitum: & alieni debiti vice accipere. Idem obseruauit, permutare, pro emere positum, apud Plinium.

PERMVTARE dicuntur, qui res quarum domini sunt, inuicem mutant, vltro citroque dando & accipiendo. Olim vnusquisq; secundum necessitatem temporum ac rerum vtilibus inutilia permutabat, l. 1. ff. de contrahen. empt. Briss.

PERMVTATIO nihil aliud est, quam contractus, do vt des leg. naturalis §. 1. de præsc. verb. Diuiditur in do vt des, Do vt facias, Facio vt des, Facio vt facias: & in permutationem, iuxta Paul. Cast. in l. 2. de jure ju. Obtinet autem permutatio instar emptionis, l. sciendum, §. emptores, ff. de æd. ed. Spieg.

PERMVTATIO est conuentio iurisgentium à populo Romano ita tecepta & comprobata, vt ei tamen neque suum nomen dederit (sunt n. emptio & locatio quædam permutationis formæ) neq; certam actionis formulam constituerit: adeo vt sese inter se contrahentes cogere rem mutuo præstare non possint, sed quum alter rei acceptione obligatus est, vel quanti alterius interest præscriptis verbis actione præstare cogitur: vel rem acceptam, quasi causa non secuta, reddere: aut si eam dederit quæ euincatur, in factum actione quanti interfuerat, exoluere, vti constat ex l. 1. ff. de rer. permut. Prat. Hot.

PERMVTATIONIS significatio duplex est: generalis & specialis: Generalis appellatio omnes comprehendit contractus & nominatos & innominatos. Nihil enim aliud sunt contahendi formulæ, nec alio pertinent, quam vt permutando communicentur res mundanæ alteri ab altero, ordine quodam politico, ac consensu interueniente: vt cesset confusio absolutæ communionis, paritura dissentiones, rixas, homicidia, ac summam perniciem Reip. Vt ecce, si tu habeas rem, quam ego desidero: certe non est rapienda quasi communis: quia si id fiet, tu vi eam defendes, & perueniemus ad arma. Quid ergo? vtar permutandi medio, h. e. commutabo tecum dominia & transferam aliquid vicissim ad te, vt vltro & non grauate dimittas mihi tuam rem, quoniam causari non potes vllam læsionem Effectus enim permutationis, est ipsa æqualitas vtilitatis inter contrahentes, quæ conseruat pacem. Prat.

PERMVTATIONIS specialis appellatio refertur ad res quæ pro rebus datur diuersi generis. Nam olim in prisca simplicitate, homines sibi species rerum comparabant aliis speciebus, perinde vt nunc pecunia numerata facimus; quippe quod tunc pecuniæ vsus non esset. Vtramq; hanc significationem tractat Paulus in l. naturalis ff. de præscript. verb. In hac quæstione, ait, totius ob rem dati tractatus inspici potest. Quasi dicat, Repetamus originem omnium contractuum, quæ consistit in causis, ob quas alter dat alteri. Nam communicatio rerum exigit dationem, datio causam, causa mutuam permutationem, permutatio distinguitur in species & formulas nominatas & innominatas. Hinc habes rationem, quare permutatio dicatur contractus innominatus, cum vtique solenne ac elegans nomen sit Permutatio. Nam est quidem nomen, sed quod simplicem illam ac naturalem duntaxat rationem significat. Cæterum alij contractus habent nomen proprium, quod exprimi ciuilem quandam formulam: Eorum igitur contractuum respectu permutatio censetur innominata. Prat.

PERMVTATIONIS nomen (ait Briss.) generale omnibusq; conuentionibus, in quibus vtrinque aliquid intruenit, commune est. Nam ære mutari dicitur quod pretio emitur. Colum. li. 8. cap. 5. Cætera vel reponantur vel ære mutentur, Plin. lib. 59. c. 1. Quaternus denariis scrupula eius permutata reperio. Va-

Digitized by Google

ler.Max. lib.7. cap.6. vt sex millibus denarij singula vasa permutarentur. Apul. Apolog.1. Nam sæpenumero & vinum, & holus, & pomum pretio mutaui. Tracta autem est hæc locutio à Græcis, qui eodem in significatu verbo ἀμείβειν vtuntur. Vnicus Timonis versus à Gellio lib.3. cap.17. relatus huic rei probandæ sufficiet. Sic autem habet, πωλῶ ἐγὼ σκόροδα ἀλλᾶσθαι θέλων. Seruius vero in illum Verg.locum Georg.

Quamvis Milesia vtentur vellere magno.

Hanc significationem ab antiquo more repetit,quo mercimonium omne in permutatione consistebat. Hac plane ratione mirum nemini videbitur, si permutatio in proprium transisse contractus nomen negetur. Tertul. etiam non semel libertate mutare seruum, pro ad libertatem perducere dicit, vt in lib.de resurrect.carn. Si famulum,ait, tuum libertate mutaueris, &c. & lib.de pœnit. Quis enim seruus posteaquam libertate mutatus est, furta sua & fugas sibi imputat? Briss.

PERMVTATIONIS primus est & antiquissimus contractus, ab indigentia & ipse ortus vt reliqui omnes. Nam cum nemo sibi omnia præstare posset, quæ essent ad vitam commode atque honeste degendam necessaria, propter imbecillitatem ac inopiam desideratæ sunt commerciorum atque officiorum mutationes, vt his dandis accipiendisq; quod minus ipsi per se possent,reciperent ab aliis,vicissimq; redderent, quod in sua positum esset potestate & facultate. Licet autem permutatio & emptio simillimæ sint:& eodem pene iure censeantur. Hoc tamen differunt,quod in emptione pro re pretium datur. In permutatione res pro re, precium pro pretio. Paul. sicut aliud est vendere,aliud emere,alius emptor,alius venditor:ita aliud precium aliud merx. At in permutatione discerni non potest, vter emptor,vter venditor sit,multumq; differunt eorum præstationes. Emptor enim nisi fecerit nummos accipientis,tenetur ex vendito. Venditori vero sufficit ob euictionem se obligare,possessionemq; tradere,& purgare se dolo malo. Itaque si euicta res non sit, nihil debet. In permutatione vero si vtrumq; pretium est:vtriusq; rem fieri oportet:si merx,neutrius. Sed cum debeat & res & precium esse:non potest inueniri,quid eorum merx & quid precium sit:nec ratio patitur, vt vna eademque res & væneat & precium sit emptionis. Conna.lib.7.c.5. nu.2.& 6.

PERMVTATIO Glauci & Diomedis:prouerbialiter dicitur,quoties inæqualem commutationem significamus, hoc est, deteriora pro melioribus reddita, scilicet ærea pro aureis. Historia refertur ab Homero Iliad. lib.6. vbi Glaucus cum Diomede aurea sua arma pro æreis permutat: meminit eius & Imper. in procem. π. Corras.Miscel. lib.2.c.15. n.1.

PERNICIANVM SC. de quo vide Vlp.tit.17.regul.

PERNICIES, non destructionem, sed proprie exitium, *endtlich Vndergang*, vel *gentzlichem Abbruch* significat, apud Iustinianum.Inst.quib.alien.licet §.1.in fi.Expone ibidem, Substantiæ earum, *ihre leibs nahrung*. Old.

Πέρνη dotem significat: hinc ἐπίκληρος de quo vide suo loco.

PERNICIOSVM vrbibus mercimonium, hoc est, damnum afferens, *dass gemeiner Burgerschafft schaden zurichtet*. Nobiliore natalib. & honorum luce conspicuos, & patrimonio ditiores exercere prohibet Imper.l.3. Co.de commer. & mercat.Spieg.

PERNOCTARE extra vrbem intelligendus est, qui nulla parte noctis in vrbe est. Per euim totam noctem significat,ait Pompon.in l.vrbana, 166.§.1. vbi Gœddeus ff.de verbor.sign.Lege, Abnoctare. Spieg.

PERO vt vult Hoto.est rusticum calceamentum, citans Seruium Gramm. Quomodo autem legendum sit apud Alphenum in l. in nauem 31.ff.locati, inter Dd. non conuenit. Nam Centonibus legit Halœander. Beronibus & Peronibus Budæus, id est, sarcis,quo verbo vsus est Plinius 36.c.14.& Vitru.5.in fi.Cotta. in dictione Argentum eam opinionem mutuatur suppresso Budæi nomine, Cuiac.7.obseru.39. Florentinam tuetur,additque Græcos in hanc legem interpretari cophinis. Turneb.24. aduers.2. legit Eronibus. Erones accipit texta quædam storiarum & tegetum more,in quibus interdum pauperes dormiebant,& fruges reponebantur. Item vasa viminea tegetib. & cophinis similia: Græcis σαγμοί Donatus in Phor. Teren. Phormio non à formula, sed phormione dicitur Sparteo, quem nos Eronem dicimus triuialiter & pro consuetudine,Goth.ad d.l.in nauem 31.vide supra in verbo Ero Eronis.

PERORARE causam est concludere in causa.Pedian.in Verr. Prætor accersitis in omnib. eiusdem causæ iudicibus, ad suum tribunal considentibus perorari causam iubebat, & cum ab vtraque parte satis dictum esset, imposita cuique,qui finierant necessitas dicendi dixit:tum prætor pronunciabat, dixerunt, & in consilium iudices mittebat,vide Lpatre,ff.de quæst. Spieg.

PERPENSVM idem est quod examinatum: vt perpensum consilium dicitur in procem. Clem. in prin. Io.Bellon. etymol. Est enim perpendere nihil aliud quam diligenter considerare.

PERPERAM vox deriuata videtur ex duabus dictionibus, περὶ id est,vltra excessiuè:& πρᾶγμα eiusdem significationis,vt perperam fieri dicatur, in quo modus tantum exceditur, vide Alc.libr.1. parerg. c.pen. Perperam vulgo quidem significat, non iure sine injuria,leg.22.§.cum autem, ff.rem rat.hab. l.11.§.ex facto, ff.de minorib. leg.42.ff.de liber.cau. l.8.§.sed si quæratur,ff.si seruit.vind. leg.62. fin.de re judic.verum nonnunquam etiam perperam nihil aliud est, quam imprudenter, & per errorem, l.26.§.1. ff.de pact.dotalib. l.40. ff.de condict.indeb. l.9. ff.de constit.pec. leg.pen.§.vlt. ff.pro suo, l.82.§.si Titius ff.de furt. leg.1.C.si major fact.alienat.Paul lib.3.sent.tit.6.ad fin.Vlp.in Inst.tit.24. Briss.

PERPERAM factum, quandoque accipitur, quod dolo factum est, à Perperis fratribus,qui & Cercopes dicti sunt,& impostores erant: vnde Græcis περπερεύεσθαι verbum,petulanter,aut dolose agere. Ex Alciat. ibid. Spieg.

PERPETRARE,perfectionem actus,& plerúnque in mala re denotat l.fin.§.si quis autem, ff.de bon.eor.qui mort.sibi consciuerunt.Iustin.Insti.de publ.jud.Sin autem per vim raptus virginis fuerit impetratus. Vide Alciat.in comment. Spieg.

PERPETVI non vna est pro adjuncto verbo significatio. Perpetuum edictum est quod in omnes causas propositum & juris perpetui statuendi causa scriptum est.& vt Vlp.in l.7.ff.de jur. omn.jud.quod perpetuæ jurisdictionis causa non quidem prout incidit,propositum est. Perpetua autem primum facta sunt edicta Prætorum,lege Cornelia,antea annua cum essent: Quæ demum in ordinem à Saluio Iuliano ex Hadriani Imp.& Senatus autoritate digesta atque composita, titulisque distincta postea ICtorum commentariis explicata sunt, l.pen. C. de cond. indeb. l.2. §.si quid etiam C. de vet.jur.enucl. & apud Eutrop. in Adrian. Eóque perpetui edicti appellatio in omnib. librorum nostrorum locis referenda est. l.2.ff.de statu hom. l.78.§. cum existimaret,ff.de l.li.2.l.6. C.de bon.poss. l.8.C.de inju.l. 3.C.de his qui vi vel met.l.5. ff.de extr.crim. Vt autem perpetuam jurisdictionem Vlp. ita perpetuum jus certum & in omnia tempora scriptum. Quint.in decl.& Diocl.in l.8. C.de pig. act.dixerunt. Briss. & Duar. lib.1. disput.anniu. c.48.

PERPETVI appellatio nonnunquam vitæ tempus amplectitur, vt in l.8.§.siue igitur, ff.de transact.alimenta perpetuo relicta intelligimus quoad quis viuat, & in leg.4.ff.de procur.in perpetuum procuratorem dari traditur, qui tamen post mortem dantis duraturus non sit. Briss.

PERPETVVM dictio regulatur secundum subjectam materiam, vt concludit gl.singularis, in ea enim in verb.perpetua,10.q.2. Corn.consil.59.diu.coll.1.vers.& verb.lib.2.Proinde singulariter decidit Bar.in l.annua, §. Titia, ff.de ann. leg. quod legat. annum factum in perpetuum, debet restringi tulum ad centum annos, & hæc decisio ampliatur, vt procedat etiam in legato facto Ecclesiæ secundum Bart.in leg. si vsusfruct. municipibus,ad fin.de vsufruct. legato.

PERPETVVM dicitur, quod non est sine præfinitione temporis vt in Inst.de perp.& temp.acti.in pri.&c.Ioan.Bello. Etymol

PERPETVVM,pro centum annis, teste Bart.in l.si vsusfructus,ff. de vsufruct. leg. Spieg.

PERPETVVM,teste Budæo, pro generali accipitur,& quod semper obtinet.Paulus:Cum hæreditas ex fideicom.causa restituta est, si ante compromissum est, puto fideicommissarium cauere debere hæredi. Nam quod dicitur,retinere eum oportere non est perpetuum, i.non semper accidit. vide Æternus paries. Sp.

PERPETVVM,pro continuato,non interrupto,aut temporis spacio intermisso,l.seruitutes, 1.responso, ff.de seruit. l.pure.§.si. ff. de doli except.

PERPETVVM esse non potest,quod personis non rebus conceditur,l.sordidorum,C.de excus.mun. lib.10. Spieg. (vsitatum.

PERPETVVM jus in l.9. C.de pign. act. interpretatur ibi Goto.

PERPETVA actio obligationi temporali opponitur, l.37. ff.de neg.gest.Perpetuæ actiones vocantur,quæ olim in perpetuum viuebant, hodie sine constitutionibus præscripto,id est,30.vel 40.annorum curriculo finiuntur, ad differentiam temporalium, quæ 6.mensibus anno, biennio vel triennio finiuntur. Inst.de perp.& tempora.l.6.§.vlt.ff.de re jud.l.3. C.de præscri. 30.ann.l.5.C.ad Maced. Arque ita interpretandum est,quod legitur perpetuo quem teneri & in perpetuum actionem dari, l. 29.§.vlt.cum l.seq.ff.de dolo,l.17.§.1.ff.de damn.infect.l.20.§. hoc inierdictum,ff.de nou.oper.nun.l.17. ff.de castr.pec. l.3.§. 1.ff.de vi & vi arm.l.vlt.§.hæc judicia, ff.nautæ,caup.l.5.§.hæc autem actio,ff.de his qui dejec.& aliis multis locis. Briss.

PERPETVA causa in seruitutibus,vt res semper sit idonea ad seruitutis vsum, vide l.1. §.hoc interdictum, ff.de fonte, Vide & Veronens.in seru.vrb.tit.de seruit.oneris ferendi, col.2.

PERPETVA consuetudo,quæ semper seruata est,l.6.ff.quod cujúsque vniuersit. Hot.

PERPETVA locatio. Tametsi olim ICti veteres tractarint de ea,alij tamen ad venditionem, alij ad locationem referendam existimarunt. Quod primus Zeno Imperator constituit proprium censeri contractum,qui Emphyteuticus dicatur habeátque suas pactiones contrahentium, vel (ijs deficientibus) interpretationes à jure,sicut alij contractus teste Iustiniano Inst. de locat.l.1.C.de jur.emphyt. Veteribus tamen simplici forma cognitus fuit ex Old. Spieg.

PERPETVA

PERPETVÆ locationis initium cœpisse à publicis fundis verisimile est, quod res communes vt plurimum geruntur negligentius. Idcirco fundos publicos certis pensionibus iisque perpetuis locare soliti sunt, vt & & agri cultione, & calamitatum periculo, quæ multæ solent accidere, liberarentur. Quod postea passim etiam priuati in suis fundis vsurparũt, vt arandi, serendi, colligendi, seruandique solicitudinem deponerent. Sed in iis qui satis boni essent natura, tempus locationis angustarunt: In iis vero, qui nisi magna cultura & multo labore nihil ferrẽt, quasi desperatos aliquos dimiserunt in perpetuum, contenti modica pensione, quæ veri domini memoriam conseruaret. Atque horum conductores perpetuarij vocantur à Grat. Honor. & Theod. Imp. l. 1. §. vlt. C. de locat. præd. ciuil. vel fisc. siue templorum: quo pacto videtur Seneca perpetuum mulionem vocare: non qui cuiquam ad mulas agendas operam suam in perpetuum locauit, id est, dum viuet: sed qui nullum vnquam aliud genus vitæ secutus est, &c. Conn. lib. 7. c. 12. n. 1. & 2.

PERPETVÆ exceptiones sunt, quæ semper locum habent, nec euitari possunt, neque vllo temporis spatio, vel rei vllius mutatione amittuntur: 1. quarum vis certo tempore adstricta conclusaq; non est & semel obiectæ: ita extergunt obligationem, vt ea tepeti postea non possit: veluti doli mali, rei iudicatæ, pacti perpetui, i. cuius vis certo tempore adstricta concluſaq; non est, l. 3. de except. l. 24. l. 40. ff. de condict. indeb. l. 34. §. vlt. ff. de solut. l. 14. ff. de liber. leg. l. 10. ff. de verb. sign. Briss. & Prat.

PERPETVÆ trabes, i. solidæ & non coagmentatæ, inquit Bud.

PERPETVALE. Quintilianus lib. 2. c. 14. ἀϊδιον i. (vt dicamus quomodo possumus) vniuersalia, vel perpetualia. Spieg.

PERPETVARE, sine intercessione continuare: quod fit per successionem, & surrogationem: Vide Bart. in l. eum qui debere, ff. de seruit. vrb. præd. Spieg.

PERPETVARII obligationes dicuntur, quæ tempore cæsuve aliquo perituræ perpetuæ fiunt, l. 91 §. nunc videamus, ff. de verb. oblig. l. 9. §. si is qui temporaria, ff. de iureiur. l. 58 §. vlt. ff. de fideiussorib. l. 24. §. vlt. ff. de vsur. l. vlt. ff. de fideiussorib. tut. Briss.

PERPETVARI dicũtur obligationes, quæ ob culpam factumve debitoris, vel litis contestatione, perpetuæ efficiuntur. Briss.

PERPETVARI pœna dicitur, quæ ex temporali perpetua fit, l. 8. quisquis, ff. de pœn. Quod dicitur in l. 27. ff. de seru. vrb. Perpetuam causam seruitutum esse debere, hunc sensum habet: ita seruitutes constitutas, comparatasque esse debere, vt res semper sit idonea ad seruitutis vsum ferẽdũ: v. g. Ex aqua quæ atescit, & ex cisterna aquæductus cedi non potest, quoniam causam seu materiam perpetuam, i. e. viuam & perennem aquam non habent, leg. 1. §. hoc interdictum, ff. de fronte: At ejus aquę, quæ ex dœlo cadit in vicinum immittendæ vtiliter constituitur seruitus, quoniam & si ea assidue non cadat, cum tamen ex naturali causa cadat, perpetuo cadere intelligitur. Briss.

PERPETVARII dicuntur, qui fundum à principe, vel à Republ. conductum, certo canone in vitam suam habent: vel etiam hac lege, vt ad alios transferre possint, l. fin. C. de locat. præd. ciuil. lib. 11. Spieg.

PERPETVARII fundi, ad distinctionem, vt videtur, emphyteuticorum, dicti sunt.

In PERPETVVM locatos agros vectigales. Paulus interpretatur i. e. vt tandiu pro his vectigal pendatur, quãdiu neque ipsis qui conduxerint, neq; his qui in locum eorum successerint, auferri eos liceat, l. 1. ff. si ager vectig. l. 11. §. 1. ff. de public. Briss.

PERPETVARIVM jus pro jure emphyteuticario vsurpatur in l. 1. C. de offic. com. sacr. palat. ab eo, vt opinatur Briss. quod in perpetuum prædia locarentur.

PERPETVI vsus causa posita, vel perpetuo esse dicuntur in ædibus, quæ non temporis causa accommodata, neque ad tempus posita, sed vt ibi permaneant, collocata sunt, l. 17. §. Labeo, de action. empt. l. 32. ff. de pignorib. l. 35. §. rerum autem, ff. de hæred. instit. l. 242. §. vlt. ff. de verb. sig. l. 2. C. eod. tit. Briss.

PERPETVO dictio opposita instrumento, vt puta, vt QVIS PERPETVO TENEATVR, tollit cursum præscriptionis. Cæp. caut. 119. incip. potest dari, Bart. in leg. 3. in pr. ff. quibus mod. vsusfr. amittat. Bald. in l. quod si nolit, §. si quid ita, ff. de ædil. edict. Andr. Sicul. consil. 53. col. pen. & antepen. lib. 2. Cotta.

PERPETRO, pro generaliter, in l. Nesennius, §. tractatum. Digest. de negotiis gest. Aliquando pro incommutabiliter in Authent. hoc jus porrectum C. de sacrosanct. Eccles. Spieg.

PERPETVO inductæ res in prælium dicuntur, quandiu inibi sunt necessariæ, l. debitor, ff. de pignor.

PERPETVO vinctus in l. 10. C. de pœn. interpretatur ibi Goth. in decennium.

PERPETVO. & certo tempore opponuntur, l. falso, C. de diuers. rescript. §. fin. l. pure, ff. de doli except. Spieg.

PERPETVO durare, id est, 30. annis, vt de actione ciuili dicitur Instit. de perpet. & temp. act. Spieg.

PERPETVO morbo aliquo negotiis suis superesse non posse, apud Vlp. in l. qui, ff. de postuland. Spieg.

PERPETVO, id est, in perpetuum & in infinitum tempus. Hæc actio perpetuo competit, l. 3. §. 1. ff. de vi & vi arm.

PERPETVVM ab æterno Philosophi distinguunt: Æternum enim illud dicunt, cuius nullus omnino est finis: Perpetuum cuius etiam finis esse potest, ipsi nimirum destinatus. Cum igitur Iurisconsultus in l. 1. ff. pro socio dicat, societatem coiri p. esse in perpetuum: illud restringendum est ad tempus vitæ sociorum, Vult. ad . manet, cum seqq. n. 3. Instit. pro soc.

PERPETVVM morbum interpretor, qui cuique rei agendæ impedimento est, & cuius sanandi spes non superst, l. 22. §. si maritus, ff. solut. matr. l. penult. ff. de vacat. muner. l. 5. ff. de postul. l. 54. ff. de procurat. l. vnica, C. qui morbo se excus. Huiusmodi morbus habetur furor. l. vlt. C. de cur. fur. Briss.

PERPETVVM vestimentum, quatenus durat, accipitur, l. id vestimentum, ff. de pecul. Quandoque pro decennio sumitur, vt in l. nam Imperator, ff. de leg In summa, multiplicem hæc dictio habet intellectum: vnde ad materiæ qualitatem respiciendum est, arg. l. si vno ff. locati, quod & Alb. admonuit. Spieg.

PERPETVVS morbus, qui temporalis non est, qui intermissionem non habet, sed rebus gerendis impedimento est. Morbus qui perpetuus est, & qui tempore finitur, aduersantur, l. vlt. §. 1. ff. de ædil. edict.

PERPETVVS lacus is est, qui perpetuam & perennem nec arescentem aquam habet, l. 23. §. 1. ff. de seruitutibus rustic. l. 1. §. lacus ff. vt flumin. publ. Briss. Conn. lib. 4. c. 9. n. 1.

PERPLEXVM casum, pro maxime dubio. Commentatores accipiunt. Habent autem perplexa in iure nostro, instar Ceratinorum, Crocodilinarumque quæstionum apud Sophistas, Accursius vocat Circulare dubitum, in l. Claudius, qui pot. in pign. hab. Spieg.

PERQVAM, pro nimis, Vlp. in l. prospexit, §. 1. in fi. qui. & à quibus manum. Quod quidem perquam durum est, sed ita Lex scripta est. Spieg.

PERRARO leg. fin. de Senator. l. 2. de iudic. Alberic.

PERSCRIBERE, Græcis ἀναγράφειν. est in tabulas publicas, actaque referre: quod in registro scribere vulgo dicunt, vocabulo à regestis deducto, Cic. in Verr. act. 5. Primum, mihi literas publicas, quas in ærario sanctiore conditas habebant, proferunt, in quibus ostendunt, omnia quæ dixi ablata, esse perscriptæ Idem: vt quisque eius rebus tuendis conseruandisque præfuerat, ita perscriptum erat. Et libr. 10. famil. epist. 13. Id ex ipso SCto poteris cognoscere: ita est enim perscriptum, vt à me de scripto dicta sententia est. Hinc perscribere pecuniam est, inquit Donatus, multis per scripturam reddere vel dare in illud Terentij ex Phormione:

Quod? ne ego perscripsi porro illis quibus debui.

Sic Cic. libr. 16. ad Attic. epist. 2. De Publico autem, quod perscribi oportet, moram non puto esse faciendam. Et paulo post: Sed cum videas, quantum de iure nostro decesserimus, qui de residuis cccc. H. cc. præsentia soluerimus: reliqua perscribamus. Id est, non repræsentemus, sed per mensæ scripturam ad soluendum certo die constituamus, nosque obligemus, & creditori caueamus: Vide scribere. Prat.

PERSCRIPTIO, Græcis διαγραφὴ est ea in tabulas publicas relatio, Modest. in l. 10. ff. de decur. Herennius Modest. respondit, sola alibi perscriptione (sic enim legendum) minime decurionem factam, qui secundum legem decurio creatus non sit: hoc est, Non satis est in album esse relatum, nisi recta allectio præcesserit præscriptionem. Cicer. Phil. 5. Illa vero dissipatio pecuniæ publicæ ferenda nullo modo est, per quam septies millies falsis perscriptionibus, donationibusque auertit. Idem pro L. Flacco, perscriptiones pro syngraphis accepit. Perscriptiones cum mulierculis aperta circumscriptione fecisti. Prat.

PERSCRIPTOR, cautor, qui formulas concipit, tabellio. Cicer. Verrin. Scribam tuum dicit Verres, huius perscriptorem fenerationis fuisse. Prat.

PERSCRVTARI est diligenter inquirere, l. mercatores, Cod. de commerc. & mercat. Perscrutari naturam criminis, est rationem autem speciem criminis inquirere.

PERSECVTIO delictorum aut propria aut communis, l. 2. ff. de re milit.

PERSECVTIONIS verbo extraordinariæ persecutiones significantur, quarum cognitionem ipse magistratus suscipit, qui iure ordinario non cognoscere ipse, sed iudices dare solet, l. 178. §. 2. de verb. sign. Ita persecutionis verbum accipio in l. 24. ff. rem rat. hab. l. 18. ff. de acceptilatio. L. 27. ff. de oblig. & actio. l. 34. & l. 49. ff. de verbor. sign. Cuiusmodi olim erant fideicommissorum petitiones, de quibus extra ordinem prætores ius dicebant. Et hæc propria verbi significatio est, qua neglecta plerumque omnem iudicialem petitionem persecutionem appellamus, quæ res exemplorum confirmationem non postulat. Briss. & Gœdd. ad l. 34. ff. de verb. sign.

PERSECVTIO diuiditur in actionem & meram persecutionẽ: eoque sensu persecutio genus actionis constituitur, in §. 1. Instit. de act. Persecutio sic proprie dicta est, quæ mero iusdicentis officio expeditur, l. pecuniæ 178. §. actionis, ff. de verb. sign. Et ideo extraordinaria dicitur: quia iudicium nũquam ingreditur: actio ingreditur, etiamsi sit in factum vel vtilis. Actio-

Digitized by Google

nes quamuis vtiles, tamen omnes dicuntur ordinariæ: persecutiones extraordinariæ, d.l.pecuniæ, §.actionis, Gœdd.ad.l. §4.de verb.sign.n.3.

PERSECVTIONIS verbum longe ab actione separatur: est enim Persecutio genus:cuius altera species actio,altera generis sui nomine Persecutio appellatur. Actio est, in qua legitima formularum conceptio obseruatur: qua de causa iuris ordinarij esse dicitur. Persecutio vero est,cum prætermisso legitimo agendi ordine ac formularum ritu apud magistratum experimur: qua de causa Extraordinaria nominatur in l. pecuniæ, 178.ff.de verb.signif. vbi Vlpianus exemplum fideicommissorum profert: Et si quæ,inquit,alia sunt, quæ non habent iuris ordinarij executionem. Quem locum idem Vlpianus cap. Instit.25. sic explicat: Fideicommissa non per formulam petuntur,vt legata: sed cognitio est Romæ quidem consulum, aut Prætoris, qui fideicommissarius vocatur: in prouinciis vero Præsidum prouinciarum. Hot. Adde Brechæum in l.pecuniæ, §.actionis verbum,in tit.de verb.& rer.sign.

PERSECVTIO parit actionem,h.e.persecutio obligatæ rei aduersus possessorem eius, facit actionem hypothecariam censeri in rem: accipitur enim,parit,scilicet, quantum ad causam formalem pertinet, nam materia, est possessio obligati pignoris,vt docuit in Copia. Old. Pignoris persecutio in rem parit actionem creditori, Vlp.ait,ff.de pignor.& hypoth.Spieg.

PERSECVTOR. Persecutores sunt, qui Græce διωκται, dicuntur & διωκοι, quorum munus est iudicio experiri contra eos,qui aurum,vel pecuniam, vel argentum reipublicæ debent. Ita Budæus (ne quem sua gloria fraudem) exponit in prior. annot. ad Pandect. Atque hoc modo accipitur,C.in tit.de aur.public. persecut. Miratur, quid pensi illud habuerit Accursius, cum persecutores decoctores esse diceret. Anchora.

PERSEIS. Rara est admodum apud authores mentio. Perseidis luci,quem obiter tangit sanctio Imperatorum Arcadij & Honorij C. in titu.de cupressis. Perseis quidem pro loco legitur apud Suidam. Ait, Π. πέρσης ἐστὶν ἡ πόλις. Pro arbore autem legitur apud Sosomenum historiographum,lib.6. Fertur(ait) quod in Hermopoli Thebaide arbor,quæ vocatur Perseidis,multorum languores subegerit,si fructus, aut folium,aut pars eius corticis collo ægrotantium ligaretur. Si de huiusmodi arbore imperatores ipsi senserè, punctis distinguenda sunt verba, id quod & Alciat.scribit ad tit.de cupressis. Anch.

PERSEQVI est actionem seu ius suum in iudicium deducere, idque petere,§.1.Instit.de action. l.Labeo 14.§.fin.de verb.sig. l.2. §.non tamen si iniuriam,ibi, persequatur, ff.de iud.l.21.ibi iudicio persequi,ff.de reb.cred. Gœdd.ad l.cui præcipua, 57.§. persequi,n.1.ff.de verb.signific.

PERSEQVENDI verbum, definitione actionis, omnes in vniuersum apud iudicem postulationes complectitur,tam ordinarias,quam extraordinarias:etiam eas,quę instar Actionum obtinent.Veluti Cautiones. Damni infecti,Legatorum,Euictionis,&c. Item Interdicta, & vniuersæ officij iudicialis expeditiones, continentur sub appellatione persequendi. Id enim quod petimus, vel postulamus, vel imploramus, nostro aut alieno nomine,recte dicimur persequi,Vlp.in l pecunia,§.persecutionis,Paul.in l.quibus,§.vlt.de verb.sign.Old.

PERSEQVI videtur & qui satis accepit, ait Paul.in d.l.57.§.persequi, h.e.cui fideiussor iudicio sisti datus est, l.5.§.1.vers.fideiussorem iudicio sistendi, vers.qui non sit acceptus, l.Iulianus, verb.satis acceperis, ff.qui satisd.cog. Idcirco mihi maxime placet Alciatus,qui Accursium in dict.§.persequi reprehendit, quod verbum persequi pro eo quod est consequi, interpretatur: q.d. Paulus,consequi rem videtur,qui eius nomine satis accepit, seu fideiussorem nactus sit, licet Accursio adstipuletur Brechæus,quem satis refellit Gœdd.in d.§.persequi.

PERSEQVI (vt Laurent.Vallen.lib.5.ait) vel in malam partem, id est, insequor & insector: vel in bonam,cum persevero exequi quod agere cœperam,&c. Brechæus in l.cui præcipua, §. persequi,ff.de verb.& rer.sign.

PERSEQVI iniurias & pœnas, pro vlcisci,apud probatos autores.

PERSEQVI etiã potest pro accusare vsurpari, vocis Græcæ imitatione.Nam διωκω & persequi,& nonnunquã accusare significat: vt διώκω σε ἐπὶ χρεωλυσίῳ ταῦτα, reum te criminis huius facio: vt docte Budæus annotauit in Commentariis. Cæterum quod ad rem attinet,persequi est rem suam mero iudicis officio postulare. Quare rem (inquit Paulus) amisisse videtur,qui aduersus nullum eius persequendi actionem habet, &c. Brechæus l. cui præcipua,§.persequi,ff.de verb.& rer.sign.vide eundem in l.creditores,in verb.persecutione. ff.de verb.& rer.sign.

PERSEVERANTIA, diuortium ostendit, l.diuortium, ff.de diuor.& repud.

PERSEVERARE est durare, permanere. Si seruus liber factus in eodem actu perseueret,l.37.ff.de admin.& pericul.

PERSEVERARE apud Ciceronem pro Quint. vsurpatum videtur pro perficere & constanter ad finem deducere.Ipse,inquit, quia turpissime suscepisti, perseuerare & transigere non potuisti. Sic Sisenna. Iidemque perseuerauerunt,vti lex perueniret ad quæsitorem.Prat.

PERSEVERARE in obstinatione l.diffamari,C.de ing. & man.

PERSISTERE in actione, pro continuare actionem propositam,C.quom.& quand.jud.Auth.qui semel. (Treb.

PERSOLVERE in totum,& perfecte soluere, l.amnem, Cod. d

PERSONA tam hominem, quam qualitatem hominis & condicionem significat. Hinc personalis actio,quæ in personam fit, Vlp. haud ineleganter accipit personas in l.fundi,de act.empt. pro figuris eminentibus in ædificiis è quarum rostris aquæ salire solent.Extat epistola Auth. Codri Vrcei ad Ioan.Garzonem Iurisconsc.celebrem, qua super huius vocabuli propria significatione, quam eleganter disserit,lectu profecto digna. Seneca personam vocat,cum præ se fert aliquis, quod non est,vt supra in dictione Fucum facere,latius indicauimus. Cæterum persona in criminibus dupliciter consideratur: & eius qui fecit, & eius qui passus est: vt ex Iurecoss.Placentinus,vt omnia exacte declarat lib.6. Personæ item appellatione,teste Alberico,ciuitas,municipium,castrum, collegium, vniuersitas, & quodlibet corpus continetur.Spieg.

PERSONA eadem,censetur pater & filius Cod.de impub.& aliis substit.l.fin. Sicut persona testatoris & hæredis. Auth.de iureiur.quod mor.de modo sui patrim.præst.Spieg.

PERSONA humilis & abiecta censetur ancilla, eiusque filia, liberta eiusque filia, scenica, scenicæ filia,tabernaria, tabernarij vel lenonis aut arenarij filia, aut ea quæ mercimoniis publicè præfuit,ait Imper.in l.7.C.de incest.& inut.nupt.

PERSONA incerta est, vt ait Iustin. de legat. quam incerta opinione testator animo suo subiiciebat,&c.Conn.lib.10.c.3.n.3.

PERSONA pacto inseritur non vt personale pactum fiat, sed vt demonstretur cum quo pactum sit factum.Conn.lib.5.c.4.n.4.

PERSONA publica,id est,tabellio,§.cum autem impubes, Instit. de adopt.Spieg.

PERSONÆ appellatio cum hominis appellatione non est eadem. Hæc enim quam illa est generalior. Homo vocabulum est naturæ: persona iuris ciuilis. Omnis persona est homo, sed non vicissim. Inde persona definitur homo,qui caput habet ciuile, Vult.ad §.1.n.1.Instit.de iur.person.

PERSONÆ atrocior fit iniuria,cum magistratui,cum parenti,patronove fiat.Vlp.l.prætor edixit,ff.de iniur.& fam.lib.Prat.

PERSONÆ cohærere dicuntur iura quæ personas non egrediuntur,eorumque quibus competunt, morte extinguuntur, nec ad hæredes transeunt.Briss.

PERSONÆ coniunctæ,quorum pertingant gradum.Bart.docet in l.sed & hæc in princ.ff.de procur.Et ibid.tractat. An nothi, spuriique nomine veniant coniunctæ personæ. Spieg.

PERSONÆ egregiæ quæ sint,vide gl.in l.ad personas egregias ff.de jurejur. Spieg.

PERSONÆ miserabiles. Lege, Miserabilium personarum.

PERSONÆ necessariæ quæ sint glo. in l.Imperator Antoninus, ff.de pact.indicat. Spie. Habentur autem personarum necessariarum numero quæ vel consanguinitate vt parentes, liberi, & fratres,vel affinitate, vt nurus, vel coniunctissimo aliquo vinculo vt patronus liberive eius coniuncti sunt: A necessitudine, n.quæ cognationem, affinitatem & conjunctionem quandam significat,necessarii dicti sunt.Corras.Miscell.li.4.c.10.n.5.

PERSONÆ speciali lege exceptæ, l.patri.in fi.ff.de minorib.

PERSONÆ speciosæ, Vide Spectabiles.

PERSONÆ spectabiles, Lege Spectabiles. (Spieg.

PERSONÆ turpitudine notabiles, apud Iurisc.in l.1.de postul.

PERSONA vt plurimum causæ & rei opponitur. Tutor personæ non rei vel causæ datur l.14.ff.de testam.tut.

PERSONALE pactum est, cum persona adicitur à qua non petatur veluti ne à Lucio Titio petatur, leg.7. §.pactorum, ff.de pact. Appellant alias Iureconsulti pactum in personam conceptum, leg.21. §.1.l.57.§.vlt. eod.tit.& pactum quod in personam dirigitur, l.40.eod. Brisson. Vide supra Pactorum alia in rem, alia in personam.

PERSONALES actiones, in personam sunt,quibus cum eo agimus, qui obligatus est nobis ad dandum, vel ad faciendum aliquid & semper aduersus eundem locum habent, l.24.§.1. ff. de oblig.& act.§.1. Inst.de actio. Eodem sensu personalia esse interdicta dicuntur, quod personam sequantur magis, quam rem l.1.§.vlt. Digest. de interdict. Briss.

PERSONALES constitutiones, quæ in certæ personæ gratiam, vel in certam causam factæ sunt, quæ nec ad exemplum trahuntur, l.1.ff.de constit.princip. §.quod principi Instit.de jure natur. Briss.

PERSONALIA beneficia,quæ certis personis dantur,& cum his extinguuntur, nec ad hæredes eorum transeunt, leg.13. ff.sol. matr. Briss.

PERSONALIA munera,quæ cum corporis labore & animi solicitudine ac vigilantia principaliter sine damno rei familiaris & sumptu pertractantur,l.vlt. ff.de muneribus & honor.Briss.

PERSONARVM seruitutes veluti vsus & vsusfruct. l.1. ff.de seruitutib. l.14.§.1. ff.de aliment.leg. quæ & hominum seruitutis

appellan-

Digitized by Google

appellantur,l.15.eod.ad discrimen earum, quæ prædiis debentur:& personales seruitutes, l.8.§.ff.de liberatio.leg.Briss.

PERSONARVM summa diuisio est, quod omnes homines, aut liberi sunt,aut serui,vt in Instit.de iur.person.in princ. In seruorum conditione nulla est differentia,in liberis multæ differentiæ sunt:aut enim ingenui,aut libertini. Alia diuisio personarum hæc est: nam quædam personæ sui iuris sunt, quædam alieno iuri subiectæ. Rursus earum quæ alieno iuri sunt subiectæ: aliæ sunt in potestate parentum, aliæ in potestate dominorum, vt in Instit.de his qui sunt sui vel alien.iur.in prin. Tertia diuisio personarum est:Nam ex his personis quæ in potestate non sunt, quædam vel in tutela sunt, vel in curatione, quædam neutro iure tenentur, vt in Institut.de tutel.in princ. Ioan.Bellon.Etymol.

PERSVADERE, πεῖθειν. Nam & bonum consilium quis dando potest persuadere,& malum,l.1.ff.de seru.corr.& ibid.Persuadere plus est,quam compelli atque cogi parere.Vtrum quis persuasor delicti habendus sit, de eiusque pœna. Bart.differit in leg.non solum,§.mandato,ff.de iureiur.Spieg.

PERTICA,est linea qua diuiduntur agri autore Seruio Sulpit.vt indicat. Fest. Ea vero est longitudinis decem pedum seu duorum passuum: vnde & decempeda dicta est:& qui eo mensuræ genere demetitur,decempedator.

PERTICA in l.pali.168.de verbor.signific. specialius vocabulum est quam palus,pertinetque ad solas vites,quibus adhibetur ad eas statuminandas: Et est baculus oblongus siue teres. Halicarnassæo dicitur κοντὸς sitque non tantum ex salice,sed quandoque etiam ex arundineto necessitatis causa, vt videre est in l.9.circa fin.& duab.seq.de vsufr.iunctis iis quæ tradit Gœdd. ad l.30.de verb.signif.Varr.lib.3.de re rust.c.5.Columell.lib.4. cap.31. Hinc perticalis salix & salictum perticale dicitur:ille ager, ex quo succiduntur perticæ seu pedamenta vitium, qui alias vicinalis vocari solet. Hinc vitis perticata,quæ pedata, seu eo modo suffulta Gœdd.ad lib.168.

PERTICÆ quibus aranex deterguntur,instrumenta sunt domus l.quæsitum,§.canales,ff.de instruct.& instrum.legat.Spieg.

PERTINACIA perseuerantiæ finitima est, inquit Cicero & in bonam & malam accipitur. Hinc Pertinacia,h.e.obstinatio, hæreticum hominem facit l.nullus,C.de sum.trin.Spieg.

PERTINAX contentio dicitur, cum neuter æqualium, alterο vult inferior videri.Spieg.

PERTINENTES articuli in materia probationum sunt, qui vel directo, vel leui saltem præsumptione causam adiuuant, Wesemb.in inparat.de probat.nu.7. Gail.1.obs.81.nu.4.& 8.Bald. in l.18.Cod.de testibus n.6.per l.35.ff.de acq.hæred.l.46.§.3.de procur. Bart.& Sich.ad l.penult. §.quod obseruari, C.de iureiur.propter cal.dand. Nou.49.cap.3. Hieron.Treutl.volum.2. Disputationum in Pandectas disput.4. thes.4. litera b. vide & paulo post pertinentia in materia testium.

PERTINENTIA,accessiones,vel accessoria,eandem habent teste Old.significationem,complectuntur autem omnia illa,quę vel scripta lege, vel consuetudine,vel speciali statuto designata receptaue in hoc sunt, vt alicui rei extrinsecus accedant,c. 1.de censibus,c.cum contingat,de decim.sicut enim fructus ex re ipsa proueniunt,sic pertinentia adjiciuntur rei.Spieg.

PERTINENTIA in materia testium,dicuntur, siue declarationem respiciant,siue connexa articulis sint arg.l.2. ff.de iurisd. om.iud. Idem,si eorum appendices sint, l.si quis hæres,de act. hæred. & qualitercunque pertineant, etiamsi leuiter, satis est, c.quoniam:vbi Bald.de test. Vt quia modice adminiculentur, l.ad probationem:vbi Bald.C.de probat.Spieg.

PERTINERE verbum latissimam habet significationem.Primo significat eam rem, quæ iure dominij,aut quasi, vel seruitutis, nostra est: deinde quæ possessionis iure: tertio quæ iure obligationis: quarto quæ iure interesse non afficiunt, per text. in l.verbum,181.de verb.sign.l.si postulauerit,27.§.1.ff.ad l.Iul.l. qu.115.eod.tit. l.4.ff.de tab.exhib.l.bona fides, depos.l.si ita sit script.45. §.1. ff.de leg.2. l.4.l.si quis,6. §.ex hoc edicto §.seq. l.quædam,9.§.fi.ff.de edend.l.1.§.1.l.sciendum,19.§.deinde ff. de ædil.edict. l.7.l.8.ff.de iureiur. l.1.§.prodest,§.si aliter l.2.§. 1.quor.legat.leg.3.l.si fine 22.§.si in stipulationem,l.seq.§.rem ratam haber. reg. §.1. de inspiciendo §.quamuis, ff.de vent.in spiciend.l.prætor.ait, ff.de cloac.l.prætor.9.in pr.§.his verbis, de reb.auto.iudic.possid.Vide Gœdd. in l.sciendum 70.§.fi.de verb.sign. Pertinere igitur verbum pro re subiecta restringendum esse constat ex iam d.legib. & ex d.l.verbum illud 181. de verb.sign.interquam legem & l.sciendum 70.§.fi.de verb.sign. nulla est pugna si diuersam singulorum responsorum quæstionem & accommodationem siue originis repetitionem, quis inter se contulerit: nam in d.l.sciendum §.fin.agitur de interpretatione stipulationis, rem ratam haberi, id opus demoliri, &c. ad quem ea res pertinet: sed in d.l.verbum illud, quæstio est an is recte agendo dicat rem ad se pertinere, cuius dominus non est,sed solummodo ius in iure obligationis aut interesse vel possessionis prætendat, vel si creditor sit, qui pignus vindicet,vel contraria actione agat,vel rem ob impensas retineat? Quod ad primam quæstionem attinet, quis ille sit ad quem res illa pertineat, recte respondetur eum esse qui nunc rem possidet vel dominus est,ac defendit,itemque vniuersalis eius successor, non etiam particularis. Ad illum enim proprie hæc obligatio iure vniuersitatis transit leg.24. de verb.sign.ad hunc minime. Ad secundam quæstionem, quid illud sit, cui quis recte dicat ad se rem pertinere: recte cum Pompeio respondemus in d.l.verbum illud, 181.id non solum esse ius dominij vel quasi,verum etiam possessionis,& quod possit ratione obligationis, aut conuentionis actoris interesse: ob hanc (inquam) causam recte quis dicit ad se pertinere. Rem exemplis declarabimus.Ædiles in l.ff.de ædil.edict.pollicentur emptori omnibusque ad quos ea res pertinet iudicium. Si quæras qui illi sint,ad quos res illa pertinet,respondebo per d.l.sciendum, 70. §.fi.ipsum emptorem eiusque vniuersalem hæredem bonorumque possessorem,atque ita in l.sciendum,19.§.deinde ff.de ædil.edict.exponitur. Si quæras, an & cur ad emptorem eiusque successorem res pertineat,ex d.l.verbum illud respondetur: quia res vendita emptoris eiusque successoris fieri debebat iure obligationis vt in dominio haberet, vel certe vsucaperet,l.1.l.3.ff.de action.empt. Res autem vitiosa,morbosa aut inutilis data est. Iure igitur obligationis ad eos hæc res, hæc causa circumuentionis pertinet, vt ex principio d.l.1.§.11 & seqq. l.4.l.5.l.6.l.18. d.l.19. & tot.tit. de ædil.edicto notum fit. Idem de euictionis stipulatione affirmandum est,si quæratur,an ad aliquem pertineat,videndum est an is sit, in quem obligationis vigore dominium vsucapiendiue facultas transferri debeat: hic sane causa est cur dicat ad se pertinere obligationem & ius empti venditi: quod autē hæc causa ad se pertineat,ostēdit vel eo ipso quod ipsemet emit, vel quod emptori in vniuersum successit l.1. l 8. l.9. l.euicta, 16. l.sed etsi 33.l. si emptori, 30.ff.de euict. Prætor interdicto iubet tabulas exhiberi quas quis ad causā testamenti sui pertinētes reliquit l.1. ff.de tab.exhib.Causa cur pertineant,est interesse eius qui exhiberi petit,qui ad testamentum,quo hæres institutus vel legato honoratus est, faciunt:vt aūt ex numero illorum sit quibus hoc ius interdicti competat, necesse est, vt ipsemet hæres aut legatarius,vel hæredis legatariive vniuersalis successor extitat, l3.§.fi.ff.de tab. exhib. Idem est in editione rationum instrumentorum,in l.4.l.6.§.ex hoc edicto l.9.in fi.ff.ad exhib. Gœd. in comm.ad l.verbum illud pertinere. n.1.2.ff.de verb.sign.

IS AD QVEM EA RES PERTINET: Hæc verba in prætoriis edictis, & in stipulationibus variam habent interpretationem. Quandoque sic intelliguntur, vt qui in vniuersum dominium iure ciuili vel prætorio successerint, contineantur, l.70. ff.de verb.sig. vnde in l.53.ff.de oblig.& act.cum adiicitur. Eive ad quem ea res pertinebit, & adrogati, & eorum, qui iure nobis succedunt,personas comprehendimus. Iisdem verbis hæredes & bonorum possessores & cæteri successores demonstrantur in leg.1.§.prodest,& §.si alter.& l.2.§.1.ff.quorum legator.Eodemque modo & in l.40. ff.si cert.pet.& l.33. §.pater emancipato, ff.de legat.lib.3.hæc verba accipimus.Sed & in edicto de iureiurando,& in cautione de rato non eos tantum,qui in ius vniuersum, sed & qui in eum successerint, ea verba complectuntur,l.7.& l 8.ff.de iureiur.l.3.l.22.§.in stipulatione,l.23.ff. rem rat.hab. in edicto vero de ventre inspiciendo, eos continent, quorum interest partum non edi, vel totam habituros hæreditatem, vel partem eius, siue ab intestato siue ex testamento. Denique quos proxima spes successionis contingit,l. 1. §.de inspiciendo, & §.quamuis & §.denunciari. ff.de ventr. inspic. His edicti de procuratoribus verbis, Ratum habere eum,ad quem ea res pertinet,dominus tantum continetur,non etiam creditores,l.33.§.ait prætor, l.35.§.alieno,& §.quæritur, de procuratoribus in edicto de bonis auctor. iudicum possidendis,iisdem verbis etiam curator bonis distrahendis datis & ipsemet debitor si contigerit, vt eius bona veneant continebitur,l.9.in princ.& §.his verbis,ff.de bon.auct.iud.Plenius vero in lege Iulia de adulteriis hæc verba accipiuntur,vt bonæ fidei emptores,& fructuarios, & qui pignori acceperunt,& omnes, quorum interest comprehendant l.27.ff.ad l.Iul.de adult.Hæc eadem verba in satisdatione, quæ ab adrogatore præstari debet,non hæredes duntaxat legitimos; sed & substitutos,& eos quibus libertates datæ vel legata relicta sunt, complectuntur, l.18.l.19.ff.de adopt.Briss.

PERTINERE etiā ad constitutiones,ad rescriptum,ad edictum, ad leg. ad Senatusconsultum dicitur quod edicti, legis, SCti, verbis vel mente & sententia continetur. Non videri literas ad constitutionem pertinere leg.38.ff.de liber.caus.Briss.

PERTINERE hæreditas dicitur,quæ delata est,nondum tamen acquisita vel repudiata: Vt pertinere legatum, quod delatum est,licet dies eius nondum cesserit, l.45.§.1. de leg.a. vbi male Accurs.pertinere procedere diem.Sic pertinere res empta,licet nondum tradita sit,l.si ager.ff.de rei vind.Cuiacius ad African. tract.4.fol.48.

PERTINERE videntur rationes,quod ad verba edicti de edendo attinet, si eas argentarius actore vel procuratore eius man-

Digitized by Google

dante tractauerit: Pertinere quoque videtur ad procuratorem ratio, quam cum domino habet. Ad nos quoque pertinet non tantum cum ipsi contraximus, vel successimus ei, qui contraxit: sed etiam si is, qui in nostra potestate est, contraxit, l.4. in princ. l.6.§.ex hoc edicto l.9.in fin.ff.de edend. Briss.

PERTINERE ad testamentum codicilli dicuntur, qui ex eo pendent, & eius ius sequuntur, viresq; ex eo capiunt, leg.16. & l.18.ff.de jur.codicill. l.1.§.hoc interdictum, ff.de tabul.exhib. leg.1.C.de codicill. Briss.

PERTINET, Vlpian.de cloac.l.prætor ait, Quo minus illi cloacam, quæ ex ædibus eius in tuas pertinet ædes, qua de re agitur purgare reficere liceat, vim fieri veto. Quod ait Prætor, Pertinet: hoc significat, quod ex ædibus eius in tuas ædes pertinet, hoc est, dirigitur, extenditur, peruenit. Spieg.

PERTVRBATIONES, Græcis appellantur παθη, id est, verbum è verbo, morbi. Sed in consuetudinem Latini sermonis non cadit, quo omnes huiusmodi præter rationem concitati motus, perturbationes nominantur, quibus nullus stultus caret. Ex qua similitudine Græcæ linguæ ducti Latini omnes insipientes stultos & insanos vocauerunt propterea quod in perturbato animo sicut in corpore male constituto sanitas non sit &c. Connan. lib.9.c.4.num.10.

PERVELLERE ius, pro de iure nostro obtrectare, vt inquit Budæus citans Tullij locum è primo libro de Orat. Spieg.

PERVENIRE est itinere confecto locum destinatum contingere. Iter fuisse videtur viri causa, cum vxor ad maritum peruenit, l.21.ff.de donat.inter vir.

PERVENISSE proprie dicitur quod est remansurum, l.71. ff.de verbor.signif. & quod deductis onerib. ad aliquem peruenit, l. 16.§.1.ff.ad Trebel. Verbum enim peruenire cum effectu accipiendum est, l.164.§.vlt. ff.de verbor.sign. proinde in Senatusconsulto circa petitionem hæreditatis facto, peruenisse ea intelliguntur quibus possessor locupletior factus est, quæque in ea causa manent, nec sunt restituta. Quod si pretium rerum hæreditariarum acceptum, vel perdiderit, vel consumpserit, vel donauerit, peruenisse non videbitur, l.21. §.item placere, & §.bonæ fidei, ff.de petit.hæred. In stipulatione quoque emptæ hæreditatis (quæ ita concipitur. Quanta pecunia ad te ex hæreditate peruenerit, leg.50. ff.de verb. oblig.) quod legatorum, vel æris alieni, vel cuius alterius oneris hæreditarij nomine erogatum est, peruenisse non videtur. Peruenisse vtique antequam corpora rerum hæreditariarum venditor nactus sit, eatenus videtur, quatenus mandare potest earum rerum persecutionem, actionesque præstare. At vbi corpora nactus est, plenius peruenisse videtur. Nec tantum si nactus sit, sed & si dolo malo id egerit, ne ad eum peruenerit, peruenisse existimabitur: veluti si alienauerit, aut accepto quem liberauerit, aut dolo malo id egerit, ne quid hæreditati adquireretur. Quæ omnia fusissime explicantur in l.2. cum duobus §§. ff.de hæred. vend. In eo legis Iuliæ capite, quo maritus quidquid ad eum ex bonis liberti peruenerit, restituere debetur, peruenisse accipimus, siue iam exegerit, siue exigere possit, quia actio ei delata est, l.4.§.1.ff.solut.matrim. Quæ interpretatio etiam in specie, l.23.ff.de act.empt.facienda est. Briss.

Hoc legato, QVANTA PECVNIA AD ME EX HÆREDITATE TITII PERVENIT TANTVM DATO, id continetur, quod ex ea hæreditate acceptum in tabulas suas testator retulerit, cautione à legatario præstanda, si quid forte postea eius hæreditatis nomine hæredi damnetur. Nec enim potest videri ad eum peruenisse, quod eius hæreditatis nomine præstaturus est l.23.§.cum ita legatus, ff.de leg.3. Plane cum Prætor actionem in aliquem dat de eo quod ad eum peruenit, veluti in hæredes ex defuncti delicto dolóve, in municipes ex dolo eorum, qui res ciuitatis administrant in dominum ex dolo procuratoris: sufficit, si vel momento ad eum peruenerit ex dolo defuncti, 170.ff.de diuers.regul. l.5.ff.de calumniatoribus, l.1. §. vlt.l.3.& l.9.ff.de vi & vi arm. l.16.§.1.& §.penult.l.18.in fin.l. 27.ff.de dolo, l.17.leg.19. ff.quod met.causs. In his enim causis satis est semel peruenisse, vt de eo perpetuo in hæredes actio competat: & si consumpto eo quod peruenerit, hæres decesserit, in hæredem eius omnimodo actio datur. Re etiam semel in pecuniam aliamve rem conuersa, vltra non quærimus, quis exitus sit, l.17. l.18.ff.quod met.caus. Peruenisse autem intelligitur id quo locupletior facta est hæreditas, vel quod in corpus patrimonij sit versum, vt certum sit ad hæredem peruenturum. Idem est & si debitor liberatus, vel pecunia accepto lata sit, vel dolo malo hæredis factum, quo minus eo hæreditas augeretur, l.7.& l.28. l.29.ff.de dolo, & leg.20.ff.quod met.caus. Quantum autem peruenerit, litis contestatæ tempus spectabitur. Cæterum qui rogatus est, quod ad se ex hæreditate bonisve peruenerit cum morietur restituere, fructus quos viuus perceperit, item quæ fructuum vice sunt, nisi alia testatoris mens appareat, non restituet, l.81.ff.de leg.lib.3. l.3.§.cum Pollidius, ff. de vsur. Briss.

PERVENISSE ad nos recte dicitur, quod per nos ad alium pervenit, vt in exemplo l.171.ff.de verb.sign.

PERVENSSSE, dicitur nonnunquam quod remansurum non est, l.videamus §.1.ff.quod met.caus. Peruenisse ad heredem, vt accipiendum sit, declaratur in l.hæredem, ff.de dolo. & sequ. adde l.vtrum autem, ff.de pet.hæred. A me autem peruenisse quid dicatur, Alc.in comment.de verb.sign.explicat. Spieg.

PERVENIT, verbum cum effectu accipiendum est, & continet id quod durat, l.vtrum, ff.de pet.hæred.

PERVERSVS, ait Valla, dicitur qui versatur in malo, & à bono versus est. Spieg.

PERVERSI iudices, qui vel corruptela, vel ira, vel alio affectu ab officio deflectunt, apud Imp.Constantinam. Cod.de exact. tribut.l.2. Vel à peruersis, vel inuitis iudicib. Prat.

PERVERTERIT, pro subuerterit. Martian.in l.2.de Falc. Is qui peruerterit viui testamentum, Legis Corneliæ pœna tenetur. Sic in Verr. Cicero. Peruertere vectigalia dixit. Spieg.

PERVICACIA, est interdum bonarum rerum. Pertinax quis dicatur, tradit Bart.in leg.3. §.tutores, qui repertorium, ff.de suspect.tut. Spieg.

PERVICACITER, est obstinato animo, contumaciter, l.3.§.qui pecuniam ff.de suspect.tut.

PES, non est vltima tantum pars corporis, vt dicit gl.in Rub. C. de Pedan. iud. sed dicitur id totum, quod est à femore ad calcem. Spieg. Est & mensura quindecim digitorum, glossin cap. sicut 17.quæ 4.& omnes iuris interpretes sequuntur. Corrasius in Rubr.ff.de seru.rustic.præd.num.109.

PES, quatenus est as & pondo (nam alias proprie est membrum quo calcamus & incedimus ποῦς ὁ πεζός, id est, à calcando) in 12.vncias partitur, &c. Brechæus in l.mille passus, ff.de ver. & rec.sign. quem vide ibi de sex passuum differentiis.

PES in nau, ima pars est veli, id est, imus angulus: alij funem accipiunt, quo velum tenditur: inde facere pedem, pro vela tendere dixit Maro qua forma vela facere dicimus. Vna omnes facere pedem. Duo autem pedes sunt, dexter & sinister Catullus, siue vtrumque Iupiter simul secundus incidisset in pedem. Sed & proferre pedem est funibus, & vt Seruius loquitur, podiis, imum veli minus adducere sed laxius est sinere & longius producere, nam pede velum tenditur aut potius vtramque partem veli æquatam, non pati esse, quod fit altero fune reducto altero producto: atque ita obligantur veli sinus. Cæcilius venerio cursu veli prolato pede vsque ad saphonem, Plinius libro 2. iisdem rautem ventis in contrarium nauigant prolatis pedibus, vt noctu plerunque aduersa vela concurrant. Nam prolato fune & sinu veli obliquato, sic colligitur ventus, vt aduersæ naues eodem vento inflatæ possint concurrere. Hæc Turneb.aduers. lib.20.c.5.

PESSVM dat, pedibus percutit, nouè dixit Paulus, cum in edicto Ædilitio, Bouem inquit, qui corruperit vitiosum, item mulas quæ pessum dant autor Alciat. Cessim eunt, habet text. Norio. Alij. Pessum dant. Spieg.

PESTIBILIS seu pestilis fundus, apud Impp. Diocleti. & Maxim. i. vt ipsi exponunt, pestibiles herbas, vel lethiferas habens. leg. penult. C.de ædil. action.

PESTIVLÆ, sunt natricum serpentúmque pestes, vt loquitur Columel. conficto nomine ex peste, vt naustibuli ex naui, authore Festo, Goth.in notis ad d.l.penult.

PESTILENS cœlum, salubri opponitur, l.1.§.1. ff.de cloac. Sp.

PESTILENS fundus, l.48.ff.de ædil.edict. l.penultim. ff.de reb. eor. Cui adde l.20.§.1.ff.locat.in qua fit mentio saltus, in quo herba mala nascitur. Potest & esse odore solo locus pestilentiosus, vt traditur in l.2.§. idem Nerua, ff.ne quid in loco publ. Brisson.& Gœdd.ad l.86.n.3.de verb.sign.

Πεπλάριοι sunt bractearij, seu bracteatores. Πέπλον enim significat bracteam seu foliam. Horum fit mentio in l.1.C.de excus. art. Vide Bracteatij. Prat.

PETERE verbum, quoties agitur de obligatione inducenda, pro simplici interpellatione accipitur, l.si decem, de verb.oblig. l. item §.petitam, de pet.hæred. ita quum ad judicium particulare refertur, post litem contestatam intelligitur l. amplius ff. rem rat.hab. Spieg.

PETERE, pro nanciscì honorem, vel sacerdotium, nunquam lege Rom. prohibitum fuit, sed contra leges de ambitu latas petere, id demum erat vetitum. Vide Modestin. eod.tit. Spieg.

Non Petere, aliqua videtur differentia. An quis promittit non petere, an desistere à lite, & ex parte sua adimplere, l.destitisse, ff.de jud. Spieg.

PETERE hæreditatem, id est suam esse intendere l.3. l.10. ff.de pet.hæred. Et petere pro vindicare, l.vnic.§.pen. ff.de remiss. Et petere rem nostram esse, l.6. ff.de rei vind. l.42. ff.de liber. caus. l.11.§.si quis autem l.22.§.si Stichum & §.si fundum C.de except.rei jud.§.certe. Inst.de rer.diuis. Prat.

PETERE, vt plurimum, in libris nostris per judicē petere significat. Et ideo amplius petitum non esse ita Labeo recte accipiebat, si judicio petitum non esset: nec ante committi putabat cautionem amplius non peti, quam judicium acceptum esset, leg.15.ff.rem rat.hab. Quomodo exemplo petendi & petitionis verba interpretanda censeo in leg. 57. ff. de solution.

l.4.ff.de

l.4.ff.de except.adhibita, l.47. ff.de solutionibus, l.28.§.sed si stipulatur,ff.de pact.coniuncta l.112.ff.de verb.oblig. Briss.

PETERE & in seruitutem & in libertatem dicimus l.12.ff.de iniur.l.30. ff.de bon.libert.leg.29.& leg.30.ff.de liber.causs.In eo autem quod seruitus à bonorum possessione contra tabulas libertorum repellit eos, qui in seruitutem eos petierint, In seruitutem petisse videntur, non qui ei, qui in possessione erat seruitutis, petenti se in libertatem contradixerunt, sed qui ex libertate petierunt in seruitutem, vel quid aliud petierint quod in eo habere,nisi seruus sit,non possint,l.14.& l.16. ff.de bon.libert.l.33.§.penult.ff.de fideicomm.libert.Briss.

PETERE videtur,qui & compensat,l.amplius,ff.rem rat.hab.Pr.

PETERE pœnas ab aliquo,quod & exigere dicitur.

PETERE secretum, id est,secedere in aliquem locum secretum.

PETI dicuntur, quibus oculi leniter declinantur, & cum venustate.Vnde etiam Veneri petos attribuunt oculos:quod vitium quidem,sit,sed non aspernabile,non inamabile.Rhodi.

PETI, agi, vendicari, ad officium iudicis referuntur: qua de re diffusius disputat.Alc.Pareg.lib.2.c.10.

PETITA veteres dixere pro petitionibus sicut indicta & æstimata & nota Suidas. πάτη γυναῖκα λέξις σημαίνει ἢ γοάβεσμα αἰτήσεως. Cuiac ad Rubr.C.de petit.bonor.sublat.lib.10.

PETITIO, pro actione priuata,apud Quintil.libr.4.c.4. Et pro impetitione,& aggressu gladiorum,à Cic.vsurpatur in Oratore perfecto,teste Budæo.Spieg.

PETITIO,intentio actoris, in rem tantum actionem continens, l.pecuniæ,§.1.ff.de verb.signif.l.actio.de act.& obligat. Adde Brechæum d.l.pecuniæ,§.actionis verbum,tit.eod.

PETITIO hæreditatis in rem actio est,qua hæreditatem vel totam,vel pro parte, vel corpore hæreditario ab eo vindicamus. qui vel pro hærede vel pro possessore tenet, l.23. §.petitio, ff. de petit.hæred.l.28.§.sed & is qui,ff.de rei vindic.

PETITIONIS verbo in rem actiones significantur, l.178.actionis, ff.de verbor.sign. l.27. ff.de oblig.actio.& dicitur petitio, quasi per certum persecutio.Nam ab aduersario,qui nullo iure mihi obligatus est directo non peto, sed per tertium, videlicet per iudicem,ab eo peto ac contendo. Eaque ratione interdum ab actione separatur,quæ plerumque personalem actionem significat, l.10.ff.ad Macedo, l.10.ff.de acceptilatio. l.24.ff.rem rat.hab.l.49.ff.de verbor.signif.Brisson.& Vult.ad §.5.num.59. Inst.de act.

PETITIO hæreditatis quo iure, quibusve competat, declarant Iurecons.tit.de petit.hæred. Compendiose,sed exacte,quæ huc spectant, Placentinus pertractat.tit.3. lib.de rei vindic.Obseruandum autem,quod petitio hæreditatis tam in actione de Petitione hæred.quam de bonor.possessoria hæred.pet.aliquanto laxius non proprie pro hæreditate,sed pro declaratione hæreditarij iuris,quo actor intendit suas esse res à testatore relictas, vsurpetur,l.licet minimam,ff.de pet.hær.quod & Bar.animaduertisse in l.3.de bon.poss. Old.refert.classi.5.Act.6.Spieg.Prat.

PETITIO hæreditatis venit aut ex vetere iure,aut nouo. Vetere ex l.12.Tab.vel ex Testamento,quod iure factum est.Nouo jure,cum ad hæreditatem vocantur hæredes & Senatusconsulto,aut ex constitutionibus,l.1.& 3.ff.de pet.hæred. Est autem petitio hæreditatis possessoria,quæ competit bonorum possessoribus,de iure Prætorio, de qua in titul. de possess.hæred.pet. Est & fideicommissaria, quæ datur his quibus restituta est hæreditas, de qua tractatur in tit.de fideicom. hæred.petit. Ioan. Bello.Etymol.Item.

PETITIO quædam est specialis, quædam generalis, & quædam indefinita not.gl.in c.1.ext.de transact.Io.Bello.Etymol.Hinc

PETIT is quoque qui id quod non debetur petit. Gœdd.ad l.82. de verb.signif.n.1.

PETITORIVM dicitur,quando quis petit rē pure & simpliciter, not.per doct.Cle.1.de sentent. & de re iudic.Io.Bello.Etymol.

PETITOR appellatur actor quilibet,l.31.ff.de iudic.

PETITOR,qui petit & litem intendit. Cic.pro Cecin. Etenim si Prætor is qui iudicia dat, nunquam petitori præstituit, qua actione illum vti velit.Sed est reperire,vbi pro postulatore tantum accipitur, vt in leg.si autem. §.si homo ff.de rei vind. proprie vero intelligitur à lite contestata, l.amplius, ff. rem. rat. hab.l.si bonæ fidei possessor.ff.de pet.hæred.Spieg.

PETITOR & actor differunt.Actor est,qui agit in personam,petitor,qui agit in rem.Cuiac.Obseru.lib.7.c.26.

PETITORIS partes sustinere & petitotis partibus fungi dicitur, cui probatio incumbit, quique de suo iure probare necesse habet,l.7. §.vlt.ff.de liber.caus. l.13.ff.de oper.nou.nun.l.vlt.ff.si liberi.ingen.l.35.ff.de acquir.poss.l.8 §.sed si quæratur,ff.si seruit.vind.l.18.l.19.ff.de probat.& hæc sunt onera petitoris,l.12. ff.de iudic.l.25.ff.de rei vind.l.1.§.inter,ff.vti possid.Briss.

PETITORIO iudicio dominium rei perpetuum persequimur: Possessorio intendimus de possessione vel adipiscenda vel retinenda,vel recuperando,glos.in l.fi.C.qui legit.person.Satius tamen est possessorio,quam petitorio agere,l.is qui destinauit, vbi Bart.ff.de rei vindic. Spieg.

PETITORIVM iudicium est quo res vindicatur, Caius in l.56.ff. de rei vindic. Qui petitorio, inquit, iudicio vtitur, ne frustra experiatur, requirere debet, an is cum quo instituit actionem possessor.sit.Hot.Prat.

PETO pro repeto,gloss.& Bart.in rub.ff.de solut.matr.l petenti ff.de pign.act.Alioquin verbum est latissimum, l.actio in personam,ff.de action.& oblig.Nonnunquam per consequentiam restringimur,l.amplius,ff.de hæred.cum similib.Spieg.

PETO, precarium verbum est, & fideicommissis proprie conuenit,Vlp.tit.26.Regular.tradit.

PETORITVM, vehiculum fuit Gallicum, quatuor rotarum, quod Varro in lib.de ling.lat.ab Hispanis introductum refert, & in consuetudinem suo & Ciceronis tempore venisse. Erat autem eius formæ, qua nostra ætate Principum, Italæ præsertim mulieres vehuntur, compactum ita & libratum, vt confidentes in puluinis,in aëre suspendi agitatæ videantur ex Corsio lib.3.Misc.cap.20.num.15.

PETRVS Ancharanus ICtus nobilis Bononiæ natus,Baldi discipulus, patria in vrbe ius ciuile professus est circiter annum 1480. quo tempore Bartholomæus Salicetus eodem in gymnasio florebat.Prat.ex Hotom.

PETRVS Bellipertica ICtus nobilis,patria Burgūdus,Bononiæ ius ciuile professus est circiter annum 1300. cumq; non pauca de iure volumina reliquisset ibidem mortuus est.Prat.ex Hot.

PETRONIA lege continebatur,vt qui iure viri adulterium non peregisset, nunquam postea ad hoc crimen deferendum admittetur,l.16.C.ad Iul.de adult. Lege etiam Petronia dominis facultatem ademptam suo arbitrio seruos ad bestias depugnandas tradendi Modestin.scribit in l.11 §.vlt.ff.ad l.Cornel. de sicar.Refertur & alia legis cuiusdam Petroniæ sententia in l.24.ff.de manumiss.vind.Briss.

PETRAM esse Ælius Gallus definiebat,qui locus dextra ac sinistra fornicem expleturus aquæ ad libramentum suum fornicis.Quæ significatio rara est.Briss.Prat.

PETVLANTIAM,pro improbiore facto,*Ein mut.Willige that.* Claudian. violentiæ opponere videtur, in l.aut facta, §.qualitate,ff.de fust. Accursius pro contumacia exponit, sed perperam.Spieg.

PEXÆ vestes, quæ in superficie quasdam veluti lanosas extuberantias præ se ferunt. Proinde Pexa vestis siue noua sit, siue vetus,siue vilis,siue preciosa,certe lanea est: Vide Eras.in vita D.Hieronymi paulò ante finem.Spieg.

P H.

PHALARICA, genus machinæ bellicæ,nempe velut ingens hasta ferro præmunita, quæ neruis tortilibus magno impetu mittebatur.Erasm.

PHANATICVS.Lege,Fanaticus.

φάντασμα & φαντασία est visio & animi conceptus,seu ipsa visionis imaginatio & cupiditas:deducit enim à verbo φαντάζομαι,quod imaginor & perspicio est,Gœdd.ad l.38.n.7.de verb.sign.

PHARMACVM, medium verbum,quod pro veneno,& pro medicamento accipi potest: Vnde Cajus Iurisconsul.Qui Pharmacum dicit, debet addere,bonum,vel malum. Spieg. Adde Brechæum in l.qui venenum,in tit.de verb.& rer.sign.

PHASIANARIVS,qui phasianos pascit. Paul. Iurisconsul. Phasianarij autem & pastores anserum,non continentur.Spieg.

φάσμα, Latine visum,spectrum,imaginationem atque illusionem appellamus,eo quod nobis vel dormientibus & noctu, vel vigilantibus,& interdiu,aliquid apparet, ac veluti oculis nostris sese obiicit, ὅθεν τὸ φαίνεσθαι, quod apparere significat. Etenim apud Græcos hæc verba φάινομαι φαντάζομαι, ἐνδείκνυμαι, imaginari,apparere, & perspicuum esse significant. Brechæus in l. ostentum,in tit.de verb.& rer.sign.

φάσκειν apud Græcos semper significat vel negare vel prohibere. Polyb. libr.6. loquens de captiuis Cannensibus, παρεκελεύσατο μὴ φάσκειν τοὺς ἐξωνουμένους σπείρειν.

φαρμακοπώλης, impostura: φαρμακεύειν, imponere, à φάρμακον, adulterina coma.Goth.ad l.4.§.2.de ædil.edict.

φάσις, dos, ἀντίπαρνον,dotis compensatio,Goth.ad l.20.in prin.Cod. de donat. ante nupt.

PHIBIONITÆ,hæretici,quorum meminit Goth.adl.5.in princ. C.de hæret.

PHILANTHROPIVM, Vlp.vsurpat in l.2. ff.de proxenet. pro φιλανθρωπία & φιλανθρώπευμα, id est, liberalitas, munificentia. Idem dico,inquit, & si aliquid philanthropij nomine acceperit. De proxeneta loquitur,qui si mercedis aliquid pro opera sua receperit,ex conducto non tenetur.Hotom.

PHILARCHVM Iulianus Nouel.102.perire Ducem Sarracenorum interpretatur, quos ex fœderatis Romano nomini fuisse constat. Sext.Ruffus,Philarchi Sarracenorum in Osroene cessere superati Iornandes in Osroene Sarracenorum Philarchi deuicti Romanis se dediderunt. Cuiac.in exposit. Nou.Iustin. 22.de secund. nupt.

φιλία σοφίας, amor sapientiæ,& φιλόσοφος, amicus sapientiæ:cuius contrarium est μισοσοφία, qua sapientiam quis & rationes auersatur.Viues Speusippum citat.Spieg.

φίλιον, id est,amicale,& quod datur amice.Hac dictione vtuntur

Digitized by Google

Impp.in l.4.C.de nauic.seu nauel.publ. Solatiis pro mercedula,præstitis ex tributariæ pensitationis immunitate,& eo quod ſ vocatur σιλιγν. Prat.

PHILIPPI,orum, Colonia est Thraciæ siue Macedoniæ,de qua Lucanus in 1.Pharsaliæ: ----vidi iam Phœbe Philippos. Philippensis Coloniæ meminit ICtus in l.fi.ff.de censib. Nebriss.

PHILIPPVS Corneus, ICtus Perusij natus. Perusij, Ferrariæ, & Pisis publice iura annos prope 50. professus est: nonnullique de iure confectis commentariis, fere octogenarius ann. 1460. in vrbe patria vita cessit. Hotom.

PHILIPPVS Decius,ICtus,Mediolani natus, cum annos triginta iura in Italia publice interpretatus esset, certis de causis in Galliam profugit: & Valentiæ Cauarum, quæ in Delphinatu est, aliquando docuit. Vnde à Florentinis reuocatus iterum Pisis, deinde Senis docuit: accepto mille quingentorum aureorum stipendio annuo, mortuus Senis ann.1535. quam plurima de iure volumina reliquit.Hot.Prat.

φίλτρον. dicitur amor: Vnde filij dicti,Connan.lib.5.c.1.nu.2.

PHILODICI dicuntur,iuris strepitu gaudentes. Bud. in leg.1.de iust.& iur.

PHILOSOPHARI,pro temperare affectibus, aduersus res acerbas infracto esse animo, non nostris tantum venerandis columnis ecclesiæ, Chrysostomo, Basilio, & Gregorio Nazianzeno, sed & Ciceroni est. Locum citat Erasm. in Chil.Spieg. Vere philosophantur ij qui pecuniis Rempul.iuuant,l. ea, hoc, §. ubi ius rub, C.de excus.tut.Prat.

PHILOSOPHI excusantur à tutelis,l.6.ff.de excus.

PHILOSOPHIA Moralis, est notitia legis naturæ,& conclusionum, quæ ex illa in demonstrationibus sequuntur, de moribus & omnibus honestis actionibus. At teste Philippo,eruditissima definitio est hæc: Philosophia moralis, est pars illa legis diuinæ, quæ de externis actionibus præcipit. Eam Diuus Paulus venuste ius Dei vocat, Rom.1. Porro nos cum Ilsalano ad moralem Philosophiam referimus quoque ius Ciuile, historiam præsertim veterum temporum, apopthegmata sapientum & fabulas eruditas.

PHILOSOPHIA vera est iustitiam colere,boni & æqui notitiam profiteri, l.1.ff.de iust. & iur.Hot.Plato lib.10.Epist.ad Aristodorum firmitatem,fidem,& sinceritatem Philosophiam vocat. Prat.

PHILOSOPHOS hoc primũ profiteri oportet,Mercenariã operam spernere l.1.§.1.ff.de extraord.cogn.Vnde Philosopho hęc Impp.obiiciunt. Cum Philosophum te esse proponas,vinceris auaritiæ cæcitate,l.6.C.de muner.patrim.lib.10.Briss.

PHILYRA in l.50. ff.de legat.3.frutex est papyro. Niloticæ non absimilis,vt Suidas docet his verbis: φίλυρα δένδρον ἔχον σχοῖνον βιβλίου πατύτερον ἐμεῖον. Ductilis autem erat philyræ liber,adeo vt ex ea coronæ olim necterentur,vt Horat.lib 1. Carm.& Ouid. lib.5.Fastor.& Plin.libro 10. significant, Briss.Vide Cottam in memorat.in verb.Librorum.

PHILYRA, seu Philura, arbor tilia est. Et Philuræ, librariorum chartæ dicuntur ad scribendum aptæ, siue illæ sint ex tiliæ tunicullis interioris corticis, siue quacunque alia materia. Vlp. de leg.1.l.librorum appellatione.Siue in philyra,inquit,aut in corro aliquo, vt nonnulli conficiunt. Nebriss.Philyram corticem esse tiliæ, Græci adseuerant, in quas notas verborum & sensa mandari literis sæpe proditum est,author Alex.de Alex. Gen.dier.libr.2.c.30.Spieg.

φῖλυξ: vide supra ἴξος & exoblatta.

PHOLIS,sub Theodosio Iuniore tributum malorum ab eo constitutum Constantinopoli: quod his sibi in bello opus esse diceret. Phollis autem aliud tributi genus est, quod nobiliores quique ciuitatis pendebant,prout secundum habitationes fuerant comprehensi: vt nobilitas quæ ad bonam fortunam illos perducere debuerat,hoc incommodi secum afferret:primo quidem tributo auri libræ octo,secundo quatuor, tertio duæ pendebantur.Et vt ait Eschous illustris Philosoph.in 6.Historiæ de temp.diuis.

PHONASCI appellantur Moderatores vocis, & Magistri, qui eam intorquere,mittere,lenire,exasperare docẽt & supplantare,de quo Tranquillus & cæteri:eorum ars dicebatur φωνασκία. Dictio Græca à verbo φωνέω originaliter inclinata,quod signif. loquor. Suetonij verba sunt hæc in Nerone. Neque quicquam serio iocove egit nisi astante Phonasco, qui moneret,parceret arteriis ac sudarium ad os applicaret. De Phonasco idem in Augusto & Institutionum lib.2. Quintilianus. Ioan.Baptist. in comment.epist.Sidon. Apoll.ad Agric.libr.1. vide & Budæum in l.athletas,ff.de his qui not.infam.

PHOLLIS pondus est, alio nomine dicta Balantium, trahit autem Donos 250. hoc est, libras 312. & vncias 6. Singuli vero Doni libram. 1. & vncias 12. comprehendebant. Est & alius Phollis coactus ex argenteis leptis, qui militibus, quos miliarios vocabant, dabatur. Lepti autem Ceration vnum cum dimidio continent: ita Phollis iste argenti ceracia 208.habet, & nummos 9. quæ summa nunc valet millia 109. Est & Phollis alius, à duabus auri libris incipiens, & vsque ad octo procedens, prout soluentium tributa substantiæ patiebantur: Verum Suidæ Phollis masculini generis, est obolus. Idem in dictione, ducenti & 10.oboli,quos Pholeis vocant. Et hoc sensu ab Augustin. de Ciuit. Dei vlt. lib. capitur, tametsi Beroald. in Apulejo Pholles legerit: cum ea vox nunquam pro pecunia accipiatur. teste Alciat. in rub. Cod.de prætor. & hon.prætor. lib.12. Spieg.

PHORMIONES, στιβάδες tegetes ex juncis aut straminibus contextæ.apud Vlp. leg.12.§.12. ff.de inst.vel inst. Legitur tamen Formiones, errore peruulgato. Hot.

PHORMIONES contineri domus instrumento legato, scriptum reliquit Vlp. in l.quæsitum est, §.acetum tit. de fundo instructo post Pegasum, & plerósque alios, quo in loco quid phormiones essent, satis dubitaui. Neque aliqui eorum qui apud Latinos dictiones collegerunt mentionem fecerunt. Erasmus in adagijs suis etiam meminit,chiliade 12.in hæc verba, Θέτιδος φορμίσκος, Thori Phormionis: de stratis inquit,sordidis ac frugalibus minimèque delicatis, qualia sunt cubilia militaria, & quale sibi apud Homerum parat Vlysses, ex arborum congestis frondibus, ac ramis humi substratis. Refertur à Suida: Phormio Dux quidam militum fuit, in perferendis militiæ incommodis,notæ, sicut conjicio, patientiæ: adeò vt exuccus redditus sit, & marcidus. Donatus quoque, grammaticus magni nominis, in Terentium scribit his verbis: Phormio, inquit, non à formula, sed à Phormione dicitur Sparteo quem nos Eronem dicimus triuialiter & pro consuetudine. Et alibi scribit Phormionem Græcis tegeticulum significare à quo insternitur pauimentum, & inde parasitus vilissime conditionis Phormio dictus est. Idem alibi refert, Phormionem Græco vocabulo dici stramen nauticum, à cujus rei capacitate vel vilitate, etiam ab Apollodoro parasitus Phormionis nomine nuncupatur. Sed & in dictionario Græcolatino,Phormos storea interpretatur Erit igitur mens Iureconsult. nostri.vt in legato domestici instrumenti veniant lecti viles,& qui seruorum causa parari consueuerunt: & propterea opportune Iureconsul. ibidem dicit, Centones etiam tali legato contineri, stragula enim sunt quædam grassiora,villis passim pendentibus: quibus lecti vilissimarum personarum sternuntur, Cotta. vide paulò ante Pero vt vult Hotom. Et supra in verbo Ero eronis.

φορτία Aristoteles vocat conuentus hominum qui ejusdem putei vsum habent. Connan. lib.1. c.5.nu.1.

φόρμος Latini Gremium. hinc Gremiales arbores,vel vt alij Cremiales. vide ligni appellatione quid contineatur. Item vide supra Cremia.

PHRENESIS proprie cerebri passio est, principales actiones eius lædens,mentemque commouens & insanire faciens: à pallida,seu flaua bile proficiscens. Latine insaniam dixeris. Hinc Phrenetici dicuntur,qui phrenesi laborant. Vlpian. l.1.§.apud Viuianum quæritur,vers.interdum tamen. Veluti,inquit,contingeret φρενῖτις. Producenda est autem, contra vsum,penul. syllab.vocabuli Phrenesis. Spieg.

PHTHISIS. Tabes, & Phthoe eiusdem significationis sunt,quia idem morbus iis nominibus significatur. Nam quam Tabem Latini dicunt, hanc proprie Græci & præsertim Athenienses φθόην nominant.Hippocrates autem φθίσιν vocat,vt scribit Galenus in commentariis Aphorismorum ipsius libr.7.c.16. Sunt tamen qui φθόην & φθίσιν inter se differre censent, vt videbis apud Leonhardum Fuchsium c,33.sui compendij. Hunc autem morbum, venus admodum offendit & irritat, vt tradit ipse Hippocrates lib. περὶ νούσων,id est,de morbis,2.non semel Celsus lib 3.cap.22.in fin. Lucianus in Saturnalibus, Tiraquel.in l.1.§. connub.gl.1.parte 15.

PHYLACA.Lege,Hydrophylacæ.

PHYLACTERIA dicuntur chartæ,in quibus continentur incantationes,vt in c.2.33.q.5.& ibi gloss.not.Io.Bello.Etymol.

PHYLARCHI dicuntur duces optionum, id est, eorum qui fœderatis auxilia ferunt. Rectissime enim Iulianus in Nouella 102. Φύλαρχον interpretatur Sarracenorum ducem, quos ex fœderatis fuisse constat. Procopius primo de bello Persico: ἔδοξε γὰρ ὅτι μάλιστα σφίσι τὸν Ἀρέθαν ἐς ἀδύτους καλοῦσιν ὅπως ἀπορρήτων αὐτῷ μυστηρίων ἐκκοινώσωνται, ἡγούμενοι οἱ φύλαρχοι ὀπαδὸν καλεῖσθαι. vbi Volaterranus perperam legit Chiliarchi. Idem paulo post: ἦν δὲ ὁ Ἀρέθας φύλαρχος τῶν ἐν πόλεσιν Σαρακηνῶν κατεστάτο. Theodorus Anagnostes 2. Ἀλαμουνδάρου τοῦ φυλάρχου Σαρακηνῶν. Vide Philarchum.

φύσις, Aristoteles φύσιν proprie dici naturæ inclinationem sine judicio, siue inconsultum quendam impetum, vt notauit Balduin. in com.Inst.de iust.& iur.

PHYTONISSA, vox in Canonicis decretis barbare scripta. Scribendum autem Pythonissa: qua voce Diuus August.vsus in ciuitat.Dei est,pro vaticinatrice muliere,quam Græci Pytho vocant.Annotat.Alc.in Pareng.Spieg.

P I.

PIA causa est,dum xenotrophio, vel miserabilibus personis,puta viduis, pusillis, & id similibus quid relinquitur: alioqui si alicui diuiti quisquam ob Dei amorem se legare dixerit,pro causa non

Digitized by Google

non est. Sicut cum quisquam male ablatum; certæ personæ restituit. Vide Bart. in l.1.C.de sacrosanct.eccles. Spieg.

PIA causa dotis causa est,l.15. §.si mulier, ff.de cond.caus.dat.

PIA causa domus refectio, l.si quis pro redemptione, §.fin. C.de donat.

PIACVLVM committit qui corpus sepulturæ traditum nudauerit, & solis radiis ostenderit Paul.lib.1. Sent.tit.23.

PIÆ causæ quam indulgeatur, indicat Alciat. in comment. ad l. 1.C.de sacrosanct.eccl.

PICARIÆ sunt picis fodinæ, quales populus Roman. in reditu habuit l.17. in fin. ff.de verb.sign. vt in Pandect. Flor.bene legitur. Cicero in Bruto. Quæ, ait, picarias de P.Cornelio & L. Mummio censoribus redemisset. Briss.

PICENVM, cuius meminit Scævola de legat.3. regio Italiæ est quondam vberrimæ multitudinis. Namque trecenta & sexaginta millia Picentium in fidem Romani populi venere. Ea nunc Marchia Anconitana dicitur. Spieg.

PICTACIA in l.5. & l.penult. §.super his vero C.de erogat.milit.an.libr.12. l.29. de petitionibus & vlt.dat. in C.Theod. (vbi alii Pittacia) sunt rationes & commentarij annonarum militarium, sic dicta, quod è fusili pice ad exarandum conflarentur. Lampr.in Alexand. De promouendis etiam militibus sibi adnotabat & perlegebat cuncta Pictacia Cassiod. lib.1. Variar. Sic Romani prædium sine delegatoris cujusquam pictacio præsumptos Barbaros occupauit. Moschopulus ... ait, ... Briss. & Prat.

PICTOR pretiosus. Vlpian. Et ideo,ait,si pretioso pictori pollex fuerit præcisus, & intra annum, quo præcideretur, fuerit occisus, posse Aquilia agi, eoque precio æstimandum, quanti fuit prius, quam artem cum pollice amisisset. Spieg.

PICTORIS instrumento legato,ceræ,colores, similiaque horum legato cedunt, item pensiculi & cauteria & conchæ, l.17. ff.de instruct. vel instrum.

PICTVRA & scriptura hoc differunt, quod pictura magis ad rerum veratum naturalium que similitudinem accommodatur,vt eas oculis tanquam præsentes offerat: scriptura verò satis habet si animi alterius cogitata nobis declaret & nobiscum tanquam viuo sermone colloquatur, Connan.lib.3.c.6.n.6.

PICTVRÆ cedit tabula. Nam pictura non est simplex tabulæ accessio, sed specificatio, formam tabulæ addens,vt non amplius tabula, sed pictura, seu imago sit & vocetur, vt ex l.qua ratione, §.sed non vt literæ, ff.de acquirend.rer.domin. apparet, Gœd. ad l.14. in princ. ff.de verb.sign.

PIETAS est, vt inquit Cic.1. de nat.deor. iustitia aduersus deos, quam religionem dicimus, qua sublata, non possit constare fides, humanique generis societas. Est & pietas cultus erga maiores, aut sanguine coniunctos l.in testamento, ff.de fideicom. libert. Maiorum quoque erga subiectos clementia & benignitas pietas est,l.pen.ff.de oper. libert.l.imperialis,in princ.& §. 1.C.de nupt. Augustinus: Pietas vera, est verax Dei cultus, non cultus falsorum tot deorum, quot dæmoniorum. Iure nostro improbatur, quod pietas prætextu fit cum alterius iactura leg. eleganter, §.si compenditum, ff.de dolo & in l.si hominem in princ.ff.depositi. Pietas item accipitur pro misericordia,quam alter exercet erga alterum,qui se iuuare non potest. Spieg.

PIETAS est parentibus à liberis debitum obsequium,debitus honor,debita reuerentia & caritas. Briss.

PIETAS patris,extra reprehensionem est l.1. §.vtrum ff.Quæ in fraud.creditor. Spieg.

PIETAS quoque fratrum inter se dicitur. Arbitro accepto fratres communem hæreditatem consensu diuidentes, pietatis officio funguntur, l.vlt. ff.famil.ercisc.

PIETAS quoque erga propinquos dicitur. Quinetiam quodlibet humanitatis officium pietati tribuitur. Qui sine pietatis intentione alienum cadauer funerat. l.14. §.sed interdum, ff.de religios. & sumpt. Briss.

PIETATE Deo patres sumus l.si imperialis C.de nupt. Spieg.

PIETATIS ratio habetur l.1.ff.de obseq.patron.præst.

PIETATIS respectus,in §.fin. l.ex duob. & pietatis fiducia,in §. quanquam l.liberto, ff.de negoc.gest. Spieg.

PIGER & tardus hoc differunt,quod piger est incipiendo,tardus in perficiendo, l.si quid venditor, in pr.ff.de ædil.edict. Prat.

... appellatur fons Dorice ... Vide superius Pagani.

PIGMENTARIVS poni videtur pro pharmacopola,id est, medicamentorum venditore. Martian.l.3. §.1. ff.ad legem Cor.de ficar. Alio SC. effectum est, vt pigmentarij si cui temere cicutam,salamandram &c. Opinor quod pharmacopolarum muneris hæc pars quædam est,vt ea quæ ad pigmenta pertinent, diuidant. Hot.

PIGMENTVM,vnguentum quo vtuntur puellę ad venustandam faciem. Vnde per translationem mendacium, atque fraudem significat: quia is qui pingitur, non est naturalis color, sed artificialis. Hinc pigmentarius sumitur pro venditore istius vnguenti.

PIGNORIS appellatione eam proprie rem contineri dicimus, quæ simul etiam traditur creditori maxime si nobilis sit. At eam, quæ sine traditione nuda conuentione tenetur, proprie hypothecæ appellatione contineri dicimus, §. item Seruiana. instit. de actionibus. Quod & supra diximus, in dictione hypothecæ. Datur autem pignus, quia creditor accepto eo, sibi ipsi cautum vult, vt scilicet ex eo solutionem posset consequi Quam ob causam is, qui pignus tenet, non tenetur alijs creditoribus id ipsum in medium proferre, nisi rei seruandæ causa possideat,leg.illud constat ff.quæ in fraudem cred. Puta cum quis diuersis creditoribus esset obstrictus, vnus eorum crebro eum interpellauit, debitumque exegit, is autem non existens soluendo, creditori suo pignus dedit, deinde reliqui creditores petierunt mitti in possessionem bonorum debitoris, veluti latitantis & detrectantis judicium. An hoc casu creditores, missi in possessionem bonorum, possent etiam creditoris sui pignus apprehendere? nequaquam, quia creditor accepto eo pignore sibi cautum voluit, vt sc. ex eo solutionem posset consequi, & non ex vniuersali creditorum possessione, puta rei seruandæ causa: nam qui ex ea possidet, velut omnium creditorum nomine possidens, bonáq; debitoris creditoribus custodiens, merito ab ijs conuenitur, vt res in medium proferat. Anc.

PIGNORIS verbum variam habet significationem. Interdum enim ipsam rem pignori datam significat, quæ locutio metonymica est, vt cum dicimus, pignus esse venditum aut distractum, cum dicimus pignus esse traditum. Interdum significat jus, quod constitutum est creditori in re vt debitum ei sit eo securius, quæ pignoris significatio meo judicio propria est, vt cum quærimus, qui potiores in pignore habentur. Interdum denique ipsam significat obligationem, quæ ex pignoris constitutione proficiscitur, vt cum quærimus quib. modis pignus vel hypotheca contrahatur, item quibus modis soluatur, vide Vult. ad §. item Seruiana 6.num.29. Instit.de actio. & Gœd. ad leg. plebs est 238. §.de verb.sign.

PIGNVS appellatum est à pugno, quia res quæ pignori dantur, manu traduntur, leg.277.ff.de verbor.significat. Itaque Pignus proprie est, cum possessio tradita est creditori: hypotheca vero, cum non transit possessio ad creditorem, l.9.§.1.ff.de pign. act. Briss.

PIGNVS in genere sic dictum est omnis res pro debito creditori obligata: quo modo etiam hypothecam recte dicimus esse pignus. Specialiter autem acceptum est contractus realis, per quem res aliqua traditur creditori in securitatem: Eóque modo differt à mutuo, commodato, deposito, aliisque contractib. Mutuum namque & commodatum sunt vsus ipsius rei, commodatum est custodiæ; pignus est securitatis, Secundo mutuum & commodatum spectant debitoris tantum vtilitatem; depositum spectat vtilitatem duntaxat creditoris, pignus vtilitatem vtriusq; & creditoris & debitoris, illius quidem, vt creditum, ipsi sit eo securius, hujus autem vt ipsi credatur. Tertio. In mutuum & depositum venjunt res mobiles, in illud (mutuum) quidem res mobiles in quantitate consistentes, in hoc (depositum) quævis res aliæ corporales mobiles: In commodatum & pignus veniũt res non tantum mobiles, sed & immobiles, quin etiam res incorporales. In hoc autem conueniunt hi contractus, quod res, quæ in contractum venit, singulis sit præsens & tradatur. Ex eo enim nomen habent contractuum realium, Hinc est, vt in definitione pignoris non distinxerim res, sed simpliciter rem dixerim esse tradendam: quia ipsa etiam nomen pignus distinguitur ab hypotheca, vnde & nomen habet pignus, quasi in pugnum datum. Si enim rei illius, quæ pro securitate à debitore creditori obligatur, nec dominium nec possessio in creditorem transferatur, sed vtrunq; penes debitorem maneat, tum proprie loquendo dicitur esse constituta hypotheca non pignus §.sic itaque Instit.de act. In pignoris enim contractu ex traditione possessio rei ad creditorem transit, proprietate interim remanente apud debitorem; l.cum & sortis 35.in fi. ff.de pig.act. l.qui pignoris, 6. ff.de acqu.vel amitt. poss.l.serui 16.ff.de vsuc. Vult.ad §.fi.nu.1.& seqq. Instit.quib. mo.re contrah.oblig. Et de differentia pignoris & hypothecæ, vide Gœd.d.l.& Vult.ad d.§.item Seruiana,n.11.& seqq.

Inter PIGNVS & hypothecam quantum ad actionem hypothecariam attinet,nihil interest. Nam de qua re inter creditorem & debitorem conuenerit, vt sit pro debito obligata, vtraq; hac appellatione continetur: sed in alijs differentia est. Nam pignoris appellatione eam rem proprie contineri dicimus, quæ simul etiam traditur creditori, maxime si mobilis sit. At eam quæ sine traditione, nuda conuentione tenetur (proprie hypothecæ appellatione contineri dicimus, §. inter pignus. Instit. de act. vnde pignora & hypothecæ interdum separantur, l.7. ff.de distract.pig. Verum in vsu hæc verborum proprietas plerúmque confunditur, & promiscue pignoris & hypothecæ vocabula vsurpantur. Briss.

PIGNVS Vultejus jam d.loc.nu.17. diuidit hoc modo: Pignus, inquit, est necessarium vel voluntarium. Necessarium quod vel à lege inducitur, vel à magistratu. Voluntarium quod ex conventione tacita vel expressa descendit. Illud ICtus vocat præ-

Digitized by Google

torium,hoc conuentionale, l.2. C.de prætor.pignor. Necessarium subdiuidit Vultei. in legitimum & prætorium. Prætorium item in prætorium in specie sic dictum & judiciale. At secundum Hot.

PIGNVS aliud est priuatum, aliud publium. Priuatum dicitur, cum jus pignoris priuato,& rei priuatæ causa quæsitum est, id autem est triplex, conuentionale, prætorium & legitimum.

PIGNVS conuentionale est, in quod jus ex contrahentium conuentione vel expressa, vel tacita, quæsitum est, l.2. C.de præt. pign. l.1.ff.de pign.act. nam hypotheca tacita propterea inducta est, quoniam id inter partes tacite conuenisse videtur: veluti cum inducta illata in prædium vrbanum pignori sunt locatori l.14. ff.in quib. caus. pign. Item vt secundi conductoris res tacite domino obligatæ sint l.11. §.solutam, ff.de pign.act. quo in genere etiam ea numero pignora,quæ testamento constitui posse, traditur in l.non est 26. ff.de pign.act.quippe cum vbi de debitoris voluntate constet,de creditoris animo & consensu dubitari non possit. Hot.

PIGNVS prætorium est, quod missio in possessionem constituit Vel in quod jus ex missione in possessionem, quæ ex prætoris edicto fit, ei qui missus est acquiritur d.l.2. C.de præt.pign. l. missio, 12. ff.pro empt. l.3. §.1. ff.de reb.eorum, & d.l.26. ff.de pig.act.Tum enim missus pignus occupat, l.2.& l.cum rempu. C.qui pot.in pig.qua de causa priuatum appellamus: quod scilicet & priuato traditur,& rei priuatæ causa constituitur.

Prætorium autem appellatur, propterea quod non tantum prætoris jussu, (vt quod rei judicatæ exequendæ causa fit) sed etiam ex ipsius edicto constituitur, l.3.C.vt in poss. legat. Hot. De prætorio pignore vide fuse Cujac.5. obser.30.

PIGNVS legitimum est,quod lex ipsa inducit, etiam inuito domino,quod ipsum quoque non inepte dici potest tacitum quale est hypotheca illa, quam introduxit Iustiniani constitutio, dotis causa, ejúsque vel dandæ, si promissa sit in bonis promittentis, vel suo tempore restituendæ, si data fuerit in bonis mariti, l.vnic.§.& vt plenius C. de rei vxor.act. Tale quoque est hypotheca, quam pupilli habent in bonis tutoris pro administratione,l.pro offic. C.de admin.tut.Et similia,quæ enumerat Francisc. Balduin.in tract.de pig.6.7. Vult.ad d. §.item Seruiana 6. n.18. Inst.de act.

PIGNVS publicum est: quod non priuatim, sed publice constituitur, i.e. vt non à priuato,sed publice occuperur:quamvis & priuatæ & publicæ rei causa constituatur. Eius duæ sunt species: aut enim rei judicatæ, aut coercendæ contumaciæ causa constituitur. (tur.Briss.

Quasi PIGNVS est cum res pignoris loco in securitatem retine-

PIGNVS contumaciæ coercendæ causa per se intelligitur, & ab eo cuius de ea re potestas est,constitui solet, veluti cum is qui in ius venire & respondere contemnit, pignorib. captis coercetur, l.1.§.post editum, ff.de vent.insp. aut tutores curatoresve qui jussi non cauent. §.pen. institut. de satisdation. tut.aut. ij, qui missos in possessionem damni infecti nomine non admittunt, leg.4.§.1.ff.de dam.infect.De hoc eodem intelligendum est, quod Phillipp.11. Cicero scribit: Senatores qui sine causa à Senatu aberant: pignorib. & multa coerceri.

PIGNVS rei judicatæ causa est,quod rei iudicatæ exequendæ causa in priuatorum quidem gratiam, sed tamen publice & ex officio capitur, atque distrahitur,l.3.ff.de reb.eor. l.1. & pass.C. si in causa iudic. l.9. ff.de minorib. l.40.ff.de judic. Publicum enim iccirco pignus hoc appellamus, quia quamuis rei priuatæ causa,id est, vt priuatis satisfiat, constituitur tamen neque priuato, id est ei qui judicio vicit,quæritur: neque ab illo occupatur: sed (vt dixi) prætoris officio capitur ac distrahitur, l.2.C.si in caus.judic. Hot. hoc item & judiciale dicitur, inq; eo à prætorio differre putatur: quod post sententiam definitiuam capitur: prætorium autem ante sententiam ex rei contumacia, licet alterum pro altero promiscuè interdum vsurpetur. Vide Cujac.lib.obseruationum 5. c.30.

PIGNVS capere, vetere Romanorum instituto senatoribus, qui, cum in senatum venire deberent, non adessent acta multa dicebatur, & antequam hæc solueretur, pignus capiebatur. Significat id præter Liuium & Cice.in Philipp.cum inquit.Quis vnquam tanto damno senatorem coegit? aut quid est vltra pignus? Vendi autem solita fuisse pignora, innuit idem Cicero in proœmio tertij de Orator. Me hisce pignoribus putas posse teneri, non tibi illa sunt cædenda. Vbi.

PIGNVS cædere, antiquo verbo dixit, pro eo quod est auctione distrahere. Namq; cædere significabat consumere,vt est à Nonio commentariis linguæ Latinæ traditum. Porro de pignore capiendo deque mulcta dicenda senatori, qui à Senatu abesset. Marcus Varro vt apparet ex Gellii lib.14.disputauit.

PIGNERATIONES in tit.de iniur. in 6. & Auth.sed omnino,C. ne vxor pro marit. Græcis dicuntur ἐπιχυσιασμοὶ vt Nou.52. & ἀφιππαὶ & ἴμαγοι & Barbaris interpretibus. Repreisaliæ. Vide Clarigatio. Prat.

PIGNERATITIA actio est actio personalis, data his qui pignus constituerunt ad id vel recuperandum: vel quid aliud,aut eius nomine præstandum: quæ actio & ipsa duplex est directa & contraria. Directa datur debitori pignoris recipienda causa, vel ejus precij, aut ejus quod interest l.fideiussor.32. ff.de neg. gest.l.pen.ff.de pign.act. l.Lucius,78.§.nugatus,ff.ad Senatuc. Treb. & datur aduersus creditorem, cum quo contractum est, aut ejus hæredem. An etiam aduersus tertium rei possessorem? & non dari juri est magis consentaneum ejusque principijs, tametsi jure Canonico quidam velint eam etiam aduersus tertium rei possessorem dari ex æquitate, quod tamen non probo. Contraria autem datur creditori ad id quod ei pignoris nomine probabiliter abest,puta ad necessarios sumptus & impensas veluti refectiones ædium & curationes, quas creditor fecit in rem pignoratam,& omnino in id quod interest, vt si debitor sciens ęs pro auro oppignorauerit,vel si sciens rem alienatam,aut jam ante alij oppigneratam,pignori posuerit, l.1.in fin.l.tut.16.§.contrarium,ff.de pign.act. Et generaliter si debitor malitiose versatus sit in pign. l.3. l.si rem alienam, 9. ff.de pign.actio. Vult ad §.25.num.37. Inst.de act.

PIGNERATITIA actio regulariter non datur,nisi debito exoluto, id quod vel maxime verum est in actione directa. Nam in contraria quandóque secus est, in directa actione dicet,actor, primum rem fuisse pignoratam: Deinde debitum pro quo pignoratum erat,esse exolutum,vel causam debiti sublatam,quoquo modo id voluerit creditor, licet solutum non sit, puta si alijs pignoribus sibi caueri voluit, vt ab hoc recedat, siue fidejussoribus siue reo dato, siue nuda conuentione, l.si rem, §. omnis, ff. de pign.act. Tertio pignoris restitutionem negan à creditore sine causa. Quod si vero creditor causam habeat cur nondum restituat, tum vel directa intentata reconuenire potest debitorem contraria, vel ea etiam non intentata per se ipsum & vltro,vt loquitur lex si pignori,29. ff.famil. herciscl. seruus meus, 39. ff.mandati, l.si is qui rem 59. ff.de furtis, pro suo interesse rem in judicium deducere. In actionem pignorat. venit dolus, culpa lata & leuis, l.creditor l.pignus, C.hoc tit. non leuissima, l.contractus 23. de reg. jur. multo minus casus sumitur, d.l. si creditor, l.qui fortuit. C.h.t. l.si quis ex argentarijs, 6.§.penult. ff.de edend.nisi forte conuentio aliam contractui legem dederit. Veniunt etiam in eam fructus, quos creditor non lucratur, sed vel restituere volente debitore cogitur,vel imputare in sortem, vt tanto minus debeatur. Contrariæ actionis requisita, ex his quæ dicta sunt patent per se ipsa. Vult. d.loc. n.41.42.

PIGNERARE est pignori ponere. Si ego eandem rem alij pigneraui, l.14.ff.de diuers.tempor.præscript. Briss.

PIGNERARI est pignori obligari,l.4. C.quæ res pign.Briss.

PIGNERATITIA actio est in personam actio quæ debitori ad pignus repetendum soluto debito, vel si eo nomine satisfecerit,datur. Briss.longe diuersa est ab hypothecaria:illa enim est in personam, bonæ fidei, nec vnquam hypothecariæ appellatione continetur,nec vnquam est inter alios quam contrahentes eorúmve hæredes: hypothecaria autem realis est & aduersus quemvis possessorem. Vult. d.loc.interdum tamen ICti actionem pigneratitiam vocant hypothecariam, quæ creditori pignoris persequendi causa datur, l.3. §.est autem, ff.ad exhiben. l.9.ff.quib.mod.pign. l.7.§.inter,ff.com.diuid. l.11.in fin. l.19.& l.penult.§.1.ff.de except.rei iudicat. l.41.ff.de pign.act. l.5. C.si re aliena pign. l.13. ff.de cond.indeb. Vt autem pigneratitia actio,ita & pigneratitia exceptio appellatur l.6.§.idem Iulianus, ff.commun.diuidun. Briss. Prat.

PIGNERATITIVM,quod pignori datum est,vt res pigneratitia. Vir pigneratitius,cui pignus capere licet. Spieg.

PIGNERATITIVM appellatur à Papiniano iudicium, quod de pignore dato proponitur, vel redditur, in leg 2. ff.de pignor. Brisson.

PIGNERATITIVS creditor is dicitur,qui sub pignoribus credidit, qui pignora vel hypothecas suscepit Briss. cui pignus datum est. Vlpian. l.2. ff.de damn.infect.quæ species est in contrario latere apud Marcellum agitata, an creditori pigneratitio damni infecti caueri debeat, & l.15. §.12. Item quæritur in pigneratitio creditore, an pignoris persecutio denegetur adversus eum,&c. Hotom. Prat.

PIGNERATITIVS fundus,id est,pignori oppositus, pignori obligatus & oppigneratus. Pomponius l.46. ff.de solut. Si creditor fundum pigneratitium vendiderit, & quantum ei debebatur,receperit.Hotom.

PIGNERATOR, qui pignus accipit.

PIGNERO,vel pignoro, aut pigneror,quod vulgo dicimus,per executionem capere, hoc est, pignora capere, inquit Budæus. *Pfenden.* Spieg.

PIGNORA injuriæ, vitam & fortunas Cicero in Philip. vocat, obnoxias injuriæ. Valla cum filios significat,non pignera, sed pignora dici vult, eo quod sint pignora conjugij, aut charitatis inter maritum & vxorem: tametsi Pontanus lib. 1. de aspirat. indicat testimonio antiquissimi epigrammatis, apud vetustissimos Latinos pignus emissile genitiuum pigneris, per e, non pignoris,per o.Spieg.

PIGNO-

Digitized by Google

PIGNORI ponere prædia. Apud Scæuol. in princ. l. pater filium ff. de legat. 3.

PIGNORIS redditio, & chirographi redditio inter sese differunt hoc modo reddito pignore, obligatio personalis manet, reddito autem chirographo, pignoris obligatio efficax non manet, l. 2. & 3. ff. de pact. Martialis:

Quod Caietano reddis Polycharme tabellas,
Millia te centum num tribuisse putas?

Et alio loco:

Quadringentorum reddis mihi Phœbe tabellas.

Cujac. ad Afric. tract. 4. fol. 45.

PIGNORIBVS captis coerceri tutores curatoresque qui non cauent legimus, §. penul. Inst. de satisd. tut. Item eos, qui missos in possessionem damni infecti nomine non admittunt, l. 4. §. 1. ff. de dam. infect. Et eos quoque, qui in ius venire & respondere contemnunt, l. 1. §. post editum, ff. de vent. inspic. Pignorum item capione exigi pecuniam fisco debitam, legimus in l. 10. ff. ad l. Iul. pecul. quod Galli dicunt, *par saisie de biens*. Suet. in Iul. c. 17. Vectium pignoribus captis, & direpta supellectile male multatum coniecit in carcerem. Cic. li. 3. de Orator. Non tulit ille & grauiter exarsit, pignoribusq; ablatis Crassum incipit coercere. Et in ea lege, quæ à Frontino li. 2. de æquæductib. refertur. TVM IS PRAETOR, QVI INTER CIVES ET PEREGRINOS IVS DICIT, MVLTA PIGNORIBVS COGITO, COERCETO EIQVE CVRATORI, AVT SI CVRATOR NON ERIT, TVM EI PRAETORI EO NOMINE COGERE ET COERCERE, MVLTAEQVE DICENDAE SIVE PIGNORIS CAPIENDI IVS POTESTASQVE ESTO. Et paulo post, EOQVE NOMINE HIS PIGNORIS CAPIO, MVLTAEQVE DICTIO VTIQVE ESTO. Sic enim eius loci lacuna replenda est. Sic pignorum capio, in l. 7. de exactionibus in C. Th. l. vlt. de distrah. pign. in eod. C. Briss.

PIGRVM ferunum ad incipiendum, Tardum ad perficiendum Accursius annotauit in l. si quid venditor, ff. de ædil. edict. Spieg.

PISSIMVS cum hoc Ciceroni displicuerit, bonum probumque vocabulum esse non posse, Ciceronianis videtur.

PII Imperatores dicti ab Antonino Pio, vt planum id facit Iustinian. in §. nobis autem Nou. vt lib. de cætero. Fit enim Antoninus Boionius à Senatu sic appellatus, ob singularem animi pietatem ac pacis studium. Cuius vox illa celebris est. Malle se vnum seruare ciuem, quam mille hostes perdere. Hinc ergo ductum est, vt Iustinianus pius dictus sit, non à pietate animi vt Accurs. sentit Aldob. in proœm. Instit.

PILA pro orbiculo, qui hinc inde à colluſoribus manibus iactatur, excipieturque. Briss.

PILA ludere, apud Vlp. l. item Mela, in princ. & Alfenum l. si ex plagis, §. cum pila complures luderent, ad leg. Aqu. Pilæ vocabuli, adductis parum probatis versiculis, significationes refert interpres Spie. Hoc vero ludi genere corpus plurimum exerceri, caloremque naturalem commoueri testatur Galenus in comment. ad aphorism. 48. particul. 2. aphorism.

PILÆ l. 30. §. fin. ff. de acquir. rer. dom. grandiora saxa aceruatim congesta ad contignationem aliquam sustinendam, Plin. lib. 6. Epist. Saxis, ait, deinde pilæ adiiciuntur. Dionys. Halyc. libr. 3. Horatiam pilam γενεσιαν σηκιδα interpretatur Prat.

PILENTVM, matronarum vehiculum fuit, quo matronæ castæ ferebantur. Liu. 5. ab vrb. cond. Coras. lib. 2. Miscel. c. 20.

PILEVS dicitur à pilis, quia pilos capitis tegit & stringit, not. gl. cler. 2. de vit. & honest. cler. Io. Bello. Etymol. Plurima verò de pileis vide apud Maiorag. Miscell. lib. 3. c. 7.

PILEVM, quod insigne libertatis esset, Iustinianus pro iusta & perfecta libertate haberi voluit. Et pilei nomen libertatem significare multis authoritatibus probari potest: sed satis erit quod scribit Suet. de patre Tib. Primo Preneste, inde Neapolim euasit: seruusq; ad pileum frustra vocatis, in Siciliam profugit. & in Nerone: Obiit 32. æt. anno: tantumq; gaudium publice præbuit, vt plebs pileata tota vrbe discurreret: & qui Iul. Cæsarem interfecere, prætulerunt hasta per mediam vrbem pileum, quasi morte Tyranni restituta ciuibus libertate: vt refert Appia. libr. 1. bell. ciu. Idem in bello Mithrid. scribit, Perseo Macedonum rege capto Prusiam Bythyniæ regem, venisse Romam, toga & calceis indutum, cæterum capite raso & pileato professum se populi Romani libertum, à quo Persei dominio esset liberatus: quod & Liuius ex Polybio refert, in extremi quinti li. 5. decad. Is enim erat habitus libertorum recentium, quod statim quidem omnia liberi hominis ornamenta vsurparent, excepto, quod pilus nondum renatus ostendebat adhuc indicia seruitutis. Erant quippe serui raso & aperto capite, ne quid pilus aut pileus ad domesticas functiones obesset. Et antiquis Græcis capillus erat insigne libertatis vt scribit Plutarchus, quia non facile sit comatis ad onus seruile descendere, & negotiis domesticis inseruire Conn. lib 2. c. 6. n. 6.

PILEATI serui venum ire solebant, inquit Gell. lib. 7. c. 4. & eorum nomine venditor nihil præstabat, vt scriptum reliquit Cælius Sabinus Iurisperitus. Cuius rei causam esse, ait, quod huiusmodi conditionis mancipia insignia esse in vendendo deberent, vt emptores errare & capi non possent, neque lex vendundi opperienda esset, sed oculis jam perciperent, quodnam esset mancipiorum genus, sicuti mancipia jure belli capta, antiquitus coronis induta venibant & idcirco dicebantur sub coronis venire. Erant & pileati serui, qui domini funus antecedebant, quibus libertas ob id ipsum dabatur, vt scribit Iusti. l. vnic. §. sed & qui, & seq. C. de Latin. libert. tollen. Notandum autem obiter, Romanos olim nudo capite fuisse, & caput vestе velasse, præterquam Saturnalibus, in quibus pileum gerebant. Hinc Martial. lib. 11. epigr. 7.

Permittit puto pileata Roma.

Hinc etiam apud veteres nullæ Romanorum statuæ cum pileo visuntur. Eustathius lib. 1. Odyss. de Latinis, ἴσως ἡ τῶν τοιούτων φαλακρότης ἐκ παλαιοτέρας ἰσχύος; differt enim, fortasse eos nudi capitis consuetudinem à prisca Græcia duxisse quum apud Homerum nec pilei nec causæ vlla mentio fit, & heroico seculo videantur ea capitis operimenta hominib. vsitata non fuisse. Prat.

PILVS nomen generale est, in animali sumque fructu existit, §. in pecorum. Inst. de rer. diuis. Pili non facio. Est Latinis familiaris hæc hyperbole, non facio pili. Ne pilo quidem melior: cum minimi quiddam momenti significant. Prat.

PINACOTHECA, tablinū. In Pinacothecis autē tabulæ pictæ, cælatū argentum, stragula, vestis signa, & ornamenta reponebantur. Hujus vocabuli meminit Varro li. 1. c. 2. & 59. de re rust.

PINGVIS Iureconsultis significat, plenius latius & crassius, l. 14. §. 1. ff. de except. rei jud. l. 49. in fin. ff. de re jud. Sic autem reddunt & exprimunt vim verbi Græci παχυμερῶς. Quo & quandoque vtuntur, leg. 7. §. scire, ff. de pecul. l. 12. §. Iulian. ff. rem rat. hab. Briss.

PINVS est arbor, picei generis nuces feeens, quas strobilos tum Galen. tum ICti vocant. Franc. Marius c. 3. lib. 2. de part. ædil. Græcis πεύκαι, dicitur, cuius descriptionem vide apud Mathiol. Dioscor. & alios in plantarum arborumque historia. Gœd. ad l. 167. num. 1. ff. de verb. sig.

PIPERIS planta ad radices alterius arboris seritur, & fere juxta palmam, ad cujus vsque fastigium scandendo ascendere solet: foliis raris, mali Assyrij effigie, sed minoribus, & per extremum acutis, virentibus, gustu calidis aliquantum, & folium sapientibus. Hujus fructus racematim cohæret, & est condimentis aptus, cujus tria genera celebrantur: nigrum, album, & longum. Plantæ nigri & alibi adeo exiguam inter se habent differentiam, vt ab incolis tantum dignosci queant. Longi verò piperis planta ab illis est duersissima. De pipere Paulus in l. 5. de penu legato. De longo & albo Martian. in l. vlt. de public. vide Dioscor. lib. 2. Plin. lib. 1. c. 7. simpl. Theoph. lib. 9. de plant. hist. cap. 22. Solin. in Polyhist. c. 53. Isidor. lib. 17. c. 8. Prat. Nascitur autem piperis arbor in India, & latere Caucasi montis, quod Soli obuersum est. Briss.

PIRATÆ dicuntur prædatores marini, sic dicti vel à Pirata, qui prius maria infestauit, vel à Græco περάω id est, transeo, quod conspecta insula in illam transirent, jam prædaturi, vt notauit Drosæus in meth. jur. Eorum meminit Iurisconsultus in l. in rebus, ff. commodat. Hinc piratica ars est, quam exercent.

PIRATERIVM, habitaculum piratarum.

PISCARI in mari in lacu. Briss. ex ff.

PISCARIA, Græci ἰχθυοπωλεῖον, locus, in quo pisces venduntur Vlp. teste Budæo, pro vulgari significatione vsus est in l. inter publica, de verb. sign. nempe pro vectigali piscium. Spieg.

PISCATIONIBVS præpositi, teste Martiano in l. legatis seruis. legat. §. non continentur negotiationis appellatione.

PISCINA, in l. 1. in princ. ff. de fronte, ab initio lacus & stagnum dicta est, à piscibus coercendis in ea, etiamsi nihil piscium ibi sit: & quoniam Romanis in piscinis natare solebant, factum est, vt omnis aqua ad natandi delicias collecta, siue frigida, siue calida, piscina diceretur. Cicer. Latiorem, inquit, piscinam voluissem, vbi jactata brachia non offenderentur. Tales piscinas Aquisgranum habet calidas. Old.

PISCIS patinarius qui sit, apud Plaut. in quæstionem vocatur: Turneb. aduers. lib. 2. c. 15. eum esse putat, qui non assatur, nec elixatur, sed in patina è jure coquitur, idque ex Horat. intelligi posse, ita scribente:

Si quis eum seruum, patinam qui tollere iussus
Semesos pisces tepidumque liquerit ius.

PISTOR. Attejus Capito (vt testatur A. Calepin.) pistores tantum eos, qui far pinsebant nominatos esse tradit, eósque coquere solitos panem tostum lautioribus. Etiam, qui panem facit, seu coquit, nunc appellatur pistor. Varro in satyra de edulijs, si quantum operæ, ait, sumpsisti, vt tuus pistor bonum faceret, panem. Atque hoc modo accipitur pistor C. in tit. de pistorib. vbi Impp. Gratianus, Valentinianus & Theod. statuunt pistores, vtpote suos, & omnes breuiter, qui subsunt comiti horreorum, ad nullā dignitatem esse aspiraturos, & si quam aliqui fuerint assequuti, hac exuendos esse omne speciale impetratum penitus conquiescendum, eósque ipsos ad antiquum statum & consortium esse reuocandos, & pro ipsa dignitate impetrata, mulctandos in viginti libris auri. Itaque, vt pistores

Digitized by Google

possint indefessam faciendo pani operam nauare, à tutelis & curis etiam collegarum excusantur, l.vlt.ff.de excus.tut. Cum igitur nullo munere feriantur, neque ipsi, neque ipsorum iumenta, inde est, quod veteres pistorem habeant in numero seruorum, Vnde ait Iureconsultus, si quis seruos habuerit proprios, sed quorum operas locabat, vel pistoricas, vel histrionicas, seruorum appellatione hos legasse videtur. Anch.

Βίκοι, Græci frequentius quam Latini in ea significatione vsurpant, vt significet certam tanquam rei exploratæ & certæ persuasionem. Connan. lib.4. c.13. n.1.

Βίκαιοι à Græcis gubernatores nauium dicuntur. Cujac. ad l.3.C. ne quid oneri publico imponatur, lib.11.

PISTRINVM, locus fatigationis erat plenus, & negotij operosi, ac molesti, viréque conficientis. Bud.in Pand. l.si fornicarius ad leg. Aquil.

PISTVRA, pinsendi artificium & ratio.

PITTACIA, sunt rationes & commentarij annonarum militarium. Eodem nomine significantur etiam epistolæ, album, notoria. Cujac.ad l.5. C.de erog.milit.annon.vide infr.Pyctatia.

PITTACIVM pro modico panno accipi solet, qui aliquo medicamento illitus, modo præcordijs, modo capiti dolenti imponi solet ad mitigandum cruciatum. Sp.

PITYOCAMPÆ, vermiculi è pinu arbore nascentes, venenato ac pestifero morsu, quos Plin. lib.23.c.2.& lib.29.c.4.pinorum erucas vocat, & in picea nascentes erucas. Itaque inter venena connumerantur à Martiano in l.3. §.1. ff ad Cornel. de sicar. vide Dioscor. lib.2.& 6.Briss. Prat.

P L.

PLACENTINVS, IC. nobilis, Italus, Monspessuli jus ciuile publice professus est circiter annum 1200. argumentáque in Institutiones & Codicem scripsit. Hot. Prat.

PLACERE plerúnque in libris nostris dicuntur, quæ prudentium authoritate recepta introductáque sunt. Briss.

PLACERE posse intelligitur, quod viro bono placere debet, leg. Thais §.sorore, ff.de fideic.libert. Hoc verbo pro decernere & statuere antiqui vtebantur, vt apud Cic.in Philipp. legitur.

PLACERE quoque significat ex diuersis rationibus & sententiis quæ honestati, vtilitati publicæ, jusque & æquitati sunt consentanea, elicere. Sic accipitur in leg.2. ff.de orig. jur.§.sed & quod. Instit.de jure natur. quod nos in vernacula lingua dicimus, *VVir lassen es vns gefallen.*

PLACERE Latinis significat statuere, probare, constituere: vnde placita medicorum appellat. Plin. quæ communi medicorum decreto ratæ sunt & approbatæ opiniones & regulæ. Græci ἀξιώματα vocant, Cicer. epist. lib.9. Placet Stoicis suo quanque rem nomine appellare. Placere enim à Placo deducunt Grammatici, vt quod post multas vtrinque disputationes omnium concessu constituitur, placitum dicatur, quasi quod ipsis, qui de eo dissidebant, placatis, tandem visum est dignum & idoneum, cui deberent acquiescere: quomodo Vlpianus l.1. ff.de pact. pactum definit esse duorum pluriúmve in idem placitum & consensum. Nam sicuti, inquit, conuenire dicuntur, qui ex diuersis locis in vnum colliguntur & veniunt: ita qui ex diuersis animi motibus in vnum consentiunt, id est in vnam sententiam decurrunt, Connan. lib.1. c.16.nu.9.

PLACERE principi dicuntur, quæ princeps constituit, li.1.ff.de constit.princ.§.quod principi. Instit.de jure nat.Briss.

PLACERE dicuntur ea quæ inter aliquos conuenerunt, l.33. C. de transact.

PLACITA principum, pro constitutionibus, l.1.§.ait prætor, ff. de postul. Briss.

PLACITA, lites. In formula fœderis cum Mediolanensib. apud Ottonem lib.Frid.1.c.41.Legati Imperatoris in Palatio sedeãt, & placita ad eos delata ad honorem imperij definiant. Prat.

PLACITA medicorum appellat Plin. quæ communi medicorum decreto ratæ sunt & approbatæ opiniones & regulæ. Græci axiomata vocant.

PLACITARE pro litigare & causari. Carolus Magnus in donatione Monasterij Vlmensis, apud Naucletum. Si aduocatus in prædicta villa placitare voluerit, vt non plurib. quam triginta equis ad placitandum veniat, &c. Et mox, Quicquid placitando ibidem acquirat, tertia parte retenta, duas Abbati reddat.

PLACITVM, id est, ipsa conuentio l.1.ff.de pact. l.53.ff.de jud. l.4.ff.de seruit. l.74. ff.de euict. l.20.§.si pater ff.fam.ercisc. Sic placitum permutationis, in l.3.& 4. ff.de rer.permu. Placitum diuisionis, in l.40.ff.de pact. l.15. C.fam.ercisc. l.7.14.17. C.de transact. Briss

PLACITVM interdum conuentus procerum regni, vel Imperij, quod & Curia dicitur. Grego.Turon. lib.7.c.13.petimus vt vsque in placito, quod inter se Guntchrannus & Childebertus Reges habent, sustineatis. Et mox: Igitur adueniente placito, directi sunt à Childeberto Rege, &c. Aymon. lib.4. c.109. Eminuit in hoc placito piissimi Imperatoris misericordia singularis. Interdum placitum pro foro & iudicio ponitur. Vt in capitulari Caroli: vt nullus ebrius suam causam in mallo (id est, in iudicio) possit conquirere, nec testimonium dicere: nec placitum Comes habeat, nisi ieiunus. Quod igitur veteres conuentum aut forum agere dicebant, id Feudistæ placitum tenere dixerunt. Leg. Frisio. tit.14. Dicat ille, qui homicidam illum interpellauit, se in placito publico eum interpellare velle, & ita faciat: Interpellet eum in placito coram judicibus, Radeuic. libr.2. ab exordio. Iam dies placiti affuit, quæ Romanum principem ad campestria Roncaliæ, sicut condictum, inuitabat. Sic in Lombard. libr.2. titul.de feriis 49.l.1. Etiam dominicus dies honoretur, & eum colere omnes studeant, vt eo liberius possint fieri omnia mercata & placita à comitib. Considerandum autem, cum Imperatorum leges non nisi in comitiis fierent, vt eas populus sciisceret, an formula vsitata: *Car tel est nostre plaisir*, inde nata sit, pro, Quia tale est nostrum placitum, id est, Comitiorum decretum. Carolus in cap.art.12. Quæ bonæ memoriæ genitor noster placita constituit, & nos conseruare volumus Prat. ex Hotom.

PLACITVM, Latine decretum dicitur, Græci δόγμα ἢ ψήφισμα, ἢ κρίσιν. Bud.in l.vlt.de Senator. Spieg.

PLACITVM nihil aliud significat, quam quod cuique libet facere. Placere enim & libere voluptatis sunt & libidinis vocabula, non rationis & consilij. Connan. lib.1.cap.16.n.9.

PLACVISSE senatui olim dicebantur, quæ senatus censuerat, l.21 §.item placere, ff.de pet.hered. Placere & in libris nostris dicuntur, quæ prudentum auctoritate recepta, inducta, constituta ve sunt, l.4. ff.de pactis, l.4.ff.de jure codicillorum, Briss.

PLERVNQVE in loco Vlp.l.falsus, ff.de furtis, non sæpe, sed interdum significat. Sic Cicero de Inuent.2 Fortuita sunt, quæ plerumque, non semper eueniunt, id est, quæ interdum. Connan.lib.3.c.3. nu.3.

PLAGA, priore producta, percussio, Plagarum aliæ sunt apertæ, vt vulnera recentia. Quædam veteres, vt vlcera putrida, sanieque purulenta fluentia. Aliæ vero sunt clausæ, quæ & cœcæ dicuntur. Quarum etiam quædam sunt notæ tantum, collectæ ex verbere sanguinis, & citra tumorem etiam: quæ liuores dicuntur. Quædam vero cum tumore: vt temulenta vlcera & tumores, qui ex verbere collecto in vnum sanguine fiunt: quamvis & citra verbera in corpore tumores nascantur. Ex Humelberg. Spieg. Prat.

PLAGÆ, priore correpta sunt retia rariores maculas habentia. Vlp. de fund. instr. l.quæsitum aucupes, inquit, & plagæ, huiusmodi instrumento continebuntur. Nebriss.

PLAGÆ, grande linteum tegmen, quarum diminutiuum est plagulæ. Varro, Chlamydes, plagæ, velæ aureæ. Hot.

PLAGIARIVS appellatur, qui mancipia aliena solicitat, celat, supprimit, l.52.§.si fugitiuum ff.de furt. Vnde & suppressor vocatur, l.6.ff.de leg.Fab.de plagiar. Briss.

PLAGIVM est, cum quis hominem ingenuum vel libertinum inuitum celat, vinctum habet, dolove malo sciens emit, aut in earum rerum aliqua socius est, vel cum seruo alieno, servæve persuasit, vt à domino dominave fugeret, seruum seruamve inuito domino dominave celauit, vinctum habuit, dolo malo sciens emit, quíve in ea re socius fuit, l.pen.§.fi. ff.ad l.Fab. de plag. Ita dictum, authore Suida, quod fiat πλαγίᾳ, id est, δόλῳ, vel, vt vult Isid. à Græco verbo πλάγιος, quod obliquum significat. Hinc plagiarij sunt, qui furantur homines, liberos vel seruos, eosque vendunt, aut iis persuadent, vt à parentibus aut dominis suis aufugiant. Martialis autem decenti Metaphora plagiarum adpellat furem liberorum suorum, quia illos tanquam suos teneat in seruitutem, dum Quintiano scribens, inquit: Impones plagiario pudorem. Plagiarius etiam dicitur is, qui plagas & vulnera infert: vt & plagiator, siue plagiosus magister: de quo D.Hieron. ad Florent. Magistrum autem pueri tui, de quo dignatus es scribere, quem plagiatorem eius esse nõ dubium est. Porro plagium differt à furto. Neque enim hominis liberi fit, furtum, nec serui alieni oppressio furtum est, si non fiat istius serui alieni lucri faciendi causa: quæ fraus ne quæsito titulo emptionis quasi velamento quodam obtegatur etiam fugitiuorum seruorum venditio quamvis à domino facta, ex SCto ad legis Fabiæ pœnam redigitur, le.2.ff.ad legem Fabiam, de plagiar. l.in fuga, C.eod.tit. Plagiariorum pœna olim erat pecuniaria, vt apparet ex l.fi. d.tit.& lib.60.Eclog.48. c.1. quæ propter sceleris frequentiam in vsu esse desiit: postea capitalis esse cœpit, & plerunque exilium, siue in metallum damnatio, l.fi.ff.ad leg.Fabiam de plagiar. Sane hominis liberi suppressio pœnam habet mortis: l.fin. C.eod. quæ pœna etiam sacris literis est consentanea, Deut.c.24. sed serui alieni suppressionis pœna mitior est, quod constat ex §. est & inter 10. vbi Vult. Inst.de publ.jud. & ex d.l.fi.

PLAGVLÆ, authore Turneb.lib.1. c.29.aduers. vela sunt & textilia, quibus lecticæ & lecti intendebantur, aut inuoluebantur, vt apud Tranquillum in tit.Lectica dimotis plagulis. Nonius plagas interpretatur grandia lintea, & total. & lecticariam syndonem: vnde per diminutionem plagulæ dicuntur, inquit. Meminit plagularum etiam Vlpianus in l.vestis, 23. §. 7. ff.de aur. argent. vt annotat Baifius de vestiaria c.20. Budæ. in prioribus annotat. in Liui. librum 39. per plagas & stragula tape-

Digitized by Google

tapetiam, seu aulæa intelligi existimat.

PLANA & cliuosa via opponuntur, l.2.§.deteriorem, ff.ne quid in loc.public. vnde de Plano opus facere, & in machina operari contrarie relata inueniuntur, l.5.§.plane, ff.commod. Itaque.

PLANARIA cognitio, quæ de plano suscipitur citra tribunalis ascensum l.4. C.de dilation. vbi vitiose plenaria legitur. Sicut plenaria interpellatio, pro planaria, in l.pen C.de naufr.lib.11. quemadmodum scripti codices arguunt. Prat.

PLANARII conflictus, apud Marcell. lib.19. qui ex plano solo fiunt, non ex mœnibus.

De Plano cognoscere, interloqui, discutere (quo genere loquendi vtuntur ICti in l.1.ff.de const.princ.l.9.§.de plano, ff.de off. proconsul.l.6.ff.de accus.l.11.§.sexaginta, ff.de adult.) significat ex æquo & plano loco cognoscere, vt Cic. pro Cæcin.& lib.3. epist.ad Appium, & lib.3.de orat. loquitur: id est, non pro tribunali, sed in via, in transitu, cum vel lauandi, aut gestandi, aut ludorum gratia, magistratus prodierit l.7. ff.de manu vind. §. serui autem, Instit.de libertin. Nam pro tribunali cognoscere, non est ex plano, sed ex superiore loco cognoscere. Et idcirco pro tribunali & de plano aduersa iidem faciunt, vt in l.1.§. abolitio, ff.de Turpil. Abolitio priuatim à præsidibus postulari & impetrari solet. Item pro tribunali non de plano. Et in l.18. ff.de quæstio. Custodiæ non solum pro tribunali, sed de plano audiri possunt. Idem ex l.3.§.si causa, ff.de bon.possess.& l.2.§. dies, ff.si quis ordo in poss.confirmari potest. Sene.li.1.de clem. Hæc tamen magnanimitas in bona fortuna latiorem locum habet, meliusq; in tribunali quam in plano conspicitur. Suet.in Tibe. Et si quem reorum elabi gratia rumor esset, subditus aderat, judicesque aut è plano, aut è Quæsitoris tribunali legum & religioni & noxiæ, de qua cognoscerent, admonebat. Hinc in l.11.§.proscribere, 3. ff.de inst.act. Vnde de plano recte legi possint: quæ verba his olim notis scripta, V.D.P.R.L.P. Valerius Probus testis est. Auson.in Grat.act. Has ego literas, quas in omnibus pilis atque porticibus, vnde de plano legi possunt, instar edicti pendere mandauero, Plat. ex Briss.

PLANCIANVM SCtum de liberis agnoscendis, l.1.§.eleganter, leg.3. §.quia Plancianum ff.de lib.agnosc. Est & Plancianum SCtum, detractionem quartæ denegans ei, qui non capienti hereditatem restituere rogatus est, l.59. ff.ad leg.Falc.Briss.

PLANTA de arboribus dicitur ea, quæ transferendi gratia, vel de arboribus rapta, vt ait Seruius, vel ex seminibus est orta: & de herbis quoque dicitur, Insti.de rer.diuis. §.si Titius. Spieg.

PLANTARIVM, plantarum locus, & ipsa Planta in terra nata, quę cum radicibus transfertur de vno loco ad alium. Sorn. & Plinius. Itemque Connan.lib.4.c.1.n.9.

PLANTATVS ager ab agro proscisso differt, quod Ager proscissus ad serendas segetes, aruum dicitur. Plantatus autem & consitus arboribus, aut vineis, plantarium, arbustum, vinetum nominatur. Ædificatus vero villa est, Connan.lib.4.c.6.n.9.

Planus dicitur erro & impostor: quod vtrumque mendicorum proprium est, & in Andegauensi prouincia appellatur erro, qui Latine mendicus, quo verbo etiam Latini pro suo vsi sunt: vt Tull. pro Cluent. hic ille planus improbissimus quæstu iudiciario pastus: nisi plane mauis legere: tamen quod eum judiciario quæstu pastum esse dicit, plani significationi mire conuenit, At Hor. scite planum appellat, qui simulabat crus fregisse, vt alienis vehiculis portaretur.

Nec semel irrisus triuiis astollere curat
Fracto crure planum ----------

Vnde planitudo dicta Valentiniano fortasse. Connan. lib.1. c. 10.numer.5.

PLANVS locus opponitur edito. Vnde apud Iurecoss. de, vel è plano, pro eo quod est, non in tribunali (quod editionis esse loci solet) aliquid statuere, sed planicie patrimenti ius dicere Vlp. l.1. de const.prin. Vel cognoscens decreuit, vel de plano interlocutus est. Sic apud Martianum & Papinianum. De plano igitur peti, opponitur causæ cognitionem pro tribunali desiderare, vel decretum exposcere. Vlp.in l.2.§.in bonorum possessione, ff.quis ord.in bonor.possess.seruetur. Spieg. Adde Forcat. in dial.80.nu.1. Necyom. vide paulo ante De plano.

PLATEA, via latior, fereq; militaris prætoria, consulariq; dicitur. Vide Bart. in l.qui sellam, ff.de seruit.rust.præd. vbi & tradit, an plateæ appellatione veniat sella ibidem existens. Prat.

Ex πλάτει, locutio ICtis familiaris quid significet: require supra in litera E. in verbo ἐκ πλάτει.

PLATO summæ prudenter & authoritatis apud Græcos, in l.poster. ff.de Nund. Georg.Trapezuntius Platonis vitia expendit, plura, conditis voluminibus, à Bessarione tamen insigniter est proscillus. Io. Ludouicus Viues titul.3.lib.4. Recte, inquit, qui dixit, Aristotelis doctrinam facere impios. Platonis vero superstitiosos & dæmoniacos.

PLAVSTRA ab imperitis dici, testatur Valerius Probus, Plostra legendum putans, licet vsus Plaustra obtineat. Sueton.narrat, admonitum Vespasianum à Floro, vt diceret Plaustra, non Plostra: Imperatoremque postridie Flaurum illum salutasse, non Florum, Vlp. Si ex Plostro lapis ceciderit, & quid ruperit, vel fregerit. Aquilia plostrarium teneri placet, l.si seruus seruum, §.si ex plostro, ff.ad l.Aquil. Paulus in l.qui sella ff. de seruit. præd.rust. Qui actum habet, ait, & plaustrum ducere, & jumenta agere potest. Cujusmodi autem munera plaustrorum nomine veniant, not.in l.neminem, C, de sacrosc.eccl. Traditum item est, licere magistratui retinere plaustra, & equos priuatorum, pro deuehendo commeatu ad exercitum. Spieg. Corras. libr.3. Misc.c.20. nu.2. plaustrum inde dictum putat, quod ex omni parte palam sit quod in eo vehitur, & sic à vehiculo differre, quia vehiculum ex certis tabulis, velut arca compactum est, ita vt quod vehitur, clam fit & reconditum.

PLAVTVS IC. cujus sententiæ aliquot in libris nostris laudantur. Ad eum notas scripsisse Neratium, apparet ex l.5.ff.de seru. præd.rust. vt & Iauol. quod compluribus Pandectarum locis comprobatur, maximéque ex inscriptione l.38. ff.de verb.sig. quæ hunc titulum præfert. Scripserant ad hunc Plautium, Sextus quidem Pomponius, libros septem: Iulius vero Paulus libros octodecim, quemadmodum prope innumeris Pandectarum locis planum fit.

PLEBANI, in cap.1.ne cler.vel monach. lib.6. quale jus habeant, docet Innocen.in cap.dilectus, de capell. monach. habent personatum in ecclesia. Prat.

PLEBEII magistratus, dicti Tribuni secundum Pompon.in l.poster.de orig.jur. Plebeij quidem, quod plebem in libertate sua defenderent aduersus potentiorem iniuriam: quorum ædes die noctúque patebant, dicti Tribuni. Prat.

PLEBEIVS & decurio in libris nostris quandóque opponuntur, l.3.ff.de testib. l.9.§.penult.& l.10.§.vlt. ff.de pœn.Hot.

Alias PLEBEIVS & honestior opponuntur, l.1. §.vlt. ff.de effractoribus. Plebeij, & qui sunt in aliquo honore positi, l.3.§.pœna, ff.stellionat.

PLEBISCITA legum appellatione comprehenduntur, quia reuera leges sunt Connan. lib.1.c.13.nu.1.

PLEBISCITA Pomp.appellata ait jura, quæ sibi plebs tum constituit, cum in discordiam cum patribus deducta secessit, Pomp. in l.2.§.deinde cum esset ff.de orig.jur. Iusti.vero plebiscitum definit quod plebs plebejo magistratu rogante, veluti tribuno constituebat, §.plebiscitum. Instit.de jur.natur. Festus libr.2. & 17. Sciscere, ait esse sententiam dicere, suffragium ferre. Eoque scita plebis dici, quæ plebs suo suffragio sine patribus jussit, plebejo magistratu rogante. Briss.

PLEBISCITVM, generale jussum plebis, rogante magistratu: Nam nisi plebs rogetur, nullum plebis jussum fieri potest. Aymarus li.2.histor.jur.ciuil. In hoc differens à lege, quæ sine rogatione populi statuebatur: ejusdem tamen potestatis.

PLEBISCITVM id vocant, quod non vniuersus populus, sed plebs tantum constituisset, & non legem. Quia lex nisi centuriatis comitiis ferri non poterat: & senatorio magistratu rogante, vt dicit Iustinianus: quibus in comitiis patricios, & senatores adesse oportebat, quos cum non liceret tribunis pl.aduocare, aut omnino vlla de re ad eos referre, non poterant isti edicere comitia, sed concilia tantum: itaque præ tribunis pleb. rogantibus iubebantur, non poterant dici leges, sed potius scita, id est, iussa aut vetita. Sciscere enim statuere est vt recte Iustinianus definiat, plebiscitum esse, quod plebs plebejo magistratu interrogante, veluti tribuno constituit. Et Capito apud Gellium libr. 10. capit. 20. plebiscitum esse dicit legem, quam plebs non populus iussisset. Itaque eadem vtriúsque fuit authoritas, legis, inquam & plebisciti præsertim post legem Hortensiam: vt scribit Pomponius. Cum enim multæ discordiæ nascerentur de his plebiscitis, neque vellem patres illis teneri, indignum putantes legem sibi dici à plebe, pro legibus placuit ea seruari lege Hortensia lata. Et ita factum est, vt inter plebiscita & legem specie constituendi, inquit, interesset, potestas autem esset eadem. Id etiam tradit Gellius, rogatione Tribunorum non fuisse partes obstrictos, donec Qu. Hortensius dictator tulisset, vt eo jure, quod plebs statuisset, omnes Quirites tenerentur. Connan. libr.1. capit.13.num.6. Balduinus tamen scribendum censet plebesscitum duplici ſſ, quod factum sit ex verbo plebis & scitum: Cicero contra Rullum, & lib.3. de legibus, vocat legem Tribunitiam, propter rogationem Tribunorum. Athenienses vocabant ψήφισμα, & quia debebat præcedere decretum Senatus: lege data cauebant βουλεύειν ψήφισμα καὶ γνώμην τοῦ δήμου. Apud Ciceronem de opt. gen.orat. legimus & populiscitum. Bald.titul.de jur.nat.gent. & ciuil.

PLEBISCITVM & lex triplici modo inter se differunt. Lex namque à maioribus magistratibus ferebatur: plebiscitum à minore, & solo Tribuno pleb. Illa ab vniuerso populo: hoc à plebe tantum iubebatur. Illa comitiis omnibus siue centuriatis, siue tributis: hoc vero tributis tantum. Hor.

PLEBS, ait Iustin. à populo eo differt, quo species à genere; nam appellatione populi, vniuersi ciues significantur, connumeratis etiam patritiis & senatoribus. Plebis autem appellatione sine patritiis & senatoribus cæteri ciues sic significantur, §.4. de jur.nat. l.238. vbi Gœd. ff.de verb.sign. Hot. Interim tamen

Digitized by Google

nemo putet, plebem esse populi speciem: nam potius pars est. Balduin. tit. de iure naturali gentium & ciuil.

PLEBS à populo eo differt, quod in populo omnis pars ciuitatis, omnesque eius ordines contineantur: plebs verò ea dicitur, in qua gentes ciuium patritiæ non insunt: vt scribit Atteius Capito apud Gell. lib. 10. cap. 20. Hotto. Item Ferret. de iure nat. gent. & ciuil. & in l. 2. de orig. jur. & Brech. in l. plebs, in tit. de verbor. & rer. sign.

PLECTO est plane Græcum verbum à πλήσσω, id est, Punio, supplicio afficio. Drotæus in meth. jur.

PLENA dicuntur in libris nostris solida & integra, & à quibus nihil deest: sed pro cuiusque partis relatione alio atque alio modo. Prat.

PLENA custodia, quæ & diligentiam exigit, leg. 2. ff. de peric. & commod. rei vend.

PLENA defensio accipitur, si & judicium non detrectatur, & judicatum solui satisfietur, l. 21. §. vlt. ff. ex quib. caus. maior. l. 34. §. pupillo, ff. de iurejur.

PLENA Falcidia, id est, integra, leg. 16. ad legem Falcidiam vt plena summa, id est, solida & integra, l. 110. §. qui quinque ff. de legat. 1.

PLENA negotiorum gestorum actio, in l. 37. de negot. gest. dicitur quæ in solidum, non quatenus facere aliquis possit, datur. Pr.

PLENA proprietas nudæ aduersatur, eoque nomine solida & non separata vsufructu proprietas demonstratur, l. 43. §. 1. l. 53. ff. de vsufructu l. 2. quibus modis vsusfruct. amit. l. 78. ff. de iure dot. l. 10. l. 26. ff. de vsufruct. leg. l. 15. in fin. ff. de castr. pecul. Ita plenum dominium dicitur, cui vsusfructus cohæret, l. 4. ff. de alim. leg. Plenoque jure nostrum id esse accipimus, cuius & vsusfructus & proprietas ad nos pertinet, l. 73. l. 39. ff. qui & à quibus, l. 73. ff. de leg. Et pleno jure vel in plenum nostrum fieri cuius plena proprietas ad nos transit, l. 126. §. 1. ff. de verb. oblig. l. 63. ff. de condict. indeb. Sic & plenum jus interpretor in leg. 17. §. vlt. ff. de rei vindicat. Et plenum fundum in l. 26. ff. de vsufruct. leg. Et pleno iure dominium l. 11. C. de act. empt. Briss.

PLENA pubertas dicta est ea significatione, qua plena proprietas, in l. qui vsumfructum, de vsufr. & plenus grex in leg. quid ergo. eod. tract. & plenus vsus. in l. plenum, de vsu & habit. hoc est, quæ ad integram absolutamque pubertatem peruenit: cui rei datus est consensu prudentum annus decimus octauus, leg. Mela. de alim. leg. l. 40. §. 1. ff. de adopt. §. 5. Instit. eod. tit. Incipiens autem pubertas est in masculis 14. annorum, in fœminis 12. Ferret. tit. de adopt.

PLENAM fidem testatori exhibere est ei, cui voluit solidum & minime delibatum fideicommissum præstare, l. 20. in fin. ff. de dom. l. 19. ff. quæ in fraud. credit. l. 5. §. si quis rogatus, ff. de don. int. vir. & vxor. Hoc Iustin. Nouell. const. 1. dicit κατεδήσειν ἐκλελῦσθαι τὸ, εἰ μὴ πλήρη τὴν χρεωλυσίαν τῷ διατιθεμένῳ παρεῦναι. Pra.

PLENE in l. 7. ff. de ali. leg. pro omnino & in totum: quo sensu in plenum dicunt Papin. l. penult. ff. de suis & legit. & Neratius in l. 63. ff. de cond. indeb. Briss. (ner. & honor.

PLENI anni, vel cœpti & inchoati, opponuntur in l. 8. ff. de mu-

PLENIVS significat latius, largius, pinguius, l. 1. §. hæc actio, ff. si quis testam. lib. l. 2. §. peruenisse, ff. de heredit. vend. leg. 4. ff. de fundo dot. l. 53. ff. de contrahen. empt. l. 1. §. domini, ff. de Silania l. 42. §. penult. de legat. l. 12. ff. de diuers. reg. jur. Plenius & exiguius opponuntur in l. pen. ff. de vacat. muner. Briss.

PLENVM ius dicitur interdum rei, quæ oppignerata non est vt l. suos autem 73. ff. de legat. 3. leg. qui generaliter, 29. ff. qui & à quibus. Interdum autem à qua vsusfructus non abest, vt l. si ita sup. 126. §. 1. ff. de verb. oblig. interdum etiam quæ vendita quidem, nondum tamen tradita est, l. si ancillam, 11. ff. de act. emption. Prat.

PLENVM alicui adjunctum quid significet, explicat Bartol. in l. 3. C. de sacros. eccles. Prat.

PLENO jure dominus dicitur, qui rem non tantum in bonis, sed etiam ex jure Quiritium habet, vti docet Theoph. §. vlt. de libert. Gaius l. 29. ff. qui & à quibus Generaliter pignori datus seruus, sine dubio pleno jure debitoris est, & justam libertatem ab eo consequi potest. Sub conditione seruus legatus pendente quidem conditione pleno jure heredis est, &c. Hot.

PLENVM id est, in quo nihil desideratur, arg. l. ex facto, in prin. ff. de vulg. & pup. Old. Vel, vbi nulla exceptio est, cap. re vera, de consecr. dist. 2. c. ieiunium 76. dist. Prat.

PLENVM compromissum appellatur, quod de rebus controuersiisve omnibus compositum est, auctor, Vlp. l. quid tamen de recept. Idem in fin. l. ita demum eod. titul. Hoc autem, inquit, compromissum plenum est, quod etiam doli habet mētionem, Oldend.

PLENVM quoque compromissum accipitur, cui pœna vel alia res vice pœnæ addita est, & quod omnibus numeris perfectum est & absolutum, Briss.

PLENVM legatum seruitutis, quod non personæ, sed rei datum, sic ut ad heredes transmittatur, l. 6. de seruit. legat. Briss.

PLENVS vterus, qui & grauis, vacuo opponitur, l. 83. ff. de adqu. hered. l. 11. ff. de iure codicill.

PLERIQVE, id est, plures, & maxima ex parte: interdum id est: nonnulli. Plerique omnes, idem significat, quod, plerique, fere pleraque Vide Donat. in Terent. Spieg.

PLERVNQVE, quod fere semper fit. Vide Bartol. in l. 1. ff. de tut. & rat. distr. Aliquando significat nonnunquam: sed rarissime.

PLERVNQVE frequentius in iure notat regulam, quæ aliquā sed rationem pati soleat exceptionem, vt videre est in §. fi. Inst. de leg. patr. tut. l. cum virum, vbi glot. C. de fideic. l. 3. ibi, quia plerúnq; de offi. præf. vrb. l. procuratoris, §. licet de trib. act. gl. in l. dubitamus, de cond. & idem Gœd. ad l. 1. n. 35. de verb. sign.

PLERVNQVE pro Interdum accipitur in l. 2. in fi. cum leg. seq. ff. de pact. & in l. 43. §. si jactum, de furt. ne pugnet cum l. 21. §. 1. ff. de adqu. poss. & l. pen. ff. pro derelict. & leg. 8. de leg. Rhod. Briss. Adde Brechæum in l. verbum, tit. de verb. & rer. sign.

PLETHRVM pedibus centum constat.

PLOTINAE Augustæ meminit Iurisconsul. in l. quod principi relictum est, de leg. 2. Spieg.

PLOSTRARIVS, qui plostrū ducit, l. 27. §. si ex plostro, ff. ad l. Aq.

PLOSTRVM, idem quod plaustrum, h. e. currus, v. de iup. lausire.

PLVMARII sunt, qui vestimenta ex plurimis auium conficiunt: quo genere prisca luxuria delectata est. Prudentius in Hamartigenia: auium quoque versiculorum indumenta nouis texentem pluma telis. Vel quiacu pingentes exprimunt animalium vel hominum figuras Hiero. in Chronicis: Macedonius artis plumariæ, & in versione Exodi sæpe Firmicus 3. c. 13. Faciet et linteones, aut tunicarum textores, plumarios, &c. 10. Qui erunt etiam linteones aut plumarij. Eodem vocabulo vsi sunt Varro, Vitruu. & Vopisc. Itaque pro Plumbarij, quod est in l. 1. C. de excus. artif. legendum censet Iac. Cujac. Plumarij atque ita in veteribus libris reperiri testatur, & Græcos legere.

PLVMBARE, est plumbo diuersas materias iungere. Si tuum scyphum alieno plumbo plumbaueris, l. 27. ff. de acquir. rer. dom. Huic contrarium est replumbare.

PLVMBARII, apud Tarentinū in l. vlt. de jur. immun. sunt artifices, qui ex plumbo opera factitant. Vitruu. lib. 9. c. 7. Exemplar autem (ait) ab artificibus plumbariis possumus accipere, quod palloribus occupatos habent corporis colores. Hotom.

PLVMBATA iaculi genus in modum sagittæ pennis instructum fuit, quod veteres, teste Sipontino, Manobarbalum vocabant, plane peregrino vocabulo, à quo & milites, qui plumbatis vtebantur, Manobarbali appellati sunt: Plumbatæ duo genera facit auctor libelli de rebus bellicis, qui notitiæ *imperij Romani* subjungitur: vnum, cujus ligno ferrum ad formam venabuli aptatum infigebatur, fistula ejusdem ferri parumper extensa, supra quam modico interiecto spatio plumbo adhærentes aculei veluti tribunali emergebant, quæ plumbata tribulata appellabatur. Altera vero erat mamillata, quæ bene extensa & directa virga accipiebat in extremitate sui rotundum, & in acumen deductum ferrum similibus locis, quibus superior, in tribulata plumbo & pennis adhærentibus. Hujusmodi plumbatarum meminit Veget. lib. 1. c. 17. & lib. 2. c. 15. Briss.

PLVMBATÆ verberum ex plumbo factorum genus, quo certis criminibus damnati cædebantur. Hinc plumbatarum verbera, in l. 2. de exact. tribut. li. 10. C. Sic enim illic legendum docet l. 3. de exactionib. in C. Theo. & l. 2. de quæstionibus, & l. 80. de decurionibus, in eod. C. Ambros. in lib. de passione Gerualij & Protasij: Tunc indignatus Comes Astacius, iussit eum tamdiu de plumbatis contundi, quandiu exhalaret spiritum. In libello quoque passionis Valeriani, Tiburtij, & Maximi Martyrum ita scriptum se reperisse testatur Brissonius: Igitur cum peruenisset ad Almachum, quod Maximus cornicularius cum suis omnibus esset factus Christianus jussit eum tandiu plumbatis tundi, quandiu spiritum redderet. Et in passione quatuor coronatorum martyrum: Illis autem reluctantibus renuntiatum est Diocletiano Augusto, qui eos jussit ante ipsum simulachrum ictu plumbatarum deficere. Nemo autem melius hoc genus verberum expressit, quam Prudentius σφαῖρ. στεφ. Tundatur terguin crebris ictibus, plumbóque ceruix verberata extuberet. Pulsatus ergo martyr illa grandine: Postquam inter ictus dixit hymnum plumbeos. Appellantur & plumbi verbera in l. 7. de exactionibus, in C. Theod. Ex quib. minus obscurum videbitur, quod in l. vn. C. de his qui potentiorum nomine, præcipiunt Impp. eos, qui in potentiores litem transtulerint, plumbo adfectos relegari, vt & illud quod Ambr. li. 5. epist. ita scribit, si compertum fuerit, data auctoritate aliquos Christianorum aut gladio, aut fustibus, aut plumbis necatos. Briss. & Pra.

PLVMBATVRA est conglutinatio quantumuis materiarum, quæ solo fit plumbo: Paulus in l. 23. §. 4. ff. de rei vindic. Si statuæ sine ferruminatione iunctum brachium sit, vnitate maioris partis consumi. Non idem in eo, quod adplumbatum sit: quia ferruminatio per eandem materiam facit confusionem: plumbatura non idem efficit. Pomp. l. 27. ff. de acq. rer. domi. Quicquid in facto argento alieni argenti addideris, non esse tuum totum argentum fatendum est: at contra si tuum scyphum alieno plumbo plumbaueris: alienóve argento ferruminaueris: non dubitatur fundum tuum esse. Hot.

PLVM-

Digitized by Google

PLVMBVM cum argento mistum deduci potest, *Abscheiden*: Vide l. Idem Pomp. ff. de rei vind. Spieg.

PLVMBVM in ripa positum, commode dicitur, quod parieti inhærens erectum ita subsidet, ne humi iaceat penitus. Vnde vulgo arripere dicunt. Alex. de Alex. Genial. dierum libr. 1. c. 25.

PLVMBVM tegularium, quo ædes teguntur, & quod in tegulis ponebatur. Gœdd. ad l. 242. §. 2. n. 1. de verb. sign.

PLVMBVM (teste Iaboleno in l. malum, 242. §. plumbum: vbi Alc. Budæ. & alij, ff. de verb. sign.) quod pro tegulis poneretur, ædificij esse ait Labeo: sed id, quod in ripa hypatheij tegendi causa poneretur, contra esse. Alioqui Codices legunt in ripa Thei), codices antiqui, hypaethrij: & hæc vltima lectio dedit ansam quibusdam, vt coniunctis duabus dictionib. Hypethrij legendum putent, cum diphthongo æ, Hypæthra vel hypæthria quid sint: vide supra in verbo. Hypethra.

PLVRA legata sunt quoties nominatim plures in legato exprimuntur autor Paulus l. 2. de leg. 2. Spieg.

PLVRALIS locutio duorum numero contenta est. Vlp. de test. l. vbi numerus Spieg.

PLVRALIS locutio de vno accipitur, vt constat ex l. non est sine liberis, de verb. sig. Aliquando de trib. idq; fauore vltimæ voluntatis, l. 1. ff. de adopt. leg. Pluralis locutio aliquando resoluitur in singularitates, l. falla, ff. de cond. & demonstr. & quando verificari possit in singulari: vide Felyn. c. omnes, 1. dist. Prat.

PLVRES, instat vnius, quibus vna competit actio, l. si plures, ff. de pact. Interdū pro multi, & vt passim apud alios auctores. Sp.

PLVRES de tribus dici posse, gl. docet, vt aiunt, singularis, in §. & quod sæpe in auth. de trien. & sem. de qua Bart in l. seruo, ff. de opt. leg. Spieg.

PLVRES & multi differunt. Plures enim non sunt pauciores, quam duo: multi non sunt pauciores quam tres: illud patet ex l. vbi numerus, ff. de testibus hoc per l. 1. hoc scriptum ad SC. Tertull. Bart. ad l. prætor. §. num. 1. ff. vi bon. rapt. Gœdd. ad leg. 85. in fin. ff. de verb. sign.

PLVRIBVS creditoribus teneri videtur, si vni aliorum nomine caueatur, l. ergo, §. creditorib. ff. de fideicommiss. libert. Spieg.

PLVRIOR, vt Albert. indicat, comparatiuus, minime vsu tamen probatus in decretis legitur, c. non debet, 75. dist. Spieg.

PLVRIS emisse. Lege. Quanto minoris.

PLVRIS esse, l. pen. ff. de in lit. iur. Quod pluris est, vtiq; tāti est. Frequenter autem iungitur verbis æstimandi. & pretij. Spieg.

PLVRISVE, hæc adiectio, quæ solet numero certo adiici, ad modicā summā refertur: autor Paulus in l. . . de verb. sign. Quod & dicendum est, cum quis plus minus dicit, in Publia. in fi. Depositi. Clausulā eam duabus notis, P. M. antiqui scribere solebant, vt admonuit Alciat. Cujus ait: hæc enunciatio, quæ fuit pluris triginta aureor. simul & quantitatis & æstimationis est significatiua. Quoties ita loquimur: quod in censum detulit Titius, pluris est aureorum 30. id significare potest, non solum quantitatem 30. aureorum in censum relatum: sed etiam tantum rerum, seu corporum detulisse, quantum æstimatio 30. aureorum efficere potest. Alc. ibid. Prat.

PLVS, multifariam intelligi. Bart. demonstrat, in l. si creditor. ff. de leg. 2. Huic adde Brechæum in l. adiectio. in tit. de verb. & rer. signif.

PLVS æquo luminis facere. Vide l. si arborum. ff. de seruit. vrb. prædior.

PLVS aut minus, non solum in quantitate, sed etiam in tempore intelligendum est. Plus enim est, statim aliquid dare: minus vero, post tempus dare, teste Theophilo. Spieg.

PLVS minus, sine coniunctione frequentius legitur, pro plus minusve, h. e. circiter. d. l. Publia. § fi. Titius Sempronio salutem. Habere me à vobis auri pondo plus minus decem.

PLVS peti quatuor dicitur modis: Re, tempore, loco, causa, vel, vt Paul. li. 1. sent. ti. 5. qualitate. Re, cum re aut quātitate aliqua certa debita res plures, aut maior quantitas petitur. Tempore, cū quod in diē, aut sub cōditione debetur, ante tēpus vel existentē cōditionem petitur. Loco, cum quod vt certo detur loco cautum est, stipulatione, vel alio modo petitur, non facta mentione loci, in quo peti debuit. Loci. n. mentione facta, actionēque arbitraria constituta, vt iniquitas loci compensetur, alio loco recte petitur. Causa, cū ex plurib. reb. diuīctim puta, Sticho aut Pāphilo: vel generaliter, puta, homine, promissis, certe petitur, quia actor vnam aliquā rē certam petens, aufert reo electionē, quæ alioqui ei in eiusmodi promissionib. conceditur. l. vlt. ff. de verb. oblig. l. plerunq; 10. de jure dot. aut cū eiusdem species rem meliorē postulamus, quod exemplū posuit Paul. d. tit. §. Quin etiam si quis petat id, quod est vilissimum. Cęterum pœna plus petentiū alia erat olim, alia hodie. Olim erat hæc, vt plus petens causa caderet, i. e. rem amitteret; vel, vt planius dicam, omnium posterū actione excluderetur, nec vnquam ei debitū petendi potestas concederetur. Sed hodie ab hac pœna recessum esset docet Iust. idq; partim ex cōstitutione Zenonis Imper. partim sua. Zenonis constitutionem restituit, Cuiac. li. 12. obs. c. 21. & tam Græce quam latine Iulius Pacius in corpus suū retulit. sub tit. C. de plus pet. Cuius summa proponitur in §. hodie; Inst. de except. Illa Zenonis cōstitutio erat de his qui plus petebant tempore, & volebant. Primo, vt tantundem temporis, quantum vel ex pactione, vel ex natura actionis debitori ad soluendum concessum erat, creditori daretur. Deinde vt post inducias illas creditor non aliter audiretur, quam expensis indebitæ defatigationis debitoris refusis aut ab eo remissis. Tertio, vt illud alterum tantum temporis: quod indulgetur debitori, immune sit ab vsuris dependendis. De reliquis autem, qui plus petierent. Iustin. duas constitutiones emisit, quarum epitomen idem Cuiac. d. c. 21. restituit, & plenius Iulius Pacius ex Antonio Contio l. 4. Cod. de plus petit. Altera etiam in vulgaris Codicib. habetur, & vulgo numerarur in l. vnica, C. de plus petit. Idque voluit, vt si ea ex re quid damni sentiat reus, id ab actore ei restituatur triplum. Vult. ad §. si quis agens, 30. n. 3. 4. & seqq. Inst. de action.

PLVS & minus, non mutant speciem, l. fi. de fund. instr. leg. Neq; n. minus est scappha nauis, quam oneraria, tametsi minor: neq; oneraria magis, tametsi maior. Sic locuples non est magis ingenuus, quam pauper, l. humilem, C. de incest. & inut. nupt. Sp.

PLVS facere. Qui plus facit, is vtiq; tantundem, quantum debet, facere censetur, l. cum furti, in fi. ff. de in litem iuran. Spieg.

PLVS petij consequi propter artificium. Pomponius l. nisi si, ff. de rei vind. Spieg.

PLVS repetere dicitur, qui plus petit, quam debitum suum sit.

PLVSQVAM, in l. nam satis, §. 1. quemadm. seruit. amitt. Spieg.

PLVTEI, quæ tabulæ affixæ, & parietibus adiunctæ dicuntur, in l. 41. §. 7. de leg. 1. Vlp. l. 27. §. 2. de actio. emp. Reticuli circa columnas: Plutei circa parietes, itē cilicia vela ædiū non sunt. Hor.

PLVTEI Vegetio è vimine contexuntur, cratibusque & ciliciis proteguntur, formamq; aspidis habent, de quo latius Turnebus lib. aduers, 11. c. 24.

PLVTONEM antiqui Deum fingebant, cui omnem terrenam vim atque naturam dicatam putabant. Cicer. in 2. de nat. deor. Terrena autem vis omnis, inquit, atq; natura Diti patri dicata est, qui diues, vt apud Græcos Pluton: quia & recidant omnia in terras, & oriantur è terris. Coras. lib. 4. Miscell. c. 8. n. 5.

PLVVIA aqua dicitur, quæ de cœlo cadit, atque imbre excrescit, l. 1. §. 3. ff. de aqua & aq. pluuia.

PLVVIA aqua, & pluuialis aqua, idem, h. e. quæ pluta est. Schar.

P O.

POCVLA oleaginea, legimus apud Ianolenum in l. qui concubinam, §. qui quatuor, ff. de leg. 3.

POCVLA dicuntur omnia potui parata, veluti truella, scyphi, modioliphialæ, l. 36. ff. de aur. arg.

POCVLENTVM dicitur, quicquid potari pōt. Quidam existimant, potulentū scribi debere. Poculentū autem, vt & esculentum iudicibus pro honorario accipere licet, l. plebiscito, ff. de offic. præsid. de quo vide Iodoc. Damhuder. in prax. crim. c. 130.

POCVLVM cum pro vase, ex quo bibitur, vt in l. Seiæ, ff. de aur. arg. tum pro potu ipso accipitur, vt in l. si quis aliquid, §. qui abortionis, ff. de pœn.

POCVLVM abortionis, cuius meminit Iurisconsl. in iam d. l. si quis aliquid 38. §. qui abortionis, 5. est, quod proponatur, vt abigatur, partus conceptus, ex sabina, vitice, cocco Gnidico, aliisque similibus malignis rebus confectum. Poculum amatorium autem, cuius ibidem Iurisconsul. meminit, est potio ex philtris, aliisque herbis ac rebus, ad excitandum amorem alicuius viri vel fœminæ confecta. Plinius & Columella testantur, plerunque id fieri ex caruncula quadam (hippomanes vocari solet) quæ in pulli equini fronte nascitur, admixtis nonnullis herbis veneficis, rebusque aliis illicitis: quæ pro amore plerunque, conciliant furorem, ac denique mortem: iuxta illud, Naso. lib. 2. de arte amand.

Philtra nocent animis, vimq; furoris habent. Et Politiani:

Nec qui philtra bibit, nimioque insanus amore,
Mox ferro occubuit. Sic mentem amiserat omnem.

De qua re plura Iosephus libro 19. de bello Iudaico, nec non Arist. lib. 2. Moral. Rutilia Lucretij vxor amatoriam potionem marito propinauit, quo in eiusmodi rabiem maritum deduxit, vt paulo post mortem sibi consciuerit: Auctor est Eusebius. Testatur idem de aliis Hippolyt. de Marsiliis ad l. eiusdem, §. adiectio, ff. ad leg. Cornel. de sicar. de qua re vide Virgil. lib. 3. Georgic. Differunt autem poculum abortionis, & poculum amatorium: Illud soli propinatur mulieri, vtpote ventrem gerenti, nunquam viro, poculum vero amatorium tam viro, quam fœminæ præparari potest, Menoch. de arbitr. iudic. quæ. cas. 357. lib. 2. Plin. lib. 25. c. 3. & lib. 14. c. 18. Gell. lib. 12. c. 1. Ouid. de arte amand. libr. 2, Gœdd. ad l. 1. num. 32. de verb. sign. Huius criminis reum vltimo supplicio afficiendum esse putat Coras. lib. 1. Misc. c. 24. n. 6. per supra dictum §. qui abortionis, 5. licet legamus, mulierem quandam, quæ amatorio poculo hominem occiderat, ab Areopagitis absolutam, delictum ex animo tantum iudicantibus, quia amoris causa fecerat.

PODAGRA, in l. à mulieribus, C. de decur. lib. 10. est pedum morbus & dolor, qui ex influente ad pedes humore superfluo, & eorundem imbecillitate accidit: nunc quidem cum inflammatione, nunc vero cum refrigeratione: nunc que cum tumore, nunc sine eo: eam ICtus in l. qui tertiana, ff. de ædil.

Digitized by Google

edict. inter morbos numerat. Olim autem incurabilis ce nsebatur podagra, vt innuit Ouid. 3. de Pont.

Soluere nodosam nescit medicina podagram.

Hodie vero medicorum opinione & obseruatione sanabilis perhibetur, D. Gœdd. ad l. 101. §. 2. in fin. ff. de verb. sign.

PODIVM, apud Vlp. in l. quæsitum, §. canales, ff. de fun. instr. est locus extra ædificium porrectus, vnde spectamus, si quid foris fiat. Item spongiæ, inquit, quibus columnæ, pauimenta, podia exergantur. Est & præcipuus locus in theatro, cui inhærebat Imperator, vel Senatores ludos spectãtes. Hinc illa inscriptio: Theatrum strauit pauimento, podio circumscripsit. Lege Vitruu. lib. 5. cap. 7. Caranæum in 5. comment. in Plin. Cuiac. 13. obser. 13. addubitat. num & Podia illo epist. Vlp. loco possint significare mensas, quæ monopodia vocat Liu. lib. 36. idque Homeri autoritate adductus, qui lib. Odyss. 1. sic canit:

Οἱ δ' ἐπὶ σιτὸν ἔσαν πολυπίονα πάντες ἄνακτες Νέστ.

Item alibi sæpissime: Alias Podia impilia sunt: de quib. supr. in voce Impilia & Pollux: ἐσθὴς inquit, ἣν φοροῦσι πόδας. At podia fœminini generis funis est, quo tenditur velum. Seru. comment. 5. ante fin. Prat.

POENA verbum latissime patet: Nam & pro culpa quandoque accipitur, l. fin. ff. de fideiuss. & generatim acceptum, quamlibet coercitionem noxiæque vindictam, significat, l. aliud est fraus, ff. de verb. sign. §. fin. Instit. de legat. quamobrem & vsuram tũc comprehendit, l. qui sine ff. de neg. gest. Vt & vsura quandoque pœna dicitur, l. lecta. ff. de reb. cred. Sic & mulcta pœnæ verbo intelligitur, l. tutor qui repertorium, §. idem solent, ff. de admin. tut. & id quod interest pœna vocatur, l. fi. ff. de eo quod certo loco, l. nouissima, ff. de iud. Quin etiam expensarum condemnationem Imp. pœnam appellauit. Corras. lib. 2. Misc. c. 21. n. 1. cui adde Gœdd. ad l. 131. n. 10. 11. ff. de verb. sig. Porro pœna, vt ex iis, quæ Cato & veteres scribunt, docemur, videtur ἀπὸ τοῦ ποινᾶν deducta. Nam à Græcis dicitur ποινὴ vt errent, qui Latinam etymologiam voci affingũt. In qua re circa etymum agri, & Varro à Quintiliano ritus est: non inelegãter tamen ab eo quod pone est dicta videri posset. Id plerumque idem est, quod post, nisi quod pone proprie loci significatiuum est, vt non post temporis quoque. Num peccare quam puniri, prius est tempore: hinc verbum pœnitet: seu verbi productionem esse id volumus, quod adductum est, nihil significantem: siue & tenendi quædam in eo est potestas, vt multis videtur: quem. n. pœnitet, hunc fere est, vt & pœna, i. si commode magis, quam Latine rem interpreteris, dolor teneat. Quid autẽ si timendi vim aliquam in ea productione malis imaginari? Profecto enim, pœnæ alicuius, aut mali expectatione torquentur, qui pœnitentia dicuntur. Quanquam vt pœnitentiæ verbum potius, ab eo, quod pone est, originem trahat, quam à pœna, argumento esse possit, quod Græci μετανοεῖν, & μετανοίαν dixerunt. Fit autem à pœna, punio: vt Punicus à Pœnis: Mœnia, ab eo quod est munire. Nam magnam affinitatem esse diphthongo œ, cum litera v, (quæ & ipsa vim diphthongi in quibusdam habet, veluti in musa, quæ μοῦσα est Græcis) vel illud ostendit, quod mœros dixerit Maro, quos muros vocamus: sic lingua Belgica, Spœde, dicitur, quæ Græcis est σπουδή. Nec sonus perinde, si animaduertas, interest, vnde aliqui è Græcis, quod lingua communi est μοῦσα ipsi μοῖσα sonant. Curt. lib. 1. ἐπιφανῆ, tom. 2. c. 19.

POENA appellatur, quicquid extra rei persecutionem est, l. 2. in fin. ff. de tut. & rat. dist. l. 12. §. 1. ff. si quis omi. caus. test. l. 5. §. vlt. ff. de publician. l. 25. §. 1. ff. quæ in fraud. creditor. l. 11. §. sed si plures, ff. ad leg. Aquil. §. ex maleficiis. Inst. de act. Briss.

POENA & fraus quomodo differant, tradit Vlp. in l. aliud. 131. in prin. ff. de verb. signif. Aliud, inquit, fraus est, aliud pœna: quasi dicat, tantum inter fraudem & pœnam interest, quantum inter causam & effectum: idque duplici ostendit argumento, primo à causa & effectu proprio: quia fraus sine pœna esse potest; pœna autem sine fraude nunquam, h. e. pœna ob fraudem, id est, delictum infligitur, & nulli pœnæ obnoxium est quod fraude, hoc est delicto culpaque vacat, cap. sine culpa de regul. iur. libr. 6. Etiamsi interdum aliqua fraus culpave impunita esse possit, eo quod aut delicti forma absit, aut nulla lex vindicet fraudem, vt exemplum in l. 14. §. Diuus autem, ff. de relig. & sumpt. Pœna enim est commensuratio fraudis, l. sancimus, C. de pœnis, seu æstimatio delicti, l. sanctio, ff. eo. Vbi igitur fraus non est, quia nec delictum sit, pœnam nullam esse necesse est. Alterum Iurisconsulti argumentum à pœnæ fraudisque definitione petitum est: pœna, inquit, noxæ vindicta est, hoc est, æstimatio vindicans culpam seu fraudem d. l. sancimus, C. de pœn. d. l. sanctio, ff. eo. d. c. si culpa. vbi Peckius eleganter: vel pœna est noxæ vindicta, hoc est ipsius pœnæ executio, cum noxa nihil aliud sit, quam pœna, l. fin. de noxal. act. Pœna enim noxam siue peccantem, l. si quadr. paup. fec. dicat. §. 1. Inst. de nox. act. sequitur, sicuti lepra leprosum, l. fin. de noxal. act. l. 1. C. eo. leg. 5. si ex nox. caus. agat. vt vbi hæc non sit, nec illa existat, & vbi illa sit, hanc esse oporteat: Fraus, inquit, & ipsa noxa, hoc est delictum, siue culpa noxo digna dicitur, leg. 4. de noxal. act. l. plebs, §. final. ff. de verbor. significationibus, & quasi pœnæ quædam præparatio: hoc est, pœnam procreans, Gœddæ. ad l. aliud fraus. 13. in princ. n. ff. de verb. sign.

POENA & mulcta quomodo differant, vide supra in verb. Mulcta & pœna.

POENA & vsura, si propriam & peculiarẽ verborũ proprietatem spectaueris, inter se differunt, l. greg. §. fin. ff. de pignor. l. non solum. §. 1. de lib. leg. A Bart. inl. cum stipulatu. de verb. oblig. inter vsuram & pœnam traduntur tres notandæ differentiæ: Prior est, quia vsura quantitati duntaxat, vel ei, quod quãtitatis loco est, adiicitur l. in fideicommissi. §. fi. ff. de vsur. Pœna vero etiam facti obligationib. annectitur. l. stipulationes non diuiduntur, §. 1. ff. de verb. oblig. Altera pœna pro toto tempore apponi solet. l. traiectitiæ. §. de illo. ff. de act. & oblig. Vsura aũt distinctis temporib. veluti in annos, aut menses singulos. d. l. cum stipulatur. Quæ tamen prima fronte contrarium probare videtur in illis verbis: pro vsuris legitimis pœnam in singulos menses, si sors soluta non sit: nisi defendendo cõmunẽ sententiam, quæ vera est, dixeris, verba illa, pro vsuris. tollere difficultatem. Tertia differentia: Vsura põt sine mora deberi ex stipulatione d. l. lecta. in fin. Vsura. n. sortis accessio dicitur, quæ non tam propter morã, quam vsum datæ mutuæ pecuniæ exigitur. l. vsura. ff. de verb. sig. Ideoque Paul. Castr. in l. Iulian. §. ex vendito. col. 2. ff. de act. empt. Quod (inquit) dici solet, vsuras non venire, nisi à tempore moræ obtinet, nisi contrarium à partit. agatur: ficut si dẽ tibi mutuam pecuniã post annum restituendam, ita vt in singulos menses nonnihil vsuræ nomine pendas d. l. lecta. Atqui pœna semper ex mora debetur. l. ita stipulatus ff. de verborum oblig. Hæc tamen differentia non satis placet Io. Imol. in d. l. cum stipulati. nam pœna [vt ille ait] ex solo cõditionis euentu deberi potest: vt quando stipulatio à præcedenti conditione incipit: veluti si dicam: Si Calendis Stichum non dederis, decem dare spondes? Nam ante Calendas, Sticho mortuo, agi non potest, sed expectanda est dies, in quam tota obligatio collata est. l. in illa. ff. de verb. oblig. Schard. ex Corras. lib. 3. Miscellan. c. 21. n. 1. & sequentibus.

POENA, vt inquit Vlp. in l. aliud. est fraus, ff. de verb. sig. est delictorum coercitio. Causa aũt infligendæ pœnæ vna & præcipua est, emendatio hominũ, qui delinquunt, l. si pœna, ff. de pœnis, cum videl. ea pœna irrogatur, quę vitã non adimit. Altera causa pœnæ infligendæ nocentib. est exemplũ: nã pœna vnius metus est multorum, l. 1. C. ad leg. Iul. repetund. & cæteros à similibus facinorib. deterret, l. bona fides, depositi, l. capitalium, §. famosos, ff. de pœ. Quod adeo verũ est, vt in brutis quoq; animantib. atq; adeo feris id deprehendatur. Scribit. n *Plin. libr. 8.* c. 18. Visos fuisse in Africa crucifixos Leones, à quib. fuerãt vrbes obsessæ, quo cæteri metu pœnæ similis absterrerentur eadẽ noxa. Hinc illud Senecæ, quod à Platone mutuatus est: nemo prudẽs punit quia peccatũ est, sed ne peccetur. Est igitur pœna ad continendam rẽp. valde necessaria, vt nõ immerito dixerit, præmio & pœna rẽp. contineri. Quo respexit Vlp. cum diceret, ICtos tam metu pœnarũ, quã præmiorũ exhortatione bonos efficere, l. 1. ff. de iust. & iur. Tametsi has duas tãtũ causas Plato commemoret in Gorgia, tamen nostri autores videntur vindictã quoq; eius, qui iniuria facta est, spectasse, nẽpe vt supplicio aduersarij contentus quiescat, nec vindictæ priuatæ, causa aliquid moliatur, quod reip. perniciem adferat. l. capitalium. §. famosos, ff. de pœn. Ex iam dictis consequitur, eũ, qui nihil admisit, nullam pœnam mereri, l. crimen, ff. eo. l. sancimus, C. eo. tit. Quod tamen perpetuum non est. Nam & Deus ipse, qui iustissimus, est, ob vnius hominis admissum pœnas nõnunquã à tota aliqua ciuitate expetit, si Hesiodo credimus, cũ ait, πολλάκις ἠμὲν ξὺν παντὶ πόνος κακὸς ἔσσεται ἐσθλῷ ἐπρήξας, &c. Quæ aũt admissa puniantur, traditur velut quidã Epilogus à Claudio Saturnino, in l. aut facta, C. de eod. Aut. n. inquit, facta puniuntur, vt furta cædes; aut dicta. vt cõuitia & infideles aduocationes, aut scripta, vt falsa & famosi libelli, aut consilia. vt coniurationes, &c. Cogitationis aũt nemo pœnam patitur, l. cogitationis, ff. d. tit. de pœnis, vt e. gr. si quis declauerit se velle hominem occidere. Conatus tamen aliquando punitur, qui fines cogitationis excedit. l. si quis non dicam, Cod. de epis. & cle. Quinimo sola plectitur aliquando conscientia facinoris ab alio perpetrati, l. Metrodorum, ff. de pœ. Nec tantum punitur, quod dolo malo admissum est, sed etiam pierunq; id, quod absque malo animo infelicem euentum habuit, l. si quis aliquid, 38. §. qui abortionis, ff. eod. Vt si quis poculum amatorium dederit, ex quo aliquis interierit. Francisc. Duare. in com. ff. ad tit. de pœn. c. 1.

POENÆ, ait Old. ob corruptam ex Adæ lapsu hominis naturam introductæ sunt, quib. mali coerceantur, ne peccent seu deliquant faciliter. Qui. n. iuste agere propter naturalẽ legẽ summamq; bonitatem non expetit, quique obtemperare non vult rationi, in qua sunt honestatis formulæ, quas intelligit quidẽ dictante conscientia, sed contemnit: is, rogo, quid spectabit, quid timebit, si pœnas adimamus? Certe nihil, sed irruet in omnia flagitia. Nam quid faciet, ait Cic. 3. li. offic. is homo in tenebris, qui nihil timet, nisi testem vel iudicẽ? Quid in deserto loco nactus quem multo auro spoliare possit, imbecillem atq; solũ? Alioqui vir bonus, qui iuri naturali obtẽperat, & voluntatẽ suam illi conformẽ facit, eamq; sequitur, vnde & iustitia

Digitized by Google

virtus dicta : is omnibus pœnis exemptus est, nec timet, sed amat magistratum, velut honestatis conseruatorem, ad Ro.13. Ideoque nullas bonorum vtilitates æquitati naturæ præfert, neminem sciens lædit,& vere iustus est,quatenus ad politicam vitam attinet.Recteq; Socrates execrari eum solebat,qui primus vtilitatem à natura seiunxisset.Id enim querebatur caput esse exitiorum omnium, vt Cicero refert. Hinc intelligis pœnas defensiones legitimas ex natura esse,sicut & magistratus.

POENA capitalis diuiditur in summũ supplicii, pœnæ metalli coercitionem,& in insulã deportationẽ,l.capitaliũ de pœnis. Cæterum inter varias pœnarum species nulla ad naturã propius accedit pœna talionis,vt Aristot.quoq; probat.Extat valde elegans locus ff.quod quisq;iur.in alium statuit.Spieg.Pr.

POENA capitalis est, quæ lædit caput hominis. Caput autem hominis dupliciter accipimus,naturaliter & ciuiliter. Naturaliter omnes homines habent caput : ciuiliter non omnes caput habent.Et qui habet ciuile,is vtique & naturale habet,non vicissim. Is tamen, qui naturale caput perdit, siquidem habet ciuile idem caput ciuile protinus amittit. Pœna capitis naturalis est mors naturalis,quæ fit vel gladio, vel securi,vel lapidatione, vel aqua, vel suspendio, vel confractione, vel igne. Pœna capitalis ciuilis est mortis ciuilis, quæ contingere potest saluo capite naturali. Caput autem ciuile consistit in tribus nempe in libertate, in ciuitate, & in familia. Vulteius in princ.Institut.de publicis nu.16.

POENA capitis ea dicitur, qua vel vita, vel libertas,vel ciuitas, vel honestas perditur. Conn.l.3.c.3.n.6.quia vtroque modo,id est, morte & deportatione, siue quod idem est, exilio, accidit vt caput, i.e.homo è numero ciuium eximatur, l.2. §.1. ff. de pœn.§ cum autem,quibus mod.ius pat.potest.solu.Vt quod ad ciuitatem Romanam attinet,nihil interfit,quomodo de medio ciuium tollatur.Vnde & deportatos morti comparari dicimus, l.2 in fin.de bon.poss.contra.tabul.

POENA extraordinaria est arbitraria,quæ non lege delicto præstituta, sed atbitrio iudicis relicta est,l.3. vbi gl.C.de sacrosan. eccles.& Wesembec.ad §.in summa,7.Inst.de iniur.

POENA exacta,*ein eingebracht oder empfangẽ ſtraffgelt,oder Buſs.* inter fructus numeratur : quod de futuris pœnis nusquam relatum est,facit l.conuenire, de pact. dot.& l.si vnus §.illud de pact.cum simil. Proinde recte improbatur,quod quidam pœnas futuras in venditionib.tanquam fructus vendunt.Spieg.

POENAE causa legari dicitur, vt Vlp.in Inst. tit. de legat.& Iustin.eod.tit.§.pœnæ quoque causa : vbi vide Vultei.definiunt, quod coercendi hæredis causa relinquitur, quo magis faciat aliquid,aut non faciat:veluti cum ita legatur:HERES MEVS, SI FILIVM SVVM IN MATRIMONIVM TITIO COLLOCAVERIT, VEL EX DIVERSO SI NON COLLOCAVERIT, DECEM AVREOS DATO. Sic enim non tam beneficij in legatarium conferendi,quam in odium & pœnam hæredis legatur. Pœnam autem à conditione voluntas testatoris separat. l.vlt.de his quæ pœnæ nomine relinquuntur.Briss.

POINAE causa indiuisa est. Nam & ob minimam partem non solutam,solida pœna committitur. Cuiac.ad leg.85.prope fin. ff.de verb.oblig.

POENÆ dispensæ non repetuntur. Cuiac.obseru. lib.8.cap.pen.

POENÆ militares quondam erant decimatio, fustigatio, exauthoratio, vel vt milites stantes cibum caperent, vel vt fustem circumferrent, vel vt militarent deteriore conditione, quam cæteri. : Vide Vall.c.16.lib.11.de re mil.Spieg.

POENÆ seruitus & Romanæ ciuitatis & agnationis ius extinguit.l.qui vult.29.ff. de pœn. Pœnæ aũt seruus ideo dicitur is qui ad bestias vel metallũ damnatus est,quia nullius plane nisi suplicij sui seruus est : quippe cui ad perpetuum est addictus, adeo vt si quid ei legatũ fuerit,pro non scripto habeatur: quasi ait Marcian.nõ Cæsaris seruo datum sed pœnæ.l.sunt quidam. 17.ff.de pœn. Et,vt rem paucis absoluam,serui pœnæ olim dicebantur, qui summo supplicio sic addicebantur, vt si liberi essent,libertatem : si serui, domini familiam quasi abalienati amitterent : adeo vt ne à pœna quidem liberati in veteris domini potestatem redirent, l.8.§.3.& 20.& l.29. ff.de pœnis l.8. C.de sent.pass.l.24.§.5.ff.de fideic.libert.Hot.Prat.

POENÆ summæ,mediocres,minimæ : vide Supplicia.Hot.

POENALES actiones sunt,quibus duntaxat exigitur,vt aduersarius puniatur : quæ & odiosæ,quia reo conuento damnum adferunt,dicuntur:vnde & per interpret.molliendæ sunt potius, quam exasperandæ,l.interpret.ff.de pœnis.Spieg.Prat.

POENARVM conuentionalium duplex genus.Vnum,quod damni vel lucri cessantis æstimationem præstat, aliud, quod pro contemptu contumaciave infligitur: atque proprie pœnæ vocantur,ille non æque Alciat.in parerg.c.2.lib.1.Prat.

POENARVM genera multa sunt.Nam sunt pœnæ,quæ aut vitam adimunt,aut seruitutem iniungunt,aut ciuitatem auferunt,aut exilium, aut coercitionem corporis continent, veluti fustium admotio, flagellorum castigatio, vinculorum verberatio, l.si quis forte,§.fin.cum l.seq. ff.de pœn. Vita admittitur,puta si damnatur aliquis, vt gladio in eum animaduertatur,&c. Sunt autem & aliæ pœnæ aduocationibus vel foro interdicere : vel interdicere Notariis, ne scribant instrumenta,vel negotiatione intercidere,l.moris,eod.titul.&c. Io.Bellon. Etymol.adde Cuiac.sent. Paul.l.b.5.tit.17.de abolition.

POENARVM finis duplex est:vnus est emendatio hominum qui delinquunt, l.si pœna, ff.de pœn. cum videlicet ea pœna irrogatur,quæ vitam non adimit. Alter finis est,vt sit nocentibus exemplum : nam,pœna vnius metus est multorum,leg.1.C.ad leg. Iul.repetun.& cæteros à similibus facinoribus deterret, l. bona fides,depositi,l.capitalium,§.famosos,ff.de pœn. Quod adeo verum est, vt in brutis animantibus atque adeo feris id deprehendatur. Scribit enim Plin. libr.8.cap.16.visos fuisse in Africa crucifixos Leones, à quibus fuerant vrbes obsessæ quo cæteri metu pœnæ similis absterrerentur eadem noxa. Hinc illud Senecæ, quod à Platone mutuatus est,nemo prudens punit quia peccatum est,sed ne peccetur. Duaren.in commen.ff. ad tit.de pœnis, c.1. & Gœddæus ad leg.131.in princ.nu.25.28. de verb.sign.

POENARVM interdictarum hæc tria refert genera Iac. Cuiac. obser. lib.14.c.34.Primũ est inedia necari,vt Martianũ retulisse l.10.ff.de interdict.& releg. ex Basilicis colligi potest : qua de causa & quos ablegabant tyranni in specus aut loca sola,his solebant cibi aliquid apponere, vt apud Sophoclem Creõ iubet defossæ Antigonæ, φαῦλος τοσοῦτον ὡς ἔχοι μιαίνειν θεούς. Aliud, cum quis carcere perpetuo pro pœna continetur, argu.l. 8. §. solent, ff.de pœn. hic enim improprius est carceris vsus, qui non pœnæ, sed diligentioris custodiæ causa haberi debet, vt ait l.6.§.eius,ff.de iniust.rupt. Tertium ne quis pœnæ causa tormentis subjiciatur, l.pen.ff.de quæst.quod pœnæ genus tyrannicum & inciuile Tertull.contestatur in Apologet.Prat.

POENICALES olim appellabantur funerales, nouem dierum feriæ. Nam septem dies apud veteres cadauer domi deploratum:octauo efferebatur,nono tumulabatur,vt annotauit Bald. commen.super Instit.Iustin.lib.4.tit.17.de offic.iud.

POENITERE dicimur, cũ quæ ipsi fecimus,ea nobis post displicere incipiunt,& molesta esse. Inde recte sumitur pœnitentia, pro resipiscentia, vt apud Iustin.in l.Imperialis,C.de nupt.Sp.

POENITENTIA, suprema quæ sit, vide ff.de donat.inter vir. & vxor.l.cum hic status,§.pœnitentiam.

POENITENTIA,secundũ Ambros.est & mala præterita plangere,& agenda iterum non committere, c.pœnitentia,de pœnit. dist.3. secundum August. sic Pœnitentia est quædam dolentis vindicta, puniens in se quod dolet commisisse:& pœnitere est pœnam tenere,c.pœnitentia, 2.ead. dist.Ioan.Bellon,Etymol.

POETÆ nulla immunitatis prærogatiua iuuantur l.pœnæ, C.de profess.lib.10. Prat.

Ποίησις & πράξις, id est,effectio & actio,sic inter se differunt apud Arist.vt actio sit,cui ipsius causa & in se perficiatur ipsa,velut prudentem esse,lætari,canere,saltare,viuere : & huius generis actiones,quæ suo vsu sic cõsumũtur,ut nulliũ eorũ opus extet. Effectio aũt inchoata quodammodo atq; imperfecta est, quia refertur ad aliud,& aliquod quasi ex se natum opus relinquit, quod item alterius causa est:quale est ædificare, quod ædificij extruẽdi causa facimus,ipsum aũt ædificium nõ propter se fit, sed vt habitemus.Sic ihstrumentorũ agentia dicuntur ea,quæ præter vsum nihil nobis afferũt : quod genus,vestis,lectus,res res omnes quas possidemus.Alia sunt efficientia,vt pectẽ,quo texitur pannus, propter pannum est factus, & pannum nobis præbet,tãquam opus suum,atq; vt eo tegamur.Ita qui pectinẽ emit vt vẽdat pluris,eum possidet quasi dominus rem suam,nõ quasi artifex instrumenrum. Textor vero,qui eo vtitur,eũ habet instrumenti loco. Refertur. n.instrumentam ad artificem, vt res possessa ad dominum,& quæ ratio est. Illius ad alterum ea est horum inter se.Et pecten artifici domino,quia domino instrumentũ est agens, vt quælibet alia res possessa : nec in eo opportunitatis & artificij ratio habetur. Domino autem quia artifex est,& instrumetũ est efficiens ad pannos texendos idoneum & aptum. Sed pecten per se & quia pecten instrumentum est effectionis. Communi autem consideratione rerum omnium,& quia possidetur,est actiõnis. Conn. libr.2.c.8.n.9.

POLIA, πωλία armentum seu grex equorum.Vlp.in fin.l.ædiles aiunt : de ædil.edict. Nam & si polia venierit,dicemus vnum equum, qui vitiosus est, non omnem poliam redhiberi oportere,Equarias Varro lib.2.de re rust.cap.1.appellat. Cotta deriuari putat à nomine πῶλος, quod pullum,& maxime equinum significat : vnde πωλοδαμάζειν, est equos domare.

POLIMENTA, dicebant testiculos porcorum, cum eos castrabant à politione segetum aut vestimentorum, quod similiter atque illa curentur. Briss.

POLLINCTOR, curator pistrini, qui farinam facit, & pollinem quique pollinario cribro pollinem excutit.

POLIO,vt legit.Hugo à Porta apud Tarruntenum in fi.ff.de iur. immu.dicitur,qui arma polit:Haloander legit pelliones:Turneb.9.c.16.politores,exponitque eos:qui arma,gladios,galeas poliunt : pelliones, qui pelles, sub quibus milites hyeme degunt,conficiunt : de his vide sup.suo loco.Goth.ad d.l.fi.

POLIPTICI,non sunt chirographa, vel apochæ, vt Alc.tradit in parerg.li.3.sed rationes siue ἀπογραφήματα publica, l.2.C.Theo-

Digitized by Google

de discuss. l.13. C.Theod.de ind.debi.& ideo in l.2. C.de discussoribus publicis, i.e. polipticis.hic aũt plerunque scribi solet : quanquam,si origo spectetur,Polyptychis scribendum sit: namq; ex eo tractũ est nomen, quod ex chartæ publicæ πολλὰς πτυχὰς habeant : qua forma & dyptycha dicuntur in leg.1. C.Th.de exp.iud.& in act.14. Chalced.concilij & in quintæ synodi act.4.Suid. Πολύπτυχα δὲ ἀπογράμματα ἔχειν φασὶ τὰ μὴ ὑποκρίσεις, τὰ δὲ ἀναγράφειν. Adnotari vero in Polypticis omnia, quæ ad rationes publicas spectant.Veget.indicat his verbis li. 2.Totius legionis ratio,siue obsequiorum,siue militarium numerorum,siue pecuniæ, quotidie ascribitur actus,maiore prope diligentia,quam res annonaria vel ciuilis, polipticis annotatur. Sic enim eum locum castigauit Cuiac.4.obser.27.pro eo, quod in vulga.lib.polipticis libris legebatur. Vtitur & hoc verbo Cassio.lib.5.var. Vt omnibus, inquit,à te sollicita,atque æquabili indagatione cõpertis pol ptici iubeantur ascribi. Prat.

Polire vestimenta fullonici artificij est l.9.§.pen.l.13.§.si fullo. ff.locat.l.12.l.48.§.si ego l.52.§.si seruus, l.82.ff.de furt.leg.22. ff.de præscri.verb.§.item si fullo.Instit.de oblig.quæ ex delict. Theophil. πωῶσι vertit.Nonius Marcell.in verbo Interpolare,tractum id ait ab arte fullonica,qui poliendo diligenter vetera quæque quasi in nouam speciem mutant. Plin.lib.8.c.48. de lanis loquens : Quippe, ait,alienis polientium extracta in tomenti vsum veniunt.Idem lib.9.c.1.Hispania citerior habet splendorem præcipuum torrentis,in quo politur natura:Vnde Politura apud eund.lib.11.c.24.Idem lib.35.c.17.Vmbrica creta non nisi poliendis vestibus adsumitur.

Politia est legitima ordinatio reipublicæ , secundum quam alij præsunt, alij parent.Quæ ab Arist.definitur principatus & rerum consuetudo , secundum quam viuere vnumquenque & conuersari decet.Old.Prat.

Politiæ tres sunt species : Monarchia,Regnum,seu principatus vnius,ad communem vtilitatem respiciens. Cum vero degenerat in priuatum commodum,dicitur Tyrannis. Siquidem Tyrannus à Rege factis distat non nomine. Aristocratia paucorum optimatium, seu magistratuum administratio : quæ si mulatque propriis insistit commodis , Oligarchia vocatur Timocratia , cum imperium est penes populum : cuius corrupta authoritas Democratia nuncupatur.Omnia hæc imperia Romani sunt experti : nos hodie Monarchia vtimur.Old.

Politiæ emendandæ formam,cum ex scriptis legibus,tum ex probatis maiorum exemplis oportet mutuari, qualia in l.2.ff. de orig.iur. Pomponius exhibet : eleganter ac compendioso quodam artificio describens totum imperij statum , eiusque mutationes: Primum quæ infantia Romanæ Reipublicæ fuerit : deinde qui auctus : quibus legum studiis constiterit : quo item iuris neglectu labefactata sit. His enim exemplis instructos esse oportet eos , qui rerum publicarum ad emendandam politiæ formam functionem susciuiunt Old.Prat.

Politiæ melioris certissima spes erit, si primum omnium iuris traditio vindicata fuerit à desultoriis commentatorum opinionibus. Nam tunc constantia,mox iudiciorum,& proinde beata(quoad per humanam fragilitatem licet) rerum omnium tranquillitas, authore Christo,sequetur.Old.Prat.

Politio apud Catonem dicitur illa cultura, pro cuius mercede certã frugis partem capiebat politor , vt nonam aut quintam, aut octauam pro conditione agri, atque bonitate soli. Verba hæc sunt Catonis : Politionem quo pacto dari oporteat ? in agro Casinate , & Venutio in loco bono parte octaua corbi dimidat:satis bono septima tertio loco sexta,&c.Prat.& Turneb. 30.aduers.6.Gotho.ad l.cum duob.52.§.vtrum,2.ff.pro soc.

Politicòs. Socrates interrogatus cuias esset,respondit,se mundanum, h.inquit Tull.non vnius circumdatum aut septum mœnib.populare m alicuius certi loci,definitique,sed ciuem totius orbis,tanquã vnius ciuitatis.Est.n.terra cõmunis omnium parens, & vt Africanus in somnio Scipionis loquitur, sedes aut domus hominum.Quæ domus aut ciuitas suas leges habet,in vniuscuiusq; animo descriptas,& proprium ius suũ,quo vtatur ad conseruandam hanc ciuium suorum,h.e.omnium mortaliũ societatem,quod πολιτικὸν appellatur,quasi dicas ciuile,aut populare:vt ibidem Tullius ait paulo post. Quoniam ea natura esset hominis, vt cum genere humano quasi ciuile ius intercederet : Qui id conseruaret,eum iustum:qui mutaret,eum iniustum fore,& reliqua:de quibus vide Conn.lib.1.c.6.n.3.

Politor,in l.52. §.vtrum, ff.pro soc.is est,qui agrum expolire colere consueuit. Veluti, inquit Vlp.cum pecus in commune pascendum , aut agrum politori damus in commune quærendis fructibus.Sic enim legendum est,non licitatori,vt Budæus voluit:artifex agri diligenter excolendi.& quodammodo poliendi.Nonius Marcellus,Politore,agrorum cultus diligentes, vt polita omnia dicimus exulta, & ad nitorem deducta. Ennius Satyr.lib.3. Testes sunt lati campi : quos gerit Afric. terra politos. Et Annal.9. Rastros dentefabres carpsit causa poliendi agri. Varro : Quid mirum ex agri ne politionibus eiiciuntur,hic in cœnaculo polito recipiuntur.Cato de re rustic. Politor ordeum quintæ modio diuidat. Hoto.& Goth.in not. ad d.§.vtrum ex Ant.August.lib.4.emend.9.

Pollere quæstu dicitur,quod est pretiosum.

Pollicerì verb.passiue ponitur in l.1.§.est autem,ff.de exer. vbi Vlp.ait,Actio pollicetur, i.e.promittitur.Briss.in parer.

Pollicitatio, est solius offerentis promissio, l.pactum,de public.& l.sciendum, §.1. ff.de ædil.edict.Aliquando est nuda sponsio, l.pollicitatione, C.de don.ante nupt. Videtur autem ab hasta & auctione id verbi acceptum fuisse:priusquam enim ad licitationem veniamus , accipitur alicuius dignum pretium offerendis taxatio : qui idcirco polliceri dicitur , quia liceri potest:sicut & possidere dicimus,qui potest sedes ponere.Postquam autem quis pollicitus fuerit, i.e. pretium aliquod obtulerit,tunc fit auctio:& qui pluris licitatus fuerit obtinet. Spie. Adde Forcat.in Necyoman.dial.52.nu.1.& seqq.

Pollicitatio in instrumento operatur effectum pacti simplicis, vt instrumentum aliquod operetur:ita sing. Bald.in l.1.vers.item oppono.C.de dot.promiss.& pro sing.citat. Bald. Iunior. in tract.dotis, in primo priuileg. 6. partis in 2.col. vbi dicit , quod licet alias ex mera pollicitatione non possit agi, etiam de iure canonico : tamen non procedit propter fomentum instrumenti.Cotta.

Polícitatio plerũque dicitur qua quis Reipub.vel ciuitatis opus aliquod publicum, ludosve promittit l.5.ff.ad leg.Falc.l. 46.§.1.de administr.tut. leg.6.§. debitores.in fi.ff.de muner.& honor.l.vnica.C.de ratioci.oper.publ.Plin.libr.10.epist. Huic theatro ex priuatorum pollicitationibus multa debentur. sed tamen etiem quæl.bet alia promissio pollicitatio vocatur.l. 43.ff.de contr.empt.l.1.§.pen.ff.de collat.dot. Briss.

Pollicitatio & pacta differunt. Pactum est duorũ cõsensus atque conuentio Pollicitatio est,cum neq; prouocati,neq; interpellati,sponte nostra nos ex abundantia quadã liberalitatis offerimus: vel pollicitatio est solius offerẽtis promissum.Non dicit,pollicitationem esse solius offerẽtis cõsẽsũ sed esse vnius promissum Nã & in pollicitatione duorum inest cõsensus sed non expressus,neque declaratus nisi ab eo, qui promittit alteri tacenti & non roganti: At in pacto non consensus est duorum tantum,sed etiã cõuentio de eo,quod utrisusque verbis enuentum est,& conclusum,vt ita fiat.Pactũ est itaque cũ plures hoc agunt:& in eã decurrunt sententiam , vt quid fiat,aut non fiat: Pollicitatio, cum quid promittitur alicui non potenti,cum de eo antea ne cogitatum quidẽ esset,& tamen duorum inest consensus quod is cui facta est promissio,nõ reclamat,sed promissis acquiescit. Hoc n. est vulgatum in jure. Qui tacet,*videtur* consentire. Nec vero id etiam est ignotum Grammaticis,qui promissionis & pollicitationis eam esse differentiam tradunt, quod promittimus rogati : pollicemur *vltro* vt notat Donat. ad Terent. Quanquam ipse eiusdem ea significationis esse dicit nisi quod pollicitatio maioris est asseuerationis:quod enim pollicetur, magis asseueranter promittere solemus , vt fidem faciamus iis, quos volumus spe & promissis tenere. Idem ait, Pollicitationem esse multarum rerum promissionem,vt videatur hanc à verbo Græco πολλὰ velle deducere , quo Latini tanquam suo vtuntur in compositionib.verborum,vt cum dicunt, Pollere,polire & polluere, quasi valde luere,& multo luto aspergere & contaminare. Sic polliceri idem erit,quod multum aut res multas liceri,tractum credo ab iis,qui res in forum deferunt,& proponunt venales omnibus,atque vltro offerunt & licentur.Licere n.quandoq; significat in licitationem ponere, & subiicere auctioni.&c.Conn.lib.5.8.nu.1.

Pollicitatio nuda etiam nudum pactum significat,l.nuda, C.de contrah.stipul.Cuiac.l.5.in fi.ff.de pact.

Pollingere,vt refert Brechæ.in l.cum in testamento,nu.6. ff.de verb.sign.veteribus erat curare funus.

Pollinctores dicebantur , non quid cadauera vngebant duntaxat , sed etiam Libitaniorum , quibus cadauera eluenda, commundanda,exornandaque locabantur,l.5.§.1.de instit.act. Eoque sensu Pollinctores Plautus accepisse visus est in Pœnulo,cum inquit:

Proptereà apud vos dico confidentius.
Quia mihi pollinctor dixit,qui eum pollinxerat.

Inuenitur & hoc verbum apud Tertullianum in libro aduersus Gnosticos,& Iulium Firmicum iu libro Matheseos persæpe, Authoribus Brissonio, Cotta & Ræuardo ad leges duodecim tabularum, cap.15. Qui autem Libitinarij, Sandapilarij& Vespillones dicti fuerint, suis locis videatur : idque Brechæus allegato loco explicat.

Pollis,linis:vel pollẽ,linis,flos est farinę Et proprie in tritico appellant pollinem, quod florem in siligine,autore Plinio. At Polline deducuntur Pollinctores : quoniam in funerib.cænas opiparas,panesque ex Polline compararẽt.pretio nõ parcẽtes. Inde à Græcis πολιτικὴ dicti. Nonius à pollicendo , hoc est, mortuos curando , deduci vult. At verior significatio : quod pollinem faciat teste Alc.in l.maximarum cõficiendi pollitiis C.de excusan.mune.li.10. Vlp.de instru.act.l.quicunq; Si libitinarius, inquit seruum pollinctorem habuerit. Spieg.

Pollvcere , antiquum verbum. Cato Ioui depali culignam vini quantumvis polluceto.Et pollucere patrimonium Plinio Conn.lib.5.c.8.nu.6.

Digitized by Google

POLLVTAM, Moyses appellat, quæ secundi viri thoro adhæsit, Couu.hib.8 c.2.num.8.

πολυώνυμοι, quibus plura nomina sunt, vt Romani, qui, vt teste, Ioach. Camerario quidam Græcorum putarunt, si paucissima essent nomina, tria omnino habuere. Nam neque C.Marij, neque Q.Sertorij, neque L.Mumij, qui Achaicus, de gente victa cognominatus fuit, tertium nomen memoratur: Vide Nomina propria.Spieg.

POLYPOSVS is dicitur, qui polypo morbo laborat: eum Vlp.in l.qui clauum, morbosus est, vti polyposus ff.de æd.edict.inter morbosos numerat.

POLYPTYCHI, vide Poliptici.

πολύπους, est caruncula, modo alba, modo subrubra, quæ narium ossi inhæret & modo ad labra pendens, narem implet, modo retro per id foramen, quo spiritus à naribus ad fauces descendit: sic dictus à similitudine marini polypi, cuius carni similis est: vide Cornel.Celsum lib.6.c.8.Prat.

POMANA, Dea apud Ouid.li.14.Metamorph.ea perhibetur, quę omni malorum nucumque generi præest. Gœd.ad leg.205.de verbor.sign.

POMARIA. Pomaria extra consuetudinem patrisfam. defuncti culta, l.5.§.vlt.ff.de hæredibus.

POMARIVM, pro omni horto, in quo fructus arborum qu libet nascuntur, sumitur Gœdd.d.loc.

POMOERIVM locus erat, tam intra, quam extra murum vrbis, quem antiqui in condendis vrbibus augurato consecrabant neque in eo vllum fieri ædificium patiebantur: dictum autem est pomœrium: vt auctor est Varro lib.4.de lingua Latina quasi post mœrium. Nam quem antiqui mœrum dicebant, nos murum dicimus: vnde ita nonnulli apud Virg.legunt.libr.10.

--------Atque ipsis prælia miscent.
Aggeribus mœrorum.------

Iulius Pollux li.9. intra muros solũ pomœriũ locat, inquiens, ex interprete, ingressis vero omne illud pomœrium dicit intra muros, intra mœnia. Interius autem plateæ. Plutarch.etiam in Romulo, quod intra lineam murum diffinientem relinquitur, pomœrium esse dictum ait, detractis per Syncopã è medio literis, quasi pone murum. Agennius Vrbicus in commentariis in Iulium Frontinũ, in vniuersum promœriũ extra muros vrbes habuisse dicit, aliquas vero intra. Pomœrium autem, inquit vibis est, quod ante muros spatiũ est, sub certa mensura dimissum. Sed & aliquib.vrbib. & intra muros simili modo est statutum propter custodiã fundamentorum, quod à priuatis opere obtineri non oportebit. Hic locus est, qui à publico nullo iure poterit amoueri. Liuius & intra & extra vrbes pomœrium agnoscit. Gell.autem lib.13.c.14.ex libris augurum, Populi Ro. Pomœrium esse dicit, locũ intra agrum effatum per totius vrbis circuitum pone muros, regionib.certis determinatum, qui faciebat finẽ vibani auspicij: antiquum autem pomœriũ, quod à Romulo institutum fuit, Palatini montis radices terminum habuisse: cui astipulatur Tacitus inquiens, certis spatiis à Romulo interiectos fuisse lapides per ima montis Palatini, &c. scilicet ad significandos pomœrij terminos, quos Varr.cippos vocat, aras etiam quasdã his terminis addens. Terminorũ intra muros nulla fit mentio ea vt opinor, de causa, quod non sit relictum intra muros pomœrium. Quanquam apud eundem Gell.li.15.c.27.ex verbis Lælij Fœlicis contrariũ quis suspicari possit. Sed ea me minime mouent, cum pomœriũ vrbis appellatione, tametsi extra vrbẽ sit, comprehendatur. Equidem libris augurum, Varroni & Tacito (vt de Vrbico Christiano homine nec adeo antiquo auctore, nihil loquar) magis quam Liuio, Plutarcho, & Polluci crediderim. Ideoque arbitror, vnum duntaxat apud priscos fuisse pomœriũ, idq; post muros, id est, extra muros, eamque ob rem Plutarchum, qui de antiquo pomœrio loquatur, errare. Item Pollucem, qui exterius pomœrium non agnoscat. Postea vero & intra muros relinqui consuesse, Quod spectat ad pomœrij etymologiam, Varro quasi post murum dictum significare videtur, inquiens, Quod erat post murum pomœrium dictum, eiusque (terminis) auspicia vibana finiuntur. Cuius loci lacunã Hier. Magius explet. voce Terminis, li.3.Misc.c.13. Atque eod.autore, Liuius pomœrium quasi post mœnium quosdam interpretari scribit (Varronem haud dubie intelligens) quasi post mœnia, id est, post murum pomœrium sit, sed male, vt ipsi videtur. Siquidem cum primũ hæc vox exorta inditaque loco est, vnum duntaxat, idque extra muros erat in vsu pomœrium. Verum nec Varronem primi nominis in etymologiarum indagine authorem, pomœrium quasi postmœrium dictum sensisse arbitratur, sed magis quasi postmœrium. Muri enim antiqua voce Latina, qua Lucret.vsus est, mœri dicebantur: ita namque hic inquit lib.8.

Frigus vt à fluuiis, calor à sole, æstus ab vndis.
Æquoris exesor mœrorum littora propter.

Minime vero probanda videtur etymologia, quæ à πῶρ. affertur lib.14. in his verbis. Prosmurium pontificale pomœrium, vbi pontifices auspicabantur: dictum autem pomœrium, quasi promurum, id est proximum muro. Hæc ille. Primus autem qui pomœria docuerit, Ianus fuit, si Fabio pictori libr.1. credimus. De pomœrij productione, Tacit.lib.12. Gell.lib.13.c.14. Alia item ad hanc cognitionem spectantia vide apud Martianum lib.1.c.3.& lib.1.c.7.Alex.ab Alex.lib.6.cap.14. Blandum libr.1. Romæ instauratæ à principio. Latissime autem Onuphrium Panuinium in commentario de vrbe Romæ: Pomœrium vero proferre nihil aliud est, quam ampliare mœnia vrbis, &c. Vide etiam Pap.de ser.export.l.5.&c.

POMT appellatione, omnis fructus edendi causa paratus continetur: non ita sit ad potum pertineat. Alc.in l.qui fundum de verb.sign. Quidam pomi vocabulo, pro malo vtuntur. Spieg.

POMORVM verbum generale est omnium fructuum, qui ex arbore esui apti proueniunt, siue molles, siue duri sunt: pomorumque appellatione nuces & ficus, & vuæ duracinæ & purpureæ, & quæ eiusdem generis sunt, quas non vini causa habemus, quas Græci ὀπωρικὰ appellant: continentur, leg.205.ff.de verb.sign. Pallad.in Epigr.de Nuce:

Arbutea frondes vasta nucu occupat vmbra,
Pomaque sub duplici cortice tuta refert. Idem de Ficubus.
Se quoque miratur pingue grandescere succo,
Et solitum gaudent vincere poma modum. Idem de Mor.
Proceras fagos & poma hirsuta virentu.
Castanea,

Hinc Eras.contra Vallam lib.4. eleg.c.28. Vides, inquit, nuces etiam poma dici. Nam & Martial. epigramm.25.in xeniis nuces pineas poma Cybeles vocat, cum inquit:

Poma sumus Cybeles procul hinc discede viator,
Ne cadat in miserum nostra ruina caput.

Macrob.lib.13.c.19. Nuces dici, tradit, à quibusdam omne pomum, quod foris duro tegatur, & intus habeat, quod esui est, Idemque lib.2.c.6. Cascelli ICti dictum vrbanum: hoc refert: Lapidatus à populo Vatinius, cum gladiatorum munus ederet, obtinuerat, vt Ædiles edicerent, ne quis in harenam nisi pomum misisse vellet. Forte in diebus Cascellus consultus à quodam, an nux pinea pomum esset? respondit: si in Vatinium missurus es, pomum est. Ficum plane tanquam non pomum secerni à pomis apud idoneos auctores, idem auctor libr.3.c.20. notat Brisson. Cum pomorum appellatio complectatur omne genus fructus, qui esui sit potissimũ destinatus, quæsitum fuit, an is, qui fundum vendiderat ea lege, vt poma fundo liceret excerpere, conferetur vuas vini causa paratas simul etiam excepisse? Et responsum est, nuces & ficus, & duracinas vuas duntaxat, quas non vini causa haberemus, exceptas videri. Quę autem ad vinum paratæ essent vuæ, venditas esse. Et dicitur vua duracina à duricie acini, quasi durus acinus, vt traditum est à Plin.lib.4.nat.hist.c.1. Btechæus in l.qui fundum vendidit, ff. de rer.& verb.sign. Adde Forcat.in suo penu iur.ciuil.c.26.

POMPA, pro apparatu solenni: cuiusmodi est, nuptiarum, sacrorum, funerum. Vlp. in fi.l.3.commodati. Non potest commodari, id quod consumitur: nisi forte ad pompam, vel ostentationem quis accipiat. Spieg.

POMPEIA lex de parricidiis eos, easve, qui quęve parentes, fratres, sorores, patrueles, matrueles, patruos, auunculos, amitas, materteras, consobrinas: virum, vxorem, generum, nurum, socerum, vitricum, priuignum, priuignam occiderunt, pœna legis Cornel.de sicariis afficit.l.ff.ad l.Pompeij. l.1. ff. de public.iudic.§. item lex Pompeia. eod.tit. Briss.

PONAMVS verbum, pro fingamus, &, vt vulgus Barbarorum loquitur, ponamus casum, l.7.ff.de inoff. testam.l.17.ff.de leg.2. l.1.§.inter ipsum.& l.3.ff. de coniun.eum emancip.liber.l.1.§. sunt qui putent.ff.ne quid in flum.publ. Briss.in parerg.

PONDERARE, i.e.appendere. Aurum ponderare.l.20.ff.de furt.

PONDERATIO.l.20.C. de locat.& conduct.

PONDO dicitur vel as, vel libra, quicquid solidum aut totum est, cum in partes est diuidendum. Conn.lib.10.c.6.n.10.

PONDO proprie significat pondus 12.librarum. Reperitur tamen põdus, siue põdo, pro libra. Phocas inquit: Pondo & octo monoptota sunt, & tãtum pluraliter efferũtur: vt hæc pondo: nam vnũ pondo non dicimus, sed in libram efferri potest. Dicimus, duo millia pondo: ibi est genitiuus. Mille pondo, nominatiuus est. Bis mille põdo, nominatiuus non est, quia mille adiectiuũ est. Tamen non dicimus bina, trina pondo, sed duo tria. Cæterũ iuxta Alc. sic habet põderũ ratio. Scrupuli octoni sũt duæ sextulæ: quæ erã Duella dicuntur. Lentis.n.duo semina, granum frumẽti faciunt: grana 4.siliquã: siliquæ [h.e. ceratia] ex, scrupulum: tria scrupulis constat drachma, quod est argenti pondus duplex drachma, filicũ creat, cuius mentio apud Scæuol.in.l. liberto.6. filium.de annon.l. Drachmæ additus scrupulus, sextulam facit: sextula vncias sex habet: drachmæ autem octo vncias faciunt. At vncijs 12. constat Romana libra, h.e. drachmis 96. Attica vero libra 77. drachmas habet, sicuti Mina seu Mna 100. Nam Rom. libra maior est hac quatuor drachmis talentum minus Atticum. minas 60. hoc est drachmas 600. cõtinet: talentum maius 83. habet minas, & vncias insuper 4. Hæc ponderũ ratio ad multarum ll. cognitionem spectat, vt in l.1.C.de ratioc.oper.& in Auth.ad hæc, C.de vsur.in Authen.sed hodie, Cod.de episc.& cler.Sp. Libras an pondo dicamus ex responsis Q.Mutij constat, non referre, scribit §.fin.de an.leg. Habet.

Digitized by Google

hoc tamen proprium pondo, vt additum iis, quæ non minus mensuræ, quam ponderis significationem habent, ad distinctionem rei valeat: Pondus sc. esse id, de quo agitur non mensuram: velut, vnciam pondo. Trepondo quoq; vt Fab. Quintil. tradit Messala existimauit non inepte dici: Quam compositionem libra non admittit. Curt. lib. 1. ἀκροτ. cap. 24.

PONDVS, infectæ materiæ: Numerus signatæ: Species, factæ dicitur l. 6. ff. de rei vind. Hot.

PONDVS certum auri vel arg. l. 1. 6. vlt. & L 19. ff. de aur. arg.

PONERE in legibus, pro statuere. Cato: Et ita in legibus posuere: furem dupli condemnari, fœneratorem quadrupli. Positum sit, pro esse statutum. Bud.

PONERE idem est, quod erigere & collocare aliquid: vt ponere imagines & ponere labra & crateras: quod ab ædificio aliquantum recedit, & iis, quæ plantantur aut seruntur, conuenire non potest. Conn. lib. 4. c. 10. n. 15. (spem euenit

PONERE in lucro. Modus loquendi, cum aliquid boni præter

PONERE os in cœlum, est nostri iuris commentatoribus, sentire contra communiter receptas opiniones. Quære supr. Opinio communi. Spieg.

PONERE, verbum est πολυσήμον. Interdum enim extruere significat, & ita ædificium ponere, l. 37. ff. de rei vindication. Ponere etiam plantare & defigere significat. Sic ponere arborem, l. 2. ff. finium regundorum. Ponere alias est adscribere, inferre, adponere, adnicere. Qui talem conditionem posuit, l. 27. ff. de condit. instit. Interdum ponere significat constituere, conferre. Defunctus in hæredis voluntate posuit conditionem, leg. 59. ff. ad SC. Treb.

PONERE rationem, est subducere, dispungere, & ad calculos rem vocare. Si legis Falcidiæ rationem ponas, l. 83. ff. ad l. Falci.

PONERE interdum est fingere, & quod barbare dicunt, ponere casum, pone, l. 12. §. si quis, ff. de bon. libert.

PONTIFEX Maximus, quod maximus rerum, quæ ad sacra & religiones pertinent, iudex sit, vindexq; contumaciæ priuatorum, magistratuumque. Minorum pontificum maximus dicitur, qui primus In id collegium venit: item Minimus, qui Nouissimus. Festus. Horom. Horum autem munus singulatim non ineleganter tractat. Alex. ab Alex. in diebus genial.

PONTIFEX priuatus cuius meminit Pomp. in l. 2. §. omniũ tamẽ harum, ff. de orig. iur. ideo dictus est, quod non poterant toties conuenire omnes pontifices sacris addicti, quoties impetranda erat actio singulis haud dubie momentis. Itaque vni delegabant priuatum hoc negotium, dandæ aut denegandæ actionis: & is, quia magistratũ nullũ gerebat, ideo ne quis falleretur in hoc, adiecit, Priuatus: teste Old. in Restaur. Spieg. Prat.

PONTIFEX Sacer, Magistratus, vt ait Scæuola, à posse & facere dictus: quia, vt Alc. arbitratur, ius illi erat sacrificandi. Facere. n. apud veteres sacrificare est. Ex Pomp. liquet quoque gentilitatẽ, cum dubitationis aliquid in iure eueniret, nullis rectius, quã sacerdotibus humanarum rerũ interpretationẽ credẽdam existimarunt: vt pote quib. diuina committerentur, Lege Cic. in orat. ad pontif. pro domo sua. Pontificem Ro. principatum Ecclesiarum de Iure diuino habere, affirmat, in l. 4. C. de Sum. Trin. Porro obseruandum, quod cum paulatim Pontifices functione sua ad auaritiam & ambitionem abuterentur, tandem ab illis translata fuit dandæ actionis autoritas ad prætores: sicut constat ex l. 2. C. de iuris formul. & impetrat. Quia non loquuntur ibi Theodosius & Valentinianus de impetratione apud pontifices, quæ dudum abierat, sed de more, qui tũ ex prætoris datione adhuc obseruabatur, l. si finita, §. eleganter, ff. de damn. infect. Spieg. Adde Forcat. in Necyomant. dial. 73. n. 7.

PONTIFICIALIS autoritas, l. 52. ff. de petit. hæred. Pontificale iussum, l. 8. ff. de religios.

PONTIFICATVS codicillares Lampridius vsurpat. Egnatio indicante, pro ascriptitiis & extraordinariis: quasi dignitatis vmbra gauderent collegiis adscripti, atque in codicillos relati. Sic & Secretarios, & Consiliarios haud inepte appellaueris Codicillares, qui extra ordinem sunt, nomemque tantum retinet, administrationis officij exortes. Spieg.

PONTIFICEM, & Augustum appellandos censet Alc. etiamsi ad vitam æternam pontem non faciat, & imperij corpus non augeat: quoniam nomen ab eo dicitur, quod fieri deberet, licet non fiat. Tametsi Augustus non ab augendo, sed ab augurio, vt supra dictum est, receperit appellationem. Spieg. Vide Anchor. in cap. 1. de constit. in 6. Corras. Miscel. lib. 3. cap. 22. Et huc pertinet, quod Bald. dixit in l. licet retro, C. de locat. quod hodie Imperator in Italia tenet gloriam hominis, non nominis, & iacet infatuarum imperium in Italia.

PONTIFICEM vnũ duntaxat à Numa institutũ legimus apud T. Liuium: Marcũ sci. M. F. cui sacra omnia exscripta, exsigna taq; attribuit: quibus hostiis, quib. diebus, ad quæ templa sacra fierent, atque vnde in eos sumptus pecunia erogaretur: cætera quoq; omnia publica priuataq; sacra pontificis scitis subiecit: nec cœlestes modo ceremonias, sed iusta quoq; funebria, placandosq; manes, vt idẽ Pontifex edoceret. Hæc Liu. Hũc autẽ solũ à Numa pontificem creatum Liuius testatur, quẽ Maximum etiam non nominat, quod alij scil. Minores non essent: & initio lib. 2. quum de Rege sacrificulo cõmemorat nõ dicit, eum Pontificibus, aut Pontifici Maximo subiectũ esse, sed tamẽ Pontifici, qui tamen Maximus (vt dixi) sacerdotum omniũ habebatur: nõ multo post tamen quatuor sunt creati Pontifices, qui numerus ad M. Valerium, Qu. Apuleium Coss. id est annos amplius 400. permansit: quo tempore 8. primum lege Ogulnia Pontifices creati sunt: de quib. cũ postea Liuius loquitur, alios minores Pontifices appellat, vnum Maximum. Cic. etiam in orat. de Haruisp. resp. tres minores nominauit. Pontificis vero Maximi tanta potestas in reliquos sacerdotes fuisse dicitur: vt L. Metellus cum honorem adeptus, Posthumium Consulem eundemque Flaminem Martialem ad bellum gerendum Africam petentem, ne à sacris discederet, multa indicta, vrbem ingredi vetuerit: quemadmodum Cic. & Valer. testantur. Idem Pontif. de violatis sacris cũ collegio cognoscebat. Liu. narrat L. Cantiliũ scribã Pontificum, qui cum Vestali virgine stuprũ fecerat, à Pont. Max. eo vsq; virgis in comitio cæsum fuisse, vt inter verbera expiraret. Idem res omnes singulorum annorum mandabat literis, efferebatq; in album, & proponebat tabulam domi, potestas vt esset populo cognoscendi: vt Cic. lib. de orat. 2. commemorat. Creati autem postea plures sunt à Victore Sylla, eorumque numerus ampliatus, vt essent 15 Hot. Prat.

PONTIFICES (vt Q. Scęuola Pontif. Maximus dicebat) à posse & facere. At Pontifices ego à Ponte arbitror: nam ab iis Subl[illegible]icius est factus primum & restitutus sæpe cum ideo sacra & vis & eis Tiberim non mediocri ritu fiant. Hęc Varro. De cuius sententia latius disserit Coras. Misc. lib. 3. c. 22. n. 8. & lib. 1. c. 10. n. 13. Pons autem ille Sublicius ligneus erat, & nullo ære aut ferro compactus, quem Romani adeo sacrum existimarunt, vt si collaberetur, Pontifex non nisi cęsa victima, & perfecto sacrificio eum reficere posset. Porro facere Scęuola dixit, pro sacrificare. Apud Varronem Ius turpiter pro Vls legitur. Pontificem in ius vocare, dum sacra facit, non licet, ait Vlp. l. 2. ff. de in ius voc. Sine decreto Pontificum ossa, quę ab alia illata sunt, vel corpus domino loci effodere vel eruere non licet, ait idem Vlp. l. 8. ff. de relig. Hot. Prat.

PONTIFICIVM pro potestate vsurpatum in C. Th. Alciat. adnotauit. Hoc verbum in eundem sensum apud Gell. scriptum est lib. 1. c. 13. Sed & in legib. Burgund. cap. 40. scribitur. Huius autem actionis pontificium circa manumissiones tantum de libertis suis præcipimus custodiri. Briss. Spieg. Corrasius Misc. lib. 1. c. 10. n. 13.

PONTONES, naues, quibus in traiiciendis amnib. loco pontium vtimur. Paulus in l. fi. de serui. rustic. præd. Diuersum, si pontonibus traiiciatur, & infr. Quia via consummari solet, vel vsque ad ciuitatem, vel vsque ad viam publicam, vel vsq; ad flumen, id quo Pontonibus traiiciatur. Spieg. Cæsar scribit, esse genus nauigij Gallici, vt annotat etiam Goueanus var. lect. c. 36.

POPINA locus est vbi edulia esculentaque parantur hominibus non satis honestis vnde Lucilius: Infamemque inhonestam turpemque odisse popinam. de lega. 3. l. cætera. Ad tabernas, inquit, vel popinas extenditur. Nebriss.

POPINA, id est, taberna, in qua obsonia, & carnes coctæ ad delicias vænibant, inter inhonesti loci exempla ponitur, l. 11. §. sed si in aliquem. ff. de recept. qui arbitr. Sane Claudium Imperatorem coercitionem popinarum ædilibus ademisse quod quidam in ædilitate inquilinos prædiorum suorum contra vetitum cocta vendentes mulctasset, Suet. in eius vita refert.

POPVLARE imperium est, cum summa potestas penes populum seu plebem censetur, nihilque nisi eorum scitu & nomine fieri potest. Qualis sępe fuit Romę, abdicata prorsus omni patrum autoritate. Et eo tempore facta fuerunt Plebiscita. Hęc Politiæ species deterior, Democratia vocatur ab Aristot. Spieg.

POPVLARES pro ciuibus & subditis, apud Vlpianum in leg. 1. §. quies quoque. ff. de præfect. vrb. Spieg.

POPVLARIVM actionũ duo sunt genera: Quædam enim principaliter ad publicũ cõmodũ instituuntur. Exemplũ est in l. si quis id tit. de iurisdi. de actione, de albo corrupto. vbi veré & propriè popularis est actio. Si plures simul actionẽ popularem instituere velint, prætor eligit idoneiorẽ, l. 2. hoc t. quod Iudiciũ à veterib. dicebantur. Diuinatio: huiusmodi est oratio Cicer. in Verr. quæ inscribitur Diuinatio. Hinc consequens est, non ideo quoq; locupletiorẽ quenquam dici posse, quod ipsi hæc actio cõperat. Licet. n. aliæ actiones in bonis nostris sint, hæc tamẽ nõ est, quia nõ cõpetit ita, quin alius possit eũ antecuertere litem contestando. l. pen. hoc t. Huc pertinet l. si quis pro eo. §. vlt. de fideiussor. Litis tamẽ contestatione alij excluduntur. l. si cui. 1. de verb. sign. Eius. n. qui litem contestatus est, melior erit cõditio & dicitur tum is creditor esse, cui debeatur, nisi aliud cautũ sit lege, vt lege Agraria cõpetit popularis actio nomine termini moti ad pœnã, quæ nõ cedit lucro agentis, sed fisco infertur, vt dicitur in l. vlt. ti. de termi. mot. Hinc cõsequens est, si quis litẽ cõtestatus sit, & ad finẽ perduxerit litem, reo absoluto nõ posse aduersus eũ agi denuo. Obstabit. n. exceptio rei iudicatæ, l. 3. hoc t. l. eum qui. §. in popularib. ti. de jurej. nisi doceatur collusũ esse d. l. Secũdũ genus actionũ popularium est, quæ principaliter ad priuatã pertinẽs vtilitatem

Digitized by Google

licet aliquo modo etiam respiciant publicam, cuius generis est actio sepulchri violati, vt vidimus in titulo de sepulch. viola. vbi priuatum commodum vindicatur agente reo, cuius interest, leg.3. leg.6. tit. de sepul.viol. Huc pertinet etiam actio, si quid effusum vel dejectum sit, leg.si vero, tit.de his qui deiec. vel effud. popularis est ea actio, licet is præferatur, cuius interest. In hoc genere popularium actionum pro regula traditur: Eum, cuius interest, præferri cæteris in l.3. hoc tit. Alia etiam est differentia, quia in actionibus popularibus, quæ principaliter pertinent ad commodum publicum, procurator ad agendum constitui potest. In aliis autem non potest, l.licet & l.non cogendum, tit.de prec. leg.5. hoc tit. quia procurator est qui mandatu domini aliena negotia administrat, le.1.de proc. At actiones populares non magis sunt eius, qui procuratorem constituit, aut eius, qui proc. constituitur, nisi pertineat actio etiam ad priuatum commodum, vt act. de sepul, violat. quia ea propria respectu constituentis procuratorem dicitur, aliena vero respectu ipsius procuratoris. Alia differentia est, quia in ea actione populari exercenda, quæ principaliter pertinet ad jus publicum, habetur delectus personarum, nec quivis ad agendum permittuntur. In cæteris sine delectu omnes admittuntur, leg.4. & leg.6. hoc titul. Hoc autem commune est vtrisque actionibus, vt neque vltra andum extendantur, neque in heredem dentur, leg.vitim. hoc titul. Scilerus ex Lectaris Duareni nondum impressis sub d.tit. de popularibus act.onibus.

POPVLARIS, qui eiusdem populi est. Mulier quæ dotem dederat populari meo, l.70. ff.de verbor oblig. Nonius, Populares, ait, dicti de vno populo amici. Populares etiam de populi multitudine dicti, Briss.

POPVLARES actiones, popularia judicia, popularia interdicta, dicebantur, quæ cuivis ex populo patebant tit. de popularibus actionibus l.7. ff.de jurisd.omnium judic.leg.7. ff.de dolo malo, l.42. ff.de procurator. leg.5. §.hæc autem actio, ff.de his qui deiec. l.30. §.in popularibus, ff.de jurejur. l.25. in fin. ff.ad SC.Silan. leg 32. ff.ad l.Falc. l.2. §.hoc interdictum, ff.ne quid in loco publico, cum leg.1. §.hoc interdictum, ff.ne quid in flum.publ. Zonarus tomo 2. τοὺς ἢ δήμους δήμαρχοι καλοῦσι ἢ ὑπὸ δήμου προεδρεύειν αἱροῦνται, ὅθεν ἢ ἀρχὴ παῖς βίβλου· παῖς ποιμενικὸς ποιμενάρχου κλῆσιν δημοτικὴν ἀγαγών. Qui locus cum ab interprete perperam sit conuersus, ita Latine reddetur. Vnde & in libris legum popularia vocatur, quæ cuilibet de populo datur actio. Briss.

POPVLARI verbum crebro apud Liuium παθητικῶς ponitur: vt testatur, Briss. in parerg.

POPVLARIA & publica judicia eadem esse imperator sensisse videtur in titulo de publ. judic. Cæterum ea diuersa esse putat Gouean. libr. lect. var. cap.27. publica accipiens, quæ populi sunt, & earum rerum, de quibus publicè erant institutæ quæstiones, cognitio ad populum pertinebat: quemadmodum scribit Cicero in prætura vibana: Popularia autem ea, ad quæ quiuis de populo accedere poteiat. Publicæ namque vtilitatis causa quivis de populo ad persecutionem popularium admittebatur. Cum tamen plures agere volebant, magis idoneo actio dabatur, quod judicij genus Diuinatio appellabatur. Gouean.d.loco, & libro secundo de jurisdict. ad leg.si quis id, &c.

POPVLARIA sacra, vt Labeo ait, sunt, quæ omnes ciues faciunt nec certis familiis attributa sunt: vt Fornicalia, Palilia, author Festus.

POPVLITARI, populari, diripi. Papirius l.21. in fin. ff.de appellationib. Tamen quum fructus populitarentur ab aduersario, æquum sibi videri fructus apud sequestres deponi. Sic apud Symmachum. Petitore condemnato, huic fructuum sequestrationi locus esse non potest, nisi populitentur ab aduersario. Hot. Prat.

POPVLVM Cicero in libr.de Republica, teste Augustino libr.19. de ciuitate Dei, cap.21. definiebat cœtum multitudinis juris consensu & vtilitatis communione sociatum. Nomen autem habere censetur populus à multitudine ac frequentia sua: non enim vt cœtus aliquis, populus dici possit, imperium, dignitas, vel excellentia nominis, sed communio rerum fortunarumque effecit. Itaque populi appellatione aliter atque plebis, Romæ omnes ordines continebantur, §.plebiscitum Institut. de jure natural. Plerique populum, plebemve decem vitis confici, existimauerunt: quod nusquam probatur, & ratione caret, cum maiorem numerum populi appellatio requirat, vt ait Alciat. Vide Bartolum in leg.prætor. ff.vi bonorum raptorum & in l.pen. quod cuiusque vniuer. no. Gœdd. ad leg.15. num. 7. ff.de verb.sign.

POPVLVS plebem & patritios, id.est cuiuscunque ordinis & conditionis ciues complectatur. Quanquam initio constitutæ Reipublicæ quo maiorem haberet Senatus venerationem & authoritatem, sese à populo, nominis appellatione segregabat. Vnde illud Senatus populusque Romanus. Sed cum ea ratione nollet Senatus plebiscitis alligari, quasi à qua discretus esset: & ordine & dignitate: Id non tulit plebs, voluitque vt quod plebs jussisset, populum teneret: quæ populi appellatio continebat patritios. Cæterum antiqua illa inscriptio permansit semper, vt exteris nationibus argumento esset, populi potestatem in authoritate Senatus consistere. Omnes igitur ciues Romani continentur populi nomine, cujus tanquam partes sunt plebs & patritij: aut, vt vult Cajus, Senatores. Sic enim potius exponendum arbitror, quam quomodo Iustinianus, qui plebem à populo differre dicit, vt speciem à genere. Sed populariter locutus est Iustinianus: voluit quidem certe plebem à populo differre, vt id, quod continetur ab eo, quod ipsum continet: In quo nonnulla est generis & speciei similitudo. Quia vero populi nomen nihil habet per se dignitatis, sed generale est etiam, vilissimóque quosque comprehendens, fit quandoque, vt populus pro plebe appelletur. Vt apud Martial.

Dat populus, dat gratus eques, dat thura Senatus,
Et libant Latia tertia dona tribu.

Populum pro plebe posuit, sed pro ea, quæ vrbis esset, non etiam vt ciues Romani omnes, qui essent in rusticis & Latinis tribubus per Latium dispersi, comprehendantur. Dicit enim non solum eos, qui Romæ sunt cujuscunque ordinis ciues, sed & eos omnes, qui sunt in municipiis & coloniis Italiæ, thura dare. Et Suet.scribit, Iulium Cæsarem testamento suo legasse populo Romano quadringenties, tribubus tricies quingenties H.S. Tribus nomine designat omnes, qui in tribubus rusticis & Latinis erant. Nec iis assentior, qui populum pro equitibus, & Senatu positum arbitrantur à Cicerone in orat. pro Muræna, cum precatur à diis immortalibus, vt consulatus Murænæ populo plebique Romanæ bene eueniret: hoc enim perinde accipiendum est, ac si dixisset, vt populo quidem omni, sed potissimum plebi feliciter eueniret, cujus intererat maxime, quod Muræna plebejus esset. Sulpitius autem contra quem habebatur Oratio, patritius, qui generis ignobilitatem Murænæ objiciebat. Conn. lib....cap.13. num.5. & 6.

POPVLVS incensus, qui sine vlla descriptione ciuium liber est à contributione extraordinaria.

POPVLVS liber dicitur is, qui nullius alterius populi potestati subjectus est, siue is fœderarus est, siue non fœderatus est, item siue æquo fœdere in amicitiam obuenit, siue fœdere comprehensus est, vt is populus alterius populi maiestatem communiter conseruet, l.non dubito, ff.eod.

POPVLVS princeps terrarum, Rom. dicebantur.

POPVLVS tributus apud Horat. lib.2. Sat.1. est plebs infirma, &, vt M. Tullius nominat, vrbana. Erant enim tribus vrbanæ omnium infimæ, & longe minus honestæ quam rusticæ. Itaque in eas conjecti fuerunt à Gracchorum parte libertini, vt scribit M. Tull. lib.1. de orator. ad Q.Ftatrem. Quem autem hic Flaccus tributum populum in epist.7. libr.1. tunicatum popellum vocat. Alij tamen loco supra citato tributim legunt: quæ scriptura ferri potest. Prat.

PORCÆ, in l.24. ff.de aq. & aq.plu. sulci sunt aquarij, quos alias traditur Græcus ὄλυγας appellari, leg.1. §.item Sabinus, ff.de aq. & aq. plu. Ideóque & porcas Festus lib. 14. definit raros sulcos esse, qui dicuntur deriuandæ aquæ gratia, ab eo quod porceant, id est, perhibeant aquam frumentis noscere. Quo fere modo idem auctor Elices definit libr.5. At Varro, vt idem Festus admonet, Porcam aliter accipit. Inter duos enim sulcos elatam terram, quod ea seges frumentum porrigit. Porcam appellatam Varro lib.1. de re rust. cap.29. tradit. Idémque lib. 4. de ling. Latin. confirmat his verbis. Ab eo quod aratri vomer sustollit sulcus, quod ea terra iacta, id est, proiecta porca. Quem & idem Festus lib.9. secutus, Imporcitor ait est, qui porcas in agro facit, in arando. Porca autem est: inter duos sulcos terra eminens. Eodémque modo Isid. libro 15. Etymol. capit.9. Porcam, quæ in arando extat, quod vero defossum est, liram dici tradit. In Lexico etiam cujus iam sæpius mentionem feci, Porca definitur σὺν ἀπαλείᾳ τοῦ αὐλακίου ὑψηλόν. Nonius plane aliud de hujus verbi significatione sentiens, Porcas interpretatur signa sulcorum, quæ vltra se iacit semina prohibent à porcendo, id est, prohibendo dicta. Briss. Prat.

PORCA præcidanea? Ait Nonius Varronem de vita Pop. Rom. lib.3. sic scripsisse: Quod humatus non sit hæredi Porca præcidanea suscipienda Telluri & Cereri, aliter familia pura nō est. Hanc porcam Gell. Fest. & Varro præcidaneam vocant, dissentiente Victorino qui eam appellari præcidariam vult, non præcidaneam, de Etymologia differens. Fuisse quoque porcam aliam, quæ in re, & præsente mortuo immolabatur, testis est idem Victorinus eámque præsentaneam appellat: De qua porca dubium non est, quin senserit Festus cum sic scriberet: Præsentanea Porca dicitur, &c. Ita enim ex eodem Victorini de Orthographia libro restituendus est hic Festi locus: Præsentanea porca dicitur, vt ait Veranius, quæ Familiæ purgandæ causa Cereri immolatur. Nec dubito quin ea restitutio verissima sit, & ad hujus regulæ veram sententiam accommodatissima, &c. Ræu. l.omnis hæreditas ff.de reg.jur.

PORGINARII vrbis Romæ pro suariis in l.1. C.de suar. & suscc.

Digitized by Google

proribus libr.10. quos ſuillæ carnis tenet functio, vt Symmachus ait, libr.1. Epiſtol.13. Solebat autem porcina caro popul. Rom. ex Aureliano inſtituto diuidi, quemadmodum Vopiſcus in Claudio indicat his verbis. Nam & porcinam carnem populo Romano diſtribuit quæ hodieque diuiditur. Erat & Romæ tribunus fori ſuarii, vt ex Notitia Imperij Rom. conſtat. Briſſ. Prat.

PORNÆ à Iuſtiniano, titul. de Conſulibus in Nou. §. ac primus quidem, juxta interpretationem Haloandri ſunt ludi ſcenici hic dicti à productione meretricum in ſcenam, & commemorantur inter Spectacula, quaſi Floralia. Quæ per meretrices & perditiſſimorum hominum genera celebrabantur. Certe vel hic locus indicat turpiſſima illa ſpectacula tarde ſublata. Prat.

PORRECTVM, Varro interpretatur directum. Apud Cajum, ff. de ſeru. ruſt. præd. eſt extenſum. Viæ latitudo ex leg.12. Tab. in porrectum octo pedes habeat: in anfractum, id eſt, vbi flexum eſt, ſedecim, C. de ſacroſ. eccl. Auth. hoc jus porrectum. Spieg. Vide Anfractus.

PORRIGERE obſcenum eſt verbum, & proprium mulierum, vt arrigere virorum, quo vtitur Conſtan. l. cum vir. C. de adult.

PORRIGERE manus, pro auxilio eſſe, vulgariſſimum eſt, ſed elegans, vt ait Eraſ. citans locum Vlp. è leg. à diuo Pio, §. ſed ſi emptor, ff. de re jud. Spieg.

PORRIGERE alias eſt extendere. Briſſ.

PORRIGI, id eſt, produci, extendi, ſcientiam ad cætera fideicommiſſa porrigi non placuit, leg.23. §. etiam, ff. de fideicomm. libert.

PORRINA, genus oleris porracei, vel idem quod portus, extat vox apud Scæuolam in l. defuncta, §. Sempronio, ff. de vſufr. Spieg.

PORRO ſignificat plane aut proinde. Cuja. ad l.26. §. actionem denegari, ff. de verb. oblig.

PORRO, id eſt, poſt, deinde, vlterius. Briſſ.

PORTÆ ſanctis locis adnumerantur, l.2. ff. ne quid in loco ſacro.

PORTARI ea dici cenſuit Caius, quæ quis jumento ſecum ducit, Valla ait, id etiam ſignificare, quod quis corpore ſuo baiulat. Alc. Iuriſconſultum arbitratur origine verbi adiuuari, ſiquidem πορθμεῖα Græce traiicere eſt: vnde Portus, in quem naui res deportantur: ſic & exercitum nauibus deportari, Liuius plerunque dixit. Quapropter etiam ſi quis jumento ducat, hac ſimilitudine portare dicitur: quod ſi ipſe ferat, non proprie, ſed μεταφορικῶς, putauerit portare dici. Spieg.

PORTARIA dicuntur vectigalia ſeu mercedes, quæ dantur portoribus, l.3. C. de vectig. & commun. Io. Bell. Etym.

PORTENTA à Portendo, hoc eſt, præoſtendo dicuntur, cum præter morem incidentia oſtendant aliquid futurum eſſe. Vlpian. eleganter duo genera oſtentorum explicat in le. oſtentum, ff. de verb. ſign. vbi Andr. Alcia. Oldend. Vide Brechæum in d.l. oſtentum, ff. eod.

PORTENTOSVM eſt prodigioſum, & quod à communi vſu & natura abhorret. Briſſ.

PORTICATIO pro porticu l. funeris 36. §.1. ff. de relig. quidam exponunt pro ſeptis, quæ circa ſepulchrum fiebant. Itaque, inquit Macer, ſi amplum quid ædificari teſtator juſſerit (veluti in circuitu porticationes) eos ſumptus funeris cauſa non eſſe, Prat.

PORTICVS in priuatis ædibus opacus & excelſus locus, in longum protenſus, cum ad æſtus vitandos, umbraſque captandas, tum ad ſpatia facienda, & ambulationis gratia. Huiuſmodi Porticus ædibus ſuperpoſitas indicat, leg. 47. ff. de damn. infect. Briſſ.

PORTICVS ambulatoria, apud Vlpia. in l. ſicuti, §.1. ff. ſi ſeruit. vind. Spieg.

PORTICVS non venit ædium nomine, l. cætera. §. hoc Senatus, 2. de legat.1. An porticus ſit, vt domus, tutum refugium diſſerit Bart. in l. meminiſſe, ff. de offi. proconſ. Spieg.

PORTICVS apud Ciceronem libr.2. Tuſcul. ſumitur pro tabernaculo ſeu tentorio. Namque Æſculapi liberorum, inquit, ſaucij opplent porticus. Prat.

PORTIO cuiuſlibet rei pars eſt, ſiue corporis, ſiue juris, Alciat. in comment. ad tit. de verb. ſign. Spieg.

PORTIONIS nomen non ſemper dimidium ſignificat, inquit Vlpian. de verb. ſign. ſed prout eſt adjectum. Poteſt enim jubere aliquis & maximam partem, & vigeſimam & tertiam, & prout libuerit, ſed ſi non fuerit adjecta portio, dimidia pars debetur, Maff. adde Brechæum in l. nomen filiarum, §. portionis, ff. de verb. ſign. (habit.

PORTIVNCVLA, vide apud Vlp. in l. cæterum in prin. ff. de vſu &

PORTORIVM vectigal eſt, non tantum quod in portu, ſed & quod in tranſitu pontis pro exportandis mercibus ſoluitur, leg.203. vbi vide Gœddæum, ff. de verb. ſig. l.1. Cod. de vectig. l.60. §.6. ff. locat. Vnde publicani, qui hoc vectigal redemerunt. Portitores dicuntur. Portorium rerum venalium dixit Cic. in Piſon. Hot. & Briſſ.

PORTVS, inquit Vlp. in l.59. ff. de verb. ſign. appellatus eſt concluſus locus, (qui vndique muris, parietibus, ſepibus, aliiſve munimentis clauſus eſt ex clauſtro vel ſera, obſeratus, atque obſeptus, vt non facile quiuis ingredi poſſit, ſed tuta ſint, quæ ibi ſeponuntur) quo importantur merces & exportantur (hoc eſt ab importando & exportando dictus) cáque nihilominus ſtatio eſt concluſa & communicata (hoc eſt quælibet ſtatio nauium nihilominus portus vocatur cum concluſa ac munita ſit ad tuendum recipiendúmque naues) inde Angiportum dictum (inquit) eſt. Portus itaque à portando dictus eſt, & quidem propria ſignificatione notat inſulam, hoc eſt, ædificium legitimo ſpatio (quod ambitum Feſtus Pompejus vocat) à cæteris domibus mercium importandarum exportandárúmque cauſa ſejunctum, leg.3. §. effracturæ, ff. de offic. præfect. virgil. l. Imperatores 14. ff. de ſeruit. vrban. prædio. l. ſi inſulam, vbi interp. ff. de verbor. oblig. l. inſulam, 6. ff. de præſcript. verb. prædiis ff. de legat.3. leg.1. proinde etſi, ff. de vi & vi armat. Cuja. obſer. 4. libr.1. vt ab incendiis ſecurior, & munita atque concluſa à furum injuria tutior eſſet. Hinc portus per Synecdochen in leg.12. tabul. pro qualibet domo, authore Feſto dicebatur maxime cum initio vibis Rom. non adeo aucta Repub. plures domos inſtar inſularum ſeu portuum ædificatas habuerint, vt de ædibus Publicolæ ex lib.2. Liuij & illo legis 12. tabul. Cui teſtimonium defuerit, is tertiis diebus, ob portum obuagulatem ito, apparet. Non ergo propria ſignificatione portus domum deſignabat quamlibet: ſed inſulam, hoc eſt, domum mercium reponendarum cauſa ita extructam, vt ab incendiis, fumis, incurſionibus tutior ſecuriórque eſſet, ſeu nota ac munita à cæteris contiguis ædificiis, dict. leg.3. §. effracturæ, de offic. præfect. virgil. Ejuſmodi videri poſſunt ædificia illa à cæteris plerúnque ſeparata, quæ vulgo noſtri vocant *backheuſer*. Quia vero ſtationes etiam munitas atque concluſas eſſe oportet, vt in iis naues merceſque illatæ efferendæ ibi tutæ à ventis, à procellis munitæ, à piratis concluſæ ſtent, ac perſiſtant, perinde ac ſi in portu quodam, hoc eſt, in inſula ſeu loco munito concluſæ ab incendii periculo, furorumque inſidiis vindicarentur. Itaque per hanc ſimilitudinem ceu per metaphoram, hæ ſtationes quoque portus appellantur: Notandum igitur portum non κατ' ἐξοχὴν πορθμεῖα, hoc eſt à freto & ſinu maris traiectu facillimo ad alteras nationes (vt Brechæus ad l. portus, 59. numer.2. de verbor. ſign. voluit) ſed à portando & baiulando nomen accepiſſe: cum μεταφορικῶς portus pro ſtatione nauium in mari accipiatur, non proprie per hunc text. & Feſt. Pompo. Deinde latior ejus eſt & ſignificatio, quam vt ad ſtationes quæ in freto ſeu mari ſunt, referatur. Sed nec ſcripturæ ratio congruit, cum πορθμεῖα per aſpirationem & M. portus ſine vtroque & ſcribatur & pronuntietur. Denique portus etiam Bajas veteres vocaſſe author eſt Iſidorus orig. libr. 14. cap.8. in fin. à deportandis baiulandíſque mercibus. Gœdd. ad dict. leg. portus, 59. numer.1. & ſeqq. ff. de verb. ſign.

PORTVS etiam Bajas veteres vocaſſe, autor eſt Iſidorus orig. lib. 14. c.8. in fin.

PORTVVM quidam naturales ſunt, cujuſmodi tres fuiſſe apud Athenas teſtatur Thucydides: alij manu & arte facti Cothonos appellati: & Cothona in neutro genere à Seruio in Virgil. librum ſecundum Æneid. Quæ autem ſit portuum conſtruendorum ratio. Vide apud Vitruu. lib.5. de Archit. Brech. loco ſup. citato.

POSCAM quamplurimi Grammatici loram eſſe ſuſpicantur, Brodæus ſemper apud Plinium oxycratum. Qui Zythum apud eum eſſe exiſtimant, nugantur: ipſe enim poſcæ & Zythi, vt diuerſarum potionum, mentionem infert. Brodæus lib. Miſcell 4. c.11.

POSCIMVS imperioſe Poſtulamus iure, Petimus precario, Rogamus per amicitiam, Obſecramus per ſacra, Flagitamus multo verborum ſtrepitu. Prat.

POSITIO, fundum, ſors. Vlp. l.3. ff. de annu. leg. Hoc ſequemur, vt pro poſitione patrimonij ſine vexatione & incommodo hæredis fiat, id eſt, pro viribus, pro facultatibus. Idem l.2. §.1. ff. de pecul. Si vero eandem poſitionem peculij reliquit, debere eum deducere. Hot.

POSITIO à ponendo, quæ Græcis dicitur theſis eſt, alicujus particularis rei ad cauſam pertinens aſſertio, authore Bart. in l. 2. §. quod obſeruari Cod. de iurejur. propter calum. dand. Vbi præterea recte dicit, hujus vocabuli vſum, adeoque rem ipſam, conſuetudine magis, quam ſcripto iure receptam eſſe in iudiciis, vide c.1. de confeſſion. in 6. & ibi gl. Prat.

POSITIO eſt breuis verborum formula, mentem proponentis continens, ad veritatem eliciendam concepta. Vincentius dixit: Poſitio eſt aſſertio alicujus dicti, vel facti, vt ad ipſum reſpondeamus: iſtas deſcriptiones ponit gl. in cap.1. de confeſſ. in 6. Fiunt autem poſitiones à parte, vt per confeſſionem aduerſarij, reueletur ponens ab onere probandi: & poſſunt fieri ſiue ante ſiue poſt litem conteſtatam, gl. in d.c.1. de confeſſ. Et ſunt in ſcriptis offerendæ iudici, vt videat. an ſint impertinentes. Eſt autem poſitionis effectus, vt is qui ponit quod ponit, confiteri dicatur. Io. Bello. Etym.

POSITIONALIS libellus. Quere ſup. Libellus poſitionalis. Spie.

Posi-

Digitized by Google

POSSESSIONES impertinentes. Lege, Impertinentes positiones Spieg.

POSITIONES, situs, regiones. Vlp.l.1.§.1.ff.de just.& jur. Huius studii duæ sunt positiones: quasi diceret partes, siue regiones hoc est. Hoc studium, siue hæc disciplina posita est duabus in rebus: nempe in ediscendo jure publico & priuato minus enim plane & explicate hoc dictum est: neque verò de iure loquitur Vlp. sed de studio ac disciplina. Hot.

POSITVM habeat, exponit Vlp. dicens Accipere debemus positum habeat: siue in habitationibus, vel cœnaculis, siue etiam in horreis, vel cuius alterius ædificii. Positum habere etiam is recte videtur, qui ipse quidem non posuit, verum ab alio positum patitur, l.si vero plures §.prætor ait, ff.de his qui deiecer. Spieg.

POSSE id demum quisq; videtur, quod iure, quod honeste, quod salua dignitate potest, l.nemo potest, 55. ff.de leg.1. l.filius 15. ff.de cond.instit. Wesembec. in §.1. versic. & libertas verb. vi aut iure, Instit.de iur.person.& ibidem gl. Mynsi. numc.3. & 4. Schneid. n.3. Gœdd. ad l.125. de verb. sign.

POSSE verbum, significat simplicem potentiam, nulli necessitati subiectam, idque ex sermonis proprietate, à qua tamen ex coniectura mentis quandoque receditur: exempla ponit Alcia. in l.nepos Proculo suo, de verb.sign. Igitur & necessitatis nota interdum est, vt l.sæpe. de offic. prælid. l.non potest, de jud. atque ideo ponitur pro debet, l.si mandauero, §.fi.ff.mandat. An autem trahatur ad futurum, vide Bart. in l.qui Romæ, §.duo fratres, ff.de verb.sign.

POSSESSIONIS verbum, dubium est. Est enim & κατοχὴ (quam aliqui detentionem vocant) & Νομὴ quam proprie possessionem vocamus. Porro κατοχὴ ὅτι τὸ κατέχειν, quod meri est facti, dicitur, Ν ὡι ὅτι τὸ νέμεσθαι quod nonnihil ex iure trahere videtur. Nam Νεμεσθαι, pasci significat, quod velut domini, aut eo non inuito est: cum κατέχειν proprie ad violentiam accedat Ita, in detentione, crimen aut onus: In possessione, vsus, vt aiebat Fronto, & causa est: Curt. lib.1. ἐκτησθαι cap.11.&c. Possessio & proprietas mutuo sese nexu complectuntur, alterumque alterius causam sequitur, ita vt destinatione animi eius qui alterum habet, non separentur. Nam qui rem possidet, eius est aut vult esse dominus: Nec aliud est possessio quam vsus rei competens rationi veri aut sperati dominii. Vsuarius enim & fructuarius, re vtitur, non tanquam propria, sed tanquam aliena: nec possidet fundum, sed is cuius est proprietas, & cuius nomine rem detinet. At possessio non alia de causa possidet, quam quia dominus est. Vt dominus rem suam possidet iure dominii quod habet: Bonæ fidei possessor eius quod se habere credit: malæ fidei eius quod fingit, & præ se fert habere habiturumque longissima præscriptione sperat. Quanquam hæc malæ fidei possessoris præscriptio ignota erat iure ciuili antiquo Rom. vtcunque tamen certum est, neminem esse possessorem, qui non idem dominus sit aut vere aut sane voluntate. Et quicunq; alia voluntate possidet, non sibi, sed illi quem scit esse dominum possidet. Vt in colono, vsufructuario, aut creditore qui pignore vtitur, perspicuum sit. Conn. lib.3.c.9.nu.1.

POSSESSIO vnde dicta sit, vnde paulo post. Possidere verbum.

POSSESSIO est ius vtendi re corporea pro domino: id est, pro imperio ac potestate domini: sic enim veteres loquebantur. nam si soli ei sedes licet in prædio constituere, qui dominus est, aut certe pro domino se gerit, possessionem in alium cadere dici non potest. Ius in definitione dixi, quia (vt verbi notatio demonstrat) possidere non est omnino ac simpliciter sedere, sed sedendi vim ac potestatem haberet Itaque per alios, vt colonos, seruos, commodatarios, depositarios, possidere recte dicimur, leg.3.§.7. & leg.6.§.vltim. ff.de adquir. vel amit. possess. & aliis locis innumeris. Pro domino autem ob eam causam adieci, vt eas rerum detentiones exciperem, quæ pro domini potestate non habentur: veluti cum tutor pupilli res possidet. Liuius lib.24. Cum clausis Andronodorus insulæ portis hæreditatem regni creuerit: quæque procurator tenuerat pro domino possederit. Cum creditor rei seruandæ causa mittitur in possessionem. Is enim possidere non dicitur, sed custodire leg.3. in fin.eod.titul. Item qui rogauit vt precario in fundo moretur, non possidet, sed possessio apud eum qui concessit, remanet ait Vlp. leg.9 §.1.ff.de precar. nam & fructuarius, inquit, & colonus & inquilinus sunt in prædio, & tamen non possident. Et Alex.leg.1.C.commun.de vsucap. Qui ex conducto possidet, quamvis corporaliter teneat, non tamen sibi sed domino rei creditur possidere. Item leg.2. C.de præscript. 30. annorum. Eos possessores non conuenit appellari, qui ita tenet, vt ob hoc ipsum solitam debeant præstare mercedem. Hoto. Harmeno. lib.2. Epitom. jur. titul.1. νόμος in quit, ὅτι ψυχὴ τοῦ ἀπροσκόπτου κατοχὴ, hoc est, possessio est detentio quæ animo dominantis fit. Est enim possessio ipsa dominii præambula, ex qua dominium originem sumpsit. Itaque possessio proprietas est & vsus, siue actus possidendi agri, aut ædificii, non ipse fundus aut ager. Aliquando tamen possessio generali nomine sumitur, pro ipsis bonis immobilibus, vt sunt tabernæ, hospitia, horrea, & hujusmodi. Atque possessio non solum pro proprietate ipsa, déque pro ipso prædio sumitur apud Iurisconsultos & in constitutionibus, sed etiam apud alios autores. Cic. in Paradox. Etenim, ait isti callidi æstimatores prata & agros magni æstimant, quo ei generi possessionum nemo nocere potest, Connan. lib.3.c.8.nu.2.

POSSESSIO & ager differunt. Possessio est vsus (hoc est, dominium possessionis, cujusmodi possessores fundorum patrimonialium, fiscalium, municipum, emphyteuticariorum, habent) ager proprietas loci est, hoc est dominium proprietatis ejus loci designat. Gœdd. ad l.115. n.4. de verb. sign.

POSSESSIO, inquit Paulus in l.1. in pr. ff.de acquir. poss. appellata est à sedibus: & vt Labeo ait, quasi pedum positio: quia naturaliter tenetur ab eo qui ei insistit, quam Græci κατοχὴν dicunt, hoc est, detentionem. Et hoc respexit idem Paulus in l. possideri autem, §.genera possessionum, eodem tit. cum ait: Et in summa, magis vnum genus est possidendi, species autem infinitæ sunt, puta insistere rei, sicut pedibus ad hoc vtimur vt nos in aliquo loco ponamus. Quare & nostrate lingua, teste Old. recte dicimus possessionem ein Besitzung, à sedendo. Et cum significamus aliquem sufficientia rerum dominia habere; Er iſt genugſam geſeſſen. Alc. dispunct. lib.1.c.1. Possessio, inquit Bart. est jus insistendi rei non prohibitæ possideri. Putat tamen idem in l.1.de appel.ab affectu non probe definiri: cum Placentini definitionem inibi improbat. Id quam considerate fiat, Appellus aliorum relinquit iudicio. Aliis est possessio vsus rei à proprietate vel jure separatus. Hinc vsucapio, id est acquisitio, quæ per vsum, hoc est, possessionem fit. Vide Alciatum interpretantem dict. l.quæst. & Olden. cui non est, in dilucidius quæque inuoluta tradendo, secundus, in princ. Classi. action.2. Spieg. Adde Forcat. in Necyom. dialog.37.num.2.

POSSESSIO, vt definit Gallus Ælius, est vsus possidendi, agri aut ædificij: non ipse fundus aut ager: non enim possessio è rebus quæ tangi possunt: sed qui dicit possideri res, is vere potest dicere: itaque in legitimis actionibus nemo ex iis qui litigant possessionem suam vocare audet, sed ad interdictum venit, vt prætor his verbis vtatur, Vti nunc possidetis eum fundum, quasi dicat, a. (id est, quo de agitur) quod nec vi, nec clam, nec precario alter ab altero possidetis, ita possideatis: aduersus ea vim fieri veto. Hæc Festus, quem locum ita correctum sic interpretor, vt actio nulla fit his concepta verbis, Hanc possessionem meam esse aio. Hot.

POSSESSIO & quasi possessio differunt: nam illa tum dicitur, quum aliqua res corporalis naturaliter tenetur: hæc vero, quum incorporalibus rebus vtimur, quæ naturaliter teneri non possunt, vt seruitutibus. Hot. Quandoque tamen possessio quasi possessionem significat, c.2. de in integ. rest. Prat.

POSSESSIO interdum non solum apud Iurisconsl. & in Constitutionibus pro proprietate ipsa, seu prædio capitur, sed etiam apud alios autores. Vnde possessiones vrbanæ & rusticæ Ciceroni in Philippicis. Spieg.

POSSESSIO bonæ fidei Paulus, inquit, Infinitas esse possessionis causas & species. Sed vnum genus possidendi; vel etiam posse diuidi possessionis genus in duas species, In bonæ fidei aut non bonæ fidei possessionem. Itaque vnum sit genus possessionis, cum rem tenemus nostro nomine quam nemo alius possidet, ne animo quidem: Species autem si causam ejus spectes plurimæ, vt pro donato, pro empto, pro hærede, pro legato, pro suo Sin fidem ejus qui possidet, & ipsius causæ iustitiam, duæ tantum erunt species. Vna bonæ fidei, altera malæ fidei. Quæ tamen fides genus possessionis non mutat, sed genere eadem est vtriusque possessio. Quia possessio facti est, & in ea nihil aut quam minimum iuris requiritur. Nam quod Vlp. dixit: Interdictum de vi competere tam iis qui naturaliter, quam qui ciuiliter possident, nihil aliud voluit dicere, quam justum & injustum possessorem illo interdicto vti posse: vt Iul. de precario. Duo insolitum precario habere non magis possunt, quam duo insolitum vi possidere, vt clam: Nam neque iustæ neque injustæ possessiones duæ concurrere possunt. Connan. libr.3. c.10. numer.5. & vide pauló póst possessores duo.

POSSESSIO bonorum, vel bonorum possessio, neq; enim rixandum est de ordine verborum, quem Doctores inani curiositate hactenus obseruant, putantes aliud esse bonorum possessionem, & possessionem bonorum: definitur ab Vlp. in l.3. §.bonorum igitur possessionem, ff.de bono.poss. Old.

POSSESSIONEM certam continuámque Iureconsultus in l.seruitutes, ff.de seru.appellat certum continuúmque vsum: Neque enim aliud quidquam est possessio quam vsus, l.quæstio, ff.de verbor. signif. in incorporalibus præsertim, vt in seruitutibus & in aliis iuribus quorum vsum pro possessione accipiunt Iurisconsult. l.quoties, ff.de ser. Sane possessio certa continuáque dicitur non interrupta, non aliquo tempore interpolata, id quod perspicuum facit Iureconsl. dum confirmans seruitutes rusticorum prædiorum non habere certam continuámque possessionem ait, nemo enim tam perpetuo, tamque

Digitized by Google

continenter ire potest, vt nullo momento possessio ejus interpellari videatur. Corras. de seru. in Rub.

Possessio continua dicitur, non solum quæ penes vnum atq; eundem semper est, verumetiam quæ ab vno ad alium legitime translata fuerit. Etenim tempora possessionis, quibus autores bona fide possederunt, merito debent prodesse & reputari ad complendam vsucapionem iis, qui in locum eorum succedunt, siue ex contractu, siue ex vltima voluntate. Puta hæredibus accedit possessio testatoris, & emptor vtitur tempore venditoris, nec solum immediati, sed etiam vlterioris. Nisi forte medius aliquis ex auctoribus non possedisset, quia tunc non posset per rerum naturam censeri coniuncta seu continua possessio. Scæuola in l. de accessionibus in pr. Venulejus in l. in vsucap. §. 1. ff. de diuers. temp. præscript. Old.

Possessio defuncti quasi injuncta descendit ad hæredem, & plerúnque nondum hæreditate adita completur. Paul. l. cum miles. Ex quib. caus. major. Spieg. De quo latius Corras. Miscell. lib 6. c. 12. per totum, & c. seq.

Possessio fiduciaria dicitur, quæ sub manu regia possidetur: quasi fide data accepta sit à fiducia dicta. Bud. in l. posterior, de orig. jur. Corras. Misc. lib. 6. c. 9. nu. 5.

Possessio iusta illa censetur quæ suam vim ac potestatem habet, possitque suppeditare conditionem vsucapiendi, scilicet per legitimum titulum, bonámque fidem, denique & rem quæ vsucapionem admittat. Spieg.

Possessio momentanea, vide supra momentaria possessio.

Possessio duplex est, vna quæ iure consistit, altera quæ corpore, l. nemo, C. de adquirend. possess. Augustin. in serm. de vita clericorum: Quod videtur, inquit, possidere, sicut iuris periti loquuntur, iure non corpore. Hæc naturalis siue corporalis dicitur, illa ciuilis, nulla est tertia: quæ dicatur naturalis & ciuilis. Et hanc vero & illam ad d. l. nemo, sic Basilica definiunt. Νομὴ οὖν ἐστιν, ἡ τῷ σώματος κατοχὴ, ᾧ ἢ αὐτὸν ἰόμενον, ἢ ψυχῇ διανοίᾳ κατοχή. Animo domini, inquiunt, quod opinione domini, l. si seruus, ff. de nox. act. cogitatione domini, l. penul. Cod. de furt. & recte adiiciunt κατοχὴ id est, detentio: nam & possessio ciuilis plurimum facti habet. Vtraque igitur corpore constat, & vtraque animo sibi habendi, non vtraque animo domini: vtraque etiam in animo retinetur, id est, etiamsi possessor nec suo nec alieno corpore rei insideat, quoad alius subsederit, sibique rem tenere cœperit. Vtramque supradictam l. nemo, ait esse legitimam, quia defenditur legibus & interdictis possessoriis. Ciuilis est quæ apprehenditur & possidetur ex iusta causa acquirendi dominii ab eo qui se dominum credit. Naturalis est quę corpore solo consistit, non iure dominii. Vt ecce, naturaliter possidet qui vi aut clam possidet, & incubat rei meæ, eique aduersus alios competit interdictum vti possidetis, & vnde vi, leg. 1. §. vltim. ff. vt possid. leg. 1. §. qui à me, ff. vnde vi. Ego violenti aut clandestini ingressus opinione comparata, possessioni cessi, sed eam tamen vel interdicto vnde vi aut clandestina possessione recuperare possum aut meam esse vocare interdicto vti possideitis. Eam quoque naturaliter possidere constat, qui contra leges donatum accepit, vt si quid vxor viro donauerit, id vir non possidet iure dominii, cum sciat, aut ignorare non debeat, inutilem donationem esse, sed naturaliter volente domino, qui ei possessione cessit, & competunt ei interdicta possessoria, leg. 1. §. si vir. ff. de acquirend. possess. leg. 1. §. deiicitur, ff. vnde vi. Is etiam qui precario rogauit, vt sibi possidere liceret, naturaliter possidet, l. & habet §. cum qui, ff. de precar. non ciuiliter, quia neque dominium neque dominii opinionem habet, & quidem solus secundum sententiam Labeonis, quæ verior est cum possessor ei possessione sua cesserit: & omnino quicunque possidet, siue naturaliter siue ciuiliter possidet, siue iuste siue iniuste, aut non possidet, aut solus possidet. His consequens est interdicta possessoria aduersus alios dari ei qui precario rogauit, leg. 1. §. vltim. ff. vti possid. l. qui precario. ff. de precar. non etiam aduersus eum quem rogauit, sicut nec ei qui vi aut clam possidet aduersus eum à quo possidet: quia etsi is à quo possidet, vi, vel clam vel precario non possideat, in controuersia possessionis tamen perinde habetur ac si possideret, cum habeat interdictum de vi, vel de clandestina possessione, vel de precario. His tribus modis mala fide possidemus, vi, clam, precario. Rhetores Græci malunt dicere βία, λάθρα, ἢ ἀχάτῃ & inde tria illa interdicta. Id quoque non dubito, quin creditor pignus quod ei debitor tradidit, naturaliter possideat, cum debitor possessionem in eum transtulerit. l. quum & sortis, §. vlt. ff. de pignor. act. l. per seruum, in pr. ff. de acquirend. rer. dom. & ideo huic etiam non dubitarem dare interdicta possessoria, quod & Accursio placet in l. pen. §. creditores, ff. vti possid. His adiungatur sequester, cui partes possessione cesserunt, l. interesse, ff. de acquir. possess. l. licet, §. rei. ff depos. nam & hic naturaliter possidet, Cuiac. libr. 9. obs. 33. Vult. Inst. de interd. in pr. nu. 9. & seqq. item nu. 12. 13. ac seqq. vbi ab aliis dissentit.

Possessio, vt scribit Baldus cons. 338. incip. præmittendum est ad euidentiam, in prin. lib. 5. quædam est naturalis simpliciter quædam naturalissima. Naturalis quæ sit cooperante legis dispositione, vt illa quam habet vsufructuarius, etiam extra fundum & fundi conspectum vt not. in l. 1. in pr. ff. de acq poss. Naturalissima autem quæ mero corpori & naturæ innititur sine adiumento juris. Nam & alibi quoque hæc possessio, quæ mero iure & sine aliquo actu corporeo transfertur, vocatur plenissima, in l. raptores, & ibi Bart. not. C. de episcop. & cleric. vt ai notauit. Tiraq. in tract. *le mort saisit le vif.* præfatio, declamation. 7. nu. 17.

Possessio simpliciter prolata, de naturali intelligitur, l. stipulatio ista, §. hi qui sunt, & §. hæc quoque, ff. de verb. oblig. Spie.

Possessio tradita dicitur etiam precario rogata, l. Iulianus, §. veniunt, ff. de actio, empt. Prat.

Possessio acquiri non potest, nisi animo & corpore, l. quem admodum, 8. ff. de acquir. vel amitt. possess. potest tamen possessio sola animi destinatione amitti. Vuit. lib. 4. in pr. t. 15. a. 27. comm. Inst.

Possessionis nomen Feudalium agrorum maxime proprium est: primum quia Feudistæ scribunt solam possessionem ad Vasallum pertinere: proprietatem vero manere domini, lib. 2. tit. 8. §. vlt. deinde quia vetustissimi moribus possessiones à Romanis dicebantur, prædia quæ non proprietatis iure, sed tamen diuturnæ aut perpetuæ possessionis iure tenebantur: de quibus Iauolenus ita scribit l. quæstio 115. ff. de verb. sign. possessionem dici, cujus proprietas ad nos non pertinet, aut nec potest pertinere. Et hoc ab agro differre, quod possessio est vsus: ager proprietas loci est. Quod Festus planius ita exponit. Possessiones appellantur agri late patentes publici priuatique: quia non mancipatione, sed vsu teneantur: quo pertinet l. cotem, 11. §. agri, ff. de pup. & vectigal. & item prædia 10. ff. fam. ercisc und. vbi vectigalia prædia dicuntur non esse nostri patrimonij. At in libro variorum auctorum de limitibus possessiones definiuntur agri late patentes publici priuatique, quos initio non mancipatione sed quisque, vt potuit occupauit atque possedit: vnde & nuncupati. Agros igitur Iauolenus esse vult qui nexu & mancipio alióve jure ciuili, veluti cessione, vel vsucapione alicuius proprij facti sunt: quod veteres dominium iuris. Quiritium appellabant. Possessiones autem quæ vel ad tempus vel in perpetuum alicui vtendæ fruendæ datæ sunt: pro quibus vectigal aliquod testandæ auctoritatis causa penditur. Sicul. Flac. Horum ergo agrorum nullum æs, nulla forma quæ publicæ fidei possessoribus testimonium reddat. Quod si culturę & meliorationis lex adhiberetur, Imper. Zeno Emphyteusim appellauit leg. 1. Cod. de jure Emphyt. Hotomannóque placet vt eo possessionum nomine feudalia prędia vocitentur. Cicero Agrar. 1. Venit mihi in mentem, Tiber. & C. Gracchus plebem in agris publicis constituisse, qui agri à priuatis antea possidebantur. Et Orat. 11. Qui agrum recentoricum possident, vetustate possessionis se non iure: misericordia senatus, non agri conditione defendunt: nam illum agrum publicum esse fatentur: sed moueri possessionibus negant oportere. Item antea cum erat à tribuno pleb. mentio legis Agrariæ facta, continuo qui agros publicos, aut qui possessiones inuidiosas tenebant, permiscebant. Idem Orat. 3. Si isti agri partem aliquam iuris, aliquam similitudinem proprię possessionis, aliquam spem diuturnitatis attingunt: nemo est, &c. Item immunia commodiore conditione sunt, quam illa quæ pensitant. Ego Tusculanis pro aqua Crabra vectigal pendam: quia à municipio fundum accepi. Sed hęc omnium optime legis ipsius Agrarię verba ostendunt: quę publice data, donata, concessa, vendita. Patior, audio, quid deinde? Possessa. Hoc tribunus pleb. promulgare ausus est; vt quod quisque post Marium & Carbonem Consules possederit, id eo jure teneret, quo qui optimo priuatum. Nam in lege ita erat. Ea omnia eo iure sint, vt quę optimo iure priuata sunt. Priuata enim appellat, quos Iauolenus agros proprie nominat. Possessiones, vt ille idem, quæ non proprio & Quiritum iure, sed vsus causa tenebantur: qualia sunt feudalia & emphyteuticaria prædia. Similiter ergo Feudatarius & Emphyteutes possessionem suam proprie appellabunt, l. Moschis 47. §. 1. ff. de jur. fisc. & qui iis fruitur possessor, l. item si is, § 1. ff. de rei vindicat. vel (vt est apud Sicul. Flaccum) publicæ fidei possessor. Itemque superficarius, cum superficiei proprietas ciuili & naturali iure ejus sit, cujus est solum, leg. 2. ff. de superficiebus. Interdum tamen abusiue possessionis verbum proprietatem quoque significat, l. interdum 78. ff. de verbor. signif. Prat.

Possessionis proprie vindicatio non est, sed itur ad interdictum, quo perinde ac si vindicatione ageretur, suam esse possessionem actor intendit, leg. 31. §. sed & vsumfructum, §. si mecum, §. Pomponius, ff de adhibend. Festus. In legitimis actionibus nemo ex iis qui possident, possessionem suam vocare audet, sed ad interdictum venit.

Possessio vera & propria dicitur, etiam quæ legis commento transfertur, l. quod meo vbi Alex. de acquir. poss. l. si is cui, §.

Flauius.

Digitized by Google

Flauius, de solutio. Quemadmodum vt creditor quis dicatur satis est, quod fidem alterius secutus sit, vel vere, vel legis interpretatione l.1. C.qui manum. non poss. l.qui in fraud. §.ex omni. ff.qui & à quib. manumittit. Spieg.

Vera vtique possessio & juris est, & facti, id est, corporis & animi l.19. ff.ex quibus caus.maior,leg.40.ff.de adquir.poss.l.1.§. Scæuola. ff.si quis testam. liber. Adquiri enim sine corporali facto possessio non potest. Et hoc est quod Neratius cum Proculo sentit, cum animo adquiri possessionem posse negant, si non intercedat possessio l.3. §.Neratiusff.de adquiren.poss.Br.

POSSESSIONE capere,pro vsucapere.Iulianus l.non solum 33.§. si docuimus, ff.de vsurpat. Lex Plautia & Iulia ea demum vetuit longa possessione capi, &c. Iauolenus l.emptor, 4.ff.pro empt. Nihil eum ex eo fundo longa possessione capturum. Item Iulianus l.qui fundum,7.§.seruus,eadem. Hot.

POSSESSIONEM inter & dominium differentia, hæc est, quod dominium nihilominus manet, qui dominus esse non vult, possessio autem recedit, vt quisque constituit se nolle possidere. Si quis igitur ea mente possessionem tradiderit, vt postea restituatur ei, desinit possidere: ita ait Vlp. in tit. de adquir.poss. Matf.

POSSESSIONEM adipisci is non videtur qui ita nactus est, vt eam retinere non possit, l.non videtur: ff.de acquirend. poss. Lsequitur, §.tunc in potestatem, & §.si dominus. ff.de vsucap. Spieg.

POSSESSIONEM bonorum agnoscere apud Iudicem, est declarare apud Magistratum se talem esse, qui posset ac vellet jure prætorio amplecti hæreditatem defuncti. Old.

POSSESSIONES appellantur agri late patentes publici priuatique: quia non mancipatione,sed vsu tenebantur,& vt quisque occupauerat, colebat. Alibi possessio est vsus agri, aut ædificii, non ipse fundus, aut ager, Festus. Hotom.

POSSESSIONVM autem variæ sunt causſæ,varii tituli, varia genera: pro dote,pro donato,pro emptore,pro hærede,pro legato, pro possessore,pro soluto,pro suo, l.3.§.genera,ff.de adquirend.poss.l.33. §.1. de pet.hæred. Briss.

PRO dote possidet qui rem alienam ignorans doti accepit leg.23. & 15. §.apud Marcellum ff.de pet.hæred.leg.8.ff.de pericul.& commod. l.1. & tot.titul.pro dote, Briss.

Similiter pro donato possidet cui res donationis causſa tradita est, l.1. ff.pro donat. Briss.

PRO emptore possidet qui à non domino emit, cum eum dominum esse existimaret, leg.33.§. ff.de vsucap. l.8 ff.de pericul.& commod. l.6.§. Iulianus, ff.de precar. l.11.in fin. ff.de instit.l. 13. §.1.ff.de pet.hæred.tit. ff.pro emptore. Briss.

PRO emptore possidere, ait Cujac.ad l.2. ff.pro suo, id est, emptionis nomine.

PRO hærede possidet, qui putat se hæredem esse, vel bonorum possessorem, leg.11.ff.de petit. hæred. §.adipiscendæ. Instit.de interdict. Item qui rem alienam tenens à domino hæres institutus est vel bonorum possessionem accepit, aut iustam aliquam causſam habet existimandi se hæredem, vel bonorum possessorum dominum extitisse, leg.33. §.1. ff.de vsucapio. Sed & quod hæredi instituto legatur, id ipse pro hærede possidet, cum pro ipsius parte legatum non consistat, leg.18.in fin. ff.de his, quæ vt indig. Eodem loco habentur & quæ à statulibero conditionis implendæ gratia accipiuntur l.15. §.sed & si retenta, ff.de petit.hæredit. Atque hæc exempla optime adcommodantur ad tit.pro hærede,ff.& l.44.§.si tu me vi l.21.ff. de vsucap.l.1.ff.quorum bonor.l.1.§.quia autem, ff.quod legator. Briss.

PRO legato possidet cui res aliena legata est, aut testatoris quidem, sed adempta codicillis ignoratur, leg.1.l.4. ff.pro legato Briss.

PRO legato possidere,inquit Cujac. ad l.2. ff.pro suo,id est,legatorum nomine.

PRO possessore possidet prædo, qui interrogatus cur possideat, responsurus sit, quia possideo, nec ullam aliam causſam possessionis dicere possit, l.11. §.vltim. ff si quis omiss. caus. test. l.7. §.idem Celsus, ff.quib.ex caus. in poss. l.110.ff.de condit.& demonstrat. l.1. ff.quorum bonorum l.1.§.quia autem,ff.quod legat. l.vltim. ff.de precar. Ita possident fures, raptores, violenti possessores, quique scientes prudentes ab eo, quem dominum non esse, vel alienandi ius non habere sciebant, acceperunt: Et qui nullo jure rem hæreditariam totamve hæreditatem, scientes ad se non pertinere,possident, & omnes, qui iniuste contra domini voluntatem tenent,§.pro possessore.Institut. de interdict.l.34.§.1.ff.pro empto.l.14.§.post annum,ff. de vsucap.leg.13.§.1.de petit.hæred.leg.109.ff.de cond.& dem. Hoc titulo possidetur quod vxor viro, vel vir vxori donauerit, l.16.ff.de adquir.poss. Briss.

PRO soluto possidet,qui rem debitam vel aliud quid in solutum eius loco accepit, l.1. ff.pro empto.

PRO suo possessio ad omnes possessionum species portigi potest, quas quis ex justa causſa nactus est. Sed huic proprie locus est in his, quæ proprium & speciale adquisitionis nomen non habent, vt puta in his quæ cœlo, terra, mari, vel ab hostibus capta possidemus: Item quæ vt in rerum natura essent, fecimus,& quæ quasi donata, legata, vel empta, vel ex stipulatu, aut ex causſa dotis debita cum veritas non subesset, accepimus, l.1.l.2.l.penult.in fin.ff.pro suo, leg.3.§.vltim. ff.de adquir.poss. l.68. ff.de jur.dot. l.5.l.27.& l.32.ff.de vsucap.Briss. Aliud porro est pro suo possidere, & aliud pro suo vsucapere: Pro suo possident hi, qui facti sunt domini eis modis, qui referuntur in leg.2. ff.pro suo: Sed pro suo vsucapiunt hi, qui & alio titulo vsucapiunt.

PRO suo quoque & alieno nomine opponuntur: Cujac. ad l.2. ff.pro suo.

POSSESSOR accipiendus est,qui in agro,vel ciuitate rem possidet, aut ex asse, aut pro parte. Sed & qui vectigalem, vel emphyteuticum agrum possidet, possessor intelligitur. Item qui solum proprietatem habet, possessor intelligendus est. Rum vero, qui tantum vsumfructum habet, possessorem non esse, Vlp. scripsit. vt ait Macer in l.sciendum, ff. qui satisd. cogan. Spieg. Possessores separantur ab emphyteuticariis, quoniam possessores domini efficiuntur, emphyteuticarij domini non efficiuntur, l 1. ff.si ager vect.id est, emphyt.penult.vt dixi in l.9.supr.de omni agro des.Habentur tamen pro dominis, & in l.possessores.C.de fund.patr.libr.11. simpliciter domini appellantur. Cujac.d. l.possessores, C.de fund.patrim. lib.11.

POSSESSORES duo ejusdem rei in solidum an esse possint,quæsitum fuit, vt annotat Cujac. li.9. obseru.32. inter Proculianos & Sabinianos. Hi admittebant duos possessores; illi non item leg.3.§.ex contrario, ff.de adquirend.possess. Proculianorum sententia obtinuit, & quidem generaliter, vt nec possint duo in solidum possidere ciuiliter, nec duo generaliter, nec vnus ciuiliter, alter naturaliter, nec vnus iuste, alter injuste, l.si vt certo §.si duobus, ff.commod.l.duo,ff.de prec. Nec mouemur l.& habet, §.eum qui, ff.eod. quæ & possidere eum statuit qui precario rogauit, vt sibi possidere liceret, & eum qui rogatus est. Nam sumpta ea lex est ex libris ad Sabinum, qui duos possessores admittebat, & verior est Labeonis sententia in ea specie eum solum possidere, qui precario rogauit vt sibi possidere liceret Nec leg.3. ff.vti possid.nam in ea hæc verba magnopere expendi velim. Si quis proponeret, ex Sabini [puta] & Tribatij sententia, quibus neque Proculiani neque nos credimus,& in specie eo loci proposita, si Titius vi aut clam à me possidet, futurum sit vt eum vincam interdicto vti possideris, propterea quod,etsi non possideam,tamen perinde habeor atque si possiderem, cum habeam interdictum vnde vi, vel de clandestina possessione, l.si quis vi, ff. de acquirend. possess. leg.7. §. Iulianus, ff.comm.diuid. Et multo minus mouemur l.si finita, §. cum autem plures, ff.de damn.infect. qua plures mittuntur in possessionem in totum ex primo decreto,scilicet custodiæ causſa,non vt possideant,& mittuntur quidem singuli quasi in totum,sed concursu partes habent & ex secundo decreto pro eis patribus possidere iubentur, Cujac.9.obseru.32.adde Vult.in comm. Instit. de interdict.in princ. nu.13.14.

POSSESSOR bonæ fidei est,qui illæsam rei alienæ, quem possidet, habet conscientiam, l.bonæ fidei 109. de verb. sign. l.qui à quolibet de contrahend.empt. leg.3. ad l.Fab.de plag. l.si ab eo,l.si furt.§.1.ff.de vsucap. Vult.lib.vn.disceptat.scholast.cap. vltim. De quo sic Diuus Augustinus libr.1. de fide & operibus vt eum refert Gratianus cap.si virgo 32.quæst.2. Si virgo, inquit,nupserit nesciens viro alieno: hoc si semper nesciat,nunquam ex hoc adultera erit: si autem sciat,jam ex hoc adultera esse incipit, ex quo cum alieno sciens cubauerit: sicut in iure prædiorum tandiu bonæ fidei possessor rectissime dicetur quisque, quandiu se possidere ignorat alienum: cum vero scierit, nec ab aliena possessione recesserit, tunc malæ fidei possessor perhibetur, tunc juste iniustus possessor vocabitur. Hæc D.August. vide Gœdd.ad d.l. bonæ fidei 109. nu.2. ff.de verb.sign.

POSSESSOREM esse & in possessione esse differunt. In possessione est depositarius, commodatarius, colonus, inquilinus, is qui precario rogauit, vt morari liceat, non etiam possidere, vel sequester cui partes custodiam tantum, non possessionem concesserunt, similis hic depositario, ille commodatario. Item is qui ex primo decreto missus est in possessionem, crediti seruandi causſa, vel dotis, ventris, legatorum, damni infecti causſa, l.certe, §.is qui, ff.de precar. l.si quis ante, ff.de acquir. possess. & quibus ij locis dicuntur naturaliter possidere, impropria & confusa locutio est, cum sint in possessione naturali potius quam possideant: qua de causſa eis interdicta possessoria non dantur, l.officium, ff. de rei vind. Sed dantur dominis apud quos possessio remansit, veluti depositori, commodatori, locatori, ei qui precario rogatus est, debitori & similib. Hi enim per illos possident. Illi ergo his non sibi. Si non sibi, nec igitur proprie possident. Possidere enim est sibi habere. Fructuarius quoque tantummodo in naturali possessione, non etiam vere naturaliter possidet. Solus enim dominus possessor est, & possidet per fructuarium: hæc

Digitized by Google

alia ratione dicitur retentionem vſusfructus eſſe ſpeciem traditionis, quam quod qui retinet vſumfructum, deſinat ſibi & incipiat alij poſſidere, l. naturaliter, ff. de acquir. poſſeſſ. Vlp. ait, Naturaliter videtur, quod verbum eſt κατ' ἐξοχήν. Nec enim omnis qui videtur poſsidere, etiam poſsidet, vt debitor pignus poſsidere & vſucapere videtur, nec tamen poſsidet. Licet enim fructuarius non poſsideat, tamen quia rei emolumentum ad eum pertinet, ea res efficit, vt in pleriſque partibus iuris, etiam pro domino habeatur, interdicta ei poſſeſſoria accommodantur, quæ cæteris, qui ſunt in poſſeſſione, non accommodantur, Cujac. 9. obſ. 33.

Possessoris commoda hæc ſunt, quod probandi onus in aduerſarium transfertur, & quod in pari cauſa poſſeſſor abſoluitur, leg. 62. ff. de jud. l. 10. ff. de probat. l. 1. §. inter, ff. vti poſsidet, leg. 12. §. pen. ff. de lib. cauſ. §. commodum. Inſtit. de interdict. Briſſ.

Possessor incertus ille dicitur, qui nobis incertus eſt, cum ignoramus eum poſsidere: & cum poſsidere facti ſit, hujuſmodi ignorantia facti alieni eſt probabilis. Reſpectu autem ſui ipſius nemo omnino incertus poſſeſſor eſt. Gœdd. & Alc. ad l. ſubſignatum, 39. ff. de verb. ſign.

Possessorias actiones Tryphoninus in l. 50. ff. de bon. liber. ipſam bonorum poſſeſſionem vocat. At in l. 4. §. vlt. ff. de Carbon edict. hoc verbo eæ actiones ſignificantur, quæ bonorum poſſeſſoribus rerum hæreditariarum, perſequendarum gratia dantur, tit. de bonor. poſſ. hære. pet. ff. Briſſ.

In eo porro quod dicitur poſſeſſorem immobilium rerum ſatisdare non compelli, poſſeſſor accipiendus eſt, qui in agro, vel ciuitate rem ſoli poſsidet, aut ex aſſe, aut pro parte, & qui vectigalem emphyteuticúmve agrum poſsidet. Item maritus, qui dotem accepit, vxor quæ dedit, dominus quoque proprietaris, licet vſusfructus alienus ſit, creditor vero, qui pignori tenet, item fructuarius pro poſſeſſoribus non habentur l. 15. ff. qui ſatisd. cogan. In interdicto. Quod legatorum, verba hæc, Deſiit poſsidere, ſic accipimus, ſi deſiit reſtituendi facultatem habere, l. 1. §. quod ait Prætor, ff. quorum legatorum. In actionibus in rem pro poſſeſſore habetur, qui ſe liti offert, & quaſi poſſidens condemnatur, leg. 15. §. non ſolum, ff. de pet. hæred. Eadem cauſa eſt ejus, qui dolo deſiit poſsidere, aut qui dolo fecit ne poſſideret: quia pro profeſſione dolus eſt l. 174. l. 193. ff. de diuerſ. reg. jur. quæ ex l. 2. §. idem Labeo, ff. ne quid in loco public. ſumpta eſt, Briſſ.

Possessorium eſt de rei poſſeſſione, Vult. lib. 4. in pr. t. 15. n. 3. comm. Inſt.

Possessorium judicium ſemper antecedit peritorium, nunquam ſequitur. Vult. d. tit. nu. 5.

Possibile, δυνατὸν dicitur quod commode fieri poteſt, l. nepos Proculo, vbi vide Bart. ff. de verb. ſign. Prat.

Possidentur proprie res corporales demum l. 3. ff. de adquir. poſſ. Vnde bene Theoph. in tit. de interdict. πράγματα definit ἀπτὰ σωματικὰ κατοχάς. Iura vero cæteraque incorporalia non poſsidentur, ſed velut poſsidentur leg. 20. §. pen. ff. de pet. hæred. & eorum nomine, velut poſſeſſoria interdicta comparata ſunt l. vlt. ff. de ſeruitutibus: vnde vſusfructus aliarumque ſeruitutum quaſi poſſeſſio eſſe dicitur, leg. 3. §. vlt. ff. de vi & vi arm. l. 23. §. 1. ff. ex quibus cauſ. maior, leg. 10. ff. ſi ſeru. vind. Per abuſionem tamen & hæc poſſideri dicuntur, l. 9. l. 18. §. Iulianus, ff. de pet. hæred. leg. 2. ff. comm. præd. l. vlt. in fin. ff. ſi pars hæred. pet. l. 2. §. vlt. ff. de precar. l. vlt. ff. de itin. actuque l. vlt. ff. vti poſsidet. Briſſ.

Possidere verbum eſſe à ſedibus deductum, ipſius compoſitio denotat & coniugata verba declarant: vt Aſſidere, Obſidere, Deſidere. Sedes autem dicuntur, in quibus quis habitat. Hinc apud Virgilium lib. 1. Æneid.

Sedes vbi fata quietas oſtendunt.

Varro li. 4. de ling. Latin. Pos vetus verbum eſſe ait, quod potentem ſignificat, vnde impos, & Poſſum, & verbum poſſidere, quaſi, qui poteſt ſedere: i. ſedem acq; habitationem ſuam aliquo in loco collocare. Atque hæc quidem etymologia eſt, ex qua verbum hoc in prædiis primum poſitum fuiſſe conſtat ſed poſtea mobiles etiam ad res & mancipia tranſlatum eſt.

Possidere & tenere differunt. Tenere namque dicitur, qui corporaliter quidem obtinet, ſed non animo ac poteſtate domini: veluti ſeruus, in quem domini vocabulum non cadit, ne peculium quidem ſuum poſſidere dicitur: ſed temere, Jauol. libr. 24. de acquir. poſſ. Et peculium quod ſeruus ciuiliter quidem poſſidere non poſſet, ſed naturaliter tenet, dominus creditur poſſidere. At enim Pompon. in l. 15. §. 4. ff. de precar. affirmat eum quoque qui precario rogauit, poſſidere. Placet inquit, penes vtrumque eſſe eum hominem, qui precario datus eſſet, penes eum qui rogaſſet, quia poſſideat corpore: penes dominum, quia non diſceſſerit animo poſſeſſione. Reſpondeo, poſſidere hoc loco dictum eſſe pro Tenere: quemadmodum poſſeſſio pro vſu ſæpe vſurpatur, & ſi maxime poſſideret, non ſibi tamen, ſed domino eum poſſidere, quod vel hinc licet intelligatur, quia re commodata, non pro ſua, ſed pro aliena vtitur: verum quia commodum poſſeſſionis ei conceſſum eſt, ob eam cauſſam poſsidere videtur: quemadmodum fructuarius qui in dict. l. 6. ab Vlp. poſsidere negatur, ab eodem tamen in l. 12. de acquir. poſſ. naturaliter videri poſsidere dicitur: quid ita? nimirum quia quicquid emolumenti verus dominus ex poſſeſſione ſua poſſet percipere, id omne fructuarius percipit: vt non male in aliena re ac poſſeſſione poſſidere dici poſſit. Similiter Iauol. leg. 16. de vſurp. Qui pignori dedit, ad vſucapionem tantum poſſidet, quod ad reliquas omnes cauſas pertinet, qui accepit, poſſidet quomodo? Quia emolumenta omnia, quæ percipi ex poſſeſſione poſſunt, aliena in poſſeſſione conſequitur, ſic vt poſſidere ipſe videatur: verum hæc inter illum & hunc poſſeſſorem differentia eſt, quod ille pro ſuo jure, hic pro alieno: ille tanquam dominus hic tanquam procurator ac vicarius: ille pro ſua poteſtate & in omne tempus, hic fiduciaria opera & ad tempus poſsidet. Quod ſi cui dubium id etiam videatur, is Celſum audiat, qui in leg. 18. ff. de acquir. poſſ. ſic loquitur, Quod meo nomine poſsideo, poſſum alieno nomine poſſidere, nec enim muto mihi cauſam poſſeſſionis, ſed deſino poſſidere: & alium poſſeſſorem miniſterio meo facio: nec idem eſt poſsidere, & alieno nomine poſsidere: nam poſsidet, cujus nomine poſsidetur, procurator alienæ poſſeſſioni præſtat miniſterium. Hæc Celſus.

Possessio ab eorum conſuetudine manauit, qui primi ſedes in locis vacuis collocabant, vt Paul. in l. 1. ff. de acq. poſſ. inquit. Verum cum hominum auaritia ſede vna contenta non fuit, pluribus in locis eas collocare cœperunt, & quia pluribus in locis vnum eſſe corpus non potuit, iccirco vicarios habuerunt, colonos ſcil. & inquilinos, qui quod corpore in iis locis inſiſtebant, corporaliter tenere, & interdum poſsidere dicti ſunt: quem ipſi domini animo ac mente poſſeſſionem retinerent. Pap. l. 44. §. 2. ff. de acq. poſſ. Multum intereſt, per noſmetipſos, an per alios poſſideamus. nam ejus quidem quod corpore noſtro teneremus poſſeſſionem amitti vel animo, vel corpore: ſi modo ex animo inde digreſſi fuiſſemus, ne poſſideremus: ejus vero quod ſerui vel etiam coloni corpore poſſidetur, non aliter amitti poſſeſſionem, quam eam alius ingreſſus fuiſſet. Vlp. l. 29. ff. eod. Poſſeſſionem pupillum ſine tutoris auctoritate amittere poſſe conſtat: non vt animo, ſed corpore deſinat poſsidere: quod eſt enim facti, poteſt amittere: alia cauſa eſt ſi forte animo poſſeſſionem velit amittere, hoc enim non poteſt. Paul. in l. 41. Qui jure familiaritatis amici fundum ingreditur, non videtur poſsidere: quia non eo animo ingreſſus eſt, vt poſsideat, licet corpore in fundo ſit. Hot.

Possessio ius eſt, ſiue ea legibus permiſſa ſit, ſiue non ſit: quapropter & fur & ereptor res ablatas poſsident. Si rem, inquit, Paul. apud te depoſitam furti faciendi cauſa contrectaueris, deſinis poſsidere, l. 3. §. 13. eod. & qui vi dominium deiecit, ſi in poſſeſſione turbetur, interdictum recuperatorium habebit, l. 1. ff. de vi arm. & vxor cui maritus donationis cauſa poſſeſſionem injuſte ceſſit, poſsidet, l. 1. §. 1. ff. de acquir. poſſ. deinde vt ait Paul. l. 3. §. 4. eod. In ſumma poſſeſſionis non multum intereſt, iuſte quis an inuſte poſſideat. Hot.

Possidere, habere & tenere. Hæc tria plerunque ſeparantur, vt in formula ſtipulationis Aquilianæ: Quod tu meum habes, tenes, poſsides. Tenere eſt proprium naturalis poſſeſſionis. Habere & poſsidere ciuilis: & ideo habere & poſsidere ita plerunque iunguntur, ſibi habere & poſsidere l. pater, §. 15. de leg. 3. & in l. Gajus, §. Titius de leg. 2. Habuit & poſſedit pro eodem. Cornelius Fronto aliter hæc diſtinguit, & Habere ad naturalem refert, Poſsidere ad ciuilem. Sed non ſatis ſunt emendata Frontonis verba. Legendum, aut teſtamento relictæ, vſus pro onus, ius pro vſus. Sed interdum tenere accipitur pro poſsidere, vt in l. iuſto §. vlt. ff. de vſur. & vſuc. & habere vel poſsidere pro tenere, & generaliter in cauſa emptionis habere & poſsidere ita accipiemus, cum venditor non teneatur rem accipientis facere l. habere, ff. de verb. ſig. Cujac. ad l. 38. §. hi qui ſunt, in fi. ff. de verb. oblig.

Possidere animo aut corpore: id eſt, voluntate, aut re ipſa. Similiter apud Cic. Phil. 12. Scimus ne igitur Panſa, quibus in locis nunc ſit Lentonis auctoritas? nobiſcum nec animo certe eſt, nec corpore. Hot.

Possidere animo eſt ea mente eáque opinione eſſe, vt quis ſe ſolum putet poſsidere, atque ideo qui vi deiectus eſt, fieri non poteſt, vt animo non deſierit poſsidere l. clam, in fi. ff. de acq. vel amit. poſſ. l. 1. §. ſiue autem, ff. vnde vi & de armata. Cujac. ad l. 4. §. vacuam poſſeſſionem, ff. de vſurpat. & vſucap.

Possidere definimus, cum id quod poſsidemus ita perdiderimus, vt ignoremus vbi ſit l. ſi id quod ff. de acq. poſſ. Spieg.

Possidere, eſt longe aliud quam in poſſeſſione eſſe l. ſi quis autem, §. 1. ff. de acq. poſſ. cum ſimilib. per Alberic. indicatis.

Possidere iuberi, & in poſſeſſionem mitti ſic differunt: nam prætor in poſſeſſionem mitti primo decreto, poſsidere autem iubet ſecundo, l. 7. ff. de damn. infect. ob eum qui in poſſeſſionem miſſus eſt, dominus decedere non cogitur, at cum poſsidere

Digitized by Google

dere quis iussus est,decedere cogitur, Vlp.l.si finita 15.§.si quis autem,eod.Hotom.

POSSIDERE non dicuntur municipes forum, basilicas, & similia,sed eis vti,l.1.§.fi.de acquir.poss.Spieg.

POSSIDERE pro detinere,l.2.§.1.ff.pro hærede: vbi colonus dicitur habere naturalem possessionem,id est,detentionem. Sic & gloss.in l.stipulatio ista, §.hi qui possessionem,de verb.obli. pro detentione exponit. Pro quo est text not.in l.stipul.§.hæc quoque,eod.Spieg.

POSSIDERE rei seruandæ,in l.5.§.postquam, ff.vt in poss. leg. pro Rei seruandæ caussa.Et in possessionem damni infecti missus, pro damni infecti caussa in leg.15. §. si quis damni, ff.de damn.infect.Briss.in paterg.

POSSIT & debeat. Item,possim, & debeam, in leg.in persona, §. qui pecuniam,& §.si sub conditione,ff.de pact.

POST, particulam esse ambiguam, vtrum ad longum interuallum,vel ad breue tempus respiciat. Bart.authoritate receptum est: Vide ipsum in l.fructus,ff.solut.matrim.Spieg.

POST,ad finem refertur ex proprietate sermonis: vt ante,ad initium. Post diem decimum Calendarum,& ante diem decimum Calendarum,quomodo intelligendum sit,pulchre declarat Alciat.in l.anniculus,de verb.sign. De post, vide quæ Bart.annotat eleganter in l.2.in fi.ff.si cert.pet.Spieg.

POST annum, aut post biennium, quam ego decessero, hæres dato: postque biennium videtur legatum quia, vt Pomponius ait, hæredis est potestas in eligendo, leg.si ita relictum, de legat.2. Spieg.

POST, verbum, contrarium est voci ante: Et sicut vox ante requirit, vt quid præcesserit antequam nominata dies eueniat, ita vox post, exactum tempus postulat, vt dies expressus præcesserit, & absolutus sit, post quem quid dari fierive debeat, Gœdd.ad leg.131.§.1.n.1.de verb.sign.

POST deinde, sæpe vsurpatur hujusmodi duplicatis vocibus, jam inde, jam nunc Pomponius: post deinde cum census iam maiore tempore agendus esset. Spieg.

POST hominum memoriam, & post homines natos, quod idem est, pro, ab hominum recordatione.

POST horam tertiam vsque in horam decimam eo iure vti. Cajus in l.5. ff.de seruitutibus Spieg.

POSTEA interuallum significat per glos.in l.pacta,ff.de contrah. emptio. in verbo postea. Et hoc esse pro regulari doctrina seruandum,Zasius monuit: quia per hoc,vt ipse dicit,aperiuntur multæ ll.quæ lumen accipiunt, Spieg.

POSTERIORE parte testamenti ita cauit,l.12. ff.de alim.vel cibar.

POSTERITAS, posterum seculum, siue homines qui post nos nascuntur,vt apud Iurisconsi.in l.1.Com.de leg.Perfertur item, ad filios,sicut antiquitas ad parentes,l.cum scimus,C.de agric. & censit.lib.11. Spieg.

POSTERIORVM appellatione liberos tantum,non etiam libertos eorum, quibus fideicommissum relictum est fideicommisso contineri,nequaquam incertum est,ait Modest.in fi.l.quod his verbis 83.§.1.vbi vide Bart.ff.de leg.3.Spieg.Prat.

POSTERIORES appellantur qui vltra trinepotes sunt,& omnes in infinitum descendentes, l.vlt.§.parentes, ff.de gradib.& adfinib. quos & minores Latinis dici Seruius in 8. Ænei. scribit, Maligna igitur fuit illa Caligulæ interpretatio qua posterorum nomen ad filios coartabat,negans vltra hunc gradum debere posteros intelligi, quemadmodum Suet.in Calig. cap.38. scribit. Cæterum vacatio,itemque immunitas liberis & posteris alicujus data ad eos duntaxat pertinet, qui eiusdem familia & nominis sunt l.13. ff.de munerib. & honorib. Itaque ad eos qui ex fœminis nati sunt,non pertinet leg.1.ff.de iure immunit. Plane immunitates generaliter tributæ eo iure, vt ad posteros transmittantur in perpetuum succedentib. durant l. 4.ff.de iure immunit. Briss.vide Connan. lib.8.c.5.nu.1. Adde Balduinum comment.super.Iustin. Insti. lib.1.tit.14.qui testamento tut. dar. possunt.

POSTERIORES Labeonis libri sæpe laudantur in Pandectis,cujus inscriptionis rationem attulit. Agell. lib.13. c.10.& de Labeone loquens his verbis: sunt adeo libri post mortem ejus editi,qui posteriores inscribuntur. Briss.

POSTHABITA, id est,postposita,l.1.C.de sponsa.Alberic.

POSTHAC futurum respicit, ceu post hoc tempus. Vt ait Valla l.si quis posthac,de ædif.priu.leg.nemini,de aduoc.diuers.jud. l.si quis posthac de pœnis proscr. Spieg.

POSTHVMI ij duntaxat dicuntur, qui post mortē patris nascuntur, l.3. §.1. ff.de iniust. rupt. Sic dicti quod post humatum ac sepultum patrem nascantur. Vnde plerique hanc vocem aspirationis nota scribi voluerunt, quamvis codices emendatiores omnes nullam aspirationem agnoscant: Ex quo doctissimus Cujacius posthumos quasi postremos & posteriores dici aurumat, 3.obseruat.4.& ad l.4.ff.de liber & posthum. quod mere est diuinatorium. Notum siquidem est, frequens fuisse antiquis in his etiam vocibus, quæ natura sua aspirarentur, aspirationem omitti teste Quintiliano: Orat. Institut. 9. & in Pandectis Florentinis exempla sunt,vt in voce ominis pro hominis in l.liberi 70.ff.de contrah.empt. Vmanis pro humanis; l.sed si plures 10.§.2.ff.de vulg.& pup.subsistit,abeo pro habeo; l.venditio 7.§.1.de contrah.empt.Ero pro hæro,l.item Mela 11. §.elegis, ff.ad l.Aqu. Et notauit locum alium ex Turpilio Cujac.11.obseru..21.vbi erum legitur pro hetum. Quapropter merito reprehendit Gellius Cesellium, qui putaret posthumum esse, qui postremo loco nasceretur: vtebaturque autoritate & testimonio Vergilij qui in 6.Æneid.sic ait:

----------*Surget.*
Syluius, Albanum nomen, tua posthuma proles,
Quem tibi longæuo seruum Lauinia coniunx
Educet ex syluis regem, regumque parentem.

Nam si longæuo Æneæ natus est Syluius, ergo viuo natus est quandoquidem non est longæuus,qui mortuus est,sed fuit longæuus, si diu vixit. Quem nodum vt dissolueret Apollinaris, longæuum interpretatur pro immortali & perpetuo futuro. Mihi videtur posthumam prolem dici, non de natiuitate, sed de regni & nominis successione Albani. Non enim Æneæ posteri dicti sunt Æneadæ vel Trojani, sed Albani. & fuit ista Albanorum proles Æneæ posthuma, quia demum ipso mortuo nata est, & cœpit regnare. Itaque surrexit mortuo Æneæ posthuma proles Albanorum nomine ex Syluio, quem illi jam seni & longæuo coniunx Lauinia eduxit syluis. Est autem hoc de posthumis vulgare & in iure tritum, quod respondit Paul. l.7. de statu hominum: qui in vtero est, perinde ac si in rebus humanis esset custoditur, quoties de commodis ipsius partus quæritur: quanquam alij antequam nascatur, non prosit, nam ius liberorum non habet, qui vxorem habet prægnantem. At posthumi eadem ratio est in hæreditate parentum, quæ & iam natorum. Reuera enim posthumus est filius: at contra filius, iam natus non est posthumus: itaque nomen filiarū & in posthumanam cadere quæstionis non est: quamuis posthumæ non cadere in eam quæ in rebus humanis sit,certum est,inquit Vlp. l.164.de verb.sign.Conn.lib.10.cap.1 num.8.Vult.ad §.1.n.1.2. Inst.de exhæred.liberorum & eleganter Gœd. in comment.ad l.nomen filiarum.164.in prin.num.1.& seqq.vbi multa,pro orthographia à nobis tradita argumenta affert. ff.de verb. signif. Olim autem posthumos in quocunque loco vel gradu exhæredes facere oportebat, ne scilicet agnoscendo testamentum rumperent,d.l.3.in princ.ff.d.tit.Verum hodie.cum ob nullam caussam ingratitudinis delinquere possint, exhæredari nequeunt,l.si quis in suo §. testis, Cod.de inoff.testam. Sed e contrario, si filius familias posthumus in testamento præteritus in lucem prodierit, vel si non emiserit vocem, vel totus integer viuus natus fuerit,sed ilico,cum in terram cecidisset, in manibus obstetricis decesserit, rumpit testamentum, leg. quod certatum, C.de liber.& posthum. non item codicillos scilicet (ita enim intelligendi sunt hic codicilli) ab intestato factos, vt in leg.ab intestato, leg.si quis duos resp.ff.de jure codicill. nam si testamento confirmati sunt codicilli, rupto testamento agnatione posthumi,codicilli quoque ad testamentum pertinentes, viribus destituuntur,l.1.in princip.C.de codicill.Anch.

POSTHVMORVM impropria significatio,de qua in l.Gallus,29. ff.de lib.& posth.quos Iustin.in §.posthumorum,Inst.ne exher. liber.dicit esse loco posthumorum, & ante eum Caius 2.Inst.4. & in leg.posthumorum 13. ff.de iniust.rupt.in doctrina successionum duntaxat vsurpatur, & quidem earum quæ fiunt ex testamento. Eaque significatio descendit ex lege Velleia,ad eosque pertinet,qui ante mortem patris nascuntur quidem,sed respectu testamenti à patre facti dicuntur posthumi,eosque larga significatione posthumos dici recte scripsit Alc. ad l.164. ff.de verb.sign. & Wesembec.ad §.posthumi, 1.Inst.de exhæred. liberor.Neque tamen illi omnes eodem modo sunt & dicuntur posthumi.Nam ex primo legis Velleiæ capite posthumus is dicitur,qui post testamentum factum viuo testatore nascitur suus, dict.l.Gallus,§.& videtur.Deinde ex eiusdem legis Velleiæ cap. secundo posthumus est nepos vel alius sequens, qui natus est quidem ante testamentum, sed post testamentum factum mortuo priore instituto in locum ejus succedendo fit suus, dicta, l.Gallus, §.& videtur, & seq. Postremo posthumus dicitur natus post testamentum, non tamen suus,sed qui priore instituto defuncto in huius locum succedit,& fit,suus,qui dicitur posthumus, Iulianus d.l. Gallus §.ille casus in difficili. Hi posthumi omnes sunt sui vel alieni, §.posthumo. Inst.de leg.§.2. Inst.de hæred.quæ ab intest.

POSTHVMOS à Roman.appellatos Plutarch.in Sylla scribit: ὅτι ὕστερον ἀπὸ τοῦ πατρὸς πάντων γεγόνασι. Itaq; Vlp.in l.3.§.2.ff.de injusto rupt.Posthumos, ait,dicimus eos duntaxat,qui post mortem patris nascuntur. Briss.

POSTHVMI sui sunt,qui sic erant nati,vt hæredes sui esse possent, d.§.2. Atque hi iterum sui sunt vere vel quasi vere sui sunt, quos in suitatis iure antecedit nemo, qualis est filius qui in potestate patris constitutus foret, si ante patris mortem natus fuisset, qualis etiam est nepos, qui cum nascitur auo suus futurus fuisset, nisi auus iam diem suum obiisset. Quasi sui

Digitized by Google

sunt nepotes,qui nondum quidem re vera sunt sui,nec à testatore proximum gradum obtinent, in ea tamen causla sunt, vt sui fieri possint, nempe illo, qui gradu eos proxime antecedebant,remoto. Atque ita illi sui sunt reuera, ipsoque actu hi sui sunt in spe & potentia. Alieni posthumi sunt,qui nati, inter suos hæredes testatori futuri non sunt,puta nepos ex filio meo emancipato, qui in familia mea amplius non est,§. posthumo, Inst. de leg. Sui posthumi pertinent ad hæredes suos, posthumi alieni ad hæredes extraneos. Alieni iure ciuili olim institui non poterant jure prætorio poterant, non vt hæreditatem caperent,quæ iuris ciuilis est sed bonorum possessionem acciperent secundum tabulas, §.1. Inst. de bon. poss. l. posthumus 6. ff. de inoff. test. l. 1. §. si filius, ff. de ventr. in poss. mittend. hodie etiam hæreditatem ex Impp. constitut. qua de re latissime tractant Dd. in d. §. posth. & in dict. l. Gal. vbi cum primis Goueanus, Cuiac. & Hot. Sui posthumi tam vere quam quasi hodie omnes iure ciuili institui possunt: ex l. 12. tabul. non alij nisi vere sui teste Vlpian. in fragmentis tit. 22. nempe post mortem parentis hoc modo: Qui mihi ex vxore mea post mortem meam nascetur,hæres esto: vel si erat nepos,hoc modo. Qui mihi ex nutu, quam dedecens filius meus prægnantem reliquit, nepos post mortem meam nascetur, hæres esto: Sed de his vide fusius. Herman. Vult. in comm. Iust. ad d. §. posthum. 1. n. 3. & seqq. de exhæred. liberorum.

POSTHVMI aut sunt instituendi aut exhæredandi. Vult. l. 2. t. 3. §. 1. nu. 14. in com. Inst. causa tamen exhæredationis vere nulla in ipsis esse potest.

POSTHVMVS à filio iam nato sic differt, quod per filij præteritionem nullum est testamentum eo gradu, quo est omissus: & tanquam non fuerit scriptus ille gradus, sic consideratur testamentum. Hinc si in institutione tacetur filius, & in substitutione nominatim exhæredatur, institutio nulla est, & pro non scripta habetur. Sic euenit vt valeat ipsum testamentum & authoritatem suam statim sumat à substitutis, qui iam non secundi,sed primi, atque adeo soli sunt hæredes,vt nullam habeant coniunctam rationem,cum primis qui sunt inutiliter instituti: Secus est in posthumo, qui sic præteritus non reddit institutionem nullam, sed quasi suspendit interim dum nascatur. Itaque mortuo testatore & valet instrumentum, & institutio rata est, à qua iam tota substitutio pendet non à testatore qui desiit esse: nec aliter ius suum obtinere possunt substituti, quam succedendo in locum institutorum. Natus autem inde posthumus non rumpit primum illum institutorum gradum sola sua natiuitate,nisi adeat ipse hæreditatem. Nam si se bonis paternis abstineat, conualescit, & manet firma institutio. Si vero adibit hæreditatem: & testamentum infirmatur,& excludit substitutos qui tantum in locum institutorum possunt succedere,Connan. lib. 9. c. 7. num. 11.

POSTHVMI liberi sunt, siue fœminini sexus, siue masculini, §. posthumi. Inst. eod. Posthumi per virilem sexum descendentes, l. 3. ff. de iniust. nupt.

POSTHVMI nepotes, l. 29. ff de liber. & posthum. Vetus glossarium: posthumus nepos est qui post mortem aui natus est,etiam superstite suo patre. Porro si quis posthumis tutores dederit, tam filij posthumi, quam cæteri liberi continebuntur, l. 6. ff. de testam. tut. Briss.

POSTHVMVS Cornelianus est, qui post captiuitatem patris sui nascitur filius, cum post mortem patris sui nasci videatur, leg. qui vxorem, ff. de iniust. rupt. testam. Cuiac. ad l. lege Corn. ff. qui testamenta, fac. poss.

POSTICO recedit,qui furtim,nobisque insciis recedit.

POSTICVM Varroni Postica, ostium in posteriori parte ædium, Vlp. in l. 13. §. sed si ædium, ff. de vsufruct. etiam Posticas dixit: Vel aditus, inquit, Posticasve vertere. Posticam, lineam in agris diuidundis. S. Sulpitius apud Festum libr. 14. appellauit. Prat.

POSTLIMINIO receptum Gallus Ælius libr. 1. significationum quæ ad ius pertinerent, ait esse eum, qui liber ex qua ciuitate in aliam ciuitatem abierat, in eandem ciuitatem redit eo iure, quod constitutum est de postliminiis. Item qui seruus à nobis in hostium potestatem peruenit, postea ad nos redit, in eius potestatem cuius antea fuit, redit. In iure postliminium equi, & muli, & nauis, eadem ratione. Hæc Festus. Hot.

POSTLIMINIVM intuetur tempus mortis, & testamenti facti. quæ duo tempora coniungit, vt si mortis tempore ius testandi habuerit, testatus decessisse videatur, l. pater, §. vlt. ff. de capt. & postlim. reuers.

POSTLIMINII ius & lex Cornelia sæpe concurrunt, & pro eodem accipiuntur, Gœdd. ad l. 3. §. 1 n. 23.

POSTLIMINIVM est ius amissæ rei recuperandæ ab extraneo, statum pristinum restituendæ inter nos ac liberos omnes populos ac reges legibus ac moribus constitutum, l. 19. ff. de capt. Festus lib. 14. ex Ælio Gallo, Postliminio, ait, redit: qui captus ab hostibus ad patriam remeauit. Postliminium quoque in rebus inanimatis & immobilibus dicit Pompon. in leg. 36. ff. de relig. Loca capta ab hostibus, inquit, definiunt esse religiosa: quodsi liberata sint, quasi postliminio reuersa pristino statui restituuntur. Duo autem sunt postliminij capita: primum, vt reuersus statim ac fines nostros ingreditur, omnia sua recipiat, vt Iustin. scribit: secundum vero caput est, quod reuersus fingatur semper fuisse in ciuitate ac semper iura sua, ad quæ restituitur, habuisse, quamuis seruitutis tempore vere non habuerit. Primum ergo postliminij caput, de quo in leg. cum duæ, ff. de capt. nullam continet fictionem. Alias enim si reuersus fingeretur fuisse liber, vere liber non esset. Quare videas leges de hoc primo capite differentes, dictionibus veritatem designantibus uti, l. postliminium, 2. rum. l. vnde duæ ibi (recipit) & hic ibi (recuperat.) Secundum vero caput fictionem continet. Nam fingit illum, qui vere fuit apud hostes, in ciuitate semper fuisse: ideo vtitur verbo (creditur) in l. retro. ff. de capti.

POSTLIMINIVM, ait, Imp. in §. dictum est. Instit. quibus modis ius part. pot. dictum est à limine & post. Vnde cum qui ab hostib. captus, & in fines nostros postea peruenit, postliminio reversum recte dicimus: nam limina sicuti in domo finem quendam faciunt, sic & Imperij finem esse limen veteres voluerunt. Hinc & limen dictum est, quasi finis quidam & terminus, ab eo postliminium dictum est, quia ad idem limen reuertebatur, quod amiserat. Hot. Cicero autem in Topicis de hoc vocabulo sic scribit. Seruius, inquit, nihil putat esse notandum, nisi Post: & liminium illud productionem esse verbi vult: vt in finitimo, legitimo, non plus inesse Timum, quam in Meditullio Tullium. Scæuola autem iunctum esse putabat verbum vt sit in eo & post, & limen: vt quæ à nobis alienata sunt, cum ad hostem peruenerint, & ex suo tanquam limine exierint, deinde cum redierint post ad idem limen, postliminio videantur redisse. Latius id ibi prosecutus est Boetius. quem vide: Iacob. Curtius libr. [illegible] libr. 2. cap. 23. in tanta nouitate, forte non absurde postliminium ab eo dici posse existimat, quod compos sit factus liminis vnde egressus erat, qui postliminio reuersus est. Est inusitata quidem dictio, sed tamen in compositione recepta pos, vnde & impos. Hinc potis in gignendi casu, iam olim nominatiui vim habet: porro vero T. literæ interiectio, sonoritatis gratia facta videtur, an quia fortassis & stlimen veteres, vt Stlitem dixerunt, d. c. Curt.

POST MAGISTRATVS legit Cuiacius in leg. 36. §. 1. ff. ad muni. vnica dictione, quemadmodum dicitur post factum, post delictum.

POSTMODVM, quasi post modum datum. Item postmodo, l. si alicui, ff. de neg. gest. Spieg.

POSTQVAM, & Cum multum differunt. Hoc quidem tempus inchoatum, si sine vi conditionali proferatur nec verbum subiectum plenam perfectionem desideret, significat. Illud sui natura perfectum, præteritum, l. 217. in princ. vbi Gœdd. num. 3. ff. de verb. sign.

POSTQVAM fari cœperit, quomodo intelligendum, apud Iurisconsult. Alciat. interpretatur, in l. inter illam conditionem, de verb. sign. Spieg.

POSTREMVS est, quem nemo sequitur, vel qui solus est, l. 2. Co. de suis & legit. Spieg.

POSTVLARE cũ ad publica iudicia refertur, proprie significat, petere à prætore vt sibi liceat lege aliqua publicorum iudiciorum quempiam interrogare, vtrum in eam legem commiserit. necne: vt si fateatur, ei lis æstimetur: si neget, eius nomen in reos referatur. Cicero ad Qu. Fratr. lib. 1. Quod cum de ambitu Gabinium vellet postulare, neque prætores diebus aliquot adiri possent, vel potestatem sui facerent, in concionem ascendit. Cælius Ciceroni: insolentissimi homines Circensibus ludis postulandum me lege Scantinia curarunt. Idem illud mihi occurrit, quod inter postulationem & nominis delationem vxor à Dolabella discessit. Cicero in diuinat. Nuper cum in P. Gabinium L. Piso delationem nominis postularet. Hot.

POSTVLARE priscis temporibus is saltem dicebatur, qui desiderium suum vel amici in iure, (hoc est pro tribunali coram prætore, qui iurisdictioni præerat. l. 1. in pr. §. ait prætor, vers. apud me, §. item Senatusconsulto, ff. de postul. leg. 4. §. hoc autem, ff. de damn. infect. Duaren. lib. 1. disput. c. 1.) exponebat dicendo, vel contradicendo aduersario. l. 1. §. 1. de postul. Hodie tamen mutata Rep. & forma iudiciorum ordinariorum abrogata, hoc verbum ad aduocatos qui iura tam in iudicio, quam iure suggerunt, accommodari cœpit, l. 2. 3. l. aduocati 14. Cod. de aduoc. diuers. iud. leg. 1. 2. 4. 5. C. de postul. Fiebat autem varias ob causas. Postulabatur enim id, quod imperio magis quam iurisdictione expediebatur. leg. 4. ff. de iurisd. l. 1. ff. de prætor. stipul. l. 1. & d. l. 4. in pr. §. duas §. hoc autem iudicium, l. prætor. 7. ff. de damn. infect. vide Gœdd. ad leg. creditores 10. in pr. n. 2. 3. ff. de verb. sign.

POSTVLARE alias est accusare, deferre. Briss.

POSTVLARE suspectum, id est facere, vt loquitur leg. 3. ff. de suspect. tuto.

POSTVLARE capitis, pro reum facere criminis capitalis. Papin. in l. 53. ff. de fideiussor.

POSTVLARE expilatæ hæreditatis. l. hæres iuri. ff. de neg. gest.

POSTVLARE, iudicium, *vmb Recht anſuchen*, postulare reum

Digitized by Google

einen anklagen, mit Recht furnehmem. Spieg.

POSTVLARE quæstionem, eius est, inquit Budæus, qui iniuriam sibi factam quæritur, aut alteri, quam vindicare ad eum pertineat. Spieg.

POSTVLARE præterea is dicitur, qui rem per se iustam admodum exigit, aliquanto instantius, quam petens, Vnde Curtius. Postulabat, inquit, magis quam petebat. Prat.

POSTVLARI, passiuum. Vlp. primum igitur tractemus, vnde descendat suspecti crimen, & apud quos postulari quis possit suspectus tutor.

POSTVLATIO est alicuius personæ ad dignitatem, vel societatem fraternam, canonica facta vocatio: vel est personæ, quæ eligi non potest, ad eligendum petitio, toto tractatu de postul. præl. cap. innotuit, §. habito, cum aliis iuribus de elect. Sunt autem in ipsa postulatione tres personæ considerandæ, postulantis, postulati & eius ad quem fit postulatio: Anchor.

POSTVLATIONES quoque vocantur, cum ob monstrum, ostentum, prodigium, errorem in ceremonia, sacrificium vel expiationem postulare Dij videntur: hoc verbo vtitur M. Tullius: sed & Arnobius ita scribens, In ceremoniis vestris, rebusque diuinis postulationibus locus est, & piaculi dicitur contracta commissio: Prat.

POSTVLATIO, inquit Donatus, propriè est querela de eo qui peccauit, apud alterum: expostulatio apud illum ipsum qui peccauit. Terent. Hecyra, Neque lites vllæ inter eas, postulatio nunquam. Idem in Andr. Expostulatio est aduersus eum quem incusamus: nam expostulare est querelam apud eum ipsum deponere, de eo ipso qui fecit iniuriam. Postulare autem, querelam dicere de altero apud alterum: Hor.

POSTVLATIO quandoque pro accusatione vsurpatur: Briss.

POSTVLATIONIBVS vacare, pro expedire supplicantium desideria. Nam postulationes pro desideriis & interpellationibus iudicialibus vsurpantur, l. 2. §. in bonorum, ff. quis ordo in bonorum possessionibus: Prat.

POTENS regni, id est, regno maturus: Bud.

POTENTIA est ad sua conseruanda, & alterius obtinenda, idonearum rerum facultas autor Cic. de inuent.

POTENTATVS in l. 13. ff. de ritu nupt. l. 1. Cod. de gener. abol. C. de testib. vtuntur hoc verbo Cæsar & Liuius: Prat.

POTENTIORES viros, id est, nobiles potestate, opibúsve præditos: humilioribus, id est, plebeiis, ignobilibus inopibusque scite Iurisconsult. opposuit, cum ait: nè potentiores viri humiliores iniuriis afficiant, ad religionem præsidis prouinciæ pertinet, l. illicitas, de offic. præsid. Nec minus pulchrè dixit Caius: potentioribus pares esse non possumus, in l. 3. in princ. de alienat. iudic. mutand. caus. facta. Vnde tit. C. ne liceat potentior. patroc. litigant. præstare & Azon. in summa: Spieg.

POTEST verbi vis ac significatio interpretibus magnam disputandi occasionem præbuit: itu autem ea in re duas ex frequentata Doctorum traditione, habeto doctrinas. Prima, verbum Potest, affirmatiuè prolatum, non necessitatis est, sed voluntatis, l. sæpe, ff. de offic. præsid. Etiamsi ad judicem referatur l. non quicquid, ff. de judic. l. 1. C. quomodo & quando jud. neque enim vt Papinian. ait, continuo juris necessitati subjicitur, quod iudicis potestati permissum est, d. l. non quicquid, Vnde licet iudex die peremptorij sententiam ferre possit, non tamen adhuc cogitur, sed contumacem in diem sequentem si potest exspectare, c. consuluit. de offi. delegat. Cum igitur positum in iudicis potestate, iuris necessitati nullatenus subiiciatur, dict. l. non quicquid, ff. de iudic. & d. l. 1. Cod. quomodo & quando iudex, perspicue constat Accurs. & Fulg. perperam intellexisse leg. 1. ff. de iurisdict. omni. judic. existimantes ad ea quæ per Vlpian. illic iudicis potestati committuntur iudicem adigi posse. Quod præter naturam & proprietatem verbi Potest. Interdum verbum Potest ex subiecta materia necessitatis est, leg. si mandauero tibi § fin. vti Accurs. ff. mandat. sed & periculum, vbi idem Accurs. Cod. sine cens. vel. reliqu. Vnde si concedatur episcopo, vt possit dispensare contra ius, cum hæc concessio de dispensatione necessaria accipi debeat, poterit ad dispensandum episcopus, per superiorem præcise cogi Archidiacon. in cap. cum ex eo, de election. in 6. Item quod si verbo potest adiuncta reperiretur dictio aliqua necessitatis, puta debet, aut oportet, illud quoque necessitatem importaret l. placet 2. Cod. de pedan. iudicibus, cap. 1. vers. & ideo vt Ecclesia. benefic. cap. oblatæ ad fin. de appellat. sic in verbo. Mando, dicimus, quod licet non cogat, sed duntaxat adhortetur, & moneat, si tamen illi adiiciatur verbum præcepti, arctabit, c. eam te. Vbi Docto. de rescript. Denique non ignorandum in vltimis voluntatibus ex coniecturata mente defuncti, verbum Potest, resolui, vt sit necessitatis l. fideicommissa, §. hæc verba, ff. de leg. 3. Circa verbum Potest negatiue prolatum, seu habens præcedentem negatiuam, hæc doctrina est obseruanda ex crebra doctorum traditione. Dictio negatiua præposita verbo potest, omnem negat potentiam, necessitatemque præcisam inducit. Gloss. in cap. 1. de regul. iur. in 6. Vnde si lex municipalis dicat minorem, aut mulierem non posse vendere sine consensu propinquorum, negatur hæc omnis vendendi potestas ea solennitate circumscripta, adeo, vt ea spreta, si ad contractum venditionis minor aut mulier procedat, nec quidem naturalis obligatio enascatur. Bartol. in l. cum lex. col. 2. ff. de fideiussor. Verum enimuero quod dicimus negatiuam præpositam verbo potest, omnem priuare potentiam, necessitatemque inducere, Panormitanus in capitulo Quanto, per illum textum, de præsumptionibus recipi vult, nisi facta hac interpretatione, resultaret absurdus sensus. Temperatur secundo tractata à nobis doctrina, vbi lex simpliciter eloqueretur, non vltra prouidendo: alioqui si vltra procederet, secus dicendum, prouidens enim de remedio, indicat se non inferre omnem potentiam leg. stipulatio ista. §. alteri. vbi solus Iaf. ita declarat ff. de verbor. oblig. Denique, si verbo Potest, præposita esset negatiua, ab eo qui potestatem priuandi omnem potentiam non habet; veluti à priuato leg. nemo pacisscendo. ff. de pactis, de qua re vide latius tractantem Coiras. in rubric. de seruitut ff.

POTESTAS est populi. Consilium Senatus: qui hic tamē & prudentiæ & sapientiæ & dignitatis nomine tantum valuit apud populum, vt tandem omnia eius consulta pro legibus fuerint obseruata. Conn. lib. 1. c. 1. nu. 6.

POTESTAS ambulatoria. Lege, ambulatoria voluntas.

POTESTAS familiæ, siue domestica, non est eadem, sed pro distinctione eorum, qui in familia sunt, aut ea cōtinetur, etiam ipsa distinguitur. Sunt autem hi in triplici cōsideratione, vna est in marito & vxore, altera in Parentibus, & liberis; tertia in dominis & seruis, adeo vt vnus idémque paterfamilias, si ipsa hos omnes habeat sit & maritus, & pater, & dominus, vna eademque materfamilias sit & vxor & mater & domina, aut si vnum vel alterum non habeat, habeat tamen ius ista habendi. Vult. l. 1. t. 8. in princ. num. 9. Hinc

POTESTAS duplex, Dominica & patria. Dominica dicitur, quam ius gentium introduxit, & patria, quam ius ciuile duobus modis constituit, aut iustus nuptiis aut adoptione. Dros. in Methodo. jur.

POTESTATE dimittere & manumittere pro eodem nonnunquam sumitur: manus enim pro Potestate plerunque vsurpatur. Instit. de libert. Manumittere autem propriè ad seruos, emancipatio ad liberos refertur l. 1. §. 1. ff. quando actio de pecul. est annal. Drosæus in methodo iuris.

POTESTATIS verbo plura significantur: in persona magistratus imperium leg. 215. ff. de verbor. significat. leg. 13. ff. de jurisdict. leg. 3. ff. ne vis fiat ei, qui in poss. leg. 1. ff. ad legē Iul. maiest. & quidem absolute potestatem appellari merum imperium, quo in facinorosos animaduertimus, Vlpian. scribit in l. 3. ff. de jurisdict. omn. judic. in persona vero liberorum patria potestas, in persona serui dominium. dict. l. 215. Potestatis enim verbum non ad liberos modo trahimus, verum etiam ad seruos, & ad eos, qui nobis bona fide seruiunt, siue liberi sint, siue alieni, siue proprij sint, siue fructuarij. Nec refert cuius sexus sint l. 1. §. in potestate ff. de exercitor. leg. 1. §. vltim. ff. de tributor. leg. 3. §. qui in eiusdem ff. de donat. int. vir. Quinimo & in eo quod dicitur eos qui in potestate testatoris sunt, ad testamentum adhiberi testes non posse, potestatis verbum ad eum quoque, qui ab hostibus redemptus est, referimus l. 20. ff. qui testament. fac. At cum agimus de noxæ deditione cum eo qui seruum non defendit, potestatis appellatione copiam facultatemque significamus, dict. l. 215. In potestate enim habere seruum, quod ad noxalem actionem attinet, accipimus eum, qui facultatem & potestatem exhibendi eius habet. Quod si in fuga sit, vel peregre, non videbitur esse in potestate l. 21. §. prætor ait, ff. de noxalibus in lege Attinia in potestatem dominij res furtiua venisse videtur secundum Sabini & Cassij interpretationem, si eius vindicandæ potestatem habuerit: alij ita interpretantur, si eius rei velut suæ possessionem ita nactus sit, vt iuste auelli ei non possit, l. 4. §. tunc in potestatem, ff. de vsucapion. Potestatem sui non facit, quod ad missionem in bonorum possessionem attinet, qui id agit, ne aduersarius eius sui copiam habeat l. 2. §. 1. ff. quibus ex caus. in possess. leg. 7. §. præterea, ff. de suspect. tutoribus. Enimuero magistratum quoque ipsum potestate præditum, potestatem appellamus l. 7. ff. de reb. eor. l. 26. ff. de pignorib. l. 17. §. penult. ff. de ædil. edict. In eo significatu vsus est & Imperat. in l. vlt. C. de offic. mil. iud. & in l. 1. C. de except. lib. 12. Et apud Iuuen. cum ait, An Fidenarum Gabiorumque esse potestas. Suet. in Claud cap. 23. Iurisdictionem de fideicommissis quorannis & tantum in vrbe delegari magistratibus solitam, in perpetuum atque etiam per prouincias potestatibus delegauit. Quem locum torquere possumus ad interpretationem illorum verborum quæ sunt in l. 1. ff. quod quisque iur. QVI MAGISTRATVM POTESTATEMVE HABEBIT: vt eos, qui in vrbe magistratum gerunt, vel in prouinciis imperium aliquod potestatemque obtinent, significari dicamus. Sed in l. 3. in fin. ff. ad leg. Iul. maiest. potestas à magistratu separatur l. 5. ff. de arbit.

Digitized by Google

Briſſ. Prat. adde Gœdd. ad d.l. poteſtatis 215 ff. de verb. ſignif. Itaque.

POTESTAS de magiſtratu patre, domino ſerui & rei, & de poſſeſſore: nec non de tutore, curatore & pluribus aliis, qui magiſtratus non ſunt, prædicatur. Gœdd. d. loc.

POTIORES in muneribus iniungendis accipiuntur non ſolum gradu generis, ſed & ſubſtantia rei familiaris, interprete Paulo lib. 2. ſen. tit. 28. vbi Cuiac. Et ita in l. 7. ff. de decurion. l. vn. C. de potioribus ad mun. nominand. libr. 10. potiorum nomen accipiendum eſt. Briſſ. & Prat.

POTIRI iis etiam rebus dicimur, quæ nobis inuitis adueniunt. Auſon. Natum cito morte potiri. Conn. libr. 9. c. 5. n. 3.

POTITVS hoſtium, pro eo, qui factus eſt hoſtium præda; & peruenit in hoſtium manus, reperire eſt apud Papin. in l. quod ſi filius, & apud Triph. l. ſeq. §. codicilli, in fin. de cap. & poſtlim. reu. Plautus in Epidico. MVL. Tum filiam quam ex te ſuſcepi, PER. Quid eam? an edictam perdidi, atque hoſtium eſt potita? Alciat. in Pareg. iudicat Accurſium dubitaſſe, quid ſignificet apud Iureconſultos, hoſtium potiri. Ac magni etiam nominis viros corruptum codicem arbitrantes, non hoſtium potitus, ſed hoſtium poteſtati ſubditus, legiſſe: quemadmodum habet poſterior in Gallia editio, reclamante Norimbergen. quam Alciatus probat: vt elegantem, & loquendi modum Iuriſconſ. familiarem. Spieg.

POTIVS nonnunquam apud Iuriſconſultos ſubauditur, pro conſuetudine Hebraici ſermonis. Paul. 2. ff. de rebus cred. Eorum datione poſſumus in creditum ire, quia in genere ſuo functionem recipiunt per ſolutionem, quam ſpecie. Vlp. l. 2. §. 6. in fin. ff. de iudic. Alioquin compelletur iudicium accipere, quam inuenire eos qui ſatis pro eo dent. Idem l. 7. ff. depoſ. Quum poſſet non ſuſpicere talem cauſſam, quam decipere, item in l. 20. in fin. ff. de acquir. vel omitt. & l. 49. § 3. ff. de leg. & fideiuſſ. lib. 10. Hot. Prat.

POTORIO argento quid contineatur, Pomp. indicat de aur. & arg. leg. l. in argento potorio. Poterium dicitur à Græcis, quod nos poculum dicimus. Spieg.

POTORIA enim vaſa ſunt apud Iulium Pollucem phiale, calices, cyathi, ſcyphi. Vlp. in l. Seiæ. ff. de auro & argent. Illud notandum eſt, potorij vaſis appellatione non ſolum venire quæ potionem ipſam continent & quibus bibimus, ſed etiam quæ infundunt in ipſa pocula, l. in argento, ff. de aur. & arg. Forc. in pen. iur. ciu. cap. 25.

POTVIT, pro poſſibile fuit l. 2 ff. de iniuſt. teſt. vt non poteſt. pro non eſt poſſibile, apud Terent. in Phorm. Non ſic futurum eſt, non poteſt. Ex Bud.

P R

P. R. nota eſt, non interiecto puncto Prætorem ſignificans: puncto interiecto, Populum Romanum, qua de re Victorinus Afer. in libr. de orthographia. P R. inquit, quoties Prætorem ſignificare vultis, nolite interpungere, ne fiat populus Romanus. Prat.

Πραγματευται in Nouellis Iuſtiniani, exactores tributorum accipiendi ſunt. Indicat hoc Suidas cum ait, [illegible] Briſſ.

PRAE pro ante. in l. ſi fideiuſſ. ff. qui ſatisd. cog. l. quicunque & l. mancipia. C. de ſeru. fug. t. Aliquando comparationem inducit: Vide l. ſi quis libertatem, in fin. ff. de pet. hær. & l. 2. Cod. de compenſ. Spieg.

PRAE manu, ad manum, in promptu. Vlp. l. 27. ff. de pign. act. Petenti mutuam pecuniam creditori, quum præ manu debitor non haberet, ſpecies auri dedit. Hot.

PRAE ſe ferre, eſt dicto, factove, & ipſa ſtatim fronte, qualem opinionem de aliqua re, aut homine habeas, confiteri: Vide Vallam, lib. 5.

PRAEAVDITAS, id eſt prius auditas, vt legati præauditas cuſtodias ad proconſulem remittant, l. 6. ff. de offic. proc.

PRAEBENDA, veteri loquendi modo, in l. inuiti 2. Vlpian. protulit neutro genere: vbi Accurſius præbendam legit, & ſubaudit annonam. Exempla veteris lectionis adducit Alc. 43. lib. 2. Pareg. qui obiter admonet, quas ſacerdotum præbendas vulgo vocamus, [illegible], poſſe nos Latinius in neutro genere præbenda dicere. Prat.

PRAEBENDA dupliciter accipitur. Primo pro quadam fructuũ perceptione à canonicatu ſeiuncta, quæ tametſi de rebus eccleſiaſticis detur, non tamen ratione diuini officij, ſed pro labore aliquo temporali, de eccleſia benemeritis conceditur, c. nullus de magiſtr. cap. poſſeſſiones 16. quæſt. 1. Aduocato puta, procuratori, aut ſyndico, cap. quicunque 12. quæſt. 2. & d. cap. poſſeſſiones, quam nihil ſpiritualitatis habentem laicus obtinet. d. capit. fin. gloſſ. cap. cum M. de conſtitut. Accipitur & aliter præbenda, vt canonicatui coniungitur c. edicto de præbend. propter diuinum officium competens, cap. cum in eccleſia, de præbend. in 6. quæ ideo beneficij verbo continetur, capit. pro illorum, & cap. fin. de præb.

PRAEBENDA in tit. extra de præbendis & dignitat. eſt ius percipiendi prouentus in Eccleſia collegiata ex actione proueniens, competens alicui tanquam vni de collegio, quod ius ex canonica deſcendit: non enim eſſe debet canonicus ſine præbenda, cap. relatum: extra illo tit. Prat.

PRAEBENDA eſt nomen iuris: quia non tantum ex poſſeſſionibus, & reditibus conſtituitur, ſed & ordine canonicatus, cui adnectitur, & iungitur. Prat.

PRAEBERE & tradere differunt. Tradere præſentem actum dationis ſignificat. Præbere autem cauſſam & materiam. Præbet ſermonem qui facit aliquid, de quo homines loquantur: præbet opinionem timoris, qui author eſt vt timeatur. Et apud Ciceronem præbet ſponſalia qui ſumptus iis celebrandis ſuppeditat, & præbet ludos, qui ſuis expenſis edit. Tradere ludos non diceretur recte. Potius enim ſcenici & hiſtriones ludos tradunt. Sic qui dominium nullum habet, tradere alij dominium non poteſt, præbere poteſt, id eſt tradere materiam & cauſſam dominij habendi. Conn. libr. 3. n. 3.

PRAEBERE fideicommiſſa, l. 9. C. ad legem Cornel. de falſ. id eſt, præſtare.

PRAEBERE ſeruitutem id eſt cedere, l. 76. ff. de leg. 2.

PRAEBERE conſilium dicitur magiſtratus, qui curat, vt ſi quos in conſilium adhiberi neceſſe eſt, cogantur & conueniant. Br.

PRAEBERE ſe legibus reum dicitur, qui vltro iudicio aut ſupplicio ſe offert. Senec. Epiſt. 71. Socrates potuit abſtinentia finire vitam: triginta tamen dies in carcere & in expectatione mortis exegit, vt præberet ſe legibus. Plin. Epiſt. Eſt quædam innocentiæ ſpecies, præbere ſe legibus. Briſſ.

PRAEBITIO, exhibitio. Vlpian. Sed & cæterorum (inquit) ſiue pecorum, ſiue armentorum, quod ad huiuſmodi præbitionem ſpectat, ad ipſius curam pertinent, l. 1. §. cura carnis, de off. præfect. vrb. Spieg.

PRAECARIA contractus eſt, quando fit conceſſio rei immobilis pro annua penſione de quinquennio in quinquennium, vel de nouennio in nouennium renouanda, c. 1. & 2. de præcariis gl. cap præcariæ 12. quæſt. 2.

PRAECEDENS fundi dominus, apud Paulum in leg. ſi quis alia, ff. quemadm. ſeru. amitt.

PRAECENTORES dicuntur cantores qui in choro incipiunt in eccleſia collegiata c. cum olim. de conſuet. Prat.

PRAECEPS feſtinatio, nimis feſtina, & quaſi rem & tempus præoccupans l. tutor qui repertorium, §. 1. de adminiſtr. tut. Spieg.

PRAECEPTA Decalogi vtriuſque tabulæ breuiter complectuntur verba Pomponij in l. 2. ff. de iuſtit. & iur. Veluti, inquiens, erga Deum religio, vt parentib. & patriæ pareamus. Quid enim hoc aliud eſt dictu, quam, diligi Deum ex toto corde, vt in priore tabula: & proximum tuum ſicut teipſum, vt in poſteriore tabula Decalogi, vel authore Chriſto? patria enim continet in ſe omnes proximos. Old.

PRAECEPTIO pro præſumptione, vel potius, vt ſic dicam, antecaptione, apud Papin. in leg. 2. de fund. inſtruct. Cum pater, inquit, duobus præceptionem bonorum aliæ dediſſet. Rhenan. noſter in Theſauro locution. Tacito ſolennium oſtendit, præcipere veteribus quoque authoribus interdum eſſe, præſumere, ſiue antecapere. Sic Vlpian. in l. ſi filia. famil. erciſc. Si filius familias ait, iuſſu patris obligatus ſit, debebit hoc debitum præcipere. & paulò infra, præcipiet, & præcipit. Item hoc tit. l. item Labeo. Legimus, aut ſi pluribus fuerit vnius rei præceptio relicta. Spieg.

PRAECEPTIO in iure genus eſt legati, quod & prælegatum dicitur, quo teſtatur vni ex hæredibus à cæteris cohæredibus aliquid legat. Verbi gratia, Titius, cum ſuprema ordinaret, Cajum, Mæuium, & Sempronium hæredes inſtituit, cæterum Mæuio fundum Tuſculanum legauit, Mæuius huiuſmodi fundum iure præceptionis ſiue prælegati habebit. Itaque non rectè ei, qui ex parte hæres non eſt, per perceptionem relinquimus. Nam qui dicit præcipito, vel præcipuam accipito, non dubie declarat ſe præſupponere partem aliquam hæreditatis: hoc enim dicit, ad partem, quam ei reliqui, volo ipſum & illud habere præcipuum. Exigebatur autem, quod per præceptionem relictum erat, iudicio famil. erciſc. Hæc Theophilus in §. ſed olim. Anch.

PRAECEPTIONEM dare. Scæuola d. l. 3. l. nomen. §. 1. Filio ex patre. ait, hærede ſcripto præſcriptionem dedit. Spieg.

PER præceptionem legare, & prælegare idem ſunt. l. Sextiam. 23 ff. de leg. 3. Hot.

PER præceptionem dare, legare, relinquere, id eſt, præter hæreditatis partem dare, l. 48 ff. de jur. fiſci. l. 25. §. vlt. C. fam. erciſc. l. 20. ff. de inſtruct. vel inſtr. l. 25. ff. de adimen. leg. & paſſim. in tit. de leg. 1. & 2. Briſſ.

PRAECEPTIONES relinquere, item præceptionum portiones tranſmitti, apud Papin. in fin. leg. miles ſororem. de legat. 2. Sc.

EX PRAECEPTIONIS cauſſa poſſidere, vide l. 1. §. ſi quis ex ff. quor. legator.

PRAECEPTOR, magiſter, qui artem aliquam docet.

PRAECEPTOREM omnibus beneficiis venerari, magna laus eſt auditorium. Socrati, cum diſcipuli multa pro ſuis quiſque facultatibus offerrent, Æſchines pauper auditor ſeipſum donabat

Digitized by Google

donabat. Certe Deo, parentibus, & præceptori bono, nunquam pares reddi possunt gratiæ. Prat.

PRAECEPTORIS optimi adfectus erga auditorem suum est honestissimus. Non est enim vulgaris amor, quem bonæ literæ inter præceptorem, & discipulum conciliant.

PRAECEPTVM, siue præceptio pro scriptura, vel instrumento in Lomb. lib. 2. tit. 17. Si guastualdus aliquid per douationem acquisierit, sit illi stabile, si per præceptionem indulgentiæ regis hoc illi fuerit confirmatum. Item tit. seq. Reddant omni tempore secundum domini sui præceptionem, Aymo. lib. 5. tit. 36. Richildis compendium ad Ludouicum veniens, attulit ei præceptum, per quod pater suus illi regnum ante mortem suam tradiderat. Prat.

PRAECEPTORVM, ac scientiarum doctorum officium est, vt se vtiles studiosis præbeant, moribus facundiaque excellant, l. 2. C. de profess. & medic. vt ea doceant quæ ad institutionem animæ, corporis, rerumque, atque adeo, ad totius Reip. emolumentum facere videntur. Host. in summa extr. de magistris n. 4. (Prius enim animas, post linguas eruditas fieri oportet) vt veritatem doceat, & vel certe id, quod omnino verius credit, nec quicquam ob vllius reuerentiam vel verecundiam omittat, vel occultet, cap. relatum 37. dist. Maiore enim cum Reip. malo præceptor falsa vel mala docet, quam vllus alius munere docendi non fungentium. Host. in summa d. tit. n. 6. Multa notatu digna de Præceptorum officio legere licet apud D. Heresbachium in libello de educandis erudiendisque principum liberis, quibus adde Nicolaum Euerhardum in locis legalibus in præfat. Iustin. in procem. ff. tit. C. de vet. iur. enucl. Ad hanc ergo diligentiam & assiduitatem magistros ac præceptores non solum necessitas & vtilitas publica, verum etiam proprium officij ipsorum nomen exhortari debet, cum sciant se holitores amœno illi horto Reip. præpositos, & magistratus iuuentutis tam à Deo quam hominibus constitutos esse. Reuoluant sæpius exemplum Eli: idque ad se etiam pertinere sciant: sæpius intueantur illud Iurisconsulti in l. 5. §. fi. & l. seq. ff. ad leg. Aquil. non faciendæ iniuriæ, sed monendi & docendi causa iuuentuti se præfixos, & leuem castigationem in parum bene discentes, vel peccantes, non sæuitiam concessam esse, l. 5. §. si adeo, vt nimia præceptoris sæuitia inulta manere non debeat, cum culpæ adnumeretur, l. 6. ff. ad legem Aquil. Gœdd. ad l. cui præcipua, 57. in princ. nu. 11. ff. de verb. sign.

PRAECIDERE, vulgus, quotare appellat, i. designare quorumquemque articulum, quorumquodque caput oppugnare velit litigator: ne in vniuersum admissus, licenter tergiuersari, & identidem euariare possit. Græci κατατέμνειν dicunt: Vide Bud. in Annot. ad leg. poster. de orig. iur. Spieg.

PRAECIDERE, est abscindere, secare. Briss.

PRAECINGIMVS vestimenta; Accingimus arma, alioqui vestimentorum appellatione gladius comprehenderetur: quod Bayfio Iurisconsul. eloquentiss. nequaquam videtur rationi consentaneum. Vestimenta enim inuenta sunt, vt nos à frigoribus calore, & imbre tutarentur: arma verò, vt à telorum impetu. Spieg.

PRAECIPE, ante alios cape, & id præcipuum sibi habet præter hæreditariam portionem: & vt Græce dicitur, ἐξαιρεῖσθαι, l. si filia nupta, §. 1. ff. famil. erciscund. l. 35. §. 1. ff. de leg. 2. l. 90. ff. ad leg. Falcid. Prat.

PRAECIPERE, præ aliis capere, ne conferatur in diuisionem. Vlpian. in l. si filia nupta, §. 1. ff. famil. erciscund. si filius-familias, ait iussu patris obligatus sit: debebit hoc debitum præcipere, *fur abziehen* Oldend.

PRAECIPERE alias est iubere, vt faciunt qui aliis præsunt. Vnde præcepta Magistratuum dicuntur, & præcepta iuris. Old. Prat.

PRAECIPERE, pro instruere, docere. Qua ratione præceptores appellantur, quasi institutores. Cicer. de finibus: sapientia præceptrice, in tranquillitate viui potest. Old. Prat.

PRAECIPERE interdum est per præceptionem relinquere. Sic alumno præcepit militiam l. 102. §. alumno ff. de leg. 3.

PRAECIPITARE est in præceps deiicere, vt in cap. ex parte de sepul. extr. hinc & præcipitatio dicitur inconsiderata actio, vt Clem. pastoralis de re iudic. Io Bello. Etym.

PRAECIPITARE alias est vrgere. Briss.

PRAECIPVA, Donatus in 5. Æneid. scribit, dici, quæ præter cõmunionem singulis proprio nomine deputantur, vt fit sæpe in testamentis, cum aliqua per præceptionem singulorum esse hæredum conscribit testator. Sidon. Apoll. lib. 16. Epist. ad Patientem: illud autem deberi tibi quodam, vt dicunt Iureconsulti, præcipui titulo, nec tuus poterit ire pudor inficias. Adde l. vlt. in prin. ff. de leg. lib. 2. l. 1. §. nec castrense, ff. de col. bon. Nec vero in hereditariis duntaxat quæstionibus huic verbo locus est. Nam & socius præcipere dotem à socio de communibus bonis numeratam dicitur, l. 80. ff. pro socio. Et quod ex re alterius dominorum communis seruus quæsiit, is cuius ea res fuit, præcipere dicitur, l. 45. ff. commun. diuid in testamentis autem qui quid præcipere iubetur, id præcipuum & sui iuris sibi habere præter hereditariam portionem iubetur, &, vt Græce effertur ἐξαιρεῖσθαι κλῆρον, l. 35. §. 1. l. vlt. in princip. ff. de gat. 2. l. 90. ff. ad leg. Falcid. l. 10. ff. de alim. leg. l. 27. §. 1. præceptis, ff. ad Trebel. Briss.

PRAECIPVVM dicitur, quod hæredibus per præceptionem legatum est: id est, quod iisdem quibus hæreditas relicta est, ita est legatum, vt in iudicio familiæ erciscundæ id antequam partes distribuantur, capiant l. 90. ff. ad leg. Falcid. l. 35. §. 1. leg. vltim. ff. de legat. 2. l. 27. §. si præcep. ff. ad Trebell. Eius autem legati hanc formulam Vlpian. cap. Inst. 24. prodit: L. TITIVS ILLAM REM PRAECIPITO Item TITI fili, hoc amplius de medio sumito, &c. l. vxorem, 41. §. 3. ff. de l. 3. Hujusmodi autem legatum, vt Cajus li. 2. Inst. scribit, non nisi vni ex hæredibus relinqui potest, cui aliquid supra hæreditatis partes præcipui titulo relinquitur.

PRAECIPVVM etiam habere quis dicitur quod neque in collationem, neque in diuisionem venit. Briss.

PRAECIPVVM, pro non communi cum aliis subinde legitur apud Iureconsl. vt apud Scæuolam in princ. l. vlt. de leg. 2. Et adiecit, inquit, se præcipua hęc eum suisque iuris & post mortem suam habere velle. Spieg.

PRAECIPVVS, id est singularis, eximius, commendatione dignus. Briss.

PRAECISE, non est quod vulgo putant, diserte, *mit ausgetruckten vnd klaren VVorten*, sed abrupte, & abscisse, *verdunckelich, vnd vnverstendtlich*. Sic enim Bud. inquit. Præcisè dicere, id est, compendio sermonis, & per defectum, & aliquid subintelligendum. Spieg.

PRAECLVDI, id est, excludi. Omnis agendi via præcluditur, l. vlt. ff. de acceptil.

PRAECONES (vocis etymum in Reuchlinianis Progymnasmatis indicauimus) Senatusconsl. postquam decreta erant, recensebant: iudices, & candidatos suis nominibus appellabant: litteras in Senatu publice legebant: bona, quę proscribebantur, publicę auctioni proponebant, ac proclamabant, & pretia, vt inquit Cic. conficiebant. Spieg.

PRAECONES in committis legum, subiiciente scriba leges pronunciabant: in comitiis magistratuum tribus citabant, qui designati essent renunciabant: in iudiciis, iudices, reos & testes citabant, audientiam faciebant, Oratores dixisse pronunciabant, in auctionibus rei precium indicabant, addictam à Magistro rem venditam pollicebantur. Hot. Prat.

PRAECONIS vox legis vox est, vt Nou. 69. τὸν νόμον φωνὴ præconis voce Iulianus interpretatur. Ad eundem vero modum Vasconiæ quibusdam regionibus dum publice traducuntur fures & cæduntur, præit præco clamitans: Talia patietur eadem qui fecerit, imo grauiora Cuiac. obseru. lib. 8. c. 7. in fin.

PRAECONIVM est præconis merces, vt ex Catone ostendit Turneb. lib. 10. aduers. c. 8.

PRAECONIVM missum, id est, præcones missi, vt delectos citarent, &c.

PRAECORDIA, inquit Plinius, vocamus vno nomine exta in homine Præcordiorum nomina plura Rhodig. indicat lib. 2. cap. 51. Spieg.

PRAEDA, inquit Gell. proprie dicuntur ipsa rerum corpora quæ capta sunt Labeo in l. antepē. ff. de capt. & postlimin. Si quid, inquit, bello captum in præda est. vide Bart. in l. hostes & in l. si quid in bello. eod. tit. Spieg.

PRAEDAE occasionem præbere, hoc est, inuasionis occupationis iniquæ. Vlp. in l. 1. in princ. si ventr. nom. in possess. Prat.

PRAEDES generaliter dicebantur sponsores, id est, qui pro aliis fide iubebant. Plerunq; autem ij qui pro mancipibus spondebant, hoc est pro iis publicanorum principibus, qui vectigalia à censoribus constituta auctione redimebant. Hinc Varro de ling. Lat. 5. Præs, inquit, dicitur, qui à magistratu interogatus, in publicum vt præstet: à quo & tum respondet dicitur Præs. Id autem quo cauebatur, prædam dictam idem testatur. lib. 4. Prædia dicta, item vt Prædes, à præstando, quod ea pignori data publice mancupi fidem præstent: sic enim legendum docuit Ioseph. Scalig. Hinc illud Cic. in Orat. pro domo. Postremo ne in prædæ quidem societate mancipem aut prædem socium reperire potuisti: nam alludit ad Publicanorũ societates, quorum alij mancipes, alij, eorum prædes erant. Cæteri communi nomine Publicani dicebantur. Veteribus gloss. Prædes sunt, ὁ ὑπὲρ τοῦ ἀφειλομένου ἐγγυώμενος. Prat.

PRAEDES dicuntur satisdatores locupletes pro re, de qua apud iudicem lis est, ne interea qui tenet, diffidens causæ, possessionem deteriorem faciat tecta diffipet, excidat arbores, & culta deserat. Pedianus, Idem ait: prædia sunt res ipsæ: prædes homines, id est, fideiussores, quorum res bona prædia nunc vno nomine dicuntur: quod & supra indicauimus Spiegel.

PRAEDESTINARE, præordinare, verbum est, quo solo Ecclesiastici Doctores vtuntur. Prædestinatio, autore Diuo Augustino, à præmittendo, & præueniendo, & præordinando futurum, dicitur. Spieg.

PRAEDIA Agonethica, Lege, Agonothetę dicebantur.

Digitized by Google

PRÆDIA libera & serua memorat Cicero in agraria contra Rullum. Optimo (inquit) iure ea sunt profecto prædia, quæ optima conditione sunt. Libera, meliore iure sunt, quam serua &c. vbi Cicero hisce verbis Optimo iure, optima conditione, interpretatur ea significari prædia, quæ libera, soluta, & immunia sunt. Baluin. in Scæuola.

PRÆDIA stipendiaria & Tributaria ea fuisse videntur quæ ab hostibus capta populus Romanus vel princeps suis emphyteutis, qui vectigal aut tributum eo nomine dependerent, dabat. Sæpe quidem suis ducibus, aut militibus assignabat pro præmio virtutis, vt neque vectigal, neque censum, aut tributum, eo nomine pensitarent, sed immunia prædia possiderent. Sæpius tamen vectigalibus aut tributariis hominibus dabat: vt refert Balduin. in commentar. super Instit. Iustin. l. 2. titul. 1. de rer. diuision. & adquir.

PRAEDIA communia accipere debemus, si pro indiuiso communia sunt, l. magis puto, ff. de reb. eor.

PRÆDIA vrbana ruinosa, l. verum §. si locupleti, vers. Sed hæc res ff. de minorib. Spieg.

PRAEDIATORES, de quibus Caium scripsisse constat ex iudice l. 54. ff. de iur. dot. dici putantur, qui iuris ad prædia & prædes pertinentis periti sunt. Cicero pro Baldo, Etenim Q. Scæuola ille Augur quum de iure prædiatorio consuleretur, homo iurisperitissimus consultores suos nonnunquam ad Furium & Cassellium prædiatores reiiciebat. Quod idem scribit etiam Valerius Maximus apud quem tamen PRÆTORIO corrupte legitur, pro PRÆDIATORIO: quod me aliquando in errorem induxit. Hot. Turneb. aduers. libr. 20. c. 30. secutus veteres glossas quæ prædiatores interpretantur ὠνητὰς ὑπαρχόντων, hoc vocabulo significari eos vult, qui bona & fortunas eorum emunt, qui pro vectigalibus populi obligantur. Quibus adde quod scribit in Topicis Boetius: vindex est qui alterius causam suscipit vindicandam: veluti quos nunc prædiatores vocamus. Ita legit Cuiac. 5. obseruat. 29. non procuratores. In Lexico B. Germani prædiator definitur ὁ τοῦ ἑτέρου δημοσίου ἐπιδιαβάτης, ὠνητὰς τῶν ὑπαρχόντων. Quam interpretationem comprobent hæc Suetonij in Claudio cap. 9. verba, ad eas rei familiaris angustias decidit, vt cum obligatam ærario fidem liberare non posset, in vacuum lege prædiatoria venalis pependerit. Briss. Prat.

PRAEDICAMENTVM & circumstantia, iudicio Appelli in hoc distant. Prædicamentum est accidens in abstracto à substantia separatum. Id tum fit, cum naturam & essentiam ipsius, vel definiendo, vel diuidendo quærimus, vt tria, quadrans, hemina &c. prudentia, metus, albedo, &c. mancipatio, libertas, &c. Atque hæc est Idea illa Platonica, de qua tam varia à maioribus scripta sunt: quam Plato dixit esse perpetuam. Circumstantia vero est accidens in concreto, atque adeo substantiæ inhærens, vt tres tutelæ, quadrantis hæreditas, heminalis cantharus, &c. prudens Brutus, meticulosus Paris, albus paries, mancipium Stichus, pubes Sempronius, &c. Spieg.

PRAEDICABILES voces quæ dicantur & quare: vide voces.

PRAEDICARE, pro aperte dicere apud Vlp. in fin. l. si quis, ff. de petit. hæred. Prædicare item præco dicitur dum aliquid palam promulgat & pronunciat ex Senatusconsulto. Spieg.

PRAEDICARE, est ante dicere & denunciare. Si ego scissem talem esse seruum, nec prædixissem, vt possis præcauere, l. 16. §. sed cum seruus, ff. mandat. Briss.

PRAEDII appellatione etiam pars continetur, l. dotale, §. prædii illo tit. Spieg. Adde Baluini comment. super Instit. Iustin. lib. 2. tit. 8. quib. alien. lic. vel non.

PRAEDITVS à Latinis accipitur pro affecto, ornato, decorato, instructo, aucto, amplificato, cumulato. In malam verò partem cum sumitur, poni solet pro perdito, vel contaminato. In bonam, vt præditus dignitate, apud Iurisconsult. l. sed qui magna ad Trebel. & in constit. princ. titul. Si quacunque præd. pot. leg. mancipia, de seru. fugit. Spieg.

PRÆDIVM non quasi perhæredium, sed à præstando dictum docuit Varro, quia præstat nobis reditum & vsum sui. Est autem generale nomen, tam possessionis, quam agri. Itaque qui fundum patrimonialem, vel vectigalem, aut Emphyteuticarium habet, prædium possidet, Prædium est totum, quod pro arbitrio possidentium pluribus quandoque constat fundis: nam fundus in prædio est, sicuti locus in fundo. Et ideo interdum vnicus fundus prædium est, si partes sibi in prædio dominus non discernat, l. locus 60. in fin. & l. vrbana 198. ff. de verb. sign. tit. C. de præd. minor. l. 1. in princ. §. 1. l. 3. 4. 7. 8. & l. 11. 12. 13. 15. ff. de fund. dot. Distinguitur autem prædium in vrbanum & rusticum, rub. ff. de seruit. vrba. præd. & rub. ff. de seru. rust. præd. Vrbanum ab vrbe, vti rusticum à rure deriuatum est: vt quicquid vrbanum non sit, rusticum perhibeatur. Etsi autem vrbanum ab vrbe dictum sit: non tamen illud quemadmodum vrbis significatio, ad locum: sed ad vsum ac finem cujusque rei refertur, l. 2. vbi Gœdd. de verb. signif. & patet ex l. 4. §. si ita legetur, ff. de penu legat. l. seruis vrbanis 99. de legat. 3. l. 1. com. præd. l. quemadmodum 12. de supel. leg. nam cum eorum quæ in vrbe versantur, mores sint longe elegantiores, & majori suauitate præditi, quam qui semper ruri vixerunt: & alius cultus aliud vitæ genus vrbicorum sit quam agrestium: inde factum est vt illud proprie vrbanum diceretur, quod magis ad ciuilem & humiliorem vitam aptum videretur, quod vero magis agrestibus ipsisque agris ac fructuum curæ conuenirent, rusticum haberetur. Hinc Labeo acutus verborum interpres: Quemadmodum inquit, seruus vrbanus & rusticus distinguitur non loco, sed genere vsus (hoc est à fine & vsu) ita vrbana penus & supellex ad vrbanum vsum, non ad locum vrbanum aut peregrinum dirigenda est: multúmque interest penus & supellex ea, quæ in vrbe sit, an vrbana legetur, vel promittatur, d. l. quemadmodum. dict. l. 4. §. si ita legetur. Neratius in l. eo iure. ff. in quibus causs. pign. Paulus in d. l. seruis vrbanis 99. Hinc Pompon. in l. 166. in princ. ff. de verb. sign. Vrbana familia, inquit, non loco, sed genere distinguitur. Sic Vlpia. in l. vrbana prædia 198. ff. de verbor. signif. Vrbana prædia, ait, omnia ædificia accipimus, non solum ea quæ sunt in oppidis, sed & si forte stabula sunt, vel alia meritoria in villis & vicis, vel si prætoria voluptati tantùm deseruientia: quia vrbanum prædium non locus facit, sed materia. Proinde hortos quoque si qui sunt in ædificiis constituti, dicendum est vrbanorum appellatione contineri. Plane si plurium horti in reditu sunt, vinearii forte vel etiam holitorij magis, hæc non sunt vrbana. Omne ædificium esse vrbanum prædium dicit, quia ædificium appellatur, quicquid ædis causa factum est, quare quicquid ædificium proprie dicitur, vrbanum prædium est quia habitationis causa paratum. At quæ erant in agris ædificia, non hominis habitandi, sed fructuum causa, construebantur: vt villa quæ tota aut fructibus conseruandis, aut pecori stabulando, aut colono recipiendo seruiebat, qui colonus fructuum & ipse causa est, & domini quasi instrumentum: ideo tota villa prædij rustici nomine censebatur: nam & ipsa proprium suum nomen à vehendis fructibus sumpsit quasi vehilla autore Columella. Connan. lib. 4. c. 10. num. 5. Adde Brecii. in l. vrbana, in tit. de verb. & rer. signif.

PRÆDIVM dotale, Vlpian. accipiendum esse ait, tam vrbanum, quam rusticum, l. dotale, de fund. dot. Spieg.

PRÆDIVM pignori nexum apud Vlp. in l. epistola, ff. de pact.

PRÆDIVM seruiens, seu fundus seruiens dicitur, quod vel qui debet seruitutem. At fundus cui debetur seruitus prædium dicitur dominans: Visc. Zas. §. æque, Instit. de actionib. Prat.

PRÆDIVM suburbanum est, quod promiscuum habet vsum, & vrbanum & rusticum scilicet, magis tamen rusticum, quam vrbanum, Gœdd. ad l. 198. n. 8. de verb. sign.

PRÆDIVM tamiacum. Qui sint tamiaci fundi, venire potest quantumuis perito in dubium. Accursius plures adfert opiniones, quas potius somnia dixerim. Ale. igitur fundos tamiacos esse putat, qui dispensatori publico præstabant annuos fructus vectigales, quibus ille postea in domo imperatoria dispensabat alimenta. Nam ταμίαν dispensatorem significat, vt scribit Alc. in tit. de prædiis tamiac. & Pyrrhus ad tit. de fun. rei priu. Anch.

Prædo definitur, qui interrogatus cur possideat, respondurus sit, quia possideo: nec contendit se hæredem, vel per mendacium, nec vllam causam possessionis possit dicere, l. 11. §. vlt. l. 12. & l. 13. ff. de hæred. petit.

PRAEDONES, & hi qui bona fide possident, opponuntur, l. 13. ff. de noxalib.

PRAEDONES pro piratis. Briss.

PRÆDONES proprie sunt, qui cum bellum non indixerint, hostiliter tamen grassantur, qui & latrones, siue latrunculi appellantur, l. hostes 24. ff. de capt. Eiusmodi sunt quos Cic. in II. de inuentione describit: Crassus consul, inquit, quosdam in citeriore Gallia nullo illustri, neque certo duce, neque eo nomine neque numero prædatos, vt digni essent qui hostes populi Romani dicerentur, quod tamen excursionibus & latrociniis infestam prouinciam redderent, consectatus est, &c. Prat.

PRAEDONES in petitione hæreditatis accipiuntur, qui cum scirent ad se hæreditatem non pertinere, bona sine iusta aliqua possidendi causa inuaserunt, l. 25. l. 27. quod autem ait, ff. de pet. hær. l. 34. ff. si prædo, ff. de solutionibus. Et qui nullam causam possessionis dicere possunt, l. 11. §. vltim. cum seq. ff. de pet. hær. Adde Baluini comment. super Instit. Iustin. lib. 4. tit. 15. de interdictis. Sed & alias quilibet iniustus & malæ fidei possessor prædo vocatur, l. 55. ff. de cond. indeb. l. 21. §. si prædo, ff. de pignor. act. l. 13. ff. de noxalibus, l. 34. ff. de negot. gest. l. 7. §. inter ff. comm. diuid. l. 5. & l. 13. §. ex facto, ff. de adqui. possessor. l. 1. §. non quærimus, ff. si quis omissa caus. test. Itaque & bonæ fidei possessor post petitam hæreditatem prædo dicitur. l. 33. §. seruus, ff. de pet. hæred. quia post controuersiam motam omnes incipiunt malæ fidei possessiones esse, l. 27. §. etiam si ante ff. eodem titul. Prædonis item loco habetur is, qui tacitam fidem interposuit vt non capienti restitueret hæreditatem, l. 48. ff. de pet. hæredit. Nemo certe prædo est, qui pretium numerauit. l. 15. §. sed quis. ff. eod. tit. Quo pertinet l. 166. ff. de diuersis reg. Non est etiam prædo, qui dolo caret, quamuis in iure erraverit, l. rit. l. 27. §. scire, ff. de petit. hæred. Briss.

PRAEDO-

PRÆDONIVS, a, um, qui prædonis est. Vlp. l. 25. §. 3. ff. de hæred. petit. Si vero postea conscius hæreditatem nihil ad se pertinere, prædonio more versari cœpit, Prat. Hor.

PRÆESSE jurisdictioni & tribunali accipimus de magistratibus, quive in aliqua potestate positi ius dicunt. Brisſ.

PRÆESSE, verbum est proprium Iurisconsultorum cuiu litigatori auctores erant vt iure ageret. Hinc illud P. Mutij Scævolæ in lib. de Orat. 1. Id, nisi hic in tuo regno essemus, non tulissem, multique præessem qui aut interdicto tecum contenderent, aut te ex jure manu consertum vocarent. Hinc illud Cic. de Chelidone, amica Verris: statuunt petere auxilium à Chelidone, quæ isto prætore non modo in iure ciuili, priuatorumque omnium controuersiis populo Rom. præfuit, verumetiam in his sartis tectisque dominata est. Superius enim sic dixerat: redite in memoriam quam inanes domus eorum qui consulebantur, quam plena atque referta Chelidonis. Sic Pompon. in l. 2. de orig. jur. Augescente ciuitate, & qui præerant, agendi genera composuerunt. Hor. Prat.

PRÆESSE prouinciis dicuntur, qui prouincias regunt: vt puta proconsules, præsides, aut alij id genus, Brisſ.

PRÆFATA jura, id est supradicta, l. 19. §. vlt. ff. commun. diuid.

PRÆFATIO pro procemio, Brisſ.

PRÆFATIO, id quod proloquimur antequam ad rem veniamus Eius vtilitatem Cujas in l. 1. de orig. jur. belle demonstrat, dum ait ad fin. Namque (ni fallor) istæ præfationes & libentius nos ad lectionem propositæ materiæ perducunt: & cum eo venerimus, eius euidentiorem præstant intellectum. Quintilianus author est libro 4. si multiplex causa est, sua quibusque partibus danda præfatio est. Spieg.

PRÆFATIO id erat in pactorum formulis, quod præscriptio in Senatusconsultis. Hinc Paul. in l. Titio quæ §. 1. de verb. obli. Ea quæ in præfationib. conuenisse concipiuntur, etiam in stipulationibus repetita creduntur: Id est, quæ in ingressu contractus facta sunt, stipulationi inesse dicuntur, licet pure facta sit, confer l. item quia, §. idem Iuliano. ff. de pact. l. lect. ff. si cert. petat Prat.

PRÆFECTI fisci. In pandectis fiscus & ærarium, quod ante monuit Pyrrhus, crebro conuertuntur. At vetustiores ita ærarium à fisco distinguebant, vt Reipublicæ ab Imperatoris pecunia distincta erat. Sic & ærarij quæstores tribunique fisci à præfectis distabant. Spieg.

PRÆFECTIANI ab Imp. dicebantur postremis temporibus qui præfecti prætorio apparitores erant l. 2. & 3. Cod. de apparit. præf. prætor l. 8. C. de off. rect. prouinc. Atque hoc vocabulo vtitur Tribonianus libr. 12. C. lib. de castrensi peculio militum, nam pro Præfectis annonæ restituendum, Præfectianorum ex lib. veter. vt testatur Iacob. Cujac. in not. Instit. tit. de milit. testam. Marcellinus lib. 17. vt nec præfectianus, nec præsidialis apparitor ad soluendum quenquam vrgeret. Prat.

PRÆFECTORIVS vir leg. 1. ff. de Senat. & in epistol. Iustiniani Pandectis præfixa, Prat.

PRÆFECTVS Ægypti: vide paulo post.

PRÆFECTI ærarij primum ab Augusto instituti sunt: vt scribit Dio libr. 55. Cum enim ærarium conficiendi ratio excogitari non posset, ipse certum ac proprium ære suo constituit, quod militare appellauit: eiusque administrationem tribus prætoriis sorte lectis ad triennium mandauit: qui binis lictoribus aliisque ministris vterentur. Post cum neque ipsius pecunia neque ea quæ à regibus & populis mittebatur, satis locupletari ærarium posset, constituit vt pars hæreditatum ac legatorum vicesima eo referretur: præter quam quæ proximis cognatis aut pauperibus relinquerentur. Postremis autem temporibus eosdem præfectos à principe deligi ac sine lictoribus creari solitos eodem loco scribit: quorum officium quale fuerit colligi potest ex leg. cum quidam, ff. de his quæ vt indig. auf. leg. 2. §. res. ff. ne quid in loc. public. leg. edicto, l. Adrianus, ff. de jure fisc. leg. 4. §. plane, ff. de fideicom. lib. l. i. §. tutores, ff. de falsis, Vlpianus l. 2. §. 2. ff. de transact. Apud procuratorem Cæsaris transigi de alimentis potest, scilicet si a fisco petantur alimenta. Secundum quæ & apud præfectos ærarij transigi potest. Sueton. in Augusto, vtque perpetuo ac sine difficultate sumptus ad tuendos eos, prosequendosque suppeteret, ærarium militare cum vectigalibus nouis constituit. Quod autem hoc ærarium Dio ad Prætorios refert, id Suetonius alteri, attribuere videtur Auctor fuit Senatui, inquit, vt cura ærarij à Quæstoribus vrbanis ad Prætorios Prætoresque transiret, nisi forte in vtroque hoc factum sit. Cum idem libr. 43. scribat publicæ pecuniæ administrationem, quæ Fabio Caninio Coss. ad Ædiles translata fuerat, postea Quæstoribus redditam non esse sed Prætoriis viris commissam, quod ipsum etiam ex Gellij lib. 3. cap. 25. intelleximus. Quod autem, inquit, per Quæstorem dixi pecuniam ex prædæ venditione contrahi, intelligi nunc oportet. Præfectum ærario significari: nam cura ærarij à Quæstore ad Præfectum translata est. Prat.

PRÆFECTVS annonæ magistratus fuit extraordinarius, vtilitatis causa constitutus, vt scribit Pompon. l. 2. §. 17. de orig. jur. Liuius li. 14. l. Minutium nominat, quem præfectum vrbi à plebe creatum fuisse scribit. Constat ejus munus fuisse, vt videret ne plebs annonæ inopia & caritate laboraret, vbique panis copia redundaret, ponderéque iusto, ac mundicia debita panis veniret. Itaque si quid ad annonam pertinens commissum erat, ipse cognoscebat, Martianus l. 13. ff. de acusat. Mulierem, inquit, propter publicam vtilitatem ad annonam pertinentem audiri à Prætecto annonæ deferentem, diuus Seuerus & Antonius rescripserunt, vide Cassiod. libr. 6. Variar. in formula præfecturæ annonariæ. Prat.

PRÆFECTVS Augustalis, siue Præfectus Prætorio Augustalis dicebatur is, cui Princeps summum imperium & proconsulari par in Ægyptum dedit. Vide paulò post Præfectus Ægypti. Pr.

PRÆFECTOS fabrorum ita Pompon. Lætus describit, vt sint artifices, qui castra sequebantur, vt fabris lignariis ferrariisque præsint. Vide Pyrrh. & Veget. qui explicat munus præfecti castrorum Spieg.

PRÆFECTVS Prætorio translata in vnius dominatum Republ. exemplo Magistrorum equitum ab imperatore creari solebat: eisque dari plenior (vt Pompon. & Arcadius scribunt l. 2. §. populi deinde, ff. de orig. iur. l. 1. ff. de offic. præfect. præt.) licentia ad disciplinæ publicæ emendationem, quibus initiis adeo is magistratus creuit, vt appellari à præfectis prætorio non posset. Credidit enim princeps, eos qui ob singularem industriam, explorata eorum fide & grauitate, ad hujus officij magnitudinem adhiberentur, non aliter iudicaturos esse, pro sapientia, ac luce dignitatis suæ, quam ipse foret iudicaturus leg. 1. ff. de offi. præf. præt. Vnde autem dictus sit, Asconij extat autoritas. Veteres, inquit omnem magistratum, cui pareret exercitus, Prætorem appellauerunt, vnde & prætorium tabernaculum ejus dicitur, & in castris porta prætoria, & hodie quoque præfectus prætorio. Quibus ex verbis perspicuum est, Præfectum prætorio dici eum qui militibus iis præerat quos imperatores in sui custodiam elegerant, quod institutum primum ab Augusto fluxisse, Suetonius in ejus vita Dio libro 55. testantur. Dio quidem, vbi scribit eorum decem millia fuisse, legionémque illam suos habuisse fasces. Constat autem ex plerisque omnibus solitum ab imperatore cingulum vna cum gladio dari præfecto prætorio, & memorabilis vox Trajani literis mandata est, qui cum præfectum suum cingulo donaret, ita dixisse traditur: Accipe hunc ensem, & siquidem recte atque è Republ. imperauero, pro me: sin secus, in me vtere. Quam vocem suam in Panegyrico Plinij significans, ita loquitur: Ego quidem in me si omnium vtilitas ita poscceret, etiam præfecti manum armaui. Suetonius & Plinius hanc præfecturam equitibus Romanis mandari solitam scribunt, Ille his verbis: Vespasianus, inquit, præfecturam quoque prætorij suscipit nunquam ad id tempus nisi ab equite Romano administratam. Plinius autem Titum alloquens, Et quod his nobilius fecisti dum illud patri pariter & equestri ordini præstas, Præfectus prætorio ejus. Hæc autem potestas vsque eo posteriorem Cæsarum beneficiis creuit, vt etiam postremis temporibus ad prouincias regendas cum summo imperio missi sint. Cassiod. etiam epist. lib. 6. Potestati præfecti prætorio, inquit, nulla dignitas est æqualis, vice sacra iudicat, nullus ei miles fori auctoritate præscribit, excepto officiali militum. Curiales enim etiam verberat, in officio suo ius retinet singulare, & talibus tantisque noscitur iubere, quos etiam prouinciarum non auderent iudices in qualibet parte contemnere. Militiæ perfunctis. Tribunorum & notariorum honorem tribuit, & milites suos illis exæquat. grataniter implet Imperator quæ ille constituit. Prat. Cæterum Præfecti Prætorio quatuor sub Constantinopolitanis imperatoribus fuere: duo in partibus orientis, videlicet Præfectus prætorio per orientem, Præfectus prætorio per Illyricum: totidem in partibus occidentis, videlicet Præfectus prætorio per Italiam, & Præfectus prætorio per Gallias. Sub dispositione præfecti prætorio Orientis erant Diœceses quinque, Oriens, Ægyptus, Asiana, Pontica, Thracia. Oriens autem prouincias continebat 5. Ægyptus 6. Asiana 10. Pontica 10. Thracia 6. Sub dispositione vero Præfecti prætorio per Illyricum erant Diœceses duæ, Macedonia & Dacia, quarum hæc prouincias 5. illa 6. complectebatur. Sub dispositione Præfecti prætorio Italiæ erant Diœceses 3. Italia, Illyricum, Africa. Prior Prouinciis 17. circumscribebatur. Altera prouinciis 16. posterior 7. Sub dispositione Præfecti prætorio Galliarum erant Diœceses duæ, Hispania & Britannia. Illa 7. hæc 5. prouinciis concludebatur. Iustinianus vero debellatis & exactis Wandalis Africam à Prætoriana Italiæ præfectura exemit, eique propriam præfecturam dedit, leg. 1. leg. 2. Cod. de offic. præfect. prætor. Africæ ita additus est quatuor superioribus quintus Præfectus prætorio Africæ, eique subditæ sunt 7. prouinciæ. Tingitana, Carthago, Tripolis, Numidia, Mauritania, Sardinia, Byzacium: sic enim postrema hæc prouincia scribenda est cum ex veteribus codicibus, tum ex notitia dignitatum. In qua tamen vno in loco Byzantium perperam legitur. Quem errorem etiam cumeit iox

Digitized by Google

secunda, C.de offic. præfecti Prætor. Afric. vbi prouincia hæc Bizacena non Byzantina appellatur : Et Plin.lib.4.Natur.hist. c.4.qui Bizacium in Africæ regionibus numerat. Briss.

PRÆFECTVM prætorio ὑπαρχον τῶν πραιτωρίων vocat Procopius lib.1. de bello Persico non semel.

PRÆFECTVS vigilum non est magistratus, sed vtilitatis causa extra ordinem constitutus, l.2.§.capta deinde,ff.de orig.jur.

PRÆFECTVS vigilum institutus est ab Augusto : nam cum septem cohortes opportunis locis constituisset, vt binas regiones vrbis vnaquæque cohors tueretur:præposuit eis Tribunos, & super omnes spectabilem virum qui præfectus vigilum appellaretur. Is cognoscebat de incendiariis, effractoribus, furibus, raptoribus, receptatoribus : nisi si qua tam atrox tamque famosa persona sit,vt Præfecto vrbi remittatur.& quia plerunque incendia culpa fiunt inhabitantium, aut fustibus castigat eos qui negligentius ignem habuerunt, aut seuera interlocutione comminatus,fustium castigationem remittit. Idem per totam noctem vigilare debebat & coerrare calciatus cum hamis & dolabris, & curare omnes inquilinos admonendos, ne negligentia aliqua incendij casus oriatur : Præterea vt aquam vnusquisque inquilinus in cœnaculo habeat. Hæc ex l.3. ff.de offic.præfect.vigil. Dio lib.55. vt vertit Hotom. Cum per id tempus multa in vrbe incendio periissent, libertini generis homines septem in locis,incendijs procurandis delegit,eisque equitem vnum præfecit, eo consilio vt perexiguo tempore illorum opera vteretur : Verum cum experiundo cognouisset præsidium illud & vtilissimum & maxime necessarium esse, retinuit, suntque vsque adhuc nocturnæ quodammodo excubiæ militares non ex libertinis tantum, verum etiam ex aliis constitutæ : quæ muris in vrbe præsunt, mercedémque de publico accipiunt. In eandem sententiam Suetonius in Augusto, Aduersus incendia excubias nocturnas, vigiléque commentus est. Item libertino milite,præterquam Romæ incendiorum causa, & si tumultus in grauiore annoha metueretur, bis vsus est.Prat.

PRÆFECTI vrbis triplicem rationem tradit Hotomannus, aliam enim regum, aliam imperatorum, aliam mediis temporibus eius magistratus procurationem fuisse scribit : nam primis temporibus præfectus vrbis à Regibus creabatur.Liuius li. 1. L.Brutus imperium in vrbe Lucretio Præfecto vrbis iam ante à Rege instituto reliquit. Et paulo post, Duo consules inde comitiis centuriatis à Præfecto vrbis ex commentariis Seru. Tullij creati sunt. Tacitus libro 5. Sed præcipua ex eo gloria quod Præfectus vrbi recens continuam potestatem,& insolentia pari grauiorem, mire temperauit : namque antea profectis domo regibus ac mox magistratibus, ne vrbs sine imperio foret in tempus deligebatur, qui jus redderet, ac subditis mederetur : ferunique à Romulo Dentrem Romulium post à Tullo Hostilio Numam Martium, & à Tarquinio Superbo Sp. Lucretium impositos. Dein Consules mandabant. Duratque simulachrum quoties ob ferias latinas præficitur, qui consulare munus vsurpet. Hæc Tacitus, ex quibus secunda huiusce magistratus forma intelligitur, de qua loquitur Gellius libr. 14. cap.vltim. Præfectum vrbis, inquit, Latinarum causa relictum Senatum habere posse negat Mutius : quoniam ne senator quidem sit,neque jus habeat sententiæ dicendæ, cum ex ea ætate Præfectus fiat, quæ non sit Senatoria, Marcus autem Varro & Atteius Capito ius esse præfecto Senatus habendi dicunt. Deque eo assensum esse Capitonem Tuberoni, contra sententiam Mutij refert Pompon.l.2.§.17.ff.de orig.jur. Quoties,inquit,proficiscuntur extra Rempublicam magistratus, vnus relinquitur qui ius dicat, is vocatur Præfectus vrbis, qui Præfectus olim constituebatur : postea vero Latinarum feriarum causa introductus est, & quotannis obseruatur. De præfecto vrbi ita Pomponius Lætus in libell. de magistrat. Roman. scribit : Romulus vnum delegit, quem vrbanis negotiis præfecit, vt Dionysius scribit : hunc præfectum vrbis fuisse satis constat.Longo post tempore tantum sibi vrbis præfecturã vendicauit Cæsarum temporibus,vt de criminibus omnium in vrbe cognosceret, & denum cum Cæsares ab vrbe abessent præfectus velut alter Cæsar imperabat, & rebus omnibus,quæ ad vrbem pertinebant,censebat. Verum hæc quidem hactenus de præfectura vrbis, quæ stante Republ. vsurpata est. Postremis verò temporibus immutata eius ratio est multis in rebus,videturque Magistratus hic ab Augusto primum renouatus.Suetonius enim sic scribit : Quodque plures partem administrandæ Reipublicæ caperent, noua officia excogitauit, curam operum publicorum, viarum & aquarum, aluei Tiberis, frumenti populo diuidendi, Præfecturam vrbis. Has fere ab Vlpiano partes ipsius procurationi tributas esse, idem Hotom. refert, vt seruorum de dominis querelas, vicissimque horum in illos criminationes audiret. Vt patronis libertis ingratis querentibus ius diceret. Vt de tutorum curatorumve criminibus cognosceret: Vt nummulariorum, argentariorumque fraudes coerceret, Vt carnis curam gereret.Vt quietem in populo procuraret, illicitaque collegia coerceret. Vt spectaculorum disciplinæ præesset : denique quicquid non modo intra vrbem verum etiam intra centesimum ab vrbe lapidem commissum esset,animaduerteret : sic vt & vrbe & Italia interdicendi potestatem haberet, itémque in Insulam deportandi, l.6.ff.de interdict.& releg. l.rei capitalis, §.constat, ff.de pœn. Quod autem Vlpianus de carnis cura scribit, testatur in Epigrammatis vrbis Romæ confirmatum, in edict. Apron.Præfecti vrbis, de carne occisi pecoris appendenda & vendenda. Quod de criminibus etiam ad publica pertinet,leg.1.§.generaliter ff.de pœn. Vt scilicet eas pœnas, quæ legibus constitutæ sunt, imponat : tametsi extra ordinem cognoscit, l.ordo, ff.de publ.jud. De extraordinariis autem arbitratu suo statuebat,l. 1. ff.de effractor. Itaque & Prætores, & Præfecti vigilum, si quis grauiore supplicio plectendus esset, eum ad illum remittebant, l.nam salutem,& l.vltim. ff.de offic.præfect.vigil. Dio vero lib.52. τὸν ἀρχον eum appellat & Mecœnatem suadentem Augusto facit,vt eum è primariis viris deligat, qui omnes magistratus priores gesserit, vt eas causas in quibus prouocatio fuerit, & nonnullas etiam publicas & capitales discepret, non, modo in vrbe, verum etiam μίχρι τεσσαρακοστοῦ σταδίου, quod ille pro centum passuum millibus posuit, vt patet ex l.1. ff.de offic.præfect.vrbi. Sub dispositione præfecti vrbis Romæ declinantis Imperij temporibus erant Præfecti annonæ vigilum, comites riparum, aluei Tiberis, cloacarum, portuum, magister census, Rationalis vinorum, Tribunus fori suarij, consularis aquarum, curatores operum maximorum & publicorum, statuarum, horreorum. Valde autem aucta est præfecti vrbis potestas epistola Seueri & Commodi ad Fabium Cilonem, cujus fit mentio in l.1. ff.de offic.præfect. vrbi, l.6.§.1. ff.de interd.& relegat. leg.1.§.in quibus, ff.de leg.3. Præfectus vrbi vis illustris in senatu consider supra omnes l.3. ff.de offic. præfect. vrb. prin usque sententiam dicit Cassiodoro author. Eum sequuntur patricij, consules, consulares, præfecti prætorio, magistri militum, & cæteri viri illustres, & hoc ordine his solis ius est sententiæ dicendæ in senatu, vt constat ex Nou. 62. à Iuliano Latine conuersa. Plurima de Præfecto vrbis colligunt Alex.ab Alex.lib.6.genial.dier.c.20.Dionys.Halicarnass. lib.6. Aulus Gell. lib.14.c.8.Antonius Vacca vol.1.suarum expositionum. Prat.

PRÆFECTVS Ægypti. de quo in l.1. C.de postul.& l.1. §.qui in rationib. ff.ad legem Cornel.de falsi. l.vnic.ff.de offic.præfect. Aug. & apud Tacitum lib. 16. Qui præfectus Augustalis dicebatur, qui omnia tributa per Ægyptiacam diœcesin in cura & prouidentia sua habebat. Est iste inter medios magistratus spectabilis est. Dictus autem est augustalis, quia August. eam dignitatem primus ei præfecto, qui Alexandriam inhabitauit, concessit. Vera enim origo & causa hujus præfecti constituendi, dandique ei (lege sub Augusto lata) imperium ad similitudinem proconsulum, ea videtur fuisse, quod superstitione quadam, seu certe superstitionis velamento, insita prouidentia deterritus fuerit Augustus, & ante Augustum senatus, ne proconsules fasces in Ægypt. mitterent,vt Spartian.refert, in vlt.30.tyrannorum, & Cornel. Tacit.in illis verbis demonstrat. libr.2. Annal. Nam August. inter alia dominationis arcana vetitis nisi permissu ingredi senatoribus aut equitibus Roman. illustr. (id est, vt ego interpretor, qui honoribus vsi essent) sepositit Ægypt. ne fame vrgeret Italiam, quisquis eam prouinciam, clausträque terræ ac maris quamuis legis præsidio aduersum ingentes exercitus insedisset. Hactenus Tacit. Ob hanc igitur causam in prouinciæ formam redacta Ægypt. non est. Nec senatores hunc magistratum accipere consueuerunt, sed equestris ordinis viri, quemadmodum & jurisdic. Alexandriæ ex iis creari solitus, & si qui alij per Ægypt. administrationes gererent, quod idem Tacit. significat. lib.12. Nam Diuus Augustinus inquit, apud equestres, qui Ægypto præsiderent, lege agi, decretáque eorum perinde haberi iusserat, ac si magistratus Roman. constituissent. Et paulò post, Claudius omne ius tradidit, de quo tories seditione, aut armis certatum. Cum Semproniis regationibus equester ordo in possessione iudiciorum locaretur, aut rursum Seruiliæ leges Senatui iudicia redderent. Per id,quod dicit,qui Ægypto præsiderent, iuridicum Alexandriæ & hunc præfectum accipere debemus. Nam & iuridico Alexandriæ legis actionem datam constat l.1.de offic.jurid. Alex. Et iis intelligere licet, quare non proconsul, sed præfectus in Ægyptum, & quo ex ordine mittatur. Extat autem in iuris Pandectis tit. de offic. præfecti augustalis, quem & eundem habemus lib.1. Cod. sub eo duas constitutiones, quarum posteriore non præfectus augustalis, sed præfectus prætorio augustali legitur, quamvis in aliquibus libris verbum illud (prætorio) non reperiri Haloander annotet. Sed vtut res se habet, eundem vtique significari arbitror : & vt præfectus Orientis, Africæ, & Illyrici, nonnunquam legitur, qui tamen sæpius præfectus prætorio Orientis, Africæ, & Illyrici appellatur. Indicant eam rem constitutiones prouinciarum quarundam moderatores, & iudices ordinarios huic præfecto subesse. Hoc etiam Imper.

nostri

noſtri nouella conſtitutio demonſtrat Auth. De appellationibus §. illud. Nam appellationem cauſas ab Ægypti tractatu, & ei adjuncta vniáque Libya, ad præfectum augustalem deferri iubet. Quomodo ſcilicet, & præfecto prætorio Africæ quoſdam prænder ſubelle poſtea voluit d. l. 1. de offic. præfect. præt. Africæ. Hæc fere omnia Anton. Vacca in ſuis expoſitionibus locorum obſcur. in Pandect. titul 17. Adde Cujac. ad l. 3. prope fin. C. de Canone largitional. ti.. lib. 10. Qui, inquit, in Ægypti prouinciam mittitur pro conſulari poteſtate, ſpecialiter dictus eſt præfectus Auguſtalis l. 1. ff. de offic. præfect. Auguſt. Eum habere Strabo τὸν τῶν βασιλέων τόπον ſcribit. Tacitus regis loco eſſe. Ammianus Marcellin. 22. Ægyptus quæ jam inde, vt Romano imperio iuncta eſt, regitur a præfectis. Sub eo ſunt ſex prouinciæ Ægypti Libya ſuperior, Libya inferior, Thebais, Ægyptus, Arcadia, & Auguſtannica, in cujus poſtremæ prouinciæ, nomine, vt hoc obiter dicam, error eſt in l. 9. C. de veſt. & com. ſicut & in inſcriptione l. 34. C. Theod. de dec. Hæc Cujac. ſupra all. loc.

PRÆFECTVS Ægypti non prius deponit præfecturam & imperium, quam Alexandriam ingreſſus ſit ſucceſſor ejus l. 1. ff. de offic. præfect. Auguſt. Apud præfectum Ægypti poſſum ſeruum manumittere ex conſtitutione D. Auguſti, l. 21. ff. de manumiſ. vind. Hinc.

PRÆFECTVRÆ nomine ſignificatur præfectura vrbis Romæ vel vrbis Conſtantinopolitanæ, & præfectura prætoriana Orientis vel Occidentis, id eſt, Italiæ, vel Africæ, vel Illyrici, & magiſterium militum. Sunt enim eæ tres dignitates miſcretæ l. 1. C. de præf. præt. ſiue vrb. Sed vel honorariæ tamen ſunt, vel ordinariæ: hæ liberant curia, illæ non item Cujac. in expoſit Nou. Iuſtin. 60. de liberat. decurio.

PRÆFECTVRÆ appellantur in Italia, in quib. & jus dicebatur, & nundinæ agebantur, & erat quædam earum reſp. (neque tamen magiſtratus ſuos habebant) in quas legibus præfecti mittebantur quotanni, qui ius diceren: quarum genera fuere duo: alterum, in quas ſolebant ire præfecti quatuor ſex virum, pro populi ſuffragio creati: in hæc oppida Capuam, Cumas, Calinum, Vulturnum, Liternum, Puteolos, Acerras, Sueſuiam, Ateliam, Calatiam. Alterum quas prætor vrb. quotannis in quæque loca miſerat legibus vt Fundos, Formas, Cere, Venafrum, Alicas, Priuernum Anagniam. Frunſonem, Reate, Saturniam, Nurſiam, Arpinum, alíque complura. Hæc Feſtus. Hot.

PRÆFECTVRÆ dicebantur oppida quædam Italiæ, quorum Incolæ ciues R. erant: hoc tamen à municipiis differebant, quod non ſuis legibus vtebantur, nec vllos é ſuo corpore magiſtratus, vt coloni, creare poterant: ſed à magiſtratibus qui Roma quotanni mittebantur, Romanis legibus regebantur, ij magiſtratus præfecti dicebantur, vnde nomen præfecturæ. Liu. lib. 36. De vrbe agró què (de Capua loquitur) reliqua conſultatio fuit: quibuſdam delendam cenſentibus vrbem præualidam propinquam, inimicam. Cæterum præſens vtilitas vicit. Nam propter agrum, quem omni fertilitate terræ ſatis conſtabat primum in Italia eſſe, vrbs ſeruata eſt, vt eſſet aliqua aratorum ſedes. Vrbi frequentandæ multitudo incolarum libertinorúmque & inſtitorum opifi ſque retenta. Ager omnis & tecta publica populi Roman. facta. Cæterum habitari tantum tam quam vrbem Capuam, frequentari ſque placuit: nullum corpus ciuitatis, nec Senatus, nec plebis conſilium, nec magiſtratus eſſe. Sine conſilio publico, ſine imperio, multitudinem nullius rei inter ſe ſociam ad conſentium inhabilem fore. Præfectum ad iura reddenda Roma quotannis miſſuros. Hotom. Cætera vero omnia Italiæ oppida, quæ coloniæ, municipia & Præfecturæ non erant, fœderatæ ciuitates vocabantur, vt, Tibur, Præneſte, Neapolis & pleræque aliæ, quæ ſuis legibus & magiſtratibus viuebant, diuerſiſque fœderibus aut ſponſione, vario iure cum populo Romano amicitiam contraxerunt. Aliquæ enim erant omnino liberæ, aliquæ ſtipendiariæ, aut plus vel minus grauatæ, vt populo Rom. viſum fuiſſet. Atque Italia omnis in hæc genera. Municipiorum, Colonarum, & Præfecturarum ante legem Iuliam, & bellum Marſicum diuiſa fuit. Vide Onuphrium in libell. de Imperio Roman. ſub tit. de præfecturis. Turnebum de populo fundo libr. 4. c. 12.

PRÆFERRE diem, l. 1. §. editiones ff. de edend. i. e. proponere: Ne quid excogitetur è die & conſule, & prælato die fiat. Alij legunt prolato. Prat. Vide omnino Cujac. 3. obſ. 7.

PRÆFERRI dicitur creditor qui ex bonis communis debitoris, primus id quod ſibi debetur, aufert. Reſpub. creditrix, communibus chirographariis creditoribus præfertur, l. 38. §. vlt. ff. de reb. auctor. judic.

PRÆFERRI, id eſt, anteferri. In popularibus actionibus, id cujus intereſt, præfertur, l. 3. ff. de popular. action.

PRÆFICÆ mulieres olim erant, quæ conducebantur ad hoc, vt ante domum mortui laudes ejus canerent, quemadmodum teſtatur Varro citans illud Næuij: Hæc quidem herele opinor præfica eſt, nam mortuos conlaudat, vide Ræuard. ad leges tab. c. 15. de ſumptib. fun.

PRÆFICERE, id eſt rei cuilibet ſeu muneri præponere. Stichum tam rei ruſticæ quam rationibus fundi præfecit teſtator. l. 31. ff. de adimend. legat.

PRÆFINIRE, id eſt, præſcribere, præſtituere. Edictum prætoris quo præfinit tempus intra quod adeatur hæreditas, l. 23. ff. de hæred. inſtit.

PRÆFINITIO Si cum præfinitione annorum legatum fuerit, l. 20. ff. quand. dies legat.

PRÆFIXVM, præcluſum, Cajus l. 6. ff. de ſeru. vrb. præd. Si ego per ſtatutum tempus feneſtras meas præfixas habuero, vel obſtruxero. In Flor. libris Perfixas legitur: corrupte, meo judicio Virg. Georg. 3.

Multi iam excretos prohibent á matribus hœdos,
Primaque ferratis præfigunt ora canaſtris.

PRÆFOCARE ſpiritum faucibus claudere, l. notare, ff. de liber. agnoſc.

PRÆFVRNIVM os patens fornacis, quo ligna in fornacem induntur, & deinde obſtruitur, vt ait Budæus.

PRÆGNANS quæ etiam occupata eſt in generando, quod conceperat, ff. de vent. in poſſ. mit. l. prægnantis. ff. de pœnis. Spieg. Prægnans neque torqueri, neque ſummo ſupplicio affici poteſt, l. Imperator, ff. de ſtat. hom. leg. prægnantis, ff. de pœn. Quintil. in declamat. 277. Supplicia, inquit, prægnantium lex differri in diem partus jubet. Idem Clemens Alex. ſcribit libr. 2. Strom. & Ælianus lib. 5. var. hiſtor. & Plutarch. de ſera num. vindicta Cuiac. Iul. Paul. recept. ſentent. lib. 1. titul. 12. de judiciis omnibus, § prægnantes.

PRÆGNANTIES, clauſulæ ſunt Iuriſperitis vt nunc cenſentur, Plenitudo poteſtatis, Motus proprius. Certa ſcientia. Eamque illis virtutem eſſe aſſerunt, vt in contrarium nemo audiatur: quod ſemper præſumatur juſtitia, excludatur omnis ignorantia & error, & item defectus ſolennitatum in Reſponſis, Reſcriptis, Diplomatiſque eorum. Obſeruandum tamen, jam dictas clauſulas ſententiis Principum non eſſe inferendas: quod hic juſtitia nulli cedat, quæ in Principum ſententiis prælucere debet, l. fi. C. de leg. omnium, de teſt. cum ſimil. Spieg. Prat.

PRÆGNATIO eſt tempus quo fœmina prægnans eſt. Spieg.

PRÆGRAVARE, i. e. præponderare, præualere. Si nulla cauſa grauet, id eſt, ſi omnia nomina ſimilia fuerint, l. 5. ff. de ſolut.

PRÆGRAVARI verbo Iuſtin. eleganter vſus eſt in c. quædam actiones, Inſtit. de action. ſumpta ſcilicet à libra metaphora, quæ ad æqualitatem reſpondere debet, &c. non debet, de reg. iur. in 6. Prat.

PRÆGVSTATOR, Quære Credentiarium.

PRÆIVDICARE, ICti dicunt, pro obſtare, viam præcludere, ſimpliciter ſine vero iuris præiudicio, Marcellus, ff. de re iudicata. Sæpe, inquit, conſtitutum eſt, res inter alios iudicatas, aliis non præiudicare. Impp. l. 1. res inter alios acta vel iudicata aliis ne noceat. Ecce non nocere vocant quod Marcellus præiudicare dixit, Oid. Prat.

PRÆIVDICIALES actiones dicuntur ex eo quod plerunque præ. h. e. ante exerceantur, quam aliæ actiones, quod alia iudicia præcurrant. Ideo autem in rem videntur eſſe, vt ait Imper. in §. præiudiciales, Inſt. de act. quia ſunt veluti de proprietate, & veluti proprietates cauſam continent. Nam cum dico Titium libertum meum, vel filium meum eſſe quodammodo, Titium meum eſſe dico proprium, ſiue dico Titium iure dominj meum eſſe. Præiudicialis actio, per quam quæritur, an aliquis liber ſit, ciuilis eſt, cæteræ præiudiciales actiones ſunt prætoriæ, Borcholt. ad d. §. præjudiciales. Inſtit. de actio.

PRÆIVDICIALIS mulcta dicta eſſe videtur, quod propter præjudicium, hoc eſt reni prius iuſte recteque judicatam, & temere audacia furoris appellatam indiceretur. Quo ſenſu judiciaria authoritate præjudicialis mulctæ excipere & ſuſtinere jacturam dixerunt Impp. l. 50. & 65. Cod. Theod. de appellat. Et hanc præjudicialis mulctæ interpretationem confirmat Symmachus ſic Theodoſio Auguſto ſcribens Epiſtol. libro 1. Nec officium partibus defuit, ad mulctam præjudicii ſuggerendam. Bald.

PRÆIVDICIVM dicitur, quicquid prius iudicatum ſequentibus judiciis exemplum aliquod allaturum eſt, Briſſ.

PRÆIVDICIVM varia ſignificat. Nonnunquam refertur inter probationes, l. penulti. ff. de his qui ſui vel alien. jur. ſunt, l. ſi quid, §. meminiſſe, ff. de agnoſ. liber. l. 4. ff. de public. jud. l. 1. C. quand. actio ciuil. Aliquando præiudicium nil aliud eſt quam exceptio, vt in leg. diuus 5. ff. de petit. hæred. quod probauit, Cuiac. 5 obſeru. 37. Idque indicat rubr. ff. de except. & præiud. Vbi præiudiciorum appellatione ſignificantur exceptiones quædam ſpeciales, quibus excluditur actio hac ratione, quod futuræ grauiori actioni præiudicium pariat: quarum exempla ſunt in leg. 13. 16. 18. & 21. dict. tit. de except. & meminit. Paul. in l. 54. ff. de iud. ſed & interlocutoriam ſententiam, quæ ante principalem feratur, præiudicium dici ſolet Duar. libr. 2. diſp. c. 2. in §. præiudiciales 12. Inſtit. de act. nec exceptionem, nec probationem, nec interlocutoriam iudicii ſignificat, ſed ipſam actionem, quam ibi Iuſtima. actionem præiudicialem appellat, quemadmodum & accipitur in l. 1. §. 1. ff. de rei vindicat. l.

Digitized by Google

Imperatores 30.ff.de reb.author.judic.vbi tamen Ræuardus & Cujacius legere malunt,iudicio,ne plures fiant actionum præiudicialium ſpecies contra dict. §.præiudiciales, & contra l.actionis 37.ff.de act.& oblig. Itaque præiudicium & actio præiudicialis in hoc nihil differrent, ac proinde præiudicio definito,præiudicialem etiam actionem definitam eſſe cenſent Interpp.Quam ob cauſam in inueſtiganda præjudicij definitione valde laborant; Et quin iudicium ſit, non eſt dubium: at cum dicatur præiudicium, intelligitur id iudicium ejuſmodi eſſe, quo quis ante aliud iudicium experiatur. Id verò cum fieri poſſit duobus modis:Vno nulla habita ratione alicujus judicij futuri, hoc eſt,quod ex intentione agentium iudicium erat, & nunc expeditum eſt,ſed ex poſtfacto ſit præiudicium,vel inter ipſos qui egerant,vel inter alios. Altero propter aliud connexum,quod ex illo expedito ſponte ſequatur: Idque non inter alios,ſed eos ipſos qui præiudicio experiuntur.Inde eſt vt præiudicium ſit duplex: Vnum abſolutum alterum relatum Abſolutum eſt, quod vt Aſconius definit in diuinatione Cic. in Verrem cum ſtatum fuerit, iudicaturis adfert exemplum quod ſequantur. Cujus vim. Quintilianus libro 2.Inſt. Orat.cap.5. dixit verſari in tribus., nempe in tribus vel iiſdem, vel ſimilibus, vel ad id de quo quæritur pertinentibus. Quo modo omnia iudicia definita præiudicia fieri poſſunt, quamuis tamen cum conſtituuntur, præiudicia nondum ſint,ſed tum præiudicia fiant, cum & ſententia iudicis ſunt definita,& res ejuſmodi incid. rit,ad quam ejuſmodi præiudicium accommodari,eique quaſi ius dicere poſſit, vide Vuit.ad d.§.præiudiciales 12.n.3.4. 5. Inſt. de act.

PRÆIVDICIVM irrogare, & emolumentum adferre opponuntur.l.2 C.de quib.res jud.

PRÆIVDICIVM etiam appellatur quæſtio controuerſa.cauſa de qua prius cognoſcendum, ſtatuendum, decernendumque eſt, priuſquam de alio negotio quæratur, propterea quod ei præiudicium facit, vnde ea iudicia quæ de ſtatu perſonæ reddunturquibus diſceptatur,an filius ſuis ſit,an pater,an libertus,an patronus, an libertus,an ingenuus,an ſeruus,an liber, præiudicia vocantur. Briſſ.

PRÆIVDICIVM non eſt res iudicata:quia res iudicata locum habet inter eaſdem perſonas de eadem re ex eadem cauſa: præiudicium, verò eſt inter perſonas non eaſdem etiam non de rebus iiſdem, ſed plerunque cum res eadem eſt, perſonæ tamen agentes ſunt diuerſæ.& viciſſim cum perſonæ ſunt eædem,res tamen non eſt eadem, ſed vel ſimilis, vel priorem controuerſiam aliquo modo attingens; Ideoque res iudicata non ſolum actionem iudicati ei, ſecundum quam iudicatum eſt,parit, verum etiam exceptionem. Eorum neutrum eſt in præiudicio, ſed in eo locum habet, quod dicitur, ſæpe conſtitutum eſſe,res inter alios iudicatas, alios non præiudicare, l.ſæpe 63. ff.de re jud. l.in cauſa 27. ff.de proc.l.Modeſt.10.ff.de except. leg.1.§. cum dicitur. ff.ſi cui plus quam per leg Falcid.tot.tit.C.res inter alios actas alios non nocere,& legibus iudicandum eſſe non exemplis, l.nemo, Cod.de ſent. l.ſed licet, ff.de offic. præſid. Præiudicium quoque effectum quendam habet. Si enim iungatur aliis probationibus vel præſumptionibus eas facit robuſtiores, vt cum in ejuſmodi caſu jam ante iudicatum ſit, eo prochiuius nunc etiam iudex ſit iudicaturus eodem modo:quatamen in re iudicem vaide circumſpectum eſſe oportet, quia vel minima circumſtantia in facto ſicut diuerſitatem facti à priori facit, ita & diuerſitatem iuris inducere poteſt. Vult.d. loc.num.6.

PRÆIVRATIO & præiurare dicebatur antiquis, cum quis ante conceptis verbis iurat, poſt quem alter in eadem verba iuraus, tantummodo dicebat. Idem in me. Huic igitur præiurationi, quæ ſpecies eſt iuſiurandi conceptis verbis, addebatur execratio. Eam enim verbum, Idem in me, continet. Turneb. adueſ. lib 3. c.10. Prat.

PRÆLATVS dies dicitur à Modeſtino in l.ſi à debitore, 28. ff.de fallis,pro anticipato,& cum nondum veniſſet,tamen quaſi jam veniſſet, ſcripto quod vulgus dicit, Antidato. Contrarium eſt Repetitus in l.3. ff.de fid.inſtrum. Hotom.

PRÆLATI qui dicantur, vide c.quæ in eccleſiarum de offic.ord. c.decernimus ex r. de jud. & an omnis habens curam animarum dicatur Prælatus, notat Abbas in c.2.de jud.Prat.

PRÆLATI nomine intelligitur eccleſia, & miniſterium prælati, vide gloſſ.in c.edoceri, de reſcript.

PRAELATVRA eſt prioratus guardianatus, ſecundum diuerſitatem ordinum, c.nullus, de elect.in 6. Eſt & prælatura omnis honor, qui propter adminiſtrationem alicui tribuitur, c.quæ Epiſcopatum, 7.q.1. Prat.

PRÆLEGARE,eſt vni alicui ex hæredib.præter partem hæreditariam legare,vt id ſibi præcipuum haberet: vnde illa prælegati verba ſolennia fuerunt:HÆRES meus præcipito præcipuum habeto. Differt autem Prælegatum à Legato primum quod illud ſolis hæredibus, hoc verò iis tantum qui hæredes non ſunt, attribuitur: deinde quod illius in hæreditatis reſtitutione nulla portio reſtituitur: hujus reſtituitur, l. in fideicommiſſaria, 18. ff.ad Ttrebellia. denique Prælegare fere eſt,alicui rem quæ jam quodammodo ipſius erat, legare: vnde Prælegari filiæ dos dicitur, in l.Bæbius, 30. ff.de pact.dotal. & peculium filio ſeruoue, in l.1. §.ſi ſeruus,ff.de except.rei ver. d. & l.vlt.ff de pecul. leg.l.3.§.cum igitur,ff.de ſtatu liber. Et liberatio debitori, l.non ſolum,§.pen. ff.de lib.legat. Vide l.6. §.ſi duos leg.79.§.euictis,de leg.2.l.27.§.1.l.33.9.vlt.de leg. l. 3.l.93. ad leg.Falcid. Eſt tamen intelligendum, non quicquid hæredi legatur,prælegatum appellari: quoniam hæredi legari aliter quam per præceptionem poteſt: veluti, Titio hæredi fundum lego, l.1.§.ſi quis ex, ff.quod legat. Hotom.

PRÆLEGARE dotem maritus dicitur,cum eam pure legat: propterea quod eam ante ſolui jubet, quam ab hærede debeatur, dos enim olim annua, bina, trima die debebatur tantum, l.1. ff.de dot.præleg. adde leg.77.§.fidei,leg.32.l.88.§.impuberi,de leg.2. l.38.in fi de vſur.l.8. §.vlt.l.10. ff.de leg præſt.Hodie tamen poſt annum mobilia, ſed immobilia ſtatim, leg 1. §.cum autem, C.de rei vxor. act. Prælegare etiam dotem dicitur pater filiæ, leg.Bæbius Marcus. ff.de pact.dot. id eſt,dotem jam quodammodo filiæ effectam legere, Prat.Hot.

PRÆLEGATA & per præceptionem data eadem ſunt, l.31. ff.de legat.3.

PRÆLEGATIONES pro prælegatis in l.1. verſ.verum,& §.adeo autem, & l.2.in fin.l 3.in princ. ff.de dote prælег. l.31.§.matu. ff.de adim.leg. l.9. ff.de legat.3. C.de iure dot.Briſſ.

PRÆLIVM : Vide Bellum.

PRÆLVM in leg.19.§.illud,ff.locat. l.28. ff de fund.inſtr.trabem ſignificat, qua olea vel vua calcata premitur,quemadmodum etiam Iſidorus lib.vlt.Etym.c.14. ſcribit Prat. ex Briſſ.

PRÆMATVRE id eſt,ante,item hic præmature pars data l.22. ff.ad Senatuſc. Trebell.

PRÆMATVRVM quod necdum maturum eſt,Papin.de veter. oblig. l.liber homo. Nec videri præmaturius agi, non ſimo ſtipulationis die. Præmaturius,id eſt feſtinantius, Nebriſſ.

PRÆMIVM quod remunerandi cauſa datur. Hoc premii loco merentibus tributum, l.26. ff.de teſtam.milit.

PRÆPARASSE litem quis videatur, adi Paul.in l.quemadmodum, ff.de inoff. teſtam. Spieg.

PRÆPONERE eſt alicui rei præficere, l.23. §.vlt.ff.pro ſocio.

PRÆPOSITI dicuntur ſub rubr. Cod.de ſuſcept.& præpoſ.qui horreis pagiſve præfecti ſunt, l.2. C.eod.tit.horreis ſcilicet,in quæ ſpecies fiſco debitæ importantur: pagis autem vnde exportantur. Cuiac in d.rub. Prat.

PRÆPOSITIO diei & conſulis communis omnis rationis eſt, ait Vlp. in §.ſi initium tabularum, l.ſi quis ex argentariis,ff.de edend. Rationes enim, vt idem ſcribit,l.1.eod.tit.cum die & Conſule edi debent: quoniam accepta & data non alias poſſunt apparere, niſi dies & conſul fuerit editus, Spieg. Prat.

PRÆPOSITVRA appellatur Præpoſitorum munus,leg.2.C.de ſuſcept.præp.& arc.

PRÆPOSITVRAM autem ciuile & perſonale eſſe munus Imper. Diocletianus dixit l.1.C.de excuſ.mun. Prat.

PRÆPOSITVS,militaris officii vocabulum fuiſſe ſub poſteriorib. Impp.Rhenan. apud Tertul.indicauit. Extant tituli quinque de Præpoſitis in lib.12. C.Hoc nomen, vt & multa alia,in re præſertim militari vſitata, priſci Chriſtiani libenter vſurparunt. Poſterius,vt mutatis moribus,præpoſiti nomen dignitatis eſſe cœpit vox, ita etiam latius paruit, quemadmodum Panormitan. oſtendit in c.quamuis,de verb.ſign.

PRÆPOSITORVM appellatio generalis eſt,vt tradit Cuiac.ad leg.2. C.de excuſ.mun.

PRÆPOSITI & tribuni ſcholarum hæc habent beneficia,vt interſint Imperatoris epulis, & vt adorent purpuram eius,quod pro ſummo beneficio habetur. Euſebius lib.4.de Conſtantini vita: οἱ γὰρ τὸ πανὶ σραῶ κεκοσμημένοι, κἀμοὶ τὸ ἐκ σωτῆρος τῆς ἐμῆς ψυχῆς τάγμα εἰς τὴν βασιλέως ἡμέρας ἑορτασίαν ὑπὸ σρατιωτῶν. Idem viris clariſſimis comitibus ſacri ſtabuli datur, id eſt, equorum præfectis & rectoribus,quib.ſportulas præberi ab iis qui equos conferunt, vel pretia eorum oſtendit l.3. C.Th. de ec.col. & l. 29. C.Th.de anno. & trib. In Codice Theodoſiano hoc titulo tribuni appellantur,vt ab Ammiano Marcellino ſæpiſſime.Sed id comitiua tantum honoratis datur. Cujac.ad leg.1. C.de comitibus & tribunis ſcholarum libr.12.

PRÆPOSITI in Roma.militia dicebantur,qui ſub tribunis certo militum numero præfecti erant. Suetonius in Othone. Auſus etiam eſt in Illyrico milites quoſdam, quod motu Camilli ex pœnitentia præpoſitos ſuos quaſi defectionis aduerſus Claudium auctores occiderant, capite punire. Modeſtin. in l. 3.§.2. ff.de re milit. Si præſidis vel cuiuſvis præpoſiti ab excubatione quis deſiſtat, peccatum deſertionis ſubibit: Et §.vlti. Qui præpoſitum ſuum protegere noluerunt, vel deſeruerunt, occiſo eo capite puniuntur. Sic leg.6.§.1. Qui manus intulit, præpoſito capite puniendus eſt: Et §.vltim. Qui præpoſitum ſuum non protexit. Hotom.diſput.de feud.c.3.Patronum feudalitium, Latine præpoſitum dici poſſe contendit. A Græcis autem ἡγεμὼν dicitur: vt apud Xenop. in Lacedæm.Rep. Prat.

PRÆPOSITI

PRAEPOSITI laborum sunt qui magno illi vexillo erant præpositi, quod vulgo laborum & laborum solutio, siue κοπώων λύσεως dicebatur, vt Nazianzenus scribit in 1.Steliteutica, & Sozomenus lib.1.c.4. λειτουργῶν vocat. Vnde in actis Nicenæ 2. quæ ex Bibliotheca vetustissima Cuiacio communicauit Ant. Eroisellus signum quod Sozomenus historiographus Constantinum in crucis vsum conuertisse memorat dicens: Iussit viros eruditos ex auro & lapidibus pretiosis in vexillum crucis trãsformare? quod laborum vocatur. Id præpositi vt quæque pars in acie laborabat, in eam quasi auxilii & liberationis vice inferebant: fuereque jam olim Eusebio teste huic rei à Constantino præpositi milites 50. qui, vt ex C.Theod. liquet, ex protectoribus & domesticis erant, & ob id post titulum de domesticis & protectoribus, ponitur titulus de præpositis laborum, idemque iis honor clarissimatus defertur, qui decem primis domesticorum, ex Cujac.ad rub. C.de præp.labo.

PRÆPOSITVS Ecclesiasticus Latine dicitur qui à Græcis œconomus:h.e.qui prouentus Ecclesiasticos administrat,& secundum Episcopum plebi præest, lib.feud.1. titul.1.§. Abbas præpositus, si antiquitus consuetudo eorum fuerit, feudum dare possunt. Lombard. lib.1.tit.31. Si quis præpositus aut ministerialis aliquas res Ecclesiæ, quas prouidere debet, aliquo inscriptionis titulo cuiquam concesserit, quod ad damnum alicuius Ecclesiæ pertineat, pro sacrilegio computetur. Sæpe autem Abbas, custos, præpositus,coniunguntur, vt in Lombard. lib.2.tit.54.l.18.& 19.& lib.3.tit.10.l.1.Canonistæ in c.Saluator 1.q.3. proferunt locum Augustini in Ioannem vbi hæc Ecclesiastica procuratio tanquam profana damnatur. Meminit Iustin. in Nou.67. §.2. vbi si Episcopus diutius ecclesiam deseruerit, vetat Oeconomum quicquam ei prouentuum suppeditare: ac jubet eos potius in pios vsus conferri, Prat.

PRÆPOSTERÆ stipulationes dicuntur, quæ obligationem ante cuentum constituunt: veluti. Si cras nauis venerit,hodie dare spondes? Nam posteriore parte obligationem & præsentem & certam esse vult: priore vero incertam, & in futurum tempus collatam. Itaque qui ex hac formula nasci obligationem vellet,filiam ante suam matrem nasci postularet. Præpostera stipulatio in dotibus est: veluti. Si siue liberis decesserо, dotem mihi cum moriar dare spondes? leg.præposteri 25. C.de testament. §.item si. 2.Institut.de inut.stip. Prat.

PRÆPOSTERA petitio,l.vt debitum C.de hæred.act.

PRÆPOSTERVM dicitur quod in ordine conuerso & turbato,Br.

PRÆRIPERE interdum est protipere. Qui cum animaduerteret, verberibus se adfieere velle, prærripuisset se ad amicum, l.17.§. idem ait, 1.ff.de ædil. edict.

PRÆRIPERE alias est præoccupare. Alienum sibi ius quodammodo prærripit. Brisl.

PRÆROGARE sicut & Erogare, id significare,proprie loquendo videtur,quod gratis & quasi roganti, non autem ex debito distribuere, iuxta Alciati declarationem, in l.si tibi, C.de locat. quæ extat in Parerg. licet ibidem vulgo Prorogasti, legatur, Idem eod.loco ait: est igitur Prærogare, ante tempus soluere, & idcirco quod ad solutionis diem attinet, donare, §.plus autem, Instit. de act. Videtur tamen & alicubi apud Iurisconsultum prærogauit pro prærogauit. Qui pensionem integram inquit, prærogauit, Prat. (legio.

PRÆROGATIVA,pro iure quodam præcipuo,speciali,seu priui-

PRÆROGATIVAM iustorum comitiorum volebant esse Romani, auctore Cic.libr.1.de Diuin. Quare etiam nomen illud varie vsurpatur. Nam & præjudicium siue auctoritatem quandam significat, vt apud Liu. libr.1.deca.3.in pr. Et Cic.actione in Verr.2. pulchra dialogia ludit in Metellum,qui cum magna pecunia, à Verre, qui tum reus erat,accepta,atque in prærogatiuam Centuriam erogata, præturam nactus fuisse, vel emisse potius existimaretur,præjudicio suo reum Verrem iuuabat.Hic inquit Cicer.Metellus, quam sit isti amicus attendite, dedit n. prærogatiuam suæ voluntatis eiusmodi,vt isti pro prærogatiua reddidisse videatur. Priore loco,prærogatiua,hic pro præiudicio accipitur in posteriore vero pro Centuria.Sed & Iureconss. hac voce varie vtuntur: modo pro auctoritate & eminentia quadam, modo pro iure quodam specialiter indulto.Vlp.in l. rescripto, & l.munerum,ff.de mun.& honor. l.obseruare, &c.

PRÆS, vide supra Prædes.

PRÆSBYTER idem olim quod Episcopus: id vero vt comprobemus, integrum locum Hieron.ad Tit.c.1. asscribemus:Idem est presbyter qui Episcopus, & antequam Diaboli instinctu, studia in religione fierent & diceretur in populis:ego sum Pauli, ego Appollo, ego autem Cephæ,communi presbyterorum consilio ecclesiæ gubernabantur. Postquam vero vnusquisque eos quos baptizauerat suos putabat esse Christi: in toto orbe decretum est, vt vnus de presbyteris electus superponeretur cæteris: ad quem omnis Ecclesiæ cura pertineret: & schismatum semina tollerentur. Putat aliquis non scripturarum, sed nostram esse sententiam,episcopum & presbyterum vnum esse & aliud ætatis, aliud esse nomen officij: relegat Apostoli ad Phil. verba dicentis: Paulus & Timotheus serui Iesu Christi, omnibus sanctis in Christo Iesu,qui sunt Philippis cum Episcopis,& Diaconis,gratia vobis & pax & reliqua. Philippi vna est vrbs Macedoniæ, & certe in vna ciuitate plures vt nuncupantur Episcopi esse non poterant,sed quia eosdem episcopus illo tempore, quos & presbyteros appellabant: propterea indifferenter de episcopis quasi de presbyteris est locutus.Adhuc hoc alicui videatur ambiguum, nisi altero testimonio comprobetur. In actibus Apostolorum scriptum est, quod cum venisset Apostolus Miletum, miserit Ephesum, & vocauerit presbyteros Ecclesiæ ejusdem: quibus postea inter cætera sit locutus: Attendite vobis & omni gregi:in quos vos spiritus sanctus posuit Episcopos, pascere Ecclesiam Domini, quã acquisiuit per sanguinem suum.Et hic diligentius obseruate,quomodo vnius ciuitatis Ephesi presbyteros vocans, postea eosdem episcopos dixerit: Si quis vult recipere eam Epistolam, quæ sub nomine Pauli ad Hebræos scripta est: & ibi æqualiter inter plures Ecclesiæ cura diuiditur. Siquidem ad plebem scribit:Parete principibus vestris,& subjecti estote, ipsi,n.sunt qui vigilant pro animabus vestris, quasi rationem reddentes ne suspirantes hoc faciant:Siquidem hoc vtile vobis est.Et Petrus qui ex fidei firmitate nomen accepit in epistola sua loquitur dicens: Presbyteros ergo in vobis obsecro compresbyter, & testis Christi passionum: qui & ejus gloriæ,quæ in futuro reuelanda est socius sum:pascite eum qui in vobis est gregem domini non quasi cum necessitate, sed voluntarie. Hæc propterea vt ostenderemus apud veteres eosdem fuisse presbyteros quos & episcopos: paulatim vero vt dissensionum plantaria euellerentur ad vnum omnem sollicitudinem esse delatam. Sicut ergo presbyteri sciunt se ex Ecclesiæ consuetudine ei, qui sibi præpositus fuerit esse subjectos:ita episcopi nouerint se magis consuetudine, quam dispositionis dominicę veritate presbyteris esse majores: & in commune debere ecclesiam regere: imitantes Moysen: qui cum haberet in potestate solus præesse populo Israel, septuaginta elegit, cum quibus populum iudicaret.

PRÆSCRIBERE est aliquid ante scribere. Vt Cic. in epist. Si præscripsimus iis,quibus ea negotia mandauimus.Ex quo præscribere idem quod iubere & mandare,& certæ rei modum præstituere,tractatum,vt volunt Grammatici,à magistris,qui pueris ante scribunt,quæ debeant facere aut imitari. Quintilianus posuit pro exceptione, quæ principi causæ moram adfert, vt si velis mecum aliqua de re iudicio contendere, & excipiam, te non esse iudicem idoneum, quia notatus es infamia. Sic enim libr.7. cap.6. Est enim duplex ejus disceptationis conditio, quod aut intentio aut præscriptio habet controuersiam, ac fuerunt qui præscriptionis statum facerent, tanquam ea non iisdem omnibus quibus cæteræ leges, quæstionibus continerentur. Cum ex præscriptione lis pendeat,de ipsa re quæri non est necesse. Ignominioso patri filius præscribit: De eo solo iudicatio est, An liceat. At Cic. lib.1. de off. pro inscriptione, quæ vulgo dicitur intitulatio. Ex quo fit vt Ager Arpinas, Arpinarum dicatur: Tusculanus Tusculanorum, similisque possessionum priuatarum præscriptio. Iurisconsulti soli, aut certe primi Latinorum præscriptionem vocauerunt earum rerum acquisitionem, quæ fit per continuationem possessionis 10. vel 12. annorum, postea & eam, quæ quocunque fieret tempore, sed quæ fuerit illis hujus nominis in ista significatione ratio, cur item non hanc quoque acquisitionem, vsucapionem vocauerint, à nemine,quod sciam, traditum est, at ne quidem quæsitum, cum tamen dignum sit quod intelligatur u modo intelligi potest, vt melius vtriusque natura cognoscatur & vsucapionis & præscriptionis. Quo tempore XII. Tabul.sunt perlatæ,iisdem quibus Italia finibus terminabatur Imperium Romanum, & etiam aliquanto angustoribus, cum nondum etiam totam subegissent: quare lex XII. non distinxit inter res Italicas & prouinciales, sed generaliter sanxit,vt rerum mobilium annuus:Fundi,id est,immobilium biennis vsus authoritas esset: Quæ verba non de aliis fundis, quam qui erant in Italia, poterant intelligi, cum extra Italiam nihil tum haberent aut ditionis aut possessionis: Sed propagato postea in exteras vsque nationes imperio, & cum jam in illis multum esset nominis Romani,statuerũt,vt quemadmodum in Italia biennij sic extra Italiam decennij possessio repetendis rebus finem præscriberet. Quod non tam certa lege latum fuisse arbitror, quam jure quodam constituto inductum à prudentibus: qui (vt voluere semper in hac sua scientia videri subtiles & artificiosi) non vsucapionem eam verbo legitimo, sed præscriptionem nominarunt, hoc est, vel inscriptionem, quod res præscripta decennalis possessoris nomen quasi domini præ se ferret, & tanquam eo inscriberetur: aut quod magis probo, exceptionem. Frequens enim est apud Iurisconsultos, aliquem esse tutum exceptione, qui non sit ipso iure: Sic putauerunt magis ex arte forte, si hanc longam possessionem præscriptionis nomine distinguerent ab vsucapione,quæ vsucapio & legis nomen habet & potestatem,ideoque ipso jure dominum eum facit qui vsucepit. At præscriptio quæ primum fuerat iure proprio Romanorum incogni-

Digitized by Google

ta,non tam ipso iure, quam quasi ope exceptionis decennali possessori dominium asserere videbatur. Nam cum duplex sit quærendi dominij modus: Aut iure gentium aut iure ciuili vsucapio legitimum dominium præstat: At præscriptio non item cum iure ciuili inducta non fuerit, sed post ius ciuile inuenta, Sic nec iure gentium, quod certum est, nec ciuili dominium potest vere quidem & proprie tribuere, sed similitudinem quandam ejus quæ præscriptione temporis, id est, exceptione defenditur potius, quam legis authoritate munitur, quoniam Lex nihil de ea locuta est, at neque cogitauit, &c. Connan. libr. 3. cap. 11. num. 3.

PRÆSCRIBERE, alias significat excipere, seu exceptionem opponere. Sosipater lib. 2. Institut. Grammatic.

PRÆSCRIBI, id est, exceptio obiici. An præscribi cohæredibus possit à patre vxoris defuncti, l. 34. §. Caius, ff. de leg. 2.

PRÆSCRIPTIO est legitima definitio temporis, ideo constituta, vt in omnibus negociis opportunitas cum tranquillitate retineatur. Nec sane opus est hic superuacanea declaratione. Nemo enim non videt, omnes præscriptionum species eo pertinere, ne quid in Repub. vel tardius, vel præmaturius fieret, quam æquum & bonum videretur. Porro in rebus tractandis, alias ad diligentiam exercendam, alias ad præcipitationem euitandam, vrgendi fumus præfixis temporum metis. Vt ecce præscriptiones 30. vel 40. annor. primario respectu ad acquirendum dominium non sunt introductæ, cum 10. & 20. annos sufficerent: nec igitur ad hoc principaliter spectant. Veruntamen si quis tanto tempore possederit ex justa causa, & bona fide, haud dubie vsucapiet. Quia si 20. anni sufficiunt, multo magis sufficient 30. & 40. Iustin. in leg. si quis in princ. Cod. de præscri. 30. annor. Prat.

PRÆSCRIPTIO exceptionem significat qua reus agentem accusantemve repellit ac summouet. Brisl.

PRÆSCRIPTIONIS verbum frequentissime pro exceptione accipitur, l. qui agnitis & l. pen. ff. de except. l. pen. & l. fin. C. eo. leg. 2. Cod. de prec. Imp. off. Adeo vt plerique præscriptionem & exceptionem eadem esse censuerint cum in rubr. ff. & C. dicatur de exceptionibus seu præscript. Alciat. in lib. de quinque pedum præscriptione, exceptionem generale nomen cuiusque defensionis actioni quoquo modo objectæ esse dicit. Præscriptionem autem quæ non recte intentioni aduersatur, sed eam duntaxat restringit, vt in casu de quo agitur non obtineat. quinimo procedat, etiamsi intentu vera sit; vt moratoria præscriptio l. 2. C. de prec. Imp. offer. præscriptio militiæ, qua miles officio procuratoris fungi prohibetur l. ita demum, Cod. de proc. & cætera id genus, quo casu ideo non aliter de intentionis veritate quærendum est, sed statim de exceptione cognoscendum. Proinde præscriptio dicta est quod antequam actor probasset: ea obiecta deduceretur in controuersiam. Hincque exceptio ex vsucapione proueniens præscriptio est appellata, l. emptor, C. de præscr. long. temp. quoniam domino actione, rei vendicationis vtenti, initio præscribitur à reo, qui si tempore lege diffinito se possedisse probat, mox absoluitur, ex Corasio in rub. ff. de seruitut. cui adde D. Gœdd. in comm. ad l. dimissoriæ 106. nu. 12. ff. de verb. sign.

PRÆSCRIPTIO quoque pro vsucapione sumitur. Cum enim vindicanti rem suam domino possessio longi temporis objicitur, præscribi ei dicitur: eáque præscriptio longi temporis vocatur: præcisa & imperfecta locutione, pro præscriptio ex possessione longi temporis. Sed Iustinian. vsucapionis verbum fere ad res mobiles, præscriptionis ad immobiles reuocare & contrahere consueuit. Obseruatum est etiam præscriptionis verbum fere ad longi temporis acquisitionem, vsucapionis autem ad alteram referri, l. quinque C. si. regund. l. ei à quo, ff. de vsurpat. l. qui alienam ff. de euict. Prat. & vide Vult. in comm. Inst. de vsucapion. & long. temp. præsc. nu. 6. & 10.

PRÆSCRIPTIO & consuetudo differunt. Nam illa possessione quæritur, vt quærenti ius nouum adjungat, detrahat alteri. Consuetudo vero nihil habet ejusmodi, cum eos tantum suis legibus impleat, à quibus ipsis instituitur, quorum moribus & consensu perficitur, ex Connan. 1. commentar. jur. ciuil. cap. 10. num. 8.

PRÆSCRIPTIO 30. annorum apud Sidonium Præscriptio tricennij dicitur, non triennij, vt perperam legitur. Prat.

PRÆSCRIPTIONES qui distinxere in fauorabiles, odiosas rigorosas, & mixtas, ex quorum numero Gratianus quoque est 16. qu. 3. §. præscriptionum, tota errarunt via. Respexerunt enim duntaxat ad priuatorum vtilitatem, cum omnes vsucapiones & præscriptiones, à breuissima vsque ad longissimam, ex eadem causa sint, videlicet publicæ salutis & tranquillitatis. Prat.

PRÆSCRIPTIS verbis actionem Dd. varie definiunt. Cuiacius in parat. ff. de præscript. verb. ita breuiter definit, quod sit condictio incerti ex contractu incerto, id est, ex contractu, qui vel proprium nomen non habet, vel de cuius nomine dubitetur: quæ definitio eadem est cum illa, quam Donell. in comm. de præscr. verb. his verbis proponit. Est nuda, inquiens, & simplex nullo proposito actionis nomine eius quod in conuentionem deductum est, petitio recepta in iis contractibus quorum appellationes nullæ iure ciuili sunt proditæ. Eamque ob causam, quod ex incertis contractibus datur, videtur dicta esse actio incerta, quemadmodum appellatur in C. in l. 6. C. de rer. permut. l. 3. C. de inutil. stip. vel, vt Digesta habent, act. incerti, l. 7. ff. de pact. l. insula 6. l. si dominus 8. in fi. l. ob eam 9. ff. de præscr. verb. l. duo 19. §. vlt. ff. de præcar. nisi quis malit eam ita vocari, quod per eam exigatur id quod interest, constat incertum esse, l. vlt. ff. si quis in jus, l. ideo 12. §. vltim. ff. de cond. furt. Cujac. ad d. l. 7. de pact. Vult. in comm. ad §. act. enum. 25. nu. 45. 46. Inst. de act.

PRÆSCRIPTIS verbis actio cur dicatur inter Interpretes non conuenit. Cuja. in notis suis priorib. ad Inst. tit. de loc. & cond. existimat hoc inde factum, quod detur ex præscripto conuentionum vel vti conuenerit, si conuentio scripta non sit, per l. 1. §. si quis seruum, ff. depos. dict. l. si dominus, 8. de præsc. verbis, quam sententiam Hot. in conjectura de præscr. verbis, in §. sequitur altera, tacito autoris nomine fugillat. Eguinarius Baro inde deducit, quod actio in factum à prætore concipiebatur præscriptis verbis, i. pro modo facti expositi à litigatore quod in d. conjectura impugnat idem Hot. in §. atque hæc quidem à qua tamen Baronis sententia non recessit Fran. Duar. ad d. l. 7. §. 1. & Don. in d. cum de præscr. verb. qui actionem præscriptis verbis ita vocatam scribit, quod rem gestam demonstret, eaque demonstratione vice nominis, quo careat, vtatur: quod etsi displiceat Cujac. ad d. l. 7. non tamen est omnino improbabile. Nam inde omnis actio præscriptis verbis dicitur in factum esse dicta, l. 1. l. si vir 12. l. si tibi rem 13. in pr. & in §. vlt. l. duo 23. l. Titius 24. ff. de præscr. verb. quia factum, i. res gesta inter contrahentes ab actore præscribitur, vt totidem fere verbis rescripsit Imperator Alexander iuris peritissimus in l. cum mota, C. de transact. cui suffragatur, §. 1. Inst. de except. & l. quod bonis 15. ff. ad leg. Falc. Hot. tamen ab omnibus, quotquot vnquam fuerunt Interpretes, sententiis recessit; & conjectat hanc actionem non præscriptis, sed perscriptis verbis appellandam esse, eo quod cum actiones ex contractibus nominatis descendentes olim scriberentur notis, hæc non notis sed integris verbis perscriberetur. Quæ conjectura doctissimi viri etsi sit ingeniosa, nec improbabilis, vim tamen infert scripturæ constanti omnium codicum receptæ, in quibus hæc actio vocatur præscriptis verbis. Vt taceam in arbitrio fuisse actoris, actionem nominatam, vel notis scribere vel integris verbis perscribere: quo casu si perscripta fuisset ex sententia Hot. actio etiam nominata, illa nominata ita sine notis perscripta dicenda fuisset actio præscriptis verbis: quod tamen non puto ipsum adfirmaturum fuisse. Quare à sententia Cujacij, quam confirmat ex Harmen. lib. 11. tit. 3. qui actionem hanc vocat συναλλαγματικὴν συμβόλαιον non recedo, neque Baronis ejusque sequacium opinionem rejicio, sed vtranque coniungendam esse censeo, Vult. d. loc. nu. 47. 48.

PRÆSCRIPTIS verbis actio introducta est primo ob necessitatem, quia cum natura rerum ita sit conditum, vt plura sint negocia, quam vocabula, l. natura 5. ff. de præf. verb. atque ita deficientibus nominibus negociorum deficiant etiam nomina actionum vulgaria ac vsitata, necessario actio fuit inuenienda, quæ de negotiis nominatis dari posset, leg. 2. ff. de præf. verb. quæ ipsa latissime patent, nec vllum ejus certum nomen, sed ad singula negocia accommodatum, quæ in nominatis locum inuenire non possent. Secundo propter controuersias, quæ ex factorum speciebus sæpe oriebantur ICtis dubitantibus, vtrum negocium nominatum, vel innominatum esset, & per consequens, vtrum nominata an innominata actione agendum: quo casu ICti nostri dicunt, tutius esse agere actione præscriptis verbis, vt demonstrat Cujac. tract. 8. ad Afric. ad l. 24. ff. de præscr. verb. Quia tamen interdum vsuuenit, vt actio in factum præscriptis verbis ciuilis locum non habeat, & tamen æquum sit actionem dari, deficientibus actionibus cæteris omnibus ex æquitate à Prætore actio datur in subsidium, vnde etiam subsidiaria dicitur: quam ad rem notanda est regula à Bartolo & cæteris Interpretibus tradita ad rubr. ff. de præscr. ver, quod negotio gesto, quod non cadit in certam speciem contractus si verba interuenerunt, ex quibus resultat contractus innominatus, actio præscriptis verbis competit: at vero si talia verba non interuenerunt, & si tale factum aliquod, propter quod æquum sit dari actionem, prætoriæ seu subsidiariæ actioni in factum locus erit. Vult. d. loc. nu. 56. 57.

PRÆSCRIPTIS verbis actiones omnes descendunt ex conuentione, Cujac. in not. ad Inst. de locat. & cond. verb. præscriptis verbis, & in Parat. ff. de præscript. verb. Nullæ ex maleficio, vt annotauit Donell. in comm. de præsc. verb. cap. quid sit actio præsc. verb. Ex conuentione inquam quæ nomine quidem careat, habeat tamen in se causam seu negocium alicui conuentioni nominatæ vicinum. Vult. d. loc. nu. 49. 50.

PRÆSCRIPTIS verbis, & in factum, & incerti agere significant fere idem: nec sunt propria actionum nomina, sed actiones quædam generales & innominatæ, propter multitudinem negotiorum,

Digitized by Google

negociorum tolerabiles,l.2.&3.ff.de præſ.verb.Oldend.

PRÆSCRIPTIS verbis perſecutiones ex contractibus innominatis appellantur, quia duntaxat agitur ad id,vt is, cum quo contraximus, fidem ſuam liberet, ſicut verba,quibus inter nos conuentum eſt, id poſtulant. Præſcribere inter alia ſignificat ſtatuere, ordinare variis pactionibus quid fieri placuerit contrahentibus: cum alia non eſt huiuſmodi pactionum forma & exitus, niſi vt ſeruentur ſecundum tenorem & præſcr.verb. Old.

PRÆSENS, verbum multifariam accipitur, l.præſens.ff.de proc. Auth. de fideiuſſ. §.1. Præſens quoque dicitur qui audire poteſt id de quo agitur, l.1. §.eodem tecto, ff.ad SCtum Syllan. vide Bart.in l.diem,§.coram,ff.de arb.Spieg.

PRÆSENS cum de iudiciis agitur dicitur, qui intra vrbis continentia eſt,l.abſentem,199.ff.de verb.ſign.Itaque Vlp.Præſens, inquit,habetur,& qui in hortis eſt, & qui in foro,& qui in vrbe, & qui in continentibus ædificiis, l.5.6.7.ff.de procur. At cum de præſumptionibus agitur, Præſentes habentur qui in eadem prouincia domicilium habent, l.vlt. C.de præſcr.long. temp.Hot. Connan.lib.3.c.14.n.9.

PRÆSENS ea res dicitur, quæ in præſentia, & oculis contrahentium conſtat: non ea quæ in poteſtate emptoris eſt.Cuiac.4. obſer.3.

PRÆSENS & in diem opponuntur, l.47.de legat.2.l.4.ff.de vſufruct.l.18.ff.de acceptila.Briſſ.

PRÆSENTIS temporis verbum aliquando ad præteritum referri Pomp docet,idq; ſecundum adiecti ſermonis qualitatem,& rationem temporis loci & rei,qua de agitur. Si quis enim dicat Petrus eſt orans in templo, hoc præſens tempus ſignificat, neque poteſt aut ad præteritum,aut ad futurum protrahi:quoniam ſolum quod inſtat,quodque præſens eſt,demonſtrat. At ſi dixeris,factum eſt,ſurreptum eſt,quanquam verbum ſit præſentis temporis,confunditur tamen cum præterito,& præſens eſſe deſinit: Nam rei iam peractæ qualitatem exprimit, quod præteritum tempus ſignificat. Quandocunque igitur τὰ ἐνεστῶτα per ſe ponuntur tempus ſuum retinent: ſic etiam de futuris & præteritis temporibus ſentiendum. Quod & Aul. Gell. annotauit lib.17.Noct.Attic.cap.7. Quando vero transferantur tempora, videlicet præſens in præteritum, & futurum in præſens,tradit Quintil.lib.9. c.3.Brech.in l.verbum erit, ff.de verb.& rer.ſign.quem vide plenius.

PRÆSENS interdum idem valet quod purum: videlicet quod neque in diem, vel conditionis euentum differtur, Hoc ſenſu præſentem dotem & obligationem, præſens debitum & præſens legatum dicimus, Briſſ.

PRÆSENS obligatio eſt pura,quæ neque in diem,neque ſub conditione eſt,l.9.ff.ſi cert.pet.Sic præſentia legata, leg.12.in fin. leg.30.l.50.ff.de leg.1.l.88.ff.de cond.& dem.quib.dies conditióve adpoſita non eſt, quæ & præſenti die data dicuntur, l. 85.ff.de cond.& dem.l.92.§.1.ff.de legat.1. leg.1. §.ſi legata, ff. ſi cui plus quam per l.Falcid.l.40.§.1.ff.de manum.teſt. Quo loquendi genere & in l.24.§.ſi domus,ff.locat.& leg.78.§.hæres, ff.ad Treb.Iureconſ.vtuntur.

Ita pecuniam præſentem ſoluere in leg.17. §.vlt. ff.quæ in fraud.cred. Et creditorem in re præſenti, id eſt, in ipſa pecuniæ numeratione conſtituere, in quam cauſam ſolutum velit, quod qui ex pluribus cauſis ſoluit, debet, leg.1. ad fin. ff.de ſolut.

In re præſenti faciendam nunciationem Vlp. ait, id eſt, eo loci vbi opus nouum fit,leg.5.§.nunciationem, ff.de ope.nou. nunc.Sic & in re præſenti conſentire in l 1. §.ſi iuſſerim. ff.de adquir.poſſ.In re præſenti cognoſcitur,leg.pen.ff.de l.Fab. de plagiar.Eodem genere ſunt & hæ veterib. vſitatæ locutiones. In rem præſentem venire, Perducere in rem præſentem, quarum exempla Budæ.in l.2.ff.de orig.iur.adfert.Seneca li.4. de benef.In rem præſentem venturus fui,ſed æger filius,ſed vxor puerpera fuit. Idem Epiſt.1.lib.9. Non poteſt ferre ſententiam,niſi in rem præſentem perductam.Idem Epiſt.30. libenter hæc, mi Lucili,audio,non tanquam noua,ſed tanquam in rem præſentem perductus. Tertull. lib.3. aduerſ. Marcio. De ſpeciebus doctrinarum & ſignorum illuc differamus, quaſi in rem præſentem. Plin.lib.10.Epiſt. Ipſe in re præſenti fui,& vidi tuam quoque ſtatuam in bibliotheca poſitam. Briſſ. & Cuiac.4.obſ.3.& Goth.ad l.5.C.de off.magiſt.milit.

PRÆSENS tempus & futurum opponuntur, l.8.ff.de verb.ſign.

PRÆSENTIALES magiſtri militum,qui in præſenti erant,hoc eſt,comitatui principis iuncti l.vlt.§.1. C.de re milit.lib.12. l. 4.C.de apparitoribus magiſt.milit.lib.12.l.vlt.C.de offic. magiſt.milit.& in Notitia imperij Rom. Sic & præſentiales domeſtici in leg.6.Cod.de aduoc.diuerſ.iudic. l.vltim. C.de domeſtic. & prot.lib.12. qui ſcilicet præſentes diurno obſequio principis deputati erant,vt leg.13.ff.de re milit. lib.12. ſignificat.Sic & præſentales milites & præſentales numeri in l.18.& l.vltim. 6.vltim. eod tit. præſentium ordines apud Nicephor. lib.17.hiſt.eccl.c.1. Et præſentialis curioſus curſus publici in Notitia imperij Romani, & ὁ ἐπὶ τῆς ἡσυχίου πάλιν, in Edicto Iuſtiniani 14. Briſſ.

PRÆSENTEM varie accipi Bartolus refert in l.diem, §.coram ff.de arbitr.Prat.

PRÆSENTEM ac momentariam curam iungere, oppo. neceſſitati onerum præbendorum iuxta IC.

PRÆSENTIA an habeatur pro conſenſu, ponit Bart.in l.Gaius, de pign.act.

PRÆSENTIA elegantem habet phraſin in l.de ætate §.Celſus,ff. de interr.quia intelligitur de præſenti pœnitentis reſponſione mutata.Prat.

PRÆSENTIAM ſui facere,id eſt copiam ſeu poteſtatem conſpectus. Qui literis euocatus præſentiam ſui facere contemnet l. 53.ff.de re iudic.in præſentiarum,pro in præſens,dixit Vlp.l.1. §.exigere,ff.de magiſt.conuenien.Briſſ.

PRÆSENTIA,proprie ad corpus refertur. Vnde non ſimpliciter verum eſt, Furioſi,infantis, muti,præſentiam nullam eſſe, ſed pro abſentibus haberi. Lex enim plerumque propter ſenſus imbecillitatem, abeſſe eos interpretatur. Ex Alciat. Old.Præſentia eſt legitima definitio temporis, ideo conſtituta, vt in omnibus negotiis opportunitas cum tranquillitate retineatur. Recte igitur cenſus Pompeius: Si inter plures familiæ erciſcundę agatur,& inter eoſdem communi diuidundo,aut finium regundorum, eundem iudicem ſumi quo facilius coire cohæredes,vel ſocij poſſint,in eundem locum omnium præſentiam fieri oportet l.1. ff.de quib.reb.ad eundem iud.eat: vide Nou. Iuſtin.8.& in Notitia imperij Romani Prat.

PRÆSERTIM ſignificat præcipue, maxime vt in c.ex literis, 2.ext.de homic.Io.Bell.Etym.

PRÆSERTIM (vt & maxime) interdum ſic accipitur,quaſi alias idem non ſit,l.32.ff.ad l.Aquil.

PRÆSES ſ.s apud Vlp.eſt tit.de offic.Præſidis,ad quem potiſſimum pertinet curare,vt pacata & quieta ſit prouincia,cui præeſt,& quam gerit.Neb.Nomen præſidis non ſolum prouincias regentes, à quibus prouocatio eſt.ſed & qui cuilibet rei ac ordini præſunt,complectitur.Satis conſtat,à Iureconſ.Præſidem diuidi in Proconſulem legatum Cæſaris,& præſidem,ſubaudi, prouinciæ:l.1.de offic.præſid.Spieg.Quem Iulianus in Nou.8. vocat præſidem Antiochiæ,is eſt Conſularis ſiue Præſes Syriæ primæ, cuius metropolis Antiochia, quæ Theopolis à Iuſtiniano vocatur Nou.7.109.123.Stephanus διαφόρως μεγάλη πόλις ἐστὶ ἡ ἀντιόχεια μὴ τὴν αὐτὴν οἰκοῦσα δύναμιν τοῖς Ἰουστινιανοῖς. Et hic ſane Theopoleos præſes: non præſes Syriæ ſalutaris ſignificatur in leg.1. Cod.de offic.comm.ord.dum comiti Alycarchiæ, moderatori prouinciæ Syriarchiæ ludorum cura mandatur. Cuiac.obſeru.libr.8.cap.21.

PRÆSES.Nomen præſidis generale eſt. Satis enim conſtat diuidi in procõſulem, legatum Cæſaris, & rectorem prouinciæ, leg.1.ff.de offic. præſid.At proprie is eſt præſes, qui maius in prouincia imperium habet omnibus poſt principem.leg.4.ff. eod. Præſides enim neceſſe erat ex ſenatoribus deligi.Id in leg.1.de officio præſidis.ff.voluit Macer Iureconſ. ſignificare iis ſub verbis: Præſidis nomen generale eſt, quod & eo proconſules, & legati Cæſaris, & omnes prouincias regentes (licet ſenatores ſint) appellantur. Scribit idem & Dion.libr.4. vbi plenius rem totam ab Auguſto primum inſtitutam explicat. Quibus autem temporibus Iuriſconſulti, quorum ex libris Pandect. opus compoſitum eſt, ſcripſerint, longe maioris dignitatis erant præſides prouinciarum, quam temporibus Inſtiniani habiti fuerunt. Nam tum quidem & ampliores prouinciæ fuiſſe videntur, & à præſidibus ad principem, vel præfectum prætorio tecta ibatur. Sed poſterior ætas magiſtratus quoſdam interiecit, quales præfecti prætorio Africæ, Orientis, aut Illyrici, qui vniuerſas regiones, ac velut ſatrapias adminiſtrarent, atque eo ipſi plerumque accederent, remanente nihilominus, vt ego arbitror, alio generali ac ſupremo præfecto prætorio apud imperatorem, vel certe patritiis,aut magiſtris officiorum intendentibus. Prouincias præterea exiguiores atque anguſtiores feciſſe videntur.Propterea non mirum videri debet, ſi nouiſſimis quibuſdam conſtitutionibus ſpectabiles præfecti præſidibus anteponuntur, aut non tam honorificus de præſidibus ſermo habetur, quam de præfectis, l.1.Cod.vt omnes iud.tam mil. quam ciuil in prine. Hinc dicitur, quod præſides ſubiecti ſint præfect. prætorio, L quilibet.Cod.de decur.libr.10. Caſſiod.in Pſalm.104.Quæ poteſtas hodie retinetur à præfectis, qui & vice ſacra iudicant, & cunctarum prouinciarum poteſtatem maximam habere noſcuntur. Cuiac. ad l.ne quis officialium, Cod.de decur.libr. 10. De præſidis autem officio Modeſt. ait plebiſcito quodam contineri, ne quis præſidum munus donumve caperet, niſi eſculentum potulentumve, quod intra dies proximos prodigatur. Id quod etiam delegatis iudicibus (nimirum eſculenta, &c. capere) Bonifacius ſummus antiſtes ſua conſtitutione permiſit. Mandatis etiam Iuſtiniani & aliorum principum continebatur, ne donum vel munus ipſe proconſul, vel qui in aliquo officio erat, adminiſtrationis tempore acciperet, vel quid, niſi victus quotidiani cauſa, aut permittente principe emeret,domumve extrueret. Sed Vlp.in l.ſolet,de off.proconſ.

Digitized by Google

ff. hoc debere intelligi dicit, vt magistratum gerens modum adiiciat, ita quod neque se in totum xeniis abstineat, neque auare xeniorum modum excedat. Et recte quidem sensit. Nam vt exprimitur, in dict. l. solet: valde inhumanum est a nemine accipere, sed passim vilissimum est, & per omnia auarissimum. Itaque vetus prouerbium est, ἐπὶ πάντα, ἐπὶ πᾶσιν, ἐπὶ δεξιτήριον. Verum, quia nimium excrescente auaritia, xeniis, & muneribus corrumpebantur magistratus gerentes, vti nostræ ætatis iudices aliquot, noua Iustiniani constitutione, & pontificum (maxime Innocentij) sanctionibus magistratus à fisco stipendia habens nihil à quoquam accipere debet, licet interpretatione constitutio ipsius Iustiniani, & aliæ, vt assolet, varie intelligantur. Anch.

PRÆSES Prouinciæ in specie etiam capitur, & à Proconsule differt & à Legato quia Præses habet Imperium à principe proprie personæ cohærens. Legati item habent imperium à Principe, sed minus eorum personæ cohærens: quia literas & diplomata, non vt præses, proprio nomine, sed nomine principis subsignabant, sed æquale habebant cum præside imperium, l. legatus, ff. de offic. præfat. & hoc discrimen inde manat, quod Princeps quasdam prouincias præsidibus committebat, quasdam sibi reseruabat: in quas legatum mittebat, qualis fuit Pontius Pilatus, qui Hierosolymis & prouinciæ erat & à Lactantio Firmiano Legatus Siriæ appellatur. Erant porro quædam prouinciæ, non præsidibus, non Legatis commendatæ, sed Proconsulibus, qui non à principe potestatem accipiebant, sed à senatu: quamuis putem etiam assensum Principis potuisse expectare: dico, posquam Romani cœperunt Cæsaribus parere: nam antea dubium non est, quin Proconsules essent qui vice consulum in prouincias regendas mitterentur. Sed & post Imperatores multæ prouinciæ proconsulares fuerunt: nam Princeps vt Senatui gratificaretur, ei quasdam prouincias assignabat, in quas quales vellet, rectores mandaret, & Senatus plurimi faciebat, hoc honoris accipere. Hinc apud Flauium Vopiscum in Floriano, Senator sic Senatori scribit: Fac igitur, vt conualescas curiæ interfecturus antiquæ, nos recepimus Ius proconsulare. Nam eodem autore Probus imperator proconsules creare patribus permisit. Lampridius in Alexandro Prouincias quæstorias præsidiales plurimas fecit, Proconsulares ex Senatus voluntate ordinauit. Ergo patet, quod licet princeps proconsulibus faciendis & creandis incumberet, quia eius interesset, tamen Proconsulum autoritas potius à senatu pendebat, & Senatus eis leges præscribebat, l. obseruare, §. 1. ff. de offic. proconsul. Præsidi & legato solus Princeps. Tamen, vt dixi, eorum potestas per omnia erat similis, vt colligitur ex l. & ideo de offi. proconsul. & ex leg. 4. ff. de off. præs. Forcat. in Necyom. dial. 60. nu. 2.

PRÆSIDIALIS iussio quæ à præside prouinciæ proficiscitur, l. 10. C. de pign. act. Præsidialis notio quam præses prouinciæ accommodat. impartitur. Briss.

PRÆSIDIVM quanquam proprie auxilium principale dicatur, vnde milites, qui in tutela alicuius oppidi collati sunt præsidium dicuntur: tamen per translationem, præsidium vocamus omne auxilium & salutis propugnaculum. Corras. 1. Miscell. c. 13. nu. 5.

PRÆSIDIVM appellatione in Nou. Iustin. 8. de præsidibus continentur sub eo titulo Proconsules, Comites, Vicarij, consulares, correctores, imo & defensores ciuitatum: nam & ij in ciuitatibus præsidum vice funguntur. Nouell. 15. veteris interpretis Codex hunc habuit titulum, vt Iudices sine quoquo suffragio. Cuiac. in posit. supra d. Iustin. Nou. 8. de præsidibus in prin. & sub finem eiusdem Nouellæ præsidium quoque iurisdictionem recensет ad quem locum breuitatis causa lectorem remitto. Adde Forcat. in Necyom. dial. 60. nu. 7.

PRÆSTARE, est prohibere, ne alicui fiat aliquid incommodi & si non prohibuerit, satisfacere, vt venditor debet præstare vitium rei quam vendit, id est, prohibere, atque efficere, ne emptor damni aliquid faciat: alioqui satisfacere. Spieg.

PRÆSTARE est satisfacere, vel exitum alicuius in se recipere, Vlp. in l. item Labeo, ff. fam. exercis.

PRÆSTARE dicta promissaue implere, leg. 17. 18. 19. ff. de ædil. edict. Prat.

PRÆSTARE operas, id est edere, exhibere, l. 35. ff. de oper. liber.

PRÆSTARE quoque mandare & cedere actiones significat, l. 6. §. vlt. ff. nautæ. caupo. l. 31. ff. de act. empt. l. 20. §. vlt. ff. de tut. & rat. l. 39. §. negligentia, ff. de adm. tut. leg. 2. ff. de depos. l. 1. §. 1. ff. de superfic. Briss.

PRÆSTARE aliquem est prædem esse pro aliquo, id est, periculum quod ab eo timetur in se recipere. Prat.

PRÆSTARE culpam, casum, periculum, bonam fidem, diligentiam, custodiam, factum, tritæ sunt librorum nostrorum locutiones, pro alienam culpam in se recipere & rei euentū sub periculo esse velle & fide sua esse iubere rei futuræ euentū. Bud.

PRÆSTARE nihil debeo pro eo quod Culpa non est mea.

PRÆSTARI oportere. Cic. lib. offi. 3. A Iurisconss. etiam reticentia pœna est constituta. Quicquid enim est in prædio vitij, id statuerunt, si venditor sciret, nisi nominatim dictum esset, præstari oportere, id est, compensari damnum, *Abtragen, oder Schadloß halten.* Spieg.

PRÆSTAT, pro melius est.

PRÆSTATIO, pro solutione. Præstatio in tempus collata l. 64. ff. de verb. oblig.

PRÆSTATIO. Paul. de leg. 3. l. si plures gradus sint hæredum, & scriptum sit, hæres meus dato, ad omnes gradus, hic sermo pertinet: sicuti hæc verba, Quisquis mihi hæres erit. Itaque si quis velit, non omnes hæredes onerare legatorum præstatione, sed aliquos ex his, nominatim damnare debet. Spieg.

PRÆSTATIONES etiam vocantur, quæ inuicem & vtrinque seu retro citroque à contrahentibus præstantur.

PRÆSTATVRI & Præstituri, vetuste pro Præstitum iri. Pomp. l. 66. ff. de contrah. empt. Viam, iter, actum, aquæductū præstaturi. Iauol. l. 10. ff. de hæred. vel act. Quod si in venditione hæreditatis id actum est, si quid iuris esset venditoris, venire, nec postea quicquam præstituri. Hot. Prat.

PRÆSTIGIVM, quod præstringit aciem oculorum. Præstigiæ verborum captiones, Azo in Summa Cod. de adult. c. nec inirum 26. q. 5.

PRÆSTITVERE, id est, præscribere, præfinire. *Anſetzen*, l. 1. ff. de iur. delib.

PRÆSTO, id est, præsentes, indeclinabile est, ad omneque genus refertur, Cajus, de liber. caus. Idem dicemus, & si duo pluresve domini esse dicantur, & quidam præsto sint, quidam aberint, cum simil. Spieg.

PRÆSVLTATOR dicebatur, qui in ludis aut sacris præsultabat: ὁ ἐν τοῖς ἱεροῖς ἀγῶσι χορεύων, vt explicat antiquum Lexicon. Nam in omnibus pompis, ludisque Circensibus iuuenes ibant in numerum saltantes, & subsilientes, qui ludij, & ludiones dicebantur. Turneb. lib. 10. aduers. c. 10.

PRÆSVMERE, pro prius sumere, & antecapere, l. 1. C. de secund. nup. Alias vsurpatur pro audere vel tentare aliquid contra ius: vt fere Pon. Rom. vtuntur. Alex. 3. ex concilio Lateranensi, loquens de clericis & monachis: Sed nec procuratores, inquit, villarum, aut iurisdictiones etiam seculares sub aliquib. principibus & secularibus vitis, vt iustitiarius eorum fiat, clericorum quisque exercere præsumat, hoc est, tentet, audeat, c. sed nec, Ne cler. vel monach. secul. negot. se imm. 2. Tim. 2.

PRÆSVMERE alias accipitur pro nudo facto prius aliquid sumere. Vnde Pli. li. 36. tradit de farina cujusdam lapidis in certamine bibendi aduersus ebrietatem à potatoribus præsumendat: allegans Theophrastum autorem. Prat.

PRÆSVMERE alias significat præoccupare apud Rhetores, quæ præsumptionem vocant, cum id quod in aduersarij causa, vel in iudicis opinione contrarium nobis esse aut forte abitramur, præoccupamus dicendo, ac bonis rationibus dissoluendo Quintil. lib. 8. Mire vero in causis valet præsumptio, quæ προλῆψις dicitur: cum id, quod objici potest, occupamus, quæ præcipue procemio conuenit. Prat.

PRÆSVMERE alias pro putare ponitur, vt in l. vulgo, ff. de in lit. juran. vulgo præsumitur, inquit, Vlp. alium in litem non debet iurare, quam dominum litis. Prat.

PRÆSVMERE alias denique accipitur pro præsagire, coniicere, cogitare, seu diuinare aliquid in dubio. Valerius libr. 1. c. 5. E fortuito dicto quasi certam spem clarissimi triumphi assimo præsumpsit. Et c. 6. Præsumpsit animo, ea re significari exitum suum: hoc est, coniecit, Vaticinatus est. Prat.

PRÆSVMPTIO est coniectura seu diuinatio in rebus dubiis, collecta per rerum circumstantias, ex argumentis vel indiciis frequenter euenientibus, Old. in Topic. tract. de præsumpt. vide 3. regum, 3. c. 2. ext. de præsumpt. vel: Præsumptiones sunt anticipationes (quædam de eo quod in re est) communi sensu perceptæ ex eo quod plerúmque intelligitur, quódque plerumque fit, quæ probationem omnem in eum transferunt, contra quem faciunt, Cujac. in rubr. ff. de proba. & præsumpt. vtiliter de præsumptionibus tractauit Olden. dicto loco, fusissime vero Alc. in suo de præsumpt. tract. Porro præsumptionum alia maior, alia minor, hæc iuris (quia à lege introducitur) & de iure, quia à lege fluit & habetur à lege pro vera. Estque nihil aliud Alciato 2. part. præsump. quam dispositio legis præsumentis, & super præsumpto tanquam sibi comperto. statuentis, contra quam non admittitur probatio, vide l. vlt. C. ad Vellej. Alia iuris tantum, quæ eidem Alc. in 3. part. præsum. nihil aliud est, quam probabilis coniectura ex certo signo prouenies, quæ non alio adducto pro veritate habetur. Differt præsumptio à probatione: Probatio per se: Præsumptio per ea quæ certa sunt fidem facit, vide l. 83. ff. de cond. & dem. Differt à fictione, quia fictio aduersatur veritati: præsumptio sundatur in veritate: ideòque contra fictionem non admittitur probatio: quid enim efficeret probatio veritatis, vbi fictio aduersus veritatem fingit: ideoque super falso & certo fingitur: super incerto & vero præsumitur, Goth. ad d. rub. ff. de probat. & præsumpt.

PRÆSVMPTIO est quadruplex: Alia est iuris, & canonis siue legis alia

Digitized by Google

alia hominis, alia naturæ, alia facti. Præsumptio iuris, & de iure est, quæ non recipit probationem in contrarium, vt Lex præsumit mulierem stipulatam dotem sibi reddi, quæ non est stipulata, leg.1. C.de rei vxor.act.& si quis vellet probare contrarium, non auditur. Hanc diuidunt rursus in temerariam, probabilem, violentam, & necessariam, violentum pro certo accipientes, cap. literis de præsump. ac congerentes multa parum ad rem pertinentia. Quare Bart.l.non est verisimile ff. quod met.causa, recte dicit, Doctores iuris nihil boni adferre de præsumptionibus, non esse materiã, quæ ex præscripto certarum regularum tractari possit. Certa, ex re nata & circumstantiis negotiorum ac personarum æstimare oportet, atque incorrupto animi iudicio (quod arbitrium boni viri dicitur censere, quas præsumptiones vel coniecturas ratio admittat quas vero impugnet vt falsas, vel denique quas in medio relinquat. Temeraria est, quæ surgit à malis hominibus, & ex leuibus causis, puta, si videatur aliquis vel semel cum aliqua conuersari, & statim siuistri quippiam suspicetur: cum tamen dubia in meliorem partem sint interpretanda, extra de regulis iuris, c.2. Vnde si presbyter amplexetur mulierem, præsumitur id facere causa benedictionis, vel benedicendi, vel ad pœnitentiam exhortandi, 11.quæst.3. c.absit 26.distinct. cap.in scripturis. Sed hodie non tantum fidei habent, idque forsan ex eorum mala seruata fide. Hæc autem præsumptio est inualida & à iure repellitur. Nec mouere debet animum iudicantis, 2.quæst.1. cap.1.extra de Simo. cap.licet Heli. Probabilis, siue vniuersalis dicitur præsumptio iudicis. Et hæc surgit multis ex causis & suspicionibus, & illi statur, donec contrarium probetur, vt si res sit patris, præsumitur hæredis esse. Et hæc ante contrarij probationem, facit semiplenam probationem. Insuper hæc inducit purgationem, maxime fama crebrescente, vt extra de purgatione Canoni cap.si quis de gradu. Vide hic latius Speculatorem. Violenta, quæ surgit ex verisimili probatione, & dicitur præsumptio iuris, quando ius præsumit ita esse, puta si apparet chirographum cancellatum, præsumit debitorem liberatum, ff.de probationibus, l.si chirographum. Item præsumit, quod quis cognouerit vxorem, cum qua diu habitauit. Item si quis inuentus sit nudus cum nuda, & solus cum sola in lecto iacens, præsumitur, quod sint fornicati, extra de præsumpt. cap. literis. Item si quis denunciet ter cui, ne cum vxore sua loquatur, & postmodum inuenit eum cum illa loquentem, potest eum iudici tradere puniendum, quia violentissima præsumptio est, quod impudice loquatur. In Authentic. vt liceat matri vel auiæ, §.his quoque, col. C. de adulter. Authentica, Si quis ei. Alia exempla vide apud Speculatorem. Et hæc bene inducit iudicem ad pronunciandum in, probetur contrarium. Necessaria est præsumptio illa quam communiter vocant iuris, & de iure: hæc inducit probationem, & iudicem ad pronunciandum, nec recipit probationem in contrarium. Dicitur autem ideo Iuris, & de iure, quia ius vehementer præsumit, sic esse vel non esse. Et propter talem præsumptionem ius statuit super ea, verbi gratia: si quis contraxit cum quadam de futuro, & postea eam cognouerit, ius certe statuit contra huiusmodi matrimonium præsumptum, probationem non admitti. Nam ex quo eam cognouit, intelligitur in eam consensisse. Quamuis cum ea non per verba de præsenti contraxit: extra de sponsa, cap.is qui, & ibi in exemplis notatis: Vide speculatorem. Est & alia præsumptio iuris tantum, vt si diu cohabitauit cum vxore, præsumitur ab eo cognita, & contra hanc præsumptionem iuris probatio admittitur. Præsumptio hominis est, cum præsumitur contra aliquem hominem, propter malam famam: contra hanc præsumptionem bene admittitur probatio in contrarium. Præsumptio naturæ est, vt cum exhæredo filium meum, præsumitur contra me, quod iniuste exhæredem eum, & hoc propter naturam, & ideo hæredes mei probare tenẽtur, quod iuste exhæredauerim eum. Præsumptio facti, alia præcedentis circa futura, vt si semel calumniatus es cõtra me, & iterum velit me accusare, præsumitur modo te velle iterum calumniari quia semel malus semper præsumitur malus in eodem genere mali, vt in regulis iuris. Alia est præsumptio facti subsequentis circa præterita: vt si aliqui fuerint accusati de crimine adulterij, quod depellebant prætextu proximitatis, si postea in matrimonium se coniunxerint, manifeste præsumitur facinus, in quo accusati fuerunt, l.si adulterij, C.ad l.Iul.de adulter. & vide bonam gl. in c.is qui fidem: extra de sponsal in matrimon.

Præsvmimvs super incerto: Fingimus super certo, gl.in verbo, Præsumatur, §.accedit, C.de rei vxor.act.Spieg.Idem dicit Cuiac.ad l.vlt.ff.quod met.caus. Fingimus, inquit, ea quæ non esse scimus. Præsumimus ea, quæ vera esse arbitramur, ducti probabilibus argumentis.

Præsvmpta opinio, est, quæ vulgo dicitur præsumptio: & apud Textum, præsumpta suspicio, pro eodem dicitur, teste Bud. apog.

Præsvmpta voluntas domini, hoc est, si ex verisimilibus indicia appareat dominum velle, aut nolle, vt suo nomine quicquam fiat l.sed & hæ, & l.Pomp.§.vlt.ff.de procur.Spieg.

Præsvmptio nonnunquam habetur pro certa probatione: scil.cum lege id nominatim declaratur, l.quicunque, C.de Apoch.publ. Recte tamen opponitur præsumptioni probatio veritatis, modo tamen id in eodem genere fiat.Spieg.

Præsvmptionvm cognitio censura magis quam curiosis præceptionibus & variis diuisionibus cognoscitur. Sic ergo distinguere causas præsumptionum satis est: Aut enim tam prope accedunt ad necessariam veritatis rationem: vt plenam mereantur fidem, & probent id, quod secundum eas asserimus. Et nunc, siue legitimas, siue iuris & de iure, siue necessarias præsumptiones appellaueris, parum refert. Aut vero proficiscuntur ex causis quæ veræ quidem esse possunt, sed interim in diversum collectis rerum argumentis faciliter cedant. Itaque mouere nonnihil solent animum: tamen ad credendum plane non perducere. Has probabiles, vel non necessarias præsumptiones, aut suspiciones recte dixeris, vel etiam argumenta, sicut Arrius Menander in l.non omnes, §.à Barbaris, ff.de re militar. Sed licet, inquit, hoc liquido constare non possit: argumentis tamen agnoscendum est. Oldend.

Prætendere, ostendere, prætexere, velamento aliquo se defendere. Mulier quæ ætatem filij prætendit ad eludendam legitimam accusationem, l.11.§.quæ propter, ff.ad l.Iul.de adult.

Præter dictio quandoque excludit l.equitij, §.præter, ff.de vsu & habit.l.Titio testamento, ff.de legat.1. quandoque includit, & auget. l.Seio amico, §.vxor. ff.de annu. leg. quandoque significat post, l.cum procu.ff.de oper.nou.nunt.Prat.

Præterea: præter hæc quæ dicta sunt.

Præterea, in fine clausulæ à Modestino vsurpatur, l.34. §. qui inuita, ff.de legat.2.

Præterire, silentio prætermittere est.

Præteriisse annus dicitur, qui iam exactus & expletus est. Sic & præteriisse dicitur tempus quod effluxit transactumque est. Tempus præteriisse bonorum possessionis, l.1. §.item si quis, ff.de iur.& facti ignor.

Præteriti liberi dicuntur, qui à testatore neque hæredes instituti, nec, vt oportet, exhæredati sunt, §.eadem, Inst.de hered. quæ ab intest. Etenim qui cum vitio exhæredantur, præteritorum loco sunt, l.8.§.non quæuis, ff.de contra tab. Et ita in tit. de liberis præteritis, & tot.tit.de bon. poss.contra tab.& alias semper præteritionis verbum intelligendum est. Bris. Adde Cuiac.ad l.1.& 2.ff.de liber.& post.qui dicit præteritos nominari quasi silentio vel taciturnitate omissos, subiiciens, quod licet eis legata quædam aut fideicommissa relicta sint, nihilominus tamen præteriti dicantur.

Præteriti à matre pro exhæredatis habentur: & ideo datur eis querela inofficiosi testamenti. Præteriti autem dicuntur, non tantum qui cum nati essent, testamenti faciendi tempore omissi sunt, sed & qui post factum testamentum nascuntur, si post eorum editionem mutandi testamenti liberum spatium mater habuerit, nec mutauerit. Quod si in ipso puerperio diem suum obierit aduersus fratres institutos omisso non dabitur querela, sed adrescet eis in virilem: aduersus extraneos dabitur querela, l.3.C.de inoff.testam. Cuiac. Iul.Paul. recept.sent. lib.4.tit.5.de inofficiosi querela, §.post factum.

Præteriti senatores quondam in opprobrio non erant, quod vt Reges sibi legebant sublegebantque quos in consilio publico haberent: ita post exactos eos, Consules quoque & Tribuni militum consulari potestate coniunctissimos sibi quosque patritiorum, & deinde plebeiorum legebant donec potestas Tribunitia interuenit, qua sancitum est, vt Censores ex omni ordine optimum quemque curiatum in senatu legerent: quo factum est, vt qui præteriti essent, & loco moti, haberentur ignominiosi. Hæc Festus. Hot.& Gothofr.ad l.2.C.de bon.poss. contr.tabul.

Præterito futurum contineri constat, vt inducta pro inducenda l.potior, §.2. ff.qui potio.in pign.& actum pro agendum, l.post.venditionem, vers.species, ff.de aqua & aqu.pluu. Prat.

Prætermittere causam testamenti quid sit, docet Iurisco. l.1.§.prætermittere, ff.si quis omis.caus.testam. Prat.

Prætermittere, id est, permittere. Si fideiussor sciens prætermiserit exceptionem, ff.mandati. Prætermittere alias est repudiare, Hæreditatem prætermittere, leg.59. ff.de acquir.vel omit. hæred.

Prætexta est genus vestis, qua nobiliores ciues Romani vt solebant, §.iniuria Inst.de iniur, & vide l.3. §.fin.& ibi gl.ff.de lib.exhib.Old.Prat.

Prætextam togam eam intelligebant veteres, cui purpura prætexebatur ad togæ virilis differentiam. Virilis enim toga appellatur toga pura. Sic enim scribit ad Atticum Cic.libr.9. Volo Ciceroni meo puram togam dare. Dicebaturq; toga pura quod ei nulla purpura esset prætexta. Nec aliud etiam per bullam scorteam, qua libertini pueri vtebantur, apud veteres intelligebatur, quam lorum, quod in collo pro Bullæ decore gestabant pueri libertini, authore Macrobio, Saturnal.lib.1.c.6.

Digitized by Google

Puellas quoque vsas esse toga prætexta testis est in eadem Verrina Cicero. Ait enim: Eripies igitur pupillæ togam prætextam,detrahes ornamenta non solum fortunæ,sed etiam ingenuitatis. Cum autem huiusmodi præterea pueri puellæque induebantur, tunc etiam obseruari solebat, vt sacrificium aliquod perageretur,quo infirmitas pueritiæ sacra fieret ac venerabilis, illudque sacrificium appellabatur sacrum prætextatum. Quo sensu accipiendum est quod in illa declamatione, cui titulus est: Nouitius prætextatus, sic scribit Quintilianus: Ego vobis allego etiam ipsum illud sacrum prætextatum,quo sacerdotes velantur,quo magistratus quo infirmitatem pueritiæ sacram facimus & venerabilem: Eratque tanta prætextatorum iuuenum apud Romanos cura, & tam diligens educatio,vt nullo quidem obscœno verbo possent vti:Indeque prætextatus sermo dicebatur vt auctor est Festus, qui nihil obscœnitatis habebat. Quod si obscœno aliquo verbo vsi essent prætextati, ab Ædilibus aut Censoribus more cæterorum ciuium multari non solebant,sed tergore Murenæ,quod tenuissimum erat,verberabantur: Et ob id multam prætextatis non esse institutam contendit Verrius apud Plinium Natur. hist. lib.9.cap.33.Cæterũ postea quam pubertatis annos iam egressi essent pupilli prætextam exuere, bullámque deponere, & induere virilem togam solebant anno nimirum ætatis decimoquarto, quinto vel sexto. Sic enim de Commodo Antonino scribit Ælius Lampridius.Decimo quarto ætatis anno in collegium Sacerdotum ascitus est,cooptatus inter tres solos principes iuuentutis, cum togam sumpsit, adhuc in prætexta puerili congiarium dedit. Est etiam Suetonius author Augustum anno ætatis decimo sexto virilem togam sumpsisse. Sic enim scribit: Duodecimum annum agens auiam Iuliam defunctam pro concione laudauit: quadriennio post virili toga sumpta, militaribus donis triumpho Cæsaris Aphricano donatus est. Hinc intelligimus quid sibi voluerit Vlpianus, cum scriberet Prætextatum, eúmque qui proxime prætextati ætatem accedit,apud matremfamilias deponendum esse. Et proxime prætextati ætatem accedere eum, qui puberem ætatem nunc ingressus est leg.3. in fine, de liber.exhib. Sensus enim est, eum qui adhuc præterea indutus bullam ex collo dependentem gerit, apud aliquam matremfamilias, hoc est,notæ auctoritatis fœminam tunc interdum deponendum esse, cum de eo exhibendo agitur, & prætextorum ætati, pubertatem proximam esse.Sic nimirum,vt post finitam pubertatem,anni,biennij,aut ad summum triennij spacio ætas etiam iuuatur prætextatorum. Quod igitur impuberes omnibus officiis ciuilibus debuerint abstinere,hoc inde est, quod illi cum essent prætextati,ante ad virile officium non forent idonei, quam exuta prætexta,depositaque bulla togam sumpsissent virilem Ræuardus l.Item impubes,ff.de reg.iur.&c.

PRÆTEXTATA verba à Sexto lib.17. dicuntur quæ nihil obscœnitatis habent. Quod ipsum & Vectius prætextatus apud Macrobium videtur probare.Sicut & prætextatæ fabulæ apud antiquos celebres,quibus præcepta & monitiones ad optimos mores traderentur.Petrus Crinitus de honesta disciplina, lib. 20.cap.7. ostendit prætextata verba etiam pro impudicis & subobscœnis accipi.

PRÆTEXTATVM affectari,aut prætextatam. Lege,Affectari. Spieg.

PRÆTEXTVS quartæ inflexionis, & prætextum neutro genere est quod vulgo dicitur Color quæsitus. Translate enim positum prætexere accipitur, pro obtendere, & quod vulgus itidem dicit,Colorem quærere,teste Budæo,Vlp.in l.illicitas,de offi.præsid.sub prætextu, ait, adiuuantium militares viros, & infra, prætextu enim humanæ fragilitatis, &c. *vnter einem schein.* Spieg.

PRÆTOR dictus, inquit Varro libro 4.de ling. Lat. qui præiret iure & exercitu:à quo id Lucilius: ergo Prætorum & antepræire. Iustinianus autem,quosnam veteres Romani prætores dixerint,satis declarat his verbis: Πρ᾽τορες (inquit) ἐκάλουν ἐν τῷ πρὶν χρόνῳ ἁπάντων ἴσως καὶ ἀξιοπαραπλησίως, τοιούτου αὐτοῖς ὄντος τοῦ ὀνόματος αἰτίου, ὅπερ ἐφάνησε τε αὐτοῖς, ἢ τὸ πολεμικὰ διοικεῖν, ἢ τὰ ἐξ ἀγορᾶς ἔθνεσιν ὁσίως ἢ τὰ δικαστικά, ἢ κατηγόρους, συνηγόρους καλοῦντες, καὶ πολλὰ τοιαῦτα· ἢ τὸ ἀρχαιότατον, ἐν ἴχνεσι θεῶν ἕπεσθαι, id est, Veteres Romani maiores magistratus prætores vocabant, appellatione illis ex eo indita, quod cæteris omnibus præirent, & præponerentur, præmissa scilicet eis tam rei bellicæ administratione, quam legum præscriptione: vnde & ea loca, in quibus publice magistratus vel ius reddere, vel habitare solebant, prætoria appellare, &, vt pleræque in rem publicam leges ex vna prætorum voce inferrentur, constituerunt. Est autem prætorum huiusmodi origo, Cum bellis finitimis consules auocarentur, & in ciuitate desiderarentur, qui ius diceret Romanis (vt Pomponius refert, capit.24. de Roman. magistr.) præturam creare placuit, quam qui gessit, prætor appellatus est. Liuius aliam creationis præturæ originem commemorat, & eius opinionis Fenestella adhæret, capit.34. de Roman.magistrat. Scribit enim patres post crebra ac diuturna certamina, siue post longas altercationes, permisisse, ex consulibus, alterum ex plebe creari, & ideo id sibi voluntate plebis pro aperto consulatu aditum arroganisse,vt vnicus magistratus crearetur ex patribus, hoc est, & ideo plebis voluntate sibi nouum concessum fuisse magistratum, qui è patribus crearetur, prætoremque, à præeundo populo siue à præsessendo eum appellarunt dixeruntve, qui hunc magistratum gerebat.Hic tandem,quod inter vrbanos ius redderet,hoc est,quod in vrbe ius diceret, vrbanus appellatus est. Sed, cum neque vnus prætor turbæ causarum sufficere posset,& vndique peregrinorum multitudo conflueret, deinde, post aliquot annos, alter prætor creatus est,qui,quoniam inter peregrinos cognoscebat, peregrinus appellatus est. Crescente vero imperio tantum in modum amplificatus est numerus,vt decem & octo prætores aliquando in vrbe ius dicerent: & quia magistratus vespertinis temporibus in publico esse inconueniens erat, quinque viri constituti sunt citra Tyberim & vltra. Subactis postea quatuor prouinciis, Sicilia, Hispania, Sardinia & Narbonensi, totidem prætores,quasi magni duces,quot prouinciæ in ditionem venerant, creati sunt,partim qui vrbanis rebus,& partim qui prouincialibus præessent.Deinde Corn.Sylla quæstiones publicas constituit,veluti,De falso,de parricidiis,& de sicariis: & ideo quatuor prætores adiecit. Post Iulius Cæsar duos prætores constituit. Bonus deinde Augustin.16.prætores creauit, duos postea, qui de fideicommissis ius dicerent. D. Claudius adiecit prætor,è quibus vnum T.Tyberius detraxit: & vnum, qui inter fiscum & priuatos ius diceret, Nerua addidit. Ita 18.prætores in ciuitate ius dicunt. Id autem, & quo tempore prætores primum creari cœperint, & quod ius, quæve illorum potestas fuerit,tradit plene. Alexander ab Alexandro,in Genialium dierum libris. Prætori regia insignia consulareque ferme apparatus, lictores vero non amplius sex, sella curulis & trabea, cæteraque huiusmodi tradita sunt, ac quamuis sex numero lictoribus vti concessum prætoribus esset, Paulus tamen Æmilius prætor in Iberiam belli gratia se conferens,duodecim lictores, secundum Plutarchum, habuit. Præterea, equis albis & trabea candida vtebatur prætor, nec non ad fræna Quirites submiss trabantur,vt ait Iuuenalis.Penes hunc vero magistratum adeo omnis publici priuatique iuris potestas fuit (vt Fenestella memoriæ tradidit) vt ei nouum ius condere, & vetera abrogare facultas esset, siue (vt vtar verbis Aymari Riuallij lib.3.histor.iuris ciuilis, cap.de prætorum edict.) quod iuri veteri abrogare, & nouum condere ei facultas erat. Quod igitur merum imperium non competisse prætoribus plerique existimant, tum quia legimus præfecturam vrbis omnia crimina sibi vendicasse, leg.1.de offic.præf.vrbis, tum ex eo quoque quod solet prætor, remittere tutores, qui dolo versati sunt circa substantiam pupillorum, ad præfectum vrbis puniendos,leg.1.§.fin.de suspect.tutor. vera non est hæc opinio,vt abunde demonstrat Anton. Vacca in suis expositionibus ad l.secundam, de orig.iur. iunctis ab eo notatis in rub. de offic. præfect. vrb. Quinimo, prætor ipse, vt ciues scirent quod ius de quaque re quisque dicturus esset, seque præmunirent, edicta proponebat, quæ ius honorarium constituerũt. Et quia ab honore prætoris id ius venerat, ideo honorarium dictum est: tantum enim aucta est prætoris autoritas,vt quod ipse edixisset,ob ipsius honorem honorarium vocaretur.Idem ius Prætorium etiam dictum est, eo quod prætoribus [vt Papiniano placuit] adiuuandi, supplendi, vel corrigendi iuris ciuilis gratia, propter vtilitatem publicam introductum est. Adiuuat enim, cum institutis dat bonorum possessionem secundum tabulas, qui iure ciuili prius hæreditatis petitionem habebant. Supplet,quando omnes domini dolo fecerint,quo minus seruum, qui furtum fecerit,in potestate haberent: nam iuris ciuilis actionem prætor subsequitur, & iudicium honorarium ex hac causa in eum, quem actor elegerit, dare pollicetur, vt apud Iulianum, De noxalibus actionibus reperitur. Sed & in successione prætor ab iure ciuili omissum supplet: nam cum ius ciuile nullam cognatorum mentionem fecisset, eos prætor succedere post suos & legitimos voluit, sicut Diocletianus, Maximianus, Iustinianusque, & plures alij Iureconsulti retulerunt. Iustiniani postmodum constitutio omnem inter agnatos & cognatos succedendi differentiam sustulit. Ius autem ciuile prætor corrigit in furto manifesto. Decem viri enim, qui, post exactos reges, leges, quibus populus Romanus vteretur, in 12. Tabul. scripseruut, furem, qui in manifesto furto prehensus esset, tum demum occidi permiserant, vt Gellius testatur libro 11. si furtum aut noctu faceret, aut interdiu se, cum prehenderetur, telo defenderet. Ex cæteris autem manifestis furibus, liberos verberari, addicique ei iusserunt, cui factum furtum esset,si modo id luci fecissent, neque se telo defendissent. Seruos item furti manifesti prehensos verberibus affici, & è saxo præcipitari, sed pueros impuberes prætoris arbitratu verberari, noxamque ab his factam sarciri voluerunt. Postea ab lege illa Decemuirali discessum: nam si quis super manifesto furto iure

& ordine

& ordine experiri velit, actio in quadruplum authoritate prætoris datur, vt Iustinianus. De perpetuis & temporalibus actionibus scriptum reliquit. Complura prætorum edicta in ff. libris legimus, De his qui notantur infamia: De dolo: De metu: De in integrum restitutione: De damno infecto: De operis noui nunciatione: De incendio, & alia id genus, quibus iuris ciuilis libri replentur. Plura enim decreta è sola prætoris iurisdictione in libris Pandectarum habemus, quam è reliquis omnibus simul ciuilis disciplinæ partibus. Et interdum iurisdictionis perpetuæ prætores edicta proponebant, vt: De pactis seruandis: De iureiurando: Quorum bonorum: De tabulis exhibendis, & similia. Aliquando, prout res incidebant, vt: De aliquo in ius vocando, & in albo, vel in charta, aliave materia, edicta proponebantur. Et quod erat iurisdictionis perpetuæ corrumpens, pœnam quinquaginta aureorum, secundum Vlpiani sententiam, luebat, & falsi crimine (authore Modestino libro Digestorum quinquagesimo) tenebatur, qui dolo malo edicta corrupisset. Neque prætores, neque iuris condendi authoritatem prætoribus aduentus Imperatorum abstulit, quum illorum numerus ab his aliquando auctus fuerit, & nouam (vt paulo ante diximus) prætoribus iurisdictionem principes interdum dederint. Præterea diui fratres, cum maritus quidam eorum temporibus prægnantem vxorem, ea inficiante, diceret: Valet. Prisciano prætori vrbano, quid in hac re faciendum esset, rescripserunt, vt De ventre inspiciendo Vlpianus refert. Prætorem quoque aduersus Campanos, qui metu cuidam illato cautionem pollicitationis extorserant, interlocutum, Vlpiano assidente, legimus. Paulus insuper se prætoram gessisse De manumissis vindicta scriptum reliquit, qui tamen Alexandri temporibus fuit. Drusus etiam Augusti priuignus, & Galba, & complures alij, prætoræ honorem Imperatorum temporibus nacti sunt. Constat ergo prætores Imperatorum temporibus fuisse. Sed non tantæ fortassis authoritatis, vt prius, quod & in aliis magistratibus coniectare licet, quorum potestas aduentu principum diminuta est. Vnde Decius Seuerus prætor, quia in quadam restitutione dubitabat, Imperatorem Seuerum apud Vlpianum de minoribus consuluit, vbi alias propria authoritate statuisset. Primus, qui hunc magistratum gesserit, Rutilius dictus est, vt in libro 38. apud Vlp. scriptum habeo. Sed Liuius (cui magis crediderim) Spurium Furium, M. filium Camillum primam habuisse prætoram asseuerat, libro 7. ab vrbe condita. Vtcunque fuerit, hoc magistratu functi sunt viri illustres, Æmylius, Scaurus, Cornelius Sylla. L. Lucullus, M. Cicero, C. Cæsar, Brutus, & alij complures, nec mirum sit, quum è patribus [vt dixi] prætores crearentur, licet postea immutatum fuerit: nam ex plebe creari cœperunt, Quintusque Publius Philo primum de plebe prætor aduersante Sulpitio consule, factus est. Et prætura, sicut tribunatus, & ædilitas media dignitas erat, iunioribusque (vt Plutarchus refert) dari solebat: His tamen dignitatibus omissis, T. Flaminius in iuuentute summam consulatus dignitatem obtinuit. Cæterum ea, quæ prætoris officio posterioribus his temporibus relicta sunt, plenius in Codice constitutionum explicantur, sub eodem scilicet titulo, De officio prætoris, & ibi numerum prætorum [quos olim decem & octo creari solitos constat] ad tres redactum fuisse legimus, qui proprium laremac domicilium in ipsa vrbe haberent. Loquebantur enim Impp. illarum constitutionum authores, de vrbe Roma. Quanquam Iustinianus videatur accipi voluisse de Constantinopoli.

PRAETOREM Iurisconsulti proconsulem sæpe vocant, Gaius in l. 1. & 3. ff. de alienat. iud. mutan. l. patri pro filio, §. 1. de minor. l. in hæredem, ff. de dol. mal. respiciunt enim ad id, quod Pomponius in leg. 2. §. deinde cum placuisset, ff. de origin. iur. Cumque consules, ait, auocarentur bellis finitimis, neque esset qui in ciuitate ius reddere posset, factum est, vt Prætor quoque crearetur. Is ergo consulis fungebatur officio [quatenus ad iudicandum attinet,] proconsul. erat. Præterea Prætores in prouinciis vicem gerebant consulum. Prat.

PRAETOR apud Paul. 1. sent. tit. 15. pro ædili sumitur. Feram bestiam, inquit, in ea parte qua populi iter est, colligari. Prætor prohibet. Ædilitio enim edicto prohibemur feram bestiam ibi habere qua vulgo iter fit. Prat.

PRAETOR fideicommissarius est, qui de fideicommissis ius diceret, duosque à Claudio Cæsare institutos esse scribit Pomponius leg. 2. §. 17. ff. de origin. iur. Ex iisque vnum à Tito Cæsare detractum esse Suetonius autem in Claudio: Iurisdictionem de fideicommissis, inquit, quotannis & tantum in vrbe delegari magistratus solitam in perpetuum, atque etiam per prouincias, potestatibus demandauit. Sed hæc facile est ex Fabij verbis explicare qui libro tertio capit. 6. sic scribit, Non debes apud Prætorem petere fideicommissum, sed apud Consules. Maior enim Prætoria cognitione summa est, quæritur an maior summa sit, &c. Quo ex eo loco intelligitur, fideicommissorum iurisdictionem ita partitam fuisse, vt Prætor vsque ad certam summam cognosceret, de maiore consul ius diceret. Vlpianus id quod diximus perspicue confirmat. capit. Instit. 25. Fideicommissa, inquit, non per formulam petuntur, vt legata: sed cognitio est Romæ quidem Consulum, aut Prætoris, qui fideicommissarius vocatur: in prouinciis vero, Præsidum Prouinciarum De prætore fideicommissario Imp. l. 2. C. qui potior, in pignor. Paulus in l. quæsitum 78. §. penult. ff. de l. 3. & l. 4. in fi. ff. quibus ad libert. Vlp. in l. sicuti legatum 92. de cond. & demon. Prat.

PRAETOR fiscalis ab Imperatore Nerua creatus est, qui inter fiscum & priuatos ius diceret, vt Pompon. scribit in l. 2. §. 18. ff. de orig. iur.

PRAETOR peregrinus, vt Pomponius scribit in l. 2. ff. de origin. iur. creatus est propter magnam peregrinorum turbam, vt inter eos ius diceret: cum vrbanus Prætor satisfacere vtrisque non posset, Eum autem reperio in epitome Liuij libro 19. ann. 510. primum creatum fuisse, & Peregrinum dictum, quod inter ciues & peregrinos ius diceret. Itaque video apud Liuium semper vrbanam iurisdictionem, ei, quæ inter ciues & peregrinos est, opponi, vt libr. 22. Romæ iuris dicendi vrbanæ sors Pomponio: inter ciues R. & peregrinos P. Foxio Philo euenit. Et libro 33. Prætores deinde prouincias sortiri, L. Apustius Fullo vrbanam iurisdictionem, M. Acilius Glabrio inter ciues & peregrinos. Et libr. 40. Iurisdictio vrbana M. Ogulnio Gallo, inter peregrinos M. Valerio euenit. Et libro 41. Prætores L. Papyrius Maso vrbanam, M. Aburius inter peregrinos sortiri sunt. Et libr. 42. Prætores deinde prouincias sortiti sunt, A. Atilius Serranus vrbanam, C. Clunius Saxula inter ciues & peregrinos. Honoratiorem autem vrbanam peregrina fuisse Appianus & Dio non obscure significant: ille libr. de bellis ciuilibus 2. vbi scribit, Brutum & Cassium Prætores designatos inter se contendisse, vter iuris inter ciues dicundi potestatem obtineret: hic autem libro 42. vbi narrat Prætorem Cæcilium indigne tulisse, quod Cæsar eam prouinciam collegiæ Tribonio dedisset. Omnibus autem Præturis Præstantiorem & gratiosiorem fuisse in orat. pro Muræna perspicue demonstrat. Sed quæri solet, quid inter vrbanam & peregrinam Præturam interfuerit. Hotom. tres fere differentias ponit. Prima hæc est, quod (vt modo diximus) soli ciues Romani agere apud vrbanum poterant: peregrini non poterant. Altera, quod apud illum lege agebatur, apud hunc autem nequaquam. Itaque (vt est in orat. pro Flacco) cum Græcus homo Heraclitus à C. Plotio senatore mancipia quædam petiisset, & fore videret, vt iudex sumptus sententiam secundum Reum diceret, & ab eo iudice abiit, & quod iudicium lege non erat, causam totam reliquit. Quod cum ita sit sequitur ciues Romanos neque suos liberos emancipare, neque alienos adoptare, neque suos seruos manumittere, neque in iure cedere, neque bon. possessionem, tutorémve ciui Romano impuberi postulare apud eum potuisse: denique vt rem vno verbo complectar, legis actionem eum Prætorem non habuisse. Falsum autem est (vt idem obseruat) quod quidam scribunt eum de pecuniis repetundis quæsisse. Nam Asconij locus in orat. Cic. contra competitores quo solo argumento niruntur, longe alio pertinet. Scribit enim Antonium cum magistratum adhuc nullum obtinuisset, sed equitum turmas de Syllano exercitu nactus esset, Græcos spoliasse: ideóque ad M. Lucullum Prætorem, qui ius inter peregrinos dicebat, à Græcis in ius eductum esse: non igitur Repetundarum iudicium illud erat, sed iniuriarum potius: quæ cum atrociores essent, dignæ visæ sunt, de quibus Prætor ipse inter ciuem & peregrinos Græcos homines cognosceret. Tertia differentia est, quod Prætor vrbanus edictum in albo proponebat, quibus de rebus ius anno suo dicturus esset: cum alter nusquam, quod sciam, legatur proposuisse. sed (vt opinor) ex vrbano edicto ius dicebat. Prat.

PRAETORES Prouinciales creati sunt circa ann. 519. Sicilia & Sardinia capitis, atque in prouinciarum formam redactis, quemadmodum Solin. capite 21. & Liuius epit. 20. prodiderunt. Pompon. autem in leg. 1. de orig. jur. Capta Sardinia, inquit, mox Sicilia, item Hispania, deinde Narbonensi prouincia, totidem Prætores, quot Prouinciæ in ditionem venerant, creati sunt. Post autem moris fuit, vt cum armis tutandæ prouinciæ viderentur, eo statim & consules & Prætores inito magistratu mitterentur. Tandem etiam institutum est, vt qui consulatu aut Prætura abiissent, eo cum summo Imperio proficiscerentur: illíque Proconsules siue Proprætores, (tametsi verbis hisce nonnunquam veteres abutantur) appellarentur. Demonstrat enim in Verrinarum commentariis Hotom. moris fuisse, vt cum à Senatu decretæ & consulares & Prætoriæ prouinciæ fuissent, tum consules inter se, itémque Prætores prouincias sortirentur, aut inter se vero Compararent. Consules autem id adhuc designati, & antequam magistratum inirent, facere solebant: quemadmodum ex oratione de Prouinc. Consul. Sallustio in Iugurth. & innumeris Liuij locis intelligitur. Prætores vero, quo tempore magistratu abibant id factitasse significat

Digitized by Google

locus ille Verrinæ 4. Qui simul atque ei sorte prouincia Sicilia obuenit, statim Romæ, & ad vrbem antequam proficisceretur, quærere ipse secum,& cogitare cum suis cœpit, quibusnam rebus in prouincia maximam vno anno pecuniam facere posset.Prat.

PRAETOR tutelaris primum à M. Antonino philosopho creatus est, quemadmodum Iulius Capitolinus scribit, cum antea tutores à consulibus poscerentur, vt diligentius de tutoribus tractaretur. Quantum autem ex Iustiniano intelligimus,officium eius erat,vt cogeret tutores & datam tutelam recipere, & rem pupilli saluam fore satisdare.Erant & Prætores de liberalibus causis cognoscentes,l.1.C.si mancip.ita veniret,l.5.§.1. l.3.ff.de liber.caus.Iustinian.Nou.13. ἡ δὲ αὖθις ἐπίσης ἀφαίρεσις ἐστὶ τῶν ἐπὶ τὸ ἐλεύθερον βοηθῶν οἰκείων, ἢ τῶν ἐπιτρόπων, ἢ τῶν τοιούτων ἀφορισθέντων. Prat.

PRAETOR vrbanus,qui ius inter vrbanos dicebat. Quamuis ex verbis l.12.tab.colligitur,eum qui potius iussisse indicare.Præerat enim sortitioni iudicum, & subsortitioni,hoc est,per sortem & fortuitum euentum designabat ex decuriis & ordinibus eos, qui quoquo tempore iudicarent, illorumque nomina in albo suo describebat.Spieg.

PRAETORES militares,Impp.Romani appellarunt ab eo,quod exercitui præirent, cum Varro libr.3. de ling.Lat. Iustinian.in Nou.constat.24.& 25.scribit, ὅτι,ait ille ἡγεμονικὴ καὶ στρατηγικὰ ἀφορισθέντα κλῆσίν ἐστιν. Briss.

PRAETVRA onus fuit senatorium, Nou. The. ne dec.ad senat. dign.asp. Hanc enim dignitatem senator qui suscipiebat,suis sumptibus circenses & scenicos ludos exhibebat : Boet.3. de consolatione. Prætura,inquit,magna olim potestas,nunc mane nomen & senatorij census grauis sarcina, vbi vulgo male legitur præfectura,sicut & in leg.1.C.de prætor.& honor.prætur, & in l.vlt. C.de silent. Constituit autem Martian.in d.l.1. Ne senatores, viri clarissimi & spectabiles, ex prouinciis, in quibus sedes suas constituerunt, ad præturæ munus deuocentur.Cuiac.ad d.l.1.

PRÆTORIA in constitutionib. intelliguntur domus magnificæ præsidum iudicumve causa in vrbib.extructæ, l.13. C.de episc. & cler.l.pen.C.de offic.rect.prou. l.3.Cod.de oper.publ. leg.3. Co.de met.& epid.l.fin.C. Th.de offi.omn. jud.Vopisc.in Aurel. Forum nominis sui in Hostiensi ad mare fundare cœpit, in quo Prætorium publicum constitutum est. Briss.

PRAETORIVM ideo imperatoria domus dicta est, vt monet Alc.de verb. sign.quod quemcunq; militum imperatorem antiqui prætorem dixere. Sicut & principium pro principis tabernaculo accipitur l. offic. in fin.ff. de re milit. Sed & Prætorium veteres appellarunt partem villæ lautius ædificatam, & patris familias habitationi relictam. leg.2. ff. de ser. rust. præd. l.12. de vsu & habitatione. l.83.§.1.l.91.pater.de leg.3.l. 35.§.Cajus.ff.de leg.2.l.13.§.vlt.ff.de iniur. Pallad.libr.1.cap.8. Suet.in Calig.c.27. Tertull.in lib.de Idololat. Et D.Hieron. teste Rhenano lib.2. aduersus Iouinianum dolium illud versatile Diogenis eleganter prætorium vocat. Nam vt in vrbe solius principis domus prætorium appellabatur, reliquorum ciuium non item, ne vel hac vna re principis dignitate participarent. Sic in villis rusticis, in quibus fere quisque dominus tantum habet in suos,quatum princeps in suos subditos habet, prætorium dixerunt, vbi scilicet quasi rex villæ & princeps habitaret. Prætorium igitur hoc vrbanum prædium est, quia voluptati habitationique domini deseruit solum non etiam villaticæ familiæ aut cætero omni rustico instrumento.Quod si his quoque fit opportunum,quod eius vsum dominus colono suo, & rusticis operis communicatum voluit, erit rusticum prædium, quia rusticis reditus causa habetur. Connan. lib.4.c.10.num.6. Adde Forcat.in Necyon.dial.16.num.13.

PRAETORIA cohors dicta fuit, quæ à prætore, hoc est,à Consule nunquam discederet in bello,ob custodiam corporis,teste Festo. Africanum autem inter omnes primum delegisse sibi aliquot fortissimos,qui lateri ejus adhærentes,omnib.aliis muneribus vacarent, stipendioque maiore honorarentur, literis proditum est,quanquam aqud alios multi id antea quoque fecissent. Quem morem secuti sunt omnes, tum in bello,tum domi,præsertim ortis ciuilibus discordiis. Iulius Cæsar propter inimicos aliquandiu vsus est custodia corporis,& prætoria cohorte Hispanorum. Tandem nimia quadam confidentia, maluit semel insidias vndique imminentes subire,quam cauere semper, Ideoque custodiam remouit,& haud dubie inimicis maximam insidiandi ansam præstitit.Old.

PRAETORIA porta in castris erat, quæ exercitus ad prælium educebatur.Prat.

PRAETORIAE actiones sunt, qua ab honore & magistratu prætoris Honorariæ quoque dicuntur: quod ab ipso prætore ex Iurisdictione, vel adiuuandi, vel supplendi, vel corrigendi Iuris Ciuilis gratia fuerint introductæ, propter publicam vtilitatem, quam vsus rerum, & experientia quotidie docuit. Prætores, æquitatis semper studiosos, l.ius autem ciuile, ius prætorium,ff.de just.& jur. Spieg.

PRAETORIAE actiones non plus anno vixerunt,nisi quę postea principum constitutionibus sunt factæ diuturniores. Coni. l.1.c.15.n.2.

PRAETORIAE stipulationes sunt, quæ à mero Prætoris officio iurisdictionèque veniunt.l.5.§, prætoriæ.l.52.ff.de verb.oblig. toto tit. de Prætor. stipul.l.37.ff. de oblig. & act.l.10.§.1.ff. de compensatio Briss.

PRAETORIARVM stipulationum tres videntur esse species:iudiciales,cautionales & communes.Vlp. leg.1.ff. de prætor.stipul. Old.

PRAETORIS cognitio,sæpissime dicitur pro cognitione cuiuslibet iudicis, & prætorium pignus appellatur, tametsi ab aliis iudicibus decretum sit.leg.1.& leg.2.C. de prætor.pign. Erat enim olim apud prætorem summa iudiciorum iudicumque constituendorum potestas. Sic intelligendus tit. de diuis.stipul. Spieg.

PRAETORIVM ius est quod Prætores introduxerunt adiuuandi, vel supplendi,vel corrigendi iuris ciuilis gratia, propter vtilitatem publicam: quod & honorarium dicitur ab honore prætorum sic dictum. Nam & ipsum ius honorarium quasi viua vox est iuris ciuilis &c. Connan.lib.1.cap.15.num.1. huic adde Bald. commen. super Instit. Iustin.lib.3.titul.9. de bonis possess.&c.

PRAETORIVS is dicebatur,qui prætura functus est: prætorium quod ad Prætorem spectat,ceu prætoria cohors. Erant & prætores militares, quibus non secus quam vrbanis popul. Rom. initio magistratus munera quædam dabat, follem, glebam, clauum, quæ potestatis erant signa. Vide Valturium in dictione, Prætores lib.8. Spieg.

PRAETORIVS tutor : qui olim quando lis inter tutorem & pupillum suboriebatur,à prætore dari solebat : sic dictus quod à prætore daretur. Theop.§.si inter tutorem.Inst.quib.mod.tut. fin. & ibidem Aldobrandinus.

PRAEVALENTIA, præstantia, precij ac valoris exuperantia, Paul.in l.in rem actio, §.1. ex quibus mea res, ait, per præualentiam alienam rem trahit. Hot.

PRAEVALERE dicitur quod præponderat, quod potius potentiúsque est,ac vincit, Auctoritas Serui Præualuit, leg.69. ff.de euictionibus.

PRAEVARICARI verbum dupliciter accipitur in iure ciuili. Præuaricari imprimis dicitur, qui veras probationes & accusationes omittit, falsas probationes & rei defensiones admittit & colludit cum reo, l.1.§.præuaricatorē, 1.ad SC.Turpill.l. athletas, de his qui not.infam. l.præuaricatores, de verb.sign. leg.1. huius tit. Plin. lib.18. cap.19.ait ab aratoribus hoc nomen deductum esse. Idque verisimilius est quam quod dicitur à Ioan. Cro. ab aratoribus dicitur præuaricari cum à sulcis aberrant. Hinc nomen in ius Ciuile inductum est. Altera significatio est, quæ pertinet ad Aduocatum,qui corruptus est, quique prodit causam. In paratit. quærit Cicero an verbum hoc ad eum pertineat tantum, qui accusatorem corrupit. Sed præuaricationis nomine vtriusque continetur apud Ioannem Crot. in leg.1.hoc tit. Accusator qui præuaricatur in iudicio publico imprimis notatur infamia, leg.1. d.tit. de his qui not.infam. Idque edicti verbis expressum est. Præuaricationis autem iudicium cum refertur ad accusatorem corruptum, publicum iudicium est, vt docet Macer, in leg.3.§. Si prodiderit causam Aduocatus, non publicum est iudicium. Differt autem hic præuaricator ab eo, qui desistit ab accusatione, qui incidit in pœnam Senatusconsulti Turpilliani, l.3. §. Pœna quinque librarum est auri Senatusconsult. Turpill. Et propterea hic locus est notandus, quia in toto iure Ciuili, nec sub tit.1. De Senatusconsulto Turpilliano eius Senatusconsulti pœna exprimitur. Augetur tamen nonnunquam ex causa hæc pœna, vt dicitur in l.absentem 1.de pœnis. Accusaror de præuaricatione conuictus, postea ex lege non excusat l.5.hujus tituli. Punitur etiam extra ordinem leg.1. & 2. In reum autem corrumpentem accusatorem hæc pœna constituta est, quod pro condemnato habeatur præterquam in sanguine. Nam ignoscendum censuerunt Iuris authores ei qui sanguinem suum qualitercúnque redemptum voluerit, vt dicitur in leg.1.de bonis eorum, qui ante sentent. Et hac ratione fit, vt liceat transigere in capitalibus criminibus, l.transigere, Co.de transactionibus. Secundum genus præuaricationis pertinet ad Aduocatum, prodentem causam aduersarij, in leg.1. hoc titulo, qui etiam punitur pœna extraordinaria, puto eum non notari infamia : id enim nec edicto prætoris de his qui notant. infamia, nec vlla alia lege expressum est, quia hoc in judicium publicum non est, l.tertia, hoc titulo. Si aduocatus conuictus sit præuaricationis sententia ipso iure rescinditur, quæ lata est propter huiusmodi præuaricationem. Et id vulgo creditur, nec ratione caret, l.1. Cod.de aduoc. diuers. jud. Est casus singularis vbi sententia ipso iure rescinditur sine appellatione. Hic quæri solet, an si minor sit, cuius causa prodita est, ita sententia ipso iure videatur rescindi, vt restitutione opus sit, quod restitutionis nulla mentio fiat

Digitized by Google

tio fiat, d.l.Cod.de aduoc.diuerſ.jud. An vero reſtitutio in integrum petenda ſit? quod videtur probare l.minor autem, §.1. de minoribus. Variant hoc titulo intetpretes,& mirum in modum ſe torquent. Id mihi videtur probabilius eſſe, reſtitutionem in integrum opus non eſſe, niſi quis malit de præuaricatione agere, & contra aduocatum eo nomine agere. Si ergo aduocatus præuaricationis accuſatus conuictus ſit, nulla opus eſt in integrum reſtitutione: Si vero abſolutus, pœna eſt talionis ſtatuta in eum, qui temere præuaricationis aduocatum ſuum inſimulauit, dict. leg.1. Cod.de aduoc. Tutius ergo eſt & ſatius in integrum reſtitutionem petere, vt cognita cauſa ſi præuaricationis conuictus ſit, aduocationis reſtitutio fiat.Si conuictus non fuerit, non propterea incidet in pœnam talionis actor,&c. SEILERVS ex Lecturis Duareni ſub titul.de præuaricationibus.

PRÆVARICARI eſt vera crimina abſcondere, l.1.ff.ad SC.Turpill. vet.gloſſ. Præuaricari, ἀλλοτρίᾳ ἐγκλήματα ὑπαναδύεσθαι. Briſſ.

PRÆVARICATIO eſt ab officii ſui præſcriptione deflexio atque alteratio, ſiue malitia, ſiue imprudentia. Vide Catanæum Comment.1. Spieg. Idem in effectu ſentit Cuiac. obſeruat.lib. 10. cap. vlti. dum præuaricationem definit his verbis: Præuaricatio, inquit, eſt tranſire dicenda, vel curſim & breuiter attingere quæ ſunt inculcanda, infigenda,repetenda.Dicitur autem. Præuaricatio Græcis ἀθέτησις, ὑπόστασις. Hot.

PRÆVARICATOR opponitur vero accuſatori. Eſt enim præuaricator is, qui dum fingit ſe accuſare, id agit potius,vt reus abſoluatur.Præuaricator (inquiunt critici) Νοστρόμοι σι, id eſt parco & alludo tibi. Præuaricator reo, κατατίθεμαι τὸ ἐγκλήμα, ſubmitto me reo,vel plenius. Præuaricator eſt accuſator, qui in judicio publico abſolutioni incumbit non damnationi,quaſi varicator,vt ait leg.1. ff.de præuar. i.e. παραπαίων vt auctores Baſil. interpretantur, cui interpretationi conſentit notatio Labeonis in l.athletas,6.præuaricator,ff.de his qui not.infam. à varia certatione,& Ciceronis,quod in contrariis cauſſis quaſi varie poſitus eſſe videatur. Feſtus à prætergrediendo, cui conuenienter critici, præuaricat, diuaricat, varicat, ὑποκρίνεται, διαστρέφει. Cuiac. Obſeruationum lib.9.c.vlt.in prin.

PRÆVARICATORES eos appellamus, inquit Vlp. qui cauſſam aduerſariis ſuis donant, & ex parte actoris in partem rei concedunt, à varicando enim Præuaricatores dicti ſunt, l.præuaricatores 112. vbi vide Alc. Brech. & Gœdd.ff.de verb.ſign.In quam eandem ſententiam illud eſt Cicer. in Paratit. Vt ſi in reo pecunia abſoluto, rurſuſque reuocato, præuaricationem accuſator eſſe definiat omnem judicij corruptelam ab reo: defenſor autem non omnem, ſed tantummodo accuſatoris corruptelam ab reo. Item, Defenſor autem verbi vim ex nomine ipſo reperiet: quod ſignificat eum,qui in contrariis cauſis quaſi varie eſſe poſitus videatur. Hot.

PRÆVENIRE, interdum occupare eſt: & ita præuenire dicitur qui prior agit accuſatus.Si maritus præuenerit accuſareque inſtituerit, l.4. ff.ad l.Iul. de adult.

PRÆVENTIO dicitur,cum eiuſdem rei perſonæve juriſdictio penes duos judices eſt, & alter cognoſcere prius cœpit. Præuenitur quandoque per in jus vocationem, quia prior in jus vocauit: quandoque litis conteſtatione,quandoque libello,quandoque ſententia, Bart.ponit in leg.ſi plures,ff.de leg.1.Specul. titul. de reſcript. præſentatione. §.5.verſ.item quod minus,vide Felin.in c.cum M. Ferrarienſis de conſt.in antiq. Dd. in l.ſi quis poſteaquam ff.de judic. & Canoniſtas c.pen. extr. de for. compet. Prat.

PRAGMATICÆ ſanctiones apud Imper. Anaſtaſium in l.omnes 6. C.ſi contra jus vel vtil.public.& apud Imp.Zenonem in l.vnic. in princ. C.de monopol.& conuent. negotiator.ſunt,quæ fiunt de conſilii ſententia ſolenniter ad ſuggeſtionem alienam preceſve: Vulteius ad §.ſed & quod principi 7.numer.10. Inſtit. de jure natural.Vel vt vult Horom.dicuntur principum reſcripta non de priuatorum negotiis, ſed corporum, ordinum & collegiorum cauſis de conſilij ſententia emiſſa: inde, vt opinatur, deducto verbo, quod pragmaticis & viris peritis in conſilium adhibitis interponantur. Sic enim inquit Zeno Imp. in leg.vniuerſa §.1. Cod.de diuerſ. reſcript. & pragmat. ſanct. Pragmaticas ſanctiones non ad ſingulorum preces ſuper priuatis negotiis proferri, ſed ſi quando corpus, aut ſchola, vel officium, vel cura, vel ciuitas, vel prouincia, vel quæ dam vniuerſitas hominum ob cauſam publicam fuderit preces manare decernimus: vt in his etiam veritatis quæſtio reſeruetur. Vide Gothofred.ad rubr. Cod.eod.titul. de diuerſ.reſcrip. & pragm.ſanct.

PRAGMATICA ab annotatione differt hoc modo pragmatica fit de conſilij ſententia ſolenniter ſuggeſtione aliena precibuſve, leg.vltim. Cod.de prox-ſacr.ſcrin. Adnotatio ad libellum breuiter annotato nomine principis, vt Nou.Valent. de hom. ca.fa. in qua illud ſingulare eſt quo vtimur, ſine adnotatione Principis cædem caſu vel ſui tuendi cauſa factam non purgari, quod confirmatur hoc Philonis loco 1.de vita Moyſis: ὁ πλείστων ἀθλητῶν οἱ μὲν διὰ ῥώμης καὶ ἀγωνιστικῆς ἕξεως βιαζόμενοι, ὀλίγοις τοῖς δικαίοις διὰ τῶν ἀντιπάλων τὴν νίκην ἁρπάζουσιν. Sic vero judex alias per adnotationem, alias cognitionaliter lites diſceptat. Nouel.86. adnotationem ita definit Theodorus: Ἀνταμοιβαία ἐστὶν ἡ περὶ τοῦ λήμματος ἀπελαμβάνουσα, ἣ γενέσθαι τοῦτο οὐκ ἐν συνόψει, ἣ ἧττον ὑπὲρ ἑβδόμην ἔτος πολλαῖς βασιλικαῖς σημειώσεσιν. Ex Cujac. ad l.omne ſemen 2.in fin. C.de pet.bon.ſublat.

PRAGMATICA eſt illa conſtitutio, quam conſtituit Imperator habito prius tractatu cum principibus. Briſſ.

PRAGMATICI, erant homines quidam forenſis profeſsionis, qui cauſarum actores iuris ignaros monebant interdum, iuris reſponſa,actionúmque formulas ſubminiſtrantes: quaſi admonitores poſtici, dicendorúmque ſuggeſtores, cum ad iuris diſceptationem ventum erat. Olim autem pragmaticis forum Romanum non vtebatur. Itaque pragmatici non ſunt,qui pragmaticas ſanctiones ſcribunt,vt Accurſ.ſentit. vide Bud.in annotat.poſter.ad leg. moris, ff.de pœn. Sp. Hoc autem à ICtis differunt pragmatici, quod ſpecies à genere: Itaque Græci pragmaticos iuris interpretes appellant, vt ait Quint. libro 3. c. 6. Vt pragmaticus, inquit, ſi iuris ejus quod in ordine iudiciorum cautionibus & formulis verſatur, peritus: cum ICtus etiam de negotiis de quibus certum ius erat nullum, conſuleretur: veluti, vt ſcribit Quint.de verb.proprietate, aut æqui diſceptatione,aut voluntatis conjectura. Vlp.in leg.9.§.1.ff.de pœn. Solet autem ita vel iuris ſtudioſis interdici, vel aduocatis vel tabellionibus ſiue pragmaticis. Cic. lib.de orat.1. Itaque non vt apud Græcos, infimi homines mercedula adducti miniſtros ſe præbent in iudiciis oratoribus ij qui ab illis pragmatici vocantur. Fab. libro 2. cap.3. Neque ego ſum noſtri moris ignarus,oblitúſve eorum qui velut arculas ſedent,& tela agentibus ſubminiſtrant, neque idem Græcos quoque neſcio factitaſſe vnde nomen his pragmaticorum datum eſt. Hot.

PRAGMATICARII ſunt, quorum ingeniis & mentibus committuntur pragmaticæ ſanctiones,Cujac.ad rubr. Cod.de proxim.ſacr.ſcrin. lib.12.

PRASINVS color dicitur viridis, ſeu porraceus color, Plin. lib. hiſt natur.c.vlt.praſinum colorem pro viridi poſuit, & porraceo:Græci ſiquidem πράσινον porrum dicunt,& ab iiſdem πρασινάδα viriditas appellatur,Vnde & praſina factio.Nam quatuor apud priſcos erant factiones: factio veneta, factio praſina, factio alba, & factio roſea, à coloribus ita nuncupatæ. Caſſiod. quatuor colores harum factionum cum partibus anni quaternis aſſimilat. Praſinus qui viridis erat, virenti veri dicatus erat,Roſeus flammeæ æſtati, venetus nubilæ hyemi,albus pruinoſo autumno. Tranquillus autor eſt, à Domitiano quatuor hiſce priſcis factionibus duas additas, alteram aurati, alteram purpurei panni: hæ pernicitate curſus inter ſe decertabant, fauoréque populari ſiue Imperatorio ex his vna prævalebat, Plauti ætate, vt remur,albata. Ioh. Baptiſt.in comm. epiſt. Sidon.Apoll.ad Heſperium. libr.2. adde Goth. ad leg.2. Cod.de of.præ.vrb.

PRATVM eſt, inquit Vlp. in l.pratum 31. vbi Gœd.in com. ff.de verb. ſign. in quo ad fructum percipiendum falce duntaxat opus eſt non cultura, non ſemine, non plantis, neque raſtris, &c. Ex eo dictum quod paratum ſit ad fructum recipiendum. A parando enim pratum dictum volunt Latin. Ing. auth. Et refert Colum. libr.2. c.17. veteres Romanos prato nomen dediſſe, ab eo quod protinus eſſet paratum, nec magnum laborem deſideraret: Varro quoq; li.1.de re ruſt. cap.7.tradit,antiquos prata parata appellaſſe. Prata inquit Plin. lib.18.relinqui debent in læto ſolo,vel irriguo, vel humido: eaque aqua pluuia rigari via public. Propterea pratum Græci λειμῶνα vocant ἀφ' ὑπολείπω. Cæduntur autem prata, autore eodem Plinio circa Cal.Iunij. Pratum, vult Vlp. l.forma ff.de cenſibus. dici atque æſtimari, quod intra decem annos lectum ſit. Quocirca ſi ſtatuto aut lege prohibeatur, pecora duci in prata, intelligendum etiam erit de campo quantumlibet inculto. Brech. in d.l.pratum.

PRAVVM & rectum contraria ſunt.

PRECARIA, quæ & ad precarium conceſſio dicitur, cujus fit mentio in ca.precariæ cauſ.12. quæ,2. & extra in tit.de precar. omnino differt à precario quod tractatur ff. de preca. Precariam quidam, Accurſio teſte, interpretati ſunt emphyteuſim, alij aliter, vt non immerito ſcripſerit Cujac. 4. obſ. inter interpretes non ſatis conſtare, quomodo hæc accipienda ſit. Sane quin ab Eccleſiaſticis ſit excogitata, mihi dubium non eſt, & excogitandi illius hæc mihi videtur fuiſſe occaſio. Prohibita erat rerum Eccleſiaſticarum alienatio: ſpecies alienationis extra controuerſiam etiam eſt emphyteuſis, vt ita res eccleſiaſticæ in emphyteuſim dari non poſſint. Ne igitur contra prohibitionem illam fieret, excogitarunt Eccleſiaſtici nouam quandam rationem, non quidem alienandi vere ſed alienandi quaſi: Eaque eſt, vt Eccleſiæ œconomus rem Eccleſiæ alicui daret, vt ea vteretur frueretur quod vixerit, vel ad certum tempus, idque gratis, vel conſtituta certa mercede, ea tamen lege, vt is cui res ita dabatur, vicissim aliam rem ſuam ejuſdem precij donaret Eccleſiæ, vſufructu tamen ſibi retento,

Digitized by Google

quoad vixerit ipse, vel ad certum tempus, vt nimirum vsufructu finito secundum legem conuentionis plena proprietas vtriusque rei transiret ad Ecclesiam. Quin in rem Ecclesiæ hoc fiat, non est dubium. Nam acquisrit interim aliam etiam rem eiusdem precij, licet ea non statim vtatur. Hic nulla fit mentio melioralionis, sicut fit in contractu emphyteuseos: nec vllum transferrur dominium in accipientem, sed tantum vsusfructus: nec semper præstatur pensio annua, sed interim precariæ sunt gratuitæ, & precariæ plerúnque quinto anno renouantur, vt docuit Cujac. in com.de feudis lib.1. tit.5. Vult. in comm. Inst.ad §.adeo autem 3.n.11.de locat.

PRÆCARIA seu precaria verba appellantur, quæ non directa, nec imperatiua sunt, sed inflexa & rogatiue concepta, l.2.& l. 4.C.de cod.l.14. C.de fideic. l.41.§.cum filio,ff.de vulg.& pup. l.24. C.de fam.ercisc. l.10. C.de collat. l.vlt. C.de falsa. cau.ad l.15. C.de test.l.11.& l.13. C.de fideic.libert. Qualia sunt,Rogo, peto,mando,deprecor,volo, cupio, defidero, iniungo,opto,fideicommitto, exigo, scio te restituturum, credo, vel spero te daturum. Paul.l.5.sent.tit.1.l.2. C.de lega.l.118.ff.de leg.1.l.35. ff. de auro, arg. Nam qui ita loquitur, nihil imperiose facit. vel ordinat, sed preces adhibet, & obtestatione magis quam iussione vtitur. Hæc verba fideicommissa dicuntur, l.69.§.vlt. de leg.2. l.11.§.1.de leg.3.Fideicommissa enim precatiuo modo relinquuntur, vt Vlp. Instit.tit.24.ait,i.vt Isid. libr.5.c.24.tradit,non directis verbis, sed precatiuis. Briss.

Sic precariam substitutionem fideicommissariam accipimus in leg.16. C.de pact.& precariam voluntatem in l.66. de legat. 2. Briss.

PRECARIVM est, ait Vlp. quod precibus petenti vtendum conceditur tamdiu,quamdiu is qui concessit patitur, l.1. ff.de precario,vel sic:Precarium concessio rei est,vel possessionis,quam precib. ita impetrauimus, vt vteremur, quandiu libuisset concedenti, vel creditum vtendi re,aut iure alieno, vsque dum licuerit nobis per eum qui credidit. Inter precarium autem & commodatum has reperio differentias. Precarium primum rerum immobilium ac iurium caussa institutum videtur l.2. & 3. ff.eod. Commodatum autem ad res mobiles proprie pertinet. Et commodatum ab initio voluntatis est, sed postea fit necessitatis: at in precario semper manet libera voluntas repetendæ rei. Qui precario concedit, dare ad tempus videtur. Itaque donationis & liberalitatis genus appellatur in leg.1. & l.quæsitum, 8.§.3 & l.interdictum,14. ff.eo.eoque cum quis de re sibi restituenda cautum habet, precarium interdictum ei non competit, l.& habet, 15.§.3. Qui vero commodat, longe ab omni donationis specie abest, sibíq; cauere de restituendo consueuit. Cui precario concessum est, possessionem habet, l. 4 §.1.d.l.& habet,§.4.eod. Commodatarius vero non possidet. Precario vtens, dolum tantum & latam culpam præstat,l.quæsitum, 8. §.3. eod. Commodatarius vero, etiam leuissimam. Precarium magis ad donationis & beneficij, quam ad negotij contracti caussam spectat, eoque nulla eo nomine iuris ciuilis actio est, dict. l.interdum, Commodatum autem contractus est, suámque iure ciuili actionem habet. Ex precario, tum interdictum,tum incerti condictio præscriptis verbis quæ bonæ fidei est,conceditur, leg.2.& l.duo, 19.eo,ex commodato vero ciuilis actio tantum. Commodatum vsus certi caussa sit cum aliquo tempore expresso vel tacito nec nisi eo expleto reuocatur. Precarium nec vsus certi causa fit,& quouis tempore reuocatur. Hæc ex tit. de precario summatim. Hot. & Prat. adde Cujac.4.obs.7.

PRÆCARIO rogare, dare, accipere, ducere, frequenter in Pandectis legimus,l.1.§.ex contrario, l.10.l.21.& 36.ff.de acq.poss. l.18.ff.com præd. Præcario autem habere,possidereve intelligitur, qui possessionem vel corporis vel iuris adeptus est, hac solummodo causa, quod preces adhibuit, & impetrauit precibus vt sibi possidere aut vti liceat, & qui finito tempore ad quod precarium rogauerat patiente domino possedit, leg.2. §. vlt.cum l.seq.leg.4.in fin.ff.de precar. Et apud Paul lib.5.sent. tit.6. Eóque modo in interdictis, precario possidendi, vtendi, ducendíque verba intelligenda sunt, l.1. ff.vti possid. l.1.de superfic. l.1. de itin.actúque priuat. l.1.de aq.quotid. l.1.de riu.l. 1 de cloac. Ad quorum exceptionem alludere videtur illud Terentianum Eunucho, Hanc tu mihi vel vi, vel clam, vel precario fac tradas. Briss.

PRECATOR, qui pro altero intercedit, vel postulat. Itaque improprie in Constit. prin.occurrit. Ab Imp. pro seipso petente ponitur, l.& si legibus, C.si contr. ius vel vtil. public. vbi dicunt, mendax precator careat impetratis. Spieg.

PRECES passim in Const. Imp. pro libellis supplicibus siue postulatis ponit, l.2. C.de vsufr.l.5. C.de impub.l.9. C.de li.caus. l.10. & 17. C.de rei vindic. Hinc tit.de precibus Imp.offer.in C.& formula illa, Si preces veritati nitantur. Prat.

PRECES fundere, supplicare est. Is contra quem preces fundis, l.5. C.de rer.permut. Sic & componere preces, & mentiri in precib.accipe apud D.Aug.tract.7.in c.1.D. Ioan.Briss.

PRETIA rerum non ex affectu sed communiter statui debent, l. pretia rerum 63. in pr. ff.ad leg.Falcid. Gœdd. ad leg.hæc verba 193.n.2.de verb.sign.

PRETIA forensia interpretatur Gothofr. ad l.fin. §.fin. C.de admin.tut. vstata eo in loco, in quo distrahuntur.

PRETII modicitas ea intelligenda est, quæ circa dimidiam veri valoris est, Corras.3. Miscel.9.nu.9.

PRETII hæc sunt adiuncta,æquum,justum,verum,suum,& contra iniquum,immensum,immodicum.

PRETIOSVS dicitur, qui magni pretij est.

PRETIOSIOR facta res, dicitur, cuius pretium ob impensas in eam factas,auctum est. Briss.

PRETIOSVM & vile aduersantur,

PRETIO deprauatus, l.vlt. Cod.de pœn.jud.qui mal.judicau.De eo, inquit, qui pretio deprauatus, aut gratia, aut perperam iudicauerit. Spieg.

PRETIOSISSIMAS picturas licet habere in pariete communi. l.quidam Iberus, ff.de seru.vrb.præd. Spieg

PRETIVM id appellari Varro author est,quod æstimationis emptionisque causa constituitur. Dictum quasi peritium ? quia statui debet ex opinione communi eorum, qui istarum rerum periti sunt,non prout cuiq; videtur, Gœdd.ad l.hæc verba 193. nu.2.ff.de verb.sign. & Rœuard. l.imagin.ar.venditio,ff.de reg. juris. Aliis videtur ab antiquo verbo Procire dictum, quod petere significat:licet recentiores Grammatici,quasi præitum dici sentiant : Est autem ad translationem dominij necessarium, vt precium vel sit solutum, vel emptori creditum ad tempus : aut quod alio modo satisfactum fuerit venditori, §. venditæ, Institut. de rer.diuis. l.quotiens C.de rei vend. Obseruandum, quod qui precio fruitur, non minus habere intelligitur, quam qui principali re fruitur, teste Cajo, l.quia qui ff.de vsufruct. Spieg.

PRETIVM facere dicitur, qui rei,quam venalem habet,pretium statuit, definit. Briss.

PRETIVM formale apud Vlp. in l.in leg.62. §.1.ff.ad l.Falc.

PRETIVM instrumentum apud Julianum in l.ex facto,ff.de neg.gest. Spieg.

PRECIVM proprie est, quod pro re empta dicitur, & in Lexico jam sæpius citato definitur τίμημα ἀπὸ νομίσματος ἑκατέρου ὤφλον, l. 1. ff.de rer.permut. §.pretium autem Instit. de empt. & vend. Sed tamen & precium conductionis in leg.28. §.1.ff.locati. Et precium pro mercede in leg.10. in fin. ff.de adquir. poss. l.vlt. §.vlt. ff.de l.Rhod. l.51. §.locaui, l.58. ff.loca.positum inuenitur. Sic precium operæ in leg.52.§.si in coeunda, ff.pro soc.Et manuprecium quasi manus & artis merces,vt tradit Briss. li.4. Selectar. Antiq. Precium tamen depositionis à mercede separat Vlp. in leg.2. §. & generaliter. ff.vi bon.rapt. Vbi precium pro præmio accipi potest, quemadmodum & in l.5. §.vlt.ff.de injur. accipitur. Et apud Liuium libro 32.his verbis:haud satis dignum tanti laboris periculique precium erat. Et apud Vopisc. in Aurel. Debet enim quid præter dignitatem precium esse meritorum. Briss.

PRETIVM ad emptionis substantiam pertinet §.pretium, Instit. de empt. si igitur pretij mentio facta sit, tunc semper emptio præsumitur l.fin. C.de præd.curial. Accurs. in l. apud Cellum, §.si cum legitima, ff.de exc.do. in l.cum dotem, C.de jur.dot. Corras.2.Misc.9. nu.5.

PRECIVM à re discernitur quod illud sit in numerata pecunia. Res autem in alia specie : eademq; facilitate emptor à venditore distinguitur, quod hic rem præstet, ille precium. At ista distinctio in permutationibus adhiberi non potest, quod in eis aut rem vterque tradat,aut vterque precium. Precium item cum dico, intellige pecuniam, quæ quod æstimandarum rerum causa inuenta tantum sit, & instituta precij nomine quoque appellatur. Proprie tamen precium est cum æqua facta æstimatione,pecunia pro rebus soluitur,neque vere precium esse potest,nisi quod sit alicuius rei precium:&c. Con.li.7.c.5. n. 2. & Goth.ad leg.qui vas,48. §.cum fur.7.ff.de furt.

PRECIVM succedit in locum rei. Vide Gœdd.ad leg.14.nu.17.18. & seqq. de verb.sign.

PRECIVM minus videtur esse, si nec dimidia pars veri precij soluta sit. Iustum precium : quod saltem dimidium est ad verum æstimationem rei. Distinguit enim Diocl. justum precium à vero. Iustum appellatur, quod mediam veri precij partem æquat. Verum autem est quanti res valet communi hominum æstimatione. Non enim vendentis cupiditas aut affectio attenditur, &c. Connan. lib.7.c.9. nu.10.

PRIDEM, de longiori tempore dicitur. Vnde pro materiæ conditione accipiendum, l.1. C.de munic. & orig. l.1. C.si aduers. transact. l.1.C.de ædil.act. c.nisi cum pridem de renunt. Prat.

PRIDIE semper accusatio jungitur. Pridie Calendas le.1. de manumissionibus.

PRIDIE, id est, priori, sive præcedenti die, l.1.§.priorem. de acquir.quot. l.pridie, de feriis, Alb.

PRIMA fronte,prima facie,primo aditu,pro primo l.1. C.de postul.l.50.ff.de probat.l.vnica Cod.de Cad.toll. l.aliena,5.fin. ff. de fideic.libert.

PRIMAS

Digitized by Google

PRIMAS proprie Patriarcha c.1.& 2.99. distinct. quandoque eo, nomine significatur Archiepiscop. c.sane, de for.comp. Nam quantum ad effectum, nulla est differentia inter primatem & Archiepiscopum c.duo, de offic.ord. Qui sint primates in l.1. & in tub.de Alex.prim. l.11.docet ib. Bart.& vide ibi Pirrhum Anglebermæum. Prat.

PRIMÆ tabulæ paternæ accipiendæ sunt, in quibus pater sibi hæredem instituit: idque ratione secundarum tabularum in quibus impuberibus liberis heredes substituuntur, L.41. §.comperes, ff.de vulg. & pup. l.2. §.si in primis, ff.de statu lib.vide Briss.3.lib.antiquit.

PRIMATES, dicti, sunt, qui & Summates siue optimates, i.primi in ciuitate. Vide Bart.in l.1.de Alex.primat.lib.11.

PRIMATVS, ipsa autoritas primatum.

PRIMICERIVM πρωτοκόλλιον in Nou.8. variorum est ordinum, vt primicerius notariorum, vt in l.1. C.de primicerio & secundicerio, quem Socr.lib.7.c.23. πρωτοσχόλιον τῶν βασιλικῶν ὑπομνηματίων appellat. Et hic quidem primicerius vt Alciatus in rubr. Cod. de primiceriis lib.12. tradit, notarius principis dicitur, & honore inter notarios primus, sicut secundus secundicerius. κηρὸς enim ceram significat, κήρωμα tabulam ceream in qua antiqui scribebant. Ab hujusmodi igitur tabulis dicti sunt primicerij secundum aliquos. Verum aliis videtur à cereo fieri, vt quoque author est Hieron. in Chronicis & Cassiodorus in epistolis, quoniam & Græce dicatur πρωτοκήριος. A quorum sententia non videtur dissentire Conn. lib.4.cap.14.num. 6. scribens primicerij munus hoc fuisse, vt literis principis, quibus ad donum aliquod, aut honorem, magistratumque concedebat, cereum illius sigillum apponeret, vt hodie solet Cancellarius in Franc. Verum, vt diximus, primicerius non solum notariorum dicitur, sed etiam aliarum dignitatum, quomodo accipitur in jure Canonico c.perlectis, §.ad primicerium 25.distinct. & primicerius fabricæ, l.2.Cod.de fabric.& primicerius domesticorum, protectorum, equitum, l.2. & fin. C.de domest. & protecto. Prat. & Briss.

PRIMICERIVS mensorum l.vnic. de mensoribus, lib.12.& Primicerius in officio præfectorum prætorio apud Vegetium lib. 2.cap.21. Et.

PRIMICERIVS adjutor l.fin. C.de offi. præfecti vrbi. Primicerius exceptorum, singulariorum, Augustalium, scriniorum, deputatorum, sacri cubiculi, leg.vnica, C.qui à præbit.tit. Cod. Theod. apud Cassiod. libr.11.var.& in notitia. Sic primicerius legionum apud Gul. Tirensen. Pontif. lib.2.de bel.sac. cap.10. Sic & primicerius defensorum. PRIMICERIVS Scholæ cantorum & Cardinalis primicerius apud Luitprandum libr.6. de rebus per Europ. gestis. Hac eadem forma Augustinus D. Stephanum primicerium martyrum vocat in Sermone 21. & Baldricus Dolensium Archiepiscopus in historia Hierusalem D. Petrum primicerium Apostolorum. Primicerium qui sequebatur, eadem figura secundicerius dicebatur: & qui post hunc erat Tertiocerius, rubr. de primicer. & secundicer, libro 12.C. & in l.1.C.de præpositis agen.in reb.& in Notitia aliquoties. Pra.

PRIMICERIVS in c.vnic. de offic.primicer. in antiq. subest Archidiacono, & dicitur Cantor, vel succentor in quibusdam ecclesiis, Prat. Ammianus etiam refert inter tribunos fuisse, qui dicerentur primicerij vexati sunt (inquit) multi & nocentes, & innocentes, inter quos Valentius ex primicerio protectorum tribunus, Hieron. in chron. Eusebij. Iouinianus ex primicerio domesticorum imp. est factus. Primochirium hunc Scotus appellat ad Theodos. quasi primum à manibus. Adde Cujac. de primicerio, & secundicerio lib.12. C.

PRIMIPILVS quis sit, eiusque centurio magna controuersia est, mihi vero fere cur tot principiis principalis causa donata sit. Antonius Augustinus libro singulari ad Modestinum non dubitat quin primipilarius dicatur, qui centurio primipili fuisset. Hunc quidem principio primum centurionem appellatum, Liuius l.7. scribit: idem libro 8. PRIMIPILUM appellat & centurionem, & tertiam peditum partem. Namque pedites in hastatos, principes (à quibus principia dicta sunt) leg.1. Cod. ne veter. lib.12. leg.vlt.§.si qua. & seq. Cod.de ero.mil.anno. 8.libr. & triarios diuidit. Hos postremos tribus vexillis constare ait. Nam sub signis, inquit, quindecim ordines locabantur, ex quibus ordo vnusquisque tres partes habebat: earum vnamquamque primum pilum vocabaur, tribus ex vexillis constabat, vexillum 184. homines erant. PRIMUM vexillum triarios ducebat, veteranum militem spectaræ virtutis, secundum rorarios, tertium accensos. Hæc Liuius, Veget. vero lib.2.c.8. de re militari ait: vetus consuetudo tenuit, vt ex primo principe legionis promoueretur centurio primipili, qui non solum aquilæ præerat, verum etiam quatuor centurias, hoc est 400. milites in prima acie gubernabat: hinc tanquam caput totius legionis merita consequebatur, &| commoda, & alio loco capit.21. PRIMIPILI centurio, postquam in orbem omnes cohortes per diuersas administrauerit scholas, in prima cohorte ad hanc peruenit palmam, in qua ex omni legione infinita commoda consequitur, sicut primicerius in officio præfector. Prætorio ad honestum, quæstuosúmque militiæ peruenit gradum. Nec dissentit admodum ab his Halicarnasseus libr. 9. his verbis explicans qui primipilus diceretur. ἐπὶς, ait, τὸν τεταγμένον τῇ λεγεῶνι τῇ πεντεκαιδεκάτῃ ἀρχὴν κεκτημένον, ἣν τὰς ὀξυτάτας ἑκατοντάρχιας ἐπιδίδωσι τοῖς ἐν τοῖς καλλίστοις ἀφικομένοις ἀνδράσιν εἶναι δίκαιος νόμος· τάσσει μισθὸν τὸν ἡγούμενον τῆς πεντεκαιδεκάτης σπείρης κρατοῦντα, in hoc à Vegetio discrepans quod hic primipilum quatuor centurias, hoc est, quadringentos milites gubernasse tradit: ipse autem centum & sexaginta. Similiter & Suidas, primipilarius, inquit, maiorem dignitatem inter milites habens, à Romanis appellatur: ex quorum verbis maxime Vegetij, Antonius Augustinus præallegato loco colligit, primipilum in prima cohorte fuisse vnius legionis, in qua idem ait aquilam esse, & principum imagines. Nemo autem ignorat, in decem cohortes, legionem diuidi: licet in numero militum & legionis & cohortium variatum sit: à veteribus illud quoque constitutum legimus, vt ex donatiuo, quod milites consequebantur, dimidia pars apud signa sequestraretur, ipsíque seruaretur militibus, quo interim annona publica sustentati, eorum fieret locupletius castrense peculium, scientésque fortunarum suarum partem, apud signa depositam, deserendo non facile cogitarent. Huius æris militaris cura, ad primipilarem pertinebat: simulátque pecuniæ publicæ, & stipendiorum militum: vt ea pro cuiusque meritis, primipilaris, (quem cum veteranus miles ad id munus semper eligeretur, verisimile fuit singulorum militum virtutem perspicue nouisse) distribueret. Horum omnium rationem reddere eum Cæsari oportebat: ex qua si debitor reipublicæ supererat, voluit lex publicis faucns necessitatibus leg.1. Cod. de condict. ex l. ob recepta militum stipendia, & æs militare (quod omne, apud se primipilarem habuisse, ambigendum non est) obnoxia esse, tam dotalia vxoris bona, quam filiorum facultates, tametsi patris hæredes non extitissent. Cum tamen alioqui, nec filius pro patre, nec vxor pro marito conueniatur. At hoc casu ideo quoniam fraudario hæc primipilaris, ad totius reipublicæ euersionem, quodammodo spectare videbatur priuatis suis stipendiis, militibus, quorum opera respublica defenditur, permanet, & conseruatur. Huic quoque primipilari, Alciat. Græcum iureconsultum secutus existimat annonam commissam, vt eam inter milites per capita diuideret. Nam vt definit Theodo. Hermopolit. πρωτόκολλον δέ ἐστι τὸ τοῖς στρατιώταις ἀνὰ πᾶσαν, ὃ χρεωστεῖται διδόμενον σιτηρέσιον, ἵνα διανεμηθῇ τοῖς αὐτοῖς: primipilon est annona quæ datur primipili centurionibus vt inter milites distribuatur. cui opinioni accedit leg.3. de primipilis & l.speciebus, Co.de cohortal. lib.12.teste Alc.in rubr.Cod.de primipil. lib.12.vt refert Spieg. Eámque sequitur Hugo Donellus de pig. primipilum definiens, qui militari annonæ curandæ præpositus est, cuius cura & administratio omnib. rebus potior, & antiquior esse debet. Iacobus Cujac. l.solita, C.de cohortalib. principibus libr.12. quem ibi vide omnino. Verum id Ioh.Corr. libr.5. Misc. cap.4 sibi persuadere non potest. Nam alioqui absurde minus dicendum, eundem fuisse primipilarem, cum præfecto legionis, ad quem armorum, equorum, vestium, annonæque militaris curam olim pertinuisse, Vegetius, & alij, qui de re militari scripserunt, testantur. De ejus officio, & dignitate alia multa non inconcinne differentes. Hæc accurate obseruanda sunt: cum non vno in loco in iure nostro primipili, primipilariúmque mentio fiat, leg.fin. §. ab huiusmodi, ff.de mun. & honori, neutriúsque veram interpretationem sint assecuti Accursiani, quin pleráque deliramenta comminiscuntur. digna certe quæ in familia Plutonis perpetuo sepulta iaceant. Cort. & aliis dictis locis.

PRIMIPILATVS singularia ergo sunt: quod causæ primipili dos non præfertur in hypothecis: & debitor ex causa primipili vel fideiussor aut nominator ejus soluendo non sit, dos vxoris vindicatur l.satis sup.in quib.caus.pig.tac. contrah. Ad hæc fisco tenentur filij primipili, etiamsi hæredes non extiterint, l.fi tutores supra de compensat. Cuiac. l.vtilitas publica, C.de primipilo, lib.12.

PRIMIPILATVS commoda sunt salaria, quæ ei dantur, siue vt Græci vertunt τὰ λόγῳ ὠφελείας ψυχόμενα. l.pater, ff.de adimendis legatis. Sed non debentur antequam impleta sit functio primipili debita in hæredem transmittuntur, leg.1. & ibi Cujac.C.de primip.

PRIMIPILARIS qui primipili honorem gessit, l.36. §.ff.de leg. l.3.l.33.§.quædam, ff.de aur.arg. l.10. §.vltim. ff.de excus.tut. l. vlt. §.patrimoniorum ff.de munerib. & honorib. l.27. Cod.de episc. & cleric. Et Primipilarius in l.vlt.C.de filiis official. lib. 2.& leg.5.de cohortalib. lib.12. C. Suid. τεμονάριος ὁ τὸ μείζον ἀξίωμα τοῦ στρατηγικοῦ ἔχων τάγματος. Prat. ex Briss.

PRIMISCRINIVS in l.vlt. C.de muner. li.12. l.vlt. C.de apparitoribus, præf. prætor.eod. l.3. C.de diuers.offic. lib.12.& apud Symmac.lib.1.Epi.33.& in notitia Imperij Rom. persæpe, Briss. Dicuntur autem primiscrinij etiam primicerij, & ij dant apparitores, l.1.C.de sportulis, & ob id puniuntur l.3.C.de diuer.off. lib.2. Cujac.ad l.vlt.de apparit.præf.præt.C.de lib.12.

Digitized by Google

PRIMITIÆ, primitiæ dicuntur proprie primi fructus ex agro susceptι, qui Deo offeruntur. Hæ non erant speciali nomine diffinitæ, sed offerentium arbitrio derelictæ, prout traditionem quoque accepimus Hebræorum, non lege præceptam, sed arbitrio magistrorum inolitam, quod qui plurimum, 40. partem dabant sacerdotibus qui minimum, 60. & sic inter 40. & 60. licebat quodcunque vellent offerre, scilicet non licentia dispensationis, sed juris communis Quod autem in Pentateucho dubium derelictum est, hoc specialiter diffinitur propter sacerdotum auaritiam, ne amplius à populo exigant in primitiis offerendis. Quæ quidem, vtrum tales sint in præcepto, sicut decimæ, tractatur per gl.fi.& doct. cap.1.de decim. primit. & oblig. l.3. Decret. vbi dicta glo. PRIMITIÆ (inquit) tanquam debitæ exiguntur, sicut & decimæ, art.16.quæ.1.Reuertimini, 32.dist.præter hoc. Sed nunquid primogenitum animalium sit pro primitiis, nunquidve in pecudibus datur primogenitum? Hugo dicit de ducentis vnum dandum esse loco primitiarum. At quod dicitur de 40. & 60. habet locum in aridis & liquidis vt no.13. quæ.1. §.2. in pr.Goffr.& Ray.& Inn.dixerunt in hoc standum esse consuetudini, si non est consuetudo, in optione dantis, secundum Inn. & Goff. dicit, quod seruabitur consuetudo vicinorum de consuetudine cum olim, & ex multis eligetur mediocritas 10.qu.2. hoc jus, vel quod est minimum, de regul.jur. in obscuris, libr.6. Hoc vltimum recidit in dictum Innoc. Ioan.Andr.

PRIMITIÆ in consiliis appellantur ἀπαρχαὶ τῶν ἐθνῶν παρὰ τοῖς à diuo Paulo ἀναγκαῖα. Interpretes Basilicõn, ἀναγκαῖα, aiunt, λέγονται αἱ ἀπαρχαὶ τῶν ἀκροθινίων ἐκ τῶν σωρῶν. λέγονται δὲ καταχρηστικῶς, ἀντὶ τῶν ἀπαρχῶν. Prat. ex Cuiac.ad l.42.ff.de verb.oblig.

PRIMOCHIRIVS, Lege, primicerius.

PRIMOGENITVRA est jus prioris ætatis honorificum & vtile, competens filio qui primus est ordine nascendi c.qui prior.de reg.jur.6. vide supra jus primogenituræ.

PRIMOGENITVRA, jus, qualitas, seu prærogatiua primogeniti de qua Alberic.singulariter tractat in l.penult. C.de donat. inter vir.& vxor.& in §.discipuli, in procem. Pandect. Prat.

PRIMOGENITVM vocat sacra scriptura, non quem fratres sequuntur, sed qui primo natus fuit, c.Ioseph. de verb.sign.

PRIMOGENITVS regis, post regnum susceptum natus, succedet patri, in regno, non primogenitus ante illud : vt Bato à Tautenberg. venustè declarat tit.14. circa finem li.1.feud. Spieg.

PRIMORES, pro optimatibus Modest.ad fi. l.legatum, ff.de vsu & vsufruct. Spieg.

PRIMO gradu scriptos accipere debemus omnes, qui primo loco scripti sunt, leg.1. §.defertur, ff.de bon.possess.sec.tab.quos principali loco institutos vocant Impp. in l.13. Cod.de fideicomm. Quibus qui substituuntur, hi secundi hæredes, id est, secundo gradu scripti vocantur.

PRIMORDIVM quasi primordium gerendorum honorum l.1. §. vlt. ff.de offic.quæst.

PRIMVS curiæ dicebatur in curiis ciuitatum, qui cæteris omnibus perfunctus officiis, primum in curia sua locum obtinebat, qua de causa comitiuæ tertij ordinis obtinebat dignitatem, l. quicunque 127. C.de decur. at biennio exacto comitiua primi ordinis dignitate ornatus, primatu illo abibat, Prat.

PRIMVS hæres dicitur, qui primo gradu scriptus est, leg.23. ff. quæ in fraud.credit.l.14.ff.de lib.& post.l.104.§.penul.leg.113. §.1. ff.de legat.1. leg.vltim.in fin. ff.de fideicomm.liber. Quin. Declamatio.388. Nam neque diu de primo hærede cogitandum fuit habendi filium, neque de secundo habenti priorem. Prat. & Briss.

PRIMVS ordinis aduocatorum dicitur in l.jubemus, pro tempore in l.per hanc C.de aduocat.diuers. judicior. id est, prior in sede, vt loquitur lex binos, ff.eod.tit.

PRINCEPS à Deo ipso constitutus est. Nam historiæ veritas sic se habet : cum Cn. Pompejus, & Iulius Cæsar bellis feliciter gestis, magnum haberent exercitum, ac de occupanda tunc republica meditarentur : ciuile inter eos bellum dominandi cupiditate cœpit. Tandem Pompejus repudians omnes à Cæsare oblatas pacis conditiones : in Græcia victus, & fugiens in Ægypto occisus est. Cæsar autem Romanum rediens, rerum omnium potitus, noluit Augustus aut princeps salutari : sed dictatorem se fecit, vt in initiis adhuc sanguinolentis, mitigaret regnandi suspicionem. Tandem à Cassio & Bruto, in Curia Pompeij, 23. vulneribus est confossus idibus Martiis, ab vrbe condita D c c x. ab ejectis regibus 466. Post mortem Iulij Cæsaris respublica Romana, per 12.annos sub triumuiris mirum in modum conquassata est : donec solus rerum potiretur C.Cæsar Octauianus, postea Augustus & pater patriæ à Senatu salutatus. Is Romanam ditionem tranquillitati restituit, vt aurea tum secula dicerentur : & merito. Nam post consulatum eius duodecimum, natus est Dei filius Iesus Christus salutis nostræ princeps & autor, de virgine Maria, C.Lentulo Getulico, & M. Messalino Coss. Anno ab vrbe D c c l i. à regibus D v i i. Deinde, cum status Romanæ reipublicæ ad Monarchiam esset perductus : euenit, vt electio Cæsaris alias ex authoritate Senatus, sicut jure debuit, procederet : alias ab exercitu, vel inuito Senatu, Imperator salutabatur, & aliquando magna clade. Ideoque tandem agente exercitu in Græcia, & Imperatore sine consensu senatus acclamato, cœpit imperij sedes Constantinopolim transferri multum infeliciter, tempore Constantini Magni. Romana interim vrbe, atque totum propemodum Italia, propter absentiam principis, incursu Barbarorum deuastata. Nouissime tempore Leonis IV. Pontificis, imperium Constantinopolitanum ad Germanos translatum est, ac Carolus Magnus tum Augustus designabatur. Ne autem de electione in posterum nasceretur discordia vice senatus Romani septemuiri, hoc est septem electores perpetui sunt constituti : videlicet, rex Bohemorum, Archiepiscopi tres: Maguntinensis, Treuerensis, & Colonienſis. Principes item tres : Comes Palatinus Rheni, Dux Saxoniæ, Marchio Brandeburgensis. Quo statu (Deo ita volente nos hodie vtimur. Old. Prat.

PRINCEPS dicitur, penes quem in Republ. summa rerum potestas est : qui & alias Imperator dicitur : Theophilus in Instit. eum esse dicit, qui imperandi potestatem à populo accepit, vide Bodinum 1. de Republ.8. Vult. ad §. sed & quod Principi, 7.nu.1. Inst.de jur.natural.

PRINCEPS, est lex animata in terris. Auth. de consul.sub fin. & Auth. Quibus modis nat. effic. legit. solutúsque legib. traditur, hoc est, nulla iuris positiui solennitate arctatur. Verum illis quæ ex iure diuino & naturali placuerunt, ligatur. Bald. l.fin. Cod.de leg. Magistratus vero municipales, suis legibus quæ vulgo Statuta vocantur, ligari recte censuit Bart. quod & ipsi de populo sint, & tantum electione temporaria eliguntur decuriones. Salomonius pulchre tractat principis cum prærogatiuam, tum potestatem, in comm. ipsos scripsit in tract. de leg.

PRINCEPS, Græci principem ἀρχοντα ἀπὸ τῆς ἀρχῆς, vel ἀπὸ τοῦ πρώτου ἄρχειν, i. παρὰ τοῦ πρώτου ἢ πρωτεύειν. Sic Latini principem à principio, quod primus omnium dominetur, quodque præsit dixerunt. Cæterum principes in castris dicebantur, qui in principiis collocati militabant. Erant enim principia loca in castris, in quibus qui collocati erant, principes dicebantur. Hi quidem ἀκμάζοντες, viribúsque & ætate fortiores erant, qui hastatos in acie sequebantur in xv. manipulos distincti: quique non continenter iuncti erant, sed modicis spaciis discreti, ac veluti in subsidiis positi, vt si prælio commisso, hastati pedem aliquando referrent, ad ipsos principes veluti grauiores militiæ viros tuto confugerent. Inde castrorum principalis porta dicebatur, vbi principes ordines disponunt, auctore Fest. Liuius lib.4. decad. prim. Martianus in l.officium, §.officium ad fin. ff.de re milit. Brechæus in l.principes, ff.de verb.& rer.sign.

PRINCEPS, id est Imperator, ff.de constit.princip.per tot.

PRINCEPS lege conuentionis & contractus obligatur, Bald. in leg.1. ff.de const. princ. quia nihil magis naturale fidei que humanæ congruum est, quam pacta seruare, l.1. ff.de pact.& nihil est quod lumine clariore præfulgeat, quam recta fides in Principe, l.inter claras, Cod.de summ.trinit. Corras.2.Miscell.cap. 25.num.5.

PRINCEPS delicti, id est inuentor, auctor, excogitator. Paulus l. 10. ff.de ser. cor. Iustius est enim teneri qui princeps fuit delecti, quam eum quæri ad quem res perlatæ sunt. Loquitur de eo qui seruum corruperat, quum ad alium res essent perlatæ. Hot. Prat.

PRINCEPS est solutus legibus, & interim digna est vox fateri se alligatum legibus, vt elegaanter probant l.Princeps ff.de legibus & l.digna vox, C.eod.tit. Nam oportet esse capita terrenæ potestatis, quæ sint reliquorum hominum censuris exempta. Principi igitur, (inquit Plutarch.) Princeps quis erit ? Nempe Lex, quæ omnium regina est mortalium, & immortalium, vt inquit Pindarus. Vide Accurs. & Coras.in l.princeps 31. ff. de leg.eundem Corr.2. Miscell.vlt.num.6. & omnino Vult.ad §.sed & quod Principi, 7.n.5.& 6.Inst.de jur.natu.Old.Prat.

PRINCEPS iustus, ex diuina etiam lege qui ex populi consensu regnat : qui illis inuitis dominatur, Tyrannus autor Alciat.de verb.sign. Spieg.

PRINCEPS nullo alio à populo distat, quam quod populus suis legibus tenetur, princeps legibus solutus est. Cæterum vt suis ita & principis legibus populus tenetur. Principem igitur populus cum vice sua constituit, & se principis legibus obligauit. Cujac. not. ad l. 1. tit. 2. de iure nat. gent. ciuil. prope finem.

PRINCIPALE opponitur accessioni. Cum quærimus quid cui cedat, illud spectamus, quid cujus rei ornandæ caussa adhibetur, vt accessio cedat principali, l.19.§.peruenimus, ff.de auro argen.

PRINCIPALES constitutiones appellantur, quæcunq; princeps constituit, vt pro lege seruentur leg.2. §. ita in ciuit. ff.de orig. jur. l.33. ff.si cert.pet.Briss.

PRINCIPALIS, in l.meminimus 2. C. quando & quibus quarta pars deb. sumitur pro curiali quolibet, & sic quasi generali vocabulo

Digitized by Google

vocabulo D. Augustinus Areopagitas principales Atheniensium vocat Cuiac.in d.l.2.

PRINCIPALIS prouidentia in leg.22. de adoptio. Constitutionem diui Pii significat, quæ quartam impuberi adrogato relinqui præcipit,l.8. §.si quis impubes,ff.de inoff.test. leg.1.§.si impuberi. ff.de coll.bon. Briss.

Sic & principale decretum in leg.ff.de offic.adsess. Et principalis sententia,leg.1. ff.de offic.præs.prætor.Principale auxilium,l.13. §.pen. ff.ad Treb. Principales libri,l.1.ff.de off.quæstor. Principalis actio directam significat in leg.17.§.1.ff.commoda. Principalis obligatio ad differentiam fideiussoriæ quæ accessoria est, l.3. ff.de separatio. Quemadmodum principalis reus is appellatur, pro quo fideiussor intercessit, l.66. ff.de fidejussorib. leg.49. ff.de minoribus leg.45.§.si principalis.ff.de jure fisc. & alias sæpe. Principale testamentum paternum dicitur,quod tabulas pupillares habet: quæ secundæ sunt & minus principales tabulæ, l.2.ff.de vulg.& pup. l.16.§.qui principale, ff.de his, quæ vt indig. Quomodo & principales tabulæ accipiendæ sint in l.2. §.1. & l.pen.ff.de test.quemad.aper. Briss.

PRINCIPALES sunt decurionum primi, à quib.distributionum omnium forma procedit, vt est in C.Th. tit.de iis quæ adim. vel offic.pub.ger. non tamen extraordinarium ex leg.4.C.Th. de ext. mun. Hos intellexit Tertullianus de corona militis, dum ait i coronatur & vulgus nunc ex principalium proprietatum exultatione. Hi vel 10.erant,vel 5.vel 20.pro curiarum amplitudine & numero. Inde decem primi curiales l.2. C.Th. de quæst. l.44. conjuncta l.42. C.Th.de iis qui super rel.cont. l.9. C.Th. de episc. & cler. Vt autem in schola domesticorum vel notariorum est primicerius caput scholæ, quem sequuntur decemprimi: ita in curia est summo loco primus curiæ, l. Alexandrinis Cod.de decurionibus lib.10. l.127. C.Th.eo. tit. vt in senatu princeps senatus, qui primus sententiam rogatur & inde ab eo sunt quinque aut decem aut viginti primi. Primo curiæ similis est, qui à Gregorio maior populi appellatur, Germanis *Meier*, Gallis *Mere*, qui & vimere dicunt pro vi maiore, & mermonstier pro maiori monasterio.Principalibus qui Scabini antiqua satis appellatione, vel consules, vel jurari, vel capitolini, vel patres. Reliquis, qui præter eos consilij publici causa euocari solent in curiam, Cuiac. ad l.omnes judices, C.de decurio. lib.10.

PRINCIPALES ciuitatum & curiarum, leg.27.§.pen.& vlt.ff.de pœn.l.41. C.de liber.caus. l.2.§.ad filiorum,C.quando & quib. l.vn.in fin.C.de lucrat. descrip. lib.10.l.5. C.de cohortalib.lib. 12. l.33. & l.40 & l.42. ff.de decurionibus lib.10. l.4.de extraord. muneribus in C.Th. Firmicus lib.5.Mathes.c.2.Curatores vel principales ciuitatum publicis rationibus præpositos. Isidor. li.9.Etym.cap.4. Principales & Magistratus & duumvirales Curialium officiorum ordines sunt. Principales dicti quod præsint magistratibus. Ita Antiochensium ciuitatis principales in l.2 de excus.mun. libr.10. Cod. & Alexandr.principales in l.56. de decurionibus libr.10. C.Et vir principalis apud Apul. libr.8.de Asino aut Saluia. Massiliensis lib.5 de vero Dei judicio. Quis ergo, vt dixi,locus est,vbi principalibus ciuitatum, viduarum & pupillorum viscera deuorentur? Principales etiam in exercitu & legionibus quidam vocabantur in leg.12.§. irreuerens ff.de re milit. l.pen. §.super his, eo.tit. libr.12.C.& apud Veget. lib.2. cap.15.& c.19. Briss.& Gotho.ad l.jubemus 41. C.de liberal.caus.

PRINCIPALES viri pro primis & præcipuis apud Pomp. l.2.de orig.jur. Dicitur & principale, quod principis est,vt eod.teste, ibid. § Nouissime.

PRINCIPALI, vel Pontificiali autoritate compelli, apud Papin. in fi l.hæreditas, de pet.hæred. Spieg.

PRINCIPALIA rescripta l.3. §.multa. ff.de jure fisc.

PRINCIPALITER,modo pro eo vt principem decet,modo præcipue significat, de quo Bartol. in l.ambitiosæ, ff.de decret. ab ordin.fac. Spieg.

PRINCIPALITER, valet directo in §.vltim. Inst.quod cum eo. Vnde principaliter & per successionem opponuntur in l.vlt.ff. de leg.3. & l.194. ff.de diuers.reg. Briss. Prat.

PRINCIPATVS honor, cuius sit mentio in l.quicunque 7. C.de princip. argent. in rebus defertur finita militia pro emerito, Cuiac.in d.l.7.

PRINCIPEM ciuitatis, interpretatur Modest. Magistratum, in l. spadonem, 6.si ciuitatis princeps,de excus.tut. Spieg.

PRINCIPES & Magistratus diligenter inquirere decet, quid de bonis studiis statuatur vbique in vrbe Romana: quam fidem quisque in sua functione adhibeat: vt pro meritis accipiat præmium. Sic egregia, nec vnquam satis laudanda fuit illa inquirendi ratio. Friderici primi, qua habita duplex priuilegium bonarum literarum studiosis concessit. Constit. Habit. C.ne fil. pro patr. Nulla profecto maior gloria sequitur perpetuo principem, quam quod ea studia curauerit; quibus humana societas iuuatur maxime, Old.Prat.

PRINCIPES nostri inter subditos, & magistratus municipales inter ciues suos eadem fungunturpotestate, qua Romanus princeps circa priuata generaliter præpollet. Quoniam potestatem suam ab Imperatore habent, mediate vel immediate. Vnde vox ista, qua sæpe vti solent, ego tibi sum Imperator in meo territorio: non ita multum est absurda, si modo recte intelligatur. Old. Prat.

PRINCIPES peccare, inquit Cicero,non tantum mali est, quanquam est magnum hoc per seipsum malum: quantum illud, quod permulti etiam imitatores principum existunt. Nam licet videre, si velis replicare memoriam temporum, qualescunque summi ciuitatis viri fuerint, talem ciuitatem fuisse. Quæcunque mutatio morum in principibus extiterit, eandem in populo secuturam. Et rursus: Quomodo perniciosius, ait, de republica merentur vitiosi principes: quod non solum vitia concipiunt ipsi,sed ea infundunt in ciuitatem: neque solum obsunt quod illi ipsi corrumpuntur, sed etiam quod corrumpunt,plusquam exemplo,quam peccato nocent Old.Prat.

PRINCIPES, præcipue apud Hispanos, appellantur regum primogeniti, regnum mortuo patre adepturi. Spieg.

PRINCIPIA in castris dicebantur, quibus principes castra metabantur (hoc est, vbi in acie milites principes stabant. Mart.de re mil. l.officium,inquit,tribunorum est,principiis frequenter interesse,sic in l.1. C.de veteran. Prat.

PRINCIPVM, initium alicujus rei.Cajus: & certe, inquit,cujusque rei potissima pars principium est, l.1. de orig.jur. Refertur ad numerum, tempus & fundamentum. Vide Bart.in leg. 2. ff.de furt. Spieg. Sunt autem principia communia diuersis scientiis aut accommodabilia principia. Propria vero quæ vni disciplinæ aut ejus partium vni sunt accommodabilia. Drosæus in methodo iuris.

PRINCIPVM beneficia hæc sunt, donare possessiones dempto canone: reuelare possessiones tributis: transferre possessiones in aliud jus, aliámve functionem, veluti ex patrimoniali iure in priuatam, vel ex vna præstatione in aliam: adærare, id est, æstimare & taxare pecunia, quod in annonis inferebatur, vide Cujac.ad l.1.in prin. C.de collat. donator.

PRIOR est quem aliquis sequitur. In memoriam prioris dignitatis, l.vlt.ff.de decurionibus, id est, decurionatus quem prius gesserat. Briss.

PRIOR causa,id est,potior. l.15. ff.qui potio.in pign.

PRIOR sententia, pro potiore, l.Claudius, ff.qui pot.in pig.hab. cum simil.

PRIORES creditores. Vide C. de his qui in prior. cred. loc.suc. per tot.& l.si prior ff.illo tit.cum simil.

PRISCVM Iabolenum in Africam & Syriam cum aliquo imperio profectum ex eo conjicio, quod Iulianus eum in Africa & Syria seruos suos manumisisse, cum consilium præberet, refert in l.5. ff.de manumiss. vindic. Briss.

PRIVATA crimina quæ sint, vide ff.de priuat.delict per tot.

PRIVATA iudicia, modo ciuilia, modo pecuniaria accipimus C.de jud. l.& in priuatis,& l.de fide, C.de falsis.

PRIVATÆ dicuntur res, quæ sunt singulorum,l.1.ff.de rer.diuis. à verbo antiquo priuus, quod singulos significat, quo & Cato in lib.de re rust. vtitur. Eæ etiam res quæ non sunt populi vt populi,sed vt cujusvis hominis priuatæ sunt. Conna. lib.7.c.6. n.12.Idem lib.3.c.2.num.8.Res priuatæ sunt singulorum,& patrimonij partem faciunt. Nam superiores seu diuinæ seu humanæ quæ publicæ sunt aut communes, in nullius bonis esse dicuntur. Vnde priuatum ius id esse definitur, quod ad singulorum vtilitatem pertinet, leg.1.§.vlt. ff.de just.& jur. Et priuata iudicia à Latinis dicuntur, quæ ad rem familiarem cujusque pertinentia per arbitros, iudicesq; datos expediuntur: quibus modo ciuilia, modo pecuniaria accipimus, l.& in priuatis, C. de jud. leg.de fide C.de fals. Cicero 1.de orato. Nam volitare in foro, hærere in prætorum tribunalibus, iudicia priuata magnarum rerum obire. Idem Topic. Priuata iudicia maximarum quidem rerum in Iureconsultorum mihi videntur esse prudentia. Plin.lib.6.Epist.ad Rom.Interuenit actibus illis & erectis frequens necessitas iudicandi ac pœnæ calculos tabulámque polcendi, vt repente in priuati iudicij formam centum virale verteretur. Priuata delicta sunt, quæ ad rem familiarem & priuatam pertinent,nec cuiuis ex populo,sed ei duntaxat,cui damnum datum iniuriáve facta est,competunt. Qualia sunt furtum, rapina, injuria, damnum iniuria datum, tit.de priuat.delict. leg.1.§.vlt.ff.de pœn.leg.7.ff.de publ.jud. Actio certe ex lege Cornelia de iniuriis etsi pro publica vtilitate exercetur, priuata est tamen, leg.42.§.1.ff.de procuratoribus l. vltim. Cod.de injur. l.vlt.C.vbi senator. Priuatam etiam furti actionem vocat Quintil. Declamat.341. ad fin. Briss.

PRIVATÆ viæ dupliciter accipi possunt: vel eæ quæ sunt in agris, quibus imposita est seruitus, ita vt ad agrum alterius ducant: vel eæ, quæ ad agros ducunt, per quas omnibus commeare liceat: in quas exitur de via consulari, & sic post illam excipit via, vel iter,vel actus ad villam ducens. Has ergo quæ post consularem excipiuntur, in villas, vel colonias alias ducentes,putem & ipsas publicas esse, leg.2. §.priuatæ, ff.ne quid in loco publico.

Digitized by Google

PRIVATI futuri sunt, pro eo quod est imperium, administrationem, officium deponent, in l.eum qui ff.de iurisdict. om.jud. Hinc & priuati dicti, qui non funguntur aliquo publico munere, cui dignitas adsit. Spieg.

PRIVATIM, interdum pro eo quod vulgo dicitur, particulariter vel in particulari, vel specialiter.

PRIVATIANI siue largitionales dicuntur apparitores comitum & hoc sensu plurimum in constitutionibus palatini accipiuntur, vt l.vlt.C.de locat.præd.ciuil.lib.1.leg.1.C.quibus ad con. præd.fis.lib.eo.l.2.de colla.fund.fis.C.eod leg.vlti.de fid.instr. & hast.fis.& leg.2.de petit.bon.sub. C.lib.10. & multis aliis. Et sicut officium pro officialibus accipitur sæpe, ita palatium pro palatinis Ammianus libr.4. Tua & palatii tui aufferre iubeo propediem annonas, & eod.lib.relicto palatio omni. Cujac. ad rubr. de palatinis sacrarum largitionum & rerum priuatarum C.lib.12.

PRIVATVS verbum est ἀντιθετικὸν semperque rationem habet cum altero, itaq; generaliter is priuatus à Latinis dicitur, qui munus illud non gerit, quo alter fungitur. Hinc vetus Latinorum vocandi formula, ex li. Varro, de lingua 5. Omnes Quirites pedites, armatos, priuatosq; curatores omnium tribuum, &c. Vbi priuatos apparet dici, quos nunc Iurisconsulti paganos vocant. Priuati ergo militibus eo loco opponuntur. Opponuntur etiam iis qui cum potestate sunt. Cic.de arte Rh.1. In fortuna quæritur, seruus sit an liber: pecuniosus, an tenuis: priuatus, an cum potestate. Quinetiam Cæsar li.de bell.Gall.5. sic locutus est. Si quis aut priuatus, inquit, aut publicus eorum decreto nõ steterit, sacrificiis interdicunt. Loquitur de Druidum decretis. quod si cum potestate esse minus est multo quam cum imperio esse, vt cuiq; vel ex Festo licet intelligere: priuatus à Latinis ei qui cum imperio est, opponitur, quasi in publico, & jam in republica non priuata versanti, Quapropter Magistratus a Græcis πολιτικοὶ & πολιτάρχαι, quasi dicas publici appellantur. At Cn.Pompejus quo tempore contra Sertorium missus est, priuatus fuisse dicitur à Cicerone Philipp.11.& tamen cum imperio consulari. Quid audio? Sertorianum bellum à Senatu priuato datum est, inquit Cicer. quia consules recusabant: cum L. Philippus pro consulib.se eum mittere dixit, non pro consule, Item, clarissimo viro atq; innocentissimo decreuit imperium, priuato tamen. Quid est hoc? an cum belli tanti administratio, cum fasces cum secures cum imperium proconsulare Pompeio delatum est, mansisse priuatus Pompeius videtur? An igitur cum proconsul Cicero extra ordinem & aliquot post consulatum annis in Ciliciam missus est, priuatus erat? priuato tamẽ illud imperium, illud bellum mandatum est. Censores inquit vir eruditus, priuati non erant, & tamen imperium non habebant. Primum hoc nihil ad nos, non enim quærimus an qui imperium non haberent, omnes priuati essent, sed tamen caruisse ne imperio censores videntur, cum senatu mouebant, cum equo publico multabant, cum ciuitatem denique adimebant? Tribuni autem plebis, quia magistratum habebant, priuati dici non poterant. Verum autem imperium habuerint, nihil ad nos: cum eos priuatos non fuisse constet, qua tamen consules cum summo imperio triumphantes de curru triumphali oborto collo trahi in carcerem jubere poterant, dici sine omni impetio fuisse nou possunt. Quid opus est verbis? Cicero nostram controuersiam verbo de vno disceptat: nam Verrina 6. sic scribit: Verum esto: sit tibi illud liberum, omne tempus, quod cum imperio fuisti, etiamne priuatus? etiamne reus? loquitur de C.Verre qui & in prouincia prætor summo cum imperio, & in vrb. reuersus, nulla cum potestate, priuatus domi suæ piratas retinuerat. Eodem illud ex Orat. pro Ligario pertinet: atq; ille non mediocri cupiditate arripuit imperium, si illud imperium esse potuit, quod ad priuatum, clamore multitudinis imperitæ, nullo publico consilio, deferebatur. Item illud in Epist.1.ad Q.Fratr. Eaque si sic coluit ille, qui priuatus futurus nunquam fuit: quonam modo retinenda sunt iis, quibus imperium ita datum est, vt redderent? Item in epist.1. ad Lentulum, Crassus tres legatos decernit, nec excludit Pompejum, censet enim etiam ex iis, qui cum imperio sunt. Bibulus tres legatos ex iis qui priuati sunt. Hor..

PRIVATVS est, hoc est, jurisdictione caret, l.3.ff.de offic.præsid. & sic opponitur magistratibus, Prat.

PRIVATVS contractus, qui non respicit vtilitatem publicam, l. omnes profugi, C.de agric. & censit.li.11. Prat.

PRIVATVS locus quis sit, exponit Iurisconsul. in l.2.§.prætor ait ff.de relig. Prat.

PRIVATVM Tribonianus in C.Theodosij, vbi ita scriptum erat (nec priuatum quisquam à domino ædium postulet) interpretatus est balneum, quæ vox non dubito quin aliis in auctoribus eodem sensu reperiri possit. Membrum pro cubiculo notum est in l.3. ff.de man.test. vbi Græci κατοικίαν interpretantur. Vtranque vocem retinuit lingua Gallica. Cujac. ad l.hoc prospectum, C.de metatis & epidemeticis, li.12.

PRIVATVM opponitur communi: sic si ex priuato agro in agrũ communem aqua immittatur, l.11.§.si ex priuat. ff.de aq.& aq.plu.

PRIVATVM & publicum opponuntur, l.10.ff.de diuis.rer. Briss.

PRIVIGNA non solum ea mihi intelligitur, quæ vxoris meæ nata est, sed & neptis & proneptis, l.adoptiuus, 14. §.vlt.ff.de ri. nupt. Hot. ex Conn.li.8.c.5.n.7.

PRIVIGNVS dictus, quod antequam mater secundo nuberet, est progenitus. Pri enim antiqui dixerunt pro præ. Festus.

PRIVIGNVS, ex marito vxoris natus filius antequam cum illa contraxit. Sic priuigna, vxoris filia ante contractum cum marito matrimonium.

PRIVIGNVS vxoris meæ filius ex alio viro natus. Liberi quoq; quos ex alia vxore habeo, vxori meæ priuigni sunt, l.4. §.affines, ff.de gradib. Briss.

PRIVILEGIARIVS is appellatur, cui priuilegium aliquod est concessum. Male, priuilegiatus, sicut beneficiarius, non beneficiatus. Vnde milites beneficiarij qui vacabant officio. Vlp.de priuil.cred.l.si ventri. Quorum pecunia, ait, ad creditores priuilegiarios peruenit. Idem de pact.l.rescriptum. An priuilegiariis, inquit, absentibus hæc pactio noceat. Item tit.quod cum eo qui in alien.pot. l.sed an hic recte dicetur, occupantis meliorem esse conditionem, nisi quis priuilegiarius veniat. Nebr.

PRIVILEGIA, sunt iussa populi aut legis rogante magistratu, non generalia, neq; de vniuersis ciuibus, sed de singulis concepta, vt de Imperio Cn.Pompeij: de reditu Ciceronis: Gell. li.10.c. 20. Interdum tamen veteres illi priuilegia leges appellarunt, vt idem scribit. Priuilegium alij sic definiunt Ius singulare in certæ personæ vel causæ gratiam fauoremve, & lex de vno homine lata, vide Isid. li.5.c.18. & ca.priuilegia 3.dist. Hoc sensu apud Cic.3.de ll.& in Paradox. hoc verbum sumitur. Prat.

PRIVILEGIA propter aliquam vtilitatem concedenda sunt. Quotiescunq; igitur de priuilegio alicui priuato, vel corpori, collegio, seu vniuersitati concedendo tractatur: tunc ante omnia perpendendum est, an operæ precium fuerit indulgere, hoc est, num vtilitas versetur, non dico eius tantum, cui conceditur, sed quæ in publicum inde reditura sit: quemadmodum vere accipienda est lex, ius singulare, ff. de legibus dum dicit Paulus: propter aliquam vtilitatem. Old.& Prat.

PRIVILEGIVM, antiquo verbo, quasi priuata lex dicitur. Quia veteres priuata dixerunt quæ nos singula dicimus Iurisconsulti ius singulare appellant, ad differentiam iuris communis. Item, beneficium, quia bene facit iis, quibus conceditur contra legem communem. Item, rescriptum, & diploma principale, dicitur alias: quanquam id aliquanto sit generalius, quia non tantum ius singulare principes, verum etiam commune, & ab omnib. seruandum, referibere solent. Item, constitutio personalis nuncupatur, in §.sed & quod principi. Instit.de jur.nat.gent. & ciuil. leg.1. ff.de constit.princ. Item, auxilium, fauor, gratia. Vnde vulgo dici solet: omne jus habet annexam gratiam. Quod nemo vnquam grauius tractauit, quam Marcellus in l. reipi. iendum ff de pœn. In iure pontificio dispensationes quoque vocantur: cujus tamen verbi vim plerique non percipiunt, qui relaxationem tantum communis iuris significari putant. Porro, quis dispensat ius, is cuique suum distribuit, & curat ne alicui fiat iniuria, ne quis lædatur: quod summum iustitiæ munus est. Et sane nescio, an omnes dispensationes id faciant. Item, indulta frequenter dicuntur, & immunitates. Item, Modestinus in l.si duas, ff.de excusat.tuto. Hæreses leges appellat. quasi priuatas, singulares. Vnde vides, quam facili negotio omnes istæ appellationes discerni possint, quanquam eodem tendant, modo rem ipsam recte teneas, quam significant, hoc est, iuris singularis vim & potestatem, quæ consistit in recta distributione, in beneficentia, pietate, clementia, fauore & vtilitate. Old. Adde Forcat. in Necyomant. dial.2.nu.4.

PRIVILEGII causa cessante, cessat & priuilegium, c.Abbate in fi.de verb.sign. §.fi. Inst.de autor.tut. §.qua ratione. Instit. de pup.substit. c.suggestum de decim. c.generaliter, 16.q.1. l.fi.C. de mil.test.c.quia sancta, §.verum 63.dist.c.statuimus §.his omnib.dist.61.c.fi.de vit.& honest.cler.c.cum ex injuncto de oper. nunc. vide Tiraq.causa cessante part.1.in verb.priuilegij. Prat.

PRIVILEGIVM neq; stricte neq; nimis large oportet interpretari, scil.ne grauem alij jacturam adferat, c.ex tuarum, de vsu pallij, c.ad audientiam 2.de Eccl.ædif. leg.2.§.si quis, ff.ne quis in loc. publ. l.impuberi, ff.de admin. tut. l.nec anus, C. de emanc. li.l.quoties, Cod.de prec. imp.off. Quando igitur sine quouis grauamine alterius non possunt concedi priuilegia: proximum est, vt cessent, cum minimum lædunt. Prat.

PRIVILEGIVM duplex est: personale aliud, aliud reale, Personale illud est, quod personæ, cui datũ est, cohæret, & vna cum ipsa extinguitur, l.priuil.196. ff.de regul.jur. cujus exempla sunt in §.fœminæ. Inst.de adopt. & in §.cum autem. Inst.quib.mod.jus pat.potest. solu. & in §.iciendum. Inst. de hær.quar. & differt & in §.1. Inst. ad SCtum Tertyl. & in l.maritum 13. & l.seq. ff. sol.mat. nèq; personam cui datum est, egreditur, §.sed & quod principi 7. Inst.de jur.natur. l.cum patron.28. ff.de lega.2.ca. regula, dist.3. priuilegium reale est, rei vel causæ alicui datum, quod non cum persona sed cum re aut causa extinguitur, l.5. §.fin. ff.de censib. l.4.ex quib.caus. maior. Sed priuilegia non

semper

Digitized by Google

semper sunt beneficia, sed pœnarum etiam exasperationes, vt probat Bodin.1.de Republ.10. Vult.ad d.§.sed & quod principi,num.10.in fin.

PRIVILEGIVM est ius, quod contra communem ciuilium ordinationum tenorem, propter aliquam naturalis æquitatis rationem,certa constituentium autoritate introductum est. Vnde apparet primum,quod priuilegia contra ius naturæ,vel vtilitatem publicam, non magis sunt priuilegia, quam tyrannis lex est,vt Cic.probat de legib.differens.Et hic verus sensus, l. vlt.C.si cont.ius vel vtil.publ.Nam quid iniquum priuilegium efficit aliud,quam quod legem & ordinationem Dei soluat sine causa? Deinde,ex prædictis constat,quod vera & iusta priuilegia, non priuant legem,vt Accursius putat: l.no supplent magis in ea parte,ad quam communis regula porrigi non potest,salua iustitia & æquitate.Id quod idē Accursius per exempla,quæ allegat ipse,faciliter iudicare potuisset,nisi vera principia iuris illi fuissent incognita. Est enim ius commune vt vnusquisque seruet pacta,satisfaciat promissionibus,liberet fidem suam,pro se vel pro aliis datam.Sunt ne hæc in commune iusta?Quidni?l.1.ff.de pact.Inst.de fide:iuss.in pr.Quid igitur si mulier fideiubeat,aut minor: Est ne iustum vt comprehendatur sub hac regula?Minime gentium.Quare non?Quia mulieres sexu minores ætate imbecilles sunt, & multis captionibus subiiciuntur. Iam cum inter mulieres, & pueros, ac viros legitimæ ætatis, longa sit inæqualitas: quomodo communis regula ad eas personas pertinere potest æqualiter:Ergo exemptæ sunt alia lege speciali: Ea autem vocatur priuilegium seu ius singulare,de quo in tit.ad SC.Velleian.Old.Prat.

PRIVILEGIVM sumitur pro extraordinario quodam auxilio, quod est cauiæ non personæ,l.4.ff.ex quib.caus.maior.

PRIVILEGIVM quoque prælationem & prærogatiuam quandam significat,quæ inter actiones personales vertitur, quia in debiti repetitione chirographarij creditores aliis conchirographariis præferuntur.Sic hoc verbum accipitur in tit.de priuil. credit. qui in vulgatis codicibus distinctus est ab aliis, in Pandectis vero Pisanis continenter hæres cum titul. de bon. auct.iud.possi.Sic & l.74.ff.de iur.dot.l.53.§.1.& §.vlt.ff.de pecul.l.51.§.:idem respondit,ff.pro soc.l.6.l.33.l.37.ff.de iure fisc. l.10.ff.ad municip.l.23. §.vlt. ff.sol.matr.l.2. C.de seruo pign. dat.l.10.§.quod si dies,ff.de admin.tut.l.1.de cess.bon.l.25.ff.si cert.pet.l.58. §.vlt.ff.manda.l.13. §.1.ff.de cur.fur.l.1.§.sed & si satis, ff.de administrat.rer. ad.ciuit. Priuilegia etiam pro ipsis creditoribus.qui priuilegia habent ponuntur in l.7.§ quotiens ff.de depos it. l.24.§.in bonis, ff.de reb.auct.iud. l.17. §.pen.ff. de excut.tut.Qui & Priuilegiarij vocantur,l 1.de pact.& l.24. §.vlt.ff.de reb.auct.iud.& ab Hypothecariis separantur.Briss.

PRIVS,quot modis sumatur; Bart. docet in prima constit. Cod. paulo post à principio.

PRO præpositio.Vlpian.in l.3.de postul.Item Pomponius,ait,appellatione nurus & generi, soceri & socrus, & vlteriores, quibus pro præpositio solet accedere, contineri ait.Spieg.

PRO cum ablatiuo Iurisconsulti coniungunt, cum significant non esse vere id de quo agitur,sed haberi pro eo ac si esset,veluti Pro hærede,Pro bonorum possessore,pro emptore,ac tum proprie,sic loquuntur, cum de vsucapione disputant:hæ namque species sunt possessionis,quæ ad vsucapionem valet.Hot. Alias veram collationem denotat, & pro socio agere,pro donato, hoc est, vere huiusmodi titulos habere, sic l.diuturna consuetudo, ff.de legibus pro iure & lege, id est, perinde ac si scripta lex fuerit. Old.ibid.

PRO præpositio accedens cognationum affirmatumque nominibus gradus profert, ac promouet. Veluti Proauus proauia aui nostri pater,mater.Pronepos,proneptis,nepotis filius,filia. Proauunculus, Promatertera, id est, proauiæ frater & soror: Propatruus,proamita,id est,proaui frater & soror,leg.1. §,vlt. ff.de gradib.& affi.Quos etiam auunculos patruos,amitas,matterteras,maiores vocant,l.vlt.§.patruus maior.eod.tit. Atque hæc ex cognatione petita sunt nomina. Ex affinitate vero eiusdem generis sunt hæc: Prosocer, progener,pronurus, l.3. §.vlt.ff.de postul.l.15.§.vlt.ff.rer.amot., Prosocer(quo nomine Plin.in epist.Fabatum passim appellat) is est,qui ab aliis socer magnus dicitur,nimirum vxoris meæ auus,cuius ego sum progener: Prosocrus mihi,vxoris meæ auia est,ego sum illius progener,l.4. §.affines, ff.de gradibus. Kursus auus meus vxoris meæ Prosocer,auia prosocrus est. Ipsa vtrique pronurus est, d.§.affines. Prosocrus enim vxoris nostræ auia, Pronurus vero nepotis vel pronepotis nostri vxor nobis appellatur, l.14. §. vlt.ff.de ritu nupt.l.15.§.vlt.ff.rer.amot.l.4.§.gradus,ff.de gradibus l.8. §.vlt.ff.de leg.præst.Prat.ex Briss.

PRO,id est,secundum,vt pro facundia aduocati,l.1.§.in honorariis,ff.de extraord.cognit. Briss.

PRO quandoque vicis nota est, vt protutor, qui cum tutor non sit, vices tutoris gerit & administrat,ff pro tuto.per tot.quandoque significat,cum l.si pro fure,ff.de cond.furt. quandoque modi significatiua vox est, l.pen.in pr.C.de noua, Pro dictat à voce,propter.Illa causam finalem, hæc impulsiuam denotat l. dominus, ff.de pecul.l.in qua lege, verba Pro debitoribus differunt à verbis Propter debitores: tametsi quandoque pro re nota proximam vel remotam causam denotent. Spieg.& Prat.

PRO iunctum verbo fugere,significat procul ex aliquo loco fugere,nisi malis pro ex accipi sine, in l.metum 9. ff.quod met. caus.& apud Virgilium eodem sensu 1.Æneidos, Profugus.

Arma virumq; cano Troiæ qui primus ab oris,
Italiam fato profugus, Lauinaq; venit.
Litera. Prat.

PRO adiudicato possidet is, cui per errorem, accepto communi diuidundo iudicio, res adiudicata est, l.per errorem 17. ff.de vsurpat. quinetiam eodem titulo ad vsucapionis finem possidet is, cui recte adiudicata res est, vt ius Quiritum adipiscatur. Hot. Prat.

PRO aliquo stare, defendere aliquē, & partes alicuius tueri. Sp.

PRO cesso possidet is,cui dominus à quo suam rem non mala fide,sed iusto errore iudicio petebat,rem illam cessit, l.non solum 33.si mihi,ff.de vsurpat. Hot. Prat.

PRO debitoribus, vide paulo ante. Pro quandóque vicis nota.

PRO derelicto possidet, qui rem à domino vel possessore ea mente abiectam vt eam in numero rerum suarum esse nolit, possidet l.2. ff.pro derelicto & l.nemo, ibi Iulianus ait,neminem posse pro derelicto vsucapere, qui falso existimauerit rem pro derelicto habitam esse: vnde aliorum titulorum cum hoc apparet differentia : cum in aliis vsucapio interdum ex opinione valeat,in hac non valeat.Hot.Prat.

PRO diuiso,diuisione factæ pro indiuiso,infecta.Paulus l.25.§.1. ff.de verb.sign. Partis appellatione rem pro indiuiso significari:nam quod pro diuiso nostrum fit, id non partem,sed totum esse,Vlp l.6 § 1.ff.commun.præd. Plane si diuisit fundum regionibus, & sic partem tradidit pro diuiso potest alterutri seruitutem imponere.Hot.& Prat.

PRO domino,iure domini,pro eo ac si dominus quis esset Marcellus l.Titia 48. ff.de solut. Titia cum propter dotem bona mariti possideret,omnia pro domina egit.Liuius lib.24. Palam primo,cum clausis.Andromodorus insulæ portis,hæreditatem regni creuerit: quæque procurator tenuerat,pro domino possederit.Detutore loquitur.Hot.& Prat.

PRO donato possidet is, cui causa possidendi donatio est, id est, cui reuera donationis causa res tradita est, nec enim sufficit opinari: sed vere donatum esse oportet l.1.ff.pro don.l.1.& 2. C.eod. ex Prat.

PRO dote possidet,qui ex causa dotis rem sibi habeat, id est,cui res aliena inæstimata, dotis nomine post iustas nuptias tradita est,l.1.& pass.eod. Inæstimatam autem dixi, quoniam æstimata res pro emptore vsucapitur, l.plerunque, ff.si ante, & l. quoties,ff.de iure dot.& l.1.C.pro dote.Hot. Prat.

PRO emptore, id est, quasi emptor possidere dicitur qui ex causa emptionis, vel ex negotio emptionis proximo rem nactus est, Paulus l.2. ff.eod. Pro emptore possidet, qui reuera emit, nec sufficit, tantum in ea opinione esse eum, vt putet se pro emptore possidere: sed debet etiam subesse causa emptione, Hot. Prat.

PRO emptore possidet, qui rem alienam à non domino ignorans emit: nam pro eo quasi empta esset,habetur: intelligendum est autem has possessionum causas eo pertinere, quia nullo istorum omnium modorum ius Quiritium adquirebatur: sed viam duntaxat & aditum ad vsucapionem patefaciebant. non enim emptio, donatio,solutio,iudicatum, noxæ deditio, alluuio, occupatio, partus, ac ne hæreditas quidem, nisi testamento per æs & libram facto, ius Quiritium transferebant. Itaque li. C.7.de iure Quiritum antequam de istis titulis possessionum tractetur, explicandum fuit. Hot.

PRO eo ac,vel pro eo atque,legitur,pro ita vel perinde vt Vlp.Si quis ex testibus nomen suum non adscripserit, pro eo est, ac si adhibitus non esset, Idem,pro eo habendum, atque si nullo iure factum esset. Spieg.

PRO fideicommisso possidet, qui fideicommissi nomine possidet: hoc est, cui fideicommissum relictum est, sed vsucapiendo ius Quiritium adipisci conatur l.Pomponius 13. §. sedet, de acqu. poss. non enim per fideicommissum dominium, sed sola possessio transfertur l.3. ff.si vsufr.peta.Hot.Prat.

PRO hærede gerere videtur is, qui aliquid facit quasi hæres: & generaliter Iulianus scribit eū demū pro hærede gerere, qui aliquid quasi hæres gerit l.20. ff.de acquir.vel amit. Hot.Prat.

Pro hærede gerere, est destinatione futuri dominij aliquid ex hæreditariis rebus vsurpare. Et ideo pro hærede gerere videtur, qui fundorum hæreditariorum culturas ratiocinesque disponit, & qui seruis hæreditariis, iumentis, rebúsve aliis vtitur.Paulus lib.sent.4.c.8. Hot.& Prat.

PRO hærede gerere quis videtur, si rebus hæreditariis tanquam hæres vtatur, vel vendendo res hæreditarias, vel prædia colendo locandóve, & quoquo modo voluntatem suam declaret vel re, vel verbo de adeunda hæreditate: dummodo sciat cum in cuius bonis pro hærede gerit, testatum intestatúmve, obiisse,& se ei hæredem esse. Pro hærede enim gerere est,pro

Digitized by Google

domino gerere. Veteres enim hæredes pro dominis appellabant, ait Imp. §.2. de hæred. qual. & dist. Hot. Prat.

PRO hærede gerit, qui rebus hæreditariis tanquam dominus vtitur: velut qui actionem rerum hæreditariarum facit, aut seruis hæreditariis cibaria mandat, Vlp. c. Inst. 22. Hot. ex Conn. lib. 10. c. 5. num. 1.

PRO hærede gestio. Cretio est eorum qui sub cretione hæredes instituuntur. Pro hærede gestio eorum, qui sine cretione, vel etiam cum cretione imperfecta, ex constitutione D. Marci. Immixtio est necessariorum & suorum. Agnitio nuda hodie est in vsu tam in ciuili, quam in prætorio iure, §. vltim. de hæred. qualit. & diff. §. vlt. de bonor. possess. Sublata est Cretio a Constantino in maternis successionibus l. 1. C. Th. de mat. bon. & mat gen. cret. sub. ab Theodosio penitus l. cretionum, Cod. de iur. deliber. l. 1. C. Theod. de cret. vel bon.

PRO hærede bifariam accipitur in iure. Primum quoties tractatur materia petendæ hæreditatis, quam falsa opinione aliquis putans se hæredem, possidet: toties oportet ea verba, Pro hærede, non accipi pro vero titulo, sed pro quadam erronea æstimatione. Nam si reuera esset hæres, nunquam haberet aduersus eum effectum suum petitio hæreditatis. Et si recte perpendamus verba Pro hærede, sunt solennia in eo iudicio. Nam cum lex non ad reuocandam defuncti voluntatem introduxerit petitionem hæreditatis, non potest ad alium casum pertinere, quam ad eum, si quis falso commento occupat hæreditatem. Quare pro hærede possidere dicitur, sicut protutor, falsus tutor, l. pro hærede, ff. de petit. hære. Deinde vbi non tractatur controuersia vniuersi hæreditarij iuris inter duos, sed disceptatur de re aliqua, cuius dominium prætendit possessor quia dicat, se per hæreditariam successionem acquisiuisse: ista verba, pro hærede intelligenda sunt pro vero & iusto titulo, propter quem non minus competit vsucapio, quam ob alios contractuum titulos. Et cum, Pro legato, sit titulus, cur non multo magis pro hærede? Probari hæc possunt ex l. cogi, C. de pet. hær. l. 1. C. si quis igno. rem mino. esse in pr. vbi titulus vocatur hæreditarius, & Institut. de hæred. qual. & differ. Hæc si animaduertissent Dd. non fuisset opus tantis difficultatibus rem planam inuoluere, & inutiliter rixari, num Publiciana competat aduersus possidentem pro hærede. Prat.

PRO hærede possidere dicitur, qui vel hæres non est, sed pro eo ac si esset, habetur: vel reuera hæres est, sed tem non hæreditariam pro eo ac si hæreditaria esset, possidet l. pro hærede 11. ff. de hær. petit. Hot.

PRO hærede possidet, qui ex causa hæreditatis rei incumbit, id est, qui cum vere hæres non sit, iustam tamen & probabilem causam habuit existimandi se hæredem esse, si modo testamenti factionem habuerit, l. pro hærede, 11. ff. de hæred. petit. l. non solum, 33. §. 1. ff. de vsurpat. l. 4 & pass. ff. pro hæred. l. 1. & pass. C. eod. Hot. Prat.

PRO hærede possidere, vno modo significat titulum quales, sunt, pro emptore, pro legato, pro derelicto, subaudi, possidere, & similes. Alio vero modo non etiam, sed prætextum tituli tantum, atque adeo titulum mentitum: qualem habet prædo, raptor, & is qui possidet pro possessore, hoc est, qui iustam possessionis suæ causam non habet: iuxta distinctionem gloss. rub. de vsucap. pro hæred. Item pro hærede possidere videtur, qui putat se hæredem esse. Instit. de interdict. §. quorum bonorum. Quemadmodum & is pro possessore possidet, qui nullo iure rem hæreditariam, vel etiam totam hæreditatem sciens ad se non pertinere, possidet. Institut. de interdictis: Vide. Old. in eleganti introductorio class. 3.

PRO, indiuiso, promiscue, sine vlla diuisione, Papinian. leg. 94. de solut. Siue in singulis nummis pecuniam pro indiuiso quis esse intelligat, Cicero in Rulliana, promiscue. Equidem existimo, si fani campus Martius diuidatur, & vnicuique vestrum vbi consistat, bini pedes assignentur: tamen promiscue toto, quam proprie parua frui parte malletis. Hinc

PRO indiuiso & certa pars opponuntur, l. placet. 25. ff. quib. mod. vsufruct. amitt. l. 1. ff. de euict. l. 1. §. hoc interd. ff. vti possid. l. seruus, 5. ff. de stip. seru. l. 5. §. vlt. ff. commo. Hot. Prat.

PRO legato possidet, qui ex legati causa, vel ex legati nomine rem habet, id est, cui vere aliquid legatum est, siue testatoris res esset, siue non esset, aut testatoris quidem esset, sed adempta codicillis ignoraretur l. 1. & pass. pro legato. Hot. Prat.

PRO noxæ dedito possidet, qui cum seruus ei noxæ deditus sit, iustam vsucapiendi causam ex ea possessione nactus est, l. 5. §. genera. ff. de acquir. poss. l. 5. ff. de publ. Hot. Prat.

PRO parte virili, in l. si socer. sub fin. & ibi gl. ff. sol. matr. Item pro viri portione, familiare Iurecons. Spieg.

PRO patrefamilias agere. Suet. in Tiberio. Nec quicquam postea pro patrefamil. egit, aut ius quod adoptare amiserat, ex vlla parte retinuit. Hot.

PRO possessore possidere Vlp. dicit prædonem: qui cum sciret ad se non pertinere hæreditatem, inuasit bona, nullam habens possidendi causam, l. 11. l. 9. l. 25. §. 2. de petit. hæred. l. 24. §. 9. de solut. Et cum de eo dubitaretur, qui sciens alienam emerat hæreditatem, ac plerisque videretur quasi pro possessore possidere, displicuit hæc sententia Vlpiano. Nemo enim prædo est inquit, qui precium numerauit, l. 13. §. 6. de petit hæred. In qua tamen sententia Iulianus, Papinianus, Gaius & Paulus videntur fuisse: Volunt enim illi omnes omnino malæ fidei possessores prædones dici, & pro possessore possidere, etiamsi precium numerauerint l. 33. §. 1. de vs. pat. l. 55. de cond. indeb. l. 28. de hæred. petit. l. 5. de acq. poss. leg. 13. de noxalib. actionib. &c Ræuardus l. nemo prædo est ff. de reg iur.

PRO possessore bona fide, ac iusto titulo possidet, qui pro bonorum possessore possidet: id est, qui vel iustam causam habuit existimandi se bonorum possessorem esse, vel cum reuera bonorum possessor esset existimauit res quasdam ex iis bonis esse, quæ alienæ tamen erant l. non solum, 33. l. ff. de vsurpat. & sub tit. Pro hæred. & l. pro hærede 11. ff. de hæred. pet. vbi tamen bonorum possessor etiam pro hærede possidere dicitur. Contra pro possessore mala fide possidet prædo, cui interrogatus cur possideat, respondurus sit, quia possideo: nec vllam afferre causam possessionis potest, d. l. 11. cum seq. Hot. & Prat.

PRO rata parte, vel pro rata portione, vel præcise, Pro rata: vers locutio est, idem significans, quod Pro cuiusque partis ratione & modo vel secundum cuiusque portionis modum & qualitatem. Cicer. Tuscul. 1. Sed quia vltra nihil habemus, hoc longum dicimus: nam ista perinde vt cuique data sunt pro rata parte, aut longa aut breuia dicuntur. Idem prope duobus modis extulit, vitam videri cuique animanti, aut longam aut breuem, prout cuique aut longum aut breue vitæ tempus datum est. Vocis origo obscura est: nisi forte: ratam cuiusq; partem intelligamus, quæ certa, explorata ac extra dubitationem omnem posita est. Proprie autem pro rata & æqualiter opponuntur tanquam aduersa, vt in l. in his 5. §. Imperator. de solut. Si summa vsurarum non eadem sit, æqualiter ad vtranq; causam proficit quod solutum est, non pro rata. Sic in l. interdum 13. §. 1. ff. de hæred. instit. l. vltim. 5. & in tali, C. dot. promiss. l. si vero 18. ff. de testam. milit. Abusiue tamen interdum pro rata vsurpatur pro æqualiter & pro virili parte, vt in l. 1. Cod. vnde liber. l. si par. 10. §. idem quærit, ff. de in rem vers. Prat.

PRO rata patrimonij, præcise, cum subaudiendum sit. Pro rata portione patrimonij, in l. sed etsi, 25. §. quod autem quis, ff. de hæred. pet. & l. Titius 54. ff. ad Trebell. Pro rata pecuniæ in d. l. Titius. Pro rata regionis in l. ex mille 64. §. quæsitum, ff. de euict. Pro rata ponderis in l. 3. §. fin. Cod. de rei vindic. Pro rata debiti, l. procuratoris, §. in tributum, & §. sequ. ff. de tribus act. Pro rata quantitatis, l. imponenda, Cod. ad leg. Falcid. Pro rata temporis, in l. si quis domum 9. §. 1. ff. locat. l. cum in fundo 78. §. diuortio, ff. de iur. dot. Prat.

PRO rostris schema est seu figura loquendi, à protrito sermone, ornatus gratia non nihil mutata: sicut dicimus procuratu, proscenium. Nam pro significat ante vel in vt, pro rostris: hoc est, ante rostra, vel in rostris: scilicet appellatione ducta ab eo, quod est in loco ad ipsum locum, l. pen. ff. de iust. & iur. Si quidem rostra nauium, Antiatibus insigni quadam victoria ereptarum ante curiam Hostiliam exponebantur, vt aliud nihil sit pro rostris, quam in loco rostrorum, sed ante curiam Hostiliam, quæ senatorum erat. Prat.

PRO soluto possidet, qui rem vel debitam vel indebitam quasi debitam, ab eo qui solui bona fide accepit, l. non solum 33. §. si mihi, l. pro soluto, 46. & l. pen. ff. de vsurpat. Hot. Prat.

PRO suo, est generalis titulus, cum dominium nobis acquiri putamus, & ex ea causa possidemus, ex qua acquiri solet, siue iure gentium, siue iure ciuili. Qua ratione & ante vsucapionem cernetur, quis pro suo possidere. Comprehendit enim hic titulus generaliter omnes dominij acquirendi causas: vt quoties dico rem meam esse, nec addo causam specialē, videor omnes causas dicere. Aliam significationem habet hoc verbum specialiorem: vt is dicatur possidere pro suo, qui ex alio titulo rē possidet, cum errat, vt si quis putet rem donatam, empram, legatam esse, cū nec donata, empta, aut legata sit. Breuiter quoties iusta causa vsucapiendi est, & tamen deficit specialis aliquis tit. Huius rei exemplum est ex d. l. 1. tit. pro donat. Aliud in l. 2. h. t. de his quæ terra marique capiuntur. Atq; ita vt admonui hoc verbū pro suo, nunc latius & generalius, nunc strictius accipitur, SELLERVS ex Lecturis Diareni, tit. pro suo.

PRO suo possidere proprie dicitur is, qui falso, sed probabili tamen harum causarum errore possidet: nimirum occupationis, alluuionis, partus emptæ vel hæreditariæ ancillæ, fructus rei emptæ, aut donatæ, aut in hæreditate repertæ l. 2. §. & 4. §. vlt. & l. vlt. ff. eod. At hic quidem proprie, vt dixi, pro suo titulus appellatur: quippe qui ad vsucapionem valet alioqui pro suo etiam possidet is, qui per emptionem aliamve iustam causam possidet: verum is non vsucapit Hot. Prat.

PRO transacto possidet is, cui iudicio per errorem accepto res aliqua per transactionem concessa est, vt in eam vsucapere, & iure Quiritium facere suam possit l. cum solus, 29. ff. de vsurpat. l. ex causa 8. pro empt. Hot. Prat.

PRO tribunali, hoc est, iudice sedente cognoscit ordinarius, non aut-

Digitized by Google

autem delegatus iudex.not. in l.qui tribunali, ff.de re iud. Item pro tribunali cognoscere, est seruato iuris ordine, & non de plano ius reddere, vt satis Marcelli verba innuunt in l.1. §. abolitio ad SC.Turpill.Spieg.

PRO tutore negotia gerit, inquit Vlp. qui munere tutoris fungitur, in re impuberis, siue se putet tutorem, siue sciat, non esse, fingat tamen esse, leg.1.§.1.ff.de eo qui pro tut. Hinc protutelæ actio d.l.1. §.3. & vlt. quæ aduersus eum de rationibus reddendis datur. Prat.

Προαιρεσις liberæ voluntatis decretum, vertit Conn.lib.7.c.15.n.15.

PROAGORVS Dorica ratione, & Siculorum lingua latine princeps, dicitur, qui ante alios verba facit. Græce προηγορεις vt annotauit Turneb.aduers.lib.8.c.11.

PROAMITA est proaui soror, l.1.§.5.de gradib.

PROASTIA, sic enim scribendum, & non proaustia, apud Iust. in auth.de alienat & emphyt. §.1. & de restit.fideicomm. Coll.9. Græcis dicuntur suburbana, quæ pulcherrime consita à domino, non tam vtilitatis, quam voluptatis causa habentur. Lege Alciat.c.4.lib.2.pareg. Hoc nomen in versione constitutionis Græcæ retinuerunt Iulianus, & vetus interpres. Prat.

PROBABILE est, quemadmodum Arist. docet, quod vel omnibus videtur, vel plurimis, vel sapientibus, hisque vel omnibus vel plurimis, vel spectatis probatisque. Sic à Rhodolpho citatur lib.2.de iuuen. Veruntamen non prius ad probabile confugiendum est, quam vbi necessarium, id est, ratio & lex defecerit. Vide Salomonium in §.responsa. Iust.de iust. & iure.

PROBARE vulgata significatione, est dubium & obscurum, certum reddere & efficere. Briss.

PROBARE nomen, agnoscere est & suscipere, eoque vt bono contentum esse. Qui nouissimus nomen probauit, l.36. §.vlt. ff.ad municipal.

PROBARE, pro laudare, in l.1.ff.qui pot.in pign.habeant. Prat.

PROBARE item pro rem experiri & tentare: vt, amicos probato. Spieg.

PROBARI fideiussores dicuntur, in quorum facultates inquiritur, vt idonei necne sint præstari.1c. ff.qui satisd.cog. l.7.§.non solum, ff.de min. Inde ad fideiussores probandos dati arbitri accipiuntur, qui ad æstimandas fideiussorum vires dantur, l.9. ff.qui satisd.l.2.ff.à quib.appell.non lic. Probari etiam opus dicitur quod tanquam è lege dicta factum adprobatur, l.26.l.38. l.vlt.ff.loc. l.7.§.illud quoque, ff.de l.Iulia repetund. Frontin. lib.11.de aquæductib. Eorumque operum probandorum curam fuisse per censores aliquando & ediles. Et in vetere monumento Neapolitano, quod legem parieti faciendo dictam habet, Quod eorum viginti iurati probauerint, probrum esto, quod improbauerint, improbatum esto. Briss. & Prat.

PROBATA sarta tecta dicuntur, quum ex lege, id est, pactione redemptionis facta esse iudicata sunt Macer.leg.7.§.1.ff.de leg. Iul. repet. Ne in acceptum ferantur sarta tecta tuenda, antequam perfecta, probata præstita, lege fuerint. Lege, id est, ex lege, vel secundum legem ac pactionem. Cicero Verrina tertia, locatur opus id quod ex mea pecunia reficiatur: ego me refecturum esse dico, probatio futura est tua, qui locas. Sic in l.opus 6.l.vlt.ff.locat.Hot. Prat.

PROBARE dictum est à probo: non, vt quidam nimis in hac re imperite dixerunt, quod probe faciat, qui probat: isto enim modo vir bonus, cum Reipub. consulet, cum inopes liberalitate sublenabit, atque adeo agricola, cum in tempore agrum colet probare dicetur: quia qui hæc faciat, recte faciat, & ex officio. Sed quod generaliter probare dicatur, quisquis facit, vt probum ac rectum iudicetur id quod agit. Qua significatione fere semper à Cicerone vsurpatur, vt illud in Verrem eleganter ab eo dictum est, non vero ne hoc meum officium P.Seruilio non probent. Id autem præstat in re controuersa, quam intendit.qui quod dicit, idoneis testib. aut aliis legitimis probationib. ita esse docet. Sic enim assequitur, vt nec calumniose, nec improbe confictum id, aut intentatum iudicetur, sed recte, vere & ex officio. Donellus ad tit.de probationibus.

PROBATIO est rei dubiæ per argumenta ostensio ita definit glos. Bartol. Azo & Sich. in rubr. C.de prob. n.4. Wesembec.in Parat.ff.eod.tit.n.2. Gothofr.ad rubr. ff.eodem, plurimas aliorum definitiones recensens. Dixi Rei dubiæ: Quia euidentia probatione non indigent, c.euidentia de accus. Corras.4.Misc.tit.10.inn.3. per l.si vero, §.qui pro rei, ff.qui satisd.cog. l.emptorem, ff.de action.empt. Et notorium non probandum, sed saltem allegandum est, vt fuse tradit Mynsing.6. obseru.3. per tot. vide Bald. Cyn. Salyc. & communiter Dd.in l.ea quidem, 7.C.de accus. & Canonistas in cap.vestra eod.cap.ad nostram. extr de iureiur. Bald.in Auth.qui semel C.quomod. & quand. iud. Corras.d.loc.& libr.1. Miscell.16. num.23. VVesembec.d. nu.2. Lancellot.in Instit.iur.canonic. lib.5 tit.de probat.pag. vlt. Pacius in epitom.disput. Instit.thes.1.de probation. Quorsum enim attinet rei satis demonstratæ, certæ ac notoriæ aliquid adiicere, ac litigatores interim temporis ac sumptuum iactura grauare? Sed cum multa putentur notoria, quæ reuera notoria non sunt, prospicere debet iudex, ne quod dubium est, pro notorio recipiat, Lancellot.d.loc. Dici præterea per argumenta. Quia argumentorum appellatione in materia sumpta testes ac instrumenta continentur. Bart.in rubr. C.de probat. Si enim argumentum est ratio rei dubiæ fidem faciens (vt vult Cicero) certe testimonium & instrumentum, quæ fidem rei dubiæ per rationem & iustam scientiæ causam astruunt, pro argumentis saltem minus artificialibus haberi debent, confer VVesembec.d.n.2.& Treut.in disput. ff.de probat.thes.1.

PROBATIONIS appellatione perfecta tantum ac plena, non imperfecta aut semiplena intelligitur, gloss.in clem.constitutionem per illum text. de elect. Bald. in l. peremptorias. C.sent. rescin.non poss. VVesemb.d.n.2. Gœd.disp.ff.de prob.thes.8.

PROBATIO adeo est de substantia iudicij, vt in summariis, ad minimum iudiciis, omitti haud possit, Zang.tract. de except. c.2.n.9. Treutl.d.loc.

PROBATIO à præsumptione differt: Illa enim per se, hæc per ea quæ certa sunt, fidem facit, vide l.octuagesimam tertiam, ff.de condit. & demonst. Gothofr.ad rubr. ff.de probat.

PROBATIONIS materia sunt iuris & facti quæstiones, quæ mouentur in iudicio, l.4.5.& tot.tit.ff.de probat.leg.16.C.eod. Wesemb.in parat.eod.nu.7. Rob.4.sent.1. Finis probationum est, vt per eas fides fiat iudici, l.quinquagintæ 11.in fi.ff.de probat. l.testium 3.§.ideoque & §.eiusdem, in fin.ff.de testib. l.1.C. de cond ob turp.caus. l.eos 5.leg. si quando 19.Cod.de testibus, Effectus probationum est, vt secundum eas, si sufficientes sint, pro allegante feratur sententia, arg.l.10. §.fin.vbi Bart.& Dd. ff.de eden. l.si inferiorem 2.l.demum 5.l.dote 9.C.de rei vind. l.6.14.27.25. §.3.4.l.27.de probat.l.11.12.18.21.& tot.tit.C.eod. Wesemb.parat.eod.nu.10.Sichar.ad rubr. C.eod.en vlt. Gail. 1.obseru.107.nu.13.& 2.obseru.33.nu.11. Hot.quæst. illust.27. adde l.illicitas 6. §.1.ff.de off.præsid. Clar.§.fin.qu.8.num.5.& qu.66.num.2.confer. Treut.disp.de probat.& præsumpt.thes.5. & 8. Gœddæ.disput.eod.titul.thes.6.

PROBANDI onus actori potissimum incumbit, l.2.18.19.21.23.de prob. l.8.11.18.23.25. C.eod.l.4. C.de edend.l.9. C.de oblig.& act.l.9.C.de except. l.10.in fin.C.de non num.pecun. Sichard ad l.1.num.1.C.de prob. Dd.ad l.23.C.eod. Donell.c.2.de prob. Wesemb.d.loc.nu.6. Et actore non probante reus ab instantia absoluendus est, l.4. C.de edend.l.9. C.de oblig.& action. l.2.23. C.prob.l.9. C.de except. Quod in tantum verum est, vt licet Reus ad probationes se obstringat, earum tamen defectu sibi non præiudicet, vt not.gl.& Dd.in l.14.de prob.arg. l.4.C.de edend.vbi Ias.nu.3.& Dec.num.15. Mascard.de prob. concl.37.num.5.quin & si pares sint actoris & rei probationes, pro reo pronunciatur, l.125.de reg.iur.arg.l.5.in pr.l.32.l.42.de pœn.c.ex literis: & ibi Dec.de prob. Treut.d.loc.thes.8.

PROBATIONES eam Actoris quam rei certæ debent esse & liquidæ, l.6.de prob.l.3.§.4.ff.de suspect.tut. l.30.de test.tut.l.34.§. 3.de l.t.l.17.de manum. testam. l.indicia 19. C.de rei vindic.l. 10.13.17.25.C.de prob.l.neque haral.C.eod.l.non hoc, C.vnde cognat. l.19. C.de iur.dot. 4.& 14.in fin. C.de contrah.stip.l. 2. C.de in lit.iur. c.de præsentia extr.de prob. Menoch.1.præsumpt.q.97.n.29.& lib.2.q.51.nu.46. Wesemb.d.loc.n.3. Gail. 2.obs.13.nu.5. In criminalibus autem ac præsertim capitalibus causis probationes luce meridiana clariores requiruntur, l. sciant, & l.fi.C.de prob.vbi Dd.l.16. C.de pœn. cap.sciant, 2.q. Satius enim est, inquit Vlp.in l.5.in pr. ff.de pœn.nocentis facinus impunitum relinqui, quam innocentem damnare? Et quod grauiora sunt crimina maiusque rei periculum, eo cautius agendum, eoque magis prouidendum est, ne innocens quis condemnetur, l.1.§.5.C.de Carbon.edi.c.vbi de elect.in 6.arg. l.5.ff.de pœnis. Nam vita per iudicem amissa ab eodem restitui non potest, Nou.13.c.4. Sicut igitur in ciuilibus ac pecuniariis causis ex vrgentibus coniecturis Reus damnari potest. Ita in capitalibus, si de vita alicuius agitur, illud nequaquam admittendum. Treutl. dict.loc.thes.7.

PROBATIONEM in iure licet varie sint species, omnium tamen fere consensum omniumque calculum vetus illa ab Arist. tradita probationum diuisio meruit, quod nimirum aliæ sint ἔντεχνοι, id est, artificiales, aliæ ἄτεχνοι inartificiales. Quarum illa, artificialis, ex rerum circumstantiis & præsumptionum fontibus: Hæc autem ex iuramenti delatione, testium & instrumentorum productione, partiumque confessione colligitur. Illa ex re ipsa nascitur & à quouis qui rem probare vult, arte eruitur: hæc autem, licet arte quidem tractetur, tamen ad eam inueniendam ars nihil prodest: vide Quian. libr.5.cap.1. VVes.in parat. de probat.nu.4. Obrechtus disp.1.eod.tit.thes. 32.& seq. Treutl. disp. eo.thes.2. Gœdd. ibid.thes.1. Et hanc probationis in artificialem & inartificialem diuisionem ab Oratoribus desumptam eleganter ex iure demonstrat. Robert. 4.sent.1.Obrecht.iam d.loc. Donell.c.5.de prob. Menoch. de præs.lib.1.qu.1.nu.6.& seqq.

PROBATIONES, Duar.1.disp.anniu.c.27.diuiditis. Necessaria, verisimilem & non repugnantem. Necessaria est cum ex eo quod tabulis continetur testimonium ex necessario efficitur id quod intendimus; Veluti: Eam quæ lac in mammis habet,

Digitized by Google

virginem non esse : qui certo die Biturigibus fuit eodem die Parisiis non fuisse, l.optimam, C.de contra stip.Item cum obscura & illunis esset nox,quod noctu factum esse dicitur testes non vidisse. Qua ratione testes quosdam Athenis falsi convictos fuisse scribit Plut.in Alcib.Exemplum etiam est luculentum apud Virruu. lib.9.In his enim sunt signa certissima & indubitata,quæ τεκμήρια Aristoteles appellat. Itaque huiusmodi probatio sufficit ad condemnationem,l.vlt.C de prob.Probatio verisimilis est, cum ex eo quod in testimoniis extat, præsumptione quadam iuris , non physica nec necessaria ratione infertur,quod probare volumus. Exempli gratia,filium alicuius esse qui ex vxore eius constante matrimonio nascitur , l. filium, ff.de his qui sui vel alien.iur. Item filium in patris sui potestate esse : voluntatem mutatam non esse ; eum qui pascitur sibi & suis hæredibus consulere : quod nunc est ante hoc tempus quoque fuisse : qui pecuniæ summam testamento legatam repetit in codicillis , legatum duplicare voluisse : chirographo cancellato , debitorem literatum esse , & cæteta id genus quæ à studioso lectore obseruari possunt, l.si pactum, l. cum qui se, l.si filius, l.cum tacitum, l.non est necesse, l.quinquaginta, l.si chirographo,l.cum de indebito, l.Procula. ff.de prob.Cum igitur hæc probatio ex certis signis non oriatur,sed probabilibus tantum quæ ἐνδοξα dicuntur à Græcis , merito probationi contrariæ cedit, d.l.si chirographum,l.vlt.ff.de eo quod met.caus. Probatio non repugnans dicitur,quæ non firmissima iuris præsumptione sed leui aliqua suspicione nititur: vt,furtum ab eo factum esse , qui in ædibus fuit : seruum, qui ab emptore aufugit , fugitiuum, antequam emeretur fuisse: legitimum filium non esse , quem iratа mater vt spurium in actis professa l.emptorem, l.cum probatio, l.neque natales,l. matrem,C.de prob. Et hæc signa quamuis per se admodum infirma sint,nec onus probandi in aduersarium reiiciant : plerunq;tamen aliis adiuncta prosunt ad condemnationem etiam criminali iudicio l.Procula, ff.de prob.l.instrum.& l.fin.Cod. eod.Duar.d.loc.& in comm.ff.de probat.& præsumpt.

PROBATIONEM recentiores diuidunt in plenam & semiplenam.Plena est,quæ tantam facit iudicij fidem , quanta ad definiendam controuersiam sufficit,tex.in l.ad fidem, ff.de testib. leg.quinquaginta,12. ff.de prob. l.1. C.de reb.alien.non alien. l.eos,C.de testibus gl.ibi in verb.iudiciariæ Old.in tr.de prob. Gail.2.obs.94.nu.1c. Gœdd.d.loc.thes.2. Eius sex traduntur à Dd.species. Prima est quæ fit per duos autplures testes, omni exceptione maiores,l.2.3.ff.de testibus h.e.quorum fides nulla ex causa legitima potest eleuari , quique communi hominum opinione reputantur viri boni.Sunt enim nonnulli,quibus vel propter malos mores , vel sexum, inimicitiam , vel fauorem suspicionis exceptio opponitur:Vnde nihil conferunt ad probationem,vt eleganter tract.Modest.l.2. & Callistratus l.3. ff. de testib. Præterea quamuis regulariter testes duo plenam probationem efficiant,iuxta l.vbi nu. ff.eod.tit. Vbi num.testium(inquit Vlp.)non adjicitur etiam duo sufficient. Pluralis enim locutio duorum numero contenta est.Et in ore duorum aut trium,stat omne verbum.Sunt tamen causæ in quibus cum maxima sit committendæ falsitatis suspicio , & latior occasio, plures testes requiruntur,quam duo. Vt in vltima voluntate, scilicet , quam iterum declarare defunctus non potest , l. hac consultissima,§.1.C.de testam. l.vlt.C.de codic. Secunda species plenæ probationis contingit per instrumenta, hoc est,per scripturas fide dignas l.census 10.de prob.l.11.fin.reg.leg.4.de edend.l.si quæ per epl. C.de episc.& clet. Nou. const.73. §.sed etsi quis.Et quanquam laxiore significatione,instrumenta dici possint ea omnia, quibus causa instruitur , vt tam testimonia, quam scripturæ,instrumentorum loco habeantur vt dicit Paul. leg.1.ff.de fide instr. Hic tamen , quo magis singulas res, singulis appellationibus commode tractemus , pro scripturis accipienda sunt instrumenta , quibus legitima ratione fides est adhibenda.Veluti quæ per tabelliones publicos, seu notarios, vt nunc vocamus,scribi solent: de quibus Nouel. de instrum. caut.& fide.Vel quæ sigillo,seu annulo signatorio confirmantur ab episcopo , magistratu , aut etiam ab iis ; qui publici alicuius officij auctoritatem habent indubitatam , sicut Irenarchæ olim erant,hoc est,qui disciplinæ publicæ, & corrigendis moribus,præsertim vero vt itinerantibus pax & securitas conseruaretur,inuigilabant. Martianus l. diuus Hadrianus, ff.de custod.& exhib.reor.Vt Irenarchæ (inquit) cum apprehenderint Latrones, interrogent eos de sociis & receptoribus, & interrogationes literis inclusas & obsignatas ad cognitionem magistratibus mittant. Vtinam hodie principes nostri reuocarent ad rempublicam huius officij sanctissimam functionem. Item libri & scripturæ in publicam custodiam,rerum gestarum gratia repositi integram fidem habent. Marcel. l. census ff.de probat.Census(ait) & monumenta publica potiora testibus esse senatus censuit.Et in Auth.ad hæc.C.de fide instr. Item charta (inquit) quæ profertur ex archiuo publico , testimonium publicum habet.Idem dicit Auth.ad hæc.C.de fide instru. Vnde mirandum est, quid in mentem venerit illis, qui de literis, episcoporum auctoritate probatis , propriam speciem constituunt, ac non potius huc referunt, sicut scripturas publici officij,c.post cessionem de probat. c.cum à nobis, de testib. Secus. est de instrumentis seu scripturis priuatis , l.instru.5. l.ratio.6. l.exemplo 7.ibique Schard. C.de prob.Gail.2.obseru.20.nu.6. nisi vtriusque contrahentis gratia scriptæ aut manu propria subscriptæ vel signatæ sint, l.quidam 26. l.eum, 5. ff.de const. pec. l.fideiuss.26. §.pater, ff.de pign. & hyp. l.scriptura, C.qui pot.in pig. Tertia plenæ probationis species est confessio facta in iure; h.e.in loco vbi ius redditur, l.1.de confess. ff.& C. l.incertum , ff.eo tex. in l.qui de inoff. ff.de inoff.testa. Old. tract.de prob. VVes.in Parat.eo Gail.2.obs.106.n.2. Confessus enim pro iudicato est , qui quodammodo sua senten. damnatur, d.l.1. Nec est quod claudatur confessio veritatis apud iudicem , quasi nulla ejus aut aduersarij interrogatione præcedente, fuerit facta. Nam etsi sine interrogatione responderit, & fateatur aliquid actor vel Reus, pro interrogato habebitur, l.si sine , ff. de interrog. act. vnde sunt qui ex tali confessione actionem producunt,l.proinde,§.1.ff.ad leg. Aquil. Quarta est euidentia facti, l.vulneris, ff.de iniur. l si irruptione, ff.fin.regund.c.euidentia de accus.c. manifesta caus.2. q.1. l.min.aspectu, ff.de min. c.puberes de spons. impub. l.lex quæ §. sed etsi Cod.de admin. tut. Puta cum sensa corporeo coram quid percipitur, nimirum si quis asserat vulnus atrox esse,& inox indicet locum , certe hæc probatio in dubium reuocari haud potest, dict. l.vulneris, & d.l.si irruptione, ibi, is qui in ipso crimine reperitur , sufficienter conuinci censetur. Quinta plenæ probationis species est iusiurandum , quod alter litigatorum defert alteri, vel quod iudex decernit in supplementum probationis semiplenæ. Cajus in l.1.Paul.in l.seq.& Vlp.in l.non erit,& l.38. ff.de iureiu. c.sicut consuetud.de prob.c.decr.ext. de iureiur. c.fi. ff.quod vi metusve caus. Spec.in tit.de fut. §.1. Sich.rubr. C.de pet. n.7. Old. Tanc.de prob.si quoque inquit Cajus in d.l.1.Maximum remedium expediendarum litium in vsum venit iurisiurandi religio: quæ vel ex pactione ipsorum litigatorum , vel ex autoritate iudicis deciduntur controuersiæ. Sexta denique plenæ probationis species colligitur ex legit.præsumpt. seu coniectura, vt rectius appellatur. Nam cum ex apertis rerum iudiciis potest coniici aliquid esse factum, vel non factum, antecedente necessaria iuris ratione,tunc censetur satis probatum. Indicium apertum autem est tale signum facti quod vrgeat animum boni & constantis viri ad credendum plane.Quamobrem Imp.in l.vlt.C.de prob.Sciant cuncti accusatores, inquit, eam se rem deferre debere in publ.notionem, quæ munita sit idoneis, vel instr.apertiss.docum.vel indiciis ad probationem indubitatis, & luce clariorib. expedita. Et hanc vlt. speciem communiter vocant Dd. iuris & de iure: Eiusq; exempla nobis in iure passim sunt obuia,vt in l.si const. ff.sol.mat.l.licet Imp.de leg.l.non omnes,§.à barbaris, ff.de re milit. Sic in dol.prob.cuius solus Deus est scrutator cõiecturę tãtũ ex facto valẽt, l.dol. C.de dol.mal. l.quoties, C.de naufr. li.11.l.dol. C.de resc.vẽd Gœd.in dis.ff.de prob. & præs.thes.3.

PROBATIO semiplena est, per quam rerum gestarum fides aliqua fit bono viro, h.e. iudici , non tamen tanta, vt iure possit mouere eum ad ferendam in hanc partem sententiam : quia caret plena fide , ex leuioribus constans argumentis , vide l.in lege, ff.ad leg. Aquil.Old.tract.de prob. VVesem. Parat.de probat.n.4. quod & vocabuli Etymologia arguit. Semiplenæ probationis effectus est, vt vel ab onere probandi releuent, & id in aduersarium coniiciant, l.24.§.8.in fin.ff.de fideic.libert. l.fin.in princ. ff.quod met.caus. l.6. ff.de cond.caus.dat.vel ad torturam faciant iudicium, l.tertio loc. ff.de prob.arg.t.tit. ff. & C.de quæst.& ibi VVesembec. in Parat.idem in Parat. ff.de probat.num.15.Paulus 5.sentit.14.& 16. vbi Cujac.Mynsing.6. obseru. 97. Porro species eius vulgo enumerantur quatuor, gloss.in l.admonendi de iureiur.& in l.bonæ fidei,3. C.de rei.cred. Sichard.ad rubr. C.de prob.num.5. Prima est cum testis vnicus pro reo actoréve dicit. Quamuis enim vnius hominis licet honorati testimonium iustam ac plenam fidem mereri non censeatur iuxta l.iurisiurandi, C.de testib. prorsus tamen contemnendum non est : imprimis si vir bonus sit, & dicta eius aliis argumentorum adminiculis confirmentur : vnde semiplenam tantummodo præstat probationem. Nonnunquam tamen plene probat, l.Theopompus, ff.de dot.præleg. scilicet propter testatoris autoritatem & vltimam voluntatem , nec non ob aduersarij consensum, per l.1.in prin.quar.rer.act. non dat. l.vltim. Cod.de fideic. Secunda species semiplenæ probationis ex literarum comparatione producitur, leg.20.comparat.cum Auth.at si contractus C.de fid. instrum. Nouell.quomod. instrum. quæ, &c. §. certè & §.cæterum si tabel. constit. 73.cap.1. de fide instrumentorum. Est autem comparatio literarum vltimum subsidium indagandæ veritatis , quoties neque testes , neque tabellio produci possunt , vt veritatem scripturæ, cuius controuersia vertitur,attestantur. Cum enim alter litigatorum producit scriptum aliquod , alter negat eum scripsisse , qui auctor scripturæ dicitur , certe res sit suspecta.

Quare

Digitized by Google

Quære hoc vnum supereſt, vt ex aliquo inſtrumento minime, gentium ſuſpecto comparentur literæ, hoc eſt, character literarum, vtrum omnibus numeris ſit ſimilitudo inter vtrumque, an non ſit. Ex eo namque ſequetur veritas, aut falſitas inſtrumenti quod profertur. Tertia ſpecies imperfectæ (vt verbis aliorum vtar) probationis eſt, quæ conſtat ex ſcripturis priuatis, l. inſtrumenta 5. & ibi Dd. Cod. de probat. l. quæ mulier. de rei vindic. l. ſi quis §. 1. & 5. ration. ff. de edend. Proferens igitur eiuſmodi ſcripturas non omnino probat, niſi alia quoque accedant veritatis ſuffragia: tantum aduerſus proferentes, nihil eſt quod vetat his ſcripturis omnino credi. Nam cum proferens aſſerat eſſe veras, & aduerſarius non reclamet, ſcilicet, quia ſibi patrocinentur, non debet iudex refutare id, quod litigatores approbant qui & propriis aſſertionibus poſſent credere. Secus tamen eſt ſi inſtrumenta iſta vel ſcripturæ priuatæ inſtar publicorum inſtrumentorum ſubſcriptione trium teſtium confirmatæ fuerint, l. ſcripturas 11. C. qui potior. in pign. Quarta denique ſemiplenæ probationis ſpecies comparatur ex præſumptionibus illis, quæ indubitatam fidem non habent, nec tamen contemnendæ prorſus ſunt, Auth. ſi vero C. vt omn. iud. tam ciuil. quam, Oldend. in topic. cap. de plen. & ſemiplen. prob. Menoch. 1. præſumpt. qu. 1. nu. 35. Exemplum eſt de fuga, quæ magnam quidem ſuſpicionem parit aduerſus fugientem, non tamen iuſtam fidem meretur, indicta cauſa, hoc eſt, nondum cognita re ipſa, vt tractatur in auth. Si vero, C. vt omni. iudic. tam ciuil quam milita. Et in hoc quidem articulo, bone Deus, quam late patet æquitatis ratio, quam oportet iudicem Lynceis oculis (vt ſic dicam) perſpicere circumſtantias omnium rerum confer. Gœdd. d. loc. theſ. 3.

PROBATÆ caſtitatis dicitur, qui non manifeſte apparet incontinens. c. multis, de ætat. & qual.

PROBATI ſunt qui bene poſſunt docere, c. fin. 24. q. 2.

PROBATIO probata Baldo in leg. 2. poſt princ. C. quan. fiſc. vel priuat. dicitur inſtrumentum: Abbas in c. cum olim de cenſibus. Zaſ. conſ. 12. n. 18. vol. 1.

PROBATIO nũquam ſatisfaceret aduerſario, etiamſi omnia probationum adminicula in vnum conferres, adeoque ſi ſolem ipſum pro oſtendenda veritate in manibus gereres. Prat.

PROBATIONES de domo, leg. pen. de teſtib. vocantur non tam ſuſpectæ, quod domeſtici teſtes non recipiãtur, quã confeſſiones & ipſius accuſati rationes: cum quis proprio ore conuincitur, ac à ſuo, quod dicitur, gladio iugulatur. Ex Alciat. Spieg.

PROBATIONES luce clariores requiri, l. fin. C. de prob. hyperbolice dictum, iudicaui in dictione, Hyperbole. Spieg.

PROBATIONIS vſum propter cauſas in iudicio controuerſas inſtitutum eſſe apparet, vt veritas certo conſtet rerum adminiculo, quod iudex aut condemnando aut abſoluendo, ſequatur. Itaque non alia ſunt litigatoribus probanda, quam quæ neceſſario ad cauſam pertinent, iuxta l. ad probationem C. de probatio. Qui in parte grauiter nonnunquam erant iudices incauti. Old. Prat.

PROBATIONI admouere olim Romani dicebant argumentis cumulatim appoſitis aduerſarium ita premere, vt exuberanter conuictus videatur. Admotum enim dicitur id quod proxime adjunctum, contingit rem cui applicatur: Et ita legendam eſſe ac reſtituendam leg. 1. in prin. ff. de qu. cenſet Old. in Topic. legalibus in loco à connexis.

PROBATORIA δοκιμαστικὰ vel βεβαιωτικὰ, in Impp. conſtitutionibus atteſtationem illam, vt cum vulgo loquar, ſignificat, qua qui in ordinem aliquem adſciſcitur, idoneus & probatus renunciatur, l. 3. C. de agentib. in reb. li. 12. l. 17. C. de re milit. l. 2. C. de cohortal. lib. 6. l. 9. l. 10. C. de diuerſ. offic. & apparit. lib. 11. & apud Iuſtin. Edicto 13. Extat autem apud Caſſiodor. lib. 7. formula probatoriæ Chartariorum Briſſ. & Cujac. ad leg. 6. C. de diuerſ. offic. & appar. jud.

PROBATORIÆ dicuntur literæ, quibus approbantur officiales per principem, l. probatorias, C. de apparitor. jud. & memora. lib. li. 12 Ioan. Bello. Etymolog.

PROBE, bene, æque parum probe, id eſt improbe, leg. 13. §. ſi quis quia ff. de dam. infect. Briſſ.

PROBI, velut prohibi, qui ſe à delinquendo prohibent. Improbi, qui ſe non prohibent. Feſtus eſt autor. Spieg.

PROBI nummi & reprobi aduerſantur, l. 24. ff. de conſtit. pec. l. 40. ff. ſi cert. pet. leg. 24. §. qui reprobos, ff. de pigner. act. vt apud Cic. lib. 3. Offic. Bonis nummis adulterini opponuntur. Briſſ.

PROBITAS multitudini inuſa. Itaque bonum virum Hermodorum, Epheſij, vitiis corruptiſſimi ferre non poterant, & in exilium egiſſe traduntur, dicentes: Nemo noſtrum frugi eſto, teſte Strabone. Heliogbalus peſſimus Romanorum Imperator, ideo infenſus fuiſſe Alexandro adoprato legitur quod impudicus non eſſet. Idem Tyrannus Vlpianum officio ſuo mouit, quia vir bonus erat. Autore Lampridio. Cicero in oratione pro Cornelio Balbo: Seculi ſui labem eſſe deflet, & maculam, virtuti inuidere, ipſúmque florem dignitatis infringere. Adeo omnis excellentia multitudini eſt infenſa. Olden. Prat.

PROBRARE eſt probrum obiicere, hoc eſt infamiam dicere, ſeu arguere turpitudinis, quaſi id non ſit probum quod fecerit, quia ſit prohibitum: probum enim dicitur quaſi prohibitum ſiue non probum, vt in fragmentis Feſti videre eſt, quoniam ſe à prohibito non temperauit, Gœdd. ad l. probum 42. nu. 1. ff. de verb. ſign.

PROBRVM & opprobrium non ſunt ipſum delictum, ſed facti cuiuſque turpitudo & infamia, l. probrum 41. ff. de ritu nupt. Interdum tamen probrum pro crimine ipſo ſumitur. Sed quia ex huiuſmodi delictis ignominia oritur, ſolentque ea à conuiciantibus obiici, frequentior vſus obtinuit, vt pro ignominia: conuiciiſque accipiatur: ſicut & Opprobrium, quod nil aliud eſt quam obiectum probrum. Alciat. de verb. ſign. Spieg.

PROBRVM & opprobrium non ipſum eſt delictum, ſed facti cuiuſque turpitudo atque infamia, per l. probrum, 42. ff. de verb. ſig. l. probrum, 41. ff. de ritu nupt. Id enim arguit nominis origo, & verbi probrare, idem exprobrare & opprobrare genuina ſignificatio, vrget & hoc neceſſaria dict. leg. probrum, 42. ff. de verb. ſign. illatio. Gœdd. d. loc. nu. 3.

PROBRVM Feſtus proprie dici putat, de ſtupris & flagitiis, cum Attius in Helenibus ſic ſcribat: Qui niſi probrum, omnia alia indelicta æſtimant. Iuriſconſulti pro omni infamia vſurpant, Vlp. in l. probrum, 42. ff. de verb. ſign. Probra quædam natura turpia ſunt, vt furtum, adulterium: quædam ciuiliter & more ciuitatis, vt tutelæ damnari. Marcellus, l. probrum, 41. ff. de ritu nup. Probrum intelligitur etiam in his mulieribus eſſe, quo turpiter viuerent, vulgoque queſtum facerent, etiamſi non palam. Hot. Prat.

PROCEDERE in cauſa de plano, ſummarie, ſine ſtrepitu & figura iudicij: quid hæc ſibi verba velint, declarat. Spec. tit. de Inquiſ. §. 3. verſ. qui ergo, & Bart. in l. in extrauag. ad reprimendum. Prat.

PROCEDERE ſtipendia militibus quod vulgo dicitur, currere.

PROCEDENTE tempore, pro eo quod diximus, ſucceſſu temporis, l. 2. ff. de orig. iur. Prat.

PROCEDERE, id eſt progredi, accedere. Sic damnare ne de domo ſua procedat, l. vlt. ff. de interdict. & relega.

PROCEDIT, verbum eſt Iuriſconſultis vſitatum: pro valet locum habet. Vlp. l. 7. §. 3. ff. ad l. Aquil. Hoc autem in ſeruo non procedit in filiofam. vulnerato procedit. Interdum vero etiam idem ſignificat quod prodeſſe: vt annotat Maloragius Miſcellaneorum lib. 4. c. 3. Sic Cato in lib. de re ruſtica, cap. 148. Quot [inquit] dies per dominum mora fuerit, quo minus vinum deguſtet, totidem dies emptori procedent, id eſt in vtilitatem cedent: ita apud Gellium lib. 5. c. 19. in orat P. Scipionis quam Cenſor de moribus ad populum habuit. Hot.

PROCERES Chartarum appellari putat Connanus, quos hodie Secretarios regis vocamus lib. 4. c. 14. nu. 6.

PROCERES vacantes, id eſt, titulo tenus & honoris tantum participes, ſine ſalario, ſine rerum vlla tractatione & adminiſtratione. Connan. lib. 9. cap. 6. nu. 1.

PROCESSIO Conſulatitas eſt honorariorum. Proceſſio ordinariorum exhibentium munera. l. 3. C. vbi Senat. vel clar. ordinaria proceſſio. Cuiac. ad l. 4. in fin. C. de conſulib. &c. lib. 12.

PROCESSVM pro auctibus Pomponius vſurpaſſe videtur in pr. l. 2. de orig. iur. ſic numero plurali apud Cic. in Bruto legi obſeruatum eſt. Spieg.

PROCESSUS iudiciarius, complectitur omnia quæ acta ſunt ad Tribunal. Qua de re latius Bart. & Dd. in Ru. C. de in ius voc. Spieg.

PROCESSVS iudicij, eſt ordo quidam legitimus, ſecundum quem controuerſiæ cauſarum cognitæ, ex bono & æquo celeriter definiantur. Proinde talis ordo deſeruire debet iudici, vt is teneat cognitionis ſuæ rationem: nõ vero vt litigatorum adfectibus obſequatur, ad differendam cauſam prætextu iudiciariæ obſeruationis. Quocirca Innocentius Pontifex rectiſſime dicit: Vnde videbitur ſubtiliter intuenti, de ordine iudiciorum procedere, vt in præmiſſis non per omnia ordo iudiciarius obſeruetur. Hoc eſt, Veriſſimus aliquando cenſetur ordo, non obſeruate plenum ordinem in iudiciis, capit. ad noſtram: de iureiur. Iudex enim innocentis viri officio fungi debet: ideoque incorrupto animi iudicio diſcernere, quonam ordine, quo progreſſu credat ſe cognoſcturum celeriter de cauſa controuerſa, ſecundum ius & æquum, l. cæteræ, ff. famil. erciſ. Et Venuleius in l. continuus, §. cum ita, ff. de verbor. obligat. Hinc eſt quod Hadrianus optimus, maximuſque princeps in l. 3 ff. de teſtibus ſemper vtitur his verbis: Tu magis ſcire potes. Item, Sed ex ſententia animi tui æſtimare oportere. Item, Tecum ergo delibera. Et pleni ſunt omnes Iuris codices huiuſmodi vocibus. Iuſtin. Nouel. præcept. præſid. Conſtit. 17. Tertium, inquit, ſtudio tibi ſit, vt cauſas cum ſumma æquitate cognoſcat: ac breuiores quidem & maxime quæ vilioris conditionis hominum ſunt ſine ſcripto decidas & diiudices, & mutua inter ſe homines contentione liberes. Forma igitur iudiciorum qua nunc vtimur, neque ordo eſt neque proceſſus, ſed magis confuſio. Et nullum eſt in toto iure exemplum quo probari poſſit. Nam quid eſt aliud, quam calumniosa cæremo-

Digitized by Google

niarum atque ſcriptorum altercatio extra omnem cauſæ cognationem? adeo,vt iudex ipſe non habeat ſæpe in manu,officium ſuum exercere in litibus: imo cogitur ad ſedentariam audiendi operam donec omnes iſtæ ceremoniarum præſtigiæ peragantur. Old. & Prat.

PROCESSVS tranſuectiones equitum,de quibus in l.2.ff.de ius voc: Vide tranſuectio.Hot.

PROCESSVS viri, pro progreſſu,quem facit in honoribus adipiſcendis, apud Iuriſconſ.in l.nam & Imperator, ff.de donat. int.vir.& vxor.Quemadmodum Suet.dixit Proceſſum habere in literis,pro facere progreſſum.Spieg.

PROCESSVS.Lege,Donare ad proceſſus.

PROCHIROS vocant eos ſcribas, qui manu expediti ſunt. Et Meloprochiri, exercitio & cura prompti.Annotat.Alciat.ad l. peculiari,C.de prox.ſacr.ſcrin.lib.11. Spieg.

PROCHIDOCHIVM domus in qua mendici ſuſcipiuntur & inopes, κατ' ἐξοχήν, inops,mendicus. Droſæus in methodo iuris.

PROCINCTVM teſtamentum appellatur à Iuſtin. in §.1. Inſtit. de teſt.quod fiebat in ipſa militum expeditione, dum præcincti nam erant & expediti ad bellum cuius dubiam ſciebant aleam:quod veteres In vel Endo procinctu nominabãt,vt apud Cicer.in 1.de nat.deor. & 1.de orat.item apud Vlp.c.Inſtit.20. & Gell.lib.15.c.25.id autem militiæ tantum fiebat,cum viri ad prælium faciendum in aciem vocabantur: auctore Gell. li.15. c.27.Plut.autem in Coriolani vita rem ſic explicat. ὦ τοῦτο γὰρ ἔθος ἐστὶ τοῖς Ῥωμαίοις ἐπὶ τοῖς ἐπιφανεστάτοις καὶ μάλιστα τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς ἀνδρείας ἆθλα τιθέναι τὰ τοιαῦτα καὶ διδόναι τοῖς ἀγῶσι καὶ θεωρίαις τοῖς τῶν ὑπάτων μᾶλλον τὸν στρατηγοῦντα. Eo tempore, inquit, mos erat Romanis prætium inituris,ſcuraque ſumpturis togam præcingere,ſimulq; teſtamenta ſine ſcripto facere hæredemq; tribus aut quatuor audientibus nuncupare.Veteres gloſſæ in Procinctu ſic exponunt: ἐν ἑτοιμασίᾳ στολῆς ἐπὶ πᾶσαν ἐπιταγὴν ἔκστασις, ἤτοι διαβάθρα ἐν ᾗ ἑστῶτες ποιοῦμεν ἀγρύπνους. Feſtus lib.5. Endo procinctu,in procinctu: ſignificat autem cum ex caſtris in prælium exitum eſt.Procinctos,quaſi præcinctos atque expeditos: nam apud antiquos togis incincti pugnaſſe dicuntur. Idem in eod. Procincta claſſis dicebatur,cum exercitus cinctus erat Gabino cinctu confeſtim pugnaturus; vetuſtius enim fuit multitudinem hominum,quam nauium.Claſſem vocari.Hot.Hinc

In Procinctu verſari dicuntur, qui pro patria in hoſtico ſunt, quamuis milites non ſint. l.vn. ff.de bo. poſſ.ex teſt.mil. Hot.Prat.Item in procinctu habere,id eſt,in promptu,& procinctus exercitus,id eſt.ad pugnandum paratus.Connan.l.b.9. c.5.nu.8.Adde Forcatul.in Necyom.dial.14.nu.2.

PROCITARE veteres dixiſſe pro vocitare & pro ducere ſcribit Feſtus: itaque quomodo Gellij verba intelligenda ſint, hoc vocabulo vtentis,docet Ræuard.ad ll.xii.Tab.c.8.

PROCEIVM dicebatur teſtamentum, quaſi velut procatum, id eſt,procuratum,id eſt,irritum ac ruptum.Feſtus.

PROCLAMARE in libertatem, vel ad libertatem dicuntur, qui ex ſeruitute in libertatem ſe vindicant, & aſſerunt l.igitur ſciendum,in fi. ff.ib.& in tit.ff. quibus ad libert. proclam.non licet,l.40.§.libertatem de fideic.lib.leg.3.§.ſi ſeruus de acquir. poſſ.l.8.ff.de prob.l.3.§.diuus,ff.de iur.fiſc.Briſſ.

PROCLAMARE in libertatem vel ad libertatem,l.25.& 34.ff.de liberal.cauſſa.

PROCLIVE,id eſt, facile,dixit Cæſar. lib.1.de bello ciu.quibus erat procliue tranare flumen,quod conſuetudo eorum omnium eſt,vt ſine vtrib.ad exercitum non eant.Briſſ.

PROCLIVIVS eſt,id eſt,facilius,aut verius, aut proprius, l.ſi is qui ducenta, in fin.ff.de rebus dubiis.

PROCONSVL.Valla lib.4.Elegan.Proconſul. (ait) non qui pro alio conſule præeſt prouinciæ,ſed qui cum poteſtate conſulari extra ordinem, & ad aliquam prouinciam adminiſtrandam mittitur, præterquam quod non duodecim faſces eum præcedunt, qui præcedunt conſulem, ſed tantum ſex, vt etiam prætorem & præſidem.Proconſules ſemper vtique ex ſenatoribus, h.e. ex conſularibus, deligebantur, ſingulique ſingulos legatos habebant, qui adminiſtrationi præſtarent auxilium. Verum quantum ex Cicerone, Liuio, & reliquis bonis autoribus colligimus, conſtitutum erat, vt qui priore anno conſul eſſet, in ſequenti proconſul eſſet. Pari conſulibus imperio in eam mittebatur, vbi duntaxat non alibi,proconſul ipſe poteſtatem ſuam quamuis voluntariam [aiunt] iuriſdictionem, exercere poterat,l.præſes in ſuæ prouinciæ, ff.de offic.præſidum, l.1.ff. de offic.proconſ.& leg Contentioſam vero iuriſd.præterquam in prouincia tractare non poterat,nec quicquam in prouincia negociorum exoriretur, quin ad proconſulis adminiſtrationem pertinere ſoleat. Cæterum apud proconſulem ipſum fieri poterat ſeruorum manumiſſio, & adoptio, l.præſes ff.de offic. præſid.l.omnes proconſules, ff.de offic.proconſul. Apud legatum proconſulis nemo manumittere poterat,d.l.omnes,ff eo. Præterea,mandatis Iuſtiniani,& aliorum principum,continetur, ne donum, vel munus ipſe proconſul, vel qui in aliquo officio erat,adminiſtrationis tempore acciperet, vel quid, niſi victus quotidiani cauſſa, aut permittente principe, emeret,demumve extrueret. Eſt autem proconſulis appellatio ſpecialis, nec tam late patet,quam Præſidis,vt ſcribit Vlp.in l.1.de off. præſid. Nam poſt diuiſionem prouinciarum ab Auguſto factam, qui militaribus & limitaneis prouinciis ſibi reſeruatis, pacatas & tranquillas populo habendas, & more priſtino adminiſtrandas reliquit, Proconſules appellati ſunt qui ex ordine ſenatorio ad regendas populi prouincias mittebantur, vt Dio lib.53. & Strabo lib.vlt. Geograph.& Tranquill.in Auguſto ſcribunt.Proconſules autem in Bœticam,Cretam,Macedoniam,Achaiam miſſos ex l.2.de his qui ſui vel alien.l.3.§.idem Hadrianus, ff. de teſtib. l.10.in fin.de offic.proconſ.l.14. ff.ad Turpill.intelligimus. Quarum duas poſteriores à Tiberio in curam ſuam tranſlatas, Claudius populo reddidit,autore Suet. in ipſius verba c.25.Briſſ.

PROCREARE, liberis operam dare, l.1.ff.ſolut.matr. Procreatio liberorum,l.1.ius naturale,ff.de iuſtit.& iur.

PROCVBITORES, qui noctu cuſtodiæ cauſa, ante caſtra excubabant,cum caſtra hoſtium in propinquo eſſent,ex Feſto.Valt.

PROCVLVM inter cognomina cum dicunt, qui natus eſt patre peregrinante à patria procul.Hot.

PROCVLVS in l.non amplius §.cum bonorum, ff.de legat.1 & l.quid tamen,§.ſi arbiter,ff.de recept.qui arbit.receper.vt ſententiam dicant, l.Proculus, ff.de damn.infect. Is Labeonis & Neruæ, qui Labeonis ſucceſſor, partes amplexus, Sabinoque & Caſſio ſcholam contrariam inſtituit, vt refert Pompon. in l.2. §.penult. ff de orig.iur. Cuius ſectatores Proculeiani Sabianis & Caſſianis aduerſi memorantur,§.cum ex alienat.Inſt. de rer.diuiſ. §.item pretium, Inſtit.de empt. & vend. Vlpian. titul.11.Regularum Proculeiani autem fuerunt Pegaſus,Celſus pater,Celſius filius,& Priſcus Neratius,vt ex Pomponio liquet. Proculum autem à Nepote ſæpe per literas conſultum inueniunt l.67.ff.de iur.dot.& l.125.ff.de verb.ſign. Scripſit & Proculus Epiſtolicarum quæſtionum libros. Item Proculum non leuem iuris auctorem vocant diui fratres in leg.17. ff. de iur. patron.Briſſ.

PROCVLI & Sabini diſcordia, l.93.ff.de ſolut.

PROCVRATIO,adminiſtratio. Cic. Acad.1. Dum me ambitio, dum honores, dum cauſæ, dum Reip. non ſolum cura,ſed etiam procuratio multis officiis implicatum & conſtrictum tenebat. Idem lib.3.de legibus. Sed quæro, quid reapſe ſit turpius, quam ſine procuratione Senator? Loquitur de legationibus liberis, quæ ſine vlla publici negotij, aut Reip.adminiſtratione obibantur. Hot. Prat.

PROCVRATIO etiam eſt ſacrificium, quod fit, ad depulſionem & expiationem monſtrorum & portentorum, & ea gratia rem diuinam facere eſt monſtra procurare. Annotante Turnebo in Cicer. lib.2.de legib.

PROCVRATOR eſt, qui aliena negotia domini mandato adminiſtrat. Siue in iudicio ſiue extra iudicium, leg.1. ff.de procur. Proprie autem ex parte actoris dicitur, , vt defenſor ex parte rei, l.ſi mater,§.hoc iure ff.de except.rei jud. Prat.

PROCVRATORVM autem varia ſunt genera. Quidam,n.ſunt litis procuratores, qui ad mouendas inſtituendaſque actiones vel lites exequendas dantur, l.86. ff.de ſolut. Huiuſmodi procuratorem ad actionem factum procuratorem vocat. Paul. in l.14.ff.de pact. Alij ſunt negotiorum procuratores, quibus vel certa vna res, vel generaliter vniuerſa negotia adminiſtranda mandantur,qui omnium rerum procuratores, l.13. ff.de pact.l. 6. ff.de inſtitor. l.7. ff.de calumniator. & totorum ſeu vniuerſorum bonorum procuratores vocantur, l.63. ff.de procurat. l. 17. §.vitim. ff.de iniur. In illis edicti de iniuriis verbis, Neque procurator qui eo nomine agat, procuratorem accipimus non vtique eum ſolum, cui ſpecialiter procuratio data eſt actioni, ſed ſufficit eſſe eum, cui omnium rerum adminiſtratio mandata eſt, l.17. §.ait prætor, & §.procuratorem, ff.de iniur. Similiter in eo quod dicitur procuratorem iudicatum ſolui ſtipulari poſſe, non eum tantum, cui ea res ſpecialiter mandata fuerit, intelligimus, ſed & eum, qui vniuerſorum bonorum mandatum ſuſceperit. Sed etſi ratum fuerit habitum procurator videbitur, l.3.§.1. ff.jud.ſol. Eodem modo in ædilitio edicto procurator accipitur, l.1. & leg.25. §. procuratoris, ff.de ædil.edict. In interdicto quoque, Vnde vi,ex ſententia magis quam ex verbis procuratorem non eum tantum, qui legitime procurator dicitur, omnium rerum eius, qui abſit, quaſi pene quidam dominus, hoc eſt, alieni iuris vicarius, ſed & quemlibet qui aliquid noſtri negotii gerat, clientem videlicet, colonum, aut libertum, aut qui illam vim deiectionémque rogatum aut nomine noſtro fecerit, intelligi, eleganter Cic. pro Cæcin. tradit. Atque adeo in pleriſque librorum noſtrorum locis is, qui ſine mandato negotiis ſe alienis offert, & qui aliquid noſtro nomine negotij noſtri gerit, procurator vocatur, qui verus negotiorum geſtor eſt,leg.34.§.ſi gener.l. 21.§.vltim. l.58.ff.de ſol.& l.15.§.ſi quis abſentis,ff.de pet.hær. l.9.§.ſi hæres, ff.de lib.leg. l.22.§.quod ſi l.vlt.ff.rem rat.hab. Quotiens autem additur nomen, Verus, is duntaxat exaudiendus eſt, qui

Digitized by Google

qui mandatum habet, & cui vel idipsum quo de agitur, specialiter mandatum, vel totorum negotiorum administratio commissa & credita est, l.40.§.1.de proc. l.16.ff.de jud.l.1.in fi. ff.quod iussu,l.26.§.mandata,ff.manda.l.12. ff.de solutionibus, l.22. §.si procurator. ff.rem ratam hab. l.5.§.qui procuratorio ff.de nou.oper.nunc. At in leg.1. quotiens verus, ff.de vi & vi arm. Verus procurator is solum accipitur, cui nominatim id mandatum est, vt & Accurs. illic notat. Vero procuratori falsus opponitur, dict l.1.quotiens,& §.cum autem. Falsus autem appellatur, qui mandatum non habet, aut qui sine mandato procuratorio nomine quid facit leg.1.in fin.ff.quod jussl.l.3. §. vlt ff.rem rat.hab. Interdum plane falsus procurator est, qui mala mente & intercipiendi animo procuratorem se simulat, & procuratoris personam induit, l.44.§.1.ff.de furt.l.14.in fin. ff.de cond.caus.da. Briss.

PROCVRATOR è negotiorum gestore quomodo differat, vide supra, Negotiorum gestio.

PROCVRATOR ab institore quomodo differat, vide Institor & procurator.

PROCVRATOR tuus intelligitur, cuicunque permiseris tuam agere,aut defendere,ait Imp.§.1.ff.de iis per quos. Hot.

PROCVRATOR voluntarius est, qui se alienis negotiis offert sine mandato, qui voluntarius amicus in oratio. pro Cæc. voluntarius procurator in Bruto, procurator simpliciter in Pandectis sæpè, cum tamen proprie simplex appellatio ei tantum conueniat,qui mandatum habet. Is de rato cauere omnimodo debet. Cujac.obseru.lib.7.c.26.

PROCVRATOR ad omne negotium is est, quem Cic.in orat.pro Cæcin. sic describit: omnium rerum eius qui in Italia non sit, absitve Reipubl. causa quasi quidam pene dominus, hoc est,alieni iuris vicarius. Sic leg.12.ff.de solu. l.13.ff.de pact.l.7.ff.de calum. l.93.ff.de procur. vbi eiusmodi procurator rerum omnium,& totorum atque vniuersorum bonorum procurator appellatur. Hot.

PROCVRATOR negotiorum recte paciscitur, pactumque domino prodest & nocet per exceptionem doli, non per exceptionem pacti. Item nouare, exigere,permutare, soluere,alienare, iusiurandum deferre,pignori obligare,transigere potest, modo hæc fiant ex negotiorum vtilitate,non donandi,vel deminuendi causa, ut in aliis locis fusius ostendimus, Cujac. ad l.rescriptum in fin. ff.de pact.

PROCVRATOR ad partem negotii, est,cui proprie ac specialiter certa res mandata est,l.3.§.1. ff.jud.sol.l.17.§.vlt.ff.de iniur.

PROCVRATOR ad res administrandas is dicitur, quem proprie Negotiorum gestorum appellamus: hoc est,qui non quæstuario negotio præficitur, siue autem eius rei mandatum habeat, siue non habeat, procurator dicitur, l.si quis 58.ff.de solut.l.9. §.si hæres, ff.de lib.legat. l.vlt.ff.rem rat.hab. l.15.§.si quis, ff. de hæred.petit. Et hoc ab Institore differt, quod hic quæstuariæ negotiationi præfectus est l.5.§.3.ff.de inst.act. Hot.

PROCVRATOR Cæsaris dictus, quod ab eo acta gestaq; sic cõprobantur ac si à Cæsare gesta essent. Nam Claudius a Senatu impetrauit, vt quæ sui procuratores statuissent,eandem vim haberent: ac si ipse statuisset,si tamen venditionis, vel translationis: vel donationis causa,quasi rem propriam tradant, nihil agant. Non enim alienare rem Cæsaris, inuito Principe licet, sed diligenter gerere commissum. Est autem procuratoris officium, rationes omnium reddituum, qui ad Cæsarem spectarent procurare diligenter, cum facultate deminuendi, & acquirendi, non alienandi, & distrahendi. Astipulantur Alc. l.1.de off.procur. Cæs. Ioann. Pyrrhus Angloberinæus (de quo extat elogium percelebre) Alciatum monuit, procuratorem Cæsaris, pro Fisci procuratore, & hunc pro illo, frequenter vsurpari. Spieg. Adde Ioach. l.inter publicata,tit.de verb.& rer.sign.

PROCVRATOR Cæsaris ab Augusto primum institutus est, vt ex Dionis li.53. intelligimus,vbi ait: Augustum in omnes prouincias præterquam vbi proconsules essent, mittere instituisse curatores, qui vectigalia conquirerent,impendiaque,si quæ opus essent, facerent. Hoc autem potius officium, quam magistratus,appellatur in l.non licet,46. ff.de contr.empt. Itaque Rationales passim in libris nostris appellantur, eosque deportandi jus non habere, sed petulantibus aditu prædiorum Cæsaris interdicere posse, Callistratus autor est, in l.vlt. ff.de off. procur. Præterea jurisdictionem inter priuatos extra fiscales causas non habebant, l.1. C.de jurisd. l.1.& passim C.vbi caus. fisc. Interdum fiscum & priuatos jus dicebant, l.5.C.eod.l.1.de offic.proc. Cæs.quæ lex dicit ei, quæ ab illo acta gestaq; sunt, sic à Cæsare comprobari,ac si à seipso gesta essent. Hinc illud Taciti lib.12.de Claudio Cæsare. Eodem anno, inquit, sæpius audita vox Principis parem vim rerum habendam à procuratoribus suis judicatarum, ac si ipse statuisset. Ac ne fortuito prolapsus videretur, SCto quoque cautum plenius ac vberius quam antea. Suetonius tamen ad illum precibus impetrasse scribit:vt sibi in curiam,inquit, Præfectum prætorij secum inducere liceret, vtque rata essent, quæ procuratores sui in judicando statuerent,precario exegit. Ad eundem illud quoque pertinet,quod idem in Vespasiano scribit, c.16. Creditur etiam procuratorum rapacissimum quemque ad ampliora officia ex industria solitus promouere, quo locupletiores mox condemnaret: quibus quidem vulgo pro spongiis dicebatur vti, quod quasi & siccos madefaceret, & exprimeret humentes. Interdum autem Procurator Cæsaris Præsidis prouinciæ partibus fungebatur: actum de rebus omnibus, quasi Præses ipse cognoscebat, l.4. Cod.ad leg.Fab.de plag. l.3. C.vbi caus.fisc.l.ex consensu 23. §.1. ff.de appell. Prat.

PROCVRATORES fisci primo Augustus,vt Dion.scribit,qui ἐπίτροπος vocat li.53. Aduocatum vero fisci primus Adrianus, non M.Antoninus instituit. Cujac.ad l.5. in fin. C.de delat. lib.10. Erant & procuratores hæreditatium, leg.32. ff.de jure fisc.& in inscriptionibus procuratores vicesimæ hæreditatium. Item Procuratores rei dominicæ, l.penult. de conu. fisc.deb. lib.10. C. Et Procuratores domus dominicæ, l.8. C.vbi causæ fisc. Et Procuratores summæ rei,l.vlt. C.si propr.nub.pensi qui & Rationales summæ rei, vt in inscriptione, l.7. Cod.vbi causæ fisc. Metallorum item & Baphiorum & textrinorum seu Gynæceorum & Linificiorum & bastagarum, & saltuum erant Procuratores, quorum in l.4. C.de metal. lib.11. C.l.pen.de murile.eod.Et in Notitia Imp.Rom. fit mentio. Briss. Prat.

PROCVRATOR in rē suā datus dicitur,cui in rem vtilitatémque suam mandatæ sunt actiones, l.8.§.vlt.ff.mand.l.2.in fi.ff.fam. ercisc. l.3. §.idem Labeo ait, ff.de in rem ver. l.24. ff.de minoribus l.3.§.idem aduersus, ff.quod quisque jur.l.8. C.de hæred. ven.Nam hic cum mandatas sibi & cessas ab alio actiones exerceat,procurator est: sed quia non in alienam,sed suam rem, id est, commodum suum propriumque lucrum actiones præstitæ sunt, lucrúmque omne & compendium eum respicit, idcirco in rem suam factus datúsve procurator dicitur, l.4. C.de procur. l.25.§.vlt.eod. l.24.ff.de re jud. l.1.§.in propria, ff.quando appel.sit,l.20.ff.de appellationib.l.14.ff de pact.l.18.ff.de compensatio. l.6. C.de oblig. & act. Is qui nomen emit, in rem suam fit procurator, l.1.C.de contrar.jud.tut.Venditor quoque ab emptore datus ad litem procurator, in rem suam datus videtur, l.66 §.si secundum, ff.de euict. Briss. Prat.

PROCVRATOR inuitus non solet dari inuitum accipere debemus, Vlpian.ait,non eum tantum qui contradicit, verum eum quoque qui consensisse non probatur. Spieg.

PROCVRATOR metallorum. Procurator metallorũ est,qui metalla exigit,& asseruat. Quo sensu accipitur C.in tit.de metal.

PROCVRATOR Reip.l.3.§.plane,& l.5.§.idem ait,ff.quod vi aut clam. l.2.§.ad frumentum, ff.de admin.rer.ad ciuit.pert. l.7.C. ne de statu defunc. l.30.de decur. lib.10. C.Briss. Prat.

PROCVRATOR totorum bonorum, quæ alienare potest,Modestinus docet,in l.procurator,ff.de procurator.

PROCVRATOR & aduocatus differunt: Aduocati namque personas Procuratores negocia suscipiunt. Illi quasi tutores, hi curatores sunt: ac proinde aduocato meo sum susceptus aut cliens: procuratori sum mandator vel dominus. Ideoque aduocatorum munus extra locum judicij peragitur: procuratorum non nisi in iudicio: illi causam instruunt,hi perorant:illi magis agunt calamo, hi ore. Illud igitur difficilius, hoc facilius munus est: illud honorabile,hoc vile,l.aduocati,C.de aduoc.diu.judic. l.si quis, C.de decur.§.fi.inst.de except. Ita quoque eorum officia sunt distincta, vt tamen in vnam eandémq; personam etiam respectu ejusdem causæ cadere possint. Vnde hodie procuratores possunt etiam aduocati esse, sed non vicissim aduocati semper procuratores, vt tradit Gail.1. obseru. 43. nu.8. procuratorum enim numerus certus certáque matricula est, sicut de aduocatis loquitur l.fi. C.de assessor.qui olim dicebantur statuti, nunc ordinarij, vltra quos si forte per gratiam admittantur & alij illi sunt supernumerarij, qui in statutorum,nunc defunctorum,locum substituuntur,aliisque præferuntur. Sed aduocatorum ordo hodie nullus est nullusque numerus certus, ac proinde aduocare cuiuis perito iuris licet, procurare non cuiuis, nisi in numeros relato, aut à statuto substituto,aut per gratiam admisso, Vult.in comment. Instit. de action.in prin. nu.30.31.

PROCVRATOR item & cognitor differunt. Procurator causam agit absente litigatore. Cognitor præsente litigatore, vt recte Anianus tradit in l.si lite, C.Theod.de cogn.& proc. itémque Asconius & Festus. At dicitur maxime cognitor in causa statu pro defensore eius, qui patitur controuersiam, an sit ex ciuib. Donat. in Adelph. In tria, inquit, diuisit officium defensionis suæ. In assertoris, principio eam esse dico liberam: in cognitoris,ciuem Atticam: in fratris, meam sororem. Ascon. in 3.Ver. Hoc genus, inquit, defensoris in Iure cognitor dicitur, maxime cum de alicujus statu agitur. Iustiniani tempore sublati sunt cognitores: ideóque ab his locis,quos ex Iuris auctorib. desumpsit, positum cognitoris nomen semper exemit, vt coniicere licet ex l.si quis aliquid §.fi quis,ff.de pœn.collata cum sententia Pauli lib.5.tit.25. Cujac. Paul.recept.sentent.tit. 2.de cognitoribus in Rubr.

PROCVRATORIÆ exceptiones vocantur,quæ procuratorio no

Digitized by Google

mine agentibus opponuntur, siue quod non esse hoc eis mandatum dicatur quod persequuntur, siue quod omnino procuratores esse, vel fieri potuisse negentur, vel ab eo dari dicantur, qui procuratoris dandi ius non habuit, l.57. l.62. ff. de procuratorib. l.2. & 3. ff. de except. l.29. §. quædam, ff. manda. l.19. §.1. ff. de probatio. l.39. §. pen. ff. de damn. infect. §. pen. Inst. de satisdat. Qua de re incidere crebro in iudiciis quæstionem Quinti. libr.7. c.1. admonet. Procurator, ait, alicujus pecuniam petit ex fœnore hæreditario. Potest incidere quæstio, an huic esse procuratorem liceat. Finge nos postquam tractauimus eam remittere, vel etiam conuinci: quæretur, an ei cujus nomine litigatur, procuratorem habendi sit ius. Idem lib.4. cap. pen. vt contra petitionem pecuniæ male petis. Procuratori enim tibi esse non licuit. Sed nec illi cuius nomine litigas habere procuratorem. Briss. Prat.

PRODERE, id est, detegere & indicare. Briss.

PRODERE, id est, constituere, edere, probare. Briss.

PRODERE causam & accusare inter se differunt. Prodit enim qui non probanda defert: accusat, qui reo præsente crimen iudicio offert, probaturus quod intendit c pletunque 2. qu 7.

PRODERE pro remittere, dimittere. Modest. l.14. ff. de custod. reor. Non est facile tyroni custodia credenda: nam ea prodita, is culpæ reus est, qui eam ei commisit. Item, Quod si fugitiuum domino reddendum prodiderit. Prat.

PRODERE finem, est iuramento non stare. Bud.

PRODERE legem dicitur, qui præuaricatur, & accusatione instituta desistit. Vlpia. l.2. §.1. ff. de adult. Marito iure mariti accusanti illa præscriptio obiicitur, si legem prodidisse dicatur ob hoc, quod aggressus accusationem adulteri, destitit. Prat.

PRODICTATOR propter Consulum absentiam nonnunquam creatus est, l.in lib.32. Itaque ad remedium iam diu desideratum, nec adhibitum, dictatorem dicendum, ciuitas confugit: & quia consul aberat, à quo vno dici posse videbatur: nec peroccupatam armis Punicis Italiam facile erat aut nuncium aut literas mitti: nec dictatorem populus creare poterat: quod nunquam ante eam diem factum erat, Prodictatorem populus creauit Q. Fabium Maximum, & magistrum equitum, M. Rufum Minutium. Prat.

PRODIGA neutro genere numero multitudinis in l. quæcunque SC. de fid. & jur. hast. fisca. sunt annonæ, Græcis τὰ παράσιτα quæ in cibariis & eduliis consistunt: sic dicta quod intra proximos dies prodigantur, id est consumantur, vel ipsis prodigis, cum eis bonorum administratio interdicitur, plerúmque à fisco præstantur. Merito igitur Accursius noster in dict. l. quecunque, prodiga cibaria interpretatus est: quam Accursij interpretationem probant Bart. & Ioh. à Platea. His opponuntur corpora Prat. & Cujac. ad d.l.5.

PRODIGERE pro consumere apud Modest. in l. plebiscito de off. præsid. Plebiscito, inquit, continetur, ne quis præsidum munus donúmve caperet, nisi esculentum poculentúmve, quod intra dies proximos prodigatur. Prat.

PRODIGI, inquit Cic. li.2. de offic. sunt, qui epulis, & viscerationibus, & gladiatorum muneribus, ludorum venationúmque apparatu pecunias profundunt, in eas res, quarum memoriam aut nullam aut breuem sunt relicturi. Prat.

PRODIGI & furiosi differunt: His simul atque furere incipiunt, ipso iure agnati sunt tutores: Illis autem non prius sunt curatores, quam ipsis à iudice bonis sit interdictum, vide Baro. de Tautenberg. tit.7. Progymnas. For. Spieg. & Prat.

PRODIGI consensus non est omnino nullus, sed in his duntaxat nullus est, quibus res ejus sit deterior; ac proinde furor prodigi non est omnino furor, sed prodigus pro furioso habetur respectu administrationis rerum suarum, quæ sit diminuendo. Vult. lib.3. in prin. tit.6. n.32. in com. Instit.

PRODIGIA, Festo autore, dicuntur quasi prodita, & porro dicentia aliquid futurum esse. Nam litera quæ nunc C. vocatur, apud veteres C. dicta est. Quod & nunc multi pronuntiando sequuntur in Italia, vide l. non sunt liberi, ff. de stat. hom. leg.3. Cod. de postul. hæred. l. ostentum, vbi omnino vide Gœdd. in comm. ff. de verb. sign. Prat.

PRODIGVS est, qui neque modum, neq; finem expensarum habet, sed bona sua dilapidando & dissipando profundit, l.1. ff. de cur. fur. Item Connan. lib.9. c.4. nu.11. Duar. l.6. is cui bonis, ff. de verb. oblig. Euersorem appellat Cajus lib.1. Iustit. tit. de tut. Solet & in libris nostris hoc verborum circuitu designari is, cui bonis interdictum est l.18. ff. qui testam fac. l.6. ff. de verb. oblig. l.3. ff. de nouationib. l.18. §.1. & sequ. ff. de castr. pec. l.10. ff. de cur. fur. l.9. §. idem quæri, si cert. pet. Nam prodigis per prætorem vrbanum bonis interdicebatur, vt Paul. libr.3. Sent. tit.1. Valer. li.3. c.5. & lib.8. cap.6. ostenduntur. Eiúsque interdicti formula hæc extat apud Paulum 3. sent. tit.4. Quando tua bona paterna, auitáque nequitia tua dispersis, liberósque tuos ad egestatem perducis, ob eam rem tibi ea re commercióque interdico. Briss. & Prat.

PRODITOR variis modis dicitur. Nam Proditor est, qui secreta sibi commissa reuelat. vt not. Archidia. in c. clericus, 1.46. dist. & qui sine vlla justa diffidatione, eum qui id minime considebat, grauiter offendit, vel vulnerat, & maxime committendo ea contra majorem suum. Item dicitur proditor qui dat alicui portionem venenatam, similiter qui promittit transire ad gentem inimicam, de quo per Bal. in vsib. feud ti. quib. mod. feu. amit. c.1. §.1. Qui quoque justitiam peruertit proditor dicitur, l.1. & in Authen. ibi posita, C. de pœn. jud. qui mal. jud. & Paris de Puteo, de syndicatu in verbo Syndicatu, circa fin.

PRODVCERE aduersarium ad album, Vlpianus dixit pro deducere eum cum quo lis instituitur ad Prætoris album, & formulam actionis demonstrare, qua vti velit quis ex earum numero, quas Prætor se daturum in albo edictoque suo denunciavit. Eum quoque, inquit, edere Labeo ait, qui producat aduersarium tuum ad album, & demonstret quod dictaturus est vel id dicendo quo vti velit, id est, qua edicti parte, l.1. ff. de edendo, Hot. ex Duar. anniuersar. disput. lib.1. c.13.

PRODVCERE obligationem, diuturniorem reddere Paul. l.91. §.3. ff. de verbor. oblig. Primo quæramus quæ personæ efficiant perpetuam obligationem: deinde quibus eam producant. Item. An filius-fam. qui jussu patris promisit, occidendo seruum producat patris obligationem, Hot. Est etiam producere extendere ac protrahere, l.1. §. merito, ff. quan. actio de peculanal. Justin. producere pro inducere vsurpauit, §. consequens est, Inst. de suspect. tut. vel cura, & ibi Aldobr.

PRODVCI in jus, est ad Prætorem duci l.3. §. docere, ff. ne quis eum, qui in jus voc. l.4. ff. de l. Iul. de vi priua. Produci etiam testis dicitur, l.23. & l.24. ff. de testib. l. pen. & vlt. C. eod. Produci quoque olim dicebantur, qui in scena populo spectandi præbebantur, atque exhibebantur. Suet. in Nero. c.4. Equites Rom. matronasque ad agendum mimum produxit in scenam, Quintil. lib.3. c.6. Qui se prætori in hortis ostenderat, ac ex productus, sedit 14. ordinibus, Plin. lib.6. Epist. ad Geminum, Proximis sacerdotalibus ludis productus in commissione pantomimus, cum simul theatro ego & Quadratus egrederemur. Macrob. libr.2. cap.7. de Publio Mimo. Cum mimos componeret, ingentique assensu in Italiæ oppidis agere cœpisset, productus Romæ per Cæsaris ludos omnes qui tunc scripta & operas suas in scenam locauerunt, prouocauit, & in inscriptione Lanuuina: M. Aur. Aug. lib. Agellio Septentrioni Pantomimo sui temporis primo Sacerdoti Synod. Apollinis parasito alumno Faustinæ Augustæ producto ab Imper. M. Aurel. Commodo, Briss. Prat.

PRODVCTORES à Lenonibus differunt. Lenones enim sunt ad quos scortorum captura redit, qui simul *cum scortis ipso jure* infames sunt, & stuprum in scorta commissum legibus non vindicatur, l. si ea quæ stupro, l. quæ adult. C. ad l. Iul. de adult. Productores vero sunt earum etiam mulierum in quibus stupra commissa legibus vindicantur, vt Antonius Pædianus scribit, Cujac. in exposit. Iustin. Nouel. 14. de lenonibus.

PROFANVM Varroni lib.5. de ling. Lat. quod ante fanum, id est, conjunctum fano. Hinc Profanatum quod in sacrario poliutum, & paulo post: & cum Profanum dicitur, id est, proinde. vt sit fani factum, Macrobius lib.3. cap.3. Profanum omnes pene consentiunt id esse, quod extra fanaticam causam sit, quasi procul à fano & religione secretum. Trebatius verò, vt Macrob. lib.3. c.3. refert. Profanum id proprie dici tradit quod ex religioso vel sacro in hominum vsum proprietatemve conuersum & promiscuum humanis actibus adcommodatum est. Agenus quoque Vrbicus in Comment. Frontini. Profanum ait esse, quod cum sanctum esset, postea in vsum hominum & extra fanum venit. Profana ergo res sacræ & religiosæ opponitur, leg. 83. §. sacram, ff. de verb. oblig. Profanum vero id esse etiam, quod quis sibi priuatum sacrum constituerit, Martia. tradit in l.6. §. sacræ, ff. de rer. diuisio. Agrum quoque purum monumento cohærentem profani juris esse Impp. rescripserunt, l.9. C. de religiosis. Briss.

PROFANVS lacus opponitur religioso, l.40. ff. de religios. l.37. de contrah. empt. De profanis locis agitur in l.4. C. de relig. & sumpt. Briss.

PROFARI proprie dicuntur fatidici, qui futura prædiuinando solent fari: qui iidem & Vaticinari dicuntur, quod vesana mente faciunt: inquit Varro lib.5. ling. Lat. Itaque cum Vlp. l.1. §.6. ff. de ædil. edict. sic scripsisset. Si seruus inter fanaticos non semper caput jactaret, & aliqua profatus esset: sic infert, Quamuis aliquando quis circa fana bacchatus sit, & responsa reddiderit. Item, Cæterum si nihilominus permaneret in eo vitio, vt circa fana bacchari soleret, & quasi demens responsa daret, Hot. Prat.

PROFECTA res à me ad te etiam tunc videtur, si vel à debito re meo acceperis, vel pecuniam meam apud te habeas & conuenerit vtroque casu vt mutuum esset, L singularia, ff. si cert. pet. Spieg. Prat.

PROFECTITIA dos, quæ à patre, vel à parente profecta est de bonis eius, vel facto eius. Vlp. l. profectitia, ff. de jure dot. Olden. Vide supra Dos profectitia.

PROFECTITIVM peculium: vide peculium profectitium.

PROPER-

Digitized by Google

PROFERRE interdum significat edere & palam facere, interdum producere & pronunciare, aliquando etiam differre & prorogare, Briss.

PROFERRE, Iurisconsultis est, quod vulgo producere dicitur, id est, apud acta deponere. Producere autem de testibus, non de litis instrumentis dici debet, autor Bud. in annot. priorib. Old.

PROFERRE etiam est diem prodictam prorogare, l. vnius, §. pen. ff. de quæst. & in rubr. de recept. arbit. Prat.

PROFERRE & differre inter se differunt. Proferre est diem prodictam prorogare. Differre est rem in aliud tempus conferre nulla cum dies ante prodicta fuisset: & hoc sensu Paulus in l. vnius §. pen. ff. de quæst. Adeo vt propterea & differantur & proferantur custodiæ & in tit. de receptis, vel arbitrium differri, vel diem compromissi proferri. Sed qui profert & differt non contra. Itaque latius patet dilationis nomen: quo modo Cornel. Tacitus res prolatas, easdem & res dilatas vocat. Sunt autem res prolatæ feriæ iudiciorum & litium. Seneca de brevitate vitæ: diripitur ille toto foro patronus, & magno concursu omnia vltra quam audiri potest, complet. Quando, inquit, res proferentur? significat rebus prolatis cessare patronos. quod & de Iurisconsultis M. Tullius scribit in oratione pro Muræna. Hoc toto cap. 23. lib. 5. Parerg. Alc. pessime exposuit, deprauata etiam l. Aurelio, ff. de lib. leg. Cujac. obseru. lib. 7. c. 16. per not.

PROFERRE, i. pronuntiare sententiam, l. 26. & l. 36. ff. de re jud.

PROFESSIO, argentariorum dicitur, sed & aliorum omnium vitæ genetum, l. 6. §. prætor, ff. de eden. l. 26. in fin. C. de epis. & cler. Pratei.

PROFESSIO, ad interrogata responsio, l. non nudis, C. de probat.

PROFESSIO sponsio, c. 1. de sum. Trinit. in 6. & hoc sensu est duplex, quædam regularis, quæ sit scriptura, c. fi. 20. quæst. fin. sed recte probatio dicitur: probantur enim, qui cœnobiticum viuendi genus deligunt, idque anno exacto. Prat.

PROFESSORES & scholasticos omnes, qui amplectuntur & docendo tradunt veritatem libere, sequuntur non vnius generis pericula, non aliter quam vmbra corpus: sicut magnus ille studiorum reparator Philippus Melanchthon nuper ad me scripsit. Veritas certe parit odium: quoniam indoctos & malos homines habet aduersarios: sed quid homines? Satanam ipsum habet hostem. Non est ergo mirum, si periculis exerceantur continuo. Old.

PROFESSORES juris, communis interpretatio recipit, eos dici Doctores, qui publice legunt, & quibus auditores dant operam Alciato videtur etiam hoc nomine posse intelligi Iureconss. qui à principio adibantur, vt consilii sui oraronibus & advocatis copiam facerent: & quid juris esset in toto negotio, dissereretur, l. 2. §. Seruius, ff. de orig. jur. Spieg.

PROFESSORES optimi justitiæ & rei publicæ ministri esse debent Constit. ff. 2. §. vlt. Nunc sunt pernicioſissimi altercationum autores. Old.

PROFESSORIVS atque veris bonarum literarum studiosis quicquid tribuitur, id centuplo redit in publicam vtilitatem, dum quisque suo fungitur munere, vel prædicando Dei verbum, vel formando viuendi politiam, vel curando corpora hominum. Inst. in procem. §. fi. Ex diuerso, quidquid collocatur in pseudoprofessores; in ocioſos sacrificulos & monachos, id redit in perniciem omnium. Recte ergo Fridericus Imperator, duplex bonarum artium studiosis priuilegium concessit. Constitut. Habita, C. ne fili. pro patr. Quem imitari debent omnes Magistratus, si Reipublicæ voluerint esse consultum, Oldend.

PROFESSORIS boni officium est, curare vt jus ciuile in melius, h. in majorem semper vtilitatem hominum honestam producatur: vt eleganter dicit l. 2. §. post originem, ff. de orig jur. Old.

PROFESTI dies. Hi quintuplices erant. Alij fasti dicebantur, in quibus prætori licebat solennia hæc verba fari, Do, Dico, Addico. Alij comitiales, quibus cum populo recte agebatur. Alij competendini, quibus vadimonium dicere permittebatur, h. e. sponsionem decernere judicio sisti. Alij stati, quos judicij causa cum hoste instituebant. Alij præliares, quibus repetere res, vel lacessere hostem licebat, Spieg.

PROFESTVM facere, referente Festo dicebatur, qui ferias vitiabat, & profanabat, inauspicataque reddebat & profanas. Prat.

PROFICERE, prodesse. Vlp. l. 3. de iureiur. Matris igitur iusiurandum partui non proficiet, nec nocebit, etsi mater detulerit. Sp.

PROFICISCITVR pecunia, Paul. in l. secunda, de rebus cred. Item mutuum, ait, non potest esse, nisi proficiscatur pecunia, hoc est, transferatur ad accipientem Spieg. Prat.

PROFITEOR te non teneri, tale pactum, non in personam dirigitur: sed cum generale sit, locum inter hæredes quoque litigantes habebit, vt ait Papin in l. tale pactum, ff. de pact. Spieg.

PROFITERI, cum agitur in re militari, vocatur dare nomen, cum in æstimandis facultatibus & expendendo numero capitum appellatur census.

PROFITERI censum dicebantur, qui apud censores Romæ præcipuum suarum omnium fortunarum edebant: aut apud Censores in prouinciis, qui agros ea ratione declarabant, quæ præscripta est in l. 4. ff. de censibus vnde censuales professiones dicuntur ab Arcadio l. vlt. §. 1. in fin. ff. de mun. & honor. l. censualis, C. de donat. de quibus etiam vide Briss. lib. 1. select. Antiq. Prat.

PROFITERI, est publice & apud acta aliquid vltro denunciare, quod vulgo insinuare dicimus.

PROFITERI artem vulgatum est. Inde professores qui artes liberales profitentur. Quorum nomine neque medicos neque philosophos, neque iurisperitos contineri traditur in l. 1. cum seq. ff. de var. & extraord. Rub. de professorib. & medici. lib. 10. C. Sed & argentariorum & aliorum omnium vitæ generum professio dicitur in l. 6. §. prætor. ff. de eden. l. 2. 26. in fin. C. de epis. & cler. Briss.

PROFITERI merces apud publicanos, eas insinuare tributi pro his debiti exsoluendi causa, l. vlt. §. diuus, & §. si quis professus ff. de publica. l. 3. C. de vectig. & commiss. Quintil. Declam. 341. Quod quis professus non est apud publicanos, pro commisso tenetur. Idem etiam declam. 359. talem legem fingit, Publicano scrutari licet, quod quis professus non fuerit, perdat. Briss. Prat.

PROFITERI etiam in l. 3. §. penult. ff. vbi pupill. educ. est pupilli pecuniam prætori edere: vt professionem edere peculij in l. 9. ff. de pecul. legat. Briss. Prat.

PROFITERI indicii in l. 1. ff. ad l. Corn. de sica. & l. 24. ff. de falſ. Sallust. in bello Iugurt. Sed ipse deprehensus multis hortantibus & in primis Albiano, Consule iudicium profitetur. Suet. in Domitia. c. 17. Professusque conspirationis iudicium & ab hoc admissus, legenti traditum à se libellum, & atronito saſſodit inguina. Plinius li. 3. Epist. ad Nepot. Eadem apud Claudium vxori Scriboniani cum illa profiteretur indicium. Ego, inquit, te audiam, cuius in gremio Scribonianus occisus est? Vnde fit, vt pro, confiteri indicia, profiteri legendum putem in l. 3. §. item is cuius, ff. ad l. Corn. de sicar. Briss. Prat.

PROFITERI natales dicebantur parentes, qui diem, quo sibi nati essent liberi, apud Præfectos ærarij edebant. Terentius Hetiam, 16. ff. de probat. Etiam matris professio liberorum recipitur. Scævola l. Imperatores, 29. §. 1. ff. eod. Mulier grauida repudiata, filium enixa absente marito, vt spurium in actis professa est Iul. Capitolinus harum professionum primum auctorem fuisse M. Antonium Pium auctor est, interdum trigesimum nomine impoſito, per prouincias autem tabulariorum vsum instituisse, apud quos de originibus idem fieret, quod Romæ apud Præfectos ærarij: vt si forte aliquis in prouincia natus causam liberalem diceret, testationes intus ferret. Celsus l. cum de ætate, 13. ff. de probat. Iniquum est, quum de statu ætatis alicujus quæreretur, & diuersæ professiones proferrentur, ea potissimum stare, quæ nocet. Eiusdem professionis mentio fit in l. nec omissa, 15. l. parentes 21. C. de lib. cond. Hot. Prat.

PROFITERI etiam est in concione publice dato nomine voluntatem suam de aliquo magistratu populi suffragio obtinendo declarare, vt Budæus interpretatur. At Grucchius lib. 2. de comitiis Romanis, ostendit professionem nihil aliud fuisse, quam publicam ac solennem voluntatis suæ declarationem, de magistratu, si populus ita vellet, obtinendo, etiam vltra nominis datione m.

PROFLIGARE tributa Græci ἐπιτάττειν vertunt l. indices, Cod. de annon. & rib. id est, exigere, imponere. Iudices inquiunt Impp. quo circa profligandæ ærarij nostri compendia negligentes ac desides fuisse constiterit. Eodem sensu l. vlt. C. vectig. nou. instit. si prouincialium nostrorum querela exiterit, inquit, const. C. de conductor. auditat. & probatum fuerit, vltra antiquam consuetudinem, & nostræ terminos insionis aliquid eos profligasse. Prat.

PROFLVERE aqua ex fonte, l. 6. Cod. de seruit. in profundo esse res, l. 15. ff. de legat. 3.

PROFVGVS, inquit Seruius, proprie dicitur qui procul à suis sedibus vagatur, quasi porro fugatus. Multi tamen Zaroto exquisitæ docto viro teste, ita definiunt, vt profugos esse dicant eos, qui exclusi necessitate, de suis sedibus adhuc vagantur, & simul ac interuenerint sedes, non dicantur profugi, sed exules. Sed vtrumque falsum est. Nam & profugus lectus est, qui iam sedes locauit, vt in Lucano, Profugique à gente vetusta Gallorum Celtæ miscentes nomen Hiberis, &. Exules qui adhuc vagantur, vt in Sallustio: Qui nullo certo exilio vagabantur: adeo exilium est ipsa vagatio. Spieg.

PROFVGIVM actus ipse transfugiendi ad hostes, itaque accipitur homines §. qui captus, ff. de re mil. Pro transfuga habori eum qui in profugio captus est: ita enim legendum ostendunt Græci, qui habent ὁ ἐπὶ φυγῇ ληφθείς id est, in hostico. Cujac. obseru. lib. 6. c. 17. Prat.

PROGNATVS prognatave: Quemadmodum pro nepos dicitur qui loco nepotis est, haud absimiliter dicuntur omnes descendentes prognati, quod in locum maiorum succedant: Ideoque qui præcedantur ab alio, ipsi vltroneos gradu iustissime possint esse prognatis: hoc ergo proprie nomen illorum est, qui

primum obtinent locum liberorum, & tamen nati non sunt, sed illis cedit natorum locus: Ferret. tit. de hæreditatibus quæ ab intestato deferuntur.

PROGINER. Suet. in August. c. 19. & Auson. p. 65. progener Tac. lib. 20. Briss.

PROGENERVM appellat auus neptis suæ virum, ait Festus.

PROGNATVS, pro natus, apud Justinianum §. 2. Instit. de hæred. ab intest. Vnde ridiculum est iis, qui Latine nesciunt, Prognatus, & Abnepos sunt idem. Sunt itaque prognati liberi. Spieg.

PROGONI Lege, Epigoni.

Προγράμματα, Programma, proscriptio, scriptura publico in loco, vt ab omnibus legi possit, proposita, quemadmodum edicta proponebantur, aut Principum rescripta, vt l. 3. C. de leg. & const. Princ. Itaque proprie quæ Græci προγράμματα eadem Latini edicta appellant. Sic sumitur hæc dictio in tit. C. commu. epist. programmata subscriptiones, Prat.

PROHEDRI, dicebantur quasi præsides, magistratus quidam primi subsellij, quibus cæteri omnes sedendi loco cedebant. Budæ. in annot. ad tit. de offic. præfect. præt.

PROHIBERE injuria tenuiores, dixit Cic. lib. 2. offic. construens verbum prohibere cum ablatiuo significante passionem, contra quam solet plerunq; fieri: cum dicimus. Prohibitus accessu, colloquio, amore, id est, ne accederem, ne colloquerer, ne amarem. Hic vero injuria significat eam quæ accipitur, non quæ infertur: & est sensus vt caueret, ne afficerentur injuria tenuiores: quod & nostræ Leges subinde præcipiunt. Vide §. fin. Lnec quicquam est ff. de offic. proconf. cum simill. Spieg.

PROHIBET vti frui, qui vi deiicit vtentem & fruentem, aut non admisit eum, cum ex fundo exisset non vsufruct. deferendi causa l. 3. §. vti frui, ff. de vi & vi arm. Ædificare prohibet, qui eam materiam, quæ ædificationi necessaria sit, conuehi: quiq; operi necessarios venire prohibet, l. 1. §. pen. ff. de mort. infer. Prohibetur possidere & qui in solo ædificare prohibetur l. penult. §. 1. ff. de adquir. poss. Prohiberi quis intelligitur, quominus faciat, si quolibet actu prohibentis, id est, vel dicentis se prohibere, vel manum opponentis, lapillúmve jactantis, prohibendi gratia id faciat leg. 19. §. 1. ff. quod vi aut clam. Prohibitoria interdicta sunt, quibus Prætor vetat aliquid fieri l. 1. §. interdictum, & l. 2. ff. de interdict. §. prohibitoria, Instit. eod. tit. Briss.

PROHIBITVM vna via, altera admitti non debet ne legi fraus fiat. Gœdd. ad l. 138. n. 1. de verb. sign.

PROHIBITVS muneribus dicitur is, cui muneribus interdictum est l. 7. §. vlt. ff. de interdict.

PROIECTVM & protectum, partes sunt domus propensiores, vnde nobis aspectus patet in vicos & plateas, à proiiciendo & protegendo dictæ. Nam protegere, est tectum proiicere: quod fit quando tigna extra columnas seu parietes extenduntur, vt mœniana vel podia pensilia faciamus: quo genere structuræ ædificia in superioribus partibus ampliora reddi solent. Hujus rei inuentor Mœnianus traditur à quo mœniana, omnes ædificiorum projecturæ generaliter dicuntur, l. seruitutes, §. 1. ff. de seruit. vrba. præd. Old.

PROIECTVM Nonius Marcellus interpretatur longe jactum & extensum: vt apud Virgil. Projectaque saxa Pachyni Radimus. Et Cic. libr. 2. de Repub. Iustitia foras spectat & proiecta tota est atque eminet.

PROIECTVRAS dici, Vitruu. tradit prominentias, & quasi supercilia parietum, quæ ascendris Stillicidiis inuenta sunt. Fabri nostrates Lamiotos & intabulamenta appellant. Quare & Cajus inter vrbanas seruitutes recenset istas, immitteudi tigna in parietem vicini, & deinde proiiciendi protegendive. Protegendi & proiiciendi seruitutem pro eadem posuit, quia disiunctim ista posuit, quasi dixerit: Seruitus immittendi tigni vrbana est & ea denique quæ seu proiiciendi seu protegendi appellatur, &c. Hoc ex Cuiac. lib. 4. c. 9. n. 4. Vid. & Corras. in rub. de seru.

PROIICIENDI seruitus jus est, extra tectum mœniana proiiciendi, & vt Theod. in §. æque, Inst. de actionibus interpretatur, διαφορὰ ὑπερκειμένου ἐξέχοντος τοῦ μὴ ἐρείδοντος. l. 1. & l. 2. ff. de ser. vrban. Lpen. ff. si mensor fal. mod. Itaque Lexicon Latinograecum projecta tecta, interpretatur αἱ ἔκτοσθεν πάντοθεν ἐξέχοντα ἱστία. Inter projectum vero & Immissum hoc interesse Labeo recte dicebat, quod Projectum esset id, quod ita protenderetur, vt nusquam quiesceret qualia, mœniana & suggrundæ essent: Immissum autem quod ita fieret, vt aliquo loco requiesceret, veluti cum tigna aut trabes immittuntur, leg. 242. §. 1. ff. de verb. sign. & ideo Proiicere & Immittere separantur in leg. 5. §. meminisse, ff. de nou. op. nun. Sic proiectum tignorum intellige in l. vlt. §. vlt. ff. de seruit. vrb. & Projectum tectum apud Cic. Topic. & projecta in l. 80. ff. de cont. empt. l. vltim. §. pen. ff. quod vi aut clam, leg. 3. §. item videamus & §. Labeo, ff. vti possid. Briss. & Connan. lib. 4. cap. 9. n. 1. Corrasius Miscell. lib. 3. c. 25. Gœdd. ad d. l. 242. §. 1. ff. de verb. sign. Goth. ad l. 2. ff. de seruit. prad. vrban.

PROINDE pro perinde l. 19. & l. 29. ff. de leg. Corn. de falsi.

PROLATIS, id est, productis testibus l. 6. ff. de quæst.

PROLETARIVS in duodecim tabulis pro inope & nullis facultatibus prædito. Assiduo, inquit lex, vindex assiduus esto: proletario ciui quiuis volet, vindex esto, nam qui in plebe Rom. tenuissimi pauperrimíque erant, neque amplius quam mille quingentum æris in censum deferebant, Proletarij appellati sunt, qui vero nullo aut perquam paruo ære censebantur. Capite censi vocabantur. Gell. libr. 16. cap. 10. qui etiam Proletarios dictos scribit à munere officióque prolis edendæ, quod cum re familiari parua minus possent Remp. iuuare, sobolis tamen gignendæ copia ciuitatem frequentarent. Hotom. Decebantur autem capite censi, qui nullo aut perquam paruo censebantur ære, proletarij à munere officióque prolis edendæ appellati sunt, quod cum re familiari parua minus possent Rempub. iuuare, sobolis tamen gignendæ copia ciuitatem frequentarent: Eoque sensu proletarium & capite censum accepisse visus est etiam Arnobius aduersus gentes libr. 2. prout annotauit Ræuard. ad ll. 12. Tab. c. 9. de vindiciis. Adde Fr. Balduin. in l. 12. Tab. c. 44. & Gœdd. ad l. quos nos 234. §. 1. nu. 2. ff. de verb. sign.

PROLITÆ ætatis homines, l. 5. §. quibus dam. Dig. de jur. immu.

PROLYTÆ, προλύται dicebantur, qui quatuor annorum spacio in legum studiis decurso, quintum & postremum adiiciebant. Imperator in præfat. ad Anteces. §. 6. Quibus, inquit, si bene esse imbuerint, & in quinti anni, quo prolytæ nuncupantur, metas constitutionum, &c. Hesychius προλύτους interpretatur, παρὰ μέρος, ἐξ ἀναπαύσεως, vt ij sint, qui ab illa præscripta & præfinita studiorum lege sunt soluti, & tanquam emeritis stipendiis honestam à magistrorum scholis missionem impetrarunt, vnde hodie quoque Licentia appellantur. Vide Lytæ. Hotom.

PROMAGISTER. Solet etiam, inquit Ræuardus, Libellorum magister Principibus adesse, isque ex Iurisperitorum numero lumebatur, & Promagister dicebatur, qui principis præscripto diem & Consulem adiiciebat: quemadmodum ex antiquissima libelli cuiusdam formula constat, qua corporum fictili sarcophago ad tempus commendandorum principalis auctoritas postulatur. Hæc enim formulæ illius solennia verba: Sepulchrum fieri placet. Verba rescripti sunt. Quibus statim adiungitur hæc clausula subscriptionis, Iubentius Celsus Promagistet subscripsi 3. de Noh. Nou. Antio Pollione & Opiliano Coss. Erat & illud quoque solenne, ac Principibus familiare, vt libellum subscriptum signarent annulo, signatúmque restitui iuberent iis, qui illos porrexerant. Quo pertinet quod ait Suetonius in diplomatibus libelliísque & Epistolis signandis Augustum initio Sphinge vsum esse. Et hæc quidem libellorum supplicium antiqua ratio apud Prætores etiam & prouinciarum Præsides olim in vsu fuit, cap. 15. de in ius voc. Ræuard. l. omnia quæcunque ff. de reg. jur.

PROMATERTERA proauiæ soror, l. 1. de grad. & adfin. Oldend.

PROMERCALES vestes, peculiariter illæ sunt quæ in vsu fuerunt: veneúntque post primam gratiam coloris attritu deperditam. Spieg.

PROMERCALIA dicuntur, quæ vt diuendantur pluris, fuerunt empta Paul. Quod si res, ait, in quibus impensæ factæ sunt, fuerint promercales: tales impensæ non voluptariæ, sed vtiles sunt, l. quod si ff. de impens. in rebus dot. Nebriss. Sane hoc vocabulum dictio vniuersalis non est: sed illa tantum Baptist. Pio teste Promercalia nuncupantur, quæ reseruatis his quæ ad vsum annuum & proprium pertinent, tanquam superantia, ex mobilibus paterfamilias vendit. Lege c. 94. Annot. poster. Astipulantur Rhodig. in fin. c. 10. lib. 28. vbi ait, Promercale in venalium ratione dici, quod extra domesticum vsum redundans, venui proponitur. Spieg. adde Forc. in suo penu. jur. ciuil. c. 1.

PROMERCII causa haberi dicuntur, quæ in hoc habentur, vt veneant, l. 3. §. item is cujus, ff. ad l. Cor. de sicar. l. 41. §. sed si quis, ff. de leg. 1. l. 2. ff. de vi publ. vnde Promercales res dicuntur, quæ vt diuendantur pluris fuerunt emptæ, vel quas præter vsus suos paterfam. habet venales in l. 4. §. item si quis, ff. de penul. leg. l. 10. ff. de impen. in res dot. & apud Sueto. in Iul. oc. 54. Briss.

PROMERCIVM dicitur ea ratione, qua commercium, est q; mercimonium, quodcunque vendendi causa seponitur. Paulus l. 4. §. 1. de pen. leg. Si quis solitus fructus suos vendere, penum legauerit: non omnia quæ & promercij causa habuit legasse videtur. Vlp. l. 41. §. 4. ff. de lega. & fid. Eos, qui Reipub. ad opus Promiserint, posse detrahere, & ad id opus vti: quia hi quoque non promercij causa id haberent. Hotom.

PROMISCVÆ conditiones, & non promiscuæ, vide Conditio.

PROMISSIO deserta, apud Vlp. in l. sed & si quis §. quæsitum, si quis caut. Videtur, ait Alciat. nouus loquendi modus, vt deserta promissio dicatur: quia non obseruatur, cum l. seq. Corrempta rectius appelletur: quare forte legendum Diserta, & pro expressa & speciali intelligendum. Spieg. Cæterum in hac interpretatione Alciatum lapsum esse recte ostendit Corras. Miscell. lib. 1. c. 19. Si enim pœna desertionis legitur in l. si duo, 2. ff. si quis caut. & nihil purius magisque proprium pro contempta, violata, & derelicta promissione dici potuit quam deserta promis-

Digitized by Google

promissio sicuti & desertum vadimonium Latini probatissimique authores dixerunt. Corras.d.loc.

PROMISSIO stipulatio etiam est l.1. C de usur. annotat Alciat. de verb. sign. Spieg.

PROMISSIONIS significatio, tam tacitam quam expressam responsionem complectens, l.sciendum 19. ff.de ædil.edict.l.delegare, ff.de nou.l.nutu. ff.de leg.3 l.gerit, l.pro hærede, ff.de acqui.her. l.2. l.4. ff.de pactis, latior est, quam vt ad solam stipulationem referatur. Significat, n.tam pactum, pollicitationem & quamlibet aliam conuentionem, quã stipulationẽ, d.l. sciendum, §.1.& seqq.l.3.ff.de pollicit. l.2.3.l fi.ff.de aleat.l.25. 33.57. l.40.§.pater qui, ff.de pact. l.lecta ff.reb.cred. l.1.de jur. dot. leg.1.§.eum qui, de const.pec. l.Tria, §.pen.de verb.oblig. Vnde promittendi rei dicuntur omnes qui aliqua conuentione sunt simul obligati, vt videre est tot.tit. ff. Inst. & Cod.de duobus reis. Ideoq, promissionis verbũ, modo de pacto, modo de alio aliquo contractu, modo etiam de sola stipulatione, pro re subiecta interpretandum est, l.si mandato, §.fi.ff.de mandat.d.l.1.§.eum, qui de const.pec.d. l.37.de pact. Nam quod in l.sciendum, ff.de verb.obl. §.si scriptum. Inst.de inut.stip.constitutum est: Si scriptum in instrumento fuerit, promisisse aliquem perinde haberi, atque si interrogatione præcedente responsum sit. Hoc, quod ad iuris præsumptionem, ex eo procedit fundamento quod dubia non apparente voluntate pro re subiecta verba sint in potiore significatu accipienda: cujus tamen probatio contraria iure permittitur, vt in §.item verborum. Inst.de inut.stip.d.l.Titia §.pen.l.1.l.optimam, C.de contr.stip. l.iurisgentium, 7.§. quod fere, cum ibi not. ff.de pactis videre est. Gœdd.in com.ad l.sponsio 7.ff.5.20.21.ff.de ver.sig.

PROMISSIO de contrahendo non est contractus ille qui promittitur, sed ab eo diuersus, ita, vt contractu promisso imo obligatio promissionis de contrahendo, seu solutione eius, quod debetur, facta extinguatur Bart.ad l.singularia 15. ff.si cert.pet.

PROMISSIO impossibilis censetur illa, quæ anteriorem ita sequitur & excedit, vt huic propter illam satisfieri non possit, l. 125. de verb.signif. Sicut enim dignitatis & honestatis rationi conuenit, fidem non falli, sed quod promissum est modis omnibus præstari, l.1. de pact. l.1.de const.pec.ita quoque eadem fidei obseruatio postulat, vt ita fiat postrema promissio, ne promissor desinat par esse priori: alioqui ex ea nihil commode atq; honeste præstare potest, Gœd.ad l.nepos 125.n. ff.de ver.si.

PROMISSIO de vendendo differt à venditione ipsa: illa futurum respicit, hæc præsens. Illa ex ejus duntaxat parte qui promisit, non eius qui vendi sibi stipulatus est, obligat: hæc vltro citróque est obligatoria. Illa sine definitione certi pretij valet, hæc non nisi precium definiatur: ex illa datur actio ex stipulatu, ex hac actio empti & venditi, Vult.in comm.ad tit.Inst. de consens & oblig.in prin.nu.12.

PROMISSOR appellatur qui stipulati spopondit, l.stipulatus §.1.

PROMISSOR interdum dicitur stipulator. Debitor enim siue promissor non minus contrahit, quam creditor, vt sicuti vtrique contractus est communis, ita etiam vtrique sit appellatio à contractu illo desumpta. Vult.l.3.in prin.tit.16.nu.22. in comment. Instit.

PROMISSORES plures quam vnum habere consultius est, quoniam si vnus ex illis soluendo non sit, tum tenetur alter & in solidum conueniri potest. Vult.li.3.tit.17.in princ.nu.4.

PROMITTERE ponitur pro repromittere in l.8. §. quod si nunciauero ff.de oper. nou.nunc.

PROMITTERE & pollicitari quomodo differant, vide Pollicitatio & pacta vt differant, &c.

PROMITTERE facere securum ad sensum prudentis, quid significet hæc formula not in l.si mandato Tirij, §.fi ff.manda.Old.

PROMITTERE, rem habere licere, & promittere non mouere, vel facere controuersiam, paria sunt. per l.stipulatio ista, in princ. & §.si quis forte, ff.de verb.oblig. Obseruandum, quod verbum promissi redactum in instrumentum intelligitur per stipulationem, & non per nudam conuentionem, l.sciendum, ff.de verb.Spieg.

PROMNESTRIA. Vide infr.Proxenetria.

PROMPTVARIVM, cella est in quam reponuntur edulia, quæ ad vsus cottidianos comparata sunt. In hoc à Penario distans, in quod quæ longioris vsus sunt conduntur. Paul. de penu. leg. 1.nam quod. Si cui quæ in promptuario sunt, legata sunt. Hinc Promus, dispensator. Nebr. Prat.

PROMVLGARE est quasi prouulgare, publicare: hinc promulgatæ legis dicuntur, cum in vulgus editæ sunt, in proœmio Inst. versic. omnes vero populi. Io. Bello, Etym. & Aldobran. ibid. Sic Liuius lib.1. belli Maced. Isque rogationem promulgauit, vellent iuberent, &c. Et Cic ad Qu.Frat. Cato legem promulgauit de imperio Lentuli abrogando, Modest. in l.scite §. aliud ff.de excus.tut.

PROMVLGATAE leges recte olim in ærarium agebantur ac diligenter custodiebantur. Primum, ne pariter exemplar: deinde ne quis forte fraudem corrumpendo admittere posset. Quæratione moti. Romani leges 12. Tab. in æs incisas, reposuerunt in Ærarium: vt Tranq.scribit in vita Iulij. Hinc sumitur mos in Ciuitatibus, nec certe repudiandus, quod statuta sua in publicam custodiam reponant. Veruntamen meminisse oportet: ne custodiantur solum Leges, sed vt obseruentur etiam. Ipsa literarum monumenta recludi debent in Ærarium: At obseruatio palam circumferri debet per totam Rempublicam. Oldendorp. Prat.

PROMVLSIDARIA vasa dicuntur Vlpiano, in quibus promulsis, id est, condimentum ex mulso confectum ponitur, l.19. §. sed cui vasa 10. ff.de aur.arg. Et ideo, inquit, scutellas & promulsidaria contineri, Hot. Turneb.28. obs.23. & Gothofredus ad jam d.§.sed cui vasa.

PROMVLSIDE autem Grammatici notati potionem annotant conuiuis loco mulsi ad excitandam cibi auiditatem exhiberi solitam: quo sensu apud Cic. lib. epist.9. accipi videtur, licet alia significatione acceperit Tertull. in lib.de pallio, vt obseruauit Adrianus Iunius lib.5. animad. c.10.

PROMVTVVM προῖξα prærogata pecunia, siue prænumerata Gallis *auances* l.40. §.3. ff.de statulibe. leg. ex conducto 15.§. item cum quidam 6.licet ibid. Dd. varient, ff.locat male apud C.Harmenop. προῖξα Th.Hermopolites ad l.vni.C.de sent. quæ pro eo, quod interest ἡ τὸ προῖξα τὸ μιθῶμα τὸ τοῦτον χρόνον πωλεῖσθαι. Prat. Adde Cujac. ad l.vlt. de frumento vrbis Constant. C.lib.11. Est autem promutuum quasi contractus, id est, quasi mutui datio, vt ait l.4. §.is quoque, ff.de obl.& act. Idem Cujac.obseru. lib.8. c.34. & Goth. ad d.§.item cum quidam, & ad l.1.C.de condict.indebit.

PRONEPOS, est filius nepotis. Proneptis, filia neptis.

PRONIOR esse debet prætor, l.7. §.si pater, ff.de rebus eorum.

PRONVBA, quæ nuptiis celebrandis præest ex parte vxoris sicut Auspex, ex parte viri, vid.Goth.ad rub.C.de sponsalib.

PRONVBVS annulus dicitur quo sponsæ digitum vir oppignerare consueuit, Spieg. Prat.& Goth.ad rub. C.si rector.prouin. vel ad eum pert.

PRONVNTIARE palam & aperte exprimere est, l.11.§.qui autem ff.de act.empt. l.31. §.1. ff.de ædil. edict. l.69. §.1. ff.de euict. leg.15. §.1. ff.de statu lib. quibus in locis venditores conditionem rei, quam vendant, pronunciare dicuntur. Eodem in significatio Latini auctores pronuntiandi verba vtuntur pro palam aliquid pollicitum & promissum significantes. Sic pronunciare nummos apud Suet. in Iulio cap.19. & pronunciare epulum apud eundem in eiusdem vita, cap.25. Et pronuntiare donatiuum militibus in Galba, c.16. Et pronuntiare tesseras in Domitia. c.4.ad fi. Et pronunciare præmia militibus, apud Liuium lib.2. ex Briss.

PRONVNTIARE proprie dicimur, quod viua voce & memoriter proferimus sicut recitare, quod ex scripto. Prat.

PRONVNTIARE præterea sententiam ferre significat l.59.§.1. l. 60.ff.de re jud. l.37. ff.de auro arg. Inde pronunciatus hæres, patronus, filius, libertus, seruus dicitur, qui talis judicatus: & per sententiam declaratus est l.9.§.1. ff.de in ius voc.l.8. ff.de his quæ vt indign.leg.8. C.de sent.& interlocut.l.11.ff.de adm. tut. l.29. in fin. ff.de liber.cau.Briss. Prat.

PRONVNTIARE etiam in scena actores dicuntur, l.1. ff.de his, qui notan.infam. Plin. libr.7.c.48. Luceia mima centum annis in scena pronunciauit. Suet.in Calig. c.54. Vt ne publicis quidem spectaculis temperaret, quominus & tragœdo pronuncianti contineret, ex Briss. Prat.

PRONVNTIARE & statuere dicuntur ij, qui jus habent cognoscendi, l.215. ff.de verb.sign.

PRONVNTIARE, quod est in 12.tab. idem est quod lingua nuncupare id est, nominatim ac diserte proferre, Vlp.ex edicto in l.1. ff.de ædil.edict. Eademque omnia, quum ea mancipia venibunt, palam recte pronuntianto. Item, Ea omnia in venditione pronuncianto. Idem in l.31. eiusdem tit. Si venditor pronunciauerit, vel promiserit furem non esse, tenetur ex sua promissione, &c. Cic.lib.de offic.3. Itaque Cato ita pronunciauit, Quum in vendendo eam rem scisset, & non pronunciasset, emptori damnum præstari oportere, Schard. ex Horom.

PRONVNCIATVM, inquit Vlpianus, in l.49. vbi Gœdd.in comment.ff.de verb.sign. & statutum idem potest promiscue enim & pronuntiasse & statuisse solemus dicere eos, qui ius habent cognoscendi, Hot. Prat.

PRONVNCIATVM, Dialecticis est plena atque perfecta verborum sententia, vt Annibal Pœnus fuit, Scipio Numantiam deleuit. Oratio verum aut falsum plene significans, est pronunciatum, quod Græci ἀξίωμα dicunt, &c. Brech.in l.pronunciatum, ff.de verb. & rer.sign.

PRONVRVS, Nurus appellatione, inquit Connanus lib.8.capit.5. n.7. non tantum filii vxor: sed & nepotis, & pronepotis continetur, licet quidam has Pronurus appellent.

PROPAGARI, extendi, l præses, C.de seruit. Prat.

PROPAGARI arbitria, hoc est, in alios transferri, prohibetur rectissime l.non distinguemus, ff.de recept. arbitr. Adi Old. in Copia. Spieg.

PROPATRVVS, frater est proui, sicut Abpatrum: frater abaui.

Digitized by Google

PROPE, est genus loquendi pudorem affirmantis, & modestiam significans, & licet dubitationis speciem habeat, affirmat tamen & definit Papin. l. 15. §. 9. ff. de solut. Si creditor à debitore petens culpa sua causa ceciderit, prope est vt actione mandati nihil à mandato consequi possit. Idem l. 41. ff. de mor. cau. don. Et quod ab alio nomine ipsius eo præsente datur, prope est vt ab ipso datum intelligatur, Attius l. 5. §. 6. ff. de re milit. Si bonus miles antea æstimatus fuit, prope est vt affirmationi ejus credatur. Idem, prope affirmarem ei credi oportere, Hot. Sæpe etiam ad modicum tempus refertur, vt circa & circiter, l. 2. §. exactis, ff. de orig. jur. l. 2. §. fin. ff. de lib. exhib. §. si vero intra. vbi Bartol. notat de mona. coll. 1. Quin & à Justiniano dictio prope ad semestre tempus limitari videtur, l. properandum §. & si quidem, C. de jud. Corras. Miscell. lib. 6. c. 23. n. 6.

PROPE, pro quasi, fere in ll. per Alberic. indicatis.

PROPE furtum, est inficiatio, l. inficiando, ff. de furt.

PROPE an denotet temporis interuallum, & quantum, ponit N. Neapolit. in l. non tantum, ff. de excus. tut. Prat.

PROPE dicitur locus, qui militari distat, l. suus quoque, §. puto ff. de hered. instit.

PROPE finem triennij, qui intelligendum, not. l. properandum §. & hæc quidem, C. de jud. Prat.

PROPENSVM significat quod dicimus Valde inclinatum l. 2. §. si simul, ff. ad l. Iul. de adult. §. consequens est, Inst. de suspect. tut. & ibi Aldobr.

Προπετῶς, l. 13. ff. de jureiur. hoc est, inconsulto calore. Sunt qui interpretentur perperam, Briss. Prat.

PROPINQVI, id est affinis nomine qui veniant, docet Bart. in l. fi. C. de verb. sign. Spieg.

PROPINQVI fines, & antiqui, C. fin. regun. l. 1. Alber. Spieg.

PROPIOR sobrino, propior sobrina sunt, inquit Cajus, patrui magni, amitæ magnæ, auunculi magni, materteræ magnæ filius, filia l. 1. ff. de grad. & adfin. hoc est, infert Vlp. patris eius cuius de cognatione quæritur, consobrinus consobrina, siue frater patruelis, Hot. Item Connan. lib. 8. c. 5. n. 1.

PROPIVS verbo ICti vtuntur pro magis est, l. 140. de verb. oblig. l. 18. de in rem vers. l. 31. l. 38. ff. de act. empt. l. 58. in fin. de hæred. instit. l. 67. de jur. dot. l. pen. §. conductores, ff. de jur. immun. l. 124. ff. de leg. 1. l. 1. §. denique quod vi aut clam, l. 29. ff. de vsucap. l. 5. ff. de precar. l. 125. ff. de verb. sign. Briss.

PROPIVS sobrinis Paul. l. 10. 6. 9. ff. de gradib. personæ, quas enumerauimus à patrui magni filio, ei de cuius cognatione quæritur, propius sobrinis vocantur: nam, vt Massurius ait, quem quis appellat propiorem sobrino, qui est patris matrisve consobrinus aut consobrina ab eo, consobrini consobrinæve, filius filia nominatur. Et paulo post, His omnib. quod à patrui nepote proposuimus, is de cuius cognatione quæritur, propius sobrino est: nam patris vel matris eorum consobrinus est.

PROPIVS sobrino mihi est consobrini mei filius, & consobrinæ meæ filia, & patris mei consobrinus & matris meæ consobrinus, Festus, Hot. Prat.

PROPIVS tempus & longius opponuntur, l. 17. ff. de pact. dot. Br.

Προπηλακίζειν apud Demosthenem in l. 16. §. 4. ff. de pœn. affici contumelia, ταῦτα κινεῖ, ταῦτα ὀξύτερον αἰσθέσθαι ἀναγκάζει τοὺς προπηλακιζομένους. Hæc mouent, inquit, hæc de statu mentis homines deiiciunt, contumeliæ non assuetos, Hot. Prat.

PROPOLA prima correpta, προπώλης Græcis est, ait Pollux, idem qui infra proxeneta, venditionisque conciliator, Senecæ Parasitus dictus. Alias propola, prima producta, dicitur is, qui primus merces vendit, quas in portu primus anticipat, &, vt Persius ait, primus tollit piper à sitiente camelo, vt prior vendat: quod manifesto innuit Lucilius:

Sicut cum ficus primus propola recentes
Attulit & pretio ingenti dat primitus paucos.

Hinc apud Cic. in Pison. vinum de propola & de culpa: vbi tamen Turneb. l. aduer. 1. propala legi vult propalam exponens qui merces propalam, velut ante palum, aut de palo pendentes habet & vendit. Prius magis probatur, Ios. Scalig. in suis annot. in calicem Vergil. & veteres glossæ videntur assentiri, qui propulam exponunt πωλίς, corrupte enim legitur πωλὶς. Prat.

PROPONERE stipulationes dicitur prætor eas, quæ ex ipsius iurisdictione veniunt, l. 52. de verb. oblig. Spieg.

PROPONERE edicto fraudem, i. aperire ac manifestum facere,

PROPONERE Actoris est: Opponere Rei, text. fing. in l. 1. C. de jurisdict. Spieg.

PROPONI dicebantur, quæ vt ciuium oculis paterent: in publico proponebantur. Inde, Actiones proponi dicuntur, quoniam in albo scriptas & in edicto prætor in publicum edebat, vt ex l. 1. Cod. de interdict. & §. namque, in fi. Inst. de actio. patet. Ita edicta proponi dicebantur, plurimis in libris nostris locis.

PROPONI etiam à Iurisconsultis dicuntur, quæ à consultoribus referuntur consilij accipiendi gratia, vt in responsis Scæuolæ sæpe, secundum ea, quæ proponerentur, Briss.

PROPONI etiam dicebantur, quæ Imperatoribus prudentibusve in facti specie enarrabantur, prout ex facto acciderant, Brissonius.

PROPORTIO Geometrica, cuius summus in iure ciuili vsus est, ita describi potest, vt sit variarum quantitatum inter se comparatio: quæ, vt Aristot. lib. Ethic. 5. scribit, minimum in quatuor posita est: veluti Ponatur in a Gemma pretiosissima: in b si lex. tunc ducatur altera linea: & in c. ponantur mille aurei: in d obulus. post sumatur illa ratio, vt est a ad b, sic c ad d. necessario a est ad c, sicut b. ad d. postremo vt est totum ad totum, ita pars totius altera, ad alteram alterius, veluti vt est a c ad b d, ita & a ad b, & c ad d. Plura vide apud Hot. in comm. ad l. si ita scriptum 13. ff. de lib. & posthum.

PROPOSITVM dicitur quod mente statutum est, vide Gloss. in l. respiciendum, §. pen. ff. de pignorib.

PROPOSITVM, id est, proscripum habere, l. 1. de institor. act. & l. eum cui plures, §. locator, ff. loca. quod tamen ibi non animaduerterunt interpretes. Briss.

PROPRÆTORES & proconsules quinam fuerint, sic exponit. Hot. in Verrin. comment. Cum antiquitus auctis Imperij finibus Prætores crearentur, qui in prouincias summo cum imperio mitterentur (de quibus apud Liuium frequens est mentio) institutum tandem fuit, vt qui Romæ cõsulatum aut Præturam gessissent, ij anno insequenti in prouincias eodem cum summo Imperio mitterentur, quæ idcirco consulares, & prætoriæ vocarentur: quarum illæ biennium obtinebantur, hæ annum vnum, vt testis est Cic. 1. Philip. Qui vero ex Consulatu prouinciam obtinebant. Proconsules siue Proconsule, qui ex Prætura Proprætores siue Proprætore dicebantur. De proconsulibus quidem nemini dubium id esse arbitramur: De proprætoribus vero, quoniam dubitare nonnullos animaduertimus, testimoniis confirmandum videtur. Cic. lib. de Diuin. 2. Bellicam rem administrari majores nostri nisi auspicato noluerunt. Quam multi sunt anni, cum bella à proprætoribus & proconsulib. administrantur, qui auspicia non habent? Quis igitur Gabinius, qui ex Consulatu Syriam obtinuit proconsul? quis Verres, qui ex prætura Siciliam proprætor dici posset, dubitatorum neminem existimamus. At enim prætor hic perpetuo nominatur. Ita est, sed aut præturam magistratum esse annuum negemus, aut per abusionem id dici fateamur necesse est. Repugnat enim, Præturam Verris esse annuã, & Verrem prætorio imperio, tum Romæ, tum in Sicilia, quadriennium præfuisse. Ac ne cui mirum videatur verbum Prætoris pro Proprætoris vsurpari, locum ex Verrin. 4. subscribemus, in quo & Consul pro proconsule, & prætor pro proprætore perspicuè vsurpatur. Cum id quod omnes intelligebant, diceret Heraclius, legem esse Rupiliam, quam Prætor Rupilius ex SC. decem legatorum sententia dedisset, hoc omnes semper in Sicilia consules prætoresque seruasse, &c. Sententiã nostram nunc ita perspicue confirmabimus, vt quod amplius dubitetur, nihil futurum sit. Cælius ad Ciceronem scribens lib. Epist. 8. sic ait. Idémque senatui placere in Ciciliam prouinciam inque 8 reliquas prouincias, quas prætorij pro prætore obtinerent eos qui prætores fuerunt, neque in prouincia cum imperio fuerunt, quos eorum ex SCto cum imperio in prouincias pro prætore mitti oporteret, eos sortito in prouincias mitti placere, &c. Videmus, opinor, aperte nunc, eos ipsos qui prætorij erant, prætorio imperio in prouincias mitti moris fuisse, in quo tamen illud intelligendum est, tametsi more id, institutóque fieret, vt qui ex prætura, consulatúve exirent, in prouincias proprætorio proconsulariue imperio mitterentur, eóque hi magistratus essent ordinarij, nonnunquam tamen extra ordinem, tum proprætores, tum proconsules, mitti consueuisse, quorum imperium extraordinarium appellatur, veluti in his duobus, de quibus modo commemoratum est, Cn. Pompejo & Lucio Gellio: quorum vterque cum Consul antea fuisset nunquam, pro consule tamen in prouinciam est missus. Nam de Pompeio quidem aperte id Cic. 2. Philipp. testatur, quod eodem modo intelligendum est in iis, qui cum consules quidem fuissent, non tamen statim ex consulatu in prouinciam proficiscebantur: sicut Ciceroni vsuuenit, qui quia nouem post consulatum annis in Ciliciam proconsul profectus est, propterea extraordinarium suum imperium appellat in Epist. 9. lib. ad Attic. 5. Faciam, inquit, vt summa modestia & summa abstinentia munus hoc extraordinarium traducamus. Atque hæc quidem de Proconsulum Imperio extraordinario: A quo Proprætorum Imperium extraordinarium nihil omnino differt, hinc intelligi potest, quod Cic. Philipp. 2. imperium à Senatu in suam sententiam Cajo Cæsari adolescenti, neque vllo vnquam magistratu functo, delatum, vt proprætor esset, extraordinarium appellat. At enim ait, C. Cæsari adolescenti imperium extraordinarium mea sententia dedi. Significat autem SCtum quod in orat. 5. perscriptum est. Eiusdem modi fuit Cnei Pisonis imperium, de quo Sallustius in coniuratione Catilinæ sic scribit: Postea Piso in citeriorem Hispaniam Quæstor pro prætore missus est, adnitente Crasso. Non igitur aut Proconsulum aut proprætorum perpetuo extraordinarium imperium fuit, quemadmodum placere quibusdam video: sed tum demum, cum in prouinciam aut ante consulatum,

Digitized by Google

tum, Præturamve, aut non ſtatim ex conſulatu, Præturave, cum imperio mitterentur. Hæc cum ita ſe habeant, illud tamen minimè ſilentio prætermittendum videtur: quoniam prætoris vocabulo veteres pro eo, qui exercitui præeſſet vtebantur, (quemadmodum ex Aſconio notum eſt) eos qui duces exercitus vicarij relicti eſſent (quos locum tenentes generales vulgo nominamus) Proprætores etiam appellari conſueuiſſe: quod vel ex eo intelligi licebit, quia Salluſtius in bello Iugurthino ſcribit, Albinum conſulem ad comitia profectum, Aulum fratrem in caſtris pro prætore reliquiſſe quem paucis poſt verſibus legatum appellat, & in eodem Caium Marium in expeditionem profectum, Lucium Syllam Quæſtorem ſuum in caſtris pro prætore reliquiſſe. Valerius autem Maximus lib. 1. c. de diſciplina militari: Lucius, inquit, Marius, Tribunus militum, cum reliquias duorum exercituum Publij & Cnei Scipionum, quos arma Punica in Hiſpania abſumpſerant, diſperſas mira virtute collegiſſet, earumq; ſuffragiis dux eſſet creatus, ſenatui de rebus actis à ſe ſcribens, in hunc modum orſus eſt. L. Marius proprætor, cuius honoris vſurpatione vti eum patribus conſcriptis non placuit, quia duces à populo non à militibus ſolerent creari. Hæc Valerius. De proconſulum autem & de Proprætorum ordinatio impetio lubet Appiani verba ex libro Syriaco ſubſcribere, ἡγεμόνας inquit, τοὺς τῶν στρατοπέδων, ὃς αὐτοκράτορας ἐκάλουν καὶ ἀνθύπατους δυοῖν μοίραιν ἢ δώδεκα ἔφασαν, ὅσαπερ οἱ τῶν βασιλέων χιλίαρχοι, τὴν μὲν ἀξίωσιν ἔχοντες τοῖς ὑποταττομένοις, τὴν τιμὴν ἀδόξους, h.e. Imperatores cum exercitu miſerunt, quos ipſis ſex ſecurium magiſtratus (i.e. Proconſules aut Prætores) vocant. Nam cum vtuntur Conſules duodecim ſecuribus totidemque faſcibus, quemadmodum priſci reges: dimidium autem poteſtatis illorum magiſtratus iſti habeant, inſignium etiam partem dimidiam habent. Atque hæc quidem vſque ad Auguſti imper. m ita ſe quemadmodum diximus, habuerunt. Hic vero prouincias ita diuiſit, vt aliæ Cæſaris: aliæ populi dicerentur. Cæſaris, quæ validiores erant, & quas annuis (vt Suet. ſcribit) magiſtratuum imperiis regi nec facile, nec tutum erat. Has igitur ipſe ſuſcepit, in eaſque rectores mittere inſtituit viros (vt ait Strabo) tum conſulares tum prætorios, tum etiam equites quos & ille generali nomine δυνατοὺς, & Iuriſconſulti in Pandectis Præſides appellant. Populi autem qui prouinciis præerant, Proconſules, vt ait Suetonius, dicebantur. Vnde in Pandect. titulus eſt de officio Proconſulis: qui ad populi provinciarum ſolos rectores pertinet. Nam etſi populus in ſuas prouincias στρατηγοὺς ἢ ὑπάτους, vt Strabo appellat, id eſt, Prætores & Conſules [quibus nominibus abuſus eſt, pro Proprætores & Proconſules, vt continuo poſt demonſtrat] tamen vtroſque Proconſulum nomine appellari ſolitos, & Suetonius teſtatur, & ex Pandectar. libris facile intellectu eſt: cum ſcilicet extraordinarium eſſet eo tempore omnium in prouinciis imperium, eoque generali nomine [vt paulo ante moris fuiſſe oſtendimus] rectores omnes appellarentur. Nam vt in eiuſdem Imperatoris vita Suetonius ſcribit, Auguſtus autor ſenatui fuit vt magiſtratus depoſito genere ſtatim in prouincias mitterentur: & vt cura ærarij à quæſtoribus vrbanis ad Prætoris Prætoreſve tranſiret. Atque hæc quidem de primis temporibus dicta ſint. De poſtremi vero temporis ratione pauca hæc ex Dion. lib. 53. adſcribemus. Cæſar cum appetendi regni ſuſpicionem omnem à ſeſe remouere conſtituiſſet, decem ſibi annorum imperium in ſuas prouincias ſumpſit. Hoc enim temporis ſpacio pacatas illas redditurum ſe recepit. Simulque inueniliter exultans, hoc addidit, quod celerius ſedatæ & quietæ eſſe poſſent, eo ſe maturius illas depoſiturum. Atque eo primum tempore ſenatores & in ſuas & in Senatus prouincias cum imperio miſit: præter Ægyptum, quam ſolam equit. Romano, iis de cauſis, quas ſuperius expoſuimus, attribuit. Poſt deinde hæc conſtituit: vt eorum præfecturæ eſſent annuæ, ſorteque legerentur, niſi ſi quis vel propter liberorum multitudinem, vel propter vxorem ductam jus aliquod præcipuum ac ſingulare haberet. Vt ex SC. mitterentur, & neque gladiis accincti neque habitu militari eſſet: Vt proconſules dicerentur, non modo illi duo, qui conſulatu eſſent functi, ſed etiam cæteri viri prætorij, quive pro prætore mitterentur: vt tot lictores vtriuſque darentur, quot habere in vrbe legibus licebat, vt imperiis inſignia quam primum pomœrio egreſſi eſſent acciperent: eaque vſque dum ex prouincia decederent, perpetuo retinerent. Reliquos vero à ſe deligi, ſuoſque legatos, etſi conſulatum geſſiſſent, tamen Proprætores nominari voluit, duo namque hæc nomina valde floruerunt tum, cùm penes populum imperium eſſet. Is enim iam inde à primis temporibus. Prætoris nomen tanquam rei militari maximè conueniens, attribuit iis, quos delegiſſet, & Prætores eos appellauit: reliquos autem quaſi vocabulo ad pacem magis accommodato, è nomine Conſulum Proconſules appellauit. Hæc enim nomina Prætoris & conſulis Italia retinuit, qui vero extra Italiam erant, quaſi horum locum obtinerent, præfectos omnes appellauit. Effecit igitur vt quos ipſe deligeret, non Proprætores ſolum dicerentur, verum etiam & plures annos cum imperio eſſent & habitu militari vterentur, & gladium, animaduertendique in milites poteſtatem haberent. Si quidem nulli neque proconſuli neque proprætori, neque præfecto jus gladij geſtandi permittebatur, quin ſimul eadem animaduertendi in milites poteſtas legibus concederetur, neque vero ſenatoribus tantum, verum etiam equitibus Romanis, qui eam poteſtatem habent, ius illud permittitur. Atque hæc quidem ita ſe habent. Jam vero lictoribus ſex omnes vtuntur proprætores, & quicunque conſulares non ſunt: ex eoque lictorum numero nomen inuenerunt, vt ἑξαπελέκεις dicerētur. Imperii etiam inſignia, poſtquam in prouincias ſuas peruenerunt, vtiq; accipiunt: eaque vna cum imperio deponunt. Hoc eodem modo leges etiam jubent, ex Prætoriis & conſularibus viris præſides in Senatus Imperatoriſque prouincias mitti: quos Imperator, & quæ in loca volebat, & quo tempore volebat, mittere conſueuerat. Ita multi non modo Prætores, verum etiam conſules prouinciis præfuerunt, id quod hodieq; nonnunquam fieri conſueuit. Senatus autem & ſeorſim quidem conſularibus Africam atq; Aſiam conceſſit, & Prætoriis reliquas omnes diſtribuit. Omnibus autem æqualiter interdixit, ne quis quinquennio ante, quam magiſtratum in vrbe geſſiſſet prouincias ſortiretur. Sic temporis progreſſu: licet major eorum qui ſortiebantur, quam prouinciarum numerus eſſet, tamen ad imperium omnes proueniebant. Poſtea cum male nonnulli magiſtratus geſſiſſent, illæ quoque prouinciæ Imperatori adjectæ ſunt; ſic vt eas ipſe quodammodo diſtribueret: cum tot ſortiri juberet, quot eſſent prouinciæ. Alij autem imperatores etiam à ſe delectos in prouincias miſerunt iiſque annos complures imperium prorogarunt. Alij vero equitibus ſenatorum loco prouincias mandarunt; quo fere tempore hæc legibus conſtituta ſunt de ſenatoribus, qui jus necis in eos, qui imperio ſuo ſubjecti eſſent, haberent. Mittuntur enim enim etiam quibus jus illud non permittitur in eas prouincias, quæ populi & ſenatus eſſe dicuntur, & proquæſtores quos ſors dederit, & aſſeſſores eorum qui cum imperio ſunt. Hoc enim nomine rectè illos, ſi officium illorum ſpectemus, appellabimus: cum alij legatos etiam illos appelient. Sed de nomine ſuperius ſat dictum eſt. Hos igitur aſſeſſores ſibi quique deligunt, vnum quidem prætorij ex ſui aut inferioris ordinis hominibus: Tres vero conſulares, ex ejuſdem dignitatis viris, quos ipſe Imperator probauerit. Quanquam hæc ratio innouata eſt. Sed quia breui interiit, ſatis erit ſuo loco indicare. De prouinciis igitur populi hæc ita ſe habent. Mittuntur vero & in alias prouincias, quæ Imperatoris dicuntur, ab eo ipſo præſides pluribus legionibus inſtructi: plurimum ex prætoriis, interdum ex iis, qui quæſturam aut alium magiſtratum intermedium geſſerunt. Hæc Prat. ex Dione.

PROPRIA commoda dicuntur non tantum ſua, ſed & ſuorum puta vxoris & liberorum. Gothofr. ad l. 3. C. de loca.

PROPRIA cauſa & aliena opponuntur in leg. 1. §. in propria, ff. quando appell. ſit.

PROPRIA cauſa quæ ſit, quæri ſolet in tempore appellationum, quod in propria cauſa anguſtius & breuius, in aliena laxius datur. Et placuit propriam eſſe cauſam, cuius emolumentum vel damnum ad aliquem ſub nomine pertinet, l. 1. §. in propria ff. quando app. ſit. Itaque ſi procurator quis in rem ſuam datus ſit, eius propria cauſa dicetur. Sed & quicunque ſua intereſſe dicit, propriam cauſam defendere intelligitur l. 2. §. 1. & §. vlt. ff. quando appellat. ſit. Briſſ.

PROPRIA res quæ ſit, exponit gloſſa in l. fœnerator, ff. de nautico fœnore. Spieg.

PROPRIA his dicitur procuratoris in rem ſuam dati, l. 25. §. vlt. ff. de procur.

PROPRIE, pro ſpecialiter in l. 2. in prin. ff. de vac. mun. l. 2. §. vlt. ff. de adm. rer. ad ciuit. Cic. lib. 5. epiſt. ad Attic. Cui depoſcenti mea mandata cætera vniuerſa mandauit. Illud proprie ne pateretur, quantum in ipſo eſſet prorogari nobis prouincias. Propriam etiam pro ſpeciali dixit Paul. in l. 21. in fin. ad municip. Briſſ. Prat.

PROPRIETARIVS proprietatis dominus in l. ſi proprietarius, ff. de dam. infect. & apud Vlp. de dolo. in l. eleganter, §. ſi ſeruum. Si ſeruum vſurarium, ait, proprietarius occiderit, Legis Aquiliæ actioni, & ad exhibendum id accedit, ſi poſſidens proprietarius occidit. Prat.

PROPRIETAS proprie eſt ius quo res ipſa perfecte mea eſt, non ratione iuris alicuius in re illa conſtituti, Vult. l. 2. tit. 4. §. 1. num. 3. in commen. Inſtit.

PROPRIETAS vocabulum eſt à Iuriſconſultis diſtinguendorū definiendorumq; dominiorum cauſa confictum, nam Dominij nomina ſolidum dominium fere intelligitur: id eſt, in quo vſusfructus ineſt, vnde vſusfructus, par dominij appellatur, l. 3. ff. de vſufru. quum igitur dominium vſufructu deminutum ſignificare vellent, Proprietatem dixerunt vt pater ex titulo de vſufruct. locis innumeris, in quibus vſusfructus proprietati opponitur. Itaque Neratius in l. 13. ff. de acquir. rer. dom. quum dominium diuiſſet, & illud quod vſusfruct. expers eſt,

Digitized by Google

significaret, continuo proprietatis nomine hoc interpretatus est. Si procurator rem mihi emerit ex mandato meo, eique sit tradita meo nomine, dominium mihi, id est proprietas acquiritur, etiam ignoranti, postea tamen quum suo more subtiliter omnia persequerentur, vti proprietatis vocabulo non contenti, proprietatem nudam dixerunt, quæ vsufructu deminuta est: plenam vero, quæ vsumfructum in se haberet. Papin. leg. 1. ff. quib. mod. vsusf. amitt. Si duobus sepasatim alternis annis vsusfructus relinquatur, continuis annis proprietas nuda est: quum si legatarium vnum substituas, cui alternis annis legatus sit vsusfructus, plena sit apud hæredem proprietas eo tempore, quo ius fruendi legatario non est: Hot. Prat.

PROPRIETAS & dominium quomodo differant, vide Duaren. lib. 1. disput. antiu. c. 17. Robert. sent. c. 18. Cujac. ad leg. 58. de verb. oblig. Vult. in comm. Inst. ad §. 1. num 3. de vsufr. & vide supra in verbo Dominium & proprietatem.

PROPRIETATEM Cujus appellatio id, quod est dominium directum in l. fin. de superfic. Habet namque Superficiarius & vsumfructum, & proprietatem, subaudi, ipsius dominij vtilis: Directum vero dominium non habet. Spieg. Prat. & Alberic. in hac dictione.

PROPRIETAS & vsusfructus, quia iura sunt incorporalia, partes fundi fictæ dicuntur. Nam si proprietatem & vsumfructum, vt iura incorporalia consideremus, vt l. 1. ff. de rer. diuis. fundum vero rem intellectu comprehensam, cui tanquam suo subiecto, naturali quadam ratione proprietas & vsufr. accedunt, ipsumque sequuntur, velut vmbra corpus & calidum ignem, nulla quidem ratione partes appellaueris, nisi κατὰ μεταφορικὴν ac potius (vt dicit Iason) fictè. Quare vsumfructum ipsius fundi proprium rectius, quam partem dixeris, text. est in l. si à reo, §. si reo, ff. de fideiuss. Brech. in l. recte dicimus eum fundum, ff. de verb. & rer. sign.

PROPRIETATIS nudæ nomine, nullus fructus continetur, l. videamus, ff. de vsuris. Spieg.

PROPRIO iure plus sibi datum iri debere, vide Papyrium in l. imperatores, ff. de ser. præd. rust. Spieg.

PROPRIO nomine, & alieno opponuntur. Briss.

PROPRIVM à Latinis vocatur peculiare, perpetuum & conuenienter attributum, vel ascriptum rei, personæ, aut dictionis explicans officium, conditiones, accidentia, qualitates. Dialectici proprium multiplex statuunt: sed Iureconsulti sunt vnico contenti: quibus id dicitur proprium, quod speciei tantum vni conuenit & vniuersæ: vt homini proprium est loqui, ratiocinari: quod omni & soli homini congruit. Taboet. in Topico militiæ for. & leg. discip.

PROPRIVM est suum cuiusque, vt Non. Marcel. exemplis confirmat, dicitúrque quod non est cum aliis commune, & quamuis quod commune est, nostrum dicere vsurpemus, non tamen quod commune est, dicere valemus proprium. Cicer. lib. 7. epist. ad Curium. Cuius quando te esse proprium scribis mancipio & nexu, meum autem vsu & fructu, contentus isto sum. Id enim cuiúsque est proprium, quo quisque fruitur atq; vtitur. Horatius:

Si proprium est quod quis libra mercatur & ære. Briss.

PROPRIVM siue proprietas dicitur, quod aliis locis passim allodium, propterea quod eius proprietas solida penes dominum est, neque alteri eius vsusfructus est constitutus, lib. feud. 2. tit. 17. & tit. 29. & tit. 43. Iurisconsulti modo proprietatem solidam, modo proprietatem cum vsufructu, modo vsumfructum proprietati admixtum appellant, leg. 4. ff. si vsusfr. pet. leg. 4. de vsufruct. accres. Sic leg. Franc. libr. 1. cap. 125. vt vnusquisque de suo beneficio suam familiam nutricare faciat, & de sua proprietate propriam familiam nutriat: & si Deo dante, super se & super familiam suam, aut in beneficio: aut in allode annonam habuerit, &c. Et libro 4. capit. 51. Itémque in Capitular. Carol. Audiuimus quod aliqui reddant beneficium nostrum ad alios homines in proprietatem & in ipso placito dato precio comparant ipsas res iterum sibi in Alode, &c. Prat.

PROPTER res vniuersas, quæ mihi cum fratre meo patruo vestro communes sunt, quas æstimationis constiterit esse vniuersas, duo millium aureorum fidei vestræ committo, vti pro portione vestra mille aureos à Lucretio pacato patruo vestro accipiatis. Scæuola sensum indicat, leg. fin. §. 1. de leg. 2. Spiegelius.

PROPVDIOSISSIMA, dicitur Contaminatissima, impudicissima. Plauti vocabulum qui & meretriculam propudium vocitat. Propudiosa autem dicta, quod nundinata pudicitia sit procul à pudore. Ioan. Bapt. in comment. Epist. Sid. Apoll. ad Ambros. Pap. lib. 9.

PROPVDIVM, rem pudendam significat.

PROQVÆSTOR, qui Quæstoria autoritate accepta, mittitur in aliquam regionem.

PROQVIRINATA, verbum fuit 12. Tab. quod significabat promulgata. Sidon. Apoll. lib. 8. epist. ad Nammatium. Per ipsum fere tempus, vt decemuiraliter loquar, lex de præscriptione tricennij (sic enim legendum est) fuerat proquiritata. Quiritari vtique in veterum libris fidem Quiritium inuocare est. Brisson. Idque Varrone autore qui libr. 5. de ling. latin. scribit: qui fidem Quiritium clamans implorat, eum dici proquiritare: Et vt proquiritare vrbanorum, sic jubilare rusticorum esse. Simili modo qui parens parentum implorabat auxilium, parentes plorare dicebatur: Vnde illud Terentij in Adelph. Obsecro populares ferte misero atque innocenti auxilium: Subuenite inopi. In quem locum Donatus, & hoc est, inquit, quod veteres quiritare dicebant. Quirites Conclamare. De quo vide Ræuardum ad ll. 12. Tab. cap. 3. de patria potestate.

PRORA, ea pars nauis est, quæ in appellando percutit littus, puppis honestior nauis pars est, in qua sedet qui clauum regit. Habent nautæ singuli distributa munia: quorum præcipua sunt. Proretæ, & Gubernatores, Vlp. in leg. 1. Nautæ, caup. stab. nauis magistros vocat. Prora Græca vox est, cui parci qui præsidet, πρωρεὺς, & πρωρεῦσι illis appellatur. Vide Annot. Bud. ad l. 1. de arbitr. Spieg.

PRORETA, πρωρεύς, πρῳρεύς, qui proram regit: quum puppim Gubernator, Plaut. in Rud. Si tu proreta isti naui es ego gubernator ero. Paul. l. 11. §. 2. ff. de public. Quod si absente domino id à magistro, vel gubernatore aut proreta: naturave aliquo factum sit, &c. Xenoph. ἀλλὰ μὴν ἐγὼ γε πρωρεύς τε ἦν ἐν τῇ πρῳρᾳ, καὶ ἐπῃσθανόμην ἅ τε ἐκεῖνοι ἐν τῇ πρῳρᾳ ἔπραττον. Succedit proreta iis qui in prora sunt: succenset gubernator iis qui in puppi Hot. Prat.

PROROGARE, proprie est populi rogati lege ac jussu proferre atque producere, vt Prorogare magistratum, aut prouinciam Hinc.

PROROGARI vulgo dicitur quod producitur, Vlp. l. 2. §. 3. ff. de jud. Si & judex ad tempus datus & omnes litigatores consentiant, nisi specialiter principali jussione prorogatio fuerit inhibita, possunt tempora intra quæ jussus est litem dirimere, prorogari. Sic leg. 24. ff. locat. leg. 19. & leg. 30. de legat. 1. Hot. Prat.

PROROGARE ante diem erogare, repræsentare. Vlpia, l. 55. ff. de pactis. Sumptus quidem prorogare, litiganti honestum est paciscì autem vt non quantitas eo nomine expensa cum vsuris licitis restituatur, sed pars dimidia eius quod ex ea lite datum erit non licet, id est, Honestum est litigatori pecuniam ad futuros sumptus litis necessariam procuratori vel aduocato suo numerare. Hinc apud Vlpianum in leg. 4. ff. de manum. pro præsentem pecuniam soluere. Proinde, inquit, siue ex peculio quod ad venditorem pertinet, siue ex aduentitio lucro, siue etiam amici beneficio, vel liberalitate, vel prorogante eo, vel repromittente, &c. Vlpian. leg. sed addes, 19. § si quis, 6. ff. locat. nam inter eum qui per errorem soluit, & eum qui pensionem integram prorogauit, multum interest. Hot. Prat.

PROROGARE in edicto prætoris, modo est ad libramentum proprium redigere, leg. 1. ff. de via publica. Modo immundum tollere, significat, l. 1. ff. de riuis. In iudiciis, pro diluere crimen & se excusare vsurpatur, l. is qui reus, ff. de publ. iud. cum fin. Old.

PROROGARE sumptus litiganti, est eorum solutionem in tempus aliquod differre, puta post litis iudicium: sic Const. Imperator de decurionibus. Circensium magistratus desertores ad eam gratuitas tua faciat necessitatem conditionis vrgeri, vt quascunque pro iis expensas ciuitas prorogauerit, refundere protinus ac repræsentare cogantur. Eligebantur enim quotannis magistratus, qui Circenses ludos sumptu suo celebrarent: quod vt commodius possent facere, ciuitas prorogabat ipsis eas expensas, id est, soluebat pro ipsis, quas aliquo post tempore redderent. Vult Constantinus, vt si qui eorum eam ludorum procurationem deseruerint, refundant eos sumptus ciuitati, & quidem præsenti die, non expectato tempore quod illis solitum esset concedi. Nam vt Vlpianum prorogare interpretetur pro repræsentare & erogare, mihi non placet: nec vero conuenit. Non enim hi sumptus dantur litiganti, sed erogantur in litem, & prorogantur, litiganti, id est, creduntur ei, & prorogatur eorum solutio vsque ad finem iudicij, quod licet, adiecto etiã pacto vt cum vsuris restituantur. Sed improbum esset pro iis quotam litis paciscì. Sic qui fidem habet de precio vendito, dicitur precium prorogare emptori, & cætera. Connanus libr. 5. cap. 5. numer. 5. Adde Iacob. Curt. [illegible] libr. 2. cap. 33. part. 1.

PROROGARE, modo diem proferre, l. 19. l. 30. ff. de re. l. 1. l. 2. ff. de re iudic. modo repræsentare l. 5. 5. consequitur, ff. de contrar. & vtil. actor. l. 4. ff. de manumiss. leg. 19. §. si quis cum in annum, ff. locat, leg. 27. Cod. eod. leg. 53. ff. de pact. l. 20. Cod. de decur. Briss.

PROROGARE pro procurare. Sic prorogandæ soboli prospicere, l. 1. C. qui & aduers.

PROROGA-

PROROGATIO apud interpretes fori mutatio, hæc fit de tempore, loco ad tempus, locum : alios modos recensuit Corrasius l.1.ff.de iud.ex Iaſ.Old.Prat.

πρὸς τὸ πρᾶγμα, ad propoſitum. Vlp.in l.11. §.4. ff.de interrog. Quod autem ait Prætor, Omnino non reſpondiſſe : poſteriores ſic exceperunt, vt omnino non reſpondiſſe videatur qui ad interrogatum non reſpondit; id eſt, πρὸς τὸ πρᾶγμα. Hæc ille. Hinc οὐδὲν πρὸς τὸ πρᾶγμα, nihil ad propoſitum : nam vt ait Heſych. ἐπὶ τοῦ μάτην, καὶ ἀνωφελῶς Lucian.in Philopſeude, ἀλλὰ περὶ ἑτέρου τινὸς ἢ οὐδὲ ὅλως περὶ τούτου λέγειν, Hæc nihil ad propoſitum, vt aiunt: neque de his percontabat, ſunt tamen qui nihil aduerſum interpretentur & originem locutionis longius exquirant. Cicero pro Flacco, Nunquam nobis ad rogatum reſpondent, ſemper accuſatori pius quam ad rogatum. Hot.Prat.

PROSA numen & poteſtas, ab iis fœminis maxime colebatur, quæ rectum ac legitimum partum ederent. Poſtuerta autem ab ægris atque infirmis. Crinitus libro 22.capit.9. de honeſta diſciplina.

PROSCENIVM, locus ante ſcenam porrectus, in quo pulpitum erat, iudicris exercendis accommodatum. Virgil.

---- *Veteres ineunt proſcenia ludi.*

Tranquil. in Ner. Hos ludos ſpectauit ex proſcenij faſtigio. Meminit & Vitruuius lib.5. & Vlp. in l. de pollicitationibus. ff.de pollicitation. Probe faciet Statius Rufinus, ſi opus proſcenij, quod ſe Gabinis extructurum promiſit, perficiat. Hotomanus & Gothofr. in dict. leg. de pollicitationibus. Scena autem ipſa dicta eſt, ἀπὸ τῆς σκιᾶς, ab vmbra. Alc.in l.quiſquis equos.Cod.de ſpectaculis.lib.11. Sunt qui proſcenium dictum eſſe putant à Nannio proſcenio meretricula, ea ſiquidem cultius exquiſitiuſque aureis fulta ornamentis formoſæ gratæque puellæ ſpeciem præferebat, verum exuta turpiſſimæ nota non caruit. De quo vide notata per Cælium lib.16.cap.5.lect.antiq. Adde Brechæum in l.Tabernæ tit.de verb.& rer.ſign.num.4.

PROSCINDERE terram, eſt illam vertere, cum primum aratur. Paul.de verb.ſign.ſylua. Noualis, inquit, eſt terra proſciſſa. Nebriſſ.

PROSCRIBERE eſt palam ac publice propoſito libello ſignificare.l.11. §.1.de inſtit. Palam autem proſcriptum id intelligi Vlp.in dict.leg.11.§.1.interpretatur, quod ita poſitum eſt, vt de plano legi poſſit, Solipat.lib.2. Inſtitut. Grammatic.proſcribo eſt palam & aperte ſcriptum propono, vt cum bona alicuius proſcribo.Briſſ.

PROSCRIBERE, aliquid per ſcripturam venale proponere, & publicare: vt C.de fide inſtrum.& de jur.haſt. Fiſc.lib.10. l.vlt. Item damnare & relegare, *Verbannen*, ſignificat : tractum ab eo, quod hi proprie proſcribi dicuntur, vt Vlp. teſtatur in l. ſed & ſi pupillus, §. proſcribere. de Inſt.act. quorum nomina claris literis, vt de plano recte legi poſſint, ante tabernam, vel ante eum locum in quo negociatio exercetur, non in loco remoto, ſed euidenti ſcribuntur.Spieg.

PROSCRIBI bona dicuntur cum fixis publice libellis, venditio eorum bonorum in diem certam edicitur, ac ſignificatur. Hotomannus.

PROSCRIPTIO Imperialis, *Die keiſerliche acht*. Habet autem hanc appellationem intra annum, *acht*. Quia imperium cenſet, vtrum in eam ſit declarandus, an non. *Achten* enim noſtra lingua ſignificat, iudicare, exiſtimare, reputare : differunt proſcriptio & Bannum. *Die acht vnd der Bann*. Nam proſcriptio adimit contumaci omnem libertatem & ſecuritatem perſonæ & rerum. Bannum vero efficit, vt apprehendi quidem poſſit in quolibet iudicio ſed non occidi *Aberacht* eſt aggrauatio, iterata & grauior proſcriptionis confirmatio. Proſcriptionis meminit Frideric.I.in conſt.de ſtatu & conſue. §. item nulla poteſtas.Old.

PROSCRIPTIO autem dicitur damnatio, à ſcribendi cæremonia, quam Vlpia.explicat, de priuata interdictione loquens, in l.Sed & ſi pupillus.§.proſcribere.ff.de inſtito.actio.Old.

PROSCRIPTI dicuntur, quorum nomina palam in foro ſcripta extabant, vt ad necem quærerentur, & præmio percuſſori, ac ſupplicio occultatori propoſito. Appian. ſcribit L. Syllam harum proſcriptionum principem & inuentorem fuiſſe, indeque eſt lex Cornelia quæ proſcriptum iuuari vetabat. Prat.

PROSCRIPTIO fit de futura auctione propoſitis libellis in celeberrimis locis vt Cic.ait pro Quintio. Theophilus ἐν τῇ ἀποστάσει τῶν πόλεως μίσθων, & Imp.in l.vlt. C.de delat.lib.10. & l.pen. C.de defenſ.ciuit. quod in alienationibus eccleſiarum fit per dies 20.ſcripto propoſito. Nouell.120. Multa ergo exiguntur in auctione fiſcali, proſcriptio, auctoritas procuratoris, haſta, præco, quæſtor: addictio, quæ fiat iuſto pretio, Cuiac.ad leg. ſi qui proſcribente.de fide, & iure haſtæ fiſcalis. C.lib.10.

PROSCRIPTIONES incurrere l.vlt.C.quæ res vend. non poſſ. Sunt autem proſcriptiones, venditiones bonorum, quas inuiti faciunt, à creditoribus in iudicio victi. Spieg.

PROSECTA. Exta cocta ſolebant proſecare, vnde & profecta dicebantur, & partem adolebant, partem conſecrabant, ſacerdotibuſque dabant, partem ſibi apponebant. Tranquillus in Auguſto ſemicruda exta rapta foco proſecuit. Eſt vero verbum ſacrificantium. Particulæ enim minutæ membrorum omnium profecta dicebantur in ſacrificiis. Sic Lucanus :

--- *-Si pectora pleno*
Sape dedi, laui calido profecta cerebro.

Et Ouidius :

Inde vbi libauit profecta ſub æthere ponit.

Hæ ſacrificiorum particulæ videntur etiam dici Præficiæ, à præſecando, de quibus Arnobius lib.7. ridens antiquorum ſuperſtitioſa ſacrificia. Vide Turneb.lib.13.aduerſarior.c.7.

PROSECVTOR is dicitur, qui quæ tranſmittuntur, publico nomine ac mandato proſequitur : vnde proſecutores Reorum, l.ſolent. ff.de cuſtod.reor. qui reos tranſmiſſos deducunt. Et proſecutores auri publici, ſub iub. Cod.de auri publ. proſecut. qui aurum fiſci rationibus illatum, dum tranſmittitur, proſequuntur. Item proſecutores publicarum functionum, l.9. C. de curſ.publ. qui non ſine proſecutoria, id eſt, præcepto comitis largitionum conſtituebantur. Proſecutores equorum l.1. C.de tract. & ſtat. Denique proſecutores frumentorum apud Caſſiodor. lib.4. Prat.

PROSECVTORIA, l.1. C.de aur.publ.proſec.

PROSILIRE ad munus, l.7. C.de profeſſ. Briſſ.

PROSOCER pater ſoceri. Vide Iuriſconſ.de gradib.

PROSOCRVS mihi vxoris meæ auia eſt, ego illius ſum progener, ait Modeſt.in l.4. §.4. ff.de grad.

PROSPECTVS ſeruitute conſtituta id acquiſitum videtur, vt ne vſquam quid ponere poſſit quod officiat ad gratiorem & liberiorem aſpectum. Et inter proſpectum & lumen hoc intereſt, quod proſpectus etiam ex inferioribus locis eſt, lumen ex inferiore loco eſſe non poteſt, l.12. l.15. ff.de ſeruit. vrban.l.5.ff. de noui oper.nuntia. l.2.§.merito, ff.ne quid in loco publ. Appellatur hæc ſeruitus proſpiciendi in §. æquè. Inſt.de actionibus & ne proſpectui officiatur in l.3. ff.de ſeruit.vrbanor. Vide Duaren.diſp.anniu. lib.1. c.13. & Balduin.com.ſuper Inſtit. Iuſtin.lib.2.tit.3.de ſeruitutibus.

PROSPECTVS & luminis ſeruitus in hoc quoque differunt. quod in proſpectu plus quis habet, ne quid ei officiatur ad gratiorem proſpectum & liberum. In luminibus autem, ne lumina cuiuſquam obſcuriora fiant. Prat.

PROSTASIA, præfecturæ cuiuſdam genus, Auxiliarem quoque turmam ſignificat, & alia. Vide annot. Alc.in l.nec proſtaſiæ, C.de muner.patrim. li.10.

PROSTATES, modo præſidem, adiutorémve in bello, aut vicarium aut defenſorem ſignificat. in lib.poſter. C.modo ex Suida ſacrificulorum altaribus præſidentem. Nam & proſtaſia, non vt vulgo legitur, proteſia, & ſacerdotia, in eadem l.de muner.partim.à Conſtantino Haloand. veterem lectionem commutat, ſed emendatius ſic legit, nec protoſtaſiæ, vel ſacerdotiæ, &c. Spieg.

PROSTITVTÆ vicem ſuſtinere, Vlp.eleganter dixit pro eo quæ palam ſui corporis poteſtatem facit in l.palam de ritu nupt. Spieg. Prat.

Πρῶτα τὰ πρῶτα Iuſtinianus appellat primam pandectarum partem, à principio ad vſque tractatum de iudiciis. Ipſe ad anteceſſ. In reliquam vero inquit, anni partem, primam legum partem eis tradi ſancimus, quæ Græco vocabulo πρῶτα nuncupatur, qua nihil eſt anterius : quia quod primum eſt, aliud ante ſe habere non poteſt. Idem de confir.ff.§.2. Igitur prima quidem pars totius contextus, quæ Græco vocabulo πρῶτα nuncupatur in quatuor libros ſeposita eſt. Hotomann. Prateius.

PROTECTORES & domeſticos inter ſe differre, conſtat ex l.6. l.9. C.Th.de domeſt. & procur.quib.legibus ea quæ conſtituta ſunt de domeſticis trahuntur ad protectores. Hi (protectores) vt l.9. ait, armatam militiam ſubeuntes non ſolum defendendi corporis, verum etiam protegendi lateris noſtri ſolicitudinem patiuntur. vnde etiam protectorum nomen ſortiti ſunt. Hi igitur ſunt in acie. Alij (quod ait l.8.d.tit.) vt indicio nominis apparet, familiaribus militant, & ſunt domeſti protectores. Socrates l.c.13. τοὺς δορυφόρους τοὺς ἐκ τοῦ οἴκου καλοῦσι βασιλῆς. Suidas. δομεστικοὶ στρατιῶται. Idem & Zonaras in Diocletian. Sed fuere tamen ex eis alij pedites, alij equites, l.vltim. C.de domeſt. & procur. l.reſtituendæ, C.de aduoc.diu.jud. Caſſiod.l. Var. Domeſtici partis equitum & peditum, qui noſtræ aulæ videntur iugiter excubare : & alij comites domeſticorum equitum, alij comites domeſticorum peditum, viri illuſtres, à quib. domeſticorum regebantur. Conſtituitur autem in l.1.d.tit Cod. de domeſt. & protect. vt quia domeſticis & protectorib. attingere & adorare purpuram principis licet, per l.2. C.de fabric. & Caſſiod. in formulis, cum inquit : Inter protectores & domeſticos ſacram purpuram adoraturus accedat : In ſalutandis etiam & oſculandis vicariis præfect. prætorio ac multo magis præfidibus admittantur : quæ omnia ſummi honoris loco tribuuntur, & ſic in leg.109. Cod.Theod. de decur.oſculum his in prouincia iudicantium & conſeſſus indultus ſit,

Digitized by Google

Cuiacius ad dictam leg.1.C.de domesticis,

PROFECTVM quid sit docet ICtus in l.19.ff.ad legem Aquil.Si protectum meum, inquit, quod supra domum tuam & nullo iure habebam recidisses: posse me tecum damni iniuria agere, Proculus scribit. Est autem protectum locus in domibus surrectus: vnde spectare licet,ab protegendo, i.e. porro tegendo siue tectum projiciendo: id enim Ciceroni in Topicis protegere est.Spieg.Inter projectum & impositum multum interesse Iureconsulti notant, sed inter projectum & protectum nihil discriminis statuunt. Quanquam proprie protectum videatur quod projicitur ad tegendum,projectum vero etiam ad alium vsum esse potest: sed & protectus tignorum & Stillicidij rigor appellatur à Cervidio Scævola l.vlt.ff.de ser.vrb.præd. Vitruuius projecturam dicit quod est protectum.Projectura(inquit) rejicit extra perpendiculum stillas. Bald.in Scævola.Corras.3. Miscell.c.vlt.num.13.

PROTEGENDI ius est, quando deducto tecto, tigna tua, & id genus aliam materiam, etiam supra vicini aream, fundumve suppositis fulcris,protegere licet.Sp.vide superius projecta.

PROTELARE litem,pro protrahere l.properandum, C.de iud. Iurisperitos,& Fulgentium vsurpare hanc dictionem annotauit.Bapt.Pius.Spieg.

Προτίλεια ἀφὶ τὸ πρότιλος ἄγειν appellatur, i.e.donatio propter nuptias,vt Bud.annotauit,referente Conn.lib.8.c.1.n.4.

PROTERVI qui petulanter agunt,*Frowenlich*. l.3.de ædil.edict. Spieg.

PROTERVIA est impudens & arrogans audacia,vt in clementi, vnic.in princ.de foro competent.Io.Bello.Etymol.

PROTERVITAS, inquit Calphurnius, Terentij interpres in Heautont. leuior est quædam contumelia: procacitas maior, petulantia maxima.Spieg.

PROTESTARI interdum idem saltem est, quod testari, vt apud Iust.in proœm.Instit.Quorum vtramque viam, & in cap. cum qui.de dol.& contumacia.Aldo.d.§.quorum.

PROTESTATIO, est animi nostri declaratio, iuris acquirendi vel conseruandi, vel damnum depellendi causa facta:siue animi agentis expressio,c.consulti,de reg.iur.l.si duo,cum inquilinus,ff.vti possidet.Testatio nomen generale est quoquo modo animi sui sententiam quis declaret.Specialiter vero eo nomine dicitur,quæ coram testibus facta est. Detestatio est,quæ ad absentem mittitur: id quod præpositio De ostendit, cuius natura est augere, efficacioremque actum demonstrare. Contestatio vero proprie est, vt in iudiciis,cum actor quid mentis suæ sit, petendo explicat: contra reus diffitetur. Vnde & litis contestatio dicitur. Denunciatio est, quæ ad alium mittitur, Renunciatio, cum quis ius suum repudiat. Alc.in l.detestatio de verb.sign.Prat.

PROTESTATIO facto contraria dicitur vt Bart. Li. C. de litis contestat. explicat, cum repugnantia est circa idem, vt si reus actoris libello negatiue respondendo, protestatur quod non responderet l.vbi repugnantia,ff.de re iud.l.scripturæ, C.de fide instrum. Si vero contrarientur protestatio & factum circa diuersa,non dicitur proprie facto protestatio contrariari,quãdoquidem protestantis animus ab actu separari potest, l.at si quis,§.plerique,ff.de re lib.l.qui aliena, §.fin.ff.de acquir.hær. veluti si reus respondeat libello, & protestetur se respondere non animo contestaudi litem:etenim potest intelligi facta responsio non litis contestandæ causa,sed animo instruendi iudicem tantum. Pan.c.1.de litis contest. Corras.in rubr.de seruit.

PROTESTARI proprie dicimur, cum animi nostri sententiam declaramus. Atque ea quidem protestatione iuris nostri rationibus in futurum consulimus.Protestari vulgo etiam est testato reclamare,& intercedere quo minus aliquid fiatiaut testari rem se iudicio executurum:Græci διαμαρτύρεσθαι apud Demost. Pontificij Iurisconsulti scribunt, protestari esse vehementer adfirmare,c.eum qui de dol.& contuma.lib.6.Brech.in l.detestatio,ff.de verb.& rer.sig.quidem vide.

PRO testimonio vacillare, id est,in testimonio, l.ex libero, ff.de quæstionib.

PROTHOMYSTÆ sunt mystarum principes & antesignani. Mystæ enim sacerdotes appellantur, qui mysteria & ecclesiæ secreta tegunt & administrant. Io.Bapt.in commen. epist. Sidon.Apollina.ad Domicium.lib.2.

PROTHYRVM quid sit, inter Interpp. haud conducit,nec dictu facile est: maxime cum in omnibus exemplarib.in fine l.245. ff.de verb.sign. (vbi huius vocabuli fit mentio) corrupta sit lectio.Græci quidam θύρετρα, vocant ostium,siue ianuam,illas tabulas, quæ clauduntur & aperiuntur, earumque interuallum: vnde fortasse nos accipimus *thur*, vel contra Græci hoc à nobis mutuati sunt. Hinc θυρίδιον, hoc est,ostiolum & προθύριον quod ostiolum vel tabulæ illi innexum est: vel quod alia parte ædium patet, quam qua oportet. Ex quo intelligitur, aliquid esse quod ante ostium & pro ostio est; sed quid illud sit, non satis constat.Interpretatur Fr.Marius Grapald.libr.1.de partib. ædium,cap.1.de valuarum hiante ciuitate. Alij interpretantur de vestibulo,quod Gell.lib.19.cap.5.describit,ſrſti Nou.Leon. 56.sub fin.& l.arbor,19.§.de vestibulo, ff.de commun.diuid.& Vitruu.libr.6.c.pen.quorum interpretatio an vera sit:vide Alc. & Forn.ad d.l.245.&Cuiac.obs.1.lib.4.Qui sane interpretatur pro diathyro,quod est tabulatum è materia vel velo,quod opponitur ostio, vt excludat ventum irrumpentem, dum valvæ aperiuntur:quod & Alciat.d.loc.& Adr. Iun. verum visum est. Ac huic descriptioni respondere creditur descriptio Papiæ. in leg.12.§.Papiu. ff.de instrum.inst.leg.qui eam quoque ob causam distinctionem adhibet, an ex velamine sit, an vero ex tabulis factum:quod si velamen sit,negat ædibus cedere,cum non vsus sed voluptatis causa habeatur: si ex tabulis,ædibus cedere ait,cum instrumentum & quodammodo pars ædium sit: siquidem perpetui vsus ædium causa confectum est, Gœdd. ad d.l.245.n.3.ff.de verb.sign.

Πρωτίμιον, i.prælatio seu prærogatiua.Hinc ius πρωτιμίου.Friderici constitutione institutum, quo obalienatos fundos, certis personis redimere permittitur. Atque sic definitur ab Hot. in disp.feud. Ius prælationis, quæ agnito propter eiusdem stirpis atque adeo fibræ rationem defertur: nam in prærogatiua non tantum stirpium, verum etiam fibrarum ratio ducitur. Alias Feudistæ prioritatem gradum appellant, cum in feudi successione agnatus propinquior remotiori anteferrur: sed id falsò, vt ibidem ostendit Hot. non enim agnationis, sed genealogiæ figura feudalitiæ disputationis propria est, in qua genealogia non tres limites describendi, inferior,superior & obliquus:sed (vt apud Canonistas, qui Feudistarum consanguinei fuerunt) inferior duntaxat: modo sit multiplex, ab illo vno pendens, qui primus feudi,de cuius hæreditate quæritur, possessor fuit, arg. lib.2.tit.31 idem dicendum est de libr.2. tit.50. vbi species quædam ac exemplum proponitur.Prat.

PROTINVS id significat,quod vulgo directe,*stracks* & immediate dicunt. Vlpian. Etenim parui refert, protinus libertus patrono cogatur dare, an per interpositam fideiussoris, vel rei personam. Apud eundem,pro statim à principio,in l.sed & si ad SC.Maced. §.1.item in l.in illa stipulatione, de verb.oblig. Spieg.

PROTINVS dictio importat idem quod statim,& incontinenti, text.est in l.1.in princ.vbi Aret. in3.not.& alibi Modest.& in leg.3. §.in amittenda,vbi Alexan.in 1. Not. & alij ad hoc not. ff.de acquir.poss.& adeo celeritatem desiderat, quod dicit singul.Bal.in l.2.in tertio not.per illum text.C.vt lit.pen. Quod si constat iudici de crimine commisso, in iudicio potest punire, & imponere pœnam ordinariam, absque oblatione libelli & ordine iudiciorum:& hanc decisionem Bal.approbat Alex. in d.§. in amittenda, in 1.not. & ibidem Ias.in 3.not. & Ias.in d.l.2. in 4.not.& pro singul. citat Aret.in leg.1. §.1. in 2.col.in princ.ff.de verbor.oblig.& dicit videri dubium ex multis quæ ibi refert: & in eadem materia adducuntur contra aliam singul.decisionem Bald. huic similem, in l.quoniam, l.1. Cod.de appell.de qua scripsi in dictione.Mox.

PROTOCOLLVM, quod breuiter & succincte notatur à tabellione, vt extendi deinde atque absolui possit: Vide Barbar. in annot.ad Plin.& post gloss.in §.vlt.aur.de tabel. Bart.in l.Gallus, §.idem eredendum, ff.de liber. & posthum. Significabat etiam protocollum olim quandam in chartæ capite notam, signumque, quo videlicet artificio, quoue tempore ea confecta fuerit, cum Comitis sacrarum largitionum nomine.Nunc vero, vt iam dictum est, vsurpatur pro indice, memorialique tabellionis scriptura, qua in codice aliquo, gesti actus substantia breuiter adnotari consueuit.Spieg.

PROTOCOLLVM, subitanea annotatio rei gestæ, quasi prima rerum collectio.Aliter,protocollum prima concinnatio,& raptim confecta scriptura, quæ meliorem compositionem desiderat. κόλλα gluten dicitur. Quia vero in cera, seu glutino, quæ per tabulas extensa erat, scribebatur, protocollum, id est, prima conglutinatio vocata est.Aliqui deducunt à κῶλον, quod est membrum, quia primum sit scripturæ membrum. Alias macrocollum. Videre est Alciatum,& Viglium,Institutionib. de testamen.ordin. De cætero,tabelliones protocolla quidem siue archetypa,quas matrices vocant, tenentur iure communi facere,vt in Nouellis, de tabell. §.illud,constitut.44.Anchor. vide & Cuiac.ad Nou.14.

PROTONOTARIVS, vocabulum vulgatum magis, quam probum esse videtur: de quo vide Bar.in l.eos,Cod.de excus.mun. lib.10.

PROTOPRAXIA,id est,prima actio,h.ante alios ius habere exigendi pecunias à debitoribus. Nam Paul.de priuil.creditorum reipublic.inquit, creditrix, omnibus chirographariis creditoribus præfertur.Quamuis Martianus ad municip.scribat,simile priuilegium fisco,nulla ciuitas habet in bonis debitoris,nisi nominatim id à principe datum sit.Suidas,teste Cataneo,protopraxiam interpretatur primam repetitionem, primam exactionem.Adi & Alciatum libro 1.disputat.cap.11.Spieg.

Πρωτοπραξίας qui habebat, prior erat in exigendis debitoribus suis Conn. lib.4.c.16.n.2.& lib.4.c.17.n.13.

PROTOSPATARIVS officium fuit in Constantinopolitana aula

cui

Digitized by Google

cui qui præerant : iudicandi munere fungebantur : Meminit eius Constan. lib.1.Epit.non semel.& Luitprandus,lib.3.de reb. per Euro. gest.c.7. Paul. Warnefridus Appendicis ad Eutropium lib.virtm. & Notitia Græca, & Zonaras,tom.3.Annal.in Romani Argyropoli imperio.Prat.Briss.

PROTOSTASIAE munus l.8.C.de muneribus patrim. l.3.de filiisfamil.& quemad pro his pat.ten. lib.10. C.l.1.& tot.tit.de protostasia in C.Theod.Sunt autem πρωτοστασίαι principalitates, quas & πρωτοστασίας vocant, l.3.C.Theod.de priu.eo qui in sacr.l.2.C.Th.de protostas.Prat.

PROTVTELAE materialiter accipiendo, est dictio composita: V.de supra,actio pro tutela.Spieg.

PROTVTOR & Tutor differunt.Tutor enim non tantum bonorum sed etiam personæ custodiam habet,cuius etiamnum officio incumbit conditionem pupillo suo quærere,& omni in re parum abest patriæ potestate & reuerentia. At in pro tutore nihil,huiusmodi est,qui bonorum gestioni præest,in eoque operam suam vltro accommodat.Conn.lib.8.c.6.n.7.

PRO tutore negotia gerit, qui munere tutoris fungitur in re impuberis, siue se putat tutorem, siue scit non esse, fingit tamen, L.1.§.1.ff.de eo,qui pro tut.l.vlt.ff.de tut.& rat. l.3.§.penult.de contrar.& vt l.4. §.si quis non tutor. ff.de dol except.l.19.§.1. ff.de reb.auct.iudic.& apud.Paul.lib.1.sent.tit.4.Inde protutelæ actio, quæ aduersus eum competit, qui pro tutore negotia gessit,cum tutor non esset d.l.1. & 4. C.de test.tut. l.pen. ff.de tut.& rat.distr.Briss.

PROVECTÆ ætatis,l.2. C.de his qui non implen.stip.lib.10.

PROVENTVS,qui modo fructus,modo reditus dicitur,est quicquid sine peculiari cultura & plerunque eadem stirpe redit: eiusmodi sunt poma,pyra,nuces,glandes,fœnum. Quo sensu Plin. libr.23.posse nos ex arborum fructibus viuere sine frugibus dixit.Et Cicero indignum homine iudicauit,si iuuentutis frugibus glande vescatur.Gœddæus ad l.frugem 77.nu.2. ff.de verb.sign.

PROVERBIVM, vulgo interpretatur probatum verbum: quum dicatur quasi commune omnium verbum. Prouerbia vero citata, instar iurium habere traditum est in l.solent, ff. de offic. proc.l.si chorus,de leg.3.Nam vt testatur Erasm.Rot.principes non existimauerunt inferius esse maiestati imperiali, vt magnis de rebus consulti, prouerbio responderent: quod etiam nunc extat in ff. ἐπὶ πάντα, ἐπὶ πᾶσι, ἐπὶ πᾶσιν, id est, nec omnia,nec passim,nec ab omnib.Spieg.

PROVIDENTIA, id est, prudentia futura prouidendi, proprie ad iudicem pertinet, vt not.in l.cum satis. §.caueat, C.de agr. & cens.libr.11. Sed & ad legislatorem, arg.leg.1.in princ.ff.de legit.tut.Prat.Quære,summa prouidentia.

PROVIDERE legibus,id est,cauere.

PROVINCIAE quasi procul victæ in quas mittebantur Proconsules Ius dicturi. Prouinciæ autem nomen tribus modis pop. Roman.accepit : vno, pro regione,quam aut armis deuictam, aut quocunque modo in potestatem adductam, ipse magistratui suo administrandam subiecit:altero,pro quacunq;regione, in qua publico nomine bellum Rom.Imp.administrarit:tertio, pro quacunque publici muneris procuratione. Nos autem de prouinciis locuturi, prouinciam prima & quidem propria significatione sumemus. Quocirca si certam breuemq; prouinciæ definitionem quæramus,sane vt Latium regionem iure Latij donatam, & Italiam regionem iure Italico affectam dicebamus : sic prouinciam definiemus regionem,quæ ius prouinciale consecuta sit.Etenim ius ipsum singulis regionibus à populo Rom.concessum,illud est potissimum,quo regio à regione distinguitur.Ius autem prouinciale, quod alio nomine formula prouinciæ dicitur,vt etiam ius Latij atq; Italicum ex legibus percussi cum pop.Rom.fœderis emanauit.Itaq; vt fœderis leges æquiores iniquioresque fuere, sic diuersa fœderum genera intulerunt.Quoniam autem leges,quæ prouinciis datæ sunt,iniquiores fuerunt,quam quæ Latio,atq; Italiæ,propterea prouinciæ ius deterius,quam Latium atq; Italia, sunt adeptæ. Nam Italia vectigalis facta est illa quidem, sed tamen in vniuersum libertate donata : prouinciæ vero non solum vectigalibus, sed etiam seruitute mulctatæ sunt, quippe quæ legibus suis,ac magistratibus ius dicentib.spoliatæ sint. Id vero argumento est,quod prouincia nulla fuit,quæ non Romanum prætorem ac quæstorem habuerit:illum qui ius diceret, hunc qui vectigalia procuraret,vnde scire scriptum illud est apud Strabonem vniuersæ regionis,quę Romanis pareret,vnam Regib. subiectam fuisse,alteram ab ipsis possessam.in eamque prouinciam dictam,prætores cum quæstoribus missos.Ex quo intelligi potest, vniuersam prouinciæ rationem fuisse, vt vectigalis esset,ac pop.Roman. magistratui obediret. Quoniam autem vnius regionis populi ac ciuitates non eodem modo se aduersus popul. Roman. gesserunt omnes, propterea neque eodem omnes pacto tractatæ sunt,verū pro suis cuiusq; meritis leges acceperunt. Quo factum vt aliæ ciuitates vectigales,aliæ immunes relictæ,aliæ seruitute,aliæ libertate affectæ sint, vectigales dictæ quibus vectigal aliquod impositum est : immunes quibus nullum.Seruitute affectæ, quas magistratui Ro parere voluerunt:libertate,quas magistratus Ro. iurisdictione soluerunt.Vectigal porro ipsum aut certum fuit,aut incertum.Certum definita fere stipendij summa,& hoc tributum siue stipendium : & qui hoc pependerunt, tributarij,siue stipendiarij nominati sunt:incertum,quod portubus,rebusq; venalib.pascuis, agrisq; constitutum est, quod portorium, scriptura & decuma dictum est. Tributum autem duplex fuit,vnum pecuniæ ordinarium,quod in caput atq; in solum impositum quotannis exigebatur : alterum extraordinarium, quod aut ex lege aut ex SCto pro vsu prouinciæ aliquando imperabatur : veluti cum naues,nautas milites,ac sumptum in eos dare prouinciæ iubebantur.Portorium autem fuit vectigal, quod ex importatione & exportatione rerum venalium capiebatur scriptura,quod ex pactione pascuorum publicorum decuma quod ex agris ; qui frumenti decumam,siue quamuis aliam partem, darent. Frumenti vero quod ex prouinciis extrahebatur,tria genera extiterunt:decumanum, emptum, & æstimatum:decumanum erat decuma,quam quisque arator sine pretio dare cogebatur : quæ summa pro copia inopiaue frumenti in singulos annos erat incerta:eaq; aut Romæ à censoribus,aut in prouincia à magistratu Romano vendebatur publicanis, qui ex eo decumani dicebantur,vt pro ea certam pecuniam pop.Rom. repræsentarent. Emptum summa altera, quam aratores vendere atcopro ex SCto pretio cogebantur : quod frumentum Romam ad alendum populum a magistratu Roman. mittebatur. Æstimatum summa alia, quam æstimabat magistratus in cellam suam, in vsum familiæ suæ,cum interdum pro frumento pecuniam acciperet. Quin etiam emptum duplex fuit:vnum decumanum, quod ex alteris item decumis pretio persoluto aliquando accipiebatur : alterum imperatum, quod præter duas decumas æqualiter omnibus ciuitatib. pretio item persoluto imperabatur : quemadmodum perspicue ex frumentaria Ciceronis & Asconiana Diuinationis expositione cognoscitur. Nam fuisse etiam quoddam, quod honorarium diceretur, ostendit Cicero in Pisonem in verbis : Qui modus tibi fuit frumenti æstimati, qui honorarij ? Siquidem potest vi & metu extortum,honorarium nominari. Seruitus autem, quam diximus ciuitatum,tota in ea posita fuit,vt legibus & magistratibus Roma. obtemperarent.Qua de causa in singulis prouinciis diuersæ diœceses, siue diuersi conuentus,ac diuersa fora constituebantur,eisq;sue cuiq; ciuitates attribuebantur,qua eo iuris à magistratu Rom. poscendi causa conuenirent. Vt autem earum ciuitatum, quæ seruitute oppressæ sunt, stipendiariæ proprie dictæ, quæ aliquid pop.Rom.pependerunt : immunes,quæ nihil : sic earum, quæ libertate donatæ sunt, fœderatæ præcipue appellatæ,quæ aliquid ex fœdere debuerunt:liberæ,quæ omnino nihil. Quorum nominum quorumque conditionum omnium,quæ ratio, quæq; formula fuerit ex singulis, quæ cuiq; ciuitati datæ sunt, legibus constat. Huius autem totius beneficij, atque honoris arbitrium ab initio penes senatum fuit vniuersum. Is enim acceptis ab imperatore de superatis hostibus,& regione in potestatem adducta,literis,secum de mulcta,ac præmiis eorum,qui victi essent, consultauit, ac quid sibi fieri placeret, imperatorem admonuit,decem,aut quinque legatis senatoribus ad eum missis, vt ex eorum sententia de hostibus & eorum regione statueret. Quibus mandatis acceptis Imperator aut ex certa senatus, si ita præscriptum fuerat, voluntate, aut de communi decem legatorum sententia, victis gentibus aut ignouit,aut in prouinciæ formam redegit. Ignouisse dictus est, eum liberas reliquit, ac suis vti legibus suosque creare more patrio magistratus permisit:in prouinciæ formam redigere,cum ademptis aut immutatis legibus non omnino magistratui Rom. quot annis ab vrbe mittendo subiecit ac vectigalia conuentusque constituit. Quo in genere illud humanitatis adhibuit, vt non omnes eiusdem prouinciæ ciuitates eodem modo tractaret,verum pro cuiusque meritis,aut maioribus aut minoribus,vt diximus,commodis ac detrimentis afficeret. Quæ vero cum de vniuersa regione,tum de singulis ciuitatibus, populisque constituta erant, ea in concione silentio ante per præconem facto Imperator fere præconi pronuncianda mandabat,ac postremo Romam relicto aliquo præfecto prouinciæ decedebat. Atque hæc quidem omnia ita esse ex iis, quæ de singulis prouinciis dicit Sigon.lib.de antiq.iure prouin.intelligitur.Ex his autem perspicuum illud est,prouinciam,vt proposui,regionem fuisse, quæ tum vectigalia pop.Rom.pependit,tum magistratui pop. Rom.ex fœderis lege obtemperauit : exceptis ciuitatibus iis, quæ propter merita sua, aut immunitate,aut libertate donatæ essent,ac propterea ius prouinciale quo magistratui Rom. parere coacti sunt,multo quam aut Italicum, aut Latinum commodius ac deterius fuisse. Prat.

PROVINCIARVM duplex diuisio est:nam stante Republ. aliæ Consulares, aliæ Prætoriæ fuerunt:imperio constituto aliæ P. R. aliæ Cæsaris factæ sunt. Prouinciæ consulares erant, quæ ab iis,qui in vrbe Consulatum gessierunt. Consulari imperio obtinebantur : vnde etiam Proconsule & Proconsules dice-

Digitized by Google

bantur. Prouinciæ Prætoriæ, quas qui Prætores in vrbe proximo anno fuerant, prætorio imperio obtinebant: Vnde Proprætore & Proprætores appellabantur. Neque enim certæ erant prouinciæ, in quas semper viri consulares, & aliæ in quas semper prætorij mitterentur: sed & magistratuum, qui eas obtinebant, nomine, nomen sumebant. Atque hæc quidem nota omnibus prope ac à multis tradita sunt. Illud autem, quod ex orat. Cic. de prouinciis Consul. animaduertit. Horo. haud scio, an ab vllo adhuc traditum sit. Vtrasque prouincias in senatus quidem potestate fuisse, sed longe dissimilem illius potestatis rationem in illis decernendis fuisse: Nam lege Sempronia vtraque à senatu decernebantur, sed consulares & consulibus anno proximo futuris ante comitia mandabantur, vt eas post menses demum septendecim obtinerent: & in senatus potestate sic erant, vt Trib. pleb. intercedere decretis, quæ de iis senatus fecerat, non possent: & in incertum tempus, quandiu scilicet senatus non alios summitteret, obtineretur. Prætoriæ vero Prætoribus anni præsentis mandabantur, vt eas proximis Kalendis Ianuarij, deposita Prætura statim obtinerent, in populi autem potestate idcirco erant quia Tribuni pleb. decreto à senatu de iis facto intercedere poterant, & annuo tantum imperio obtinebantur. Quin etiam de senatus potestate hoc animaduertit, ius fuisse senatui, quæ prouinciæ consulares erant, eas Prætorias facere, hoc est, anni præsentis prætoribus mandare: quia mutatione simul eæ prouinciæ è potestate senatus in populi potestatem transibant. Prouinciarum altera diuisio Repub. (vt superius diximus) ad vnum translata facta est, de qua Strabonis verba in calce operis sui hæc sunt: Prouinciæ sæpenumero aliter atque aliter diuisæ sunt: nunc autem ex Augusti Cæsaris instituto ita sunt partitæ. Nam cum ei patria totius imperij summam permiserit, peciisque ac belli potestatem habeat, vniuersum imperium bipartito sic diuisit, vt partem sibi sumeret, eam scilicet, quæ militum præsidio indigeret partem vero populo attribueret, ea quæ pacata est, & sine armis facile retinetur. Complures igitur prouincias fecit, quarum aliæ Cæsaris, aliæ populi appellantur. Ipse in suas Præsides cum imperio mittit: Populus in suas proconsules & Proprætores. Hæc Strabo, cui Suet. in eius vita consentiens ita scribit: Prouincias validiores, & quas annuis magistratuum imperiis regi, nec facile nec tutum erat, ipse suscepit: cæteras Proconsulibus sortito permisit: & tamen nonnullas commutauit: interdum, atque ex vtroque genere pleraque sæpius adiit. Hæc ille, quibus consentanea sunt quæ tum apud Dion. lib. 53. tum in Pandect. lib. 1. de prouinciarum Rectorib. legimus, quorum qui Cæsaris erant, Præsides: qui populi, proconsules appellantur, l. 1. & pass. ff. de off. præsid. & sub rubr. offic. proconsul. Prat.

In PROVINCIÆ formam redigere aliud olim nihil erat, nisi leges domesticas adimere & Romanas dare, ac Prætorem qui quotannis prouinciam ex legibus datis administraret, instituere. Ex quo illud Suetonij de Gallia citeriore: Cæsarem Galliam omnem præter socios ac bene meritas ciuitates, in prouinciæ formam redegisse, eique in singulos annos stipendij nomen imposuisse. Item, illud Cæsaris lib. 7. de bello Gall. in orat. Critognati: respicite finitimam Galliam quæ in prouinciam redacta, iure & legibus commutatis, securibus subiecta perpetua premitur seruitute. Et paulo ante, de Commij ciuitate loquens: Pro quibus [Commij] meritis ciuitatem eius immunem esse iusserat: iura legesque reddiderat. Prat.

PROVINCIÆ liberari dicebantur cum statuebatur, vt suo iuri, suisque legibus relinqueretur, neque Romani magistratus amplius in iis ius dicerint. Prat.

PROVINCIÆ hodie æquiparatur quælibet ciuitas, quæ merum imperium habet suosque sibi magistratus constituit: vide Bart. in l. cum in longi, Cod. de long. temp. præscrip. In iure Pontificio autem prouincia pro diœcesi accipitur, 1. quæst. 2. c. scitote in qua 10. vel 11. ciuitates, quibus is qui dominatur, Rex dici potest. Prat.

PROVINCIA vrbana dicebatur, quæ cui sorte obuenerat, is Prætor vrbanus erat. Cicero in frumentaria. Nam vt prætor factus est, qui auspicato à Chelidone surrexisset, sortem nactus est vrbanæ prouinciæ, magis ex sua & Chelidonis quam ex populi Roman. voluntate: erant enim prouinciæ aliæ vrbanæ, aliæ consulares, aliæ prætoriæ: vnde Cicero Philipp. 1. Quæ lex melior, vtilior, optima etiam in Repub. sæpius flagitata, quam ne prætoriæ prouinciæ plus quam annum, ne plus quam biennium consulares obtinerentur: sed vrbanæ reliquas dignitate antecellebant, quemadmodum scribit Plutarchus in vita C. Marij Hot.

PROVINCIALEM aliquem an vero de prouincia dicas, non multum referre tradunt Canonistæ in cap. 1. de sponsal. & mat. sicut Francigenam & de Francia, Saxonem & de Saxonia: nisi quod illa verba de prouincia aliquanto magis ad originem, quam ad domicilij & habitationis locum referantur Brech. in l. prouinciales ff. de verbor. signif. vide & Ant. Augustin. libr. singul. ad Modestin. in l. scire oportet, §. qui in legatione, ff. de vac. & exc.

PROVINCIALES eos accipere debemus, ait Vlp. in l. prouinciales de verb. sig. qui in prouincia domicilium habent: non eos duntaxat, qui ex prouincia oriundi sunt: vt & Italicos, non solum qui ex Italia originem trahunt, sed & qui in Italia domicilium habent.

PROVINCIALES, qui a prouinciis mittuntur, in l. 35. in fin. ff. de iureiur. Briss.

PROVINCIALES militiæ eorum scilicet dicebantur, qui extra Principis comitatum in prouinciis militabant, vt qui apparebant magistratibus illarum: quemadmodum apparet ex constitutione Val. Imp. antepenultima de cohort. Connan. comm. jur. ciu. lib. 4. c. 15. n. 4.

PROVINCIALES res quæ sint: vide l. ex facto ff. de hæret. inst.

PROVISIO in iure promiscuè pro electione sumitur, vt apparet ex c. quia propter. Et facit, inquit, quod not. gl. vlt. in c. causam quæ. ext. eo. tit. & in c. constitutus, in gl. 1. ext. de conces. præbend. nam ista duo promiscue ponuntur in iure, scilic. prouisio ponitur pro electione in d. c. causam quæ, & in d. c. quia propter: & è diuerso electio pro prouisione, in cap. dilectus, extr. de concess. præb. vti obseruauit. Ioh. Andr. post Archid. in c. 1. post prin. in verbo, prouisionem, extr. de elect. Verum proprie loquendo, aliud est prouisio, aliud electio, vt patet ex c. 1. in pr. ibi electionem, postulationem, vel prouisionem de elect. libr. 6. & Clem. dispendiosam. quæ est 2. in illis verbis in causis super electionibus, postulationibus, &c. & ibi Card. Flor. in 4. nc. de iud. & in Clem. 1. §. ad hoc ibi prouisionem, seu electionem, & iterum ibi, ne ad prouisionem procederent vel quempiam eligant, & ibi idem Card. in 3. quæst. de præbend. vt annotauit Tiraq. in l. boues, §. hoc sermone, l. mit. 7. num. 14. & seq. ff. de verb. sign.

PROVISIO, ait Prat. latè patet: continere enim potest nominationem, postulationem, & collationem, gloss. in Clem. fin. de electio. quam diligenter videas: quia citat textus qui hoc probant.

PROVISIO hominis facit cessare legis prouisionem, argum. §. 1. Instit. de hæret. quæ ab intestat. defer.

PROVOCARE verbum multas habere significationes, nemo in politioribus literis versatus, est qui ignoret: In iure tamen frequenter est appellare; eodemque modo sumitur in titulo C. quando prouocare non est necesse. Prouocare autem proprie magis est quam appellare, & proprie ad maiores, potentioresque (quorum ope & gratia indigemus) pertinet: vide Barth. in l. minores, ff. de administr. tut.

PROVOCATIO, id est appellatio: Cicero de legibus: Ad quos, inquit, prouocatio esto. Prouocatio autem seu appellatio inuenta fuit pro remedio aduersus iniurias magistratuum. Et causa in qua quis prouocat ad alium iudicem, ἐφέσιμος, siue ἔκκλητος dicitur. Anch.

PROVOCARE iuste dicitur, qui fecit id, quod communiter fieri solet, l. 16. ff. de rei vindicatione. Goth. ad leg. 63. ff. de reg. iur.

PROVT, verbum apud ICtos sumitur pro sicut, vel vt. Prout iuris est, prout leges præcipiunt & similes clausulæ, quid sibi velint: vide Bart. in comment. ad const. Henrici 7. & ad l. edita, C. de edend. Prout religio successerit sententiam proferre, vide Vlp. in l. eum quem ff. de iud. Spieg.

PROXENETA, inquit Cuiac. 11. obs. 18. post princ. Græcum verbum est, ac proprie interpretem, aut pararium significat, cuius scilicet beneficio aut interuentione inter duos negocia contrahuntur, vel nomina, vel nuptiæ, vel amicitiæ, vel iudici consiliarius adiungitur: quia in opera dolum malum duntaxat præstare debent: alioqui nulli rei obligantur etiamsi proxeneticum seu philanthropum acceperint. Proxeneta, ait Budæ. in comm. ling. Græc. est conciliator, ac interuentor: quasique conglutinator hominum inter se stipulantium & spondentium, aut quemuis contractum, conuentumq; ineuntium. Aliter proxeneta significat eum, qui inter ementes & vendentes est conciliator & medius: sic accipiendus est in l. fin. ff. de proxenet. Plato li. 12. de legibus videtur velle, vt non minus quam venditor euictionis nomine proxeneta teneatur. Proxenetas etiam non semel legimus pro iis, qui nominibus faciendis interuenire solent: pro quo optimus textus est in l. 2. ff. d. tit. de proxenet.

PROXENETICVM præmium est, quod proxenetis debetur. Proxeneticis autem nullus certus modus datus est, nisi nuptialibus, ne scilic. proxeneta nuptiarum plus vicesima parte dotis & donationis propter nuptias sibi cauere possit, ita tamen vt si vicesima excedat 10. libras auri, 10. tantum libras sibi caueat atque id quidem constitutione Græca, quam ex Basilicis refert Cuiac. 11. obs. 18. De his est rubr. C. libr. 5. de sponsalibus & arrhis sponsalitiis & proxeneticis. Id præmium Græcos proprio nomine προξενητικὸν appellasse testatur Vlpianus in l. final. ff. de proxenetic. quasi interpretitium & pararium æs. Prat.

PROXENETICAE arrhæ, dona sunt, quæ sponsum & sponsam inter se conciliant & iungunt, vide d. rubr. C. de sponsal. Prat.

PROXENETRIA dicitur conciliatrix nuptiarum inquit Alciat.

lib. 1.

Digitized by Google

libr.1.disput.capit.22.quæ & προξενίαι, Aristoph.in Nubib. quoniam id munus soleret per fœminas fieri, quando scilicet arrhæ sponsalitiæ deponuntur apud proxenetrias. Prat.

Πρόξενοι erant in oppidis Græciæ, quorum erat hospitio recipere senatores, legatos, magistratus, quique hospitio publico cum ciuitate conjungebantur. Hinc munus illorum προξενία dictum est: quod significauit Cicero, cum dixit: Ostendit munus illud suum non esse ese, cum suæ partes essent: hospitum recipiendorum, tum ipsos tamen prætores & consules, non legatorum asseclas recipere solere: Prat.

PROXIMA causa quæ dicatur, vide l.pen.ff.de condict.ob turp. caus. & l.2. C.quod metus causa: Spieg.

PROXIMIOR gradu, Inst.de capit.diuin.§.penult.

PROXIMVS infanti est, qui egressus est infantiam, & qui linguæ gnarus: rerum adhuc ignarus est. Proximus pubertati qui nondum ingressus est pubertatem, sed prope eam est, tamen ita, vt annale tantummodo, vel semestre tempus reliquum sit, Cujac. not.ad lib.3.Instit.tit.de inutilibus stipulationibus, vers.& qui infamiæ.

PROXIMI menses mortis, & qui præcedunt, & qui sequuntur, accipiendi sunt, per glos.in l.vlt.C.de posthum.hæredib.instit. Spieg.

PROXIMI sacrorum scriniorum: Quotuplicia fuerint scrinia, & quæ essent, abunde satis tractauimus infra suo loco, illicque diximus & indicauimus, qui dicerentur proximi sacrorum scriniorum in tit. Co.de proximis sacrorum scriniorum. Vbi Budæum citauimus, qui de scriniis & liberis ita docte & copiose scribit, vt Pyrrhus Anglebermæus in additionibus ad P. Rebuffum in tres lib. C.nihil addendum putet. Verum interim nos certam loci & ordinis rationem habuimus, vt mirum non sit, si per omnia Budæum ipsum æquo passu non simus secuti. In summa autem, proximi sacrorum scriniorum sunt ij, videlicet, qui seruant principis libellos, cujusmodi est hodie magister libellorum in regia domo. Dicti sunt autem proximi (mea sententia) quod eos nemo antecedat, hoc est, maiores sint aliis in consimili officio constitutis. Varij enim & diuersi in sacris ipsis principis scriniis militabant. Ancho. Adde Cujac. ad rubr. de proximis sacrorum scriniorum cæteriſque. C.lib.12.

PROXIMITAS, verbum est quo proprie cognatio, id est, communio sanguinis per muliebrem sexum contracta, significatur, vti patet ex tit. de succeſſ.cognat. multis locis, sed præsertim in fine, vbi Justin.ait, agnationis jure admitti aliquem etiam ex decimo gradu: proximitatis vero nomine, vsque ad sextum gradum. Ratio autem est, quia in agnatorum successionibus non proximitas, sed agnatio spectatur, itaque qui agnatus erit gradu decimo, ei qui multo proximiore gradu cognatus erit, anteponetur, §.repetitis, & l.vlt. de seruil.cognat. Vlpian.l.4. ff.vnde cogn. Si spurius decesserit, iure consanguinitatis aut agnationis hæreditas eius ad nullum pertinet: proximitatis autem nomine mater eius, aut frater eadem matre natus bonorum possessionem petere potest. Sic in l.5.C.de legit.hæred. Hotom.

PROXIMITATIS nomine bonorum possessionem prætor defert his qui defuncto mortis tempore proximi cognati fuerunt, l. 3.ff.vnde cogn. l.8. ff.de suis & legit. d.§ vlt. Briss.

PROXIMITATIS jure, & agnationis jure venire ad successionem inuicem sibi opponuntur, in l.4. ff.vnde cogn.& l.5.C.de leg. hæred. Illud enim cognatis tantum qui mortis tempore fuerunt, competit, l.3. ff.vnde cogn. l.item prætor, 8. ff.de suis & legit. Hoc competit agnatis, & per consequens hoc juris ciuilis magis est, illud juris naturalis, Vult.ad §.fin.nu.5. Inst. de succeſſ.cognat.

PROXIMITATIS jure ad successionem venientes, ab his qui agnationis jure veniunt, separantur, l.5. de legit.hæred.Briss.

Ita PROXIMITATIS nomine bonorum possessionem competentem accipimus in l.1. C.de legit.hær. l.2. C.qui admitti. l.1. C.de bon.poss.secund.tab l.1.ff.de jur.& fac.ign.Et proximitatis iure bona peti in l.46.ff.ad Trebell. Quint. lib.3.c.8. Quod accidit, etiamsi de vna re quæratur aliqua, sed eam plures petant, vel eodem iure, vt proximitatis, vel diuerso, vt cum hic testamento, ille proximitate nitatur, Cassio.lib.5. Variar.epist.ad Epiphanium, si reuera, vt ad nos perlatum est, nullus ei, aut testamento hæres extitit, aut proximitatis iure successit. Briss.

PROXIMO anno dare spondes, exponitur in l.tali facta stipulatione, ff.de iure dot. Spieg.

PROXIMVM etiam vicinum, adfine, & simile significat, vt in l. 2. ff.loca.& Instit.eod.tit.in princ. Locatio & conductio, ainnt Caius & Iustinia. proxima est venditioni, id est, vt interpretatur Theop. ἐπὶ τῆ πράσει Sic proximum sacrilegio esse maiestatis & sepulchrorum violatorum crimen, Vlpian.& Iulian. dicunt in l.1. ff.ad l.Iuliam maiest. l.5. C.de sepulchr.viol. Sic furioso proximum esse, Caius ait eum, qui eius ætatis est, vt nondum intelligat quid agatur. Sic enim non multum à furioso abest. Sic in proximam empti in factum actionem dari ait Paul. in leg.6.ff.de rescind.vend.id est, similem, vt in l.5.§. pen. ff.de præscr. verb. & proximam morti pœnam metalli l. 28. ff.de pœn. quæ ad eam proxime accedit, eique similis est, cum seruitutem infligat. Briss. Prat.

PROXIMVS & superior vicinus opponuntur in l.18. ff.de oper. noui nun. Item proximus & inferior opponuntur in leg.1.§. sciendum, ff.de legat.3. Sic proximum prædium, & inferius opponuntur l.17.§.fin & si.ff.de aqua & aqu.pluu. Briss.

PROXIMVS vel proximior nomina sunt naturæ non iuris, & significant eos, qui nobis iuncti sunt sanguine, l.dudum, & ibi glo. in verbo proximus, quæ exponit id verbum proximis, i. consanguineis, & hinc Bald.ibi in fin. scribit proximum intelligi per lineam sanguinis cum aliis multis concord. à Tiraquello adductis, in tract. Retractum, tit.1. glos.1. in verbo *ob lignagier* quæ est glo.9. n.15. incip.proximi etiam hi. Hæc annotauit idem Tiraquell. in tractu *le mort saisit le vif* parte 21 declar.15.n.23.

PROXIMVS, superlatiuum nomen est, & ideo ex natura suâ positiuum præsupponere deberet l.vbi, ff.de verb. oblig. sicut optimus, præsupponit cæterorum meliorem l.illa verba, ff.de verbor.signif. Sed tamen in iure hoc non seruamus, vt attestatur. Alcia. enarrans l.proximus, eo tit. Spieg.

PROXIMVM in leg.12. tab. & in edicto successorio agnatum cognatumque intelligimus, qui defuncto proximus gradu existit, etiamsi nemo illum sequatur: eundemque supremum, hoc est, vltimum: quamuis nemo agnatorum, cognatorumq; eum gradu præcedat. Et illud est quod Paulus in l.proximus 92. ff.de verb. sign. notat cui subscribit Vlp. in l.1 §.proximus, ff. vnde cognat. Proximus, inquit, accipitur, etiam qui solus est, quamuis proprie (& comparate) proximus ex pluribus dicatur: & rursus in l.2.§.hæc hæreditas, ff.de suis & legit. Hæc, ait, hæreditas, proximo agnato, id est, ei, quem nemo antecedit, defertur. Et si plures sint eiusdem gradus, omnibus, in capita scilicet, vide Gœdd.ad d.l.proximus 92.n.1. ff.de verb.sig.

PROXIMVS enim aliquando positiui vim habet, sicut intimus; Dicimus enim, hic est mihi magis intimus, secundum Laur. Vall. libr.1.elegant.cap.17. Qua ratione si quis proximo hæredi centum legauerit, censetur vni & soli legasse, cum nullos alios haberet hæredes. Brech.in l.proximi, ff.de verb.& rer. sign. Vide eundem in l.proximus est, eo.tit. Vbi proximus locus pro adiacenti vsurpatur.

PROXIMVS agnatus dicitur, qui testatori sic coniunctus est, vt eum nemo antecedat l.92. ff.de verb.sign. l.2. §.3. ff.de suis & legit. l.1.§ proximus, ff.vnde cognati. Et si nullum testamentum factum est, proximus intelligitur qui morienti est proximus: si factum est, tum demum cum destitutum esse testamentum constiterit, l.2.§.4.& 5.ff.de suis & legitimis. Quamuis autem proximus proprie de pluribus dicatur, tamen quo magis valeat id quod actum est, proximus accipitur non solum qui ante aliquem est, sed etiam is ante quem nemo est, quamuis ipse solus sit, Lex duobus 34. ff.de vulg. & pupill. l. 155.ff.de verb.sign. Hot. Prat.

PROXIMVS agnatus excludit vlteriorem, id est, agnati non succedunt promiscuè omnes, sed illi tantum, qui defuncto intestato, gradu sunt proximiores. Proximum verò illum etiam ita accipimus, vt si non propiori, maximum tamen decimo gradu distet à defuncto, de cuius hæreditate quæritur, Vult. l. 3.tit.2.§.1.n.1.& 2.in comm.Instit.

PROXIMVS pubertati dicitur qui annum decimum tertium ingressus est. Id quod Ecloga 8. videtur hoc versu Virgilius voluisse:

Alter ab vndecimo tum me iam ceperat annus.

Ad hunc enim locum sic scripsit Seruius. Id est, tertius decimus. Alter enim de duobus dicitur, vt vnus sit ab vndecimo, duodecimus, alter tertius decimus, nam pubertati vicinum se fuisse significare vult, quod de duodecimo anno procedere non potest. Hæc Seruius, eum haud dubiè appellans vicinum pubertati, quem pubertati proximum, aut prope pubertatem esse Iurisconsulti dicunt, leg.13.§.1.de dolo malo, leg.4.§.23.de doli mali & met. except. Huiusmodi impuberes fictione quadam pro puberibus in furtis, iniuriis, fraudibúsq; cunctis haberi solent, d.§.23.l.23.de furtis, leg.13.§.1.de dolo malo. Vnde apparet admodum impuberem Vlpiano dici, qui nec dum egressus est duodecimum ætatis annum, leg.3. §.de sepulchro violato. Sunt enim anni pubescentes, in fœminis quidem vndecimus & duodecimus: In masculis vero decimustertius, & decimus quartus: quemadmodum probati ex Seruio potest. Rœuardus l.pupillum qui proximus, ff.de reg.jur.

PROXIMVS pubertati dicitur, qui rei intellectum capere potest l.excipiuntur 14.in fin. ff.de SCto Silanian. §.in summa, Inst. de oblig.ex delict. Itaque capax dicitur & furandi, & iniuriæ faciendæ l.pupillum 3. ff.de regul.jur. leg.23. & 24. ff.de furt. Hot. Prat.

PROXIMVS autem pubertati videtur esse is, qui à pubertate sex mensium interuallo abest. Callistrat. l.non tantum, ff.de excusat. Nam si pupillorum ætas prope pubertatem sit, ita vt tantummodo semestre tempus reliquum fuerit, &c. Quod

cum ita sit, videndum est, an proximus infantiæ dici possit, qui sex mensibus infantiam superarit, sed cum proximus infantiæ vbi de illius agitur commodo, proximo pubertati comparetur, nulla ratio est ita rem ad viuum resecare. Itaque commodius, opinor, esset septem annos qui inter infantiam & pubertatem intersunt, sic diuidere, vt tres proximos & dimidiatum infantiæ proximitati, reliquos pubertati attribueremus: & qui intra decimum annum ac sex menses viueret, is proximus infantiæ: qui superasset, pubertati vicinus indicaretur. Sic accipio l.1. ff.de oblig. & act. §.pupillus 7. Inst.de inutil.stipul. Hot. Prat.

PROXIMVS ab intestato est is, quem tempore mortis eius, de cuius successione quæstio est, in gradu nemo antecedit. Vult. in comm. Inst. lib.3. tit.2.§.5.n.1.

PRVDENS, interdum sapiens, interdum sciens dicitur. Vnde Iurisprudentes vocantur, qui ius sciunt. Prudentiam in delectu bonorum & malorum cerni Cicero author est in finibus. Vide Pontanum lib.de prudentia 3. Spieg.

PRVDENS & sciens. Donat.in Eunuchum Terent. Prudens est qui intelligentia sua aliquid sentit: sciens qui alicuius indicio rem cognoscit: ergo prudens per sese: sciens per alios. Cæterum prudentem decreta patrum non tantum qui literarum notitia cæteris præstat, sed & eum qui negotiorum forensium tractationem obit, appellant, c.non debet, 36. dist.quod & Alber.indicat. Spieg.

PRVDENTIA communis est, quam Cic.lib.4.de finib.his verbis significat: omnibus autem artibus volumus attributam esse, eam, quæ communis appellatur prudentia; quam omnes qui cuique artificio præsunt, debent habere. Eidem alibi est prudentia, multarum rerum memoria, & vsus plurium negotiorum. Spieg.

PRVDENTIVM autoritas. Pomponius his legibus latis, cœpit (vt naturaliter euenire solet) vt interpretatio desideraret prudentium autoritatem, necessariamque disputationem fori, l.2. ff.de orig.jur. Spieg.

PRVDENTVM authoritas non minima pars juris est, & ob id maxime necessaria, quod non potuerunt tam plane legibus aut edictis, & explicate tradi omnia, quin multa fuerint, quæ prudentum consultorumque hominum interpretationem desiderarent. Connan. lib.1.c.15.n.3. Prudentum responsis, vis legis & nomen tribuendum non est, in iis quæ naturali communique peritorum hominum ratione habentur æqua & iusta: sed in eo quod dubium controuersumque cum esset, ab illis est vna omnium sententia probatum & institutum: velut in ea quæstione, an vxor teneatur furti, de eo quod marito surripuit, cum eam vitæ societas dominam faciat: putabant Nerua & Cassius non facere eam furtum: sed Sabinus & Proculus existimarunt, furtum eum commisisse, neque tamen furti actionem esse constituto iure. Vt refert Paulus l.1. rerum amot. Nam reuera furtum commisit iure gentium quod mutari non potest: sed cum eam lex ciuilis faciat participem omnium quæ sunt viri bonorum: constituerunt Iurisconsulti, vt eius furti nomine alia quam furti actione censeretur. Connan. lib.1.c.15.num.5.

PRVDENTVM responsa, sunt ICtorum placita. Vide §.responsa, Inst. de jur. nat. & quæ in eum Salomonius docte scripsit, à paucisque hactenus animaduersa. Spieg.

PRVNA, quamdiu ardet: Carbo cum extincta fuerit, dicitur. Horum appellatione materia non venit l.carbonum, de verb. signif. Spieg.

PRVRIGINOSI quinam sint, vide l.3. ff.de ædil.edict.

PRVSIAS metropolis olim Bithyniæ, condita à rege Prusia, eo scilicet qui Annibalem recepit, vice Strabon.12. Gothofr. ad Nou.27.c.1.

Πρυτανεῖς appellati sunt quinquaginta viri, qui quotannis primo quoque mense populum conuocabant περὶ ἐπιχειροτονίαν, id est, ad legum disquisitionem. Vbi libera cuique in leges, vel pro legibus dicendi potestas erat. Si quis tamen cuiusquam legis abrogandæ mentionem fecisset: nouam eius loco legem cogebatur, vel statim & illo ipso tempore ponere, vel aliquanto potest. Quod nisi dicta die præstitisset, fraudem capitalem incurrebat. Connan. lib.1.cap.13.nu.5. Postellus de magistr. Athen. c.30.

PRYTANEVM proprie dicebatur, quod in ea triticum seruaretur quod Græci πυρὸν dicunt, quasi πυρὸν ταμιεῖον auctor est Plutarchus, Cimonem Atheniensem libertatis animi prælti domum suam ciuibus fecisse φιλοπτωχεῖον κοινὸν. Vide Cælium li. 13.cap.32.

P S.

PSALTERIVM pro cantico non organo apud Iul. Paul. libro 5. sentent.tit.4. Psalterium, inquit, quod vulgo dicitur canticum, in alterius infamiam compositum, quod notandum. Prat.

PSEVDOMENOS, ψευδόμενος, captionis sophistarũ genus à multis autoribus notatum, Latine mentiens à Cicer. dicitur lib.de diuinat.1. & est cum quicquid constituitur verum esse, statim reperitur falsum, vel sic: ψευδόμενος λόγος est, cui vtrumvis respondeas, id est, siue dicas, siue neges, id statim falsum reperitur, vti docet Africanus in l.88. ff.ad l.Falc. vbi huius rei hoc exemplum affert. Si is, qui 400. habet in bonis, 200. legauerit, deinde Titio centum sub conditione. Si legi Falcidiæ locus non esset, vt quæratur, debeatur nec ne legatum, quod Titio relictum est, siue dixeris deberi, sequetur non deberi, quod leg.Falc.locus sit: siue non deberi, sequetur deberi, quod legi Falc. locus non sit, id est, quod conditio legati extiterit. Pompon.quoque in leg.9. ff.de verbor.oblig. ejusmodi sponsionis formulam hanc profert. Tibi fundum dabo, nisi illi dedero, & illi dabo nisi tibi dedero. Alia suppeditat exempla Gellius lib.5. cap.10. & libr.9.cap.16. Cujac. ad leg.88. Pseudomenon censet esse nomen à mentiente primum in interrogationem, adsumpto in hunc modum. An mentitur, qui mentiri se dicit? cui si respondeas mentiri, colligam statim non mentiri, quod vere dixerit, se mentiri. Rursus si respondeas non mentiri, colligam statim mentiri, quod falso dixerit se mentiri. Vsurpatur autem à multis hoc verbum. Cicer. in Hortens.tum pseudomenon & soriten & totam Dialecticam aut illudis aut increpas. Et in Lucul. De sorite aut pseudomeno, quas plagas ipsi contra se Stoici texuerunt. Augustin. contra Acad. Inde pseudomeni & soritæ in illius causæ patrocinio viguerunt. Hieron. in Ruff. Soritarum gradus, pseudomeni argutias: & in Amos Eutychius & Eunonius, syllogismis, & Enthymematibus, imo sophismatibus & pseudomenis atque σοφίσμασι roborare conantur. Cujac. ad Africa.tract.5. fol.89. & Prat.

PSEVDOCOMITATENSES legiones dictas opinatur Cujac.1. obs.25. quod specie ipsa & ordine Comitatenses ementirentur.

PSEVDOTYRVM, falsum ostium. Vnde pro postico sumitur, iste Alc. in l.pen. de verb.sign.

PSEVDOVRBANA ædificia. Vitruuio ædificia sunt rustica, vrbana elegantia extructa, Vlp.prætoria nominat. Vide Conn. l. 4.c.10. num.6.

Ψῆφος, suffragium significat judicum, quo lapillum atrum, vel candidum, vel chartam cui nigrum Θ. vel Τ vel Α. inscriptum erat, judices in vrnam coniiciebant, & ita sententiam de reo colligebant. Vide Chiliad.Eras. Spieg. A Græcis calculus ψῆφος appellatur, quo verbo pro sententia vsus est Modest. in l. scire oportet, ff.de tut. & curat. ab hoc verbo psephismata appellata sunt, de quibus Ant.August. dictis locis.

Ψυχόντες. Vide superius Friuiculum.

P T.

PTERNA, inferior pars mali. Vide Bapti. Pium VI.commen. in Lucretium, & Bayfium de re nauali. Spieg.

PTEROPHORI, cursores tabellarij: quod peregre proficiscentes, surrectas in capite pennas gestare consuessent. Vide Rhod. c, 22. libr.11. Spieg.

PTOCHIA πτωχεῖα, domus alendis pauperibus destinata, idem quod πτωχοδοχεῖα, l.vlt. C.de sacrosan.eccles. Prat.

PTOCHODOCHIVM, locus vbi recipiuntur mendici & inopes Vide exeges.Hegendorf.in rubr.C.de cler.& episc. Spieg.

Πτωχὸς & πένης, his verbis separat paupertas apud Aristophanem in Pluto:

Πτωχὸς μὲν γὰρ βίῳ, ὃν σὺ λέγεις, ζῇ δεῖ μηδὲν, ἔχοντα,
Τὸν δ' πένητα ζῇ φειδόμενον κ) τοῖς ἔργοις προσέχοντα.
Περιῤῥύδην δ' ἀεικῶς μηδὲν, μηδὲ τὰ μικρ' ὀπαλέσκειν. Pr.

PTOCHOTROPHYVM, πτωχοτροφεῖον, locus alendis pauperibus paratus, πτωχὸς enim pauper, & τρέφω alo significat. Huius meminit Imper. in l.omnes qui, §.priuilegiis, & in l.si quis ad declinandam, §.sin autem ampliores, & §.hæc tamen loca, & in l.omnia priuilegia, C.de episc.& cler. & in l.illud, §.1. vbi glos. & in l. pen. in pr. C.de sacrosan. eccles. & in auth. de alien. & emphyt. in pr. & in §.emphyteoses vero. Nos communi vocabulo hospitales vocamus. Cotta.

P V.

PVBEM esse lanuginem illam primo nascentem circa pudenda norunt omnes: ita vt & pars illa corporis Latinis pubes dicatur. Et pulchro corpore virgo pube tenus. inquit Virgil. id quod clarius expressit Isidorus c.pubes de desp.impub.

PVBEREM, inquit Vlp. Inst. titul. secundo Cassiani eum esse dicunt, qui habitu corporis pubes apparet, hoc est, qui generare potest. Quasi dicat Vlpianus, is ex Cassiorum sententia pubes appellandus est, cuius vniuersa corporis dispositio satis ad liberorum procreationem facile videri cuiuis potest idonea. Proculeij autem eum dicebant esse, puberem, qui quatuordecim annos expleuerat. Verum priscus, in quem vtrumque concurrit, & habitus corporis, & annorum numerus, puberem definiuit. Et hæ quidem sic in fragmen referens Vlpian. cuius olim obtinuerit sententia, non expressit. Sane receptam fuisse Proculeiorum sententiam, non obscure docuit Tertull. in libr.de virginib. veland. Macrob. in somnium Scipion. libr.10. Nec quidem Tertulliani duntaxat, & Macrobij auctoritatibus hæc confirmatur opinio, sed expressis etiam Vlpiani verbis. Moribus enim introductum esse, ait Vlpian. vt quis liberis impuberibus testamentum facere possit, donec masculi, ad quatuordecim annos peruenerint, fœminæ ad duo-

ad duodecim, l.2. de vulg. & pupill. Adde masculos anno decimo quarto, etiamsi generare non possent, ipso tamen facto puberes olim fuisse declaratos. Solent etiam masculis ad annum decimum quartum comæ nutriri. Idque clarissime testatur Martialis. Tempore pubertatis, inquit, hoc est, statim elapso quatuordecim annorum spatio, comæ in signum pubertatis pueris præcidebantur. Rauard. Varior. lib. 4. c. 10. Vide etiam Maioragium libr. Miscell. 1. cap. 2. Conuan. libr. 9. comm. jur. ciuil. c. 4. nu. 9.

PVBERES fœminæ quidem à duodecimo anno intelliguntur, Masculi vero à decimo quarto, leg. vltim. C. quando tutor esse des. Instit. quib. mod. tut. finit. Constantin. lib. 1. epit. tit. 12. Secundumque hanc differentiam pubes ætas accipienda est, in leg. 41. §. pen. ff. de vulg. & pup. leg 11. C. arbitr. tut. leg. 3. §. pen. ff. de libe. exh. leg. 14. ff. de SC. Silania. Cæterum in causa alimentorum, quæ pueris puellisque vsque ad pubertatem præstari quis canit, pietatis intuitu pubertatis tempora laxiora præscribimus: & puberes masculos decimooctauo demum anno, fœminas vero decimoquarto intelligimus l. 14. ff. de aliment. leg. Briss.

PVBERTAS est emissio ipsa pubis: à qua anni pubertatis dicti sunt. pubertati autem proximi qui dicantur, variis opinionibus certatum est: tandem tamen obtinuit Accursij sententia in l. 1. ff. de nouat. §. in summa. Inst. de obligat. quæ ex del. §. pupillus. Inst. de inutil. stip. vt marem pubertati tum proximum dicamus, cum dimidiatum annum supra decimum excessit: fœminam vero, quæ nouem annos cum dimidio egressa est arg. §. fin. quib. ex caus. manum. non lic. Nam post infantiam, vsque ad pubertatem aut in masculo septem anni, & in fœmina quinque. Quare ex quo excessit quis dimidiam hujus temporis partem, magis pubertati quam infantiæ proximus dici debet. Pauor, c. continebatur, de desponsi. impub. quod in ea præsertim ætate soleat plerunque mala malitia tempus supplere, cap. 1. de del. puer. Nam & prodit historia Solomonem nondum decem annos natum, suo complexu nutricem filio Roboam grauidam feciſſe Greg. 4. dialog. cap. 19. gloss. in summa 20. quæst. 1. Non desunt tamen, qui eos pubertati proximos dicant: qui à pubertate distant sex plus minus mensib. Glossa & Innocent. in c. continebantur, Corras. Miscell. lib. 6. cap. 23. neutram sententiam sequitur, sed illis assentitur, qui hujus contouersiæ decisionem ad generalem consequentiam aut regulam trahi posse negant. Salycet. in l. impunita, Cod. de pœnis. Antonius Butrio. in c. attestationes, de desponsat. impub. Vide & Bart. in l. deinde, §. fin. ff de lib. exhib. & l. properandum, Cod. de judiciis. Vide omnino Gothofr. ad leg. 3. C. quand. tut. vel curat. esse desin. Hoc inter omnes constat, pubertati proximos, rerum intellectum jam capere & doli capaces esse, leg. 23. & 24. ff. de furtis. Prat. vide omnino Corras. 6. Miscell. 23. num. 3.

PVBERTAS plena in masculis anno ætatis 18. in fœminis anno 14. l. arrogatur, 49. §. 1. ff. de adopt. §. 4. Inst. eod. §. vltim. Instit. quib. manumitt. lic. l. Mela. 14. ff. de alim. & cibar. l. quidam, ff. de re judic. l. 1. §. pueritiam, ff. de postul. Paulus libr. 5. senten. tit. 4. §. vltim. Goth. ad l. 3. C. quand. tut. vel curat. esse desin. Hor. Prat.

PVBERTATEM, inquit Iustinian. veteres quidem non solum ex annis, sed etiam ex habitu corporis in masculis æstimari volebant: nostra autem constitutione promulgata, pubertatem in masculis decimumquartum annum completum illico initium accipere dispossimus: antiquitatis normam in fœminis bene positam in suo ordine relinquentes, vt post duodecim annos completos viripotentes esse credantur, hæc ille tit. quibus mod. jus patr. in prin. Sic in l. vlt. C. quand. tut. esse desin. l. 5. ff. de testam. l. 2. ff. de vulg. & pub. §. 1. Instit. de nupt. Macr. libr. in somnium 5. c. 6. Post annos bis septem ipsa ætas necessitate pubescit: tunc enim moueri incipit vis generationis in masculis & purgatio fœminarum, Tertull. lib. de virgin. vel. Tempus inquit, etiam Ethnici obseruant, vt ex lege naturæ jura suæ ætatibus reddant: nam fœminas quidem à duodecim annis, masculum vero à duobus amplius ad negotia mittunt, pubertatem in annis, non in sponsalibus aut nuptiis decernentes. Hot. Pra. vide Vult. Instit. de nuptiis, in princ. num. 5.

PVBERTATEM ingressi sunt, qui proxime prætextati ætatem accedant, l. 3. §. fin. ff. de lib. exhib. Prat.

PVBESCERE, adolescere, est lanuginem emittere, ac pubertatis vel adolescentis attingere ætatem: à pubeo, pubui, Vlp. in l. 3. §. Ibidem Iul. ff. de Carb. ed. Olden. Prat.

PVBLICA ea sola proprie dicuntur quæ sunt populi Rom. l. 15. ff. de verb. sign. Hinc publicum jus id definitur esse, quod ad statutum rei Romanæ spectat l. 1. §. 1. ff. de just. & jur. Nec vero Reip. caus. abesse eos intelligimus, qui pro ciuitate legatione funguntur leg. 26. §. item inquit Prætor, ff. ex quib. caus. major. Ciuitates enim loco priuatorum habentur. publicique appellatio in compluribus causis ad populum Roman. respicit l. 16. ff. de verb. sign. Hinc publiciani dicuntur populi Romani qui coloni priuatis nimirum, qui publica, id est, populi Romani vectigalia conducunt, quæ etiam absolute publica vocantur, leg. 3. §. 1. ff. de publ. Cic. de prouinc. consularib An quis frui publico non potuit, hic legitur ipsa lege censoria? Idem epist. 1. ad Q. Fr. Publicis male redemptis. Quint. declamat. 340. Ego non ea voluntate feci, vt hic liber esset, sed vt publica non solueret. Idem declamat. 341. Ante omnia nulla lege comprehensum est, vt alienam rem non profiteri liceret, alioquin publicum euersum est. Tacit. libr. 13. Edixit, vt leges cuiusque publice occulte ad id proscriberentur. Suet. in Calig. cap. 30. de vectigalibus à Caligula institutis agens, additumque, ait, ad caput legis, vt tenerentur publico & qui meretricium fecissent. ita publicum quadragesimæ, apud eundem accipio in Vesp. cap. 1. & publicorum conductiones in l. 33. ff. pro soc. Hor. 1. Ep. Pars hominum gestit conducere publica. Briss. Prat.

PVBLICA abolitio est, quæ publice fit ac publice indulgetur ex SCto, l. 8. l. 12. l. 17. ff. ad Turpill. & apud Paul. libr. 5. sent. tit. 17. Briss. & Prat.

PVBLICA accusatio, quæ omnibus patet, §. consequens. Inst. de suspect. tutor. Old.

PVBLICA actio, actio qua cuiuis experiri licet: ad quem exercēdam cuiuis aditus patet. Vlp. leg. 1. §. 4. ff. de suspect. tut. Consequens est, vt videamus qui possint suspectos postulare, & sciendum est, quasi publicam esse hanc actionem, hoc est, omnibus patere. Ergo vt publicus locus dicitur, ad quem cuiuis licet accedere: sic actio suspecti, est tanquam publicæ illæ actiones, siue iudicia, quorum aditus vnicuique patet Hinc popularis actio, publica nominatur in l. 30. §. 3. ff. de jurejur. In popularibus actionibus, inquit Paul. iusiurandum exactum ita demum aduersus alios proderit, si bona fide exactum fuerit. nam etsi quis egerit, ita domum consueuit publicam actionem, si non per collusionem actum sit. Hot. Prat.

PVBLICA bona, quasi populica dicta esse docet Alc. in l. bona ciuitatis, ff. de verb. sign. Spieg.

PVBLICA conuentio est, quæ fit per principem, aut quotiens inter se duces belli paciscuntur l. 5. ff. de pact. Briss. & Prat.

PVBLICA custodia coerceri, vide l. succurritur, ff. ex quib. caus. major. in integr. restit.

PVBLICA fide sequuntur, qui apud argentarios pecuniam deposuerunt l. 7. §. quoties, ff. depositi, quorum officium publicum est, l. 10. §. 1. ff. de edendo. Prat.

PVBLICA fide venire, id est, saluo conductu, vt vulgaris habet locutio. Violare fidem publicam, est, contra illam aliquid committere, *das Geleide nicht halten*. Spieg.

PVBLICA iudicia quæ dicantur & cur, tradit Iustin. Instit. de pub. jud. & supra de popularibus iudiciis relatum est; vbi vide Public.

PVBLICORVM iudiciorum hæ sunt leges, Iulia maiestatis, Iulia de adulteriis, Cornelia de sicariis, & veneficis, Pompeja de parricidiis, Iulia peculatus, Cornelia de testamentis, Iulia de vi publica, Iulia de vi priuata, Iulia ambitus, Iulia repetundarum, Iulia de annona, Iulia de residuis, Flauia de plagiariis, l. 1. ff. de publ. judic. Instit. eod. tit. Quæstiones autem publicas de falso, sicariis & parricidiis Cornelius Sylla dictator constituit l. 1. §. deinde Cornelius, ff. de orig. jur. Antea L. Piso Tribunus plebis de pecuniis repetundis quæstionem constituerat, vt Cic. in Bruto scribit. De iniuriis vero quemadmodum vitiose in omnibus codicibus (Florentinos excipio) scriptum est, quæstio publica ab eodem non est constituta. Actio enim ex lege Cornelia de iniuriis priuata est, non publici iudicij, leg. 42. §. 1. ff. de procurator. l. vltim. Cod. de iniur. Natum fuisse hunc errorem, qui libros omnes antehac occupauit ex eorum imperitia puto, qui apud Vlp. eam actionem pro publica vtilitate exercere legerant: quasi vero non & priuata iudicia pro publica vtilitate exerceantur, cum & suum ius cuilibet tribui & qualiacunque nocentium peccata puniri reipublicę interſit. Raptus porro crimen publicum esse dicitur in l. pen. C. de noxalib. quoniam ad l. Iuliam de vi pertinet, l. 5. §. vltim. ad l. Iuliam de vi publica. Publici autem iudicij causam habere crimen dicitur in leg. 7. ff. de publ. judic. quod publici judicij est. Briss. & Prat. Publica & extraordinaria iudicia criminalia quomodo distent à popularibus & priuatis pœnalibus iudiciis explicare non est in facili. An vero, quod hæc in rei persecutione illa in sola vindicta constituta sunt? minime. Nam & populares ad vindictam pertinet, & ex priuatis iniuriarum actio. An quia horum pœna est pecuniaria, illorum capitalis, vel corporalis? ne hoc quidem. Nam & publica quædam iudicia pecuniariam pœnam habent, veluti ambitus, & de plagio. An quia hæc priuatam causam, siue vindictam continent, illa publicam? & hoc quoque minus. Nam & populares publicam causam continent & publicum iudicium iniuriarum ad priuatam causam pertinet. Qua re priuato iudicio ei facile præiudicatur, & in eo iusiurandum differtur, quod in aliis non permittitur & extraordinaria publicam vindictam, non persequuntur, quia nec quilibet ex populo eis experietur. An igitur quia in publicis extraordinariis iudiciis longe alius est reorum habitus, alia iudiciorum forma, alij iudices, & judices,

Digitized by Google

non arbitri, & grauiores damnationes, & accusatoris in crimen subscriptio? Hoc placet satis. Porro publica iudicia legitima & ordinaria sunt, legem, pœnam, formulam habent certam, veluti majestatis, proditionis, repetundarum, peculatus, ambitus, adulterij, stupri, homicidij, veneficij, parricidij, fraudatæ annonæ, residuorum, vis, calumniæ, vsurpatæ ingenuitatis, plagij, falsi, injuriarum, prævaricationis. Extraordinaria legem quidem habent, sicut & omnia qualiacunque judicia, specialem pœnam & formulam, ordinemve certum non habent, veluti concessionis, abigeatus, stellionatus, effracturæ, expilationis, termini moti prævaricationis & alia innumera. Hodie publicorum quoque judiciorum nullæ sunt formulæ. Sublatis formulis, mansit legum pœna aliquandiu, sed postea constitutionibus pœna in incerto & in arbitrio judicantium esse cœpit. Itaque à pœna hodie appellari posse vere dixeris. Idem omnibus judicibus ordinariis: Aguntur namque omnia extra ordinem omni ex causa. Idcirco moribus nulla nunc actio furti in duplum, vel quadruplum, quia extra ordinem agitur. Quo agendi genere electo, consumitur actio dupli, vel quadrupli, l. interdum, §. qui furem, ff. de furtis. Idemque de cæteris iudicijs, priuatis & popularibus dici potest, Cujac. obseru. lib. 8. c. 33.

PVBLICA iura officiaque in l. 1. §. vlt. & l. 6. ff. de cap. minut. & in l. 14. ff. ad Treb. l. 2. ff. de diuers. reg. iur. Magistratuum, honorum, & ciuilium munerum in republ. gerendorum iura significant. Ideoque in l. 9. ff. de his qui sunt sui vel alien. In publicis causis filiumfamil. haberi loco patrisfam. his exemplis demonstratur, veluti si magistratum gerat, si tutor detur. Inde publicum munus officium priuati hominis vocatur, ex quo commodum ad singulos vniuersosve ciues remque eorum peruenit, l. 239. §. munus, ff. de verb. sign. Proinde publico munere legatus fungi dicitur, l. 27. ff. de jud. Briss. Prat.

PVBLICA lex conciua locutione dicitur, lex publici judicij, vt quum dicimus, judicia bonæ fidei, in quibus judici potestas est ex bona fide judicandi Marcian. l. 1. §. 1. ff. ad l. Corn. de sicar. Quive magistratus, judexve quæstionis ob capitalem causam pecuniam acceperit, vt publica lege reus fieret, Imp. l. 1. C. vbi senat. vel clar. Intra prouinciam in qua facinus perpetrauit, publicis legibus subjugetur. Hot. Prat.

PVBLICA lex à Cajo in l. fin. de colleg. dicitur ad priuatæ legis, id est, pactionis & conditionis, quæ in contractibus apponitur differentiam. His, inquit, potestatem facit lex, pactionem quam velint sibi ferre; dum ne quid ex publica lege corrumpant. Nam Græce est ἰσὸν ὡς ἀναγράβδην δημόσια γράμματα, id est, nisi vetent literæ publicæ. Hot.

PVBLICA monumenta interpretantur doctores, quod manu publica h. tabellionis, sint descripta, l. gesta, ff. de re jud. Spieg. Prat.

PVBLICA vectigalia intelligere debemus, ex quibus vectigal fiscus capit, quale est, vectigal portus, venalium rerum, item salinarum, & metallorum, & picariarum l. 17 ff. de verb. sign. Nam & qui harenarias & cretifodinas & salinas & metalla conducta habent, publicanorum loco sunt l. 13. ff. de publican. Etiam qui pascua conducebant, publicani dicebantur, Plin. li. 19. c. 3. Multis jam annis in ea terra non inuenitur, quoniam publicani, qui pascua conducunt maius ita lucrum sentientes depascuntur pecorum pabulo. Etat veso maxima Romæ & potentissima publicanorum societas, isque ordo in prouinciis plurimum auctoritate & potentia valebat, vt Cic. in epist. ad Leutul. & Appium, & Q. Fr. & pro Plancio, & Liu. li. 35. significant. Etiam ciuitatum bona vectigaliaque abusiue publica dicuntur, l. 15. ff. de verb. sign. l. 40. ff. de neg. gest. l. 36. §. 1. ad munic. l. 5. §. idem ait, ff. quod vi aut clam. Briss.

PVBLICA item appellantur, quorum vsus in commune expositus est, & omnibus patet quasi populica: proprietas vero non æque l. 5. ff. de rer. diuis. §. flumina, & riparum. Inst. eod. tit. l. 39. §. 1. ff. de acquir. rer. dom. Quæ hac ratione à communib. discernuntur, quorum vt vsus communis est, ita & proprietas occupanti cedit. Ac publica quidem ea jure gentium dicuntur, l. 7. §. insula, & l. pen. §. 1. ff. de acqu. rer. dom. l. vlt. ff. de vsuc. §. fluminum, & §. littorum, Inst. de rer. diuis. Alia n. sunt publica populi Rom. quæ in patrimonio & pecunia populi sunt: quæ tam ad eorum quæ iure gentium, quam quæ ciuitatum publica sunt, tta appellari solent l. 9. ff. de vsuca. & apud Vlp. in Inst. tit. 20. l. 14. ff. de adq. rer. dom. Quod ne absurdum propter nouitatem videatur, etiam aliorum auctorum testimoniis confirmabo, Cic. 5. in Verr. Perpaucæ ciuitates bello à majoribus nostris subactæ, quarum cum esset ager publicus pop. Roma. factus, Liu. 3. ad fin. Agrum de quo ambigitur, finium Coriolanorum fuisse, captisque Coriolis publicum pop. Roman. esse factum, Hygen. lib. 2. de limit. Vectigales autem quidam sunt obligati Reip. pop. Rom. quidam coloniarum aut municipiorum, aut ciuitatum aliquarum. Briss.

PVBLICA via, quæ in solo populi est, cuius solum publicum est siue qua iter populo est, Erasm. noster in Chiliad. indicat, Prouerbij speciem habere illud Plautinum, Nemo ire quendam prohibet publica via. Vide tit. de via publica, & si quid in ea fact. esse dicat. & leg. 2. §. 1. ait prætor, §. viarum, ne quid in loco publico.

PVBLICA via canalis dicitur in l. 2. C. Th. de curios. & in l. 3. C. Th. de tut. pub. Et Concilij Sardicæ c. 21. Ct jac. ad l. 2. Cod. de cursu publ. &c. lib. 12.

PVBLICA vis, quæ armis committitur, tit. ff. ad l. Iul. de vi pub. Prat.

PVBLICA vtilitas quatuor modis consideratur. Prima cum in vniuersum & particulariter commodum affertur, quod in sacerdotibus, magistratibúsque consistit, l. 1. §. huius, ff. de just. & jur. Secunda quæ in vniuersum conducit, non autem singulis, vt quoties de locupletando fisco agitur, l. pen. C. de primipil. lib. 12. Tertia est vtilitas, quæ priuata proprie est, licet ex ea consequatur etiam publica, vt cum dicimus, publice interesse dotes mulieribus conseruari, liberisq; hominib. ciuitatem repleri: id enim quod consequitur, in vniuersum prodest. Quarta est, quoties id quod consequitur, singulis prodest, nec in vniuersum quemlibet particulariter iuuat, vt cum generaliter dicimus, Reipublicæ interesse, ne quis re sua abutatur, §. pen. Inst. de his qui sunt sui jur. Et comment. Alcia. ad l. pupillus est, de verb. sign. Spieg. Prat.

PVBLICÆ honestatis iustitia est propinquitas ex sponsalibus prouenies, robur trahens ab Ecclesiæ institutione. Non enim honestum est, vt quis ducat eam, quam consanguineus desponsauerat, c. ad audientiam, &c. sponsam, extra de sponsa. Prat.

PVBLICÆ mulieres, hoc est, omnibus communes, c. inter opera charitatis, extra de sponsa. Spieg.

PVBLICÆ personæ modo magistratus §. pen. Inst. de Attiliano tutore, & officiales, modo tabellarios significant, l. 10. Cod. de episc. & cler. §. cum autem. Inst. de adopt. Quo olim munere functos seruos publicos constat, ex l. 18. ff. de adopt. & l. vlt. de decurion. l. 10. C. Briss. Hi vero publicæ personæ dicebantur, quod eorum fides publice spectata esset, non enim in album tabellionem redigebantur, nisi quorum fides publice spectata esset. Vel: Ideo serui publici dicebantur, quod omnib. seruire tenerentur. Aldobr. §. cum autem. Inst. de adopt.

PVBLICÆ quæstiones, publica item crimina, sunt, de quib. publicum iudicium est cõstitutum, leg. 32. §. Iulianus, ff. de arbitr. l. 2. §. deinde Cornel. ff. de orig. jur. Nec enim publica iudicia idcirco dicta sunt, quod, vt Iustinian. tradit, eorum exsecutio cuivis ex populo, qui modo idoneus sit accusator, detur. Hac enim ratione popularia iudicia publica essent, quod est inconsequens: sed quod ex legibus publicorum iudiciorum veniant atque descendant, leg. 1. ff. de publ. judic. Verum est tamen, & id ex eodem Vlpiano Iustinianus hausit, publico iudicio cuilibet ex populo experiri licere, nisi si cui lege aliqua publico iudicio accusandi non est potestas, l. 43. §. senatus, ff. de ritu nup. Briss. Prat.

PVBLICÆ turbæ dicuntur, non quod publica autoritate fiant, sed quod omnibus pateant, Auth. vt judic. sine quoquo sussi §. fugiunt. Prat.

PVBLICAM quoque habere causam efficium & ministerium argentariorum traditur in l. 30. §. 1. ff. de ed. Et publicam fidem secutos eos, qui apud eos pecunias deposuerunt, leg. 7. §. quotiens, ff. depositi. Briss. Prat.

PVBLICANI vocantur δημόσιοι, l. 9. ff. ad l. Rhod. Item publicanus qui lacum vel stagnum conduxit, l. 1. §. publicano, ff. vt in flum. publ.

PVBLICANVS à populo seu publico dictus est, quia id conductum habet, quod populi est, siue quod publicũ est, l. 1. §. 1. quæcunque 12. in fin. l. seq. ff. de publ. & vectigal. vide Gœddæum ad l. eum qui 15. nu. 3. de verb. sign. Dicitur autem publicanus, qui publica vectigalia conducta habet, l. quantæ, in fin. ff. de public. Eum qui vectigal. popul. Rom. conductum, habet, publicanum appellamus. Nam publica appellatio in compluribus causis ad pop. Rom. respicit, l. eum, ff. de verb. sign. Conn. lib. 4. c. 16. n. 1. Publicanus autem est, qui publico fruitur (nam inde nomen habet) siue fisco vectigal pendat, siue etiam tributum consequatur, & omnis, qui quid à fisco conducit, recte appellatur publicanus l. 1. ff. de public. & vectig. & commiss. Cæterum publicani, qui & vectigaliarij & telonæ dicuntur, proprie ij sunt, qui vectigalia populi Rom. aut principis veluti portoria conducta habent, non tributa l. 12. §. vlt. ff. de publ. & vectig. l. eum qui, ff. de verb. sign. qua de causa Cæsar, dum vult leuare Asiam publicanis apud Dionem 42. quod redigebatur ex vectigalibus, in tributi collationem transformat. Verum ij etiam salinas, cotorias, picarias, cretæ fodinas metalla conducta habent, & qui ciuitatibus debita portoria conduxerunt, publicanorum loco sunt, l. 13. ff. de publ. & vect. & si quis quandóque tributa vel stipendia conducat, leg. 1. §. 1. eo. Liu. 39. vectigalia summis pretiis vltro tributa infimis locauerunt, quas locationes senatus precibus & lacrymis publicanorum victus induci iussit. Cujac. obser. li. 7. c. 4. Adde Brechæum l. eum qui, de verb. & rer. sign.

PVBLICARE bona idem quod confiscare. Martian. in l. 3. in fi. de bon. eor. qui ant. An non prius bona in fiscum cogenda sint, quam

Digitized by Google

quam si de crimine fuerit probatum : an vero omnimodo publicanda sint ? sed D. Pius rescripsit : si parati sint heredes defensiones suscipere, non esse bona publicanda. Prat.

PVBLICARE verbum, ad plura vsurpari, demonstrant lex si fundus quem, ff. loc. lex nulli, C. de epis. & cler. lex publicani, l. omnium, ff. de test. Spieg.

PVBLICARE est proscribere, est etiam proclamare, euulgare l. 41. ff. ad l. Aquil. Briss. quod enim à præcone proclamatur, id recte publicari etiam dicitur. Res quæ ad ærarium deferebantur, simul atque edictis essent publicatæ, apud ærarium interdum auersione, plerunque sectione distrahebantur. Quod qua ratione accipiendum sit, alio loco demonstratum est. Tertull. Publicari, inquit, bonum tibi est : qui enim non publicatur in hominibus : publicatur in Deo. Et Suet. in Claud. Libertinos, qui se pro equitibus Romanis agerent, publicauit. Eoque etiam pertinet illud Lampridij in Alex. Mulieres infames, quarum infinitum numerum deprehenderat, publicari jussit, exoletis omnibus deportatis, Ræuard. varior. lib. 3. c. 18.

PVBLICARIA bona, ob scelus confiscata, & publicarij, qui ob id genus aliquod in tartarum deferuntur. Prat.

PVBLICARI dicitur quod publicum fit, quodque in fiscum & ærarium cogitur l. 23. §. si fundus, ff. de iurisd. rust. leg. 27. ff. de adult. & aliis infinitis locis. Briss.

PVBLICÆ tabernæ dicuntur quæ in solo publico sunt licet earum vsus ad priuatos pertineat, l. 33. ff. de contrah. empt.

PVBLICA vtilitas, quæ circa tributorum præstationes & naturas versatur, appellatur l. 3. C. de primip.

PVBLICE varie accipitur : interdum est in publico loco, veluti apud acta, vel in æde sacra publica, l. 58. ff. mandat. conjuncta l. 7. in fin. ff. qui satisd. cog. l. 7. ff. de minorib. l. 4. ff. de statu. liber. Briss. Interdum publice est publico nomine, & publica autoritate, l. 4. §. in eum, ff. de admin. tut. l. 24. ff. de captiu. leg. 121. §. 1. ff. de diuer. reg. l. 12. ff. de fideicommiss. liber. l. 15. §. si publicus, ff. de dam. infect. Plane in leg. 6. §. sacræ, ff. de rer. diuis. publice est, principali vel pontificali auctoritate, l. vlt. ff. vt in poss. leg. Alias publice in commune significat, veluti cum dicimus, publice interesse. Briss. Prat.

In PVBLICVM deduci intelliguntur fugitiui serui, qui magistratibus municipalibus vel publicis ministeriis traduntur, l. 1. §. pen. l. 2. ff. de seruis fugit. Et sic quoque in publico seruari dicuntur, qui sub publica custodia asseruantur, leg. 48. ff. de verb. sign. l. 9. ff. ex quib. caus. major. vel etiam qui in carcere sunt, Nam & Plaut. publicitus excipi, pro carcere excipi in Amphitryon. dixit imitatione Græci sermonis, quo δημόσιον carcer appellatur. Briss. Prat.

PVBLICE fieri dicitur, quod autoritate judicis fit, leg. 1. ff. vt in possess. leg. quo loque memoriæ publice commendatur, *Dass menniglichem verkundiget wurd zuwissen*. l. 1. §. sed scimus, C. de Latin. lib. toll.

PVBLICE fieri dicitur Alciato, quod, coram populo fit : palam vero quod coram pluribus.

PVBLICE interesse, vide l. 1. C. de malef. & mathem.

PVBLICIANÆ actio dicta ab auctore suo nempe Publicio Prætore, qui prætor fuit vrbanus cum M. Iunio : vt Cicer. scribit in Cluentiana. Hujus actionis introducendæ hic fuit modus ac ratio. Publicius prætor cum animaduerteret eo casu, quo bonæ fidei possessor ante implecam vsucapionem, possessionem amisisset, jure ciuili actionem nullam esse proditam, neque tamen æquum esse, vt is, qui bona fide possedisset, sine caussa possessione sua excideret, necessarium esse duxit, id quod in hac parte juri deesset, supplere, & ad exemplum rei vindicationis aduersus possessorem non dominum actionem in rem dari ei, qui reuera dominus nondum est, dominus tamē esse fingitur, Vul. in com. ad §. sed & istæ, 3. n. 6. 7. Inst. de act.

PVBLICIANA actio est actio in rem, vtilis, siue prætoria vindicatio, quæ amissa possessione datur ei qui à non domino rem traditam ex justa causa acquirendi dominij bona fide accepit, nec dum vsucepit. Et in hoc confertur cum rei vindicatione : quod sicut rei vindicatio contra quemcunque datur possessorem, ita publiciana contra quemcunque detinentem datur : Et sicut rei vindicatio duo habet extrema siue requisita, dominium ex parte agentis, & possessionem ex parte rei, leg. officium 9. l. in rem 23. ff. de rei vindic. Ita publiciana in rem actio duobus potissimum extremis continetur, possessione nimirum ex parte rei, & dominio, tametsi ficto ex parte agentis. Verum in illis ipsis extremis maxima inter rei vindicationem & publicianam in rem actionem reperitur differentia. Primum enim cum rei vindicatio nulli competat præterquam domino, publiciana ei, qui reuera dominus est nunquam datur. Secundo rei vindicatio datur aduersus quemcunque possessorem vel detentatorem rei, siue titulum is habeat, siue non habeat, modo non habeat ab ipso actore : publiciana autem datur aduersus quemcunque titulum habentem. Vul. d. loc. num. 8. 9. 10. 11. 13. 14.

PVBLICIANAM actionem in his, quæ vsucapi non possunt, locum non habere, respondit Vlp. in l. siue autem, 9. §. hæc actio, ff. de Public. in rem actio, quod quoquomodo accipiendum sit, pluribus exponunt Gomez. ad §. sed istæ quidem, 3. nu. 10. & 12. & Vrsillus ibid. nu. 67. Instit. de act.

PVBLICIANA actio non tantum de re corporali, sed etiam de incorporali datur, l. si ego, 11. §. si de vsufructu, ff. de Public. in rem act. Vul. d. loco, nu. 24.

PVBLICIANA actio in hoc confertur cum actione quasi Publiciana : quod vtraque, nimirum tam vera quam quasi Publiciana agit de re amissa : sed illa de possessione amissa, hæc de amisso dominio : illa agit bonæ fidei possessor, qui dominus nunquam fuit ; hac non alius, nisi qui dominus rei amissæ fuit : Ille agit pro vsucapionis suæ confirmatione : hic pro vsucapionis adversarij rescissione : in illa agitur de vsucapione actoris affirmata, in hac de vsucapione rei negata. Quare sicut in illa actor rem à se vsucaptam dicit, ita in actore rem à reo vsucaptam esse negat : Et tamen vtrobique tam hoc quam illud fingitur. In publiciana enim res à bonæ fidei possessore reuera vsucapta nondum fuerat, quoniam alias directa ciuilis, vt loquitur Vlp. in leg. 1. ff. de publ. in rem actio. daretur actio, in quasi publiciana vsucapta fuerat, ex causa tamen fingitur vsucaptam non fuisse. Nisi enim fingeretur, prætor nullam daret actionem. Et hinc apparet prætorem in publiciana actione supplere id quod iuri ciuili deerat, & vsucapionem constituere, quæ reuera non erat : in quasi publiciana vero emendare id quod iure ciuili erat constitutum, id est, vsucapionem completam rescindere. Vult. ad §. rursus, 4. n. 2. Inst. de act.

PVBLICIANA quasi, seu, Quasi publiciana est actio in rem prætoria, quæ rescissa iam ante vsucapionem inter absentes ex iusta causa datur pristino rei domino ad rem suam recuperandam. Hujus requisita hæc sunt : Primum rem reuera vsucaptam fuisse ab aduersario, seu vsucapionem, id est, vim & effectum eius rescissum. Deinde actorem rei istius esse dominum. Tertio, reum rem istam possidere. Quarto vsucapionem esse completam inter absentes ex iusta causa : Vult. ad d. §. rursus, num. 7. 11.

PVBLICO iure contingere, bonoq; publico introductam esse vsucapionem dicitur in l. 18. §. 1. ff. de dam. infect. l. 1. ff. de vsuc. Bri.

In PVBLICO accipere, l. 25. ff. de Sen. Sylan.

PVBLICVM Neratius vocat, quod est commune iure naturali, quoniam eius rei proprietas nullius esse putatur, quia omnium est : vsus autem publicus. Quod ea quæ iure ciuili publica sunt, pertinet, mancipio quidem vniuersitatis sunt, vsu vero singulorum. Quem enim quisque locum ceperit in theatro, spectandi causa, suus est : nec in alieno, sedim suo esse dicitur. Quomodo rite Tullius libr. 3. de Finib. Omnia quæ habemus communia omnium dicit esse, non tantum esse nostra : quasi hic orbis nihil aliud sit, quam commune quoddam hominum theatrum, in quo natura commorandi diuersorium nobis, non habitandi dederit. Quoniam, inquit, ea natura esset hominis, vt cum genere humano quasi ciuile ius intercederet, qui id conseruaret, eum iustum : qui migraret, iniustum fore. Sed quemadmodum theatrum, cum commune sit, recte tamen dici potest, eius esse eum locum, quem quisque occuparit : sic in vrbe, mundóve communi, non aduersatur ius, quo minus suum quidque cuiusque sit. Conn. lib. 3. c. 2. nu. 7.

PVBLICVM etiam Adrianus appellat quicquid est principis, non alicuius priuati domini vnius, pluriúmve, vt publicationem bonorum appellamus quæ fisco cedit, & publicare & confiscare pro eodem vsurpamus. Conn. lib. 3. c. 4. n. 2.

PVBLICVM communium nomine amplectitur Martianus quæ Iustinianus distinxit. Nam quicquid commune est, publicum item est : nec interest, quod ad vsum attinet, inter commune, & publicum iure gentium, quia vtriusque vsus communis est omnium gentium : sed communium proprietas nullius est, fitque accipientis : publicorum autem proprietas, est aut vniuersitatis, aut singulorum. Sicque intelligendum, quod dicit Pomp. Aristo. ait. Sicut id quod in mari ædificatum est fieret priuatum : ita quod à mari occupatum sit, fieri publicum, id est, commune, inquit Accursius, vt sit scilicet Publicum vsu : proprietate autem nullius. Appellatur autem commune, quia nemo hominum est qui non sit quodammodo eius dominus, vt si primus accipiat, nanciscatur proprium eius dominium, quasi non in aliena, sed in sua venerit. Communia igitur sunt omnium mortalium, & tamen nullius propria sunt ; vsus vero non dicitur communis, sed publicus, quia neque mari, neque littore eius, aut aëre aut aqua profluente veteris tanquam re propria, sed vt publica : nec vt habeas aliquam partem dominij in eis, sed vt quiuis ex hominum numero, ita vt neminem queas arcere à communione istius vsus, sed quod tu facis, potest & quilibet facere ; & quidem iure suo, non alia ratione quam quia homo. Vide Connanum late de his differentem notat. lib. 3. c. 2. nu. 3.

PVBLICVM, quod non est priuatum alicuius, sed populo commune. Hoc autem plurifariam dici Bartol. indicat in l. 1. ff. de public. judic. Quo vero à communi differt, Ferrar. docet, §. 1. Instit. de rer. diuis. Alc. tradit, publicum proprie in iure no-

Digitized by Google

ſtro accipi, quod ad populum Romanum pertinet, l.bona ciuitatis, de verb. ſig. quæ enim alus gentibus publica ſunt, pro priuatis habentur. Spieg. Vide etiam Brechæum in l.eum qui ſub tit.de verb. & rer. ſign. vbi non pauca de hac dictione notata inuenies.

PVBLICVM certamen, Vlp.in l.qua actione, §. in colluctatione ad leg. Aquil. interpretatur, quod ſit gloriæ cauſa & virtutis. Spieg.

PVBLICVM conſilium, pro Senatu apud Ciceronem ponitur.

PVBLICVM crimen Imp. in leg.4. C.de hæred.id interpretantur, quod ad omnium pertinet iniuriam. Ac primum quidem, inquiunt, hæreſim volumus eſſe publicum crimen: quia quod in religionem diuinam committitur, in omnium fertur iniuriam. Vide, iudicium publicum.Hot.Prat.

PVBLICVM inſtrumentum, varie dici conſtat ex Specul. tit. de inſtrum.edit.§.7.per tot. Spieg.

PVBLICVM ius, inquit Vlp.in l.1. de juſt. & jur. eſt, quod in ſacris ſacerdotibus & magiſtratibus conſiſtit. Sed in hac parte ſolum verbum Dei ſpectare oportet, non autem præcepta, vel autoritates gentium, aut populi. Proinde Old. recte perſtringit Vlpiani reprehenſores: quod is non etiam iuris publici præcepta trifariam diſtinxerit. De quo ille latius aliquanto diſſerit in diuin. Tab. præcepto 3. Spieg. Cæterum publicum jus interdum id intelligitur, quod ad ſtatum rei Rom. pertinet, in ſacris, ſacerdotibus, ac magiſtratibus conſiſten., leg.1.§. hujus ſtudij, ff.de juſt. & jur. Cujus partem eſſe jus Senatorium, Plin. lib.8. epiſt.ad Ariſtot. ſcribit. Interdum vero generaliter publicum jus commune & quo omnes eiuſdem ciuitatis ciues vtuntur, ſignificat, l.33.in fin. l.39. §.vltim.de excuſ. tut. leg.8. ff.de tutel. leg.8. ff.de teſt.tut. leg.7. §.ſi vxor. ff.de don.int.vir. l.6. ff.de adm.tut.leg.76 in fin. ff.de cond.& dem. l.46.& l.117.§.1. ff.de diuerſ.reg.jur.l.42.ff.de oper.lib.leg.1.in pr. & l.15.§.1.ff ad leg.Falc.comuncta,l.56.ff.de leg.1. l.2.C.ne vxor pro marito.Vnde quod in leg.38. ff.de pact. ſcriptum eſt, jus publicum pactis priuatorum mutari non poſſe, id à Conſtantino ſic redditur: Τὸ ἰδιωτικὸ συμβόλαιον τὸ κοινὸν νόμων ἰσχὺν οὐ διαλύει. Sic & apud Terent.Phorm.

Num iniquum poſtulo?
Anne hoc quidem adipiſcar ego, quod ius publicum eſt?

Briſſonius.

PVBLICI appellatio id continet, quod in communi populi vſu eſt, & publicis vſibus deſtinatum: qualia erant Romæ campus Martius, forum,theatrum,ſtadium, baſilicæ,viæ,itinera publica. At quæ in fiſci patrimonio ſunt, quoniam quaſi propriæ & priuatæ ſunt principis, eadem appellatione non continentur. l.6. & leg.72.§.vltim.ff.de contrah.emp.leg.2.§.publ.cum ſeq. ff.ne quid in loc..pub. §.vltim. Inſt.de empt.& vend. leg.14. §. vltim. ff.de ſeruit. §.res fiſci,Inſt.de vſuc. Sed & publicæ cauſæ à fiſco ſejunguntur, leg.1. §.1.ff.de calumniator.quanquam fiſci cauſam, publicam vocat Vlp. in leg.21. §.in priuator. ff.de petit.hæred. Briſſ.

PVBLICI juris eſſe teſtamenti factionem quo ſenſu dixerit Pap. in l.3. ff.qui teſtam.fac.poſſ. diſpiciamus. Et olim teſtamenti factio ideo juris fuiſſe publici videtur, quod teſtamenta non minus, quam magiſtratus,ſacerdotes,conſecrationes, adoptioneſque calatis comitiis publica, hoc eſt, populi Romani,opus haberent auctoritate. At poſteaquam ſublato jure publico calatis comitiis teſtamenta condi deſiiſſent, & priuato jure per æs & libram ſic conſiderentur, vt ne principalis quidem in iis interponeretur auctoritas, dubium non videtur, quin teſtamenti factio omnino publici juris eſſe deſierit, præſertim ſi recte Theoph. ait, cum primum per æs & libram condi cœperant teſtamenta, tunc longo tempore antiqua illa calatis comitiis, & in procinctu teſtamentorum genera in deſuetudinem abiiſſe. Erat igitur non publici, ſed priuati juris teſtamenti factio tempore Papiniani, hoc eſt, juris ciuilis, habita videlicet conſideratione antiquæ cujuſdam publici priuatique juris differentiæ, lege regia prorſus abolitæ. Ad quam differentiam Papinianum ſuſpicor reſpexiſſe, & ſic notis ſcripſiſſe. Teſtamenti factio, non p. ſed P.I. eſt, hoc eſt, teſtamenti factio,non publici, ſed priuati juris eſt. Et idcirco aut notis deceptum eſſe Tribonianum veriſimile eſt, qui publici non priuati juris teſtamenti factionem eſſe contendit, aut certe ejus librarios verborum tranſpoſitione,quod fieri frequenter ſolet, turpiſſime lapſos,aut denique calatis comitiis, quod mihi non videtur, etiam Papiniani tempore fieri teſtamenta conſueuiſſe. Nec iis aſſentior qui Accurſ. ſecuti, teſtamenti factionem ſic apud Papin. interpretantur quaſi Papinianus contenderit, jus teſtamentorum faciendorum, tribui jure politico & legibus. Nihil enim aliud apud Papin. quæritur quam teſtamenti factio, non quo iure cuiquam tribuatur, ſed cuius iuris ſit, hoc eſt, quo iure fiant teſtamenta,publicone aut priuato,publicéne an priuatim: ſic quærimus magiſtratuum creatio, conſecratio, aut adoptio cuius iuris ſit, hoc eſt, quo iure creentur magiſtratus, res conſecrentur, adoptiones fiant. Eſt igitur priuati juris, non publici, teſtamenti factio. Et licet legibus ea recte tribui dicatur, male tamen vitioſeque habito alicuius priuati iuris reſpectu, tribui publico iure eadem exiſtimatur. Lege enim regia ius publicum penitus ſublatum in principem conſtat translatum eſſe, & per conſequens omnem abolitam publici priuatique iuris antiquam differentiam. Igitur non publico,ſed ciuili, hoc eſt, priuato iure tribus faciendi teſtamenti ius & poteſtas ſolet. Et hoc quidem toties dicendum eſt quoties priuato iuri publicum ius opponitur, quod ante legem regiam perpetuo fieri ſolebat. At poſtquam lex eſſet lata regia quod ante eam regem priuatum dicebatur, hoc tunc & eſſe, & appellari ius publicum cœpit, quo ſenſu ius publicum accepiſſe viſus eſt Pap. l.15.§.2.ad l.Falc. Et cum ius publicum pactis priuatorum mutari non poſſe ſcriberet idem Papinianus l.38.de pactis,vt paulo ante dictum,non dubium eſt, quin priuatum, hoc eſt, ciuile ius, per publicum intellexerit. Ræu. varior. l.5.c.12.

PVBLICI iuris memor, l.5. C.de pignor.

PVBLICI Iuris perſecutio in tit.C.de aur.publ.proſecut. Briſſ.

PVBLICVM negotium dicitur omne id, quod ad ciuitatis ſiue municipij cauſam, publicáque bona ſpectat: puta ſi legatus Reipubl.iit qui legationis cauſa quid impendit, leg.7. §.1. ff. quod cuiuſque vniuerſ. nom. Item ſi quid in publica prata, paſcua, & agros vectigales, theatra,ſtatua,balnea, portas, muros,pomœria,& ſi quæ ſunt alia,ſumptuum factum creditúmve ſit,dict. leg.7. §.vniuerſitatis. Inſt.de rer.diuiſ. Item ſi quid tributi,vectigalis,aut alterius rei ad Remp. & ciuitatem illam ſpectantis gratia fecit, aut expendit, aut locatum conductúmve habet: vide Gœdd.ad l.bona ciuitatis 15.n.3. ff.de verb.ſig.

PVBLICVM munus, nec ad magiſtratum (quia ille honor eſt, cum muneris, ff. de mun. & honor.) nec ad onera referetur, quæ poſſeſſionibus aut patrimonio indicuntur, l.his omnibus in pr.ff.de vacat.mun. Ergo ea tantummodo, quæ extra ordinem ſunt, reſpicit, l.hi qui, eo.tit. Vide item Inſt. de excuſ. tut.in prin. Spieg.

PVBLICVM teſtimonium, quod coram multis fit, C, de cuſtod. reor. l.ii quis.

PVBLICVS lacus. Vide lacus.

PVBLICVM etiam pro carcere accipitur, vt apud Plaut. Vereor, ne hac nocte aduenies, publico excipiat, id eſt, in carcerem trudat. Brech in l.qui neque, ff.de verb. & rer.ſign.

PVDICITIA, à pudore dicta videtur: vt pudica non ſit, quam non puder. Hæc velut regina in virtutibus fœminæ eſt, quin & inſtar eſt omnium. Vlp.de iniur. l.ſed eſt quæſtionis, ad fin. Si quis,inquit,tam fœminam quam maſculum, ſiue ingenuos, ſiue libertinos impudicos facere attentauerit, iniuriarum tenebitur, ſed & ſi ſerui pudicitia attentata fuerit, iniuriarum actio locum habet. Spieg.

PVDICITIÆ præmium eſt donatio viri in vxorem, ait Goth. l.24. C.de donat.int.vir.& vxor.

PVDOR, ab Ariſtotele definitur dolor, ſeu perturbatio animi,de iis quæ dedecus videntur inferre. Et omnia reſpicit tempora præſens,præteritum, futurum,poſſibile. Nec ſolum pudor eſt de ipſo dedecore, ſed de periculo etiam ne admittas tale quid, vnde adiiſſe turpitudinis periculum videare. Sane mos vetuſtatis antiquæ, longe pulcherrimus,ex l.ſed ſi hac, ff.de in ius voc.colligitur:quo magna antiquorum integritas relucet: qui cum venderent ancillas virgines cauere ſolebant, vt ſaluus ſit eis pudor,ne proſtituantur. Et hinc emerſit pactum Immiſſionis manus, quod poteſt venditor manus iniicere, & libertam proſtitutam abducere, l.penul.C.ſi mancip.ita ven. ne proſtit. Porro, Donatus ait, Pudorem eſſe male facti: verecundiam, recti & honeſti.Vlp.in l.quæ omnia,ff.de procur.eleganter reſpondit:Ferendus eſt,pudorem ſuum purgans. Homer. Iliad. ε. pudorem ingens addere calcar ad fortiter agendum indicat. Adi Chiliad. Etaſ. Spieg.

PVDOR pro exiſtimatione, dignitate, &,vt vulgo loquimur, reputatione in l.20.ff.de his qui not.infam. l.25.ff.de procur.l.1. §.item aut per ſemetipſum, iunctis vicinis §. & leg.15. §.generaliter,ff.de iniur. Verecundiam etiam dixit Papin. in l.15. ff. de cond. & demonſt. ſic pudor oneratur, l.ob hæc verba, ff.de his qui not.infam. Et contra pudori parcitur,l.paterfam.28.ff. de reb.auth.iud.poſſid. Briſſ.

PVELLA pacta. Vide pacta puella.

PVELLA pro muliere,quæ iam duobus nupſerat,& tertio nuptura erat, in l.vxor.41. §.teſt. ff.de l.3.nimirum quia in poteſtate patris tamdiu erat,poſt vero ſui iuris facta fuerat. Prat.

PVER in l.36.de ſtatu liber.impuberem filium ſignificat. Prat.

PVERI vocabulum Latini à Græco παῖς formauerunt. quo ſignificant domeſticos ſeruos, præſertim tabellarios: credo quod non niſi pueris & in iuuenili ætate conſtitutis qui pedibus valerent, vti poterant ad eam rem. Ideo apud Ciceronem ſæpiſſime legitur: Pueri tui mihi à te literas reddiderunt. Quandoquidem etiam pro liberis vſurpant poetæ. Horat. Inter ſ' que Ledæ, id eſt, Caſtorem & Pollucem & pueros pro filiis dixit Græca conſuetudine, vt notat Porphyrius. Et Terentius in Andria: Puerum autem ne reſciſcat mihi eſſe ab illa cautio eſt. Aut

Digitized by Google

est. Aut diuinat (inquit ibi Donatus) aut puerum quolibet etiam sexu sobolem, hoc est, fœtum posuit, vt Græci puerum παῖδα & Homerus: παιδίωι τετυμ.. Vnde Paulus in l.204.ff. de verb.sig. Pueri appellatio tres significationes habet: Vnam, cum omnes seruos pueros appellamus. Alteram, cum puerum contrario nomine puellæ dicimus. Tertiam, cum ætatem puerilem demonstramus. Connan.lib.10.c.1.nu.1.&c. Vide etiam Brech.in l.pueri appellatio,ff.de verb.& rer.signif.

PVERI appellatione etiam puella significatur, non imitatione modo Græci sermonis, sed & quod masculino sexu fœmininum alias quoque semper comprehenditur, l.161. in fin. ff.de verb.oblig. Argumentum etiam huius significationis illud adfert Paulus, quod & recentes ex partu fœminas puerperas Latini vocant. Terent. Andria. Non imperasti coram quid opus esset facto puerperæ. Vbi vide Donatum, Senec.lib.de benefi. cap.35. Sed æger filius, sed vxor puerpera tenet. Sueton. in Calig.c.8. Quamlibet partus ait, sine sexus discrimine puerperium vocatur, quod antiqui etiam puellas pueras sicut & pueros puellos dictitarent. Iuuenal. Satyra 6.

Sed iacet aurato vix vlla puerpera lecto.

Auson.in Eidylliis.

Hinc illud quod legi imos Lucina labores.
Præuenit, & grauidos sentit subrepere nixus
Ante expectatum festina puerpera votum.

Gell.quoque libr.12.c.1. puerperam ait dici, quæ recens enixa est. Prisc.quoque lib.6. Puer pueri, cuius fœmininum dicebant antiquissimi: vnde & puerpera dicitur, quæ puerum vel pueram parit, id est, puellam, quod est diminutiuum pueræ. Ita puerperam accipe in l.14. §.puerperam,ff.de ædil.edict.Briss.

PVERI regij apud Macedonias vocabantur Principum liberi, ad ministerium electi Regis.Liuius.

PVERI prætoris edicto postulare prohibentur, l.1. §.pueritiam, ff.de postul.vbi puer ex materia lubricta censebitur, qui decem & septem annos nondum compleuit.Prat.

PVERO vel puellæ si alimenta legata sint ad pubertatem scilicet plenam ali debent, l.Mela, ff.de alimen.legat. Pubertas autem plena quæ sit: vide supra pubertas plena.Prat.

PVERVM castrare. Vlp.Et si puerum,ait,quis castrauerit.& pretiosiorem fecerit: Viuianus scribit,cessare Aquiliam.

PVERIS legatis, puellæ etiam debentur. Id non æque in puellis dicendum est, autor Modestinus de leg.3. Spieg.

PVERITIA,quæ & pupiliaris ætas dicitur,pars est infantiæ,hæc certum finem habet in annum septimum quo plene absoluitur integritas loquendi. Altera pueritiæ pars finem habet in annum 14.in mare,& 12.in fœmina. Cujac.ad l.2.in princip.ff. de excusat.

PVERITIAM.Vlp.vocat minorē annis decem & septem.Quam ætatem ad procedendum in publicum moderatam nuncupat, l.1. ff.de postul. Prat.

PVERPERÆ sunt,quæ in annis puerilibus pariunt,c.puberes, de desponsimpub.Io.Bellon. Etymol.Gell. lib.12.c.1.puerperam ait dici,quæ recens enixa est. Vnde Plaut.in Amphitr. Omnis erit quæ peperit puerpera.

PVERPERAE appellatio etiam ad eam refertur, quæ puellam enixa est:etiāsi à puero puerpera dicta sit Gœd.ad l.163.§.1.n.1.

PVGIL Latine,Athleta Græce,qui artem pugnandi nouit,l.qua actione,§.si quis in colluctatione,ff.ad leg.Aquil.Spieg.

PVGILLARES, dicuntur tabulæ de ligno siue alia materia ceratæ,in quibus stylo scribitur,Plin.ex authoritate Homeri asserit,pugillarium vsum fuisse ante tempora Trojana,Paul.l.in commodato,ff.commo. igitur inquit, si pupillares mihi commodasti,vt debitor mihi caueret:non recte facies, importune repetendo.Alsen. in l.6. ff.de supell.legat. Sed nec pugillares & codices in supellectili sunt.Dictæ autem videntur,vel quod pugno comprehendi possint: vel à pungendo: quod stylo in his pungendo scriberetur. Dicuntur & pugillaria, & Pugillar singulariter apud Ausonium.Prat.

PVGNANS cum bestiis, ceu notatus infamia, postulare non potest,l.1.§.bestias,ff.de postul.Spieg.

PVGNIS ac calcibus pro omni contumeliæ genere: Vide Eras. in Chiliad.

PVLLVS quorumcunq; animalium fœtus.Quinetiam arborum atque plantarum pullos dicimus gl.in l.obligationem fere, §. placet,ff.de actionibus & oblig.Spieg.

PVLMENTARIVM,à pulmento dicitur. Est autem cibus solidior vtcunque,siue ex aquatilibus,siue terrestribus fiat. Paul. de fund.instruct.l.cum de lanionis, Sine his, scil.patinis & cacabis,palmentarium coqui non potest. Apud Vlp.in l.quæsitum §.Trebatius,de fundo instruct.Accursius pulmentaria,farina ordei interpretatur,quum cibaria intelligat, Vlp.admodum pultis facta.Pulte autem,non pane,longo tempore vixisse Romanos,manifestum: quoniam inde & pulmentaria hodieque dicuntur:autor Plinius cap.8.lib.18.Spieg.Adde Forcat. in suo penu iuris ciuilis c.23.& Prat.

PVLSARE interdum est lædere,violare,contumeliis ac damnis adficere,in l.2.§.plane,ff.vbi quis ager.Briss.

PVLSARE & verberare Ofilius sic distinguit,vt hoc sit cum dolore cædere,illud vero sine dolore, l.5. §.1. ff.de iniur. Quod cur dixerit in hac lege Iureconsultus,exponit Alciat. Hoc tamen non frequenter obseruatur. Cic.Verr.7. Videtis pendere alios ex arbore, pulsari autem alios ac verberari.Et in eadem: Sex lictores circumsistunt valentissimi & ad pulsandos verberandosque homines exercitatissimi. Itaque videndum ne hæc verior sit differentia Vallæ, vt verberare proprie sit, cum verbere aut flagello cædere:Pulsare cum graui & vehementi ictu, vt hoc generalius sit, & ad quoduis teli genus pertineat, siue gladiis, siue lapidibus quis vsus esse dicetur, siue scipionibus & baculis,siue etiam pugnis.Prat.

PVLSARI pro conueniri,in iudicium vocari. Vlpian.l.11. §.10. ff.de inter.in iur.Qui interrogatus respondent,sic tenetur quasi ex contractu obligatus,pro quo pulsabitur.Cic.Verr.5. Pro decuma cum pulsatus à Venerio esset dedit. H. S. sexdecim millia.Sic l.2.§.item si ff.de iud.Aut erit in potestate cuiusque pulsando eos, subiicere ipsos iurisdictioni, dum se vindicant. Hinc ad solutionem pulsari in l.vnic. Cod. de prohib. pec. sequest.quæ in C.Theod dicitur solutioni succumbere.Prat.

PVLSATIO pudoris.Paul.lib.4. sent.tit.5.

PVLVERATICVM & pulueratica in const. Theod. & Valent. apud Frontinum extat, honorarium, quod quasi pro labore & puluere agrimensoribus datur. Quo nomine etiam à præsidibus singulas prouinciæ ciuitates obeuntibus prouinciales exigebantur,sed abolitum est Nou. Leonis & Maiorani decurialibus de quo intellexit Cassiod. lib.12. var.dum ait, Pulueratica quoque iudicis funditus amputantes, trium tantum etiam dierum præsulibus annonas præberi, secundum vetera instituta decernimus. Sic pulueratici nomine bini solidi dantur seruis, qui se militiæ offerunt,in l.16. C.Th.de tyronib. Prat.

PVNCTA. quot puncta notarij,tot meorum fuit damna temporum. Hieronym. epist.3.

PVNCTI solatium l.laudabile, C.de aduoc.diu. jud.quid sit varie quæritur à ICtis. Alij enim puncta consequi solatia, alij punctos consequi solatia habent:alij, & ij quidem frequentiores, & (vt arbitratur Cujac.) veriores puncti solatium. Vult igitur Impp.patronos, qui fisci causas defendunt in foro præf. prætorio, Kal.Ianuariis inter comites consistorianos de manu sua puncti consequi solatium. Basilica (vt idem Cujac.13. obser.2.refert) consequi τὸ pactum. An igitur potius pacti solatium, id est, vt ait l.iubemus pro tempore, & l.petitiones. C. eod.tit.quod communi consensu, siue communi placito & cōuentione totius collegij aduocatorum patronis fisci constitutum est aut si mauis,pacta solatia. Prat.

PVNCTORVM in distinguendis sensibus vtilitas & necessitas, qui-ve erroris ob male punctatam scientiam, in l.ob æs, C.de præd.min.euenerat,ab Alc. lib.dispunct.4. c.5.indicatur.

PVNCTVM temporis,id est,spatium breuissimum. Cic.Philipp. Attende paulisper, cogitationémque sobrij hominis ad temporis punctum suscipe. Apud Mathematicos enim punctum indiuisibilis quædam pars est lineæ, ob incomprehensibilem sui breuitatem, nec ipsum pars aliqua, sed tantummodo signum protractum, vt Euclid. scribit,lineam conficiens, &c. Grammaticum punctum, quandóque esse loco copulæ, ostendit Bart.in l.cum duobus, §.si in coeunda,ff.pro socio. Alc. li. 4 de verb.signif. indicat prouerbialem apud Iurecoss. versum. Ob solum punctum caruit Robertus Asello. Ortum ex historia, quam vt idem refert, Albericus in hac dictione recenset. Quamuis illa desideratur in editione Papiensi, quæ fœde scatet mendis: & interim etiam si illis careret, adulterina videri potest. Alciatus autem refert his verbis: Robertus, inquit,opulenti sacerdotij, cui Asinus nomen, ut vocant, Abbas, erat, cæterum auarus & inhospitalis: quapropter carmen,quod proforibus monasterij præscriptum erat, commutato puncto inuertit. Porta patens esto,nulli claudaris honesto: Id cum Pōt. Rom.resciuisset,sacerdotio hominem priuauit: vnde in fabulam vulgi transiit, prouerbialéque cæmen natum, de modico momento rem magnam amittentibus. Punctus autem suffragium siue fauor, quoniam veteres suffragia non ferebant, sed puncto notabant. Vnde Expuncti dicebantur viles,electi,siue fauore priuati. Spieg.

PVPILLARES vsuræ quænam sint,vide l.7.§.10.ff.de adminis. tutor. l.1. & tot.tit. C.de vsur.pupill.

PVPILLARIS ætas decimoquarto anno terminatur l.16. ff.de jur.fisc.l.7. C.de impub. l.3.C.de præscript.30.annor.§.1. Institut. Quib.modis tut.finitur. Eius tres gradus facit Theoph. in §.pupillus. Inst.de inut.stip. infantiam, id est, nec dum fandi potentem ætatem: proximam infantiæ, quæ iam fandi potestatem consecuta est: & proximam puberbati, quæ proxime pubertatem accedit. Prat.ex Briss.

PVPILLARIS substitutio,est quæ fit liberis impuberibus in potestate positis in eum casum, quo ante pubertatis annos decesserint, l.1.ff.de vul.& pupil.Inst.de pupil.substit.Eodémque modo pupillares tabulas accipe quas etiam pupillare testamentum & impuberis filij testamentum Iureconsulti vocant.

Digitized by Google

l.34.§.si coniunctim,ff.de leg.1.l.8. §.sed neque impuberis, ff. de inoff. l.2. §.interdum, l.10. §.si ex l.20. l.38.in fin.l.43.ff.de vulg.& pupil.substit.Briss.& Prat.

PVPILLI in rub.C.vbi pupil.educat.deb.dicuntur parte orbati.

PVPILLVS est, ait Pomp.qui cum impubes est, desiit in patris potestate esse,aut morte aut emancipatione, l.239.de verb.sig. Pupillus,pro impubere, qui in patris potestate est: nam à Pupus diminutum nomen est, Cui.in l.141.§.1.de verb.oblig.Pupillus licet ex quo fari cœperit,recte stipulari potest: tamen si in parentis potestate est, ne autore quidem patre obligatur, Cicer.de inuent.2.Quidam pupillum hæredem fecit: pupillus autem ante mortuus est, quam in suam tutelam veniret.Item: Pater enim & sibi & filio dum is pupillus esset, testamentum scripsit& multa deinceps.Vlp.in l.1.ff.ne vis fiat ei qui in possmis. Pupillum,inquit,cum debemus accipere, qui doli capax non est. Idem in l.more,ff.de acquir.vel omit.hæred.Pupillus inquit,qui in alterius potestate est. Paul.in l.pupil. ff.eod.tit. Pupillus ait, est, cuius neque scire neque decernere talis ætas potest,non magis quam furiosus.Prat.

PVPILLVS non tantum ætatem significat, sed & conditionem eius,qui ante pubertatem desiit esse in potestate patris,& cœpit esse in potestate tutoris.Cuiac.ad l.2.circ.med.ff.de excusat.

PVPILLVS de quo dubium non est quin rerum suarum sit dominus, per se solus sine auctoritate tutoris rem suam alienare non potest:tutor autem de quo etiam dubium non est quod rerum pupillarium reuera dominus non sit,res pupillares alienare potest.Vult.in comm.ad §.fin.Inst.quib.alien.licet vel non.

PVPILLVS dicitur proximus pubertati, quando excessit decimum annum cum sex mensibus. Pupilla vero,quando nouum annum,& dimidium decimi,gl.est not. licet vulgata, in §. pupillus in verb.proximus.Inst.de inut.stip.& similis gl.in l.1.in gl.vlt.post princip.ff.de nouat.& ibi Bart.in 2.col.versic.venio ad versiculum Illud &c.late tractat. Sed hæc proc.in ciuilibus. In criminalibus vero,ad hoc vt pupillus dicatur proximus pubertati,vt possit puniri,debet solum distare à pubertate per sex menses,ita sing.Bald. in l.excipiuntur, per illum text.vbi etiã Ludo, ff.ad Syllan.& videtur sensisse.Bart.in loco præallegato dum respondet ad l.vlt.§.penult.ff.de lib.hom.exhib. & istam limitationem pro singula. commendat. Ias.in aut. sacramenta puberum, in 4.col.vers.sequitur in text.C.si adu.vendi.& in l. properandum,§.1.in 2.not. C.de iudic.vbi alio modo limitat, quando malitia suppleret ætatem:iunctis his quæ late & subtiliter tradit Soc.in l.1.§.1.in 1.& 2.col. ff.de acqu.poss.& Alex.in add.Bart.in d.l.1.de nou.Cotta.

PVPILLVS contrahens an sine tutoris autoritate natura obligetur: vide Corras.6.Misc.22.nu.1.

PVPILLVS non est qui adhuc in vtero est, quia pupillus refertur ad ætatem hominis, qui autem in vtero est, adhuc homo non est,quia nec dum animal est,l.1.§.3.ff.vnde cogna.

PVPPÆ simulacrha quædam erant seu imagines,puellarum forma & amictu insignitæ, quæ maxime sunt in deliciis puellis: Antiqui autem puppam appellabant, quam nos hodie puellam,& puppum puerum.Persius Satyr.2.

Dicite Pontifices: in sacris quid facit aurum.
Nempe hoc,quod Veneri donata à virgine puppa.

Puellæ etenim cum nuptias capessere vellent,aut virginitatem ciurare. Veneri in templo puppas dicabant, quemadmodum pueris mos erat cum ex pueritia excederent, laribus diisque familiaribus & domesticis bullam suspendere: vnde ipse Persius Satyr.1:

Bullaque succinctis laribus donata pependit.

De puppa sic Matt.Epigr.lib.4.de Cærelia & Gellia,

Dicit se vetulam cum sit Carelia puppa,
Puppam se dicit Gellia,cum sit anus.

Brech.& Gœdd.in l.non est pupillus 161.ff.de verb.& rer.sign.

PVRA à nuptiis, per ironiam dicitur impudica: quod citra nuptias copiam sui faceret.

PVRA charta scriptæ opponitur l.32.§.quod tamen de leg.3.

PVRA hasta, siue puræ hastæ, quibus iuuenes præmij ergo donabantur. Seru.in 6. Æneid.interpretatur sine ferro,à Zonara ἀδιάστα ἀσίδηρα vocantur.Prat.

PVRA lanx cælatæ opponitur in l.6.ff.de rei vindic.vt & argentum purum,id est,sine emblematis cælato aduersum facit.Cic. 6.in Ver.Cœnabat,ait,apud eum: Argentum illi cæterum purum adposuerat, & post ei negotium dedit, vt quicquid Haluntini esset argenti cælati, aut si quid esset Corinthiorum, vt omne statim ad mare ex oppido deportaretur. Et alio loco, Ne quem putetis sine maximo dolore argentum cælatum domo quod alter eriperet,protulisse,omnia deferuntur.Cibiratæ fratres vocantur. Pauca improbant: quæ probarunt,his crustæ aut emblemata detrahuntur. Sic Haluntini excussis delitiis cum argento puro domum reuerterunt. Plin.lib.21. capit.3. de lemniscis, Puri diu fuere: cælare primus eos instituit P.Claudius. Atque ita magis est, vt purum argentum apud Plin. libr. 3.epist.1. interpretemur, quam quo Catanæus vir doctissimus exposuit modo Briss.& Prat.

PVRA libertas dicitur,quę pure data est,in l.59.§.1.de man.test.

PVRA obligatio,præsens dicitur,quæ neque diem,neque conditionem habet,§.omnis. Inst.de verb.oblig cum aliis infinitis. Plane in l.5.ff.de solut. Puta obligatio est, quæ sine satisdatione est,cui fideiussor vel pignus non accessit.Briss.

PVRA stipulatio dicitur,cui neque dies, neque conditio adiecta est:Ideoque confestim ex ea & debetur & peti potest,vt docet Imp.§.2.Inst.de verb.oblig.Prat.

PVRA substantia dicitur, deducto ære alieno l.iubemus, Cod.de repud.Spieg.

PVRA toga,quæ à Cicerone dicitur ἀπέριστος, id est, sine purpura,& τήβεννος, id est,iustam dici à Plutarcho, Bayfius annotauit. Spieg.

PVRA vasa, apud Colum. lib.12. c.4.& c.28.in fin.ea accipienda sunt,in quæ nihil quicquam infusum est alias dicuntur ea,quæ sunt sine emblemate,cælatura,aut incrustatione. Paul. in l.si l.si rem de rei vind. Quamuis & in vasis occurrat difficultas, vtrum pura,aut cælata sint,dici oporteat.Spieg.Prat.

PVRE & sub exceptione opponuntur in l.s. proprietarius in fin. ff.de dam.infect Polyb.l.1.Briss.

PVRE,pro simpliciter & absolute.Paulus in l.3.de doli mali excepti.in princ.Pure mihi decem debes, eatibi sub conditione legaui.Spieg.

PVRE in l.8.de aut.tut.est sine die & conditione.

PVRE stipulatus in l.138.§.fi.de ver.obl.dicitur qui aliquid simpliciter stipulatus est,non adiecto eo:vtrum voluerit.Briss.

PVRGARE,est & se excusare,& innocentiam suam ostendere,l. is qui reus, ff.de publ.iud.l.vl.de acqu.rer.dom.cum similibus Purgare officium seruorum suorum, apud Callistratum 2. ad Silan. Item purgare prouinciam malis hominibus l.præses,ff. de offic.præs.Spieg.

PVRGARE multa significat.Purgare moram,emendare,l.8.l.14. ff.de nouat.l.73.§.fin.l.91.§.sequitur.ff.de verb.oblig.Tunc autem debitor moram purgare dicitur cum interpellatus aliquando dare noluit,postea tamen debitum offert. Quo facto proprie atque vsitate Purgare moram,eluere,emendare, delere dicitur. Donellus de mora purgare existimationem, l.1.§. quoties, ff.de iniur.Purgare innocentiam leg.22. ff.de iur.fisc. purgare pudorem l.23.ff.de procur.Briss.

PVRGARE riuum,fontem,l.1. §.deinde,ff.de fonte.Briss.

PVRGARE in edicto prætoris de via publica est ad libramentum proprium redigere,sublato eo quod super eam esset,l.1.ff. de via public. Alias immundum tollere significat,l.1.ff.de riu. In iudiciis pro diluere crimen & excusare vsurpatur, l.qui reus,15.de public.iud.

PVRGARE se solebant olim suspecti de crimine: alias duello c.2.de purgatio, vulg.Alias aqua frigida vel feruente,in quam nudi mittebantur,c.ex tuarum.De purgatio.Canoni Alias ferro candenti,vt vocat c.fin de purgat.vulg.vel ignoto,vt rectius in c.Mennem.2.qu.5. Et quanquam exemplum duelli legatur de Dauide & Goliath 1.Reg.17. non admittitur tamen hodie talis monomachia, l.1. Cod.de gladiato, c.2.de purgat. vulga. Quum enim istis cruciatuum afflictionibus Deus tentaretur, merito fuerint abrogatæ: & introducta est purgandi formula talis, vt delatus apud Magistratum adhibeat septem, vel pro qualitate rei pauciores, qui testimonium innocentiæ illius ideo præstare possunt,quia & fide sint digni, & propter vicinitatem compertam habere possint veritatem, cap. ex tuarum, &c.cum dilectus,de purgat.canon. Tum ipse suspectus iurabit se tale crimen non admisisse, quod objicitur. Compurgatores autem iurabunt,se credere,quod principalis iurans dicat veritatem c.de testib.& c.vlt.de purgat.canon.Old.Prat.

PVRGARE fructus, interpretatur Cuiacius putare, apud Papin. in l.Tiberto,§.qui aliena.ff.de neg.gest. Qui aliena inquit, negocia gerit,vsuras præstare cogitur:eius scilicet pecuniæ, quæ purgatis necessariis sumptibus supereest. Eodem sensu purgata raciocinia,id est putata legimus, l.pen. in fin. Cod.de bon. proscr. Suet.in Caligula. Decimo quoque die numerum puniendorum ex custodia subscribens rationem se purgare dicebat,id Græcis est διακαθαίρειν λογισμόν Prat.

PVRGATIO canonica. Infamati ex delicto, qui conuinci non possunt, debent compelli purgatione canonica, quæ est innocentiæ ostensio. Dicta canonica, quod canonib. instituta, inventaque sit.Sebastian.Brantius in exposit.titulorum.

PVRGATIO vulgaris. Purgatio vulgaris est ostensio innocentiæ, vulgo introducta, prohibitaque, quod hac tentatur Deus, multotiensque per eam condemnetur absoluendus. Anchar.

PVRGATIONIS iurisdictio,est imperij meri,de quo latius.Spect.de iurisdict.omn.iud. [c.22.quem vide,&c.

PVRIFICATIONIS ritus quis fuerit, explicat Cælius libr.11.

PVRVM,cui nihil est admixtum, l.in his, ff.de solut.l.librorum, §.chartis,de leg.Spieg.

PVRVM iudicium, cui adiecta non est exceptio. Cicero de inuen.libr.2. Agit is cui manus præcisa est,iniuriarum. Postulat is, qui cum agitur, à Prætore exceptionem, extra quam in reum capitis præiudicium fiat. Hic qui agit, iudicium purum

Digitized by Google

rum postulat: ille qui cum agitur, exceptionem addi ait oportere. Hot. Prat.

PVRVM est, quod sine die, sine conditione debetur: vide Gras. lib. sent. §. legitima quæ 38. Godofr. ad l. scimus 36. §. 1. Cod. de inoffic. test.

PVRVM purum, pro prorsus, ac vere, quasi dicas ipsissimum est eadictum forma, qua Iureconsulti dicunt, Sarta recta: vide Erasm. in Chiliad. Spieg.

PVRVS honor, qui extra administrationem est. Aut. vt ordin. Præfecturæ, in princ. collat. vide Spieg. Prat.

PVRVS locus interdum inædificato opponitur, l. vlt. ff. de pign. act. Quo sensu & pura loca Varro lib. 4. de ling. lat. areas in vrbe appellari scripsit. Interdum religioso, id est ei loco, in quem mortuus illatus est: Itaque purus locus definitur qui neque sacer, neque sanctus, neque religiosus est, sed ab omnibus huiusmodi nominibus vacat, & profani iuris est, l. 2. §. prætor, ff. de relig, l. 2. l. 6. l. 9. C. eo. tit. l. 1. §. hoc autem, ff. de mort. infer. l. 6. §. si quis in communem, ff. comm. diuid. l. 73. ff. de contrah. empt. §. religiosum, Instit. de rer. diuis. Ita purum monumentum accipio in l. 5. in fin. ff. de religios. l. 5. §. concessa, ff. de don. int. vir. Prat.

PVRVS putus sycophanta, hoc est, merus, in quo nihil probitatis est, ex omni vitio concretus: qualis delator & calumniator esse debet.

PVRPVRA appellatione, omnis generis purpuram contineri puto, inquit Vlpian. de leg. 3. Idem ait, Purpuræ appellatione coccum non continebitur. Quod si verum est, non prorsus eadem sentire videbitur Matthæus de veste, qua induerunt perfidi Iudæi Seruatorem nostrum, cum Marco & Ioanne: de quo latius differit Baisius c. 3. in de re. Vestiar. Quære Coccina vestimenta. Purpura siquidem vt fatentur omnes, piscis est è concharum genere, qui florem illum tingendis vestibus expetitum in mediis faucibus habet.

PVRPVRA interdum pro magistratibus ponitur: quorum olim insigne erat apud Romanos, vt & post amissam libertatem, cum Imperatorum tum Regum permansit, l. 1. C. null. lic. infr. libr. 11. in verb. Chlamydib. & l. 1. C. quæ res vendi non poss. l. pen. C. de Const. lib. 12. Purpurati autem hi, qui apud Principes dignitate antecellabant, dicebantur. Nam illis Purpuræ vsus concedebatur: Vide Bart. in l. si quis nauiculam, C. de murileg. lib. 12. Spieg. Prat.

PVRPVRÆ venditio quibus prohibita fuerit, & qui vendere vel mercari verentur ex constitutione Gras. Valer. & Theodos. liquet, quæ est huiusmodi. Comparandi serici facultatem, omnibus sicut iam præceptum est, præter comitem commerciorum: n, etiam nunc iubemus auferri. Erat enim harum rerum mercaturis quidam præpositus à principe qui comes Commerciorum appellatur. Hoc autem erat quod Serici, vt nec purpuræ concessus erat priuatis vsus, ac ne quidem huius tingendæ aut vendendæ facultas data. Ita enim iidem Imperatores alia sua constitutione. Fucandæ atque distrahendæ purpuræ vel in serico, vel in lana, quæ blatea, vel Oxoblapta atque hyacinthina dicitur facultatem nullus possit habere priuatus. Sin autem aliquis supradicti muricis vellus vendiderit, fortunarum suarum: & capitis sciat se subiturum esse discrimen Vellus muricis appellat lanam infectam murice. Blateum autem dicitur purpureum. Nam quod Eutropius dicit in Nero. retibus aureis piscabatur, quæ blateis funibus extrahebat: Sueton. ita: Piscatus est reti aurato, purpura coccóque funibus nexis, &c. Oxoblapta vero quæ dicantur, vide supra Oxoblapta, &c. Connan. lib. 7. c. 7. n. 1. & Cuiac. 12. obs. 34.

PVRPVRA Tyria rubea est, quam Tyrus insula procreat. Vitruu. lib. 7. c. 13. Plin. lib. 5. cap. 19. quorum hic quoque nobilissimam Tyriam appellat. Vnde Imp. §. 34. Inst. de act. Si quis, ait, generaliter purpuram stipulatus sit, deinde specialiter Tyriam petat, plus petere intelligitur. Prat.

PVRPVRARII, in l. 7. Cod. de excus. mun. negociatores purpuræ ἐργαστὰς βάπτουσι τῶν πορφύρων. Spieg. Prat.

PVSILLA pecunia. Vlp. de pecul. l. deposito. peculium, ait, dictum est, quasi pusilla pecunia, siue pusillum patrimonium. Spieg.

PVSVLATVM argentum seu pustulatum dicitur, quod purum putum est, & pusula ac igne excoctum, quodque postulas autem tumores habet: sed tamen adhuc infectum, & in massa vt nostri loquuntur, sic dictum, vt ait Columel. lib. 7. c. 5. à pusula seu pustula, igne sacro, qui pustulas passim qua depascitur, attollit: nomenque ex eo habet, quia pus continet. Huius meminit Alfen. l. 31. ff. locati, Veluti quum argentum pusulatum fabro daretur, vt vasa fierent: aut aurum, vt annuli, Suet. Nerone, Exegit ingenti fastidio & acerbitate nummum asperum argentum pustulatum, aurum obryzum, vt plerique omnem collationem palam recusarent. Sunt tamen qui hoc in loco postulatum legi velint, u, in o, mutando quod sæpe fit: Alij postulatum à postulando dici volunt, Iuuenalis autoritate freti: Accipe victori populus quod postulat aurum: sed id quamplurimis non probatur. Prat.

PVTAMEN, dicitur rei alicuius purgamentum. Nam quidquid ex aliqua re projicitur, id putamen appellatur.

PVTARE alium esse prætore præ alio. vid. l. 2. ff. vbi quis ager. Sp.

PVTARE pro nihilo, Nihili æstimare, aut facere. apud Ciceronem haud infrequens.

PVTARE Lex 12. tab. à Modest. in l. 25. ff. de statu libertis dicitur, quod ita sensisse eam ex verbis eius colligitur. Briss.

PVTARE quod factum est, non esse, & ignorare, æquipollent. l. qu. fundum, §. seruus, ff. pro empt. Alb.

PVTARE, transfertur etiam ad incorporalia: Vt putare rem dicimus eleganter, pro cogitare de re, & disputando declarare, quid res ipsa velit. Terent. in Adelph. Mitto maledicta omnia: rem ipsam putemus, *Die sache erwegen*. Prat.

PVTARE, pro conferre, rationem subducere. Sic apud Scæuolam in l. Thais §. Titius, ff. de fideicomm. libert. Putari ratio an debeat. & apud Plaut. in Aulular. Putatur ratio cum argentario. *Die rechnung machen*. Prat. Spieg.

PVTARE, vulgo significat æstimare, opinari, *Schätzen*. Paul. in l. Nesenn. Apollin. ff. de neg. gest. Igitur, inquit, in re facti facilius putabo, auiam vel hæredes eius audiendos. Prat.

PVTARE arbores, Græci καθαίρειν vocant. Leontin. apud Cassiod. libr. 10. γεωπονικῶν μὲν τὸν περὶ τομῆς διδόντος ἢ τὰ μεγάλα ἢ τὰ μικρὰ ἄνθρα καθαίρειν. Prat. Briss.

PVTATORIÆ falces, quæ putandis arborum ramis deseruiunt, apud Paul. lib. 4. sent. tit. 6. Prat. Briss.

PVTARE leg. 12. tab. à Modest. in l. 25. ff. de statulib. dicitur, quod ita sensisse eum ex verbis eius colligitur. Briss. Prat.

PVTARI proprie arbores vitésque dicuntur, l. 1. §. Labeo, ff. de aqua cotid. l. 1. §. siue autem ff. de noui operis nuntiat. Vnde putator qui arbores puras facit, id est, earum ramos stringit & amputat l. 31. ff. ad l. Aqu. l. 18 §. de putatoribus, ff. de fun. instr. Et apud Paulum lib. 3. sent. tit. 6. & lib. 5. tit. 23. & apud Plin. lib. 17. c. 8. Putare, inquit Varro lib. 4. ling. Lat. valet purum facere: ideóque antiqui putum purum appellarunt. Festus Pompeius lib. 9. Imputatum, ait, nondum purgatum. Putum enim est purum. Vnde putare vites, dicimus, hoc est, detrahere, quæ impedimento sunt ad fructum. Gellius lib. 6. c. 5. Putate veteres dixerunt, vacantia ex quáque re ac non necessaria, aut etiam obstantia & aliena auferre, & excidere, & quod esse vtile ac sine vitio videretur, relinquere. Sic namque arbores & vites, & sic etiam rationes dictæ putari. Briss. & Prat.

PVTATI sumptus, pro deductis apud Papin. de neg. gest. cum ait. Qui aliena negotia gerit, vsuras præstare cogitur, eius scilicet pecuniæ, quæ putatis necessariis sumptibus supereſt. Spieg.

PVTATIO, quæ vulgo in arboribus emundatio, in vitibus reiectio dicitur.

PVTEAL, id est, quo puteus operitur, ait Pompon. in leg. 14. cum l. seq. ff. de act. empt. & vend. Hot. adde Cuiac. obs. lib. 11. c. 2. in pr. qui similiter ex dictis Pomponij locis fatetur, puteal. esse putei operculum, quod glossæ φρεατίον interpretantur. Et subiicit, quod illud veteres etiam sigillis exornare soliti sint, vt ille Ciceronis locus indicat: Tibi mando putealia sigillata duo. Vide Cuiac. in sub. alleg. loco.

PVTEANVM, quod ex puteo est: vt aqua puteana. Putearius vero, qui puteos fodit. Spieg.

PVTEOLANOS. Puteolana matre, in l. 1. ad munic. Item fundum Puteolanum, in l. Æmilius. de minoribus Albericus indicat tantum. à Puteolis fit possessiuum Puteolanus. Puteoli autem vrbs Campaniæ Italicæ, prius Dicæarchia dicta: ob iustum imperium, vt c. 14. scholiorum meorum in primum lib. dict. & fact. Alphonsi regis annotani: quibus addi possunt ea, quorum à Volaterran. fit mentio in descriptione Campaniæ, lib. Geograph. 6. Spieg.

PVTEOS aperire, teste Rhodig. positum eleganter apud Iurisconsul. pro excauare, in §. fin. l. fluminum & inibi. Puteus apertus, ff. de damn. infect. Spieg.

PVTEVS. Omnis puteus fons non omnis fons puteus. Vbi enim aqua de terra manat, & vsui præbetur haurientibus, fons dicitur: sed si in promptu & superficie sit, fons tantum dicitur: si autem in alto & profundo sit, ita puteus vocatur, vt fontis nomen non amittat: author D. Augustin. Tract. 15. in Euangel. Ioan. Vide Vlpianum in l. vnic. de Fronte. Spiegel. Cuiac. 11. obseruat. 3.

PVTVM. vide paulo ante, Putari proprie arbores.

P Y

PYCTACIA, in l. actuarij, Cod. de erog. mil. ann. lib. 12. pro breuibus commentariolis accipiuntur, quæ eod. tit. in l. excellentia Breues vocantur, teste Bud. in anno. prior. Apud Lampridium in Alexandri vita, Pyctacium dicitur album, id est, tabella dealbata, in qua nomina iudicum selectorum describebantur. Spieg.

PYCTÆ: sunt pugiles. Quod nomen & ad gallinaceos pugnaces translatum est. Idem in l. 2. de his qui notan. infa. Vide, Athletarum nomine.

PYRA dicitur lignorum congeries. Virg. lib. 4. Æneid.

Conscenditque pyram: dixitq; nouissima verba.

Brech. in l. cum in testamento. nu. 19. tit. de verb. & rer. signif.

Digitized by Google

PYRGVS, vocitatur turricula, orca, fritillus, vasculum cauitate fossili, in quem tali coniiciebantur, antequam emitterentur in alueolum Hot.

Mitteret in Pyrgum talos.

Martial. *Si per me missit, nil nisi vota facit.*

Io. Bapt. in comment. Epist. Sid. Apoll. ad Hecdit. libr. 3.

PYRGOPOLYNICES miles apud Plaut. sic dictus, quod staturosus esset, veluti turris, additoriúmq; vertice sydera lambat, victoriosus, & iactanticulus dictus à πύργος, turris Græcis, καὶ πολὺ multum, νίκη victoria. Mallem tamen appellari Pyrgopolinicen, quod vi poliorcetica, hoc est, oppugnatoria, turris multas per victoriam caperet. Statius est & significantius, quod per victoriam caperet. Statius est & significantius, quod per victoriam multiugas turmas, & turmales milites prosterneret, agitaret, obtereret. Pyrgus enim est militaris ordo, quadringentos viros complectens. Io. Bapt. in comment. epist. Sidon. Apoll. ad Heron. lib. 1.

PYRRHICA, est simulachrum pugnæ equestris, quæ & Troja dicitur, πυρρίχη & ἐνόπλιος. Dioni: idque ex Suet. lib. de lusibus pueror. Seruius & Donatus scribunt in 5. Æneid. Sed transiit etiam vsus Pyrrhicæ in pedestris pugnæ simulachrum, adhibitis armorum & concentu musico. Marius Plot. lib. de metris Pyrrhichius pes à Pyrricha lusus genere nomen accepit: quia hoc sono milites vsi sub armis (vt ait ille) per ludum ciunt simulachra pugnæ. Ipsa tamen Pyrrhica dicta est à Pyrrho Cydoneo, qui primus Cretenses sub armis saltare ad huius pedis sonum instituit. Alia à Pyrrho Achillis filio, quem primum in tumulo patris sui armatum honoris gratia saltauisse dicunt. Aristoteles autem Achillem ait huius lusus fuisse inuentorem, &c. Ei autem, quod supra à Plotio de Pyrrho Cydoneo dictum est, consonat Nicolaus apud Stobæum his verbis: Ὁ δὲ ἐμπλιος πυρρίχιος καλούμενος ἐστὶν ὄρχησις ἐν ᾗ τὸν ἐνόπλιον πυρρίχιον ἐκπονοῦντες ἔνοπλοι ἐφ' ἑαυτοὺς ἐπιφέρονται καὶ ἀπὸ τούτου ἐπιφέρονται τὰς πληγὰς. Apud Athen. tamen lib. 14. cap. 12. Pyrrhica proprie saltatio est: Troia vero ludus puerorum: qui turmatim se inuicem ex equis peterent: vnde volunt quidam formarum vulgare Tornamentum, quasi Troiamentum. Prat. ex Cuiac. 13. obs. 10.

PYRRHICARII, vel Purrichari, in l. aut damnum, ff. de pœnis, sunt qui à Græcis πυρίχιοι dicuntur, hoc est, saltatores armati. ὄρχησις saltatio est obscœna & comica. Bud. in d. l. 2. & l. athletas: de his qui not. infam. Vide & Rhodig. c. 4. lib. 5. Postellum de magistrat. Athen. c. 22.

PYTHAVLES idem cum ascaule est Brodæ. lib. Miscell. 2. cap. 13. eumque Latine vtricularium vocari existimat.

PYTHONES qui sunt, in Canonicis decretis, Rhodig. indicat c. 10. lib. 5. Spieg.

Q

QD.E.R.F.P.D.E.R.I.C. Quid de ea re fieri placeret de ea re ita censuerunt. Notæ, quibus veteres in Senatusconsultis perscribendis vtebantur: Vide D.E.R.I.C. Hot.

Q.E.R.E.T.P.I.R.D.T.Q.D.D.P.F. id est, Quanti ea res erit, tantæ pecuniæ iudicium recuperatorium dabo: testibusque duntaxat decem denuntiandi potestatem faciam. Formula ex prætoris magistratusve, qui in prouinciis iuri dicundo præerat, edicto: cuius in lege Fauia de coloniis deducendis in lib. Varronior. exemplum extat: Inque eam rem is, qui hac lege iudicium dederit, testibus publice duntaxat in res singulas decem denunciandi potestatem facito ita vt è repub. fideque sua videbitur. Hot.

QVA de re, id est, quare l. pen. C. de metall.

QVA nominandi casu non vtimur, nisi in compositione: vt aliqua, siqua. Quapiam, auferendi casus est. Martian. in l. diui, ff. de adimen. legat. Cum testator postrema scriptura, quapiam ratione motus, pessimum libertum esse adiecisset. Spieg.

QVA, pro qua ratione, Celsus l. cui seruus 25. ff. si quis omiss. caus. test. Cui seruus ipsius substitutus est, seruum suum adire iussit: si idcireo fecit, ne legata præstaret, vtraque præstabit, & qua heres est, & qua omissa causa testamenti possidet ex substitutione hæreditatem. Paul. l. pretia rerum, 63. ff. ad l. Falc. Sed nec ille qui filium alienum possidet, tantum habet, quanti eum patri vendere potest: nec expectandum est, dum vendat, sed in præsentia non qua filius alicuius, sed qua homo æstimatur Cicero pro partim, vsurpat ad Atticum: Quam expedita consilia tua, quam euigilata tuis cogitationibus, qua itineris, qua nauigationis, qua congressus sermonisque cum Cæsare. Nostri etiam pro Qua ex parte vsurpant. Vlp. l. 1. 5. si pater, ff. ad Silan. Attamen vbi decessit, qua extinctum legatum & libertas est, SCto fore locum dicit. Idem l. falsus creditor, 44. in fin. ff. de furt. Plane si vsusfructus meus in eo seruo esse cœperit, dicendum est, furti actionem non extingui, qua fructuarius dominus non est. Video etiam pro quatenus positum à Iauoleno in l. litus, 112. ff. de verb. sign. Litus publicum est eatenus, qua maxime fluctus exæstuat. Hot. & Prat.

QVA, antiquo & eleganti docendi genere poni ait Anton. Aug. libr. 2. emend. cap. 2. locosque indicat, in quibus ea vox reperitur, in Panc. Flor. pro quatenus, qua fine, quia, eo quod, in l. cui seruus, ff. si quis omiss. caus. test. l. pretia, ff. ad l. Falcid. l. 1. 5. si pater, ff. de SC. Sillan. l. falsus creditor, in fi. ff. de furt. l. 2. 9. creditum, ff. si cert. pet. l. 1. ff. de Senat. l. item miles. ff. de re iud. l. lætus, 2. ff. de verb. sig. l. si reus, ff. de duobus reis, l. vt Alfen. ff. de verbor. sign. l. fructus, in fin. ff. ad l. Iul. mat. l. si gemina, ff. arb. furt, cæs. Prat.

QVA, pro quatenus Paul. Sed nec ille, qui filium alienũ possidet, tantum habet, quanti eum patri vendere potest. Sed in præsentia non, qua filius alicuius, sed qua homo æstimatur. Spieg.

QVA, aliquando significat, tum, siue partim, Bud. ex epist. Cic. ad Attic. exemplis demonstrat. Spieg.

QVA, de re, modo propter quam rem, vt in l. 2. ff. de migrando. Modo pro, de qua agitur: Vide Bud. in annot. prioribus. Spieg. Modo pro, quare, l. pen. C. de metallis. Briss.

QVA die, quomodo accipiendum sit, interpretes tradunt, in l. si decem cum petiero, ff. de verb. oblig. Spieg.

QVA fronte poterit hoc desiderari, id est, qua ratione, quo pacto: *Mit wvas fugen oder glimpff*? ac si dicat, id quidem imprudentius postulabitur. Verba sunt Papiniani in fin. l. si plures, 2. de admin. tut. Notum quid velit sibi illud. Et qua fronte audebis hæc facere? Sic ext. de appell. cap. qua fronte: Vide Erasm. in Chil. explicantem, quid sit, Frontem perfricare. Spieg.

QVA, pro parte, l. 25. ff. si quis omissa.

QVADANTENVS, vsque ad quandam partem, aliquantulum.

QVADRAGESIMA, vectigalis species, quæ non rerum venalium, sed litium siue summarum, de quibus litigaretur, fuit, vt Suetonius in Caio scribit. Prat.

QVADRANGVLVS homo, pro, perfecto, qualem Plato inquit esse difficile reperire: Vide Bapt. Pium in 4. Lucretij, & Et. in parœm. Quadratus homo. Prat.

QVADRANS erat, autore Plinio nummulus, qui & Triuncis vel Triunx vocatus est, à tribus vncijs.

QVADRANS integer. Vlpia. tit. 24. Quadrans fundi, l. 8. ff. de rei vind. Ex quadrante heres scriptus, leg. 17. 5. ex quadrante, ff. de dol. mal. & met. excep.

QVADRANS, Falcidia dicitur, quia illibatus heredi manere debet. Hic quadrans, si liberi sint instituti heredes, non etiam extranei, auctus est constitutione Iustiniani, quæ est Nouel. 18. quemadmodum etiam legitima pro numero liberorum, vt sit triens, aut semis, vel etiam dodrans, vt ad eam Nouellam exponit Cuiac. Vide Vult. in comm. in prin. Iust. de lege Falcid. num. 5.

QVADRANS summa etiam rationum dicitur, in qua nihil excurrit, & in qua nulla sunt reliqua: id est, cum æqualis est summa accepti & expensi: Vide Budæ. libr. 1. de asse, & in annot. prior. Spieg.

QVADRANS autem ratitus dicitur, quod vt à Festo & Plinio scribitur, in eo esset sculptæ ratis figura. Igitur ratitus, & rate natus & insignitus, & ratem habens. Turneb. aduers. libr. 20. cap. 31.

QVADRANTAL. Lege Amphora. & Alc. in l. vinaria vasa, ff. de verb. sign. Dictum autem est à quatuor quadra, de quo & Gell. lib. 1. c. 20. Adrian. Iunius animad. lib. 2. c. 7.

QVADRANTARIAM Quintil. lib. 8. c. 6. mulierem vocat, quoniam vili pretio sui copiam faceret. Hoc nomen Clodiæ Metelli Celeris vxori impositum: vt ex Plutarcho notauit Brod. Miscell. lib. 3. c. 24.

QVADRATARII, in l. vn. de excu. artif. li. 10. C. qui sint, ex libello passionis beator. Claudij, Castorij Nicostrati, & Symphoriani, qui arte quadrataria excelluisse feruntur. Hic autem vno loco scriptum est. Et cœperunt artifices quadratarij incidere lapidem ad collyrium columnæ. Et alio loco: Tunc cœperunt in nomine Christi cauare conchas, & pegas, & lacus cum sigillis & cantharis, cum magna tenuitate artis. Et alias: Ab eadem hora cœpit Simplicius omnem artem quadrariam cum ferramento suo, sicut Symphorianus, bene & recte operari. Ex quibus & aliis eiusdem libelli, quos hic omitto, locis eorum artificum industriam in columnis ex marmoreis lapidicinis incidendis, marmoriscque in tenues crustas secandis, & sigillis, conchis, cantharisque cauandis, & omnibus argumentis ex marmore aliisque lapidibus exprimendis versatam liquet. Quod enim Sidonij Apollinaris à me subiecta verba comprobant, quæ lib. 3. Epist. ad Secundum leguntur: Sed vide, ait, vt vitium non faciat in marmore lapicida. Quod factum siue ab industria, seu per iniuriam mihi magis quam quadratario liuidus lecto adscribit. Quadratarii Græcis λιθοξόοι, id est, lapidum expolitores, exponuntur, l. 1. C. de excusat. artif. & in Basilic. οἱ τὰ μαρμάρια λιθουργοῦντες. Schard. ex Prat. ex Briss.

QVADRATÆ lances, l. 19. 5. plane, ff. de aur. & arg. legat. l. 50. ff. de furt.

QVADRATVM lapidem, in l. 6. 5. pen. ff. si seru. vindic. interpretor quadrangularem; & in speciem quadratam cæsum, quomodo & zonam quadratam Festus lib. 15. interpretatur. Liuius lib. 6. Capitolium quoq; saxo quadrato substructum est. Plin. libr. 10. epist. Manent adhuc paucissimi arcus: possunt erigi quidam lapide quadrato, qui ex superiori lapide detractus est. Br. Prat.

QVADRA-

Digitized by Google

QVADRATVM corpus, id quod mediæ est staturæ. Celsus lib. 2. Corpus habilissimum quadratum est, neque gracile, neque obesum. Et Columel. lib. 7. de canib. loquens: Probatur (inquit) quadratus potius quam longus, aut breuis. Brod. Miscell. lib. cap. 4. 19.

QVADRIGA, alias pro curru accipitur, quatuor equis trahi solito. Alias pro numero quatuor equorum, qui nisi simul iungantur, vehiculum non commode potest agi ad vsum destinatum, l. Scire debemus, ff. de verb. oblig. Old. Prat.

QVADRIGÆ legatum, de quo Papin. in l. peculium de leg. 2.

QVADRIGARII, qui quadrigas agunt, aut conficiunt. Prat. vide Cuiac. ad l. 1. in med. C. de excus. artif.

QVADRIGARVM nomine intelliguntur etiam equi, qui quadrigas agunt, l. peculium, §. quadrigæ, de leg. 2. Est synecdoche locutionis: Vide Zas. in l. scire debemus, ff. de verb. oblig. Spieg.

QVADRIGARVM supplicium. Hoc supplicij genus ab Hercule inuentum esse constat, qui florenti adhuc ætate regem Eubœæ Pyrechmen bellum Bœotiis inferentem vicit, victumque pullis equinis ita alligauit, vt in duas discerperetur partes, vt refert Plutarch. c. 13. Parall. De hac re lege Alexarchum lib. 3. rerum Italicarum. Plutarch. c. 14. Parall. Gell. lib. 20. c. 1. Virg. lib. 8 Æneid. Claudianum in Gild. &c.

QVADRIGATI numi, à notis quadrigarum sic dicti, qui ante victoriales in vsu fuere, de quibus Plin. lib. 33. c. 2.

QVADRIMENSTRVI, in rubr. C. de quadrim. breu. dicuntur, quod quarto quoque mense conficiuntur. Hi breues à chartulariis conficiebantur, & ad officia palatini, aut præfecti prætorio transmittebantur, vide Gothofr. in d. rubr. C. & Cuiac. ad tit. C. de apochis, in rubr.

QVADRVPEDI seruus æquiparatur, in prin. l. 2. ff. ad leg. Aqu.

QVADRVPEDEM pro pecude generaliter, accipi annotauit Alc. in comment. Verum quadrupedis voce proprie maiora, pecudis minora quadrupedia putat (nec sine ratione) intelligenda Spieg. in Lexic. ci. tit. est in Pand. Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur. Sed & quadrupedis nomine adulteræ & meretrices vocabantur, vt ex Plauto annotauit. Conn. lib. 1. c. 12. n. 2. Vide supra in dictione, Pauperies.

QVADRVPLARI pretium alicuius rei dicitur, l. 2. §. in hac actione ff. vi bon. rapt. cum eius petitio in quadruplum est. In hac actione, inquit Vlp. intra annum vtilem verum pretium rei quadruplatur.

QVADRVPLARI iudicium, l. 14. §. 1. ff. quod met. caus.

QVADRVPLATORES dicti sunt criminum publicorum delatores, qui pro delationis præmio quartam partem in bonis delatorum consequebantur. Hi enim delationibus faciendis confiscationes à principibus impetrant, vt homines interdum insontes fortunis omnibus euertant, cuiusmodi patrum memoria multi extiterunt, &c. Vide Budæ. in l. testium, ff. de testib. Alij (inquit Asconius) dicunt, quadruplatores esse eorum reorum accusatores, qui conuicti quadrupli damnari soleant, aut aleæ, aut pecuniæ grauioribus vsuris fœneratæ, quam consuetudine, aut eiusmodi aliorum criminum. Brech. in l. iudicasse reum, ff. de verb. sign. Quadruplatores, inquit Festus, dicebantur, qui in eo quæstu se tuebantur, vt ea res persequerentur, quarum ex legibus quadrupli erat actio. Zas. quadruplatores, alicubi nominat, qui lucra ex ludis sumunt. Prat. & Spieg.

QVADRVPLEX iudicium apud Plin in epist. centumuirale est, quod sc. coactum est è quatuor iudicum consiliis & decuriis, quæ in basilica Iulia sedebant: nam in ea quatuor erant tribunalia. Hinc Fab. lib. 12. Certe cum in basilica Iulia diceret primo tribunali, quatuor autem iudicia, vt moris est cogerentur, atque omnia clamatoribus fremerent, & auditum eum & intellectum, & quod agentibus cæteris contumeliosum fuit, laudatum quoque ex quatuor tribunalibus memini: Vide Centumuiri. Sunt & apud Fabium iudicia duplicia, in quibus duo consilia ad vnam cogebantur hastam, vnumque tribunal. Si apud alios iudices, inquit, agatur, vt in secunda assertione, aut in centumuiralib. iudiciis; duplicibus parte victa. Prat.

QVAE functus quærendi, cogendi, conseruandi gratia parata sunt, explicantur in l. instrum. ff. de instr. instrum. leg. Spieg.

QVAE, particula, substantiæ est significatiua, non quantitatis, aut qualitatis gl. in l. 1. C. de sent. quæ pro eo quod inter profer. Spieg.

QVÆ non posuisti, ne sustollas. Refertur inter Solonis leges, à Platoneque citatur de Legib. 11. Nimirum in eos dictum, qui reperunt, quod non crediderunt: item qui sibi postulant acceptum ferri quod non præstiterunt. Adi Chiliad. Erasm. Spieg.

QVAE te dare spondere oportet. Videl. quod re, ff. si cert. pet. Spi.

QVAE tabernarum exercendarum, instruendarum pistrini, cauponæ causa facta paratáque sunt, do lego. Vide Pompon. l. si ita, ff. de fund. instru.

QVÆ viuus præstabam, dari volo. Quid hæc verba sibi velint, Papinianus exponit in l. Sejo, §. medico Sempronio de ann. legat. Modest. in l. Mela ait. de alimen. & cib. legat. Spieg.

QVÆCVNQVE dictio, propter generalitatem, ad improprios casus trahitur. Vnde quicunque hæres, etiam improprie heredem comprehendit: & cum de quibuscunque contractibus loquimur, etiam de abusiuis dicimus: vt tradunt Doct. in l. vnius §. cogniturum, ff. de quæst. quod tamen procedit, cum nulla differentiæ ratio assignari potest.

QVAECVNQVE sunt in fundo, pro eo quæ esse solebant l. quæsitum, §. fi. de leg. 3. Quæcúnque & Quantacunque, maioris sunt significantiæ quo ad vniuersalia, quam verbum Omnis; quia ista propositio Vniuersalis. Omnes sciunt, patitur exceptionem secundum materiam subiectam, l. omnes iuncta gl. C. sine cens. vel reliq. Sed Quiscúnque, Quantuscúnque, sine delectu singularia complectuntur, l. balista, ff. ad Trebel. vbi sub verbo, Quantacúnque pecunia, fructus fundorum intelliguntur. Possunt tamen exceptionem quandoque pati, sed raro. Quia, vt Zas. ait, nihil in iure nostro ad punctum redigitur. Spieg. Prat.

QVAEDAM dictio non inducit regulam, sed exceptionem, vt docet Dynus in l. quidam ff. de iure codicil. Spieg.

QVÆDAM habere possumus, quamuis ea nobis vtilia non sunt, vt ait Labeo, l. ei fundo, ff. de seruit. Spieg.

QVAEREMVS, in §. fin. l. & hæc distinctio, ff. locati. Accursius inueniemus, exponit. Sensum satis indicat Donatus, Non reperietur, nisi quod quæritur: non quæritur, nisi quod præsto non sit. Spieg.

QVAERERE, à Quæ: & Res compositum est. Prat.

QVAERERE, verbum & proprium rerum capitalium, pro cognoscere: quod qui accusatur, nocès sit, an innocens, cum consilio disquiritur: veteres Anquirere dicebant. Cic. ad Attic. in 1. Senatus censuit, vt de iis qui ob iudicandum pecuniam accepissent: quæreretur. Hinc quærere legibus apud veteres dicebantur, qui criminum quæstiones exercebant, quique quæstiones publicas exequebantur. Plin. epist. vlt. l. 5. Causa dilationis Nepos. Prætor qui legibus quærit. Cic. in Milonianat Decernebat enim, vt veteribus legibus extra ordinem quæreretur. Hot.

QVAERERE: est informationem facere, & legibus vindicare, Bud. in l. posteriore de orig. iur.

QVAERERE, iudicum & magistratuum est, inquirere, aliorum.

QVAERERE legibus apud veteres dicebantur, qui criminum quæstiones exequebantur, quippe quæstiones publicas exercebant. Plin. epist. vlt. lib. 5. Vnde qui rebus capitalibus præerant, olim quæstores vel quæsitores dicebantur, quasi ἱρατικὸς, vt Iustinianus Nouella 8. interpretatur. Briss.

QVAERERE extra ordinem, est disceptatione compendiaria, & litis imagine potius quam lite, rem transigere, seu procedere summarie, & sine strepitu & figura iudicij. Briss.

QVAERERE etiam acquirere est, l. vlt. ff. de except. l. 24. Cod. de rei vindic.

QVÆRI, liberi vel vulgo vel iure dicuntur, qui vel ex legitimis nuptiis, vel ἀναδέλτω susceptí sunt, l. 18. ff. de bon. liber. l. 4. C. de suis & legit. Briss. Prat.

QVAERI libert. Agell. lib. 4. c. 3.

QVAESITAM hæreditatem dicimus, quæ vel ex testamento, vel ab intestato, vel ciuili vel honoratio iure est adquisita, l. 9. C. de pet. hæred. l. 14. C. de test. milit. l. 14. C. de fideic. Briss. Prat.

QVAESITI in seruitute dicuntur filij, qui ex seruis parentibus nati sunt, l. 1. §. 1. ff. ad Tertyll. l. vltim. ff. de adopt. l. 3. ff. de liber. caus. Per adoptionem etiam quæsitus filios dicimus, l. 2. §. parui, ff. de suis & legit. Briss.

QVAESITOR is est, qui præest quæstioni: vide paulo post.

QVAESTIO est appetitio cognitionis, quæstionisque finis, inuentio est, aliquando dubitatio & disceptatio. Old.

QVAESTIO est, id est, controuersia, l. 115. ff. de verb. sign. l. 2. ff. de his quæ in testam. delent. l. 24. ff. de acquir. vel omit. hæred. Sic cœpta quæstio, l. 1. §. 1. ff. ne statu defunct. Quæstio vulgata, l. 1. §. 1. ff. pro dote. Quæstio in eo est, l. 60. §. quid ergo, ff. de ritu nupt. Briss.

QVAESTIO, in Rubric. de Quæstionibus. est tormentum, quod reo ad scelerum & sociorum suorum veritatem eruendam adhibetur, l. item apud, §. quæstionem, 9. de iniuriis, l. 1. ff. de quæstionibus, l. inde Neratius, §. etsi, ff. ad leg. Aquil. Hot.

QVÆSTIONVM genera, de omnibus plane rebus mundanis, cum in iudicio, tum extra iudicium, tria sunt: scilicet, An sit? Quid sit? Quale sit? Prima quæstio facti est, & probationibus, vel coniecturis expeditur, vt veritas appareat. Inde sunt tituli: de probationibus, de instrumentis, de testibus, & alij id genus. Reliquæ duæ quæstiones iuris sunt, quæ per artem boni & æqui explicantur: cuius sit mentio in l. 1. in princip. ff. de iust. & iure. Quamobrem lex inter quæstionem facti, & quæstionem juris obseruari vult discrimen, l. idem erit, ff. de stat. hom. l. mora fieri, in princ. ff. de vsur. Elegantissime Vlpian. in l. eum quem, ff. de iudic. Iudicibus, inquit, de iure dubitantibus præsides respondere solent: sed de facto consulentibus non debent præsides consilium impertire. Prat. Alij sic:

QVAESTIO alia facti dicitur, alia iuris. Quæstio facti est, in qua factum nec ne sit, quæritur: Iuris autem in qua de re ambigitur: veluti cum dicimus, quatenus cuiusque interfit, in facto, non in iure consistere, l. quatenus 21. ff. de regul. iur.

Digitized by Google

Similiter distinctiones reperiuntur, in l.1. ff. quæ res pignor. l. vlt. ff. de iureiurand. l. 16. ff. de statu homin. l. 2. §. vlt. ff. de don. & pari in iure nostro: vt intelligatur, solas iuris quæstiones ad Iurisconsultos pertinere: alteras vero, quæ rotæ in coniecturali statu positæ sunt, ab iis remotas esse: vnde illud Cic. in Topic. nihil hoc ad ius. Neque vero prætermittendum est, ad facti quæstiones eas referri, quæ voluntatis sunt: id est, in quibus de voluntate, puta, testatoris, ambigitur, leg. 3. ff. de aur. & arg. leg. l. 41. l. 94. ff. de verb. oblig. l. 122. ff. de verb. sign. leg. 8. §. si debitori, ff. quib. mod. pign. Hot. Vide Duar. ad §. Agetius, seu ad Scæu. & eundem lib. 1. anniuerl. disput. cap. 41. Vult. in comm. Instit. ad tit. de act. in princ. n. 18. & seqq. Lagum in method. iur. lib. 1. c. 2. Hoppe. lib. 1. de arte iur. Gœdd. in comment. ad rubr. ff. de verb. sign. n. 15.

QVÆSTIO facti, & quæstio iuris, autore Old. in l. 16. Idem erit, ff. de statu homin. Sic differunt.

I. In quæstione facti consideratur, quales sint circumstantiæ extrinsecus. In quæstione iuris perpenditur rectum animi iudicium intrinsecus, l. Iustitia est, ff. de iust. & iur.

II. Factum est infinitum & incertum, l. natura enim, ff. de præscript. verb. Ius vero certum & finitum esse potest atque debet, l. 2. ff. de iur. & fact. ignor.

III. Ius in facto positum est, non factum in iure, l. si plagis, §. in cliuo ff. ad l. Aquil.

IV. Quæstionem facti priorem esse oportet quæstione iuris, d. l. idem erit.

V. Error facti excusat: quia etiam prudentissimos fallit. Error iuris non æque, l. regula iuris, ff. de iuris & facti ignorant. vbi Paulus exemplis declarat.

QVÆSTIO incidens ea est, quæ extra formulam prioris actionis exoritur, l. 1. C. de offic. rector. pro Gothofr. ad l. 1. C de ordin. iudic.

QVÆSTIO numaria, pro iudicio priuato, in quo non de capite, sed de pecunia disceptatur Callistrat. l. vltim. ff. ne stat. def. D. Claudius rescripsit, si per quæstionem numariam ptæiudicium statui videbitur fieri: cessare quæstionem. Hot. Prat.

QVÆSTIONEM constituere, est decernere, vt scelus vindicetur, Bud. in l. 1. ad l. Corn. de sicar. Old.

QVÆSTIONEM decernere, id est, quod nunc dicimus, ordinare, vt fiat informatio, & vt contra delinquentes procedatur. Bud. in prior. annot. ad Pandect.

QVÆSTIONEM ferre, est vindicandum facinus iudicibus præbere, & mandare, vel potius ad Senatum referre, vt de vindicando scelere extra ordinem Senatus. & in iudicium res deducatur. Bud in l. 1. ad l. Cornel. de sicar. Old. Prat.

QVAESTIONEM habere quid l. 1. §. item illud, ff. de Senatusc. Silan. Quæstionem habere de familia, l. 37. §. vlt. ff. de bon. libert. Briss.

QVAESTIONEM postulare, eius est, qui iniuriam sibi factam quæritur, aut alteri, quã vindicare ad eum non pertineat. Bud.

QVAESTIONES etiam publicas constitutas à Cornelio Sylla dictatore legimus de Falsis, de Sicariis, de Veneficiis, de Parricidis: fuere & aliis auctoribus repetundarum, & ambitus publicæ constitutæ quæstiones: Briss.

QVAESTIONES itaque publicæ dicebantur iudicia criminalia, quæ per quæstiones expediuntur. Cic. Philipp. 2. Quid enim (ait) attinebit noua lege quæri de eo, quod hominem occidisset, cum esset legibus quæstio constituta? Oldend. ad l. 2. §. capta deinde Sardinia, de orig. iur.

QVAESTIONI præesse dicebantur Prætores, qui quæstionem exercebant. Ita iudex quæstionis, in l. 1. in princ. ff. ad l. Cor. de sicar. Quæstio etiam de crimine constituti dicebatur, cum alicuius criminis inquisitionem Senatus mandabat, Sueton. in Iul. cap. 6. Quem inter publicas ceremonias penetrasse ad eam mulierem veste tam constans fama erat, vt Senatus quæstionem de pollutis sacris decreuerit. Briss.

QVAESITOR, id est, arbiter, l. 2. C. Theodos. de postul. sup. verb. Cognitor quæstor strenæ. Auson. p. 4.

QVAESITORES dicti, qui quæstionum iudicia exercent. Horum autem creandorum ratio olim apud Romanos talis fuit: Cum vsus postulabat, ex Senatusconsulto, vt dictator, vel consulum alter, ambove, vel prætorum aliquis de crimine publico quærere iubebatur, qui iussus erat, is quæsitor dicebatur: quos Quæsitores ante 12. tab. leges creari cœptos, subindicat Pomp. in l. 2. ff. de orig. iur. Dictatorem sane quæstionibus exercendis creatum, legimus apud Liu. lib. 9. Senatus vero modo consulibus, modo prætoribus quæstiones decernebat. De coss. qui de Bacchanalibus quærerent, autor est Liu. lib. 39. Sic Iugurthinæ coniurationis quæstionem consuli mandatam Cic. in Brut. scribit. De prætoribus, qui de veneficiis & peculatu quærerent, scribit Liu. lib. 38. & 39. Talis fuit quæstio de vi C. Domicij prætoris: de qua Cic. & Ascon. in Milon. Et hoc quidem pacto publicæ quæstiones tractatæ sunt vsque ad annum V.C. 604. Anno autem ipso 604. perpetuæ sunt quæstiones institutæ, quod ex verbis his Cic. quæ sunt in Bruto, intelligitur: Carbone forum tenente plura fieri iudicia cæperunt: nam & quæstiones perpetuæ hoc adolescente constitutæ sunt, quæ ante nullæ fuerant. Hæ autem quæstiones perpetuæ hanc vim habuerunt, vt cum eo tempore seni quotannis prætores crearentur: duo qui ius de priuatorum controuersiis dicerent: quatuor, qui in prouincias iuris dicundi causa cum imperio mitterentur: posthac ratio conuerteretur: atque quatuor illi, qui sortiri prouincias solerent, Romæ suas quisque quæstiones sortirentur, vt maiestatis, peculatus, inter sicarios, ambitus, repetundarum: adeo vt si de aliquo horum criminum esset quærendum, non nouo quæsitore, qui extra ordinem quæreret, opus esset, sed prætor ille, qui ei quæstioni præesset, adiretur, isque vt ante, cum consilio de eo crimine cognosceret. Prætor itaque ipse dicebatur quærere, & quæstionem ac iudicium exercere, & quæstioni præesse, & quæsitor esse. Testis est Cic. pro Rabirio Posthumo cum ait: Accusaui de pecuniis repetundis, iudex sedi, prætor quæsiui. Et Asconius: Iudicium C. Cornelij de maiestate exercuit Qu. Gallus prætor. Iterum Cicer. in Verrem actione: Duo igitur consules & quæsitor erunt ex illius voluntate. Idem: Subsortiemur in Metelli locum, quoniam is huic quæstioni præfuturus est. Et iterum Ascon. Scaurus postulatus est apud M. Catonem prætorem repetundarum: & post. M. Cato id iudicium exercebat. Et rursus Cic. de finibus. L. Tubulus prætor quæstionem inter sicarios exercuit. Quæsitoris autem quę essent partes, docuit Asconius, qui exponens, hos Vergilian. versus lib. 6. Æneid.

Quæsitor Minos vrnam mouet, ille silentum
Concilium, vitasq; & crimina discit.

Ait; Virgilium Minoëm iudicem apud inferos, tanquam si prætor sit rerum capitalium, quæsitorem appellasse, dedisse sortitionem, cum vrnam nominat electionem iudicum, cum ait, consiliumque vocat: cognitionem facinorum cum dicit, vitasque & crimina discit. Quod idem etiam ex verbis Cic. in Vatinium colligi potest his. Quæro ex te edixerintne C. Memmius prætor, vt ex lege Licinia & Iunia adesses die trigesimo: quæro ex te, num quis in hac ciuitate post vrbem conditam tribunos appellarit, ne causam diceret? num quis reus in tribunal sui quæsitoris ascenderit, eumque vi deturbarit, subsellia dissiparit, vrnas deleuerit, &c. Et in Brut. Intelligens dicendi existimatur, videt oscitantem iudicem loquentem cum altero nonnunquam etiam circulantem, mittentẽ ad horas, quæsitorem vt dimittat rogantem. Et Philip. 5. Quæro si Lysiades citatus iudex non respondent, accipietne excusationem is, qui quæstioni præerit? Et in Rhet. ad Herenn. Accusatoris officium est, inferre crimina, defensoris diluere & propulsare, testis dicere quæ scierit, aut audierit, quæsitoris est, vnumquemque eorum in officio suo continere. Quibus ex locis intelligitur, quæsitoris fuisse sortiri iudices, cogere, dimittere, & crimen cognoscere: vel denique (vt ait Cornificius) accusatorem, defensorem, testem in officio continere: vim ac potestatem iudicium coërcendorum, hoc est, sub pignoribus cogendorum habere: In sella curuli eburnea pro tribunali sedere. Ipse autem nec iuratus erat, nec sententiam ferebat: sed vrnæ, in quam & causarum sortes conjiciebantur, & iudices sententiam ferebant, præerat: iudices in consilium vocabat: videri feciſſe reum, vel non feciſſe pronunciabat. Quanquam non est tamen antiqua illa consuetudo intermissa: quin & multi extra ordinem à Senatu decretos, siue à populo iussos sunt adducti. Hæc qui plenius audire volet, videat Sigonium de antiquo ciu. Romanorum, lib. 2. c. 18. Prat.

QVAESTORES (inquit Varro) à quærendo, qui conquirerent pecunias publicas. Cornel. Tacit lib. 11. annal. Apud maiores virtutis id præmium fuerat, cunctis ciuium, si bonis artibus fiderent, licitum petere magistratus: ac ne ætas quidem distinguebatur, quin prima iuuenta consulatum ac dictaturas iniret. Quæstores autem etiam regibus tum imperantibus instituti sunt: quod lex curiata ostendit, à L. Bruto repetita: manstque consulibus potestas deligendi, donec eum quoque honorem populus mandaret: creatique primum Valerius Posthumus, & Æmilius Mamercus 63. anno post Tarquinios exactos, vt rem militarem comitarentur. Deinde gliscentibus negotiis duo additi, qui Romæ curarent. Mox duplicatus numerus stipendiaria iam Italia, & accidentibus prouinciarum vectigalibus. Post lege Syllæ viginti creari supplendo senatui, cui iudicia tradiderat. Et quamquam equites iudicia recuperauissent, quæstura tamen ex dignitate candidatorum, aut facilitate tribuentiũ gratuito concedebatur, donec sententia Dolabellæ venundaretur. Ascon. Verr. 1. Quæstores vrbani ærarium quærebant, eiusque pecunias expensas & acceptas in tabulas publicas referre consueuerant. Liuius autem libr. 7. testis est, eosdem Quæstores signa ex ærario prompsisse Imperatoribus ad bellum exeuntibus. Pomponius in leg. 2. §. 12. de orig. iur. Deinde cum ærarium populi auctius esse cœperit, vt essent, qui illi præessent constituti sunt Quæstores, qui pecuniæ præessent: dicti ab eo, quod inquirendæ & conseruandæ pecuniæ causa creati erant. Vlpian. in l. 1. ff. de offic. quæstor. Origo quæstoribus creandis antiquissima est

& pœnæ,

Digitized by Google

& pene ante omnes magistratus. Gracchanus denique Iunius libro 7. de potestatibus etiam ipsum Romulum & Numam Pompilium, binos quæstores habuisse, quos ipsi non sua voce, sed populi suffragio crearent, refert. Sed sicuti dubium est, an Romulo & Numa regnantibus Quæstor fuerit, ita Tullo Hostilio rege quæstores fuisse certum est. Sane crebrior apud veteres opinio est, Tullum Hostilium primum in Rempub. induxisse quæstores. Et à genere quærendi quæstores initio dictos, & Iunius & Trebatius, & Festus scribunt. Tacitus lib.13.de Nerone loquens. Deinceps curam tabularum publicarum à quæstoribus ad præfectos transtulit, varie habita, ac sæpe immutata eius rei forma. Nam Augustus permisit senatui deligere præfectos. Deinde ambitu suffragiorum suspecto, sorte ducebantur ex numero prætorum, qui præessent: neque id diu mansit, quia sors deerrabat ad patum idoneos. Tunc Claudius quæstores rursus imposuit, iisque ne merū offensionum segnius consulerent, extra ordinem honores permisit. Sed deerat robur ætatis eum primum magistratum capessentibus. Igitur Nero præfectura perfunctos, & experientia probatos delegit. Eorundem etiam munus erat, prædam ex hostibus captam vendere, pecuniamque inde redactam in ærarium referre, vt patet ex Liuio li.40. Tacitus ll.13. Censuit Piso designatus Consul, ne mulctam à Tribunis dictam quæstores ærarij in publicas tabulas ante quatuor menses referrent. Dio præterea in lib.55. extremo scribit Tuberone ac Fabio Coss. ad Quæstores translatam esse curam Senatusconsultorum asseruandorum, cum antea Tribunorum plebis & Ædilium id munus fuisset. Denique vt paucis horum munus complectar, vectigalia populi Romani in prouincia exigebant, stipendia militibus præbebant, singula accepta expensaque rationibus inferebant, multas pecunias, tam Romæ, quam in prouinciis exigebant, ac in publicas tabulas notabant, omnium pecuniarum rerumque notas, ac illustres rationes dabant, illasque confectas, consolidatas, & absolutas per scribas suos in ærarium deponebant. Vide fusius de pluribus Quæstorum muneribus Alexand. Gen.dier.lib.2.c.2.

QVÆSTOR, cuius meminit Nouel. 80. creatus constitutúsque est à Iustiniano Constantinopoli, quæreudis coercendisque mendicis, inertibus, otiosis, peregrinis, errantibus & vagis, cuiuscúnque conditionis essent, siue clerici siue monachi, siue aduocati aliarum ciuitatum, quos συνηγόρους dicta Nouella vocat, & Iulianus Scholasticos, vt l.2. Cod.de luer.aduocat. Nos enim, qui in foro, verisque litibus terimur, multum malitiæ, quamuis nolimus, addiscimus. Schola & auditorium, & ficta causa innoxia est: at si forte exteri litis causa in vrbem venerint, vult Iustinianus, Quæstore imminente, instante, vrgente, & ad extremum audiente & cognoscente, morantibus iudicibus celerrime eorum lites finiri. Eidem in mendicos validos coercitionem dat minorem, quam definiatur l.1.C.de mendic. valid. & constituit quandam veluti ψόγου actionem, vt ipse ait, id est, inertiæ & lenitudinis, qualis fuit olim apud Græcos. Datur etiam huic quæstori potestas cognoscendi de crimine falsi, & de superactionibus executorum, id est, si supra modum sportulas exegerint. Videtur & jus habuisse imbecillis dandi tutoris, vt ex Harmenop.5. tit.11.constat, qui & in fin. 6.de eius officio tractat. Prat.

QVÆSTORES candidati dicebantur, qui libris, hoc est, epistolis, siue orationibus principis in Senatu legendis præerant: quemadmodum docet Vlpianus in leg. prima, de offic. quæst. Lampridius in Alexandr. Quæstores candidatos ex sua pecunia jussit munera populo dare: sed vt post quæsturam prætoras acciperent, & inde prouincias regerent. quibus ex verbis candidatos suspicor ea re dictos fuisse, quod hic ingressus erat, & quasi primordium gerendorum honorum, & sententiæ in senatu dicendæ: quemadmodum Vlpianus eo loco scribit Dion. lib.54. συμβαίνειν δ' ἐκ τούτου τοῖς μὲν ἄλλοις ἐστὶν ὑπὸ βουλῆς, τοῖς δὲ καίσαρος τοῦ ταμείου ἀπαγγελίαι δίδονται, διὸ καὶ προσαγορεύονται ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων. Tacitus lib.16. Inter quorum aspectus & minas ingressi curiam Senatores, & oratio principis per quæstorem eius audita est. Sueton. in Tito, Recepta ad se prope omnium officiorum cura, cum patris nomine & ipse epistolas dictaret, & edicta conscriberet, orationesque in senatu recitaret, etiam quæstoris vice. Prat.

QVÆSTOR exercitus, in Nouell. à Procopio definitur χειμῶν τῆς τῶν στρατιωτῶν διαταγῆς: rectissimè. Nam Nouell.41. στρατιωτικὰς διατάξεις: & Julian. Nouell.50.annonas militum, tam Comitatensium, qui per castra sunt, quam limitaneorum eum distribuisse. Sed habuit etiam jurisdictionem & auditorium, & apparitionem instar præfecti prætorio, & vicarium in vrbe: nam sub eo erant prouinciæ quinque; Scythia, Mysia, Caria, Cyprus, & Cyclades insulæ, quarum caput Rhodus: & inde Rhodi appellatione, d.Nouell.41. Cyclades significantur. Habuit harum prouinciarum vnaquæque suum præsidem, & de præside Cycladum est, leg.4. Cod. de nauic. Nouell.163 & ab his præsidibus appellabatur, non ad præfectum prætorio, sed ad quæstorem exercitus, ex Nouell.50. cui Nouell.41. ita delegat, vt ex Mysia quidem & Scythia appellationes apud eum inducantur, quod iis sedem suam in iis prouinciis habeat: ex cæteris autem prouinciis, vt appellationes in vrbem inducantur apud eundem ipsum, si forte in vrbe fuerit, vel apud vicarium eius, adhibito quæstore sacri palatij. Idem à judice, quē ipse dederit in eis prouinciis, puta Caria, Cypro, Rhodo, vt appelletur ad vicarium eius peragi possit: si forte eum exercitus causa, & necessitas auocauerit à munere judicandi, vulgo dicitur, A judice dato eum appellari, qui judicem dedit: id sic est accipiendum, vt & successor eius appellari possit, leg. 1. ff. quis à quo appell. vel vicarius, ex Nouell.41. vulgo dicitur, Apud quem cœptum est judicium, & finem accipere debere. Et hic quoque addatur, vel apud successorem eius, aut vicarium. Prat.

QVÆSTOR, Nonius apud Tranquillum, non is est, inquit Turneb.aduers.libr.2. cap.27. qui pecuniam publicam tractat, sed qui judicium publicum exercet, & quæsitor sæpius dicitur, apud quem nominari maiorem potestatem, vt prætorem (id enim est, compellari majorem potestatem) non oportuit. Prat.

QVÆSTORES parricidij (vt scribit Pomp. in le.2. de orig.jur.) creari à populo solebant, qui capitalibus rebus præessent: nam consulibus de capite ciuis Romani, injussu populi jus dicere non licebat, Fest. libr.14. Parricidj quæstores appellabantur, qui solebant creari causa rerum capitalium quærendarum. Nam parricida non vtique is, qui parentem occidisset, dicebatur: sed qui qualemcunque hominem: idem autem fuisse indicat lex Numæ Pompilij Regis, his composita verbis: Si quis hominem liberum sciens dolo malo neci dedit, parricida esto. Prat.

QVÆSTORES prouinciales erant, qui vna cum proconsulibus aut prætoribus in prouincias exibant, cum pecuniam sibi ex ærario à senatu attributam, & à Tribunis ærarij adnumeratam accepissent, vnde stipendia, frumenta, legatis, pro quæstoribus, cohorti prætoriæ suppeditarent: vt ex Verr.3. intelligitur, Asconius. Prima Senatoris administratio est. Quæstorem fieri, & in prouincia curam gerere pecuniæ publicæ, in vsus diuersos erogandæ. Inter vrbanos autem & prouinciales quæstores hanc differentiam notat Hotomannus. Primum, quod illi neque lictores, neque viatores habebant, cum neque vocationem, neque prehensionem haberent, vt scribit Gellius lib.13.c.12. Hi vero & lictores & togam prætextam habebant, vt in Verr.4. idem Hotomann.docet, idque constat ex oratione pro Plancio, his verbis: Nam simul ac me Dyrrachium attigisse audiuit (de Plancio loquitur, quæstore tum Macedoniæ) statim ad me lictoribus dimissis insignibus abiectis, velle mutata profectus est. Altera differentia est, quod Vrbani jus non dicebant: Prouinciales autem jure dicundo conuentus circumibant, vt scribit Suetonius in Cæsare, & quæcunque commissa populo Romano essent, exquirebant: deque iis judices ac recuperatores dabant: quemadmodum videmus in diuinatione. Q. Cæcilium Verris Quæstorem in Agonidem judicium dedisse, Si pateret se & sua Veneris esse dixisse. Prat.

QVÆSTOR sacri palatij sub Impp. Constantinopolitanis, is erat, qui petitionibus subscribebat, vel etiam responsa reddebat, &, vt paucis complectar, qui leges dictabat, precesque ac responsa subnotabat, vt constat ex Notitia Imper. Roman. & Nouel.53. & 114. l.vltim. Cod.de diuer.rescr. Sub eorum etiam dispositione laterculum minus erat, vt patet ex leg.32. Cod.de appellat. l.1.Cod.de offic.quæstor. Nouell.Valent.3.l.vlt.Cod. de petit.bonor.l.64.& seq. Cod.de decur. Symmach.ad Auson. Quæstores, memini: consilij regalis particeps, scio: precum conditor, recognosco. Et alio loco: Te magis quæsturæ honos, & contendarum sanctionum vsus exercuit. Procopius 1. de bello Persic. ἐπὶ μὲν οὖν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ἐνόμιζον, ὡς βασιλεῖ τῷ παρόντι, πλὴν τῶν κανονικῶν νεωτερισμῶν ἀρχὴν ἴσχειν, αὐτὸν δικάζοντα, διὸ δὴ ὅτῳ νόμου τινὰ ἀμφισβήτησις ἐγένετο. & alio loco: πεζεντιακὸς βασιλεῖ παρεδρεύων, νευσὶ τοῦτο κελεύσαντος ἐφώνησεν. His vero de causis quæstor justitiæ & legum custos appellatur, & thesaurus famæ publicæ, & armarium legum, in Nouell. Valentiniani de homicid. casu fact. & Cassiodoro duobus aut tribus locis. Denique is plane est Quæstor, quem in aula Cancellarium nos & Latini etiam appellarunt. Niceta 7. τὸν οἰκεῖον, ὡς ἂν λατῖνοι βέλτιον φωνῇ καγκελλάριον, ὃν ὁ ἰλλυρὶς ὅπλον, λογοθέτην. Nam & sic legitur in Notitia officiorum Constantinopoleos: μέγας λογοθέτης διατάξει τὰ θεῖα βασιλέως κελεύσματα σφραγίσματά τε, ἢ χρυσόβουλλα, ἢ ὅσα τοιαῦτα σὺν λιτανείοις ἢ ποταγίοις, ἢ τῶν μὲν ἰδίων τῶν μεγάλων λογοθέτου ὑπομνήματα. His porro verbis Quæstor rescriptis & constitutionibus subscribebat: QVÆSTOR LEGI, addita die: vt in constitution. Justin. & Tyberij de adscriptitiis. Præcedebat subscriptio principis, addita etiam die: quod iis verbis significatur in Nouell. Valentiniani de homicid. cas. fact. Et manu diuina: diuinitas te seruet per multos annos, & Nouell. de ind. reliq. quod tamen iti impressis deest: Et manu diuina; optamus vos felicissimos, &c. Addebatur etiam dies, quo is, ad quem diri-

Digitized by Google

geretur constitutio, eam accepisset, & quo fuisset antelata, id est, programmate proposita, l.27. C.Theo.de iis qui super rel. cont. ideoque in vna nonnunquam, & eadem constitutione, quatuor dies iis verbis subnotatos inuenias, Data, Subscripta Accepta, Antelata, vel Lecta, vel Allegata. Etiam hoc adiicimus, eundem morem posteriores Impp. retinuisse, vt & ipsi subscriberent, constitutionibus, & chartularius cubiculi, quem vocarunt τὸν χαρτουλάριον, vt ex quadam Manuelis constitutione testatur Cuiac.ad l.2.Cod.de petit.bonor.sublata lib.12. Ad quæstorem autem pertinebant memoriales, id est, (vt Græci interpretantur) dict.leg.2. οἱ ἐν τοῖς ὑπομνήμασιν. & ad l.eos. C. de excusat.muner. οἱ τὴν ὑπομνηματικὴν πρᾶξιν. &c. Prat.

QVÆSTORES viri illustres & excellentissimi vocabantur, Bu.

QVÆSTORIA decreta, vt Tusanus annotauit lib.4. epistol. Budaicar. sunt à quærenda pecunia dicta: id est, à quæstu & capturis, hoc est, lucris faciendis. Idem ait; Nisi liber sextus Decretalium, & Clementinæ essent conditæ, & regulæ Cancellariæ, angustus esset locus relictus impetrandis priuilegiis, & vacationibus munerum obeundorum, & solutionibus legum Canonicarum, quas dispensationes vocant, quæ magno quotidie emuntur Romæ. Quæstura, Quæstoris dignitas: sicut à prætore, prætura. Spieg.

QVÆSTORIVM dicebatur quæstoris tabernaculum in castris: quemadmodum Prætorium, Prætoris. Habebatur enim magno in honore Quæstor. Vnde insignia quæstoria nomen traxerunt. Old. Prat.

QVÆSTORIVS ager dictus est, qui ex hostibus captus per quæstores populo Rom. limitibus actis diuisus est venditus. Hæc Faccus. Quæstorii agri dicuntur, quos populus Romanus deuictis pulsisque hostibus possedit, mandauitque Quæstoribus, vt eos venundarent. Hæc Hygenus. Prat.

QVÆSTVARIÆ mulieres, & quæstuaria corpora, quæ quæstum corpore faciunt, l.4.§.1.ff.de his qui not.infam. l.43.§.lenonum, ff.de rit.nupt. Plaut. Pœnul. Facerentque indignum gerere quæstum corpore. Briss.

QVÆSTVARIVS, qui quæstus gratia ludicram artem exercet, l. Athletas, §.1. & l.2.in fin.ff.de his qui not.infam. Old.

QVÆSTVOSVS homo, qui quæstus & lucri auidior, vndique lucella quæritat. author Valla.

QVÆSTVM scribarum lex Clodia coercuit. Lege Plutarch. in Catone. Spieg.

QVÆSTVRA, est ipsum quæstoris munus seu officium. Quæstura ciuitatum, l.vlt. ff.de muner. & honor Briss.

QVÆSTVS intelligitur, qui ex opera cuiusque descendit, l.7. & 8. ff.pro soc. hoc est, si quod lucrum ex emptione, venditione locatione, conductione descendit: denique quod non per senatum, vt hæreditas, legatum, donatio: sed labore & opera cujusque quæsitum est. Minus tamen esse Lucrum quam Quæstum, patet ex his Ciceronis verbis in Orat.in Pison. quo quidem in spectaculo mira Reipublicæ æquitas erat: vter eorum periisset, tanquam lanista, in eiusmodi pari lucrum fieri putabat immortalem vero quæstum, si vterque cecidisset. Hot. ex Connan. libr.7. c.13. Non enim quæstus omne lucrum, sed id quod opera & artificio quæritur, quæstus appellatur, à quærendo, adeo vt pro ipsa arte ponatur, ex qua nobis lucrum venit. Cic. Iam de artificiis & quæstibus, qui liberales habendi, qui sordidi sint, hoc fere accepimus. Et in Pison. Sestertium centies Romæ in quæstu reliquisti, id est, occupasti, vt vsuris quæstum tibi facerent. Vallæ quæstus est actio ipsa, atque artificium lucrandæ pecuniæ. Prat.

QVÆSTVS fundi in l.22. ff.de instru. vel instrument. reditus est, vt apparet ex coniunctione, l 12. §.si in agro. eod.tit. Briss.

QVÆSTVS illicitus comprehenditur nomine lucri. Vnde lusor etiam si multa perdiderit, non poterit prætendere titulum oneroſum. Baldi celebratur verbum illud: quidquid ex maleficio quæritur, dicitur esse lucrum, sed illicitum, l.si possessor ff.de petit. hæred. jubet restituendos quæstus inhonestos, ne vel colore aliquo possessor lucrum faciat. Spieg.Prat.

QVÆSTVS causa in scenam prodire, in certamina descendere. l.2.§.vlt. ff.de postulaud.

QVÆSTVS, pecuniæ fructus agrorum.

QVALE, & tale opponuntur, l.2.ff.de vsur.

QVALECVNQVE dominium, in l.si mater, §.eandem, ff.de exec. rei jud. h.e. siue dominium in bonis, siue dominium ex jure quiritium, vel, vt non male Johannes loquitur, siue dominium ciuile, siue naturale. qui enim, inquit Cuiac.dominium aliud directum, alium vtile faciunt, magno errore labuntur. Prat. ex Cujac.11. obs.35.

QVALEM sententiam dicat arbiter, non refert, dummodo dicat quod ipsi videtur. Certissima enim ductrix conscientia est. Paulus in l.qualem, ff.de recept. Old. Prat.

QVALI sunt canistræ vindemiæ aptæ, siue ad comportandas vuas: siue ad colandum mustum. Vlpian.de fund.instr. l.instrumenta. quali, inquit, vindemiatorij, exceptoriique, in quibus vuæ comportantur, Nebr. At vero, Qualus apud Vlp.in l.sed & si quid. de vsufr. non cophinum signat, vt Accursius existimauit, sed vas vimineum, per quod vinum guttatim defluit cum calcatur vua, reliqua vero materia exire prohibetur. vide infr. Quallus.

QVALIS, infinite sumitur, quantum ad quantitatem tantum refertur, l.certum, ff.si cert. pet. Spieg.

QVALISQVALIS, idem quod qualiscunque. Iurisconsult. l. rescriptum, ff.de distract.pignor. quia ex contractu qualiquali obligatione à debitore interposita. Vlp.in l.2. ff.de bonor. possess. secund. tabul. Sic qualiterqualiter, pro qualitercunque, apud Celsum in l.qui fundum, ff.quemadm.seruit.amit. Spieg.

QVALISQVALIS seruus, in l.5.§.fin. ff.de const.pecun.est seruus qualiscunque, siue ordinarius, qui & actor dicitur, & dispensator, siue vicarius, vt recte Græci interpretantur. Prat.ex Cuiac.lib.11.obs.c.35.

QVALISQVALIS conditio, l.2.§.1. ff.de bon.poss.sec.tab. l.13.ff. de acquir.vel omit. hered.

QVALISQVALIS possessio, l.68.ff.de acquir.vel omit. Briss.

QVALISCVNQVE, cuiuscunque conditionis. Vlp.in l.2.§.ait prætor, ff.qui satisd. cogant. Qualiscunque fideiussor acqipiatur, hoc quantum ad facultates, id est, etiam non locuples. Interdum pro malo ponitur, interdum pro minimo. Obseruandum autem, quod hæc verba, Qualiscunque, quantuscunque, quantumcunque, licet sint verba maxime effusa, vniuersalia tamen adstringuntur ad habilitatem meri & nudi facti. Vnde si dixero, Qualescunque nummos mihi dabis, recipiam: si dares mihi cupreos, vel ferreos, non cogerer: debent enim aliquo modo esse vtiles. Vide Doct.in l.2.§.quod ait, 2.ff.de verb.oblig. in l.1. C.de fide instrum. Spieg.

QVALISCVNQVE possessor, in l.12. §.penult. ff.quib.mod.pign. vel hypoth. soluat. hoc est, siue iustus, siue iniustus possessor. Prat. Cujac.11. obs.35.

QVALITAS alias accipitur pro conditione rerum, quatenus ad commercium humanum possunt vel non possunt accommodari, vt in tit. de diuis.rut. & qualit. Alias accipitur pro bonitate vel æstimatione rerum, §.1. Instit.quib. mod. re contrah. oblig.l.1.ff.de act.& oblig.Prat.

QVALITAS est, secundum quam quales dicimur. Vt aduocatio procuratio, legatio, paternitas, filiatio, qualitates sunt: quod secundum eas aduocati procuratores, legati, patres, filij esse dicimus. Diuiditur autem qualitas trifariam: in ἕξιν, h.e. habemus affectum, & qualitatem, quæ sensum mouet. Habitus est, qualitas vel animi, vel corporis, quæ agendi consuetudine paratur, quo facilius & certius aliquid agamus, argum. l.legatis seruis, §.ornatricibus, de legat.3. Animi, vt Grammatica, Dialectica, Rhetorica, Medicina, Jurisprudentia. Corporis vt palæstrica, histrionica, ars pingendi, ars sagittandi. Rursus animi habitus, alius est ipsius intellectus, alius voluntatis. Intellectus, vt artes. Voluntatis, vt virtutes & vitia. Affectuum sunt quatuor, lætitia, dolor, spes, metus. Qualitates, quæ sensum mouent, sunt, color, sonus, odor, sapor: & quæ ad tactum pertinent, durities, mollities, caliditas, frigiditas, humiditas, siccitas. Spieg. Adde Fr.Balduin. Cateches.jur.ciuil.c.4.

QVALITAS in jure nostro accipitur etiam pro differentiis faciendis rem certam ac determinatam, & contrahentibus rem ad indiuiduum, textus est secundum Zas. in l.stipulationum, ff.de verb.oblig. Prat.

QVALITAS argumenti, vel negotij, quod vulgus dialecticorum vocat, secundum materiam subiectam. Qualitas, pro conditione, in l.ob carmen, ff.de testib. Spieg.

QVALITAS falsa vitiare non solet, l.pen.ff.de reb.dubiis. Spieg.

QVALITAS, adiecta verbo, secundum tempus verbi intelligenda est, l.in delictis, §.si extraneus, ff.de noxalib. Prat.

QVALITAS etiam facti, non tantum factum, probanda est. Vult. lib.4. Instit.tit.6.§.5. nu.44.

QVALITAS in libris nostris est, quæ speciem ex differentibus declarat: itaque quam Vlp.in l.heredes, 22.§.sed etsi, ff.de test. numorum speciem appellat, eam Papinian. in l.qui non 78.§. 1.ff.de hæred.instit. speciem vocat. Similiter Gajus in l.74. ff. de verb.obli. qualitatem demonstrari ait.cum certam speciem nominamus: veluti fundus Tusculanus, homo Stichus. & l. seq. Cum vinum Campanum optimum dicimus, ea res, inquit, efficit, vt ea appellatio certi significatiua sit. Hot. Prat.

QVALITAS prædij dicitur, qua quale sit illud prædium asserimus: & id ex permanentiore & longinquiore habitu, non ex affectione, quæ aut euelli facile, aut commutari potest: quemadmodum calor in frigidum, aut sanitas in ægritudinem aliquando permutari solet. Neque enim quidquid fundo attributum est, aut accedit, quod sit ex eius vtilitate, ius fundi dicitur, neque ex eo, qualis nominabitur: vt si villam habeam, quæ longos prospicit agros, cum liceat vicino ædificatis aut altius sublatis ædibus suis, luminibus meis obstruere, ista amplitudo prospectus non dicitur ius fundi mei esse, neque ob id fundus meus qualiter se habet: id est, qualis non nominabitur: quoniam istud non est perpetuum neque certum, sed in casu & in vicini voluntate positum. Ratio autem est, quia qualitas appellatur Aristoteli in Categoriis, ex qua quales nominamur,

Digitized by Google

minamur. Id autem non fit ex omnibus qualitatibus, quæ non facile mutantur & euelluntur quod ipſe in vno earum genere ſic oſtendit: Quæcunque accidentia ab iis affectionibus veniunt, quæ permanent, ac difficillime tolli poſſunt, patibiles qualitates nominantur. Siue enim vi naturæ pallor, aut atror inſint, qualitas vocatur (nam quales ex iis nuncupamur) ſiue longo morbo, aut ardore, ita vt haud facile aboliri poſſint, & in omnem ætatem permaneant, patibiles qualitates etiam dicuntur: ſiquidem ex his quales appellamur: quæ autem facile diſſipantur & euelluntur, ἀπαθῆ, id eſt, motiones dicuntur, non autem patibiles qualitates: quaſi ex iis nulli quales nominantur. Neque enim quem pudor rubore afficit, ob id ipſum ruber dicitur: nec qui metu pallet, pallidus: eo modo non quæcunque pro tempore adſunt prædiis commoditates, jura prædiorum appellantur: ſed quæ perpetua & connexa ſunt ita, vt nunquam aut vix tolli poſſint: quia demum hæc jura ſunt, ex quibus ipſa prædia qualiter ſe habent, Connan. lib.4.c.7. n.8. Brechæus l.quid aliud & ibi, Alciat.ff.de verb.ſign.

QVALITAS vini, frumenti, olei, & nummorum, pro genere & ſpecie dicitur, in leg.21. §.ſed & ſi notam, ff.qui teſta.fac. cum l.78.§.1.ff.de hered.inſt. l.4. ff.de tritico, vino l.75. ff.de verb. oblig. Briſſ.

QVALITATEM & materiam pro eodem poſuit Vlpia.l.14.ff.de contrah.empt. Prat.

QVALITATIS nomine Tullium libr.1.Acad. quæſt. cunctanter & cum excuſatione vſum eſſe, Inſulanus obſeruauit. Spieg.

QVALITATVM aliæ neceſſariæ, aliæ non neceſſariæ. Priores in actione omnino exprimendæ ſunt: vt Petro decem à pupillo: quia ei mutuaui, intercedente tutoris authoritate. Hæc qualitas eſt neceſſaria, ad victoriamque cauſæ facit. Et hæc interdum à jure præſumitur, l.non putauit, §.non quæris, ff.de contrab. l.ſi poſt dimiſſionem, ſub finem, C.de juris & facti ign. De qualitatibus autem non neceſſariis perpetuum eſt, vt eas exprimi nihil neceſſe ſit. Si tamen exprimantur, ne vitietur petitio probandæ veniunt, l.habebat.ff.de inſtit. Spieg.

QVALITERQVALITER, pro qualitercunque, l.7.de minor. l.7. §.11.ff.ad l.Aquil. l.1.ff.de bon.eor.qui ante ſentent. Prat.

QVALITER ſe habere, id eſt, qualitatibus quibuſdam affectum & præditum eſſe, Celſus in l.76. ff.de verbor.ſign. & in l.qui fundum, ff.quemadmod.ſeru.amit. Prat.

QVALITERCVNQVE, pro vtcunque, hoc eſt ſiue bene ſiue male. Alberic.

QVALLVS, cujus mentio fit in l.15. §.1. ff.de vſufructu. vaſis genus eſt, ex viminibus compoſitum, per quod vinum guttatim deſtillat, cum vua imprimitur: à colando dictum, reliqua vero materia exire prohibetur. Virgil.

Tum ſpiſſo vimine quallos, Collaque.

Apulei. in 4.lib. Aſini aurei: Iam ferme, inquit, tertium, quallum rumigabam. Ponitur etiam pro ciſtula, in qua mulieres ponebant penſa lanæ. Horat.

Tibi quallum Cytherea.

& hoc eſt; quod decepit Accurſium, qui exponit in loco illo Iureconſ. Qualli, id eſt, caniſtri ad vindemiandum in eis. A quallo, per diminutionem fit quaſillus, & quaſillum, qui alio nomine (Græco tamen) Calathus appellatur, ſecundum Feſtum, & Seruium ſuperillo Vergil.in Bucol.

---------- Tibi lilia plenis
Ecce ferunt nymphæ calathis, ---------

Cotta. Vide paulo ante Quali.

QVAM, in collatione aliquando ponitur ſolum, nec habet, quod illi reſpondeat: vt in l.3 ff.ſolut.matrim. Sed ſi pecunia, inquit: Paulus ad patrem peruenit, quam filia accepit: hoc eſt, Ad patrem prius peruenit, quam filia accepit. Falluntur, quid eo loco pro relatiuo accipiunt. Oldend.

QVAM, pro magis quam, vel potius quam ſæpe ponitur, leg.2. §. ſed ſi ff.de judic. l.2. §.mutui, ff.de reb.credit. l.7.in princ.ff. depoſ. l.20. in fin.ff.de acquir.hered. l.49.ff.de leg.1. leg.5.ff.de ſuſpectis tutorib. l.5. in princ.ff.de doli.except. l.8.C.de jud. l. 18. C.de liber.cauſ. l.vlt. Cod.de vſufruct. l.20. §.hoc interdictum, ff.de nou.ope.nunc. l.1. de mort.cauſ.donat. leg.6. §.Titius, ff.ad Trebell. l.21.verſ.ſed vbi, ff.de hered.vend. Et apud Paul. lib.4.ſent.tit.5.& tit.6.& lib.5.tit.18.& alibi ſæpiſſime, Sic Tertul. lib.11. aduerſus Marcion. Quia bonum ſcilicet, fidere in Deum, quam fidere in hominem: Et in Apologet. c.8. Sed beſtiarum, inquit, opinor hoc munus, quam hominis, & c.28. In ciuitatibus denique apud vos per omnes deos, quam per vnum genium Cæſaris peieratur, id eſt, potius, quam per genium. Sic & in li. aduerſus Hermogenem, & aduerſus Valentin. & in lib. ad Martyres, & alibi ſæpe idem auctor loquitur. Liu.lib.3. Oratio fuit precibus quam jurgio ſimilis, Tacit, lib. 1. Verum quia Romanis Germaniſque idem conducere, & pacem quam bellum probant. Idem libr.3. Ad Druſum pergit, quam haud fratris interitu cruciem, quam remoto æmulo æquiorem ſibi ſperabat. Et paulo poſt: Cum accuſatores ac teſtes certatim perorarent, reſpondente nullo, miſeratio quam inuidia augebatur. Et alibi ſæpe. Cenſorinus in libro de natali, de Ariſtotele loquens, vt mirum ſit ad annos 58. vitam pertuliſſe, quam vltra non pertuliſſe. Sic & Terentius, ſi vera eſt quorundam interpretatio, locutus eſt in primo verſu Prologi Eunuchi. Sic & Claudian. de bello Gildon.

-------Phalarim tormentaque flamma
Profuit, & Siculi mugitus ferre iuuenci,
Quam tales audire chorus ------

Videtur autem hoc genus loquendi ab Hebræis manaſſe, qui particulam magis ſæpiſſime ſubaudiunt. vide Ant. Aug. libr.4. cap.8. Prat.

QVAM, pro antequam, in l.1. C.vbi cauſ.fiſc. Briſſon.

QVAM, pro quantum, quibuſdam interpoſitis verbis, cujuſmodi ſunt, poſſum valeo, & ſynonymis, obuia paſſim ſunt exempla. Pro valde ponitur, in l.2. C de his qui veniæt.impetr. Sic apud Cic. & nullos non idoneos Latinitatis auctores reperitur.

QVAM, pro niſi accipitur, cum dicimus: nemo vindicare poteſt quam qui, l.2. ff.ſi ſeruit.vind. Briſſ.

QVAMCITO, cum aliquo temporis ſpatio accipiendum eſt, l.quo enim, ff.rem ratam habet. Vnde & quam cito commode fieri poteſt, arbitrio iudicantis relinquitur. l.1. ff.de iure deliber.

QVAMDE, apud veteres perinde valuiſſe ac quam comparationis dictum, oſtendit Crinitus de honeſta diſcipl. lib.4.c.15.

QVAMDIV, pro quoad Paulus in l.illis libertis, de cond. & demonſt. Quamdiu adoleſcens ad militiam promoueretur. Sic in l.15. ff.quib.mod.vſusfr.amit.l.1.§.habebit, ff.de penu.legat. An hæc dictio faciat conditionem, Bart.diſſerit in l.1.Cod.de leg.& in l.1. ff.de condit.& demonſtr. Prat.vide Cujac.15.obſ. 22. circa fin.

QVAMLIBET, pro aliquam accipitur in l.3.in pr.ff.de acquiren. poſſeſſ. Sed ſufficit, inquit Paul. Quamlibet partem eius fundi introrte. Alberic.

QVAMPLVRIMO vendere. apud Cicer.

QVAM maximam partem, l.ſi ita quis, ff.de leg.2.

QVAMOBREM, in Auth.de reſtit. fideicommiſſ. §.quamobrem. Vnica dictio, quibuſdam etiam tres quamobrem, modo interrogat, modo idem ſignificat, quòd Quapropter. Spieg.

QVAMPRIDEM, pro quanto tempore ante.

QVAMPRIMVM, vſia dictio, valde cito. Vide Specul.tit.de diſput. & allegg. §.4. Spiegel.

QVAMVIS, interdum cauſalis eſt. Alber. exemplis demonſtrat, & ſimul vbi aduerſetur indicat, vt in l.qui iuraſſe, in fin. vbi gloſſ. ff. de iurejur. Interdum corrigit, vt in l.vbi autem non apparet, §.illud, verſic. quod vero, vbi gloſſ. & Doctor. ff.de verborum obligation. Bartol.in leg.3. §.in hac, ff.de commod. Nam particula. Quamuis addit prioribus frequentiſſime Cicero: Quis eſt tam ſtultus, quamuis ſit adoleſcens, cui ſit exploratum ſe ad veſperam eſſe victurum? l.qui ſaccum, ff.de furtis. Spiegel.

QVAMVIS pro quantum vis, l.43.ff.de damno infecto. Sed ſi tanta vis venti fuiſſet, vt quamuis firma ædificia conuelleret. Sic apud Vergil. Vt quamuis auido parerent arua colono. Prat.

QVANDO, id eſt, quo tempore, quandocunque, quodcunq, tempore, quandoque, aliquo tempore. Albericus recte monet in dict. Quando & quandocunque, de his dictionibus certam regulam tradi non poſſe: ſed eas vel ad modum, vel ad conditionem, vel ad tempus, pro materia, vt aiunt, ſubiecta, tum pro proferentis ſententia referendas eſſe. Spieg.

QVANDO etiam, pro ſiquidem: quoniam ſæpe occurrit apud Iuriſcoſſ. Spieg.

QVANDO, vel commorietur, vt intelligendum ſit, explicat Azo in Rubric.de collat.§.porro lib.C.6.Spieg.

QVADDOQVE, in futurum, *zukunfftiger zeit*, l.ſed & ſi is, §.cum autem, ff.de Carb.edict. Oldend. Et quidem hæc particula communiter longinquum tempus demonſtrat; vt ex Tacito & Sueton. probat. Ferretus ad tit.inſtit. quib.mod.re contrah. oblig. Sic videtur vſurpaſſe Iuriſconſ. in l.ſi culpa, ff. de rei, vindic. & l.ſi adrogator. de adopt.

QVANDOQVE i.e.poſt aliquod interuallum. Cajus in l.42.ff.de jur.dot. Res in dotem datæ, quæ pondere, numero, menſura conſtant, vt quandoque ſoluto matrimonio alias maritus reſtituat. Vlpian. l.22.ff.de adoptio. Cæterum ſi fidei ejus committat, vt quandoque reſtituat: non oportet admitti fideicommiſſum. Hot.

QVANDOQVE interpretantur quidam pro aliqua vice. Inſtitut. quibus modis re contrah. oblig. in princip. Quamuis mali. Alciatus, Non, text. ſuffragate, eo in loco, quoniam pro quandoque legi. Idem antiquis in codicibus ſcriptum teſtatur hoc modo: Et quoniam nobis non eadem res, ſed aliæ eiuſdem naturæ & qualitatis reddantur, inde etiam mutuum appellatum eſt, &c. Quanquam indicat aliquos, qui pro aliquo tempore interpretantur, l.res in dotem. ff.de jure dot. Oldendorp.

QVANDOQVE, alias pro certo tempore, vt alia tempora excludantur; Alias pro quandocunque Flor. Heres quandoque hereditatem adeundo, iam nunc à morte ſucceſſiſſe defuncto intelligitur, ff.de acq. hered.

Digitized by Google

QVANDOQVE pro quandocunque non raro in libris noſtris vſurpatur, l.77.§.rogo,& §.patet,ff.de leg.2. l.41.§.cohæres, ff.de vulg. & pupill. Sic quandoque venerit, id eſt, quandocunque, in leg.2. ff.de condit.& demonſt. & quandóque liberos habuerit, leg.18. ff. quando dies leg.ced. & quandoque nupſerit in l. 30.eo.tit.& quandóque conditio extiterit, in l.28.ff.ad Trebellian.& Quandóque apparuerint, in l.15.ff.de leg.3.Quandoque inciderint, leg.9. ff.de legibus.Sic & inl.35. ff.de jurejuran.leg. 54.ad Trebellian. & l.7. ff.de pact.dotal. leg.1. §.hæc pœna, ff. quod quiſque jur. l.104. §.pen. ff.de leg.lib.1. l.6. ff.de tribu. l. 7.ff.de vulg. l.9.ff.de capit.diminu. Sic vbique, pro vbicunque alias dicitur. Alibi quandoque valet aliquando : vt leg.22. ff.de adopt. leg.8. §.manumiſſionis, ff.de donat. inter vir. At in tit. quibus mod. re contrah. oblig. quod ait Iuſtin. vt quandóque non eadem, ſed alia ejuſdem generis reſtituantur, id Cajus, eandem rem tractans lib.2. Inſtitut.dixit, ſtatuto tempore. Et ita accipi debet hæc vox in l.37. §.nuptura, ff.de leg.3. & l.5.§. vlt.de Carbon. edict. Hæc autem verba, quandoque reſtituas, hoc ſignificant, cum primum potueris, leg.29. ff.quan. dies legat.ced.Briſſ.

QVANQVAM, coniunctio cauſalis,idem ſignificãs, quod tametſi Hanc particulam aliquãdo ſubſequitur aliqua particula, tamen & eleganter: vt apud Vlp.in l.quanquam,ff.de aqu.pl. Spieg.

QVANTÆ ſummæ, in leg.quiſquis, ff.de legat.3. teſtator dixit: Quiſquis mihi heres erit, damnas eſto dare quantas ſummas legauero. Ibi, teſte Zaſio, intelliguntur ſub nomine ſummarum corpora : & licet verbum quanti referatur ad pecuniam, proprie tamen ibi refertur ad corpora. Spieg.

QVANTA verbum non ad numeratam tantum pecuniam, ſed & ad corpora pertinet, vt apparet ex relegatione dotis, quæ ita concipi ſolet. Quanta pecunia ad me dotis nomine peruenerit, & ſtipulationibus emptæ hæreditatis, quæ ita concipiuntur. Quanta pecunia ad te ex hereditate illius peruenit. Vtroque enim ſermone, tam quæ in quantitate, quam quæ in corpore conſiſtunt, comprehenduntur le.concubinam §.cum ita. & l.95.ff.de legat.libr.3. l.42.§.primo de legat.2.leg.2.ff.de hered.vend. l.7. & l.vlt. ff.de dote releg. l.50. in fin.de verbor.oblig. Briſſ.

QVANTI eſt l.18. §.vlt. ff.qui & à quib.manum.

QVANTI conductum erit, aut locatum apud Caton.c.144.lib.2.

QVANTI ea res eſt, vel Quanti eam rem patet eſſe,idem valet. in vtraque enim clauſula veram rei æſtimationem fieri, in quit Vlp. in l.179. ff.de verb.ſign. Non n.ad id quod intereſt, ſed ad rei æſtimationem verumque pretium plurimum hæc clauſula refertur l.93. ff.de verb.ſign. l.8.ff.de in lit.jur. veluti in edicto, quo aduerſus eos, qui in turba damnum dederint, actio in duplum, quanti ea res eſt, proponitur, l.4. §.hæc autem actio, ff.de vi bon.rapt.Et ideo nonnunquam id,quod intereſt,& quanti ea res eſt, opponuntur, l.1. §.vlt. ff.ſi quis jus dicen.l.4.§.in eum,ff.de dam.infect. Nam id quod intereſt,verum rei pretium plerunq; egreditur & excedit, leg.1. ff.de act. empt. Veruntamen pro re ſubjecta varia fit horum verborum interpretatio. Interdum enim veritatem,id eſt, veram quantitatem,vt in edicto. Qui ſatiſd.cogan. & in edicto. De falſo tutore, interdum pœnam, vt in edicto, quod contra eos, qui in jus vocatos vi eximunt, ſcriptum eſt,continent l.pen.§.1.ff.ne quis eum qui in jus voc. leg.2.§.vlt. ff.qui ſatiſd.cog.l.7.§.1.ff. quod falſ.tut. Nec ſemper corporis ipſius, ſed eius juris, quo de agitur æſtimationem continent, vt in edicto. Quod metus cauſa, item de dolo. Quanti ea res eſt, ſic accipimus. Quanti id eſt, quod metu dolove extortum à nobis abeſt, & quod reſtitui oportet : vt ſi proprietas abſit,proprietas,ſi poſſeſſio,ſola poſſeſſio æſtimetur, l.14.§.Labeo,l.21. §.1. ff.quod metus cauſ. l.18. ff.de dolo. Et in edicto, De ſeruo corrupto, quanti ea res eſt, ſic accipitur, quanto ſeruus ob id,quod corruptus eſt, minoris exiſtat, l.9.in fin. ff.de ſeruo corrupt. Briſſ. & Gœdd. ad l.179. per tot. de verb.ſign.

QVANTI ea res eſt, interdum vtilitatem ſignificat,& ad id quod intereſt agentis pertinet : vt in ſtipulatione. Ratam rem haberi, non rei ſtipulandi vel promittendi compendium ſpectãdum eſt, ſed quod intereſt eius, qui ſtipulatus eſt, ratum haberi quod geſtum eſt,leg.2.leg.3.l.8.§.vlt. l.19. ff.ratam rem hab. Et in interdicto Vti poſſidetis, quanti intereſt, vniuſcuiuſque poſſeſſionem retinere, l.2.§.vltimo,ff.vti poſſidet.Similiter in interdicto, de itinere actuque priuato, ex his verbis æſtimatur, quanti actoris interſit via ſiue itinere non prohiberi, l.1. l.3.§.in hoc interdicto, ff.de itiner. actuque priuato. At in interdicto,ne vis fiat ei,qui in poſſeſſ.miſſ.cum ad perſonam domini hæc verba referantur, veram vtilitatem continent, vt quanti vere interſit poſſeſſionem eius rei haberi, in cuius poſſeſſionem miſſus eſt, tanti is, qui prohibuit, condemnetur & l.1 in princ.§.hæc verba, & l.2. ff.ne vis fiat ei, qui in poſſeſſ. Briſſon. Itaque cum lex Aquilia ſcripta ſic eſſet, quanti ea res plurimi fuerit, Iuriſconſ.in l.ait lex 21. & l.ſeq. ſcribunt non ſolum corpus æſtimandum eſſe quanti fuerit,ſed etiam quanti noſtra interfuit. Similiter Vlpian. in l.4.§.in eum,ff.de damn. infecto. dum inquit, quanti ea res eſt, iudicium datur : quod non ad quantitatem refertur, ſed ad id, quod intereſt : quod eodem modo licet animaduertere in l.9.10. & 11. ff.de ſer.corrupt. l.3.in fin.ff.vti poſſid.l.quoties,81.ff.de verb.oblig.

QVANTI & tanti relatiua ſunt inter ſe, vt tot, quot. Cajus l.65. leg.3. Quod ſi minus ſunt, in tantos quanti inueniuntur : id eſt, in tot.quot. inueniuntur. Prat.

QVANTI ea res eſt, in edicto de ſeruo corrupto ſic accipitur, quanti ſeruus ob id, quo corruptus eſt, minoris exiſtat, l.9. in fin.ff.de ſeru.corrupt.Prat.

QVANTICVNQVE vnaquæq;res erit earum rerum, id eſt, quantum valebit, quantúmque erit in re. Inſtit.quib.mod. tollitur obligatio : paſſim noſtri libri hoc habent, quanti ea res erit,in leg.1. ff.ſi quis ius dicent. non obtemp. l.item,§.quadruplator. quod metus cauſa, l.ſi mulier, §.qui poſſeſſionem,quod metus cauſa. Ferretus d.§.quibus modis tollit.obligat.

QVANTI ille æſtimauerit, quid hæc ſibi velit conditio, Iuſtinian. exponit in l.vlt. C.de contrah. empt. Spieg.

QVANTI in litem actor iurauerit l.eius rei, ff.de re iudicata.Sp.

QVANTI intereſt, & quanti actor iurauerit : inter ſe differre etiam Fulgoſius cenſuit : & late oſtendit Duaren. in l.in actionibus, num.22. de in litem jurando. Nam Iuriſconſulti hæc duo quanti intereſt, & quanti in litem iuratum fuerit, tanquam diuerſiſſimas res coniungere ſolent, l.non à iudice, ff de iudiciis, & quæ pro contraria ſententia adferuntur, penitus ficulnea ſunt. Vide Duaren.d.loco.

QVANTI in triginta diebus proximis fuit. Hæc verba Vlpiani ad l.Aquil. l.quemadmodum, in fin. & ſi non habent verbum Plurimi, ſic tamen accipienda conſtat, ex §.at nec plurimi, 15. Inſtit.de leg. Aquil.

QVANTI maximi, quanti plurimi. Sic Plinius in epiſt.fin. lib.3. Sic Columell. lib.12. cap.31. SicAlciat.ſed propter morum,ait, debitoris, quanti plurimi res valuit, condemnatur, in l.2. ff.ſi cert.pet. Spieg. Etſi autem quanti plurimi æſtimatio quædam ſortis acceſſio ſit, & ob moram veniat, tamen vſuræ appellatione non comprehenditur. Nam vſuræ acceſſio eſt extra ſortem, hæc vero ipſius rei pars : nec eſt extra rem, ſed circa rem ipſam, l.ſi ſterilis, §. cum per venditorem, ff. de action. empt. Hoto. lib.1.de vſuris cap.5.

QVANTI, quanti bene emitur, quod neceſſe eſt, dixit Cicero in epiſt.ad Attic. lib.12. Spieg.

QVANTITAS, id quo quantum quid eſſe dicitur, aut iudicatur. Apellus legibus inſeruiens, diuidit quantitatem in numerum. pondus, & menſuram. Numerus, vt duo,tria, quinque,decem, centum,mille. Pondus, vt ſextans,quadrans,dodrans,pondius, ſiue as,dupondius,tripondius. Menſura, vt digitus,palma,pes, paſſus,ſtadium, miliare, vlna,hemina, ſextarius, congius, modius,vrna,amphora. Quanquam pleræque res eiuſmodi ſunt, vt & numerari, & ponderari, & menſurari queant : vt piper, & ſimiles. Pleræque vt ponderari & menſurari : vt butyrum, oleum. Pleræque vt numerari & ponderari : vt pecunia : hæc etenim olim fuit appenſa : vnde penſio. Sententiæ iudicium, vt Plin. lib.7.epiſt.numerantur, non ponderantur, id quod videtur ei perquam abſurdum. Simili ratione motus Iuriſconſ. in leg.2. de verb.ſign. horas dici ponderat, non numerat: atque vult priores quinque poſterioribus ſeptem præualere, propterea quod ad quodvis negotium conficiendum à prandio ſimus ineptiores. Spieg. Adde Forcat. Necyomant.dial.42. numer.3.

QVANTITAS an ſolum in pecunia numerata, an vero etiam in aliis rebus fungibilibus conſiſtat, vide Gœdd. in comment. ad l.pecuniæ appellatione, 4.nu.25.26. ff.de verb.oblig.

QVANTITAS etiam modum ſignificat,l.94.ff.de verb.obligat.in qua quod initio Marcell. quantitatem dixerat, poſtea modum vocat. Sic quantitatem patrimonij, operis, tranſactionis, legatorum,aquæ, dotis, emolumenti,hæreditatis, operis, pretij, vſurarum, &c. dicimus, l.21.in fin. ff.de noui oper.nunc. l.19. ff. de milit.teſt. l.72. l.73.ff.ad l.Falc. l.45.ff.de ſolut. leg.20. ff.de manum. vindic. l.4. C.de hered. vel act. l.9. C.de donat. inter vir.& vx.l.24.ff.de præſ.vrb. Briſſ.

QVANTITAS in iure ciuili cum opponitur corpori,ſic definienda videtur, res cuius vis ac momentum vel ſolum, vel præcipue ſpectatur : corpus vero res cuius materia vel ſola,vel præcipue ſpectatur. Vlpian. leg.54.§.2.ff.de legat.1.Eadem ſumma volente teſtatore multiplicari poteſt : ſed hoc ita erit accipiendum, ſi non certum corpus nummorum ſæpius ſit relictum : vt puta centum, quæ in arca habet, ſæpius legauit : tunc enim fundo legato comparandum eſſe credo, Paulus l.87. ff.de leg. 2. Et de quo quæritur pretium teſſeræ ſpectandum : quoniam tale fideicommiſſum magis in quantitate, quam in corpore conſiſtit. Idem in leg.1. ff.de contrahend. empt. Electa eſt materia, cuius publica ac perpetua æſtimatio difficultatibus permutationum æqualitate quantitatis ſubueniret. Papinian. l.ſi is cui 94. ff.de ſolutio. Siue in ſingulis numis communionem pro indiuiſo quis eſſe intelligat : ſiue in pecunia non corpora cogitet, ſed quantitatem. Sic Florent.l.65.§.1. ff.de verb. oblig.

Digitized by Google

oblig. Vlp.l.15. §.3. ff.de re judic. l.nam etsi, 13.in fin.& l.si socius, 16. ff.si cert.pet. Hot. Prat.

QVANTITATEM nummi proprie & recte dici æstimationem illam publice constitutam, qua quanti locabilis sit,intelligitur tradit Duaren.lib.1.disput.anniu.c.16. Cuius quantitatis nota & signum est character, qui nummo imprimitur, vt Aristoteles li.1.Politicor.ostendit. Et sic accipienda sunt Vlpiani verba in l.à diuo Pio addicantur ea quantitate,id est, valore (vt vulgo loquimur) & æstimatione, quanta est summa, quæ debetur, ne si forte pluris aut minoris valeant, alteruter,id est, debitor aut creditor afficiatur injuria. Alij aliter interpretantur. nec parum ea verba negotij exhibuere Alciato parad. libr.6. cap.3. & in l.creditor.ff.de reb.cred.

QVANTITAS & corpus opponuntur in l.81.ff.de leg.2.quomodo autem differant, vide Cujac 14. obseru.19. Hot.15. illustr. quæst.Gothof.ad l.si is cui nummos 94. §.1.ff.de solut.

QVANTITAS pro precio & valore,apud Paul.lib.sent.2.cap.31. Seruus qui furtum fecerit, damnumque dederit, nisi id pro sui quantitate dominus sarcire paratus sit, noxæ dedi potest. Hot.

QVANTITATES appellantur, quæ numero,pondere,& mensura constant: quæ longe à speciebus differunt:nam quantitates singulæ propriam speciem non habent, sed communi specie continentur: ait Vlp.l.cum Stichus, 29. ff.de solut. Itaque si numus pro numo reddatur, & oleum pro oleo, & vinum pro vino: non aliud pro alio, sed eadem species reddi videtur. nam quod in eiusmodi rebus genere idem est, etiam specie idem videtur,l.2.ff.si cert.pet. Species vero singulæ propriam speciem habent, & communi omnes genere continentur: vt Pamphilus & Dauus communi hominis genere comprehenduntur: sed alius est Pamphilus, alius Dauus.Itaque qui illum pro hoc, vel hunc pro illo solueret, aliud pro alio soluere diceretur. Quantitates numero diuiduntur d.l. cum Stichus 29. quippe in qua non corpus, sed vis ac momentum spectetur, l. si is cui, 9. ff.de solut. l.87. ff.de leg.2. Species autem partibus diuiduntur, Hot. Prat.

QVANTITATIS res proprie non commodantur, sed mutuo dantur,Vult.lib.Instit.4.t.15.§.2.nu.15.

QVANTO juniores, tanto perspicaciores, quomodo intelligendum sit tradit Alciat. lib.10.pareg.c.16.

QVANTO minoris actiones in jure ciuili duæ reperiuntur, quarum altera ciuilis, altera ædilitia est. Ciuilis est, quanto minoris empturus erat emptor, si vitium sciisset, l.Iulianus, ff.de act empt.Ædilitia est,quanto minoris res fuit contractus tempore quam quanti empta est,l.quod si nolit,13.§.si plures,ff.de ædil.ed. Per ciuilem actionem emptor si nihil daturus fuisset, omne quod dedit, recuperat: at per ædilitiam si res nullius pretij est, redhibetur l.bouem, 43.§.aliquando eod.Illa perpetua est, hæc vero annua, l.ædiles, 38.eod. Hot. Prat. Et sic fere omnes ad dict.leg. Iulianus,tradiderunt, moti, quod Iulianus eo loco dicat, si tignum vitiosum sit venditum, & venditor vitium ignorauerit, actione ex empto emptorem posse consequi, quanto minoris empturus fuisset, alteram prætoriam ex ædilitio edicto de mancipiis & jumentis propositam esse intra annum, illam esse de cæteris rebus perpetuam, vt de tigno, prætoriam esse in id, quanto minoris res est. Sic enim verba edicti sunt, l.ædiles aiunt, aut quanto minoris cum venierint, fuerint: ciuilem quanto minoris quis empturus fuisset,d.l.Iulianus, Inter quæ,inquiunt,plurimum interest. Quorum vtrunq; falsum est. Nam primum, quod dicunt actionem quanto minoris, edicto ædilium de iumentis, & mancipiis esse propositam, vere dicunt. Quod addunt de iis tantum, in eo apertissimis sententiis ICtorum refelluntur, à quibus de sententia edicti est hoc traditum edictum ædilitium,& si de mancipiis & jumentis conceptum sit,tamen sententiam ad venditiones rerum omnium pertinere, l.1.ff.de ædilit. edict. Quod autem hæc genera ita distinguunt, vt prætoriam esse dicant in id,quanto minoris res est: ciuilem, quanto minoris empturus fuisset, ineptissime faciunt, cum inter hæc nihil intersit. Non enim in edicto ædilitio dicitur, quanto minoris jumenta sunt,sed quanto minoris, cum venierint, fuerint. Id autem est,quanto minoris empturus quis fuerit. Tunc enim empturus erat, cum venibant,& non pluris empturus erat, quam valebant, & quanti valebant, tanti illam emptam habere æquissimum est. Vnde hoc judicium æstimatorium appellatur, quia res æstimatur, quanti vere valuerit,eo vitio affecta quo tenetur,vt quanto minoris valuit, quam empta est, tantum reddatur.Ne multis:illi edilitiam,quanto minoris esse aiunt de mancipiis, & esse id,quanto minoris res fuerit, cum venibat. Hoc jam nihil aliud esse, nisi quanto minoris actor empturus fuisset, cognoscant ex eodem Iuliano, qui in l.quia dicitur de etiction. Ex cuius verbis vel cæco apparet, & nihil aliud esse, quanto minoris quis empturus fuit quam id, quanto minoris res fuit, & de mancipio hanc esse actionem, quanto minoris fuerit,quod illi negabant, Hugo Donell.de ædil.edict.

QVANTO minus à Titio consecutus fuero: dare tantum spondes? si ita à te stipulatus fuero, non solet dubitari,quin si nihil à Titio consecutus fuero, totum debeas, quod Titius debuerit, inquit Gajus in l.150. ff.de verb. sign. Prat.

QVANTO plus, adiectio, ad modicam summam pertinet, l.hæc adiectio, ff.de verb.sign. Curtius lib.1. [illegible] c.7.tom.2.

QVANTVM, ad numerum,& pondus, & mensuram refertur,hoc est, ad pecuniam,species,& corpora,l.cum stipulamur,de verb. sign. Spieg.

QVANTVS ad se soluere legem dicitur, qui contra legem facit Auth. vt jud. sine quoque suffr. illud videlicet. ver. oportet enim Alberic.

QVANTVM interest l.si quis seruum ff. ad l.Aquil.

QVANTVM infinitum iurare. Vide Vlpianum l.qui restituere,§. 1.ff.de rei vindic. Spieg.

QVANTVM mea interfuit Paul.in l.2. ff.rem rat.haber. hæc verba declarans sic dicit: quantum mea interfuit, id est, quantum mihi abest, quantumque lucrari potui. Pompo.in l.si procurator,d.tit.idem probat. Spieg.

QVANTVMCVNQVE,aduerbium,tantum quantum:de quo Bart. in l.balista, ff.ad Trebell.

QVARTVS, quanta,quantum,multitudinis numero, non tantum ad pecuniam numeratam, sed & ad corpora refertur, leg.29. quand.dies legat.ced. l.93.de leg.3.l.50.de verb.oblig. Prat.

QVANTVS maximus. Plin.epist.vlt. lib.3.ad finem: dedit enim mihi, ait, quantum maximum potuit, daturus amplius, si potuisset.

QVANTVSQVANTVS, pro Quantuscunque.

QVANTVM ei debes,redde. Sententia incerta est,l.quid tamen: §.solutioni, ff.de recep. Spieg.

QVANTVM in se est, & quantum ad se pertinet: quid hæc verba denotent,gl.exponit,49 distinct.cap.fi.& Archidiac. Spieg.

QVANTVM queo, pro eo quod vulgus dicit, tantum quantum Porro de dictione quantū & quanti vide Bart.in l.1. si sic legatum in princ.de leg.1. & in l.1.de cond. & demonst. Spieg.

QVANVIS non est aduersatiua particula, l.quid ergo, §.vlt. ff.de his qui not.infam. Briss.

QVAQVA ratione, i.e.quacunque ratione, l.21. ff.de fideicomm. libert. Et quoquo jure, leg,6.§.1.ff.de statulib. Et quoquo modo, l.3. ff.ad l.Corn. de falsi. Briss.

QVARE,modo interrogat,modo ponitur infinite,l.non omnium, C.de tut.qui non satisd. l.1.in pr.C.de Lat.libert.tol. Spieg.

QVARTA deducto ære alieno accipienda est Papin. §. audita autem, ff.de inoff.test.in l.quarta, ad l.Falcid. Spieg.

QVARTA quartæ, l.vnic. C.de Lat.libert.toll. Spieg.

QVARTA, quæ in iure nostro frequentissime appellatur, multiplex est: & quadrantem eius assis, quo de agitur, significat. Præcise namque quarta, pro, quarta pars fere nominatur. Quartas igitur literarum ordine breuiter describemus: quarum si quis prolixiorem tractatum desideret, videat Doctor. ac imprimis Fabr. & Aretin. in §. sed quia heres. Instit.de fideicomm.hered.

QVARTÆ septem, quarum in iure fit mentio, recensentur à Vult.in li.2. Instit.t.23.§.3.nu.7. I. est quarta, quæ debetur arrogato ex bonis arrogatoris, ex rescripto D.Pij, in §.cum autem de adopt. II. quarta legitima. III. quarta Falcidia. IV. Trebellianica. V. quæ coniugi inopi est relinquenda. VI. quæ curiæ municipali debetur ex bonis decurionis extraneum heredem habentis. VII. quarta,quam nati petunt, interim dum mater gerit vterum.

QVARTA agnatorum, erat quadrans hereditatis intestato mortui, quam agnati, si filij non extabant, nepotibus ex filia auferebant l.si defunctus, 4.de leg. hered.in lib.5. C.Theod. At ex lege Iustiniani, quandiu posteri vlli sunt, quamuis ex fœmina pugnati sint, agnati non admittuntur, leg. vltim. Cod. de suis, & legit. qua lege quartam illam agnatorum abrogauit. Hotomann. Prat.

QVARTA detrahitur ex Senatusconsulto Pegasiano. Vult. Instit. lib.2. tit.23.§.3.num.5.

QVARTA arrogati, quæ à D.Pio introducta est, dicitur, cum impubes causa cognita arrogatus, sine causa tamen emancipatur: tum enim quartam bonorum arrogatoris cum suis bonis obtinet: hæc passim appellatur quarta D.Pij vide l.Papinianus, 8.§.si quis impubes, ff.de inoff.testam.& l.1. § si impubes,ff.de collat. l.si arrogator,22.ff.de adoptionib. Hoc autem periculi, quod vitæ pupillorum ab arrogatoribus impendebat, euitandi causa institutum est. Duo quippe cauenda fuerunt in istis adoptionibus: qnia duplex ad deprædandum arrogati patrimonium aditus patebat: primum si puer é medio tolleretur: deinde si emanciparetur: nam vtroque modo illius bona arrogatori quærebantur: constitutum ergo est, primum, vt ne arrogator impuberis eius ante pubertatem mortui heres esset: deinde, vt impubes minimum quartam arrogatoris sui bonorum partem lucraretur. Hotom.Prat.

QVARTA centesimæ,in l.fin.C.de pet.hered. quid sit,docet Ant. Augustin. libr.2.emend. c.10.

QVARTA curiæ dicitur quadrans eius hæreditatis,quam alienus

Digitized by Google

aliquis (hoc est non ex numero decurionum) qui curiali succesſit, siue ex asse, siue ex parte succeſſit, obtinuit: tum enim constitutum esset, vt quadrantem curia postulare possit, non tamen de singulis rebus: sed ita, vt heres vniuersum patrimonium in partes quatuor diuidat: & sors ducatur, vt vel curia quadrantem, vel hæres dodrantem obtineat, l.1.& 2.C.quando & quibus quarta pars, libr.10. Hot. Prat.

QVANTA D.Pij. Vide Quarta arrogati.

QVANTA Episcoporum institutа est à Justiniano, sed mira varietate. Nam in Nou.6. statuit, vt qui è curialibus aut cohortalibus Episcopus creabitur, quadrantem omnium suorum bonorum curiæ largiatur. At Nouell.123. statuit, vt bonorum suorum quartam duntaxat retineat: reliquum curiæ attribuatur: Prat.

QVARTA ex tribus maribus est, quæ per Senatusconsultum Sabinianum inducta est: vt qui ex tribus maribus in adoptionem datus fuerit, ei quarta pars bonorum naturalis patris relinquatur, §.sed ea omnia. Inst.de hæred.quæ ab intest.Prat.

QVARTA Falcidiæ dicitur in jure, quam hæredes beneficio legis Falcidiæ retinent ex legatis, si forte amplius dodrante in iis consumptum est à testatore. Lex autem id statuit non de singulis legatariis, sed de vniuersis, vt scilicet legare ita liceret, dum modo pars quarta patrimonij penes heredem remaneret. Itaque tametsi plures legatarii sint, non tamen amplius eis quam dodradtem licet attribuere. Vicissim autem non vniuersi heredes, sed singuli quartam ex sua cuiusque parte retinere possunt; modusque patrimonij, non qui hereditatis adeundæ, sed qui tempore mortis fuit, spectatur, & antequam ea quarta detrahatur, æs alienum, funeris sumptus, & pretia manumissorum seruorum detrahenda sunt, l.1.& passim, ff. & C. de leg. Falcid. Hot.Prat.

QVARTA fideicommissarij dicitur, cum hæres post mortem suam rogatus est hereditatis suæ partem quartam restituere. Valet enim fideicommissum, perinde ac si de hæreditate sua restituenda rogatus esset: & eatenus restituenda est, quatenus hereditas testatoris patitur, secundum vulgatam formam juris, l.filiusfam.114. §.vt quis, ff.de fideic.primo exemplum etiam extat in l.ita tamen 27. §.Trebellianum, & l.epistolam 75. §.1. ff.ad Trebell. Hot.Prat.

QVARTA filiæ majestatis damnati ab Imperatoribus Arcadio & Honorio instituta est: nam cum olim ad liberos damnati majestatis bona pertinerent, leg.eorum, ff.ad l.Iul.majestatis, is constituit, vt filius nihil omnino relinqueretur: filiabus autem quolibet numero essent, quarta tantum ex bonis matris siue testato, siue intestato decessisset, attribueretur: vt haberent mediocrem potius filiæ alimoniam, quam integrum emolumentum, ac nomen hæredis, l.quisquis, 5.C.eod. Hot.Prat.

QVARTA fisci quæ sit, docet Paul.in l.pen. ff.de jur.fisci. Qui tantam fidem accommodauit, vt non capienti restituere hereditatem: si deducta parte quarta restituit, nihil retinere debet quadrans autem, quia hæredi imponitur ipsius, eripitur, & ad fiscum transferatur, vnde dodrantis semissem solum capit, qui se detulit, Hot. Prat.

QVARTA liberorum appellatur quadrans eius partis hæreditariæ, quæ, si pater familias intestato decessisset, ad eos peruentura erat: qui quadrans liberis, qui vel inofficiose exheredatis, vel minorem in partem institutis, quam quantus ille est, attribuitur: veluti si duo sint filij, quia legitima cuiusque pars ab intestato est semis, iccirco sescuncia illis attribuetur, quæ semissis pars quarta est, l.8.§.si quis, l.24. C.de inofficios.testament. l.omnimodo, 30. Cod.de inoffic.testam. & Nou.5.& 22. Justinianus hunc quadrantem in trientem aut semissem pro numero personarum mutauit: nam si duo sint sextantem vterque auferet: quæ legitimæ portionis tertia pars est: si vero sex sint, vnica singulis attribuetur: qui est legitimæ partis semis. Nou.18. & in Auth. Nouissima, C.de inoffic.testam.

QVARTA matris vel auiæ curialis à Justiniano instituta est, vt si mater mortui vel auia tempore, quo filius neposve moritur, in collegio ejusdem ciuitatis curialis reperta fuerit, quartam partem ipsorum hæreditatis obtineant, l.2.in fin. C.quando & quib. Hot. Prat.

QVARTA monachi instituta est à Justinia. Nou.5.§. πρότιον vbi statuit, vt si quis liberos habens, in monasterium se ascribi velit, tantum ex eius bonis attribuatur liberis ipsis, quantum quarta pars bonorum eius, si intestatus decessisset, efficeret: quod si quid jam ante, aut donationis propter nuptias, aut dotis causa: sed tamen minus quadrante ipsis erogasset, quod ad quadrantem deesset, suppleretur, reliqua in monasterij dominium transirent, quod idem inculcatur Nou.123.§. εἰ δ γωὶ ἀ νὴρ, Prat.

QVARTA superstitis filij dicitur, cum paterfam. vxorem grauidam reliquit: & dubitatur, quot liberos paritura sit: nam auctores juris constituerunt, vt pars pro tribus in suspenso maneat, vsque dum mulier peperit: quarta pars superstiti filio attribuatur: quod enim fieri non raro admodum potest, spectarunt: id est, quia fieri poterat, vt tergemini nascerentur, quartam partem superstiti filio assignauerunt, leg.3. ff.si pars hæred.pet. Hot. Prat.

QVARTA Trebellianica, quæ nunc vocatur, Pegasiana olim fuit: nam Pegasiano SC. institutum est, vt qui fideicommissum, siue vniuersale, siue particulare restitueret, quadrantem sibi retinere posset, §.sed quia, de fideicomm.hæred.vnde intelligi potest, quod lex Falcidia est in legatis, id Pegasianum in fideicommissis esse: nam quemadmodum hæres, à quo plus dodrante legatum est, vsque ad quadrantem integrum retinere potest: eodem modo is, qui plus dodrante restituere est rogatus, siue vni, siue multis plus dodrante reddere sit rogatus, quartam sibi retinere poterit: veluti si domum quæ semissem valeat, Titio: seruos qui trientem valeant, Seio: tum enim duas vncias retinebit, non quo ab vtróque semunciam vnam detrahat, sed vt hæc vncia excedens in partes 12. diuidatur, quarum sex Titius, quatuor Seius auferet, duæ reliquæ apud hæredem remanebunt. Atque hæc quidem inter quartam Falcidiam, & Pegasianam similitudo est: differentia autem illa, quod in Falcidiam legata non imputantur, in Pegasianam imputantur: itaque si testator quadringenta in bonis habens, hæredi centum, Mæuio ducenta, Valerio centum leget, heres vlra centum, quæ prælegati nomine retinebit, Mæuio quinquaginta, Valerio vigintiquinque quartæ nomine detrahet: at si heredem cui centum legarit, roget hæreditatem restituere, centum quidem illa sibi legata retinebit heres: quartam autem eo amplius non detrahet: cuius differentiæ rationem animaduerti hanc esse, quod lex Falcidia voluntati præsumptæ testatoris subseruiat, eique consentanea sit: existimatur enim testator legatis hæreditatem exhauriens, errore id facere, & putare plus in hæreditate esse, quam reuera sit: hereditúmq; voluntas eius ea fuisse vt hæres aliquid obtineret. At SC. Pegasianum directo voluntati testatoris aduersatur: constat enim testatoris hanc fuisse voluntatem, vt nihil apud heredem nisi nomen ac titulus maneret: reuera alius hæres esset: Cum igitur aliquo præmio SCtum hæredes allicere voluerit aduersus testatorem voluntatem ad hæreditates adeundas, credibile est satis habuisse, si quadrans iste quoquo tit.ad heredem perueniret. Itaque Marcian. in l.in quartam, 91. ff.ad leg. Falc. siue legatum, siue fideicommissum datum sit heredi, siue præcipere, vel deducere, vel retinere iussus est, vel accepta pecunia hereditatem restituere rogatus sit, vel conditionis implendæ causa fideicommissum ei sit, ea omnia in quartam ei imputari scribit: in Falcidiam autem nequaquam. Atque hæc quidem de quarta Pegasiana. Iustiniani vero constitutione Pegasiani vis in Trebellianum ita transfusa est, vt iam quarta Trebellianica vocitetur: quoniam heres vel quartam, vel quod ei deest, retinere, soluúmve repetere potest: actiones autem pro rata communicantur: ac si totam sponte coactúsve restituit, omnium tum commodorum, tum incommodorum sit expers, §.sed quia, de fideic. liber. Hot. Prat. vide Vult.ad §. potest autem 2.iuncto §.3.nu.6. instit. de fideicom.hered.

QVARTANA febris, quæ ex atra bili, seu tumore melancholico putri efficitur. Sic dicta, quod quarto die reuertatur, & exacerbet, infestétque. Nam integro biduo intermittit, & tarde admodum finitur neminémque (vt Celsus testatur) iugulari Sed si ex ea facta quotidiana est, in malis æger est: quod tamen, nisi culpa vel ægri, vel curantis nunquam fit. Labolen.de ædil.edict. Qui tertiana, ait, febre, aut quartana, aut podagra vexantur, quíve comitialem morbum habent, ne iis quidem diebus quibus morbis vacant, recte sani dicentur. Vide, Febris, tertiana. Spieg.

QVARTANA VETVS, l.quæsitum, ff.de judic.l.1.§.proinde, ff.de ædil.edict. Brissou.

QVARTA est certa pars hæreditatis legitimæ, hoc est, quarta pars portionis debitæ ab intestato, l.2. C.de inoff. donat.quæ deferebatur parentibus, liberis, fratribus, & sororibus consanguineis, ne agant querela inofficiosi dict. l.2. l.6. C.eod. Hæc quarta hodie non simpliciter excludit, vt olim, sed tum excludit querelam, cum iure institutionis, non etiam cum iure legati, vel fideicommissi, vel mortis causa donati relicta est, Nouell.115. Vtputa, si centum aureos ab intestato habere poteram, quadrante, id est, aureis 25. nihil satis fieri poterit, reliquum poterat in quemvis actum transferri, & quia portio illa continebat quartam partem hæreditatis ab intestato debitæ, inde appellabatur. Quadrans vel quarta, hodie etiam appellatur legitima, Nouel.1. & 115. Vult.ad §.sed hæc ita 5.nu.2. Instit.de offic.testam.

QVARTARII sunt Festo muliones mercenarij, qui quartam partem quæstus assequebantur.

QVARTO nouas Martij, l.item veniunt, §.pridie, ff.de pet.hered.

QVARTVMVIRI creati erant, quibus deducendarum coloniarum, aut si quid nouum nuntiatum foret, vt curarent, ne damno Respub. afficeretur, óbque varia negotia munus mandatum erat. Præter quos fuere quinqueviri, agris diuidundis, muris, turribúsque reficiundis, sæpius vt plebem funebri pecunia eleuarent: vtque æs alienum pro his qui soluendo

non

Digitized by Google

non essent: de publico soluerent, qui mensarij nuncupati. Alex.de Alex.Gen.dier.lib 3.c.16.

QVARTVS pater,pro abauo, vt & apud Mar.10. Æn.Magnus apud Germanos nobilitatis gradus. Maximus ad octauum vsque pertingit.Spieg.

QVASI verbum differentiæ,diuersitatisque,sed & decidendi rationem significat,l.63.§.si cum tres, ff.pro socio, l.33. ff.de obl. & act. l.5.§.quippe,ff.de h., qui deiec. vel effud. l.47. ff.de fideiuss.l.6.ff.de except.Prat.

QVASI,alias veritatem denotat,l.si ante nupt.ff.solut.matr. Est enim particula assertiua veritatis, vt in c. Parochianos, iun.cta gl.extr.de decimis.

QVASI,in l.id tempus,ff.de vsucap. diminutionem siue improprietatem significat. Interdum pro quando accipitur, l.certis, ff.de accus.Prat.

QVASI, alias similitudinem indicat. Pomponius : Si alienam rem, inquit, sciens mulier in dotem dederit, reddenda ei est, quasi suam dedisset, ff.solut.matrimon. Quasi,dixit,pro ac si. Prat.

QVASI, alias improprietatem significat, leg.2.§.voluntatem, ff. solut.matrim. Vide Vult.in comment. Institut. ad princip.de oblig.quasi ex contract.nu.3. Impropriæ significationis exempla sunt, cum iuris potestas aliquid censet esse, quod reuera non est. In conferenda enim vtilitate ex variis negotiis humanæ societatis: cur non tantum valeat iuris autoritas,quantum ipsius facti veritas? Itaque dicimus : I. Quasi castrense peculium. II. Quasi dominium eius,qui non à domino bona fide emit. III. Quasi possessionem rei corporalis.Inst.de reb.corpor.& incorpor.§.1. IV. Quasi possessionem eius,qui dolo malo desiit possidere. V. Quasi sententiæ instar est iudicialis confessio,leg.1.ff.de confess. VI. Quasi Seruiana Instit.de action,§.item Seruiana, VII. Quasi ex contractu agere. Instit.de action. quæ quasi ex contract. nasc.in princip. VIII. Quasi ex delicto agere. Instit.de oblig. quæ quasi ex delict. nasc.in pr. IX. Quasi dotalis fundus, l.3. ff.de fund. dotal. X. Quasi priuilegium, l.si cum dotem, §.fin. ff.solut. matr. Old. XI. Quasi vsusfructus earum rerum, quæ vtendo consumuntur & pereunt. §.constituitur. Inst. de vsufru.l.1. ff.de superfic.

QVASI accessio intelligitur pater, qui iubet cum filio contrahi l.91.§.an filiusfam.ff.de verb.oblig.Briss.Prat.

QVASI,dictio sæpius interpretatur pro tanquam, l.adoptionis, ff.de adopt. l.vt ita in fin.ff.de dona.caus.mort. l.Item eorum, in pr. ff.quod cuiusque vniu.nom. l.nec vllam, §.sui ff.de petit.hæred. leg.3.in pr. ff.de condict.caus.dat. Coras. §.sed istæ, Inst.de action.

QVASI debita hæreditas quæ obuenit à parente vel liberto, l. 10. ff.pro socio. Sic quasi à testatore relicta dicuntur legata, quæ sunt relicta testamento, quod inofficiosum pronuntiatum est,l.Titia,in fin.ff de inoffic.testam. Nam vt in l.2. ff.eod.tit. hoc colore de inofficioso dicitur,quasi non sanæ mentis fuerit testator,non quasi vere furiosus aut demens,quia alioquin nullum esset testamentum,Briss.

QVASI alea emi, dicitur, cum captus piscium vel auium, vel missilium emitur.Emptio enim contrahitur,etiam si nihil inciderit : quia spei emptio est author Pomponius in l.nec emptio.ff.de contrahend.empt.Perpendendum autem diligenter, quod cum emo iactum piscium, spes ipsa est loco rei. Id pulchre declarat Bart. in l.si iactum retis, ff.de actio. empt. l.cotem ferro,§.qui maximos,ff.de publ.& vectig.Spieg.

QVASI argumentum. Paul.de pet.hæred. Quod si oues,ait,natæ sunt, deinde ex his aliæ, eæ quoque quasi augmentum restitui debent. Spieg.

QVASI bonus paterfamil.l.si fundi,ff.de vsufr.

QVASI castrense peculium eorum dicitur, qui priuilegia militum habent : quales sunt sacerdotes & aduocati : Vide leg.1.§. nec castrense,ff.de col.bon. l.7.in fin.ff.de bon.l.6. C.de don. matern. l.fi.C.de inoffic.test.

QVASI contractus in iure appellantur, qui non proprie contractus sunt,sed tantum ad contractuum similitudinem accedunt: nam vt in contractibus, sic etiam in hisce actionibus rei priuatæ negotium geritur : verum hoc interest, quod in contractibus conuentio interuenit, & voluntas vtriusque non modo concurrit, verum etiam declaratur in his vnius solius actione tum ipse, tum etiam alter tacite obligatur: vt facile appareat, eos si minus re ac veritate,at certe,tacite ac præsumpte, id est, ipso iure contraxisse : præsumitur enim ac iudicatur negotiorum gestor eo animo negotiũ gerere, vt ex dolo & culpa obligetur : vicissimque etiam dominus eo animo esse iudicatur,vt lubenter se negotium gestori obligatum velit, si quid suo nomine impenderit : quare nasci dicitur hæc obligatio quasi ex contractu : id est, non ex vero & actuoso (vt sic dicam) contractu, sed ex tacito & præsumpto, leg.5.ff.de oblig.& action. leg.2.& 6.ff.de negot. gestis. Horo.Prat. Vulteius ad princip. Instit.titul. de obligat. quasi ex contrah. num.1. docet, quasi contractuum appellationem in libris iuris non extare.

QVASI decurio hoc dedit, non quasi domestica persona. Paulus in leg.litem eorum. Quod cuiusque vniu[illegible].nomin. Spiegelius.

QVASI delictum dicitur, cum culpa punitur ita quasi reuera delictum esset, Culpa enim proprie à delicto sic distinguitur, quod in hoc dolus est, in illa non est : veluti cum iudex male per imprudentiam iudicando litem suam fecit. Imprudentia enim pars culpæ est, culpa autem pars quædam delicti : pœna igitur damnato sic imponitur, ac si deliquisset : cum tamen eius factum proprie delictum dici non possit, l.5. §.si iudex.ff.de oblig.& action. §.1.institut. de oblig.quasi ex delict. Hot.Prat.

QVASI dominium proprie appellatur, cum res alicui tradita est à non domino, iusto tamen mediante titulo. Improprie quasi dominium appellatur vtile. Spieg.Adde & Coranum lib.6.c.5. Miscell.num.2.

QVASI dominium duplex:verum & putatiuum. Verum cum est vere solutum,transactum,&c.Putatiuum,cum non vere, accedente tamen iusta erroris causa : vt si erraui in facto proprio, putans me soluisse vel transegisse, persuasus fortasse persuasionibus verisimilibus,vt ait Appellus.Spieg.Prat.

QVASI dominium non esse tertiam speciem dominij, à directo & vtili distinctam, non vna tantum ratione, probat Appellus cap.5.de adfin.Spieg.Prat.

QVASI continuatur dominium in suos hæredes,§.fin autem. Instit.de hæred.quæ ab intest.

QVASI dominus dicitur, qui diu possidendo dominus effici potest.Zasius in l.stipulatio, §.hæc quoque ff.de verborum obligat. Spieg.Rectius autem Hotom. §.sed & istæ quidem Instit. de act. qui quasi dominum definit, qui perinde habetur, ac si dominus esset, eodemque iure vtitur, quo si dominus esset, vteretur.

QVASI dotalis, qui dotali seruo legatus est, vt ait Paulus in l. fundus de fund.dot.Spieg.

QVASI dos,quæ à seruo ancillæ datur, leg.39. ff.de iur.dot.cum enim matrimonium inter eos non consistat, nec dos esse intelligitur, l.3.ff.eod.tit.Quasi dos etiam dicitur,quæ à minore 12.annis datur,in l.13.ff.de hæred.pet.Prat.Briss.

QVASI hæredes sunt, qui vtilibus actionibus à Prætore datis in hæreditatem restituuntur,l.21.§.vltim.ff.quod metus caus. Et omnes omnino prætorij successores quasi hæredes sunt,§.quos autem.Instit.de bonor.poss.Prat.Briss.

QVASI institor,& quasi institoria actio,in l.quicunque, §.sed & cum fullo.& leg.1.Cod.quod cum eo qui in alienat.potest est. Spieg.

QVASI maritus est, qui fœminam minorem duodecim annis domum deduxit, antequam ea iustam ætatem impleuerit, Vlpianus in l.eum hic status esset, §. si quis sponsam habuit. Et Iulianus, inquit, tractat hanc quæstionem in minore duodecim annis, si in domum quasi mariti immatura sit deducta, Spieg.

QVASI ministerio vacuo serui vti, l.si pendentes, §.si serui,ff.de vsufruct.Spieg.

QVASI nulla actio est, quæ exceptione repellitur, §. Pompon. scribit,& l.eleganter,ff.quod met.caus.Spieg.

QVASI patrimonium dicitur mulierum dos l.37.ff.de relig.Peculium quoque quasi patrimonium dicitur, cum eorum duntaxat, qui sui iuris sunt, patrimonium intelligatur, l.9. §.præterea,l.47.in fin.ff.de pecul.Prat.

QVASI pignus est,quod pignoris loco retinetur, l.13.§.offert.ff. de act.empt.Prat.

QVASI possessio incorporalium veluti iurium appellatur. Proprie enim corporales demum res possidentur,leg.3.§.qui vsus, fructus, ff.de vi & vi arm.& Inst.de interdi.in pr.vbi Theoph. quasi possessionem definit [illegible]. Hæc autem quasi possessio in incorporalibus quæritur,per vsum & patientiam aduersarij, sciente eo, contra quem præscribitur, l.2. Cod de ser.& aqua. Vt enim sine possessione in corporalibus non procedit vsucapio, ita nec in incorporalibus sine quasi possessione contingit,l.sine,ff.de vsucapio. Solent autem hæc voce actiones vtiles designari.Ecce enim hypothecaria actio, quæ creditoribus ad hypothecarum persecutionem datur,cum ad exemplum Seruianæ,quæ de rebus coloni pignori prò mercedibus obligatis competit, introducta sit quasi Seruiana, vtilis Seruiana dicitur,l.13.§.1.ff.ad Velleia.§.item Seruiana.Inst. de action.l.1.C.com.de lega. l.1.§.cum prædium,ff.de pig.Eodem modo quasi Publiciana pro vtili Publiciana,in l.70. ff.de rei vindic. Sic quasi Fabiana vel Caluisiana, l.vlt. ff.si quid in fraud.patron. Sic vtilem actionem quasi institoriam dandam dixit Papinianus l.10.§.item Papinianus,ff.mandat.quod alias dicitur,vtili actione ad exemplum institoriæ actionis agi.l.13. §.si procurator, ff.de action.emptor. Hic quasi damni iniuria actionem prò vtili Aquiliæ actione dixit.Idem Papin.in l.27. ff.de procuratoribus. Et alias,vtilem actionem damni iniuria quasi ex l.Aquilia,l.51.ff.de furt. Sic & vtilem actionem quasi tutelæ, in leg.52.§.1.ff.de pecul.dicimus. Et vtilem actionem

Digitized by Google

quasi domino dari, l.22.ff.de aq.& aq.plu.Prat.& Briss.

QVASI vox continet rationem diuersitatis, vel decidendi, in l. 63.§.si cum tres, ff.pro socio,& l.33.de obligat. & action. leg.5. §.quippe, ff.de his qui deiecer.vel effuder. l.47. ff.de fideiussoribus.leg.6.ff.de exceptionibus,leg.36.in fin. ff.de pignor.act. Sed & veritatem plerunque hæc vox significat, l.34.ff.de dam. infect. Et valet, quod in l.5. §.idem Iulianus, ff.de liber.legat. Briss.

QVASI possessoris loco constitutus dicitur is,qui vsum cœnaculi accepit,l.17.ff.de donat.

QVASI possidens, hoc est, qui dolo malo, vel lata culpa desiit possidere, aduersus quem perinde agitur, ac si adhuc possideret,l.qui dolo,& l.parem, ff.de reg.iur. l.sin autem, §.sed & is qui,ff.de rei vendic,Spieg.

QVASI prædo habendus est,qui per litis contestationem vel denuntiationem aduersarij cœperit intelligere hæreditatem occupatam ad se non pertinere: quia fit malæ fidei possessor,l. sed & si lege, §.de eo autem, & §.etiam si ante litem, de petit. hæred.Spieg.Prat.

QVASI præuentus, in l.si quis postea,ff.vbi quis ager.Spieg.

QVASI Publiciana actio, vide supra. Publiciana actio in hoc confertur,& Publiciana quasi.

QVASI sententiæ instar est iudicialis confessio.Spieg.

QVASI Seruiana,Lege,Actio Seruiana.

QVASI sub impossibili conditione legatum debeatur, de quo vide Scæuolæ responsum in l. qui dotem, ff. de dot. relegat. Spieg.

QVASI sui hæredes dici videntur ascendentes, patrui,& fratres, not.in Auth. de hæred. & Falcid. §.si vero expressim. Spiegel. Prat.

QVASI vsucapere accipitur is, qui dicit se in statu vsucapiendi fuisse, & quasi habitu, id est, aptitudine rem vsucepisse, si à possessione non cecidisset, petens reduci se, & reponi ad rei possessionem: vt vsucapio perficiatur re ad vsucapionis commodum restituta. Zasius in §.sed istæ. Institut. de actionibus. Spieg.Prat.

QVASI vsusfructus dicitur earum rerum, quæ in abusu consistunt, id est, quæ vtendo consumuntur: proprietario enim satisdatur: satisdatio vero in corporum locum apud illum succedit.leg.2.& 7. ff.de vsufruct. ear.rer.& §.2. Inst. de vsufruct. Hot.Prat.

QVASI publica actio, §.3.Institut.de suspect.tutor. l.1. §.consequens,ff.cod.Quia omnibus patet.

QVATENVS aliquando aduerbium est, l.si cum dotem, §.nec non illud, ff.sol.matr. Aliquando accipitur pro coniunctione, quod,vt ibid.§.fœminino.Prat.

QVATENVS pro quoniam, quia in l.26. §.si is qui ff.mandat.l. 15.§.item senatus,ff.de falsis,& l.53.ff.de fideicomm. liber. l.2. ff.si quid.in fraud.patron. l.4. ff.de gradibus & affinit. l.49. ff. de verb.oblig.l.6.in fin.ff.si cert.pet. l.3.§.1.ff.de in rem verso, & l.60.§.1.ff.de ritu nupt.l.35. in fin.princ. ff.de auro argento leg. l.14. de aq.& aq. pluu. Festus lib.11. in hac significatione veteres Quatenus dixisse scribit, vsitata illis, quantum existimo, literarum E,& I,commutatione. Inuenio etiam sic Quintilianum locutum lib.4.Instit.c.2.Sed quatenus ait, forte quadam peruenimus ad difficilius narrationum genus iam de his loquamur.Et Plin.lib.3.epist.ad Caninium: Et quatinus nobis denegatui diu viuere, relinquamus aliquid, quo nos vixisse testemur.Et Sueton.in Claudio cap.26. Confirmauitque, quatinus matrimonia sibi male cederent, mansurum se in cœlibatu.Briss.

QVATENVS accipitur interdum pro quousque: vt l.grege,§.2. ff.de pign.& hypoth.quatenus vtraque pecunia debetur,id est, quousque.Connan.lib.4.cap.13. Interdum pro quandiu, & vsque ad illud tempus,quo vt. Inst. §.item qui reipub.& ibi Aldobrandinus de excus.tut.vel curat.vide Cuiac.15.obs.22.circa fin. Frequentius tamen tam apud Iureconsultos quam Latinos authores pro(quantum)vel in quantum, & ad quem finem accipitur.

QVATENVS quo modo ponatur, exponit Bart.in l.1.vers.quæro de aduerbij,ff.de cond.& dem.& Bald.in l.antiquitas,1.not. C.de vsufruct.

QVATENVS ad eum peruenit,id est,quatenus ex ea re locupletior ad eum hæreditas peruenit, exponente Caio in l.in hæredem,ff.de dolo. Adde & gloss.in Auth.de hæred. & Falcid.ad princ. indicat, hanc particulam denotare causam præsentem, præteritam & futuram: Vide Bart.in l.1. ff. de cond. & dem. Spieg.

QVATENVS facere possit, l.maritum,ff.sol.matr.l.in condemnatione, ff.de diuers.reg.iur.l.item miles,18. ff.de re iudicat.& alibi sæpe. Hæc verba innuunt,debere ita fieri deductionem, ne quis egeat, l.19. in fin. ff.de re iudic. relinquendumque ei esse,vnde secundum dignitatem suam honeste cum familia sua viuere possit.Prat.

QVATERNATVM feudum, in Neapol.constit. quaternionibus donæ inscriptum est. Prat.

QVATERNIONES,à quatuor militum,quib.præerant,numero dicti. Act. Apostol.12 tradens eum quatuor quaternionibus militum custodiendum.

QVATVOR Euangelia. Quum vnum duntaxat sit Euangelium, quod proprie definiunt esse publicam, pridem adeo ac multoties promissæ, electisque diu ac multum expectatæ, demum vero per Christum Iesum partæ & exhibitæ salutis renuntiationem atque prædicationem: quatuor tamen vulgo dici cœptum est, nimirum à nostris illis quatuor sacris historicis Matthæo, Marco, Luca & Ioanne, qui dicta & facta Seruatoris, non omnia quidem, sed quantum satis est ad cognoscendum ipsum Christum & redemptorem nostrum esset, in diuersis & multum à se dissitis regionibus conscripsere. Per quatuor hæc autem Euangelia Deum testem vocabant, qui administrandis officiis ab Impp. præficiebantur, vt clare patet ex constit.9. in Nouell.cuius partem ab initio supra recitauimus in dictione Christi nomen. Ex præfatione D. Lucæ satis colligimus, quod id temporis, neque Matthæi tantum extabat Euangelium, aut Marci, sed multa ferebantur Euangelia, Nazareorum, Thomæ, Matthiæ, secundum Ægyptios secundum duodecim, Nicodemi, atque item aliorum, quæ deinde velut apocrypha reiecit Ecclesia. Vide Gelasium in can.sancta Romanæ.dist.15. Spieg.

QVATVORVIRI, magistratus erant, qui à Romanis in coloniis ac municipiis creabantur. Hinc. Cic.epist. scripsit. Quatuoruiris & Decurionibus Fregellanis. Et in epist. ad Attic.de M. Antonio inquit: Euocauit literis è municipiis denos, & quatuor viri venerunt ad villam eius. Prat.

QVE.

QVEM,& quod,adiectum corpori, conditionem facit, l.quintus, ff.de aur.& arg.leg.& l.si sic, 1.1.de leg.1. Spieg.

QVEMADMODVM vox, quot modis accipiatur, latissime adnotarunt Bart.Iason.Alciat.& nouissime iuris. V.Consultissimus Præceptor Corasius rub.ff.sol.mat.quorum verba huc non refero

QVEMADMODVM, varie accipi in iure Bart. indicat in rub.ff. sol.matrim.

QVANQVAM vestrum,in l.si creditores, C.de pact.Hæc locutio duorum numero contenta est, l.vbi,de testib. Spieg.

QVERELÆ nomine tres in iure ciuili actiones appellantur: vna inofficiosi testamenti: altera, quæ ad illius similitudinem introducta est, inofficiosæ donationis: tertia inofficiosæ dotis.Old. Prat.

QVERELA inofficiosæ donationis est, qua postulatur, vt quod contra officij rationem donatum est, reuocetur, leg.1. & pass. C.de inoff.donat. Vtriusque autem hoc commune est, vt tum demum concedantur, cum vel alia ratione nulla liberi ius suum recuperare possunt,vel quadrans hereditatis eius relictus non est: quæ pars legitima dicitur: nam si minus eis relictum est,quod deerit,supplebitur, l.si totas, 5.& l.si mater, 2.C.eod. Hot.Prat.

QVERELA inofficiosæ dotis est,per quam liberi,quorum mater secundo suo marito vel omnia bona sua, vel magnam eorum partem dedit,postulant,vt debita sibi emolumenta præstentur, l.1.C.de inoffic.dot.Hoc autem querela inofficiosi testamenti, & querela inofficiosæ donationis inter se differunt, quod illa non nisi & iure facto testamento,& adita ex eo hæreditate, & aduersus hæredem scriptum conceditur, l.Papin.§.si conditione,ff.de inoffic.l.scimus,§.illud,C.eod.Hæc vero plerunque & ab intestato,& ei,qui ab intest. hæres est competit,l.3. Cod.de inoff.donat. Illa rescindit testamentum, & plane ad intestati causam reuocat,vt nihil ex eo valeat,dict. l.Papinian.& l.cum mater, ff.eod.hæc nunquam reuocat, nisi vsque ad legitimam tantum,l.1.& pass.C.illo tit.Hot.Prat.

QVERELAM habere res dicitur & persona.Res,cum ex ea querela nasci potest:Persona,cum queritur de iniuria,vel molestia aliqua.

QVAERERE hæreditatem plus est, quam adire. Suus enim etsi non adit,acquirit tamen hæreditatem. Goucan.cap.1.var.lect. libr.1.

QVERIMONIA subaudi,Iudicialis,per libelli obligationem intelligitur C.de ann.except.l.vt perfectus,fin.reg.l.si quis super sui iuris locis,prior de finibus detulerit querimoniam, Barr.in l.amplius,rem rat.hab.Spieg.

QVERELA inofficiosi testamenti,remedium est liberis immerito exheredatis aduersus testamenta paterna proditum,quod hoc colore instituitur, quasi parum sanæ mentis testator fuerit, cum immerentes liberos à successione sua repelleret.Briss.

QVERELA inofficiosi scilicet testamenti ius quoddam est rescindendi testamentum, vel donationem, vel dotem in totum captam. An vero querelæ nomine veniat actio,an accusatio,& eademne sit quæ petitio hæreditatis, vel officium iudicis dici debeat,differunt doctores in l.1.C.contr.tab.in l.posthumus §. pen.& l.qui de inofficioso,ff.eod. Sed vane,& teste Oldpueriliter. Nam Iurisconsulti promiscue appellant alias actionem vt in l.2. & l. quemadmodum, ff.de inoffic. Alias accusationem vt in l.si instituta,& in l.si suspecta,ff.eod.tit. Alias vt communiter

niter, querelam, quam vocem modestiæ causa vsurparunt, ad denotandam hanc actionem. Vnde hæc querela originem duxerit, ex iurene ciuili an ex prætorio non facile est affirmare. Cujac. lib.2.obs.21.& libr.14.obs.14.ciuilem esse putat ex lege Glicia. Primo quia rescindat testamentum, leg.6. §.1. l.cum duobus: Cod.de inoff.testam. l.qui repudiantis 17.§.1. ff.eod. quod ius prætorium non potest. Deinde etiam mouetur ex inscriptione, leg 4. ff.eod.quæ est Caij ICti ad l.Gliciam. Sed vehementer huic contradicit Vlp. in l.non putauit, 8. ff. de bon. poss. contr. tab.dicens: Exheredatione notatos & remotos iure ciuili parentum testamenta non turbare. Sane,inquit, si velint inofficiosi querelam instituere, est in ipsorum arbitrio. Si querela inofficiosi testamenti esset ex iure ciuili, male negaret Vlp. exheredatos parentum testamenta iure ciuili turbare non posse. Datur enim hæc querela non nisi exheredatis. Deinde sententiæ Cujacij valde obstat, quod hæc querela datur contra ius ciuile emancipatis: qui iure ciuili sunt incogniti, l.6. ff.de inoffic.testam. Tertio omnis successio in querela est prætoria, non ciuilis, l.Titia 13. & seq. ff.eod. Et si enim agitata fuerit iudicio centumuirali, potuit tamen nihilominus esse prætoria, sicut & possessoria hæreditatis petitio, quam constat eodem centumuirali iudicio agitatam & tamen prætoriam esse, leg.1. ff.de possess.hered. pet. sed valde contra eos, qui hanc querelam ex iure prætorio deducunt, vrget illud argumentum Cujacij, quod querela defunctum facit intestatum, id quod ex iure prætorio fieri non potest. Quid dicendum? hoc nimirum, querelam extra ordinem ab vtroque iure & ciuili & prætorio profectam fuisse, cum vtroque remedium ordinarium deficeret. Hoc euincitur ex effectu, qui arguit suam causam. Dicit enim expresse Vlp. in d. l.non putauit. Non putauit prætor exhæredatione notatis bonorum possessionum contra tabulas dari, sicuti nec iure ciuili testamenta turbant, sed si velint inofficiosi querelam instituere, id in ipsorum esse arbitrio: quasi dicat, exheredatis nec iure tantum ciuili, nec iure tantum prætorio succurri: iure quidem prætorio non succurri. quia sic defunctus non fieret intestatus, non vero iure ciuili, quia datur emancipatis, & tamen querela defuncti intestatus redditur, qui effectus iuris ciuilis est, & datur, emancipato, qui effectus est iuris prætorij: ex quo sequitur causam querelæ esse ius prætorium & ius ciuile, in qua etiam sententia videtur fuisse Viglius in §. tam autem naturales. Instit. de inoffi. testam. vbi ait querelam non esse magis iuris ciuilis, quam iuris prætorij, & extra ordinem concedi vtroque iure destitutis, Vide in comment. Inst.de inoffic.testam. n.3. Porro Viglius admonuit, [illegible] Græcos probare conari, querelam esse causam ipsius actionis, vocareque petitionem hæreditatis de inoff. Quemadmodum enim quod quis in testam. script.est hær.causam illi petendæ hæred. præbet, leg.1.2.3.ff.de petit.hær. ita & quod inofficiose exheredatus vel præteritus est: & quemadmodum non ipsa hæredis scriptio vel institutio, sic nec inofficiosi querela actio est, sed actionis causa. Sic Orphitianum Tertullianumq; Senatusconsult.causam actioni præbent actiones dici nequeunt: idque & Scæuolæ autoritate probant dict. l.qui de inofficioso. fac. l.si quis filium, C.eod.& Vlp.qui plura esse iudicia petitionis hæreditatis significat l.diuus, §. fin. d.tit.de pet.hæred. Plura autem sunt ex causarum diuersitate. Legitur tamen interdum & inofficiosi testamenti actio d.l.quemadmodum, sed & creditæ pecuniæ actio inuenitur: quam tamen nulla sit proprie creditæ pecuniæ actio, sed condictio significatur, quæ ex creditæ pecuniæ, i mutuo numeratæ causa procedit. Spieg. Fusius de hac querela vide Vult.d.loc.n.4.& seqq.

QVERELAM scite veteres accusationem inofficiosi appellarũt, quod de paternis iniuriis conquerentem filium audiri iustum est & vsitatum, cum ipsum accusantem vix quisquam ferat. Nec vero actionis nudum nomen satis efficax videbatur ad infirmandum testamentum, quod nisi probata patris iniquitate fieri non poterat. Sic igitur temperarunt istud, vt neque molliorem appellationem quam pro iudicij grauitate, neque acerbiorem, quam parentum pietas ipsa postulat, accommodarent. Hot.ex Connan.lib 9.c.8.n.2.

QVERELA præparata (quæ non nisi extraneis datur l.si quis filium, l.scimus, in fi.C.de inoff. testam. dicitur, quæ in controuersiam alipuo modo perducta est. Præparasse autem querelam videtur is, qui ad denunciationem, vel actionis editionem processit: multo magis qui litem contestatus est l.quemadmodum, ff.de inoff.testam. Old.Prat. Spieg.

QVERELAE etiam ad magistratus deferuntur, cum eorum officium in his imploratur, quorum actio proposita non est. Sic seruos de dominis, sic patronos de libertis quærentes audiuit præsides & præfecti l.3.ff.de his qui sunt sui vel alien.l.1.ff.de offi.præfect.vrb. Briss.

QVI pro qualis. Cicer.in Antonium: qui vir, & quatenus fuisse Bud.

QVI, aduerbium, pro quemadmodum, vel quomodo, venuste ponitur.

QVI, relatiuum si qualitas relatoria omnibus competat, vt in l. omnes populi, ff de iust.& iur.non restringit, sed declarat. Sic in leg.1.C.de summ.trinit. Hæc particula adiecta verbo futuri temporis, facit conditionem l.Stichum qui, ff.de legat.1.Bart. Alex & Aretin. in l.decem cum petiero, & l.si ita quis promiserit in princ.ff.de verb.oblig.Spieg.Prat.

QVI amplius oneris, quam licuit vexerit: Vide Marcell. in l. si cui via, ff quemadmodum ser.amit.Spieg.

QVIA, regulariter est causalis, indicat & Bart. in l.demonstratio, §.quod autem, ff.de cond.& demonst.Spieg.

QVIBVS ipsis. Pompon.regula iuris ciuilis est, ait, quæ efficit, vt quibus ipsis legare possumus, eorum quoque seruis legare possimus. Spieg.Prat.

QVIBVSDAM particularitatem denotat, vt quibusdam videtur, l.13.ff.de damno infecto. Quibusdam agitur, l.10.§.si fraudator, ff.quæ in fraud.credit.

QVIBVSLIBET vocem, de inhabilib. accipiendam non esse respondit An Alc.resp.370.n.9. ex Bald.c.1.§.donari quibus mod. alien.olim feud.alien.in vsib.feud.Prat.

QVICVNQVE, dictio distributiua, idem significat quod quisquis: quia vox hæc cunque, naturam geminationis habet: vnde & qualisqualis, à Iurisconsulto scribitur, cum alij qualitcunque dicant: sic & taliscunque, & vtercunque, pro vteruter, & si qua similia. Huius autem distributiui duplicis natura est, vt rem in solidum cuilibet attribuat, & vel in vno possit effectum consequi, nedum in omnibus. Quod recte Bart.declarat, vt Alc. attestatur cap.11.libr.Pareg.3. Continet autem tam masculos, quam fœminas l.Ait diuus, ff.de iur.fisci.cum simil. Item comprehenditur ciuitatem, municipium, corpus, collegium, & vniuersitatem l.metum, §.animaduertendum, & seq. ff.quod met. caus. Vide Bartol.in d. l.ait diuus & in l.necessarias §.si annua, ff.de pign.act. vbi excutit, vtrum ve sit, quod omnis. Et quamuis, quisquhque, cuiuscunque, maxime extendatur in iure nostro, tamen nihilominus intelligitur, cuiuscunque sexus, de personis aptis, per not. Glos. in l.promittendo, in pr.ff.de iur.dotal. Adstipulatur Glos. in l.vt gradatim, §.1.ff.de mun.& homo. Vbi etiam vniuersalitas ad aptas personas restringitur. Memorabilis est illa Zasij doctrina, quam tradit, enarrans §.de constituta Instit.de actio. Quod quamuis ius ciuile loquatur & decidat sub vniuersali, tamen ista effusa vniuersalitas restringitur ad aptas personas: & nunquam in iure nostro tanta vniuersalis est propositio, quæ vniuersaliter omnino intelligatur, quin accipiat restrictionem ad homines aptos, per Glos. in iam d.§. in verbo, cum omnibus. Old.Prat.

QVIDQVID Infinite capitur, nunquam refert, l.quod si sic ff.de hæred.vel act.vend.Prat.

QVI meus erit, an ita quis loquatur, si meus erit, non interest; vtrobique enim conditionem inesse Pompon. tradit, in l.nuper de legat.3.Spieg.

QVI nasci speratur, pro superstite habetur: sed tantum, vt Paul. explicat, cum de ipsius iure quæritur l.quod dicimus de verb. sign. Quapropter in illa conditione fideicommissi, si rex Parthorum sine liberis ex se legitime natis, discesserit, talis respubl.sit hæres. Respondit Baldus per l.qui in vtero, ff.de statu hom. Qui in vtero tempore mortis fuerit non esse impedimento, quo minus euenisse conditio videatur: hic enim non de ventris, sed de hæredis commodo agitur.

QVI in vtero est, pro nato habetur, non semper. Gœdd. ad l.131. de verb.sign.

QVI nescit, is videtur expetiundi potestatem non habere, vt ait Caius in l.annus, ff.de calumniis. Spieg.

QVI omnino non respondet, contumax est. Contumaciæ autem pœnam hanc ferre debet, vt in solidum conueniatur. Vlp.ait, in l.de ætate, §.1.ff.de interr.act. Spieg.Prat.

QVIS infinite capiũ, vt Bart.docet, in l.si seruum, ff.de acqu.hær. verificatur in qualibet particula. Interdum pro aliquid ponitur; Vlp.in leg.1.§.hic tit.ff.de publ. Et omnes, inquit, qui quid à fisco conducunt, recte appellantur publicani. Spieg. Prat.

QVID iuris est, pro quæritur quid iuris sit, leg.7. §.vltim. ff.de distract.pignor. Briss.

QVID ad Rhombum? Huius prouerbij meminit gl.in Authent. licet. Cod.de nat.liber.quod Alciat.teste, de his dicitur, quæ ad collationem admitti non debent, vel nihil ad rem propositam faciunt. Videtur à pisce rhombo optimi saporis deductum. Spieg.

QVID interfit actoris, duplex est consideratio. Altera de damnis & dispendiis rerum, quas amisit. Altera de lucris & vtilitatibus non acquisitis. Qua ratione interdum vtilitas amissa, maioris erit, quam res ipsa. Quam differentiam Vlp.eleganter explicat in l.Iulianus scribit §.vlt.ff.ad exhibend. Spieg.

QVID ita, vna pars orationis, inquit Donatus, pro quamobrem.

QVID? cur non? leg.1. §.si quis ita stipulatus, ff.de verb.oblig. annotauit.& Albet. Spieg.

QVID, quale, quantumque sit, si vi nominis, vel aliqua demonstratione, aut relatione, apparet, certum dicitur, autor. IC. in l. certum est, ff.si cert.pet. Spieg.

Digitized by Google

QVIDAM, personam certam dicit, & singulare potius signum est, quam particulare. Nec subsistit, quod aliqui volunt quidam, pro quis esse dictionem vniuersam. Iadiuiduum namque vbique, sed non demonstratum indicat, si recte textus excutieris. Spieg. Prat.

QVIDAM filij, duos tantum etiam complectitur; quod ceu obseruatu dignum traditum est in gloss. l.1. C. de inoffic. donat. Pontificij iuris interpretes verb. quidam alij, ad tres vel quatuor referunt, cap.1.extr. de rescrip. & eod.tit.cap.2.lib.6.Spieg. Prat.

QVIDQVID dare, facere oportet, & oportebit, l.si stipulatus, §.1. l.cum stipulantur, ff. de verb.oblig. Spieg.

QVIDEM, ponitur pro videlicet, vel vero. Quam particulam volunt Grammatici duobus modis in oratione accipi. Vno, ad distinguendas res. Altero, quasi per exceptionem eius, quod affirmes. Exempla habes apud Laur. in Poggium Antid.lib.1. Spieg.

QVIES, pro laxamento & otio, Vlp.in l.1. §.cura carnis, de offi. præf.vrb.

QVIBS, & Vigilia opponuntur.

QVIESCERE, pro abstinere & supersedere. Quiescere matrimonium, l.26.ff.ad l.Iul.de Adult. Briss.

QVIETE, aduerbium, id est, sine interpellatione vel interruptione aliqua, c.sanctorum de præscrip. Cic.in de senect. Quiete & eleganter acta dies.

QVIETE obtinere, hoc est, secure in Placitis feud. de pace tenend. §.si tres vel plures. Spieg.

QVIETVM aliquem reddere efficere vt quiete & secure viuat.

QVIETVS & securus l.quisquis, C.de episc.& cler.

QVILIBET verbum, rem de qua agitur, cuilibet in solidum appropriare solet, l.si pluribus, vbi Bart.& Zas.ff.de leg.2.& quid dicter à verbo omnis, not.in d.l.si pluribus, Prat.

QVILIBET & quælibet ponitur pro aliquis, vel aliqua, vt in c. de homine, de celebrat.missar. Ioan.Bellon.Etymol.

QVIMATVS, hoc est, spacium quinque dietum. Spieg.

QVIN, pro quod, in l.quisquis, de verb.sign.in l.natura, in fin.ff. naut.caupon.stabul. & multis aliis locis. Sic Terent. in And. Non dubium est, quin vxorem nolit filius. Cæterum annotant doctores, in l.non dubium, in pr.de leg.3. & in l.vbi, §. fin.ff.de tut. & cur.dat.ab his, hanc particulam poni negatiue & affirmatiue. Spieg.

QVIN particula, quot qualesque varietates & significationes habeat, & quam sæpe in veterum scriptis obscura sit, docet Gell. lib.noct. Att.17.c.13.

QVINA dena, vulgo quindena, ff.ad l.Fal.l.qui quadringenta, §. qui ducenta. Spieg. Prat.

QVINARIVS dimidium denarij, id est, quinque asses. Anto. August.emendat.lib.2.c.7.

QVINCVNX, dicitur spacium quinque vnciatum, siue pedum, quod inter arbores, siue vites ferendas relinquitur: vide Sextans.gl.in §.hæreditas, Inst.de hæred. instit.

QVINCVNCES vsuræ, Scæuola, vt cum fuerit Basilica annorum viginti quinque cum vsuris quincuncibus restitueretur.

QVINDECIM viri. Lege Duumviri.

QVINI, quinæ, quina nomen est diuiduli, siue distributiuum ad singulos tantum. Aphricanus de euictio. l.si duos. Si duos inquit, seruos quinis à te emtam, & eorum alter euincatur, &c. Accurs. male quinis pro bis quinque exponit, aliud namque est emere duos seruos quinis aureis, aliud bis quinque, id est, decem aureis, nam illud significat, quod quemque illorum emi quinque aureis diuisim, hoc vero quod ambos emi decem aureis coniunctim. Nebriss.

QVINI solidi quid significent in l.vnica, C.de arg.pretio, lib.10. August.lib.2.c.9.exponit. Prat.

QVINQVATRVS, & quinquatria, vtrumque enim dicitur feriæ erant in honorem Mineruæ institutæ, sic dictæ, quod quinque diebus fierent, vt Ouidio etiam placet, dum scribit:

Vna dies media est, & festa fuere Minerua.
Nomina qua à iunctis quinque diebus habent.
Sanguine prima vacat, nec fas concurrere ferro.
Causa quod est illa nata Minerua die.

QVINQVE pedum vsucapionem Cic.nominat in lib. de legibus 1. Ex hac, inquit, non rerum, sed verborum discordia controuersia nata est de finibus: in qua (quoniam vsucapionem duodecim tabulæ intra quinque pedes esse noluerunt) depasci veterem possessionem Academiæ ab hoc acuto homine non sinemus, nec Manilia lege singuli, sed ex his tres arbitri fines regemus. Depasci Academiæ possessionem, refert ad vsucapionem spatij quinquepedalis. Sensus est, vt in controuersia vicinorum de finibus, termini requiruntur, quibus repertis quinque quaqua versus pedes demiuntur, qui quamuis longo tempore ab alterutro possessi sint, finibus tamen dirimendis reseruantur: sic in controuersia de finibus bonorum & malorum quæ philosophos exercet termini Academiæ disciplinæ à Socrate positi peruestigandi sunt: & Antiochi arrogantia illius gloriam depascentis regenda & coercenda est lex autem Manilia vnicum adigi arbitrum volebat finibus agrorum regundis, sed cum tres tum essent, facere intulit: nec Manilia lege singuli, sed ex his tres arbitri fines regemus. De hac lege Aggenus Vrbicus his verbis: de fine enim lex Manilia quinque aut sex pedum latitudinem præscribit, quoniam hanc latitudinem vel iter ad culturas accedens occupat vel circumactus aratri, quod vsucapi non potest. Hoto. Prat. Et ab hoc spatio Imperatores præscriptionem submouisse patet apud Iulium Frontinum in libro de iure limitum, & in l.quinque pedum, C.finium regundorum, cui primi illuxerunt Petrus Crinitus libr.25.de honesta disciplina cap.4. & Marinus Becichemus Scodrensis Epistolicarum quæstionum c.78. Et post eos Alciatus ad l.quidam, Cod. de decurionibus Maioragius Miscellaneorum lib.4.c.7.

QVINQVENNALIS in L.1.de medi.& professoribus in C.Theo. Hoc erat in municipiis quibusdam magistratibus nomen. Spart.in Hadr.per Latina oppida dictator, & ædilis, & duumuir fuit, apud Neapolin Demarchus, in patria sua quinquennalis. Apul. lib.10.de Asino aur. Gradatim permensis honoribus quinquennali magistratui fuerat destinatus. Briss. Prat.

QVINQVENNALES inducias in l.fin. C.qui bon. ced. possunt, vocantur pecuniæ soluendæ dilationes, quæ à iuris autoribus dicuntur etiam moratoriæ præscriptiones l.quoties, C.de precibus Imp. offi. Communiter autem huiusmodi dilationes seu securitates ad annos quinque concedi solent: vnde Oldendorpio dicuntur priuilegia quinquennalia l. ius singulare est ff.de legibus.

QVINQVENNIVM, dicitur multum temporis, in l.1.§.quod dictum est, ff.de separat. Spieg Prat.

QVINQVENNIVM continuum, quomodo intelligatur in collusione detegenda, declarat. Vlp.in l.2. eod.tit. Spieg.

QVINQVE primi in Verrinis sunt quinque viri, qui principem in senatu locum habebant: hi autem, vt & decemprimi, muneribus quibusdam & functionibus obnoxij erant, vt à Iurisconsultis traditur. Prat.

QVINQVEVIRI. Lege; Quartumviri,

QVINQVIES: quaterni, in l.antiqui, ff.si pars hæred.pet.

QVINTÆ Calendæ. Lege calendæ quintæ. Connan. vero lib.6. c.1.nu.5.per quintas Cal. intelligit Quintiles, id est, Iulias ob causam, vt ibi per eum.

QVINTIENS: Vide Centiens.

QVINTO nonis Martiis, quæ proxime fuerunt apud Vlpia.in l. item veniunt, §.præter hæc, de pet.hæred. Spieg.

QVINTVM, aduerbium, vt quintum consul, tempus designat, & quater ante factum.

QVINTVS Ceruidius Scæuola, cuius authoritatem Vlp.laudat.in leg.3.§.ante hæredis, ff.de libertis & posth. Et Paul.in l.cum quidam, ff.eod. vixit temporibus Marci Imp. l.39.ff.de leg.3.& l.22. ff.ad Senat.Trebell.

QVINTVS Mutius Scæuola, l.quintus, ff.de ann.legat.& leg.1.§. hoc interdictum ff. quod vi aut clam, & leg.48. ff.mandati. Briss.

QVINTVS Saturninus l.13. §.Marcellus ff.de jureiur.

QVIPPE, interdum est rationalis, hoc est, eius quod præcessit rationem reddit: interdum pro certe, & pro omnino ponitur: vide Vlp.in l.seruus, ff.de his qui not.infam. Albericus.

QVIRINVS, velut conditor vrbis Romæ consecratus: cum antea Romulus diceretur, à quo Romani Quirites. Prat.

QVIRITARE, Budæo teste aliquando est Deos hominesq; implorando contestari. Dicimus quoque quiritari pro eodem significato, ὀρεμιάζειν ἢ κεκραγέναι. Brechæus in l.detestatio, ff.de verb. & rer.sign.

QVIRITES, Romani, à Quirino, id est, à Romulo sic dicti. Hoc vero nomen aliquando Romanis opprobrio fuit, quasi qui præter nomen nihil haberent antiquæ virtutis & audaciæ. Cæsar apud Lucanum: discedite castris: tradite signa viris, ignaui signa Quirites, & Lampridius in Alexan. Vos omnes hodie vno ore, atque vna voce Quirites dimittam, & incertum an Quirites. Non enim digni estis, qui Romanæ plebis stris, & cum nihilominus post ista fremerent, exclamauit: Quirites discedite atque arma deponite. Connan.lib.9.cap.5.num.1.

QVIRITIVM jus dicebatur, quod ciuium Rom. causa proprie institutum ita erat, vt peregrini omnes eius plane expertes essent. Itaque cum Cicero Licinium Archiam ciuem Romanum probare vellet: Iis temporibus, inquit, quæ tu criminaris, ne ipsius quidem judicio in ciuium Romanor. jure esse versatum: & testamentum sæpe fecit nostris legibus, & adiit hæreditates ciuium Romanor. Hoc autem jus quantum ad dominium acquirendum attinet (de quo solo titul. Codicis inte Higendus est, de nudo jure Quiritium tollendo) ab Vlpia. quidem in institutionibus tribus in rebus ponitur, mancipatione, vsucapione, & in jure cessione: à Varrone autem lib. de re rustic.11. sex.nam præter superiores addit justam hæreditatem emptionem è præda sub corona, & emptionem in bonis sectioneve alicuius. Verba eius hæc sunt. In emptionibus (emptionem autem omnem acquirendi modum intellige, vt suo

loco

loco docuimus) dominum legitimum sex fere res perficiunt si hæreditatem iustam adiit (intelligit autem legitimam duntaxat.arg. leg.3. ff.pro soc.legitima enim ad ciues solos, id est, Quiritium pertinent:) si, vt debuit, mancipio ab eo accepit, à quo iure ciuili potuit (mancipationem significat, de quo suo loco diximus, & quam Quiritium esse propriam Cic. & Boetius in Topic. demonstrant:) aut si in iure cessit qui potuit cadere (sic restituit Hotomann. vbi legabatur Cui) & id vbi oportuit (id est, apud eum apud quem legis actio est hoc significari cognoscs ex formula cessionis in iure:) aut si vsucepit (vsucapionem enim Quiritium esse proprie indicat Cicero ex 12. tab.tabul. in libro offic.1.) aut si è præda sub corona emit (quo de more Gellius libr.7. c.4.) túmve cum in bonis sectioneve cuius publice: venit qua de re suis locis explicauimus. Ius ergo Quiritium hoc erat, vt si aliquo illius generis modo acquisita res esset, nihil esset periculi à litibus: quemadmodum in Orat.pro Cæcin. Cicero declarat, vt perueniat ad me fundus, inquit, testamento alicuius fieri potest: vt retineam quod meum factum sit, sine iure ciuili non potest, id est, sine iure Quiritium, quia hæredis institutio ius Quiritium non transfert, sed justa, & legitima hæreditas: vt superius dictum est. Item, fundus à patre relinqui potest, at vsucapio fundi, hoc est finis solicitudinis ac periculi litium, non à patre relinquitur, sed à legib. aquæductus, haustus, iter, actus, à patre: sed rata auctoritas harum rerum omnium, à iure ciuili sumitur. Hinc jus euictionis, de quo suo loco commemorauimus. Hotomann.

QVIRITIVM iuri opponebatur ius in bonis: de quo sub verb. In bonis, disseruimus, idque apparet ex l.vnic. C.de nud. jur. Quirit.toll.itémque ex Vlp. Inst.c.1. Prat.

QVIRITVM iure rem esse meam aio, quando vindico aut mancipatum, vel iure cessum accepi, leg.1 §.1.ff.de rei vindic.Brissonius.

Ex iure Quiritium liber is fiebat, qui vindicta, censu, testamentóve ab eo, qui iure Quiritium dominus erat, nullo iure prohibente manumissus, plenissimam ciuitatem Romanam consequebatur. Quemadmodum Vlp.in Instit.tit.1.exponit.Quo alludens Seneca lib.3. natur.quæstio. Hæc res efficit, ait, non vt ex iure Quiritium sit liber, sed ex iure naturæ.Hoc ius imperare Latini liberti vel liberis, iteratione, militia, naue, pistrino, ædificio promereri solebant: vt idem Vlp.Inst.tit.3.exponit. Sic ius Quiritium medico datum accipe apud Plin. lib.29. cap.1. Sic & apud Paul.lib 4. sent.tit.9. Latinam ingenuam ius Quiritium consecutam interpretare. Ius autem Quiritium hac nota significabatur I.Q.vt Mango in libello notarum iuris auctor est. Briss.

QVIS, aut interrogatiue, aut infinite ponitur, nunquam relatiue. Verum vniuersalisne an particularis vox sit, Bart. ostendit in l.si ita, ff.de leg.2. Aliquando ponitur pro aliquis: ita & quocunq; die pro aliquocunq; Vnde qui promittit sistere quocunq; die, perinde est ac si aliquo die sistere promisisset, eritq; in arbitrio promissoris, quo die velit: poteritque vel vsque ad mortem differre. Dici enim electio ad eum ex regula pertinet, l.qui ex plurib.de verb.oblig. Quod si antequam sistat, moriatur, verum erit aliqua eum die non stetisse: committáq; stipulatione pœnali aduersus hæredem agetur: quo fit, vt subauditione Accurs. aliorumque tricis, vt ait Alc. nihil sit opus. Sp. Prat.

QVIS, vel qui relatiuum, positum sine copula, restringit præcedentem significationem: textus est, qui ad hoc communiter allegatur, in l.ea tamen adiectio. vbi Bart. ff.de leg.3. Ista regula declaratur pluribus modis per Doct. vbique. Inter alia notabitis elegantem decisionem Bald. in rubr. Cod.de contr. empt.in pen.col.in 22.quæst.

QVIS verbum, tam masculos, quam fœminas complectitur l.1. ff.de verb.sign. Itaque his verbis, si quis id quod perpetuæ iurisdictionis causa propositum, &c. Prætorem vtrumque sexum complexum Vlp.ait l.7.ff.de iurisd. Idemque ad illa verba, si quis negotia alterius, &c. Hæc verba, ait, si quis, accipienda sic sunt, siue quæ l.3.ff.de negot.gest. Prat. Briss.

QVISQVIS voce omnes significantur l.29.ff de hæred.inst. Atque ita hæc clausula, quisquis mihi hæres erit, accipienda est l.3.ff.de iure codicil.l.3 l.103.& l.123. ff.de leg.1.l.90.quisquis, de legat.2. leg.93.de legat.3. leg.29. §.1. de annu. leg.& leg.4. §.vltim. Nam & si plures sint gradus hæredum, & scriptum sit, quisquis mihi hæres erit, dato: ad omnes gradus hic sermo pertinebit, l.96.ff.de leg.3. Briss.

QVISQVIS iunctum verbo futuri temporis, vt, quisquis mihi hæres erit, vim habet substitutionis sub conditione factæ. Vlpian.in l.qui liberis, & in eandem l.Bart.ff.de vulg.& pupil. substit. Sed ea quidem substitutio, Quisquis mihi hæres erit idem filio impuberi hæres esto, ad eum tantum qui ex testamento, non qui ab intestato hæres extiterit porrigitur dict.l. qui liberis, §.hæc verba. Et ideo neque pater, qui per filium, neque dominus, qui per seruum hæres extiterit, ad substitutionem admittetur; neque hæredis hæres: quia non ex iudicio veniunt, hoc est, ex voluntate testatoris, Brech. in l.quisquis mihi, ff.de verb. & rer.sign.

QVISQVILIÆ, purgamenta tartarum, & quidquid ex arboribus minutis furculorum, foliorum & florum cadit. velut quidquid cadiæ, author Festus.

QVIVIS, vnus è multis est, sed indifferenter hic vel ille. Spieg.

QVO.

QVO, absolute, pro per quod, vel pro, quæ res, Celsus vsurpare videtur haud inelegauter in fin. §.fin. l.vltim. si cert. pet. dum dicit, quo scilicet significat non esse cogendum eum accipere iudicium, si reum locupletem offerat. Spieg.

QVO, quáve, pro quemcunque in locum, & quamcunque in partem. Vlp.l.1.de mortuo infer. Prætor ait: quo quáve illi mortuum inferre, inuito te, ei ius est: quo minus illi eo, eáve mortuum inferre, & sibi sepelire liceat, vim fieri veto. Spieg.

QVO bonum est? locutio Iurisconsultis vsurpata, pro quam ad rem vtile est? Caius l.aliquando, 13. in fin. ff.ad Velleia. Quo enim bonum est, expectare conditionem vel diem, cum in ea causa sit prior iste debitor, &c. Vlp.l.3.§.si quis ex liberis, ff.de bon. possess.contr.tab. cum enim possit secundum tabulas habere possessionem, quo bonum est ei contra tabulas dari? Idem l.si post mortem, 10.§.liberi, eod. Quo enim bonum est eis fauere, vt partem faciant nihil habituris? Scæuola l.si duo, 93. ff.de solut. Si duo rei sint stipulandi, & alter alterum hæredem scripsit, videndum an confundatur obligatio, placet non confundi: quo bonum est hoc dicere? Hotoman. Prat.

QVO casu, pro qua facti specie. Instit. de rerum diuis. §. at si is Spieg.

QVO destinauerit quis auferre, deferre, deponere, sic accipiendum est, quo destinauerit eo die manere cum eo furto. Paul.l. 4. de furt. & §.4.vers.imo vlterius. Inst.eod. Spieg.

QVO iure, quaque iniuria, Prouerbiale esse volunt, quasi per fas nefas, velis nolis. Vsus est eo Terent.in Andr. Quo iure, quáve iniuria præcipitem me in pistrinum dabit. Prat.

QVO magis, pro quo minus. Imp.l.3.Cod.de iudic. Nihil prohibet, quo magis apud eum quoque disceptatio terminetur. Item leg 1.C.Qui dare tut. Non ideo oportuit impediri quo magis liberali causa ordinata, curator tibi daretur. Hot. Prat.

QVOMINVS, vt & paulo minus penultima correpta proferendum, vt non, significat l.si ego, ff.si cert.pet. l.cum ipse, de excus.tut.cum simil. Accursius in l.liber homo, in prin. de verb. oblig.quominus, pro, quam vt, exponit, Sed Papinian. interrogando affirmat. Spieg.

QVO nomine, pro propter eam causam, eleganter dixit Pompon. in §. post hos quoque Tubero, l. poster.de origin. iuris. Spieg.

QVO pluris adiectio ad modicam summam pertinet l. hæc adiectio, ff.de verb.sign. Curtius ὁ κριτὴς tom.2.lib.1.c.7.

QVO, tenus, relatiuum diuisiuum, significat, vsque ad quem numerum: referturque ad bini, terni, quaterni.

QVOAD, id est, quamdiu, vt ait Donatus l.hæc autem, §.non delendi, in fin. ff.ex quibus causis in poss.eat. At si ita. Instit.de verb.obligat. Item pro quousque l.1. ff.de peric. & comm.rei vend.l.eum, qui ita, de verb.oblig. Spieg.

QVOAD viuam, & quoad moriar, idem significant, tametsi contraria esse videantur. Rationem habes apud Sipontinum. Vlpian.in l.epistol. §.fin. de pact. docet his verbis: vt ei certa quantitas, quoad viueret hæres, præstaretur, non produci perpetuam præstationem. Est tamen, vbi aliquando rerum quantitatem denotat, & pro quantum, fere cum verbo possum accipitur. Cicero de senect. Quoad potuit, restitit. Quoad eius fieri potest, hic (eius) parelcon est, hoc est, superflua vocis additio. Sed apud Iurisconsultos frequentior est, quæ τὸ ἐφ' ὅσον dici potest, id est, vt Alciat.interpretatur, otiositas: cum aliqua dictio, vel etiam clausula additur, quæ minime ad rem, de qua agitur necessaria sit, ita vt etiamsi ea desit, nihilominus idem iuris fuerit constituendum l.qui Romæ, §.Callimachus, ff.de verb.oblig. Spieg. Prat.

QVOCVNQVE die: Vide Quis.

QVOCVNQVE tempore, verbum vniuersale est, & omne tempus sine restrictione complectitur: Vide gloss. in l.cum ponam, ff.de arbitr. Bart.in l.balista, ff.ad Trebell.cum similibus Spieg. Prat.

QVOD, coniunctio, quia significat. quod quia, pro sed quia: vt quod cum, pro, sed cum. Bud.

QVOD dictio, suspendens dispositionem in aliquem futurum euentum, facit conditionem, secundum Bartol.in leg.1.colum. 6. vers. vlterius quæro, de condit. & demonstr. & propterea egregie multum in proposito consuluit Alexand. consil. 3. colum.1.& 2.lib.1.quod si paciscor facere conductori illud restauratum, quod faciet talis meus vicinus suo conductori, seu quod faciet ducalis camera suis publicanis: quod si vicinus vel camera nullum fecerit restaurum, neque ego ad aliquod tenebor. Sed tamen contrarium in eademmet causa consuluit late Ber.Soc.consil.44, in præsenti, lib.1.Cotta.

Digitized by Google

QVOD, interrogatiuum & relatiuum est, obtinétque interdum vicem appellatiui, id est, rem multis communem significans. Vide Bart. in l.si à certis, ff.de duobus reis, & in l.si pater filio. Vbi alij doctores de vulg. & pupil.substit. Spieg.

QVOD relatiuum iunctum verbo futuri temporis, conditionem importare, docuit Bart. in l.inter stipulantem, §. sacrament. vers. si stipulatus fuero, ff. de verbor. oblig. Quæ certe doctrina omnino tuta non est, vt Zas. ostendit in sing.suor. lib. 1. Spieg.

QVOD ademptum est, nec datum videtur, secundum Celsi & Marcelli sententiam, quæ vera est, vt ait Vlp. in l.si ita adscriptum de leg.1. Spieg. Prat.

QVOD alium facientem prohibere ex officio necesse habuit, id, ipse committere non debuit. Vlp.ait y in l.artius, ff.si seruit. vend. Spieg. Prat.

QVOD, id est, prout, vt in l.si quis in metallum,& ibi gl. C.de pœn. Io.Bell.Etymol.

QVOD fato contigit, cuius patrisfamilias, quamuis diligentissimo potest contingere l.verum, §. si locupleti y ff.de minoribus. Spieg.

QVOD in alea lusum est, repetitio eius fit, autor Paul. l.fin. ff.de aleator.

QVOD iussu nomen est obligationis & actionis commune l.si tutoris, §.1. l.si iussu eius, ff.quod iussu. Vide actio quod iussu. Prat.

QVOD iussu, perinde atque mandatum multis modis suscipi potest, quod Vlp.in pr. l.1.Quod iussu indicat.Spieg.

QVOD legatorum interdictum adipiscendæ possessionis est, & hanc causam continet, vt quod quisque legatorum nomine non ex voluntate hæredis occupauerit, id restituat hæredi. Etenim Prætori æquissimum visum est, vnumquemque non sibi ius dicere occupatis legatis, sed ab hærede petere, l.1.§.2. Quod legat. Rediguntur itaque per hoc interdictum ad hæredem ea quæ legatorum nomine possidentur l.1. ff.eod. nomen à primis interdicti verbis traxit:quæ ita meo quidem iudicio concepta erant, quod legatorum nomine possidet, aut dolo desiit possidere, &c. Briss.

QVOD mei causa paratum est interpretatur ICtus in l.cum testamento,de aur.& arg. leg. Spieg.

QVOD non est arbitrio in compromisso permissum, id iubere non potest, teste Alfeno l.arbiter extr. ff.de recept. Spieg.

QVOD putauerit, præstet: vt hæc verba accipi debeant, explicat l.3. ff.de ann. leg.Spieg.

QVOD quis sciat, vel quid scire debeat,paria censentur. Bald. in Authen. ad hæc, C.de vsur. Sicut & idem iudicatur, quod, quis rem aliquam habeat; vel habere debeat l.penult. §. cum ita,vbi Bart de aur.& arg leg.Spieg.Prat.

QVOD si, denotat & iuris & facti dubitatem l.1. C.com.diuid. & continuat aliquando præcedentem tensum: aliquando vero aduersatur l.2. ff.de constit.pec. l.præcipimus, vers.quod si C.de appel. Spieg.

QVOD sine fraude sua aliorúmque fiat, Budæus intelligit, saluo suo, alienoque iure. Huius perquam elegantis clausulæ sensum Cæsares nostri in Diplomatibus, & quidem, vt omnia, crassiore stylo, sic exprimere solet: Nostris tamen sacrique imperij, ac alterius cuiuscunque iuribus semper saluis. Spieg. Prat.

QVOD ab initio non valet, tractatu temporis non potest conualescere,regula est ICtorum.

QVOD statuerit,cum effectu accipimus,non verborenus, inquit, Vlp.in l.1. quod quisque jur. Spieg.

QVOD suum est, item quod meum, exponitur in l.quintus, ff.de aur.arg.leg. Spieg.

QVOD te mihi dare illis calendis oportet, spondes, quomodo sit intelligendum,habes in l.qui sic stipulatur,ff.de verb.sig.Sp.

QVOD turpiter, vel scelere quæsitum est, ad compendium hæredis non debet pertinere, in fin. l.quod diximus, ff.Quod met. caus.Spieg. Prat.

QVOD vi aut clam, interdictum restitutorium est, quo qui vi aut clam aliquid moliti sunt, id restituere iubentur, toto tit. Quod vi aut clam. Briss.

QVODAMMODO, id significat quod barbare dicitur, aliqualiter, Latine aliquo pacto. Notam autem esse improprietatis qui volunt,adducunt text.in §.Cato. l.4.ff.de verb.oblig.Vide Bart.in l.quod sine, ff.solut.matr. l.1. ff.rer.amot. l.si vt certo §.fin. ff. commod. Zas. in Paratitlis ad tit. de rer.diu. in Pandect. Spieg.

QVODCVNQVE,nihil excipit, Cic.de leg. Quodcunque Senatus decreuerit agunto. Spieg.

QVOMODO? interrogatiue, in §.inueniemus enim, in Auth. Vt jud. sine quoquo suffrag. Aliquando pro quacunque ratione l.fin.ff.de milit.testam. Aliquando pro vt, vt in §.liberto, l.si adulterium. Ad l.Iuliam,de adult. Spieg.

QVONDAM, particula, vt præsens tempus notat in nostra lingua, *VVeiland*, aliquando subauditur, ne dispositio, vitietur, per text. In l.insula, de acquir. rer. dom. vbi insula nominatur, quæ iam exciderauerat. Spieg.

QVONDAM, hæc dictio significat mortuum fuisse aliquem, cum contra, de pignorib. Io.Bell. Etymol.

QVONIAM,causalis est,vt in l.si ita,de cond.& demonstr. l.non dubium, de leg.3. l.si quis, de verbor.signif. Spieg.

QVOQVE,dictio,an ponatur pro etiam,Bart.dixerit in l.fin.ff.de eo quod certo loco. Quando vero implicet, idem tradit in l. Labeo, in pr. ff.de pact.quib.locis notet similitudinem, Albericus indicat. Spieg.

QVOQVE,ablatiuus priore longa. Vlp. l.1.de Aqu.cotid. Item si quis ait, dum putat tertio quoque die habere se ius aquæ ducendæ. Idem de Gand. leg. Quo minus illi tertio quoque die legere. Sic Cicero in Verrem: quinto quoque anno Sicilia tota censetur.

QVOQVO, casu auferendi, id est, quocunque apud Scæuolam in l.Thais, §. Stichus & Dama, ff.de fideicomm.libert.

QVORVM bonorum interdictum adipiscendæ possessionis est, quod bonorum possessori adcommodatur,cuiusque vis & potestas est hæc, vt quod ex his bonis quisque quorum possessio alicui data est, pro hærede aut pro possessore possideat, id ei cui bonorum possessio data, restituere debeat, §. adipiscendæ. Inst.de interd.rubri. Quorum bonorum. Briss. Adde Forcat.in Necyomantiæ dial.22.n.3.

QVORVM legatorum vide col.præced.Quod legator.

QVORSVM, id est, ad quam rem, vel ad quid, vt in l.Labeo ait, de supell. leg. §. id Tubero, ibi. Nam quorsum sunt nomina, inquit, nisi vt demonstrent voluntatem dicentis? Spieg.

QVOTA pars, pro minima parte apud idoneos autores: in iure nostro modo dimidiam, modo tertiam, modo quartam, vel similem denotat. Spieg.

QVOTANNIS,singulis annis l.cum quidam, ff.de vsur.ac simil. locis. Sunt tamen qui inter quotannis, & singulos annos differentiam constituant: quod quotannis tempus & spacium continuatum significet: in singulos vero annos non continuatum spacium, aut perpetuum, sed per interualla annorum secretum sit. Cæterum Alc. obseruauit, quod Valla alicubi notauerit. Pomp.atque Vlp.quot. mensibus, vel quot.diebus pro singulis mensibus, singulis diebus scripsisse. Spieg.

QVOTIDIE. Doctissimi authores Orthographiæ tradunt, Old. teste Cotidie, non quotidie scribendum esse. Quamuis enim à quoto & die componatur, vult tamen q.in c.verti. Sic & secutus dicitur à sequor, non sequutus: item locutus, à loquor, non loquutus. Idque Quintiliano placet & Haloander noster sequitur: quorum sententiam idem Old. amplectitur, à quo dissentit Goth.in rub.ff.de aqua quotid.

QVOTIDIANVM,id est,quod singulis diebus accidit. Felinus in procemio Decretalium explicat, quomodo intelligendæ sint dictiones,quotidie,continue,semper, sine intermissione.

QVOTIES,quot vices requirat (vices enim hæc vox signat) Bar. tradit in l.eum qui certarum, §.fin. ff.de verb.oblig. Apud veteres quotiens per n. scriptum fuisse, testantur antiqui codices & A.Aug.in lib.emendation.

QVOTIES toties significat infinitatem, vt notat Dy.Albe. Bart. Imo.& Alex.in l.qui bona,§.vlt.ff.de damn.infect.& idem voluit Alexan.in l.si Stichum,§.1.colum.2.ver.nec ob ratio,ff.de verb.obl. & in leg.2.§.vlt.col.2.ver.puto, quod intermi. ff.qui satisd. cog. & cons.145. quoniam abunde, col.1. versic.sed hoc non obstante libr.2. Idem quoq; tradit. Soci.col.pen.ver.6. & vlt. ff. qui satisd. cog. & Pau. Cast.in l.duobus, §. quod si reus ante fin.& ibi quoque Ias.col.pen. ff.de iniur.quo in loco ipse Plaut. monet notarium, vt promittere faciat de sistendo quoties toties, & ipse idē in Alex.in d.l.qui bona, §.vlt.ff.de dam. infect. & d.cons.145. in pr.li.2. & alij quos in id citat Hippol. Marsi.in l.vnius, §.cogniturum, col.7. vers item & vltra, cum multis seq. ff. de quæst. vt annotauit Tiraq. in l.Boues, §.hoc sermone, ff.de verb.sig.26.limit. n.2.& 5.

QVOTIENSCVNQVE pro quotiescunq; l.2.§.merito,ff.pro socio.

QVOT mensibus & Quot diebus eadem figura, qua Quot annis dicuntur: valentque in singulos menses & dies,l.8.§ si cui non nummus, ff.de transactio, l.12. §.nouissime, ff.quando dies lega.ced. Cato de re rust. c.43, Et circum capita oleagina quot mensibus vsque donec pruinæ erunt, fodere oportet. Sic & Vitruu. lib.9.cap.4.& lib.10. cap.7.locutus est. Briss.annotauit veto & id Brodæus Miscell. lib.2. c.15.

QVOTVPLVM, & ad mensuram, & ad pondus refertur.

QVOTVS,quo numero,quo ordine sit,interrogat.vt, Quoto gradu es? Vide c.vlt.ext.de consang. & affin.

QVOTVS autem quisque, cuiuscunque sit conditionis & ordinis. Quotus enim non tantum ordinem dignitatis, sed & minimum significat. Sic Catanæus testatur inueniri apud Plinios vtrosque, Tacitum, Senecam, Martial. in fœminino genere, hucusque tantum, pro re minima annotauit: præter apud Oratium in Serm. vbi hora quota, significat ordinem: & Cic. in Rhetor. Quarta noctis hora. Spieg.

QVOSQVE, dictio, quæ alicubi in Constitut. improprie ponitur, An quandoque conditionem faciat, Bart. disserit in l. centesi-

Digitized by Google

centesimis, §.fin. ff.de verb.oblig. & in leg.fin. ad Tert. Spiegel. Prat.

QVVM commodum erit, dotis filiæ meæ, tibi erunt aurei centum: putasne protinus nuptiis factis dotem peti posse ab eo, qui ita dotem promisit? Quid si ita promisisset, quum potuero doti erunt. Quod si aliquam vim habet posterior obligatio, posset verbum quoquo modo interpretari: vtrum ære alieno deducto, an extante. Proculus putat, quum dotem quis ita promisit: cum potuero tibi doti erunt centum, æstimo id quod actum est ad interpretationem redigendum esse. Nam qui ambigue loquitur, id loquitur, quod ex his quæ significantur sensi: proprius. Est tamen vt hoc cum sensisse existimem, deducto ære alieno potero: potest etiam illa accipi significatio: cum salua dignitate mea potero: quæ interpretatio magis accipienda: si ita promissum: quum commodum erit, hoc est, quum sine incommodo meo potero. Proculus de verb. sig. Matheus.

QVVM potuerit fari: & postquam fari potuerit inter has conditiones multum interest, posteriorem scripturam vberiorem esse constat: quum fari potuerit, arctiorem, & ad id tantum modo tempus significari quo primum fari possit. Vlp. de verbor. sign. Matheus & Coun. lib. 3. c. 12. nu. 8.

R.

RLiteram ab Appio Claudio inuentam Pomponius scribit in leg. 2. §. juris ciuilis de orig. jur. eoque factum, vt qui antea Valesij, Fusij, Papirij, Aurelij vocitati sint. Cuius rei testes sunt Cic. libr. epist. 9. Macrob. lib. 3. cap. 2. Varro de ling. Latin. 6. Liuius lib. 3. Festus 1. Pratejus.

R A.

RABIES Festo lib. 16. est morbus caninus. Transfertur & ad homines, pro impotenti furore, Impp. in leg. 2. C. qui testam. fac. poss. pro impotenti impetu vlurpant, dum dicunt: Sed aut impatiens doloris, aut aliqua furoris rabie constrictus, se præcipitem dedit.

RABVLA, inquit Festus, dicitur multis intentus negociis, paratus ad radendum auferendumque: vel est in negotiis agendis acrior, quasi rabiosus: quales sunt clamosi aduocati pecuniæ æruscatores, nonnunquam & pro aduocato, & pro causarum patrono in foro accipi solet: Cic. in orat. Non enim declamatorem aliquem de ludo aut rabulam de foro, sed doctissimum & perfectissimum quærimus. Idem 1. de orat. Non enim causidicum nescio quem, neque proclamatorem, aut rabulam hoc sermone nostro conquirimus. Nec alia ratione putandum, quam quod radant, id est offendant aures, & vt ait Quintil. nimia verbositate feriant. Vnde & Cic. ibid. Quasi rabulæ inquit, qui sibi diserti non videntur, nisi omnia cum multu & vociferatione concusserint. Vide Barbar. castigat. in Plin. capit. 18. libr. 14. Ferrar. Montanus Instit. de iniur. desiderat quempiam Herculem, qui magnam orbis partem rabulis hominum æruscatoribus, atque harpyiis eripiat. Ioan. Bapt. in comm. epist. Apollin. de Claudian. lib. 4. a rabie dictos ait: Et esse ne nugatores, loculeleios, causidicos, qui inter garriendum & velitandum sinum conspuunt, linguam rotant & dentes frictant.

RACHA, iis qui Hebraice callent, interjectio intelligitur fuisse, animi indignantis; Quasi dicatur, malum tibi scilicet euenisset distortus, vel iniquus es. Vide August. Tract. lib. in Ioannem Chrysostomum latius in Matth. 5. Homil. 11. c. Diuus Basilius, ait esse hoc verbum suæ regionis populo peculiare, leuioris conuicii gratia aduersus familiores vlurpatum.

RADERE in duodecim Tabulis est vngubus dilaniare, dilacerare, verba legis hæc, Mulieres genas ne radunto. Radere barbam Item Mela, ff. vi leg. Aquil. tondere significat. Prat.

RADERE nummos, vide l. quicunque 8. ff. ad l. Corn. de falsi.

RADICES vide paulo infra Ramorum.

RADICES agere & porrigere, item radices immittere, l. 5. §. de arbore, ff. de rei vind. §. fi Titius. 32. Instit. de acq. rer. dom.

RADICITVS à radice, vel vsque ad radicem: ἐκριζωτὶ, pro omnino ponitur, l. furtim, §. 2. ff. arbor. furt. cæsar. Sic radicitus amputari in l. Cod. de formul. & impetrationibus actionum sublat. & radicitus excindere in l. 7. § 8. C. de cur. furiosi.

RADIIS maritorum corruscare in libris nostris dicuntur mulieres, in quibus honor mariti fulget, velut quodam radio solaris, qui eas conspicuas facit. Prat.

RAMENTVM, tenuis cuiusque rei particula. Ramenta flaminum dicuntur minutulæ arenæ partes, Spieg.

RAMORVM appellatione veniunt quandoque radices propter identitatem rationis, Gothof. ad l. 1. C. de interdict. vide paulo ante Radices.

RANCOR, qua à Sorbonicis Canonistis, & vulgo significatione ponitur non est Latinum, neque Græcum, neque Hebraicum sed Raudense, vt festiue dixit Erasm. Latinis putor est ex vetustate, putredine, corruptioneve natus. Spieg.

RAPACIDÆ, imitatione patronymicorum, homines rapaces appellantur, joco comico ficti, vt Æacidæ dicuntur ab Æaco. Plaue. in Aulular.

Rapacidarum, inquit, vbi tantum fiet in ædibus.

Turneb. aduersar. li. 6. c. 26.

RAPAX nomen apud Cic. in Lælio non sonat iniustum, aut πλεονεκτικὸν sed quod studio & arte, siue vi quadam sua & natura alliciat ad se quippiam, cuius desiderio teneatur. Nihil est enim, inquit, appetentius simillium sui nihil rapacius quam natura, Prat.

RAPERE verbum plerunq; vim majorem significat, leg. 1. l. 2. §. 1. §. si per vim, l. fin. ff. vi bo. rap. Inst. eod. l. 3. §. non tantum, ff. de incend. Sed tamen pro re subiecta sæpius ad leniorem & quasi vim, etiam eam quæ effectum sortita non est, refertur, per l. 9. ff. de verb. sig. d. l. 3. §. non solum, l. si quis ex domo, ff. de furt. Nam si quid frangatur, vel scissum sit, etiamsi vi arroci non fiat, raptum tamen dicetur, quia raptum est, & loco suo motum, d. l. 3. §. non solum, l. 3. ff. ne quis eum qui in ius voc. Rapere enim dicitur quasi è manu capere, tollere, & auferre, siue remouere, dict. leg. 2. l. 4. ne quis eum qui in ius, d. l. 3. §. non solum, Wesembec. Inst. de vi bon. rapt. Itaque is etiam rapuisse dicitur qui comiti vel mancipio persuader, vt se abduci patiatur, aut à domino suo fugiat, l. 15. §. comitem, ff. de injur. caus. fin. 30. quæst. 1. l. si quis ex domo, de furt. l. vn. ff. de rap. virg. dict. l. 4. ff. ne quis eum qui. Quo sensu D. August. Quæ inueneristi, inquit, reddenda sunt. Quod si non feceris, ea rapuisti: cum feceris, quantum potueris, vt si plus inuenisses, plus rapuisses, c. si quid inuenisti, 14. quæst. 1. Gœddæus ad l. 9. nu. 12. 13. de verb. sign.

RAPERE dicere, trahere, inter se differunt: Nam ducimus volentem: trahimus nolentem: at rapimus etiam eum, quem & ducimus & trahimus etiam non reluctantem: siquidem eius fumus animi, vt si sequi nolit, aut se duci vel trahi non patiatur, velimus violentiores manus iniicere, dict. leg. 3. non solum, ff. de incend. ruin. Deinde etiam in eo differunt, quod & ducere & trahere dicantur sine alicuius partis læsione: sed raptum etiam dicatur, licet nihil ductum pertractúmve sit, modo aliquid fit per fracturam vel scissionem loco motum. Vnde est, vt si quis in ius vocatum saltem ita pallio retineat, vt inde rupturam accipiat, propter quam pallio in publico vti non liceret, nec eius gratia comparare posset, exemisse credatur, per text. in leg. 9. de verb. sign. Dd. ad leg. 1. & leg. 4. ff. ne quis eum qui in ius voc. Gœdd. d. loc. nu. 16.

RAPERE in materia de in ius vocando, non solum de vi majore, de qua Robert. c. 1. libr. 3. sentent. jur. tantummodo interpretatur, accipiendum est, sed ἐν μέσῳ & frequentius de moderata etiam violentia. Est enim verbum medium, quod tam in bonam quam in malam partem accipi potest: licet Raptus & Rapina sæpius & prope semper in malam partem trahantur. Ideóque si quis vexandi gratia, quasi in ius ducendus, apprehensus esset, licet non abductus fuisset, attamen aliquid esset ei fractum vel ruptum, iniuriarum actioni locus foret, l. iniuriarum, l. item apud §. si quis non debitorem, ff. de iniur. Gœdd. d. loco, num. 17.

RAPERE in pejorem partem, Donatus apud Terent. interpretatur, pro vitio dare, & vituperare. *Zum vbelſten, vrgiren oder hoͤſſlichſten auſſlegen.*

RAPERE in ius, idem quod in ius vocare vel trahere. Gœddæus d. loco n. 2. 3. 4. vnde apud Hor. li. 1. serm. sat. vlt. Rap. in ius clamor vtrinque. Et apud Plaut. legimus, Rapere ad prætorem: & apud Cic. Rapere ad pœnam, pro punire, in orat. pro Flac.

RAPERE virginem, est ei vim inferre & violare: cui Pontificio iure licet suo raptori nubere, c. fi. extr. de iuram. calum.

RAPERE & furari, parum ἀπὸ ἴσου differunt: atq; alterum pro altero promiscue frequenter accipimus. Nisi quod rapere, est vi auferre: furati vero, est rem inuito domino, & ignorante subtrahere. Et Paul. lib. 38. ad edictum, in l. duob. §. si quis, de iureiuran. contendit aliud esse rapuisse, aliud item furtum fecisse. Sed in §. 1. Instit. vi bonor raptor. scribitur raptum & furtum idem significare. Hanc quidem Antonomiam (quia fit) soluit Accurs. in d. §. si quis, vt intelligatur Iurisconsl. voluisse sentire his verbis, aliud esse rapuisse, aliud item posse Quæ mihi ieiuna quidem & frigida videtur solutio. Ego sane verius existimarem furti & raptus differentiam, ex vi & proprietate verborum oriri. Multum siquidem interest quis rem de manibus possidentis vi abstulerit, id est, rapuerit, an vero clam & ignoranti domino, quod furari proprie appellandum est, vide Vultejum in comment. Inst. ad princ. de bonis vi raptis, num. 2. Dicuntur autem immobilia inuadi: mobilia vero rapi. §. pen. Inst. vi bon. rapt. & gloss. in leg. 1. de cond. critica. Brech. in l. Marcellus, de verb. & rer. sign.

RAPHAELES Iurisconsulti duo celebrantur, alter Fulgosius, Cornensis alter: quorum vterque Patauij ius ciuile professus circiter annum 1420. Prat. Hot.

RAPERE aliud esse, & aliud admoueri palam est: siquidem amoueri aliquid etiam sine vi possit: Rapi autem sine vi non potest Vlpian. de incend. ruin. naufr. Maff.

RAPI proprie dicuntur iuuenes quorum funera sunt immatura.

RAPI Festo libr. 16. simulatur virgo ex gremio matris, aut si ea non est, ex proxima necessitudine, cum ad virum nubi

Digitized by Google

tur: quod videlicet ea res Romulo cesserit. Prat.

RAPI oculis in fraudem, hoc est, statim re aliqua visa, fraudem aliquam cogitare, Cic. de aruisp. respons.

RAPIDIVS animal, l. 1. C. de quadr. præscript.

RAPINA est delictum, quo quis alicui inuito, cuius interest, rem per vim rapit. Vulteius in com. Inst. ac tit. de bonis vi raptis, in prin. n. 3. differt autem à furto, I. Quod furtum latenter & clanculum fit: Rapina impudenter & vi, II. Furtum aliud est manifestum, aliud nec manifestum: Rapina non nisi manifesta. III. Furti pœna non una est, sed modo quadrupli, modo dupli: Rapinæ pœna una est tripli. IV. Furti actio solam pœnam sine reipsa persequitur: Rapinæ vero simul & rem & pœnam V. Furti actio manifesti, prætoria est: nec manifesti, ciuilis: rapinæ actio tota honoraria est. VI. Furti actio perpetua est: Rapinæ vero, annua. §. 1. Inst. vi bon. rapt. §. ex malefic. Inst. de actionibus. Adde Peckium, l. 3. num. 6. ff. de incend. ruin. naufrag. Prat. Vult. d. loc. nu. 2.

RAPINA ad rem. Raptio, ad personam refertur. Bart. in l. si quis ex domo, ff. de furt. disputat non inutiliter, an rapina sit priuatum delictum. Itemne sit species furti, inuestigat in l. duobus, §. si quis jurauerit, ff. de jurejur. Receptum est, Rapinam maius furto esse delictum, leg. si cum excepi. §. qui vim, ff. quod met. caus. magis enim rem inuito domino contrectat qui vi rupit. quam qui clam amouet §. 1. Instit. vi bon. rapt. Sp. Pr.

RAPINAM facere in l. 88. §. 16. ff. de leg. 2. quidam exponunt bona alicuius rapere: alij vero, vt Puluæus in lib. de rer. alienation. pro rapos serere, vel locum illis serendis parare, quod multis probatur. Sic enim scribit Iurisconsultus, Scis vnum fratrem tuum filium nostrum occidisse, dum ei rapinam facit, &c. Ita enim augetur facinus interfectoris, qui etiam de se bene merentem interfecit. Prat.

RAPINA committitur in rebus tantum mobilibus, cum immobilia inuadi dicantur. Vult. in comm. Instit. ad tit. de bonis vi raptis, in princ. nu. 5.

RAPINA fortuitis casibus adscribitur, l. 30. ff. ad leg. Falc.

RAPIT, qui scindit, frangitve vi adhibita vel eo animo, vt si prohibeatur, vim adhibeat, l. 4. §. solum, de incend. Alioqui rapere, est etiam de manibus auferre, l. 4. ne quis eum, qui in jus voc. Et qui verbis puellam seducit, eam rapuisse dicitur, c. fin. 36. quæ. 1. per tot. Sed & furari, rapere est, l. si quis ex domo. de furt. ex commen. Alc. in l. Marcellus, de verb. sig. Spieg.

Rapiqueta Justinian. appellat colaphos, quibus cædi liberi cum manumitterentur, solebant, l. vlt. C. de emancip. & Nouel. 8. opinor, quod abdicationis genus quoddam esse videretur, qua Græcos solos vti consueuisse, suo loco monuimus: hunc tamen cædendi morem etiam in seruorum manumissionibus seruari solitum, Isidorus testatur, lib. Etymol. 9. c. 4. Cornutus in Persium: Quoties, inquit, manumittebant, eos alapa percussos circumagebant, & liberos confirmabant. Vnde manumissio dicta est, eo quod manus eis immitteretur. Claudianus in lib. 4. C. de Consul. Honorij:

> ---------- *Famulusque ingo laxatus herili*
> *Ducitur, & grato remeat securior ictu:*
> *Triste conditio pulsata fronte recedit*
> *In ciuem, rubuere genæ, turgoque remouit*
> *Verbera promissi felix iniuria voti.* Hor.

Baldùinus autem in Iustiniano suspicatur, eo verbo potius significari ipsos ictus vindictæ, hoc est, virgulæ prætoriæ quales constat olim in manumissionib. interueniisse. Nam & apud Græcos ῥαπίζειν plerunq; significat ῥάβδιζειν vide Cuiac. 5. obs. 13. Goth. ad d. Nou. 81. in præfation.

RAPSERE, antiquum verbum, pro rapere. Cicer. de legibus Sacrum sacrove commendatum qui clepserit, rapseritve, parricida esto. Spieg.

RAPTOR proprie dicitur, qui res alienas vi rapit ac aufert. Estque improbior fure: Ideoque Iulianus teste Vlp. raptores vocat fures improbiores, l. 2. §. cæterum, ff. de vi bonor. raptorum & Iustinianus in princ. Inst. eod. tit. improbos: Ipseq; Vlp. in l. 1. ff. de effract. & expilat. atrociores, Vulteius ad §. 1. nu. 5. Inst. de oblig. quæ ex delict. nasc.

RAPTOR tum demum manifestus fur intelligitur, cum solus vel coactis hominibus armatis vel inermibus palam rapiat & extorqueat rem suam præsenti & resistenti vel reclamanti, Vulteius in comm. Instit. de bonis vi raptis in pr. n. 11.

RAPTOR cur dicatur mitius puniri quam fur, vide omnino Vulteium iam d. loc. nu. 13.

RAPTOR specialiter is dicitur in jure nostro, qui virginem, vel viduam, vel sanctimonialem rapit, eique vim infert, vnde βιαζόμενος Græce dicitur. Titulus est lib. 9. C. de raptu virginum seu viduarum, nec non sanctimonialium. Committitur autem raptus violenta fœminæ abductione libidinis explendæ causa. Qui si committatur in fœmina honesta, cuiuscunque conditionis illa sit, & siue sit desponsata, siue non, vltimo supplicio punitur, leg. qui cœtu, §. §. fin. ff. ad legem Iuliam de vi public. leg. raptores, Cod. de episc. & cler. leg. vnic. Cod. de rapt. Virg. Nouel. 123. capit. 43. & in Const. Carolin. artic. 118. & præterea omnia bona ipsa adimuntur, dict. l. vnic. quæ cedunt raptis, si ingenuæ sint, aut si sint virgines deuotæ, cedunt monasterio seu Ecclesiæ. Libertinis tamen vel ancillis raptis bonorum publicatio cessat. Conscij vero & ministri raptus gladio feriuntur siue nolentibus siue volentibus fœminis hoc fecerint: parentibus, si patientiam præbuerint, deportatione plectendis: sed si quis inter hæc ministeria seruilis conditionis fuerit deprehensus, citra sexus discretionem crematur, vt ex dictis locis probatur, Vult. ad §. item lex Iulia de vi 8. n. 4. Inst. de publ. jud. Inter raptorem & raptam matrimonium esse non potest propter flagitij enormitatem, l. vnic. C. de rapt. vir. tametsi in hoc per jus canonicum à iure ciuili recessum sit, Vult. in comm. Inst. ad tit. de nuptiis in princ. n. 36.

RAPTVM dicitur, quod per vim ablatum est. Eripereque est de manibus auferre per raptum, l. 4. ff. ne quis eum qui in ius vocat. Et ita in tit. vi bon. rapt. hoc verbum accipitur. Briss.

RAPTVS, id est, violentum stuprum, non in virginem tantum, sed & viduam, & sanctimonialem: & sic in personam non autem in res: vide Vultejum ad prin. Inst. de bonis vi rapt. nu. 6 & paulo ante Raptor specialiter.

RARO, aduerbium, pro non sæpe, insolenter. Iurisconsl. in tit. de lega. Perraro eleganter opposuit Frequenter. Nam ad ea, inquit, potius debet aptari ius, quæ & frequenter & facile, quam ad ea quæ perraro eueniunt. Quorum quidem verborum sensum, quem recentiores ICti induxerunt, non satis probat Alciat. cap. 8. lib. disjunct. 2. euidenter demonstrans, ad quos casus pertineat.

RARVM, pro præclaro & præstanti, quod non vbique reperiatur. Itaque rarum, est vulgari contrarium, teste Cic. in Topic. Spie.

RASTA, Germanica vox indicante D. Hieronymo. Sic enim in comment. in Joel. Nec mirum, ait, si vnaquæque gens certa viarum spacia suis appellet nominibus, cum & Latini mille passus vocent, & Galli Leucas, & Persæ Paransagas, & Rastas vniuersa Germania, atq; in singulis nominibus diuersa mensura sit. Spieg.

RASTRI, Alfenus, Cornelium (inquit) respondisse aiebat: palos, perticas, rastros, ligones, instrumenti vineæ esse. Vide Seruium per illud, Multum adeo rastris glebas qui frangit inertes. Spieg.

RASVRA, quando vitietur instrumentum docet Bart. in l. fin. §. sin autem, Cod. de edict. diui Adriani toll. Quando vero propter testamentum suspectum reddatur, tradit in l. si vnus, Cod. de testam. Spieg.

RASTRVM. Lege Bidens.

RATA, contingentem portionem significat, l. 4. & 6. ff. si pars hæred. petat. l. 10. §. idem quærit, ff. de in rem vers. l. 3. ff. de alim. legat. l. 14. ff. qui portio, in pig. Briss.

RATA parte, quod vulgus ad æquipollentiam siue contingentem portionem & etiam pro rata dicit, Latinam vocem vsurpans Vlpian. in l. si seruus in fin. ff. si quis caut. Verum si pro rata, inquit, vnius offeratur pœna. Sic idem in l. in his vero, de solutio de similibus locis. Interpretantur autem pro portione, quæ quandoque est virilis, quandoque hæreditaria, de quo Bald. in l. fi. C. de impub. & aliis substitut. Spieg. Prat.

RATÆ preces, id est, exauditæ. Bud.

RATA testimonia & irrita opponuntur, leg. 6. §. quæ si quis, ff. de iniusto rapto.

RATAM rem habere, hoc est, comprobare adgnoscereque quod à non vero procuratore nomine nostro actum est, l. 12. ff. rat rem hab. Idque non verbis tantum, sed & facto explicari potest, leg. 5. ff. rat. rem hab. Et ita in stipulatione, qua procurator cauet rem ratam dominum habiturum, hoc verbum accipimus. Quæ & de rato cautio & satisdatio de rato vocatur, leg. 23. ff. de admin. tut. leg. 22. §. si patet, ff. solut. matr. & stipulatio de rato habendo in leg. 2. ff. rem rat. hab. qua promittitur, vt Theophilus in tit. de satisda. loquitur, ὡς κύριον ἡ βεβαίαν τὰ παρ' αὐτοῦ πραχθησόμενα ὁ δεσπότης ἕξειν ὁμολογεῖ. Briss. Prat.

RATAM rem habere. Hic loquendi modus stipulationem prætoriam in se potissimum habet. Hæc enim stipulatio interponitur auctore Prætore, vt iudicium ratum fiat, quæ exigitur ab eo, qui alieno nomine agit. Vide tit. de satisd. Instit. libr. 4. Verbum agere hic accipitur late, & complectitur quoque stipulationes prætorias l. non solum, tit. de ratihabitione. Hoc accipiendum est, si dubium sit an is qui agit mandatum habeat. Nam ab eo quem constat procuratorem esse, dicitur in l. ne satisdatio. tit. eod. non exigetur hæc satisdatio, de qua hic loquimur. quia verendum non est, vt ratum habeat dominus. Non enim potest retractare, quod semel mandauit. Idem dicitur in l. 1. Cod. de proc. Hinc fit, vt nec à tutore aut curatore exigatur in l. actor. d. tit. de ratihabit. Sunt tamen aliqui casus, in quibus etiam cogitur procurator rei satisdare, l. sed & ex, §. vltim. & l. seq. l. non solum, d. tit. de procurat. vbi periculum est, ne agat reus. Extant etiam duo loca sub hoc tit. in l. tutore, & l. procuratore, §. vlt. Hæc cautio exigenda est à Procuratore ante litem contestatam, post contestationem litis exigi non potest, l. Pompo. §. ratihabitionis, tit. de procurat.

Quæritur

Digitized by Google

Quæritur etiam quæ sit formula hujus cautionis? Hæc cautio satisdationem requirit, fidejussoris scilicet dationem, formula describitur in l. procurator. Cautio ratum habere & amplius non agere pro eadem cautione habentur, quod ex d.l. colligitur, quam adduximus in lectione publica in l.4.§.Cato. de verb.oblig. Scilerus ex Lecturis Duaren. nondum impress. super.tit. de ratihab.

RATEM inter naues ponit Vlp. in l.1. §.magistratum, ff.de exercitor. Vide L.Bayfium in lib.de re naual. Prat.

RATIARIVS, à rate dicitur, vt nauicularius, non opifex, sed negotiator. Vide Paulum in l.qui ratiario de pig. act. & Bud. in l.1.§.nauem, de exerc.act. Spieg.

RATIFICARE, quod actum est confirmare, *Bestettigen, Bevestigen* Veteres ratare dicebant: vnde est irritare, contrarium. Spieg.

RATIHABITIO, approbatio eius, cum eo gestum est qui egit procuratorio nomine. Prat.

RATIHABITIO, seu vt vulgo dicitur, Ratificatio, instar mandati est, l.fin. C.Macedon. Bartol. in l.Pomponius, ff.neg.gest. & Landfr. Balb. decisio 126. Centur.2. Ejus autem natura est, vt retrotrahatur, l.4. & 5. C.de pignorat.act. Hæc quæ operetur sub pœna promissa, pulchre declarat Zas. in §.Cato. de verb. oblig. Generaliter effectus ratihabitionis est, vt voluntatem nostram declaremus, & negotium, quod alioqui ad nos nihil pertineret, nostrum faciamus: non autem, vt approbare videamur qualitatem gestus. Quod qui ratum habet gestum, is non statim probet id, quod dolo malo, vel lata culpa gestum est l. Pomp.1. ff.negot.gest. Spieg.

RATIHABITIO à jussu & auctoritate distinguit: Iustus enim est consensus negotium antecedens: auctoritas est consensus in ipso negotij actu interpositus: Ratihabitio est consensus, qui negotium perfectum insequitur, l.fi. ff.de bonorum possess. l. si quis 6. §.jussu, ff.de acquir. vel amit.poss. Vultejus in comment. Inst.ad tit. de nuptiis, in princ.num.22.

RATIO triplicem significationem habet principaliter: Primo namque accipitur pro vi illa animi, qua homo à cæteris animalibus distat. II. Ratio significat causam, quæ demonstrat verum esse id, quod intendimus breui subjectione. III. Ratio sumitur pro respectu seu consideratione eius, quod conuenit rei, vt in l.1. §.interdum autem, ff.si quadrup.paup.fecisse dicatur. Nonnunquam etiam ratio accipitur pro forma, modo, via: Sallustius. At ego vobis (inquit) si modo vultis esse viri, rationem ostendam, qua tanta ista fugiatis pericula, Old.l.quod vero, ff.de legibus.

RATIO dicitur certa & expressa in l.vel statuto, quando vnica tantum potest reddi, Bald. in l.maximum vitium, in 4.col. in princ. Cod.de lib.præter.argumento l.fundus qui locatus, & l. seq. ff.de fund.instruct. Alexan. in l.si constante, in princ. in 5. col.versic.fortius, ff.solut.matrimon. & l.mutu.colum.3. versi. Paulus de Castr.in cons.48. visis & oportune digestis in 2.col. lib.. & cons.24.animaduersis, in vlt.verbis, in 2.lib. & cons.50. visis actis col.4. lib.2. & cons.185.viso tit. col.1. circa medium libr.2. & cons.190. mature digestis, colum.pen.eod.lib. & in l. serui electione, §.1. colum.1.de legat.1. Decius cons.15.colum. 3.vers.2.principaliter, & cons.64.colum.1.Dom.Felin.in cap.3. ad fin. de constit. & in cap.si quando, colum.8. versic.considera nono. de rescriptis, & Corn.cons.15. ex quo dictus Franciscus, colum.3. versic. vbi enim vnica, &c.lib.1. & in cons.217. Quiriacus de Anchona.col.vlt.lib.3.

RATIO, est certa veritatis demonstratio. Vnde rationem quærere his, quæ ad sensum probantur, infirmitas rationis est, vt pulchre dixit Bald.leg.1. Cod.de seruis fugit. Lex vero, omne quod ratione constitit Salomon. in §.responsa. Instit. de jur. nat.gent. & ciuil. Prat.

RATIO, alia est necessaria, alia probabilis. Necessaria, quæ vera vel efficax est: vera, naturalis: efficax, legibus vel moribus probata. Probabilis autem, quæ verisimilitudinem ducem habet, secundum Boethium, & diuum August. vt à Salomon. citantur. Spieg.

RATIO accepta atque expensi computata in fine, l.emptor, ff.de (pact. Spieg.

RATIO constare dicitur, quando æqua & legitima causa reddi potest, Ex Catanzó. Spieg. Prat.

RATIO disputandi in jure, & rigor juris, idem significare videtur. Vide Iul.in memorabili, l.si ita vulneratus, ad l. Aquil. in ea enim diserte ponit, Multa jure ciuili contra strictam rationem disputandi, pro vtilitate communi recepta esse. Spieg. Prat.

RATIO implicita, cujus accepta atq; expensa nondum sunt computata. Scæuola in l.emptor prædij, §.1. ff.de pact. Old. Prat.

RATIO, inquit Labeo, est vltro citroque dandi, accipiendi, credendi, obligandi, soluendi sui causa negotiatio, l.si quis ex argentariis, § rationum, ff.de ed. Itaq; non dicitur ratio, si quis scribat priuatim, Petrum (puta) soluisse decem tali die. Prat. vide Gœdd.ad l.55.n.4.de verb.sign.

RATIO legis, est idem quod mens legis l.cum mulier, & ibi Bart. ff.soluto matrimon. Quanquam Alciat. indicat, differentiam in commentariis ad leg.nominis & rei, de verb.sign. Non est autem ratio legis inuestiganda, vbi certa liquet legis dispositio: nisi agatur de proferenda lege ad casus non expressos, tollendáque legum contrarietate, per optimum teste Salomonio text.in c.2. C.de vet.iur.enucl. tum & obsurdi, aut iniquitatis vitandæ causa, l.scire oportet, §.aliud, ff.de excus.tut. Sp.

RATIO legis anima eius est, nec magis lex sine ratione, lex dici potest, quam exanimatum corpus homo, l.cum mulier, ff.solut.matrim. Eberh.à Middel.in loc.à ration.l. Iusta quoque ratio non patitur, vt legis mente & sententia neglecta, nudis atque adeo aridis inhæreamus verbis, Gœddæus ad l.nominis 6.§.1. nu.de verb.sign.

RATIO non minus mouere debet iudicem, quam lex. Si quidem vbi lex non est, ratio naturalis tacita quædam lex est, inquit Paulus in l.cum ratio, ff.de bon.damnator. Spieg. Prat.

RATIO poni dicitur, id est, iniri, & computari, l.1.§.si seruus, ff.si quis testa. hb. l.2. §.quod de frumentaria, ff.de admin.rer. ad ciuit. leg.41.§.1.ff.de euict. l.12. l.15.§.quod auus, ff.de admin. tut.l.89.de solut. Briss.

RATIO putari dicitur, in qua summa sit pura, vt Varro lib.5.de ling. Latin. scribit, vel vt Nonius Marcel. in qua fraudis, aut falli, aut mendacij, aut iniqui aliquid separatur & expungitur. Sic in l.7. ff.de contr.empt. accipienda sunt hæc verba. Si rationes domini arbitrio putet. Cato de re rust.c.5. Rationem cum domino crebro putet. Plaut. Aulular. Ratio putatur cum argentario. Briss.

RATIO æraria apud Ciceronem in Quintian. est, vt scribit Turneb.aduers.libr.7.cap.14. Cum in assium numerum summa redigitur, vt verbi gratia, si centum millia æris deberi dicantur. Hoc eo per te agebatur, inquit Cicero. quod propter æratiam rationem non satis erant in tabulis inspexisse, quantum deberetur, nisi ad Castoris quæsisset, quantum solueretur, decidis, statuisque tu propter necessitudinem, quæ tibi cum Scapulis est, quis iis ad denarium solueretur? Hæc Cicero Fac igitur centum millia æris debita fuisse Scapulis ex æraria ratione: eam summam sibi in ære numerari nolebant, in argento optabant: nemo est enim, qui non magnam summam in argento, quam in minuto ære habere malit. non recusabant debitores, sed aliquid deduci volebant, si ad denarium soluerent. Erat enim denarius argenteus, & in argento ratio, vel ad denarium fiebat, vel ad sestertium Volusius. Quare si ad denarium rationem conficies. Et si prius inspexerit, ad quem modum sestertiaria ratio conficiatur. Aliter illum Cicero. locum legit Hot. Nam pro his verbis, Ni ad Castoris quæsisset, legit, nisi à quæstoribus quæsisses: tum & æratiam, rationem exponit, dissimilitudinem pecuniæ Romanæ à Gallicana. Et illud ad denarium, id est, ad rationem pecuniæ Romanæ. Prat.

RATIO si non est scripta in lege, nō possumus nos super ea fundare. Bald.in l.si defunctus, C.de suis & legit. Alex. consil.55. consideratis, in vlt.col. versi. & ad hoc primo adduco libro 1. Maxime si vigeret statutum, quod verba statutoris intelligerentur ad literam prout iacent, vt late declarat Anch. in ca. canonum statuta.col.fi.circa fin.de const. Cotta.

RATIO pro cautione, Nou.de nupt. §.sic itaque in fi. accipitúrque de datis, & acceptis, hoc est, Rationario, quod vulgo registrum vocamus, vt in l.3.si quis ex argentariis, §.rationem, ff. de edend.l.emptor, §.Titius, de pactis. Vide supra Liber rationum. Ratio item pro causa, l.eas obligationes, ff.de capit.dim. Item pro respectus proposito, seu consilio, vt apud Vlp.in l. clam possidere, de acquir.possess. Breuiter, rationis vocabulum multiplicem habet intellectum. Respexit enim modum, viam, formam, morem, consuetudinem, ius, iudicium, gesta, & non gesta, tempus, comparationem, & similia. Interdum consilium & propositum significat. Ratio autem & veritas conuertuntur, c.frustra 8.Dist. & Bald.in l.non omnium, ff.de legibus. Spieg.

RATIO, pro respectu, vt Habita est ratio doctrinæ. Habenda est ratio rei familiaris, quam quidem dilabi sinere, flagitiosum est, ait Cic.in 2.Offic.

RATIO pro sermone dicit Nou.const.22.§.sic itaq; de nupt. Pr.

RATIO supputatio aliquando dicitur, vel calculus, seu expensa.

RATIOCINATIO, dicitur ea princeps animi vis, quam λογισμὸν Græci nominant.

RATIOCINATOR, idem qui calculator.

RATIOCINIVM, in tit.de ratiocin.oper.pub. ipsum ratiocinandi, h.e. computandi, quod dicitur actum significat. Spieg.

RATIONALE, quod ratione vtitur, vel vti potest. Rationabile, quod cum ratione factum, dictúmve est. Proinde rationabili dicto ita iudex promoueri debet, sicut lege scripta, vt dicit Andr. Esernitanus in procem.feu. Cum naturalis ratio vim legis habeat, l.scire, §.sufficit.de excus.tut.cum vulg. Spieg.

RATIONALIA, substantiue, apud Vlpia. si modo syncera manet lectio in leg.1. §.de seruis quoque de tut. & rat.distrah. interpretatur Alber. rationum instrumenta, Nor. rex. indicat. & alias legi posse Auctionalia, nimirum pro tabulis auctionariis in quibus annotabatur pretium rerum publice distractarum: quod sub hasta fere solebat fieri, vt iudicaui in dictione, Auctionem facere: Auctionariarum tabularum mentionem facit Cicero in Catil. Spieg. Prat.

Digitized by Google

RATIONALES posteriorum Imp.temporibus appellati sunt,qui procuratores Cæsaris antea dicebantur, Rubr.de offic. procur. Cæsar. vel rationalis. Lamprid. in Alex. vbi aliquos voluisset vel rectores prouinciis dare, vel præpositos facere, vel procuratores, id est, rationales ordinare. Ad fiscum itaque pertinentes causas per rationalem decidi, & fiscalia negotia per ipsum expediri legimus leg.5. §.10. C.vbi caus.fisc. l.vltim. C.ad leg. Iul.majest. l.vlt.C.si aduers.fisc.l.vltim.C.de aduoc.fisc. leg.2. C.ne vxor pro marito, leg.1. Cod.de modo mult.l.3.de conuenien.fisc. deb. lib.10. C.l.4.de fide instrument.cod.leg.de bon. vacant eo. Briss.

RATIONALES summarum in Notitia Roma.Imperij ponuntur per prouincias constituti,quos puto rationales summæ rei vocari, velut in inscriptione l.7. C.vbi causæ fisc. Idem Aug. ad Buleforum Rationalem summæ rei. At in inscriptio. leg.7.de jure fisci, in C.Theod. Verecundo Rationali summarum scriptum est. Alij etiam statuuntur Rationales priuatarum, vt & procurator priuatæ rationis in l.7. C.de edend. & Rationalis priuatæ rationis in l.vnica, Cod.de anno.& cap. Et Rationalis priuatæ rei, l.7.C.de bon.proscript. Briss. Prat.

RATIONALIS,procurator fisci est,Capitolin.vt supra: Erat fisci procurator in Libya, qui omnes Maximini studio spoliauerat: hic per rusticanam plebem interemptus est. Sed cum per eos, qui rationalem in honorem Maximini defendebant, viderent auctores cædis, &c. Atque alius est à procuratore Cæsaris, l.1. de offic.procurat. Cæsar. Alciatus in l.vniuersi. Cod.de fundis rei priuatæ lib.11. Adde quæ pulchre scripsit Pyrrhus de Quæstoriis magistratibus. Accursius rationales interpretatur Cæsatis procuratores. Interpres in l.procurator. Cod.de edendo inter fisci ac Cæsaris procuratorem faciunt discrimen, & Pyrrhus exacte demonstrat, procuratorem fisci à Cæsaris procuratore longo distare interuallo. Eidem non absurdum videtur, si rationalis vocabulum à rationibus dictum, generice tam huic, quam illi conuenire dixerimus. Vnde rationales & procuratores Cæsaris, eosdem fuisse legimus apud Lamprid. in Alexand. teste Budæo. Spieg.

RATIONARIVS codex. in quo rationes rerum gestarum continentur, quod vulgus Registrum vocat. Substantiue, qui rationarium conficit, vel qui rationibus præest: Vide Stephan.Robert. Spieg.

RATIONE bona dicere,idem est quod bona fide.

RATIONEM argenti reddere jussus,explicatur in leg. qui filium ad fi. ff.de manum.test.

RATIONEM constare alicui dicitur, quando acceptorum ratio non superat impensorum rationem ac reliquorum.Eodem modo per translationem ratio constat in Rep.cum officio quisque suo præclare fungitur, beneq; collocantur operæ & in summa cum nihil temporis hominibus deperit, Oid. Prat.

RATIONEM petere,id est,exigere,l.20 §.vlt.ff.de liberat.lega.

RATIONEM reddere is,qui jussus sit, non videtur satisfacere: si reliquum reddet non redditis rationibus, Pompon. de lib.leg. Maff.

RATIONES agere, gerere, administrare, pro eod. nostri dicunt, l.41. §.libertatem, ff.de fideicommiss.libe. l.40. §.seruus testamento, ff.de statulib.l.34. ff.de libe.caut. Prat. Briss.

RATIONES calendatim recognoscere, est per singulos menses perscripta nomina recensere, vt sciatur quid nominum quoquo mense factum sit. Tusan.

RATIONES dare, reddere est, l.33.§.Lucius,ff.de admin.tut.l.23. §.testamento, ff.de pecul. legato.l.41. §.Titius, ff.de fideic. libert. Prat.Briss.

RATIONES reddere est legendas offerre primum deinde computandas, vt explorari possit, imputationes probe an improbe referantur:accepta recte relata, an non recte. Ita enim incipit quidem res à facto, peruenit autem ad pecuniam: reliqua enim reddi oportet, l.82. & simil. ff.de conditio.& demonstrat. Porro reddere rationem longe aliud est quam edere. Nam edere jussus inspiciendi facultatem præbere debet, reliquum reddere non debet. Reddere vero jussus hoc amplius eam pecuniam, quæ ex reliquis colligitur reddere cogitur l.89. ff.de verborum significationib. leg.69. §.seruus, ff.de euictionibus, l.31.ff.de statulib. Etenim rationes reddere effectu nihil aliud est, quam reliqua soluere,l.32. ff.de condit. & demonstrat.leg. 4.Cod. de testam.manum. Quamobrem reddendarum rationum conditioni seruus ita demum satisfacit, atque paret, si libros rationum edat, si legendas, examinandas, dispungendas computandasque rationes offerat, si cautiones & instrumenta omnia actus sui exhibeat,& hæredes notitia rationum instruat & fidem constare omnibus, quæ ab eo gesta sunt, doceat, ac denique cum fide actus sui quod reliquum est soluat & reddat, leg.80. leg.81. leg.110. ff de cond. & demonstr. leg.9. §.is qui reddere, ff.de liber. leg. leg.6. §.vltim.ff de statulib. Nec vero scriptam duntaxat rationem, sed & eam quæ sine scriptura ab eo administrata sit, reddere debet, leg.26. ff.de statuliber. Sufficit plane, ex æquo & bono rationem reddat, nec ea vtique, quæ sine culpa sua perierint, reddere debet, leg.22.§.vltim, ff.de manum.testam. Sed nec ad reliquorum onus pertinent damna,quæ ita contigerint, vt nihil imputari possit, leg. 41.§. Titius, ff.de fideicomm.libert. quæ tota fere lex de conditione reddendarum rationum tractat. Briss.& Prat. Est præterea rationem reddere plus quam edere, leg.89.§.2. l.cognoscere 56.de verb.sig. l.qui nominibus 44. ff.de admin.tutor. l. Lucius Titius 53. ff. de testam. manum. l.8. §. is qui reddere, l.Aurelius, §.Sticho, §.filias ff.de legat. l.cum seruus 82. l.qui sub conditione 111. ff.de condit.& demonst. leg.6. §.fin. l.Sticho 40. ff.de statu liber. Edere est copiam inspiciendi describendi facere,dare,& dictare, vt cognoscatur & perlegatur, leg.1.§.1. leg.4.& 6.§.cogentur, §.edi autem est l.argentarius 10.§.1. ff.de eden. Quid enim aliud est edere, quam proferre codicem, rationem monstrare vel dictare, aut exemplum porrigere? Quinimo ne quidem totum rationum codicem is, qui edere iubetur, edere cogetur. Satis est si à capite describatur, vel ea sola pars rationum, quæ ad instruendum aliquem pertineat,dict. leg.argentarius,§.edi. At rationem reddit, qui in hac nuda editione non subsistit, sed præterea eam diligenter computandam & dispungendam offert, vt is cui eam reddit,calculo adhibito conferat, cognoscat & dispungat, quique simul id, quod relinquatur, pariat, seu reliquum quod, datis acceptisque collatis, debitum manet,soluit, Gœdd.ad l.boues 89.§.2. n 3. ff.de verb.sign.

RATIONES referre,est computum reddere: Dispungere rationes computum examinare. Bud.in l.si prior.de pign.

RATIONES relatæ olim dicebantur,vt Cicer.lib.5.Epist.ad Rufum ostendit,quæ ad ærarium referebantur. Fest. Pomp libro 16. R.R. duobus in compluribus orationibus, cum de actis disseritur, id est,rationum relatarum: quod iis tabulis docentur iudices,quæ publice data atque accepta sunt. Briss. Prat.

RATIONES subscribere in l.82.ff.de cond.& demon.Hinc rationes subscriptæ & expunctæ l.13.ff.de diuers.& temp.præscrip.

RATIONIBVS distrahendis actio appellatur,quæ aduersus tutores qui pupillum in tutela fraudarunt, in duplum datur, leg.1. §.rationibus, l.2.in prin. & §.vlt. ff.de tut.& ratio.distr. leg.1. ff.de contr. Briss.

RATIONIBVS inferre,est eam summam,quæ impenditur,in rationarium præscribere, teste Bud. Spieg.

RATIONIBVS referre,est inter recepta computare. *In dem Empfang oder Einnom stellen.* Vlp.in l.2.de administr.rer.ad ciuit. pertin.§.grani æstimationem. Spieg.

RATIONIS habendæ causa:hoc est,vt curam haberet,proposuit Prætor,*Ein Auffsehen oder Sorg zu haben.* Vlp.in l.1.in prin.ff. de postul. Old.

RATIONVM appellatione non instrumenta tantum,aut codices rationarij, l.cum seruus,de condit.& demonst. l.Prætor,§.1.ff. de edend. sed & Calendaria, & diaria, seu ephemerides & aduersaria continentur: itémque si qua in palimpsesto,seu deletitia charta, aut opistographo scripta sunt, l.chartæ, de bonorum poss.contr.tab.indicat Alc.in l.1. C.de edend.Spieg. Prat.

RATIONVM reddendarum conditio quid contineat, not. in §. Stichus & Dama l.Thais, de fideicom. libert. Vide,& Vlp.in l.si statulib. de statulib. Spieg.

RATIONVM redditione remissa scrupulosa tantum exactio rationum remitti videtur, non etiam reliquorum retentio, vel dolus in actu gerendo commissus, l.71.§.Titius, ff.de cond. & demonstr. leg.10.leg.29.§.filias,l.vltim.§.inter,& §.Titia,ff.de lib.leg.l.122. ff.de leg. lib.1.Et ita de eo,qui tutores ἀπαράιτους esse, id est, rationibus reddendis minime obnoxios voluerat, Iulian. respondit, nisi bonam fidem in administratione præstiterint,damnari eos debere, leg.5.§. Iulian. ff.de adm.tut Briss. Prat.

RATIO vera,quam Iurisco. l.3. ff.ad leg.Falc.nominat est quam æquitas suadet, cuius scientiam profitentur Iureconsulti, & cuius dicuntur sacerdotes & interpretes Goueanus d. l.3.

RATO tempore,id est,destinatio.vt & apud Ciceronem de Diuinat. lib.2.Spieg.

RATIS nauigium est temere factum & inconditum, vt sunt trabes connexæ, & sine fabrica compactæ, quæ nauigij vicem præbent. Ponitur tamen & pro ponte vel etiam loco fluminis quoquo modo iuncto, Cicero ad Atticum: Circumuallatum esse Pompeium ratibus, etiam exitus portus teneri. Et verisimile est, id genus nauium primum fuisse. Vide Peckium ad l. 4. §. Diuus Anton. ff.de incend. & Bayfium in tract.de re nauali.Spieg.

RATVM & irritum, contraria. Ratum id significat,quod præcedenti meditatione firmatum est, & ideo ad effectum ipsum referri,irritum autem recte dici,quod effectu firmum non est, 11.quæ,4.c.irritum. Alc.in l.quum posteaquam,Cod.de pactis. Lege Firmum.Spieg.

RATVM & ruptum, contraria. Cic. de orat. testamentum ruptum,aut ratum.

RATVM habere nihil aliud est,quam approbare id,quod gestum est, quod sua interesse potest, Vultejus ad §.religiosum 7. nu. 2. Inst.de rer.diuis.

Digitized by Google

RATVS est, imperite pro cogitauit, Interpres accipit apud Vlp. in l.1.de postul. l.qui apponte, propterque eius verbi significatione vsus est, scilicet, pro existimauit: h.e. quasi ab æstimatione statuit atque decreuit. Est autem æstimatio judicij atq; rationis, nec vsquam pro nuda tantum voluntate vsurpatur, quæ non statim, quia minime apparet, in voluntatem rapienda est. In jure nostro non tutum est semper, quod vulgo dicunt, Sufficit pro ratione voluntas. Spieg.

RAVCA vermis est, radices arrodens. Eius meminit Vlp. in l. ex conducto, §.1. ff.locati. Si raucis aut herbis segetes corruptæ sint. Sic Plin. lib.17.c.18. Olea, inquit, vbi quercus effossa sit, male ponitur: quoniam vermes, qui Raucæ vocantur, nascuntur & transeunt.

RAVDVS, siue, vt in mancipationum formulis, Rauduſculus æs sem significat. Prat.

RAVDVM æs, imperfectum veteribus & rude. Vnde in venditionibus mancupi scriptum erat, Rauduſculo libram ferito: Vide Festum. Spieg.

R E.

RE præpositio non nisi composita reperitur, denotatque resolutionem actus interuenientis rei, cui adiicitur l.1.§.eleganter, ff.depos. cum similib. quæ Alberic. adducit. Lege, Reddere, Spiegelius.

RE, auferendi casu: vt Re, non verbis augetur peculium, l.peculium, ff.de pecul. Item re contrahitur obligatio. Inst.quibus mod.re contrahitur oblig. & illic, Re nondum secuta, titul. quib.mod.tol.oblig. Spieg.

RE integra Ioanni And. c.vbi maius, de elect. libr.6. Alberic.l. mandatum, Cod.mand. & alibi quando lis non est contestata, quandoque etiam ad sententiam definitiuam vsque, l.errore, C.de jur. & fact.ignor. aliquando rebus in eodem statu manentibus l.quod si minor, ff.de minor. quandoque re nondum tradita, vel pretio nondum soluto, §.fi. Instit. quib.mod.tollitur oblig. quandoque electionem celebratam c.vbi periculum, de elec. lib.6. Res integra est, donec in negotio aliquid est cœptum, l.1.ff.de pollic. Prat.

RE ipsa, & facto ipso, ejusve exitu præstare aliquid, l.2. C.de rerum permut. & l.in minorum, C.in quib.caus. restit. in integ. non est nec.

RE nondum secuta, Inst. quib.mod.toll.oblig.

RE sua se abuti putare, apud Vlpian.l.sed & si, §.hæc verba, ff.de petit.hæred. Spieg.

RE, & verbo fieri posse citationem, tradit glossa præconio Baldi insignis, in l.sed etsi is, ff.de in jus voc. Spieg.

READOPTARE, vel potius in Haloandri editione est, repositare apud Modest.in l.si pater filium, de adopt. Spieg.

REÆDIFICARE, pro resarcire etiam vsurpatur.

REALE vitium obiicere, hoc est, rem esse talem, quæ alienari, aut tradi non potuerit. Vide O'd.Class.3.act.3. Spieg.Prat.

REALIA, ea quæ ob rem conceduntur, & non personam respiciunt, dicuntur, vt colligitur ex l.cum vnus, ff.de bon. aut. jud.possid. Spieg.Prat.

REALIA vitia dicuntur, quæ rebus, id est, possessionibus ipsis inhærent, reinque omnimodo à quouis possessore vsucapi prohibent, vt res furtiuæ, vi, clam, aut precariæ possessæ, &c.l.vitium, Cod.de acquir.poss. §.furtiuæ, Inst.de vsuca.ad differentiam personalium, quæ personæ certæ insunt, & eius tantummodo vsucapionem impediunt, vt mala fides, Prat.

REALIA jura, i.ratione rei competentia, Conn. lib.3.cap.11.n.4.

REATVS verbum, vt auctor est Fabius lib.8. Ciceroni aliisque antiquis scriptorib. inusitatum, ac primum à M.Messala confictum fuit: Definiturque status & conditio, in qua sunt rei, donec vel absoluantur, vel condemnentur. Olim inter reos relati, in conspicua & miseranda erant calamitate, capillo submisso, vt Plin. libr.7. ad Suram scribens significat, quem non ante fas fuit rescindere, quam omnium sententiis absoluerentur. Squalore & illuuie confecti, promissa barba, habitu sordido, pannoso, &, vt inquit Bud. misericordiæ aucupatore, Qui status reatus dicitur. Et huc respexit Martial.lib.2. Epigram. dum dicit:

Si det iniqua tibi tristem fortuna reatum,
Squallidus hærebo, pallidiorque reo.
Si iubeat patria damnatum excedere terra,
Per freta, per scopulos, exulis ibo comes.

Quapropter omnino falluntur scriptores post Accursium, existimantes, leg. Iurisconsultis reatus verbum pro crimine vsurpari: eorumq; sententia refutatur per l.3. §.quod pater, ff.de mun. & honor. Non enim crimen, sed habitum illum pannosum, statutumq; demissum significat, l.fin.ff.ad leg.Iul.maiest.l. cum ratio §.fraudis, ff.de portion. quæ lib. damnat. conced.l. fin. §.de illo, ff.de bon. eor. qui ante sent. mort. sibi consciu. Vt illa velit Modest. in l si diutino, ff.de pœn. eum mitius puniendum, qui diu in eo statu fuerit. Nam antiquis miseranda hæc & diuturna calamitas pars pœnæ, nec iniuria, visa est, Solum Publium Scipionem Africanum, legimus cum Reus esset, eique à Claud. Asellio Tribuno plebis dicta dies esset, ad populum neque barbam radere, neque non candida veste vti desisse, minimeque fuisse cultu soluto Reorum: vt est apud Gellium lib.5. cap.4. Hodie in reatu sunt, inquit Budæus, qui vel carcere detenti sordibus & illuuie conficiuntur, aut qui honoris causa, custodiæ suæ, aut apparitorum commissi, aut vadimonio vel vadibus obstricti sunt, aut expromissoribus. Iustin. Historicus in 4. Breui post tempore reuocato ad reatum Alcibiade, duo prælia pedestria secunda Niceas & Lamachus faciunt. Sciendum est autem omnem reatum extingui, l.antepen. ff.de accusat. Ab hac tamen regula excipiuntur quædam crimina, ob quæ quis etiam post mortem suam damnatur, cuiusmodi est crimen læsæ maiestatis, & crimen repetundarum, l.fin. ff.ad leg. Iul.maiest. l.fin.ff.ad leg. Iul.pecul. quod hodie etiam constitutum est in hæreticis l.4. C. de hæret. & apostatis, l.4. C.de apostat. Corral.2.Mucell.c.20.n.5.6. 7.8. Vultejus ad §.per contrarium sexto, n.2.3. Inst.de hæredit. quæ ab intestat.

REATVS apud Theologos est obligatio ex peccato, vel delicto: quo cenlu Tertul.1. aduersus Marcion. scripsit reatum animæ, & 2.aduersus eundem reatum patrum in filios redundare, Gothof.ad l.11. in prin. ff.ad leg. Iul.majest.

REBELLIS, quam tamen vocem eruditiores, pro eo, qui ex contemptu sit inobediens, peruerse poni, monent: quod ideo vocandus sit contumax. Exemplum ex quarto Recto.ad Hebennium, producunt. Porro nostris Rebellis, & Fidelis, sunt contraria. Quæ de re vide Bart. in Constit. Imper. Henrici 7. Qui sint Rebelles. Spieg.

REBELLIO ipse actus rebellandi est: qui non solum facto, sed & machinatione committitur, vt ibidem pulchre declarat Bart. Breuiter, qui arripiunt arma in eum, cuius iurisdictioni subditi sunt, vel qui fidem illi datam non seruant, *Eyds und Lehens Pflichts*, & iussis magistratuum, in iis quæ ad commissum eius officium pertinent, repugnant, proprie rebelles appellantur. Vnde non nisi iniuria hoc nomine censeri possunt, qui profanis magistratibus non respondent ex æquo in his, quæ statuunt in rebus, vt nunc vulgo vocant religionis. Spieg.

REBVS humanis eximi, l.si quidem, C.de act. & oblig. Rebus superesse. Vlp. l.de procur. Vius autem, ait, procuratoris, perquam necessarius est: vt qui rebus suis ipsi superesse vel nolunt, vel non possunt, saltem per alios possint, vel agere, vel conueniri. Spieg.

REBVS legatis, quæ in fundo sunt, accedunt etiam ea, quæ tunc non sunt, si esse solebant, nec quæ casu ibi fuerunt, legata existimantur, ait Paulus in fi.l.quæritum, de leg.3. Spieg.

REBVS nouis noua ponenda nomina, Cic.de nat.Deor.lib.1.

RECANERE esse videtur apud Plinium incantationem retorquere, & dissoluere, quod & recantare fortasse dici potest. Vt enim cantu rumpi angues prisci censebant, sic angues ipsos existimabant, si id præsentirent, recanere & incantationem referre ac diluere. verba Plinij sunt, non pauci etiam serpentes ipsos recanere, & hunc vnum illis esse intellectum. Turneb.aduers. lib.23. c.10.

RECAVTVM in Nou.130.de transf.mil.apochæ species, quam faciebant delegatores, id est, hi qui prouidebant copias militaribus, collatoribus annonæ militaris, de suscepta, vt loquitur vetus interpres, Nou. 72. i. securitas de suscepta pecunia, vt vult Cujac.ex l.1. C.de col.fund. pat. lib. August. de cura pro mortuis: vbi esset recautum, quo illa cautio vacuata fuerat: Suidas. Recautum species apochæ apud Romanos. Et sic dicimus Recauere, pro cautionem soluere: vt Repignerare, pignus dissoluere. Cautio est obligatio: Recautio obligationis dissolutio. Recentiores Euacuationem vocarunt. Prat. Cuiac. ad Rub. C.de apoch.publ. & Goth. ad Nou.130. c.1.

RECEDERE conditione, à persona, à statu, est quod immutare conditionem, personam, statum dicimus.

RECEDERE id dicitur, quod prius accessit. Sic si cuius ager totus inundatus fuerit. cum receſſerit aqua, palam est, &c. in L §.aliud,6.ff.de acquir.rer.dom. Briss.

RECEDI à pacto, à conuentione, l.8. C.de pact.inter nupt. Briss.

RECEDERE quoque proprietas à legatario dicitur l. 105. ff. de cond. & demonst.

RECENSITIO, pro recognitione, Vlp.in l.3.§.si quis noxali. Ad exhib. Nonne æquum est ei familiam exhiberi, vt noxium seruum agnoscat? quod ex causa debet fieri, ad designandum eum, cuius nomine noxali quis agit, recensione seruorum facta. Accurs.id est, nominatione interpretamur. Spieg. Prat.

RECENS, inueterato contrarium.

RECENTIRE, id est, eo tempore, quo res contingit: quod etiam à re nata dicitur.

RECENTI tempore & in præsenti, l.1.§.vlt.& l.2.C.de Carbon. edic. id est, statim, &c. Briss.

RECEPISSE arbitrium videtur, qui iudicis partes suscepit, finemque se sua sententia controuersiis impositurum pollicetur, auctor Vlp. in l. idem Pompo. de arb. Vide §. cepisse, l. de meis, eod.tit. Spieg.

RECEPISSE seruum alienum ita accipimus, si susceperit ad f

etiam proprium accipere refugium abſcondendi cauſa ſeruo præſtare, vel in ſuo agro, vel in alieno loco ædificioue. Vlp. de ſeruo corrupt. Maſſ.

RECEPTÆ ſunt inſtitutiones, id eſt, approbatæ, l.48. §.1. ff.dé hæred. inſtit.

RECEPTA reddenda, facta, præſtanda, extat apud Paulum exemplum, in l.in judicio, ff.familiæ aſciſcundæ. Spieg.

RECEPTORES, qui latrones, eorumque ſurrepta recipit, occultatque, Martianus in l.1. ff.de Receptat. Peſſimum, inquit, genus eſt receptatorum, ſine quibus latere nemo diu poteſt. Quamuis receptator, qui cognatum vel affinem conſeruauerit, non eſt ſeuere puniendus, l.2.eodem tit. Hinc receptaculum, dicitur locus, in quem ſe improbi homines recipiunt. Spiegelius. Prat.

RECEPTI generaliter dicuntur, qui conſenſu aliquo admiſſi ſunt vel electi. Hinc in Pand. tit.de receptis: hoc eſt, admiſſis ſeu electis illis, qui arbitrium receperunt, vt ſententiam dicant inter controuerrentes.

RECEPTI in libris noſtris appellantur. Arbitri: ſeu judices compromiſſarij non ordinarij, l.penult. Cod.de recept.arbit.ex eo quod à Prætore ad arbitrandum delecti, recepti atque demiſſi ſunt: ſiue quia ex recepto, id eſt, ex compromiſſo cauſas dirimendas recipiunt, l.1.& paſſ. ff.de recep. & l.12.C.de jud.Hot. Pratej. Adeuntur autem vel ex pacto nudo, aut conſtipulatione, vel ex jurejurando: l.4. C.de recept.arb. Sublata à Iuſtin. Nou.82. alias dantur à judicibus, Goth. ad d.rubr. C.de recept.arb.

RECEPTI in reos, vide Reum facere. Venul.l.12.§.1. ff.de accuſ. Hoc beneficio etiam in reos recepti vti poſſunt. Item in fin. Cornelia iniuriarum ſeruum non debere recipi reum, Corn. Sylla auctor fuit, Prat. Hot.

RECEPTITIA actio olim vocabatur, quæ aduerſus argentarios qui pecuniam aut aliud quippiam mobile vel immobile etiam non debitum alieno nomine conſtituerant, dabantur, l.2. C.de conſt.pec. Theop.in §.perſonam, Inſt.de actionib. à verbo, opinor, Recipere quod nonnunquam promittere eſt, quod omnem omnino obligationem, in ſe reus ſic conſtituens reciperet. Vnde & ex recepto, i.compromiſſo, Iuſt.interpretatur. Etſi autem inter actionem receptitiam & conſtitutoriam multæ olim eſſent differentiæ: videbantur nihilominus inter ſe eſſe ſimiles donec Iuſtinianus actione receptitia ſublata, & conſtitutoria adaucta & confirmata, vtramque vnam eſſe voluit. Differentiæ autem, quæ erant, manifeſtæ ſunt ex l.2.C.de conſt.pecu. Receptum n.juris erat ciuilis, vt quod fieret verbis ſolennibus, id eſt ciuilibus & directis, atque adeo non nudo pacto: Conſtitutum vero juris prætorij nudo pacto introductum: Ex recepto obligantur ſoli argentarij: qui recipiebant ad ſe debita aliena: ex conſtituto quiuis alij: quod confirmat Theophilus Inſtit. De action. In conſtitutum veniebant tantum pecuniæ, i.e. ea quæ pondere, numero, & menſura conſtant, vnde etiam lit. eſt de conſtituta pecunia: In receptum autem omnes res, i.e. & pecuniæ & corpora veniebant, vt receptum quidem plenius fuerit reſpectu rerum: ſtrictius reſpectu perſonarum: Conſtitutum autem contra plenius fuerit, ſi perſonas ſpectes, ſtrictius, ſi res: quo vtroque plenior & vberior erat ſtipulatio, vt puta ex qua omnes perſonæ obligarentur, & in quam res quælibet veniunt: Recipiebantur etiam nondum debita, puta ſi argentarius dicebat, vendas illi licet, nam recipio me precium redditurum: at conſtituebantur tantum debita præſentia, vt olim dubitaretur, an debitum ſub conditione vel in diem conſtitui poſſet: Præterea receptum fiebat, & pure & in diem. conſtiturum in diem tantum, l.ſed etſi 17. ff.de conſtit.pecun. Quod verbum etiam conſtituti per ſe ſatis indicat, conſtitutum quaſi ad diem condictum, vt interpretatur Cicero in Epiſt. ad Atticum: Denique actio receptitia erat perpetua, conſtitutoria etiam erat perpetua, ſed certis caſibus annalis, qui quales fuerint, incertum eſt, quoniam Iuſtin.in d.l.2.Conſtitutoriam omni caſu perpetuam eſſe voluit. Quamuis autem hæ differentiæ non eſſent exiguæ, ait tamen Iuſtinian. in §.de conſtituta 8.Inſtit.de actionibus, actionem de conſtituta pecunia ſimilem actioni receptitiæ viſam fuiſſe, nempe ante ſuam conſtitutionem, quoniam poſt hanc non amplius videbatur, eſſe ſimilis, ſed reuera ſimilis, imo eadem facta eſt. Nam niſi Tribonianus quid immutauit in l.6. §.rationem, ff.de eden.ex eo dicimus receptum fuiſſe conſtitutum, etſi non contra. Illud ſane certum eſt, Græcos vtrunque ἀποκρίσεως, id eſt, reſponſionis appellatione comprehendiſſe, vt Nouel.115. §.fin. Hinc facile moueri potuit Iuſtinian. vt actione receptitia tanquam ſuperuacua ceſſare juſſa, ſolam conſtitutoriam remanere vellet, in quam receptitia transfuſa eſſet, ſicut & Senatuſconſultum Pegaſianum transfudit in Trebellianum, & actionem rei vxoriæ in actionem ex ſtipulatu de dote. Quamobrem nihil in Digeſtis reperias de Senatuſconſulto Pegaſiano, nihil de rei vxoriæ actione, nihil etiam de actione receptitia, de qua tamen abſque omni dubio Iuriſconſulti ſcripſerunt plurima, vtpote ea, in qua plus eſſet, quam in actione conſtitutoria. Apparet enim ex conſtitutione Iuſtiniani jam ante Iuſtinianum minus frequentatam fuiſſe actionem receptitiam, non tamen omnino ſublatam, qua qui vti vellet, id poſſet. Qua ratione potiſſimum motus eſſe videtur Iuſtinianus, vt receptitia, cum idem fieri poſſet per actionem conſtitutæ pecuniæ, ſi in eam quod plenius erat in receptitia, transfunderetur, ab vſu recedere iuberetur. Vult.ad d. §.in conſtituta 8.n.4. & 5. Inſtit.de actionib.

RECEPTITIA dos ea dicitur, quam is, qui dat, in mortem mulieris à marito ſtipulatur, l.31. §. ſed & dos, ff.de mort. cauſ. don. Et apud Vlp.in Inſtit.tit.6. Briſſ.Conn, lib.8.c.10.

Vnde RECEPTITIVS ſeruus: de quo vide paulo poſt in verbo Recipere præter notas.

RECEPTVI canere hiſtoricis eſt in locum tutiorem redire. Milites ſiquidem cum caſtro tenuerint, priuſquam exirent in aciem, cum ſigno dato in eadem redeunt, ſeſe recipere dicuntur. Inde canere receptui eſt tubarum, lituorum, aut cornuum ſeu tibiarum cantu ſignificare militibus, vt à pugna in caſtra aut mœnia redeant.

RECEPTVM eſt compromiſſum, l.14. §.1. C.de jud. Gothofr.ad rub. C.de recept. arbitr.

RECEPTVM eſt, quicquid à pleriſque prudentium approbatum eſt Bud. in l.non debet, de dolo mal. Recipere enim quandoque pro approbare. Inde ius moribus receptum, in d. l.non debet: Et ius receptum l.in minorum, C.in quib. cauſ. in integ.reſtit. non eſt neceſſ. Prat.

RECEPTVM non videtur, quod receptum non durat, gl.c.nam & ext.de verbor. ſignif. quod vtique verum eſt, cum recipientis ius extinctum eſt: alioquin ſi non extinctum, ſed translatum proponatur, receptum videtur ex reſponſo Pauli, qui ait, ſub tit.de verb.ſig. Cepiſſe quis intelligitur, quamuis aliis acquiſiuit. Spieg. Prat.

RECEPTVM & conſtitutum quomodo differant, vide paulo ante Receptitia actio.

RECEPTVRVS, ad animi voluntatem referendum, vt Valla de futuri, temporiſque participiis tradidit: & Alciat. ſequitur, in l.1. ff.ſi cert.pet.per glo.in l.2.eod. Spieg.

RECEPTVS in ciuitatem quis dicitur, qui cum ſuffragio ciuis efficitur. Spieg.

RECEPTVS inter reos quis dicitur, quando reiectis exceptionibus dilatoriis, declinatoriiſque pronunciat iudex ad vlteriora procedendum. Quod, vt atteſtatur Alciat. recte Bart. docuit in l.is qui, de publ.iudic. Igitur poſt huiuſmodi interlocutionem, quæ vim cuiuſdam litis conteſtationis habet, qui accuſatus eſt, incipit in reatu eſſe: de qua voce Reatus, vide paulo ante ſuo ordine.

RECEPTVS mos eſt, quem ſponte alienum aſciuimus.

RECESSISSE non videtur, qui exemplo rediit. Vide magiſtrum Practicæ §. 1. verſ. 1. de Salariis. Sed & animo reuertendi abiens, recedere non videtur, per text.not.in l.nihil, ff.de c.Sp.

RECESSVS à noſtris, à Græcis ἀναγωγὴ dicitur, quando ab humilibus ad ſublimia & ardua aſcendit oratio, & hæc Theologis frequentior. Quandoquidem mentis ſubuectionem à litera ad ſenſum ſpiritualem, à terrenis ad cœleſtia, ἀναγωγὴν dicunt. Vt cum dominus pollicetur Iudæis terram fluentem lacte & melle, ἀναγωγικῶς cœleſtem ſedem, & patriam deliciarum ſpiritualium copia redundantem intelligunt: ἀφὶ τὸ ἀνὰ, τὸ ἄνω, quod ſurſum ſignificat. Eſt ἀναγωγὴ mentis ſurſum elevatio, & receſſus, quemadmodum ſanguinis reiectionem medici, ἀπὸ τῶ αἵματος ἀναγωγὴν, id eſt, ſurſum eductionem dicunt, quum videlicet ſanguis è pulmonibus tuſſi, aut è ventriculo, vomitu ſurſum educitur: Vnde ἀναζέειν αἷμα extuſſire ſanguinem, frequentius apud Galenum & Hippocr. loquutio. Brechæus in l.Tugurij appellatione, ff.de verb.& rer.ſig.

RECIDERE, eſt ſui iuris fieri non poſſe, h.de poteſtate in poteſtatem deſcendere, vt eleganter ſenſum reddens Cantiuncula dixit, Inſt.quib.mod.ius pat.pot.ſol.in prin. Vlp.in l.ſiue cont. de lib.agn.in cuius poteſtatem recaſurus eſt, & inferius, In cuius poteſtatem recaſuri non ſunt & rurſum ſub fine eiuſdem, l. idem, de his qui ſui vel alien.iuris. Nepotes, inquit; ex filio, mortuo auo, recidere ſolent in filij poteſtatem. Old. Prat.

RECIDERE in cauſam, pro relabi, l.6.ff.de captiu.

RECIDERE pro delibare & amputare. Briſſ.

RECIDERE flumen dicitur in l.3. ff.de acquir. rer. dom. id eſt, retroire vel retrolabi.

RECIPERARE pro Recuperare paſſim in Pandect. Florentinis.

RECIPERE, verbum eſt peculiariter ad materiam arbitrorum pertinens, qui arbitrium recipere dicuntur. Vnde toties abſolute dicitur. Recepit, pro eo quod eſt, admiſit arbitrium in ſe transferri, l.Pedius, in l.ſed ſi in ſeruum, ff.de recept. Old.

RECIPERE: inter alia ſignificat pulchra phraſi promittere ſuſcipere in ſeſe aliquid. Cic.in epiſt. ſæpe dicit: Recepi me venturum. Item, Recepi me facturum. Old. Imo recipere plus aliquanto ſignificat, quam polliceri vel promittere, cum in alienæ facti obligationem veniunt. Cicer.epiſt.fami. Separatim promitto, in meque recipio fore eum & tibi voluptati & vſui:

Et ad

It ad Atticum. De æstate polliceris vel potius recipis, hoc est, vt vulgo loquimur, capis super te. Quod nihil aliud est, quam alienam obligationem loco veri debitoris subire & alterius promissi non fideiussorem modo, sed reum se constituere. Connan. lib. 6. c. 6. nu. 3.

RECIPERE l. 2. §. mulier dotem. ff. de dot. præleg. pro excipere sumitur. Dotem enim, inquit Vlp. recepisse mulierem magis, quam accepisse: saluo eo, quod ex commodo repræsentationis ab ea fideicommitti potuit. Prat.

RECIPERE idem est, quod cauere: sic accipitur ab Vlpiano in l. emptorem, §. qui autem, ff. de act. empt. & vendic. Nisi forte (inquit) si quis omnes istas suprascriptas conuentiones recipiat: quemadmodum recipitur, vt venditor nummos accipiat, quamuis merx ad emptorem non perueniat recipitur, id est, cauetur, Budæo in forensibus interprete. Addè Brechæum in l. qui fundum in verbo receptæ, in tit. de verb. & rer. sign.

RECIPERE periculum, i. e. cauere de periculo, l. 1. de admin. tut.

RECIPERE præter notas & vulgatas significationes, in tradendo promittendove excipere & sibi reseruare significat, l. 205. ff. de verb. sign. l. 11. ff. commun. præd. l. 31. in fin. ff. soluto matrim. l. 53. §. vl. ff. de act. empt. l. 42. ff. de mort. caus. donat. l. 29. §. si fundum, ff. de leg. 3. l. 43. §. stipulatus, ff. de vsufruct. l. 40. §. fundi & §. cum fundus, ff. de contrah. empt. Cato de re rustic. c. 64. Pabulum domino recipitur. Plaut. in Trinum. Posticulum hoc recepit, cum ædes venderet. Cicero Topic. Fecique quod sæpe liberales venditores solent, vt cum ædes fundumve vendiderint, rutis cæsis receptis, concedant tamen aliquid emptori, quod ornandi causa apte & loco positum videatur. Idem lib. 2. de orat. Dicet te cum ædes venderes, ne in rutis quidem cæsis solium paternum recepisse. Eodem modo Gellius lib. 17. c. 6. hunc Catonis in suasione legis Voconiæ locum interpretatur. Principio nobis mulier magnam dotem attulit, tum magnam recepit, quam in viri potestate non committit. Eam pecuniam viro dat mutuam: postea vbi irata facta est, seruum receptitium sectari atque flagitare virum iubet. Recipit, inquit Gellius id est, retinet. Item: quando mulier dotem marito dabat, tum quæ ex suis bonis retinebat, neque ad virum transmittebat, ea recipere dicebatur. Briss. Prat.

RECIPERE, i. e. admittere & tolerare. [de vsucap.

RECIPERE vsucapionem res dicitur, quæ vsucapi potest, l. 9. ff.

RECIPERE aquam, id est, pati vel tolerare, vt per viam publicam aqua fluat, l. 2. §. Idem Labeo, ff. ne quid in loco publ.

RECIPERE in edicto de seru. corru. proprie est refugium abscondendi causa seruo præstare, vel in suo agro, vel in alieno loco, ædificioque, l. 1. §. 1. ff. de seru. corrup.

RECIPERE arbitrum, eligere arbitrum, pro ad arbitrum compromittere, ad partes referuntur l. 2. §. 1. l. litigatores, in princ. l. non distinguemus, §. de offic. ff. de recept. Recipere autem arbitrium, suscipere officium arbitrandi: recipere auditorium, ad arbitrum pertinent. Spieg.

RECIPERE custodiam, l. 14. §. vlt. ff. de furtis.

RECIPERE saluum fore de furto, & damno intelligi debet, l. 5. naut. caup. stabul. Prat.

RECIPI etiam rei dicuntur, l. 2. §. ff. de custod. reor. Tac. libro 4. Cæterorum quæ multa cumulabantur, receptus est reus, neque tamen peractus. Briss.

RECIPERE in reos, vel inter reos, est, accusatum post delationem legitime inchoatam in album reorum referre, & adnotare, donec crimen peragatur, finiaturque. Briss.

RECIPERE, id est, hospitio excipere inquilinum, l. 2. §. vltim. ff. de vsufruct.

RECIPERE, id est, celare & occultare. Briss.

RECIPI, id est, probari vel tolerari. Briss.

RECIPERE etiam causam rei alicuius, dicitur orator, qui eam ad se delatam retinet, & vt vulgo loquimur, de ea agenda se onerat. Cic. lib. de Orat. Ante condemnentur ij quorum causas recipimus. Briss.

RECIPI inter reos dicuntur, qui in numero sunt reorum, l. 12. §. 1. ff. de accus. Prat.

RECIPI quoque nomen eius, qui inter reos refertur, Latini auctores dicunt. Cic. 4. in Verr. & alij, qui interfuerint, cum accipientis nomen reciperetur. Val. lib. 3. c. 7. Cum id vitare beneficio legis Memmiæ liceret quæ eorum, qui Reip. causa abessent, recipi nomina vetabat in vrbem tamen recurrit. Briss.

RECIPI quoque transfuga dicitur à nobis, ad quos nunc primum is peruenit, l. transfugam, ff. de acquir. rer. dom.

RECIPI in carcerem l. 1. l. 13. ff. de custod. reor. l. 1. ff. quando appel. sit. Et recipi in custodiam, l. vlt. ff. de quæstionib. Briss. Prat.

RECIPIENDVM intelligendum, l. ex parte, ff. de hær. inst. Prat.

RECIPROCVM dicitur, quod eo redit, vnde prodiit, dictum à recipiendo auctore Varrone. Sic horæ reciprocantur quum expleto legitimo cursu, rursus ad pristinum statum redeunt: & vnda à littore excussa, rursus littus alluens, reciprocari dicitur. Ex Eraſm. Spieg. Ita mutuum est quod reciprocat: quia cum restituis mihi quod crediderам, redit ad me quod discesserat: Nam quod reddis, adeo simile & finitimum est ei, quod dederam, vt meum prorsus accepisse videat. Conn. lib. 7. c. 1. num. 7.

RECIPROCA substitutio, Vide Substitutio.

RECIPROCA argumenta Græcis ἀντιστρεφοντα sunt dicta, vt annotauit Gell. lib. 5. c. 10.

RECISIVS, pro contractius, brevius, elegans aduerbium apud Callistratum, in l. 2. de Term. mot. Spieg.

RECITARE hæredem, & pro facere, & pro pronunciare, & pro scribere vsurpatur. Iulianus in l. 1. sub fin. de his quæ pro non script. hab. Qua, ait ex parte me Titius hæredem scriptum in tabulis suis recitauerit. Vide in Pronunciare.

RECITARE sententias dicitur quis, cum publice eas perlegit, l. 2. C. de sent. ex breu. recitand.

RECITARE testator hæredem dicitur, qui eum palam, id est, sic vt à testibus septem exaudiri possit, nuncupat, vt in l. 1. ff. de his quæ pro non script. habent. Qua ex parte me Titius hæredem scriptum in tabulis suis recitauerit, ex ea parte hæres esto. Et in l. 18. §. vlt. ff. de hæred. instit. Qua ex parte à me Titium hæredem institutum recitassem, ex ea parte mihi Sempronius hæres esto. Cicero pro Cæcin. Testamento si recitatus esset hæres pupillus Cornelius. Briss. Prat.

RECITARI testamentum dicitur, cum in publicum prolatum & apertum testibus præsentibus publice recitatur, leg. 1. Cod. quemadm. testam. aper. l. 41. ff. si cert. pet. l. 11. §. 1. de leg. 2. l. 6. in fin. ff. de extraord. crim. l. 46. ff. de iur. fisc. l. 29. ff. de manumiss. testám. & apud Paul. lib. 4. sentent. tit. 6. Plin. 7. cap. 52. Apertoque testamento recitatum hæredem minorem funeri institisse Briss. Prat.

RECLVDERE, id est iterum includere in l. 1. in prin. C. de caduc. toll. Recludi in l. 14. in pr. C. de legit. hæred. est excludi. Hinc Recluſum ius agnitionis in l. 4. §. placebat, 9. C. de bon. libert.

RECOGNOSCERE, pro approbare, agnoscere, reuidere, apud Martian. in l. 1. §. inter filium, de falſ. Si specialiter, ait, subscriptio facta est: quod illi dictaui, & recognoui, pœna cessat. Spieg.

RECOGNOSCERE feudum, est beneficij sui autorem agnoscere, eique illud acceptum referre, ac eo nomine fidem illi, & obsequium referre, lib. feud. 2. tit. 17. & tit. 34. §. 3. Dicebant & Recognoscere de manu. Albert. Krantz lib. Dan. 6. c. 17. Ibi tum Cæsar causari cœpit, quod rex tardius aduenisset, Imperio Rom. deuinctus obsequio, quod regnum illius de manu recognosceret. Idem lib. 7. c. 41. Ita tamen, vt iuxta regni iura feudum à corona recognoscat, & inde præster obsequia. Prat.

RECOGNITIO est dispunctio l. 15. ff. de rebus auct. iud. possid. ad quam referenda est l. 56. ff. de verb. sign. vt inscriptionum similitudo admonet, Vbi Vlpianus ait, cognoscere instrumenta est relegere & recognoscere: Dispungere vero, conferre data & accepta, Sic descriptum & recognitum faciant, accipe in l. 5. ff. famil. ercisc. Recognoscere etiam dicitur, qui quod se dictante ab alio scriptum est, agnoscat, l. 15. §. item senatus, ff. de falſ. Brisson.

RECOGNITIO, pro cautione, barbarorum est.

RECOMMENDARI, est Bartolisticis, detineri & carcerari ad implorationem aliorum, de quo vide Bart. in l. 2. ad fin. ff. de custod. reor. vbi docet: Si carceratio nulla esset, nec recommendationem valere. Notum est Latinis, verbum recommendo, non esse in vsu.

RECOMMENDARI Interpp. est, quando aliquis est in carceribus propter crimen, & duo auctores veniunt implorantes officium iudicis, quod iste incarceratus detineatur etiam propter eorum interesse. Prat.

RECOMPENSARI verbum, tametsi ægre à Latinis admissum, in maximorum tamen principum Cancellariam receptum est.

RECONCILIARI dicitur matrimonium, quod dissociatum est, l. neque ab initio 14. C. de nupt.

RECONDERE dotem signaculo impositio: vide Auth. dos data donationem, C. de donat. ante nupt.

RECONVENTIO, quæ rei: & conuentio, quæ actoris est, dicitur mutatata petitio. Sunt enim quasi connexa, l. pen. C. de Iudæis: Vide Abbat. in rubr. de met. pecun. Negant reconuentionem (quæ nihil aliud est in effectu, quam retorsio, l. cum Pap. cum Authent. sequen. C. de sentent. & interloc. omnium iudic.) habere locum in appellationis causa tum coram arbitro: Vide Lanfran. Balb. decis. 65. centur. 1. Potest autem conuentio & reconuentio fieri vel coram iudice ordinario, vel delegato, in Nouell. de executoribus, §. illud, & in Auth. & consequenter, C. de sentent. vbi glossa pulchra. Spieg. Prat.

RECONVENTIONEM Caius eleganter appellat mutuam actionem, in l. si cum idem, eodem, §. sed etsi mutuæ, ff. de iurisdict. Old. [rer. dom.

RECTA actio pro directa in l. 9. §. sed non vt literæ, ff. de acquir.

RECTA cœna, Sportulæ oppositæ erat: Vide Stephanum Robert.

RECTA tunica: Vide Festum.

RECTA via narrare, narrare rem vt est, nihil mentiri.

RECTA via tranſit dominium rei legatæ in legatarium, l. à Titio, ff. de furt.

RECTE verbum ad iustitiam causæ referri, sicut rite ad ritum, id est, solennitatem indicat Alciatus, gloss. & Bart. ad l. non pu-

Digitized by Google

tauit, §.non quæuis, ff.de bonorum possess.contr.tab. Bart.gl. ad l.2.verb.recte, ff.de inoff.testam.Gœdd.ad l.73 n.3.de verb. sign. Sed tamen videtur Recte generalius accip. Priscia. Rite pro recte:quia nihil traditur ritibus, alius quod recte esse creditur.Donatus : Recte dicitur,quod nullo vitio verborum dicitur. Vere ad rei seu sententiæ veritatem refertur. Hinc Terent.in Adelph.recte & vere dicis.Spieg. Prat.

RECTE alias & idonee,vtiliter,& vt oportet, l.2. ff.vsufru,quemadmodum caus.l.20.§.vltim.ff.de seru.vrban. l.24.ff.de seru. rustic. Item legitime & secundum iuris ordinem,l.2.§.1.ff.ad Velleian.l.27.§.recte,ff.de liber.caus.l.31. ff.de minorib.l.2.ff. de inoffi.testamen.l.6.in fin.ff.de iure patron,l.3.in princ.ff.de liber.& posthum.Briss.

RECTE etiam est sine vitio,id est,non vi, non clam,non precario,l.penultima,ff.de itinere actuque. His enim modis recte rem non geri Donat.in Eunuchum Terentij notat.Briss.

RECTE verbum non solum iustitiam & æquitatem, sed & legitimum causæ ordinem & sapientiam significat, l.2. §.1.ad Senatusconsul. Velleian. l.1. §.1. vers.recte atque ordine, ff.de lib. caus.l.2.ff.de inoffi.testam.l.si mulier, 31.ff.de minor. l.3. ff.de lib.& posth.l.pen.ff.de itiner.actuque priu.Sic & quod rite fit, recte factum dicetur : iuxta illud Varronis , quo asserit, rite à ritu , sicuti recte à recto, quod curuum non est : dictum esse: nam quod secundum ritus fit , id ratum & rectum perhibetur. Itaque inter hæc duo vocabula rite & recte,nulla est differentia,nisi quod recte generalius,rite specialius sit,licet dissentiat Brechæus ad l.73. ff.de verbor.signif.secutus Bart. & gloss.in l. non putauit §.non quæuis, ff.de bon.possess.cont.tab.& in l.2. ff.de inoffi.testamen. Quinimo expresse per d.l.2.coniunctam cum d.1. non putauit , §. non quæuis, refutatur : cum in d l.2. Recte pro eo, quod in d.l. non putauit §.non quæuis Rite appellatur accipiatur, hoc est,pro ritu solenni, legitimo & iusto. Nec resistit Ritu à ritu dictum esse.& sacra rite non recte peragi dici,item ritus patrios, cum ostensum sit, rite recti speciem esse : nec quicquam tradatur ritibus, nisi rectum credatur, autore Sichardo. In multis quoque locis Liuianis, & ab aliis auctoribus hæc coniunguntur , recte riteque sacra fieri , neque obscurum est, id etiam recte fieri, quod iuxta ritus, i.e. mores patriæ factum est:cum mores & consuetudines patriæ pars iuris ciuilis sint,vt l.quibus,cum sequentibus,ff.de legibus, vt si negligantur , efficiant vitrum , quia idoneum & iustum non est, quod contra ritus factum est. Nam & id , quod idoneum non est, neque vtlie rectum vocari nequit , quia vitiosum est, arg.l.2.ff.de vsufruct.quemadmodum cau.l.6.ff.qui satisd.cog. l.seruitutes 20. §.fin.ff.de seru.vrb.præd.Sic qui iuste possidet, recte possidere, l.recte, ff.de acquir. possess.at iuste non possidet, nisi qui rite , hoc est , sine vitio, non clam, non precario possidet: nam ita possidere ritus & mores patriæ non permittunt : itaque qui rite possidet,recte etiam possidet, l.pen. ff.de itin.actuque priu. Sic nuptiæ rite contractæ dicuntur,quæ iustæ sunt,& recte fiunt , cum ex legum tum morum ordine : & ritus nuptiarum,non solum sunt solennia, sed & ipsum ius, & rectum,tit. Inst.de nup.toto tit.ff.de ritu nupt.Gœdd.in com. ad l.hæc verba 63.nu.34.ff.de verb.sign.

RECTE atque ordine , id est , recte ac sapienter , quippe ex sapientia consideratio : ordo autem ex consideratione nascitur. In edicto Velleian.L2.ff.ad Senatusconsul. Velleian.Arbitrari Senatum,recte atque ordine facturos ad quos de ea re in iure aditum erit.Cic.in Anton.5 Recte atque ordine,æque Rep.fecisse & facere Vlp.diui,27.§.1.ff.de liber.caus.Recte atque ordine iudices puto facturos, si hanc formam fuerint consecuti. Hot.Prat.

RECTE in stipulationibus tantundem valet , vt Arbitratu boni viri : inquit Vlp.l.hæc verba,72.de verbor.sig. Hinc recte defendere, arbitratu boni viri defendere : apud eundem in l.iam tamen 5.§.3.ff.iudic.solui. Hinc illa formula apud Paulum in l.lecta,40. ff.si cert.petat. Et hæc quindecim proba recte dari Kalendis futuris stipulatus est Mæuius. Cato de re rustic.cap. 144.Oleam cogi recte,satisdato arbitratu L.Manlij. Idem cap. 146. Recte hæc dari,fierique, satisque dari domino promitto. Varro lib.de re rustic.2.cap.4.Illasce sues sanas esse,habereque recte licere,spondesne ? Scæuola l.qui Romæ, §.15.ff.de verb. obligat.Eaque si recte dari fieri promisit Callimachus. Vlpianus l.aliud est,71.de verb.sign. His rebus recte præstari.Hot. Prat.

RECTE defendi , hoc est, iudicium accipere, vel per se, vel per alium , sed cum satisfactione : nec ille videtur recte defendi, qui quod iudicatum est, non soluit, l.5.§.fin.ff.ex quibus caus. in poss.eat.l.recte 63.ff.de iudic.& l.10.ff.de admin.tut.Prat.

RECTE pecunia data intelligitur , quando loco & tempore congruo datur,l.lecta,ff.si cert.petat.Spieg.

RECTOR proprie dicitur , qui prouinciam, siue Præfecti Præt. titulo, siue comitis, siue Proconsulis, siue Legati , siue Cæsaris,siue Correctoris nomine regit.Vide Bart.in l.1.Cod.de excus.mun. lib.11.& Alciat. in l.principalibus,ff.si certum petat. Cæterum Rectorem scholasticorum nomine contineri , vt & episcopum, qui studiorum causa in Academia sit, Bald. docuit in prœm.Decretal. Sic appellatione militum, Imperator, *Der oberste Feldthauptmann* , l.1.de milit. testam.appellatione populi Senatus continebitur, §.plebs,Inst.de iur.nat. Qua ratione cum curiam dicimus , etiam de Cardinalibus : cum monachos,de Abbate : cum Capitulum, de Decano quoque intelligemus,c.quia,§.1.concess.præb.in 6 Spieg.Prat.

RECTORES ciuitatum & municipiorum , cur hostie exerceant, quæ sint meri mixtique imperij Bart.docet in l.1.ff.de damn. infect.Spieg.

RECTVM,honesti species, diuiditur in iustitiam,fortitudinem, prudentiam & temperantiam.

RECTVM feudum , idem quod iustum, id est , quod recto iure, iusto ac legitimo modo constitutum, iustaq; inuestitura quæsitum est, lib.Feud.2.tit.2. §.2.& tit.5. §.primo, & tit.20.& tit. 46. Obert.2. tit.8. §.2. pro recto feudo dixit, Rem per beneficium recte inuestitam. Prat.

RECTVM iudicium,id est,directum & principale, l.18. ff.commod.

RECTVM ius dixit Iustin.§.1.Instit.de fideicommiss.hæred.Imprimis, ait, sciendum est, opus esse, vt aliquis recto iure testamento hæres instituatur:Id est,secundum iuris ciuilis præscripta & regulas atque adeo verbis directis ac solennibus.Prat.

RECVPERARE id dicimus, quod amissum in nostram potestatem redigimus.Connan.lib.4.c.17.num.8.

RECVPERATIO est,vt ait Gallus Ælius,qua inter populum & regem, nationesque & ciuitates peregrinas lex conuenit, quo modo per recuperatores reddantur res , recuperenturque , ac res priuatas inter se persequantur.Hotom.ex Festo.

RECVPERATORES, iudices qui à Prætore in priuatis controuersiis quacunque de re agetur, dabantur:quos à recuperando dictos apparet ; quod per eos suum quisque ius recuperare posset.Hot.Corras. Miscell.lib.3.cap.18.num.6.Recuperatores appellatos scribit , quod de bonorum inique ablatorum recuperatione,æstimandisque iniuriis cognoscerent. Idque ex accusationis tertio in Verrem intelligi existimat. Hot.§.sic itaq; discretis Instit.de action.vbi late de eorum officio : & Vult.in comment.Instit.eod.tit.ad §.1.num.45.

RECVPERATORIVM iudicium, quod per iudices datos exercebatur.apud, Cic.libr.2.de inuent.& apud Suet.in Vespasian. & in I.Manilia ad fin..& Plin. Epist.pen.lib.3. Briss. Differunt autem iudicium & interdictum recuperatorium. Qui enim vi deiectus erat , interdicto recuperatorio à Prætore impetrato, conuocabat amicos suos , & cum iis in fundum recuperandæ possessionis gratia deductus,præsente aduersario furculum defringebat , solennibus verbis cedere aduersarium, vacuamque relinquere possessionem iubens,defractoque furculo,rursus ex fundo per eosdem amicos domum deducebatur : de quo more visus est sentire Aggenus Vrbicus, cum ita scriberet : De loco si possessio petenti firma est , etiam intercidere licet, dum cætera ex interdicto diligenter agantur. Magna enim alea est litem ad interdictum deducere , cuius est executio perplexissima. Nec sane aliud quicquam continebat interdictum, quam supplicem quandam decreti formulam,qua fieri quid,aut non fieri sic à Prætore iubebatur , vt ei parere necessum statim foret, siue aliqua causæ indagatione, ac proinde nullam sententiæ pronunciationem , nullamque rei iudicatæ vim aut effectum sortiri aliquod interdictum solet,l.35 de act.emp.& ven. Aliud est si neglecto interdicto maluerit iudicio reputatorio is qui deiectus est,in possessionem restitui.Tunc enim non recuperari duntaxat possessio solet , sed tanti etiam aduersarius condemnabatur,quanti ea res esset,h.e.in duplum l.21.in fin. de hæred. vel act.vend.habita etiam eius,quod interest,ratione.Idque illud est,quod edicti quadam perpetui antiqua clausula , sic apud Valerium Probum notis expressum inuenio: Quanti ea res erit , tantæ pecuniæ iudicium recuperatorium dabo, testibusque publice duntaxat decem denunciandi potestatem faciam.Per testes eos intelligit Prætor ciues Romanos, qui per vim deiectionem fieri viderant.

RECVPERATORIVM iudicium, inquit Corras.3.Miscell.18.n. 8.dicitur , quod de æstimandis iniuriis cum recuperatione habebatur : quo iudicio Tranquil. refert Flauiam Domicillam, quam Vespasian.pater vxorem duxit,ingenuam,& ciuem Romanam asserente patre pronunciatam esse.

RECVSARE dicitur,qui non vult adire hæreditatem, l.recusare, ff.ad SC.Trebellian.

RECVSARE fideicommissum,i.nolle præstare, l.22.ff.de legat.

RECVSARE in iudicio pro inficiari & denegare,l.48.ff.mandati.

RECVSARE , pro accusationem depellere , apud Ciceron. Budæus obseruauit. Recusamus reipsa : & tacite,l.recusare,ff.de acquirenda hæreditate, l.recusare. Ad Trebellianum. Item recusat , hoc est , refutat, reiicit improprie , quod sibi delatum non est, l.filia, ff.de aur.& argent.legat.Præterea recusat , qui debite requisitus, absque causa protendit executionem.vt notat in Authent. de exact. instrument. dot. §. illud adstipulatur lex. tutor, qui repertorium, §.si deponi,ff.de administrat. tut.

Obser-

Digitized by Google

Obseruandum, executorem recusari non posse suspecti nomine, nec ab eo appellari nisi in exequendo modum excedat secundum gloss. in l. apertissimi, C. de iud. Old. Prat.

RECVSARE & Repudiare hæreditatem differunt. Recusare non modo hæres potest, verumetiam fideicommissarius, l. cogi, 16. §. 3. & §. si seruo, ff. ad Trebell. Repudiare autem solus hæres potest: quippe cum alij nulli hæreditas deferatur. Rursus, Repudiatio in iure tantum fieri potest, l. 3. & 4. Cod. de repud. hæred. Recusatio vero quouis loco & modo recte fit. Itaque recusare, inquit Vlp. non tantum præsentes, sed etiam absentes, vel per epistolam possunt, l. recusare 6. ff. ad Trebell. & l. recusari 95. ff. de acquir. hæred. Recusari hæreditas, non tantum verbis, sed etiam re potest, & alio quouis iudicio voluntatis. Hotom. Prat.

RECVSATIO est iurisdictionis vel audientiæ suspitionis causa proposita declinatio, l. apertissimi, C. de iud. Specul. tit. de recus. Id autem fiebat aut his verbis, hunc nolo: vt scribit Plinius in Panegyrico: Sors, inquit, & vrna, iudicem assignat, licet rejicere, licet exclamare. Hunc dolo, timidus est vel interposito iureiurando, his verbis, Eiero, iniquus est (vt Asconius Pædianus docet) alio nullo allato suspicionis argumento Iudex autem ante litem contestatam recusandus est, d. l. apertissimi. Si lite contestata emergat legitima recusandi causa, recusari quoque post litem contestatam poterit, gloss. in leg. pen. C. de consort. eiusdem lit. gloss. in cap. cum speciali de appellat. in antiqu. Recusandi iudicis causa recensent Angel. in §. præterea, num. 9. Instit. de except. Alciat. respons. 369. num. 13. Vide autem Cuiac. 9. obseru. 23. Prat.

RECVSATIO, exceptio. Cic. de inuen. lib. 1. Iudiciale est, quod positum in iudicio, habet in se accusationem & defensionem, aut petitionem & recusationem. Hinc illud Celsi in l. 48. ff. mandat. Si quis sub vsuris creditam pecuniam fideiussisset, & reus in iudicio conuentus cum recusare vellet sub vsuris creditam esse pecuniam, fideiussor soluendo vsuras potestatem recusandi eas res sustulisset, eam pecuniam à reo non petiturum. Hot. Prat. At Conn. lib. 7. c. 14. nu. 8. Recusationem in d. l. 48. accipit pro defensione. Recusare enim quandoque significat defendere. Idcirco Tullius accusationi recusationem opponit, quo verbo nimirum defensionem significat. At defendere tum prohibere & propulsare est: tum conseruare & tueri, vt defendere iniuriam. Sic dict. l. 48. debitor recusat pecuniam sub vsuris esse creditam, quod hæc esset creditoris petitio & intentio, pecuniam non fuisse creditam sub vsuris, idque defendebat & reiiciebat inficiatione. Connan. lib. 7. Hot.

REDACTA pecunia, Vlp. interpretans verba SC. quod relatum est in l. item veniunt, ff. de pet. hæred. Redactam, inquit, sic accipiemus non solum iam exactam, verum etsi exigi potuit, nec exacta est. Spieg.

REDACTA res in patrimonium dicitur, quæ in rem patris versa vel relata est, l. 2. ff. quod cum eo qui in al. pot.

REDACTVS, pro perductus. Vlp. de in ius vocan. Sed si per pœnam deportationis ad peregrinitatem redactus sit patronus, putat Pomponius eum amisisse honorem. Est autem redigere proprie, vi quidam, vel industria ducere ad aliquid. Sic redigit prætor per interdictum Quod leg. l. 1. Serui in dominium nostrum rediguntur, l. & seruorum, ff. de statu hom. Spieg.

REDACTVS, tus, tui, pecunia ex frugib. venditis redacta: Sæuol. l. 58. §. 1. ff. de vsufr. Sempronio do, lego, ex redactu fructuum holeris, & porrinæ partem sextam. Prat.

REDADOPTARE, iterum, denuo optare, apud Modest. in l. si pater filium, de adopt.

REDDERE quamuis proprie significet retrodare, & quod acceperis restituere, l. 3. §. si quis serum, & l. 39. §. si hæres, ff. de statu libert. tamen habet & per se dandi significationem, l. 94. vbi Gœddæus, ff. de verb. sign. quæ ex l. 21. ff. de leg. lib. 2. id est, ex lib. 20. ff. Celsi sumpta est. Itaque Reddere iussum simul & dare iussum Cascellius & Labeo probant. l. 98. ff. de leg. 3. Et ideo si quis alicui pecuniam reddi iusserit, & si debitam non appareat, ex fideicommisso tamen ea recte petetur, l. 91. §. 1. ff. de leg. 3. Briss. Prat.

REDDERE & restituere sæpe à nostris coniunguntur, l. Caius Seius, ff. solut. matrim. Briss.

REDDERE æque bonum, pro eo quod æque acceptum est, l. cum quid. in fine, ff. si certum petat. quemadmodum in mutuo res æque bona reddenda est, sicuti fuit mutuo accepta. Spieg.

REDDERE ius dicitur magistratus, cum aliquid decernit: quasi quod ei à populo commissum fuit, vnicuique distribuens, l. pen. ff. de iust. & iur. Prat.

REDDERE pro dare aliquando accipitur. Sic apud Cic. reddere literas, pro tradere & dare literas. Quintil. si (inquit) verum est post vetusta secula & innumerabiles annos reddi rursus aliis corporibus animas, fortassis in me renatus sit aliquis ex illis. Reddi animas pro dari intellexit teste Laurentio Valla, lib. 2. Reddere exta dixit Virgil. Sed Sacerdotum verbo, ait Seruius. Reddi enim dicebantur exta, cum probata & elixa aræ superponebantur. Virgil. lib. 1. Georg.

Lancibus & pandis fumantia reddimus exta.

At vero apud Cellum in l. cum quidam vxori, ff. de legatis 2. Cum vir dotem vxori suæ reddidisset, & quadraginta ei legare voluisset, & quanquam sciret dotem ei redditam, hoc tamen prætextu ac colore verborum vsus esset, Iubeo quadraginta reddi vxori, quasi dotis reddendæ nomine eam summam legasset, quadraginta legati non dotis nomine deberi constat. Breui in l. plus est, in verbo Restitutionis, ff. de verb. & rer. sign.

REDDERE rationes: vide Rationes reddere.

REDDERE, item pro re dare. Seneca lib. de benef. 6. Cum dicimus, Beneficium illi reddidi, non hoc dicimus, illud nos quod acceperamus reddidisse: sed aliud pro illo reddere. Est enim rem pro re dare. Quidni? cum omnis solutio non idem reddat, sed tantundem: nam & pecuniam dicimur reddidisse; quamuis numerauimus pro argento aureos, quamuis non interuenerint numi, sed delegatione & verbis perfecta solutio sit. Item lib. 7. Reddere, est id quod debeas volenti dare. Hotom. & ante eum Duar. lib. 1. disp. anniuers. c. 14. Prat. Porro inter verba Reddere & Edi rationes multum interest, nec is, qui hoc edere iussus sit; reliquum reddere debet: nam & argentarius edere rationem iubetur etiamsi quod reliquum sit apud eum non soluat, Pompon. de verb. sign. Maffæus.

REDDERE in l. 4. C. ne fiscus vel Respublica procur. id est, soluere.

REDDI actiones dicuntur à Prætore, id est, dari, l. 11. ff. de præscr. verb. l. 52. ff. de rei vind. §. rei persequendæ, in fin. Instit. de act. l. 35. ff. de oblig. & act. l. 9. §. 1. ff. quod falso tutor. l. vlt. in fin. ff. si ventr. nom. l. 23. in fin. ff. commun. diuid. Briss. Prat.

REDDI interdictum, id est, interdictio agendi potestatem permittit; l. 4. ff. de vi & vi & arma, l. 1. §. est igitur, & l. vltima, ff. vti possid. l. 1. §. hoc interdicto, & §. præter, ff. de itiner. actuque, l. 1. ff. de Saluian. interd. l. 14. §. is qui precario, ff. de furtis, l. 1. §. quæ autem, ff. quor. legator. l. vnic. penult. ff. ne quid in flum. publ. l. 1. §. 1. ff. de fonte, l. 5. in fin. ff. quibus ex causis in poss. & apud Paul. lib. 4. sentent. tit. 7. Briss. Prat.

REDDI iudicium, id est, constitui iudicium, l. 12. ff. de præscript. verb. l. 4. ff. de aqua cott. l. penult. ff. quod cuiusque vniuers. l. 3. ff. de bon. eorum, qui ante sentent. Briss. Prat.

REDDI pœnæ dicuntur, qui ad pœnam suam, quam euaserant, vel ad metallum aliamve aliquam reuocantur. Plin. libr. 10. Epist. Traianum consulens de seruis, qui ex damnatione in seruorum publicorum numerum irrepserant: Nam & reddere, ait, pœnæ post longum tempus plerosque iam senes, & quantum adfirmatur, frugaliter modesteq; viuentes nimis seuerum arbitrabar. Cui Traianus sic scribit: Qui intra hos decem annos damnati, nec vllo idoneo auctore liberati sunt, hos oportebit operæ suæ reddi. Apul. lib. 7. de Asin. aur. Quoad renascenti die sequenti deductus ad magistratus, vt aiebant, pœnæ redderetur, Briss. Prat.

REDDI præiudicium, l. fin. ff. si lib. ingen. esse dic, Prat.

REDDITA res non intelligitur, quæ deterior redditur, l. 3. §. 1. ff. commod.

REDDITÆ vsuræ, l. 17. ff. de vsur. Briss.

REDDITI agri, vt Hygenus in lib. de Limitibus & alij id genus auctores scribunt, olim dicebantur, qui veteribus possessoribus redditi erant. Briss. Prat.

REDDITI apostoli, l. 9. ff. de iure fisc.

REDDITVRI, vetuste pro Redditum iri. Proculus l. 48. in fine. Sed qui petent, cauere debebunt, si hæreditas euicta fuerit, quod legatorum nomine datum sit, reddituri. Iulianus l. 27. ff. ad Senatusc. Trebell. Et cauit, quod amplius per legem Falcidiam liceret, ecpisset, reddituri. Hot. Prat.

REDEMPTI ab hostibus quasi species quædam seruorum sint, dicuntur, qui precio pro se soluto ita nobis seruiunt, vt tamen pignoris tantum vinculo, donec satisfecerint teneantur, vt apparet ex l. 43. ad fin. ff. de legat. 1. & l. 2. ff. de testam. l. 15. ff. de captiu. l. 2. & toto prope tit. Briss.

REDEMPTIONIS quantitatem offerre l. 15. de captiuis.

REDEMPTOR dicitur, qui certo precio opus aliquod faciendum suo periculo conduxit l. 51. §. fi. l. 60. §. lege dicta, ff. locat. l. 17. §. pen. de vsur. l. 40. ff. de rei vind. l. 23. §. 1. ff. de rebus aut. iud. l. 1. in quibus causis pign. l. 33. §. qui ædem, ff. de locat. l. 38. in fin. ff. de verborum obligationibus, & qui locat, vetuste Venditor: opus vero ipsum, Redemptoris bona: Hot. & Connan. lib. 7. cap. 11. Briss.

REDEMPTOR causarum dicitur, qui alienas lites mercatur pecunia: alias Quadruplator dictus: Vide Alex. ab Alex. lib. 4. c. 15.

REDEMPTOR litis dicitur, qui certa mercede pacta litis periculum in se recepit, eiusque periculum præstat. Vlpianus l. 6. §. 6. ff. mandat. Videbatur autem mihi iudicatum solui fideiussisse, & quasi redemptor litis extitisse, vellet à Daphnide mandata iudicio consequi, quod erat condemnatus. Prius autem dixerat, Ex euentu litis cauerat sibi certam quantitatem dari. Item l. sequenti An euentum litium maioris pecuniæ præmio redemerit: Vide Cuiac. 8. obseru. 31. Quintilian. libr. 12. cap. 7. in fine, de patronis eorumque honorario disputans

Digitized by Google

Paciscendi quidem ille piraticus mos, & imponentium periculis precia, procul abominanda negotiatio, etiam à mediocriter improbis aberit. Imp. l. 1. C. de procur. Litem te redemisse contra bonos mores precibus manifeste professus es. Sic. l. 22. C. de mandat. l. 9. §. 1. ff. de offic. proconsul. Hot. & ante eum Corras. Miscell. lib. 1. c. 4. nu. 2. Prat.

REDEMPTOR, in l. 15. ff. de publ. est, qui Cretæ cotorias rę demerat.

REDEMPTOR operum dicitur, qui opera facienda conduxit, l. 2. §. conductore, l. fin. ff. de admin. rer. ad ciu. pert. l. 2. ff. de oper. publ. Briss.

REDEMPTOR pontis dicitur, qui pontem factum tectum pecunia quæ pro mercium exportatione soluatur, tuendum conduxit. Labeo l. 60. §. 8. ff. locat. Vehiculum conduxisti: id quum ponte transiret, redemptor eius pontis portorium ab eo exigebat. Hot. Prat.

REDEMPTOR sylvæ, qui sylvam conduxerat, l. 29. ff. locat. Briss.

REDEMPTOR vectigalium emptor. in l. Cæsar. in princ. ff. de publ. & alibi. Dicitur & is, qui certo precio conducit vniuersum aliquod opus faciendum, à redimendo. Sed quare? Quid enim redimit operarius? Huc, Oldend. respondente, deseruit, nempe quod veteres promiscue omnem contractum appellarint emptionem. Qua prisca similitudine sit, vt redimere proconducere dicamus in parandis operibus: emit quippe sibi, & totum in se suscipit operarius id, quod parare seu facere debet, l. item si precio, §. secundo, ff. locat. l. ea lege, §. 1. eod. tit. l. in lege locationis. ibid. Spieg.

REDEMPTORES, inquit Festus proprie atque antiqua consuetudine dicebantur, qui cum ad faciendum aut præbendum quid conduxerant, tum demum pecunias accipiebant: nam antiquitus Emere pro accipere ponebant. Alij nunc dicuntur Redemptores, qui quid conduxere præbendum, vtendamque. Hodie redemptores publicorum vel priuatorum operum dicuntur, qui opus aliquod faciendum à publico aut priuato suscipiunt, l. cuicunque, §. Labeo. de Instit. act. l. redemptores, de rei vend. l. si ventri, §. 1. de priuil. credit. l. cum in plures §. lege locat. l. 1. in quibus caus. pig. hypothec. Græci δὼ ἐγγράφειν. Nam proprie, inquit Bud. ἐγγράφειν est redempturas facere, vt mancipes & conductores solent, quod & μισθοῦσθαι καὶ τελωνεῖσθαι dicitur. Brechæus l. eum qui, ff. de verb. sign. n. 9.

REDEMPTORES rerum alienarum videri eos esse, qui cessiones aliis competentium actionum in semetipsos exponi properant, inquit Imperator Anastasius in l. 22. C. mandati. Et alienas pecuniis præstitis habent actiones, in l. 22. C. mandat.

REDEMPTOS dixit Iustinian. in l. 14. C. de testibus, testes precio corruptos & subornatos. Briss.

REDEMPTVRA, redemptio, conductio publicorum. Vlp. l. 5. ff. de instit. act. Si quis pecuniis fœnerandis, agris colendis, mercaturis, redempturisque faciendis præposuerit, &c. Liuius lib. 3. bell. Punic. Exhortandus qui redempturis auxissent patrimonia, vt Reipub. ex qua creuissent, ad tempus commodarent. Hotom. Prat.

REDEMPTVS, id est, rursus emptus, l. quoties, §. seruus, ff. de hæred. instit.

REDHIBERE dicitur venditor, qui rem venditam sibi ab emptore redditam recipit. Plautus Mercatore, C. quid si igitur reddatur illi vnde empta est? D. minime gentium. C. Dixit se redhibere, si non placeat: nam (vt ait Festus) Redhibitum proprie dicitur, quod redditum est, improbatumque: & qui dedit, idem rursus coactus est habere id, quod ante habuit. Hot. Prat.

REDHIBERE est facere, vt rursus habeat venditor, quod habuerat, & quia id fiebat reddendo, idcirco redhibitio dicta est, quasi redditio. Vlp. in l. 21. ff. de ædil. edict. l. 8. & l. 9. eod. l. 19. ff. de vsucap. l. 7. §. qui bona fide, ff. de emptor. l. 13. §. præterea, ff. de acquir. poss.

REDHIBITIO est venditionis resolutio. l. Pompon. 6. præterea, ff. de acquir. possess. l. 11. §. redhibitionem, cum §. seq. ff. de act. empt. l. 6. in fin. ff. de diuers. & temp. Quintil. lib. 8. c. 3. An non pudeat certam pecuniam creditam periodis postulare, aut circa stillicidia affici, tut mancipij redhibitionem suadere. Hanc à Græcis ἀπαγωγὴν vocari Hesychius ostendit. Sic enim definit, ἀπαγωγὴ ἐστὶ δίκη πρὸς τὸν ἀποδόμενον ἰχθῦς καὶ τοιαῦτα. Briss.

REDHIBITORES l. 25. §. ff. de except. rei iud.

REDHIBITORIA actio vocatur, qua experimur contra venditorem, vt cogatur restituere precium, & retro quod tradiderat accipere, vt constat per tot. tit. de ædil. edict.

REDHIBITIO est, quædam in integrum restitutio, l. cum autem redhibitio, §. iubent, de ædil. edict. Spieg.

REDIGERE, est industria reducere ad aliquid. *Videruumbrigen.* Papin. in l. 2. ff. qui potior. in pign. habeant. Quamuis inquit, ex cæteris pecuniam suam redigere possit. Old. Prat.

REDIGERE fructus, cogere significat, l. §. qui legatorem, ff. vt in possess. legat. seu fideicomm. seruan.

REDIGERE quoque accipitur pro conferre. Briss.

REDIGERE pro referre & computare. Briss.

REDIGERE pro compellere, seu rursum adigere. Si in conditionem deteriorem fuerit redactus, l. 1. ff. de pœn.

REDIGERE instrumenta in possessionem suam, id est, possessionis, in quam quis missus est, beneficio etiam instrumenta retinere, seu in possessione rerum computare, l. §. maxime, ff. de Carbon edicto.

REDIGERE in ordinem, id est, vt vulgo loquimur, suo statu cõtentum esse, cogendum. Spieg. Elegantius autem id interpretatur Conn. lib. 2. com. c. 1. n. 3. Redigere in ordinem esse imminuere dignitatem alicuius, & in gregarios eum & plebeios rejicere. Vnde Plin. epist. lib. 2. dicit gulam esse reprimendam, & in ordinem redigendam.

REDIGERE in potestatem, vel in seruitutem, est sibi subditum seruum facere.

REDIMERE, multis modis in iure nostro solet accipi. I. Emere, licitari. Cicer. Qui merces, inquit, redimunt, vt statim vendant. II. Redimere, quasi reemere quum res vendita eodem precio recipitur. Ita quotidie vtimur in contractibus annuorum reditvum quibus pactum redimendi solet adiici. III. Pro liberare vel recuperare illos, qui capti sunt. Terentius. Vt redimas te captum, quam queas minimo. IV. Redimere accipitur, pro certo pretio aliquid faciendum suscipere, vt totum perficiat suo sumptu, quod & conducere dicimus. Celsus in l. redemptore, ff. de rei vindic. Cicer. Et redemptor, inquit, qui columnam illam de Torquato conduxerat faciendam. Old.

REDIMERE publica: vide Festum Briss.

REDIMERE se, id est, pecunia data vel promissa se liberare, l. idemque, ff. de condic. ob turp. caus. Sic Redimere vsumfructum proprietarius, & contra fructuarius proprietatem dicitur in l. 4. §. suis ff. de manumiss. Briss.

REDIMERE dicuntur, qui quid à fisco, vel priuato conduxerunt. Cicero in Bruto: Libri societatis eius, quæ picarias de P. Cornelio & L. Mummio censoribus redimisset. Briss.

REDIMERE differt ab emere: & quamuis differentia sit triuialis ac obuia cuique, tamen ex hoc vno Ciceronis pro Sestio loco maxime fiet plana. Quis rex, inquit, erat, qui illo anno non aut emendum sibi, quod non habebat, aut redimendum quod habebat arbitraretur? Sic proprie dicimus captiuos redimere ab hostibus cum eos liberamus seruitute & vitam nostram & sanguinem redimere à prædonibus: vt sit redimere rem aliquam ab iniusto domino recuperare, aut aliqua seruitute vel pignoris iure liberare. Hot. ex Connan.

REDIMERE item, futuri emolumenti litis societatem paciscì est l. 7. ff. mandat. l. 30. C. mandati, l. §. si cui cautum, ff. de extr. cog. l. §. C. de procuratorib. l. 53. ff. de pact. Briss. Prat.

REDIMERE præterea pecunia aduersarium corrumpere, & precio dato se ab accusatore liberare significat l. 29. l. 34. ff. de iur. fisc. Briss. Prat.

REDIMERE sententiam, Redimere iudices. Macer. l. 34. eod. Tu qui defensione omissa redimere sententiam maluisti. Item, ad defensiones causæ bona fide veniant: non aduersarios aut iudices redimere tentent. Hot. Prat.

REDIMICVLVM dicitur id, quo innexi implexique tenentur crines mulierum. Hinc Plautus redimiculum pro quodam vinculo & nodo, quo velut alligatus tenetur Babylonicus miles id est, miles Græcus, qui Babylone stipendia meruerat, iucunda suauique translatione dixit, vt de eo testatur Turneb. aduers. lib. 24. cap. 17.

REDINTEGRARI matrimonium dicitur, quoties post repudium missum iterum coeunt & conueniunt ac reconciliantur coniuges l. 23. & l. vltima, ff. rer. amotar. l. 64. ff. de iur. dot. l. 19. ff. solut. matrim. Matrimonium eodem sensu instaurari dicitur l. 62. §. 1. ff. de donat. inter virum. Sic & Redintegrari dos in l. 6. ff. de jur. dot. Et redintegrari seruitus, quæ confusa restituitur l. 7. ff. de fund. dot. Redintegrari etiam matrimonium dicitur quod captiuitate ab hostibus dissutum quodam modo erat, l. 14. in fin. ff. de captiuis. Redintegratur & stipulatio, quæ accepta facta restituitur, & ex integro interponitur l. 10. ff. quod met. caus. Quo sensu Restaurari obligatio dicitur l. 9. ff. de præscript. verb. Briss. Prat.

REDINTEGRATVR quoque legatum, quod ademptum fuerat, l. 4. ff. de adimend. leg. Item, Redintegrari locatio seu renouari dicitur in l. 14. ff. locati, & redintegrari petitio, l. 16. C. de fideiussor. ac precarium, l. 5. C. de precario. Hoc sensu Redintegrari obligatio dicitur, quæ pacto inualido erat remissa, l. 10. ff. quod met. caus. Item, non Redintegrari vires testamenti dicuntur, quod antea ruptum fuisse constitit, l. 36. §. vlt. ff. de mil. testament. denique & Redintegratur etiam actio, quæ extincta fuerat, l. 5. ff. ad Senatusconsul. Trebell.

REDIRE & reuerti ad proprietatem referuntur l. fin. ff. de vsufruct. ear. rer. quæ vsu consum. Alb.

REDISSE in potestatem domini res tunc dicenda est, cum possessionem eius nactus sit, vt iuste auelli non possit, l. sequitur, ff. de vsue. Conn. lib. 3. cap. 15.

REDIRE hæreditas dicitur, quæ lege & ab intestato obuenit. Papin. in l. 69. in fin. princip. ff. de legat. 2. Peto pro hæreditate quam tibi reliqui, quæque ad fratrem meum iure legitimo rediret

Digitized by Google

rediret, contentus sis centum aureis. Postpon. in l.3. ff. si quis omissa caut. test. Si ipse quoque præterm. erit, & quod lege ad se rediret, possidebit hæreditatem. Terentius Andria Actu 2. scen. 6. Eius morte ea ad me lege redierunt bona. Idem Hecyra Act. 1. scen. 2.

Interea in imbre moritur cognatus senex:
Horum ad hos redibat lege hereditas. Brisson. Prat.

REDITVS nomen generale est, sicuti prouentus, seu obuentiones. Comprehendit autē omnia iura, seu vtilitates, quæ percipi possunt. Ex Alc. qui citat Card. Clem. 1. de excess. prælat. Spieg.

REDITVS dicitur, quicquid ex re aliqua obuenit, & redit, l. 5. §. non passim, ff. de rebus eor. Sic reditus prædij, id est, prouentus, qui quotannis redit, l. pen. ff. de vsufr. leg. l. si reditus, ff. de fund. instr. l. Titia. ff. de solu. l. æquissimum, §. 1. ff. de vsufruct. vt apud Ouid. Eleg. 3.

At reditus nam quisque suos amat & sibi quid sit
Vtile sollicitus computat articulus.

REDITVS annui inter immobilia computantur, Nouel. 7. l. iubemus 2. Cod. de sacrosanc. Eccles. Reditus prædij, legatur, cum vindemia vel messes legantur, l. 6. ff. de vsufruct. quemad. cau. l. 7. & 17. etsi forte, ff. de vsufruct. Multum autem legatum reditus prædij ab vsusfructus legato differt. Nam cui vsusfructus legatus est prædium ipsum, quo vtatur fruatur liberum relinqui debet. Et vero, cui reditus legatur, satis est offerri annuam quantitatem, quam fundus largitur, nec ad habitationem præstandam hæres obstringitur, leg. 38. ff. de vsufr. legat. Hæreditatem autem exceptis reditibus restituere rogatus, partus ancillarum non retinebit, nec fœtus pecorum, qui submissi, & in locum demortuorum capitum substituti gregem retinent, l. 38. §. hæreditatem ff. ad Trebell. Prat.

REDITVS & fructus, seu vsufructus, differunt, eorumque differentiam eleganter tractant Iurisconss. in l. patrimonij, & in l. fundi Trebatiani, ff. de vsu & vsufruct. leg. In vulgata significatione pro reuersione, extat in l. finali, Cod. de sent. pass. vbi Imp. Constantinus de patria potestate sentiens, Quæ nisi, ait, patribus bonis detur, luctuosus erit filiis reditus, quam discessus. Spieg.

REDITVS à Græcis πρόσοδος, ἀπὸ τοῦ προσοδεύομαι, quod prouentus percipere significat: καρπωσις, ait Budæus, est obuentio, vectigal, & quæstus προσοδος, πρόσοδος, ἡ πρόσοδος potestque scribi duplici dd, cum videlicet, à reddo deriuatur. Reddere enim censetur ager quasi depositum semen, & operam culturæ impensam. Qui enim fructus ex terra redduntur domino in annos singulos, redditus recte appellantur. Quæ vero obuentiones fructusque aduentitij ex re quacunque quotannis redeunt, à redeundo, reditus dicuntur. Brechæus in l. frugem, ff. de verb. rer. sign. Conn. lib. 4 c. 3. nu. 5. tradit, quod quamuis fructus & reditus nomina vt plurimum eadem significatione appellentur, tamen reditus vocabulum proprium esse in agro, qui nummo locatus es: Fructus autem in eo, qui naturalibus emolumentis insistit. Adde Curtium lib. 2. c. 32. part. 1. & Peckium l. 1. §. exercitorem, nu. 2. in tit. de exercitoria act.

REDITVS appellatione contineri omnes prouentus existimauit Card. in Clement. vnic. de excess. prælat. Spieg.

REDITVS fructuum, & vsusfructus, distant. l. defuncta, §. Sempronio, ff. de vsufruct. Alber.

REDITVS pecuniæ, vsura est, l. 6. ff. de præscript. verb. l. 20. ff. de adim. leg. l. 87. §. vlt. ff. ad leg. Falc. Sic & in inscriptione Spoletana vna & Reatina altera verbum ex reditu summæ accipiemus. Briss.

REDIVIVA saxa in l. 19. de oper. publ. in C. Theod, sic appellantur à Latinis, quæ ex vetere in nouum ædificium transtata de integro poliuntur, & quasi invitam noua adsumpta forma denuo reuocantur. Briss. Prat.

REDVCERE est in formam pristinam instaurare. Vlp. in l. 3. de itin. actuque priu. §. fin. Interdum est referre ad arbitrium alicujus. Vnde apud Iurisperitos non infrequens disputatio, an qui petit reductionem, ad arbitrium boni viri probare debeat iniquitatem, Panorm. cons. 2. Prat.

REDVCERE vxorem l. 40. §. vlt. ff. de adulter. l. 9. C. ad leg. Iul. de adult. id est, prouocare in matrimonium, vt loquitur, l. 17. C. de edend.

REDVCI dicitur, quæ repudiata erat, l. 13. §. vl. ff. ad l. Iul. de adul.

REDVCES dicuntur à periculo imminenti seruati. Spieg.

REDVNDARE proprie vsus Vlpian. in l. 1. §. 1. de aqu. pluu. arcen. Interdum relatiue pro refundere vsurpatur. vt, Hoc faciunus in tuum redundabit caput. Spieg.

REFECTA pecunia, redacta ex re quapiam, leg. prima, §. si frater, ff. de collation. bonorum, l. 5. §. vlt. ff. de vsufr. Prat.

REFECTIO dicitur etiam ciborum. Celsus: Si in refectione quoque manserit tussis, intermittere oportebit. Sic apud Imper. Barbarossam, §. de pac. tenen. in vsib. feud. Spieg.

REFECTVS, reditus, prouentus. Scæuola l. 78. §. 10. ff. ad Senatusconsult. Trebell. Interim ex refectu paupertatis, qui ad vos peruenerit, ablatis cum vsuris pro quantitate numorum redactis: id est, ex reditu patris tertiæ hæreditatis. Nam paupertatem appellat exiguæ hæreditatis partem tertiam. Verbum fructibus agrorum & prouentibus accommodatum. Cic. in Parat. Nunquam eris diues, antequam tibi ex tuis possessionib. tantum reficiatur, vt ex eo tueri sex legiones possis. Hot. Prat.

REVELLERE testes, testimonia, & tabulas, dicebant veteres, quod contradicere & reprobare nos dicimus. Eleuare vero testimonia, & ipsa aspernari. Quod & refutare est, & reprehendere. Subleuare autem testimonio dici debet, quod deonerare vulgo appellamus. Cui contrarium est, premere testimonio. Bud. in l. posteriore, de orig. iur. Spieg.

REFERENDARII in constit. Iustin. Nou. 10. 113. 124. & l 2. C. de offic. eius qui vic. alic. iud. ij erant, qui recitabant principi supplicum desideria, & mandata principis iudicibus insinuabant. Cassiodor. lib. var. 6. ex eorum formula demonstrat eos causarum ordines principi exposuisse, interpellantium vota cognouisse, & iis responsa reddidisse. Nonnunquam etiam, vt Sigebertus scribit in Chronico, publicas conscriptiones anulo seu sigillo regis confirmabant. Quidam magistros requestarum hodie dici putant. Nominat autem eos ipse Iustinianus spectabiles, qui mox suum post illustres obtinebant locum, vide Auth. de referend. sacr. palat. Alciat. lib. disputt. 3. & Bart. in l. eos, C. de excus. mun. lib. 10. ῥεφερενδάριος, inquit Suidas, ἀξίωμα μεμέτρηται ὑπατικὸν ἐπάρχου, Ex horum numero sunt qui referendarij dicuntur majoris Ecclesiæ, Nouel. 6. qui specialiter destinauerant ad maioris Ecclesiæ negocia principi referenda. At ij qui referendi Curiæ nominantur a Cassiodor. lib. 3. var. iidem non sunt, qui referendarij, vt eiusdem Cassiodori formula de referendis in senatu docet. Coelæus hanc vocem in barbararum dictionum classem retecit. Prat.

REFERRE crimen est accusatori crimen obicere, vnde Relatio criminum l. 3. ff. de public. iud. de qua paulo post in verbo Relatio. Prat.

REFERRE de re aliqua, pro eo, quod est, proponere rem agitandam. Prat.

REFERRE in commentarium, id quod vulgo dicunt, Registrare. monuit Bud in annot. prior. vt Alciat. in 10. pareg. Dicimus autem, ait, Referre ad Senatum, Ferre ad populum: cuius locutionis plena sunt, eodem teste, Salustij, Liuij, cæterorumque antiquorum volumina. Spie.

REFERRE in numeros l. ex eo. ff. de mil. test. l. vnic. ff. de bon. poss. ex test. mil. Corrasius lib. 5. cap. 23. nu. 4. interpretatur pro eo, quod est in ordines peruenire.

REFERRE in reos, Vlp. l. 15. §. 1. ff. ad leg. Iul. de adult. Legis Iuliæ de adulteriis c. 7. ita cauetur, ne quis inter reos referat eum, qui tum sine detractione Reip. causa aberit: neque enim æquum visum est abientem Reipubl. causa inter reos referri, dum Reip. operatur. Hotom. Prat. Vide Reum facere.

REFERRI inter statutos Iustiniano in l. 7. C. de prox. sac. scrin. est referri in numerum eorum, qui in statu militiæ collati erant, & actu (vt dicunt) militiam exercebant. Vltra enim numerum destinatum vnicuique militiæ, erant præterea nonnulli extraordinarij, nondum quidem illi milites, sed designati, vt in locum demortuorum suo ordine substituerentur. Connan. lib. 4. cap. 15. num 13.

REFERRE iusiurandum est delatam ab aduersario iusiurandi conditionem in eum transferre, l. 25. l. 38. ff. de iurejur. Briss.

REFERRE jusiurandum potest is, cui defertur: quod nisi fecerit, aut jurare cogitur l. jusiurandum aut ad pecunias, §. prætor ait, ff. de jurejur. l. manifestæ turpitudinis, eod. tit.

REFERRE jusiurandum, est delatum sibi ab aduersario jusiurandum in eum transferre, Paulus l. 38. ff. de jureiur. Manifestæ, inquit, turpitudini & confessionis est, nolle, nec jurare, nec jusiurandum referre. Et sæpe in l. jusiurandum, 34. eod. Hotom. Prat.

REFERRE rem judicatam, retractare, Cic. pro Dom. sua. Si decemuiri sacramentum in libertatem injustum judicassent, tamen quotiescunque vellet quis, hoc in genere se rem judicatam referre posse voluerunt Sic referre mysteria dixit lib. De Orat. 3. pro Iterare: & Ter. in procl. Hec. Referre comœdiam pro denuo agere, Hot. Prat.

REFICERE, in interdicto, de via reficienda est ad pristinam formam & modum, iter, & actum reducere, sic vt ne dilatet quis vel producat, aut deprimat, aut exaggeret. Reficit viam & qui aperit & qui purgat, & omnes omnino qui in pristinum statum reducunt, vt Vlp. in l. 1. in prin. & §. 1. ff. de via pub. scribit. Et sic refectionem accipimus in l. 4. §. si quis mihi itineris, ff. si ferv. vind. Similiter in interdicto, de riuis, reficere est quod corruptum est in pristinum statum instaurare. Itaque tegere, substruere, sarcire, ædificare, aduehere, adportareque, quæ ad eam rem vtilia sunt, reficiendi verbo continentur leg. 1. in princ. & §. reficere, ff. de riuis l. 11. ff. comm. præd. Brill. Prat.

REFICIAT etiam redigere est & colligere, l. 81. ad leg. Falc. vnde refectam pecuniam pro redacta Iurisconsulti dicunt l. 1. §. si frater, ff. de collat. bonor. l. 3. §. vlt. ff. de vsuris. Briss.

REFICIAT quis an faciat, permultum interest, vt colligitur ex l. quid tum, §. 1. & 3. plane, ff. quibus mod. vsusfruct. amitt. Briss.

Digitized by Google

REFICTIO pro refectione, l.1.§.deinde. Briss.

REFIGERE tribunos, & alios magistratus, pro recreare, & iterum creare: Vide Steph. Robertum.

REFIGERE, quod fixum est labefactare, atque euellere. Venuleius, ff. quod vi aut clam. si vitem. Si fixeris, inquit, & ego refixero. Paul. tit. de verb. oblig. l. inter. Tabulæ, inquit, refixæ sunt. Venul. tit. ad leg. Iul. pecul. l. qui tabulam. Qui tabulam, ait, enim refixerit. Nebriss. Vlp. de vsufru. Sed & si quid, ait, inædificauerit, postea eum neque tollere hoc, neque refigere posse, plane refixa posse eum vindicare. Spieg.

REFORMARE, pro denuo constituere, teste Budæo apud Hermogenem, in l. vectigalia, de public. Sic etiam reformari, pro denuo constitui, seu reuocari, apud Vlpianum legimus, in l. iurisgentium, §. adeo autem, de pact. Spieg. Cæterum aliis reformare idem est quod in aliam formam redigere, l. præcipuæ, ff. de ædil. edict. l. 1. ff. de appell. Ac iis reformatur contractus cum de rei substantia partes secus, quam fecerint, conueniunt: quod est cum præcedentis contractus forma sublata noua componitur, eodem contractu permanente l. iurisgentium, §. adeo, ff. de pactis. Corras. Miscell. lib. 3. c. 10. nu. 6.

REFORMARE contractum: Vid. sup. Informare contractum.

REFORMARE pactum l interpositas, Cod. de transact. id est, rescindere. Si vera sunt, quæ precibus complexus es, alia ratio pactum reformat. Prat.

REFORMIDARE, *Scheuven.* Alfenus: Sed si quia mulæ aliquid reformidassent, muliones timore permoti, &c. l. si plagis seruus, ff. ad leg. Aquil. Spieg.

REFRACTARIVS, Senecæ significat contumacem, & filius insua sententia tenacem. Spieg.

REFRAGARI obsequiis, est ea præstare non velle, apud Impp. in l. fi. C. de obseq. pat. præstand. & apud eosdem repugnare, in l. si compensandi, C. de hær. inst. Spieg.

REFRENARE, hoc est, cohibere multitudinem testium in l. 1. ff. de testib. Spieg.

REFRENARI iusiurandum taxatione apud Paul. in l. arbitrio, ff. de dolo.

REFRIGERATA res, causa, accusatio, quæ integra non est: hoc est, qua aliquid tacitum est, quod alioqui exprimendum erat, Bud. ex Quintil. lib. 5. cap. de testib. Spieg.

REFVGÆ dicuntur, qui metallo vel alij cui operi & pœnæ, cui addicti erant, fuga se subducunt, & subtrahunt, l. 8. §. inter eos, ff. de pœnis. Refugæ operis metalli, l. penult. in fin. ff. de extra ord. cog. Refuga custodiæ, l. 15. §. pen. ff. de re milit. Tertull. in lib. de cultu fœminarum de auro agens, quod per damnatos & noxios effossum in honorem ornamentorum venit. Et de pœna, ait in honorem metalli refuga mutatur. Eadem forma defugas & confugas in C. Theod. legimus. Briss. Prat.

REFVGIA abscessus sunt ædium, & interiora loca, l. 13. §. sed si ædium, ff. de vsufr. Sed neque diætas, inquit, IC. transformare vel coniungere, aut separare ei permittitur, vel aditus posticasve vertere, vel refugia aperire, vel atrium mutare. Sic l. 11. §. quod autem, de seru. corr. Vlpianus alio loco χώρους vocat. Prat.

REFVNDERE in l. 3. Cod. de fund. patrimon. est redere, vt apud Senecam: Id erat non tam accipere beneficium, quam refundere. Et Plinius. Quod hesterna crapula ingurgitauerat. palam refundit, Connan. comment. iur. ciuil. lib. 7. c. 12. n. 7.

REFVTARE, renunciare, cedere: vt refutare feudum vasallus dicitur, cum aut pattono id cedit, quasi vsufructuarius domino vsumfructum, lib. 2. tit. 9. §. 1. & tit. 38. Aut agnato proximiori, siue id de iam quæsito feudo fiat, vt lib. 2. tit. 26. §. 27. & tit. 49. siue de sperato tantum, vt lib. 2. tit. 46. De refutatione Papatus extat insignis historia in Chronic. Alberti Argent. Prat.

REFVTARE iudicem, idem quod rejicere, recusare & remouere, Prat.

REFVTATORIÆ preces, l. 1. C. de relat. l. 28. C. de appel. Iudex, inquit, Imp. à quo prouocatum erat, opinionis suæ exemplum litigatoribus dare debebat, & acta edere. Quod si cui minus plena vel contraria viderentur, is refutatorias preces offerebat, quæ simul mittebantur, d. l. 18. Symmach. lib. 1. epist. 31. Cuius meritum perennitas vestra lectis gestis ac refutatoriis cohærentibus æstimabit. Briss. Prat.

REFVTATORII apostoli: vide Apostoli.

REFVTATORII libelli, l. 37. §. 1. C. de appell. l. 8. C. Th. eod. tit.

REFVTATVM feudum à patre & filio, retinet appellationem feudi paterni, l. vnica, in fine, de vas. decrep. ætat. Spieg. Prat.

REGALIA, nomen est multiplex: nam eo plerunque feuda omnia Regis beneficio concessa intelliguntur: Interdum Ecclesiastico duntaxat maiora & primaria, qualia sunt Archiepiscopatus, Episcopatus, Abbatiæ, quæ solius Regis concessu & munere conferebantur. Interdum ius ipsum atque auctoritas regalia feuda & beneficia conferendi: cæteraque iura fiscalia. Interdum insignia honoris, quæ vasallis regalibus solenni more tribuuntur. Prat.

REGALIA pro feudis regalibus, qualia sunt ducatus, comitatus, marchiæ, vt lib. feud. 1. tit. 14. §. 1. & lib. 2. titul. 34. §. Radeuicus lib. 2. cap. 5. vbi Friderico Imperat. pro Tribunali in Roncheliis sedente loquitur: Deinde, inquit, super iustitia regni, & de regalibus, quæ longo iam tempore seu temeritate peruadentium seu neglectu regum imperio depererant, studiose disserens, cum nulla possent inuenire defensionem excusationis, tam Episcopi, quam primates & ciuitates, vno ore, vno assensu, in manum Principis regalia reddidere, primique resignantium Mediolanenses extitere: Requisitique de hoc ipso iure quid esset, adiudicauerunt ducatus, marchias comitatus, consulatus, monetas, telonia, fodrum, vectigalia, portus, pedatica, molendina, piscarias, portus, omnemque vtilitatem ex decursu fluminum prouenientem nec de terra tantum, verumetiam de suis propriis capitib. census annui redditionem. Hisce omnibus in fiscum adnumeratis, tanta circa pristinos possessores vsus est liberalitate, vt quicunque donatione Regum aliquid horum se possidere instrumentis legitimis edocere poterat, is etiam nunc imperiali beneficio & regni nomine idipsum perpetuo possideret, &c. His tamen quo nullo iure, sed sola præsumptione de regalibus se intromiserant 30. millia talentorum, plus minusve reditibus publicis per singulos annos accessere Prat.

REGALIA pro maioribus & opulentis sacerdotiis: cuius rei exempla multa exponit. Hot. c. disp. feud. 8. Radeuicus lib. 2. c. 15. Cum Hadrianus Papa audisset, quod regalia Principi tam ab Episcopis & Abbatibus, quam à ciuitatibus & proceribus recognita fuere literas super hoc negotio dirigit. Et in Epistol. Imp. Friderici ad illum Papam apud Nauclerum: Ab Episcopis, qui regalia nostra tenent, cur homagium & regalia sacramenta non exigamus? Aut igitur regalia nostra nobis dimittant, aut quæ Dei, Deo, quæ Cæsaris, Cæsari persoluant. Pra.

REGALIA pro iure & potestate conferendi feuda & beneficia regalia: quod per sceptrum fiebat. Otto Frising. lib. Chron. 7. c. 14. Occasio autem sceleris huius hęc fuit, quod rege Romam tendente, inter ipsum & Papam conuentio facta, ab obsidibus firmata narratur, vt scilicet regalia eorum resignaret. Itaque dum Romam venisset, ac à Pontifice promissa solui sibi exegisset, Papa, eo quod clamantibus Episcopis, ea quæ petebatur, adimplere non posset, tanquam nocens custodiæ mancipatur. Et mox: Ad postremum pacem facere coactus est: Episcoporum sc. inuestituras per anulum & baculum Imperatori concedere. Quibus ex locis apparet, inuestituram per anulum & virgam, siue baculum fieri solere, cum regalia per sceptrum dari mos esset. Otto Frising. lib. Frid. c. 6. Tradit enim curia, & ab Ecclesia eo tempore, quo sub Henrico Quinto de inuestituta Episcoporum decisa fuit inter regnum & sacerdotium controuersia, sibi concessum autumat, quod obeuntib. Episcopis, si forte in elegendo partes fiant, Principis arbitrij esse, Episcopum quem voluerit, ex primatum suorum consilio ponere, nec electum, aliquem ante consecrandum, quam ab ipsius manu regalia per sceptrum suspiciat. Atq, hinc factum est, vt gallica consuetudine regalarium nomine passim apud pragmaticos intelligantur iura regis Galliæ in maioribus sacerdotis conferendis, aut eorum fructus parte aliqua sibi retinenda. Qua de re extat libellus Ægidij Magistri Prætoris Parisiensis ad eiusdem ius Regis asserendum accommodatissimus. Licet a. Regalia vno nomine generali appellentur, habet tamen vnumquodque Regale diuersam originem, & causam ab vno. Quod ex actib. regularib. clare perspicitur: qui non omnes ad vnam causam sed ipeciem respiciunt, sed origine, causa & specie separantur: immo & regalia in ipso genere, à diuerso fonte procedunt, quia aliqua à suprema principis potestate procedunt, vt creare tabelliones, legitimare spurios, Mineræ, &c. Quæ Paris à Puteo mere regalia nominat. Alia procedunt ab vniuersali dominio Imperatoris, vt flumina, viæ publicæ, vectigalia, &c. Pro quo Andr. Isernita ponderat §. sed quod principi, Instit. de iur. nat. Prat.

REGALIA an venditione includantur tradit Roma. consil. 271. incip. vis tota præsentis.

REGALIA, pro insignibus & ornamentis regiæ inaugurationis; Luitprand. Ticinensis libr. 2. c. 7. Chunradus Imperator coronam, sceptrum & cuncta, quæ regalia sunt indumenta, in medium venire præcepit, & hæc verba effudit: Hæredem, regiæque dignitatis vicarium regalibus meis ornamentis Henricum constituo. Et mox. Ipso mortuo, Principes coronam cunctaque regalia indumenta Henrico duci contulerunt. Witichin. libr. 2. Super altare regalia insignia posita erant, gladius cum balteo, chlamys cum armillis, Baculus cum sceptro ac diademate: Video etiam imperialia eadem dici: vt apud Abbat. Vrsperg. in Chronic. anni 1106. Ipsa patris vtriusque consiliis annuens, regalia vel imperialia insignia, crucem scilicet & lanceam, sceptrum, globum, atque coronam filij potestati tradidit. Otto Frising. lib. 7. c. 40. Reuersi ad filium optimates, imperialia deferunt, eumque regem creant. Idem in Chron. anni 1153. Volebat enim tenere imperium, cum in potestate sua haberet insignia imperialia, vtpote coronam & crucem & alia quæ attinebant. Otto Frising. lib. 7. cap. 23. Itaque Chunradus Rex curiam in prædicta ciuitate maximo conuentu Principũ habuit

Digitized by Google

habuit : vbi omnes Saxones vltro se suæ ditioni subdidere. Solus ex Principibus Dux Henricus regalia seruans aberat, ad quæ reddenda dies ei præfigitur. Quo veniens, regalia quidem multis illectus promissis reddidit, sed tamen ea minime consecutus (id est, recuperans) infecto pacis negotio, sine gratia ejus discessit : tamen ducatus ei adjudicatur. Quibus ipsis totidem verbis Abbas Vrsperg. vtitur in Chron. anni 1138. Prat.

REGEM Feuditæ plerunque pro Imperatore nominant : vnde regalia pro Imperatoris jura : ex quo quantum à Romana consuetudine abhorreant, intelligi potest, Liu. lib. 27. circumfusa inde multitudo Hispanorum & ante deditorum, & pridie captorum, Regem cum ingenti consensum appellant. Tum Scipio silentio per præconem facto, sibi maximum nomen Imperatoris esse dixit, quo se milites sui appellassent : Regium nomen alibi magnum, Romæ intolerandum esse : regalem animum in se esse : si id in hominis ingenio amplissimum ducerent, tacite judicarent : vocis vsurpatione abstinerent. Interdum tamen Regis nomine Langobardus Rex intelligitur : nam Italiæ Regum nomen Langobardi vsurparunt. Illud autem prætermittendum non videtur, cum inusitum Romæ regis nomen esset, qui euersa Republica dominatum arripuerunt, Imperatoris aut Principis nomen sibi sumpsisse. De Imperatore Tranquil. auctor est : itemque Dio libr. 43. de Principe, Tacitus lib. 1. Lepidi, inquit, atque Antonij arma Augustum cessere qui cuncta discordiis ciuilibus fessa, nomine Principis sub Imperium accepit. Et aliquanto post. Non regno tamen, neque dictatura, se principis nomine constitutam Rempublicam. Sed vbi de re conuenit, minus de verbo laborandum est : cum vere proprieque omnes Reges & sint & appellentur : siue dictatores, vt Cæsar : siue Principes, vt Augustus : siue Imperatores vt ipsius successores : siue Pontifices, siue etiam Tribuni nominentur : cuius nominis ac potestatis suauis ad ridendum historia extat apud Naucler. Genet. 45. sub anno 1346. de Nicolao quodam ciue Romano, qui Papa autore totius orbis dominatum sibi arrogauit, proque eo jure Regibus & Imperatoribus omnibus diem dixit : cujus rei formulam ex ejusdem Naucleri commentariis cognosces. Prat.

REGENTES, id est, gubernantes, administrantes, apud Vlp. in l. illicitas, ff. de offic. præsid.

REGERE est gubernare, dirigere, quasi rem agere. Inde metaphorice regi dicuntur fines : quia non vno modo de finibus judicatur, sed aut discernuntur qui jam sunt, aut statuuntur, vbi non apparent, adjudicatione, condemnatione. Old.

REGERENDARII dicuntur ij, qui erant à regestis, siue libellis, de quibus Cassiod. l. b. 11. Var. apud quem tamen corrupte regendarij legitur pro regerendarij. Prat.

REGERERE pro iterum inijcere, l. 24. ad fi. ff. quibus modis vsusfruct. Sumitur & pro perscribere, id est, in tabulas referre apud Quintil. lib. 2. c. 12 & lib. 3. c. 8. Prat. Hinc.

REGESTA, quæ corrupto vocabulo Registra, quasi regestaria dicunt, sunt acta tabulæ publicæ, quæ Græci ὑπομνήματα & ἀπομνημονεύματα vocant. Illo tamen corrupto vocabulo vsus est Vopisc. in Probo : Vsus, inquit, etiam ex registris scribarum porticus porphyreticæ. Prat.

REGES principio quomodo assumpti sint, post Alciat. in comment. ad l. bona ciuitatis, de verb. sign. vide Iustin. lib. 1. Cæterum, Regis filium, tametsi regnum non habeat, Regem vocari posse, censuit Scholiastes in c. vlt. 24. quæst. 1. An vero appellandus Rex sit, natus patre nondum Rege salutato, Doct. tractant : Mirum est, in dubium reuocari, quod à Iureconsult. apertissime decisum est l. Senatoris, 1. de Senat. Spieg. Prat.

REGIA lex lata olim à populo de rege præcipue : plura tamen capita continebat. Marcellus enim in l. Negat de mort. infer. negat, inquit, lex regia mulierem, quæ prægnans sit, humari antequam partus excidatur. Vetustissima autem fuit ea lex à primis initiis vrbis, regio per eam constituto dominatu : deinde renouata, vt significat Tranquillus in Caligula : Ferretus in notis ad Inst. de jure nat. gent. & ciuil. Quin & leges curiatas ex quibus jus Papyriacum constitutum est à Sexto Papyrio quandoque leges regias nominatas, quod eas Romanorum reges tulerunt, tradit Connan. lib. 2. c. 12. nu. 1.

REGIA manu gubernata omnia priscis seculis fuisse, id est, nulla lege, nullo certo jure, vulgo dicitur, Franciscus Hotom.

REGI fines dicuntur, interpretes Boetio, quotiens propriis quisque ager finibus terminatur. Inde quod ad terminos constituendos inter eos, qui confines agros possident, datur, judicium finium regundorum dicitur, & de finibus regundis, vt ff. & C. fin. regund. Cic. Topic. Si in vrbe de finibus controuersia est, quia fines agrorum magis esse videntur, quam vrbis finib. regundis arbitrum adigere non possis. Et alias. Si in vrbe fines non reguntur, nec in vrbe aqua arceatur. Idem lib. 1. de legibus : nec Manilia lege simuli, sed ex 12. tres arbitri fines regemus. Idem in Orat. pro Mure. Imperatoris & Iureconsulti differentias recensens. Ille exercitatus est in propagandis finibus tu in regendis. Bri. Porro Regundorum dicitur pro Regendorum imitatione vetustatis in tit. ff. finium regundorum. Nec inconcinne dicitur finalis quæstio in l. si constiterit, C. fin. regund. Et limitis actio in c. inter memoratos 16. qu. 3. Prat.

REGIFVGII dies. Regifugium diem, quo exactus est Tarquinius, illum in posterum Romani vocarunt. Quis autem dies is fuerit, variant auctores, apud quos plura & diuersa refugia leguntur, prout late explicat Onuphrius Panuinius in Comment. lib. 1. Fast.

REGIMENTVM apud Aur. Arcadium, de offic. præfect. prætor. leg. vnica, pro regimine & administratione. Regimentis ait, Reipublicæ ad Imperatores perpetuo translatis. Spieg

REGINA, regis vxor. An vero id nominis retineat viro defuncto, vide c. ex parte, extr. de foro comper. & 24. qu. 1. eos. Sp. Pr.

REGIO dicta est à rego, quod initio regiones sub regibus erant, & ab his regebantur : donec in prouincias redigerentur sub imperio Romano. Erant & prouinciæ singulæ in regiones certas distributæ, eaque regiones lib. de condit. agrorum definiuit ad hunc modum Siculus Flaccus. Regiones autem dicimus intra quarum fines singularum coloniarum aut municipiorum magistratibus ius dicendi, coherccendique est libera potestas. Huiusmodi regionum fines interdum latissimi fuerunt, adeo quidem vt expresse scripserit Plin. lib. 4. c. 5. in Achaia regionem Messeniam duodeviginti montium. ec Nad alias quam has regiones Vlpianum respexisse in leg. semper in stipulationibus ff. de reg. iur. existimat Ræuardus ibidem. Romani vrbem suam in 14. regiones distinguebant, l. 3. ff. de offic. præfect. vig. ex Tacito lib. 14. & vide Tranquil. in Aug. cap. 30. Inde postea regiones, plurali numero, cœperunt dici fines seu termini, vt Cic pro Archia dicit : vitæ spatium, exiguis regionibus circumscriptum esse. Et regionibus agros diuidere, hoc est, certis finibus & limitibus perpetuis distinguere, vt quisque suam partem semper habeat, l. 7. ff. commun. diuid. & l. 3. C. eod. Old. Prat.

REGIONE verbo vtimur loco aduerbij, vt è regione, quasi ex aduerso, rectis lineis. Prat.

REGIONES etiam in fundis statuuntur, fundique regionibus diuiduntur l. 7. comm. diuidund. l. 3. C. eod. tit. l. 2. ff. fin. regund. l. 1. C. eod. l. 6 ff. quemadm. seruit. amitt. l. 31. ff. de vsufr. leg. l. 8. ff. de rei vind. l. 13. §. idem Celsus, ff. de act. empt. l. 64. ff. de euictionibus, §. vlt. Instit. de offic. iud. Brisl.

REGIONES ergo fundorum partes sunt certis mensuris dispartitiæ l. 8. & l. 29. ff. de acqu. rer. dom. Brisl.

REGIS filius, dicitur etiam natus post mortem Regis, argum. leg. emancipatum, ff. de Senatoribus. Spieg. Prat.

REGIS officium qualenam sit, vide c. regum officium 22. q. 5. Pr

REGNVM, est Monarchia, seu vnius principatus administrantis Remp. ad vtilitatem communem. Inde factæ sunt constitutiones, decreta seu placita principum, quæ sunt in C. & in l. b. Nouel. Hæc politia cum degenerat, hoc est, cum ad propriam vtilitatem tendit, tunc conuertitur in tyrannidem. Tales aliquando Deus orbi dedit, vt interim reipsa agnoscerentur boni principes. Quid enim animaduertissent Romani, & quid posteritas recordaretur, Octauium Augustum fuisse optimum moderatorem, nisi Neronem quoque pessimum experti fuissent? Igitur regnum, est ius quoddam consistens in dignitate & honore, præeminentia, potestate consilio, administratione reipubl. vt hi qui de regno & principatu scribunt Latine, expoluere : à quibus longe arcentur fœminæ, de iure communi, cum plerunq; etiam aduersus commoda propria, earum consilium laboret. vt l. 4. C. de sponsal. Extatc. l. Salicæ, quo fœminis regno interdicitur. Argumenta contra hanc legem adducta, scite diluit Pyrrhus singulari tractatu, quem de lege Salica, & regni successione inscripsit. Regnum etiam dicitur, quicquid à quoquam possidetur. Quinetiam vulgo iactatur adagium, suæ quemque domi regem esse : quod tamen ab ipsa vsque antiquitate manasse. Rotero ex Homero comprobat. Spi.

REGRESSVM habere. Vlp. nisi emptores regressum ad bonæ fidei possessore habet l. sed & etsi §. item si res, ff. de pet. hær. Spi.

REGRESSVS ad aliam actionem l. 9 § 2. ff. de tributor. Brisl.

REGVLA, instrumentum apparet, quo in olei factura vtebantur, vt ex Columella colligitur. Vlp. in l. sed addes, §. illud nobis. Quod si regulis olea prematur, & prelum, & succulam, & regulas, tympanum & trochleas, quibus releuatur prelum, dominum præstare oportere. Vbi interpret regulas pro tabulis, & succulam pro torculari accipit : Vide Budæum in hunc locum. Spieg. Adde Forcat. in penu iuris ciuilis cap. 11.

REGVLA, κανὼν παγμάτων, proprie dicitur norma, qua lineæ diriguntur : quasi rectigens mensuram. Per translationem autem accipitur pro breui iuris præceptione, generaliter concepta vt in tit. ff. de diuis. reg. iur. antiq Old.

REGVLA, est coniunctio causæ, id est, directio quædam generalis ad veritatem rationis exacta. Cum enim vniuersa causæ disputatio, quæ varias habet species & circumstantias, connicitur in compendiosam iuris thesin, tunc sit regula breuiter rem enarrans. Idem enim in effectu significant, regula, Thesis, definitio : quicquid plerique rixentur. Old. Ioannes & Placentinus veteres glossematarij pro coniectione legunt coniunctio

Digitized by Google

quam lectionem probasse videtur C.Harmeno.lib.6. κανὼν τῶν συνημμένων τὸ ἀφ' ἡμμένου ἀρνησιν ἢ συνημμένον. Hanc regulam declarant P.Decius, & Petrus Faber in d.l.1.Prat.

REGVLA in jure nostro intelligitur, quod compendio refertur, jus antea specialim & fusius expositum. Vnde non secus ex regula, atque è tripode respondemus. Nam jam ex jure constituto mutuata est, nec ipsa juri initium facit, vt pulchre explicat idem Ferrarius, interpretans Pauli verba l.1. de regul. jur. Quamuis regula quæuis, pro varietate circumstantiarum in aliquo vitiatur, atque perdit officium suum Spieg.

REGVLA est, inquit Aulus, quæ rem quæ est breuiter enarrat: non vt ex regula jus sumatur, sed ex jure quod est,regula fiat. per regulam igitur breuis rerum narratio traditur, & vt ait Sabinus, quasi causæ conjectio est, quæ simul cum in aliquo vitiata est,perdit officium suum, l.1.ff.de reg.jur. Hot.

REGVLA est sententia quædam generalis, quæ ex plurium legum mente à Iureconsultis notata atque animaduersa, paucis verbis summam earum consensionem & tanquam harmoniam complectitur.Differt autem lex à regula: quod illa dicitur, quam populus certo & cognito omnibus jure constituit: regula vero, quam Iurisconsulti ex pluribus legum capitibus notatis inter seque comparatis elicuerunt: vt non omnino incommode dicere possimus, leges esse tanquam voces, & sonos singulos: regulam vero esse tanquam harmoniam & concentum. Vide plura apud Hot. lib.Obseru.11.c.1111.

REGVLA Catoniana quid sit, discES ex tit.de reg.Cato. Hæc ad hæreditates, neque ad legata, quorum dies non mortis tempore, sed post hæreditatem cedit, neque ad conditionales institutiones,l.cætera,§.tractari, ff.de legatis 1.l.1. ff.de reg. Cat. neq; ad nouas leges pertinet, l.antepen. pen.& vlt.ff.eod.Eam autem sic definisse scribit Celsus,l.1. ff.eod. Quod si testamenti facti tempore decessisset testator, inutile foret id legatum quandocunque decesserit, non valere: vide ibidem interpretes. Hæc juris regula dicebatur, l.cum legato, ff.quando dies leg.ced. Prat. & Connan. libr.10.c.5.n.13.

REGVLÆ formam Paulus eleganter in l.1. ff.de reg. jur. antiqu. tradidit his verbis. Quasi causæ conjectio: scilicet,cum latior rerum tractatio ad concinnam breuitatem redigitur, inspecta generali & primaria juris ratione.Commentatores autem verba tantum,non rem ipsam obseruant: videlicet putantes regulam esse, cum signo vniuersali adfirmatiuo, vel negatiuo, vel indefinite,allegantes impertinenter, l.1.§.initio,ff.de offi.præfect.vrb.l.1 §.generaliter,ff.de legat.præst. Siquidem lex politica ipsis rebus, & non verbis imponitur, l.3.c.commu.de leg. leg.fi. C.de furt. Oldend.

REGVLÆ juris sunt notitiæ quædam semper firmæ & immutabiles: vt quæ non solum lapideis olim tabulis, sed etiam cordibus hominum indelebili charactere à Deo ipso sunt insculptæ,veram viuendi honestatem exprimentes. Vnde quicquid in hominum commerciis, hujusmodi axiomatib. conueniens est, id censetur ab arbitratu boni viri, à constante atq; perpetua voluntate, denique ab ipsa justitia dependere, Insti.de jur. nat. gentium & ciuil.§.sed naturalia,l.Mæuia, ff.de annu.lega. l.1. in prin. ff.de just. & jur. Old. Prat.

REGVLÆ officium est exhibere nobis generaliter definitionem juris, quod alioquin per singulas negotiorum circumstantias latissime patet. Qua in re plurimum commodatur humanæ fragilitati: quæ in numerosa legum multitudine, quasi in Labyrintho quodam periclitari solet, nisi summas earum sententias,& primaria (vt sic dicam) consilia præ oculis habeat.Old. Prat.

REGVLARE, sed vt putant, non sic à Latinis vsurpata est interpretibus, ampliare, & restringere legis dictum secundum rationem leg.qui quadraginta. Ad Senatusc.Trebell. Spieg.

REGVLARITER, & quod pro regula, & quod secundum regulam est, Vlp.in leg.regulariter, ff.de petit.hæred. Regulariter ait definiendum est, eum demum teneri. Spieg.

REGVLARVM juris antiqui duplex est vsus. Alter, quod vniuersam legum conditionem,& penitissima earum consilia,breui quadam & veluti in fascem contracta præceptione nobis ob oculos ponunt. Alter, vt in variis quotidie occurrentibus cum publicis tum priuatis negociis ac consultationibus, hisce regulis vtamur ad separandum æquum ab iniquo. Quæ salutaris ars,sine notitia hujusmodi præceptionum exerceri non magis potest,quam fabrilis sine norma. Old.Prat.

REGVLVS, quasi paruus rex: non quod paruæ staturæ sit rex sed quod alicujus vrbis, aut oppidi dominus sit. Cujusmodi apud nos sunt, quos vocamus *Herren*, item,*Frey oder Banherren* à Banno, vocabulo patrio, & non à Vexillo.Quamuis proprie reguli, sint filij, aut nepotes regum. Old. Conn.lib.2.c.9. Regulos apud Cæsarem dici tradit, eos qui magni alicujus territorij domini erant cum summa in suos potestate.

REGVM nomen, alibi quoque quam Romæ sanctum fuisse, eorumque afflictæ fortunæ ab aliis succurri solitum, Cicero scribit in suasione legis Manilie. Hoc tamen post ejectos Tarquinios Romæ odiosum fuit: cum scilicet ciuium aliquis rex fieri Romæ affectabat. Aliorum vero regum, qui pop.Ro. nec socij, nec amici erant, nomen Romæ sanctum fuit, sociorum vero & amicorum,sanctissimum. Vide Zas.in l.2.5.exactis deinde regib. ff.de orig.iur. Spieg.

REGVNDORVM pro regendorum, imitatione vetustatis, dicitur in tit.ff.Finium regund. Vbi regere accipitur,pro discernere vel constituere:quoniam actio finium regundorum propter fines, quorum contentio incidere solet, discernendos introducta fuit. Ideoque non inconcinne dicitur finalis quæstio, in leg.si constiterit, C.finium regundorum. Et limitis actio, in c.inter memoratos,16.qu.3. Old.

REI appellatio generalis est. Continet enim omnia, quæ vel in patrimonio sunt, vel extra patrimonium, & ad omnem contractum causasque & iura pertinet, l.5. & l.23. ff.de verb.sign. Sunt autem tres præcipue huius vocabuli significationes, hoc Ausonij versu comprehensæ?

Imperium,litem,venerem cur vna notet res?

Vt de duabus, quæ nihil ad ius pertinent, taceam, Res polite accipitur in l.8. §. si qui post rem.cum §. seq.ff.de inoffic. test. Et olim summe dubitatum inter formularios fuisse Cic.in Murenia ostendit, Rem an litem dici oportet. Vnde in actionum ciuilium solennibus verba sub disiunctione hac ita Varro.ne in lib.6.de ling. Lat. teste efferebantur, Quam rem siue litem dicere oportet. Coniunctim vero protulit Imp.in l.9. C. de suis & legit.vt & in solenni formula rerum à fœciali repetundarum, quæ à Liu. lib. ponitur. Quarum rerum, litium, causarum,conduxit pater patratus.Inde rem amittere litem amittere est, l.8.ff.de restit.in integr. l.22.§.pen. ff.ratam rem hab. Rem seruare pro debitum suum ab aliquo consequi, &, vt alias dicitur, ad sunm peruenire, l.2.& l.4.ff.de dolo l.19. ff.ad Vellei.l.2.§ si Titius, ff.de hær.vend. l.11.in fi.& l.12.ff.ad munic.l.2.ff.de institor. l.35.§.fin.ff.locati, l.4.in fin.ff de admin. rer.ad ciuit. l.fin. ff.rem pupill. l.38. ff.de excus.tut. l.10.ff.de dolo except.

REI seruandæ causa in possessionem mitti dicuntur creditores. l.1.& l.7.ff.quib.ex caus.in possess.l.35.§.fin.ff.de acquir.poss.l. 13. ff.quæ in fraud.cred.l.51.§.1.ff.de re iud. l.5.§.si plures &. postquam,ff.vt in poss.legator. l.3.§.creditores ff.vti possid.l.5. §.Iulianus, ff.ad exhib.l.26.ff.ad munic.l.30. ff.de pecu.l.pen. §.item dandæ,ff.de diuers.temp.l.2.ff.de feriis,l.9.ff.de rei vin. Etiam rei seruandæ in possessionem bonorum tutoris, qui ne alimenta decernantur, latitat, pupillus mittitur, l.7. §.præterea, ff.de suspect.tut. Sed & rei seruandæ gratia, fideicommissi seruandi gratia significat in l.9. ff.de ann. legat.quanquam alias hæ duæ missionum in possessionem causæ, vt diuersæ, separentur,l.1.ff.ex quib.caus.in possess.

REI autem seruandæ causa non possidet, qui suo iure vt pignus tenet,l.13.ff.quæ in fraud.cred. Briss.

REI persecutionem continent actiones, quibus persequimur, quod ex patrimonio nobis abest, l.35. ff.de oblig. & act. & §. res persequenda. Inst.de action. Sic rei persecutionem continet actio, l.11.ff.de rebus auth. Iud.possid. Briss.

REI persecutio, & pœna vindictæ, opponuntur, l.20. §.1. ff.de adquir. vel omit.

REI appellatione & tota res & pars eius continentur, l.7. ff.de iureiur.l.4.§.1.ff.de damn.infect.l.3.§.1.ff.de fund.dot.Eademque res peti intelligitur,etiam si pars petatur eius quod totum petitum est l.7.ff.de except.rei iud.Ex re fructuarij item bonæ fidei possessoris esse videtur, quod hi seruo donauerint, vel concesserint, vel administratione rerum, quæ ad eos pertinet, compendij fecerint,l.38.ff.de vsufruct. Sed & si bona fide possessori vel fructuario seruus accept. roget, vt paciscatur, ne ab iis petatur ex re eorum acquirere videntur, cum eos liberent. l.63. ff.de solut. l.11. ff.de acceptil. Sed & si hæreditatem possessorum fructuariorumve intuitu & contemplatione sibi relictam iussu eorum adeant,non opera sua, sed ex re eorum acquisisse intelligerentur,l.45.in fin.ff.de acquirend.hær. l.32.ff. de libet. caus. Atque hæc interpretatio pertinet ad id, quod dicitur fructuario bonæve fidei possessori, seruum quod ex operis suis vel ex re eorum stipulatur,aut per traditionem accipit, acquirere. Briss.

REI dicuntur omnes, quorum res aguntur, autore Tullio. Itaque qui stipulatur, reus stipulandi dicitur, qui promittit, reus promittendi habetur, l.2. ff.de duob.reis. Frequentius tamen est,magisque vsitatum, vt debitores nomine Reorum significemus, quemadmodum in publicis iudiciis eos qui accusantur.& Virgilius: Constituam ante aras voti reus: id est, debitor & promissor.Hot.

REI nomen pecuniam continet, sed non è contrario pecuniæ significat. Qua ratione, rei nomen generalius est, quam pecuniæ l.1.ad fin.si cert.pet.ff. Sed forsan obiicies:quare igitur dixerit Vlpianus, pecuniæ appellatione rem significare? Ego quidem respondebo,pecuniæ verbum rem significare, sicut species significat suum genus: dicimus n. hominem esse animal: sed generalius est animalis nomen quam hominis, vt quia & ratione prædita ἄλογα, seu ratione carentia animalia simul

conti-

Digitized by Google

contineat: homo tantum de pluribus numero differentibus & individuis prædicari solet. Sic quia rei appellatio pecuniam inter cætera, & alia multa etiam continet, dicemus pecuniam rem significare. Vt si quis dixerit, rem meam Martino meo dolego, pecuniam quoque cum reliqua patrimonij substantia legasse censebitur. Si vero pecuniam legauerit, pecuniam numeratam, & æs signatum forma publica tantum legasse dicetur. Re enim in genere legata, testator censetur reliquisse, non solum substantiam quæ in patrimonio sit, vt vasa, aurea, argentea, & ænea, sed & signatam pecuniam. Brech. in l. rei appellatio, ff. de verb. & rer. sign.

REI appellatione (inquit Vult. in prin. Instit. de rer. diuis. nu. 4.) intelligimus rem quamuis, præter personam, non quatenus vulgari modo Physicus res accipit, sed quatenus Iurisconsultus & diuino rei proponitur à Iurisconsulto, vt rerum differentia indicetur; & ex differentia cognita cognoscatur ipsarum qualitas.

REI appellatio non genus, sed speciem significat. Octauenus ita definit: quod infectæ quidem materiæ pondus, signatæ vero numerum, factæ autem speciem dici oportet. Vide l. si in rem, ff. de rei vindic. Est autem rei appellatio latissima, & corporalia & incorporalia complectitur, & ad omnem obligationem, contractumque pertinet. Hinc æquitatem, necessitatemve aliquando significat: quandoq; & veritatem: plerunque & administrationem: sed & pro judicio, controuersia, sententia accipitur: habet enim negotij significatum: pro re quoque ipsius æstimatione nunc accipitur, nunc pro eo quod interest: homines quoque rerum appellatione contineri, dubium non est l. omnia, in fi de leg. 2. sicut & delicti, cæteraque quæ in facto consistunt. Sed & officia, res appellantur. Restringitur autem ex subjecta materia. Hæc Alc. in comm. ad titul. verb. sig. Idem in Pareg. indicat, & rem pro atrocitate facti dici. Spieg.

REI mortuæ meminit Vlp. in l. 7. §. 1. de donat. inter virum & vxorem. Quia non fit locupletior, quæ tantumdem in re mortua impenderit. Accursius rem mortuam interpretatur, qua mulier locupletior non est: Connanus eam, quæ perit, & jam non extat, vt Cic. Ad Atticum: Cæsar cum venisset mortuo plausu, id est, refrigerato & extincto, Hot. ex Connano.

REI capitalis damnatus, quis dicatur, vide ff. si quis caut. l. sed & si quis, §. 1. l. edicto, §. 1. de præscript. ver. l. rei capitalis: de Pœnis. Spieg.

REI vindicatio est actio realis, contra possessorem rei corporalis, data ei, qui se eius dominum esse affirmat: eoque modo accipitur, ff. & C. de rei vindic. Licet enim etiam rei Incorporalis sit quædam Vindicatio. Illa tamen specialiter dicitur confessoria & negatoria. Rei corporeæ vero specialiter Rei vindicatio. Ex supra data definitione duo huius actionis extrema, seu, vt loquuntur, requisita adeo necessaria colliguntur, vt si alterutrum omittatur, actio nulla sit: quæ requisita in libello deduci, & ab actore probari debent: vnum est ex parte agentis, velut dominium, directum, vel vtile, vt asserat se eius rei quam petit, esse dominum: alterum ex parte rei, videlicet possessio, vt is rei petitæ sit possessor, vide Vult. ad §. 1. nu. 57. Inst. de actio.

REI vxoriæ actio appellabatur, quæ soluto matrimonio dotis repetendæ causæ dabatur, l. vnic. C. de rei vxor. act. §. fuerat. Inst. de act. Eius meminere, Cic. 3. offic. Quintil. lib. 8. cap. 3. & Gell. lib. 4. c. 4. Ejusque in ff. nunquam fit mentio, quia à Iust. in actionem ex stipulatu translata & transfusa est Brisl.

REIECTANEVM dicitur quod ab omnibus rejicitur.

REIECTIO judicum quid sit, Asconius sic exponit: Moris erat celebrata judicum relectione, & haberi in officio Prætoris, & in area reponi nomina selectorum judicum: Rejectio autem idcirco dicitur, quia cum multi judices in consilio cum prætore suo judicaturi essent, qui Quæsitores fuissent in causa publica, verbi gratia, repetundarum, ambitus, majestatis, necesse fuerat eos primum de decuria Senatoria conscribi, cum Senatus judicaret: deinde in vrnam sortito mitti, vt de pluribus necessarius numerus confici posset: tertio, id est, post vrnam permitti accusatori ac reo, vt ex illo numero reiciant, quos putauerint sibi aut iniquos, aut ex aliqua re incommodos fore. Rejectione celebrata in eorum locum qui rejecti fuerant subsortiebatur præter alios, quibus ille judicum legitimus numerus compleretur: prima enim sortitio dicebatur, his perfectis jurabant in leges judices, vt obstricti religione judicarent Hot. Prat.

REIICERE verbum erat juris, quod significabat recusare, seu repudiare Iudices. Sic etiam miles reiici militia dicitur, l. 6. §. quia, ff. de re milit. & reiici castris, l. 29. ff. de lib. causa. Brisl.

REIICERE calcem, id est, retro jacere in l. fin. ff. si quadrup. paup.

REIICERE causam ad regem pro referre ad regem: quod vulgus dicit remittere. Prat.

RELATIO est cum ad principem refertur: apud Symmach. lib. 1. epist. 41. & 44. Relationes in l. 14. C. de accusat. interpretor ecloga, quæ ab Irenachis officialibusque ad præsides referebantur. Nam referendi verbo in hac re vtitur Martian. in l. 6. ff. de custod. reor. Verbum etiam referre, in ratiociniis vsurpatur, l. 82. ff. de cond. & demonst. Vide in verbo, Rationes. Brisl.

RELATIO criminis est, cum ideo iure factum dicitur, quod alius ante iniuria lacessierit. Cic. de inuent. Aliter in tit. C. de relationibus. Quando super causa superior consulitur, dicitur. Significat & apud idoneos autores propositionem criminis & rei. Aliter vsurpauit, & quidem eleganter, Paul. in fin. l. pen. de iustit. & iur. quum ait, relatione scilicet facta, non ad id quod prætor ita fecit, sed ad illud quod prætorem facere conuenit. Verior tamen est ratio, vt quoties iudex principi vel maiori magistratui causam aliquam refert, vt instruatur, quemadmodum ius dicere debeat, l. eum quem, §. iudicibus, ff. de iudic. in Auth. de judicibus, .vlt. vel rem ipsi majori judici finiendam relinquat, quod quibusdam casibus permittitur, in auth. vt iudices non ex pecu. vbi notat. Spieg.

RELATIONIS natura, sicut & demonstrationis, est natura veritatis ex coniunctione scripturarum parens. & ideo ea quæ veniunt per modum relationis, vere & proprie inesse dicuntur; ita sing. consuluit Bald. in consil. 212. ea quæ veniunt, in vlt. lib. vbi per hoc infert, quod fideiussor vere & proprie promittit eandem summam, quam reus principalis: licet non specificet in instrumento fideiussionis, nisi relatiue ad instrumentum principalis. Et hanc decisionem Bald. pro sing. refert Iason. vbi tamen arguit in contrarium, in l. vbi autem non apparet, §. illud, in 1. not. ff. de verb. oblig. quod bene nota, ad statuta, quæ proprie intelligenda sunt iuribus vulgaribus: & adde etiam ad ea quæ late tradunt, Modest. in l. certum est, ff. si cert. pet. Et in proposito bene facit not. b. dictum Angel. in l. prætor ait, §. rad finem, ff. de oper. nou. nunc. cum his quæ ibi late congerunt Modest. & D. Felin. in cap. translato, in 3. col. post. med. de constit. & in c. cum dilecta, in 19. col. vers. pro istis etiam facit, de rescript. post Alex. consil. 80. viso col. 4. lib. 1.

Secundo facit sing. dictum Bald. in l. 3. per gl. ibi C. de nupt. de quo infra opportunius faciam mentionem in dictione. Secundum, & ideo dicitur, quod relatio refert tempus & qualitatem. Dec. consil. 90. col. pen. & consil. 325. col. vlt. & ibi Iæpe. Cotta.

RELATIVA, vel potius relatiua dicuntur, quæ secundum hoc ipsum quod sunt, aliorum dicuntur. Vt seruus, domini dicitur seruus: & dominus, serui dominus: sic pater, filij pater dicitur: & filius, patris filius. Scotus vt refert Agricola l. 1. de inuentione, existimauit, in parte qui multos haberet filios, multa proinde nomina, respectúsque esse patris: quemadmodum & iurisperiti, patri suam in quemque filium ascriberent patriam potestatem, & domino in quemque seruum proprium discretumque ius mancipij. Spieg.

RELATIVA reddituia, vt ei eorum, referri debet ad omnia superiora: nisi sententiæ contrariæ præcessissent. Tunc enim ad proxima referrentur. Gloss. docet, & ibidem Doct. in fin. l. si idem, ff. de iurisd. omn. iud. Spieg.

RELATIVVM est, quod ad aliud refertur. qua ratione à Græcis πρός τι hoc est, ad aliquid appellatur, vt libertas. Refertur enim ad seruitutem: ingenuitas ad libertinitatem. Et in summa, quicquid in vniuersa rerum natura non est vel substantia, vel quantitas, vel qualitas, in hunc ordinem cogitur. Imo quantitates pariter, & qualitates, si quando conferantur inuicem. Diuiduntur autem relatiua iuxta numerum priorum trium prædicamentorum, substantiæ, quantitatis, qualitatis. Vide Apellium c. 1. de definit. Spieg.

RELEGARE dotem maritus dicitur, qui quam accepit, præsenti die reddi ac restitui iubet: quo casu recepisse magis quam accepisse dotem mulier dicitur, vt ait Vlp. in l. 2. in fin. ff. de dot. præleg. quoniam reddi potius quam dari dos videtur, ait Papin. l. cum pater 77. §. fideicommissum 12. ff. de legat. 2. Sic l. 8. ff. de fund. dot. l. 41. §. fin. l. 48. ff. de legat. 2. Hinc relegatio dotis, l. 55. ff. de legat. 3. ex qua & hæc formula colligitur: Quanta pecunia dotis nomine ad me peruenit, tantum hæres meus dato. Prat.

RELEGARE, significat in exilium mittere, & separare ab aliis. Quare Martianus triplex exilium distinguit, in l. exilium, ff. de interdict. & releg. Old. Prat.

RELEGARI vsusfructus à Mauritio dicitur in l. 23. ff. de vsufruct. legat. Prat. Brisl.

RELEGATIO dicitur, exterminatio, cum quis exire fines patriæ iubetur, quod Cicero sedibus expellere dicit: deportatio vero, cum ei qui damnatus est, certo spacio circumscribitur pœnæ pendendæ locus. Bud. in l. capitalium, §. in exulib. de pœnis, & Peckius l. 4. §. Diuus, tit. de incend. ruin. naufra. Alij inter deportationē & relegationem hanc differentiam statuunt, quod illa perpetuum, hæc temporarium exilium contineat. Sed & in perpetuum fit relegatio, l. 4. l. 28. in princi. l. 38. §. si quis instrumentum, ff. de pœnis, l. 2. C. qui pet. tutor. & apud Plinium lib. 3. Epist. ad Minutian. Alij in quibus est Isidor. lib. 5. c. 27. inter relegatum & deportatum hanc differentiam statuunt, quod relegatum bona sequantur, deportatum bona non sequantur. Sed hæc differentia perpetua non est. Nam & ademptis bonis aut parte aliqua eorum relegatos legimus, l. 1. ff. si pendente ap-

Digitized by Google

pellat. l.11. §.cum quidam, ff.ad leg.Falcid. l.38.§ qui abortionis, & §.si quis instrumentum, ff.de pœnis. Quod in his duntaxat, qui in perpetuum relegantur jure licito factum,& Paul. & Vlp. testes sunt, tametsi aliter plerumque seruatur, l.5. l.7. §.ad tempus, ff.de interdict. Illa certissima differentia, quod siue in perpetuum, siue ad tempus quis relegaretur non aliter atque cum deportabatur & ciuitatem Romanam,& patriam in liberos potestatem, & testamenti factionem, & omnia omnino jura sua, & bona, præterquam si qua ei adempta erant,retinebat. Tantum insula ei egredi non licebat, cujus vinculo quodammodo continebatur leg.4. & l.7. §. hæc est differentia cum seq. ff.de interdict. & relegat. Eaque ex ipsis condemnationis verbis diuersitas intelligebatur, Relegatis autem excedendi à præsidibus dabatur. Moris enim erat ita pronunciari. Prouincia illa insulisque illis relego: excedereque debebit intra illum diem, dict.l.7. §.hi qui. Brissonius. Pratejus.Notandum autem hic est aliam seruorum, aliam liberorum hominum relegationem fuisse. Serui enim in agros,homines vero liberi in prouincias solebant relegari. Idque Apologia Dauid capite 14. testatur euidenter Ambrosius: quem allegat Rœuardus in l.Ad ea, ff.de regul.juris.

Relegatio pro deportatione videtur accipi in l.11. ff.de testam.tut. l.27.§.de Decurionibus, ff.de pœnis, Briss.

Relegatorvm duo esse genera Vlp. scribit. Quidam enim in insulam relegantur l.4. l.28.in princ.& §.in exulibus, §.grassatores, l.30. ff.de pœnis. Sunt qui simpliciter relegantur,vt prouinciis iis interdicatur, non etiam insula adsignetur, l.7.ff.de interdict. Vnde relegatos Ælius Gallus apud Festum definit, quib. ignominiæ aut pœnæ causa necesse est ab vrbe Roma alioue quo loco abesse, lege, Senatusque consulto, aut edicto magistratuum, Briss. Prat.

Relevari, l.13.ff.de custod. reorum,l.4. §.1.ff. de pœnis.Releuari debiti quantitas dicitur in l.1. ff.de pign. Briss.

Relevata jugera dicuntur, quæ cum essent palustria, facta sunt terrena, l.1. de fund.patrimon.lib.11. Alber.

Relevivm dicitur honorarium, quod nouus vasallus patrono introitus causa largitur quasi morte alterius vasalli,vel alio quo casu feudum ceciderit, quod jam à nouo subleuetur, Leo Nou.13. ἀνάκλητρον nominat. Veteres introitum appellant,vt in l.penult. §.alumno, ff.de legat.2. Plin.lib. Epist.10 ad Trajan. De hoc releuio fit mentio in Const.Neapol. lib.3.tit.25. Recepto veruntamen aliquo releuio, vt est moris, quod quantitatem decem vnciarum auri non excedat, pro assignanda possessione terræ concessa. Sic in emphyteusi, cum fundus alienatus est, domino quinquagesima pretij pars erogatur, l.3. C.de jure emphyteut. Sed acerbiora releuia illa sunt, quibus Scoti veteres Regum institutis olim vtebantur. Nam cum ab vno Rege feuda omnia recognoscerent, vasallo mortuo, prædiorum fructus omnes vsque dum filius vnum & vicesimum implesset annum, Regibus releuij causa tribuebant. Hector Boeth.libr. 11. Et quicquid per id tempus ex eo agro emolumenti proueniret, Wardiam eum vsumfructum nostri vocant, vniusque inde anni ejusdem agri census quem Releuiam vulgo, aut Releuatum dicunt vniuersa cum hæredis dote, si nullam eius desponsationem viuens pater fecerit, cum in hæreditatem admittitur, fisco penderetur regio. Prat.

Relicti nomine, mortis causa donatio continetur,leg.sed & si quid donetur, ff.de vsufruct. leg. Marcellus de legat.1.Si quid relictum sit ciuitatibus, omne valet, siue in distributione relinquatur, siue in alimenta, siue in eruditionem puerorum, siue quid aliud. Spieg.

Relictvm dicitur,quod testamento datum legatumve est. Pra.

Relictvm cuilibet ex familia, de his accipiendum, qui intra decimum gradum sunt. Alciat. refert Paulum Castrensem sic respondisse. Spieg.

Religio quid sit, vide Ciceronem lib.2.de inuent.pag.322.

Religio à relegendo auctore Cicerone in libr. de natura deorum deducitur, quod religiosi omnia, quæ ad cultum deorum pertinerent, retractarent, & tanquam relegerent. Sed in hac Etymologia ridetur Tullius à Lactantio, qui religionem arbitratur dictam esse,quod eius vinculo obstricti & religati simus libr.4. de vera sapientia, cap.28. Cum Lactantio etiam facit Ambrosius in lib.de virginibus, vbi virgines Deo nuptas, quasi religatas ostendit. Manifestius Lactantio astipulatur Hier. in Amos c.9. dictam nimirum esse religionem, quod quasi in fascem domini vincti & religati simus. Verum Augustinus nonnihil variat ad Ciceronis expositionem accedens. Nam in libro de ciuitate Dei 10.c.4 dictam eam quidem putat à religendo, alluſione nominis (vt Viues putat) ad manum ex occasione capta. Verba ipsius sunt: Ipse enim fons nostræ beatitudinis, ipse omnis appetitionis est finis. Hunc eligentes, vel potius religentes (amiseramus enim negligentes) hunc ergo religentes, vnde & religio dicta perhibetur,ad eum dilectione tendimus vt perueniendo quiescamus: ideo beati quia illo fine perfecti. Augustini deriuationem affirmare videtur Nigidianus ille apud Agellium versiculus: Religentem esse oportet, religiosum minime. Massurius Sabinus (vt est apud eundem Gell. lib.4. cap. 9.) religioſi vocabulum à relinquendo deducit:sicut cærimoniæ à carendo,&c. Transfertur autem hoc religionis vocabulum ad alia quæque, quæ summa animi integritate peraguntur, ad excessum vsque. Religio autem Lactantio lib.4. c.28. est veri cultus: Connan. vero lib.1. cap.5. Religionem vocat tacitam eam cogitationem, qua in animo suo Deum quisque colit & veneratur. Quia vero religio in metu, & ex metu magna ex parte consistit, ideo ea interdum significamus non quod licet, sed quod vetitum est, & quod non sine metu læsi numinis committatur: vt muros transilire religiosum fuit Romanis,id est,non concessum: & in illo Terentij. Nam nihil esse mihi religio est dicere, id est, inquit Calphurnius,metus & sollicitudo. Connan.dicto loco.

Religio, id est, iusiurandum, in l.fin. C.de rebus cred. l.fin. circ.med. C.de fideicomm. Auth.quod obtinet, C.de prob.

Religio & superstitio quid differant, ostendit Lactantius allegato lib.4.c.28.& Connan. lib.3.cap.1.num.3.

Religio, veneratio,fides, recta conscientia, metus. Iurisconſ. Maximum remedium, inquit,expediendarum litium in vsum venit, iurisiurandi religio l.1.ff.de iureiur. Credendum autem est, homines qui aliquid frontis habent,diuini numinis testimonium non falso inuocaturos. Quanquam hoc seculo, vt omnia corrupta, luxataque videmus, sicut iuramenta temere deferuntur in causis, vt Old. eleganter ait, obularibus ac nullius momenti:ita pene non habetur vlla solennitatis ratio,quæ vtique malorum hominum læsam conscientiam terrere possent à periuriis subeundis. Cæterum Religionis verbo significantissime antiquitatem vsam esse, Budæus indicat: & etiam obstringere religione, & obligare dixisse, pro eo quod dicimus, conscientiæ metum incutere: exoluere autem religione esse huiusmodi scrupulum eximere. His adde,quæ Viues scripsit in c.4.lib.10.Augustini,de Ciuitate Dei.Spieg.

Religio apud omnes ab origine mundi gentes,primum æquitatis ordinem sibi vindicauit: vt,quoties de negotio incidente plures concurrerent sententiæ,semper præferretur illa,quę religioni proprius accederet, hoc est,pietati & iustæ erga Deum functioni pro nostro munere. Si enim religio à religendo, quasi debitum officium dicitur. Cic. lib.offic.1. In ipsa autem communitate,ait, sunt gradus officiorum, ex quibus quid cuique præstet, intelligi potest: vt prima Diis immortalibus, secunda patriæ tertia parentibus,deinceps gradatim reliqua reliquis debeantur. Idem sentit Augustin. Pompo. in l.2. ff.de instit.& iure.Religio erga Deum est.Martianus in l.4.ff.ad legem Iulian.pecul. Pap.in l.sunt personæ, ff.de relig. & sumpt. fun. Itaque non multo magis vbique Christianæ religionis oportet obseruantissimos esse,cum de censura æquitatis tractatur in iudicio, vel extra iudicium. Siquidem diuinitus edocti sumus, quo lex velut pædagogus nos ducat, nempe ad Christum, Galat.3. admonemur item Deo magis quam hominibus obediendum esse, Actorum 5. Et quotidie oramus: Fiat voluntas tua, quemadmodum in cœlo, sic etiam in terra, Luc.11.

Religio si publice reprobata est, nefas censetur priuatis illam admittere, vt si Christiano deferatur, vt per Mahumetem impostorem illum, vel per Apollonium magnum, iuret, vel per Dianam: quia exibilatæ sunt id genus religiones, l.nemo, C. de pagan. Fuerunt tempora Neronis nimirum & Domitiani, quibus per Christum iurare Romano piaculum erat. Tum Vlpianus suspirans identidem fuerunt, inquam ô me miserum, qui veritatem tantam nunquam attigi, & Christianos homines tam male accepi, eo solum imputandum, quod Imperatori Alexandro fuerim à consiliis,qui à Christianismo non multum abhorrebat,& Christum habebat præcipuum. Tunc Hermogenianus,imo vero, Vlpiane ista calamitas temporum nostrorum infelicitati magis imputanda est, Forcat.in Necyom. dial.12.num.3.

Religio proprie erga Deum est, l.2. ff.de iustit. & iure, l.30. fam.erciscund.l.14.§.1.ff.de seruit.l.21.ff.de vsufructu. Religio etiam sepulchri est, l.3.ff.fam.erciſc. Prat.

Religio tenuis quæ sit, vide capit.si quæstiones, extra de Sim.

Religio iurisiurandi l.vlt. ff.de liberali causa l.21.ff.de dolo. l.1.§. ff.de iureiur. Sic dicta quoniam diuini numinis testationem habet, l.1.ff.eod. l.2.C.de reb.cred.

Religionis acceptationes varias recenset Bart.in l.1.oppo.4. de sum.Trinit.

Religionis seu pietatis causæ, quanquam inepte tractentur, ad tria tamen capita omnes pertinent: videlicet, ad diuinum verbum: ad bonas literas: & ad paupertatem. In his consistit vniuersa pietatis exercitatio, quæ firmum in nobis fidei argumentum est. Vnde in externis actionibus euitanda, sunt, quæ religioni obstant. Sunt enim semper iniqua.Old.Prat.

Religiosa in rubr. ff.de relios. & sumpt.fun.censentur, quæ religiosis adhærent l.qui religiosis, ff.de rei vindic. Religiosum testem, & religiosè, pro fideliter testimonium dicere, vt & pro fideli, religionem, pro fide, Bud.apud Cic.obiectauit. Spiegel.

Religiosæ

Digitized by Google

RELIGIOSÆ domus, vt extr. de religios. domibus. Sunt monasteria, templa, hospitalia, cap. de Xenodochiis, & oratoria quælibet, ac illa quoque, quæ quis sibi autore Episcopo constituit cap. oratorium, 42. distinct. Prat.

RELIGIOSI, nostris proprie dicuntur, qui paupertatem, obedientiam, castitatem perpetuam Deo vouerunt. Sed & ampliore significatu hi accipiuntur, qui aliquid expillis votis obseruant, vt hospitalarij & templarij: vt religiosi intelligantur, qui Græcis dicuntur μεγίστανες, de quibus Strabo li. 12. Per summum vero abusum, quilibet Christianus dicitur religiosus: & ita sentiunt Canonistæ in rubr. de regul. Vide Alciat. in l. inter claras, C. de summ. Trin. Religiosi quoque dicuntur, qui vitam regularem professi sunt, generali verbo, qui religiose in suis domibus viuunt, quamvis non sint professi, vide cap. non dicatis 12. Quæst. 1. Prat.

RELIGIOSI dies Gellio lib. 4. cap. 19. dicuntur, triſti omine infames, impeditique, in quibus & res diuinas facere, & rem quampiam nouam exordiri tempestandum est. Vide de hisce & Liuium lib. 6. (conscientia.

RELIGIOSVM est id facere, proeo, vt vulgus dicit, faciendum est

RELIGIOSVM Gellius ex Massurio dicit esse, quod propter sanctitatem aliquam remotum ac sepositum à nobis est. Hot.

RELIGIOSVS locus, opponitur puro. Inst. de rer. diuis. §. religiosum, & l. 2. §. Prætor ait, ff. de relig. Et sacro profanus. Briss.

RELIGIOSVS locus non consecratione & verbis solennibus, sed illatione mortuorum efficiebantur l. 6. ff. de rer. diuis. & l. 2. §. 2. ff. de relig. vbi Celsus ait, non totum locum, qui sepulturæ destinatus est, religiosum fieri, sed quatenus corpus humatum est. Patet autem ex Ciceronis 2. De legibus, ea loca, in quæ mortuus illatus fuerat, neque arari, neque coli jus fuisse, vnde religio à relinqueno dicta putatur à Seru. Sulpitio: & Mass. Sabino: nam in arando locus ille sepulturæ relinquebatur. Itaque si Pontifices purum esse locum aliquem decernebant, exarari jubebant; Cic. De legibus, sed cum multa in eo loco sepulchra fuissent, exarata sunt. Statuit enim collegium, locum publicum non potuisse priuata religione obligari. Sic Ælius Gallus apud Festum ait, Religiosum sepulchrum dici, vbi mortuus sepultus, aut humatus sit. Hot. Prat.

RELINQVATVM, juxta Noric. text. pro reliquarum apud Paul. quum ait, Legatarius proferebat: manus patrisfamilias relinquatum, tam suo, quam colonorum nomine. Hæc est germana lectio expediti sensus, quem obscurauit vulgata hactenus, hoc est, ante Haloandrum prodita editio. Accursianum item scholium indicat fuisse variam in l. Ofidius, in princ. de leg. 3. Spiegel.

RELINQVENDI verbum proprie ad vltimas voluntates pertinet, l. 1. §. fin. ff. de tabul. exhib. Inde in l. 2. Cod. de natul. lib. Largiendi & Relinquendi verba separantur, vt hoc ad testatoris legata, illud ad donationes inter viuos referatur.

RELINQVERE domi pecuniam, pecuniam domi inueniri. Oppo. Pecuniam domi non relinquere, nec vsquam inueniri, Paul. in leg. hæredes eius, 6. fin. ff. famil. erciſc. Prat.

RELINQVERE item est, aliquid pro suo alicui legare, d. l. hæredes ejus. Prat.

RELINQVERE per præceptionem, id est, antecaptionem apud Paulum ad fin. l. hæredes, & Cajum in l. rem pigiori, ff. fam. erciſ. Spieg. Prat.

RELINQVO, verbum ad vltimas voluntates pertinet, l. 1. §. fin. ff. de tab. exhib. Itaque adjectum vniuersitati bonorum, denotat institutionem l. diuus Trajan. ff. de milit. testamen. cum dicit: Ego te hæredem facio, aut tibi bona mea relinquo. Modo tamen hoc fiat in testamento solenni, nam si in codicillis, aut in alia dispositione, in qua directa institutio fieri non posset, importaret fideicommissum Bald. in l. & in epistola, ad finem, Cod. de fideicommiss. Si vero certæ rei vel quantitati adiciatur istud verbum, Legatum significat. Nouell. vt cum de Appellat. cognosc. §. aliud quoque. De hujus vocabuli effectu vide latius Bart. in l. illa instit. ff. de hæredit. inst. Bal. & Salyc. l. final. Cod. famil. erciſc. Iaſ. in Auth. Nouiſſima C. de inoffic. testamen. Faber in §. plane, Instit. de milit. testam. Canonistæ in cap. Raynutius, vbi Bened. in verbo, Reliquit de testam. Spieg. Prat.

RELINQVERE etiam est omittere & repudiare, §. ex extraneis Instit. de hæred. qualit. &c.

RELIQVA, sunt quæ rationibus subductis acceptisque & expensis computatis debita remanent & supersunt, Græci τὰ ὑπόλοιπα dicunt leg. 32. l. eo. & l. 81. & l. 110. ff. de condit. & demonst. l. 41. §. Titius, cum §. sequent. ff. de statulib. l. 29. §. Sticho & l. vlt. §. inter ff. de liber. legat. & in l. 3. C. de susceptoribus, lib. 10. in qua verbum Annis, in contextum ex Accursiano gloſſemate irrepsit, vitiumque creauit. Absolute enim Reliquis legendum est, vt & ex l. 10. eod tit. in C. Theod. patet, in quo noui ac recentes, non vt in Iustinianeo Codice, adcrescentes legitur. Reliqua etiam sunt debitæ præteriti temporis pensiones, quas arreragia vocant Galli. Sic reliqua colonorum, sunt pensiones à colonis debitæ in l. 79. §. peto, & l. 97. & l. 101. in fi. ff. de legat. 3. l. 32. §. vlt. ff. de vſufru. leg. l. 20. & l. 27. §. ad finem, de inſtr. vel inſtru. & apud Plin. lib. 3. Epiſt. ad Calpiſium. Reliquis autem actorum vel colonorum legatis, ea legata videntur, quæ de reditu prædiorum in eadem causa manserunt, non etiam quæ in aliam causam versa sunt l. 91. de legat. 3. Sic & reliqua conductionis accipe in l. 10. C. ad Velleian. & reliqua vectigalis in l. 47. ff. de iur. fiſc. Et reliqua pro reliquis censuum debitorum in rub. fine censu vel reliquis. Reliqua collegarum in l. 21. ff. ad munic. Briſſ.

RELIQVARI ès dicitur, apud quem supersunt pecuniæ mutis subductisque accepti & expensi rationibus: quique æs alienum ex reliquis rationum contrahit: sic accipe in l. 24. ff. ad munic. l. 8. §. sed eos demum, ff. de munera & honor. l. 20. §. idem, ff. famil. erciſcund. l. 40. ff. de ſtatulib. Sic in l. 46. ff. de admin. tut. Debitum quod ex conductione reliquatus est, & in l. 23. ff. de pec. leg. Summas quibus reliquatus erat: & in l. 20. §. liber. ff. de inſtr. vel inſtru. Reliquatus est amplam summam, si manſit amplæ summæ reliquator ac debitor, & in l. 9. ff. de lib. legat. non impeditur reliquas exigere, quas quis se reliquauerit. Quod & reliqua contrahere vel trahere dicitur, in l. 4. §. 1. ff. de admin. rer. ad ciuit. l. 46. ff. de admin. tut. l. 34. §. 1. ff. de ſtatulib. l. 1. ff. de conuen. fiſc. deb. lib. 10. C. Briſſ. & ante eum Corras. Miſcell. lib. 2. c. 14.

RELIQVATIO, reliquorum debitio. Paulus l. 44. ff. de admin. tut. Si pupillus post pubertatem rationibus à tutore acceptis reliquationem eius securus vsuras acceptauerit, &c. Sic in l. 53. ff. de manum. testam. Hom. Prat.

RELIQVATORES à Græcis ὑπόλογοι dicuntur, qui quod alicui debent ex alio, ex integro non persoluunt: sed alicunde partis debitores adhuc remanent. Vide Pet. Crinitum lib. 15. de honeſta disciplina & Vlpia. in l. rescripto, §. sed eos, ff. de munera & honor. itemque l. 102. §. Valer. ff. de solut. l. 9. §. reliquatores, ff. de publican. Brech. in l. potest reliquorum, ff. de verb. & rer. sign. Gothofr. ad d. l. 9. §. reliquatores.

RELIQVI, de tribus etiam dici colligitur in auth. vt determ. sit nu. cler. an prin. Sed & de duob. accipi traditum est, c. fin. §. 1. extr. de off. deleg. Quamuis reliquorum appellatione, etiam omnes interdum accipi, Vlp. docet, de verb. sign. Vide l. cum optio. ff. de opt. legat. Spieg. Prat.

RELIQVIÆ pro Cineribus defunctorum, sicut in autographo Florentinarum pandectarum scribitur in l. 42. & l. 44. in fin. ff. de religios. quæ Græci λείψανα vocant l. 52. §. si hæres, de legat. l. 1. Quæ tamen scriptura immutata est ab his, qui Pandectas excuderunt in l. 27. ff. de cond. inſtit. l. 30. ff. famil. erciſc. Briſſ. Pr. Goth. ad l. 12. C. de religios.

RELIQVOR verbum deponens. Est enim Reliquari, æs alienum ex reliquis rationum contrahere, vt paulo ante dictum est.

RELIQVORVM appellatio potest & vniuersos significare. Marcellus de verb. signif. l. 95. sicut in eo contingit, qui vnius serui optionem alicui, reliquos alij legat, illo non optante omnes huic debebuntur, quod in verbo cæterorum eodem illo titulo Vlp. respondit l. 160. Connan. lib. 6. cap. 7. n. 4. Adde Brech. in l. potest, tit. de verb. & rer. sign.

RELIQVVM dicitur quod supererat, maiore summa detracta, l. reliquum. D. De iis quibus vt indign. Reliquum quandoque totum admittit, l. 1. C. de hæred. inſtit. Cic. Reliquum est, vt certemus officiis. Hinc reliquum facere eleganter dicitur pro dimittere vt supersit. Prat.

RELOCARE, est opus ad diem constitutum, non perfectum, alij artifici denuo idem opus faciendum locare, l. item quæritur, §. si in l. ff. locati. Spieg. Prat.

REMANCIPARE, pro mancipatam rem reddere, & iterum mancipare, hoc est, redhibere. Lege Boet. in lib. Comment. in Top. Cic. 4. Spieg. Prat.

REMANCIPATAM Ælius Gallus esse ait apud Festum, quæ mancipata sit ab eo, cui in manum conuenerit. Prat.

REMANERE, verbi efficaciam indicat Bart. in l. tale pactum, §. fin. de pactis, & in l. prætor, ff. de collat. bonor. Spieg.

REMANERE in condictione, in familia, in potestate, in obligatione, in possessione, Briſſ. ex ff. & Cod.

REMANERE venditionem pro non facta interpretantur, in l. cum autem, §. fin. ff. de ædil. edict. Prat.

REMANSOR, pro Emanſor. Arrius l. 4. §. 15. ff. de re mil. Edicta faciebant, quid diu abfuisset, vt is inter remansores haberetur. Et l. 5. §. 6. Si remansor, aut negligens suorum, aut segnis, aut extra contubernium agens, non crederet ei. Hot.

REMEDIVM non solum de morbis, sed de rebus etiam omnibus, quas cum cura operaque nostra explicamus dicitur; Caius l. 1. de iureiur. Maximum, ait, remedium expediendarum litium in vsum venit iurisiurandi religio. Spieg.

REMEDIVM nuptiale in l. 20. in prin. C. de nupt. id est, donatio antenuptialis.

REMEDII loco monstrari, in l. 2. §. idem Seruius probat, ff. de ſtatulib.

REMEDIVM imponere, pro, adhibere apud Iustinian. Inſtit. quib. alien. licet, vel non: paulo post prine. Prat.

Digitized by Google

REMIGES sunt, qui remos agunt, & cessante vento nauem remigando propellunt, ac scalmis hærent, id est, ipsi labro nauis, vbi remi adnexi sunt: à quo intercalmia, spacia inter remiges dicta sunt. Accursius in l.1. §.2. ff.naut.caup.stab. ridicule interpretatur remigem, id est, qui scit melius nauigare. Porro veteres non voluntariis semper remigibus vsos, sed etiam compeditis ostendit Brodæus Miscel.lib.2.c.30.

REM, dictionem & verbum dialectici, at Fortunacianus tradit, sic distinguunt: vt verbum sit, quod ex se, & materialiter, vt vulgo loquuntur, prolatum est. Dictio verbi ipsius sensum habet, qui in proferentis animo cum latuisset, per verbi expressionem exiit: sic verbum tum sensu dictio est. Res est quæ exprimitur, & ex verbo dictionoq; declaratur. Vt si interrogem: verbum, si quis, quid comprehendit? Si quis, quatenus nudam pronunciationem propter se respicit, verbum est: quatenus sensum habet, quem ego ante animo concepi, dictio est: masculi vero & fœminæ ex eo verbo significatæ, res sunt. Spieg.

RE contrahi dicitur obligatio, quæ re demum intercedente contrahitur, l.1. & l.52. ff.de oblig. & act. l.1. in fin. & l.17. ff.de pact. l.8. §.1. ff.de fidejussorib. l.1. ff.de nouationibus, l.2. §.vlt. ff.ad Velleian. l.13. §.si fidejussori, ff.de acceptil. l.12. C.si cert.pet. vt sit mutui datione, commodato, depositio, pignoris traditione, In tit. quib. mod. re contrah. obl. Ita re factum contractum, id est, numeratione, dixit Vlpian. in l.9. §.quoniam, D.si certum petat. Societas vero re contrahi, id est, communicatione bonorum dicitur in l.4. ff.pro soc. quanquam in ea nudo consensu obligatio constituatur, Briss.

RE excluſus non videtur, quem Prætor se in integrum restituturum pollicetur, l.5. ff.de restit. in integ. Briss.

RE & verbis opponuntur, l.1. §.injuriam, ff.de injuriis. Vbi injuriam re fieri Labeo definit, quoties manus inferuntur. Sic re ipsa & verbo opponuntur, in leg.37. §.per nuncium, ff.ad SC. Trebell. Briss.

REM in bonis esse, vt distet ab ex bonis, vel de bonis, colligi potest, in l.rem in bonis ff.de acq.rer.dom. Alber. Spieg.

REM gerere, pro pugnare, & apud Iurisconss. & alios obuium est. Spiegel.

IN REM suam fidejubet, obligaturque, qui pro suo negotio & in suam vtilitatem fidejubet obligari: veluti pro suo procuratore, aut si ad eum pecunia peruenerit, & ipse reum dederit vice sua, pro eoque fidejusserit, l.13. l.22. ff.ad Vellejan. l.8. §.1. ff.qui satisd.cog. l.25. ff.de pact. l.9. ff.de liber. leg. in Rem suam procurator datus dicitur, qui mandatas sibi actiones lucro & commodo suo exercet, Briss.

REM integram variis dici modis, Azo in summa ostendit, Cod. quando licet ad empt.reced. Proprie tamen intelligimus, donec quid geri cœptum est, l.1. §.cœpisse ff.de Pollic. Spieg.

REM ipsam habere videtur, qui actionem ad eam recuperandam habet, L15. ff.de diuers.reg. l.143. ff.de verb.sign. Briss.

REM habere, successionem obtinere est, l.12. ff.de injusto rupto, l.4. in fine, ff.de fideicommiss.libert. l.83. ff.de acqu.hæred. Vnde bonorum possessio quædam esse cum re dicitur, nimirum cum is, qui accepit bona, ea cum effectu retinet. Quædam sinere cum alius euincere jure ciuili hæreditatem potest, veluti si suus hæres ab intestato sit l.8. §.1. ff.de inoffic.testam. l.25. C.eod. Et apud Vlpian. in Instit. tit.28. Briss.

REM judicatam, nunc vulgo dicimus Sententiam definitiuam Sp.

REM non esse, & non apparere, paria sunt, l.in lege, l.Rutilia Polla, ff.de contrah.empt. l.quoties. Qui satisd.cog.cum vulg.Sp.

REM non nouam aggredi, initium l.sub tit.de judic.in C.Cur id sit versum in prouerbialem locum, de his qui vxores vetulas dicunt, Gloss.indicat, & Alc.lib.4.de verb.sing. Spieg.

REM pupilli saluam fore cautio prætoria, quam Theoph.Inst.de satisd. tut. & de diuisio. stip. sic explicat, ὁ πραίτωρ τὸν κηδεστὴν μόνον διδόναι ἐγγυητὴν ἐπιτάσσει ἐφ' ὅσον αὐτὸς ἡ ἀπόφασις τὸ τοῦ κηδεμονεύοντος ἀνοχλήτους παρέξεται Briss.

REM pupilli saluam fore vel adolescentis. Hic loquendi modus stipulationem potissimum prætoriam prætendit, qua cum consulitur pupillo, vel adolescenti, si impetrante prætore interponatur. Huc pertinet tit.in Inst.de satisd.tut. vel cur.est enim ea satisdatio, de qua loquimur. Et requiritur satisdatio, id est, Fidejussoris datio l.1. q.satisd.cogn. Videndum est, quæ sit ratio hujus stipulationis interponendæ. In l.2.3.4.6. hæc quæstio tractatur. Adhibebitur seruus Reip. vel Municipium, vt hoc casu vtilitatis causa stipuletur pupillo, quamvis is seruus pupilli non sit sed Reipub. & hoc fit propterea, quod quasi publica sit causa tutelaris in l.1.de Mag.conuen. dicitur etiam Magistratum ipsum, si publicus seruus desit, stipulari posse pupillo, quod singulari jure receptum est. Nam alias per liberam personam alteri non adquiritur, in l.6. dicitur eum qui far possit, pupillum stipulari hoc casu posse, quod accipiendum est de eo, qui septem est annorum, l.1. §.1. tit. de admin.tutor. l.si infanti, C.de jure delib. Hæc satisdatio exigitur à tutore nisi datus sit ex inquisitione prætoris, aut testamentarius sit 7.& 8.tit.rem pupil.salu.fore, vel adol. Vide etiam tit.de satisd. tutor. in Instit. SELLARVS ex Lecturis Quareni nondum impressis sub d.tit. Rem pupill.saluam fore vel adolescent.

REM ratam haberi, hoc est, comprobare, agnoscereque quod actum est à falso procuratore, ait Vlpian. in l.12. §.1. ff.rat.rem hab. Hotom.

REM tanti valere, quanti vendi potest, intelligendum est de communi & publica æstimatione, non de cuiusque propria & priuata: quia precia rerum ex communi æstimatione fingantur, l.si seruum meum, ff.ad leg. Aquil. vbi Bald. precia, ad legem Falcid. Spieg.

REM, vel causam ad exemplum pertinentem dicebant, quam nunc materiam consequentiæ, importantiæque dicunt. Bud. in l.poster.de orig. iur.

REM suam esse, & rem suam fieri, implicat contradictionem. Vul. in comm. Inst.ad tit.de inut.stip.§. Item nemo rem suam.

REMISSE, contrarium Vehementer.

REMISSI homines dicuntur, qui tristes, & serui non sunt: qui, aliorum facta, aut dicta, sine vlla offensione toleraut.

REMISSIO, refutatio, & renuntiatio quo distent, Spec.tradit in tit. de pact. & transact. Quibus vero modis in contractibus fiat, Bart.docet in l.hæres absens, ff.de judic. Idem tractat in l.1.de operis nou.nunc. De remissione, quæ versatur circa eiusmodi nunciationem, idem Spec.in tit.de Remissionibus tam iudicantibus, quam aliis, abunde disserit. Spieg. Et est quidem Remissio, cum ab vno Iudice ad alterius Iurisdictionis iudicem iuris prærogatiuam prætendentem facinorosus remittitur. Nos loquimur cum ab inferiore ad superiorem. Porro hodierno die vsu moribusque receptum est, quod à multis seculis Veteres Consulti defendere voluerunt, præuentione remissionem impediri in c.proposuisti, de foro competen. Qua ratione, tum maxime, cum ad personalem comprehensionem peruenitur, is qui cœpit sine euocationis metu indicare, & ad executionem procedere poterit. Peckius in l.7. in tit.de incer. ruin.naufrag.

REMISSIO est nuntiationis remissio, quæ scilicet in hoc fit æctoritate magistratus, vt vicinus cui nunciatum est, nunciationem negligat, & opus institutum exequatur. Hæc vis enim est nunciationis, vt non ante possit vicinus facere nouum opus, quam remissionem à magistratu impetrauerit. Tunc vero est vtilis remissio, cum nunciatio non tenet, id est, cum is nunciauit, qui ius nunciandi non habuit: contra, vbi nunciatio tenet, est inutilis remissio, & hoc proponitur in principio, l.1. ff.de remission. & l.1.in princ. & l.de pupillo, §.si is cui, & §. qui procuratorio l.prætor, l.non solum, §.sciendum ff.de operis noui nunc. Est de opere restituendo satisdatio remissionis loco. Igitur qui ædificare vult contra quam ei denunciatum sit, vel remissionem impetrare debet, vel satisdare de opere demoliendo, si iudicatum fuerit iustam nunciationem esse: quo casu etsi remissio quoque possit fieri, non tamen est necessaria, vt ait l.1. §.1. ff.de remiss. id est, superuacua est remissio, Cujac.1.obseru.16.

REMISSIO aliquando pensionis mercedisve relaxationem, exonerationem, seu releuationem significat, vt in l.16. §.fin. & l.17.in princ. & §.fin. ff.locat. Suet.in Iulio cap.20. Publicanos remissionem petentes, tertia mercedum parte releuauit. Plin. lib.10. Epist.

Præterea continuæ sterilitates cogunt me de remissionibus cogitare, quarum nisi præsens rationem inire non possum. Idem lib.9. ad Paulinum: Cum me necessitas prædiorum Tuscanorum retineat: nam priore lustro quanquam post magnas remissiones reliqua creuerunt. Columel.li.1.c.7. Si sedulo colitur ager, plerunque compendium nunquam nisi cœli maior vis aut prædonis incessit, detrimentum adfert: eoque remissionem petete colonus non audet. Briss. Prat.

REMISSIO in tit.de pœnit. & remissionibus significat indulgentiam. Prat.

REMISSIO pignoris dicitur cum pignus conuentione contraria, quam qua constitutum est, soluitur. Connan. lib.4.c.19.n.1.

REMISSIVS constitui, id est, laxius, minusque l.4.§.1. ff.de incend. Sic etiam dicitur remissius puniri, l.27. ff.de leg. Cornel. de falsis, id est, negligentius, l.61.§.cura, ff.de furt. Briss.

REMISSVS non videtur, qui euasit & profugit, l.25. ff.ad leg. Iul. de adult. Cuiac.6. obs.15.

REMITTERE dicitur creditor, non qui antapocha testatur, sibi numeratam pecuniam, sed qui nulla solutione vltro sua beneficentia nomen expungit. Cuiusmodi sit cõtractus, si quis quid remittit, declarat Bart.in l.si quis delegauerit, ff.de don. Spieg.

REMITTERE, interdum dare dicitur l.similiter, ff.de cond.ob turp.caus. cum similib. Bart.in peculium, ff.de pecul. Interdum donare l.1.quibus modis pign.soluitur, & aliis locis, quæ indicat Albericus. Interdum condonare, Sic remitti culpa pacto l.9.§.11. ff.de cond. & demonstrat. Ita quoque Remittere iniuriam, multam, crimen, pœnam fustium castigationem &c. Br. ex ff. An autem remittere species sit donationis tradit Bart. in l.si quis delegauerit, ff.de don. Vlp.in l.3.in fin.de crim.stellio. remittenda, pro minuenda vsurpare videtur, vbi dicit: In iis autem, qui sunt in aliquo honore positi, ad tempus relegatio

aut

Digitized by Google

aut ab ordine motio remittenda est. Sic apud Cicer. Remittere de supplicio, id est, minuere supplicium. Spieg.

REMITTERE actionem. Lege, actionem retinere.

REMITTERE annũ, prorogare, cõcedere, vt annus prorogetur.

REMITTERE & dimittere differunt: Remittit enim, qui ad alium iudicem litigandi causa mittit: dimittit qui omnino absoluit Prat.

REMITTERE iusiurandum censetur, qui deferente se cum paratus esset iurare, aduersarius gratiam ei fecit, siue præsenti, siue absenti & ignoranti, adeoque per epistolam: vt sit amplissima occasio remitteudi iuramenti, l. remittit l. Labeo, ff. de iureiuran. Sic Remissum iusiurandum accipe in l. 9. §. 1. & l. 4. C. eod. tit.

REMITTERE litem impp. in l. si lis, ad l. Corn. de falsi. non satis apte dixerunt pro eo, quod eo causam deferre ad iudicem: aptius tamen quam si remittere litem alicui dicamus pro eo, quod est donare & actionem cedere. Conn. lib. 5. cap. 4. n. 8.

REMITTERE nunciationem, est soluere operis noui nunciationem, hoc est, prohibitionem, & cedere, vt quid noui fiat operis. Quibus autem modis id fiat, Iurisconsulti luculenter ostendunt, Tit. ff. de Remission. Spieg.

REMITTERE nuncium, id est, discedere à marito, facere diuortium cum viro.

REMITTERE opinionem, pro discedere ab ea.

REMITTERE quandoque concedere est l. Marcellus, ff. de verbor. sign.

REMITTERE munera, id est, gratiam munerum gerendorum facere, l. 5. §. demonstrator, ff. de iure immun. Briss.

REMITTI dicitur vxor, quæ repudiatur, ac in domum parentum suorum mittitur. Reduci dicitur missa, vel quasi matrimonio nouo contracto, vel quasi eodem durante, l. 13. §. fin. ff. ad leg. Iul. de adult. Terent. Vosmet videre remissa ne opus sit, vobis an reducta domum, Vide Cuiac. 6. obser. 15.

REMITTO tibi quicquid gessisti, vel gerere debuisti, per hæc verba, quæ poni solent in tutorum liberationibus, dolus, culpave minime remissus, intelligendus est. Secus si dictum sit, Remitto quicquid possum per actionem tutelæ. Qua de re vide Iureconsl. in Tractatu de Remissio. per totum. Spieg.

REMORARI actiuam habet significationem: vnde Remora piscis, quod naues remoretur.

REMOTO appellationis obstaculo quid fit, vide c. ex conquestione de restit. spol.

REMOTVM à iure, magis accipiendum ab eo alienum, quam quod illi contrarium sonat. Remotus, ac motus Senatu, eleganter Iurisconsl. pro dimisso à Senatu, Marcellus & Modestinus de Senatoribus vsurpant. Obseruandum autem, quod ibidem dicitur, ob turpitudinem motum, ceu infamem, *Der Ehren entsetzt*: nec iudicare, nec testimonium dicere posse, nisi per principem sit restitutus, l. 1. C. de sent. pass. & l. 1. §. de qua ff. de postul. Spieg.

REMOTVS pro à tutela remotus l. 14. §. 1. ff. de solut.

REMOTVS pro exhæredato, l. 3. §. ante, ff. de lib. & posth. Briss.

REMOVERE iudicem idem est quod recusare, rejicere, & refutare. Prat.

REMVLCO trahere Latinum esse probat Bayfius in libro de re nauali. Et latius de hac loquendi forma disputat Franciscus Florid. Sab. lib. 1. sua. fin. lect. cap. 3. Remulco trahi naues affirmans, quæ plus æquo grauatæ, vel fractæ, vel mutilæ paruis nauibus remigum plenis alligatæ ducuntur, vt quò simpliciter à nautis duci non possunt, aliorum nauigiorum adminiculo perueniant: vtitur hac dicendi forma Liuius lib. 37.

REMVNCVLVS nonnulli legunt in l. 29. §. 2. ad leg. Aqui. vbi alij: Lenunculum: alij ferraculum: alij ferriculum: alij seruaculum: alij gubernaculum: Vide Gothofr. ad dictum §. 2.

REMVNERARE, mutuam gratiam referre, hoc est, munere, aliquo munus aliud compensare, beneficioque beneficium reddere, & quod vulgo est, ad antidora obligari. Bart. in l. sed si lege, §. consuluit, ff. de petit. hæred. & in l. hoc iure, de iust. & iur. pulchre disserit, an naturæ lege ad remunerandum astringamur. Vlp. in l. si mensor falsum modum dixerit: Ideo autem inquit, hanc actionem (præter) proposuit, quia non crediderunt veteres, inter tales personas locationem esse, sed magis operam beneficij loco præberi: & id quod datur, ei ad remunerandum dari, & inde honorarium appellari. *Ergetzung Verehrung*. Spieg.

REMVNERATIO, proprie muneris alicuius munere alio compensatio l. 1. §. 1. tit. iam citato. Vide Bart; & in d. l. sed si lege, §. consuluit, & Spec. in tit. depos. Spieg. Cæterum remuneratio non solum vocatur, quod quis aliquo beneficio prouocatus alicui donat, sed etiam quod eius gratia donat, non alia de causa, quam quod ei bene vult seu voluit simpliciter donare, seu fideiussoris, seu rei commodo, seu vtriusque cederet, l. Idemque ff. mandat. Conn. lib. 14. c. 14. n. 14.

RENITI, contradicere, l. renitentem, Cod. de iniur. Sic Reniti matrimonio, l. 16. C. de nuptiis.

RENOVARE, notæ significationis. Scarent huius verbi, cum apud Iurisconss. tum apud alios auctores, innumera exempla l. 4. in princ. de damn. infect. l. si vnus, §. pactus, de pact. Renouatur, totus grex, l. grege, de pignor. Alberic. Renouatur autem quod finitum est: Protelatur, quod adhuc durat l. dies, de damno infect. & l. sed & si manente, de precar. l. si cum dies. de arbit. Spieg.

RENOVARE contractum, l. iurisgentium, §. adeo, de pact. quod qualiter ac quibus ex causis fiat, docet Specul. titul. de instru. edict. §. 4. vers. breuiter. Prat.

RENOVATA dos instrumentis non reuocatis interpretanda est, vt Vlp. censuit in l. diuus Seuerus, de iure dot.

RENVMERARE proprie est, reddere quod ante nobis numeratum fuerat: vt aurum, dotem, &c.

RENVNCIARE, hoc est, cedere licere omnibus his, quæ pro se introducta sunt. Hæc regula, vt Iustinian. ait, antiqui iuris perpetua non est, de qua fusius Alc. in Comment. ad l. si quis in conscribendo, C. de pact. Nos vocamus *Verzieg thun*. Verum renunciari posse omne ius, seu sola spe, seu re competat, accipiendum est. Hinc renunciatio etiam dicitur id, quod cessionem vocamus. Spieg.

RENVNCIARE, repudiare, remittere adfinem habent significationem: pertinent enim ad cessionem ab aliquo vltro factam; l. si quis in conscribendo, Cod. de pact. differunt tamen aliquo modo. Nam renunciari solet plerunque iuri quæsito, tit. de renunc. At repudiatio ad ius pertinet nondum acquisitum, vt tit. de repud. hær, Remissio quoque est iuris atquisiti vt in C. de remiss. pign. Old. de exceptione renunciatæ litis.

RENVNCIARE, & arcanum deferre significat, teste Budæo. Vnde apud Paulum in l. si quis aliquid, de pœnis Renunciatores consiliorum, quos lex aut viuos exurit, aut furca suspendit. Spieg.

RENVNCIARE conductionem, est irritam nunciare, inquit Asconius. Hot.

RENVNCIARE dicebantur magistratus, qui voce præconis in campo declarabantur suffragio populi designati, vt Cicer. 7. in Verr. & 2. in Rullum, & pro Milo. & Gell. libro 12. capit. 8. ostendunt. Sed & ipse Consul successorem suum populo renunciabat. vt Cicero pro Murena, & libro 7. Epistol. indicat. Briss. Prat.

RENVNCIARE quilibet fauori & iuri pro se introducto potest, l. pen. ff. ad SC. Velleian.

RENVNCIARE hospitium dicitur is, quem contracti hospitii pœnitet, ne hospitij ius violaret.

RENVNCIARE legationem, pro referre nunciare, quid sit in legatione effectum, vulgo *Relation thun*. Spieg.

RENVNCIARE nuptiis, & renunciare conditionem, pro Sponsalia repudiare l. 17. §. vlt. ff. de reb. auct. iud. l. 1. C. de Sponsalib. Sic renunciatam affinitatem sponsalibus contractam accipimus in l. 38. in princ. ff. de vsuris. Briss. Prat.

RENVNCIARE quoque modum mensores dicuntur l. 1. in princ. & l. 7. §. 1. & §. item Pompon. & l. 8. ff. si mens. falsi. mod. Hygen. lib. 2. de limitibus constit. Longitudinem autem quotiens egeram, ego ita renunciabam. Iugera tot, vel versus tot. Et mox. Sicut videbitur, ita renunciabimus iugera tot, versus tot, &c. Briss. Prat.

RENVNCIARE redemptionem, pro testari se non esse redemptorem.

RENVNCIARE aliquem idoneum esse, id est, referre post exploratione facultatum locupletem esse, l. 42. ff. mandat.

RENVNCIATIO, inquit Asconius, dicitur recusatio eius rei, in pactum & promissionem venerat. Hinc renunciatio sponsaliorum & nuptiarum, cum sponsalia, nuptiæve dirimuntur, l. 2. ff. de diuort. l. 1. C. de sponsal. l. quæsitum 17. §. fin. ff. de reb. auth. iud. poss. Prat.

RENVNCIATIO est iuris proprij legitima refutatio, Cardin. in rub. de censibus lib. 6. Prat.

RENVNCIATIO generalis ad ea restringitur, de quibus solum intelligitur cogitatum, l. iubemus, C. ad Senatusc. Vell. Prat.

RENVNCIATIO, vt admonuit Bud. testimonij genus, quod edere solent architecti, & magistri vniuscuiusque officij, cum opus est: qui propterea publico sacramento adiguntur. Nobis est, *Ein Verlsung thun* Item dicitur renunciatio, quod nunc processum verbalem dicunt: qualis est viatorum, & eorum qui edicta, aut sententias exequuntur. Spieg.

RENVNCIATIO pro nuntiatione noui operis l. 16. ff. de operis noui nunc.

RENVNCIATVR consul, Tribunus, aliusve magistratus, id est, declaratur.

REOS Cicero libr. 2. de Orat. omnes quorum de re disceptatur, appellat. Ælius etiam Gallus lib. De significatione verborum ad ius pertinentium Reum definit, qui cum altero litem contestatam habet, siue is agat, siue cum eo agitur. Quibus consequens est, vtrumque ex litigatoribus reum dici: vulgo tamen qui petit & agit, actor: qui conuenitur, reus appellatur. Veteres eum vnde petitur vocabant. Cic. lib. 1. de Orat. Nonne nobis in Tribunali Q. Pompeii sedentibus postulabam, vt ill;

Digitized by Google

vnde petieretur, vetus atque vſitata exceptio daretur, cuius pecuniæ dies fuiſſet. Idem lib.7.Epiſt.ad Trebat. Ego omnibus vnde petitur hoc conſilij dederim,à ſingulis interregibus binas aduocationes poſtulent. Sed & in l.Mamilia : Et ſi is vnde ea pecunia petita erit,condemnatus erit,eam pecuniam ab eo vel à bonis eius primo quoque die exigito. Vterque etiam ex contrahentibus reus appellatur,l.5.§.conuentionales ff.de verbor. oblig. Sed differentiæ cauſa,qui ſtipulatur,reus ſtipulandi: qui ſpondet, reus promittendi dicitur l.1. & toto tit. ff.de duobus reis l.134.§.pen.ff.de diuerſ.reg.l.50. §.vlt.l.32.§.duo & paſſim in tit.de fideiuſſoribus , ff.ſicuti qui credit,reus credendi : qui accipit, reus debendi : qui ſatisdat, reus ſatisdandi : qui ſatis accipit,reus ſatis accipiendi appellatur,l.34.§.quidam,ff.de ſolutio. Briſſ.& Gouean. l.62. ff.ad leg.Falcid.

REPAGVLA Obiectamenta, obices , obſtacula. Ouidius in 2. Metamorphoſeon. pedibuſque repagula pulſant , à repangendo ſiue repingendo, hoc eſt, retropingendo & retrudendo repagula vocata. A ſimili deductione pages , Compages & antipagmenta Iohann. Baptiſta in comment. Epiſt. Apollinaris ad Conſtantinum lib.3.

REPARARE quod amiſeris,pro recuperare,grauius eſt,quam in ſtatum priſtinum redigere : quaſi rurſus parare, vt in Auth. vt iud.ſine quoquo ſuffr.§.oportet,l.fi.C.de pact.pign.Spieg.

REPARARE merces,Scæuolæ in l.122.§.Callimachus,ff.de verborum obligat.dicitur is,qui earum loco , quas in aliquem locum importatas vendidit , alias comparat, aut eas aliis mercibus commutat: quaſi iterum parare ſeu comparare. Duare, lib.1.diſp.ann.cap.10. qui & Horatij locum Carm.lib.1.Od.31. eodem accipit ſenſu.

Premant Calena falce, quibus dedit
Fortuna vitem : diues & aureis
Mercator exſiccet culullis.
Vna Sina reparata merce.

Aſſenus l.16.ff.de in rem verſ.Quidam fundum colendum ſeruo ſuo locauerat,& boues ei dederat.Cum hi boues non eſſent idonei,iuſſerat eos venire,& de his nummis,qui recepti eſſent, alios reparari.Sicque Vlp.in l.48.ff.de pact.Prima actio ſublata eſt,& poſterius pactum , ad actionem reparandum inefficax eſt.Seneca ad Lucill.Epiſt.64.lib.8. Satius eſt amicum reparare quam fiere. Sic fere ſumitur conſtitut.2. Pand.propoſita §. omnibus minimo pretio magna prudentia reparanda. Itaque Parare pro emere ſumitur apud Ciceronem, cum alibi , tum in orat.pro Flacc.Si tam te Craſſi agri delectabant,hic alicubi Cruſtrumio, aut in Capenati parauiſſes & Hor.Satyr.5.lib.2.

----*Seruoſne tuos ære parari.* Prat.

REPARARI libertatem non poſſe,Vlp.dicit in l.9. §.illud, ff.de ſtatulib.Briſſ.

REPARARI vites obligationis Gordian. in l.4. Cod.de ſolut.id eſt, ſuſcitari & reſtitui, Sicut Octauius Minutia,lib.8. Arnobij.Ergo homo nouus naſcitur, non prior ille reparatur. Briſſ. Prat.

REPARARI etiam appellationum tempora,id eſt reſtitui dicuntur. Sic & actio reparari dicitur in l.27.ſed ſi pactum,D.de pactis. Pro reſumptione Inſtantiæ intermiſſæ, vel vt, vulgo loquimur , reſtitutione Inſtantiæ, quæ legitimis tranſactis temporibus perit.Briſſ.

REPARATIO appellationis dicitur,cum poſt legitimi temporis lapſum ius peragendæ appellationis reſtituitur Eſt igitur inſtauratio ſeu redintegratio temporis lapſi ſeu litis, ſub rubr.C. de temp.& repar.appell. Cod.Theodoſ. Sicque ſumitur apud Symmach.lib.1.Epiſt.37.& 38. Græci ἀνακαινισμὸν & ἀνανέωσιν vocant.Quomodo autem ſeu iure veteri,ſeu nouo impetraretur, vide apud Cuiac. obſ.lib.12. cap.4.& tract.de diuerſ.præſcript. cap.16.Prat.

REPARIASSARE , de iis dicebatur , quos pœniteret inſtituti, quique à conuentis diſcederent. Vide Chiliad. Eraſm.

REPEDARE,pro reuerti, Cic.de legib.3. Domum cum laude repedandum.Leo Imp. l.ſi quis ex grege, Cod.de cohort.lib.12. Aut ſi, inquit , ad priſtina ſacramenta maluerit repedare. Sic Rucilius lib.26.Rediiſſe ac repedaſſe,vt Roma viret gladiatoriſ.Prat.

REPELLERE,pro propulſare.Vt conuicium conuicio repellitur,iuxta l.quæ omnia,de procur.Hoc verbum non eſt vbique accipiendum , de vi ſemper pernicioſa publicæ tranquillitati (quoniam non additur ſubinde,Vim vi repellere licet)ſed magis ad iuris intellectum referri ſuadet equitas : vt ſit repellere videlicet per legitimum remedium, Vide Old.Actio.2.Claſſ.3. Spieg.Prat.

REPELLERE legatum pro repudiare,l.81.§.1.& 86.§.cum ſeruus,ff.de leg.1.& l.5.ff.de leg.2.

REPELLERE,pro excludere.Sic exceptio perpetui pacti repellit reſidui petitionem l.5.C.de pact.Sic etiam repellit agentem exceptio l.3.§.ſi mecum,ff.ad exhibend.Briſſ.

REPENTE fit, quod ſecunda die fit, no.per Compoſtel.c.quam ſit,de elect. Prat.

REPENTINVM & mediatum , contraria : pro ſubito & feſtino ponitur, teſte Alberic.in l.1.C.de paſc.publ. Repentina mors, hoc eſt,à nemine præuiſa, apud Cic. de Diuin.lib.2.& in auth. de Conſang.& vter. frat. §.ſi igitur. Repentino, ſiue repente fieri etiam dici , quod altera die fiat, Compoſtel. exiſtimant. Spieg.

REPERIRE Feſto lib.16. quod amiſſum eſt recipere. Reperio autem à re, & pario , vt repertum ſit quaſi repartum , & in lucem proditum.Prat.

REPERIRE cauſam,inuenire rationem, quapropter aliquid fieri,aut minus fieri debeat.

REPERTVM crimen, adulterium,falſum,pro eo quod palam,& compertum eſt.

REPERTORIVM quid ſit,declarat Vlp.in l.tutor.de admin.tut. Tutor , inquiens , qui repertorium non fecit , quod vulgo inuentarum appellatur,dolo feciſſe videtur.

REPETENTES morbi,qui poſt curam renouati.

REPETERE pro memoria repetere , l.10. ff.de pact. l.14. ff. de iur.codicil.Prat.Briſſ.

REPETERE,proprie reſtituendum petere.Interdum iterare,Interdum recordari,l.quidam,ff.de iure codicil.

REPETERE,pro recordari.Quod & Alber.indicat,in l.quidam, ff.de iur.codicil.& l.reſcriptum,de pœnis. Sic Suet. Plin. Iunior,tum alij vtuntur.Spieg.

REPETERE crimen, eſt crimen indulgentia abolitum ex integro iterum perſequi,l.7.ff.ad Turpil.Briſſ.

REPETERE actionem inchoatam , eſt deſertam ante actionem denuo inſtituere,l.21.ff.de inoff.teſtam.Briſſ.

REPETERE reum eſt,iterato reum facere abolitioneque exemptum reum denuo poſtulare, l.10. §.1. l.12. l.15 §.vlt.& l.17.ff. ad Turpill. l.3.§.1.& l.12.§.vlt.ff.de accuſ.l.14.§.1. ff.de bonor. liber.Suet.in Auguſto c.32. Diuturnorum reorum, & ex quorum ſordibus nihil aliud quam voluptas inimicis quæreretur, nomina aboleuit , conditione propoſita , vt ſi quem repetere vellet,par periculum pœnæ ſubiret. Idem in Domician.cap.9. Reos qui ante quinquennium proximum apud ærarium pependiſſent,vniuerſos diſcrimine liberauit,nec repeti,niſi intra annum permiſit.Prat.Briſſ.

REPETITIO eſt iteratio eius quod relictum eſt,ſiue quid addatur, ſiue adimatur , ſiue transferatur, l.ſi ſic 13. l.ſi pure 54 l.in repetundis 63. l.cum in ſubſtitutione 77. de leg.3. l.auia 77.l. libertis omnibus 108. ff.de condit. & demonſtr. l.legata 19.l. licet 74.l.ſi quis à filio 32.l.ſeruo 113. §.1.de legat.1. l.ſub conditione 13.ff.de hæred.inſtit. l.cum ſeruus, ff.de cond.iuſt. Fit autem dupliciter, aut generalibus verbis, aut ſpecialibus. Generaliter fit , quoties repetuntur præcedentia legata , vel inſtitutionis gradus per verba generalia , puta per verbum Amplius,vt d.l. legata 18. ff.de legat.1. d.l.ſi pure 54. ff.de lega.3. d.l.auia 77. d.l. libertis 18. ff de cond. & demon.vel quiſquis, l.3. §.filius,§.ſeq. ff.de liber. & poſth. leg. quæ conditio 39.ff. de cond.& demon. vel ſimili verborum genere , d.l.licet , d.l. in repetundis, l.cum ſeruus, ff.de cond.& demonſt. Specialiter ſi vel res legatæ aut perſonæ nominatim repetantur , aut notis repetitæ demonſtrentur : vt ſi dicat:quas pecunias legaui , quibus dies appoſitus non eſt, anua , bima , trima die hæres meus dare damnas eſto,d.l.legata 18.ff.de leg.1.vel, Quod Titio legaui,pure legatum volo : quod Seio legaui , ita legatum volo , ſi decem hæredi dederit, &c. Gœdd. ad l.in generali 80.n.2. ff.de verb.ſignif.

REPETI in quæſtionem eſt,in quæſtionem iterum peti l.18. §.1. ff.de quæſtionib. Repeti quæſtio,id eſt, iterari dicitur in l.16. ff.de quæſtionib. Briſſ.Prat.

REPETI dicitur vſusfruct.qui qualicunque ratione amiſſus iterum legatur, & fructuario conſeruatur l.2. §. ſi non mors, l.3. in princip. & §.1.l.5.ff.quibus modis vſusfruct.amitt. l.3.§.1.ff. vſufr.quemadm.cau.vt in ſpecie l.8.ff.de ann.leg.Briſſ.Prat.

REPETI etiam dicuntur legata,quæ ab inſtituto data à ſubſtituto iterum relinquuntur,vel ab vno ex primis hæredibus relicto à cohærede eius rurſum legantur , in hunc modum , Quæ à filio meo legaui,quæque eum dare iuſſi,hæres meus iiſdem diebus dato, l.32. & l.54. ff. de lega.1. l.75. ff. de legat.3. l.80. de verb.ſign.Briſſ. Prat.

REPETI ſatisdatio dicitur, in l.1. princ. vt legat. ſerua. cauſa non quæ iterum datur , ſed quæ condicitur.

REPETITA conſuetudo, & inſtitutum dicitur , hoc eſt , longe interuallo relata, ac, vt Bud.ait, à longiſſimis retrorſum temporibus petita. Aſtipulatur l.1. C.de Erogat. annon.milit. lib. 12. Spieg.

REPETITA die,Antelata ſeu prælata die,i.e.die,quæ præterierat falſo reuocata , l.3. ff. de fide inſtru. Repetita quidem die cautionem interponi non debuiſſe,ſed falſi crimen contractum non videri : id eſt,die, quæ iam præterierat falſo pro præſenti nominata : vulgo Antedata dicitur.Sic in l.9. §.5. ff. ad exhib. Proinde ſi poſt litem conteſtatam vſucaptum exhibeat , non videtur exhibuiſſe : cum petitor intentionem ſuam perdiderit. Et ideo abſolui eum non oportet,niſi paratus ſit, repetita die intentionem ſuſcipere, ita vt fructus ſecundum legem æſtimet

Digitized by Google

æstimentur. Item de dam. infect. l. si finita sit dies, §. item videamus, si cautio in offerratur, posteaquam missus est in possessionem: an non prius decedere debeat, quam si ea cautio etiam de eo damno quod contigerit, posteaquam missus est in possessionem: quod quidem magis probatur. Repetita igitur die repromittendum erit, i.e. referenda retrorsus cautio, & in præcentum. Eodem modo accipe in l. §. §. si quis ipsi, ff. de nou. oper. nunc. l. 1. §. præterea, & §. si tibi ff. de inter. actuque priu. Vide Budæum in annot. prior. ad dictam leg. 9. §. 5. & Cur. l. b. διαγεω. 3. cap. 32. Tomo 1.

REPETITIONEM in legatis consulti appellant, hanc scripturam, hoc amplius ei hæres meus dato, vel item dare damnas esto. leg. 19. ff. de legat. 1. leg. 61. ff. de legat. 3. Item: Quæ à filio meo legauit, hæres meus dato, l. si quis 32. ff. eodem. Item, Quotiescunque fructuarius capite minutus erit, vel Quoties vsusfructus amissus erit, ei lego, l. 3. ff. quib. mod. vsusfr. Prat.

REPETVNDARVM, vel de repetundis accusatur quis, vel damnatur, qui in administratione magistratus pecunias accepit, vnde accipere non debuit. Tit. est ad l. Iul. Repetundarum, de qua Martian. sic scribit: Lex Iulia repetundarum, pertinet ad eas pecunias, quas quis in Magistratu, potestatiue curatione legationeve acceperit. Nebrissensis. De pecuniis repetundis primus legem tulit Lucius Piso Lucij Pisonis prætoris in Hispania filius, quam postea repetit Iul. Cæsar, vnde & Iuliæ nomen habent. Repetundæ à repetendo dictæ, quod iudicio repetundarum socij pop. Rom. pecunias sibi ereptas repetebant, vt constat ex Verrina septima. Vult. in comm. Inst. de pub. iud. §. fin. nu. 8 9. &c. Porro Repetundarum, Repetundis hos duos tantum casus habet: & Valla teste, dubitari potest, participium ne sit, siue nomen, an gerundium. Quum dicitur, Repetundarum, subintelligenda, pecuniarum: quo nomine pecunias, & omnia quibus diuitiæ constant, contineri dicimus. Causam vero repetundarum multiplicem esse, Quintillianus tradit: ea enim multa crimina continet, quæ causæ propria sint, vt videre est d. tit. Accusare quempiam Repetundarum. Plut. ita effert. κρίνειν τινὰ ἐφ' ὑπεξαιρέσεσι. Et ὑπεξαιρεῖσθαι δόσεως, repetundarum pecuniarum iudicio subjici. At ὑπεξαιρεῖσθαι ἔχειν ὀφλήματος, est damnatum esse pecuniarum repetundarum. Prat.

REPETVNDARVM nomine agi potest ciuiliter & criminaliter, ciuiliter in quadruplum de qua actione est lex prima. C. eod. criminaliter ad pœnam, quæ est plerunque exilij: sed repetundarum rei quandoque durius puniuntur pro admissi criminis qualitate, l. 7. §. fin. ff. eod. Vult. sup. d. l. n. 10.

REPETVNDARVM iudicium inde dictum est, quod eo iudicio socij pecunias sibi contra leges ereptas repetebant, quas ex condemnatorum latibus æstimatis domum reportarent, secundum Vallam & Pedianum. Cic. Verr. 7. Itaque res suas negligunt: pecunias, quo nomine iudicium hoc appellatur, non repetunt: & paulo post, Non ex latibus æstimatis tuis pecuniam, domum, sed ex tua calamitate cineri atque ossibus filij sui solatium vult aliquod reportare. Intelligendum est autem hoc iudicium olim in eos solos magistratus qui in prouincias mittrentur institutum fuisse: quemadmodum Cicero in Diuinat. demonstrat. post vero generaliter eo teneri cœperunt, quicunque in magistratu, potestate, curatione, legatione vel quo alio officio, munere, ministerioue publico pecuniam ob iudicandum accepisset: quine magistratus vrbani à sorde se non abstinuissent, l. 1. & pall. ff. ad leg. Iul. repetund. Hot. Vult. sup. d. loco. addam & ex Corn. Tacito lib. 11. Cossutianum & alios aliquos perfidos aduocatos fuisse repetundarum reos, eo quod pecunia accepta à Stillio accusatore, prætaricati essent: inibique refert sanctum, vt qui aduocati ob causam orandam denum Sestertium modum egrederentur, repetundarum tenerentur. Prat. & Vult. ad §. fin. n. 9. & seq. Inst. de publ. iud.

REPIGNERARE est, luere & liberare pignus, aduersaturque verbo pignerare, leg. 5. §. rem tibi dedi, ff. commod. Festus lib. 16. Reluere, soluere, repignerare. Cælius in carmine, vt aurum & vestem quod matris fuit, reluat, quod viua ipsi opposuit pignori. Vt Replumbare. Et aliis quoque satis multis in verbis articulus contrariam simplici verbo tribuit significationem, alias vero iterationem, & geminationem significat, vt Retractare interdum est, Festo quoque teste, iterum tractare l. 21. in fi. ff. de iureiur. l. 10. §. 1. ff. ad Turpil. §. cum quidam, ff. de recep. qui arbit. l. 29. ff. de iur. fisc. leg. 4. C. de epis. aud. l. 3. C. de Cano. largit. tit. Cic. lib. 4. de Nat. Deor. Quin autem omnia quæ ad cultum deorum pertinent, retractarent, & tanquam relegarent, hi dicti sunt Religiosi. Idem ad Atticum libro 8. Augemus crimen dolorem retractando. Sic Terull. in Apologetico. Causas quæ hoc exegerint, retractemus, & alibi sæpe. Briss.

REPLICARE, l. 35. ff. de pactis, l. 3. ff. de pignorat. act. est resoluere ius exceptionis institutæ.

REPLICATIO vocatur ex eo, quod per eam replicatur, atque resoluitur ius exceptionis: ait Imp. ti. De replica. in princ. ἀνταπόδοσις à Græcis nominatur. Eiusque formula erat aut si quẽ admodum intelligitur ex l. 48. ff. de proc: Iulia l. 7. §. 1. de curat. furios. Si hæredes dementis easdem res vindicent quas curator alienauit, & exceptio opponetur, si non curator vendiderit: replicatio dari debet, aut si satisdatione interposita secundum decretum vendiderit. Iul. l. 24. ff. de except. iud. Aduersus exceptionem, Si non eius sit res, replicatione hæc adiuuabitur, Aut si res iudicata non sit. Caius l. 48. ff. de procur. Tum excipiente eo cum quo agitur, si non mihi mandatum sit, vt à debitoribus peterem: actorem ita debere replicare, Aut si mihi mandatum est, vt à te peterem. Hot. Prat. Itaque.

REPLICATIO dicta videtur, vel quod implicatam & quasi tectam exceptionis iniquitatem replicet ac patefaciat: vel potius quod æquitatem actionis ab excipiente reo tectam & quasi complicatam explicet atque aperiat. Hot. Prat. Græci ἀνταπόδοσιν appellant. Rhetores vocare interdum videntur firmamentum, & continens. Sicuti Græci συνέχειν, quod ius actoris contineat, firmet ac tueatur. Bald. in tit. comment. super. Instit. Iustin. lib. 4. tit. 14. de Replicat.

REPLICATIONES ait, Vlp. nihil aliud sunt quam exceptiones, & à parte actoris veniunt: quæ quidem ideo necessariæ sunt, vt exceptiones excludant, semper enim Replicatio idcirco objicitur, vt exceptionem oppugnet, l. 2. §. 2. ff. de except. Prat. Hot.

REPLVMBARE, est adplumbata dissolvere, vel plumbum auferre de argent. Vlp. de aur. & arg. leg. l. cum aurum. An replumbari debeant, vt sic appendantur? Nebriss. Prat.

REPONERE alicui, pro vicissim objicere, quasi replicare, recriminari, *Begegnen*. Prat.

REPONERE, pro reficere, l. omnino, de impens. in reb. dot. fac. le. in summ. §. item Varus ait, de aqua pluuia arcend. Bud.

REPONERE se in obligationem, l. illud, in princ. ff. quod met. causa.

REPOSCIMVS, quod nobis debetur, vel quod à nobis acceptum est. Proinde reposcenti rem suam non reddens, furti tenetur, l. Pom. sub fin. de acquir. rer. dom. Spieg. Prat.

REPOSITVM frumentum, id est, reconditum, l. 18. §. item cum inst. vel instr. leg. Sic & reposita in horreis, & repositi fructus. Briss. ex ff.

REPOTIA appellamus ea, quæ ad conuiuiorum classem pertinent; de quibus. Horat. licebit ille repotia, natales, aliosve dierum festos albatus celebret. Festus quoque Pompeius, repotia postridie nuptias interpretatur, cum apud nouum maritum cœnatur, quia quasi reficitur potatio: affertque exemplum Pacuuij, Ad hoc depulsum mamma pædagogandum accipit repotia alis liber. Et interpretantur Grammaticorum tribules, septimum à nuptiis diem, quo iterum epulabantur: alij secundum, quo virgo in muliebrem habitum componebatur. Sed crediderim etiam repotia celebrari solita liberis natis cum maritis noua quotannis prope soboles nascatur, vt renouanda sit epulatio, idcirco ea conuiuia repotia appellata: cui interpretationi Pacuuij exemplum non repugnat: nec veto Auidieni personæ conuenit nuptiale conuiuium: ea nisi me fallit augurium, dicere voluit Acro Grammaticus παιδοτρόφια Græci vocari, velut sublatis & susceptis liberis & parentibus eos alere decernentibus. Nam in Græcorum potestate erat liberos exponere, nec alere. Vt autem ita repotia interpreter, mihi persuadet Ausonius sic scribens:

Coniugioque dapes & sacra repotia patrum.

Hæc Turneb. aduersar. lib. 3. c. 6. vide & Cuiac. 16. obser. 39.

REPRÆSENTARE, est ante diem soluere. Vlpian. in l. 8. §. 3. ff. de transact. loquens de iis qui de pecunia alimentorum nomine legata transigunt. Eam, inquit, transactionem Oratio improbat, quæ idcirco fit, vt quis repræsentatam pecuniam consumat: id est, antequam debeatur solutam. Cicer. de Attic. lib. 12. Reliquæ pecuniæ vel vsuram Silio pendemus, dum à Faberio vel aliquo qui Faberio debet, repræsentabimus. Item Philip. 2. Ego corpus libenter obtulerim, si repræsentari morte mea libertas ciuitatis posset, id est, accelerari. Seneca libr. epist. 15. Epist. 1. Petis à me, vt id quod in diem suum dixeram debere differri, repræsentem. & scribam tibi: an hæc pars philosophiæ, &c. Hoc quoque ex Marcelli verbis aperte intelligitur in l. 36. §. 1. ff. de cond. & demonst. vbi iusserat testatrix, vt prædia, si filius sedecim annos non impleret, alteri redderentur. Quæro, inquit, quum Seia decesserit deinde filius quintum decimum annum agens, defunctus sit, an repræsentetur fideicommissum quinto decimo anno impleto: id est, ante tempus, quo decimum sextum implere potuisset, præstandum sit. Item contra voluntatem testatoris repræsentationem fideicom. desiderari. Sic leg. 24. §. quoties, ff. solut. matrim. l. 1. l. 2. ff. de dot. præleg. Hot. Prat. & Curtius. πλέω lib. 2. c. 33. tom. 1.

REPRÆSENTARE, pro locum alterius ac numerum obtinere, vel tantundem valere. Vlpian. l. 1. §. 1. ff. si qui testam. Culpa dolo proxima dolum repræsentat. Hot. Prat.

REPRÆSENTARE ius præses prouinciæ dicitur in prouincia, qui in eadem iudicis & iuris vicem tenet, l. 1. C. vbi causa stat.

REPRÆSENTARE, est exhibere vi quadam iuris præsentiam eius, quod reuera præsens non est. Si filius fratris succedens

Digitized by Google

do cum patruis repræsentat patrem suum. Nouell. Quæ iura adgna. & cognatio. §. restat vt & tertium. Constitut. l. 8. Eodem modo pecunia repræsentatur, qui in computationem vel solutionem perinde admittitur, atque si statim deberetur, quum tamen in diem sit debita. Vlp. in l. cum hi, ff. de transact. Oldend. Prat.

REPRAESENTARE, alias significat statim ostendere: vt in l. 1. §. non autem si his qui test. lib. est. Old.

REPRÆSENTARE dicitur, ait Goth. in not. ad l. 1. §. 2. ff. de dot. præleg. qui ante diem soluit: qui efficit, vt res sit præsens, vtque quasi manum præsens detur.

REPRAESENTARE aliquando compositionem suam à Re & Præsento proprie exprimit, hoc est, denuo præsentem exhibere eum, qui semel præsens fuit: vt si quis promiserit aliquem in iudicio repræsentare. Nam liberatur simulatque reum denuo iudici præsentauerit, *Widerumb gegenwertig machen*. Et in hoc distat talis promissor ab eo, qui iudicio sisti promisit. Is enim vsque ad sententiam sistere tenetur, l. fin. ff. si quis in ius vocat non ierit. Old. Prat.

REPRAESENTARE se, est præsentiam sui facere, l. 15. §. 1. ad Leg. Iul. de adult. Sic & repræsentare sese in l. 8. C. quomodo & quando. Briss.

REPRAESENTARI cognitio dicitur, l. 5. §. causæ cognitio, ff. de Carbon. edict. & l. 3. §. Iulian. de lib. exhib: quæ non expectato pubertatis tempore statim suscipitur, & mature iudicatur. Briss. Prat.

REPRAESENTARI condemnationem, est sic condemnari, vt in præsentiarum sit soluendum id, quod præteriti aut futuri temporis est debitum, l. si constante, §. quoties, ff. soluto matrimo. Tunc deducto, inquit Vlp. commodo temporis condemnatio residui repræsentatur. Sic idem appellat repræsentatam pecuniam, quæ cum annuo debeatur, statim vna summa, quasi omnes anni præsentes essent aut præteriti, persoluitur, l. cum hi, §. eam transactionem, ff. de transact. Old.

REPRAESENTATIONIS Ius, quibus in casibus obtineat, vide Vult. in Comment. Instit. Tit. de succes. cognatorum, n. 3.

REPRÆSTARE in duobus locis in Pand. Flor. inuenitur, l. 47. de act. empt. l. 22. §. 1. ff. ad Trebell. pro quo rem præstare, l. 6. ff. quod cum eo, vt Plauto & Caroni & ICtis resoluere est, quod aliter rem soluere. Prat. Vide Cuiac. obseruat. 15.

REPREHENDI dicuntur fugitiui, i. e. à fuga retrahi. Cæsar. lib. de bell. ciuili. Reducitur ad eum reprehensus ex itinere Cn. Magius Cremona. Vnde Reprehensores, qui fugitiuos reducebant: vide Bud. in l. si apud, ff. de præscrip. verb. Prat.

REPREHENSA, emendata, correcta, l. illicitas, ff. de offic. præsid. Prat.

REPRESSALIA, potestas est impignerandi contra quemlibet de terra, debitoris, data creditori pro iniuriis & damnis, l. si pignerationes, de iniur. & damn. dat. libro 6. Zasius represaliarum vsum non vult consuetudine nouitia receptum, quod Bartolus sensit: sed à vetustissimis Romanis legibus radicem sumpsisse. Vide eum in §. & ita leges quasdam, l. 2. de orig. iuris. Nec negat, vocabulum fœdum esse, & barbarum sed nunc apud Iuristas vsurpatum. Itaque represaliis capi, est aliquem ob alterius delictum damno grauare. De Represaliis fusius vide Petrum Gregorium 58. syntagm. 8. Gail. in tract. de pignor. cap. 1. nu. 5. 6. 7. & Bartol. in tract. de Represal. Gothof. in epigraphe. Nouel. 52.

REPRESSALIÆ multum à pignorationibus differunt. Nam represaliæ ob denegatam iustitiam antiquitus publica auctoritate & Principis superioris consensu concedebantur, per text. in c. dominus noster 23. qu. 2. Bart. & Iacob. à Canibus late in suis tractatibus de represaliis: sed pignorationes ob turbatam iurisdictionem vel possessionem fiunt, idque priuato arbitrio. Gail. d. l.

REPROBARE testes, est eorum fidem imminuere, & refellere c. præsentium, de testibus in 6. Ex quib. autem causis refellantur docent Spec. in tit. de test. & Nepos Montalbanensis in tractatu rei fugient. quo in genere commonefactum te velim iure ciuili & Pontificio testes reprobatorios (vt cum vulgo loquar) reprobatoriorum, vel (vt Latinius rem exprimam) refutatorios refutatoriorum admittendos ex sententia Iustin. Imper. scribit Angelus Aretinus §. si vero dicatur, de testibus Nouellæ constit. 90. verba eius constitutionis hæc sunt, εἰ ἔχοι μὴ τοσούτους μαρτύρων ἀξιοχρεῖς ἀπόφασιν ἐξ αὐτῶν μαρτυρίας χεῖσθαι. Quod ad quartam testium refutationem, reiectionemque produxit Angelus, Refutatorios etiam refutatoriorum testium admittendos decreuerunt Pontifices maximi cap. licet dilectus, vbi glos. & interpretes de testibus, in antiqu. & cap. præsentium, eodem tit. in 6. In ea quoque sententia est Speculator tit. de testibus, §. sæpe, versicul. item actor. Eandem sententiam tenet Bald. l. si quis testibus, C. de testibus, versicul. quæro, quot. quæ sententia habet æquitatem, quod constitutum est, vt veritas eluceſcat. Quo fit, vt satis mirari non possim pragmaticos quosdam & alios diuersum ius admisisse. Nam hac via falsandi ansa præbetur. Nam si refutatorij refutatoriorum non admittantur, qui refutatorios profert: instructos testes, fideque indignos, falsaque testimonia proferet, nisi Quæstor veritatem negotij acutissime extorqueat, quo in genere,

Apparent rari nantes in gurgite vasto.

Nam Quæstores (*Enqueſteurs* vocant) designantur vt plurimum, qui Astræam virginem, ne à limine quidem salutarunt. Gallica Corinthus satis suo periculo nouit. Nam quæ ad negotium pertinent, & (vt cum vulgo loquar) circumstantias rei, qui excutiet αἰδοίως? Bone Deus quousque tandem belluis relictus locus erit? Refutatorij refutatoriorum an admittendi sint fusius disputauit Prat. lib. 2. rer. quotid. cap. 12.

REPROBARE contractum l. 10. C. quod cum eo: tutorem, l. 2. C. de testam. tutor. medicum, l. 11. ff. de muneribus & honoribus. Reprobari item testimonium dicitur in l. 21. ff. de his qui not. infam. Briss.

REPROBATA in capit. post electionem, de concess. præb. id est, non aduersa.

REPROBOS nummos in l. eleganter, §. qui reprobos, ff. de pign. act. accipi putem non tantum adulterinos, sed & quos Princeps improbat. Prat.

REPROMITTERE, est ei qui nobis stipulantibus antea promisit, nunc iam vicissim à nobis stipulanti promittere. Cicero pro Comœdo, Repromittis tu abhinc triennium Roscio. Quod à Flauio abstulero, partem dimidiam inde Roscio me soluturum spondeo. Item, Repromisisse Fannium Roscio, si quid à Flauio exegisset, eius partem dimidiam, sed omnino exegisse nihil. Quid? tu non exitum exactionis, sed initium repromissionis spectare debes. Roscius Fannio stipulanti pecuniam certam spopondit, pro opera & labore, quem in communi iudicio persequendo sumserat: sed vicissim Roscius stipulatus abeo est, dimidiam eius quod exigeret partem. Promissor igitur fuit Roscius priore loco: repromissor Fannius, posteriore: sicuti stipulator priore loco Fannius, restipulator posteriore Roscius. Hor. ex Conn. lib. 6. cap. 1. num. 2. Prat.

REPROMITTERE est, nuda pollicitatione cautioneque promittere, non satisdato, l. 5. §. fi is cui, ff. de noui operis nunciat. l. 9. §. quæsitum, l. 13. in princ. §. 1. l. 16. §. vtrum, ff. de damn. infect. l. 3. & l. 5. §. quod si fugit, ff. de cond. caus. dat. l. 10. ff. de his quæ vt indig. Proinde repromissio & satisdatio opponuntur, l. vlt. §. legatarius, ff. quod legat. l. 1. §. stipulationem, ff. de pract. stipul. l. 6. ff. vt legato. nom. caus. l. 23. ff. de vsuf. leg. Briss.

REPVDIARE est, ius nobis delatum repellere. Repudiantur enim ea tantum quæ iam delata sunt, l. 1. §. decretalis, ff. de succession. edicto. Nec repudiare quis id potest, quod si velit, habiturus non est, l. 135. ff. de diuers. reg. Siquidem repudiare est rejicere è se, recusare. Vnde ICti hæreditatem repudiare dixerunt. Et Terentius in Andr. repudiare consilium. Quintil. lib. 1. cap. 1. Repudiata verba dixit, id est, reiecta & minus probata. Et repudiationem dixit Cicer. lib. 12. Epist. ad Atticum. Sic repudiare vxorem dicimus, pro dimittere & remittere, reiicere, veniam abundè dare, quod Græcis ἀποπέμπειν dicitur & ἀποπέμψασθαι, vt in Euang. Matthæi 19. cap. εἰ ἔξεστιν ἀνθρώπῳ ἀπολῦσαι τὴν γυναῖκα αὐτοῦ κατὰ πᾶσαν αἰτίαν. Quo loco Erasm. Roterod. ἀπολύσαι pro repudiare siue abiicere censet positum: quod alioqui etiam dimittere dicunt: & hoc verbum à Tranquillo in Tiberio Cæsare pro repudiare positum, &c. Brechæus l. inter diuortium, sub tit. de verb. & rer. sig.

REPVDIARE est hæredis alieni abstinere necessarij, §. 6. Instit. de hæred. qual. & differ.

REPVDIARE proprie quærendorum est, non partorum, l. 1. §. decretalis, de succes. edict.

REPVDIATIO nomine alienationis non venit, vt tradunt Bar. & Bald. in l. pupillorum, C. de repud.

REPVDIATVS is, cui repudium missum est, l. 38. ff. sol. mat. l. 4. ff. de diuort.

REPVDIVM generale nomen est, nec nuptiarum tantum diremptionem, renunciationemve, sed & sponsaliorum significat, l. 2. ff. de diuort. Nam inter diuertere & repudiare hoc interesset, Paulus scribit, quod repudiari etiam futurum matrimonium potest: non recte autem sponsa diuertere dicitur, l. 191. ff. de verb. sig. Prat.

REPVDIVM renunciare apud Plautum in Aulular. & Terent. Phormion. act. 4. Scen. 4. Et repudium mittere, l. 38. ff. soluto matr. l. 3. 4. & 8. ff. de diuort. Prat.

REPVDIVM proprie est, cum sponsus à sponsa diimitur: Diuortium vero, vbi vir & vxor matrimonio soluuntur. Repudium ergo sponsæ mutitur. Diuortium vero in coniugibus duntaxat est. Vide Cantiunculam in locum, Ab antecedentib. vbi quædam à fontibus pulchre repetit de repudiis diuortiisq; Spiegelius ex Alciato de verborum significationibus. Ideoque dulcis & elegans Iurisconsultis nostris tropus est, quando Paulus in l. 3. ff. de diuort. Ideoque per calorem missio repudio, si breui reuersa est, nec diuertisse videtur Vlpian. in l. si qua mihi, 12. ff. de ritu nuptiarum. Si qua mihi vxor fuit, deinde à me repudiata nupsit Seio, &c. Papinianus in l. viro atque vxore 59. ff. soluto matrimon. Diocletian. & Maxim. l. 3. C. de

C.de repud. Theod.& Valent. l.consensu 8. C. eod. repudium ad vxorem,referunt. Est enim Synecdoche generis pro specie, cum Repudium generalius sit,etiam apud alios Latinæ linguæ auctores, teste Brech.ad l.inter diuortium 191.ff.de verb.sign. quamplurimis in eam rem testimoniis citatis. At si diuortium pro repudio sponsi sponsæque ponatur, vt in l.Quod Seruius, ff.de cond.caus. data &c. id durius videtur,cum non sit species pro genere, neque generis pro specie synecdoche, sed speciei pro specie κατάχρησις,& transpositio:Ideoque rara & inconsueta.Gœdd.ad l.101.de verb.sign.num.1.

Porro REPVDIVM,vt notat Fest.ex venio hinc dictum est,quod fit ob rem pudendam.Con.lib.8.c.12.Proprium huius vocabulum domicilium esse existimat in matrimoniis quæ vix possunt sine aliquo pudore renunciari, quum veniunt in memoriam ea quæ tam peramanter & familiariter inter se dixerunt, & fecerunt,atque hinc natum,ad alia omnia, quæ recusantur aut reiiciuntur,translatum esse: Adde Brechæum leg.inter diuortium,tit.de verb.& rer.sign. Et Forcat.in suo Cupidine Iurisperito c.15.n.3.

REPVLSA,reiectio ab honore,vel magistratu.

REPVRGIVM,pro emundatione, apud Imp. Constantinum in l.C.de æquæduct.lib.11.Prat

REPVTARE est in computatione iucunda aliquid imputare, l. 36.ff.de neg.gest.l.40.in fi.ff.de minor.l.1.§.præterea,ff.de tut. & rat.distr. l.21.ff.solut.matrim. l.5.C.de iudic.l.90.§.testator. ff.de leg.2.Prat.

REPVTATIONES sub Rub.C.de reput.dicuntur compensationes,quæ contra minores in integrum restitutos emptori fiunt, vt enim illis aduersus venditionem restitutis, fundus cum fructibus restituuntur, sic illi pretium cum vsuris reddunt, l.minor 40 §.1.l.tutor 48.§.vlt.ff.de minor. Sic enim sumitur hoc verbum idemque,§.idem Labeo, ff.mand. Reputationes enim eo in loco exponit Vlp. cum fructus rei restituendæ reputantur cum sumptu facto in fructibus recipiendis. Similis compensatio restituto minore aduersus solutionem, d.l.40. §. fin. & aduersus emptionem l.patri prædium, ff. eod. hoc nomine etiam continentur ἐμπιπράσεις, i.e.meliorationes prædij,arg.l. si prædium,C.de præd.minor. Vlp.l.1.vbi pupil.educ.deb. Officio iudicis,qui tutelæ cognoscit,congruit reputationes tutoris non improbas admittere. Prat.

REQVIRENDVS pro exquirendus apud Martian. in l.1. ff.de requir.reis.

REQVIRERE pro desiderare, vt cum requirimus in teste quod esse debet,& non est,Spieg. Prat.

RERVM vocabula sunt immutabilia, hominum mutabilia, lege 3.ff.de leg.1.Prat.

RERVM Italicarum, vel prouincialium significatione, quæ res accipiendæ sint, explicat Vlp. in l.ex facto, §. rerum autem, de hæred.inst.Spieg.

RERVM summa diuisio in duos articulos deducitur: nam aliæ sunt diuini iuris aliæ humani. Diuini iuris sunt, veluti res sacræ,& etiam religiosæ:sanctæ quoque res,veluti muri & portæ quodammodo diuini iuris sunt. Quod autem diuini iuris est, id in nullius bonis est: id vero quod humani iuris est,plerumque in alicuius bonis est: potest autem & nullius in bonis esse: Nam res hæreditariæ antequam aliquis hæres existat, nullius in bonis sunt.Hæ autem res,quæ humani iuris sunt,aut publicæ sunt aut priuatæ: quæ publicæ sunt nullius in bonis esse creduntur: ipsiusenim vniuersitatis esse creduntur:priuatæ autem sunt,quæ singulorum sunt. Quædam præterea res corporales sunt,quædam incorporales: Corporales hæ sunt, quæ sui natura tangi possunt,veluti fundus,homo,vestis,aurum,argentum:& denique aliæ res innumerabiles.Incorporales sunt,quę tangi non possunt,quales sunt ea,quæ in iure consistunt: sicut hæreditas, vsus,vsusfructus, obligationes quoquo modo contractæ:nec ad rem pertinet,quod in hæreditate res corporales continentur. Nam & fructus, qui ex fundo percipiuntur corporales sunt, & id quod ex aliqua obligatione nobis debetur, plerunque corporale est. Veluti fundus,homo pecuniæ. Nam ipsum ius successionis,& ipsum ius vtendi fruendi,& ipsum ius obligationis incorporale est.Eodem numero sunt & iura prædiorum vrbanorum & rusticorum, quæ etiam seruitutes vocantur.Paul.de rerum diuis.Maff.

RERVM quædam naturali iure communia sunt omnium, quædam vniuersitatis,quædam nullius,pleraque singulorum, quæ variis ex caussis cuique acquiruntur. Et quidem naturali iure communia sunt omnium ista,aer & aqua profluens,& mare,& per hoc littora maris,lapilli & gemmæ,& cætera quæ inuenimus in littore naturali iure statim nostra fiunt. Nemo igitur ad littus maris accedere prohibetur piscandi caussa,dum tamen vallis,& ædificiis, & monumentis abstineat,quia non sunt iuris gentium,sicut id Diuus Pius piscatoribus Formianis & Capenatis rescripsit Sed & flumina pene omnia, & portus publica sunt. Riparum quoque vsus publicus est iuregentium, sicut ipsius fluminis: itaque nauem ad eas applicare, funes arboribus ibi natis religare, retia siccare, & ex mari deducere, & aliquod onus in his reponere,cuilibet liberum est,sicuti ipsum flumen nauigare: sed proprietas eorum est, quorum prædiis adhærent,quales calæ,arbores quoque in eisdem natæ eorundem sunt. In mari piscantibus liberum est casam in littore ponere in quæ se recipiant. Vniuersitatis sunt,non singulorum,veluti quæ in ciuitatibus sunt, theatra, & stadia,& his similia,& si qua alia sunt communia ciuitatum. Sacræ autem, res,& religiosæ & sanctæ,nullius in bonis sunt. Martianus tit. de rer.diuis.Maff. Est etiam Rei nomen generalius quam pecuniæ. Nam rei nomen pecuniam continet, sed non è contrario, pecunia rem significat, & ideo rei nomen generalius est seu latius patet quam pecuniæ l.1.ad fin.ff.si cert.pet.

RES dictio varias in iure habet significationes. Nonnunquam significat negotium, materiam, quæstionem: vt apud Paulum in l.si quis aliquid, §.qui abortionis, ff.de pœnis: Interdum æquum & bonum, vt in l.1.§.diuus, ff.ad leg.Cornel.de sicariis. Aliquando conditionem, vt in titul. de rei vxor.action. Quandoque pro bonis ponitur, vt in l.ex facto, §.rerum autem, ff.de hæred.instit. Sæpius pro hæreditate, vt cum dicimus, bonorum possessionem aliam esse cum re, si is qui adcepit cum effectu bona retineat: sine re cum alius iure ciuili euincere hæreditatem potest: veluti si suus hæres intestato sit, vt ait Vlp. cap. Institut.23.& 28.& sic accipienda lex prima, §. pen.ff.si tab.testam.nul.leg.posthum.12.ff.de iniust.testam.Ita rem habere,successionem obtinere est,l.15.& 16.ff.de leg.præstand. l.12. ff.de iniust.rupt.l.2. §.sed si sint sui,ff.ad Tertul.l.5. ff.de secund.tab. l.1. §.pen.ff.si tabul.testam, l.4.in fin.ff.de fideicom. lib.l.83.ff.de acquir,heredit. l.penult.ff.vnde lib. Res quoque sæpius ponitur pro lite, vt cum dicimus Res comperendi nata,id est,inquit Festus, iudicium in tertium diem constitutum. Vnde illud Ciceronis contra ICtos in orat. Muræniana. Tot homines tam ingeniosos statuere non potuisse, vtrum rem an litem dici oporteat.Et in formlis,vt Varro in 6. de lingua scribit:Quam rem siue litem dici oporteret. Hinc illud Vlpiani in leg.8. §.1. ff.de inoffic.testament. Si quis post inofficiosi ordinatam litem dereliquerit, postea non audietur. Coniunctim autem protulit Imperat. in l.9. C.de suis & legit. vt & solenni formula rerum à feciali repetendarum quæ à Liuio lib.1.ponitur:Quarum rerum,litium causarum,condixit pater patratus. Hanc rem amittere,litem amittere est,l.8.ff.de restit.in integr. l.22.§.penult.ff.ratam rem hab. Res quandoque significat substantiam, leg. pecuniæ, de verborum signific. nonnunquam proprietatem, l.si in rem, ff. de rei vindic. aliquando dominum, l.rem in bonis, ff. de acquir. rer.dom. interdum contractum l.1. ff.de rebus cred. Rarius mancipia,l. omnia in fin. ff.de leg.2. Rarius item statum & disciplinam. vt in rubr.Cod.de re milit.& in l.vnic.C.de iure Reipub.Nonnunquam significat crimen, l.edicto §.qui rei capitalis, ff.de bonorum possess. Nonnunquam pœnam, l.rei capitalis, ff.de pœn. Nonnunquam veritatem, in l.1. ff. ad leg. Cornel. de falsi. in §.qui in rationibus: Sæpius vtilitatem & emolumentum: vnde actio de in rem verso, lib.15. ff.tit.3. Item in rem suam procurator, qui alienas actiones suo commodo exercet, l.41. ff.de re iudic. Item in rem suam fideiussor, ad quem emolumentum negocij peruenturum est, l.8. §.1. ff.qui satisd. cog. Sic in rem suam obligatur, qui pro suo negocio & in suam vtilitatem id facit,l.13.& 22. ff.ad Vellei. l.25.ff.de pact. l.5.ff.de lib.leg. Vide Taboetium in suo Topico militiæ for. & legal. discipl.Brechæum in l.rei appellatio,ff.de verbor.sig. Briss.Prat.

RES apud Paulum in tit. de rer. diuis. significat non solum ea, quæ in nostro sunt patrimonio, veluti pecunias, actiones, exceptiones, mobilia ac immobilia bona, sed & ea quæ sunt extra patrimonium: vt res sacras, religiosas, quæ nullius in bonis sunt, nec fiunt occupantis, liberos homines, iacentem hereditatem, bona Caduca & vacantia, seruitutes vrbanas, prædiales & rusticas, quæ neque in bonis sunt, neque extra bona esse censentur. Res in ritu.de verb.& rer.significat. dicitur id quod non est dictio, neque verbum, sed aliud à verbo separatum. Res apud Caium in l.mulieris, ff.iam dict.titul.tria designat,formam,materiam & actionem.Res apud Caium dicitur omne id quod distinguitur à personis & actionibus, quia ius omne versatur circa personas, res & actiones, vt in l.1. ff.de statu hom.Taboet.d.loc.

RES apud historicos dicitur acies, agmen & exercitus. Liu. lib. 2.de bello Punic. Hannibal. equitatu prævalebat, sed res Romana peditatu superior erat.

RES apud oratores vocatur euentus rei, & occasio, vt apud Cic. Ex re nata sumuntur argumenta.

RES apud Rhetores denotat facta hominum, vt oratio consistit in rebus & verbis: Res ad inuentionem spectant: verba dispositionem,elocutionem, memoriam & pronunciationem suppeditant. Taboet.d.loco.

REI abesse dicuntur, quarum corpus manet, forma mutata & transfigurata: Vide leg.mulieris de verborum significationibus. Esse vero dicitur, vbi perpetuo esse debet, non vbi

Digitized by Google

est ad tempus. Vide Bart. in l. ex facto, ff. de hæred. inst. Spieg.

RES absolute nominata, tota venit, l. si defensor, §. qui interrogatus ff. de interrog. act. Spieg.

RES ad futurum, causa ad præteritum refertur, l. 1. & ibi gloss. ff. de cond. ob turp. caus. Spieg.

RES & bona, quibus differunt, iudicant text. & gloss. singulares iuxta Bart. in l. fin. ff. de vsufruct.

RES certo sciri dicitur ea, de qua habetur vehemens opinio in rebus, in quibus vera scientia difficilis est, per glossam elegantem in l. Pannonius auitus, §. rei perduellionis, de acquir. hæred. Spieg.

RES ciuiles sunt, quæ ad remp. vel ciuitatem pertinent, veluti opera publica, l. si aliquando, C. de oper. publ. Secundum quam est apud Cassiodorum lib. 7. formula de competitor. Cuiac ad l. 2. C. de petito. bonorum sublat.

RES controuersa dicitur, quam nos contentiosam vocamus teste Bud. Et qua de re agitur, pro eo quod nunc dicimus, hoc de quo nunc quæstio est, i. e. quod maxime iudicandum est. Græce τὸ κρινόμενον: Vide eundem in annotatio. in priorib. ad l. 2. de orig. iur. Spieg.

RES corporalis naturaliter per se inspecta, certe nihil aliud præstat, quam quod tangit, & exteriore sensu ordinari possit: vt fundus, aurum, & cæteræ. Si vero exigatur ad rationem politicam animi cogitatione, tunc formulæ iuris concipiuntur: vt per quas res corporales sic ordinantur ad vsum humanum, vt nemini fiat iniuria. Et tales formulæ dicuntur res incorporales, quia substantiam non à corpore, sed ab animo ducunt. Oldend. adfert similitudinem ab homine, qui paruus est mundus. Quid valet, inquit, corpus, quod tangi potest, nisi animi ratione ad honesta officia trahatur? Eleganter ergo, inquit, sicut homo corpus habet & animam: ita totum ius nostrum censetur circa duas res versari, videlicet corporales & incorporales. Quam necessariam considerationem Accursius cum suis nunquam intellexit. Spieg. Adde Connan. lib. 3. cap. 2. num. 9.

RES creditæ quæ sint: vide tit. ff. de reb. cred. & Paul. lib. 2. recep. sent. tit. 1.

RES datur, cum transfertur dominium: sed traditur puro facto, vt cum equo traditur sella, quod purum factum est. Restituitur autem res commodata, deposita, impignorata, &c. Vide Zas. Inst. de actio, §. sic itaque discretis. Prat.

RES domesticæ, id est, priuatæ principis, quæ eodem muniuntur priuilegio quo res fiscales & ærarij, Cod. ne rei domesticæ dom. vel templ. vend. &c. Conn. lib. 3. c. vlt. n. 9.

RES exigua, quæ accipienda sit, exponit glossa magna in l. fin. si cert. petat.

RES extare dicitur, penes quemcunque extet, licet non penes reum, l. si æstimatis, ff. sol. mat.

RES fiscales, quasi propriæ & priuatæ Principis sunt, l. Prætor ait, ff. ne quid in loc. Prat.

RES geri dicitur lite iam contestata, quum iudex rejici non potest, l. nemo, C. de iurisd. omn. iud. in l. Iulianus & quia, eod. tit. Antequam, inquit, res geri cæperit. Spieg. Prat.

RES integra variè dicitur, vt adnotat & obseruat Azo in summa, C. quando liceat ab empt. discedere, & vide Barbatium consil. 47. & Alexand. consil. 118. volum. 1. Proprie tamen intelligimus, donec quid geri cœptum est, l. 1. §. cœpisse ff. de pollicitat. Re integra Ioanni Andr. c. vbi maius de elect. in 6. Alberic. in l. mandatum, C. de mandat. & alibi quando lis non est contestata: quandoque etiam ad sententiam definitiuam vsque, Lerrore, C. de iur. & fact. ignor. aliquando reb. in eod. statu manentibus, leg. quod si minor. ff. de minorib. quandoque re nondum tradita vel pretio nondum soluto, §. fi. Instit. quib. mod. tollitur oblig. quandoque electione celebrata, c. vbi periculum de elect. lib. 6. Res integra est donec in negocio aliquid est cœptum, leg. 1. ff. de pollicit. Prat. Vide Connanum comment. iur. ciuil. lib. 7. cap. 14. num. 11. & Cuiac. lib. 2. cap. 31.

RES in nauem receptæ quæ intelligendæ explicat Vlp. in l. 3. in prin. ff. naut. caup.

RES in nullius bonis dicitur multipliciter. Primo per naturam, vt feræ syluestres, §. feræ. Inst. de rerum diuis. Item facto hominis, vt res pro derelicto habita, §. pen. Instit. eodem. Item propter reuerentiam, vt res sacræ, §. nullius, Instit. eodem tit. Item casu, hoc est euentu, vt hæreditas iacens, l. vacantium, C. de bonis vacant. lib. 10. Item tempore, vel temporis diuturnitate, vt thesauri, qui inuenienti conceduntur, cum suo tamen modo, de quo in §. thesauros. Institut. dict. tit. de rerum diuis. Prat. Vide Vulteium in comment. ad §. nullius. Inst. iam dict. tit.

RES integra, ait Vult. ad princ. Inst. de empt. & vend. adhuc esse dicitur, si neque pretium sit solutum, neque res sit tradita. Horum enim alterutrum si quod factum fuerit res integra amplius non est, Vulteius iam d. loc. numer. 72. 73.

RES iudicata, ait Modestin. in l. 1. ff. de re iudic. dicitur, quæ finem controuersiarum pronunciatione iudicis accepit: quod vel condemnatione vel absolutione contingit. Differt autem res iudicata à sententia, quod sententia per modum agentis vel instrumenti: Res iudicata per modum patientis se habet, Gothofred. in not. ad iam d. l. 1. Porro res iudicata pro veritate habetur, Cuiacius lib. 16. obseruat. 32. Resque inter alios iudicata, aliis nocere non potest, idem Cuiac. 17. obseru. 8.

RES iudicata, ait Cuiac. in parat. ff. de re iud. lis est de qua iudex sententiam dixit, vel lis finita sententia iudicis competentis.

RES iudicata aliquando ipso iure actionem perimit, vt tradit Cuiac. lib. 22. obs. c. 15.

RES iudicata statim ad finem perducitur captis & distractis pignoribus autoritate magistratus, vel etiam si iudicatus non defendatur misso creditore in possessionem bonorum omnium iudicati seruandi causa, l. 2. & 3. C. qui pot. in pig. Cuiac. in parat. ff. de re iudic.

RES mea proprie est, cuius actionem habeo, l. qui actionem, de reg. iur. l. 1. §. biduum, vers. id proprie, ff. quand. appel. sit. Rem enim habere videtur: qui actionem ad eam recuperandam habet, l. 143. ff. de verb. sig. Briss.

RES mea quæ est, mea amplius effici non potest, l. non vt ex plurib. ff. de reg. iur. Vult. ad §. sed si rem. 12. Instit. de leg. n. 1.

RES militaris, teste Valturio cap. 2. est ciuilis quædam pars, facultasque honoratissima, ad reliquas ciuilis potentiæ partes tuendo continendas, secundum naturam maxime necessaria, legitimeque ad hoc ipsum variis diuersorum temporum exemplis, electione ac sacramento adacta. Extat tit. ff. de re militar. lib. 49. Oldendorp. noster in Restaurat. Politiæ cap 2, recte admonuit apud Pompon. in §. populo deinde aucto. l. 2. de orig. iur. animaduertendum esse quanta olim sollicitudine sub ipso statim initio imperij res militaris fuerit ordinata. Primum, quam magna deliberatione suscipiendum bellum esset, tantum illud quod naturali defensione posset iustificari aduersus finitimorum atrocem iniuriam: deinde ne à quibuslibet temere conscriberetur miles, essentque ad hæc designati magistratus, qui ordinaria potestate atque diligentia rem tantam ex animi iudicio recte conficerent: postremo, vt vnusquisque intelligeret nemini concessam esse belli gerendi potestatem sine autoritate publica, quæ nihil aliud, quam totius imperij salutem respicere debet. Old.

RES matris, pro hæreditate, in l. 77. §. alia, ff. de lega. 2. Briss.

RES mulieris, dos intelligitur, l. quod dicitur, §. fin. de sumpt. in res dot. fact. Spieg.

RES nobis cedi dicitur, quando nobis obligatio ad rem oritur, l. cedere diem, ff. de ver. sig.

RES peribit, id est, obligatio soluetur, in l. 91. ff. de solut.

RES pro vi & effectu, in l. pen. ff. de statulib.

RES pro derelicto habitæ sunt illæ, quas dominus ea mente abiecit vt eas amplius suas esse nolit, Vultei. ad §. item ea quæ ex hostib. 11. n. 5. Inst. de diuis. rer.

RESPVBLICA, quasi publica. Ius enim imperij Romani ad populum pertinebat, donec per legem Rhemiam populus in Augustum Cæsarem ius omne transtulit, l. 1. de man. princip. Alc. de verborum sign. Nunc autem dicitur etiam cuiuscunque municipij, per tex. & glo. in l. procuratores C. de decur. lib. 10. Spieg.

RES reddita, in iure illa proprie non dicitur, quæ redditur deterior, l. 3. §. 1. ff. manda. l. Labeo, ff. de verb. sign. Vulte. ad §. item is cui n. 16. Instit. quib. mod. re contrah. oblig.

RES Romanæ, id est, imperium dicitur Iustiniano, §. iuris præcepta, Instit. de iustit. & iure. Sicut & Virgil. dixit: postquam res Asiæ, Priamique euertere gentem. & ibidem, Res Agamemnonias, victriciaque arma secutus. Aldobrand.

RES sacras appellamus eas, quæ non temere, nec per quoslibet, nec quibuslibet, sed selectis verbis, autoritate publica, & ritu quodam singulari adhibito olim per gentiles illorum aberrantis Reipublicæ deorum Pontifices, aut etiam per principem ipsum pontificatu maximo decoratum, nunc autem per religionis nostræ Antistites Deo consecratæ sunt. In authent. vt null. fabric. orat. dom. col. 5. & in Authent. de eccles. tit. §. si quis autem voluerit, & §. si quis ædificationem, col. 9. Hujus generis ædes sacræ, aut alia loca sunt, quæ siue in agro, siue in ciuitate, publice DEO dedicata sunt, l. sacra, ff. de rerum diuis. In hoc etiam genere computantur, & anathemata, sacra donaria, vasa, vestes, quæ suis etiam cæremoniis plerumque magnis, arcanisque, diuinæ sunt religionis ministerio deputata: atque vt vno verbo dicamus, quicquid olim fuit, quod deorum haberetur: hodie quicquid rite Deo optimo maxim. dedicatum est, id omne diuini juris esse, in tantum existimatur, vt vna vel altera duntaxat excepta causa, nec alienari, imo nec obligari ea; vel in pignus aut hypothecam trahi, concessum sit. Ex Cantiuncula. Spieg. Vult. in comm. Instit. ad pr. num. 10. de rer. diuis.

RES sanctæ, adfines sunt sacris religiosisque rebus, nam & hæ quodammodo diuini juris sunt, proindeque in nullius patrimonio esse iudicantur. Cuius generis sunt, muri, & portæ,

non

Digitized by Google

non ſolum vrbis Romæ, ſed etiam reliquarum ciuitatum ac municipiorum, l.ſanctum, §.vlt. & l.ſacra, §.muros, l.vlt. ff.de rer.diuiſ. & l.mortuorum, C.de relig. & ſumpt.fun. Huc quoque pertinent, quæ infra in dictione Sanctum, annotauimus. Spieg. Vide & Vult.ad §.ſanctæ quoque, 8.Inſt.de diuiſ.rer.

RES ſuo marte decurrere, hoc eſt, ſuo ordine peragi debere: l. 1.C.ne lic.potent. Spieg.

RES tempore ſi peritura ſit, hoc eſt, ſi dilatio actionem ſit peremptura. Vlp.in l.1. ff.de feriis. Spieg.

RES tradita retradatur, l.metum autem, §.ex hoc edicto.ff.quod met.cauſſ. Spieg.

RES tradita dicitur, quæ retineri poteſt, l.concubinæ, §.ſi hæres ff.de leg.3. Spieg.

RES vacantes ſunt, quæ ipſo jure ſine vlla hominis voluntate dominum & poſſeſſorem habere deſierunt, vacantes nimirum à domino, & vacantes à poſſeſſore. Hæ rurſus aut ſunt vacantes reipſa, id eſt, de quibus certo conſtat, quod vere ſint vacantes, vel præſumptione juris, quod ex lapſu temporis præſumit res eſſe vacantes, quæ dominum & poſſeſſorem reuera quidem habent, ſed quis ille ſit ignoratur, atque adeo habentur pro rebus dominum & poſſeſſorem non habentibus, Vult. ad 6.item ea quæ ex hoſtibus, 11.num.3.4.Inſtit.de diuiſ rer.

RES vſu conſumi dicuntur, quarum nullus vſus eſſe poteſt, niſi omnino abſumantur & pereant, vt ea quæ edendo ſunt, & item pecunia numerata. Nam hæc cum expenditur pro conſumpta habetur quantum ad eos quorum erat, vt iis occidiſſe, & prorſus periiſſe, nec jam in rerum natura exiſtere dicatur, Connanus lib.7.c.3.n.4.

RES vxoria dicitur quæ vxoris eſt vt dos: quæ quemadmodum ſcribit Imp.in l.penult.C.de iur.dot.& ab initio vxoris fuit; & naturaliter in eius dominio permanet. non enim quod legum ſubtilitate tranſitus earum in patrimonium mariti videatur fieri, ideo rei veritas deleta vel confuſa eſt. Hotom.

RESARCIRE reſtituere eſt, vt Reſarcire damnum in l.23. C.de admin.tut.vel cur.& Reſarcire detrimentum in l.15.C.de iudi.

RESCINDERE, per tranſlationem, pro abrogare. Notus tit.de reſcind. vend. & nota actio reſciſſoria, de qua in l.honorariis, §.ſed cum reſciſſa, ff.de act.& oblig. Spieg.

RESCINDI ſuperius iudicium dicitur, cum in ſubſidium creditor peculiaris ſerui aduerſus venditorem admittitur, quatenus ſeruare ab emptore non potuit, l.quoties, §. ſi creditor, ff.de pecul.

RESCISSIO, præciſe pro Reſciſſio matrimonij, quum ſcilicet Prætor matrimonium in danda poſſeſſione pro nihilo ducens, tacite illud reſcindit, & quantum ad jus impetrandæ poſſeſſionis pertinet, extinguit, Vlp. l.3. §.5. de bonorum poſſeſſ. contr. Si emancipatus filius vxore non ex voluntate patris ducta filium fuerit ſortitus, dein nepos patre jam mortuo ad bonorum poſſeſſionem aui velit venire: admittendus eſt ad eam: non enim per reſciſſionem is qui filius juſtus eſt, efficietur non filius: quum reſciſſio, quo magis admittatur, non quo minus, adhibeatur. Senſus eſt Non ſi filius à patre exheredari potuit, idcirco nepos aduerſus aui tabulas petere bonorum poſſeſſionem non poteſt: nam Prætor cauſſam propter quam exhæredari filius potuit, nimirum turpe illud matrimonium, reſcindit, & quantum in ſe eſt, extinguit: nec enim minus in hoc nepote merita nepotis, quam patris eius delicta perpendit, vti continuo Vlpianus ſubjecit. Hæc Hotoman. Alij tamen locum illum Vlpiani aliter intelligi volunt, & reſciſſionem emancipationis exponunt. Præter enim, inquiunt, vt emancipatos, qui jure ciuili deiiciuntur, propterea quod per capitis deminutionem jus legitimum amiſerint, ad ſucceſſionem cum cæteris liberis, qui in poteſtate manſerunt, admittat, eorum emancipationem reſcindit, leg.6.§.1.ff.de bonor. poſſeſſ. Accurſius hæc non videns valde ſe torſit in interpretatione d.§. ſi emancipatus. Hi etiam ſic accipienda volunt illa, l.9. de bonorum proſcript.in C.Theod. verba: Qui ab inteſtato ſucceſſuri defuncto, vel ex 12. tabul. vel per reſciſſionem capitis prætorio vocabuntur edicto: vide Alciat.lib.3.parerg. c.22. Prat.

RESCISSIONIS judicium eſt, quod prætor aduerſus ſtricti juris regulas quadam ex æquitate concedit: vt cum vſucapionem reſcindit, §.rurſus. Inſt. de action. vt cum rei traditionem in fraudem creditorum factam pro irrita habet, §.item ſi quis in fraudem, eod.tit. Spieg.Prat.

RESCISSORIA actio: vide Actio reſciſſoria.

RESCISSVM Iudicium, id eſt, finitum & conſumptum, l.quoties §.ſi creditor.ff.de Peculio, Sic

RESCINDERE rem Iudaicam in l.10. Cod.de Procur. & Reſcindere quæ pronuntiauerunt, l.27. ff.de pœnis. Item Reſcindere teſtamentum l.36. ff.de ſtatuliberis. Briſſ.

RESCRIBERE dicebantur debitores, cum pecuniam reddebant: Scribere aut Dictare creditores, cum credebant. Horatius Satyr. lib.2.

Putidius multo cerebrum eſt [mihi credo] Perilli
Dictantis quod ſis nunquam reſcribere poſſis.

& ibidem.

Scribe decem Nerio: non eſt ſatis, adde Cicutæ.

Moris fuit vt creditores in argentariorum, apud quos ſuas pecunias collocarant, tabulis expenſum alieni ferrent, & argentario id nomen dictarent. Debitores autem cum eam pecuniam reddidiſſent, eidem argentario; vt nomen expungeret; & pecuniam in acceptum referret, dictabant. Donatus in Phormion. Reſcribi, inquit, eſt reddi, ſeu per menſæ ſcripturam dari. Quoniam ad numerationem pecuniæ antecedit ſcriptura, Reſcribere dicebant, pro Renumerare. Per ſcripturam, id eſt, de menſæ ſcriptura dari. Vnde hodie additur chirographis, Domo ex arca ſua: vel, Ex menſæ ſcriptura. Vide Tranſcribi: & Seruij locum in ſeptimum Æneid.

RESCRIBERE dicitur Princeps ad epiſtolas, vt ſubſcribere libellis: ſed tamen etiam ad libellos reſcribere dicunt Iuriſconſulti l.23.ff.de vſufruct. lega.l.4.ff.de appel recip. Quinetiam ipſi Iuriſconſulti reſcripſiſſe dicuntur, quod conſulentibus reſponderint, l.37. ff.de contrahend.empt. Sic l.ex contractu 44. ff.de re iud. Reſcripſit pro reſpondit.& §.ſacræ res, Inſtit. de rer.diuiſ. Papin. reſcripſit: illo enim verbo ſignificatur liber reſponſorum. Hinc

RESCRIPTA principum dicuntur, quibus illi vel ad libellos præſentium, vel ad magiſtratuum abſentium conſultationes, quid ſibi ea de re fieri placeret, reſponderent, vt l.19.§.9. ff.locat.l.diui fratres, 17. ff.de iure patr.tum & paſſim in libris ff.& l.reſcripta, C.de prec. Imp.off. & Pont. Max.tot.tit.de reſcri. in antip. & lib.6. Dicitur & reſcriptio, §.ij autem. Inſt.de eo cui libert. cauſ.bon.add. & l.ſæpe, & l.generaliter, ff.de offic. præſ. Prat.

RESCRIPTI forma longe pulcherrima & paucis admodum verbis multa complectens Pij Imp. eſt apud Vlp.in l.2. ff.de his qui ſunt ſui vel alien.iur.

RESCRIPTORVM Pontificiorum quædam ſunt contentioſa & ad lites: de his accipiendus eſt textus c.ſtatutum, de reſcr.in 6. Quædam ſunt quæ ſacerdotiorum, ſiue, vt vocant beneficiorum nomine Pont. Max.dat: & hæc memorantur in c.poſtulaſti, de reſcr.in antiq.& horum genera quatuor ſunt: Quædam enim ſunt iuſtitiæ: quia diœceſanum obſtringit iuſtitia, vt clericis ſacerdotium primum vocaturum conferat, c.non liceat, de præbend.in antiq.Ratio, ne clerici mendicare cogantur, neue diuagentur. Quædam ſunt in forma pauperum, de quibus in d.c.poſtulaſti, vbi vide interpp.& text.in c.ſi pauper. de præb.lib.6. Quædam ſunt in forma & conceptione, c.cum ſecundum de præb. Nam qui altari ſeruit, de altari viuere debet, d.c.cum ſecundum: quod ante Paulus Apoſt.conſtituerat, 1. Corinth.9. Quædam ſunt in forma communi concepta, quòd ius commune grauet diœceſanos clericis prouidere, d. c.non liceat. Porro reſcriptorum omnium & ciuilium & Pontificiorum prima communiſque lex eſt: Si preces veritate nitantur: quæ condicio, etſi non adiiciatur, ſubaudiendam tamen iubet Rom. Pont.in c.2.de reſcript.in antiq. Sed & eam adiiciendam, alioquin reſcriptum reſpuendum Zeno Imp. conſtituit, in l.fin.de diuerſ.reſcr. Niſi autem preces veritate nitantur, illis parendum non eſt. Hæc obſerua, quia ſunt quotidiana. Prat.

RESERARE ſignum, Paul. lib.5.ſent.tit.27.

RESERO & claudo ſunt contraria. Accurſ. l.teſtamentum, ff.de teſtam. Prat.

RESIDERE in Eccleſia, eſt in ea deſeruire, eiuſque curam habere, c.conquerente, de cler.non reſid.

RESIDVÆ pecuniæ dicebantur, quæ apud eum, qui publicam pecuniam adminiſtrarat, ſupererant, cum vel in vſum publicum erogari, vel in ærarium referri deberent. Paul.in l.22.ff.ad leg. Iul. pecul. Lege Iulia de reſiduis tenetur, qui publicam pecuniam delegatam in vſum aliquem retinuit, neque in eum conſumpſit. Id eſt, Reſiduorum crimen, eſt pecuniæ publicæ retentio, quæ apud aliquem ex adminiſtratione reſedit, in publicum non relata. Et l.4. §.1. eod. Lege Iulia de reſiduis tenetur is, apud quem ex locatione, emptione, alimentaria ratione, ex pecunia quam accepit, aliaue qua cauſa pecunia publica reſedit. Ea vero pecunia, quam quis cum prouincia abiret, apud ſe eſſe ad ærarium profeſſus retinuit, ante annum reſidua non eſt: quia eam priuatus fiſco debeat, l.9.§.fin. ff.eod. Sic apud Liuium accipi debet lib.5. belli Macedon. Omnibus, ait, reſiduis pecuniis exactis tributo priuatis remiſſo. Sic apud M.Cicer.orat.2. de leg. Agrar. Quid relatum, quid reſiduum ſit. Idem pro Cluentio Auito nuper apud G. Orchinium, collegam meum, locus à iudicibus Fauſto Syllæ de pecuniis reſiduis non eſt conſtitutus. Prat.

RESIDVA hæreditas, de qua nulla fuit inſtitutio, ſed quæ accedit poſt ſcriptos hæredes, quæ accreſcit pro partibus hæreditariis, l.interdum, ff.de hæred.inſtit. Prat.

RESIDVVM aliquando totum ſignificat, Anton.in l.2.C.de hæred.inſtit. Patet tutus ſi ex reſidua parte inſtitutus eſt, quam alter hæres ſcriptus capere non poterat, iſque ad nullam partem hæreditatis per conditionem ſuam admitti potuit, ex aſſe

Digitized by Google

hæres extitit: nam residui commemoratio etiam totum admittit. Prat.

RESIGNARE in §. sed & si quis Instit. de milit. testam. est sigilla aperire, vt ibidem ait Accursius. vel signatum aperire, vt l. 6. ff. quemadm. testam. aper. l. 21. ff. qui testam. fac. poss. l. 20. ff. de vulg. & pupill. l. 16. in fin. ff. ad l. Corn. de fals. Prat.

RESILIRI à contractu, l. 8. ff. de in diem addiction.

RESIPISCERE est ex furore temporario ad pristinum sensum redire, Liuius lib. 24. Si quis resipiscat, & antiquam sanitatem recipiat, l. ex facto, ff. de vulg. & pupill. Nebriss.

RESISTITVR est verbum impersonale, pro remedium adfertur, contrauenitur, occurritur, vt judici juste procedenti. qua re Panormit. in capit. causam quæ, extr. de offic. deleg. Regulariter definitum ait Bart. l. prohibitum, C. de jure fisc. li. 10. non licere magistratibus, judicibus eorumve officialib. resistere, obsistereve. Plane si injuste exequantur, contra erit, d. l. prohibitum. Sed & si pendente appellatione exequantur, Bald. in l. addictos. C. de appellat. Non procedit, quando extra suum territorium exequuntur, per leg. fin. ff. de jurisd. om. jud. Fallit, quando exequntur vltra formam jurisdictionis, leg. quemadmodum, ff. ad l. Aquil. Fallit, quando apparitores non habent signum suum, puta baculum, vel armillam. Salic. in l. factum ff. de diuers. reg. jur. Fallit, si non habent literas suæ commissionis, l. missi opinatores, C. de exact. tribut. lib. 10. Prat.

RESISTENTES tribuni l. 12. C. de erog. milit. annon. id est, in præsenti constituti. Septem dierum, inquiunt Imperatores, per quos resistentes tribuni emolumenti gratia solenniter stellaturæ nomine consequuntur species, &c. Prat.

RESOLVERE id quod actum, l. 58. ff. de pactis. Sic etiam dicitur Resolui donatio. l. 2. C. de condi. ob causam, l. 10. C. de præd. minorum. Briss.

RESOLVERE pecuniam dixit Cato pro eo, quod est refundere, in libro de re Rustica, pag. 61. c. 63. & 64.

RESOLVI quoque verba verbis recte dicimus l. 24. ff. de accept.

RESOLVTVM testamentum, l. cum duobus, ff. de inoffic. testam.

RESPECTV dignitatis agi, id est, contemplatione & intuitu, l. 38. §. omne, ff. de pœnis, sic respectu mariti, id est, eius contemplatione, l. 19. §. potest esse, ff. de pecul.

RESPECTVS apud Canonistas frequens pro ratione, qua ad aliquid agendum mouemur. Prat.

RESPICERE pro pertinere ad aliquem. Briss.

RESPICERE successorem, l. 25. C. famil. herciscund. pro repudiare.

RESPONDERE ad tempus, vel ad diem dicitur, qui in mora non est: Et respondere ad nomina, quod vulgo dicitur in iure comparere. Non respondere est, vt nunc loquuntur in iure deficere. Bud. Qui ad interrogata non respondet, nec respondisse censetur, l. 1. de verb. oblig. & l. de ætate, §. qui tacuit, de interrog. act. & ibi Bart. Prat.

RESPONDERE etiam est sponsione pro alio interuenire. Briss.

RESPONDERE creditoribus, id est, parere, & satisfacere tenentur illi, aduersus quos actio moueri potest, l. 1. C. de hered. vel action.

RESPONDERE ad electum quid sit, vide Duar. 1. disp. anniu. c. 4.

RESPONDERE etiam dicitur debitor, cum soluit, vt appellari, cum flagitatur, vt soluat. Cic. lib. 16. ad Attic. epist. 2. Tamen fit sæpe, vt ij qui debent, non respondeant ad tempus. Prat.

RESPONSA prudentum interpretationes iuris sunt: Et qui eo funguntur, officio, Iureconsulti vocantur, vt fuere Capito, Labeo, Massurius, Nerua, & alij plures, Aymar. lib. 5. Instit. iur. ciu. Vide supra verbum Edicta, Spieg.

RESPONSALES, iidem qui ad responsum dicuntur, ἀποκριματικοί. Prat.

RESPONSALIS in c. cum olim propter, de priuil. in antiq. significat procuratorem, vel eum, qui absentem excusat. Prat.

RESPVBLICA, vt grauiter asserit Solon duabus potissimum rebus constat, præmio & pœna. Præmium virtuti debetur: pœna autem malis, quos nulla honestatis ratio ad recte viuendum monet. Nostri hodie pœnas habent, ac varia tormentorum genera aduersus malos: sed præmiorum apud plerosque adeo nulla est ratio, vt mercem vilissimam pluris æstiment, quam omnes bonarum literarum vniones. Quid hoc, rogo, est aliud, quam alteram Reipublic. partem vtrunque curare, alteram eamque maximam prorsus negligere? Prat.

RESTAGNARE, redundare, aquam non continere, l. 1. §. sed apud Seruij auditores, ff. de aq. & aq. Pluu. Colum. lib. 2. cap. 17. Itaque si qua palus in aliqua parte subsidens restagnat, sulcis deriuanda est. Prat.

RESTAVRARE accusationem, id est, ex integro instituere, l. 4. §. 1. ff. ad l. Iul. de adult.

RESTAVRARI quæstio, id est ex integro agi dicitur in l. vlt. ff. ad SC. Turpill. Briss.

RESTAVRARI totam debere litem apud Modestin. l. etiam, §. 1. de minor. Ἐρμάτων. Est & labescentia feliciter reparare, pristinæ quetum puritati, tum vigori restituere. Noster. Oldend. minime ad somnia nugamentaque scribenda natus, imo, vt res ipsa manifestat, à Deo missus, vt quod magnus ille Erasmus pro Theologico studio repugnando præstitit, ipse quoque Oldend. in nostra iurisprudentia recte tradenda efficeret: cuius studium quantum aliquot ab annis corruptum sit, vel ex Hispanorum doctissimo Ioan. Ludou. Viue cognoscere licet. Si quis id negat, nisi non sit communi sensu præditus, inter peritissimos nebulones est habendus. Profecto qui nunc temporis consultant de restauranda religione in Imperio Germanico, his simul etiam, monitore fidelissimo Old. cogitandum est de restaurando iuris iudicio, hoc est, de introducenda vera & simplici iuris professione, per quam inuentus ad publicas functiones quandoque in foro suscipiendas constanter eruditur, abolitis commentatorum opinionibus, barbariæ, perissologiæ, formularum atque aliis id genus impostoris. Spieg.

RESTICVLVS, paruus restis. Vlp. l. 5. §. vlt. ff. de his qui deiec. vel effud. Si amphora ex resticulo suspensa decidisset. Legitur tamen Reticulo. Hoto. Prat.

RESTIPVLARI, est ab eo cui quid ante à nobis stipulanti promissimus, viciſſim aliquid stipulari. Cic. pro Comœd. Cur igitur decidit, & non restipulatur neminem amplius petiturum? Loquitur de Flauio, à quo Roscius transactionis nomine fundum stipulatus erat, quærit igitur si totius societatis nomine fundum Roscius stipulatus est, quid ita Flauius restipulatus non est, amplius eo nomine neminem petiturum? Item, Recita istam stipulationem clarius; quid enim stipulatio clamat? Quid hic porro nunc restipulatur, quod iam pridem ipse exegit? Loquitur de Roscio, qui stipulatur iam à Fannio partem exactionis futuræ dimidiam; cum antea eidem stipulanti certam pecuniæ summam pro suscepta in Flauio persequien o molestia & opera, spospondisset. Stipulatus igitur antea fuerat Fannius, restipulator postea Roscius: quemadmodum promissor antea Roscius, nunc promissor Fannius, vt facile appareat aliud à Cicerone Repromissionem, aliud Restipulationem appellari, quod vix adscribendum huic operi putassem, nisi Franc. Conn. lib. 6. c. 1. miram in ea re hallucinationem animaduertissem, cum tamen in l. damni 43. §. 1. ff. de damn. infect. Alfenus apertissime Restipulandi verbo & in re sit vsus. Hotom. Alij viri docti tradunt, stipulari verbum proprium esse eius qui pecuniam collocat, restipulari vero eius qui accipit. Alij econtrario restipulari idem esse quod repromittere. Connan. d. loco.

RESTITVERE non solum significat rem exhibere siue præbere, sed vt cum vniuersa sua etiam vsucapiendi causa, accessione, fructu, vsura, interesse, & omni commodo ac emolumento tam occasione rei, quam ex ipsa re proueniente reddatur ac præstetur, l. 22. l. restituere 35. in fin. l. fin. in fin. ff. de verb. sign. l. qui restituere, l. præterea, l. ex diuerso, ff. de rei vind. l. 2. l. videamus, §. in tantum, ff. de vsur. Restituere siquidem quasi retro statuere siue constituere, & dare, & reddere dicitur Varroni. Quare in ea causa, forma, accessione, & qualitate reddi debet, quod restitui oportet, in qua fuisset si nihil aduersus id, cuius gratia restitutio desideratur, factum esset, dict. l. videamus, §. in Fauiana, l. non enim, ff. ad Trebell. dict. l. præterea, d. l. ex diuerso, d. l. restituere 75. de verbor. signific. Itaque si res reddita, vsurpata & vsucapta non fuisset, si non æque apud petitorem, vti reum periisset, si restituta prius, per eam petitori quid acquiri potuisset, id omne restitui debet: hoc est, vsucapionis commodum rescindetur, rem nec pignori datam esse (quia id etiam rei emolumentum & fructus est, l. fructus 72. ff. de reg. iu. l. fin. ff. de vsur.) cauebitur, l. si post acceptum, ff. de rei vindic. æstimatio rei cum interesse & accessione, etiamsi bona fide ad iudicium reus prouocarit, præstabitur, l. illud, ff. de petit. hæred. l. si in Asia, §. fin. l. si plures depos. Dd. ad l. qui sine 63. & l. contractus, §. fin. ff. de regul. iur. Et hereditates & legata seruo restituendo relicta, & si quid ex operis eius haberi licuisset, hac præstatione continebitur, dict. l. præterea, ff. de rei vindic. Et illud est quod Gaius in d. l. præterea voluit: Nec enim, inquit, sufficit, corpus ipsum restitui, sed opus est, vt & causa rei restituatur, id est, vt omne habeat petitor, quod habiturus foret, si eo tempore, quo iudicium accipiebatur, restitutus homo fuisset. Si ex edicto, quod metus causa, ita fiet restitutio, vt res tradatur cum omni fructu & occasione, nec non cautione interposita, rem deteriorem non esse factam: & in obligationes, si quæ cohærebant acceptilatione sublatæ aut seruitutes amissæ in pristinum statum restituantur, l. metum 9. §. ex edicto, ff. quod met. caus. Nam & iura in restitutionem veniunt, l. restituere, & l. fin. de verborum significat, dict. l. præterea, l. quod si 24. §. restitutio ff. de minor. l. videamus 19. l. qui scit 25. dict. l. videamus 38. ff. de vsur. Hinc est vt ex edicto prætoris de maioribus concepto restituantur petitiones, aliæque petitiones & iura, l. Iulianus 17. ff. ex quibus caus. maior. in integr. Huc pertinet tot. tit. Instit. de offic. iud. l. 4. C. depos. l. Nesennius. cum ibi notat. ff. de re iud. & similia. Nam hæc adeo vera sunt, vt si hæc omnia ita dolo & contumacia rei non præstentur, quoties nostrum nobis quid restitui debet, locus sit iuramento in litem,

Digitized by Google

tem, quo in infinitum juratur, vt arbitratu judicis sequatur condemnatio, l. qui restituere, ff. de rei vindicat. l. 4. l. 5. & ibi Duaren. ff. de in litem jurand. Gœdd. in comm. ad l. 22. num. 11. & seqq. ff. de verb. sign.

RESTITVTIONIS effectu, ratione rei, causæ, modi, accessionum & similium, major est quam exhibitionis: & plenior est restitutio in integrum quam ad exhibendum actio, leg. fin. de verbor. sign. Nam exhibere est præsentiam corporis præbere hoc est, in prospiendi tangendique copiam facere: Restituere vero est etiam possessorem facere, non solum videndi, tangendique, verum etiam abducendi, habendi & possidendi facultatem præstare. leg. restituere, 35. leg. restituere, 75. de verb. sign. fructusque, id est, omne emolumentum & commodum, quod ex re restituenda supereſt, leg. sed & partus 12. l. item si. 14. §. quadruplatur, ff. quod metus caus. reddere, l. quod si minor, 24. §. restitutio, ff. de minor. l. ait prætor, 23, §. item ei, l. nec non, 28. §. fin. ff. ex quib. caus. major. l. 3, §. ex quib. & sequen. ff. de alien. jud. mutand. l. Iulianus, 17, §. 1, l. præterea 20. l. fructus, 33, ff. de rei vindic. Pleraque alia quoque restitutionis verbo continentur, puta, vt caueatur rem deteriorem factam non esse, l. merum, 9. §. ex hoc edicto, ff. quod metus caus. dolum malum abesse, l. si post acceptum, 18. l. seq. l. si homo, 45. ff. de rei vindicat. vt luctum ex re vel occasione rei acceptum vna restituatur, l. cum autem, 52. ff. de rei vindic. vt vsucapiendi causa reddatur, dicta lege si post acceptum, l. restituere, 37. l. restituere 75, ff. de verborum sign. item interesse, l. 4, in fin. ff. de alie. jud. mut. caus. Vt deterioratio resarciatur, l. non solum, 13, ff. de rei vind. l. 3. §. 1. ff. commod. omnisque causa reddatur. Ita interpretandam censeo, leg. 22. de verb. sign. Nam quod Brech. ibid. exponit, quasi dixisset ICtus restituere, significare etiam reddere, & reddere esse veluti similem efficere, & restituere domum pro reficere & reparare: & natalibus & pristinæ integritati restituere; Hæc Brechæi interpretatio mihi displiceret, cum à scopo ICti sit plane aliena. Non enim quid in vniuersum pro diuersa re possit significare verbum restituere statuebat ICtus in d. l. 22. sed quomodo differret ab exhibitione: vt constaret, quam multa alia reddi ab eo oporteret, qui restitui condemnatus esset, quam qui tantum exhiberi, Gœdd ad d. l. 22. n. 2.

RESTITVERE is intelligitur, qui simul rem & causam actori reddit quamuis habiturus esset, si statim judicij accepti tempore res ei reddita fuisset, id est, vsucapionis causam, & fructuum, & quodcunque aliud quod habiturus esset actor, si controuersia ei facta non esset, l. 33. l. 75. de verb. sig. l. 20. ff. de rei vind. Briss. Prat.

RESTITVERE tutelam curationemque pro tutelæ & curationis gestæ administrationis rationes reddere, l. 32. ff. de minoribus, l. 21, §. vlt. ff. de alim. leg. Brissonius, Pratejus.

RESTITVTI dicuntur, qui in bona, dignitates, & ciuitatem restituuntur, velut deportati, aut alias damnati. Rubr. de sent. pass. & restit. C. l. 59. & l. 104. ff. de condit. & demonstr. l. 1. §. deinde adiicit. ff. de postul. l. 6. §. pen. ff. de injust. rup. Briss.

RESTITVTI in integrum dicuntur causæ de quibus ex integro cognoscitur, leg. 3. §. diuus, & l. 7. ff. de jure fisc. l. 33. & l. 35. ff. de re iud. Briss. Prat.

RESTITVI in integrum dicuntur etiam damnati, l. Lucius, ff. ad Trebell. Briss.

RESTITVTIO in integrum datur contra contractum vi vel dolo initum. Vult. in comm. Inst. l. 3. t. 14. §. fin. n. 20.

RESTITVIT non qui solum corpus, sed etiam qui omnem rem conditionemque reddita causa præstat, & tota restitutio iuris interpretatio est, l. vlt. §. vlt. ff. de verb. sig. Quo fit, vt longe plus sit in restitutione, quam in exhibitione l. 22. ff. de verb. sig. Proinde hæc verba stipulationis, Eam rem recte restitui, fructus continere minime ambiguum est, l. 37. ff. de verb. sig. Corras. 3. Misc. 9. n. 1. Et qui rem restitui iubet, etiam de fructibus condemnationem facere debet, l. 36. §. 1. ff. de rei vind. Sed & cum verbum, Restituas in l. inuenitur, etsi non specialiter de fructibus additum est, tamen etiam sunt restituendi, l. 134. §. 1. ff. de diuers. reg. Ex quo efficit Vlp. in l. Paulianam actionem fructus venire, propterea quod verbum, Restituas, quo Prætor in eam rem vsus est, plenam habet significationem, vt etiam fructus restituantur, l. 38. §. in Fabiniana, ff. de vsur. l. 1. ff. quæ in fraud. credit. Inde adeo cum Prætor iubet vti opus factum restituatur, etiam damnum datum actor consequi debet, cum verbo restitutionis omnis vtilitas actoris contineatur, l. 81. ff. de verb. sig. Simili modo cum deiectum ab vsufructu in eandem causam prætor restitui iubet, sic interpretamur, in qua futurus esset si deiectus non esset, vt si tempore interim finitus vsus fructus fuerit, nihilominus cogatur restituere, id est, vsumfructum iterum constituere, l. 9. §. vlt. ff. de vi & vi armat. Aut si postquam deiectus est, capite minutus vel mortuus fructuarius fuerit, præterita causa, præteritumque damnum sarciatur, l. 3. §. vlt. ff. eod. tit. Enimuero in interdicto, Ne quid in loco publ. quo Prætor iubet quod in loco publico factum erit restitui, restituere in pristatum reducere est, quod fit, siue quis tollat quod factum, fictum, siue reponat id quod sublatum est, l. 2. §. prætor ait, & §. restituas, ff. ne quid in loc. publ. Briss. & Prat.

RESTITVERE in integrum, est in priorem statum reponere lapsos, captos, fraudatosque, vel per imbecillitatem ætatis, vel per absentiam, vel per metum aut dolum calliditatemve aduersarij, vel per status mutationem, l. 2. ff. de in integr. restit. vel etiam iustum errorem, vt scribit Paul. lib. sent. 1. tit. 7. & de eo exemplum est in §. si quis agens, Instit. de act. Hinc Restitutorium pro iudicio restitutorio & cognitione prætoria de restitutione facienda, l. 7. ff. quod falsi tutor. l. 39. ff. de exhibit. Prat. & Briss.

RESTITVIRI, vel, quod verius est, Restituti iri, vetuste pro Restitutum iri, apud Iulian. in l. 23. ff. de act. empt. Et præterea ganere debet, inquit, quicquid ex hæreditate liberti ad eum peruenerit, restituiri. Sic & accipe apud Paul. in l. 52. in fin. ff. de pecu. & apud Vlp. in l. 5. §. 1. ff. de cond. caus. dat. Prat. ex Hoto.

RESTITVTIO nihil aliud est quam repositio in pristinum statum, vt vnusquisque ius suum recipiat. Itaque si in vendendo fundo circumscriptus restituetur, iubebit emptorem prætor fundum cum fructibus reddere & pretium recipere, l. quod si minor. ff. de minor. 25. ann. Prat.

RESTITVTIO integri, vt Paul. l. 1. sent. 7. definit, est redintegrandæ rei vel causæ actio: id est, vt exponit Hud. l. 5 Etymol. cum res redintegratur, quæ vi ablata atque extorta est: causa vero quæ expleta non est, quod est, Restitutione in integrum non tantum rem perfectam, vtpote datam redintegrari, sed etiam imperfectam, id est, causam, vt si promissa sit res, non data, l. 9. §. sed quod prætor, ff. quod met. caus. Vel sic: Restitutio integri est actio restitutoria, siue rescissoria, qua res nobis certa, vel ius vel quælibet alia causa redintegratur. Integri autem restitutio (vt idem Paulus ait) plus quam semel decernenda non est: ideoque causa cognita, & præsente aduersario decernitur. Hæc item in rem competit, aut in personam. In rem actio competit, vt res ipsa, qua de agitur, reuocetur: in personam, aut quadrupli pœna intra annum, vel simpli post annum peti potest. Prat.

RESTITVTIONEM facere, id est restituere, l. 1. §. fuit quæsitum, l. recusare, §. si fisco, l. seruo inuito, §. vlt. & in aliquem restitutionem, l. facto 63. ff. ad Trebell.

RESTITVTIO natalium, Nou. 78. Vide Natalibus restituere.

RESTITVTIO principis, quæ & ab exilio dicitur duplex est: generalis & specialis. Hæc cum in infinitum concepta est, veluti, In integrum te restituo, plenissima & latissima est, id est, iura omnia complectitur, l. 1. & l. fin. §. fin. C. de sent. pass. l. 1. ff. eod. & ideo patriam potestatem, ius aguationis, aliaque generis eiusdem restituit. Cum autem finita est, id est, iura quædam nominatim continet, vltra non valet, vt in specie l. 2. in Insulam Cod. eod. l. 2. ff. eod. Generalis vero restitutio dicitur, quæ veniam duntaxat & reditum in patriam indulget: itaque neque bona confiscata restituit, l. 4. Cod. de bon. damn. neque vllas actiones, siue pro illo, siue contra illum conceptæ sint, l. 4. & 5. C. de sent. pass. Restitutio autem Principis veluti postliminium est, l. 2. C. Theod. de repud. Est tamen aliqua differentia: nam patre captiuo, filius testamentum facere non potest, propter suspensi iuris constitutionem: patre deportato de rebus postea quæsitis testamentum filius facere potest: nec restituto patre, licet filius in eius potestatem reuertatur, irritum testamentum fit, l. fin. C. de sent. pass. nam sine capitis minutione ipso iure in potestatem reuertitur: spes postliminij omnia suspendit: spes restitutionis nihil suspendit. Iurisgentium siue postliminij spes certior est quam iuris ciuilis: Et ideo receptum etiam est, vt captiuus partem faciat, deportatus non item, l. 1. §. si ex tribus, & §. fin. ff. de bonor. possess. contra tab. l. si necem, §. si patronus, ff. de bon. libert. Prat.

RESTITVTORIA actio, quæ in veterem debitorem restituitur, muliere, quæ pro eo obligationem susceperat, nexu obligationis liberata, l. 8. §. Marcellus, & §. si mulieri, ff. ad Velleian. l. 8. C. eod. tit. Briss. Prat.

RESTITVTORIA interdicta appellantur, quibus Prætor restitui aliquid iubet, l. 1. §. interdictum, & l. 2. ff. de interdict. §. restitutoria. Instit. eod. l. 1. ff. de aqua quotid. Qualia sunt, Quorum bonorum, Quod legatorum, Vnde vi, l. 1. §. 1. ff. quor. bonor. l. 1. ff. quod legator. & illud, quod de via publica proponitur in l. 2. §. ait prætor. & §. hoc interdictum, ff. ne quid in loco publ. Et quod precario, l. 2. §. 1. ff. de precar. Et posterius interdictum de cloacis, l. 1. §. 1. & §. vlt. ff. de cloac. Item illud quod proponitur in l. vnic. § deinde, cum §. seq. ff. de fluminibus Briss.

RESTITVTORIVM pro iudicio restitutorio, & cognitione prætoria de restitutione facienda, l. 7. ff. quod falsi tut. l. 39. ff. de exhibitionib.

RESVSCITARI dicitur legatum quod alicui periit, l. 27. ff. de adim. legat. sic & Resuscitari dicuntur obligationes, i. restitui, l. 9. §. vlt. ff. de iure fisci.

Digitized by Google

RETALIARE. Vide, Talio: Erat autem Retaliare Gelliana dictio, significans talione hominem repetere, & inimico reponere. Epigrammaticos poeta joco.e dixit: Corrumpit sine talione cœlebs. Ioan.Bapt. in comment. Epist.Sid. ad Apollinarem lib.5.

RETARE flumina pro purgare: nam Retæ arbores sunt, quæ aut ex ripis fluminum eminent, aut in alueis eorum extant: à retib.dictæ, quod prætereuntes naues impediant, quatique irretiant. Hinc edictum vetus: Qui flumina retanda publice redempta habent, si quis eorum ad me adductus fuerit, qui dicatur, quod eum ex lege locationis facere oportuerit, non fecisse: Hæc ex Gellio lib.11.c.17.Prat.ex Hot.

RETENTIO, adsimilatur traditioni, leg. quædam mulier, 2.respons. l,ejus rei, de rei vend.cum sim.quæ fideliter citat Apellius in Methodo,ca.3. Porro materiam retentionis tractat Barthol. communiter probatus, in l.indebitum, §.si centum, ff.de condict. indebit. & in l.si non inducta C.quibus caut.pign. tacit.contrah. Spieg. Prat. Vide Vult. ad §.sunt præterea, 32. & §§.seqq. num.26. Instit. de act.& ad §,sequens illa diuisio, 16. nu.44. Instit.eod.

RETIARIVS dici potest ille, qui jacit rete ad pisces capiendos, vt patet in lege si jactum, ff.de act.empt.& ideo sunt qui apud Paul.in leg.qui rationio. tit.de pignor.act. putent retiarium & rete vbique legendum. Sic etiam Retiarius dictus est alter ex gladiatoribus qui fugientem, vel fugam simulantem se queretur, vt rete immitteret: quod pugnæ genus primum à Pittaco Mitylenæo, vno ex septem sapientibus, institutum est, de quo Valer.Max in 1. & Festus: Retiario (inquiens) pugnanti aduersus Mirmillionem cantatur: non te peto, piscem peto, quid me fugis Galle? Mihi tamen magis placet antiqua lectio, neque est quod refordidemus, à rete retiarium deducere: quia eodem modo à naui, nauicularius formatur, vt apud Iureconsult. in l.1. ff.quod cujusque vniuersi. nomine, & in l.semper, in pluribus locis,ff.de jure immu.non tamen vt de opifice intelligamus, prout sensit glossator: sed de negotiatore. Possemus etiam mutato solum verbo Retiario, cætera retinere, hoc modo: Qui retiario credidit, cum ad diem pecunia non solueretur, ratem in flumine, & reliqua, & semus Iureconsult. optime istud permittit. Piscatores enim communiter ratem habent: quod etiam innuit Scæuola in l.periculi precium, ff.de naut. fœnor. Cotta.

RETICVLI, cancelli ex funiculis tenuibus aut è neruis: quibus bestiæ à loci alicujus aditu arcentur. Vlpia. in l.17. §.2.de act. empt. Reticuli circa columnas, plutei circa parietes, item cilicia vela ædium non sunt. Varro lib.de re rust.3. cap.5. Inter columnas exteriores pro pariete reticuli è neruis sunt, vt per spici sylua possit, & quæ ibi sunt, neque auis eas transire. In 41,§.7,de leg.1.simpliciter cancelli appellantur,Prat.& Hot.

RETICVLVM in l.5. §.vlt. ff.de his qui dejec. vel effud. vbi amphoram ex reticulo suspensam narrat,Plin.lib.31. c.6.Item demissæ reticulis in mari concauæ è cera pilæ: Alij in d.§. vlti. Resticulo legunt. Briss.

RETICVLA in leg.15, §.ornamentorum, ff.de auro argent. quæ vulgo scofia dicimus, quæ in formam retis facta ad capillos continendos capiti aptantur. Reticulum Lexicon B.Germani vertit γοργαδα, ἀσπιδισκον. Et plane eiocufantia reticulis junguntur in d.§. ornamentorum, γοργαδ vero πλεγμα esse Pollux lib.7.c.vlt.& lib.10,c.35 docet Isidor.lib.20.Etym.c.30.Reticulum, ait, est quod colligit comas: dictum ab eo quod retinet crines ne effundantur, Lampri. in Alex. Matronas autem regias contentas esse debere vno reticulo atque inauribus.Vtitur & hoc verbo in hunc sensum Capitolinus in Maximinis Reticuli circa columnas in le.17. §.quæ tabulæ,ff.de act.empt. Reticulatum opus apud Vitruu. libr.2.c.8. Et Plin.lib.36. c.22. Briss. Prat.

RETINERE hereditatem dicuntur sui, qui non abstinent, leg.6. de rebus auct. jud.possid. sic retinere impensas, id est, seruare per retentionem l.50. ff.de hered.pet.

RETINERE possessionem animo possumus, adipisci non possumus, Paul.in l.qui vniuersas, §.quod per colonum, de acquir. possess.

RETINERE in potestatem l.qui filium, ff.de legat.præstand. sed frequentius, Retinere in potestate, l.vlt.ff.de legat.præstan.

RETINERE solum,i.vti retentione,l 22,ff.de damn.inf.

RETINERI, hoc est, detineri & renouari non debent homines liberi inuiti, l.3,ff.de liber.hom.exhib.

RETORQVERE crimina, l,14, §.si libertis, ff.de bon.libert.

RETRACTARE, est, quod omiseris repetere,& mutare,renouare, & recognoscere, leg.1, §.1. ff.ne de stat.defun. l.2,de colluf. deteg. l.1, C.de senten. aduers.fisc. libr.10. Item pro reuocare, vt apud Vlp. in §.fi. l.non solum, ff.de proc. Interdum est iterum tractare, vt in leg.31, in fin. ff.de jurejur. l.10. §.1, ff.ad. Turpill. leg.29, ff.de jure fisc. l.4, Cod.de episc.aud.Cic.lib.4. de natur.Deor.qui autem omnia,quæ ad cultum Deorum pertinent,retractarent, & tãquam relegerent,hi dicti sunt religiosi. Idem ad Attic.lib.8.Augemus crimen dolorem retractando, Sic Tertull. in Apologet. Causas, quæ hoc exegerint, retractemus. Alias etiam Retractare sumitur pro ratum non habere, quod ab aliquo gestum fuerit, vt l.fin. C de bonis quæ liber. nullo modo licentia concedenda filiis eisdem venditiones vel hypothecas retractare: ideoque & Retractatio opponitur ratihabitioni. Hinc

RETRACTATIO,l.fin.C.de fid.instr.& l.fin.C.de temp.appell. Græce ἀνακλησις dicta Nou. 82. cum causæ apud successorem præf. Præt.retractabantur ex rescripto principis,l.1.C.de sent.præf.præt. quod erat appellationis loco remedium. Et hoc locum etiam habuit in iis causis quæ à senatu iudicabantur,vt non apud eundē Senatū, sed apud alios ἀναδικια seu retractatio induceretur:qua de re Plin Epist.ad Vrsum lib.6.Prat.

RETRACTVS, vsitata vox in scholis, pro redemptione prædiorum, lege aut pacto contrahentium introducta. Vt autem à contrahendo contractum, à distrahendo distractum ICti declinarunt:sic à retrahendo Retractum accipere possumus. Duplex autem est retractus:Legitimus: quem Gentilitium appellare possimus, & conuentionalis. Legitimus siue Gentilitius est, qui propinquis conceditur, vt alienata à propinquis prædia,oblato intra legitimum tempus pretio, recuperare possint, qua de causa ius ἀφαιρεσεως à Græcis appellatum est: vnde quandam quasi prædiorum gentilitatem nasci apparet: qualem se Cicero negabat vidisse. Ad hanc autem ἀφαιρεσιν absurdum est referre l.dudum,C.de contrah.empt. vt doctissime demonstrat.Hot. Conuentionalis autem retractus est,cum in venditione prædij pactum est, vt venditori quandoque liceat illud restituto pretio redimere ac recuperare: siue dies ei redemptioni præstituta sit,siue non sit:cuiusmodi conuentiones in iure vsitatæ sunt,vt l.2.& simil.C de pact.int.emp. & vend. Prat.& vide Corr.lib.3.Miscell.c.3 per.tot.

RETRAHERE apud Vlp.in l.Imperatores 9.§.1.ff.de admin.rer. ad ciu.pert.sumitur pro recuperare prædia alienata. Item rescripserunt,agros Reip. retrahere curatorem ciuitatis debere, licet à bona fide emptoribus possideantur, cum possint ad auctores suos recurrere. Prat.

RETRO,pro rursus,vel ex diuerso,l.4.ff.de oper.seruor.l.67. ff. de sol.l.40. §.seruum, ff.de acquir.poss. l.9. §.fin. ff.de excep. Briss. & Prat.

RETRO sumitur pro ante, in §.aliæ autem. Instit.de donat. Et cum retro principum constitutiones, id est, eorum qui ante nos fuerunt:sicque sumitur initio primæ epistolæ libris Digestorum præpositæ. Prat.

RETRO verbum à Iureconsultis nostris, etiam ad tempus iam exactum & præteritum trahitur.l.si fundus,ff.de pign. l.quærebatur,ff.de pecul.cast.l.retro.ff.de capt.l.seruum, §.1.de leg. 1.Curt.lib. ἱστορ. 3.c.32. tom.1.

RETRO agere, corroborare, confirmare.

RETRO duci.Paul.in l.seruitutes,§.stillicidium, ff.de seruit. vrb. præd. Ea de causa, inquit, retro quoque duci potest stillicidium, quia in nostro magis incipiet cadere, produci non potest, ff.de seruit.vrb.præd.Spieg.

RETRO iuris ordine,pro eo qui hactenus obtinuit.l.omnes iudices,C.de delatorib.lib.10. Prat.

RETRO obtinuit consuetudo, id est, corroborata est, apud Vlp. in l.si in aliquam,de offic.proconf. Spie.Prat.

RETRO principes, C.de Nouo C.compon.ad initium.

RETRO subaudiri, & supprimi per ellipsin scribit Albericus in l.seruus seruum, ff.ad l.Aquil. Prat.

RETROVENDENDI pactum, inter cætera pacta vulgatissimum est: Velut cum venditori ex conuentione conceditur ab emptore:quod si ipse vel hæres eius,voluerit quandocunque, aut intra certum tempus restituere pretium, vt tum rem suam quam vendidit, quasi redemptam accipiat. Quo pacto in emptione & venditione redditum quotidie vtimur, l.2. C.de pactis inter empt. & vend. Hot.Prat.

RETRORSVM. Vlp.l.si duob.§.1.de diuers.& temp.præs. Quia, inquit, retrorsum quanti plurimi fuit, inspicitur.

REVEHERE est,quod ante victum fuit, iterum vehere,l.vniuersi,C.de vectig. & commiss. Corrupte legitur in quibusdam codicibus, Reuelant, pro reuehunt. Pro retecto & palam facto, extat in l.vnica, C. de his qui se defer. lib.10. Spieg.

REVENDERE operas, l.22.§.1. ff.de oper.libert.

REVENIRE fundum, i.requendi l.15. ff.de lege commiss.

REVENIRE solent apes ex l.Dei tit.12. quod alibi dicitur reuerti vel reuolare.

REVERA coniunctim vice aduerbij est. Aliàs duæ dictiones sunt Reuera,quod vulgus de facto dicit.Spieg.

REVERENDI (vt vtuntur vulgata voce) hoc est, quid. reuerentia & honor debetur, in ius sine venia vocati non possunt. Vide Zasium in l.generaliter, ff. de in ius voc. Debetur autem reuerentia maxime patribus & patronis, tam superstitibus

Digitized by Google

bus, quam defunctis, l.apud Celſum, §.aduerſus, ff.de col.excepr. Spieg.

REVERENTIA, honor quem tam verbis, quam factis alicui exhibemus l.parentes, ff.de in ius voc.quidam adiiciunt hæc verba, cum pudore, c.2. de offi. deleg.in 6.Archi. c.decet.de immun. eccleſ. Quibus exhibenda ſit viuis & mortuis vide l. apud Celſum, §.aduerſus, ff.de dol.excepr. Prat.

REVERTI emptor ad venditorem non poteſt, i.regreſſum non habet, l.6.§.ſi acum.& l.7.ff.de act.empt. Briſſ.

REVOCARI actio, i.reſuſcitari, l.65.§.1.ff.de leg.2.

REVOCARI quæſtio, id eſt, retractari, l.7.§.generaliter, ff.de excepr.rei ind. Briſſ.

REVOCARE domum ſignificat id quod vulgo dicimus petere ſe remitti domum, l.2.§.legatis, ff.de iud. l.28.§.ſi cum in pronincia, ff. quibus ex cauſ.maior. & vide c.fin. de for.comp. vbi pontificj. Sic & ius reuocandi forum, l.7.ff.de iud. Et reuocare in prouinciam, l.7.§.pen. ff.de accuſ. Prat.

REVOCARI quando poſſit ſententia, ponunt Canoniſtæ c.qualiter & quando, de accuſ. Prat.

REVOCARE teſtes, quod Galli teſte Bud.recolere dicunt, apud Martianum in l. diuus, de cuſtod. & exhib.reor. Spieg.

REVOCATORIA actio diuiditur in Paulianam, Fabianam & Caluiſianam, de quibus fuſius Iaſon.in §. item ſi quis in fraudem. Inſtit. de action.

REVOCATORIA, diploma principis ſignificat, quo abſentem ad ſe reuocat l.vlt. C.de dignitatib.l.11.l.3.C.de ſilentia.lib.12. Iuſtin. Nouell.8. ὡσὰν δὲ δι' ἑτέρου αὐτὸς ἀφεικὼς, καὶ τὸ νομισθὲν τῆς ἐπιτροπείας ἔργου πληρώσει χρόνου, τῆς ἐπαρχίας, ἢ ἄρξει ἀναχωρῆσαι, ἢ οἴκαδε, Reuocatorias, ἤτοι ἀναλύσιμας. Briſſ.

REVOCATVR quod tranſlatum fuit, vt colligitur ex gl.l.in hac in factum, ff.quæ in fraud.& tot.tit. C.de reuoc.don. Prat.

RESOLVTO mantello, & vulgari ſermone dixit Accurſ.in l.Papin. §. ſed neque impuberis. ff. de inoff. teſtam. cum contrariis exceptionibus quis aduerſus diuerſos vtitur: ab his ducta metaphora qui, vt ſcenæ ſeruiant, mutant pallium. Alc. li.4. de verb.ſign.

REVM facere in publicis iudiciis, eſt eius nomen ad magiſtratum cujus de ea re notio eſt, deferre, vt ei dies audiendæ accuſationi dicatur, l.3, ff.de accuſ. Hinc Aſconius: Quid eſt, inquit, reum fieri, niſi apud prætorem legibus interrogari? Quum enim in jus ventum eſſet, dicebat accuſator apud Prætorem reo, Aio te Siculos ſpoliaſſe, ſi tacuiſſet, lis ei æſtimabatur, vt victo: ſi negaſſet, petebatur à magiſtratu dies inquirendorum eius criminum, & inſtituebatur accuſatio. Hæc ille. Interea autem eius nomen in reorum album referebatur, vt cauſa ex ordine ageretur: dicebaturque in reos receptus vel relatus. Libellorum autem conceptio qualis fuerit, Paul. in d.l.3. ff.de accuſ. demonſtrat. Agi etiam reus eodem ſenſu dicitur, qui accuſatur. Valer. lib.6. c.8. M. Antonius auorum noſtrorum temporibus clariſſimus orator inceſti reus agebatur. Et lib.8. c.1. Q.Flauius à C.Valerio Ædile apud populum reus actus. Recipi vero vel referri inter reos dicitur quis, poſtquam delatum eſt nomen eius. Et contra eximi ex reis, abſolutione vel abolitione ſecuta. Eorum autem ſtatus & conditio, qui inter reos recepti ſunt, Reatus vocatur. Et quandiu accuſatio pendet, in reatu eſſe dicuntur, l.fin. ff.de publ.iud. l. 25.ff.de pœn. l.3.§.quod pater, ff.de muner. & honor. l.46.§.in reatu, ff.de iur.fiſc. Prat.

REVM dat ſeruus domino, id eſt, expromiſſorem, pecuniam pro libertate pactus l.cum ſeruus, ff.de verb.oblig.

REVS in ſacris vocabatur qui ſe numinibus ſuſcepto voto obligaret. Damnatus vero, qui promiſſo voto, non ſoluebat, vt Macrob.lib.3 Saturnal.cap.2.Virgil.Æneid.5.Vobis lætus ego candentem in littore taurum conſtituam ante aras voti Reus.

REVS antiquis dictus eſt à re, id eſt lite. Itaque Cic. in 2.de orat. Reos, inquit, appello non eos modo, qui arguuntur, ſed omnes quorum de re diſceptatur: ſic enim olim loquebantur. Et Gallus Ælius apud Feſt. Reus eſt, inquit, qui cum altero litem conteſtatam habet, ſiue is egit, ſiue cum eo actum eſt. Quibus ex verbis apparet, reos antiquis eoſdem fuiſſe, qui nunc litigatores appellantur. Poſtea vero diſtinguendarum appellationum cauſa, & ne nomina confunderentur, rei dici cœpti ſunt (vt Feſtus inquit) à re quam promiſerunt, ac debent: hoc eſt, ij, vnde quid iudicio petitur. Reus, inquit, Feſtus, nunc dicitur qui cauſam dicit, & item qui quid promiſit, ac debet. Veteres autem reum vnde petitur vocabant. Cic. lib.1. de orat. Nonne nobis in tribunali Q. Pompeij ſedentibus poſtulabam, vt illi vnde peteretur, vetus atque vſitata exceptio daretur, cuius pecuniæ dies fuiſſet. Idem l.7. Epiſt. ad Trebat. Ego omnibus vnde petitur hoc conſilij dederim, vt à ſingulis interregibus binas aduocationes poſtulent. Sed & in l.Manil. Et ſi is vnde ea pecunia petita erit, condemnatus erat, eam pecuniam ab eo vel à bonis eius primo quoque die exigito. Marcell. l.38.ff.de fideiuſſ. Nec reus eſt pro quo debeat, nec res vlla quæ poſſit deberi. Vterque enim ex contrahentibus. Reus appellatur, l.5.§.conuentionales, ff.de verb.oblig. Sed differentiæ cauſa, qui ſtipulatur, reus ſtipulandi: qui ſpondet, reus promittendi dicitur l.1. & tot. tit.ff.de duob.reis, l.134.§.pen.ff.de diuerſ.reg.iur.l.50.§ fi.l.52. §.duo, & paſſim, ff.de fideiuſſor. ſicuti qui credit, reus credendi: qui accipit, reus debendi: qui ſatisdat, reus ſatisdandi: qui ſatis accipit, reus ſatis accipiendi appellatur, l.54. §.quidam, ff.de ſolut. Prat.

REVS agitur, qui accuſatur: Reus peragitur, qui damnatur. Iuriſconſ. Peregiſſe reum non alias quis videtur, niſi condemnauerit. Spieg.

REVS conſtitutus dicitur qui ſe obligauit, l.14.§. Labeo, ff.quod met. cauſ. Et eiuſdem pecuniæ Rei qui eandem pecuniam promiſerunt l. 22. §. cum tu, ff. de fideiuſſoribus, l.84. §. qui Cajum, ff.de leg.1. Duos autem reos promittendi facimus, ſi vtrumque interrogemus, & vterque reſpondeat eiuſdem pecuniæ nomine, l.3.& l.6. ff.de duob.reis, & Inſtit.eo tit. Nec tantum ſtipulatione, ſed & aliis contractibus duo rei fieri poſſunt: veluti ſi apud duos eadem res deponatur, duobuſve eadem res locetur, commodetur. Prat.

REVS interdum expromiſſorem ſignificat, id eſt, eum qui alienam in ſe obligationem vel nouatione vel delegatione ſuſcepit, l.1.ff.ad Velleian.l.1.§.exceptionem, ff.quar.rer.act.non dat. l.104. & l.112. ff.de verb.oblig. l.9.§.omnis, ff.de pigner. act.l.7.§.ſeruus pactionis, ff.de dolo, l.22. §.ſi mulier, ff.ſolut. matrim. l.34. in fin. ff.de ſtatulib. l.11. ff.de nouatio. l.vltim. in fin. ff. ſi cert. pet. l. 13. §. præterea, de actio. empt. Briſſ. Prat.

REVS extraordinarius. Lege extraord. reus.

REVS facti, qui aliquod factum commiſit.

REVS ſtipulandi, & reus credendi, cui debetur res, non quod ei res credatur, ſed quia res eredat, vel perinde ſit, ac ſi crederet. Reus vero promittendi eſt reus debendi, id eſt, qui rem ſibi creditam debet, eamque promittit ſoluere. Et nota, quod reus actiue, eſt reus ſtipulandi, ſed paſſiue, eſt reus debendi, ſeu promittendi. Anch.

REVS ſatisdandi, ab Vlp. dicitur, qui ſatisdato obligatus eſt, id eſt, fideiuſſore dato: Reus verò ſatis accipiendi qui fideiuſſores accepit ob debitum, in l.qui hominem, §.quidem, de ſolut. Dici poteſt, quoties reus ſatisdandi, reos ſatis accipiendi hæres extiterit, fideiuſſores liberari. Spieg.

REVS ſtipulandi is dicitur, qui ſtipulatus, id eſt, interrogat: & reus promittendi, is qui promittit. Plures vero habere reos, noſtra intereſt. & quomodo tractat Bart. in l.liberationem, ff. de liber.leg. Spieg.

REX, nomen generis: Imperator officij. Reges enim naſcuntur, Imperatores creantur. Ioan. Bapt. Caſtellion. Regem Boemiæ improprie dici exiſtimat, quod competenti prouincia careat, c.ſcitote, 6.quæſt.3. Attamen abundare eum refert, & vere quidem, ſtrenuis militibus, reditibuſque præſtare pleriſque regibus qui pluribus ciuitatibus dominentur. Citat. Hoſtienſ. in c.conſtitutus 2. de teſtib. Rem Boemicam Carolus IV. mirum in modum auxit, ſed exemplo maxime improbando, vt ait Egnatius. Rex autem ſiue Cæſar Romanorum, vt quidam cordatus é noſtris dixit, eſt magni nominis vmbra: nimirum ſentiens, illi Romanæ vrbis imperium, nomine ſolo, at Pont. Max. fructum eſſe relictum. Tertull. nomen regum etiam Cæſaribus accommodat: & D. Hieron. eum ſecutus. Annotauit Rhenanus noſter. Tyrannus autem eo differt à rege: quod hic ad ſubditi populi, ille ad proprium commodum, rem curat & adminiſtrat. Ita Ariſt. & qui eius doctrinam ſecuti ſunt Theologi, decreuere. Quamuis antiquitus nonnulli pro tyranno regem intelligebant: quorum exemplo Virg. cecinit:

Pars mihi pacis erit dextram tetigiſſe tyranni.

Lege & Prouinciales in fin. Spieg.

REX, ſacrificulus erat Romanis qui ſacrorum rex dictus, ſine imperio, ſolo nomine rex, ſacra quæ penes reges erant, obiret, ac ceremoniis præeſſet: quem creatum, aut in locum decedentis ſuffectum, ſicut reliquos ſacerdotes inaugurari oportebat. Alex.de Alex.Gen.dier.lib.3.cap.27. De quo vide Liu.lib.3. & Dion.initio lib.5. Primum autem regem ſacrificulum M.Papirium & patritiis creatum ſcribit Dion. Regis porro vxor appellabatur regina, quæ & ipſa aliquot ſacra facere ſolebat. De qua Macr. in lib. Saturn. Creabatur autem rex ſacrorum comitiis Centuriatis quemadmodum apud Gell. lib.15. c.27. refert Lælius Fœlix.

R H.

RHADVCHVS. Vide, Liturgus.

RHACHITÆ nuncupantur à Græcis maleſica vi inſignes, quos leges, principumque conſtitutiones perſequuntur.

RHADAMANTHEVM iudicium, prouerbio de incorrupte iudicantibus dictum. Rhadamanthus enim manium iudex, neque muneribus neque gratia deflectitur, quominus ſeuere iudicet. Cætera vide apud Eraſ.in Chiliad. Spieg.

RHADAMANTHI iuſurandum dicebatur, quod veriſſimum quidem eſſet, cæterum nullum Deum aſciſceret. Socrates per canem & anſerem iurare conſueuit, ne quem Deorum eiuſdem

siue quod non crederet vllos esse Deos, siue quod non arbitraretur esse boni viri, Deos suorum negotiorum testes accersere, vt ait Erasm. in huius adagij explanatione. Spieg.

RHAPISMATA in l. vlt. C. de emancip. lib.

RHAPSODIÆ verbum pro partes hodie reponendum in l. libro, 52. §. 2. de leg. 3. Olim numerabantur inter aromata, h.e. festiuas & iucundas narrationes. Apud veteres post Homericas sic dictos, quod per successionem ab Homero genus ducentes, Homerica canebant: non iam ad Homerum genus suum referentes, Rhapsodi, hoc est, eiusdem carminis decantatorij scriptores vocati sunt: quorum diuersum est etymon apud autores. Vide picum, in hymnum primum. Rhapsodiarum nomine appellantur singuli Homeri libri κατ' ἐξοχὴν ῥαψῳδίαι, vt annotauit. Ant. August. li. emend. 4. c. 2.

RHEDA, genus leuiculi currus, in quo gestabantur nobiliores in villas suas. Vocabulum Gallicum Quintiliano, longa tamen vsurpatione Latinum factum. Eo labolen. l. cum in plures, ff. locat. vtitur. An etiam, inquit, pro ipsa sola theda portorium darurus fuerit? Spieg. Corras. autem lib. 3. Miscell. c. 20. Rhedam definit currum leuiculum quo passim vsi fuerint omnes etiam abiectissimi autoritate, Cic. 2. Philip. Vehebatur, inquit Cicero, in essedo Tribunus plebis, lictores laureati antecedebant, inter quos aperta lectica mimæ portabantur, sequebatur rheda cum lenonibus comites nequissimi: quales itaque rheda vectarentur, solus ornatus ostendebat. Porrho rheda multi simul commode vehebantur, dummodo mularum (quibus, non equis, ad vehiculo veteres vtebantur) iuga oneri suffectura adhiberentur. Publice autem Romæ institutum fuit, vt ad portas vrbis, & per vias consulares ab vrbe Roma vndique in quascunque vrbis Romanorumve prouincias ducentes, rhedæ essent, quas indigentes declarato pretio in promptu & paratas haberent, Corras. d. loc. n. 10. 11.

RHEDÆ meritoriæ, sunt mercenariæ, quas cuique danti mercedem habere licuit, Corras. ibi n. 12.

RHEDARIVS mulus dicitur, qui rhedam ducit: ac ipsius rhedæ rector, Rhedarius vocatur.

RHEGIVM oppidum Italiæ ad mare contra Siciliam: huius meminit Iurisconsultus apud Zenodotum, Sophronis, qui de mensibus scripsit, filius in gratiam Dionysij tyranni, taxauit Rheginenses, vt ignauos in rebus bellicis, animique pauidi, quemadmodum testantur (vt refert Erasmus noster) Græcorum adagiorum collectanea. Est & alterum eius nominis oppidum, quod absque aspiratione scribitur, dictum Lepidi Rhegium, triumuiratus tempore ab eo conditum: non cuius meminit Frontinus & Volaterranus in Gallia togata. Spieg. Adde Brech. l. notionem, §. continenteis, tit. de verb. & rer. sign.

RHEMNIA lex pœnam calumniatoribus irrogabat, l. 1. ff. ad SCtum Turpill.

RHENI nostri, cuius ortus est in monte Adula, qui hodie vulgo vocatur *Vogel*, Paul. tit. de euict. his verbis meminit, L. Titius in Germania trans Rhenum prædia emit, & partem pretij intulit, cum in residuam quantitatem hæres emptoris conueniretur, quæstionem retulit, dicens has possessiones ac præcepto principali partim distractas, partim veteranis in præmia assignatas. Spieg.

RHENONES, dicuntur pelles ferinæ ad vsum humanum redactæ. Et Rhenones appellatæ, quod Rhenani populi hisce peculiariter vtebantur. Ioan. Baptist. in comm. Epist. Apoll. ad Aprum lib. 4.

RHODIÆ leges, inquit Gratianus in decretis Pontific. naualium commerciorum à ciuitate Rhodo cognominatæ sunt Erat enim ciuitas Rhodiensis ælim & insulæ opportunitate (vt Gellius lib. 7. c. 3. noct. Attic.) & operum nobilitate & nauigandi solertia, nauali busque victoriis celebrata: atque omnibus ornamentis tantopere cæteras ciuitates superabat, vt nulla legum præstantia æqualis putaretur, & naualis rei peritia adeo valuit, vt annis multis maris imperio potiretur, & piratarum latrocinia sustulerit, quod latissime Strabo demonstrat, lib. 12. c. 14. Cum itaque mercatorum mari se exercentium in ea insula numerus esset frequentissimus, & de re nauali indies lites & iurgia exoriebantur: Rhodie leges latæ sunt, quibus altercationibus de rebus nauticis exortis, & præcipue si exonerandæ naues essent, prouideretur c. fin. distinct. 1.

RHODIÆ naues, quarum frequens mentio apud scriptores, nomen à patria sortitæ: sicut Ægyptiæ, Asiaticæ, Liburnicæ, atque Achaicæ & eiusmodi. Vide Bayfium, de re nauali. Nota conditio apud ICtos, Si nauis ex Asia venerit. Spieg.

RHODINI serici, ab insula Rhodo aducti, ceu laudatissimi, Impp. meminere in l. 3. C. de vest. olob. lib. 11. Accurs. locum non intellexit: Rhodinum substantiue, pro pisce interpretans. Quod & in annot. Alc. iudicauit. Spieg.

RHODVS, & vrbs & insula maris mediterranei clarissima est, sæpe damnum dedit Turcæ, quam ann. 1522. Turcarum Imp. occupauit. Prat.

RHOMBVS piscis est latissimus, Martial.

Quamvis lata gerat patilla rhombum,
Rhombus latior tamen patella.

Hic venit Accursio in Prouerb. dicit enim, Quid ad rhombum pro eo, quod est ad scopum, in Auth. licet, Cod. de nat. lib. vt ait Alc. libr. 4. de verb. sign. an vero piscem cogitauerit Accurs. viderit alius: at Iurisconsl. in l. de ætate, §. quod autem, ff. de interd. act. dicit, non videri respondisse illum qui non respondit σκίτ ἐπ' ὀφθ, id est, ad carmen: idque ex vulgato prouerbio, de quo magnus Erasmus citans illud Luciani in Philopseude: ἀλλ' οὐκ ἐπ' ὀφθαλμῶν ταῦτα, φασίν, ἀλλ' ἐπὶ τὸν ῥόμβον, id est: Nihil ad carmen ista, vt ajunt, neque de iis interrogabam: meminit Alciat. lib. dispunct. 2. c. 10. Forcat. in penu jur. ciuil. c. 20.

R I.

RICA Paulo apud Festum, vestimentum quadratum fimbriarum Prat.

RICINVM, vt Nonius ait, erat palliolum fœmineum breue, quod sua ætate masurtium dicebatur: cujus formam appingit ipsemet Varro li. 4. de ling. Lat. Apuleius lib. 2. de Asino aur. Maiorag. Miscell. lib. 3. c. 14. & Fr. Bald. in l. 12. tab. c. 31.

RIDICA, pedamentum vitium, Vlpian. l. 11. §. 3. ff. quod vi aut clam. Si quis in vineas meas venerit, & inde ridicas abstulerit, hoc interdicto tenebitur. Varr. de re rust. lib. 1. cap. 8. Pedamentum item fere quatuor generum: vnum robustum, quod optimum solet afferri in vineam è quercu ac junipero, & vocatur Ridica, Hot. & ante eum Corras. lib. 1. c. 19. n. 5. & Forcat. in penu jur. ciuil. c. 7. Prat.

RIGOR à rectitudine dicitur, & est cursus aquæ, rectum profluentis tenorem significans leg. 1. §. quod autem, ff. ne quid in flumine publ. leg. 1. §. ripa, de flumin. Sic rigor stillicidij rectus ejus fluxus est, l. vlt. §. vlt. de seruit. vrban. At Plin. lib. 8 Epist. ad Roman. Rigorem aquæ pro frigiditate posuit. Sunt & rigores in agris, cujus verbi, quia à Lexicis abest, non alienum erit interpretationem subjicere. Id autem Boetius lib. 1. Geometr. ita explicat. Rigor est quidquid inter duo signa veluti in modum lineæ directum prospicitur. Flexuosum vero est, quidquid secundum naturam locorum curuatur. Nam quod in agro à mensore operis causa ad finem directum fuerit, Rigor appellatur: quidquid ad horum imitationem in forma scribitur, linea appellatur. Bini vero rigores sunt, quando singulis spatiis interuenientibus tendunt, vt itinere plerunque peragunt. Aggenus Vrbicus, Rigor, ait, suæ rectitudinis naturalis nomen accepit. Sicul. Flacc. in lib. de condition. agror. in aliquibus regionibus, ait, ita fines inter possessores ordinati sunt, vt rigores durent per longum tractum incedentesque in viis aut riuis aut substructionibus, aut regionibus aliisque finitionum generibus deficient supradicti rigores, Briss. Prat. & vide Duaren. lib. 1. disp. anniu. c. 32. & Cujac. lib. 10. obseru. c. 2. in med.

RIGOR per translationem dicitur Rigor juris l. 19. de appellat. vbi Rigor tenorem significat, l. si expressim, ff. de appellation. Briss.

RIGOR juris, non est jus, sed excessus juris, & austeritas quædam facta ad terrorem, 50. dist. vt constitueretur gl. in l. fin. §. *Lucius* ff. de seruit. vrb. præd. Spieg.

RIGOR juris quandoque ponitur pro solennitate & ordine juris, habita ratione ad Pontificis maximi rescriptum, ca. super literis de rescript. Rigor an æquitati præferendus sit, fusissime tradunt Dd. in l. placuit C. de judic.

RIGOR possessionum in Frontino pro limite naturali & immobili, vt flumen, montes, & similia, Connan. lib. 4. cap. 10. circa finem.

RIGVVM, quod aquis irrigatur ↣cui opponitur, Sicaneum.

RIMÆ proprie dicuntur exiguæ distantiæ tabularum in juncturis. Vnde tractum est, vt omnes fissuræ, Rimæ dicantur.

RIMAM inuenire, in tergiuersatores dicitur, qui nulla in causa tot fidei vinculis astringi possunt, quin aliquid inuaniant, quo elabantur, Erasm.

RIMARI, hoc est, diligenter quærere, scrutari, proprie ad iudicantis officium spectat, Iuxta vulgatum illud, Oportet judicem cuncta rimari, 30. quæst. 3. c. indicantem.

RINGERE, Hirrire est, quod genus vocis est canis rabiosæ. Vt obiter emaculemus Pompeij Sexti codicem, ubi pro ringere, garrire, adulterina vox & aduentitia subtrusa fuerat. Ringere porro latrare est & baubari. Plaut. in Amphitruone: In enucleatis tamen Archetypis, hanc vocem sic posuit. Turbas uxori ciet Amphitruo, atque inuicem ringitant pro mœchis, i. latrant, conuitiantur, inclamant, vociferantur: Io. Bapt. in comment. Epist. Sidon. Appollinar. ad Papam Migecium lib. 7.

RIPA fluminis per se res est naturalis, vsus siue possessio ripæ, est hominum omnium: ripa igitur res est publica jure gentium, dominium autem, seu proprietas eius, illorum est, quorum prædiis ripa adhæret, §. riparum, tit. de diuis. rer. & qualit. Vult. ad princ. h. tit. n. 14.

RIPAM fluminum dici, vt litus maris, Grammaticis notum est, Ripam autem fluminis Vlp. definit esse id, quod flumen continet

Digitized by Google

tinet, naturalem rigorem cursus sui tenens, l.1. ff.de fluminib. Paul.vero in l.peu ff.eod.tit. Ripam ait eam dici,quæ plenissimum flumen continet, Maiorag.Miscell.lib.4.c.2.vbi ostendit ripam à prædio separari.

RIPAM munire est aggeribus factis & oppositis aquam coercere,ne excrescens flumen agrum occupet, l.1.§.sunt autem,ff.ne quid in flum.publ.l.vnica,ff.de ripa munien.

RIPARENSES milites erant, qui in imperii limitibus excubabant pro Republ. aduersus barbaros, puta in ripis Danubij, ad tuendas Pannonias aduersus Sarmatas: & in ripis Euphratis, aduersus Parthos. Herod.libro 6. Nunciatum est, Germanos Rhenum Danubiumque transgressos,in fines Romanos hostiliter intrasse oppugnareque exercitum ripis insidentem. Alc. in l.contra, C.de re militari, lib.12.Horum quoque meminit Vopiscus in Aurel.

RIPARENSIA castra in l.14.C.de re milit.lib.12.dicuntur in ripis statuta & locata.Briss.

RIPARII,qui in ripis habitabant vt Plinio,riparię volucres.Sic addita quinta vocali,in nostrorum annalibus ripuariorum nomine comprehenduntur ij,qui in Treueris ad Mosellæ habitarunt ripam, nec non inter Mosellam, Rhenum ac Mosam: à Francis Ripuaria vocata est Neustria, & Austrasia. Meminere horum è nostris Regino, Otho Frisingensis, Ligurinus, & alij: Vide Bilibaldum & Althamar.Sp.Vide Cuiac.lib.obs.c.25.

RISCVM in l.24. ff.de aur.arg.est arcula vestaria. Tradit Pollux lib.7.Onom.c.19.& lib.10 c.31. κιβώτια τοῖς ἱματίοις τῶν γυναικῶν ἐστιν ἃ καὶ ῥίσκους τινὲς καλοῦσι Donatus in Eunuc.Teren.nomen id esse Phrygium scribit, eoque significari cistam pelle contectam.At in lexico B.Germani Riscus κιβώτιον μικρὸν definitur. Briss. Hot. Riscum exponit capsulam, in qua linteola munda mulieres reponunt, quibus loram corporis partem abstergunt: quod riscus cum lauatione iungatur in eo loco.Prat.

RITE actiones intendere.Vlp.l.procuratore ff.de procur.

RITE & recte hoc differunt, quod rite significet causæ ordinationem & iusta solennia. (Nam rite à ritu dictum volunt Latini auctores:hinc dicimus sacra rite peragi,non recte & ritus patrios,id est mores) Recte vero causæ, vel rei alicuius rationem atque æquitatem. Bart.& gloss. in l.non putauit, §.non quamuis,ff.de contr.tab.Idem Bart.cum gl.in l.a.in verbo Recte,ff.de inoffic.testam.& in l.iuste possidet,ff.de acqu.possess. recte enim à recto deriuatur. Brech.in l.hæc verba, ff.de verb. & rer.sign.Vide supra Recte verbum:Gœdd.ad d.l.hæc verba. 63.n.4.Vult.ad §.plane,1.n.3.Instit.de milit.testam.

RITVALES libri apud Hetruscos, in quibus perscriptum erat quo ritu conderentur vrbes,aræ,ædesque sacrarentur,qua sanctitate muri,quo iure portæ,quomodo tribus,curiæ, centuriæ distribuendæ essent, exercitus constituerentur, ordinarentur, cæteraque eiusmodi ad bellum & pacem pertinentia. Maioragius Miscell.lib.3.cap.14.ex lib.16.Pompeij.

RHYTHMVS à metro hoc distat Viui, quod metrum sequitur numerum pedum.Rhythmus tempora: ideoque alterum sine altero esse potest.Rhythmum quicquid sub auriuin mensuram cadit,quidam putat, etsi versus absit. Tu vide M.Ciceronem. Rhythmico carmine vsos Hebræos refert.Helias:

אשירת בא שיר ככבן וכו׳

כאר תטכובל יתין וכו׳

RITVS, mos est comprobatus in administrandis sacrificiis:& generaliter ritus: mos & approbata consuetudo est, quam omnes ratam habent. Vnde titul.de rite nupt. In eo traditur,quo more quoue instituto nuptiæ perficiendæ sint. Spieg.

RIVALES dicuntur, qui eundem riuum communem habent. Pomponius de aqua cotidiana,l.hoc iure.Dum ne fundum,inquit,domino,aut aquarium riualibus deterius faciat. Nebriss. In re rustica riuales dicuntur ii, quorum agros riuus quis determinat, qui incertitudine, & mutatione crebra cursus, lites sæpe inter eos suscitat. Vnde & Vlp. l.1. de aqua quotidiana. Riuales,ait, qui per eundem riuum aquam ducunt, inter quos sæpe contentio est de aquæ vs.Sic Acron in artem Poet.Horatij,riuales,ait dicebantur,qui in agris riuum haberent communem,& propter eum sæpe discrepabant. Gellius lib.14. cap.1. Quod ei forte de aquæductu cum riualibus contentio esset. Prat.Briss.

RIVVM Festus lib.16. dici ait, non tantum naturali suo impetu fluentem tenuem aquæ fluyum : quo modo Riuum fluminis dixit Caius in l.7.§.insula,ff.de acquir.rer.domin.sed & manu factum, siue super terram in fossa, siue super specu à Græco verbo ῥέω. Hoc posteriore significato Riuus definitur ab Vlpiano esse locus per longitudinem depressus, quo aqua decurrat, l.1.§.1. ff.de riuis. Atque ita accipitur in l.2. ff.de extraor. cognit.l.12.& l.16.quemadmod.seruit.amit.l.3.§ penult.& vlt l.5.in fin.ff.de aqua cottid.l.13. l.21.§.1.ff.de seruit.rust.l.52.§.si in communem,ff.pro soc.Vitruu.lib.8.capit.7. Ductus autem aquæ fiunt generibus tribus, Riuis per Canales structiles, & fistulis plumbeis, aut tubis fictilibus. Nam in riuo collocabantur fistulæ, vel canales quibus aqua deducebatur, l.3.§.si quis in riuo, ff.de riuis. Inde deprimere vel alleuare riuum l.12.ff.comm.præd. Et ducere riuum,l.9.ff.de seru.Riui prout conuenerat terreni, signini, cementitij, lapideive fiebant, vt apparet ex l.1.§,vlt.& l.3.§.1.ff.de riuis. Item Riui quidam erant aperti, quidam tecti & operti,l.1.§.vlt.l.3.ff.de riuis,l.2.§. si quis,ff.ne quid in flum.publ. Hos subterraneos Frontin. sæpius appellat in lib.de aquæduct. Briss. Prat.

RIXA,etsi proprie verbosa contentio est,ad factum tamen etiam refertur l.si ex plagis,§.1.ad l.Aqu. Vlp.in l.4.vi bon.rapt. Et rectissime Labeo inquit,inter turbam & rixam multum interesse. Namque turbam multitudinis hominum esse turbationem,& cœtum ait rixam duorum. Paulus de Sicar.l.fin. Si in rixa homo percussus perierit, ictus vniuscuiusque in hoc collectorum contemplari oportet.Receptum est,inferiis rixæ notionem fieri posse.Spieg.

R O.

ROBVR, omnium rerum firmitas. Clausula in robore suo duratura frequenter in diplomatis principalibus nullum robur sumi tradidit Ang. in l.eos, vers.suo robore. C.de præscript. 30. an.Citat l.scripturas, C.qui pot.in pign.hab.& Authen. Quas actiones.C.de Sacr.Eccl.Spieg.Prat.

ROBOREVM, quod est ex materia roboris : roburneum, quod ex robore natcitur.Schard.

ROBVSTA ætas, pro militari, apud idoneos autores accipitur. Huic nostri tribuunt initium ab excessu anni 25. Vlpi.in l.si in actis,2.de Adult.9.lex Iulia. Nec enim visus est, inquit,idoneus accusator, qui nondum robustæ ætatis sit, & paulo post: Maiorem vigintiquinque annis, & eum accipimus, qui annum vigesimum quintum ætatis agit. Dicitur & robustus ætate Spieg.

ROBVSTVM,quod est multi valoris.

ROBVSTVS animus, quo quis aduersus pericula & difficultates firmiter obnititur.Schard.

ROFREDVS ICtus nobilis Beneuentanus, ius ciuile publice Bononiæ,deinde Aretij professus est,circiter annum 1200.

ROGARI lex tum dicitur,cum de referenda ea populus,vel plebs consulitur. Siquidem Quirites vel à consulibus, vel à tribunis rogabantur, vellent, iuberentne quid fieri.Qui si scissent id est, confirmassent, lata sancitaque lex erat, quæ non nisi per populi rogationem fieri poterat. Hodie vero rescripto opus est,l.1.de mandat.princ. Vide Bud.in priorib. Annot.ad posterior.l.de orig.iur. Vlp.in l.1.ad Leg.Aquil. Certe lex Aquilia plebiscitum est,eum eam Aquilius tribunus plebis à plebe rogauerit.Spieg.Prat.

ROGARE inspicienda vasa,id est,commodato potere,vt tantum inspicere liceat.Bud.

ROGARE, vtendum accipere. Cicer.in Verr. Profecto hinc natum est; Malo emere,quam rogare (*Entlehen*.Spieg.

ROGATARIVS,tabelio qui rogat quod quisque stipulatur,hoc est,promittit : Vide Sipont.

ROGATI testes intelligitur interrogati an velint adesse nec ne. Si ergo testes detenti fuerint inuiti,putauit Vlpianus non valere testamentum,l.Qui testamento,ff.qui testam.fac.poss.

ROGATIO est, cum populus consulitur de rebus discernendis, Zasius in l.a.ff.de Orig.iur.Lege,Agere cum populo.

ROGATIO, lex est, sic appellata,quod cum promulgatur,populus rogatur velitne,& iubeat legem sanciri. Nebriss. Differentiam inter rogationem & promulgationem quidam tradunt, quod promulgatio fiebat binis nundinis,rogatio in tertiis nundinis.Promulgationi item intercedere licebat,rogationi nullo modo.Inde rogatio pro lege accipitur.Cic.Philip.1.Hodie vocem hanc Promulgare, tenemus quidem, quanquam non satis intellectam : rei vero ipsius nec vmbram quidem sequimur. Igitur rogationes proprie sunt,quotquot regantur leges : siue ex populo id fiat,vti leges sunt ex plebe, vt plebiscita. Rogationis enim nomine continentur lex, plebiscitum, & priuilegium:est enim quasi caput & fons totius iuris popularis.Nempe rogare populum, est agere cum populo.In qua re hæc erant verba solennia : Velitine iubeatisne Quirites,vt hoc vel illud fiat? At pro litaneis parum Latine vsurpantur : rectius supplicationes appellantur,vel (vt magis placet Insulano) sacrificia precaria,seu propitiatoria. Præterea idem monet : Schedulæ, quas indocti supplicationes vocant, sunt supplices libelli dicendi,de quibus & superius. Nota item,esse legem accipere,vt rationem perferre,pro legem perferre.Spieg.

ROGATOR in comitiis is erat,qui cum comitia haberentur, cistam deferebat colligendis per tribus suffragiis. Ex multis vero locis apertum est cistam deferre solitum eum ipsum,qui habebat tributa comitia, prout ostendit Grucchius lib.2. de comitiis Rom In cistas autem populus tabellas sui suffragii mittebat per pontes transiens.Vide Turneb.lib.aduers.13.c.13.

ROGATVR,pro interrogauit apud Caium,in leg.2.de Adopt.

ROGO, ne alterius seruitium experiatur seruus meus. Per hæc verba, data videtur fideicommiss. libertas, l.rogo, ff.de Fideicommiss.libert.

ROGARE simpliciter intelligitur, qui neque hunc,neque illum rogat, sed quid fieri omnino velit, ostendit, itaque omnes ro-

Digitized by Google

gare videtur Goueanus ad l.eam quam, C.de fideicomm. libr.1. cap.1.var.lectionum.

ROMA communis patria noſtra eſt, ait Modeſtin. in l.33. ff. ad municip.& vt ſcite Athenæus ſcribit, τὴν εἰκουμένην πατρίδα. Accurſius autem enarrans verba Modeſtin.in d.l.33.Romam ideo communem patriam noſtram dici exiſtimat, quod quilibet Romæ conueniri poſſit. Cuius ſententiam non tantum iuris Pontificij interpretes probant, ſed etiam(vt dicit Alciat.) nullus fere eſt ex iuris ciuilis doctoribus, cui hæc interpretatio non applaudat. Sed ipſe contendit eam verbis Modeſt. repugnare,c.21. Diſpunct.libr.2.Spieg. Ideo eam ſic dictam exiſtimans quod omnes, qui imperio Romano ſubditi eſſent, ius ciuitatis Romanæ haberent iuxta illud Pauli, ff.de ſtat. hom. In orbe Romano qui ſunt, ciues Romani ex conſtitutione diui Antonini effecti ſunt. Verum etſi germana hæc videtur ſententia,nihilominus cum ante conſtitutionem Antonini Roma ſic nuncupata ſit: Maioragio Miſcel. lib.4. cap.5.ea etiam de cauſa communis patria dicta videtur, quod totius quaſi habitatæ eſſet terræ compendium, in qua omnes plane habitarent nationes.Quod verum eſſe ex lib.1.c.15. Dipnoſoph. Athenæi cognoſcere licet.

ROMA duplex ſtatuitur in conſtitutionibus: vna vetus ſcilicet quam Romulus condidit, altera noua, videlicet Conſtantinopolis, quam veteris & antiquæ Romæ prærogatiua lætari Impp. voluerunt, l.6. C.de ſacroſ.eccleſ. l.40. C.de epiſcop.& clerie.l.4.Cod.de operibus public.l.vlt.C.in quibus cauſ.pign. Zonaras etiam non ſemel hanc νέαν ῥώμην vocat. Quinetiam Chalcedonenſis Concilij c.22.ita ſcriptum eſt, τὸν θρόνον τῆς πρεσβυτέρας ῥώμης διὰ τὸ βασιλεύειν τὴν πόλιν ἐκείνην οἱ πατέρες εἰκότως ἀπεδώκασι τὰ πρεσβεῖα· καὶ τῇ αὐτῇ σκοπῇ κινηθέντες οἱ ἁγιώτατοι ἐπίσκοποι τὸν τῆς νέας ῥώμης ἁγιώτατον θρόνον, ὁμοίως κρίναντες τοῖς βασιλείοις καὶ συγκλήτῳ τιμηθέντα τὰ ἴσα τῇ πρὸ ἐκείνου παλαιᾷ βασιλίδι ῥώμῃ. Briſſ.Prat.Gothof.ad l.6.C.de ſacroſ.Eccleſ.

ROMA, ſacræ vrbis nomine accipienda eſt verius,Alciato teſte, quam Hieroſolyma, vt Baldus exiſtimauit l.1. C. de Nautico fœnore. Sic etiam cum æternam legimus, potius intelligenda eſt vt in l.1.C.de Suariis. Inepte facere indicat Viues,qui Romam aſpirant, quia Græci aſpirant quæ incipiunt in r.Roma. & vrbs, per Antonomaſiam idem ſignificare videntur: prior tamen latius patet, poſterior arctioribus finibus clauditur. Cum vrbis appellatio, muris: Romæ vero continentibus ædificiis finiantur, atque complectatur ſuburbium l.1. & l. Alph. de verb.ſign.Spieg.

ROMÆ appellatio continentibus ædificiis finitur l.2. ff.de verb. ſign.Itaque ædificia Romæ fieri ea videntur,quæ in continentibus ædificiis fiunt l.139. ff.de verb.ſign. & penus quæ Romæ ſit legata, non ea tantum quæ intra murum, ſed & quæ intra continentia ſit, debetur l.4.ſi ita,ff.de penu.leg.Briſſ.

ROMÆ natus dicitur,vt tradit in l.147.de verb.ſign.Terent. Clemens, qui natus eſt in vrbis continentibus, id eſt, ſuburbiis. Qui vero in vico aliquo natus eſt, qui vrbi Romanæ reſpondet, licet is patriam Romam habeat, non tamen Romæ natus intelligitur l.qui ex vico,ff.ad Municip. Spieg.

ROMÆ dati tutores quinam dicerentur, explicat Tryphonius,l. 45.§.Romæ,ff.de excuſat.

ROMAM eſſe caput auaritiæ, annotauit interpres in l.ſequitur verſ.pupillus,ff.de Vſur.

ROMANIOLA, ſiue Romandiola, quæ in Feudorum libris aliquoties nominatur, ea pars Italiæ eſt, quæ Ariminum vſque producta olim Flaminia: & ab Arimino ad Rauennam & Bononiam Æmilia vocitata eſt: quondam Gallia togata: poſterioribus temporibus Rauennæ Exarchatus. Otto Friſing.libr. Frid.2.cap.7. Ex quo contingit, vt circa Exarchatum Rauennatenſem artatis antiquis eiuſdem prouinciæ incolis, ea pars Italiæ,quæ antiquis Æmilia dicebatur,nunc Romaniola(quod diminutiuum à Roma tractum noſcitur) vulgo vſque hodie dici ſoleat.Flau. Blondus lib.1. Decad. Cum Longobardorum gentem, tam multis Italiæ populis, affinitatibus ac ſanguinitate coniunctam, nec eiicere tutum,nec delere humanum videretur: Pontifex Imperatorque conſtituerunt, vbi ſedem diu & ſtatus ſui fundamenta habuerant, genti Longobardæ nomen & ſolum patrium conſeruare: vtque propinquior coniunctiorque nominis Romani memoria fines illi faceret certiores, haberentque illi probatæ erga Romanos fidelitatis vicinos, quibus eſſet cura aut motus eorum compeſcendi, aut magiſtratus renunciandi, quicquid Exarchatus Rauennatis fines complecteretur, Romandiolam placuit appellare. Item in lib.de Italia illuſtrata: quam longitudinem & nunc habet Rauennatis Eccleſiæ Exarchatus prouincia, cuius tota id Romandiolæ nomen olim obtinuit: quod quidem nomen oſtendimus in hiſtoriis Carolum Magnum & Pipinum Adriano pontifici Romano poſt oppreſſos dominioque priuatos Langobardos, ea maxime ex cauſa indidiſſe, quod toto Langobardorum tempore Rauenna cum propinquis aliquot ciuitatib. & oppidis Romano populo fidem conſtantiſſime ſeruauit. Scitum eſt autem quod de Romandiola ſcribit Antoninus Florent.part.hiſt.3.tit.20.cap.3. Rodolphus,inquit electus Imperator obligauit ſe intra certum tempus venire Mediolanum ſub pœna excommunicationis: quod tamen non implenit, in partibus Alemaniæ guerris ſibi ſuſcitatis: Vnde nec coronam, nec benedictionem imperialem ab Eccleſia ſuſcepit: Excommunicatus propter hoc, proceſſu temporis, reconciliationem recepit ab Eccleſia, & in ſatisfactionem Eccleſiæ ipſi conceſſit comitatum Romandiolæ. Ioannes Naucletus Generat.27. Itaque Pontifex Imperatorque ſtatuerunt, vt vbi ſedem ducentos & amplius annos,ac ſtatus ſui fundamenta habuiſſent, Papæ Mediolani & in quibuſdam locis aliis trans Padum, genti Longobardæ nomen & ſolum patrium maneret: & vt propinquior coniunctiorque nominis Romani memoria fines illis faceret certiores, quicquid Exarchatus Rauennatis fines complectitur,Romandiolum placuit appellari. Hæc ille. Cum autem Pipinus partem hanc Italiæ Langobardis ereptam Papæ Romano attribuiſſet, aliquanto poſt pontifex ne ingratus videretur, regnum Galliæ Regi Childerico anili ſuperſtitione ſtolido ademptum,illi adiucauit Ex quo vetus verbum comprobatum eſt,Aut Regem,aut Aſinum naſci oportere. Prat.

ROMANENSIS,qui alibi ortus eſt, ſed in Roma verſatur:Hinc Romanenſe ſal, non quod Romæ factum eſt, ſed quod Romæ venditur: vide not. in l.cum antea C.de agric.& cenſit, lib.11. Spieg.

ROMANVM imperium ad mille ac ducentos perſeueraturum Vectius augurio præſtans coniectauit,quod & verum comparuit.Siquidem cum imperarent Cæſares Conſtantij, Romanorum dignitas dilapſa corruit, Byzantium tranſlata,irruentibus in Italiam Hunnis,Vandaliſque ac Gotthis.Spieg.

ROMANVM imperium an ſit iuſtum,aut violentum, Albericus differit in l.1.C.de ſumm.triuit.Spieg.

ROMANVM, vel Cæſareum ius, idem eſt quod vulgo ius commune dicimus,& recte: quia teſte Old.ſupremum & eminentiſſimum eſt,plenum certe humanitatis, æquitatiſque, tot iam annis vnanimi omnium conſenſu (autore Deo) receptum, Idque eſt, quod Iuſtinianus in §. ſed ius quidem ciuile. Inſtit.de Iur.nat.gent. & ciuil. Sed quoties, inquit, non addimus nomen cuius ſit ciuitatis, noſtrum ius ſignificamus. Spieg.Prat.

ROMANOS Pontifices à Cæſarib.electos aliquando.Vide Impp.

ROMANVS orbis: vide l.17. ff.de ſtatu hom. l.5.de metallar. in C.Theod.Caſſiod.lib.3. Variar.epiſt.penult. Auguſti ſiquidem temporibus orbis Romanus agris diuiſus cenſuque deſcriptus eſt.Salnian. Maſſil.lib.7. de vero Dei iudic. Sed vbi apud nos emendatur, aut quæ pars Romani orbis corrigitur? Et alias. Sed hęc omnia prætermittantur,quæ & in toto ferme aguntur orbe Romano.Briſſ.Prat.

ROMPHAEA gladij genus eſt,Thraciæ nationis: de quo Ennius 14.annal.aqud Gell.10.c.25.& Valer.Flacc.Argon.6.

Æquaque nec ferro breuior nec romphæa ligno.

Et licet Valer. Flacc. mediam corripiat, Claudianus tamen produxit hoc carmine:

Sic ſternat Geticas vltrix romphæa ſagittas.

Alij frameam ſeu teli longioris genus interpretantur. Et propterea Vlp.Iureconſ.inter arma connumerauit,in l.3.§.armis, 2.vbi vide Gothofr. in not. ff.de vi & vi arma. licet apud eum ſciolus quidam romboræ repoſuerit De romphæa mentio habetur etiam in Apocalypſi beati Ioannis, c.2.verſ.12.Hæc (inquiens) dicit, qui habet romphæam vtraque parte acutam. Cot.Vtitur hac voce & Liu.lib.31.

RONCALIA,de qua in libris feudorum multis locis fit mentio, lib.2.tit.52.§.3.his exponitur verbis ab Othon. Friſing.lib.Frider.c.12. Inde caſtra mouens in campo Roncaliæ ſuper Padum non longe à Placentia menſe Nouembri reſedit. Eſt autem conſuetudinis Regum Francorum, quæ & Theutonicorum, vt quotieſcunque ad ſumendam Imperij Romani coronam militem ad tranſalpiſandum coegerint, in prædicto campo manſionem faciant. Ibi ligno in altum porrecto, ſcutum ſuſpenditur, vniuerſorumque equitum agmen feuda habentium ad excubias proxima nocte Principi faciendas per curiæ præconem expoſcitur: quod ſectantes, qui in eius comitatu fuerunt,ſinguli ſingulos beneficiatos ſuos per præcones expoſcunt. At ſequenti die quicunque nocturnis vigiliis defuiſſe deprehenſus fuerit, denuo ad præſentiam regis aliorumque Principum vel virorum illuſtrium euocatur. Sicque omnes omnium beneficiati, qui ſine bona voluntate dominorum ſuorum domi remanſerunt, in feudis condemnantur. Hunc morem Principe ſecuto, non ſolum laicorum feuda, ſed & quorundam Epiſcoporum, id eſt Hartuici Bremenſis & Vlrici Hamberſtatenſis regalia perſonis tantum, quia nec perſonis, ſed Eccleſiis perpetualiter à Principib.tradita ſunt, adiudicata fuere Itemque à Gunthero lib.2.

------Tum domum ſigna reuellens.
Roncalia properat rapidis attingere caſtris.
Eſt locus Italiæ medium ſeiunctus ab vrbe:
Cui quia pulchra ſitu placet, inde Placentia nomen,

Planus

Digitized by Google

Planus & Eridani placito innocuissimus amni.
Effundit latos spatioso limite campos.
Hic quoties claram regnator tendit ad vrbem.
Thoustonus, Ausoniam sumpturus vitæ coronam,
Ponere castra solet: ligno suspenditur alte.
Erecto clypeus: tunc prace regius omnes.
Conuocat à dominis feudalia iura tenentes.
Excubias Regi prima celebrare fideles.
Nocte vetustiorum debent ex more parentum.
At quicumque domi, domino volente relictus.
Defuerit feudo priuari curia censet. &c.

Lotharius Imperator lib. Feud.2.tit.52.§.1. Dum apud Roncaliam secundum antiquorum imperatorum consuetudinem pro iustitia ac pace regni componenda consideremus. Et titul.53. Dum ex prædecessorum nostrorum more vniuersalis curiæ Roncaliæ pro tribunali sederemus, à Principibus Italicis non modicas accepimus querelas,&c. Abbas Vrsperg.in Frid. Pro reparando itaque iustitiæ vigore, omnibus Lombardis & Italicis Roncaliam, vbi mos Lombardorum est Iustitiam suam requirere,& ab Imperatoribus recipere diem certam & curiam publicam ad præsentiam Principum, qui tunc aderant eis designauit: edictumque est ab Imperatore, vt de singulis Italiæ vrbibus viri idonei Roncaliam conuenirent,& Barones & alij qui causas haberent.Prat.

ROBARII milites,qui & Ferentarij: Vide Festum.

ROSAM. Pompon. l.21.§.1. ff.de aur.& arg.numerat inter ea vnguenta, quæ valetudinis causa sunt parata. Ergo rosam pro oleo rosaceo posuit: vt Cels.libr.8.c.4. Quod si membrana per inflammationem intumuerit,infundenda erit rosa tepida.Hot. Prat.

ROSTRA,autore Liuio,dictum est templum seu forum ante curiam Hostiliam, in quo erat pulpitum ornatum ex rostris nauium Antiatium,insigni quadam victoria ereptarum,*die Schnebel, oder spitz der Schiff*: vt aliud nihil sit pro rostris, quam in loco rostrorum seu ante curiam Hostiliam,quæ Senatorum erat, *vor dem Rhathaus*. ex quo loco concionari solebant,vt apud Pompon.in l.2.§.exactis deinde regibus,ff.de orig.iur.vbi ait:Placuit publica autoritate decem constituti viros,per quos peterentur leges Græcis ciuitatibus, & ciuitas fundaretur legibus,quas in tabulas eboreas perscriptas pro Rostris composuerunt,vt possint apertius percipi: vide supra Pro rostris.Rostra nauium,vt putat Bayfius de re nau.Latinis sunt,quæ Græcis dicuntur Acrostolia. Sunt autem Acrostolia nauis partes extremæ, quæ facile euellebantur cum collibitum fuerat, vt Bayfius idem ex Diodoro aliisque autoribus tradit.

ROTA à rotunditate, vel à ruendo dicta est. Paul. in l.qui fundum,§.fin ff.de contrah.emptor. Rota,inquit per quam aqua traheretur,nihilominus ædificij est quam Situla.Spieg.

ROTA pœnalis supplicium à Francisco Rege in grassatores institutum, vt fractis membris semianimes in altum elatis rotis supini imponantur, diuersissimum est, à rota illa veterum cui homines alligati crudeliter torquebantur ac distendebantur. Nicephorus enim D. Panteelemonem rotam qua membra comminuuntur, sine damno pertulisse scribit lib.7.c.14. In epistola quadam Luciani ad Stesichorum sic legitur: Suidas sic scribit: Et paulo post, Demosthenes 3.in Aphob. Marc.quoque Tullius lib.5.Tusc.rotam genus quoddam tormenti apud Græcos esse testatur.Apul.lib. 3. Nec mora, cum ritu Græcienſi ignis & rota tum omne flagrorum genus inferuntur. Et libro decimo. Nec rota vel eculeus more Græcorum tormentis eius apparata iam deerant. Prat.ex Cuiac.lib.3.obser.cap.28.in fin.

ROTARIVM supplicium etiam veteribus cognitum fuisse,ostendit Adrianus Iunius animaduersionum lib.3.c.12. ex Ammiano Marcellino, & Iulio Firmico.Suidas quoque Rotam exponit pro fidiculis, eculeove quo fontes extensi in quæstione habebantur,&c. Diuersum tamen rotæ supplicium hodierno die vsitatum ab eo,quod Græci τροχον appellant, post Iunium admonet & Brod.lib.2.Miscell.c.10.

ROTÆ aquariæ apud Paul.lib.4.Sent.tit.6.sunt,per quas extollitur vel extrahitur aqua: de quibus in l.2.ff.comm.præd.& l. 40.§.vlt.ff.de contrah. empt.& apud Cato de re rust.cap.11.fit mentio.Lamp.in Heliog.Parasitos ad rotam aquariam & cum vertigine sub aquas mittebat, rursusque in summum reuoluebat.Tertull. Rotas aquilegas vocat in lib de Anima. A Vitruuio inter ea organa quibus aqua hauritur Rota ponitur libr. 10.c.9.& alias sæpe Isidor.lib.vltim.cap.10. Dicta ait,est Rota quasi ruat.Est enim machina,qua ex flumine aqua extrahitur. Lucret. in lib.15. In fluuio versare Rotas atque haustra videmus. Vbi haustra sunt rotarum cadi ab hauriendo, quæ Græce αἴτλια vocantur,vt & à Nonio notatur.Riuus vero ille quo per rotam educta aqua in hortum effunditur ἀμάιον Græcis vocatur,vt & in Etym.tradit.Briss.

ROTATVS sermo. Turneb. aduers. lib.3. cap.17. in fin. rotatum sermonem putat esse orationem conuersione conclusam atque comprehensam ambitu: quod genus dicendi à Cicerone versum, ab Aristotele συστροφὴν appellatur: quo genere loquendi contorta oratio est, ideoque breuior, quam iponte natura fusa.

ROTVNDÆ clausulæ,apud Quint.lib.8.intelligendæ,intra quas sententiæ clauduntur,cum sequentibus non hærentib.aut Budæi & Rotundè,est eleganter,& composite, siue explicate.Sp.

R. V.

RVBEVS, & rufus generalia nomina sunt, ad omnia, quæ quomodolibet rubent. Vide Gell.lib.2. Hermol.in annot.ad Plin. negat Rubeum esse Latinam vocem: cum tamen Thyleſio Colentino teste, apud autores non malos, ex vuis nigris fieri vinum forte, ex rubeis autem suaue legatur. Insulanus existimat ea vina, quæ medio fere colore sunt inter alba & rubea, qualia in ægrorum diæta medici reliquis vinis anteponunt, & quæ à colore ignis non admodum dissentiunt, rubella dicenda: citatque Horat.in Serm.& Martial.Spieg.

RVBIGO,scabra, lapilli,margaritæ, gemmæ l.25. Ouid. lib.1.Fastorum,& §.vlt.ff.de aur.arg. Varro lib.5.de ling.lat.p.49.

RVBIGINIS descriptionem: vide apud Plin.lib.18.c.17.

RVBRIANVM SCtum temporibus Traiani factum est, Rubrio Gallo & Cælio Pisone Coss. Cuius sententia exponitur in l. 26. §.subuentum l.28. l.33. §.1.ff.de fideicomm.libert. l.3. ff.de legit.tut.Prat.

RVBRIANVM SC.l.si eum seruum,ff.de fideicom.libert.Briss.

RVBRVM colorem cum Rufo, Alc.lib.2. Pareg. confundit, deceptus vt Brod.Miscell.libr.1.cap.8.existimat,Vernaculo idiomate si quidem Itali tam rubrum quam rufum, rossum vocant promiscue. At ille ad hunc modum eos colores distinguendos existimat,vt rubrum natura sanguinem esse dicat: rufum vero Saxonem aut Britannum: rufos capillos: rufam barbam Germanos quosdam habere non rubram.

RVBOR,pro pudore,qui plerunque mali est. Seneca tamen ruborem quoque grauissimis viris offundi, autor est, pen. Epist. lib.1.Papin.in l.3.§.fin.de vsur. Quod si forte ideo reliquit,vt his vasis vteretur,non sine rubore desiderabuntur.Spieg.

RVBRICA,terra rubra,de qua vide Dioscor. lib.5. c.71.& Mart. comment.Hæc veteres interdum,interdum etiam minio librorum indices,id est,titulos notabant: quo factum etiam est, vt & pro titulis ipsis capiantur. Vnde Paul.in l.2. §.recup.ff.de interd. Recuperandæ,inquit,possessionis causa interdicta proponuntur sub rubrica Vnde vi.Hinc illud Iuu.Sat.14.

----perlege rubras
Maiorum leges----

Et illud Persij Satyr.5.

Exceptio si quid Masurij rubrica vetauit.

Hinc Fab.lib.12.c.3. Alij se ad album & rubricas transtulerunt,& formularij vel legulei esse maluerunt.Ouid.lib.1.trist.

Nec titulus minio nec cedro charta notetur.

Turneb.lib.aduers.4.c.5.Rubricas scribit veteres tantum posuisse in publico legitimoque iure, vt maiestas legibus accresceret, capitibusque earum sinopide insignitis & sanguineum quiddam & cruentum fortasse etiam minantibus nec ad Prætoris album pertinuisse:tum etiam Iurisconsultorum libros rubrica notari non solitos. Hæc parum mihi cum superiorum autorum autoritate conuenire videntur; nec probabile est aliis omnibus eum librorum ornatum, solis ICtis exceptis concessum fuisse.Notat idem Turnebus.Democritum physicum grauissimum, ea quæ expertus erat, consignasse rubra cera anulo impressa,& postea commentariis commisisse. Vitruu.Admiror etiam Democriti de rerum natura volumina,& eius commentarium,quod inscribitur χειροτμητὸς,in quo etiam vtebatur anulo, signans cera ex milto, quæ esset expertus. Aduertendum autem quod rubricæ sui natura ab subsequentem textum referendæ sunt,à quo vel restringuntur, vel declarantur, l.asse,ff. de hæred.instit.Si quidem de particulæ natura, materia subsequentis demonstratiua est:l.idem Pomp.ff.de arbitr. Cæterum si quæ rubricæ disponere videntur, id non ex propria natura, sed ex aliqua extrinsecus accedente ratione fit; veluti quoties contextus integer non extat: vt in plerisque Codicis titulis, quibus subiecerat leges Græcas Iustinianus, quæ hodie beneficio τοῦ βασιλικοῦ extant fere omnes. Cum enim vetisimile sit, concordasse rubricam cum textu,probabiliter ex rubrica coniicimus, qnid in textu olim fuerit. Verum rubrica,cuius extat textus, non minus atque ille allegari potest, vt rubr.l.1. C.ne fideiuss.dent.licet ex contextu potius agatur, quia ille principalior. Sin autem rubrica clarior, textum subsequentem ambiguum declarat. Sicut enim vna pars legis aliam declarat,l. sed & posteriores, ff.de leg.& ex præcedentibus subsequentia explicantur, l.si seruus plurium,§.fin.ff.de legat.1.ita ex tit.lex ipsa interpretationem potest capere: attamen quam rubrica specialis, generalitas textus prior habenda est: quod voluit probata Glossa in Authent. de incest. nupt. in verb. illicitas. Prat.

Digitized by Google

RVCTARE, Horat. ducentos sæpe die versus ructabat stans pede in vno. In Catulli emaculatioribus exemplaribus legitur

In pede stans fixo carmina ructat hians (hic versiculus,

Eructare quoque pro eo quod est efferre & egerere de animis leges. Io. Bapt. in comment. Epist. Sido. Apollin. lib. 12.

RVDI ædificium in l. 1. sub fin. ff. de impens. in reb. dot. fac. iuxta vulgata exemplaria. Verum Haloand. legit, ædificium ruens, sane clariore sensu. Spieg. Prat.

RVDERARE exponit Budæus referente Turneb. aduers. lib. 2. c. 3. staturnini superinducere cum calce & arena, vt rudere nouo rediuiuo, id est, ex vetere ædificio sumpto, non nuper effosso, & quod constat è cemento. Vitruu. libr. 7. Tunc insuper staturninetur non minore saxo, quam quod possit manum implere: staturninibus inductis ruderetur: & mox, Insuper ex testa nucleus inducatur. Staturnina autem vocat lapides & cementa libralia & manalia, sine calce & arena. Prat.

RVDERATVS aget, qui veterum ædificiorum materia scatet.

RVDER, ruderis, vide Rudus, ruderis.

RVDERVM locum rudere completum Caro vocat, Ruderarium cribrum Vilius & furfurarium Apuleius dixit. Qui ruderarium cribrum facit & rudiora linteamina, rudarius ille vocitatur. Io. Bapt. in comment. Epist. Apollin. ad Aumastum lib. 5.

RVDES illi dicuntur per translationem, qui adhuc animum non expolierere disciplinis & doctrina, rerumque vsu. Notum, quod quoscunque à munere quouis in ocium restitutos, vel ob ætatem, vel ob imbecillitatem, rudem accepisse, veteres dixerunt. Spieg.

RVDES lapilli vel gemmæ, l. 25. §. fin. ff. eod. tit. nondum ornati, aptati. Prat. (ducti. Prat.

RVDES parietes, l. 44. ff. de vsufru. nullo dum tectorio opere in-

RVDIS animus Iustiniano in §. his igitur. Inst. de iust. & iur. dicitur nondum firmus, nec vlla doctrina imbutus: sicut & l. 2. §. sed cum perspeximus, C. de vetere iure enucl. Aldob. §. his igitur. Similiter & Cicero de Natur. deor. rudem vocat nondum cultum, sed ignarum.

RVDIS massa, impolita, §. si quis ex aliena, inst. it. de rer. diuisio.

RVDIS materia non facta, neque in opera coniecta, l. 19. §. infecti, ff. de aur. & arg. Prat.

RVDIS seruus, tit. de ædil. edict. est, non qui diu non seruiuit, sed qui semper est habitus à venaliciario, vt nulli ministerio præponeretur. Hugo Donel. de ædil. edicto.

RVDITAS, pro imperitia. Budæus Rudem pro Rustico apud Iuuenalem obseruauit.

RVDVS, eris, quod & raudus, proprie rem asperam & imperfectam significat. Dicitur autem nouum & vetus rudus, sed diuerso significatu. Nouum rudus, materia pauimenti est: vti saxa de nouo contusa, seu testæ confractæ, cum calce, ad pauimentum faciendum: Vide Vitruu. lib. 7. Vetus rudus est materia pauimentorum, quæ lapidibus & testis confractis, calceque arenæ commista constat. Vlp. in l. 3. de seruit. præd. rust. ius esse ei, inquit, terram, rudus, saxa in fundum tuum iacere, &c. Spie. Prat.

RVDVSCVLVM non modo pro ære infecto vulgus vsurpat, sed etiam pro signato: vt quum dicitur in mancipando, Ruduscolo libram ferito: id est asse tangito libram, Fest. Hot. Prat.

RVERE, quod ad stipulationem damni infecti attinet, in qua hæc verba, si quid ibi ruerit, poni solebant l. 18. ff. rem rat. hab. non videtur quod aut vento, aut omnino aliqua vi extrinsecus admota cadat, sed quod ipsum per se concidit, l. 43. ff. de dam. inf. Briss. Prat.

RVFVLI appellati sunt tribuni militum, non à populo, sed à Consule facti, quod de eorum iure Rutilius Rufus legem tulerit. Hi postea mutatione vnius literæ, Rutuli sunt appellati, Festus. Tribunorum autem militum, vt docet actione secunda in Verrem Pædianus, duo genera erant. Primum eorum qui Rufuli vocantur: hi in exercitu creari solebant. Alij fuerunt comitiati, qui Romæ Comitiis designabantur. Patet itaq; non omnes tribunos militum populi suffragio creatos, & qui creabantur primum creari cœpisse Qu. Seruilio II. & L. Genucio I I. consulib. De iisdem meminit Liuius lib. 9.

RVINA proprie causam significat alicuius rei quæ concidit, vnde ruinam minari apud Iurisconsult. in l. 1. §. de Cloac. Nam & cœlum pestilens, & ruinam minatur immundicie cloacarum. Est autem Cloaca non Latrina, vt vulgo loquimur, sed vt ipse Iurisc. definit, locus cauus, per quem colluuies quædam elaui fluat: Vide supra Cloaca. Plinius pro morte, vsurpat, vbi ait, prodigium in nostro æuo Neronis principis ruina factum.

RVMOR, modo pro nominis existimatione, modo pro fama, hoc est, dispersa, popularique sermone ponitur. Vtraque vox in bonam & malam partem capitur. Spec. ostendit rumorem vanum, cui nec obesse nec prodesse debere tit. de instr. edit. Vide & eundem in titul. de Notor. crimen. Sane quantum famæ vel rumori præstandum sit fidei, plurimum in arbitrio iudicis versatur: plerunque enim vt Alciat. ait, reperiuntur rumusculi veto abesse. Recte autem interpretes rumorem separant à fama. Fama enim est communis quædam vox & opinio hominum, multo tempore praduratas, alias in bonum alias in malum à fando scilicet appellata c. 3. loco de præsump. 35. q. 6. c. Si duo viri. Rumor vero est particularis sermo in populo recens natus, vnde solet sæpe contra veritatem spargi l. fin. ff. de hæred. instit. Old. in Topic. legalibus in loco à fama.

RVMPENDI verbo vtebatur lex Aquilcia, l. qui tabulas, 27. ff. de furt. l. furtum, 7. §. 2. ff. arbor. furtim cæsar.

RVMPERE flagris seruum in l. 9. §. pen. ff. de iniur.

RVMPERE, mulas onere, l. 30. §. qui mulas, ff. locat. Briss.

RVMPERE, id est, frangere, sic Rumpere denunciationem, l. 23. §. vlt. ff. de appellationib. & Rumpere fidem, vide lib. 6. Briss. item Rumpere pacem dixit Silius Italicus l. 1. sub initium. Briss.

RVMPI pedamenta vitium natiua, sunt eius generis, vbi ex arboribus in arbores traductis vitibus vinea fit, quos traduces, quidam Rumpos appellant. Brec. in l. pali & pericæ, ff. de ver. & rer. sig. vid. sup. Ridica. Vbi 4. pedamentorum genera indicantur.

RVMPI testamentum dicitur, cum permanente suo in statu testatore casu aliquo euenitur, vel ipsius ius vitiatur, l. 3. §. 2. ff. de iniust. rupt. & Iustit. in pr. tit. quib. mod. test. Veluti adgnatione posthumi, adoptione vel arrogatione filij filiæve, alterius testamenti factione, dummodo hæres ex eo esse potuerit. Isid. lib. 5. Etym. c. 24. Ruptum testamentum inde dictum ait, quod nascente posthumo, neque exhæredato nominatim, neque instituto rumpitur. Prat.

RVPERIT in leg. Aquilia, corruperit significat l. 27. §. inquit Iul. ff. ad leg. Aquil. l. 7. §. si quis radicitus, ff. arbor. furt. cæs. l. 52. in fin. ff. de oblig. & act. l. 70. §. 1. ff. ad Trebell. Et ideo qui vestimenta sciderit, & qui inquinauerit, & qui nauem perforauerit, & qui vulneraueris, & qui virgis, loris, pugnis cecideri, vel teto, aut quo alio sciderit corpus, rupisse intelligitur d l. 27. §. si quis testam. §. si nauem, §. rupisse, eod. Briss. Adde Bald. comment. super Instit. tit. de lege Aquilia.

RVPISSE eum quoque videri docet Vlp. in d. l. 27. ff. ad l. Aquil. qui oliuam immaturam decerpsit, vel segetem desecuit immaturam, vel vineas crudas, aut pratum immaturum, aut syluam cæduam immaturam cæciderit, Gœd. ad l. pratum est 31. nu. 1. ff. de verb. sign.

RVPISSE item videtur, qui corrupit. Vlp. l. prætor. Vibon. rapt. Alphenus l. qui insulam. Loc. Qui malas ad certum pondus oneris locarat, cum maiore onere conduceret eas rupisset. Idem de iniur. Offerendus est seruus præfidi, qui cum flagris rumpat. Idem: Si magistratus municipalis seruum meum loris ruperit. ex Bud. Spieg.

RVPITIAS in 12. tab. significat damnum dederis: ait Festus. Hor.

RVPTVM testamentum. Tria sunt vitia, quibus omninoe testamenta infirmantur. Vitium scilicet iniusti, rupti & irriti. Quamuis autem possimus, & quod irritum est, ruptum vocare, & quod ruptum est, irritum, & quod iniustum est, aut rutum, aut irritum, atque iis nominibus plerunque sine differentia vtamur; commodius tamen visum est, singulas causas singulis appellationibus distingui: ideo quædam non iure facta dicuntur, quædam iure facta rumpi, vel irrita fieri, §. alio. qui. mod. test. infir. Instit. Quid iniustum, quidve irritum sit testamentum, suis locis diximus. Cæterum, ruptum illud est testamentum, quod cum iure factum esset, eodem in statu manente testatore, tribus maxime modis redditur inutile: Primo, adgnatione sui hæredis l. 1. ff. de iniusto, rupto, & irrito testam. si enim patri, post testamentum factum, filius in potestate futurus nascatur, eius natiuitate proculdubio rumpitur testamentum. Secundo, posteriore testamento iure perfecto prius rumpitur, siue ex eo adeatur hæreditas siue non, §. posteriore, Inst. eod. tit. sufficit enim quod ex eo existere hæres potuerit, dict. l. eod. Tertio, si quis post factum testamentum adoptauerit sibi filium, testamentum eius rumpitur, non minus quam adgnatione filij, §. 1. eod. tit. Instit. Anch.

RVPTVM intelligitur, quod quoquo modo corruptum est, ait Imp. §. 8. ad l. Aquil.

RVRA veteres incultos agros dicebant, id est syluas & pascua. Ex libro varior. auctor. de limitibus: Nec dicuntur, vt vult Varro libr. 4. de ling. Lat. quod rursus ex iis percipiantur fructus, sed à Græco ἀρόω, prima litera abiecta. Prat.

RVRESTRE, quod est ruris, vel eorum proprium, qui ruri degunt. Rurestre opus, l. milites, C. Locati. Spieg.

RVRSVS pro contra interdum vsurpari Seruius notat in illud Vergil. lib. 3. Georg.

Rursus cura patrum cadere & succidere matrum.
Incipit, ——

Sic accipitur in l. 11. §. si filio. & l. 88. ff. ad l. Falcid. l. 16. in fin. ff. de iur. dot. l. 1. ff. quando appel. fit, l. 31. ff. ad Treb. §. rursus, Inst. de act. vti rursus ex diuerso bis κατ' ἀντ. Iust. dixit. Sic & apud Quint. lib. 4. c. vlt. & alias sæpe hæc vox accipienda est. Br. Pr.

RVRSVS, pro denuo: de hinc etiam vice intelligendum est l. 1. §. si cui, ff. Vt leg. nom. caueat. Bart. in l. fideicommiss. §. si quis decem, de leg. 3. Spieg. Prat.

RVS, est omnis locus extra vrbem, vbi agri sunt & villæ. Inde Rusticari l. 1. Cod. Si curial. relict. ciuit. sua habit. Rus non esse

præse-

Digitized by Google

præferendum ciuitati, obseruatum est. In ciuitatibus enim legibus ex equo viuitur, in agris licentius agitur. Spieg.

RVSTICA mancipia ab vrbanis non loco, sed genere vsus cognoscuntur, l. vrbana 1. ff. de verb. sign. l. seruis vrbanis & l. cum quæreretur, de leg. 3. l. quemadmodum, ff. de supel. leg. si prædium C. de præd. minor. Sic etiam vrbana prædia à rusticis non loco sed qualitate, vsu, materiaque discernuntur, l. vrbana 2. ff. de verb. sign. Neratius tamen ea loco distinguit, l. 2. ff. de seru. rust. præd. l. eo iure, ff. in quib. causs. pign. Prat.

RVSTICA tribus: vide infra Tribus.

RVSTICARIVM quod ad rusticum pertinet.

RVSTICÆ seruitutes, id est, prædiorum rusticorum, l. 1. ff. de itiner. actu. priuat.

RVSTICI nuncupantur generaliter omnes, qui sine nobilitatis iure agriculturam exercent, siue sint sui iuris, siue alieni. Sed vnde est, dices, quod rusticum nomen ad iniuriam sæpe proferamus? Vt apud Virg. Eclog. 2.

Rusticus es Corydon.

Respondeo: Cum vita cultior à rudi in vniuersum esset aliquo hominum exemplo declaranda altera nuncupata est vrbana, quia ex virorum doctorum conseruatione, moribus & lingua solet in vrbe formari: altera vero rustica, quandoquidem ruri nulla est educationis, nulla loquendi peritia. Inde dicimus vrbanitatem, quæ opponitur rusticitati: & rustice loqui eum qui barbare loquitur, aut inculte. Cæterum per hoc nihil detrahitur dignitati agriculturæ, quam nobilissimi Romani exercuerunt, & nostri quoque nobiles exercent per alios, honestissimo lucro. Prat.

RVSTICITAS est simplicitas animi, sine fraude & dolo, vt in l. 1. ff. de interrog. act & in l. 2. §. 1. ff. si quis in ius vocat, non ier. Vbi Paulus ICtus parcendum censet rusticitati hominis.

RVSTICVS quis dicatur docet Bart. in l. conficiuntur, ff. de iur. cod.

RVTA cæsa sine copula à veteribus pronuntiabantur, sicut & alia multa l. 5. §. idem Iul. ff. ad exhibend l. 38. §. fi. ff. de act. emp. Ea autem dicuntur, quæ venditor possessionis, sui vsus gratia, concidit, tuendaque extraxit. Et ruta quidem quæ eruta sunt, vt arena, creta, & similia: cæsa ea quæ cæsa, vt arbores cæsas, & carbones, & his similia, esse vult. Vlp. l. 17. §. si ruta, ff. de act. empt. Granaria item quæ ex tabulis fieri solent si eorum stipites supra terram sunt, vt & regulas, quæ nondum ædificiis impositæ sunt, rutis & cæsis cedere, dixit Iauolen. l. 18. ff. eod. Qu. Mutius Ruta cæsa definit, quæ neque ædium, neque fundi sunt: & in rutis cæsis ea demum statuebat, quæ terra non tenerentur, quæque opere structili, tectoriove non continerentur, l. 66. in fin. ff. de contrah. empt. l. 241. de verb. sig. Cic. 2. de Orat. Te, cum ædes venderes, ne in rutis quidem & cæsis solium tibi paternum recepisse. Ea solita fuisse in venditionibus excipi idem in Topicis scribit. His opponuntur fixa iunctaque d. l. 38. secundum vulgarem scripturam, quam Florentiæ præfert I. Cuiac. vel infixa inædificataque, l. cum fundus, ff. de instr. vel instrum. leg. quibus Liu. lib. 39. adiicit immolita: quo nomine quæque circa ædificij formam molita significantur, vt in legibus limitum. Ne quis eos limites decumanos obsepito, neve quid eis immolitum, neve quid ibi positum habeto. Prat.

RVTABVLVM est quod rustici in proruendo igne panis coquendi gratia vtuntur. Festo lib. 16. Prat.

RVTILANS sanguine, rubescens, l. milites C. de testam. milit.

RVTILIVS Maximus ICtus, librum singularem id est, μονόβιβλον, scripsit ad legem Falcidiam, ex quo tantum superest nobis l. si hæres ff. de legat. 1. Est autem is Rutilius ex ICtis nouis. Is qui citatur in l. si habitatio §. vtrum de vsu & hab. & l. 1. de arb. cæd. & l. 3. §. signa de penult. leg. ex veteribus nempe P. Rutilius Rufus P. Mucij discipulus, qui Romæ consul fuit cum M. Manilio, & Asiæ proconsul, vt est in l. 2. ff. de orig. iur. vel si Asconio credimus in Diuin. Asiæ proconsulis quæstor, aut legatus, vt scribit Liu. lib. 70. Hic etiam Rutilius rerum Romanarum historiam scripsit, autore Athenæo in lib. 6. Δειπνοσοφιστῶν, c. vlt. & Velleio Paterculo in l. 2. Scripsit & de vita sua libros aliquot, quorum autoritate sæpe vtitur Charisius, & orationes complures, Cuiac. 2. obser. 27.

RVTRVM, autore Festo lib. 16. quo arena eruitur. A ruendo quidam deduci volunt. Nonius à radendo. Lucilius: Frumentarius est, modum hic secum atque rutellam vna adfert: proinde quasi instrumentum sit historium ad æquandam mensuram & radendam: cum tamen significare possit instrumentum, quo fruges corruuntur in modium, id est, conjiciuntur. Prat.

S.

S. F. S. Sine fraude sua, vt in lege Iulia de adulteriis, Retinere adulterum horas viginti sine fraude sua iure liceat, vt ait Vp. in l. c. 5. ff. de adult. Valer. Probus inter notas refert. Hot. Prat.

Σάβανα, Sabana, vox in Basilicis vsitata, lintea significat, quibus in balneis loti siccarentur. Marcellus Exmagister officiorum lib. de medicam. Caput laues, & crassa sabano diligenter siccabis, spongiis demersis, & linteo vel sabano intorto vtrinque expressis. Radices betæ lauabis, & expressas sabano siccabis. Prat. vide Cuiac. 9. obs. 1.

SABBATARII, qui sabbatum obseruant: quod faciunt etiam nunc Iudæi.

SABBATVM, σάββατον Hebræis quietem significat. Greg. Nazianzenus εἰς τὸν κεφαλὴν πεφαλῶν ὁ σὸς πατὴρ τὸν ἀρχὴν ὑπὲρ πεφαλῆς λαμβάνει. δῆλον δέ, ὅτι σὺ τούτων ἐσόμενος τὸ σάββατον γένηται κατάπαυσις ἐμοὶ τοῦ λόγου. Sabbatum ab hebdomade sedis Dei dictum ait Tertullianus libr. aduersus Valentinianos. Sabbatum diem commemorant Impp. l. 12. C. de Iudæis. Prat.

SABBATVM Iudæis significabat totum tempus septem dierum: quod & Hebdomas dicitur: Vnde Hebræi septimanam numerabant, veluti primum diem sabbati, secundum, tertium diem Sabbati: sicut Gentes ab elementis idolisque, diem Lunæ, diem Martis, Mercurij, & cæteros dicebant. Hos dies sanctificationibus destinatos, Ferias in Iure dicunt: quo & cautum est, ne sabbato Iudæi conueniantur l. die sabbato C. de Iudæis, nec ipsi Christianos, cum ob æqualitatem in iudiciis seruandam, tum quod ipsi item non seruarent ferias suas, conuenire possunt. Absurdum sane, quod plerique doct. tradunt, Iudæos non posse renunciare huic fauori ceu publico. Nam ille in Iudæis locum non habet, qui serui sunt: & quicquid eis permittitur, à sola humanitate proficiscitur: vnde nihil per hoc iuris, vel fauoris publici acquirunt per bonum, vt Zas. ait, text. in l. Iudæos, l. fin. §. illud, C. de Iudæis. Vide ipsum in l. nulla iuris ratio, ff. de leg. Obseruandum autem, quod hactenus parum vulgo cognitum, Iudæis esse tria sabbatorum genera. Primum est vulgarium sabbatorum, quæ septimo quoque die recurrunt. Secundum est magnorum Festorum, vt prima dies Septembris, Festum propitiationis, primus dies festi tabernaculorum, prima dies festi azymorum. Tertium genus est sabbatum, quod ea festa quæ pluribus diebus aguntur concludit. Cuiusmodi est septimo dies azymorum, & octaua dies festi tabernaculorum. Et hoc genus, Sabbata recte dicuntur δίτιες σάββατα id. est, secundo prima, quasi dicas, prima secundario repetita. Porro eiusmodi δευτεροπρώτα in nullo festo, præterquam azymorum & tabernaculorum, obseruantur. Vnde apparet spicas, quas Lucas ait sabbato secundo primo fuisse euulsas, septimo die azymorum fuisse decerptas: idque fortassis eo in itinere, quo Christus à festo Paschatis, cuius Ioannes meminit, ex Iudæa in Galilæam rediit. Nam secundo primo festi tabernaculorum sabbato, nulla spica, nullaque seges in vllo Iudææ agro reperiri potest. Igitur quod nunc clare intelligimus apud Lucam c. 6. teste Erasmo quid sit sabbatum secundo primum (qui locus hactenus plerosque magnæ famæ viros torsit) colligitur, Andreæ Osiandro, quod negari non potest, referimus acceptum. Porro magno mysterio accipienda sunt in Diuinis tabulis scripta hæc verba, diem sabbati sanctifices. Nam complectuntur verbi prædicationem, & omnes ceremonias probatas ad cultum & honorem Dei nos perducentes, vt eas diligenter conseruemus, totumque sabbatismum non nisi in laude & sanctificatione diuini nominis transigamus, sepositis operibus ciuilibus. Vide Old. in Diuin. taq. præcept. 5. Spieg. Adde Turneb. Aduersariorum lib. 15. cap. 19.

SABINVS notas scripserat, vt apparet ex l. 45. ff. de leg. 3. & Sabinus & Cassius coniunguntur, l. 3. §. vlt. ff. de liber. exhiben. Dissentit Proculus à Sabino in l. si duo, in fi. ff. de solut. Briss.

SABINIANI & Proculeiani sectæ & familiæ etant iurisconsultorum inter se pugnantium, cum prius tam varium, tamq; controuersium ius esset vt, quod vni placeret, alteri non placeret ICto, quod Cic. multis locis suo tempore fieri conqueritur. Horum fit mentio in §. cum ex aliena Inst. de rer. diuis. Briss.

SACCARIVS, baiulus qui sacco defert, transfertque merces, aut quid aliud, vel qui saccis gestandis quæstum facit. Et saccaria negociatio, quæ circa saccos versatur, Paul. in l. qui fundum §. venit autem, ff. de contrah. empt. Non magis, ait, quam si quid ex sacco saccarij excidisset. Prat.

SACCONES apud Cic. li. 7. ad Attic. epistol. 13. à saccis pecuniæ vocabulum deductum: vt enim à bucca bucco, à pera pero, à Drusis Druso, sic à saccis sacco ducitur, Prat.

SACCVLARII in l. saccularij 7. ff. de extraord. crim. definiuntur, qui veritas in sacculis artes exercentes, partes subducunt, partem subtrahunt. Id est, qui magica arte credebantur sacculos, in quibus homines pecuniam gerunt, incantare & subducere. Veteres enim magnam vim magiæ esse putabant, vt & ejus vi messes alio traduci posse censerent, excantatis segetibus. Diximus, subducunt vel subtrahunt: quia incertum est arte hoc fiat an manu. Subducimus enim arte, vt si carminibus, vel qua alia ratione: Subtrahimus manu. Eiusmodi præstigias describit Synesius in epist. Euthalij cuiusdam, quem & βιβλιάρια vocat, id est, saccularium, qui cum in mulcta soluenda vnum sacculum ostentaret, in quo erant aurei nummi, & huic simillimum alium occultaret, in quo erantærei, numerata & appensa pecunia aurea, & suo reddita sæculo, mox elam alterum pro altero supposuit & tradidit. Iidem etiam Sacellarij dicuntur: & Sacellus βιβλίον, glossis Marcellus de medicamentis. In sacello lineo ad frontem suspendes. Saecularius autem eidem

Digitized by Google

forma dicitur qua Manticularius apud Tertull. in Apologet. cap.43. Prat.vide Cuiac.10.obs.27. Turneb.l.b.9.aduers.ca.17. Gothofr.ad d.l.Saccularij,7.

SACCVM & Sacculum pro marsupio, loculis, crumena, repositorio, & reconditorio nummorum dicunt Iureconsulti in l.105. ff.de sol. l.1. §.si pecunia,l.26. §.si Titius,& l.29.ff.de depositi, Lvlt.ff.de leg.commiss.l.30.§.quid ergo,ff.de vsufr.l.3.§.si plusquam,ff.de statuliber. L21.§.1. l.77. ff.de furt.Horatius libro 2. Serm.Sat.3.

Mensam poni iubet atque
Effundi saccos nummorum.
Martial.lib.5.Epigr.
Excussi loculosque sacculumque
Iuuenal.Sat.14.
Interea pleno cum turget sacculus ore,
Crescit amor nummi quantum ipsa pecunia crescit.

Festus libr.4.Dirutum ait æs inde dictum, quod diruebatur in fiscum non in militis sacculum.August.libr.2.de moribus Manichæor. Cum & de proprio sacculo diligenter occultato pecunia copiosa supperetet. Nonius Marcel.Marsupium saccum interpretatur.Suid. σακκίον, βαλλάντιον μικρὸν ἐξ οὗ ἡ σακκολαίρα. Briss.Paul.de solut. Quod dicimus,hæredes debere statim soluere, cum aliquo temperamento intelligendum est : nec enim cum sacco adire debet. Quæ Pauli verba, licet fere prouerbialiter dicta videantur, frequentiore calculo accipi de eo,qui petit rem absque mora sibi præstari, & ideo cum sacco debitorem adeat,tanquam mox recepturus, Alc.tamen magis placet si ad ipsum hæredem referamus. Est autem & saccus Hebræi sermonis dictio : Latinis quoque cum Græcis communis.Quas voces enim origine Hæbræas Latini habent,easdem & Græcas esse,Alciat.tradit cap.8.lib. Pareng.2.Spieg. Denotat autem illis plerunque vilem, contemptum, sordidum & quasi lugubrem vestitum. Solebant enim illæ gentes in omni maiore dolore animi & luctu se tali vestitu vestire, humi cubare,cinere aut puluere conspergere, & tenuiter parco ac vili cibo victitare.

In SACCVLO ponere, & numerare opponuntur in l.3. §.si plus quam,ff.de statulib. Briss.

SACELLVM vulgus capellam vocat. Censorem erat curare, vt sacella non in domo cuiusquam essent. Quod obtinet nunc iure Pont. Varro de sacellis librum edidit, temporis iniuria amissum penitus.De eo libro vide diuum Augustinum c.3.sexti de Ciuitate Dei. Non approbat A.Gellius omnia quæ Sacelli nomine à C.Thebatio 2. de Religionibus libro tradita sunt. Fest.Pomp. de Veter.verb.sign.lib.17. Sacella, inquit,dicuntur loca diis sacrata sine tecto.Hinc consequens est,teste Camerte nostro, vt non idem sit sacellum & ædicula, quam vulgo Capellam vocitamus, quod non sit de huius ædiculæ ratione aut forma sine tecto esse : Vide Capella.Spieg.

SACER cognitor in l.3. C. vbi Senator. l.5. quo appell. non recip. cui audientiam causæ vice sua princeps mandauit. Qui & sacri auditorij cognitor in C.Theodos.vocatur.Et iudex sacrarum cognitionum in quadam inscriptione Italica, ex qua alia Romana inscriptio ex Thermis Constantini descripta emendanda est, in qua iudex sacrarum constitutionum pro cognitionum legitur,Briss.Prat.

SACERDOS dignitatis & honoris nomen Panorm.in c.si sacerdos,de off.ordin.Prat.

SACERDOS,vox Latina significat ministrum sacrorum,hoc est, hominem Deo dicatum,consecratumque ad faciendum sacra: Derivatur enim vox à sacris.Sacra vero non sunt,quæ creduntur esse sacra sacrificia, aræ & templa, vestes & vasa : sed quæcunque veniunt sub nomine religionis & iustitiæ considerandæ, sacræ, in primis leges. Hinc & sacerdotes iuris appellantur : quod sanctissima res sit ciuilis sapientia. Vide Bud.in l.1.de Iust.& Iur.Spieg.

SACERDOTES curatores sacrorum, quos maiestate Dei, & sacris vacare oportet. Paulus in l.Non distinguemus, §.Sacerdoti,ff.de recept.Old.

SACERDOTIVM,& sacerdotis dignitatem, & prouentus significat. Nam constat, apud gentiles sacerdotium quoque dignitatem fuisse l.1. ff.ad leg. Iul. de Amb. l.non distinguemus in pr.de Arbitr. Curabant etiam ludos quos in honorem deorum populus faciebat. Vnde Syriarchæi,Lyciarchiæ, Phœniciarchiæ nomen, à prouinciis quibus præerant l.1. C.de Nat.lib.l. 1.C.de Off.Com.Orient. Hinc & sacerdotiæ munus,quod patrimoniale fuisse traditum est,l.antepen. C.de Muner.patrim. lib.10. Præterea fuerunt apud illos ea sacerdotia, qualia apud Christianos Beneficia vocantur.Spieg.

SACERDOTIVM non tantum honori personarum,sed & maiestati DEI indulgetur, cuius sacris vacare sacerdotes oportet. autor Paulus l.non distinguemus,ff.de Recept.arb.Spieg.

SACERDOTIVM in l.37.§.sacerdotio,ff.de pactis.Sacerdotium etiam in prouinciis & municipiis l.1.ff.ad l.Iul.de ambitu l.17. de muner.& honorib. l.8.ff.de vocatio.muner. l.8.ff.de excus. iuror.l.1.C.de patur.lib.1.vn.de peric. succes.lib.10.C. Quod patrimonij munus esse ait l.8.de muneribus patrini.lib.10.Iul. Firm.lib. 4.Mathes.cap.15. Faciet quoque nobili potestate proclimatis genituræ mensura gymnasiarchas, prouinciarum sacerdotes. Versabatur autem sacerdotium munus in adparatu, editione & exhibitione ludorum, vt ostendit l. vlt.de expens. ludo. in Cod.Theod. Inde sacerdotiorum editiones, in l.1.de spectacul.in C.Th.Briss.Prat.

SACERDOTVM duo genera erant apud Romanos : Alterum, quod ad placandos DEOS constituebatur,vt sacris præesset solennibus : Alterum quod prædicta vatum,seu responsa,in quibus arcanum aliquid semper putabant latere, interpretabatur iis,quorum scire intererat. Sic autem dii,vel reuera dæmones, stupidis Gentibus multifariam imponebant. Quandoquidem ipse Satanas(inquit Paulus,2.Corint.11.)transfiguratur in Angelum lucis.Oldend.Prat.

SACER locus,qui rite per Pontifices consecratus est,Glos.l.1.ff. Ne quid in loco sacro,Inst.de rer.diuis.§.nullus.Spieg.

SACRA alia Cœlius lib.9.c.23.annotat, Thebis fuisse ἱερὸν λόχον id est sacram cohortem, quam Gorgidas instituerit primus ex electissimis viris, hoc est, amatoribus amatisque, vt voluere nonnulli,quando hic est ad robur nexus potens.

SACRA Ancora dicitur, cuius efficiendæ cura soli magistro, imminente tempestate, vt pote in re nautica magis versato,attribuitur. Vertitur enim in clauo & ancora totius nauis salus, & sine his,vix est vt periculum euadere quis possit. Et hæc de sacra ancora potissimum intelligi debent. Duplicem enim ancoram plurimum bene instituta naues habent, quarum maximam ac validissimam ancoram sacram vocant, eamque tum demum mittunt cum extremo laborant discrimine. Hinc Lucianus in Drapetis inquit, Visum est igitur re perpensa extremam ancoram,quam nautæ sacram nominant,dimittere. Vide Etas.in adag. Sacram ancoram soluere. Altera vero, etiam sereno cœlo, & vbi ob recessum maris fluctuumq; dimisso velo quiescendum est,vtuntur,Peckius l.1.ad edictum,§.Magistrum nauis,n.2.tit.de exercitor.action.

SACRA à sanctis & religiosis separantur, l.1.ff.de rer.diuis.l.24. §.1. ff.de rei vindic. l.14.in fin. ff.de seruit. l.83.§.sacrum,ff.de verb.obligatio.l.17.ff.de verbor.significat.Nam vt Fest.lib.16. scribit, sacrum est, quod Deo consecratum est : Sanctum, vt murus, qui circa oppidum est. Religiosum vt sepulchrum,vbi corpus humanum est.Briss.

SACRA certamina sunt, quæ diis dedicata sunt l.4. ff.de his qui not.infam.qualia erant Iouis Capitolini,Apollinares ludi,Romani ludi,& magnæ Deum matris. Quint.lib.3.c.7.An laudes Capitolini Iouis perpetuæ sacri certaminis materia, vel dubiæ sunt,vel in oratorio genere tractantur.Inde Firmic.lib.3.Mathes.c.12. Sacris quoque faciet certaminibus præpositos.Idem lib.6.c.31. Athletam faciet ipsa genitura,& qui in sacris certaminibus victor gloriosa & digna reportet præmia coronarum. Fuerunt autem sacra certamina in antiqua Græcia quatuor longe antiquissima : Olympia, Pythia, Isthmia, Nemea, quæ singula grauissimos autores suos habuere, Forc. in suo cupid. Iurisp.c.10.n.4. Sic etiam sacras coronas in l.40. ff.de re iud. accipio,quæ in sacris certaminibus partæ sunt.Briss.

SACRÆ res sunt, quæ publicæ, id est à principe, vel ab eo qui Princeps dedicandi potestatem dedit, consecratæ sunt, non priuatæ, si quis ergo priuatim sibi sacrum constituerit, sacrum non est,sed prophanum,l.6.§.2.ff.de diuis.rer.l.fi.ff.vt in poss. legat.Hot.Prat.Briss.

SACRÆ res sunt, quæ rite per Pontifices Deo consecratæ sunt, veluti ædes sacræ, & Donaria quæ rite ad ministerium Dei dedicata sunt : ait Imp. §.6.de rer.diuis.Sed Trebatius,Sacrum est,inquit, quicquid est quod Deorum habetur apud Macrob. Satur.lib.3.c.3. Et Gallus Ælius apud Festum : Sacrum est, inquit, quodcunque modo & instituto ciuitatis consecratum sit,siue ædes,siue ara,siue signum, siue locus, siue pecunia, siue quid aliud,quod diis dedicatum & consecratum sit. Hot.Prat.

In SACRA & familium transire dicebantur,qui per adoptionem in ius alienum transierant. Valer. lib.7. c.7. Et aliquantulum adiuuabat hæredes, quos M. Anneius in Suffenatis familiam ac sacra transierat. Habebant enim veteres propria sua familiaria sacra,vt & Cic.lib.2.de legibus perspicue ostendit. Briss.

SACRARE,apud Liu.lib.2.vt annot. Bud.in posterioribus annotationibus ad Pandect. est deuouere, & detestabile decernere, & in morti addicere, vt impune occidi & violari possit.Sic sacri homines detestandi & execrabiles dicuntur, quos Græci ἐξαγεῖς, ἐξηγήτας, μυσάς, ἐναγεῖς, ἀποπομπούς, ἐποδίους, καθάρματα appellant. Erant enim Catharmeta, homines qui peste expedienda,alio-vt quo morbo immolebantur diis : Vide Bald.in comm.super Inst.Iustin. lib.2.tit.1.

SACRA euocare in l.9.§.1.de rer.diuis. Solebant autem Romani ante omnia in oppugnationibus, Deum cuius in tutela oppidum esset, euocare certis carminibus quæ à Liuio libro 5. Macrob.lib.3.Saturn.cap.8.referuntur. Quod & Plin.lib.28.c. 2.& Seruius 2.Æneid.notat ad illum versum,Excessere omnes adytis,arisque relictis.Briss.

Digitized by Google

SACRA euocare ſtulti olim tum dicebant, tum certis verborum formulis ac ſolennitatibus ex loco ſacro facerent prophanum, ſicut contra, ex prophano per conſecrationum cæremonias, effici putabant ſacrum : quaſi vero vſus ipſe non poſſet aliquid conſecrare. Ibid.§.1. Hoc tempore & conſecrationes frequentantur, & euocationes ſacrorum, quas degradationes appellant ſacerdotum : rectius nuncupantur deſecrationes, vel execrationes, Entweihung, Oldend.

SACRA loca ea ſunt quæ publice dedicata ſunt, ſiue in agro, ſiue in ciuitate. Publice vero dedicari debent, quia priuati alicujus cauſa nihil poteſt eſſe ſacrum : ſed ſi quis ædiculam domi ſuæ ſibi ædificatam procurat ſacrari, jam deſinit eius eſſe vſu & proprietate, incipietque eſſe publica vſu, proprietate autem nullius, Vlp.l.9. ff.de diuiſ.rer.

SACRA mens, hoc eſt bene inſtituta, valens ratione, ſolido judicio, recte & ſane ſtatuens de rebus. Spieg.

SACRAMENTALES à Sacramento id eſt juramento dicebantur ij, qui quamuis rei, de qua ambigebatur, teſtes non fuiſſent, tamen ex ejus, cujus res agebatur, animi ſententia, in eadem, quæ ille verba jurabant : ipſius ſcilicet probitate & innocentia confiſi. Nam tum demum adhibebantur, cum teſtes nulli extabant, lib. Feud.1.tit.4. §.3. & tit.10. & 26. Vaſallus autem in Sacramentalium ſuorum numero minimum ſex cognatos, adhibebat : dominus partim cognatis, partim Vaſallis, partim extraneis vti poterat, lib.Feud 2. tit.33. Plura cognoſce ex legibus Langobard. tit,41. De Wadiis de ſacramento fugientibus. Sic apud Gregorium Turonenſem, apud Pariſios pater quidam pro filiæ pudicitia jurabat. Taudem, inquit, ne crimen conſurgat vlterius, innocentem eam faciam ſacramento : eleuatiſque manibus ſuper altari, jurauit filiam non eſſe culpabilem. Forma autem hujus juriſiurandi ſic exponitur in legib. Aleman.titulo ſexto, de juratoribus. Iſta vero ſacramenta ita debent fieri, vt illi coniuratores manus ſuas ſupra capſam ponant, & ille ſolus, cui cauſa requiritur, verba tantum dicat, & ſuper omnium manus manum ſuam ponat, ut ſic Deus eum adjuuet vel illæ reliquiæ, & illas manus quas comprehenſas habet, vt de illa cauſa, vnde interpellatus eſt, culpabilis non ſit. In Lombardia autem plerunque iuratores vocantur, vt lib.1. tit.19. l.ſi quis ex leui. Si huius facti teſtes non habuerit, cum duodecim juratoribus per ſacramentum affirmet, &c. Et in l.de homicidijs. Si hujus facti teſtes non habuerit, cum duodecim juratoribus legitimis per ſacramentum affirmet. Video etiam hoc nomen apud Senecam in initio ludi Claudiani Si libuerit reſpondere, dicam quod mihi in buccam venerit, quis vnquam ab hiſtorico juratores exegit ? Vbi juratores pro teſtibus poni vult Hotomann. alij veritatem legunt propter illud Ciceron. de leg.1. Faciunt imperite qui in iſto periculo non vt à poeta, ſed vt à teſte, veritatem exigant. Quo ipſo loco vocem Delectationem abeſſe exiſtimat hoc modo. Non vt à poeta delectationem: ſed vt à teſte veritatem exigant. Nam ſtatim ita ſequitur : Quippe cum illa ad veritatem referantur, in hoc ad delectationem pleraque. Prat.

SACRAMENTO dicere, ſermo antiquorum, prout annotat Budæus in annotationibus reliquis ad Pandectas exiſtimans dicere in Liuio lib. 4. & aliis ſimilibus pro deſtinare & dicare accipi. Vide ibid.

SACRAMENTO rogati, i.e. iureiurando adacti, & iurati. Spieg.

SACRAMENTVM veteres appellabant iuſiurandum, aut religioſam obligationem : opinor, ait Eraſ. quod hoc arcanis quibuſdam cæremoniis perageretur.

SACRAMENTVM dicitur ea pecunia, quæ in iudicium venit in ritibus, ſacramentum à ſacro dicitur. Qui petebat, & qui inficiabatur, de aliis rebus vtrique quingentos æris apud pontificem deponebant, de aliis rebus item certo alio numero aſſum : qui iudicio vicerat, ſuum ſacramentum à ſacro auferebat, victi ad ærarium redibat. Varro lib.de ling. Lat.4. At, vt Feſtus inquit, ſacramentum æs ſignificat, quod pœnæ nomine penditur, ſiue in rem agitur, ſiue contenditur. Id in aliis rebus quinquaginta aſſium eſt, in aliis rebus quingentorum, inter eos qui iudicio inter ſe contenderent. Quod lege Papin. Tribuni plebi ſancitum eſt his verbis : Quicunque Prætor poſthac factus erit, qui inter ciues ius dicet, Tres Viros capitales populum rogato. iique Tres viri quicunque ciere ſacramenta exigunto, iudicantoque : eodem iure ſunto, vt quoſuis ex legibus plebiſue ſcitis exigere, iudicareue oportet. Sacramenti autem nomine id æs dici cœptum eſt, quod & propter ærarij rationem, & ſacrorum publicorum multitudinem conſumebatur in rebus diuinis. Sic enim optimi ſcriptoris diuulſos inter ſe locos reconciliare conatur Hot. Pedianus autem Verr.3. Comperendinario, inquit, eſt ab vtriſque litigatoribus inuicem ſibi denunciatio in perendinum diem : namque cum in rem aliquam agerent litigatores, & pœna ſe ſacramenti peterent, poſcebant iudicem, &c. Quib. ex Varronis, Pompeij, Aſconij locis, quantum inter ſacramentum & ſponſionem interſit, ita demonſtrari poſſe idem Hotom. arbitratur : Vt ſacramentum ſit certa & legitima pecuniæ ſumma, quæ ab actore & reo deponebatur in ſacro, vt qui victus vel damnatus eſſet, is pecunia ſua mulctaretur : qui viciſſet, ſuam recuperaret. Sponſio autem dicebatur mutua litigatorum promiſſio, cum alter ab altero certam ſummam ſtipulabatur, ni bonam cauſam haberet. In hac igitur ſtipulatio adhibebatur, & alter alterius fidem ſequebatur : neuter deponebat : in illo neuter alterius fidem ſequebatur, neuter ſtipulabatur, ſed vterque exponebat. In hac victor actionem ex ſponſo habebat, id eſt, certi conditionem, vt ſibi eam pecuniam exigere & habere liceret : In illo victi pecunia ſacro committebatur, & in res diuinas conſumebatur. Iſidorus autem lib. Etym.5. Sacramentum eſt, inquit pignus ſponſionis : quia violare, quod quiſque promiſit, perfidiæ eſt. Quod quam ineptum ſit, id eſt, plane Iſidoricum, nemo non videt. Nam ſacramentum pignus quidem eſt, ſed non ſponſionis : Verum bonæ fidei litigatoris. In ſponſione namque pignus non datur. Sacramentum autem in rerum capitalium iudicijs vſurpari ſolitum putare plane abſurdum eſt, idque ſuperior ille Pediani locus attente conſideratus, ſatis oſtendet. Hinc vero explicari poterit, quod ait Tullius pro Roſcio Comœdo, legitimæ parti ſponſionem factam. Nam ſacramenti quantitas lege definita erat. Huc pertinet elegans Ciceron. epiſtola ad Volumnium iocus, in qua ita eſt : Pugna, ſi me amas, niſi ridiculum περὶ ἐγρηγορόσιν, niſi cetera, quæ ſunt à me in ſecundo de oratore, per Antonij perſonam diſputata de ridiculis ὀξύτητα & arguta apparebunt, vt ſacramento contendas mea non eſſe. Adde & illas ex Valerij Probi libello notas, S.N.S. Q quæ hæc ſignificabant, ſi negat, ſacramentum quærito. Item Q.N.T.S. Q.P. id eſt, Quando negat, te ſacramento quinquagenario prouoco. Quæ fuiſſe ſolennia ſponſionis ſacramenti verba veriſimile eſt. Prat. Briſſ.

SACRAMENTVM etiam dicitur militare iuſiurandum, in quod milites, qui nomina dabant, adigebantur. Græci ὅρκον στρατιωτικὸν appellant. huius autem ſacramenti fit mentio in l.8. C.de leg. l.3. C. Th. de immun. conceſſ. Quo qui liberabantur, ſacramento ſolui dicebantur, l.2.§. miles, ff.de his qui not.infam. l. 14.ff.de his quibus vt indign.l.fin.ff.de re milit. Prat.

SACRAMENTI vocem, ideo forte Theologi veteres vſurparunt, quia per ſacramenta nos Chriſto offerimus ac ſacramus, penituſque addicimus. Nec illa quoque ratio nominis inepta videtur, quod Latini olim, teſte Feſto dixerunt ſacramentum, quicquid iuriſiurandi interpoſita ſacratione geritur. Nam in noſtris ſacramentis duplex iuramentum eſt. Alterum ex parte Dei, iuramento ſeſe nobis in filio, & propter filium obligantis, quod non velit mortem peccatoris, ſed ſit nobis propitius futurus propter filium ſuum. Ezech.18. Hebræor.6. & 7. Alterum vero iuramentum eſt ex parte noſtri, qui certo pollicemur, nos ſolum hunc Deum culturos, eaque ratione quam ille nobis præſcribit, ab eoque ſalutem temporariam ac æternam per & propter filium ſuum exſpectaturos & perituros, ac denique Satanæ & mundo inimicitias denunciaturos. Tertia itidem apta conuenienſque ratio Etymologiæ illa eſſe poſſet, quod ſicut olim milites ſe iuramento aſtringebant ſuo duci, quod illi Sacramentum vocauerunt : ita nos quoque in Baptiſmo, & altera ſacra cæremonia, nos Chriſto duci noſtro plane ad Spiritualem militiam, contra Satanam, mundum, & omnem impietatem addicimus & obligamus. Quæ ratio appellationis tanto fit veriſimilior, quod & hoc vitæ genus paſſim in Sacris literis militiæ nomine inſignitur : vbi nobis etiam varia ſpiritualia arma producuntur, ac induuntur, & aliæ quoque quædam voces, noſtræ profeſſionis à re militari deſumptæ ſunt : vt eſt Symbolum, & aliæ.

SACRAMENTVM militare, quod milites iurare ſolent, de quo apud Vegetium li.2. de Re milit. meminit l.fin. C.de Veteran. lib.12. Huic adde Connan.li.9.c.5.n.8.

SACRA priuata gentis cuiuſque fuiſſe quæ diis penatib. paterfamilias faceret, conſtat ex Ciceronis lib. de legib.2. Emancipati autem liberi arbitratu ſuo ſacra ſibi conſtituebant. Hinc filiifamilias in ſacris paternis eſſe dicunt l. 2. C. de bon. quæ lib. In ſacris manere l.filiæ,12. C.de collat.l.pen. C.de adopt. In ſacris parentum conſtituti l.vlt.C.de inoff.teſta.l.vltim.C. ad Tertul.l.vlt.C.de cur.fur. In ſacris poſiti l.in coniunctione 20. C.de nupt. In ſacris retineri l.3. C.de bon.mater. Hinc adoptati qui in alterius gentem tranſibant, in eius gentis ſacra tranſire dicebantur : vt apud Val. Max. lib.7.c.7. Et qui per emancipationem de familia demigrabant, à ſacris paternis dimitti, & abſolui, l.quidam, 31. C.de fideic. l.1. C.de annal.except. l.de emancipatis, 13. C.de legit.her. Hot. Prat.

SACRARIVM & ſacer locus differunt : Nam ſacer locus eſt locus conſecratus : ſacrarium eſt locus, in quo ſacra reponuntur. quod etiam in ædificio priuato eſſe poteſt, l.9. ff.de diuiſ.rer. l.1.ff.ne quid in lo.ſac. Sacrarium quoq; appellatur illa pars, in qua ſunt clerici ad celebrandum propter ſacramenta, quæ ibi conficiuntur, & quia in altari maiori, cum ſoleat eſſe ſacrarium includuntur reliquiæ, extra, de conſec. eccleſ. vel alta. Old. Eſt &

Digitized by Google

SACRARIVM principis in l. vltim. §. legati, §. de muneribus & honor. l. 8. de legat. & decret. legatio. in C. Theod. Briss.

SACRARVM cognitionum judex & Sacrarium principis, l. si legati, ff. de muner. & honor. l. 8. C. Th. de lega. & decr. leg.

SACRAS res vocant Impp. ad se pertinentes. Si sacras domos, sacras largitiones, sacra scrinia, sacrum stabulum, sacram monetam, sacrum comitatum in constitutionibus accipimus. Sic & principales constitutiones sacræ dicuntur l. 5. §. si tutor, ff. de admin. tut. l. 3. ff. de manumissionib. l. 27. ff. de re judicata, l. 43. ff. de action. empt. l. 18. in princ. & §. 1. ff. de jure fisc. l. 1. §. item, ff. quæ sentent. sine appella. resc. l. 4. & l. 6. ff. de appella. recip. Prat. Briss.

SACRATISSIMÆ leges in l. leges, D. de legi. siue sacratæ, quibus sanctum est, vt qui quid aduersus eas fecerit, sacer alicui deorum sit. Sunt qui eas sacratas dicunt, quas plebs jurata in monte sacro scripserit. De sacramento Varro lib. 4. ling. Lat. Prat.

SACRATA lex apud Liuium lib. 2. dicitur, quod in sacro monte lata sit. Vtrum autem vna tantum lex, an plures in sacro monte latæ sint, non satis constat. Liuius & Dionysius vbi rem ipsam narrant, vnam nominant.. Sed Liuius alibi non semel sacratæ leges dixit, vt d. lib. 2. sicut & Cicero de prouinciis consularibus; & in oratione pro C. Cornelio, vt annotauit Manutius de legibus Romanorum, Budæus autem in posteriorib. annotat. leges sacratas dictas, quib. sanctum jubetur esse alicui Deorum, quidquid aduersus eas fecerit, sicut familia pecuniaque. Sacrabantur vero leges, aut consecratione & obtestatione aut pœnarum sanctione, Cicero pro Cornelio Balbo. Deinde sanctiones sacrandæ sunt, aut genere ipso, vt obtestatione & consecratione legis, aut pœna, cum caput ejus qui contra facit, consecratur. De hac eadem materia vide etiam Connan. in comm. Iuris Ciu. lib. 1. c. 13. num. 3.

SACRA via: cur id nominis obtinuerit, indicat Varro & Pomp. situm ejus recitat Bart. Marlian. cap. 16. libr. 3. Antiqu. Ro. In ea Pomponio teste, l. 2. de Origin. jur. §. fuit autem in primis, Scipioni Nasicæ data publica domus in Sacra via, quo facilius consuli posset. Spieg.

SACRI affatus, l. sacri C. de diu. resc. id est Principis rescriptum, Eodem sensu sacrum oraculum, sacra adnotatio, sacræ literæ, sacri vultus passim in constit. Imper. legimus: similiter & sacra forma. Prat.

SACRIFICIVM visibile inuisibile est sacramentum, id est, sacrum signum, c. sacrificium, de consecr. dist. 2. Io. Bello. Etymol.

SACRILEGI sunt, qui publica sacra compilauerunt, l. 6. & l. 9. ff. ad l. Iul. pecul. Seruius in 9. Ecloga Virgil. Sublegere ait furari est: vnde & sacrilegus dicitur, qui sacra legit, id est, furatur Briss.

SACRILEGIVM Imp. appellant suarum constitutionum violatarum crimen l. vn. C. de crimi. sacri. l. 6. de appellatio. in C. Theodos. Sacrilegiique crimen irrogant his, qui præcepta sua neglexerint, vel secus violarint l. 1. C. vt digni. ordo seruet. lib. 12. l. 13. C. de erogatio. milit. anno. lib. 12. & apud Cassiod. in libris Variar. aliquotiens. De hoc vide Connanum in suis comment. super jus ciuile lib. 3. cap. 1. nu. 2. Briss. Prat. vide & Cujac. 13. obs. 19.

SACRI commissi ex Pontificum legibus apud Romanos arguebatur, qui ob delictum nullo pacto aut tempore expiari posset: Impie autem committere qui purgari posset. Crinitus lib. 14. de honesta disciplc. 2.

In SACRIS paternis constituti manereue dicuntur, qui in patris potestate sunt, l. vlt. C. de inoffi. testam. Et à Sacris paternis absolui, remittive, pro potestate paterna liberari, l. 1. §. vlt. de ann. recep. Hæc autem locutio inde fluxit, quod filiifam. eorundem cum parentibus, quorum potestate continebantur, Sacrorum participes erant. Inde & qui per adoptionem in jus alienum transierant, in familiam & Sacra transire dicebantur, Briss.

SACRISTA siue thesaurarius is est, ad cujus curam spectat custodia vasorum ecclesiæ, vestimentorum, thesauri, quæque ad luminaria lampadum spectant, siue in cera, siue in oleo Sic dictus sacrista, quasi sacris rebus præfectus, vel assistens. Atque hoc modo accipitur sacrista ff. in tit. De offic. sacristæ. Et de hac materia differitur 25. dist. plectis, in fine, Anch.

SACROSANCTÆ possessionis, prò intactis, & ab omni injuria tutis, apud Cic. in Catilinam. Ita sacrosanctæ ecclesiæ in 2. tit. lib. 1. Codicis. Quære Sanctum. Spieg.

SACROSANCTOS Magistratus esse: quod sine capitali piaculo attingi non poterant, vt Liuius libr. 9. testatur. Tum Posthumus interea: Dedite, inquit, prophanos nos, quæ salua religione potestis, dedetis deinde istos sacrosanctos, cum Magistratu abierint. Hinc sacrosancta potestas Liuio lib. 19. pro Tribunitia, & sacrosanctæ Ecclesiæ à Iustiniano dictæ, in quibus est jus Asyli. Vide Budæum in priorib. ad Pandectas.

SACROSANCTVM Festo lib. 18. dicebatur, quod jurejurando interpositio erat institutum, vt si quis violasset id, morte pœnas penderet: Sic sacrosancta Ecclesia in rubr. C. de sacros. Eccles. Inde sacrosancta potestas pro Tribunitia apud Liuium Cicer. pro Baldo negat quicquam sacrosanctum esse, nisi quod populus plebsve sanxisset. Vide Sext. Pomp.

SACROSANCTVM id quoque significat, quod sine inexpiabili scelere violare nemini prorsus licet. Atque hoc censu mures ciuitatis sacrosancti dicuntur, vt qui eos violaret, morte pœnas penderet. Pomponius in l. fin. ff. de diuisio. rer. Si quis, inquit, violauerit muros, capite punitur Oldend.

SACRVM, substantiue, dicitur omne quod deorum habetur. Vide Aggenum ad finem Comm. in Iul. Front. & sup. Sacerdos.

SACRVM pro templo. Paulus: Sunt autem, inquit, sacrilegi, qui publica sacra compilarint At qui priuata sacra, vel ædiculas incustoditas tentauerint, amplius quam fures, minus quam sacrilegi merentur. Spieg.

SACRVM cubiculum. Vide, A cubilo.

SACRVM cubiculum est duplex, Augusti & Augustæ, Cuiac. in l. proœmio tit. de præpositis sacri cubiculi. C. li. 12.

SACRVM patrimonium vocatur vulgo dominium regis, vt annotauit Drosæus in methodo iuris.

SACRVM quandoque plenius accipitur, vt & sanctum contineat, l. 2. ff. ne quid in loc. sacr. Prat.

SACRVM & profanum opponuntur in l. 6. §. sacræ autem, ff. de rer. diuis.

SÆVERA interlocutio, pro aspera increpatione, apud Paul. in l. 3. de Off. præf. vigil.

SÆVERISSIMAM dicere sententiam, Vlpianus in l. 1. §. nunquid ergo, de Postul. Spieg.

SÆVERITATIS, hoc est, crudelitatis, vel clementiæ gloria non est affectanda l. respiciendum, ff. de Pœnis. Seueritas hoc est animaduersio legis, congruentem habet pœnam, C. Si ser. vn. aut lib. ad decur. aspirauerit l. 1. lib. 10. Spiegel.

SÆVIRE, crudeliter in aliquem agere, §. sed hoc tempore. Inst. de us, qui sunt sui, vel al. iur. Prat.

SÆVITIA pro inconcessa castigatione. Paul. ad Legem Aquil. Præceptoris enim nimia sæuitia culpæ adsignatur. Quia leuis duntaxat castigatio concessa est docenti, vt tradit Vlp. Sp. Prat.

Σάκκος est æquipondium, hoc est quod in libra apponitur ad æquilibrium faciendum.

SAGA in l. 12. C. de cursu public. instrata equorum. Interpretes Basilicorum τὰ σάγματα verterunt. vide Baysium in lib. 1. de re vestiar. c. 15. & Cuiac. ad d. l. 12. Porro Sagum militare ac bellicum gestamen fuisse, cum ex Nonio, tum ex Suetonij verbis in Augusto intelligitur: quod tamen inter familiaria adscribitur ab Vlpian. in l. procuratoris, ff. de tribut. act. Refert Turnebus lib. 2. aduers. c 7. Sagum Gallorum gestamen esse. Nam quemadmodum palliatos Græcos, & togatos Romanos intelligimus, cum constet pallium Græcorum & togam Romanorum habitum fuisse, sic idem Turnebus sagatos pro Gallis posuit é vestitu gentem significans.

SAGARIA dicitur quædam negociatio, vocabulo à sagis inclinato: sicut ab argento, argentaria. & sagarius, qui saga vendit: vt quando saga, & alia id genus vestimenta emimus, & distrahimus lucri faciendi gratia. quod etiam innuit Vlpia. in l. cum duobus §. quidam, ff. pro socio & ibi glossator notter, qui exponit sagariam, id est salis vel sale, vel saccorum, vel vilium vestium attritarum. Sagum autem erat chlamys militaris quadra. de qua Iuuenalis.

An saga vendenti nubat caupone relicto.

Marcus Tullius in Antonianis auctor est, saga sumi solere in bello atque tumultu, & quando in sagis tota ciuitas erat, consulares viri togati esse solebant: & propterea Iureconsult. in l. vestis, §. vestimenta, de aur. & arg. leg. inter vestimenta virilia enumerauit saga. dicitur autem sagaria simpliciter, & significatur huiusce modi negotiatio: sicut nomine linthearia, intelligimus lintheorum negociationem. Itidem absolute dixerunt argentariam, sequestrariam, & sic de singulis. Proinde censeo castiganda esse verba apud Vlp. in l. Procuratores, §. si plures, tit. de tribut. act. apud quem saccariam & lintrariam, pro sagaria & linthearia, male repositum inuenies. Sagariam autem quam saccariam legere malim: ea potissimum ductus ratione, quia aliquos de literis benemeritos inueni, qui hunc locum Vlpian. ita citant. Tamen si nihil placet immutare, saccaria in eodem significatu accipietur, quasi à saccis deriuata, quæ sunt viliora vestimenta.

SAGARIVS, sagorum venditor, *ein verkauffer der kleider.*

SAGENA, quam alij plagam, vel euerticulum appellant, est quoddam retis genus, rarissimis maculis contexta. Quod genus retis in maredemissum, omneis omnis generis pisces colligit. Brechæus in l. Inter puplica, ff. de verb. & rer. sign.

SAGVM vide Saga.

SAGITTA, à sagaci ictu, i. e. veloci vocata, vt quibusdam placet, siquidem vt ocyus mors peruenire ad hominem, alitem illam fecimus, pennasque ferro adiecimus: quod scelere humani ingenij ac fraude inuentum arbitratur Valturius. Connumeratur C. inter res quæ export. non debent, l. 2. Spieg.

SAGITTARIVS. In titulo, De sagittariis & ballistariis, lib. 5. Decretalium sagitarius nō accipitur pro signo illo cœlesti, quod alij centaurum Chironem arbitrantur, alij Erotum, filium Euphemis,

Digitized by Google

Euphemis, auricis mulsum (de quo fit mentio apud Columellam) sed illic accipitur sagittarius pro eo, qui sagittas emittit, eas præsertim, quæ in bello ex majoribus illis tormentis ejaculabantur longius, vt in sacris literis. Percussus est à sagittariis. Quanquam enim sagittarios arcus sagittandi peritos intelligere possumus, quos vulgus archieros appellat: vide Ballistarius. Anch.

SAGMINA, inquit Marcianus in l. sanctum, ff. de diuis. rer. sunt quædam herbæ, quas legati populi Romani ferre solebant, ne quis eos violaret: sicut legati Græcorum ferunt ea, quæ vocant σαγμίνα, Latine Gabinei. De sagminibus Plin. lib. 22. c. 2. sic inquit. Interim fortius augetur autoritas: quæ quanta debeatur; etiam Sundis, hoc est, ignobilibus herbis, perhibebitur. Siquidem autores Imperij Romani, conditoresque immensum quiddam & hinc sumpsere, quoniam non aliunde sagmina in remediis publicis fuere, & in sacris legationibus quam verbenæ: cernè vtroque nomine idem significatur, hoc est, gramen ex arce cum sua terra euultum, hac semper & legati, cum ad hostes, clarigatumque mitterentur, id est, res raptas clare repetitum, vti, vnus vtique verbenarius vocabatur. Festus item, Sagmina ait esse verbenas, id est, herbas puras, quia ex loco sancto arcebantur à consule prætore ve, legatis proficiscentibus ad fœdus faciendum. Horum vide exemplum apud Liuium lib. 1. Itaque perperam faciunt, qui apud Modest. l. vlti. ff. de l. Pomp. de parricid. sanguineis virgis cædi parricidas legunt: nunquam enim commisissent Romani, vt herbam sacram impio parricidarum corpore contaminarent, idque nefas non leui piaculo expiandum censuissent. Prat. Corras. lib. 1. miscel. c. 5. n. 4. Vide Majorag. lib. 4. Misc. c. 8. Crinit. de honest. disciplin. lib. 7. c. 3.

SAL, quam vtile condimentum sit, omnibus in comperto est, quoniam obsonia à putredine vindicat, & cibos perfusos ætate donat, nec tantum penui vtilis, sed miris quoque medicinæ experimentis nobilis, vt exierit in prouerbium: Nihil sole & sale corporibus humanis esse commodius. Antiqui etiam sacris salem adhibebant mola salsa litantes, id est farre tosto & sale conspersо, Virg. 2. Æneid.

Iamque dies infanda aderat mihi sacra parari
Et salsa fruges ——

Testatur Gregorius cap. si rector. §. sed cum rector. dist. 43. sacras literas salem ipsum pro sapientia passim vsurpasse. Christus quoque Matthæi 5. capite discipulos suos salem terræ vocat, nempe exemplaria sobrietatis, castimoniæ, & sapientiæ. Et Paulus Apost. Sermo, inquit, vester in gratia sit sale conditus, id est modestia. Forcat. in penu iuris ciu. cap. 19.

SAL Ammoniacus, præstantissimus & perlucidus, teste Dioscoride, qui fossilem marino præfert, in Oromeno Indiæ monte cæditur, vt lapis, ac renascitur, ex quo regnum majus vectigal consequitur, quam ex gemmis aurove, Forcat. d. loc.

SALAMANDRA in l. 3. §. alio. ff. ad l. Cor. de sicar. est animal lacerti figura stellatum ac variatum, vt Dioscor. lib. 2. & Plin. lib. 10. c. 67. scribunt: cui tantus rigor est, vt ignem tactu extinguat: vnde & notata est vulgi opinio existimantis ignetam vesci, nec vnquam eo absumi, cum præ frigiditate quidem aliquo tempore in igne illæsa subsistere possit, eo tamen tandem consumatur, vt Gal. lib. 3. de temperament. scribit. Cæterum inter venena numeratur. Nam haustum ejus, sequitur inflammatio linguæ & cum tempore, resolutioneque aliqua tremor & sermonis impedimentum, & liuor totius corporis, vt Dioscor. lib. 6. & Plin. lib. 10. cap 2. tradunt, Briss. Prat.

SALARIVM annuam erogationem significat, quæ alicui sui tuendi exhibendique causa præstatur, l. vlt. ff. de in rem ver. l. & §. si in singulos, ff. de transact. l. vlt. in fin. ff. de oblig. & act. l. 19. §. vlt. ff. de annu. leg. Salarium vero Cornut. in Persium victum vnius diei interpretatur. Plin. lib. 31. cap. 7. de sale tractans. Honoribus etiam Militiaque interponitur salaria inde dicta magna apud antiquos auctoritate, sicut apparet ex nomine Salariæ viæ, quoniam illa sal ad Sabinos portari consueuerat. Salarium etiam annuas mercedes stipendiaque, quæ ob liberalem artem vel medicinam præstantur, significat. l. 16. §. 1. de alim. leg. l. 4. ff. decret. ab ordi. fac. l. 51. §. item Paul. ff. pro soc. l. 7. l. 56. §. salarium, ff. mandat. l. 1. & l. 18. C. eod. l. 4. ff. de offi. adsess. l. 20. §. vlt. ff. loc. Salarium quoque prædij Iurisconsulti dicunt in l. 40. §. hæres de lega. 1. l. 8. ff de vsufr. & Salarium pro lapidibus cædendis in l. 14. in fin. ff. commu. præd. Briff.

SALARIA ait Cujac. ad l. 1. Cod. de præbend. salar. li. 10. interpretantur τὰ διδόμενα εἰς ἔδεσμα, siue vt plurimum Græci vertere solent σιτηρέσια & ὀψώνια. Suidas ἀλλαγίου σιτηρεσίου pro commutatione. An igitur ratio nominis hæc, quod salaria percipientes inde se alant? Quæ salaria in l. 6. Cod. de profess. & med. lib. 10. annonaria commoda in l. 9. Cod. eo. Adde Forcat. in penu juris ciuilis cap. 19. Erant autem tribunorum militarium & ducum salaria, annonæ ipsorum. Proinde ἀναγραφὴ Græci interpretantur σιτηρέσιον. Et forassis inde ductum est vocabulum, quod salaria percipientes inde se alant. Vopiscus in Aureliano. Nam illi Romani venienti salaria sui ordinis sunt decreta, & postea: Panes militares numero sedecim, panes militares castrenses quadraginta, vini mensalis sextarios quadraginta, &c. E quibus intelligitur annonam cuique destinatam & assignatam, Salarium dici. Idem in Probo. Item in salario diurno, bubulæ pondo, porcinæ pondo sex, caprinæ pondo decem, &c. Larius tamen putat hoc vocabulum, nec pro annona tantum, verum etiam pro commodo & stipendio militum vsurpatum est. Plinius. Nec pudet tribunorum militarium salariis emere. Itaque à Græcis explicatur σιτηρέσια, ὀψώνια, παρὰ τὸ & σιτηρέσια ἀπὸ τοῦ θέρους, veteribus glossis, quæ & salialium dici ostendunt. Prat.

SALARIARIVS apud Vlp. in l. 10. §. 8. ff. manda. dicitur, cui salarium soluitur, vel qui salario fruitur. Eadem forma dictus qua fideicommissarius, legatarius, depositarius. Prat.

SALES apud Paulum in l. eorem, ff. de public. pro condimentis ponuntur: Nonnunquam pro facete dictis cum lepore & hilaritate vsurpamus: Imperator in l. si quis, C. de vectigal. pro alimento vtitur, vide Forcat in penu iuris ciu. c. 19. adde Quintilian. lib. 6. c. 3. Brodæum 6. Misc. c. 12.

SALGAMA appellantur herbæ, quæ conditæ sale ad victum in vasis adseruantur, veluti enula, brassica, beta, etiam nunc apud Turcas. Sed huius nominis obtentu exigebant etiam transeuntes milites culcitras, ligna, oleum, quod tollitur lib. 11. C. tit. de Salgamo hospit. non præstand. Ne quis, inquit Imp. Comitum vel Tribunorum Salgami nomine, culcitram, lignum, oleum, à suis extorqueat hospitibus. Annotauit tamen Alciatus, quod & Salgami appellatione: venit sal, oleum, butyrum & huiusmodi esculenta ad condiendum, atque etiam alia indies necessaria, veluti ligna. Ausonius in quodam epigrammate ad Eumum.

Salgama non hoc sunt quod balsama, cedite odores.
Nec mala olere mihi, nec bene olere placet. Prat.

SALICA lege vxorem ducere dicitur, qui ea lege accipit, vt ei mane diei nuptiarum munus sponsalitium afferat: quod munus *Morgengabe* vel Morganatica dicitur, lib. Feud. 2. tit. 30. Est autem lex Salica eorum Francorum propria, qui Franci Orientales dicti sunt, à Sala flumine Salij denominati, de quo flumine & Saliis Francis Strabo lib. 7. & Paul. Æmil. lib. 2. Eguinarthus in Carolo Magno. Ac Salam fluuium, qui Thuringos ac Sorabos diuidit, postea à Francis, qui Orientales dicuntur, incolitur. Item alio loco: Franci duas habent leges, plurimis in locis valde diuersas. Significat autem eas, quæ in volumine Barbaricarum legum vocantur Salica & Francica, quæ ipsa Francorum occidentalium propria est. Tamen Hermannus Comes in lib. de orig. Franc. Ripuarium non Francicam nominat. Duas, inquit, Francos habuisse leges, ipsorum autores testantur, Salicam atque ripuariam: quibus nullus regum ante Carolum Magnum adiicere quicquam tentauit. Est autem Ripuaria regio, quæ Rheno, Mosella, & Mosa quasi triangulari forma concluditur, & Neustria, vel Austrasia vocatur. Guilielmus de Oangis sub anno 420. Franci cœperunt legibus vti, & legem Salicam dictauerunt per quatuor gentis suæ proceres electos de pluribus: qui, sicut lex Salica declarat, iudicauerunt. Ex quibus intelligi potest, quam verum sit, quod nonnulli Claudij Seyselli autoritate adducti disputant, Salicam legem mendose dici pro Gallicam. Alij autem Salicam legem dictam volunt, quasi S'aliquam, à duobus verbis, Si aliqua, à quibus hæc lex incipiebat, vt refert Rebuff. in commens. in l. 1. ff. de verb. sign. Prat.

SALICTVM, salicetum, locus vbi salices consitæ sunt, apud Vlp. in l. quæsitum, ff. de fund. instr. & in l. si fundi, ff. de vsufruct.

SALIENTES, fontes tubulis, fistulisve aquam fundentes: nomine ab eo deducto, quod aqua ex tubuli capite in labrum fluens salire videatur, l. 15. ff. de act. empt. Atque id proprie de lapidibus, aut personis, ex quibus aquæ saliunt intelligi debet. Basilicis ἁλίσκοντα dicuntur, veteribus Silani. Itaque qui Glossemata sunt interpretati, Silanum ἀμβίκιον exponunt, seu ἀμβικίνην, id est, πλατὺ ἀγγεῖον τῶν ἀμβικῶν. vt exponit Eustachius. Dicitur & Tullius, Festus. Tullios alij dixerunt esse Silanos. Cornelius Celsus lib. 3. Confert etiam aliquid ad somnum Silanum iuxta cadens. Lucretius 6.

Corpora Silanos ad aquarum strata iacebant.

Itaque l. 17. §. fin. eod. tit. personas, ex quarum rostris aqua salire solet, id est, Silanos aut Tullios: Alij Syluanos dici volunt, sed illud magis probatur. Prat. ex Cuiac. 11. obs. 2.

SALIGNEVS, a, um, dicitur, quod est ex materia salicis arboris notæ. Vlpian. in l. vitem, ff. de arbor. furt. cæs. Sed etsi quis saligneas virgas instituendi salicti causa defixerit. Ouidius 8. Metarmorph.

——Lecto non indignanda saligno.

Sic Cato de re rustic. Si lapis non erit perticis saligneis

SALII, vt tradit Corras. 1. Miscell. 10. nu. 10. dicti sunt à continuo motu, saltuque solemni: Sunt enim omnes saltatores, & laudatores armatorum Deorum, quorum solennitas mense Martio, sumptu publico agebatur per multos dies, quibus choreas per vrbem ducebant. Iis datum est, supra tunicam insigne

Digitized by Google

æneum, pectori tegmen, cæleſtiaque arma, quæ vocantur Ancylia, portare, ac per vrbem canentes carmina cum tripudiis ſolennique ſaltu incedere: inſtitutumque vt in fine omnium carminum ſuorum Mamurium appellarent. Hæc Corraſ. Connanus lib. 1, comment. iur. ciu cap. 8. num. 4, in fin. tradit Saliorum appellatione Gallos ſubintelligi: vide paulo ante Salica lege.

SALINÆ locus vbi ſal fit, apud Caium l. 1. ff. quod cuiuſq; vniu. Plinius Autor eſt, Ancum Martium regem ſalis modia ſex millia in congiario populo dediſſe, ſalinaſque primum inſtituiſſe. Earum autem vectigal, exploſis regibus ſublatum, iterum impoſuit Cenſor M. Liuius, ob id ipſum Salinator appellatus. Athenæus autem refert lib. 3. δειπνοσοφ. cap. 1. à Lyſimacho iam olim in Troade vectigal ſalinarum conſtitutum, & natura tamen id quaſi refugiente, ſtatim exaruiſſe ſalinas, ac remiſſo vectigali rurſus prodiiſſe. Prat. ex Cujac. 3, obſeru. 31.

SALINÆ publicæ fuerunt, & principis propriæ, vt ferè omnes in Gallia, ex quibus adeo amplum Princeps ſibi vectigal parat, vt ſuæ cuique regioni deputatæ ſint ſalinæ, nec liceat aliunde inuecto ſale vti. Locantur autem publicanis ad certum tempus: & ita iam pleriſque in locis locari cœpere, vt certo pretio ſal à conductoribus emere ſinguli cogantur. quod ſi quis ex iure Romano confirmare velit, in promptu eſt l. inter publica. ff. de verb. ſign. l. ſi quis ſine, C. de vectig. & comm. & l. liber homo, §. 1, ff. de hæred. inſtit. & in libris feudorum inter regalia ſalinarum quoque reditus computantur, tit. Quæ ſint regaliæ. Sciendum tamen, priuatis quoque Romano iure ſalinas poſſidere licuiſſe; l. forma, §. ſalinæ, ff. de cenſibus, l. 5, §. de rebus eor. qui ſub tut. l. generali, §. vxori, & §. ſeq. ff. de vſufr. leg. Nec omittendum, propriam olim fœminarum fuiſſe pœnam, vt in opus ſalinarum damnarentur, vt indicat l. aut damnum 8, §. in miniſterium, ff. de pœn. & l. mulier 6. ff. de capt. & poſtlim. Prat. ex Cujac. 3. obſ. 31.

SALINÆ quædam publicæ, quædam priuatæ erant, l. 17. ff. de verb. ſign. l. 13, ff. de publican. l. 4. §. ſalinæ, ff. de cenſib. l. 5, §. 1, ff. de rebus eorum qui, l. 8, §. in miniſterium, ff. de pœnis: Briſſ.

SALINARVM vectigal, in d. l. 17, & l. 1, ff. quod cuiuſque vniuerſ. 59, §. 1, de hæred. inſtit. Briſſ.

SALINARVM conductores in l. 11, C. de vectigal. & comm. in quas olim etiam ob maleficium pœnæ loco damnari maxime feminas conſueuiſſe oſtendit dicta leg. 8, §. in miniſterium, ff. de pœn. & poſtlim. reu. Briſſonius

SALINARIA dicuntur, quæ dantur pro ſale, not. gloſſ. in verbo Pedagia, c. ſuper quibuſdam, ext. de verb. ſig. Io Bello. Etym.

SALIS vectigal apud Rom. fuiſſe conſtat: Salis meminit Liuius li. 2. Cum ait, altero poſt reges exactos anno ſalis vendendi arbitrium, quia impenſo pretio venibat in publicum, omni ſumptu adepto conceſſum priuatis: bello Punico ſecundo vectigal nouum à cenſoribus Nerone & Salinatore inſtitutum ex Salaria annona. Etenim cum ſextante ſal & Romæ & per totam Italiam eſſet, Romæ eos pretio eodem, pluris in foris & conciliabulis, & alio alibi pretio præbendum locaſſe, ac pretio ſalis tribus oneraſſe, vt idem refert lib. 93. Prat.

SALITOR qui ſalis tributum colligit. Interpres Ciceronis epiſt. ad Atticum libr. 4, exponit ſalitores præfectos, quos Iuriſperiti murilegulos appellant, Germani noſtri *Saltzmeyer* vocant, Quidam tamen codices habent, non Salitoribus ſed data à litoribus.

SALIX, arbor dicta, quod ea celeritate creſcat, vt ſalire videatur, Paul. de ann. legat. l. Cajus Sejus. Præſtari autem volo ex prædiis Potianis, ex prædiis Luctatianis annua arundinis millia trecenta & ſalices mundi annua librarum ſingula millia. Spi.

SALONITANORVM portus in l. 3, C. de naut. fœn. non in Africa, vt Accurſ. exiſtimat, ſed in Dalmatia eſt, Briſſ.

SALSAMENTA dici piſces ſalſos aut laridum, ait Donat. rectius quidem quam Accurſ. qui in l. quidam, ff. de triti. vin. & oleo, exponit ſalſamenta intinctum illum herbulis quibuſdam concinnatum, quam ſalſam vulgus vocat, non ſine ſalis laude. Cum enim conſtet variis ex oleribus, pipere etiam, tamen totum confuſum ab inditis modici ſalis micis nomen ſalſæ inuenit: quippe à nobiliſſimo deducens, vt in proœm. §. ac ne tertij Virgilius in Moreto:

Hinc ſalis inſpargit micas.

Sed profecto hujuſmodi intinctum Iuriſconſult. non ſalſam vt imperiti, ſed embamma, vocat l. ſi quis vinum §. ſi acetum, ff. de tritico, vino oleo, ἀπὸ τοῦ ἐμβάπτειν, id eſt, intingere: quia cibi eo intingi ſoleant. Vnde Apitius, Embamma, inquit, in ceruinam facies: piper, nardoſtachium folium, apij ſemen, liquamen, vuam paſſam confundes, hoc embamma intinctum ante dixerat: nihil igitur cum embammate ſalſamentum commune habet, Forcat. in penu juris ciuilis cap. 20.

SALSAMENTVM, Vide Gloſſ. in leg. quidam hæredi, ff. de Vin. trit. & ol. leg.

SALSAMENTARII ſalem vendentes, quos Græci ταριχοπώλας & ταριχεμπόρους vocant Brodæus, Miſcel. lib. 6, capite 8.

SALTEM particula, quam habeat principalem ſignificationem quæque vocis iſtius origo ſit, docet Aulus Gellius lib. 10. cap. 24.

SALTVARIVS, qui vel fructuum conſeruandorum gratia, vel animum cuſtodiendarum cauſa paratus eſt, autore Vlpian. in l. quæſitum, de Inſtruct. & inſtr. leg. quem ſequitur Corraſ. lib. 5. Miſcel. c. 21. n. 4. At ICtus in l. cum quæritur, ff. de leg. 3. pro agri cuſtode accepit. Neque topiarium, inquit, ornandi, ſaltuarium tuendi fundi magis, quam colendi cauſa paratum videri. Item de Fun. Inſtr. l. inſtrumenta. Si viridaria, inquit, adſint topiarij: ſi fundus ſaltuſque paſtionem habet, greges per eorum, paſtores ſaltuarij. Alias ſaltus, locus vbi paſcuntur armenta, feræque verſantur.

SALTVARIVS, cuſtos fundi eſt. deſiderant enim tam villæ quam agri cuſtodiam, ne quid vicini, aut agri aut fructuum occupent, l. 15. §. vlt. ff. de inſtr. Salmaſius Gloſſarium ἀγροφύλακας appellat: qui ſaltuum cuſtodes dicuntur, & fructuum ſeruandorum gratia parati, vel finium cuſtodiendorum cauſa l. 8. in fin. ff. de vſu & habitat. Briſſ.

SALTVENSES vocantur qui ſaltantibus adſcripti ſunt, l. 1. C. de fugi. colon. lib. 11. l. 13. C. qui milit. non poſſ. lib.

SALTVENSES fundi in rub. & l. 13. C. de fund. patrim. & ſaltuenſ. Principis dicuntur. Hi erant nemora paſtioni deputata, id eſt, fundi, qui pecoris paſcendi cauſa elocari ſolebant, cum in principis patrimonio conſeruarentur. Prat.

SALTVS eſt denſior ſylua, in quo paſci, & æſtiuare, & hyemare pecudes ſolent. Io. Bello. Etymol.

SALTVS appellabant veteres paſcua loca & paſtionibus accommodata l. pen. §. 1. ff. ſi ſeruit. vind. l. 8. ff. de inſtr. vel inſtr. l. 51. ff. de actio. empt. l. 25. ff. de pign. actio. Varr. lib. 4. *de ling. lat.* Quos agros non colebant propter ſiluas aut id genus vbi pecus poſſit paſci, & poſſidebant, ab vſu ſuo ſaltus nominarunt. Hæc Græci ἄλση ἀπὸ τοῦ νέμειν noſtri nemora dicunt. Hinc ſaltus ab alendo dictos putat Connan. lib. 3. comm. iur. ciu. c. 9. num. 5. in ſi. quod paſcendis & alendis pecoribus inſeruirent. Ælius vero Gallus apud Feſt. lib. 17. ſaltum definit, vbi ſyluæ & paſtiones ſunt quarum cauſa cæſæ quoque ibi ſunt. Et adiicio, ſi qua particula in ſaltu paſtorum aut cuſtodum cauſa acrui, eam rem non perimere nomen ſaltus, non magis quam fundi, qui eſt in agro culto & eius cauſa habet ædificium, ſi qua particula in eo habet ſylnam. Briſſ. Virgil. lib. 2. Georg.

Saltibus in vacuis paſcunt & plena ſecundum
Flumina.....

Inde ſaltus paſcuus l. 19. §. 1. ff. loc. Et Saltus paſtioneſque in l. 8. ff. de inſtru. vel inſtru. Et per greges paſtioneſque fructus ex ſaltibus percipi dicitur l. 32. ff. de vſufr. l. 9. ff. de inſtru. vel inſtru. In ſaltibus etiam venari dixit Tryphon. *in l. 62.* ff. de vſufruct. Virgil. 1. Georgic.

-----Et magnos cauibus circumdare ſaltus. Briſſ.

SALTVS alij æſtiui, alij hyberni erant l. 67. ff. de legat. 3. l. 3. §. ſaltus, l. 44. §. vlt. ff. de adqu. poſſeſſ. Æſtiuos definit Vl. quibus interdum etiam hyeme, plerumque autem æſtate vtimur l. 1. §. æſtiua, ff. de aqua cotti. Briſſ.

SALTVOSVS locus, ſaltibus plenus.

SALVA dignitate mea, verba Proculi, quomodo accipienda ſint, declarat Alciat. in l. Nepos Procul. de verb. ſign. Spieg.

SALVA meliori ſententia l. Claudius, ff. qui pot. in pig. hab. Spie.

SALVA ratione recti ſermonis l. Plautius, ff. de aur. & argent. legat. Spiegelius.

SALVATOR. Quum ſeruator (vt ait Eraſm.) idem ſignificet quod ſaluator, ſeruare idem quod ſaluare: quoniam ſeruator eſt apud idoneos autores, ſaluator non item: docti maluerunt ſeruatorem, quam ſaluatorem. Seruator enim proprie Latinis dicitur, qui in diſcrimine confert ſalutem. Sic olim principibus, qui liberaſſent prouinciam aut patriam ab exitio, erecta ſtatua, aut poſita columna, honorabantur apud Græcos titulo σωτῆρος apud Latinos ſeruatoris. Inde & ſeruorum vocabulum, quod in bello ſeruati eſſent, quum iure potuerint occidi. Inuenitur Seruatoris vocabulum apud orthodoxos ſcriptores & poetas Chriſtianos vetuſtos. Spieg.

SALVBRIS finis dicitur, qui præbet ſalutem, vt in Clem. dudum, de ſepult. Io. Bello Etym.

SALVBRITAS fundi conſiſtit in ſegetum, graminum aliorumque fructuum ſalubri prouentu, Gœdd. in comm. ad l. quid aliud 86. nu. 3. de verb. ſign.

SALVBRITAS prædiorum eſt in terræ fertilitate & qualitate. Quis enim neſcit agros lapidoſos & montoſos tantæ bonitatis non eſſe quantæ ſunt, qui in planicie, ſolo læto & puro? Gœdd. in commen. ad l. quid aliud 86. nu. 3. de verb. ſign.

SALVIANVM interdictum à Saluio Iuliano profectum eſt, de quo tractatur lib. 43. Pandect. & hoc datur ad proſequenda pignora, dictumque eſt aliis à ſaluando, quia ſaluat ius creditorum & dominorum, vt ſcribit Zaſ. Inſtitution. de action. §. Item Seruiana.

SALVIANVM interdictum, ait Briſſon. adipiſcendæ poſſeſſionis eſt, quo vtitur dominus fundi, de rebus coloni, quas is pro mercedibus fundi pignori futuras pepigit, §. interdictum quoque.

Digitized by Google

quoque, Instit.de interd. l.1, & 2, ff.de salu.interd. l.1, C.eod. l.2, §.adipiscendæ,ff.de interdict.

SALVIS verbis legis fieri quid dicitur, quod fit absque offensa verborum l.contra legem 29, ff.de legibus, Briss.

SALVO jure meo, verba sunt magnæ efficaciæ: vt colligitur ex l. si debitor, §,1. Quibus modis pignus vel hypothec.sol.cum aliis per Albericum citatis, Spieg.

SALVO officio quem absoluere apud African.in l.pen.C.de Con.

SALVS incolumitas,remedium, Paul.de offic.præfect.vigil. l.3, Nam salutem Reipubl. tueri, nulli magis credidit conuenire, nec alium sufficere ei rei, quam Cæsarem, Spieg.

SALVS communis, l.2 C.de exact.tribut. lib.10. Spieg.

SALVS agitur melius quam agitur de salute.

SALVSTIANI horti fuerunt Romæ, quorum Plinius lib.7.meminit. In conditorio, inquit, Salustianorum hortorum adseruabant. Aphri.de leg.1, l.idem Iulianus. Si Salustianos,inquit hortos, qui sunt Augusti. Nebriss.

SALVVM, fore qui recipit, *σωσειν ειναι* non solum à furto,sed etiam à damno recipere videtur, vt ait Cajus, l.nauta, ff.naut. caup. Spieg.

SAMARIA ciuitas regalis in Israel, caputque & sedes regni domus Israel, à quo tota regio decem tribuum dicta est Samaria. Postea Sebaste dicta est, ab Augusti nomine, dicitur quoque Sichar, & Sichem,& Siehema. Ea est Palæstinæ inter Iudæam & Galileam sita (referente A.Calepino) ædificataque est à Samarite filio Chanaam, vnde Samaritani seu Samaritæ, qui Samariam incolunt. Et ipsi homines erant, qui sejuncti à Iudæis, diuersa ab eis sentiebant, vt indicat Suidas in collectaneis Græci. Vide & D. Hieronymum ad Algadiam. Ceterum,legitur quod,postquam diuisum fuit regnum ipsum Israel sub Roboam, filio Salomonis, vide in 3.reg. cap.12.) superbe ædificata fuit, & nobilissima ædificia fuerunt in ea: nunc autem Dei judicio conuersa est in hortos olerum,vt vix jam aliqua sit ibi habitatio.

SAMIA in genere dicuntur figlina, à luto ejus insulæ fictilibus conuenientissimo. Vnde apud Ausonium legitur: Agathoclem regem, cum fictiles lances intelligi voluisset, abacum oneratse Samio luto,Et animaduersion. Hadrian.Iun.lib.2 c.10.

SAMIATA ferramenta in Aureliani Augusti epistola de off. tribun. mil. veteres pro his acceperunt, quæ in spiculum mucronata atque accuminata forent. Quod & Nonius Marcellus probauit. Samium enim pro acuto acceptum est, ac Samiare pro acuere. Quoniam in Samo hoc artis genus præcipue claruit,Petrus Crinitus de honest.discipl.lib.22.c.10.

SAGA mens, hoc est,bene instituta, valens ratione, solido judicio, recte & sane statuens de rebus. Sic sana mente facere testamentum, apud Imp.in l.9.Cod.qui testam.fac.poss. Et sanæ mentis esse, in l.2. C.eod.tit.

SANATES dicti sunt, qui supra infraque Romam habitauerunt, quod nomen iis fuit, quia quum defecissent à Romanis,breui post rediere in amicitiam, quasi sanata mente. Itaque in 12. Tabul. cautum est, vt idem juris esset Sanatibus quod fortibus: id est bonis,& qui nunquam defecerant à Popul.Roman. Festus, Hot.Prat.

SANCIRE proprie est, si Seruio credimus, sanctum aliquid, id est, consecratum facere, fuso sanguine hostiæ. Vsurpatur autem pro decernere,constituere, Cicer.in Legibus: Populariter interdum loqui necesse est, & appellare eam legem, quæ scripto sancit quod vult, aut jubendo,aut vetando, Spieg.

SANCTA proprie sunt, quæ neque sacra, neque religiosa,neque profana sunt, sed sanctione quadam confirmata. Hinc leges sanctæ dicuntur, quia sanctione quadam subnixæ sunt. Quod enim sanctione quadam subnixum est, id sanctum est,etsi non sit Deo consecratum, l.9. §,proprie, ff.de rer.diuis. A sanciendo sanctum dictum est, quasi incorruptum & inuiolatum, vt Agge.Vrbic.in Comment.ad Frontin.scribit Briss.

SANCTÆ crucis imago eleganter ab Honorio & Theodosio pietissimis Imperatoribus fidei nostræ signum dicitur in l.Iudæis, C.de Iul.Spieg.

SANCTÆ res sunt, in ciuitatibus & oppidis muri & portæ, l.1. & l.8.in fin.ff.de rer.diuis.l.2.ff.ne quid in loc.sac.Zonar.to.2. *σάγματα γὰρ ἔδει ἐναιμᾶν τὰ τοῦ τείχη.* Sed enim quod ad portas attinet à Iureconsultis dissentire Plutar.videtur qui *τὰς πύλας ἐμμιαίνειν* muros *ἁγνὰ* esse, portas non item, scribit: quod per portas cadauera efferantur, aliæ item res immundæ & minime puræ per eas transmittantur,inuehantur, euehantur. Verum diuersa potius quam contraria aut pugnantia dicit. Merito enim negat portas religionis quicquam habere, aliter atque muros qui aratro circumduci atque ambiri certis adhibitis sacris in designanda vrbe solebant: cum eo loci,in quo portæ struendæ erant, sisti aratrum, & sustolli consueuisset. Verum est tamen nec portis nec muris quicquam conjungi vel apponi licuisse, nec aliquid omnino in eas sine nefario scelere committi potuisse quo violari viderentur. Eaque propter in sanctis consulti eorum vtrumque recte numerant, leg.2. & vltim. ff.ne quid in loco sac.Cajus lib.2.Instit.tit.1.Sanctæ quoque leges dicuntur, propter sanctiones, quibus leges se ipsas olim muniebant l.nona, §.proprie,ff.de rerum diuision. Briss.Prat.

SANCTIMONIALES appellant Impp. virgines Deo deuotas, dicatas,& consecratas,rubr.de rap.virgin.Prat.ex Briss.Vide & Goth.ad Nou.59. c.2. in verb. Ascetriis. Porro sanctimoniali vitæ opponitur conuersatio secularis in l. Deo nobis 59. §. 2. C.de episcop.cler. vbi vide Gothofr. in not.

SANCTIO legum triplex est: summa,media & infima. Summa est, quæ id quod aduersus legem commissum est, ipsa per se ac vi sua, id est, sine magistratus opera rescindit: veluti Sanctio legis Æliæ Sentiæ, quæ libertatem eius qui in fraudem creditoris manumissus est, irritam esse jubet, §.2. qui & quib. ex caus.Media est,quæ non per se, sed magistratus opera quod commissum est rescindit: Veluti si res vendita non valet dimidium precij, vel precium non valet dimidium rei l.2. C.de rescind.vend. Item,cum ea quæ in fraudem minorum aut creditorum facta sunt,restituuntur. Infima est,cum quod commissum est non rescinditur, sed is qui commisit multatur: veluti in lege Furia testamentaria, quæ plus mille assium legatum, mortisve causa capere vetat, & aduersus eum qui plus ceperit, quadrupli pœnam constituit. Prat.Hot.

SANCTIONES Pragmaticæ in rubr. C.de diuers.rescrip. dicuntur, in quibus Princeps adhibito consilio & tractatu, fusius respondet ad preces, relationem, vel suggestionem iudicum, vel aliorum, & aliis quidem rescriptis preces inseruntur non pragmaticis. Aug.in collatione tertiæ diei cum Donatist. vide Cuiac. & Gothofr.ad d.rub.C.de diuers.rescript.

SANCTIONES vocamus eas legum partes, quibus pœnas constituimus aduersus eos qui contra leges fecerint: aut Imp. §.8. de rer.diuis. Papinian. l.41.ff.de pœn. Sanctio legum quæ nouissime certam pœnam irrogat iis, qui præceptis legis non obtemperauerint, ad eas species pertinere non videtur quibus ipsa lege pœna specialiter addita est. Eius sanctionis exemplum pulcherrimum libet ex reliquiis legis Regiæ propter summam elegantiam & vetustatem adscribere. Si quis huiusce legis ergo aduersus leges, rogationes, plebisve scita, senatusve consulta fecit, fecerit, siue quod cum ex lege, rogatione,plebisve scito s.v.r.c. facere oportebit, non fecerit,huius legis ergo id ei ne fraudi esto, neue quid ob eam rem populo dare debeto,neue cui de ea re actio, neue iudicatio esto. neue quis de ea re apud * ei finito. Cic.ad Attic. lib.3.Epist.23. Scis enim Clodium sanxisse,vt vix aut omnino non posset nec per Senatum, nec per populum infirmari sua lex, sed vides nunquam esse obseruatas sanctiones earum legum, quæ abrogarentur, nam si id esset, nulla fere abrogari posset: neque enim vlla est, quæ non ipsa se sepiat difficultate abrogationis. Idem Verrina 6. Quid multa? nisi vehementius homini minatus essem, nisi legum sanctionem pœnamque recitassem, tabularum mihi potestas facta non esset. Hot.Prat.

SANCTIVS ærariũ ab antiquis dicebatur,quod prorsus intactum erat,ex quo nihil promi licebat,ob annuas necessitates. Prat.

SANCTORVM nomine olim Christiani accipiebantur, vt ex priscis constat scriptoribus. Vnde sanctissimi dicti episcopi,vt in Const. princ. Quem titulum ex antiquitate retinuit Pont. Rom. Quin &,quod supergreditur,teste Insulanico, Hutteno, humanam sortem, beatissimi titulo honestatur. De quo suprà suo loco. Notum, quod D.Paul.symmistas suos vocat sanctos. Iudæi vocabant sancta omnia, quorum vsus ipsis concessus erat. Et quidem erant sancta, quia erant ordinata verbo Dei. Econtra profana & prohibita nominant communia,id est,non sancta, non separata ad vsum populi sancti, sed quibus gentes vtebantur. Iudæi autem vocabantur populus Dei, & sanctus, id est, separatus à gentibus ad cultum Dei. Spieg.

SANCTVARIVM principis libros atque commentarios, in quos agrorum formæ referebantur, aut, quod magis est, locum ipsum & tabularium, in quo huiusmodi libri reponebantur, significat. Sicul. Flacc.in libro de condit.agror. Quod si quis contradicat,sanctuarium Cæsaris respici solet. omnium enim agrorum & diuisorum,& adsignatorum formas,sed & diuisionem commentarius & principatus in sanctuario habet. Quæsecunque enim formæ fuerint,si ambigatur de eorum fide, ad sanctuarium principis reuertendum erit. Hygen.in lib.1.de limitib. constit. Omnes significationes & formas æris tabulis inscribemus,libros æris & typum totius perticæ linteis descriptum, secundum suas determinationes descriptis adfinibus tabulario Cæsaris inferemus. Et si qua beneficia, aut concessa, aut adsignata coloniæ fuerunt,siue in proximo,siue inter alias ciuitates, in lib. beneficiorum adscribemus. Et quicquid aliud ad instrumentum mensorum pertinebit, non solum colonia, sed & tabularium Cæsaris manu conditoris subscriptum habere debet. Ita & sanctuarium Mithridatis pro secreto ejus tabulario dixit Plin. lib.32.c.8.Briss. Prat.

SANCTVM est, ait Trebatius interdum idem quod sacrum, idemque quod religiosum: interdum aliud, id est, nec sacrum, nec religiosum: nimirum incorruptum & inuiolatum. Hæc Macrob. lib.3,c.3.Fest.autem l.16. Inter sacrum & sanctum &

Digitized by Google

religiosum differentias Ælius Gallus bellissime refert. sacrum, ædificium consecratum Deo. sanctum, murum qui sit circa oppidum. religiosum, sepulchrum vbi mortuus sepultus, aut humatus sit. Sed illa portione quadam & temporib. eadem videri posse. Siquidem quod sacrum est, id lege aut instituto maiorum sanctum esse putant, quod violari id sine pœna non possit. idem religiosum quoque esse, quod iam sit aliquid, quod ibi homini facere non liceat, & quod si faciat, aduersus deorum voluntatem videatur facere. Similiter de muro aut sepulchro debere obseruari, vt eadem & sacra & sancta religiosa fiant. Hæc Festus Proprie autem sancta dicuntur, quæ ab iniuria hominum defensa, atque munita sunt: inquit Martian. l. 8. ff. de rer. diuis. Munita autem propter pœnam propositam significat. Nam sancire est sanguine fuso confirmare: vt Seruius Grammaticus testatur. neque Martiano assentimur, vt Hotomannus, qui (Martianus) à sagminibus hoc verbum eo loco deducit. quin Festo potius & Aggeno Vrbico in comment. ad Frontinum adstipulamur, qui sagmina à sanciendo, i. confirmando deducit. A sanguine autem confictum esse, vel ex consuetudine sacrorum solennium, quam Salustius in Catilinaria commemorat, intelligi potest. Fuere, inquit, qui dicerent, Catilinam cum ad iusiurandum populares sceleris sui adigeret (sic enim legendum, non Addiceret) humani corporis sanguinem vino permistum in pateris circumtulisse. inde cum post execrationem omnes degustassent, sicuti in communibus sacris fieri consueuit, apparuisse consilium suum, &c. Sancta ergo prima ea sunt, quæ cæsa victima, & execratione interposita, confirmata sunt. Et sacrosancta, vt vult Hotomanus, illa eadem proprie, quasi quæ sacro facto sancita sunt. Sed Liuius lib. 3. quum idem prope sibi videri significasset, ICtis tamen aliud placere ostendit: Cum in violatos Tribunos plebis, inquit, religione, tum lege etiam fecerunt, sciendo, vt qui eis nocuisset, eius caput Ioui sacrum esset: familia ad ædem Cereris, Liberi, Liberæque venum iret. Hac lege iuris interpretes negant quenquam sacrosanctum esse, sed, caput eius qui eorum cui quam nocuerit, sacrum esse, id sanciri. Hæc Liuius. Eamque ICtum etymologiam Fest. lib. 17. secutus, Sacrosancti, inquit, dicuntur, qui sanciuntur vt sint sacri, si sacrum violent. Itaque sacrosancta duobus modis fiunt: Religione, siue iureiurando: & Lege, quorum vtrumque Liuius eodem loco significat, his verbis. Et cum religione inuiolatos eos, tum lege etiam fecerunt. Paulo autem post religionem iusiurandum interpretatur. Dionysius autem lib. 6. Iurarunt, inquit, per sacra omnia, se posterosque suos hanc perpetuo legem obseruaturos: addita execratione, vt qui legi parerent, ita deos superos atque inferos propitios haberent: qui non parerent, infestos. Hunc vtrũque modum exponit Cicer. in ea pro Corn. Balbo. Quid fuit in ea rogatione, quod sacrosanctum videretur? Primum enim sacrosanctum esse nihil potest, nisi quod populus plebsve sanxisset. Deinde sanctiones sacrandæ sunt aut genere ipso, aut obtestatione & consecratione legis, aut pœnæ: cum caput eius, qui contra facit, consecratur. Sic autem hunc locum emendari vult. Hotom. Aut genere ipso, vt obtestatione & consecratione Legis: aut pœna, cum caput eius, &c. Duos enim tantum hos fuisse modos, locus insequens, vbi ex enumeratione partium argumentatur, perspicue ostendit. Quid habes igitur dicere, inquit, de fœdere eiusmodi? Vtrum capitis consecratione, an obtestatione Legis sacrosanctum esse confirmas? Ex quibus copiose disputatis est perspicuum, hoc inter Sanctum & Sacrosanctum interesse, quod inter genus & speciem. Sacrosancta enim dicuntur ea, quæ sub capitis pœna sancita sunt, vt inuiolata & incorrupta essent. Quæcunque vero pœnam aliquam continent paulo grauiorum, Sancta nominantur. Planum est præterea & sancta & sacrosancta ea plurimum dici, quæ inuiolata sunt. Hinc Cicero in ea pro domo sua, de cuiusque domo verba faciens: Hoc, inquit, perfugium est ita sanctum omnibus, vt inde abripi neminem fas sit. Hinc sacrosanctæ ecclesiæ dicuntur à Iustiniano, quæ asylum præbent. Hinc illud Ciceronis in Catilin. Quid enim expectas? bellum? quid ergo? in vastitate omnium tuas possessiones sacrosanctas futuras putas? Hinc sacrosancta fœdera semper appellantur, quia gentibus omnibus moris fuit, vt ea sanguine sancirent. Cuius rei exemplum insigne teneri non possum, quin hoc loco ex Corn. Tacit. lib. 12. subscribam. Mos est, inquit, Regibus (de Armenia loquitur) quoties in societatem coeant, implicare dextras, pollicesque inter se vincire, nodoque perstringere. Moxque vbi sanguis in artus extremos se effuderit, leui ictu cruorem eliciunt, atque inuicem lambunt. Id fœdus arcanum habetur, quasi mutuo cruore sacratum. Hotom. Prat.

SANDAPILARII, Pollinctores & Libitinarij dicebantur, penes quos funerandi cura versabatur. Hi à Græcis νεκροφόροι vel νεκροθάπται, teste Vlpiano dicuntur, quasi defunctiferi, qui Sandapilarij, & Vespillones dicuntur, non multum dissimiles his vulturiis codonophoris, id est, tintinabula gestantibus, quos Anteambulones arratos Latine appellare possumus, & ferales præcones, auctore magno Budæo, à Græcis etiam σκηπτοῦχοι &c. Brech. in l. cum in testamento, ff. de verb. & rer. sign. quem hac de re vide plenius. Sandapilæ sunt pharetræ à defunctorum capuli. Iuuen. Epigr. & cæteri Ioann. Bapt. in comment. Epist. Sidon. lib. 11.

SANDALARIVM ea fori pars siue locus esse dicitur, vbi vendi solebant sandalia & calciamenta, vbi & librarias tabernas fuisse ex Gell. lib. 18. ca. 4, & ex Macrobio quem idem Gellius, d. loco allegat, coniicere licet.

SANGVINE contingere, l. vel si sanguine, de manu vind. Spieg.

SANGVINEAS (non sagmineas) virgas legi putat Pratej. apud Modest. in l. fi. ff. de legib. easque sic interpretatur. Sanguineæ, inquit, virgæ è sanguineis fruticibus erant, quibus cædi iubentur parricidæ, vt aut terror inesset in cruento eorum dolore. aut ad horrorem, vt volunt quidam, cruentabantur: vt de Bellona scribit Maro.

Quam cum sanguineo sequitur Bellona flagello.

De iis scribit Plin. lib. 19. c. 10. & lib. 24. c. 11. Hinc sanguineæ hastæ, quæ, quia coloris erant cruenti, ideo & in ad bellum indicendum feciales vtebantur: has volunt quidam sanguine cruentatas, quo atrox, & cruentum bellum minarentur, Prat.

SANGVINOLENTVS l. 2, C. de patr. qui fil. suos distr. sanguine materni vteri adhuc perfusus, id est, recens natus, vt l. 1. C. Th. de expos. Si quis, inquit Constantinus, propter nimiam paupertatem egestatemque victus causa filium filiamve sanguinolentus vendiderit: ita enim legendum est eo in loco, vt in tit. de infant. expos. & de his qui sang. nutr. acc. Hos Iuuenalis rubentes aqpellat. Sat. 7.

---- ----— Modo primos incipientes
Edere vagitus, & adhuc à matre rubentes.

Græci ὡς πλήρεις ἡμῶν ἀφ' αἱμάτων vocant., Prat. Briss.

SANGVIS filij, sanguis patris est, autor ICtus in l. 4. ff. de in off. testam.

SANGVIS in jure longe aliud est quam consanguinitas. Sanguis cognatio est naturalis, l. 2. ff. vnd. cognat. l. vel si sanguine, ff. de manu. vind. l. qui in adoptionem, ff. de adopt. l. si in adulterium §. 1. ff. ad leg. Iul. de adult. l. dotem, §. fin. de castr. pec. l. 8. ff. de reg. jur. l. 49. C. Th. de his qui super rel. cont. Consanguinitas vero species est agnationis, id est, fraternitas, §. vulgo, Inst. de succes. cog. Neque vero soli auctores nostri, sed etiam alij cum Græci tum Latini hanc verbi proprietatem obseruant, Sophocles in Ajace, l. ὦ μόνον ἐμοὶ ξυναιμον, id est, Ajacis furiosi fratrem Teucrum. Et Virgilius Statiusque consanguineum lethi soporem, quem Homerus κασίγνητον, Anneus Seneca & Valerius Flaccus, fratrem: Frater duræ languide mortis somne fratri similime letho. Idem Statius 11. stat. consanguineum campo scelus vnius ingens Bellum vteri. Cujac. obseru. lib. 11. c. 26. & ad l. Vacantia 4. C. de bonis vacant.

SANGVIS naturalem conjunctionem significat. Sic sanguinis caritas, l. 5. §. 1. ff. de agnosc. & alim. Briss.

SANITAS apud Ciceronem fere semper animorum dicitur, nec vnquam nisi semel aut iterum pro corporis valetudine vsurpauit, teste Connan. in suis comm. lib. 9. c. 4. n. 10.

SANOS, ait Cicer. lib. 3, Tuscul. quæst. intelligimus eos quorum mens motu, quasi morbo perturbata nullo sit. Item *sanum* mente, accipe in l. sanum, C. de donat. Briss.

SANVS non est, cui lingua abscisa est, l. si cui lingua, ff. de ædil. edict. Spieg. Prat. Vide & D. Gœdd. ad l. inter stuprum 101. §. 2. n. 4. ff. de verb. sign.

SANVS qui non longe videt. Sic puerpera & prægnans ICtis sana est, cum id proprium sit mulierum officium l. quæritur 14. ff. de ædil. edict. Gœdd. in comm. ad l. 101. num. 4. de verb. & rer. signif. §. 2.

SAPA mustum dicitur, vsque ad tertiam partem vel (vt quidam volunt) ad dimidiam decoctum: & à sapiditate nomen accepit. De hoc Martial.

Et Laletana nigra lagena sapa.

Græcè ἕψημα dicitur ab ἕψειν, quod est decoquere, ejus meminit Vlp. in l. quæsitum est, §. si qua parte, tit. de fund. instrum. Vas (inquiens) æneum, in quo sapa coqueretur, & defrutum fiat: quamuis apud eum quidam reposuerint, Vas æneum in quo sapa coqueretur, vt ferueat. Nonius Sapa (inquit) quod nunc metallacium mustum, ad mediam partem decoctum: defrutum, si ex duabus partibus redigatur.

SAPIENS à populo primus Publius Attilius appellatus est, vt Pomp. scribit in l. 2. §. deinde Sextus, ff. de orig. jur. quem tamen Cic. lib. de amicitia Acilium vocat. Hinc & sapientes pro jurisperitis, vt apud Romanos, prudentes, l. Feud. 2. tit. 25. Super negotio isto tale est sapientum nostræ ciuitatis consilium, videlicet Oberti & Gerardi. Radeuicus libr. 1. capit. 7. At sapientes & legum periti persuadent Mediolanenses, licet improbos & infames, judicis tamen officio per legitimas inducias citandos esse: hoc est, judicis edictum vnum, mox alterum & tertium, seu vnum pro omnibus, quod peremptorium non sinatur. Ex eodem numero quatuor illi Principes Iustinianei iuris interpretes fuere, quorum glossis Accursium magnopere adiutum fuisse constat, de quibus idem Radeuicus lib. 2. c. 3.

Haben-

Digitized by Google

Habens, inquit [de Friderico I. Imp. loquitur] videlicet Bulgarum, Martinum, Iacobum, Hugonem, viros disertos & in l. doctissimos legumque in ciuitate Bononiensi Doctores, & multorum auditorum præceptores, &c. Prat.

SAPIENTIA terrestris vocatur humana: de qua loquitur Paul. Sapientia huius mundi stultitia est apud Deum. Sic lib. Sapientiæ c.8. Sapientia iuris suos cultores locupletat, & eorum thesauros replet. Loquitur Paul. ad Corint. c.3. Nemo se decipiat. Si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc seculo, stultus fiat vt sic sapiens. Loquitur August. in c. qui sine 16. q. 3. Qui sine Deo sapientiam quærit, non sanus, sed æger: non prudens seu stultus, assidua laborans ægritudine. Talis sapientia vocatur à Græcis ἐπιστήμη rerum bonarum & malarum scientia: quam Iureconsulti in Pandectis & Pontifices Romani in Decretalibus epistolis inseruerunt, vt annotauit Taboetius in topico militiæ for. & legal. discip.

SAPIENTIAM pro Philosophia dixit Pomp. in l. 2. § post hunc maxime ff de orig. iur. & sapientiam ciuilem Vlp. pro Iuris Ciuilis scientia in l. 1. §. proinde. ff. de extraordin. cogn. hinc sapientiæ studiosi apud Quintil. lib. 1. & lib. 7. Briss.

SARABAITÆ Sacerdotes apud Ægyptios in foraminibus petrarum habitantes, induti porcorum & boum pellibus, cincti funibus palmarum, spinas ad calcanea portantes ad cingulum ligatas: de quibus plura Crinitus lib. 3. de honest. discip. c. 15. ex Augustino & Hieronymo.

SARACENVS, Extat in iure Pontificio tit. de Iudæis & Saracenis. vbi iuris vtriusque titulorum expositor, Saraceni (inquit) dicuntur à Sara vxore Abrahæ, quum potius Agareni dici deberent, ab Agar, ancilla Abrahæ, & matre Ismaelis, ex quo Saraceni descenderunt. De quibus scribit Ioan. Carion, li. 3 Chr. Saracenum regnum dictum est primo regnum Mahometis. Nam etsi Agarenus erat natione, tamen non sine magna causa mutauit hoc nomen, quod promissio in scripturis ad Abrahæ filios ex Sara prognatos pertinebat, & non ad Agar. Erant autem Agareni ex Agar. Cæterum, cum prætexeret Mahometes suum populum Deo gratum esse, atque adeo ad quem pertineret benedictionis promissio, vt dominarentur in toto orbe (carnaliter interpretabatur omnes promissiones scripturarum) mutatio vocabulo de industria, populum suum Saracenos appellauit, tanquam Saræ filios, & non Agarenos. Sunt autem hi Saraceni potentes, non in Asia solum, sed in Africa quoque facti. Inde & in Hispaniam profecti eius quoque magnam partem diu tenuerunt. Italiam etiam sæpe per incursionem ingressi sunt. Auchar.

SARCINA, est proprie vtensilium simul compositorum. Paul. in l. 2. §. 1. ad l. Rhod. ad merces transtulit. Sarcinę, inquit Cuiac. 3. obs. 2. in med. sunt quæ onerant nauem. Ab hac voce sarcinator dicitur, non à sarciendo. Vide Erasmum explicantem parœmiam, sarcinator summum centonem. Nebriss.

SARCINATOR, sarcinatrix, qui quæ sarcienda vestimenta accipit. l. 25. §. vlt. ff. loca l. 1. §. 1. ff. de tribut. l. 5. ff. nautæ cūpo. l. 27. ff. de pecu. l. 5 §. 1 ff. de instito. l. 82. ff. de furt. Non. Marcel. Sarcinatorem sutorem interpretatur addito Lucilii versu, sarcinatorem esse summum fuere centonem optime Prat. Briss.

SARCIRE in 12. Tab. satisfacere significabat, auctore Festo. Inde sarcire noxam, id est, damnum præstare. l. 1. §. cum arietes. ff. si quadrup. paup. l. 14. ff de incend. ruin. Et sarcire damnum in l. 32. in fin de dam. infect. Sicque apud Festum Seruius Sulpitius, sarcito in 12. Tabul. exponit damnum soluito, præstato. Sarcire est etiam integrum facere. Sarcire ædificia in l. 7. §. vlt. ff. de iure deliber. est corrupta restituere. Ob eam causam opera publica, quæ locantur. fatta tecta locantur, vt idem Fest. lib. 16. scribit. Ita sarta tecta accipimus in l. 7. ff. de offi. proconsl. l. 7. ff. de vsufruct. & l. 7. C. eod. tit. l. 7. §. illud. ff. ad l. Iul. repetund. l. 18 ff. de vsu & habit. l. 1. C de cond. in publ. horr. lib. 10. Flauius Vopisc. in Aurel. De proprio possessiones quas in Mauritiana habuit, sartis tectis Capitolij deputauit, Prat. Briss.

SARCOPAGVS sepulchrum & capulum significat, quod ex sarcofago lapide fissili corpora celerrime consumente, qui in Troade plurimus nascebatur, fieret, vt Isidor. lib. 16. c. 4. scribit ἀπὸ τῆ σάρκας ἐσθίειν, quod carnes exedat. Inuenitur verbum hoc in l. 37. de relig. & sumpt. l. 18. §. vlt. de alim. leg. l. 6. de sepult. viol. in C Th. Et in libello varior. auct. de limitibus, Orcas in fine inuenies, Sarcofago in fine inuenies. Et in Epigram. Antiq.

Et Lethæoque iaces condita Sarcofago.

Et in alia inscriptione:

Corpora eorum fictili sarcofago commendauerim.

Briss. Prat.

SARCVLVS, vel sarculum, instrumentum, quo sarta sarciuntur, id est, herbis internascentibus purgantur. Vlp. de fun. instr. l. instrumenta. Ligones, inquit, sarculi, falces putatoriæ, bidentes. Nebriss.

SARDIANI Græcis, Latinis sunt Sardi. Caput Lydiæ quondam fuere Sardes, ante Hydæ dictæ, ad Caystrum amnem, haud ita procul Tmolo monte. Quas, quia Crœsi regia erat, cinctas obsidione, & expugnatas fuisse à Cyro, lib. 1. scripsit Herodotus. Romani & conuentum sardibus tribuerunt, qui sardianus dictus est Plinio. Magnam vero vrbem, & celebrem fuisse, Strabo indicat. Vnde Marcellus recte appellauit rempub. Sardianorum, in l. antepen. ff. de ann. leg. Hæ sunt Sardes, teste Vadiano nostro, homine doctissimo, quarum ecclesiam inter septem illas Asiæ præcipuas Ioan. Apoc. 2. censuit. Spieg.

SARDICENSIS synodus, non à Sardibus, sed Sardica Illirii ciuitate dicta, de qua post Epiphanium l. 2. tom. 2. Vide & Vadianum in Illyria, hist. tripart. lib. 4. cap. 11. Theod. lib. 2. cap. 4. Spieg.

SARDI venales. Tantum captiuorum Gracchus adduxisse scribitur, auctore Plinio de viris illustribus, vt longa venditione res in prouerbium veniret. Sardi venales: Cuius prouerbij rationem Plutarch. in Romanorum Problematibus aliam tamen affert. Nimirum olim inoleuisse morem apud Romanos solemnem, vt qui ludos in capitolio ederet, sardos venales pronunciarent, prodiretque puer quispiam, per ludibrium monili ductus, quam bullā vocant, eumque morem hinc ortum putat, quod Veientes olim diu cum Romanis bellum gessissent, quodque vrbem horum postremam Romulus expugnasset. Vnde & regem ipsum & multos captiuos Romam deductos, venales pronuntiauit. Porro cum Lydi ab initio fuerint Hetrusci. Lydorum autem caput erat Sardis, inde factum, vt Hetruscos sardorum nomine pronunciarit venales. Huius autem prouerbij meminit Cic. quoq; lib. 7. Epist. fam. & explicat Eras. in Chil.

SARDONYX, gemma. Plin. lib. 37. c. 6. nomen compositum scribit ex sarda, lapide in sardinia reperto, coloris rubri: & Onyx, quæ gemma est ad vngues humani similitudinem accedens. Vlp. Sardonyca numerat inter gemmas magni pretij. l. 6. de bon. damn. vbi tamen sardonychica legitur. Hor. Prat.

SARDONYX est gemma ex duorum nominum societate sic vocata. Est enim ex Onychis candore & sardi rubore mixta, auctore Isidoro lib. 16. Etymol. c. 8. Briss.

SARCOGALLA in l. vlt §. species. ff. de publ. ea videtur esse, quæ ab aliis auctoribus sarcocolla vocatur, sicut ibidem Saffirinus vocatur quia à Plin. lib. 37. c. 9. & Isid. lib. 16. c. 9. Sapphyrus appellatur. Est autem sarcocolla lacryma arboris in Perside nascentis turi similis, vt Dioscor. lib. 3. & Plin. lib. 13. c. 11. & lib. 24. c. 14. scribunt. Nomen ab eo habet, quod dissolutam & hiantem vulnere carnem adstringat & adglutinet. Briss. Prat. & Goth. ad d. l. vlt. §. species.

SARMATAE, siue Sauromatæ, nam vtroque modo appellantur, populi sunt Septentrionales, alteri in Asia, alteri in Europa. Nam duplex est Sarmatia. Luca 3. Et in iuncto sarmata velox Pannonio & ibidem. Affinis sarmata Moscho. De aur. & arg. leg. l. arg. Sunt, inquit, nationes quædam, quæ pellibus vtuntur, veluti Sarmatarum. Nebriss.

SARMENTA. Sarpere antiqui pro purgare ponebant vnde & virgulæ abscissæ, sarmenta dicuntur. l. ligni appellatione. ff. de leg. 3. Spieg. Prat.

SARRACVM vehiculum est, inquit Festus, quo ornamenta portantur scenicorum, frequentius tamen ponitur pro vehiculi genere, quo ligna & lapides deuehi consueuerunt. Coras. 2. Misc. 20. n. 4.

SARTA tecta Festus sic interpretatur: sarte ponebant pro integre, ob quam causam opera publica, quæ locantur, vt integra tecta præstantur, sarta tecta vocantur. Etenim sarcire est integrum facere. Hæc Festus. Sed videamur ne non de tectis locutio intelligatur: verum hoc coniunctum pronuncietur, Item vt alia complura, in quibus & coniunctio subauditur: vt ire agere, vti frui & quæ sunt generis eiusdem: vt sit sarcta & tecta. quidam c. literam interponendam putant, quod à sarcio declinatum sit, non à sarrio. Charisius li. 1. Sarcte, inquit, pro integre. Sarcire enim est integrum facere. Hinc sarcta tecta. vti sunt opera publica publice locantur Vlp. l. 7. ff. de offic proconsl. Ædes sacras & opera publica circumire inspiciendi gratia an sarta tecta quæ sint, vel an aliqua refectione indigeant. Idem l. 7. §. 1. ff de vsufr. Hactenus tamē vt sarta tecta habeant. Item, Vnde Celsus de modo sarta tecta habendi quærit, si quæ vetustate corruerunt, reficere non cogitur. Item apud Marcum in l. 7. §. 1. ff. de l. Iul. repetund. Hot. Prat.

SARTA tecta eo modo locari, exigique solebant, vt redemptores suo lapide, sua calce, ac sua materia ædes sartas rectas præberent, certo pretio in singulos annos addicto. Quod fieri solebat Romæ, minimo licitantibus, Bud. in annot. prior. in Pandectas.

SARTOR dicitur, qui vestes facit, vel resarcit.

SAT, pro satis, ante Ciceronis ætatem dictum sæpius esse, quam Ciceronis ætate, & postea ab eruditis obseruatum est. Spieg.

SATIVS pro eligibilius atque melius, aduerbium est comparandi ab eo quod est satis. Iuuen.

Hoc facius quam si dicas sub iudice vidi
Quod non vidisti.....

Vlp. de fideicom. liber. l. si debitor. Satius est eum, qui ignouit legatum, onerari. Nebriss.

SATAGERE, est vehementer, sed frustra moliri. Huius verbi vsum ignorant Canonistæ,

Digitized by Google

SATI fructus. ff. de vſur. l. qui ſcit. §. 1.

SATIO eſt ſpecies quarta acceſſionis induſtrialis. Vult. in comment. Inſtit. de rer. diuiſ. §. 21. n. 1.

SATIS pro valde in l. 4 ff. de in integ. reſt. quemadmodum Florentiæ legitur, & in l. 7. §. belliſſime ff. quod vi aut clam. l. 16. l. 45. §. pen ff. de fideic. libert. l. 2. §. poſt hos quoque. ff. de orig. iur. Vbi ſatis ſuperlatiuo iungitur. ſic satis inhumanum, satis inciuile, Satis impium, in l. 6. in fin. pr. ff. de pignor. act. l. 20. ff. de adq. hæred. l. 37. ff. de l. 3. l. 16. ff. de procul. l. 66. in fin. ff. de ritu nupt. l. 2. C. de comm. ret. aliena. l. 33. C. de inoff teſtam. & in aliis Iuſtin. Conſtitutionib. ſæpe. Particula autem, satis, his verbis, dare, facere, præſtare, accipere, petere, offerre, eleganter coniungitur. Briſſ. Prat.

SATIS, dictio, interdum à verbis ſuis diſiungitur. Ita dari ſatis. & ſatis pro aliquo dare, & ſatis pro lite accipere, legimus in l. 1. §. merito ff. de rip. mun. l. 33. ff. de fideiuſſ. l. 2. §. ſed & ſi dubitetur ff. de iud. l. 26. §. fin. ff. de minor. l. 13. §. Neratius, ff. de act. empt. l. 3. C. de poſtl reuerſ. Et ſatis à poſſeſſore cauendum in l. 10. ad fin. ff. de vſufr. Et ſatis deſinit eſſe cautum in l. 5. §. 1. ff. de legit. tut. Briſſ.

SATIS, dictio, his verbis, dare, facere, præſtare, accipere, petere, offerre, eleganter coniungitur. Briſſ.

SATIS acceptio, inquit Pompon. in l. 5. §. 2. de verb. obli. eſt ſtipulatio quæ ita obligat promiſſiorem, vt adpromiſſores quoque ab eo accipiantur, id eſt, quidem promittant. Briſſ.

SATIS accipere dictum eſt eodem modo quo ſatisficere. nam quia id, quo quis contentus erat, ei præſtabatur, ſatisfieri dictum eſt, d. l 5. §. 2 Satis accipere autem dicitur creditor, legatarius aut alius quilibet, cui cautio præſtatur, l. 8. ff. de vſufr. ear. rer. l. 17 ff. de teſtam. tut. l. 7 de incend. ruin. l. 30. de vſufr. leg. l fin. §. fin. quor. legat. l. 30. § fin. ff. de ſtat. lib. Sic ſatis de euictione accipere l 48. de euict. Legati fideicommiſſive ſatis, accipere l. 58. in fin. ff. de cond. indeb. l. fin. C. vt in poſſ. legat. Subauditur autem per Græciſmum in ea locutione verbum nomine & integra oratione effertur in l. 1. §. ſi Titio. ff. vt in poſſ. leg. Prat. ex Briſſ.

SATISAGERE pro ſatagere, curare, apud Vlp. in l. hæc conditio 10. ff. de cond. & demonſtr.

SATISDARE proprie eſt ei ſponſores dare, qui ſibi à debitore cauet: nam ſatisdamus alteri, cauemus nobis. Cauere enim qui ſatis accipit. Cic. in Bruto, At vero tibi ego Brute non ſoluam, niſi prius à te cauero, amplius eo nomine neminem petiturum. Sed ICti cauere poſtea dixerunt pro cautionem dare. & Cauere ſic diſtinguunt à Satisdare, vt qui ſponſorem, id eſt, fideiuſſorem det, Satisdare dicatur: qui vero chirographum duntaxat, Cauere, Hot. Prat.

SATISDARE proprie eſt fideiuſſores dare: ſatisfacere latius patet. Verum ſatisdationis nomine interdum ſatisfactio ſignificatur l. ſatisdationis ff. de verb. ſign. vt in l. 2. pro hæred. l. promiſſor. §. vlt. de conſtit. pec. atque ita ſatisdationis verbum in l. ſolutam, de ſolut. accipi debet. Cuiac. in tit. quibus mod. toll. oblig. Inſtit. lib. 3. ſuper verb. Solutione.

SATISDARE damni infecti eſt, cauere datis fideiuſſoribus, ſe damnum, ſi quod accidat, ei cuius interetit, præſtaturum. Hot. Prat.

SATISDATIO in tit. ff. qui ſatisd. cog. & in omnibus prætoriis ſtipulationibus, quibus ſatisdari iubetur, fideiuſſorum dationem ſignificat. Nam ne pignoribus quidem in vicem ſatisdationis quis defungi poteſt. l. 7. ff. de prætor. ſtip. l. 1. & l. 3. §. 1. ff. ſi cui plus quam per l. Falcid. Nec vero qui ſatisdare promiſit, fidem impleſſe aliter intelligitur, quam ſi eum dederit acceſſionis loco, qui vtiliter obligetur. Nam ſi minorem 25. annis, vel mulierem, vel ſeruum det, non videtur ſatisfeciſſe obligationi aliter atque ſi non idoneum dederit. l. 3 ff. de fideiuſſoribus. l. 8. §. 1. ff. qui ſatisd. cog. Non enim videtur ſatisdatum, ſi vitioſe ſatisdatum eſt, l. 6. ff. eod. tit. Briſſ. Prat.

SATISDARE tutores vel curatores dicuntur tunc, cum dant fideiuſſores qui ipſorum nomine promittunt rem pupilli vel adoleſcentia ſaluam fore, id eſt, perſonis pupilli vel adoleſcentis recte proſpectum, & bona non diminutum iri, vide Vult. in comm. ad pr. n. 5. Inſt. de ſatisdat. tutor.

SATISDARE etiam ſatis præſtare dicitur, l. 8. ff. de vſufru earum rerum quæ vſu conſumuntur Martial. lib. 2. Epigr.

Si de ſeruitio graui queranſur,
Adſertor venias, ſatisq; præſtes. Briſſ.

SATISDARI certæ pecuniæ in l. 6. in fin. ff. quib. mod. pign. Fideicommiſſi ſatis petere, l. 71 §. 1. ff. de conditionib. & demonſtrat. l. 1. §. ſi quis ſit l. 7. ff. vt lega. nomin. caueat. & pignori accipere legati. l. 18. ff. de pignor. & Interpellari traiectitiæ pecuniæ, in l. 2. de naut. fœnore. & Totius dotis ſatisfieri in l. 30. ff. de vſur. leg. Briſſ.

SATISDATIO cautio eſt fideiuſſoria, vel etiam iuratoria, ſi fideiuſſoriam quis dare nequeat. Nudæ autem cautioni repromiſſioniq; ſemper opponitur l. 1. §. ſtipulationem, ff. de prætor. ſtip. Briſſ.

SATISDATIO eodem modo appellata eſt, quo ſatisfactio; nam vt ſatisfacere dicimur ei cuius deſiderium implemus: ita ſatisdare dicimur aduerſario noſtro, qui pro eo quod à nobis petiit, ita cauit, vt eum hoc nomine ſecurum faciamus datis fideiuſſoribus l. 1. ff. qui ſatisdat. cog. Hot. Prat.

SATISDATIO nihil aliud eſt, quàm cautio pro eo, quod inter partes eſt, vt de eo reddantur in cuentum ſecuriores ita definit Vult. in comm. Inſt. de ſatisd. n. 4. Differt autem ſatisdatio à ſatisfactione, quod hæc illa latius pateat, vt in l. 61. de verb. ſign. l. 2. pro hered. l. 21. §. fin. de conſt. pecun. l. 49. ff. de ſolut. Hæc plures ſub ſe continet ſpecies, repromiſſionem, pignora, iuratoriam cautionem acceptilationem, nouationem, conſtitutum, & ſi quæ ſunt alia: ſatisdatio verò eſt satisfactio, quæ fit datis fidejuſſoribus: Vide omnino Vult. in comm. Inſt. ad pr. nu. 4. tit. de ſatisdat. tutor. & Gœdd. in comm. ad l. 61. num. 2. ff. de verb. ſign.

SATISDATIO judicatum ſolui, eſt quum quis ſtipulanti vt ſolueretur ſibi quod fuiſſet judicatum, datis fidejuſſoribus promittit, ait Imp. tit. de ſatisd. in pr. nam judicatum ſolui, antiquè dictum eſt, pro ſolutum iri: & ſatisdare judicatum ſolui, dare fidejuſſores locupletes, qui ſtipulanti actori promittant, quantum judicio facto ſolui oporteret, ſi reus damnaretur, tantum ſuo periculo ſolutum iri, l. 3. & paſſ. ff. judic. ſolui. Hot. Prat. vide fuſe Cuiac. 10. obſ. 19.

SATISDATIO neceſſaria eſt, cum iudice imminente ſecundum qualitatem cauſæ ab inuito exigitur. Hæc ſi non poſſit à reo ibi præſtari, vbi conuenitur: poteſt audiri, ſi in alia eiuſdem prouinciæ ciuitate præſtare paratus ſit. Spieg.

SATISDATIO nudæ cautioni repromiſſioniq; ſemper opponitur l. 1. §. ſtipulationem, ff. de prætor. ſtip. & in tit. de damn. inf. ſæpe l. 5. ff. de pet. hæred. l. 45. ff. de procur. l. 56. in pr. ff. de euictionib. Briſſ. Prat.

SATISDATIO rem ratam dominum habiturum, eſt quum *quis* ſtipulanti à procuratore alterius vt dominus eius *procurationem* ratam habeat, datis fideiuſſoribus promittit. vti docet Imp. tit. de ſatisd. in pr. & l. 1. & paſſ. ff. rem rat. hab. Hotom. Prat.

SATISDATIO voluntaria, quam partes ex conuentione ſibi præſtant, & poſſent euitare, l. interdum. ff. rem rat. haber. Vnde non in alium locum remittetur, l. ſi fideiuſſor. §. ſi neceſſaria. l. de die §. iubetur. & §. vlt. ff. qui ſatisd. cog Spieg.

SATISDATIONE reuelare, l. ſi procuratorem, ff. de procurat. Spieg.

SATISDATIONES ſecundum mancipium Paulus Manutius ſcribit eas eſſe, quæ de rebus mancipio emptis, pretio nondum ſoluto fiant: nam etſi mancipia venditor poſſidet, ab emptore data: quia tamen ea fieri poſſunt deteriora, vt deinde eiuſmodi non inueniantur, qualia empror promiſerit: ſatisdationem ſecundum mancipium venditor quærit, vt ſibi de mancipiis caueatur, Cic. ad Attic. 5. De ſatisdando vero te rogo. quoad eris Romæ, tu vt ſatisdes, & ſunt aliquot ſatisdationes ſecundum mancipium, in his & Memmianorum. Hot. & Cuiac. 11. obſ. 4. in fin.

SATISDATO aduerbialiter, vt Teſtato dicitur. Inde ſatisdato cauere, promittere, id eſt, fideiuſſoribus datis, l. 4. §. quæſitum. ff. ſi quis cautio. l. 4. §. addici. ff. de fideicomm. libert. l. 7. ff. de accuſ. l. 56. ff. de euictionibus, l. 18. in fin. ff. de caſtr. pec. l. 16. ff. de offic. præſid. l. 31. ff. ad l. Falcid. l. 1. §. 3. ff. ſi cui plus quam per l. Falc. Briſſ.

SATISDATO debere, eſt datis ſponſoribus ſiue fideiuſſoribus debere. Cic. li. 16. epiſt. ad Att. Poſſumus enim, vt ſponſores appellentur, procuratorem introducere: neque enim illi litem conteſtabuntur: quo facto non ſum neſcius ſponſores liberari, ſed & illi turpe arbitror, eo nomine quod ſatisdato debeat, procuratores eos non diſſoluere: & noſtræ grauitatis ius noſtrum ſine ſumma illius ignominia perſequi Hot. Prat.

SATISDATVM verbum dicitur idoneam cautionem deſiderare, l. 1. §. pen. ff. quod legat. ſatisdationis tamen appellatione interdum quoque repromiſſio continetur, qua contentus fuerit is, cui ſatisdatio debebatur, l. 61. ff. de verb. ſign. Cuius rei exemplum eſt in l. vlt. §. ſi legatarius, ff. quod legat. Briſſ. Prat.

SATIS eſt, pro ſufficit l. 1. C. de his quib. vt indig.

SATIS exigere, l. 103. ff. de cond. & demonſt. l. 9. §. vlt. l. 55. ff. de admin. tut. l. 1. §. vſque adeo. ff. de tutel. & ration. diſtr. l 1. §. ſi præſes, ff. de magiſt. conueniendis, l. 19. §. vlt. de legat. 3. id eſt, ſatisdationem exigere, vt in d. l. 1 §. ſi curator res, de magi. conuen. Briſſ. Prat.

SATISFACERE dicimur ei, cuius deſiderium implemus, inquit Vlp. l. 1. ff. qui ſatisd. Et quocunque modo ab obligatione receſſum eſt, dicitur ſatisfactum eſſe, vt exempla ſunt in l. ſi rem alienam, §. omnis, ff. de pign. act l. ſoluitur. 5. §. vlt. l. ſi deferente 13. ff. quib. mod. pign. vel hypoth. l. quod venditur, ff. de act. empt l. promiſſor. 21. §. 2. ff. de conſtit. pec. l. 4. §. 1 ff. de re iudic. ſatisfactionem etiam ſolutionis verbo accipiendam quandoque placet, l. ſolurionis, 176. ff. de verbor. ſignific. l. ſatisfactio. 51. l. ſolutionis. 84. ff. de ſolut. Vult. in comm. Inſt. ad §. fin. n. 6. de perpet. & temporal. action.

SATISFACERE & Soluere tanquam differentia ſeparantur: vt apud Pompon. l. quod vendidi, 19. ff. de contrah. empt. Quod vendidi

Digitized by Google

vendidi non aliter fit accipientis, quam si aut pretium nobis solutum sit, aut satis eo nomine factum. sic in l. Stichum. 39. §. 1. ff. de statu. lib. si ita. 41. §. 1. ff. de manumiss. test. l. Paul. 38. §. 2. ff. de lib. caus. Soluit enim proprie qui pretium numerat: satisfacit, qui pignus vel expromissorem, vel fideiussorem præbet. l. solutiones. ff. de verb. sign. l. 4. §. 1. ff. de re iud. l. 6 ff. quibus modis pign. vel hypoth. l. promissor. 21. §. 2. ff. de const. pecun. Hot. Prat.

SATISFACERE, est tantum facere, quantum satis sit irato ad vindictam: inquit Ascon. in illum 3. Verrinæ locum: Video enim, & ex iis quę legi & audiui intelligo, in qua ciuitate legatus populi Rom. aliqua ex parte violatus sit, nisi publice satisfactum sit, ei ciuitati bellum induci atque inferri solet. Hot. Prat.

SATISFACIT, qui idoneum expromissorem volenti dat. l. 4. §. ait prætor. ff. de re iud. in eo itaque quod dicitur pignus soluta pecunia, vel si eo nomine satisfactum sit liberati. Satisfactum accipimus, quemadmodum voluit creditor, licet non sit solutum. Siue enim aliis pignoribus sibi caueri voluit, vt ab hoc recedat, siue fidejussoribus, siue reo dato, siue precio aliquo, siue nuda conuentione, siue aliàs quocunque modo recesserit, vel si conuenerit, vt pro hypotheca fidejussor detur, datumque licet non idoneum creditor admiserit, vel si deferente creditore jurauerit debitor non esse rem pignori obligatam, satisfactum intelligitur. l. 9. §. omnis. ff. de pign. act. l. 5. §. vlt. l. 13. 14. ff. quib. mod. pign. l. 3. ff. de fidejussoribus. Sed & si accepto latum sit, id propter quod hypotheca erat obligata, satisfactionis nomen proficiet. l. 49. ff. de solut. & alias quoque satisfactum videtur expromissore, vel pignore dato. l. 53. ff. de contrah. empt. §. venditę. Inst. de rer. diuis. Briss. Prat.

SATISFACTIO est pignoris vel fidejussoris exhibitio, l. 52. ff. de solut. l. 19. ff. de contrah. empt. Quod vocabulum, licet late pateat, tamen in rescripto Antonini expositio in l. 5. ff. vt in possess. leg ad exoluendum legatum refertur. Briss. Prat.

SATISFACTIO est pars pœnitentiæ: Nam partes tres. Contritio, Confessio, & Satisfactio. Et in tribus consistit, Satisfactio, in Oratione, jejunio, & eleemosyna. Briss.

SATISFACTIO & satisdatio differũt. Nam etsi satisdatio eodem modo appellata est, quo satisfactio: constat tamen satisdationem satisfactionis speciem esse. l. 1. ff. qui satisd. cog. Satisfactio plures sub se continet species, repromissionem, pignora, juratoriam cautionem, acceptilationem, nouationem, constitutum, & si quæ sunt alia. l. si rem. §. omnis. ff. de pign. act. At satisdatio est satisfactio, quę fit datis fidejussoribus. d. l. 1. Gœdd. in comm. ad l. 61. n. 2. de verb. & rer. sign.

SATIS tibi facio, satis tibi fiet: fiet tibi satis à me, & ab hoc, & illo: satis tibi fiet à me, aut ab hoc, aut illo. Horum verborum sensum aperit Imp. in Nou. vt cum de appel. cognoscit, §. fin. Spieg.

SATISFIERI voluntati defuncti videtur, si ex fructibus, vel aliunde fiat. l. is à quo. ff. vt in possess. legat. Spieg Briss.

SATISFIERI verberibus de seruo dicitur in l. 17. §. cum seruus. cum §. sequenti ff. de injur. l. pen. ff. ex nox. cau. agat.

SATIS offerre dicitur debitor in l. 1. §. vlt. ff. de requir. vel absentibus l. 5. ff. de suspect. tut. l. 6. C. de testam. man. Briss.

SATIS petere & satis desiderare dicitur is, qui caueri sibi postulat. l. 14. ff. de admin. tut. l. vlt. §. 1 ff. quod legatorum. l. 8. Digest. de prætoria. stipulat. l. 7. ff. rem pupilli saluam fore. Inde illud in l. 52. in fi ff. de jud. Si petatur fideicommisso satis. Et satis legatorum desideret, in l. 4. §. non exigimus, l. 3. §. 1. ff. vt in poss. leg Briss. Prat.

SATRAPIA, dictio, neque Romana est, neque Græca, sed Persica. Hinc Herodotus 3. refert, Darium diuisisse regnum suum in 20. Satrapias, & lib. 1. ἀρχῶν Babylonis σατραπείαν vocari tradit. Et Suidas lib. 11. scribit, Satrapam Armeniæ quotannis 20000. pullorum misisse ad regiam Persarum. Huius dictionis fit mentio in Nou. constit. 31. c. 1. §. 3. vbi Gothof. in not.

SATRIANI fundi meminit Scæuola in leg. patronus 35. §. 2. de leg. 3.

SATRICVM, vrbs fuit antiquissima Italiæ; de hac Florus de bello Latino: Satricum, inquit, atque Corniculum quis credat? tunc prouinciæ fuerunt: Liu. li. 28. Satrici matris matutæ de cœlo tactam ædem. Nebriss.

SATVRA, vt Fest. li. 17. scribit, erat cibi genus ex variis rebus conditum: vel secundum aliorum interpretationem, genus carminis, in quo multis de rebus conjunctim & confuse disputabatur. Ex quo Statuta lex, quæ multis aliis conferta legibus olim dicebatur: vel νόμος πολλὰ ἀναπίμπλων, id est, lex, quæ de pluribus rebus loquitur dicta à copia rerum, quasi à saturitate. Isid. lib. 5. Etym. Vnde in sanctione legum adjiciebatur: Neue per saturam abrogato. C. Lælius in oratione quam pro se dixit: Postera die, quasi per saturam exquisitis sententiis in deditionem accipitur. Iustinianus Imp. in l. 1. in pr. C. de Latin. lib. toll. Latinorum, inquit, libertas quasi per saturam inducta remanet: Idem in constit. ad antecessores: Opus quasi per saturam collectum. Autor Panegyrici Flauiensium Constãtino dicati. Neque enim quasi per satyram confundenda sunt beneficia tua. Lucil. 1. satur. per saturam ædilem factam, Varro in veteri tabula apud Appianum: Extra quam si quid in satura foret. Festus quoque in Satyra: Imperium per saturam dare, sententiam per satyram exquirere, abrogare. & derogare: adde Diomedem 3. c. 6. Erasm. Colliad. 4. cent. 8. Briss. Prat. & Goth. ad d. l. 1. in pr. C. de Latin. libert. toll.

SAXVM Tarpeium mirę altitudinis erat, à quo Lex duodecim tabularum vult dejici eum, qui falsum dixerit testimonium. Sed hodie non potest quis sic damnari, vt de saxo præcipitetur, autore. Modest. in l. si diutino. ff. de pœn. Est autem aliis pœnis vtendum, pro qualitate admissi Matt. in l. 1. in princ. Vlpia. in l. lege Corn. ff. ad l. Corn. de falsi. l. Damus licentiam C. eod. tit. Old. Prat.

S C

SCABINI. *Schoeffel.* Nihil vetat omnino, quin judices vulgo scabinos, inquit Insulanus, aut ejusmodi homines vocemus juratos: quo nomine etiam scimus in plerisque orbis terrarum partibus à plebe recenseri. Profert exemplum è Ciceronis de Inuent. lib. 2. Religiosum est, quod jurati legibus adjudicauerunt. Extat vocabulum in c. 1. §. 1. de immu. eccl. lib. 6. & c. 2. de alien. jud. mut. caus. fac. Spieg.

SCABIOSI, qui scabie, hoc est, cutis infectione laborant, de qua libro 5. Celsus: Non dubium est, quin Iurisconsult. l. 3. de ædil. edict. de his senserit, quibus asperior est scabies, pruritúque magis, quæque difficilius tollitur: & à Græcis ἀγρία, id est, fera. Spieg.

SCABRO dicitur, qui dentes aut gingiuas illuuie scabras aut spurcas habet. Vlpian. in l. 12. §. fin. ff. de ædil. edict. Trebatius ait, non esse morbosum os alicui olere, veluti hircosum, scabronem. Sic enim legi vult Cuja. obser. libro 11. cap. 10. non Strabonem, cum hic oculorum, non oris vitio laboret. Hoc autem vitium veteribus est Scabres, & Scapres, nouis Scabrities. Pacuuius Teucro, Quæ desiderio alumnum, pœnitudine, squale, scapre atque inculta vastitudine. Varro Manio, Ager desolinqueretur, ac periret squale, scabre, atque illuuie & vastitudine. Conjungit scabrem illuuiei, vt Trebatius, dum ait hircosi & scabronis vitium & illuuie oris accidere. Quidam Raponem legi volunt: sed rapo, reptor est, non lurco: & si quod in lurcone vitium oris, hoc ex anima interiore, δύσοσμια non *Sundia* dicitur. Budæus autem plane hic cæcutit, pace tanti viri dixerim. Vide Scaligerum in Varr. Prat. Gothof. ad leg. 12. §. fin.

SCAENA, vide Scena.

SCAEVA dicitur qui manu sinistra sic vtitur, vt alij homines dextra: & vicissim dextra pro sinistra: nam si imbecillitate dextræ, validius sinistra vteretur, non scæua, sed mancus diceretur, vti docet Vlp. l. 12. §. 1. de ædil. edict. Liuius libro 2. scribit, Mutio apud Romanos inditum fuisse nomen Scæuolæ, propter exustam dextram. Prat. ex Hot. Briss.

SCAEVVM dogma, pro peruerso & improbato dicunt Impp. in l. hi qui scæui. C. Th. de his qui super relig. contend. vt scæuitatem morum pro peruersitate, in l. 17. de pœn. in eod. C. Ita scæuas libidines Tertul. in Apologet. c. 11. dixit, & scæuam rem pro mala vsurpatam Festus notat. lib. 16. Prat. ex Briss.

SCALAE, l. 17. C. de aquæduct li. 11. trajectus erant maritimi Constantinopoli in mare protensi, trajiciendi causa vsque ad nauigia. Ad reparationem aquæductus huius almæ vrbis inquiunt Impp. omnia vectigalia, quæ colligi possunt ex vniuersis scalis huius inclytæ vrbis, &c. ad refectionem eiusdem aquæductus procedere. Antea legebatur, ex vniuersis calculis, contra veterem scripturam, & Græcorum metaphrasim, quæ sic habet εἰς ἀναλωσιν τῶ ὑδαγωγῶ τὰ παρεχόμενα εἰς τὰς σκάλας ἀναλισκόμενα. Talis in regione sexta scala Sycæna, quæ πέμπτη Iustinianarum dicitur Nouell. 69. Græce autem hæ scalæ χηλαὶ dicebantur. Prat. & Cujac. ad l. 7. C. de aquæduct. libro 11. Porro scalam à scalis distinguunt quidam, vt scala sit, quæ huc atque illuc transferri potest. Caius: vel scalam sciens accommodauerit ad ascendendum, scalæ vero latiores habeant gradus, & immobiles permaneãt. sed hanc confundi differentiam ostendit Pompon. in l. fi. ff. de diuers. rer. apud Vlp. in l. quæsitum. §. canales. ff. de fund. instruct. scalæ, quæ ad lacunaria admouentur, domus instrumenta sunt Spieg.

SCALAE Gemoniæ carceris quoddam genus fuit apud Romanos, vt testatur Goth. ad l. 8. §. solent. 9. ff. de pœn.

SCALPRVM Corn. Celsus inter instrumenta chirurgica numerat: licet eo diuersi quoque artifices vtantur. Nonnulli scalpra vocant ferramenta sutoria, priore parte curua, & à flexu procurrentia acie recta, quibus corium secant, Græci σμιλας vocant: sed à similitudine in falce vinitoria pars illa, quæ sic acie est recta, post sinum curuum scalprum vocatur à Columella: quæ (inquit) à flexu procurrit, scalprum, nomen adeptum est à scalpendo. eo enim commodius sic post flexum procurrente quam directo scalpi potest, vt annotauit. Adria. Turneb. aduer. lib. 7. c. 10.

SCANDALVM deducunt à Græco σκάζω, quod claudico significat, aut etiam ab Hebræo שקל, quod cadere, aut ruere significat. Declarat autem proprie aliquid in via positum,

Digitized by Google

quod ambulans impingat & corruat. Idem etiam est offendiculum. Porro per metaphoram duo potissimum significata habet, nempe notat tum, damnum, incommodum aut calamitatem quamvis, qui eius vocis vsus plerunque in veteri Testamento reperitur: tum etiam occasionem spiritualis lapsus, aut ruinæ.

SCANDIANVM species quædam pomi est, vt refert Gothof. ad l. 105. de ver. sig.

SCANDVLAE sunt quasi scindulæ tabellæ, non serta, sed bipenni productæ truncо delecto, veluti Plancæ, quibus ad plurima vtimur. Vnde tectum scandulare Apuleio: nisi potius à scandendo, vt putat Marius Grabaldus li. 2. de part. ædium: Cum tamen Isidor. lib. 9. Etym. c. 19. scandulas à scindendo dictas credat: & verius vter senserit, videto. Sunt igitur scandulæ tabellæ vicem regulatum præstantes, quernis & ligneis assulis, seu sectilibus asserculis confectæ, &c. Scandulis contectam fuisse Romam annis quadringentis & septuaginta testatur. Plin. li. 16. cap. 10. Brech. in l. Tabernæ. ff. de ver. & rer. sig.

SCANDVLATIVS, faber est lignarius, qui scandulas facit. Scandulariorum meminit ICtus in l. quibusdam. de iur. immun.

SCAPHA (quæ vulgo βάλκη & κυντίλη dicitur Harmen. 2. ti. 11.) nauicula est, vnico ligno cauata, à σκάπτω, fodio. Paul. tit. de fund. inst. l. fi. Scapha, inquit, nauis, non est instrumentum nauis: etenim, mediocritate, non genere à naui differt. Instrumentum autem cuiusque rei necesse est alterius generis esse. Sic accipe hoc verbum apud Alfenum in l. scapha n. 44. ff. de euict. Callistr. in l. nauis 4. in pr. vbi Peckius ff. ad l. Rhod. de iact. Vlp. in l. 3. §. 1. ff. de rei vind. vide Bayfium de re naual. Goth. ad d. l. 44. de euict.

SCAPHISMVS erat supplicij genus apud Persas. Cuius meminit Eunapius de vitis Philosophorum in Ædesio, idque fiebat hoc modo. Scaphis duabus, quæ committuntur ac coagmentantur ita includitur homo totus, vt promineat foris caput cùm manibus pedibusque, dein iubetur edere, aut si nolit, vi allata cibum capere compellitur, compunctis etiam oculis: infundunt quoque lac melle mistum, radiisq; solis aduersis obiiciunt, vbi facies prius illita muscis apibusque oppletur: interim ab excrementis cum vesicæ, tum alui intra scaphas verminantibus corpus misere absumitur.

SCAPHIVM, vas est, in quod ventris sordes excipiuntur: est autem Græcum verbum σκάφιον, & à Polluce li. Onomast. 10. c. 1. inter ea, quæ εἰς κόπρανον mulierib. vsui ponitur. Marti.

——Qui Mentora frangis
In scaphium mœcha Sardanapale tua.

Et Iuuenal.

Et vide scaphium positis cum sumitur armis.

Vlp. in tit. de aur. & arg leg. l. Quintus Mutius: Argento legato, inquit, non puto ventris causa habita scaphia contineri, quia argenti numero non habentur. Accurs. Scaphium genus cinguli esse dicit, & ventris causa exponit, quia corrigia est pro ventre sustentando, quasi non ex auro etiam scaphia fieri consueuerint, dicente Martial.

Ventris onus misero, nec te pudet, excipis auro.

Nebriss. Prat.

De Scaphio vide vlterius quid annotarit Turn. aduers. lib. 2. c. 30. & li. 4. c. 1.

SCATEBRA, ebullitio aquæ surgentis.

SCELERATVM, in quo scelus est constitutum, vel commissum: vt scelerata sacrificia apud Imp. in l. vnic. Cod. de thesaur. lib. 10. Et sceleratissimum consilium in l. post diui. 8. in princ. C. ad Iul. maiest.

SCELERITAS à Martiaho in l. 3. ff. de bonis eor. qui ant. sent. mor. eadem forma dictum qua bonitas, & malitas pro malitia in l. 5. ff. quod met. caus. Sceleritas igitur facti eo in loco ingens deprauatio est, & fœditas turpicati animi eius, qui sibi manus infert. Prat. & Goth. ad d. l. 5.

SCELEROSVS proprie dicitur, vt ait Donat. autor sceleris. Imp. in l. 18. C. de pœn. In sceleratos, inquit, & noxios proferri debet sententia.

SCELESTA factio apud Imp. in l. 5. in pr. C. ad l. Iul. maiest. & apud Paul. 5. sent. 29. §. 2.

SCELESTVM contubernium, vide l. 9. C. de incest. & inutil. nup.

SCELESTVS contractus, quo scelus committitur, l. qui contractibus. C. de iur. fisc.

SCELVS est, contra ius improbe admissum facinus.

SCENA est, quæ ludorum faciendorum causa, quolibet loco, vbi quis consistat, moueaturque spectaculum sui præbiturus, posita sit, in publico, priuatoque, vel in vico: quo tamen loco passim homines spectaculi causa admittãtur. l. 2. §. 4 ff. de his qui not. Aliam refert, huius vocis etymologiam Cassiod. li. 4. var. epist. vl. Frons enim theatri, inquit, scena dicitur, ab vmbra luci densissimæ, vbi à pastoribus inchoante verno diuersis sonis carmina cantabantur. Notum autem est à Græco σκιὴ deduci, & scena scribendum, non scæna, licet Pandect. Florent. scriptura repugnet. Prat.

SCENICI, sunt ludiones seu ludij, qui in scena ludos agunt: alias histriones dicti: vt sunt omnes qui quæstus causa in scenam prodeunt notabiles, veluti mimi, histriones, autore Vlp. in d. l. 2. § fi. vide tit. C. de spect. scen. & len. Græci thymelicos vocant. Sic scenica vestimenta dicuntur, quibus in scena vtimur, l. 127. de ver. sign. l. 13. §. & fi. de vsufr. Prat. Briss.

SCEPTRVM aliquando, & virga in eodem sensu accepta, est symbolum regni, sicut & corona: quia reges sceptra gestare solebant, siue ad iudicandum rectitudinem, quę in regimine inesse deberet: siue etiam seueritatem: quandoquidem sceptrum rectum simul est, & etiam instrumentum, quo percutere aliquem possis, sicut Vlysses Thersitam percutit sceptro. Ad vtrumque scripturæ dicta alludunt. Psal. 45. & Hebr. 1. Virga rectitudinis, virga regni tui, id est, regimen tuum longe iustissimum, vtpote quod in sola veræ iustitiæ propagatione consistat Seueritatem vero per sceptrum denotari ostendit. Ps. 2. inquiens: sceptro ferreo, quasi vas figuli confringes eos, & Ps. 110. Virgam potentiæ tuæ emittet Dominus de Sion, dominare in medio inimicorum tuorum.

SCHEDA folium chartæ, siue papyri nondum compactæ & ligatæ Spied. Dicitur autem Scheda, in quam tabelliones primum contractus referre extra ordinem solent ἀπὸ τῦ σχίζειν, vel à scindendo, vt qui sine aspiratione scedam scribunt, sentiunt, Cuiac. in posit. ad Nou. 44. & Goth. in not. ad l. 17. verb. vel à sceda conscripta. C. de fide instr.

SCHEDA in l. contractus. C. de fide instr. significat primam scripturam contractus, negligentius & minus pure scriptam, quæ postea in mundum redigitur: vulgo vocamus minutam originalem. Briss.

SCHEDIA, id est, ratis, *ein Flotz*. Vlp. in l. 1. de exercit. act. vocis eius meminit: tametsi vulgati codices, etiam recẽtioris editionis, pro ea synediam retineant, refragante Not. text. Bud. interpretatur schediam, nauigium remere factum, & incõditum; vt trabes cõnexæ. & sine fabrica compactæ, quæ nauigij vicem præbent. Ponitur & pro ponte, & pro loco fluminis quoquo modo iuncto. Suida autore. Festus: Schedia, inquit, genus nauigij inconditum, id est, tabulis tantum inter se nexis factum vnde mala poemata, Schedia appellantur. Schedion dicitur à Græcis extemporaneum, id est, quicquid inelaboratum, quicquid temere factum est, nec satis confectum. vide Bud. in annot. prior. Spieg. Io. Bapt. vero in suis comm. epist. Sid. Apol. li. 8. ad Leonem. Schedia poemata mala appellari negat, sed dicit schedia esse talia volumina, quæ primo rudatu & opificio sint deformata, non adhuc læuigata, æquata, expolita, atque ad vnguem cælata, seu ad vltimam consummationem redacta. Inde σχεδιάζω verbum Græcum est, quod vtique significat rem ruditer incipio, auspicor delineare, deformare, & partes rudiores abradere.

SCHEMAE, vox quæ subinde obuia est in Auth. Latine forma dicitur, figura, siue cultus ornatúsve Iustin. Nou. de sanctiss. epis. per schema innuit, sr Cochlæo credimus ordinem, habitũ, gradum, & omne id quod ad monachatum pertinet, & (vt vocant) professionem. Inde verbum ἀποσχηματίζειν quod vulgus, degradare dicit quando alteris ex ordine eximitur: id quod maleficis factitiam religionem professis, & per episc. fieri solet, vt memorabili exemplo, nostra memoria apud Bernates. Spieg.

SCHÉMATA cognationum, non Stemmata legendum esse apud Paul. in l. pen. de grad. Alc. ostendit, c. 30. secundi Pareig. vocem vtramque inibi explicans, Lege tamen στέμματα vt in Paul. Flor. Old.

Σχιλιάρχος inquit Vlp. Græce dicitur dux mille hominum. l. 1. §. 1. ff. de test. milit. Hot.

Σκηνὴ non solum scenam sed tentorium quoque, & tabernaculum & tabernam significat. vnde Iustin. in Nou. Const. τὰς ἐν σκηναῖς καπήλους mulieres appellat eas, quæ in tabernis pudorem suum quæstui habent. Connan. in comm. suis super ius ciuil. li. 8. c. 6. nu. 4.

Σκοπελισμὸς est crimen in Arabia, de quo Vlpianus late explicat & diligenter l. 9. de extraord. cogn. Briss.

SCHISMATICVS, Græce dicitur à σχίζω, quod Latine significat scindo: & inde schisma, scissio vel scissura vocatur. Et ita appellatus schismaticus, qui fidei, fideliumve scindit vnitatem, ac separat. Qualis fuit Nouatus presbyter, qui Romæ contra S. Cornelium Rom. episc. propriam sibi concilians ecclesiam docuit: lapsis forte post acceptum baptisma, vel ob intolerabilia tormenta persecutorum ad horam negantibus, deinceps nullam vnquam vel dãdam, vel sperandã veniam. Ideoque se suosque teste Eusebio Ecclesiast. histor. li. 6. c. 33. Græco, sed superbo nomine καθαροὺς vocabat, hoc est, puros & sanctos: quales hodieque retinctores aliquot sese jactãt meri Nouatiani. Quia vero Nouatus ecclesiam discidit, & opinionem dogmatis alienissimi tenuit, quæ non modo contra fidem, sed etiam Deo & hominibus sit abominabilis: idcirco venit, quod in hunc diem omnes, seu hæretici, seu schismatici vno nomine Germanis vocentur καθαροὶ quod tamen longa die primum *Ketzer*, postea *Ketzer*, pronuntiarunt. Quo nomine vocare iam eos, qui contra naturam Venere abutuntur, ceu prauo opinione adfectos, & à communi hominum vsu discissos Spieg.

SCHOLA dicta est à Græco verbo σχολάζω, id est, vaco: quia a-

Digitized by Google

liis rebus omissis vacare liberalibus artibus discipuli debent: vel à voce σχολὴ id est, à vacatione & laxamento, quod interdum illis datur. Io. Bell Etym.

SCHOLAE in libris C. sunt corpora siue ordines officialium: hoc est, eorum, qui munere & officio aliquo, quod ad principis ministerium pertinet, fungebantur. Eas Iustinianus in l. fin. C. de locat. undecim fuisse testatur: cum Notitia decem tantum. Omnes autem sub magistri officiorum imperio fuisse constat ex l. 1. & passim C. de offic. Memorantur igitur hæ:

SCHOLA agentium in rebus l. pen. C. de offic. milit. iud. l. 1. de agentib. in reb. lib. 12. C. l. 1. C. de offi. magistri offi. l. 11. C. de proxim. sacr. scrin. l. 1. C. de præpos. agent. in reb. l. 7 C. de principib. agent. Briss.

SCHOLA domesticorum. l. 3. C. vbi Senator. & apud Marcellin. li. 26. Briss.

SCHOLA equitum & peditum in l. 6. C. de aduoc. diuers. iudic. Briss.

SCHOLA gentilium apud Marcellin. li. 27. & in Notitia cum de Magistro Officiorum tractatur. Briss.

SCHOLAS militum undecim fuisse Iustin. in l. vlt. C. de loca. & cond. significe. Est autem hoc verbum corruptum in l. 7. C. de aquæductu, in qua vulgo calculis pro scholis legitur. Briss.

SCHOLA palatina. l. 11. §. fin autem. & §. illo proculdubio. C. de iud. Briss.

Et SCHOLA scutariorum & clibanariorum in l. 9. de annon. ciu. in C. Th. & in Notitia Imperii Rom. & apud Marcell. lib. 22. qui eorundem primam & secundam scholam memorat li. 26. Briss.

SCHOLA silentiariorum. l. 4. C. de silentiar. li. 12.

Et SCHOLA societatis sacrarum largitionum in 13. C. de palat. sac. lar. li. 12. Briss. Plura de variis scholis vide in l. 1. à §. 10. ad finem vsque C. de offic. præf. præt. Afric.

SCHOLARES militantes sunt in sacro Palatio. Nam & scholæ militum sunt, Vegetio, Seuero Sulpitio in vita Martini, & cæteris: sicut schola literatorum, à Græco σχολὴ, id est, ab ocio. Alc. in tit. Ced. priuil. schol. li. 12.

SCHOLARIVM fit mentio in l. vn. C. Th. qui à præb. tyron. l. 3. C. de offic. magistr. offic. l. fi. C. de decan. l. 3. C. de priuil. schol. l. 5. C. qui milit. poss. l. 14. C. de erog. milit. annon.

SCHOLARIS, continuis literarum studiis, hoc venerando nomine, teste Old. dignum sese demonstrans, gaudet iure singulari: quod Fridericus Imperator eius nominis primus in gratiam studiosorum promulgauit celebri constitutione habita. C. ne fil. pro pat. Non gaudent eo pseudo illi scholares, & vagabundi, quorum in Academiis fere omnibus (vt idem nimis verè dicit) bona pars est, quibus literæ in patinis, quam in paginis plus sapiunt. Quanquam eiusmodi insignita quoq; nomina, sed vana, ad patriam reportant: quod vt Viues recte monuit, nec vnquam iis ducentis annis reiectis numeratur, qui versatus præterito tempore in scholis, certam illam pecuniam dependerit, quacunque ætate, conditione, ingenio, peritia, moribus: contra mentem glo. in l. 1. C. de Tyron. li. 12. & l. nec cui super verb. locanda. C. locati. Prædictum autem priuilegium sola studendi frequentia, non autem, quod sis in albo & matricula studentiũ, descriptus meretur: quemadmodum de notariis & apparitoribus in simili dicitur, in l. scriniarios. C. de testam. mil. & ibi per Bart. Obseruandum autem, eiusmodi priuilegium, cuius capita ista pulchre prosequitur Old. non nisi scholis summorum principum autoritate constitutis, longaque consuetudine receptis competere, vt sentit Bar. in §. hæc autem tria in procem. Pand.

SCHOLARIS militia l. 38. decurio. in C. Th. vbi legendum existimat Briss. Scholari etiam quidam nomen dederunt militiæ.

SCHOLASTER, vel scholiarchus recte dicitur, qui in collegiis sacerdotum Scholasticus barbare vocatur. Vide Erasm. in de Pronunciatione: quo loco commemorat, quanta olim sollicitudine tum publicæ, tum priuatæ scholæ institutæ sint. Spieg.

SCHOLASTICI in l. 2. C. de luer. aduoc. pro aduocatis. Nonno. σχολαστικοὶ vocantur. ita enim Iulianus hoc vocabulum vertit: De his lex est in C. Th. in hæc verba: Non latet scholasticos vltra modum acceptis honorariis in defensione causarum annonas & sumptus accipere consuesse. Et in Sardicensis Concilij c. 10. Scholasticus ex foro, id est, Zonara interprete, ὁ ἀπὸ τοῦ σχολάζειν. Et Carthag. Concilij c. 99. scholastici σχολαστικοὶ. Et in passione Dorotheæ virginis, Theophilus quidam aduocatus præsidis, Scholasticus appellatur. Scholastici autem nomine, inquit Tacitus libr. de orat. primum nuncupati sunt Rhetores & declamatores litium fictarum: deinde à fictis litibus transiit ad veras. Plin. 2. Epist. Adhuc scholasticus tantum est. Prat.

SCIENS est, qui alicuius iudicio rem cognoscit. Vide l. ait prætor. ff. quæ in fraud. cred. Spieg.

SCIENTE, in edicto fraudatorio significat, conscio & fraudi participante. l. 10. §. quod ait. ff. quæ in fraud. creditor. Briss.

SCIENTIA, est alicuius rei cognitio. l. 1. §. scientiam. ff. de tribut. actio. Hinc autem, quod obseruandum est, scientiam vel permissum domini accipimus: non qui habet voluntatem, sed patientiam. Adde Connan. super Ius Ciuile. li. 1. c. 7. n. 6.

SCIENTIA, vt vult Herillus philosophus, teste Laertio, est habitus ex fantasiarum acceptione, non verbis explicatis.

SCIENTIA, id est, notitia artis, ab exercitatione & professione separatur. in l. Dei. tit. 15.

SCIENTIA interdum solam notitiam desiderat, interdum & voluntatem. veluti in l. Aquil. qua dominus teneri dicitur quoscient seruus damnum dedit, scientiam pro patientia accipimus, vt qui prohibere potuit, teneatur, si non prohibuerit. l. 45. l. 46. ff. ad l. Aquil. Similiterq; in omnibus noxalibus actionibus, vbi scientia domini arguitur, scientia sic accipienda est, si cum prohibere posset, non prohibuit. Nam quod sciente quidem, inuito tamen domino committitur, eum non obligat l. 3. & l. 4. ff. de noxal. Cum huiusmodi scientia culpa vacet. l. 37. ff. de diuer. reg. In edicto quoque, si familia furtum fecisse dicetur, sciente domino à familia furtum factum accipimus, si sciuit, & prohibere potuit. l. 1. §. scientiam ff. si fam. furt. fecisse. In edicto de Tributoria, scientiam accipimus, quæ habet & patientiam, non etiam voluntatem. Non enim velle debet dominus, sed non velle. Si igitur sciuit, & non protestatus sit, nec cõtradixerit, tributoria tenebitur tanquam eo sciente negotio gesto. l. 1. §. scientiam. ff. de tribut. In edicto Quæ in fraudem creditorum, hæc verba, Sciente te, sic accipimus, conscio & fraudem participante. nõ enim scire solum, sed & fraudis participem esse oportet. l. 10. in pr. & §. quod ait Prætor. ff. quæ in fraudem cred. In eo quod dicitur dies bonorum possessionis petendæ scientibus cedere, scientiam accipimus non quæ iuris prudentibus inest, sed eam, quam quis aut per se habeat, aut consulendo peritiores adsequi possit. l. 2. §. vlt. ff. quis ordo in bonor. possess. Briss. Prat.

SCIENTIA iuris est non ignorare, quicquid legibus scriptum, moribus receptum, prudentumve autoritate digestum est, ait Salom. in tit. de iust. & iur Spieg.

SCINDERE hæreditatem, id est, diuidere in l. 2. C. ad SCtum Orfitian.

SCINDITVR actio, id est, diuiditur l. 1. & 2. C. si vnus ex plurib.

SCIOLVM non debet se quis fingere. ff. de minor. l. fin. gl. & de adult. l. miles. §. quidam. Alber.

SCIRE dicimur, quod ab aliis audimus. l. si arbiter. ff. de probat. Spieg. Prat.

SCIRE, est rem per causas cognoscere Aristoteli, facit c. occidit 24. qu. 8. & naturæ axioma est. Vnde recte colligit Olden. eum nescire actiones, qui causas earum ignorat. Qui autem nescit actionem, non intelligit ius, quod persequi vult in iudicio. Spieg. Prat.

SCIRE, & scire debere, idem est, l. 2. C. de in ius voc. l. 8. ff. de iur. & fact. ignor. Hieron. Franc. ad l. qui cum alio, 19. n. 34. ff. de reg. iur. Gœdd. ad l. 6. n. 10. ff. de ver. sig.

SCIRE, iuris: posse, facti est l. penult. ff. de iuris & fact. ignor. Item paria censentur, vel quod quis sciat, vel quod scire debeat. Baldi est doctrina, quem vide in Auth. ad hæc. C. de vsur. Sicut & idem iudicatur, quod quis aliquam rem habeat, vel habere debeat. l. pen. §. cum ita, vbi Bartolus de aur. & arg. legat. Albericus allegat l. penult. ff. ad Maced. cum multis aliis simil. Spieg.

SCIRE leges non est verba earum tenere, sed vim & potestatem. Celsus in l. scire. ff. de legib. Senatusque consultis. Old. Prat.

SCIRE quis præsumitur illud, quod tenetur inquirere, arg. l. regula. ff. de reg. iur. Old. Prat.

SCIRE verbum generaliter sumitur c. hoc videtur 22. q. 5. Scire explicite & implicite quid sit, docet Panorm. in gl. rubr. de summa Trinit.

SCIRPVM pro scrupo legi tradit Crin. lib. 9. c. vlt. Scrupus verò pro ænigmate, & ambiguitate à veterib. acceptus est, quod in eo anxietas quædam & asperitas intelligatur. Scrupos enim aliquoties veteres pro asperis saxis accepêre. Hinc rem scrupulosam dicimus, quæ aliquid in se asperitatis continet. Crinitus de honesta discip. dict. loco. Cuius sententiæ accedit & Cælius lib. 12. Cæterum vtrunque labi ostendit Brodæus lib. 2. Miscell. c. 25.

SCISCERE & iubere quid differant, ex oratione Ciceronis pro L. Flacco colligi potest. Sciscere autem, & iubere, sunt suffragio aliquid probare aut improbare. Sed sciscit plebs (vnde appellata sunt plebiscita) populus vero iubet: quamvis etiã plebs iubere dicatur. Cic. pro Cornelio Balbo: Si tum fir fundus, cum scita & iusta nostra, sua sententia comprobat. Sciscere legem, si ferre de lege suffragium. Vide Budæum. Hoc verbum quod est legis 12. Tab. citat Paul. in l. qui res suas in fi. de solut. Quo loco Accursius nimirum verbi ignorans significarum, pro sciscit, separatim legit, si scit. Ex Alc. in l. tigni. de ver. sig. Vide Plebiscitum, Spieg. His adde Connan. comm. super ius ciuil. li. 1. c. 7. n. 6 & Curt. [illegible] li. 2. c. 34. tom. 1.

SCITA plebeis appellantur ea, quæ plebs suo suffragio sine patribus iussit, plebeio magistratu interrogante. Festus. Vide Plebiscita. Prat.

SCITVM, sciti, quod iussum, decretum, sanctum est: à sciscendo.

SCOLIVM apud Græcos conuiuale carmen erat, & inter pocula concini solitum, cuius etymon tradit Orus Grammaticus in-

Digitized by Google

de deriuatum, quod à tumulentis quibus sensuum organa turbata sunt, & obliquè se quodammodo habent, cantari soleat. Suidas aliique à contrario sensu ita dictum annotant, quod simplex ac facile sit, miniméque ambagiosum aut obscurum, quam rationem vt falsam reiicit Aristophanis interpres. Aliter Hesychius, pererudito & neutiquam vulgari, quodque non à quibusvis, sed à doctis tantum caneretur, exponit: quod & attingit Plutarchus in Symposiacis. Plura de hoc Hadrian. Iun. animaduersionum li.3 c.7.

SCOPARIVS minister, cuius ministerium est, vt deuertat pauimenta sordentia. Vlp. de fund. instr. Si villa cultior sit, accedere instrumento fundi attienses & scoparios. Spieg.

Σκοπελισμὸς criminis genus in Arabia, cuius rei fiebant ii, qui in inimici agrum σκοπέλους, id est, lapides posuissent, indicio futuros, quod si quis eum agrum coluisset, malo letho periturus esset insidiis eorum, qui eos posuissent: quo fiebat vt nemo ad eum agrum accedere auderet, crudelitatem timens eorum, qui scopelismum fecerant: huius meminit Vlp. in l. sunt quædam. ff. de extraord. crim. Hinc Σκοπολίζειν, id est, lapides seu scopulos illos ponere, in d.l. sunt quædam Prat.

SCOPVS causæ in iure ciuili, est initium, quod causa sequentium fuerit, velut principalis pars negotij. Nam cuiusque rei potissima pars principium est. l.1. ff. de origin. iur Spieg.

SCORIA purgamentum argenti est, & per metaphoram tum falsam doctrinam corruptamq; religionem significat, tum & hypocritas, & præsertim degenerantes Christianos. Esaiæ 1 Argentum tuum versum est in scorias, id est, religio ac homines degenerarunt, corruptique sunt. Ibi. Expurgabo ad purum scorias tuas: id est, variis pœnis plerósque illos degeneres perdam, aliquos etiam ad sanitatem reuocabo.

SCORPIVS, vel vt alij legunt, Scorpus, seruus est, apud Papin. in l. vxori. 24. § 1. ff. de vsu & vsufru. leg.

SCORTEVM dicitur omne id, quod ex pellibus factũ est. Festus. Dicuncur enim scorta proprie pelles animantium: quodque iis meretrices incubarent, & eæ scorta dicta fuere.

SCORTI nomine appellãtur omnes mulieres, quæ alterius quam mariti consuetudine vtuntur, vt testatur Corn. in suis comm. super ius ciuil. lib. 8. c. 13. n. 1. Diogeni vero scorta dicebantur esse regum reginæ, quod peterent, quodcunque eis videretur. Laërtius in Diogene.

SCORTATIO donationis genus in Dacia vsurpatum, de quo c 2. de consuet.

SCORTATIO omnem coitũ illicitum significat, siue adulterium sit, siue stuprum, siue incestus, siue Sodomia, siue fornicatio. Vulc. in comm. Inst. de publicis. iud. §. 4. n. 2.

SCOTRA siue Scrota apud Paul. li. 3. sent. tit. 6. sunt τὰ ἐκ τοῦ τῆς ὑποδήματος, id est, calcei detriti. Scotra, inquit, & sutor instrumento continebuntur. Prat.

SCRIBA, Vide rub. C. de tab. Apud Romanos scribarum ordo honestus erat, nam hominum erat sanctissimorum & innocentissimorum quorum fidei leges & tabulæ publicæ committebantur, vt est apud Cic. act. in C. Verr. 5. Imperatores superatis hostibus, optime republ. gesta, scribas suos annulis aureis in concione sæpe donarunt. Spieg.

SCRIBAE dicuntur scriptores. Notarii, qui circa principem vel alios magnos Iudices, actis gestisque conficiendis deputati sunt. Alias scribæ dicuntur, qui scribunt nominatos ad munera & honores, & tributa soluta, secundum gl. in d. rub. C. de tab. scrib. li. 10. Io. Bell. Etymol.

SCRIBA clarissimus, de quo Nou. 94. & in Constantini Nouell. quæ eius officium aperte definit, erat in prouinciis quasi prætor tutelaris quidam. Prat.

SCRIBAE veteribus & librarios, & poëtas significabant. Nunc vero scribæ sunt librarii, qui rationes publicas scribunt tabulis: sic accipi debent in rub. & l. 1. C. de tabul. scribis. Horum officium quales fuerit, docet M. Cicero in 5. Verrin. Prat.

SCRIBAM, non tantum scribendi agilitas, verum etiam solertia, eruditio & fides commendat. Erat n. apud Græcos honorificentissimum munus. Vnde Eumenes, Philippi regis, & post Alexandri Magni scriba dicere solebat: Se vitam potius positurum esse, quam fidem. Romani autem scribarum officia, velut mercenaria, non sic honorabant, teste Probo Æmilio. Old.

SCRIBARVM officium apud populum Romanũ quale fuerit, Cicer. in Verrina 5. his docet verbis: Quæ pars operæ aut opportunitatis in scriba est, cui non modo merces tanta detur, sed cum eo tãtæ pecuniæ partitio fiat? Ordo est honestus, quis negat? aut quid ea res ad hanc rem pertinet? est vero honestus? quod eorum hominum fidei tabulæ publicæ periculáq; magistratuum committuntur. Distributi erant in aliquot decurias, quarum in aliqua locũ sibi emere consueuerant, qui scribæ fieri volebãt. Idem in Oratione prò domo sua: Scribæ qui nobiscum in rationibus, monimentisq; publicis versantur, nõ obscurum de meis in Rempub. beneficiis suum iudicium dixerúntque voluerunt. Æmilius Probus in vita Eumenis ait, scribæ munus multo esse apud Græcos honorificentius, quam apud Romanos nam apud nos, inquit, reuera, sicut sunt, mercenarij scribæ existimantur. at apud illos contra nemo ad id officium admittitur, nisi honesto loco, & fide & industria cognita: quod necesse est omnium consiliorum eum esse participem. Hot. His adde Turneb. aduers. li. 11. c. 10.

SCRIBERE, complures habet singulares, & summe notandas significationes. Scribere enim est scripto promittere Scæuol. in l. vlt. ff. de doli except. Homo rusticanus genero scripsit quasi vsuras præteritas. Plaut. Asin. Nunc satagit, adducit domum etiam vltro, & scribit nummos. Seruius in 7. Æn. Transcribi ait, est tradi. Sermo autem hic sumptus est de pecunia. Nam scribi est dari. Brisſ.

SCRIBERE etiam proprium Iureconsultorum muneris verbum fuit, quemadmodum & cauere. Pompo. in l. 2. circa fi. ff. de origin. iur. de Iureconsultis agens. Sed aut iudicibus, ait, ipsis scribebant, aut testabantur, qui illos consuluerant. In quo verbo scite lusit. Cic. Trebatium Iureconsultum negligentiæ arguens ambiguo sumpto ex scribendi varia significatione. Valde, ait, ille libr. 7. epist. iam lautus es, qui graueris ad nos literas dare homini præsertim prope domestico. Quod si scribere oblitus es, minus multi iam te aduocato causa cadent. Vbi scribere à vulgari sua significatione ad hanc quam trado translatum, jocum facit. Scribere formulam dicebatur, qui in iudicio alterum prouocabat. Quintilianus li 6. c. 4. Colaphum tibi ducam & formulam scribam quod caput durum habeas. Sed & quod Græci dicunt δίκλω γράφειν, hoc Latini verbum verbo reddentes, Dicam scribere dicunt. Quam locutionem à comicis primum latinitate donatam, cum Græcas comœdias Latinas facerent, verisimile est. Vtitur autem ea Plaut. Aulularia, Terẽt. Phormion. & Cicer. 4. in Verr. Prætor quoque scribere dicitur actionem, qui in edicto & albo proponit. lib. 1 ff. de eo qui pro tu. Vnde in rem scriptæ actiones exceptionésque appellantur, quæ generaliter in rem proponuntur, & aduersus possessorem dantur, quanquam ex certæ personæ facto oriantur l. 9 §. vlt. ff. quod met. causſ. l. 1. §. vlt. ff. de interd. l. 4. §. metus causſ. ff. de doli except. Prat. Brisſ.

SCRIBERE testamento dari relinquetéq; significat. Inde scribere libertatẽ alicui, est ei testamento dare. l. 70. ff. de adq. hæred. Quintil. declam. 380. Æger à seruo cui libertatem scripserat, venenum petit: nolenti dare crucem scripsit. Brisſ. Prat.

SCRIBERE hæredem tam tritum est quam quod tritissimum, Minus vulgatũ est, scribere tutorem, quo tamen non ICti tantum vtuntur. in l. 20. ff. qui testam. fac. possſ. Sed & Cicer. pro Cluent. Nemo illum, ait, ex tam multis cognatis & adfinibus tutorem vnquam liberis suis scripsit. Vt autem hæres scribi qui instituitur, ita & exhæres scribi dicitur, qui exhæredaretur. l. 4. ff. vnde li. 1. §. Pomp. ff. de Carbon. edict. Brisſ. Prat.

SCRIBERE apud Horatium lib. 2. satyr. 3. dicitur debitor, qui mutuum sumit, cum vel ipse, vel argentarius eius nomine ferebat creditori acceptum:

Scribe decem à Nerio (inquit) *non est satis: adde Cicutæ*
Nodosi tabulas centum.

Alij tamen hoc verbum ad creditores referunt, quibus moris fuerit, vt in argentariorum, apud quos suas pecunias collocarant, tabulis expensum alicui ferrent, & argentario id nomen dictarent. Malim tamen de debitore dici. Idem enim Rescribere dicebatur, cum æs alienum dissoluebat, id est, pecuniam mutuam reddebat, vel per se vel per argentarij scripturam, qui in codicem suum referebat, æs alienum à debitore creditori esse dissolutum. Donatus in hæc Terentij verba ex Phorm. act. 5. scen. 7.

Argentum iube rursum rescribi Phormio.

Rescribi, inquit, est reddi, seu per mensæ scripturam dari. Quoniam adnumerationem pecuniæ antecedit scriptura, Rescribere dicebant pro numerare. Sic Horatius vbi supra:

Putidius multo cerebrum est mihi crede Perilli
Dictantis, quod tu nunquam rescribere possis.

Vbi Dictare creditoris verbum est, cum iubet scribere, sibique acceptum ferri debitorem: vel cum dictat argentario nomen suum, vt pronunciabat illi in codice suo nomina creditoris & debitoris. Perscribere vero apud Terent. vbi supra est multis per scripturam reddere. Vide perscribere. Prat.

SCRIBERE quoque, notam inurere significat. l. 7. C. de pœn. Vlp. in Instit. l. 1. Deditiorum numero sunt, qui pœnæ causa vincti sunt à domino, quibus vestigia scripta fuerunt. Quint. li. 7. c. 4. Si quis fugitiuo stigma scripserit. Vegetius lib. 1. c. 5. Nam picturis in cute punctis milites scripti & matriculis inserti iurare solent. Inde inscriptos vultus, id est, stigmate notatos dixit Plin. li. 8. c. 3. Brisſ. Prat.

SCRIBERE sibi legatum videtur non solum qui sua manu id facit, sed & qui per seruum suum vel filium quem in potestate habet, dictante testatore legato honoratur. l. 15. §. 1. ff. ad leg. Corn. de falſ. Brisſ. Prat.

Sic SCRIBERE sibi, est testamento sibi aliquod legatum, aliudve quid emolumento futurum adscribere. l. 5. C. de his qui sibi adscribunt. Brisſ. Prat.

SCRIBERE sua manu, non alterius propria manu. Id enim negant apud bonos auctores reperiri. Proprie autem eorum est qui aliquod condunt opus. Sic scribere leges pro condere interdum

Digitized by Google

dum accipimus. Scribere etiam, siue subscribere significat accusare & denuntiare. Paul l. 3. de accus. Vbi præbet ordinem libellorum inscribendorum. Subscribere, inquit, debebit is qui dat libellos se professum esse, vel alius pro eo, si literas nesciat, Vlp. ibid. l. si cui crimen obiiciatur, præcedere debet in crimine subscriptio. Et de furt. l. vlt. Et eum qui agit in crimine subscribere. Idem de priua. delict. l. si Si extra ordinem eius rei pœnam exercere velit, tunc subscribere crimen oportebit Seneca li. 2. de beneficijs, manifestè subscriptionem pro accusatione posuit, teste Catanæo. Apud Horat. inuenies scribere pro restituere. Nam qui mutuo accipiunt, chirographum solent creditori scribere: qui recipiunt creditam pecuniam, subscribere. Sueton. pro subnotare vsus est, Marcell. in l. non aliter & adopt. pro consentire In quem sensum frequenter & Vlp. vsurpat. Columell. pro fauere. li. 1. Quod si voto, inquit, fortuna subscribit, agrum habebimus salubri cœlo. Spieg.

SCRIBERE milites, scribere supplementum exercitui, pro conscribere, comparare, & colligere crebro legimus. Duos Salustij locos subiecisse contentus ero. Sic autem ille in bello Iugurthino igitur diffidens, inquit, cætero exercitui milites eligere, scribere, præsidia vndique accersere. Et alio loco. Et tamen exercitui supplementum scribere ab sociis & nomine Latino auxilia accersere. Briss. Prat.

SCRIBTVS in l. 1. ff. de muner. & honor. in editione Florent. inter munera personalia, recenset Hermogen. quod vt corruptum verbum quidam notarunt: quo fit vt, vel vt patrimonium scribatur. videnda eo loci τὰ βασιλικὰ censeo, & consulo, quæ quidam putator Tolosas subtricet non sine magno reipub. incommodo. Schard.

SCRINIA in libris C. dicuntur capsæ & loculi, in quibus Principis acta, quæ ad ius pertinent, asseruantur: qua de causa in l. omnium. 19. C. de testam. totum ius in scriniis Principis constitutum dicitur. Eorum genera hæc quatuor numerantur, in l. fi. C. de decur. l. 1. C. de prox. sacriscrin. Scrinium memoriæ in quo annotationes principis asseruantur, l. fi. C. de diuers. rescrip. Scrinium epistolarum, in quo ciuitatum postulata & legationes recondebantur. Scrinium libellorum, qui Principi supplices oblati erant. Scrinium dispositionum, in quo cognitiones & decreta principis conseruari solebant. Sunt & scrinia sacrarum largitionum, videlicet exceptorum, l. 5. C. de can. sacr. larg. Lio. C. de murileg. Tabulariorum, l. fi C. de vestib. holob. numerorum one numerariorum, mittendariorum, aureæ massæ auri ad responsum à miliarensibus, vestiarij sacri, ab argento, à pecunijs. Officiorum autem in eis scriniis dignitates & gradus quibus strenæ debentur, vestes, & annonæ: hi primicerij, ducenarij & centenarij, epistolares vel epistolarij, vt C. Th. & Saluianus 5. de prouident. Veniunt plerunque noui nuntii, noui epistolarii, à summis potestatibus missi: vbi vulgo male nouatum epistolarum. Sunt alii gradus, qui dicuntur formæ primæ, secundæ, tertiæ, & vt inter ministeriales, l. 2. C. de Castrens. vide l. 7. C. de palat. sacr. larg. Rerum autem priuatarum scrinia quatuor sunt, beneficiorum, rationum, securitatum, largitionum priuatarum: quod non tantum Notitia imperij Romani comprobat, sed & l. fi. C. Th. eod. tit. in qua ita est. Tam primicerius officij priuatorum, quam alij quatuor reliquorum primicerij scriniorum. Sunt & scrinia fabricarum & barbaricariorum. l. 1. C. de præpos. agent. in reb. Porro Bud. in l. nec quicquam. ff. de offic. procons. de scriniis loquens ea sic definit. Scrinia sunt plutei & armaria, quibus commentarij & libelli literariáque monumenta concludi solent. Baque, vt idem tradit, duorum sunt generum. Quædam enim sunt stataria, quædam viatoria. Stataria sunt in regia vel alibi condita in quibus monumenta antiqua ad imperium, regnúmve pertinentia, & (vt, ita dicam) instrumentum imperij, regníve asseruantur, qualia sunt Parisiis in recessu editiore sacelli: Palatini thesaurus chartarum vulgo appellatur. Græcè chartophylaicon, & Latinè scriniarium dici potest. Vnde qui thesaurarius chartarum nunc dicitur, rectè appellabitur chartophylax, seu præfectus scriniorum. Altera sunt scrinia viatoria, quæ in comitatu principali circumferuntur, in quibus libelli supplices principibus postulantibus porrecti conduntur, quoad subscribantur, i. e. quoad principi vacet libellis & postulantibus operam dare, libellisque responsitare. Statariorum scriniorum exemplum est apud Plin. in epist. ad Traian. his verbis, Recitabatur apud me edictum, quod dicebatur D. Augusti ad Anniam pertinens, recitatæ & epistolæ D. Vespasiani ad Lacedæmonios, & Diui Titi ad eosdem, & Achæos, & Domitiani ad Auidium Nigrinum & Armenium Brochum proconsules, quæ ideo tibi non misi, quia & parum emendata, & quædam non certæ fidei videbantur, & quia vera & emendata in scriniis tuis esse credebam. Viatoriorum autem scriniorum exemplum est apud Lamprid. in Alex. Postmeridianis horis (ait) subscriptioni & lectioni epistolarum semper operam dedit, ita vt ab epistolis, à libellis & à memoria semper assisterent, relegentibus cuncta librariis, & iis, qui scrinium gerebant, ita vt Alexander sua manu adderet, si quid esset addendum, sed ex eius sententia, qui disertior habebatur. Hæc ille.

SCRINIVM aut ad Responsum. l. 7. C. de palat. sacr. larg. Cuius & in notitia cum de Comite largitionum agitur, fit mentio. Ex hoc accipienda sunt hæc Iustin. verba in Nou. de prætore Pisidiæ. ἔξω τῶν ὑπὸ τὰς σεκρετικὰς καὶ Ad responsum. Et in Nou. de præt. Lycaoniæ καὶ ἐκ τῶν ἀπὸ μέρους καὶ Ad responsum. ἔτι ὑπουργούσης τῷ τῶν σπαθαρικίων κομιτίῳ. Et in Nouel. de prætore Thraciæ. καὶ πάρεστι, ait, ὑμῖν κατὰ χρῆ Ad responsum, διὰ τῶν ἐκείνου δυνάμεως. In Nouel. ex Moderatore Helenoponti. πάντων τῶν δὲ κατὰ καὶ τὸ σπαθαρικὸν τὸ καὶ τὸν ἐπαρχείου ἱδρυμένων. ἐχέτω τι καὶ Ad responsum. Ex quibus locis apparet, militaribus vsibus hoc scrinium deseruisse. Eóque ad milites perlata exercitus rectorum mandata in vetustis quibusdam ad Iulian. Patr. notis legi. Meminit etiam officij ad responsum in re militari l. 19. §. 1. C. de re mili. lib. 12. Porro in Notitia cum officium Comitum sacrarum largitionum recenseatur, ad superiora scriniorum genera hęc quoque adduntur: Vestiani sacri, Auteæ massæ, argenti, Annularense, à pecuniis, à miliarensibus in nostris etiam libris scrinij ad limitem & ab argentariis, & operum, & Orientalis scrinij, & Asiani, & Thracij, & Macedoniæ, & Daciæ fit mentio. l. 7. C. de palat. sacr. larg. l. 18. & l. vlt. C. de num. lib. 12. Briss. Prat.

SCRINIARII in l. vlt. C. de Castr. pecul. lib. 12. l. 8. & l. 10. C. de nu. lib. 12. l. vlt. de apparitoribus præf. præt. Suidas σκρινιάριος ὁ χαρτοφύλαξ τοῦ ἐπάρχου, ὁ κύριον τὸ σκρίνιον ἤτοι τὸ κιβώτιον. Scriniis autem magistri præponebantur. Et ita Alex. Vlp. magistrum scrinij fuisse Lamp. i. d. auctor est. Nec principibus tantum, sed & magisteriis potestatibus sui scriniarij erant. l. vlt. C. de test. milit. Briss. Prat. Forcat. 12. auiar. 2. scriniariis hodie comparari posse putat secretarios, & scribas ducum & Tribunorum. Habuerunt autem olim scriniarios præfecti prætorio, magistri militum, comites vtriusque ærarij, proconsul Asiæ & castrensis sacri palatij, item duces, Gothof. ad l. 16. C. de testam. mili.

SCRIPTAE rationes pro subscriptis & subsignatis l. Thais. 41. §. fi. ff. de fideic. lib. & l. si ita stip. §. Chrysogonus. ff. de ver. obl. Pro non scriptis haberi & caduca fieri legata longè differunt l. vnic. §. & cum triplici. C. de caduc. tollen. Vbi traditur ea quæ his relinquebantur, qui in rerum natura tunc temporis non essent, cum testamentum fieret, pro non scriptis habita. Quod etiam confirmat l. 2. & l. 6. in fin. ff. de iure codicil. l. pen. ff. de his quæ pro non script. hab. l. 26. §. pro non scripto ff. de fideic. liber. Pro non scriptis etiam habebantur, quæ seruis pœnæ relinquebantur. l. 3. ff. de his quæ pro non scrip. l. 25. §. si quis plane. ff. de. acquir. hæred. Item turpia legata, quæ legatarij magis norandi, quam demerendi causa scribuntur, l. 57. de leg 1. Itemque deportatis & peregrinis relinquuntur. l. 1. C. de hæred. instit. In eadem causa sunt & captatoriæ institutiones, captatoriáque legata, cáque quæ sibi quis manu sua in testamento adscripsit, l. 1 & l. vltim. ff. de his quæ pro non scrip. hab. l. 15. §. 1. ff. ad leg. Cornel. de falsis. l. 4. & l. 5. C. de his qui sibi adscribunt. Et generaliter quæcunque illicite & contra leges in testamento scribuntur, pro non scriptis habentur. & apud hæredem remanent. l. 14 §. sequens quæstio. & §. vlt. ff. ad l. Corn. de falsi. l. vlt. ff. de his quæ vt indig. l. 20. in fin. de hæred. inst. Briss. Prat.

SCRIPTI hæredes qui testamento instituti sunt, & opponuntur legitimis l. controuersia. ff. de transactio. Scriptus hæres non intelligitur, cuius nomen consulto testator induxit. l. 2. §. si consulto ff. de secund. tab. bonor. possess.

SCRIPTORVM nomine accipimus scripturas, quarum editiones requiri solent. Tria sunt autem genera: Primum, in quib. continetur formula actionis, quam quis intendit aduersus alium in judicio: & ideo appellantur libelli iudiciales, de quibus loquitur Vlp. in l. 1. in prin. de eden. Huc pertinent acta iudiciorum, hoc est, scripturæ continentes ea, quæ apud Iudicem de causa cognoscentem aguntur, l. is apud quem. C. eo. tit. Secundum genus scriptorum, quæ in hoc parantur publica fide, vel priuata subscriptione, seu confignatione, vt res gestæ per ea facilius constent ac probentur: vt sunt instrumenta tabellionum, chirographa, literæ sigillatæ, de quibus tractatur. in d. l. 1. §. editiones. Tertium genus scriptorum, complectitur rationem negotiationis inter duos pluréſve. & hoc genus directo pertinet ad actionem edicti de edendo. Addi potest & quartum scripti genus, in quo vltimæ voluntates continentur: vel testamentum, codicillus Old. Prat.

SCRIPTVRARIVS ager, apud Fest. publicus appellatur, in quo vt pecora nascantur, certum æs tribuitur: quia publicanus scribendo conficit rationem cum pastore. Prat.

SCRIPTVM facere, pro scribæ munus exercere. Liuius li. 9. ad fi. de C. Flauio qui scriba fuit. Inueni in quibusdam annalibus, cum appareret Ædilibus, fierique se pro Tribuno Ædilem videret, neq; eius nomen recipi, quod scriptum faceret, tabulam posuisse & iurasse nũquam scriptum facturum. Quem aliquanto antea desiisse scriptum facere arguit Macer. Lipsius. Sic & Gell. de eodem agens lib. 6. c. 9. locutus est. Prat. Briss.

SCRIPTVM Ius. Vetus est disputatio, vtrum magis expediat, regi, ciuitates arbitriis gubernatorum, an scripto iure. Consensus prudentum testatus, melius esse, vti scripto iure. Atque ita pro

Digitized by Google

nunciat Aristoteles, sic enim ait: Qui legem vult dominari, vult præesse Deum & leges: qui autem hominis arbitrio vult regi ciuitatem, fœuissimam beluam addit. Nam cupiditates & ira gubernatores deprauant, etiamsi fuerint optimi viri: quare lex est mens sine cupiditate. Old.

SCRIPTVRA & Pictura hoc differunt inter se, quod pictura magis ad rerum verarum naturaliúmque similitudinem accommodatur, vt eas oculis tanquam præsentes offerat. Scriptura verò satis habet, si animi alterius cogitata nobis declaret, & nobiscum tanquam viuo sermone colloquatur. Conn. comm. de iur. ciuil. lib. 3. c. 6. nu. 6. Gœddæus ad l. 14. n. 18. de verb. sign. Secundo differunt quoque in hoc, quod scriptura, chartis seu membranæ cedat, licet aureæ sint literæ. Pictura autem non tabulæ, sed tabula picturæ cedat. §. literæ quoque cum seq. Instit. de acquir. rer. domin.

SCRIPTVRA vectigal dicitur, quod è pecore colligebatur: vnde illud Plauti. Nam aduersum legem à me ob meam scripturam pecudem accepit. A. Fere idem quod tu facis, faciunt rem male gerentes: vbi non est scripturam vnde dent, ineusant publicanos. Sic Cicer. in orat. pro leg. Manilia. Nam (inquit) cum hostium copiæ non longe absunt, etiamsi irruptio nulla facta sit, tamen pecora relinquuntur, agricultura deseritur, mercatorum nauigatio conquiescit. Ita neque ex portu, neque ex decimis, neque ex scriptura vectigal consetuari potest. Brechæus in leg. inter publica. ff. de verb. & rer. sign. vide & Cicer. in orat. pro Flac. Prat.

SCRIPVLI in l. 1. & l. 5. C. de metallar. li. 11. t. 1. de ponderatoribus in C. Theod. l. 12. de metallar. in eo. C. l. vlt. de ann. ciuic. Latinis Scripulum idem valet quod Græcis γράμμα estque vicesimaquarta pars vnciæ auctore Volusio Metiano. Br. Pr.

SCRVPVLOSAE inquisitio, dubia anxia. l. si seruus veritus. de leg. 1.

SCRVPVLOSVM dicitur, quod difficile est cognitu Vlp. de iniustis testamentis, lege posthumus. Licet iuris scrupulositate, nimiáque subtilitate testamentum ruptum videatur. Nebr. Vide supra in dictione Scirpum: & Crinitum de honesta disc. ipl lib. 9. c. vlt.

SCRVPVLI, sunt minuti lapilli, qui inter ambulandum insiliunt in calceos hominibus, ac pedem torquent. Inde iniicere scrupulum dicitur, qui sollicitudinem iniicit animo cuiuspiam. Et scrupulum eximit, qui sollicitudinem eximit. Imp. Alex. in l. cum proponas. C. de interd. matrim. Vt autem, inquit, omnis scrupulus auferatur, insistere patet tuus debet. Spieg.

SCRVPVLVS. Lege, Ponderum ratio.

SCRVTA. Hoc verbo Cælius putat veteramenta omniuaria significari, quæ cum vsu iam detrita sint, precio item deminuta censetur. Qui hæc venalia habent, ab antiquis scrutatores sunt appellati, vilissimi proxenetæ. Spieg. Erasm. in annotationibus ad epistolas Hieronymi scruta interpretatur vestem pelliciam, hinc scrutarius: qua voce vtitur Horatius. Vilia vendentem tunicato scruta popello. Sch. De scrutis vide etiam quid annotarit Adrianus Turnebus aduersarior. lib. 5. c. 14.

SCRVTARI, hoc est, inquirere. l. veteratores. C. de commer. & mercat. apud Vlp. in l. diuus Pius. ff. de fugit. §. sed & diuus Marcus. Sic scrutari cubilia. l. 3. ff. de fugitiuis, & scrutari super conscientia aliena l. vlt. C. de accus. Briss.

SCRVTINIVM dicitur examen. Cuiusmodi duplex est: vnum ante ordinationem, cuius forma habetur 23. distinct. qui episc. secundum, quandò fit post determinationem. De hoc in tit. de scrutinio in ordine faciendo, & 23. distinct. episcop. & cap. seq. 24. distinct. per totum. Neque scrutinium vox alioquin multum barbara, illatináque (vt audio) mihi est, vtpote qua vsus sit, vel in hac significatione propemodum, Apuleius lib. 9. pro inuestigatione. Postremum (inquit) magistratibus placuit obstinare denegantem scrutinio detegere. Anchor.

SCVCLATIS in l. 11. de Scenicis in C. Theo. forte pro scutulatis cum vitio legitur, vt significentur vestes scutulis diuisæ, quarum meminit Pli. lib. 8. c. 48. B. Hieronymus in Ezech. c. 27. Istiusmodi homines negotiatores Tyri sunt, qui polymita, purpuram & scutulata mercantur. Briss. Prar.

SCVLNAE & Seculnæ olim erant tales, quales hodie apud nos sunt Sequestres. Seulna enim dicebatur is, apud quem plures eandem rem, de qua controuersia erat, deponebant: dictus ab eo, quod occurrenti, & quasi sequenti eos qui contendunt, cõmittitur, vt tradit Modest. li. 10. de verb. sign. Ex quo vocantur à Ciceron. interpretes, similes fere Proxenetis, quod se iis interponunt medios, quibus aliquid est inter se negocij controuersi, qui enim promittebant, iidem apud se esse pecuniam affirmabant, quanquam propriè Seculnæ seu sequestres sunt, apud quos pecunia deponitur inter plures per quos inducitur pactio, vt notat Asco. vide Goth. in not. ad rub. C. de prohib. sequestr. pecu. Atque inde factum, vt dicerentur etiam Sculnæ seu sequestres, quibus res possidenda traditur interim dum de eius possessione disceptatur apud iudicem, ideoque olim Sculnæ & Seculnæ nominati, vt refert Gell. ex Lauinio. Vtrunque vocabulum à sequendo dictum inquit, quod eius qui electus sit, vtraque pars fidem sequatur: primam vt verbi originem secutus videatur Modest. & recte, posteriorem rei vsum Gell. Conn. in suis comm. super ius ciuil. li. 7. c. 4. n. 6.

SCVLPERE, cudendo imaginem aliquam effingere. C. Nem. lic. sig. salu. Chr. Marmore sculpendo primi omnium inclauerunt Dipœnus & Scyllis, geniti in Creta insula. autor Plin. c. 4. lib. 36. in pr. Spieg.

SCVLPTORES in l. 1. C. de excus. artif. Græcis γλύφοντες, quo nomine Græco & sculptores lignorum significantur, & qui signa faciunt, siue signatij. & alij quilibet sculptores cælatoréque, Pręt. ex Cuiac. ad d. l. 1.

SCVRRAE videntur priscis fuisse, non tantum qui ioculatia & scurrilia loquerentur, sed homines etiam vrbani, non rustici, sed elegantes, Plautus Mostel.

Tu vrbanus vero scurra, delitia populi
Rus mihi tu obiectas? Epidico.
T. Scurra es. E. Scio te esse quidem hominem militarem.
..... neque periurus,
Quam vrbani assidui ciues, quos scurras vocant.

Videntur autem sic appellati fuisse, qui assidue in vrbe essent, nunquam in agris, quod sine cura fortasse & opere omni essent. Turnebus aduersar. lib. 19. c. 18.

SCVRRILITAS est vitium vrbanitati oppositum. Spieg.

SCVTVM ἀπὸ τῆς σκύτης à pelle, quod non sine pellibus fiat. Drosæus in meth. iur.

SCYPVS est vas potorium ab inuentoribus suis Scythis, vt Cælio Rhodig. antiq. lect. lib. 27. c. 27. & plerisque aliis videtur, appellatum, Herculi proprie attributum, sicut Baccho cantharus, Macrob. li 5. Saturn. c. 21. Est ergo scyphus potorium quoddam vas singularis alicuius magnitudinis & elegantiæ maxime in conuiuiis vsitatum, & ad inebriandum hospites adhibitum, cum Herculeos inde haustus depromere oporteat, non pisitando bibere. Vnde Cicero illudere inter scyphos dixit, pro eo quod est inter potandum. Et Virgil. 8. Æneid.

Et sacer impleuit dextrum scyphus, ocyus omnes
In mensam læti libant, diuósq; precantur.

Eiusmodi fuit poculum quod Dido ponebat Æneæ lib. 1. Æneid. & quod describit Plin. li. 33. natur. hist. in quo Orestis iudicium cælatum erat. Et fortasse tale poculum describit Vergil. Eclog. 3. quod ait diuini opus Alcimedontis esse:

In cuius medio duo signa, Conon & quis fuit alter?

Huius verbi fit mentio in l. Labeo 14. vbi Gœddæus in comment. n. 4. ff. de verb. sig.

SCYPHVS sexta pars sextarij, interprete Horatio. Briss.

SCYRPI dicuntur iunci, nodi, & vluola vimina. Crates sesterces narias vimine contextas, Cato in re rustica Scyrpeas appellat. Libro 1. de agricolatione, Varro Vineaticas & scyrpiculas falces appellat, accommodas ad Scyrpos secandos: scyrpiculus Virgeus calathiscus Columellæ & Propertio quoque. De scyrpo pro iunco Columella non tacuit. Inde scyrpariæ falces, & scyrpare dixerunt, pro eo, quod est implicare & innectere scyrpis. In scyrpo nodum quæris inolitum adagium in eos, qui, vbi minime opus, scrupulosiores videbantur, & in re facili difficultatem indagabant. Plautus in Menæchmis Ennianum id circumfertur. Quærunt in scyrpo soliti quod dicere nodum. Hieronymus ad Pammachium contra Ioannem qui *inimicus* est, etiam in scyrpo nodum quærit: sunt seculæ, sunt falces & scyrpiculæ lunariæ humectis, hoc est vliginosis locis, & senticosis emundandis, & extirpandis. Scyrpea simulachra vocat Ouid. li. Fast. 5. tom. pro Vimineis argæis. Tunc quoque priscorum virgo simulachra vitorum, Mittere roboreo scyrpea ponte solet. Falces scyrpiculæ vocatæ à scyrpando, i. ab alligando: sic scyrpicea dolia quassa. Scyrpos etiam appellamus lingua Latina nodosa & ambigiosa poëmata, innexa, implicata instar viminum capreolatim & nodatim, scyrpata, hoc est, nodata, implicita & in se coniuncta, vt enodari non possint. Gellius lib. 11. quæ Græci ænigmata, Latini scyrpos appellarunt, tales Græcis itidem griphi vocitantur non gripi, vt in omnibus fere codicibus mendi indoles inoleuit. Ioan. Baptista in comm. Sidon. Apoll. lib. 1. Epist. ad Herennium.

S E.

SEBASTA, ciuitas, cuius meminit Strabo lib. 16. quo loco Iudææ extrema occidentalia describit, Augustini nomini dedicata.

SEBASTIANI, siue Sebastiani populi sunt Sebastæ vrbis incolæ, quo nomine duas vrbes legimus, alteram Cappadociæ, & alteram Samariæ in Palæstina Iudæa, quæ in honorem Augusti Cæsaris, qui Græce Sebastos, Sebasta est cognominata, de vtraque tamen illarum in tit. de ann. leg. l. liberto. Nebriss.

SECARE proprie quis ferris dicitur, vt cædere ictibus. Cuiac. obser. 12. li. §. Hinc apud Paulum l. 5 ff. de arb. furt. cæs.

SECARE proprie est subsecuisse. non enim poterat cecidisse intelligi, qui serra secuisset: Alij subsecare legunt, sed illa lectio verior. Prat. & Cuiac. 5. obs. 11.

SECARE, vt ex probatis constat authoribus, proprie etiam significat, præcidere, excidere, amputare, succidere. Gœdd. ad l. 31. ff. de verb. sign. n. 9.

SECESSVS, rus amœnum & suburbanum, quò animi relaxandi causa secedimus. Vlp. l. 21. §. 9. de recep. qui arb. Quid tamen (de arbitrio loquitur) si in eo loco qui sit circa vrbem, adesse

Digitized by Google

jusserit? Pegasus admittit valere jussum. Quod puto ita verum esse, si & eius sit auctoritatis arbiter, vt in secessibus soleat agere, & litigatores facile eo loci venire possint. Idem l.16.ff. mandati, vt in hortis quos Rauennæ habebat, in quos omnibus annis secedere solebat, sphæristerium faceret. Plin.lib.2.epist.17. Iustisne de causis eum tibi videor incolere, inhabitare, diligere, secessum, quem tu nimis vrbanus es, nisi concupiscis. Hot. Prat.

SECESSVS & secessio differunt. Secessus enim locum significat, ad quem laxandi animi gratia declinamus, aut ipsam talem declinationem. Secessio autem intelligitur fieri ob serias aliquas causas tractandas: & ita fere in malam partem accipitur. Budæus secessionem verbum criminosum esse dicit. Id enim est in bello secessio quod defectionem vocamus. Porro duas plebis secessiones fuisse, docet historia. Pomp. attigit in l. posterior de orig. jur. in §. exactis deinde regibus item § cum placuisset. Priorem §. Accursius historiæ ignarus non est assecutus. Post Zasium & Antonium Garronem, vide Old. in Restauratione politiæ, qui adfert lucem Pomponio. Spieg.

SECESSVS causa habere, & vestem propter secessum ibi depositam. Vide Vlp. in l. quæsitum ff. de fund inst. Spieg.

SECRETA nobis communicata, diuulganda non sunt. Vlp. Ego. arbitror, inquit, & injuriarum agi posse, si hoc animo recitatum est testamentum quibusdam præsentibus, vt judicia secreta eius, qui testatus est, diuulgarentur. l.3.§.si quis tabulas Depositi: Simpliciter etiam secreta dicimus. Spieg.

SECRETARIVM locus est, in quo judices causas audiunt. Est enim Secretarium Iudicum, vt Consistorium Principum. Zeno in l.fi. C. vbi senat. vel clariss. Sedendi quoque in aliqua secretarij parte, quæ iudicibus inferior, altercantibus vero superior esse videatur. Et paulo post. Sedendi cum celebratur cognitio, in secretariis iudicantium ius consequantur. Sic in l.fi. C. de offi. diuers. iud. l.12. C. de prox. sacr. scrin. Prat.

SECRETA loca, per quæ commeari vulgo non solet apud Vlpia. lege 1. de his qui deiec. Spieg.

SECRETO fieri etiam intelligitur, quod interuenientibus amicis consit. l. pen. in pr. C. qui pot. in pig. hab. Alb. Prat.

SECRETO pronunciare, id est, apud se Gothofr. ad Nou. 137. c. 6 in princ.

SECRETVM, pro sigillo minuto, à barbaricis in cancellariam principum irrepsit. Hæc vox substantiue posita, idoneis est autoribus res secreta, i.e. nulli communicanda, apudque nos tacite seruanda. Spieg.

SECRETVM potere, quærere, est mecum secreto colloqui.

SECTA Græcis αἵρεσις ab eligendo, nunc in pessimam partem accipitur de falsa doctrina ac religione, eiusque sectatoribus. At olim vox vtráque generale nomen fuit, tam ad malas, quam ad bonas sectas. Ita & sectæ diuersæ Iureconsultorum fuerunt l.2.§.hi duo ff. de orig. jur. vt & studiorum. l.8.§. Philosophus ff. de vacat. & excusat. Briss. Dicta autem est Latina vox à secando, eo, quod ea factio sit ab aliis resecta, aut separata: Diogenes. Laertius in procœmio libri primi de sectis disserens, eam sectam, ex aliorum sententia dici ait, quæ rationem aliquam juxta id quod apparet, & in promptu est, sequitur, aut sequi videtur. Schard.

SECTA pro ratione videtur sumi, §. vlt. Inst. de legat. Huiusmodi autem testatorum voluntates valere, socta meorum temporum non patitur, id est vt exponit Theoph. ἀνάπαιον δὲ τὴν αἵρεσιν ἐπὶ χρόνων τῶν βασιλέως. Sic Alex. in l.2. Co. ad leg. Iul. maiest. & Gordian. l.2. C. de delat. Prat.

SECTATORES, in lege Fabia de ambitu dicebantur, qui Candidatos sectabantur, quorum tres partes facit Q. Cicero lib. de petitione consulatus. Prat.

SECTIO Latine dicitur, quæ postea confiscatio appellari cœpta est: quum alicuius bona publicantur, deriuata ex eo appellatione, quod prædam ex hostibus captam milites inter se secabant ac diuidebant. Cæsar li. belli Gall. 7. Postridie eius diei refractis portis quem iam defenderet nemo, atque intromissis militibus nostris sectionem eius oppidi vniuersam Cæsar vendidit. Corn. Tacitus, Reliquas sectionum Neronianarum nondum in fiscum conuersas reuocatis ab exilio concessit. Cic. de Inuent. 2. Hoc commode reprehenditur, si dici possit ex hostibus reus esse captus, cuius prædæ sectione venierit. Alias sectio, vt inquit Festus, persecutio iuris est. Prat. Hot.

SECTATORES dicti sunt, inquit Asconius, qui spe lucri sui secuti, bona condemnatorum semel auctionabantur, proque iis pecunias pensitabant singulis: ac postea pro compendio suo singulas quasque res pecunia populo venditabant. Hæc ille. Quibus ex verbis sectatores a sequendo dictos conjicimus, arbitror ab antiquo verbo seco, secas: quod idem significat vt sequor, vnde sector, sectaris: & secta, sectæ: nam & accusatores & judicia sectabantur, quoniam damnatorum bona ipsi æstimare, & certam summam promittere solebant. Hotom. Adde & Brechæum. l. judicasse. tit. de verb. & rer. sign.

SECTOR est, inquit Hot. æstimator ac redemptor bonorum damnati, atque proscripti, qui spem spectans lucri sui, i secutus spem æstimationis suæ, bona omnia auctione vendit, & semel infert pecuniam vel ærario, vel sociis veterib. Glossis βιδίτης dicitur, id est, vt exponunt Hesych. & Suidas τὸ δημόσια ἀγοράζων.

SECVLVM. Hebraicè עוֹלָם Olam, conueniens sono, & pene etiam significatione, cum Latino Olim, quod diuersis Latinis vocabulis expresserunt, jam æternum, iam perpetuum, iam seculum ponentes. Significat autem tum perpetuitatem, tum longam durationem, tum debitam rei durationem: aliquando etiam ipsum mundum denotat: aliaque significata habet. Latinis quidem vox. Seculum plerumque spatium centum annorum significat: vnde apud Rom. Ludi seculares. Vsitatissime vero longum tempus declarat, vel præteritum, hac locutione, A seculo: vel in genitiuo positum, Dies seculi: vel etiam futurum, quæ significat Latinis istis ferme æquiualent. Plura de hoc vide apud Connan. com. iur. ciuil. li. 1. c. 10 nu. 6. in fi.

SECVM potestatem agendi facere. Lege, Venire ad judicium.

SECVNDAE tabulæ, dicũtur, quib. pupillaris substitutio scripta est sic dictæ, quod post paternas in secunda parte tabularum, & in ima cera fiebant, l.2.§. interdum l.1 ff. de vulg. subst. l. vlt. ff. ad Treb. l. pen. ff. test. quemad. aper. vel etiam quia substitutio hæc paterni testamenti quædam appendicula & sequela est, l. qui plures. in fi. ff. de pupil. subst. & (vt ait Iustin.) in inferioribus partibus scribebatur, eaque pars proprio lino, propriaque cera consignabatur: & in priore parte testamenti cauebatur, ne inferiores tabulæ viuo filio, & adhuc impubere aperirentur. §. sin autem 4. Instit. de pupil. subst. Hot. Prat.

SECVNDAE, arum, tantum pluraliter membrana illa, qua partus obuolutus vtero prodit: quæ & secundina vocatur. Dictæ secundæ, quod nascentem infantem sequantur. Occurrit frequens apud Plinium. Spieg.

SECVNDARVM nuptiarum nomine veniunt & tertiæ, atque vlteriores, secundum Azo. in summa. C. de secund. nupt. Attingit ibi & Bart. Spieg. Prat.

SECVNDARIVS, Lege, primicerius.

SECVNDI fructus, vberes, copiosi, Paul. in l.63. in fi. ff. ad leg. Falcid. Prat. Hot.

SECVNDO loco scriptum, hæredis substitutum significat, Caius lib.7. Inst. tit.4. l.4. ff. de SCto Syllan. ad differentiam Institutorum, qui priore gradu & loco instituuntur, qui ideo primo loco scripti hæredes appellantur. Briss.

SECVNDOCERIVS in l.7. C. de palatin. sacr. largit. lib.12. & rubr. de primicer. & secundocer. & l. vlt. C. de domestic. & protector. ibus, vbi secundocerij locum, non, vt vulgo legitur, secundi primicerij vetus codex habet. Est & hoc verbum frequens in Notitia Imperij Rom. Eadem autem figura quæ primicerius, ita & secundocerius qui secundum in ordine suo locum gradumque obtinet, appellatur. Briss. Prat.

SECVNDVM, pro, Pro: vt secundum te litem do, i.e. pro te. Vlp. Et post edictum, secundum præsentem judicabitur. Cic. & pro A. Cecinna: Iam recuperatores, nulla dubitatio est, siue rem, siue verba spectare vultis, quin secundum nos iudicetis. Spieg.

SECVNDVM dictio non facit conditionem. tex. est vulg. in l. pen. & ibid. Bald. in secundo not. C. de instit. & substit. & c. abbatis sancti Syluani, extra de verb sig. Et ideo sing. decidit Bald. in l. 1. per gl. ibi. Cod. de nuptiis, quod si accusaui Titium de aliquo crimine, & peto condemnari secundum statutum, & consuetudinem, si de statuto & consuetudine aliter non constat, punitur extra ordinem. Cotta.

SECVNDVM bonos mores fit, quod recte atque ordine, & more maiorum fit, teste Budæo in annot. poster. Spieg.

SECVNDVM præsentem pronunciare, l. Papinianus. §. meminisse. vers. cæterum ff. de inoffi. testam.

SECVNDVM ripam in l.29. ff. de acquir. rer. do. l. prope ripam, vt in l.7. §. insula. eo. tit. Sic secundum agrum, secundum viam secundum parietem l.30.§.1. l.38. ff. de acq. rer. dom. l.13. ff. de seruit. vrb. Briss. Prat.

SECVNDVM stylum, quod vulgo dicunt, Ciceroni ex formula est.

SECVNDVM hæredem scribere, est scripto hæredi alium substituere. in l.8. C. de instit. l.56. ff. de fideicomm. libertat. Briss.

SECVNDVS, quamvis sequitur primum, & tam numerum, quam ordinem denotat, id tamen apud nostros perpetuum non est, vt patet per l.1. §.2. ff. de grad. l. si primo. §. penult. qui pot. in pig. hab. Sic nec primus aliquando dicitur respectu secundi. extra de verb. sig. c. Ioseph. & vide C. de sec. nup. Alber.

SECVNDVS hæres dicitur qui secundo gradu institutus est, vt primus qui primo, leg.8. ff. de lib. & posthum. l. si is qui 25. de testam. vel, vt ait Boëtius lib. comm. en. in Topic. Cic. 2. qui hæredi instituto substituitur. veluti si quis filium instituat hæredem scribatque: Si is filius intra pubertatem decesserit, nepotem vel quemlibet alium hæredem esse oportere. Caius lib.2. Inst. tit 4. & l.4 ff. ad Sylla. Is vulgo substitutus appellatur. Cicer. Verrin. 3. Appellat L. Annium qui erat institutus secundum filium. Et aliquando post. Num est eiusmodi edictum, vt quamvis intelligat non populo esse scriptum, sed P. Annij secundis hæredibus. Sallust. in bello Iugurth. Erat præterea in exercitu nostro Numida quidam Masamissæ nepos, quem Micipsa testamento secundum hæredem inscripserat. Suet. in Iul. c. 8. Plures percussorum in tutoribus si quis sibi filius nascetur.

Digitized by Google

nominauit Brutum etiam in secundis hæredibus. Pr. Br.

SECVRITAS in l. si quando 35. §. 2. C. de inoff. testam. id est, apocha vel quitantia.

SECVRITATIS nomen quod vsurpatur ab Vlp. l. 1. ad leg. Iul. maiest. non accipitur pro eo, quod nostri saluum conductum vocant: (Vlp. enim Latini sermonis diligens obseruator, dixisset potius contra fidem publicam aliquid esse commissum: formula loquendi probatis auctoribus visitata) sed ἀπὸ τῆς ἀδείας ἢ ἀσφαλείας, ἢ ἀσυμφωνίας, cum scilicet status Reipu. ita compositus est: vt nulla ex parte periculum imminere videatur, nec sit metus belli externi, aut intestini. Budæ. Prat.

SECVRITATIS publicæ tessera, dicitur, quæ præstatur iter facientib. *Geleyds.* Barbari saluum conductum vocant. Old.

SECVRVM testamentum, firmum, & de quo nihil est dubitandum. Secure testari, in l. Papin. ff. de inoffic. testam. Spieg.

SECVRVS, est dissolutus, & sine vlla cura, quem supinum Iurisconsl. vocare solent, hoc est socordem & desidem. Bud. in l. plurimum. de Iur. & facti ignor. & Duaren. lib. 2. disp. anniu. cap. 22. Spieg.

SECVRVM esse, id est liberari l. 7. ff. de minor. l. 17. ff. de testam. tut. & l. 47. ff. ad Senatusconsl. Trebell. Briss.

SECVS, aduerbium aliter significat, præsertim quando particulæ negatiuæ sequuntur. l. 1. C. de temp. appel. Spieg.

SECVS, male, l. filiis matrem. C. de inoffic. testam. aliquando contra. l. si res C. de ordin. cognit. Prat.

SED particula interdum ponitur adiunctiue, vt in l. qui se debere ff. de Cond. caus. dat. caus. non secut. in versi. quoniam in l. 2. in princ. vers. sed Seruius quidem. & ibi Gloss. ff. ad leg. Rhod. de iactu. Est & frequenter particula aduersatiua. Vide Alber.

SED, pro tamen, l. rescriptum. §. si pacto. ff. de Pactis. l. 2. §. quanquam. ff. de acq & acq. plu. arc. l. Pompo. ff. de Acquir. rer. dom. Brisson.

SED, pro sed &, sæpe in libris nostris poni docet Ant. August. li. Emendat. c. 1. Prat.

SECVTORES, vide infra post verbum sequella.

SED & si. Vide Bart. in l. sed & si ff. de petit. hæred. in l. patris, de vulg. & pupil. substit. in l. pupilli. de Negot. gest.

SED dictio iuncta copulæ &, aduersatur in facto, sed identitatem iuris significat. l. sed & si lege. ff. de petit. hæred. Io. Bello. Etymolog. Adde Conn. comment. iur. ciuil. li. 6. n. 6. c. 1.

SEDENTARII qui dicantur, vide Gothof. in not. ad Noū. 90. c. 1. in princ.

SEDEO, sedes, vulgarem habet significationem: cui contraria est illa verbi sto. Sed præterea significat sedet, impersonaliter idem quod, videtur, vel, placet. Vlp. l. si fideiussor, 7. §. vlt. Si satisdatum pro re mobili non sit, & persona suspecta sit, ex qua satisdatio desideratur, apud officium deponi debebit, si hoc iudici sederit, donec vel satisdetur, vel lis finem accipiat. Sederit, id est si iudici visum fuerit, si ita arbitratus sit. Hot. Prat.

SEDERE, pro placere. Vlpia. in. fi. l. si fideiussor. ff. Qui satisdat. cog. Si hoc, ait, iudici sederit.

SEDERE dicitur Prætor, cum pro tribunali juris dicendi causa sedet. l. 2. §. confestim. ff. ad Tertyl. l. 7. ff. de in integ. rest. Vnde dies quibus Prætor ius dixit, sessionum, appellantur, in l. 51. §. satisfactionis. ff. vt in poss. legat. vide infra in verbo sessionum. Briss.

SEDERE iudices dicuntur. Cicero pro Rabir. Post. Modo vos iidem in A. Gabinum iudices sedistis. Plin. libro 6. Ad Roman. Sedebant iudices centum & octoginta. tot enim quatuor consiliis colliguntur. ingens vtrinque aduocatio. Briss.

SEDES ordinaria in l. 4. C. de iurisdict. omn. iud. id est, forum ordinarium.

SEDES in §. illis autem. Instit. de milit. testam. l. vlt. C. de restit. mil. l. fi. C. quib. non obst. long. temp. præscript. & apud Veget. li 3. c. 4. & c. vlt. pro castris & loco in quo milites otiosi commorantur. Prat. Vnde Cuiac. veluti opposita facit esse in expeditione, & esse in sedibus.

SEDETA in l. 18. C. de epis. audient. erant fossata siue statiua, teste Suida. Cuiac. consult. 49. not. eum qui in expeditione fuerit militem in castris, in fossato, in hyberno, in statiuis iure militari testari posse. Goth. in not. ad l. 17.

SEDITIO, est quietis publicæ perturbatio. l. 1. C. de seditios. Modest. in l. constitutiones. de Appel. & relat. ait, damnatos statim puniri publice interest, vt sunt insignes latrones, vel seditionum concitatores, vel duces factionum, Bart. in l. capitalium. §. famosos. ff. de Furt. qui seditiosi dicantur, ostendit. Cicero lib. de Republ. 6. scribit, seditionem dictam esse à dissensione omnium, quod seorsum eunt alij in aliud Spieg.

SEDVLARIA in l. 4. ff. de supell. leg. in sedilibus numerantur: vt cathedraria in cathedris: suntque ea quæ in rheda sedenti subiiciuntur: vel potius sedes in quibus gestamur. Prat. vide Seliquastra.

SEGES, proprie fruges eorum seminum, ex quibus conficitur panis, nondum demessa, vt ait Valla. Hanc corrumpi & ramis, & herbis, Iurisconsl. est autor, in l. ex conducto. §. si vis tempestatis. Locari. De segetum calamitatibus vide quæ obseruauit. Cuiac. 15. obs. 26.

SEGMENTA pro margaritis & murenulis, hoc est torquibus orbiculatim innexarum gemmarum capiuntur. Seruius credit gemmatum à Satyro cubile describi, cum inquit:

Et segmentatis dormisset parvula cunis.

SEGMENTA quandoque significant purpuream vestem, lanceolis, mæandris, limis & orbiculis varie intextam. Ouid. libro 3. de arte amandi.

Quid de veste loquar? non iam segmenta requiro,
Nec quæ de Tyrio murice lana rubet.

Circulos cœli climataque vt ita dicam, Plinius segmenta dicit. Ioan. Baptist. in comment. Sidon. Apollinar. lib. 8. Epist. ad Namantium. Adde Turnebum aduersariorum libro 4. cap. 13. Cuiac. libro 12. obs. 34.

SEGNICIA, tarditas ac negligentia ad agendum, inquit Donatus. Glos. in l. si nulla ff. de pigno. act. sentit segnitiem siue negligentiam esse in omittendo, culpam in faciendo. Spieg. vnde segnitia fraudi opponitur, in l. 51. §. 1 ff. de fidejussorib. Briss.

Σεισάχθεια interpretatur Budæus χρεωκοπίαν, nouas tabulas & æris alieni decisionem, quod testatur Plutarchus in Solone his verbis. Cum infima plebs, inquit, opprimeretur à diuitibus æris alieni magnitudine, cogerenturque alij aut certa fructuum parte agros illorum colere, alij sese illis ad imperatum quodvis faciendum offerre vt aut seruirent ipsis creditoribus aut ab eis vænirent extraneis, alij filiorum suorum seruitute se libertatemque suam redimerent. Solon σεισάχθειαν induxit cauitque vt nemo posthac corpore addiceretur creditori. Siquidem autem eā legem οἱ χρέα λαμβάνοντες ὑπὲρ τῶν σωμάτων ἀγώγιμοι τοῖς δανείζουσιν ἦσαν, id est, qui oppignoratis corporibus mutuabantur addicebantur creditoribus. Conna. Dicta vero est σεισάχθεια ὑπὸ τῆς ἀποτιναξάσθαι τὸ βάρος τῶν δανείων, ab eo quod subleuarentur, ac excuterent æris alieni intolerabilem sarcinam. Laërtius in vita Solonis.

Σεισάχθεια, in legibus Solonis tabularum omnium abolitio legis verba hæc sunt: περὶ χρεῶν ἀποκοπὴν ποιεῖσθαι, καὶ λύτρωσιν καὶ τὰ σώματα μὴ δανείζεσθαι, ᾗ τὸν νόμον, σεισάχθειαν καλοῦσιν. Hanc legem explicui libro 2. veter Iurisp. l. 1. Prat.

SELINIS nomen est duarum ciuitatum, altera namque est Ciliciæ, de qua Lucanus lib. 9. Quo portu mittit, que rates recipitque Selinis. Altera Siciliæ: de qua Virgil. 3. Georg. Palmosa Selinis. De hac Iurisc in tit. de censib. Nebriss.

SELIQVASTRA, genus est sedilium antiqui generis, ait Festus, d litera in l, conuersa. Paul. in l. 4. de supell. leg. Instrumenti significatione rhedæ & seliquastra in supellectili adnumerari solent. Sedularia legisse videtur Turneb. 8. aduers. 9. quæ in sedibus: sicut cathedraria, quæ in cathedris de quibus l. 5. iam d. tit. Et idem Turneb. 18 aduer. 23. vt rosaria rosæ: sedularia tanquam sedilaria. Goth. ad l. 4.

SELLA, à sedendo, quasi seda dicitur, qua magistratus olim Romani, ædiles & prætores per vrbem gestabantur sedentes: vnde Gestatoria sella nuncupabatur. Paulus de Seruit. rustic. præd. Qui sella, inquit, aut lectica vehitur, ire, non agere dicitur. Vbi monente Old. sellæ aut lectiæ significationem Accursius non est adsecutus, quod & à Nebriss. notatum est. Vide Lectica. Spieg.

SELLA balnearis, vide apud Paul. lib. 3. sent. tit. 6. Briss.

SELLAE curules, ait Isidor. lib 20. Etym c. 1. erant in quibus magistratus sedentes iura reddebant. Dictæ autem curules, quia apud veteres Prætores & Coss. propter itineris longinquitatem curru in forum prouehebantur. Sellæ autem quæ post eos vehebantur, quibus sedentes iura dicebant à curru curules sunt appellatæ. Briss.

SELLA gestatoria quæ sit, vide l. 49. ff. de leg. 3. l. 7. de seruit. rustic. Suet. in Neron. c. 26. Briss. lib. 1. Antiquit.

SELLAE prætoriæ fit mentio in l. 1. §. casum. ff. de postul. Qua de re vide quæ lib. 3. Antiquit. dixit Briss.

SELLVLARII, dicti operarii, qui in opere faciendo sedent. Hinc ars sellularia appellata, quam sedentariam appellat, teste Syluio, Aristotelis interpres in libro Moralium magnorum secundo. Spieg.

SEMEL, de vno intelligendum. nam quod semel fit, nullam recipit diuisionem. l. si ita fuerit. ff. de manumiss. testam Spieg.

SEMEL pro simul positum videtur. l. si libertus 161. §. si quis plane ff. de jure patronat. Si quis plane non semel alienauerit, sed quasdam res ante, quasdam postea, &c Briss

SEMIS, semissis, pro solidi, hoc est assis dimidio, vt si quis ex semisse relictus sit hæres, intelligendum est, dimidium hæreditatis illi debere cedere. Hac voce raro extra compositionem vtimur, in qua dimidium significat eius cui adiungitur. Labeo tit. de Vulg. substit. l. si pater. Vt vnus, inquit, semis apud te maneat. Et ibid. l. & si per bonorum possessionem semis ei sit ablatus. Vide Sextans. Spieg.

SEMESTRES libri dicebantur, qui sex mensium gesta, & administrata explicabant. not. §. Item diuus, de excus. tut. in Instit. Io. Bello. Etymol.

SEMESTRIA Diui Marci in libris nostris sæpius citantur, vt leg. 46. ff. de pact. l. fin. ff. de seru. export. leg. 12 ff. de acquir. hæred. §. item diuus. Instit. de excus. tut. Sic autem forte appellata

sunt

Digitized by Google

sunt, quæ in semestribus consiliis constituta ab eo, & rescripta erant. Semestria enim consilia principum dicebantur, in quibus cum aliquot senatoribus ad semestre tempus aduocatis, de iis quæ ad senatum referenda erant, deliberabant: inde opinor, ducto nomine, quod hybernis æstiuisque mensibus sibi consiliarios mutabant. Suet. Augusto, sibique instituit consilia sortiri semestria, cum quibus de negociis ad frequentem senatum referendis ante tractaret. Et in Claudio, Rerum actum diuisum antea in hybernos æstiuosque menses, conjunxit. Xiphilinus ab Augusto tradit senatores quindecim sorte ductos esse, cum quibus judicabat, ἡ συνεκλήτου, inquit, τὴν βουλὴν, τοὺς πλείους λαχόντας συμβούλους ἐς ἑξάμηνον παρεκάλεσεν, ἡ ὅτε ὑπ' ἐκείνου μόνου. Aduocabat quindecim senatores sorte ductos, qui sibi ad sex menses in consilio essent, interdumque cum iis ius dicebat. Zonaras etiam lib. 2. ita scribit: ἡ τοὺς ὑπάτους, ἡ ἐκ τῶν πλείονων ἑπτακαίδεκα ἑαυτῷ ἑκάστοτε, ἡ ἐκ τῶν τῆς βουλῆς πλείους συνεδρίους τε συμβούλους ἐς ἑξάμηνον παρεκάλεσεν, ὅτε δὲ καὶ τῆς ἡ τῶν πολιτῶν τὴν βουλὴν ἐφορᾶν δ' ὅτε καὶ ἐδίκαζε μόνος αὐτός. id est, Consules etiam, ex aliis item magistratibus singulos, & ex senatorum copia consiliarios quindecim ad sex menses asciuit: vt eorum opera cum vniuerso senatu ea quæ deliberanda essent communicaret: nonnunquam etiam jus vna cum ipsis dicebat. Obseruatus est etiam idem locus apud Dionem libro 55. Hot. Prat.

SEMIARII, hæretici qui sint vide Epiphan. 3. to. 1. hæres. 73.

SEMICINCTIVM vestis quædam præparatoria est, vt refert ex Augustino Cujac. 11. obs. 18. Goth. ad leg 23. §. 1. ff. de aur. & argent. leg.

SEMIMITRA inter ornamenta muliebria ponitur ab Vlpiano in l. argumento. §. ornamentorum, ff. de auro & arg leg. Vide Mitra. Adde Tiraquel. in l. 3. l. connub. gl. 1. parris. 3.

SEMINARIVM appellant fructus sementis causa repositos. Sic seminarium conferendi agri causa paratum in leg. 9. §. seminarium. ff. de vsufr. Et seminaria numero multitudinis in l. 3 ff. de impens. in res dot. Briss. De hac dictione vide latius Gom. Commen. super ius ciuil. li. 4 c. 1. nu 9. in prin.

SEMINARIVM locus est subactus, in quo semina, aut vitium, aut arborum pangunturs conseruantur, atque adolescunt, vt alio postea, quasi ex nutriculæ gremio, transferantur. Græcè συντιθεῖον dicitur. Prat. & Goth. ad l. 9. §. seminarij 6. ff. de vsuf. & ad l. 3. §. 4. ff. arbor furtim cæsar.

SEMINARIVM, est locus ille quem vulgus viuarium vocat, & de eo meminit Vlp. in l. 3. §. quod si quis ff. arborum furtim cæsarum. & Columel. lib. 3. Qui vineam vel arbustum constituere volet, seminaria prius facere debebit: sic enim sciet, cuius generis vitem posituras sit. & paulo post: Optimum est (inquit) eodem agro quo vitem posituras est, vel saltem vicino, facere seminarium & de eo meminit etiam Celsus in lytem si fundi, §. seminarios. ff. de vsuf. licet interpretes ibi aliter, & male intellexerint. & Vlp. in l. 3. de impensis in reb. dot. fact. Cor.

SEMINARIVM appellant fructus sementis causa repositos, sic seminarium conferendi agri causa paratum in l. 9. §. seminarium ff. de vsuf. & seminaria numero multitudinis in l. 3. ff. de impensis in res dotal. Briss.

SEMINECIS lingua, id est mortua, vt in l. quoniam indignum C. de testam. Io. Bello. Etymol.

SEMIPLENA probatio. Lege, Probatio semiplena.

SEMIPVLLATI, dicuntur ij, qui pullis & anthracinis vestibus sunt induti. Pullum nigrum Seruius interpretatur. Quinimo & Maro non secus intelligit Georgicon lib 3. Nigra subest vda tantum cui lingua palato. Rejice, ne maculis infuscet vellera pullis. Pullicies etiam Columellæ nigredo dicitur. Ioan. Bap. in Comment. Epist. Sidon Apoll. li. 1. ad Vicentium.

SEMIS sex vncias continet, vt notum est. Ex semisse hæres scriptus dicitur, qui ex media parte institutus est, qui Semissarius appellatur in l. 116. §. 1. ff de legat. 1. Briss. Prat.

SEMISSALES vsuræ pro semisses, id est, cum seni aurei quotannis in centenos penduntur. Modest. l. 10. ff. de pollicit. Ita pollicita est, vti sors apud eam remaneat, & ipsa vsuras semissales ad præmia certantium resoluat. Hot Prat.

SEMISSARIVS hæres, hæres ex semisse: Florentinus l. 116. §. 1. ff. de leg. & fideic 3. A cohærede vero semissario, duobus extraneis concurrentibus, non amplius tertia parte. Hot. Prat.

SEMISSALES vsuræ sunt, quarum menstrua quantitas ducentesima pars est sortis. In vsurarum enim ratione centesima assis locum obtinet, ad eamque omnes vsurarum species rediguntur: itaque semisses vsuræ sunt, si pro centum aureis singulis annis sex præstentur. Briss.

SEMISSES vsuræ quæ dicantur ostendit Hermolus Barbarus in secunda editione castigationum Plinianarum libro decimoquarto in illud Vsura multiplicata semissibus: ex auctoritate Columellæ, atque ipsa ratione & æquitate, quæ omni auctoritate præstantior est, manifeste demonstrat, vsuras semisses eas esse, quæ ex centenis nummis redduntur quotannis, habita ratione non ad centum, sed ad duodecim vncias, quæ assem constituunt. Trientarias vero vsuras quæ ex centenis reddunt quaternos nummos. Quadrantarias, quaternos. De semissibus vsuris dixit Plinius: Vsura multiplicata semissibus, quæ ciuilis ac modica est. Quod si sex tantum quotannis quinquaginta redderentur, esset profecto inciuilis & iniqua: tanto mitiores quæ trientes & quadrantes appellantur. De trientaria vsura Capitolinus in Alexandro scripsit, exercuisse illum trientarium fœnus vt æquissimum & leuissimum ad vsum reipub. De hac quoque scribit Paulus in tit. ad l. Falcidiam l. si hæres. sic etiam intelligendum est, quod Scæuola de vsuris l. qui semisses scribit: Qui semisses, inquit, vsuras promisit per annos singulos, & minores præstitit, hæres creditoris semisses petit, &c. sed vt liquido ante oculos ponamus, quid per vsuras semisses intelligendum sit, libuit ad verbum transferre, quod scribit Columel. li. 4. de re rust. Vinitor, inquit, licet sit emptus sex, vel potius octo millibus sestertiis, tum ipsum solum octo jugerum totidem millibus nummorum partum, vineasque cum sua dote, id est, cum pedamentis & viminibus binis millibus in singula jugera positas duco. Fit tum in assem consummatum precium sestertiorum 29. millium. Hue accedunt semisses vsurarum sestertia tria millia, & quadringenti octoginta nummi biennij temporis, quo veluti infantia, vinearum cessat à fructu. fit in assem summa sortis & vsurarum triginta duorum millium quadringentorum octoginta nummum. Quod quasi nomen, si vt fœnerator cum debitore, ita rusticus cum vineis fecerit, eius summæ vt in perpetuum prædictam vsuram semissium dominus constituat, percipere debet in annos singulos mille nongentos quinquaginta sestertios nummos. Ex his Columellæ verbis euidentissime colligitur ex vsuris semissus non quinquagenos de centenis, sed senos duntaxat in annum redire creditoribus, sicuti quaternos ex trientibus, & ternos ex quadrantibus. Nebriss.

SEMISSES isti homines à veteribus sunt nuncupati, qui breuiculi atque minutiores extarent, quasi ad mensuram dimidij assis vt semodios & semuncias dicimus. Vnde Valerius ad Ciceronem. Simius (inquit) non semissis homo contra me arma tulit. sed & pagani Romani, vt à Tertulliano proditum est Christianos ridiculo nomine Semissios & Sarmentarios, non alia ratione vocarunt, quam quod ad stipitem dimidij assis reuincti, sarmentis addictis concremarentur. Crinitus de honesta disciplina li. 1. c. 13.

SEMITAM Græci ἀτραπὸν vocant, vnde Gallos atrapare deduxisse putatur, quod significat fugientem capere & assequi, quia fugitiui soleant non recta, neque regia, sed obliquis & latentibus semitis euadere. Connan.

SEMITA, diuersa à plaustrorum via, quam regiam vocant. l. si ex plagis §. tabernarius. ff. ad leg. Aquil. Spieg.

SEMITA dicta est quasi semis via & angustius spacium, quam vt iter confici possit. Eius vias quidem plurimi habent, vt quædam secreta per eas portent atque reportent: ideoque semita sæpe pro deuia vel callida via accipitur: vnde Catullus dixit: omnes pusilli & seminarij (hoc est, qui semitas vias quærunt) mœchi. Male igitur gl. in l. paries 118. ff. de verb. sign. sentit, semitam esse viam ex cæmento constructam: iter vero quod sine cæmentis: quoniam neque ipsis vocabulis, neque aliis autorum locis respondet: Gœd. ad d. l. 118. num. 9. de verb. sign. vide Cuiac. lib. 14. obs. 11.

SEMPER id est, siue præfinitione temporis l. in cognitione 13. ff. de SCto Silan. l. vlt. ff. ad leg. Pompeiam de Parricid. ideoque omne tempus, omnem casum respicit. l. semper. de iur. immun. De quo Bart. in l. 1. ff. solut. mat. Spieg. Prat.

SEMPITERNVM, lege, Æternus paries.

SEMVNCIA, vnciæ pars dimidia, vt apud Scæuolam. l. 21. §. 2. ff. de annuis leg. vbi ex asse hæreditatis vxor prius quadrantem, deinde ex fideicommisso dodrantem, detracto quadrante Falcidio, i. vnciis duabus ex sicilico consecuta, defendebat partem hæreditatis dimidiam, quam adulto priuigno restituere iussa erat, ex illo quadrante Falcidia in assem reuocato computandum esse: quod Scæuola comprobauit. Hot Prat.

SEMVNCIAS Turnebus aduersariorum lib. 7. cap. 23. interpretatur sirpeas minores, & tanquam semisirpeas: vt sirpea loco vnciæ sit.

SENACVLVM, statio senatorum, vnde in curiam ire solitos legimus. Lampridius in Heliogabalo pro mulierum senatu ponit, qui Erasmo senatulus est. Spieg.

SENATOR vir est consularis, dictus à senio, vel à senectute, solis enim senibus cura reipublicæ demandabatur. l. semper. de iur. immun. facit l. ad rempubl. de muner. & honor. Etiam Cicero ait apud Lacedæmonios senes appellari eos qui summum quendam magistratum gerunt. Cæterum, vt inter cæteros author est Pomponius Lætus, in libello de magistratibus Roman. Romulus olim elegerat centum senatores, qui multitudinis patroni, id est, defensores, essent. Et hos appellabant peregrini principes in ciuitate. Post cuiusmodi senatores centum Tullus Hostilius (populo Albano Romam traducto) lex eius patriciis ordinem senatorium suppleuit. Postea Tarquinius Priscus senatus maiestatem centum viris ampliauit. Ast Tarquinius ille superbus clariorem partem senatus morte & exilio perdidit. Mox, exactis regibus Senatus

Digitized by Google

cælibus legis diminuens, à Bruto primo consule restauratus est. Primoribus enim equestris gradus, electis ad trecentorum summam, patrum numerum expleuit. Hi igitur à Bruto additi, & ita senatui ascripti patres conscripti appellati sunt. Vnde in senatum vocabantur, qui patres, quique conscripti erant, vt apud Liuium, & alios authores legimus. Cæsar longe post senatum supplenit, & multos tum ciues, tum externos præter electum, sed magis per gratiam senatoria dignitate donauit, vt scribit Riuallius lib. 2. histor. iur. ciuil. Vnde peregrinis & Gallis, & aliis in senatum allectis libellus propositus est, suadens ne quis senatori nouo curiam monstrare vellet. Post necem quoque Cæsaris tot in senatum per gratiam, & præmium allecti sunt, vt super mille senatores essent. Sed ad modum pristinum & splendorem eos Augustus tandem redegit. Senatores autem triplicis ordinis fuisse Fenestella author est: de magistratibus Rom. alij enim patricij, alij pedarij, nonnulli vero conscripti appellabantur. Patricij sunt ij maxime, qui centum illis patribus à Romulo lectis geniti sunt. Conscripti vero senatores hi, qui regum, consulum, censorumve decreto in senatum lecti sunt. Pedarios autem senatores, variis etiam rationibus appellatos esse inuenio. Alij enim, quod hi non haberent sententiæ dictionem in senatu; sed in aliorum sententias pedibus irent, dictos pedarios putant: alij, quod essent plerique, qui magistratus curules adepti sella curuli in senatum vehterentur, qui vna pedibus iter facerent, pedarij nominabãtur. Vt autem Pædianus ait, senatoris prima administratio erat quæstorem fieri prouinciæ, curam gerere pecuniæ publicæ, in diuersos vsus erogandæ. Cæterum de senatoribus & de senatu multa copiose & late admodum Gulielmus Budæus explicat, in l. final. sub titul. de senatoribus, quæ iuuenes perdiscere, ac veluti vngues digitosque nosse velim ante, quam de senatorum priuilegiis, cæterisque ad eos, & eorum filiós pertinentibus tractare quicquam incipant. Nam vt fere in reliquis partibus iuris, ita sub titulo De senatoribus nihil ad historicam cognitionem pertinens positum est. Videtur enim Imperator credidisse eos, qui ad ius ciuile tractandum accederent, totius rei Romanæ peritos fore. Ideo pauca quædam in ipso Digestorum limine seorsim atque in vniuersum admonuisse contentus fuit, l. 2. ff. de orig. iur. Anch.

SENATORES pedarij dicebantur, quod pedibus non curru in senatum veniebant: quia nullum curulem magistratum vel dignitatem hactenus gessissent, pedibus in sententiam ibant, Gœdd. ad l. 101. n. 2. de ver. sig.

SENATORES præteriti apud Festum dicuntur neglecti à censoribus, quod erat ignominiosum, Goth. in not. ad l. 2. C de bonor. possess. contra tab.

SENATORES Alexandriæ ciuitatis pro curialibus seu Decurionibus. in l. 59. C. Theod. de petitis & vlt. datur. Brisl.

SENATORVM tria sunt genera. Alij enim senatores sunt clarissimi, alij spectabiles, alii illustres. Cuia. in l. 2. de dignitatibus C. li. 12. & l. 15. ff. de excusa. vbi addit, quod olim etiam plures fuerint ordines senatorum, vt patricii, conscripti, pedarii, sed prædicta tria genera hodie tantum esse in vsu.

SENATORVM liberos (inquit Vlp. in tit. de Senatoribus) accipere debemus, non tantum senatorum filios, verumetiam omnes qui progeniti ex ipsis, vel ex liberis eorum dicuntur, siue naturales, siue adoptiui sint liberi senatorum, ex quibus nati dicuntur. sed etsi ex filia senatoris natus sit, spectare debemus patris eius conditionem, teste Cassio Longino. qui propter turpitudinem amotus est senatu: nec restitutus iudicare non potest: non tamen teste Modestino capite minuitur, sed morari potest Romæ, teste Vlpiano. Senatoris filius non solum censetur naturalis, sed adoptiuus: nec refert quomodo, vel à quo adoptauerit, an in senatoria dignitate constitutus, an ante Senatoriam dignitatem. Sed quamdiu in adoptione manet & familia senatoris est filius, emancipatus autem non est senatoris filius, teste Paulo: quo in teste datus à senatore patre, filius in adoptionem viro inferioris dignitatis, tamen est filius senatoris, sicut consulis filius est consularis: nam dignitas senatoria, vel consularis, non amittit adoptione suum ius. Teste Vlpiano, emancipatus à senatore patre filius, quasi filium senatoris haberi placet: cum teste Labeone natus post mortem patris senatoris; quasi filius senatoris habendus sit Secus est de eo, qui natus est post patrem de senatu emotum. Si quis autem conceptus sit ex senatore patre, & natus post motum à senatu patrem, Filium senatoris censeri placuit, spectantibus tempus conceptionis. Si quis habuit auum & patrem senatorem, senatoris nepos & filius intelligitur. Sed si pater ante conceptionem filii amisit dignitatem, censetur ille nepos senatoris propter auum: non autem filius. Eodem teste fœminæ clarissimæ dicuntur, nuptæ clarissimis viris: at filiæ senatorum nuptæ viris clarissimis, clarissimæ non censentur: viri enim vxoribus tribuunt dignitatem. Maffeus.

SENATVM consulere, Turnebus lib. 14. c. 11. arbitratur de republ. referre, esse senatum consulere, quomodo Reipubl. in annum administranda sit, qui in prouincias mittendi, qui reuocandi qui exercitus conscribendi, qui dimittendi, qui domi militiæque agendum.

SENATVM Romanorum hodie repræsentant in nostra Germania, Septemuiri Principes electores. Old.

SENATVM cogere, est consules & senatores in consilium conuocare vel vocare. Nam cogebantur captis pignoribus vel multa. Old.

SENATV mouere, Ex senatu reiicere, De senatu mouere, Amittere dignitatem senatoriam, Vlp. in l. emancipatum. ff. de senatoribus. In quo Titulo Tribonianus nihil scitu dignum, sed quasdam inanes & ambitiosas de præferendis senatorum mulieribus altercationes consarcinauit. Old.

SENATVS, & locum in quo ipsi senatores conueniunt, & senatores ipsos significat. De Romanis senatus (cuius frequens est mentio apud Iureconsultos) institutione, principeque eius, & censu, lectione item, & de conuocatione, de coactione, de loco & tempore, de numero legitimo, de autoritate & potestate, officio, maiestate, de dimissione, lege Budæum in annot. ad l. vlt. de senatorib. Quamvis hæc non latuerunt doctissimum Alexandrum Neapolitanum, qui pleraque aut copiosius aut dilucidius tractat. Spieg.

SENATVS alius maximus, alius minor appellatur. Maximus dicitur antiquæ Romæ, & Constantinopolitanæ Romę, in l. fin. C. de decur. vbi de iure eius, qui tres filios habet agitur, vt si vnum ex iis qui decurio esset, senatui maximo sociasset, ei curiæ liberationem pareret. Minor dicitur aliarum ciuitatum curiæ & qui in eum conscripti sunt, cõsilii publici causa, proprie curiales, seu decuriones sunt. Cassiodo. li. 9. non inaniter appellauit minorem senatum, neruos quoque vocitans ac viscera ciuitatum Hinc Imp. in l. omnes iudices 39. C. de decur. Quod si quis forte iudicum audeat decurionem, & suæ curiæ (sic dici oportet) senatorem tormentis subdere, &c. Pr.

SENATVS est duplex, antiquæ Romæ & Constantinopolitanæ Romæ, qui dicitur maximus, l. vlt. de decurionib. & filiis eor. C. li. 10. Cuiac. in proœm. d. tit. de decur. & fil. eor.

SENATVCONSVLTI forma duplex erat: Altera vt singuli senatores per consulem interrogati, dicerent sententias, quod semper de rebus grauissimis (si modo tempus ferret) fieri solebat. Altera, vt cum primus dixisset, discedens mox in aliquam partem, cæteri tum, qui eiusdem sententiæ essent, eodem irent. Quod per discessionem appellabatur. Et, in sententiam ire vel pedibus in sententiam ire. Item, in eandem sententiam concurrere. Old. Prat. & Gœddæus in comment. ad l. 101. nu. 2. de ver. sig.

SENATVSCONSVLTO intercedere, hoc est opponere sese Tribuni poterant. Cæterum, intrare curiam Tribunis non licebat, Ante valuas autem positis subsellijs decreta patrum attentissima cura examinabant, vt si qua ex iis improbassent, rata esse non sinerent. Itaque veterib. senatusconsultis T litera subscribi solebat, eaque nota significabatur, illa Tribunos quoque censuisse. Valer. li. 2. c. 2. Old. Prat.

SENATVSCONSVLTVM vocatur, quod senatus sine plebis arbitrio facit, iubet. Nam cum populus difficile congregaretur, cura Reipubl. ad senatum deducta est, qui se interponere cœpit, atque rerum satagere. Id quoque ius vocatum senatusconsultum. Et frequenter ab Consulis interrogantis nomine ipsa senatus decreta dicebantur: vt senatusconsultum Trebellianum, à Trebellio rogante Consule, &c. Quod vt fiebat, Gellius docet. In rebus momentosis, aut ad exemplum pertinentibus, senatores non minus centum senatusconsultum facere poterant, vt ex Liuij lib. 9. de bello Macedon. colligitur. Ex Capitolino in Maximino constat, quod duo senatusconsulta vno die non fiebant. Spieg. Adde Connan. comm. iur. ciuil. lib. 2. c. 14. num. 5. 6.

SENATVSCONSVLTVM Quia ad reipublicæ gubernationem legum sanctio supra alias res perneceſsaria videbatur, ius, quo ampliatæ sunt leges prius latæ, & interdum abrogatæ, senatus constituere cœpit. Idque ius, quod ad senatus fieret consultationem, senatusconsultum fuit appellatum, vt scribit A. Riuallius lib. 3. hist. iur. ciuil. Est itaque senatusconsultum (vt iureconsulti definiunt) quod senatus rogante consule iubet atque constituit. Et frequenter ab cõsulis interrogantis nomine ipsa senatusconsulta dicebantur. Hinc à Claudio, Libonio, Orficio, Pegaso, Sylla, Tertyllio, Trebellio, Turpilio & Velleio, senatusconsultum Claudianum, Libonianum, Orficianum, Pegasianum, Syllanianum, Tertyllianum Trebellianum, Turpillianum & Vellcianum, & huiusmodi. Senatusconsultum tamen Macedonianum Vlpianus li. 14. Digestorum appellat à Macedone iniquo fœneratore, de quo diximus supra, Anch. Qui fuerint auctores S.C Orficiani, vide apud Cuiac. super Rubr. de S. C. Orficiano. Instit. li. 3.

SENATVS edictus vel indictus erat, qui ob negocia incidentia repente indicebantur. Oldi.

SENATVS haberi seu conuocari non potuit, nisi per dictatorem, Consules, Prætores, Tribunos plebis. Interregem, Præfectum vrbi. Nec alio in loco senatus conueniebat, quam augurato, quæ

Digitized by Google

quæ Templa appellabant. Quare primum curia Hostilia, deinde Pompeia, postremo Iulia, cum prophana essent loca, per augures ad hoc sunt templa constituta, vt in iis iusta senatusconsulta, more maiorum, fieri possent. Hæc ex Gell. lib. 14. c. 7. Old. Adde Connan. comm iur. ciuil. lib. 1. c. 14. n. 1. in prin.

SENATVS mitti vel dimitti dicitur, cum datur facultas senatoribus abeundi domum. Old.

SENATVS paulo post in duas velut factiones, & ex centenario ducenarius est factus. Inde maiorum, minorumque gentium senatores nuncupari cœperunt. Maiorum gentium senatores dicebantur, qui ordinarie, & ex patriciis duntaxat senatui adlegebantur. Minorum gentium, qui extraordinarie in senatum ex plebeiis quoque allecti fuerunt, & ascripti. Patres conscriptos id collegium appellant: quod nomen dignitatis plurimum, & inuidiæ minimum præ se fert. sed ab initio tantum Patres dicti: postea adscriptis in eum ordinem pluribus patres scripti vocati sunt. Old.

SENATVS Romanus, qui velut supremum imperij caput, aliis potestatem dabat, non solebat appellari simpliciter magistratus. Prætoris tamen autoritas ad concedendi iuris fastigium tandem conscendit, vt ex Pomponio constat. l. poster. de orig. iur. & Old.

SENECTVS sexta hominum ætas dicitur. Ætas enim prima est παιδίον, id est iuuenum, quorum qui primum septennium ἐκ γενετῆς, atq; ipsi quidem natiuitati proximum, excessit, grandior dicitur: ab Hippocrate πρωτόγονος. Hoc autem toto primi septennij tempore, παιδίον, id est, paruulus, vocatur ipsi Hippocrati: cum vero statim natus est, βρέφος, quem nos infantem dicimus. Quando autem ætatis progressu puer decimum annum attigit, ab ipsis Græcis μειρακίσκος vocatur. Tota siquidem impuberum ætas, ἀνηβία dicitur, à nobis pueritia vsque ad decimum quartum annum. Quo toto tempore pueri sunt ἄπυγοι καὶ ἀκόντιστοι. Exacta autem puerili ætate, pubertas à decimo quarto anno ad vigesimum quintum extenditur, & desinit: quod probat ex Hippocrate Galenus in lib. 5. Aphoris. Et hæc quidem secunda ætas. Tertia vero, est νέος μειράκιον, id est, adolescentulorum, quæ decimo quarto incipit, & in vigesimum quintum protrahitur. Quæ autem ab hinc vsque ad trigesimum quintum, Iuniorum νεανίσκων & hæc ætas quæ quarto loco numerari solet. Iuuenta dicitur ipsi Galen. in lib 5. Aphorism. Hippoc. Quinta ætas inter iuuentutem & senectutem est posita à Cicerone in lib. de senectute vocatur constans & media: à Græcis, maxime ab Hippocrate & Galeno κατ' ἐξοχὴν dicta. Vnde qui ætatem constantem, id est, declinantem à trigesimoquinto anno ad quinquagesimum habent, Hippocrati dicuntur, οἱ κατ' ἀκμὴν τοῦ σώματος ἑστῶτες Philotheo teste. Nam qui florente ætate vigent cuiusmodi diximus esse iuuenes, ἀκμάζοντες nominantur. Thucydides appellat τοὺς ἐν τῇ κατ' ἀκμὴν ἡλικίᾳ ætate vigentes. Ea est ἀνδρία, virilis ætas, quæ ἐν τῇ μετὰ τὴν ἀκμὴν πρὸς ἡλικίαν in ætatem medio est constituta. At cum declinans fit, πρεσβυτικὴ vocatur. Vltima ætatum γεῖρον, i. senum: qui quod honore & præmiis adfici debeant, à Græcis ipsis γέροντες παρὰ τὸ γεραίρειν dicuntur. Hanc quidem tripartito diuidit Gal. lib. 5. de tuend. sanit. Primam autem dicit eorum esse qui ἐμγήρασκοντες dicuntur, viridi senectute præditi: ob idque ciuilia negocia obire potentes, quique consilio valent. Hæc senectutis prima pars ab anno quinquagesimo ad sexagesimum perducitur. Secunda exordium facit à sexagesimo & in septuagesimum extenditur. Tertia, quod reliquũ ætatis conficit, atque eorum est qui πλήσιοι dicuntur, παρὰ τὸ ἐπιπλησιάζειν τῷ εἰς ἅδου διαίτῃ σκοπεῖν, quasi eorum funebris pompa iam Orco dimittenda sit.

SENES qui dicantur, vide Bart. l. 2. ff. de excus. tut. Panormit. in c. quoniam frequenter. vers. 3. principaliter quæro. extr. vt lit. non contest. Prat.

SENESCENTEM hyemem Cic. lib. 2. de natura deorum vocat solstitium circumscribens. Sic Ammian. lib. 21. Autumno iam senescente profectus, pro quo & prouectum dicere non inepte poterimus. Hadr. Iun. anim. lib. 1. c. 19.

SENESCHALLVS verus dictio est, luxata interim pronũciatione à Gallis Senonibus origo est, quos Gallorum fortissimos Roma aliquando experta est, vtpote quam expugnarunt, & Etruscos pepulerunt ab Arimino ad Anconam: vnde & Senogallia dicta est, quæ deinde Gallia togata, vt scribit M. Cato in fragmento Originum: à qua quidem in Galliam Cisalpinam innumerabilia fere vocabula scripserunt. vt Feudum. Soldata. Vasallus, & barbara plurima, de quibus in vsib. feudorum. Ergo Seneschallus quasi Senogallus vocetur: vel quasi σεμνόγαλλος, id est, seuerus, vel venerandus Gallus, vt annotauit Forcat. in Necvom. dict. 61. n. 2.

SENIOR passim in libris Feudor. pro patrono, qui feudo dato vasallum sibi quæsiuit. Docet autem Hot. disp. c. 3. vocem esse barbaricam. *Signor*, quæ Dominum significat, vt in c. Caroli Magni cap. 4. art. 3. Vt nullus comparet caballum, bouem & iumentum, vel alia, nisi illum hominem cognoscat, qui eum vendidit, aut de quo pago est, vel vbi manet, aut quis est eius senior. Albertus Krantz li. Dan. 8 cap. 1. Octoginta numero seniorum secum duxit obsides. Et Norman. lib. 2. cap. 11 Quis, ait ille, vester est princeps aut senior? Nullus, respondent illi: nam æquo per omnia iure imperamus. Et cap. vlt. Nam senior noster, vt vidisti, claudus non veniendi ad te veniam deprecatur. Loquitur de Arnulpho, Flandriæ comite Sic Britanni Armorici in libris cõsuet. Britann. Iuigneur dicunt. pro iuniore fratre. Neque vere prætermittendum videtur quod apud Anto. Florentin. legitur hist. part. 2 titul. 7. cap. 9. § 7. In prouincia Tyrensi est quidam populus, castella decem habens, cum suburbanis suis. Estque numerus eorum ad quadraginta millia virorum. Ij non hereditaria possessione sed meritorum prætogatiua magistrum sibi solent præficere, quem spretis aliarum dignitatum nominibus, Senem vocant: cui tanto obedientiæ & subiectionis vinculo solent se obligare, vt nihil sit tam durum, tam difficile, tam periculosum, quod ad magistri imperium non aggrediantur implere. Prat.

SENSVM est, impersonaliter, pro cogitatum est, sententia stetit, placuit: Vlp. l 8 ff. de accepti. An inutilis acceptilatio vtile habeat pactum, quæritur: & nisi in hoc quoque contra sensum est, habet pactum. Id est nisi qui accepto tulit, contra sensit, siue mentem ac voluntatem contrariam habuit. Nam plus est contra sentire, quam non consentire. Et imprudens non consentit, at non contra sentit. Locum autem sic legendum, ea quæ consequuntur, ostendunt. Prat. ex Horom.

SENSVS pro ratione apud ICtum in l. 1. § 1. si quadrup. paupet. feciss. vbi animal sensu carere. id est, ratione. vt apud Iustinianum eo. tit. in prin. Alioquin falsum esset quod Vlp. ait. Nam vt Cic. lib. 1 Officior. scribit, bellua quantum sensu mouetur, ad id solum, quod adest, quoque præsens est, se adcommodat. Sic nullum sensum infantis esse dixit Paul. in l. 32. §. infans. ff. de adqu. poss. id est, nullum iudicium. Sic furore detentum sensum non habere, ait Vlp. in l. 22 §. si maritus. ff. sol. matr. Et alias sentire non posse l 8. §. vnius. ff. de optio. leg Briss. Prat.

SENSVS pro voluntate testatoris in l. 15 ff. de vino trit. l. 3. §. conditio ff. de adim. leg. Briss. Prat.

SENSVS communis. Cicero pro Domo sua, communem sensum naturæ appellat, quod is sensus à natura datus omnibus sit. Spieg.

SENTENTIA est firma & indubitata responsio. not. gl. in verbo. Sententia §. responsa. Inst. de iur. nat. gent. & ciuil.

SENTENTIA, alias accipitur pro eo, quod verba sonant: vt cum dicimus Vlpianum respondisse in hanc sententiam. Alias pro lumine orationis, hoc est, pro clausa, quæ breuiter insigne aliquid ostendat: vt Obsequium amicos, veritas odium parit. Alias pro animi credulitate, quam quis opinione sua concipit, Vt, M. Portius Cato rogatus olim sententiam, oratione longa occupauit tempus. Alias denique sententia, iudicialis pronunciatio appellatur, cum ex Lege, vel ex æquo & bono iudicatur. Tum enim Iudex sancit, declarat, quid ius velit, adimi quadam cen sura, secundum facti qualitatem. Quo pertinet, quod Paulus ff. de arbitr. Sententiam, inquit, dicere æstimatoris, qui ea mente id pronuntiat, vt secundum hoc discedere eos, qui litigant, à tota controuersia velit. Old. Prat.

SENTENTIA aliquando verbis & scripturæ opponitur, sicut in l. Diuus §. & quatenus ff. de Falsis, Sententiam magis SCti, sequendam quam scripturam, & in l. Impuberum, §. qui liberti. ff. eod. non verbis, sed sententia. Sic etiam non ex verbis, sed ex sententia SCti, accusator quandoque tenetur l. 1. §. incidit. ff. ad Turpillianum.

SENTENTIA à re iudicata differt: sententia enim per modum agentis vel instrumenti: res iudicata per modum patientis se habet. Goth. in not. ad rub. C. de re iudic.

SENTENTIA autem iudicialis duplex est: videlicet diffinitiua & interlocutoria: sententia diffinitiua, siue res iudicata, est, quæ finem controuersiarum pronunciatione iudicis accipit: quod vel condemnatione, vel absolutione contingit: autore Modestino in l. ff. de iud. adde l. qualem 19. §. 1. ff. de recep. arbit. l. 3. C. de sent. & inter locur. Old. Prat.

SENTENTIA interlocutoria est, quæ non de summa controuersia, sed de reb. ad eam definiendam pertinentibus pronunciatur, l. post sententiam 5. C. de sent & interloc. d. l. qualem. §. vnde. Veluti de cognitione differenda, de testibus producendis l. 2. de appel. De quæstionibus seu tormentis, l. à diuo Pio 15. in venditione. de re iud. l 1. §. huic consequenter de appell. l. §. quæro. ff. ad Turpil. in testamento 38. ff. de fideicomm libert. l. 5 §. sed ex facto ff. quod met. caus. Differentiæ inter sententiam diffinitiuam interlocutoriam hæ fere sunt: illa non nisi à iudice sedente, & ex libello (quod periculum appellatur) recitante pronunciatur, l. 1. & passim ff. de sent. ex peric. recit. Hæc & à stante & à pronunciante iudice etiam sine scripto proferri potest. l. 4. Cod. de dilat. Ab illa semper appellari licet exceptis iis de quibus sub rubr. à quibus appell. non lic. Ab hac aut nunquam l. præscriptiones. 65. C. Th. de appell. aut rarissime, cum scilicet vim definitiuæ habet velut in l. 2. ff de app. recip. l. ait prætor. §. permittitur. ff. de minor. Illa non nisi causa

Digitized by Google

cognita pronunciatur : hæc vero etiam extra causæ cognitionem.l.quid ergo,13.§.4.ff.de his qui not.infam.Prat.

SENTENTIA pro iudicato, hoc est, cum ex lege, ex æquo & bono sententia dicitur.Spieg.

SENTENTIA falsa dicitur sine vlla iniuria iudicis, quæ ex falsis & non veris allegationibus,vel instrumentis dicta fuerit,quæ ne nomen quidem sententiæ meretur, ac sine vlla restitutione confutanda est, detecta falsitate, l. qui agnitis.ff. de except. Prat.

SENTENTIAM dicere existimatur is, qui ea mente quid pronunciat, vt secundum id discedere eos à tota controuersia velit,l.qualem.19.§ 1.de arbit.Prat.

SENTENTIAM dare, dicere, ferre, pronunciare ICti pro eodem sæpe dicunt. In eo tamen differunt sententiam dicere & ferre, quod iudex fert.senator dicit. Spieg.

SENTENTIAM diuidere est singulis de rebus separatim referre.

SENTENTIAM clam ferre, est notam in vnam mittere : palam vero est ore pronunciare : vide Cicer. lib.3. de legibus. vbi de his duorum iudiciorum generibus disserit.Spieg.

SEPARATIO iure nostro est bonorum hæreditariorum ab his quæ hæredis sunt autoritate Prætoris vel iudicis facta discretio.Vel bonorum,& creditorum aliorum ab aliis seorsum habita ratio. Separatio autem proprie pertinet ad commista, l. cum aurum.de aur & arg.leg.1.§.sed si quis.de separ. bon.Porro sicut separatio bonorum æquissima est, ita maximam vtilitatem habet,litesque anteuertit.Quibus autem modis permitti solcat,tractatur class.c.actione 25 in fi.Old.

SEPARATIO bonorum, vel creditorum gratia fit, qui separati ab hæredis bonis desiderant, quæ alioquin hæredis bonis iuncta propter hæredis creditores suffectura non essent tit. de separatio.bonorum leg penult. C.de hæred. vend. Vel seruorum gratia fit,qui à domino, qui non soluendo erat, cum libertate necessarij hæredes scripti separati à bonis eius peculium suum postulant.l.1.§.vlt.ff.de separat.l.6.§.pen ff.de minor. Vel etiam aliis de causis,de quibus d.tit.de separat.Prat.Briss.

SEPARATIONEM etiam bonorum Prætor ei concedit, qui patri ac postea fratri ex secundis tabulis hæres extitit, si hæreditatem patris reiecta fraterna retinere velit.l.12.ff.de vulg. & pup. Briss.

SEPELIRE, in sepulchrum inferre, humo coniecta contegere. Cic.de Legibus. Mortuum in vrbe ne sepelito,neue vrito Ibidem:Non qui vritur,sepelitur,sed qui humatur. Plin.lib.7.cap. de sepultura. Sepultus,ait, intelligitur, quoquo modo conditus:Humatus vero,humo contectus.Spieg.

SEPOSITO eo,id est, remoto eo,vel etiam si id non esset : Interdum quoque significat excepto eo, vt in l. si finita. 15 §. illud quæritur,in fi.ff.de damno infecto.Briss.

SEPES aut sepes est,quæ obiecta introitum prohibet in agrum,aut hortum. Lex duodecim Tabul. Si qui septem, vel maceriam iuxta alterius regionem effoderint, terminum ne excedunto. & Columella li.10. Talis humus vel parietibus,vel sepibus hirtis claudatur. Prat.

SEPTA sunt, ait Vlp. quæ ad incile opponuntur aquæ deriuandæ compellendæve ex flumine causa:siue ea lignea sint, siue lapidea,siue qualibet alia materia sint, ad continendam transmittendamve aquam excogitata.l 1.ff.de riuis.Hot.Prat.

SEPTA etiam est oppidum Aphricæ Mauritaniæ, ex aduerso Mellariæ positum, quæ nunc est Tarifa, illud septa vulgo dicitur. In C.tit. de offic.Prætoris Aphricæ.l. in nomine domini Iubemus,inquit, in traiectu, qui est circa Hispaniam,qui septa dicitur.Nebriss.

SEPTVM,quod est,à sepiendo dictum : complura significat,nam septa dicuntur quæ sunt munita, siue lapidibus, siue formaceis parietibus,h.e. terra pauita, siue ex lignis, siue etiam ex vepribus & spinis.Hinc dicta Roma septa in campo Martio. Nebr.

SEPTVM transuersum,Medicis dicitur quod Græci διάφραγμα αἰὼ καικίον ἢ διάζωμα nominant.s de quo præter alios Brodæus Miscell.lib.5.c.4.

SEPTEMVIRALE iudicium,quod à septemviris,qui è centum virorum erant ordine, exercebatur. Hinc Pauli liber singularis de septemviralibus iudiciis notatus in tit.legis decimæ tertiæ, & leg.28.& leg.31.ff.de inoffic. testam. Hotom. Vide Cuiac. 3. obseru.33.& supra in verbo centumuiri.

SEPTEMVIRI erant, qui sacris epulis præerant, cœnarumque Pontificum,quæ Adiiciales dictæ sunt,curam agebant : Epulones appellati : qui si qua iusta & solemnia sacris deessent ad Pontifices referebant.Alex.de Alex. Genial. dier.lib.3.cap.16. Spieg.Prat.

SEPTIMO mense nasci perfectum partum iam receptum est propter autoritatem doctissimi viri Hippocratis, & ideo credendum est eum, qui ex iustis nuptiis septimo mense natus est, iustum filium esse.Paulus de statu hominum.Maffæus.

SEPTVAGENARIVS l.5.§.hoc circa ff.de iure immunitatis.

SEPTVNX,id est,septem vnciæ,not.§. hæreditas Instit.de hæred. instit.Ioan.Bello Etymolog. Septuncis quoque fit mentio in l.50.§.2.ff.de hæred.instit.Septunx,inquit Volusius Mætianus, sunt septem duodecimæ.Prat.

SEPVLCRA familiaria dicuntur, quæ quis sibi familiæque suæ constituit l.5.ff.de relig. Hot.Prat.

SEPVLCRA hæreditaria sunt, quæ quis sibi hæredibusque suis constituit, vel quæ paterfam.iure hæreditario acquisiuit.l.5. & 6.ff eod.Hot.Prat.

SEPVLCHRVM locus est,in quo corpus,ossaque hominis sepulta sunt.l.1.§.purus autem.D. de relig & sumpt.funer.Et breuiter, sepulchri appellatione omnis sepulturæ locus continetur. l. prætor ait,§ sepulchri autem.D de sepulc.viol facit lex fin.§.si qui proiectum, D.quod vi aut clam. Dictum sepulchrum à sepeliendo,sicut simulachrum à simulando. Non autem à seorsim & pulchro,propter recordationem doloris : neque à semis, quia pulchrum superficie,intus ossibus plenum est: neque quod sine re pulchra sit, aut quod ibi sine pulsu sint, id est, mortui: neque porro à separando, quod illic animæ à viuis separentur. Quod autem ita scriptum sit in leg. XII. Tabul. Hominis mortuo ne ossa legito. apparet iura circa defunctos sancta esse debere, & homines retinere debere pietatem erga morientes. Vnde prætoris edicto aduersus dolo malo sepulchra violantes actio in factum datur, vt ei ad quem pertineat negotium, quanti ob eam rem æquum esse videbitur condemnanti, eique, ad quem non pertineat ,centum aureorum actio detur. Quod si sepulchrorum violatores ipsa corpora extraxerint,ossave eruerint, humiliores quidem Pauli sententia summo afficiuntur supplicio, honestiores autem in insulam deportantur aut relegantur, aut in metallum damnantur. Etiam quod sepulchris extrahere ossa nefas sit,Dido apud Virgilium his verbis ostendit,

Non ego cum Danais Troianam excindere gentem
Aulide iuraui,classemve ad Pergama misi.
Nec patru Anchisæ cineres,manesve reuelli
Cur mea dicta negat duras dimittere in auras?

De sepulchris etiam,eorumque violatione nonnihil Cælius li. 9 c.4. Anch.

SEPVLCHRVM Græcè τάφος, παρὰ τὸ θάπτω, quod defodio significat & sepelio,mutando π in φ,& θ in π, vt ait Etymon. auctor,à τάπτω fit τάφος, quod verbum significat stuporem, sepulchrum, cœnam in exequiis, θάμβος, i. e. pauorem. Dicitur etiam τάφος παρὰ τὸ θάπτω,i.e stupere,vel παρὰ τὸ πλήττομαι, percutior,secundum eundem Etymolog.Qua ratione significat etiam πάφος πλῆξιν. Biechæus in l.cum in testamento. ff. de verb. & rer.sign. His adde Connan,comment.iur ciuil.lib.3 c.1.n 4.

SEQVELLA,pro accessione Scævola l 93. D. de solut. Et quasi generale quid retinendum est, vt vbi ei obligationi quæ sequellæ locum obtinet principalis accedit.Prat. ex Horom.

SECVTORES apud Cicer.lib 7. ad Artic. epist.14. Gladiatores videntur esse à sequendo dicti. De iisdem enim gladiatoribus scribens Cæsar de bello ciuili lib.1. Gladiatoresque, inquit, quos ibi Cæsar in ludo habebat ,ad forum productos, Lentulus libertati confirmat, atque iis equos attribuit, & se sequi iussit, &c. Artemidorus lib.de somniis 2. cap. Μονομαχίαι ; varia gladiatorum genera nominans, horum meminit, εἰ δὲ γαμήσειεν, γυναῖκα πλουσίαν (loquitur autem de nuptiis & vxore ducenda) γυναῖκα καὶ πλουσίαν, μεγάλα δὲ φρονήσειν διὰ τὴν οὐσίαν, καὶ διὰ τοῦτο καταφρονήσειν τοῦ ἀνδρός, καὶ κακῶς ποιεῖν αὐτὸν ἐπιχειρῆσαι. διὸ καὶ δίκαιον. Prateius.

SEQVENS curator in l.7.§.cum dementis D. de Curat. furios. qui in alterius, remoti ab administratione locum substitutus est. Eodem modo dicitur sequens fideiussor,sequens Iudex,emptor magistratus,&c. Brisson.ex D.Cod.

SEQVENTI loco positum ædificium dicitur in l 20. §.si sublato, D.de seruit.vrb.quod alterius sublati loco positum est, sequentes actiones, i. e. sequenti loco propositę & post alias, l. 12.§. idem Neratius D.de act empt.l.37. D. de noxalib. Sequens curator.in l.7.§.cum dementis D.de cur.fur.qui in alterius remoti ab administratione locum substitutus est. Sequens testamentum pro postremo & nouissimo. in l 3. §. item si ipse. D. si cui plus quam per l.Fal.28. §. testa. D. de libe.leg.Marcia.in l. 29. D.ad Treb. secundo loco factum dixit : Sequentem etiam Prętorem in l.26.§.actio D.ex quib.caus. maio. Vlp.voc.eum, qui sequente anno erat Prętor. Briss.Prat.

SEQVENTIA verba,pro posteriore clausula orationis accipiēda, in in l.vlt.§. Titius, D.de vulg.& pupill.ex Oldend.Spieg.

SEQVESTER (pro quo veteres Sculnam quasi seculnam posuisse, testatur Gel. in historico M.Varronis) dicitur, apud quem plures rem,de qua controuersia est,deponunt l.109. D. de verb. signif.l 5.§.1 l 6.l.7.D.depositi l.18.D. de præscr.ver.l.5. verbic. sed si nec ipsi.D. vt in poss.leg l.11.in fin.D.de appellationibus l.5. C.quor.appel. non recip. Tertull.in lib. de Resurrectio. carn. Hic sequester Dei atq; hominum appellatus ex vtriusque partis depositi commissi fibi.Idem in lib.de Patientia.Adeo satis idoneus patientię sequester est Deus, si iniuriam deposueris penes eum, vltor est. Inuenitur & hoc verbum apud Plautum Mercatore Act.4.scen.3. & apud Quintil. lib.12. cap.8. Ab eo autem sequester dictus, quod occurrenti aut quasi sequenti eos qui contendunt committitur, aut quod eius fidem qui deponunt sequantur. vt Gel.lib. 20.c.1. scribit, quæ etymologia

Alciat.

Digitized by Google

Alciato subdura videtur vt refert Corras.5. Misc.2.nu.3. Isidorus li.10. Etym. Sequester,ait,est, qui certantibus medius interuenit, qui apud Græcos μέσος dicitur, apud quem pignora deponi solent,à sequendo dictus,quod fidem vtraque pars sequatur. Briss.Prat. Adde Connan. comment.de iur.ciuil. lib.7. nu.6.c.4. Porro sequester si rem sequestratam perdat vel deteriorem faciat, tenetur & eo nomine conueniri potest, l.post quam §.Imperator. ff.vt legat:nom.l.si is cui, §.qui seruandorum.ff vt in poss.legat. Prat. Vide Gœdd.in eleganti tractatu de sequestration.& ad leg.sequester.120.de verb.sign.

SEQVESTER, Græcis μεσέγγυος hoc est,interuentor: μεσεγγυάω verbum, vt annotauit Budæus in comment. significat apud sequestrem pecuniam deponendam stipulor & contendo. Idipsum vero depositum μεσεγγύησις: quod sequestro positum, per aduerbium dicitur,teste Aul.Gellio libro 20. Noct.Attica. Sequestres vero συκοφάνται, dicuntur sycophantæ, qui ex alienis calamitatibus & dispendiis sua capiunt commoda, &c. Brechæus in l.Sequester. dicitur. ff.de verb. & rer.significs. Adde Curt.li.1. διαιρεῶ. c.5 tom.1.

SEQVESTRARE verbum à sequestro dicitur:eius fit mentio in l. 22.§.si vero.ff.solut.matrim.

SEQVESTRARIA actio, quæ aduersus sequestrem datur, leg.12 §. cum sequestria,ff.depos.l.9.§.Labeo.ff.de dol.Briss.

SEQVESTRALIA conuenire, l.si quis. §.Labeo.ff. Quod met. caus.Spieg.

SEQVESTRATIO,est rei,de qua agitur,controuersia,vel separatio,vel compositio, vel possessionis interdictio. Est autem duplex. Quædam est voluntaria,quando partium consensu deponitur res litigiosa,& hæc semper potest fieri ante judicium,vel pendente iudicio l.1.in prin.ff.Depos.l.si soluturus. ff.de solut. Quædam vero est contentiosa, seu (vt nonnulli vocant) Necessaria sequestratio, quæ per iudicem decernitur causa cognita,etiam inuitis vtrisque litigatoribus, vel altero eorum petente.Spieg.Prat.

SEQVESTRATIO, ait Vulte.in comm. Inst.de action.in pr.n.67. est translatio possessionis rei litigiosæ in tertiam personam facta consensu partium vel autoritate iudicis,ea conditione, vt ei qui vicerit, restituatur & reddatur. Differtque à depositio. Primo namque, Deponuntur res duntaxat mobiles, non immobiles: Sequestrantur autem non res tantum mobiles, sed & immobiles:imo etiam iura.Secundo:Sequestratio, fit vt plurimum tribus aut quatuor personis concurrentibus.Depositum autem tam vno quam pluribus.Tertio:Re depositæ proprietas,itemque possessio manent apud deponentem:At si res litigiosa sit sequestrata, iam apud neutrum litigantium manet possessio,sed illa transit ad sequestrem. Etiam si nihil de possessione conuentum sit. Vulte.ad §. præterea.3. num.11.12.Insti. quib. mod re.contrah.oblig. A quo tamen dissentire videtur. Gœd. ad l.110.de verb.signific. num.4 fin. Existimans sequestrum,nisi hoc conuentione agatur non possidere.

SEQVESTRATIO regulariter prohibetur in tit. Cod.de Prohib. sequestrat.Attamen in quibusdam casibus est optimum, & fere vnicum remedium, quod opponatur futuris litigantium rixis armorum insultibus. iuxta legem æquissimum in princ.ff. de vsufruct.Spieg.

SEQVESTRATIO personę quoque nonnunquam fieri potest,de qua tractatur in l.3.§ is vero qui patrem.& §.in hoc interdicto. ff.de liber.exhi l.pen.ff.vbi pupil educ.vel morar.deb.Spieg.

SEQVESTRATIONIS tutissimum & præsentissimum est remedium in re dubia, & spectante ad periculosam discordiam: si iudex vtatur eo sobrie, & causa cognita. Ex diuerso, magnum grauamen est,si quis tali prætextu sua possessione destituatur:vel vsu rei.Old.

SEQVESTRE deponere l.penult.ff.depositi.Briss.

SEQVESTRO positum apud Caton. vt citat Gell.lib 20. cap.pen. pro apud sequestrum depositum.Per Deos immortales,inquit, nolite vos sequestro ponere.Prat.

SEQVESTROPOSITVM à depósito hoc differt, quod rei depositæ proprietas apud deponentem manet:sed & possessio. at sequestro posite possessio ad sequestrem transit,id enim agitur ea depositione,vt neutrius possessioni id tempus procedat l.17.§. 1.ff.depos.Interest tamen qua mente apud sequestrem deponatur. Nam & omittendæ possessionis causa interdum deponitur, interdum vero custodiæ duntaxat causa l.interesse.39. de acquir.poss.Hot.Prat.

SEQVESTRVM, Depositi species est.Nam Paul.tit.depositi. Proprie, inquit,in sequestro est depositum, quod à pluribus in solidum certa conditione custodiendum redditumque traditur l.vi. Sumitur etiam vulgo pro scripto illo, quod de sequestratione conficitur.

SEQVI nomen alicuius, vel sequi personam, est adprobare, vel agnoscere & admittere, & fidem sequi l.71.ff.de iur.dot.l.10. C.ad Velleian. l.4.C.si tutor vel curat. l.1 ff.nautæ, caupo.l.1. de reb.cred. l.24.§.in bonis. ff.de reb auct.iud. l.1. §.quæsitum est. ff.de separation.l.10. §.si quid in fraudem. ff.quæ in fraud. cred.Briss.Prat.

SEQVI Iter.id est accedere,l.2.§.recte.ff.si seruit.vind.Briss.

SEQVI nuptias pro contrahere l.14 §.vlt. ff.de ritu nupt. l.15.C.ex quibus caus.infa. irrog.Briss.Prat.

SEQVI causam,id est consequi vel venire,li.5. Cod.de rer.permut. Briss.

SEQVIOREM vitam frugi Vlpian. eleganter opposuit in l.cum hi.de transactionibus §. Sed & personarum contemplatio habēda est,hoc est,cuius vitæ sint hi,quibus alimēta relicta sunt: vtrum frugi vitæ, & qui alias sufficere sibi possint:an sequioris qui de alimentis pendeant. Sequioris, id est,deterioris: Et ita veteres glossæ: sequius χεῖρον. Tranquillus in Titio. Sed non deerant,qui sequius interpretarentur. Amm. Marcel.libro 28.Si, fortuna sequior ingruisset.Prat.

Σῆρ apud Seres gentem Indicam, vermiculus quidam, quæ Sericum inde procreat. Subsericum vero est cuius substamen ex serico est: cuiusmodi fortasse videtur id quod superioris Germaniæ *Brugischen Attlaß* vulgo dicit.Vide c. de re vest. Bayf. Spieg.

SERA & clauis inter domus partes connumerantur leg.quæsitum. & ibi Bartol de fund.instruct Spieg. Prat.

SERA Prece desiderare.l.1.C.de iuris & facti ignorant.Sera querela,l.2. C.in quibus causis. Sera repudiatio l.1. §.decretales ff. de succes.edict & sera patientia.Briss.

SERENISSIMO principi supplicare, apud Iustinian in l.imperialis. C.de nupt.

SERERE idem est quod spargere & fundere, teste Connan. in commen iur.ciuil.lib.4.c.1.n.2.

SERIÆ (inquit Budæus lib.5.de Asse) erant grandia vasa,vt dolia, vnde vinum ad vetustatem seruandam, in vasa minora diffundebatur. Vas etiam seria erat variæ capacitatis,ad multos vsus accommodatum,eodem Budæo teste.Columel.lib.12.rei rustic. cap.18. Dolia quoque (ait) & seriæ cæteraque vasa ante 40. vindemiæ diem picanda sunt. Sunt qui putent esse seriam vas fictile,Persius Satyra 1.ad principium. & o ſi

Sub rastro crepet argenti mihi seria dextro Herculē.

SERIA vas fictile, de limo, oblongum, inquit Donat.in Terent. Heauton.

Reliqui dolia omnia,omnes seriæ.

SERIARVM, quæ vinaria vasa sunt, meminit Vlpian. l.15. §.proprietatis. ff.de vsufruct. Iulianus in l.vinaria vasa 206. vbi Brechæus de verb sign.vide Forcat.in pen.iur.ciu.25.

SERICOBAPTAE, id est, serici tinctores. βάπτω enim significat tingo. Inde baptæ apud Iuuen dicti,quod faciem fuco illinerent, μίτρα Græcis,nobis sericū dicitur:cuius tinctores baphij παρὰ βάπτειν, quod est tingere. Hinc bapto sericum pallium. Vide Alciat.in l.balluca.C.de Metall.lib.11.Spieg.

SERICVM, lanæ genus, quod apud seras Indos ex arboribus depectitur,non illud quod vulgo creditur.Vlpian.de aur.& arg.leg. l.vestis.Vestimentorum,inquit,sunt omnia lanea,linea,vel serica,vel bombycina.Nebriss.

SERICA veteres dixere βύσσους vt nunc Galli velours. Cujac.ad legem temperent vniuersi,de vestibus holoueris & auratis.Cod. libro 11.

SERICVM nema in l.vltim. §.species. ff.de publican.Serica vestimenta in l.25.ff.de auro arg. Vbi serica à bompycinis separantur, vt apud Paul lib.3.sentent. tit.6 quæ tamen imperite confundit Isidor.lib 19.c.27. Ac bombycina quidem ex vermiculis fiebant,vt supra ostendimus. Serica vox ex genere quodam lanicij quod Indiæ populi seres, ex arboribus depectebant: quemadmodum erudite And.Tiraq.notauit in libro De legibus connubialibus. Id quod subjecti auctorum loci comprobant.Verg. 1.Georg.

Velleraque vt foliis depectant tenuia Seres.

Seneca in Hippolyto.

Quæ fila ramis vltimi Seres legunt.

Et in Hercule Oetæo:

Quæ Phœbais subditus Eurus.
Legit Eois hæc arboribus.

Plinius quoque lib.6 c.17. Seres,inquit,lanicio siluarum nobiles perfusam aqua depectentes frondium caniciem Ammianus quoque Marcell. lib.23 apud seras siluas esse lucidas refert, à quibus arborum fœtus aquarum aspergentibus crebris velut quædam vellera mollientes ex lanugine &, liquore mixtam subtilitatem tenerrimam pectunt, nentesque subtegmina conficiunt sericum. Idem & Solinus in Polyhistore cap 51.scribit. Porro, quo tempore texendi serici artificium in Occidentis partes inuectum sit,declarasse videtur Otto Frising. libro 1. de gestis Friderici. cap.33.dum ait,Rogerium Siculum Corintho, Thebis, Athenis expugnatis, opifices qui sericos pannos texere solebant ob Imperatoris ignominiam captiuos deduxisse quos in Palermo Siciliæ metropoli collocans, artem illam texendi suos edocere præcepit.Exindeque ars illa prius à Græcis solis inter Christianos habita, Romanis patere cœpit ingeniis.Briss. Prat.Adde & Brodæum lib.Miscel 2. c.22.vbi similiter Serica à bombycinis separat. Quorum opinionem confirmat Arrianus in Periplo maris rubri Serum lanificium νῆμα σηρικὸν vocans Dion. lib. μγ. σηρικὸν ὑφάσμα χλιδῆς βαρβάρου ἔργον Strabo lib. ιε πιπαίνεται δὲ ἡ τῶν σηρικῶν πόα ὑλαίων(nō e vermicu-

Digitized by Google

lis) ξαντοῖσι βύσσοις. Pausanias ab his recedens seres populos à seric vermiculo denominatos putat. eruius, apud seres vermiculos esse prodit, qui bombyces dicuntur, sericum facientes. Idem perperam sentiunt Suidas ac alij complures, quibus suffragatur Cardanus, quoniam ex Iudicis nauigationibus nullum præter hoc serici genus aliud esse patuerit. Brodæus d. loco. Adde Forcat. in suo Cupidine Iurisperito c. 11. n. 6.

SERO. Huius vocis propria significatio est, vespere, quod est, post occasum. vt ait Valla. Pro post tempus ponitur in l. 2. C. de hæred. vel act. vend. Item pro tarde l. ciuitas Rodiorum. C. de offic. præt. & l. si vero, sub fin. ff. de adult. Alberic.

SERILIA vetus poeta Pacuuius funes appellauit. Veroloquium & notationem verbi Græci secutus. Nam σπάρτα Græce dicuntur à serendo: vnde & serilia, quod cannabi linoque fierent: quamvis de sparteis illud dixerit. Nec vlla subscus cohibet compagem aluei, sed suta lino & sparteia serilibus. Vt annotauit Turneb. aduers. lib. 17. c. 7.

SERMO, pro clausula in legatis. leg. 20. ff. de vsuris sermo autem pro scriptura testamenti, l. 12 §. vltim. ff. de leg. 1. l. 85. & leg 98. ff. de leg. 2. l. 7. ff. de annuis legat. l. 29. ff. de hæredibus instit. Briss.

SERMO superior pro tractatu superiore vel superiore parte edicti l. 2 ff de coniung. cum emancip. Briss.

SERMONE pangere idem est quod verbis pacisci. Connan. in comment. iuris ciuil. lib. 5. cap. 1. n. 8.

SERPENS generale nomen est, ad omnia quę serpunt citra vsum pedum. Alb. in scholastica histor. proditum refert, serpentem timere sibi. cum nudum hominem viderit: contra vero, in vestitum insilere. Spieg.

SERRABRASTRA Varro latina voce appellat ea instrumenta, quibus adhuc infantes anniculi ad gressum subriguntur, & ambulando facilius pergunt ne intorta crura sint, vel inæquali gradu inambulent. Crinitus libro 17. cap. 5. de honesta disciplina.

SERRACVLVM (alij seruaculum) πηδάλιον est veteribus glossis gubernaculum & clauus. Hinc serraculum ducere in l. 39. §. 1. ff. ad leg. Aquil. si nauis tua, ait Vlp. impacta in meam scapham damnum mihi dedit, quæsitum est, quæ actio mihi competeret. Et ait Procul. si in potestate nautarum fuit, ne id accideret, & culpa eorum factum sit, lege Aquilia cum nautis agendum: quia parui refert, nauem immittendo, aut serraculum ad nauem ducendo, an tua manu damnum dederis. Interpretes βασιλικῶν lib. 13. serraculum interpretantur κάτον, hunc locum sic vertentes, ὥσπερ ἂ χειρὶ, ἂ κοντῷ ζημιώσας, vt testatur Cujac. 9. obseru. 10. Et sane Suidas κοντῷ nauibus illati meminit: οἱ δὲ ῥωμαῖοι, inquit, κοντὸς ὑπόξυλα ὑπερέχοντα, ὅτε τὰ σκάφη τῇ βαρύτητι ἀλίσκεται ἀφαιροῦνται. Alij seruaculum ἀπὸ τοῦ σωτηρίου, id est, pro anchora sumunt: quod non quadrare videtur. Prat.

SERRAM ducere cum aliquo est altercari, Tertullian. de coron. Quandiu per hanc lineam serram reciprocabimus. Varro de re rustic. l. 3. c. 6. De pauone, inquit, libere licet dicas, quia discessit Fircellius, qui secus si qui diceret de iis, gentilitatis causa fortassis an tecum serram, duceret Quidam locum explicant de serra militari, Festi & Vegetij autoritate freti. serra. n. pugnari dicitur, cum subinde acceditur ad hostem & receditur. Vegetius: Item, inquit, serra dicitur, quæ ab strenuis directa ante frontem opponitur hostibus, vt turbata acies reparetur. Turneb. aduers. lib. 8. c. 7. serram ducere, illo Varronis loco, exponit, streperum & odiosum esse, non aliter quam stridentem & obstrepentem serram, cuius argutia auribus molesta est: Iosephus Scaliger serram ducere, non serram legit, & serram τὸ σχοινίον restim & funiculum interpretatur. Palladius quidem Martio: suspendendi grossi ex caprifico linea serta pertusi: nec enim lino velut serta vt habent vulg. cod. legendum est. Item alibi: Cum serta, qua appensa sunt auferantur. Igitur sertam ducere, inquit Scaliger, idem quod Terentio restim ductitare. saltantes enim alij ἐπὶ καρπῷ χειρὸς, vt apud Poëtas Græcos, se tenebant: alias restim tenentes hærebant. Horat.

Tortum digna sequi potius, quam ducere funem.

Erat enim similis ludus puerorum, qui ducebant sparteam restem, & tandiu trahebant, donec aut rumperent, aut alteruter, omissa funis prehensione in nares caderet, cuius ludi meminit Aristoteles sophista: & ad hunc alludit Plautus Pœnulo,

——Iam tenetis, si teneris, ducite
Cum dirumpatis.

Itaq; verba illa, fortassis, an tecum sertã duceret, exponit Scaliger, tecũ particeps laboris esset: vt prouerbialia sint, quotiescũque conuentionem intercedere cum aliquo denotamus. Prat.

SERTA id est, ancilla. l. stuprum ff. de iniuriis. l. inter. §. liberos. ff. ad leg. Iul. de adult. De serua fit etiam mentio in l. 1. ff. de seruo corrupto. l. 29. ff. de iure dotium. l. 1 §. 7. ff. de suis & legit. sic de serua natus. l. vlt. ff. pro derelicto. Briss.

SERVARE interdum pro tueri, custodire accipitur, vt in l. iurisgẽtium, §. prætor ait. ff de pact. Interdum significat præstare priuatim: vt seruare fidem. seruare denique accipitur pro recuperare: vt eleganter in l. si mandato meo. ff. de fideiussor. & mandator. Prat. ex Oldend.

SERVARE pro custodire. sic seruare ventrem l. 3. ff. de ventr. inspiciendo Quo sensu etiam dicuntur dari possessiones dotis. seruandæ causa. l. 26. ff. ad municip. vt & rei seruandæ causa l. 8. C. de bonis auth. iud. l. 7. §. præterea. ff. de susp. tut. seruand. legati causa. l. 3. C. vt in possess. &c. Briss.

SERVARI ab aliquo posse dicitur, quod ex eius bonis redigi potest, l. fin. ff. de admin. tut. l. fin. ff. si vent. nom. sic rem seruari dicimus. Et seruari indemnitatem l. 38. §. fi. ff. de act. empt. seruari etiam per actionem dicunt ICti, quod abest, vel quod damni datum est, l. 17. in fi. ff. si seru. vind. & alibi sæpe. sic seruare pœnam à socio, l. 6. in fi ff. com. diuid. Quod mater seruari filię suæ testamento jussit, eo tẽpore præstare voluisse intelligitur, quo sui juris erit, l. 26. ff. de aur. & arg. Prat. ex Briss.

SERVARI pro reseruari. sic Quod mater filiæ suæ seruari testamento jussit, eo tempore præstare voluisse intelligitur, quo sui Iuris ea sit. l. 28 ff. de auro & arg.

SERVARVM seu ancillarum, quarum potissimum in iure nostro fit mentio, hæc sunt nomina: Thetis in l. vlt. ff. pro derelict. Agathea. l. 28 in fin. ff de cond. & demonst. Glauce. Tyche, Elpis, l. 37. §. 1 ff. de leg. 3 Felicissima l. 41. Felicissimo eod. tit. Concordia l. 40. ff. de fideicom. libert. Victorina in l 44. §. hæred. ff. eod. tit. Eutychia in l. 59. ff. de manum. testam. Briss.

SERVIANA actio in rem Prætoria, quæ de rebus in prædium vrbanum inuectis illatis, quæ tacito pignoris iure locatori pro pensione obligantur, proponitur. §. item Seruiana. Inst. de act. l. vlt ff de Saluian. interdict. Quæ vero eius exemplo de cæteris rebus pignori oppositis datur actio, ea quasi Seruiana, siue hypothecaria appellatur, l. 13 §. 1. ff. ad Velleian. vel vtilis Seruiana, l. 1. § cum prædium ff. de pignorib. nec solum de iis, quæ pignori opposita sunt. sed & de legatis & fideicom. l. 1. C. commun. de leg. Inde Seruiana vel hypothecaria in l. 29. ff. fam. ercis. l. 4. §. si quis autem. ff. de doli except. Confunditur tamen plerunque hæc differentia, & cujuslibet pignoris persecutioni Seruianæ nomen accommodatur, vt l. 3. l. 10. 11. 21. ff. de pign. l. 42. §. sed & dominum ff. de procur. leg. 28. ff. de pignet. actio. l. 4. ff. quibus mod. pign l. 30. ff. de noxalib. actio. l. 34. & l. 35. & l. 66. ff. de euiction. l. 3. §. est autem. ff. ad exhib. Prat. ex Briss. De act. Seru. vide Vult. ad §. item Seru. 6. per tot. Inst. de actionib.

SERVIANA actio & interdictum Saluianum inter se differre videtur. Est enim Actio Seruiana à Seruio Sulpitio dicta vt nomine ipso apparet, quem verisimile est formulam huius tionis primum constituisse. Nam quamvis Seruius, non gentis aut familiæ appellationem habent sed hominis tantum sit nomen, quod veteres prænomen vocant: tamen quia id peculiare fuit Sulpitiæ genti, vt Appius Claudiæ: vix vt gens alia eo vteretur: factum est, vt sæpe id prænomen loco nominis vsurparetur. Interdictum vero Saluianum, à Saluio quodam, ni fallor, prætore. Id enim magis crediderim quam Iuliano aut alio quouis Iurisconsulto ex familia Saluia. Vt enim Iurisconsultorum erat, formulas cautionesque actionum, contractuumque componere. Ita, prætorum proponere interdicta. Cæterum vt actiones ad ipsarum rerum persecutionem, ita interdicta plerũque ad possessionem pertinent. eadem est igitur aut certe similis inter hæc differentia. Interdictum itaque etiamsi in rem conceptum sit, tamen in personam reddi videtur, eius nimirum apprehendendi gratia, quod pignoris causa iam ante inuectum aut illatum, ex conducta domo aut fundo amotum & auectum est: directum quidem in colonum inquilinúmve, qui amouit: vtile vero in extraneum, qui vel ipse amouit, vel apud se habet rem amotam, l. 1 ff. de interd. Sal. Est autem veluti restitutorium: nec exigi in eo consueuit, ex patrimonio inquilini res ea fuerit, nec ne, quæ pignori in conductam domum illata est, sed hoc vnum, vt pignoris causa inducta sit. Quippe nec nisi ad nudam temporis possessionem pertinet. Quare, si in rei persecutione versetur, tamen propius est, vt aduersus extraneum post annum non reddatur. Quo exacto ad Seruianum iudicium, quod quamvis & ipsum possessionem auocet, tamen & in rem datur, & quasi proprietatis causam continet: locatori descendendum est lege secunda. ff. eodem. planũ facturo in bonis inquilini rem eo tempore, quo pignus contrahebatur fuisse leg. si cum venditor. ff. de pignoribus aut si quid aliud tale. Cæterum possessione locatori ex interdicto dimissa, ordinario iure petitionem suam instituere debebit, qui pignus vindicaturus aut aliter persecuturus. Quia proprietatis eius aut prioris obligationis integram esse & saluam disceptationem opinor. Eo nimirum qui possessionem incumbit superaturo, si petitor intentionem suam probare non possit. Cuiac lib. ἐπιτομῶν cap. 39. to. 1.

SERVI dicuntur, quibus libertas arbitrio suo viuendi adempta est, itaque liberis opponũtur, & ex eo appellati sunt, quod Imperatores captiuos vendere, ac per hoc seruare, neq; occidere solent. §. 1. de iur. person. l. 4. de stat. hom. l. 239. de verb. signif.

SERVI etiam Corpora à Græcis dicti, cuius rationem vide supra in voce Corpora & Maiorag. lib. 1. cap. 10.

SERVORVM autem & addictorum differentia hoc loco notãda, quam Quintil. lib. 7. c. 3. declarat: vt cum quæritur, an addictus quem lex seruire donec soluerit iubet, seruus sit: altera

pars

Digitized by Google

pars finit ita: Seruus est qui est iure in seruitute: altera, qui in seruitute est eo iure, quo seruus, aut, vt antiqui dixerunt, qui seruitutem seruit: & postea, Seruus cum manumittitur, fit libertinus: addictus recepta libertate est ingenuus: seruus inuito domino libertatem non consequitur: addictus soluenda, citra volũtatem domini consequetur. Ad seruum nulla lex pertinet: addictus legem habet. Connanus in suis Comment. super Iuris Ciuilis lib. 4. c. 14. n. 9.

SERVI ad manum apud Cic. lib. 3. de orat. dicuntur, qui præsto sunt, in promptu & parati. Quem seruum, inquit, tibi habuit ille ad manum. Amanuenses autem sunt à manu serui, vt excipiant scilicet & scribant. Hesychius seruum Ad manum exponit hoc modo, πρὸς χεῖρα ἢ εἰς σωμα ἑτοιμος εἶναι. Prat.

SERVI adscriptitij, coloni sunt, qui glebæ vel terræ alicui perpetuo colendæ, in lib. censuali, vel publico iudicio sunt adscripti & addicti dominis suis. Ferrar. institut. de iur. person. §. seruitus autem. Spieg. Connanus in suis comment. superius ciuile lib. 2. c. 10. n. 2. Seruos adscriptitios multi in reb. à reliquo seruorum genere distingui dicit, imo reuera liberos fuisse, sed certis conditionibus multa seruitutis simulachra libertinorum instar retinuisse, affirmat, ea tamen longe maiora & expressiora. Atque inde eos seruos conditionales appellatos fuisse à Iustiniano. l. defensionis, de iure fisc.

SERVI agricolæ duorum generum fuerunt: nam alij vere serui erant in dominorum mancipio vsquequaque positi: l. 3. C. de agric. & cens. alij autem liberi quidem erant, sed tamen ita addicti, vt quasi serui numerarentur: quorum de conditione diximus sub voce Censui: & patet in l. 27. & 29. C. illo tit.

SERVI atri-enses dicuntur, qui supellectilem emundant ædium aut villæ, & disponunt in atrio, simulque atrium omni ex parte mundum & nitidum vt sit, accurant. In atrio enim patresfamilias supellectilem suam exponebant habebant, veluti escaria & potoria vasa. Columella 12. Tum insistere atrienſibus, vt supellectilem exponant, & ferramenta detersa nitidenter atque rubigine liberentur. Atrienses igitur sunt nõ in vrbe tantum, sed etiam in villis; & recte in l. 8. ff. de instru. leg. quum de cultiore villa agitur, atrienſibus iunguntur scoparij, atque Plauti Asinaria atrienſis scoparium, in quem atrienſi erat imperium, sic alloquitur recte:

Iussin' sceleste, ab ianua hoc ferens hinc auferri?
Iussin' columnis deiecier operas ornatarum?
Iussin' in splendorem dari bullas has foribus nostris?
Dormitis interea domi, atque herus in hara, haud aliibus habitat.

Iidem vero videtur esse atrienses & diatarij, Cuiac. obser. lib. 11. cap. 34.

SERVI insularij proprie non dicuntur ij homines, qui deportati aut relegati sunt in insulam, & iam insulares facti, & serui pœnæ, sed ij aut domini ædium, aut inquilini sunt. Etenim insula proprie domus, quæ vicinorum parietibus communibus non coniungitur, vt ait Festus, quarum magna fuit Romæ multitudo, vt tutiores essent ab incendio, atque ita à similitudine insularum quæ circumquaque aliquo amne ambiuntur, insulæ appellatæ tum ipsæ, tum vero etiam reliquæ omnes domus quamvis inter se coniunctæ essent. Ideo ipse Pompon. in l. vrbana. ff. de verb. signific. insularium seruum vrbanis seruis adscribit, quod huic aiihil rustici operis mandaretur, sed domus custodia, Connan. comm. iur. ciu. lib. 5. c. 2. n. 5.

SERVI Literati olim sic dicti, quod in corporibus ipsorum imprimerentur signa cuiusque domini. Nam Græcis notatum esse inscriptum, insigne olim fuit seruitutis. Et quo prouerbium Samiis nemo literatior, quod hi bello victi quondam ab Atheniensibus & in seruitutem redacti punctis in fronte notati fuerint literarum similitudinem referentibus, aut vt Aristoteles in Rhet. scribit quod à tyranno olim afflicti atque oppressi, cum ciuium laborarent inopia, seruos omnes donarunt ciuitate. Postea venit ea res in consuetudinem Romanorum, vt seruos inscriberent, qui ipsi multos à Græcis habebant, iam notatos & compunctos à dominis. Quod ipsum solitum erat fieri, vt nosset quisque suos, Connan. comment. lib. 2. ca. 6. num. 4.

SERVI pœnæ dicebantur, qui summo supplicio sic addicebantur, vt si liberi essent, libertatem: sin serui, domini familiam quasi abalienati amitterent: adeo vt nec à pœna quidem liberati, in filium domini potestatem redirent, vti constat ex l. 8. §. 3 & §. 10. & l. 29. ff. de pœn. l. 8. C. de sent. pass. leg. 14. §. 5. ff. de fid. libert. quod enim nullius nisi pœnæ serui essent, ita dicebantur. Martianus. l. 7. ff. de pœn. Briss. Serui autem pœnæ in omni re vere ac semper similes tutti mortuis. Cuiac. Obseru. lib. 3. ca. 10. circa finem. Prat.

SERVI pœnę fiunt, qui metallo vel operi addicuntur, vel qua alia pœna damnantur, quæ ministerium corporisque laborem & seruitutem irrogat: veluti qui in metallicorũ ministerium, ad ludum, ad bestias, in opus publicum damnantur. l. 6 §. irrit. ff. de iniusto rup. l. 6. ff. de stat. lib. 25. §. si quis plane. ff. de adqu. hæred. 8. §. in ministerium & §. quicunque, & §. vltim. leg. 11. leg. 17. leg. 36. ff. de pœn. l. 7. ff. de his qui sunt sui vel alien. §. pœnæ. Instit. quib. mod. ius pat. pot. leg. 1. in fi. & l. 2. ff. de contra tab. Hi enim omnes pœnæ magis quam Cæsaris fisci serui sunt l. 3. ff. de his quæ pro non scri. haben. Briss. Adde Connan. commen. iuris ciuil. lib. 2. c. 3. n. 6.

SERVAM etiam pœnæ mulierem factam legimus. l. 6. ff. de statu lib. l. 2. §. 1. ff. ad Terryllian. quod accidebat, cum vel in opus salinarum, vel in ministerium metallicorum damnabantur. l. 8. §. in ministerium. ff. de pœn. leg. seqa. ff. de cap. & postlim. Nam huiusmodi pœnis seruitutem irrogantibus adfici mulieres consueuerant. Iust. Nouell. 12. εἰ γὰρ τις ἀνὴρ γυναῖκα εἰς μίσθωσιν ἀσβίων σφετερισάμενος, ἢ κακίᾳ ἄλλῃ ἑαυτῷ τινὰ προσποιησάμενος, εἰς τὸ δημόσιον ἔπραξεν ἔργον. Quam ille seruitutis pœnam (sic enim appellatur in l. 1. ff. de sent. pass.) abrogans eadem constitutione, μήτε δ', ait, τὸν αὐτὸν ἀνὴρ ὑβρίσας ἢ ἄλλην τινὰ βλάψας ἐξ αὐτῆς τοῦ γεγονότος ἐπιτιμίου εἰς γυναῖκα συγχωρούμενον. Briss.

SERVI Topiarij dicuntur, nõ qui ornant & ordinant saltus fundi, vt male Accurs. in l. instrumenta, §. fin. ff. de fund. instruct. sed qui artem Topiarij operis exercerent, arbusculi ductilibus diuersas rerum figuras solerti ingenio effingentes, vt constat ex l. cum quæreretur, §. fin. ff. de leg. 3. d. §. fin. l. quæsitum, §. ostiarij, ff. de fund. instr. Plinius iunior. lib. 3. epist. à Calistio Ruffo. Inest, inquit, huic computationi sumptus supellectilis, summus Atrienſium, Topiariorum, Fabrorum, &c. Vide Alex. ab Alex. Gen. dier. 3. Corras. 3. Misc. 11. n. 3.

SERVI appellatio etiam ad ancillam refertur leg. 40. §. ff. de verb. signific. Proinde seruis legatis, etiam ancillæ debentur. l. 101. in fin. ff. de verb. signific. cum quasi commune nomen vtrumque sexum contineat. autor Modest. in l. seruis legatis. ff. de leg. 3. Prat. Briss.

SERVILIA nomina hæc in libris nostris referuntur. Pamphilus, Stichus, quæ vulgatissima sunt. Item Damas, Eros, leg. 105. ff. de verb. oblig. leg. 16. §. vlt. ff. de verb. sign. Lucrio. l. 37. §. pater. de l. 3. Felicissimus. 41. §. Felicissimo. de l. 1. Philargyrus. l. 28. §. vlt. de condit. & demon. Diphilus. l. vlt. ff. de fideicom. liber. Parthenius, l. 41. ff. de hæred. instit. Trophimus, Cupitus, Spendophorus, December, Seuerus, l. 37. l. 40. §. libertatem. leg. 41. §. pen. de fideicomm. libert. Antiochus. leg. 97. de legat. lib. 3. Andronicus & Galenus. l. 21. l. 29. §. ff. de statuliber. Aithales. l. 24. ff. ad l. Cornel. de fals. Philonicus. in l. vl. ff. de rebus dub. Stephanus in l. 54. ff. eod. tit. Philocrates apud Valer. lib. 6. c. 8. Philippus. in l. 2. ff. de of. prætor. & apud Cicer. in oratio. pro Rege Dejot. Clemens apud Suet. in Tiber. cap. 25. Briss.

SERVI publici dicebantur & in vrbe & in prouinciis homines libertini generis, quorum ministerio & opera magistratus vtebantur. Varr. lib. de ling. Latin. 7. significare videtur, moris fuisse, vt serui quidam à populo manumitterentur, eorumque vel magistratuum Romanorum, vel municipiorum nomina haberent, à quib. libertate donati essent Vlp. c. 20. Inst. Seruus publicus parte dimidia testamenti faciẽdi habet ius. De vrbanis, qui Censuribus operam dabant Liuius lib. 43. Censores, inquit, ex templo in atrium libertatis ascenderunt, & ibi signa, tabellis (obligatis tabulis legit Hoto.) publicis, clausoque tabulario, & dimissis seruis publicis, negarunt se prius quicquam negotij publici gesturos, quam iudicium populi de se factum esset, Gellius lib. 11. c. 3. Licio transuerso, inquit, qui magistratibus præministrabant, cincti erant. Cicer. Verrin. 5. Cur hoc auctore non Romæ serui publici ad vectigalia accedant. Idem Philipp. 13. Quos Antonius delitiarum causa loris in conuiuio cædi iubebat à seruis publicis, Tacitus lib. annal. 3. Mancipari singulos actori publico iubet, scilic. vt in Libonem ex seruis suis quo SCto quæreretur. Hinc etiam seruus publicus in municipiis dicebatur, quem ciuitas publice emerat, hoc est, pecunia de publico sumpta: vt eius ministerio vteretur: quemadmodum intelligitur ex l. 6. ff. de rer. diuis. l. 1. §. seruum. ff. de q. l. 3. §. 3. ff. de suis & legit. Et ita libertus Reip. dicitur, in l. sed si hæc 10. §. 3. ff. de in ius vocand. qui à corpore aliquo, vel collegio, vel ciuitate manumissus est, vt in d. l. §. §. 3. & l. 1. ff. de libert. vindict. Serui autem illi publici olim quidem tabulis publicis præficiebantur: vnde serui ciuitatis appellantur, in l. vlt. ff. quod cuiusq; vniuers. Publici quoque serui tabulariam olim administrabant, vt patet ex l. 18. ff. de adopt. l. 2. C. eod. l. 2. §. exigere. ff. de magistrat. conuen. l. 3. C. de postlim. reuers. l. 4. C. de asbiti. l. vlt. C. de seru. Reip. Post vero ab Arcadio Imp. in l. generale. C. de tabul. constitutum est, vt publicis tabulis non amplius serui sed liberi præficerentur. Prat. Briss. Vide & Vult. in comment. Inst. de adopt. in prin. nu. 6.

SERVITIVM munus obsequiis clientelaris, lib. Feud. 2. tit. 51. §. 8. Similiter potest feudum dari ad certum seruitium. Alber. Krantz, lib. Dan. 7. c. 35. Marchio remitteret homagiale seruitium, quod habebat in quibusdam terris. Proprie seruitium officium est seruile. Salust. Animi imperio, corporis seruitio magis vtimur. Iraq. feudale officium vel obsequium liberius appellamus. Nã sæpe seruitij nomine officium affectationis significatur: vt illud quod imperij vasalli Imperatori suo debent. Krantz. lib. Dan. 6. c. 17. Vt deinceps Rex Danus Romano imperio innctus haberetur, non in cœtum vocatus accederet ant in exercitib. ordines deduceret, Principis aliorum more.

Digitized by Google

sed magis specie quam re imperio sociatus haberetur, Prat.

SERVILIS necessitas opponitur liberæ voluntati, l. & qui natura, §. si libero homini, ff. de neg. gest. Spieg.

SERVIRE feudum dicitur, qui eiusmodi est, vt munus siue seruitium feudi nomine debitũ præbere domino, ac nauare possit: veluti qui miles est, lib. 2. tit. 34. §. 4. At mutus, surdus, cęcus, claudus seruire feudum non possunt, lib. 2. tit. 26. Prat.

SERVIRE seruitutem Iabolenus dicit in l. 34. ff. de stip. seruor.

SERVIRE nobis intelliguntur & hi, quos curamus ęgros, qui cupientes nobis seruire, propter aduersam valetudinem impediuntur, l. 4. §. Stichus, ff. de statu liber. Brisſ.

SERVITVTIS nomen in jure varium, multiplex, atque æquiuocum est, Seruitutum enim alia à seruando, alia à seruiendo denominationem accipit. Seruitus, provt à seruando dicitur, est constitutio jurisgentium, qua quis dominio alieno contra naturam subiicitur, §. 1. de jure person. Inst. l. libertas §. seruitus, de stat. hom. ff. Seruitutem hanc jurisgentium constitutionem esse diximus, atque etiam contra naturam: quia ex hoc jure bella orta sunt, & captiuitates sequutæ, & seruitutes, quæ sunt naturali juri contrariæ. Iure enim naturali omnes homines liberi ab initio nascebantur, § jus autem gentium, de jur. nat. gent. & ci. Instit. Hæc seruitus non à seruiendo, sed à seruando denominatur, serui enim non ex eo quod seruiant, licet id reuera faciant, sed ex eo appellati sunt, quod Impp. captiuos venire, ac per hoc seruare, nec occidere solent, §. serui autem de jur. person. Inst. l. libertas, §. serui, de stat. hom. ff. l. pupillus, §. 1. de verb sign. ff. Itaque serui erant, in quo jus belli exercere victores voluerant: sic dicti, quòd seruarentur, nec occiderentur: Solebant autem hos, capta ciuitate, sub hasta vendere, quod jus in authen. exercuit in Gallia I. Cæsar. in Saliſſis Alpinis populis Augustus. Vide Vulc. in comm. Instit. de seruitutib, in princ. n. 1.

SERVORVM cum vna sit conditio, & l. seruorum, de stat. hom. ff. in eorum conditione nulla est differentia, § fi. de jur. person. Instit. 1. Illud scieadum seruos aut fieri, aut nasci: nascuntur ex ancillis nostris, fiunt aut jure gentium, id est, ex captiuitate, aut jure ciuili, cum liber homo maior vigiti annis ad pretium participandum sese venundari passus est, d. §. fin. & d. l. & seruorum. Isque seruus quadrupedi æquiparatur, in pr. l. 2. ff. ad leg. Aquil. adeo vt olim dominis in seruos vitæ, necisque potestas esset, nunc vero prædura illa seruitus vitæ & necis, quæ à brutorum conditione nihil distabat, abolita est optima ratione. Sunt autem exempla passim in libris Pandectarum de inhumanissima seruitutis forma. Sed hoc tempore nullis hominibus licet, siue causa legibus cognita, in seruos suos supra modum sæuire, nam ex constitutione Imperatoris Antonini nimia dominorum asperitas in seruos coercetur. Etiam certè ratio naturalis & jus diuinum præcipiunt relinquere seruis victum, sicut ait Eccles. 32. Asino onus, pabulum, & virgam: ita seruo laborem, victum & disciplinam, expedit enim reipublicę, ne quis sua re male vratur, §. in potestate, de ijs, qui sunt sui vel alie. jur. Instit. lib. 1. §. igitur, & l. seq. de ijs, qui sunt sui vel alie. jur. Sed & illud non omittendum, quocunq; per seruum acquiritur, id domino acquiri, d. § in potestate, & d. §. igitur ita, vtne momento quidem penes seruum subsistat: l. placet, de acq. hær. ff. seruus enim cum in potestate alterius sit, nihil suũ habere potest, §. item nobis, per quas personas cuique acquiritur. Inst. 2. quod adeo verum est, vt dominis nolentibus, vel etiam inuitis per seruos acquiratur, d. §. item nobis. Anchor.

SERVITVTIS quę à seruiendo dicitur, duo sunt genera: aut enim personarũ sunt, aut rerum l. 1. de seruit. ff. Personales seruitutes sunt, vt vsus, vsusfructus, & habitatio, addunt post gl. in d. l. 1. Doctores seruorum operas. Realis seruitus, quæ & prædiorum appellatur, nihil aliud est, quam ius prædiis inhærens, vnius vtilitatem adaugens, alterius vero diminuens. Realem seruitutem non qualitatem, vt Bartolus, licet id non male, sed ius esse, ex Iustin. diximus in §. vnico, sub fi. de reb. corp. & incorpor. Instit. 2. Seruitutes enim prædiorum & si corporibus accedunt, incorporales tamen sunt, l. seruitutes, de seruitute, ff. Addidimus (prædiis inhærens) quoniam sine prædiis constitui seruitus realis non potest: nemo enim potest seruitutem acquirere vrbani vel rustici prædii, nisi qui habet prædium: nec quisquã debere, nisi qui prædium habet, §. ideo de seruit. Instit. Adiunximus (vnius vtilitatem adaugens) eius scil. cui seruitus debetur, alterius vero, eius scil. qui seruit diminuens. Hæc rerum seruitus rursus duplex est: alia enim vrbanorum, alia rusticorum prædiorum est. Prædiorum vrbanorum seruitutes sunt hæ, quæ ædificiis inhærent: ideo prædiorum vrbanorum dictæ, quoniam ædificia omnia, vrbana prædia appellamus, & si jo villa ædificata sunt. Rusticorum ergo prædiorum seruitutes sunt, quæ ædificiis non inhærent, quæ quę sine ędificiis sunt. Earum seruitutum quę sint iura, abunde docet imperator, d. tit. de seruit. Instit. Ea ita apparet, quam temere, atque etiam quam prauo exemplo ea ab interpretibus nostris reprehensus, & cum improprietatis, tum insufficientiæ damnatur Martian. in dict. l. 1. de seruit. ff. Insufficientiæ quidem, quod seruitutis generale & genericum nomen in omnes suas species non distribuerit ac diuiserit. Improprietatis vero accusatur, quod eas seruitutes personales vocet, quas ipsi mixtas rectius & proprius dici asserunt & contendunt. Volunt ergo interpretes nostri seruitutis in genere tres esse species, vt alia scilicet sit personalis, alia mixta, alia realis. Et personalis quidem seruitus (si ipsis credere dignum est) ea est, in qua persona seruit personæ, puta seruus domino. Quanquam enim prædura illa & toleratu nimis difficilis vitę seruitus, & necis, abolita est, quemadmodum diximus ante, ipsa tamen seruitus personalis moderato non discessit ab vsu, & ne potest quidem in dicio oppido sano. Mixta, in qua res seruit personæ: vt in vsu, vsufructu, & habitatione. Realis vero seruitus ea dicitur, in qua res seruit rei, vt in seruitutibus rusticorum & etiam vrbanorum prædiorum, Ancharan.

SERVITVS est ius, quo adimitur aliquid libertati, quam dominus in re sua habet: ac conceditur personæ vel rei alienæ. Duplici autem modo colligi potest. Altero, cum persona seruit personæ, quam ideo personalem vocant. Altero, cum ad imitationem personarum in rebus constituitur seruitus: idque dupliciter. Nam aut res immediate seruit personę, vnde etiam personalis appellatur, vt vsus & vsusfructus: aut rebus directo commodum adfert, & dicitur realis. Doctores recedentes à phrasi Romanorum, aiunt, seruitutes alias esse personales, alias reales, alias mixtas, vt dicetur in verbo seruitutem, Doctores, Spieg.

SERVITVS tum de hominibus dicitur, tum de rebus. Quæ de hominibus dicitur, est conditio eorum qui in seruitute sunt: siue Constitutio iuris gentium, qua quis dominio alieno contra naturam subiicitur l. 4. ff. de statu hom. Quæ de rebus dicitur, est ius quod quis vel in re, vel ex re sua alteri constituit, eaque est duplex, vna Personalis, veluti Vsusfructus, Vsus, Habitatio: altera Realis, vt seruitutes prædiorum vrbanorum & rusticorum, l. 1. ff. de seruit. h. e. ius in alieno prædio aliquid agendi, quod alteri agere non licet, ab ipsius domino permissum, L. 1. Hot. Prat.

SERVITVS ædificii non deprimendi, vel ædificii non destruendi. Eam vicimus vicino dare potest, ne sol in ędes suas depressus voluatur. Zas. §. æque. Instit. de action.

SERVITVS confunditur Iabolenus in l. si cum seruitus, ff. quemadmod. ser. amit. Quia, inquit, toties confunditur seruitus, quoties vti ea is, ad quem pertinet, non potest, Spieg.

SERVITVS continua dicitur, quæ causam habet continuam, vt aquæductus. Contra, quæ causam per intervalla habet, non continua dicitur, qualis via, actus, iter, quę non nisi post hominum memoriam vsucapitur, cum continua decem annis acquiri possit, l. seruitutes, de seruit. Spieg.

SERVITVS in quarto Præcepto diuinarum Tabularum probatur, quam Aristoteles in Politicis grauissimis rationibus defendit ex natura causam trahere, reprehendens eos qui contrarium adfirmarunt. Quanquam, ait Philippus, quorsum opus est tam subtili disputatione? illa vox: Honora patrem & matrem, subiicit omnes homines seruituti. Non loquor de effectibus illis, contra omnem humanitatis rationem corrupta natura introductis: Vt sic facile conciliare possis Vlpiani sententiam in l. manumiss. ff. de inst. & iur. cum rebulis diuinis: Intelligendum enim ius est gẽtiũ pro iure humano, vt Liuius appellare solet: & seruitus, pro dura forma, & effectu intolerabili. Old. Pr.

SERVITVS inuasit, pro incœpit, vt apud Virg.

Aut aliquid iam dudum inuadere magnum.

Vlpianus vulgata lege: Sed postea quam, inquit, Iure gentium seruitus inuasit, secutum est beneficium manumissionis. Nostris dicitur seruitus. *Eyganuanoſaba, ſs.* Quære, Genitus in seruitio, Spieg.

SERVITVS luminis. Vide supra, Luminis autem habere. Vide Cuiac. 1. obs. 4. & 17. obs. 35.

SERVITVS perpetua respicit finalem causam, naturalis materialem, continua & discontinua formalem. A dominis vero prædiorum, quo scilicet animo constituatur seruitus, efficiens causa: atque etiam finalis consideratur, Spieg.

SERVITVS personalis est, quando personæ conceditur habita solius personæ ratione, l. Mela, §. quidam, ff. de alim. & cib. legat. leg. pecoris, ff. de seruit. rust. prad. Hæc seruitus finitur morte eius cui debetur: Realis autem continua est ac perpetua, l. foramen. ff. de seru. vrb. Prat.

SERVITVS projiciendi protegendive vrbana est, videlicet cum ex ædificio vel mœnium, vel tectum extenditur, cum quod prospectui, & interdum luminibus officitur, l. 2. ff. de seruit. vrb. prad. tum quod cœlum, quod supra cuiusque solum intercedit, liberum esse debet, teste Paulo in l. vlt. de seruit. Rectissime autem erroris arguit eos Oldend. inter quos est & Zasius noster, & ego hactenus eum secutus, qui putarunt Imperatorem & Iureconsultos loqui de seruitute projiciendi aquam vel stercora: quod neque verba patiuntur, neque subiectæ conuenit materiæ, quoniam de ædificijs loquitur, Spieg.

SERVITVS prospiciendi jus vrbanum, id est, habere prospectum aliquando latius, non solum vt cœlum videatur, sed vt procul spectemus etiam alia ædificia. Est autem plus in prospectu quã

Digitized by Google

in luminib.l.3.l.lumen.l.6 arborem ff.de ſerv.vrb.præd.Spieg.

SERVITVS realis eſt,quando habetur reſpectus prędij dominantis & prędio impoſitur.l.1.ff.de ſeru.tit.gener. vide paulo ante ſeruitutis quæ à ſeruiendo.Prat.

SERVITVS ruſtica,dicitur ius eundi per fundum nudum vicini vel aquam per fundum ducendi,in quo non eſt ædificium. Cęterum ſi in fundo dominādi,i.e. in prędio,cui debetur ſeruitus, ſit ædificium, tunc iſta dicetur ſeruitus vrbana. Zaſ. §.ſup. cit.

SERVITVS ruſtica quomodo differat ab vrbana : vide Cuiac. 14. obſer. 18. Et quomodo differat ſeruitus ruſticorum prædiorum à ſeruitute vrbanorum prædiorum,vide eundem 11.obſ.28.

SERVITVTEM Doctores diuidunt in perſonalē, realem, mixtā Accurſius adiicit quartū genus, vt quod teſtator in vltima voluntate conſtituit,allegans l.Titium.§.Titio centum.ff.de cōditio.& demonſtr. Et l.Mæuia decedens.ff. de manumiſſ teſta. Veritas ſic habet. Seruitus duplici modo conſideratur : Altero vt pertineat ad iuſtitiam diſtributiuam : quæ ſtatus & conditionem perſonarum conſtituit,diſtribuere vnicuique ſuum officium,quo alius præſit, alius ſubſit. Iſta conſideratione ſeruitus eſt ius,quo iuri alieno quis moderate ſubiicitur, ſicut in prima part.ff.& Inſtit.de iure perſon.Altero autem modo ſeruitus refertur ad iuſtitiā commutatiuam: quæ vitæ huius gratia, inter perſonas communicat omnes res ęqualitate quadam. Hac ratione procedit diuiſio Marciani,in l.1.ff.de ſeruit.Nam aut res immediate deſeruit perſonæ,vnde etiam perſonalis appellatur : vt vſus & vſusfructus: Aut ſeruit rebus,quibus adfert directo commodum, & dicitur realis.Old.

SERVITVTEM conſtituere Vlp. Quia per ſententiam non debet ſeruitus conſtitui , ſed quæ eſt, declarari. Spieg.

SERVITVTES prædiorum aliæ in ſolo,aliæ in ſuperficie conſtitunt. Paul.in l.ſeruitutes eod tit. Old.

SERVITVTES etiam appellātur prædiorum iura l.1 in fi ff.de ret. diu.l. 50.§.1.in fi.ff.de alien.iud.mut.l.quid aliud.de ver.ſig.l.1. ff de ſeruit.ruſtic.præd.Corraſ.5.Miſcel.25.n.3.quib.fundi perſonis vel perſonę fundis ſubiiciuntur. A quibus & ſeruum prędium,& ſeruum fundū, quod ſeruit dicimus,liberoque opponimus.l.8.ff.de act.empt.l.20.§. 1.ff.de adqu.rer.dom. Cic. de leg.Agr. Optimo enim iure ea ſunt profecto prędia,quę optima conditione ſunt : libera meliore iure ſunt,quam ſerua. Capite hoc omnia quæ ſeruiebant,non ſeruient Quarum aliæ perſonarum eſſe dicuntur,vt vſus fructus & vſus aliæ rerum :eæque rurſus vel vrbanorum, vel ruſticorum prædiorum l.1 ff.de ſeruitutib.cum proximis & coniunctis titulis.l.39.ff.de vſufru In rem vel in perſonam ſeruitutes dixit Paul.in l.12. ff. de annu. leg.Has etiam ſeruitutes dixit Paul.in l.12.ff.de annu.leg Has etiam ſeruitutes perſonales vocant.l.8.§.tale legatum ff.de liber.legat.l.37 ff.de ſer.ruſt.Et hominum ſeruitutes in l.15. ff.de ſeruit.l.20.in fin.ff.de ſeruit.ruſt.Quoniam hominibus debentur & cum his pereunt.Briſſ.

SERVITVTES perſonales propterea dicuntur,quia & hominibus debentur,& cum iis pereunt atque extinguuntur,l.8.§.tale.ff. de ſeruit.l.15.ff.de ſeru.l.20.in fi.de ſeru.ruſt.Dicuntur quoque perſonales ſeruitutes, cum res perſonæ reales vero cum res rei ſeruit.Prat.

SERVITVTES prædiorum diuidi non poſſunt.l ſtipulationes. de verb. oblig.cuius rei eam eſſe rationem conſtat ex Pomponij Iuriſconſulti fragmentis. Nam harum vſus ita connexus eſt, vt qui eum partiatur, naturam eius corrumpat, Bart.& Dd. in d.l.ſtipulationis. Prat.

SERVITVTES reales dicūtur, quæ prædiorum ſunt,ideo quod ſine prædiis conſtitui non poſſunt.Nemo enim poteſt ſeruitutē acquirere vrbani vel ruſtici prædij,niſi qui habet prędium: nec quiquam debere,niſi qui prædium habet, § 3.Inſt.de ſeruit.l. 1.ff.commun.præd.l.quoties.15 de ſeruit Seruitutes rerum non ideo dicuntur reales,quod traſeant in ſucceſſorem : ſed quod rerum ſint corporibus inſeparabiliter inhærentes, Corraſ. 1. Miſc.c.22. num.6.

SERVITVTES ruſticorum prædiorum dicuntur, quarum vſus eſt in rebus ruſticis duntaxat : veluti iter, actus,via, aquæductus, hauſtus aquę,pecoris ad aquam appulſus,pecoris paſcendi, cętæ eximendæ,calcis coquendæ, l.1. & ſeqq.ff.de ſer.ruſt.Prat.

SERVITVTES vrbanorum prædiorum dicuntur prædia eiuſmodi qualitatibus affecta,quæ ea ſubiiciant prædiis alienis : harum tamen vſus eſt tantum in ædibus ſiue illæ in vrbe,ſiue in agro ſint,l 1.ff.comm.præd.veluti altius tollendi & officiendi luminibus vicini, aut non extollendi : item ſtillicidium auertendi in tectum vel aream vicini,aut non auertendi , l.2.ff.de ſeruit. vrban. præd.Prat.

SERVITVTES, quæ cauſam diſcontinuam habent, dicuntur incertæ: & ideo non admittunt vſucapionem.

SERVITVTES regulariter habere cauſam perpetuam, hoc eſt, ad eum finem conſtitui dicuntur, vt ſibi & hæredibus ſuis perpetuo competant. Spieg.

SERVITVTIS ſpecies eſt, non poſſe de loco diſcedere,l.2.ff. de lib.hom. exh.

SERVITVTVM prædiorum ruſticorum & vrbanorum natura hæc eſt, vt non poſſint cedi,niſi quando ſeruiunt prædiodominanti l.ergo.ff.de ſeruit.ruſtic.ideoque prædiis, non perſonæ debentur l.vnus ex ſociis.ff.eod. Prat.

SERVORVM natura eſt eadem l. & ſeruorum ff.de ſtatu hominū. §. fi. Inſt.de iure perſonarum. varia autem eorum artificia aut exercitia ſiue miniſteria :ideoque ſunt ſerui Topiarij,Diætarij, Aquarij, Supellecticarij Hoſtiarij, Diſpenſatores, Actores,Ordinarij & Attienſes, Balneatores, Fornicatores,Muliones,Venatores, Veſtigatores, Monitores,Nomenclatores,Calculatores, Miniſtratores,Cubicularij, Foracij Coci, Obſonatorei, Textores, Cellarij, Villici,Tonſores, Notarij,Curſores,Lecticarij, Tabellarij,Villici,Scoparij,Saltuarij.Permulta ſunt prętera ſeruorum & officia & nomina,quæ paſſim occurrunt legentibus Digeſtorum libros. quamvis ergo officio, & cura, & tempore interdum differrent, tamen omnes æque ſerui erant, Ferret.in comment.inſtit.Inſtin.de iure perſon.3. lib.1.Prat.Inter ſeruorum ſpecies fuerunt & Saltuarij,hoc eſt ſyluarum ſeu ſaltuum (ſyluæ quippe denſæ & inuiæ,ſaltus dictæ ſunt, quod ibidem arbores ſaliant (cuſtodes, fructuumque ſyluæ, aut finiū conſeruandorum gratia parati, l. quæſitum.§.ſaltuarium. ff.de fund.inſtr. Corrat.lib 5. c.21.n.4.

SERVORVM porro eſt dominorum imperio obſequi,eoſque indo nomen accepiſſe Cyprianus expreſſe contendit.Sic enim in libro de ſingularitate clericorum ſcribit: Alioquin nec nos ſerui adſcriberemur, nec ipſe dominus haberetur,ſi ſecundum voluntatem noſtram permitteremur impędere ſeruitutem. Et quamuis hæc ita ſint, interdum tamen fieri quædam per ſeruos ſuos patiebantur domini, ſine aliquo imperio ſpeciali, idque tunc accidere ſolet, cum ſeruus alicui negociationi præpoſitus eſt. Tunc enim ſuo arbitrio negotium domini gerit ſeruus, donec illud gerere à domino prohibeatur. Eaque prohibitio, libello propoſito hac fieri ſolenni formula plerunque ſolet, CVM IANVARIO SERVO MEO GERI NEGOTIVM VETO , vt eſt apud Paul.c.47.in prin,de pecul.

RVVM cicatricib. deformare. Vlp. in l. locum.ff.de vſufr.Spieg.

SERVVS actor, idem opinor qui diſpenſator: id eſt, cui pecuniæ ſadomini curatio mandata eſt. Papin. l.24. ff. depoſiti. Centum numos, quas hac die commendaſti mihi , adnumerante ſeruo Sticho actore,&c. Hot.Prat.

RVVS artifex. Paul l.vlt. de oper.ſeruor.Cum inquit,de operis ſerui artificis agitur.

RVVS diſpenſator, apud Alphenum in l.pen.ff de ſeru. corrup.

SERVVS fundus,qui ſeruitutem debet: liber,qui ab ea eſt immunis, Vlp.l.20.§.1 ff.de acqu.rer.dom.Si ſeruus fuit fundus,cum ſeruitutibus tranſiit:ſi liber, vti fuit.Item, Si quis igitur fundum dixerit liberum, quum traderet eum qui ſeruus ſit : nihil iuris ſeruituti fundi detrahit. Cic.pro leg. Agra Optimo iure ea ſunt profecto prædia quæ optima conditione ſunt, libera meliore ſunt, quam ſerua. Hot. Prat.

SERVVS fructuarius cogi poteſt vt operetur.l. ſed & ſicuti.ff. de vſufruct.

SERVVS fugitiuus proprie non dicitur,qui fugam tantum cogitauit, atq; idipſum facere velle iactauerit: ſed qui reipſa à domino ſuo aufugerit: & qui huiuſmodi ſeruum vendiderit,ædilitij pœna teneri non debet. Tum enim vitium animi dicendū erit,quando effectu aliquo parere cœperit. Quis autem fugitiuus dicatur, ampliſſime tradit Vlp.in l.quis ſit.ff.de ędil.edict. Brech.in l.fugitiuus ff de verb.& rer ſig.

SERVVS hæreditarius. Quære , Hæreditarius ſeruus.

SERVVS inegrę opinionis, qui cuſtodiendus non eſt, teſte Paulo. l. ſi à bonæ princ. ff. de rei vind.

SERVVS mediaſtinus dicitur is qui ad percipiendum laborem eſt idoneus. Huiuſmodi enim ſeruis infima tantum miniſteria & obuiæ quæque rerum domeſticarum functiones attribuuntur, ita vt ratio vitium & corporis in eis habeatur potius , quam ingenij aut induſtriæ. De hoc vide fuſius Connan. com.lib.2. c.1.n.4.

SERVVS ordinarius eſt,qui dominum agnoſcit, & prouinciæ alicui pręficitur: in cuius labores ſi alius fuerit ſuffectus atq; ſubrogatus, is ſeruus vicarius appellatur.Ferrar. Spieg. Exiſtimat autem Conh.lib.2.c.1. inde ordinarios ſeruos dictos eſſe,quod ordinem ſuum & locum tenebant,in re familiari domini non item vicarij,qui in peculio erant ordinariorum, vt ordinarium Ius vocamus ab eō differens,quod extra ordinem datur. Vicariorum vero nulla erat certa deſtinataque miniſterij functio, ſed omnium etiam ordinariorum mandatis obſequi, & parere cogebantur. Peckius l.1. §.in poteſtate n.2. ff.de exerc. act.

SERVVS originarius. Vide Originarii ſerui.

SERVVS peculiaris pro Vicario. Scævola l.21.ff. de pecul.leg. Si Sticho manumiſſo peculium legatum ſit. & Titio ſeruus peculiaris: quantum peculio detractum erit ob id quod domino debetur, tantum ei accedere cui vicarius legatus eſt,Iulia.ait. Horoman. Erant enim peculiares ſerui,qui peculio filiorum annumerantur. Apud Suetonium ſerui peculiares pro iis ponuntur qui proprij ſunt alicuius. Seruorum enim Iulij Cæſaris peculiarium meminit, vbi ait, Cæſarem præpoſuiſſe eos

Digitized by Google

monetæ publicisq; vectigalibus, Prat.

SERVVS pileatus is veteribus dicebatur, qui pileo tectus demonstrabat se venum dari expositum quidem, sed cuius nomine emptori venditor nihil præstaret. Qui vero serui sub corona vænibant, iure belli captiui erant, coronis insigniti, ad discrimen eorum pileatorum, qui sine coronis vænibant. Bud. in annot. prior. Spieg. Prat.

SERVVS pœnæ efficitur, qui in metallum damnatur, & qui bestiis subiicitur. §. pœnæ. Instit. quibus mod. ius pat. pot. Vide paulò ante serui pœnæ.

SERVVS publicus, id est, tabellarius, apud Vlp. in l. non aliter. ff. de auctionibus. in l. si pupillus. ff. rem pup. sal. for. Spieg.

SERVVS publicus dicebatur quem ciuitas tabulis publicis præficiebat, vnde seruus ciuitatis appellatur in l. vlt. ff. Quod cuiusque vniuers. vide paulo ante serui publici.

SERVVS publicus lictor, apparitor. Cicer. Philip. 13. Quos Antonius delitiarum causa loris in conuiuio cædi iubebat à seruis publicis. Idem Verrina 5. Cur hoc auctore non Romæ serui publici ad vectigalia accedant? Loquitur Cicero de Veneriis siculis apparitoribus. Hotom.

SERVVS receptitius etiam dicitur, qui vxoris proprius est: vt quem pecunia receperat, neque dixerat doti, sed sibi retinuerat. Lege item, Recipere ea mulier dicitur. Spieg.

SERVVS vrbanus is censetur, qui ex vrbanorum seruorum familia natus est, etiamsi dimissus fuerit in villam, vt ibidem nutriretur. Brechæus in l. is qui natus. tit. de verb. sign. vide l. seruis vrbanis ff. de leg. 3.

SESCVNCIA, est vncia cum dimidia. Vlpian. de leg. præstan. l. filium. Vt patris, inquit, dimidiæ quartam, id est dimidium totius assis sescunciam retineat Idem in l. Papin. §. quoniam autem. Proinde, inquit, etsi sint ex duobus filiis nepotes, ex vno tres puta, pluréſve, ex vno vnus: vnicum sescuncia, vnum ex illis semiuncia querela excludit. Spieg.

SESQVI vocabulum, siue in appositione, siue in compositione inuentum fuerit, dimidio maius significat: vt sesquialtera pars, id est, pars altera dimidio maior, quam prior. Spieg.

SESQVIPLVS id significat, quod tantum cum dimidio vulgares dicunt.

SESSIMONIVM est templum & sedes apud Vitruu. lib. 7. deducitúrque à sessu vel sede sessimonium, vt à merce mercimonium. Ita enim scribit: suspectos habent in deorum sessimonio, id est, in deorum ædificandis templis, & sedibus statuendis, ac sessimonium dici videtur, vt ἵδος Græci Turneb. aduers. lib. 2. c. 5.

SESSIO, vocabulum est alludionem habens ad concilia huius ætatis, speciosiora scilicet, quàm religiosiora.

SESSIONVM dies dicuntur, quibus Prætor sui copiã facit: quippe cum iis diebus, non de plano & æquo loco ius dicat: sed de loco edito, & in curuli sella sedens, decreta sua interponat, apud Vlp. in l. 2. §. dies. ff. quis ordo in possess. Dies bonorum possessionis vtiles esse palam est, sed non sessionum numerabuntur, si modo ea sit bonorum possessio, quæ de plano peti potuit. Est & alius Vlpiani locus nimir. in l. 5. ff. vt in poss. leg. vbi hoc verbum legitur, si credimus vetusto exemplari, quod à Ianotio profertur: sex mensium, inquit, puto continuum tempus, non sessionum computandum. Duarenus veteris exemplaris lectionem probat dispur. anniu. lib. 2. c. 16. Pandectæ Florentinæ tamen possessionem legunt, non sessionum. Prat.

SESSIRE Galli continuare possessionem dicunt, deducto verbo à sessitando, hoc est, sæpius sedendo continuó que insistendo. vide Alc. in l. in lege censoria. ff. de verb. sign. Cyn. in l. ea leg. C. de cond. ob caus. Corras. 6. Miscel. 13. n. 1.

SESTERTIVS nummus, duos asses cum semisse valebat: hinc dictus, quasi semisse dempto de trib. De asse, & eius variatione vide Bud. & Nebr. in d. sestertius nummus. Adde Connan. comm. lib. 2. c. 9. n. 2. & lib. 12. n. 10.

SESTERTIVS, & nummus, idem apud veteres fuit. Denarius quatuor nummos valuit, seu mauis, quatuor sestertios. At mille nummi, sestertium vnum, neutri generis erat. Lege Alc. lib. 3. disputat. cap. 2. sestertiorum autem nomine aurum non continetur. Spieg.

SESTERTIVS apud Romanos nummus erat, qui duos asses & semissem initio continebat, poteratque æstimari decem Gallicis denariolis, quos appellant Turonenses. Postea vero sestertius æstimatus fuit quatuor assibus. sestertia autem numero plurali & in genere neutro enunciata continebant millenos sestertios. Itaque nihil intererat inter centum sestertia, & centum millia sestertium: vtraque autem summa, si primam æstimationem sestertiorum expendas, complectebatur bis mille & quingentos aureos coronatos, vel certe quatuor millia coronatorum, si eam intuearis sestertij numi æstimationem, quã à dictatura Qu. Fabij Maximi receptam, vetisimile est in vsu fuisse temporibus legis Papiæ. Porro vt à numis sestertiis, ad sestertia transeundo, numerus millies multiplicatur: ita cum ad eam locutionem ventum est, quæ per aduerbia numeralia enunciatur, crescunt sestertia singula conduplicata, vt si centum sestertia dicam, intelligis centum millia sestertium, si vbi centies sestertium, dicitur, intelligendum est centies centena sestertia, siue centies centena millia sestertium, vt annotauit Balduin. in comm. Inst. de succeſſ. liberto. Vide & Cuiac. l. 10. obſ. 37.

SIV dictio est augmentatiua. tex. est singula. in l. si quis ita legauerit. ff. de aur. & arg. leg. quem pro sing. commendat Ludou. sing. 161. lego Titio. & repetit Franciscus Crem. not. 56. lego digestum. & Dec. consi. 69. visis duobus consiliis. in 4. col. post Bal. consil. 442. verba ita dicunt. in l. lib. & cons. 118 statuto ciuitatis. in 2. lio. & consi. 466. quidam instituit. in 3. lib. & Alex. de Alex. Genial. lib. 2. c. 3 Cotta.

SIV dictio in duoto de proprietate sermonis disiungit verba: sed non sensum. ita concludit Corn. consi. 18. in præsenti consultatione. in 3. col. in 3. lib. & in consi. 198. in propositi in vlt. colu. eod. lib. post Bart. in d. l. si quis ita.

SIV, particula disiunctiua, qua iungimus ea, quorum alterum, nõ vtrunque affirmamus. De qua Bar. in l. si quis ita. ff. de aur. & arg. leg. Alc. in enarrat. l. sæpe ita compertum. de verb. sign. vbi demonstrat, seu, vim quoque ampliandi habere. Spieg.

SEVERISSIMA sententia l. 1. §. ortigo. seueriſſimam vindictam exigere. l. 1. C. de precib. seueriſſime vindicare. l. vlt. Cod. de crim. stellionat. & puniri. l. 1. ff. ad leg. Iul. de vi priuat.

SEVERITAS iuris. l. 6. C. de hæred. instituend. sententiæ. l. 4. C. ex quib. caus. infam. Briſſ.

SEVERIOR sententia & mitior opponuntur. l. 3. C. ex quib. caus. infam.

SEVERITER, idem quod seuere. Gord. Imp. in l. seueriter. C. de excus. tut. seueriter, inquit, præses prouinciæ exequetur. Prat.

SEVERVS, Augustus optimus maximũſque princeps appellatur in l. qui solidum, §. cum post. ff. de legat. 2. & sanctiſſimus Imperator in l. Titia, §. Lucius, ff. eod. tit.

SEVERVS plerumque Septimium Seuerum apud nostros designat. Nonnunquam etiam Alexandrum, vt constat ex l. vere. §. 1. de minor. juncta l. 1. de noxal. act. Briſſ.

SEVERVS Valerius l. 1. §. quæsitum, ff. de aqua quotidiana.

SEVIRI hi erant, qui præerant equitum decuriis, quæ sex erant, Rhamnenses scilicet, Tatienses, Luceres, primi secundique. Erant enim primi Lucetes, & secundi, ac sic quoque Tatienses & Rhamnenses geminati erant. Hinc in inscriptionibus antiquis seuirum equitum Rom. se recepisse testatur Turneb. Aduerſa. lib. 11. c. 9. vt in hac Trib. mil. l. 7. gem. felic. 6. viro equi. Rom. turm. Prat.

SEXAGENARIOS exactores quosdam appellatos, qui à collatoribus species annonarias suscipiebant, tributaque exigebant, constat ex l. 1. C. de exactorib. tribut. in C. Th. & l. 2. de annon. & tribut. in C. Theod. Briſſ. Prat.

SEXAGENARIVS potens est, & virginem puellamve ducere potest, Gœdd. ad l. 128. n. 2. de verb. sign.

SEXIES dies sine vsuris credere, pro creditæ pecuniæ pecuniam, vt Glareamus exponit, soluere sine vsuris, per sex partes, siue solutiones, eleganter dixit Cæſ. Comment. lib 3. Spieg.

SEXTANS, quæ totius assis partes sunt, hoc est quæ vnciæ nonnulli sestans scribunt, vide Alexand. Genial. dier. primo. c. 1.

SEXTARIAS. Quære, Medimnus.

SEXT. Pompon. gentis Pomponiæ clariſſimus fuit Iurisconsultus, qui scripsit l. 2. ff. de orig. iur. quam legem commentatus est post Antonium Garronem Zasius & Old. Hic Pomponius magno in honore fuit, ac floruit sub imperio Alexandri optimi Principis.

SEXTVS Cæcilius. l. 2. ff. de donat. int. vir. & vxor. Briſſ.

SEXTVS Pedius. l. 6. ff. de reb. credit. Briſſ.

SEXVS virilis liberos, & masculos liberos, siue masculini sexus nihil inter se differunt. Et vero verius est, ait Salomonius, nullo modo verbis virilis sexus fœminas posse comprehendi: veluti ex contrario venire non possunt mares appellatione fœminini sexus. Nam vt dicit Pompon. in l. si ita scriptum sit, de leg. 2. exemplo peſſimum est, fœminino vocabulo etiam masculos contineri. Spieg.

SEXVS masculinus semper fœmininum continet, autor Iulian. in l. qui quos. de leg. 3.

S I.

SI dictione vti solent Iurisconsulti in denotandis actionibus, exceptionibus & replicationibus: vt in l. 1. ff. de condit. furt. l. 2. §. illud. l. fundi, leg. exceptiones, 20. l. exceptio. 22. ff. de excep. Cic. pro Rosc. si paret eum dare facere oportere: si pactum non sit solutum: si transactum non sit: si ob metum non sit nata obligatio, si præiudiciũ fundo partive eius non fiat: si suus non sit, &c. l. 2. l. 9. in fin. ff. de except. rei iud. d. l. fundi. l. 4. §. item quæritur si, §. Labeo etsi, §. si à Titio, §. metus causa. ff. de dol. mal. except. Cuiac. obseru. 34. lib. 5. Gœdd. in commen. ad leg. primam, nu. 19. ff. de verb. sign.

SI verbum actui necessario euenturo adiectum conditionem efficit, sæpe tamen pro re subiecta causalis fit, siue confirmatiue ponitur, veluti in l. videamus. 4. in prin. ff. de in lit. iur. Vbi si pro quia positum inuenitur, cum Vlp. dicit: Et quidem ipse pupillus

Digitized by Google

pupillus,si impubes est, non potest : Similis est locus in l. Titium & Mæuium 47.§ à matre datus. versic. si manent res pupilli,vindicari.de adminiſt.tut.item in l.3.ff.de leg.1.l. qui Romæ 122.§.Aggerius vbi Donel.de verb.oblig. Verum cum ea ſignificatio propria non eſt,vt nec illa,quando ſi,pro quamvis & autem accipitur,vt late Bart. in l.1.num.2 4 5.6 de condit.& demonſtr.& Gœdd.d.loc.num.17.Eſt quoque vbi hoc verbum prò non ponitur,leg.legato generaliter.in fi.ff.de leg.1.l.ſi res. ff.de minor. Aliquando pro ſicut l.qua ratione.§.1.ff.de acqu. rer.dom. Quandoque pro an.l.3 §.1.ff.de collat.bon. l.9.§.1.ff. de edend. l.5.§. idem Iulianus. ff. de lib.leg.l.1:. C.de vſufruct. leg l.3.C.commun. deleg.l.10. C.de adopt. & alias ſæpe. Vide Cuiac.3.obſer.37.in med. Quandoque admonitionis nota eſt l. muto.§.ſub conditione & eo loci Albericus. ff. de tutel. Regulariter Conditionem facit rubr. & l. à teſtatore. ff. de cond. & dem onſtr. & toto fere tit. ex cauſa diuerſum. l. aliquando ff.eodem.Prat.

Si,pro etiamſi vel quamvis leg.ita demum.de recept.arbitr. Bri.

Sibi facere videtur, qui non operas eius locauit , ſed quod opus conduxit expedit.Connan.commen.lib.4.c.5.n.10.

Si certum petatur,Notum omnibus eſſe non puto, quid certum in hoc tit.C.ſignificet Certum hic mutuum eſt, quod peti, id eſt,repeti dicitur,cum à debitore mutuum repetimus, pro quo nobis datur condictio,id eſt,repetitio certi, hoc eſt, mutui, vt ſcribit Hegendorph.in Exegeſi Arch.

Si cœlum digito non tetigeris.Conditionem hanc impoſſibilem negatiuam noſtri doctores appellant,l.illa.de verb. oblig.cum teſte Alciato rectius neceſſariam conditionem dicerent , quæ pro pura habetur. Niſi forte de eo cœlo intelligant,de quo apud poetam oxymorum,ridiculumque ænigma.Dic quibus in terris, & eris mihi magnus Apollo , Treis pateat cœli ſpacium non amplius vlnas. Vide 18.cap.lib.1.Parerg Spieg. Gœdd.in comment.ad l.1.n.17.ff de ver. ſig.

Si diis placet,ſermoni inſeritur,propter rei indignitatem, ſiue temeritatem,teſte Donato.Spieg.

Si eis pro quo Teren.in Adelph ſis dixit.Donatus in eum lòcum. Fac ſis Soſtrata. Sis honorifice additur verbo,ne quod imperatiuo modo pronuntiatur,ſuperbum ſit. Deductus eſt autem à Senatuſconſulti formula : vbi enim aliquid Senatus Conſulib.iniungit,addit,Si eis videatur.Hæc Donatus.Hot.Prat.

Si ex teſtamento ad libertatem peruenieris, pro eo,ſi heres te manumiſerit.l.ſeruo manumiſſo.ff.de cond.indeb.Spieg.

Si fecerit, ſi dederit , in conditionibus teſtamentariis plerumque hanc ſignificationem habent , Si per eum non ſtet,quominus det aut faciat.l.23.ff.de cond.inſt.In ſtipulationibus quoq; hæc conditio, Si Pamphilum non dederis.ſic plerunq; exauditur,ſi per te ſteterit quominus Pamphilum dares.l.115.ff. de ver.obl. Similique modo hæc conditio , Si Capitolium aſcenderit, ſic accipitur , ſi cum primum potuerit , Capitolium aſcenderit.l. 29.de cond.& demonſtr. Et ex diuerſo, Si Capitolium non aſcenderit, hanc recipit interpretationem, ſi, cum primum potuerit,Capitolium non aſcenderit. l.17.§.1. ff. de manum.teſta. Pari ratione talis conditio , Stichus , ſi eum heres non manumiſerit,liber eſto, hunc ſenſum habet, ſi, cum primum potuerit,ſine magno incommodo ſuo manumittere, non manumiſerit.l.20.in fi.ff.de ſtatulib Briſſ.

Si pateret. Verba erant olim iudicij recuperatorij.

Si quid acciderit,abſolute prolatum,mortem ſignificat.

Si quis,tam maſculos quam fœminas complectitur, vt videre eſt in l.prætor.§ hæc verba.ff.de negot.geſt.l.1. §. ait prætor. ff. de conſt.pecu.Et apud Plaut.in Vidularia:Dic mihi(inquit)ſi audes,quis ea eſt,quam vis ducere vxorem ? Et apud Terent. in Eunucho : Hunc oculis ſuis noſtrorum nunquam vidit Phædria.Quæ quidem antiqua locutio eſt,& ἀφ' ὁμοίου, teſte Donato & Ouidio:

Si quis in hoc artem populo non nouit amandi,
Me legat,& lecto carmine,doctus amet.

Brech.in l.verbum.ſub tit.de ver. & rer.ſign.

Si quid in teſtamento,quod ante hoc tempus feci, legaui, cui dare volui , peto ab his, vti tertiam partem pecuniæ filiæ meæ reddant.l.libertis.§ poſthumus.ff.de alimen.leg.Spieg.

Si ſciens fallo : Formula iuriſiurandi , quam Feſtus ſic exponit: Lapidem ſilicem tenebant iuraturi per Iouem , hæc verba dicentes:Si ſciens fallo , tum me Dieſpiter ſalua vrbe arceq; bonis eiiciat , vt ego hunc lapidem. Ad hunc morem alluſit Paulus in l.26.ff.de iureiur. Qui iuraſſe dicitur, nihil refert,cuius ſexus ætatiſve ſit : ſic omni enim modo cuſtodiri debet iuſiurandum aduerſus eum, qui contentus eo, cum deferret , fuit, quamvis pupillus non videatur peierare , quia ſciens fallere non videatur. Huius eiuſdem formulæ Polyb. lib.2. mentionem facit : ſed & Cic,ad Treb. Quomodo autem tibi placebit Iouem lapidem iurare,quum ſcias. Iouem iratum eſſe nemini poſſe ? Hotom.Prat.

Sic,pro non alio modo. Eſt enim particula demonſtratiua formæ & qualitatis:vt in l.Gallus.in prin.iuncta gl.ſuper verb.Si ſiceri voluit.

Sica ſignificat ferreum cultrum. Proprie vero dicebatur brevior gladius,eratque latronibus apta,doloni non diſſimilis, vt refert Balduin.Inſt.de publ.iudi. Huius appellatione telorum genus comprehenditur.Cicero pro Milone:Extorta eſt,inquit,confitenti ſica de manibus.Hinc.

Sicarius , qui telum quocunque animo occidendi hominem gerit. Act 21. Eduxiſti in deſertum quatuor millia virorum ſicariorum. Horum pœna ex lege Cornelia fuit aquæ & ignis interdictiò, cui poſtea deportatio, & bonorum ademptio ſubrogata eſt,qua etiam hodie afficiuntur , qui gradus ſunt ſublimioris : ſequenti gradu qui erant, capite puniebantur , id eſt, morte : humiliores verò etiam beſtiis obiiciebantur, vide Vul. ad §.item lex Cornelia de ſicariis.5.n.7 Inſt.publ.iud.

Sicarii. Suidas , σικάριοι λῃσταὶ χθὲς. εἰσὶ δ' ὀπίσθιμα ξίφη μικρὰ καλοῦσι. Cuiac. in Notis ſuis ad lib. 4. Inſt. tit. vlt. circa medium.

Sicare retia.l.5.ff de diuerſ.rerum.

Σίκιννις,ſaltatio Satyrica eſt.Bud.in l.2.de his qui not infam.

Sicilices, apud Ennium , ſunt haſtæ habentes ſpicula lata : Incedit,inquit Feſtus ex Ennio, miles vulgo ſicilibus latis. vide Turneb 19.aduerſ.

Sicilicvs , in l.22.§.2.ff.de annu.leg. eſt vnciæ pars quarta, interprete Voluſio Mœriano in lib. de aſſe. vide & Bud.lib.1. de aſſe.Goth. ad §.2.

Siclvs, שקל, nomen ponderis, quaſi dicas liberator : erat enim modus & regula omnium ponderum. Eſt autem prima diuiſione, Siclus aureus & argenteus. Et hic habebat viginti obolos: & ſecundum Græcorum ponderationem , ponderabat tetradrachmum,id eſt,quatuor drachmas: & ſecundum noſtrã monetam maiorem valebat dimidiato Ioachimico. Et hic quoque erat duplex.vulgaris,ſeu prophanus, & ſacer, ſeu ſanctuarij,qui aliquando erat iuſtior & grauior. Porro , quod ad Siclidum moneta eſt,figuram attinet,in vna facie habebat arã, cum circunſcriptione שקל ישראל : in altera facie virgam Aaron, cum circumſcriptione קדוש ירושלים : Ieruſalem ſancta. Voluerunt autem duabus illis picturis , ara & virga , tanquam ſymbolo ſignificare ſacerdotium, & regnum.

Sicvbi, pro ſi alicubi,l.fin.§ ſicubi. C.de his qui ad eccleſ. confug.Spieg.

Sicvt,ſicuti,ſimilitudinis aduerbia:tametſi interdum non res ſimiles, ſed diuerſas , & plane contrarias denotant: & particula Ita , in ſecundo membro ponitur , vt apud probatos autores. Quin & interpretes obſeruarunt, ea haud omnimodam ſimilitudinem perpetuo denotare : vt not.in l.ſi cum excipit.§. quatenus,ver.ſicut in interdicto ff.quod met. cauſ. l. cuſtodiam de peric.& com.rei vend.Spieg.

Sicvt inſtructus eſt fundus. Quid hæc ſibi verba velint , exponitur in l. 2. C.de ver.ſig.

Sigillare,& ſigillum alicui rei apponere,& claudere ſignificat, vt apud Varron.Contra,inquit,lex minus impia eſt,ne filij parentibus luce ſigillent oculos.

Sigilla in ædificiis fuiſſe legimus , l.13.§. ſed ſi ædium, ff.de vſufr.l.41.§.pe.de leg 1.l.12.§ Papin ff.de inſtruct. vel inſtrum.l. 17.§.caſtella ff.de act empt.l.19 §.idem Celſus,ff.de aur.& arg. Et apud Plin lib.36.c.25.Pediculis argenteis adiuncta ſigilla, in l.31 ff.de aur.& argen.Sigillum candelabro adiectum,in l.23.§. ſi quis rei ſuæ. ff. de rei vindic. Et Patellæ adiecta ſigilla, apud Cic 6.in Verr.Arnob lib.6.Briſſ.Prat.

Sigillaria,pro ſigillis deorum, & ἀπομαγεῖα ἱερῶν etiam ſigilliola, Arnob.li.6. Abſtinetis,ait,à riſu,cum pro diis immortalibus, ſigilliolis hominum formis ſupplicatis humanis , quinimo deos eſſe ſigillaria ipſa creditis,Tertul.in lib. de Orat. Cũ perinde faciant nationes adoratis ſigillatib.ſuis ridendo.Briſſ.

Sigillarii, vt antiquæ gl. teſtantur, ſunt , νευροσπάσται , i. circulatores, qui imagunculas quaſdã venundãt,quæ neruis quibuſdam & fidiculis mouentur , perinde ac ſi viuerent. Et hoc ſenſu ſumpſit Tertull.li.de anima : Velut ſigillario, inquit.motus ſuperficiem intus agitante. Item aduerſus Valentinianos duobus locis. De his ſic Ariſtot. lib. de mundo : ὁμοίως δὲ καὶ οἱ νευροσπάσται μίαν μόνην ὑποπροβάλλοντες , ποιοῦσι τῇ αὐχένα κινεῖσθαι τῇ χεῖρα τὰς ζώσας ἢ ὅμοιον ἢ ὁρᾶσθαι. ὃς δ' ἐπὶ πάντα τὰ μηχανεύματος. Prat.& vide Cuiac.lib.11. c.30.

Sigillaria,vicus Romæ,in quo non ſigilla tãtum, ſed & libri, & lances,& aliæ id genus venales res exponebantur : vnde in l.penult.§.paterfam.ff.de leg.3. Sigillaribus emptæ lances.• Et apud Gell.lib.2.cap.3. In ſigillariis emptus liber, qui etiam libros eo loci expoſitos aperire ſignificat,lib.1. c 4 Meminit & Sueton.in Neron.cap.38. Vnde etiam ſigillariorum celebritas quædam inſtar nundinarum Saturnaliorum diebus addita, quæ ſigilla deorum fictilia venalia proponi, & pueris emi,ſed & inuicem pro munere miſſitari ſolebant , quemadmodum Macrob.lib.1.cap.10 & c.11.oſtendit Spartian.in Caracalla,quæ à parentibus gratia ſigillariorum acceperat , & vel clientibus vel magiſtris ſponte donarunt. Idem in Hadrian.Saturnalia & ſigillaria frequenter amicis inopinantibus miſit , & ipſe ab his libenter accepit.Sicque hoc verbum vſurpauit.Sueton.De his ita Auſon. Ædiles plebeij etiam, ædileſque curules ſacra ſigillorum nomine dicta colunt:Alexander Neapolitan.lib.3. Ge-

Digitized by Google

nial.dierum,c.4. Cujac.11 obſeru.30. Brod.Miſcell. lib.3.cap.12. Briſſ.Prat.

SIGILLATIM, id eſt, per ſingulos exemplum in c.quia propter extr.de elect.vbi dicitur:aſſumantur tres de collegio: qui vota cunctorum ſecrete & ſigillatim diligenter exquirant. Io.Bellon.Etym.

SIGILLVM,parua ſtatua. Vlp.de Pund.inſtit.l.quæſitum. Sigilla, inquit,& ſtatuæ affixæ non continentur. Nebr.dicitur & quo quid conſignamus, vel obſignamus, & notamus, *ein bitſchaft oder handzeichen*.Si petam à te decem tenore chirographi tui ſigillo confirmati.Tu negas ſcripſiſſe te,vel inficiaris ſigillum: recte petam, vt edas ſigillum tuum, vel vt aliquid manu tua ſcribas, quod conferatur cum chirographo.Spieg.

SIGILLVM etiam publicum ſine ſubſcriptione fidem non facit. Molin.in conſuet. Pariſ.Rubr.de feudis.§.5.num.13.cum nihil per ſe loquatur,mutumque teſtimonium(quod nullum eſt)ſine ſubſcriptione,vel æquipollente habeatur. Gœdd.ad leg 39.n.3. de ver.ſign.

SIGLA vel ſinglæ notę ſunt,quibus vti librarij in ſcribendo ſolebant.Iuſtin.de compoſ.Eandem autem pœnam falſitatis conſtituimus, & aduerſus eos,qui in poſterũ leges noſtras per ſingulorum obſcuritates auſi fuerint conſcribere. Omnia enim,i. & nomina prudẽtium,& titulos,& librorum numeros per cõſequentias literarum volumus non per ſigla manifeſtari. Item in Græca conſt. αὐτοῖς τούτοις ὑπεικάθησε τ ποιῆσε ἢ ἐν ἄλλ σημείοις ποιῆ ἐν τῇ γεγραμμ χρωμένοις. ἅπερ σίγγλας καλοῦσι, id eſt, Eadem etiam pœna iis imminente, qui certis notis,quas ſinglas vocant, in ſcribendo vtuntur. Hot.Got.ad l.1.§.in ſchola exceptorum. 11.C.de offic.præfect.præt Afric.

SIGNA apud Lampridium in Heliogabalo menſæ genus eſt, quæ lunæ ſimilitudinem haberet, formamque præferret Σ literæ Græcæ:Crinitus lib.19 c.10. Idem affirmat Io.Bapt.in comm. Epiſt. Sidon.Apollin.ad Sigarium,lib.2. hiſce verbis:Menſula ea potiſſimum figura adfabre læuigata & exculta,vti ſex caperet maiori ex parte conuiuas,in ſimilitudinem elementi Græcanici implicationibus ſpiris incurua,non abſimili fortaſſe figura ab ea,quam Lucian.in Lexiphane Delphinidem appellat. Sigma Vates Epigr. itidem numerat in 4.& 10.Accipe lunata ſcriptum teſtudine ſigma, Octo capit, veniat quiſquis amicus erit Lampridius inHeliogabalo:Recenſet ſigma iuuenibus eſſe ſtatum. Sigma vocitatum à literæ Græcæ ſimilitudine, quemadmodum zeta ſiue zetecula à Z literæ figura, & ſi ſint, qui ἀπὸ τῦ ζωῶ, hoc eſt,viuere,deflectant.

SIGNA,ſigilla,& ſignacula idem valent.l.1.§.ſi pecunia. ff.depoſiti. l.12.§.penultim. ff.locat. l.1.in fin. l.2.§ ſi dubitetur. l.4. ff.de teſtam.quemadmodum aper.Briſſ.

SIGNA autem anulis χαράκτηρα habentibus impreſſa accipimus in re teſtamentaria,l.22.§ ſignum autem. ff.qui teſta.fac.l.11.ff. de iniuſto rupt.§.1. Inſt.de teſtam.Sunt & ſigna, in Auth.quod ſine. C.teſta. σιμβολὰ πλέον ἢ μίᾶ: nam male Bulgarus & alij hanc dictionem ad liberorum nomina retulit: niſi dicamus, per ſigna eum ſigla intellexiſſe ea in re: & rurſus σύμβολα, vbi de numeris loquitur. Prat.

SIGNACVLVM, in l.hac conſultiſſima.Cod.de teſtam.ſignificat ſignum ad notam impreſſam.Poteſt tamen aliquid eſſe ſignum, quod non ſit ſignáculum:vt ſtatua ſignum eſt,at anuli affixum ſyngraphæ, ſignaculum.Græce σφραγίς.Spieg.

SIGNA luctus hæc ponuntur in l.11.§.hæc autem ff.de iniur.Vt ſi lugubri & ſqualida veſte vtatur,& eo habitu ſequatur nos aſſidue,vt apud Senecam proponitur 30.controu. lib.6.vel ſi publice lugeat cõditionem noſtram,qui rei judicio delati ſimus. Item ſi demittat barbam, ſubmittatve capillos, id eſt,ſi non tondeat,quod etiam luctus & mœroris fuiſſe ſignum,idem Seneca eodem declarat loco.Barba,inquit,demiſſa,ſordidatus ad vos veni.vide Cuiac.lib.6.obſer.5.

SIGNARE quid eſt,niſi proprium aliquid ponere?Hoc eſt enim ſignare, imponere aliquid, quod non confundatur cum cæteris.Signare,eſt ſignum rei ponere.Cuicunque rei ponis ſignum, ideo ponis ſignum,ne confuſa cum aliis,à te non poſſit agnoſci:author D.Auguſt.tractat.25. in Ioan.Spieg.

SIGNARE, eſt ſigillo obſirmare. Vlpian.in l.videamus.§.qui vinum.ff.locati.Qui vinum (inquit) de Campania tranſportandum conduxiſſet, deinde mota à quodam controuerſia, ſignatum ſuo & alterius ſigillo,in apothecam depoſuiſſet,ex locato tenetur, vt locatori poſſeſſionem vini ſine controuerſia reddat: niſi culpa conductor careret. Sed & Saluſtius in Catilin. ſigna pro ſigillis vſurpauit. Igitur (inquit) perlectis literis, quam prius omnes ſigna ſua cognouiſſent, ſenatus decreuit: vti abdicato magiſtratu Lentulus, itemque cæteri in liberis cuſtodia haberentur.Signa ſua ſigilla intellexit: vnde obſignare, quod Græci ἀποσφραγίζειν, & ἀποσφράγισμα ſigilla) eſt impreſſo aliquo occludere. Martianus in l.diuus Adrianus. ff.de cuſtod. & exhib.reor. Brech. in l.ſubſignatum. ff. de verb.& rer.ſignific.

SIGNARE & ſubſcribere differunt:Illud anulo,hoc calamo perficitur.Gothof.ad l.21.in princ.C.de teſtamentis.

SIGNATAE tabulæ teſtamenti in edicto prætoris accipiũtur, quę ſeptem teſtium ſignis ſignatæ ſunt. l.vlt.ff.de ſecund.tab. Nec ſignatæ videntur ſi earum linum, quo ligatæ erant,à teſtatore ipſo inciſum eſt. l.1. §.pen.cod.tit. Harum obſignandi morem ſic expreſſit Paul.lib.5.ſent.titul.ad l.teſtam. Ampliſſimus ordo decreuit eas tabulas, quæ publici vel priuati contractus ſcripturam continent, adhibitis teſtibus ita ſignari,vt in ſummam marginis ad mediam partem perforatæ, triplici lino conſtringantur,atque impoſitum ſupra linum ceræ ſigna imprimantur, vt exteriores ſcripturæ fidem interiori ſeruent.Sic & in l.12.ff. de iniuſto rupt.ſignatum teſtamentum accipimus. Signata ciſta in l.1.§.ſi ciſta. ff.de leg.commiſſ.teſtium ſignis obſignata. Sic & ſignata domus. in l.1.§.pen. ff. de vent.in poſſ.mitt.l.20. ff.de iniur.Briſſ.Prat.

SIGNA præterea vexilla militaria ſunt. leg 2 § initium.ff.de ord. iur.l.penult.ff.ex quibus cauſ.maior.l.3.§.vltim. ff.de teſtibus, Briſſ.Prat.

SIGNA Romani, auctore Vegetio lib.de re militari ſecundo tria habebant. Aquilam,Dracones & Vexilla,Aquila totius legionis ſignum eſt,quam portat æqualiter. Dracones ſunt ſingularium cohortium. Legio enim in decem cohortes diuiditur. quos,qui ferunt,Draconarij dicuntur.Cohortes vero in centurias diuidebantur,ſingulis centuriis ſuum erat Vexillum,in ſingulis vexillis notatum erat, ex quota cohorte quota centuria eſſet,ne qui milites à ſigno aberrarent,quod & Dion.li 41.declarat.

SIGNATORES, teſtes ad teſtamenti, nuptiarum, vel *cuiuſcunque* alterius negotij tabulas anulis ſuis obſignandas *adhibiti*, appellantur.l.22.ff de teſtibus l.3 § hoc interdictum.ff de tabul. exhib.l 31.in fi.ff.de furt. Curent magiſtratus cuiuſque loci teſtari videntibus, & ſeipſos & alios teſtes, vel ſignatores præbere: quo facilius negotia explicentur, & probatio rerum ſalua ſit,ſic in l.32.in fin.ff. ad l.Aquil l.4.l.6.l.7.de teſta.quemadmod.aper.Saluſt.in Coniurat. Catilin. Ex illis teſtes ſignatoreſque falſos commendare. Suet.in Auguſto,cap.33. Et cum de falſo teſtamento ageretur, omneſque ſignatores lege Cornelia tenerentur.&c.Valer.lib.7.c.7. In eo Tullianus Pompei magni familiaris ipſo Pompeio ſignatore heres ſcriptus ſic apud Tacitum:Adhibitis,inquit,qui obſignarent,velut ſuſcipiendorum liberorum cauſa conueniſſe. Prat.

SIGNATORES etiam appellantur in l.vlt.ff.de leg.commiſſoria. qui ſacculum pecuniæ ſignis ſuis obſignarunt.Briſſ.

SIGNATORIVS anulus Vopiſco dicitur ſigillaricus, vt refert Cuiac.14.obſer.11.circa fi.

SIGNATORIO anulo teſtamenta claudebantur. l.ad teſtamentum. D.de teſtam. Eo vtimur, vt ſignum imprimamus l.ad teſtium. §.pen.eo.tit.proprie à noſtris appellatus. *Ein Bitſchaft*, quaſi à damno præſeruatio. Ornamenti autem nomine eum contineri,Paul.negat,vide Gœdd.in comm.ad l. ſignatorius.74.nu.2.3. D.de ver.ſig.gl.ſub fin. c.vnic. Clem.de iureiũrãdo refert,quod ſigillum;vt ait,magnum à bulla aurea diſtet.Spieg.

SIGNATVM aurum.vide Aurum ſignatum,

SIGNATVS. Vlp.l.ad teſtium. de reb. eorum qui ſub tut. ſignatas tabulas accipi oportet, & ſi lineo, quo tabulæ inuolutæ ſunt ſigna impreſſa ſunt ſignatum pro inſigni,apud veteres legitur: vt,ſignata virgo.vide Nou.

SIGNIFICARE, pro ſignific. Mætian.in l.66.§.3. D.ad SC.Treb. Nam ſi auditus capaces ſint, vel interrogati nutu poſſint ſignificare,velle ſe periculo ſuo hæreditatem adire.Prat.ex Hot.

SIGNIFICARE, id eſt,quod rei ipſius eſſentiam,veluti picta quadam in tabella ἀκριβῶς exprimit,& ponit ob oculos: hoc Græci σημαίνειν, ἢ φανταμαίνειν, & φανταμαστικὸν, ſignificatiuum: ῥῆμα δήλωσις λόγυ χρόνου διαφόρου φανταμαστικὸν, ſignificatiuum, vt ῥῆμα δήλωσις λόγυ χρόνου διαφόρου φανταμαστικὸν. id eſt, verbum eſt pars orationis cum actione etiam temporum ſignificatiua. ſignificare igitur eſt rem, de qua quæſtio eſt, repræſentare, ſed id quidem variis modis. Nam modo ſtrictius,modo latius, nunc proprie, nunc autem improprie, & καταχρηστικῶς res ipſa ſignificatur, ac ſecundum ſubiectam materiam: vt in l.ſi cert.pet.Felin.cap.1. de ſumma Trin. Iam vero quandocunque de verbi ſignificatione inter Iureconſultos agitur, de propria ſolet intelligi, niſi aliud teſtatorem ſenſiſſe deprehendamus. Vt ſi Titius veſtem legauerit,de veſte nondum texta ſenſiſſe,non putandum eſt,niſi quoque non textam nuncupatis,& expreſſis verbis adiecerit, &c. Eſt etiam ſignificare, aliquando indicare & prædicare aliquid venturum,vt cum dicimus de ſignis pluuiam,vel ventos,vel quid aliud ſignificantibus. Cic.in Orat. pro Sext. Roſc.Amer.Anſeribus(inquit) cibaria publice locantur,& canes aluntur in Capitolio, vt ſignificent, ſi fures venerint,& ſi fures internoſcere non poſſunt, ſignificant tamen,&c.Brechiæ.in l.cum omne ius.D.de verbor.& rerum ſignificat.

SIGNIFICATIO.in rubr. D.de verb.ſig.nihil aliud eſt,quam certa ſenſus demonſtratio,qua quælibet res dictionis:attributione ab intellectu ſumpta ἀκριβῶς exprimitur: vel breuius: Significatio eſt proprius & verus verborum rerumque intellectus, quo quælibet res tanquam in picta tabella oculis quaſi ſubjicitur & declaratur,per ea,quæ not. Bald.ad rub. C.de verbor.

figo.&

Digitized by Google

fing. Roger. in tract. de iur. interpr. q. 2. in prin. n. 1. vide Gœdd. in comment. ad rubr. ff. de verb. sign. n. 9.

SIGNIFICATIO. Marcellus: Non aliter, inquit, à significatione verborum recedi oportet, quam cum manifestum est, aliud sensisse testatorem. Vide Alc. tam super rub. de verb sign. quam quos eadem de re libros plane aureos scripsit Spieg.

SIGNINVM riuum lapideum interpretatur Vlp in l. 1. §. vlt. ff. de riuis. Plin. lib. 35 c. 12. signinum ex testis tusis fieri calce addita scribit. Vitr. vero lib. 8. cap. vlt signina opera ita fieri tradit: Primum harenam purissimam asperrimamque parari, cementum de silice frangi, calcem quoq; quam vehementissime mortario misceri, ita vt quinque partes harenæ ad duas calcis respondeant, mortarioq; cementum addi. Front. lib. de aquæductib. Concipiuntur ergo via Collatia ad milliarium octauum palustribus locis signino circumjecto, continendarum scaturiginum causa. Ex quibus apparet, signinum riuum testaceum & cementitium potius quam lapideum interpretandum esse. Ideoq; Brissonios superiorem interpretationem à Triboniano, non ab Vlpiano venire suspicatur, sunt tamen, qui in illo Vlpiani loco legendum siliceum contendant, pro signinum ad euitandam antinomiam, quæ oriri posset ex leg. serui. §. ff. eo.

SIGNINAM fabricam etiam Boethius in Top. Cic dixit. Et signinum alueum aquæductus Cassiod. lib. 5. Var. Epist. ad vniuersos possessores. Briss. Prat. Goth. ad l. 1. §. 10. ff. de riuis.

SIGNINVS, Signina Campaniæ vrbs, nota vini austeritate. Vnde vinum Signinum Martiali.

SIGNVM, quo quid fidei causa obsignamus, quod sigillum certum esse volumus. Dicitur & apud IC. in l. 3. §. hoc interdictum. de tab. exhib. Spieg. Vel.

SIGNVM est res præter speciem, quam ingerit sensibus, aliud aliquid obiiciens ex se in cognitionem venire. c. signum. de consecrat distinct. 2. Et signare, est signum imprimere, vt supra exemplum est in §. possunt. Inst de testam. ordin. Vbi dicitur: Possunt omnes testes vno annulo signare testamentum, & signatorius annulus est, qui signat, seu quo ad signum vtimur: vt in l. signatorius annulus. ff. de verb. sig. & significatio rerum dicitur demonstratio, vt in tit. prædict. Io. Bellon. Etymol.

SILANI, vel syluani: vide sup. salientes.

SILENTIARII, qui audientiam faciunt, murmur voce compescunt & cohibent, quorum schola in aula Constantinopolitana erat, vt ex Niceph. lib. 16. c 24 apparet. De his silentiariis sacri palatij viris spectabilibus meminit l. vlt C. de excus. tut. l. 30. §. vlt. ff. de inoffic. testam. Constant. de administr. Imper. ὁπὶ τῆς βίλου ἀπὸ τῆς σιλεντιαρίου συρτοῦ. Hos intellexit Claudianus, dum ait: sacroque adhibere silentia somno. Ambr. in orat. de morte Valent. Vesperi profectus est silentiarius, tertio de mane quærebat, iamne remotasset. At apud Saluian. Massi. lib. 4. de vero Dei iudicio, cum ait, Pauerit quippe actores, pauerit silentiarios, pauerit procuratores. silentiarij accipiuntur, qui in familia cæterorum seruorum murmur cohibebant, vt Seneca quadam Epistola probat, sed & Procop. lib. 2. de bello Persico: Imperatorem ad ea, quæ sunt quietis, ministros silentiarios vocari scribit. Erant autem silentiarij sub decurionibus: vt videre est l. 3. in fin. C. de silent. qui alias sacri consistorij decuriones dicuntur, vt C. Theod. l. 2. 6. & vlt. iam d. tit. & alias sacri palatij, vt l. 1. C. eod. Prat.

SILENTIARII (vt inquit Procop.) ministri sunt ad ea, quæ silentij, quietisque sunt interiores in principis domo, arcanorum principis conscij, quique silendis, & arcanis principis consiliis interesse solent. Quidam eos auricularios appellant. Et horum prærogatiuas recenset potissimum l. 3. C. de silentiar. & decu. lib. 12.

SILENTIO conuenisse videtur, i. e. tacito consensu, qui ex silentio præsumitur, vbi quis contradicendo actum impedire potest: l. 51. ff. locati. sic silentio comprobare. Paulus lib. 1. sent. tit. Briss.

SILENTIVM, id est, præteritio, in l. 10. C. de testam. milit.

SILENTIVM longum, in l. 3 C. si maior. fact. alien. rat. interpretatur ibi Gothofr. quinquennium.

SILENTIVM, pro taciturnitate, l. 27 §. famil. erciſc.

SILENTIVM, pro interdictione aduocationis l. 8. de postulando.

SILICERNIVM Latini dicebant, quod Græci θεοδαίτου καὶ τάφου: diciturque silicernium, cum post parentationes circumpotationes fiebant, seu funebre conuiuium. Brech. in l. cum in testamento. ff. de verb. & rer. sign. Et silicernij quidem veriuerbium hoc videtur liber glossematorum antiquus adferre, quod in ea nullo lumine accenso silentes tantum vmbræ cernantur, his verbis: Silicernium, θεοδαίτου λύχνος ὁ ἄπλυτος ἐν τάφοις ἀδόμος. Cuiac. obs. lib. 11. c. 21. Gothofr. ad l. funeris. 37. ff. de relig. & sumpt. fun.

SILICARII, Lege, Zoxeni.

SILIGINARIVS, custos siliginis, dispensator ac distributor. Vlp. de fur. l. si quis vxori. si siliginario, inquit, quis dixerit, vt qui nomine eius siliginem petiisset Nebriss. Adde Forcat. in penu. iur. ciu. c. 6. Prat. Hot.

SILIGO, frumenti genus optimi, de quo Plin. lib. 18. c. 8. Iulian. l. 30. ff. de neg. gest. Quendam ad siliginem emendam decreto ordinis curatorem constitutum. Prat. ex Hot.

SILIQVA erat primum & minimum pondus apud Romanos: De siliquis fit mentio in Auth. sed hodie. C. de episc. & cleric. Io. Bell. Etym. Vide fuse Cuiac. 16. obs. 24.

SILIQVATICVM, est mercatorum onus, quod in nundinis exigitur ob venditionem proponendam, vt testatur Cassiod. lib. 4. Idem lib. 2. Qui ita, inquit, commercium negotiationis exerceat, quatenus nec monopolij, nec siliquatici, nec auaritiæ aliquid pensionis impendant, Græci κερατισμὸν appellant. Prat. Cuiac. super Rubr. de lustralis auri collatione. C. lib. 11.

SILLANIANVM Senatusconsultum ad quæstionem familiæ pertinebat. Quibus temporibus factum sit, ex P. Fabro Cuiacius docuit lib. 1. obs. c. 18.

SILVANI quid sint, vide sup in verbo, Salientes.

Σημάντωρ, signator, significator, à σημαίνω, signo, significo, quod est tertium principis vocabulum, ex quibus principis proprietates colliges. Supremus est, ad quem vt omnia referuntur, ita subditorum curam omittere minime quidem debet. Rex est, qui regere & cuncta corrigere debet. Signator vero & significator est: legibus ergo suis significare debet, quid agendum, & à quo abstinendum, quod vbi fiet, beata erit Respublica. Drosæus in Method. iur.

SIMILIA dicuntur, si spectatur Etymologia, quasi simul ea, vel eadem. similitudine a Græcis vocatur ὁμοιότης, conuenientia.

SIMILIA dicuntur quadrifariam. Primo, quo ad speciem, habitudines, dispositiones corporeas: vt duæ mulieres forma, habitu, & nota pulchritudinis similes, vel homines duo: quales scripsit Valer. lib. 9. tit de similitud. formæ. Secundo, Similia quædam dicuntur, quo ad naturales potentias: vt quando duo vel plures habent eandem vim loquendi, ambulandi, videndi, docendi, & agendi serij nonnihil operis: Tertio, Similia quædam dicuntur, quo ad statutam, fortunam, conditionis euentum, quo ad corporis effigiem, & lineamenta. Quarto denique Similia quædam dicuntur, quoad passionem, vt ligna diuersæ speciei, quando comburuntur quercus & laurus, similes emittunt flammas, & carbones relinquunt, duo latrones, quando suspendio finiunt vitam, dicuntur simili plecti supplicio. Taboet. in topico militiæ for. & legal. discipl.

SIMILIA existimanda sunt: cum vtrinque eadem est æquitatis ratio (quod variis constitutionibus docebimur) ex quo argumentum à simili duci debet: cuius rei nomine varij Topica legalia scripserc. Argumento autem à simili quando locus sit, docet ICtus in l. non possunt omnes. ff. de legib. nec vllum frequentius habent Iurisperiti argumento à simili. Similium, patium, & comparatorum tractationem sibi conscribere debet iuris studiosissimus quisque. Prat.

SIMILIA non sunt eadem, l. quod Nerua. ff depos. sed quorum qualitas est vna: at quorum eadem est substantia, eadem dicuntur, iuxta Bald. in l. neque leges. ff. de legibus. l. ea quæ. C. de condict. indeb. Quæ origine sunt diuersa, eadem non sunt, ait Salomon. l. Gallus. ff. de lib. & posthum. Prat.

SIMILIA in diuersis personis, causis vel rebus censentur illa, quæ habent vnam & quasi eandem personam. Bald. in comm. ad l. de quibus. col. 13. vers. viso de causis. ff de legib.

SIMILIA non sunt, si plures inueniuntur differentiæ, quam consonantiæ, Bald. in l. 1. in 2. notab. & ibi. Ias. in 3. col. C. de iur. emphyt. Feli. in c. capitulum, col. 2. ibi, nullum simile. extr. de reser.

SIMILA, cuius meminit diuus Hieron in c. gloria. 12. q. 2. confici hoc modo, tradit Cotta: Frumentum factum, ait, in frusta, vel mollitum grosse in aqua, in diuersas substantias diuiditur, per cribra extrahitur furfur, & farina subtilissima, quæ pollina dicitur: postea remanet simila, quæ diuiditur in grossam, subtilem, & mediocrem: de pollina fit panis papalis, de subtiliori simila fit etiam panis, de residuis duabus fiunt pultes, & alia cibaria. Plin. lib. 18. scribit, Africum triticum præstantissimum fuisse: ex cuius farina primum similago, quæ & simila dicitur, Cribro tenuissimo & polline, cernebatur, ita vt ex polline restante secundariam veluti similam elicerent. & crassiorem rursus pollinem à furfuribus laxiorem in cerniculo succernerent. Celsus lib. 2. c. 17. Et tritico, inquit, firmissima siligo, deinde simila, &c. In Genesi quoque legitur: Accelera, tria sata simile commisce, & fac subcineritios panes Cotta.

SIMILI modo, pro similitet. l. 6. §. simul. & §. seq. ff. quæ in fraud. credit.

SIMILITVDO Aristoteli est vnitas qualitatum, quod teste Salom. aperte liquet in l. qui liberis. ff. de vulg & pup. Ioan. Andr. in c. non potest. de præb. in 6. similitudo est rerum inter se differentium comparatio.

SIMILITVDO autem duplex est. Aut enim ex pluribus rebus similitudo colligitur: vt tutor fidem præstare debet, si socius, si mãdatarius, debet ẽt procurator. Aut vna res vni rei cõparatur. Cic. ad Trebat. si ædes exesæ corruunt, vitium ve faciunt, quarũ vsusfructus legatus est: heres restituere nõ debet, nec reficere. Non magis, quam seruum restituere, si is cuius vsusfructus legatus esset, deperisset. l. qui vsumfructum. §. contra. & l. hactenus ff. de vsufr. l. repeti. §. pen. & l. si ager. ff. quib. mod. vsusfr. amit. Vide etiam Lamplius. ff. de damno infect. Oldend. Præ-

Digitized by Google

SIMILITVDO non procedit, si forte monstrari possit, illud, quod confertur, diuersum esse genere, natura, vi, magnitudine, loco, tempore, persona, opinione, aut aliis rationibus, tum enim frigidum statim & enerue fit argumentum. Quapropter ad probandum non ita crebro, ad explanandum illustrandumque frequenter adhibenda est similium collatio. Quia mirum in modum instruit, & quandam rei imaginem subiicit animo. Est igitur probatio à simili, quoties Iurisconsulti, vel nostræ ætatis interpretes vtuntur, his verbis, Argumento l.1. facit l.2. accedit l.3. aut his similibus. sic Africa. in l seruum filij. §. eum qui chirographum ff. de l.1. Argumento est, inquit, venditio. Schard. ex Prat.

SIMONIA (quam Latini ambitum vocant, siquidem simonia Latinum non est) dicitur, quando quis vult dare aut accipere dona Dei, data aut accepta pecunia. Cuiusce rei pulcherrimum habemus exemplum in Actis Apostolorum de Simone mago Samaritano, homine nefario, à quo vulgares simoniam ipsam vocant. Hinc tit. lib. 5. Decret. est de simonia. simonia an iure ciuili sit licita, differit Bartolus in l.1. ff. ad legem Iul. de ambitu. & in l. iste autem ff. de hered. inst. Prat.

SIMONIAM definit Goffredus in summa, vt sit studiosa cupiditas emendi, vendendi spiritualia, vel his annexa, tot. tit. de simon. in antiq. & 6. extra. vel & generalius, est crimen ecclesiasticum, quod sapit hæresin. c. altare 1. q 3. Prat. Porro simoniæ pœna ex iure canonum varia est. Primum enim is, qui dedit, deponitur, & sacerdotij honore priuatur, c. qui alium c sicut. c. insinuatum. de simon. Eademque est pœna eius, qui accepit. c. de hoc autem. c ea quæ eod. Interdum accipiens ad tempus excommunicatur, vel alia pœna pro arbitrio iudicis punitur. c. quicquid. 1. q. 1. sed & is, cui ius aliquod propter simoniam remittitur, ad tempus punitur. c. si quis ordinauerit. de simon. item feritur anathemate. c. reperiuntur. 1. q 1. Item interdum damnatur, c. si quis neque. 1. qu. 1. & monachus simoniacus de vno monasterio transfertur in aliud, c. de regularibus, c. dilectus, c. quoniam. de simon. Item restituere cogitur, quod accepit, c. si quis dator. 1. qu. 1. & interdum eius duplum, c. audiuimus. de simon. sed ex eo tempore, quo in ciuilibus magistratus & honores, & in Ecclesiasticis officia atque alia venalia esse cœperunt, summo Reipub. incommodo, de ambitu & simonia quæstiones aut nullæ sunt, aut rariores, vt quæ sunt crimina iure, ex vsu pro criminibus non habeantur, quam bene viderint illi, quorum est disciplinam constituere, honestatem tueri, & abusu sublato vsum rerum restituere, Vult. ad §. final. nu. 7. Instit. de publicis iudiciis.

SIMPLA & simplum idem sunt, nam simpla promitti; & de simpla caueri dicebatur, cum ob euictionem simplum rei pretium promittebatur, l. 5. §. fin. 56. l. 60. ff. de euict. l. 17. ff. de institor. Varro lib. 2. de re rust. c. 10. Cauere debet de euictione simpli, quanti ea res sit. Inde quæ cautio simplæ dicitur, in l. 36. ff. de donat. inter vir. & vxor. eadem stipulatio simplæ vocatur in l. 11. in fin. l. 27. ff. de euiction. Actio autem de euictione interdum simpli, interdum dupli erat. simpli erat, cum dictum non erat, quantum ob eam rem præstare emptorem oportet, vel cum ea, quæ empto fundo accesserant, euincebantur, l. 16. & l. 60. ff. de euictionibus. Dupli vero erat rebus pretiosis vel mancipiis venditis. Briss. Prat. Hinc.

SIMPLAM & duplam à Iurec. dicitur genere fœminino. l. 5. ff. de iure fisc. sed triplum & quadruplum duntaxat neutro genere. Brisson.

SIMPLARIAE venditiones (vt in l. si tamen §. vlt. ff. de ædil. edic.) sunt, ex quibus actio simpli ob euictionem datur, vel pro quibus necesse venditor non habet, de dupla emptori repromittere, quarum meminit. Vlp. in l. emptori ff. de euictionibus. Ita enim simplariæ venditiones à Pomponio dicuntur, sicut simplariæ actiones, & duplariæ, & quadruplariæ dicebantur, quæ in simplum, duplum, quadruplum dabantur. Itidem simplariæ res dictæ sunt ab antiquis, quæ nullius prope pretij essent, pro quibus scilicet in simplum tantum venditori cautio deberetur.

SIMPLARIAE res idem significant, quod res potulentæ & esculentæ, vt ex libello Fulgentij de prisco sermone suspicari licet. In eo enim sic scriptum est. Simplones dicuntur conuiuæ, nam & amicus sponsi, qui cum eo per conuiuia ambulat, simplator dicitur. Hæc Fulgentius, tam simplaria, quam simplatores à simplonibus posse deriuari, non obscure demonstrans Ræuardus in suo comment. ad tit. Pand. de diuers. reg iur. l. 145.

SIMPLEX, alias est nomen numerale, vt simplex, duplex, triplex, quadruplex. Vnde simplum, duplum, triplum, quadruplum. Old. Prat. Alias sumitur pro puro minimèque composito. Inde dicimus, simpliciter aliquid fieri, ad differentiam eius, quod fit solenniter. Old. Alias denique dicitur pro vero, syncero, aperto, quod nullis constat affectatis plicis. Cic. Acad. q. lib. 4. Cum simplici homine simpliciter agerem. Hoc sensu dicitur. Veritatis amica simplicitas. l. Gallus. §. quidam recte. ff. de liber. & posthum. l. 1. in prin. ff. de vulg. & pupill. substit. l. 1. C. vt se ab hered. abstin. c 1. de summa Trinit. c. pastoribus. de iudiciis c. veritatis. de iureiurando. 4. q. 9. pura. Ex diuerso, duplex pro fallici, quod ex fraude & dolo complicatum sit. Inde duplices homines dicimus Versipelles Old. Prat.

SIMPLEX donatio, pro mera in leg. 20. §. si pater. ff. famil. ercis. Briss. Prat.

SIMPLEX actio, quæ in simplum datur. l. 3. C vi bonorum rapt.

SIMPLEX mors ea dicitur à Iustino lib. 44. & Quintil. in declam. 6. corporis proiecti, quæ alibi sua mors & naturalis dicitur. Br.

SIMPLEX iussio, quæ sit siue causæ cognitione. l. vlt. § vlt. ff. quod met. caus. Briss. Prat.

SIMPLEX postulatio. l. 1. C. de lit. contestat. & substitutio, quæ in vnum duntaxat casum concipitur, leg 1. ff. de vulgar. & pupil. Briss. Prat.

SIMPLEX exemplum est, quod vulgo copia dicitur, & nonnunquam sufficit. l. exempla. ff. de edend. Spieg.

SIMPLICES anni, primi, & qui simplici numero efferuntur, nempe vsque ad decimum.

SIMPLICES fugitiui, qui nondum pro liberis se gesserunt. l. 2. ff. de fugitiu. Briss. Prat.

SIMPLICIA interdicta, in quibus alter actor, alter reus est, §. tertia diuisio. Inst. de interd. Qualia sunt interdicta exhibitoria, & omnia prohibitoria de arboribus cædendis, & de itinere actuque. l 2 ff. de interdict. Prat. ex Briss.

SIMPLICIORES homines, pro imperitis, rusticulis, quos Græci ἰδιώτας appellant. Vlp. 14. §. 4. ff. de relig. Non autem oportet ornamenta cum corporibus condi: nec quid aliud huiusmodi, quod homines simpliciores faciunt, id est, superstitiosi & creduli. Hos. Prat.

SIMPLICITAS opponitur calliditati, sagacitati, versutiæ. Dicitur & rusticitas, quæ excusationem paritur, l 2. §. si quis in ius vocat. non ierit. iuncta l. contumacia. ff. de re iud. Vide Bald. in l. scripturæ. C. de fid. instrum. Ang. Nou. de test §. & licet. Spieg. Prateius.

SIMPLICITAS, in l. 1. C. de iur. & fact. ignor. est ignorantia. Bald. & Goth. in d. l. 1.

SIMPLICITAS legum, significat æquitatem, & opponitur difficultati, vel subtilitati iuris, teste Iustiniano in §. sed quia stipulationes. Instit. de fideicommiss. hered. & in §. final. eod. tit. Idem in §. & hæc quidem. Instit. de legit. agnat. succes. commendat simplicitatem legis XII Tab. Damnat mediam iurisprudentiam propter subtilitatem: simplicitas enim statim aperit veritatem, non differt negotium. At contra subtilitas similat aliud quam est, protrahit in longum, afficitque damno litigantes. Spieg. Prat.

SIMPLICITER illud fieri dicitur, quod sine fraude doloque malo fit. c. penult. 39. distinct. & 16. q. 1. si capis. Vlp. in l. ait prætor. §. si quis particeps ff. quæ in fraud. cred. Prat.

SIMPLICITER: pro generaliter, &, vt Græci dicunt ἁπλῶς, l. 66. §. duorum. ff. de leg 2. l 3. §. qui liberis. ff. ad Trebel. l. 9. §. vlt. ff. de ad. tut. l. 29. in prin. ff. de li. & posth. l. 71. ff. de l. 1. Briss. Prat.

SIMPLICITER desistere, id est, sine abolitione. l. 16. C. ad l. Iul. de adulter.

SIMPLICITER dare seruum, id est, inæstimatum. l. 12. §. 1. ff. de iure dotium.

SIMPLICITER, id est, nondum partibus constitutis. l. 38. §. vlt. ff. de ædil. edict.

SIMPLICITER relegari, id est, sine loci aut insulæ adsignatione. l 31 ff. de interdict.

SIMPLICITER concepta stipulatio, id est, impersonaliter. l. 18. §. de stipulat. seru.

SIMPLICITER acceptus fideiussor, id est, nulla addita stipulatione, vel cautione, l. 51. §. creditor. ff. de fideiussoribus.

SIMPLICITER denuntiasse, & ad iudicem, opponuntur, l. 17. ff. ad leg Iuliam. de adulteriis. plura vide apud Briss.

SIMPLICITER & simplicius, in l. 26. ff. de seru. rust. l. 9. ff. de seruit. id est, non designata parte fundi, quæ seruiat. Briss. Prat.

SIMPLICIVS, apertius, l. in lege. ff. locati. cum simil. locis ab Alber. indicatis. Spieg. Prat.

SIMPVLARIAE priscis erant res minutæ. nulliusque pretii. Vide Erasm. explicantem parœmiam, In simplo. Spieg & Coras. a. Misc. 24. n. 5. & seqq.

SIMPVLVM vas quoddam exiguum est, & minutim fundens, cyatho non dissimile, quo P. Ro. diis immortalibus sacrificabat. Nam & M. Varro apud Non. Marcellum ait, Deos ipsos vili simpulo inuitari. Vnde mulieres diuinis rebus deditæ, simpulatrices, vt Festus scribit, vocantur. Inde quoque & illud diuerbium manauit: Excitare fluctus in simpulo, quo Cic. 3. de legibus vsus est. Dicebant autem in simpulo fieri, quod vel clanculum, vel in re minuta atque humili fieret, allegoria sumpta à puerorum lusu, quo in simpulum per angustam fistulam inflantes, quasi fluctus quosdam excitare solent. Coras. d. loc.

SIMVL ac, quam primum. Inst. de rer. diuis. §. si quis. Spieg.

SIMVL atque, pro statim, siue postquam Iustin. §. fere. de rerum diuis. & de empt. & vend. in prin. Spieg.

SIMVL fieri quæ dicantur, refert Bart. in l. operis. ff. locati. & in l. fundus. §. si duo. de procur. gl. d. l. operis. sentit. simul signasse testes, tametsi successiue signarint. Alb.

Digitized by Google

SIMVL in sæculo soluere. Vide Vlp. in l. sed si quis §. quid tamen. ff. de vsufruct. Spieg.

SIMVLARE nihil aliud est, iuxta Pontanum, quam sub veritatis specie velle decipere. Vnde & simulatio pro deceptione & circumuentione ponitur. Nostri tradunt, fictionem seu simulationem regulariter non præsumi, donec probetur. l. cum precibus. C. de probat. Spieg.

SIMVLATE, ficte. C. plus val. quod ag. quam quod sim. conc. in l. cum ea. de transact. quæ simulate geruntur, pro infect. habitis. Spieg.

SIMVLATRICES, scribit Festus esse mulieres sagas, & expiatrices, vel sacerdotes, quæ expiare sunt solitæ, quod verbum putem ex eo natum, quod in sacris multa simulentur, & simulata pro veris haberentur. vt apud Maronem:

Sparserat & latices simulatos fontis auerni.

Aliqui mulieres rebus diuinis deditæ simulatrices dicebantur, sed & simpulatrices: vt annot. Turneb. aduer. lib. 16. c. 22.

SIMVLATVM dicitur, cum tacite aliquid agimus, expressim aliud simulamus: vt cum fœneratore contractum mutui colore venditionis obscurat, quo casu venditio ipso iure nulla est, cum consensum non habeat. Hinc vulgatum illud: Plus valere quod agitur, quam quod simulate concipitur, l. si ex pretio. C. si cert. petat. Simulationem autem qui allegat, is eius formam probare debet. Qua de re videndus est Paulus Castrensis in l. Iuris gentium. §. dolo. ff. de pact. Breuiter, hæc ex indiciis & coniecturis, quemadmodum & dolus, præsumitur, l. dolo. ff. ad leg. Falc. l. si procuratorem. §. si ignoratis. ff. mandati. Nam in simulatione sufficiunt coniecturæ, vt docet Bald. in l. emptio. C plus val. quod ag. Spieg.

SIMVLATVS contractus proprie dicitur, quum in specie aliquid agimus, causamq; iustam prætendimus, cum tacite aliquid illicitum agatur: vt cum fœnerator, quod pignoris causa acceptum est, emisse videri vult l. 3. C. plus val. quod agitur. & vide B. Cœpoll. in tract. de simulat. contract. Prat. Spieg.

SIN autem, pro sin minus: Scæuola l. 38. §. 2. ff. de aur. arg. leg. si mihi per conditionem humanam contigerit, ipsa faciam: sin autem, ab hæredibus meis fieri volo. Hot. Prat.

SINE offensa esse, pro nihil egisse, quod dici possit offendisse. l. seruos. l. testamento centurio ff. de manumiss. testament.

SINE, vox priuat, negat, excludit: quandoq; tamen includit. c. ad eius. 5. distinct. Vide nota. in c. 1. præter. ff. de pigner. act. Prat.

SINE sacris hæreditas. Vbi qua commoditas de improuiso præter sumptum obiecta esset, veteres sine sacris hæreditatem vocabant. Et omnino quicquid citra nostram operam alicunde obtigisset lucri, quasi prouerbialiter hereditatem appellabant: propterea quod ea, quæ sic obueniunt gratis, quasique dormientibus, à fortuna donari videntur, vt sentit Eras. à quo minimum dissentit Alcia. lib. 1. præterm. Cic. de legib. lib. 2. ex Q. Mutij autoritate ostendit, quinq; modis adstringi sacris hereditatē: quod & Alc. loco iam citato tractauit. Horū autē actorum alia erant totius gentis cōmunia, quæ gentilitia appellari possint: alia, quæ sibi paterfamil. constituerit. In iure autem nostro, quoniā ad paganismū pertinēt, haudquaquā est horū mētio, nisi quod supersunt adhuc tenues huius rei coniecturæ apud Modest. l. 1. ff. de nupt. cum in diffinitione nuptiarum: Diuini, inquit, & humani iuris sunt communicatio. Spieg.

SINENDI modo relicta legata dicebantur, quæ ita dabantur: Heres mi illum rē illam sibi habere finito, permittito, § 2. Inst. de testament. l. 1. C. comm. de lega. Caius li. 2. Inst. tit. 5. In lege locationis, qua scriptum erat, redemptor siluam ne cædito, neve quam cædere finito. verbum finendi hanc habere significationem Vlp. scribit, vt tantum redemptor, si quem casu cædentem viderit, prohibeat, sed vti curet, & det operam, ne quis cædat. l. 30. ff. locati. At in edictis hoc verbum quam vim habeat, vide Alex ab Alex. lib. 1. c. 4. Briss. Prat.

SINGLAE notæ sunt, quibus in scribendo librarij vti solebant: vide Sigla.

SINGVLARE ius est, quod contra tenorem rationis, propter aliquam vtilitatem auctoritate constituentium introductum est. l. 16. ff. de legib. l. 44 §. 1. ff. de adquir. poss. l. 44 §. nondum. ff. de vsucapionibus. Conr. com. lib. 1. c. 15. n. 5. Briss. Adde Rauard. commen. ad tit. Pand. de diuers. regulis iuris l. Caius. 10.

SINGVLARI numero sæpe etiam pro plurali vtimur: sicut contra sæpe plurali pro singulari, l. non est. 148. ff. de verb. sig.

SINGVLARIA quædam, id est, contra regulas iuris communis, in l. 15. ff. de reb. cred. Briss.

SINGVLARII, qui singulis scribunt in not. l. 1. C. de off. præf. præt. Afr. & in Notit. Rom. Imperij, & in formulis Cassiodori: sicut Notarij, qui in notis scribunt. Pr. ex Cuiac. 12. obs. 40. in fi.

SINGVLARITER scriptum edictum, quod vnitatis numero scriptum est, l. 1. §. item hoc edictum. ff. quod falsum. Sic singularem personam pro vnica dixit Vlp. in l. 9. §. animaduertendum. ff. quod met. causa. Et singulares tunicas. l. 38. ff. de aur. arg. leg. pro singulis. Briss. Prat.

SINGVLARII milites quidam olim appellati, vt ex Cassiodoro li. 11. variarum, & ex Notitia Imperij Rom. patet. Briss.

SINGVLÆ, sunt singulariæ literæ, vt A. Gell. loquitur lib. 17. sine coagmentis syllabarum, & ita literas à notis separat Manilius illo loco, cui litera verbum est, Quiq; notis linguam superet. Iustin. in orat. ad Antecessores scripta, inhibet districte, ne librarij in describendis Institutionib. ff. vel Codice, vllis siglis vtantur, figla vocans, vel singula ἐν συμπλοκῇ, vt vincla & secta, vt vigilias siue excubias posteriores dixere viglas. Multum autē singulæ distant à notis. Notæ. n. non sunt literæ, l. 6. § vlt. ff. de bon. poss. Vide Cuia. 12. obs. 40. qui exempla quædā profert.

SINVS proprie dicitur illa pars corporis, quæ est intra pectoris brachiorumq; complexum. Per translationem autem sinus litora vocantur, quæ curua sunt, ad similitudinem sinus, & quasi, brachiis mare amplectentia. Sinus igitur Iustinianus appellat partes, libros ac titulos, qui veluti receptacula quædam rerum omnium ciuilium, ex omnibus iuris antiqui partibus electas definitiones continent. Drosæus in methodo Iuris.

In SINV meo habui, in l. 27. ff. de probat. significat, in occulto. Lamprid. in Commodo: Prædam omnem in sinum contulit. Alio loco: Qui etiam condemnationes in sinum vertisse dicuntur, id est, in priuatas rationes. Tertull. in lib. de fuga in persecutio. Paciscens cum delatore, vel milite, vel ministro aliquo præfidis sub tunica & sinu, quod aiunt. Sinus autem in his Tranquilli verbis in Cæsare: Toga caput obuoluit, simul sinistra manu sinum ad ima crura deduxit: videtur pars quædam vestimenti latior fuisse, & tanquam excurrens in dextra lacinia vestis, vt cum corpus toga amictum, inuolutumq; esset, à dextra in sinistrum humerum reiiceretur, & è sinistro humero in brachium plerunque deiceretur, aut statim principio brachio sinistro exciperetur, aut ipsum inuolueret: tunc enim sic sibi togam iniiciebant, vt & in humerum sinistrum sibi sinum reiicerent: quem Cæsar, cum moriendum videret, ne quid corpore renudaretur inhoneste, deduxit ad crura sinistra manu, qua eum tum forte gerebat. Quint. lib. 10. Illud vero refellendum, quod quidam reiecta in humerum toga, cum dextra sinum vsque ad lumbos reduxerunt. Iterum Nam vererib. nulli sinus, perquam breues post illos fuerunt. Et Macrob. de Hortensio loquens, & eius mollitie: & sinus ex composito defluens, modum lateris ambiret. Et aliis multis locis, qui à Turneb. 2. aduers. c. 26. explicantur. Prat. & Goth. ad l. 6. §. 2. ff. ad leg. Iul. pecul.

SIPHONES canales seu tubi dicuntur, à sono vocis, si, si, si, quibus acetum vel aquam incendiis iniiciunt. Hesych. σίφων, inquit, ὄργανον εἰς πῦρ σβέσιν ὕδατος ἢ τοῦ ὁμοίου. Vtimur hoc verbo Vlp. in l. quæsitum. de fund. instr. vbi, Acetum, inquit, quod incendij extinguendi causa paratur. Item Ceptones, Siphones, Perticas quoque, &c. quamvis in vulgatis pro Siphones, scopæ supponantur, quæ nullius omnino sunt vsus arcendis ignibus. Plin ad Traian. Nullus vsquam in publico sipho, nulla hama, nullum denique instrumentum ad incendia compescenda. Alex. Neap. Siphones intelligit fistulas follib. iunctas, seu machinas hydraulicas, quib. agitatis, ad superiora ædium exhauriunt aquam. Prat.

SISTO plerunque significat stare facio. Itaque cum promittimus, aut nos, aut alios in iudicio permansuros, recte dicitur vna appellatione, cautio iudicio sisti. Iurisconsulti enim promiscue dicunt iudicio sisti, tam de ipso reo, quam de fideiussore eius. Vlp. in l. 2. ff. si quis caution. si quis, inquit, in iudicio se sisti promisit. Et infra: se sistere non potuit. Idem in l. si quis quempiam. ff. eo. tit. In eadem, inquit, causa eum debet sistere, loquens de fideiussore. sisto præteritum habet stiti, non steti, quod à verbo sto est, participali verbo caret: nisi à sto mutuetur, auctore Priscia. Vlp. in l. sed & quis. §. illud sciendum est. ff. si qui. cautionibus: Rum, inquit, qui idcirco non stitit. Et paulo post: Ac per hoc in iudicium non stitit: Nerat. in l. pen. eo. si procurator, inquit, ita stipulatus, vt sistat duntaxat eum, quem stipularetur: non etiam pœnam, si status non esset, stipuletur. Ibid. illud, status à sto mutuatus est. Prat.

SISTERE eum in iudicio dicimus, quem exhibemus & repræsentamus. l. 1. si quis in ius voc. & l. 3. eo l. 1. & 4. ff. de in ius voc. l. 2. C. de accusat.

SISTERE reum, & exhibere reum, l. si cum iudicio. ff. si quis caut. ad fideiussorem pertinent. sed venire ad iudicium, vt in d. l. si cum iudicio. in fi. secum agendi potestatem facere, vt in l. & si post tres ff. eo. Item, Ire in ius vel (sicut nunc loquimur) comparere in iudicio stare iuri, & cætera id genus, ad reum referūtur. Vtrunq; autē cōplectitur cautio, iudicio sisti, vt iam diximus: siue quis pro se, siue pro alio promittat. Cuius oppositum est promissionē deserere. Vlp. in l. sed & si quis §. quæsitum est. ff. si quis caut. Nos nunc dicimus, cautionē de stando iuri. Pr.

SITA, cibaria etiam præter frumenta, quibus scil. vescimur: quo nomine etiam oleum significatur. Homer. σῖτος ἐλαίου τε μέλανος καὶ ἠγαθέοιο. Et Bacchus vires, & robur edulia præbent. Prat.

SITICINES aut Sicinnistæ à Romanis vocati, qui Græcis πυρρίχαι dicebantur, & ad nænias accersebantur. Vt enim funus ad tubam aut tibiam deduceretur, antiqua fuit consuetudo. Persius.

Hic tuba, candela, tandemq; beatulus alto
Compositus lecto.

Vide Brodæum Miscell. lib. 4. c. 30.

Digitized by Google

SITOCOMIA nomen est magistratus, qui frumenta & annonam curabat, ἀπὸ τῦ σίτυ, id est, frumento, & κομίσω, id est, curare. Cuiusmodi cura & officium videtur fuisse cerealibus olim ædilibus. Ex iis itaque patet error Accursij, qui mentionem nullam de Sitocomis haberi tradit in legis vnicæ contextu, C. vt nemini liceat in emptione specierum se excusare. Vide Alciatum ad tres posteriores C. Iustiniani libros. Anchar.

Σιτῶνες Sitones, curator frumento comparando. Arcad. l. vlti. ff. de muner. & honor. Cura quoque emendi frumenti, oleiue: nam harum specierum curatores, quos σιτῶνας & ἐλαιῶνας appellant, creari moris est, item apud Papirium, l. vlt. § 2. ff. de admin. rer. ad ciu. Hot. Dicti autem sunt ἀπὸ τῦ σίτου ὠνεῖσθαι, i. e. ab emendo frumento. De his Postell. de magistrat. Athen. c. 17. Hinc.

SITONIA, curatio frumento coemendo. Vlp. l. 2. ff. de vacat. & immun. sextum decimum ætatis annum agentem ad munus sitoniæ vocari non oportet. sic in rubr. C. de muner S tonię li. 10. Cuia. 1. obs. 35. pro Sitoniæ, Sitonici reponendum censet, itaque in veterib. libris legi testatur. Curam σιτωνικὴν vocat Iusti. Nouel. 30. Et de cura Sitonici scripsit Greg. li. 10. epist. 39. Pr. vide Cuia. ad rub. C. vt nemini liceat in coempt. & ad l 3. C. eod. tit.

SITOSTASIVS erat, qui vendendo frumento præerat: σῖτος frumentum significat, στάσις stationem. Alc. in l. quicquid decreto. C. de frument. Alex. lib. 11.

SITVLA, & cistam, qua populi suffragia in creandis magistratibus legibusque ferendis colligebantur: & vrnam significat, ad hauriendum è puteo aquam accommodam: vt apud Iurisconsf. ff. de contrah. empt. in l. qui fundum vendebat. §. fi. Alias Sitella dicitur, qua, qui legem ferebat, sortiebatur tribus, vt eas in suffragium mitteret. Cic. in Orat. pro Corn. Dum sitella defertur: idem in li. 1. de natu. deor. Sitellæ in sortiendo mentio fit in vetusto legis fragmento, quod citatur à Turnebo aduers. lib. & c. 13. his verbis: Ad sitellam sorti veniet is in eam sitellam manum demittito. & apud Plantum in Casina. Prat.

SITVM in nostra potestate dicitur, quod aliqua ex parte fortuitum est, dum id sit eiusmodi, vt facile possit præstari, si nihil accidat extrinsecus: vt si ascenderit Capitolium filius, qui Romę agit. Fieri enim potest, vt repentino morbo correptus decedat, antequam id ei licuerit facere, sed inopinatus ille casus non attenditur, qui à testatore non potuit tanto ante præuideri: secus esset dicendum, si filius erat Alexandriæ, quia non ignorauit testator, imo vero ipsa rerum natura facit multa posse accidere, quæ impediant conditionis implementum. Ea igitur in nostra facultate esse dicatur conditio, quæ factu per se facilis est, cum vero multis non voluntariis, sed fortuitis casibus euenire potest, vt non contingat, tum dicitur esse extra potestatem nostram, vt rescripsit. Alex. Imper. l. 4 de instit. & substit. quod cuiusque animo comprehendit potius, quam verbis potest explicari, vt non sit necesse fusius id. & magis specialim tradere. Conn. comment. lib. 10. c. 2. n. 5.

SITVS, squalor, siue incultura cuiusque rei à desinendo dictus: quod negligentia deserantur res, & reddantur incultæ. Vlp. de bon. poss. secund. tabul. l. 1. Vetustate, inquit, vel situ putrefactum. Nebriss. Prat.

SIVE dictio vtrum coniungat an disiungat, pohit Bart. in l. 1. ff. de public. & l. si eum. §. qui iniuriarum. ff. si quis caut. Bald. in l. cum quidam ff. de verb. sign. Prat.

S. M.

SMARAGDVS gemma est, qua oculorum acies recreatur, qua nihil viridius. Cuius meminit Suidas author Græcus σμάραγδος, (inquit) Σμυρναῖος λέγεται διὰ τὸ ἐν Σμύρνῃ λίθον φολυτόν, i. e. Smaragdus fœminine dicitur; est enim lapidis genus pretiosi. Huius meminit IC. l. 21. ff. de aur. & arg. & in l. fi. §. species. ff. de publ. Isid. l. 16. c. 7. Smaragdum à nimia viriditate dictum, ait, haberéque principatum omnium gemmatum virentium. Prat.

SMYRNA à Græcis appellatur, quam nos myrrham odoratam dicimus. Lucret. lib. 2. Contentus odor Smyrnæ mellisque saporis. Apud Galenum quoq; interpres semper Smyrnam verbum Græcum pro myrrha reliquit. Apud Marcianum tit. de publ. l. interdum. § Species. smurna pro smyrna, vel myrrha legitur.

S. O.

SOBOLES, pro propagine, apud Pomp. in l. 1. ff. sol. matr. Item pro liberis. l. 2. C. de infant. expos. Spieg.

SOBRIE viuere, pro frugaliter. Vlp. l. his qui. de tut. & cur. dat. Quamvis quasi indecorum sit, patrem à filio regi: attamen D. Pius, item diui fratres rescripserunt, etiam filium, si sobrie viuat, patri curatorem dandum magis, quam extraneum. Spi.

SOBRINI, sunt consobrinorum filij: autor Menand. Aliis, de sororibus nati, quasi sororini. Vsurpatur tamen pro quocunque cognato. Haloander secutus fidem Pandectarum Florentinarum, suppositit in tit. de grad. & affinit. propius sobrino: non propior sobrinus. item in l. Ofidius. de leg. 3. autore Festo Pompeio, qui ita scribit: Propius sobrino mihi est consobrini mei filius, & consobrinæ meæ filia, & patris mei consobrinus, & matris meæ consobrinus. Inde haud dubie dictus, quod sobrinum gradu præcedat: quod significantius diceretur præpositio articulo, si eius vsus esset apud Latinos. Spieg.

SOBRINI Græcis dicuntur ἀνεψιαδοῦς ἐξ ἀδέλφης ἐξαδελφοί: Consobrini ἐξάδελφοι & ὁμοπατράδελφοι. Sobrinorum filij πατραδελφοῖ, vide Cuiac. 4. sen. Paul. 11. §. 6. Gothofred. ad l. 10. §. 17. ff. de gradibus.

SOBRINI qui sint, Caius in l. 3. ff. de grad. & adfin. sic demonstrat Item patrui magni, amitæ magnæ, auunculi magni, materteræ magnæ, nepos, neptis: qui ex fratribus patruelibus, aut consobrinis, aut amitinis vndique propagantur, qui propriè Sobrini vocantur. sic enim emendandum ac legendum esse locum, qui vsq; adhuc fœdissime corruptus iacuit, vel hinc licet intelligatur, tum quod alioquin Caius bis eosdem numeraret: (neque enim alius est nepos magni patrui, ac sobrinus) tum quod hic ipse ordo est, quem idem Caius in cognatorum gradib. recentendis perpetuo seruat: quemadmodum in obseruationibus planius exponit idem Hoto. Legeretur tamen paulo concinnius vndiq; propagati proprie sobrini vocantur. Itaque Paul. in l. 10. §. 10. ff. de gradib. quum patrui magni nepotes & neptes enumerasset: Is, inquit, de cuius cognitione quæritur, his sobrinus est: & inuicem huic illi sobrini. Hot.

SOBRINO natus sobrini mei filius, Paulus l. 10. ad fin. ff. de gradibus. His personis (id est, patrui & amitæ maioris nepotibus) auus auia eius, de cuius cognatione quæritur, propius sobrinis sunt, pater, mater, sobrinus, sobrina. Is, de cuius cognatione quæritur, sobrino natus est, hic proximo nomine definitur parentis sui sobrini, vt Trebatius ait: rationem quoque nominis hanc reddit, quod vltimi cognationum gradus sobriniorum fiunt: itaque Sobrini filius rectè proximum nomen ab eo ipso huius sobrini dicetur: & ideo eos, qui ex sobrinis nati sunt, inter se proximum nomen appellare: hos enim nullum proprium habere nomen quo inter se vocentur. sic emendas hunc locum Hot. in suis obseruationibus. Prat.

SOBRINVS est, vt ait Ælius Gallus, patris mei consobrini filius, & matris meæ consobrinæ filius. Fœmina iisdem de causis appellat fratrem, & frattem patruelem, & consobrinum, & propius consobrino, & sobrinam: iidem gradus in sobrina quoque sunt. Fest. Hot. Prat.

SOCER locum parentis obtinet. Pomp. ait l. qui. 2. ff. sol. matri. Vide item l. cum pater ad l. Pomp. de Patrici. l. soceri. de verb. sig. cum sim. ab Alber. citatis. Igitur eadem quę parenti reuerentia plerisq; in reb. illi debetur, maxime durante affinitate. Spi. Pr.

SOCERI nomine, & viri, & vxoris pater communiter demonstratur. Mater vero eorum socrus appellatur, cum apud Græcos proprie viri pater ἑκυρὸς, mater ἑκυρὰ vocitetur: vxoris autem pater πενθερὸς, mater πενθερὰ l. 4. §. gradus. ff. de gradibus & adf. Soceri autem & socrus appellatio etiam sponsalib. adquiritur. l. 8. ff. de gradib. & adg. sed & vxoris vel mariti auus, auia, proauus, proauia & vlteriores, soceri & socrus appellatione continentur. l. 146. ff. de verb. sig. l. 3. §. 1. ff. de postul. Quanquam vir vxoris suæ auum, magnum socerum dicat, auiam, magnam socrum: proauum vero maiorem socerum, proauiam maiorem socrum appellet: vt Fest. li. 11. & Modest in d. § gradus, scribunt. Quos etiam prosoceri absocerique nomine appellatione demonstramus, vt in l. 15. §. 1. ff. rer. amot. Et apud Capitol. in Gordianis, Originem maternam & ex Traiani Imper. genere habuit auo, proauo Coss. socero, pro socero, & item alio prosocero, & duob. absoceris consulibus. Briss. & Prat. ἑκυρὸς vt tradit Etymol. aut παρὰ τὸ εἰς ἑαυτὸν πύρωσιν ἄγειν· ἢ παρὰ κύρω, τὸ βεβαιῶ, quod ratum facere, comprobare & decernere significat: alterum, frui, potiri, & consequi, Budæo teste Biechæ. in l. soceri. ff. de verb. & rer. sign.

SOCIA diuinæ atque humanæ domus, vocatur vxor, l. 4. C. de crim. expil. hered. vnde & consortium illud, Societas vitæ inter vir. & vx. dicitur. l 51. ff. de re iudicata. l. 1. ff. de act. rerum amot. l. 52. ff. de iudiciis. vt l. 1. ff. de ritu nupt. Briss.

SOCIARE pro adiuuare dixit Iust. in 1. epist. ff. præposita. Et iustimus, quos probaueris, ad sociandum laborem eligere. Prat.

SOCIETAS est contractus bonæ fidei, de alicuius vel rei vel negotiationis communione sic institutus, vt eius quæstus & damnum ad vnumquenq; communiter pertineat. Eius autem duo genera sunt: Aut. n. partes definitæ sunt, aut indefinitæ: & rursus si definitæ sunt, aut bonorum omnium societas contracta est, aut certæ vnius, vel rei, vel negotiationis, l. 2. 3. & seq. ff. pro soc. Prat.

SOCIETAS, inquit Vult in com. Inst. de societ. in pr. n. 1. est contractus ex consensu honeste initus, de fortunis & operis ad vberiorem quęstũ, vsumque cõmodiorẽ inter se communicandis.

SOCIETATIS duplex est consideratio: altera publica, altera priuata. Societatem publicam natura constituit inter omnes homines, quæ nihil est aliud, quam naturalis omnium hominum cognatio, cuius meminit l. 3. ff. de iust. & iure. Hanc elegantèr tractat Cicero in offic. Ex hac societate publica, veluti fonte ostendendum esset studiosis, quomodo propter communicationem rerum introducti sint omnes contractus, omnia commercia, omnes actiones. Quomodo item ad coercendos malos exerceantur accusationes, & publica iudicia: totius denique iuris sanctio non spectet alio, quam ad conseruandam inter homines naturę societatem. Sed vix eam adgnoscimus, adeo

Digitized by Google

adeo sequimur corruptos nostros affectus in explicando iure.

SOCIETAS vero priuata est, quę ciuili hominũ autoritate in quã dam cõtractus formulam producta est: imitatione publicæ societatis: vt, cum duo pluresve sic contrahunt, quod lucrum & damnum inter eos commune sit, de vna re vel negotiatione, aut de omnib. bonis præsentibus & futuris. Prat. Porro generali societatis significatione nihil vetat socios appellari omnes, qui rem habent quomodocunq; inter se communem. Sic Iustinia. legatarium appellat socium, cui res in testamento communiter cum alio relicta est. Vlp. negotium pupilli sine tutoris auctoritate gestum, vocat societatem quæ tamen nulla est, in l. vt in conductionibus. ff. pro socio. Et sæpe in titu. ff. comm. diui. Spieg.

SOCIETAS conuentionalis, Græcis, κοινωνία, vel certæ vnius rei atque negotiationis est, vel omnium, totorum seu vniuersorum bonorum. Briss.

SOCIETAS leonina dicitur, cùm alter sociorum lucrum, alter damnum sentit, l. si non fuerit. ff. pro socio: vide Coras. 3. Misc. c. 10. n. 3. Conn. comment. li. 7. c. 13. n. 4. Tullius hãc societatem leoninam, captiosam vocat & indignam, quasi quæ pro dignitate cuiusque non sit constituta. Conn. d. loc.

SOCIETAS etiam inter absentes contrahitur, vel per nuntium qui dicitur epistola viua, vel per epistolam, quæ dicitur esse nuntius tacitus. Vult. ad princ. tom. 26. de societate. n. 6.

SOCIETAS soluitur ac finitur respectu personarum, rerum volũtatis & actionis. Personarum respectu dissoluitur societas, nimirum si personæ sociæ moriantur, siue mors illa sit naturalis siue ciuilis. Ratione rerum dissoluitur, si res, quarum contemplatione societas est inita esse desinunt, hoc est, cũ vel omnia in natura rerum esse desierunt, vel in sua quidem substãtia non desierunt, socij tamen eas amplius nõ habent, ac proinde quod ad ipsos attinet, esse desierunt, vel etiam si res pristinam suam conditionem mutauerint: voluntate soluitur societas, cum nõ manet omniũ consensus integer, l. tandiu. C. pro socio. Hoc autem fit vel omnium sociorum dissensu, vel vnius illorum renunciatione, l. actione, 65. § diximus. ff. pro socio. Actione denique societas distrahitur, si mutatą causa sit societatis, dict. l. actione. in princip. id est, siue nouetur actio, siue dicetur tantum: fusius hæc explicantem vide Vulteium in §. 4. cum seqq. Instit. de societate.

SOCIETAS coiri, contrahi, & inchoari dicitur. Briss.

SOCIETAS vitæ, pro cõmunione victus, quę inter virum & vxorẽ est, l. i. ff. rer. amot. l. 52. ff. de re iudic. Ex qua vxor rei humanæ atq; diuinæ socia dicitur, in l. 4. C. de crim. expi. her. Briss. Prat.

SOCIETAS vitæ vxor quodammodo domina habetur; l. 1. ff. rer. amot.

SOCIETAS voluntaria dicitur, quæ consensu, tractatuque inter socios habito contrahitur: vocaturque proprie societas: huius meminit Vlp. in l. verum §. in heredem. ff. pro socio. vbi societas voluntaria separatur à priuata & publicorum societate, vt heres socij, licet socius non sit, lucrum & damnum participet omne, quodcunque viuo socio aut post mortem eius contigerit. sed non similiter obseruari ait in voluntaria societate. Vide fusius Cuiac. 10. obser. 25. post princ.

SOCIETATES etiam collegia & corpora vocantur, in l. 1. ff. quod cuiusque vniuers. l. 31. ff. de furt. l. 3. §. à municipibus. ff. de bon. poss. Quibus qui præerant, magistri societatum vocabantur. l. 14. ff. de pact. Briss. Prat.

SOCIETATES vectigalium, Tac. lib. 13. vocat, vbi male. Rhenanus emendauit, Necessitates. Coire enim solebant publicani in societatem conductionis vectigalium, permissumque his erat corpus habere, vt in d. l. 1. ff. quod cuiusq: vniuersit. Caius scribit. Inde societas vectigalium causa coita, in l. 65. §. pen. ff. pro soc. & socij vectigalium, in l. 9. §. socij, ff. de publica. Briss. Prat.

SOCIETATIS cõuentio inter omnes hominũ functiones ad naturalem illam charitatem proxime accedit. Ea enim exprimit typum cognationis inter nos, quam Deus constituit, vt res nostras alter alteri gratis communicemus, nihilque proprium existimemus: sed esse κοινὰ τῶν φίλων πάντα. Prat.

SOCII dicuntur, tam qui tractatu habito societatem coierunt, quam qui in communionem inciderunt & generaliter qui aliquid communiter possident. Ita communium prædiorum dominos socios appellat lex 19. & lex 34. ff. de seru. ruft. Br. Pr.

SOCII criminis quãdo testes esse possint, vide Cor. 5. Mis. 20. n. 4.

SOCII nauales dicebantur ij, qui propter census exiguitatem nõ ad terrestria bella legione sq. centuriabantur, sed in classe belloque nauali militabant. Polybius, πλὴν οἱ μὲν ἀπὸ τῶν τετρακοσίας δραχμὰς τετιμημένων. τούτοις δὲ παρέπεσε πάντας εἰς τὴν ναυτικὴν χρείαν. Turnebus aduersariorum lib. 11. c. 19.

PRO SOCIO actio est, quæ nascitur ex contractu societatis. Estque vltro ac citro directa: nõ ex vna parte directa, & ex altera contraria: quia, vt ait Cuiac. in paratit. ff. pro soc. res communis est omnium æquo ac pari iure, nec potior vnius socij ratio est, quã alterius. Ita directa est vel ex formula, quæ concipiebatur, vel ex materia, quod plerumque detur de eo, quod impenditur, & gessit socius pro socio, & communiter, l. actione. 65. §. si post. ff. pro soc. & dicitur actio esse generalis, l. 38. eod. quia totius societatis, quandiu consistit, rationes exigit, licet quãdoque etiam detur in rem siue speciem aliquam certam, puta vt communicetur aliquid ex societate, quod repetit vnus ex sociis, agatur actione pro socio, vt refatur id in societatem. Intentatur hæc actio aliquando ad societatem contractam complẽdam, scilicet vt fiat cessio nominum & collectio rerum in comuni, secundum conuentionem societatis, l. 3. in prin. pro soc. Quandoque datur ad præstationes personales, vt ad impensas & fructus & cætera danda: puta, si feci impensas in re communi, ago pro socio, vt condemneris ad refundendum impensas pro tua parte, d. l. 38. §. fin. l. 2. C. pro soc. Quando que datur pro dirimenda societate, & habenda ratione lucri & damni, eaque inter socios diuidenda, l. 63. §. si cum causa. l. 65. §. item qui. ff. eo. & notatur in l. tandiu. Cod. eo. cum autem hæc actio sit generalis, quæ societatis totius, quandiu consistit, rationes exigit, actiones vero generales non dentur, nisi finitis contractibus, inde etiam actio pro socio non datur, nisi societate finita, idque verum est regulariter. Quandoque enim etiam datur ea nondum finita. Loquor autem de societate voluntaria. Est enim quædam & necessaria, quam adfert fortuna, vt si duo hæredes coniunctim instituuntur, pro qua non datur actio pro socio, quia eos socios non voluntas congregauit, sed fortuna. Neque competit negotiorum gestorum actio, quia alter ad negotiorum gestionem accedit propter suam partem, & negotiorum gestorum actio non est de re sua, aut communi, sed aliena. l. 35. §. non tantum ff. fam. ercisc. sed competit actio famil. ercisc. si coheredes sint. sed quid si sint collegatarij, & non cohæredes sint; Et actio commun. diuidundo competit. l. 34. ff. pro soc. Actio communi diuid. est inter socios, siue socij sint voluntate siue fortuna, id eoque semper concurrit cum actione pro socio, vt cui competat actio pro socio, competere etiam possit actio communi diuidundo: quamuis non contra, qui habet actionẽ communi diuidundo, habet actionem pro socio, l. 2. ff. comm. diuid. Actio autẽ pro socio tantum ex societate voluntaria. Illa mixta est tam in rem quam in personam: hæc in personan tantum: in hac habetur ratio nominum, non in illa l. 43. ff. pro soc. Vtraque tamen habet multa cõmunia, puta, quod vtraque bonæ fidei est, vtraque est de re communi, vtraque datur finito negotio. Communio tamẽ esse potest sine societate, societas sine communione nunquam. Ideoque si renuntietur societati, & non fiat rerum communium diuisio, societas quidem soluitur, communio tamẽ manet. Certum etiam est, in societate necessaria præstari dolum & culpam, quia eum socium non elegimus, sed in eum incidimus, dict. l. 35. §. non tantum. At de societate voluntaria dubitatum fuit, an à socio quis possit exigere dolum & culpam. Et præualuit sententia æstimantium etiam in actione pro socio venire culpam & dolum, §. fina. Institut. de societ. l. 52. §. l. l. 72. pro socio. Non tamen omnis culpa, sicut in mandato & commodato, sed culpa lata & leuis tantum: non etiam leuissima. Nam in re, quæ ex parte mea est, non omnis negligentia culpave præstanda est: In re quidem mea in solidum omnino negligens esse possum, in re, quæ ex parte mea est, aliquatenus negligens esse possum. Præstatur igitur ex natura huius negotij dolus, culpa lata & leuis, non leuissima, multo minus casus fortuitus, nisi ex conuentione. Requiritur autẽ in hac actione, Primum societatem fuisse contractam. Secundo societatem esse finitam, vel si agatur ad rem aliquam certam, aliquid abesse societati, quod tamen ad societatem pertineat. Tertio, quæ ex societate communia sunt aut debentur, non esse omnia, vel non eo modo, vt oportebat, communicata & diuersa. Ex Vulteio ad §. sequens illa diuisio. 16. nu. 92. & seqq. Instit. de actionibus.

SOCIVS socij mei, meus socius non est, quod nihil cum illo contraxi, quod mei gratia socius non sit, quod conuentio illa personalis à persona ad personam nõ extendatur. Gœdd. ad l. 105. n. 2. de verb. sig.

SOCORDIA, l. 1. ff. de furt.

SOCRVS appellatione non tantum vxoris meæ mater, sed & auia & proauia intelligitur, Conan. 8. comment. 5. n. 7. Vulteius ad §. socrum 9. n. 1. Iustit. de nupt. vide paulo ante. Soceri.

SODALES dicuntur, qui eiusdem sunt collegij. Græci ἑταιρίαν vocant, l. fi. ff. de colleg. Hinc Sodalitia, in l. 1. cod. tit. de quibus legem quandam Licinniam. latam refert Cic. pro Planc. Tertull. lib. 2. ad vxor. Discumbit cum marito in sodalitiis, sæpe in popinis. Appellat & Sodalitates idem Cic. in Cato. maior. aliisque locis. Briss. Prat.

SODALITAS, verbum est ambiguum: tam in malam enim quam in bonam partem sumitur.

SODALITIVM interpretat Vlpia. in l. 2. §. si quis. ff. ne quid in loc. publ. vectigal hoc, quod imponitur ei pendendum, qui in solo publico ædificat. Ponitur & pro gnomone, quo horæ ad solem denotantur, in l. si arborem. vbi Bud ff. de seruit. vrb. præd.

SOL ab Ægyptiis ὄφις dictus ὅτι τὸ πᾶν ἀεὶ κατέχει, cuius motu horarum temporumque distinguuntur interualla, vt qui non modo temporum, sed terrarum etiam ac syderum, cœlique totius rector sit ac moderator: quem ideo adorabant Ægyptij

Digitized by Google

vt annotauit Breuiæ.in l. verbis. §. cuiusque diei.ff.de verb.sig.

SOLACIVM pro mercede & quasi pretio lapidum in alieno fundo pro loci consuetudine exciforum. Nã consuetudo quę ius id omnibus permisit, fundi domino quasi pro solatio aliquid nummorum solui iubebat. Vlp.in l.13. §.1.ff.commun.præd.& in l.33.in fi.ff.de adm.tut.& l.22.§.fin autem in fæuissimo in fi. ff.solut.matr.Atq? adeo commoda & salaria munerum ac militiarũ,solacia Impp.appellant l.15.C.de aduocat.diuers.iudicior.l.3.l.5.l.6.C.de aduocat.diuers.iudicum.l.pen.C.de præd. decur.li.10.l.3.C.de agentib.in reb.li.12.l. vlt.C.de silĕtiar.li. 12.Inde solacia annorum in l.vn.C.de annon.& ca.l.17.de erogat.milit.annon.li.12. C.eadem est in Nou.Iustiniani vis verbi ἀναλογία. Secundum hæc, in l.4.C.de nauicular.li.11.vbi vulgo salariis pro mercedula præstitis legitur, veteres scripti codices & impressus Theodosij Codex in l.32.eo.tit. solatiis scriptum habent.Briss.Prat.

SOLARIVM apricus locus in summa ædium parte, solis calori fruendo accommodatus.Vlp.l.17.ff.de seru.vrb.præd.Sin vero heliocamino, vel solario dicendum erit,quia vmbram facit in loco,cui soli fuit necessarius contra seruitutem impositã fieri. Paul.in milite,Nam certe neq. solariũ apud nos est,neq? hortus vllus,neque fenestra,neq.clatrata.Macrob.li.2.c.4.de Augusto.cũ de Tyrię purpuræ,quã emi iusserat,obscuritate quereretur, dicente venditore. Erige altius ac suscipe,his vsus est salibus: Quid ego,vt me populus Ro.dicat bene cultũ,in solario ambulaturus sũ? Veteres.n.hyberno tempore valetudinis gratia in sole apricari,&,vt Seneca ait,in sole percoqui solebant:habebantq; in ædibus ad eũ vsũ loca accõmodata Quę, teste Isidor.li.15.c.3.solariorum inde nomẽ acceperũt. Quod & Imperato. Leo Constit.vlt.his verbis tradit, τὸ δὲ καλούμενον ἡλιαστήριον, ἤ ὡς ἄν τις εἴποι, σφαιρωτήριον διατρίβων, ἢ ἐν τοῖς μέλλω ἢ ὑπαίθριον ἀπολαύειν ὀφείλοντα ἢ τῷ ὑπαιθρίῳ ἐν τῷ ἴδιῳ οἴκῳ ἢ ἀλλαχοῦ ἀναγκαίως ὄφρυα. Briss.Prat.

SOLARIVM etiam instrumentũ id significat,quo horæ solis vmbra declarantur,vt in illis festiuis Plauti versibus,quos Gel.li. 3.cap.3.citat.Vt illum Dij perdant,primus qui horas reperit, Quique adeo primus statuit hic solarium.Cic.lib.2.de natura deorum: Aut cui solarium descriptum,aut ex aqua contemplere intelligere declarari horas arte non casu. Bri.Prat.

SOLARIVM etiam dicitur id,quod pro solo penditur,cum quis in publico ædificauit.Vlp.l.e.§.11.ff.ne quid in loc.publ.& in l.38.§.4.ff.de leg.1.Heres,inquit,cogitur legati prædij soluere vectigal præteritum,vel tributũ,vel solarium,vel cloacarium. Prat.& Baldum. Inst.de interdict.

SOLDALA dicitur, quia plerunque in solidorum donatione cõsistit,quandoque autem in vino & annona consistit,Ioan.Bellon. Etymol.

SOLDATA est præstatio quædam annua gratuita, quæ à neutra parte transit in heredem: morte enim dantis, vel accipientis intercueniente finitur. §.soldata.in tit.quis dicat.dux.Marchio. com,in vsib.feud.Ioan.Bello.Etym.

SOLDATA, vox corrupta, ex antiquitatis vsu profluxit,vt supra dictum est.Quare, Feudum soldatæ, Old. à soldato existimat acceptum esse,vulgare, *ein Soldner*,pro stipendiato: *Soldt*,pro stipendio. Spieg.

SOLDVRII. De solduriis Cæsar lib.3. de bello Gallico, quorum hæc fuit conditio,vt omnibus in vita commodis vna cum hic fruantur,quorum amicitiæ se dederint.Si quid iis per vim accidat,aut eundem casum vna cum illis ferant,aut sibi mortem consciscant. Hoc genus amicitiæ Græci συνεστιατικὸν. De hac dictione vide latius Conna.comm.li.2.c.9.n.6.

SOLEA vulgo cognita, ita dicta, vt ait Festus Pompeius, quod solo pedis subiiciatur. Cicero de Arus. respons: Clodius à crocata, à mitra, à mulieribus, soleis,&c. Itali pianelles vocant: Hinc soleatus,soleis calcearus.Cicer.in Verrem, Act.& in oratio.in Pisonem.Et solearius,solearum confector.Plau.in Aulul.

SOLITA VRILIA veteres appellabant sacra quædam ab immolatione suum,ouium,boum,sic nominata:hoc genus sacrificii Maronem putem significasse, cum scripsit:

------ cadit quinas de more bidentes,
Tetq? sues,totidem nigrantes terga iuuencos.

Vt annotauit Turnebus aduersariorum, li. 14. c.4.

SOLEMNE significat Anniuersarium, legitimum, ordinarium Briss.

SOLEMNE ius pro ciuili & legitimo l.28.ff.de diuers.reg.iu.Briss.

SOLEMNE spacium,in l.1.ff.pro dote,quod lege 12. tab.ad vsucapionem præstitutum est. Briss.Prat.

SOLEMNES actiones certis formulis conclusæ,l.1. §. deinde ex his legibus ff.de orig.iur. Briss. Prat.

SOLEMNES feriæ,statę & certæ,& quotannis recurrentes.l.2.6.§. si ferox,ff.ex quib.caus.maior.Briss.Prat.

SOLEMNIA accusationis,in l.11.§,quidã. ff. de adulter.l.7.C de calumniatorib.l 3,& l.6. C.ad exhib.quæ perstringuntur in l.1. C.ac Turpil.l.3.ff.de accusat.Briss. Prat. vide omnino Cuiac. 13.obs. 35.

SOLEMNIA iudiciorum,quæ certis legum institutis obseruare tur.l.7.ff.de in integ.restit.Vnde ordinaria solemnibus, in l.11. & l.15.C.de liber.caus.Briss.Prat.

SOLEMNIA munera, id est, annua, quod singulis annis præstanda sint,l.tutor secundum dignitatem. §.in soluendis. ff. de admin.tut. Spieg.

SOLEMNIA patrimoniorum onera.in l.2.ff.de veter.

SOLEMNIA prouocationis,in l.11. C. de admin.tut.l.20.in fin. ff. de appel.l.5.ff.eod.tit.in C.Th.de quibus lib.2. antiquit. dixit. Briss.Prat.

SOLEMNIA tempora,in l. vlt. Cod. de excus. veter. quinquaginta dies sunt, D. Marci constitutione ad allegandas excusationes præfiniti,l.6.& l.18.C.de excus.tut.Briss.

SOLEMNIA testamenti,l.20.§. pen. & §.vlt. ff. qui testam.fac.l. C.de testam.Prat.

SOLEMNIA verba,in l.23.ff. de manumiss. test. quæ in manumissione facienda pronunciari solebant, quæ vel à domino ipso manumittente,vt Fest. Pomp. indicat, vel à lictore virgam capiti serui imponente,vt Boet. in Topic.testatur, proferri consueuerant,Briss.Prat.

SOLEMNIS emancipatio,in l.ff.de adopt.l.3.C.de emanc.li.Briss. Prat.

SOLEMNIS numerus testium, pro septem testium numero, qui testamentis faciendis adhiberi debet, vt lege præscriptus & ordinarius,l.1.ff. qui test.fac.poss.Briss.Prat.

SOLEMNITAS dicitur certa obseruatio verborum, personarum, vel temporis:inde nuncupata,quod sola seruatur, *sine qualibet* additicia mutatione. Lege,materia & forma *causæ.Spieg.*

SOLEMNITAS etiam acceptilationib. & verborũ *obligationibus* tribuitur,l.vlt.C. de bon.auct.iud.possid.l.7.C.comm.vtriusque iudi.l.12.& l.14.C.si cert.pet.l.1. C.de acceptilat.l.10. C.de cõstipul.l.1.C.de vsur. l. 5.in fi.C.de dolo.Ita solenniter liberatio. nem præstare accipe.l.17.C.de fideic. Briss.Prat.

SOLEMNITAS adoptionis,l.25.in fi.ff.de adopt.l.13.l.14. Cod.d. probat.l.5.C. de suis & legit.id est, legitimus adoptandi ritus Vnde adoptio sollenni iuris ordine explicari solere dicitur. l. 4.C.de adopt.Prat.

SOLEMNITATVM necessitas ex ipsa rerum experientia deprehenditur.Nouel. de donat. propter nupt.§. Verum enimuero quia.constit.119.Old.

SOLEMNITER cauere, est satisdatione ordinaria & vsitata cauere.l.28.ff.de admin. tut.l.46.ff. de procurato. Quanquam hoc Tribonianum iureconsultis adscripsisse facile crediderim, ex §.fin autem per procuratorem. Instit.de satisdar.Briss.Prat.

Obsignatio solemnitet facta l.9.C.de solut.

SOLEMNIVM pensitationum fructuumque fit mentio *in* l.4.C. quot.appel.non recip.& l.27.C.de iur.dot.& l.25.C.de rei vin. Briss.

SOLERS inerti contrarius.

SOLERTIA non cautelam, sed in omni re prudentiam & industriam, perspicacitatem, & ingeniorum acumen significat: in bonamque,& in malam partem accipitur.Extat in l.1.C.si maior.fac.rat.hab.Spieg.

SOLET,pro consueuit,l.palam.ff.de ritu nupt.

SOLIDA legata, id est, integra, in l.14.§.1.ff. ad leg.Falcidiam. Briss. Prat.

SOLIDA proprietas dicitur, in qua vsusfructus inest, l. Semronius.26.§.1.ff.de vsufr.lega.l.à liberto.35.ff. de bon. liber. Hot. Prat.

SOLIDA mensa argento coopertæ opponitur l.41.§. *vltim.* ff.d. contrah empt.

SOLIDA pars, & pars, quæ deducto vsufructu est opponuntur. l. 34.ff.de bon.libert.

SOLIDA res,i.integra,l.15.§.vlt.ff.de pignoribus.

SOLIDAM veniam petere,i.tutam,l.14.ff.de seruitutibus.

SOLIDA legata,l.23.ff. de dolo,id est, integra, in l.14. §.1.ff.ad legem Falcidiam.& non deminuta.l.20.§.legata.ff. de bon. poss. contr.tab.

SOLIDORVM adulter,in l.2.Cod.de fals.monet. est falsus monetarius.

SOLIDVM capere non posse dicuntur, qui totum, quod eis reliquitur,capere & alibi adquirere non possunt, l.6.D. de vulgari & pupil.l.37.D.de hered.institu.l.6.§.1.D.de condit.& demonstration.l.7. D. de condition. inst.l.67. D. ad l.Falcid.l.16. §. si qui.D. ad Trebel. Tertullian. ad vxorem. Tu modo vt solidum capere possis admonitionis nostræ fideicommissum. Briss.Prat.

SOLIDVM non soluitur non minus quantitate, quam die l.85.D. de solut.Briss.Prat.

SOLIDVM & aureum idem valere,dictum est in verb. Aureus. Et ita in l.1.§.hoc autem. D.de fugitiu.l.42. D.de ædil.edict. l.34 D.de iur.fisc.l.25.D.de episc. & cleric. accipiendum est solidorum nomen. Briss.

SOLIDVS est septuagesimasecunda pars libræ auri, l. quotiescunq; C. de susceptor. continętque 24. siliquas. Item solidus auri 20. libris æris æstimatur.l.vnic.C.de collat.æ.lib.10.C. In Nouell. Maiorani de Curialibus Solidi Gallici fit mentio, cuius aurum minore æstimatione taxatur. In legibus autem Longobardorum

Digitized by Google

bardorum solidus 40. denarijs æstimatur, l.1. de quantitat. solid. in Legib. Longobardorum. Et ita in lege Salica, solidus accipiendus est, vt ex eo patet, quod 600 denarij in ijs legibus 15. solidos facere dicuntur, & 120. denarij solidos tres, sed in ea lege compluribus in locis in notis numerorum mendum est, quod emendatu facile erit, si ad eam quantitatem denariorū, quam dixi, solidorum ratio æstimatioque redigatur. Briss. vide Gœdd. in comm. ad princ. & §§. seqq. Inst. de Attiliano tutor.

SOLIDVS, vt ait Volusius Mętianus, proprie idem est quod libra, quæ & As vocatur. Cum autem centenarius numerus fere in pecuniarum ratione Asses, atque haberetur, vt in vsuris, quæ Centesimæ dicuntur, intelligitur, consuetudo tulit, vt Aureus, qui centum continet valeatq; sestertios (vt suo loco demonstrauimus) frequenter solidus appelliaretur. Idem. n. vtrunque esse patet ex locis innumeris: veluti ex l. 5. §. prætor. ff de his qui deiec. vel effud. comparata cum §. item is qui. Inst. de obliga. quę quasi ex delict. l. 47. ff de manumiss. test. l. 8. & 9. ff. de inoff. test. Prat. Adde etiam Ferret. comm. Instit. Iust. lib. 4. tit. 33.

SOLIDVS subſtātiue pro aureo sumitur: Alciato videtur, aureum, quo hodie vtimur, ex generali omnium populorum consuetudine esse veteri illi subrogatum: & ideo quæ de solido in jure ciuilī cauta sunt, ad nostrum hunc, quamvis leuioris sit ponderis, referenda. Præterea in Paterg. adnotauit, esse solidum in jure, nummum aureum, quem ἀυρᾶν aliqui Græci, & δίωδεκα dicunt, eius ponderis, cuius Latinis est sextula vel stagium, i. e. octo oboli: vt latius ab eo declaratur in opusculo quod edidit de ponderibus & mensuris. Bud. ex verbis Lampridij, de Alexandro Rom. principe loquentis, colligit, solidos primum dictos esse aureos nummos, certi cuiusdam, suique ponderis, quasi integros. Spieg.

SOLIS dies, in l. 3. C de ferijs, l. 10. & l. 13 de exactionib. in C. Th. is est, qui hodie à Christianis dominicus vocatur, l. 2. & l. vlt. C. de ferijs, ad quas pertinentem Leonis constitutionem Niceph. lib. 15. hist. eccl. c. 25. memorat Greg. Turon. lib. 3. hist. c. 13. Ecce enim, ait, dies solis adest, sic. n. barbaries diem dominicum vocitare consueta est. Quę verba Aymonus monachus in eadem historie referenda transcripsit lib. 2. de gest Franc. c. 11. Diebus porro nomen à planetis antiquitas indidit. Auson. in Eidyll.

Nomina quæ septem vertentibus aptat diebus
Annus habet, totidem errantes fouere Planetæ.
Primum supremúmque diem radiantis habet Solis
Proxima paterna succedit luna corona. &c.

Hanc vero institutionem ab Ægyptijs ad reliquas gentes manasse, Dio lib. 57. scribit. Briss. Prat.

SOLITA VRILI legendum est apud Valer. Maxim. 4. c. 1. pro solito fieri: quod nondum quisquam animaduerrit: veteres membranæ habent, solita viri: vide Cuiac. 24. obs. 7.

SOLITA VRILIA veteres appellabant sacra quædam ab immolatione suum, ouium, boum, sic nominata: hoc genus sacrificij Maronem putem significasse, cum scripsit: cædit binas de more bidentes, torque sues, totidem nigrantes terga juuencos: annotauit Turneb. aduers. lib. 14. c. 4.

SOLITVM varie accipi, docet text. & illic Bart. in l. Mela. §. sed si alimenta, ff. de aliment. & cibar. leg. & in l. 1. C. quomodo & quando judices. Spieg.

SOLLICITARE est instare & velut allicere, vel spem ostendendo vel metum, secundum Vallam, li. 5. Alias, sollicitare est pro se vel pro alio negotium curare, instigare, vt verbum Gallicum solliciter indicat: sic qui seruum ad delinquendum impellit sollicitare, & sollicitator dicitur, l. 11 §. quamvis, l. 14. §. æstimatio, ff. de seru. corrup. Inde si quis sollicitauerit milites aduersus Rempubl. vel Principem, læsæ maiestatis tenetur, l. 1. in fin. ff ad l. Iul. maiest. Qui etiam se sollicitari ab alio passus est, vt se à militia subtraheret, veniam non meretur, l. qui cum vno, §. qui filium, ff. de re milit.

SOLLICITARE, ait Fest. li. 17. est solo citare, loco mouere, sollicitare etiam est angere, contristare, curam inijcere, l. 1. ff. de extraord. crim. Prat.

SOLLICITATOR, qui pro alio instat, & negotium eius curat, ité instigat alium l. si seruo §. idem Pompo. ff. de furt. ibi, furti actione conueniri sollicitatorem rerum nomine. Et sollicitator causa repellitur à testimonio, c. cum à nobis. de testib.

SOLLICITATOR, qui seruum ad delinquendum impellit, l. 11. §. quamvis. l. 14. §. æstimatio. ff. de seru. corrupt. Prat. ex Briss.

SOLLICITATORES alienarum nuptiarum (quos sollicitatores alieni effectus, Cass. lib. 5. var. vocat) itemque matrimoniorum interpellatores, qui instant, & vt aiunt allicunt sponsas matronásve ad alienum concubitum. Hi tametsi effectu sceleris potiri non possint, tamen propter voluntatem pernitiosam libidinis extra ordinem puniuntur, l. 1. ff. de extraor. crim. l. Neratius, §. pen. & l. tantum, ff. de seru. corrupt. c. sollicitatores, de penit. dist. 1. Coras. li. Misc. 1. n. 9.

SOLLICITVS, pro anxio, moleſto, l. Iul. 2. ibi, de damno sollicito, ff. de rei vind. & sollicitum de viri hæreditate dicit. Vlp. in l. 2. §. 1. ff de vulgat.

SOLLICITVDO, inquietudo, vel cura rei vel personę. Inde personale munus Iurisc. dicit esse illud, quod cum corporibus, cum labore & sollicitudine animi, ac vigilantia principaliter exercetur, l. 1. §. illud, ff. de munerib. & honorib. l. fin. §. qui annonam, ibi, muneris sollicitudinem sustinent, ff. eod. & ibid. Et si quis receperit arbitrium ad curam & sollicitudinem suam hanc rem Prætor pertinere putat, l. 1. §. 1. ff. de arbitris.

SOLLICITVDO tutelæ non excusat à muneribus publicis, l. tutela, C. de exc. muner. lib. 10. vbi Luc. de Penn. ait: sollicitudinem singulatem adscribi tutoribus: sed & in omni officio diligentia necessaria est, alias negligens, quasi in mala fide censetur, l. Labeo, ff. de stat. li. Rebuff. Spieg. Briss.

SOLO cohærent ædificia, aceruus autem solo non cohæret, in l. 10. ff. quod vi aut clam.

SOLOECISTA, qui vitiose loquitur, quod vulgo vocant incongruum, à verbo σολοικίζειν. Spieg.

SOLONA, siue Salonæ, pluratiue, vt Cæsari & Seruio dicitur, à Ptolemæo in Dalmatia ponitur. Meminit eius Cæsar li. 3. bel. ciuil. nobis olim Romanorum colonia. Hæc Diocletianum Cæs. genuit, cuius leges non paucæ extant in C. Iustiniani spatsim insertæ, summa æquitatis ratione latæ. Omnibus ille bonis principibus erat æquandus, si à Christianorum sanguine abstinuisset, quos crudeli & exitiali animo persecutus est. Quippe qui præter innumera suppliciorum genera, per quæ suam in nostros carnificinam exercuit, in libros etiam & scripturas sæuijt. Patriam & hanc illam Iustinianus noster jam princeps, Iustinianæam primam appellauit. Quod & ea glo. obseruare licet, 7. q. 1. c. scripsit. Vt vehementer peccent (quod ab Haloandr. singulariter annotatum est) qui Iustinianum pes contumelium Thracem appellant, in Constit. quam ipse edidit, de eccles. tit. (vt vulgo allegatur) vel potius, de Ecclesiast. & Canon. & priuileg. quæ sacrosanct. respic. Ecclesias, vt significantius vertit Haloand. Archiepiscopum Iustinianeæ suæ sub se habere voluit Episcopos prouinciarum Dacię mediterraneæ, & Daciæ Ripensis; item Triballiæ, ac Dardaniæ, & Mysiæ superioris, & Pannoniæ, Iustinianeæ secundam appellauit Carthaginem Aphricanam, ex quo & Deus hanc restituit. Ipse author est in prin. dictæ constit. Spieg.

SOLONIS & Draconis legislatorum, quorum apud Græcos maxima semper fuit authoritas, fit mentio in l. quod lex, in pr. ff. ad leg. Iul. de adult.

SOLVENDO est, qui solidum soluere potest, l. 114. ff. de verb. sign. qui rei petitæ instar ab actore consequi potest, l. 28. solut. non is, cuius bona venduntur, l. 55. in fin. ff. de administr. tuto. Gothofr. ad l. nemo, 95. de reg. jur.

SOLVENDO esse, id est, satisfacere, pro quo obligatus sum siue pecunia, siue remuneratione. Valla scripsit, huic locutioni non posse substantiuum addi; quod ambigitur, datiuus sit, an ablatiuus: cum Liuius scribat; si respub. soluendo æri alieno esset, & quæ restinguendo ignis forent: & alij authores itidem vsi sunt, vt Tusanus adnotauit, soluendo etiam dicitur, qui in nominibus æs suum habet, l. facere, vbi Alex. solut. matr. quod intelligendum, si debitores idonei sunt, & bonam fidem agnoscant, l. à ditio, §. fi. de re jud. Vide Alciat. in soluendo esse. de verb. sign. Spieg.

SOLVERE verbum variam habet significationem: aliquando ad rem, quæ debetur, refertur. Et is dicitur soluere, qui numerat creditori pecuniam creditam, siue pro se siue pro alio, l. solutitit. de solutionib. & liberationibus. Huc pertinet l. qui mādat. Eodem pertinet l. qui sic soluit. Quod diximus pecuniam solui debere, id exempli causa à nobis dictum est. Aliquādo hoc verbum refertur ad personam sui obligationem non ad rem, vt dicitur solutus quis, i. liberatus obligatione, sic accipitur in d. l. solutionis: quia solutum esse & obligatum esse contraria sunt & repugnantia, sic accipitur etiam in l. prout quicquam, 1. Ex his apparet, solutionem differre à satisfactione, quod satisfactionis verbum latius patet, l. 1. tit. qui satisd. cog. Licet satisfactio pro solutione sit, vt dicitur in l. satisfactio, quamvis solutio non sit. Sarisb. vs ex lectur. Duareni cit. de solut. & liberat. nondum impressis.

SOLVENDO esse non videtur, nisi qui solidum potest solvere, l. 114. vbi Gœdd. in comm. ff. de verb. sign. Quæ interpretatio facienda est, quotiescunque legimus, quod quis soluendo non sit, alium teneri, l. 1. §. si magistratus, ff. de magistrat. l. 5. §. vlt. ff. de solution. cum alijs infinitis, soluendo videtur is, qui defenditur, l. 96. ff. de diuers. reg. Briss.

SOLVENDO est hæreditas, quæ hæredem inuenit, quādoquidem editione hæres creditoribus etiam vltra vires hereditatis obligatur, l. 36. ff. de bon. libert. l. 33. ff. solut. matrim. Briss. Prat.

SOLVERE, est eum, qui alligatus sit, liberum facere. *Ledig zehlen.* Inde qui præstitit quod debet, soluisse dicitur: quo fit, vt proprie solutionis verbum, liberationisque, eiusdem sit significationis, l. solutionis, ff. de solut. Vide Alciat. in l. liberationis, de verb. sign. Spieg.

SOLVERE dicitur is, ait Vlp. qui facit, quod facere promisit, l. 167. ff. de verb. sign.

SOLVERE idem est quod liberare, λύειν. Vnde Virgil. lib. 4. Æneid. de Didone loquens:

Accipite hanc animam, meque his exsoluite curis.

Id est, hoc me amoris vinculo liberare. Item dicimus nauem portu soluere, i. eximere. Quo fit, vt qui obligationis nexu districtus, pecuniam quam debet, soluit creditori, tollatur ei obligationis vinculum, & dissoluatur: ac ideo liberetur debitor nexu. Inst. quib. mod. tollitur oblig. ad princip. Paulus in l. solutionis, ff. de solution. & libet. Solutionis (inquit) verbum ad omnem liberationem quoquo modo factam, magisq; ad substantiam obligationis refertur, quam ad nummorum solutionem. Nam etiam acceptilatione potest fieri solutio & liberatio debiti, vt si quis dicat, ἔχεις λαβὼν ἀπὸ σοῦ πίστ, ἔχω λαβών. Tot acceptos denarios habes? Acceptos habeo d. titul. quibus modis tol. oblig. §. item per acceptilationem. Proprie siquidem debitoris est pecuniam soluere: creditoris autem liberare debitorem. Qua ratione existimo, Iureconsultum lõge melius dixisse, solutionem & liberationem correlativa esse, quam eadem. Sed qualiter debitorem liberabit creditor solutione facta? Certe confessione accepti debiti, aut si creditor reddat debitori obligationis instrumentum. Quid si creditor perdidit præscriptionem nexus? An poterit compelli debitor vt soluat, nisi reddito primum sibi instrumento per creditorem, vt quia debitor velit sibi instrumentum exhiberi, vt videat, nunquid verum sit, an vero falsum? Vide Bartolum in l. huiusmodi. §. si ita. de lega. 1. Brechæus in l. liberationis verbum. ff. de verb. & rer. sign.

SOLVERE, latissime paret: nam omnem debiti redditionem, & obligationis dissolutionem complectitur. Spieg.

SOLVERE paratus non videtur, qui satisdare paratus est, l. 4. §. soluisse. ff. de re iud. Alberic.

SOLVERE precarium l. 1. ff. de precario, id est, reuocare.

SOLVERE vnionem, apud Marcellum, l. Seia. 6. ff. de aur. & arg. nõ præstare significat, vt Accurs. putauit: sed de linea detrahere & eximere: nam quũ initio sic locutus esset, Postea vnionem soluit: neq; vllum mortis tempore inter ornamenta sua vnionem relinquit: in fine legis sic inquit, Vt interim omittam, quod etiam dissolutione ac permutatione tali voluntas quoq; videatur mutata. Hanc tamen locutionem Macrob. lib. 3. c. 7. pro liquefacere vsurpauit: vbi de Cleopatra loquitur, quæ aceto vnionem impositum, itaque liquefactum absorbuit. Hot. Prat.

SOLVI legibus dicebantur, quibus quid contra leges facere permittebatur: vt cum Scipio ille Africanus, antequam per leges liceret, Ædilis & Consul factus est: legibus est solutus. Inde Imperatores, qui legibus teneri noluerunt, legibus soluti ab Vlpian. appellantur, in l. 31. ff. de legib. Asconius in Cornelianæ argumento, Cornelius legem promulgauit, qua autoritatem senatus minuebat, ne quis nisi per populum legibus solueretur: quod antiquo quoque iure erat cautum. Itaque in omnibus SC. quibus tum aliquem legibus solui placebat, adiici erat solitum, vt de ea re ad populum ferretur. Hot. Prat.

SOLVI matrimonium, & esse dotem, sunt duo pugnantia, circa quæ se inuoluunt Doct. præsertim neoteric. Tu vide Zas. super tit. solut. matr. Spieg.

SOLVERE sacramento, i. sacramento, quo obstrictus quis erat, non amplius teneri: sicut soluere legib. & canonib. De qua loquendi formula Budæus in annotat. ad Pandectas.

SOLVISSE in tractat. de re iudic. accipere debemus, inquit Vlpia. non tantum eum qui soluit: verum omnem omnino, qui ex obligatione liberatus est, quæ ex causa iudicati descendit. l. 4. §. ff. de re iudic. Hot. Prat.

SOLVM proprie terra, vt ait Festus in l. qui tabernas. ff. de contrah. empt. Dicitur etiam omne, quod sustinet, & vnicuique rei subiacet. Cedit autem solum̃ publicum ædificio, l. ff. si quis. & ibi Bart. ff. ne quid in loco publ. Spieg.

SOLVM appellant Iureconsulti aream, cui ædificium superponitur, l. 21. ff. de pignor. actio. l. 1. Cod. de rei vindic. quod & ideo partem esse ædium dicunt. l. 49. ff. de rei vindic. Briss. & Gothof. ad Leum qui. 23. in princ. ff. de vsurp. & vsuc. Adde Brechæum in l. locus. sub tit. de verb. & rer. sig. Prat.

In solo fieri operæ dicuntur, quæ solo coniunctæ sunt: veluti si quis ædificium ponat in solo: quod si quis messem faciat, vineas putet, arbores succidat, opus tamen in solo facere non dicetur. Et hoc ita in operis noui nũtiatione obtinet, l. 1. §. hoc autem. ff. de noui oper. nuntiatio. Cæterum in interdicto, Quod vi aut clam, quod ad ea solum opera, quæ in solo fiunt, pertinet, etiam in solo fieri videtur, quod circa arbores fit, non etiã quod circa fructum arborum. Itaque si vineas quis, vel arundinem, vel salictum succiderit, hoc interdicto tenebitur, l. 1. §. hoc interdictum. l. 7. §. notauimus. ff. quod vi aut clam. Prat. ex Briss.

In solo consistere dicuntur seruitutes, quæ solo imponuntur, & solo debentur, quales sunt iter, actus, via, l. 3. ff. de seruitutib. Briss. Prat.

SOLI res dicuntur ædes, agri, fundi, & cæteræ res immobiles solo coniunctæ, l. 1. ff. de rei vendic. l. 1. ff. de condi. furt. l. 7 ff. de vsufruct. l. 1. § si fundus. & l. 3. §. pertinet. ff. de vi & vi arma. l. 7. §. in peculio. ff. de pecul. l. 1. ff. de ædil. edict. l. 55, ff. de dona. inter vir. l. 1. ff. vtrobi. l. 30 §. quid ergo. ff. de vsucap. l. 1. ff. vsufr. quemadmodum caueat. l. 12. § cellarum. ff. de instru. vel instrum. l. 24. ff. quæ in fraudem creditor. Quæ & solo cohærere, & solo contineri dicuntur, l. 10. ff. quod vi aut clam. l. 1. §. hoc interdictum. ff. de vi & vi armat. Quod verbum vt Iureconsultus proprium Seneca notat. Sic enim lib. 11. Natur. Quæstion. Tertia pars de agris, terris, satis arbustis quæritur: &, vt Iureconsultorum verbo vtar, de omnibus, quæ solo continentur Plin. l. 6. epist. Eosdem patrimonij tertiam partem conferre iussit in ea, quæ solo continerentur. Briss. Prat.

SOLI pignora. in l. 15. §. si pignora, ff. de re iud. & obligatio soli: in l. 29. §. legatum. ff. de lib. leg. Briss. Prat.

SOLVI morte, accusatio dicitur, id est, extingui, l. 15. §. idem. ff. ad SC. Turpil.

SOLVI contractus i. dissolui, l 97. ff. de solutionibus.

SOLVM porro Seruius in 5. Æneid. esse scribit, quod vnicuique rei subiacet. Vnde nauium solum mare, aer auium, stellarum cœlum. Ex quo ab Ouidio dictum sit, Astra tenent cœleste solum. Briss. Prat.

SOLVM etiam Tuscarum lingua significat totum & solidum. Hinc Solitaurilia hostiarum trium diuersi generis immolationem signant, Tauri, arietis, verris, quod omnes integri solidique corporis sint. Hæc Festus.

SOLVS dictio licet taxatiua, tamen non operatur correctionem iuris, & ideo singul. not. Angel. in l. 1. per illum textum, iuncta glos. in verbo, solus. Cod. vbi & apud quem. quod si statuto cautum sit, quod de adulterio & furto omnes iudices ciuitatis possint cognoscere, deinde alio nouo statuto disponatur, quod de adulterio cognoscat solus capitaneus, per hoc verbum Solus, non videtur adempta iurisdictio aliis, quod est nota dignum, secundum Angel. & pro singul. citat Ias. in L quod in rerum. §. si quis post. ante finem. ff. de legat. 1. vbi dicit, quod est solennis decisio, si est vera: eam etiam approbat Decius consil. 3. diligenter pro tenui. colum. 5. versic. supereſt respondere. & potest confirmari ex alia simili & sing. decisione Bartol. in l. 3. §. cum Titio. in bonis lecturis. ff de adim. leg. Tamen animaduertendum est, quia hoc modo secundum statutum nihil prodesset, sed superfluo membranas occuparet, quod non est dicendum, per ea, quæ scripsi supra in verbo, qualiscunque, & quæ tradit Corn. consi. 77. licet multum vrgeant. colum. 1. lib. 2. item cum sit speciale, videtur, quod per eum sit à primo generali recessum, vt in simili quæstione concludit Alexand. in l. si ab hostib. in 1. not. ff. sol. matrim. & eleganter decidit etiam Bald. in l executorem. in 6. col. vers. ex. redeo ad naturam. C. de exec. rei iudic. quem late refero infra in verbo, Statuta contraria. Proinde hoc dictum Angel. apud me dubium est, & potest reprobari ex eisdem fundamentis quibus reprobatur opinio Bart. prælegata, prout scripsi supra in verbo, Tantum, sed tamen propter Ang. auctoritatem, adde ad notata per Bart. & scrib. in l. si constante, in prin. in nona quæstione 1. partis. ff. solut. matrim. Et vlterius, licet alij non referant, addo, quod idem videtur esse de mente Bald. in cons. 351. Ioannes & Federicus fratres. in vltim. colum. in vlt. lib. vbi eleganter concludit, quod vbi dictio taxatiua ponitur supra id, quod alias erat à iure depositum, nihil debet operari. Sunt tamen qui Angelum referant loqui affirmatiue, & sic quod dictio Solus posita in lege noua, corrigat antiquam, & ita Angel. refert Felin. in c. pastoralis. in pr. colum. 2. versic. limita tertio. extr. de offic. ordin. vbi eum sequitur. & ita dicit per Anna. & Doct. Perusinos fuisse consultum, in fauorem ecclesiæ maioris Ferrariensis: ita etiam citat Angelum Dec. in dict. l. cons. 3. in L col. Gotta.

SOLVTA actio, id est, finita. l 21. ff. de acceptil.

SOLVLA margarita, in l. 15. ad si. ff. de aur. & arg. & solutos vniones, in l. 6. ff. eo. tit. quomodo accipi oporteat, vide Briss. lib. 2. Antiq.

SOLVTA prædia, Cicero in orat. de lege Agratia, nulli obligata vocat. His. n. obligata opponit his verbis: Soluta meliore in causa sunt, quã obligata. Sicul. Falc. in li. de cond. agro. Solutos aũt. à quibusdam appellatos occupatorios agros, solutos vero non esse, quo ũ fines demonstrati possint & finiri. Briss. & Prat.

SOLVTAE stipulationes, i. sublatæ, l. 6. de acceptilat.

SOLVTI rei, id est liberati à vinculis vel custodia. l. 10. ff. de custodia.

SOLVTIO in genere est quivis actus quo debitor liberatur ab obligatione, qua deuinctus est creditori. Et hinc est, vt Paul. dixerit, verbum liberationis eandem habere vim, quam verbum solutionis. l. 47. de verb. sig. l. 54. de solut. adeo vt etiam verbo solutionis omnis satisfactio accipiatur, leg. 177. de verb. sign. l. 52. de solut. & solutio non per numerationem tantum, sed etiam per nouationem fieri dicitur, in l. 11. §. Lucius. in fin. de annu. legat. Solutio ita in genere accepta est vel naturalis, iure tamen ciuili approbata, vel est ciuilis tantum. Naturalis solutionis modi sunt duo, nimirum solutio in specie accepta, & consensus contrarius. Solutio ciuilis fit vel ipso iure, vel ope exceptionis. Ipso iure multis, sed tamen certis modis, de quibus duos potissimos Iustinianus proponit: Institut. titul. quibus mod. obligatio toll. Acceptilationem nimirum & nouationem. Reliquos recenset Bodinus in method. iur. Vulteius

1. Iurisc.

Digitized by Google

1. Iurisprud. Rom. Ope exceptionis obligatio tollitur modis innumeris, cum ipsa quidem obligatio reuera manet, sed exceptioni opposita nullius sit effectus, ita vt potius effectus obligationis, quam ipsa obligatio tolli dicatur: quos eodem modo Bodinus vel Vulteius dd. locis addidere: vide eundem Vulteium Instit quib. mod. toll. oblig. in pr. nu. 4 5. 6.

SOLVTIO & acceptilatio differunt, eo, quod solutio est naturalis, acceptilatio est ciuilis: illa fit vere, hæc imaginarie: illa fit re, facto nimirum interueniente, hæc fit verbis. In hoc autem conueniunt, quod tam hac quam illa debitor liberetur à creditore. Cui enim soluitur, is vere rem sibi debitam, aut illius vice aliam accipit, qui acceptum fert, is non vere accipit, sed dicitur duntaxat rem accipere, & fingitur in iure, quod acceperit, cum tamen reuera non acceperit. Vult. ad §. 1. n. 3. Inst. quib. mod. toll. oblig.

SOLVTIONIS appellatione omnis liberatio quoquo modo facta, & satisfactio, qua creditor contentus fuerit, continetur. l. 47. l. 176. de verb. sign. l. 52. l. 54. D. de solutionib. quod quemadmodum se habeat, lib. 1. de solutionib. abunde exposuit. Briss. Adde Cuiac. super rubr. de solut. & liberat. deb. ciuitat. C. lib. 11. qui dicit, quod liberationis verbum ad obligationem referatur, Solutionis vero ad obligationem, vel ad nummos. Si ad obligationem, æque patet ac liberationis, l. solutionis: D. de solut. cui ex inscriptione coniungenda est l. liberationis. D. de verb. sign.

SOLVTIVS, pro facilius, expeditius, apud Vlp. in l. at si quis, §. idem Labeo. Sed solutius, ait, æquitatem sequi, cum hoc ei & actionis natura indulget. Spieg. Prat.

SOLVTO matrimonio dotem reddi, his verbis id actum videtur, vt nullo casu dos apud maritum remaneat, siue diuortio, siue morte matrimonium soluatur, l. 240. ff. de verb. sign. Prat. Briss.

SOLVTVM proprie dicitur, cum naturaliter, id est, vere ac re ipsa pecuniæ numerata est: satisfactum autem, cum ciuiliter id est, non pecunia numeratione, sed verbis creditoris animus est contentus, vt docet Martianus l. 49. de solut. Prat. ex Hotomann.

SOLVTVM, ait Caius, non intelligimus eum, qui licet vinculis leuatus sit, manibus tamen tenetur: ac ne eum quidem intelligimus solutum, qui in publico siue vinculis seruatur. l. 48. de verb. sign. Briss.

In solutum & pro soluto dari dicitur, quod vt in liberationem debiti cedat, in creditorem transfertur, l. 40. §. fin. D. de minor. l. 46. D. de solut. l. 19. §. vlt. D. de reb. credit. l. 24. D. de pignor. act. & alias sæpe. Prat. ex Briss.

SOLVTVM refertur non solum ad dandum, sed etiam ad faciendum, l. cum rem. & ibi not. ff. rem pupil. sal. for.

SOLVTVM, pro reuocato accipitur, vide in l. 35. §... ff. de mil. testam.

SOLVTVM nihil aliud est, quam quod liberatum est à nexu, seu cuius effectus est liberatio; vt si ea nondum plena sequuta sit. nec solutum dicatur, siue nexus ille sit vinculi, siue carceris, custodiæve, siue etiam obligationis nodus. Gœdd. ad l. 48. num. 3. de verb. sig.

SOLVTVS is dicitur, cui recedendi est libera facultas, l. 2. de lib. hom. exhi. Caius in l. qui neque, de verb. sign. Ac ne eum quidem, inquit, intelligimus solutum, qui in publico sine vinculis seruatur. Spieg.

SONTES proprie dicuntur, quorum culpa iam sonat, hoc est, qui erroris conuicti sunt, l. 2. §. fin. ff. de ædilit. edict. Spieg.

SONTIRE significat aliqua in re obesse, & grauiter nocere: Vnde sonticus morbus, qui rebus agendis, & negotiis conficiendis obest, nocetque. Ælius Stilo, vt scribit P. Crinit. lib. 25. de honest. disciplin. sonticum existimauit pro noxio dictum: vnde sontes homines, pro noxiis & deperditis. Hanc tamẽ vocem, sontire, propter nimiam antiquitatem & insolentiam magis intelligendam esse, quam vsurpandam. Quoties, inquit Venuleius, morbus sonticus nominatur, eum significari. Cassius ait, qui noceat: nocere autem intelligi, qui perpetuus est, non qui tempore finiatur. Sed morbum sonticum eum videri, qui inciderit in hominem, postquam sanatus sit. Sontes enim nocentes dicuntur, &c. Brech. in l. Morb. sonticus. ff. de verb. & rer. signific.

SONTICVS existimandus est, ait Iul. in l. 60. de re iud. qui cuiusque rei agendæ impedimento est.

SONTICVS morbus, apud 12. tab. intelligendus est non vulgaris: sed tam molestus vt reus non cogatur apud iudices comparere. Hinc & sontica causa appellatur admodum grauis, vt ait Erasmus in Chiliad. Vide l. 1. 6. deinde. l. ob quæ l. pen. ff. de ædil. edict. vbi sæpe sit mentio de morbo sontico. & l. quæsitum, de re iud. vt Pomponium Sextum intelligas, qui, veteres sonticam, id est, iustam causam, dixisse, scribit: iustum enim præbet impedimentum. Spieg. vide & Gœdd. in comm. ad l. 113. n. 2. de verb. signific.

SONTICVS morbus in 12. tab. qui cuique rei gerundæ obest, l. 2. §. si quis iudicio. ff. si quis caut. eius morbi vim explicat. l. 60. ff. de re iud. eo enim differenda sunt iudicia. Sonticũ morbum (Fest. li. 17.) significare, ait Ælius Stilo, certum cum iusta causa, &c. In 12. tab. qui accipiatur, docet A. Gell. lib. 20. cap. 1. verba legis hæc sunt, si iudex, vel alter ex litigatoribus morbo sontico impediatur, dies iudicij diffisus esto. Hanc explicatur de iis adibus.

Σόφισμα est fraus, commentum, & molimen excogitatum, ex compositoque adornatum, quo quis aduersarium fallaci certandi ratione vincat. Gœdd. ad l. 173. n. 4. de verb. sig.

Σόφισμα cauillum, calumniam, & impostaram significat, σοφισμάτιον, τέχνασμα, Μαγγάνευμα & παγκλωσμόν, Budęo teste in annotationib. ἐμ καινοῦργιος. Idẽ ipse Budæus in commentar. linguæ Græcè scribit, σόφισμα esse scitũ inuentum, prudens facinus, ex Arriani lib. 6. & Euripid. in Hecub. Atque interdum σοφισταὶ, philosophos & sapiẽtes vocari, Ἀριστοτέλης, inquit Etymologicus auctor, σοφιστὰς λέγει, τοὺς ἐπὶ σοφίᾳ σπουδάζοντας τοὺς διαφόρων σοφισμάτων, vt tradit Appollonius in Herodotũ. Testis est etiã Budæus, Sophistam pro Præceptore Plutarchum dixisse, his verbis, Ἀρχιμήδους γράδιος, ὁ τῆς ἐπιστήμης λέγει σοφιστὴς. Idẽ Plutarc. in quodam apophthegmat. Μισῶ σοφιστὴν ὅστις ἐν ἑαυτῷ σοφὸς, id est, Odi ego sapientẽ, qui sibi ipsi minime sapit. Porro dicebatur σοφιστὴς ἀνατίων, id est deceptor, ἐ διδάσκαλος φαντάσματος λόγου τῶν σοφῶν. Is quoque erat σοφιστὴς, qui Musicam exercebat, & cithara ludebat, vt author est Hesychius. Brechæus in l. Natura. subst. it. de verb. & rer. sign.

Σοφισταὶ, in l. si duas. 6. §. Grammatici. 1. ff. de excu. tut. exponuntur à Cuiac. & Gothof. ibid.

Σοφὸς Græcis est, quod Latinis sapiens, doctus, acutus, scitus, bonus, vtilis: à σοφία sapiẽtia. Et Romani, cum aliquem laudare vellẽt, quod docte, omnia dixisset, aut prudẽter fecisset, σοφὸν adpellabant: vel mox acclamabãt, σοφὸς, hoc est, scite, docte, acute, sapienter. Sic quia Maximam scientiã Sempronio populus Rom. attribuit, rectissime σοφὸν eũ adpellauit, l. 2. §. fuit post eos. ff. de orig. iur. Olim Iudæorum quoque doctores, teste Hieronymo, Sophi, hoc est sapientes à plebe dicti sunt. Qua imitatione apud Græcos ἑπτὰ σοφὸς, id est, septẽ sapientes nuncupabantur: Tales Milesius, Solon Athenienſis, Chilon Lacedæmonius, Pittacus Mitylenæus, Bias Pyrenæus, Cleobulus Lyndius, & Periander Corinthius. Sed postea Pythagoras primus, vel hoc nomine omnium sapientissimus, non sapientem se, sed Philosophum, hoc est. sapientiæ amatorem adpellari voluit, sapientiam soli Deo relinquens Schard. ex Prat.

SOLVTIO iusta tria requirit: Aliquando enim propter personam soluentis, non est iusta, nec ad tollendam obligationem efficax solutio, veluti si fiat à pupillo siue tutore. Rursus propter personam creditoris aliquã do nihili est solutio ei facta. Vt si fiat pupillo siue tutore. Sed & si debitor, cum esse perpetua & fauorabili exceptione tutus, per errorem vltro soluerit, non cogetur tanti redimere damnosam liberationem, quinimo vtetur condictione indebiti. Omnino enim vt rite fiat solutio, oportet soluentem non ignorasse ius suæ obligationis. Postremo ratione rei solutæ, plerunque est inutilis solutio: vt si soluerentur numi reprobi aut adulterini. Balduinus in comment. Instit. Iustin. lib. 3. tit. 29. quid. mod. tollitur obligatio.

SORDIBS perpetua egestate, aiunt Impp. in l. 5. §. 1. C. ad l. Iul. maiest.

SORDES, pro auaritia, rapinis. Vnde damnatus sordium, apud Plin. lib. 2. epist. 32. Vlp. l. ait prætor. §. quęsitum est. vers. Et districte. Nisi aut sordes, inquit, aut euidens gratia tutorum siue curatorum doceatur. Idem in l. filius familias. ff. de iud. Si euidens, ait, arguatur eius gratia, vel inimicia, vel etiam sordes. Spieg.

SORDES, pro pecuniaria corruptione, l. 3. §. 1. l. 9. §. vlt. ff. de recept. qui arbitr. l. 3. C. de arbitr. l. 15. ff. de iudic. l. 26. §. per magistratum. ff. ex quib. caus. maior. l. 7. §. quęsitum. ff. de mino. l. 7. §. comp. ff. de admin. tut. l. 51. de euictionib. Nam quod in illis locis dicitur, per sordes, hoc, pecunia accepta, dicitur in l. 1. §. ff. de magist. conuen. l. 8. §. vlt. ff. manda. sic interpretandum est verbum sordide in l. 3. §. nunc videamus. ff. de suspect. tut. Schard. ex Prat. & Briss.

SORDIBVS moueri. Aggen. Vrbic. lib. de limitib. agror. In iudicando autem mensor virum bonum & iustum agere debet, nulla ambitione aut sordibus moueri. Hinc Ædilis sordidus, apud Sueto. in dormit. c. 8. pro auaro & corruptioni obnoxio.

SORDIDE facere, apud eundem Suetonium in Domit. c. 9. & sordide proconsulatum gerere, apud Plin. in Epistol. Et sordide concionari, apud Cic. ad Atticum, qui pecuniis se corrumpi patitur. Ab omni sorde se abstineat, l. eadem. ff. de l. Iulia repetundarum. Damnatus sordium, non debet de aliis iudicare. Plin. epist. 12. lib. 2.

SORDIDA conquisitio, id est, calumnia. Hæc à transactionis officio longe distat. Transactio enim quærit pacem, & finem litium: calumnia discordiam parit, & dispendium. Transactio ex bona fide procedit, calumnia ex dolo malo; tantoque magis nocet, quanto latentius procedit ad nocendum. Spieg. Prætius.

Digitized by Google

SORDIDA [illegible] habentur in constitutionibus, vide suppa in verbo Munus.

SORDIDA vestis, in l. 39. ff. de iniur. sordium plena, qualis olim erat reorum habitus, qui inde sordidati dicebantur, vt ex veterum auctorum libris notum est. Briss. Prat.

SORDIDAE stirpes, splendidis & ingenuis natalibus scire opponuntur ab Imp. Diocletiano & Maximian. l. super statu. C. de poenis.

SORDIDE agere, pro auare. l. 3. §. nunc videamus: ff. de suspectis tutor.

SORDIDE agi tutor, qui pecunia corruptus, rem pupilli negligit. l. 3. §. nunc videamus. ff. de suspect. tutor. Spieg. Prat.

SORITAE dicuntur Elenchi, seu argumentorum congeries, quibus ex Stoicorum familia Chrysippus certando plurimum vtebatur, cum per multiplicata consequentia ratiocinationes duxerat, ex his tãdem omnibus aliquid velut necessario concludens, inducebat: & his quidem disputationem laqueis, id est, Soritis, implicatum atque irretitum aduersarium tenebat. Quod Cicero videtur intellexisse lib. 1. de Orat. ad Q. Fratrem, his verbis, Stoici vero nostri disputationum suarum atque interrogationum laqueis te irretitum tenerent. Et Persius in vltimo versu, Satyr. 6.

Inuentus Chrysippe tui finitor acerui.

Iam vero qui & sophisma, & σωρείτην & σωρείτιν legunt, hi non multum aberrant à scopo nostri ICti, Brechaeus in l. natura in tit. de verb. & rer. signific.

Non omnis SORITES est cauillatio, sed is tandem, qui aut aequiuocationem generum non distinguens, paralogismum parit, aut in accidenti vel attributo peccat. Gœdd. ad l. 177. n. 5. de verb. sign.

Zuginus. Vlp. 177. vbi Gœddaeus in comm. ff. de verb. sign. Natura cauillationis, quam Graeci σωρείτην appellauerunt, haec est, vt ab euidenter veris per breuissimas mutationes disputatio ad ea, quae euidenter falsa sunt, perducatur. Sic in l. 65. ff. de regul. iur. Hot. Prat.

SOROR, test: Labeone, appellata, quod quasi seorsum nascitur, separaturq; ab ea domo, in qua nata est, & in aliam familiam transgreditur. Cui dicto astipulatur text. in l. mulieres. Co. de incol. lib. 10. & in l. mulieres. C. de dignit. li. 12. text. in l. cum in adoptiuis. C. de adoptio. Bart. in l. fin. C. de priuileg. schol. lib. 12. quae iura probant, mulierem mutatione mariti priorem dignitatem, conditionem, forumq; mutare. Vide Gell. Noct. Attic. lib. 15. c. 10. & Cuiac. in Topic. loco ab Adiunctis. Spieg.

SOROR pro amica, siue scorto nonnunquam à clericis flagitiosis appellabatur: rem turpissimam honestissimo nomine tegentib. Impp. l. eum qui, 19. C. de episc. & cleric. Eum qui probabilem seculo disciplinam agit, decolorati consortio sororiae appellationis non decet. Sorores igitur appellabant, quas hodie scurras Commatres vocant. Hotom. Prat. Vide & Cuiac. 24 obs. 29.

SORORVM aliae consanguineae, aliae vterinae sunt l. pen. & vlt. C. de legit. haered. quae verba suis locis à nobis exponuntur. Schard. ex Briss.

SORORIVS, cui soror mea nupsit. Sororius similiter dicitur frater, & sororis filius. Prat.

SORORIARE, apud Plautum, perinde est atque augeri & procrescere, vnde mammas sororiantes vocantur in puellis, vt à Sexto Pompeio traditur cum exuberantes intumescunt, quod illis euenit ex compresso lacte, Crinitus de honesta disciplina. lib. 11. c. 12.

SORS signum est sortitionis, quod vrnae immittitur, siue fuerit calculus, siue concha, siue ascia, siue nuli nota, siue etiam cespes vinus, iuxta Sophoclem, vel simile quid, siue testellae, & talleolae ligneae. Graecis κλῆρος dicitur, ἀπὸ τῶν κλάων, à mouendo: alio nomine κλῆρος, ab euentu, quo educta sorte, ad muneris alicuius administrationem quis vocatur, à καλῶ, quod est voco: aut potius à κλάω, id est, lignum, quod ignorum vsus fuerit potissimus ad sortes faciendas, in quibus symbolum suum tesseramve incidebant: quomodo Homerus Illiad. 7. ea voce vsus est, ibi, οἱ δὲ κλῆρον ἑκάστου ἐσημήναντο ἑκάστος καὶ ἔβαλον κυνέῃ. Notandum autem sortitionem omnem Mercurio fuisse attributam, vt in Iliad. 7. annotat Eustach. Hinc Mercurij sors apud veteres, quae fuit oleae folium, quod in vrnam coniiciebant primumque educebant in honorem eius Dei: cuius consuetudinis meminit in Aeolo Euripides. Atque olim in eo Reipub. statu qui penes populum erat, δημοκρατίαν nominant, magistratus sorte electos fuisse tum & iudices principio conscriptos de curia senatoria, deinceps in vrnam sortito missos, vt è pluribus necessarius numerus confici posset, autor est Pedianus: ita vt primo delecti mox sortirentur: quod ex oration. Cic. saepe discere est. Ea ratione apud Vergilium 6. Aeneidos.

Quaesitor Minos vrnam mouet:

Et apud Statium:

Arbiter hos dura versat Gortynius vrna.

Seruius in eum Vergilij locum negat auditas fuisse causas, per sortem ordinatas. Ordo autem ex sorte dierum petebatur, quo post tricesimum diem causas suas exequi poterant.

Iudicum autem nomina tabellis insculpta, inq; vrnam iacta per sortem promebantur. Praeterea Consules, Proconsules, & Praetores, prouincias sortiebantur: vetabatque lex curiata prouinciam extra sortem cuipiam cedere, hoc est, ne alter alterius prouinciam inuaderet, sed missis sortibus eas ducerẽ. praecipiebat. Cic. in familia. Epist. Appius, inquit. dixit sese, si licitum esset, legem curiatam ferre, sortitutum cum collega esse prouinciam. Insuper ducendis legationibus vrnam & sortem veteri exemplo positas fuisse, ne ambitioni aut inimicitiis locus foret, contendit Marcellus Eprius apud Tacitum li. 20. In plurimis aliis rebus veteres sorte vtebantur, quę nostri non sunt instituti. Sciendum tamen sortes in plurali proprie dici ipsa sortis instrumenta. Sors vero ipsa sortitio est. Hinc Cicer. Et sortes ipsas & caetera quae ad sortem erant parata, disturbauit. Prat.

SORS, summa est, siue capitale, h. e. prima pecunia, quae confertur in societatem, vt inde lucrum fiat. Obseruandum, quod maximum discrimen est inter sortem, quae controuersias tollit, alens concordiam praesentissima definitione, in quam partes consentiunt libere (de hac intelligendae sunt l. vlt. in pr. C. commun. de leg. l. si quae cautiones. ff. famil. ercisc. l. si cum ambo. ff. de iudic. & §. optionis legatum. Instit. de legat.) Et sortem quae aufert bona, parit rixas, homicidia, & omne malum: quae item latentium rerum omina, vel alias superstitiones complectitur. Huius autor Satan est: priorem autem sortem Deus moderatur, ad conciliationem dissidentium animorum. Spieg.

SORS à serie, pro dubio rei euentu qui cum Dei voluntate semper sit destinatus, varias producit significationes. Vnde sortior, verbum, in vsu loquendi frequens, pro adquirere aliquid. Sortiri iudicem, sortiri prouinciam, sortiri forum, *Vberkommen.* Nouel. vt omn. obed. iudic. prouinc. §. arripiat. Old. Prat.

SORS, aleae, vel alterius rei, quae instar sit aleae, iudicium, declarans in dubio, se. honesto, voluntatem Dei, *Ein glunckfall.* Vnde solebant olim, & iam nunc solent vel inter coniunctissimos, incidentes cõtrouersiae per sortem dirimi, *durch ein loss.* l. si quae sunt cautiones. ff. fam. ercisc. Augustin. grauiter in Psal. Sors est, inquit, res in dubitatione humana, diuinam indicans voluntatem. Nam & sortes miserunt Apostoli Electi sunt duo iudicio humano: & electus de duob. iudicio diuino. Vnde scribitur: Cecidit sors super Matthiam. Old. Prat. De hac sortis significatione, vide etiam quid annotarit Adrianus Turnebus aduersariorum lib. 5. c. 21.

SORS pro gratia, quam significationem gentes olim non intellexerunt, & multi hodie dissimulant. Augustinus ibidem. Ponitur ergo sors, ait, pro gratia, qua saluantur: quia in sorte non est electio, sed voluntas Dei. Nam vbi dicitur: Iste facit, Iste non facit: merita considerantur. Et vbi merita considerantur, electio est, non sors. Quoniam autem Deus nulla merita nostra inuenit, sorte voluntatis suae nos saluos fecit, quia voluit, non quia digni sumus. Audis haec Christiane lector? Oldendorp.

SORS dicitur patrimonium, & summa siue caput illius pecuniae, quae confertur in societatem, vt inde lucrum fiat. Qua ratione consortes accipiendi sunt, qui vel commune habent patrimonium, vel parem pecuniae quantitatem societati attulerunt, vt l. dudum. C. de contrahend. empt. Old. Prat.

SORS adsini quadam significatione dicitur quaelibet pecunia, cui accedunt vsurae vel reditus, vt in tit. ff. de vsur. l. pen. ff. ad l. Falcid. l. 58, §. ante. ff. ad Trebel. Old. Prat.

SORS, pro iudicio, ordinatione seu conditione obiter incidente. Tractum autem id est ex more Romano. Non enim audiebantur causae, nisi per sortem ordine quodam. Siquidem quo tempore causae agebantur, conueniebant omnes, & ex sorte dierum ordinem accipiebant, se. ita vt post triginta dies causas suas exequerentur. Nunc vix tota hominis aetas sufficit ad dirimendas lites. Old. Prat.

SORTE res discerni solet. l. sed cum ambo ff. Vbi quis aget.

SORTE soluta vsurae peti non possunt, nisi ex stipulatu agatur. Gœdd. ad l. 117. n. 1. & 2. de verb. sign.

SORTEM & vsuram persoluere, figura prouerbiali dictum, quid sit, interpretatur Erasmus Chiliad. 4. Centur. 7. Spieg.

SORTIS & vsurarum ratio inter caetera vel in eo diuersa est, quod propter sortem chirographariam pignus retineri potest, per exceptionem doli, vt est constitutum in tit. etiam ob chirog. pec. pign. Propter vsuras chirographarias non item, l. 4. C. de vsur. vide Cuiac. 5. obs. 28.

SORTES Praenestinae quae fuerint tradit Crinitus li. 22. c. 3. Continebant autem populi Romani fata, tesseris quibusdam ligneis insculpta: Vnde Liuius extenuatas sortes inter prodigia numerat, quoniam veras illas fatales alicubi consumptas videretur. Sed & alius mox Romanis Imperatoribus in aucupanda per sortes fortuna fuit, versibus ad eam rem compositis, vel ex aliquo poemate translatis. De variis autem sortien-

Digitized by Google

& ritionibus vide luculenter tradentem Hadrianum Iunium lib. 2. animadversionum, c. 5.

SORTES, (inquit Prateius,) plurali numero responsa erant, quæ Satana suggerente, dabant ut olim consulentibus de aliqua re: qualibus impostoris & hodie delectantur impij: Inde sortilegi dicuntur, 26. q. 1. & tot. tit. ext. de sortileg. Prat.

SORTES appellantur pecuniæ ipsæ principales, quibus vsuræ accedunt, l. 14. ff. de vsuf. legat. l. pen. §. 1. ff. ad l. Falcid. 58. §. ante diem. ff. ad Trebell. Briss.

SORTILEGIA dicuntur, quæ pro inueniendis furtis, vel diuinationibus intendendis fiunt, per missionem sortis. Quomodo accipitur titulo extra, De sortilegis. Hinc sortilegi iure, qui sub nomine fictæ religionis per quasdam (quas sanctorum seu Apostolorum vocunt) sortes diuinationis scientiam profitentur, aut quarumcunq; scripturarum inspectione futura promittunt, ca. 1. 29. q. 1. Quod autem huiusmodi sortes (sunt enim in duplici differentia, adeo vt aliquæ sunt licitæ, vt probat glossa ad verbum sortes, 26. q. 2.) sortilegique improbentur, constat manifestissime ex c. sortes, 26. q. 5. vbi scriptum legitur. Sortes, quibus cuncta vos vestris discriminatis prouinciis (quas partes damnauerant) nihil aliud, quam diuinationes, & maleficia esse decernimus. Quamobrem volumus illas omnino damnari, & inter Christianos vltra nolumus nominari, &, ne exerceantur anathematis interdicto prohibemus. A Persis autem fertur esse allata diuinatio, cuius Varro quatuor genera ponit, terram, aquam, aerem & ignem. hinc Geomantiam, Hydromantiam, Pyromantiam, & Aeromantiam dicta autumant. Anchor. c. igitur. 26 q. 3. 4.

SORTIRI est sortito capere, hoc est per sortem obtinere. sorte enim aliquid consequi, est fortuito rei euentu vel casu acquirere. Prat.

SORTIRI pro sorte diuimere in l. 5. §. si omnes. ff. fam. erciscun.

SORTIRI defensores, obtinere & adipisci, l. 1. C. vbi pet. tutor.

SORTIRI filium, pro suscipere. Vlp. l. 3 § 5. ff. de bonor. possess. contr. tabul. si emancipatus filius vxore non ex voluntate patris ducta filium fuerit sortitus. Hotom.

SORTIRI forum, pro acquirere. sic sortiri prouinciam, sortiri iudicem.

SORTIRI, per sortem eligere, apud Caium in l. si quæ sunt cautiones. Fam. erciscund. Spieg.

SORTIRI prouincias dicebantur Prætores, etiam qui in vrbe ius dicturi erant, nam designati antequam magistratum initent, sortiri inter se solebant, quis de pecuniis repetundis, quis de ambitu, quis de veneficiis, quis aliis denique quæstionibus præfuturus esset, vt in Verrinam 2. explicat. Hot. Prat.

SORTITIONI & subsortitioni iudicum Prætor vrbanus præerat hoc est, per sortem & fortuitum euentum designabat ex decuriis & ordinibus eos, qui quoquo tempore iudicarent, illorumque nomina in albo suo describebat. Vnde sortiri forum, sortiri iurisdictionem, sortiri effectum dicimus. Plane, si reiiciebantur iudices, seu, vt nunc loquimur, recusabantur, subsortitionem in locum reiectorum faciebant. Oldendorp. Prat.

S P.

SPACIARI, Spacia facere & deambulare, l. 7. de seruit. & apud Suet. in Tiber. c. 14. Prat.

SPACIVM, non solum de loco, sed etiam de tempore dicitur, l. sicut in annos. §. idem Papin. ff. quib. mod. vsusfr. amitt. c. fin. de nou. oper. nunc. Prat. Spieg.

SPACIVM temporis nec maximum nec minimum. l. 13. ff. de solutionibus.

SPADONVM nomen à Græco σπάω deductum esse, docti verius crediderunt. Ineptum enim est ac valde nouum, vt inquit Cuiac. lib. 17. obseru. 24. in fin. à Persico vico σπάδη, quo loco primum nonnullis virilia execta esse fabulantur, vel à spata, hoc est nouacula (Gallorum lingua) qua inciduntur testes, vt Accurs. putabat, spadones appellari. Resistit huic postremo scribendi ratio. Etsi vero quidam arbitrantur eos demum spadones esse, quibus extracti sunt χριμασθῆναι, vel adempta virilia: quia tamen σπάω, non solum pro euello, sed etiam pro detorqueo & contorqueo à Græcis accipitur: vnde σπασμὸς, morbus, medicis. ἀπὸ τοῦ σπᾶν, à contractione & contortu: ex eo recte Vlpian. in l. 128. de verb. sig. spadonum appellationem, generalem esse dixit, vt & in l. si serua. §. vlt. ff. de iur. dot. l. 4. §. item diuus. ff. ad l. Cornel. de sicar. §. sed & illud. Instit. de adopt. & ibi Theophilus, & Harmenop. lib. 2. tit. 8. in princ. Epitom. Comprehendit enim non solum qui natura spadones sunt, hoc est, quibus natura vasa seminaria, & virilia sunt distorta, vel execta, aut inutilia, item qui sunt thlibiæ, thlasiæ: sed & si quod aliud genus spadonum est, puta si sint castrati, vel quibus excisi, collisi, contusi: aqua calente, aut herbarum succis eunuchi facti: De herbis eunuchos facientibus Paul. Ægin. Marcell. de medicam. Plin. lib. 19. cap. 8. consulendi sunt. Thilibiæ ἀπὸ τοῦ θλίβειν, ab atterendo dicti sunt: sicuti thlasiæ à θλάω, hoc est, frango, quibus testes fracti sunt: Mynsi. in d. §. sed & illud. Quibus igitur contortus est meatus seminis, ij proprie ἀπὸ τῆς γονῆς spadones dicuntur, Iulius Scaliger exerc. 277. sect. 4. ad Cardan. At vsu generalior eius significatio facta, facta est, & significantur hac voce omnes, qui natura, arte, morbo vel alio euentu tales sunt, vt in complexu venereo ad procreandos liberos munia virilia recte obire nequeant. Et in summa comprehendit eos, qui nascuntur sine testibus: secundo quibus omnino oblata est virilitas: tertio quibus execti sunt testes: quarto quibus attriti vel contusi sunt testiculi: quinto qui integris & incorruptis membris propter vitium quoddam (puta quod distortus sit seminis meatus, vt semen non recte egeratur, Diocles apud Plutarchum lib. 5. de placitis Philosophorum) procreare liberos non possunt, tametsi rem veneream gnauiter exerceant. Primi, secundi & tertij generis spadones proprie castrati appellantur. Itemque eunuchi, quod τὸν εὐνὸν, hoc est, lectum virgineum custodiebant: quia nomen ἀπὸ τῆς εὐνῆς ἔχουσι, acceperunt, Scaliger de exercit. 277. sect. 4. quod ad obseruandum mulierum pudicitiam adhibebantur, quasi lecti custodes: quod reliqui lectum vix virgineum aut pudicum permitterent, licet nihil generarent, Gorddæus in comment. ad l. spadonum 128. n. 3. 4. ff. de verb. sign. vide & Cuiac. lib. 17. obs. 24. Vulteium in comment. ad §. sed & illud 7. Instit. de adoptionibus.

SPADO in specie is dicitur, qui aliquo corporis vitio impeditus generare non potest, eo remoto potest, l. 2. §. 1. l. arrogato 40. in fin. ff. de manumiss. vind. Hi sunt Thlasiæ, qui fractos habent testiculos, & Thlibiæ, qui attritos. Hi adoptare possunt. Nam & matrimonio iungi, & posthumum in testamento hæredem scribere possunt. Vlt. in comment. ad §. sed illud 7. Institut. de adopt.

SPARTA dictio Græca est, Latine sata dicitur. Origo enim huius vocabuli sumpta est à verbo σπείρω, quod sero significat, vnde nomen verbale σπάρτος, quod satus vel satiuus appellatur. Vnde Homerus lib. 9. c. 1. in neutro genere pluratiue numero σπάρτα dixit, vt annotauit Pet. Mosell. in Gellium, lib. 17. c. 3.

SPARTACVS famosissimus gladiator traditur, de quo secundum aliquos intellexit Paul. Iurecons. in l. 3. § si seruus. ff. de acquirend. possess. vbi tamen Dd. secuti vulgarem lectionem reposuere Spartanum, sed male. Extat enim historia de Spartaco famosissimo gladiatore, qui ex Thracia oriundus fuit, robore animi & corporis præstans. Is se in libertatem vindicauit: de quo talis fertur historia. Cum Lentulus ludum gladiatorium adornaret Capuæ, capta occasione Spartacus, Chrysus, & Ænomaus se inde proripuerunt, ergastulos seruos armant, eosque proposito pileo conuocant ad libertatem: manuque seruorum hoc modo congregata, quasi iusto exercitu, bellum ingens exeitauit: aduersus illorum impetus comprimendos, missos aliquot duces oppresserunt: & consulares exercitus. Tandem demandata est talis prouincia Crasso, qui illos extremo bello profligauit: ex quo incessit per vrbem ouans, laurea corona insignitus: more ouationis præpostero. Consueuerant enim ouantes myrrheam coronam gestare. Reliquiæ Spartaci coniunxerunt se cum Catellianis, quæ paulo post ab Octauio patre Augusti deletæ fuerunt: extra sortem demandato negotio, vt obiter tendens in Macedoniam comprimeret fugitiuos. Frugalitate Spartacum Pli. laudat, vtpote qui auro interdixerit exercitui suo. Idem laudatur à fortitudine, vt qui acriter pugnans ceciderit: de quo ita eecinit Cordubensis poeta Lucanus:

Vt similia causa caderes, qua Spartacus hostis.

Et de isto sensit Paul. licet omnes ad Spartanum, quem ignorant, maluerint referre. Historia Spartaci nota est ex lib. 95. 96. & 97. Epitomarum Liuij. Cot.

SPATHA. Vegetius gladios maiores, spathas vocari docet: minores vero, semispathas. Extat in auth. de armis. §. pen. Spieg.

SPECIALE delictum videtur, quod Dd. nostri innominatum dicunt, vt cum quis in ius vocatus non paret, l. 1. C. de Episc. aud. cum temere appellat, cum ius dicentem contemnit, cum in munere sibi imposito per desidiam quis cessat, l. 2. C. de Sport. Eiusmodi enim facta pluribus verbis specialiter designantur, non vno generali. Ex Alcia. Spieg. Prat.

SPECIALIA iudicia in l. 38. ff. locat. sunt, quibus de vna certa re agitur, qualia sunt commodati, locati, depositi. Prat. ex Briss.

SPECIALIA iudicia, generalibus opponuntur. l. 38. ff. pro soc.

SPECIALIS iudex, datus, delegatus, pedaneus, l. fin. de off. præt. l. fi. C. de iudic. Prat. ex Briss.

SPECIALES actiones censentur, quibus id persequimur, quod natura sua, & quantum ad iuris interpretationem pertinet, speciale est, etiam si accessoria quædam habeat, vt equus, vestis, domus, fundus, & cæteræ id genus res, in quibus singularum petitio est, l. 1. l. 28. ff. de rei vindic. Itaque actionibus de vniuersitate speciales opponuntur, l. 3. Cod. de præsc. 30. annor. Prat.

SPECIALITER, idem quod speciatim, diserte, *mit ausſgetruckten wvorten*. Vlp. in l. 2. si quis caut. Nisi, inquit, contrarium specialiter partib. placuerit. Vocabulum iureconss. familiare l. defuncta l. arbores. ff. de vsufr. & aliis multis locis. Spieg.

SPECIALITER & generaliter opponuntur, l. 1. ff. quod iussu, &c

Digitized by Google

specialiter & generaliter pignori accipere & obligare, l.2.& l. 17. C. de pignoribus.

SPECIALITER prælegare. Claudius in l.alimenta. ff.de alim.legat. Quia, inquit, destinauerat alimentis, eius vsuras pecuniæ, quas specialiter ei prælegauerat. Spieg.

SPECIE communi contineri dicuntur, quæ in genere suo functionem recipiunt, l.29. ff.de solutio. Prat.

SPECIE in l.quæstio.de verb.sign. pro parte vsurpant. Vult enim dicere, agrum partem esse fundi, non speciem.arg.l.fundi.eod. tit. Sic Vlp.in l.1.de Agnosc. lib. vbi SCti Plautiani duas esse species dicit, cum partes debuerit dicere, teste Apello. Spieg.

SPECIES est vox, quæ de pluries differentibus numero, seu indiuiduis dicitur, vt apud Apellum tutelæ testamentaria, aditio hæreditatis, dominium directum, emptio, furtum, obligatio ciuilis, actio personalis, possessio naturalis. Quanquam nonnullis visum est, vt attestatur Cantiunc. speciem indiuiduis comparatam, hoc nomine parum aptè notari. Speciei namque nomen sola comparatione ad genus videtur inditum: dictamque speciem esse, quod confusum & informe genus expoliret, & speciendum (sic enim veteres loquebantur) nobis exhiberet. Ob id Cic.in Topic.mauult formam(dum à forma generis locum ducit) appellare. Siquidem species indiuiduis comparata non iam speciei retinet, sed generis potius accipit faciem. Ciceronis adstipulatur Gloss.vlt.in l.proponebatur.ff.de iudic. Rei species, inquit, id est, forma. Iuris Ciuilis interpretes speciem passim appellant genus, & indiuiduum speciem: vt hominem, equum, bouem, genera: Titium, Bucephalum, & hunc bouem, species. Sic loquitur, Apello indicante, l.2. in princ. & §.1.l.si certum pet.leg. non videtur in iudicem.de iudic.l.fin.de cond.ob caus.leg.ostentum. de verborum signif.l. cum certum. de aur. & argen. leg.l.qui vxori.l.species eodem titul. & princip. Instit. de donationibus. & iurisconsult passim.in tractatione legatorum. Spieg. Adde Taboetium in Topico militar. for. & legal.disciplinæ.

SPECIES Iurisconsulti appellant, quas veteres Latini Fruges, id est, vinum, oleum.frumentum,legumina. Arc l.vlt.ff.de mun. & bon. Cura quoque emendi frumenti,olei: nam harum specierum curatores,quos σιτώνας & ἐλαιώνας appellant,creari moris est l.mp.l 26 C.de vsur. In traiectitiis autem contractibus, vel specierum fœnori dationibus. Hot.Prat.

SPECIES apud ICtos singula corpora significat, l.54. ff. de verb. obli l 30 ff.de leg.1. Separaturque interdum à quantitate, i.ab his, quæ pondere, numero & mensura constant l.6. ff. si cert. pet l 6.ff.de rei vindic.l.34.§. sed si pondus.ff.de leg.1. Quæ tamen ipsa etiam certæ speciei loco sunt, cum certo loco circumscribuntur ac definiuntur: veluti si vinum quod in apothecis est,pecunia, quæ in arca est legetur vel promittatur l.30.in fi.l.34. §.sed si non corpus.de leg.1. Schard ex Briss.

SPECIES nulla effici potest sine materia.l.7. §. cum quis ff.de adquir. rer. domin.

SPECIES & corpus pro eodem in l.plane. §. sed siue corpus. ff.de legat.1.

SPECIES pro fama, qua corpus id esse agnoscitur quod est, l.7. ff. de suppellect leg. l 76. ff.de iudic. Briss. Prat.

SPECIES adæratæ, quarum fit mentio in l.septem.C.de erog.milit.annon.lib.12. Vide supra,Adærate,quod opinor nobis esse, *die vvarh an gelt ſchlagen.*

SPECIES adærandæ. in l.speciebus.C.de Cohortalib.li.12.

SPECIES pro annonariis corporibus seu quantitatibus in l.10.& 11. C.de sacros. eccles. l.1.l.2.& l.vlt. C.de condit.in publ.horr. lib.10. lib.1.de quibus muneribus vel præstatio.lib.10.l.7.C.de annon. & tribut.lib.10.l.vnic. C.de Salgamo hosp.non præst. & aliis infinitis Codicis locis.

Sic SPECIES annonariæ in l.fin.C.de collat.fund.fisc.lib.11. Vegetius li.3.c.3.Solers debet esse tractatus, vt pabula,frumentum, cæteræque annonariæ species quas à prouincialibus consuetudo deposcit,maturius exigantur.Briss.Prat.

SPECIES,pro controuersia. Ex eo deducta locutione quod finitam quæstionem Græci hypothesin vocant. Vlp.l.18. ff. de minor. Diuus Seuerus & Imp.Antoninus non audiuerũt incolorare restitui desiderantem aduersus fratrem post speciem in adiutorio eorum finitam. Sic l.Latinus Largus 81. ff.de leg.3. Latinus Largus proxime ex facto incidit species talis. Recentiores videntur legis Casum vocasse. Quintil. autem thema,quasi facti positionem,vel euentus. Sic species vna pro vna quadam caussa,in l.solet Prætor.& l.seq.ff.de iurisd.Hot.Prat.

SPECIES in plurali, pro aromatibus aliquando sumitur,sed obsoletum, Macrob. lib.vlt. Saturnal. Species & acres & calidæ super faciem cum apponuntur, exulcerant. Martian.in l fin.ff.de Publican. Species, ait,pertinentes ad vectigal. Ex Thesauro. Steph. Rob. Spieg.

SPECIES resistentes, in eadem l. pro restantes intelligit Budæ. quæ reliquamenti caussa debentur, id est,quæ ex præterito debentur, vulgo *reſt außſtendig.* Spieg.

SPECIES semper generi derogat. Paul. de leg.3. in fi. l. seruis vrbanis. Quando ergo in aliquo casu species præcedit, & genus sequitur,tunc subintelligitur dictio, alius,seu copula interfuerit, seu disiunctiua, l. hæc stipulatio. ff. vt leg. seu fideic.ibi, hæreditas, siue ius,i.siue aliud ius.quia hæreditas ius est l.pecuniæ. §.1. ff.de verb.sig.facit l.Attistius §. fin.de acq.hæred. ibi,per seruum,vel eum quem in potestate habet,& l. §.si pecunia. ff. depositi, ibi, coram prætore vel honestis personis, Forcat. Necyomantiæ dial.21.n.2.

SPECIFICATIO est, quando ex materia siue eadem siue diuersa, atque illa vel mea & aliena, vel aliena tantum noua quædam species, seu corpus constituitur, puta, si ex auro,vel ex auro & argento fiat poculum,si ex vuis exprimatur vinum:talem speciem si quis constituat, vel constitui curet, is speciei illius dicitur fieri dominus specificatione, non tamen simpliciter, sed cum quadam distinctione, Vult.in commen.ad §.cum ex aliena.16.n.1. de diuisione rer.

SPECIFICATIONE mutatur forma, quando ex aliena materia vel specie, arte & industria humana aliud opus seu species conficitur,priore forma mutata vel sublata,eaque duplex:vna principalis,altera necessaria.Principalis,specificatio plane nouam fingens formam, nouam producit speciem, vt si ex auri vel argenti massa fiat vas, vel annulus, aut contra ex poculo vel aureo annulo fiat massa: ex vino & melle mulsum,&c. §. cum ex aliena. Inst. de rer.diuis. Specificatio igitur illa efficit, vt noua hæc species effecta cedat,non materiæ,sed formæ domino, qui prioris formæ domino præter materiæ æstimationem nihil refundere tenebitur. d.§.cum ex aliena.l.in rem.23. §. quæcunque. ff. de rei vendic. l. quicquid. 27. §.ff.de acquir. rer. dom. modo ad pristinam materiam siue materiæ formam reduci non possit. Nam si reduci possit; agetur ad exhibendum,vt reducatur prius,& deinde restituatur,d. §.cum ex aliena leg. quæsitum.38. §.4. ff.de legat.1.l.5.§.1.ff de rei vendic.l. gemma.in pr.l.seq.versic.sed si totam.& seq. D.ad exhiben. Et hoc omnino verum est,si specificatio illa bona fide facta esset. Secus autem, si mala fide. Etsi enim reuera propter mutatam formam res prior non existat, tamen dolus & mala fides specificatoris hoc efficit, vt neque priorem speciem desisse possidere videatur. l. quod si 22. l. fin autem. 27. sed & is. ff. de rei vend. neque res in aliam formam transiisse existimetur: & ideo in solidum tenebitur, ac si specificatio nulla accessisset. l.de eo. §.si quis ex vuis. §.denique. ff.ad exhibend.d.l.fin autem.27. §. sed & is. ff.de rei vend. Accessoria est,quando quid alterius rei augendæ & ornandæ caussa, ita adiectum est, vt prioris speciei formam amittat, & eius, cui accessit, pars formalis,vel tota forma esse incipiat,vt,si purpura aliena intextæ sit chlamydi alterius. §.si tamen alienam. Instit. de rer. diuis. l.in rem. §. si quis rei. § item quæcunque.ff.de rei vend.vel tabula aliena, meis coloribus picta,§.si quis in alien.inst.de rer. diuis. amittit hæc purpura, hic color, priorem suam tudem formam, & ita iungitur,vt excludi non possit,neque simpliciter iungitur, sed ita iungitur, vt purpura pars chlamydis formalis, & color totius tabulæ vera forma non existat. Quare multum hæc accessoria specificatio (vtpote caussa formalis, per quam res id esse incipit quod est, vestimentum nempe pictum, pictura, siue imago) differt à nuda accessione, adiunctivice fungente, vt si adplumbatum (secus enim in fornmissatione, quæ & ipsa specificatio accessoria est, ob materiarum coadunationem & quasi mixtionem. l. in rem 23. §.item quæcunque. ff. de rei vend.) quid fuerit. l. in rem. 6.non idem ff. de rei vend. vel litera etiam aurea, chartæ inscripta. §. literæ quoque. Inst. de rer. diuis.Gœddæ.ad l.14.numero 11. de verb. sign.

SPECIMEN proprie est, id quod re venali ostenditur venditori, vt inde possit cæteras merces æstimare: vt particulæ panni, aut parum frumenti, vel vini gustus. Spieg.

SPECIOSAS personas accipere debemus, inquit Vlp. clarissimas personas vtriusque sexus: item eorum, quæ ornamentis senatoris vtuntur l.100. vbi Gœdd. in comm. ff.de verb.sign. Hot. Prat.

SPECTABILIS, titulus est dignitatis, quo ornantur præfectus Augustalis, Comes orientis, Proconsules,& vicarij,vt ex l.vn. C.de ratiociu. oper.publ.l.vn.C.vt omnes iud.l.32.C.de appellatio. l.3.§.illud.l.vlt. C.de can.largitio.tit.li.10.C.l.57.& l.59. ff.de decur. li.10. & ex Notitia constat. Ornantur & eo Duces l.36.C.de appella.l.3.C.de offic.milit.iud.l.vlt.de off.præf.præt. Ornantur & eo Tribuni & notarij,magistri scriniorum, Comites sacri consistorij, Comites domorum, Comites scholarum, Comites militares, item Castrensis, Tribunus notariorum, & Silentiarij l.vlt. C.vbi causa fisc.l.37.§.1.de appellatio.l.vlt.de decurion. lib.10. C.l.30 §.vlt. C.de inoff l.4.C.de aduo diuers. iud. teste eadem Notitia. Et ita Spectabiles iudices accipe in l. 32. C.de app.l.vlt.C.de modo mul.l.vn.de annon.& cap.l.4.C. de iurisdict. omn.iud. l.11.in fi.l.13. C.de aduocat.diuers.iudic. Briss.Prat. Est autem Spectabilis dignitas media inter Senatorias:nam supra spectabiles sunt illustres: infrà clarissimi, Gothof.in Epilog Nou.7.

SPECTABILITAS inferior erat illustri dignitate. Eamque, militiæ sudore detersis antiquitatem tribuisse Cassiodor. lib.2. Variar.

Digitized by Google

riat. Epistola. ad Steph. scribit. Briss. Prat.

SPECTABITVR litis contestatæ tempore, apud Vlp. in l. quantum. ff. Quod metus causa.

SPECTACVLA, loca sunt execta, vt ex iis ludi spectentur. Theatra vulgo appellant, vt Græca vox, teste Sylvio, quam Latina vulgo vsitatior sit. Notus tit. de spectat. & scenic. & Lenon. lib. 11. C. Spieg.

SPECTACVLVM celebrare, apud Modestinum. D. de Vsu & vsuf. l. legatum.

SPECTARE pro expectare in l. 5. §. Prætor. D. de his qui dejecer. vel effud. l. 6. D. quod falso tut. l. 29. in fin. D. pro soc. l. 83. §. sacram. verb. adeo. D. de verb. oblig. vt ex initio illius §. deprehenditur. Briss. Prat.

SPECTARE pro pertinere & tangere. Briss.

SPECTATIO apud Cic. Verrin. 5. videtur esse pecuniæ probatio. Ex omni pecunia, inquit, quam aratoribus soluere debuisti, certis nominibus deductiones fieri solebant, primum pro spectatione & collybo. Hinc spectatores, quos Græci ἀγωγιμαίους. Prat.

SPECVLARIA appellabantur, quibus Lumen in cœnacula inferebatur, & fol admittebatur in ædes, vt hodie per vitrea mina & chartacea fit: sic dicta, quod è speculari lapide fiebant, qui (vt testatur Plin. li. 36. c. 22. & lib. 7. c. 5.) vitri modo perlucidus, facillime in quamlibet tenues Crustas finditur. Vlp. in l. 12. § 12. de instr. vel instr. leg. Pegasus ait instrumentum domus id esse, quod tempestatis arcendæ, aut incendij causa paratur, non quod Voluptatis gratia: itaque neque specularia, neque vela &c. Idem. l. 15 § 4. de vsufr. Idem & in specularibus si domus vsusfructus legetur. Sic Martial. li. 8. Epigramm.

Hibernis obiecta notis specularia puros
Admittunt soles, & sine sole diem.

Seneca lib. 13. Epist. Quantæ nunc aliquis rusticitatis damnet Scipionem, quod non in caldarium suum latis specularibus diem admiserat. Idem li. 14 Epist. Quædam nostra demum memoria prodiisse scimus, vt specularium vsum prolucente testa clarum transmittentium lumen. Muniebantur etiam his specularibus hyeme cænationes & diætæ aduersus ventorum imbriumque vim: atque ita venti his excludebantur, vt tamen lumen habitantibus transfunderent. Plin. epist. 2. Egregium aduersus tempestates receptaculum: nam specularibus, ac multo magis imminentibus testis muniuntur. Senec. de diu. prouid. Quem specularia semper à flatu vindicarunt. Prat. & vide Cuiac. 13. obs. 13.

SPECVLARII apud Tarruntenum in l. fin. D. de iur. immun. Sunt inquit Alciatus, qui fenestris specularia componunt Prat.

SPECVLATOR Iurisconsultus nobilis nomen habuit Gulielmi Durandi: sed cum anno 1271. volumen illud de jure scripsisset, quod speculum iuris inscripsit, speculator vocatus est. Vita functus traditur florente adhuc ætate, cum vix annum trigesimum excessisset. Prat.

SPECVLATORES, veter. Gloss. κατάσκοποι, milites à speculis sic dicti: quorum munus erat de rebus hostium ad suos referre quid percepissent, siue ex specula, siue in ipsis hostium castris, quod Vergil. li. 4. Georgicon videtur pulchre expressisse, vbi loquit. lib. 4. veteris Iurisp. 51.

..... quibus ad portas cecidit custodia sorti,
Inde vicem speculantur aquæ & nubila cœli.

Sunt tamen qui militum quoddam genus esse volunt qui præter gladium lanceas gestasse videntur, ex Suet. in Claudio. Neque conuiuia inire ausus est, nisi vt speculatores cum lanceis circumstarent. Et in Galba: Descendentem Galbam speculator impulsu turbæ lancea prope vulnerauit. Speculatores itaque legendum non spiculatores, in l. diuus. D. de bon. dam. sicut & in libris Flor. scribitur, & l. 7. C. de cohor. prin. cor. & in sacrosancto Euangelio. ἀποστείλας δὲ ὁ βασιλεὺς σπεκλάτορας, ἐκέλευσεν ἀποκεφαλίσαι τὸν Ἰωάννην ἐν τῇ φυλακῇ, & à Corn. Tacito lib. 17. secundum veterem scripturam Cocceio Proculo speculatori: Et paulo post Barbium Proculum tesserarium speculatorem. Hos posterior ætas scultatores appellauit quasi auscultatores, quo fit vt nocturnarum excubiarum tessaras tractent, ex eo ordine qui tesseratij dicuntur. Sumuntur & ex eo ordine, qui in capitis Reos lege agant, vt Euangelij locus aperte demonstrat, & ad d. l. diuus σπεκλατώρων interpretatio, πλὴν σκόπει τὸ φονευτικόν, ἵνα σε μὴ συμπεθάνειν ἀφελόμενος, ἢ τὸν ἀρχιδεσμοφύλακα, οὗτοι ὁ ἀποτόμως ἐπιθέσθαι. Et Iulius Firmicus lib 8. c. 16. Speculatores, inquit. facit, qui nudato gladio hominum amputant ceruices. Prat. ex Cujac. 6. obseru. 33. adde Goth. ad d. l. diuus 6. ff. de bonis damnatorum.

SPECVS locus est, ex quo despicitur. vnde & spectacula dict. l. 1. §. specus. ff. de riuis. Sic accipitur in l. 11. ff. de aqua & aqu. plu. & l. 3. ff. de riuis, ex quibus apparet per specum plerunque aquam veteres duxisse, quod tum necesse erat fieri, vt ex Vitruu. li. 8. c. 7. constat, cum medij montes erant inter mœnia & caput Fontis, Itaque non male Vlp. à despiciendo specum dictum putat, quod specus locus esset vndique apertus & in profunditatem demissus. Briss.

SPECVS à cuniculo quid differt, vide Cuia. 16. obs. 17.

SPEM futuræ perceptionis deteriorem cõstituere licet. l. pactum inter hæredem. ff. de pact. Spieg. Prat.

SPEM precio emere est lucrum incertum & in euentu situm, certo affectare damno. Exemplum habes apud Pomp. in l. nec emptio. de cõtrah. empt. citatur ab Erasmo Cent. 4. Chil. 2. Spieg.

SPENDOPHORVS seruus l. 41. §. spẽdophorus. D. de fideic. liber.

SPERARE pro expectare apud Vlp. accipitur in l. qui bona 13. in fin. D. de damno infecto.

SPERARE, pro timere in l. 3. §. si legatarius, D. si cui plus, quam per l. Falcid. vt in illo noto Verg. versu.

At sperare deos memores fandi atque nefandi. Pr. & Briss.

SPES aliqua durat. Vide Iurisconsul. in l. si vsusfr. 2. in pr. D. de vsufructua. quemadmodum cau. Spieg

SPES, opinio futurorum: refertur q; tam ad bona, quam ad mala. Vide Bar. in l. Gallus. §. videndum. sub fi. & in l. posthumus. de li. & posthu. Interpretes faciunt differentiam inter spem certam & indubitatam, de qua in l. pen. ff. quibus ad libertat. prouoc. & spem reuocabilem. vt in § quid si is. in eadem l. Gallus. Quod tamen Salomon sibi non liquere fatetur. ibid. Spieg.

SPES præmiorum pignerari non potest. l. spem præmiorum. C. quæ res pig. oblig. poss. Alber. Prat.

SPHÆRISTERIVM à sphæra, id est, rotunditate, locus in balneis rotũda forma pilæ ludo accommodatus Vlp. l. 16. D. manda. Cũ Aurelius Quietus hospiti suo medico mandasse diceretur, vt in hortis eius Sphæristerium & hypocausta, & quædam ipsius valetudini apta, sua impensa faceret. Sic Plin. in epist. ad Apollinarem. Apodyterio superpositum est (inquit) sphæristerium, quod plura genera exercitationis, pluresque circulos capit. Suet. in vita Vespas. Valetudine prosperrima vsus est, quamvis ad tuendam eam nihil amplius quam fauces, cæteraque membra sibimet ad numerum in sphæristerio defricaret. Sphæristerio etiam antiqui vsi sunt ad pilæ exercitium, quam Græci ἐφαίρειν appellant. & ideo Lamprid. in Alexandro tradit, eum post lectionem operam palæstræ, aut sphæristerio, aut cursui dedisse. vnde etiam Seneca, Sphæromachiam pilæ lusoriæ certamen appellauit.

SPICA illecta est, quæ de messorum manu excidit, non autem, vt quidam existimant, Culmus, qui radicibus segete adempta tenetur, & solo cohæret, & pendet, nec est deiectus in messe, quam vocamus calamum: vnde manauit Chaume, & inde Chaumer. Adferiari quod dicitur Chaumer, ab alio fonte fluit, nec enim feriatis diebus calamus ille colligitur. Ergo stipulam illectam colligere, non est, quod vulgo dicitur Chaumer, sed quod vulgo dicitur Glanner. Briss.

SPICA nardi, quę spica quoque clissa vocatur: Græce dicitur Stachys nardi. De qua inter cætera Iurisconsultus meminit, in tit. de publ. l. interdum. Nardi stachys inquit, id est, spica nardi. Nebriss.

SPICILEGIVM, illectæ spicæ collectio dicitur Varroni libro 5. de ling. Lat. & li. 1. de re rust. c. 54. vide vtiq; septuaginta interpretes; Deut. c. 23. & 24. nam Deus aduenis spicas illectas relinqui iubebat: quod humanitatis gratia factum docet Aug. li. 4. de ciuit. Dei, c. 8. Briss.

SPECVLATORES, pro apparitoribus apud Callistr. in l. diuus. de pœn. damn. vide paulo ante speculatores.

SPINOSVM aliquid in prato, prouerbialiter dixisse videtur Imp. in const. de concep. dig. § 6. quasi diceret in re pulcherrima & venustissima turpe quiddam immixtum esse, quod illam dignitatem ac speciem imminuat. vt si in prato viridissimo & amœnissimo spinæ & vepretulæ inessent, qui inambulantium pedes offenderent. Et hoc tamen perraro, inquit, ne ex continuatione eiusmodi lapsus oriatur aliquid in tali prato spinosum. Loquitur de legibus inculcatis, in quo tamen ei mos gestus esse non videtur. Hot. Prat.

SPIRITV vno contineri dicuntur, quæ Græci ἑνώσεα, & συμμερῆ vocant: homo, lignum lapis. l. rerum mixtura. ff. de vsucap. Sed & quæ ex cohærentibus partibus, & vna eademque compagine constant, veluti statuta, l. in rem actio. 23. §. item quęcunque. ff. de rei vind. vid. Briss.

SPIRITVS vitalis est veluti flammula quædam ex sanguine enata, calorem vitalem reliquis membris ministrans: cuius vehiculum sunt Arteriæ. Est namque ex Etymologia Græci sermonis à seruando aere seu spiritu dicta arteria αἰτηρία παρὰ τὸ ἀέρα τηρεῖν, τ' ὃ πνεῦμα τήρει, Brech. in l. qui mortui. tit. de verb. & rer. sign.

SPIRITVM emittere, pro mori, apud Marcian. in l. sed & illo quęritur. ff. de reb. dub. Spieg.

SPITHAMA Græco vocabulo dicitur palmus maior, qui duodecim digitis constat. Bud in l. fi. ff. si mens. falsum. mod. dix.

SPOLIA appellabantur paenicularia ea, quib. indutus erat quis, cum ad supplicium deducebatur. l. pen. ff. de bonis damnat. Vnde locum illum in quo exui solebant, spoliarium appellatum esse credo. Vide paulo post spoliarium. Prat. ex Briss. & Gœdd. in comm. ad l. 3 §. 1. n. 13. ff. de verb. sing.

SPOLIA etiam, quæ cui latro abstulit, vocantur in l. 31. §. 1. D. depos. Briss. Prat.

SPOLIARE, pro exuere bonis, in leg. 1. D. de donat. inter virum &

Digitized by Google

vxorem. Transfertur ad omnia alia, vt spoliare auxiliis, prouincia, fama, vita, &c. Quod Imp. §. fin. Instit. de action. dicit Expoliatum bonis. Iurisc. in l. fi. ff. de his quæ in fraud. dicit, Exutum bonis: vt paria sint, exui bonis & expoliari bonis, id est, iacturam bonorum pati. Vide Zas. in d. § .

SPOLIARE item pupillum dicitur tutor, qui male administrat, l. qui fundum. §. tueor. ff. pro emptor. Spieg. Prat.

SPOLIARIVM, locus vbi reseruantur spolia, eadem forma qua dicimus armarium. Lampridius in vita Commodi, pro loco vbi noxij necarentur vsurpauit. Gladiatoris, inquit, cadauer trahatur: gladiatoris cadauer in spoliario ponatur. sic Seneca epist. 94. ad finem: Nunquid (inquit) aliquem esse tam cupidum vitę putas, vt jugulari in spoliario quam arena malit. Catanæus in Plinij in Panegyr. interpres siue spoliarium, ait, appellatum, quod vita priuarentur, siue quod ibi spoliati laniarentur. Spieg.

SPONDERE, inquit Varro libro 5. de ling. Latin. est dicere. Spondeo à sponte. nam id valet, voluntate. Ab eadem sponte, declinatum spondet.

Spondet enim, qui dicit sua sponte, spondeo. spondet etiam sponsor, qui vt idem faciat, obligatur. & filia quæ nuptiarum caussa appellabatur, & quæ desponsa erat, sponsa: quæ pecunia (patroni) & sponsum inter se contra rogata erat, sponsio: cui desponsata erat, sponsus: quo die sponsum erat sponsalis: qui spoponderat filiam, Despondisse dicebatur, quod de sponte eius, id est, voluntate exierat. Non enim si nolebat (subaudi filia) dabat: sed dabat quod sponsu erat alligatus (nimirum sponsionem) nam in comœdiis vides dici, sponden' tuam gnatam filio vxorem meo? quod tum & prætorium ius ad legem, & Censorium iudicium ad æquum æstimabatur. sic Despondisse animum quoque dicitur, vt despondisse filiam: quod suæ spontis statuerat finem. Itaque qui ad id quod rogatur non dicit, non respondet. vt non spondet ille statim, qui dixit spondeo, si jocandi caussa dixit: neque agi potest cum eo ex sponsu. Ita quisquis dicit in Tragœdia: Meminisse te despondere mihi gnatam tuam? quod sine sponte sua dixit, cum eo agi non potest ex sponsa. Hactenus Varro: Hot. Frat. Adde Brechæum in l. sponsio, sub tit. de verb. & rer. sign.

SPONDERE in incertum, est non in certam nummorum summam, sed quantumcunque quis debeat fide sua iubere: quæ periculosissima sponsio erat. Seneca. Sed non sibi sponderi in incertum iubebis, si fisco obligabis Prat.

SPONGIÆ, quibus columnæ, pauimenta, podia exterguntur, instrumenti sunt domus. l. quæsitum. § canales. de fund. instru. Prat. Cuiac. 13. obser. 13.

SPONSALIA sunt promissio & repromissio futurarum nuptiarum, l. prima. ff. de sponsalibus. dicta sponsalia à spondeo. Moris enim fuit veteribus stipulari, sibique futuras vxores spondere. l 2. ff. eodem. Vnde sponsi sponsæque appellatio nata est, l. 3. ff. eod. Etenim vt ex S. Sulpitio, Neratioque Aulus Gellius refert, qui vxorem ducturus erat, non ab ipsa, sed ab eo, ducturus erat, puta patre, vel fratre stipulabatur eam in matrimonium ductum iri. In sponsalibus autem constituendis parui refert, per se & coram, an per nuntium, vel per epistolam, an per alium hoc factum sit. l. fi. ff. eodem. constat enim & absenti absentem desponsari posse, & hoc quotidie fieri. l. sufficit ff. eodem.

Verum in spōsalibus contrahendis ætas contrahentium definita non est, vt in matrimoniis. Quapropter à primordio ætatis sponsalia effici possunt, si modo id fieri ab vtraque persona intelligitur, id est, si non sint minores, quam septem annorum. l. in sponsalibus, *la seconde*. ff. eodem. Cæterum, sponsalia noua significatione quandoque accipi videntur pro muneribus, quæ sponsæ dantur. l. 1. C. si Imp. Anchar.

SPONSALIA, inquit Modestinus, sunt mentio & repromissio futurarum nuptiarum. l. prima. ff. de sponsal. quo in loco Mētionem Latine dixit Modestinus, vt apud Græcos dicitur μνῆστις vel μνηστεία. Definiri etiam sponsalia hoc modo possunt, vt sint mutua repromissio futurarum nuptiarum recte atque ordine inter eos quibus iure ciuili licet facta. Dixi mutua repromissio: quia tam virum mulieri, quam mulierem viro repromittere oportet. vnde spondere olim puellæ pater dicebatur, adolescentis autem Despondere. Dixi recte atque ordine: quia consensum non modo partium, verum etiam eorum quorum in potestate sunt adhiberi oportet. l. 7. ff. eodem. deinde quia licet neque stipulatio, neque scriptura necessaria sit testatione tamen opus est: tametsi etiam inter absentes, per epistolam aut nuncium contrahi possunt, l. 4. eodem. Dixi, inter eos quibus iure ciuili licet: quia sponsalia inter eos demum contrahi possunt, inter quos etiam nuptiæ possunt, l. si quis tutor, § quamvis, de tit. nupt. ætate tamen excepta. l. 14. ff. de sponsal. l. 4. de rit. nupt. vbi traditur sponsalia inter impuberes recte contrahi, dummodo septem annis minores non sint. Hot. Prat.

SPONSALIA, non minus inter impuberes, quam inter puberes contrahi possunt Vult. in comm. Inst. tit. 10. in pr. nu. 6.

SPONSALIA requiruntur ad nuptias, hodie quidem ob eam causam, vt si impedimentum aliquod, quod matrimonio obstet, subsit, id amoueatur, aut si amoueri nequeat, nuptiæ inhibeantur, olim vero, quod hoc ita pro solennitate esset constitutum. Vult. d. tit. 10. in pr. n. 9. Seruius autem Sulpitius.

SPONSALIA sic exponit. Qui vxorem, inquit, ducturus erat, ab eo vnde ducenda erat, stipulabatur eam in matrimonium ductum iri: qui daturus erat, itidem spondebat. Is contractus stipulationum sponsionumque, dicebatur sponsalia. Tunc quæ promissa erat, sponsa appellabatur: qui spoponderat ducturum, sponsus. Sed si post eas stipulationes vxor non dabatur, aut non ducebatur, qui stipulabatur ex sponso agebat, iudices cognoscebant. Iudex quamobrem data, acceptaue non esset vxor, quærebat. Si nihil iustæ caussæ videbatur, litem pecunia æstimabat, quantique interfuerat eam vxorem accipi aut dari, eum qui spoponderat, aut qui stipulatus erat, condemnabat. Hoc ius sponsaliorum obseruatum dicit Seruius ad id tempus, quo ciuitas vniuerso Latio lege Iulia data est. Hæc eadem Neratius scripsit in lib. quem de nuptiis composuit. Gell. libro 4. cap. 4. sponsaliorum autem formulam Plautus hanc profert in Pœnulo:

Agorast. Audi tu patrue dico, ne dictum neges
Tuam mihi maiorem filiam desponderis.
P. Pactam rem habeto.
A. Spondēsne igitur?
P. Spondeo. A. Mi patrue salue. nam nunc es plane meus.

Item in Trinum.

----Lysimach. sponden' ergo
Tuam gnatam vxorem mihi?
Char. spondeo, & mille auri Philippum dotis.
Lysimach. Istac lege filiam tuam sponden' mihi
Vxorem dari? Char. spondeo. Lysimach. Et ego spondeo idem hoc. Hot. Prat.

SPONSALITIA largitas, hoc est, donatio propter nuptias, specialis est contractus, de quo in Auth. vt sponsalit larg 127. & in Auth. eo decursum, vbi Goth. in not. C. de don. ante nupt.

SPONSA patris, nouerca filij dicitur.

SPONSARE, sponsalia cōtrahere, stipulari sibi vxorem dari. Paul. l. 38 ff. de ritu nupt. Si quis officium in aliqua prouincia administrat, inde oriundam, vel ibi domicilium habentem sponsare non prohibetur. Hot. Prat.

SPONSIO dicta ab eo, quod sponte fit vel dicitur, vel etiam spōdere, quasi sponte dicere, dare ac promittere. Gœd. l. 7. num. 16. de verb. sign.

SPONSIO apud antiquos genus erat stipulationis, qua plerūque vti solebant post interdicta, cum lis quædam appendicula incidisset, aut etiam si alio modo inter duos controuerteretur.

Fiebat autem sponsio, interposita stipulatione certę pecuniæ, quam perderet qui sponsione vinceretur. Actor enim primum spōdebat: i. sponte atque vltro sponsionem deferebat aduersario, quem ideo sponsione lacessere & prouocare dicebatur: ab eo namque postea summam eādem stipulabatur. hic autem aut fateri cogebatur, aut si inficiaretur, restipulari, tum actor *iterū* stipulanti aduersario spondebat. Græcis erat decima pars *rei* controuersæ, in causis priuatis: in publicis quinta.

SPONSIO appellatur, inquit Paulus, non solum quæ per sponsus interrogationem fit, sed omnis stipulatio, promissioque. l. 19. §. dictum, ff. de ædil. edict. l. 7. ff. de verb sig. Alij libri, sponsi: corrupte. nam sponsus dicimus vnde actio ex sponsu: Hinc illud Seruij Sulpitij apud Gell. lib. & c. 4. si post eas stipulationes vxor non dabatur, aut non ducebatur, qui stipulabatur, ex sponsu agebat, iudices cognoscebant. Hot. Prat.

SPONSIO, pro certatione, pignorum ni ita se res habeat, vt qui deponit affirmat. Vlp. l. 17. §. 5. ff. de præscri. verb. Si quis spōsionis caussa annulos acceperit, nec reddidit victori, &c. Item apud Marcianum l. 3. ff. de alcator. Hotom.

SPONSIO etiam in interdictis erat actio, quando non proprietatis, sed possessionis tantum erat controuersia. Cuius sponsionis exemplum est apud Cicer. in Orat. pro Aulo Cecinna. Et Quintil. lib. 7. Aliquando enim sponsio erat interdicti appendicula & accessio. Vt cum iudex edixit de possessione deiectū in primis restituendum, & reus quidem contendat, se omnia quæ oportuit, adimpleſſe, actor vero inficietur plane se restitutum, liticula quædam suboritur, quæ sponsio dicebatur. Qui ea actione expetiri volebat, ex sponso agere dicebatur: & velati προκαλεῖσθαι διωγμῷ Brech. in l. sponsio appellatur. ff. de verb. & rer. sig.

SPONSIO à Sacramento sic differt (vt in Quintianam. Hot. exponit) quod in Sacramentis deponebantur in sacro pecuniæ, & qui causa cadebat, eius pecuniæ referebantur in ærarium. at in sponsionibus non deponebantur: sed tantum interposita stipulatione promittebantur. Aliis omnibus in rebus simillima erat vtriusque ratio. quemadmodum ex iis locis cognoscimus, in quibus Sacramentum & in possessionis, & in proprietatis controuersiis impositum dicitur: vt in libro de Orat. prim. & in oratio. pro Mil. & apud Asçon. Verr. tertia. vbi de ampliatione loquitur. Hot. Prat.

SPON-

Digitized by Google

SPONSIONEM facere in l.pen. ff. de aleæ lusu significat, stipulatione pignoreve depositò consendere, vt qui ex certamine superior discedat, pecuniam in stipulatum deductam pignorive depositam ferat. Macrob. li.3.c.17. Nec moratus sponsione contendit, pignus custodiente Munatio Planco. Sic & sponsionis caussa anulos depositos accipe in l.19.§.vl.ff.de præscript.verb. qui in hoc ex conuentione depositi erant, vt à victore auferrentur. Nam in sponsionibus anulorum pignoribus olim certatum Plin.lib.33. c.1. docet.

Quinetiam litigatores olim sponsionem facere certæ pecuniæ solebant, quæ eius lucro cederet, qui iudicio vicisset. Cuius rei caussa vice mutuæ stipulationes interponi solebant. Testimoniis, quoniam à Bud. satis multa congesta sunt, vtendum non putaui. Papin legem definit communem Reipublicæ sponsionem, l.5.ff. de legib. exprimere meo quidem iudicio volens vim verborum Græcorum νόμος, συνθήκη κοινή, quibus Demosthenes in legis definitione, vt est in l.2. eod.tit. relatum, & Arist.in eadem re lib.3.polit. vsi sunt. Schard. ex Briss.

SPONSIO ludicra olim erat, ea quæ scil. absque interrogatione fiebat, sed depositis pignoribus: sicuti docet Bud in annot. ad l. 2.de orig. iur. De hoc sponsionis genere habetur in l. si rem tibi.§.si quis sponsionis causa.ff. de præsc.verb. & in fact.act.

SPONSOR est, vt recte Accursius existimauit. qui sponte & non rogatus, pro alio promittit. gloss.§. primi, in auth. de fideiussor. Quod & ex Verrio Festus tradit. Hinc sponsores dicebantur, qui pro candidatis promittebant, ne illi ambitus rei essent. Alciat. in Paterg. probat, autoritate Ciceronis, & Plinij Iun. Spic.

SPONSORES sunt, quicunque spondent, maxime pro aliis, siue rogati, siue non rogati, siue solenni stipulatione, siue nuda receptione intercedant. Gœdd. in comm. de ver. sig. ad l.7. n.17.

SPONSORES dicebantur, quos nostri fideiussores postea nominarunt, i. quibus spondentibus pecuniæ cuipiam creditur, aut aliquid denique promittitur. Cicero pro Quintio, Cur cæteri sponsores & creditores non conuenerint: item ad Attic. lib.1. Tulliola, deliciolæ nostræ, tuum munusculum flagitat, & me vt sponsorem appellat. mihi autem abiurare satius est, quam dependere. Hot. Prat.

SPONSVM, actio erat ex sponsione quæ ab aduersariis in priuatis controuersiis fiebat nata. Cic. pro Quintio, Sponsionem facere maluit, fecit. Te iudicem C. Aquili sumpsit. ex sponso eget. Hot. Prat. (ff. pro suo.

SPONSVS, hoc est, qui nondum maritus est. l.1.ff. de dot. l.1.§.1.

SPONSVS. Seruius in illud Æneid.10. Gremiis abducere pactas, i. sponsas, inquit, nam ante vsum tabularum matrimonij cautiones sibi inuicem emittebant. in quibus spondebant se consentire in iura matrimonij, & fideiussores dabant, vnde & admissum est, vt dicamus virum a spondendo sponsum.

Cæterum proprie sponderi puellæ est. ergo sponsus non quia promittitur, sed quia sponder, & sponsores dat. Hot. Prat.

SPONSVS, sui. idē quod spōsio, vide paulo ante Spōsio appellatur.

SPONTE, aduerbialiter politum, in Rubric. C de his qui sponte publ. mun. sub Sua sponte, significat voluntate propria & suapte natura, sine hominis labore Spieg.

SPONTE & coactus opponuntur. l.9.ff. ad senat. Trebell. l.45.

SPONTE venisse, aliud est, quam adfuisse. l. si quis ex consensu. C. de episc. aud. Spieg.

SPORTVLA, erat apud Roman. quod in dies clientibus suis sub limine portæ exhibebant ad vitæ vsum: cuius loco quandoq; pecunia dabatur. Hinc cum constanda lis esset, actor & reus pecuniam contribuebant, deponebantque: is autem qui in caussa succubuisse, omnia pendebat Atque ea pecunia sportula dicebatur, à sporta, seu sportella, receptaculo maioris summæ pecuniarum, autor Alciat. in Dispunct. Sportulæ Iudiciales vocantur, τὰ δικαστικά, hoc est, iudicantium mercedes. Vide & Oldendorpium actio.13. Class.1. Spieg.

SPORTVLA, id est, capsa, pecuniæ condendæ caussa parata, sed consuetudo tulit, vt pro ipsa pecunia vsurpetur. Et quoniam in sportulis obsonia & pecunia & cœnæ ferebantur, hinc factum, vt sportulæ pro iis cibis & ea stipe & pecunia acciperentur, quę à magnatibus iis quotidie dabantur, qui ipsos officij gratia essent comitati, aut domi salutauissent togati. Opponebantur autem rectæ cœnæ, quæ erat cum clientem laute excepiebant & pascebant. Tranquill. in Domitiano. Sportulas publicas sustulit, reuocata cœnarum rectarum consuetudine Erogationes quoque illæ, quæ in ordinem decurionum fiebant, sportulæ appellabantur l.5.§. vlt.ff. de don. inter vir. l.6.§.1.ff. de decurionib. vt & ex Plinij Epist. ad Traian. lib.10. apparet. Sed & pecuniæ illæ, quæ iudicibus vel viatoribus, id est, executoribus litium ac negotiorum pro salario dabantur, Sportulæ sunt appellatæ Rubr. de sportul. iud. l.1.§. executorib. ff. de episcop. & cleric. §. tripli. Inst. de actionib. l.4. C. de Castr. lib.12. l.12. C. de proxim. sacr. scrin. l. vlt. C. de præpos. agen. in rebus. l. vlt. §. vt autem. C. de re milit. lib.12.

De quibus vide Alc. lib. Disp.3. c.17. aliter enim his in locis hoc verbum accipiendum censet: itemq; Nouel. 82. Briss. Prat.

SPORTVLAE pro salariis annuis in l.120. ff. de leg.1. nisi cui magis placeat municipales erogationes interpretari. Quo sensu in antiquis inscriptionibus hoc verbum aliquotiens accipitur. Briss. Prat.

SPORTAE autem calathi sunt de vimine texti. l.3.§. vl. ff. de penu. leg. in quibus etiam pecuniæ condi solebant, vt Ascon. in Verrin. scribit. Brisson. Solebant autem sportulis & canistris etiam cœnas ac prandia inferre. vnde apud Atrian. in Epicteto σπυρίδια ἀπαιτεῖν, Brod. Miscell. lib.6.c.7.

Σπουδαῖον in l.1. C. de vet. iur. enucl. id est, studio, amore, cuiáque dignum. Prat.

SPVRCARE, fœderare, corrumpere, impurum reddere. Paul. l.1.§.1. ff. de extraord. crim. Fit iniuria contra bonos mores, veluti si quis fimo corrupto aliquem perfuderit, aquas spurcauerit. Vbi tamen Correpto legendum suspicor. Vlp l.27.§.11.ff. ad leg. Aquil. Cum eo plane qui vinum spurcauit, vel effudit, vel acetum fecit, vel alio modo vitiauit. Budæus interpretatur, aqua infusa diluit: vt sit antique positum, sed videamus ne id subtilius dicatur, quam verius. Hot. Prat.

At vinum spurcatum dilutum, & vitiatum aqua infusa recte dici testatur Festus, & ita veteres locuti sunt. Et notū est illud Athenæi ἀναλίσκειν τὸν οἶνον ὑπὸ τῶν ὑδάτων. Baldum. ad tit. de l. Aquil. De Spurco vino vide etiā quid annotarit Forcat. in suo penu iuris ciuilis cap.9. vbi similiter affirmat, Spurcum vinum explicasse Grammaticos aqua mistum; & spurcare, aqua diluere, & ita quidem Budæum secutum esse autoritatem Festi Pompeij. Addit, præterea, quod non abs re dici posset, grauius esse spurci significatum, quam vt aqua reddi possit, & magis agi Aquilia in aquam infundentem in vini meri dolium, ex illa generali clausula, Vel alio modo vitiauit, quam vt spurcasse videri: nec temere Festum dixisse, spurcum esse vinum aqua mistum, seu id tantum in sacrificiis, Spurcum vinum igitur dicitur, quod sacris adhiberi non licet, vt ait Labeo Antistius lib. 10. commentarij Iuris pontificij, cui aqua admista est, defrutumue aut igne tactum, mustum ve antequam deferuescat, ergo non esset alioquin spurcum vinum dilutum, nisi sacrificiis adhiberetur, argumento est, quod defrutum dulcissima potio, l.fi. §.fin.ff. de tritt. vino & ol. Spurcum a Labeone vocatur vtique sacris destinatum. igitur spurcari vinum propriè dicitur, cœno lutove vel simili illuuie: & ita aqua ipsa spurcatur l.1.ff. de extraord. crim.1. immunda fit sordibus, sed sacrorum caussa augetur immunditia religioni contraueniens & spurcitia dicitur, ita Imperator in l. mortuorum. C. de relig. dixit sanctum municipiorum ius pollui, si reliquiæ intra ciuitatem condantur: quod mirum est pollutionem dici ex eo quod religiosum locum alioquin faceret. §. religiosum. Instit. de rer. diuis. sed in sacris & religiosis omnia ex formula seruanda sunt. Sed & aquæ dicuntur spurcari, cum corrumpuntur aliqua re, quæ illas vitiet, iniecta. Paulus de extraord. crim. l.1. Si aquas, inquit, spurcauerit. Nebriss.

SPVRIVM esse an probrum sit, dubium videri potest propter illa, quæ Hartm. Pistor. lib.1. q. iuris, q.30. Mynsing. obseru. 31. cent.4. disput. sed magis est esse, nisi mos regionis & populi istius aliud ferat. Gœdd. in comm. de ver. sig. ad l.42. n.12.

SPVRIVS generale nomen est, quod iis omnibus conuenit, qui sine patre iusto nati sunt: qui etiam vulgo quæsiti appellantur, l. vulgo. ff. de stat. hom. Patet id quoque collatione l.2. & 4. ff. vnde cogn. appellantur etiam liberi naturales passim sub rubr. C. de nat. liber. Spuriorum autem quinque sunt species: nam alij ex concubinatu nascuntur, alij ex scortatione, alij ex stupro, alij ex adulterio, alij ex incestu. De natis ex concubinatu testimonium est in l. cum tabulis 16.§.1.ff. de his quib. vt indign. De natis ex meretrice in l. palam 43.ff. de rit. nupt. De natis ex virgine vel vidua honestæ existimationis in l. si qua illustris 5. C. ad Senatusconsultum Orphit. l. priuignus 7. de grad. De natis ex adultera. l. Imperatores de prob. De incesta, l.6.ff. de decur. De Spuriis Plutarch. sic scribit. Spurius primum nomen est apud Romanos, vt Sextus & Decimus, & Caius. Prima autem nomina non tota scribunt: sed aut vna litera, vt T. Titum: aut duab. vt Cn. Cneum: aut tribus, vt Sex. Sextum: & Ser. Seruium. Sic Spurius Sp. scribebatur. eos autem qui sine patre erant, qui ἀπάτορες Græce dicuntur, S. & P. designabant, quasi sine patre dicerentur.

Hactenus Plut. Hot. vide & Crinitum lib.20.c.5. de honesta disciplina. Cæterum quos vulgo Bastardos vocamus, interdum Spurij dici possunt, interdum non possunt, vt hi quos principes agnoscere solenniter solent, quasiq; adoptare, Interpretes legitimare, nullo autore appellant. Vide Bud. in l. vulgo concepti. ff. de statu. hom. Spurius proximitatis nomine, successores habet, qui bonorum possessionem petere possunt. l. Spurius. & l. Modest. ff. vnde cognati. Spieg.

SPVRIVS appellatur, qui vulgo quæsitus & patre incerto natus est, quasi προφάσει conceptus. §. si aduersus. in fi. Inst. de nupt. l.25. de captiu. l.3. C. solut. matr. l.19.§.1.ff. de inoffic. testam. l. 4. ff. vnde cognat. l.6. ff de decurionibus Caius, lib.1. Inst. tit.4. Vlp. in Inst. tit.4. Qui matre quidem certa, patre autem incerto nati sunt, Spurij appellantur.

Digitized by Google

Itemque vulgo conceptos spurios esse ti.5.scribit. Quos & Fauonios antiquitus dictos Isid.li.9.Etym.c.5. notat. Ex libera etiam conceptum & seruo, velut spurium haberi aiunt Imp.l 6. ff.de suis & legit. propterea quod ei licet certus pater est, is tamen est qui iustus pater esse non potuit. Bri. Adde Cuia. obser. & emendatio. lib.4.c.6.& Curtius lib.3.εἰκασῶν.c.8.tom.1.

SPVRIVS & Nothus sic differre videntur, quod illo nomine appellatur, qui non ex matrimonio, siue iusto, siue iniusto natus est: sed vulgo est conceptus: vti docet Modest. l.23. ff. de statu hom. Nothus vero, qui ex matrimonio quidem, sed falso & in iusto. νόθος enim ψεῦδος Græcè significat. Quintil. lib.3.cap.6. Nothum qui non est legitimus Græci vocant: Latinum rei nomen, vt Cato quoque in oratione quadam testatus est, non habemus, ideóque vtimur peregrino, Hæc Fab. Generalius tamen Græci Nothos appellarunt, idque nomen omnibus iis posuerunt, qui ex concubitu iniusto nati essent. Hesych. νοθοχρώτα, inquit, πορνοχρώματα, εἰ μὴ γνήσιος παῖδες, ἀλλ' ἀπὸ πέρνης, ἢ φίλης, ἢ παλλακῆς ἀλλότριοι.

SPVRIVS appellatur etiam is, qui ex iustis quidem nuptiis est susceptus, nimirum quem vxor ab hostibus cum marito capta, in seruitute enixa est. verum solo deinde cum filio reuersa est. hæc Marcianus l.25.ff.de capt.& postlim.reu.Hot.

S Q.

SQVALIDVS aget, quasi excolidus, inquirunt autores de limitibus agror, quod iam à cultura exierit, sicut Exconsul. Prat. ex Hot.

SQVALLOR reorum. Agell. lib.2.c.6.

S T.

STABVLA veteres appellarunt diuersoria, & quas tabernas vocamus. Sed & hæc vxor pro septis accipitur, quibus iumenta vel greges stabulantur. In priore significatu accipienda est apud Vlp in l.vrbana prædia de verbor. significationib. In posteriore sensu videtur accepisse Neratius in leg eo iure. In quibus caussis pign. tacit. contrah. Ex Alciato. Spieg.

STABVLA qui sint & quotuplicia, vide apud Gœdd. in comm. de verb. sign. ad l.98.n.3.

STABVLVM ἱπποστάσιον, ὑποστάσιον, locum ad stationem iumentorum paratum significat. l.13. in fin. ff. de vsufruct.

STABVLVM etiam ad hominum mansionem constitutum diuersorium significat. l.1. in fin. ff. furti aduers. naut. Vnde stabulum πανδοχεῖον vertit Theoph. in §. pen. Inst. de oblig. ex quasi delic. Cypr. Epist. 13. libr. 3. Aut si, inquit, in via stabulum aliquod obsideri & teneri à latronibus cœperit, vt quisquis ingressus fuerit insidentium illic infestatione capiatur, nonne commeantes hac opinione comperta stabula alia appetunt tutiora, vbi sunt fida hospitia & receptacula commeantibus tuta? Varro lib.4. de ling. Latin. Inde Locarium quod datur in stabulo aut taberna, vbi consistunt. Briss. Prat. Adde Peckium l.1.§. caupones, in tit. nautæ, caupo. stab. Hinc.

STABVLARIVS, qui stabulum exercet, & iumenta apud se stabulari permittit, l.1 §. caupones l.5 l fin in fin. ff. naut. caup. Vel qui tecto viatores, vel Commeatores accipit, Senec. lib.1. de benefic. c.13. Nemo, ait, se stabularij aut cauponis hospitem iudicat Tertul. in Apolog. c.39. Aliis cœnaturis creditor erit necessarius, Herculanarum decimarum polluctarum sumptus stabularij suppeditabunt. Vbi tamen Rhenanus fine ratione, tabularij, emendat. Apuleius lib.2. de asino aur. Sumo, ait, farcinulam, & pretio mansionis stabulario persoluto capessimus viam. Briss. Prat.

STADIVM Latinè curriculum in quo equi homineſve currunt, & certant Athletæ, estque stadium octaua pars milliarij, quod vno spiritu confecit Hercules, vt dicit gl. in §. vniuersitatis, in verbo Stadia. Inst. de rer. diuis. 10. Bello. Etym. Cæterum sciendum est nomen ipsius stadij diuersum ac multiplex fuisse tum spatio inter se dissimili: Præcipue autem nominatur Olympicum, Pythycum & Italicum. Nam Pythicum quidem pedibus millenis finitur. Olympicum, pedibus 400. Italicum pedibus 125. sic enim Censorinus refert, qui de Natalitio ad Cerellium scripsit. Neque me latet Herculis quoque stadium ab antiquis celebratum, quo 200. pedes haberentur: quod ipsum stadij spacium Hercules suis pedibus metatus est Pisis apud Iouem Olympicum: de quo & Plutarchus, & in Atticis Gellius meminerunt. Neque desunt etiam auctores, qui tradant octauam partem milliarij ipso stadio fere contineri. tum Diaulon & Dolichon addunt. Vt enim stadij mensuras pedes 400. habet in vniuersum: ita Diaulus 1200. Dolichus stadia 12. & Schenus 30. vt ipse etiam Plinius refert: etsi hoc totum in Græcorum Commentariis, cum à plurib. aliis, tum ab iis relatum est, qui Platonis leges interpretati sunt: quo loco de currendi ratione, & ludis Olympicis disserit. Pollio autem Vitruuius Stadiatas porticus appellauit, ex ipsa stadij, vt puto, mensura, sicuti etiam Miliarias dicimus. Crinit. lib.21.c.10.de hon. disc.

STADIVM. Lege mensuratum nomina.

Stands deſs reichs. vide Magistratus municipales.

STAGNVM est, quod temporalem continet aquam, ibidem stagnantem. Quæ quidem aqua plerunque hyeme cogitur. Vlp. l.1.ff. vt nauig. lic. in flumin. publ. Idem ait Festus.

Est autem à στύγνη, vt vult Varro lib.4. ling. Latin. Est etiam stagnum metalli genus in vet. gloss. Græcis κασσίτερος. A quo Stagnei nummi, id est, κασσιτερινοὶ, l.9.§.1.ff. ad leg. Cornel. de falsi. Prat. Vide Cuiac.11.obs.3.

STALLVS in choro c. dilectus. de præben. discès ex Canonistis, putem eum locum vbi sedere Canonicis in fratrem receptis licet. Prat.

STAMEN quicquid in colo ad nendum ponitur. Alias, vt scribit Sipontinus, stamina dicuntur fila recta, in opere textorio & stabilia, per pectinem trantmissa, quibus alia, quæ subtemina vocantur, intertexuntur. Hinc apud Vlp. l.70. in pri. ff. de leg.3.

STAMEN & subtemen sumuntur pro filo staminis & subtemini caussa parato. Apud Paul. in sentent. Sumitur vtrunque in Sipontini significatu. Dicendum vero subtemen non subtreginen. Subtemen enim id est, quod subest stamini: & ita Glossæ, Subtemen ἀρκὴν ῥάβδου. Et Lucilius apud Nonium (vt in manuscriptis legimus) Foris subteminis pannus est. Prat. & vide Cuiac. 11. obseru. 6.

STANTES fructus, id est, pendentes, l.7.§. interdum, ff. solu. matrim. l.27. ff. de vsufr.

STAPHAS Itali vocant lora illa quibus in equo sedentium pedes vtrinque innituntur ac sustineatur. Sunt qui ephippia ab antiquis nominata putent. Sed hi tota aberrant via. Fuerunt enim hæc priscis incognita, vt ex equestribus statuis, tum ex ære fusis, tum è lapide factis colligere licet, in quibus nihil tale visitur. Brod. Miscell. lib.4. c.16.

STARE, pro manere & firmum est, leg. sancimus. C. de testam.

STARE, de inanimatis etiam dicitur, vt nauis, flumen, currus.

STARE cum aliquo, pro partes eius sequi, & ei fauere.

STARE decreto pro obedire, & non prouocare, *Dem vrtheil ſtatt gehen.*

STARE per me, per te, per illum, quo minus id fiat, cum nos, vel aliqui alij caussa fumus, ne quid fiat. Vide l.1.§. non exigitur. l. vlt. §. fin. ff. quod leg l. si per te non stat. C. de vsur. Spieg.

STARE sententiæ arbitri nihil aliud est, quam id agere quantum in se sit, vt arbitri sententiæ pareatur. l.28.§. vlt. ff. de recept. qui arbit Briss. Prat.

STATANVM siue Statinam Deum vel Deam pueritiæ præsidem facit Varro lib. de lib. educ. Nomen inde traxit, quod (vt idem Varro scribit 11. de vita pop. Rom.) natus puer simul ac sublitus erat ab obstetrice, statuebatur in terra, vt auspicaretur rectus esse. Ad quem morem forsitan referenda sunt hæc verba l.3. C. de post. her. inst. Illico postquam in terram cecidit, vel in manibus obstetricis. Certe sic poetæ loqui solent. *Papinius 1. Syluarum:* tellure cadentem, Excepi fouique sinu. Et lib.5. meus ille Natum protinus, atque humanum per ipsam. Primo murmure vagientem. Blando Calliope sinu recepit. Cuiacius Obseruat. lib.11.c.30.

STATERA, iudicij æqualitas c.1. de re iud. lib.6. Prat.

STATER, & siclus eadem sunt. Ant. Aug. ad Modest. Siclus pondus semunciam. Prat.

STATHMVS, id est, mansio, miliaria habet sesquinouem & viginti, *Neun vndzwantzigſthalb Welſche meil, Ein poſtreiſs.* Cuius fit mentio, Nou. vt omn. prouinc. mag. obtemp. Const. 68. Prat.

STATIM, cum temperamento temporis accipiendum in certis iuris nostri locis. Albert. ostendit. Est vbi pro illico ponitur, vt in l. fin. C. de bon. quæ libet. Vide Bart. in leg. qui pignori obligari. §. fin. ff. de author. tut. Spieg. Prat.

STATIM aliquando idem significat quod perpetuo & perseuerantes, sine intermissione, sine laxamento. Sic enim accipi sæpe in aliis auctoribus duo celebres Grammatici notarunt, Nonius & Donatus. Cuiacius obseruat. & emendat. lib.5. cap.12.& lib.13.c.31. Prat.

STATIM atque. Vlpian. l. si maritus, de adult. Et primum, *inquit*, Pomponius putat, admitti accusationem extraneam posse statim atque negauerit: cui assentiendum puto. Spieg.

STATINA Dea, apud Tertull. lib. de anima. Prima etiam constitutio infantis super terram statim Statinæ (non Ædeæ) Deæ sacrum est. Hanc Varro lib. de educ. liberor. Statanum Deum facit pueritiæ præsidem. Sed siue Deus, siue Dea, siue vtrunque, secundum eos, qui numina dicunt hermaphrodita, quia incorporea sunt, & quod volunt assumunt corpus, trahit inde nomen, quod (vt idem Varro scripsit 11. de vita pop. Rom.) natus puer, simul ac sublatus erat ab obstetrice, statuebatur in terra, vt auspicaretur rectus esse. Ad quem morem forsitan referenda sunt hæc verba, l 3. C. de posth. hered. inst. Illico postquam in terram cecidit, vel in manibus obstetricis. Certe sic Poetæ loqui solent. Papin. 1. Syluar.

----------Tellure cadentem
Excepti fouiq; ſinu.------

Et alibi apud eundem. Prat. ex Cuiac. 11. obs. 30.

STATIO à stando, vel statuendo appellatur. Ea igitur appellatione is locus demonstratur, vbi quid statuitur & stat. Briss.

STATIO, locus vbi quis sui muneris obeundi caussa se sistit, & ab inuentoribus appellari solet; vel: In quo homines adesse frequenter

Digitized by Google

queater & conueniri solebit vel audiendi, vel confabulādi, vel recitandi aliquid, vel reficiendi animi causſa: Græcis σύστασις & κύκλος, Latinis etiam circulus Vlp. l. item apud 15. §. conuitium §. ff. de iniur. Idem & si ad stationem vel tabernam vētum fit, probari oportere. Gell. lib. 13. c. 13. Quæsitum esse memini in plerisque Romæ rationib. ius publice docentium, aut respondentium. Vlpia. quoque in l. Fulcinius 7. § illud sciendum 6 ff. quib. ex caus. in poss. Denique eum quoque qui in foro eodem agat, si circa columnas aut stationes se occultet, videri latitare veteres responderunt. Sic Iuuenalis Satyr. 2.

Conuictus, therma, stationes, omne theatrum.

Plin. lib. 1. Epist. ad Senec. Plerique in stationibus sedent, tempusque audiendis fabulis conferunt. Idem lib. 2. Epist. ad Apol. Itaque prehendo amicos, supplico, ambio, domos, stationesque circumeo. Eodem modo sæpe stationes dixit Tertullianus, loca demōstrans, in quibus Christiani stantes die dominico Dominum orabant (nec enim eo tempore Deum, vt tum loquebantur, de geniculis adorabant) idque nomen idem ipse ait esse ab exemplo militari translatum in lib. de orat. Et ita Marcellinus quoque accepit in fin. lib. 28. Hinc Stationes tabellionum dicuntur in Nou. de tabellionib. Prat. vide Briss. lib. 2. antiq. 2. Cuiac. obs. vlt.

STATIONEM nauium, Vlpian. interpretātur vbi ruto naues stare possint. l. 1. §. non autem, in fin. ff. de fluminib. Sic apud Virg. Æneid. 5.

Statio male fida carinis.

Et lib. 4. Georgic.

Statio tutissima nautis.

Inde portum stationem esse conclusam idem Vlpianus dixit, in l. 59. ff. de verb. sig. Briss. Prat.

STATIO etiam mercatorum in l. 13. in fi. ff. de vsufr. Et statio militum, l. 3. §. qui stationis. ff. de re milit. Et apud Plin. lib. 10. Epist. Prat. Briss.

STATIO aliquando accipitur pro vigilia, vt apud Modest. de re milit. l. deiectorem. Qui stationis, inquit, munus reliquit.

STATIONES fiscales. l. 3. C. de compensatio. l. 1. C. ne fiscus rem quam vendidit euincat. l. 19. de susceptorib. in C. Theod. Briss. Adde Cuia. in d. l. C. ne fiscus rem, &c. C. lib. 10. vbi dicit, stationes esse mansiones, in quibus officia fiscalia consistunt, l. 1. C. de compensat. & l. 2. C. de solut. lib. 11. vbi pro rationib. legendum stationib. vt & Accursius legit, qui tamen male fingit, fiscum in ea specie debitori suo eidemque creditori successisse; cum sit ponendum duobus fiscum successisse, debitori & credito, ex diuersis tamen stationibus & in No. 91. duo fiscalia debita sic accipiuntur, duarum fisci stationum debita.

STATIONARII sub rubr. C. de curios. & station. quia cum Curiosis coniunguntur (qui contra publici cursus leges commissa curiose peruestigabant) videntur fuisse apparitores certis locis per vrbis vias dispositi, vel per prouincias, qui magistratibus si quid commissum esset, renuntiarent. Vlp. l. 1. §. quies. ff. de offic. præf. vrbi. Debet. n. dispositos milites Stationarios habere, ad tuendam popularium quietem, & ad referendum sibi quid vbique agatur. Impp. in l. si quis 31. C. Theod. de episc. & cle. Notoriis apparitorum, quos Stationarios appellant, deferatur in notitiam potestatum. Dicuntur etiam Stationarij, qui portorio exigendo præerant, τελῶναι, l. vniuers. 5. C. de vectig. & commiss. Sic stationarios accipe l. ne quis. 6. C. de dign. Ne quis ex vltimis negotiatoribus, vel monetariis, abiectisque officiis, vel deformibus ministeriis, stationariis omnique officiorum fece, diuersisque pastis turpibus lucris aliqua sui dignitate pertentet. Sunt tamen qui in hoc loco stationarios dici existiment de iis, qui mercium vilissimarum apothecas secum deferentes, certis in locis aliquandiu consistunt, emptorem operientes, qui & ob eam rem apothecarij dicuntur, in l. si cohortalis. C. de cohortalib. Cuiac. mauult d. l. ne quis accipi, vt l. 1. ff. de offic. præf. vrb. Prat.

STATIONARII milites apud Paul. in l. 4. ff. de fugitiu. qui in portuum præsidiis locati sunt, Limenarchæ, inquit, & stationarij fugitiuos deprehensos recte in custodiam retinent. Prat.

STATIONARII tabelliones, qui in stationibus cum subadiuuis ministrisque suis morabantur, & instrumentis subscribebant, quos Iustin. in Nou. 44. συμβολαιογράφους appellat, i. contractuum scribas, qui & tabelliones dicuntur. Lege cap. 19. lib. 6. Parerg. Alciat. Spieg.

STATIONARIORVM nomine apparitores Præsidum per prouincias constituti significantur, qui notoria crimina nuntiare Præsidibus solebant, vt apparet ex l. 1. C. de curios. & stationar. lib. 12. & ex l. 31. de episc. & cler. in C. Th. Stationes autem militum per Italiam disposuisse Tiberium Suet. in eius vita c. 37. scribit. Brisson.

STATIVA loca dicuntur, in quibus aliquis moratur, à stando dicta. Alc. in l. tractationes, C. de tract. & stat. lib. 12. Itaque statiua & statuæ quasi stationes dicuntur, siue munitiones, in quibus, vt propius pugnent, milites considebant. Liuius lib. 1. Tentata res, si primo impetu capi Ardea posset. Vbi id parum processit, obsidione & munitionibus cœpti premi hostes. In his statiuis (vt fit) longo magis, quam acri bello, satis libeti commeatus erant. Idem Liuius lib. 9. Statiua nostra munimento satis tuta sunt. Anch.

STATIVA, inquit Prat. in rubr. C. de tract. & stat. dicuntur diuersoria, in quibus qui iussu Principis cursu Publico vruntur, & quos publicos sumere, & cibum capere sumptu publico solēt.

STATIVA Eustathius ἅπαξ interpretatur & recte Cuiac. ad l. 1. de tractoriis & statiuis. C. lib. 12.

STATOR est, qui adstat lateri regis, & corporis est stipator, vt si quando opus sit, ad imperium, nutumque regis præsto foret, teste Alex. Genial. dier. Quomodo maxime accipitur in l. 4. ff. de offic. proconsul. Vbi Vlp. Nemo (ait) proconsulum statores suos habere potest, sed vice eorū milites eo ministerio in prouinciis funguntur. Lego autem ibidem pro stratoribus statore, vt nonnulli legunt, sed pro superiore significatu, non alio. Stator etiam is est, quem princeps varia necessitate mittit ad prouincias, vt nuntiet aliquid, cui tenentur prouinciales subinde mutare equos, quo celerius eat. Vulgus vernacula lingua equitantem principis famulum vocat. Quo sensu accipiendus est. C. In tit. de Stratoribus lib. 12. testimonio Alciati, illic scribentis & Bud. in Græcæ linguæ Commen. Et censent ij, iudicantque pro stratorib. reponendum esse statoribus, quod ex l. vnica eiusdem tituli fieri debere manifestissime colligitur.

STATORES quoque sunt carcerum, aut ædilium custodes. Nam Stare verbum est eius rei Manil. lib. 5.

— — amnitis veniet — pœnaque ministro
Carceris & duri custos, quo stante superba
Frustrata iacent miserorum in limine matres.

In Priapeia:

Iam primam stator hic libidinosus
Alter ius eundo, & exeundo
Porta te faciet potentiorem

Hi posterioribus temporibus commentariensis dicebantur, a lias circitores dicuntur, vt in Prapeia:

Quid mecum tibi circitor molestę?
Ad me quid prohibes venire furem?

STATORES etiam videntur dici serui aut liberi, qui prope herum aut patronum stant, & ei præsto sunt & si quem quærat, arcessunt, sistuntque. Petronius: Quædam. n. fœminæ sordibus calent, nec libidinem concitant, nisi aut seruos viderint, aut statores altius cinctos, pro quo discinctos legi vult Turn. aduers. lib. 4. c. 19. Alias etiam statores, sunt ministri magistratus, i. præsidum aut proconsulum: ita dicti, quod semper magistratui præsto sint: vt apparitores ab apparēdo. Vlp. in l. 10. ff. quib. ex caus. maior. In eadem causſa sunt & qui à militibus, statoribusq; vel à municipalibus ministeriis asseruantur. Cic. ep. 19. lib. 2. fam. Existimaui esse faciundum vt ad testatores meos & lictores cum literis mitterem. Prat.

STATVA dicitur opus sculptile & fusile in tit. C. de stat. & imag. Erant autem statuæ Principum, his qui ad eas confugissent tutissimum asylum, vt docet Briss. lib. 4. Antiq. Inde ad statuam confugere, i. ad statuam Cæsaris, legimus, l. 2. ff. de his qui sunt sui vel alien. l. in princ. ff. de offic. præf. vrbi. l. 17. §. apud Labeonem ff. de ædil. edict. leg. 28. §. ad statuas. ff. de pœn. l. 5. ff. de extraord. crimin. l. vnic. Cod. de his qui ad stat. confug. §. sed & maior. Institut. de his qui sunt sui vel alien. Sueton. in Tiber. c. 53. Nouissime calumniatus, modo ad statuam Augusti, modo ad exercitum confugere velle, Pandatariam relegauit Plin. lib. 10. Epistol. ad Traian. Miles qui est in statione Nicomedensi scripsit mihi Callidromum quendam nomine cum detineretur à pistoribus, quicus operas suas locauerat, ad tuam statuam confugisse. Sid. Apol. lib. Epist. ad Montium. Ac principe post diem viso in forum ex more descendo: quod vbi visum est, illico expauit, vt ait ille, nihil fortiter ausa seditio: alii tamen mihi plus quam deceret, ad genua prouolui: alij ne salutarent, fugere post statuas, alij post columnas, &cæt. Constat autem forum Romanum statuis & columnis refertum fuisse: ideo etiam, qui circa statuas & columnas in foro se occultarent, vt occursum creditorum effugerent, videri latitare, probat l. Fulcinius. §. illud sciendum. ff. quib. ex caus. in possess. eat. quanquam in omnibus exemplaribus legitur stationes non statuas. Vide Cuiac. 1. obseru. 13. Porrò statuit Imp. in tit. Cod. de statuis & imagin. ne iudices vel statuas imagines (quæ virtutum præmia merentibus olim fuere, vt apparet ex l. vlt. Cod. d. tit.) sine principis consensu erigant: & statuit, vt si quando principi statua erigatur, iudex adsit, nec vult subditos in statua principi facienda vlla pecuniarum collatione grauari debere. Extat etiam in tit. lib. 1. C. de iis, qui ad statuas confugiunt. Vbi Imperator statui puniendos esse eos, qui sine iusta causſa, sed duntaxat animo creandi inuidiam inimicis, ad statuas principis confugerint. Qui vero sui defensionis gratia, aut alia iusta causſa, eos esse iure & legibus vindicandos. Quæ constitutio continetur in l. capitalium, §. sed & statuas, ff. de pœnis. Vbi Callistratus, Ad statuas, inquit, confugere, vel imagines principum in iniuriam alterius, prohibitum est. Cum. n. leges omnib. hominibus æqualitex securitatem tribuant, me-

Digitized by Google

rito visum est in iniuriam potius alterius, quam sui defensionis gratia ad statuas, vel imagines principum confugere, nisi si quis ex vinculis, vel custodia detentus à potentiorib. ad huiusmodi præsidium confugerit. His enim venia tribuenda est. Ne autem ad statuas, vel imagines quis confugiat, senatus censuit, eumque qui imaginem Cæsaris in inuidiam alterius prætulisset, in vincula publiça coerceri, diuus Pius rescripsit. Anch.

STATVAE affixæ basibus structilibus: aut tabulæ ligatæ catenis, aut erga parietem affixæ, aut si similiter cohærent lignis, non sunt ædium, ornatus enim caussa parantur, non quo ædes perficiantur. Idem Labeo ait: Prothyrum, qui in ædib. iterum fieri solet, ædium est Pompon. de verb. sign. Maffæus.

STATVAS, & imagines quidam hoc inter se differre putant: quod statuæ sint æneæ, eboreæ, lapidæ: imagines cereæ, & pictæ. vide l. vnicam. C. de his qui ad stat. Princ. confug. Spieg.

STATVAS olim veteres, cum nomen alicuius de Reipublica bene meriti immortalitate apud posteros donatum cuperent, solenniter decernere consueuerunt, quarum aspectu constaret perpetuo rei gestæ memoria. Quo in genere obseruationum honesta voti ratio, haud dubie multos ad virtutis imitationem inuitans, certe non potest improbari. Verum hoc seculo, prælucente diuino verbo, palam videre licet, quanto felicius id bonis literis, quam vlla possit statua præstari, siquidem nullum externæ rei monumentum humana arte sic potest apparari, quod non inuidia, vel neglectus posteritatis, aut etiam temporum vicissitudo facile subuertat. Literarum vero diuinitus inditam maiestatem, nulla vnquam vis, aut incuria hominum poterit. Old.

STATVARII, l. 1. C. de excus. artif. Græcis ἀνδριαντοποιοί, id est simulachrorum fictores. Prat.

STATVERE nihil aliud significat, quam deliberata voluntate iudicare, dicere, constituere, decernere. Gœdd. in comment. de verb. sign. l. 46. n. 3.

STATVERE generalius est, quam pronunciare. Nam pronunciatio saltem fit voce seu prolatione vocis: statutum etiam sola animi deliberatione & facto, vt ita quodlibet placitum significare possit. Gœdd. d. l. 46. n. 3.

STATVERE non dicitur, qui magistratum potestatemve habet, nisi rem perfecerit, ac ius statuendi habuerit, l. 1. ff. quod quisque iur. Prat. ex Hot.

STATVERE & statuta proprie ad prætorem & ius dicentem pertinent secundum sententiam edicti l. 2. ff. quod quisque iur. l. 4. si quis, vers. sed si quidem. ff. de re iudic. Briss.

STATVIT verbum, rem perfectam significat & consummatam, non cœptam in postulatione edicti. Quod quisque iuris teste Vlp. in l. 1. eod. tit. Spi. Ideo hæc verba, Quod statuerit, qui iurisdictioni præest, cum effectu accipimus, non verbotenus: nam si cum vellet statuere prohibitus sit, neque effectum decretum habuerit, cessat edictum. Vlp. quod quisq; iuris. Maff.

STATVLIBER appellatur, qui sub conditione testamento liber esse iussus est, vt Vlp. Inst. tit. 2. scribit. Sic vet. Glossæ. Statulib. ἀλλότριος χρόνῳ κατὰ διαθήκην ἐλεύθερος. vbi tamen pro χρόνῳ videtur ἄρχοντι legendum, vt & voluit Ioseph. Scal. in test. Prat. Aliud autem est statuliber & statumliber. Statuliber non statim liberi, sed ex die aut conditione, Cuia. & Goth. ad l. 3. qui & à quib. manu.

STATVLIBER, est qui statutam & destinatam in tempus, vel in conditionem habet libertatem. l. 1. de statuliber. Spieg.

STATVLIBER, est qui testamento certa conditione proposita iubetur esse liber, & si per hæredem est, quo minus statuliber præstare possit, quod præstare debet, nihilominus liber esse videtur. Festus. Hinc statuliberum exponunt veteres glossæ ἀπελεύθερον πρὸς ἐλευθερίαν, cum nondum statuliberorum recta sit libertas, sed inflexa quodammodo, donec extiterit conditio, vide Connan. comment. lib. 2. c. 4. n. 10. Hot. Prat.

STATVMINA Lege Pedamentum.

STATVM, participium, à verbo sisto, quod est præsento, & quasi præsentiam corporis exhibeo. Vlp. in l. 3. si quis in ius vocat. Cum quis, inquit, iudicio sisti promiserit, neque adiecerit pœnam si non statum esset. Idem si ex noxæ caussi. l. 1. Non videri, ait, in eadem caussa statum. Spieg. Prat.

STATVM iri, apud Vlpian. repromissio, inquit. plane exigenda est, voluntati defuncti statum iri, l. si quando. ff. vt legat. seu fideicommiss. seruan. caus. caueat. Spieg.

STATVM obligationis, pro conditione & natura dicimus. l. 9. §. 1. ff. de duobus reis. l. 108. in fin. ff. de verb. oblig. & l. 124. ff. eod. tit. coniuncta l. 12. §. pen. ff. de solutionib. Briss. Prat.

STATVM quoque ætatis dicimus. l. penult. C. quando dies legat. ced. Et inde verba hæc, CVM AD STATVM SVVM PERVENERIT. sic accipimus, cum vicesimum quintum annum attigerit. l. 77. §. curatoris. ff. de legat. lib. 2.

STATVR verbum rem perfectam significat, & sententiam diffinitiuam. c. in iis. extra de verb. sign. Ioan. Bellon. Etym.

STATVS duplex est, alius publicus, alius priuatus: publicus est dignitatis, & honorum. l. cognitionem. §. ff. de extraordinariis cognitio, priuatus status est hominis conditio priuatim ipsum concernens, & hic status spectatur in tribus, nimirum in libertate, in ciuitate, & in familia l. fin. de c. dim. eamque ob caussam si quis statum mutare dicitur, is mutat ius illud, quod habet in isto casu. Vult. in comm. Inst. d. tit. de c. dimi. §. minor.

STATVS, aliar significat caput caussæ seu principalis quæstionis Iuris vel facti, ad quam reliqua sunt referenda. Prat.

STATVS, alias accipitur, pro conditione, in qua viuunt homines alius alio iure ac ordine: Vt in tit. ff. de statu hominum. Old.

STATVS, pro stata & firmata ætate: nimirum annorum 25. Paul. leg. cum pater, 77. §. curatoris. 14. ff. de leg & fid. 2. Quanquam igitur testamento cautum esset, vt cum ad statum suum frater peruenisset, ei demum solueretur, &c. Hoto. Hæc ætas Græce ἀκμὴ vocatur, & ideo status dicitur, quia scilicet sit crescendi finis, quamobrem & perfecta, plena, integra ætas in libris nostris appellatur, quæ sequitur ætas πρεσβυτικὴ nominatur. Et auctore Galeno etiam ipse Hippocrates sensit, hanc ætatem 25. annorum esse pubertatis finem, dum lib. §. ἑπτάμηνος, ait, comitiales morbos accidentes ante pubertatem ætatis mutatione sanari, accidentes anno 25. non item. Cuiac. super Rubric. tit. ff. de minorib. 25. annis. & 29. de præscript. Gothofr. ad l. 5. C. quando legati.

STATVS caussæ pro liberalibus iudiciis, quibus ex libertate in seruitutem, vel ex ingenuitate in libertinitatem quis petitur. l. 8. §. si quis. ff. rem ratam hab. l. 1. Cod. de offi. præror. l. 39. §. si status. ff. de procur. l. 1. §. sed & si de statu. ff. de tab. exhib. l. 6. C. de fide instrum. l. 3. C. de ord. cogn. & alias sæpe. Serui porro statum non habent. Ideoque in libertatem perducti mutare statum non videntur. l. 3. §. vlt. & l. 4. ff. de cap. minur. Statum autem mutant liberi omnes, qui vel ciuitatem, vel libertatem, vel familiæ ius amittunt. l. 2. ff. de in integr. rest. l. 1. ff. de cap. minut. l. 9. §. Papin. ff. de minorib. Briss. Prat.

STATVS dies cum hoste vocatur, qui iudicij caussa constituitur cum peregrino. Eius enim generis ab antiquis Hostes appellabantur, quod erant pari iure cum populo Rom. atque Hostire ponebatur pro Æquare. Plaut. in Curcul. si status conditus cum hoste intercedit dies, tamen est eundem quo imperant, ingratis. Festus. Hot. Prat.

STATVS instrumenta quæ sint in l. 8. §. 1. ff. quod met. caus. videt Gothofr. in notis ad l. 25. C. de liber. caus.

STATVS hominum dicitur conditio, qualitasve personarum, qua quis plurimum potest. Appellatur autem in Institutionibus jus personarum.

STATVS personarum conditionem significat. Secundum quam alij ingenui sunt, alij libertini, alij serei tit. de statu homin. tit. ne de statu defunct. Vnde instrumenta status, quib. manumissio vel ingenuitas probari potest. l. 8. ff. quod met. caus. Briss. Prat.

STATVS Romani mutatio prima, à regibus ad Consules: cujus non alia fuit caussa, quam tyrannis, hoc est, sæuum ac violentum imperium, quod rex vltimus tandem exercere cœpit. l. 1. §. exactis deinde. ff. de orig. jur. secunda mutatio, à consulibus ad Decemuiros quæ propter Leges ferendas contigit. Et est origo duodecim Tabularum, quæ cœpit anno ab vrbe condita 303. Ab ejectis vero regibus 60. d. l. 2. §. Postea ne diutius. Tertia mutatio à Decemuiris rursus ad consules. ibidem. §. deinde quia difficile. Quarta & vltima Romani status mutatio, à consulibus ad vnum principem. Quę monarchia ad nos peruenit §. nouissime sicut. Old. Prat.

STATVTI, vt scribit Balsamo. Nemocanonis 8. c. 15. certus erat aduocatorum numerus in foro prefecturę prętorianę & vicariæ, qui statuti dicebantur, sicut in quaque militia & collegio certi statuti sunt, vt videre est, l. 7. C. de proxim. sacr. scri. & l. vlt. C. de iurisd. omn. iud. qui fuit sub primicerijs: ex quibus duo fisci patroni quotannis prodibant: qua ex re curiali & cohortali fortuna liberabantur cum libertis omnibus quandocunque susceptis. Cuiac. ad leg. curialibus consortiis. C. de decurionibus & filiis eorum, &c. lib. 10.

STATVTA libertas dicitur, quæ in diem vel conditionem destinatur. l. 1. & l. 6. ff. de statulib. l. 81. §. pen. ff. de leg. lib. 2. l. 15. & l. 6. ff. de noxalib. l. 27. §. de eo quoque. ff. ad l. Iul. de adult. l. 9. in fin. ff. de optio. leg. l. 25. §. 1. ff. de lib. caus. Briss. Prat.

STATVTVM pretium in leg. contractus decimaseptima, C. de fide instrum. interpretatur ibi Gothofredus conuentum.

STATVTVM, idem quod lex ciuilis vel municipalis. Et hoc recipere interpretationem, Salomonius affirmat, & Zasius asserit. Quod est contra eos qui contendunt, non aliter statuta, quam verbotenus intelligendo. Sciendum autem, quod Roman. Ius ab initio non aliud fuit, quam municipale: nec duodecim Tabularum Leges aliud tum erant, quam id quod nostri nunc statuta vocant. Post propagatum vero Imperium, cœpisse Ius esse commune inter omnes Imperij Romani populos. quod ceu positiuum, Iurecons. secundum voluntatem ex bono & æquo semper fuit interpretatum, vt in ipsis Pandect. libris licet inspicere. Quia vero nihil est inæqualius locorum circumstantia, non potest Ius Romanum æqualiter obseruari vbique: idcirco receptum est, scribi statuta non solum vt aliquid addatur, aut detrahatur Legi generali, verum etiam contra Regem generalem Romanorum, l. omnes populi,

& §. jus

& §.ius autem ciuile. Instit.de iur.natur. vide Bart.in l.omnes populi. ff.de iust.& iur.Spieg.Prat.

STATVTVM tempus pro constituto seu præfinito ad petendam in integrum restitutionem. l.20.& l.21. ff.de minor. l.6.de in integrum restit.

Στεγοφύλα in Nouella,cœnacula,quæ pensiones sunt ædium.vide Cuiac.6.obs.6.Præt.

STELAE, στῆλαι,sunt proprie lapideæ pilæ surrectę,in quibus fœdera scribi solebant,vt omnibus innotescerent,& in quibus etiam homines proscribi solebant. Vtitur hoc verbo Plin.lib.6. c.28 Vlp. l.sicuti. ff.si seru.vin. Stelas columnas structiles vocat.A columnis enim quę Græcis κίονες dicuntur,hoc differunt, quod hæ vno scapo constent.id est,lapide oblongo perpetuo; illæ structura,aut lapidea, aut cæmentitia,aut latericia. Bud.in l.venditor.ff comm.præd. Prat.

STELLAM diuinam eleganter vocauit Catullus Luciferum, vt hesperum noctiferum: Inde,inquit, vsque ad diurnam stellam crastinam perpotabimus.Turneb.aduers.lib.18.c.14.

STELLATVRA in l.12.C.de erog.mil.anno.muneris species,forsitan ἀπὸ τῦ στίλλειν, id est,mittendo,deducto vocabulo. Septem dierum, inquiūt Impp. per quos resistentes tribuni emolumēti gratia solenniter stellaturæ nomine consequuntur species, non aliter adæreutur, nisi vt in foro rerum venalium distrahuntur. Consistebant autem stellaturæ in annonis dierum septem,aut earum pretio. Valde autem ad dict.l.12. pertinet hic Lambr. in Alex.locus: Tribunos, qui per stellaturas militibus aliquid tulissent, capitali pœna adfecit. Idem hic Spart.in Pescennio Nigro. Nam & Imperatorum tribunos duos, quos constitit stellaturas accepisse, lapidibus obrui ab auxiliaribus jussit.Prat.

STELLIO,animal est versutissimum, quod vt ait Plin.lib.30. c.10. lacertæ simile est, nullumque fraudulentius homini inuidet: ob idque stellionum nomen in maledictum translatum. A similitudine stellarum sic dictus,vt volunt quidam,quia eius cutium vacium est, vt existimauit Verrius, quod Virus stillet cibo. Fest.de cibis Iudæor. Quis stellionem (comedit?) sed maculas execratur prædam de aliena morte quærentes. Per parietem autem stellio repit: & Græcis ἀσκαλαβώτης dictus est. Stellionem suum veluti senium more cæterorum serpentium temporibus statutis exuere Apul. Apol.1.scribit. Meminit.& Columella lib.7.c.7.Prat.Hinc.

STELLIONATVM Iureconsulti appellant, fraudem omnem atque impostaram, quæ propriam significationem non habet,& in proprium delicti nomen non cadit. l.7.§.1. ff ad Turpil. veluti si quis rem alienam sciens obliget,vel alij jam pigneratam alij denuo obliget,vel in pignore dando pro auro æs subiecerit, stellionatus crimen committit. l.1. ff.de stellionatus,l. 16 §.1.l.36.ff.de pign.act.Similiter qui sciens statuliberum dissimulata eius conditione vendit, vel creditor numeratam iam sibi pecuniam iterum accipiens, stellionatus crimine plectitur. leg 19. §.pen.ff.manda.l 9. §.1.ff.de statuliber. Briss.Vide Cuiac.10.obserū.16.circa fin.& 11.obseru.40.

Στέμματα cognationum Paulus appellat picturam & descriptionem graduum cognationis, in l.9 ff de grad.& affin. nam στέμματα proprie de imaginibus dicuntur, quæ in atrio sęruabantur.Martial.

Atria Pisonum stabant cum stemmate toto.

Horom.Prat.

Et deducitur quidem vocabulum Stemma à verbo στέφω,id est, corono,quia sueuerant Romani, qui splendorem sanguinis ostentabant,in atriis maiorum suorum imagines cereas plerunque disponere in speciem coronæ,lineis quibusdam cognationum gradus significantibus.Iuuenal.

Stemmata quid faciunt? quid prodest, Pentice, longo
Sanguine censeri, pictósque ostendere vultus
Maiorum? ——

Ab eodem verbo στέφω, descendit Στέφανος, id est,corona. Alc.de more, literam inuertit,in l.pen. de grad. cogn. nec stemmata, sed schemata.legi oportere vlt.lib.Paterg.2.c.30.eo quod schema imago & figura est.Vitruu.lib.9.c.1.figuram pictam exemplumque subiecturus oculis lectorum, schema appellauit, vtitur Iustin. §.natura.& § si quis ergo,quib.mod.

STERCOLINIVM quod & sterculinium, est receptaculum stercoris. Vlp.in l.fundi.de actio.empt. In stercolinio,inquit, distinctio Trebatij probanda est: vt si quidem stercorandi caussa comparatum sit,emptorem sequatur: si vendendi, venditorem: Alij sterquilinium scribunt,vt apud Alfenum in leg.si quando ff.si seru.vend. Secundum cuius ait,parietem vicinus sterquilinium fecerat.Spieg.

TERCORANDI agri. Inst.de vsu & habit. §.sed si pecoris. Est autem stercorare, pinguefacere: quod fit, simum agris inspergendo.l.5.§.stipulatio ff.de verb.obl.Spieg.

STERGETHRVM dicitur ἀπὸ τῦ στέργειν, quod amare significat. Quo nomine scribit Dioscorides lib.4.c.93. Vmbilicum Veneris fuisse appellatum: qua herba, inquit, vtuntur & ad amatoria.Tiraq.in 14.l.connub.gloss.1.part.14.

STERILIS pecunia, quæ vsuras non parit, quæ & otiosa dicitur l.3.§.vsuras. ff.de contrar.& vt. Sic & steriles nummi in l.7 ff. de vsur.Et sterilis dos, sine commodo aliquo in l 4.in fin. ff.de pactis dotalib.Briss.Prat.

STERILITAS,opponitur Vbertati. Papin.respondit:Si vno anno remissionem quis colono dederit ob sterilitatem, deinde sequentibus annis contingat vbertas:nihil obesse domino remissionem,sed integram pensionem,etiam eius anni, quo remiserit,exigendam autor Vlp.in l.ex conducto Locati.Spieg.

STERNERE viam silice. Vide Vlp.in l.loci.ff.si seruit.vind.Spieg.

STIBIVM id dicitur, quod officinæ hodie Antimonium vocant, quo mulieres ad curam formę & decoris, præsertim oculorum vtebantur,vt tradit Galenus lib.6. de sanitate tuenda. & Plin. lib.33.c.6. Hincque γωνιακὸν Dioscoridi dictum est, vt tradit Tiraq.in 3.l.connub.gl.1 part.1.

STIGMATA l 3. C.de fab.notæ erant publicæ, quib.compungebantur brachia fabricensium ad imitationem tyronum. Æl. Amidenus li.8.c.12.στίγματα καλοῦσι τὰ ἐπὶ τῶ σώματος ἢ ἄλλα τινὰ μιώματα τῶ σώματος ἐπιγεγραμμένα, ἐπὶ τῷ γνωρισθῆναι ἐκ τῆς χρείας. Pr.

Στιγματίαι serui dicebantur ob crimina in facie notati. Nam veteres seruorum suorum faciem, si quid graulus deliquissent, pœnæ nomine, aut literis, aut aliis quibusdam notis per iguominiam inurebant: Plautus in Casina, his literarum notis insignem literarum vocat:Plin.lib.18.c.3.Brod.Miscell..lib.4.c.24. De hoc vide etiam Connan.comment. lib.2.c.6.nu.4.

STILLICIDIVM dicitur à stilla, quod est diminutiuum à stitia, vt scribit Seru.in 3.Georg. Est autem,inquit Varr. libro 4. de lin. Lat.dictum,quod aqua stillatim cadat,vbi è tectis guttæ fluunt: flumini opponitur, quod priuatim accipiendum est pro cursu vel fluxu aquæ, quicquid Accurs.comminiscatur. Nam teste Oldendorpio, vtrumque tam stillicidium quam flumen pro re priuata accipitur, vt in l.vlt. de seruit. Sed immittendi, inquit Paulus, protegendi, projiciendi, idem fluminum & stillicidiorum seruitutem impedit. ibi certe flumen priuatæ aquæ accipi oportet.Nam publici non est seruitus.l.3.in fi.ff.de seruit.rust. prædiorum. Spieg.

Itaque alia est seruitus stillicidij, alia fluminis recipiendi, lege seruitutes, 20.§.1. ff.de seruit.vrban. nam stillicidium est cum ex tectis: flumina, cum ex canalibus & alueis, plumbeis puta,vel ligneis aqua pluuia labitur. Itaque stillicidij recipiēdę seruitus dicitur,qua vicinus pati cogitur, vt aqua pluuia ex tecto meo in suas ædes labatur: Fluminis vero: qua ferre cogitur,vt aqua eadem in alueum canalémve recepta, in suas ædes cum impetu feratur.d.l.seruitutes,vbi etiā hoc Paulus adiecit: Si stillicidium inferius demittatur, pro stillicidio flumen fieri. Inter stillicidium & flumen,vt Varro lib.4.de ling. Latin.scribit,hoc interest,quod stillicidium stillatim cadat, flumen continue fluat. Ad hæc cum stillicidij seruitus ex superiore loco sit,flumen non nisi ex inferiore.& imo loco esse potest,l.20.§. stillicidium.l.28. ff.de seruit.vrb.Seruius in 3.Georg. vna cum Festo stillam diminutiuum esse à Stiria creduot, vnde stillicidium sit deductum. Ita stillicidium situlæ dixit Tertull. in lib. aduers.Gnostic.Briss.Prat.

STILLICIDIA immittere. l.1.§.item sciendum.ff.de aq.& aq.plu. l.18.in fin. ff de seruit. vrb.l.16 ff.si seru.vind.& projicere.l.20. ff.de seruit.vrb.Is vero in cuius aream stillicidium cadit, recipere & excipere & susciperе dicitur, l.17.§.vlt.l.29. in fin.ff.de seruit. vrb.l.9. §.1.si seruit.vind. Brisson.Prat. Adde Connan. comment.li.4.cap.10.n.16.& c.9.n.3.

STIMVLOS naturales, eleganter Paulus in l.amicissimos. de excusat.tut.pro instinctu,seu motu naturali,vt vulgo dicitur,accipit.Spieg.

STIPATORES qui olim Latrones dicebantur οἱ σωματοφύλακες, qui tutelæ gratia suorum dominorum lateribus assident: seu mercede conducti milites. Nam moris erat, vt hos imperator, & circa se haberet,& primos mitteret ad omne discrimen. Latrones,ait Varro in lib.de lingua Latina, dicti ab latere, qui circum latera erant Regi,atque ad latera habebant ferrum; quos postea à stipatione,Stipatores appellarunt,& qui conducebantur.Ea enim merces dicitur Græcè λῃστικὸν. Brech. in leg. hostes hi sunt.ff.de verb.& rer.signific.

STIPATVS dicitur quasi vallatus, munitus,not. in clemen. pastoralis.in vers.notorium.de sent.& re iud.Io.Bell.Etym.

STIPEM conferte.Martian.de colleg.& corp.l.1. Sed tenuioribus permittitur stipem menstruam conferre, dum tantum semel in mense coeant Spieg.

STIPEM spargere apud Romanos solebant, qui in theatro ludos darent,Vide Bud.Miscell.lib.3.c.11.

STIPENDIVM æs militare est, vt inquit Varro, à Stipe dictum, quod & scripsit Vlpian.in l.27.ff.de verb.sign. Stipendium,inquit,à Stipe appellatum est, quod per stipes. id est per modica æra colligatur. Ideo hoc etiam Tributum appellari,Pomponait. De quo vide quæ not,in l.neque. ff.de impens. in reb.dot. fact. Stipendium etiam merces militum dicitur: sicut & salarium,Ea erat denarius in singulos dies,qui vicię argenti octaua pars est, Tacito lib.1.vt citatur ab Alc.in enarratione l.ager, de verb.sign. Idem indicat inibi, stipendiarias omnes prouincias popul.Rom.fuisse excepta Italia, & si quæ vrbes jus Italię

Digitized by Google

cum haberent, vel fœderatæ essent. Porro inter stipendium & tributum, quo ad propriam significationem & vsus originem nulla est differentia. per text. in l. 27. ff. de verb. sig. Nam ex Cic. Liuio, Gellio, Plinio ac pluribus aliis notissimum redditur, stipendium & tributum olim indifferenter id appellatum fuisse, quicquid in publicum colligebatur, vt ex eo miles Reipub. sustentaretur. Itaque stipendia & tributa initio fuerunt non rerum, non personarum onera. sed libera erant, quæ quis in publicum faciebat ac contribuebat, vt eo melius moles bellorum sustineri posset. Initium apud Romanos habuit, vt domi manentes contribuerint in alimentum eorum, qui militiæ caussa aberant: post vltro multi Reip. conferebant: denique in dicto tributo: cuius meminit Liu. lib. 4. ab vrb. cond. vbi: Postremo indicto, inquit, iam tributo, edixerant etiam Tribuni auxilio se futuros, si quis in militare stipendium tributum non retulisset: partes bene cœptam rem perseueranter tueri: Et quia nõdum argentum signatum erat: æs graue plaustris quidem ad ærarium conuehentes, speciosam collationem etiam faciebant Cum Senatus summa fide ex consensu contulisset: primores plebis, nobilium amici ex compositio conferre incipiunt, quos cum & à patribus collaudari, & à militari ætate tãquam bonos ciues conspici vulgus hominum vidit, repente spreto tribunitio auxilio, certamen conferendi est ortum. Aucta & ditata Rep. eiusmodi tributum & stipendium colonis ac agris imponi cœpit, vt ex Liu. lib. 7. de secundo bell. Punic. elucet. Atque ita initio nulla differentia inter stipendium & tributum erat, quia quicquid tribuebatur, in stipendium cedebat & parua pecunia siue stipes, quæ viritim colligebatur ac cõferebatur, erat. Cæterum cum iam agris imponi hoc onus cœpisset, & quidam hac conditione in publicum venirent, vt quamdiu stipem emptores conferrent, possiderent: quidam vero per censores locarentur, vt de Campanorum agris ex Liu. lib. 7. de secund. bell. Punic. demonstratum est & ex Cic. in 5. actio. Verri. patet: aliqua tributi & stipendij differentia haberi cœpit, de qua vide Gœdd. in d. l. 27. nu. 13. 14. 15. de verb. sign. confer. Turneb. aduers. lib 11. c. 27. Cujac. 7. obser. 3.

STIPENDIA decem, decem militiæ intelliguntur. Nam stipendium non semestre solum, sed annuum militum salarium dicebatur, autor Varro. Incipiebant autem apud veteres facere stipendia iuuenes anno ætat. 17. C. Gracch. & Legem tulit, de minoribus annis septem & decem ad militiam non cogendis. Spieg.

STIPENDIA merere dicuntur, qui militant. l. 18. ff. de re iud. Impleuisse vero stipendia dicuntur, qui legitima militiæ tempora impleuerunt, & pleno stipendiorum numero functi sunt. Rubri. de his, qui non impleu. stipend. lib. 10. C. l. 8. ff. de re milit. Stipendia porro non militiæ tantum, sed & legationis dicimus. l. 6. in fin. ff. de legationib. Briss. Prat.

STIPENDIARIA & tributaria prædia dicebantur, quibus Italiæ. ius concessum non erat, sed stipendia & tributa pendebant. Imp. §. 35. de rer. diu. Vocantur autem stipendiaria & tributaria prædia, quæ in prouinciis sunt: inter quos nec non & Italica prædia ex nostra constitutione nulla est differentia. Hot. Prat.

STIPENDIARIÆ ciuitates Cæsar comment. 1. Reliquasque ciuitates stipendiarias haberent, i d est tributarias.

STIPENDIARII erant, qui stipendia militibus nomine Romano dabant, teste B. Latomo. Vulgus indocte stipendiarios appellat eos, qui stipendia accipiunt. Spieg.

STIPENDIARII populi, hi qui hanc stipem pendebant. Ennius, Pœni stipendia pendunt.

STIPENDIARIOS milites vulgus vocat, qui stipendia faciunt: cum potius mercenarij, siue ærarij milites sint nuncupandi: Vegetius stipendiosos vocat: quamvis & stipendiosi dicantur qui pleni sunt stipendiis, id est, qui plurima fecerunt stipendia. Cott.

STIPENDIARII reditus dicebantur prouentus earum rerum, quæ ad pop Rom. pertinebant. Brech. in l. inter publica. ff. de verb. & rer. significic.

STIPES modica æra appellabantur: vnde stipendia dicta Vlp. scribit l. 27. § 1. ff. de verb. sign. l. 1. ff. de colleg. & corp. Vide stipendium æs militare. Briss.

STIPS, stipis, veteribus æs dicebatur, inquit Varro lib. 4. de ling. Lat. à stipando deducto vocabulo: Nam quod asses libræ pondo erant, qui acceperant maiorem numerum, non in arca ponebant, sed in aliqua cella stipabant, i. e. componebant, quo minus loci occuparet. Stipare ἀπὸ τῦ στείβειν fortasse Græco vocabulo. Id apparet, quod vt alias, institutum etiam nunc Diis cum thesauris asses dant, stipem dicunt. Simile fere dictum est in vita Lycurgi apud Plutarchum & Porphyrium: φέρε δὲ καὶ ἡμῖν ψύχαν, ἀντὶ δίκα μικρᾶν ἀμοιβὴν ἀποδώσεις μεγάλας δεδωκώς. Hanc pecuniam sic repositam in cella Dei, Festus ait, Impensam vocatam fuisse, quod nondum esset pensa, sed tantum stipata. De stipe quam è thesauris dabant, sic Sene, in Epist. Colitur autem non taurorum opimis corporibus contrucidatis, vel auro, argentoque suspenso, nec in thesauro stipe infusa, sed pia & recta voluntate: Et Ouid.

Dic, inquam parua, cur stirpe quærat opes.
Contulit ex populus, de quo delubra Metellus.
Fecit, ait: dandæ mos stipis inde manet.

Sic stips pro pecunia. l. 1. ff. de colleg. & corp. Prat.

STIPES στέμμα siue collationem significat, auctore Theophilo in §. traditæ. Inst. de rer. diuis. & argenti altarumque rerum collectionem. ἐπ' εἴπερ ἐστὶν ὁ ἔρανος, ἢ ἐξ μικρᾶν γινομένη τῶν ἀπ' ἀγόρας, ἢ τῶν ἄλλων συλλογή. Brech. in l. inter publica. ff. de verb. & rer. signific. Adde Connan. comment. lib. 6. c. 1. n. 1. 2. & 3.

STIPVLA cuius meminit ICtus in l. si vsufr. quib. mod. vsufruct. amit. dicitur culmus tum spica, non collectus, sed in metendo derelictus: quem, cum ocium adest, rustici deinde metunt autor Alciat. in comment. de verb. sign. Spieg.

STIPVLAM porro à stipa dici credunt, quod instar stipæ, hoc est, stupæ vri in agris soleat. Est autem stupa herba cuius folia ac radices cum fructu cremabãt antiqui eaque exhalatione ac fumo dijs litabant. Quare ab ea, quam facerent exhalatione, quã θυμίαμα Græci dicunt, Thisia deriuata est. Meminit stipulæ Vergil. 1. Georg. Sæpe etiam sterilesincendere profuit agros, Atque leuem stipulam crepitantibus vrere flammis. Gœdd. & Brech. in l. sylua. §. stipul. illecta sub tit. de verb. & rer. sign.

STIPVLARI, est promittenti assentire. Dictum à stipe, hoc est, pecunia: quoniam qui pecuniam obligat, stipulari dicitur.

STIPVLARI verbum commune est, vt & Prician. lib. 5. notat, & Suetonij auctoritate ex lib. 8. Prætorum confirmat. Stipulari itaque dicitur non is tantum, qui interrogat, sed etiam qui spondet & promittit, vt in l. 7. ff. quod cert. loco l. 26. §. qui decem. ff. de cond. indeb. l. 5 Imperator. D. de solutionib. §. pen. Instit. quib. mod. toll. oblig. l. 59. D. de contrah. empt. l. 12. Cod. de contrah. stip. Isid. lib. 10. Etymol. Stipulator promissor: stipulari enim promittere est. Idem libro 5. Etym. c. 24. Stipulatio est promissio vel sponsio. Briss. Prat.

STIPVLARI de aliquo pro ab aliquo Iurisconsulti dicunt. l. 54. §. inter. D. locat. l. 19. & D. ad Velleian. l. 110. D. de verb. oblig. l. 13. §. 1. D. de recept. qui arbit. Briss. Prat.

STIPVLARI stipulationem pro interponere, l. 3 §. 1. D. iudic. solu. l. 42. § vit. D. solut. matrim. Qui autem ab eo cui spopondit & promisit vice mutua, stipulatur, Restipulari dicitur. l. 43. §. 1. de damn. infect. Briss. Prat.

STIPVLATIO definitur contractus nominatus verbis initus, interrogatione præcedente, & congrua interrogationem subsequente responsione, quo respondens interroganti obligatur ad dandum vel faciendum id, quod se daturum vel facturum promittit. Vult. in comment Inst. tit. de verb. oblig. in prin. n. 24.

STIPVLATIO, inquit Pompon. est verborum conceptio, quibus is, qui interrogatur, daturum facturumve se, quod interrogatus est, respondet. l. 5. §. 1. D. de verb. oblig. vel sic: Stipulatio est conuentio solennibus verbis ex interrogatione & responsione confecta, vbi verbis quod fiat, annotandum, satis ex eo patere non fieri eam, nisi inter præsentes. Stipulationem autem inde dictam Tribonianus tradit, quod stipulum apud veteres firmum appellabatur, forte à stipite descendens. tit. de verb. oblig. Inst. in princ. quod Græcus interpres vertit: ἀπὸ τῦ στελέχους. Et stipitem quidem antiqui vocabant fustem terræ defixam, vt autor est Festus: quo boues & cætera animalia alligarentur, vt retinentur certo loco, & arbusculis ne nocerent. qua similitudine fortassis stipulationem existimauit dictam esse: de qua & hunc versiculum, verisimile est, factum esse:

Verba ligant homines, taurorum cornua funes.

Aliis hoc videtur absurdum & legunt, Forte ἀπὸ τῦ στέμματος descendens στέφω enim adstringo & alligo significat. Stipulationem enim dictam ait Paulus, quasi firmum adstringendæ obligationis vinculum. lib. 5. sent. tit. 7. Varroni tamen aliud videtur, qui stipulationis vocabulum à stipe deductum, censet: Et stipulari, cum dici, & restipulari. qui pecuniam alligat, id est, (vt exponit Connanus) qui aliquem sibi alligat pecuniæ promissæ. Festus autem, stipem esse nummum significatum, inquit, testimonio est & id, quod datur in stipendium militi, & cum spondetur pecunia, quod stipulari dicitur.

Sed cum stipulatio non pecuniæ modo, sed rerum omnium esse possit, quæ veniunt in hominum commercium, Tribonianus fortasse eam maluit à stipite deducere quam à stipe: vide Alciat lib. 1. Pareg. c. 39. Forcat. Necyom. dial. 72. nu. 4. Corras. 1. Misc. vlt. n. 7. 8. 9. & nouissime Vulteium in com. Inst. de verb. oblig. in princ. vbi fuse & eleganter.

STIPVLATIO est inuenta à iure ciuili, vide Vult. in comment. Inst. de verb. oblig. in prin. n. 5.

STIPVLATIO in iure nostro dicitur committi duobus modis. Vno, quando conditio sub quo stipulatio facta est, existit, ita vt id, quod ante sub conditione illa incertum erat & suspensum, nunc conditione existente certum sit & præsens, atque adeo quod ante conditionem existentem non debebatur, nec peti poterat, id nunc conditione existente debeatur, & peti possit. Altero modo stipulatio in iure nostro dicitur committi, si quid ante stipulationem factum sit, l. Stichum, 95. ff. de sol. quasi dicatur in stipulationem cõmitti, sicut in legem cõmitti dicitur, cum aduersus legis voluntatem aliquid fit, l. non dubium. C. de legib. Vult. in comm. Inst. §. sub conditione 3. n. 1.

Digitized by Google

STIPVLATIO cur introducta sit, tractatum reperitur diligentissime apud Castrens. Alex. & posteriores in l. 1. de verb. oblig. vbi docent, ob vtilitatem & necessitatem eam inuentam. Hic siquidem contractus omnium firmissimus est & solidissimus, Cyn. in l. si ex pretio. C. si cert. pet. Vt qui contractibus innominatis, ne pœnitentiæ locus sit, efficiat: vtque condictio ob causam, ad repetendum cesset, l. cum precibus C. de rer. permut. Bald. l. quamvis. C. de transact. omnes nudas conuentiones vestiat, l. sine apud acta. C. de transact. l. ex placito. C. de rer. permut. faciliúsque cæteris nouationem faciat, Bart. in l. singularia, 6. speciali, ff. de reb. cred. merito ergo juris autores stipulationem adinuerũt, ne contrahentium fides violaretur, sed esset inter homines fidei & promissi firmitas, Bald. in c. 1. ad pr. de pact. Propter necessitatem inuentam esse stipulationem argumento sunt hi contractus, qui sine stipulatione non consisterent, vt obligationes fideiussoriæ, quæ nisi interposita stipulatione, inutiliter fiunt, l. 5. §. satis acceptio. de verb. obligat. l. blanditus. C. de fideiuss. Præterquam si pro dote fideiussor intercedat: quo casu ex nudo pacto, aut etiam pollicitatione obligatur, l. fi. C ad Velleian. Promissiones denique judiciarias constat, si non interueniat stipulatio, effectum non habere, l. omnes, §. in hac 2. C. de episc. & cleric. nisi ad judicium coadimuandum factæ sint, vt de judicio sisti, aut judicato soluendo, l. eum pro quo, ff. de in jus vocan. l. generaliter, C. de episc. & cler. & vbique Accurs. Fuit denique inuenta stipulatio propter obligationes iuris gentium contractas nouandas, quę transfundi in aliam obligationem non poterant, nisi prius in stipulationem deductæ, l. an inutilis, §. fi. l. & vno, §. 1. ff. de acc. §. 1. quib. mod. tol. obl. Corra. d. lo. n. 1. 2. 4.

STIPVLVTIO hodie fit verbis quibuslibet intelligibilibus, ore prolatis, inter præsentes, quavis lingua, contextu vnico, interrogatione præcedente, & ad eam congrua responsione sobsequente. Vult. in comm. Inst. 1. de verb. obl. in pr. 56.

STIPVLATIO omnis, inquit Imper. aut pure aut in diem, aut sub conditione fit. Pure, veluti, Quinque aureos dare spondes, idque confestim peti potest. In diem, cum adiecto die, quo pecunia soluatur; stipulatio fit: veluti, Decem aureos primis Kalendis dare spondes? idque statim quidem debetur, sed peti prius quam dies venerit non potest, ita tamen, vt totus is dies arbitrio soluentis tribui debeat. Sub conditione stipulatio fit, cum in aliquem casum differtur obligatio, vt si aliquid factum fuerit, vel non fuerit, committatur stipulatio, veluti si Titius Consul. fuerit factus, quinque aureos dare spondes, §. omnis de verb. oblig. Prat.

STIPVLATIO semper in personam est. Gœdd. in comment. in verb. sign. l. 70 §. 1. n. 5.

STIPVLATIO aut certa est, aut incerta. Ex certa datur certi condictio, ex incerta actio ex stipulatu, Cuiac. ad l. 68. ff. de verb. oblig.

STIPVLATIO est species efficacissimi contractus, vnde ad imbecillem innominatorum naturam dirigenda non est: quod ideo inuenta sit, vt vberius ex ea nobis, quam ex illis consulatur. Quod copiose Iason. ostẽdit in l. quũ mota. C. de transf. Spieg.

STIPVLATIO duplex est, legatorum & pactorum. Legatorum vna est, quia in ea singulæ res vel singula legata non exprimuntur, nec vsquam inueniuntur expressa à contrahentibus. Stipulatio vero pactorum est multiplex, quia licet in ea singulæ res non exprimantur à contrahentibus, fuêre tamen ab iisdem in pactis expressę, quorum astringendorum causa facta est stipulatio. Cuiac. ad l. 29. ff. de verb. oblig. circa medium.

STIPVLATIO, ait Cuia. ad L. 2. in prin. de ver. obl. duplex est: Vulgaris, quæ fit simpliciter, veluti rem dari, vt recte Thalæus scribit 29. βασιλικῶν ad l. 1. Cod. de rei vxor. act. Hanc de iure inutiliter stipulamur. Est & alia specialis, quæ fit adiect. causa, Quod actione rei vxoriæ dare facere oportet, dari: vel, quod ex causa condictionis dare facere oportet. Pr. ex Cuiac. d. loc.

STIPVLATIO cui deficit forma, nihil omnino valet, nec vt pactum quidem, l. 1. §. si quis ita, ff. de verb. oblig. l. 1. §. eum qui, ff. de const. pecu. ratio est, quia magis fauent jura reis excipiẽtibus, quam ijs qui agunt, l. Atrianus. ff. de act. l. fauorabiliores, ff. de regul. jur. Forca. in Necyom. dial. 5. n. 4.

STIPVLATIO Aquiliana, stipulatio est à C. Aquilio Gallo prodita, per quam omnium rerum obligatio in stipulatum deducitur, & ea per acceptilationem tollitur, cuius formulam cognosce ex l. 18 ff. de acceptil. Hot. Prat.

STIPVLATIO alternata est, quotiens disiunctiuo modo duæ res promittuntur, quoniam non vtrunque, sed duorum alterum dari oportet, vt puta, Stichus aut decem. Disiunctio ipsa διάζευξις, Alteratio, ἐπαμφοτερισμὸς dicitur Cuiac. in commen. suis ad leg. si vnis, §. sed si stipulatus, ff. de pactis. Prat.

STIPVLATIO judicatum solui, tres clausulas in vnum collectas habet: de re judicata, de re defendenda, de dolo malo, autore. Vlp. in l. judicatum solui, ff. de judic. sol. Quæ verba ipse explicat in l. jam tamen fideiussor. eod. tit.

STIPVLATIO, juris est: pactum, facti, per l. si vnus §. pactus, ff. de pact. quod vt accipiendum est. Bart. declarat. ibid. Prat.

STIPVLATIO mortis causa eximatur fieri, vt ait Antistius Labeo, quæ ita fit, vt morte promissoris confirmetur: aut, vt quidam dixerunt, cuius stipulationis mors fuit causa. Fest. Hot.

STIPVLATIO præpostera est, quoties stipulamur nobis dari ante euentum conditionis, aut diei. Gothof. ad l. 25. C. de test.

STIPVLATIO Tribunitia est, quæ ex jurisdictione Tribunorum venit: id est, quæ pro collegio Tribunorum, Tribunis ipsis auctorib. interponitur. Eius meminit Vlp. tit. 7. Si maritus, inquit pro muliere se obligauerit, vel in rem eius impenderit, diuortio facto eo nomine cauere sibi solet stipulatione Tribunitia, Hot. Prat. Est autem stipulatio tribunitia honoraria, quia, vt supra dictum ex jurisdictione tribunorum venit, vt prætoria, ex jurisdictione prætoris, vel Ædilitia, ex jurisdictione ædiliũ. Cuiac. in notis suis ad tit. 7. Vlp. de jur. dona. int. vir. & vx.

STIPVLATIONES per se solæ non subsistunt, sed ex alij obligationibus dependent, quod totidem fere verbis scripsit Vlpia. in l. stipulationum, 5. ff. de ver. obl. idemque in l. 1. ff. de prætorijs stipulationibus affirmat, omnes stipulationes natura sui esse cautionales, id enim agi in stipulationibus, vt quis cautior sit & securior, stipulatione nimirum interposita. Vult. in com. Instit. tit. de verb. obig. in pr. n. 19.

STIPVLATIONES antiquitus certis verbis sic concipiebantur, vt eodem quis verbo respondere cogeretur, quo esset interrogatus: siue pro se, siue pro alio vellet promittere. Vt: spondes? spondeo: Promittis? promitto: Dabis? dabo: Facies? faciam: Sed hac verborum solemnitate per Leonem principem sublata, placuit etiam Iustiniano, nihil referre ijsdémne an diuersis verbis, aut quibus linguis vtantur contrahentes stipulationem: dummodo vterque alterius mentem & consensum sane intelligat, siue per se siue per verum interpretem. Hinc earum quæ Græcis verbis concipiebantur, hæ annotantur formulæ apud Cuiac. li. 14. c. vl. Apud Aristoph. in Plu. ἐσόμαι. αὐ δῆτα σπένσω σοι; ἐσόμαι ἐγω. Vel his verbis: καλεῖς, κελεύω, Homer. Odyss. 9. ἐγω δέ τι αὐτον ὑπέσχουμι ἃς συ κελεύεις. Vel hoc verbo: ἐγγυῶμαι, vt in l. blanditus. Cod. de fideiuss. ὅτι ἐγγυῶμαι τοῦτο. ita enim legendum basilica docent, vt idem Cuiac. obseruauit. Vnde qui sic accepit promissionem ab alio, stipulator dicitur, & reus stipulandi: Qui autem annuit & respondet, Promissor vocatur, & reus promittendi, à re in stipulationem deducta, §. 1. Inst. de verb. oblig. l. 1. §. si quis, & §. vlt. ff. eod. tit. l. 1. ff. de duob. reis. Old. Prat.

STIPVLATIO prætoria. In l. 5. de verb. oblig. dicitur, Stipulationes prætorias esse, quæ ex mero officio prætoris proficiscuntur, hoc est, quæ prætoris imperio & jussu interponuntur, vt stipulatio damni infecti. Nam si domus vicini ruinosa sit, vicinus adit prætorem vt alter cogatur interponere cautionem damni infecti, & prætoria dicitur, quia jussu prætoris & imperio interponitur. Aliæ stipulationes sunt judiciales, quæ ex solo judicis officio proficiscuntur, vt cautio de dolo, & cæt. Aliæ sunt communes quæ modo prætoris, modo judicis jussu interponuntur, vt Cautio rem pupilli saluam fore, de qua latius supra in dictione Rem pupilli, & cæt. Aliæ stipulationes sunt conuentionales, quæ pendent ex conuentione contrahentium. Stipulationum prætoriarum tria sunt genera in l. Quædam sunt judiciales, quæ scilicet non à judice dato, sed à judicio dicuntur, quod propter judicium interponantur, alia significatione dicuntur judiciales ac in l. 5. de verbor. obl. quia semper à prætore interponuntur. Aliquando enim ob judicium vt ratum fiat jubet prætor interponi cautionem. Aliæ sunt cautionales, quædam communes. Cautionales dicuntur cautionales tantum. Nam alias generaliter dicendo omnes prætoriæ stipulationes ob cautionem interponuntur, vt securior sit aduersarius. Prætoriæ autem stipulationes instar actionum habent l. actionis, de oblig. & action. Communis est stipulatio judicio sistendi causa facta. Ego puto eam diei propterea communem, quod non possit dici Iudicialis, quod non interponatur, vt judicium ratum fiat: sed tamen quoquo modo pertinet ad judicium, & propterea mihi videtur eam scilicet communem ea ratione dici. Seiler. ex lectur. Duar. super titul. de præt. stipul. nondum impressis, adde Duar. & Cuiac. ad l. 5. ff. de ver. oblig. Nota præterea quod stipulatio judicialis interponitur jussu prætoris ab eo qui cõuenitur nomine alterio, qui defendit alium in judicio, §. sed hodie. Inst. de satisd. & C. de satisd. Olim exigebatur etiam ab eo, qui suo nomine conueniebatur actione in rẽ, quod jus Iustin. emẽdauit & sustulit omnino. Huc pertinet quod dicitur in l. si ad defendendum, tit. judicatum solui. Hæc autem stipulatio exigitur in ipso litis limine antequam lis contestetur. Post litẽ enim contestatam non potest magis exigi hæc ratio laution. l. Pompon. §. rati de proc. Hæc stipulatio tres clausulas continet, l. 6. d. tit. judicatum solui, siue res judicata fuerit secũdum actorem, siue res defensa non fuerit, siue dolo malo quod factũ fuerit, hac vna clausula collecta sũt, quod quomodo accipiendum sit, nec Accurs. nec Bartol. &c. intellexerunt. Hæc omnia deducunt in stipulationem, sed vna clausula collecta erãt. Seiler. ex lectur. Duareni nondum impress. tit. iudicatũ solui.

Digitized by Google

STIPVLATIONES introducendæ ratio fuit valde necessaria: ne homines ex nudis pronunciationibus sæpe incauti illaquearentur vinculo obligationis. Porro per interrogationem excitatur animus ad deliberationem quãdam, num sit promittendum: Per responsionem declaratur talis deliberatio certo consensu. Optima igitur ratione Lex vult, talem formam manere firmam ad obligationem: & consequenti nomine denotauit. Nam stipulatio vocatur, hoc est, confirmatio sed adstrictio, à stipulo quod veteres firmum appellabant. Oldend.

STIPVLATIONVM aliæ judiciales sunt, aliæ prætoriæ, aliæ conuentionales, aliæ communes Prætoriæ & judiciales l. 5. in pr. ff. de verb. oblig. Hæc diuisio sumpta est à causa finali seu effectu. Omnium. n. stipulationum, quas in toto negotiorum mundo cogitare possumus, finis & effectus hic est: Vt ad cautionem illis vtamur, alias in causis ad officium judicis cuiuslibet pertinentibus, alias in grauioribus negotijs, ad prætoris cognitionem spectantibus: aliàs in speciebus, quæ vtrobique tractari possunt (respecto semper foro Romanorum) tam apud judicem quam apud prætorem: alias denique extra judicium in contractibus & honestis conuentionibus. Old.

STIPVLATIONVM causa efficiens, quæ commendatorib. valde imposuit, est jus ciuile, quod ertam nimiam solennitatem earum postea sustulit, §. in hac re de verb. obli. Omnes. Cod. de contrah. stipul. Old.

SIPVLATIONVM prætoriatum inquit Vlp. tres videntur esse species vide paulo ante stipulatio prætoria.

STIPVLATIONVM aliæ sunt diuiduæ, aliæ indiuiduæ pro ratione rerum quæ in stipulationem deductæ sunt. Rerum enim aliæ possunt diuidi, id est, pro parte peti, præstari, dari, solui, veluti summę eitque pro parte solutis pro parte contingit liberatio. Item species certæ, vt puta Stichus, partis diuisionem & liberationem admittunt, l. 9. §. 1. ff. de solut. Pars solui potest volenti stipulatori. Aliæ natura diuidi non possunt, vt prædiorum jura, via, iter, actus, aquæductus, quæ diuisionem non admittunt: Aliæ natura possunt diuidi, sed nisi totæ soluantur, stipulationi satis non fit, vt si homo sit generaliter promissus. Nam nisi solidus homo soluatur, nihil agitur. Parte igitur soluta volenti, pro parte non contingit liberatio. sed conueniri adhuc promissor potest, vt integrum hominem præstet, & pars soluta condici quasi indebita. Cuiac. ad l. 2. ff. de verbor. oblig. in princ.

STIPVLATIONVM quædam in dando, quædam in faciendo consistunt, l. 2. in pr. ff. de verb. oblig. sumitur hæc diuisio à causa materiali. Quoniam nihil expectare possumus à proximo ad vtilitatem nostram, quod in stipulationem deducamus, quam aut dationem rerum, aut præstationem factorum. Nihil igitur est aliud, circa quod versetur stipulatio velut materiam, præter hæc duo: idque nos docet vni versa naturæ conditio, quam nemo potest infitiari. Old. Pr. Vide Corras. l. Misc. 13. n. 6.

STIPVLATOR fere in leg. dici solet is, qui interrogat velut creditor obligans alium. Promissor verò accipitur, qui respondẽs obligatur. Quanquam Vlp. stipulatum appellet promittentem in l. si non sortem, §. si decem, ff. de cond. indeb. Old. Prat.

STIPVLATVS pro stipulatio in l. 8. de re jud. l. 73. de cond. & demon. l. 17. de reb. autor. jud. l. 10. §. partum, ff. quę in fraud. cred. l. 28. §. igitur, de jurejur. Imp. l. 13. C. de inutil. stip. super stipulatu tuo adi prædem pronunciæ. Papin. l. pecu. 9. de vlur. Pecunię funebris intra diem certum debito non soluto dupli stipulatum in altero tanto respondi non tenere. Scæuol. vxor. 35. ff. de l. 3. Quicquid ad eum, inve stipulatum eius concessit. Prat.

STIPVLOR, verbum juris est postulare, sibi promitti aliquid solennibus verbis. Cic. pro Rusc. Comœd. stipularus es? vbi? quo die? quo tempore? quo præsente? qui spopondisse me dicit? nemo. Spieg.

STIPVLVM apud veteres firmum appellabant, forte à stipite descendens. ita inquit Iustin. Instit. de verb. oblig. in princ. Paul. li. 5. sent. & Isidor. li. 10. Etym. Vide Corras. l. Misc. 15. n. 3. 7 & 9.

STIRPES, sunt ferulæ, seu virgulta, quæ de radicibus nascuntur: ex & germina dicuntur l. diuortio. §. puto. solut. matrim. Hinc & germinalis arbor. Accurs. quæ stirpes sunt, pedamenta esse arbitratur, contra M. Varronis, & Columellæ, cæterorumque antiquorum autoritatem. Spieg.

STIRPES, si Grammaticis credimus, de homine fœminino est: de arboribus masculinum, succedere in stirpes, & in capita, id est pro virilibus portionibus, in l. 2. C. de suis & legit. hæred. Vide supra. Et stirpe excidere, pro radicibus, apud Vlp. l. 1. de arbor. cædend. Spieg.

STITI, præteritum à verbo sisto, supino caret, quod tamen à verbo sto mutuatur, autore Prisciano. Vide Vlp. in l. sed & si quis §. illud sciendum est, ff. si quis cautionibus, & Neratium in l. pen. eod. tit. Ibi Old. annotante illud (status) à sto mutatus est. Spieg.

STIVA vocitatur manica aratri qua regitur & capulas teres & oblongulus. Cic. in Scauriana. Ab ipta stiua homines nocum loquebantur. Maro Georg. lib. 1.

Stiuaque, quæ currus à tergo sorquent, imos.

Iouu. Bapt. in com. Epist. Sidon. Apoll. ad Hieron. lib. 1

STOICAE sapientiæ summum philosophum Chrysippum, Marcianus in l. 2. de leg. ideo appellare videtur, quod Stoici dicebant, sapientem intra se omnia habere, ex seseque ipsum, non aliunde pendere: vsque ideo, vt Horatius eodem verbis dicat Ad summum sapiens vno minor est Ioue. Spieg.

STOICIS in inuestigandis vocabulorum principiis fuit perquã familiare, vt illa non tam ex verbis aliis, quam ex rebus ipsis repeterent, ad naturam nimirum propius accedentes. Stoicorum autem disciplinæ ICti illi antiquiores fere confirmarunt vt plurimum. Vult, in comm. in prin. Instit. de iust. & iure. n. 5.

STOLA, vestis erat ad talos demissa, matronarum insigne. Vlp. de aur. & argen. leg. l. vestis. Muliebria, inquit, sunt veluti stolæ, palla, tunicæ, locoque eam quidem *ἀπὸ μέρους* vocauit: etsi ea Caligula & Heliogabalus vti sunt. Prat.

STOLAM veteres dixerũt omne quod corpus tegeret autor Nonius. Et autoribus à Nonio citatis, probari potest, stolam quoque virorum fuisse. de qua Bayf. de vest. c. 17. Spieg.

STOLA dicitur *ἀπὸ τοῦ στέλλειν*, quod operire & induere significat. Brech. in l. Tuguri. ff. de verb. & rer. signif. & idem in l. vestis appellatione, eod. tit.

STOLO pro stolido vsurpatur in quadam Ausonij epist. & à stolone stolidi nomen ortum esse videtur, vltro etiam originem profitetur suam, sed iam non potes ô Stolo docere: nisi si quis pro veteri & antiquo & sene positum patet, adiuncta tamen etiam significatione stoliditatis & stultitiæ. Turneb. aduer. li. 2. c. 23.

STRABO nonnulli legit in l. qui clauum §. is cui os oleat. ff. de ædil. edict. vbi tamen alij Strabo. vide supra Scabro.

STRAGVLA, non pro lecti operimento tantum, sed generaliter pro omni veste quę insternitur, accipitur *ἀπὸ μέρους* Græce, omne id est quod insternitur: Alciat. de verb. sign. Spieg. Videtur Vlp. intelligere stragulam vestem, omne vestimentum *ἡ ἱμάτιον* hominis quod injiciat: quale est Græcorum pallium, vt enim Romani togati a toga, sic Græci à pallio palliati vocantur: & palliatæ comœdiæ, quæ scriptæ sunt secundum ritus & habitus palliatorum Græcorum, vt scribit Donatus & Diomedes Grammatici. Laurentius Valla in l. b. suo Elegantiarum dicit, quod non meminit reperisse stragulam vestem in hunc seusum: sed in operrorium lectorum portas, vbi etiam dormiebant & discumbebant. quod Varro lib. 4. de ling. lat. tradatur, de culcitra loquens: Ac quicquid insternebant (unde à sternendo stragulam appellabant: & equorum similiumque, quorum operimentum etiam instratum vocatur. De stragula veste meminit Vlp. in l. quęsitum est, §. sed si fundus. ff. de fundo instru. l. 25. §. virilia. & l. 25. ff. de aur. & arg. & Verg. Æneid. 4. de Didone loquens: Strataque relictis incubat Tibul. Nam neque tunc plumę, nec stragula picta soporem. Pap. Syria. l. de Venere.

Pessa iuuet stratis vbi quondam consita culpa.
Lemnia, repserunt deprensa vincula lecto.

Idem Syluarum 2.

Qui matutinos abrumpet murmure somnos,
Impositus stratis?.....

STRAGVLA etiam vestis accipitur pro tapetis & aulæis, quod indicant præcedentes autoritates, & maxime Tiboulli, dum inquit, Stragula picta & innixi Martial. Epigram. vlt.

Stragula purpureis lucent villosa inperis. Et paulo post:
Nuda stragula ne toro parerent.

Diuus tamen Hieronymus stragulam muliebrem vestem appellat, cui inquit: Stragulatam vestem fecit sibi, byssus & purpura indumentum eius. & hę secundum Isidorum nostrum, & D. Hieron. stragula etiam significare potest hominis vestimentum, quod manere videtur Liuius lib. 4. de Ie. Opia differens. Et cum non, inquit, viro liceat purpura in veste stragula vti, matremfamil. tuam purpureum amiculum habere non fines. Idem affirmat Isidor. lib. 19. Etym. cap. 26. vbi enumerat quasdam instrati siue stragulæ species, puta ceruicalia, fulcra, tapeta, mantilia, mappas, toralia, aulæas, cortinas: quibus adde conceptum, velamen, tectum, cadurcum, segestria, centones, & similia ex Festo: vide Gœdd. ad l. instratum. 45. num. 2. ff. de verb. sign.

STRAMENTA, sunt calami frumentacei, spicis demissis. Vlp. de act. empt. l. fund. Fundo, inquit, vendito, vel legato, sterquilinium & stramenta emptoris & legatarij sunt. Nebriss.

STRAMENTORVM item nomine significatur omne, quod solo, causa quiescendi, insternitur: apud Caium in l. quos nos hostes, 24. § verbum viuere, vbi Alc. & Gœdd. in commen. ff. de verb. sign.

STRANGVLARI id est necessitate adigi. C. de prædiis curiæ non alienand. l. b. 10. Ambrosius lib. 2. de pœnitent. c. 5. nec verbi venius præiudicio tantam causam strangulandam arbitror. l. 5. §. 1. ff. de arbor. furt. cæs. Brid.

STRATA lapide via l. 1. §. pen. ff. de via publ. Stratæ pro viis publicis l. 4. C. de priuil. dom. Aug. libro 11. l. 6. de itine. muniend. in C. Theod. & apud Isidor. lib. 15. Etym. c. vlt. qui stratam dictam questi vulgi pedibus tritam tradit, cum tamen similius vero sit, ab eo quod lapidib. sternatur, ita appellatam Procop. lib. 2. de bello Persico viam à latitudine stratam eam dicit. Græci

Digitized by Google

Briſſ. Cuiac. ad d. l. 4. C. de priuil. dom. Aug. inquit, ſtratã proprie dici, quod Galli paue poſtea cœpiſſe quamlibet viam ſtratã dici, vt 58. βασιλικῶν tit. ϗ τῶν ὁπωσοῦν ποδῶν στρωσιμαῖος. & tit. 5. τῶν στρατηγικῶν χρυσοφόρων. & tit. 7. κῆπος μόνος ϗ στρατηγός. Pr.

Στρατηγοὶ prætores ſignificantur nonnunquam, vt Nouell. 19. & Dion. lib. 50. alias magiſtri militum, vt Nouell. 22. 38. & 103. alias & quidem frequentiſſime in libris magiſtratus municipiorum: Lucæ 22. recte vetus interpres στρατηγοὺς magiſtratus interpretatur, quod idem diuinus ſcriptor ἀρχοντας cap. 23. nominat. Cuiac. ad d. l. 2. de excuſ. in fin.

STRATORES. tit. C. de ſtratoribus, lib. 12. ij erant quorum munus erat equum freno tenere, & conſcendenti magiſtratui opem ferre. Spartianus in Caracalla. Cum illum in æquum ſtrator eius leuaret. Paulus Diaconus de geſtis Langobar. Equus quamvis hinc inde à ſtratoribus verberibus cæſus, non poterat eleuari. Horum etiam erat, equos militares probate, qui à prouincialibus conferebantur, vt l. vn. C. eod. tit. indicat. & Amm. Marcel. lib. 29. his verbis: Conſtantinus ſtrator paucos militares equos ex his auſus mutare, ad quos probandos miſſus eſt in Sardiniam. Stratores etiam in carceribus ponuntur. in l. 8. C. de cuſtod. reor. iique videntur ſignificari, qui victus & ſtratus eorum, qui carcere continebantur, curæ præpoſiti erant: aut etiam milites illi intelligi, quibus cuſtodiæ committebantur. Alij hoc ſenſu ſtatores legunt: vide paulo ante Statores. Prat. & Cuiac. ad l. 1. C. de ſtrator. Stratores laguncularum id eſt compoſitores. Mittam eis, dicitur, ordinatores & ſtratores laguncularum, Hier emiæ. 48.

STRATAM omne veſtimentum eſt, quod ſterni ſolet, à ſternendo dictum. Rufin. l. 34 ff. de re iud. Si victum vel ſtratum inferri quis iudicato non patietur vtilis in eum pœnalis actio danda eſt. Vlp. l. 45. de ver. ſig. Inſtratum omne veſtimentum contineri, quod iniiciatur, Labeo ait: neque enim dubium eſt quin ſtragula veſtis ſit omne pallium στρῶμα. In victu ergo veſtem accipiemus, non ſtragulam in ſtratu, omnem ſtragulam veſtem. Idem igitur eſt ſtratum, quod ſtragulum, de quo ſic Varro lib. 4. de ling. Lat. Ac quicquid inſternebant, à ſternendo ſtragulam appellabant. Prat.

STRATVRA ſpecies eſt ſtructuræ: & potiſſimum eſt illa ſtructura, qua pauimentum, & ea quibus incedimus, inſtruuntur: ſic enim & ſtratam dicimus viam. Vſitatum olim fuit, & etiamnum eſt, vt pauimenta lapidib. ſtrata, ſtraturis ex tabulis factis hyeme tegerent, & vt commodior eſſet vſus, & ne nimium pedes refrigerarent marmora & lapides: quo fiebat, vt his ſtraturis perpetuus eſſet vſus, & inhabitandi cauſſa fierent. Vide Gœdd. in com. ad l. malum nauis. 242. §. 4. ff. de ver. ſig.

STRENA, cuius meminit gl. in l. laudabile. C. de aduoc. diuer. iudicum, munus ſignificat, quod aduocatis & amicis datur, Alc. in com. de ver. ſig. Earum autem origo, qua felicem ominamur annum ipſius auſpicio & initio à Tacito rege manaſſe dicitur, qui primum Romuli hoſtis, deinde collega in regno Rom. fuit: hoc, quia & ſtrenæ ne hoc quidem tempore exoleuerunt. literis mandare voluit Turn. aduerſ. lib. 10. c. 26. Vt & antiquitatem rei intelligamus, & quem auctorem eius moris habeamus, ſciamus. Si quis v. quo auctore iſta loquatur, quærit? laudatur ab eo Symmachus in quadam epiſt. ſic ſcribens: ab exortu pene vrbis Martiæ ſtrenarum vſus adoleuit auctoritate Tatij regis, qui verbenas felicis arboris ex luco Streniæ anni noui auſpices, primus accepit. D. D. Imperatores nomen iudicio viris ſtrenuis hæc conuenire ob virtutem Schard. ex Turnebo aduerſ. lib. & c. eodem.

STRENVVS, efficax, gnauus, vigilans, fortis, ſic dictus, quod ſternendo aduerſa renuat. Iuſtinian. Nam & manu ſtrenuus, & in concionibus perfacundus habebatur.

STRICTAM rationem habemus, ait Vlp. quæ nunquam in ambiguis religionum quæſtionibus omitti ſolet. Nam ſummam eſſe rationem, quæ pro religioſis facit l. ſunt perſonæ ff. de relig. & ſumpt. fun. Strictam quoque rationem dixit IC. in l. 7. §. ſi cuius. ff. de acq. rer. do. l. 1 § accuſationem. in fi. ff. ad Turpil. Et ſtrictam interpretationẽ in l. 20. §. ſi ſublatũ. ff. de ſer. vrb. Briſſ.

STRICTI Iuris vocabulum peculiare eſt ICtis. Duobus autem modis intelligitur. Altero proprie, cum leges ſcriptæ nimis ſeuere, ac ſine vllo temperamento, aut trahunt per interpretationem ad caſus ſimiles, in quib. tamen ratione circumſtantiarum eſt aliqua diſſimilitudo: aut in caſu, de quo loquuntur nimis durus ſenſus extorquetur. Altero modo improprie ſumitur, cum fraus ſit Legi, hoc eſt, cum ſaluis verbis Legis ſententia eius circumuenitur, detorquẽdo eam ad impertinentiã aut eludendo ratione ſophiſtica, gloſſ. in l. placuit. C. de iudiciis id vocabulum tripliciter exponit. Cum Iudæis ſummo iure agendum eſſe. Interpretum doctrina eſt: non tamen, vt notabiliter Alciat. dixit, ſummouendi ſunt ab hac æquitate, qua ἐπιείκειαν vocant. Quum nihil aliud ſit ius, quam hæc æquitas in artem redacta. Cæterum in omnibus rebus præcipuum eſſe iuſtitiæ æquitatiſque ſcripræ, quam ſtricti iuris rationem. Impp. Conſtant. & Licinius conſtituere. Quando rigor iuris temperandus ſit ἐπιεικείᾳ, id eſt, æquitate, Bart. incidat l. vlt. ſub fin. C. de Legibus & Philippus in epit. Philoſophorum lib. 2. Spieg.

STRICTI iuris actiones dicuntur in quibus ita ad præſcriptũ formulam ac ſummam adſtricti erant iudices, vt neque pluris neq; minoris damnare reũ poſſent: vel, quæ ſtricta iure vallatæ ſunt, nec ex bona fide deſcendunt. §. actionum. Inſtit. de act. l. vn. §. ſed & ſi non ignoramus C. de rei vin. ὁ ἐλέ, vt cum Theophilo loquar, τὰς ἀκριβείας ἡμῖν λέγοις. Quæ & ſtricta iudicia, & ſtricti iudicij actiones vocantur. l. 3. §. an hac. ff. commod. l. 5. ff. de in lit. iur. Briſſ. Prat. Coraſ. 2. Miſc. 8. n. 13.

STRICTVM ius noſtri appellant, quod veteres ſummum dicebat: id eſt, quod reſtricte ad verborum præſcriptum dirigitur, & tanquam ad viuum reſecatur, quód merum & ſubtile ius alias dicitur. & paſſim æquitati opponitur, l. 86. ff. de acquir. hæred. l. pen. ff. de conſtit. pecun. l. penul. C. ad exhib. l. pen. §. 1. ff. de iure dot. l. 50. in fi. ff. de petitio. hæred. l. 28. ff. de ſtatulib. l. 8. C. de iudic. Briſſ. Prat. Coraſ. d. loc. n. 12.

STRIGA, l. fi. Lang. de hom. ſec. l. 3. qual. mund. alleu. per l. 2. de in iur. mul. Feſto eſt malefica, quæ hominis inteſtina corpore paulatim diffluente perdere fingitur: Gloſſis vet. Striga λαμπυγών, qui etiam humanis corporib. veſci credebatur: ἡ γυνὴ φαρμακὶς, Langobardis Maſca, hodie Magsz. Prat.

STRIGARE eſt in ſtrigam equos vel mulos iunctos agere & recta dirigere, ne diuerſi abeant, hi in hanc, illi in aliam partem. Eo verbo vſus eſt, qui parodiam venuſtiſſimam epigrammatis Catulliani luſit in Ventidium mulionem.

Et inde tot per orbitoſa millia
Iugum iuliſſe laua ſiue dextera.
Strigare mulas, ſiue vtrumque cœperat.

De hoc Adrian. Turneb. aduerſ. lib. 8. c. 2.

STROBYLI, teſte Dioſcor. ac Galeno, proprie arbores ſunt, nucleos pinços ferentes & ipſi quoque nuclei ſtrobyli dicuntur, quos etiam κουκουλίους Græci appellant. & carduus is qui manditur, fere iam vbique σκόλυμος Græce dictus, in Latino (vt ait Dioſcor.) ſtrobulus vocatur: ex hac ſimilitudine, quia nucis pineæ ſpeciem præſentet: vt etiam refert Hermol. Barbarus, & de his, ſenſit Vlp. in l. ligni appellatio. in fin. de leg. 3. apud quem ſtroboli mendoſe legitur. Meminit etiam Plin. natur. hiſtor. li. 16. c. 11. ſecundum Hermolai caſtigationem Cott. & Gœdd. ad l. carbonum. 167. n. 2. & 8. ff. de ver. ſig.

STROPHA excuſationem doloſam ſignificat, teſte Catanæo com. 1. Hac dictione vſus interdum Martialis, & Prudentius noſter qui quum, ſicut & cæteri veteres poetę noſtræ pietatis Proſper, Paulinus, Sedullius, Iuuencus & Arator habeant res altiſſimas, & humano generi ſalutares, non ſunt omnino in verbis rudes, aut contemnendi. Multa habent, teſte Viue, (cuius iudicio cedat omnis Ciceroniarum ſemicheiſtiana cohors) quibus elegantia & venuſtate carminis certent cum antiquis nonnulla, quibus etiam eos vincant. Itaque non niſi olidum olet, quod nuper Eraſmomatrix ille pronunciauit (ſed parum competens iudex) vnicum Actij Synceri ad ſummum Pontificem epigramma, pluris eſſe faciendum, quam innumeras Prudentiorum Aratorum ac Iuuencorum myriades. Spieg.

STROPHIVM faſcia eſt pectoralis, quæ virginalem tumorem cohibet papillarum. Mart. in Apophoretis:

Faſcia creſcentes domina compeſce papillas.
Vt ſit quod capiat noſtra, tegatque manus.

Turpilius: Me miſeram, quod inter vias epiſtola exeidit mihi
Infelix, inter tuniculam ac ſtrophium collocatam. Catull.
Non teneri ſtrophio lactentis mitia papillas

Strophia etiam tenuiores coronæ à veteribus dictæ (vt in 21. natur. hiſt. docet Plin.) ab inſigni quod imponebatur capitibus ſacerdotum pro corona. quod κατὰ τὸ στρέφειν, hoc eſt, à vertendo, ſtrophus vocabatur. De his Plin. in præalleg. lib. Tenuioribus (inquit) vtebantur antiqui coronis, ſtrophia appellantes. Hinc nota ſunt ſtrophiola, quibus in ſacris vtebantur. Cot. & Brodæus Miſcell. lib. 4. c. 11.

STRVCTILE dicitur, quod manu conſtructum eſt, & fabrica conſtat. Structilis riuus in l. 3. §. 1. ff. de riuis. Structiles baſes in l. pen. ff. de ver. ſig. Structiles canales apud Vitruu. lib. 8. c. 7. Structilis forma apud Pallad. lib. 9. c. 11. Briſſ.

STVCTILE opus dicitur, quod ex lapide quadrato, aut later culis calceque conſtructum eſt, cuiuſmodi ſunt columnæ, pauimenta, ſepes, ICtus in l. 241. ff. de verb. ſign. In ruris cæſis, inquit, ea ſunt, quæ terra non tenentur, quæque opere ſtructili tectorióve continentur. Gœdd. in l. 241. num. 1. Sic ſtructilis & terrehus opponuntur in l. 3. §. 1. ff. de riuis.

STRVCTILES columnæ, quæ non vno ſaxo perpetuo conſtant: ſed ex cæſis lapidibus aut coctilibus laterculis conſtructæ ſunt. Vlp. l. 8. ff. ſi ſeruit. vind. Superque eum parietem columnas ſtructiles imponere, quæ tectum porticus ambulatoriæ ſuſtineant. Columnas ex eo dictas quod columen, id eſt, ſummum faſtigij percurrens tignum ſuſtineant, Vitruu. auctor eſt, lib. 4. cap. 2. Hot. Prat.

STRVCTILIS ladis, non ille quadratus, atq; ad normam cæſus: ſed rudis & informis, quod vel reticulata ſtructura, vel ordinaria fit. Vlpian. l. 6. §. 4. ff. ſi ſeru. vind. Forte vt reſiciat lapide

Digitized by Google

quadrato, vel lapide structili, vel quouis alio opere, quod in seruitute dictum est. De reticulata & ordinaria structura lege Vitruu. lib.2.c.8. Hot.Prat.

STRVCTORES, interpretantur ipsi Impp.id est, ædificatores,in l. priore. de excus.artif. C.lib.10. Structores etiam vocari posse eos, qui ad principum mensas minutatim, suo more,esculenta conscindunt, Insulan. recte putat Spieg.

STRVCTORES bucularum in l.vlt.ff. de iure immunit.secundum Floren. lect. Alij enim codices habent bacularij structores: Halo.bractearij structores.Turn.9.aduer.16.legit bucularios, quos interpretatur galearum structores. Vide Gothofr.in d.l. vlt. Et structores quidem Tribonianus ædificatores interpretatur in l.1.de excusat. artif. lib.10.C. Vege. etiam lib.2.ca.11. In exercitu structores ponit. Sic enim illic ex vetustis codicibus legendum est,non vt passim scriptum est,Instructores. Similiterque in ministeriis militaribus structores poni videmus in Epist.quæ à Vopisc.in Aurelia. refertur.Briss.Prat.

STRVCTVRAE nomine intelligitur opus factum è cæmentis seu laterculis. Brochæus in l.Carbonum. ff.de verb.& rer.sign.

STRVCTVM in l.3. §. vnde illud. ff.de minor.significat machinatum,& excogitatum. Sed totum hoc structum, inquit IC. vt maiore ex facto liberaretur.Prat.

STRVMA,extâtia quædã in tergo:sicuti in pectore gibb.habetur.

STVBA, vel Stupha, vocabulum pluribus non videtur Latinum. Sed quib. hoc videtur, nec habent stubas,inquit Volzius:qu.& adnotauit, ductum vocabulum à Stypo, quod & Græci dicunt στύφω: quod ea loca ob calorem sefuandum stypentur. Nam υ in u,& π in b,vt mutetur.non adeo infrequens est.Spieg.

STVDIA liberalia, quod homine libero digna sunt. Vlpia.l.2.de var. & extraord. cog. Liberales artes appellat Rhetoricam, Grammaticam, Geometriam, Medicinam,Iurisperitiam.Vide Locatione.C.de profess.& stud.liberal.vrb.Roman.Seneca solam philosophiam sentit esse liberalem disciplinam, quod liberum facit hominem, hoc est, sapientem, sublimem, fortem, magnanimum cætera pusilla,ac puerilia esse.Spieg.

STVDIORVM causa alibi agere,l.5.C.ad Senat.Maced.Studiorum causa aliquo loco morari,l.2.C.de incol.

STVDIOSE pro data opera,arte,proposito,& σπουδαίως,in l.1.ff.de abig Sic studio,id est arte,in l.13.& l.53 ff. de fideic. libert.Prat.

STVDIOSI iuris olim his nominibus appellabantur.Primo anno Dupondii, & Dupondio nomo duobus assibus æstimato,quasi nullius adhuc in ciuili disciplina æstimationis, scilicet initiati tantum studijs: sicut respectu Christianorum infantes, parui dicuntur. Postea vocati sunt Iustinianei. Constit.ff.2.§.& primo quidem anno. Secundo anno dicebantur Edictales,ab edicto quod eis proponebatur.Ibid.§.secundo autem. Tertio anno Papinianistæ vocabantur, ab autore Papin.cuius libros legebant. Ibid.§.tertij denique anni. Quarto anno λύσεις nuncupabant, hoc est, solutos, vt qui iam à certa illa & præscripta studiorum ratione essent liberati. Ibid. §. sed quia solitum. Quinto anno σχολαστικοὶ appellabantur, hoc est, qui λόγῳ eruditione præstarent. Ibid. §. quibus si bene. Post quinquennium itaque consummato iuris studio, dicebantur Oratores maximi,iustitiæ satellites,iudiciorum athletæ gubernatoresque.Hoc seculo & ordinem docendi, & titulorum nomina corruperunt insulsi commentatores. Cœperunt enim appellare Baccalaureos,Licentiatos,Doctores,iuris Ciuilis,iuris Canonici,Decretorum, & (si Diis placet) vtriusque Iuris. Mirum cur non etiam Prætorij iuris Doctores designauerint, ne vllum genus Doctorum in barbaro regno desideraretur. Old. Prat.

STVDIOSI iuris pro iuris peritis. l.1. ff.de offic.adsess.l.9.§.1.ff.de pœn. l.4. ff. de extraord.cognitio. Et apud Sueton.in Neron. Gellius lib.12.c.13. Cur hoc me potius, ait,rogas quam ex istis aliquem peritis, studiosisque iuris,quos adhibere in consilium iudicaturi soletis? Sic enim legere malo quam vt vulgo studiosisque viris. Nam juris periti in consilium adhiberi non quilibet studiosi solebant. Quanquam & consulti absolutè studiosi videntur appellari in l.2.§.post hunc maximè ff.de orig. iur.Briss. Studiosos iuris ait Cujac.7.obser.25. constat pro iuris professoribus & adsessoribus comitibusve iudicum accipi l.1. ff.de offic. adsess.l.mortis §.solet.ff.de pœnis.Est enim hæc appellatio communis tam præceptorum quam discipulorum & auditorum iuris. Cuiac.d loc.

STVDIOSVM, pro expetendum apud Iustinianum Constit. ff. 1. in princ.cum dixit:Nihil tam studiosum in omnibus rebus inuenitur, quam legum autoritas,quæ & diuinas & humanas res bene disponit,& omnem iniquitatem expellit. Spieg.

STVDIOSVS in eo loco vbi literis incumbit, neque pro ciue neque pro incola haberi debet, nempe quoad munera & forum: nisi decem annis transactis eo loco sedem sibi constituerit, vel hoc dixerit.l.2.C.de incol.& vbi quis,&c. lib.10.Horat.Lucius de priuileg. schola. priuileg.9. Gœdd. ad l.190.num.5.de verb. sign.

STVLTA est opinio tua l.Domit.ff.de test.

STVLTITIA est inconstantia sanitate vacans,vt tradit Connan. 9. comm.4. num.10. Refertur quæ tam ad iuris imprudentiam quam ad facti errorem l. si per imprudentiam, ff. de euiction. Alberic.

STVLTVS, imprudens. Nam & multi non insipientes, aliquando stulte aliquid vel agunt, vel loquuntur. Quemadmodum stultus est ICtus qui emit hæreditatem non soluendo l.3. ad leg. Falcid.& stultiss.Imperatori,pro bono eligens malum.§.cæterum.Instit. quod cum eo. Spieg.Prat.

STVLTVS imperitum significat, in l. 9. §. si quis ius. ff. de iur. & fact.ignor.l.4.ff.quod vi aut clam.Prat.

STVPRATVS. Vlpian. l.1.§. remouet,de postul.Si quis tamen,inquit, vi prædonum,vel hostium stupratus est,non debet notari. Spiegel.

STVPRVM dictum videtur quasi turpis stupor,cum stupidus bruto similis sit,qui in Venerem ruit,& turpitudinem longe detestabiliorem, quam bruta tractat, qui defloratione virginitatis pudicitiæque non sine ingenti stupiditate motum ingeniique appetit. Nihil profecto in vita mortalium turpius fœdiusque est, quando hæc nobis res cum belluis communis est, & hac vna tantum humanæ vitæ internoscitur infirmitas. Alexander Magnus, vt testatur Plutarchus,se duabus potissimum rebus mortalitatem intelligere aiebat, sopore & coitu: quas sola naturæ infirmitas pateret. Pythagoras rogatus quando concumbendum esset: tunc inquit,cum teipso infirmior fieri vis,Diogen.lib.8.Forasse haud inepte etiam dixeris stuprum à stupore pudoris, qui læditur dedecum videri. Est autem stuprum in genere coitus lege prohibitus pudorem corrumpens: sed in specie duplex est, aliud contra naturæ ordinem: aliud naturæ ordine concurrente: hoc definitur vitium honestæ personæ,tum virgini tum cuique alij innuptæ per coitum illicitum illatum, l.6.§ 1.l. stuprum.ff. ad legem Iul.de adult.l.& C.eod tit.Vide Gœdd.in comm.ad l.inter stuprum.101.num.6. 7.9.de verb.sign.

STVPRVM in masculum quoque committitur, l.2. ff.de ser. corrupt. l 1.§.remouet.ff.de postul.l.8.ff. quod met.caus.l.vlt.ff.de offic.præsid.Briss.

STVPRVM committit, qui liberam mulierem cupidinis causa, non matrimonij comprimit: excepta videlicet concubina, ait Modestin. in l.stuprum.ff.ad leg.Iul.de adult.Old.

STVPRVM,inquit Marcell.de rit.nupt.intelligitur in his quoque mulieribus esse, quæ turpiter viuerent, vulgoque quæstum facerent, etiamsi non palam, & si qua se in concubinatu alterius quam patroni tradidisset,matrisfamil. honestatem non habuisse eam dico.Maff.

STVPRVM generaliter coitus est lege vetitus, isque duplex: alter cum nupta, quem dicimus adulterium: vel cum cognatis,vel sacris virginibus; alter cum qualiber persona, cui vis infertur, etiamsi ancilla sit. Inter stuprum autem & adulterium hoc interesse quidam putant, ait Modestin. quod adulterium in nuptam stuprum in viduam committitur, sed lex Iulia de adulteriis hoc verbo indifferenter vtitur l.104. ff.de verb.sign.l.6. ff.de adult. l.41. ff.de rit.nupt. Denique stuprum cum qualibet muliere committitur, quæ neque vxoris,neque concubinæ loco habetur, l.3.ff. de concubin. l.stuprum 34.ff. de adult.Prat. Vide & Vult.ad §.item lex Iulia.de adulteriis,Inst.de public.

STVPRI crimen committunt liberi qui parentum vxores concubinas ducunt.l.4.C.de nupt.

STYLVS, instrumentum ferreum, non absimile calamo,anterius acutum, retro vero quasi plantam habens,fuit, quod olim in ceratis tabulis scribere, & alterius extremitatis obtusitate delere solebant.

STYLVS, graphium quo scribitur significat: vnde vsus obtinuit, vt proscriptura dicendique modo accipiatur. Imper. Constant. l.1. C.de sacrosc. eccl. Postquam iam aliud velle non possunt,liber sit stylus: & licitum, quod iterum non redit arbitrium. Complectitur autem Styli vocabulum plurimas res,teste Roterod. sermonis habitum, & dictionis quasi filum,figuras,consilium,iudicium,argumentationis genus,inuentionem,tractationem affectus: & ἦθη, quæ Græci vocant, atque in singulis horum mille discrimina, nempe non pauciora quam sunt ingeniorum: quorum profecto totidem differentiæ sunt, quot ipsi sunt homines. Alius iucundior est, alius exactior. Alius simplicior, alius picturatior. Alius leuior, alius actior. Hic seuerior est,ille festiuior.Hic eruditior,ille sanctior.Hic copiosior, ille neruosior. Denique ne rem, inquit, infinitam prosequar, totius animi simulacrum semel exhibet oratio.Spieg.

STYLVM proscriptionis incurrere.in l.fin.Cod.quæ res ven.non poss.l.3.de bon.vac.lib.10.l.si quis posthac.de bon.proscriptione. Alberic.

Στυπτηρία, alumen,à στύφω,astringo.Vlp.de reb.cor.qui sub tutel. l.3. Si lapidicinas, inquit, vel quæ alia metalla pupillus habuerit, stypteriæ, vel cujuslibet alterius materiæ, vel si cretæ argenti fodinas, vel quid aliud huic simile. Nec nouum nostris videri debet (quod Alciat. in Parerg. adnotauit) appellatione metalli etiam alumen contineri, cum hæc vox omnia comprehendat, quæ sub terram effodiendo reperiuntur. Sic dicta, quia στύφει τὸ αἷμα, id est, aliud post aliud inueniatur.

Vnde

Digitized by Google

Vnde apparet, in metallum censeri damnatos l. aut damnum, de pœn. quoscunque: non solum qui argenti, ferriue fodinis opus faciunt, sed etiam qui alumen, cretamue effodiunt, & si qua similia. Spieg.

S V.

SVA mala mente ad hoc procedere, apud Vlpia. in fin. l. quid ergo. de legat. 1. Spieg.

SVADERE, suauibus verbis aliquem hortari ad id quod intendimus, l. 1. §. persuadere. de seru. corrupt. Ratio & æquitas suadent. l. 87. §. Impune de leg. 2. suadetur prætorij, l. 3. ff. de iur. deli.

SVAE ætatis esse, id est, septem annos impleuisse, l. 18. §. 4. C. de iure deliberand.

SVAE potestatis esse, id est, sui iuris esse, Vlp. l. 17. ff. de his qui not. Ea notatur quæ quum suæ potestatis, hoc facit. Hotom.

SVARII, id est, suum & porcorum venditores. Alias suarij dicuntur porcinarij, siue porcarij, custodientes porcos ciuium in pascuis. Quo modo accipitur C. in tit. de suariis. l. 1. Anch.

SVAVIVM dicitur lasciuus oris motus ad amorem allicients, & ad basium vocans, cum scilicet figuratur labris promissis aut lingua prolata, vt cum mulieres suauiantur amatores. Vnde & Plautus in Asinaria scripsit:

------ *Ne sic tussiat*
Vt cuiquam linguam in tussiendo proferat. Iterum:
Tu labellum abstergas
Potius quam cuiquam suauium faciat palam.

Id est, quam sic os comparet & formet vt ad basiandum aliquem inuitet. quod tamen, vt Petronius scribit, esse videtur potius signum innuentis, & inuitatiunculam amoris significantis, quam ad basia vocantis. Turn. aduers. lib. 1. c. 19.

SVB pro post. l. 1. ff. de interd. & releg. aliquando pro coram. l. generaliter. §. fin. de iureiur. Reliqua vide in not. ad l. Mathematicos. C. de episc. audient. Prat.

SVB conditione, pro ea lege hoc pacto.

SVB corona venire, id est, in seruitutem redigi. Antiquitus enim mancipia iure belli capta coronis induta veniebant, & idcirco dicebantur sub coronis venire. Nam corona signum erat captiuorum venalium, sic vt pileus impositus demonstrabat eiusmodi seruos venundari, quorum nomine emptori venditor nihil præstaret. Bud. in priorib. annotat. in Pandectas.

SVB pellibus durare, ideo dicitur, quoniam militum tentoria pellibus obtegerentur. Vnde & sub pellibus esse dicebantur. Liuius lib. 27. Aut sub pellibus milites habendos fore. Huc spectat Celsus de supellectile ff. loquens. Labeo inquit, originem fuisse supellectilis putat, quod olim iis qui in legionem proficiscerentur, locari solerent, quæ sub pellibus vsui forent. Cælius lib. 27. c. 14. lect. antiq. Vide supra, Pelles.

SVB tempus venditionis, Vlp. interpretatur, hoc est, biduo ante venditionem, l. ædiles. 2. §. vendendi de ædilit. edict. Fere autem iungitur sub accusatiuo, cum tempus significetur: Itaque sub tempus, cum Haloand. & non sub tempore vt in vulgatis, legendum. Seruius exponit, sub tempus, & sub idem tempus, hoc est, circa. Spieg. Prat.

SVA titulo exequi, pro pertractare, apud Vlp. in l. 1. §. hoc edicto. ff. de postulan. Spieg. Prat.

SVBADIVVAE in l. 4. 5. & vlt. C. de agētib. in reb. li. 12 sunt Adiutorum adiutores, quemadmodum Synesius in Epist. ad Herculianum indicat his verbis: Ἀρπαγησόμεθα πρὸς ὑμῶν τῆς ἀγχιστείας ὑπηρεσίαν τάξιν ἔχοντα τῆς βοηθείας, ἃ δὴ συβαδιούβα λέξις τοῦτο ἐμφαίνειν πεφύκεν. Est plane insigne in hoc verbo mendum apud Suidam, apud quem ita sub litera ρ, scriptum est: ῥυβαμβὸς παρὰ ῥωμαίοις ὁ τῆς βοηθοῦ βοηθός. Nam proculdubio in ordinem dictionum à litera σ incipientium vox illa transferenda est, & pro ῥυβαμβὸς συβαδιάβα scribendum. Inuenitur autem hoc verbum aliquotiens in notitia imperij Roman. Atque adeo vbi officium magistri officiorum recensetur, Subadiuuæ adiutores duo pro Subadiuuæ adiutoris legitur. Briss. Prat. Habuit magister officiorum adiutorem ex schola agentium in rebus, vt dicitur in l. 12. C. de præpositis laborum, lib. 12. & subadiuuas adiutoris duos: habuit & subadiuuas fabricarum, quas constat fuisse sub dispositione magistri officiorum, & subadiuuas barbariorum, id est, officinarum barbaricariorum. Et horum subadiuuantium meminit Marianus Scotus; & l. agentes in rebus. C. de agentibus in rebus. lib. 12. in qua vulgo male subadiubarum, pro subadiuuarum legitur. De his & in l. 3. C. Th. de agent. in reb. Periculum, inquit, se & adiutor & subadiuuæ subituros esse cognoscant, si huiusmodi sanctionis normam insequentib. magistris defierint intimare. Iiddem, vt opinor, chartularij diuntur. in l. 5. & 9. d. tit. de agentibus in rebus. C. lib. 11. Cuia. ad l. ex eo quo, sæpe iam alleg. tit. C. de agen. in reb. li. 12.

SVBARRATIO fit anuli datione, & aliis modis, not. cap. si quis vxor, 27. q. 7. &c. fi. de sponsi impub. Prat.

SVBAVDITIO, tropus, Grammaticis notissimus est, & apud ICtos. Nam sæpe vel taxatiua, vel augmentarius dictio subintelligitur. In taxatiua exemplum est apud Venul. l. fin. ff. de ædilit. edict. eum morbum sonticum dixit, qui perpetuum noceret, non qui tempore finiretur: subauditur tantum. Cod. de postulan. Vide Anton. Augustin. lib. 2. emend. cap. 1. & Thom. Linacrum. Quæ dictiones subaudiantur, indicat Alberic. in Lexico. Prat.

SVBCVRATOR, adiutor curatori cum minore tamen potestate datus. Iuliaq. l. 30. de negot. gest. Quendam ad siliginem emendam curatorem decreto ordinis constitutum esse: eidem alium subcuratorem constitutum siliginem miscendo corrupisse, &c. Hot. Prat.

SVBDERE se sententiæ, in princ. l. 3. ff. iud. solui.

SVBDIACONVS, qui subiacet præceptis & officiis Leuitarum. ca. clerus. 21. distin. Eorum officium ponitur in c. perfectis. 25. distin. Erant Subdiaconi B. Ignat. tempore, vt ex eius ad Antiochen. Epistola liquet, ὑποζώματα ὑποδιακόνων ἀναγκάσας. Prat.

SVBDIALIA comitia apud Athenienses erant, quibus publica iudicia vltro citroque caussis agitatis tractabantur à mille, aut mille quingentis primæ notæ ciuibus: Vide Postell. de magistrat. Athenien. c. 11. Græcis dicebantur ὑπιάλια.

SVBDISIVNCTIVA coniunctio à Grammaticis sic definitur, quæ voce disiunctiua vtrumque adesse significat, vel simul, vel discrete vt Alexander siue Paris: Nam qui prius vocabatur Alexander Priami filius, postea cognominatus est Paris, dormit vel disputat, nam potest neutrum facere, sed de particulà subdisiunctiua quanquam ad Grammaticum pertineat disserere, copiosissimè disputauit Proculus Iurisconsultus in tit. de verb. sig. hæc verba, vbi Gœdd. in comment. Nebriss.

SVBDISIVNCTIVORVM duo sunt genera. l. hæc verba 124. ff. de verb. signif. Subdisiunctiua diuersa diuidit, &c. d. l. hæc verba. Prat.

SVBDITVM testamentum dicitur, cum vero testamento occultato, aliud clam fuit oppositum, pro surrogato, seu successore Paul. vsurpat, de Iud. cum ait: Mortuo iudice. Prat.

SVBDITVS, sicut superiores non debent nimia familiaritate contemptos se reddere l. obseruandum. ff. de off. præf. Ita subditi non tenentur vltra modum obsequi c. Admonendi. 2. q. 7. & 11. q. 3. c. Quid ergo. &c. seq. Leuit 19. Gal. 1. Old. Prat.

SVBDITVS iudex interprete Festo libr. 17. dicebatur qui joco mortui dabatur his, qui cum iudicem habuerant, in aliqua re vel lite. sic in l. 60. ff. de iud. subditus iudex in demortui locum suffectus dicitur. Briss. Prat.

SVBDITVS ratione domicilij, gl. in elem. vn. in verb. subditos. ff. foro compet. Prat. Subdoctor ab Auson. dicitur, qui Græcis ὑποσχολος ordinarij doctoris vicarius, Goth. ad l. 1. §. 8. Cod. de off. præf. præt. Afr.

SVBDOLE, caute, fraudulenter l. quisquis. C. de postul.

SVBDOLVS, occulte decipiens.

SVBDVCERE se iudex, l. 1. §. dies. ff. quando appell. sit. Cic. oratione pro domo sua. Quis in meum locum iudicem subdidit.

SVBDVCTIONES, Cic. vocat lib. 2. de Orat. inanes & sophisticas philosophorum argutias & disputationes: qualibus & nunc vtuntur. Old. teste, in diiudicandis caussis, & tractando iure, magno studiosorum incommodo. Spieg.

SVBDVCTVS reus, l. si pendent. appel. & subductus morte reus. l. 3. C. si reus vel accus.

SVBESSE causa dicitur l. 7. sed cum nulla. ff. de pact.

SVBFEVDATIO, nominant vulgò *Alfterlehen*. Zas. de feud. alien.

SVBGRVNDATIO, prominentium tectorum constructio, de qua Vitruu. lib. 4. Spieg.

SVBGRVNDIA, sunt tegulæ propendentes extra tectum domus, ad parietum defensionem, ne imbribus corrumpantur. Iabol. de verborum significat. l. malum nauis. Qualia, inquit, mœniana & subgrundia essent, id est, tecti partes impendentes ad parietum munitionem. Nebriss. Dicuntur & Subgrundæ, vt Budæus ostendit autoritate Vart. & prætoris edictum probat quod Vlpian. interpretatur, in l. si vero plures. §. prætor ait. de his qui deie. Spieg. Plin. tamen subgrundas accipit pro tegulis inferioribus. Nam in tectorum structura duo sunt ordines tegularum: alter supernarum, alter infernarum, scribens namque lib. 25. de duobus, Sedi generibus, hoc est, maiori & minorem appellari hypostegon. & subdit causam cur sic appelletur, quoniam in subgrundis ferè nascitur, hoc est, in tegulis inferioribus: id quod vulgò videmus in tectis nasci. Ne. Briss.

SVBHASTARE est sub hasta mittere, id est, per incantum publicum vendere. hasta vero erat virga, quæ dabatur cum alicui potestas daretur de aliqua merce. Ioan. Bellon. Etym.

SVB hasta venire dicuntur ea, quæ iure hastæ fiscalis, id est, auctionis, quæ fit à fisco de bonis caducis, vel commissis, vel obligatis, cuius signum est hasta in foro posita, veluti sub corona captiui, quod eorum venalium lignum esset corona capiti imposita. Festus. Hastæ subiiciebantur ea, quæ publice venundabant, quia signum præcipuum est hasta. Tertullia. in Apol. sub eadem voce præconis, sub eadem hasta, sub eadem annotatione quæstoris diuinitas adducta conducitur. Adiectiones autem sunt licitationes siue promissiones offerentium maius precium, vt in l. 1. C. de vend. reb. ciuit. lib. 11. l. 2. de locat. præd. ciuit. l. pen. de omni agr. def. C. eo lib. Additiones sunt penes

Digitized by Google

eos qui pluris licitati sunt rerum subiectarum voci præconis collocationes, has ἐπιφωνήσεις, illas ὑπερθεμασμούς vocant, Cuia. super rubr. de fide & iure hastæ fiscalis. C. lib. 10.

SVBIACERE voci præconis dicebatur, cum ad lapides, ad quos præco ascendebat, in foro cuiuspiam venalia bona subiiciebantur. Vide Syluium pro Publio Quintio.

SVBIECTAS sibi personæ. Vlp. siue per subiectas sibi personas vsu adquisierint. l. item ait prætor. ff. ex quib. caus. maior. Spieg.

SVBIECTVS partus, pro subdito, supposito l. 1. C. de fals. quemadmodum subiicere testamenta, hoc est, pro veris falsa supponere. Spieg.

SVBIICERE, pro loco alterius ponere, apud Paul. in l. & qui natura. §. cùm me. de neg. gest. Spieg.

SVBIICERE delatorem vel accusatorem, summittere & supponere est. l. 50. §. 1. ff. de legat. 1. l. 15. ff. ad Turpill. l. 14. §. is demum videtur. ff. de bon. libert. Briss. Prat.

SVBIICERE testamentum est pro vero falsum supponere, in l. 2. ff. ad l. Corn. de fals. & apud Paul. lib. 3. sent. tit. 7. & lib. 5. tit. 24. Quint. lib. 9. ca. 2. Ream tuebar, quæ subiecisse dicebatur marito testamentum. Briss. sic subiecta testamenta, & subiector testamentorum, apud Cic. sæpe. Prat.

SVBIICI etiam partus, id est supponi dicitur l. 1. §. sed & si seruus. ff. de vent. inspic. l. 1. §. vlt. l. 3. §. si mater. ff. de Carbon. edi. l. 1. §. 1. ff. de quæst. l. 6. ff. de his quæ vt indi. suppositum partum dicit l. 46. ff. de iur. fisc. l. 9. ff. de Carb. edi. Prat. Briss.

SVBIICI bestiis, pro obiici in l. vlt. C. ad l. Fab. de plagia. l. 3. pen. ff. ad l. Corn. de sicar. l. 12. C. de pœn. Prat. Briss.

SVBIICI quæstioni l. 11. C. de quæstionib. Pr. Br.

SVBIICI fustib. l. 28. §. & vt generaliter. ff. de pœnis. Pr. Br.

SVBIICI pœnis l. 1. ff. ad. Turpil. Prat. Briff.

SVBIICI vectigalium præstationi dicuntur ea pro quibus vectigal præstatur & penditur l. 9. § pen. ff de publican. Vectigalib. etiam subiectos agros Hygen. lib. 2. de limit. constit. dicit: qui sub vectigali locantur. Prat. Briss.

SVBIICI vsuris dicuntur, quibus vsuræ adplicantur l. 38. ff. de neg. gest. l. 14. ff de administrat. tut. Briss.

SVBINDE, pro frequenter, a ICtis interdum vsurpatur: in quem sensum Liuium, Columellam, Martialem plerunque vsos, sed in primis Tranquillum, Catanæus annotauit. Sp. Subinde agere & subinde damnum dare l. 18. ff ratam rem haberi.

SVBINTRODVCTA mulier quid sit, in Decretis pontificiis distinguitur. c. Interdixit per omnia. & rursus eadem distin. Nullus missam audiat presbyteri, quem scit concubinam indubitanter habere, aut subintroductam mulierem (quia Glossematarij prorsus silentio prætereunt) latè explicat Rhenanus adiecto scholio Eusebianæ histor ecclet Spieg. Prat.

SVBINVESTITVS est vasallus vasalli. Old. de actio. beneficiariis: annotauit Feudistarum loquendi formulas, ab vsu Latinorum abhorrentes, quas adscribam. Nostri, inquit, Dare feudum, Concedere feudum vasalio, nunc dicunt: Romani dare mancipio fundum, In fidem suam accipere clientem. Nostri, Auferre feudum, Aperire feudum: Romani, Inicere manus prædio clientelario. Nostri, subsituere aliquem in locum suum, subinuestire; Romani, Emancipare prædium, A clientela sese eximere in gratiam alterius. Nostri feudum accipere, Inuestiri de feudo; Romani mancipio accipere, Fidem patroni sequi. In fidem se conferre. Vnde autem est, quod vulgo dici solet in epistolis; Ioannes mancipium tuum. Non enim ad bellicam captiuitatem, aut seruitutis conditionem pertinet, in quo multi falluntur. Nostri, seruire, seruitutem facere domino: Romani, Clientelam exhibere, Obsequium vel clientelam exuere alienato prædio. Nostri, Vasallus non vult seruire, Derelinquit dominum, Romani, Cliens non vult dominum agnoscere, Inficiatur clientelam. Facit sui controuersiam. Nostri, Feudum paternum, Feudum antiquum. Romani, Ius gentilitium, quasi ad gentiles agnatosque transiens. Exemplum citat à 5. Cic. actio. in Ver. Nostri, Inuestituram facere, Iuramentum fidelitatis recipere: Romani, Osculo in fidem accipere, verba præire. Iureiurando discinctum clientum adigere. Nostri, Inuestituram petere. Iurare fidelitatem: Romani, Dare manus supplices, Osculum obsequiose porrigere, In verba iurare, sacramento adigi. Nostri, Breue testatum, Instrumentum feudale: Romani, Apocham admissæ clientelæ, Antapocham clientelæ exhibitæ: quasi testificationem vltro citroque dati & agniti beneficij. Nostri, saluo iure cuiuscunque, clausulam appellant in breui testato solennem: Romani, Quod sine fraude sua, aliorumque fiat: exemplum ex primo Liuij citat. Nostri, Feloniam contra dominum committere, pro confiscari. Vt in titul. de publ. & vectig. & commiss. Paul. de neg gest. sic periculum, inquit, erat, ne prædia in publicum committerentur. Nostri, Culpam remittere, Feloniam non persequi: Romani, Manum iniectam tollere, Manus injectionem remittere. Nostri, Feudum improprium vocant, & Feudum temporale, quod ad annum, vel quinquennium conceditur: Romani, Precarium clientelare dixerunt. Oldendos. Prat.

SVBIRE defensionem, pro suscipere defendendam. Spieg. subire pro sustinere. sic litem subire. l. 7. ff. de dote præleg.

SVBIRE instructionem est cœptum opus instruere, adornare, ac perficere. Vt refert Connan. in comment. lib. 5. c. 8 n. 5.

SVBIRE iudicium. in l. fi. C. de deser. sic Cic. dixit pro Flacco.

SVBITA seruitus l. 6 §. irritum. ff. de iniusto rupto. & subita vis l. 30. l. §. vlt. ff. ad l. Aquil.

SVBITARIOS milites, veteres repentina auxilia appellasse, Liuius autor est.

SVBITO pro improuiso, circa propositum. apud Triphon. in eleganti §. quod si seruus. l. si is qui. de acq. rer. dom. Spieg. Prat.

SVBIVGALIVM nomine (quorum sit mentio in Nou. 30. c. 7. §. 2.) intelliguntur iumenta. Goth. in not. ad d. §. 2.

SVBIVGARE grauamini restitutionis dicitur in l. 30. C. de fideicomm. sicut & subiugati competentibus actibus in l. 12. C. de acq. poss.

SVBIVGATA bona, corrupte legitur in vulgatis, apud Papin. in l. cum in rem verso. de vsur. Reponendum publicata, pro subiugata. Spieg. Prat.

SVBIVGVM mitti. Quandoque milites sub iugum missi sunt, nullibi melius leges, quam apud Liuium lib 10. & lib. 1. Decad. Vbi Horatius sub tigillum mittitur, hoc est, sub iugum, hac forma vt duo recta tigilla defixa starent, tertiumque superne duobus illis transuersum imponeretur.

SVBLATVM habere dicimur quod altius extulimus l. 7. ff. si seruit. vindic. & sublatis altius ædificiis l. 21. ff. de *seruit. præd. vrb.* sublata superficie, l. sublata. l. 71. ff. de vsufr.

SVBLEGERE est in locum mortui substituere: sicut allegere in cœtum adiungere. Tranquillus in Tyber. c. 51 Instanti sæpius, vt ciuitate donatum in decurias allegeret, negauit se allecturum sublecti ὑποβεβλημένης, allecti propter inopiam senatorum ἀναπληρωμένης. Gothof. in not. ad l. 6. in princ. ff. de muner. & honor.

SVBLEVARE testimonio aliquem, dici debet, quod exonerare vulgò dicimus, inquit Budæus Spieg.

SVBLIMISSIMI iudices sunt præfecti prætorio, Quæstores, Magistri officiorum l. 17. §. penult. & l. penult. Cod. de appel. Inde sedes prætoriana sublimissima appellatur in l. 14. Cod. de iudic. Briss. Prat.

SVBLIMITAS tua, pro altitudine, voce Hispanis familiari, *Alteza*: quæ nobis sonat, *Hocheit*. in l. post. C. de indict. lib. 10. Authen. de Lenon. §. fin. Spieg.

SVBLVCARE arbores, in 12. tab. est ramos supputare. Prat.

SVBMINISTRARE. l. 50. ff. fam. ercisc. *subministrare alimenta*. l. 27. § pen. ff. de inoffic.

SVBMISSA VOX, concitatæ opponitur, quam Canonistæ, & suppressam vocant c. si cum. extr. de ver. sig. c alma. §. adiicimus, de sent. excom. lib. 6. submisse, vel (vt quidam scribunt) summisse, id significat, quod barbaris est humiliter: & submittere, quod illis ipsis est humiliare: quod verbum, teste Insulano, doctis non placet. Spieg.

SVBMITTERE, est propagandæ sobolis gratiæ matricib. supponere, atque alendos præbere fœtus. De voce summittere vide paulò pòst summittere.

SVBMITTERE pretia, pro minuere. Plin. Neque enim pudor, sed æmuli pretia submittunt. Bud. ait.

SVBMOVERE à magistratu, officio, dignitate, est quod vulgus deponere dicit.

SVBMOVERE clam, siue subtus, vel à longe mouere. Inst. §. autem. Quib. alien. lic. l 2. ff. de compensat. Spieg.

SVBMOVERI exceptione. Quod notat Vlp. in fi. l. quid ergo. ff. de vsufr. submittere autem facti est: & Iulianus proprie dicit dispertire, & diuidere, & diuisionem quandam facere, quod dominium submissorum erit proprietarij. Spie. De verbo submouere vide paulò pòst summouere.

SVBNIXI priuilegio, i. fulciti, quod est vulgo muniti, apud Aur. Arcad. in l. vnica. sub fin. ff. de off. præf. præt. Spieg.

SVBNOTARE dicimur, cum quasi inuentarium conficimus: & subnotatio, subscriptio. l. vn. C. de emend. Iustin. Prat.

SVBOLES pro sobole sæpe in Pand. Flor. de quo verbo eiusque notatione Festus lib. 17. Prat.

SVBORNARE, est falsum instruere aliquem, semotis arbitris: &, Catanæo teste, semper in malum vsurpatur. Exemplum habes apud Paulum in l. alij propter. de accusat. tum alibi. Spieg.

SVBORNARE delatorem, & submittere pro eodem. l. 1. & l. Diuus, ff. de iure patronat. ita & subornatus accusator, i. summissus, l. 1. § incidit, ff. ad Turpil. (Bell. Etym.

SVBORNATIO est latens seductio, vt in Clem. testib. de testib. Io.

SVBRIGERE, corrigere, emendare pœnis propositis. Hinc in libris de off. proconsul. qui Vlpiani existimantur, ad subrigenda, veteres glossæ exponunt εἰς ὑπόθεσιν τιμωρίας. Prat.

SVBRIPERE, nostris vsurpatur, pro eo quod est per mendacem narrationem aliquid extorquere, & quasi furari. Hinc surreptio pro impetratione quæ fit à principe, per falsam rei narrationem. Et surreptitia diplomata ac literæ, quæ ad falsam alicuius suggestionem concessæ sunt. vt si quis pro apostata sectatione

Digitized by Google

sectariove se simpliciter profanum apud principem mentiretur. Hi namque ab omni iuris beneficio, miro omnium orthodoxorum Iurisperitorum excluduntur. Spieg. Cuiac. in commentariis suis ad l. 4. super vocem mihi. ff. de vsurpat. & vsucap. dicit, turripere esse idem, quod loco mouere l. 3. §. si rem. ff. de acq. vel amitt. poss. Furtum autem emendare esse loco reponere. Per subreptionem aliquid impetrare dicitur, qui falsum petitioni inserit, l. vlt. in fin. C. si nuptiæ ex reser. Got. in not. ad l. 29 ff. de leg. Corn. fals.

SVBROGANDVS, pro substituendus, in l. vn. Cod. de colleg. lib. 11. Nihil autem debet subrogari, substitui, subordinari, suggeri, nisi cum illis qualitatibus, cum isto iure, cum ista conditione, qua fuit res cui subrogatur, Gloss. & Bart. in l. 1. C. de mancip. & colon. patr. lib. 12. Sit subsistet regula: Subrogatum sapit naturam eius, cui subrogatur l. quod debitori. & ibi Dynus. ff. de don. caus. mort. Spieg. Prat.

SVBROGATIONES dicuntur, quum aliquis alij cedit officium suum, ea tamen lege, vt sibi quoque illud retineat quamdiu vixerit, & altero mortuo, siue is fuerit qui cessit, siue is cui cessum est, alteri saluum sit & integrum officium: quod raro solet concedi à principe, propterea quod duplicatur isto modo numerus magistratuum, vt sit ius honorum, priuilegiorumque vtriusque, exercitium vero vnius aut exercitium quidem vtriusque, sic vt altero absente alter exequatur. Conna. comment. lib. 4. n. 15 & 16.

SVBSCRIBERE, est querelam vna experiri: interdum iudicium dictare, vel actionem, vt apud Paul. in l. actione. ff. pro socio. Dicitur & edere iudicium, ab Vlp. tit. rem rat. hab. Hinc. subscriptores, Pedianus ait, eos appellatos causidicos, qui adiuuare accusatorem poterant submissius. Et subscribere causæ dici potest id, quod adiungere causæ non dicunt. *Der Sachen, oder dem Handel anhengig.* Quod & in causam descendere dicebatur. Vide Budæum in pr. annot. poster. & supra, Scribere, Spieg. Differunt autem subscribere & signare: hoc annulo: illud calamo perficitur, Goth. in not. ad l. 21. C. de testam.

SVBSCRIBERE, pro consentire l. non aliter. ff. de adopt. Subscribere in crimen l. vlt. ff. de furt. l. 14. ff. de fals. vlt. ff. de priuat. del. Subscribere autem accusator libellis quos dabat, debebat se professum esse l. 3. §. item scribere. ff. de accusat. Prat. Briss.

SVBSCRIBERE rationibus l. 40. §. seruus testamento. ff. de statu lib. & Subscribere rationes l. 81. ff. de cond. & demonst. l. 12. ff. de liber. legat. Inde subscriptæ rationes l. 41. §. libertatem. ff. de statuliber. l. 13. in fi. ff. de diuers. & temporalib. Briss. Prat.

SVBSCRIBENDARII, actuarij & optiones aderant diuisioni annonarum, teste Cuiac. in l. excellentia tua. Cod. de erogat. milit. anno. Optio enim est erogator militaris annonæ. Optioni iungitur actuarius, vt Non. Martiani de indeb. deb. & d. l. excellentia. & l. vlt. Cod. de erog. milit. anno. qui subscribendarius in l. 1. C. Th. cod. tit. Et annonario in l. 3. Cod. Th. de numerat. Zonaras in Apostolorum c. 83. differentiam facit inter σημειοφόρον γραμματικῶν διαίματος, & πρώτου γραμματικοῦ ἀρχειοφύλακος ὑποδόχου, & γραμματογέως. Idē Cuiac. ad l. 3. C. de apochis publ. libro 10.

SVBSCRIPTIO, est exempli ab alio scripti notarij manus signis facta munitio. l. diuus §. item senatus de Falcid. vbi Bar. paremque vim habet, quam Holographa scriptura, l. empt. §. 1. vbi Bart. ff. de pact.

SVBSCRIPTIO interdum appellatur quod à Principe vel præside, libello oblato subscribitur. l. 1. ff. de constit. princ. subscriptio censoria. Cic. pro Cluent. Ad subscriptionem accusator compellitur. Plin. epist. 1. lib. 5. post hoc ille cum cæteris subscripsit contumuiale iudicium. Et paulo post, scis te non subscripsisse mecum.

SVBSCRIPTIONES, quarum mentio fit in Nou. 126. c. 3. non erant nudæ nominis appositiones: sed hi qui subscribebant, adnotabant cui rei subscriberent, Goth. in not. ad d. c. 3.

SVBSCRIPTIO in crimen pro inscriptione l. 7. ff. de accusationib. l. 29. ff. ad l. Corn. de fals. l. 3. ff. ad l. Fab. de plag. l. 13. Cod. de accusat. Quintil. declam. 15. Nunquid inique iudices, in tanti sceleris subscriptione deposco, ne nominibus reos æstimare velitis. Sumitur & Subscriptio autore Charisio lib. 2. pro præscriptione. Hinc lib. 51. Βασιλικῶν, tit. 15. ὑπογραφὴ ἐξέλασεως. Briss. Prat.

SVBSCRIPTIONES principum dicebantur eorum constitutiones, quibus respondebant præsentibus sese per libellos consulentibus. nam quum absentibus respondebant, Epistolæ dicebantur. Vlp. l. 1. ff. de constit. princ. Quodcunque igitur Imperator per epistolam & subscriptionem statuit, vel cognoscens decreuit, &c. Huius autem libelli & subscriptionis exemplum est apud Vlp. l. 10. §. 9. ff. locati. Hot. Prat.

SVBSTRIPTORES dicebantur, qui se accusationi, qui rei nomen detulerat, subscribebant, qui se accusationi, qui rei nomen detulerat, subscribebant. plura cognosces ex comment. Hot. in diuinat. Prat.

SVBSCRIPTORES (ait Pedianus) non solum chartarum causa, neque inuandi accusatoris adhiberi solent, sed etiam vt non facile corrumpantur. Pragmatici hodie vulgari lingua Celtica Adiunctos appellant: & Subscriptiones, Adiunctiones. Brecch. in l. subsignatum. ff. de verb. & rer. sign.

SVBSECIVA sunt proprie, ait Isidor. lib. 15. Etym. c. 13. quæ sutor de materia præcidens quasi superuacua abiicit. Indeque subseciuos agros dictos, quos in Pertica diuisos recusant quasi steriles, vel palustres. Itemque Subseciua, quæ in diuisione agri non efficiunt centuriam, id est, iugera ducenta quæ à subsecante linea ita appellata esse Frontin. in lib. de Agrorum qualit. scribit. A quo sicut & ab eius interprete Aggeno Vrbico Subseciuorum duo genera constituuntur. Vnum, quod in extremo assignatorum finium centuria expleri non potuit. Aliud, quod in medijs assignationibus & integris centuriis interuenit: quidquid enim inter 4. limites minus, quam intercluſum est, fuerit assignatum, in hac remanet appellatione, ideo quod is modus, qui assignationi supereſt, linea eludatur & subsecetur. Et generaliter Subseciuum appellatum est, quod inter mensuralem lineam & centuriæ extremitatem minus quam vt centuriam expleret, supererat. Ex quibus illuceſcet hic Tertulliani ex lib. 1. aduers. Marcion. locus. In quo ita est: Et videndum, ne qua adhuc illa vacant subseciua, in quibus & tertius aliquis stipare se Deus possit. Sic enim illic verbum hoc scribi debet. Similiter Apuleius lib. 8. de Asin. Aur. Ac me relictum solum & subseciuum cum fastidio plerique præteribant. Suet. in Domitia. c. 9. Subseciua quæ diuisis per veteranos agris carptim superfuerant, veteribus possessoribus vt vsucapta concessit. Quod etiam Aggen. Vrbic. in commentariis Frontini his verbis refert: Nam Domitianus per totam Italiam subseciua possidentibus donauit, dictoque hoc vniuersis notum fecit. Briss. Prat.

SVBSEDISSE pars soli dicitur, quæ depressa est l. 14. §. 1. ff. de aq. & aqu. plu. Cic. lib. 1. de Diuin. verbo Desidere non semel in eo significato vsus est. Briss. Prat.

SVB se habere præses prouinciæ dicitur, quæ pertinent ad prouinciam quam administrat. l. 1. §. 1. ff. de interd. & relig.

SVBSELLIA, sunt tribunorum, triumuirorum, quæstorum, & huiusmodi minora iudicia exercentium, qui non in sellis curulibus, nec tribunalibus, sed in subselliis considebant. Erant & subsellia iudicum, id est, eorum qui publicis iudiciis disceptandis operam dabant. Bud. in annot. priorib. ad l. 1. de iudic. vide Crinitum lib. 2. c. 3. Prat.

SVBSEQVI legis voluntatem l. 10. §. vlt. ff. de capitu.

SVBSIDIARIA actio ea vocatur, quæ pupillo in subsidium datur aduersus magistratus qui tutores dederunt, l. 1. in pr. §. non tantum. ff. de magistr. conuen. §. vlt. Inst. de satisdat. tutor. Inde autem appellationem habet, quod in extremum subsidium pupillo excussis tutoribus fideiussoribusque eorum datur, l. 5. Cod. de magistr. conuen. Prat. Briss.

SVBSIDIARIAE literæ, quæ à patribus ad patres vel superiores scribuntur, petendo exhiberi transferrique in authenticam formam quoddam scriptum publicum vel priuatum. Spieg. Prat.

SVBSIDIVM bonorum possessionis, inquit Imp. l. si aut nullam. C. de legit. hæred. Prat.

SVBSIDIVM vitæ, id est, alimenta, in l. 5. C. de patr. potest.

SVBSIGNARE res in leg. 28. §. 3. Cod. de administr. tut. id est, obligare.

SVBSIGNARE prædia, legi operis faciendi adscribere qui prædes quæque prædia pro redemptore oppignerarentur, vt in lapide antiquo. Qui redemerit prædes dato, prædiaque subsignato Duumuirum arbitratu. Et in extremo: Dies pecū. pars dimidia dabitur, vbi præsidia satis subsignata erunt: altera pars dimidia soluetur opere effecto probatoque. Hot. Prat.

SVBSIGNATAE fisco facultates conductorum vectigalium fisci dicuntur, l. pen. § conductores. ff. de iure immunita, quæ subscriptione obligatæ sunt. Quo sensu & subsignare res dixit Iustin. in l. vlt. §. defensionem. Cod. de administ. tut. Subsignata etiam apud ærarium & Censorem prædia, quæ in censum deferebantur, Cic. pro Flacco significat. Briss.

SVBSIGNATVM dicitur, quod ab aliquo subscriptum est. Nam veteres subsignationis verbo pro subscriptione vti solebant, Paul. in l. 39. vbi Gœdd. in comm. n. 2. ff. de verb. sign. scribit, & Fest. lib. 16. confirmat, Resignare, inquiens, antiqui pro rescribere, ponebant, vt adhuc subsignare dicimus, pro, subscribere. Briss. Prat.

SVBSISTERE pro hærere & dubitare ponitur à nostris autoribus quando à præcipiti & temeraria adfirmatione abstinere volūt ICtus in l. 33. ff. de procuratorib. Quantum, inquit, ad filium familias, verum est: in seruo subsistimus. Sic l. pen. §. conductores, ff. de iur. immunit. Vnde subsisti potest an prohibendi sint à præside, vel procuratore. Sic & l. 31. ff. de reb. cred. Prat. & Briss.

SVBSISTERE in l. 81. §. 2. C. de iur. deliber. id est, viuere.

SVBSISTIT iuris ratione sententia, id est valet & consistit, l. 14. C. de procur. Sic & subsistere iure testamentum dicitur l. 11. C. de testa. manumissione.

SVBSORTITIO in reiectione suspecti iudicis quomodo fiebat, pulchre declarat Bart. Latomus item in Cic. pro Cn. Plancio. Spieg.

Digitized by Google

SVBSTANTIA, pro patrimonio l.fi. C. de verb. sign. Spieg. Prat.

SVBSTANTIA generaliter definitur, quæ ad rei essentiam necessario requiritur: atque hæc materiam, formam solennitatemque comprehendit. Ex. Alciat. Spieg.

SVBSTANTIA pro bonis & facultatib. l.51. ff. de pet. hær. l.3.§. vsuras, ff. de contrar. tut. & vtil. act. l.14.§. patris, ff. de bon. libert. l.3.§. nunc videamus, ff. de suspect. tutо. l.4. C. qui, bon. ced. poss. & aliis locis. Prat. sic

SVBSTANTIA hæreditatis l.58.§. pen. ff. de admin. tut. substantia pro οὐσία in l.9.§. inde quæritur. ff. de contrah. empt. Et ideo materiam ipsam quos corpus constat, significat in l. 4. §. si ex fana, ff. de vsucap. l.9.§. si quis rerum, ff. ad exhib. sed & pro corpore ipso ponitur in l.20. ff. de contrah. empt. Prat.

SVBSTANTIA & res opinioni & existimationi opponuntur in l. 2. §. si sub conditione, & §. si à pupillo, ff. pro empto. Briss. Prat.

SVBSTANTIA pro sustentamento, c. si episcopus, 12. q. 1. Prat.

SVBSTANTIA inanimata diuiditur in fungibilem, vt est vinum, zinziber, pecunia: non fungibilem, vt est ager, flumen, arbor.

SVBSTANTIALIA contractus ea dicimus, quæ dant esse contractui, suntque velut forma essentialis, qua sublata contractum ipsum extingui necesse est, l. Iulianus, §. si quis rem. ff. ad exhib. Corras. 3. Misc. 10. n. 1.

SVBSTITVENDI verbum ea comprehendit, quæ subordinantur, quemadmodum instituti dicuntur, quæ principaliter ordinata sunt, & statuta: Pareteque late vtriusque verbi significatio. Nam & vita institui dicitur, dum componitur. Et leges instituere dicimur, dum ordinamus, statuimus. sic substituuntur procuratores, substituuntur iudices, dum ordinantur. Item & arbores substituit vsufructuarius in locum demortuarum & si quæ similia, fac. l. pen. ff. iudic. solui. & l. agri. de Vsufr. Cæterum in materia vltimarum voluntatum verba instituendi & substituendi ex communiter accidentibus vniuersalem successionem respiciunt. Qui enim hæres generaliter ordinatur, institui: & is qui sequenti loco subordinatur, substitui dicitur. In singulari successione quamvis verbo substitutionis, vt paulo ante dictum est, ad legata & donationes causa mortis accommodatur: non tamen inuenitur, quod institutionis verbo testatores in legatis & donationibus vsi sint, quanquam ex verbi significatione legatarios & donatarios institutos dici, etiam Politus tradit. Spieg.

SVBSTITVERE proprie est in eius qui iam certum locum obtinet, alterum supponere, sic substituere arbores l.18. ff. de vsufr. l. 45.§. pen. ff. de iure fisc. in locum mortuarum vel infructuosarum alias reponere, l.14. ff. de impens. in res dot. substituere pecora l.69. ff. de vsufr. Hoc exemplo.

SVBSTITVI dicuntur hæredes, qui eorum in locum sufficiuntur, qui prius erant, & secundo vel tertio gradu instituuntur l.1. ff. de vulg. & pup. Nec vero hæredibus modo, sed & legatariis quoque substituitur, & his quibus mortis causa quid donatur l.50. ff. de legat. 2. l. 32. de leg. 3. l.10. ff. de mort. caus. don. Alias tamen inter substitutum & institutum hoc interest, non quod hic primo, ille secundo gradu scriptus sit: sed quod institutus paratus & designatus est ad locum obtinendum, substitutus autem iam eum occupauit: vt omnis institutus, cum hæreditatem adit, substitutus proprie dicendus sit, & institutus, qui testamento nuncupatus aut scriptus est: substitutus, qui successit, ita institutus in spe, substitutus in re ac possessione est. Vt cum, si Titius hæres non erit, hæredem instituo mihi eum, non Titio substituo: & si substitutus dicendus est, meum in locum substitutus dicendus est, non autem in illum Titij. Prat. Briss.

SVBSTITVTIO dari, id est, quod substitutione facta relictum est, dari dicitur in l. si patroni §. ideo Senatus, ff. ad Treb. eadem ratione qua donatio pro re donata. Briss.

SVBSTITVTIO est, quæ post institutionem à testatore fieri solet, id est, secundi hæredis appellatio: estque duplex. Vulgaris illa. Hæres mihi esto (siue hoc filio siue extraneo dicatur) quod si hæreditatem meam adire nolueris, illum substituo, ad quem hæreditas mea debeat pertinere. Pupillaris substitutio filiis tantum impuberibus dari potest, quæ ita fit: Ille filius meus, si intra puberratem decesserit, illum ei substituo. Hæc Caius lib. Instit. 2. tit. 4. Vel sic;

SVBSTITVTIO est secundi hæredis in locum prioris deficientis institutio. Ea autem duplex est: vna Pupillaris, quæ pupillari tantum ætati fit; hoc modo, Filius meus hæres esto: si hæres non erit, & antequam in suam tutelam venerit, i. pubes factus sit, moriatur, Titius ei heres esto. Altera vulgaris, quæ omni ætati fit: hoc modo, Titius hæres esto: si non erit. Mæuius esto: Illa solis filiisfamilias, hæc cuivis fieri solet, siue filius sit, siue extraneus: illa heredem filio designat, hæc testatori: illa propriè substitutio, hæc proprie institutio est, vt ex voce Instituere cognosces, l.5. & passim. de vulg. & pupil. Prat.

SVBSTITVTIO, inquit, Zasius, nihil aliud est, quam sequenti loco facta subordinatio. Fumæus sic eam definit: substitutio est in locum cuiuscunque instituti hæredis deficientis suppositio. Et recte quidem, cum fiat etiam substitutio in legatis, & donationibus causa mortis, text. in l. Vt heredibus, ff. dele. g. 1 & heredis deficientis verbum, vti generale, comprehendat omnes substitutionum species, siue deficiat hæres in institutione, qui noluerit adire, vel non potuerit, propter ætatis vel sensus defectum, aut alio quovis modo deficiat, sunt autem communi calculo receptæ substitutionum quinque species: Vulgaris, Pupillaris, Exemplaris, Breuiloqua, seu Reciproca, & Compendiosa: quæ tamen Iure communi non est substitutio; sed propter militum multum fauorem valet iure substitutionis. Iure autem communi non valet, sed potest fieri loco illius fideicommissum, text. in §. fin. Iusti. de pupil. Vnde qui fideicommissaria n substitutionem vocant, vt & recte monuit Fumæus, terminos confundunt. Aliud est enim Fideicommissum, aliud substitutio, substitutio nempe, vt ipse dixit, est in locum deficientis suppositio. In fideicommisso vero togamus heredem, vt ab hæreditate adita deficiat, & deinde testituat, sic vt necesse sit illum adire, qui rogatur restituere l. Cogi. ff. ad Trebell. Deinde in substitutione substitutus alteri directe capit hæreditatem ex testamento per manus hæredis instituti. Old. Prat.

SVBSTITVTIO Compendiosa, sic dicta, quod sub compendio plures substitutiones complectatur, cum substituitur directe, cuicunque instituto, quocunque tempore, certo vel incerto defecerit vltra pupillarem 14. annorum. Quod de homine sano intelligendum. Nam si furioso, vel dementi illo modo substituatur, cum eam exemplarem vocabimus. Exemplum incerti temporis erit, si testator dicat: Instituo A. & quandocunque morietur, F. hæres esto. Certi vero temporis species erit, si testator dicat de suo hærede: si intra 25. annum suæ ætatis decesserit, F. hæres esto, de qua in l. Precibus, §. fin. C. de impub. sed obseruandum, vel habeat nomen compendiosæ rerum, oportebit eum, cui substituitur, excessisse 14. annum: intra enim illud tempus semper vocatur pupillaris, l. in pupilla, ff. de vulg. Fit autem compendiosa nonnunquam per verba directa, vel obliqua, vel etiam per communia, id est, ea quæ vt directa, & vt obliqua, salua recti sermonis proprietate, interpretantur. Old. Prat. Vide fusius Gui. Benedictum in cap. Raynutius, extr. de testa. Vult. ad §. fin. num. 1. Inst. de pupill. substit.

SVBSTITVTIO, directe facta tunc dicitur, quando per verba substitutionis nulla fides, nullum ministerium, & nullus actus alterius cuiuscunque requiruntur. text. in l. Omne verbum, C. Com. de leg. Old. Prat.

SVBSTITVTIO exemplaris est illa, quæ ad exemplum pupillaris fit cuivis personæ non valenti jure testari, veluti si fiat furioso perpetuo, muto, prodigo, cui bonis interdictum est. Dicta exemplaris, quia est exemplar & imitatio pupillaris substitutionis. Ex eo certe, quia sicut fit pupillaris impuberi, non valenti testari, quam diu impubes est, sic fiat de furioso, vt ei donec resipuerit, possit substitui: quoniam interim prohibetur testari dum furit. Atque sicut pupillaris substitutio cessat, cessante causa, scilicet defectus ætatis, sic & hæc finitur furioso resipiscente. Hoc autem nomen exemplaris finxerunt nostri doctores propter leges quasdam, quæ voluerunt posse substitui illis miserabilibus personis: cujus rei tres tantum loci in jure ciuili Fumæus annotauit. Old. Prat. vide Vult. in comm. Inst. de vulg. substit. in pr. n. 8.

SVBSTITVTIO pupillaris, est ordinatio hæredis à patre in testamento filio impuberi in potestate constituto, facta sub ea conditione, si impubes decesserit. Ita Fumæo erit exemplum, Titius filius meus hæres mihi esto: & si Titius filius meus intra 14. annum morietur, Seius hæres esto, à pupillo, cui sit nominata. Old. Prat, vide & Gœdd. in com. ad l. 116, in prin. ff. de verb. sign. Cuiac. 10. obs. vlt. circ. fin. Vult. in comm. Inst. de pupill. substit. in prin. n. 1.

SVBSTITVTIO pupillaris diuiditur in generalem, expressam, tacitam, & in aliam quandam partim expressam, & partim tacitam. Old. Prat.

SVBSTITVTIO pupillaris generalis est illa quam fabreciproca contineri Lex declarat ur in l. Iam hoc jure, ff. de vulg. eadem certe ratione, quæ satis infra in vulgari explicabitur. Expressa erit illa: Titius filius meus, hæres mihi esto: & si filius meus intra 14. annum morietur, Seius hæres esto. in §. 1. Iustit. de Pupill. Tacita sub expressa vulgari comprehenditur, quia talis à lege subauditur, l. si quis. C. de impub. Quarta, quæ duplex est, composita ex expressa & tacita, cujus exemplum assumitur ex specie l. fin. C. de inst. & substit. sub condit. fac. tametsi omnes Accursiani hoc non sentiunt, contra quos Fumæus illum casum recte constituit. Old. Prat.

SVBSTITVTIO pupillaris opponitur vulgari, cum quæ etsi nonnulla habeat communia, in plerisque tamen discrepat. Illa enim introducta est lege 12. tab. hæc morib. l. 2. ff. de pupillar. substit. seu iure Patriæ potestatis moribus introducto, l. 8. ff. de his qui sui vel alien. Illa fit à quocunque, hæc à parentibus, neque tamen iis promiscue omnibus, sed iis duntaxat, qui institutum in potestate habent: Illa fit hæredi cuivis, hæc impuberi tantum. Illa hæreditatis adquisitione expi-

rat,

Digitized by Google

rat, hæc pubertate eius, cui substitutum est. Nam in illa de vnius nempe testatoris agitur hæreditate, in hac de hæreditate duorum nimirum & testatoris & impuberis instituti. Vult. ad d. tit. de pupil. subst. n. 2.

SVBSTITVTIO reciproca, seu breuiloqua, noua, & alia substituendi forma breuis est, ob id reciproca dicta, quod duobus fiat reciproce, veluti si quis duobus institutis hæredibus dicat, Vos inuicem substituo, & tametsi duas aut tres possit continere species substitutionum, non propter eam mixturam fiet tertia, seu distincta species, non magis, quam si quis dixerit, Hominum quidam albi: hæc enim accidentia sunt, non species. Dicitur autem reciproca, quasi retroducta, repetita, reflexa: quia sicut fluctus reciprocantur in angusto mari, id est, sese repercutiunt refluendo, ita ista substitutio de vno in alterum retroducitur, reflectitur, & repetitur. Quin & substitutionum species, quæ sub reciproca continentur, saluæ manent, nec vsquam mutatur eorum natura, & semper est vel vulgaris, vel pupillaris: bene quidem alteratur, quia non tantam vim exprimunt, ac si specialiter expressæ essent. Itaque Dd. magistrali nomine, vt Zasiano verbo loquar, vocarunt breuiloquam, propter l. cum in testa. §. His verbis. ff. de hæred. instit. vbi hæc substitutio dicitur breuiter fieri. Old. Pr. Adde Forcat. in Necyom. dial 26. n. 2.

SVBSTITVTIO vulgaris est, quæ à quocunque, de quocunque, & in quemcunque casum concipi potest, nihil speciale habens. Salom. in l. Gallus Vigl. Inst. de vulgar. substit. Fumæus: Vulgaris substitutio est, inquit, altera hæredis institutio directa in locum non adeuntis prioris instituti. Intelligit autem alteram hæredis substitutionem, siue 2 siue 3 aut 4. & deinceps, quod voluerit testator. Nam plures gradus institutionis facere potest: & ille omnis dicetur substitutus, qui habet ante se instituum, siue sit primus institutus, aut secundus primo substitutus, text. in § primo. Inst. de vulg. Directa vero ideo dicitur, quod per seipsum, & non per manus alterius capit hereditatem: quo à Fideicommisso differt. Exemplum huius substitutionis sumit ex Mod. l. 11. de vulg. Lucius hæres esto, si mihi Lucius hæres non erit, tunc Seius mihi hæres esto. Sufficiet autem, si sit expressa vel tacita hæredis institutio. Qualis est illa: Si mihi legitimus hæres non erit, Titius hæres esto. vt in l. si quis ita. & in l. Cum in test. ff de hær. inst. Vulgaris autem substitutio dividitur in simplicem: cuius exemplum iam dictum est: & duplicem, veluti Titius hæres esto: & si Titius hæres non erit, vel hæres erit, & intra pubertatem decesserit, Sempronius sit hæres. Vocatur autem duplex, quia in 1. cap. habet vulgarem satis expressam, & pupillarem in 2. cap. Si intra pubertatem decesserit. Ita diuidebat Mod. in l. 1. de vulg. Est autem præter hanc & alia simplicis vulgaris subdiuisio: vulgaris generalis, vulgaris expressa, & vulgaris tacita, seu à lege subaudita. Old. Prat. vide & Gœdd in l. in vulgari 162. in pr. & §. 1. ff. de ver. sig. ac omnino Vult in comm. Inst. de vulg. substit. in pr. n. 5.

SVBSTITVTIO vulgaris generalis, est Fumæo, quæ fit verbis generalibus, cuiusmodi est Reciproca substitutio, quam aliqui vocant Breuiloquam, duobus hæredibus institutis, si dicat testator: Vos hæredes meos inuicem substituo. nihil enim est præter generale nomen Substitutionis: cuius species sunt vulgaris, pupillaris, & aliæ iam denominatæ, & tamen sub illo genere continetur hæc species, vulgaris scilicet substitutio: tanquam fuisset specialiter & nominatim expressa. text. in l. iam hoc iure. §. Quod ais. ff. de vulg. quam tum expressam non dixit Iurisconsultus, neque ita proprie possumus appellare, quicquid nostro Bart. placuerit. Placuit enim, Expressum id recte dici quod generaliter veniret. in quo ipsum lapsum, Fumæus scite demonstrat: vt in eo quod putauit, generalem hanc substitutionem comprehendi sub compendiosa. Oldendorp. Prat.

SVBSTITVTIO vulgaris expressa, quæ fit his verbis: Titius hæres esto. Si Titius hæres non erit, Seius hæres esto. Dixit Bart. si diis placet, prudentior adhuc expressiorem hac inueniri, veluti si quis ita substituat: Sempronium hæredem instituo. quod si Sempronius hæres esse nollet, Titius sit hæres. Singularis enim casus ille exprimitur, quo nollet esse hæres. Recte vero Fumæus ait, quantum ad illum casum, expressiorem se non videre, quippe cum idem sit dicere, si hæres non erit: cum enim tenuit esse hæres, euenit conditio text. in l. Cum proponas. C. de hær. inst. Old. Prat.

SVBSTITVTIO vulgaris tacita, quæ non exprimitur verbis, seu ordinatione aperta testatoris, sed ex interpretatione, declaratione, vel ampliatione Legis, subauditur, qualis est ea, quæ ex compendiosa concipitur. de qua in l. Centurio. ff de vulg in l. Precib. C. de impub. & aliis substit. Gloss. vlt. in l. Lucius. ff. de vulg. hanc nullo modo expressam, euicit Fumæus contra Bart. Old. Prat.

SVBSTITVTIO pupillaris & vulgaris quomodo discernantur, declaratum est in verbo substitutio pupillaris opponitur: quibus differentiis adde, quod illa sit in euentum adquisitæ hereditatis & mortis, aut in euentum mortis duntaxat, illa in euentum non adquisitæ hæreditatis. Item substitutio vulgaris plerunque æstimatur ex ratione successionis, Pupillaris vero ex ratione scripturæ æstimatur, non successionis, proinde in ea ordo scripturæ obseruatur. Cuiac. in Notis suis ad tit. Vlp. 23. quemad. test. rump.

SVBSTITVTIONES ideo adinuentas fuisse tradit Corn. 1. Misc. 2. n. 3. ne testantium iudicia irrita, caducaque fiant: neve testator sine hærede decedat. l. vn. ad pr. C. de caduc. tollen.

SVBSTITVTIONVM, ratione successionis duo tantum sunt genera. Ratione personarum tria, vulgaris, pupillaris, Iustinianea. Ratione scripturæ quatuor; nam vel primus casus exprimitur, vel secundus, vel vterque, vel neuter. Idem Cuiac. in Notis suis ad lib. 2. Inst. sub tit. de pupil. subst.

SVBSTITVTIO & fideicommissum differunt, quod fideicommisso non continentur propria bona filij, substitutione continentur, l. cohæredi, §. quod si hæredem. ff. de vulg. & pupil. Cuiac. l. 11. obseru. 25.

SVBSTRVCTIO, est fabrica, quæ in fundamentis fit. Fundamenta autem fossæ, in quibus substruitur. Glar.

SVBSTRVERE ergo, est ædificium à fundamentis deficiens fulcire. Hinc substructio dicta parietis fultura. Vitru. lib. 1. Non solum in muro, sed etiam in substructionib. Colu. lib. 1. Pro fultura, inquit, & substructione fungetur. Vlp. lib. 43. tit. de riuis. l. 1. Nebr.

SVBTEGMEN. l. si cui. ff. de leg. 3. Silius Italicus lib. 15. pag. 181.

Conspicuum sicuti Tyrius sub tegminis arte.

SVBTEGMEN. vide supra in dictione Stamen.

SVBTILE aut à telo aut à tela deductum videtur, & præpositionem sub, quæ in compositione vim aut localem aut diminutiuam habet. Si a tela, tectum aliquid & latens, quod non nisi à peritis videri potest, significat: quemadmodum in tela filum tenue crassiori suppositum est; si a telo, aliquid acutum & non obtusum notat, quod in omnia facile vt telum penetrare possit, vt annotauit Drosæus in methodo iuris.

SVBTILE ingenium in l. 2. C. de commerc. & mercat. fallax & deceptiosum exponere videtur Pontifex in Cle. abusionibus. de pœnit. & remiss. Prat.

SVBTILITAS iudicialis. Eius fit mentio in l. si fuerit. in fin. ff. de Reb. dubiis. Obseruandum, summariam cognitionem carere subtilitate l. 1. C. vt in possessio. leg. Non debet (ait Antonius Pius) is qui iuri dicundo præest, subtiliter cognoscere. Obseruandum vero, verbum subtilitatis anceps esse, & in iure nostro in malam etiam partem accipi, nempe pro captione, pro maligna adinuentione, pro fallacia, vt in l. sicut, §. pen. ff. Quibus mod. pign. vel hypo. solu. dilecti. de Iudic. Clem. 2. eo. tit. & ibi Glo. l. Sancimus. Cod. ad Treb. cum mult. simil. Vide Zasium Apol. ad Eckium. Spieg.

SVBTILITAS benignitati opponitur, tanquam summum ius æquitati, l. si tibi 20. de reb. cred. l. si tibi. ff. de don. Prat.

SVBTILITAS iuris, æquo & bono dicitur obsistere l. filio prætexito. ff. de iniust. testam. Et subtilis ratio. l. per fundum. ff. de seruit. rustic. præd.

SVBTILITAS iuris, quia tendit ad læsionem alterius omnino reprobatur, & est apposita simplicitati, quæ solet dici amica legum l. Si quis cum aliter. ff. de verb. oblig. l. Gallus. §. Quidam recte. ff. de lib. & posth. Simpliciter enim fieri dicitur id, quod sine fraudis conscientia fit. l. Ait prætor. §. si quis particeps. ff. de his quæ in frau. credito. Alia subtilitas est ad inuestigandam vniuscuiusque negotij iustitiam ex circumstantiis, secundum artem boni & æqui. l. 1. in pr. ff. de iust. & iur. Ea non opponitur simplicitati, sed maximum adfert robur. Vnde iudiciaria subtilitas appellatur in l. si fuerit. §. sin autem. ff. de reb. dub. Et huius subtilitatis frequentissima est mentio in legib. Old. Prat.

SVBTILITER, id est, summatim, in l. 1. C. vt in poss. legator.

SVBTRAHERE furto, i. furari, in l. 9. C. de furt.

SVBTRAHERE pecora, l. 1. §. 1. ff. de abig. rem. l. 40. ff. de noxalib. pro furripere & inuito domino contrectare. l. 225. ff. de ver. sig. subtrahere reum mors dicitur vel alia pœna. l. 19. ff. ad l. Iul. de adult. Briss.

SVBVASALLVS, *ein afterer Lehenmann*, qui ab alio sit quasi substituendo factus Vasallus, vt dicit Old.

SVBVENIRE dicitur prætor, l. 7. §. prætori. ff. de iniur.

SVBVERTERE libertatem, l. 1. §. vlt. ff. de legit. tut.

SVBVERBVSTÆ, sunt stigmatiæ, quasi verubus vstæ, seu subuerustæ. Festus, Plaut. Tertul. de pallio: Libertinos, inquit, in equestribus subuerbustos, in liberalibus, &c. Goth. ad l. 1. §. 8. de fugitiu.

SVBVLO, vt inquit Festus Pompeius, Hetrusca dictio est, qua significatur Tibicen, quod ipsum & Q. Ennius Poeta in hoc versu posuit:

Subulo quondam marinas propter assabat,
..... aquas

Vt M. Varro notauit in libro de verbis poeticis. Huius, inquit, verbi radices haud quidem in Latio, verum in Hetruria petendæ sunt. Sed illud in primis seruandum est, hanc vocem & in cœnis, Macrobianis habeti, quo loco de iocis ac dicteriis

disserit, quæ in conuis & compotationibus ad vrbanitatem & gratiam merita exiguntur. Neque illa, inquit, preferenda sunt, quæ planipedes aut Subulones solent. De subulis etiam notum est omnibus acceptas esse pro mucronatis spiculis, quorum sit vsus in lanificiis ad pectenda vellera. Hinc illud ab Anneo Seneca dicitur: Indignum esse pro diis hominibusque in aciem, suscepta subula, armatum descendere. Plinius in ceruorum cornibus subulas nuncupat, quo à Græcis σκυτάλια appellantur. Crinit. lib. 18. c. 13.

SVBVRBANA possessio. l. 41. §. legauerat. ff. de leg. 3. suburbana regio Italiæ. Colum. lib. 11. pag. 381. item suburbana villa. l. 1. §. dies. ff. quand. app. sit alias suburbanum prædium. l. 38. §. Iulius. ff. ord. & §. Lucius & l. 93. ff. de leg. 3.

SVBVRBICARIÆ regiones, & suburbicariæ partes, quæ ab Italiæ regionib. separantur in l. 9. de anno. & tribut. in C. Th. l. 11. de extraor. mun. in eo. C. l. 12. de indul. deb. eo. & in notitia Imperij Rom. vbi de Comite rerum priuatarum per occidentem tractatur. suburbicariæ autem regiones dicuntur etiam vrbicariæ. in l. 1. C. Th. si per obrep. fuer. impet. l. 14. C. de ind. deb. l. 3. C. Th. quib. eq. vs. 9. C. Th. de extra. mun. & apud Caium & Theodos. autores limitum, Tuscia vrbicaria & annonaria, vt Picenum aliud suburbicarium, aliud annonarium, d. l. 12. C. Th. de ind. deb. & in Notitia Imp. Roma. Hinc & suburbicariæ Ecclesiæ apud Rufinum Aquileiensem in canone sexto Niceni concilij. Prat.

SVCCEDANEA hostia olim dicebatur, quæ in alterius locum sacrificiis adhibebatur, vt Gell. lib. 4. c 6. & Seruius in 8. Æneid. scribunt. Apul. l. 8. de asino aur. sed postquam non ceruam pro virgine sed asinum pro homine succedaneum videre. Pr.

SVCCEDANEVS culpæ, quæ in culpam succedit. l. 4. ff. de mag. conuen. succedaneus damni l. 10. C. qui da. tu. succedaneus functionis, l. 27. C. de decurion. succedaneus solutionis, l. 3. Cod. de fund. rei priuat. Prat.

SVCCEDANEVS alieni periculi, dicitur in quem incommodum periculi alieni, hoc est cuius culpam alter sustinet, redundat Vlpia. l. 3. in fine, ff. de adminis. tut. Plane si non consentiant tutores Prætori, sed velint omnes gerere, quia fidem non habeant electo, nec patiuntur succedanei esse alieni periculi. Plaud. Epid.

Men' piaculárem oportet fieri ob stultitiam tuam?
Vt meum tergum stultitiæ tuæ subdas succedaneum?

Nam stultitiæ tuæ dixit pro Tergo tuo, cui periculum à stultitia imminet. Vlpia. l. 4. ff. de magist. conuen. Nam magistratus quidem in omne periculum succedit, hæres ipsius dolo proximæ culpæ succedaneus est. Hot. Prat.

SVCCESSIO dicitur, cum priore subducto de potestate suo hærede, vlterius in proximum locum succedit l. 28. §. l. ff. de liber. & post. Et succedere, pro in sui hæredis locum succedere sublato de medio vel morte, vel pœna, vel captiuitate, vel emancipatione eo qui præcedebat l. 29. §. videndum. & §. ille casus. ff. de liber. & post. l. 2. ff. de vulg. & pup. l. 6. §. 1. & l. 3. ff. de iniusto rupt. Plane quod in l. 1. §. interdum. ff. de suis & legit. dicitur, in suis successionem non esse, hunc sensum habet, vt eo qui primum locum mortis tempore tenebat mortuo, sequens vt suus hæres non admittatur aliter atque si ante eum alij delata hæreditas non esset. Quomodo & in hæreditate legitima successionem non esse, cum Paulo lib. 4. Senten. titul. 8. scribit Iustin. in §. placebat. Institut. de legit. adgnat. success. Briss. & Prat.

SVCCESSIO generalissime accepta, significat quamvis in locum alterius concessionem. Quomodocunque enim quis in locum alterius concesserit, is semper recte dicetur successisse. Illa concessio ita fit interdum in locum alterius viuentis, interdum in locum alterius defuncti: atque vtriusque illius siue viuentis siue defuncti locum, nempe officij seu dignitatis vel rei. sed illa quæ fit in locum officii seu dignitatis, nullum tribuit dominium: Hæc autem quæ fit in locum alterius, contemplatione rei, ita vt res, quæ alterius illius fuit, in ipsius successorem transferatur, hæc demum illa est, quæ confert dominium, modo fiat legitime. Est & successio quædam rerum singularium, eaque non est vniuersalis sed singularis, quod tot iuris nostri locis comprobatur, quot locis successio in ius vniuersum & successio in rem inter se sibi inuicem opponuntur, vt fit in l. fi. in fin. ff. de except rei vend. l. 7. in fin. & l. seq. de iureiur. l. 14. §. addjicitur. de dam. inf. l. 1. §. illud tenendũ. ff. quod legat. & passim, quibus locis successio in jus siue per vniuersitatem, siue in bona vniuersa distinguitur à successione quæ fit in rem. Ita successio vniuersalis vna est, alia singularis; illa proprie est juris, hæc rei: non quod per illam non etiam acquirantur res, aut per hanc non etiam acquiratur jus, vtrobique enim (nisi circumstantiæ diuersum suadeant) pleno jure res acquiritur, ita vt & res ipsa habeatur, atque omne ipsius jus, sed quod illa sit titulus siue modus eiusmodi, in quo non spectatur, vtrum res aliquæ sint in quas succedi possit (quoniam & ei, qui prorsus nihil omnino in bonis habuit, succedi potest, non quidem proprie in rem, quippe quæ nulla existat, sed in jus, hoc est, in facultatem siue potestatem omni illo jure vtendi, quod defunctus habuit) hæc vero titulus siue modus sit eiusmodi, vt nisi res aliqua sit, in qua succedi possit, successio etiam nulla sit, atque ne fingi quidem possit. Ita in successione vniuersali semper est jus, non etiam semper res, in quo succedatur, in successione singulari, si rem tollas, successionem etiam sustuleris: & rursus in successione vniuersali principaliter jus acquirimus, & quia est jus, per consequens etiam rem ipsam, aut certæ rei persequendæ facultatem, si modo res vlla sit. in hac vero principaliter acquirimus rem, & per hanc per consequens etiam jus: atque adeo ibi jus prius est re, hic res prior est iure: & rursus ibi ius dominatur, hic dominatur factum, ibi sæpe fictio iuris est, hic nunquam sed semper veritas. Hinc successio vniuersalis est, quæ fit in locum alterius titulo vniuersali, cuiusmodi titulus est hæreditatis. singularis est, quæ fit in locum alterius titulo singulari, cuiusmodi titulus est legati, idem titulus donationis, l. si tibi 17. §. pactum ff. de pact. Vtraque hæc successio est ex lege siue iure, itamen, vt lex siue ius in sui societatem asciscat voluntatem hominis, semper in successione singulari, non semper in successione vniuersali, quam interdum ius solum sine hominis voluntate constituit. Cæterum omnis illa successio, in qua cum lege concurrit factum hominis, dicitur fieri ex hominis dispositione, eaque dispositio est vel inter viuos, vel mortis causa. Dispositio inter viuos fit per conuentiones, siue illæ sint contractus, siue nudum pactum. Cæterum in quæstione de successione, primum omnium dispiciendum est, an is de cuius successione quæritur, vltimam suam voluntatem ante mortem suam declarauerit nec ne. Quandiu enim vltima voluntas aliqua est, eaque de iure subsistit, tamdiu ad successionem, quæ dicitur fieri ab intestato, id est, quæ est ex sola lege, peruenire non potest, l. quamdiu. 89. ff. de reg. iur. l. quamdiu. 39. ff. de acquir. vel omit. hered. l. antequam. C. commun. de success. l. 2. C. vnde liberi, Vult. in comm. Inst. ad tit. de testamen. ordinand. n. 4. 5. & seq.

SVCCESSIO quædam est, de gradu in gradum, vt post filium succedat nepos, qui est in secundo gradu, & post nepotem pronepos, qui est in tertio: & quædam est de capite in caput, hoc explico: agnatorum est vnum caput, cognatorum aliud, vnde vir & vxor est aliud: exclusis agnatis vocantur cognati: exclusis cognatis vocantur vir & vxor. not. glos. in rub. de success. edict. Io. Bell. Etym.

SVCCESSIO graduum dicitur, cum primo eorum graduum qui in ordine aliquo sunt, omittente insequens admittitur, plures enim in ordine fere vnoquoque reperiuntur gradus, l. prima. ff. de success. edict. §. cum igitur. 7. Instit. de bonor. possess. Hoto.

SVCCESSIO naturalis est ex parte matris: Legitima, id est, quæ secundum leges datur, ex parte patris, gloss. 1. Cod. vnde vir & vxor. Prat.

SVCCESSIO ordinum, est cum ordo personarum vniuersus, cui potissimum possessio deferebatur, illam omisit: veluti liberorum, aut legitimorum, aut cognatorum l. 1. ff. si quis ord. in bon. poss. eademque successio de capite in caput appellatur l. 5. C. qui admitt. ad bon. poss. Hot. Prat.

SVCCESSIO personarum, est cum priore gradu vacuo, is qui inferiorem tenebat eius in locum ascendit l. 1. §. si filius, ff. de suis & legit. l. 3. C eo. Hot. Prat.

SVCCESSIO rerum, est cum persona non tam personæ, quam rebus succedit. ea autem duplex est. nam aut in jus vniuersum est: qualis est hæredum, & eorum qui bonorum possessores sunt, aut in res singulares l. 1. §. in locum. ff. quod legat l. 7. & 8. ff. de iureiur. l. vlt. ff. de except rei ven. Hot. Prat.

SVCCESSIONVM gradus tres, liberorum, legitimorum & cognatorum explicat Alc. in Parad. lib 4. c 4. Spieg.

SVCCESSOR vniuersitatis iure ciuili est, aut qui directo hæres ex testamento, vel ab intestato, legis, SCti, edicti, constitutionumque beneficio. l. 1. 2. 3. 4. ff. de pet. hered. aut oblique per fideicommissum successit, §. final. Inst. per quas person. nob. acq. tit. Inst. de fideic. her. Sed & is hoc iure vniuersitatis successor est, qui per arrogationem acquisrit. tit. Inst. de acquis. per arrogat. & cui libertatis conseruandæ causa bona addicuntur, Instit. de eo cui libert. caus. bon. addic. Gœdd. ad l. 70. §. 1. num. 2. de verb. sig.

SVCCESSOREM dare, vel mittere, est magistratum abrogare: quod nunc officium auferre vulgo dicimus, inquit Bud. vnde apud Vlp in l. 2. ad l. Iul. Maiest. dicentem: Qui ve de prouincia, cum ei successum esset, non discessit, pro abrogatum ei imperium esse, accipiendum est. Spieg.

SVCCESSORES alij in vniuersum, alij in rem succedunt. l. vlt. ff. de except. rei vend. l. 19. §. deinde. ff. de ædil. edict. l. 7. in fin. & l. 8. ff. de iureiurand. Ita successio per donationem in l. 17. pactum. ff. de pact. successorum itaque verbo non solum qui in vniuersa bona, sed & qui in rei dominium successerint in stipulatione damni infecti continentur l. 14. §. adiicitur. ff. de damn. infect. In locumque successisse accipimus siue per vniuersitatem, siue in rem successerint l. 1 §. in locum. ff. quod legator. Et ideo cum hæredem significare volumus iuris successorem

Digitized by Google

forem dicimus l.9.§.1.ff.de eden.§. legatariis, Inst.de testam. ordin. & in locum hæreditatio iure succedentem l. vlt. ff. pro suo. quos in locum & in ius succedere ait Paul. in d.l.9. §.1. & l.42. & l. 177.ff. de diuers. reg. Qui autem per vniuersitatem succedunt, vel ciuili, vel honorario iure succedunt l.1. in fin. ff.de muner. & honor. Vnde quidam honorarij sunt successores, veluti bon. possess. & quib. ex Treb. SCto hæreditas restituta est l.24.ff.fam.ercisc.l.9. §.illud.ff.de interrog.in iur. fac. l.7.in fin.ff.de cond.furt. Briss.Prat.

SVCCESSORIVM edictum & successorium caput dicitur, quo inter bonorum possessores successionis gradus definiti sunt, & vno repudiante vel omittente, vel tempore excluso sequentes in locum eius admittantur l.1.ff.de success.ed.l.vlt. C.eo.tit. l. 1.§.pen.ff. de iur. & fact. ign. Vlp. in Instit.tit.28.Brissonius. Vel vt Prat. Successorium edictum est id, quo prætor successionem permisit: id est, ius inter eos quibus bonorum possessiones deferuntur, vt in locum eorum qui postulationem omiserint, sequentes succedere subireque possint,l.1. ff. de succes. edict.

SVCCESSORES hæredum Modest. in l.annuum. de An. leg. successores,ait,hæredum negant se debere.

SVCCESSOR simpliciter pro eo qui succedit in magistratum, l. 17.§.nominati.ff.ad municip.

SVCCIDA laua, à succidendo: quod talis fit, qualis succisa est hoc est plena sordib. Varro à sudore deriuat. 5. de Re rustic. Spieg.

SVCCIDERE arbores.l.1.§.hoc autem.ff.de oper.nou.nunt.Briss.

SVCCIDIVM,Quære,Laridum.

SVCCINVM, gemma est ex gummi arboris glessariæ congelata, quam diximus à Græcis appellari electrum. Iuuenal. In cuius marmb. ceu pinguia succina tritas Cernis ephemacidas. Mart. Inclusit tenuem succina gemma feram. Plin.de succino,deque medicamentis ex eo multa lib.37.Nebr.

SVCCINCTVS pro homine armato, & militiæ studioso capitur, atque adeo pro omni,qui est alicuius virtutis & industriæ,contra qui est mollis,ignauus,& militiæ inhabilis, discinctus nominatur.Persius:

Non pudet ad mortem discincti viuere: Nacca.

Et Liuius lib.7. belli Punici: Districtus gladiis discinctos destituit. At Horatius.

Altius ac nos præcinctis vnum.

Et Plin.lib.7. Epist, sicut in castris,sic in literis nostris plures cultui pagano quos cinctos & armatos reperias, id est, quos plebeios & rudes literarum existimes, qui tamen sunt pererruditi & magnæ industriæ.Conn.comm.lib.9. c.5.n.8.

SVCCISIVS operis fieri dicitur, quod horis quibusdam quasi furtiuis agitur, vbi iam ordinariis ac legitimis officiis perfuncti sumus. Metaphora traducta à mercenariis, aut seruis, qui præter pactas operas quas debent,extra iustas illas horas nonnihil etiam operantur sibi,quod cedat in peculium. Ex Bras. Spieg.

SVCCVMBERE, non obtinere,paria sunt. l.Pola. C. de his quibus vt indig.succumbere necessitati l.45.§.vlt.ff.de excus.

SVCCVRRERE dicitur prætor l.20. §.si liber. ff.de bonis lib.succurri reo aut exceptione aut interpretatione, l. 17.ff.de pecu. const. succurrendum ei erat, l.4.§.vlt. ff. de doli mali except. succursum est,l.3.C.de fideicomm.liber.Briss.

SVCVLA (inquit Budæus) machina est tractoria quæ vestibus versatur,vide Vitruu.lib.10.c.4 & 5.Constat enim tereti ligno, duobus aut pluribus vectibus traiecto, vtrinque æqua extantibus longitudine, hæc dum versatur, funis qui ductarius dicitur, circa eam obuoluitur. Vlp.in l.sed addes.5.illud nobis.ff. locati.Quod si ait, regulis olea permatur: & prelum, & suculam,& regulas, & tympanum, & trochleas, quibus releuetur prelum,dominum præstare oportere.Spieg. Prat.

SVDOREM aquæ in legibus vocari Seneca lib.3.c.15. Natu. Quæstio. scribit,qua guttæ quædam vel pressura loci eliduntur, vel æstu euocantur.Quod Briss.ad interpretationem l.1.§. caput aquæ ff.de aq.cottid.trahit,in qua ita est. Plane si aqua sudoribus manando in aliquem locum effluere atque ibi apparere incipit.Vitruu.lib.8.c.1. In terra autem nigra sudores & stillæ inueniuntur exiles, quæ ex hibernis tempestatibus collectæ in spissis & solidis locis subsidunt. Quod ipsum Pallad. lib.9. c.8.tradens, Nigra ait, terra humores & stillicidia non magna ex hibernis imbribus & liquore collecta & mox: sequenti die aperto loco si in eodem vase sudores intrinsecus inueniantur, aut stillæ, aquas ibi esse non dubites. Vide Gotho. ad d.l.1.§. caput aquæ 8.ff.de aqua quotid.Briss. Prat.

SVES pecorum appellatione continentur, quia & hi gregatim pascuntur,quod Homeri autoritate probat Martian. in l.legatis seruis.§.pecoribus.de legat.3.Spieg.Prat.

SVFFECTVS Consul ait Isidor. lib.10.est, qui pro alio substituitur. sic enim appellabatur, qui in demortui Consulis locum sufficiebatur l.2.§.Labeo.ff.de orig.iur.Lamprid.in Alex.Consules quoscunque vel ordinarios vel suffectos creauit,ex Senatus sententia nominauit. Spartian.in Caracalla, Helium, Pertinacem suffectum Consulem ob hoc solum quod filius esset Imperatoris, occidi jussit. Suet. in Iulio cap.80. Q.Maximo suffecto trimestriqúe consuli. Idem in Augusto c.26. Die Kalendarum Ianuar. cum mane pro æde Capitolini Iouis paululum curuli sella præsedisset, honore abiit, suffecto alio in locum suum. Ab ordinariis autem Consulibus non etiam à suffectis anni combutabantur. Et idcirco minor eos honor, minor laus sequebatur. Auson. in Gratia.action. sed consulatus ille cuiusmodi? Ordinario suffectus, bimestri spacio interpositus,in sexta anni parte consumptus, quærendum vt reliquerit tantus Orator, quibus Consulibus gesserit consulatum Briss.

SVFFERRE litis æstimationem. l.sed si vnius.§.cum seruus, ff.de iniuriis. sufferre autem litis æstimationem victus dicitur, qui pretium hominis dat.l.21. ff.de euictionibus.sufferre condemnationem dicitur in l.2.C.de noxal.actr & sufferre multam. l. vlt.ff.de termino moto.

SVFFICERE, pro satis esse, dativo, vt apud Pomponium l.2. de Origin. iur. §. Post deinde, pro submministrare & maculare, accusatiuo jungitur. Item sufficere consulem, est in locum eius, qui ambitus damnatus sit, vel mortuus, aliam facere. Nam particula sub, in compositione significat in locum aliorum. inde supplere & supplementum, & subortiri dicta sunt. Spieg.

SVFFICERE operi, administrationi, negociis. l.13.ff.de tutel. leg. pen.§.vlt.de excus.tut.l.5.§.sed si filius.ff.de liber.adgnat.Prat. Briss.

SVFFICERE dicuntur fructus quando competenter sufficiunt, licet non extensiue,c.cum M.Ferra.de constit.Prat.

SVFFICIENS portio quæ sit, vide cap.extirpandæ. de præbend. Prat.

SVFFICIENS substantia, ex qua quis sustentati potest, teste Papin.l.hæres.ff.de petit.hær.Spieg.

SVFFICIT maritum indemnem præstari, non etiam lucri sentire. l.quotiens. in fin. ff.de iur.dot. sufficit patrono si nihil de suo in necem eius libertus alienauit, non si non acquisiuit. leg. 1.§. verum autem. verfic.in cæteris. ff.si quis in fraud. patr.

SVFFICIT, hoc verbum denotat, quod fieri potest, non quod debet.

SVFFICIVNT tibi vineæ, vel fundus: fideicommissum est. quoniam & illud fideicommissum esse arbitramur. Contentus esto illa re.autor Vlpian. de Legat.3. l.fideicommissa. §.si quis ita. Spieg.

SVFFICIENTER,clare & euidenter,c.præsentium,de testibus in 6. c.in nostris.de concess.præb.Prat.

SVFFLAMEN litis: Iuuenal. Nec res atteritur longo sufflamine litis.Prat.

SVFFODERE l.11.ff.de aq.& aq.pluuia.

SVFFRAGIA pro vocibus & scitis, quibus vel in magistratu mandando, vel reo iudicando, vel lege, aut rogatione sciscenda, aliaue qua re statuenda voluntatem suam quisque indicat.leg. 32.ff.de legib.leg.1.ff.de offic.quæstor.l.5.ff.quod cuiusque vniuersit.l.6.§.1.ff.de decurion.l.8.ff.de muneribus & honorib.l.5. ff.famil.ercis.l.vlt.ff.de præd.decurion.Briss.

SVFFRAGIVM dicitur vox illa, qua vnusquisque suam declarat voluntatem, de aliquo ad magistratum eligendo: Pomponius in l.1.§.iisdem temporibus ff.de orig.jur.Dicti sunt(ait) tribuni,quod olim in tres partes populus diuisus erat, & ex singulis singuli creabantur, vel quia tribuum suffragio creabantur. Iuuen.Satyr.8.

Libera si dentur populo suffragia,quis tam
Perditus,vt dubitet Senecam præferre Neroni?

Aliquando tamen suffragium pro auxilio accipitur, vt in tit. Cod.de suffragiis. Nam quod in Nouellis legitur, Vt iudices siue quoquo suffragio fiant, insulsissime versum est è Græco Iustiniani C.sed à Gregorio Haloandro, homine (teste Old. 12. Tab.) doctissimo, & de repub.optime semper merito, sic restitutum est, vt præsides absque vlla datione pecuniæ ad officia mittantur. Cæterum, suffragia ab initio palam & voces ferebantur, postea legibus latis, per tabellam dari cœperunt, vt nimia suffragandi libido in non bonis causis eriperetur potentissimis. Primam enim tabellariam legem Gabinius tulit, vt per suffragia in tabella descripta magistratus mandarentur. Biennio post lex Cassia tabellaria secuta est, quam Lucius Cassius nobilis homo tulit, vt per tabellam, nisi in perduellionis crimine, populus iudicaret. Tertia lex tabellaria Carbonis seditiosi, atque improbi ciuis,fuit, qua cautum est, vt per tabellam iuberentur, ferrenturque leges, ac etiam vetarentur. Extat etiam lex 12. Tab.huiusmodi: Creatio magistratuum, & iudicia, populi jussa,vetita, cum senatus suffragio quam scisciscentur,optimatibus nota,plebi libera sunto. Hæc vero lege libertatis species datur, bonorum autoritas retinetur, & contentionis causa tollitur. Cæsar postmodum libera populo suffragia abstulit. Vnde Mod dicit legem Iuliam de ambitu in vrbe suis cessasse temporibus: quia tunc ad principis curam non populi fauorem,magistratuum creatis pertinebat.Ancho.

Digitized by Google

SVFFRAGIVM, etiam in constitutionibus significat impetrationem beneficii, quod quis alteri, a quo rogatus erat, à Principe, apud quem gratia valebat, est eblanditus: sed auxilium & patrocinium honorum, adipiscendorum causa latum ac præstitum, l. vn. Cod. de suffrag. l. 1. si cert. petat. de suffrag. in C. Th. l. 7. Cod. de aduo. diuers. iud. l. 36. l. 44. de decurionib. in C. Th. Nou. Constit. 6 Lamprid. in Alexan. Quod cum factum esset, & Thurinus suffragium promisisset, dixissetque se quædam Imperatori dixisse cum nihil dixisset, &c. Briss. Ex Liuij verbis li. 1. triplicem fuisse ferendorum suffragiorum rationem intelligimus: primam eam, quam Romulus instituit, alteram eam, cuius Seruius Tullius auctor fuit & inuentor, vt gradus essent ij, quos Liuius dicto libro 1. exposuit, tertiam quam sua ætate ab superioribus diuersam esse affirmat. Qua autem instituta à Seruio ratione, nisi variaretur sententiis inter equites, & primæ classis pedites infra non descenderetur, Liuius non exponit, sed nos ex Dionysio iam ostendimus, nimirum hoc idcirco fieri solitum, quod illi vniuersi reliquas tribus centuriis superarent. Id quod tamen Ioachino Petronio libro 3. de magistratibus Romanis non longe à principio falsum videtur. Nam cum secundæ classis viginti essent centuriæ, tertiæ 30. quartæ 25. quintæ 30 efficitur profecto maiorem harum numerum esse: quam equitum & primæ classis, quæ ex ipsius Dionisij sententia decem & octo centurias explebant. Itaque magis adducitur vt credat, hunc honorem equitibus, & primæ classis peditibus tributum esse, vt si in ferendis suffragiis vnum idemque sentirent, eorum valeret sententia. non diffitetur tamen Dionisij rationem sententiæ eius de numero centuriarum conuenire. Equites enim facit explentes decem & octo centurias, primam classem octoginta, secundam duas & viginti adiunctis fabris, tertiam viginti, quartam duas & viginti, quintam 30. &c.

SVFFRAGIA emendicata dicit Imp. Gord. in l. singuli. C. de accusat. quæ scilicet precibus & munusculis extorta & obtenta sunt. Prat.

SVFFRAGIVM quoque, teste Cuiacio, pecunia est, quæ suffragatoribus aulicis datur promittitúrve honoris adipiscendi causa, quo nomine erat actio, si certum peteretur de suffragio: nec in honoribus, qui à principe deferuntur, locus legi Iuliæ de ambitu. Et eodem suffragij titulo principes etiam ipsi, qui honorem deferebant, pecunias accipiebant, quæ suffragia Ἀστεισμὸς vocantur in formula iurisiurandi Nouellę Iustiniani octauæ, de præsidibus subiecta. sed hoc omne suffragiorum genus sustulit Iustinianus eadem Nouella, imitatus Nouellam Theodosij, quem extat l. vlt. C. ad l. Iul. reb. & Tiberius Nouel. 161. generaliter verans suffragij nomine quidquam vel suffragatoribus dari, vel publicis rationibus inferri. Cujac. in expositione ad d. Nou. Iustin. 8. de præsidib.

SVFFVGIVM, locus ad euitandum imbrem, vel tempestatem, aut calorem, vel aliud discrimen, superficies. Spieg.

SVFFVLTVRA species est accessionis, de qua vide Vult. ad §. si tamen 17. Inst. de diuis. rer.

SVGGERERE & requirere opponuntur ita, hoc magis suggerentis est quam requirentis. leg. 1. §. qui quæstionem. D. de quæstionibus. item suggetere, id est allegare. l. 8. Cod. ad leg. Falcid. Briss.

SVGGESTVM est. Paul. de leg. 3. in fi. l. Ofidius quidam ait à parte legatarij suggestum est, quædam à colonis post mortem patrisfamilias exacta, hoc est, pro legatario, vel in gratiam & fauorem legatarij, sic vsurpatur à Cicerone in Bruto, quum ait: Vt nemo contra ciuium perditorum popularem turbulentamque clementiam à Senatu & à bonorum causa steterit constantius: hoc est, senatui studuerit & fauerit, eumque tutatus fuerit. Videtur autem Iurisconsultus suggestum est, posuisse pro relatum est, narratum, siue iudicatum, *Furget ragen, angezoigt*. Proprie enim suggerere, idem est quod subministrare, c. priu. vbi Archid. 70. distin. Spieg.

SVGGILLARE, proprie est liuido colore inquinare: vt cum ictu fustis percussa cutis sanie sese suffundente nigrescit. sic enim suggillata in facie dicuntur, vt vibices in corpore, *ὑπόπελια* Græce, quod sub oculis maxime appareant. Et per metaphoram suggillare, pro deridere, & reprehendere ponitur. Bud. in l. sed si hac lege §. 1. de in ius vocand. Atque ideo suggillare, deridere est: quod qui ex contusione liuores contraxerunt, derideri solent. Vlpian. de iniur. l. item apud Labeonem: si quis, inquit, non ad sugillationem domini seruo iniuriam facit. Idem in l. 10. §. 8 ff. de in ius voc. Permissurus enim est, si famosa actio non sit, vel pudorem non suggillat. Nebriss. Prat.

SVGGRVNDA, vel suggruenda (varie enim in Pandectis Florentinis hoc verbum scribitur) sunt proiecta ex ædibus quæ ita prouehuntur & protenduntur, vt nusquam requiescant. vel, pars recti vltra structuram ædium proiecta & prominens, qua stillicidia à parietibus arcentur, qualia fere sunt Lugdunensia tecta: videl. 242. §. inter. ff. de verbor. signifi. leg. 5. in fin. ff. de his qui deiecer. vel effud. Rubr. de damn. infect. & suggrundis & proiectis, apud Vitruu. libro 2. cap. 9. subgrunda vocantur. Vnde subgrundationem idem dixit l. 4. c. 2. subgrundas etiam Varro lib. 3. de re rustica dicit. Græci ὑπαιθρισμοὺς appellantur. Sic enim Moschopul. in libris περὶ σχεδῶν ἀστυκλισίας οἱ πρόχυλοι περὶ ὑπαίθρου οἰκοδομοῦσιν οἱ ὑπὲρ τῆς πρώτης τοίχου προέχουσι, γειρὶ δὲ τοῦτο καὶ ὑπόπτερα αὐτὰ ξύλα. Briss. vide Bud. in annot. prior. ad Pandect. Corras. 3. Miscell. c. vlt. num. 12.

SVGGRVNDIA reliqua sunt proiecta, quæ vel in tecto vel qualibet alia ædium parte sunt, non solum prospiciendi, sed & stillicidij, auertendi causa: dicta à suggrediendo, quod quasi latenter & pedetentim progrediantur è parietibus & tectis. Vide Gœdd. ad l. 242. §. inter proiectum 1. n. 2.

SVI hæredes defuncto esse, apud Caium, l. 3. ff. de petit. hæred. Spieg.

SVI hæredes etiam agnati dicuntur leg. filius, de suis & legit. hæred. l. prima. Cod. §. 1. de grad. affin. l. de bonis. §. huic autem, de Carb. edict. sed differentiæ causa separantur sui ab agnatis. In ordine suorum non seruatur gradus prærogatiua: quo l secus est in ordine agnatorum. Hi diuidunt hæreditatem in capita, illi in stirpes. In his habetur discretio sexus, in illis non item. Hi fiunt hæredes in a litione, illi existit. His capite diminutis non datur bonorum possessio vnde legitimi, illis tunc etiam datur bonorum possessio vnde liberi. Agnati & sui dicuntur etiam legitimi. Cuiac. in notis ad tit. Inst. de legit. agnato. succes. Vide & eundem Cuiac. 14. obseru. 11. circ. med.

SVI quoque hæredes ab extraneis distant hoc modo, Extraneus impleta conditione potestatiua integrum est repudiare vel adire. eo enim res tantum conditioni parendo deducitur, vt institutio pro pura habeatur l. si pupillus, de cond. inst. l. 1. de cond. caus. da. sui autem impleta conditione potestatiua statim ipso iure hæredes existunt, l 5. de cond. & demonstr. nec abstinendi beneficium habent, cum sua se sponte in hæreditatem coniecerint; Id vero beneficium eis tantum datur, qui non sua sponte hæredes extiterunt. Nec huic differentiæ quicquam obstat l. eum bonis, de acq. hered. Hoc enim ex ea lege tantum colligitur. Qua ea re extraneus pro hærede gessisse non videtur, nec suum se miscuisse videri, quod & in hoc tractatu procedit. nam conditioni potestatiuæ parendo suus se miscere non videtur, hæres tamen existit statim, nec potest abstinendi beneficium impetrare. Idem Cuiac. ad l. 86. ff. de hæred. instit.

SVITAS apud Dd. nostros est sui hæredis qualitas. sunt autem qui eum apud veteres probatosque autores hanc vocem non legerint, vt insolentem & parum Latinam refugiant. sed cum Cicero Appietatem & Lentulitatem dixerit, *Pollioque Titurii* Liuium Patauinitatem quandam sonare scripserit: nosterque Domitius Vlpia. peregrinitatem, l. sed si hac. §. liberos. ff. de iust. vocat. ego etiam Suitatem libere dixerim (ait Corr. 3. Misc. 16. num. 9.) nec in his quæ paulatim vsu recepta sunt, ad docendum tamen apta. Grammaticorum regulis tam superstitiose iuris professores obstringi, nec tam anxie solicitos esse oportet. hæc Corras.

SVITAS est ius quoddam intellectuale & directum propter patriam potestatem, & quandam domesticitatem domini bonorum ascendentium, continuationem ad successores proximos post mortem immediate inducens. l. posthumorum. ff. de iniusto rupto. & §. 1. Instit. de hæred. quæ ab intest. vide omnino Corras. Miscell. 2. n. 1. 2. 3. & seqq.

SVI hæredes appellantur, quia domestici hæredes sunt. §. sui autem. Inst. de hær. qualit. & dist. Io. Bello. Etym.

SVI hæredes non fiunt sed existunt hæredes, quemadmodum ipse demonstraui in tit. de hær. qual. & diff. nec adquirere bona dicuntur, sed retinere: ideoque suorum conditio talis est, vt retro paterna bona obtinuisse videantur. Cuiac. ad l. 2. ff. pro hæred. vel poss.

SVLCI aquarij, qui Græce ὑδραύλακες appellantur. Vlp. l. de aqu. Spieg. Adde Forcat. in penu iuris ciuilis c. 5.

SVLPHVRARIA, sulphuris fodinam significat, l. 8 §. in calcatiam. ff. de pœn. l. 13. §. inde est quæsitum ff. de vsufr. l. 52. §. si sulphurariæ. de furt. Briss. Prat.

SVLPHVRATA sunt fomenta ad ignem suscipiendum sulphure in summo oblita. Vlp. in l. Carbonum. 167. de ver. sig. sulphurata, inquit, de ligno eandem habebunt definitionem. Idem in l. ligni appellatio. 55. § 8. de leg. 3. Martial.

Hoc quod translyberinus ambulator
Qui pallentia sulphurata fractis
Permutat vitreis.

Venduntur enim in fasciculos collecta, & quasi gregatim permutantur Franciscus Marius Grapaldus de partib. ædium li. 2. c. 4. & Gœd. in comm. ad d. l. 167. n. 1. de ver. sig.

SVLPHVRATA de ligno, id est, ligna sulphure illita in l. 55. §. vlt. ff. de leg. 3 l. 167. ff. de verb. sig. Plin. lib 36. natur. histo. c. 19. Cuiusmodi sunt quas allumetas vocamus. Briss.

SVME (teste Seruio 5. Æneid.) verbum est Iurisconsulorum, quo vtuntur, quoties legatum non ab hærede datur, sed est in accipientis arbitrio. Atque ita sumitur l. si sic stipulatus, 93. de verb. oblig.

Digitized by Google

obl ig. Si sic stipulatus fuero, Per te non fieri, quominus hominem ex his quos habes, sumam? electio mea erit. Cuia. ad l. 9. ff. de verb. oblig.

SVMI dicitur iudex arbiterve, & capi, qui ex conuentione litigatorum aditur. l. 4. C. de dote releg. Sic sumptus ex interdicto iudex. l. 21. ff. quod vi aut clam. Sumptus ex compromisso in l. 50. ff. de recep. qui arbitr. l. pen. de iud. Cic. pro Flacco. Q. Naso iudex sumitur. Valer. Max. lib. 8. cap. 2. de C. Mario. Nam cum C. Ticinius Minturnensis Fanniam vxorem, quam impudicã de industria duxerat, eo crimine repudiatam dote spoliare conaretur, sumptus inter eos iudex in conspectu habita quæstione subductum Ticinium monuit, vt incepto desisteret. Dicitur & adsumi qui aliis additur, l. 17. §. si in duos, ff. de recept. qui arb. Briss. Prat.

SVMITO verbum vsitatum in legatis.

SVMMA generaliter accipitur pro collectione omnium rerum, quæ vbi de valore fuerit quæsitum, in summam solent redigi pecuniarum. Quippe cum is sit vsus pecuniæ, vt omnium plane rerum corporalium & incorporalium precia & æstimationem repræsentet. l. si in duabus actionibus. ff. de reg. iur. Alioquin autem specialiter summa, de quantitate pecuniarum certa intelligi solet. l. quærebatur. ff. qui potior. in pig. hab. l. diligenter. §. seruo quoque. ff. mandat. Aliisque locis fere infinitis. Old. Prat.

SVMMA condemnationis l. 46 pen. ff. vti poss. Briss.

SVMMA dies, nouissima, l. 7. §. Papinianus. ff. sol. matr.

SVMMA diuisio primam & præcipuam ac generaliorem diuisionem significat. l. 3. ff. de statu hom. l. 1. ff. de ter. diuis. §. 1. Instit. de act. Briss. Prat.

SVMMA pecuniæ quantitatem significat. leg. 29. ff. de verb. oblig. l. 45. §. fiscalibus. ff. de iure fisc. l. 22. l. 38. ff. de re iud. & alias sæpe. Briss. Prat.

SVMMA pecuniæ, non de quantis summis tantum, sed etiam de vna sola quantitate intelligenda est. l. quærebatur. ff. qui pot. in pig. hab. l. diligenter. §. seruo quoque mandati. Vide supra, Quanta summa. Spieg.

SVMMA pignoris id significat quanti pignus valet, vt summa debiti, pecuniæ debitæ, in quam pignus obligatum est, summam. l. 87. ff. de furt. Briss. Prat.

SVMMA possessionis. l. 3. §. at ex contrario. ff. de acq. poss. Briss.

SVMMA prouidẽtia, pro naturali ratione, in l. 1. ff. de legit. tut. interpretantur; an recte, subsisto. Cic. de Inuent. Prouidentia est, ait, per quã futurum aliquid videtur, antequam eueniat, quod prudentiæ proprium est: cuius species prouidentia est. Spieg.

SVMMA quæstionis. l. 32. §. pen. de oblig. & act. Briss.

SVMMA Reip. Locutio est idem significans, quod status & firmamentum Reip. Vlp. l. 1. §. to. de exercit. act. Ideo autem ex voluntate in solidum tenẽtur, qui habent in potestate exercitorem, quia ad summam Reip. nauium exercitio pertinet, hoc est, ea re sublata Reip. status euertitur, stare Resp. non potest. Florentini tamen libri, summam Remp. quod ego abiudico. Paul. Sent. 5. c. 23. Qui salute Principis, vel de sũma Reip. vaticinatores consulit, cum eo qui responderit, capite punitur. Hot. Prat.

SVMMA summarum apud Plaut. in Truculent. est cum in rationibus multa nomina & capita in vnam summam rediguntur ac si multis summis factis omnia tãdem in vnam consummantur. Nam vt capita in summam, sic summæ in summam summarũ rediguntur. In Lucretio autem summa summarum immensitatem ipsam vniuersi significat. Prat.

SVMMAM esse rationem, quæ pro religiosis facit, Papinian. ait, in fi. leg. sunt personæ, ff. de relig. & Vlp. seq. tit. l. 1. Quia religionis interest, ait, monumenta extrui, & exornari. Spieg.

SVMMARII dicuntur qui faciendę rationis summarum quaruncunque periti sunt. Nam & summis tributorum faciendis adhibentur Nou. 30. Cuiac. in exposit. ad Nou. Iustin. 64. de hortulanis. Numerantur autem summarij inter officia Comitiana. Idem Cuia. in exposit. ad dict. Nouell. Instinian. 30. de Proconsule Cappadociæ, vide & Goth. in notis ad d. Nou. 30. & 64. cap. 1.

SVMMARIE. Vide sup. de plano.

SVMMARIVM, non aliud est, quam breuis enarratio omniumque deciduntur. Ab eo quod summatim, breuiter & enucleate, omniaque explicat Salom. in l. Gallus. §. & quid si? Alcia. ait summaria nobis, quæ Instit. κεφάλαια vocat. Spieg.

SVMMARVM scripta. Vlp. ad fin. l. si seruus plurium: Sed & mens ait, patris familias, & legatarij dignitas, & charitas & necessitudo: item earum quæ præcedunt, vel quæ sequuntur, summa. tum scripta sunt spectanda. Spieg.

SVMMATES, qui & optimates & primates appellantur. l. quinque. ff. de decur. lib. 10. Prat.

SVMMATIM cognoscere Prætor iudex ve dicitur in l. 15. §. si super. ff. de re iud. l. 1. in fi. ff. de prætor. stipul. l. 3. §. sciendũ. ff. ad exhib. l. 3. § causæ cognitio. ff. de Carbo. ed. l. 3. §. 1. ff. vt in poss. legat. l. 9. §. illud quæritur. ff. de interrogationib. in iure faciend. l. 1. §. si ea quæ. ff. de ventr. in poss. mitten. l. 7. vers. plane ff. de petit. hæred. l. 40. ff. ad l. Aquil. Briss. Prat.

SVMMATIM existimandum iudici. l. si quis. §. plane. ff. de petit. hæred.

SVMMINISTRARE. l. 3. § nec non ff. de in rem verso.

SVMMITTERE delatorem, est accusatorem subiicere & supponere. l. 9. §. vlt. ff. ad l. Cornel. de falsi. l. 5. ff. de iure patron. l. 1. §. iudicia. iuncta l. 15. ff. ad Turp. Quintil. Declama. 281. Quinetiam si permittitur ista defensio, & ille potest dicere non occidisse, qui percussorem summiserit. Nam ita emendandum est, vbi vulgo, suum miserit, perperã legitur. Sed & apud eundem auctorem Declama. 355. in hoc verbo aliud mendum est. Inueniisse illos rationem, qua mutuo dolore distraherentur, summisseq; qui dicerent male tractatas à tutore rationes vbi, summisseque legendum est. Briss. Prat.

SVMMITTERE vim in l. 9. §. animaduertendum. ff. quod met. caus. Et summitere qui vociferentur interpretatur in l. 15. §. conuitium. ff. de iniur. Briss. Prat.

SVMMITTERE fasces. Hinc elegans proreptit adagium, vt cum damus, & herbam quodammodo porrigimus, vincique nos plane fatemur, sũmittere fasces dicamur. stipulante Cicerone in Bruto. Porro fasces summittere Cælius lib. 12. lectionũ antiq. c. 7. interpretatur, nõ surrectos tenere, vt solebant priũs lictores, vt visendos eos præberent, ostentarentque ad terrorem increscentis audaciæ, sed deprimere, & ante pedes quodammodo deiicere.

SVMMITTI dicuntur pecora, cum propagandæ sobolis gratia mattibus supponuntur, atque alenda præbẽtur: vel cum in locum demortuorum capitum substituuntur, vt modo grex suppleatur l. 96. l. 70. ff. de vsufr. l. 58. §. hæreditatẽ. ff. ad Treb. l. 19. §. serui. ff. de iure dot. Briss. Prat.

SVMMO iure agere, est non ex æquo & bono, sed inquirere quodam præfracto iure. Summum enim antiqui ius, summam putabant crucem, annotauit Bud. in l. 1. de iustit. & iur. Obseruandum autem, summum ius & æquitatem, differentia quidẽ esse, sed non diuersi generis. Nam æquitas ius est, est, non illud quidem Lege scripta comprehensum, sed præstantius meliusque. Nec enim in scriptum redigi æquitas potest, cuius ratio ex sola deliberatione animi, secundum negotiorum circumstantias dependet. Quanquam ius aliquod, de casu speciali ad æquitatem redactum, possit scripto comprehendi. Vide, Iuris stricti vocabulum. Spieg.

SVMMO iure agere, cum dicimur, cum quam maxime possumus duriter & præfracte cum aduersario contendimus, eumque quam asperrimo & vehementissimo iudicio possumus, persequimur. Prat.

SVMMOVERE dicebantur magistratus, quum quempiam extrudi iuberent. Consules quidem & prætores per lictorem, Tribuni autem per vlatorem. at illi quidem summouebant, vt qui non pareret, prehẽdi iuberent. hi vero non pro imperio, sed comiter verbis summouebant, Si vobis videtur, discedite Quirites. Cicero pro Quintio, Aut satisdate, aut sponsionem iubet facere. & interea recusantes nostros aduocatos acerrime summoueri. De Dolabella Prætore loquitur. Inde deductum ad nostros vocabulum est, vt summoueri dicantur actores per exceptionem, quos ita rei perpulit exceptio, vt à Tribunali quodammodo summoti videantur. Hot. Prat.

SVMMOVERI actio dicitur præscriptione pro excludi. l. 21. C. de euictionib.

Summoueri propelli. l. 3. C. de repud. vel abstin. hæred.

SVMMVM pro præcipuo potioreque, à quo nullum sit superius, vsurpatur. Sic Imp. Inst. de act. in princ. Summa, inquit, diuisio in duo genera diducitur, vtpote à generalissimo capite producta, quantum ad materiam attinet. Spieg.

SVMMVM digitum, apud Iustinianum sub finem Inst. Accursius indicem digitum intelligit. Rectius Alciatus putat, posse de tabula, seu, vt Græci dicunt, elencho, accipi. Prouerbialiter autem dicimus, Extremis attingere digitis, pro eo quod est leuiter attingere. Vnde & Imperator prouerbialiter locutus videtur. Spieg. Prat.

SVMMVM ius, summa iniuria, *Engrecht, vvelt vnrecht.* Item, *Also scharff vvurd sebertig. Darumb muss man zu beyden seytem ein schlahen, vnd die billigeit lassen alles rechtens meysterin seyn.* Vide Mart. de Vsura. Spieg.

SVMMVM supplicium mortem significat. l. 38. §. qui abortionis. ff. de pœn. l. pen. ff. de condit. causa da. l. vlt. ff. de sepult. viol. & apud Paul. lib. 5. sent. tit. 21. Callist. in l. 28. ff. de pœn. Summum supplicium esse videtur ad furcã damnatio, item viui crematio & capitis amputatio. Paul. lib. 5. sent. tit. 17. Summa supplicia sunt crux, crematio, decollatio. Ad bestias etiam damnatio ex hoc genere est l. 26. ff. de pœn. vt Paul. lib. 5. sent. tit. 23. ostẽdit. Briss. Prat.

SVORVM appellatione venit singularis amicus, ita sing. Bal. in l. 1. col. 11. vers. quid de singulari amico. C. qui accus. non poss. cum similib. late traditis. per Alexan. in repet. l. sæpe. col. 50. vers. 2. potest saluari, &c. ff. de re iud. & cum his quæ late retuli supra in verbo Amor. Vltra ea adde, quod Bald. fin. in reper. si pater, in 29. col. versic. quid si testator dicat, si decesserit sine suis, &c. de testa. lib. 9. decidit, quod appellatione suo

Digitized by Google

rum continentur omnes illi, qui possunt persequi iniuriam illatam attinentibus suis, quod pro mirabili citat And. Sicul. in commento leg. cum acutissimi. col. 42. vers. 6. istud summarium. C. de fideicom. & latius vtrunque dictum reassumit idem in 51. co. vers. quid si testator dicat. vbi examinat, qui veniant appellatione suorum. & vltra eum in pulchra quæst. cõsuluit Bald. consilio 78. descendentib. in 4. lib. & tangit Fel. in c. nulli. §. 1. col. pen. vers. generaliter autem. extra de rescript. & Alex. in l. ex facto. §. si quis rogatus. l. 1. in 28. col. ff. ad Trebel. & quod fœminæ non comprehendantur, consuluit Aretin. cons. 39. in facto dicitur. per totum. & nota quod verbum suus est possessiuum, & propterea non comprehendit iura, neque actiones per sing. dictum. Bal. in l. 1. in prin. de statu hominum. Cotta.

SVORVM appellatione, Accur. in l. S. fœmina. C. ad Turpi. eos intelligit, pro quibus testimonium dici non potest. qui sunt vsque ad septimum gradum, l. lege Iulia. ff. de testib. Corras. 4. Miscel. 10. nu. 7.

SVOS hæredes accipere debemus filios, filiasve, siue naturales siue adoptiuos, vt ait Vlp. de suis & legit. hæred. Maff.

SVMPTVS, impensa. Hinc sumptuaria Lex, quæ de moderandis sumptibus lata est. Haloan. in l. pen. ff. de via pub. à se in Latinum versa. Quod si qui, ait, in conductis ædibus habitant, quod ædium dominus eas non reparet, ipsi reparauerint, eum sumptum in pensionem reputabunt. Paul. de rei vindicat. Sed sumptibus, ait, petitoris, qui extra cibaria in iter vel nauigationem faciendi sunt. l. si res mobilis. Spieg.

SVMPTIBVS inanibus vexare. l. 1. ff. de inoff. test.

SVPELLECTICARIVS quis sit, vide Celsum in l. quæsitum. §. Celius quoque. ff. de instruct. vel instrum.

SVPELLECTILEM Pompon. definit esse domesticum patris famil. instrumentum, quod neque argento, auróve facto vel vesti adnumeretur. l. 1 ff. de supel. leg. quod tamen de reb. mouentibus, non animantibus intelligendum est ex l. 2. ibid. de qua definitione vide Alex. ab Alex. Gen. dier. li. 1. c. 19. Alfenus supellectilis eas res esse scribit quæ ad vsum communem patrisfam. paratæ, nomen sui generis separatum non habent. l. 6. ff. eo tit. Tubero supellectilem esse dicebat instrumentum patrisfam. terũ ad quotidianum vsum paratarum, quod in aliam speciem non caderet: vt verbi gratia, penum, argentum, vestem, ornamenta, instrumenta, agri, aut domus, l. 7. eo. tit. Supellectilis ergo appellatione vestis non continetur; quoniam proprio genori adscribitur. leg. 4. ff. de legatis, lib. 1. Briss. vide & Gœdd. in com. ad l. 93. n. 1. de verb. sign.

SVPELLECTILI legata secundum Paul. in l. 3. in prin. de sup. l. hæc continentur: Mensæ, trapezephora, & delphica. Sunt tamen qui in hoc loco Iurecons. aliter legendum putent, hoc modo: Mensæ, trapezæ, amphora delphica.

SVPELLECTILIS originem fuisse, tradit Labeo in l. 7. ff. de supell. l. quod olim his, qui in legationem proficiscerentur, locari soleret, quæ sub pellibus vsui forent, qua de re vide Alc. lib. 1. disput. c. 5.

SVPELLECTILIS, ait Papin. tit. de supell. leg. Mensas esse cuiuscunque generis, scilicet, vel argenteas, vel argento inclusas placet. nam & argenteos lectos, item argentea candelabra supellectili cedere, posterior ætas recepit: & Vlyssem ex auro & argento lectum inuentis arboris truncis ædificatum ornasse, quem Penelope recognoscendi viri accepit, vt voluit Homer. Maffæus.

SVPELLECTILIS (ait Iabol. eod. titu.) non esse vasa ænea salientis aquæ posita. Item si quid aliud magis delitiarum, quam vsus causa paratum esset, non esse supellectilis, Labeo & Trepatius putant. Myrrhina autem vasa, & vitrea quæ ad vsum edendi, & bibendi causa parata essent, in supellectili dicunt esse. Maffeus.

SVPELLEX licet videatur tantum dici de stragula, siue lodice, ab eo quod super lectum imponatur, ad alia tamen domus vtensilia eius significatio se extendit, imo & ad alias res, quæ sunt aut possunt alicui ornamento esse: sed ad vestes non extenditur, l. qui vestem. ff. de supellectili leg.

SVPERÆQVATIO perperam legitur in vulgatis codicibus in l. si quis deserta. C. de omni agro desert. lib. 11. Legendũ enim est, sub peræquationis iure perceperit. Old. Prat.

SVPERAMENTA materiarum apud Vlp. in l. ligni appellatio. 55. §. 2. ff. de leg. 3. dicuntur, quæ in, paranda materia iustã magnitudinem aut longitudinem excedentia, resecantur, cuiusmodi sunt vitium stirpes, & radices infrugiferæ. Old. Prat.

SVPERCILIA, inquit Hygenus, sunt loca ex plano in breui cliuo deuexo intra pedes latitudinis 30. alioquin iam collis est, Cuiac. 10. obs. 31.

SVPERDICERE est præter id quod dictum est, subiungere dictis, apud Cicer. 2. de legib.

SVPERDICI pro prædicari per præconem: id est, eius voce & (vt cum Apuleio loquar, boatu pronunciari & proclamari. Vlpian. in l. si duo. 13. in fin. ff. de iureiur. Fustibus eum castigandum dimittere, & ita ei superdici, σεσηπὼς μὴ ἐῶνα, hoc est, temerarie ne petulanter iures. Sic in l. fustib. C. ex quib. cau. inf. Fustib. cæsum cui per præconem ita dictum ὑπερκηρυττόμενος. Sunt tamen qui superiore Vlp. loco pro superdici superindici legant, hæcque illius verba referendo existiment ad veterum morẽ, qui cum de damnato homine supplicium sumebant in loco supplicii conspicuo ἀγγελῶ, seu, vt vocant, titulum affigebant, quo breuiter admonitus populus, pœnæ à Reo expetitæ causam intelligeret, eoque exemplo à simili facinore perpetrando cæteri auocarentur. Prat. Vide & Cuia. 13. obser. 3.

SVPERDVCERE nouercam dicitur pater, qui filio nouercam inducit, l. fin. C. Th. de bon. matern. Quinti. declamat. 381. Quidam filio superinduxit nouercam, & ex ea aliam filiam suscepit. Plin. lib. 6. Epist. ad Rom. inducere nouercam eod. modo dixit. Briss.

SVPERESSE rebus suis, pro sufficere earum administrationi, negotia sua gerere & illis consulere, prouidere & prospicere. Græca videtur esse locutio: dicunt enim illi ἐφίστασθαι τοῖς πράγμασι. Paulus l. 2. de curator. furiof. Sed & aliis (inquit) dabit Proconsul curatores, qui rebus suis superesse non possunt. Sic l. 1. §. fin. ff. de procurator. l. 60. in fi. ff. de re iud. l. 12. ff. de tutoribus & curatorib. dat. l. 10. ff. ex quib. caus. maior. l. pen. ff. de vacat. mun. Gell. lib. 1. c. 22. de cuius verbi significatione disputans, eos ridet, qui superesse se his, quibus aduocationem præbebant, dicebant, pro adesse. Quo tamen in significatu Sueto. in Augusto hoc verbo vsus est. Prat. & Hot.

SVPEREXACTORES dicuntur, qui vltra quam deberetur nomine tributi à prouincialib. exigunt: & tales tenentur in duplum, sed etsi perseuerauerint, capite plectuntur, l. 1. C. de superexactio. lib. 10. quod tamen mutauit Leo Nouel. 61. debetque id quod iniuste exactum est, protinus domino restitui. Prat.

SVPEREXCVRRERE apud ICtum Vlpia. in l. 1. ff. de arborib. cæd. Si arbor (inquit) ædibus alienis impendeat, vtrum totam arborem iubeat Prætor adimi, an vero id solum quod superexcurrat quæritur. Prat.

SVPERFICIARIA prædia, quæ in conducto solo certa pensione annua habentur l. 10. ff. fam. erciscund. l. 49. ff. de verb. sign. l. 16. in fi. ff. de pigner. act. Sic. & superficiaria insula in l. 11. §. 1. ff. de Publicia. l. 1. §. & generaliter. ff. de vi & vi arm. l. 9. §. quæsitum. l. 39. §. damni. ff. de damn. infect. Et superficiarius fundus l. 1. ff. quib. mod. vsusfr. amitt. Briss.

SVPERFICIARIAS ædes appellamus, inquit Caius, quæ in conducto solo positæ sunt, quarum proprietas & ciuili & naturali iure eius est, cuius & solum. l. poster. de superfi. Spieg. Addé Connan. comment. li. 4. c. 11. n. 6.

SVPERFICIARIVM interpretatur Paulus, qui in alieno solo superficiẽ ita habet, vt certam pensionem præster. l. 74. ff. de rei vind. Alias hac periphrasi significatur, qui in cõducto solo superficiem imposuit. l. 15. §. & qui in conducto. ff. de dam. infe. Seneca li. 13. Epist. Mathematica, vt ita dicam, superficiaria est, in alieno ædificat, aliena accipit. Proinde superficiarij domini non sunt, sed quasi inquilini, cum in alieno habitent. l. 3. §. pen. ff. de noui oper. nuntiat. Aliquod tamen ius in re habent. l. 19. ff. de dam. infect. Et ideo superficiaria bonis adnumerantur. l. 49. ff. de verb. sign. superficiarios denique Prætor loco dominorum habet, & vtilibus in rem actionib. tuetur, l. 1. §. si ff. de superfi. 18. §. ei qui. ff. de dam. inf. l. 74. & seq. de rei vind. l. 16. in fin. de pig. act. Briss.

SVPERFICIARIVS, ait Vulte. ad §. adeo. nu. 6. Inst. de locat. dicitur, qui conduxit solum vt in eo ædificaret, & pro recognitione dominij nomine soli illius quotannis penderet salarium, per l. 1. ff. de superf. Hic ab emphyteuta eo differt, quod nimirum ius tantum habeat in superficie, emphyteuticarius non in superficie tantum, sed in prædio vniuerso: ille hoc ius sibi acquirit respectu superficiei positę in solo alieno suis sumptibus, hic acquirit sibi ius emphyteuseos respectu melioration ũ quæ Græcis dicuntur ἐπιβολήματα, respectu, inquam, meliorationum, quas iam fecit vel adhuc facturus est. Vultei. iam d. loc.

SVPERFICIES quod super soli faciem est, veluti si quid satum aut ædificatum est: itaque vites, arbores, plantæ, segetes, superficies appellantur. Vitis quidem appellatur superficies vineæ, in l. certo 13. de serv. rust. Domus autem superficies soli, l. eum qui. 23. ff. de vsurpat. vbi ædes dicuntur ex duabus rebus constare ex solo & superficie. Superficies autem vsque eo soli pars est, eique natura cohæret, vt non illud sine hac tradi, neque hæc siue illo vsucapi possit, l. obligationem. 44. de oblig. & act. l. nunquam. 26. de vsurpat. Denique superficies solo cedere dicitur, l. qui domum. 50. ff. ad leg. Aquil. l. qui res suas. 98. in fin. ff. de solu. & arborum quæ fundo continentur, non est separatum corpus à fundo, inquit Pompo. l. Quintus. 20. ff. de act. empt.

SVPERFICIVM pro superficie legitur in Pand. Florent. tit. de superf. vt l. si arca. ff. de leg. 2. l. 32. ff. de iure dot. & in autographo Pisano in l. 1. ff. de superficieb. vt & apud Caium lib. 2. Instit. 1. Briss. Adde Cuiac. ad l. nunquam. ff. de vsurpat. & vsucap. Prat.

SVPERFICIO, supero, redundo, superfluo. Vlp. l. 1. §. 10. ff. de aq. & aq. plu. Iidem aiunt, aquam pluuiam in suo retinere, vel superfi-

Digitized by Google

perficientem ex vicini in suum deriuare omnibus ius esse. Haud sci o tamen an verius vulgaris in libris legatur superfluentem. Hot. Prat.

SVPERFLVA dicuntur, quæ minime sunt necessaria, Gothofr. in not. ad l. 28. in pr. C. de testam.

SVPERFLVI, id est, supernumerarij, in l. 3. in pr. C de aduoc. diuer. iudicum.

SVPERFLVVM pretij id est, quod deest iusto pretio. in l. 1. C. si maior factus alienat.

SVPERFLVVM Vlpian: sed & hunc in casum puto, si dos (quia permodica fuit) in funus non sufficit: & in superfluum, in patrem debere actionem.

SVPERFLVVS sumptus restituendus. Vide Pap. in l. sumptus. ff. de rei vin.

SVPERFOETATIO, secundarius conceptus est prægnantis; quam Superimpregnationem vulgus appellat. Lege Budæum in annotat. prior. ad leg. antiqui. si pars hæred. pet. Spieg. Prat.

SVPERILLVSTRES, senatores, consules, dictatores; not. in l. 1. ff. de off. eius cui mand.

SVPERINDICTVM extraordinarium munus vltra solitam & canonicam collationem indictum significat, id est, augmentum indictionis. l. 1. C. de indictionib. l. 10. l. 1. C. de superindicti. l. 3. C. de ex cus. muner. eo. l. 3. C de silentiar. lib. 2. Appellatur & superindictio in l. 1. de priuil. dom. August. lib. 11. Vnde superindictitij tituli in l. vlt. eod tit. quemadmodum ex scriptorum librorum auctoritate emendandum est. Brissonius Cuiac. tamen discrimen facit inter superindictionem & superindictum, & dicit superindictionem pro indictione illa canonica haberi, ideoque ab ea neminem excusari, vt ipse refert ad d. l. 1. C. de indictionib. lib. 10. Interdictum vero esse augmentum indictionis, & esse munus extraordinarium, à quo excusentur plerique allegat ad hoc l. 1. C. T. de col. fun. pa. vbi dicitur: Augmenti & superindictitij. Marcellin. 27. Indictionale augmentum, Athalaricus Rex 9. quod à nobis augmenti nomine quærebatur, illustrem virum comitem patrimonij nostri nunc iussimus remouere. & alio loco, Quicquid consuetudinariam functionem petebatur augmenti nomine. Idem Cuiac. ad l. vnic. de superindicto. C alleg. lib. 10. Prat.

SVPERINDICTVM, In tit. C. de superindicto, superindictum est accessio vltra indictionem facta, vbi recte interpretatus est Hegendorph. illic. Quid autem sit indictio, si quis scire desiderauit, diximus ante suo loco. Anchor.

SVPERIOR cognitio parentum est, Inst. de grad. affin. superior, proximus, c. quanquam. de elect. in 6. superior, prima, l. si dare. ff. de verb. oblig.

SVPERIORES, positiue, intelliguntur ij, qui sunt supra gradum cognationis, vel affinitatis: sicut inferiores, qui sunt infra ipsum gradum. Prat.

SVPERLATA nomina, superlata verba, quæ augendi causa in oratione proferuntur. Vide Cicer. in partit. Spieg.

SVPERNVMERARII, l. 7. C. de p ox. sac. scrin. qui in sacris scriniis vltra numerum statutorum militant. Quod si quis, inquiunt Impp. de supernumerarijs, qui statuti locum subire debuerat, ne pecuniam offerat, statuti etiam gradum recusare voluerit, Vide Suidam in voce ὑπεξεδικος. Prat.

SVPERSEDERIT, pro omiserit, apud Papin. in prin. l. si cum venditor. de euict. leg. Lucius itidem. in princip. ad leg. municip. sic apud Imp. in l. 15. C. de non n. pec. l. 11. C. deposit. l. 3. circ. fin. C. de iur. emphyteut. l. 2. C. de sponsal. l. 20. C. de don. ante nupt. l. 8. §. 4. in pr. C. de bonis quæ liberis, l. 7. C. quæ accus. non: poss.

SVPER, somnum, Budæo est apud Curt. seruus à cubili. Spieg.

SVPERSTES, duo, vt opinor, significat. video enim & pro teste & pro præsente vsurpari. Festus lib. 17. superstites, inquit, testes præsentes significat. cuius rei testimonio est, quod superstitibus præsentibus leges inter quos controuersia est, vindicias subere iubent. Plautus in Artemone, Nunc mihi licet quidvis loqui, nemo hic adest superstes. Seruius autem libr. Æneid. 5. superstes, inquit, præsentem significat. vt Cicero in Muræna, suis vtrisque superstitibus, id est, præsentibus. Quod tamen postremum verbum apud Cic. è glossa in contextum irrepsit. Hot. Prat.

SVPERSTITIONEM inducit, qui nouas vel vsu vel ratione incognitas religiones affert, ex quibus animi hominum moueantur, Paul. 5. sent. 21. § 2. superstitioni impietas contraria. Est autem religio veri cultus, superstitio, falsi. 4. Lactantius 28. superstitio minimis etiam in rebus Deos inserit. Liu. lib. 27. Eorum, inquit, vafricie augetur, quibus quæstui sunt capti superstitione animi. vid. Goth. in not. ad leg 30. ff. de pœnis.

SVPERSTITIOSVS, vano & inani metu Dei affectus: id est, qui metuit ibi Deum offendere, vbi non offenditur, nam à superstes deductum nomen est, & haud scio an iis proprie attribuant, qui nimium in fanis consistebant, quasi apud Deos suos superstites, quos vernacula lingua Bigotos appellamus. quod in vitio Vlp. posuit l. 1. §. 5. ff. de ædi. edi. vbi superstitiosos inter eos numerat, qui animi vitio laborant, Cicero tamen lib. de natura Deorum secundo sic scribit: Non enim philosophi solum, verum etiam maiores nostri superstitionem à religione separauerunt. nam qui totos dies precabantur, & immolabant, vt sui liberi sibi superstites essent, superstitiosi sunt appellati, quod nomen postea latius patuit. Hos Græci δεισιδαίμονας vocant: de quibus vide Plutarch. in lib. περὶ δεισιδαιμονίας. Plautus autem in Rudente hoc verbum in eo posuit, qui vaticinaretur.

Qui si istâc aut superstitiosa, aut hariola, atque omnia
Quicquid insit, vera dicet?

His Adde Connan. comment. lib. 3. c. n. 3. Hot. Prat.

SVPERSTITIOSAM, h. e. erroneam, inanem gerere solicitudinem. l. nec maritus. sub fi. C. sol. mat. l. si tutores. 11. C. de compensat. l. quandiu. C. qui admitti ad bonor. poss. sic superstitiosa appellatio in l. 6. C. quando prouoc. non est necess.

SVPERVACVAS impensas facere. l. vtiles autem. in fi. ff. de petit. hæred.

SVPERVIVERE est superstitem alicui viuere, interdum etiam fatum euadere. Cuiac. in Notis ad lib. 2. Iustit. Dn. Iust. sub tit. de donat.

SVPINA ignorantia, pro stulta & hebeti, quæ Crassa vulgo dicitur. l. nec supina. ff. de iur. & fact. ign. Spieg.

SVPINA vero Stoicis dicuntur quæ cum particula passiua construuntur, vt est audior, videor, vt recta quæ construuntur cum aliquo ex casib. obliquis ad prædicati generationem, vt est audit, videt, loquitur. Laert. li. 7. in vita Zenonis Cittici.

SVPINVS, dissolutus, negligens, alicui negotio indormiens. Paulus l. 15. §. 1. ff. de contrah. empt. Ignorantia emptori prodest, quæ non in supinum hominem cadit. Prat. ex Hot.

SVPPARA non tam vela fuisse videntur, quam velorum quædam supplementa, & summæ partes, quæ supra ipsa vela & antemnam expandebantur: quod vt opinor, sensim parerentur. Lucanus,

---Summaque pandens
Suppara velorum perituras colligit auras. Papin.
----Vos summis annectite suppara velis.

SVPPARA autem in alto mari & pelago pandebant alæ naues, cum terram legebant, colligebant & substringebant: Alexandrinæ naues supparis passis in portum perueehebantur. Seneca, solis enim licet supparum intendere, quod in alto omnes habent naues, nulla enim res æque adiuuat cursum, quam summa pars veli: illinc maxime nauis vrgetur. Itaque quoties ventus increbuit, maiorque est quam expedit, antenna summittitur: minus habet virium flatus ex humili. Cum intrauere Capreas & promontorium, ex quo Alta procelloso speculatur vertice Pallas, cæteræ velo iubentur esse contentæ, supparum Alexandrinarum insigne indicium est. Turneb. aduers. lib. 21. c. 4.

SVPPETERE præter tritas significationes est subiecta sua persona, pro alio petere, l. 52. § 5. ff. de furt. pro quo quidam ibi legunt, sic petet, vt Haloander, qui hoc verbum eo significatu non intellexit. Prat. Briss.

SVPPLENTES omnes defectus tam iuris quam facti. Clausula quæ quotidie apponi solet in diplomatibus Rom. Pont. & Impp. respicit tantum defectus iuris positiui, non autem naturalis vt est text. in Clem. pastoralis. §. cæterum defectus. de re iudi. Spieg. Est inter supplere & interpretari differentia quædam. supplemus specialia, interpretamur generalia, l. Gallus. §. quid si qui filium. & §. seq. de liber. & posth. supplere est extendere & quasi emendare. §. 1. Inst. de bon. poss. Interpretari neque extendere est, neque emendare. supplere non possumus sine lege, interpretari possumus sine lege. Cuia. ad leg. commodissime. ff. de lib. & posth.

SVPPLERE gregem, id est in locum capitum defunctorum summittere. l. 69. & 70. ff. de vsufr.

SVPPLERE de iure vel de facto, quando possit iudex, vide tit. C. vt quæ desunt aduoc. part. & speculat. de off. omn. iud. part. 1. §. 6. Prat.

SVPPLERE iudex dicitur ea quæ desunt aduocatis partium. Briss.

SVPPLERI etiam dicitur portio non ea cui quid deficiebat, sed cui aliquid additur, in l. quod bonis. §. vlt. ff. ad leg. Falc. Briss.

SVPPLETIO quam ponit Papa in rescriptis, ad quid referatur, docet Panorm. in c. illa, de elect.

SVPPLETVR quod deest, cap. 1. in pr. de sacr. vnct. l. oratio. ff. de sponsalib. Prat.

SVPPLETVR vnum ius per aliud, Panor. in cap. super quæst. de elect. Prat.

SVPPLICARE, proprie est paulo demissius orare, obsecrareque: ducto more à miseris, qui plicatis manibus fere rogant: non autem sicut aliquando, non tamen absque erroris duce, putauit à genibus poplitibusque plicatis. Spieg. Cæterum, de supplicandi modis varie apud diuersas gentes obseruatis, vide Hadria. Iun. animad. lib. 2. c. 11.

SVPPLICATIO, est veniæ petitio prioris erroris: item remedium iudicialis grauaminis, quod Canonistæ vocant Reuisionem sententiæ. c. ex literis. de in integ. restit. Ea vtimur aduersus sententiam eorum, à quib. appellare non licet propter eminentiam. l. 1. ff. de off. præf. præt. l. 1. C. de sent. præfect. præt.

l. si quis aduersus. & Auth. Quæ supplicatio. C. de precib. Imp. offerend. præterea. Vel est quædam benignitatis ipsius superioris imploratio. Quam etiam ad alias expeditiones vtimur diuersimode. Vide Explicatio. Spieg. Prat.

SVPPLICATIONES etiam erant, cum aut ex collatione, aut certe de bonis damnatorum sacrificaretur. Vnde & supplicia dicuntur, Isid. in o. & meminit Festus: Supplicationes quæ sunt de bonis pessorum supplicia. Salustius: In suppliciis deorum magnifici. Isid. lib. 5. Supplicium, inquit, proprie dicitur, non qui quoquo modo punitur, sed ita damnatur, vt bona eius consecrentur, & in publicum redigantur. Nam supplicia dicebantur, supplicamenta. Et supplicium dicitur, de cuius damnatione deliberatur aliquid Deo, vnde & supplicare.

SVPPLICIORVM alia summa sunt, alia mediocria, alia minima. Summa sunt, crux, crematio, decollatio: Mediocria metallum ludus, deportatio. Minima, relegatio, opus publicum, vincula. Hæc Paulus lib. sent. 5. c. 17. Hot. Prat.

SVPPLICIVM Quintil. in Declamat. ait, esse publicæ animaduersionis crimen. Briss.

SVPPLICIVM, nostris pro pœna familiare est. Vnde sumere supplicium, leg. in magistratib. ff. de iurisdictio. Item summum supplicium, de quo in l. capitalium. ff. de pœn. & vlt. suppl. in leg. vlt. eod

SVPPLICIVM vltimum ait Celsus, esse mortem solam interpretamur l. 21. ff. de pœnis. Hot. Prat.

SVPPONERE testamentum, id est, Falsum testamentum supposita persona obsignare: vel potius falsum testamentum loco veri subiicere & producere, autore Cicerone in de Legib. Paradox. & pro Cluent. Sic suppositi partus, hoc est, falsi & adulterini, in l. cum suppositi. C. ad leg. Corn. de falsi. Spieg. Prat.

SVPPONERE pro subiicere l. 91. ff. de solutionib. hoc etiam sensu appellantur suppositi filii. Briss.

SVPPONERE hypothecam pro pignorare. Hinc & tit. D. de reb. eor. qui sub tutel vel cura. sunt, sine decreto non alienandis, vel supponendis. Est enim hic supponendis, pignori obligandis. Cornut. in illum locum. Me tibi supposui; tanquam aliquod pignus, inquit. Prat.

SVPPOSITA persona. Hermogen. de iure fisc. in leg. auferetur. Quod, inquit, à præside seu procuratore, vel quolibet alio in ea prouincia, in qua administrat (licet per suppositam personam) comparatum est, infirmato contractu vindicatur. Idem in princip. eiusdem leg. qui cum, ait, hæres institutus esset, vt filius post mortem eius, qui pater dicebatur, suppositus declaratus est Spieg.

SVPPOSITIONES, sunt positiones, esse aut non esse significantes. Eæ significant esse, quæ sunt propositiones affirmatiuæ: non esse vero, quæ sunt negatiuæ. Drosæus in methodo iuris.

SVPPOSITVS actor pro falso & subornato, l. 2. §. & cum placuisset. ff. de orig. iur.

SVPPOSITVS iurisdictioni. Vlp. auctor est in l. 1. si quis in ius voc. non ier. Non suppositum iurisdictioni illius, ad quem vocatus est, pro non dato fideiussorem haberi. Spieg.

SVPPOSITVS filius, in principiam citatæ l. auferetur.

SVPPRAREOS dicuntur secundi & tertij fideiussores, quos Galli in causa fisci & publica contraplegios dicuntur, vt annotauit Cuiac. lib. 6. c. 7. circa finem.

SVPPRIMERE testamentum in lege Corn. testamentaria intelligitur: qui sciens prudensque tabulas testamenti in fraudem hæredum legatariorum, fideicommissariorum, aut libertorum non profert, & qui cum habeat, & proferre possit, proferre eas non curat. Paul. lib. 4. sent. tit. 7. vbi Cuiac. tradit, quos is qui taliter supprimit testamentum, teneatur lege Cornelia testamentaria, & interdicto de tab. exhi. Isid. ex Paulo mutuatus suppressum testamentum lib. 5. Etym. c. 24. definit, quod in fraudem legatariorum seu libertorum non est palam prolatum. Quod etsi non latet, si tamen personis supradictis non proferatur, supprimi videtur. Supprimere ergo celare est, quod crimen in testamentis ad l. Corn. de falsis pertinet. l. 2. ff. ad l. Corn. de falsis. Et ita suppressos accipe l. 10. in fi. D. quemad. testa. aperiant. l. 33. D. de iud. l. 3. si quis dolo. D. de tab. exhib. l. 9. D. de dolo. l. 7. D. de falsi. Sueto. in Caligula c. 16. Legata ex testamento Tiberij quanquam abolito, sed & Liuiæ Augustæ quod Tiberius suppresserat, cum fide ac sine calumnia repræsentata persoluit. Supprimere etiam mancipia dicimus. l. 82. §. pen. D. de furt. Vnde suppressores mancipiorum plagiarij, qui alienis seruis suadent, vt à dominis fugiant, eosque inuito vel insciente domino celant l. pen. D. de leg. Fab. Et suppressi mancipij crimen in l. 3. ff. eo. ti. Supprimere etiam naufragiũ. l. 3. §. item is cuius. ff. ad l. Cor. de sic. & naufragos suppressos dicunt ICti. l. 3. §. vlt. D. de inrend. rui. Supprimere merces. l. 30. in fi. ff. de stellionat. Briss.

SVPPRIMERE & intercipere dicitur, qui domino reposcenti non reddit, ait Pompo. l. 44. in fi. ff. de acq. rer. domin.

SVPRA, id est, præter, l. ex conducto. ff. locat. supra excludit, l. fi. ff. de iurisdict. vide Bart. l. cum ita. ff. de dote præleg. Prat.

SVPRA iurisdictionem suam ius dicere, est quod vulgo dicitur, Iudicem excedere limites suos. Exempla pete ex l. vlt. de iurisd. omn. iud. Spieg.

SVPRASCRIPTA, omnia quæ antea dicta sunt siue præcesserunt, complectitur, nisi intercedens absurditas ad proxima tantum referenda cogat, de quo latius Bart. in l. 1. §. hoc edicto. ff. de postul. Spieg. Prat.

SVPRASCRIPTIS aliis, item supradictis personis, in l. ab hostibus in prin. & leg. item ait Prætor, ff. ex quib. caus. maior. Spieg.

SVPREMA dies pro nouissima in l. 7. §. Papinia. ff. solut. matrim. Sic suprema hora. l. 1. §. dies. ff. quando appellan. sit. l. 2. ff. de verb. sig. Et in 12. tab. Solis occasus suprema tempestas esto. Briss. Adde Brechæum in l. 2. §. cuiusque diei ff. de verb. sign.

SVPREMA numero multitudinis absolute pro nouissimis iudiciis, & vlt. voluntate, seu testamento. in l. 25. §. 1 ff. de liber. & posth. l. 3 §. vlt. ff. de munerib. & honorib. l. vn. D de bonor. possess. ex testam. mil. l. 39. D. de pigne. act. l. 36. §. miles in supremis. D. de milit. testam. Corn. Tacit. lib. 1. Nihil eo die senatus agi, nisi de supremis Augusti, cuius testamentum inlatum est per virgines Vestales. Quintil. Declamat. 1. Neque ego grauissimum patrem sua iuueni iactasse crediderim. At quod idem auctor. Declam. 8. ait. Vidimus igitur frequenter ad vitam post conclamata suprema redeuntes, sic accipiendum est, post conclamata nouissima verba: In quibus fuisse verbum, Ilicet, Donat. in Vergil. & Seruius notant Briss. Prat.

SVPREMA iudicia dicunt nonnunquam l. 5. D. quemadm. testa. aperiant. l. 32. §. pœnitentiam. D. de don. inter vir. Quintil. lib. 6. c. de risu. Consulens seu, an principalis ei testamento suaderet ordinare suprema iudicia. Bart. Prat.

SVPREMA sua ordinare, testamentum facere, supremam voluntatem exponere, Mod. de in l. 39. D. de pig. act. Creditor quum suprema sua ordinaret, testamento cauit. Hot. Prat.

SVPREMAM dicere, vt annotat Donat. dicebatur præco, *cum dimittebatur audiendi causa populus.* Hinc Plautus: Mater *supremam* mihi rua dixit domum ire iussit. Id est, mater supremam dixit tempestatem, & ilicet pronunciauit, domumque *ire iussit*, Turneb. aduers. li. 3. c. 12. Prat.

SVPREMAM voluntatem, mortuorum dispositionem dicimus. l. 78. D. de hæred. instit. & aliis vulgatis locis. Briss. Prat.

SVPREMAS etiam tabulas pro testamento Latini auctores dicunt. Martial. lib. 5. Epigr.

Supremas tibi tricies in anno
.... Signandi tabulas. Idem eod.
Quadrantem Crispus tabulis, Faustino, supremis
Non dedit vxori. Briss. Prat.

SVPREMVS non is demum, qui post aliquem, sed etiam post quem nemo sit, & quem nemo sequatur, *intelligitur. l. 34.* D. de vulgar. & pupil. l. 92. D. de verb. sign. & *l. qui duos 9. D. de rebus dub.* quod tamen sic accipiendum est, vt non restricta Latini sermonis consuetudo, sed æquitatis ratio seruata videatur. Sic suprémas tabulas secundum quas se Prætor bonorum possessionem daturum pollicetur, accipimus nouissimas, post quas aliæ nullæ factæ sunt. l. 1. §. 1. l. pen. §. plane. D. de secund. tabul. Sed & illæ supremæ habentus tabulæ quæ solæ *sunt l. 161.* D. de verbor. sign. In vulgari quoque substitutione, *qui* ei, qui supremus morietur, hæres substituitur, recte *hæres substitutus* etiam vnico intelligitur. l. 163. ff. de verbor. signific. *l. 9.* ff. de rebus dub. Cum vero plures sunt, ei qui nouissimus decesserit, ex his verbis substitutus succedet. d. l. 9. & *l. 14.* in fi. D ad leg. Falcid. Briss. Prat. Adde Brech. d l. 163. D. de verb. & rer. sign. Vide & Gœdd. in comment. ad l. proximus. 92. D de verb. sign.

SVRDA testimonia dicuntur quæ feruntur per tabulas, propterea quod hæ rogatæ nihil respondeant. Vnde Rot. explicante, surdis agere testimoniis prouerbio dicuntur, qui vel procul absentes, vel ita defunctos modo citant, ne queant deprehendi. Spieg.

SVRDASTER, hoc est, minus audiens, tutor esse potest. l. pen. & vlt. C. de leg tut. Prat.

SVRDVS quomodo probetur, declarat Bar. in l. 1. D. de bon. poss. Prateius.

SVRRENTEM, item Surrentinum vinum. Lege, Vrnalia.

SVRREPERE & Obrepere, Nicol. Petrottus, Budæo annotante, ab obripiendo & surripiendo dicta existimat. Obrepere quid sit, paucis indicatum est. cuius vim verbi haud recte intellectam, idem explicat in posteriori Annotat. ad leg. si quis obrepserit, ad leg. Corn. de falsi. Accurs. existimauit, Obrepserit, eodem admonente Bud. ab obripio esse: vt preces obreptitias & subreptitias. Quia de re non inutiliter Doctores nostri, in l. & si legibus, C. si cont. ius vel vtil. publi. & inter Pont. iur. Interpretes, Felin. in rub. c. dilectus. 1. c. postulasti. de rescrip. tum alij aliis locis differunt. Quod huc proprie pertinet, & satis è verbis Vlpiani colligitur. Obrepimus, cum tacendo aliquid impetramus, quod exprimere necesse erat, expressumque Principem à concessione abalienasset: Surrepimus vero, cum à Principe per falsam rei narrationem aliquid extorquemus. Puta Rescriptum, Priuilegium, Beneficium, Feudum, &c. Sic. Prat.

SVSCEPTI sunt clientes, qui se & bona sua omnia tuenda & defendenda potentiorum susceperunt fraudandorum publicorum tributorum causa, qua specie potentiores vicanorum & rusticorum

Digitized by Google

corum bona sibi vindicabant vel relinquebant susceptis sub patrocinij mercede certa. quod damnatur titu. C. vt nemo ad suum patroc. suscip. vicos vel rusticanos eor. & tit. de pact. vic. C. T. & Iust in. Nouell. 17. & Tiberij de diuinis domibus, Salu ianus 5. de prouidentia Dei: vt vim, inquit, exactionis euadant, tradunt se ad tuendum protegendumque maioribus, deditiios se diuitum faciunt, & quasi in ius eorum ditionemque transcendunt. Nec tamen graue hoc esset, si potentes patrocinia ista non venderent, hæc lege tueri pauperes videntur, vt spolient. Omnes enim ij, qui defendi videntur, defensoribus suis omnem fere substantiam suam addicunt. Nihil susceptis tribuunt, sed fit nouum genus venditionis & emptionis. venditor nihil tradit & totum accipit. Emptor nihil accipit, & totum penitus amittit. Vocat igitur susceptos, vt Seruius libro 6. Æneidos, id est, clientes. & Augustinus in quæstio. mistis: Nunquid si malæ vitæ sit Aduocatus, contra susceptum eius pronunciabitur? hoc est officium aduocati, vt secundum iuris ordinem suscepti sui causam peroret. Nunquid poterit vita eius, si turpis est, obesse causæ susceptæ? Palæmon Grammaticus V. R. in glossis: Allecta, cliens, siue susceptus. Sic susceptum accipe l. 1. C. de princip. agent. in reb. Néve sub vnius persona suscepti fraude quadam aliena negocia inserenda esse pertenteut. Prat. Adde Cuiac. ad l. 1. C. vt nemo ad suum patro. suscip. &c.

Svsceptores, vt tradit Postellus in lib. de magistrat. Athenienſ. c. 13. sunt, qui Gallice receptores auxiliorum dicuntur, qui aliquando cogunt res fisci maiori mensura aut pondere, nomine regio persolui, non quidem vt regi reive publicæ prosint, sed vt sub regij nominis terrore rem maxime augeant: Brissonius eos esse dicit, qui solutionem auri & specierum accipiebant, & modum iugationis possessorum & species singulas describebant, per l. 9. C. defens. ciuit. l. 5. C. ad leg. Iul. repet. l. 5. C. de exactor. tributor. l. pen. §. illud. C. de canon. largit. tit. l. 23 C. de decurio. l. 1. 2. & tot. tit. C. de susceptor. Cuiac. in sub. C. iam d. tit. eos hoc modo definit; Susceptores, inquit, sunt, qui annonis & tributis vtriusque ærarij recipiendis, præpositi sunt l. cum possessor. in fin. D. de censib. Horum munus annuum erat, l. 4. C. de suscept. nisi more ciuitatis soleant fieri in biennium, vel nisi raritas hominum (sic enim legendum, non auctoritas Græce ἀπαιρίαν) eos in biennium creari cogat, vt est l. 22. C. Theod. eod. tit. Iubebantur autem hi præsentibus defensoribus ciuitatum, qui quasi quidam Tribuni plebis erant, perscribere modum iugationis cuiusque, & species singulas, quos fisco inferri oportebat, vel earum quantitatem. Sunt & alij vini susceptores, Græcis κελλαρίται dicti, de quibus lib. 11. C. tit. de suar. & suscept. vni, in quo de illis nulla fit mentio. Hi vero suscipiebant vina fiscalia & populo vendebant. Populo enim Romano oleum, panis, porcina, gratuita præbebantur, vinum non nisi perraro, vt Vopiscus scribit in Aureliano. Prat.

Svscaptores, qui solutionem auri & specierum accipiebant, & modum iugationis possessorum & species singulas describebant. l. 9. C. de defensoribus ciuit. l. 5. C. ad legem Iul. repet. l. 5. de exactoribus tribut. lib. 10. C. l. pen. §. illud. de cano. largit. tit. eod. l. 23. de decurion. lib. 10. C. l. 1. & 2. & tit. de susceptorib. eo. Briss. Postellus in lib. de magist. Ath. c. 13. putat per susceptores intelligi, qui Gallice receptores auxiliorum dicuntur, qui aliquando cogunt res fisci maiori mensura aut pondere nomine regio persolui, non quidem vt regi reive publicæ prosint, sed vt sub regij nominis terrore rem maxime augeant: Cuia. super Rub. C. de susceptor. præpos. &c. lib. 10. definit: susceptores esse, qui annonis & tributis vtriusque ærarij recipiendis præpositi sunt, l. cum possessor. in fin. D. de censib. Præpositos vero esse, qui horreis, in quibus species fiscales deponuntur l. 2. hoc tit. vel pagis, de quibus dixi in l. 9. supra lib. eod. de iur. fisc. Cuiac. in supra d. loco. Susceptorum autem munus annuum est. Idem Cuiac. ad l. 3. d. tit. C. de susceptoribus lib. præallegato.

Svsceptores. qui lusores recipiunt, l. 1. §. idem notandum, D. de aleæ lusu. Briss.

Svsceptvs pro Cliente. Ammia. Marcel. lib. 30.

Svscipere pro celare. Sic suscipere furem. l. 48. §. qui ex D. de furt. item pro recipere sic suscipere in fidem l. 8. C. quod cum eo. Interdum tamen idem valet quod concipere. l. ex facto, 17. D. ad Treb. inde susceptus pro editus & natus. Sic susceptus filius. l. 25. D. de ritu nupt. Briss.

Svscipere aliquem l. 132 ff. de verbor. oblig. id est in fidem & clientelam accipere. Quidam, inquit, cum filium alienum susciperet. Prat.

Svscipere æs alienum, id est constituere se debitorem, alterius nomine l. 19 §. vlt. ff. de iurisdict. Briss.

Svscipere cognitionem in l. 8. & l. 9 ff. de offic. præsid. Plinius libro 6. Epist. ad Cornel. Hæredes cum Cæsar esset in Dacia, communiter epistola scripta perierant, vt susciperet cognitionem. Briss.

Svscipere hæreditatem: fideicommissum: aduocationem: administrationem. Briss.

Svscipere delationes, i. e. onus denunciandi & deferendi, l. 1. in princ. ff. de iure fisci. Briss.

Svscipere iudicium seu excipere reus dicitur, l. 7. ff. de petit. hæred. l. 7. §. vlt. l. 9. §. ei tutori. ff. de tut. & rat. distr. Et suscipere litem l. 64. ff. de procuratoribus. Sed & iudex qui iudicandi in le necessitatem recipit, suscipere judicium dicitur, l. pen. ff. de vacatio. muner. Schard. ex Briss.

Svscipere obligationem, l. 45. ff. mand. Briss.

Svscipere in se periculum, non est teneri de casu fortuito, l. opus, ff. locat. l. sed & si quis. §. quæsitum, ff. si quis caut. Spieg.

Svscipere pro accipere: sic susciperе ancillam temporarij ministerij causa, l. 2. C. commodari. Briss.

Svspectæ vitæ pater, l. filiusfamilias, §. sed & filiafamilias, ff. de procur. Spieg.

Svspecti crimen, id est, criminatio & accusatio suspecti. Vlp. in l. 1. §. 1. de suspect. tutor. Sciendum est suspecti crimen ex l. 12. Tab. descendere. Prat.

Svspecto decedere dicitur, quem non sua morte, sed violentia decessisse suspicamur, l. portiones, 21. ff. de iis quæ vt indig. Br.

Svspectvs tutor, de quo est suspicio, quod non ex fide administret: & qui moribus talis est, vt sit suspectus, §. suspectus & §. fi. Inst. de suspect. tut. l. suspectus, & l. scire oportet, ff. de tut. & curat. dat. ab his. Item qui operam suam in inuitum ingerit. l. quæ omnia, ff. de procur. Spieg.

Svspectvs tutor est, qui non ex fide tutelam gerit, licet soluendo sit, §. suspectum. Instit. de suspect. tut. Nam qui fraudulenter tutelam administrauit: etiam si satis offerat, vt suspectus remouetur. Tutorem enim non facultates, sed fraudulenta administratio, & callida conuersatio suspectum faciunt, l. 31. ff. de reb. auct. iud. Itaque si in tutela grassatus est, aut sordide egit vel pernicioſe pupillo, vel aliquid intercepit ex reb. pupillaribus, jam vt suspectus remouetur, l. 3. §. nunc videamus, ff. de suspect. tutoribus. Apparet itaque ex fide & diligentia & malevolo proposito magis, quam ex facultatibus suspectum tutorem argui. Quod in hærede quem vt suspectum Prætor deminuere vetuit: contra est qui ex solis facultatibus suspectus existimatur d. l. 31. & l. 7. §. qui sciens, ff. pro empto. Dicunt autem promiscue Iureconsulti pro eodem suspectum facere, & suspectum postulare l. 1. §. consequens, l. 3. l. 7. ff. de suspect. tut. l. 6. ff. rem rat. hab. l. 39. ad fin. ff. de procur. l. 14. §. 1. D. de solutio. l. 8. §. pen. D. de admin. tut. l. vlt. D. qui per tut. Vnde suspect. postulatio & accusatio, l. 3. §. si quis affuturus. D. de susp. tut. l. 1. §. suspect. D. ad Turpil. l. 5. §. gessisse. D. de admin. tut. Briss. Prat.

Svspectvs tutor vel curator est (quantum ad crimen, quod ex lege 12. tabul. descendit, attinet) qui tutor vel curator fraudulenter & negligenter in rebus pupilli vel adolescentis versatur. Vult. in Comment. Inst. de suspectis tutoribus vel curatoribus in pr. nu. 1.

Svspendere, pro differre. Sic dicitur suspendi actus l. vltim. ff. commun. præd. sic quoque dicitur suspendi stipulatio, cognitio, &c. Briss.

Svspendiosvs, qui suspensus est, cui vita suspendio adempta est. Vlpia. l. 11. §. 1. ff. de his qui not. infam. Non solent autem lugeri hostes, vel perduellionis damnati, nec suspendiosi, nec qui manus sibi intulerunt. Plin. lib. 28. c. 2. Laqueum suspendiosi, circumdatum temporibus capitis dolorem sedare. Recte autem idem Plin. eiusdem libri c. 4. Pœnam laquei præpostera esse ait, ex eo, quod includatur spiritus, cui exitus quærendus est. Prat.

Svspensa bona dixit Seneca, quæ venalia pendent in tabula proscripta. Et suspensis amici bonis, inquit, libellum deijcio, creditoribus eius me obligaturus. Sic tranquillus, Lege prædiatoria in vacuum pependerit. Prat.

Svspensio dicitur dispositio, vt in c. quærenti, de verb. sign. & suspensus depositus dicitur. Io. Bello. Etym.

Svspensio pœnæ genus apud Pontificios c. veritatis, de dol. & contum. Io. Andr. Clem. ff. de pœnis. Prat.

Svspensio est duplex: vna corporalis, spiritualis altera. Corporalis qua quis in furcas tollitur c. si non licet 23. q. 5. & c. fin. cad. caus. & quæstione. Prat.

Svspensio spiritualis canonica, vel ecclesiastica, quæ contingit in officio, vel beneficio vel vtroque, cap. eos, qui 23. distinct. Prat.

Svspensvm dicitur id, quod excedit domos, vel vltra eas extenditur, quod si ceciderit & alicui nocuerit, vel damnum intulerit in via publica eunti tenebitur dominus domus illius, de qua damnum illatum est, vt ff. de his qui deiec. vel effud. per tot. Old. Prat.

Svspicio, à suspicor, suspicari, quod significat cum timore quodam ea adspicere, de quib. dubitatur: est ipse suspicandi actus. Quare iunctum cum Venio, semper accipitur passiue, vt Venit in suspicionem, suspicioſus, actiue & passiue. Old. Prat.

Svspicionem itaque sic definiemus. Et actus per quem in dubitationem trahimur, timentes de aliquo, ne læsionem adferat, priuatim, aut publice. Prat.

Svspicio autem est triplex, 1. Cum debitores nostros alieno

æri obnoxios, ſuſpicamur abdicationem meditari, ne carceri mancipentur, quoniam ſoluendo non ſunt, vel quod incipiunt diſlapidare & diſtrahere omnia fere bona. Hæc nuncupantur ſuſpicio fugæ. Quæ ſolet priuatum, nec adeo magnum adferre detrimentum in Repub. ideoque non cenſetur crimen. Vlpia. ff. de Priuileg. credito. Vide l. ait prætor. §. ſi debitorem. ff. quæ in frau. cred. leg. fin. C. de feri. Et vtrobique Bartol. II. Eſt quædam ſuſpicio aduerſus iudicem non ſolum delegatum, verum etiam ordinarium. Nam cum magiſtratus ſæpe religionis ſuæ obliti, pernicioſiſſime iudicando noceant, rectiſſime conceſſum eſt, omnes ex ſuſpicionis cauſa recuſari. De iudice delegato tractatur in l. apertiſſimi. & l. vlt. C. de iudic. De ordinario autem extat Nouell. vt præſides, qui interpellau. §. quod ſi vſueniat. Conſt. 76. IIſ. Eſt quædam denique ſuſpicionis ſpecies ex eo nata, quod tendit ad lædendum publicè aut priuatim, quæ pertinent ad actionem de poſtulatione ſuſpecti. Old. Prat.

SVSTENTARE ſc. i. alere. l. 5. ff. de ventre in poſſeſſ.

SVSTINERE, pro differre, reſeruare, reiicere. Calliſtrat. l. 38. ff. de iud. Ex iuſtis cauſis, & ex certis perſonis ſuſtinendæ ſunt cognitiones. Humanum eſt in ſimilibus cauſis cognitionem ad aliquem modum ſuſtinere. Hot. Prat.

SVSTINERE actiones, differre, ſuſpendere Pomp. l. 35. ff. de iur. fiſc. Vtrum ius fiſci ante executiendum ſit, & ſuſtinendæ actiones cæterorum. & c. Vlp. l. 1. §. 3. ff. ſi fam. fuit fec. Tandiu aliorũ nomine actio ſuſtineri debebit, quandiu priore iudicio poteſt actor conſequi. ſic pœnam ſuſtinere. Idem l. ſi quis, 6. §. quid tamen, 7. ff. de iniuſt. rupt. Pœna tamen ſuſtinenda eſt quoad princeps reſcripſerit ad literas Præſidis. Hot. Prat.

SVSTINERE partes actoris & petitoris, i. gerere. l. 7. §. vlt. ff. de lib. cauſſ. Briſſ.

SVSTINERE capitis diminutionem. i. pati l. 2. C. de legit. tut.

SVSTINERE etiam ſignificat ferre, vt ſuſtinere onera, item repreſentare perſonam; item pro exhibere, alere, ſuſtentare, ſumitur. Briſſ.

SVSTINERE controuerſiam fruſtra, id eſt iniuſte conueniri l. 1. C. de N. fil. pro pat. Briſſ.

SVSTINERI, differri & inhiberi ad tempus ſignificat. ſic ſuſtineri iudicium, præſtatio dicitur. l. 14. §. vlt. ff. de lib. cau. l. 5. §. vlt. l. 7. §. 1. ff. de pet. her. Briſſ.

SVSVM verſus, antiquum eſſe puto: ſi modo non fallit, qua tamen alia emendatior hactenus non eſt, Haloandri editio, pro ſurſum verſum, in vulgatis legitur. Spieg.

SVSVRRO, qui occulte maledicendo odium in aliquem, aut diſſenſionem molitur.

SVVM verbo, dominium ſignificari, & ea tantum quæ vindicari à nobis poſſunt, non etiam quæ in nominibus ſunt ſuorum appellatione contineri traditur in l. 27. §. argento. & l. 34. ff. de auro arg. Gœd. in comm. ad l. 219. n. 9. de ver. ſig. Sed nec quæ pignori tenentur, ſuorum appellatione veniunt. l. 9. §. vlt. ff. de ſupell. leg. l. 74. de legat. 3. Ambiguum vero eſſe cum quis ſuum dicit, vtrum de toto, an de parte ſignificet, Pompo. in l. 239. §. vlt. ff. de verb. ſign. ſcribit; quoniam & id noſtrum eſt, quod nobis cum alio commune eſt. Cum quis ſuos ſeruos dicit, hi deſignari videntur, quos paterfam. ſuorum numero habuit, & qui pleno iure eius fuerunt. In his vero fructuarij ſerui non continebantur, nec venales habiti ſerui. ſerui plane cum alio communes & bona fide poſſeſſi, & quorum vſusfructus alienus fit, continebuntur. l. 71. l. 73. l. 74. ff. de leg. 3. Briſſ. Prat. Vide & ſupra in verbo Meorum, & Gœddæum in l. meorum. 91. de verb. ſign.

SVVM conſequi & recipere creditores pro eo, quod ſibi debetur, conſequi, Iureconſulti eleganter dicunt. Vnde Vlpia. in l. 7. §. apud Labeonem. ff. quæ in fraud. credi. eum ait qui ſuum recipiat, nullam videri facere iniuriam, hoc eſt, eum qui quod ſibi debetur receperit. ſic & in l. 15. §. quod ſi res. ff. de re iud. l. 96. §. 1. ff. de ſolut. lib. 44. ff. de cond. indeb. l. 4. §. idem Iulianus. ff. de doli except. l. 12. ff. de nouatio. l. 37. ff. de iur. fiſc. l. 7. de ceſſio. bon. In eam denique ſententiam ad ſuum peruenire dicunt. l. 1. ff. quod certo loc. l. 1. §. illud verum. ff. ſi quis teſtam. lib. Briſſ. Prat.

SVAE ætatis eſſe dicuntur, qui minorem ætatem exceſſerunt. l. 27. ff. de neg. geſt. l. 1. §. item ipſe tutor ff. de auctor. tut. ſi tamen teſtator alicui ita legauerit, cum ſuæ ætatis erit factus, facti quæſtionem eſſe Vlpia. ſcribit, vtrum de pubertate, an de 25. annis ſenſum ſit. l. 50. in fi. ff. de leg. 3. Hoc exemplo credo Tribonianum in Alexandri reſcripto verba hæc, Suæ ætatis factus ſit, interpretatum, l. ſi pupiliarem ætatem exceſſerit. cl. 3. C. de teſtam. tut. Furioſus ſuus non eſſe dicitur, id eſt, apud ſe non eſſe l. 7. §. adeo. ff. quibus ex cauſ. in poſſeſſ. Prat. Briſſ.

SVAE poteſtatis fieri dicuntur ſerui manumiſſione. l. vlt. ff. de liber. cau. In eundem ſenſum ſuæ auctoritatis dixit Spartian. in Hadr. Decoctores, ait, bonorum ſi ſuæ auctoritatis eſſent catamidiari, in amphitheatro & dimitti iuſſit. Briſſ. Prat.

SVÂ morte decedere dicuntur, qui naturali morte & natura ſua obeunt. l. vltim. §. 1. ff. de bon. damnat. Cuius §. verba repetita ſunt, licet diuerſo auctoris titulo prælato in leg. 28. ff. de bonis libert. Sueto. in Iulio cap. vlt. Percuſſorum autem fere neque triennio quiſquam amplius ſuperuixit, neque ſua morte defunctus eſt. Damnati omnes, alius alio caſu periit. Significat enim omnes biothanatos fuiſſe, vt cum Firmico loquar. Trebellius Pollio in Herennia tyranno. Multi enim dicunt eos ab Aureliano interemptos, multi morte ſua eſſe conſumptos. Briſſ. Prat.

Sic ſua natura rem intercidere accipimus in l. 14. §. vlt. ff. de poſ. Briſſ.

SVI juris eſſe dicuntur, qui nullius poteſtati ſubjaceant, ſed propriæ ſunt poteſtatis & proprij arbitrij titul. de his qui ſunt ſui vel alien. jur. Qui & ſuæ poteſtatis eſſe dicuntur, l. 4. D. de his qui ſunt ſui. l. 17. D. de his qui not. infam. l. 43. D. de obligat. & actio. l. vlt. D. de lib. cauſ. & ſui arbitrij, l. 12. D. de ritu nupt. Briſſ. Prat.

SVI & neceſſarij hæredes ſunt liberi qui in poteſtate parentis fuerint, quos nemo antecedit. Sui autem ideo appellantur, quia domeſtici hæredes ſunt: & viuo quoque patre quodammodo domini exiſtimantur. Neceſſarij vero ideo dicuntur, quia omnino ſiue velint, ſiue nolint tam ab inteſtato, quam ex teſtamento ex lege 12. tab. hæredes fiunt, ait Imp. §. 2. de hær. qualit. Vel ſic:

SVI & neceſſarij hæredes dicuntur, qui in morientis familia proximum ab eo gradum obtinent: veluti filij, aut iis de familia ſublatis, nepotes, & qui deinceps item vxor, qui in manum conuenit: item nurus, quæ in manu filij eſt, quem in poteſtate habemus. Vlpia. tit. 4. Sui autem idcirco appellabantur, quoniam patrefam. mortuo non tam alienarum, quam ſuarum quodammodo rerum plenum integrumque dominium adipiſcuntur: quarum etiam illo viuo hæredes (quo verbo veteres dominium intelligebant) lege 12. Tabularum deſignabantur. Neceſſarij autem dicuntur, quoniam eadem lege cogebantur hæreditatem retinere, l. 2. D. de lib. & poſthu. l. 57. de acq. her. Hot. Prat.

SVI pro Noſtri Paul. l. 20. ff. de nouat. Nouare poſſumus, aut, ipſi ſi ſui juris ſumus: aut per alios qui voluntate noſtra ſtipulantur. Hot. Prat.

SVI jus, vide Ius ſui. Atque inde eſt quod

SVI dupliciter dicuntur, quod quidam ſui ſunt in primo gradu, vt filij, quidam vlterioris gradus vt nepotes: qui non quidem ſui ſunt, ſed eſſe poſſunt, filiis ſcilicet mortuis, Connan. lib. 10. c. 1. num. 4.

SVI poſthumi dicuntur, qui tempore teſtamenti ſi nati ſunt habentur in ſuis hæredibus: vt poſthumus, aut mortuo filio poſthumus nepos. Conn. lib. 10. c. 4. n. 10.

SVITATEM vulgus vocat ſui hæredis qualitatem, Græcis autem γνησιότητα, in qua definienda valde nonnulli laborant, in l. qui ſe patris. C. vnde liberi cum ex conjugato vocabulo, hoc eſt, ſui ſatis ejus ſignificatio liqueat. Quanquam ſuitatem nuſquam apud veteres repertas, ſed tamen in his quæ vſu paulatim recepta, & ad docẽdum apta ſunt, non nimis ſuperſtitioſe Grammaticorum canonibus obſtricti eſſe debemus: Alcia. Suitatis voce, quam à dictione Sui, interpretes deduxerunt, non raro vti ſolet: eamque ſic recte finit: Suitas, eſt hæredum qualitas, qui primum in poteſtate paterna locum obtinent, continuationem dominij, neceſſitatemque ſucceſſionis inducens §. ſui autem. Inſt. de hæred. qual. Videntur autem ij hæredes quodam modo ſibiipſis ſuccedere, cum viuente quoque patre domini cenſeantur, l. in ſuis. D. de lib. & poſthu. & ideo ſui appellantur. Spieg. Prat. v. & Corraſ. 1. Miſc. 2. n. 1. 2. 3. & ſeqq. & Miſc. 16. n. 9. Vultei. in comm. Inſt. ad tit. de exhæredat. liber. in pr. n. 9.

SVO Marte. Lege, Marte ſuo.

SVO nomine agere, l. 5. §. D. de doli mali except. Suo quoque nomine pater vel dominus conueniri dicuntur, quando in ſolidum, non de peculio, vel in rem verſo in eos actio intenditur, l. 6. §. pen. D. quæ in fraud. cred.

Σοφισμὸς cauillationis genus, qua ab euidenter veris ad euidenter falſa gradatim & per breuiſſimas mutationes deducimur, l. 177. D. de verb. ſign. Ab aliis acerbus vocatur. Inuentum à Chryſippo, Diogen. Laert. ſcribit. Briſſ.

SVORVM, vel meorum appellatione, non ſolum intelligenda ea ſunt, quæ noſtra ſunt, ſed etiam ea in quibus jus aliquod habemus, gl. & Bald. in l. 2. ad princ. de orig. iur. gl. in l. fi. & me & Titium, ſi cert. pet. in l. i. ſub fin.

SVORVM duo ſunt genera, nam alij natura ſui ſunt, nimirũ filij filiæve: alij ſucceſſione, nimirum nepotes aut poſteriores, qui in filiorum non etiam filiarum locum vacuum & deſtitutum ſubeunt: veluti ſi vno filio mortuo (nam ex filiabus progniti ſui eſſe non poſſunt) nepotes ex illo ejus in gradum ſuccedant. Lex enim eis patris ſui jus ſic attribuit, vt illi patrem ſuum repræſentent, tametſi non idem omnino jus eis conceſſerit, l. 3. C. de ſuis & legit. l. 1. §. ſi filius. D. eod. l. 2. & l. 3. C. de legit. libert. l. Gallus, §. ſeq. D. de liber. poſthu. Hot. Prat.

SVOS in l. §. 12. & 19. Cod. qui accuſat. non poſſ. accipimus parẽtes liberos, patronos, patronas, eorumque filios filias, nepotes neptes, conſobrinos & propinquos, l. 1. D. de accuſ. Prat. Briſſ.

Digitized by Google

SVOS in legatis præcipue seruos, vel ancillas, eos accipimus, autore Vlpia. qui sunt pleno jure testantis, inter quos fructuarij non continentur, sed qui bona fide testatori seruiunt, l.suos autem.ff.de leg.3.Prat.

SVOS hæredes liberos in potestate positos vocamus, qui primum potestatis locum obtinent,quasi domesticos & familiares hæredes, cum viuo quoque patre quodammodo domum habere existimentur, nec tam in nouum dominium succedere quam vetus continuare videantur, magisque ad propria aut debita, quam ad aliena bona vocentur,§.sed sui.Instit.de hæredũ qualitate & differentia, l.11. ff.de liber. posth.l.12. ff.qui testa.face. poss. Et apud Plin.in Panegy. Qua de caussa sui hæredes illico apparent & existunt,& ipso iure hæredes deprehenduntur, nec aditione egẽt,l.pen.§.si patronus,ff.de bon.libert.l.14.ff.de suis & legit.Suos hæredes ait Vlpia.in l.1.§.suos, ff.de suis & legit. accipere debemus filios, filias siue naturales siue adoptiuos. Callist. in l.220. ff.de ver.sign. Liberorum ait,appellatione nepotes & pronepotes, cæterique qui ex his descendunt, continentur. Hos enim omnes suorum appellatione lex 12.Tabul. comprehendit. Caius lib.2.Inst.tit.&.Sui hæredes sunt filius,filia,nepos vel neptis, pronepos,proneptis ex nepote, & omnes per virilem sexum descendentes. Similiter & posthumi,qui si viuo patre nati fuissent, in potestate futuri erant: sui hæredes sunt. Priscia. lib.17. Suus Ciceronis filius hæres est patris constitutus. Suus enim dicitur ad discretionem illius, qui secundum leges suus non est, id est, sub potestate patris naturalis, constitutus. Sic & suum hæredem accipe in l.vlt. ff.de collat. bonorum, Briss. Prat.

SVVM esse, & jus suitatis habere inter se differunt. Omnis enim qui suus est, ius habet suitatis, non item omnis is,qui jus habet suitatis,suus est. Vulte. in comm. Instit.ad §.cæter.nu.3.Inst. de hæred.qualit.& differ.

SVVM esse & inter suos vocari differunt. Nam qui vocantur inter suos, reuera sui non sunt, sed suorum duntaxat loco habentur, eo quod idem jus in successione consecuti sunt, quod habent illi,qui reuera sui sunt,idem Vulte. ad §.fin.4. Inst.de hæredit. quæ ab intestat.

SVVS & Sui dicuntur proximiores ex agnatis l.vlt.ff.de gradib.

SVVS hæres is dicitur, qui quasi proprius & dominatus, nec aliunde accitus est, quasique suiipsius hæres. Hinc Iustin. esse existimat filium, filiam, nepotem, neptémve ex filio, & deinceps cæteros liberos,qui in potestate morientis fuerunt, & primum locum obtinent. Et quia hi viuo patre quodammodo domini bonorum existimantur, & post mortem patris libetam bonorum administrationem consequuntur, sui hæredes appellantur,dicuntur etiam à Iurisconsultis necessarij,eo quod ab intestato, & ex testamento inuiti hæredes fiunt ex huiusmodi lege 12. Tabul.Intestatorum hæreditates primo suorum hæredum velint, nolint ve, sunto. His deficientibus adgnatus proximus familiam habeto: Prætor tamen secundum Caium, & alios legumlatores, potestatem facit liberis puberibus siue impuberibus se abstinendi ab hæreditate, vt quamvis jure ciuili creditoribus hæreditariis teneantur, tamen in eos (si velint relinquere hæreditatem) actio non detur. Vt autem Diocler.& Maxim.scribunt, lex ipsa 12.Tabul. in posthum.suo obtinet, Vnde si quis posthum. & agnatum relinquat; posthumus ab intestato præfertur. Quinimo si filius, & ex altero filio,qui mortuus sit, nepos existat, euidenter lege 12. Tab.caueri, prædicti Imperatores Frontini rescripserunt, vt pariter intestato defuncto succedant Apostolus quoque dixit: Si filius est,ergo hæres. Quod si suus hæres non existat,adgnatus proximus, hoc est, quotquot sunt in eodem gradu (sic enim præclare Iustin. interpretatus est, siue alius adgnatorum gradus existat,siue non existat. Nam proximus adgnatus in ipsa lege 12.tab. etiam solus habetur, vt Pompo.enarrat. lib.vltim. Pandect.) hæreditatem capiunt. Quemadmodum igitur testandi causa ex voluntate relinquentis bona sua dependet, ita successio ab intestato gradus habet, ne tota cognatio simul irruat in bona. Ne igitur de iis plura scribamus,iam apparet abunde quis dicatur suus hæres. De cuius vocis significatione à Socino Angelus Politianus interrogatus obmutuit,cum tamen gloriatus esset in gl.iur.ciuil. se vel Accursum superasse posse, quemadmodum refert Alc.in fi.lib.4.de verb.sig. Cæterum,de huius vocis vsu multa eleganter videre est apud Bud.in Græc. ling.Comment.

SVVS hæres est, qui in potestate patria testatoris existens, proximum ab eo gradum obtinet hæreditatis tempore, puta filius, filia, atque his remotis, nepos neptis, & in summa per virilem sexum descendentes omnes, qui in potestate defuncti, mortis tempore proximi fuerunt. Vult.in Comment.Instit.de hæred. qualit.§.2.n.1.

SVVS,suæ potestatis, vt Meus apud Persium.

Vindicta postquam meus à Prætore recessi.

Iustin.§.2. ad S.C. Tertyll.sed & filiæ suæ mortuæ filius vel filia præponitur: id est, quæ sui juris est,suæque potestatis. Sic Plaut.in Persa, vbi lenonem inducit, qui ancillam manumisserat: Ita ancilla mea quæ fuit hodie nunc est sua.Et apud Cic. li. de repub.3. Est enim genus iniustæ seruitutis, cum ij sunt alterius,qui sui possunt esse. Hot.Prat.

SVVS dicitur, quod sit domesticus in propriis quodammodo existens,ex quo dicitur Suitas,quæ est hæredis tui qualitas,dominij continuationem,necessitatemque successionis ipso jure inducens. Vult.in Comm.Inst.de exhæred.libero.in pr.n.9.

SVVS etiam,pro eo qui in sua potestate est,alio modo dicitur vetuste: id est,sanæ mentis. Vlp.l.Fulcinius,7. §.adeo.ff.quib.ex caus.in poss. Furiosus hanc venditionem pati non potest,quia non se occultat,qui suus nõ est. Cic. Tuscul.3.Itaque nihil melius, quam quod est in consuetudine sermonis Latini, cum exisse è potestate dicimus eos,qui effrenati feruntur: aut libidine,aut iracundia:qui igitur exisse ex potestate dicuntur, idcirco dicuntur,quia non sunt in potestate mentis,cui regnum totius animi à natura tributum est.Hot.Prat.

S Y.

SYCAMINON.morus Ægyptia,qua vti solent in aggeribus Nili. per quos incrementa eius dispensantur,& coercentur:ait Vlp. l.10.ff.de extraord.crim.Hot.Prat.

SYCOMORVS,ficus Ægypti,fatua & sterilis, Iurisc.de extraord. crim.l.sacculatij.Si quis,inquit, arborem sycomorum excidetit, Nebr.

SYCOPHANTA, litis leuissimæ etiam accusator. Cum enim apud Athenienses fici essent in pretio,mulcta indicebatur his, qui eas auferrent;vnde qui aliquem accusaret huius criminis sycophonta dicebatur: σῦκον, ficus est. Hinc cœptum est trahi ad calumniatores,& viros nihili.l.verbum. C.ex quibus caus. infam. irrog. συκοφάντησας, h.e.calumniatus es. Alc.libro 2.dispur.c.26. Vnde Sycophantica seu Sophistica, est studium captionum, calumniarum in doctrina,artibus,negotiis,judiciis. Hæ sunt præcipuæ pestes Ecclesiæ,& Rerum publicarum.Spi. Adde Gell.lib.4.c.14.

SYLLABA.Vide l.qui habet.ff.de manumiss.testam.

SYLLOGISMVS cornutus,apud commentatores satis illorum est vocabulum,pro eo quod Græcis dilemma est,& Latinis complexio hoc est Bicorne argumentum.

SYLVA cædua, quæ in hoc habetur, vt cædatur,vel quæ excisa rursus ex stirpibus aut radicibus renascitur.l. sylua cædua.ff. de verb. sign. Porro teste Paulo,l.si absente,ff.de vsur. Syluam cæduam,etiamsi intempestiue cædua sit,in fructu esse constat: sicut oliua immutare lecta,itum ferrum immature cæsum,in fructu est.Spieg.Adde Conn.lib.4.c.1.n.4.

SYLVA cædua Gœddæo ea est,quæ in hoc habetur,vt cædatur,& succisa ex stirpibus radicibusque repullulet, ac renascatur, ad l.30.n.4.de verb.& rer.sig.

SYLVAM quasi soliuam dici quidam existimant. Sed ego puto melius ἀπὸ τῆς ὕλης,quæ quidem dictio præter id, quod materiam rudem & informem significat accipitur etiam αὐτὶ τῆς δρυμῆς, significatque συνηθέστερον πάντων, vt est apud Etymolog. Itaque Græca imitatione Hyle à nostris sylua dicitur. Vnde arbores quę in materiam,vel vires quæ in sarmenta eluxuriãt, à Græcis dicuntur ὑλοῦσθαι, quod Sylvescere Latinis dicitur, autore Gaza:quemadmodum ἐξυλίζειν:cum segetes luxuriant, & nimia pabuli vbertate lasciuiunt,Budæo teste. Sed & Sylua, verbum Sylvescere generaliter & ad arbores pertinet, & ad herbas Virg.lib.1.Geor.

——— *Subit aspera sylua.*
Lappæq; tribulique interq; nitentia culta,
Infœlix lolium,& steriles dominantur auenæ.

Et Ouid.lib.12. Metamorph.

——— *Sylusque palustribus exit.*

Et idem lib.3 Metamorph.

Nam duo magnorum viridi cognatia sylua.
Corpora serpentum.

Quibus locis sylua herbam virentem significat & luxuriantem. Huic jam d.sententiæ adstipulatur etiam Cujac. obseru. lib.10.cap.15. vbi allegat etiam exemplum ex Cicerone, vt ibi apud eum est videre. Syluas etiam de vitib. dixisse Virgilium, testis est Seruius eo loco,vbi ait ipse Virg.

Syluarúmque aliæ pressos propagine arcus.

Propria tamen significatione de arborum consitione dicitur. Virgil.lib.1. Georg.

Concussáque famem sylvis solabere quercu.

Quamvis autem generalis sylvæ sit appellatio,id tamen discriminis ponunt inter syluam, lucum, nemus, & saltum, quod Sylua cædua sit,quæ excisa scilicet,repullulat.Lucus vero eę duus non est,quin potius manu consitus religiosusque atque alicui Deo,vel hominis alicuius cineribus consecratus.Ouid. lib.2.Fastor.

——— *Multisque incadum annis,*
Iunonis magna nomine lucus erat.

Nemus (quod etiam à Græcis νέμος παρὰ τὸ νέμω dicitur,quod in eo greges armentaque pasci soleant) est locus amœnitatis ac voluptatis plenus. Virg.lib.4. Æneid.

In nemus ire parant,vbi primos crastinus ortus.

Digitized by Google

Extulerit Titan, radiisque retexerit orbem.

Martial. lib. 10. Epigram.

Et delicata lauream nemus Flora.

Et iterum lib. 9.

Tu colis elysios, nemorisque habitator amœni.

Saltus autem est sylua, inuia nec pervia transeuntibus, vbi pasci atque æstimare pecudes solent: aut si locus aërque patiatur hyemare. Sic ferme Laur. Vallen. lib. 4. Virg. lib. 4. Æneid.

Dum trepidant alæ, saltusque indagine cingunt.

Et alibi: ——*Saltusque peragrat.*

Dictæos: hæret lateri letalis arundo.

Brechæus & Gœdd. in l. sylua cædua est, ff. de ver. & rer. sign.

Sylva palaris, quæ palos profert; apud Vlp. l. si fundi. §. fin. ff. de vsufr. Spieg.

Sylva pascua dicitur, quæ pascuis pecudum puta suum, ouium, destinata est. l. sylua ff. de verb. sig. Gœdd.

Σύμβολα in testamentis sunt æs, & libra. Cujac. ad rubr. ff. de verb. oblig. Prat.

Symbola quoque dicuntur ea quæ in omni actu legitimo fere interueniunt, vt in emancipatione alapa: in mancipatione æs & libra: in cretione digitorum crepitus, vide Cuja. & Gothofr. ad Nou. 18. in præfat.

Symbola vulgo comessalia dicuntur c non oportet. 2. 44. distin.

Σύμβολα apud Iustinianum in Nouel. Const. 81. dicuntur Codicilli. Sunt autem diplomata, quæ continent testimonium collati à Principe publici muneris, vtiturque hac voce in eadem significatione noster Hermogenianus. Et apud Suetonium in Claudio legimus Codicillos datorum officiorum. Balduin. comment. Inst. quib. mod. ius patriæ pot. solu.

Symphonia, chorus symphoniacorum, id est, eorum qui concentum efficiebant. Cicer. Verrin. 6. Cum in eis conuiuiis symphonia caneret maximisque poculis ministraretur. Prat.

Symphoniaci serui erant hi, quibus antiqui vtebantur, vt in classe classicum pugnantibus canerent, vt docuit Ascon. referens, cani remigibus celeuma per symphoniacos seruos solitum olim esse. Vlp. l. sed etsi quid. §. 1. ff. de vsuf. vbi adfert abusionis exempla, vel de symphoniaco, inquit attiensem Paul. in l. 22. §. ff. ad leg. Aquil. Veluti si quis, inquit, ex Comœdiis aut symphoniacis, aut gemellis aut quadriga, aut pari mularum vnum vel vnam occiderit. Cicer. in lib. de Diuinatione. Ab hac, inquit, muliere præfectus Antonii quidam symphoniacos seruos abducebat per iniuriam quibus se in classe vti velle dicebat. Brisson. vide Budæum in l. ff. naut. caup. stabul.

Synagoga, à congregando dicta, vsitatissime dicitur locus aut domus in quo Iudæi docendæ ac discendæ religionis gratia, præsertim extra Ierosolymam, congregabantur. Nam Ierosolymæ id in ipso templo factitabant: in quo solo offerre, ac sacrificare eis licebat. In hac significatione vox hæc valde crebro in Euangelistis & actis legitur. Raro pro cœtu ipso ponitur, vt Actor. 13. Soluta autem synagoga seu congregatione secuti sunt multi Iudæi Paulum orantes, &c. Hinc fit vox **ἀποσυνάγωγος**, alienus à synagoga, quæ excommunicatum significat: quod vulgata inepte vertit. Ioan. 9. vt qui confiteretur eum, extra synagogam fieret. Et multo ineptius ac obscurius Io. 16. Absque synagogis facient vos: cum sensus proprie sit: Excludent vos ex cœtu ac populo Dei: habebunt vos pro Ethnicis ac publicanis. Hinc porro obtinuit, vt apud Theologos synagoga cœtus Iudæorum & etiam aliorum impiorum vocetur: sicut Ecclesia, populus Dei. Synagogas tantum loca conuentuum Iudaicorum, & Synedria Græcorum aut gentilium quidam volunt vocari, sed falso. Nam synedrij crebra fit mentio in Nouo Testamento, vt Matth. 5. 10. 26. Marc. 13. & alias. Scimus autem Mosen cum oneri non sufficeret, 70. sibi asciuisse iudices, qui populum vna cum ipso regerent: Exod. 18. Iam vero Iudæi à Babylonico exilio reuersi, Synedrion habuerunt, quod corrupte Sanedrin vocarunt, ex 70. iudicibus. Vt autem fieri solet in talibus numeris, cum de Synedrio sermo erat, tantum dicebant: 70. iudices: ac eos ex posteris Dauidis electos fuisse testis est Philo, vt potestas aliqua maneret in Regia stirpe. Videtur tamen aliquando appellatiue accipi, pro quouis iudicio, aut consensu iudicum, vel Senatorum, vt Matth. 10. Tradent vos in Synedria. Sic Marc. 13. Tradent vos in Synedria & Synagogas.

Συνάλλαγμα dicitur à **συν**, quod est simul, & **διαλλάσσω** vicissim, & verbo **ἀλλάσσω** descendit, quod mutare vulgo significat: quasi contra seu vicissim actum, id est, mutuum factum obligatorium. Est ergo Synallagma, cum vltra verba contractus aliquid vtrinque agitur; quoties scilicet ex vtriusque parte aliquid fit, quo vterque obligatus est: vt, Do tibi Stichum, vt Pamphilum manumittas. Vlp. l. 7. ff. de pact. Dedi tibi rem vt mihi aliam dares: dedi vt aliquid facias: **συνάλλαγμα** esse, & hinc nasci ciuilem obligationem: & paulo post. Esse enim contractum, quod Aristo. **συνάλλαγμα** dicit. vnde hæc nascitur actio. Alc. de verb. sig. Adde Conn. lib. 5. cap. 1. n 2.

Συνάλλαγμα Græcis negotium gestum & vltro citroque obligationem significat, l. 7. ff. de pact. Briss.

Συναγωγή, in Nouel. 51. obreptio. Prat.

Συνάσσιτοι mulieres vocabantur, quæ apud Episcopos, diaconos, presbyteros, & cæteros sel gionis nostræ antistites vel ministros, vitam omnem suam manebant: non illæ aut matrimonij aut turpis alicuius libidinis & voluptatis, vt dicebant, causa, at ne obsequij quidem vllius domestici, sed vt illis tanquam suæ pudicitiæ custodibus ac obseruatoribus rerumque suarum omnium tutoribus & consiliariis vte entur. Corn. vide Hieron. in lib. ad Rusticum monachum de viuendi forma, & in libro de vitando suspecto contubernio, & in eodem sermone Ioa. Chrysost. & Anciranum Concil. cap. 18. Goth. in not. ad l. 19. C. de episc. & cler.

Syncera existimatio, pro veritate habenda est, maxime vt sit finis litium l. vlt. ff. pro suo. Spieg.

Syndicatvs. Iudices olim functi officio suo tenebantur in eadem prouincia, vel ciuitate, cui præfuissent, quinquaginta diebus. Palam commorari, vt de culpa fraudibusque, si quas admisissent, conuenirentur, ac rationem redderent, id quod vulgo subire syndicatum, Latine autem causam dicere, & causæ faciendæ obnoxium esse, nuncupamus. l. 1. Cod. vt omn. iud. tam ciuil. & milit. Non. vt præsid. absque vll. pec. §. necessitatem. Idem obseruabatur de assessoribus & consiliariis Iudicum l. 1. de assessorib. Spieg. Prat.

Syndici sunt actores vniuersitatum, collegiorum, societatum, & aliorum corporum, per quos tanquam in Republica quod communiter agi fieri oportet, agitur & fit, leg. 1. §. quibus autem. ff. quod cuiusque vniuersit. Defensores quoque ciuitatum & *qui* ad earum causas vel agendas vel defendendas eliguntur, Syndici appellantur. leg. 1. §. defensores. ff. de muneribus & *honor.* Brissonius.

Syndicvs **σύνδικος**, defensor, qui ab aliquo collegio, municipio, vniuersitate, vel ciuitate ad causam ipsius agendam delectus est. Arcadius in l. munerum. §. defensores. ff. de muneribus & honorib. Sic **Ἔκδικοι** Græcis dicebantur qui in Republica agebant domi ac foris pleniore aliquanto potestate, quam legati. Cic. ad Thermum lib. Epist. 11. Legatos (inquit) audio missos esse: sed malo Ecdicos, vt aliquid confici possit. Crassius tamen Caius in l. 1. §. quib. autem & §. vlt. ff. quod cuiusque vniuersit. nomi. Syndicum non videtur distinguere ab actore. Et Paulus in l. item eorum. § actor vniuersitatis. ff. ibidem. Sed tamen in hoc semper obseruatur differentia, Primum, quod officium actoris est generalius, cum à priuato quoque constituatur. Deinde, quod momentaneum sit, pro re nata habens locum, Syndici vero non æque, vt ostendit tit. in Nouell. De defensoribus ciuit. Vbi defensor Latine nihil aliud significat, quam Syndicus Græce. Vide c. quia in causis &c. Petitio vestra. de procuratoribus. Certe merentur laudem ciuitates, quæ habent à Consiliis Iurisperitos, vulgo Sindicos vocant, quorum studio præcipue vtuntur in postulationibus, libellis, edictis, decretis, epistolis, & cognitionibus causarum grauiorum. Old. vide & Corras. 3. Misc. 6. nu. 10. 11. 12.

Syndicvs etiam est ciuium aduocatus iurisque publici *defensor*, quasi in causam publicam communiter incumbens seu singulorum causam dicens gloss. in leg. 1. ex verb. syndicum. ff. quod cuiusque vniuers. Hinc Arcad. sing. lib. de muner. ciuil. Defensores quoque (inquit) quos Græci **συνδίκους** appellant, laborem personalis muneris aggrediuntur. Itaque nos in jure (ait Alc. lib. 1. Parerg. cap. 5.) Arcadium sequimur, vt syndicus sit reipublicæ, vel vniuersitatis alicuius defensor. Hinc tit. est, De defensoribus ciuitatum lib. 1. Cod. Et ij quondam dicebantur viri, non ex decurionibus, sed ex aliis delecti, tres num. quorum partes erant prospicere, ne tenuiores, & infimæ sortis homines, à nobilibus (vti sit) premerentur. Quomodo autem constituantur defensores ciuitatis, quæ munia sint, quibus causis se admiscere debeant, ostenditur in d. tit. de defensoribus ciuitat. hoc nomine vocari possunt, quos hodie deputatos nostri appellant, vt scribit Bud. in annot. ad leg. vlt. §. defensores. de mun. & honor. Nam pro hoc videtur facere text. in tit. de syndico. lib 1. Decret. Vbi Gregorius, Sicuti studij nostri (inquit) esse debet à litigiis forensibus monachos submouere, ita necesse est nostra prouisione, quemadmodum negotia eorum disponi debeant, ordinare, pro qua re tibi præcipimus quatenus cum Fausto loqui debeas, cui (si voluerit constituto ei salario, monasterij generaliter debeas negotia commendare. Anch.

Synedria in quadam C. constitut. sunt coitiones & collegia vide Cujac. lib. 7. obs. cap. 30. Bud. **συνέδριον** conscessum vertit. post. adn.

Synedria consessus senatorum, judicum concilium. extat. l. pen. C. de jud. Spieg.

Συμπλοκή in l. rerum mistura. ff. de vsuc. interpretatur Gell. adiunctum, connexum. libro 16. cap. 8. Vitru. libro 5. cap. 4. conjunctum. Seneca lib. 17. epist. compositum. Paul. l. in rem. ff. de rei vind. & Pompon. in d. l. rerum mistura, coherens. Prat. & Cujac. ad iam d. l. rerum mistura.

Synorapha dicitur scriptura siue schedula, quæ manu eorum qui

Digitized by Google

qui paciſcebantur, in alicuius rei fidem fit. vt Bud. docet. Cuiusmodi eſt, quæ ſchedula appellatur. Ex ſyngrapha agere cùm aliquo eſt, litigare, de quo is ſyngraphã conſcripſerit. Corraſ. l. Miſcel. 18. n. 9.

SYNGRAPHA Latinis ſonat conſcriptionem, quod vtriuſque manu conſcripta, vtriſque partibus tradi ſoleat. Et in hoc ſyngraphæ differunt à Tabulis: quod tabulæ ab vna parte tantum ſeruari conſueuerunt. A chirographo, tabulis, codicillis differt ſyngrapha: quod in illis non ſcribantur niſi acta, in hac etiam contra fidem actionis pactio venit, & non numerata pecunia, aut non integre numerata, pro temporaria voluntate hominum ſcribi ſoler. Plaut. in captiu. Sequere me, viaticum vt dem à Trapezita tibi: eadem opera à prætore ſumas ſyngraphum. Tytyd. quem ſyngraphum? Ægr. quem hic ferat ſecum adlegionem. Vide Gothofr. in not. ad l. 27. §. 3. D. de l. Corn. de falſ.

SYNONETVM publica comparatio ſpecierum, quæ in commune fiebat, dicitur ab Impp. l. 1. C. Th. de publ. compa. à συνὴ ὠνὴ. Quam conceptionem appellari in l. 2. C. de frum. vtb. Conſtant. & in rub. vt nem. lic. in coemp. ſpec. ſe exeuſ. docuit Iac. Cuiac. lib. 1. obſ. c. 35. Accurſ. hanc coemptionem ſic accipit, vt prouinciales à fiſco res annonarias emere cogantur: Alij (in quibus & Cuiac. eſt) vt eas fiſco vendere forenſibus pretiis compellãtur quibus fauere videtur l. 2. C. Th. de publ. compa. l. 1. & 3. C. de quib. mun. vel præſt. ne lic. ſe exeuſ. & quod Suid. ſcribit in hunc modum de onere ſynoneti, ſiue συνωνὴ. συνωνὴ τὸ ἄχθος, ἐπειδὴ ἱστᾶσιν αὐτὸ τῶν ὤνων ἕνεκα, &c. Τόνδε σῖτον εἰκάζειν τῷ δημοσίῳ χορηγεῖσθαι, καὶ σίτομα, ἀντὶ τοῦ ἀπὸ κοινοῦ παρεχόμενον. τοῦτο δὲ τὸ ἄχθος ὑπὲρ συνωνὴν κεκλῆσθαι τυγχάνει. Et Caſſiod. libr. 12. var. Lardi, inquit, atque tritici, ſpecies nullis temporibus coemptionis nomine inde decernimus poſtulari. His adde Græcum ex Tiberij conſtit. locum, in quo ita eſt: οἱ κατὰ ἀμαθίαν κάλυκα, ἤγουν ἐρίας ὄντας τῆς ἐνδείξεως ταύτης τέλεσιν ἢ ὑπὲρ ἀποφάσεων χάριν συνωνὴν τινα εἰδέναι, γίνωσθαι συμβαίνει, τούτους ἀπαντᾶν μόνον τοὺς ἄλλους ὑπατικοὺς ἀλλὰ καὶ δὴ καὶ τοὺς τῆς βασιλικῆς ἀκόμη κτίσεως καὶ οἰκείας ὑποκειμένους βουλεύμασι. Prat.

SYNOPSIS, l. magis puto. §. in primis. ff. de reb. eor. eſt compendium, ſeu breuis bonorum deſcriptio, quod inuentarium aut repertorium alio loco Vlpian. appellat, alio ὑπομνηματιστὴν, l. tutor qui repertorium. ff. de adminiſtr. tut. l. cum plures. ff. de reb. aut iud. poſſid. Pro ſynopſis autem ſuperiore loco, perperam ſi opus ſit, legebatur. Dicitur autem συνόψις à συν prælitione, id eſt, cum, & ὄψις viſio, quod quæ late patebant, in vnum omnia contracta facile conſpiciebantur. Prat. Vide & Cuiac. 8. obſeru. 1.

Συνθήματα in Pandectis Græcis ſunt duplomata, quę dabantur iis, qui curſu publico vtebantur. Prat.

SYNTHESIS Hor. eſt congeſtio, ſeu aceruus, Scæuola in l. 38. ff. de aur. & arg. lega. Quæro, inquit Scæuola, an ex vniuerſa veſte, id eſt an ex ſynthesi tunicas ſingulas & palliola Sempronia eligere poſſit. Turn. 23. aduer. 18. Synthesin interpretari mauult elegantiorem veſtem, qua certis diebus feſtis populo Rom. quaſi extra ordinem, vti liceret. Sic audio, inquit idem Turn. Venetos ſenatores certo quodam togæ genere perpetuo vti in publico, domi coſdẽ ſericatos eſſe: qua veſte domeſtica ſi foris vterentur capitis diminutionem ſubituros eſſe & nobilitatem amiſſuros. eam veſtem ſynthesin appellabant, quod cum eo rarò vterentur, domi compoſitam habebant in arcis aut prælis. Martia.

De Palatinis domina quod ſerica prælis.

Porro etiam ſeptenas aut octonas in ſingulis arcis aut prælis habebant, quæ ſeptenæ aut octonæ veſtes ſyntheſes proprie dicebantur: ſed &, vt Scæuola ſcribit, vniuerſa etiam veſtis, quod, vt opinor, compoſita in veſtiario eſſet. Per tranſlationem ſeptenaria ſynthesis Saguntì à Martiale dicitur, cum ſeptem vaſa Saguntina fictilia intelligat, & à Papinio

Aut vnam dare ſynthesin, quid horres?
Alborum calicum atque catcaterum.

Hæc Turn. aduerſ. lib. 23. cap. 8. cuius expoſitionem improbat Hot. & cenſet ſynthesin, conſeruationem eſſe veſtium, non veſtis genus: & in eam conſeruationem non cuiuſuis generis veſtes adhiberi ſolitas, ſed eas duntaxat, quibus pop. Rom. extra ordinem vti, certis & paucis diebus licebat: putatque Scæuolæ verba ſatis plane & perſpicue oſtendere, Synthesin de omnibus veſtimentorum generibus quæ acceruatim conſeruabantur, vſurpatam fuiſſe. Alc. lib. 2. paterg. cap. 21. aliter hanc dictionem exponit? Vide & Brod. Miſc. lib. 9.

SYNTHESIN Iuriſconſulti videntur accipere pro vniuerſa velut ſerie, ac compoſitione quadam veſtium in l. 38. §. 1. ff. de aur. & argent. vulgo autem dicitur veſtis cubicularis & cœnatoria. Briſſonius.

Συνήθειον alij ſororem, alij concubinam, alij è ſacro fonte ſuſceptam interpretantur. Balſamo accipit pro matre ſuſceptæ in ſynodi Trullo habitæ cap. 53. Prat. vide & Cuiac. 9. obſeru. 9. circa med.

SYRIARCHIA, ſacerdotij genus in Syria. l. 1. Cod. de negot. lib. 1. vn. C. de off. comit. orient. l. 103. de decur. in C. Th. Nou. 89. vn. de Syriarchæ in l. vlt. de expenſ. ludor. in C. Th. qui id ſacerdotij muneris gerebant. Syrias autem multitudinis numero nominari in l. 7. § interdicere. ff. de interdict. & in l. 3. ff. de cẽſib. nemini. nimirum eſſe debet. Duæ enim memorantur in l. 1. ff. de cenſib. vna, quæ Cœle, altera quæ Phœnice diceretur. In notitia quoque Imperij Rom. Syria ſalutaris ponitur. ſed & Syriæ nomen latiſſime patuiſſe Guliel. Tyrenſis Pontifex tradit lib. 13. de bello ſac. c. 2. Briſſ. Prat. Vide & Cuiac. 2. obſ. 13.

SYRI dicuntur ſerui lecticarij, ſtatuoſi, corpulenti. abdomini magis non pſalmos, non cœleſtes meditantes cantilenas, animo eorum velut athletarum (vt autor eſt Hippoc. & repetitum eſt Hieronymo) nihil ſuperum diuinum ingenuatum cogitante. Cum cantus res diuina ſit, & harmonicus concentus, ſuper qua re multa Boetius in Muſica, Gellius, Cenſorinus, vt annotauit Io. Bapt. in com. Epiſt. Sido. Apol. ad Candian. li. 1.

SYRMA veſtis eſt fluxa & prolixa humumque verrens, qualis erat tibicinum & fidicinum vt apud Flaccum, traxitque vagus per pulpita veſtem. Eandem & Orpheo tribuit Maro,

Nec Threicius longo cum veſte ſacerdos.

Eam etiam veſtem Tibullus ſignificaſſe videtur, cum cecinit,

Ima videbatur talis illudere palla.

Vt annotauit Adrian. Turn. aduerſ. lib. 18. cap. 35.

SYRTES non tantum mare breue & vadoſum, arenisque & aggeribus infeſtum nauibus ſignificant, vt in Africa: ſed etiam ſqualentes & arenoſos ſolitudinis tractus: quod ſimilitudine quadam credit factum Turn. cum & Syrtes in Africa arenoſæ eſſent, & arenoſam late longeque deſertamque oram porrigerent. Prud. in Helia.

Spreuiſſe tradunt criminum frequentiam
Caſto fauentem ſyrtium ſilentio.

Adrian. Turn. aduerſ. lib. 17. cap. 10.

SYRTES (ait Prat.) apud Harmenop. in his, quæ ex Iuliano architecto retulit, ſunt vela, quibus ædes muniuntur, aduerſus conſpectum aliarum: ſic dictæ, quod trahi, obduci & reduci ſoleant, quibus etiam cancellos iungit. & ita l. cætera. §. ſed ſi cancelli. ff. de l. 1. cancellis iunguntur vela. Prat. Cuiac. 13. obſ. 30. cir. fin.

SYSSITOS, Latine ſodalis. Sodales ſunt qui eiuſdem collegij ſunt, Græci συσσίτους vocant. autor Caius l. vlt. ff. de colleg. & corp. Spieg.

Συσίματα, manſus, manſio, Clem. in Petro, σφοδρὸν τὸ δὲ συσίματα, Prat. Cuiac. tamen ad l. 8. inci. nemo poſſeſſorum. C. de annon. & tributis in hoc diſſentit. Nam manſiones dicit vocari proprie ἐπαύλεις ſiue diuerſoria, in quæ ſe recipiunt milites expeditionis tempore, vel etiam ſacer comitatus. Poſteriores dixere manſus, vtrunque à manendo, & inde manentes in hiſtoria Helmodij, & Gallis Maiſons. Villas vero poſſe appellari συσίματα, allegat eiuſdem Clem. in Petro locum ſupra ſcriptum, ſed pro σφοδρὸν σφοδρὸν legendum cenſet. Separantur autẽ villæ ſeu συσίματα à ciuitatibus & oppidis in l. 9. C. cod. tit. l. 2. de condit. in pub. hor. l. modios, de ſuſcepto. C. lib. 10. l. 2. de lucr. aduoc. lib. 12. & l. Claudiopolis. C. Th. de decur. Eæ annonis & pabulis inſtruuntur ex collatione viciporum, non ex collatione eorum, qui procul diſiuncti ſunt.

Σωματοφύλακες milites prætoriani Herodiano in 5. Prat.

Σωρίτης Cauillationis genus. Vide ſup. Sorites.

T.

T Literam Veteribus SCtis ſcribi ſolitam, Vale. Max. li. 2. his teſtatur verbis, Illud quoque memoria repetẽdum eſt, quod tribunis plebis intrare curiam nõ licebat, ante valuas autem poſitis ſubſelliis, decreta patrum attentiſſima cura examinabant. vt ſi qua ex eis improbaſſent, rata eſſe non ſinerent. Itaque veteribus SCtis T. litera ſubſcribi ſolebat: eaque nota ſignificabatur, illi Tribunos quoque cenſuiſſe, qui quamuis pro commodis plebis excubabant, inque imperiis compeſcendis occupati erant, inſtrui tamen ea argenteis vaſis, & annulis aureis publice præbitis patiebantur, quo talium rerum vſu auctoritas magiſtratuum eſſet ornatior. Hot. Prat.

T, & D, literas cognatas ſcribit M. Fabius lib. 1. cap. 2. quod ſæpe in Pand. Flor. videre licet, vt adquin, pro atquin. l. 19. ff. de neg. geſt. Schard. ex Prat.

TABARDVM vocant Pontifices epithogium, veſtimenti genus in clem. vnic. de vit. & honeſt. cler. Prat.

TABE conſumi in l. 1. C. de cuſtod. re. nõ eſt putredine conſumi, vt Alber. autumat, ſed colliquatione, & extenuatione corporis ex curæ diuturniate, vt apud Virg. lib. 9 Æneid.

Hic quos durus amor crudeli tabe peredit

Et Ouid, lib. 9. Methamorph.

Amibuſtaque ſonant neruj, cacáque medullis,
Tabe labefactis. Prateius.

TABELLARIES olim iudicibus dari ſolebat, in quatum vna A litera inſcripta erat, Abſolutionem ſignificans, in altera C. condemnationem denotans, in tertia N. L. id eſt, non liquere, quo Ampliatio indicabatur. Prat. vide ſup. in litera A. in litera C. & in litera N.

Digitized by Google

TABELLAE adpellatio in l.fin.C.de præd.dec.lib.11.eo sensu accipi debet, quo periculum in Rub.C.de sent.ex peric. recit.id est, pro scriptura breui concepta. Nec ex tabella, inquit Imp. decretum recitari, sed curialium vel maioris partis curiæ relatione currente. Prat.Accursius pro functione delegati iudicis accipit, sed perperam, vt ostendit Budæus in poster.annot.

TABELLARIAE leges quatuor latæ fuerunt, quibus sanciebatur, vt pop.Rom.non voce, vt antea, sed tabella suffragium in comitiis ferret, vt ita omnio liberum iudicium suum in magistratibus creandis haberet. De hac tab.ita Cic. in Planciana loquitur: Frontes, inquit, aperit hominum, mentes tegit, eamque dat libertatem, vt quod velint faciant, promittant autem quod rogantur. Prat.

TABELLARIS sententia, Bud.annotat, quod olim fuit modus genuinus ferendi suffragii in conciliis & sententiæ, deinde in iudiciis: interdum enim voce, interdum tabellæ eo munere fungebantur. Spieg.

TABELLARIVS seruus, l.pen.ff de adquir.rer. domin. litterarum gerulus, vt loquitur Cassiodorus.

TABELLIONES sunt publici contractuum scriptores, l.1. vt nemo ad suum patr.C.lib.11.l 2.C.de eunuchis, l.contractus, de fide instrum.C.lib.10.Vel testamentorum l.ambiguitates. C. de test.Cuiac.ad l.vniuersos.C.de decur.lib.10.& Gothofr.ad l.2.C.de eunuchis.& ad Nouel.44.in epigraphe. Vel, vt vult Briss.dicuntur, qui instrumenta formant, conficiunt, & conscribunt l.6.§.& nonnunquam.ff.de pœn.l.14.§. his tabellionibus.C.de sacrosanct.eccles.l.29. l.31.§.1. l.49. C.de episc.& cleric. Nouell. 73. Suid. ταβελλιων ὁ τὰ τῆς φίλης γεγραφως συμβόλαια, ὁ παρὰ τοῖς φίλοις νομικὸς λεγόμενος, ἅπαντα ἁπλῶς τὰ περὶ φιλικῆς γραμματείας, ἐκείνου αὐτῆς εἰναι ἐπιστροφίζων γράμματα. Brisson. Porro instrumenta à tabellionib.(quos nunc Notarios publicos vocamus) confecta siue conscripta ἀγραφα dicuntur, d. Nouell.73.52.46.117. 142.& edicto 7.Forensia siue publica l.comparationes, de fid.instr.C.lib. 10. De eis specialis est Nou. 44. περὶ συμβολαιογράφων, ex qua intelligitur habere eos stationes suas, quas & gradus & scamma Græci vocant, & ministros siue discipulos, itèque adiutorem siue substitutum confirmatum apud acta magistri census. Et Leonis Nouel. περὶ ἀπλήστων συμφερόντων διατάξεως, ex qua intelligitur fuisse certum tabellionum corpus sub primicerio, à quo ex collegij sententia tabelliones quique creabãtur, non nisi homines fidei probę & scribendi loquendique peritissimi, nec non & iuris periti, qui tenerent libros LX. Βασιλικῶν, & haberet, ὅτι σίμανε, vt ait, XL. titulos Enchiridij. Cuiac. in sub.d.l.vniuersos, de decurionib.lib.10.

TABELLIONES etiam dicuntur, qui instrumenta formant, conficiunt, & conscribunt.l.9.§.& nonnunquam.ff.de pœn.

TABELLIONAS, inquit Vulter. hodie sunt Protonotarii, Notarij, *Verualtern*, Lectores, Registratores, Secretari, & Scribæ, qui etiam dicuntur ab actis: Eorum officium est ad tribunal iudicis producta, partium litigantium nomine vel excipere, vel describere ad acta, vel processus expedire & iudicia ordinare, Vult. in comm. Instit. tit. de action. in prin. n. 32.

TABERNA dicitur, quod tabulis clauditur. Donat. dictam existimat tabernam, quasi taberam à validioribus trabibus, quibus superiora suspensa sunt. Brech. in leg. tabernæ. ff. de verb.& rer. sign.

TABERNAE appellatio omne vtile ad habitandum ædificiũ demonstrat, ex eo quod tabulis claudatur. Vnde tabernacula & cõtubernales appellantur l.18t.cum l.seq.ff.de verb.sign. Dicmedes lib.3. Secunda species togatarum, quæ tabernariæ dicũtur, humilitate personarum & argumentorum similitudine Comœdiis pares, in quibus non magistratus regesque, sed humiles & priuatæ domus inducuntur: quæ quod olim tabulis tegerentur, communiter Tabernariæ vocabantur. Isidor. lib. 15. Etymol. cap. 2. Tabernæ olim vocabantur ædiculæ paruæ & simplices in vicis, axibus & tabulis clausæ. Vnde & Tabernariæ quod soleant considere. Dictæ autem tabernæ, quod ex tabulis ligniſq; erant constructæ, quæ nunc etsi non speciem nomen tamen retinent. Briss. Prat. Vide & Gœd. ind. l. 183. nu. 1. & seqq. de ver. sign.

TABERNA lanionis est, in qua vendũtur carnes laniatorum pecorum; cum etiã lanionem à laniandis pecoribus dictum tradant Latini ductores; & Zas. in l. 2. ff. de orig. iur. idem asserat, eumque esse lanionem, quem vulgo Macellarium vocant. Adde PecKium l. 1. §. caupones. in tit. naut. caup. stab.

TABERNAS quoque pro œnopoliis accipimus, & cellis vinariis, vbi vinum & seruari, & vendi solet, quas Xenoph. οἰνώνας appellat, Vitru. li. 6. Apothecas; quo etiam loco docet in vestibus ædificiorũ, eorum maxime qui rusticis rebus seruiunt, tabernas, stabula esse facienda, quæ ad fructus seruandos magis quam ad elegantiæ decorem possunt esse. In summa tabernæ nomen significat omnem illum locum ædificio tectum tabularum, quo & merces vendi, & opera quæcunque fabricari solent, sicut in officina. Brech. in l. tabernæ ff. de verbor. & rerũ signific.

TABERNAE argentariorum erant, quæ circum forum erant. Harum meminit Liuius lib. 29. & Dionys. lib. 3. qui eas à Tarquinio rege in foro positas ait. Et l. 23. ff. de contrah. empt.

TABERNA cauponia. Huius instrumento legato quæ veniant. Paul. refert in l. tabernæ cauponiæ. ff. de fund. instr.

TABERNA caseatia. Quære, Caseariam tabernam.

TABERNA ferraria, apud Sæuol. in l. pen. de legat. 2.

TABERNA instructa, Vlpian. est, quæ & rebus & hominibus ad negotiationem parata constat. quod tam verum est, cum tabernam pro vniuersitate vitium ipsius negotiationis, non autem pro loco simpliciter accipimus. Prat. Adde Brech. in l. instructam. sub tit. de verb.& rer. sign. num. 1.

TABERNA meritoria, stabulum, siue diuersorium est Perotto. Variæ autem sunt species tabernarum meritoriarum, de quibus vide Gœdd. d. loc. num. 3.

TABERNACVLVM est casa, tabulis, vel corio, vel etiam arborum ramis seu stramentis facta tectaque, ac quæ loco moueri possit, & huc aut illuc transferri; & eo in castris Imperatores vtuntur aduersus ambientis aeris ἐπιχυσεις ac cœli iniurias. Plin. lib. 2. nat. hist. cap. 55. ideo pauidi altiores specus tutissimos putant; aut tabernacula è pellibus beluarum, quas vitulos marinos appellant, &c. Et quoniam in prætorio Imp. locari solebat tabernaculum, Augustale appellabatur. Tradit Xenoph. lib. 8. Pædiæ Cyri, tabernaculum ipsius Cyri semper tum hyeme, tum vero æstate Orientem versus situm fuisse. De tabernaculorum Castrensium fabrica varia, apud diuersas gentes, scribit eleganter Alex. ab Alex. lib. 1. Genial. dier. c. 12. Iam vero tabernaculum, quod à Græcis σκηνὴ, id est, scena Latinis, est fons theatri, seu medium theatri hostium, vt scriptũ est à Cassiod. in epist. ad Symmach. vbi de theatri origine tractat Brech. in l. tabernæ, 183.& Gœdd. inde tabernacula, 184. ff. de verb.& rer. sign.

TABERNAM negotiatoriam, & cauponiam & purpurariam dicimus l. 43. ff. de rit. nupt. l. 2. ff. de institor. l. 91. §. patet. de leg. 3.

Tabernas quoque Suid. καπηλεῖα ἢ ταβλοχεῖα interpretatur. Tabernæ etiam argentariæ in l. 52. ff. de contra. empt. fit mentio. Tabernam autem qui pignori dat merces, quæ in ea sunt, obligasse videtur l. 34. ff. de pignor. Tabernæ instrumento legato loci, dunitxat non etiam totius negotiationis instrumentum legatum videtur. Proinde institores legato non continebantur. Aliter atque si instructa taberna legetur l. 185. ff. de ver. sign. l. 13. ff. de instru. vel instrũ. Inde tabernarius in l. 25. §. 1. ff. ad leg. Aquil. Prat. Briss.

TABES in agris, apud Vlp. in l. ex conducto. §. 1. ff. locati, quid sit, declarat Plin. hist. nat. lib. 17. de vitiis, & morbis arborum differens, dum refert quasdam locorum seu temporum causas esse, quæ proprie morbi appellantur, quoniam protinus necant; sicut tabes cum inuaserit arborem, aut vredo, vel status alicuius regionis proprius: vt est in Apulia Attabalus, & in Eubœa Olympias. Hic enim si flauerit circa bruma, exurit frigore reflatus: vt nullis postea solibus recreari possint. & hæc Plin. verba transiit Theophr. in 4. de plantis. Declinatur tabes tabis. Verg. Et terram tabo maculant, licet Seruius ibi dicat, esse septimi casus, vt Sponte. Non omitto, quod in libris impressis apud IC. in loco prælleg. labes legitur, non tabes. quæ tamen lectio non conuenit sequentibus, quia postea de tabis motu subdit. Vlp. Cotta.

TABLINVM Latine est quod grammatophylacium à Græcis vocatur, qua voce IC. vsus est in l. mortis. de pœn. Vide Grammatophylacium. & Bud. in annot. poster. Spieg.

ταβλίζειν, tabulis ludere, Gothof. ad l. 34. §. 1. de episc. audient. in Auth. interdicimus. C. de episc.& cler.

ταβλοδίκος, aleatorum susceptor, Cuiac.& Gothofr. ad Nou. 123. c. 10. & Gothof. ad d. l. 34. §. 1. C. de episc. audient.

TABVLA gypsata, pro albo prætoris: nisi quod in ea non solum iudices notari, prætorumq; iura scribi solebant; sed etiam singulorum annorum acta literis mandabantur. Annales hodie vocantur. Spieg.

TABVLAE proprie testamentum significant l. 1. §. hoc interdum. ff. de tabul. exhib.& l. 1. §. 1. quemad. test. aper. Vnde bonorum possessiones secundum tabulas, & contra tabulas dictæ. Tabulæ etiam dicuntur folia testamenti. Quare, Budæo teste, primæ & secundæ tabulæ, intelligi possunt prima & secunda charta testamenti, quæ etiam primæ & secundæ ceræ dicuntur. de quibus supra in dictione Cera prima, aliquanto fusius. Antiquissimus autem mos scribendi fuit in ceratis tabulis, quæ & codicilli & pugillares vocantur. Tria quippe hæc, Viglio teste, vocabula plurali fere numero proferri soleant. Spieg. Prat.

TABVLAE non testamenti duntaxat, sed & contractuum & alterius cuiuscunque negotij dicuntur ab eo quod in tabulas ligneas cera illitas ea referri solerent. Vnde Ceratæ à Plautino Asinaria appellantur. Exindeque bonorum possessio cõtra tabulas, Contra lignum dari vulgo dicebatur. l. 19. ff. de cont. tab. Sic tabulæ Nuptiales in l. 31. ff. de donat. dotis, siue dotales. in l. 12. ff. de dot. prælleg. contractuum obligationis &c. Briss.

TAB-

TABVLA, libellus proscriptionis. Vlpian. l. 13. §. 5. ff. de act. empt. Cum venditor scitet fundum pluribus municipiis legata debere, in tabula quidem conscripterit, vni municipio deberi. Cic. in Quint. de repetuo libellos appellat. Prat. ex Horom.

TABVLAE accepti & expensi. Moris enim erat vt patresfam. quicunque per singulos dies aut acciperent, aut expenderent, ea primum propere ac festinanter in codicem memoriæ causa paratum, referrent, quæ Aduersaria dicebantur: deinde per otium in alias tabulas ordine & accurate perscriberent. eas tabulas accepti & expensi nominabant de quibus Cic. in Cluen. sic scribit. Confecit tabulas diligentissime. hæc autem res habet hoc certe, vt nihil possit neque additum, neque detractum de re familiari latere. Hot. Prat.

TABVLAE auctionales apud Ambros. lib. 2. epist. Tabulæ contractus l. 4. C. si quis al. vel sibi. Prat. Briss.

TABVLAE diuinæ, Decem præcepta, in quibus misericors Deus viua voce notitiam naturalem, propter originis vitium in hominibus obscuratam, tenouari voluit: Vt certum extaret testimonium, has esse naturæ leges, verbo Dei confirmatas, quas in animis hominum quoque insculpsisset. Futurum enim prouidebat, vt imbecillitate quadam in errorem facilem lapsuri essent homines, nisi certum extrinsecus adjiceretur præscriptum, ad quod hæsitantes confugerent. Enimvero vtcunque hoc sit factum, videmus tamen gentes falsa persuasione à naturali judicio aliquando esse abductas: quid igitur credamus futurum fuisse, si nulla extarent literarum monumenta diuina bonitate nobis de iure naturali data? perpendendæ igitur diligenter hæ tabulæ, ceu fontes humanarum 12 tabularum, & totius Iuris, Gentium & Ciuilis. Schard. ex Prat.

TABVLAE dotis l. pen. ff. de donat. inter vir. Seu tabulæ dotales in l. 12. ff. de dote releg. Prat Briss.

TABVLAE inanes dicuntur, quoties solutum est debitum, l. 38. ff. ad exhib. Gothofr. ad l. 17. in prin. ff. de furt.

TABVLARE instrumentorum Reip. l. 31. 32. ff. de furt. Tabulæ pro quibus pecunia promissa erat. l. 104. §. 1. ff. de leg. 1. Prat. Briss.

TABVLAE nouæ appellantur, quando creditores debitas pecunias cum vsuris persoluere non coguntur ipsis creditoribus & abolitis prioribus debitis, nouæ tabulæ conficiuntur. Spieg. Vide Cœlium lib. 2 c. 20 lect. antiq.

TABVLAE nuptiales in l. 31. ff. de donat. & leg. 9. Cod. de nuptiis. & apud Tertull. in lib. de pudicitia, & Apud. Apolog. 1. & Augustin. lib. 2. de morib. Manichæor. Quas tabulas Matrimoniales vocat Iul Firmic. lib. 7. Mathes. cap. 7. Tabulæ rem saluam fore cautionis l. 5. ff. de iusp. tutor. Prat. Briss.

TABVLAE pictæ, i. e. statuæ & picturæ. Romani quippe expugnatis oppidis quicquid ornamentorum inuenissent, triumphantes, maximo apparatu ferebant, atque vrbem nouis statuis, picturis & tabulis ab hostibus translatis magnifice ornabant. Qua de re copiose Alex. ab Alex. lib. 6. c. 6. De tabulis autem à Faluio Romam translatis, Plin. libro 35. cap. 7. Porro tabulæ pictæ an cedant ædibus venditis, vide Gœdd. in l. statuæ. 245. num. 1. 2. de verb. sign.

TABVLAE venditionis l. 2. C si mancip. ita venier. & apud Senec. lib. 4. controuers. Et tabulæ emptionum in l. 1. de his qui ven. æt. impett. in C. Th. Briss.

TABVLAE supremæ quæ dicantur, vide sup. Supremus.

TABVLAM figere & refigere quid sit apud Venuleium in fin. l. ff. quod vi aut clam. non satis explicatum est ab interpp. quod vt & in multis aliis, quæ fuerit veterum consuetudo, ignoratur. Videtur autem ea fuisse Alc. teste vt cum debitor abesset, priusquam ex edicto bonorum eius possessionem ceu contumacis & in fraudem latitantis, prætor cõcederet, ad eius domum cum testibus creditor accederet, & eo non inuento, eius ædibus tabulam præfigerent, forte ne quid interim asportaretur, eamque rem in testationem redigeret. Spieg.

TABVLAE etiam apud architecturæ professores sunt asseres sectiles authore Festo, à quibus etiam & assamenta & assulæ dicuntur. A tabulis tabulationem & tabulata accipiunt. Ioan. Bapt. Albertus lib. 7. rei ædificatoriæ. cap. 9. vt annotauit Brech. in l. Tabernæ. sub tit. de verb. & rer. sign.

TABVLARII, qui & tabelliones sunt, qui instrumenta publica testationesque conscribunt leg. 11. Cod. qui potio. in pign. l. vlt. §. hi quoque ff. de muner. & honor. l. 1. §. si tabulæ. ff. de tabul. exhib. l. vlt. ff. de iure emhyt. l. 8. C. de testam. tut. l. vlt. §. sui autem dubius. C. de iur. fisc. l. 9. C. de defensorib. ciuit. l. vn. §. sanc. imus itaque C. de Lat. lib. l. vn. C. de annali except. l. 1. de exactorib. tribut. l. 10. C. Rub. de tabul. lib. 10. C. & l. 1. de iur. fisc. eod l. 2. de conueniend. fisc. deb. l. 1. de his qui ex publ. ratiocin. eo. lib. l. 1. de immun. nem. conced. lib. 11. Tabularius etiam pro calculatore, quem Græcis ψηφιστὴν vocant, qui in tabula calculandi & computandi artem pueros docet, vel alias eam artem tenet l. 1. §. Iudi. l. vlt. ff. si mens. fal. mod. ostendit. Briss. Prat. Corras. 3. Miscel. 11. n. 2. Vide tabelliones.

TABVLARIOS definit Cujac. hoc modo: Tabularij inquit, dicuntur, qui ciuitatum aut prouinciarum chartas & rationes tractant, ac supputant, qui præsunt tabulario ciuitatum, in quo pleraque publica & priuatorum reconduntur, veluti debitorum obsignatæ pecuniæ. Et de chartis liquet ex l. pen. Cod. de tabular. l. fin. §. hi quoque. ff. de mun. & honor. l. 3. §. 2. ff. de tab. exhib. De rationib. vero ex l. 1. & l. missi. Cod. de exact. tribut. l. 1. C de nume. l. 1. C. de immu. nem. conced. l. 1. C. de censib. In rebus tamen priuatorum plerunque adhibebantur, vel vt pro imperitis literarum scriberent aut subscriberent, vel vt pro stipulari nequeuntibus stipularentur, quasi personæ publicæ, vt ex multis locis patet. Hæc Cujac. ad l. vniuersos decuriones. C. de decur. Porro fuerunt primum serui publici, quod seruirent personis contrahentibus, l. non aliter, ff. de adopt. l. fin. Cod. de seru. reip. man. Capitol. in Gordianis. Non scribæ, non serui publici, non censuales illis actibus interessent. Seruos publicos tabularios vocat. Postea vero Arcadij & Honorij constitutione sancitum, vt nulli deinceps ad id officium pateret aditus, qui obnoxius esset seruituti. Hi autem conditionales erant, id est, huic conditioni addicti & mancipati, adeo, vt non possent aspirare ad aliam militiam vel dignitatem, vti patet ex l. scriptura. C. qui potior. in pign. l. 3. 5. 7. 8. C. Theod. de num. act. Prat.

TABVLARIVM pro archiuo, id est, loco, in quo instrumenta, literæ tabulæque publicæ reconduntur, in quibus omnia pascua, prædia, vectigalia, portoria, ciuitates redemptionesque publicanorum perscripta erant. Cicer. de natura Deorum libro 3. Sed exeamus è theatro: veniamus in forum: sessum ire precor. quid? vt iudicetur, qui tabularium incenderit. Virgil. Georg. lib. 2.

Insanúmque forum, aut populi tabularia vidit.

Vbi Seruius, Tabularium in æde Saturni, & ærario fuisse scribit: cum tamen Liuius lib. 43. ita scribat. Censores ex templo in atrium Libertatis ascenderunt, & ibi signatis tabulis publicis clausoque tabulario & dimissis seruis publicis negarunt se, &c. Sumitur autem tabular. l. 91. ff. de leg. 3. pro loco in quo priuata cuiusque patrisfam. instrumenta, emptiones, seu nomina debitorum seruantur. In fundo autem vno (inquit Paul.) ex his qui prælegati sunt, tabularium est, in quo sunt & complurium mancipiorum emptiones, sed & fundorum & variorum contractuum instrumenta, præterea & nomina debitorum. Pr. adde Corras. 3. Misc. 11. nu. 5. 6.

TABVLAS testamenti in prætoris edicto quo secundum tabulas bonorum possessio defertur, & in interdicto de tabulis exhibendis, accipimus omnem materiæ figuram. Siue igitur tabulæ sint ligneæ, siue cuiuscunque alterius materiæ siue chartæ siue membranæ, siue corium animalis alicuius tabularum appellatione continebantur l. 1. ff. de sec. tab. Paul. lib. 4. sent. tit. 7. Tabulæ plane testamenti non intelliguntur in quibus hæres scriptus non est, magisque codicilli, quam testamentum intelliguntur l. vlt. ff. de iur. codicil. Briss. Et nota, quod tabularij, vt supra etiam dictum, olim serui publici dicti fuerint, vt refert Capitoli. in Gordianis, dum inquit: Non scribæ, non serui publici, non censuales illis actibus interessent. Seruos publicos tabularios vocat. Inde leg vlt. C. de seru. Reipub. man. tabularij actus argumentum est seruitutis. Vide Cujac. l. 3. de tabul. scribis. C lib. 10.

TABVLATVM opus quid sit, vide l. 12. C. de operib. publ.

TABVLIS obsignatis agere cum pactio in tabul. relata esset. Cic. 1. de Orat. Tu mihi cum in circulo decipiare aduersarij stipulatiuncula, & cum obsignes tabellas clientis tui, quibus in tabellis id sit scriptum quo ille capiatur: ego tibi vllam causam maiorem committendam putem? Item Tusc. 5. Tu quidem obsignatis tabellis agis mecum. & testificatis quod dixerim aliquãdo, aut scripserim. Nam detestationibus locus hic ex Quintiana documento est: Nxuius pueros circum amicos dimittit. Ipse seruos necessarios corrogat. veniunt frequentes. testificantur isti P. Quintium non stetisse: & se stitisse. tabulæ maximæ signis hominum nobilium consignantur. Idem in Pisonianas Iste claudus quomodo aiunt pilam retinere: quod acceperat, testificari: tabulas obsignare velle. Hot. Prat.

TACERE, an & quando videatur consentire declarat Bart. in l. in adoptionibus, ff de adopt.

TACERE est medium inter consentire & reprobare, Card. in clem. sæpe, §. si tamen, de verb. sign. Spieg. Prat.

Ταχυδρόμοι Basilic. interpp. ad l. 8. C. de cursu publ. appellantur equi publici censuales, veredi. Cuiac. ad Rubr. C. de cursu publico, angariis, & peragariis C. de lib. 11. Gothofr. ad l. 18. §. 21. ff. de muner. & honor.

TACITA fideicommissa sunt, quæ quis non capienti tacite rogatus est restituere, leg. 18. in prin. & §. vlt. ff. de his, quæ vt indign. l. 13. ff. ad l. Falc. l. 1. C. ad l. Falc. l. 17. §. in tanto. ff. de vsur. l. 3. ff. de probat. l. 1. de dilat. libro 10. C. Quint. lib. 9 cap. 2. Reamtuebar quæ subjecisse marito testamentum dicebatur & chirographum marito expirante hæredibus dedisse, & verum erat. Nam quia per leges institui vxor non poterat hæres, id fuerat actum, vt ad eam bona per hoc tacitum fideicommissum peruenirent. Scripserat & Paul. librum singularem de tacitis fideicommissis. Porro non eo minus tacitum fide com-

Digitized by Google

missum est,quod palam testator reliquerit, si personam cui restituui vellet,non significauerit, l.123.§. vlt.ff.de leg.lib.1. Cuius rei præclarum exemplum est in Quint. declam.325. in qua dines fingitur decessisse hærede instituto bonorum paupere,cum elogio tali, Peto vt hanc hæreditatem tanquam fideicommissam. Ex quibus verbis tacita fides susceptæ arguitur. Difficile, ait,est quidem natura probare tacitum fideicommissum. Quomodo tamen probamus? elogium scriptum est, palam certe & manifeste electus hic est ad transitum hæreditatis: silentium & fides est,inquam, de restituenda hæreditate,&c. Schard. ex Prat.& Briss.

TACITA fides est, cum quis non palam rogatus in fraudem legis promittit,se id,quod sibi relinquitur restituturum personæ, quæ legibus ex testamento capere prohibetur, siue chirographum eo nomine dederit siue nuda pollicitatione repromiserit.l.in fraudem.10. ff.de his quibus vt indign.l.1.3.& 40. ff.de iur.fisc.Tacite igitur relictum videtur,cum neque testamento, neque codicillis palam datum est, sed chirographo cauit is, cuius fides eligitur, quod ad se ex bonis defuncti peruenerit,id ei qui alioquin capiendi jus non habeat,restituturum,d. l.1.dict.l.3.in pr.l.40. §.1.& l.42. ff.de iur fisc.l.12.in fin.ff.de fideic.libert.l.21.ff.de inoff.testa.l.83.ff.de acq.hæred. Quo belle alludit Synesius epist.1.quæ quatenus ex hac metaphora tacitorũ fideicommissorũ pendet,vulgo obscura habetur.Agit autem in ea de libris suis Rhetoricis, quos pro vulgo quæsitis liberis habet. Et tamen perinde atque justos & legitimos eos complecti scribit,vt pro justorum loco eos ac lubens sit habiturus, nisi leges, quæ acres sunt ingenuitatis patronæ, repugnarent. Itaque id eos demum ex bonis suis laturos scribit, quod clam & tacite in eos sit collaturus. Verba eius,quibus hanc postremam rationem exprimit, hæc sunt: ἔχω δὲ κἀμοὶ, ὅτι καὶ αὐτῷ κείσεται χαρίσασθαι. Prat.ex Briss.

TACITAM fidem contra leges accommodare intelligitur, qui vel id,quod relinquitur, vel aliud tacite, id est clam, videlicet, domestica cautione, & chirographo, vel nuda pollicitatione, promittit se restituturum personæ, quæ legibus ex Testamento capere prohibetur.l.10.& l.11.ff.de his quæ vt indign. Brissonius.

Per TACITAM fidem translata prædia, in l.15.§. pen. ff.ad municip. quæ in fraudem munerum ciuilium in alium nomine tenus translata sunt: ita vt reipsa maneant in prioris possessoris dominio. Prat.ex Briss.

TACITA iudicia erant, cum senatus decernebat,vt in candidatos ob eorum contentionem disciplinæ & institutis patriis legumque iussis repugnantem populique tribus & centurias corrumpentem, iudicium tacitum fieret, quo vel ante damnarentur ambitus vel eorum comitiis ratio non haberetur, quod more maiorum petisse non viderentur. De hoc genere judicij sic ad Attic. loquitur Cicer. Senatus decreuit, vt tacitum iudicium ante omnia fieret,ab iis consiliis, quæ erant omnibus sortita in singulos candidatos, magnus timor candidatorum. Hinc & illud eiusdem 3.off. Quamvis etiam demersæ sint leges alicuius opibus, quamvis tremefacta libertas, emergunt tamen hæc aliquando aut iudiciis tacitis, aut occultis de honore suffragiis. Prat.

TACITA pactio leg.pen. §.1.ff.de bon.libert. accipitur pro ea pactione quæ clam in fraudem alicuius facta est.Briss.

TACITA pecunia, l.emptor. ff.de pactis.ea est,quæ non continetur publica scriptura mensæ, vel alio publico testimonio;quomodo si qua inesse credito turpitudo videatur, dari pecuniæ solent. Sic in veteri quodam testamento Sempronij Tucidani militis. Aurelius Tucidanus tacitam pecuniam si via Lat. Oss. meis. re. monumentum suo sumptu ædificauerit, habeto. & apud Gell.lib.& ca.12.Ap.Sylla qui tum reus erat, mutua H.S. 20.tacita accepit. Sic enim veteres habent libri, non tacite, vt testatur Cujac.in d.l.emptor.

TACITA pensatio,id est compensatio, appellatur ea quæ licet verbis expressa non sit, iure tamen competit. l.vnum ex familia 67. ff.de leg.2.

TACITA SCta quæ olim appellarentur explicat Capitolinus in lib.de reb.gest.Gordianor.Prat.ex Briss.

TACITA veritate & falsitate suggesta, quomodo intelligendum sit,vide Inno.c.super literis.3.extra de rescript.

TACITE plurifariam aliqua insunt. Aut directo,id est, immediate. Aut ex obliquo,id est,propter aliud. Quæ insunt tacite, directo,insunt aut per modum conditionis aut pure: & tunc aut ex legis dispositione,aut ex rerum natura, aut ex consuetudine, aut necessitate, aut ex dependentia, quia tacite dependent ex expresso. Quando vero tacitum non venit simpliciter: sed ex adiuncto, ex obliquo, ex vi relatoria, tunc taciti & expressi non est eadem operatio, quia quæ expresse fieri non possunt, ex adiuncto,ex relatione,ex obliquo tacite recipiuntur.Exempla proponit Zas. in leg.cum quid. ff. si cert.pet. Spiegel. Prat.

TACITE fit,quod fit domi,vel nuda pollicitatione,vel cautione, vel chirographo,Goth.in not.ad l.103. ff.de legat.1.

TACITE relictum videtur, cum neque testamento, neque codicillis palam datum est, sed chirographo cauit is,cuius fides eligitur, quod ad se ex bonis defuncti peruenerit, id ei, qui alioquin capiendi jus non habeat, restituturum. l.1.l.3. in pr.ff.de iur.Fisc.Briss.

TACITI & expressi diuersa ratio: quia tacitum non annullat, expressum annullat. facit pulcher, vt Zas.ait.tex. in l. nonnunquam.ff.de condi.& demonstratio.cum dicitur: Nonnunquam expressa nocent, quæ non expressa non nocent. Vide Ferr. in Rub.l.expressa nocent ff.de reg.iur. Spieg.

TACITO actum (intelligo,intentione contrahentium) pro cauto,id est, pro expresso, habetur, vt traditur in l.cum quid. ff.si cert.pet.Spieg.

TACITO iure transire,apud Vlpian.in l.si paterfa. de adopt.Spieg.

TACITVM & expressum, si vtriusque par sit potentia,æquiparantur,secundum Bald.in l.de quibus.ff.de leg.Spieg.Prat.

TACITVM tempus,id est, dilatio, quæ ex re ipsa inest promissioni, hoc modo dicitur tacite in obligatione tempus contineri, quæ per rerum naturam præstari non potest l.73. ff.de fideiuss. Briss.

TACITVRNITAS in leg.2.§.pen. ff.ad munic. l.honores. §.vlt.de decur.pro voluntate accipitur, & consensu. Prat. ex Cujac.ꝛ. obseru.34.

TACITVRNITAS,obseruantiæ genus in silentio constitutæ. Hæc præcipua virtus est eorum qui summorum principum res notis scribunt. Zifræ vocantur in aula.Spieg.

TACITVRNVS,qui natura facile tacet. Quanquam huius nullum exemplum reperitur apud idoneum autorem.Spieg.

TACITVS actiue, qui tacet, & quod secretum est, optime nouit tenere & tacere. Contrario sub quo tacetur,vt tacita fides, per quam tacetur, quod illicite vel præstatur, vel contrahitur apud Paul. in l.ordine.§.pen. ad leg.municip. & l.pen. C.de rescind. vend.

TACITVS, tacita,tacitum,opponuntur apertó,expresso, sic tacitus consensus.l.16. C.de locato & conduct.Briss.

TAEDIO vitæ sibi manus inferre. Vlpian.in leg.1.ad Syll.§.si sibi. item l.fin.§.si quis autem. ff.de bon.eor. qui mort.sibi consc.Si quis,inquit in iam d.§ si quis,tædio vitæ, vel impatientia doloris alicuius vitam finierit. Huiusmodi tædium vitæ Seneca fastidium vitæ vocauit.epist.24.49.

TAENIA, vox est Græca,significat fimbriam seu vittam.

TAGAX à tangendo, quo veteres vsi sunt,id est, furunculus, vt Festus interpretatur. Cicer.6.ad Attic. Quæstorem nemo dignum putat.etenim est lenis,libidinosus,tagax. vulgo male sagax siue rapax.Prat.

Ταγμα in l.1.ff.de mil.test. mille hominum multitudinem interpretatur Vlp.Prat.

TALE, sui natura comprehendit genus, non speciem, vt colligi potest C.de verb.sign. l.1.in princ. ibi,talem habere, & versa ibi,Nulla speciali.Alberic.Aliud autem esse talem, aliud haberi pro tali l.mercis, & ibi interpres. de verb.sign. Bart. in l.maritus.1.§.legis Iuliæ.ff de adult.Spieg.Prat.

TALEA, pro exactione, barbarum prorsus vocabulum,nam in schola imperitorum Latinitatis, cui multa id genus similia debemus:Taleæ,vt & collectæ in ea sunt exactionum specie,quæ non habet certam & perpetuam præstationem, interque personalia munera referuntur: vt Alc super verbo, extraordinarium, in l.placet. Cod.de sacrosanct.eccles. & Iason. aliquando copiosius ibidem collectarum materiam tradidit. Latinis talea est frustum ligni præcisum ex vtraque parte, vt in terra inseratur. Spiegel. hoc verbo vsus est.Specul.tit.de cler. conjuga. per totum,eoque vtuntur pontifices,ac eorum interpretes sæpissime. Prat.

TALENTVM Euboicum quid sit, docet Fest. his verbis: Euboicum talentum nummo Græco septem millium & quingentorum cistophorum est, nostro quatuor millium denariorum. de quo plura Bud.libro 2.de Asse, vbi annotat, dictum Festi minime conuenire cum ratione Liuiana, quæ talenta sex millium denarium facit.

TALI seu taxilli, qui in leg.16. §.8.ff de pen. ἀστράγαλοι vocantur, ex ossiculis carne nudatis fiunt: diuersis à tesseris quæ ex ossiculis. Talus enim quatuor: Cubus sex lateribus constat.Gothofr.in not.ad d.§.8.

TALIO ius est,quo delinquenti par pœna infligitur: maxime probatum à Pythagoricis, sic dicere solitis. Ius rectum fuerit,si factis si perferat æqua. Hebræi quoque sunt vsi jure talionis.Deo autore.Aristoteles vero tale ius eleuat in delictis,in commerciis admittit per analogiam, hoc est per similitudinem seu proportionem,non per æqualitatem. Talio, *ein gleiche vvider gebtung,desgethanen Schadens,als Aug vmb Aug,Hands vmb Hands.*Old.

TALIO ait Isidor. lib.5.cap.21. est similitudo vindictæ, vt talio pariatur quis vt fecit.Briss.

TALIO pœnæ genus est, ex 12.tab.quo damnum illarum simili damno pensatur: veluti si oculus eruatur ei, qui oculum excusserit alteri. Vnde retaliare dicimus, cum par pari refertur. Agi

Digitized by Google

tur. Adi Ferrar. eum ff. Steff. 6. pœna autem iniuriarum. Instit. de iniur. & vide infra in scholijs ad easdem Tab. Spieg.

TALIO in l. 12. tab. similem siue reciprocam perpessionem significat. Impp. dixere reciprocam pœnam in l. 3. Th. de exh. reis l. hi quos. C. Th. de accus. Verba l. 12. tab. hæc sunt: si membrum rupit, ni cum eo pacit, talio esto. Sic enim ea lex cum in Gellio, tum in Sex. Pompeio restituenda est. Lex ait pacit, ab antiquo verbo paco, quod est paciscor. Cuiac. not. ad lib. 4. Instit. tit. de Iniurijs.

TALIONIS pœna à quo instituta, deque eius ratione dubitatum fuit superioribus diebus: propterea paucula hæc adjicere, inconueniens visum non est. Talionis itaque pœna 12. tabulis constituta erat, sed postea prætorij juris clementia remocata est: vt in 19. Noctiũ Att. testatur A. Gell. vbi assignat duas causas: legis scilicet incommoditatem, & rependendæ pœnæ, id est, retaliandę difficultatem. De hac pœna meminit D. Aug. in c. pen. 14. qu. 1. Et licet de jure ciuili talis pœna constituta esset, vt patet in l. libellorum, §. item subscribere, & in l. si cui in pr. ff. de accusat. in l. 9. vbi doctores. C. de accusat. non poss. & in pulchra quæst. Bald. in l. 2. C. de fid. instr. in vlt. quæst. & etiam est de jure diuino, cum legamus Exodi 21. & Deut. 19. de pœna sycophantiæ & calumniæ: non misereberis eius, sed animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dẽte exiges, tamen consuetudo hodie contrarium obseruat, vt firmat Bart. in d. l. si cui, in pr. cum suis concord. Et talis consuetudo valet, vt per D. Fel. late in ca. super his, colum. 4. de accus. ne propter antiquorum rigorem accusatores retrahantur, & sic delicta remaneant impunita contra l. ita vulneratus, §. pen. ff. ad l. Aquil. cum vulg. Cott.

TAM, ait Festus lib. 8. significationem habet præpositiuam quãdam, cui subiungimus. Quam pro sic: ita aliquando ex contrario subiungimus. Quam: vt tam bonus Homerus quam Clerylus malus poeta est. Priore significatu pro ita vel sic, apud Vlp. l. non solum, ff. de iniur. Tam etiam pro Tamen accipitur apud veteres, vt & apud ICtos in Pand. Flor. Prat. Vid. & de hac dictione Gœd. in l. verbum oportebit, 8. n. 1. de verb. sign.

TAM & quam inter se diuerse facta æquant. Vlp. in l. non solum de iniur. Si inquit, mandato meo facta sit alicui iniuria, plerique aiunt, tam me qui mandaui, quam eum qui suscepit, iniuriarum teneri. Spieg.

TAMDIV, quamdiu, apud Vlp. coniunctim in l. si filia, §. si filiusfa. ff. fam. ercisc. Sed filio datam, tamdiu, quamdiu peculium patitur. Item apud Iulian. l. 2. de precat. sed diuisum: vt & apud Cic. in Vertin. Ignominia autem grauis tãdiu in illo homine fuit, quamdiu iste in prouincia mansit, & apud Vlpia. in l. is autem. Ex. quib. caus. maior. cum ait: Tamdiu igitur in seruitute esse videbitur, quamdiu non est eiusmodi lis cœpta. Spieg.

TAMDIV Reip. causa abesse quis videbitur, quamdiu officio alicui præest: quod si finitum fuerit officium, iam desinit abesse Reip. causa. Vlp. l. si cui, ff. ex quib. caus. maior. Spieg. Prat.

TAMDIV pro donec, e. ex literis ff. de offic. deleg. Prat.

TAMEN, pro nihilominus, præsertim apud Neratium, in l. ex hæreditate, fam. ercisc. accipiendum, reclamant enim particulæ præcedentes, quia etiamsi, tamen pro quia, vt vulgo receptum est. Eius vis à facto plerunque ius discernit vt docet Bart. in l. 1. ff. si quis ius dicenti non obtemp. Spieg.

TAMEN ETSI pro Quãvis vsurpatur, vt à M. Tullio in epist. ad da Planc. Sed tamen etsi antea scripsi, quæ existimaui scribi oportere, tamen hoc tempore breuiter commonendum putaui. Cuiac. obs. lib. 1. c. 14. in princ.

TAMENNE? particula est orationis vrgens cum interrogatione Ciceroni frequens, vt Tusan. per exemplũ commonstrat. Spieg.

TAM iure legeque. Vetus locutio, qua lege actum aliquid fuisse significabant, quam rogari ius fuisset. Procul. l. si is qui. 44. ff. de adopt. Sed sic adoptauit, vt tam iure legeque nepos suus esset, quam si ex Lucio puta filio suo natus esset. Alludit autem ad arrogationis formulam, quam Gel. lib. 5. cap. 19. exponit, velitis, iubeatis, vti L. Valerius L. Titio tam iure legeque filius fiet, quam si ex eo patre matreque familias eius natus esset. Hinc Cic. locus in orat. pro domo emendandus est, Fueris sane Tribunus pleb. tam iure, quam lege, quam fuit hic ipse Rullus. Legendum enim apparet, tam iure ac lege, vel tam jure lege, Hot. Prat.

Ταμιεῖον, cellarium. Nou. Marciani de indig. relig. Hinc.

TAMIACA præsidia rubr. C. de præd. tamiac. possessiones erant in Cappadocia & domus propriæ patrimonii Principis, & in eis coloni æque & inquilini & serui equitia eiusdem iuris, conditionis, nominis, homines pura tamaci, possessioneque tamiacæ, qui quæve omnes erant sub iurisdictione Comitis duorum, l. vlt. C. vbi fisc. caus. Nou. 10. quod mutattur Nou. 30. & transfunditur in Proconsulem Cappadociæ. Hæ autem possessiones dicuntur tamiacæ, quod harum redditus deputati essent cubiculo & cellario sacro, quod proprie, vt diximus, ταμιεῖον est. Hæc Cuiac. Nou. 30. Alc. arbitratur fundos tamiacos esse qui dispensatori publico præstabant annuos fructus vectigales, quibus ille postea in domo imperatoria dispensabat. nam ταμίας dispensatorem significat. Prat.

TANGERE aliquid, pro describere & mentionem facere, notum est minus fore: quod & circumuenire significat, & intelligere, Cic. Postquam autem consilia eius omnia tetigi. Spieg.

TANQVAM, pro quasi, similitudinis magis est, quam veritatis, c. dudum. 1. extra de elect. quandoque veritatem significat, §. sacra in pœnam, decret. e. cum pro causa, de sent. excom. vide Bernat. c. solitæ, de maior. & obed. Prat.

TANTISPER quod significat per tantum spacium, siue per tantum tempus, vt inquit Valla. semper fere desiderat jungi huic particulæ Dum, pro donec. Terẽt. in Heaut. Ego te meum esse dici tantisper volo, dum quod te dignum est facias. Gell. lib. 6. loco Dum, æquiualens posuit. Quoad: tantisper, inquit. quoad fieret permutatio. Vlp. tit. de tutel. l. Qui tutorem. Dum magis ætati, quam dementi tantisper sit consulendum. Nebr.

TANTI, id est, tam multi, 65. ff. de leg. 1. Quod si minus sunt, in tantos quanti inueniantur, id est, in tot, quot inueniantur. Iustin. l. 23. C. de legat. Nisi specialiter expresserit, & dixerit testator, tantas quidem partes velle vnum, tantas autem alterum habere. Prat. ex Hot.

TANTI condemnetur, quanti actor in litem juranerit. Paul. in l. harum. ff. Si seruit. vindic. Spieg.

TANTVLVM, tantum paruum, intelligitur; & tantulum adnerbium, tam parum. Iabolen. de leg. 3. l. qui concubinam. §. cum ita legatum esset. Titia vxor mea tantulam partem habet, quantulam vnus hæres. Spieg.

TANTVM dictio taxatiua, positiua in l. nona, non est sufficiens ad inducendum correctionem alterius l. ita sing. concludit Bart. in l. 3 §. cum Titio, ff. de admin. leg. vbi hoc sing. decidit, quod si statutum pro aliquo maleficio imponat pœnam centum, & alio statuto cauetur pro eodem delicto pœna in quinquaginta tantum: certe primum statutum seruabitur: quia per dictionem tantum, non inducitur ll. correctio, allegat leg. ob æs juncta gloss. C. de præd. minorum, & alia, de quibus ibi per eum. licet lecturæ Bart. impressæ, communiter in hoc defectiuæ circumferantur; & eius decisionem simpliciter sequitur D. Alex. in leg. si constante in pr. in 7. col. ff. sol. matr. & Dec. consil. nouere vt puto. in 2. col. post Aret. consi. 16. proponitur ex facto, in vlt. col. & pro sing. citat Ias. vbi tamen eam reprobat. in l. 1. in pr. in 10. col. vers. 2. conclusio, ff. de off. eius cui mand. est jurisd. & in l. 1. in 2. col. ff. si quis jus dic. non obtemp. & in d. l. si constante, in pr. super glo. magna, in vlt. qu. vers. 4. adde. vbi dicit, quod putat eam falsam: quam vis durum esset in practica obtinere contra Bartol. quia eum sequitur Imol. in l. si vero. §. de viro, ff. sol. matr. circa 6. colu. & Pet. de Anchor. in c. 1. in 8. col. in 14. quæst. de constit. & D. Alex. in l. 1. in 2. col. C. de bon. post. contr. tab. Et vtra eos potest confirmari, quia quando dictio Tantum taxatiua apponitur circa id quod alias in jure dispositum reperitur, nunc nihil operatur, ita eleganter inquit Bald. in cõl. 351. Ioan. & Feder. in vlt. col. in 5. lib. Secundo confirmo ex alia singul. decis. Aug. in l. 1. Cod. vbi & apud quem. prouet negatiue loquitur: tamen illa decisio laborat eodem morbo, quo hæc Barto. ideo apud me dubia est, vt scripsi supra in verbo, Solus. & contrarium firmat Corn. consil. 10. videtur in præsenti casu in 2. col. ad fi. in 3. lib. Cotta.

TANTVM, dictio non tollit ea quæ de consuetudine nobis competunt: propterea sing. decidit Bart. in l. viros. per illum tex. C. de diuers. offic. lib. 12. quod si fieret statutum quod Episcopus tantum cognoscat inter scholares, non per hoc impeditur rectoris jurisdictio, quæ sibi consuetudine competit; secus si à lege sibi daretur, allegat not. in c. 1. de const. lib. 9. & hanc decisionem commendat Ias. in leg. si mora, in quarto not. & in l. si constante in pr. ad fi. gl. magnę. ff. sol. matr. & de ea meminit in l. 1. in 10. col. vers. 2. concl. ff. de offic. eius. & in l. 1. in 3. col. ff. si quis jus dic. non obtemp. Sequitur etiam Felin. in c. pastoralis. in prin. in 2. col. in 3. lim. extra de offic. ordina. & consuluit Dec. consi. 3. diligenter pro tenui in 1. col.

TANTVM quandoque adiectiue ponitur, quandoque substantiue. Aliquando excludit ff. de serui. l. si is. l. solutum. §. si in sortem. ff. de pign. act. Quandoque includit locum testamento, ff. de verb. sign. interdum restringit, & limitat. l. properandum, §. 1. C. de judic. plerunque temporis qualitatem significat l. si. C. de edict. diui Hadr. toll. Aliquando excludit quosdam casus, sed non omnes l. licet, ff. de vsufr. legat. quandoque subauditur l. cum sponsas, ff. de publica, l. non enim, ff. ad SC. Trebell. quod & Ant. August. lib. 2. emend. c. 2. indicat. Quandoque ponitur pro adeo, l. si. C. de episc. & cler. Plerunque negationis inclusiua vox est c. cum ecclesia Sutrina, de caus. poss. & prop. l. solemus, ff. de judicijs. Prat.

TANTVM, quantitatis est, quasi tam multum, vel tam magnum. Tanti & quanti, quanticunque similiter totidem, plures, minoris, jungũtur verbis pretium significãtibus, qualia frequenter in jure nostro occurrunt, emo, vendo, veneo, mercor, comparo, æstimo, constat, conduco, loco, fœneror, paciscor, pango, pepigi, condemno, postulo, & si qua sunt similia. Iulianus

Digitized by Google

tantum accepisse intelligendum etsi quahti is homo venire potuisset in L.mortis causa capimus,ff.de don.caus.mort.Cæterum notum est, tantum, aduerbium, solum significat. §.i.in fi.Instit.de stip.seru:Nihil tanti esse,pro nihil tanti æstimari. Ex.Bud.Spieg.

TANTVM quod pro nisi interdum vsurpatur. Cic.in Verr.Tantum quod hominem non nominat,id est, nisi quod hominem non nominat, vt refert Turneb.aduers.lib.5.c.28.

In TANTVM vt pro adeo, l.55.ff.de ritu. Nupt.

TANTVMMODO restringit l.2. C.de patrib.qui fil.distraxer. An autem omnem excludat adiectionem. Doctores varijs in locis attingitur.quo allegat Alber.Spieg.

TANTVNDEM, atque tantum significat.Vlp.l.1.de don. Si tantundem filius patri debuit, quantum promisit,valere donatio intelligitur. Spieg.

TANTVLO venire in primitiuo dicitur tanti venire.

TAPETA,id est, aulæa, quibus subsellia & cathedræ insterni solent, venire supellectilis vocabulo: illa autem quibus insternuntur vehiculo,potius instrumenti viatorij esse, Paul.censet l.5.de Supel.leg. Vocantur etiam tapetes,& tapetia. Vide Io. Petrum Vallam in Pœnul.Plauti.Bud.in poster.adnot.Spieg.

TAPINOMATA, Humilitates seu reatus per humum dicuntur: inde figura ταπίνωσις sive, quod Euphrates, est Astrologi nomen honorificij seu quod orientis fluuium genethliacos magos gymnosophistas, cæteroslque philosophos intellexit. Io. Bapt. in comment.epist.Sidon. Apol.ad Claudianum lib.4.

Τὰ πρῶτα prima Pandectarum pars nuncupatur,hoc est,primaria, qua nihil est anterius.Continet enim principia Iuris, quod à Iustitia homini diuinitus insita virtute descendit: ostendens omnium magistratuum & prudentium circa tractandas leges officia,vtque his recte imperantibus obtemperetur. Old.Prat.

TARAXOPOLIDES à Philone aduersus Flaccum dicuntur, qui plebem contra Aemp. audent colligere. Goth.in not.ad rubr. C. de seditiosis.

TARDA nomina Romani eos vocabant, qui jam in mora erant. Vide Bud.in comment.ling.Græcæ.Spieg.Prat.

TARDOS menses Maro Iunium & Iulium appellauit: eo quod horæ tunc sunt longissimæ.Hinc in Euangelio habetur.Nonne duodecim sunt horæ dici? Ex Alc. in l.2.de verb.sig.Spieg.

Ταῦρος Rerous interprete Baysio in lib.de re Naua.

Ταῦρος κωπῆς palmulas remorum appellat.L. Pollux lib.1.c.9.de μερῶν νεώς.Prat.

TASCODRVGITAE,hæretici sunt, vide Epiphan.2.tom.1.hæres. 48.& Gothof.ad l.5.in prin. C.de hæret.

TAVRILIA ludi sic appellati ab immolatione taurorum,vt docet Turneb.lib.aduers.13.c.4.

TAVRVS pars est obscœna,vt apud Festum in solitaurilibus atq; harum hostiarum omnium immolati sunt tauri,quæ pars in castratione cæditur:inde castauri dicti,idem Turneb.adu.lib.17.

TAXARE pro pretio æstimare apud Plinium.Hinc taxatio dicitur, Festo teste, quæ sit certæ summæ: quam judex etiam post principale negotium definitum facere potest, leg.terminatio. C.de fruct.& lit.expēs.Spi.Prat.& Rebuffat.ad l.24.ff.de reg.jur.

TAXATA quantitas in l.3. C.de inut.stipulat.id est certa.

TAXATIO sumitur, vt Iustinianus autor est in Nou. 63 & Nou. 82. αἵτι τῆς μετὰ τοσούτου ὑπερζημιώσεως παρὰ τὸ διαζευκτικὸν id est,pro summa quadam (pecuniæ) ab eo qui judicio præest,definita, id quod plerunque sit jurisiurandi in litem referendi causa, l.videamus,§ pen.ff.de in lit.jur.l.3.§.præterea, ff.ad exhib.l. arbitrio. §.ff.de dolo l.qui restituere, ff.de rei vind. Vel, auctore Sext. Pompeio,cum arbitrio præscribitur vsq; ad quam summam ius ei statuendi sit.Taxationes etiam dicuntur in testamentis & contractibus præscriptiones quædam verborum, quibus oratio aut coerceatur aut dilatetur: nam plerunque taxationes efficiunt, vt minus quam dictum sit,debeatur:vt ecce si quis vendat pondo olei quod natum erit, sunt hæc verba; Quod natum erit', loco taxationis:& ideo 10.pondo emptori, nisi nata sint, non debebuntur: & si quinque duntaxat nata sint, hæc sola debebuntur, l.si debitor.§.verisimile.ff.de contr. empt. cui,vt & inscriptionum similitudo suader,optime l. cum certus. ff.de trit. vin.& ol. legat.coniungetur. Nonnunquam vt plus debeatur quam dictum fuerit:quemadmodum si quis vendat 13.iugera fundi, & quod eius admensum esset,ad singula pretium constituat, sunt hæc verba:Quod eius admensum esset, loco taxationis. & ideo 20.inuenis pro 20.pretium debebitur, l. qui fundum.§. qui agrum.ff.de contrag.empt. Sic alibi traditur. hæc verba: Quidquid ad te peruenit, haberi loco taxationis, & nihil ex eo quod peruenit,prorsus deduci,dissimiliter atque si vir vxori dotem relegasset, leg. Mæuio,§.vlt. ff. de leg. 2. Illud etiam quod veteres in vino Diis offerendo soliti erant dicere, Mactē vino inferio esto, taxationis vim habuit: ac ita censuisse Trebatium scribit Arnobius lib.7. aduersus gentes. Inferio,inquit Trebatius, verbum, ea causa est additum, eaque ratione profertur, ne vinum omne omnino quod in cellis ac apothecis est conditum, ex quibus illud quod effunditur sumptum est, esse sacrum incipiat, & ex vsibus eripiatur humanis. Addito igitur hoc verbo solum erit, quod inferetur,sacrum Pra.Briss.ex Cuiac.2.obseru.12.& Gothof.in not. ad l.19.§.1. ff.de contrah. emp.

TAXATIVA dictio,non raro subauditur in iure nostro. Hoc Alciatus exemplis probat,in leg.anniculus, de verb. sign. Huius autem est proprie, quod minus est, excludere, vt patet ex Alpheni responso l.cum testamento.eod.Alciatus tamen illud in ea quidem specie propter auaritiam quorundam sacerdotum, hodie minus obseruandum existimat per text.taxans hic quædam inducta constitutionibus Pontificum. Spieg.

TAXATOR, provt vulgo Cancellarijs accipitur, nullum habere exemplum idoneum putant. Taxatores (Festus inquit)à scenicis dicuntur, qui alterum maledictis tangunt. Spieg.

T E.

TEKNA Græci appellant, quos Latini proprie natos dicunt. Et habet vtrunque nomen eandem originem, quod illud à τίκτω id est, pario, hocautem à nascor verbo Latino ducitur, vt sine causa reprehendat eum, quisquis fuit, qui legem hanc Mod.l. 104. de verb. sign. est interpretatus ἐ τῆι τέκνων σημασίαι ἡ ἐπὶ τοὺς ἐκγόνους ἐκτείνεται. Natorum appellatio & ad nepotes extenditur.Coman.comment.lib.10.c i.n.8.

TECTA sarta, vide Sarta tecta.

TECTVS,aduersum contrarium est Aperte. Τέκτων Græci vocant fabrum ligniarium, seu materiatum tantum: cuius vocis meminit Papin.l.pen. de via publica, dum licitum esse tectoni tradi trochos, id est, rotas extra ergasterium præponere.Spieg.

Τέκτονα Græci, Latini fabrum appellant, παρὰ τὸ τύχω, quod Suidas docet vocabulum ad lapidarios simul, & ab lignarios pertinere.Aliquando τέκτονα architectum etiam vertunt. Brech.in leg.ferri proprie dicimus.§. fabros ff.de verb.& rer.sign.

TECTO qui fuerunt sub eodem, quomodo accipiatur, eleganter explicat Vlp.in l.1.ad SC.Syllanian.§. hoc autem. Spieg.

TECTORES sunt dealbatores, qui κονιάται Græcis dicuntur, id est, qui opere tectorio parietes inducunt: alias albini, seu albarij dicti; sicque vsurpatur hoc verbum l.1. C.de excus.artif.lib.10. Horum opificium ita Tertull.in lib.de Idololatr.explicat. Scit albarius tectoria inducere, & cisternam lineare, & cymatia distendere, & multa alia ornamenta, præter simulachra parietibus incrispare. Prat. Briss. & Cuiac. 10.obseru.9.

TECTORIA, Incrustationes splendorem transmittentes quæ ex gypso & calce vel ex marmore tuso compositæ parietibus inducebantur & illinebantur, vt Vitruu.lib.2.c.4 & lib.7.c.2.& Plin.docent. Inuenitur hoc verbum in l.7.in fi. ff.de vsufr.l.38. in fin.ff.de rei vind.l.3.§. si vicinus.ff. vti possidet.leg.3.§. sed si mutua.ff.de in rem ver.l.17.§.quæ tabulæ.ff.de act.empt.l.40. ff.de damn.infect.Sic vulgaria tectoria in l.1.in fin.ff.de seruit. vrba. quæ Seneca gregalia vocare videtur lib.13. Epist. vbi balnea gregalia tectorio inducta dicit. Briss.& Corr.1.Miscel.c. num.10.11.& 12.

TECTORIVM opus in l.241. ff.de verb.sign.tectorium antemimponere parietibus pro inducere dixit Nerat.in l.44.ff.de rei vind. Schard.ex Briss. Vide & Gœdd.in d.l.241. n.1.

TEGVLAE, à tegendo, quæ affixæ ædificij pars censentur L nam etsi ramos, ff. quod vi aut clam, l.granaria, §.tegulæ.de actio. empt. Spieg. Prat.

TELAM ordiri, pro rem aliquam aggredi. Notum proverbium, Alter orsus est, alter perfecit. Adr.Cathad.Erasm.

TELONIVM, sive teloneum, locus vbi vectigal colligitur. Telonea,is qui colligit. Telos enim Græce, vectigal.est.Spieg.Hinc

TELONARII in l.3.de indulg. debit.in.C. Th.Moschopul.in libro περὶ σχημάτων πλάνης, ait, ὁ τὰ τελωνεῖα ἔχων ἐκεῖ εἰσὶ τὰ τῶν διαβατῶν ἢ τὰ ἀναπεπλασμένα διαφωνήματα. Canonem talone apud Cassiodorū lib 5. epist.ad Ampel. legimus; Gotthorumque regibus pensitatum fuisse inde intelligimus. Et plane Telonea inter regalia ponuntur in constitutione Friderici Imperatoris quædā finem lib.2.de feudis,titul.56.posita est. Ab quam pertinet quod Radeuicus lib.4. de gestis illius Imperatoris c.5.ita scribit? Tam episcopi quam primates, vno ore, vno adsensu in manum principis regalia reddere Primique resignantium Mediolanenses extitere. requirentique de hoc ipso iure quid esset, adiudicauerunt ducatus, marchias, comitatus, consulatus, moneras, telonea, fodrum, vectigalia, portus, pedatica, molendina, piscarias, portus, omnemque vtilitatem ex decursu fluminum prouenientem. Briss.Prat.

TELA, Festus lib. 1. ab armis proprietate significationis hos distare scribit,quod tela sint ea, quibus procul præliamur: Arma vero ab humeris dependentia.Prat.Briss.

TELVM, inquit Caius in l.si calumniæ de verb.sign. vulgo quidem appellatur, quod ab arcu mittitur, sed nunc omne significatur, quod manu mittitur.Itaque sequitur, vt & lapis, & lignum, & ferrum, hoc nomine contineatur. Idque argumento ab etymologia sumpto, siquidem telum dicitur ἀπὸ τοῦ τηλοῦ, quod longe signi-

Digitized by Google

ge ſignificat: Et hanc ſignificationem inuenire poſſumus & in Græco nomine: nam quod telum appellamus, illi βέλος appellant: eoque nomine vulgo quidem id ſignificatur, quod ab arcu mittitur: ſed non minus omne ſignificatur, quod manu mittitur ὑπὸ τῶ βάλλειν, id eſt, à jaciendo. Quamvis quod arcu mittitur, proprie ab eis τόξευμα dicitur· τόξον enim arcum ſignificat. Vnde & toxicum: quoniam eo ſagittæ intingebantur, vt Plinius ait. Caius id Xenophontis autoritate probat, cuius verba reſtituta inſigniter, docto Alciato debemus: qui ſuſpicatur eiuſmodi verba ſcripta fuiſſe à Triboniano in Inſtitutionibus ſub Rubric. de publ. iudic. vbi Epigramma in Xerolopho ſcriptum allegatur, & Xenophontis facti fit mentio, qui ita ſcribis: τὰ βέλη ἡμῖν εἴχομεν λόγχαι, τόξευμα, σφενδόναι, πλεῖστοι ἀ δίσκοι. Hujuſmodi, inquit, tela ab eis habeantur, lanceæ, ſpicula, fundæ; plurimis autem & ſagittæ. Ita teli verbum accipe in l. 1. §. occiſorum. ff. ad Syllan. in l. Corn. de ſicariis. & in 6. item lex Cornelia. Inſt. de publ. iudic. Prat. & Cœd. in d. l. ſi calumnietur. §. 2.

TELVM proenſe & gladio vſurpauit Virgil. his verbis.

At non hoc telum, meâ quod vi dextera verſat,
Effugies: neque enim is teli nec vulneris auctor.
Sic ait, & ſublatum alte conſurgit in enſem.

Quem locum Seruius explicans, in hæc verba ſcribit: Telum hoc loco gladium dixit à longitudine. Vnde & Muſtela dicitur, quaſi mus longus. Telum autem pro gladio poſuiſſe illud ſignificat, quod infert paulo poſt, Conſurgit in enſem. Brech. l. ſi calumnietur. §. telum. ff. de verb. ſig.

TELVM, ait Bart. in l. 1. & fin. de vi publ. prope ſignificat ea, quæ alterius lædendi cauſa habentur.

TELVM pro conſilio ac ratione & via gerendi poſuit Liu. lib. 10. Et Eraſmus admonuit in prouerbio, Ingens telum neceſſitas.

TEMERARE, violare ſacra (inquit Feſtus) & contaminare. Liu. Sepulchra maiorum vulſa, temerata ac violata. Spieg.

TEMERARIVS dicitur, non qui plus audet, quam oportet: ſed qui facile, nullo adhibito conſilio, credit. Papin. ait, temeritatem facilitatis veniam continere, & inconſultum calorem calumniæ vitio carere. & ob id hunc nullam pœnam ſubire oportere autor Martian. l. 1. ad SC. Turpillianum. Spieg.

TEMERARIVS litigator intelligitur, qui neque intentionem ſuam probat, neque allegationum cauſſam habet. Notus eſt tit. apud Imp. 4. Inſtitut. de Pœna temere, id eſt abſque cauſa, litigantium. Spieg. Prat.

TEMERATOR, pro falſario, in l. ſi quis obrepſerit. ad leg. Cornel. de falſ. Spieg.

TEMERE, id eſt inconſulta facilitate aliquid facere. l. 41. ff. de recept. ſic temere ædificare. l. 7. §. nec diuerſo. ff. de acqu. ter. dom.

TEMERE non eſt, pro non ab re. Sueton. pro fere poſuit. In quem ſenſum pariter Plinius ſenior frequentius vſurpauit. Spieg.

TEMERE auditorium recipere, apud Calliſtratum l. cum lege. ff. de recept. Spieg.

TEMERE valet vulgo paſſim, alio loco fortuito, negligenter. Fabius in Flacco, cur non ſub alno vel platano, vel hac pinu iacentes ſic temere? temere eſt ſine arte. Liuius. Itaque ingens vis coacta nauium eſt, lintriumq; temere ad vicinalem vium paratarum. Turneb. lib. 11. c. 28.

TEMERE litigare controuerſiamque mouere dicebatur actor qui per calumniam quid petit, aut ſine iuſta cauſa experitur, quiq; nullum litigij titulum, ſiue juſtam cauſam proferre poterat. Br. Et erant quidem olim cauſæ inſtæ expenſi latio, menſæ ratio, chirographi exhibitio, tabularum obſignatio, teſtium interceſſio, ex quibus ſi nulla repetitam pecuniam deberi probaretur dimitti reum oportebat, actoremque de calumnia in decimam litis partem condemnari, auctore Gellio, lib. 14. c. 2. & Iuſtin. §. hæc autem. Inſtitut. de pœn. temer. litig. ſic accipe l. 29. §. 1. ff. de liber. cauſ. l. 79. ff. de iudic. vide Rænard. in l. 41. §. hæc ita de reg. iur.

TEMERITAS eſt, cum quid facimus propria voluntate, & citra ſuperius auctoritatem. Gemina in c. cum, qui §. inſuper. de præbend. & quando ſit actus prohibitus, vt idem ibidem ſcribit. & vide Bart. in l. 1. ff. ad Turpillia. Prat.

TEMERITAS accuſatorum, tribus modis detegitur, & trib. pœnis ſubjicitur. Aut enim calumniantur, aut præuaricantur, aut tergiuerſantur. Calumniari, eſt falſa crimina intendere. Præuaricati verò, eſt vera crimina abſcondere. tergiuerſari in vniuerſum ab accuſatione deſiſtere. Martian. autor in prin. l. 1. ad SC. Turpillianum. Spieg. Prat.

TEMERITATIS vocabulo Budæ. pro fortuitis caſibus eleganter vtitur. Spieg.

TEMONARIA functio, l. 14. Cod. Th. de extraord. mun. ex qua & probari poteſt capitulariam functionem eandem eſſe. Sic temonaria onera, l. 1. C. de palat. ſacr. largit. lib. 12. & l. 4. C. de dignit. i. præſtatio tyronum, equorum, auri tyronici. Temonarij enim dicuntur, qui aurum tyronicum, tyrones, equos exigebant, l. 2. C. de priuil. eor. qui in ſacr. pal. in qua tamen vulgo male turmariorum legitur, aut, vt emendant alij; teloniariorum, quod vitium ſatis perſpicue ex eo deprehenditur, quod eo in loco Capitularios eos vocari Imperatores aiunt, & ex Symmacho. li. 1. epiſt. vbi capitularios taxationem tyronis poſtulaſſe legimus. Hos protoſtaſiæ ſiue prototypæ onere fungi indicat l. 2. C. Th. de deſert. Si temonarius, inquit, prodiderit eſſertorem, protoſtaſiæ onere biennio releuetur. Prat.

TEMONARIVM, i. vt ait Syneſius in epiſt. ἀπαίτησις τῶ τελεσπορικῶ χρυσίου τῶ καλουμένω τυρωνικῶ. Impp. Valent. & Valens in l. 7. C. Th. de tyron. Si aurum, inquiunt, fuerit pro tyronibus inferendum, vnumquenque pro modo capitationis ſuæ debitum redhibere oportet, & ne aliquod dubium relinquatur, ſolidorum numerum, qui temonario inferendus eſt, deſignamus. Prat. & Cuj. ac. ad d. l. 4. Cod. de dignitatibus.

TEMONES inter præſtationes ſordidas & munera referuntur in l. maximarum. C. excuſ. mun. & l. 4. C. de dignit. l. 4. C. de prox. ſacr. ſcrin. Prat. & temonarij qui hoc tributi genus exigunt in l. 2. C. de priuil. eor. qui in ſacr. palat.

TEMPERAMENTVM idem eſt quod temperatio, ſeu moderatio. Arcadius in l. de minore. de Quæſt. tormenta, inquit, habenda ſunt non quanta accuſator poſtulat: ſed vt moderatæ rationis temperamenta deſiderant. Canonica decreta, in pœnis irrogandis iubent, ex lenitate & feritate fieri quoddam temperamentum. 47. Diſtinct. c. de diſciplina. Sic Imp. Conſtantinus in l. ſi quis in ea culpa, C. de cuſtod. reor. vult adhibendam judicibus, immodice ſæuientibus, freni temperiem, hoc eſt coercionem. Spieg.

TEMPERARE datiuis junctum, abſtinere ſignificat. Vlp. in l. 1. §. quod autem, de offic. Præf. vrbi. Sic temperare legato l. 41. ff. de bon. libert. Briſſ. Præterea curare debebit Præfectus vrbi, vt ſumultibus probe ſe gerant circa omne negotium: & temperet his, quæ ſunt prohibita. Rem vero ſuo ordine ac menſura adminiſtrare potiſſimum cum accuſatiuo jungitur, denotat. vt apud Impp. in l. 1. de Præpoſ. ſacr. ſcrin. C. lib. 12. Vt inter eos, aiunt, merito dignitatis habeantur, qui præfecti diœceſes ſibi creditas temperarunt. Sic temperatio reipub. id eſt, moderatio, apud Cic. in legib. Spieg. Prat.

TEMPERARE vectigalia, pro minuere, apud Plin. in Paneg. Prat.

TEMPERATVRA, vocatur argilla ad maceriæ ſtructuram temperata, paleis, aut culmis, pilis, & ſimilibus, quo tenacius adhæreat. Spieg.

TEMPESTATIS appellatione, continentur nives immoderatæ, quæ frumenta corrumpunt. l. fiſtulas, §. fi. de contr. empt. eſtque cœleſtis iniuria, ſiue terram, ſiue mare conturbet. l. 2. §. quod diximus, ff. Si quis caut. & l. 2. ad leg. Rhod. de jactu. Vnde, Calamitoſa tempeſtas, apud Iuriſc. in l. ex conducto, §. ſi vis tempeſtatis, ff. Locati. Apud Ciceronem tamen pro die videtur ſumi hoc verſu.

Tertia te Phœbi tempeſtas læta vocabit:

cum verſus Homericus, quem expreſſit ſic habeat:

Ἠματίου τετάρτου φάος ἐσθλὸν ἵκανε. Prat.

TEMPLARII, inter militares ordines: vnde & præcipuum hoc nomen ſortiti ſunt, & ſimul initium habuere, Volaterran. libro 21. Anthropol. indicat. Eorum & Alberic. in hæc verba meminit: templarij, inquit, erant magnus Ordo in Eccleſia, & erant milites ſtrenui beatæ Mariæ: & deſtructus fuit iſte ordo, tempore Clementis Papæ V. ad procuratorem Regis Franciæ. Et ſicut audiui ab vno, qui fuit examinator cauſæ & teſtium, deſtructus fuit contra juſtitiam. Et mihi dixit, quod ipſe Clemens protulit hoc: Et ſi non per viam iuſtitiæ poteſt deſtrui, deſtruatur tamen per viam expedientiæ, ne ſcandalizetur charus filius noſter Rex Franciæ. Attamen dictus Volaterr. ſcribit, templariorum ordinem iuſtis de cauſis deſtructum, eorum bonis Rhodiis militibus conceſſis. Spieg.

TEMPLA Auguſta, augurio condita dixit Ouid. lib. 1. Faſto.

Sancta vocant Auguſta patres: Auguſta vocantur
Templa ſacerdotum, rite dicata manu

Cortaſ. 3. Miſcell. 22. nu. 7.

TEMPLVM vna & altera ſignificatione dicitur. Etenim à Paulo Apoſtolo, corpus noſtrum templum Spiritus S. appellatur. An (inquit) neſcitis, quod templum Dei eſtis? Et beatus Hieron. ita quadam epiſtola ad Paulinum de vita eremitica. Verum Chriſti templum, anima credentis eſt: illam exorna, illam veſti, illi offer denaria, in illam Chriſtum ſuſcipe. Templum etiam ipſe Chriſtus ſuum corpus appellauit. Διόπερ (ait) τὸν ναὸν τοῦτον ἐγὼ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν. At ille, vt teſtatur D. Iohannes, dicebat de templo corporis ſui. Quod ſi varias, & multiplices templi ſignificationes perſequi liceat, templum rurſus dicitur locus in terra, augurij, aut auſpicij cauſſa quibuſdam conceptis verbis finitus & conſecratus. Et apud Romanos nullo alio in loco, quam in templo, licebat cum populo agere. Nam Comitium forum, Campus Martius, erant templa, id eſt, conſecrata loca. Cœlum etiam dicitur templum, quod omnium vndique pateat aſpectui, vt ex Ciceronis verbis in ſomnium Scipionis videre eſt. Vbi templum cœlum appellauit, & vacuum illud omne, quod vndique circumſpicitur & patet; in medio cuius, tanquam in media mundi ſede, globum terræ locauit. Eſt enim templum à tuendo, vt M. Varroni placet, aut à

Digitized by Google

cõtemplando dictum. Quoties augures ex arce augurium petunt, lituum tenent sine nodo aduncum, quo cœli regiones & certa spacia, quibus videnda ad se pertinere, volebant, tuebantur: quæ templa dicta sunt. Quapropter templum trib. modis dicebatur, teste Varrone: ab natura, ab auspicio, ab similitudine, ab natura in cœlo: ab auspiciis, in terra: ab similitudine, sub terra. Templum etiã tigillũ significat, quod in ædificio transuersum ponitur supra Canterios prominenteis ad extremam suggrũdationem, auctor Vitruuius li. 5. Verũ interim à nobis templum accipitur vulgo pro ede sacra & domo, vbi Deus annotatur. Idem etiam à Græcis vsurpatur. vt scribit Hesych. optimus linguæ Græcæ auctor: ναὸς (inquit) οἶκος ἐν ᾧ θεὸς προσκυνεῖται. Et diuinus Psaltes, Adorabo ad templum sanctum tuum. Similiter etiam in Euangelio. Et erat ibi orans in templo. Brech. in l. Tabernæ. ff. de ver. & rer. sig.

TEMPLVM, secundum Isidorum dictum est quasi tectum amplum, vide Alciat. in l. malum nauis ff. de ver. sig.

TEMPLVM iustitiæ l. 1. §. cum hæc. C. de vet. iur. enucl. Prat.

TEMPORA proprie pro sua vel sibi constituta. Paul. l. 2. ff. quib. mod. vsufr. Quoniam per propria quisque tempora non concurrente altero, fructus integros habuit.

TEMPORA media non nocere, solemus dicere. Vt puta ciuis Roman. scriptus hæres, vijuo testatore factus est peregrinus: mox ad ciuitatem Romanam peruenit: media tempora non nocent, l. si ejusmodi. ff. de hæred. instit. Old. Prat.

TEMPORALES actiones dicuntur quæ certo temporis spacio terminantur, & perpetuis opponuntur. Inst. de perpet. & temp. action. & hoc nomine hodie eæ demonstrantur quæ minore ac breuiore 20. & 30. annorum spatio finiuntur. Briss. Imperatorum tamen constitutionibus in personam actiones annis triginta, in rem vero decem & viginti annorum spatio circũscriptæ sunt, l. j. C. de præscript. 30. annorum: & sub tit. de præscr. 10. vel 25. Porro antiquitus omnes actiones, siue ex l. 12. Tabul. Plebiscitis, legibus, Senatusconsultis, siue ex Principũ Constitutionibus proficiscerentur, perpetuæ erant: hoc est, in centesimum vsque annum, & forte vltra, competebant. vt Cl. innuit in l. C. de præscr. 30. vel 40. ann. Sed quia jus vigilantibus scriptũ esse Scæuola scribit, l. pupillus in fi. ff. quę in fraud. cred. constituentibus diuis Principibus factum est, vt actiones certos fines habeant, vltra quos non viuunt: & sic perpetuitas illa vetus ad 30. juges annos vulgo est restricta & coarctata, vt quam longissimi temporis. Et sic perpetua communiter vocamus in l. j. de præscript. 30. annorum, ad similitudinem perpetuæ illius & antiquæ actionis, quæ supra hominis vitam olim extendebatur. Quare omnes actiones quæ antiquitus perpetuæ fuerant nunc temporales sunt, & ad certum tempus per Constitutiones coarctatæ. Spieg. Prat. Vide Dd. in comm. Inst. de perpet. & tempor. act.

TEMPORALES exceptiones, atque dilatoriæ sunt, quæ non semper locum habent, sed euitari possunt: qualis est pacti conuenti temporalis. Caius in l. Exceptiones, ff. de except. præscript. & præiud. Old. Prat. Hot.

TEMPORALI actione teneri. in l. vlt. ff. de Minorib. Spieg.

TEMPORALIS, pro temporario, hoc est, non perpetuo, sed ad tempus durante, apud Paulum in l. si. tibi filius de Adopt. Et Labeo putat, nullam esse actionem. Nec enim moribus nostris conuenire, filium temporalem habere. Spieg.

TEMPORARIA coercitio, quæ descendit ex sententia, pœnæ est abolitio. l. fratres ff. de pœnis. Hot.

TEMPORARIA res, quæ ad tempus durat, & non in perpetuum. Paulus, Quib. ex causa l. ad cognitionem. Exilio, inquit temporario. Papin. de Pœnis. l. seruus, cum seruus per errorem in opus temporarium fuisset datus, expleto tempore domino seruum esse reddendum. Nebriss.

TEMPORARIVS tutor, id est, datus ad certum ac finitum tempus l. 2. ff. de tut. & cur. dat. apud Albericum temporaneus est: sed reclamante sensu. Est enim temporaneum, quod ad tempus pertinet, siue quod subito & in tempore fit. Spieg. Prat.

TEMPORE eodem fieri intelliguntur, quandoque etiam, si non simul, aut subito, eodémve puncto, sed successiue fiant. l. antiqui. ff. si pars hæred. por l. Arescusa. de stat. hom. Spieg. Prat.

TEMPORE, figurate, hoc est pro tempore. Iurisconsulti interdum vtuntur l. verbum erit. de ver. sig. de quo Bart. in l. 1. C. de leg. l. qui Romæ. §. Augerius. de verb. obl. l. fi. C. Quæ res pign. oblig. poss. Spieg.

TEMPORE etiam fraudem fieri, autores sunt Iurisconsulti in l. ait Prætor. §. si cum in diem. l. omnes. §. fi. Quæ in frau. cred. glo. in l. fraus. ff. de leg. Albericus.

TEMPORE fit iniuria, si in ludis & in conspectu Prætoris. l. Prætore dixit, ff. de iniur. & famos. lib. Hot. Prat.

TEMPORE liberari dicuntur, qui temporali actione tenebantur cuius dies exiit l. vlt. in fi. ff. rem rat. hab. l. 1. §. item si periculum. ff. de vent. in poss. mitt. l. 5. §. quotiescunque. ff. de Carbon. ed. l. 45. ff. de adm. tuto. l. 24. ff. de mort. cau. don. l. 3. ff. quæ in frau. cred. Briss. Prat.

TEMPORE peritura res dicitur, cum dilatio actionem peremptura est l. 2. ff. de feriis, l. 12. ff. de procuratoribus Briss. Prat.

TEMPORIS habere rationem, in omnibus rebus bene feliciterque constituendis, plurimum referre, natura satis manifestum est. Attamen plerique quum id non credant, coguntur experiri, atque stultorum magistro, exitu, tandem bellissima docentur. Nemo enim commodum voti sui successum sperabit, qui tempestiuitatem aut ignorat, aut contemnit. Quis non videt agriculturam, sationes, messes, vindemias, insitiones, propagationes in tempore vtiliter exerceri: at contra, neglecta opportunitate, omnia ista, aut calore, aut gelatione prorsus interire? Quorum existimabis sine periculo nauigaturum, nullo temporis discrimine obseruato? An non palam constat, vsum optimarum herbarum, adde etiam quotidiani cibi, prorsus nihil prodesse nobis, aut etiam nocere, nisi in tempore sumamus? Quis item principes feliciter adiuuerit extra tempestiuitatem? Sicut Horatius, mittens olim Augusto Cæsari librum, diligenter monebat portitorem, vt tempestiuiter adiret, ac mollissima fandi tempora obseruaret. Quo fere pertinet, quod Imperatores in l. Ciuitas. C. de offic. rect. prouinc. Ciuitas (inquiunt) Rhodiorum iniuriam suam non tam decenter, quam sero conquesta est. In summa, omnis humana actio suam exposcit tempestiuam occasionem, quam nisi mordicus retineamus, res ipsa vnumquemque docebit, quam verum sit, quod dici solet: Nosce tempus. Post festum venire, misserrimum est. Alioqui videbimus, quam sæpe nobis ex lucro damnum, ex voluptate molestiam, ex amicitia simultatem adferet neglecta tempestiuitas: vt mihi insanire videantur? qui nihil referre putant in rebus publicis aspernatis, quid quoquo tempore fiat. Old. Prat.

TEMPORIS præsentis vel præteriti verba, an teneantur ad futurum Bart. disserit, in l. talis scriptura. ff. de leg. 1. Spieg.

TEMPORVM disciplina, pro bonis morib. & eorum obseruatione accipiendum est. C. de Pact. l. vlt. in fi. Spieg. Prat.

TEMPTAT, pro tentat dicere & adfirmare nititur. in l. 160. ff. de verb. sign. l. 3. ff. quib. mod. vsusfr. amitt. l. 11. §. quod ait prætor. ff. quod vi aut clam. l. 2. §. & Africanus ff. ad Tertyll. l. 10. ff. de acquir. poss. Briss. Prat.

TEMPVS, est ex cœli soliq. vertigine deductum spacium, quo rerum omnium agitat onem vicissitudinemq. metimur. Quo respiciens Christus ipse, mutationẽ rerum nobis ob oculos posuit, quum diceret: Vnius diei, scilicet breuiusculi temporis horas esse, quæ hominem sæpe in aliam sententiã pertrahunt. Nulla est qualitas, quæ in rebus humanis maiorem vim habeat, quam temporis vicissitudo. Tempus enim dat rosas, & mutat omnia: cuius qui rationem non habet, is plane nihil potest in iure secundum æquitatem diffinire. Old. Prat.

TEMPVS, absolute, decennium intelligitur. Vide Albericum & in eum, Vetustas.

TEMPVS continuum dicitur, quod continuo currit, & in quo subducuntur tam dies festi, quam operarij: tam dies absentiæ quam præsentiæ. Tempus vero vtile, quod vtiliter præterfluit, in quo dies festi non subducuntur, & in quo actor, vel per se, vel per procuratorẽ agere potest. In quo item habetur respectus, an quis iudicis coram habere quiuerit. Vide Hegendatii. Cod. de temp. in integ. restit. l. intra vtile. ff. de minoribus. Spieg. Prat.

TEMPVS diuturnum dicitur quod decem annorum est. Conan. l. comm. l. c. 10. n. 4.

TEMPVS æstimationis, dupliciter consideratur. Nempe, tempus à quo, & tempus ad quod. Tempus à quo, id est, quando incipiat ratio haberi æstimationis, à quo tempore. Sed tempus ad quod, id, est, quãdo fiat ius consideratio, æstimationis, vsq. ad quod tempus duret æstimatio. Et sic tẽpus à quo respicit initium: sed tempus ad quod, finem. Zas. in l. vinum. ff. si cert. pet. Spieg. Prat.

TEMPVS legitimum quod dicatur, vide l. 32. ff. de iud.

TEMPVS modicum, quandoque trium aut quinque dierum est. l. si post tres. ff. Si quis caut. cum simil. Quandoque de 10. diebus accipitur, vt in l. promissum. Sychi de constit. pecu. quod & Eustath. in lib. de var. obser. temp annotat. Interdum dies 30. signat. l. 1. §. 2. de Irin. actuque prin. Interdum duorum mensium spacium l. sancimus. C. de fideiuss. cũ simil. id. Eustath. obseruauit eod. lib. Quandoque trium. l. de operis. C. de ædif. prin. Est & aliquando quadrimestre. l. si debitori. ff. de iud. cum simil. Quãdoq. 10. mensium. l. 2. C. de nupt. Quãdoque quinquennium. l. 1. §. quod dictum, de separat. Præterea, iudicis arbitrio relinquitur diffiniendum. l. ab hostibus. §. fin. Ex quib. caus. maior. Spieg. Prat. De hoc vide fusius Cõn. lib. cõm. 7. c. 12. n. 4. Gothof. ad l. 1. §. 9. ff. si is qui test. liber esse iussus erit.

TEMPVS moræ litis, tempus Contestationis accipitur. not. ext. de ver. sig. ex parte. 2. & c. ex parte. de restit. spoliat. Spieg. Prat.

TEMPVS quinquennale, vocatur Lustrum in quot annos olim prædia locari solebant. Lustrum enim à luendo, hoc est soluendo dictum esse, Varro autor est: quoniam quinto quoque anno vectigalia tributaque exigebantur. Spieg.

TEMPVS

TEMPVS quod excedit hominum memoriam, species est vsucapiendi omnium efficacissima: post tantum enim seculum nullo probationis genere homini possibile est, aut defendere, aut impugnare fidem possidentis. Quomodo autem probari debeat, memoriam non extare, nemo melius, quam Paulus ipse tradit, in l. pen. de Probat. & in l. 2. §. idem Labeo, de aqu. plu. arc. Spieg. Prat.

TEMPVS statutum in l. 1. C. si quis ignorans rem minor. esse, id est quinquennium, Gothof. in d. l. 1.

TEMPVS 30. dierum dicitur pleniſſimum, ad deliberandum ſuper quocunque negotio, per text. & gloſ. in auth. de appell. §. 1. Coll. quarta. Spieg. Prat.

TEMVLENTIA, pro vinolentia. Impp. in l. vnica. C. Si quis Imper. maled. ac temulentia turbulentus obtrectator temporum noſtrorum fuerit. Tementum exiſtimat interpres eſſe genus optimi vini, quum pro vino quocunque accipiatur. dictum quod tenter, hoc eſt, labefactet mentem. Vide Donatum in Terentium. Spieg. Prat.

TENAX ſui iuris dicitur, qui tam arcte ius ſuum ſeruet, vt de eo demere aut auferre ſibi ab aliquo, ne tantillum quidem patiatur. Quod auarorum eſt dominorum proprium in ſuos colonos. Colum. Sed nec dominus in vnaquaque re, cui colonum obligauerit, tenax eſſe iuris ſui debet, ſicut in diebus pecuniarum, &c. Spieg. Prat.

TENDERE ad noxam, pro ſpectat vel vergit. Spieg.

TENDERE in re militari tentoria figere, ſeu papiliones erigere ſignificat. Virgil. lib. 1. Hic Dolopum manus, hic ſæuus tendebat Achilles.

TENDIT pro ſpectat, vel vergit, c. ſtatutum de reſcript. in 6. Pra.

TENERA ætas, puerilis & pupillaris, etiam noſtris. l. fin. C. de teſtam. milit. Alberic.

TENERE merum factum ſignificat, & ad poſſeſſionem corporalem refertur. Tenet enim qui corpore poſſeſſioni inſiſtit, licet non poſſideat. l. 9. in fin. ff. de rei vindic. Itaque tenere & poſſidere ſeparantur. l. 18. ff. de acceptilationibus. Quinetiam in quos ius poſſidendi non cadit, quales ſunt ſerui, hi tenere recte dicuntur. l. 38 §. hæc quoque ſtipulatio. ff. de verb. obl. l. 49. §. 1. ff. de acquir. poſſeſſio. l. 4. §. item ſi eam rem. ff. de vſucap. Schard. ex Briſſ. & Prat.

TENERE interdum ſignificat, quod obtinere & iudicio vincere: Paulus in l. vlt. ff. de except. rei iud. Qui in rem egiſſet nec tenuiſſet. Imp. Ant. in l. 1. Cod. ad l. Fabiam de plagiar. Si vero in cauſa tenuerit, etiam l. Fabiæ crimen perſequi poterit Philippus, & in l. 6. C. ad l. Corn. de falſ. ſecundum ſcriptorum Codicum lectionem, Qui falſas tabulas dixerit nec tenuerit, quod nonnullorum inſcitia immutatum eſt. Similiter in l. 12. C. de inoffic. teſt. Eum. ait Gordianus, qui in officioſi cauſam delatam non tenuit, à falſi accuſatione non ſubmoueri placuit. Cic. in orat. pro Cæcin. Et hoc loco dixiſti Scævolam cauſam apud centumuiros non tenuiſſe. Suet. in Domit. c. 9. Nec repeti niſi intra annum, eaque conditione permiſit, vt accuſatori qui cauſam non teneret, exilium pœna eſſet. Briſſ. Prat.

TENERE eſt proprium naturalis poſſeſſionis. Habere & poſſidere ciuilis, & ita habere & poſſidere ita plerunque iunguntur, ſibi habere & poſſidere. l. pater. §. quindecim. de legat. 3. & in l. Gaius. §. Titius, de legat. 2. Habuit & poſſedit pro eo. Interdū tenere accipitur pro poſſidere, vt in l. iuſto §. vlt. ff. de vſur. & vſucap. & habere vel poſſidere pro tenere. Cuiac. ad l. 38. §. Si quis ita. ff. de verb. oblig.

TENERE facti eſt: poſſidere iuris, vt Gothofr. in not. ad Inſtit. tit. quibus modis toll. oblig. per l. 38. in princip. de verb. oblig. vide eundem Gothofred. in notis ad l. 3. C. ne rei dominic. vel templor. (caut.

TENERE pro obſeruare. Sic illud tenendum eſt in l. 11. ff. ſi quis

TENERE decretum aliquem, dicitur, id eſt adſtringere & obligare. Sic tenuit eum decretum in l. 23. ff. de excuſat. Sic eodem ſenſu dicitur quæſtio tenere vnum ex hæredib. l. 26. ff. de except. rei iud. Briſſ.

TENERE, pro valere, conſiſtere. Sic, tenebit actio, id eſt, valebit. l. 59. ff. ad SC. Trebell. Briſſ.

TENERE gratiam, pro eſſe in gratia.

TENERE hæreditatem. Cicero: Tenuit permagnam Sextilius hæreditatem. de Finib. lib. 2.

TENERE partes, ſententiæ alicuius eſſe.

TENERE in poteſtate, pro in poteſtate habere, & moderari.

TENERE ius dicitur, qui calleat leges & iura.

TENERE Legem, Legi ſubiici.

TENERE perſonam, translate, pro ſtatus alicuius eſſe.

TENERE promiſſum, id eſt, præſtare.

TENERI argumentis & teſtibus, eſt coargui & conuinci.

TENERI, pro obligari. Hinc teneri. Lege aut interdicto quis dicitur, cum per Legem, vel prætoris edictum, interdictumve obſtrictus eſt ad aliquid faciendum, vel non faciendum. Sic Teneri quem promiſſo, pro obligatum eſſe, accipiendum eſt. Spieg. Prat. Briſſ.

TENERI pœna, pro obnoxium eſſe. Spieg.

TENERI & de vulnerato, & de occiſo: duo enim ſunt delicta, vt ait Caius in fin. l. illud quæſitum. ff. ad l. Aquil. Spieg. Prat.

TENERI, reputari, cenſeri, c. in illis 80. diſtinct.

TENERE pro retinere. l. hæredi. 15. ff. de iis quæ vt indign.

TENERI in adminiſtratione. i. e. detineri. l. 10. C. de excuſ. tutor.

TENET pro occupat & tegit in l. 7. §. inſula. ff. de acq. ter. dom. Sed & terra teneri dicuntur quæ terræ cohærent. Briſſ. Prat.

TENOR, quod attenditur. Fel. in c. quum veniſſet. 1. ext. de teſta. Eraſmus ait, Tenorem, rei progreſſum vocant. Vnde quæ ſui ſimilia, ſibique veluti perpetua quadam ſuccedunt ſerie, horum eſſe tenorem dicimus. Spieg.

TENOR actorum, l. 13. C. de fid. inſtrum. Tenor ætatis, l. 28. §. pen. ff. de liber. & poſthum. Tenor inſtrumenti, l. 8. ff. de ſtat. hom. Tenor iuriſdictionis l. 8. C. quod met. cauſ. Tenor legis l. pen. C. ad l. Aquil. Tenor rationis, l. 16. ff. de legib. Briſſ. Prat.

TENOR pro pactione contra communem feudi naturam ac rationem in contractu interpoſita, lib. feud. 2. tit. 1. §. 3. Prat.

TENTARE, à Tendo deductum, eſt rē incertam aggredi, & diligenter inquirere: quaſi manum tendat, vel aliam corporis partem, & experiatur Cic. in Paradoxis: Tentare volui, poſſentne ita dici, vt probarentur. Vlpia. in l. his conſequenter, §. ſed cum. ff. famil. herciſc. ex Prat.

TENTARI ius dicitur, quum non intellectum ac incertum aggreditur, hoc eſt, experitur. Autor Tullius in orat. pro C. Rabirio Poſthumo. Old. Prat.

TENTAT pro tentat dicere, & affirmate nititur. vide Tentar. Pra.

TENTORES dicebātur ii, qui vel equos vel repagula in circuitu tenebant, antequam ad curſum emitterentur: hi à Græcis ἡνίοχοι appellabantur. vt annotauit Adrian. Turneb. aduerſ. lib. 18. cap. 38.

TENVES homines, non viles, vt Interpres exiſtimat. §. ne tenuis. l. illicitas. ff. de offi. præſid. ſed potius intelligendi, qui vel humili loco nati, vel quibus tenues falcultates, aut nullæ ſunt. Tenuiores, id eſt, pauperiores, vt apud Ciceronem, recte interpretatus eſt. Vnde tenuitas patrimonij, pro exiguitate & modicitate. in l. 1. C. de pericul. tut. Old. Prat.

TENVIS intellectus, non pro breui, ſed paruo & exiguo, apud Iuriſconſ. accipiendus eſt. l. fin. ff. de diuort. Prat.

TENVIT damnatio, pro, accepta eſt & probata, in l. 2. ff. de pœnis, vt apud Plinium, Sententia tenuit, in Epiſtola, vt ait: Sic ex tribus ſententiis quæ factæ ſunt, tenuitque ex duabus altera, tertia expulſa. Old.

TENVS, pro eo quod dicimus, Vſque ad, ſequitur dictionem (vt aduerſus) cui inſeruit. Paul. Creditoris, cui pignus ſurreptum eſt, non credito tenus interest, ſed omnimodo furti agere poteſt. Spieg.

TENVTA, verbum è Doctoribus deriuatum, pro ſimplici ſaiſina, quæ poſſeſſorem non facit, ſed in poſſeſſione eſſe l. poſſideri, §. fin. ff. de acquir. poſſ. Huius meminere Bart. in leg. Fulcinius. §. ſi quis. 2. ff. quibus ex cauſ. in poſſeſſ. eat. Alexand. conſil. 47. vol. 2.

TEPIDARIVM eſt ahenum, ex quo tepida exit: vt Caldarium, ex quo aqua calida hauritur: & Frigidarium, ex quo frigida. Vide Sipont. Spieg.

TEPIDARIVM, & balineum Paulus pro eodem poſuit in l. 19. ff. de ſeruit. vrb. Non poſſe, inquit, prohiberi vicinum, quo minus balineum habeat ſecundum parietem communem, ſed ſi talis ſit vſus tepidarii, vt adſiduum humorem habeat, poſſe prohiberi. Similiter Vitruu. lib. 5, c. 10. vbi de balnearum diſpoſitionibus loquitur, principio Tepidarium pro ipſa balnei cella poſuit: mox, pro vaſe aliquo in quo aqua calefit. Hot. Prat.

TER enixa mulier dicitur, quæ vno partu tergeminos, hoc eſt, tres edidit, vt ait Paulus in l. terrenixa. de verb. ſig. SC. Tertulliano cautum erat, vt quæ mulier ingenua Romana tres: Libertinæ vero, vel Latinæ conditionis, quatuor liberos enixa eſſet, filio defuncto ſuccederet. §. 1. Inſtit. ad SC. Tertul. Vnde Pauli ſententia, mulier quę tergeminos peperit SC. Tertulliani gaudebat beneficio. Hodie tamen & Honorij & Iuſtinian. Conſt. l. 1. & 2. C. de iur. lib. extincta huiuſmodi priuilegia sūt. Quod Procopius admodum improbat, cauſamque euerſionis Rom. Imperij inde ortam arbitratur. Spieg.

TER factum intelligi Albericus adnotauit, quod eodem momento fit. Proinde mulier ſic inſtituta, ſi ter peperit, hæreditatem capiet vno partu, tergeminos enixa. l. ter enixa d. tit. de verb. ſign. Spieg.

TERGEMINVM Honorem Turneb. aduerſar. lib. 5. c. 10. pro maximo & ampliſſimo interpretatur, veluti cum populus ingentem tollat plauſum, aliquem honorās. Sæpe etiam in hac notione hoc verbum à poetis tritum animaduerti. Martial.

Tergeminum mugiat ore ſophos.

Id eſt, maxima voce ſuccłamet ſophos. Item Tibullus,

Illud tergemina nantem confinia mortis.

Id eſt, ingentis & multiplicis. Hinc adeo id factum ſuſpicor, quod quæ tergemina ſunt, eadem ampla & magna ſunt. Schar. ex Turneb. lib. & cap. eod.

TERGIVERSARI, inquit Marcianus, eſt in vniuerſum ab accuſa-

Digitized by Google

cione desistere, in l.1.ff.ad SCtum Turpill. Vide supra: Temeritas accusatorum. Non. Marcello est fallere, & dicta mutare, & est qualitergum vertere. Spieg. Adde Conn. lib.5.c.7.

TERMES, hoc est, ramus ex arbore decerptus cum fructu, nec foliis repletus, nec nimis glaber. vt Festus ait, in diuisione agrorum, antequam metæ ponerentur, figi solebat: termino nomen dedit. Deus apud antiquos creditus, in cuius tutela fines agrorum esse existimabantur. Caius Cæs. tulit legem agrariã, aduersus eos qui terminos statutos extra suum gradũ finesve mouerũt dolo malo. Callistrat. autor. l. fin. de Term. mot. Tulit & aliam diuus Nerua, cuius idem meminit ibid. Spieg.

TERMINALES arbores apud Paul. lib.5. sent. tit.22. de quibus vide Sext. Flaccum, Hygenum, & alios auctores de limitibus Briss. Prat.

TERMINALES lapides qui terminos constituunt, apud Ammia. Marc. lib.18. qui & finales in libello variorum auctorum de limitibus. Briss. Prat.

TERMINALIS sententia, id est, definitiua, l. vlt. C. de iur. dot.

TERMINARE, pro limites constituere, & apud Ciceronem primo offic. cum ait: Illorum fines, sicut ipsi dixerant, terminauit: in medio relictum quod erat, populo Romano adiudicauit. Spieg.

TERMINATA. Paul. in l. vt sunt. ff. de verb. sign. Vt sunt, inquit, iudicio terminata, transactione composita, longioris temporis silentio finita. Old. Prat.

TERMINI appellatione quid veniat, docet Bart. l.3. de aqu. legat. Prat.

TERMINI, limites agrorum, & fines possessionum significant. l. 3. ff. de adquir. possess. Hinc fines, agrorum termini, quod hæ partes propter limitare iter maxime teruntur. Briss.

TERMINVS à terẽdo dicitur, vt vult Varro lib. 4. de ling. Lat. sed inepte, cum τέρμα Græce dicatur. Et est signum quod agrum ab agro, id est, limites agrorum finesque possessionis diuidit *eis Marckstein*. Modest. tit. de term. moto. Terminorum, ait, aut siluarum non mulcta pecuniaria est, sed pro conditione admittentium coercione transigendum est, Coercio *ein Leibstraff, oder buss*. Paul. in l. sed & Io. ff. fin. regund. Si dicantur, inquit, terminari directi, vel exarati, iudex qui de crimine cognoscit, etiam de finibus cognoscere potest. Sic l.3. ff. de aequ. pos. l.12. ff. fi. regund. Terminos ergo, finium causa positos lapides, arboresve accipimus. l.1. 2.3. de term. mot. Prat.

TERMINVS iuris, ad dandum apostolos, vt vulgo dicunt, est tempus 30. dierum, intra quod iudex tenetur date apostolos, hoc est, literas dimissorias. Vide Marcellum dictorum verborum significat. eleganter tractantem, in l.1. ff. de libell. dimis. Spieg. Prat.

TERMINVS litium, pro fine instantiæ vel sententia diffinitiua. §. sed hodie. Instit. de satisdat. Is autem est in criminalibus biennium, sicut triennium in ciuilibus causis. l.1. C. vt in cert. pec. temp. Et ideo, vt ait Alc. bis errant vulgares latrunculatores (*Blutrichter*) qui si reum conuincere nequeunt, eum rebus sic stantibus absoluunt. vt quandocunque vel minima coniectura ducti, rursus in carcerem trudant. Nam elapso biennio, inquietari amplius non potest: & cum accusatori statutus est terminus probationum recipiendarum causa, si probatum nõ sit, diffinitiue reus est absoluendus: non autem ea forma, quã concussores & δημοβόροι iudices repererunt. Spieg. Prat.

TERMINVS pro numero præciso, in l.1 ff. de decr. ab ord. facien.

TERMINVS simpliciter datus intelligitur peremptorius, c.1. de dolo & contum. in 6. Prat.

TERMINVS peremptorius quædam interlocutoria est. Alber. Archidiac. c.1. de except. in 6.

TERRA conditum corpus videtur, etsi in arcula conditum hoc animo sit, vt non alio transferatur, autor Modestin. in l. diui fratres de relig. Plane vsurpat arculam pro loculo, quo cum mortui condantur in terra. Spieg.

TERRA integra, apud Caium in l. sylua cædua. de verb. sign. intelligenda, quæ nondum depasta est: licet ibidem, vt adnotauit Alciat. pascendi verbum, pinguefaciendi, contra rationem sermonis Accurs. intellexerit. l. de Glande leg. Spieg.

TERRA prosciſſa dicitur, quæ primum aratrum experta est grandioribus glebis relictis: Catoni, Plinio, & cæteris. Spieg.

TERRA Salica. Quære, Salicam Legem.

TERRAM pro terra, Prouerbiali figura, in hominem exulem, erronem, & incertis vagantem sedibus. Erasm.

TERRAM territorium aliquando significare, & prouinciam, seu regionem etiam, apud Cicer. tum alios probatos autores, obseruarunt Grammatici. Bart. in l.1. ff. de via publica. Spieg.

TERRAM video Qui molesti, teste Erasmo, prolixique labois finem adesse significat, dicere solet γῆν ἐγὼ ὁρῶ id est, terram video Spieg.

TERRENA via, Sabulosæ opponitur. Vlp. l.1. de via pub. §. si quis. Neque humiliorem, inquit, viam sub nomine refectionis, is qui interdixit, potest facere, vel in viam terrenam glaream injicere, aut sternere viam lapide, quæ terrena sit: vel e contrario, de strata terrenam facere. Spieg. Prat.

TERRERE, & terrorem incutere. Vnde apud Vlp. potest Proconsul de plano cõminari etiam, & terrere filium à parte obtenti, qui non, vt oportet, conseruari dicatur. l. nec quicquam de off. proconsul. Sed submouere significat: vt exponit Caius in fin. l. pupillus est. de verb. sign. Terror armorum, satis arguit quem esse deiectum. l. idem est. ff. de vi & vi arm. Spieg.

TERRIBILIS iudex, item terribiles Leges dicuntur, quod terrorem injiciant delinquentibus, quemadmodum & diuina eloquia. l. vnica. C. si rect. prouinc. Authent. de mand. princ. §. talem. Aut. Constitutio quæ adscript. §. penult. Spieg.

TERRITORIVM & gleba sæpe pro eodem sumuntur, vt l.11. C. de oper. publ. l.3. de nat. lib. l nulli, C. de episc. & cler. Sicut & municeps & curialis pro eodẽ l.5. C. de omni agro deserto. Cod. lib.2. l.1. de fug. colo. C. lib.2. eod. l.41. C. Theod. de oper. publ. Cuiac ad l. iubemus. C. lib.11. d. tit. de omni agro deserto. vide etiam in l. pupillus, versic. territorium ff. de verb. sig.

TERRITORIVM, inquit Pompon. in l.239. § 8. ff. de verb. sign. est vniuersitas agrorum, intra fines cuiusq. ciuitatis: quod ab eo dictum quidam aiunt, quod magistratus eius loci intra eos fines terrendi, i. submouendi ius haber. Briss. Varro autem Etymologiam territorij hanc constituit. Terra dicta ab eo (vt Ælius scribit) quod teritur. Itaq. Terra in Augurum libris scripta cum Runo. Ab eo colonis locus communis, qui prope oppidum relinquitur, Territorium quod maxime teritur. At Siculus Flaccus aliunde huius appellationis originem deducit. Sic enim in lib. de conditio. agror. scribit. Ab his populis, qui sedes in aliqua regione constituerant, eorumque agros occupauerant, præmensum quod vniuersalis suffectarum videbitur solum territis fugatisque inde ciuibus territoria dixere. Et alia. Bellis enim gestis victores populi terras omnes, ex quibus victos eiecerunt, publice atque vniuersaliter territorium dixere, intra quos fines ius ducendi esset: vbi malim, iuris dicundi ius esset. Hinc consentit, Front. in lib. de agror. qualit. his verbis: Quidquid enim ad coloniæ municipiive priuilegium pertinet, territorij iuris appellant. Sed si rationem appellationis huius tractemus, territorium est quidquid hostis terrendi causa constitutum est. At Isidor. in alia penitus sententia est. Territorium enim vocatum ait, quasi Tauritorium, id est, tritum bobus & aratro, ab eo quod antiqui sulco ducto & possessionũ & territoriorum limites designabant. Briss. Cuiac. ad l. duum virum de decu. C. lib.10. territoriũ à terra magis deducere quam à terrendo. Nam & pro fundo sæpe accipitur, l. 3. C. de nat. lib. l. nulli. C. de episcopis & clericis.

TERRITORIVM oppidorum & ciuitarum, l.3. § non perpetuæ ff. de sepul. viol. l.41. §. si quis ad opus, ff. de leg.1. Territorium iudicis, l. fin. ff. de iurisd. Prat.

TERROR armorum dicitur, & solo armorum aduentu, licet armis vti non sint l.3. §. qui armati. ff. de vi & vi arma Prat.

TERTIARE, verbum rusticum, ad culturæ agri tertiam manum, vel tertiam operam spectans: quemadmodum Iterare, ad secundam. Spieg.

TERTIOCERIVS eadem forma, quæ primicerius & secundocerius dicitur, qui in ordine suo tertium locum obtinet. l.1. C. de præpos. it. agen. in reb. lib.12. l.7. C. de palat. sacr. larg. lib.11. ibi & quartocerius eadem figura effertur. Inueniuntur & tertiocerij nomen aliquoties in notitia Imperij Rom. Briss. Prat.

TERTIVM edictum, pro tertio capite. l.1. §. deinde adiicit. ff. de postulando.

TERTYLLIANO Senatusconsulto matres ad legitimam filiorum hæreditatem admittuntur. tit. ff. ad SCtum Tertyll. l.34. ff. ad Trebell. Briss.

TERVNCIVS, nummus à tribus vncijs dictus: cuius vilitas in Prouerbium abiit. Vide Erasm. in Chiliad. & Bud. in Asse.

TESSARES CAIDECACIDAE in l.5. C. de hæret. & Manich. hæreticorum genus ab eo nuncupatum, quod 14. Luna pascha cum Iudæis obseruare contendunt, auctore Isid. lib.8. Etymol. c.5. Briss. Prat.

TESSERA symbolum est bellicum, quod in aciem prodeuntibus dabatur, ne confusione distraherentur, & vt inter se ab hostibus cognoscerentur. Vel vt ait Veget. lib.2. c.7. Tessera dicitur præceptum ducis, quo vel ad aliquod opus, vel ad bellum mouetur exercitus. Polybius de tessera militari scribens σύνθημα appellat quod taleola esset, vel tabella lata inscripta, sed & σύμβολον ab eodem vocari videtur. Est & tessera frumentaria signum scilicet frumentarium, quod qui exhibebat, frumentum pro portione Romæ à principe accipiebat, vt hodie quibusdã in locis nummi plumbei vel ærei, vel quid simile, quod pro symbolo sit. Vlp. l.51. §.1. ff. de indic. Si libertis suis tesseras frumentarias emi voluerit, quamuis maior pars hæreditatis emi voluerit, &c. Paulus l.49. ff. de leg.2. §.1. Si Titio frumentaria tessera legata sit, & is decesserit: Iuuenalis Satyra 7.

Summula ne pereat quæ vilis tessera venit
Frumenti.

Turnebus aduers. lib.16. cap.29. has tesseras frumentarias existimat dictas à Græco τίνειν, & fuisse frustilla lignea quadrata, certa insignita & notata forma, quæ dabantur iis quibus ius erat

Digitized by Google

ius erat petendi frumenti publici, quanquam & rotunda etiam fuerint cum à Dione σφαῖραι dicantur, id est, globuli & pilulæ. Itaque in Titio sic scribit: σφαῖραι ξύλιναι μικραὶ δέκα δοθεῖσαι τῷ δικαστῇ ἐξῆλθεν, ἐπιδόσεως ἕνεκα τῶν ἐν ἀγορᾷ ἀνίων, &c. Idem autem Turnebus scribit ex Suetonio, certum fuisse ciuium numerum Romæ, quibus frumentum dabatur de publico. Hæc enim sunt Tranquilli verba in Iulio Cæsare: Atque ex viginti trecentisque millibus accipientium frumentum è publica ad centum quinquaginta retraxit. A Græcis tessera frumentaria etiam σιτηρέσιον dicuntur, id est τὸ διδόμενον σίτου εἰς τροφὴν, quæ Pollux lib 8. inter honores publicos enumerat. Briss. Non admodum autem dissimiles erant tesseris frumentariis, quæ apud Athenienses σιτήσεις dicebantur, id est, annonæ quæ bene de Rep. meritis dabantur, & ius epulandi publice in Prytaneo Hospitib. etiam tessera olim dabatur, vt hospes agnosceretur. Hinc qui ius hospitij violasset tesseram confregisse dicebatur. Plautus in Pœnulo.

Deum hospitalem, & tesseram mecum fero. Idem in Cistel.

Abi, quære vbi iureiurando tuo satis sit subsidij.
Hic apud nos iam Alcesimarche confregisti tesseram.

Alias tesseræ taxilli sunt lusorij. Prat.

TESSERA publicæ securitatis dicitur, quæ præstatur iter facientibus: Barbari saluum conductum vocant. Prat.

TESSERARII, inquit Vegetius lib. 2. cap. 7. sunt qui tesseram per contubernia militum, aut prætorianorum nunciant. Plutarchus videtur eos vocare διαγγέλους. vet. Glossæ γεφυροποιούς. Hi è numero speculatorum fuerunt, vt diximus in verbo Speculatores, Corn. Tacit. lib. 17. Sed tum à libertis Onomastum futuro sceleri præfecit, à quo Barbium Proculum tesserarium speculatorem & Vurium optionem eodem perductos, &c. ita enim legendum Plutarchus & lib. vetereș testantur. Prat.

TESTABILIS dicitur cui testimonij dicendi ius est, idq; verbum lex Horatia vsurpat, quæ de Caia Tauratia facta est. Contrarium est in 12. Tab. scriptum. Improbus intestabilisque esto. Hæc Gell. lib. 6. c. 7. Hor. Prat.

TESTACEVM opus Plinio li. 10. epist. de aquæduct. Nicomedens. Aliqua pars, ait, vt mihi videtur, testaceo opere agenda erit, id enim & facilius & vtilius. Prat.

TESTARI generaliter apud Iureconsultos dicitur, qui aut testes rogat, aut coram iis voluntatem suam exponit, etiam si inter viuos id fiat, vt annotauit Baldui. in sua Catechesi iur. ciu. c. 5.

TESTARI non modo testamentum facere, l. 8. §. 1. ff. de transact. sed & testibus adhibitis quidlibet declarare, denunciare, notum ve facere significat, l. 20. ff. de acquir. hær. Briss.

TESTARI, inter alia significat etiam sententiam suam exprimere. Vnde Testimonium & Testamentum deducuntur. Et Intestabilis, qui nec testimonium dicere, nec testamentum facere, ex testamento ve aliquid consequi potest. Hinc & Intestatus. Alciat. de verb. sig. Adde Conna. li. comm. 9. c. 1. n. 2.

TESTARI pro eo, quod vulgo dicitur protestari. Sic testari dominum, id est, protestari, seu testato denunciare, l. 3. §. cum inquil. ff. vti possid.

TESTARI is dicitur libera voluntate posse, qui in bonis certis, hæredem quem vult, instituere potest, vt Bald. & alij tradunt in l. fin. C. de pact. Spieg.

TESTARI pro iurare & precari, vsurpari cœptum: ab eo quod testes per numen aliquod solebant affirmare verba sua, quo maior fides adhiberetur. Vnde vsitatius, Detestor, idem est, quod deprecor, & abominor. Spieg.

TESTARI, est testificandi alicuius negocij causa tabulas obsignare. Venul. l. 22. ff. de testib. Curent magistratus cuiusque loci testari volentibus & seipsos & alios, testes vel signatores præbere: quo facilius negotia explicentur, & probatio rerum salua sit. Hot.

TESTARI apud præfectum, est testibus productis maleficium admissum ostendere, l. c. 5. infra adl. Iuliam, de adul. Peckius comment. l. 7. n. 6. ff. de incend. ruin. naufrag.

TESTAMENTARIA appellata est, Cornelia lex de falsis, quod de his, qui testamenta subiecissent, resignassent, celassent, suppressissent, falsave signassent, recitassent, scripta essent: Latius vero testamentariæ leges quæcunque ad causam testamentorum pertinent, accipiuntur in l. 1. §. lex Falci. ff. ad leg. Falcid. Briss. Prat.

TESTAMENTARIVS, id est, qui testamento datus est tutor, excludit legitimum, & datiuum. Legitimus si est, datiuum excludit, cum, vbi legitimus sit datus à iudice tutor, ipso iure nullus sit l. si sororis tuæ. C. qui dar. tut. poss. Datiui tum demum ad tutelam vocantur, si nullo in testamento datus sit, nec legitimus quispiam qui tutelam susceperit, ex agnatis superst. Old. monuit, distinguere doctores multas executorum species: & quidem subtiliter magis, quam cum vtilitate fori, rixantes de nominib. & negligentes rem ipsam. Porro Testamentarius adiectiue, quod ad testamentum pertinet.

TESTAMENTARIVS vulgo accipitur pro executore testamenti, pessimo errore. Alias enim ponitur adiectiue: & tunc significat qui quid ad testamentum pertinet, vt testamentarius executor. Testamentaria lex, Testamentarius scriba, sicut in leg. 1 ff. si quis aliquem testam. prohib. Alias substantiue legitur pro eo, qui testamenta falsa conficit & supponit. Quocirca nostrates solent etiam ignorantes significationem rei declarate, hoc modo: Testamentarius, *Taffe zu vvat da iſt* Cic. lib. Offic. 3. Neque enim de sicariis, veneficis, testamentariis, furibus, peculatoribus hoc loco disserendum est. Eodem modo apud Callistratum est intelligendum, in l. diuus, §. si quis duobus, ff. ad leg. Corn. de falsi. & apud Paul. in l. impuberem, §. si testamentarius, ibid. Old.

TESTAMENTARIVS testamenti scriptorem significat, qui dictante testatore id excipit, l. 6. §. 1. ff. de hæred. inst. Briss.

TESTAMENTI ordo hic erat apud veteres: vt primo capite hæredis fiat institutio, siue vnus, siue plures sint, in vniuersum bona ex defuncti voluntate capiant. Sequenti capite & in imagera, secundi hæredes legata, & reliqua testatoris voluntas & dispositio ponuntur: siue aliquos onere grauare: aut si quibus dari fierique oportere, testator pro sua voluntate arbitratus est: qui non hæredes, sed Legatarij sunt dicti. Alex. de Alex. Genial. dier. lib. 5. c. 1. Certe qui hodie obseruatur ordo in vlt. voluntatibus conscribendis, excepta clausula generali (quæ postremum locum sortita est, ab Accursianis, & mere formularijs introducta, tum vsu in insulsorum recepta notariorum) improbandus non est: videlicet, vt primo loco præfatio, secundo legata, tertio institutio, quarto substitutiones, quinto cæteræ testatoris dispositiones, inter quas exhæredationes referri solent, ponantur. Spieg. Prat.

TESTAMENTI factio est jus testamenti faciendi, aut ex eo capiendi aliquid: illa actiua, hæc passiua testamenti factio dicitur. Omnes autem qui actiuam, Testamenti factionem habet, habent etiam Testamenti factionem passiuam, non viciſſim omnes qui passiuam, etiam habent actiuam. Vulte. in comm. Insti. quib. non est permiss. testam. in pr. n. 3.

TESTAMENTI factionem habere dicitur non is solum, qui testamentum facere potest, sed & is, qui ex alterius testamento capere, & sibi vel aliis adquirere potest, l. 16. ff. qui testam. fac. l. vlt. ff. pro hærede, l. 21. l. 49. & l. seq. ff. de hæred. instit. Briss. Hotoman. hanc veterem locutionem esse vult, & à 12. Tab. manasse, in quibus tamen scriptum fuisse opinatur: De iis, quibuscum testamenti factio haberetur, non qui testamenti factionem haberent, arg. l. vlt. ff. pro hæred. l. 31. & 49. ff. de hæred. instit.

TESTAMENTI itaq; factio cum his esse dicitur, quibus vel hæreditas vel legatum relinqui potest, l. 7. ff. pro lega. l. 21. ff. de testam. tut. l. 5. ff. de serui. leg. §. seruus autem. Inst. de hæred. instit. §. testes. Instit. de testam. l. 8. §. vlt. ff. de l. 2. Briss.

TESTAMENTORVM, hoc est, verborum, quibus testamenta condita sunt, interpretatio latior est, quam rei stipulatoriæ, l. quicquid astringendæ, ff. de verbor. oblig. fac. l. veterib. ff. de pact. Nam recepta pridem sententia, & pium, & publice vtile est defunctorum elogia interpretatione iuuare, l. mulier. l. si mater & l. si ita esset, ff. quand. dies leg. ced. Spieg.

TESTAMENTORVM subiector, idem qui Testamentarius. Vide Cic. lib. de offic. 3. Spieg.

TESTAMENTO dati tutores videntur, qui codicillis testamento confirmatis dati sunt, l. 3. ff. de testam. tut. Prat.

TESTAMENTVM, inquit Imp. Iustinianus in prin. Instit. de testam. ordinand. ex eo appellatur, quod testatio mentis sit: secutus nimirum magnum illum ICtum Seruium Sulpitium, qui lib. 2. de testam. ordinand. id totidem verbis scripserat, vt testatur Gellius lib. 6. noct. Attic. c. 12. Quod axioma ibidem Gellio improbatur, & post eum Laurētio Vallæ l. 6. elegantiar. c. 36. Cuius vtriusque autoritas apud nonnullos etiam Dd. iuris in l. 1. ff. de acquir. vel amittend. poss. & in leg. 2. §. appellatur. ff. de reb. cred. tantum ponderis habuit, vt Iustinianum Imperatorem in hoc reprehenderint: plerisque tamen ICtis probatur, & nonnullis adeo, vt testamentum his verbis à Iustiniano definiri etiam existimauerint. Dubium sane non est, quin testamentum sit testatio mentis: non facile tamen concesserim: testamentum eo modo esse definiendum. Alienus non sum ab his, qui hanc testamenti etymologiam esse arbitrantur. Est enim hæc notatio nominis à forma testamenti desumpta, non tamen omni sed quadam eius parte: quasi dicat Iustinianus, testamentum appellari ab eo, quod quis testibus adhibitis in eo mentem suam declarat. Sed obstat ex veteribus Gellius, ex recentioribus Laurentius Valla. Hic enim supra dict. loco scribit: Cur à mente potius dicatur testamentum, quam à mento vel menta? Quia nihil ad hanc significationem mentum mentave facit, inquies: Quid ergo mens ad armentum, ad talamentum, ad condimentum, & ad huiusmodi infinita? Non est ergo vera hæc etymologia, neque à mente neque à mento, neque à menta, sed potius hæc nomina assumunt Tum syllabam, cum exirent antea in Men, vt vestimen, calceamen, regimen, quibus adiecta syllaba Tum, fit vestimentum, calceamentum, regimentum: ita testamen adiecta syllaba Tum facit testamentum. Hactenus Valla. Verum enimvero in scholis Grammaticorum hæc ita disputantur argute: sed habent ICtorum notationes ab illis rationem

Digitized by Google

longe diuersam. Grammatici enim de verbis agunt, ac notationes suas ex iisdem deducunt ICti non tam ex verbis quam ex rebus ipsis de quibus agitur, vt ex verbi notatione non intelligatur verbi proprietas, sed natura rei. Hoc ICtis admodum est familiare, nec mirum, siquidem in plerisque Philosophos Stoicos, qui rerum maxime, non verborum studiosi fuerunt imitati sunt. Ita enim ius à iustitia appellatum dicit Vlp. in l. 1. ff. de iust. & iur. cum tamen Grammatici ea de re interrogati responsuri sint, vocabulum iuris esse simplex, à quo iustitia, non à iustitia ius appellaretur. Ita Paulus in l. 2. §. appellata, ff de rebus cred. mutui dationem, vel vt Iustin loquitur in fine principij Instit. quib. mod. re contrab. mutuum appellatum esse scribit, quod de meo tuum fiat, cuiusmodi notatio Grammatico ne in mentem quidem venerit. Ita donationem idem Paulus in l. 35. §. 1. ff. de don. mortis causa dictam esse scribit à dono, quasi doni dationem, &c. Si igitur quæras, cur hæ notationes ita fiant, rationem afferre possumus ex Conn. comment. lib. 9. c. 1. vbi ait: Quia vnius verbi imagine totius rei informatio fieri non poterat, additum alterum est, quod ad proprietatem eius nominis, de quo ageretur, declarandam facere videbatur. Eadem ratione de testamento dicemus, quod testamentum dictum sit quasi testatio mentis, quæ notatio non est grammatica, ex verbi etymo sed ex ipsa Iurisprudentia desumpta. Recte igitur Iustin. testamentum ita appellatum esse dicit, si in schola ICtorum versemur: recte quoque Gell. & Valla si in Grammaticorum schola agamus. Et quemadmodum Iustiniano nulla fuisset reprehendendi ratio, si notationem testamenti Grammaticam reprehendisset: ita Gellio & Vallæ nulla fuit Iustinianum reprehendendi ratio, cum testamenti notationem iuridicam attulit. Artes enim singulæ suis limitibus sunt coercendæ, extra quos, si quis euagetur, is in messem alienam falcem immittit. Sit igitur nobis, qui in scholis ICtorum versamur, illud certo positum, testamentum appellatum quasi testatio mentis, & Gellio ac Vallæ argutias suas grammaticas relinquamus: ex Vulteio in comm. Iust. ad priu. de testam. ordinand. n. 12. 13.

TESTAMENTVM varij variè definiunt: Receptior est definitio Modestini in l. 1. ff. qui testam. fac. pos. quam cum accuratius tractet Vulteius iam d. loco nu. 14. & seqq. adscribemus. Testamentum, inquit Modest. est voluntatis nostræ iusta sententia, de eo quod quis post mortem suam fieri velit. Accursius glossator legum alioquin studiosissimus definitionem hanc, vt non sat perfectam, improbat, cui contradicit Bartol. scribens eam esse perfectissimam, & Cuiacius in paratit. ff. cui definitio illa videtur esse perfecta. Sane à textibus iuris recedere, mihi semper est religio, nec quicquam est, quod in interprete magis improbem quam si vel ad emendandum, vel ad impugnandum textum, modo probabilis eius defendendi ratio adferri possit, nimis sit facilis. Sed in veris rerum definitionibus investigandis tantum abest, vt quis contra iuris principia siue textus quid faciat, vt ea multo magis confirmet atque illustret, quemadmodum is, qui in vera hominis definitione eruenda laborat, hominem ciuisve naturam non destruit, sed quis sit, ostendit. Sit igitur in definitionem istam Modestini quam vocant, inquirendum accuratius. Verissimum est testamentum esse nostræ voluntatis iustam sententiam de eo quod quis post mortem suam fieri velit? Quæritur, an testamentum ita etiam vere definiatur: id vulgo existimant: ego definitionem esse nego. Vtque id negem facit definitionis natura. Docent Logici quod omnis definitio: quæ definito suo vel latior vel angustior est, vitiosa sit. Hanc definitionem, si definitio est, dico vtroque illo vitio laborare. Propositio argumenti huius certissima est ex Logicorum scholis repetita. Assumptionis partes duæ sunt, prior est, quod hæc definitio sit latior: posterior, quod sit angustior, quod vtrumque vitium absurdum non est in eadem definitione diuerso respectu concurrere. Quod latior sit, ita ostendo: Latior est illa definitio, quæ alij etiam, quam definito competere potest: quod idem est Logicorum axioma: at definitio illa etiam alij, quam testamento conuenire potest: quod sic probatur: Si codicillus, si mortis causa donatio, si quævis alia vlt. voluntas est iusta sententia voluntatis nostræ, de eo quod post mortē nostrā fieri velimus, definitio illa etiam alij, quam testamento conuenire potest. At prius est: & posterius igitur. Propositionis consequentia per se ipse patet. Assumptio probatur inde, quod quælibet vlt. voluntas est iusta sententia voluntatis nostræ. At codicillus, mortis causa donatio, &c. sunt vlt. voluntates. Hic nec propositio nec assumptio negari potest. Veruntamen Interpretes ne hoc, quod in disceptatione positum erat, contra se ipsos concedere viderētur, refugium quærunt in vocabulo Iusta. Cætera. n. Modestini verba, cum nimis sint manifesta, nec negari possit, quin cæteris etiam vltimarum voluntatum speciebus accommodentur, in hoc solo omnem testamenti vim positam esse existimant, vt testamentum à cæteris vlt. voluntatis specieb. distinguatur. Verum si hoc ita est, cæteras omnes voluntatis species iniustas esse necesse fuerit, iniustum enim opponitur iusto, nec per Logicorum regulas aliter fieri potest, quam vt eius, quo res à re distinguitur, contrarium sit in illa, à qua distinguitur. At vero nisi cæterę vltimarum voluntatum species iustę sint, iuris effectum non habeant: cum autem æque suum habeant effectum atque testamentum, etsi non omnino eundem, negari non potest, quin & ipsæ iustam habeant sententiam. Hunc nodum cum Interpretes viderēt, vocabulum *iusta* interpretantur *perfecta*, alij malunt *solennis*, idq; auctoritate Vlpia. in fragm. tit. 20. vbi ait: Testamentum esse mentis nostræ iustam contestationem, in id solenniter factam, vt post mortem nostram valeat. Sed vt hæc Modestini sententia fuerit, debuit certe in definitione ejusmodi verbis vti, quæ essent propria & peritpicua, quæ interpretatione ejusmodi non indigerent, præsertim cum Modestino tam facile fuisset dicere *perfecta*, aut, vt alij malunt, *solennis* quam dicebat *iusta*. Cur enim Modest. non dixisset, *perfecta*, aut cur non dixisset *solennis*? Sed sit sane ita, admittimus interpretationem, & tamen ne sic quidem res expedita fuerit. Nam codicillos cæteraſque vlt. voluntatis species eandem in suo genere habere perfectionem, quam in suo genere habent testamenta, nullus ICtus vnquam negauerit, vt jam pridem demonstratum est à Viglio Zuichemo in prin. Instit. de testam. ordinan. nu. 14. Quod si vero iustam sententiam interpretemur solennem, videamus, ne dum testamentum cæteris vlt. voluntatis speciebus distinguere volumus, nimis angustè testamentum definiamus, excludentes testamentum militis, quod vt maxime solenne non sit testamentum tamen est, aut, vt dum testamentum à cæteris vlt. voluntatis speciebus distinguere volumus, genus distinguamus à specie. Sed species à specie distinguitur, non à genere, quod illi iuris. Testamentum. n. militare æque testamentum est, & æque est iustum atq; paganum, tametsi non sit solenne: solennitas speciei est, hoc est, testamenti pagani, iustitia est generis omnis testamenti Romano conuenientes. Quid igitur est quod Modestinus dicit iusta? Hoc nimirum vt testamentum debeat esse naturali æquitati & ciuili conueniens, & quodque in suo genere secundum regulas & præscriptum juris factum, quorum prius ad materiam testamenti pertinet, posterius ad formam. Nemo enim facere potest, quo minus leges in suo testamento locum habeant, l. nemo 55. l. si quis 111. in fin. ff. de leg. 1. Offensam et hanc definitionem definito suo esse latiorem esse vero & angustiorem mirarum quod ad testamenta ipsa attinet, ostendit Vulteius hoc modo. Sunt testamenta quædam iniusta, cuiusmodi sunt testamenta peregrinorum, hoc est, eorum qui non sunt ciues Romani, quorum meminit Vlp. in fragmen. tit. 20. §. Latinus. Hæc testamenta non sunt nulla, sed suam etiam vim & robur habent, veruntamen quoniam non facta sunt secundum præscriptum legum Romanarum, iusta non sunt. Sunt quidem illa testamenta, sed quoniam à ciuibus Romanis facta non sunt, injusta, atque hoc qualitatem testamenti significat: illud autem quatenus quæritur an testamentum sit, denotat substantiam. Sicut igitur distincta est substantia rei à qualitate ejus, ita distinguitur quæstio illa an sit testamentum, ab ea, qua quæritur, quale sit testamentum, quod propterea addo, ne quis forte putet, conciliari hanc rem posse, si dicatur, testamenta illa injusta esse. Sed quoniam Modestino propositum erat docere duntaxat de testamentis ciuium Romanorum, angustia hæc excusatur, latitudo definitionis excusationem non habet, multo vero minus interpretes. Non est igitur illa testamenti definitio. Duas testamenti definitiones quæ afferuntur, jam profligauimus: profliganda etiam nobis nunc est tertia ex Græcorum interpretum commentariis desumpta: dicebant illi, testamentum nihil esse aliud, nisi hæreditatis dationem. Hæc definitio si vera est, necesse est, vt vbicunque est testamentum, ibi etiam detur hæreditas, & vicissim vbi datur hæreditas, ibi esse testamentū. Sed hoc vtrumq; falsum est. Falsitas prioris ex eo patet: quod si quis testamentum faciat, atque in eo hæredem instituat sui hæredis jura habentem, instituto hæreditas non datur. Dare enim est dominium transferre, §. sic itaque. Instit. de act. at viuo patre filij rerum paternarum quodammodo domini esse censentur, §. sui. Instit. de hæred. qual. & different. l. in suis. 11. ff. de liber. & posthum. adeo vt pater si in alium hæreditatem transferre velit, necesse habeat, eam prius filio adimere, quod fit exhæredatione. Exhæredatio enim est hæreditatis ademptio. Si igitur filio per exhæredationem hæreditas adimitur, necesse est vt filius eam prius habuerit. Quod enim non habetur, adimi non potest: Si vero habetur, dari etiam amplius non potest eo ipso quod jam habetur: at ex testamento hæreditatem filius non habebat, quia filius non erat institutus hæres. E cōtra dari etiam nonnunquam hæreditatem, vbi testamentum est, ex eo constat, quod hæreditas dari potest etiam in codicillis per fideicommissum, §. directo. Inst. de codicil. l. 1. §. fin. ff. de iur. codicill. Si dicas hoc fieri oblique, illud vero in testamento fieri directo: respondebo primum, esse hanc quæstionem de obliqua & directa hæreditatis datione, ab ea, quæ nobis est proposita, aliam: Nostra. n quæstio substantiæ est, hæc qualitatis: quærimus enim simpliciter, an alia etiam vlt. voluntate, quam testamento, hæreditas adiri possit: directo, an oblique

oblique non quærimus, nec locum habet quæstio illa posterior, nisi prior illa sit expedita: ad subuertendam enim Græcorum definitionem satis est, hoc obtinere, etiam codicillis hæreditatem dari, quomodocunque etiam detur. Respondebo secũdo, quod mil es in codicillis, qui tamen testamentum non sunt, hæredem directo instituere possit, l. militis 36. ff. de testam. mil. Quid igitur? Probabam aliquando, ait Vulteius, vt definitio testamenti repereretur ex l. quærebatur 19. ff. de testam. mili. & testamentum definiretur hæredis institutio: confirmabat me in eo etiam, quod omnis vis ac potestas testamenti in hæredis institutione esset posita, §. ante hæredis Inst. de legat. l. quod per manus 10. ff. de iur. codicil. Vlpia. in fragm. ti. 24. præsertim cum viderem etiam Impp. ita argumentari, ex eo quod quis hæredem instituisset, non codicillum, sed testamentum eum facere voluisse, eamq; ad rem autorem habebam magnũ illum Accursium qui in glossa ad Modestinũ, vt definitio perficeretur, addidit, cum hæredis institutione. Sed animaduerto non esse nulla, quæ & huic definitioni obstent. Nam in codicillis etiam, etiamsi non semper, interdum tamen hæres instituitur, & vero etiam in codicillis militis interdum directa est hæredis institutio. Sed quoniam ex natura codicillorum hoc non est, vt in iis directo hæres instituatur, videor mihi testamentum ita absolute definiri posse, si dicam: Testamentum est vltima voluntas directa, ex sui natura institutionem hæredis continens: Hæc Vult. d. loc. n. 15. 16. & seqq.

TESTAMENTI summa distributio hæc est, quod aliud est justum, aliud iniustum, quæ præterquam quod per se ipsa satis patet, comprobatur ex rubr. ff. de iniust. irrito, & leg. 2. §. primo ff. quemadmod. testam. aperiant. Testamentum justum est testamentum factum à ciue Romano: injustum contra factum non à ciue Romano sed à peregrino. (Accipimus autem peregrinum, non qui à patria sua peregre abest, sed qui ciuis Romanus non est, siquidem peregrinari siue peregre abesse quis possit, qui tamen ciuis Romanus sit, & maneat) cur justum & injustum testamentum ex ciue Rom. & peregrino, non autem regulis circa testamentum ordinandum à jure præscriptis, metiar, causa hæc est, quod fieri possit, vt quis peregrinus omnes condendi testamenti solennitates à jure requisitas obseruet, qui tamen testamentum justum non condat, eo quod ciuis Rom. non sit: ciuis Romanus autem è contrario si vel minimam solennitatem à jure in testamento faciendo requisitam non obseruauerit, propterea tamen testamentum injustum nõ facit, eo quod ciuis Romanus est. Nam si solennitates in suo genere non obseruauerit, omnino nullum est. Testamentum autem nullum cum testamento injusto idem non est: quod declarari potest exemplo vxoris injustæ & vxoris nullius. Vxorem enim injustam dicimus esse vxorem, vxor nulla ne vxor quidem est, quod patet ab effectu, cum illa accusari adulterij possit, hæc non item, l. si vxor 13. §. 2. ff. ad leg. Iul. de adulter. Et vero testamentum nullum ne vllo quidem modo vnquam justum esse possit: at testamentum injustum, justum esse possit. Nam ab alio, quam à ciue Roman. testamentum secundum suæ ciuitatis leges factum, tametsi in Republica Romana iniustum sit & habeatur, in ea tamen Republica seu ciuitate, cuius ipse ciuis est, iustum fuerit. Vnde non temere à Caio libro secundo Instit. scriptum, & à compilatoribus in l. 4. ff. qui testamen. facer. poss. relatum est, quod si quæramus, an valeat testamentum, in primis animaduertere debeamus, an is qui testamentum fecit, habuerit testamenti factionem: deinde si habuerit, requiremus, an secundum regulas iuris ciuilis testatus sit: cum Caius ad quæstionem illam decidendam simpliciter respondere etiam potuisset, id testamentum valere, quod secundum regulas iuris ciuilis factum sit, sed quod fieri potest, vt quis secundum regulas iuris ciuilis testetur, is autem ciuis Romanus non sit, studiose ad duo illa Caius attendendum monet. Ita testamentum nullum tantum fit in Rep. Romana, non extra illam: & semper testamentum quod fit extra Rempubl. Rom. iniustum est, siue in sua Repub. valeat, siue non valeat. Sed quoniam testamentum iniustum ad aliam quam ad Rempub. Romanam spectat, de eo testamento, quod iustum esse diximus videndum est. Dixi testamentum iustum esse testamentum factum à ciue Romano: sed cum multi sint ciues Romani, qui testamenti faciendi potestatem non habent, aut vt habeant, non tamen ea recte vtantur, definitio hæc ita supplenda est, vt dicamus, testamentum iustum esse testamentum factum secundum regulas iuris ciuilis, à ciue Romano, testamenti factionem habente. Hoc iterum simplex est vel mixtum: quæ distributio ex principali causa testamentorum efficiente desumpta est, hoc est, ex iure. Simplex est, quod vna iuris parte constitutum est, & hoc rursus est ciuile vel prætorium. Ciuile est testamentum quavis alia iuris parte, quam edicto prætoris constitutum: atque hoc iterum facio duplex, nimirum legitimum, vel imperatorium. Legitimum est quod lege aliqua, à populo Romano lata, constitutum vel approbatum est. Quod iterum est vel vetus vel nouum. Vetus duplex est: vnum quod fiebat tempore pacis, & alterum quod fiebat tempore belli. Id quod tempore pacis fiebat, dicebatur fieri comitiis calatis, quæ quolibet anno bis celebrabantur per præconem, vniuerso pop. Rom. conuocato, vnde etiam calata dicta sunt παρὰ τοῦ καλεῖν, à vocando: coram populo ita conuocato is, qui testamentum facturus erat, voluntatem suam voce, vt puto, declarabat, sine vlla alia solennitate vlteriori: quippe præsentia & autoritate populi omnem solennitatem, si quæ desideraretur, supplente. Hoc testamenti genus similitudinem quandam cum eo habet quod nunc paganum dicimus: non tamen cum eo est idem. Hoc enim fiebat coram toto populo: paganum fit nimirum coram septem testibus: hoc à maribus tantum fiebat: illud à maribus & à fœminis: hoc bis duntaxat in anno fiebat: illud (paganum) quotiescunque testatori liberet: hoc sine solennitatibus expediebatur: illud solenniter: hoc abolitum est pagano etiamnum vtimur. Testa. tempore belli dicebatur fieri in procinctu, cum milites armis accincti & ad pugnam compatati iamiam illam inituri starent, quo tempore tantum abest, vt solennia desiderata fuerint, vt ob militum imperitiam & ob periculum instans de illis ne cogitari quidem potuerit. Hoc cum eo quod militare nunc appellamus, aliquid habet commune, sed cum eo idem non est, quippe quod illud sit multo antiquius etiam ante legem 12. Tabul. receptum, cum militare sub imperatoribus demum cœperit: Fiebat autem testamentum paganum à paganis tantum, militare tantum à militibus. Pagani à pagis (pagus autem dictus est à voce Græca πηγή, id est fons, eo quod conderetur in istiusmodi loco, vbi aqua supperet) olim erant rustici sicut & hodie ex vulgato loquendi vsu, qui agriculturæ duntaxat operam dabant, & à militia arcebantur, ne armis assueti contra ciuitates insurgerent: sed postea ex vsu iuris factum est, vt appellatio illa extenderetur ad omnes, qui militiæ sacramento adstricti non erant, vbicunque etiam habitarent, siue in vrbibus, siue extra eas, iisque opponerentur milites, vt sit in l. 1. §. 1. ff. de seruis fugitiu. l. 7. §. fi. ff. de dona. l. 38. in fi. de testam. mil. l. fin. ff. ad legem Falcid. l. 14. ff. de pœn. Militum autem appellatione etsi generaliter contineantur omnes illi, qui in negociis ad Reipub. vtilitatem pertinentibus occupati sunt, ex quo milites quidam armati, quidam togati ab officiis suis vel foris vel domi præstandis dicti sunt. In doctrina tamen de testam. illos solos milites accipimus, qui in armis militant, neque tamen eos omnes, sed hos duntaxat, qui ipso actu militant, ac in expeditione degunt. Sed cum hæc duo testamentorum genera ita essent comparata, vt ciues Romani omnes ad testandum alioquin etiam habiles iis vti non possent: siquidem fœminæ comitiorum & bellorum nullum omnino habebant commercium, nõ vero omnes etiam mares, ob id quod comitia in anno duntaxat bis haberentur, atque adeo morte sæpe præuenirentur, aut alios etiam testandi curam non haberent, vtrumque illud testamenti genus paulatim in desuetudinem abiit, ex quo tamen hoc remansit, vt hodie etiam testamentum aliud dicatur paganum, aliud militare: simile tamen testamento, quod fiebat calatis comitiis, etiamnum est illud quod fit coram Principe, aut factum Principi offertur, idque propter potestatem, quam omnem à se populus in Imperatorem seu Principem transtulit, cuius mentio fit in l. omnium. Cod. qui testam. fac. poss. Successit itaque nouum testandi genus, omni personæ omnique tempori conueniens, quod dicebatur fieri per æs & libram, id est, per emancipationem. Mancipatio autem est venditio. Per venditionem igitur. Hoc occasione antiqui illius moris Romani introductum est, quo omnes dispositiones inter viuos fiebant per venditionem, accommodato eo etiam ad dispositiones, quæ fiunt mortis causa: Quoniam vero antiquis Romanis æs non fuit signatum, sed rude, numus ille appendebatur libra. Vnde hoc negocium ita per æs agebatur, vt necesse esset accedere etiam libram, quo æs illud appenderetur, atque hinc phrasis illa, per æs & libram. Personæ, per quas hoc negocium ageretur, erant tres: Vna quæ tenebat libram, quæ inde libripens dicebatur: altera vendebat familiam siue bona sua, quæ testator erat: & tertia emebat, quæ emptor familiæ dicebatur. Adhibebatur autem necessario testes minimum quinque ciues Romani, siue Latini Iuniani puberes, ob fidem rei gestæ. Quomodo autem hæc res perageretur, docet Vlp. in fragm. tit. 20. §. testamento. Verum cum fictiones & imaginationes illæ plerunque multas & magnas ambages habentes, tandem etiam Romanis displicerent, præsertim etiam, quod alius emeret, alius hæres esset, atque ille nihil nisi hæredis nomen haberet, hic bona hæreditaria: hæc enim testandi forma Romanis tandem displicuit, & partim in vsu esse desiit. Hæc de testamento ciuili legitimo: Sequitur testamentum ciuile Imperatorium, quod est testamentum Imperatorum constitutionibus introductum. Atque hoc testamentum est militis, quod & militare dicitur. Testamentum militare est testamentum iustum, non solenne, sed vt libet, hoc est, quoquo modo milites voluerint, & quoquomodo potuerint testari, leg. 1. ff. de testamen. milit. l. milites. Cod. eod. Atque hoc iterum est militare vere vel quasi: Vere militare testamentum est factum à militibus armatis. Dubium vero non est, quin milites etiam ante Imperatorum

Digitized by Google

tempora testari potuerint. Supra enim dictum est testamentum, quod fiebat in procinctu, à solis militibus fieri solitum. Sed cum in desuetudinem illud abiisset, atque tanta etiam, vt puto, libertas, in testando non concederetur, quanta postea introducta est, primus Iulius Cæsar liberam, hoc est solennitatibus in paganorum testamentis adhiberi solitis non adstrictam testamenti factionem concessit, non tamen infinitam, quam Imperatores postea sequentes permiserunt, vt constat ex d.l.1. ff. de testam. milit. Constitutum enim est, vt, quocunque modo militis voluntas appareret, ita custodiretur, l. prima. Cod. eod. licet inter. Cod. de pact. Singulares vero & priuilegio quodam militibus hoc ab Imperatoribus concessum est, partim propter ipsorum imperitiam, l. quanquam, C. eodem, l. & armatæ militiæ simplicitatem, l. prima C. de fact. & iur. ignoran. partim ob fauorem quem milites habent propter periculum cui pro Reipubl. commodo sunt expositi, dum hostem à finibus arcent, l. prima, ff. eodem. Vnde valde eleganter Petrus Faber ad l. 7. ff. de reg. iur. Semper, inquit, voluntas militis inspicitur, pagani plerunque non voluntas, sed scriptura. Olim ante Iustinianum hoc priuilegium commune erat militibus omnibus siue in expeditione, siue extra eam essent, sed Iustinian. restrinxisse illud videtur ad milites eos, qui in expeditione degerent, l. penult. Cod. de testam. milit. cuius ipse etiam Iustin. mentionem facit in prin. Inst. eod. tit. Non igitur existimandum est, si testamentum est militis, testamentum illud esse militare. Nam siue ius, quod ante Iustinianum fuit, siue ius, quod Iustinianus postea introduxit, spectes, milites non sunt adstricti ad id, vt testamentum faciant militare, sed in ipsorum est arbitrio, vt testentur iure vel militari, vel communi: ideoque recte Iustinianus in d. pr. ait diligentem illam obseruationem esse remissam. Deinde si ius nouum Iustiniani spectes, multi sunt milites, qui tamen non militant, aut in expeditione degunt. Testamentum militare quasi, quod etiam exemplare dici potest, eo quod ad exemplum testamenti militaris, de quo modo dictum est, comparatum est, est testamentum factum ab aliquo tempore pestis in loco illo, vbi testamentum fit, grassantis. Tempus enim pestis comparatur tempori belli, quoniam tum censetur bellum esse inter Deum & homines, vt notat Bart. in l. naturaliter, num. 25. de vsucap. quem refert Gell. 2. observ. pract. 108. num. 108. Hoc iterum duplex est. Fit enim vel ab eo qui peste iam est correptus, vel ab eo qui peste correptus nondum est. Porro legitimis illis testamentis ab vsu remotis successit testamentum prætorium, id est, testamentum, cuius faciendi forma à prætore introducta est, sublato nimirum isto mancipationis ritu, aliisque solennitatibus, earumque loco adhibitis testibus, non vt ibi quinque, sed septem, eorundemque testium signis. Cum autem paulatim, inquit Imper. in §. sed cum paulatim. Instit. de testam. ordin. tam ex vsu hominum, quam ex constitutionum emendationibus cœpit in vnam consonantiam ius ciuile & prætorium iungi, introductum est testamentum aliud, quod Vulteius ex iunctione vtriusque illius iuris appellat testamentum mixtum, id vero est testamentum, cuius condendi forma ex pluribus iuris partibus conflata est. Quod iterum est vel commune vel peculiare. Commune est testamentum factum secundum præscriptum iuris ciuilis, prætorij & constitutionum: & ius quidem ciuile præscripsit, vt adhiberentur testes, & testamentum vnico contextu in testium illorum præsentia fieret ius vero prætorium, numerum testium, eorundemque obsignationem: ius denique constitutionum testatoris testiumque subscriptionem, cui Iustinianus addidit, vt per manus testatoris vel testium nomen hæredis exprimeretur, l. iubemus. C. de testam. quam tamen necessitatem postea idem Iustinianus Nouel. 119. §. quia vero, ex quo desumpta est Authentica. Et non obseruato C. de testam. remisit, atque voluntati testatoris liberæ subiecit. Peculiare testamentum id voco, in quo singulariter aliquid receptum est, & quidem vel minus vel amplius, quam in testamento communi. Minus ratione solennitatum receptum est in testamento facto ad pias causas, in testamento facto inter liberos, l. hac consultissima 21. §. ex imperfecto. C. de testam in testamento facto à rustico, l. fin. C. eod. in testamento facto ex oblatis principi precibus, l. omnium. Cod. eod. Amplius aliquid, quam in testamento facto communi desideratur in testamento facto à cæco l. hac consultissima, 8. C. qui testam. fac. poss. Item in testamento facto à surdo & muto, l. discretis. C. eod. Ex his omnibus apparet antiquissimis temporibus testamenta voce potissimum nuncupari solita, temporibus posterioribus in scriptis magis celebrari: tamen & in his & illis in arbitrio testatoris fuerit, testamentum suum vel voce nuncupare, vel scriptis consignare. Vnde ab hac forma accidentali testamentum distribuitur in Scriptum & Nuncupatum, § fi. Inst. de test. ordin. quod vtrunq; ita distinguitur non ex scriptura, sed ex voluntate testatoris. Neque enim existimandum est, si testamentum in scripturam redactum est, id testamentum esse scriptum, siquidem id quod voce nuncupatur & scripto testamento opponitur, non minus ac testamentum scriptum in scriptura, redigi potest. Sed scriptura illa in testamento scripto de ipsius est substantia, in testamento nuncupato, scriptura in eum dumtaxat finem fit, vt rei gestæ veritas probari possit. Provt igitur testator voluerit, ita vel scriptum vel nuncupatum habebit testamentum, nuncupatum tamen semper est, si de testamento quidem facto constet, sed nulla scriptura proferatur, neq; vllam factam esse probari possit. Hinc testatum scriptum est testamentum in scripturam redactam eo voluntate testatoris ex animo, vt testamentum esset scriptum: Testamentum nuncupatum, est testamentum viua voce à testatore factum, quod si in scripturam redigatur, nuncupatum nihilominus maneat scriptura rem gestam comprobante. His consequens est testamentum mixtum & testamentum prætorium non nisi in scriptis fieri posse, eo quod vtrunque illud à testibus suis signaculis siue sigillis obsignandum est, quod fieri non potest nisi in charta, membrana, aliaue materia scriptura recipiente. Testamentum igitur nuncupatum est ex solo iure ciuili, quod expresse per §. fin. Institut. de testam. ordin. probatur, atque iuri prætorio est incognitum, nisi quoad vtilem bonorum possessionem secundum vel contra tabulas dandam, l. a. C. de bon. poss. secund. tab. l. 1. C. de bon. poss. cont. tab. l. fi. Cod. de codicill. & deinde numerus septem testium jure prætorio introductus non minus in testamento nuncupato, atque scripto regulariter custodiendus est, vt si cui hanc rem subtiliter examinare placeat videri possit, testamentum nuncupatum esse quasi intermedium inter simplex testamentum & mixtum, atque participare aliquid de testamento ciuili, legitimo, & aliquid de testamento ciuili prætorio. Hæc Vulteius ad d. pr. n. 11. 12. & seqq. Instit. de testam. ordin.

TESTAMENTVM autem illud proprie dicitur quod jure perfectum est: sed abusiue Testamenta quoque appellamus, quæ iusta, irrita, rupta, vel imperfecta sunt. Nam horum quoque inspectionem prætor permittit, l. 2. §. ff. de testam. quem aper. Briss.

TESTAMENTVM holographum, inquit Isidor. & Valentianus Nouell. 2. de testam. est manu autoris totum conscriptum atq; subscriptum. Vnde & nomen accepit. In hoc non exigitur subscriptio testatoris ex constitution. Iusti. l. cum antiquitas, §. fi. C. de testam. Non exiguntur testes ex Nouella Valentiniani, quæ tamen non obtinuit. Prat.

TESTAMENTVM imperfectum est quod non obsignatum est septem testium signis, quod Africanus in tertio tractatu euidenter demonstrat, dum testamentum perfectum opponit non signato, & l. hac consultissima, §. non subscriptum. C. de test. si modo vt in veteribus, & C. Th. in eo ita legatur: Non subscriptum à testibus ac non signatum testamentum pro imperfecto haberi conuenit. Perfectum ergo testamentum est, quod signatum est non minus quam septem testium signis, Cuiac. in tertio tractatu African. pag. pen.

TESTAMENTVM improbum est contra leges: Inofficiosum contra merita: Inhumanum contra pietatem. Ascon. Hor. Prat.

TESTAMENTA ingrata generaliter sunt ea, in quibus de nobis bene meritis nihil relinquimus, siue liberi sint, siue extranei, non tamen omnibus de ingrato testamento queri licet, Cuiac. 3. obs. 8. in fin.

TESTAMENTVM iniustum atque irritum Vlpianus affirmat esse id, si bonorum possessio data fuerit ei, qui rem ab intestato auferre possit, Conn. 10. comm. C. 4. Irrita vero fiunt testamenta, veluti capitis deminutione, vt si quis testamento facto postea se dederit ad rogandum. Ferret. in comment. Inst. tit. de hæred. quæ ab intest. defer.

TESTAMENTVM inofficiosum est, quod certis personis immerito exhæredatis non ex officio pietatis factum videtur, l. 1. ff. de inoff. test. Paul. 4. sent. 5. Non enim dicendum est inofficiosum, si tantum de eo controuersia sit, & adhuc agatur, sed si sententia iudicis declaretur inofficiosum esse, & contra pietatis officium exhæredationem factam, Vulteius in comm. Inst. ad tit. de inoff. test. in pr. n. 2.

TESTAMENTVM pupillare est pars & sequela testamenti patris. Vult. in comm. Inst. de pupill. subst. in prin. n. 9.

TESTARI non modo testamentum facere, sed & testibus adhibitis quidlibet declarare, denunciare, notumve facere significat, l. 20. in pr. de acquir. hæred. Et ideo solent testari liberi, qui necessarij existunt, non animo hæredis se gerere, quæ gerunt. Est & de quocunque negocio tabulas, quæ ad probationem valeant conficere, quod & Testificari dicitur. Tranquillus: Cum quid per iocum testandi gratia signarent. Cicero pro Quintio. Testificantur isti P. Quintium non steriisse, & se steriisse: tabulæ maximæ signis hominum nobilium consignantur. Prat.

TESTATIO & Testificatio, actus ille testandi consignandiq; Cic. Verr. 7. Ipse in tabellas refert, obsignat signis amicorum prouidens homo: vt contra hoc crimen, si quando opus esset, hac videl. significatione vteretur Vlpia. l. 9. §. 1 ff. de pœn. Solet & ita interdici, ne instrumenta omnino formentur, neve libellos concipiant, vel testationes consignent. Sic. in l. 3 ff. de concub. l. 7. ff. de spō fa. l. 2. ff. de naut. fœn. l. vltim. ff. de custo. reor.

Cic. in

Cic. in Quint. Ipse suos necessarios ab atriis Licinijs,& à fauc. macelli corrogat, vt ad tabulam Sextiam sibi adsint, hora secunda postridie: veniunt frequentes, testificatur iste P. Quintium non stitisse, & se stitisse, tabulæ maximæ signis hominum nobilium consignantur. Morem hunc Ouid. lib. de Ponto 4. his significat verbis:

Confiteor, testare licet, signato Quirites:
Nil opus est legum viribus, ipse loquor. Hot.

TESTATIO pro conuentione & denunciatione testibus adhibitis facta. l. 5. § vlt. ff. de adm. tut. l. 1. sed & si quis contra. ff. quod vi aut clam. Testatio pro testium depositione, vt loquimur in l. 21. ff. de his qui not. infa. Briss. Prat.

TESTATIO scripturam testibus communitam significat. l. 7. ff. de sponsalib. l. vlt. ff. de custod. reor. l. 3. ff. de concubin. l. 22. ff. ex quib. caus. maior. l. 20. ff. de optio. leg. l. 7. ff. de assig. libe. l. 2. ff. de naur. fœn. l. 8. §. 1. ff. de noui oper. nunt. l. 39. §. vlt. ff. de lega. 3. vbi testatione complecti, in testationem redigere, in testationem referre, pro eod. dicuntur: In testatum etiam redigere ait. Vlp. in l. §. recte autem. ff. vsufruct. quemadmod. cau. Briss. Prat.

TESTATIO priuata seu adnotatio. l. 5. C. de probatio. Testatio habita. l. 4. ff. de fide instrum. l. 13. C. eod. tit. Briss. Prat.

TESTATIO vacuæ possessionis. l. 12. C. de contrah. emp. Br. Prat.

TESTATIO, Testamentum dicitur: & contrario. Vbi enim non est testatio, ibi non est testamentum. Vigl. Inst. de testam. ord. Requirere. Protestatio.

TESTATIONEM, hoc est, vt vulgus ait, dicta testium recitare, & fidem non habere testationi, apud Paul. in l. Luc. Titius, ff. de his qui not. infam. Spieg.

TESTATIONE probare, apud Paul. in l. sin autem. in prin. ff. de rei. vind Spieg.

TESTATIONES vocabant testimonia per tabulas dicta, cum consensu signatorum, & testes iureturando niti, ait Quint. Briss.

TESTATIONES consignare, l 9 §. nonnunquam. ff. de pœn.

TESTATIONIBVS conuenire arbitrum, ne sententiã diceret, hoc est, apud arbitrum adhibitis testibus protestari: vulgo appellãt, cum notario & testibus requirere. Paulus in l. non distinguemus. 23. §. cum quidam 14. ff. de arbit. Cum quidam, inquit, arbiter ex aliis causis inimicus manifeste apparuisset, testationibus etiam conuentus, ne sententiam diceret. Spieg. Prat.

TESTATO conuentus dicitur qui coram testibus conuentus est. l. vlt. ff. pro derelic. l. 5. §. vlt. ff. de admin. tut. l. 122. §. cohæredes. ff. de verb. obl. l. vlt ff. de leg. commiss. l. 8. §. igit. mand. leg. 10. §. si quis. ff. quæm in fraud. cred Briss.

TESTATO denunciare. l. 3. 1. §. licet. ff. de petic. & commo. Testato iubere, l. 1. ff. quod iussu. quod & contestato dicitur, l. 2. § Iulian. ff. de agnosc. liber. Prat.

TESTATO etiam testamento facto significat. in l. 45. §. 1. ff. de iure fisc. l. 7. ff. de diuers. regul. iur. vt intestato sine testamento. Briss. Prat.

TESTATOR & Legatarius Pomp. de legat. & fideicom. Si ex toto fundo legato, inquit, testator partem alienasset, reliquam duntaxat partem deberi placet: quia etiamsi adiecisset ei fundo, augmentum legatario accederet.

TESTATORES suis testamentis testes adhibere debent, eosque testabiles: nam si contra fieret, testamenta irrita essent. Hinc ait Harmenop. lib. 1. cap. 1. ὁ κατασκευάσας τὴν μοιχείαν, ὁ μαρτυρῶν ἐν διαθήκῃ. Condemnatum igitur non oportuit: alioqui testabilis erit, testimoniumque recte dicet: quod indicat Callistratus leg. 3. §. lege Iulia. ff. de testibus à contrario sensu, idque in quocunque fere crimium genere, etsi publica sint, d. §. lege, id quod non solum in testamentis sed & in iudiciis, aliisve actibus recipiendum est: idque Speculator censuit in tit. de test. §. sæpe in forma excipienda aduersus testes. Prat.

TESTATVM substantiue proprie dicitur scriptura, quæ coram testibus facta est. Vnde & testato conuenire, testato admonere dicimus. l. 1. ff. de vsufruct. quemadm. Spieg.

TESTATVM breue. Lege, Breue testatum.

TESTATVM relinquere apud aliquem, hoc est, rem certam facere, & testimoniis comprobare: Hinc testata res, pro testibus confirmata & approbata. Spieg.

TESTATVS & intestatus contraria. Tritum enim est illud: Nemo potest testatus & intestatus decedere. Spieg.

TESTEM excitare, quod vulgo dicunt, facere fugere. Vide Syluium.

TESTEM interrogare, retellere, dare. Briss.

TESTEM, à testando, i. e. sententiã nostram exponendo, dicti, quod ea quæ de rei gestæ veritate sentiũt in iudicium proferant. Callistratus testiũ fidem, cõditionem, vitam anteactam, fortunam, æstimationem atque dignitatem diligenter exquirendam esse præcipit. l. 3. in pr. de testib. Idem in §. lege Iul. d. l. ostendit non omnibus testimonij dictionem esse. In causa propria, præter legatarium, & fideicommissarium, testis idoneus nullus esse potest, l. nullus ff. eod. l. fi. C. de fideicom. Spieg.

TESTES proprie dicuntur, qui de reb. & negotiis hominum fidem faciunt, cum dubitatur, & veritati patrocinantur. Inde appellati, quod tueantur statum causæ, in Auth. de testib. in pr. Prat.

TESTIBVS honos habetur, quum vera dicere creduntur. His enim fides non abrogatur, nec de eorum religione dubitatur. Ideo conuicij loco Ciceroni Clodius obiecit, quod eius contra se testimonio iudices non credidissent. Vide Tullinum in orat. pro M Fonteio. Spieg.

TESTIBVS præsentibus aliquid facere: cui contrarium est, Clam & furtim aliquid facere.

TESTIFICARI & testimonium dicere, & testibus firmare, significat *Kundtschafft geben. kundtschafften darthun.* Vox infrequens non est apud Ciceronem. Adi Syluium in orat. pro A. Cluentio. Spieg.

TESTIMONIVM à verbo testari, vt paulo post supra dictum est, deducitur: à nostris pro ipsius asseueratione, in Scriptura nonnunquam pro lege & doctrina Dei accipitur. Pro testimonio dicere, olim dictum, quod nunc dicimus Deponere. Bud. annotauit in l. a. de orig. iur. vt & testimonia confusa dici, quæ turmatim testificantur: quas Latine turmas vocamus. Item refellere testimonia, quod nunc contradicere, & eleuare testimonia, hoc est, vilia leuiaque verbis demonstrare. Subleuare autem testimonia pro eo quod vulgo exonerare dicitur. Huic contrarium est, Premere testimonio, testimonium denunciare. Lege, Denunciare. Obserua testimonium dicere, dare non ferre, à Cice. dici solitum, Opus non esset vt admoneremus, nisi ferre testimonium, vt vulgo, ita indocte dici solitum, cognosceremus ait Syluius in oratione pro L. Flacco. Quamvis id dixerit Callistrat. in tit. de testibus. An ei inimicus sit, aduersus quem testimonium fert? Idem Syluius annotauit in oratio. pro L. Cornel. Balbo Græcorum morem fuisse, vt prius dicerent testimonium, postea iurarent: à nostris contra fieri solere. Spieg.

TESTIMONIVM denunciare, dicere, perhibere: item falsum testimonium præbere l. 27. ff. de leg Cornel. de fals. Briss.

TESTIMONIA surda. Lege, Surda testim.

TESTIMONIA absentium testium dicta & testationes scriptis comprehensas significant: & à testibus separantur. l. 3. §. idem diuus. ff. de testib. l. 1. ff. de fide instrum. Briss. Prat.

TESTIMONIORVM modus duplex: manifestus & cæcus. Manifestus est, qui certos testes, & præsentes habet. Cæcus in quo multitudinem aut ciuitatem dicimus scire. Cicero, Testis, ait, est Sicilia tota. Prat.

TESTIMONIALES in l pen. C. Th. de veter. & titul. de testim. exhib. sunt missionis honestæ epistolæ. Veget. lib. 11. Contubernalibus, compleris stipendiis per testimoniales ex more dimissis. Et hæc sunt instrumenta, de quib. in l. si solennibus. C. de fid. instrum. Sunt & aliæ literæ ea. fin. de temp. ord. Adde Cujac. ad l. vlt. de professorib. & medicis. C. lib. 10.

TESTIMONIVM legitimum est, quod duorum fide comprobatur, etiamsi mulieres sint, aut peregrini & non rogati. Conn. lib. 9. comment. c. 6. n. 1. in fin.

TESTIS à testando, id est, sententiam exponendo, quod ea, quæ de re gesta sentiunt, in iudicio dicunt & proferunt. Vide Hid. lib. 5. Etym. c. 23.

TESTIS appellatio apud veteres latius patuit, siquidem, vt in Paræm. Alciat. attestatur, qui nunc testis est, olim superstes & antistes est dictus, c. forus ext. de verb. sign. quia super ea re, qua de agebatur, stabat. Plaut. Asin. Nunc mihi licet quodvis loqui: nemo adest superstes. Idem simpliciter pro re præsente accepit. Superstitem vtrunque moniti, ne inuiti abeant. Eadem ratione dictus est Antistes, & Antestatus, & Antestor verbum, & Antistitor, pro testificatore. Caius Instit. quibus mod. filij ex. de pat. pot. quæ emancipatio, seu manumissio solebat ante Præsidem fieri, modo ante Curiam facienda est: vbi quinque testes ciues Romani in præsentia erant, pro illo qui libripens appellatur, id est, stateram tenens: & pro eo qui Antestatus appellatur, alij duo: vt 7. testium numerus impleatur. Exempla adducit: in c. 20. lib. 2. Paræm. Lex quoque vt: tab. testes, superstites appellauit: Superstitibus præsentibus vindiciæ sumuntur. Spieg.

TESTIS corruptus, non tantum pecunia, sed qui etiam prece, vel precio, falsum dixisse præsumitur, accipiendus est, per apertum tex. in l. diuus Adrian. ff. de re iud. Spieg.

TESTIS domesticus. Lege, Domesticus testis.

TESTIS incertus, id est, qui audiuit. Nam qui rem vidit, certus testis est: qui audiuit, incertus. Itaque autore Plauto, Pluris est testis oculatus vnus, quam auriti decem.

TESTIS inimicus. Callistratus vt ad dicendum testimonium negat admittendum eum, qui lucri causa dicturum sit: ita etiam testem eum, qui inimicus sit, & aduersus quem dicturus sit testimonium, negat admittendum. Vide elegantem legem 3. ff. de testib. Spieg.

TESTES iurati, qui iurarunt. Nam iureinrando testes à iudicibus astringuntur, se nihil contra quod verum esse sciant dicturos. Paulo aliter hoc, Tullino teste, Græci faciebant: quibus mos fuit, quum testimonium dixissent, iurandi causa ad aras accedere: nimirum quod prius testimonium dicerent, postea iurarent. Huc illud etiam spectat, quod iuratus est mihi, pro iusta-nit, passiue dixit Plautus in Persa. Spieg.

Digitized by Google

TESTIS locuples. Multos fieri falsos testes, egestas coegit. Itaque fideles testes à Cicerone sæpe appellantur locupletes.

TESTES Classici dicebantur ij, qui signandis testamentis olim adhiberentur. Solebant autem locupletissimi quique adhiberi testes, quod ij maioris esse fidei censerentur, nec propter egestatem in ipsa testamenta falsi quicquam commissuri. Ideo apud Latinos testes Classici, locupletes, & assidui dicuntur, qui sunt integræ opinionis & fidei. Nam qui erant primarum classium, ditissimi erant omnium. Conn. lib. 9. comm. c. 3. n. 1.

TESTES mercenarij. Vide Merc. testes.

TESTES omni exceptione maiores, qui nulla penitus exceptione submoueri possunt l. opinionem Cod. de contrah. & committ. stipul. sub fi. Vide gl. in §. item verborum Inst. de inut. stip. Ioan. Tislinus, quæ in testibus consideranda sint, hoc eleganti disticho complexus est: Conditio, fortuna, fides, discretio, sexus: Fama ætasque bonis testibus esse volunt. Alij hæc his comprehendunt: vita, dignitate, & moribus.

TESTIS quot capitulis dicatur inhabilis, vide Bart. in l filiusfamil. ff. de dolo. Prat.

TESTES reprobatorij vocantur, quibus cum res aliter ostenduntur, necesse est reprobari priores testes. Quod sicut ab aduersario conuento excipiendo, ita rursus ab actore replicando fieri potest: & tunc vulgo dicuntur reprobatorij reprobatoriorum. Spieg.

TESTIVM vsus naturali ratione à Deo Opt. Max. quoqs probatus, huc solum spectat, vt publice prosit omnibus ad tuendam veritatem aduersus mendacia malorum. Prat.

TESTIVM officio fungi dicuntur in testamentis, qui sigilla imponunt, Goth. in not. ad l. 9. C de testam.

TESTVDINEM (de qua & Liuius lib. 20.) TVRNEB. lib. 9. aduers. cap. 8. intelligit eam, quam faciebat exercitus se tegumentis scutorum vndique operiens, vt testudo suo obducta est putamine, eaque specie referebat tectum ædificiorum. Sic autem se operiebat crate perpetua clypeorum aduersus sagittas hostium, & aduersus omnia missilia superne cadentia, cum vrbem oppugnabant: Hinc Maro scribit:

——*Obsessúmque acta testudine limen.*

TESTVDINES legatis, lecti quoque testudinei pedibus inargentati debentur, l. centesima, in fin. ff. de leg 1. Ex quo adparet veteres suppellectili ex testudine vsos. quod & Celsus l. 7. ff. de supel. leg tradit. Primus autem: vt Plinius libro trigesimo tertio capitulo vndecimo, autor est, Caruilius Pollio testudines secare in laminas, lectosque & repositoria his vestire instituit. Briss. Prat.

Τετραετηρικὸς est, quod quarto quoque anno instauratur, agon tetraetericus dicitur eodem modo, vt triet ericus à Virgilio pro triennali, Goth. in not. ad l. 10. ff. de poll. citation.

TETRARCHÆ. Regna aliqua in partes quatuor diuisa erant: eorum quartæ parti qui præerant, Tetrarcæ dicebantur.

TETRVM, quod tum ad mentem, tum ad exteros sensus pertinet malum, fœdum & pollutum, & insuaue significat. leg. 1. Cod. de emend. seru. Spieg.

TEXTRINVM, locus in quo texitur. l. qui textrinum. C. de mun. leg. lib. 11. Alber. Spieg.

T H.

THALAMVS oculi est cauitas ossibus constans: atque ex eo tunicam appellant consolidatiuam & coniunctiuam. Venas secum deportat in oculum ex fronte & temporibus, per quos defluit sanguis, vnde generatur Ophthalmia. Brech. in l. inter stuprum §. verum est morbum. ff. de verb. & rer. sign.

THALASSVS dicitur Hymenæus nuptiarum Deus, nuncupatus à stamine seu à Thalasio, cuius nomine Sabina exportata fuit in Pauperioris domum felicem euentum sortito coniugio. Authores Plutarchus, Liuius, cæteri. Hymen & hymenæum Græci dicunt, cum sit Hymen autore Donato ea pellicula, quæ primo coitu distrumpitur. Ioan. Bapt. in comment. Epist. Sid. Apol. ad Heronium lib. 1.

THAMIACA prædia vide Tamiaca.

THARES, pater fuit Abrahæ, qui primus monetam fabricauit, vt opinatur Alber. in dictionario, & Corras. 3. Miscellan. 3. numero 2.

THEATRA & Amphitheatra, tum opera illa omnium in vrbibus maxima: quæ non temporaria mora, verum etiam æternitatis destinatione fieri solent. adeo sunt vniuersitatis, ac non singulorum: vt si quid vniuersitati debetur, singulis non debeatur: & contra quod debet vniuersitas, singuli non debeant. l. sicut §. si quid. ff. quod cuiusque vniuers. nomine. Vide Cantiunc. in §. vniuersitatis Inst. de rer. diuis. Quære supra, Spectacula, Sp. Sunt autem diuersa Theatrum, & Amphitheatrum, l. 7. ff. de diuis. rer. leg. 3. de ope. pub. quid alterum ab altero distet, exponit Cassiod. lib. 4. Var. epist. & lib. 5. epist. ad Maxim. vbi theatrum visorium interpretatur. Prat. & Briss.

THEATRA dicuntur spectacula, visoria. in §. vniuersitatis. Inst. de rer. diuis. Io. Bello. Etym.

THECA vocitantur Choritus pharetræ, eo quod sit conditorium sagittarum, Maro:

Corytique leues humeris & lethifer arcus.

Etiamsi Marcellus apud Vergilium Chorici legat, censens Choricum esse leue missile in modum sagittarum. Statius pro pharetra Thebaid. lib. 9. vsurpauit: Cælestibus implet Chorithon telis. Papin. interpres hæc super choryto: Chorytos theca arcus solius dicitur, sicut pharetra sagittarum. Io. Bapt. in comment. Epist. Sidon. Apoll. ad Agricol. lib. 1.

THEMATIVM, forma diminutiua propositionem, factum, casum, speciem significans. nam his omnibus, teste doctiss. Haloandro, vtuntur veteres consulti. huius verbi loco. Inde Vlp. add. Aquil. dixit speciem proponere, id quod Caius referre casum de condict. indeb. Spieg Prat.

THEMIS, Græcis, iuris æquique dea credita est, quæ suaderet hominibus id petere quod fas esset: eandemque esse Ipsam, atque fas existimabant. Vnde Themistes, oracula, & consilia consultaque & Leges sanctæ dicuntur, Eustathio teste. Alij Themin ius & iustitiam esse putant. Prat. Budæus in annot. prior. Spieg Prat.

THENSAE sacra vehicula erant auctoribus Seruio & Festo Tranquillus in Cæsare: Ampliora etiam humano fastigio sibi decerni passus est, sedem auream in curia, & pro tribunali thensam & Ferculum Circensi pompa, Bud. in prior. ad Pandect. Thensæ autem cur sit dicerentur, tractat. August. in 2. de ciuit. Dei. Asconius sic dictas putat, quod ante eas loca tenduntur, quæ gaudent manu tenere & tangere qui eas deducunt: quem satis iuuerit locus ille Vergilij in 2. Æneid. de equo ligneo:

——*Funémque manu contingere gaudent.*

Corras. 3. Miscel. 20. nu. 23.

THEODORAM vxorem, Iustinia. ob insignē raramque eius prudentiam, ad consilia Reipublicæ adhibuit. in Auth. Iusiurandum quod præst. arg. §. hæc autem in Auth. Vt jud. siue quoquo suffrag. fac. l. bene à Zenone C. de quadrien. præscri. Verisimile est quoque, huius affectu datam celeberrimam illam. Const. Iustin. cui caput est, Maximum. C. deli. præter. qua antiquo iure emendato, mulieribus succurrit. Quamvis hæc tribus mod. sæpissime ad vetus ius relabi videtur: pactis statutis & priuilegiis. Vide Vigl. in §. sed hæc quidem. Iust it. de exhæred. lib. Spieg Prat.

THEOLOGVS hinc dicitur, quod de Deo loquatur. itaque Theologi non sunt, qui nihil crepant nisi philosophos & sophismata. Erasm. inquit, Theologus est vir pius, de diuinis loquendi peritus &, Theologia est pietas cum ratione de diuinis rebus loquendi coniuncta. Spieg.

THEOPHRASTVS citatur in l. 3. ff. de legibus quæ excerpta est ex l. 3 ff. si pars hær. pet. Briss.

THERIA, id est, animalia. Verum nonnunquam ea voce vsi sunt veteres, præterquam in bestiis, & venenatis iis, quæ ictu morsuve venenum relinquunt, & in quo exiguo corpore maxima nocendi vis regnat. Spieg.

THERIACA, Θηριακὴ, medicamentum aduersus omnium animantium venena institutum: de quo cognosces ex Plinio lib. 20. c. 24. Vlp. l. 12 §. 21. de instr. vel instrum. Theriacam quoque, inquit, & cætera medicamenta, quæ secessus causa dominus ibi habuisset. Quamvis verum hodie non habent omnes officinæ, consensu omnium eruditorum, vt pulchre super eam Leonicenus & Manardus. Interim tamen tam stupidus & mundus, vt prorsus decipiat vbique. Ex Onomastico Brunfelsiano Spiegelius. Est autem Theriaca antidotum notissimum contra venena, de cuius compositione duo extant Galeni opera, alterum ad Cæsarem, alterum ad Pamphilium. dicta theriaca à ther. quod est fera, hoc est, vipera. Plinius lib 29. Fiunt, inquit, ex vipera pastilli, qui theriaci vocantur à Græcis. Hieronimus in Iouianum lib. 2. Viperæ inquit, carnes vnde theriaca conficitur, quantis rebus aptæ sunt, norunt medici. Neb. Hor.

THERMA est vocabulum Græcum, quod neque Latinum nomen, neque significationem vnica dictione recipere potest, Sumit calidum tantum significat. Nos vero loca quæ calentibus aquis aut sine ipsis sola fornace calefacta, lauandi & sudandi vsibus deputata sunt eodem nomine, quo Græci thermas appellamus, Donsæus in method. jur.

THERMAE Achilleæ nuncupabantur Romæ in l. omnis de aquæduct. 12. C. de Achille quem Thetis mater aqua stygia abluisse memoratur præter talum, vt annotauit Forcat. in cupid. jurisper. c. 10.

THESAVRVS est, vt inquit Paulus, vetus quædam depositio pecuniæ, cuius non extat memoria, vt iam dominum non habeat. Brissonius. Sic enim fit eius qui inuenerit, quod non alterius sit. l. nunquam nuda, ff. de acquir. rer. dom. sicque sumitur. l. 6. de rei vind. l. 3. §. mercatoris, l. 44. ff. de acquir. poss. l. 1. l. 3 §. pen. & leg. vlt. ff. de iur. fisc. leg. 39. §. 1. ff. de aur. & arg. leg. Græci thesaurum dicunt pecuniam, quam quis in numerato & ad casus repentinos repositam habet. Vide Alciatum libro 4. de verb. signif. & Ferrar. in §. thesaur. Institut. de rerum diuis. Spiegelius. In Pandect. Florent. perpetuo legitur Thesaurus: quod tamen non probat Caper Grammaticus, vt neque Donatus: nam thesaurum, inquit, veteres secundum Græcos, sine N. litera proferebant. Prat.

THESAVRVS

THESAVRVS non est quælibet pecunia recondita, sed vt Paulus Iureconsultus eum describit, est vetus quædam pecuniæ depositio, cuius memoria non extat, vt iam nec dominum nec possessorem habere censeatur. Vult. in Comm. Instit. de rer. diuis. §. 25. n. 1.

THESAVRVM Cassiodorus lib. 6. definit, depositum pecuniam, quæ longa vetustate competentes dominos amisit.

THESAVRIENSES classis, quorum fit mento inter officiales sacrarum epistolarum, l. fin. C. de diuers. offic. iidem videntur fuisse, qui vicarij Macedoniæ, quorum & ibi fit mentio. Prat.

THESAVRORVM præpositos habebant Imperatores Constantinopolitani & Comites. l. pen. C. de muxilegul. lib. 11. l. vlt. C. vt dignit. or. ser. l. 2. C. de palat. sacr. largit. lib. 12. Et Thesaurarios, custodiæ thesaurorum suorum præpositos. l. 1. de cano. largitio. tit. lib. 10. C. Briss.

THESAVRENSIS. Imp. in l. nullus thesaurensis, de palat. sacrar. largitio. C. lib. 12. thesaurensem vocare videtur officialem comitis sacrarum largitionum, qui & comes thesaurorum dicitur, quem Græci vocant διοικητικὸν. Meminit & Ammia. Marcellin. li. 22. Cuiac. in d. l. nullus thesaurensis. C. de palat. sacrar. largit.

THESAVRVM inuenire. Imp. Leo recte beneficium Dei appellat, interpretaturque thesaurum mobilia (alij monilia) condita ab ignoris dominis tempore vetustiore. l. vnic. de thesaur. C. lib. 10. Triphoninus autem donum fortunæ. in l. si is qui in aliena, ff. de adquir. rer. dom. Refertur elegans Scęuolę responsum tit. de rei vind. quod haud grauate adscripsi. A tutore, inquit, pupilli domum mercatus, ad eius refectionē fabrum induxit: is pecuniam inuenit. quæritur, ad quem pertineat? Respondit: Si non thesauri fuerunt, sed pecunia forte perdita, vel per errorem ab eo ad quem pertinebat, non ablata: nihilominus eius eam esse, cuius fuerat. Spieg. Adde Forcat. in Necyom. dial. 57. n. 4. & seq.

THESIS, ait Alciat. est generalis & indeterminata assertio, quæstionis modum complectens, quales apud nos sunt regulæ Iuris. Hypothesis vero determinata est, sicut apud nos casus vel species facti. Apud Dialecticos, vt inquit Arist. Thesis est conclusio, præter communem sententiam proposita. Aristophani vero in Nubibus, significat sportularum depositum, vnde iudicum honoraria pendantur. Spieg.

THESMOPHYLACES legum & institutorum sunt custodes, Budæ. in annot. prior. l. 1. de iust. & iur. Prat.

Θέσμος, vocatur lex scripta. Vnde Thesmothetæ dicuntur ij qui scriptas leges emendabant, Conn. 1. comm. 8. in princ.

Θεώρητρα apud Harmen. sunt munera, quæ sponsæ dabantur ante nuptias, cum se visendam præberet, depositō ftammeo. Consuetudo enim erat olim, vt & quarundam gentium etiam nunc est, vt virgines vultum vēlo tegerēt. ἀντάρια Philostrato etiam dicuntur, & ἀνακαλυπτήρια: Vnde ille Antipatri iocus, qui cum deformem duxisset vxorem, rogareturque quando daturus esset ἀνακαλυπτήρια. Quin potius quæritis, inquit, quando ὑγιεινὰ ἀνακαλυπτήρια. Prat.

Θεωρία in l. fin. (quæ Græca est) de veter. iur. enucl. Latine visio. Prat.

THLASIAE, siue Thlibiæ, Latine dicti sunt qui habent testiculos attritos, à θλάω siue θλίβω, quod est frango: quod fotu aquæ calidæ fiebat, & manuum attritione, vt hoc pacto pretiosiores essent, & in principum deliciis. Hi propter hoc vitium liberos gignere nō possunt, sed vitio sublato possent. ideoque adoptare his permissum est & matrimonium contrahere, quia sanitatis spem habent: l. si serua. §. si spadoni. ff. de iure dot. Vlp. de verb. sign. l. spadonum. Thlibiæ, inquit, & thlasiæ, sed & si quod & aliud genus spadonum est. Item Paul. ad l. Cornel. de sicar. l. hi quoque. Hi, inquit, qui thlibias faciunt, ex constitutione D. Hadriani, in ea sunt causa, qua hi qui castrant. Nebriss. Vide Spadonum genera.

THYMELICAE saltationes. apud Iust. Nou. de consulib. §. ac primus quidem. Vide Tragœd. Spieg.

THYMELICI siue Thumelici, οἱ ἐν τοῖς θυμελικοῖς τοῦ τέχνου ἀποδεικνύμενοι, inquit Suidas, id est, qui personati artem ostentant. est enim θυμέλη locus editior, vbi actores saltabant. Iul. Pollux lib. 4. ἡ σκηνὴ μὲν ὑποκριτικὸν ἴδιον. ἡ δ' ὀρχήστρα, τῷ χοροῦ, ἐν ᾗ ἡ θυμέλη, ὁ τὰ Σάμια ποιῶν, ἢ τὰ Σαμίων. Scena, inquit, propria est histrionum orchestra vero chori: in qua est & θυμέλη, quæ vel tribunal est, vel ara: id est, locus editior, vt dixi. Vitruuius lib. de archit. 5. cap. 8. Apud Græcos, inquit, tragici & comici actores in scena peragunt: reliqui autem artifices suas per orchestram præstant actiones: itaque ex eo scenici & thymelici Græce separatim nominantur. Ex his apparet, thymelicorum nomine intelligi ludios, mimos, citharœdos, tibicines, citharistas, lyristas: & qui sunt in eodem genere. Specialiter autem videntur dici thymelici, cantatores, qui modos faciebant, & saltationes: de quibus etiam intellexit Vlp. l. 4. ff. de his qui not. infam. Et generaliter, inquit, ita omnes opinantur, & vtile videtur, vt neque thymelici, neque xystici, neque agitatores, nec qui aquam equis spargunt, cæteraque eorum ministeria, qui certaminibus sacris deseruiunt, ignominiosi habeantur. Græci enim ad d. l. 4. ita vertunt: ὡς δὲ ἅπαντα τοῦτο τὸν τρόπον, οὐδὲ ἀτιμωτέον ἐστὶν οὐδὲ ἀλλήλοις ἐστὶν ἀτιμάζειν ἐν τοῖς ἀγῶσι τοὺς ἀγωνιζομένους, ἢ ἐν τοῖς ἱεροῖς ἀγωνίζεσθαι. Isidorus quoque lib. 18. cap. 47. Thymelicos musicos scenicos interpretatur, qui organis & lyris & citharis præcinebant: sic dictos, quod olim in orchestra stantes cantabant super pulpitum, quod θυμέλη vocabatur. Phrynicus etiam ἐν ἐκλογῇ ἀπτικῶν ῥημάτων θυμέλλω, ait dictum πίνειν ἐπὶ τῇ διάτρῳ ἀφ' οὗ αὐλητὰς ἢ κιθαριστὰς, ἢ ἄλλους τινὰς ἀγωνίζονται. De thymelicis etiam fit mentio in l. 10. ff. de pollicitat. & l. pen. C. Th. de spectat. Briss. Prat. Hotom. & Corras. 4. Miscell. 24. num. 19. & 15.

THYMELITAE. l. 21. C. Th. de pistoribus l. 5. eo. C. de Scēic. Prat.

THYNNI pisces prægrandes traduntur, cernice & abdomine in precio apud antiquos, atque iugulo tantum recenti: cætera pars plena pulpamentis, sale asseruatur, quæ Melandria appellatur, cæsis assulis quernis similis. & ideo Lucilius in 1. lib. Satyr. Abdomina (inquit) thynna venientib. prius dabo, cephaleamque carnem. hi nimia pinguedine dehiscunt. neque plus quam biennio possunt viuere. Causam tradit Aristoteles de nat. anim. lib. 9. c. 17. vbi etiā de eorum coitu, partu & adolescentia. Carne tantum pascuntur, pariunt in Ponto, nec vlpiam alibi. Arist. lib. 5. c. 10. Gregales sunt, & amici inter se, vt in 9 tradit Arist. c. 2. Agitantur asilo, exoriente cane: & omnium maxime piscium, gaudent tepore. ab his Thynnoscopi dicti homines, qui ex superioris littoris parte thynnos specularī consuerunt. Latine thynnarij, vel thunnarij vocitantur, y in u conuersa vt moris est. prout etiam vertit Latine Græceque doctiss. Theodorus Gaza, in libro Arist. 4. de Animal. cap. 10. Et sæpe (inquiens) thunnarij circumretiunt thunnos dormientes, & in aliis locis Arist. superius relatis. De thynnis meminit etiam Strabo lib 3. addens, thynnos plurimum glande gaudere, cuius cibo eximie pinguescant. & secundum ista debet castigari locus apud Vlp. in l. venditor in pr. ff. commun. prædio. apud quem mendose tignara legitur. Cort. Adde Forcat. in penu. iur. ciuil. c. 20. Vide Plin. lib. 6. cap. 15.

T I

Τῇ δυνάμει, vi ipsa, non directo, non disertis verbis, sed idem valentibus. Vlp. in l. 29. ff. de arbitr. Qui ab arbitro damnatus, nō à reo, sed ab eius fideiussore petit, τῇ δυνάμει à reo petit: id est, verbo quidem à fideiussore petit: re ipsa à reo. Sic enim Cic. frequentissime hanc effert locutionem. Prat. ex Hot.

Ταβιννοὶ trabeæ ornamenta Consulum, Nouel. 105. & apud Appianum, Artemidorum, Suidam & Mosthopulum. Adde Cuiac. ad l. 1. C. publicæ lætitiæ vel consulum nunciatores, &c. lib. 12. Prat.

TIBERIS, Albula prius, à colore, non à Tiberio Nerone, in eo, vt Alberic. air, submerso. sed à Tiberi rege Albano, ibi præcipitato, cognominatus est. Ex Suetonio constat, crudelissimę bellue corpus publice crematum: tametsi Tiberium in Tiberim, pars populi clamitarent. Spieg.

TIBI, & à te, nec ad rem, nec ad dignitatem, sed personam duntaxat referuntur: vt tradunt Interpretes Pont. iuris c. mandata. extr. de præsump. & c. tibi. & c. si pro te. de rescript. lib. 6. Spieg. Prat.

TIBIALE, velamen tibiarum: quin etiam arma, quibus crura muniuntur, Tibialia vocantur. Paulus in l. qui commeatus. ff. de re militar. Si tibiale, vel humerale miles alienauit, castigari verberibus debet. Spieg.

TIBICINES, in ædificiis appellantur columellæ, quibus rustici tecta sua fulcire solent.

TIBVR, siue Tiburtum, vrbs, ad decimum sextum lapidem ab vrbe distans. Hanc vocem apud veteres Iurisconss. scriptam per i, Latinum, non per y, obseruat editio Heloandrina. Pietrius in castigationibus in Poetam accedit. Seruius lib. 7. autor est, tres fratres venisse ad Italiam: Catyllum, Coracem, Tiburtum. Hi simul omnes vnam fecere ciuitatem, & eam de fratris maioris nomine Tibur appellauere, licet & alias fecerint singuli. Huc enim plebs Romana secessit. Spieg.

TIBVRTIBVS municipibus meis amantissimis, quos scitis, balneum Iulianum iunctum domui meæ, ita vt publice sumptu hæredum meorum & diligentia decem mensibus totius anni præbeatur gratis. Vide Scæuol. in l. patronus. §. codicillis, de l. 3. Spieg.

TICILIVM quid sit. Vide sub iugum mitti, &c.

TINNA, solent trabes appellari, quibus summa domus contegitur. A tegendo sic dicta. Hinc fabri tignarij, murarij omnes, materiarij albariique significantur. Hinc & contignationes. Alciat. de verb. sign. Vide Corras. 3. Miscellan. 25. num. 1. 2. 3. & fusius Gœddæum in comment. ad l. tigni. 92. n. 3. 4. & seqq. ff. de verb. sign.

TIGNARIVS faber, non solum is qui dolat, sed etiam qui solaria lignea, hoc est, qui trabes, cæteraque ad tabulata domus vtilia, & omnis qui ædificat, intelligitur. l. ferri. de verborum significat. Spieg. Adde Cuiac. ad leg. primam, in fin. C. de excusar. artif. lib. 10. qui dicit, Græcos generali vocabulo τέκτονας vti.

Digitized by Google

TIGNI appellatione in lege xii. Tabul. omne genus materiæ, ex qua ædificia constant secundum Caij, Vlpiani & Iustiniani opinionem, venit. l. tigni appellatione ff. de verb. & rer. sign. Briss. Vnde quidam aiunt tegulam quoque & lapidem, & cæmenta cæteraque, si qua ædificiis sunt vtilia (tigna enim à tegendo dicta sunt) hoc amplius, & calcem & arenam tignorum appellatione contineri. Sed & in vineis tigni appellatione omnia vineis necessaria continentur, vt puta, pertica, pedamenta l. 1. ff. de tign. iuncto, l. tigni. ff. ad exhibend. Prat. & Hotom.

TIGNVM proprie est cui tectum superponitur Vitruuius lib. 4. Trabes (inquit) supra columnas & parastatas & antas ponuntur, in contignationibus tigna & axes, &c. Nam contignatio habet trabes, tigna, asses, tegulas. Albertus de re ædificato. lib. 7. In trabibus sunt tigna, quorum resecta ad perpendiculum capitum extrorsus apparent ex moduli dimidia, Tignorum latitudo æquabit crassitudinem trabis, &c. Hæc ille. Item Vitruuius lib. 10. Supra capreolos tignum collocatum coniungebat capreolorũ compactiones. Brechæus in l. tigni appellatione. ff. de verb. & rer. signific. Et tignum quidem à tegendo dicitur, eaque proprie ædificij pars est, quæ tegit: & tegit quidem non continuatione perpetua ædificij, vt in operis cæso lapide cõcameratis & tectis, sed lignorum contignatione, & appositione, vt fere sunt omnium ædium tecta. Tignum enim proprie ligneum fuit signficaitque quamcunque trabem tegendi causa impositam. Connan. libr. 3. comment. lib. 6. num. 8.

TIGVLA foramina, quibus fumus exit. Prat.

TILIA arbor, cuius ex cortice interiore membranulæ sumuntur: in quibus veteres scribebant l. 51. ff. de leg. 3. Spieg. Prat.

TIMEO, inter ea numeratur verba, quæ idem possunt addita, vel non addita negatione. Vide Alcia. in l. duabus negatiuis. de verb. sign. Spieg. Prat.

TIMIDI, qui semper, & præter modum timent. De his ex empto actionem admittit Prætor, teste Vlp. in l. 1. sub finem. de ædil. edict. Spieg.

TIMIDIORES sunt serui. Auth. de non alien. §. nunc autem. versic. Oeconomus.

TIMIDITAS, ex rebus, non ex vocabulis oritur, vt Cic. oppido scite dixit, lib. 4. de finib. Vlp. in §. apparet l. cum vero is. de fideicomm. liber. censuit obesse libertati non debere, quæ vel seruis petitur vel in totum non petitur per iguauiam, vel timiditatem, &c. Spieg Prat.

TIMOR, ait Cicero, metus mali appropinquantis. Tuscu. 4. Metum autem accipiendum Labeo dicit, non quemlibet timorem: sed maioris mali, & qui in hominem constantissimum cadat. l. 5. & 6. Quod metus caus. Vide Metus. Spieg. Prat.

TIMOR infamiæ, truncæ vexationis. l. nec timorem. ff. quod met. caus.

TIN, Græcis commune est nomen vermis, coloris & frumenti. Cuiac. ad l. 64. ff. de verb. oblig.

TIRONES sunt puberes, 18. annorum, sumpta virili toga, quod & Plin. lib. 8. testatur his verbis. Tanaquil, quæ eadem Caia Cæcilia dicitur, prima texuit rectam tunicam, quæ simul cum toga pura tirones induntur, nouæque nuptæ. Sunt & Tirones qui nondum in numeros relati, lecti tamen vt militent, publicis expensis iter faciunt, & sub campi doctore exercentur. l. 42. ff. de testã. milit. l. vlt. ff. de munerib. & honor. l. 4. in fin. ff. de ac mili. l. vlt. ff. de custod. reor. Hos notis compungi in brachiis solitos ostendit l. 1. ff. de fabricensib. lib. 11. C. Et Veget. lib. 1. c. 8. Tironum autem p ęstatio & præbitio olim in munerib. publicis fuit l. 4. C. de prox. sacr. scrin lib. 11. l. 2. C. de priuileg. eor. qui in sacr. pal. l. 10. C. de palatin. sacr. larg. lib. 12. l. 2. C. de silentiar. eod. tit. Qui à præbitio. tiro. in C. Th. Marcell. lib. 21. Patique studio supplementa legionib. scripta sunt indictis per prouincias tyrociniis. Briss. Prat.

TITHASVS. Hoc nomine Græci mansuetum appellant, quo idẽ Pompo. vtitur in l. ita relictum, ff. de legat. 2. Cuiac. ad l. 67. ff. de hær. iusti.

TITIONES & carbones differunt, quod Titio lignum sit aliqua sui parte exustum & extinctum, vel torris extinctus. Torris enim dicitur lignum aliquod teres igne ardẽs. Carbones siquidem ligno semiambusto, atque igni torrefacto conficiuntur. Brech. & Gœdd. ini. Carbonum. ff. de verb. & rer. sign.

TITIVS & Accius vetera nomina quibus exempli causa vti mos erat. Varro in Testamento, Quod si quis vndecimo mense natus est, Accio idem quod Titio ius esto apud me. Per hoc vetus prouerbium Varro significat, sicuti vulgo dici solitum erat, de rebus inter se nihil distantibus, idem Accij quod Titijs ita pari eodemque iure esse in 10. mensibus natos & in 11. Hæc Gel. lib. 3. c. 16. Prat.

TITVBARE, non est, vt imperitum Latinitatis sit vulgus, defectuose loqui, vel inscienter, sed vacillare, hoc est, ægre pedibus insistere. Hinc nonnisi translate testis titubare dicitur, cuius dictum vel ægre discernitur, vel vt inconstans ac varium exploditur. Sic Iustinian. vocat titubantẽ mentem. l. fin. Cod. de cond. indeb. quæ hæret, in ancipitique est, atque dubia. Spiegelius, Prateius.

TITVLVM Rogerius, vetus interpres, in titulum de diuersis præscriptionibus definit, causam acquirendi dominium, id est, ex qua nostrum fiat, quod non erat nostrum. Briss.

TITVLVS à tuendo, hoc est, indicando dicitur, quia tuetur & indicat id, cui superscribitur, ne incidat ambiguitas. Vnde solẽt omnibus propemodum rerum generibus inscribi quicã velut indices, qui ostendant autorem, vel materiam, vel aliam operis qualitatem. Et, quo magis id facerent, egregie, solebant olim titulos rubris literis scribere. Iuuenal. Satyr. 14.

Causas age, perlege rubras Maiorum leges.

Inde tituli alias appellantur iam nunc rubricæ, in l. 1. ff. si cert. per. & in l. 2 §. pen. ff. de interdict. Prat.

TITVLVS causam possessionis significat. l. 1. ff. pro soluto. Significat & causam transferendi dominij l. 24. C. de rei vind.

TITVLVS pro colore. l. Sulpitius ff. de dona. int. vir. & vx. pro nomine & forma. Sic titulus actionis. l. 69. ff. de fideiussorib. pro edicti capite. l. 1. ff. de bon. relat. etiam pro inscriptione, quæ supplicij, quod de reo sumebatur, causam indicabat, vsurpatur à Suetonio in Domitiano c. 14. Briss.

TITVLVS est iusta, & æquitati naturali consentanea possessionis causa: Veluti, Pro emptore, Pro donato, l. 1. ff. pro soluto, l. 3. §. fin. de acquir. poss.

TITVLI distinguuntur in nominatos & innominatos, lucratiuos & onerosos, vniuersales & particulares, veros & putatiuos. De quibus late tractat Old. in pr. classis tertiæ.

TITVLI in prædiis dicebantur, vt opinatur Hot. tabulæ, in quibus dominorum nomina inscripta erant, vt ex iis, cuius prædia essent, cognosceretur. Hinc rubr. lib. C. 11. vt nemo primatos titulos prædiis suis vel alienis imponat, vel vela regia suspendat. Item: De his qui potentiorum nomine titulos prædiis affigũt vel eorum nomina in litem prætendunt. Appellantur & signa in rub. inseq. Moris autem fuit cum prædium aliquod caducum, id est, fisco commissum esset, vt comes priuatarum rerum ei Principis titulos testato, publicis personis adhibitis, solenniter affigeret. Valent. l. 3. C. de bon. vacant. Tituli vero, quorum adiectione prædia nostris sunt consecranda substantiis, non nisi publica testificatione proponantur. Quantum autem ex Nou. 30. De Proconsul. Cappa. existimare licet, tabulæ titulorum erant ligneæ. Cum enim ita scripsisset. Σανίδας δὲ ἐκ ἀπιδίου θεσπεσίου τὰς ἐχίσας κολλήσας, mox infert: Τὰς μὲν τοι τίτλας ἐξῆς ὑπὸ τοῖς πλαισίοις αὐτοῖς κεφαλὴν, αὐδὲ ἀφεῖλε τοῖς πρὸ αὐτοῦ κατελαῖς. Prat.

TITVLI primum erant certæ sedes clericis attributæ, in quibus suum munus exercent. Postea eo nomine prædia iis ad victũ cultumque assignata, lib. feud. 1. tit. 6. §. 1. Si Episcopus vel Abbas vel Abbatista, vel Dominus plebis feudum dederit de rebus Ecclesiarum, quæ iis subiectæ, sunt, & tituli vocantur. In Chalcedon. Concil. Μήτε πρεσβύτερος χειροτονείσθω, μήτε διάκονος, μήτε ὅλως ὁ τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως μετειληφὼς ἐπὶ ἀπόλυτον κατάστασιν μαρτυρίου, ἢ μοναστηρίου ἢ εὐκτηρίου οἴκου. &c. Quæ verba Canonistæ transtulerunt in capitulum. distinc. 70. vbi tamen Possessiones pro Pagi vitiosè legitur. Idem c. 3. Sanctorum Canonum statutis consona sanctione decernimus, vt sine titulo facta ordinatio irrita habeatur: & in qua Ecclesia quilibet intitulatus est, in ea perpetuo perseueret. Prat.

TITVLI vocabulo Imp. in l. cogi. C. de pet. hær. bifariam vtuntur. Primo pro vero titulo, quales sunt: Pro emptore, pro donato, pro legato, pro derelicto & similes. Deinde vero, pro quadam modificatione, iuxta Azonis interpretationem: qualem etiam habet prædo & raptor. l. pro hærede. in fin. eo. tit. Bart. sentit, & quidem recte, titulum re ipsa nihil aliud esse, quam causam contractus, & (vt alij dicunt) initium possidendi. in l. per diuersos. C. mandat. Spieg. Tranquillus in Domitiano, titulum pro causa animaduersionis & supplicij de nocente sumpti vsurpat: vt mirum videri non debeat, quod Matthæus in Euangelio dixit αἰτίαν, id Latina voce ab aliis τίτλον vocatum esse. Sic enim & Plutarch. & alij, pro Catulo κάτλας, pro Bibulo βίβλον pro Lentulo λέντλον dixere. Hinc factum etiam vt nostri in tractatu possessionum, quod veteres causam dixerunt, ipsi titulum vocent. Quem Theophilus non iteleganter lib. Iustit. 4. describit. Quæ quidem significationes & Domitius Vlpianus l. 1. ff. pro dote, Titulus est (inquit) vsucapionis, & quidem iustissimus qui appellatur pro dote. Et Marcellus in Epist. ad Sulpitium: Si color vel titulus, vt sic dixerim, donationi quæsitus est nihil valebit traditio. l. Sulpitius, de donat. inter virum. Cuiacius lib. 24 [illegible] tomo 1.

TITVLVS, quod alicui rei, vt libro, operi vel statuæ, superscribitur, ad eius cognitionem. vnde in statuis, siue picturis Titulum dicimus, literas, quæ vel artificis, vel eius cuius statuæ, siue imago est, nomen demonstrat: vel tempus quo factũ est opus, declarat. Habet & alias titulus significationes, quas glossæ indicant, in l. non ambiguum. C. famil. herc. & in Nouel. de mandat. princ. §. titulos.

TITVLVS, pro Causa, iuxta quod vulgo loquimur, Corruptus

Digitized by Google

titulos pro non titulo habetur. Item, Titulus, malus non relenat: vt in fure, prædone, raptore, tyranno & similibus, vbi nulla causa saltem iusta adduci potest. per text. valde elegantem in l. qui interrogatus, cum l. seque. ff. de pet. hæred. Bart. in l. si ager de rei vendic. facit differentiam inter titulum vniuersalem, & titulum singularem. Sed rectius indicante Apello, distinxisset inter contractum & modum acquirendi dominij. Vide causam apud eundem, c. 3. Oldend. hanc culpam condonat non absre Bartolo. Vide eum in Introductorio class. 3. Spieg. Vide Rœuardum de auctoritate prudentum c. 7. Ambrosium in sermone 90. Asconium in oratione Ciceronis pro Milone: Manumiserat eos, inquit, quod caput suum vlti essent, &c.

TITVLVS falsus. Quemadmodum per rerum naturam, vbi post titulum nihil sequitur materiæ vel operis, aut vbi materia seu opus non respondet titulo, ibi vanus & falsus dicitur titulus: ita qui verbis duntaxat possidendi causam & prætextum allegat, quem reuera non habet, is nihil facit aliud, quam quod fumos vendidit, & titulum mentitur suæ possessionis. Spieg.

TITVLI etiam fiscales & largitionales, l. 5. de susceptoribus lib. 10. C. rub. de canon. largit. tit. o. Symmach. lib. 2. Epist. Et quantum in titulis fiscalibus exigendis tua cura promeruerit. Briss.

TITVLVS hæreditarius l. 1. C. si quis ig. rem minor. sin. decret. compar. & titulus honorarius, ibid. Alberic.

TITVLVS lucratiuus est, cum res ad aliquem perueuit sine onere sine grauamine dandi, ex mera liberalitate. Hos titulos, vel causas lucratiuas, eleganter recensct Imp. in l. vnic. C. de impon. luc. descript. lib. 10. Vide supra Lucratiuæ causæ. Titulus autem onerosus est, quando res ad aliquem peruenit cum onere aliquid dandi, aut faciendi: cum is qui rem recipit, oneratus & grauatus est aliquid vicissim dare, aut facere: sicut est in omni contractu. Spieg Prat.

TITVLOS magistratuum dicimus, per quos eorum gradus, dignitates & imperia designantur. *ein VVirdigkeit.* Hi autem mirum dictu est, quam variis modis per seculorum vicissitudines immutati sint. Nouel. de mandat. princ. §. titulos. Const. 17. Sic titulus Iustiniani Imperatoris describitur, Inst. & C. in princ. Item tituli Ecclesiarum & beneficiorum dici solent. Quomodo etiam accipiendi sunt. C. vt nemo priuat. tit. præd. suis, vel aliis impo. Hac ratione dici cæperunt tituli, pro causis seu formulis iustificandæ possessionis, h. e. quib. defenderetur vniuscuiusque possessio ab impugnatione alterius, *Anzeigung einer rechtmessigen Ankunfft.* Vt ecce, si quis dubitet, vtrum iuste possideam: ego illi causam allegem meæ possessionis: puta, quod emerim, vel dono acceperim, tunc causa huiusmodi seu formula iure probata est mihi titulus, tueturq; rem meam. Old. Prat.

TITVLI nominati, ad instar contractuum: quia tituli ex contractibus proficiscuntur: tractantur hi lib. Pande. t. 41. Innominati tituli sunt ex iure naturali, apud omnes gentes æque recepti, absque certa & solenni formula, quales declarat Oldendorp.

TITVLVS pro suo Vide supra. pro suo Titulus ludi est, lucratiuus. Quære Turpe lucrum.

TITVLVS verus dicitur, qui nobis significat vere competere causam. Putatiuus autem titulus, quem putamus nos habere iusto quodam errore alieni facti, cum reuera non habeamus possidendi causam. Quare recte monuit Old. titulos putatiuos potius dicendos titulos bonæ fidei, iuxta phrasim ICtorum. Hi enim vocant bonam fidem, quicquid illæsa conscientia credimus esse, cum non sit, scilicet tolerando errore lapsi. Sic bonæ fidei emptor dicitur is, qui à non domino emit. Vide & bonæ fidei possessor. Spieg. Prat.

TITVLOTENVS, quod nudo verbo nititur, quod probari non potest. Vlpian. Ne tamen titulotenus tutores ære alieno allegato, pecunia abutantur, in §. illud quæri potest. l. magis puto. de rebus eor. qui sub tut. Idem est, si quis titulum quidem facti allegare possit, sed iure inualidum, vt quia emerit à furioso sciens: vel quia maritus vxori, aut vxor marito donauerit. Is enim titulotenus pro possessore possidet. Quoniam reprobatus, vel inualidus titulus habetur pro non titulo. Spieg.

T O.

TOGA à tegendo dicta est, vt vult Pomp. in l. 180. de verb. sign. Hanc tradit Septimus Florens a Pelasgis ad Lydos, à Lydis ad Romanos venisse. Græci quemdam Tebennum Arcadem (vt refert Torneb. 7. aduers. 20) togæ Romanæ inuentorem prædicant, qui primus id genus vestis gesserit, & sinum Ionicum naui ingressus in Italiam veniret, & vestimentum propagarit, vnde & togam πάβωνα fuisse appellatam scribunt de inuentoris nomine. Quintilian. lib. 11. c. 3. eius formam ac figuram his designat verbis. Veteribus nulli sinus: perquam breues post illos fuerunt. Ipsam togam rotundam esse, & apte cæsam velim: aliter enim multis modis fiet enormis. Pars eius prior mediis crutibus optime terminatur, posterior eadem portione altius quam cinctura: sinus decentissimus, si aliquando supra imam togam fuerit; nunquam certe sit inferior. Cornutus autem in Persij satyra 5. Toga, inquit, dicta est, quod velamento suo corpus tegat atque operiat. Est autem purum pallium forma rotundâ & fusior, atque inundante sinu & sub dextro veniens, super humerum sinistrum ponitur: mensura togæ iustæ senas vlnas habebat. Toga autem ciuium Romanor. fuit propria: itaque & vbique eam gestare iubebantur, neque peregrinis ea vti licebat. l. sed si accepto 31. ff. de iure fisci. Vnde illud Plinij libro Epist. 3. Idem cum Græco pallio amictus intrasset (carent enim togæ iure quibus igni & aqua interdictum est) postquam se composuit: Latine, inquit declamaturus sum. Tranquil. in Claud. Peregrinitatis reum orta inter aduocatos leni contentione, togatumue an palliatum dicere causam oporteret, quasi æquitatem integram ostentans, mutare habitum provt accusaretur, defenderetur ve iussit. Horo. Proinde etiam ius datum togæ Carthaginensibus apparet tum à Statilio Tauro deducta Colonia est muro cinctu, Ælio Saturnino vel aure vel pontifice eam Coloniam inaugurante & solemne carmen effante: non enim ius erat cuiuis eius togæ vsurpandæ proinde scribit, cum concordia iuuat, toga oblata est, cum dixisset Carthaginenses tunicam cinctu arbitrante suspendisse, & pallium tabulata congregatione fulcisse: subiicit, si quid vel dignitas, vel temporalitas vestit, vbi libenter Vertit, scriberem, quod haud paulo ad sententiam esset accommodatius. Vide Turneb. aduers. lib. 7. c. 20.

TOGARVM varia antiquis Romanis erant genera: vt, Toga prætexta, qua vtebantur pueri vsque ad annum decimum octauum. dicta, quod vesti purpura intexebatur. Postea sumebant togam virilem: quæ & Libera dicebatur. Vlp. de Aur. & arg. leg. l. vestis. Puerilia autem sunt veluti togæ prætexræ, aliculæ, chlamydes, & pallia: quæ filiis nostris comparamus. sic legit Nebriss. Expungendæ sunt autem dictiones. Aliculæ, & Pallia: substituendæque Alicubi & Alia. Sic enim habet Nor. tex. Astipulatur Bayfius. Item, toga virilis, toga picta, toga regia, quæ erat auro & purpura intexta, qua reges vtebantur, quæ à Liuio inter insignia triumphantis numeratur. Toga pura, quam tyrunculi forenses assumebant tyrocinij die. Toga candida, quam petitores magistratuum induebant: vnde candidati dicebantur. Neque vero in professione satis erat togam candidam induere, sed etiam solenni ad populum nominatione, quæ in concione ab aliquo magistratu data fieret. Nam si præsens Q. Fuluius Flaccus professus est, se petere præt. non absq; toga candida, quia prætextam ferre eum ædilem oportebat, relinquitur profiteri aliud fuisse, quam toga candida petere magistr. de quo Gruch. C. de comitiis Rom. lib. 1. Candida ergo toga petitionis signum erat, vt à populo dignoscerentur, qui ambirent magistratus. Quamdiu enim retinebatur tota candida, tamdiu perstare in petitione: ea deposita, & petendi voluntatem deposuisse candidati censebantur. Erat & Toga libera, id est, virilis, qua sumpta excedebant à magisterio pædagogorum, & tutoris autoritate & suæ permittebantur libertati. Hinc Propertius.

Matris & ante Deos libera sumpta toga est.

At eam etiam Liberabilibus indere solebant pueri in Liberi honorem vel Liberæ vitæ significationem: atque eo die prodibant cultu tironum sumpta pura toga, id est, virili, de qua Ouid.

Restat vt inueniam quare toga libera detur,
Luce geri pueris candide Bacche tua, &c. Prat.

TOGA vitrea ideo sic appellata, quod ritu vitri transluceret. Varro medio, Istorum vitreæ togæ ostentant tunicæ clauos. Turneb. 14. aduers. c. 19.

TOGATI in Impp. constitutionibus pro Aduocatis & patronis ponuntur; quos Græci συνηγόρους vocant, l. 11. §. procul dubio. C. de iudic. l. fin. C. de sportul. Et passim in tit. C. de aduocat. diuers. iud. Brisson. Prat. adde Cuiac. ad lib. 5. de metat. & epidem.

TOGATI Togatos dicimus eosdem quos aduocatos & patronos causarum: qui in forensibus negotiis præmunientes, litigatoribus suum præbent patrocinium, quorum patrocinia substantiuo nomine dicuntur honoraria. Togatus ordo aduocatorum apud Sidon. Appollin. Sic togatorum professionem accipe apud Cassiod. epist. 33. li. 3. & qui togati dicuntur in epist. de confirm. C. Iustin. iidem patroni causarum in epist. de confirma. digestorum. Sic toga pro veste forensi aduocatorum in l. iisdem. C. de aduoc. diuers. iudic. Briss.

TOLERABILE tributum, pro moderato, nec difficili.

TOLERABILIA esse, quæ vetus consuetudo comprobat, rescripserunt Impp. Verus & Antopius, autor Papyrius in l. Imperatores. de Politic. Spieg.

TOLERARE pro sustentare none dixi, Alph in l. censoria, vbi Alciat. & Bud. in annot. posterior. Sic & Tacitus tolerare vitam.

TOLLENO quid sit, Glareanus antea expositi. est vero κηλωνήτης, vt ait Turne. lib. 6. aduers. c. 18. quod sursum deorsum hinc inde tollitur, more Oscilli, & alternis hinc & inde suspicit, & despicit. Vide etiam Petr. Crinit. de honest. discipl. lib. 19. cap. 2.

Digitized by Google

TOLLERE iudicium tollere, disturbare, rescindere iudicium aut rem iudicatam in eadem re dicimus, pro eo quod vulgo dicunt, quassare, & annihilare sententiam iudicis. Ex Syluio. Spieg.

TOLLERE pro suscipere. Sic tollere liberos, in l.6. quamvis.ff. de iure patron.

TOLLERE & præstare opponuntur. l. 14. quod te. ff. de ædilit. edicto.

TOLLERE pro auferre, in l.19.§.si inquilinus, ff. locati.

TOLLERE, verbi vsus & elegans, & varius est apud Iurisconsultos: præsertim Vlpianum qui fuit Romani sermonis obseruantissimus. Vt ius vicino non esse, altius ædes tollere. Et interdum dici potest eum quoque, qui tollit ædificium, vel deprimit, luminibus officere, hoc est, demoliri, diruere, eleuare, sursum erigere l. si arborem. §. per contrarium. ff. de Seruitut. vrban. præd. Spieg.

TOLLI id est dissolui & finiri. l. 33. de diuer. reg. Altera actio alteram non tollit. l. 2. §. vtraque. ff. de tut. & rationibus.

TOLLI vsu id est consumi l. 1. ff. de vsufr. ear. rer.

TOLLISSE, pro sustuliſſe: apud Vlpia. in l. 13. §. 4. ff. de acceptil. Hotoman.

TOMENTVM Circense hoc vocabatur, quod fortasse initio Circensibus spectaculis sibi substernere solerent. Strabo de hoc tomento sic scribit, Τύφη τὸ ἐξ ἀπύρου ἀνειμένη τὸ πολὺ καταμιξόντες τοιαμοῖς εἰς τὸν ἱππόδρομον. Schard. ex Turnebo lib. 9. c. 14.

TOMENTVM Circense, vocatur triuiale commune pauperibus: & est, quicquid puluillo infarcitur, siue illud sit de lana, pluma, strumento, caricibus vel iuncis. A τομὴ incisione: concidebantur enim quæ puluillis infarciebantur Vlp. in l. si cui lana, §. lanæ appellatione, quinta. ff. de Leg. 3. Lanæ, inquit, appellatione, tomentum non continebitur. Nebriss.

TONSOR radebat. vide Vlp. in pr. l. idē Mela scribit. ff. ad l. Aquil.

TONSVRA OVIVM. l. legata. in fin. ff. de leg. 3.

TOPIARII serui in l. 60. §. vlt. de legat. lib. 3. l. 12. §. idem respondit. & l. 17. in fi. ff. de instr. vel instrum. Et apud Pli. li. 3. Epist. ad Caluis. Sunt qui edera gestationis conuestiunt, formas ex plantis, fruticibus, arboribus, faciunt, variasque ex his subtiliter compositis & plicatis figuras exprimunt & reddunt. Vnde quidam Typiarios eos efferendos contendunt à typis, id est, formis ac figuris, quas exprimunt. Hos eleganter hoc verborum ambitu Iulius Firmicus li. 8. Mathes. c. 10. designat. Vel qui, ait, buxeas arbores tondens in belluas fingat aut virides porticus in circulum flexis viribus faciat ab opere topiario quod ipsi facere sciunt, dicti. Topiarium vero opus è topiis, quæ à funiculis nomen obtinuerunt, quibus frutices & arbusculæ tonsiles in animalium species aut rerum historias luculenta varietate assimilatæ sunt, & religatæ hinc inde destinentur flectanturque ad effingenda quæ luduntur rerum & animalium argumenta. Briss. Prat. Vide Forcat. in suo Cupid. Iurisperitor. c. 5. num. 8. Turneb. 16. aduers. 23. & l. 24. ca. 11. Corras. lib. 5. Miscell. ca. 21. num. 2, 3.

TOPIARIVM opus nomen habere videtur ἀπὸ τῆς τοπίου, id est, funiculis, vt vult. Hot. Nam funiculis in eo opere opus est, vt lentæ sequaceſque hederæ & virgæ victæ loco se teneant, nec resiliant: Alij ἀπὸ τῶν τόπων. Prat. & Corras. iam d. loc.

ΤΟΠΟΤΗΡΗΤΑΙ in Nou. περὶ τοποτηρητῶν, qui mittuntur à præfectis Prætorio vel comitibus, vel præsidibus, iuris dicendi causa A. Iuliano Antecessore dicuntur vicarij, à Paulo Monacho lib. 6. histor. Longobard. loci seruatores in l. 2. C. de exhib. reis loci iudices. Vide Cuiac. 3. obseru. 14. Prat.

ΤΟΠΟΤΗΡΗΤΑΙ tamen non sunt confundendi cum his, quibus præsides iurisdictionem suam mandant. Nam hi plerunque sequuntur præsides ipsos, vt legati proconsules: τοποτηρηταὶ in singulis municipiis absentium vicem sustinent. Quib. mandatur iurisdictio, eos non sequuntur illa, quæ præsidibus lege data sunt, l. 1. ff. de off. eius cui mand. Vicarij siue τοποτηρηταὶ constituuntur, vt & ea, quæ lege præsidibus specialiter data sunt, exequantur, l. 2. C. de offi. eius qui vic. al. iud. obt. excepto iure gladij, Nou. 11 8. Cuiac. in expos. Nou. 8.

ΤΟΠΟΤΗΡΗΤΗΣ Suidæ ἐκδε ἀξιώματος. Prat.

TORALIA Imperia apud Paul. l. 3. ff. de supell. leg. corrupte dici Hotom. existimat pro Toralia imperuia, i. densa, & non rara. Iosephus Scaliger in suis in Varro. de re rust. coniectaneis veterem lectionem tuetur, toraliaq; imperia vocari à Paulo censet, veterum more, a in e mutato, imparia, quæ & paterfamiljas sibi seruat præter ea quæ sunt quotidiani vsus: eadem forma qua trapetes impares esse oportere præcipit Cato: h. e. præter illos, quorum quotidie vsus esset: vt si in illis quotidianis aliquid fractum sit, aut aliquid reficiendum sit, ea præsto sint, quæ in illorum locum sufficiantur. Trapetes, inquit, bonos priuos impares esse oportet. Id est, oportet esse vnos trapetes præter illos quotidianos in singulis torcularibus. Paria. n. vocari debent, quæ habentur quotidianæ visioni: imparia ergo, quę præter illa adhibentur. Ideoq; idē Cato tit. 12. quæ supra imparia, dixit superuacanea. Præla, inquit, temperata quinque, superuacaneā tria. Idem ibidem Suculas quinque, superuacaneam vnam. Addidit igitur ICtus imparia, ne tantum ea, quæ in vsum quotidianum insternerentur, comprehenderet, sed & ea quoquei ntelligeret, quæ aliquando ad eosdem vsus deportari possent. Prat.

TORALIVM duo fuisse genera Paulus significat in l. 5. ff. de supell. leg. vnum quod straguli nomine contineretur, alterum quod non contineretur. Hoc autem plagam appellatum Nonius testatur grande scilicet linteum tegmen: ob eam (vt conjicit Hot.) causam ita dictum, quod plagis, id est, foraminib. peruium ac pellucidum esset. Prat. ex Hot.

TORCVLAR, quod & torculum, tam olearium, quam vinarium apud antiquos legitur, quod & Bud. admonuit. Spieg.

TORCVLARIA, sunt machinæ premendis vuis aptæ. Præla enim dicuntur trabes in torculari, quibus vua calcata premitur. Vlpia. in l. fundi de Action. empt. censuit torcularia instrumenti magis esse, quam ædificij, etiamsi ædificio cohærent. Sic Haloander habet, & sensus ipse requirit, vt fine negatione legatur. Spieg. Adde Forcat. in Penu iuris ciuilis c. 7.

TORCVLARIVS, a, um, quod ad torcular pertinet.

TORSVMATA dicuntur Opera argentea, lineatione opificioque circumcasili & vndique secus munditie ambiente polita, cælata, sculpta, baccata, pro vasis vtique pretiosis Epigrammatico Poëta accipitur hæc dictio, & impressis & anaglyphis. In hanc pene significationem Toreuma Lucius accipit in primo Floridorum, deflexum à τορεύω verbo Græco quod significat Sculpo & elaboro, inde τορεύματα. Hellanicos sculpturam dicimus. Præbe puer calices, tepidique toreumata Nili, cecinit epigrammatographus Poëta. Ioan. Bapt. in comm. Epist. Sidon. Apollin. ad Agricolam lib. 1.

TORMENTA fidicularum quæ dicantur, vide l. 4. C. ad l. Iuliam. Maiest.

TORMENTA seruorum, l. 1. & l. 4. ff. de quæstionibus.

TORMENTVM, & cruciatum qui infligitur alicui ad peruoscendam veritatem, significat: & pro his etiam ponitur, qui cruciatum inferunt, vt apud Ciceronem pro Cluentio. Est quoque generale vocabulum omnium machinarum, saxa, tela & id genus alia torquentium, atque immittentium. Vulgo Bombardæ & Canones appellantur. De priori significantia vide l. diuus Pius, ff. de Quæstio. & Bartol. in l. 1. eod. tit. pulchre differentem quib. modis, & contra quos tormenta sint adhibenda. Quintilian. quoque in lib. 10. scribit, qua ratione tractari debeant tormenta & quæstiones. Sunt autem probationes inartificiales. Spieg.

TORNEAMENTA vulgo dicuntur quædam nundinæ, vel feriæ, in quibus milites ex condicto conuenire solent, & ad ostensionem viriam suarum, & audaciæ temere congredi & aggredi c. 1. ext. de torneamen. Et hæc prohibentur fieri, quod hinc periculum animarum, morsque hominum proueniat, vt ibi. notatur. Sed quod mortuo in eis ecclesiastica denegetur sepultura, rationem adfert capitulum de torneamentis nullam, neque vllam esse idoneam existimo, cum hoc crudelitatem potius quam humanitatem sapiat. Anch.

TORQVATI milites, quibus torques virtutis præmium fuit. c. jus militare in prin. Decret. Torquatos puto recte appellauerit, qui ab Imperatoribus virtute meruerunt jus militare. Germani tales, *Ritter*, Itali equites auratos appellant: forte quod olim equites splendidi epitheto insigniuit Hircius, nimirum ab auri fulgore & virtutibus: Cecidere, inquit, eo prælio splendidi ac illustres viri, nonnulli Equites Romani. Quem secutus in historiis Tacitus, illustres Equites pariter appellauit, teste Catanzo. Cæterum torques, colli induuias & ornamenta, tam masculino, quam fœminino, idoneos quosdam & præ cæteris illustres Latinæ linguæ autores protuliſſe, lib. 10. Valturius ostendit.

TORQVATI etiam hodie vocari possunt Proceres siue Equites aurei velleris, qui vulgo, *Die Herren von der Fluet*. dicuntur. Spieg.

TORQVERE, tormentum inferre, causſa inuestigandi veri. Donatus: Torquemus hominem, extorquemus veritatem. Interpretes Torturam vocant: ab eaque docent non esse incipiendum, Bart. in l. 1. de quæst. Spieg. Prat.

TORQVERI dicuntur de quibus quæstio habetur. Paul. lib. 5. sentent. tit. 6. l. vlt. ff. de decurionibus.

TORQVERE jus per translationem pro auertere, aut peruertere. Cic. pro Cæcina: Iuris retinere sententiam, & æquitatem plurimum valere oportere, ac verbo, ac litera jus omne torquere, vos statuite judices, vtri æquiores esse videantur. Spieg. Prat.

TORRENS; fluuius qui non de fonte, neque de viua aqua, sed à pluuiis, vel de montibus in valles descendit: æstate autem siccatur, aquis vero hyemalibus inundatur & currit. Vide l. 1. & 2. de Flum. & l. in summa. §. pen. de Aqu. plu. arc. Spieg. Torrens, ait Festus lib. 17. significat fluuium subitis imbribus concitatum, qui alioquin siccitatibus exaresc it. Horatius flumen hibernum vocauit. Prat.

TORRERE, jam vsurpatur pro igne vrere. Proculus (si vulgati codices carent mendā) in l. quidam Iberius, de seruit. vrban. præd. De tubulis, inquit, eo amplius hoc juris est: quia per eos

Digitized by Google

eius flamma torreretur parles, alias inflammaretur, vt apud Haloandrum. Spieg.

TORTOR, ex vsu dicitur is, qui torquet in equuleo, magis quam qui extremo supplicio afficit, vt tradit Sylu. Hinc tortura, supplicium. Spieg.

Ad torturam inferendam quæ exigantur, vide l. 3. & ibi Cyn. C. de quæst. & Hippol. de Marsil. tract. quæst.

TORTVRA potest quandoque fieri in domo, non in iudicio, quando tabulæ testamentis patris eorum filiorum, qui à familia interfectus dicebatur, priusquam quæstio de seruis haberetur, apertæ & recitatæ sunt. vt in l. Si ea quæst. C. de his, quib. vt indi. & ibi not. doct. circa glos. 2. Old. Vide Parid. Puteum in tract. de tort. Prat.

TOTA decem. Iulian. l. si tibi. ff. de vsufr. ear. rer. quæ vsu consum. Fient quidem ait, tria tota decem, sed mihi quinque numerari debebunt. Spieg.

TOTA statua vno spiritu continetur. Paul. in fin. §. item quæcunque. l. in rem actio. ff. de rei vend. Spieg.

TOTA vita, totum vitæ tempus.

TOTVM, figurate, pro singulis suis partibus ponitur, vt, Quo anno: pro, qua anni parte: Quo tempore, id est, pro quacunque temporis parte. Sic & eodem die dicimus, pro eius diei quacunque parte, l. quæ de tota. ff. de rei vend. Sp. Adde Forcat. in suo cupid. Iurisperito, n. 6. c. 9.

TOTVM fundum nostrum recte dicimus, cum esse etiam, cuius vsusfructus alienus est: quia vsusfructus non dominij pars, sed seruitutis sit: vt via, & iter. nec falso dictum est, meum esse hoc: & Iulianus ait: & est verius quod quintus Mutius ait, partis appellatione rem pro indiuiso significari, ait Paulus in l. recte dicimus 25. vbi Gœdd. in comm. ff. de verb. sign.

TOTVM integrale, nihil aliud est, quam integrum quoddam, ex pluribus inter sese cohærentibus constans: quod quidem artificiale dicitur: vt ædificium, nauis, fundus, prædium l. rerum mixtura. ff. de Vsucapion. Hoc alienari prohibito, & pars alienari prohibita videtur lege dotale. §. prædij. ff. de Fund. dot. Vbi Vlp. ait: Proinde siue totum prædium in dotem sit datum, siue pars prædij, alienari non poterit, & hoc iure vtimur Differt autem ab altero corporum genere, quod in d. l. rerum mixt. Pomponius Naturale nuncupauit, quod scilicet vno spiritu continetur: vt homo, lapis, lignum. Vide Plutar. in de Præcept. coniugalib. Claud. in Topic. Legal. & supra, Corpora. Spieg. Gœdd. d. loc. n. 5. & 6.

TOTVM in modo, à Logicis ideo nominatur, quia determinatio adiecta dictioni, limitat eam, & facit velut partem. Vnde dictio simpliciter sumpta, si referatur ad eandem dictionem cum determinatione, tunc quæ simplex est, dicitur Totum in modo: quæ determinationem habet, pars in modo. Homo enim, si referas ad hominem album, totum est, & totum in modo, quandoquidem ista determinatio (albus) quia adiicitur eidem dictioni, partem facit: reiecta à dictione relinquit totum. Atque adeo similes determinationes, eandem dictionem, & eius significatum à seipso diuersificant: vt vbi non adiicitur, totum sit: vbi adiicitur, pars. Vnde dicitur. Totum in modo, & pars in modo: quia modus vtramque facit paginam. Nisi enim modum adiicias, dictio quæ in toto est, pars non efficietur. Est autem, Cantiunc. teste, non infrequens apud ICtos argumentationis genus, de toto in modo: tametsi in vulgaris Dd. Commentariis de hac re nihil explicatum reperias. Vide eum sub finem, vbi hunc locum, à toto, tract. Spieg.

TOTVM numerale, quod constat numeris, sicut sunt summæ in quantitate discreta: qua quærimus, quod res sint. Spieg.

TOTVM numeri dicitur, & partes eius dicimus, quotas, vel latinius, partes vniuersi. Vt si decem consideres, partes totius scilicet decem, sunt prima, secunda, tertia. Totum generis, quod in suas species diuiditur, vt animal in hominem & brutum apud Dialecticos. Brechæus in l. recte dicimus. ff. de verb. & rer. sign.

TOTVM & omne sic differunt, quod totum dicimus vnius corporis plenitudinem: omne, de vniuersis. Prat.

TOTVM perfectum dicitur id, quod omnibus partibus suis cohæret. l. 11. ff. de Orig. iur. Spieg.

Τόξευμα apud Græcos quidem proprio nomine vocatur, id quod ab arcu mittitur: apud nos autem communi nomine & telum appellatur, l. si caluitur. ff. de verb. sign. Prat. ex Hor.

Τοξευτὴ fenestræ apud C. Harmenopulum in his quæ ex Iuliano architecto retulit, sunt obliquæ & angustiores fenestræ, veluti quibus etiam hodie tela emitti solent aduersus hostes: sicque exponit Symmachus in Ezechielem, vt refert Cuiac. 13. obser. 30. qui etiam addit, se putare has in constitutione Zenonis de ædificiis priuatis & in Nouel. 165. significari, dum vetat vicino auferri vsum fenestræ apertæ, maris prospiciendi caussa, etiamsi ea sit obliqua & coacta. Virgilius, inquit, idem, obliqua luce dicit, & in certas fenestras lib. 3. Æneid. vbi tamen Turneb. aduers. lib. 4. cap. 22. insertas legi mauult, id est, quæ ædibus insertæ, & interpositę erant, vt apud Lucretium.

Inserti fundunt radij per opaca domorum. Prat.

TR

TRABEAM & Consulum fuisse, non solum constat ex Ausonio & Ammiano, quos citat Bayfius lib. 1. de re vestiar. c. 11. sed & ex l. vbi Cuiac. C. de cons. Varia autem trabearum sunt genera, vt scribit Suet. vnum quod diis sacratur, & est totum purpureum: alterum quod est regum, quod etiam purpureum est, sed albo infectum: tertium est augurale, purpura & cocco mixtis infectum.

TRABES proprie, Festus ait, sunt duo tigna ædificij gratia simul compacta. Nam cum simplicia sunt, non trabes, sed tigna dicuntur. Paul. l. quod si neque de peric. & comm. rei vend. Videri autem trabes habitas, quas emptor signasset. Spieg. Prat.

TRABEM alienam tollere. l. 50. §. vlt. ff. ad l. Aquil.

TRACTA vocantur à trahendo & tractando. Tractam dicit fœminino genere Plin. 10. ad speciem tractæ subigunt vuæ passæ succo, ex eo placentam vulgo tartam traiecta litera tanquam tractam appellamus. Tracta lanæ etiam inuenitur. Igitur in Catone scribendum est farinæ siliginеæ. l. 11. Vnde solum facias in tracta farinæ l. 4. Eodem modo aliquot interpunctionibus, postea eodem capite sic delinquitur, vbi arebunt, inquit, componito, pariter. sic enim lego, id est, facies vt ante feceras cum in qualo poneras. tum in singula tracta, id est, singula tracta tractabis, & depses & finges vt oportet. Itaque mox requiritur, vbi deposueris, sequitur vbi tracta erunt, id est, vbi erunt ficta, vt oportet: locum calfacito & testum, id est, clibanum. Mox præcipit vt è libris duabus farinæ fiat solum tenue: subscribit ibi balteum ponito. Balteum autem vocat id quod cingitur placenta & ambitur: Est autem solum vel soli pars. Nam cum fingitur placenta positis tractis ita, vt in summo cingula sint solum quod imo latum erat, replicatum in meram sursum versus colligitur, vnde scribit postea, solum contrahito: totaque tracta cingit, & tractarum condimenta complectitur. Hæc annotauit Turneb. aduer. lib. 24. c. 9.

TRACTARE pecuniam. pro administrare etiam vsurpatur. Cic. in Verr. 1. Eras tu Quæstor, pecuniam publicam tractabas. S. Hieron. periculosam inuit Quæstoriam functionem: existimans, circa rem piceam assiduo versantem, ab ea vix non posse non coinquinari. Proinde magna laude vehendi sunt, qui priuati commodi obliti, publicam pecuniam, bona fide procurant.

TRACTARE pro excipere & habere. Sic atrociſſime tractare ancillas. l. 2. ff. de his qui sui.

TRACTARE pro discutere, agere, deliberare, seu disserere. Sic tractare ius l. 11. §. vlt. ff. ad l. Iul. de adult. Ad tractandum, id est agendum seu colloquendum de adulterio. l. 9. ff. ad l. Iul. de adult.

TRACTATORIIS in l. 3. C. de can. larg. tit. l. null. C. de numerar. l. vlt. C. de excu. Nou. 28. 30. 128. 129. 147. eosdem censet Cuiac. quos chartularios, qui scilicet tabulas vel chartas fiscalium debitorum tractant, agunt, administrant. Testatur Briss. se in lexico B. Germani tractatores inuenisse versos magnopere.

TRACTORIAE, diplomata à literas euectionis publicæ præbitionisque significant, id est, quæ dantur missis vel euocatis à Principe cursu publico vtentibus, adscriptis etiam statuis, id est, diuersoriis & mansionibus, quibus alantur sumptu publico: nam quos euocabant aut mittebant, eis non tantum equorum publicorum copiam dabant, sed & viatica. Hinc Rubr. de tractoriis & statiu. lib. 12. C. Sic enim eam Rubricam emendandam censeo, eodemque collyrio etiam l. 2. C. de desertoribus, lib. 12. & l. pen. de cursu pub. eod. lib. medebimur, in quibus Tractatoriæ pro Tractoriis perperam ac mendose vulgo legitur. Sed & in l. 1. C. de tractor. & stat. vbi impressi codices Tractatores cum statuis, rectius & Rubricæ conuenientius scriptorum codicum auctoritate freti legimus Tractoriæ cum statuis. Huius nostræ scripturæ veritatem præter veteres libros, etiam impressi B. Augustini codices comprobant: in quibus, Epist. 15. ita scriptum est, Tractoria ad me denuo Idib: Nouemb. venit. Quæ & mox tractoria epistola ibidem appellatur. Et in li. post collatio. contra Donatist. cap. 14. A primatu suo per tractoriam sunt euocati. Formulam tractoriæ legatorum ex antiquo libro scripto sumptam hanc refert. Briss.

Ille Rex omnibus agentibus (locus) Nos in Dei nomine Apostolico viro. N. nec non & illustri viro. M. partibus illis legationis caussa dixerimus. Ideo iubemus, vt locis conuenientibus eisdem à vobis euectio simul & humanitas ministretur: Hoc est veredos siue paraueredos tot, panes nitidos tot, vini modios tot, ceruisiæ modum tantum, lardi libras tot, porcos tot, porcellos tot, veruices tot, agnellos tot, phasianos tot, pullos tot, oua tot, olei libras tot, gari libras tot, mel tantum, aceti tantum, piper tot, grani masticheis tot, dactylas tantas, pestasias tantas, amygdala tot, cereos tot, salis tot, olera legumen, carra tanta, faculas tot. Itemque victu ad caballos eorum fœni carra tot. Hæc omnia tam eundo quam redeundo eisdem ministrari in locis solitis & impleri sine mora procurare. Et ita Tractoriam siue tractorias accipi etiam oportet in l. pen. C. de curs. publ. ang. & parang. lib. 12. C. Th. de dom.

Digitized by Google

proteſt. in l. 3. Langobardorum 21. & 61. & tit. 2. c. 37. & in conſti. Caroli Magni. Si quis literas noſtras deſpexerit, i. tractoriam quæ propter miſſos recipiendos dirigitur. Et alio loco: Vt miſſi noſtri accipiant ſecundum quod ſua tractoria continetur. Euſtathius ita definiuit. lib. de tẽporib. Τραπεζεῖαι λαμβάνουσι οἱ κελεύσεις αἱ παρὰ τῶν ἐπὶ χώραν πρόοδος ἔχόντων δημοσίᾳ, ἃς ἐν κομιζίναις ἢ αὐτῇ χλαίνῃ καλῇ μαρτύριον τῶν ὑπὸ σπουδαίων. Prat. ex Briſſ. adde Corraſ. 1. Miſc. 21. n. 5.

TRACTATVS pro quæſtione & articulo in l. 5. in pr. & §. pen. ff. de præſcript. verb. l. vlt. ff. ſi pars hær. pet. l. 32. §. offic. ff. de arbitr. Sic Tractatu habito in l. 9. ff. de gradib. & adſi. At in l. 23. ff. pro ſoc. tractatu habito eſt, conuentione habita. Briſſ. Prat.

TRACTATVS dicitur proprie locus communis & longe & late patens, vt ſi quæratur, quæ actio competat ex cauſſa ob rem dati: quæ quidem quæſtio minores amplectitur multas, vel ſi quæratur de facto, aut de æquitate, nam & harum quæſtionum varia, longa, difficilis definitio eſt: Cuia. in 1. tract. ad Africanum poſt princ. Prat.

TRACTATVS apud Dialecticos dicitur quidquid conſtituimus verum eſſe, & falſum reperitur: verbi gratia: Qui quadringenta habebat, trecenta legauit, deinde fundum tibi dignum Cauſis ſub hac conditione legauit: Si lege Falcidiæ in teſtamento ſuo locus non eſſet. quæritur quid iuris? dixi hanc quæſtionem eſſe, quæ tractatus apud Dialectícos dicitur. Namque ſi legatum tibi datum valere dicamus, Legi Falcidiæ locus erit: Ideoque deficiente conditione non debebitur. Rurſus ſi qua conditio deficiat. legatum valiturum non ſit, Falcidiæ locus non erit. Porro ſi locus legi non ſit exiſtente conditione, legatum tibi debebitur. Cum autem voluntate teſtatoris eam fuiſſe appareat, vt propter tuum legatum cæterorum legata minui nolleat, & magis eſt, vt ſtatuere debeamus tui legati conditionem defeciſſe: Aphricamus ad l. Falc. Maſſæus.

TRACTVS, pro amplo ſpatio terræ, quam regionem appellamus.

TRACTVS temporis l. 12. l. 43 §. vl. ff. de procuratorib. l. 30. ff. de diuerſ. reg. iur. Tractus pro plaga. & regione, l. 4. C. de ſumma trinit. l. 2. C. de offic. præf. præt. Vall. li. 7. c. 1. Mauritaniæ & Numidiæ cæterarumque illius tractus gentium. Front. lib. 1. de Aquæduct. Ea namque eſt, quam omnes tractus eius per vicem in modulos certos diſpenſarum accipiunt. Briſſ. Prat.

TRADERE, non eſt dare proprie, ſed tantum porrigere. Sic tradit deponens, commodans & venditor, qui non eſt mercis ipſius dominus. Sic tradimus miniſtris noſtris pecuniam, vt nobis aliquid emant & ſic itaque diſc. Inſt. de Act. Spieg.

TRADERE verbum, non ſignificat proprietatem dare, ſed poſſeſſionem transferre l. ſi non trad. ff. de verbor. obliga. Ioan. Bello. Etymol.

TRADERE proprie de facto intelligitur non de iure. Sic l. ſi rem tradi. ff. de ver. obl. & l. ſi rem trad. ff. de act. emp. Pro dare tamẽ nonnunquam vſurpatur. l. 1. §. 1. Tradere autem dicitur quaſi transdare: & ita in legibus ſcriptum prodidit Feſtus. Tranſque dator & Accius apud Nonium veteri lectione: Remiſque nixi prope iter nauom in fugam tranſeunt. Prat.

TRADITA res videtur, ſi cũ apud me eſſet ex aliqua cauſſa, poſt emptionem apud me remanſerit, l. 11. §. ſi quis rem. ff. de publ. l. 62. ff. de euict. l. 9. §. interdum. ff. de acq. rer. dom. Non videtur traditus ſeruus, quem donec pretium ſolueret, à venditore emptor conductum rogauit, cum eius poſſeſſio per locationem à venditore retineatur. l. 16 §. de peric & commod. Si quis fundum per Epiſtolam donet ei, qui in eo fundo ſit, ſufficiat hoc ad traditam poſſeſſionem. Idem eſt & ſi à fundo abſit, ſi tamen qui donat, ab eo conducat, vel vſumfru. retineat, vel ſi eius nomine conſtituat. poſſidere, l. 77. ff. de rei vindic. l. 35. §. Sed ſi quidem. ff. de don. Briſſ.

TRADITAE videntur trabes quas emptor ſignauerit, l. 14. in fin. ff. de peric. & commod.

TRADITA quoque videntur vina cum claues cellæ vinariæ emptori adiectæ ſunt. l. 1. §. ſi iuſſerim. ff. de acq. poſſ. vbi etiam adiicitur eas res quæ propter magnitudinem ponderis moueri non poſſunt, pro traditis haberi, ſi in re præſenti contrahere conſenſerint.

TRADITIO rerum corporalium eſt. Incorporales enim traditionem non recipiunt, l. 43. 61. ff. de acq rer. dom. Sed in his vſus iuris pro traditione poſſeſſionis cedit, l. 20. ff. de ſeruit. Eoque modo traditio ſeruitutum accipienda eſt in l. 1. in fi ff. de ſeru. ruſt. & traditio vſuſr. in l. 13. §. 1. ff. de publ. Briſſ.

TRADITIONIS nomine ICti omnes acquiſitionum ſpecies cõplectuntur, vt ſtipulationis verbo obligationes omnes. Ideoq; ſæpe ſtipulari & per traditionem accipere coniungunt, cum omnem obligationem & dominij acquiſitionem ſignificare volunt, vt in l. 12 §. de illo. ff. de vſur. l. 27. §. 1 ff. ad Trebell. l. 12 §. 2. ff. de capt. & poſtlim l. 14. & 15. §. ſi ſeruus. de caſtr. pec. l. 14. ff. de vſu & habit. l. 25. §. licet. ff. de libr. cauſ. l. 33 & 39. in fi ff. de acq. rer. dom. l. 86. §. cum ſeruus de leg. 1. l. 12. ff. de aut. tut. Ex contrario in l. 6. ff. de ver. obl. nec tradere nec promittendo obligari hoc continet, nec alienare, nec ex aliquo contractu obligari. Briſſ.

TRADITIO Theophilo noſtro eſt tranſlatio τοῦ χειρὸς εἰς χεῖρα μετάθεσις, de manu in manum, ſed de ea traditione videtur tantum intellexiſſe, quæ ex vna tantum parte fit, veluti de manu mea in manum tuam, non de reciproca. Quæ tamen definitio vim traditionis perfecte non explicat. Fieri enim poteſt, vt res cuius tu poſſeſſor non es, de manu tua in manum eam tranſeat, me etiam mox forſitan reddituro eandem ipſam rem, aut derelicturo, nec tamen ſit traditio. Verior vt vult Cuiac. 11. obſer. 19. hæc definitio eſt: Traditio eſt datio poſſeſſionis, l. 3. ff. de act. empt. l. ſi rem tradi. de verbor. oblig. vbi eſt ἀκόλουθος elegans, dum ait, eum qui tradi ſtipulatur, tantum tradi ſtipulari, id eſt, poſſeſſionem dari, non proprietatem: etſi tradere nonnunquam pro dare vſurpatur: nam in vſu eſt, ſicut ait dict. l. in rem, vt intelligatur factum tradendi verbo non ius. Porro ſi quis tradendo rem numeret pretium ſtatim, vt Charondas & Plato fieri iubent, μηδὲν ἐπὶ πιστώσει, id eſt, abſque dilatione, vel etiam ſi eadem ratione rerum permutatio fiat dante vel accipiente ſimul vno atque altero. Hæc eſt Ariſtoteli ἀγορὰ διὰ τὸν χρόνον μεταβάσεις ἐκ χειρὸς εἰς χεῖρα, in qua beneficentiæ nulla laus ineſt. Theſſalus: ἐν τῷ παραχρῆμα ἀπέστω χάρις χάριτι, μαρτυρίαν, καὶ μὴ ὥσπερ τοῖς ἀποστόλοις ἐν χεῖρα σὺν πολλῇ ἀπὸ ἀφίεναι.

TRADITIO, eſt modus res ſingulas iure gentium acquirendi, cum cauſa ſubeſt: id eſt titulus, veluti cum venditionis, permutationis, legati, donationiſve cauſſa aliquid traditur. l. qua ratione, 9. §. 3. ff. de acquir. rer. dom. olim autem Traditio proprie erat alienatio rerum nec mancipi. vti ſcribit Vlp. c. Inſt. xix. vbi etiam adſcribit. Nec mancipi rerum dominia, ipſa traditione apprehendi: ſcilicet ſi ex iuſta cauſſa tradita ſint nobis. Eſt autem traditio modus acquirendi dominium iure naturali inter cæteros omnes potiſſimus, adeo vt cum iure gentium dominium transferri dicitur, id dicatur fieri traditionibus, cæteris nimirum modis per ſynecdochen ſub hoc occultatis, ſicut iure ciuili dominia transferri dicuntur vſucapionibus, l. traditionib. C. de pactis. Vult. ad §. per traditionem, 26. nu. 1. Inſt. de diuiſ. rer.

TRADITIONEM corporalium, quaſi traditionem incorporalium eſſe. docet Spec. tit. de emp. & vend. §. 1. ſuper verbo, Tradere, & verſi. ſed & ſi plures. Diuiditur in dationem, & traditionem, §. ſic itaque diſcretis Inſt. de action.

TRADITIONIS verbo in l. traditionib. Cod. de pact. Imp. vtitur impropriè: nempe pro datione. Viciſſim in l. ſi vt certo §. nunc videndum, ſumitur verbum dare, pro tradere. Spieg.

TRADITIO ex legitima cauſſa, ſeu titulo, producit poſſeſſionem, & rurſus poſſeſſio producit vſucapionem, & dominium: quæ ſic cohærent, vt intellectu iuris ſeparari nun poſſint, ſi conſtaro debeat vſucapio l. traditio in fi. ff. de Acquir. rer. dom. Falſum eſt enim Accurſij commentum, quod verba per hanc non referantur ad poſſeſſionem. Vnde fit, quod alias dicitur titulus poſſeſſionis, alias titulus vſucapionis. Vlpian. in l. 1. in pr. Pro ſuo. Ex Old. Spieg. Prat. Adde Fr. Balduin. Catecheſin ſuper Ius Ciuile, c. 3.

TRADITIO alia vera eſt, alia quaſi. Vera conſiſtit in facto: traditio quaſi conſiſtit vt plurimum in patientia, qua nimirum permittimus aliquid fieri in rebus corporalibus, in quibus res illæ incorporales ſunt conſtitutæ: & hæc patientia ſuccedit in locum facti, quod ita fieri in ſeruitutib. textus ſunt expreſſi in l. omnium, 3. ff. de vſufru. l. fin. de ſeruit. l. 6. §. 1. ſi ſeruit. vindicet. Vult. d. loc. n. 5.

TRADITIONES humanæ. Vide, Humanæ traditiones.

TRADITIO nuda dicitur, cuius nulla eſt cauſſa. Spieg.

TRADITVRI, vetuſte pro Traditum iri. Paul. l. 47. ff. de rei vind. Non aliter litem æſtimari à iudice, quam ſi cauerit actor quod per ſe non fiat poſſeſſionem eius rei non traditurí. Iulian. l. 47. §. 3. De fid. lib. Quum ſub conditione legato ſeruo libertas datur, non aliter fideicommiſſario tradi debet, quam vt caueatur exiſtente conditione traditurí. Hot. Prat.

TRADO tibi, præſto tibi, & ſimilia verba, propius vero eſt, vt inter Latine loquentes, dominium tranſlatum non cenſeatur; quia verba id non inferunt, autor Alciat. citans, leg. ſi fundum certum de verb. oblig. Spieg.

TRADVCERE, & pro infamia afficere, & vt vulgo loquuntur, diffamare, & velut in exemplum proponere deridendum per vicos, & theatra, quod Catamidiare Græce dicitur, autoribus Eraſ. & Bud. Spieg.

TRADVCERE vites Iuriſconſ. & agricolationis gnaris eſt, vites in arborem proximam tranſmittere, vt ibi fulciantur & ſuſtententur l. ſi duo, §. item videamus, ff. vti poſſ. ſi actor, inquit, vicini tui ex fundo tuo vites traduxit in ſuas arbores. Traducitur & vitis, cum deprimitur, & porrigitur ad alium locum, vt l. ſi vitem, ff. quod vi aut clam. Traduces enim in virib. dicuntur, qui aliunde tracti ac propagati ſunt. Adde Brechæum in l. pali, ſub tit. de verb. & rer. ſig.

Τραγήματα Græci, quæ dixerunt, ea veteres noſtri bellaria appellauerunt. Vina quoque dulciora, eſt inuenire in Comœdas antiquioribus, hoc nomine appellata, dulciaque eſſe ea Liberi bellaria, vt annotauit Petr. Moſell. in Aul. Gell. lib. 13. c. 11.

TRAGOEDI, actores tragœdiæ. Iuſtin. in Nouel. de Conſulib. §.

Ac primus

Digitized by Google

At primus quidem, quem ait, vbi & his qui in scena risum concitant locus est, & tragœdis pariter ac thymelicis saltationibus iuxta Haloand.

TRAGOEDI serui, l.12.ff. de fideicommiss.liber. & tragica vestis tit.de vsufruct.

TRAGVLA dicitur tanquam trabula, vt tradit Turneb.lib.22.aduers.cap.13. Erant vero tragulæ duplicis generis: quædam enim tormentis mittebantur, quædam vero manu, vt idem Turn. li. 7.cap.12.tradit. Illæ atrociter sauciabant, ac plerunque scutum aut corpus transuerberabant. Vnde & tragularij dicti, qui eas è tormentis iaciunt: Vide etiam prouerbium, Tragulam iniicere.

TRAHERE, id est, protrahere & differre. Sic trahere executionem sententiæ, l.tutor.4 in princ.de vsufr. Trahendum decretum, id est, protrahendum, l.12.ff.ad SC. Trebell.

TRAHERE reliqua dicitur, qui reliquatus est, l.seruus, 34.§. Imperator.& §.quid ego, ff de statuliber.

TRAHERE, id est, deducere, sic traxit nomen, in l.1.§.vlt.ff.de testam.milit. Trahere pro rapere, sic trahi ad pœnam, in l.7.§.1.ff. ad l.Iul.maiest.

TRAHERE pro adducere non trahere damnum, id est, euitare, l. 57.& 58.ff.de rei vendic.

TRAHIMVR inuiti: Ducimur volentes, vide Bart.in l.1. C.de Agric.& censit.lib. 11. & ibidem: Trahitur, qui in iure trahitur. Sic in Auth.Ne fil.pro patre. Spieg.

TRAIECTITIA, ait Modestinus, ea pecunia est, quæ trans mare creditoris periculo vehitur: siue illa ipsa exportetur, siue etiam merces ex ea comparatæ reportentur: modo creditoris periculo vtræque nauigent. Cæterum si eodem modo consumatur, non erit traiectitia, l.1.ff de naut.fœn. Sic in l.3.§.si seruus, ff. de pec.& in l.1.& l.vlt.C.de naut.fœn.& in l.19.C.de vsur.& l.2. §.vlt.ff quod cert.loco & in l.32.ff.de oblig.& action.Paul.lib. 2.Sent.tit.14.& Nou.Const 110. Appellatur nautica pecunia in l.1.§.vlt.ff.nautæ, caup.l.3 ff.de naut.fœn.Prat.Briss.

TRAICERE armenta l.12.ff.de seruit.rust. Briss.

TRAICERE aquæductum l.11.§.1.ff.de Publicia.Briss.

TRAICI vectores dicuntur, qui in vlteriorem ripam vel litus exponuntur: l.3 ff.nautæ.caup.Briss\Prat.

TRAICI etiam pecunia, quæ trans mare exportatur l. 39. §. patrius, ff de administ.tut. leg.9.§.1.ff. ad leg. Iul.pecul.Brisson. Prateius.

TRANQVILLITAS seculi, l.vlt.C.ne fiscus, & nostra tranquillitas, l.1.C.quando libellus.

TRANSACTA finitaque in SCto Tertylliano sic accipimus, iudicio terminata, transactione composita, longioriſque temporis silentio finita l.1.§.vlt.ff.ad SCtum Tert.l 229.& 230.vbi Gœd. in comment.ff.de verb.sign.quæ ipsa inscriptione suadente eo referenda est. Paulus vero libro singulari de tacitis fideicommissis, transacta finitaue intelligenda scribit non solum de quibus controuersia fuit, sed etiam quæ sine controuersia sint possessa l.219.ff de verb.sign. Briss.Prat. Hotom. Corras.1.Miscel. 2..num.2.

TRANSACTIO, à transigendo, hoc est finem imponendo, habet duplicem significationem: Alteram, vt transacta dicamus etiam ea, quæ nunquam in controuersia fuerunt, habent tamen certum finem. Et sic loquitur lex Transacta.ff.de ver.sig. Altera, vt transactionem accipiamus tantum de iis, quæ in controuersia sunt, & à lite futura aut pendente, ad certam compositionem reducuntur, dando aliquid vel accipiendo. Ita in tit.ff.de transactio.accipitur. Old. Adde Conn. latius hæc explicantem lib.5. comment.c.6.n.1.

TRANSACTIO an sit contractus nominatus, vide Corras. lib. 1. Miscel.21.n.1.quem refellit Gœd.in comment.ad l.vt si cui exempto, duodecima, in prin.n.6.& seqq.ff.de verb.sig.

TRANSACTIO, est de re dubia, & lite ancipiti, necdum ad finem ducta non gratuita pactio l.1. de Transact. Diuiditur in iusiurandum, sententiam & transactionem l.1.vbi Gl.& lex 2.de iureiur. Spieg.

TRANSACTIO proprie appellatur, quum aliquo dato vel recepto, timore præsentis, vel futuri iudicij, in re dubia conuentum decisumque est l.1.ff de Transact. Generaliter autem accipitur pro quocunque actu, quo concordia inducitur, vel ab obligatione receditur l.1.ff. de Pact. vel ad finem aliquid deducitur. Vnde transigere ætatem Plinius dixit. Sic & transigere æuum, transigere diem dicimus. Et quo magis latissima tenandæ transactionis occasio præberetur controuertentibus, erat olim posterior Feriarum pars, hoc est, post diuinum cultum reliqua, ad componendas lites destinata, vide l. vlt. Cod. de Fer. & Alciatum in leg. Transacta.de verborum significat. Spiegel. Prat. Corras.1. Miscell.23.numer.6.& Gœdd.dict.loc.& eundem Gœddæum in comment. ad l. vt sunt iudicio, 230. de verb.sign.

TRANSACTIO specialiter conuentionem significat qua à lite iam mota vel mouenda, aliquo dato, retento, promisso, recedit tot.tit.de Transact.Cod.& ff. Et à pacto hoc distat, quod qui transigit de re dubia, & lite incerta neque finita, non gratuito decedit: qui vero paciscitur donationis causſa, rem certam & indubitatam libertate remittit, vide Harmenop. pag. 96. Vetus Glossarium, Transactio est cum aliquo aut dato aut retento, aut promisso, ab actione & controuersia litigantes recedunt. Briss.

TRANSACTORES, vel compositores controuersiarum, *gutlicke vnterhandler*, nihil arbitrantur: sed agunt omnia scitu partium, & voluntate: tandemque pronuntiant, id, quod æquum videtur, vt tractatur in l.1.de Recept.arb.Spieg.

TRANSACTVM autem dicitur siue Aquiliana stipulatione, siue pacto sit transactum l.2.ff.de transaction. vtroque enim modo transactiones fiunt l.15. C.eod.tit.Briss.Prat.

TRANSCENDERE muros, l.vlt.ff.de diuis.rer.

TRANSCRIBERE, ius suum in alterum transferre: deriuata locutione ex eo, quod veteres (vt scribit Donat.) in foro & de mensæ scriptura, magis quam ex arca domoque pecunias numerabant, nam quod argentarius Titio acceptum tulerat, id si Titij voluntate Mæuio acceptum ferret, Titiique nomen expungeret, Transcribere dicebatur. Procul.l.12.ff. de præscript. verb. Conuenisse inter eos vt eos fundos, si ipse veller, eodem precio mulier transcriberet. Caius in leg.13. ff.ad SC. Vell. Aut si hæreditate emerit, & æs alienum hæreditarium in se transcribat. Impp.l.iubemus, 14. C.de sacr. eccles. Possessionem ecclesiasticam tanquam nullo iure transcriptam, in iure ipsius atque dominio permanere. Vlpian.l.41.§.9. de leg. & fid.lib.32. Agri plagam quæ est in regione illa Mæuius transcribi volo, precio facto viri boni arbitratu. Sic accipe Transcripta prædia, in l.fin.Cod.de præd.nauic. Ambros. lib. 6.Epist. Denique transcriptis in aliorum iura prædiis vitum sequitur. Symmach. lib.2.Epist. Cum ad soliditatem transcriptæ in nonum Dominium possessionis cuncta ex morte celebrata sint. Sic æs alienum in se transcribere, id est transferre, l. 13. ad Velleian. Seruius in illud Æneid. 7.

Et tua Dardanÿ transcribi fceptra colonis?

TRANSGRIBI, inquit, id est tradi. Sermo autem hic tractus est de pecunia, nam Scribi est dari. Horat.

Scribe decem Nerio, non est satis, adde cicuta.

Rescribi, reddi Horat.

Dictantis quod tu nunquam rescribere possis:

Hotom.Prat.

Vide & Bud.in annot.prior.ad d.l.12.ff.de præscript.verb.

TRANSDVCI dicitur grex.l.4.§ 1.ff.de seruit.& transduci vites in arbores, l.3.§.item si.ff.vti possid. & alias transducere aquæductum. Transductus ad alium vsum, l.6.ff. de leg.3.

TRANSDVCTA linea, l.29.ff.de acquir.rer.dom.

TRASENNA Nonio Marcello fenestra est, cuius verba quibus transennam apud Cicer.& Sallust. explicat, subscribam, Transenna non, vt quidam putant, transitus, sed fenestra est. Cicer. nunc pete à Crasso, vt illam copiam ornamentorum suorum, quam constructam vno in loco, quasi per transennam prætereuntes, strictim aspeximus. Sallust.hist.lib. 2.transenna demissum victoriæ simulachrum, cum machinato strepitu coronam capiti imponebat. A Nonio autem Seruiùs dissentit, qui hoc in Sallust.loco transennam extentum funem interpretamur, cum explicat lib.5. Æneid.

..... & volucrem traiecto in fune columbam.

Ac veriorem equidem esse Seruij sententiam arbitror. Nam Valerius eadem de re loquens scribit, demissas esse lacunaribus coronas aureas, quod profecto factum esse funibus existimandum est. Idque adeo magis intelliget, qui totum Sallustij locum à Macrobio præscriptum perleget. Sed & Plutarchus nullum nobis relinquit dubitandi locum, qui Sallustij interpres scribit in Sertorio de Metello, ἐξ ὕψους κατακρεμάσθαι δι' ἐρμάτων ἀπὸ ξύλων χρύσια τρίποδα καὶ στεφάνους διαφόρους κατέχοντα. Nam epidromum funem esse constat, & in venatione sic eum appellant, qui est summus & imus in retibus, quoque intendunt. Plinius, vt annulum hominis cum epidromis transirent. Fauet & Seruij interpretationi Isidorus, qui transennam scribit extentum esse funem. Nunc quispiam putaret, vt in Sallustio sic & in Cicer. per transennam prætereire eos qui machina quadam vt assolet in ludis fieri, celerime transeunt per funem tensum in theatro, id est, per funem feruntur, & prætereunt theatri spacium. Itaque cum scribit Horatius:

Ille per extentum funem mihi posse videtur
Ire poeta.

Esse potest transenna, id est, extensus funis, quem veluti perambulet funambulo poeta rerum miraculo persimilis. Videtur tamen in Ciceronis exemplo esse transenna transitus quasi transienna: transitum autem intelligo peruium spacium inter conclauia cubicula, aut cœnationes. Si enim per transennam prætereiens, in vestiario per fores eius videres vestem pulcherrimam constructam & compositam: non acquiescéres in tam breui aspectu, sic vsurpat transennam Paulinus, in epist. ad Seuer. Hæc, inquit, basilica, in basilica memorati confessoris, aperitur trinis arcubus, paribus, perlucente transenna,

Digitized by Google

per quam viciſſim ſibi tecta ac ſpatia baſilicæ vtriuſque iunguntur. Iterum: Intra ipſam vero tranſennam, qua breue illud, quod propinquas ſibi baſilicas potius diſcludebat, interuallum continuatur. Eſt etiam tranſenna funis, vt in Salluſtij exemplo. Itaque cum ad illaqueandum aues intendantur funes.

Nunc à tranſenna hic tardus lumbricum perit.

Plautus dixit, nam in auium pedicis funiculus eſt: σκοπίον vocari dixit Pollux eum funiculum: atque adeo pedicam totam Plautus tranſennam vocauit. Eſt vt ait Iſidorus in traiectu fluuiorum, qua pontones ſunt, traiectus funis, quem ait tranſennam vocari, quomodo apud Marcellinum lib. 25. accipi videtur, cum ait, tanquam è tranſenna ſimul emiſſi, ſpe citius ripas occupauere: melius tamen ſit intelligere, velut pedicis & laqueis emiſſos. Nam eis aues liberatæ celerrimæ auolant & feruntur oyſſime, Sehard. ex Turneb. cib. 5. c. 6.

TRANSFERRE. In iure aliquando retinet propriam ſignificandi vim, vt ſit ferre aliquid de loco ad locum, vel de perſona ad perſonam: vel de tempore ad tempus. Inde dicimur transferre domicilium, transferre legatum, hoc eſt, in alterum conferre. ff. de adimendis vel transferend. legat. Transferre alias ſignificat ita transfundere, vt quod prius erat, prorſus perimatur; vt transfundere obligationem, l. 1. in princ. ff. de nouat. Transferre alias dicitur id quoque, quod non omnino recedit à transferente, vt in l. ſi is cuius nomine, ff. de interrogat. leg. 1. §. qui mandatam, & l. ſeq. ff. de offic. eius cui. Prat.

TRANSFERRI etiam dicitur condictio in alium Senatum, l. 17. ff. de condict. furt. Transfertur domicilium re & facto, l. 30. ff. ad municip.

TRANSFIGVRATVM apud Vlp. leg. quid tamen, ff. quib. mod. vſusfruct. Proinde & ornamentum, ait, diſſolutum aut transfiguratum extinguit vſumfructum. Notum transfigurare, eſſe in aliam figuram vertere. Verbum Plinianum, quod & apud Suetonium legitur. Interpres diui Matthæi cap. 17. vſus quoque eſt eo: pro quo Eraſmus mauult Transformatus adiecere, nimirum diuum Hieronymum ſecutus, cuius Scholium ſic habet: Quod autem dicit, Transfiguratus eſt ante eos: nemo putet priſtinam eum formam & faciem perdidiſſe, vel amiſiſſe corporis veritatem, & aſſumpſiſſe corpus, vel ſpirituale vel aereum: ſed quomodo transformatus ſit, Euangeliſta demonſtrat, dicens: Et reſplenduit facies eius. Spieg.

TRANSFORMARE. Vlp. Sed neque diætas transformare, vel coniungere, eaſve ſeparare ei permittitur l. ſi cuius §. ſed ſi ædium, ff. de vſufruct. Vide Transfiguratum. Spiegel. Et tranſformare quidem aliud nihil eſt, quam in aliam formam reducere, quod Iuriſconſ. in l. mulieris, ff. de verb. ſign. dixit transfigurare. Sic apud Virgilium 7. Æneid. Alecto.

---- *Furialia membra*
Exuit, in vultus ſeſe transformat aniles.

TRANSFVGA non is ſolum accipendus eſt, qui aut ad hoſtes, aut in bello tranſfugit, ſed & qui per induciarum tempus aut ad eos quibus cum nulla amicitia eſt, fide ſuſcepta transfugit, maloque conſilio & proditoris animo patriam relinquit l. 19. §. transfugæ, ff. de capitu. & poſtl. Feſtus lib. 14. Gallum Ælium perfugam, qui & transfuga dicitur, definiſſe ſcribit, qui liber aut ſeruus aut hoſtis ſui voluntate ad hoſtes tranſierit. Sic in l. 14. ff. ex quib. cauſ. maior. & l. 38. §. 1 ff. de pœn. l. 3. in fin. ff. ad l. Corn. de ſicar. Briſſ. Hinc Cuiac. transfugam definit, quod ſit proditor, qui fide mutata ad hoſtes tranſit, leg. transfuga, ff de capti, & poſtli. qui idem dicitur & perfuga, vt ex Ælio Gallo, Sex. Pompeius refert. Cuia. obſer. lib. 4 c. 9. & lib. 6. c 26. Vid etiam Alex. ab Alex. lib. 4. c. 7. & Blondũ li. 7. Romæ triũphantis.

TRASFVGA metalli, qui ex metallo refugit in l. 12. §. ſi deportatum, ff. de captiu. & poſtlim. qui alias refuga dicitur. Br Prat.

TRANSFVSIONEM à Tranſlatione hoc diſtare, gl. in l. 1 ff de nouatio, putat, vt ſi quid nouatur in eadem perſona, transfuſio ſit; in altera vero tranſlatio vocetur: cum tamen transfundere proprie ſit, ab vno ad alterum transferre. Itaque videntur Iuriſconſulti pro eodem accepiſſe: quod ſatis ſequentia verba, ſi perpendantur, innuere etiam videntur. Old. Prat.

TRANSGREDIENTEM, pro prætereuntem, aut prætereuchentem, elegantem vſurpat Martian. in l. fin. §. diui de Publica. Spieg.

TRANSGREDI perſonam, §. plane. Inſt. de iure naturali.

TRANSIGERE, proprie actor dicitur, id eſt, ab actione tranſire. Metaphorice tamen ſimplicius accipitur pro decidere: & tranſacta res, quoquo modo finita, *Alhommen, abl. nen.* Sicut agere dicitur, qui petit quod ſibi debetur, §. 1. Inſti. de act. Ita Tranſigere, qui præter formulam actionis ſuæ, aliquid accipiendo litem ſopiuit, *Abtaginen* Quamvis & reus tranſigere, ſed improprie, dicitur per Gloſſ. & Dd. in l. 2. C. de Tranſaction.

TRANSIGERE, ait Goth. ad rub. C. de tranſact eſt cauſſam ſeu litem l. 16. ff. eod. rem, l 1. ff. eo. controuerſiam, l. 14. ff. eo. Vel futuram, l. 2. Cod. eod. vel pendentem aut motam, l. vlt. C. eod. dubiam tamen, l. 11. Cod. eod. incertam, nondum finitam, d. l. 1. conſenſu l. 13. l. 41. Cod. eod. l. 37. C. eo. l 65. l. certa conditione, l. 21. C eod. certa lege, l. 14. ff. eod. id eſt, aliquo dato, l. 65. §. 1. ff. de cond. indeb. tento, l. 37. Cod. de tranſact. vel accepto l. 24. C. eod. vel promiſſo, l. 2. l. 37. & 38. C. eod. finire, l. 10. 16. & 19. C. eod. l. 1. ff. eod. decidere, l. 8. l. 17. C. eod.

TRANSIGERE verbum & generaliter vſurpatur, & ſpecialiter: Generaliter pro quamvis conuentione, vt quocunque modo ad finem perducatur aliquod negocium, tranſigi dicatur: idque bifariam, primum vbi nulla eſt controuerſia, ſed ſponte negocium aliquod contrahitur, veluti in l. 1. §. 1. ff. de pact. Conuentionis verbum generale eſt ad omnia pertinens, de quibus negocij contrahendi tranſigendique cauſſa conſentiunt, &c. Hinc illud Cic. in Orat. pro Cluent. Manilius rem cum Oppianico tranſigit, pecuniam ab eo accipit. Deinde cum orta controuerſia deciditur, vt l. 1. ff. teſtam. quemadm. aper. l. 6. ff. de tranſact. itaque Tranſigere & Decidere Cicero pro eodem vſurpat, veluti Verr. iv. Quod vnquam huiuſmodi monſtrum audiuimus? qui cum reo tranſigat, poſt eum accuſatore decidat? Sic in ea pro Comœdo. Criminatio tua quæ eſt? Roſcium cum Flauio pro ſocietate decidiſſe. Defenſio mea quæ eſt? Roſcium pro ſua parte cum Flauio tranſegiſſe. Sic iureiurando tranſigi negocium dicitur in l. 2. & l. admonendi, 31. ff. de iureiur. & ſententia tranſigi. l. pœna 13. § grauior. ff. de his qui not. infam. l. 1. §. ſicut, ff. ad Turpil. l. 5. ff. de decur. l. 15. ff. ad munic. Sic Paulus l. 46. ff. de rei vindic. Tranſegiſſe, inquit, cum eo, & decidiſſe videor, eo precio quod ipſe conſtituit. Hot. Prat.

TRANSIGENDI verbum generale eſt, & ad omnes ſpecies pertinet quibus controuerſiæ deciduntur atque finiuntur. Briſſ.

TRANSIGERE vero ſpeciatim & peculiariter ſub tit. De tranſact. accipitur, pro de lite iam mota vel mouenda aliquo dato, vel retento, vel promiſſo decidere, leg. tranſactio. C. illo tit. deniq; in hac ſignificatione tranſigi gratis non poteſt. Prat. Hot.

TRANSIGERE & paciſci hoc differunt, quod is qui tranſigit, quaſi de re dubia & lite incerta neque finita tranſigit: qui vero paciſcitur, donationis cauſſa rem certam & indubitatam liberalitate remittit l. 1. ff de tranſact. Hot. Prat.

TRANSIGERE vel paciſci de crimine an liceat, vide Cuiac. 6. obſ. 11. Et an tranſigens ſuper crimine pro confeſſo & conuicto habendus ſit, tractat Vult. in comment. Inſtit. de pœn. temer. litigant, in princ. n. 29.

TRANSIGERE ab agendi verbo ducitur, quod cum generale ſit, iudiciorum iam pene factum eſt proprium. Hinc actiones forenſes & actum quod iudicatum eſt. Donat. ad Terent. Actum agam, id eſt, nihil agam, quod enim in iure ſemel iudicatum fuerit reſcindi & iterum agi non poteſt. Inde tranſactum quod omnino peractum eſt, & perfectum, & iudicati auctoritatem aſſumit. Connan. lib. 5. c. 6. n. 1. Hot.

TRANSIGI negocia accipimus l. 2. ff. ſi quis cautio, & l. 1. §. 1. ff. de pactis, & velut pacto tranſegiſſe videtur de credito, qui contentus fuit pignora poſſidere l. 15 §. ſi pignora, ff. de re iud. Briſſ. Prat.

TRANSIRE actio dicitur, l. 43. ff. ad l. Aquil. Tranſire etiam acceptio à perſona in perſonam dicitur l. 9. §. vlt. ff. de exceptione rei iudic. item tranſire conditio ad emptorem dicitur in l. 54. §. vl. ff. de eui. vt ſcilicet in eius perſona pareri conditioni poſſit.

TRANSIRE pro præterire. Sic tranſire dicitur dies, l. 39. ff. de minorib. annus, l. 5. §. 1. C de temporib. in integr. reſt. & tempus, l. 5. §. quod ſi. ff. de præfect. vrbi.

TRANSIRE ad hæredem Plinius: Margaritæ gemmæque ad hæreditatem tranſierunt: veſtes prolongant tempus, vnguenta illico expirant, & ſuis moriuntur horis. Spieg.

TRANSIRE legem, pro non curare, & negligere.

TRANSIRE vitam, pro viuere, & quod vitam tranſigere etiam dicitur. Seneca: Semper vero eſſe felicem, & ſine morſu velle tranſigere vitam, ignorare eſt rerum naturæ alteram partem. Spieg.

TRANSITVM facere dicunt Imperator. in l. 4. C. ſi quis ignorans rem minor. eſſe.

TRANSIVNGI iumenta dicuntur, quæ in quadrigis loco mutantur: & in diuerſam partem, vt à dextra in lævam, aut contra iũguntur. Vlp. l. 38. § ff. de ædil. edict. Quæritum eſt, ſi mula talis ſit, vt tranſiungi non poſſit, an ſana ſit, & ait Pompon. ſanam eſſe, pleraſque denique carrucarias tales eſſe, vt non poſſint tranſiungi. Idem ait, ſi nata ſit eo ingenio aut corpore, vt alterum iugum non patiatur, ſanam non eſſe. Hot Prat.

TRANSLATIO. Rhetorum vox à ICtis. Marcello, in l. ſicut, §. ſuperuacuum. Quib. mod. pign. Vlp. in l. ſed & ſi vnius, de iniur. & ab Alciato explicatur c. 10. lib. 1. Pareg. Spieg.

TRANSLATIO legati eſt, cum teſtator id, quod alicui legarat, aut à perſona in perſonam transfert, aut ab eo qui dare iuſſus eſt, transfert vt alius det: aut cum rem pro re dari iubet, aut quod pure datum eſt, ſub conditione transfert, leg. 5. ff. de admin. & tranſ. leg. De hac tranſlatione agit l. fi. ff. de his qui pœn. nom. & Inſt. de adempt. legat. Briſſ. Prat.

TRANSLATIO litis vel iudicij eſt, cum iudicium ab aliquo ſuſceptum transfertur in alium, l. 25 & 27. ff. de procur. l. 17. §. ſed etſi. ff. de iniur. Prat.

TRANSLATITIA, inquit Aſconius, veteres dixerunt non noua, nec nuper inuenta, ſed aliunde tranſlata. Prat.

TRANSLATITIA edicta dicebantur, quæ ex veteri & recepto iure, eoque

re,eoque quod antea obtinebat componebatur. Cic. 3. in Verr. In re tam vsitata satis est ostendere omnes antea ita jus dixisse, & hoc vetus edictum translatitiumque esse Idem lib.3.epist.ad Attic. Alterum caput est translatitium, de impunitate, si quid contra alias leges eius legis ergo factum sit. Gell.lib.3.c.penult. Hoc significabat edictum, quo Consules seruandæ consuetudinis causa translatitio vtuntur. Briss.

TRANSLATITIE, negligenter, desanctorie: translata locutione ab edictis translatitiis, quæ nullam diligentiam requirebant. Marcianus l.1.§ 6.ff.ad SC. Turpill. Præuaricatorem eum esse ostendimus,qui collusit cum reo, & translatitie munere accusandi defungitur. Vlp.l.1.ff.de iur.patr. Patronorum querelas aduersus libertos Præsides audire, & non translatitie exequi debent. Item Papin.l.55.§.1.ad SC. Trebell. Sed nec illud translatitie omittendum est, id est,prætereundum est. Hoto.Prat.& Gotth.ad d.l.1.§.6. ff.ad SCtum Turpill.

TRANSLATIVA constitutio à Quintil. li.3.dicitur cum causa ex eo pendet, quod non is agere videtur, quem oportet: aut non cum eo qui cum oportet:aut non apud quos,quo tempore, qua lege,quo crimine,qua pœna oportet:vel etiam tranlatiua constitutio est,in qua tum peremptoriæ,tum etiam illatoriæ exceptiones,hodie proponuntur.Quod & ante inceptum judicium, & aliquando post ipsam litis contestationem fieri solet, & non in personalibus actionibus tantum sed etiam in realibus Brech.in leg.Litis nomen.ff.de verb.& rer.sign.

TRANSLATVM verbum dicitur, cum à propria significatione in aliam conuertitur. Cicero maxime probat translationem verborum: quæ & apud Iurisconsultos frequens est. Vide Alciatum in proœmio Comment. de verb.sign.Spieg.

TRANS mare Reipub.causa abesse, adud Vlp.l.verum.§.ex facto. ff de Minor.Spieg.

TRANSMIGRARE ad alia loca.l.1.ff.de decur.

TRANSMIGRARE, est in longinquioris loci domicilium, habitationemve migrare.Valla.

TRANSMISSA res in l.6.§.1. C.de appellat.& consult.id est,omissa.Transmissa hæreditas in l.1.C.si omissa sit caus.testa. Transmissum tempus in l.4.C.de acquir.possess.

TRANSMITTERE hæreditatem, pro transferre,relegare. Obseruãdum tamen, quod hæreditas non adita, regulariter ad alios non transmittitur l.quoniam sororem.C.de iure delib. l.1.§.in nouissimo. C.de caduc.tollend. vide Bald.in l.vnic.Cod.de iis qui ante apert.tab. Iason in l.si infanti.C.de iur.delib.Prat.

TRANSNOMINARE nomen commutare, inuertere vel immutare.Nihil autem mali est ferendi nominis causa institutum,honesti hominis nomen assumere,Caius in l.facta. §.si in danda. ff.ad SCtum Trebellian. Spieg.

TRANSPORTARI vinum.l 11.§.qui vinum, ff.locati, & transportandum vinum vel tignum, & transportandam coloniam deducere.l.25.§.qui coloniam. ff.locati.

TRANSSVMERE, ex alio sumere. Vnde quæ ex primis tabulis (vulgus originalia vocat) transcripta sunt, solennitate juris adhibita,dicuntur transumpta. Spieg.

TRANSVEHIMVR siue id ratibus in mari, aut curru per terrãm fiat. Apud ICtum vero in l.1. ff.de in ius voc.cum ait. Sed nec eum, qui equo publico in causa publica transuehatur ad transuectionem equitum referri debet,à Fabio Maximo institutam. Liv.lib.9.in fi. Ab eodem Fabio institutum dicitur, vt equites Idib. Quint. transucherentur, quod iisdem verbis tradit Val. Max.lib.2. c.de instit.antiquis, tum hoc addit: Equestris vero ordinis iuuentus omnibus annis bis urbem spectaculo sui sub magnis autoribus celebrabat, die Lupercalium & equitum probatione. Equitum probationem eiusmodi transuectionem appellans:à Græcis ἐφιππασία διὰ τῆς ἀγορᾶς explicatur illud transuehi:nam similem legem fuisse apud Athenienses testis est Demosth.in orat. κατὰ Μειδίου. Cujacius autem in illo Vlpian.loco pro in causa publica in capitolium legi vult, vt Plinius: vel in Castoris Pollucis, vt Dionysius. Prat.

TRANSVECTIO, πάροδος, à Plutarch.in Pompeio vocatur, qua ad sedentes in foro censores, vnumquemque equitem equum suum adduxisse scribit, & de stipendiis legitimis confectis interrogatos, rationem iis reddidisse. ἀφιππάζεσθαι δὲ ἐκάστων δημόσιον ἵππον vocat Dionysius. Transuectionem hodie monstram vocamus,cum equites solenniter recensentur. Prat.

TRANSVECTIONIS autem verbo intelliguntur angariæ, parangariæ,parauered. l.12.de excus.mu. C.lib.10. Cujac.ad leg 1.de quib.mu.vel præsta.C.eo.li.vid.& Cor 1.Misc.11.n.2.C.eo.li.

TRANSVERSALES,qui ex transuerso,siue à latere coniuncti sunt: vt fratres,& sorores,eorumque liberi.Inst.de gradibus cognat. Spieg.

TRANSVERSARIVM in l.habitatores. ff.locat. videtur sumptum, pro aduersarium. Prat.

TRANSVERSVS agit, qui vi & impetu quodam ab instituto deflectitur.Erasm.

TRAPES, etis, masc.gen.mola olearia, à τρέπω τρο voluo seu verto. Trapetus idem,sed antique. Vtraque vox extat apud Catonem de re rustic.

TRAPETVM in l.19.§.illud.ff.loca mola est quæ in altum sublata deprimebatur, qua oleæ confringebantur: vide Isid.lib vlt. Etim.c.14 in Lexico B.Germani Trapetum ἔκθλιπτρον μύλης, & ἐλαιοργεῖον redditur. Plin.lib.15.c.6.de oleis agens, Postea,ait,inuentum,vt lauarentur vtique feruenti aqua, protinus prælo subjicerentur solidæ (ita enim amurca exprimitur) mox trapetis fractæ premerentur. Columel. lib.12.c 50. Oleo autem conficiendo, inquit, molæ vtiliores sunt trapetum. Trapetum cinnandi & ædificandi rationem vide apud Catonem de re rust. tit.20.& 22. Prat.Briss.In alia tamen significatione accipiatur, secundum aliquos, apud Paul. in l.de trapetis. ff.de supel. l.sed ibi,iudicio meo, castigandum est Tapetis, de quib.Martial.Epigr.vlt.Stragula purpureis lucent villosa tapetis.Cotta.

TRAPEZITAS,id est mensarios,gemmarumque, & argenti,& vestium distractores, mercatores.omnesque apothecarios, & quibuscunque ergasteriis adhærentes,à dignitatibus,& militia Lex submouet.C.de Cohort.lib.12.

TRAPEZOPHORA in l.3.ff.de supel.leg.Pollux lib.10.onom.c.19 τραπέζια δ' ἐστὶ τὰ ποτήρια καὶ κρατήρια ,id est, mensam in qua vasa potoria collocabantur, τραπεζόφορα recenti significatione dictam scribit. Apud Paul.tamen in d.l.3. Trapezophoram intelligere malim columellas siue pedes quib. impositæ sustinentur mensæ:idque verbi Etymologiæ magis conuenit.τράπεζα enim mensa est,& φέρω, fero.Prat.vide Alex.Neap. Gen.die.lib.1.c.19.

τραυλίζειν, id est, balbutire, est vitium linguæ,non vocis. Arist.in Problem. segmento 11.tria genera huiusmodi vitiorum ponit: Traubeten , id est blæsitatem,cum literam aliquam exprimere non possumus: eamque non quamlibet, sed certam Plelloten, id est balbutiem, quæ est literam elidere vel syllabam, id est pronũciando eximere & prætermittere.Histhophoniam,id est hæsitantiam: quæ est syllabam syllabæ jungere non posse. Hæc tria vitia expressit Vlp de ædil.edict.in l.idem Offilius. §.quæsitum est,in quem vide quæ annotauit Budæus.

TREBATIVS fuit jurisperitus clarus temporibus Ciceronis: ad quem cum scriberet Topica, omnia exempla ex Iure Ciuili sumpsit:vt haberet rationem eius, ad quem scribebat.Spieg.

TREBELLIANICA est quarta omnium,quæ ex judicio testatoris, quocunque sit,capiuntur. Dd.l.in quartam in 4.not.

TREBELLIANICAE & Falcidiæ appellatio sæpe vsurpatur promiscue l.cohæredi,21.§.cum filiæ.ff.de vulg.& pupill.substit.l. Titia testamento.86. ff.ad l.Falcid. & Falcidiæ beneficium.in l. cogi.16. §.idem Mætianus. ff.ad SCtum Trebell.item Falcidiæ legis commodum in l.ita tamen.17.§.Trebell. & in l.si legatus. 30.ff ad SCtum Trebell.nihil est aliud quam Trebellianica siue commodum Senatusconsulti.Vult.in comm.ad §.restituta.3. n.8.Inst.de fideicommiss. hæreditatib.

TREBELLIANVS fideicommissarius. l.15.§.1. ff.vt legator,id est, is cui ex Trebelliano Senatusconsulto restituta est hæreditas.

TRECENTVM pro trecentorum.l.89.§.2.ff.de solut.

TREMERE, proprie corporum solidorum est: cum propter frequentem commotionem ita concutiuntur, vt stare loco nesciant.Hinc fit,vt Tremor pro rigore accipiatur. Auth. Iusjur. quod præst.ab his §.1. Spieg. (mil.annon.lib.12.

TREMIS,vti semis,apud Imp.Anastas.in l.videmus. C.de erog.

TREMISSIS l.pen.in prin. C.de excoctio. & translatio. milit.an. lib.12.l.3.Cod.de milit. vest.cod.libr. Aureorum siue solidorum tertiam partem valentes numi. Quos posteriorum Imperatorum,tempore siliquas octo pependisse non dubium est, quandoquidem ex eorum constitutione duos & septuaginta solidos ex libra constatos constat.Briss.Prat.

TREMISSES genus monetæ erat,quæ constabat ex tertia parte solidi, vel aurei:de quibus meminit Lampridius in Alex. Tumque primum semisses, inquit, aureorum formati sunt, tunc etiam cum ad tertiam partem aurei, vectigal decidisset tremisses. & paulo post: Sed cum non potuisset per publicas necessitates. conflari non jussit, & trèmisses tantum solidosque formati. De tremissibus meminit etiam Imperator in l.per hanc diuinam, circa princ C.de erog.mili.ann. lib.12.qui secundum prædicta debet intelligi.& his conuenit vulgata parœmia, Homs tressis de contemptissimis.Cotta.

TREPIDATIO. Charisius lib.singulari de testib.Plurimum,ait,in excutienda veritate, etiam vox ipsa,& cognationis subtilis diligentia adfert. Nam & ex sermone, & ex eo,qua quis constantia, qua trepidatione quid diceret, vel cuius existimationis quisque in ciuitate sua est, quædam ad illuminandam veritatem in lucem emergunt.Spieg.

TRES facere collegium existimat Neratius Priscus, & hoc magis sequendum est Marcellus de verb.sign,Maff.

Digitized by Google

TRESSIS sunt tres aurei l.Cuiac. lib.obseruat.7. c.33.Prat.& Gothofr in not.ad Nou.59.c.5.

TREVGA, pro induciis, securitas est prestita personis, & reb. ad tempus aliquod, bello nondum finito, vt dicit glos.in cap.1.de treug.& pac.Interpretes aiunt,indiciæ sunt ad modicum tempus; treuga in longum extenditur. l.postliminium. §.induciæ. ff.de cap.& postlim.reuers.& not.ff.de pact.Est autem treuga barbarum vocabulum,à leguleiis tamen receptum.

TRIA sunt,quæ habemus: libertatem, ciuitatem,familiam. Vide l.vlt.ff.de capit.minur.Spieg.

TRIARII milites qui tribus vexillis constarent Liuio lib.8. Aug. ad Modestinum de excus.tut.Prat.

TRIBONIANVS, notatione Pamphilus. Imp.Iustiniani Paredrus fuit: quem Magistratum Romani Quæstorem, Latini ICtum vocant. vir fuit moribus & artium omnium disciplina nulli secundus. Iustum sectabatur lucrum: singulis diebus leges aliquas aut antiquabat, aut condebat,vt ex vsu videbat, Ingenio ita miti & mansueto fuit, vt nihil à quoquam ingratiis fit passus.Iisque moribus ac doctrina singulari vnicum auaritiæ morbum obscurabat.Hæc Procop.lib.de bello Pers.1.Prat.

TRIBVARIVM à tribu,vt tributarium à tributo. Spieg.

TRIBVERE, id est,dare,sic tribuere actiones. l.2. §.peruenisse.ff. de hær.vend.

TRIBVI, tum accipiendum est, cum ex caussa à judice, quod alias non competeret,conceditur, arg.leg.1. §.1. C.de pet.bon. subla. Zas.in l ex diuerso ff.soluto matrim.intellect.Spieg.

TRIBVLES, id est, de mea tribu. Tribules meos, tuos, suos,nostros,& vestros dicimus,non contribules vide Sylvium.

TRIBVLI, vel vt Græce, τριβολοι machinulæ sunt ferreæ, dolosæ, trigona,aut tetragona forma,quæ in quamcumque partem incubuerint, vnum aut plures aculeos infestos protendunt. Plutarch. in Apoh. Καπασπείρει τριβόλους σιδηρᾶς, ὅπως μὴ διαφύγοντες οἱ πολέμιοι σφοδρόχωτον τὴν χάσμην. Id est, Spargere tribulos ferreos ne hostes aggeribus insistentes pugnam illinc ciere possent. Hoc autem verbum perperam legitur in l.quidam Iberius. ff. de seru vrb.præd.pro Tubuli.De tribulis etiam fit mentio apud Veget. & Front. Tribuli in quibusdam regionibus,vt Ferratiæ. Venetiisque vocitantur bestiolæ quædam, formam habentes tribulis ferris similem, quæ colliguntur iuxta ripas fluminum, vel maris, vel in paludibus. Tribuli præterea herbæ quædam, inter frugum vitia enumerantur à Verg.Georg.1. Subit asperrima sylua, Lappæque, tribulique, & a Plin.lib.18. Lolium & tribulum & carduum lappamque non minus quam rubum, inter frugum morbos, quam inter ipsius terræ pestes numeraue rim.Et hoc voluit significare Vlp.in l.ex conducto.§.1.ff.locati.cum referit:damno colono esse,si herbis segetes corrupte sint. Tribulis etiam pro vehiculi genere, quo excutiantur in area fruges maturæ,vti sunt scriptores. Plin.in præallegato libro 18. dum inquit: Messis ipsa alibi tribulis in area,alibi equorum gressibus exteritur,alibi perticis flagellauit.Verg Georg.1.

Tribulaque traheaque & iniquo pondere rastri Cotta.

TRIBVNAL, quorum apud priscos Romanos fuerit judicum, Asconius docet. Formam eius Vitruu. lib.5. scribit. Hoc hodie ordinariis judicibus tribuunt Interpretes, vt Romanis principibus,hoc est Pont.Max.& Imperatoris,Consistorium. §.illud, Aut.de Appell.& inter quæ temp. Bart.in l.1.C.de Confess.indicat,quæ judici pro tribunali,& quæ non expienda sunt: aperitque quo sensu id,quod vulgo receptum est, Loco maiori debet iudex sedere.

TRIBVNAL, vt Isid.definit, locus sublimis & editus in quo considentes magistratus ius dicunt. l.pen. ff.de iustit. & jur. Pro Tribunali enim soli magistratus sedebant. Vnde ius dicentem hac periphrasi nonnunquam Iureconsulti demonstrant, Qui tribunali præsit,qui pro tribunali cognoscit, l.1.§.penul. ff.de iudic.l.2.ff.de re iud.Briss.

TRIBVNALI præerant magistratus,curules duntaxat, quibus curulis sellæ ius erat:veluti Consules, Prætores,Ædiles:& in prouinciis Præsides ac Proconsules. Minores autem magistratus ex subselliis, vt scribit Asconius, ius dicebant,veluti Tribuni, Quæstores, Triumviri. Vitruu. lib.5. cap.1.de basilica Iulia loquens. Item tribunal est in ea æde hemicycli schematis minoris curuatura formatum. eius autem hemicycli in fronte est interuallum, pedum 46. introrsus curuatura pedum 15. vti eos qui apud magistratus starent,negociantes in basilica ne impedirent.De tribunali consulis R.qui Macedonibus terrori erat, Liu.li.45. sic loquitur. Assuetis regio Imperio formam terribilem præbuit tribunal: summotor aditus, præco, ascensus,insueta omnia &c.Prat.Pro tribunali, & de plano opponuntur,in l.1.§.abolitio.ff.ad Turpill.

TRIBV mouere, erat ex vna tribu in aliam notæ caussa transferre, vt patet ex Liuio. Negauit, inquit, Claudius censor,suffragij latronem iniussu populi censorem cuiquam homini, nedum vniuerso ordini adimere posse, neque enim si tribu mouere posset, quod nihil sit aliud, quam iubere mutare tribum, *ideo* omnibus quinque & triginta tribubus mouere posse. Ex quibus verbis manifestum sit,mouere tribu esse,ex honestiore tribu in minus honestam transferre,vt ex rustica in vrbanam aut ex rustica in rusticam. Vnde Plinius dixit in vrbanas tribus transferri ignominiosum fuisse. Prat.

TRIBVNI ærarij dicebantur,inquit Varro lib.4. ling.Lat.quibus attributa erat pecunia, vt militi redderent. Et Pedianus Verrina 3. Pecunia attributa est, quæ in stipendium militum de ærario à tribunis ærariis adnumerari. Quæstori solet.Hi magistratus quidem non erant: sed qui procurationem publicam habebant,idcirco in hunc ordinem relati sunt,eo magis quod Cic.lib. de legib.1. vbi de magistratibus se leges dare profitetur,hunc quoque ascribit, & minorem magistratum appellare videtur, his verbis:minores magistratus periti juris plures in plera sunto.Militiæ quibus ius,si erunt imperanto.Ærarijque tribuni sunto. Domi publicam pecuniam custodiunto Quam lectionem manuscriptorum librorum autoritate confirmat, mihi magnopere placuit. Ordinis autem nomen hoc fuit, magnumque illorum numerum extitisse, vel ex eo intelligi potest,quod in l.Aurelia latum erat, vt judicia quæ penes solos Senatores erant,cum equitibus & tribunis ærariis communicarentur. Quod si quis differentiam inter tribunos ærarij & Quæstores ærarij requirat,hanc me respondeo fuisse arbitrari, quod Tribuni pecuniam in vrbe signatam custodirent. Quæstores, ex vectigalibus quæsitam, illi tribuebant atque adnumerabant Quæstoribus in prouincias abeuntibus: hi pecunias ærarij tum acceptas,tum expensas in tabulas publicas referebant.Hot.Prat.

TRIBVNVS Celerum à Romulo primum creatus est, *vt Liuius* libro 1. testatur, vt scribit, illum trecentos armatos ad custodiam corporis, quos Celeres appellauit, non in bello solum sed etiam in pace habuisse. Festus lib.5.Celeres inquit,antiqui dixerunt, quos nunc equites dicimus, à Celere interfectore Remi, qui initio à Romulo iis propositus fuit, qui primitus electi fuerunt ex singulis decuriis deni, ideoque omnino trecenti fuêre. Idem etiam Dionys.lib.2.scribit, & hoc amplius; Celerum alios equites,alios pedites fuisse.eorũ Tribunos tres subiectos centuriones fuisse, ruisuque his alios:omnesq; per vrbem hastatos Regem comitatos esse, eiusque mandata obiisse. In militia vero antesignanos fuisse,primos pugnam iniisse,postremos discessisse:equites quidem in planitie, pedites vero in asperis & inæqualibus locis pugnasse. Paulo aliter tamen Pomponius in l.2.ff.de orig.iur. Regum temporibus,inquit,Tribunũ Celerum fuisse,constat.is autem erat,qui equitibus præerat,& velut secundum locum à Regibus obtinebat: quo in numero fuit Iunius Brutus, qui autor fuit Regis ejiciẽdi.Et paulo post ait,Magistros equitum ita *Dictatoribus* esse iunctos,vt Regibus tribunos Celerum *Ouid.lib.Fastor.4.*

Hoc celer vrget opus quem Romulus ipse vocarat:
Sintque Celer cura, dixerat, ista tua.
Neue quis aut muros,aut fossam vomere fossam
*Transeat, audentem talia dede neci.*Prat.

TRIBVNI militum terni Cõsulari potestate creati sunt anno vrbis 310.cum orta inter patres & plebem dissensio esset, propter C.Canuleij Tribuni pleb.legem, qua de Consule alterq; de plebe creando agebatur. Placuit igitur, vt pro Consulibus Tribuni militum ex patritiis terni totidemque ex plebe crearentur: qui Consulari ac summo imperio Reipub. summam administrarent.Verum terni tantum,itque patritij creati sunt: plebs eo contenta fuit,quod sui ratio in comitiis habita fuisset. Liu.lib.4.& Dionys.libro 2. Pompon. l.2.§.14.de orig.iur. Deinde cum post aliquot annos plebs cum patribus contenderet,& vellet ex suo quoque corpore Consules creare,& patres recusarent: factum est, vt Tribuni militum crearentur partim ex plebe,partim ex patribus,consulari potestate,hique constituti sint vario numero:interdum enim viginti fuerunt, interdum plures,nonnunquam pauciores.Prat.

TRIBVNI militum in legionibus, inquit Varro, quod terni ex tribus tribubus,Ramnium,Lucerum,Tatiẽsium,olim ad exercitum mittebantur. Pedianus autem Verrin. 2. Tribunorum inquit, militarium duo sunt genera: primum eorum qui Rufuli dicuntur:hi in exercitu creari solent:alij sunt Comitiati, qui Romæ Comitiis designantur.Zonaras autem lib.2.scribit eos sic appellatos, qui imperium in mille viros obtinerent. Cic.lib.de legib.munus eorum his complectitur verbis:*Militiæ* quibus iussi erunt,imperanto.Polyb.in 6.de Rep.Designatis consulibus postea tribunos militum creant, & quatuordecim quidem ex iis faciunt Tribunos,qui habent annua quinque stipendia. his deinde adjiciunt decem,quos creant ex iis, qui supra quinque vsque ad decem habent annua stipendia. Equites quidem qui decem omnino habent stipendia,peditet autem,qui sex,& eo amplius habent annua stipendia. Liu.lib. 7. Et cum eo anno primum placuisset Tribunos militum ad legiones suffragio fieri (nam & antea sicut nunc, quos Rutulos vocant,Imperatores ipsi faciebant) secundum in sex locis tenuit.Idem lib.9.Et duo imperia eo anno dari cœpta per populum, vtraque ad rem militarẽ pertinentia: vnum, vt Tribuni militum seni deni in quatuor legiones à populo crearentur:

quæ cum

quæ ante perquam paucis suffragio populi relictis locis Dictatorum & Consulum ferme fuerant beneficia. Tulerunt eam rogationem Tribuni plebis L. Attilius C. Martius. Idem lib. 42. In Tribunis militum nouatum eo anno propter Macedonicum bellum, quod Consules ex SCto ad populum tulerunt, ne Tribuni militum eo anno suffragiis crearentur. Sed consulum Prætorumque in iis faciendis iudicium arbitriumquè esset. Hinc illud apud Sueton. in Cæsare: Tribunus militum cui primum Romam reuerso per suffragia populi honor obtigit autores restituendæ Tribunitiæ potestatis enixissime iuuit. Idem apud Plutarchum in Catone Vticensi: In petitione Tribunatus militaris legem quæ candidato nomenclatores adesse vetabat, solus Cato seruauit, per se ipsum appellans populum. Plin. autem lib. 31. cap. 7. & lib 34. cap. 3. scribit, eorum stipendium, Salarium dictum fuisse, à salis nomine, quod honoribus, inquit, militiæque interponitur, salariis inde dictis, magna apud antiquos autoritate, sicut apparet ex nomine Salariæ viæ: quoniam illa sal in Sabinos portari consueuerat. Macer. in leg. officium 12. ff. de re milit. Officium Tribunorum est, vel eorum qui exercitui præsunt, milites in castris continere, ad exercitationem producere, claues portarum suscipere, vigilias interdū circumire, frumentationibus commilitonum interesse, frumentum probare, mensorum fraudem coercere delicta secundū suæ autoritatis modum castigare, principiis frequenter interesse, querelas commilitonum audire, valetudinarios inspicere. Prat.

TRIBVNI militaris fit mentio, in leg. 12. §. fin. ff. de re milit. l. 11. 13. cod. tit. libro 12. C. l. vnic. C. de salgamo. libro 12. l. 1. Cod. de commear. eodem, lib. Tribuni prætoriani, in l. vlt. Cod. de numerat. lib. 12. l. 4. C. de appar. magist. mil. Brisſ.

TRIBVNI plebis primum ita creati sunt: anno 260. cum plebs ex vrbe ad Æquorum bellum educta, propter nobilium fœneratorum impotentiam, Consulibus relictis, trans Anienem amnem collem occupauit, neque eo anno in vrbem reuocari potuit vsque dum Senatus ei per decem legatos promisit, ius ipsi fore, magistratum è suo corpore contra Patritiorum potentiam creare. Primum autem duo vel, vt tradunt alij, quinque creati sunt: sed anno 296. Horatio, Minutio, Coss. decem effecti. Liuius lib. 3. & Dionysius lib. 8. & 10. In eandem sententiam Pompon. in l. 2. §. 2. de orig. iur. Iisdem temporibus, inquit, cum plebs à patribus secessisset, anno fere decimo septimo post reges exactos, Tribunos sibi in monte sacro creauit, qui essent plebeij magistratus. Dicti tribuni quod olim in tres partes populus diuisus erat, & ex singulis singuli creabantur: vel quia tribuum suffragio creabantur: Sic Varro lib. de lingua Latin. 4. Tribuni plebeij, qui ex Tribunis militum primum Tribuni plebeij facti, qui plebem defenderent, in secessione Crustemerina. Cicero libro de legib. 3. potestatem eorum his declarat verbis. Plebs quos pro se contra vim auxilij ergo decem creassit, Tribuni eius sunto. quodque ij prohibessint, quodque plebem rogassint, ratum esto: sanctique sunto: neve plebem orbam Tribunis relinquunto. Erat enim hic magistratus sacrosanctus. Liuius lib. 3. ipsis quoque Tribunis, vt sacrosancti viderentur, cuius rei proprie iam memoria aboleuerat, relatus quibusdam ex magno interuallo ceremoniis, renouarunt, & tum religione inuiolatos eos, tum legem etiam fecerunt sanciendo, vt qui Tribunis plebis, Ædilibus, iudicibus, Decemuiris nocuisset, eius caput Ioui sacrum esset, familia ad ædem Cereris, liberi, liberæque venum irent. Idemque tradit Dionysius lib. 6. Ij viatorem quidem & prehensionem habebant, vocationem vero nequaquam: nam (vt ait Gellius) antiquitus creati videntur, non iuri dicundo, nec causis, querelisque de absentibus noscendis, seu intercessionibus faciendis, quibus præsentes fuissent, vt iniuria quæ coram fieret, arceretur, ac propterea ius ad se vocandi ademptum: quoniam vt vim fieri vetarent, assiduitate eorum, & præsentium oculis opus erat, hæc Gelli. lib. 13. cap. 13. Scribit etiam in hanc sententiam libri 15. cap. 27. his verbis. Tribuni neque aduocant patritios, neque ad eos referre de re vlla possunt. Ita ne leges quidem proprie, sed plebiscita appellantur, quæ Tribunis plebis ferrent accepta: Plutarchus autem in Catone Vtic. Ius, inquit, Tribunitiæ potestatis magis ad impediendum quam ad agendum: quippe cæteris omnibus collegis volentibus, vnus, qui nolit & intercedat, plus potest. Idem in problemat. Cur Tribunus plebis purpura non vtitur, cum cæteri magistratus vtantur? an quod magistratus non est? nam nec in sella ius dicunt, nec ineunte anno item vt reliqui, magistratum ineunt, nec Dictatore creato se abdicant: imo quasi magistratus non sint, delato ad Dictatorem imperio suam ipsi potestatem retinent. Cuius rei testimonium apud Liu. lib. 7. videmus de tribunis plebis, qui L. Manlium Dictatorem magistratu abire coegerunt. Idem etiam lib. 6. intercedendi formulam, & solenne verbum fuisse hoc VETO significat his verbis: Faxo, ne iuuet vox ista VETO, qua nunc continentes collegas nostros tam læti audiuit. Reperio etiam apud eundem lib. 4. Consules à Tribunis plebis duci in vincula potuisse & libro nono, Censorem Appium à P. Sempronio Tribuno pleb. prehendi, & in vincula duci iussum esse, & lib. 5. Tribunos plebis minitari se iussuros esse in vincula Tribunos militum duci. Apud Dionem autem libro 37. Metellum Consulem à L. Flauio Tribuno pleb. in carcerem ductum esse. Plutarchus in Problem. autor est, moribus Romanorum constitutum esse, vt domus Tribunorum noctu ne claudeuetur (quod & Macrobrius Saturn. 1. confirmat) sed interdiu noctuque indigenti cuique eorum auxilio pateret, quasi portus quidam, & præsidium periclitantium. Maiores enim communem Tribunum esse voluerunt, & tanquam aram omnibus accessibilem, proinde honore quidem Sacrosanctos eos esse voluerunt, nec sine inexpiabili scelere violabiles. Idem in vita Catonis Vticensis tradit, Tribunos plebis in basilica Porcia χυμναζεσθαι ἐπὶ τὰς πράξεις. quod ego non ius dicere, sed conuentum agere & pro collegio decreta sua interponere interpretandum puto. Prat. ex Hotom.

TRIBVNI scholarum sub rub. C. de comit. & tribu. schol. dicuntur, qui solis agentium in rebus, hoc est, ordinibus eorum, qui Remp. administrabant, præfecti erant. Hi comitum honore & nomine dignabantur, Imperatoris epulis adhibebantur, & aduersæ ipsius purpuræ ius habebant, l. 1. C. Quam porro altus honoris gradus hic esset, licebit ex his Hieronymi verbis cognoscere, qui aduersus Iohannem Hierosolymitanum ad Pammachium scribens: Finge, inquit, aliquem tribunitiæ potestatis suo vitio regradatum, per singula militiæ equestris officia ad tyronis vocabulum deuolutum, nunquid ex tribuno statim fiet tyro? non: sed ante primicerius, deinceps senator, ducenarius, biarchus, circitor, eques, deinde tyro, & quanquam tribunus quondam, miles gregarius sit, tamen ex tribuno non tyro, sed primicerius factus est. Prat.

TRIBVNI vigilum, in l. pen. C. de apparitor. magist. mil. lib. 12.

TRIBVNI voluptatum, apud Cassiod. in lib. Variar.

TRIBVNO & sacrosancto resistere fas non erat. Exemplum apud Plin. lib. 7. c. 44. Et aduersus vim Tribunitiam sola collegarum intercessio remedio erat.

TRIBVS à tributo dictum Liu. lib. 1. non sine caussa adiicit. Nam Varronis sententia, verbum tribus, à tribus est nominatum, quod ager Romanus in tres partes diuisus esset, Tatienses, Rhamnenses, Lucerenses, quam etiam Plutarchus & Dionysius secuti sunt, tribum à numero dictam putantes, sicut ab Athenienſibus φυλὴ τῶν τεττάρων est appellata φυλὴ τῶν τεττάρων, i. e. à tribus, eamque veriorem existimat Petron. lib. 2. de magist. Rom. Vt vero Liuius in hoc à Varrone dissentit, sic nec quos Varro tribus vocat, eodem nomine appellat Liuius, sed centurias, easque equitum. Tribus vero à denturiis differre, Liuij locus supra citatus, luculenter testatur, dum primum duplicatum fuisse numerum tribuum, quas tempore suo 35. fuisse scribit. Quod si duplicatæ fuerunt, vt ipse vult, & curiæ eædem sunt, quæ tribus: certe cum dicat curias à Romulo 30. fuisse, non solum essent quinque & triginta tribus, sed sexaginta duplicatæ. Deinde tribus à tributo appellatas confirmat, cuius conferendi Seruius rationem inierit. Quod si quatuor tantum erant tribus à Seruio institutæ. Curiæ autem triginta, quas Romulus, vt vult, instituerit, certe aliud tribuum, aliud curiarum nomine intelligi conuenit. Liuio suffragatur Dionys. Halicarnas. lib. 2. antiq. Rom. & Plutarch. in vita Romul.

TRIBVS aliquando pro familia accipitur, quemadmodum familia in sacris literis συναγωγὴ, καὶ διαίρεσις pro tribu, gente, & stirpe accipi solet ab interpretibus: quod apud Græcos nomen φυλὴ idem sit quod οὐλὴ. Brech. in l. pronunciatio §. familiæ appellatio. de verb. sign.

TRIBVS apud Romanos tres à Romulo institutæ successu temporis, & increscente ciuium numero ad numerum 35. perductæ sunt, in quas ciues Romani erant diuisi: quarum nomina iam ascribemus: & scriptores aliquot, qui harum meminerunt, ex Manutio apponemus, vt quicquid de his in authoribus reperitur, facilius intelligi possit, ac certior vnicuique harum cognitio sit.

ÆMILIA. Cic ad Att. lib. 2. Liu. lib. 38. antiquæ inscription.

ANIENSIS. Cic. pro Plancio. Liu. lib. 10. antiquæ inscriptiones.

ARNIENSIS. Cic. in Agrar. 2. in Rullum, Liu. lib. 6. & 29. vbi corrupte legi putamus Narniensis. Nam lapis antiquus quem Vulsiniis in templi parietibus. vide Prateius, expressam Arniensis mentionem continet.

CLAVDIA. Liu. lib. 2. Virg. lib. 7. Dionysius Halicarn. lib. 5. antiquæ inscriptiones.

CLVSTVMINA. Cicero pro Plancio, pro Balbo, antiquæ inscriptiones.

COLLINA. Varro lib. 4. de ling. Lat. Plin. lib. 18. c. 3. Festus antiquæ inscriptiones.

CORNELIA. Liu. lib. 38. antiquæ inscriptiones.

ESQVILINA. Varro lib. 4. de ling. Lat. Plin. lib. 18. c. 3. Fest. antiquæ inscript. Est in ædibus Gentilis Delphinij Romani fragmentum antiqui lapidis cum hac tribu.

FABIA. Horatius epist. 6. lib. 1. Sueto. in August. antiquæ inscriptiones.

FALERINA. Liuius lib. 9. Neapoli, vt refert Prat. antiquus lapis est ita inscriptus: C. Pistorio C. F. FAL. FIRMO AEDIL. II. VIR.

Digitized by Google

CVRATORI. OPER. PVBLICOR. item Ioſephus, ὁ τῶν κατ' ἰνδικτιῶνας ἐξηκονταετίας λόγος ἐγ. κεφαλ. ιζ.

GALERIA. Liu. li. 27. Plin. lib. 7. cap. 49. etſi pro Galeria legitur Galerius, ſed corrigendus locus eſt ex antiquo libro Franciſci Aſulani, & antiquæ inſcriptiones.

HORATIA. Scriptum in liberis de hac tribu nihil eſt: in lapidibus tamen nonies nominatur: deductam ſatis conſtat à veteri familia patricia, vt alias non paucas.

LEMONIA. Cic. pro Planc. Phil. 9. Feſtus, antiquæ inſcript.

MAECIA. hanc in lapidib. duob. inuenit. Prat. C OCTAVIO. C. F. MARC. VERO. C. HERBRACIO. MARC. ROMANO. ejus meminit Tull. lib. 4. ad Attic. epiſt. 14. Liu. lib. 8. & 29. Valer. Max. lib. 2. c. 4. & Feſtus.

MENTINA. Cic. lib. 13. epiſt. fam. Ioſephus ὁ τῶν κατ' ἰνδικτιῶνας ἐξηκονταετίας λόγος ἐγ. κεφαλ. ιζ. cum quib. lapides res conſentiunt. C. VALERIO, C. F. MEN. DOLVTIO. MARCIANO AMVNIO. AE. F. MEN. EVARISTO. C. CATIO. C. F. MEN. BALBO. C. CATIVS. C. F. MEN. Gallus: & epiſt. 9. li. 13. Cic. epiſt. 14. putò tamen hanc tribum fuiſſe Meneniam potius quam Mentinam, & corruptum eſſe Ioſephi locum, deducetur enim ab antiqua familia patricia, vt aliæ octo Æmilia, Claudia, Cornelia, Fabia, Horatia, Papiria, Sergia, Veturia, nam Publilia nomen accepit à plebeia gente.

QVIRINTINA Liu. lib. 9. Feſtus, antiquæ inſcript.

PALATINA. Cic. in Verrem. Pedianus, Varro lib 4. de ling. Latin: Plin. lib. 18. c. 3. Liu. lib. 10. Feſtus antiquæ inſcriptiones.

PAPIRA. Liuius lib. 8. Feſtus, antiquæ inſcript.

POPILIA, quæ deinde Publilia ſcripta eſt, ſicuti, ex Poblius Publius factus eſt, repetitur in lapidibus & PVB. & PVBL. & PVBLIL. & POB. Liu. lib. 7. antiquæ inſcript. Puto hanc eſſe quam Feſtus Popilliam nominat. de qua Valer. lib. 9 c. 10. & antiquæ inſcriptiones.

POLLIA Liu. lib. 29. Valer. Max. lib. 2. c. 4. & lib. 9. cap. 10. antiquæ inſcriptiones.

POMPTINA. Cicer. ad Attic. lib. 4. Liu. lib. 7. Feſtus antiquæ inſcriptiones.

PVPINIA. Cic. ad Quint. fratr. lib. 3. Liu. lib. 26. Feſtus, duo antiquorum lapidum exempla extant, alterum Capuæ. D VIBI. D. D F. PVB. NIGRI. alterum Patauij CLAVSIO C. F. PVB.

QVIRINA. Cic. pro quint. Aſcon. Feſt. antiq. inſcript.

ROMILIA. Cic. in Verrem. idemque in Agrar. 1. Aſcon. Varro lib. 4. de ling. Latin. Feſtus, Seruius in comm. 3. Æneid. antiquæ inſcriptiones, eſt etiam Ferrariæ ſemifractus lapis, intimis ſummi templi Parietibus inſtratus, in quo ita ſcriptum vidit. Prat. ICTIO T. F. ROM.

SABATINA. Liu. lib. 6. Feſtus, lapis antiquus Romæ in ædibus Cardinalis Carpenſis, CN. CORNELIO. CN. F. SAB. MVSANO. MANCIPI. VIAE. APPIAE.

SCAPTIA. Liu. lib. 8. Sueton. in Auguſto, Feſtus, lapidis antiqui exemplum Romę extat in regione Pantheonis: C AVRELIVS. C. F. SCA. SEVERVS & item aliud. C. CRANTANIVS SCAPTIA. MACER.

SERGIA. Aſconius, antiq. inſcript.

STELLATINA. Liu. lib. 6. antiquæ inſcript.

SVBVRANA, Varro lib. 4. de lingu. Latin. Cicero etiam Agrar. 2. quo in loco videtur corrupte legi ab Orticulana: cùm in libris quinque antiquis legatur ab vſura. nam inde mihi orta conjectura eſt legi poſſe, A ſuburbana mutatione fere nulla. Liuius lib. 18. c. 3. Feſtus antiquæ inſcript. & alibi.

TERENTINA. Cic. pro Planc. Liu. lib. 9. antiquæ inſcriptiones.

TROMENTINA. Feſtus. Liuius etiam lib. 6. ſcripſit, Tormentina vt opinor, non, vt impreſſum eſt, Promentina, antiquæ inſcriptiones.

VEIENTINA Pro Plancio.

VELINA. Cic. ad Atticum lib. 4. & in Bruto, Horat. epiſt. 6. lib. 1. Perſius, antiquæ inſcriptiones.

VETVRIA hoc lapide notata C. CASSIVS C. F. VET. & hoc SEX APVSIVS. SEX. F. VER. & hoc SEX. CALPVRNIVS SEX. F. VETTRIA.

VOLTINIA. Cicer. pro Plancio, antiquæ inſcriptiones & in antiquo lapide, qui eſt Veneris in turri S. Vitalis CN. NVMERIVS CN. F. VOL. FRONTO.

Ex hoc numero quatuor tantum vrbanæ fuerunt, Palatina, Eſquilina, Collina, Suburana, in quas, vt inquit Plin. tranſferri ignominiæ cauſa, dictæ à partibus vibis, in quibus habitabant. Reliquæ omnes ruſticæ laudatiſſimæ, eorum, qui rura haberent: quæ propriæ ingenuorum erant, cum vrbanæ libertinorum eſſent: vt in Aſconio, & in epitome Liuiana lib. 20. Aſconium autem vbi illud in Verrem exponit quirque & triginta tribus, cur de nominibus Sabinarum plures tribus eſſe factas dixerit, mirari non ſatis poſſum, cum à Sabinis non tribus ſed curiæ nomina acceperint, vt inquit Liu. lib. 1. & Feſtus. Hæc ex Pratejo.

TRIBVS emi & emi comparari dicitur, l. 35. de leg. ſicut militia. Id autem fiebat, cum quis in tribum vel militiam aliquo dato cooptabatur, l. 11. & fin. C de prox. ſacr. ſcrin. & conſt. Nou. 57. & 97. vide Alciat. lib. 1. parerg. c. 16.

TRIBVTARIVM, quod ſoluendo tributo obnoxium eſt. Inſtit. rer. diui. §. per traditionem. Itaque ſtipendiaria quoque, & tributaria prædia eodem modo alienantur. Spieg.

TRIBVTARII ſerui ideo ſic dicuntur, quod tributum domino pendant. Cenſus etiam iſte qui quotannis ab eis ſoluitur tributarium emolumentum vocatur à Val. Imp. vt annotauit Conn. lib. 2. c. 10. n. 3.

TRIBVTORVM dominus vocatur is, qui tributis exigendis præerat. Connan. lib. 7. c. 12. n. 8.

TRIBVTVM idem quod ſtipendium appellati, Pomponius ait: & ſanè appellatur à contributione tributum: vel ex eo, quod militibus tribuatur. Hæc Vlp. de verb. ſign. Maſſ. Hodie tamen vt tradit Cuiac. 7. obſer. 3. nulla tributi & ſtipendij differentia eſt.

TRIBVTVM initio pecunia ea quæ populo imperabatur appellata eſt, ſiue quod tributim à ſingulis proportione cenſus exigeretur, vt Varro lib 4. de ling. Lat. ſcribit, ſiue ab intributione, aut militibus tribueretur, vt Vlp. in l. 27. in fin. & Feſt. lib. 17. probant. Briſſ.

TRIBVTVM in exercitoria actione intelligitur id; quod inter creditores ſerui negotiantis & dominum cui idem ſeruus debet, tribuitur, hoc eſt, diſtribuitur pro rata ejus, quod cuique debetur. In tributum igitur vocati, aliud hic eſt nihil quam ad virilem partem admitti. Quod vt plenius intelligi poſſit, per exemplum, cujus maximam in docendo vim eſſe, apud Platonem teſtatur Socrates in lib. de regno; col. 9. circa fi. arduumq; eſſe abſque exemplis res magnas lucide oſtendere, indicabimus. Filiusfam. in merce peculiari ſciente patienteque patre negociatur, cui ego ad certum contracta conuentione, magnam mercium quantitatem vendidi. Is & cum aliis in mercè peculiari eadem ratione contractum iniit. Conuenio patrem, ſummam filio creditam exigo. Sane quamvis regulariter in peculio receptum ſit, vt parentes quod ſibi debetur, in primis deducere poſſint l. depoſiti. infra de pec. l. ſi cum dotem, §. vlt. inſ. ſolu. matr. hoc tamen caſu communis regula locum non habet. Inſolidum igitur in medium delato & exhibito creditoribus peculio: nihil deducet pater, quo ſciente patienteque contractum eſt: ſed diuiſo inter omnes creditores quoad virilem portionem, i. pro rata ejus, quod ei à filio debetur, admittendus erit. Quæ hic in filio dicta ſunt, eadem in ſeruo locum habent. Peckius comment. l. 1. §. ſi is. nu. 7. ff. de exercit. act.

TRIBVTVM quid ſit, & quomodo à ſtipendio differat, vide Gœd. ad l. 27. n. 15. de verb. ſign.

TRIBVTA quædam erant perſonarum ſiue capitis: quædam vero pro prædiis, aut mouentibus reddebantur, l. 3. ff. de cenſib. l. 42. ff. de pact. l. 32. in fin. ff. de vſufruct. l. 14. §. Idem Iul. ff. de act. empr. Vnde tributoria cauſſa, l. 46. §. vt debitoribus, ff. de iur. fiſc. Briſſ. Hine.

TRIBVTA in corporibus conſiſtunt, veluti aur. arg. æte, equis, veſtib. & quæ in tributiones & contributiones dicuntur. Annonæ vero in ſpecieb. veluti frumento, vino, oleo, pane, carne, ſale. Sunt autem duplicia tributa, ſoli & capitis, l. vlt. ff. de cenſib. Capitis ſunt qui ſtipendia vocent. Tertull. in Apolog. Si agri tributo onuſti viliores, hominum capita ſtipendio cenſa ignobiliore. Conferunt autem & annonam & tributa poſſeſſores, i. domini prædiorum prouincialium quotannis, vel ipſi prædiorum conductores: l. ſine hærede, §. Lucius, ff. de admin. tut. cauſſam tuendi exercitus l. 2. de exact. trib. Cod. lib. 10. C. ad reb. tit. de annonis & tributis; C. d. lib. 10.

TRIBVTA, poſtquam Auguſtus cum populo prouincias partitus eſt, appellari cœpta ſunt, quæ bello victæ prouinciæ populo quotannis pendebant: quæ vero Cæſaris prouinciæ ad belli ſubſidia inferebant, ſtipendia ſunt vocata. Ea cauſſa eſt, cur tributa à ſtipendiis, tributariaque prædia à ſtipendiariis ſeparentur: l. 3 ff. de impenſ. in reb. dotal. fact. l. 46. §. qui compenſationem, ff. de iur. fiſc. §. per traditionem vbi Theophil. Inſtit. de rer. diuiſ. Briſſ. Prat.

TRIBVTORIA actio eſt actio perſonalis prætoria, data ex contractu ſerui vel filiifamilias aduerſus dominum vel patrem de mercede peculiari in qua ſeruus vel filiusfamilias ſciente & patiente domino vel patre negotiatus eſt, pro rata debiti inter dominum patremve & creditores æque diuidenda. Vnde etiam tributoria dicta eſt quaſi diſtributoria. Hic enim huius actionis eſt ſcopus, vt diuiſio à patre dominove iniquè facta emendetur. Nam hæc actio præſupponit diuiſionem factam, & cum diuiſio illa ſit iniqua actor ad æqualitatem Geometricam eam reduci cupit, vt probatur ex §. introduxit. 2. Inſtit. quod cum eo contract. eſt. & l. fin. ff. de tribut. act. Datur autem hæc actio tantum ex contractu filiorum familias, & ſeruorum noſtrorum, vel proprietate, vel vſu, vel fructu: quin etiam hominum liberorum & ſeruorum alienorum, ſi bona fide nobis ſeruiant, ex contractu de merce peculiari celebrato, ſciente vel patiente domino, patreve. Et de merce omni, ſi omnis mercis intuitu contractus celebratus ſit, vel tantum parte ejus, quatenus negotiatus fuerit, leg. aliquando, ff. quod cum eo qui in alien. §. is quoque Inſtit. eod. titul. Non datur hæc actio in ſolidum, ſed quantum rationibus peculij ſubductis

quique

Digitized by Google

cuique creditori pro portione rata debitum fuerit, l. procuratoris. §. fi. ff. eo. In hanc actionem non deducitur id, quod domino patrive ex peculio debetur, sed omnes eodem sunt loco: Vulteius ad d. §. introduxit.

TRIBVTVM stipendium est, quod appellatur ab intributione, vel ex eo quod militibus tribuatur vt ait Vlp. in l. ager. ff. de verb. sig. Varro lib. 4. à tribubus dictum vult, quod ea pecunia, quæ à populo imperata erat, tributim à singulis pro portione census exigebatur, vide Festum lib. 17. Tributorum autem duo erant genera, vnum personarum siue capitis, alterum rei, siue soli, id est, agris impositum, vt notatur l. 3. & l. fin. ff. de censib. Neqs eorum sententia improbanda, qui personale, proprie stipendium appellandum putant, cum scilicet aurum, argentum, æs penderetur. Reale vero siue prædiale, cum equi, vestes, cæteraque ex eodem genere præstabantur Hinc illud Tertul. in Apologet. Si agri tributo onusti, viliores: hominum capita stipendio censa, ignobiliora. Prat.

TRICENNIVM est tempus 30. annorum. Inde tricennalis præscri. vt in cap. Vigilanti de præscript. Prat.

TRICLINIVM, locus, tribus constratum lectis, ad discumbendum. l. foramen ff. de seruit vrban. præd. Hinc triclinaria vestimenta, quibus in triclinijs vtimur: quæ & Recidipna vocantur. Paulus in l. apud Labeonem. de Opt. leg. cum ita legatum est: Vestimenta quæ volet triclinaria, sumito. Spieg. Adde Forc. in pen. iuris ciuilis cap. 26. numer. 1. & Corras. 6. Miscell. 10. num. 4. 5.

TRICLINIVS l. 19 & l. 18. ff. de seruit. præd. vrb.

TRICONES intelliguntur ij homines, qui Gerrones à veteribus seu rixatores dicuntur: quales ij sunt, qui contentiones ac rixas auidius consectantur. Id ex Satyris poetæ Lucilij assumptum est, qui primus (vt puto) ab intricando hanc vocem deflexit. Carmen Lucilij id est ad Panætium.

Cotta senex Grassi pater huius Panati
Magnus fuit triconum: idem manus soluere nulli
Lentius: .....

Quo loco Tricones Nonius accipit pro morosis hominibus & ad quamquam rixam paratis. Pet. Crinitus lib. 24. de honest. discipl. cap. 15.

TRIDVO, pro intra triduum, vsurpatur. Vulgatus dicit, antequam sint tres dies. De hac voce vide Cuiac. cap. de præscr.

TRIENS tertia pars assis est, quatuor continet vncias, l. seruum meum. §. fi. ff. de hær. inst. sic sumitur in Nou. 18. §. τοῦτο δὲ, Vide Volus. Mætian. in distribut. assis. Prat.

TRIENTES vsuræ, quæ intra tertiam partem centesimæ concludunt: quo modo & trientarium fœnus apud Capitolinum in Antonio: & trientes pensiones apud Lampridium in Alex. Briss. Prat. Sic trientes & semisses in vsufructu constituuntur l. 26. §. vlt. ff. de vsu & vsufr.

TRIERARCHVS, interpretatur nauis princeps. Trieris enim nauis est triplici ordine remorum instructa. Ad Treb. l. eius fiduciarium, inquit, reliquit hæredem trierarchum. Item de bon. poss. l. 1. Nauarchos, ait, & trierarchos classium: & apud M. Cic. in Verr. & Tacit. lib. 18. qui triremibus præest. Prat.

TRIERETICVM in l. Septicia. ff. de pollicit. falso legitur pro τριετηρικὸν, vt in Pand. Florent. quadriennale certamen significat. Prat.

TRIFARIAM. in tres partes, l. 1. §. fi. ff. de mun. & hon. Prat.

TRIFINIVM, locus in quem tres possessores attingebant, id est, in quem tres diuersæ possessiones terminabant. Sicul. Flacc. in lib. de cond. agr. Prat.

TRIFVR, plus quam fur, vel maximus fur.

TRIGA, trigæ, τέθριππος, quasi triaga, à tribus equis iunctis. Currus dicitur qui à trib. equis trahitur. Vlp. in l. ædiles. ff. de ædil. edict. etsi triga vænierit, redhibenda erit tota, sed etsi quadriga redhibeatur. Hinc

TRIGARIVM, τεθριππεῖον, curule certamen. Plin. li. 37. cap. 15. Ne equos quidem in trigariis inferri vllos vernaculis animaduerto. Apud Martianum quoque Capellam li. 9. qui de Musica inscribitur: Trigarium, inquit, supplicantis semper germanitatis aduenit: hoc est, trigemina, inquit, illa mulier, siue tres in vnius nominis vocabulum conspirantes. Prat.

TRIGARIVS, trigarij, τεθριππολάτης, trigarum agitator. Plin. lib. 28. capit. decimo sexto. Feruntque & Neronem principem hac potione recreari solitum, cum sic quoque se trigario approbare vellet. Prat.

TRIGEMINI, tres vno partu editi, quales fuere Horatij temporibus Tulli Hostilij Rom. Regis. l. 7. ff. de reb. dub. l. 3. ff. si pars hered. pet. l. 137. de ver. sig. Briss. Prat.

TRIMODIVM quod tres modios continet.

TRINEPOS, abnepotis filius: quod sit post tres à nepote.

TRINI, æ, a, nomen est distributiuum, quale illud bini & quini & deni, significatque cuilibet competere tria. Iungiturque vt alia eiusmodi nomina, nominib. pluraliter declinatis. Martialis:

Transierint bina forsan trinaue Calenda.

Gillius lib. 15. Punicorum:

Qui sua nunc trinis dedecent agmina castris.

Martia. lib. 50. de legat. l. sciendum. Præcipitur, inquit, edicto Vespasiani omnibus ciuitatib. ne plures quam trinos legatos mittant. Accursius in erroribus pertinax est. nam qui binos exposuit pro quatuor, quinos pro decem, denos pro viginti, hoc in loco trinos pro sex exponit, cum exponendum fuerit trinos, id est, quælibet ciuitas tres. Sed quæro iam, non ab illo sed ab illius amatoribus, an recte dictum sit, quod omnes ciuitates, non amplius mittere debeant, quam sex legatos? significaresur namque, quod omnes ciuitates simul sumptæ non amplius essent missuræ quam sex legatos, quod est perquam ridiculum. Neb.

TRINVM edictum, id est, trina citatio: quæ & Peremptoria nominatur. De cuius effectibus abunde satis Doctores. Sed post omnes, & concisius & dilucidius Zasius tractat, in l. contumacia. ff. de re iud. Spieg. Prat.

TRINVNDINVM. Si quid suffragiis pop. Ro. ferendum erat, id per ternas nundinas recitabatur: & id tempus Trinundinum, & duob. vocabulis trium nundinum dicitur. Spieg. Vide Gothofr. ad l. 10. C. de public. iudic.

TRIPARTITA liber Ælij. l. 2. §. deinde. ff. de orig. iur.

TRIPARTITA diuisio. l. 60. ff. de cond. & demonst.

TRIPARTITVM ius. §. 1. Inst. testam. ordinand.

TRIPARTITAE nomine cur Sext. Ælij Iurisc. liber inscriptus sit, indicat Pompon. in §. deinde Q. Fabius. vers. post hos fuit Tiber. Coruncanus. l. 2. de orig. iur. Vide Rutilium in vita huius Sexti, paulo ante finem. Spieg.

TRIPARTITVM, quod in tres partes diuisum est. Inst. §. sed cum paulatim. de testam. Alb.

TRIPHVS quid significet apud Vlpia. in l. idem Offilius 10. §. 3. ff. de ædil. edict. sæpe dubitatum est. Sunt qui referant se in Pandect. Flor. Atypus legisse: tamen ingenue fatentur, quid morbi sit, non inuenire, neque inuenturos se sperare. Sed ab etymologia vocabuli putant eos esse Atypos, qui non satis expedito plectro linguæ vterentur. Nonnulli Aphthiphum corrigendum asserunt. Aphthæ enim sunt, quas non aliter fere Plin. quam oris vlcera infantibus nuncupat. Sunt & alia oris vlcera, sed minus vtique sæua, atque in adultis maxime, & ideo Aphthiphum Iureconsultus vocat, eum qui aphthis, hoc est vlceribus laboraret. Ego existimo eam lectionem quæ circumfertur, non improbandam esse. potuit enim Iureconsultus Triphum eum appellare, qui Græcis Triphonius dicatur: hoc est, eum qui ob linguæ celeritatem ita confuse loquitur, vt vno tempore tres simul voces videatur emittere, & idcirco intelligi non possit: quales quotidie vidimus. τρῶν enim Græcis vox est. Sane Triphonius etiam nomen Iureconsulti fuit, cui forsitan à prædicta caussa nomen inditum est. Aliqui sunt qui legant Typhlum, hoc est cæcum. quam lectionem is cui placuerit, probet; mihi quidem non applaudit Cott. & Goth. ad d. l. 10. §. 5.

TRIPHONINI fit mentio in l. vlt. ff. de iure fisci.

TRIPLICATIO, est secunda actoris defensio, contra rei duplicationem opposita, §. 1. Instit. de replicat. quasi enim Replicatio, conduplicatio & geminatio fuisset: sic quod tertio post actionem loco referretur, atque in iudicium obiceretur, Triplicationis nomine significatum est. At in l. 2. ff. de except. Triplicatio rei tribuitur, quasi Replicationi opponatur, vbi, vt vere dicam, mendum subesse arbitror: & ex Imperatoris verbis corrigendum. Hot. Prat.

TRIPONDIVM. pondus trium assium Instit. de hæred. inst. §. & si plures. Vel tripondium est quod in triginta sex vncias diuidi-tur.

TRIPVDIVM augurium accipiebatur ex pullis gallinaceis quos in cauea inclusos asseruabant pullarij, quibus eductis obiiciebatur pastus, tumque ex pascendi ratione augurium capiebat pullarius, idque ad magistratum deferebat eum à quo iussus erat captare augurium. Si enim pascerentur, bonum augurium erat, si non pascerentur, malum.

TRIREMIS, à Græcis τριήρης dicitur τριήραρχος, nauis princeps, siue, vt hodie vocatur, Patronus: quo vocabulo, vt & nauarchi ceu Latinitate donato, vsi sunt Iurisconss. Lege Bayfium de re naual. Spieg. Vide Trierarchus. Porro ad Triremes pœna, frequentissimum his temporib. genus est suppliciij, cuius meminit Valerius lib. & c. vlt. scribens, quendam iussu Augusti quod se Octauiæ sororis vtero genitum simularet, remo publicæ triremis affixum Suidas huius etiam meminit: οἱ μὲν τοι, μοιχείαν μοιχεύσαντος, ἀπήγοντο πρὸς τὰς κώπας ἐν αἰχμαλώτου, ὑπηρέτουν, ἀσκιζόμενοι δὲ χρὴ οἷς τὰς ναῦς τὰς μετοίκους. Et Iosephus. lib. 17. Prat.

TRISTE auxilium, Martian. ait. est. appellare, l. secui. de appell. Sed hoc ob statum serui dictam puto: quum appellandi vsus sit & frequens, & necessarius, vt dicit Vlp. l. 1. eodem. Spieg.

TRISTEM literam Cicer. appellat Θ, salutarem τ. quod hac absolueretur reus, illa damnaretur. de quo Erasmus in Prouerb. Theta pæfigere. Spieg.

TRISTIS sententia apud Ouid. lib. 15. Metam. Tristiores casus. l. 3. §. si in. ff. de munerib. & honorib.

Digitized by Google

TRISTEGA, trium contignationum ædificia, siue tres contignationes.

TRITAVVS est patris & matris atauus, aui vel auiæ abauus, proaui vel proauiæ proauus, abaui vel abauiæ auus, ataui vel atauiæ pater, dictus quasi tertius auus. l. 3. l. vlt. §. 6. de gradib. & adf. Scribitur autem in d. l. 3. Triauus, Triauia in P. Florent. Briss. Prat.

TRITICARIA condictio (tametsi nullo in loco reperiatur, vnde dicta sit, teste Accursio) dici tamen potest assumpsisse nomen à Tritico authore, vt & Publiciana à Publicio Instit. de donat. §. sed quia saue. Hæc vero locum habet pro omni te excepta pecunia numerata, siue certum, siue incertum, siue dominium, siue possessio petatur. l. 1. & ibi Bart. de cond. triticar. ff. Anchor.

TRITICVM in iure ciuili videtur quam sæpissime pro toto frumenti genere vsurpatum, l. triticum. ff. de verb. oblig. vbi Accurs. generale nomen esse dicit omnium quæ in area teruntur: quod satis ostendit Iurisconsultus, sic inquiens: Triticum dari oportere stipulatus est aliquis, facti quæstio est non iuris. Igitur si de aliquo tritico cogitauerit, id est, certi generis & quantitatis, id habebitur pro expresso: alioquin si cum destinare genus & modum vellet, non fecerit, nihil stipulatus videtur, nec vnum quidem modium. Si igitur tritici plura genera sunt, ergo triticum pro frumento in genere capitur, quod rursus in genera quas species vocamus diuiditur. l. 2. ff. si cert. petat. Cæterum nihil prohibet triticum speciem frumenti esse in d. l. triticum, vt l. si. quis vinum. ff. de tritic. vi & oleo. & mox plura esse tritici genera. Columella lib. 2. c. 6. Prima, inquit, & vtilissima sunt hominibus frumenta, triticum, & semen adoreum. Tritici autem genera complura cognouimus, verum ex his maxime ferendum est, quod robus dicitur. Secundum est siliginis, tertium est trimestre, quod & genus est siliginis. reliquæ species superuacuæ sunt. Hæc ille. Cornelius Celsus, lib. 2. de re medica. Firmius est triticum, quam milium, idipsum quam hordeum: ex tritico firmissima siligo. Quapropter potest non verum esse, quod vult glos. in d. l. triticum, pro toto genere frumenti triticum legi: quia ipsum in alia genera subdiuiditur. Idem dici potest in l. sideicommissorem. ff. man. Atqui in rubr. ff. de tri. vi. & ole. leg. expressum est triticum tantum, & l. prima, & rubr. de triticaria actione: propter excellentiam frumenti, quod est optimi alimenti, & commune vbique, præterea miræ fertilitatis. Forcatulus in penu Iuris Ciuilis. cap. 6. in prin.

TRITICVM quod in horreo est. l. 75. §. illud. ff. de verb. oblig. & Triticum Africum. l. 74. & l. 75. ff. de verb. oblig.

Τριτύες Tribus, est pars tertia. Hinc Pollux lib. 8. Ὅτι ὑφ' ἑκάστης τῶν φυλῶν τριττύες ἦσαν αἱ φυλαί, εἰς τρία μέρη διηιρημέναι. καὶ τὸ μέρος τῶν ἐκκλησιῶν τριττύς, καὶ ἕδρας, καὶ θέσεις. vnde τριττύαρχος dicebatur, ὁ τῆς τριττύος ἄρχων. Prat.

TRIVMPHALIS currus forma neque bellico currui quo Heroicis temporib. Troiani & Thebani belli, homines vsi sunt, vt barbari Britanni & Belgæ Couino: neque currui Circensi, quo Romæ ludis equestri. quadrigariis vtebantur & agitatores Olympiæ: sed rotundæ turri assimilis erat, vt Zonaras scribit his verbis: τὸ δὲ διφρίον ἦν οὐ τετράγωνον ὥσπερ τοῖς ἐμπορικοῖς, ἀλλ' εἰς πύργου σχῆμα περιφερὲς. Prat.

TRIVMPHANDI modus talis erat: Victores corona primum laurea, deinde aurea redimiti, curru inaurato, quem quatuor equi albi trahebant, Romam inuehebantur. Præcedebat senatus: sequebatur populus: post hunc ordo militaris. Ante currum victoris ibant Duces victi, catenam ferream collo gestantes. Et primùm omnium ad templum Iouis Capitolini, deinde per vrbem atque domum re ducebantur. Cicer. in Pisonem: Quid tandem (inquit) habet iste currus? Quid victi ante currum Duces? Quid simulachra Oppidorum? Quid aurum? Quid argentum? Quid Legati in equis & Tribuni? Quid clamor militum? Quid tota illa pompa? Quid vehi per vrbem? Vnde sunt, qui triumphum à tribus ordinibus Senatus, populi, & militum dici existimant. M. tamen Varro lib. 5. de ling. Latin. Triumphum dictum vult, quod cum Imperatore milites redeuntes clamitant per vrbem in Capitolium euntes: Io triumphe, io idque inquit, à θριάμβῳ Græco liberi patris cognomento potest dictum esse. Prat.

TRIVMVIRI capitales, seu Treuiri, vel Tresuiri (inquit Pomponius) creati sunt, qui carceris custodiam haberent, vt cum animaduerti oporteret, id interuentu eorum fieret. Sallust. in Catilin. In eum locum postquam demissus est Lentulus, iudices rerum capitalium, quibus præceptum erat, laqueo gulam fregere. Hi octo lictores habebant, qui eorum iussu in damnatum animaduertebant. Plautus Amphit. Quid faciam nunc, si Tresuiri me in carcerem compegerint? Inde eras è promptuaria cella deptomat ad flagrum. Nec quicquam sit qui non me omnes esse dignum deputent. Ita quasi incudem me miserum homines octo validi cædent. Et in Asinaria: vbi sæpe caussam dixeris pendens aduersus octo. Astutos audaces viros, valentes virgatores. Et paulo post. vbi sæpe ad languorem tua dutitia dederis octo validos lictores vlmeis affectos lentis virgis. Et in eadem: Ibo ergo ad Tresuiros, vestraque ibi nomina faxo erunt capitis. Verum illi de vilibus, & abiectæ tantum conditionis hominibus ius dicebant vt furibus, seruis nequam, & apud columnam Mœniam caussas cognoscebant autor Cicero in diuinat. Et Asconius in eadem: Memorabile autem est, quod Valerius Max. lib. 3. cap. 3. commemorat de muliere quadam, quam Prætor damnatam Triumuiro in carcere necandam tradiderat: quam receptam is qui custodiæ præerat, non protinus strangulauit: adiitum autem ad eam filiæ dedit: quam post animaduertit exerto vbere famem matris lenientem. Itaque res ab ipso ad Triumuirum, à Triumviro, ad Prætorem, à Prætore ad Consulum iudicium perlata, remissionem pœnæ mulieri impetrauit. Idem etiam lib. 8. cap. 4. de L. Calpurnio Triumuiro mentionem facit, ipso seruus quidam in crucem est actus. Apud Festum autem in verbo, Sacramentum, lex Papiria legitur de Triumuiris capitalibus. Sed suspicor de mendo, & Monetalibus legendum putem. Prat.

TRIVMVIRI Epulones. De his Triumuiris Cic. lib. 3. de orator. ita scribit: Sed vt Pontifices veteres propter sacrificiorum multitudinem tres viros epulones esse voluerunt, cum essent ipsi à Numa, vt etiam illud ludorum exulare sacrificium facerent instituti. Ac posterioribus temporibus Septemuiros epulones fuisse, intelligi potest ex Gellij lib. 2. c. 12. Meminit etiam Septemuirorum epulonum. Plinius lib. 2. epist. ad Arrianum. Et Lucan. lib. 1. canit: Septemvirque epulis Festus, Titiique sodales.

TRIVMVIRI monetales, qui & Treuiri, auro, argento, ære flando, feriundo constituti sunt: vt scribit Pompon. in l. 2. §. 16. ff. de orig. iur. Itaque hos sic inscribebant: A. A. A. F. F. Horum igitur munus erat, numismata probi auri & argenti, justique ponderis examinare. Hinc illud Ciceronis lib. de legib. 3. Æs, argentum, aurum, publice signato. Idem ad Trebatium de Treuiris Gallis iocans, Treuiros vires censeo: audio capitales esse, mallem auro, ære, argento essent. de illis enim Galliæ populis loquitur, qui cum capitales bellicosique essent, ludit cum in Treuirorum, tum in capitalium verbo. Idem enim est, ac si diceret: Mallem hos Treuiros pecuniosos esse, quam bellicosos: vt Cæsare eos vincente, tu diceseres. Apud Fest. Pomp. sub voce Sacramentum, lex Papiria refertur de Triumuiris capitalibus, quam potius ad monetales pertinuisse arbitrarer. Prat.

TRIVMVIRI nocturni incendiis arcendis præfuisse dicuntur apud vetustiores, à Paulo in l. 1. ff. de offic. præf. vigil. & ab eo, quod excubias agerent, nocturnos dictos esse: intercueni se etiam nonnunquam & Ædiles & Tribunos plebis, fuisseque familiam publicam, circa portam & muros dispositam, vnde si opus esset, euocabatur. Dio vero lib. 55. ita scribit: οἱ δὲ δὴ στρατηγοῦντες τότε ἐν τῇ Ἀσίᾳ, οὓς καὶ τριουμβίρους καλοῦσιν, οὐ τὰς ἀρχὰς ἀλλὰ τὰ ἔργα τῶν ἀρχόντων ἐπιτροπεύουσι, διὰ τοῦτο ἐκλήθησαν ὅτι ἐπὶ τοῖς ἀρχικοῖς ἐπιμελοῦνται. ἐμίσησε δὲ καὶ τοὺς στρατηγοὺς ὁ Καῖσαρ ἐκεῖνος, ὅτι ἐν ταῖς ἀγρυπνίαις τῶν ἐμπιπραμένων οἰκιῶν σωτῆρας ὀνομάζεσθαι ἠξίουν, καὶ μάλιστα ὅτι καὶ τοὺς δεσμώτας ἐκ τῶν φυλακῶν ἐξεδιήτησεν ἐπὶ τῷ τὰς πυρκαϊὰς σβεννύναι. Dio vocat, qui vicorum magistri dicebantur, quos non semper prætexta vsos, sed eo tantum tempore, quo ludos compilatorios faciebant. Cic. in orat. Pison. & Asconius in eandem, significat. tametsi ad Augustum hæc potius referenda sunt, de quo Suetonius ita scribit: Spatium vrbis in regiones, vicosque diuisit, instituitque vt illas annui magistratus sortita tuerentur, hos magistri è plebe cuiusque vicinia lecti. Valerius autem Maximus lib. 8. cap. 1. de M. Milino, Cn. Lolio, L. Sextilio Triumuiris commemorat, qui quod ad incendium in sacra via exortum, extinguendum tardius venerant, à Tribuno plebis die dicta ad populum damnati sunt. Idem de P. Bilio Triumuiro nocturno, qui à P. Aquilio Tribuno pleb. accusatus, iudicio concidit, quia vigilias negligentius circumierat. Prat.

TRIVNCIVM, quod tcium vnciarum est, Auth. de trient. & semiss. Spieg.

TROCHLEA apud ICtum Vlpianum in l. sed addes 19. §. illud nobis. 2. ff. locati varie describitur: quoniam & ipsa non vnius generis est: vide Budæ. in annot. prior. Nebr. ff. scribit, trochleam instrumentum esse cum oculis ad eleuanda & deprimenda onera. Tympanum, inquit, & trochleas, quibus eleuatur prelum. vide Catonem capit. 116. de re rustic. Prat.

TROPHEVM, monumentum dixere, nunc marmoreum, modo æneum, cum inscriptione & titulis æuo perpetuo duraturis. Interdum, si materia non suppetebat, lapides in ingentem cumulum aggerendo, vel insignem arborem excisis ramis, ibique hostium spolia statuendo, in memoriam posteritatis, bonis & fortibus viris pro trophæis erigebant. Alex. de Alex. Genial. dier. lib. 1. cap. 21.

TROPHIMA, merces nutricum est. τροφὴ significat alere: τροφεῖα nutricationem, seu nutricium. Aretæus lib. 1. dispunct. 18. Extat in vulgatis exemplaribus in l. Publia Maria. §. fin. ff. depositi.

Digitized by Google

depoſit. Sed Haloander hoc in loco eam non agnoſcit. Spieg.

TROPVS, ſecundum Seaurum, Quintilianum & Diomedem, eſt, cum ſermo à principali & naturali ſignificatione transfertur ad aliquam ſimilitudinem: vel à propria ſignificatione, ad non propriam: propter ornatum, neceſſitatem aut aſſeuerationem: quæ & Emphaſis dicitur. Hinc emerguntallegoriæ, quæ potius theologiæ, & oratoriæ, quam iuri conferunt, quod & Zaſ. indicauit. Quamvis ipſo teſte, puritas Latini ſermonis in iure noſtro ciuili, quoad eius fieri poterit, aſſerenda eſt: arg. l. Plautius. ff. de auro & arg. leg. Spieg.

TROXIMA vua, quę matura & comeſtibilis, inepta vino, τρύξιμος maturus, comeſtibilis. Iuriſconſ. de verbo. ſign. l. qui fundam. Et quæ eiuſdem generis eſſent, quas non vini cauſſa haberemus: quas Græci Troximas appellant. Nebr. Prat.

TRVLLA, vas eſt, quo è culina in lauatrinā aquam fundunt, atque ad alia eiuſmodi miniſteria comparatum. Pomp. de aur. & arg. le. l. & §. Veluti paropſidas, inquit, tabulas, trullas. Paul. de fund. inſtr. l. tabernæ. Trullæ, ait, quę circa cœnam ſolent traiici. Nebr. Alexandro Neapolitano trulla, eſt poculi genus: ſicut ſcyphus, Herculis: Cantharus, Liberi, modiolus, & phiala. lib. 3 Gen. dier. cap. 10. Quidam hoc vocabulum à tranſuolando deducunt, quod per eam aqua tranſuolet: tamen fallūtur qui eam vas tantum aquarium putarunt. Cicer. Verrin. 6. Erat enim vas vinarium ex vna gemma prægrandi, trulla excauata eum manubrio aureo. & Iuuenal. Satyr. 3. vide Cuiac. 11. obſ. 7. Gothof. in d. l. tabernæ.

TRVPHATORES. Rhodig. in fin. cap. 8. lib. 11. adnotauit diguum ſcitu: paſſim plebeia, vtūtur multi, voce impoſtores deriſoreſque dici triumphatores: indicans id ex media Græcia verbum eſſe. Spieg.

TRVTINA, τάλαντον ſeu ζυγόν id libræ genus, quo vel minutiſſimū ponderis momentum ſentitur. Latini quoque exactam æqualitatē Æquilibrium appellant. Vnde & æqua lance fieri dicitur, quod iuri ſit, citra perſonarū reſpectum. Ita Modeſt. de re iud. non tantum ſub finem. Quod & in perſona mulieris, æqua lance ſecuari, æquitatis ſuggerit ratio. Item Iuſt. C. de nat. lib. Quapropter ſancimus, in huiuſmodi caſib. omnes liberos, ſiue ante dotalia inſtrumēta edita ſint, ſiue poſtea, vna eademque lance trutinari. d. cum quis à muliere, ad finem. Vide Eraſm. in Adag. Eadem penſari trutina.

Trutina iuſtius. Alciat. libr. 4. de ver. ſign. & ſupra Æqua lāce.

TRVTINARE, tranſlate, pro penſiculare ex animo *Bey jhm erwegen*, vt apud Imp. in l. generaliter. C. de reb. cred. Spieg.

TRVTINARI vna eademque lance, pro pari iure eſſe Iuſtin. prouerbij figura, dixit in l. cū quis 10. C. de nat. lib. in l. fi. C. de iudic. eſt cognoſcere. Prat.

τρυφή Theophilo in §. interdum. Inſt. de obli. quæ ex delict. pro laſciuia. Prat.

TRYPHVS, declinatur, nam τρυφὴ deliciæ, & τρυφὸς delicior ſignificat. Vlpia. de ædil. edict. l. idē Offilius. Balbus, inquit, & blæſus, & triphus iſque qui tardius loquitur. Vbi tryphum pro blæſo, & qui quodam modo ex deliciis ſic loquitur. Nebr. qui corruptum non animaduertit hunc locum, quem Bud. cum eſſet Florentiæ in Piſanis Pandectis, vt ipſe ait, ita legit. Anbalbus, & blæſus & atypus, iſque qui tardius loquitur, & verus & varius ſanus ſit? Nor. text. ſubſcribit. Hic autem Iuriſconſ. tria linguæ vitia blæſitatem, balbutiem hæſitantiamque expreſſit: & quartum, quod atypi nomine vocauit: exiſtimat Budæus ab etymologia vocabuli eos eſſe Atypos dictos, qui nō facis expedito plectro linguæ vterentur, quaſi aerem non ferientes, vel quaſi non ictis verba exprimentes, conformanteſve. Spieg.

T V.

TVA non intereſt, Exceptio excluſoria. Siquidem actio non datur, niſi agentis interſit. Spieg.

TVA pecunia pro tibi debita. l. ſi pecuniam. C. neg. geſt. Alberic.

TVAS res tibi habeto, tuas res tibi agito. His verbis, vt Caius l. 2. de diuort. oſtendit, diuortium apud veteres agebatur: quorum altero reddit dotem, altero abdicit à ſe tutoris munus in rebus vxoriis. Hæc autē forma verborum perſcripta eſt, vt Eraſmus noſter in Chiliad. indicat: ne vel non ratum eſſet diuortiū, ſi nullis ſolennibus verbis peragēretur: vel inauſpicatum & odioſum, ſi verbis inciuilibus. Itidem, ebdē autore Cato, d. l. in diſcutiendis ſponſalibus, viſum eſt vti his verbis, Conditione tua nō vtar. Hęc vero quomodo gratiam prouerbij habebant, Eraſmus pulchrē demonſtrat. Spieg.

TVBI, & per diminutionem tubuli, ſunt cauales fictiles, per quos fumus vltra parietem conducitur. De quibus meminit Iureconſult. in l. quidam Hybernus. in prin. ff. de ſerv. vrb. præd. dum refert, non licere tubulos habere admotōs ad parietem communem. Ita enim ſcribendum eſt, non tribulos vt in vulgatis codicibus, & refert Senec. 14. ad Lucil. antiquos parietibus tubos immiſiſſe, per quos circumfunderetur calor, quo ima ſimul & ſumma æqualiter fomentum caperent. De tubulis fictilibus meminit Vitruuius in 8. Ductus (inquiens) aquæ fiunt generibus tribus: riuis per canales ſtructiles: aut fiſtulis plumbeis, ſeu tubulis fictilibus, eos etiam ad alios vſus parari conſuetos inuenimus, vt illi qui ſtillicidiis ponuntur, imbrium colligendorum gratia, vt ad ciſternas ſimul ducantur. de quibus Plin. Pinus, piceæ, & alni, ad aquarum ductus in tubos cauantur. Attic. apud Cic. in ſecundo de legibus.

TVBVLARIVS apud Marcell. in prin. lib. 28 Parte tubulario Præſidialis officij, Prat. Vide Turneb. 9. aduerſ. 16. Gothof. ad l. 6. ibi tubarij. ff. de iure immun.

TVBVLI, machinulæ ſunt ferreæ, doloſæ, tetragona formula, quæ in quamcunque partem incubuerint, vnum aut plures aculeos infeſtos protrudunt. Bud. in annot. ad l. quidem Iberius. eod. tit. Spieg.

TVBVS, ſiue ſit fictilis, ſiue ex alia materia, fiſtula eſt, per quam aqua deducitur. Vlpian. de Cloac. l. 1. Cloacæ appellatione, & tubus, & fiſtulæ continentur. Hinc tubulus per diminutionem, eodem ſignificatu. Paulus alicubi pro cuniculo ſubterraneo poſuit: Hi colores, inquit, in eiſdem tubulis inueniuntur. Adde Forcat. in Auiario iur. ciuil. cap. 12. Prat.

TVERI ſeruitutes pro conſeruare apud Vlpian. l. 1. ff. de itin. actuque, priu.

TVERI ſe pro eo quod eſt ſuſtentare, tolerare, exhibere ſe, & alere in l. pen. & l. vlt. ff. de in rem verſo. l. 1. §. ſed nonnullos. ff. de tutel. & rat. diſtr. Notandum eſt autem hoc verbum etiam paſſiua ſignificatione contra grammaticorum regulas vſurpari à Iureconſultis nō ſemel, vt in l. 7. ff. de curatorib. fur. Conſilio, inquit Iuriſconſultus, & opera curatoris tueri debet nō ſolum patrimonium ſed & corpus ac ſalus furioſi. Sic l. 17. ff. de iniuſto rupt. l. 30. ff. de liber. cauſſ. l. 5. §. ad eam autem. l. vlt. in fin. ff. de leg. præſt. l. 17. in fin. ff. de noxalib. l. 3. C. de ſeruit. l. 153. de decurionib. in C. Th. Sic & Varro lib. 3. de re ruſt. c. 1. Et in pace a Ruſticis Rom. alebantur. & in bello ab his tuebantur. Vitruuius lib. 8. Res omnes nō ali ſine elementorum poteſtate, neq; creſcere, nec tueri. Briſſ. Prat. Adde Cuiac. ad l. fi. de iniuſt. rupt. & irrit. fact. teſta.

TVGVRIVM eſt omne ædificium, quod ruſticæ magis cuſtodiæ conuenit, quam vrbanis ædibus, à tecto, autore Oſſilio, tāquā tegularium dictū eadem plane ratione, qua toga quod ea tegamur: ait Iuriſconſ. in l. 180. de ver. ſig. hoc eſt: Turguriū eſt caſa ſeu domuncula ruſtica, vimineis aut ligneis cratibus ædificata, intextis ſtramentis aut arundinib. tegulis culmiſve temere congeſtis tecta, non vt ibi habitet paterfamilias, aut ruſtica familia, vel mancipia, aut fructus inſtrumentaue recondantur cuſtodiæ cauſſa, ſed ſolummodo, vt quæ ibi ſunt, ab imbrib. ac pluuiis, vel nimia ſolis impreſſione defendantur. Eiuſmodi ſunt caſæ opilionum, & quæ in fundo paſcuo, aut vbi ius aquandi habemus, habentur pecoris recipiendi gratia, ſi aut nimius æſtus moleſtus ſit, aut hyems vehementer premat, l. 6 in fin. ff. de ſeru. ruſt. præd. quo ſenſu etiā apud Virgil. 1. Eclog. Melibœus:

Et nunquam patrios longè poſt tempore fines.
Pauperis & tugurī congeſtum cęſpite culmen,
Poſt aliquot mea regna videns, mirabor ariſtas.

Eiuſmodi ſunt & caſæ piſcatoriæ, & eius generis aliæ quas in littore ponere licet, l. 5. de rerum diuiſ. niſi quod caſarum nomen generalius? quia & vrbanæ eſſe poſſunt: tuguria autē ſola ſunt ruſticæ, ruſtico vſui inſeruientia. Eſt igitur tugurium ſpecies caſæ, atque ita ſpecies ædificij ruſtici, nōn omne ædificium ruſticum. Nonne hæc cum Pomponio, qui dicit, tugurij appellatione omne ædificium ruſticum ſignificari, pugnant? Hoc Alciatus in d. l. 180. arbitratur, Sane inquit, Iuriſconſultus videtur tugurium accipere pro quacunque domo ruſtica: quod ita ſimpliciter verum non eſt: quæ enim parietibus & tegulis lateritiis (ordine diſpoſitis ſcilicet) conſtat, tugurium non eſt: ſed fallitur. Non enim hæc erat mens Pomponij: verba enim illa omne ædificium ſtatim reſtringit, & ad formam tugurij reuocat his verbis, quæ ruſticæ magis, & quaſi dicat tugurium eſt omne ædificium ruſticum, quod ruſticæ magis, quam cuſtodiæ vrbanæ conuenit, ſeu quod nullam ædificij vrbani formam habet. Vrbani ædificij proprium eſt, vt vrbano vſui inſeruiat, forma igitur eius eſt, quæ magis ad vſum vrbanum habitandi & cuſtodiendi à furibus raptoribus aliiſque ſimilibus, ſit apta, quam vt ſolūmodo ab aetis iniuria defendat: At ruſtica cuſtodia ſole defenſione à pluuiis æſtu & gelu contenta eſt: fuſius vide Gœddæum in comm. ad d. l. 180. n. 4. 5 de ver. ſig.

TVIT VS vocabulum raro inuentu. Paulus tamen de vac. mun. Legato Qui publicum, inquit, negotium tuitus ſit. Cæteri Iuriſconſulti frequenter dixere Tuitionem. Spieg.

TVLLIANVS locus carcer quidam fuit apud Romanos, vt refert Goth. in not. ad l. 8. 9. ff. de pœn.

TVLLI Hoſtilij Romani regis (quem quidam fumine cum tota domo conflagraſſe ſcribunt. alij incendium eius domum ab Anco Martio, qui poſtea regnauit, aſſumant) Vlpian. de offic. quæſt. meminit his verbis: Sed ſicuti dubium eſt, an à Romulo & Numa regnantibus, Quæſtor fuerit: ita à Tullo Hoſtilio rege Quæſtores fuiſſe, certum eſt. Et ſane crebrior apud

veteres opinio est, Tullum Hostilium primum in Rempublicam induxisse Quæstores, & à genere quærendi Quæstores initio dictos & Iunius, & Trebatius, & Fenestella scribunt.

TVLLII cognomento Ciceronis oratoris, omnium Latinorum facile principis, de Republica quos sex scripsit libros, à quib. S. Augustinus nonnulla in suam Ciuitatem transtulerit, non extare noster Alberic. in dictione Tullij, singulariter indicauit. Viues non dubitat, quin opus fuerit admirabile, faciens ex his fragmentis, quæ vidit, coniecturam. Sed Tulli, vnde Tullij sunt, significari veteri lingua, nescio quid quasi eruptionis riuorumque aquæ tradunt. Camerarius ait: Ciceronum quidē cognomentum, à legumine factum apparet: vt Fabiorum, Pisonum, Lentulorum. Non desunt qui scribant, verrucam, quæ in ore vt cicercula extitisset, cognomen tū hoc addidisse ei, qui primus ex hac familia ita fuerit appellatus. Tryphon. Tullitū citat in tractatu de pœni. leg. Cic.

TVMERA negotia dicuntur, cum erumpunt seditiones & bella, vt ait Interpres Ciceronis Epistolarum ad Atticum. Spieg.

TVMPANA: Vide Tympana.

TVMVLTVOSVS, qui turbas excitare solitus est. Callist. l. fi. de offic. procur. Cæs. loquens: Si tamen, inquit, quasi tumultuosum, vel iniurioſum aduersus colonos prohibuerint in prædia Cæsariana accidere, abstinere debebit.

TVMVLVS vocabulum, in l. 1. §. 1. ff. depositi, quomodo intelligēdum sit, ab Accursio, & qui cū sequuntur, parum animaduersū esse, Budæus putauit: quem vide ibidem. Accipitur autē pro omni motu periculoso, præcipue populari, & rapide facto. *Exsperung.* Hinc euitando quandoque conceditur, quod alioqui negatum esset. l. pen. ff. ad legem Corn. de sicar. Maiestatis criminis reus qui aduersus Rempublicam seditionis, tumultusve auctor est. l. 1. in fi. ad leg. Iul. Ma est. Tumultum autē sedare, rem esse necessariam, Imp. pronunciat, in Auth. de Mand. prin. Spieg.

TVMVLVS honorarius Græcis κενοτάφιον dicitur, id est, inane sepulchrū. vt not. Bud. ex Sueton. in Claudio: Exercitus honorarium Druso tumulum excitauit, circa quem deinceps stato die miles decurreret, Galliarumque ciuitates supplicarent.

Quoniam tamen antiquis magna semper fuit etiam horū honorariorum tumulorum veneratio, vt videmus ex Sueton. Equitum decursione, ciuitatumque annua supplicatione honoratum publice Drusi tumulum, vix aliter credi potest, quā eos quoque religiosos fuisse habitos. vt testatur Martianus l. in tantum. κενοτάφιον quoq: magis placet esse locum religiosum, sicut testis in ea re est Verg. lib. 3. Æneid.

Libabat cineri Andromacha manesque vocabat
Hectoreum ad tumulum, viridi quem cespite inanem
Et geminas, causam lachrymis, sacrauerat aras.

Sed Diui fratres contra rescripserunt. vt ait Vlpia. Hos scilicet honoris causſa positos tumulos nō esse religiosos, quia rcuera nullum in eis sit corpus hominis sepultum. Connan. lib. 3. c. d reb. diui. t. n. 4.

TVNO particula, præcedit & taxat extremitatē tēporis. l. si iis. sub fi. de cond. & demō. cū concord. in gl. Adde his quæ de hac voce notat Bart. in l substitutione. ff. de vulg. & pupil. substi. & in l. in illa. ff. de verb. obl. & in l. tutorib. ff. de test. tut. & in l. lecta. ff. si cert. pet. Spieg.

TVNC in edicti Vnde vi his verbis, Quæque ibi tunc habuit sic accipimus, tunc cum deiiceretur. l. 1. §. rectissime. ff. de vi & vi arm. In hac oratione, Si in quinquēnio filius Titio nascatur, tunc hæres dato, Articulus Tunc extremi quinquēnij tempus significat. l. 4. in fi. ff. de cond. & demōst. Tunc ex hac die in l. 126. in prin. ff. de verb. obl. quod vulgo dicimus, Ex nūc prout ex tunc, & ex tunc prout ex nunc. Briss. Pr.

TVNC temporis, idem quod tum. c. 1. de maior. & obed. li. 6. referturque ad omne tempus. Tunc demum, pro tunc tandem Vlp. in fin. l. 1. de do. mort. causſa. Sed tunc demū, cum mors fuerit insecuta. Spieg.

TVNICA proprie dicitur, quam subuculam, vel indusium vocamus: Pallium, quo illam tegimus: quamuis sæpe alia pro aliis dicantur. Lege post Bud. in l. vlt. de Sen. Bayf. de re vest. Spieg.

TVNICA vestis breuior, & interior: ei enim toga superimposita, crura & tibias contegebat. Paul. l. 1. ff. de contrab. empt. Sed an sine numis venditio dici hodieque possit, dubitatur: veluti si ego totam dedi, vt tunicam acciperem. Hæc Paulus. Plutarc. autem in vita Coriolani & in Problem. Catonem tradit scriptū reliquisse, fuisse in more vt candidati sine tunica venirēt ad supplicandū populo, sola toga candida, eaque recincta induti. Asconius autem in Orat. pro Scauro, & Val. Max. lib. 3. c. 6. aiunt Catonem Prætorē iudicium Scauri, quia ætate agebatur, sine tunica exercuisse campestri sub toga cinctum: in forum quoque sic descendisse, iuique dixisse, idque reperisse ex vetere consuetudine. secundum quam & Romuli statis statuæ in capitolio & in Rostris Camilli fuerunt togatæ sine tunicis. Hot. Prat.

TVNICAM palmatam Perionius vna cum Budæo dici existimat à palma in ea intexta. At Festus palmatam dici tradidit, à latitudine clauorum, qui fere palmæ orbem æquarent. Est enim tunica palmata, & latus clauus idem. Græci tunicam hanc palmatam, siue latum clauum Platysemon appellabant, quasi latis signis aut clauis signatam, &c. Vide Latus clauus, &c.

TVRBA multitudo est: turbæ in plurali, molestiæ, contentiones. Vlp. in l. 4. de turba. Turbam autem, inquit, appellatam Labeo ait, ex genere tumultus: idque verbum ex Græco tractum, τύρβα. Si duo rixam commiserint, vtique non accipimus in turba id factum: quia duo, turba non proprie dicuntur. Si vero fuerint decē aut quindecim homines, turba dicetur. Vide Alcia. paulo ante fin. lib. 4. de ver. sig. Spieg.

TVRBA & rixa multum differunt: ait Vlp. namq. turba multitudinis hominum est turbatio & cœtus: Rixa, etiam duorum. l. 4. §. 1. ff. vbi bon. raptor. vbi turbam appellatam Labeo ait ex genere tumultus: idque verbum ex Græco tractum. Κατὰ τὸ θορυβεῖν. Hot. Prat. Ita in edicto à Prætore de damno quoc in turba datum est propositio, in turba factum accipimus, quod decem aut quindecim hominibus coactis factū est, l. 4. in princ. & §. 1. ff. vi bon. rapt. Briss.

TVRBARE possessionem alienam quid sit, explanat glo. in l. vim facit, ff. de vi & vi armata. Spieg.

TVRBARE signa, est confundere & permiscere, sic vt adgnosci iam non possint. l. 22. §. si signa. ff. qui test. fac. Quint. lib. 12. c. 8. Denique linum ruptum aut turbata cera, aut sine adgnitione signa frequenter inuenies. Prat. Briss.

TVRBARE rationem sibi commissam est conturbare l. 1. in fin. ff. de seru. corrupt. Briss.

TVRBARI dicitur ciuitas, quando ratione alicuius casus homines reliquunt artes, & ministeria sua, ita eleganter Bald. in l. obseruare. §. antequā. ff. de off. procon. & l. inferens ad quæst. statuti Florentini, vt per eum, quod putat notandū. Cott.

TVRBASSIT, verbum XII. Tabularum, antiquum, pro turbauerit. Ast qui turbassit in agendo, fraus autoris esto. Spieg. Prat.

TVRBATO ordine mortalitatis. l. nam etsi. ff. de inoff. test. Spieg.

TVRBO, qui & Prester vocatur ab Arist. li. 2. Meteor. inter violentos ponitur ventos: à Iurecoss. sub nomine Vis diuinæ, atque maioris etiam, quæ nō debet cōductori damnosa esse. de qua vide l. si merces. §. vis maior. ff. locati. Bud. in l. ex conducto. §. sed & si labes. Hoc eodē in tit. Turbinis meminit Iustin. in §. aut arboribus. Inst. de empt. & vend. Spieg.

TVRBO quoque nomen viri est, apud Paulinum in l. 19. ff. qui potior. in pign. Turbo, inquit, apud alium iudicem victus appellauerat: quærebatur, vtrum tertius creditor etiam Turbonē superare deberet, & alibi in eadem leg.

TVRBVLENTVS, pro irato, commote. l. 1. si quis Imp. maledix.

TVRDETANIA, eadem quæ & Betica, nunc Granata, de cuius opulentia Strabo lib. 3. mirando.

TVRMA quasi terma 30. equites, hoc est 3. Decurias recipit, qui honore præstant, & ordine. Sed turma proprie ex equitibus: Centuria vero fit ex peditib. Alex. de Alex. Genial. dier. lib. 1. c. 5. Has quoque tribus veteres nuncuparunt: & qui his præessent, Tribunos dixere. Spieg. Prat.

TVRMARII l. 2. C. de priu. l. cor. qui in sac. pal. mil. qui turmas tyronum cogebant. Prat.

TVRPE, contrarium pulchro, ad corpus & ad animum refertur. Pro inhoneſto apud nostros Doct. crebrum est, vt turpis quæstus turpiter in feudum conceditur. Itaque recte existimat Zas. neutiquam ferendum esse, quod quidam Prælati Feudum constituerunt ex quæstu lusorio, vulgo *Scholder, Einſigel*: cui nec admodum probatus videtur reditus ille, qui prouenit ex Episcopalium sigillorum quæstu. De quo vide eum tit. quæ res in feud. dari poſſ. Spieg.

TVRPE lucrum dicitur, quicquid illicitis modis acquiritur, adeo vt ab hærede quoque extorqueatur. Spieg.

TVRPIA quoque lucra sunt ob falsum testimonium, ob gratiosam sententiam, aut alias turpiter & scelere quæsita, l. 5. ff. de calumniat. l. 19. §. vlt. ff. quod met. causſ. Prat. Briss.

TVRPES conditiones, quæ inhoneſtæ & contra bonos mores sunt. l. 63. §. si sub conditione. ff. ad Trebell. l. 112. §. penult. ff. de leg. lib. 1. Briss. Prat.

TVRPES personæ sunt famosæ & inhoneſtæ personæ, velut lenones, meretrices, vispilliones, harenarij, histriones, pantomimi. l. 3. ff. si quis à paren. l. 72. §. pen. ff. de solution. l. 27. C. de inoff. testam. l. 7. & l. 65. §. si sub conditione, & §. si vero nominis. ff. ad Trebell. l. 22. §. necnon illud. ff. solut. matr. l. 12. de scenic. in C. Th. & ita in l. 17. ff. de testam. tut. l. 12. ff. de sponsalib. l. 3. §. Iulianus. in fi. ff. de lib. exhib. Sed & alias turpe plerunque significat famosum & quod infamiam irrogat. Sic Turpes actiones, Turpiaque iudicia, appellantur, quæ damnatis infamiam inferunt. αἰτιμητικὰς ἀγωγὰς vocat Theophilus in §. ex quibusdam. Inſtit. de pœn. tem. litig. Quales sunt iniuriarum, vi bonorum raptorum, serui corrupti, rerum amotarum, tutelæ, fiduciæ, mandati, pro socio, depositi, l. 56. ff. pro soc. l. 2. ff. rer. amot. l. 1. ff. de his qui not. infa. Ita Turpe tutelæ iudicium dixit Cicer. lib. 1. de orat. Et pro Cecinna, Turpe iudicū dari aduersus eum, qui tutelam fraudasset. Idemq. Turpia

Mandati,

Digitized by Google

Mandati, pro socio, depositi; iudicia appellat in orario. pro Roscio Com. Sic turpi iudicio damnatos apud eundem in oratio. pro Cluen. interpretare, qui eo iudicio damnati sunt, quod infamiæ notam inurit. Briss. Prat.

TVRPIA legata dicuntur, quæ denotandi magis legatarij causa scribuntur, l. 14. ff. de legat. 1. Prat. Briss.

TVRPIS institutio, l. 9. ff. de liber & posthum. Prat.

TVRPIS pactio, l. 7. ff. de his qui not. infam. Prat.

TVRPIS arbiter, id est, pecunia corruptus, l. sed & si seruum, §. sunt & alij, ff. de arb. Spieg. Prat.

TVRPISSIMA vita paupertatis obtentu non excusanda, l. palam, ff. de ritu nupt. Spieg. Prat.

TVRPITER datur quod meretrici datur: Item quod datur, vt male iudicetur, l. 3. l. 4. §. sed quod meretrici, ff. de condict. ob turp. caus. Prat. Briss.

TVRPITER accipitur quod in hoc accipitur, vt res deposita, vel commodata reddatur. l. 5. ff. de tut. & ration. distrah. l. vlt. ff. de cond. ob turp. cau. Brillon. Prat.

TVRPITER facere dicitur, qui in dando auco subiicit æs, l. 36. ff. de pign. act.

TVRPITVDO, significat deformitatem, sed animi fere tantum. Græcis paulo latius patet vocabulum αἰσχος, & de corpore quoque dicitur. Proinde, vt maxima nostris est. Turpitudinem suam hoc est, quod turpiter, inhoneste, indecoreque fecit, nemini licet allegare, leg. palam, ff. de ritu nupt. l. transactione finita. C. de transact. cum simil. Qua de re latius commentantur Bart. & Dd in l. 1. de cond. ob turpem caus. & in l. tutela. Cod. de in iust. rest. sed copiosius in leg. iuiurandum quod conuent. §. procurator. Haud tamen perpetua est, nam in quibusdam casib. fallit, quos recitat. Felin. in cap. lator. in pri. de re iud. Spieg.

TVRRIS Stratonis, Ptolemæo quis dicatur, vide Goth. in not. ad l. 8. §. 7. de censib.

TVS à tundendo, sine aspiratione, dicitur. Sosipater libr. 1. pag. 73. Iulius Modestinus περὶ τοῦ θύειν, tractum dicit. Ita Thus scribendum esset.

TVSCIAE, Italiæ regionis celebris meminit Alberic. quo loco indicat se in Tit. Liuij. tum aliorum id genus autorum libris esse versatum. Scæuola in l. vxorem, §. codicillis, de leg. 3. Spieg.

TVSCVLANVS fundus, l. 74. & l. 75. §. vlt. ff. de verb. oblig.

TVTELA, pro conseruatione. Florentinus leg. vt vim, de iust. & iur. quod quisque ob tutelam τῆς σωτηρίας, corporis sui fecerit, iure fecisse existimetur. Hoc iurisconsulti dictum pulchre explanat Salomonius in Comment. ad hanc leg. tametsi quædam à vulgo traditis discrepent: sed quæ veterum iurisconsultorum responsis confirmantur. Translate positum pro sustentatione, refectione, reperies apud Papinianum in l. diuortio, §. fin. solut. matrim. Continetur & tutelæ appellatione Cura. l. cum pater, ff. de cond. & demonst. Sic Tutor, qui dicitur quasi tuitor, id est, defensor, l. 1. & Instit. de tutel. Pro curatore interdum ponitur, leg. cum quidam, ff. de tutor. & curat. dat. ab his. Alber. falsè dicit. Sed hodie communiter magis dici possunt Tollitores, quam tutores, qui communiter tollant, & furantur bona pupillorum.

TVTELA est ius tuendi impuberis pupilli. Vult. in comm. Instit. §. est autem tutela, 1. n. 1.

TVTELA est duplex, alia à lege ipsa data: alia permissa dari. Data à lege ipsa, per eminentiam dicitur legitima tutela: permissa dari dicitur datiua: & rursus permittitur illa dari. vel à priuato in testamento, vel à magistratu, l. 1. ff. de testam. tutela, l. 1. ff. de tutor. vel curat. datis. Vnde datiuæ tutelæ rursus duæ sunt species, vna quæ dicitur testamentaria, & altera quæ dicitur honoraria. Vult. in d. §. autem tutela, 1. n. 7.

TVTELA est personarum, quæ sese tueri non possunt: Cura est personarum, quæ se quidem tueri possunt sed non bona sua l. cum plures, 12. §. cum tutor, ff. de administ. & peric. tutor. l. propter, 38. §. licet, ff. de excusat. l. consilio, 7. de curat. furios.

TVTELA est ius atque potestas in capite libero constituta, ad tuendum eum, qui propter ætatem (quæ secundum Iurisconsultos est vsque ad pubertatem, id est, ad 14. annum: nam inde vsque ad 25. dantur curatores, qui etiam furiosis & mente captis dari solent) sponte se defendere nequit, iure ciuili data, atque permissa. Vnde tutores dicuntur, qui eam vim atque potestatem habent. Est autem tutela duplex: testamentaria, & legitima, quarum meminit, præter nostros Iurisconsultos, lex huiusmodi XII. Tabul. Tutores liberis in potestate testamento parentes danto. Si non sint dati, adgnati, qui successionem sperant, sunto. Testamentaria tutela est, quæ testamento, siue codicillis dat tutores. Pro hoc facit bonus textus in l. 3. ff. de testam. tut. Legitima autem tutela, quæ ab intestato ex lege XII. Tabul. adgnatos efficit tutores, dicta legitima, quod adgnati ipsi vocentur legitimi, §. 1. Inst. de legit. agnat. tutel. Vide Cuiac. 11. obseru. 16. Hæc vero tutela (sicut Vlpian. ait) adgnatis, qui ad legitimam hæreditatem admitti possunt, & patronis, summa prudentia leg. XII. Tabul. delata est, vt, qui successionem sperarent, bona tuerentur. Adgnatis quidem specialiter & nominatim, sed patronis per interpretationem, & consequentias hæreditatum delata est, vt eleganter dicti Iustinianus & Vlpianus ostendunt. Potest itaque pater filio tutorem, & substitutum eidem tutorem dare, vt è verbis Pauli Iurisconsulti sub titulo, de excus. tut. interpretes iuris ciuilis colligunt. Si tamen aliqua sit suspitio, ne successuri pupillo insidientur, tunc iuxta mentem huiusmodi leg. XII. Tab. Suspecti tutores remouentur. Anchar.

TVTELAE actio est actio quæ datur tutela finita, quia absurdum videtur rationes administrationis desiderari ab eo, qui adhuc administrat, l. nisi finita, l. si tutor. §. absurdum, ff. de tutel. & rat. distrah. quod hodie secus est: si quidem durante tutela singulis annis tutor rationem reddere compelli potest, sicut quis libet administrator alius, per Clem. 1. de relig. domib. & c. 1. de cleric. ægrot. in 6. quod idem statuit Carolus. V. in Commitiis Augustanis anno 1548. *in der Policeyordnung.* repetita postea à Rodolpho II. anno 1577. Francofurti. Et datur hæc actio inter eos qui fuerunt tutores, & pupilli, & in Codice vocatur arbitrium tutelæ, quæ & ipsa ex vna parte directa est, ex altera contraria: Directa datur pupillo aduersus tutorem ad reddendam administrationis suæ rationem, & soluendum, quicquid reliquorum nomine debet, l. tutorem, C. arbitr. tutel. & quod dolo aut culpa eius lata vel leui amissum est, vel non acquisitum, l. 1. ff. de tut. & rat. distrah. In quo venit, vt rationes actus sui conficiat, & pupillo reddat, vt si non fecit, aut factas non exhibet, eo nomine tutelæ iudicio teneatur, Contraria datur tutori aduersus pupillum eius rei nomine: quod ipsi ex tutela eiusque administratione abest, de qua videt. titu. ff. de tut. & rat. distrah. & lib. 5. C. à tit. 51. vique ad tit. 59. Quate si tutor bona fide litem mouit, & sumptus fecit, aut si quid aliud gessit pro vtilitate pupilli, hoc iudicio contrario indemnitatem consequetur, atque adeo de omnibus aliis, quæ ei propter tutelam absunt. Ita tamen repetuntur sumptus si expediat pupillo ita tutelam administrari. Sufficit autem bene & diligenter negocia gessisse, etiamsi euentum aduersum habuit, quod gestum est, l. 1. l. quid ergo. ff. de contr. tutel. Act. Vult. ad § actionum 25. num. 32. & seq. Inst. de act.

TVTELAE & curæ differentia hæc est: Tutela est personarum, cura vero bonorum. Cuiac. Not. ad lib. 1. Inst. titu. de excu. tut. & curat. §. pupillorum tutela.

TVTELAE affectatæ illæ videntur semper, quæ modicæ rei sunt sine vllo aut sane exiguo cum onere. Cuiac. ad l. 1. de excusat.

TVTELAM reddere, tutelæ rationes reddere Iureconsultis significat, l. 2. §. ei quoque, ff. de iud. l. 21. ff. de tutel. & rat. dist. l. vnic. in fi. ff. si pendente appell. Dicunt & eodem sensu, restituere tutelam, l. 7. §. vlt. l. 28. in fi. ff. de adm. tut. l. 1. §. vlt. ff. de vsur. l. 2. in fi. ff. de annu. leg. l. 1. §. ex illa, ff. ad leg. Corn. de falsi. l. 10. ff. rem. pup. sal fo. l. pen. C. de susp. tutor. Sic tutelam exigere & tutelam reposcere pro tutelæ rationes reposcere, in l. 13. ff. de tut. & rat. dist. l. 30. de adm. tut. Et recipere tutelam Sueto. in Claudio cap. 2. Diu etiam atque post tutelam receptam alieni iuris & sine pædagogo fuit, id est, post pubertatem. In suam tutelam venire, & suæ tutelæ effici, est ad pubertatem peruenire, l. 7. §. 1. ff. de admin. tut. l. 8. §. 1. ff. de secun. tab. l. 39. ff. de vulg & pup. l. 54. in fi. de hæred. inst. l. vlt. ff. de iure delib. l. 32. ff. de leg. 1. Sic in edicto prætoris de missione in possessionem verba hæc, Si pupillus in suam tutelam venerit accipienda sunt, l. 5. §. ait Prætor. ff. quib. ex cau. in poss. eat. Proinde si filiæ tam. ita legatum sit, cum in tutelam suam peruenerit, tunc debebitur, cum viripotens facta fuerit, l. 51. ff. de leg. li. 3. Nec vero ICtis tantum, sed & aliis Latinis auctor. huiusmodi locutio placuit. Cicero quidem cum alias sæpius, tum in lib. de orato. ita locutus est. Negaretque nisi posthumus & natus, & antequam in suam tutelam veniisset, mortuus esset, hæredem eum esse posse, qui secundum posthumum & natum & mortuum esset, hæres institutus. Idem lib. 2. de Inuent. Quidam pupillum hæredem fecit, pupillus autem ante mortuus est, quam in suam tutelam veniret. Porro interdum ea verba significant, Cum in suam tutelam & potestatem peruenerit. Quod ex coniecturis erit æstimandum. Interdum etiam 25. annum hęc verba demonstrant, si ea mens fuerit loquentis testatoris, l. 56. in fin. ff. de legatis tertio. In qua Vlpianus ex voluntate testantis aliam atque aliam hęc verba recipere interpretationem docet. Briss. Prat.

TVTELA mulieris multum differt à pupillari, & idcirco simul atque viripotens esse cœperat filiafamilias, & per hoc tutela pupillari liberari, tunc ea quodammodo in suam peruenire tutelam dicebatur. Idque ad Sabinum lib. 4. sibi videtur Paulus voluisse cap. 51 de leg. 3. Nec id adeo mirum. Nam mulierum tutores non gessisse negotia, sed auctoritatem duntaxat interposuisse, auctor est in fragmentis. Vlp. tit. 11. Testatur etiam pro Murena Cicero, genus quoddam fuisse tutorum, quod potestate mulierum continebatur: satis per hoc indicans quodammodo in suam tutelam mulieres viripotentes peruenire. Ridet enim Iurisconsultos Cicero, qui cum auctores fuerint muliebris tutelæ, illud efficere non potuerunt, vt mulieres in

Digitized by Google

tutorum potestate essent, siquidem in mulierum potestate tutores potius videntur fuisse, quam fuerint in tutorum potestate mulieres Rœuard.l.17.ad tit.Pand.de diuers.reg.iuris.

TVTELARIS caussa, lis est quam tutor pupilli nomine intendit. Vlpianus l.4. ff. de in lit. iur. Videamus in tutelari caussa quis iurare,& aduersus quem possit Hotom.Prat.

In TVTO esse dicitur, cum in stipulationibus res de qua agitur eo modo accipitur, qui non est iuri communi repugnans, alioqui subuerteretur stipulatio,quod autem euerti potest, non est in tuto.Sic Cicero ad Heren. Tute viuit,qui honeste viuit. Connan.lib.6.cap.de stipul.cer.& incert.& fact.3.num.5.

TVTOR, defensor pupilli, qui ante omnia personæ attribuitur pupillari, vt eum alat.l. dum plures, §.cum tutor.ff. de admin. tut.& tit.C.de alimen.pupill.præstan.Deinde ne res pupillares neglectæ pessum eant,aut vitientur, ad tutoris officium pertinet,l.propter litem,§. licet datus, de excus. tut. E diuerso Curator in primis constituitur, vt rebus minoris sedulo prospiciat: deinde, vt personis opera sua adsit, iuxta l.diuus Marcus, ff.de offic. præsi. cum similib. Vnde fit, quod appellatione tutoris aliquando contineatur curator.vt in l.2.ff.de tut.& curat. dat.ab his.Et in l.pater,§. conditionum verba,ff.de condition. & demonstr.nihilominus etiam tutorem eum appellamus,qui magis negligit, quam pupillum tuetur. Vide Alciat.in comm. ad leg.inde tabernacula,de verborum sign. Spieg.

TVTOR dari potest, non solum præsens præsenti, sed etiam absens præsenti.& contra,l.5. de tuto. & curat.dat.ab his, modo is,qui datur, eiusdem sit prouinciæ vel municipij, l. 1. l. 3. eod. Præsenti & absenti, modo intra centesimum lapidem hæreat. Tutori dato quinquaginta dies ad excusandum se conceduntur: vltra vero centesimum lapidem absenti adhuc connumerantur in singula viginti millia passuum singuli dies, eoque amplius triginta.Gœdd.in comm.de verb.sign.l.73.§.1.nu.1.

TVTOR & curator quomodo differant, exponit Modest. 7. differentiarum. Primo namque ventri curator datur ex edicto Prætoris,non tutor:quia nec prætor tutorem facere potuit:Secundo tutorem habenti tutor non datur. Curatorem autem habenti curator dari potest: cuius differentiæ rationem tradit Cuiac.lib.5. C.tit.36. vide eundem Cuiac.17.obs.7. vbi plures differentias tradit.

TVTORES sunt qui vim ac potestatem in pupillos habent:exque re ipsa nomen ceperunt, itaque appellantur Tutores, quasi Tuitores, atque defensores: sicut Æditui dicuntur, qui ædes tuentur, l.1. ff. de tutelis. Eorum autem tria sunt genera, nam alij dicuntur Testamentarij, alij Legitimi, alij morib.inducti: Testamentarij sunt,quos paterfam.impuberi filiof. itemque nepoti, qui tamen non patris, sed suæ potestati relicturus est,in suo testamento constituit, l.1. & pass.ff.de test.tut. Legitimi sunt (vt apud Vlpian.in Inst.) qui ex lege aliqua descendunt, per eminentiam autem Legitimi dicuntur, qui ex lege XII.Tabul.introducuntur,seu propaiam,quales sunt agnati: seu per consequentiam,quales sunt patroni, l.1. & pass. ff. de legi. tut. Moribus inducti: vide, Tutor Prætorianus. Hotom. Prat. Differentia autem tutorum hæc est, quod tutores testamentarij & datiui dentur,& legitimi vero non dentur, l. 5. ff.de leg. tut.Cuiac.ad l.13.de excus.

TVTORES Attiliani dicuntur, qui ex Attilia dati sunt: quæ iubet mulieribus, pupillisve non habentibus, tutores dari à prætore & maiori parte Tribunorum plebis.Vlp.tit.2.Hoto.

TVTOR Cessicus appellatur is, cui in iure tutela cessa est, qui siue mortuus fuerit, siue alij tutela cesserit, redit ad legitimum tutorem tutela: sed & si legitimus decesserit, aut capite minutus fuerit,Cessitia quoque tutela extinguitur.Vlp.cap.Instit.11. Hot. Prat.

TVTORES datiui appellantur, qui testamento nominatim dati sunt: hos enim lex 12. confirmat, vt ait Vlpian. c. Inst. 11. Datium tamen pro Attiliano aut Iuliano Modest. posuit in l.7. ff.rem pup.sal.for.vbi Testamentarij, qui proprie Datiui sunt à Datiuis distinguuntur, & Iustin.in l.40. C.de epis.& cleric. vbi Testamentarias tutelas à Datiuis separat. Hotoman. Prat.

TVTOR falsus est,qui vel tutorem habenti datus est,vel si furiosus datus est & ob eam rem autoritatem præstare non possit,vel si ad aliam regionem sit datus. Eiusmodi tutor perinde habetur, ac si tutor non esset, vt traditum est ab Vlpiano in l.1.ff.de quod falsi tuto autor. gest. esse dice.Brechæus in l. Paulus respondit:ff.de verb.sign.& Gœddæus in eadem lege.

TVTOR fiduciarius dicitur, qui liberum caput mancipatum sibi, vel à parente, vel à coemptore manumisit: idque per similitudinem patroni.Vlpian.cap.Inst.11.vel sic.Hotom.Prat.

TVTOR fiduciarius, proprie est pater fiduciarius, cui pater naturalis filium emancipauit, ea lege vt manumitteret: vel pater naturalis, qui in emancipatione manumissor extitit contracta fiducia, quod nomen transmittit in liberos suos fratres impuberis emancipati,& permanet in eis etiam hodie,non in emancipatore,qui cœpit haberi pro legitimo tutore,quasi patronus. Cuiac.ad Africanum tract.4.fol.40.

TVTOR fiduciarius is proprie dicitur, qui cum pater esset fiduciarius filium sibi mancipatum manumisit, nec remancipauit, hæc Vlpianus in Institut. Ponamus ergo contractam fuisse fiduciam, id est, vltro citroque factam emancipationem, patremque fiduciarium vero patri filium remancipasse. Patet verus, quoniam alter fidem similiter eius sequutus est, fiduciarius eodem modo dici deberet, at quoniam verus est pater, suam retinet meliorem appellationem. Præterea tutor etiam fiduciarius, item vt alter, dici deberet, sed quoniam qui legitimi sunt hæredes, ij tutores sunt legitimi,pater quem lex ad manumissi filij hæreditatem vocat, suum hoc à lege nomen retinebit, diceturque Legitimus. At quoniam emancipati frater hæres non est legitimus, quemadmodum docet Caius in Instit.& Vlp.in l.1.ff. si à patre quis manum fu.Tutor legitimus vt patroni filius,appellari non potest.Patroni enim filius vt hæres est legitimus,sic tutor legitimus appellatur.Quod igitur agnatus ille proximus filij manumissi frater, cum ad tutelam vocabitur, nomen habebit? Pater suum nomen fiduciarij tutoris,quo vsus non est,in illum transferet, diceturque Tutor fiduciarius.Hot. Prat.

TVTOR honorarius dicitur, qui non administrationis & oneris, sed honoris tantum causa datur,l.3.§.1.ff.de admin.tut.vbi Vlpia.ait,eos non iccirco extra periculum esse, si pupillos negligant.Nam prius quidem excussis eius qui gesserit facultatibus, conueniri oportere.Hoto.Prat.Honoris caussa datus tutor non videtur, quem pater à cæteris tutoribus, rationes accipere voluit,l.26.§. .de legitim.tut.Briss.

TVTORES Iuliani dicantur, qui ex lege Iulia & Titia dati sunt, quæ iubet in vrbibus pupillisve non habentibus tutores dari in prouinciis à præsidibus earum.Vlp.cap.Inst.11.Hot.Prat.

TVTORES legitimi qui dicantur, vide tutores sunt qui vim.

TVTOR Prætorianus, Vlpian.cap.Instit.11. Moribus tutor datur mulieri,pupillove, qui cum tutore suo lege aut legitimo iudicio agere vult, vt auctore eo agat (ipse enim tutor in rem suam auctor fieri non potest) qui Prætorianus tutor dicitur, quia à Prætore vrbis dari consueuit.Hot.Prat.

TVTOR suspectus dicitur (quantum ad crimen quod ex l.12. tab. descendit, attinet) qui fraudulenter & negligenter in reb. pupilli vel adolescentis versatur, l.31.ff. de rebus auctor.iud. poss. Vulteius ad prin.nu.1. Inst.de suspect.tut.

TVTOR & Protutor inter se differunt. Tutor enim non tantum bonorum, sed etiam personæ custodiam habet, cuius etiam num officio incumbit conditionem pupilli sui quærere: & omni in re parum abest patris potestate & reuerentia. At in Protutore nihil huiusmodi est qui bonorum gestioni præst: in eoque operam suam vltro accommodat. Connan. lib. 8. c. de inutil.nupt.6.num.7.

TVTORE autore factum, vt accipiendum est. Iurisconf. exponit in l.3.de autor.tut. & Iustin. in §.penul eod. Spieg.Porro aliud est tutore autore,longe aliud per tutorem aliquid fieri:Tutore quippe autore,id est,ipso pupillo adeunte, ac solennia peragente. Per tutorem, id est, adeunte tutore, atque agente solennia: vide Cuiac.1. obseru.34.

TVTORI esse alicui, eleganter dicitur,pro præscribere, atque imperare:iuxta Persianum illud,Ne sis mihi tutor.Spieg.

TVTORIS officium. Vide Curatoris officium. Notitiæ vero causa tutores dari olim liberti solebant, quod in familia versati cognitas ac perspectas pupilli facultates haberent,& ideo tutores earum notitia instruere poterant, l.1.§.si pupillus,ff.de tutel.& rat.distr.l.32 § 1.ff.de testa.tut.l.1.C.de peric.tut.Briss.

TVTVS locus, in quo secure versari, aut quidpiam agere possumus. Caius in l.plerique, de in ius voc. quia domus tutissimum, hoc est maxime securum cuique defugium, atque receptaculum sit. Huic sententiæ non absimilis est sententia illa, quæ apud Græcos circumfertur, οἶκος οἶκος, οἶκος ἄριστος: id est, Domus amica, domus optima. Vide Hegendorfinum in eandem l. Spieg.

TVVM est quod vendicare potes: vel cuius dominium ad te spectat.l.quintus,§.argento,§.cum autem,& §.si cui de aur.& arg. leg.Tuum non est,quod tibi casu auferri potest, §.1.l.actiones, de reg.iur.Spieg.

TVVM quoque non est, quod tibi debetur. Spec. tit. de decim. Tuum,id est,tuæ iurisdictioni subiectum, c.2. de iis quæ fiunt à maio. part. capit.cap.1. de auctor. & vsu pall.Prat.vide & hac dictione Gœddæum in l.meorum 91.de verb. sign.

T Y.

TYBERIVS Cæsar, Liuij Drusi ex Liuia Drusilla filius Augusti. Deinde priuignus. Ab illo ea lege est adoptatus, vt ipse Germanicum Drusi Neronis fratris sui filium adoptaret, Ex Suetonio in vita Augusti,Tyberij,& Caij Cæsarum.Iustinian.lib.1. Instit.tit.de adoptio.Nebriss.hic valde reprehendit Accursium, quem vide, &c.

TYBERIS fluuius Italiæ est,à media fere longitudine Apennini Aretinorum finibus de[illegible] Sic dictus à rege Tuscorum huius nominis,qui [illegible] cum in bello periit. Quod,præter Virgilium [illegible] Ouid.lib.2.Fastor.

Albula, quæ Tyberis [illegible]

Reddidit.

Digitized by Google

Reddidit, hybernis forte tumebat aquis.

Suntalij qui aliunde hoc nomen trahant. Sed ne in minutiis ab instituto nostro alienis immoremur, à Tyberi, seu in poemate Tybris, fit Tyberinus, na, num: vt piscis Tyberinus, & nauta Tyberinus, hoc est, in Tyberi versans. Quomodo accipitur C. in tit. de nautis Tyberinis, lib. 11. Anch.

Τύμβος funus dicitur, cum iam incensum est cadauer, & ardet. Exequiæ dum funus ipsum effertur. Cum vero iam crematum est, reliquiæ & bustum, quasi vstum, quod à Græcis Cicero appellari putat τύμβον, Τύμβος δὲ λέγεται παρὰ τὸ τέθαφθαι, quod vti significat. Brechæus in l. cum in testamento, ff. de verb. & rer. sig. Gothofr. in not. ad l. si ex re 28. §. 4. ff. de stipulation. seru.

TYMPANVM, rota maioris ambitus, quæ ab hominibus orbem eius introrsum calcantibus versatur. Vlpian. l. 19. §. 2. ff. locat. Quod si regulis olea prematur, & prælum, & suculam, & regulas, & tympanum, & trochleas, quib. releuatur prælum, &c. Lucret. lib. 4.

Multaque per trochleas, & tympana pondere magno
Commouit, atque leui sustollit machina nisu.

Hor. Prat. & Forcat. in penu iur. ciu. cap. 11.

TYMPANA margaritæ: de quibus Plin. lib. nono, capite trigesimo quinto. Crassescunt etiam in senecta, conchisque adhærescunt, nec iis auelli queunt, nisi lima: quibus vna tantum est facies, & ab ea rotunditas: auersis planicies, ob id Tympana nominantur. Paul. l. 32. §. vlt. ff. de aur. & arg. Cum quædam ornamentum mammillarum ex tympanis margaritis triginta quatuor legasset. Prat. Hor.

TYMPANVM etiam pro quodam torturæ genere interdum capitur. Nam in tympano apud Græcos homines torquebantur. Et hinc is qui sæpe in eo per tormenta cruciatus est, à Plauto apud Priscianum tympanotribam vocari, creditur: verba sunt Plauti in Truculento,

Tympanotribam amat hominem non nauci.

Ac videtur à τυμπανότριψ formari, vt fictum est, οἰνόπλυξ. Vel tympanotribam vocare videtur eum qui tympanum pulsabat, vt in sacris Rheæ: & in multis initiationibus & sacris tympana gerebantur, vt è Lysistrata Aristophanis constat. Tympanum autem illis in sacris gerere parum virile videbatur, censebaturque muliebre, atque hanc interpretationem meliorem esse putat Turneb. aduers. lib. 17. c. 22.

TYNNARIA piscatio, l. venditor, ff. comm. præd. qua piscentur Tynni pisces prægrandes Budæo in d. l. venditor. Plin. lib. 9. cap. 15. Prat.

Τύπος, forma, figura, adumbratio est. Imperialis Cancellaria Romana, venustius olim typum aureum appellabat, quæ hodie dicitur, Bulla aurea, siue Sigillū maiestatis: Τύφος p aspirato, inflationem significat & superbiam. Inde videtur Volzio deduci Typhon ventus, de quo action. 27. qui, teste Plinio, præcipua nauigantium pestis est, *Sturmwinds*. Hoc ideo adscripsi, quod non raro scriptum reperitur, pro typhus, sine aspiratione typus. Spieg.

TYPVM pragmaticum, qui pro chartula, seu indice, quod fieri debeat, accipiunt in Auth. In medio litis non fier. sacr. form. si Haloandri versionem legerint, quam ab Iustiniani sensu recesserint, deprehendent. Spieg.

TYRANNI vocabulum, de communi loquēdi vsu, qui etiam proprietate potentior est, l. anniculus, l. in vsu. de verb. sign. de malo principe intelligitur: cum olim sui natura qualemcunque significaret, Vlp. in l. Fulcinius. Quib. ex caus. in poss. eatur, explicans, quid sit Latitare. Potest, inquit, quis Latitare non turpi de causa, veluti qui tyranni crudelitatem timet, aut vim hostium, aut domesticas seditiones. Plato, & Aristot. appellant tyrannos, eos qui Remp. ad suam, non ad eorum qui ipsis commissi sunt, vtilitatem administrant. Latini vero appellant eos, qui in libera ciuitate dominationem per vim occupauerunt. Cum huiusmodi tyrannis fœdera, aut bella fiebant. Tyranni qui dicantur, vide Bart. in l. 16. C. de sacros. Eccles.

TYRANNIS, sæuus, violentus ac atrox dominatus. De hac singulari libro, quem de Tyrannia inscripsit Bart. plurib. disserit Melanchthon, liceatne priuatis interficere tyrannos, libro Philosophiæ Moralis 2. non inutiliter attingit. Zasius noster censuit tyrannidem tyrannide illudendam, tyrannumque tyranno opponendum. Spieg.

TYRANNIDEM, quæ neque diuturna est, neque felicem habet exitum, reiicit lex 12. Tabularum: Iusta imperia sunto. Et quamvis olim inter tyrannidem & Iustum imperium nihil interesset, cum tyranni dicerentur domini & Reges, qui plenam haberent in subditos potestatem, quales erant plerunque viri spectatæ virtutis, vt apud Virgil.

Pars mihi pacis erit, dextram tetigisse tyranni.

Tamen cum postea crescente hominum malitia, vi quadam & ex animi libidine, non vero Iure & Legibus, plerique regnare cœpissent, ad eos tantum Tyranni nomen restrictum est: & quo magis patella dignum haberet operculum; quale fuit Imperium, talis etat subditorum amor & obedientia. Exemplis scatent omnes historiæ. Old. Prat. De tyrannide Basilisci, vide l. fin. Cod. de incest. De tyrannide Odenati, vide l. 4. C. de ingen. manum. de Auidij Cassij l. 7. C. ad l. Iul. maiest. his adde Bartoli tractatum de tyrannia, & vide Cuiac. lib. 3. obser. 19.

TYRANNICIDA, tyranni percussor, accepto consilio Reipub. liberandæ.

TYRANNOCTONVS, Ciceroni est vindex & oppressor tyrannidis. Spieg.

TYRRI, vox apud Iurisconsul. in l. prætor ait, 2. vi bonor. rapt. Græcis est, quod nobis tumultus: vnde turba facta est, vt ex Sylla, Sulla: & Xustico, Xysticus, & alia permulta, y in u nostrum verterunt, autor Bud. in annot. poster. Spieg. Prat.

TYRONES, id est, nouitij, opponuntur veteranis militibus: hi erant iuniores, qui publicis stipendiis in militari disciplina instituebantur, & militiæ designati, ad pugnam exercebantur: qui deinde, vbi satis videbantur instructi, in numeros referebantur, nec antea priuilegia militiæ habebant, vt plane constat de milit. testamen. ex Vlpiani responso, vbi ait: Ex eo tempore quis iure militari incipit posse testari, ex quo in numeros relatus est, non ante, & quæ sequuntur. Cæterum, vt tyro ad omnem artem refertur, ita tyrocinium pro prima actione, in quacunque arte accipiendum est: quod & tyrocinium facere, & ponere rudimentum dicitur. Siquidem Tyro, extra militiam, rudem, & inexercitum significat. Obseruandum autem, quod Venuleius Tyrocinium animi pro simplicitate, & rudimento, posuit eleganter, in l. vlt. de ædil. edict. ibi Nouitium autem, non tyrocinio animi, sed conditione seruitutis intelligi. Spieg.

TYRO & gregarius miles pro eodem dicitur, & iuniores sæpe in C. Th. qui & caligati. Cuiac. ad l. vlt. de militari veste, Cod. lib. 12.

TYRVS, Sor Hebraice. Sur vulgo, vti ait Munster. patria Vlp. l. 1. de censib. metropolis in Syria Phœnice, l. vn. de metrop. Berytō. C. lib. 11. Splendidissima quondam populi Romani colonia. eius in libro Iosue mentionem facit Scriptura, & Isai. 23. & Ezech. 26. de ea multa dicuntur, quod olim regia floruerit dignitate, vt facile inde vetustatem æstimare liceat. Verus item historia Tyrum, vt multarum vrbium parentem celebrat. Iosephus 240. annis ante templum Hierosolymitanum conditam putat. Hodie nec obscura est, nec infrequens, Vadiano testes sed ante omnia clara sepulchro Friderici Suuorum ducis & Imperat. Romanorum, quem Itali Barbarossam cognominant. Spieg.

T Z.

TZANGARVM, vel Tzangarum (est enim quædam in scriptura varietas) fit mentio in l. 3. & l. vlt. Quo quemque habitu esse op. in C. Th. Et ita forte apud Vopisc. in Claudio verbum hoc pro zanchis, quæ inter vestimenta numerantur, substitui debet. Genus autem quoddam calceamentorum id fuisse, adductus libelli Græci de officiis aulæ Constantinopolitanæ verbis, suspicor, quæ ita habent, δὲ ἡ στέφη εἶδος ὑπο δημάτων ἐ καὶ λευκῶν πεζάγκια, ἔχοντα τὰ πλαγία ἐξ ἀκ κόκκινα ἐξ ὧν τὰ τερσὰ ἐ ἐστὶν διὰ λίθων μαργάρων. ἅπτα ἐ φορεῖ ὁ βασιλεὺς ὅτε τὰ αὐτὰ ἀφιππάζεται ἐ ἐκ σκυψέως. ἐ ὁ πατὴρ πατὴρ οὐ πεζαγκάριος, ἀλλ οἱ ὕστερος πάλαι πεζάγκας ὀνομάζεται. Sed & Moschopul. in lib. περὶ σχεδῶν, Πεζαγκάριος vulgo appellari scribit, quem Attici σανταπόδην, i. cerdonem coriarium vocant. Plane Imperatorum calceamenta purpurea & φοινικοβαφῆ fuisse Zonar. Tom. 2. Annal. in Michaelis Theophili filij imperio indicat. Ἐ δίδυ, ait, ἀπὸ τὰ φοινικοβαφῆ πέδιλα ἐ φορεῖ πάλαι ὑποδήματα ἐ βασιλέα εἶδεν. Eaque mox τὰς βασιλικὰς πορφύρας vocat. Idē in Basilio Porphyrogeneto, καταιδεσθεὶς ὁ βασιλεὺς ὑπὸ τοὺς πέδας ἀπὸ ὑποδήματα φοινικᾶ, τὰ δὴ πέδιλα ἐ βασιλέως γνωρίσματα ὁ σκληρὸς ἀπέδυσατο, τὰ δὴ πέδιλα ἐκ ἀπέθετο, & quæ sequuntur. Guliel. Tyrius lib. 15. de bello sac. c. 23. Exhibita, ait, fibi in patris præsentia, & eo mandante imperiali reuerentia, ocreis, vt mos est, in illo Imperio, insignitus purpureis ab vniuersis legionib. certatim Augustus est appellatus. Idem etiam Niceras in Annal. confirmat, ἐ οὗτος, ait, ὑπορύτας καταλύειν τὸ βασιλεῖς διδάσκων ἐρυθρᾷ τε οἱ πέδιλα μετιδύσασθαι ἐ βασιλέα ὀνόμασαι αὐτοκράτορα. Et alius, τῷ μὲ φοινικίνῳ ἐξ ὕφους ἐκέχρισε πέδιλ τὸ ὑποδήμα, πορφυρίδας μετιδύσασθαι ἐ πέδιλος ἐρυθροῖς ὑποδήσασθαι διαφόροις καὶ σωτηρικοῖς ἐπὶ τοῖς ἐκ, ὁπλοῖς ἐκ μόνον αὐτοκράτορα ἀναγορεῦσαι. Br. Prat.

TZANI quorum mentio fit in præfatione Nouell. 1. in pr. Sunt populi in Armenia Persamenam versus, primum Macrones, postea Tzani nuncupati. Hos Arrianus auctor est ante Adriani Imp. tempora fuisse Romanis tributarios, sed postea obincultam nimis, barbaramque vitæ rationem defeciisse, donec iterum à Iustiniano primum per Sittam, deinde per Theodorum deuicti fuerint, sed magno eorum bono. Hac enim ratione relictis ferinis illis suis moribus Christianam religionem amplexi sunt. Id quod pluribus verbis scribit Procopius lib. 3. περὶ τῶ Ἰουστινιανοῦ κτισμάτων. Horum meminit Iustinianus in Nou. 28. iactans suo principatu primum Tzanorum gentem Romani Imperij maiestatem agnouisse, & in Nouel. 1. statim principio, & apertius Agathias lib. 5. qui describens victoriam Iustiniani aduersus Tzanos, primæ Nouellę constitutionis meminit, palamque asserit in ea fieri mentionem Tzanorum Balduinus.

Digitized by Google

TZETZES dictio tria significat, ἔλεγε, ἀπαίτει τι, τὸν ὑφειμένον αὑτῷ τάττει. Goth. in Not. ad Novell. 32. in epigraphe.

V A.

VACARE dicitur, quod nec iure, nec facto detineatur ab aliquo, l. vlt. C. de bon. vacant. lib. 10. Vide Bart. in l. si bona, ff. de acquir. possess. Spieg. Prat.

VACARE domus dicitur, quæ à nullo inhabitatur, l. pen. §. 1. ff. de vsu & habit. & vacare possessio, quæ à nullo detinetur, l. 37. ff. de vsuca. Vacare seruus qui nullum ministerium præstat, l. 11. ff. ad exhib. Et Vacare hæreditas, in l. 30. ff. de vulgar. & pup. quæ ab hæredibus scriptis adita non est. Vacare quousque portio dicitur, quæ testamento nulli data est, l. vlt. ff. de secund. tab. §. videamus. Inst. de hæred. instit. Quomodo & vacuam partem intellige in l. 19. & l. 59. §. 1. ff. de hæred. inst. Et vacuum sexantem, in l. 8. ff. de secund. tab. Briss. Prat.

VACARE, id est, feriari, sic rustici stipulas illectas cum vacauerint, colligunt, l. 30 §. 1. ff. de verb. sign.

VACARE fructus dicitur, qui non colligitur, l. 2. §. vlt. ff. quibus mod. vsusfruct.

VACARE à legatione, id est, immunem esse, l. 6. ff. de legat. sic vacare culpa, id est, carere, l. 3. ff. de magist. conuen.

VACARE liberis alendis, id est, operam dare, l. 5. §. demonstrat. & de iur. immunit.

VACARE dicitur pecunia, quæ non occupatur, neque nominibus vel in emptionem prædiorum collocatur, l. 12. in fin. ff. de admin. tut. Vacare, id est, cessare. Prat.

VACARE populo, procul esse. Budæus citat Cic. in Tuscul.

VACARE postulationibus, teste Bud. dicitur pro eo, quod Galli expedire requestas: nos *Supplicatzen erledigen* dicimus. Adfert è Plinianis epistolis testimonium, in annotat. Prior. Spieg. Hinc

VACANS, participium, qui ociatur.

VACANTEM mulierem pro vidua posuit Martian. in l. 5. §. 2. ff. de vi. publ. Qui vacantem, inquit, mulierem rapuit. Et Quint. declam. Siue enim, iudices, malignitas est persuasionis humanæ, fœminam vacantem vocare meretricem. Prat.

VACANTES in l. 2. C. vt dignitat. ordo seru. & C. Th. de comitib. vacantibus sunt, quos Græci ἐκτὸς τάξεως vocant, qui scilicet nulla iam dignitate fungantur, siue munere excesserint, siue nunquam gesserint, id est, honores imaginarios gesserint. Hi enim dicuntur adscriptitij & adlecti & opponuntur honorariis Lamprid. in Alexand. Nequem adscriptum id est, vacantium, haberet. Vacantes etiam Tribunos apud Marcellin. lib. 31. & Veget. lib. 3. c. 17. legimus. Prat. Briss. & fusius Cuiac. ad l. 1. Cod. de primicer.

VACANTIA bona dicuntur eadem quæ & caduca, nimirum quæ illius fuerunt, cuius heres nullus est, l. 1. C. de bon. vacant. Hæc olim quidem publicabantur, teste Vlp. c. 28. Instit. nunc vero legi Iulia confiscantur, & quadrienium iis nunciandis præscribitur, l. 10. §. intra de diut. & temp. præscr. leg. 96. §. 1. l. 114. §. quæ intestato de l. 1. l. 50. ff. de manum. testa. l. 6. §. est fisco. ff. ad Trebel. l. 6. §. certe, ff. si quis omissa causa test. l. 1. §. 1. l. vlt. ff. de succes. ed. l. 1. §. diuus, l. 41. ff. de iur. fisc. l. 18. ff. de vsucap. l. 19. ff. de diuers. temp. l. 10. C. de inoff. l. 22. C. de appel. l. 1. C. de quadr. præscr. l. 1. Cod. de donat. int. vir. l. pen. & l. vlt. de vacatio lib. 10. Codice. Vacantia autem dici quæ & caduca patet ex l. fin. Cod. Theod. de bon. vacant. l. 2. cum aliis pluribus titul. seq. Strabo ἀδέσποτα vocat lib. 17. Geograph. quod dominum, id est, hæredem non habeant. Constantinus vero ἀκληρώματα. Sic vacantem hæreditatem accipe in leg. 13. §. item si quis à fisco, ff. de pet. hered. Et vacare bona, in leg. 2. in fin. ff. ad Tertyll. & in leg. 38. ff. de iure fisc. quorum neque hæres, neque possessor exstat, ab eo quod domino vacua iacent. Vacantes areæ quæ nullum vsum ciuitatibus ornatumque præbent, l. 41. C. de operib. publ. Briss. Prat.

VACAT causę probatio, id est, superflua est, apud Modest. in l. si consentiente, de manum. Spieg.

VACATIO, præcipue pro immunitate, exemptione ponitur, item & solutione ac cessatione. Steph. in Thesauro citat testimonia quibus accipi vult vacationes militiæ, quas barbari treugas vocant significare. Spieg.

VACATIO, munerum publicorum excusationem significat. leg. 5. §. vlt. in fin. ff. de muneribus & honor. tit. de vacat. & excus. muner. Suet. in Claud. c. 55. Cum decurias rerum actu expungeret, eum qui dissimulata vacatione, quam beneficio liberorum habebat, respondérat, vt cupidum iudicandi dimisit. Plin. lib. 10. Epist. Cum sitarem iudices conuentum inchoaturus, Archippus vacationem petere cœpit, vt Philosophus. Briss. Prat.

VACATIO muneris publici non præstat, vt ne magistratus quis creetur, l. 12. ff. de muner. & honoribus. Ea vero omnia, quæ extra ordinem ad tempus inducuntur, ab his qui vacationem meruerunt, exigenda non sunt. Briss. Prat. Est autem inter vacationem & excusationem differentia aliqua. Excusatio enim causam habet & legitima est. Vacatio nuda est, nec legem nec causam aliam habet quam indulgentiam Principis, quæ etiam ab extraordinariis tantum muneribus liberat, non ab ordinariis & legitimis. Prat. & Goth. of. ad rubr. ff. de vacat. & excus. mun.

VACATIO ex lege Iulia Papia dari dicebatur his personis, quæ necessitate matrimonij contrahendi ad tempus libertabantur, & interim nihilominus, ex aliorum testamentis perinde atque nuptiis deuinctæ capere poterant. Vlp. in Instit. tit. 14. Fœminis, ait, lex Iulia à morte viri anni tribuit vacationem, à diuortio sex mensium, &c. Suet. in Augusto c. 34. de lege Iulia, de maritandis ordinibus. Hanc, inquit, cum aliquanto seueriùs, quam cæteras emendasset, præ tumultu recusantium ferre non potuit, nisi adempta demum lenitate partè pœnarum & vacationè triennij data. Briss. Prat.

VACATIONEM accipere. Vide C. de his qui à princ. vacat. acc. lib. 10.

VACATIONEM dare. Item vacationem habere, vide Doletum.

VACATIO Legis, pro solutione Legis, Budæo attestante.

VACILLANS testis, qui inconstantia & diuersa testimonia dicit, vide text. & gl. super verbo Vacillat. l. 2. ff. de testib. & Vallam lib. 5. Elegant. Spieg.

VACVAM domum habitare dicuntur, qui speciem rei magnificam ostentant, quum ipsi bono vacui sunt. Sententiam vulgo jactatam Erasmus indicat, ad finem Cent. 6. Chiliad. Spieg.

VACVAM mulierem Cornelius Tacitus lib. 13. *appellat viduam* eodem sensu quo vacantem mulierem paulo *ante in l. 5. §. 2.* ff. ad l. Iul. de vi publ. nominati diximus. Prat.

VACVA pars, l. 19. & l. 59. §. 1. ff. de hæred. instit. quæ testamento nulli data est.

VACVA pecunia, id est otiosa, inutilis, infructuosa, quæ in arca sterilis & otiosa manet, l. 28. ff. depos. Quibus vt primum prospiciam, ne vacua tibi sint, id est, vt vsuras eorum accipias, curæ habebo, l. 24. ff. de præscr. verb. l. 12. in fin. ff. de admin. tut. Prat.

In VACVAM possessionem mitti introduci dicitur, quia in fundi possessionem liberam, & à nemine occupatam introducitur. l. 3. §. 1. ff. de act. empt. l. 3. ff. de vsur. l. 32. §. arbitri. ff. de recept. qui arbi. l. 18. §. si venditorem, l. 33. l. 34. ff. de adqu. poss. Vacua autem possessio emptori tradita non intelligitur, si alienæ ventris, vel legatorum nomine in ea sit, vel creditores bona possideant, l. 2. §. vlt. ff. de act. empt. Quanquam hi non possideant, sed magis custodiendi & obseruandi causa *in* possessione sint. Briss. Prat.

VACVA traditio, pro vacua possessionis *traditio in l. 20. ff. de seruit.* Briss. Prat.

VACVI agri, siue vacant agri, qui nihil proferunt, vel non excoluntur, *agersen*. Sic vacua prædia, pro nihil continentibus accipimus. Spieg.

VACVI nummi, Scæuolæ, qui sunt sine vsutis, l. Quintus Cæcilius. Depositi. Spieg.

VACVVM proprie inane significat. Ita vacuus locus, vacuus vterus pleno opponitur, l. 30. §. pen. l. 83. ff. de adq. hæred. l. 2. §. 1. ff. de decur. Ita vacuæ tabulæ, i. nihil scriptum habentes l. 11. ff. de iniust. tup. Briss.

VACVVM ministerium dicitur ejus, qui certam procurationem habet nullam, sed primum quodque sibi impositum munus obire cogitur. Vlp. de mediastino loquens, l. 27. §. 2. de vsufruct. Si serui vsusfructus legatus est, cujus testator quasi ministerio vacuo vtebatur, si eum disciplinis vel arte instituerit vsuarius, arte ejus vel peritia vtetur. Hot. Prat.

VACVVS fundus, qui à nemine detinetur & occupatur, l. 3. ff. locat. Cornific. 4. Rhetor. ad Heren. Necesse est cum constet istum fundum nostrum esse ostendas te aut vacuum possedisse, aut vsu tuum fecisse. Eodemque modo vacua possessio, quæ à nemine detinetur, l. 18. in fin. l. 68. in fin. ff. de contrab. empt. l. 51. in fin. l. 75. §. qui id quod, ff. de verb. oblig. l. 3. §. hoc interdictum, ff. de itin. actuque, l. pen. in fin. ff. de adqu. poss. l. 3. C. eod. tit. l. 4. §. si tu me vi. ff. de vsucap. l. 19. ff. de vi & vi arm. Cic. lib. 3. de orat. Nostra est, inquam, omnis ista prudentiæ doctrinæque possessio, in quam homines quasi caducam atque vacuam abundantes otio nobis occupatis inuolauerunt. Quintil. declam. 12. Vadecunque offulsit lucrum, sine respectu salus publica addicitur, & in vacuam possessionem fames venit Briss. Prat.

VACVVS ad agendum, ad narrandum, hoc est, cui vacat narrare aut agere. Steph. Rob.

VACVVS sextans, vide l. 8. ff. de secund. tab. Prat.

VADARI, pro vadimonio obstringere, siue diem judicij ex composito constituere, & in jus vocare, proprie tamen est, sub certa pœna se judicio statutum promittere: quod qui multæ fidei possessor non erat, vadem, id est, fidejussorem dare tenebatur, vnde Vallam lib. 6. Elegant. c. 31. Spieg.

VADARI dicebatur is, & cui vadatio denunciabatur, & is qui eam denunciabat. Cic. in Orat. pro Quintio: vadari vis? promittit, in jus voca? sequitur. Horat. Satyr. lib. 1. Satyr. 1.

Nemini est ad Vestæ quarti iam partis dari.

Reddi-

Digitized by Google

Præterita: & casu tunc respondere vadato
Debebat.

Ergo qui litem intendere alicui volebant, à Prætore postulabant, vt eum vadari liceret. Plaut. in Aulul.

Pulmentum pridem ei eripuit miluius:
Homo ad Praterem plorabundus deuenit.
Insit tibi postulare, plorans, ciuilans,
Vt liceret miluium vadarier.

De Euclione loquitur. Est autem vadari, vades postulare, id est, locupletes fideiussores, qui aliquem certæ pecuniæ sponsione vadimonium obiturum præstabant. Hinc Liu. lib. 3. Tot vadibus accusator vadatus est reum. Prat.

VADATIO denuntiatio erat illa, quæ fiebat, vt iam dictum est. Prat.

VADERE vulgo vsurpatur pro ire: Alij tamen in re violenta aut difficili, teste Syluio, vsurpare solent. Spieg.

VADES proprie dicebantur, vt Ascon. in Monosyllab. & Festus lib. vlt. ostendunt, qui reum capitis sistendum spondebant, qualis fuit ille Damon, de quo Cic. li. 3. Offic. meminit. Sed tamen quicunque pro altero vadimonium etiam in ciuili causa promittebat, vas appellabatur. Porphyrion: vades, inquit, sponsores dici notum est: quod qui eos dederit vadere, id est, discedere interim liceat. Quæ quanquam propter dissimilem syllabarum quantitatem, dubitationis aliquid habeant, illud tamen demonstrant, morem hunc veteribus fuisse, vt qui litem vellet intendere, aduersario denuntiaret, vt in ius veniret: si nollet, vel eum cogeret, vel sponsorem acciperet, fore, vt constituto se die sisteret. Illa autem denuntiatio, Vadatio dicebatur. Nam & qui denunciabat, & qui denunciabatur, Vadari dicebatur. Cicer. in Quintiana: Vadari vis? promittit. in ius vocas? sequitur. Horat. serm. 1. satyra 9.

Ventum est ad Vestæ, quarta iam parte diei
Præterita: & casu tunc vespondere vadato
Debebat.

Ergo qui litem alicui intendere volebant, à Prætore postulabantur vt eum vadari liceret. Plaut. in Aulul.

Pulmentum pridem ei eripuit miluius,
Homo ad Praterem plorabundus deuenit:
Insit ibi postulare, plorans, quilans,
Vt liceret miluium vadarier.

De Euclione loquitur. Est autem vadari, vades postulare, id est locupletes fideiussores, qui aliquem certæ pecuniæ sponsione vadimonium obiturum præstabant. Hinc apud Liuium Tot vadibus acusator vadatus est reum. Horat.

Ille datus vadibus, qui rure extractus in vrbem est,
Solos felices viuentes clamat in vrbe.

Quod si quis vades dare nollet, & vadimonium promittere, qui vadabatur, aliquem eorum qui aderant, accepta eius auricula, interrogabat, Licetne antestari? Si ille responderet, Licet: iniecta manu aduersarium ad prætorem trahebant. Vide paulo post in verbo Vas: & Hotoman. in oratione pro Quintio.

VADIMONIVM, est sponsio standi in iudicio. Inde vadari verbum, pro vadimonio obstringere. Sunt autem vadimonio obstricti, qui ob crimina in iudicium vocati, ab iudicibus impetrauerunt, vt aut sua, aut sponsorum fide dimittantur, ea lege, vt in certum diem ad iudicium sistant. Budæus in annotationib. ad l. poster. de orig. iur. Porro venire ad vadimonium, obire vadimonium, & sistere vadimonium in eadem ferme re dicuntur. Spieg.

VADIMONIVM non sponsionem modo alterius sistendi, sed & constitutum diem significat, quo quis se iudicio sistere debebat, ad quam diem, qui iudicio adsunt, vadimonium obire & ad vadimonium occurrere, quo dicendi genere vsi sunt Marcus Cicero pro Quintio, Plin. lib. 8. epistolar. Suetonius in Caligul. cap. 39. & vadimonio sistere apud Apul. lib. 9. Asini aur. Vadimonium promittere Varroni lib. 5. ling. Lat. Briss. Etsi forte non male etiam de citatione personali intelligi posset. Vadari namque pro citare personaliter affuturum vsurpari docet Bud. in annot. prior. ad Pand.

VADIMONIVM Cuiacius ad l. ait prætor. §. item & in eremodiciis, ff. de minor. vigintiquinque ann. definit esse satisdationem iudicio sistendi causa: vbi subiicit differentias quasdam eremodicij & vadimonij. Et eremodicio, inquit, lis amittitur. Ex deserto vadimonio lis non amittitur. Deserit vadimonium reus non actor. Contrahit eremodicium non reus tantum, sed etiam actor. Eremodicij restitutio præstatur omnis ætatis hominibus, si ex iusta causa se abfuisse doceant. Deserti vadimonij restitutio non præstatur, sed exceptio tantum reo ex certis causis datur, si desertionis pœna petatur stipulatione comprehensa. Vide Cuiac. supra allegato loco, &c.

VADIMONIVM promittere, *Versprechen in das Recht zu stellen.* Vadimonium obire, *Sich auff den bestimpten Rechtstag stellen.* Contra Vadimonium deserere, *Den Rechstag nicht verstehen.* Non venire ad vadimonium: idem quod Græce Eremodicium dicitur. Vadimonium differre, iudicium erat non nisi ex magna causa, vtpote luctus, uel iustitij publici. Præs & Vas sic discernuntur: Præs est, qui populo se obligat, interrogatus à magistratu, proprie in causis pecuniariis. Vas qui pro alio promittit in iudicio pœnali. Old.

VADIMONIVM desertio est desertio promissionis iudicio sistendi causa factæ. Longe aliud est desertio litis contestatæ, grauiorque ex hac causa, quam ex illa pœna. Nam hæc damno litis coërcetur, quia desertiori non licet appellare, vel ex integro causam agere, illa non item. Et olim quidem, qui litem inchoatam deserebat, euocabatur edictis tribus & peremptorio, non etiam is, qui non parebat, promissioni iudicio sisti. Male igitur. Haloander vadimonium & litem contestatam confundit. Cuiacius in exposit. Novel. Iustinian. 69. vt omnes obediant præsidibus.

VADIMONIVM missum facere, est vadimonij obligationem remittere, Budæo indicante.

VADIS primum, deinde per syncopen Vas, fideiussor dicitur iudicio sistendi in causa, quam non licet deserere. *Ein Burg.*

VADOR, vadaris, vadari, commune, fideiubere pro alio, *verburgen, oder verburgt werden.* Actiue & passiue.

VADO transire, pro vadare, in l. vltim. ff. de seruit. rustic. præd. Est vadum cuiuscunque aquæ fundus, per quem via datur, *ein Furt*, in quo quisquis constiterit, iam effugit periculum, ne mergatur. Vnde prouerbium, Res est in vado, id est, in tuto. Nam vt in profundo periculum consistit, ita in vado securitas. Spieg.

VADOSVS amnis, qui frequentia habet vada, quæ transiri pedibus possunt.

VAE particula, quæ in aliis atque aliis vocabulis, variatim per has duas literas cum a, litera media immissa dicitur, duplicem significatum, eundemque inter se diuersum, capit. Nam & augendæ rei & minuendæ valet, sicut aliæ particulæ plurimæ: propter quod accidit, vt quædam vocabula, quibus particula ista præponitur, ambigua sint, & vtroque versum dicantur, væscum, væhemens, & vægrande: de quibus vide Gellium lib. 5. cap. 12.

VAFER, quasi valde Afer: mira enim semper fuit Afrorum calliditas: vt est hodie Hispanorum.

VAGABVNDVS, crebro vagans: qualem dominum fiduciarius cliens, hoc est, vasallus, sequi minime tenetur, magno consensu interpretum Placitor. Feud. gloss. l. 4. §. prætor. ff. de damno infecto. Vagabundum intelligit, cui nec certum domicilium, nec constans habitatio est. Quod & Bartolus probat in l. 1. C. vbi de crim. agi opor. & in l. quisquis. C. de agric. cens. & colon. lib. 11. Spieg. Prat.

VAGARI, pro errare. Vlp. de iniur. in L. prætor edixit, quia qui famosam actionem intendit, non debet vagari cum discrimine alienæ existimationis. Sic Cicer. vagam & errantem sententiam certæ stabilique opposuit. Spieg.

VAGARI sine causa, hoc est, inutiliter huc atque illuc ferri, apud Iurisconsult. in l. si quis sit fugitiuus, §. errorem, de ædil. ædict. Spieg.

VAGA sententia, cui certa opponitur.

VACATVS, l. desertores, §. 1. ff. de re milit.

VAGVLATIO, in l. duodecim tabularum, vt ait Fest. significat quæstionem cum conuitio, id est, cum testes quæruntur magna voce & boatu: verba legis hæc sunt, cui testimonium defuerit, is tertiis diebus ob portum vagulationem ito. Sic enim legi vult Turnebus, & videtur eam lectionem agnoscere Festus. Vagulatio autem à vagulo deducitur, vt & hoc à vagio, itaque vagulatio conquerentis & plorantis est, nec à vagor deducitur, vt volunt quidam. Sensus vero legis hic est: si testis ei defuerit, qui litem habuit, ei licere comperendinationis die, id est, die tertio, ante eius ædes (portus enim pro domo, vt vult Festus & Donatus) libere conqueri, & implorare testimonium, conuitiumque recusanti facere. Ob vagulationem autem dictum antiquo more, pro ad vagulationem. Alij ad hæc Plauti in Aulularia referunt.

Ita me bene amet Lauerna, tu iam nisi reddi
Mihi vasa iubes, populo hic differam te ante ædes.

Id est, conuitio à pipatu pullorum, quod eodem videtur recidere. Sunt tamen, qui Obuagulatum malint legi, Ob interpretantes Circum. Prat. Vide Cuiac. 7. obs. 15.

VAGVS vir ad militiam non accedat, l. 1. C. de Tyronibus, li. 12. Sic scholaris vagus, vt ibi commodum refertur, non fiat magister. Obseruauit & Albericus.

VALERE, pro vires habere. Vulgato dicto: Si non valet iure testamenti, valeat iure codicillorum. Refertur & ad pretium. Vnde valor & valitura, pro pretio. C. nem. lic. in compar. spe. l. 1. li. 10. C. quæ sit long. consuet. l. 2. de liber. leg. l. 3. Sed euidentiora hæc sunt, quam vt hic proferantur exempla. Vide Alciatum. Spieg.

VALEAT, verbum ad effectum refertur, cum affirmatiue ponitur. l. vniuersa. C. de precib. Imper. offer. Spieg. Prat.

VALERE testamentum dicitur, quam diu ex eo aditi hereditas potest, nec ab intestato defertur hereditas, h. e. legitimus admittitur: quam diu valere possit testamentum, c. 39. de acquir.

Digitized by Google

hær. Est & illud certum de inofficioso testamento, aliisque hereditariis causis centumuiros cognouisse, c.13. & 17. de inoffic. testam. c. fin. C. de pet. hered.

VALERE vt legem, Cic. de legib. 3. Tamen erant in more eorum qui tum vt lex valebat.

VALESII apud antiquiores dicebantur qui postea Litera (vt in plerisque aliis) in r literam mutata, Valerij sunt appellati. Fuit autem Valeriorum familia Romæ dicta à Valerio viro præclaro, nec minus locuplete, in gente Sabina, qui postea Manius Valerius Terentius cognominatus est, à Terentio, loco quodam Diti patri sacro, Romæ in campo Martio, in quo aram illi dicatam ab antiquis primus omnium monstrauit. Quintil. li. 1. vt Valesij, inquit, & Fusij, in Valerios & Furios venerunt, ita arbos ætatis fuit. Idem quoque Festus Pompeius scribit in dictione, Aurelia familia. Pomponius in titulo de origine iuris, l. necessarium. auctor est, Appium Claudium cæcum fuisse auctorem, vt in illis nominibus Litera in r transiret, &c. Nebrissensis.

VALETVDINARIVM, locus, in quem ægroti valetudinis curandæ causa diuertunt: hinc Columella li. 2. c. 1. Siue alter languidior est, in valetudinarium confestim deducat, & conuenientem ei cæteram curationem adhibeat iubeat: & li. 2. c. 1. Valetudinaria quoque vel si vacent ab imbecillis, identidem aperire, & immundiciis liberare, &c. Hor. Prat.

VALETVDINARIVS, qui frequenter ægrotat. Martian. de re milit. Officium, inquit, tribuni est, delicta militum secundum suę autoritatis modum castigare, principiisque frequenter interesse, quæ telas commilitonum audire, valetudinarios inspicere. Attamen in l. ad personas, ff. de iureiur. Valetudinarij sunt intelligendi, qui graui morbo laborant, nec possunt sine periculo domum egredi: vt elegantem definitionem ponit Marcellus in l. quæsitum, ff. de re iud. Spieg. Prat. Vide Panormit. in cap. quoniam, versi. quarto quæro, vt lit. non contest. Cuiac. ad leg. 8. 9. 10. 11. & 12. ff. de excus. Valetudinarios definit eos, qui perpetua & pertinaci valetudine adficiuntur, l. prima. Cod. qui mor. se excus.

VALETVDINARIVS medicus, qui valetudine affectos curat: vel potius, qui in valetudinario ministerio medici fungitur, *Spitalarizat* Arcadius l. fina. de iur. immunit. Et quibusdam, ait, aliquam vacationem munerum grauiorum conditio tribuit: vt sint mensores, optiones, valetudinarij, medici, capsarij, & artifices, & qui fossam faciunt: & qui sequuntur. Spieg. Prat.

VALETVDINE impediri, l. 2. §. si vero, ff. si quis caut.

VALETVDINE perpetua teneri, l. vn. C. qui morb. se excus.

VALETVDO est ἥμισυ μέτρον. nam aut est integra, aut aduersa, l. vlt. ff. de iniust. rupt. Briss.

VALETVDINIS impendia. L. 45. ff. vsufruct. seu impensę l. 18. §. 2. ff. commod. vocantur etiam Valetudinis sumptus. l. in salutem & sanitatem facti, l. 27 §. rupisse ff. ad l. Aquil.

VALETVDO pro morbo sumitur, & mala dispositione, l. quæritur, 14. ff. de ædil. edict. Puerperam quoque, inquit Vlp. sanam esse, si modo nihil extrinsecus accidat, quod corpus eius in valetudinem aliquam immitteret. Prat.

VALLIS quæ dicatur, Bartol. ostendit in tractatu Tyberiadis, lib. 2. Spieg.

VALLVM fidei, l. si quanquam. Cod. de episc. & cleric. est propria castrorum munitio. l. desertores, §. in bello, ff. de re mili. Per metaphoram, pro summa totius negotij, & omni momento, præsidioque non ineleganter vsurpatur, vt ab Erasm. aduersus Aristot. sententiam, recte traditum est in explicatione prouerbij, Prora & puppis. Spieg. Prat.

VALOR, pro pretio notum. Quomodo ille eliciatur ex re, hoc est vt res æstimanda sit, Bartol. indicat in l. si seruus, ff. ad l. Aquil. Quo vero modo probetur valor rei, idem docet in l. pretia, rerum, ff. ad l. Falc. Spieg.

VALVÆ, pluraliter tantum, dictæ, quod intus reuoluantur, sintque portæ geminas partes habentes. Ab his Feudistæ Valuasores dictos putant, quasi ad valuas stantes: quos & Barones, Balbus nominat in c. 1. qui feud. dare poss. Spieg.

VALVASORES verbum à vasallo deductum: horum autem alij maiores siue Regij sunt, qui secundum feudorum gradum obtinent: & à Capitaneis regni feuda receperunt, qui & vassi dominici appellantur. Alij minores, qui ab eis feuda receperunt: alij minimi, quibus ab his tradita feuda sunt, lib. primo, tit. primo, § primo, & §. 4 & titulo 15. & libro 2. tit. 10. §. 1. Fridericus primus apud Radeuicum lib. 2. cap. 31. Nos in præsentia & testimonio omnium Teutonicorum & Langobardorum, & Episcoporum & Laicorum Principum, & Baronum, & Valuasorum omnem iustitiam ac consilium obtulimus, &c. Eorum in Gallia qualis sit conditio, Burelerius in summa Aurali his exponit verbis. Valuasor dicitur nobilis, qui summæ cœ citionis, non etiam nundinarum & mercatus ius habet: estque Barone inferior, atque ab eo feudum suum obtinet. Prat. adde Baro. à Tautenberg. titul. feud. quis dicatur dux. Et Zas. part. 4. in compend feud.

VALVASINI, diminutiuo vocabulo dicuntur modo minores, modo etiam minimi valuasores, lib. 2. tit. 10. §. 1. & lib. 1. tit. 15. Prat.

VANDALI, veteris Germaniæ populi, omnium ferocissimi, Honorij principatu in Hispaniam penetrarunt iuxta fluuium Hispalim: Beticæ tractum occupant, qui ab ipsis olim Vandalia, ab Hispanis vulgo Vandalusia appellatur: teste Rhenano sub finem libri primi rerum Germanarum. De his Iustinianus triumphauit, cum Aphricam annis iam centum & quinque occupassent, iuxta l. 1. Cod. de offic. præfect. prætor. Alphi per Ducem Belizarium superatis. Vandali autem, vt Althamerus ait, Germanorum vltimi, versus Gothos & Gepidas, Sarmatis confines fuere, & Vandali fluuij accolæ, cui Vistola ab authoribus appellatur. Bilibaldus grauis autor, vult Vandalos ex Gothorum ortos esse gente: quemadmodum & Sciros, Gepidas, Alanos, ac reliquos Gothicę nationis populos: inter quos nihil, præter solam interfuit nomenclaturam. Eisdem enim institutis, eademque vtebantur lingua Germanica nempe. Sed ex omnibus nationibus Gothicis nulla amplius in Germania supereest, exceptis Sciris: qui & nunc quoque Stirij, vel Stirenses appellantur: & Turcilingi, qui & Turingi. Spieg.

VANVM dicitur, quod nec possibile, nec verisimile est, autore Donato. Huic Iustinianus scite suffragatur in l. vnica. C. de dedit. liber. tollen. Nos, inquiens, qui veritatem colimus, ea tantummodo volumus in nostris esse legibus, quæ re ipsa obtinent. Spieg.

VANVM & pro cancellato habere, apud Scæuol. in l. emptor. ff. de pact. Spieg.

VAPVLA Papyria, subaudiendum, Lege: vt sit, comminantis pœnam legis Papyriæ. Sisinnius Capitol. prouerbio dici solitum, autor est, si quando volebant significare, se negligere minas aliquorum. Vide Chiliad. Erasm. Prat. Spieg. & Oldend. De prouerbiali dictione, vide vlterius quid annotauit Turn. aduers. lib. 15. c. 15.

VARIVS, qui modo vnum, modo aliud dicit Card. Zabarella in cap. præterea, de testib. & c. cum ecclesia Sutrina. de caus. poss. & propr. & ibi interpretes Pontificij.

VARIARE, & vacillare quis dicatur, explicant Doctores in l. qui falso, vel varie, ff. de test. Spieg.

VARIE ex personis causisque constituere. Vide Celsum in l. in fundo, ff. de rei vindic. Spieg.

VARIETAS humanorum negotiorum non sinit constantem semper manere ciuilem sanctionem. Nouel. de testit. in prin. Constit. 39. & de reis qui ingrediuntur ad exped. app. in pr. Constit. 1. Spieg.

VARI, vide infra, Varus.

VARICARI, atque etiam diuaricare est à recto deflectere: idque proprie, cum quis rectis pedibus stare nequit, sed diductis & varie discretis: vnde diuaricata signa architecturæ professores dicunt, id est, rarefacta. Sic qui litigantium vtramvis in partem inclinant, & cum aduersariis colludunt, prævaricatores nominantur. Vide Prævaricator. Brech. in l. prævaricatores, ff. de ver. & rer. sign. Hinc

VARICES, qui ab Hippocr. ἐιρσοὶ vocantur, sunt venæ in cruribus & coxis tumidiores & laxiores, teste Galeno in lib. 6. Aphorismorum Hippocratis, quod ex crasso humore & melancholico cõtrahi solet. Id genus morbo adfecti pedibus introrsum distortis coguntur incedere: eiusmodi autem vari dicuntur, quos tamen Vlp. in l. idem Offilius ait, §. quæsitum, ff. de ædil. edict. inter sanos connumerat. Huc vergit etiam Satyrographi illud hemistichion, varicosus fiet aruspex. Ansa scopticæ & cauillatori hinc obiecta est Vatinio, qui Ciceroni iactitabundo sese humeris populi Romani deportatum esse, h. e. ab auxilio facetose dixit: vnde ergo tibi varices? Mirum varices correpta prima proferri, cum varus, à quo trahunt originem, primam longam intendat. Io. Bapt. in comm. Sidon. Apollinar. epist. ad Sigerium lib. 5. Vide Gœddæum in comm. ad l. prævaricatores, 212. n. 2. ff. de ver. sign.

VARICOSVS, quem Iulianus de ædil. edict. sanum non esse dicit, Accursius sluxum interpretatur, sed haud recte, qui modo huc, modo illuc vadit: & varicem, tibiarum ægritudinem, non multo rectius exponit. Nam varices non tantum, quamvis potissimum in cruribus, sed etiam in temporibus, ventre, testibus, inguine intumescunt. Vnde Varicosus, qui habet huiusmodi varices, id est, venas plus æquo intumescentes atque obtortas. Spieg. & Old.

VARIETAS proprie in disparibus coloribus dicitur, cum transfertur in multa disparia, ait Cic. lib. 2. de finib. sic post multas varietates obtinuit, &c. Brisson.

VARII dicuntur, qui dolos nectunt. Contra hos, Zas. teste, inuentus est tit. de dolo malo. Cic. laudat Sextilium, quod in causa non fuit varius. Spieg. Prat.

VARIVS, qui modo vnum, modo aliud dicit. Card. Zabarella in c. præterea, de testib. & c. cum ecclesia Sutrina, de caus. poss. & propr. & ibi Canonistæ.

VARIVS color est, qui & versicolor dicitur Propertio.

VARVS dicitur, qui cruribus est introrsum obtortis, Varius, qui extrorsum.

Digitized by Google

extrorsum. Vlpia. l.10. in fin. ff. de ædil. edict. Quæsitum est, an varus & vatius sanus sit, & opinor eos sanos esse. Ouid. 9. Metamorph.

tenuique à pectore varus.
In statione manus.

VARI, à Græcis βλαισοὶ dicuntur: vt vatij βλαισοί. Prat.

VAS, vadis, primo dictus est, qui aliquem in judicio priuato sistendum spondebat. Hinc Varro lib. 5. de ling. Latin. Vas appellatus, qui pro altero vadimonium dedit. Consuetudo erat, cum reus parum esset idoneus, inceptis rebus, vt pro se alterum daret. Liuius libro 3. de Cœsone loquens: Vades dare placuit, vnum vadem trium millium æris obligarunt. Et paulo post: Tot vadibus accusator vadatus est reum: hic primus vades publicos dedit. Postea vero & is dictus est, qui sponso erat sistendi aliquem in iudicio publico, vt ex superiore Liuij loco licet colligere. Acron. in libro 1. Satyr. vbi hunc versum interpretantur.

Ille datis vadibus qui rure extractus in vrbem est.

VADIBVS, inquit, id est, sponsoribus à vadimonio: quod promittit is, qui ad judicium prouocatur, certo die affuturum. Vades ideo dicti, quod qui eos dederit, Vadendi habet potestatem. Ideo censuit Porphyrio, quod tamen à quantitatis ratione discrepat: prior enim in Vado producitur. Quidam in pactis conuentis & mancipiis hoc nominis prius vsurpatum volunt, hinc que in l. venditionis cautum, ne venditor vadem daret, ne emptor vadem posceret, si quando res euinceretur: Vas tamen interdum videtur simpliciter pro sponsore vsurpari. M. Cicer. epist. ad Brutum. Maximo autem, cum hæc scribebam, afficiebar dolore, quod cum me pro adolescentulo ac pene puero Resp. accepisset vadem, vix videbat, quod promiseram, præstare posse. Prat. Vide supra in verb. Vades proprie.

VASA vinaria proprie vasa torcularia esse placet, ait Iulianus in l. vinaria, 206. ff. de verb. sign. in qua l. Alciatus varia vasorum genera explanat. Scæuola de legat. 3. in l. Lucius Titius. §. collegio exponit Vasa vinaria, id est, cuppæ & dolia, quæ in cella defixa sunt.

VASA concinnatoria. Vide supra Concinnare.

VASA crustata dicuntur, quæ vitreis crustis intecta sunt, Corras. 4. Miscell. 16. n. 9.

VASA si cui legata sunt, non solum ea continentur, quæ aliquid in se recipiant, edendi bibendique causa paratum, sed etiam quæ aliquid sustineant, & ideo scutellas vel promulsidaria contineri. Repositoria quoque continebuntur: nam vasorum appellatio generalis est. Dicimus vasa vinaria & naualia. Pompo. de aur. & arg. leg. Maffæus.

VASALLAGIVM. Italicum vocabulum, idem est, quod homagium Gallicum. Vide Specul. de feud. §. 2. quid autem, & seq.

VASALLVM, vel Fidelem (vt nunc vocamus) olim clientem dicebant quasi colentem dominũ, vt ab eo defenderetur, & qui vicissim dignitatẽ domini tutaretur propter beneficium. Ex. Old. qui & monuit, Clientelam esse obsequium ipsum, quod homagium vocant, & seruitium pro beneficio præstandum, subscribens Budæo, cuius verba in dictione Cliens, retulimus. Sed & Alciat. scribit, Clientum hodie instar obtinere, quos barbara voce vasallos vocamus, in l. patroni. de verb. sign. Spieg.

VASALLI dicuntur solduríj apud Gallos, quorum olim hæc erat conditio, vt omnibus in vita commodis vna cum iis fruerentur, quorum se amicitiæ dedidissent: quod si quis iis per vim accidisset, aut eundem casum ferrent ipsi, aut mortem sibi consciscerent. Conn. libro 2. c. de bonis libertorum, 9. numero 6.

VASALLVM esse, non est status personæ, vt docet Zas. in l. sunt qui ff. de re iud. Spieg.

VASALLI ambigui dicuntur, de quorum feudo controuersia est. Zas.

VASALLORVM varia esse genera constat. Alij enim fidem & hominium debent, alij seruitium, alij pacem, alij pluium, vt loquuntur, id est, vt domino capto ab hostibus pro eo obsides dentur, alij sunt lidi, alij non lidi, siue plani. Cujac. obs. lib. 8. cap. 14.

VASARIVM Alciat. elucidans l. inter domum, ff. de verb. sign. exponit esse præmium, quod reducibus magistratibus propter gestum apud exteros honorem, impenditur. Reperio in Thesauro Roberti Stephani Vasarium, vt vestiarium, calceatium dici hoc est, vasorum supellectilem. Spieg. & Old.

VASIS legatis non solum ea continentur, quæ aliquid in se recipiant, edendi bibendique causa paratum, sed & quæ aliquid sustineant. Et ideo scutellas vel promulsidaria repositoria quoque continebantur, l. 19. §. argento. ff. de aur. arg. Vasorum enim generalis appellatio est. Dicimus vasa vinaria, vasa naualia. Briss. Prat. Hinc.

VASCVLARIVS, qui vasa argentea & aurea facit. Sunt enim inter artifices vascularij, cælatores, inauratores, & bracteatij, in l. apud Lab. de præscript. verb. Si cum emere argentum velles, vascularius ad te detulerit. Sic l. pen. ff. de aur. & argen. l. vlt. ff. de oblig. & act. Spieg.

VASORVM appellatio generalis est: dicimus enim vasa vinaria, & naualia, l. cum aurum, §. argentum. ff. de aur. & arg. leg. Spieg.

VASSVS generali nomine dicitur cliens, qui pro beneficio accepto fidem suam autori beneficij obligauit: cuius vocabuli origo Germanica est, pro quo vulgatum illud beneficiatus. Prateius.

VASSVS Regius, qui datum à Rege beneficium obtinet. Aymonius lib. 5. cap. 56. Abbates etiam, & regni primores, ac Vassi Regij se illi commendauerunt, & sacramento, secundum morem, fidelitatem promiserunt. Item in legibus Bajoar. tit. 3. Siue Regis Vassus, siue Ducis, omnes ad placitum veniant. Prat. Hinc.

VASALLVS διπλωματικῶς diminutiuo nomine inferioris ordinis cliens, id est, qui in Vassi fide & clientela est. Sunt, qui à Germanico *Gesell* deducant, quo nomine socius, comes, commilito significatur. Fortasse tamen in primitiuis potius quàm in derivatiuis etymologia quærenda est: qua de re copiosè in disput. feud. exponit Hot. Deinde Ioannes Auentinus lib. histor. 7. Gesalos Germanice nominat, quos Latine verberones interpretatus genus hominum noue superstitionis, qui ad vmbilicum nudati flagris & verberibus sese in publico pro templis ac aris cruentabãt. Nauclerus Gener. 45. Flagellabant, inquit, se bis in die, & semel quilibet clam in nocte: & de licentia vxoris suæ: & depositis vestimentis habentes in modum branchæ camisias à femore ad talos protensas. Tanta erat multitudo, quod nemo poterat numerare. Prat.

VASALLVS per sacramentum qui propriè vasallus est, & domino per jusiurandum suam fidem adstrinxit, lib. feudor. 2. tit. 47. Dici potest Vasallus juratus: vt ei, qui iniuratus est opponatur, qui neque fidelitatem, neque seruitium debet, de quo lib. 2. tit. 24. §. Sunt enim (ait) quædam feuda ita data, vt pro his fidelitas non sit præstanda. Item lib. 2. tit. 3. §. 4. Prat.

VASALLAGIVM, vasalli obsequium. Itaque homagium & vasallagium pro synonymis vsurpantur: vt Neapol. const. lib. 2. tit. 36. Si quando aliquis fuerit ab aliquo de homagio imperitus, &c. Et in extremo: Quæ omnia in militibus & baronibus de vasallagio conuentis volumus obseruari. Et apud Petrum de Vineis lib. epist. 6. cap. 9. Absoluentes eos ab omni fidelitate vasallagij seu homagij juramento. Dicitur & vassaticum, vt in fragmentis Theodulphi. Pipinus rex tenuit placitum suum in compendio, ibique venit Thassilo Dux Baioariorum in vassatico se commendans, & per manus sacramenta jurauit, & & fidelitatem promisit Regi Pipino, & filiis eius, quod rectæ mente, & firma deuotione, sicut vassus dominis suis esse deberet. Prat.

VASCVLARIVS, qui vasa conficit, leg. 20. §. vltim. ff. de præscript. verb. Briss.

VASSALLITIVM, clientela vasalli, Regino lib. Chron. 2. anno 8[illegible]. Berengarius cũ filio suo Adelberto Regiæ se per omnia in vassallitium dedit donationi. Prat.

VASTATIO, à vasto, quod est, quasi vacuum reddo in vsibus feud. de pace tenend. §. vlt. & in Auth. de Leonib. in prin. Spieg.

VATII sunt, qui pedes extrorsus obtortos habent: iidem, vt arbitratur Budæus, qui valgi: Meminit ICtus in l. item Osilius. §. quæsitum est. ff. de ædil. edict. Varro. lib. 2. de re rustic. de canibus loquens: Sint cruribus rectis, ac potius varis, quam vatiis: id est, in se potius & introrsus intortis quam extrorsus. Valgos, inquit Festus, Aurelius intelligi voluit, qui diuersas suras habent, sicut è contrario vari dicuntur incurua crura habentes. Prat.

V B.

VBERES prouentus, pro copiosis. Vlp. in l. annonam attentare, ff. de extraord. cri. Quidam, & maior pars, hodie sine aspiratione scribit. Spieg.

VBERIVS, opponitur arctiori. Iabolen. de verb. sig. Inter illam, ait, conditionem cum fari potuerit, & postquam fari potuerit, multum interest: nam posteriorem scripturam vberiorem esse constat: cum fari potuerit, arctiorem. Spieg.

VBERTAS sterilitati opponitur, l. 8. ff. locati. & l. 15. §. si Papinianus. ff. eod. Briss.

VBI, & continuate, & aduersati, & pro apud quem, sumi, Alberic. indicat. Spieg.

VBI aduerbium loci, significat, in quo loco. Interrogatiue aliquando pronunciatur. Relatiue nonnunquam, & infinite aliquando. Spieg.

VBI, in proprio significato nullam parit conditionem, teste Alberic. qui allegat l. si ita scriptum. §. fin. ff. de legat. 2. Prat.

VBI instrumentum dotale conscriptum est, l. exigere. ff. de Iudiciis.

VBI primum. Romanis est, quod incontinenti Barbaris.

VBI, pro postquam, l. postliminium. in principio. & § primo. de captiuis & postliminio reuersis. indicarunt Interpretes. Albericus.

VBI, pro quando, l. si quis in legatione. ff. de iudiciis. Alberic.

VBI primum potuit, leg. 2. §. confestim. ad Senatusconsul. Tertullian. l. nepos Præculo. de verb. sign. Albericus.

Digitized by Google

VBI tu Caius, ego Caia. Vide supr. Caius.

VBI voluerit. Hæc locutio varie recipit temperamentum ex antecedentibus, ex subsequentibus, ex adiunctis, ex circunstantiis, vt ex Doctorum responsis, vulgo consilia vocat, constat. Spieg.

VBI voluerit, mater morietur. Hæc verba Iurisc. interpretatur in l. quintus. de ann. legat.

VBICVNQVE æquitas judicem mouerit, potest interrogare, l. vbicunque. ff. de interrog. act.

VBICVNQVE essent lapidicinæ, si excipiantur hæ, præsentes tantum denotant, l. in lege. ff. de contrah. empt.

VBIQVE, generica vox, restringitur à subiecta material. lex Cornelia. §. si tamen. ff. de iniur. Spieg.

VBIQVE, pro vbicunque, Iauolen. in leg. 77. ff. de contrahen. empt. In lege fundi vendundi lapidicinæ in eo fundo, vbique essent, exceptæ erant, Paulus l. quod nisi 20. in fin. ff. de oper. libert.

Non esse iniungendam necessitatem liberto vbique eum sequi. Sic l. vrbana. 66 ff. de ver. sig. Veluti is, qui rusticarum rerum actionem dispensat, vbique habitet: non multum abest à villico. Sic enim eo in loco legendum videtur, non ibique, vt in vulgat. C. habetur, alioqui sibi ipsi contrarius videtur Iurisconsultus. Prat.

V E.

VE disiunctiua conjunctio est, id significans quod, aut Geminata eleganter postponitur negatiuæ, l. 3. ad l. Iul. peculat.

VE, particula quandoque priuata est. Labeo, vt à Iauoleno allegatur, l. malum. §. viduam. de verb. sig quasi vecors, vesanus qui sine corde, aut sine sanitate esset. Vide Gell. libro 5. c. 2. Regulariter disiungit, id significans quod, aut Congerit Exempla Alberic. Spieg.

VECTES, inquit Budæus, baculi sunt validi, per mediam machinā traiecti, quibus manuductis, machina dum versatur, funem ductariū aduoluit. Ab his vectibus Vectiarij dicti sunt, torcularia premunt vectibus, *Trotter*. Spieg. Prat.

VECTIGALIS nomen, ait Gœdd. ad leg. 17. num. 13. de verbor. significatio generale est, & significat, quidquid emolumenti ac compendij ex quacunque re ad publicum vsum capitur, & exigitur in tantum, vt etiam quadragesimam litis, Cujac. obseru. 28. libro 6. vicesimam hæreditatis, & similia, teste Dione lib. 55. in actis anni 719. cuius etiam meminit Pompon. in l. 2. §. ex his. ff. de orig. jur. & Iustin. in l. fin. Cod. de edict. diui Hadriani. tollend. significet. De vectigalibus vide fusius Gœd. in d. l. 17.

VECTIGAL est, quod pro rebus ciuitati inuectis vel euectis publico soluitur: Publicum autem vectigal ipsum est. Vide Alciatum in comment. ad leg. inter publica. ff. de verbor. significat. Vectigalium vero diuersa olim erat conditio. Neque enim semper pecuniariæ solutionis, sed etiam si quid alicui speciatim concederetur, vnde sentiret publica authoritate lucrum. Sic intelligendus est, vt & Old docet, Vlp. in d. l. inter publica. Spieg.

VECTIGALIVM tria erant genera: Decumarum, quæ ex frumento, vino, oleo, & frugibus minutis exigebantur: Scripturæ, quæ ex pascuis: Portorij, quod ex mercibus exportandis vel importandis recipiebatur. Vlp. a. l. 17. ff. de verb. significat. Prat.

VECTIGAL stipendiarium. Scribit Appianus Alexand. lib. 1. bell. ciuilium, sub principium li. Roman. colonis dedisse colendos agros, quos bello sibi quæsierant, eosque grassantis belli injuria inultos relictos: ex quibus quidem agris vectigalia annua publice pendebant coloni: partem scilicet decimam seminum: fructuum vero omnium, quos ex arboribus percepissent, quintam. Pecorum vectigalium rationem quandam etiam præscripserant. Hoc autem vectigal stipendiarium dicebatur, id est, certum vt autor est Cicero actio. c. in Verrem. Brechæus in l. inter publica ff. de ver. & rer. sig.

Publica vectigalia intelligere debemus, ex quibus vectigal fiscus capit: quale est vectigal portus, vel venalium rerum, item salinarum & metallorum, & picariarum. Sic in l. sed & hi. 3. &c. ff. de public. l. 101. ff. de verb. signific. Hot. Prat. Adde Cujac. ad l. vnic. de Alex. primatibus Cod. libro 11. Proprie autem & speciatim.

VECTIGAL dicitur, quod fisco vel reip. portorij nomine penditur: id est, pro mercibus, quæ vel inuehuntur, vel euehuntur: quod ἐξαγώγιον Iustinianus vocat in edicto de Alexandrinis, & Strabo lib. 17. in Alexandria vectigalia alia ἐξαγωγικὰ, alia εἰσαγωγικὰ facit. Veteres autem etiam in priuatorum prouentibus hoc verbo vtebantur. Paul. l. 59. ff. de vsufruct. Cæsæ harundinis vel pali compendium, si in eo quoque fundi vectigal esse consuevit, ad fructuarium pertinet. Sic apud Ciceronem in Paradox. Et meo tenui vectigali (id est, agrorum mercedib. siue redditibus) detractis sumptibus cupiditatis, aliquid etiam redundabit. Hot. Prat.

VECTIGALE, quod tributum pendit: & Vectigales, ij, qui tributa persoluunt.

VECTIGALES arger ciuitatum, seu municipiorum alij dicuntur: alij non vectigales: vectigales vocātur, qui manente apud municipes dominio in perpetuum locantur, id est, hac lege, vt tādiu pro his vectigal pendatur, quamdiu neque ipsis, qui conduxerunt, neque his, qui in locum eorum successerunt, auferri eos liceat, & sic semper in jure intelligi debent: alias emphyteuticarij dicuntur. Non vectigales sunt, qui ita colendi dantur, vt priuatim agros nostros dare solemus, l. 1. ff. si ag. vectigal. l. 11. §. 1. ff. de publican. l. 71. §. vlt. ff. de leg. lib. 1. Briss. Adde Connan. lib. 7. c. de iure emphyt. 12. n. 2. Pr.

VECTIGALES quoque agros populi Romani appellabant, qui ex hoste capti, vectigalibus subiiciebantur, mancipibusque vel in singula lustra, vel in annos centenos locabantur, vt Hygen. in lib. de limitib. constit. docet. Briss. Prat.

VECTIGALIS actio, quæ de vectigali fundo possessorius proposita est, l. 15. §. si de vectigalibus. ff. de dam. infect. l. 66. ff. de euict. proprias enim prætor his in rem proposuit actiones, loco domini eos habens, licet domini non sint, l. 1. ff. si ag. vectig. l. 5. in fin. ff. de arb. furt. cæs. Prat.

VECTIGALIS fundus municipium: potest & ipsis municipibus & aliis etiam legari, vt tradit Vlpia. in fin. l. si domus. de legat. 1. vectigalis fundi & vectigalis prædij fit mentio in leg. 1. ff. de condict. tritic. leg. 16. in fin. ff. de pignor. action. l. 16. de seruit. l. 4 §. finium. ff. fin. regund. l. 1. quibus modis vsusfruct. amit. leg. 7 ff. commun. diuid. l. 23. §. 1. ff. de aqu. & aqua pluuia. leg 5 §. bonorum ff. vti in poss. bon. legat. Prat. vide Gœdd. ad leg. 27. nu. 19. de verb. sign.

VECTIGALIS pecunia quæ ex vectura reditibus prouenit.

VECTIGALIA noua, sicut nec nouas exactiones, nisi consulto Imperatore, nullus princeps imponere potest. Si quisquam vero superiorem neminem agnoscit, ex causa hoc potest: dum tamen meminerit, si ob prodigalitatem suam pecunia indigeat, vel iustitiam subditis non ministret, posse etiam sibi tributa denegari, & de facto resisti. Lucas à Penna l. 1. Cod. de Superind. libro 30.

VECTIGALIA, quæ πάρεργα dicuntur, proprie sunt prætoria, quæ in itinere præstari solent; l. si quis pro vxore. ff. de don. int. vir. & vxor. quæ fructuum onera non esse constat. Phauorinus: ἐστὶ αὐτοῦ τὰ ὑπὲρ τὰ ἴδια ἀναφερόμενα· ἢ τὰ τῶν ὑπὲρ τὰ ἐπιτήδεια συμπλέκεται. Sunt tamen & alia vectigalium loco, veluti vicesima hæreditatum & manumissorum centesima, ducentesima, quinquagesima rerum venalium: quadragesima litium, quæ onera prædiorum non sunt. Item reditus ex metallis, salinis, picariis, cretæ fodinis, cotoriis, l. inter, ff. de verb. sign. quæ etiam onera prædiorum dici non possunt, cum sint in iure populi Romani aut principis, nemini autem res sua debet onera. At sane vectigalia prædiorum emphyteuticorum, onera prædiorum esse videntur, quia in eis prædiis ius, eorumque vindicationem emphyteuticarius habet.

Item scripturæ & decumarum vectigalia, onera fructuum siue prædiorum sunt. Sed hæc publicanis locantur, & prædia emphyteutica emphyteuticariis dantur. Cujac. obser. lib. 7. c. 4. post princ.

VECTIGALIARII, qui & publicani & telonæ dicuntur, proprie ij sunt, qui vectigalia P. R. aut principis veluti portoria conducta habent, non tributa, leg. 12. §. vltim. ff. de public. & vectict. l. cum qui. ff. de verbor. significat. qua de causa Cæsar dum vult leuare Asiam publicanis, apud Dionem 42. quod redigebatur ex vectigalibus, in tributi collationem transformat. Verum ij etiam, qui salinas, cotorias, picarias, cretæ fodinas, metalla conducta habent, & qui ciuitatibus debita portoria conduxerunt, publicanorum loco sunt, l. 13. ff. de public. & vectict. & si qui quandoque tributa vel stipendia conducant l. prima. §. primo. eod. Liuius 39. Vectigalia summis pretiis, vltra tributa infimis locauerunt, quas locationes Senatus precibus & lachrymis publicanorum victus induci jussit. Est & similis locus libro 43. Emphyteuticarios non ausim publicanos appellare, quia jus in prædiis habent, quod publicani non habent. Sed neque eos, quibus priuati homines fructus, quæstus, reditus suos locant, qui & vectigalia dicuntur, quia publica conducta non habent. Cujac. dict. obseru. libro 7. cap. 4. prope finem.

VECTIONES Paul. de fund. instru. Sed videndum, ait, ne inter instrumentum tabernæ, & instrumentum cauponiæ sit discrimen: vt taberna non nisi loci instrumenta sint, vt doliaria, vasa, vectiones, ancones, &c. Rhodiginus, Vectiones (inquit) apud Ctos legimus: eas, sunt quivegetes intelligant, à vehendo nuncupatas.

VECTOR, & is, qui in aliena naui, vel equo, vel plaustro vehitur pretio: & is, qui vehit, dicitur, leg. 1. de exercit. leg. 2. de jactu. leg. 1. & 3. Naur. caup. stabulat. Valla auctor est libro 1. in Barpt. Facium, Vectorias naues aut non inueniri, aut inusitatum esse. Spieg.

VECTVRA merces est, quæ vectoribus soluitur. l. 62. ff. de rei vindic Briss.

VECTVRA tam jumentorum, quam camelorum, & nauigium est. l. 26. ff. de petit. hæred. l. 62. ff. de rei vindicat. l. 15. §. item cum quidam. ff. locat. l. vlt. ff. de leg. Rhod. l. 52. §. si quis ex sociis

Digitized by Google

ff.pro soc.l.39.§.1 ff.de leg.1.l.13.§.si fructibus. ff. de act.empt. Prat.

Vecturam facere apud Iurisconsultos dicuntur, qui vectuis victum quæritabant. Vide Alex.lib. 3. cap.14.

VEGETARI, pro recreari, siue sanum tueri, apud Imp.Constantinum l.1.de custod.reor. Nec vero, inquit, sedis intimæ tenebras pati debebit inclusus, sed vsurpata luce vegetari. Spieg. Prat.

VEHICVLA, carruchas interpretantur Impp.l.vnic. C. de hono. vehicul.lib.11.eo verbo vsus est auctor feudor. cap. vnico. §. mercator.de pace tenen.in vsib.feud.Prat.

VEHICVLORVM autem, curruumque diuersa fuisse genera, non vna facie apud auctores legimus. Nam & Essedum & Petoritum, Cisium, Carruca, Carpentum, Pilentum, Arcera, Plaustrum, Rheda, & Sarracum, Epiredium, quod barbarum est, Carri, Couinum & Areirma. Licet diuersi generis, omnes tamen vehiculorum numero fuere. Petoritum enim Gallicum fuit, rotarum quatuor. Couinum Britannorum, Essedа Belgarum, Carrucę Germanorum & Gallorum. Arcera infirmorum. Erat enim plaustrum tectum vndique. Eas quidem Carrucas etiam in Italia frequentes fuisse comperimus. Quippe Nero Cæsar nunquam minus mille carrucis iter fecisse proditur, longo semper agmine impedimentorum incedente. Pilentum Veneti coloris erat, quo matronæ vectabantur castæ, quas postea Basternas dixere. Pet. Kius l. 3. num. 5. ff. de incend. ruin. naufra.

VEL, ait Fest. lib. 19. conligatio est disiunctiua, sc. earum rerum, quæ natura disiunctæ sunt: in quibus Aut, coniunctione rectius vtimur, vt aut dies aut nox: sed earum quæ non sunt cõtrariæ quæ eligatur, nihil interest. Prat.

VEL particula disiunctiua inter conditiones negatiuas posita soluitur in coniunctiuam Et, Gothofred. ad l. 6. C. de Instit. & substitut.

VEL particula non disiungit semper, sed determinat interdum, vt teste Zasio in fi. l. si familia. ff. de iurisdict. iudicata, quomodo ponatur, indicat Alber. & Bart. in l. supra iter. §. officiũ. ff. de aqua plu. arcend. & in l. generali. C. de sacros. eccles.

VEL, polysimum est, quandoquidem enim emendationis nota est, l. bona fide. ff. de noxalib. aliquoties pro Et, l. sæpe, ff. de verb. sign. l. cum quidam. ff. eod. tit. aliquando alternatiua vox est, c. inter cæteras. extr. de rescript. Interdum pro saltem ponitur, l. multum, ff. de hæred. vel act. vend. plerunque ponitur pro etiam, l. quod si Ephesi. ff. de eo quod cert. loc. & §. per occasionem. de nupt. const. 22. & cum dicimus. Vel illius testimonio, id est, illo teste. Aliquando negandi vim habet, l. si de tua. C. de don. int. vir. & ux. Sæpissime etiam ponitur pro quando l. 2. C. de iure dot. l. 1. §. imbre. ff. de aqu. & aqua plu.

Quandoque etiam ponitur pro velut, & similitudinis nota est, l. pen. ff. de fideiuss. Quandoque quantitatis significatiua est, l. plane. §. 1. ff. de legat. 1. Quando autem disiungat, an non, discutit Bart. l. supra iter. ff. de aqu. & aqua, pluuia arcend. Prat.

VEL cæteris, formula in feudi concessione quid sonet, docent Interpretes in rubr. de eo qui sibi vel hæred. suis in vsib. feud. Fraterius.

VEL cæteris, quos secum habet, formula, in l. qui iurisdictioni. ff. de iurisd. coniung. vt ex lectione eius legis constat, & vide c. 1. extr. vt lit. non contest. & c. 2. de dolo & contu. Prat.

VELA appellebantur, quæ in ædibus vel umbræ gratia, vel arcẽdi frigoris, ventique excludendi causa obtendebantur, l. 17. §. qua pictæ. ff. de actio. empt. l. 41 §. item hoc prohibetur. ff. de leg. lib. 1. l. 12. §. si domus. ff. de instruct. vel instr. vbi etiam vela cilicia deo parari scribitur, ne ædificia vento vel pluuia laborent. Martial. lib. 14. Epigrammat.

Sit licet & ventus, te tua vela tegent.

Sene. a lib. 4. Natur. quæstio. Itaque quamuis cœnationem velis ac specularibus muniant, & igne multo dorment hyemẽ. Sueton. in Caligul. c. 26. Reductis interdum flagrantissimo sole velis emitti quenquam vetarent. Tertullian. in lib. de habitu muliebri, de Parthis & Medis loquens: sed & parietes Tyriis & hyacinthinis, & illis regiis velis, quæ vos operose resoluta transfiguratis pro pictura aburuntur. Sic velum in mœniano immissum, in l. 2. §. cum quidam. ff. ne quid in loc. publ. & cubicula obductis velis opaca, apud Plinium lib. 7. epist. ad Cornutum.

Foribus etiam obtendebantur vela. Suet. in Claud. Prorepsit ad solarium proximum: interque prætenta foribus vela se abdidit. Lamprid. in Heliogab. Qui subito militum strepitu exterritus in angulum se condidit: obiectuque veli cubicularis, quod in introitu erat cubiculi se texit. Sic l. 5 C. de naufrag. leuato velo, i. parente velo, aperta fore. Briss. Prat.

VELA cilicia, dicta, quod ex hircorum vel capellarum pilis fiebant. Vlp. de fund instr. l. quæsitum. Vela autem, inquit, cilicia, instrumenti esse, Cassius ait: quæ ideo parentur, ne ædificia vento vel pluuia laborent. Spieg.

VELA regia appellantur insignia Cæsarum, quæ domib. & prædiis principis imponebantur. Alciat. Parer. lib. 5. c. 1. Aucha.

VELABRVM, locus, in quo vela obtẽdebantur, sub quibus olearij vendere solebant: Velabra, ventilabra esse ait Adrian. Turneb. lib. 3. aduers. c. 5. idque imminuto vocabulo extrita syllaba. Prat.

VELA quoque nauis instrumenta sunt, quæ in legibus Rhodiis Græco verbo ἱστία vocantur. in fin. l. 2. quam vtpote cuiuis studiosissimo obuiam non refero. Prat.

VELA multiplicia esse, ait glo. §. velamen. 20. qu. 1.

VELAMENTVM, l. 1. C. de repud. hæred.

VELAMENTVM pro prætextu, vel colore quæsito posuit constitutio principalis l. velamento. C. de postul. Velamento absentiæ patroni causæ, rursus ad finitas quæstiones quis furstra redire conatur. Sic l. 1. C. de quibus mun. vel præst. Prat.

VELAMENTVM an l. cum duob. 52 §. si in coeunda. ff. pro socio. quod velat & supplet. Si in coeunda, inquit Vlp. ex Cello, societate, artem operamve pollicitus est alter, veluti cum pecus in commune pascendum, aut agrum politori damus in commune quærendis fructibus, nimirum sibi etiam culpa præstanda est: pretium enim operæ artis est velamentum. id est, vt exponit Duar. pecunia, quam accipit is, qui operam confert, supplet & velat, quod in arte vel opera deest: ideoque pecuniam conferenti de culpa tenetur, qui operã confert.

Velo (vt Hotomann. vult) pretium quod artifex accipit, velat ac abscondit ipsius artẽ, facitque vt nulla eius ratio ducatur: sicque ille, qui pecuniam contulit, non minus quam hic societatem iuuet ac eius pecunia loco operæ sit. Cuiac. Leuamentum legit, & illud pretium operæ artis, τὸ ἀσώματον dictum à Cello putat: vt sit sensus, In ea etiam societate, quam quis ita contraxit, vt ipse pecuniã, alter operam artẽmve conferret, ab ipso culpam præstari, quod æstimatio, siue pretium artis, vel operæ ei sit leuamentum non mediocre, atque ideo, vt ita contracta societas ipsius quoque vtilitatem respiciat. Et ita videtur intellexisse Iustinianus §. de illa sane. Instit. de locat. Prat. Vide Leuamentum.

VELARIA, dicta vela, quibus theatra reguntur. Spieg.

VELATA mulier. c. vlt. 24. distinct. & Velata sponsa ibid. vbi vide Archid. Prat.

VELITARES hastæ erant iaculatoriæ, id est, quibus eminus iaculabantur, proinde aliis leuiores: De his Ouidius: Vtque petit primo plenum flauentis arenæ, Nondũ calfacti velitis hasta solum. Hastam velitarem Polyb. videtur γέσσον appellare. Vt enim de velitibus scribit Liuius lib. 38. eos tripedalem parmam habere, & in dextra hastas, quibus eminus vtuntur, ita Polybio hasta velitaris τὸ τῆ γέσσου βέλος, longitudine est duorum cubitorum, crassitudine digitali, ferro dodrantali, ita in tenuitatẽ & gracilitatem ducto, vt primo statim iactu necessario inflectatur. A velitari & manipulari hasta differebat amentata, quæ grauior erat & maior, & vt maiore impetu torqueretur, habena vel amento media vinciebatur, cui digitus inserebatur ad conatum iactus adiuuandum. Turnebus lib. 14. aduers. c. 11.

VELLE & nolle medium habent, non nolle. l. 3 ff. de reg. iur. vbi Franc. Douren. Franc. Pet. Fabr. Iac. Cuiac. obs. 23. libr. 15. Ioh. Robert. c. 3. lib. animaduers.

VELLE, a nõ nolle differre, vult Vlp. quod excutit Valla cap. 11. lib. 1. Dialectic. disputationum. Spieg.

VELLE aliquando significat verbis expressis voluntatem suam declarare, idque tunc maxime accidere solet, cum ei opponitur nõ nolle. Est enim non nolle, pati & nihil contradicere. Eoque sensu non nolle visus est accepisse Cicero ad Atticum scribens, lib. 13. Proximis tuis literis primum te id non nolle cognoui, h.e. cognoui, h.e. pati & nõ contradicere. Iurisconsulti nõ nolle & velle, sic etiam interpretati sunt, vt velle eos dicant, qui voluntatẽ suam declarant, siue quid vetent, siue quid fieri iubeant: nõ nolle, qui quid scientes dissimulant, hoc est, non declarant se vel nolle, vel quod sit, fieri velle, idque ex Vlpiano euidentissime constat. Cum enim peculiarẽ mercem, etiamsi nihil esset in peculio, dominum tributoria obligare, si modo sciente domino seruus negotiaretur, contenderat. Vlpian. hæc verba subiecit: Scientiam hic accipimus, quæ habet & voluntatem, sed vt Ræuardus putat, non voluntatem sed patientiam. Non enim velle debet dominus; sed non nolle, l. 1. §. 7. & 2. de tribut. act. Quo in loco eum, qui sciens non protestatur, aut non contradicit, non nolle: eumque, qui quid fieri vetat vel iubet, velle interpretatur Vlpia. Eius igitur est non nolle, qui potest velle, hoc est, is dicendus est dissimulare vel pati, qui potest voluntatem suam declarare. Ideoque si mercem serui peculiarem apud Vlpianum dominus ignorasset, quia volubile propter ignorantiam intelligi non poterat, iustam profecto defensionem habuisset, & tributoria conuenire nequaquam potuisset. Nec sane alia ratione dominus, cum patitur colonum in fundo esse, ex integro locare intelligitur, quam quod voluntatem suam potuerit declarare, l. 14. locati. Simili modo Colonus reconduxisse videtur vtrutque partis taciturnitate, l. 13, §. 10. & 11. Græci interpretes cum non satis intelligerent, quid significaret non nolle in hac regula iuris, cuius tenor bonat, eius est nolle

Digitized by Google

qui potest velle, negationem reiecerunt,& sic legendam eam posteris reliquerunt. Eius est nolle, qui potest velle. Florentina Pandectarum editio, quam ego Græcorum auctoritati longe præferendam censeo, expresse scriptum continet, Eius est non nolle. Rauard. in comment. l. 3 ad tit. Pand. de diuers. reg. iur.

VELLE non creditur infans, pupillus furiosus, prodigus: item is, qui imperio patris vel domini obsequitur. l. 4 l. 40. & l. 189. ff. de diuers. reg. iur. Itaque in l. Papia, si impubes sit patronus, voluntate eius non videtur liberta nupta, si tutoris autoritas non accesserit, l. 13. in fi. de oper. libert. Briss.

VELLEIANO Senatusconsulto, quod M. Silano & Velleio Tutore Coss. factum est, fœminis alienam in se obligationem suscipientibus subuenitur. Appellatur Senatusconsultum de intercessionibus. l. 9. l. 10. l. 19. C. eod. tit. Briss.

VELLEIANO Senatusconsulto renunciari potest. Vult. in com. Instit. §. quæ diximus. §. nu. 15.

VELO leuato procedere, nihil aliud significat, quam summarie, breuiter,& imperfecta deductione, si opus sit, examinare, vt nec ad plenissimas iudiciorum formulas recurrere oporteat, sed succincte, de plano, sine strepitu iudiciorum,& solenni figura. Pecklius l. 5. de nauf. C. lib. 11.

VELUT, improprie tas vel fictionis nota est. Sic velut hæredes dicuntur bonorum possessores,& cæteri honoratij successores, quoniam hæredes sola lex vel constitutio principis facere potest, l. 1. ff. de possess. hæredit. §. quos autem. Instit. de bonorum possession. Peculium veluti patrimonium esse dicitur, l. 52. §. 1. l. 39. ff. de pecul. quoniam patrimonium subiectæ alieno iuri personæ non habent. Briss. Prat.

VELUT Mutiana cautio, in l. 71. ff. de condition. & demonst. quæ ad exemplum Mutianæ comparata & introducta est. Briss. Prat.

VELUT pacto transegisse dicitur qui contentus fuit pignora in creditum possidere, l. 13. §. si pignor. ff. de re iud. Briss. Prat.

VELUTI plerunque verum exprimit, l. precib. C. de impub. Similitudinis etiam nota est, l. 1. §. hæc verba. ff. de interd. §. sicut Inst. de satisd. tut. Exempli quoque significatiua est. leg. qui restituere. ff. de rei vindic. Prat.

VELUTI possessor iuris dicitur, l. 16. §. pen. l. 18. §. si qui, ff. de petit. hæred. quoniam iuris possessio proprie nulla est. Pari ratione & interdicta veluti possessoria de iuribus prædiorum constituta dicuntur, l. 20. ff. de seruitutib. Prat. Briss.

Et VELUT lõga possessio, quæ vsu nititur, qui in rebus incorporalibus possessionis vicem repræsentat, l. 5. §. pen. ff. de itiner. actuque. l. 20. ff. de seruitutibus. Briss. Prat.

VELUT vti possidetis interdictum pro vtili indicto. in l. 1. §. proponitur. ff. de superficiebus. Briss. Prat.

VENAE aquarũ l. 1. § pen. ff de fonte l. 21. ff. de aqua & aqua pluu. id est, meatus subterranei. Briss. Prat.

VENAE fontis in l. 34. in fi. ff. de seruitut. rust. Briss.

VENAE putei in l. 24. §. vlt. ff. de damn. in fect. Briss.

VENAE metallorum & lapidicinarum in l. 3. §. inde est quæsitũ. ff. de vsufr. vi venæ saxorum in l. 2 l. 10. de metallar. in C. Th. Prat. Briss.

VENA ferii in l. 1. de fabricensib. lib. 2. C. vbi tamen vulgo mendose venerabilis, pro venæ nobilis legitur, quemadmodum arguitur ex l. 2. eod. tit. in C. Th. & ex Cassiodoro: Seculis suis producit nobilis vena primarios Prat. Briss.

VENAS tenere, translate, pro pernoscere naturam & ingenium hominis. quod non est nisi acutorum, hoc est, eorum qui in promptu degustãt mentes, sensusque eorum, quibuscum agunt.

VENALEM formam exhibet mulier formosa, quæ corporis sui copiam facit, seseque prostituit, quales multæ visuntur in Corintho noua. Prat.

VENALES, si nihil addas, serui nouitij intelliguntur, qui ad vendendum sunt expositi. Ex Thesauro Stephani Roberti. Sp.

VENALES nouicij. Pomp. l. si negotia. ff neg gest. Veluti, inquit venales nouicios coemendo. Spieg.

VENALICIARIAM exercere. Vlp. in l. 73. §. vlt. ff. de legatis 3. Eum, inquit, qui venaliciariam exerceat, puto suorum facile contineri velle eiusmodi mancipia: nisi euidens voluntas fuerit etiam de his sentientis. Nam quos quis ideo comparauit, vt illico distraheret, meros magis loco, quam suorum habuisse credendum est. Spieg.

VENALIS possessio in l. 1. C. de rer. permut. quæ vendenda proponitur. Prat

VENALIS sententia quæ precio fertur, l. venales. Cod. quando prouo. non est necess. Sic eodem sensu.

VENALITATEM dixit Leo Imperat. l. vnica in fine. Cod. de monop. Prat.

VENALITIARII dicebantur mangones, hoc est venditores hominum, quos ad alliciendos emptores miris imposituris ornabant. Erant enim mitiendi coloris periti, l. 207. de verb. sign. l. 1. § 1. de tributo, l. 57. ff. mandat. l. iustissime. §. 1. ff. de ædil. edict. Old. Adde Conn. lib. 7. cap. 14. num. 1. hi à Græcis dicti ἀπὸ τοῦ πωλεῖν καὶ ὠνεῖσθαι. vt refert Brechæus in l. Mercis, in tit. de verb. & rer. signif.

VENALITII, dicuntur negotiatores, à vendendo, Plinio & Ciceroni & Nonio, præsertim seruorum. Inde serui quoque ipsi Venalitij dicuntur. Et Venalitium munus in l. iubemus venalitium. C. de proxim. sacr. scrin. lib. 12. quando quis cogitur negotiari: quod viro nobili indignum reputatur. Nebriss. & Cuiac. 10. obs. 6.

VENALITIVM, corpus ipsum, vel venditio, vel locus vbi nouitij venduntur. Venuleius: Nam quicunque, inquit, ex venalitio nouitiorum emptus, alicui ministerio præpositus sit, ratum eum è veteratorum numero esse, l. vlt. ff. de ædil. ed. Spieg.

VENALITIVM videtur esse vectigal rerum publice venalium de quo & l. 1. de vet. C. lib. 12. Cuiac. ad l. 4. de prox. sacr. scrinio. C. lib. 12.

VENALITIVS, adiectiuum, venditum corpus. Pomp. Iurisconsul. Quod si familiam domesticam vxoris, aut venalitiam prætor. Sic Plinius alicubi venalitios greges pro venditis seruis vsurpat. Spieg. Adde Conna. lib. 2. c. 2. n. 1.

VENALIVM nomen, quemadmodum Quintil. lib. 8. c. 1. scribit, cum commune sit omnibus rebus quæ mercis numero habentur, tamen peculiariter seruis nouitiis tribuitur, l. 11. ff. de negot. Seneca lib. 4. de Benefic. c. 12. Mercator vtilibus prodest, medicus ægrotis, mango venalibus. Idem lib. 11. Detrahis vestimenta venalibus, ne quæ vitia corporis lateant. Plin. lib. 35. c. 17. Est & vilissima, qua circum perducere ad victoriæ notam, pedeque venalium trans mare aduectorum denotare instituerunt maiores. Et sic Cicero, quod in oratione post reditum dixit de grege venalium, in oratione Pisoniana *diserte de grege nouitiorum* dixit. Quintilian. Declamat. 338. *Cum forte videret puerũ venalibus interpositum, & cognouit, & agnitus est.* Sueton. in lib. de clar. Rhetoribus. Venalitij cum Brundusij gregem venalium nuui educerent, formoso & precioso puero, quod portitores verebantur, bullam imposuere. Prateius. Briss.

VENALITIA familia, apud Vlp. in l. 1. §. vlt. ff. de dona. int. vir. quæ venalis habetur. Suet. in August. c. 42. Magna vero quondã sterilitate, ac difficili remedio, cum venalitias & Lanistarum familias vrbe expulisset. Et Venalitia multitudinis numero in l. 5. §. vlt. ff. de iur. delib. Briss. Prat.

VENARI, hoc est, feras indagare potest vsufructuarius. l. vsum. ff. de vsufruct. Spieg.

VENARI puellas, in Auth. de lenõ. §. 1. translate, pro inescare, seu captare blandis vel verbis, vel munusculis. Spieg.

VENATIO est occupatio animalium, quæ natura sua sunt fera. Cuius species sunt tres: Venatio proprie ita dicta, quæ est bestiarum: piscium, quæ dicitur piscatio: & *auium, quæ est* aucupium, Vulteius in comment. Instit. §. *feræ igitur bestiæ. 10.* num. 5.

VENATIO edi dicebatur, cum in harena populo bestiarum venatio exhibebatur, l. 122. ff. de legat. 1. Briss.

VENATIO alia est, de qua in l. venationem. 16. ff. de vsur. & fruct. quæ priuata est, & quandoque fructuum appellatione venit. Briss.

VENATIONES dicebantur ludi, in quibus feræ magno discrimine ab iis, qui depugnabant, conficiebantur, l. 1. §. bestias. ff. de postulan. l. ciuitatibus. 122. ff. de lega. 1. Hinc venatorius ludus, genus illud pœnæ, apud Vlpia. l. aut damnum 5. fin. ff. de pœn. Prat.

VENATIONEM reditui connumerat Vlp. l. 9. §. 4. ff. de vsufr.

VENATIO etiam Metaphoricos ad alia transfertur: nam prædulatione sumitur, e. ne quid. 11. q. 3. Hinc venari auram popularem dicimus, id est, captare. Prat.

VENATIO & ipsum venandi actum, & ipsas feras captas significat: nostri fructum vocant, de quo in l. venationem. ff. de vsu. Spieg.

VENATORES serui, & venatorium instrumentum l. 12. §. si in agro. ff. de instruct. vel instrum. Et apud Paul. lib. 3. sentent. tit. 6. Et Venatio ludiaria apud Trebellium Pollio in Gallienis. Briss.

VENATORES & aucupes vtrum in vrbanis atq; in rusticis (seruis) contineantur, potest dubitari. Sed dicendum est, Paulo tradente, vbi paterfam. morabatur & hos alebat, ibi eos numerari, l. seruis vrbanis 99. ff. de legat. 3. Prat. Old.

VENDAX, qui facile vendit. Notum illud Catonis: Patremfamil. vendacem & non emacem esse oportet. Spieg. Prat.

VENDERE verbum ad omnem alienationem pertinet: sed proprie ea est, quæ pretio & re inter se commutatis fit. Vnde magna differentia est inter vendere, & rem vendendam dare. Nam si lancem tibi dedi, vel massam auri, vt eam venderes, & nummis vtereris, neque venditio est, neque mutuum, sed mutuum conualescit, postquam nummi ex venditione redacti sunt, l. rogasti. 11. ff. de reb. cred. periculum autem rei interea eum spectat, cuius causa res ad vendendum data est. Nam qui rem vendendam accipit, vt pretio vteretur, periculo suo rem habet, l. 4. in pr. ff. de reb. cred. maxime si sine vsuris credita est, & dominus alias rem vendendi propositum non habuerit. Briss.

VENDERE cum affectu accipi debet, §. venditæ. Instit. de rer. diuis.

Digitized by Google

diuis. Siquidem sine traditione venditio omnino perfecta non est. Et vendere damnatus intelligitur iusto pretio. Spieg.

VENDERE ad assem, idem quod reducere ad æstimationem assis esse dicitur. Vide Conn. lib.4.c.fin.n.6.

VENDERE creditoris iure, est suo iure vendere, non communi lege pignoris, vt ait l.&si is ff.de distract pig. Cuiac.l.1.obseru. 14.

VENDERE damnatus intelligitur iusto pretio.

VENDERE pro emere potuit Iulianus l. 7. §. qui bona. ff. pro empt.& è contrario emere pro vendere posuêre imperatores l. vnica. C.si seruus extero emi. vnde & merito dixerit Gaius l.19.ff.de action.empt. veteres ait, in emptione venditionéque appellationibus promiscue vtebantur, id est, & in locatione, & conductione, vt est legendum in l sequent. Nec enim inquit Cuiac. 9. obseru. 15. emptionem pro venditione, vel emptorem pro venditore, nec è contrario vt acciperent, ita locuti sunt: sed locationem venditionem appellarunt sæpe & conductorem emptorem, siue redemptorem vt mercedem siue pensionem pretium quia locatio & conductio proxima est emptioni & venditioni, eisdemque regulis constat. Hygen. 2. de limitibus const. Mancipibus ementibus, id est conducentibus in annos singulos. Festus: Venditiones olim dicebantur Censorum locationes. Prat. Vide & Alciat.3. parerg.24.

VENDENDI verbũ ad omnem alienationem in l. 12.tab.pertinere docuit Prat. lib 4. veter. Iurispr. l. 3. verba legis hæc sunt: Parentib. liberos ter vendendi ius ac potestas esto,quod quando parentibus liceat, docuit idem Prat. ex l. fin. Cod. de patr. qui fil. distrax.

VENDIBILE & quod facile vendi potest, & quod vulgare, vulgôque gratum est. Spieg.& Prat.

VENDICARE non potest nisi dominus: nam vt scribit Paul. in l. in rem actio, de rei vind. Vindicatio competit ei, qui aut iure gentium, aut iure ciuili dominium acquisiuit, condictio autẽ in rem furtiua similiter competit soli domino. L1.de condict. furti. Ferret.com.Instit.Iust.l.4.tit.de emp.& vendit.

VENDICARE, vulgo est appropriare, hoc est sibi proprium facere & assumere. Rei mouentis vendicatio quomodo fiebat olim, Alc.in l.pecuniæ verbum.de verb.sig.ostendit.

VENDICATIO est cùm vendico rem, id est, dico rem meam esse. Briss.

VENDICATIO rei singularis, id est, in rem actio,quę & designãda est, & vtrum tota, an pars, & quota petatur, expressim dicendum est.vt l.si in rem ff.de rei vindic. Old. Adde Conn.lib. 5.c.de reuoc.donat.7.n.2.

VENDIDIT verbum appositum in instrumento, impropriatur, & ad locationem refertur, quando solutio pretij est diuisa per plures annos vel menses, & de tali contractu iudicatur, vt de locatione, ita sing. concludit Ang. in cons. 2. certum est. in 2. colum. quod pro sing. & nota digno approbat Alex. in l. eorem ferro. §. qui maximos. in apostillis. ff. de publ. quamvis contrarium tenuerint Imol. & Lud. Roman. quos refert Alex. in con l. 2. viso instrumento. in 2. colum. libro. 1.vbi tamen non audet eorum opinionem approbare, propter auctoritatem Bart. qui videtur tenere contrarium, vt ibi per eum. Et hoc bene nota, pro limitatione eius quod dicitur, quod vbi fit mentio pretij, censetur venditio: de quo late ponit Ias.in l. 1. in 6.colum.post med.C.de iure emphyt.& in l.2.ad fin.princ.ff. si cert.pet. & in l. vlt.1.not.ff.de cond. ob causam. post Alexan. late in l.si quis ante. in vltim. notab.ff.de acq poss. & Corn.cons.28.quamvis in præsenti. in 1. col. in 2. li.& ad prædicta quod verbum Vendidit exponatur, i.e.locauit ratione subiectæ materiæ: vide Ias.in l. si tibi pecuniam in 1.col.ff si cer.pet.vbi etiam dicit,quod exponitur id est, permutauit: cùm tamen venditionis appellatione non veniat permutatio, vt not. singul. Bald. in l.dedi. per illum tex.vbi Alexand. & Ias. in 3.not. ff. de condit, ob causam. & scribit Corn. consil. 73. quamuis videatur in 1.colum. in vlt. lib. Cott.

VENDITARE sententiam l.15.§.idem.ff.de iniuriis,id est,venalem habere. Briss.

VENDITARE se alicui,est per assentationem operam suam vltro spondere,quasique venalem ostentare. Bud.

VENDITIONE & emptione, veteres in appellationibus promiscue vtebantur. Caius. ff. de act. empt. Origo autem emendi vendendique à permutationibus cœpit. Paul. in l.1.ff.de contrah.empt.Old.

VENDITIO pro re vendita accipitur in l.eum qui de in diem addict. Sic & emptio & donatio & furtum accipitur. Briss.

VENDITIO donationis causa fieri videtur, si vno nummo res vẽdita sit.l. 46.ff.loca.l.10. in fi.ff.de acquir.poss.item si viliori pretio.l.17.ad Vellian.vel minoris.l.5.§.5.ff.de don.int.vir.& vx.l.8.§.1.ad Iul.maiest. Gotho.in not.ad l.6.ff.pro dona.

VENDITIO imaginaria est, cui nomen venditionis, conductionis & similium adscribitur, l.3.C.de contrah.empt.l.46.ff.locat.l.66.in fi ff.de iur.do. Paul.2.sent.23.§.4. Goth.in not.ad l. 25.C.de donat.

VENDITIO omnem contractum, quo rei dominium transferri possit, late complectitur, vt tradit Bald.in l.sciendum. §. emptorem.ff.de ædil.edict. per.l. statuliberis à cæteris.§. Quintus.ff.de statulliberis. Bart.in l.sicut.§. venditionis.ff. quibus mod. pig. vel hypoth.sol. Sed hoc ex impropria & latissima significatione,ac καταχρηστικῶς. Non enim in statutis, quæ strictioris atque exactioris sunt interpretationis, permutatio, venditionis iure censebitur. Et quidem venditionis verbum modo strictiorem, modo latiorem habet significationem: vt annotauit glo.in d. l. statuliberis. §. Quintus. sub finem: Brech.in l. alienatum.sub.tit.de verb.& rer. sign. Adde Bald. in comm.super Instit.Iust.lib.3.in προοιμίῳ tit.23.de empt. & vend.

VENDITIONES simpularia vocantur rerum humilium, minutarum & vilium, quæ in nullo ferme sunt pretio, Corr. 2.Misc. 24.num.8.

VENDITIONIS verbum, complectitur omnem alienationem. Itaque, si cui ne vendat quid, prohibitum est, is nec donare, nec permutare poterit l.statuliberi.§.fin.ff.de statulib.Bart.in l.sancimus.C.de rebus Ecclesiast.non alien. Old.

VENDITIONIS verbum, πρᾶγμα. & cum effectu est accipiendum, vt videlicet res vendita tradatur emptori pretio persoluto. argument.cap. Imperialem.§. calidis. de prohib. feud.alien. per Feder.cap.relatum, de cleric. non resid.l.1. quod quisque iur. Item

VENDITIONIS verbo omnis alienatio comprehenditur. Ergo permutatio,quæ etiam alienatio est,venditio censebitur,cum in ea permutatione dominij translatio requiratur. Atqui venditio omnem quidem contractum, quo rei dominium transferri possit, late complectitur. Et quidem venditionis verbum,modo strictiorem, modo latiorẽ habet significationem: vt annotauit glosl.in l.statuliberis.§.Quintus.sub finẽ. Brech.in l.alienarum.ff.de verb.& rer.sign.

VENDITIO in assem,apud Mod.in l.Titius.Quib.mod.pign.vel hypot.intelligitur,vt Alc.sentit,cum quis tanti rem pignoratiuerit,quanti vendi poterat,c.33.lib.2.parerg.Old.Prat.

VENDITIO perfecta dicitur,quã secuta est traditio.§. venditæ. Instit.de rer.diuis.proin,vt pro non facta censeatur,ab ea recedi potest nudo cõsensu l.ab emptione.ff.de pactis.l.1.ff.de peric.& commod. rei vend. Old.Prat.

VENDITOR, quandoque ponitur pro emptore, & vice versa l. veteres.C.de actionib.empt.Vt vendito pro empto l.sed hoc nomine.ff.de euict. Alber.annotat secutus Accursium,qui putabat quod olim doctissimi legislatores confuderint significationem Emptoris & Venditoris: quod non est verum. Vide Oldend.class.4. act.1.Old.

VENDITOR liberalis. Tullius in fi.Topic.ad Trebatium, venditores liberales eos dici affirmat, qui cum ædes fundumve vẽdunt,rutis cæsis receptis, aliquid tamen emptori concedunt, quod ornandi causa apte & suo loco positũ videtur. Conn.li. 7.c.7.n.7.

VENDITVM recte dicitur etiam quod in dominio venditoris manet, non autem alienatum,l. 67.ff. de verb.sign.falsũ Igitur est,quod quidam aiunt,vendere est iusto pretio rem dare. Nam dare est dominium transferre,§.sic itaque.Inst.de actionib.Prat.

VENEFICVS, venenarius & maleficus est. Callistratus de pœnis.l capitalium. Venenarij,inquit, capite puniendi sunt. Nebriss. Venenarios hoc loco legit Accurs. quod Bapt. Pius in poster.annotat.probat.c.10. Mea quidem,inquiens,sententia, Doctissime Accursius venenarios exponit eos qui planetas colunt. Old.

VENEFICVS,qui venena conficit, & qui incantationibus cæterisque malis artibus vtitur. Cic.in Catilin. Quis tota Italia veneficus? Hinc veneficium ipsẽ actus venenandi,cuius certe consecij capite puniendi sunt l.capitalium de pœnis. Etiam veneficii in Persis pœna huiusmodi legibus vindicatur: Ampla est petra,in qua capita eorum imposita alia petra feriunt, quoad faciem & caput infregerint. Hoc martyrii genere Gyges interiit, teste Plutarcho in vita Artaxer. Anch. Vide Vulte.ad §. Item lex Corn.de sicar.§.Instit. de publ.iud.

VENENVM dicitur,quod cito intra venas eat, Vnde poetæ frequenter accipiunt venenum pro amore. Virgil.lib.4. Æneid. vulnus alit venis, & cæco carpitur igni. Et lib. Occultum inspirans ignem.fallitque veneno. Brech.& Gœdd.in l. qui venenum. ff.de verb.& rer.sign.

VENENVM φάρμακον δὲ, vt secundum Vlp.in l.1 §.persuadere.ff. de seruo corrupt. loquar,id est, medium nomen est. quemadmodum φάρμακα apud Græcos,ideoque qui venenum dicit, adiicere debet, vtrum bonum, an malum: Nam & medicamenta venena sunt, eoque nomine continetur omne, quod adhibitum eius rei naturam, cui adhibitum est, mutat siue id ad sanandum, siue ad occidendum paratum est l. 236. ff. de verb.sig. l.3. §. ad leg. Cornel.de sicar. Vnde apud Cic. lib. offic. vbi vulgo, Qui vinum fugiens vendit sciens, in vetustis codicibus, rectius secundum Brissonium venenum fugiens,legitur,id est medicamentum, Nonius Marcellus, Mẽ-

Digitized by Google

dicinam, ait, & venēnum dicimus: tractum à Græcis, qui venenum φάρμακον appellant. Quod antiquorum exemplis comprobat. Similiter Seruius in 1. Georgic. ad illa verba ille malum virus. Bene, ait, addidit malum, ad discretionem. Nam virus & bonum & malum est, sicut venenum quod idem est. Venit autem à Græco. Nam illi φάρμακον medium habent, id est, bonum & malum. Inde adeo eius veneni quod nocet, mali adiectione distinctio fit l. 9. ff. ad leg. Aquil. l. 35. §. veneni mali. ff. de contrab. empt. l. 7. ff. de lege Pomp. de parricid. l. 4. §. 1. ff. famiercisc. Et huiusmodi venenum Quintil. declam. 350. interpretatur potionem mortis causa datam. Inter venena autem chantaridas Tertull. lib. 1. aduersus Marcio. ponit: Nec dissentit Marcian. in l. 3. §. alio SCto. ff. ad l. Cornel. de sicar. Briss. Prat.

VENENVM est vel bonum vel malum. Bona venena sunt, quæ nunquam sua natura sunt mala: Mala sunt duplicia: aut enim nullo temperamento adhibito salubria effici possunt, cuiusmodi est serpentum virus, aut possunt, vt est aconitum, cicuta, mandragora Gœdd. ad l. 236. n. 2. de verb. sign.

VENENARII intoxicatores, & qui venena miscent. l. 19. §. venenarij. ff. de pœn. Tertullia. in Apologet. cap. 43. Nam si qui forte vere de sterilitate Christianorum conqueri possunt primi erunt lenones, perductores, aquarioli, tum sicarij, venenarij, magi. Idem in lib. de pudicitia: Tragœdias omittam, sciunt hodie venenarij, sciunt magi. Sueton. in Neron. cap. 33. Britannicum veneno aggressus est, quod acceptum à quadam Locusta venenatiorum indice, cum opinione tardius cederet, ventre modo Britannici moto, mulierem sua manu verberauit. Quod idem Cornel. Tacit. lib. 11. refert. Vtitur etiam hoc verbo Iul. Firmic. lib. 6. cap. 19. Hæc eo plùribus exemplis confirmo, quod in huius verbi interpretatione lapsum Baptistam Pium in posterior. annot. video Briss. Prat.

VENERABILES domos locosque in constitutionibus recentiorum Impp. exaudire oportet, Ecclesias, xenones, prochotrophia, nosocomia, brephotrophia, orphanotrophia, & alia id genus l. 18 19. C. de sacr. eccl. l. 33. & 37. C. de episc. & cler. Quorum verborum interpretationem ex Iuliano Patricio hic adscribam: Xenodochium, ait ille, est locus venerabilis, in quo peregrini suscipiuntur. Appellant enim Xenonem. Prochotrophium est locus venerabilis, in quo parentibus orbati pueri pascuntur. Gerontocomium est locus venerabilis, in quo pauperes & propter senectutem solam infirmi homines curantur. Brephotrophium est locus venerabilis, in quo infantes aluntur, vt orphanotrophium interprete Mosch. in libro περὶ σχεδὸν ἅπαντα οἱ ἕρμαιοι τρέφονται. Briss. Prat.

VENERANDA domus, pro sacra æde. Auth. constit. quæ exascript.

VENERANDÆ leges l. 1. C. de bon. quæ liberis.

VENERANDA Respub. l. quo reip. ff. de iniur.

VENERANDA senectus, cultu & veneratione digna l. semper. ff. de iur. immun. Spieg.

VENERARI verbum compositum ex venia & orando, ait Festus lib. 19 Prat.

VENERARI oportet patrem & matrem l. 1. ff. de obsequ. pat. præst.

VENIA ætatis, beneficium, indulgentia, permissio. C. de his, qui veniam ætat. impetr. per totum. Hæc aufert aliud beneficium, nempe Restitutionis in integrum per Batt. ibid. Venia tamen in actione edicti, de in ius vocando, non est intelligenda generalis ille permissus magistratus, cum postulanti iustitiam, decernit citationem, vt aduersarius in ius vocetur. Nam venia est solenniter impetranda aduersus personas reuerendas, hoc est, primùm designanda est qualitas personæ, quænam reuerentia illi debeatur. Deinde summa controuersiæ est exponenda, quare velit talem personam conuenire in iudicio. Tum si iudex causa summatim cognita, permittat reum vocari in ius: dicitur impetrata venia id fieri: & in Actis describendum est. Old. Prat. Vide Gœd. in commen. ad l. 21. nu. 19. 20. ff. de verb. sign.

VENIA pro permissu in tit. de in ius vocand. Briss.

VENIAM in anteactum dare, apud Vlp. in l. 1. ff. de fugit. Spieg.

VENIENTANæ gemmæ meminit l. 19. § pen. ff. de auro, arg. cæq. numeratur inter lapillos non pellucidos. Eam Plinius & Isidorus Italicam gemmam esse à Venientibus, repertam, nigram facie, albis intermicantibus notis, scribunt. Briss. Prat.

VENIRE verbum ICtis frequentissimum est. Sic venire dolum dicunt cum dolus ab aliquo præstandus est. l. 45. ff. fam. ercisc. Sic & fructus venire dicuntur in actionem qui cum ex vi & natura actionis peti possint. l. 56. ff. famil. ercisc. Sic venire in æstimationem, in culpam. Briss. ex ff.

VENIRE pro ire & ingredi. Sic venire in possessionem. l. 33. §. vlt. ff. de acquir. possess. item pro adire & accedere, pro peruenire. Briss.

VENIRE pro portari, deferri, nostris familiare est. Sic per metonymiam venire commeatus, qui afferantur, dicimus: vide Quintil. lib. 10. c. 6. Spieg.

VENIRE, in crimen, pro accusari.

VENIRE diem distat à cedere diem, vt supra indicani in verbo Diem addictionis cedere. Spieg.

VENIRE ad iudicium, vt in l. si eum iudicio, in fi. ff. si quis cautio. Item secum potestatem agendi facere, vt in l. etsi post tres. ff. eod. tit Item, Ire in ius, vel sicut nunc loquimur, comparere in iudicio: Stare iuri, & cætera id genus, ad reum referuntur. Sed exhibere reum, d. l. si eum iudicio. in princip. Item sistere reum, ad fideiussorem pertinet. vtrunque autem complectitur Cautio iudicio sisti, siue quis pro se, siue pro alio promittat. Cuius oppositum est, promissionem deferere. Nos nunc dicimus, Cautionem de stando iuri. Quæ omnia incautum fallere possent, sicut Accursius errauit. Old. Prat.

VENIT in mentem, & pro succurrit, quod notum est, & forte pro cui est, vel ferè animus, accipi posse videtur apud Marcel. in l. maximéque. de administr. tut. vbi dicit: nam periniquum est, eum forte, cui post vicesimum annum, vel amplius in mentem venit, tutelam reposcere. Spieg.

VENISSE, pro peruenisse, apud Pomponium de verbor. significat. Spieg.

VENISSE ad hæredem, inquit Pompon. de verb. sign. nihil intelligitur, ni si deducto ære alieno. Maff.

VENTER pro muliere prægnante. l. 1. §. 1. ff. de ventr. in poss. mit. Hinc ventrem mittere in possessionem hæreditatis, id est, mulierem prægnantem, quæ hæredem se parituram adserit, l. 1. in prin. de vent. in poss. mitt. Itaque ventrem in l. ventre. 84 ff. de acqu. hær. interpretatur Alc. ibid. in summa legis pro posthumo. Prat.

VENTO viuere, dicuntur prouerbio vulgatissimo, qui nullo viuunt impendio. Hoc vsus est Alex. Imp. ad fin. l. poster. C. de alim. pupil. præst. Spieg.

VENTOSVM & plenum vento significat, & inane. Vlp. ad leg. Aquil. Siquidem die ventoso id fecit, culpæ reus est. Nam & qui occasionem damni præstat, damnum fecisse videtur. l. qui occidit, §. pen. Spieg.

VENTILARI causa dicitur, l. 6. C. pro socio cum de ea dubitatur, tractatur & agitatur. Alio sensu serui dicuntur mortui domini cadauer ventilare, l. vnic. §. sed & qui C. de lat. lib. toll. id est, thure, vt exponit Irnerius. Prat.

VENTRALE videtur sæculi genus fuisse, pecuniæ ad vsum quotidianum necessariæ gestandę accommodatum, & sub ventrem appensum. Vlpian. l. 6. ff. de bon. damnat. Zonam à Ventrali sic distinguit: Nec si zonam circa se habuerit, protinus aliquis sibi vindicare debebit: sed vestem qua is fuerit indutus, aut numulos in ventralem quos victus sui causa in promptu habuerit. Legitur tamen vetrelem. Horom. Palæmo & Paulus in Glossis, ventrale, fascia, quod ventrem operiat, & aliæ glossæ, ventrale κοιλιοδεσμὶς, ροῦδε. Alij tegumentum ventris exponunt, in quo res leuiores poni solent. Et ita ab Adriano Imper. l. diuus C. de bon. damnat. pro funda, id est, crumena, ventralis accipitur. Nummulos, inquit, in vetralem, legendum ventralem. Plin. lib. 8. cap. 48. Patris mei memoria cœpere amphimalla nostra sicut villosa etiam ventralia. Idem libro 27. cap. 7. de absynthio loquens, Arcet inguinum tumorem in ventrali habitum. Eodem sensu Latini fundum & profundum dixerunt. Macrobius: Demissa in fundum (sic habent, teste Cuiacio, libri veteres) paupere manu, paucos denarios protulit. Caper Grammaticus: In profundum nummi, vel in arcam conduntur. Prat. vide & Cuiac. 10. obseru. 26.

VENTREM facere dicitur paries qui intumescit, qui procumbit qui proiectus est. Alfenus in l. 17. ff. si serui. vindic. Si quando, ait, inter ædes binas paries esset, qui ita ventrem faceret, vt in vicini domo semi pedem, aut amplius procumberet: agi oportet ius non esse, illum parietem ita proiectum in suum esse inuito se. Spieg.

VENTREM appellant ICti vterum quem mulier gestat, vel animal quod in vtero est l. non est ambiguum. ff. de bon. poss. Ita quoque venter dicitur institui, exhæredari vel præteriri l. ventre 84. ff. de acquir. hæred. Inde ventrem in possessionem mitti & ventriculatorem dari dicunt & vacuum ventrem l. 7. §. adeo ff. quibus ex caus. in poss. Br. ff.

VENTREM ferre, id est prægnans esse potest mulier totos decem menses, & duos dies, per glossam not. in Nouell. Constit. de Restitut. §. mulier. & in l. intestate. §. fin. ff. de Suis & legit. hæred. Spieg.

VENTLEIVS Saturninus, ICtus, is est qui Quintus Saturninus vocatur in l. 13. §. Marcellus ff. de Senatorib. Briss.

VER sacrum pro religioso (vt inquit Nonius Marcellus) à Sussenna acceptum est, cum alij pro vitali, atque execrando intellexerint. Relatum de Lacedæmoniis est, quod ij quidem vel sacrum destinauerunt, quo tempore orbem Heracleam condiderunt. Sex. autem Pompeius ob eam rationem dictum existimauit, quod in magnis periculis vouendi mos fuit, se cuncta animalia immolaturos, quæ vere proximo nascerentur. Quæ res (inquit) cum paulo crudelior atque acrior videretur, pueros, pueilasque innocentes interimere, in adul-

tam

Digitized by Google

tam æutem perductos velabant atque extra fines exigebant. Hinc appellati sunt Sacrani ex oppido Reate orti, quod in sacro vere nati haberentur. De his sacris & in commentariis Græcorum mentio habetur, qui maiore diligentia atque studio Romanos ritus ac institutiones perquirunt. Petr. Crinitus lib.24.de honest.discip.c.8.

VERBVM, est pars orationis significans incompositum prædicatum vt Diogenes, vel sicut quidam volunt, elementum orationis sine casu, significans aliquid constructum de aliquo vel aliquibus vt lego, scribo, ita Laertius lib.7. de vita Diogenis.

VERBA, id est, vocabula absolute posita, proprie & non abusiue accipi debent. per l.ea lege. ff. de testam. l.non aliter. de leg.3. l. nepos Proculo. de verb. signif. nisi non ita voluisse autorem præsumamus. tunc enim ex coniectura restringuntur: quæ assumuntur modo ex re, modo ex persona, amicitia, item affinitate, odio, paupertate, tum ex negotij qualitate. vt late indicat Alciat. in princ. comment. de verb. sig. Spieg.

VERBA, sunt notæ passionum animi & voluntatis l Labeo. de supel. leg. l. ille aut ille. §. cum verbis. l. non aliter. ff. de lega. 3. Bar. in l. contra legem. ff. de legib. cum simil. Spieg. Prat.

VERBA sunt notæ rerum. Vultei. in comment. Instit. de lega. §. 27. num. 2.

VERBA cum effectu sunt accipienda, l. pen. ff. ne quis eum l. 1. §. hæc verba. ff. quod quisque iur. quod de iis accipiendum est, vbi lex effectum exigit, idque potissimum in iis, ob quæ pœna irrogatur. Prat.

VERBA absolute posita intelliguntur cum limitatione: vt cum dicitur, à semetipso inutiliter legari, hoc non est verum absolute: sed tunc verum est, postquam adita est hæreditas, vt scite declarat Zasius in l. qui filiabus. ff. de leg. 1. Spieg.

VERBA absolute posita proprie & non [illegible] accipienda sunt, l. ea lege. ff. de testibus. l. nepos Proculo. ff. de verb. sign. & vide Alc. in comment. de verb. sig.

VERBA abusiua, regulariter apud ICtos non recipi. Vide Abusionis nomen.

VERBA clara qui interpretari velit, ferendus non est. Iason post Doct. in l quicquid adstringendæ. ff. de verb. oblig. citat commodum rex. in l. ille aut ille. §. in verbis. de lega. 3. & l. non aliter. ff. eod. l. si mihi & Titio. §. fin. l. continuus. §. cum. ff. de ver. oblig. Old. Prat.

VERBA ciuilia. Hæc falso censuit Bartolus esse verbum, Instituo, vel hæres esto, tanquam hæc non iuris gentium, sed ciuilis verba sint. Itaque Alciati verior sententia amplectenda, arbitrantis verba ciuilia dici simpliciter verba, quibus pupillaris substitutio confici potest. Siquidem Vulgaris dicta est, quod vulgo omnibus competat: at Pupillaris, non nisi ciuibus Romanis, qui filios in potestate habeant, quod ius patriæ potestatis proprium ciuium est: & id quidem moribus ciuitatis inductum est, id est, iure non scripto, sed prudentum interpretatione, ideoque proprie ciuili: quod Pompon. docuit l. 1. §. iis legibus de orig. iur. Vnde merito Papinian. verba ciuilia ea omnia appellauit, quibus hæc substitutio est inducta: In tractatu de vulg. & pupil. Verbis ciuilibus, inquiens, substitutionem post quartum decimum annum ætatis, frustra fieri conuenit. Alciatus cap. 1. decimi libri pareg. Spieg. Cæterum Connano libro 10. cap. 8. num. 9. probabilius esse videtur verba Ciuilia dici Papiniano, quæ etiam directa vocantur & legitima, quod vim legis pene habeant, nec factum hominis requirant.

VERBA dubia in rescriptis, priuilegiis, contractibus, iudiciis, & voluntatibus vltimis, qui accipienda sint, vide textum in l. si quis intentione. ff de iud. & l. veterib. ff. de pact. l, in ambiguis de diuers. reg. iur. & ibi vide interpretes. Prat.

VERBA, durante vita, habent vim conditionis, l. si ego. §. 1. de iur. dot. Bart. in l. 1. §. 7. ff. de cond. & demon.

VERBA geminata & exuperantia restringenda sunt pro re, & subiecta materia, l. si stipulatus. ff. de vsur. Alciat. respons. 205. num. 28. Prat.

VERBA geminata & repetita, voluntatem enixam & constantem indicant. Baldus in l. fructus. C. de act. emp. cum multis similib. per plerosque omnes Doct. ex Zasio. Old. Prat.

VERBA generatim concepta, ad illa quæ postmodum de nouo recenter emergunt, non sunt porrigenda l. qui cum tutoribus in fin. ff. de transact. Idque obtinet etiam si illa generalis forma verborum iureiurando esset roborata. Baro Tautenbergius citat in Viridario. c. cum inter P. & ibi Gloss. & Doct. de renunt. Spieg. Old. Prat.

VERBA imperatiua sunt verba directa l. quoniam C. de testam. Cuiac. ad tit. 14. ff. de lega. in princ. in verbo Imperatiue.

VERBA in differenti materia per prius, non per posterius intelligenda sunt. Glo. in l. de vnoquoque ff. de re iud. Bald. l. 1. C. de succeff. edict. Spieg.

VERBA intelligenda sunt in casu possibili, vt recte annotauit Accursius in §. 1. Instit. de oblig. tit. general.

VERBA mere æquiuoca, si per communem vsum loquendi in intellectu certo sumuntur, talis intellectus præferendus est. Hoc Felini dictum ceu elegans, citat Zas. l. 1. respons. Spieg. Prat.

VERBA nihil operari melius est, quam absurde. Dictum est Baldi l. terminato, ad finem. C. de fruct. & lit. expens. fac. Old.

VERBA non tam intuenda, quam causa & natura rei, vt mens contrahentium ex eis potius, quam ex verbis appareat. Bald. citat l. si in venditione, ff. comm. præd. Adde l. capitalium, §. diuus ff. de pœn. cum simil. lib. Old. Prat.

VERBA obscure prolata, eo sunt intelligenda sensu, quem solent recte intelligentibus generare, c. ex literis, 1. de sponsa. & matrim. Vide Baronem à Tautenberg. tom. 1. Viridiarij conclus. iurisdict. Spieg. Old. & Prat.

VERBA offendi possunt, imo ab eis recedere licet, vt verba ad sanum intellectum reducantur. Gloss. in l. actorum, ff. de re iud. & in l. non dubium. C. de legibus. Hanc doctrinam post Bart. teste Zas. Bald. elegantèr tractat in iam allegata leg. Vide item Dinum. c. fin. ne reg. iur. lib. 6. Spieg. Prat.

VERBA ordinationis quando verificari possunt in sua vera significatione, trahi ad extraneum intellectum non debent, leg. non aliter, ff. de leg. 3. l. nepos Proculo. ff. de verb. sig. l. 1. §. si is qui ff. de exercit. act. argum. in l. si filio quem pater, ff. de lib. & posthum. Spieg.

VERBA precaria hæc sunt, peto, rogo, volo, mando, §. vlt. de singul. reb. per fi. l. rel. l. 2. C. com. de legat. Item deprecor, cupio, injungo, desidero l. etiam hoc modo l. & eo modo, ff. de leg. libr. 1. Addit Paulus impetro, lego, impero, cum Alciato. Et tamen non adsentior, dum minus esse precarium jubeo putat quam impetro. Nam & iubeo precarium est, l. Aurelius, §. vltim. ff. de lib. leg. & vtrumque significat volo siue cupio. Hæc verba & inflexa dicuntur & [illegible], & fideicommissaria, nusquam obliqua. Commendo non est verbum precarium, vt si dixerit, illum tibi commendo l. ex verbo. C. de fideicommiss. liber. l. fideicommissa, §. si ita quis. D. de legat. lib. 3. nisi vt Thalelæus notat forsitan probetur fideicommittere eo verbo testatorem voluisse. Nam ex nouissimis constitutionibus omne verbum ad fideicommittendum vtile atque validum est. At relinquo videtur esse precarium l. Lucius, §. filiam. D. ad Senatusconsul. Trebell. sed Paulus negat. Cuiac. ad lib. 4. Iul. Paul. sent. tit. 1. de fideicommissis, §. fideicommittere his verbis.

VERBA plenitudinis potestatis & certæ scientiæ exprimi in priuilegio opus non est, si adsunt æquipollentia. Vide Bal. in l. lapil. ff. de rer. diuis. & Felin. post Abb. in c. nonnulli, de rescript. Spieg. Prat.

VERBA pro re, & subiecta materia accipi debent l. damni infecti quidem ff. de damn. infect. Bald. l. 1. C. comm. idem in rubric. C. de contrab. empt. quæst. 9. Prat.

VERBA quantumvis generalia, ad aptitudinem restringuntur, etiamsi nullam aliam paterentur restrictionem, per text. in l. vt gradatim, §. 1. ff. de muner. & hon. & gloss. ab omnibus, Zasio attestante approbatam, in l. qui autem, §. fi. ff. de Constit. pec. & l. sed si compromissum, ff. de arbitr. Spieg. Prat.

VERBA quæ aliquid operari possunt non debent esse superflua. l. si stipulatus, ff. de vsur. si quando, de lega. 1. Spieg. Prat.

VERBA quæ perclara sunt, de eis disceptandum non est, vide supra, Verba clara & manifesta.

VERBA quibus substitutiones concipiuntur aliqua directa, aliqua obliqua, aliqua communia nominantur. Directa sunt, per quæ substitutus directo, & per se, non per me liam personam ad hæreditatem peruenire potest, ejusmodi sunt indubitata, vt Zasius ait, Hæres esto. Item, hæredem instituo, non quidem de sui natura, sed additum qualitati hæreditariæ, vt Heredem instituo, qui & Polito subscribens, non recipit distinctionem Bartoli, de verbis ciuiliter & directo directa, vtpote commentitiam. Vocantur etiam hæc directa verba, ciuilia, vt cum Vlpian. titul. 25. dixit fideicommissum non relinqui verbis ciuilibus filio puberi substitutionem in secundum casum frustra & inutiliter fieri, l. verbis, ff. de vulg. substitut. Ciuilia autem vocantur, quoniam talia sunt, qualia legum ciuilium verba, vtputa hæres esto, Damnas esto, Damnas sunto, Dato, Facito, Præcipito, Capito, Sumito, Habeto, id est, imperatiua. Cicero pro Balbo, explicans illa fœderum verba Imperium majestatemque populi Romani comiter conseruato: quæ ita præscripsit Liu. libro 38. Verbi, inquit, genus hoc, conseruato, quo magis in legibus quam in fœderibus vti solemus, imperantis est non precantis. Et Porphyrio ad hæc Horatij verba scribentis ad Trebatium, Transnanto, habento. Directis, inquit, verbis vtitur propter Iurisperitos. Obliqua autem seu inflexa, cum testator jubet, rogat, mandat, iniungit hæredi, vt restituantur bona Titio. Vnde verbum Restitui vere obliquum est, sicut & alia verba distribuendi: vt cum testator dicit: Bona mea distribuantur, reddantur, diuidantur, partiantur, & similia: quæ per discursum iuris inueniri possunt: & maxime ista verba, Rogo, volo, mando: quibus verbis fideicommissaria substitutio conficitur, quam & precariam nominat Iurisconsultus in l. quærebatur, 3. Resp. ff. de testamento militari. Verbum iubeo interdum precarium est, optantis & adulantis significatum habens, & idem quod volo, vt cum

Digitized by Google

dicimus, iubeo saluere, & in l. Aurelius. §. fin. ff. de lib. leg. Reddi jubeo, fideicommissum est. Communia, quæ vtrique significationi conueniunt, hoc est, quæ esse directa, aliquando possunt esse & obliqua, nam si vniuersitati bonorum adiiciantur, directa sunt: si rem certam respiciant, obliqua. iuxta doctrinam Bald. tametsi Zas. demonstrat eam non esse perfectam. Bartolus complura numerat verba communia, in notissima l. Centurio de vulgar. Quanquam & alia adnumerantur inter Communia: videlicet, pertineat, remaneat, redeat, reuertatur, deuoluatur, deferatur, habeat, consequatur. Item verbum, Depuro, relinquo, competat, maneat, & multa id genus, quæ apud vtriusque iuris interpretes annotare licet: inter quos super verbo Succedat, nondum conueniat. De verbo Lego constat: quod quamvis ex latissima significatione etiam ad hæreditatem possit accommodari, argum. l. verbis legis ff. de verbor. signific. est tamen hodie coangustatum ad res singulares legatas, per iam d. l. in fi. Solebant etiam nonnunquam testatores directis simul ac precariis verbis idem relinquere, vt si iure legati valere nequiret, saltem valeret iure fideicommissi, vt l. Publius. l. non ad ea. ff. de cond. & demonst. l. quisquis. ff. de leg. 3. l. Aurelius. §. Titius. ff. de lib. leg. l. si quis seruo. ff. de manu. test. & his plerunque verbis, Do, lego, darique volo, priora enim sunt directa, posteriora precaria. Prat. Old. & vide Forcat. in Necyom. dialog. 14. n. 3.

VERBA secundum materiam subiectam intelligi nemo est qui nesciat l. damni infecti quidem. ff. de damn. infect. Bald. l. 2. C. commod. & idem rub. 9. quæst. C. de contrah. empt. cum simil. Spieg.

VERBA simpliciter posita debent intelligi in potiori & pleno significato l. 1. §. 1. ff. si ager. vectig. Nam non est audiendus monitore Zasio, nec ferendus aliquo modo, qui verbum simpliciter positum, à toto ad certam qualitatem restringit, arctat, & perpetuat. Spieg. Prat.

VERBA strictæ significationis ad latam extendi possunt, si subsit ratio. Vide post gl. Ang. in Auth. vt hi qui oblig. post. pr. in verbo. Ad curationem. Spieg. Prat.

VERBI appellatione venit tota clausula l. si quando. C. de inoffic. & Deuter. capit. 4. Bartol. in §. ait prætor. l. item apud. ff. de iniur. Terentius, verbum hoc hercle verum est, Sine Cerere & Baccho friget Venus. Et alibi Thais Phædriæ amanti dicit: veruntamen potius quam te inimicum habeam, faciam, vt iusseris. Tum Phædria vrinam istuc verbum ex animo ac vere diceres, potius quam te inimicum habeam syncere dici, quidvis possem perpeti. Denique Parmeno sic loquitur, Labascit vno verbo victus quam cito. Forcatul. in Necyomantiæ dialog. 34.

VERBA testamenti, faciant, disponant libere. causam domini j habent. Auth. de restitutionib. §. si vero ibi. & licentiam habere, &c. Spieg.

VERBA testamenti generalia, generaliter sunt intelligenda l. 1. §. generaliter, de leg. præstand. cum vulg.

VERBENACA. Vide Sagmina.

VERBERA seruilia, l. 12. ff. de iur. fisc. interpretatur Briss. lib. 3. c. 9. antiquit. flagra, flagella, lora, quibus seruos rumpi solitos constat. l. sed est quæstionis. § pen. & le. item apud. §. adiicitur ff. de iniur. & ex veteribus comœdiis. Prat.

VERBERARE & Pulsare in l. Cornelia. de iniuriis hoc differunt, quod verberare est cum dolore cædere, Pulsare sine dolore l. §. in pr. & §. inter pulsationem. ff. de iniur. l. 22. §. vlt. ff. rem rat. hab. Confunduntur tamen vt plurimum l. 4. §. si cum seruum ff. vi bon. rapt. Briss.

VERBA à magistro allata, vel parente, emendationis, non iniuriæ gratia data creduntur. l. 16 §. 1. ff. de pœn.

VERBERARE dicitur abusiue & qui pugnis cæciderit. Vlp. in l. item apud Labeonem. ff. de iniur. Prat.

VERBERATIO vinculorum l. 7. ff de pœn.

VERBERO. Imp. Constantinus. C. de mulierib. quæ se propriis seruis iunxerunt. Si qua, inquit, cum seruo suo occulte rem habere detegitur, capitali sententia subiugetur, tradendo iguibus verberone.

VERBI gratia. & verbi causa, quod exempli gratia dicitur, in eandem significationem in fin. §. pen. l. verum. ff. de minoribus l. 2. ff. locati. l. 2. Vt dignitatis ordo seruetur. Cod. lib. 11. ad l. Rhodiam de lactu. l. naufs. §. fin. Instit. de except. in pr. ff. de supellecti. l. Labeo. & de peric. & com. m. rei vend. l. si per emptorem. Spieg.

VERBIS obligamur cum præcedit interrogatio, & sequitur congrua responsio. Mod. in l. obligamur. ff. de act. & oblig. Prat.

VERBIS contrahi obligatio dicitur, quæ per stipulationem concipitur: quia non quibuslibet verbis contrahebatur, sed solennibus duntaxat, & certis: quorum formulæ à ICtis conscribebantur. itaque vt interrogatio concepta erat, ita subsequi responsionem oportebat. l. obligamur, 52. ff. de obligat. & act. Paul. lib. sentent. 5. cap. 8. Obligationum firmandarum gratia stipulationes inductæ sunt, quæ quadam verborum solennitate concipiuntur. Verborum autem obligationis tres sunt species: Stipulatio, l. cum patrem. C. de iure dot. & de qua iam diximus. Dictio dotis, quæ verbis quoque solennibus fiebat, nulla interrogatione præcedente, nam Caius 2. instit. scribit dictione dotis sine interrogatione tres tantum personas obligari: mulierem quæ nuptura est, debitorem mulieris, parentem mulieris virilis sexus. Tertia species est, Iusiurandum liberti iurantis se domum, munus, operas patrono daturum nam, vt ibidem Caius scribit, libertus sine interrogatione promittens verbis obligatur. Alij duas tantum constituunt: vnam quæ expressis verbis fit vtroque loquente, seseque exaudiente, l. 1. ff. de verb. oblig. Aliam tacitam, quam lex fingit. l. vnic. C. de rei vx. act. Prat. Adde Cuiac. ad l. si vnus. §. si acceptil. ff. de pact.

VERBORVM subtilitatem Iulianus accipit pro summo iure, in l. si tibi pecuniam. ff. si cer. pet. condict. Sed hæc (inquit) intelligenda sunt propter subtilitatem verborum. Benignius tamen est, vtrunque valere. Adde l. si fundus. §. si pluris. ff. de pign. & hypot. Schard. ex Prat.

VERBORVM superficiem tenere, non satis esse ad inuestigationem Iuris, memisse oportet, sed interius respicienda est mens legislatoris, qua ratione motus fuerit ad statuendum aliquid. Scire leges (inquit Celsus) non est verba earum tenere, sed vim ac potestatem in l. scire leges ff. de legibus. Non quod voluerit Celsus negligi prorsus verba, quorum primam oportet esse cognitionem, & sine quibus mens proferentis percipi non potest, vt ipse tractat eleganter in l. Labeo ait. §. vlt. ff. de suppellectil. legat. Imo sensit potius vtrunque coniungendum esse.

VERBOSVM, hoc est, loquacem, Accursius in leg. & ea causa in prin. ff. de postulando recte existimat, hominem plus æquo verbosum prohibendum esse pro alio postulare. Imperator quoque verbosas assertiones detestatur, in leg. ampliorem. §. in refutatoriis. Cod. de appellat. Caius in l. prima. de origin. iuris dixit, verbosos commentarios pro prolixis, ac verbis abundantibus: vt Satyricus, Verbosa & grandis epistola venit A Capreis. Quibus verbis, Erasmo exponente, significatur prolixum diploma: qualia principes de magnis rebus solent mittere. Et Marcus Tullius cum ait: Habes epistolam verbosiorem fortasse quam velles. Verbosiorem dixit longiorem. sequitur enim: Quod tibi ita videri putabo, nisi mihi longiorem remiseris. Prat.

VERBO tenus, quod intra verba manet nullo sequente effectu, accipimus, per l. 1. ff. quod quisque iur. Spieg.

VERBVM, pro oratione, siue (vt alij loquuntur) pro clausula. Modest. l. 4. §. 1. ff. de vulg. & pup. Sed si alter pubes alter impubes, hoc communi verbo, Eosque inuicem substituo, sibi fuerint substituti. Paul. l. 15. ff. rem rat. hab. Amplius non peto verbum Labeo ita accipiebat, si iudicio petitum esset. Terent. Verum hercle hoc verbum est, quod vulgo dici solet. Prat.

VERBVM, à veritate deducit Varro: quod verum nos loqui oporteat. Vide Bart. in l. Gallus. §. idem credendum ff. de liberis & posth. Old. Prat.

VERBVM Christi, neque in Ecclesia prædicari, neque in Republica retineri politica ordinatio sine scholastica institutione potest. Sicut hoc seculo nos stultorum magister, hoc est, pœnitendus rerum exitus tandem docuit. Ergo necessarium quoque olim censuerunt & Cæsar Fridericus, & omnes Imperij ordines, vt præcipua quædam securitatis præmia clementer scholasticis donata, multos inuitarent ad præclara literarum studia Constit. Habita. C. Ne filius pro patr. Maximum enim ad virtutes incitamentum Solon censuit esse in præmiis, quasi alteram, adeoque maximam administrandæ Reipubl. partem. Old.

VERBVM Dei. Oldend. in Restaurat. politiæ: In ciuitate, & vbiuis locorum, inquit, necessario requiritur in primis verbum Dei: deinde magistratus qui administret Rempublicam. Id quod gentes quoque, quamvis CHRISTVM IESVM Seruatorem nostrum ignorent, lumine tamen naturali aliquo modo cognouerunt. Ideoque intra exempla iuris publici referuntur sacerdotes & magistratus in l. prima. §. 1. ff. de iustit. & iur. Spieg.

VERBVM futuri temporis annullatiuum nunquam intelligitur ipso iure tollere, sed requiritur sententia. glossa est ordinaria in l. in criminal. C. de iur. omn. judic. Fallit sing. nisi lex geminate loqueretur. ita sing. Bald. per illum text. in tit. de pace Cõstant §. priuilegia omnia, in ve. bo, & in irritum reducantur. de quo scripsi supra in verbo Geminatio verborum. Secundo fallit, quando profertur à testatore. Verbi gratia: si hæres molestauerit vxorem meam, priuetur hæreditate, ita eleganter Bal. in l. 1. circa colum. 7. C. de his quæ pœnæ nom. quem ita citat Francisc. Crem. not. 7. tu scis quod verbum. & Felin. approbat in c. Rudolph. in 19. col. ver. amittat de rescrip. vbi tamen subdit, quod licet Crem. citet Bald. ad hoc, tamen Bald. ibi hoc non dicit. Cotta.

VERE, aduerbium, quod dicitur in rei veritate.

VERE datum est, id est, bona fide: item vere distraxisti, & donationis causa, opponuntur. l. 8. ff. de contrah. Briss.

VERE-

Digitized by Google

VERECVNDIA, & pudorem recti & honesti, & modestiam significat. Vide Vlp. in eleganti l. 4. de alien. iud. mut. Spieg.

VERECVNDIA reuerentiam significat. l. liberius qui. ff. de oper. libert.

VEREDI sunt publici equi cursuales, qui à Græcis παχυδρόμοι ad l. 8. de cursu publico angar. & perangar. C. lib. 12. Procopius II. de bello Persico. ὁ δὲ ἵππος τῶν βασιλικῶν ἀγωγίμων ἐστὶν, οὓς δὴ βρίβους καλοῦσι Ῥωμαῖοι. & Iulianus Nouel. 130. qui τὸν δημόσιον ἵππον δρόμον, interpretatur veredorum cursum. Inde qui iussu principum huc atque illuc cursu publico mittuntur, veredarij ab Hieronymo in historia Esther, quos Iosephus 11. ἀγγαρηφόρους angaros, & ad Eustochium, clericus vagus veredarius vrbis. Procop. de bello Vand. τοὺς τῶν βασιλικῶν ἀγωγίμων ἵππους ἀπὸ σταθμοῦ ἐς τὸν βριβοδρόμον καλοῦσι. Prima origo nominis veredorum, quod vehant siue ducant redas, auctore Festo, quæ & ipsæ cursuales dicuntur l. 9. Cod. Th. de legatis, & dec. leg. Isidorus aliam affert notationem, quod scilicet vias publicas currerent, per quas & rhedas ire solitum erat. Qui scribunt reda, verecundos scribũt. Qui rheda verhedos, vt in Pandect. Flor. l. vl. ff. de mun. & hon. Sed cœpere etiam veredi appellari sine reda. Vtebantur etiam ad cursum publicum bobus l. 1. Cod. Th. eod. tit. & mulis atq; asinis, quod sustulisse Iulianum Socrates scribit lib. 3. c. 1. Carolum magnum iter fecisse carpento iunctis bobus & bubulco, rustico more agente. Eginhardus scribit. Patauueredi videntur esse maiores equi agminales, quos posteriore parafredos vocarunt, vt in lege Baiuuariorum: parafredos donent aut ipsi vadant vbi eis iniunctum fuerit, estque ea hodie equorum appellatio Gallorum, Italorum, Hispanorumque communis. Cuiac. ad Rubr. C. de cursu public. angar. & perangar. li. 12. De hoc vide etiam Turn. aduers. lib. 18. cap. Prat. Corras. l. Milc. 11. n. 4.

VERENDA neut. gene. plur. num. dicuntur corporis partes, quæ non nisi cum verecundia nominantur. Lege epist. Plin. 14. lib. 3. qua exemplo Macedonis monet, non debere dominos erga seruos truces esse. Spieg.

VERERI, dubitare, l. 2. ff. de damn. infect. l. potior. ff. qui pot. in pign. Prat.

VERILOQVIVM idem quod Etymologia est, quod à Cicerone in Topicis Notatio, & ab Aristotele συμβολον appellatur, quod Latine, eodem Cicerone teste, est Nota. vel vt quibusdam aliis placet signum, indicium est, quando ad veram verbi interpretationem, vocem tradicimus. Ipse Cicero scribit argumenta duci à notatione, cum ex vi nominis argumentum elicitur: eamque esse notationem, quam Græci ἐτυμολογίαν vocant, id est (inquit) verbum ex verbo, veriloquium. Brechæus in l. Tuguri, ff. de verb. sign.

VERISIMILE, idem quod simile vero.

VERISIMILE non est, quod est à vero dissimile, vt dicit Bal. in l. ea quidem. C. de accus. Vnde quod non est verisimile, non debet attendi: quia non verisimilia falsitatis habent imaginem, vt idem Bald. dicit in l. 1. C. de furt. & ser. cor. Spieg.

VERITAS est, per quam immutata ea quæ sunt aut fuerunt, aut futura sunt, dicuntur, autor Cicero de Inuen. Ioan. Lud. Vives lib. 2. de anima scribit, nullas duas res tam esse inter se amicas & concordes, quam virtutem & veritatem: nempe germanas à Deo genitas, & humanis mentibus sicut vtilissimas, ita etiam integris iucundissimas. Versatur autem veritas primo circa artes & doctrinas. Secundo circa pacta & contractus, iudicia testimonia. Tertio erga alios: videlicet esse candidum, non struere insidias, ingenue dicere cum opus est quod sentiat. Recte igitur definit eam Phil. lib. secund. Philos. Moral. esse habitum voluntatis, videlicet amorem veritatis & simplicitatis in omnibus dictis aut factis, in omni consuetudine vitæ: & odium acre simulationis, fucorum, sophistices, calumniarum, stropharum, & quicquid est huiusmodi artificiorum. In summa, Veritas & sermonis integritas, & vera ratio accipienda est, cui semper locum fore adserit Iurisconsultus l. fin. de probat. Spieg.

IN VERITATE, id est reuera. Briss.

VERITAS humana est notitia rei, in Auth. de instr. caut. & fid. in princ. Veritas quandoque appellatur substantia, l. 2. §. si sub conditione, ff. pro empt. Veritas an præualeat opinioni, docet Bart. & Aret. in l. is qui putat ff. de acq. hær. Prat.

VERIVS puto, pro æquius & iustius interdum vsurpatur à ICtis, vt apud Vl. l. 2. de fundo dot. & aliis locis. Hoc etiam Budæus monuit. Spieg.

VERMINA dicuntur dolores corporis cum quodam minuto motu, quasi à vermibus scindatur. hic dolor Græcis σπάσμος dicitur. Prat.

VERNA, seruus domi nostræ natus ex ancilla nostra, aut seruo Græcis οἰκογενὴς l. seruus §. fin. de legat. 3. l. cum semper vernis. C. de rei vindic. Paul. in l. seruis vrbanis. Si vernæ alij, inquit, alij cursores legati sint, si quidam & cursores & vernæ sunt, cursoribus cedent, vt ait Fest. libro 19. qui in villis vere nati sunt: quod tempus duce natura, fœturæ est, & tunc rem diuinam instituerit Marti, Numa Pompilius, pacis concordiæve obtinendæ gratia inter Sabinos Romanosque, vt vernæ vincerent. Romanos enim vernas appellabant, id est, ibidem natos: quos vincere pernicioſum arbitrium. Sabinis, qui coniuncti erant cum populo Rom. Hæc Festus. Vernas veteres appellasse Non. Marcellus scribit qui vere sacro fuerant nati & habitum fuisse hoc nomen pro vitabili & maledicto. Prat. Brissonius.

VERNA l. 15. ff. de aur. & argen. sumitur pro liberto, non seruo. In hac enim lege testator vernis suis legat: quod si de seruis intelligeremus, inutiliter fieret. Libertos autem vernas etiam antiquæ inscriptiones nobis referunt, vt hæc, Fortunatus Augusti libertus verna. At vero significantur ea appellatione, qui in ædibus nostris nati sunt: vt vernarum aprorum, & iuporum Martiali, qui in viuariis & piscinis nostris. Marcus l. τοὺς ἐκ τῶν οἰκιῶν Latinam cum Græca appellatione coniunxit, hoc modo, οἰκογενεῖς οὐρανίσκους, nam vt seruum & seruulam, ita vernam & vernaculum dicimus: quo nomine & Tribunorum plebis ministros quosdam, aut seruos publicos Suidas appellat, eundem quem Cedrinus de Februario & Camillo, siue historiam siue fabulans narrans. Prat.

VERNACTVM, quod vere aratum est. Dictum à temporis argumento. Interdum pro eodem accipiuntur, vernactum, & nouale. Budæus tamen Noualem tum dici sentit, & Nouale, cum ager post messem totus quiescit: tum autem vernactum, cum vere terra proscissa est. Græce νέαται, & νέα, & νέατος. Latine etiam interdum Seges dicitur, cum iterata & exculta est ad sementem. Spieg.

VERNACVLVM, omne quod domi nostræ nascitur, vel in nostra patria. vt, vernaculum vinum, aurum. vnde vernacula lingua dicitur, vel seruilis vel plebeia, qua tanquam communi ac naturali, omnes vulgo loquuntur. Linguam maternam hodie vocamus. Spieg.

VERO, discretiua coniunctio, variis modis sumitur, vt Albericus ostendit. Iuncta pronomini ego, non tam discretionem interim significat, quam (vt Hermolao placet) confirmationem, pro quinetiam, vel etiam. Cætera require à Stephano Roberto.

VERO verius, prouerbiali tropo dicimus, quod prorsus indubitatum haberi volumus. Vlpianus haud dissimili forma dixit, Certo certius: quamquam nihil prohibet aliud alio certius esse l. testamento datos tutores, 2. de testam. tut. Spieg.

VERONA, ciuitas Venetiæ, à Brenno duce, Brennona primo, deinde mutatis literis, Verona dicta est, vt Iustinus refert lib. 20. Albe. nescio quæ secutus Chronica, Veroniam dicendam tradidit, quod vt ait, consecrata fuit (forte constructa legendum) à Romani expulsis contra Romam & ibi sunt multa ædificia similia Romæ scilicet Arena, & alia.

VERIS sacri mentio fit apud Liuium lib. 22. & lib. 34. vbi scribitur: ver sacrum videri pecus: quod natum esset inter Calend. Mart. & pridie Calend. Maias. verum Fest. id sic explicat: ver sacrum vouendi mos fuit Italis. Magnis enim periculis adducti vouebant, quæcunque vere proximo nata essent apud se animalia, immolaturos. Sed cum crudele videretur pueros ac puellas innocentes interficere, perductos in adultam ætatem velabant, atque ita extra fines suos exigebant. Idem Sextus Pomponius in Mamertino, vt si vellent (inquit) eo malo liberari, ver sacrum vouerent, id est, quæcunque vere proximo nata essent immolaturos. Plura de hoc Pithœus aduers. subs. lib. 1. cap. 6.

VERSARI male in tutela, pro non recte fungi munere tutorio l. 1. §. 1. ff. de off. præf. vrb. Spieg. Prat.

VERSARI in munere suo, suo munere fungi. Est autem versari, in aliqua re assiduum esse l. 3. §. 1. ff. de offic. præf. vrb. Spieg. Adde Conn. lib. 7. c. 2. n. 3.

VERSARI in rem, pro verti, l. 27. ff. ad Senat. Velleian.

VERSARI in lucro, id est esse, l. 3. ff. de vi & vi arm.

VERSARI delictum in actione, i. e. venire & præstari in actione, quod dolo vel delicto corruptum est, l. 49. C. de oblig. & act.

VERSATVR vtilitas absentium, id est agitur de vtilitate absentium l. 1. ff. de neg. gest.

VERSARI pro consistere. Sic versatur res in causæ cognitione l. 17. §. quod autem, ff. de iniuriis. Briss.

VERSA vice l. 1. ff. de lib. caus. rum aliis locis, pro vicissim, vice versa, separatim his duobus verbis positis. Spieg.

VERSICOLORES, Vlpian. l. si cui. §. 1. de leg. 3. appellat lanas, quæ natiuum colorem mutarunt, siue purpura, siue cocco, siue alio colore infectæ sint. vt etiam in dictione. Varius color telatum est. Valla ex variis autoribus ostendit versicolorem, aliquam rem dici, quæ variorum colorum sit. Sed Vlpiani locum à Valla non intellectum, Alciatus non temere contendit. Spiegelius.

VERSICOLORIVM appellatione ea continentur, quæ tincta sunt & neta, neque detexta, neque contexta: veluti purpura, crocum & alia id genus. Quæ vero natiuo colore vel alba vel nigra sunt versicoloribus non adnumerantur l. 70. §. versicoloribus l. 78. §. coccum. ff. de legat. lib. 3. l. 32. §. Labeo. ff. de aur. arg. Briss. Prat.

Digitized by Google

VERSICOLORIA vestis in d.l.32.§.Titia: & versicoloria lana apud Paul.lib.3.sent.tit.6.Briss.Prat.

VERSICVLVS. Interpretes nonnunquam hoc nomine citant è Pandectis verba Iurecoss. nec absurde. Nam versus,& versiculus,quamvis vulgo habentur pro metris: tamen etiam quicunque tractus literarum, vulgo linea dici posset versus,autoritate Cic.in 1.epist.5.lib.ad Attic.tum alibi.Spieg.

VERSVRA fieri proprie dicitur, quum creditoris conuersio quædam & mutatio fit:id est, quum quis alij vt soluat, ab alio pecuniam mutuatur, nonnunquam tamen versuram facere simpliciter significat æs alienum contrahere. Cicero pro Cælio, Tabulas qui in patris potestate est,nulla conficit : versuram nunquam omnino fecit vllam. Donat.in Phormio. Versuram facere dicitur,qui æs alienum ex ære alieno soluit. Dicitur etiam Versuram facere,cum minore fœnore acceptam quis pecuniam maiore occupat. Old.Prat.Hoto.

VERSVRAM facere mutuam pecuniam sumere : ex eo dictum, quod initio qui mutuabantur ab aliis,non vt domum ferrent, sed vt aliis soluerent, vel vt verterent creditorem. Fest. Hot. Prat.

VERSVM,nisi,duret, non dicitur l.si vero pro parte, §. sed si non sint.ver.versum autem, ff.de in rem verso.versum vero accipimus siue directo,siue per obliquum, siue in turpem,siue honestam causam, l.1. eod. Non autem quod ob debitum est acceptum l.seruus tuus,ff.de dolo.Old.

VERSVM in rem dicitur, quod in patrimonium redactum est l. 1. ff.quod cum eo l.21.ff.de dolo. l.3.§. contractum, ff.quibus ex caus.in poss.eat.l.1.§.item si quid.ff.de separat.Briss.Prat.

VERSVM autem in rem quod ad actionem de in rem verso attinet, videtur, quodcunque patris vel domini facultates aliqua ex parte amplificauit,dummodo necessarius sumtus ille fuerit: puta agrum colendo, domum fulciendo, mancipia vestiendo, mercando, vel creditori soluendo, vel quid tale faciendo, vt Paul.lib.2.sent.tit.9. scribit. Vlp. autem in rem versum videri ait siue id ipsum quod seruus accipit in rem domini conuertit,veluti si triticum acceperit, & idipsum in familiam domini cibariorum nomine consumpserit : aut si pecuniam à creditore acceptam dominico creditori soluerit,& generaliter totiès de in rem verso esse actionem,quibus casibus procurator mandati, vel qui negotia gessit negotiorum gestorum haberet actionem, quotiensque aliquid consumpsit seruus, vt aut meliorem rem dominus haberet,aut non deteriorem l.3.§.1.& §.seq.ff.de in rem verso.Briss.

VERTI,id est agi,agitari,versari.Sic in eo vertitur cognitio.vertitur ius potestatis,id est agitur de iure potestatis.Briss.

VERTISSE in vsus suos pupillarem pecuniam, vt vsuris maximis subiiciatur,tutor videtur, qui sibi sumpsit ex administratione nummos, vel clam, vel quasi sua pecunia licenter abusus est. Nec enim vtique qui non fœneratit,vel non deposuit,vel qui debitor patris pupilli fuit, deinde ipse sibi non soluit, vel qui nec pecuniam pupillarem suo nomine fœnerauit, in vsus suos vertisse intelligitur l.7.§.pecuniæ,cum §.seq.l.46.l.54.ff.de admin.tutor.l.38.ff. de neg.gest. Quod si tutor in vsus suos pecuniam conuerterit, inde aliquid in rem pupillarem impenderit, quantum impenderit,vertisse desinit l.1.§.plane, ff.de contrar. & vt act.Briss.Prat.

VERTAGOS veteres appellabant Canes vltro in venationem exeuntes. Bald.in comment. Instit. Iustin.lib.2.tit.1.§. quidquid autem,de rer.diuis.De hac dictione vide latius Turneb.aduers. lib.18.c.2.

VERTON,vel Ferton, habetur in Decret. Pontif.12. q.1. pluribus capitib. quod quatuor in partes res Ecclesiasticæ diuidundæ sint:quarum quarta cedat Episcopo. Hanc hodieque sacrificuli redimunt aliquot numis, vocantque vertonem. Quanquam videntur tantum sua redimere, quæ vel officio, vel hæreditate sunt adepti : cum interim res Ecclesiæ indignæ corripiantur. Verton. autem, vel *Verding*, est vetus Germanorum vocabulum,quod nunc *Viertheil*,vel *Vierzehl* nominatur. Ita subinde legitur in vetustis libris Germana lingua scriptis, *ein Verton, oder Verding wuæths*.Oldend.

VERVEX dicitur ab inuersis testiculis,est enim mas inter oues,cui inuersi siue adempti sunt testiculi.Iuuen.Satyr.3.

Sutor & elixi verueeis labra comedit.

Meminit etiam apud nos Vlpian.in l.1.§.1. tit.de abigeis,cuius verba ita castigari debent: licet eo loco quidam Berbicem reposuerint, quos secutus est Maffeus Vegius, in libello suo de verb. sign. quem non parum demiror. ille autem qui ad generandam sobolem integer tenetur, dicitur Aries & ideo veruex sectarius, qui gregem agnorum præcedens ducit, inde fit veruecinus adiectiuum, penultima producta. Plin. Et hircinus, & veruecinus adeps, ei vtilis est. Hoc itaque differt veruex ab ariete,quod canterius ab equo,& caper ab hirco. Est enim proprie caper,mas inter capras,castratus.Martial.

Dum iugulat, hircum, factus es ipse caper.

Nam Vergilius poëtica licentia caprum pro hirco posuit, dum inquit: *Vir gregis ipse caper.*

Sicut etiam improprie brutum animal,virum appellauit.Dicitur autem caper à carpendis virgultis, rodit enim hoc animal omne virgultum,& imprimis vites,& propterea (teste Seruio) Baccho immolari caper solebat.Ouid.

Rode caper vitem,tamen hic cum stabis ad aram,
In tua quod spargi cornua possit,erit. Gotr.

VERVINAM Turn.lib.aduerb.24.c.11. putat esse dictionem quatuor syllabarum & obeliscum significare,id est, paruum veru & tanquam vericulum:De quo Plaut.in Bacchid.

Si tibi machæra est, mihi verubina est domi,
Qua quidem te faciam, si tu me irritaueris,
Confossiorem sericina nænia.

Sunt tamen etiam qui pro veruina vrbinam legunt, pro telo rusticario retorto instar vrbi,à qua aratri partes vrbes & vrbare,vt annotauit Sidon.Apol.in epist.ad Papinian.lib.6.

VERVM est,quod est, diuus ait August.

VERVM,pro sed,mutat jus & factum,l.1.C.qui & adv.quos in integ.rest.pet.l.1.§.ex his apparet, ff.de lib.agn.Alb. Verum & Falsum contraria,l.si quis legatum,ff.ad leg.Corn.de falsi.Cicero in Acad: Interesse oportet, vt inter rectum & prauum. *Schlecht vnd krumb*.Sic inter verum & falsum. Aliquando verum non est nomen,sed aduerbium confirmantis, teste Donato in Adelph.Spieg.Prat.

VERVM,pro justum,l.sed vir.ff.de donat.inter vir.& vx.

VERVS pro æquo & iusto, non tantum Cicero, sed etiam Iurisconsulti vsurpant l.omnes de in integ.rest.l.si fideiuss.in fin. de leg.3.Instit.Ex quib.caus.maior.non lic.§.semel.Spieg.Prat. Briss. Sic verum filium, pro iusto & legitimo dixit ICtus Labeo,l.vlt.ff.de iur.libert.

VERVS procurator quis dicatur,vide l.vero.ff.de solut.

VERVTVM teli genus,simile veru,à quo nomen ei adhæsit. Meminit eius Lucretius lib.3. Vix etiam cursus quingentos sæpe Veruti, & Saluſtius lib. 3. historiarum manebant in modum Veruti militaris.

VESANVS & vecors. Iauoleno l.malum.242.§. 3. ff.de verb.sign. qui sine corde aut sanitate est, quo loco Alciatus adnotat,vecordem vocem esse priuatiuam,vt σύνεσιν μοῖον. Gell.lib.5.c.12. Prat.

VESICA vitiosa,l.quæritur,ff.de ædil.edict.Caper proferri censet per n venesica,quod non sit sine vento. Spieg.

VESPERTILIO,l.si ita quis,ff.de cui&t. & l.qui decem.ff.de solut; vt legit Bud. est qui interdiu exiliter videt, & vesperi iustam aciem habet, μύωψ Græcis, & Latine luscitiosus, ab auium vespertilionum,similitudine.Alij pro ● sumunt,qui interdiu more vespertilionis latitet, noctu prodeat, quod fugitiuos quosdam vel debitores olim feciſſe non est dubium,ne in dominum,vel in notos,vel in creditores incideret. Alij tamen bispellio legunt, alij Vespillo, alij Verspellis, de quibus vide suis locis. Prat.

VESPILLO in antiquo Lexico sepulchrorum violator dicitur, Græce θνμοσυλάχος, quo tamen per antiphrasin intelligi debet quasi non sepeliat,sed nudet,cum vespillo funerare solet.Alias vocatur Sandapilarius. His annumerari vult Budæus nostros κασσυτοφόρους, quos anteambulones atratos Latine vocare possumus.Quibusdam vespillo idem esse videtur quod vispellio. vide Vispellio.Prat.

VESTA,quasi focus vrbis,Dea reputabatur,cui colendæ virgines præerant, vt vigilaretur diligenter ad custodiam ignis, autore Cicer.inde enim virgines Vestales dictæ sunt,quibus magnus habebatur honor præcedentibus etiam facibus cum prodirent:adeo vt damnatum ad mortem, forte fortuna obuium liberarent à pœna. Triginta autem annis virginitatem seruabant, exinde ad quamcunque vitæ conditionem liberæ. Old. Prat.

VESTAE enim ignis perpetuus dicatus erat, à sacris virginibus custoditus. Eam autem terram esse quidam credunt, alij vero vestem nihil aliud esse, quam purum ignem arbitrantur. Alij porro eandem,quæ & Opis, & Cybele omnium Deorum mater dicitur, esse opinati sunt. Cuius sacra vigilem scilicet ignem,cum virginibus,penatibus.& Palladio, Æneas ex Troia in Latium tulit, & condito Lauinio, Vestæ ædem sacrauit, in qua etiam hæc sacra condidit. De quo vide plura apud Onuphrium in ciuitate Romana, sub cap.de virginibus Vestalibus.

VESTEM,quæ eius causa empta,parata est. Iabol. declarat. in l. qui concubinam, in princ.ff.de leg.3.Spieg.

VESTEM quæ mea erit. Hunc sermonem in mortis tempus collatum,sine dubio pro conditione accipiendum esse, Pomponputat l.nuper.ff.de leg.3.Spieg.Prat.

VESTEM quoque victus habere vicem Labeo ait,inquit Vlpian: l.43.ff.de verb.sign.

VESTEM mutare. Veteri siquidem more,non rei duntaxat, sed etiam cognati affines,liberti eorum & familiares vestem mutare, capillumque submittere consueuerunt, vt præter Liuium testatur Plin. epist. 7. Et huc respexit Venul. l.39. ff.de iniur. Vbi ait: Vestem sordidam rei nomine in publico habere, capillumque submittere nulli licet, nisi ita consuetus sit affinitate,

Digitized by Google

assitate ; vt inuitus in reum testimonium dicere cogi non possit,de quo vide Iac.Rœuard. varior.lib.3.c.6.

VESTES paragaudes indumenta sunt ex lino virilia, vestibus aliis subjici consueta,vt annotauit Drosæus in methodo juris.

VESTIARIUS in l.5.ff.de institor. Vestiarius negotiator in l.45.ff. de oper. libert. & Vestiaria pro vestitu in l.38. ff.de cond. & de mon.& l.3.§.quamvis,ff.si cui plus, quam per.l.Falc.l.4.leg.8.l. 12.leg.13.leg.18. cum suis §§ ff.de alimen.leg. l.8. ff.de transact. B Prat.

VESTIARIVM in postremis libris Codicis , & in libro Notitiæ Imperij Rom.accipe, in quo vestes principis conduntur, & reponuntur.Moschopul.in lib.cui titul.est,συναγωγὴ ἀττικῶν ὀνομάτων, βαστακτὴς ὁ ἱματιοφύλαξ,βασίλεια τὰ παρὰ ῥωμαίοις τὰ ἱμάτια, ἐξ ὧν ἡ βασιλικὴ ἐσθὴς συγκεῖται,ἐν ᾧ τὰ βασιλικὰ ἐνδύματα φυλάττονται. Guilel. Tyrius lib.2.de bello sacr.cap.15. Quo facto ex Imperialibus vestiariis ablata sunt prædicto viro munera in auro, vestibus, vasis, & pretiosis lapidibus. Huic vestiario comes præponebatur. Erat & vestiarij sacri scrinium,Briss. & Prat.

VESTIARIVM , quantum satis est vestium, pro cuiusque personæ conditione.Vlp.leg.11.ff.de cib.& aliment. Diariis vel cibariis relictis, neque habitationem, neque vestiarium, neque calciarium deberi palam est.

VESTIBVLVM Gell. lib.16. c.5. verbis Cæcilij Galli,dicit non in ipsis ædibus nec partem ædium fuisse, sed locum ante januam domus vacuum,per quem à via aditus accessusque ad ædes est: cum dextra sinistraque inter januam , tectaque quæ sunt viæ juncta spatium relinquitur , atque ipsa janua procul à via, est, area vacanti intersita. Vel locus est medius inter viam publicam & fores domus,in quo statio esset salutatorum.Prat.

VESTIBVLVM,quod Græci προθυρον vocant,tametsi extra januam domus sit,ædibus tamen adscribi, & ceu earum membrum existimari,Alciat.l.final.de verb.sign. Quid sentiat Bart. vide in l. inter quos, ff. de damn.infect.

VESTIBVLVM, pro aditu sepulchri , apud Vlp. Vide Schol.in 12. Tab.Spieg.

VESTIBVS legatis,an quæ festis diebus paratæ essent deb eantur, quo in genere consulendum censeo Bartolum. l.fin.ff.de aur. & argent. leg.sientem deberi per eam legem, quod & Alexan. Imolæus in adnota.ad eundem probat ex Baldo. Prat.

VESTICEPS, pubes à Gellio appellatur: lib.5.cap.19. Sed arrogari, inquit,non potest, nisi jam vesticeps. Cui verbo Inuestis apud Tertullianum respondet in libr. de virginibus veland. Si viro mulier non est,nec vir inuestis esto. Si nõ operitur virgo,quia mulier non sit,operiatur inuestis, quia vir non sit. Et aliquando post, Materfamiliæ vocatur,licet virgo:& Paterfamiliæ, licet inuestis:Festus:Vesticeps puer,qui jam vestitus est pubertate:contra,Inuesticeps,qui nondum pubertate vestitutus. Non. Marcell. virgines non solum fœminæ verum etiam pueri inuestes.Hot.& Prat.

VESTIGATORES. Vlp.in l.quæsitum.de Fund.inst. Si in agro venationes sint, puto venatores quoque & vestigatores, & canes, &c. Autor est Varro de ling.Lat. Vestigatorem, hoc est venatorem,à vestigiis ferarum quas indagat.Spieg. Prat. Briss.

VESTIGIVM translatè indicium est,l.quidam , §.1. Cod. de necess. serv.l.vbi.C.de fals.

VESTIMENTA communia sunt , quibus promiscue vtitur mulier cum viro : veluti si eiusmodi penula palliumve est, & reliqua eiusmodi,quibus sine reprehensione,vel vir vel vxor vtatur.

VESTIMENTA familiaria sunt,quæ ad familiam vestiendam parata sunt: Sicuti sagà,tunicæ,penulæ, lintea,vestimenta,stragula, & consimilia leg.23.§.vestimenta. ff.de aur.& arg. Paul.lib.3. sent.tit.6.

VESTIMENTA Ianthina, etiamnum sunt violacea purpura infecta. Ἴον enim Latini violam dicunt. Vide Plinium libro 21. & Bayf.c.3. de Re vestiaria. Spieg.

VESTIMENTA puerilia sunt , quæ ad nullum alium vsum pertinent,nisi puerilem, veluti togæ prætextæ , aliculæ , chlamydes, pallia quæ filiis nostris comparamus,d.l.23.§.vestimenta.

VESTIMENTORVM esse Vlp.ait,omnia lanea, lineaque, vel serica,vel bombycina, quæ induendi, præcingendi, amiciendi, insternendi,injiciendi, accumbendi causa parata sunt , d.l.23.§.1. Vestimentumque id accipitur, quod detextum est , & si desectum non sit , id est, consummatum sit, non etiamsi nondum pertextum, vel detextum in tela adhuc sit l.22.ff.eodem titul. Briss.

VESTIMENTORVM autem quædam virilia sunt,quę scilicet ipsius patrisfam. causa parata sunt, & quæ ad vsum virilem saluo pudore attinent. Muliebria vero , quæ ad vsum matrisfam. spectant,quibus vir non facile vti potest sine vituperatione:veluti stolæ, pallia,tunicæ, capitia,zonæ, mitræ, leg.23.§.vestimenta, ff.de aur.& arg. Paul.libro 3.sentent.tit.6. Et Varro lib.de ling. Lat.vt Tunicam virilem & muliebrem dicimus,non eam,quam habet vir aut mulier, sed eam quam habere ex instituto debet. Potest enim muliebrem vir,virilem mulier habere, & in scena ab actoribus haberi videmus: sed eam muliebrem, quæ de eo genere est, quo indutæ mulieres, vt vterentur, est institutum. Mentem tamen legantis ih hac re inspiciendam esse Pompon. in leg.33.ff.de aur.arg.scribit,vt si testator solitus fuerit vti quadam veste, quæ etiam mulieribus conueniens est, ea virilis appellatione contineatur. Vestis plane absoluta appellatione tam virilis quam muliebris,etiamsi tragica aut citharœdica sit continetur, l.127. ff.de verb.sign.l.15.§. & si vestimentorum , ff.de vsufruct.Briss.

VESTIS à vestimento hoc differt, quod genus à specie, quod subjecta Festi verba indicant: Vestis,ait,generaliter dicitur,vt stragula forensis,muliebris : Vestimentum pars aliqua.vt pallium, tunica, penula. Vestes tamen an vestimenta legentur nihil refert Vlpian. scribit, l.vestis 23. ff.de aur. & arg.legat. quod & Pomponius probat, l.inter 33. ff.eod.Prat.Briss.

VESTIS. Quod Latini vestem à vestiendo appellant, hoc ipsum Græci παρὰ τὸ ἕσθαι ἢ ἐσθεῖσθαι,τοῦτ' ἐστὶ τὸ ἱμάτιον,παρὰ τὸ ἕσθαι ἢ τὸ ἐνδύεσθαι, quod induere significat: à verbi futuro ἕσθω, ἕσθησω τὸ ἐνδύσεται. Iam vero vestis appellatio generalis est, & late patet. Significat enim & virilem,& muliebrem, quam ἱμάτια γυναικεῖα Lysias appellat Brechæus in l.vestis appellatione. ff.de verb. & rer. signific.

VESTIS militaris , qua juxta Specul. indui debent milites mensibus April.& Septembr. In titul.de proc.§.1. vers.item quod est miles. Qua de re disserit & Bart. in leg.1. Cod. de milit.veste. libro 12.

VESTISPICA, ancilla vestium custos & inspectrix , vt ait Nonius, quo verbo vsus est in Trinummo Plautus: & Paul.ad fin.l.cum de lanionis.ff.de instru.Cum in diem mortis inquit, ibi libros & vitreamina,& vestispicam habuerat. Aldus pro hac voce legit,vestisplici:& vulgati codices habent,sed corrupte, Vesticulam. Quid autem sit vesticula in Florentinis libris non dispicio.Paulum autem de mancipio loqui, testamenti verba declarant.Notica quoque editio,vt & Interpretes Plauti Nonianam comprobant lectionem. Spieg.Prat.

VESTITVS Christianorum,cuiusmodi olim.Vide Palla.

VETARE,contrarium jubere, hoc est,no aliquid fiat,impetare, vt in edicto Prætoris , vim fieri vetq. Tametsi etiam vetare videtur, qui non consentit. l.qui vas. §.vetare. ff.de furt. Spieg. Prat.

VETATVRVS,participium futuri temporis non vetiturus.Valla.

VETERANA mancipia vocat Martianus, ad differentiam nouitiorum, quæ anno continuo in vrbe,non agro seruierunt in l. interdum §.quoties, ff.de publican. Vocantur & veteratores. Prat.& vide Cuja,14.obs.3.

VETERANI sunt qui militia honeste dimissi & sacramento soluti sunt Cujac.ad leg.8.9.10.11.& 12.de excusat.in princ.Adde Connan. libro 6.c.6.nu.2.

VETERANI milites sunt qui per viginti annos in legione,vel vexillatione militauerunt. Hi omnium onerum , seu munerum personalium vacationem habent : l. veteranis. C.quan.prouoc. non est necess. Præterea nec ipsi,nec eorum liberi primi gradus,hoc est filij,pœna metalli,vel operis publici afficiuntur:nec fustibus cæduntur,sed vbi atrocitas criminis ita exegerit, relegandi sunt leg.1. & l.3.ff.de priuil.veter. Ratio huius priuilegij sumitur ex honore,qui veteranis militibus habetur. l.honor.C. de pœn. Veteranus etiam, Modestino autore,esse creditur,non solum legionarius, sed omnis qui qualitercunque militauerit, honeste est ipse absolutus.Spieg.

VETERANVS dicitur, qui justam missionem legitimis impletis stipendiis consecutus est.Briss.

VETERATOR,à Græcis πολύμηχανος dicitur,id est, πολυμήχανος, qui diuturna ac multiplici,& sæpe commutata seruitute, astutus & vafer euasit. Inde veteratorium , pro subdolo & impostotio ponitur, Bud.in l.vlt.de ædil.edict. Idem ait Veterator aduocatus hodie dici potest , qui diu ac multum in foro versatus, omnes litium trahendarum anfractus , omnes ambagiosas fugitandi ludificationes, prehensiones , nexusque lubrici litium certaminis tenet:qui in ancipiti forensium salebrarum Marte, bellissime insidias disponere , atque etiam prouidere nouit: sed is proprie (vt vno verbo absoluam) qui eam se artem scire atque exercere profitetur , quo arte causa inferior , superior euadere vel reclamante æquo bonoque possit. Sed an huiusmodi ambagibus vti aduocatum deceat , attingit Alciat.in leg.natura.cauillationis,de verb.sign. Certe graui viro conuenit nunquam vti : nec enim debet quis de victoria magis , quam de veritate esse sollicitus,23. quæst.2. dominus, Spieg.

VETERATORES serui in Ædilitio edicto non spatio seruiendi, sed genere & causa æstimantur.Nam quicũque ex nouitiis venalitiorum alicui ministerio præpositus sit , veteratorum numero erat. In vectigalium tamen causa veterana mancipia intelliguntur,quæ anno continuo in vrbe seruierint.Briss.

VETERES decimæ in cap.2.de decim. lib.6. in princ. & §.statuimus,decimis noualium opponi videntur , vide Ioan. Andreæ in dict.c.2.Prat.

VETERINARII , veterinorum medici. sunt autem Veterina animalia quorum opera in vehendo consumitur. Vt apud Re-

Digitized by Google

stum lib.10.ait Cato. Tarruntenus.l.vlt.ff.de jur.immun. Veterinarij architectus,gubernatores Columel.lib.6.c.8. Solent etiam fastidia cibo afferre vitiosa incrementa Linguæ, quos Ranas Veterianij vocant.Horom.Prat.

VETERNOSVS,grauj somno oppressus, Catoni.Prat.

VETITOR in l.51. ff.de re judic. positum pro debitor,non emptor aut venditor,contendit Cujac.12.obs.23.

VATITVS rationes reddere : non hoc consequitur, vt nec apud eatū sit,& reddat & lucrifaciat:sed ne scrupulosa inquisitio fiat, hoc est,vt negligentiæ ratio non habeatur, sed tantum fraudum,autor Mart,l.si seruus vetitus.ff.de l.1.Old.Prat.

VETITORVM obligatio maior esse semper solet, quam iussorum: quia magis delinquit ille qui prohibitum facit aliquid, quam qui jussus non obtemperat mandatis.Huic enim vel error, vel ignorantia, vel socordia,ad summum negligentia imputari potest:ille facto suo tanquam manum affert legibus.Connan.lib. 1.cap. 9.nu.7.

VETVS, inquit Sulpitius Apollinaris apud Gel.lib.16.c.5.ab ætatis magnitudine compositum elisumque est.Ve enim in dictione hac intendit,& altera dictionis pars est:ætas alia.

VETVS fossa quæ dicatur, vide l.2.§.1.ff.de aqu.pluu.arc.Spieg.

VETVS dici solet, id, quod à nostra memoria remotum est. Connan.lib.1.c.10. nu.6.

VETVS jus in libris nostris varie accipitur. Interdum enim hoc nomine lex 12.tab.significatur, quæ alias lex antiqua appellatur,l.1. ff.de perit.hæred.l.2. §.1 ff.de noxalibus.Interdum vero vero jus intelligitur quodcunque ante nouam aliquam legem, vel constitutionem obtinuit, vt in l.2.§ si mater hæreditatem, ff.ad Tertyll. & l 2.C.eod.tit.Ius vetus est, quod ante Senatusc. Tertyllianum seruabatur. Similique modo in l.32.§. si diuortium, ff.de donat.int.vir. Vetus jus est, quod ante Orationem Antonini in vsu erat,in l.8.§. sed si curator.ff.de reb.eor. Vetus ius intelligendum est, quod Orationem Seueri antecessit,quæ prædia eorum, qui sub tutela curaue essent, sine decreto alienari obligatiue prohibuit, Briss.Prat.

VETVS opus nouo opponitur, l.1.§.si quis, ff.de oper.noui nunciat. Briss.

VETVS vinum ex vsu testatoris æstimatur, i.quot annorum vino pro vetere vrebatur. Si id non appareat,vetus accipietur.quod non est nouum,id est,anni prioris vinum l.10.l.11.ff.de tritico, vino vel oleo.Briss.

VETVSTA pro 10.annis,l.1.§.fin.& l.2.in princ. ff.de aqua & aq. pluu.arcend.ex Alberic.Prat.

VETVSTAS in libris nostris infinitum tempus,id est,quod hominum memoriam excedit, significat,leg.1. §.vltim. ff.de aqua & aqua pluu.

VETVSTAS vicem legis tenet:autoribus Vlp. in leg.1.§.vlt. de aq. pluu arcend.& Paulo, ibidem in l.2.§. Idem Labeo.Quæ Iurisconsultorum responsa si diligenter conferas,videbis quantam vim habeat tempus in vicissitudine rerum mortalium.Est enim vice legis, vice constituti, est loco consensus. Breuiter, nihil non potest mutare,vt desinant quidam mirari, quomodo directum dominium tribuat.Oldend.

VETVSTAS in l.7.C.de fund. rei priuati. libro 11. pro 40. annis: quandoque id tempus significat, quid memoriam hominum excedit,l.1. §.fin.& l.2.& fin. ff.de aq.& aq.plu.l.4. C.de aquæ duct,Prat.

VESVSTAS fidelissima.l. Testamenta omnia. C.de testa.

VETVSTATE jam deterius factum relinquere. Vide Pomponium in fin.l.sed cum fructuarius, ff.de vsufruct.Spieg.

VEXARI in l.1.§.1.de vac.mun.leg.1. ff.de testib.l.annonam, ff.de extraord.crim.l.1.ff.ad leg. Iul.repetund.est ferri.raptari.huc & illuc distrahi,de quo vide Gel.lib.2.c 6.Prat.

VEXILLATIONES equitum alas dici Veget.lib.2. cap.1.scribit ab eo quod velis, id est, flammulis vtantur. Quo postremo verbo Leo Imper.in libr. De re militari non semel vtitur. Ita accipe vexillationes in l.2.Cod.de hæred.decur. l.9.Cod.quando prouoc.non est nec l.8.de erog.milit.ann.lib.12: C.l.1.de bon.milit.in C.Th.& in Notitia Imperij Rom. Apul.libro 7.de Asino aur.Tota denique factione militarium vexillationum indagatu contecta.Briss.

V I.

VI possidere eum definiendum est, qui expulso vetere possessore adquisitam per vim possessionem tenet. Vlp.in l.1.ff.de vi & vi armata.

VIA cum adsit,semitam quærere. Conueniet, inquit Erasm.adagium in tergiuersatores : qui quo præsens negotium fugiant diuerticula captant. Semita enim diuersa est à via plaustrorum, quam tegiam vocant. Vide supra, Iter, & Seruium in 4. Æneid.comment. dissentientem à jurisconsul. leg.ait.ne quid in loc.publ. Alciat.in leg. quantum ad ius pertinet, ff. de verb.significe. Cum de via loquimur, inquit, quatenus seruitutis species est. Instit. de seruit. in princip. ab itinere, actuque distat. Quum vere de seruitute non accipitur, aliter viam intelligimus; continetque non solum iter, sed etiam semitam. Hoc autem distat iter à semita, quod ita latius est, semita angustior, & quidam quasi callis.Spieg.

VIA, inquit Paulus, constitui vel larior octo pedibus, vel angustior potest, vt tamen eam latitudinem habeat, qua vehiculum ire potest: alioqui iter sit. *Fussipsad*, non via.Attamen via interdum discendarum rerum rationem significat, Græce μέθοδος. Vnde Methodici dicti,qui rationem artis, & discendi compendia sequuntur. & Amethodi, hoc est, à via & ratione docendi discendique abhorrentes, quasique auij. Autore Bud. in annot. ad l.poster. de orig.juris. Sunt autem Vlpiano illæ trium generum. Quædam publicæ, quædam priuatæ; quædam vicinales dictæ. Paulus & militares vias memorat. in l. viæ vicinales. de loc. & iter. pub. Abusiue autem via pro omni loco, per quem habere iter omnibus licet. Et in leg.2.de orig.jur. Pomponius vsurpat pro vera atque iusto ordine constante docendi ratione, quæ Græcis vocatur Methodus, vt paulo ante diximus. Spieg.

VIA à vehendo dicta est,quasi veha. Varro i. De re rust. Villicus agri colendi causa constituus, atque appellatus à villa, quod ab eo in eam conuehuntur fructus, & euehuntur: à quo rustici etiam nunc quoque Viam Veam appellant, propter vecturas: & Vellam,non villam, quo vehunt. Hæc Varro. Proprie igitur Via, cum de seruitute loquimur, est jus vehiculi ducendi per prædium alienum. Eius latitudo lege 12. tab. definita est, in porrectum pedes octo, in anfractum sedecim.l.8.ff.de seruit.rustic. Hotom. & omnino Vultei. Inst.de seruitut. in princ.nu.23.

VIA interdum ius eundi, agendi & ambulandi significat. Nam iter & actum in se via continet, l.1.§.via l.7. ff.de seruit. rust.l. 14.§.si viam. ff.de acceptilatio. Dicitur autem via quasi, vehia quod vehendo teratur,vt Varro lib.4.de ling.Lat. Via.n.vt Isidor.lib.15. cap.vlt.scribit,est, qua ire vehiculum potest. Briss.& & Balduin. Inst.de seruitut.

VIA, pro ratione. Paul. si coactus hæreditatem repudiem, duplici via prætor mihi succurrit, in fin. §.leg. si mulier. ff.quod met.caus.Spieg.

VIA agraria est,per quam exitur de consulari via ad agros, l.2.§. viarum, ff.ne quid in loc. public. l.fin.ff.de loc. & itiner.publ. Gœdd.ad l.157.n.7 ff.de verb.sign.

VIA cliuosa, mollis,aspera, angustior, latior, palustris, sicca, longior,altior,humilior.Briss.

VIA deterior fieri intelligitur, si vsus eius ad commeandum corrumpatur: hoc est,ad eundum . vt cum plana fuerit, cliuosa, fiat,vel ex molli aspera: aut angustior ex latiore: aut palustris è sicca l.2 §.deteriorem,ff.ne quid in loco publico.

VIA immunita,quando ita facta est,vt per eā nemo trāsire *possit*.

VIA, iter, & actus,non forma tantum, sed etiam spatio; in quo exercentur, distinguuntur. Vulte, in Comment. Inst. de seruitut.in pr.n.11.

VIA lignica apud Aggen. Vrbicum Com.de limitib.agro.Prat.

VIA prima,Latinis est, quod Barbati dicunt, primo ictu, hoc est statim, primo ipso congressu.

VIÆ alias itinera significant, quibus publice commeatus est, Viarum autem quædam publicæ sunt, quædam priuatæ l.2.§. viarum,ff.ne quid in loc.publ.38. ff.de acquir.rer.dom. Publicas vias Isidor.lib.15.c. vlt.definit.quæ in solo publico sunt per quas iter populo patet, quæ vel ad mare vel ad oppida pertinent, hæ & præparatoriæ dicuntur & consulares,& [illegible] & militares, d.§.viarum & l.fi.ff de itin.publ. Sicul. Flacc.in lib. de condict.agror. Viarum, ait, non omnium vna eademque est conditio. Nam sunt viæ publicæ regales, quæ publicæ muniuntur, & aureorum nomina obtinent. Nam & curatores accipiunt, & per redemptores muniuntur Hygen. in lib.de limit.constit. Quibusdam ait, colonis D.M.ita constituerunt, vti viam consularem transeuntem per coloniam contineret. Priuatæ viæ, quæ agrariæ dicuntur, dupliciter accipiuntur, vel eæ quæ sunt in agris quibus est imposita seruitus, vt ad agrum alterius ducant. vel eæ, quæ ad agros ducunt, per quos omnibus commeare licet, in quas exitur de via consulari, d.§. viarum. Sunt & vicinales viæ, quæ vel in vicis sunt, vel in vicos ducunt: quæ si non ex collatione priuatorum fiant, publicarum loco habentur. Sed inter eas & cæteras vias & publicas quę etiam militares dicuntur hoc interest, quod militares exitum ad mare, aut in vrbes, aut in flumina publica, aut ad aliam viam militarem habent. Vicinalium vero pars in militares exitum habent,pars sine exitu intermoriuntur, l.vltim.ff. de locis & itineribus publ.Et ita vicinales vias accipe apud Senecam libro 5.de benef. cap. penult. & apud Frontin. libro 2. de aquæductibus & in §.item si putator.Institut.de lege Aquil. vbi Theophil. publica [illegible], ait [illegible], vicinales [illegible]. Sicul. Flac.in lib.de condit.agrot. Vicinales autem viæ, quæ de publicis diuertuntur in agros, & sæpe ad alteras publicas perueniunt, aliter muniuntur per pagos, id est, per magistros pagorum, qui operas à possessionibus ad eas tuendas exigere, soliti

Digitized by Google

soliti sunt, aut, vt comperimus, vnique possessori per singulos agros certa spatia adsignantur, quæ suis impensis tueantur. Briss. Prat.

VIA recta hæc quoque dicitur, quæ per obliquum ducit, non tantum illa, quæ recta, & quasi linea ducta & ad amussim, Gœdd. in comm. ad l. 3. n. 15. de verb. sign.

VIA sacra multis rationibus dicebatur. Primum, quod augures per eam proficisci: deinde, quod omnia Romanorum pseudosacra per eam vehi: denique quod triumphi omnes hac agi solerent, Varrone teste Old.

VIAM aperire ait Vlpia. in l. 1. ff. de via public. est ad veterem altitudinem latitudinemque restituere. Sed & purgare refectionis portio est. Purgare autem proprie dicitur ad libramentum proprium redigere, sublato eo quod supereſt. Reficit enim & qui aperit, & qui purgat, & omnes omnino, qui in pristinum statum deducunt.

VIAM reficere sic accipimus, ad pristinam formam iter & actum reducere: hoc est, nequis dilatet, aut producat, aut deprimat, aut exaggeret. Aliud enim est reficere, longe aliud facere l. tertia. §. reficere. ff. de itin. act. Reficere autem dicitur. instaurare in pristinum statum quod corruptum est. Et sub verbo reficiendi, tegere, substruere, sarcire, ædificare, item aduehere, apportareque ea quæ ad eam rem opus essent, continentur. l. 1. §. deinde. ff. de riuis.

VIAM determinare Iabol. de seruit. præd. rust. l. certo. §. 1. Igitur arbiter, ait, dandus, qui vtroque casu viam determinare debet. Spieg.

VIAM facere est locum, vbi non erat via, aperire. Exigere viam dicuntur magistratus, cum viciniam cogunt munire se cum sumptu diligentissime facto. Asconius in Prat. vrb. Spieg.

VIAM mihi præstare debes, l. 1. §. 1. ff. si vsufruct. amitt.

VIAM munire. Liuius lib. 10. viam muniuit, id est, lapibus strauit: vt Plin. c. 34. loquitur. Dicta vero est hæc via Appia: Et, vt Lætus ait à Constantini via incipiens, inter Tusculum & Albam ad Algidum tendit, & inde porro ad Cassilinum progressa, vnde viginti stadij à Capua Latinæ viæ jungitur. vide Pomponium Lætum titul. 79. de Antiquitatibus vrbis. Volaterranum libro 6. cap. 8. vrb. comment. Alexand. ab Alexand. libro 5. cap. 13. Hæc via à Caracalla postmodum munita, nouæ deinceps nomen accepit.

VIATICARI Plauto est viaticum parata, Gothofre. in not. ad l. 36. ff. ad municipal.

VIATICVM sumptus itineris significat. Græce ὁδοῦ dicitur, auctore Gellio lib. 17. cap. 7. l. 1. §. si pupillis. ff. de tutel. & rat. distr. l. 52. §. si quis ex sociis. ff. pro soc. Impendia ad iter explicandum necessaria vocantur in leg. 7. ff. ad Trebell. Ad sumptum etiam destinatam quamcumque pecuniam viaticum vocant, l. 17. ff. de reb. credit. Briss. Prat. Goth. ad d. l. 36. in pr.

VIATICVLVM ἀπὸ παρεπιδημίας quod ad sumptum pater filiæ destinauerat. dixit Vlp. in l. 18. in fin. ff. de jud. Briss. Prat. Sic Apuleius lib. 7. de asin. viaticulum mihi corrasi.

VIATICA cœna, quæ datur abituro. Goth. d. loc.

VIATOREM nonnunquam nominatim vice arbitri dare, l. vlt. ff. de judiciis. Spieg.

VIATOR proprie is est, qui suis pedibus iter facit, & distinguitur ab eo qui equo transuehitur, & abeo qui ναυσταθῶ id est naui præteruehitur. Cujac. obser. lib. 10. c. 13. circa fi. & Prat.

VIATOR pro apparitore, l. vlt. ff. de judic. Briss.

VIATORES olim dicti sunt, qui à villa in curiam Senatores accersebant: vt Cicero in Cat. ma. & Colum. libro 1. c. 1. testantur. hinc consuetudine sermonis translatum ad eos est hoc verbum, qui magistratus jussu reos in jus vocarent: Gell. lib. 13. Ac deinde narrat, quid Labeo per viatorem à tribu. plebis vocatus, responderit, cum à muliere quadam tribuni plebis aduersus eum aditi, Gellianum ad eum misissent, vt veniret & mulieri responderet: jussit eum qui missus erat, redire, & tribunis dicere: Ius eos non habere, neque se, neque alium quenquam vocandi: cum moribus maiorum Tribuni plebis prehensionem haberent, vocationem non haberent. Postremo eo verbo cum apparitores, tum Executores litium plerunque appellantur, vt Imp. docet in §. 22. de action. Tripli, inquit, agimus, quum quidam maiorem veta æstimatione quantitatem in libello conuentionis inserunt, vt ex hac causa viatores, id est, executores litium, ampliorem summam sportularum nomine exigerent. Nam de apparitoribus sentire Iustin. constat etiam ex leg. 51. §. 5. Cod. de episc. & cler. Vlp. leg 5. §. 21. ff. vt in poss. lega. Missus in possessionem si non admittatur, habet interdictum propositum: aut per viatorem, aut per officialem præfecti, aut per magistratum introducendus est. Plin. libro 18. cap. 3. Aranti quatuor sua jugera Cincinato, Viator attulit Dictaturam, & quidem nudo plenoque puluerisetiamnum ore. Cui Viator. Vela corpus, inquit, vt proferam Senatus populique Romani mandata. Tales tum etiam viatores erant, quod ipsum nomen inditum est, subinde & ex agris senatum ducesque accersentibus Hotoman. Prateius. Festus autem sic.

VIATORES appellantur, qui magistratibus apparent: eo quia initio omnium tribuum quum agri in propinquo erant vrbis, atque assidue homines rusticabantur, crebrior opera eorum erat in via, quam vrbe: quod ex agris plerunque homines vocabantur à magistratibus & frequens eorum erat ab agris ad vrbem via. Hac de re vide Columellam in præfatione libri 1. Ciceronem de senectute, & Alex. ab Alexand. lib. 1. c. 27. Hot. Prat. & Cujac. in not. ad tit. Inst. de act. in verbo viatores. & Vult. in comment. Inst. eod. tit. in princ. nu. 33. & ad §. omnes autem actiones 29. cum seq. nu. 17.

VIATORIVM vas, quod per viam deferebatur, & cubilia viatoria.

VIATORVM varia fuisse nomina constat ex variis juris articulis: Aliquando enim ministeria vocantur, leg. 3. §. tutor. ff. de suspect. tut. Aliquando apparitio, l. fin. ff. quod met. caus. sæpissime apparitores, l. si pignora, ff. de euict. Interdum officia, l. illicitum §. ne tenuis. ff. de offic. præsid. nonnunquam officiales: rubr. & l. 1. C. de filiis official. &c. nullus 4. q. 4. sæpe in Nouellis vocantur πέξητες, πεξιάρχαι, interdum executores, l. 2. Cod. de sport. aliquando missi, cap. 1. de immun. Eccles. & ibi gl. Erant etiam viatores, vt testatur Turneb. ex priscis titulis, in quibus ad factiones circi, & ludos circenses nomina pertinentia plurima reperiuntur, qui ministri cursitabant huc illuc, vltro citro jussu agitatorum, si qua forte re egerent, ac illis præsto semper erant. Prat.

VIATORES judiciorum Iustin. in §. tripli, de actionibus appellat executores litium, nunc vocamus nuncios vel cursores, *Gerichtsboten*, qui vt Cujac. in d. §. tripli, ad verbum viatores, definit, in jus vocant, qui judicata exigunt, quibus imminendi litibus solicitudo iniuncta est, quibus accedunt omnium infimi, qui pedelli vocantur. Vult. in comment. Instit. de actionibus in prin. nu. 33.

VICANALIA vulgo appellantur, quæ ad pagum aliquem in vniuersum pertinent. Prat.

VICANOS in rub. vt nullus ex vican. interpretantur quidam ex vico natos. Hinc etiam Cicero lib. 1. de diuinat. Astrologos vicanos vocat, qui in vicis & pagis aruspicinam exercebant, qui vanissimi & mendacissimi erant. Prat.

VICARIVS à vice vulgo dicitur, estque is, qui vicem alterius obtinet, & in locum eius succedit, quod & ad res alias refertur. Cicero. Vicaria solutio rerum creditarum, id est, vicem reddens creditori. Hinc & Quintilianus vicariam operam vocat. Sic l. vlt C. de feriis. Subeat animos vicaria pœnitudo. Prat.

VICARIVS interprete Theophilo in §. cum autem Institut. quod cum eo appellantur ὁ τῶν ἰδίων οἰκέτης. Sic in l. 25. ff. com. diuid. l. 5. §. 1. ff. de tribut. l. 19. §. vlt. ff. de noxalib. l. 11. §. fin. cum l. seq. ff. de pecul. l. 4. in fin l. 7. §. in peculio. ff. de pecul. leg. 17. §. . ff. de in rem, vers. l. 31. ff. de contrah. empt. l. 17. §. item ait lex, l. 44. ff. de ædil. edict. leg. 71. in fin. ff. de leg. 3. l. 12. §. i Celsus, ff. de instr. vel instrum. leg. l. 4. l. 6. §. si vicario, l. pen. ff. de pecul. legat. l. 10. ff. de man test. Briss.

VICARIVS seruus ille dicitur, qui in familia atrienſi seruo, id est, maiori seruit: id est, interprete Theophilo ὁ τῶν ἰδίων οἰκέτης, Vlpianus l. seruus 73. ff. de legat. 3. Vicarios autem seruorum suorum numero non contineri Pomponius libro 5. scribit, Paulus l. si in re 19. ff. de noxal. act. Si seruus tuus nauem exercuerit, eiusque vicarius & idem nauta in eadem naue damnum dederit. Vicarius & ordinarius nomina seruorum inter se conferuntur: nam ille in huius, quasi domini, peculio seruus est. Vlpian. l. 17. ff. de pecul. Si seruus meus ordinarius vicarius habeat, id quod vicarij mihi debent, an deducam ex peculio seruj ordinarij? Martialis:

Esse sat est seruum, iam nolo vicarius esse.

Sed & latius hoc nomen sumitur: nam vicarij interdum dicuntur, qui in vicem aliorum exitio pestique deuouentur, vt in eorum caput expetant ea mala, quæ aliis erant euentura, vt in carmine deuotionis: Eosque ego vicarios pro me fide magistratuque meo & pro populo Romano exercitibus legionibusque nostris do, deuoueo. Prat.

VICARIVS sub titulo C. de offic. vicar. erat vir spectabilis præfecti prætorio vicarius, qui ex mandato principis in diœceſem aliquam, siue tractum mittebatur, multas habentem prouincias, l. 4. C. de annon. & trib. l. 1. C. de proxim. sacr. scrin. l. 1. C. vt omnes judices, leg. 1. §. à præfecto, ff. de leg. 3. propriam igitur jurisdictionem habebat, non à præfecto mandatam, quod & legatis proconsulum affirmatur. Quot autem fuerint vicarij tum in Oriente, tum in Occidente, notitia Romani Imperij his verbis indicat: In præfectura prætoriana Orientis tres erant vicarij, quorum sit mentio in leg vltim. Cod. de diuers. offic. lib. 12. Vnus diœceseos Asianæ, qui prouincias octo administrabat, Pamphyliam, Lydiam, Cariam, Lyciam, Lycaoniam, Pisidiam, Phrygiam, Pacatianam, Phrygiam salutarem. Alter erat vicarius diœceseos ponticæ, sub cuius dispositione erant prouinciæ 11. Bithynia, Galatia, Paphlagonia, Honorias, Galatia salutaris, Cappadocia vtraque Helenopontus, pontus Polemoniacus, Armenia prima, & secunda. Tertius erat vicarius diœceseos Thraciarum, cui suberanſ

Digitized by Google

Thracia, Hæmimontus, Rhodopo, Mœsia secũda, Scythia. In partibus vero Occidentis vicarius vnus erat vrbis Romæ, cuius fit mentio lib. 4. Variar. Cassiod. Epist. ad Ioannem Archiatrum. Cui subserant Consulares & correctores Italiæ & Præsides Sardiniæ, Corsicæ, Valeriæ. Alter vero erat ante Iustiniani tempora vicarius Africæ, cui subserant consulares Byzacij & Numidiæ: & Præsides quoque Tripolitanæ & Mauritaniæ vtriusque. Tertius erat vicarius Hispaniarum, cuius fit mentio in inscriptione, l. vlt. Cod. quor. bonor. & l. 16. C. de donat. ante nupt. & apud Sulpit. Seuer. lib. 2. Sac. hist. Huic subserant consulares Beticæ, Lusitaniæ, Galliciæ: præsides Tarracensis, Carthaginensis, Tirigitaniæ, insularum Balearium. Et hæc ita ante Iustin. obtinere. Cæterum Iustin. vicarios Asianæ & Pontiæ diœceseos abrogauit, & vtrumque in vnicæ prouinciæ, nempe Galatiæ Pacatianæ, administrationem commutauit. Nouel. 6. & Nouel. 10. Idem vicarium Africæ in propriam præfectutam prætorianam transmutauit. Briss. prat.

VICARIVS alieni iuris. Cicero pro Cæcin. Qui legitime procurator dicitur omnium rerum eius, qui in Italia non sit absitve reip. causa, quasi quidam pene dominus, hoc est alieni iuris vicarius. Spieg.

VICARIVS à suffecto, quo differt, Alb. docet in l. 2. C. de off. eius qui vic. alt. jud. obtin.

VICARIVS Proconsulis, Proconsulatum obtinere censetur: tametsi Proconsulis nomine abstineat.

VICARIOS aliter sumi jure ciuili aliter jure canonico, satis arguunt TT. C. & extra de off. vicar. per tot. Spieg.

VICARIA fides. Cicero de mandati judicio loquens, pro Rosc. Amer. Propterea, inquit, quod quibus in rebus ipsi interesse non possumus, in his operæ nostræ vicaria fides amicorum supponitur. Spieg.

VICE, pro loco accipitur: vt vice mea, vice tua, pro tuo & meo loco. Alia vice, vsitatius, pro alio tempore, l. pen. ff. de præscr. verb. l. 2. & ibi not. C. de adopt. & l. palam. ff. de ritu nupt. Spieg.

VICECOMES de offic. vicar. dicitur, cui dominus temporalis committit executionem iurisdictionis suæ in aliquibus castris, & sic eiusmodi vicarium adpellant Langobard. Prat.

VICEDOMINATVS. ius patronatus, c. quia. de iur. patr.

VICEDOMINVS qui vice domini res ipsius administrat, eique vicariam operam præstat. Apud Canonistas, vicedominus OEconomus, qui è clericorum numero Episcopatum administrat, c. volumus, & c. Diaconum & c. seq. 89. dist. Proprie tamen OEconomus, qui res canonicorum administrat: Vicedominus qui Episcopi, c consulere. extr. de Simon. Prat.

VICE mutua, pro vicissim: locutio est nostris familiarissima: vt in l. pen. ff. de præscr. verb. l. 6. ff. si cert. pet. l. qui non militabat, 78. ff. hæred. instit. l. filius quem 14. C. fam. ercis. Hot. Prat.

VICEM iudicis supplere loco, iudicis esse.

VICEM nostram dolere, est propter incommoda priuata dolere. Vicem autem publicam, est, quod vulgo dicunt, zelo reipubl. Est autem tritæ Prisciano, figurata locutio. Spieg.

VICEM tenentes, siue gerentes, iidem qui vicarij, qui alterius judicis vicem gerunt. De his vide Bartolum in l. filius, ff. de legatio. & in l. suggerente. Cod. de offi. eius, qui vic. alt. ger. & in leg. 2. ff. de tutor. & curat dat. ab his. Item Zasium nostrum in leg. more, de jurisdict. omn. iudic. vbi eleganter tradit, eos esse in triplici differentia. Spieg.

VICENA auri pondo fisco dependere, l. 1. in fin. C. de canon. libr. tit. C. lib. 10.

VICENA millia passuum, l. 1. si quis caut. Vide gloss. ibid. Spieg.

VICENVS, idem quod vicesimus.

VICESIMA hæreditatum quæ & lex vicesima vocatur, & lex Iulia de vicesima, vectigal. fuit ab Augusto, locupletandi ærarij causa institutum: quod extraneis hæredibus non inopibus imperaretur, auctor Dio lib. 55. eius mentio fit in l. 2. C. de transact. & in l. vlt. C. de edict. diu. Hadr. toll. Paul. 4. Sent. cap. 6. & Plin. in Paneg. & ita lib. 7. Epist. ad Corelliam vicesima accipienda est, vt ex alia eiusdem libri epistola ad Fabatum constat, non de vicesima rerum venalium, vt volunt. Est & eius mentio & in aliquot inscript. vnde constat Æmilium Macrum duos de ea libros scripsisse. Fuit & alia.

VICESIMA, de qua Pompon. scribit A. Offilium primum scripsisse, leg. 2. §. ex his, ff. de orig. jur. sed (vt opinor) illa fuit de qua Liuius lib. 7. ita scribit: Cn. Manlius Consul legem de vicesima eorum qui manumitterentur, tulit. Patres qui ea lege haud paruum vectigal inopi ærario additum esset, auctores fuerunt Hot. Prat. Briss.

VICESIMÆ variæ hinc inde ab auctorib. memorantur. Erat enim vicesima rerum venditarum quæ ad fiscum pertinebat, de qua Plin. lib. 7. Epist. & Iac. Rœuard. lib. 3. varior. cap. 16. Fuit & vicesima eorum qui manumitterentur introducta ex l. Manlia, de qua Liuius lib. 7. Huius meminit & Cic. ad Attic. lib. 2. quamvis Blondus in sua Roma triumphante, vbi de vectigalibus disputat, nescio cuius auctoritate fretus, Ciceronem in eo loco de vicesima quadam loqui scribat, quam ex re frumentaria Latini Romanis præstiterint. Fuit & vicesima hæreditatum introducta lege Iulia vel Papia, qua cautum erat, vt qui hæres extraneus institutus fuisset, is priusquam hæreditatem adiret, vicesimam eius partem fisco daret, qua lege filij & proximiores hæredes non tenebantur. De qua Alciatus lib. disputationum 3. cap. 6. Zasius in catalogo legum antiquarum, de lege Iulia vel Papia de maritandis ordinibus. Hanc Gratianus Imperator, vt tradit in gratiarum actione Ausonius penitus sustulit.

VICESIMARII extractores, à vicesima parte: vt octauarij ab octaua. Prat.

VICESIMARIVM aurum, quod ex vicesima colligebatur. Erat autem vectigal, quemadmodum Decima. Spieg.

VICI adpellari incipiunt Festo lib. 19. ex agris, qui ibi villas non habent ex Vicis partim habent rempublic. & ius dicitur, partim nihil eorum, & tamen ibi magistri vici. Altero cum id genus ædificij quæ continentia sunt iis, oppidisque, itineribus, regionibusque distributa distant, nominibusque dissimilibus discriminis causa sunt dispartita, quod & probat Varro libro quarto Ling. Lat. aiens vicum ex domibus constare. Tertio cum id genus ædificiorum definitur quæ in oppido primo in suo quisque loco proprie ita ædificat, vt in eo ædificio peruium sit quo itinere habitatores ad suam quisque habitationem habeat accessum, qui non dicuntur vicarij (alias ibi est vicani, nec inepte, sed rectius) sicut ij, qui aut in oppido vias, aut ij, qui in agris sunt, vicani adpellantur.

VICI pro pagis in l. 2. §. vlt. ff. de vacat. muner. l. 30. ff. ad municip. l. 198. ff. de verb. sign. vnde Vicanci. qui ex eodem vico & pago sunt, leg. 4. ff. de censibus. Et Vicinales viæ, quæ vel ex vicis vel in vicos ducunt, de quibus supra in verbo via diximus. Briss. Prat.

VICIARE vinum. Vlpian. Cum eo plane, ait, qui vinum spurcauit, vel effudit, vel acetum fecit, vel alio modo viciauit (hoc est corrupit) agi posse leg. Aquilia Celsus ait: quia & effusum, vel acetum factum corrupti appellatione contineatur, nec negat factum & vsum continere: corrupti appellatione, l. seruus seruum, ff. ad l. Aquil. Spieg. Prat.

VICINI sunt, quorum prædia non linea, sed paries communis disterminat. nam in vrbanis prædiis, Vicini in rusticis, Confines appellantur. Paulus leg. 4. §. vltim. ff. fin. regund. Hoc judicium locum habet in confinio prædiorum rusticorum, vrbanorum displicuit: neque enim confines hi, sed magis vicini dicuntur: & ea communibus parietibus plerunque disterminantur. Hot. Prat.

VICINI, ait Bart. in l. si tertius, ff. de aq. pluu. dicuntur, quousque vox hominis acclamantis exaudiri potest, leg. 1. §. eodem, ff. ad Tertyll. quod de voce communi accipiendum est, non nimis gracili, nec (vt ait) tubali, aut taurina. Prat.

VICINIA, locus vicinus, seu ipsa vicinitas. De qua vide Bart. in l. §. hoc judicium. ff. fin. regum. Inter quæ dicatur, in l. si tertius, in princ. ff. de aqua plu. arcend. Spieg.

VICINIA & confinium differunt, vicinia enim est vrbanorum prædiorum, confinium est rusticorum. Vultei. in Comment. Inst. de actionibus §. 18. nu. 23.

VICINVM, proximum significat & adfine. Sic vicina dicitur esse emptioni permutatio in l. vlt. ff. de rer. permut. Sic vicinus tractatus, l. 9. §. hinc vicinus, ff. de vsufruct. Viciniæ scripturæ in l. 20. §. primo, ff. qui testam. fac. Briss. Prat.

VICINVM malum habere, vel non, multum interest, ff. de contrah. empt. leg. quod sæpe, § fin. & de leg. 2. l. si cui fundus. Solut. matrimon. leg. 1. Resp. 2. Cod. de agric. & mancip. dom. & fiscalibus leg. vlt. lib. 11. Proinde scitum est illud Themistoclis apud Plutarchum: qui cum prædium quoddam venderet, hoc quoque præconem addere jussit, ὅτι ἡ γειτονὰς ἔχει χρηστὰς, id est, quod etiam vicinos haberet bonos. Adi Chiliades Erasini. Spiegelius.

VICINVS pro consorte, l. si de meo, ff. comm. diuid. l. vicinus, ff. de aq. pluu. arcend. & aliquando pro socio, l. damni §. cum patietem, ff. de damn. infect. Prat.

VICINVS fundus, & confinis, quomodo distent, tradit Paul. in §. fin. l. sed & loci. fin. reg. Spieg.

VICINVS locus eatenus accipitur, quatenus clamantis vox audiri potest. Bart. in l. si tertius, in princ. ff. de aq. pluu. arc. Spieg.

VICIS legata perinde licere capere, atque ciuitatibus, vt ait Caius, rescripto Imperatoris nostri significatur. Vicus platea vocatur, quæ fit ex multiplicatis domibus ex pluribus vicis fit vrbs. Et est duplex: vrbanus, qui angiportum continet, quasi angustiorem plateam sine exitu: & vicus paganus, cum plures rusticanæ domus conjunctæ sunt extra muros. Spieg.

VICISSIM per vices, hoc est, vicissitudinem, siue alternationem, l. Papin. ff. de senten.

VICISSITVDO, alternatio, mutatio ex alio in aliud, inquit Cic. l. jubemus nulli, C. de sacrosanct. eccles.

VICOMAGISTRI in descriptione vrbis Constantinopolitanæ, quibus per noctem tuendę vrbis cura mandata est: quos Dio νυκτοφύλακας vocat. lib. 55. Prat.

VICTALICIA, *Leibdingen*. vocabulum barbarum.

VICTIMA omne animal, quod diis immolabatur, dictum est, Hostiæ

Digitized by Google

Hostia ab hostiendo, id est, ferendo: Ouidius.

Victima, quæ dextra cecidit victrice, vocatur:
Hostibus à domitis, hostia nomen habet. Old.

VICTIMAM Ælius apud Festum lib. 19. ait esse vitulum, ob eius vigorem. Alij autem quæ victa adducatur ad altare, aut quæ ad hostes victos immoletur. Prat.

VICTIMARIVS, & qui victimas vendebat; & victimariorum minister erat, de quo Valerius lib. 1. c. 1. Extat vocabulum in l. vlt. ff. de iur. immun. Spieg.

VICTORIOSVS vir nisi autore inuentoreque Catone recipitur, Aulo Gellio annotante. Præterea putant, Industrius, non Industriosus dicendum. Fatetur Insulanus illud quidem verum si personam designes. Valerius Max. autem, certam actionē dixit industriosam. Spieg.

VICTRICES literæ victoriam denunciantes.

VICTVS verbo continentur quæ esui, potui, cultuique corporis, quæq; ad viuendum homini necessaria sunt, vestimenta quoq; & cætera, quib. tegendi curandiue corporis causa vtimur, eadem appellatione continentur. Verbum itaque viuere, non ad solum cibum pertinet, sed & vestimenta & stramenta eo cōtinentur, cum sine his viuere nemo possit. Briss.

VICTVS verbum, cum à voce viuere deductum sit, eius appellatione comprehenditur, quicquid ad tuendum conseruandūque hominis vitam necessarium est: Itaque non solum cibus potusque victus dicitur, verum etiam vestimentum, stramentum, tegumentum, habitatio, ministerium, famulorum ac seruorum, & si quæ sunt eius generis alia. l. 43. & l. sequ. l. in lege, 203. l. quas nos hostes 234. §. verbum viuere, ff. de verb. sign. l. fin. ff. de alim. & cibar. l. hi qui, ff. de transact. l. suo victu. ff. de oper. libert. l. solet. 6. fin. ff. de offic. procōs. l. fi. §. irenarchæ, ff. de mū. & hon. l. rescripto eod. Caius quoque ICtus victus appellationem extendit etiam ad ea, quæ non solum tuendi, verum curandi etiā corporis gratia adhibentur, cuiusmodi sunt pharmaca tam euacuantia, quā confortātia. Brech. & Forner. in l. & cætera 44. de ver. sign. facit l. in rebus, §. possunt, ff. cōmod. l. sicut, ff. de vsuf. l. si cum dotem §. si autem, ff. solut. matrim. Nec resistit si quis dicat, φάρμακα καθαίροντα, id est, purgantia, detrahere ac nocere: etsi non nihil corpus debilitent & detrahant, vt tamen vita à noxiis humoribus defendatur maxime prosunt. Recte quoque Zas. ad l. si victum, ff. de re iudic. notat, victus appellatione contineri etiam amictum, sicuti & species à suo genere, cum multo etiam plura, veluti tectum, habitationem, & similia comprehendat. Quin barbarū putat, si quis hæc contingat, victum & amictum, cum bis idem dixerit. Quanquam ambiguitatis tollendæ gratia vtrūque optima ratione coniungi simulque exprimi vtile existimauerim, arg. l. nō solent 54. de reg. iur. victus quoque & alimenti significationē per omnia exæquatam esse testatur Paul. in l. fi. ff. de alim. & cib. legat. vide Gœdd. ad d. l. & cætera 44. de verb. sig.

VICTVS cultusque appellatione veniunt quoque omnis generis ministratores, puta dispensatores, insularij, villici, atrienses, tectores, operarij, rustici, coci, victores, cubicularij, sarcinatores, agasones, muliones, l. cū quæreretur 60. §. 1. ff. de leg. 3. Hi enim ea curant conficiuntve, quæ ad victum & cultum corporis spectant: aut ipsius corporis dominici curam habent, puta medici, & vnctores & balneatores, Gœdd. ad l. 203. nū. 3. de verb. sig.

VICVS, pars vrbis est, quæ ex multiplicatis domib. fit, & ex pluribus vicis vrbs constat. Diuiditur enim vrbs in vicos quasi in membra minora. Vicus ruri, siue rusticus dicitur, cū plures simul villæ, quæ Pagi dicuntur, hoc est, plures rusticanæ domus conjunctæ sunt, & aliquo spacio remotæ ab vrbe, dummodo nō sint clausæ mœnibus. Vide quæ not. C. de episc. & cle. l. si in ecclesiis, ff. de leg. 3. l. si hæres §. vicis. Spieg.

VIDELICET, verbum, quamuis regulariter ponitur declarative, vt per multa iura constat, tamē in l. tempus, ff. de re iud. ponitur limitative, & significat temperamentum, pluehra loquēdi figura. Old. Prat.

VIDERI, fictionis verbū est interdum, vt in l. h. §. fi. ff. ad Turpil. vide Bart. in l. si duo, ff. de acqu. hær. & in l. 3. §. idē scribit, ff. de pecul. Vide & Bud. in poster. annot. Alicubi veritatis est, vt in l. Titio. §. Titio genero, ff. de cōd. & demonst. l. tale. de hæred. inst. & in simil. Hoc verbū Iurisconsl. esse Cicero attestatur ad Trebat. li. Epist. 7. Hoc quemadmodū, inquit, vos scribere soletis in vestris libris, idē Q. Cornelio videbatur. Sentit autem, Iurisc. affirmare sententias suas, aliorum autoritate. Old. Prat.

VIDETVR verbum improprietatē significat, vt not. per Dd. in l. 1. §. dejecisse, ff. de vi & vi arma. Bart. & alios in l. si is qui pro emptore, ff. de vsucap. & & probatio. tex. in l. si quis fūdū. ff. de contrah. empt. Tiraquell. in tract. *le mort saisit le vif.* decla. 52. part. nu. 13.

VIDERI verbum, & esse diuersa sunt. Nam nomina scriniariorū videntur esse in matriculis militaribus, non sunt tamen: id est, videntur milites, non sunt tamē vere. Gothof. in not. ad l. 16. C. de testam. milit.

VIDERI fecisse, formula qua veteres in sententiis vtebātur. Cicer. lib. Acade. quęst. 2. Quam rationē, inquit, maiorum etiam comprobat diligentia, qui primum iurare, &c. quæque iurati iudices cognouissent, vt ea non esse facta, sed vt videri pronunciarent. Idem Verrina 4. Vix ille hoc dixerat, quum iste pronunciat, Sthenium literas publicas corrupisse videri. Itē alibi, Fecisse videri pronunciant. Idem lib. de finibus 1. Reque ex vtraque parte audita, pronunciaret eum non talem videri fuisse in Imperio, quales eius maiores fuissent, Sex. Pompei. li. 14. Patū cauisse videri pronunciat magistratus, quum de consilij sententia capitis quem condemnaturus est. Hot. Prat.

VIDIMVS. Lege, Originale.

VIDVAE notatio varia à Grammaticis tradita est, Quidā ab antiquo verbo iduare, hoc est, diuidere, ducunt, vt solam eam mulierem significet, quæ à marito suo diuisa sit morte aut diuortio: quod placet Alc. in l. 242. §. viduam de verb. sign. Contra ICti Antistium Labeonem secuti tradiderunt, viduam à duitate per priuationem dici. Ea enim natura est coniūctionis encliticæ, vt priuet, sicut litera a apud Græcos: quāquā interdū videatur augere, vt A. Gell. lib. 5. noct. Attic. c. 12. docuit. Deinde arguit hoc vsus verbi viduare, quod nihil aliud est quam priuare, & diuellere, separare, seiungere, ad vnitatē reducere. Sic Manilius, viduata, inquit, volant pennis: Et Suet. vrbe ciuibus viduata. Horat. Et foliis viduantur orni, & Virg. 8. Æneid.

Funera, tam multis viduasset ciuibus vrbem.

Deinde vsus ipsius nominis viduæ. Nam nō solum ad fœminam, quæ aliquando nupta fuit, sed & ad virginem, & ad eam quæ quidem nupta est, verum mariti vsu caret, ac si diuortiū intercessisset, aut nunquam virum habuisset. Quo Plautus in Sticho. Credo ego miseram fuisse Penelopen, sorot, Quæ tam diu vidua viro suo caruit. Et apud Ouidium, Deianira.

Ipsa domo vidua vetis operosa pudicis
Torqueor, infesto ne vir ab hoste cadam.

Et Seneca in Agamemnone:

Decem per annos vidua respiciam virum?

VIDVAM igitur quasi sine duitate dictam esse tradit Labeo: à ve & duitate, sicut vecor à ve & cor: Vesanus à ve & sanus: quasi dicat sine corde, sine sanitate. Cum enim matrimoniū sit neque plurium neq; pauciorum quam duorum, l. 1. ff. de rit. nupt. §. 2. Inst. de patr. potest. consequens est, vt quæ sine ea duitate est, vidua habeatur. Contra hanc Labeonis sententiam nititur Alciatus, quatuor potissimum argumentis fretus: Primo quia prior in vidua syllaba corripitur: in vecors & vesanus primā producimus. Secundo argumentum ab etymologia tantum negatiue, non autem affirmatiue procedit. Eberhard. à Middelburg. loc. 4. ab etymol. num. 5. at hæc notationis ratio affirmatiue procederet. Tertio mouetur autoritate §. item lex Iulia de adulteriis Instit. de publ. iud. vbi vidua por disiunctiua particulam coniungitur cum virgine. Quarto mouetur autoritate c. vidua 34. dist. vidua inquit D. Hieron. est cuius maritus mortuus est. Adde Isidor. lib. 9. etymol. c. 8. Vidua, inquit, vocata, quod cum viro vno fuerit, nec circa consortium, alterius viri post mortem coniugis primi adhæserit. Nam quæ alteri post mortem prioris viri nupserint, viduæ non dicuntur. Adde quod Gellius d. cap. 12. lib. 5. scripsit, particulam ve & augendæ rei & minuendæ valere, sicuti aliæ particulæ plurimæ: Vnde consequens fuerit hanc etymologiæ rationem falsam, incertam & dubiam esse. Sed nihil mouent. Nam cum enclitica hæc coniunctio natura sua corripiatur, mirum non est, eam quoque (vt regulariter fit) in vidua corripi, licet in vecors & vesanus producatur. Regula quidem est, vt deriuatæ primitiuorum quantitatem retineant: sed hæc regula multas habet exceptiones. Multa sunt vocabula, quorum primitiua in principio vel aliis syllabis sunt longa, deriuata autem corripiuntur, vel vice versa: admonente Gellio lib. 12. c. 3. Cuiac. obseru. 10. li. 5 licet in exemplis vterque lapsus sit. Sic laterna à lateo nomē habet: at prima in laterna producitur, quę in lateo breuis est: Sic sedes à sedendo dicta est, primamque producit. etiamsi sedeo primā habeat breuē, de qua re plura apud Murmelium & alios Grammaticos. Quo facile prima obiectio diluitur. Ad secundum respondetur, negandam esse propositionem. Nam non solum negatiue sed & affirmatiue à vera notatione procedit argumentum, vt nec inuitus fatetur Eberhard. à Middelb. Et plenius docetur à Ramo in Scholiis Dial. & eius interpretib. Deinde aliud est notationem tradere, aliud argumentum à notatione sumere. Ad tertium respondetur rerum non esse, vt ambiguitatis tollendæ gratia specie præmissa, subiiciatur genus vel idem pluribus verbis exprimatur, vt fuse tradit Gœdd. in comm. ad l. 1. de verb. sign. Quartū ab autoritate sumptum ideo non admodum vrget, quod D. Hieronym. non etymologiam, sed vsum vocis vulgarem, non artificialē tradiderat. Idem respondet ad Isidori autoritatem: idque eo magis, quod in eodem c. 8. lib. 9. subiicit: Item, vidua, inquit, dicta est, quod sola sit, nec circa consortium alterius viri cō-

iugalis iura custodiat. Hæc etimologiæ ratio æque in virgines cadit: vti in eas, quæ aliquando nuptæ fuerunt. Posticum eodem modo tollitur, quo ad primum argumentum responsum est: neque ex eo, quod pro diuersa re subiecta vna eademq; vox diuersas admittit significationes, deriuatorum inde descendentium originem reddit incertam: cum sæpe deriuata etiam à primitiuorum significatione augēdo minuendo. ve recedant, Gœd. ad l. 142. §. viduam ff. de verb. sign.

VIDVALITER viuere dicitur etiam ea, quæ religionem ingressa est: & ideo legatum factū vxori donec caste & honeste vixerit, & vidualem vitam seruauerit, pertinet etiam ad eam quæ religionem ingreditur, ita sing. Bald. in l. Deo nobis, in 3. colu. vers. iuxta prædicta. C. de episc. & cler. & pro sing. commendat Crem. not. 142. maritus, & sequitur Alexan. in l. mulier, §. cū proponeretur col 7. ff. ad Treb. quibus adde quæ in simili scripsi supra in verb. Conditio adiecta Nunquid autem legatum factum mulieri, si vidua remanserit, requirat perpetuam viduitatem, consuluit eleg. Bald. consil. 42. præmittendum est, in 5. lib. Cotta.

VIENNA ciuitas est Allobrogum in Gallia Narbonensi, cuius meminit Iurisconsultus tit. de censi.

VIETORES, qui vitilibus, id est, flexibilibus, quos vulgo circulos nominabant, vasa vinciunt, circumligant pro sententia Donati in Terent. Nam viere significat flexum esse, aut posse facile flecti, teste Marcello, Varrone: nos cuppatios, Küefer vocamus, vt à Zaſ. præceptore nostro accepimus, quum enuclearet aliquot tit. Pandect. Vlp. in fin. § l. si seruus seruum. ff. ad leg. Aquil. Item, ait, si victori locaueris lacum vino plenum curandum. Spieg.

VIGESIMARII exactores, à vigesima parte: sicut Octauarii, ab octaua dicti. Lege Alc. in l. eum qui vectig. de verb. sign. Old.

VIGILANTIA, diligentia. Hermogenianus: Personale munus est, quod cum corporibus, tum labore, ac solicitudine animi ac vigilantia exigit. l. 1. ff. de mun. & hon. Old. Prat.

VIGILANTISSIMI iudices, pro maxime prouidis & intēctis, l. 3. C. de offic. Rector. prouinc. Spieg.

VIGILARE, vigilanter prouidere, inquit Seruius, siue studium & diligentiam adhibere. Hinc quod frequens in ore causidicorum est, Vigilantibus iura subuenire solent. Spieg.

VIGILARE sibi dicuntur creditores, qui de suo consequendo solliciti sunt, & in eo exigendo aliis diligentiores. Sic vigilantibus ius scriptum esse dicitur. Briss.

VIGILAX, pro vigilans, industrius, solicitus. Caius. l. 18. ff. de ædil. edict. Si constantem, aut laboriosum, aut curacem, vigilacem esse, aut ex frugalitate sua peculium acquirentem adfirmauerit Hot Prat.

VIGILES nocturni excubitores vocabantur, qui noctu incendiorum arcendorum causa vigilias agebant ex Augusti instituto, qui per singulas vrbis regiones eos disposuit, præfecto eis ex equestri ordine viro spectabili, qui præfectus vigilum est appellatus, l. 1. 2. & 3 ff. de offic. præf. vigil. l. vlt ff. de condict. tau. da. l. 2. § 1. ff. de fugit. l. 58. ff. de furt. Pra. Briss. Hinc Cuiacius dicit in Notis suis ad tit. 2. Vlp. de Latinis, § militia, quod septē vigilum cohortes D. Augustus constituerit ita, vt binas regiones vrbis vnaquęque cohors tueretur. Constat enim 14. fuisse regiones vrbis l. 3. de offic. præf. vigil. inter eos, qui Latinis sex annis militasset, ex lege Visellia ius Quiritum cōsequebatur.

VIGILIA, & frequentius vigiliæ, numero multitudinis, Excubię dicuntur. Sed tamen hoc inter se differunt, quod vigiliæ sunt tantum nocturnæ: Excubiæ autem, tam nocturnæ, quam diurnæ. Diuidebantur autem in quaterna horarum spacia, ita vt prima, secunda, tertia & quarta vigilia diceretur. Interdū & vigiliarum nomine ipsos custodes, qui vigilant, accepimus. Adi Thes. Steph. Robert. qui indicat & apud Plautum reperiri vigiliam, pro eo die, qui festum diem præcedit. Decreta Pont. nō laudant vigilias immodicas, quibus sensus integritas corrumpatur, de consecr. dist. 5. c. non mediocriter. Spieg.

VIGINTI aureos pro libertate retinenda dependere, l. si mulier, ff. de minor.

VIGINTI millia passuum, quomodo accipienda, declarat Alc. in comment. de verb. sign. in leg. in itinere faciendo. Spieg.

VIGINTIQVATVOR horę. Paul. in leg. more Romano, ff. de feriis Quicquid, ait, in iis viginti quatuor horis, id est, quabus dimidiatis noctibus & luce media actū est: perinde est, quasi qualibet hora lucis actum esset. Spieg. Prat.

VIGINTIVIRATVS causis diiudicandis fuit: quod munus magnę indolis iuuenibus conferri solebat. Illinc enim gradū ad reliquos honores auspicabātur viri exculti ingenio & doctrina Et centum viri, amplissimum iudicium, qui populo iura aliquandiu dixere: à quibus nulla erat prouocatio: quorū iudicia centū vitalia dicebantur. Alc. Nepos. Gen. dier. li. 3. c. 16.

VIGINTIVIRI erant Trium viri capitales, Triumviri monetales, & Quatuor viri curatores viarum vrbis, & Decemviri, qui hastam centum vitalem cogebant: Dio lib. 55. Prat.

VIOR. Impp. in leg. prohibitum est, de iure fisci. C. lib. 10 ad fi. Cum literis nostris cognouerit, non ex arbitrio suo, Cæsarianos ad capiendas eadem veniſſe facultates, sed iustitiæ vigorem id fieri statuisse. Interpres vigorem, id est. Principem exponit, quod sit vigor iustitiæ, & animata Lex. Sed apparet, effrenatæ officialium cupiditati oppositam ab Imp. perpetuam, & constantem iustitiæ voluntatem, vnicuique sua tribuentē. Siquidem quod firmum & integrum est, recte vigere nuncupatur. Spieg. Prat. (prouin.

VIGOR censuræ nostræ absumat, in l. iustissimos. C. de offic. rect.

VIGORIS vestigium in l. 4. C. qui testam. fac. poss. appellare videtur Diocletian. habitum, Gothof. in not. ad l. 3. C. quand. tutor. vel curatores.

VILE dicitur, quod paruo precio emitur. Nostri rem vilem dicunt, quæ non excedit valorem 5. aureorum. l. si oleum, ff. de dolo. l. diuus. ff. de bon. damn. Veruntamen vilis alicui res dicitur, quam pro nihilo habet, & nihili facit. Spieg.

VILES personas Alc. recitat, in comm. ad l. mercis appellatione, de verb. sign.

VILITAS, opponitur caritati, l. 2. de iur. hast. fisc. C. lib. 12.

VILIPENDIVM, & hoc in barbarie vocabulum ff. natum est.

VILLA, à vehendo quasi vehilla dicitur, quod in eam ruri fructus conuehantur ex agris, sicut domus proprie in vrbe est. *Ein Meyerhoff.*

Caius Villam appellat Casam l. riparum, §. vlt. ff. de rer. diuis. Theophilus κώμην, Theocritus κατοίκιον. vt refert Balduin. in comment. Instit. lib. 2. tit. 1.

VILLA significat ædificium fundi. l. si fundum. ff. de legat. 1.

VILLA, fundi accessio est: proinde diruta ea, vsusfructus non extinguitur. autor Vlp. l. fundi vsufr. ff. quib. mod. vsufruct. amit. Pompon. in l. si ita, ff. de instr. vel instr. leg. villa, inquit, pars fundi sine vlla dubitatione habetur. Prat. Spieg.

VILLA fundi, non agri, pars inquit Gœdd. ad l. 27. nu. 8.

VILLA etiam est secessus & secretum, & ita lego cum in villa. ff. de man. vind. in villa dum dicitur recte manumissionem fieri apud prætorem sine lictore, inter parietes & secreto eam fieri posse significatur, nec publicam contestationem requiri. Cuiac. obl. lib. 6. c. 20. prope finem.

VILLA diuiditur in vrbanam, l. plenum, ff. de vsu & habit. rust. l. videamus. Locati. & Fructuariam, in quam fructus deuehuntur: vnde & à vehēdo villa dicta Columellæ, quasi vihilla, Sp.

VILLA dicitur quod in eam, & ab ea conuehantur fructus, & euehantur cum venerunt. A quo rustici etiam nunc quoque viam veham appellant propter vecturas: & veilam, non villam, quo vehunt, & vnde vehunt. Brech. in leg. vrbana, ff. de verb. & rer. sign. Adde Connan. lib. 4. c. 10. n. 5.

VILLA fructuaria dicitur, quę fructib. condendis parabatur. Pra.

VILLA rustica, est ea pars villæ, quam villicus, colonus, vel vinitor. vel arborator habitandam sibi obtinet, & familiæ villaticæ, atque instrumento omni rustico condendo aut continendo. Vlp. in l. si cuius, ff. de vsufruct. Ita fūdi, ait, vlusfructus legatus est: non debet neque arbores frugiferas excidere, neq; villam diruere. vide Bud. in leg. videamus.

VILLA vrbana, quæ eodem teste, & Prætorium dicitur, ea pars est, quam dominus sibi recipit: quæ quia elegantius amœniusque ædificari solet, & instrui, ideo vrbana vocatur, quasi vrbani nitoris & elegantiæ plus habens, quam rusticæ. Spieg.

VILLAM vrbanam. Vitruu. lib. 6. c. 8. Pseudourbanam videtur appellare, quod ea instar ædificiorum vrbis, domos haberet, & vrbis domos veluti ementiretur, &c. Brech. in leg. vrbana prædia. ff. de verb. & rer. sign.

VILLANI, inquit Budæus, dicuntur, quod villæ (vnde Villici dicti) ascripti, & colonariæ conditioni addicti, aut ipsi sunt, aut eorum maiores fuerint. quarum rerum vestigia nō obscura multis in locis extant: quod tamen nomen loquendiū insciti in contumeliam iam vertit. Villanum enim, & vilem, verniacula simplicitas confundit. Vide eum in prior. annotat. & not. in leg. non patimur. C. de curs. publ. lib. 12. Spieg.

VILLICA, vxor villici. Columella: Nec tamen instituendo villicam, domesticarum rerum villico remittimus curam, sed tāmmodo laborem eius, adiutrice data, leuamus. Spieg.

VILLICVS ait Varro lib. 1. de rust. agri colendi causa constitutus, atque appellatus à villa: quod ab ea in eam conuehuntur fructus, & euehuntur, cum venerunt. Horat.

Villice syluarum, & mihi mercedentis agelli.

Iuuenal. in 3. Satyr.

Vinę bidentis amans, & culti villicus horti.

Colum. lib. 12. Villicus semper caueat, ne improuidus ab opere vincatur: res est agrestis, insidiosissima cunctanti De villico etiā meminit Alph. in l. censoria. ff. de verb. sig. & Vlp. de villica. in l. quæsitum est, §. item fabrum. ff. de fund. instr. Cott.

VILLICVS est is, qui præpositus est rationib. rusticis, fructibus percipiendis, vniuersoque operi rustico, l. 8. ff. de instr. leg. l. filio, ff. de adim. leg. l. si cum villico, 16. vbi Gothof. in notis, ff. de inst. act. Sed poterę hanc solent appellationē transferre ad præfectos quoslibet, vt Iuuenalis ad præfectum vrbi scribens de Pegaso Iurisconsulto:

Pegasus attoniti positus modo villicus vrbi.

Et ad

Digitized by Google

Et ad Præfectum ærarij Patauina inscriptio:
Villicus ærarij quondam, nunc cultor agelli.
Cuiac.obser.lib.11.c.37.in princ.Prat.& omnino Gœd.ad l.166. in princ.n.5.ff.de ve.sig.

VINACIA,grana vuæ compressę,Iulian.l.14.in fi.ff.de cond.furt. Idem iuris est vuis subreptis: nam & mustum & vinacia iure condici possunt.Vlpian. l.52.§.8.ff.de furt. Idem est & in vuis,& in musto,& in vinaceis.nam & vuarum,& musti,& vinaceorum nomine furti agere potest Hot. Prat.

VINALIA, feriæ 9.Cal. Maij, degustandis vinis institutæ, teste Plin.Et altera vinalia,quæ aguntur ad 13.Cal.Septemp.

VINARIA vasa, inquit Iulian. proprie vasa torcularia esse placet.Dolia autē & seriasetiam tandiu in ea causa esse,quandiu vinū haberent:quum fine vino esse desinerent,in eo numero nō esse:quoniam ad alium vsum transferri possent,veluti si frumē tum in his addatur.Eandem causam amphorarū esse:vt quū vinum habeāt,tum in vasis vinariis quum inanes sint,tū extra numerum vinariorum sint: quia aliud in his addi possit,l. 206.ff.de ver.sig.Hot. Prat.

VINARIAM nauem Vlp.in l.21.§.5.ff.de furt.eam interpretatur, in quam vinum effunditur,& vnde postea hauritur.Briss.Prat.

VINARIVS,pro vinoso & ebrioso.Vlp.in l.ob quæ,de ædil.edict. Item,aleatores & vinarios nō contineri edicto,quosdam respondisse, Pomp.ait. Ibidem in l.ædiles putat si imitatione conseruorum apud emptorem talis factus est,aleator forte,vel vinarius vel erroneus sit.Est etiam vinarius vini venditor.Vnde Lamp.scribit,Imp. Alexandrum constituisse corpora vinariorum,& caligariorum,& omnino omnium artium.Spieg.

VINCERE,pro obtinere. Paul.de publica. Locatio vectigalium (sic enim legendum)quæ calore licitantis vltra modum solitæ conductionis inflatur,ita demum admittenda est,si fideiussores idoneos,& cautiones,is qui licitatione vicerit,offerre paratus sit.Spieg.

VINCTVS pro seruo & compedito.In compedibus enim vincti serui ad agriculturam destinabantur.Porro,vinctum esse,hoc est,constrictum,& in vinculis esse,distare.Alb. annotauit,per leg.si tamen §.ei qui seruum ff.de ædil.edict.Spieg. Prat.

VINCTVS,quod ad l.Æliam Sentiam attinet,non videtur fuisse seruus,licet carcere clausus fuerit,si vincula corpori eius nō sint addicta.l.216.vbi Gœd.in comm.ff.de ver.sig.Et apud Vlp. in Inst.tit.1.Briss.Prat.

VINCVLA appellat Iurisc.custodiam,compedes,latumias,atque omnem denique corporis coercionē, L.succurritur,quibus ex caus.maior.Quid sit, è vinculis causam dicere, supra dictum est in dictione Caus.Spieg.

VINCVLA & custodia,tanquam genus & species differunt: vincula vtrunque vinculi genus continent,& priuatum & publicum:at custodia publica tantum vincula sine publicam custodiam.Gœd.ad l.214.n.1.de ver.sig.

VINCVLORVM genera sunt,compedes,pedicæ, manicæ,& catenæ.Sunt & Boræ damnatorum torques quasi iugum boum. Item collaria, quibus in publico blasphemi & lenæ etiamnū alligantur,vt derisui viatoribus sint. Est & Numella. ligneū instrumentū, quo quis incuruus & quadrupes caput & pedes exerit.Alc.comment.de ver sig.Spieg.

VINCVLORVM autem appellatione vel publica vel priuata vincula significātur,l.214.ff.de ver.sig.Et ideo in edicto prętoris de in integrum restitutione maiorum verba hæc:Siue in vinculis esset,nō ad eum tantum pertinent,qui publica custodia coercentur,sed ad eū quoque,qui à latronibus aut prædonib. vel potentioribus vi oppressus vinculis teneatur:Sed & inclusi latumiis vinctorum numero habentur : quatenus nihil interest,parietib.quis,an compedibus teneatur.In vinculis quoq. esse accipimus eos,qui ita alligati sunt,vt in publico parere sine dedecore non possunt,l.9.& l.10. ff.ex quib.cau.maior.Custodiæ autē appellatione sola publica intelligitur.Et ideo in vinculis custodia ve separantur in l.3. §.l.Iul.ff.de testibus.Et apud Vlp.in Inst.tit.1.Briss.Prat.

VINCVLVM & obligationis dicimus,l.67.ff.de procurat.& çquitatis l.95.§.naturalis ff.de solutionibus. Vinculū pignoris in l.39.§.curatores,ff.de adm.tur.l.15.§.sed si emptor.ff.de re iud. l.6.C.de locat.l.2.C.de cur.fur.Et ita vinculum restituendæ rei quæ pignori nexa erat,dicitur in l.9.in fi.ff.de supel.leg.Sic & vinculū in l.ve.ff.qui test.fac.poss. pro vinculo pignoris, quo ab hostib.redempti redemptoribus obstringuntur,l.21.ff. de captiu.& postl.l.8.& l.11.C.eod.tit.l.43.§.vlt.ff.de leg.lib.1. Quo vinculo resolui intelliguntur si libertas iis detur.l.70.ff. de acquir.hær.Briss.

VINCVLVM iuris Inst.de obli.in prin.C.de test.mil.l.quanquam. Cicero dixit memorabiliter pro Cæcin.Qui ius ciuile cō ēnendum putat,is vincula reuellit non modo iudiciorum,sed etiam vtilitatis,vitæque communis.Et in de fin.paulo ante fi. lib.3.ver.Quemadmodū igitur membris vtimur. Et quo modo,inquit,hominum inter homines iuris esse vincula putant, si homini nihil iuris esset cum bestiis? Spieg.

VINCVLVM stipulationis,l.6,C.si cer.pet.l.6. C.de vsur.

VINCVLVM cautionis,l.40.ff.de vulg.& pupil.l.13.§.1.de tut.& curat.vt vinculum fideiussionis apud Cassiod.li.12.variar.epist. ad Fruinatem.

VINCVLVM locationis,l.52.§.pen.ff.de fideiussorib.

VINCVLVM familiæ,l.87.ff.de adq.hær.

VINCVLVM necessitudinis & affinitatis,l.9.ff.de suspect.tutor. l.vlt.C.de codicill.

VINCVLVM religionis,l.1.C.de in lit.iur.id est, iuramentum.

VINCVLVM pœnæ,l.134.ff.de ver.oblig.

VINCVLVM insulæ,l.5.ff.de interd.& relig.

VINCVLA censualia,l.4.§.si quis inquilinum,ff.de censib. Briss.

VINDEMIA,inter eas refertur dictiones,quæ in numero singulari plus,quā in plurali significant.Paptn.in l.diuortio.solut. matr.vtroque numero protulit.collectis vindemiis,vindemiæ fructus percepta vindemia,& ante vindemiam.Iulian.eleganter collectæ pendentem vindemiam opponit.de act.empt.leg. qui pendentē.Spieg.vindemia facta l.1.§.idem ait.ff.de vsur. in poss,mitt.vindemia coacta l.13.ff.quib. mod.vsusf.vindemia legata l.6.ff.vsufructuarius quemadm.caue.Briss.

VINDICARE est,suum repetere.Exempla sunt apud Cic.quamuis mutilata.testa Philippo in orat.pro L.Muræna,quo loco idem scribit: vindicare est asserere fiduciariam possessionē rei de qua litigatur:quoad lis finiatur.vindicare est etiam animaduertere in malos. Item vindicatur maiestas publica,cum à sontibus supplicium sumitur.Spieg.

VINDICARE,sit Vult.ad §.1.nu.27.Inst.de action.est vel dominium rei,vel ius quod quis habet in re,sibi asserere,& ita nō tantum proprietatem rei,sed aliud etiam ius,quod quis in re habere potest.

VINDICARE,pro petere per hypothecariam actionem,in leg. Paul.respondit.in prin.de pign.

VINDICARE hæreditate,pro petere hæreditatem,l.si superatus, in prin ff.de pign.

VINDICARE in hypothecis, est per hypothecariam actionem petere,l.fideiussor.§.Lucius Titius ff.de reb.dub.

VINDICARE in seruitutem,l.3.ff.de liber.cau.Nec vero res corporales tantum,sed & iura vindicari dicuntur,veluti hæreditas,vsusfructus,seruitus,l.1.§.1.ff.de pet.hēr.l.vn.§.penul.ff.de remiss.Briss. Prat.

VINDICARE etiam iniuriam sibi factam exequi & crimen persequi significat l.2.§.sed & si agant.ff.de iud.l.18.§.2.ff.de iure fisc.Briss. Prat.

VINDICATIO est,per quā vis & iniuria & omnino omne quod obfuturum est,defendendo aut vlciscendo propulsatur,autor Cic.de Inuent.2.Spieg. Adde Balduin.comment.Inst.Iustinia. lib.4.tit.3.de lege Aquil.& Connan.lib.1.c.6.n.8.

VINDICATIO videtur ex antiquis vindiciis originem duxisse. nam Cicero in Milon.cum actiones calumniosas significaret, ita scribit:Eum denique,qui non calumniis litium,non iniustis vindiciis ac sacramentis alienos fundos,sed castris,exercitu,signis inferendis petebat.Sed tamē longe aliud vindiciæ olim fuerunt,aliud hodie vindicatio est,quod ex Asconij verbis in Verrin.3.intelligetur. Hot.Prat.

VINDICATIO triplex est proprietatis,seruitutis,& pignoris:l.3. §.est autem,§. Pompon.ff.ad exhiben.Proprietatis vindicatio etiam si ea vtiliter experiamur,respectu cęteratū directa est, ideoque eam Harmenopulus conferens cum hypothecaria, quæ vxori in cæteris mariti bonis competit,nō male directā appellauit.Hæc enim proprie vindicatio est,cæteræ quasi vindicationes.Cuiac.obser.& emend.li.5.c.29.circa med.& Gœd. ad l.131.n.22.& seqq.ff.de ver.sig.

VINDICATIO omnis in rem actio appellatur,l.25 ff.de oblig. & act.§.appellamus. Inst.de actionib.Itaque non eæ tātū actiones,quibus rem nostram esse,sed & quibus pignori obligatā nobis esse intēdimus,vindicationes appellantur.Vnde hypothecaria actio vindicatio pignoris appellatur in l.16.§.in vindicatione.ff.de pignorib.A vindicando autem vindicatio dicitur.Est autē vindicare vel dominium vel vti ius aliquod sibi adscisere.Inde vindicare suū esse pro eo quod alias suū esse petere dicitur l.27.§.cui legatum,ff.de aur & arg.l.66.ff. de rei vind.l.6.§ 1 & si fundū,ff.de confess.§.nā cui.Inst.de actio. l.21.§ 1.in fi.ff.de except.rei iud.Et vindicare dominium in l. 40.ff.de pignor.act.Et vindicare per in rem actionem ius nō esse alicui reficiendi,l.3.§.pen.ff.de riuis.Et vindicare pignus creditor dicitur,qui in tē sibi pignori obligatam à possessore petit.l.vlt.ff.de pign.act.l.16.§.creditor,ff.de pign.l.7.C.de oblig.& act.Briss Prat.

VINDICEM in 12.Tab.appellatum,qui alterius causam suscipiebat vindicandam,quem nunc procuratorem dicimus,Boet.in Top.scribit.Videtur tamen ita potius appellatus,qui iudicio sisti,iudicatumque solui satis pro alio dabat.Id est,qui vindicabat,quo minus is,qui prehensus esset,ab aliquo teneretur,ve cum cuipiam iniecta esset manus,vt ad prætorem iudicemve duceretur,qui etiam eum, qui iudicatus à creditore ducebatur,liberabat.Hæc autem sunt legis verba.Assiduo vindex assiduus esto:Proletario ciui,quiuis volet, vindex esto. Huius

Digitized by Google

meminit Cic. in Top. & Gell. lib. 16. c. 10. Prat. & Brisson. adde Gœdd. ad l. quos nos hostes, 234. §. 1. de ver. sign. Briss.

VINDICES: Scio in l. 1. C. Theod. si quae im. prædit. potest. ciuitatum defensores siue *ἔκδικοι* ciuitatum vindices appellari. At vindices illi quorum Iustinianus in Nou. *περὶ τῶν δημοσίων ἀτελειῶν*. & in Nou. *περὶ τοποτηρητῶν* meminit, an sint ciuitatū defensores ad dubito. Nā hi potius viadices à Iustiniano appellari videntur, qui exigēdis tributis, quorum ad curiales antea exactio pertinebat, ab Anastasio Imperatore in singulis ciuitatibus constituti sunt, vt auctor est Nicephorus lib. 16. cap. 44. è quibus verisimile est Iustiniani tempore adhuc in quibusdam ciuitatibus nonnullos superfuisse. Defensores autem ciuitatum siue locorum antiquiores longe sunt, & similes Tribunis plebis, atq; ideo defēsores plebis appellantur in l. 1. C. de offi. iurid. Alex. Rursus ab eis diuersi sunt *τοποτηρηταὶ* vt ex Nou. *περὶ τοποτηρητῶν* facile intelligi potest, qui mittuntur à præfectis prætorio, vel comitibus vel præsidibus iuris dicēdi caussa, & à Paulo Monacho loci seruatores appellantur l. 6. hist. Longo. & in l. 77. de furt. in l. Lōgob. & loci iudices in l. 1. C. de exhib. reis. à Iuliano antecessore, vicarij. Meminit Anna in Alexiade 3. Adameteni *τοποτηρητοῦ*. Heracleæ & Paphlagoniæ circa pontum. Suidas *τοποτηρητὰς οὓς ἐξισωτὰς*. Cæterum vindicibus Anastasianis pares sunt, qui Canonicarij dicuntur in Nou. *περὶ τῶν δημοσίων αἰδοίων*, & Nou. *περὶ αἰδεσίμων κανονικῶν*, & in libris Variarum Cassiodori sæpissime. Hi ab exigendis Canōibus canonicarij: illi, quod ab Anastasio decurionum iniquis exactionibus oppositi fuerint, appellati sunt vindices. Cuiac. obserū. lib. 3. c. 14.

VINDICIAE Vet. gloss. *τὰ ἐν δημοσίοις ἀφίγματα*. corrupte enim vindigestæ. Quibus adstipulatur Festus lib. 19. vindiciæ, inquit, appellantur res eæ, de quibus controuersia est: aut potius vindiciæ dicuntur inter eos qui contendunt. Seruius tamen in singulari extulit, vindiciam esse dicens rem, de qua controuersia erat ab eo quod vindicabatur. Atq; hinc patet vindicias olim aliud nihil fuisse, quam possessionem rei controuersæ alicui magistratus decreto vsque ad finem iudicij attributam. Liu. lib. 3. de Virginij filia loquens ab App. Claudio decem viro adamata: Marco Claudio clienti negotium dedit, vt virginem in seruitutem assereret, neque cederet secundū libertatem postulantibus vindicias. Item paulo post: Postulant (aduocati puellæ) vt rem integram in patris aduentum differat, lege ab ipso lata vindicias det secundum libertatem. Itē: Hoc tantū sciat, sibi, si huius vindiciis cesserit conditionem filiæ quærendā esse. Idem Pomp. l. 2. de orig. iur. de eod. Appio loquens. Et secundum eum, qui in seruitutem ab eo suppositus petierat (vindicias) dixisse. Postulare autem vindicias secūdū libertatem, est postulare vt interim quis libertate potiretur: nam dare vindicias secundum libertatem, vel à seruitute, est decernere, vt interim dum quæstio agitatur in possessione ipsa sui ac libertatis quis esset: cuius contrarium est dare vindicias à libertate, vel secundum seruitutem, qua phrasi etiam paulo inferius vtitur idem Liu. De lite autem vindiciarū sic Pædian in Verrin. 3. Lis vindiciarum est, cum litigatur de ea re apud Prætorem, cuius incertum est, quis debeat esse possessor. Ideoq. qui eam tenet satisdat pro præde litis vindiciarū aduersario suo, quo illi satisfaciat is, nihil se deterius in possessione facturum de qua iurgium esset. Rursus sponsione ipsa prouocatur ab aduersario, certæ pecuniæ aut æstimationis quam amittat, nisi sua sit hæreditas, de qua contendit. Prædes autem vocat satisdatores locupletes. Hanc recredantiam vocari vult Budæus. vindiciæ item dicebantur, quæ ex fundo in ius afferebantur vindicandi causa: Atque harum vindiciarū seu rei vindicationis hæc à Cicerone refertur formula in orat. pro Muræn. Fundus qui est in agro qui Sabinus vocatur, eum ego ex iure meum esse aio: inde ibi ego te ex iure manu consertum voco. Is autem, vnde petebatur, hęc respondebat: vnde tu me ex iure manu conserum vocasti, inde ibi ego te reuoco. vindiciæ item manus correptionem significant: *κατασχέσεις*, à Clemēte vocatur, à Charisio *κατασχὴ* dicitur, Gell. vindiciæ correptione manus in re atque loco præsenti apud Prætorē fiebant. vindiciæ autem verbum à vindico videtur deductū, vel teste Liuio, vbi supra; Appius, inquit, cum virginem non defendi ab Icilio. sed inquietum hominem locum seditionis quærere diceret non prębiturum se illi eo die materiam, &c. Et paulo post: A Marco Claudio periturū vt decederē iure suo vindicariq. puellam in posterum diem pateretur. vindicari enim puellam dixit, pro vindicias puellæ secundum libertatē dari, h. e. asseri interim in libertatem, & in possessione libertatis esse. vindiciā ferre dicebatur, qui rē decreto sententiaque obtinebat: dicere vero vindicias, iudex. Sed si vindiciam ille tulerat, qui non debuerat, tribus arbitris datis, duplione dānum luebat. Lex enim erat: Si vindiciam falsam tulit, rei siue litis arbitros tres dato, eorum arbitriis fructus duplione dānum decidito, Prat. Ascon. in contra Verrē Oratio. Vindiciarum, ait, lis est cum litigatur de ea re apud prætorē, cuius incertū est quis debeat esse possessor. Et ideo qui eam tenet, satisdat pro præde litis vindiciarū aduersario suo, quo illi satisfaciat, nihil se deterius in possessione facturū esse quā iurgium esset. Briss.

VINDICIARVM nomine nihil aliud intelligi, quam assertionē, Cæl. lib. 17. cap. 29. lect. antiq. tradit, quæ à seruitute ad libertatem foret: vindiciæ secundum libertatem dicebantur. Si vero à libertate in seruitutem, Vindiciæ secundum seruitutē pronūtiabantur. A quibus minime dissimilia vide apud Alexand. ab Alex. lib. 6. cap. 10. Præcipue autem vide notata à Turneb. lib. 15. aduers. c. 23. Vbi varias huius dictionis significationes esse ostendit. Cæterū quia Fr. Hoto. li. 1. obs. c. 32. Hermagoreo artificio locū Liu. lib. 3. valde obscurum, insigniter explicuit, ideo eius explicationem adscribere non pœnitebit. Puella virginea, quæ in potestate patris absentis erat in seruitutem petebatur. Cum assertores vindicias secundum libertatem postularent; aduersarij contradicerent, causa ita est constituta. Intentio: Vindiciæ secundum libertatem decernendæ sunt. Depulsio: Non sunt. Q. An sint; R. Quia nemo idoneus auctor exiſtit, cui addicantur. Nam si sui iuris puella esset, & tutores adessent, iis decernerentur, darentur etiam patri, si adesset atque defenderet. At nemo pro ea quæ in patris manu sit, iustus est auctor præter patrē. F. At lex indefinite scripta est, neq; inter filiamfamilias aut matrēfamilias distinguit. D. An lex ita demum vindicias secundum libertatem decerni iubeat, si quis idoneus auctor exiſtat, cui addicantur. Hoc enim Appij verba satis alioqui obscura, significare videntur. Io his, inquit, quæ asserantur in libertatem, quia quiuis lege agere possit, id iuris esse, in ea, quæ in patris manu sit, neminem esse alium, cui dominus possessione cedat. Quasi diceret, filiæfamilias non asseruntur in libertatē, sed petuntur filię, l. 1. ff. de rei vindic. Præterea non quivis potest lege agere, pro filiafamil., sed solus pater. Is autē abest, quære nemo exiſtit, cui vindiciæ secundū libertatē attribuantur, quod ne cui absurdius videatur: Vlpiani locum adscribam, ex leg. Pompo. 40. ff. de procur. vbi ficait: Pomponius scribit, nō omnes actiones per procuratores quē posse instituere. Denique vt liberi, qui in potestate absentis dicuntur, ducantur, interdictum non posse desiderare ait, nisi, vt Iulianus ait, causa cognita, id est, si & nominatim ei mandatū sit, & pater valetudine, vel alia iusta causa impediatur. His adde Turneb. aduers. lib. 13. c. 27.

VINDICO concretum esse verbum volunt, à vim & dico, vt iudico, quod Varro lib. 4. de ling. Lat. à ius & dico deriuat. nā in vindicationibus manus conseri & vim quandam adhiberi solitam, quam Festucariam Gellius, Quotidianam Cicero appellat, vt ostendit Hotom. in orat. pro Cæc. Prat.

VINDICO, Diomedes li. 1. vsurpat hoc verbum non pro defendo, sed pro animaduerto de pœna: vt apud Salustium, vindicatū fuit in noxios. Sic quoque vindicare delictum iudex dicitur in l. 1. ff. de obseq parent. Briss.

VINDICTA, pro vltione apud Paul. de iniuriis in l. quod reipublicæ venerandæ, vt, habet vulgata lectio: siue vindicandæ, vt Bud. legendum existimat. Quia tamen, inquit, non ea mente magistratus facit, vt iniuriam faciat, sed ad vindictā maiestatis publicæ respiciat, actione iniuriarum non tenetur. Spieg.

VINDICTA, inquit Boetius in Topico Ciceronis, est virgula quędā, quā lictor manumittēdi serui capiti impones, eundē seruū in libertatē vindicabat, dicēs quædā verba solennia. atq. ideo illa virgula Vindicta vocabatur. Plutarchus de iis qui tardius à Deo puniūtur: *μωμᾶται ὡς ἀνὴρ ἐλευθερίαν ἀφορμὴν κακῶν τοῖς ἀνθρώποις παρεσκεύασε*. Romani, inquit, corpobus quos in libertatem efferunt, tenuem festucam imponunt. Festuca igitur vindicta nominatur à Vindice, vt scribit Liu. li. 2. qui seruus cum adolescentum nobilium coniurationem patefecisset, libertate & ciuitate donatus est. Quare vindicta idem est vt festuca: nec alio sensu dixit Persius,

vindicta postquam meus à prætore recessi.

quem alio loco,

Non in festuca lictor quam gestat inani. Hor.

VINDICTAM imponere in l. pen. §. præter. ff. de castr. pecul. l. 14. in fin. ff. de manumiss. & l. 12. §. potest. ff. de liber. caus. l. 5. ff. de manu. vind. l. 2. C. si aduers. liber. Briss. Prat.

VINDICTA libertatem imponere l. 10. Cod. qui test. fac. Et. vindicta manumittere leg. 33. ff. de dolo tit. de manumiss. vindict. Briss. Prat.

VINDICTA liberare l. 122. §. Flauius, ff. de verbor. oblig. l. 15. ff. de manumissionibus. l. 5. ff. de manum. vind. l. vlt. ff. pro derelict. Briss. Prat.

VINDICTAM facere, est cedentem fugientémve insequi, ait Salomon. Paulus in l. quod reipub. ff. de iniur. pro animaduersione & delicto sumit. Spieg.

VINDEX l. 7. §. 18. ff. de pact.

VINEA, locus est vitibus consitus. Caius de in ius vocan. Sed etiam à vinea ait, & balneo & theatro nemo dubitat in ius vocare licere. Vide Bart. in l. certo generi. ff. de seruit. rust. præd. & simul Gloss. quam Albericus commendat. Spieg.

VINETVM in §. manifestus. Inst. oblig. quæ ex delict.

VINI

VINI appellatione quæ veniant, docent Iurisconſ. l.1. & 3. §.1. & l.ſi quis vinum ff. de Trit. vino & oleo leg. A vi deductum volunt nonnulli, quod vim inferat menti. Notum ex Plinio in prouerbium ceſſiſſe, Sapientiam vino obumbrari. Vnde noſtri *VVein hynein, vvirt herauſs.* In prouerbiis item Eccleſiaſticis duo referuntur, quæ ſapientem etiam dementent, vinum & mulieres. Vide Alber. in l.1. C. ſi quis Imp. maledix. Spieg.

VINI vitia celebrata duo in primis ſunt, acor & mucor, de quib. in l. ſi quis vina. ff. de peric. & com. rei vend. Bud. in l. in venditionibus, ff. de contrah. empt. Forcat. in penu. iur. ciu. c. 9.

VINI genera quædam enumerantur, in l. 9. ff. de trit. vino legat. Scutarum autem, cadorum, cupparum, culleorum, in quib. vinum diffundi ſolebat, fit mentio in l. 15. §. proprietatis, ff. de vſuf. l. 93. §. pen. ff. de leg. lib. 5. l. 4. §. 1. l. 16. l. 14. ff. de trit. vino. Briſſ.

VINITOR, ruſticus vinearum cultor appellatur, & de eo loquitur Vlp. in l. inſtrumenta fundi, ff. de fund. inſtr. (nam ita ſcribendum eſt, ex antiquis exemplaribus: non monitor, vt in impreſſis codicibus legitur) & ideo Col. lib. 1. refert, quod ſeparandi ſunt aratores à vinitoribus. & in 4. Is, inquit, vinitor, licet ſit emptus ſex vel potius octo milibus ſextertiis. Vergil. Georg. 2.

Iam canit extremos effœtus vinitor antes.

Sedulius poeta Chriſtianus:

Sordidus impreſſas calcabit vinitor vuas. Cotta.

VINO legato, ea demum vaſa ſequuntur, quæ ita diffuſa ſunt, vt non ad perpetuum vſum vaſa reſeruarentur: veluti amphoræ, & cadi verba ſunt Iureconſult. in l. vino, ff. de tritic. vino, oleoque leg. in quo loco amphora pro vaſe vinario paruo habetur, vtpote continens heminas nonaginta ſex. Hemina autem menſarum eſt vnciarum 12. ita quod amphora ad medietatem vnius metretæ Mediol. non aſcendit. Cadus autem ex congiis decem conſtat: Congius heminas duodecim continet, & ſic inter amphoram & cadum non multum intereſt. Simile reſponſum habetur per Vlp. in l. 3. eod. tit. tamen cum ex facto incidiſſet in promiſſione facta de duabus ampullis vini, cottanis præſtandis epiſcopo Tortelano, conſuluit Fulg. conſ. 231. in quodam inſtrumento. Ampullas non deberi, arg. l. veterib. ff. de pact. Largior enim fit interpretatio in vltimis voluntatibus, quam in contractibus. Prohibet ſacra ſcriptura vinum regibus dari: quia nullum ibi arcanum inueniatur, vbi regnet ebrietas. vnde in prouerbium abiit. In vino veritas, de quo Eraſmus in prouerbiis. Cotta.

VINO legato id omne, quod ex vinea natum, vinum permanſit, & acetum quoque, quod vini numero paterfam. habuerit, continetur. Mulſum vero, & defrutum, & zythum, & ceruiſia, niſi de his quoque teſtator ſenſerit, non continentur. l.1. & l.9. ff. de tritico, vino, l.2. in fin. ff. de optio. leg. Vini autem genera quædam enumerantur in d. l. 9. & vinum Falernum, Campanum, Aſiaticum, diffuſum. Vini veteris ſeu vetuſti fit mentio in l. cum quid, ff. ſi cert. per.

VINVM cum vaſis legatum. Proculus l. pen. de trit. & vin. leg. Illud verum eſſe puto, cui vinum cum vaſis legatum erit, ei amphoras, cados, in quibus vina diffuſa ſeruamus, legatos eſſe. Old. Prat.

VINVM Aminæum eſt præſtantiſſimum, de quo l. ſi. §. ſi. ff. de trit. vino & oleo, quod & Falernum appellatur, l. legatum, §. ſi. ff. de annu. legat. à loco vt recte ſuſpicatur Accurſ. à Falerno enim Campaniæ agro ſeu monte dictum eſt. Martialis. Nec in Falerno monte maior autumnus. Forcat. in ſua penu. iur. ciu. c. 7.

VINVM doliare omnes fere apud Vlpianum in l. 1. ff. de peric. & commod. rei vend. exponunt, quod in dolio conditum eſt, ad vini pendentis diſcrimen; præſertim cum vinum pendens, ipſas vuas ſignificet, & vindemiam nondum collectam. Nam vinum pro vuis dici, locus ille Plauri clariſſime indicat: Tum vinum priuſquam coactum pendet putidum. Sed Turneb. aduerſariorum lib. 1. c. 1. vinum doliare potius, putat dici ad diſcrimen vini diffuſi, cuius rei teſtem citat Proculum Iuriſconſultum. Is quidem, ego (inquit) etſi dolia in vaſis vinariis non ſunt, non tamen non concederem Trebatio, quod in doliis eſſet, id eſt, quod in vaſis eſſet legatum: Illud verum eſſe puto, cui vinum legatum cum vaſis erit, ei amphoras & cados in quibus vina diffuſa ſeruamus legatos eſſe. Vinum autem doliare vinum eſt nouum, quod quia vetuſtatem non habet, quæ diffuſo quæritur, & vino maturitatem & ſuauitatem affert, ideo minoris erat precii. Vinum de dolio, appellat Cicero, vt in Bruto. Num igitur qui hoc ſentiat, ſi is potare velit, de dolio ſibi hauriendum putet? Appellat & vinum de cupa, vt in Piſonem, Panis & vinum à propala & cupa. Itidem & Plutarchus vinum de dolio nouum eſſe oſtendit, cuius verba ſunt, οὐ δὲ διὰ σπόγγου ἀπαραδόκτως πιστοὶ ἢ ἡμεροδρόμου ἀγγείου πεπειραμένοι ἐκ πίθου καταπίνομεν χορὸν ἀπαραδόκτως πιστοὶ: id eſt, iſto veteri & mitti vino reiecto durum & immite de dolio bibimus, culicum turba perſtrepens. vide Cato c. 148. Conn. lib. 7. c. 10. n. 2.

VINVM diffuſum eſt, quod in amphoras & cados apothecarum ad aſſeruandum fuſum eſt. Plinius apothecas fuiſſe & diffundi ſolita vina, anno MCXXXIII vrbis apparet indubitato Opimiani vini argumento. De diffuſo vino ita ſcribit Horat.

Vina bibes iterum Tauro diffuſa:

Et Iuuenalis:

Ipſe capillato diffuſum conſule potat.

Defudere autem vinum eſt de dolio in crateram aut de crater in pateram fundere. In Horatio igitur recte coniicit vir doctiſſimus Lambinus ſcribendum.

Et niſi mutatum parcis defundere vinum.

Id enim eſt in pateram vel trullam fundere & bibere. Et lib. 2. de ſiuibus: Quibus vinum defuſum ſit è pleno Oenophoro, id eſt, deorſum in pateram aut poculum fuſum. Et apud Maron.

Hæc ait, & liquidum Ambroſia defudit honorem.

Schard. ex Turneb. aduerſarior. lib. 1. c. 1.

VINEA & vites differunt, quod vinea eſt ager ipſe, vites vero quæ fructus ferunt: denique inter vineam & vites hoc intereſt, quod inter arua & ſegetes. Iauol. l. certo, ff. de ſeruit. ruſt. Certo generi agrorum acquiri ſeruitus poteſt, veluti viteis: quod ea ad ſolum magis, quam ad ſuperficiem pertinet: ideo ſublatis vineis, ſeruitus manebit. Quibus verbis oſtendit vineam ſolum ipſum eſſe: vitem vero ſuperficiem. Sic l. 4. ff. de cenſib. vinea quod vites habeat, aliuæ quod arbores. Prat.

VINVM diffuſum Vide Dolium. (ol. leg.

VINVM paterarum l. ſi quis vinum, §. vino autem, ff. de trit. vin. &

VINI Falerni, quod domi naſceretur, quotannis in annos ſingulos binos culleos hæres meus Attio dato. Etiam pro eo anno, quo nihil vini natum eſſet, deberi duos culleos, ſi modo ex vindemia cæterorum annorum dari poſſunt. Iabolenus reſpondit l. legatum ita eſt, de annu. legat. Spieg.

VINVM ſi quis legauerit, omne continetur, quod ex vinea natum vinum permanſit: ſed ſi mulſum factum ſit, vini appellatione non continebitur proprie: niſi forte paterfamil. etiam de hoc ſenſit. Certe Zythum, quod in quibuſdam prouinciis ex tritico vel hordeo, vel ex pane conficitur, non continebitur. Simili modo, nec camum, nec ceruiſia continebitur: nec hydromeli quidem conditum, nec hoc puto, niſi alia mens teſtantis fuit. Oenomeli plane, id eſt, dulciſſimum vinum & paſſum, niſi contraria ſit mens, continebitur: Defrutum non continebitur, quod potius condituræ loco fuit. Acinaticium plane vino continetur. Cidoneum, & ſi qua alia ſunt, quæ non ex vinea fuerint, vini appellatione non continebuntur. Item acetum vini appellatione non continebitur: Hæc omnia ita demum vini nomine non continebuntur, ſi modo vini numero à teſtatore non ſint habita. Alioquin Sabinus ſcribit, omnia vim appellatione contineri, quæ vini numero paterfam. habuit: Igitur & acetum, quod vini numero paterfamil. habuit, Zythum & camum, & cætera quæque pro hominum affectione atque vſu vini numero habebuntur: Hæc Vlp. de tritico, vino, oleoque leg. Maffæus. Adde Forcat. in penu ſuo iur. ciu. c. 8. in princ.

VINVM fæcatum dicitur vinum ex fæce factum. Nam cum è doliis non multo poſt vindemiam in alia vaſa transfertur vinum, reſidet in doliorum fundo fæx quæ in ſiſcinas fæcarias conjecta, torquendo vinum fæcatum exprimitur.

VINVM nardinum eſt, quod vel nardo, vel vnguento nardino conditum eſt. veteres enim, vt Theophraſtus auctor eſt, vnguentum miſcebant vino, idque nonnulli in compotatione ipſa ſubito faciebant, alij autem iam ante medicatum & curatum habebant. Turneb. lib. 2. c. 19.

VINVM Surrentinum. Lege, Vinalia.

VINVM ſpurcare. Quære Spurcare vinum.

VINVM vetus, dicitur anno lapſo. Si enim muſtum, ait Alciat. à Calendis Nouembribus, quo tempore defæcatum eſſe incipit, nouum vinum dicitur l. iubemus. C. de erog. mil. lib. 12. Apparet non prius vetus appellari, quam aliud nouum collectum ſit. J. Vetus. de trit. vin. & ol. leg. Vult tamen hac in re ad conſuetudinem regionis eſſe attendendum. Adi & Bartol. in l. cum quid. ff. ſi cert. pet. & in d. l. iubemus. Old. Prat. & Corraſ. 3. Miſcell. 12. n. 3. & ſeqq.

VINVM vetuſtum. Eius meminit Scævola de leg. 3. Columella lib. 3. de re ruſtica, paulo ante finem: Neque enim, ait, poſt annos quindecim, vel paulo plures deprehendi poteſt ignobilitas in guſtu, quoniam fere omne vinum id tempus eam qualitatem ſortitur, vt vetuſtas acquirat bonitatem. Old.

VIOCVRI magiſtratus è 26. numero, quorum erant quatuor in vrbe, & duo extra vrbem, de quibus Dio lib. 54. Hi curatores erant viarum. Prat.

VIOLARE, proprie de virgine dicitur: transfertur tamen ad alia, vt violare ius legationis, violare ſacra, muros, & loca religioſa, parentes, fœdus. legem. Vnde violatæ legis reus habeatur l. 1. C. de pet. bon. ſublat. lib. 10. Spieg. Prat.

VIOLATI pudoris macula adſpergi, apud Impp. in l. diuo Marco. C. de pœn. Spieg.

VIOLAVIT, qui oppreſſit, c. ſi quis ſponſam 27. q. 2.

VIOLATVM., id eſt, violandum, c. veniens. extr. qui clar. vel vouent. Prat.

VIOLATVS pudor. l. 11. C. de quæſtionib.

VIOLATOR pacis, id eſt, raptor, puniendus, per text. §. ſi vero pacis, de pace tenen. in vſibus feud. l. fin. ff. de re milit.

Digitized by Google

VIOLENTER, à violens adverbium, vt vult Acron. Nostris est frequens, pro eo quod vi actum, factum, gestumue esse intelligi volunt. Terent. in Phorm. Violenter tolerare, pro ægre & inuito vsurpauit. Spieg.

VIOLENTER abripere l.1.C. vi bonor.

VIOLENTES, pro violenti, in aut. vt om. obed. iud. prou. §. arrip. vt violenti pro violento, apud Horat. teste Budæo. Spieg.

VIOLENTIA in malam partem sumitur, cap. conquestus de for. compet. Violentia quot modis inferatur, tradit Bart. l.1. C. de nauic. Quotuplex sit, notatur in l. in iis. ff. quod met. caus. & in l. si quis in tantum. C. vnde vi. Quando dicitur fieri violentia, & quæ actio propter eam detur, not. in l. 1. ff. de vi publ. Prat.

VIOLENTIA. Sub vno violentiæ nomine multa facinora continentur, teste Imp. Constantino. l. quoniam. C. de mulier. quæ se propr. ser. iunx. Spieg.

VIOLENTVS possessor, qui expulso veteri possessore adquisitam per vim rerum possessionem obtinet: aut qui in hoc ipsum aptus & præparatus venit, vt contra bonos mores auxilio, cui resisti non possit, fretus, ingrediens in possessionem vim faciat, definitore Old. Spieg. Prat.

VIR à Latinis dicitur, quod maior in eo vis est, quam in fœmina, vt testis est Lactantius in lib. de Opificio Dei. & hinc virtus nomen accepit. Nam plus roboris maribus attributum est, ait ipse Lactantius c. 12. quo facilius ad patientiam iugi maritalis fœminæ cogerentur. Sic à Græcis dicitur ἀνὴρ, quod vir à Latinis παρὰ τὸ ἀναρ τὸ ἀερῶδες ἀνὴρ, & per Syncopem ἀνὴρ. Brech. in leg. hominis. ff. de verb. & rer. sign.

VIR, pro marito, in l. 1. §. est quæstio. ff. pto dote. Aliquando respectum ætatis dicit, vt apud Plin. cum ait: Quod non modo in puero, siue adolescente, sed etiam in viro admirationi dignum videretur. Aliquando respectum sexus habet, vt apud eundem: Viros anidiores Veneris hyeme, fœminas æstate. Hesiod. prodidit, vide Bart. in leg. cum quis decedens. §. codicillis, in fin. & in leg seruis de leg. 3. Spieg. de leg. 1. Spieg.

VIR bonus, qui iuri naturali obtemperat, & voluntatem suam illi conformem facit, eamque sequitur. Item Vir bonus dicitur, qui facit alteri, quod sibi vult fieri, l. 1. circa medium. ff. de solut. Indicauit & Alb. in iure Ciuili iudex est: & nomen Viri, est sæpe dignitatis: refertur enim ad virtutem, vimque animi & corporis, l. 1. C. de dignit. lib. 12. Spieg. Pra. Vide omnino Corras. 4. Miscel. c. 22. nu. 1. & seqq. per tot.

VIR appellatio domestica & familiaris. Cum vero prodit foras & aliquo se communi hominum commercio implicat, ciuis potius quam viri munere defungitur, vt annotauit lib. 6. c. 8. n. 1.

VIRES, pro potestate, siue facultate patrimonii. Vlp. in fin. l. 1. de legat. 2. velut certam quantitatem, exprimit pro viribus scilicet patrimonij. Spieg. Prat.

VIRI boni arbitrium, quod omnibus fere stipulationibus olim comprehendebatur, idoneæ & integræ existimationis diligentisq; circumspecti, & considerati partis. arbitrium significabat. l. 20. §. vlt. ff. de oper. libert. l. 21. §. siue autem. ff. de noui oper. l. 9. in pr. & §. sed si lapidicinæ l. 13. in fin. l. 15. §. & si vestimentorum. l. 65. ff. de vsufruct. l. 18. §. & cuius. ff. de dam. infect. l. 47. §. si Sticho ff. de fideic. libert. l. 13. ff. de annu. leg. l. 1. ff. de leget. lib. 2. l. 17. l. 18. ff. iudic. sol. l. 50. ff. solut. matr. & aliis infinitis locis. Qua de re etiam supra in verbo Arbitrium, & in verbo Bonus nonnihil dixi. Briss. Prat.

VIRIBVS prætutæ compelli, hoc est, potestate: & vt tunc vulgo dicimus, ex officio iudicis l. 2. in pr. de iud. Spieg. Prat.

VIRILE, quod est viri: vt virile officium, munus. l. 1. quam mul. tut. offi fun. pot. l. pen. ff. ue eden. l. fœminæ. ff. de reg. iur. Spieg.

VIRILES portiones æquales Paul. interpretatur in lib. 3. sent. tit. 2. quæ scilicet pro numero personarum & in capita constituuntur, vt tot. fiant, quot sunt & personæ. l. 1. §. & si quidem omnes 11. ff. de tut. & rat. distr. l. 7. ff. de fideiussorib. tut. l. 41. ff. de re iud. l. 54. §. vlt de leg. 1. l. 67. §. si duos. ff. de legat. Briss. Prat.

VIRILIS portio in legatis conseruandis post petitam contra tabulas bonorum possessionem quomodo accipienda sit, vide l. 8. ff. de legat. præstand. Briss.

VIRILIS appellatione in l. Papia, etiam interdum tota hæreditas continetur l. 125. ff. de verb. sign. Briss.

VIRILIA, pluraliter tantum, verenda, pudenda. Plinio, & Canonistis, tit. de corpore vitiatis. c. 3. & seq.

VIRILIS significatio quidem varia est, & ad officia vel munera l. fœmina. de edend. l. 2. de reg. iur. l. 2. C. quando mulier tut. offic. relata, id designat quod viris proprie committitur. Vide Gœdd. ad l. 145. n. 1. & 2. de verb. sign.

VIRILIS. Vna atque altera significatione hæc dictio, virilis, accipitur, cum à linguæ Latinæ auctoribus, tum etiam à nostris Iureconsultis. Nam quod dicimus aliquando pro virili parte quicquam facere, id pro viribus, pro potestate, & quatenus in facultate nostra est positum, intelligimus. Cic. act. 5. in Verr. Quæris (inquit) cui ei sim inimicus, cui Po. Romanus infestus sit? qui præsertim plus etiam, quam pars virilis postulat, pro voluntate Po. Romani, oneris ac muneris suscipere debeam. Virilis etiam dicitur, quod ad virum pertinet, & virum decet summa virtute prædictum (est enim à viro virtus dicta: vt testis est Cic. lib. 2. Tusc. quæst.) vt virilis animus, id est, fortis, & ἀνδρεῖος. Dicebatur etiam virilis toga virorum vestimentum à Romanis. Solebant enim prætextam pueri ad virilem vsque ætatem deferre. Depositis vero & dimissa prætexta post pubertatem, decimo videlicet & septimo ætatis anno, togam sumebant: quæ ideo virilis directa est. Prætexta, virile pro virili vsurpauit Callistratus in l. fœminæ. ff. de edendo. Quo loco dixit, fœminas remotas videri ab officio argentariæ, cum ea opera virilis sit, id est, virile negotium & ciuile, vt visum est Francisc. Conn. lib. 6. comment. iuris ciuilis. Alioqui virilis appellatio ad singulas & æquales partes refertur pro numero personarum l. vnicus. §. sin autem legatarij. Cod. de cadue. tollen. Vt cum dicimus, hæredes pro virili teneri, Idem de pluribus vna eademque obligatione comprehensis, cum pro virili, τὸ κατὰ κεφαλὴν μέρος ἢ μέρος ἀπὸ τοσῶνδε μέρος non in solidũ tenetur. Sed Vlpianus loco virilis nomen, totum ac reliquum quandoque significare scripsit. Vt cum duo in partes æquales instituti sunt, altero eorum mortuo, vel qui eiurauit hæreditatem, tota accrescit alteri. Sic virilis appellatio ad totum reducitur, Brech. in l. virilis. ff. de verb. & rer. sign.

VIRILIS toga appellabatur toga pura. Sic enim scribit ad Attic. Cic. lib. 9. Volo Ciceroni meo togam puram dare. Dicebaturque toga pura, quod ei nulla purpura esset prætexta. Rauar. in comm. l. 2. §. item impubes ad tit. paed. de diuers. reg. iur.

VIRILIS vigor completur post tempus annorum viginti quinque l. 1. ff. de minor. Spieg. Prat.

VIRILITAS pro testiculis. l. 5. in fin. ff. ad l. Corn. de sicar. Martial. lib. 9. Epigr.

Non puer auari sectus arte mangonis
Virilitatis damnæ mœret erepta.

Plin. lib. 35. c. 12. Galli Samia testa virilitatem sibi amputant. Quint. Dec. 310. Mango iratus, ait, illi fortasse precium excisa virilitate producet. Et in Instit. ora. lib. 5. c. 13. Non alio medius fidius modo docentium, quam quo mancipiorum negotiatores formæ puerorum excisa virilitate lenocinantur. Apul. lib. 8. de asino aur. Fuga det stabilem illum exectorem virilitatis meæ relinquentem. Briss. Prat.

VIRILIS appellatione interdum etiam tota hæreditas continetur, ait Vlp. in l. virilis 145. ff. de verb. sign.

VIRILITER, Cic. in Offic. Quod viriliter, animoque magno fit, id dignum viro & decorum videtur. Id est, fortiter. Viri namque animos fortis esse debet.

VIRIOLAE inter ornamenta mulierum enumerantur ab Vlp. in leg. argumento. §. muliebri. ff. de aur. & arg. leg. & à Scæuola in l. vlt. §. vlt. eod. tit. & puto diminutiuum esse à viriis, minoresque anulos significare, quos vulgus corrupto vocabulo vergettes nuncupat. & de his meminit Plin. Nat. hist. lib. 33. c. 3. vbi etiam de armillis mentio est. de quibus etiam Iureconsl. in loco supra allegato, & diuus Hieron. Adde Tiraquel. in l. 3. connub. gl. 1. part. 3. n. 27. in Esaia: Illa, inquiens, auferet Dominus, ornamentum calciamentorum, & lunulas, & torques, & monilia, & armillas. Dicuntur etiam ornamenta ea, quæ militares viri ab imperatoribus donati, in sinistris brachiis gerere consueuerunt, quæ Prisc. brachialia vocitauit. & de armillis militarib. Liuius, Cæsar, & cæteri. proinde eleganter Iureconsult. viriolas & armillas simul enumerant, Cotta.

VIRIPOTENS virgo dicitur matura & nubilis virgo, & quæ iam virum pati potest. l. 13. ff. de verb. sign. l. 101. ff. de cond. & demonstr. Briss. Prat.

VIRIPOTENTES vocantur fœminæ, vt masculi puberes. Instit. de nupt. in princ. & apud Vlpian. tit. 5. Reg. & de curationibus, vt masculi impuberes, fœminæ vero nondum viripotentes, l. 1. §. impuberes. ff. de SC. Silan. Fœminas tamen tam impuberes quam puberes dixit idem Vlp. tit. 2. Regul. Briss.

VIRIS legatis & pueros deberi censuit IOtus in l. seruis legatis §. mulieribus. ff. de leg. 3. Prat.

VIRGATORES, lorarii, carnifices, qui virgis cædunt. Apud Romanos morti addictus virgis cædebatur: deinde necabatur. Interim cum facinus non erat graue, satis habebant, virgis cædere. Tum etiam qui creditoribus addicebantur, multa turpia & miseranda patiebantur, nexi apud creditores, multaq; seruili more in tergo plagas. Huic modo subuenere Leges Porcia & Sempronia: quæ liberum corpus Romani ciuis, virgis, aut aliis verberibus cædi vetant. Spieg.

VIRGILII testimonium, appellat Martianus in l. in tantum, ad fin. de diuit. rer. Viues credit eum Iulio Cæsari nec cognitum nec visum, neque item Ciceroni: & recte, mea quidem sententia. Sunt ex recentioribus, qui Vergilium non Virgilium scribi debere autument. De hoc vide Castigationes Pierii in Virgilium. Spieg.

VIRGO, à virtute videtur originem vocabuli trahere: vt ex ipso nomine semper se admoneri cognoscat. vt Fulgentius refert Epist. 3. ad Probam. Vlp. Quod si ego me virginem emere putarem, cum esset mulier, emptio non valebit. Cæterum per virginem intelligimus puerum, siue masculus, siue fœmella is fuerit

is factitet, qui adhuc incorruptus est: Veneris vsum non expertus. Dicitur autem & de aliis rebus illibatis intactis & incorruptis. Vnde Martialis charram nondum contrectatam incolgetamq; vocat virginem. Et Plin. terram dixit synceram & intactam, neque à metallis refossam, aut attaminatam. Spieg.

VIRGO nonnunquam etiam pro muliere accipitur, vt videre est apud Terent. in Adelphis, qui virginem pro muliere ἀχαλίνως, dixit Donatus teste. Virgo (inquit) est cum matre. Et idem paulo post act. 4 Scen. 7. Virginem vocauit, quæ etiam cum viro fuit. Illinc (ait) huc transfertur virgo, hic virginem (vt autor est Donatus) pro muliere corrupta posuit: vt apud Virgil. Ah virgo infelix! Sic Athenis Erechthæi Regis filias Cic. lib. 5. de finib. bonorum & malorum per quandam ἐξ χωρηγίαν, hoc est, virgines appellatas fuisse scribit, quæ pro patriæ salute mortem seruntur contempsisse. Hæ, inquam, virgines Hyacinthides cognominabantur, quæ quidem quanquam virgines appellatæ sint, non abstinuere tamen virorum concubitu. Brechæus in l. mulieris. in tit. de ver. & rer. sig.

VIRGINES Dei, & virgines hominum quæ appellentur, annotauit apud Tertullianum Rhenanus in argumento libri de Virginibus velandis. Spieg.

VIRGINES Vestales. vide Old. in c. 5. tit. 1. l. 12. Tabul.

VIRGINES in leg. licet. C. de nupt. accipe, quæ non sunt factæ puerperæ, quæ nullos liberos susceperunt. Sic loquitur Marcellinus comes & Paulus Diaconus, de Honorij nuptiis agentes. Virginis appellationem non vna affert. Quintil. declam. pa. 175. Vnde Cicero apud Macro. Cras mihi fier. Briss.

VIRGINITAS est in carne corruptibili perpetua incorruptionis euitatio. B. Aug. lib. de nupt. & concupis. B. Ambr. sic definit. est expers contagionis integritas. Prat.

VIRGINARI, hoc est, virgines agere, vocabulum apud Tertull. deprauatum restituit Rhenanus. Prat.

VIRIDARIA, loca significant virentibus herbis graminibusque & arbustis consita l. 26. ff. de instr. vel instru. Et apud Vlp. in Instit. tit. & Suet. in Tiber. c. 60. Et Lamprid. in Heliogabalo. & Veget. li. 4 c. 6. Appellantur & Virdiaria prout in Pand. Flor. scriptum est in l. 13. §. fructuarius. & §. si ædium. ff. de vsufr. & in l. 8. in fi. ff. de instr. vel instr. Et viridia in l. 79. in fi. ff. de verb. sign. l. 15. ff. de seruit. l. 12. ff. de seruit. vrb. Et apud Vitruu. lib. 6. c. 6. & li. 5. c. 9. & Senec. Epist. 15. lib. 1. Et sic cisternam viridibus subdiram apud eundem accipe lib. 13. Epist. Et Ambulationes pressis ac consis viridibus ambrosis apud Plin. lib. 15. Epist. ad Apollinarem, Macrob. li. Saturn. ca. 4. viridia cum ὠνίσιν accipiuntur, genitiuum in ium faciunt, vt viridia prata, viridium pratorum. Cum vero ipsam loci viriditatem significare volumus, viridiorum dicimus: vt cum dicitur, Formosa facies viridiorum. Apparet autem ex d. l. 26. etiam in doliis defodi viridiaria consueuisse aggesta terra. Quin & in fenestris amœnitatis gratia interdum habebantur, vt ex Martiale, & ex Plin l. 19. c. 4 intelligimus. Supra ædificia quoque viridiaria habuisse Rom. ostendit. l. 12. ff. de seruit. vrb. præd. Briss. Prat.

VIRIDARII serui dicuntur Vlpiano 7, qui viridariorum curam habent. Sunt autem laboleno viridaria, arboribus virentibus loca consita, quæ viridaria item dicimus. Spieg.

VIRIDI obseruantia, valere, pro semper in suo vigore permanere. l. Ariani. C. de hær.

VIRIAE, inquit Isidor. sunt vtrorum armillæ: dicuntur tamen etiam de mulieribus. Septimius Florens lib. de pallio: vtique sicut vestigia cæstuum viria occupauit: ita & endromidis solocem, &c. Ambrosius 1. de Abraham: Inaures habebat, quæ non grauarent autem, sed demulcerent: virias, quæ manum non materiali auro onerarent, sed spiritali actu leuarent. Prat. Hinc

VIRIOLA ornamenti genus ex gemmis l. 14. ff. de contr. empt. Diminutiuum autem est à verbo viria, quo vtuntur Tertull. in lib. de Pallio, & Plin. lib. 33. c. 3. Briss.

VIRIOLAE, armillæ erant ex gemmis, margaritisque auro cælatis, quibus vtebantur Celtæ, i. Galli. Dicebantur item Viriæ atque iis vtebantur Celtiberi, i. Hispani. Vlp. de aur. & arg. leg. l. argumento. Armillæ, inquit, viriolæ, annulli, præter signatorios. Et infra l. medico. Lineas duas ex margaritis & viriolas ex smaragdis. Paul. de opt. leg. l. si tibi. Si ex quatuor, inquit, viriolis duæ. Nebriss. & ibi Bart. vide Alciat. lib. 4. pareg. c. 18. Plin. lib. 33. c. 3.

VIRTVS, vis illa qua res cuius est virtus, perfecta redditur. Cicer. de Finibus: Atque in sensibus est & sua cuique virtus. Spieg.

VIRTVTIS definitionem Aristotelicam Philippus & commendat & explanat, lib. 1. Philosoph. Moral. Ipse breuiter, sed exacte definit, virtutem esse habitum, qui inclinat voluntatem ad obediendum rectæ rationi. Spieg.

VIRTVTEM esse iustitiam quandam, Plato disserit: quia sit concordia virium hominis inter sese, hoc est, obedientis appetitionum ad rationem. Et econtra vitium, seu iniustiam definit esse harum virium discordiam & seditionem. Vide Philippum lib. 1. Philosoph. Moral. Spieg.

VIRTVTEM omnem in se complectitur iustitia. Vide Erasm. in Chiliad. & Melancth. Epit. Philosoph. Moral. in prin. lib. 2. & in commen. ad Ethic. Aristot. vbi agit de vniuersal. instit. Spi.

VIS verbum est anceps: quod etiam accipi bonam in partem potest: vt quam Magistratus recte infert, scilicet iure licito & iure honoris quem sustinet, l. 3. quod met. caus. vis est tunc quoties quis id quod deberi sibi putat, non per iudicem reposcit, l. 12. ff. eod.

VIS, inquit Paulus lib. sent. 1. tit. 7. est maior rei impetus, qui repelli non potest. Græci autem sic vertunt, μείζων κίνησις ἀπόνοιας, ὡς ἐμποδισθῆναι μὴ δύνασθαι ἐστὶ δὲ βίαιον κίνημα ἐπὶ τὸ κωλυόμενον. In illa itaque Pauli definitione pro maior maioris legendum censuerim, quod & probat l. 1. ff. quod met. caus. vis inquit, est necessitas imposita contraria voluntati, maiorisque rei impetus, qui repelli non potest. Prat.

VIS dicitur, quicquid nullo iure fit, contra liberam alicuius voluntatem. De qua elegantissime tractat Cicer. in Orat. pro Cæcinna, Cum de iure (inquiens) & legitimis hominum controuersiis loquimur, & in his rebus vim nominamus, pertenuis vis intelligi debet. Vnde in hac significatione, Vis & ius opponuntur. Callistr. in l. Extat. §. 1. ff. Quod met. caus. Atq; per hæc duo contraria, distingui humanam vitam longo interuallo à belluina, Cic. in orat. pro P. Sestio pulchre docet. Old. Prat.

VIS accipitur pro virtute quadam efficaci, hoc est, quæ potens est producere effectum. Quo sensu Cicero dixit de finib. Atqua in sensibus est & sua cuique virtus. Sic in tit. ff. de leg. Modestinus, Legis virtus, inquit, est, imperare, vetare, permittere, punire. Et Cælius, Scire leges, ait, non est verba earum tenere, sed vim & potestatem. Et in l. Qui decem. §. Stichum ff. de solutionib. Hac phrasi promiscue dicere solemus, Vi concessionis aut virtute concessionis. Item, in virtute obedientiæ, pro vi obedientiæ. Eodem modo intelligenda est definitio tutelæ, Insti. de tutel. §. 1. & in l. 1. ff. eo tit. Old. Prat.

VIS apud nostrates, ait Alc. ius ipsum significat. Vnde tutela definitur, vis atque potestas in capite libero. Cuius ratio est quoniam iure gentium ex viribus iura metiebantur. Vnde accipitur & quandoque pro effectu temporali. Paulus l. 1. de Statu lib. Fiunt, inquit, statu liberi, vel conditione expressa, vel vi ipsa, vt cum creditoris fraudandi causa manumittuntur, &c. Aliquando pro vero effectu, vt apud Marcellum, l. qui decem §. Stichum. ff. de sol. Et qui hominem stipulatus est, promissor eum dando, qui tunc illi seruierat, liberatur vt ipsa. Dicitur autem vis à Græco βία, cuius contrarium & ἐκούσιον est ius. Vnde ad differentiam eius, quod ipso iure fit, dicimus aliquid in effectu, vel vi ipsa factum. Solet autem vis variis modis deduci in iudicium. Alia est enim.

VIS ablatiua, cum quis ab inuito aufert: vnde actio vi bon. rapt. prodita est, & publici iudicij lex Iulia de vi. Est & quæ vocatur

VIS atrox, & armata. Vlpia. in l. ff. Quod met. caus. Vis enim, inquit, fiebat mentio, propter necessitatem impositam contrariam voluntati. Compulsiua vis est, cum quis inuitus compellitur vt alij consentiat. Aduersus hanc multa introducuntur remedia. I. Constitutio diui Marci, in l. extat. ff. quod metus causa. Et totus ille titulus. II. l. pen. ff. de vi priuat. Quæ d. l. Extat. crassius exponit. III. Si quis in tantam. C. Vnde vi. IV. l. Miles. §. Iudicat. ff. de re iudicat. V. Constitutio Maximiliani, Anno 1495. Vuormatiæ. VI. Constitutio Caroli V. Anno 1521. Vuormatiæ. VII. Constitutio Friderici, tit. de statut. & consuetud. contra libert. Ecclesia. VIII. 1. Hi qui ædes alienas ff. ad legem Iuliam de vi public. In C. Theodosiano, eod. titu. est elegans constitutio aduersus illatam vim. Old. Prat.

VIS diuina dicitur, quæ fato accidit supra omnem hominum custodiam. Et propterea nuncupatur vis maior in l. ex conducto. I si merces. §. vis maior. ff. locat. l. fluminum. §. Seruius quoque ff. de dam. infect. Old.

VIS expulsa, quæ, si cum telo fiat, etiam vis armata antiquis dicitur: qua fundo deiectum possessorem interdicto vnde vi Prætor absque exceptione, quod alter ab altero, vi clam vel precario possideat: restituit. Alia est

VIS exturbatiua, cum vterque litigantium possidere se affirmat, aut alium expugnare nititur. Cui malo vt obuiam eat Prætor, Vti possideris, ita possideatis, interdicit, dum tamen nec vi, nec clam, nec precario, alter ab altero possideat. l. 1. vti possid.

VIS fluminis etiam sine tempestate accipienda est, ait Vlp. Item, vim fluminis, inquit, intelligimus: & si magnitudo eius impedimento sit, siue pons solutus sit, vel nauigium non stet. l. 2. §. quod diximus. ff. Si quis caut. Spieg.

VIS est inquietatiua, vt cum in meo ædificas: vnde Prætor, quod vi aut clam factum est, restitui jubet. Alia est.

VIS imminens, non ipsa tantum percussio, sed armorum terror, signaque, ac actus manifestæ voluntatis nocendi, accipienda est. Baldus existimauit, licere aduersarium præueniendo cedere, quando videt præparamenta ad offendendum. Accursij Baldi & Angeli Aretini sententia est: Vbicunque periculosa est cunctatio, præuenire, semper iustę defensionis esse. Caius ad leg Aquil. Si seruum tuum latronem mihi insidiantem occidero, secutus ero. Nam aduersus periculum naturalis ratio permisit se defendere. Spieg.

Digitized by Google

VIS maior est, inquit Caius, quam Graeci θεοβίαν appellant, l. 25. §. 5. ff. locat. id est, ea quæ consilio humano, neque prouideri neque vitari potest, & est animadversio Dei in homines, cuius euitandæ ipse facultatem ademit: veluti fulgura, grandines. Cic. II. De inuen. Defensoris, inquit, conquestio calamitatis eius, quæ non culpa, sed vi maiore quadam acciderit, &c. Plinius lib. 18. cap. 28. in fin. Ante omnia autem duo genera esse cœlestis iniuriæ meminisse debemus. Vnum quod tempestates vocamus, in quibus grandines, procellæ, cæteraque similia intelliguntur: quæ quum acciderint, vis maior appellatur. Hæc ab horridis syderibus exeunt, veluti Arcturo, Orione, Hœdis. Alia sunt illa quæ silente cœlo, serenisque noctibus fiunt nullo sentiente nisi quum facta sunt. Publica hæc & magnæ differentiæ à prioribus, aliis vredinem, aliis carbunculum appellantibus, omnibus vero sterilitatem. Columell. lib. 1. c. 7. Nam vbi sedulo colitur ager, plerumque compendium, nunquam (nisi cœli maior vis, aut prædonis incertit) detrimentum affert. Seneca lib. 4. de benef. c. pen. Appellatur & vis magna, leg. 2. in fin. ff. de peric. & com. rei vend. Similiter, Vis diuina dicitur, quæ non ab hominibus sed à mirabili quadam Dei potentia infertur. Vlp. l. 24. §. 3. ff. de damn. inf. Ita cum teneri, si ædificij vitio id acciderit, non si violentia ventorum, vel qua alia ratione quæ vim habet diuinam, quod enim tam firmum ædificium est, vt fluminis, aut maris, aut tempestatis, aut ruinæ, incendij, aut terræmotus vim sustinere possit? Hot.

VIS non dicitur, quæ verbis fit, sed facto, qui enim aliter quam facto cogitur, aut propria voluntate, vim non patitur. Quod in interdicto, vim fieri vero, maxime dicendum argumento verbi, fieri, l. pen. §. fi. Si vsusfr. pet.

VIS publica dicitur quæ armis infertur, §. item lex Iulia Instit. de public. iudic. quia armorum vsus publicus est non priuatus l. 1. ff. ad leg. Iuliam de vi publica & priuata. Vt armorum vsus inscio principe. Nouella Iustiniani de armis. Exempla huius vis publicæ hæc referuntur à Iuris auctoribus. Qui seruos aut liberos homines in armis habuerunt. Qui pubes cum telo in publico fuerit. Qui in incendio cum gladio aut telo rapiendi causa fuerit. Qui armatis hominibus possessorem domo agroue suo vel naui sua deiecerit, ex l. 3 ff. ad leg. Iul. de vi publ. Item qui cum imperium potestatemve haberet, ciuem Romanum aduersus prouocationem necauerit, verberauerit, &c. Nam quia publice id factum, & à magistratu populi Rom. ea vis publica non male dicitur, quam vis arma adhibita non sint. Eadem est causa eius, qui legatos siue oratores aut eorum Comites pulsat l. 7. eod. Hi enim in tutela & fide publica sunt. Idem dicendum est de eo, qui noua vectigalia exercet, l. vlt. ff. eod. cum solius principis sit ea instituere, tit. C. noua vectig. instit. Similis ratio est eius, qui reum vinctum detinet ne Romæ ad Iudicium adsit l. 8. ff. ad l. Iul. de vi publ. Item si vis aliqua atrocior & quæ Rempublicam magnopere turbet, adhibeatur, veluti si quis ex incendio aliquid rapuerit præter materiam, l. 3. eod. Qui stuprum alicui per vim intulit. leg. 3. §. & 6. eo. Nec solum punitur is qui stupri causa vim intulit mulieri, sed etiam qui matrimonij causa, eam quam vis volentem parentibus inuitis abduxit & eripuit tit. C. de raptu virginum: idque Iustiniani constitutione cui Iure pontificio derogatum est ca. cum causa. de raptor. Item tenetur hac lege qui mota seditione incendium fecit. Qui hominem dolo malo inclusit, quive fecit quo minus sepeliatur, &c. l. 5. eod. Hac lege etiam tenetur qui conuocatis hominibus vim fecerit, quo quis verberetur & pulsetur, &c. l. 10. eo. Duaren. in com. & ff. ad leg. Iul. de vi public. & priuat. c. 1.

VIS priuata dicitur, quæ coactis hominib. sine armis fit: veluti si quis sine armis aliquem deiecerit de agro suo, l. 5. ff. ad leg. Iul. de vi priuat. Si quis cœtum aliquem & concursum fecerit quo minus quis in ius producatur ab eo qui ius vocat l. 4. eo. Si quis conuocatis hominib. vim fecerit quo quis verberetur, &c. l. 2. ff. eo. tit. Ex quo apparet eadem admissa vtraque lege vindicari, quod nouum non est, Verum non ideo vtraque lege accusare quem licet, electio enim accusatoris est. Duaren. in comm. ad tit. ff. ad leg. Iul. de vi publ. & priuat. cap. 2. De pœna vis publicæ & priuatæ vide Vulteium ad §. item lex Iulia de vi 8. Inst. de public. Goedd. ad l. 4. n. 2 3. & 4. de verb. sign.

VIS, quæ ad interdictum ne vis fiat ei, qui in possessionem missus est, pertinet, accipienda est pro qualibet priuata temeritate, ne quis ad decretam possessionem perueniat, vel ne ademptam quiete retineat. Old.

VIS turbatiua dicitur, cum vterque possessionem asserens, ab alterutro deturbatur. Quo pertinet tit. ff. vti possidet. Cicer. eleganter appellat vim quotidianam, quod possessores indies solent vtrinque possessionem vindicare. Prat. vide Vis exturbatiua.

VI ipsa, i. e. non reuera, & actu ipso, vt vulgo loquimur: sed facultate, vi δυνάμει, vt alibi loquuntur, veluti quum quid nominatim dictum non est sed aut verborum, aut ipsius negotij vis hæc est. Marcellus leg. 71. ff. de solut. Vi quidem ipsa & hic ex his dari stipulatus est, qui eius non erant, id est, quamvis id non expressesit, se stipulari hominem ex iis quibus non sunt, tamen ex vi negocij satis intelligitur: neminem scilicet quod suū est stipulari: nam erat pro erat legendū opinor. Hot.

VI factum id videtur esse, ait Marius, qua de re quis, quum prohiberetur, fecit: clam, quod quisque quum controuersiam haberet, habiturum ve se putaret, fecit: l. 37. §. 2. ff. de iur. Hot.

VI facit, qui prohibitus facit, siue à domino, siue ab alio ipsius nomine prohibeatur: vti constat ex l. 3. ff. Quod vi aut clam. Hotoman.

VI possidere in interdictis prætoriis dicitur, qui expulso veteri possessore siue iure is, siue male fide possidebat, adquisitam per vim possessionē obtinet: aut qui in hoc ipsum aptus & præparatus venit, vt contra bonos mores auxilio, ne prohiberi possit ingrediens in possessionem, facit. Sed qui per vim possessionem quam retinuerit, aut etiam ereptam sibi, in ipso congressu recuperauerit, vi possidere non intelligitur, l. 1. §. vi possidere, ff. de vi & vi arm. l. 41. §. si tu me vi. ff. de vsuc. Vi possidet & ille, qui absente domino ingressus possessionem venientem deinde non admisit, l. 6. in fi. ff. de acq. poss. At qui vacuam possessionem occupauerit, quanquam deinde venientem dominum prohibuerit, vi non possideret, l. 4. §. pen. ff. de vsucap. Vi porro possidere à me videtur & qui ab auctore meo vi possidet, l. 3. §. si quis ab auctore, ff. de intin. actuque, vimque facit qui finit possidentem eo quod possideat, vti arbitrio sup. siue in serendo, siue in fodiendo, siue ædificando, siue quid omnino faciendo, quod liberam possessionem aduersarij non reliquit, l. 11. ff. de vi & vi arm. Briss. Prat.

VI factum in interdicto, Quod vi aut clam, videtur, fuisse Mucio Scęuola, quod quis cum prohibetur fecit. l. 74. §. vi factum, ff. de diuers. reg. iur. leg. 1. §. hoc interdictum, ff. quod vi aut clam. Sed qui vel minimi lapilli iactu prohibitus facere perseuerauerit, aut cum scireț prohibendum, per vim molitus est, ne prohiberi posset, & quominus prohiberetur, consecutus est periculum denunciando aduersario aut ianua præclusa l. 1. §. hoc interdictum, & l. 19. ff. quod vi aut clam. Briss. Prat.

VIM facere videtur quominus reficiatur, qui necessaria refectioni apponi non patitur. leg. 4. ff. de intin. actuque priu. Non videtur vim facere, qui iure suo vtitur, & ordinaria actione experitur, l. 197. §. 1. ff. de diuers. regu. iur. Alia causa est eius, qui quod sibi deberi putat, non per iudicem reposcit. leg. 8. ff. quod met. caus. l. pen. ff. ad l. Iul. de vi priuat. Cæterum omne omnino quod per vim fit, aut in vis publicæ aut priuatæ crimen cadit. l. 195. ff. de diuers. reg. Briss. Prat.

VIM facere moribus, Cicero dicit in orat. pro Cæcina persæpe. Moris enim erat vt quum de agro quopiam controuersia institueretur, quia propter commoda possessionis magna iurgia & pugnæ interdum ac cædes orichantur, litigatores amicorum sententia diem inter se sumerent, qua die in rem præsentem i. e. in agrum illum vna venirent, & in eo agro vim aliquam alter alteri dicis causa faceret: id est, non veram & solidam, sed fictam & simulatam: quam Cice. in illa Oratione, via quotidianam appellat: & Gellius lib. 20. capi. 2. ciuilem ac festucariam. Hot. Prat.

VIM accipimus atrocem, & eam, quæ aduersus bonos mores fiat, non etiam eam, quam magistratus recte intulit, scilicet iure licito & honoris, quem subsistinet. Cæterum si per iniuriam quid fecerit magistratus, vel prouinciæ præses, Pomp. scribit hoc edictum locum habere, si forte, inquit: mortis, aut verberum terrore pecuniam alicui extorsit. Vlp. de verb. sign. Maffeus.

VIM nullam feci, cum Martianus diceret: Cæsar dixit: ea vim putas esse solum, si homines vulnerentur: Vis est enim & tunc, quotiens quis id, quod deberi sibi putat, non per iudicem reposcit: quisquis igitur probatus mihi fuerit rem vllam debitoris, vel pecuniam debitam non ab ipso sibi datam sine vllo iudice temere possidere, vel accepisse, isque sibi ius in eam rem dixisse, ius crediti non habebit. Callistrat. de verb. sign. Maffeus.

VIM, hoc est, violentiam atque iniuriam propulsare, non aliud est, quam instantem, imminentemve vim, aut iniuriam expellere. Spieg.

VIM vi repellere Cicero Sestio: Non verebar, ne quis aut vim vi repulsam reprehenderet. De quo Salomonius Iurius atque præclare disserit in l. 7. de Iust. & Iur. Spieg.

VIM vi repellere licet, perinde est, ac si dixerit: Vim, hoc est, violentiam, licet pellere viribus. vt Iurisconsul. bifariam vsus sit voce Vi. Quod Appellus ex Laur. Vallæ Dialect. indicat. Spieg.

VISCELLIA lex aduersus libertinos ingenuitatis iura & [illegible] vsurpantes & sibi vindicantes scripta fuit, tit. C. ad [illegible] liam, l. vn. C. victum ciuilit. criminal. sig. Pr[illegible] Viscel.

VISCERA hominis ex se mouere l. 3. C. de Quæst. Seruius tradit Viscera non tantum intestina significare: sed quidquid sub corio est: i. e. carnem quæ est inter ossa & cutem. Spieg.

VISCERA: pars viscerum matris, ait Quint. Declam. 335. Seneca in Octauia, Ouid. in metamorph. Vteri pars hæc est septima nostri. Sic viscerum portio, partus antecedens dicitur, l. 3. ex

hoc

Digitized by Google

hoc ff. de inofic. ventre. Visceribus vim inferre, l. si mulierem, ff. ad leg. Corn. de sicariis.

VISCERATIO, largitio carnis, quæ publicis epulis fiebat Pomponius l. 54. De lega. & fid. lib. 32. L. Titius plebi quino millia dedit, hoc amplius Seius viscerationem. Cic. lib. de offic. 2. Prodigi qui epulis & visceracionibus, & gladiatorum muneribus, ludorum venationumque apparatu pecunias profundant. Paulus in l. 22. De legib. lib. 30. visceracionem intelligere videtur, cum ait quod ad diuisionem singulorum eiusdem relictam videtur. Hot. Prat. vide Blond. lib. 2. Romæ triumph. Memini abiter Cic. 2. lib. offic. tit. De duplici liberalitatis genere. Alex. quoque ab Alex. lib. 5. c. 7. & lib. 3. c. 8.

VISIO, consideratio, quæstio, prudens cogitatio. Imp. de compos. digest. Et in his partibus in quibus perfectissime visiones expositæ veterum fuerant, quod particulatim in eas fuerat sparsum, hoc separare penitus erat inciuile. In Græca constitutione διαγνῶσις nominatur: ὅ φ. τὸ πρόσωπον συναχθὲν ἐν τῇ τῶν διαγνώσεων συναγωγῇ, &c. siue, quod ita plerunque obseruari totius visionis continuationem oportebat, &c. Vlp. l. 25. §. 10. ff. de hæred. pet. Sed in proposita quæstione tribus visionibus relatis, una prima deinde alia, posse dici totum quod superest restituere eum debere. Idem in l. 8. §. 2. ff. ad S. C. Velleian. Proinde secundum hanc suam distinctionem in prima visione vbi quasi debitrix delegata est, exceptionem ei Senatusconsulti Marcellus non daret, item apud eundem in l. 29. §. 4. ff. mand. & l. 25. §. 1. ff. de probat. Hot.

VISIONES, vt Arto. August. animaduerrit, Iureconsulti appellant quod Græci διαγνώσεις & διαγνώσεις l. 23. §. adeo, ff. de petit. hær. Inspectionem etiam dicunt Iureconsulti nonnunquam in eandem sententiam, l. 51. ff. depos.

VISITATIO, ait Prat. est exploratio vitiorum animarum, quarum cura Episcopo concredita est, c. si episcopus, ff. de offic. ordin. Hinc visitatores, eiusmodi exploratores, cap. procurationes de consti.

VISITATIO est quæ à Græcis ἐπίσκεψις vocatur, quod in luminibus lunæ verbum frequentissime vsurpatur à Græcis. Vitru. lib. 9. Visitationem, inquit, facit tenuem extremæ rotundationis, i. tenuiter & exiliter eius extremitas cernitur. Vt annotauit Tuneb. aduers. lib. 22. c. 28.

VISPELLIO vilium & ignobilium cadauerum elatorem signif. Et ita hoc verbum in Pandectis Florentinis scribitur in l. 31. ff. de cuictionib. l. 7. ff. ad Treb. l. 73. §. pen. ff. de solutionib. Vbi bispellionem vsitata literarum B. & V. inter se commutatione scriptum est. Quod tamen in fœdum errorem quosdam induxit. Sic & in lexico B. Germani vispelliones νεκροκόμους, νεκρόκους. In aliorum auctorum codicibus vispillones & vespillones appellantur, vt apud Tertull. in lib. de Pallio, & Martial. lib. 2. Epigr. semel atque iterum, in libello Fulgentij obscuratū vocum, & apud Amnis. Marcel. 29. & Sidon. Apollin. lib. 1. Epist. vlt. & lib. 2. Epist. ad Desiderium, vbi vespelliones & Sandapilarios coniungit: in codicibus tamen Suetonij & Eutropij, qui Venetiis anno 1490. impressi sunt, apud illum in Domitia, c. 17. & apud hunc lib. 7. cum de Domitiani funere agit, vispiliones scriptum est. Briss. Cuiac. vero ad l. non impossibile ff. de pact. vispellionem, ex Fulgentio, cadauerum nudatorem interpretatur, de quo vleiscendo agitur in l. 3. §. aduersus ff. de sep. viol. v. sup. Vespillo. Sunt tamen qui inter vispellionem & vespillonem hoc discriminis ponant, vt ille funerator sit, hic cadaver portet. Prat.

VISVM fecerit æquum & iustum, quomodo intelligatur, vide in Auth. insiur. quod præst. sol. ab his qui offic. susceip. & Bart. in l. si. C. de Fideicomm.

VISVS appellatione venire etiam cæteros hominis sensus, Albericus annotauit.

VITA. Ambros. in lib. de bon. mort. est spiraminis fruitio, mort opponitur, adimitur supplicio vltimo. Vita pro substantia ponitur in Nou. de referendar. post med. Prat.

VITA, est conseruatio eorum instrumentorum, quibus anima vtitur in corpore. Hæc lege adimitur l. aut damnum, ff. de Pœnis. Spieg.

VITA functus, Lege, Fungi.

VITA perpetua, pro antecacta.

VITA longæui hominis centum anni sunt. Conan. li. 4. n. 5.

VITALITIA apud Autores Barbaticos sunt dotalitia & doaria. Latinis munera nuptialia, Græcis ἐπιθαλάμια, quasi quæ vtenda fruenda mulieri in omne vitæ suæ tempus attribuuntur. Prat.

VITARE, cauere est, imo plus quam cauere: & à vi dicitur, quasi vi auertere, à quo vitium dictum.

VITELLIVS Iurisconsultus l. 34. ff. de adq. poss.

VITEM tenere, pro pœnæ vitis subiici, apud Iurisconsultos in milites, ff. de Re mili. Siquidem vitibus tantus accessit honor, vt etiam in delictis pœnam honorarent: quoniam veteri de supplicijs Lege Romana sancitum, vt ciues non virgis cæderentur, sed vitibus, testibus Luc. Floro, ac Tit Liuio. Huius supplicij meminit in Galba Plutarchus. Macrobius item vitē appellat Centurialem. Iuuenal. satyr. 8. Nodosam post hæc frāgebat vertice vitem. Si lentus pigra muniret castra dolabra.

Plin. lib. 14. 1. Centurionum in manu vitis optimo premio tardos ordines ad lentas producit aquilas, vide Apuleium 9. de Asino, Silium 3. Punicor. Lucan. 6. & omnino Goth. in not. ad d. l. milites, 13. n. 4. ff. de re mil.

VITES transducere in arbores, l. 3. n. item videamus ff. vti possid. quia arboribus olim, & maxime vlmis, maritabantur. Briss.

VITILIGATOR. Lege. Concinnare.

VITIVM generalius nomen esse, definiuit Sabin. l. 1. §. sed sciendum, de ædil. edict. quod etiam ad animum refertur. Modest. in Linter stuprum, vitium, air, perpetuum esse impedimentum corporis. Vlpian. vitium & morbum, pro eodem accipit, vide Gellium 2. lib. c. 4. Sed pro corruptione, ad res ipsas pertinet. Sic ædificia vitium facere dicuntur, dum corruunt, & damnum patiuntur. Spieg.

VITIVM & morbus Vlpiano non differunt, vide Gœdd. ad l. 101. §. 2. n. 3. & 4.

VITIVM à morbo. Ædilium edicto separatur: Eaque inter hæc verba differentia statuitur, quod morbus, temporalis est corporis imbecillitas: vitium vero perpetuum corporis impedimentum, veluti si luscus quis scit l. 1. in pr. & §. sciendum, ff. de ædil. edict. l. 101. §. verum est, ff. de verb. sig. In stipulatione autem damni infecti, qua de vitio loci operisve cauetur, vitium id esse definitur quod accidens extrinsecus vitiosas ædes facit l. 15. §. notandum cum seq. l. 18. §. 1. & §. & cuius l. 24. §. vitium, ff. de dam. inf. Palustris itaque locus & harenosus vitiosus non existimabitur, quia naturale id vitium est. Quod si arbores vetustate deciderint, vitio earum casus factus intelligetur d. l. 24. §. apud Vivianum ff. eod. Quo referenda sunt illa Cic. in Top. verba: Non enim eius vitio, qui demolitus est, damnum factum est, sed eius operis vitio, quod ita ædificatum est, vt suspendi non possit. Spieg. Prat.

VITIVM ædium & loci esse Labeo ait, quod accidens intrinsecus infirmiores eas facit, l. 24. §. de damn. infect. Prat.

VITIVM etiam pro culpa ponitur. Sic vitio suo quem causa cecidisse, vitioue eius quid accidisse. id est, culpa dicimus l. 23. in fi. ff. de neg. l. 95. §. pen. ff. de solution. l. 71. in fi. ff. de conditionib. & demonst. l. 63. in fi. ff. de euictio. l. 12. 6. pen. ff. de inoff. testam. Briss. Prat.

VITIVM facere dicuntur parietes, qui ruinam minantur. Caius in l. qui insulam 30. ff. loc. Dominus insulæ, quia ædificia vitium facere diceret demolierat eam: paulo post, vitiatum ædificium appellat. Idem l. 32. ff. de dam. infect. Si ædibus meis proximæ sint ædes meæ & tuæ, quæritur, an si hæ vitium mihi faciant, cauere mihi debeas. Item. Nam etsi vnas ædes communes tecum habui, eæque vitium faciant. Cicero in Topic. Si ædes exesæ corruerunt, vitiumve fecerunt. Prat. Hot.

VITIA detestanda sunt tria: Ludus, ebrietas, ocium, Vlp. in l. Ædiles etiam, §. Pedius ait, ff. de ædil. edict. Hoc autem, (inquit) quod deterior seruus factus sit, non solum ad corpus, sed etiam ad animi vitia referendum est, vt puta si imitatione conseruorum apud emptorem talis factus sit: aleator forte vel vinarius, vel erroneus. Old. De naturali vitio adi. Gl. in l. seruus seruum, §. si fornicarius, ff. de ædil. edict. Spieg.

VITIA personalia, realia, & quasi realia, vide l. vitia. C. de acquir. poss. & l. apud Celsum, ff. de Doli except.

VITIA possessionum alia sunt ex re, veluti quod res fisci sit, vel furtiua, vel vi possessa, vel contra leg. Iuliam repetundarum accepta: Alia ex persona, veluti si mala fide, si clam, si precario, quis possessionem sit ingressus l. 11. C. de acquir. possess. l. 13. §. 1. ff. eod. tit. l. 24. ff. de vsucap. l. 13. §. partus, ff. de publicia. Vitiosum itaque initium possessionis est; si quis rei alienæ scienter possessionem adprehendat l. 15. §. pen. ff. de vsucapionib. Briss. Prateius.

VITIVM, stuprum. Vnde offerre vitium virgini, pro vitiare virginem, dixit Terent. in Hecyra. Cicero pro culpa, 4. Acad. vsurpat, vt dare vitio pro culpare, 1. Offic.

VITIVM, siue suspicio impressionis, cum administratores in officio publico concutiunt subditos ad contrahendum l. non licet, & l. officij, ff. de contrah. emp. l. si per impressionem. Cod. de his qui vi metusve causa, leg. 1. Cod. de Contract. iudic. Spieg. Hinc igitur.

VITIVM temporale appellat Vlpianus, non quod tempore tollitur, sed quod tempus ipsum, id est, senectus attulit, quod æternum est, & indies augescit magis ac magis, vt annotauit Conan. lib. 10. c. 3. n. 3.

VITIARE obligationem l. 1. §. 1. ff. de ver. oblig.

VITIARE pro destruere, & efficere vt nullius sit momenti. Sic vitiare matrimonium, l. 3. C. de interd. matrim. vitiare fundamenta, i. corrumpere, l. 24. n. idem Seruius de damn. infect.

VITIO vini factum, hoc est, ob vinum, præ ebrietate.

VITIOSA nuce non emere, pro eo quod est, ne minimo quidem.

VITIOSI cautum, vel satisfactum, non videtur cautum. Ideo rursus est recte cauendum, l. quoties l. de die, §. mulieres, & §. si seruus, ff. qui satisd. cog. Prat.

VITIOSE QVE cœpisse possidere intelligitur qui vi, clam, vel precario, vel mala fide cœpit possidere leg. 2. §. Celsus, ff. pro empto l. 13. §. vlt. l. vlt. de acq. possess. leg. 3. §. si quis ab auctō-

Digitized by Google

re,l.pen. ff.de itin.actuque l.1.§. Aristo. ff. de aqua quotid.l. 15.§.penult.ff.de vsucap.Ex contrario sine vitio tradita possessio in leg.24.ff.de donat.int.vir.leg.1.§.vltim.ff.de except.rei vend.Briss.Prat.

VITIOSE se habere membrum,est vitio affectum esse.

VITIOSI magistratus,dicuntur vitio creati, id est,corrupto suffragio.Spieg.

VITIOSVM & nullum æquiparantur.Nam quod vitiose fit habetur pro non facto l.quoties,ff. Qui satisd. cog. vitiose,accipe inutiliter.Spieg.Prat.

VITIOSVM mancipium, vel iumentum,id est, morbosum, siue morbo infectum.

VITREAMINA, vascula vitrea quæ ornatus causa parantur. Paulus l.18. §.8.ff. de inst. vel inst. Quum in diem mortis ibi libros, & vitreamina & vesticulam habuerit, an eadem &c. Hot.Prat.

VITRIARIVS in l.11.C.Th.de excus.artif. & l.1.C.Iustin.eod.qui vitra facit Græce ὑαλουργὸς.

VITRICVS matris meæ maritus. Modest.in l.4.§.4.

VITTA est genus quoddam ornamentorum muliebrium, vt videre est in l.argumento,ff.ornamentorum, ff.de aur.& arg.l. quib. scilicet mulieres capillos colligant: vt satis ostendit illud Ouidij 1. Metamor.

Vitta coercebat positos sine lege capillos. Et lib.2.
Vitta coercebat neglectos alba capillos.

Erantque olim propriæ honestarum matronarum, virginum & Vestalium Tibullus, lib.1.Eleg.6.

Sit modo casta,doce; quamvis non vitta legatos
Impedias crines, nec stola longa pedes.

Hæ alio nomine Tæniæ appellantur, vt placet D. Hieronym. in Esaiam.3.cap. quemadmodum & supra diximus in dictione Tæniæ,vittæ fit mentio in c. fœminæ 30. q.5. vittam crinalem memorat Martianus Capella lib. 1. Sed & vittas viriles fuisse ostendit illud Virg.3.Æneid.

Rex Anius,rex idem hominum, Phœbique sacerdos
Vittis & sacra redimitus tempora lauro,
Occurrit. .....

Hæc annotauit Tiraquellus in §.l.connub.gl.1.part.5.

VITVLVS, non tantum de boue iuniore, sed etiam de aliis quadrupedibus maiorib.accipiendus est. Quinetiam ad pisces refertur l.si quis fundum,§.Imperat.ver.si quis vitulos,ff.Locati.Old.Prat.

VIVA nonnunquam dicuntur, quæ natiua sunt,non factitia: vt flumina viua & argentum viuum. Ineſt autem rebus natiuis nescio quid gratiæ (inquit Erasm.) genuinæ, quod ars nulla queat imitatione consequi.Contra mortua dicuntur,quæ torpent,languentque. Spieg.

VIVA aqua dicitur vulgo illa,quæ fonte exit.Illa enim quæ colligitur de pluuia in lacunas aut cisternas, viua non dicitur, Et si de fonte manauerit, & in loco aliquo collecta steterit, nec ad se illud, vnde manabat admiserit, sed interrupto meatu, tanquam è fontis tramite separata fuerit, non dicitur aqua viua. Sed illa aqua viua dicitur,quæ manans excipitur,autor D.August.in c.4. Euang. secundum Ioannem. Meminit aquæ viuæ Iurisconsultus l.vnica,de Fonte.Spieg.

VIVA sepes, quæ rubis non præcisis, sed in eo loco natis contexitur.Spieg.

VIVA vox.Infra Vox viua.

VIVARIA, loca septa sunt, quibus inclusæ feræ custodiuntur & asseruantur, vel vt ait Columella lib. 8.cap.1. cubilia pecudum syluestrium, in quibus nemoribus clausis custodiuntur.Triphon.l.62.§.primo,ff.de vsufruct.Si viuariis inclusæ ferræ in ea possessione custodiebantur. Sic l.3.§. item feras, ff.de adquiren.possess.vbi viuaria à piscinis Paul. separat,& quod initio, Viuariis, postea, Siluis circumseptis dicit. Sic & apud Plinium lib. 8. c. 51. vbi viuaria primum togati generis inuenisse Fuluium quendam scribit, qui in Tarquiniensi feras pascere instituit: Ammian. Marcellin. c.31.Ita hic quoque intra septa,quæ appellant Viuaria, sagittarum pulsibus crebris dentatas confidens bestias incidentia multa parui ducebat. Briss. Proteius.

VIVARIA etiam piscium dixit Seneca lib. 14. Epistol. Et Viuaria munerarum,ostrearum,cochlearum idem Plinius libr. 9.c.54. 55.56. Briss.

VIVERE verbum,inquit Caius,quidam putant ad cibum pertinere:sed Offilius ad Atticum ait,his verbis & vestimenta & stramenta contineri:sine his enim viuere neminem posse,l.234.§. 2.de ver. sign.

VIVERE dicitur actio,Inst.de perp.& tempor.act.l.1.C.de annal. except.Cuiac.18.observ.37 Goth.ad l.3 C.de præscr.30.vel 40. ann.& ad l.3,C.de temp.& repar.appell.

VIVVM sulphur,vt Turneb.li.1.aduers.c.39.explicat,auctore Plinio, quod ignem non est expertum, ἄπυρον Græcis vocatum, nam reliqua genera coctione parantur,hoc gleboſum, gelidumque effoditur,auidissimeque flammam corripit.

VIX pro raro,l.alienationis, ff.de ver.sig.

VIX vocula, duq; atque eadem quidem ex diametro pugnantia significat. Vno namque modo ponitur pro eo, quod est,etiam l.vix certis,de Iudic. Alio modo, pro eo quod est, nullo modo l.tutor.in pr.l.fin.in prin.ad SC.Velleian. Vide Bart.in l.1.ff.de tutel.Spieg.Prat.

V L.

VLCISCI, vindicare est, & iniuriam non impunitam relinquere l. scientiam §.cum aliter ad leg. Aquil.Et dicimus.Vlciscor tectam,pro Vlciscor me.Spieg.

VLCVS,sanies concreta,intra autem latitans l.ob quæ vitia,§.fin. ff.de Ædil.edict.

VLCERE tangere, est mouere dolorem: eiusque rei facere mentionem,quæ nos magnopere vrat.vide Prou. Erasm.nostri annotarunt vlcus dici innatum, vulnus illatum. A nonnullis vlcus scribitur cum h,quod Græce ἕλκος dicatur. Spieg.

VLIGINOSVS eger semper est humidus, humidus enim dicitur, qui aliquando siccatur. Hot.

VLIGO, terræ naturalis humor,ex ea nunquam recedens, autore Seruio.

VLLVS aliquis, quasi vnus aliquis. Nunquam autem affirmatiue ponitur: sed ponitur, vel negatiue vel interrogatiue, vel subiunctiue.Exempla pete ex Alberico.Prat.

VLNA, vide,Mensurarum nomina.

VLNAM,veteres, & quidem melius, Alciato teste, vtranque manum simpliciter extensam appellant: quo fit,vt idem quod cubitus,aut duæ spithamæ. Spieg.

VLPIANO adsidente, Prætorem interlocutum esse l. meum autem,§.sed ex facto,ff. Quod met.caus.Spieg.

VLTERIOR familiaritas,pro vltima ac modum progrediente,apud Calliſtr.l.obseruandum,de offic.præsid.Spieg.Prat.

VLTIMVM supplicium esse mortem solam interpretamur, ait l. 21.de pœn.l.pen.C.Th.de offic.rect.pro.l.18.de pœn. vbi Calliſt.sic scribit.Summum supplicium esse videtur ad furcam damnatio, viui crematio, capitis amputatio: Sic vltimam pœnam Plinius lib.2.Epist.ad Arria.dixit, & Suet.in Iulio c.19.Prat.

VLTIMVM testamentum,Quintilian.interpretatur primum,post quod tamen aliud factum erat,quod iure non valebat:hocque ex voluntate Legis esse autumat,licet non ex verbis.Spieg.

VLTIMVS quis censetur, qui post se neminem habet, etiamsi à nemine quoque præcedatur: quod latius exponit Alciatus in comm.de ver.sig.Spieg.

VLTIO,doloris confessio est Senecæ,vltio & talio inhumana vocabula sunt. Idem vltio quid præstet, ostendit c.21.li.1.de Clement.vide Bart.in l.deuotum. C.de Metat.& epidemot.lib.12. tit.41. Spieg.

VLTIO,vlciscendi actus,de quo vide Bart.*in* l. de Metat.& Epidem.C.lib.12.Spieg.

VLTIS Tyberim,pro vltra,apud Pomponium,de orig.iur.in l.2. §.& quia magistratus.

VLTORE gladio puniri,locum supra indicauimus.

VLTRA,præpositio,præter & trans significat. Sine casu aduerbiis est,vide Bart.in l.Celsus,ff.de vsucap.& in l.cum ita,ff.de dot. releg.& Alc.in l.si quis dixerit,ff.de ver.sig.Spieg.

VLTRA quandoque temporis nota est, c. si Paulus 32.qu.5.l.cum duobus, §. idem respondit ff. pro socio : aliquando medium tempus significat, c.literæ, de dilat. Quandoque inclusionem significat,l.cum vltra.C.de non num.pec.l.eos,C.de vsur.Aliquando præfinit, & vt vulgo loquimur,taxat,l. properandum in pr.C.de iud.Prat.

VLTRA in testamentis quid significet, docet l. Celsus, ff.de vsucap.Prat.

VLTRA dimidium (vt dicunt)iusti precij deceptus dicitur venditor, qui nec dimidiam partem veri pretij acceperit: vt si res valeat ducentis,quam vendidit nonaginta & quinque. In emptore vero alia ratio est.Nam is non potest decipi vltra dimidium iusti precij,præterquam,si plus duplo emat: puta,si rem centum aureorum iusti valoris, emat ducentis, & aliquanto pluris,vide Old.in act.1.class.4.Spieg.Prat.

VLTRO dictio varias in iure sortitur significationes. Interdum significat vltra; vt annotauit Donatus in Terent. Adelph. act.4. Scen.3 & Seru. in librum secundum Æneid. Interdum significat ex vna parte, Vnde, vltro citroque valet, Hinc inde, Ex vtraque parte; Ex vtroque latere. Sic Cicero pro Quintio, Tunc appellat vltro Nævium, vt quoniam suspicaretur sibi aliquid deberi, &c. Cornel. Tacit. libro 11. Deinde metu ne ad perniciem vltro traherentur, desistunt. Idem lib. 5. Consultusque Cæsar, an sepeliri fineret, non erubuit permittere, vltroque incusare casus,qui reum abstulissent. Idem eod.lib.Vltroque damnatur,atq; vrbe exigitur.Et postea: Non despectum id apud Barbaros vitroque potentiam habet, Plin. lib.35. cap.6. Qui adulterant vero iudicio stercora columbina vel annularium vltro inficiunt.Idem lib.5.cap.9.Causas huius incrementi varias prodidere, sed maxime probabiles eteſiarũ eo tempore ex aduerso flantium repercussum, vltro in ora acto mari.Idem libro 19.cap.primo. Quinimo transit conuitiũ & intemperantia culpatur, vltroque qui pariere arguuntur. Accius Phœnissis incusat vltro a fortuna opibusque omnibus desertum Sueton.in Tiberio cap.11. Sed neque impetrauit, vltroque

Digitized by Google

quoque etiam admonitus est, dimitteret omnem curam suorum Apul. Apolog 3. Sed nec quidquam tentata eius grauitate, vltro leuitatis & inconstantiæ increpitus reportat. August. in lib. de Gest. cum Emerito. Ab eo imperatore, ad cuius examen criminationes suas vltro accusando miserunt. Briss.

VLTRO, pro prius. Paulus l. si in emptione, 34. §. item si 3. ff. de cont. empt. Nec tamen ex vendito, quicquam consequitur, nisi vltro quod conuenerit præstet. Africanus l. si priusquam, 15. ff. de op. no. nunc. Cauere iuberet non prius se ædificaturum quam vltro egisset ius sibi esse altius tollere. Nam vltro abundat hoc loco: vt l. 1. §. interdictum, ff. vti poss. Actio nunquam vltro possessori datur, quippe quum sufficiat ei, quod possidet. Sic apud Papinianum l. 1. in fin. ff. de vsur. Tutor vltro conuenit pupillum, eique pecuniam offert, id est, prius quam à pupillo conueniatur. Hot. Adde Cuiac. obs. lib. 3. c. 2. circa medium. Prat.

VLTRO, pro ipso iure, & sine aliquo facto aduentitio. Paul. leg. 2. ff. de lege Rhod. Imo etsi non retineat merces magister, vltro ex locato habiturus est actionem, id est etiam sine retentione. vox tamen Non in libris Flor. deest. Vlpi. leg. 3. ff. de cond. caus. dati. Quinimo etsi nihil tibi dedi vt manumitteres, placuerat tamen vt darem vltro tibi competere actionem, quæ ex hoc contractu, nascitur. Hot. Prat.

VLTRO, sua sponte. Scæuol. l. cum quis, 37. §. nuptura, 4. ff. de leg. & fid. lib. 3. An maritus doli mali exceptione se tueri possit: & an vltro ex causa fideicommissi actio ei competat. id est, sua sponte id ab illo possit petere, quod per exceptionem retineret. Papinianus leg. 1. in fin. ff. de vsur. Plane si tutelæ iudicio nolentem experiri tutor vltro conuenerit, & pecuniam obtulerit, &c. Item apud Paulum l. Ergo, 22. ff. ex quib. caus. maior. Hot. Prat.

VLTRO CITROQVE: Hæc verba vt apud alios authores peculiarem habent significationem, vtpote, Hinc inde, ex vtraque parte, ex vtroque latere, &c. Ita in hac iuris nostri arte à communi sensu plane remotam hanc habent vt vltroque citroque idem sit ac si diceres, negocium siue causam habens l. 7. ff. de pactis, l. seruus, 19. ff. mandati, §. 2. Inst. de oblig. quæ quasi ex cont. nasc. leg. 19. ff. de verb. sig. Hinc est vt quod ita fit & agitur, vltro citroque fieri dicatur, & negocium vocetur. Gœd. ad leg. 19. ff. de verb. sig. n. 18. & 19.

VLTRONEA voluntas, nostris oblata dicitur, siue non requisita, l. si. C. de crim. sacrileg.

V M.

VMBRA, pro corpore. Quoties aliquis magnum quiddam videbitur assecutus, cum nihil tandem auferat præter titulum aut spes meras. Eras.

VMBRA & imago, cui opponitur Solida & expressa effigies.

VMBRA veritatis, species quædam, & quod verisimile dicitur.

VMBRÆ, prouerbiali loco dicebantur olim ij, qui venirent olim ad conuiuium, non ipsi quidem vocati, sed comites eorum, qui vocati fuerant, sic illos sequentes, velut vmbra corpus vltro sequitur. Adi Chiliad. Eras.

VMBRATA quies apud Alber. inumbrata, legendum, vt habent sinceri codices l. si quod meo nomine, §. furioso, ff. de acqu. possess. Spieg.

VMBRATILIS mora, quæ in vmbra fit. de legat.

VMBRATILIS suffragiorum pactio, apud Iustin. in l. vniuersi. C.

VMBRIA regio Italiæ, incipit ab Apennino & vltra, vsque ad sinum Adriaticum extenditur, multis præclara vetustissimis opidis. Rationem nominis pete à Plin. lib. 3. cap. 14. Scæuola, Vmbria est regio in Piceno l. vxorem, §. codicillis, de legat. 3. Spieg.

VMBILICI, interprete Porphyrione, ornamenta quædam ossea, aut lignea corneaue, vmbilici nostri formam imitantia, quæ voluminibus iam absolutis addebantur. Hinc prouerbialis figura, Ad vmbilicum ducere: quod significat, librum finire atque absoluere. Eras.

VMBILICVS, significat quicquid in aliqua re est medium.

V N.

VNA, aduerbium, acuitur, significatque simul, l. imo ff. de vsu & habit. cum sim. quas Alber. indicat. Hosander in iam citata l. pro hoc, vtique cum vir vna sit, legit, Cum viro iuncta sit. Spi.

VNAM domum in duas diuidere, pariete medio ædificato, apud Vlp. l. si quis duas, ff. commun. præd.

VNA res censetur, fundus, & fructus eius, siue maturi sint, siue non, lege fin. §. pen. ff. Quæ in fraud. cred. Spieg.

VNARE, simplex verbum Tertullianus vsurpat: Vnde nos Adunare dicimus, & Coadunare. Rhen. Prat.

VNANIMA, quod vnius est animi, & eiusdem sententiæ cum altero. Canonistæ quod vnanimi consensu factum est, vnanimiter factum, voce parum Latina dicunt. Quorum nonnulli id etiam intelligunt, reclamantibus quibusdam, modo pars maior consentiat. Abbas dissentit, quod verbi vnanimiter vis, haud vllum discrepantem exigat, per tex. c. bonæ memoriæ, 2. de Postul. Prælat. &c. vnanimiter. eod. tit. Spieg.

VNCIA est totius siue assis pars duodecima: vnciæ duæ: sextans, quasi sexta pars assis, Vnciæ tres: quadrans, quasi pars assis 4. Vnciæ quatuor: triens, qui est assis pars tertia. Vnciæ quinque, quincunx. Vnciæ sex: semis, qui est totius assis pars dimidia. Septem, septunx. Octo, bes. Nouem, dodrans. Decem, dextans. Vndecim, deunx. Et tandem duodecim vnciæ simul & in vniuersum collectæ, totum Assem constituunt. Vncia autem in minores quoque partes diducitur, puta in semunciam, cuius mentio fit in l. Papinianus 8. §. quoniam, ff. de inoffic. testam. l. idem quod Sabinus, 17. §. 1. ff. de hæred. instit. & semunciam rursus diuidi in tres sextulas, & rursus vna sextula cum dimidia dicebatur siciliens, cuius mentio fit in l. liberto 21. §. filium, ff. de ann. legat. & apud Festum lib. 17. vide Vult. in comm. Inst. ad §. hæreditas plerunque 2. n. 4. Inst. de hæred. instituend.

VNCIA auri, aurei sex A. Augusti. lib. 2. c. 9. & eod. lib. c. vlt. declarat Vnciam pedis. Prat.

VNCIARIA stips, duodecima assis pars, omnium minima moneta.

VNCIARIÆ vites, quod inter quamliber vitem vnius iugeri vncia, interuallum æquale faceret. Spieg.

VNCIARIÆ vsuræ l. 47. §. præfectus, ff. de admi. tutò. qua singulos nummos à centenis quotannis efficiunt. Budæo interprete apud A. August. lib. 2. Emend. c. 10. Prat.

VNCIARIVM fœnus, omnium minimum quod ex centum, vnciam tantum in aurum reddebat. Tacit. lib. 5. fœnus vnciarium duodecim tabularum legibus constitutum fuisse tradit. Decennio autem post hanc de vnciario fœnore latam legem, Semiunciarium tantum ex vnciario factum tribunitiis, vt inquit Tacitus, rogationibus. Sed cum ne sic quidem fœnus tolerari posset. L. Genutius ae plebem tulit, ne fœnerare liceret. Verum cum constricta esset hisce legibus auaritia, aperteque grassari metu legum non auderet, ad fraudes se conuertit. Via fraudis hæc fuit, vt nomina in socios, qui hisce legibus non tenebantur, transcriberent, atque ita liberos fœnore debitores obruebantur. Deprehensa autem hac fraude, M. Sempronius Tribunus plebis ex auctoritate patrum legem rogauit, plebsque scinit, vt cum sociis ac nomine Latino pecuniæ creditæ idem ius esset, quod cum ciuibus Romanis. Vnciarum vero fœnus dicitur ratione maximæ vsuræ, quæ in assis partes diuidi potest: æs enim, qui duodecim vncias continet, pro toto & integro vsurpari solet, vt tradidit Zasius in Catologo Legum antiquarum. A quo nec Sigonius dissentire videtur, dum de iure ciuium Romanorum libro secundo, cap. 11. scribit. Veteres vnciariam vsuram dixisse, respicientes centesimam, quam maximam vsuram existimarunt, quæ est, cum pars sortis centesima singulis mensibus penditur, id est, cum quotannis duodeni pro singulis vsuræ nomine numerantur. Hanc vero quasi vsurarum assem quendam esse voluerunt. Vnde aliæ minores vsuræ, quasi assis partes, aut particulæ defluxerunt: Semis cum dimidia pars centesimæ in menses singulos soluitur, quadrans cum quarta, vnciaria cum duodecima, semiunciaria cum vicesima quarta. Adde Fr. Balduin. comm. in 12. tab. c. 23.

VNCIARIVS hæres, ex vncia scriptus, leg. 34. §. inde dicitur ff. de leg. 1.

VNCTORES, ἀλείπται, serui sunt, qui in balneis dominum vngebant, atque illi muneri destinati erant. Consuetudo enim erat veterum singulis diebus antequam cibum caperent, in balneo se lauandi, & postea vngendi. Cic. in Epist. ad fam. lib. 7. 24. Ille autem, ait, qui sciret se nepotem bellum tibicinem habere, & fat bonum vnctorem, discessit à me, vt mihi videbatur, iratior. Testatur Victor, variar. lect. lib. 37. cap. 1. spectari Romæ in antiquo lapide vnctorem dextra manu guttum tenentem, nec longe ab ea forma strigilem incisam. Prat.

VNCTORES veteribus vsitatissimi, initio tantum necessario & vili corporis cultui adhibebantur. Post in voluptatem res trahit, ac distingui cœpit inter vnctores atque vnguentarios: illi valetudini, hi voluptati inseruiebant, & plerisque ciuitatibus eiiciebantur. Gœdd. ad l. 203. ff. de verb. sig. n. 4.

VNCTVARIVM, locus vbi seruabatur oleum vnctui opportunum.

VNDA, ponitur pro aqua, vt pars pro toto. Cicero pro Plancio per translationem, vndæ comitiorum dixit, pro varia sententiarum multitudine, quibus veluti vndis mare, ita etiam comitia feruere videntur.

VNDE, particula generica est, varieque accipitur, de qua latius Bart. in l. 1. in prin. ff. de vi & vi arm. Spieg.

VNDONES cilicij quidem dicti sunt ab vndis, de quibus meminit divus Hieronym. & Martial. in Apophoretis,

Non hos lana dedit, sed olentis barba mariti,
Cyniphio poterit planta latere sinu

Inde vndulata vestis. Varro de vita patrum: à quibus (inquit) dicitur esse Fortunæ virginis, ab eo quod duabus vndulatis togis est opertum. Plinius lib. 8. c. 48. Factamque ab ea togam regiam vndulatam, in æde Fortunæ, qua Seruius Tullus fuerat vsus. Vndones igitur sunt, quales modo videmus in his textis, quæ tanquam ἀπὸ συμβολῆς, Symballota appellamus, prout etiam docuit nos Hermol. Barbatus in Plinianis castigationibus, cap. 48. supra citato. Fit autem vndulata vestis

Digitized by Google

ex hircorum & caprarum pilis, potius quam laneis, vt Martialis testimonio iam docuimus, quæ ad vndarum similitudinem picta est: sicuti & vestis Cymatilis à fluctu dicitur, vt est apud Plautum & Ouidium. De vndulata veste meminit etiam Nonius Marcell. Alij symballota dicta autumat, ab origine, & ab illo vestium genere, de quibus Plinius ita scripsit: Lanæ & Persæ coactæ vestem faciunt: erit ergo Symballoton, quasi συμβλητον, hoc est, coactum implexu potius quam textu conditum, & secundum ista castigabis verba Vlp. in l. argumento, in prin. ff. de aur. & arg. leg. dum dicit, Alia causa est odonum scribe, vndonum, & de his vestibus vndulatis dictum puta.

VNGERE malo veneno, apud Vlp. l. item si obstetrix, ff. ad l. Aquil. Spieg.

VNGVENTA coactis odoribus fieri ait lex 27. §. 1. ff. de acquiren. rer. dom.

VNGVENTVM, quod & vngentum dicitur non est medicamentum, vt vulgus existimat, & tenax illa compositio, qua chirurgi vtuntur ad vulnera curanda: sed commistio diuersorum odorum, addito oleo, aut balsamo, aut aliquo pingui, ad vngenda corpora, deliciarum & luxuriæ causa, inuenta. Pomponius tamen in l. argumento, de Aur. arg. leg. de mundo muliebri loquens, scribit vnguenta esse, quæ valetudinis causa comparantur. Sed hæc magis medicamenta dicuntur. Spieg.

VNGVENTIS legatis non tantum ea legata videntur, quib, vngimur voluptatis causa, sed & valetudinis, l. 21. §. 1. l. 25. in fi. ff. de aur. & arg leg Prat.

VNGVENTARIVS, qui vnguenta conficit ac vendit, à Græcis Myropola dicitur. Viles autem habiti sunt vnguentarij Nec mirum, Catanæus inquit, cum vnguentum sit materia luxus maximè superuacui. Vnde scribit Plinius, Licinium Crassum, & Iulium Cæsarem censores edixisse ne quis venderet vnguenta exotica (sic enim peregrina appellauere) & Augusto à M. Antonio exprobatum legimus proauum habuisse, qui modo vnguentariam tabernam, modo pistrinum exercuisset. Seneca etiam libro quarto Naturalium quæstionum, tradit vnguentarios à Lacedæmoniis expulsos, & propere cedere finibus iussos, quia oleum disperderent. Athenæus Aristotelem pharmacopolam notat. Spieg.

VNGVENTARIA, & ars ipsa conficiendorum vnguentorum. Vnde vnguentariam facere, & quæ vnguenta conficit, & vendit. Spiegelius.

VNICA filia, duos parere generos dicitur, vbi quis idem beneficium duobus simul pollicetur. Vide Erasm. in Adag. Prat.

VNICVS singularis, solus vel vnus tantum inter alias species.

VNICVS filius l. 2. ff. de Liber. & posthum. & Cicero pro Rosc. Amer. Et quæramus, inquit, quæ tanta vitia fuerint in vnico filio. Spieg.

VNIGENITVS filius qui vnicus est, quasi solus genitus, nec frattem vllum habuit, aut sororem. Diuus Hieronymus eleganter eludit Heluidium volentem differentiam esse inter vnigenitum & primogenitum. Spieg.

VNIO margaritum est ex concha, quæ apud Rubrum mare & crescit & coalescit l. 6. l. 19. §. penult. ff. de auro, argen. leg. Plin. lib. 32. cap. 1. Vnio in mæris Rubri profundo, Smaragdus in ima tellure quæritur. Apertius hoc demonstrat idem autor lib. 9. c. 35. Scribit autem Isido. lib. 16. Etymolog. c. 10. inde vniones dictos quod tantum vnus, nunquam duo vel plures simul reperiantur. Briss.

VNITAS, ab vnus. Vnitatis separatio impetrari non debet l. 1. §. sciendum, ff. de Separat.

VNI testi etiam sublimis dignitatis, regulariter in nulla facile causa creditur, l. Iurisiurandi. C. de testibus l. 1. §. Idem Cornelio, & l. §. vlt. ff. de quæst. Quanquam semiplenam probationem faciat, modo si legitimam causam dicto & testimonio suo, etiam non interrogatus à iudice, adiiciat l. Admonendi, ff. de iurejur. l. in bonæ fidei. C. de rebus credit. Baldus in c. 1. de const. inter do. & fidel. de inquisit. Old.

VNIVERSALES actiones appellantur, quibus persequimur corpus aliquod iuris, continens multas res cum augmento & diminutione, vt sunt hæreditas, peculium, dos, iurisdictio. Old. Prateius.

VNIVERSALE, quod ad vniuersos pertinet. Quæ autem vniuersorum sint, vide Inst. de Rer. diuis. §. qua ratione.

VNIVERSALI orationi in Legibus, quod harum natura sit, vt de vniuersis constituantur, indefinita æquipollet. Vide Alciat. enarrantem l. in vsu iuris, de ver. sig. Spieg.

VNIVERSARVM fortunarum societas, ff. pro socio, l. societatem cum seq.

VNIVERSI interpretatio, sit pro singulis eius portionibus qua ratione & quandoque genus pro singulis suis partibus accipimus, & pro tempore exponimus, pro qualibet temporis parte. Gl. c. generali. §. illos. de Elect. in Sexto. Spieg.

VNIVERSITAS quæ sit dicenda, & vtrum eo nomine veniat homines de vniuersitate, disserit Bart. in l. aut facta. §. fi. ff. de pœnis. Spieg. Prat.

VNIVERSITAS etiam pro vniuersitate bonorum, vt hereditas, vt castrensi peculio, leg. 1. ff. quor. bonor. l. 10. §. ait Senatus, ff. de per. hæred. l. 1. ff. de rei vindic. l. 1. §. quæ sunt alterius, ff. de interdict. Caius lib. 2. instituit. Per vniuersitatem ait, id est, omnia simul bona adquirimus hæreditate, adoptione. Sic in §. videamus. Instit. per quas personas nobis adquir. & Instit. de adquisition. per adrogatio. in princ. & in l. 1. de actionibus certo tem. finien. in Cod. Theodos. verbum hoc accipiendum est. Briss. Prat.

VNIVERSITAS quoque vocatur grex, peculium, armentum, equitium l. 70. ff. de vsufr. Briss. Prat.

VNIVERSITATEM per vnum conseruari, tex est in lege sicut. §. vniuersitas, ff. Quod cuiusque vniuersit. non. Vide Bart. in cap. leg. Spieg.

VNIVERSITATES appellantur collegia & corpora, curiæ societates, titulo, Quod cuiusque vniuersit. & tit. de manumissionibus quæ seruis ad vniuersitat. pertinentibus: Durat vero & manet vniuersitatis nomen etiam si ad vnam personam recidenit l. 17. §. vlt. ff. quod cuiusque vniuersit. Briss. Prat.

VNIVERSITATES res sunt, quæ in ciuitatibus sunt theatra, stadia, & si qua alia sunt communia ciuitatum l. 6. §. 1. ff. de rer. diuis. §. vniuersitatis. Instit. eod. Briss. Prat.

VNIVERSITATVM alia personarum, vt ff. Quod cuiusq; vniuersalia rerum. Et hæc duplex: Iuris, vt hæreditas, peculium, ff. de petit. hæred. l. Item §. non solum. Facti, l. 1. Per hanc de rei ven. Bart. in l. 1. in prin. ff. de damn. infect. Old. Prat.

VNIVERSITATVM nomina, quæ & collectiua, non membris solum, sed & capite constant: ideo illud quoque comprehendere debent. Sic appellatione militum, Imperator: appellatione populi, Senatus continebitur l. 1. de Milit. test. §. plebs. Institut. de iur. Nat. Vide Bald. in Proœmio Decretalium. Spiegelius.

VNIVERSVS, quasi omnis ad vnum versus, i. sine aliqua exceptione. Et in singulari quidem idem est quod totus: vt, Vniuersus ager. In plurali significat omnes coniunctim. Nam si dicimus, Omnes sibi domicilium constituerunt: intelligitur domicilium sibi vnumquemque constituisse. Si vero dicimus, Vniuersi sibi domicilium constituerunt: significatur omnes simul vnum sibi pro omnib. domicilium fecisse. Vide l. quoties, in fi. ff. fam. ercisc. l. talis scriptura, §. fi. de loga. 1. Spieg.

VNIVS sepultura, sepulchra plura efficere potest teste Paulo: cui videtur, illum esse religiosum locum, vbi quod principale est, conditur, i. caput, vnde qualis cuiusque imago sit, cognoscitur. Eum in diuersis, ff. de Religios. & sumpt. fun. Spieg.

VNO contextu fieri dicitur, quod fit continuata actione, sine intermissione, siue interruptione actus, l. hæredes palam, ff. de Testam. §. sed cum paulatim. Inst. eod. Prat.

VNO impetu, id est, nixu, partu. Triphonius: Nec enim, inquit, natura permisit, simul vno impetu duos infantes de vno vtero matris excedere l. Arescusa. ff. de stat. hom. Spieg.

VNO loco, pro eadem prouincia l. fin. C. de Præscript. long. temp. Alberic.

VNO ore damnari. C. de Episc. & cler. l. quoniam venerabilis, pro summo consensu passim apud autores obuium est. Vide Chiliad. Eras. Spieg.

VNO spiritu, vide de rei vind. l. si rem. §. at in his corporibus.

VNO tempore, pro eodem.

VNO tenore, vide supra, tenor.

VNVM dicitur, quod finaliter vnum est, ait Goth. ad l. si illud, 27. ff. de leg. 2.

VNVM instrumentum dicitur, quod simul absoluitur, licet obligationes plures complectatur. Gothof. ad l. cum plures 72. ff. de euict.

VNVS & alter, pro duobus l. nonnunquam. ff. de Iud. Alber.

VNVS homo. Paulus: Difficile est, vt vnus homo duorum vicem sustineat. l. si plures sint, ff. de pactis. Spieg.

VNVS QVISQVE vectorum res sua seruet. l. vlt. ff. Naut. caup. stab.

VNVM ius semper idem, nunquam mutatum.

VNVM precium, pro vna summa, etiamsi ex singulorum precio collecta sit exponitur, teste Alberico, in l. Ædiles aiunt. §. si forte, ff. de ædil. edict. Spieg Prat.

V O.

VOCABVLA, vsu quodam corrupto, pro Latinis recepta, referuntur in dictione Blada. Spieg.

VOCABVLA aliquot Iureconsultis propria annotat Alciat. lib. 4. de verb. sign. & inibi aliquot vocabula Iureconsultis propria. Spieg.

VOCABVLA iuri subiiciuntur explicanda, non iura vocabulis, l. omne verbum. C. commun. de legat.

VOCABVLVM, est id quo res singulæ nominantur & vocantur, aut voce efferuntur. Bart. docet in l. 1. §. ex qua. ff. de Tut. Vocabulum haud raro trahere propriam significationem à dispositione. Sumi autem nonnunquam pro significato vocabuli, monstrat Alber. Spieg.

VOCABVLA noua reb. nouis imponenda, vide Cicer. lib. 3. de Finib. in princ. Spieg.

VOCALITAS, consonantia, quam Græci Euphoniam vocant.

VOCARE, pro nomen imponere.

VOCARE in crimen, est accusare aliquem criminis.

Digitized by Google

VOCARE in ius propria est ad Prætorem, vel alium qui iurisdictioni præest vocare, l.2.ff. si quis in ius voc. Eodem sensu dicimus, in iudicium vocare, l.1.l. tutor pro pupillo.ff. de admin. tut. l.3.ff. de eo per quem fact. l.2.§. prætor. qui satisd. cog. Porro is, qui in ius vocatus est, sequi debet, & quidem statim ex institb. Si in ius vocat. atque eam Qua enim actione conueniatur, cognoscit antequam vocetur: nam editio actionis atque instrumentorum litis in ius vocationem præcedit. Quid ergo aliud restat, quam vt vocantem sequatur? Hodie vtrumque fit, simul ex continenti, editio nempe & vocatio: & ideo nec sequitur statim qui vocatus est, aut manu iniecta inuitus duci, rapi, trahi, nisi scilicet Vadimonium promittat, id est, nisi satisdet iudicio sisti, l.5.§. vlt.ff. qui satisd. cog. & inde ti. In ius vocati vt eant, aut satisdent: Fusius vide Cuiac. lib.10. obs.10. & 18. Duaren. lib.1. disp.c.1. Hermannum Vult. lib.1. disceptat.1. Gœdd. ad l.9.n.1.6.7.ff. de verb. sign.

VOCARE ad libertatem seruos, idem quod Manumittere.

VOCARE in partem iuris verbum, pro participem facere, & partiarium admittere. Cic. pro Cæcin. Mulieres in partem vocatæ sunt. Sic Vergil. li.3 Æneid. Ipsumque vocamus in prædam, partemque Iouem. Prat.

VOCARI, quo distet ab Euocari, vide §. fin. in l. cum seruum. de fideicomm. libert. Spieg.

VOCARI ad iudicium, l.1.§. sufficit. & l.13.ff. de admin. & peric.

VOCATORES dicti sunt, quibus datum est inuitandi negotium siue qui ipsi vocant ad cœnas. Spieg.

VOCE non emissa ab hac luce subtrahi. in l.1.C. de Posth. hær. instit. Alberic.

VOCES prædicabiles quinque sunt: Genus, species, differentia, proprium, accidens. Inter quas tanta cognatio & affinitas esse videtur, vt quamvis synonymæ non sint differantque ratione & vocabulis: cohærent tamen inter se vicissim, vt mutuo quod habet altera, tribuat & communicet alteri, genus vtique communicat speciei: vt in primo sui nominis occursu diffiniatur: quia nulla sine generis interuentu species explicari potest. Species etiam communicat generi, vt per eam speciosius inspiciatur & venustius, atque certius. Speciei quippe beneficio, depellitur generalitas prius incerta, informis, & confusa. Taboetius in Topico.

VOCIFERATIO Modestinus §.fi.l.3.de re milit. Qui seditionem atrocem militum concitauit, capite puniturfi intra vociferationem, aut leuem querelam seditio mota est, tunc gradu militiæ delicitur. Est autem Vociferari, tradente Valla, voce effrænata, non modo dolorem, sed etiam indignationem (quanquam indignatio doloris genus est) ostendere. Interdum sine affectu, sed tamen vehementius exclamare. Hinc vociferatio, verbale, ipse vociferandi actus. Solet autem ingens fieri inter litigandum & disputandum vociferatio. Spieg. Prat.

VOCONIA lex de mulierum hæreditatibus, Inst. de leg. Falc. & apud Paul. lib.4. senten. Quam Q. Vocon. Saxa Trib. pleb. à pleb. rogauit, vt Cic. pro Cornel Balbo, & Flor. in epito. Liuian. & August. lib.2. de ciuitat. Dei scribunt. Cauebatur autem ea, ne quis census mulierem vltra quadrantem hæreditas relinqueret heredem. Briss.

VOLAE Manus & pedum interiores partes. hinc fit Inuolare, quod significat intra volam recipere, vnde & volema declinatur in tantum grandescens pomum vti volam implcat. Io. Bap. in comm. epist. Sidon. Apollina. ad Claudianum lib.4.

VOLENS intelligitur, qui consentit expresse, vel tacite nihil opponit. Huic quo nihil vulgatius est, non fit iniuria l. cum donationis. C. de transact. Porro, Volens nolente animo dicendum, vbi quis fingit se nolle, quod cupit: aut contra etiam in Hebræorum Prouerbiis, Pigrum velle, & non velle. Vide Erasm. in Chiliad. Spieg.

VOLENTI iniuria non fit, l.1.§. vsque adeo. ff. de iniur. Gœddæ. ad l. satisdationis 61. num. 3. ff. de verb. sign. Vult. in comm. Instit. de vsuc. in pr. & §§. seqq. num. 43. Corras. 3. Miscell. 1. numero 11.

VOLGO concipere. l.44. §. non obest. ff. de ritu nupt.

VOLO verbum, de se indicat solam voluntatis declarationem, quapropter qui dicit se velle eligere, non eligit: & qui dicit se velle hereditatem adire, non idcirco adit: sicut & qui dicit idcirco velle Stichum dare, non dat. l. Clodius. de Acq. hæred. Licet ex illis verbis censeatur facta electio: non enim quisquam vult dare, nisi prius elegit: & hæc proprietate verbi defenduntur. Alioquin mens proferentis quandoque aliud suadet: vt eleganter docet Alc. explicans l.1.C. de Summ. trinit. Igitur & qui rogatus est restituere, Quibus volet, etiam indignos præferte poterit. at si is, quos dignos putauerit, vel arbitratus fuerit, restituere rogatus esset, tunc non alias quam ex viri boni arbitratu restitutio facienda est l.1.& 24. ff. de leg. 2. Prat.

VOLO verbum prolatum ab eo, qui potestatem habet disponendi & imperandi, imponit necessitatem, l.1. in fin. mandat. l.1. vbi Dd. C. de summ. Trin. Dd. in l. serui electione in pr.ff. de leg. 1. Corras. 4. Misc. 7. n. 6.

VOLONES appellati serui, sua sponte militantes. Etsi enim seruis post inductam seruitutem militia interdictum, idq; semper constantissime obseruatum, tamen cum ingenti aliqua clade accepta, publicæ calamitatis necessitas horum etiam operam desideraret, vt bello Punico cum se vltro obtulissent militiæ, nomina eorum libentibus ciuium animis accepta sunt, & volones appellati quod sponte sua id fecissent, cum legibus non tenerentur. Idem post Cannensem pugnam & sæpe aliàs factum est. Neque tamen ij simul ac in numeros relati essent, libertate & ciuitate donabantur, sed militiæ tantummodo ius habebant: testamenti & cæterorum priuilegiorum non habebant. Hoc ostendi potest ex Liuio lib.4. Decad.3.

VOLVCRIS nomine, omne id quod volat, non solum aues: sed apes quoque, vespæ, tabani, & reliqua huiusmodi significantur, teste Steph. Rob. Spieg.

VOLVIT transferre in l. non vult. 6. ff. de diuers. reg. iur. cum effectu accipi posse, id est, transtulit re ipsa, docet Decius ibidem num.3. Sic in l. fin. ff. de rer. diuis. qui sensus ferri possit, nocne, ipse dispice. vide tamen Bart. in d. l. fin. ad multos effectus. & vide Accurs. in l.1.ff. de leg. 2. Prat.

VOLAM verbum extensiuum siue paratacticum est in futuro, volebam in præteritum voluero non item. voluero significat semel, volam identidem. Hoc voluntatis mutationem admittit, illud non item. Cuiac. ad l.17. & l.112. ff. de verbor. obligationibus.

VOLVMEN, Vide supra, Librum.

VOLVMVS verbum, in Constitutione Principis significat quod mandamus & præcipimus: quia quum dependeat id à sola voluntate Principis, id verbum actus perfectionem inducit. Vide Alc. in l. cunctos populos. C. de Sum. trin. Spieg.

VOLVNTAS, est facultas seu vis animi, qua bonum expetimus, malum auersamur, duce ratione. nam mutæ animantes ducè natura, quæ sensus eximulat. Papinianus: Voluntatem, inquit, potius quam verba spectari placuit in conuentionibus contrahentium. Spieg.

VOLVNTAS est eius, qui consentit legitime, & vt oportet, l.4. C. de fideic. lib. Quintil. declam. 340.

VOLVNTAS duplex est, remissa nempe & integra. Remissa in his est, quæ vi vel metu fiunt, integra, hæc non est. Hæc vero ibi demum est, vbi quid vltro atque sponte volumus. Cuiac. ad Rub. ff. quod metus causa gestum erit, circa finem.

VOLVNTAS & propositum facientis, distinguunt masc. la l. qui iniuriæ. cum concord. in Gloss. ff. de Furt. l. Diuus. de ficar. Spieg. Prat.

VOLVNTAS interdum ex scientia, & patientia inducitur l.7.§. interdum ff. de S.C. Macedonia. Briss. Prat.

VOLVNTAS ambulatoria vsque in momentum mortis dicitur, propter incertum voluntatis, ait Zas. Nam facile variat, quicquid ex voluntate conficitur. l.4. in fi. ff. de adimen. leg. vbi dicitur, voluntatem esse ambulatoriam, inconstantem. Spieg. Prat.

VOLVNTAS captatoria est ea, quæ pendet ex aliena voluntate l. captatorias. ff. de hæred. instit. Spieg.

VOLVNTAS coacta. Vide Coacta voluntas.

VOLVNTAS constans & perpetua apud Ciceronem appellatur animi affectio atque habitus, apud Aristotelem ἕξις, quæ certæ & sanum rectumque iudicium & firmam voluntatem continet. Balduinus in Catecheſi iuris ciuilis cap.1. in princ. Errantis voluntas nulla est. l.20. ff. de aq. & aqu. plu. nec furiosi. l.47. ff. de adquir. hær. l.40. ff. de diuers. reg. iur. Proinde eorum voluntate factum nihil videtur. Cæterum cum voluntas alicuius in aliquo actu desideratur, ea vel subsequi recte potest. l.10. ff. de aq. & aq. plu. Briss. Prat.

VOLVNTAS & propositum distinguunt maleficia. l. qui iniuria. 53. de furt. l. quod Reip. 33. de iniurijs. voluntate, eaque vel spontanea, vel non spontanea. Vide Vult. in comm. Instit. in pr. t. de oblig. quæ ex delict. nasc. n. 10.

VOLVNTAS expressa, quæ ex præfationibus, vel præcedenti tractatu constat. l. Titia. l. ita stipulatus sum. ff. de verb. obli. Tacita, vt quia natura contractus, qualitas rei, personæ, contrahentium consuetudo, eius quod actum est, coniecturam inducant. l. semper in stipul. de reg. iur. Vide Alc. in l. conuentionibus. de verb. sign. Spieg. Prat.

VOLVNTAS præsumpta. Lege, Præsumpta voluntas.

VOLVNTATES vltimæ fiunt quinque modis. Auth. de hæred. & Falcid. §. quia vero. Porro apud Vlp. legimus defunctorum voluntates non stricte esse interpretandas. l. plenum. §.1. ff. de vsu & habit. Old. Prat.

VOLVNTARIVS procurator est qui se alienis negociis offert sine mandato, qui voluntarius amicus in oratione pro Cæcina, voluntarius procurator in Bruto, Procurator simpliciter in Pandectis sæpe, cum tamen proprie simplex appellatio ei tantum conueniat, qui mandatum habet. Is cauere de rato omnino debet. Verus procurator, de quo non dubitatur, an procurator sit, cauere non debet. Cuiac. obseru. lib.7. c.26. circa medium.

VOLVNTARIA iurisdictio est, quæ seruatur in volentes. not. l.2. ff. de off. proconſ. & leg. Old. Prat.

Digitized by Google

VOLVNTARIA societas, in M. Tullij Quinctiana, opponitur societati hæreditariæ, id est, communioni, quæ intercedit cum hærede defuncti socij. Hæc enim voluntaria non est, quia re, non consensu consistit. voluntaria autem est, quæ consensu contrahitur, tractatuque habito inter socios. Et hanc propriè dicimus societatem, illam verò rerum communionem l.23.ff. de reg.iur. vel communiter gestum, l.31.32. cum seq. l. actiones. §. si post. ff. pro socio, & societatem impropriè. Voluntariam societatem dixit Alp. in l. verum, §. in hæredem. ff. eod. separans eam à societate vectigalium, cæterorumque publicorum, atque etiam à societate priuata. Cuiac. obseru. lib. 10. cap. 25.

VOLVNTARIVM exilium. l. 16. §. euentu. ff. de pœnis. & iusiurandum, rubrica de iureiurando, id est, quod ex conuentione extra iudicium defertur. l. 17. ff. de iureiur.

VOLVNTARIVM est, quod neque per vim, neque per ignorantiam fit. Obseruandum autem, quod non volens quis peccare potest. Et quod iuxta Salomonium stupidus est qui non volens peccat, interdum pœnę sit obnoxius. & ideo ait Demosthenes, Lex est voluntariorum & inuoluntariorum peccatorum coercio. Spieg.

VOLVNTARIVS contractus. l. 4. C. de vsufr. hæres. l. 13. ff. de opt. leg. qui necessario opponitur. l. 13. ff. de opt. leg. Briss.

VOLVNTATE fieri non videtur, quod ignoratur. l. non videtur. ff. de lib. cau. Prat.

VOLVNTATE mea vtaris. Quomodo hæc verba, tum iis similia intelligantur, vide in l. Lucius, iunct. gl. ff. de donat.

VOLVNTATE nostra possidere serui intelliguntur, quod eis peculium habere permisimus. l. 1. §. item adquirimus. ff. de adq. poss. Prat.

VOLVNTATE domini in libertate est, qui volente & consentiente domino ius libertatis vsurpat, vel aliquid pro libero gerit l. 4. C. de fideicom. liber. & apud Quintilian. Declamat. 340. Briss. Prat.

VOLVNTATIS vltimæ appellationem generalem esse, ac sub se quasdam continere species, ipsa vox per se satis arguit, & probatur per Nou. 1. in fin. Est autem nominata, vel innominata. Nominata est, quæ certum in iure nomen expressum habet, cuiusmodi sunt testamentum, codicillus, mortis causa donatio, & epistola. Præter has species si quæ sunt aliæ, dicuntur innominatæ, nimirum si quocunque alio modo, quam vel testamento, vel codicillo, vel mortis causa donatione, vel epistola alicui aliquid relinquatur, aut post mortem demum præstandum detur. Inter has vltimæ voluntatis species potissima est illa, quæ dicitur testamentum, cuius vt vsus est frequentissimus, ita doctrina in iure patens latissimè, adeò vt totam partem Digestorum quintam occupauerit, & lib. 6. C. tit. 34. in Institutionibus maiori libri secundi parte titulis nimir. 16. descripta & exposita est. Est autem vltima voluntas haud aliter seruanda quàm lex, l. in conditionibus 19. ff. de cond. & demonst. d. Nou. 1. in pr. Nou. 22. §. disponat, vltima voluntas 23. qu. 1. & voluntatem testatoris non seruare impium esse & iniquum scribitur in l. consulta. C. de test. quoniam publicè interest, suprema hominum iudicia sum sortiri effectum, l. vel negare. 5. ff. de testam. quem. aper. l. 1. C. de sacros. eccles. Vult. in comment. Inst. de testam. ordin. in prin. num. 10. 11.

VOLVNTATEM filiæ cum pater agit de dote, non sic accipimus vt consentiat filia, sed vt ne contradicat. l. 2. §. voluntatem. ff. sol. matr. voluntate itaque filiæ pater dotem recepisse videtur si causas contradicendi ei filia non habuerit. l. 37. ff. eod. tit. Briss. Prat.

VOLVNTATEM testatoris sequi dicitur in l. fi. C. ad l. Falc. qui eius præcepto paret, & quod iubet, facit. Sic eodem sensu plenam fidem testatori exhibere d. l. fi. in pr. Prat.

VOLVERO & volam hoc differunt: quod & si vtrunque verbum futurum tempus significet, illud tamen præcisè momento ipso temporis, quo quis voluntatem suam semel elocutus est, includitur: hoc longius fūditur, & temporis tractum habet. l. 112. ff. de verb. oblig. l. 6. ff. ad SC. Tertull. Hor. Vide paulò ante Volam verbum.

VOLVPTAS, est elata præter modum lætitia, opinione præsentis alicuius boni. Huic verbo. Cic. inquit, omnes qui vbique sunt, qui Latinè sciunt, duas res subiiciunt: lætitiam in animo, commotionem suauem iucunditatis in corpore. lib. 2. de finib. Spiegel. Laertius lib. 7. in vita Diogenis definit quod voluptas sit irrationabilis eius rei appetitus, quæ videatur appetenda.

VOLVPTARIÆ impensæ sunt, quæ ad voluptatem fiunt quæque speciem duntaxat ornant, non etiam fructum augent: vt sunt viridaria, iquæ salientes, incrustationes, loricationes, picturæ. l. 1. in prin. l. 7. 9. l. 11. ff. de impens. in res dot. l. 79. ff. de verb. sign. & apud Vlp. in Inst. tit. de dotib. Voluptuosæ etiam appellantur. l. 14. ff. de impens. in res do. Voluptati deseruientia prætoria in l. 198. ff. de verb. sign. quale describitur in l. 13. § fructuarius. ff. de vsufr. Voluptatis artifex in l. 7. § dabitur. ff de oper. libert. Briss. Prat.

VOPISCVS dicitur, qui ex duobus conceptis, vno abortiuo exclusso, ad partum legitimum ducitur. Old. Prat.

VORARE, est cibum non confectum dentibus deglutire.

VORAGO, barathrum dicitur, quod in eam cadentia non emergunt, sed quasi absorbentur. Voraginem vsurarum Canonistæ vsurpant. de qua, si lubet, vide c. 1. de vsur. lib. 6. Spieg.

VORAX & fraudulentum propositum. l. 1. C. de nume. actuar. & chartular. lib. 12.

VORSVRAM soluere, Erasm. indicat prouerbialiter vsurpari de eo, qui sic è præsentibus malis extricat sese, vt aliis grauioribus impediatur. Nam Donato vorsuram facere, est æs alienum, alieno ære soluere, aut minore fœnore maiorem acceptam pecuniam occupare. Hinc ducta voce, vt author est Festus Pompeius, quod vertant creditorem, Spieg.

VOSSISSATORES lepidè vocat Erasmus noster, qui barbaros secuti vnum multitudinis numero compellant, præter veterum consuetudinem. Qua de re fusè disserit in de Conscribend. epist.

VOTVM est alicuius faciendi, vel non faciendi, versus Deum deliberata & iusta promissio, ὁμολογία. Vnde Cicero eleganter dixit votum sponsionem, quâ Deo obligamur. Nobis præcipuum votum est, quod in baptismate fecimus. De quo illud est, 6. Psal. vota redde Deo Iacob. De votis extat tit. De voto & voti redemptione. Solebant autem veteres quàm plurima vota pro principe nuncupare, vt vota anniuersaria, ob diem imperii, cum scilicet ad imperium princeps sumptus esset: quorum & in iure mentio habetur. l. omnes C. de feriis. Item vota concepta ob salutem principis, à sacerdotibus, consulibus, idque post tertium diem Cal. Ian. authore Caio, in l. ſ caluitur. 233. §. 1. vbi omnino vide. D. Iohan. Gœdd. ff. de verb. sign.

VOTVM captandæ mortis in iure nostro dicitur, ardens illud desiderium, quo flagrant iniqui homines ex alterius morte lucrum sperantes, vt illius vitæ insidias parent, l. de fideic. C. de transact. Corras. lib. 5. Miscel. c. 12. n. 1.

VOTA quinquennalia, decennalia, vicennalia dicuntur, quæ (teste Alciato) in veteribus numismatis notabantur hoc modo: vot. 10. vot. 20. vot. 30. vide Ciceronem de legibus. Pro voluntate ac desiderio nonnunquam votum accipitur, quod ea valde desideramus, quæ voto à Deo poscimus. Vnde voti compotem esse dicimus eum, qui desiderium suum assecutus est. Et pro voto succedere, quod Græci dicunt κατ' εὐχήν. de hoc quidem Bart. in l. si quis. ad fin. ff. de pollicit. Vota etiam προγαμιαῖα dicuntur matrimonium, siue nuptiæ, quod in nuptiis contrahendis fiant vltro citroque promissiones. Vnde dicimus ad secunda vota migrare, quemadmodum extat tit. in Auth. Vt exactione instante dotis primæ & secundæ viro ad secunda vota migranti proponatur vxor vna, vel ex prioris matrimonii filiis. votum tāta apud gentiles homines res erat, vt verbis duntaxat enunciatis nullum induci voluerit, vt censet Bartol. in l. si quis ad fin. ff. de pollicitat. Porro in filiofamilias non habebat locum hoc est, eo non obligabatur filiusfamilias. l. si quis rem. §. voto. ff. eod. Eius rei refert bonam rationem D. Alciatus, & quidem efficatiorem. c. 9. 1. Pateeg. vt & Gœdd. ad d. l. si caluitur. 233. §. 1. de verb. sign. Inter votum autem & pollicitationem hoc discriminis esse ostendit Alciatus, quod pollicitatio reipublicæ, vel priuato alicui fiat, votum verò principi, vel Deo, ex causa principis, vel imperij, aut ob fortunam regis, Cæsaris, & si qui casus similes.

VOTI reus dicitur, qui diis in euentum conditionis promittit, aut vbi conditio euenit, tum etiam damnatus est voti. vide Alciatum in l. nominis & rei, de verb. sign.

VOTVM aliud est munificum, aliud honestum, aliud turpe, Munificum est, veluti votis esse liberalem, ac diuitem: quod multo facilius est quam ex demum, iuxta Ouidianum illud,

Pollicitus dimes quilibet esse potest.

De hoc videndus est Eras. in Adag. Honestum votū est, quod fit super re honesta, veluti quod in ipsis licitis nuptiis legitimè celebratis fit. Turpe verò est, quod fit super re turpi, vt illud esset, si quis voueret se nunquam nuptias contracturum. Et hoc quidem, etiam iuramento firmatum, non esse seruandum rectè tradit Zasius aduersus Andream Eternitanum, l. generaliter, ff. de verb. oblig.

VOTIVVS, va, vum penult. producta dicitur, quod ex voto dari promittitur, Horat.

Pascitur in vestrum reditum votiua iuuenca.

Aliquando votiuum significat, quod voto desideratum est. Apuleius lib. 6. Tota ciuitas ad votiuum conspectum effunditur. Etiam votiua verba dicimus, quibus in faciendis votis vtimur, & votiuas preces, quibus aliquid cum voto poscimus, Item & votiua legatio, pro eo, quod barbare dicitur, ad beneplacitum, hoc est, quæ pro voto ac voluntate, vel voluntariè suscipitur. Huiusmodi autem locutionum exempla apud Ciceronem, Plinium, & reliquos classicos authores multa reperire facillimum est, ideoque hic minus adferenda. Anchor.

Digitized by Google

Votvm pro charitate, & indulgentia paterna, l. scripto. 7. ff. si sub. test. Liberos naturæ, simul & parentum commune votum, ad hæreditatem parentum admittit. Sic in l. 15. ff. de inoffic. test. Propter votum paternum, & naturalem erga liberos charitatem. Prat.

Votvm pro consensu. c. a. de elect. in 6.

Votvm, id est, oratio, l. denunciamus. C. de iis qui ad Eccles. confug. Prat.

Vox, vt Archelaus primus definiuit est aeris percussus Laertius in vita Archelai. Diuiditur autem in duo, est enim animata alia, alia inanimata. Animata quidem animantium. Inanimata vero sonorum atque crepituum: idem Laertius lib. 3. circa finem in Vita Platonis. Alii vocem definientes dicunt eam sonum esse ex significandi proposito editum. Interdum tamen vocis verbo sermo significatur: vt cum Martial. ad Cæsarem dicebat.

Vox diuersa sonat populorum, est vox tamen vna
Cum verus patriæ diceris esse pater.

Vide Corras. 1. Miscell. 8. n. 5. 6.

Vox patris, vox filii, quia pater & filius vna censentur persona. l. fin. C. de impub. & al. substit. §. & qui iurl. 4. vbi Vult. Inst. de inutil. stip. idem Vult. ad princ. Inst. de stipul. seruor. n. 2. & ad §. fin. n. 15. Inst. de oblig.

Vox viua. Martian. Ius honorarium, quasi viua vox est iuris Ciuilis. l. nam & ipsum. ff. de inst. & iur. Spieg.

Vox validior & exiguior. l. 1. §. hoc autem ff. ad SC. Silan. Briss.

Vocam rapere l. 7. C. de quæst. Briss.

Voce appellare l. 5. §. vlt. ff. de appell. Briss.

Voces tenus. l. 1. §. accusationem ff. ad SC. Turpill. Briss.

Vox eadem ex diuersa re, cui adhibetur, diuersas habere potest significationes. Gœdd. in commen. de verb. sign. ad l. 215. num. 61

V P.

Vpilio, pastor ouium, opilio qui vulgo dicitur. Alfenus. l. 60. in fin. de leg. & fid. lib. 32. Item oues quæ stercorandi fundi causa pararentur, item Vpilionem, si eius generis oues curaret. Virg. l.

Venit & Vpilio, tardi venere bubulci. Hor. Prat.

V R.

Vrbana ancilla. Paul. de leg. 3. Eum qui natus est (inquit) ex ancilla vrbana, & missus in villam nutriendus: interim in neutris esse (puta in vrbanis & rusticis) quidam putant, videamus, ne in vrbanis esse intelligatur, quod magis placet. l. seruis vrbanis, §. eum qui. Spieg. Prat.

Vrbana familia à rustica non loco, sed genere vsus distinguitur, potest enim dispensator non esse vrbanorum seruorum numero, si rusticarum rerum rationem dispenset. l. 166. ff. de verb. sign. l. 22. ff. de supell. leg. Qua in re vsus præcipuè testantis spectari debet, videndumque est quo quemque seruum loco ac numero is habuerit. Et certe quos circa se habet paterfam. & sui vsus ministeriique vrbani causa, non possunt non in eo numero esse. Quod plenius exponitur in l. 99. ff. de leg. 3. & l. 12. §. idem respondit. ff. de instrum. vel instr. l. 4. §. pen. ff. de pe. leg. Atque ita vrbanorum vel rusticorum prædiorum seruitutes, pro genere & qualitate prædiorum quibus debentur æstimamus. Nam & aquæductus, qui per vrbanum prædium transit, iter quoque per vrbanum prædium, vrbanæ seruitutes sunt, l. 11. §. 1. ff. de pubhcia. l. 14. ff. de commu. præd. Briss. Prat.

Vrbana mancipia quæ sint, explicat Iurisc. ff. in l. seruis vrbanis de leg. 3. l. is qui notus. de supell. leg. Spieg.

Vrbana prædia appellari ædificia etiamsi in villa sint, Rustica vero fundos Vlpia. scribit in l. 1. ff. comm. præd. & in fragmentis Instit. tit. 19. Briss. Prat.

Vrbana prædia à Rusticis non loco, sed materia & qualitate discernuntur. Vrbana siquidem accipimus ædificia omnia, non solum ea, quæ sint in oppidis, sed & si forte stabula sunt, in continentib. ædificiis, vel alia meritoria in villis & in vicis, vel si prætoria voluptati tantum deseruientia, horti quoque qui amœnitatis gratia non reditus habentur. l. 98. ff. de verb. sing. l. 16. C. de præd. minor. l. 14. in fin. ff. de pet. hær. l. 59. ff. de contrah. empt. l. 13. §. si in locatis. ff. de action. emp. tit. de seru. vrban. præd. l. 4. ff. de pact. Briss. Prat.

Vrbana penus & supellex, ad vsum vrbanum, non ad locum vrbanum, aut peregrinum, dirigenda est, inquit Iabol. l. quemadmodum. de sup. leg. Prat.

Vrbanæ Cohortes. Dio. lib. 58. *σπεῖραι ἀστικαὶ* vocat.

Vrbanæ tribus appellabant, vt ait Fest. lib. vlt. in quas vrbs erat distributa à Ser. Tull. rege, id est, Saburana, Palatina, Esquilina, Collina, Prat.

Vrbanvs, qui in vrbe, habitat, cui Rusticus opponitur. Vide apud Eras. prouerb. Vrbanus nihil æqui cogitat. Spieg.

Vrbanvs Prætor. Vide, §. deinde cum placuisset in l. 2. ff. de orig. iur. & supra in verbo Prætor vrbanus.

Vrbanvm, etsi ab vrbe deriuatum sit: non tamen ad locum, vt vrbis significatio, sed ad vsum ac finem cuiusque rei refertur, vt annotat Gœdd. ad l. 2. in pr. ff. de verb. sign. ac patet ex l. 4. §. si ita legetur. ff. de penu. leg. l. 99. de legat. 3. l. 1. comm. præd. l. 12. de supell. leg. Nam cum eorum qui in vrbe versantur mores sint longe elegantiores, & maiore suauitate præditi, quam qui semper ruri vixerunt, & alius cultus, aliudque vitæ genus sit vrbicorum, quam agrestium: inde factum est, vt illud vrbanum proprie diceretur, quod magis ad ciuilem & humaniorem vitam aptum videretur, quod vero magis agrestibus, ipsisque agris ac fructuum curæ conueniret, rusticum haberetur. Hinc Labeo acutus verborum interpres: Quemadmodum, inquit, vrbanus, seruus & rusticus distingui tur non loco, sed genere vsus (hoc est à fine & vsu) ita vrbana penus & supellex ad vrbanum vsum non ad locum vrbanum aut peregrinum dirigenda est, multumque interest, penus & supellex ea, quæ in vrbe sit, an vrbana legetur vel promittatur, dict. l. 12. de leget. 4. §. si ita legetur. Neratius in l. eo iure ff. in quib. caus. pign. Vlpian. in l. vrbana 198. ff. de verbor. significat. & Paul. in l. seruis vrbanis 99. de leg. 3. vide Gœdd. ad l. 166. num. 2. ff. de verb. sign.

Vrbanicani milites, vel (vt vulgaris in libris legimus) Vrbanici, dicuntur, qui in præsidio vrbis locati sunt. l. 35. §. 1. ff. ex quib. caus. maior. Et Vrbaniciani officiales in l. 1. C. Theod. de cond. in publ. hor. Prat. & Hot.

Vrbem ab vrbo appellatam, Pomp. tradidit in l. 239. §. vrbs. ff. de verb. sign. Quod & Seruius in 1. Æneid. & Isidor. lib. 15. scribunt Briss.

Vrbem simpliciter cum legimus, Romam *κατ' ἐξοχὴν* intelligimus, quæ olim inter alias tantum caput extulit vrbes, vt ait Virgil. in Bucolic. Quantum lenta solent inter viburna cupressi. Et ita in l. 2. ff. de senatorib. l. 1. ff. ad l. Iul. de amb. l. pen. §. negotiatores. ff. de munerib. & honorib. l. 7. §. constitutū. ff. de interd. & releg. l. 1. ff. de offic. præf. vrb. vrbis tamen appellatio proprietate sermonis angustior est, quam Romæ: vrbs enim muris, Roma vero continentibus demum ædificiis finitur. l. 2. ff. de verbor. significe. Eadem à Constantino in l. 1. Cod. de suariis. lib. 11. appellatur vrbs æterna, vt à Symmacho lib. 1. epist. sæpenumero, & Ammia. Marcellino. Et ita in l. 4. C. de operib. public. Impp. Valentinia, & Valens, Intra vrbem æternam scripserant. Cuius loco intra vrbem Romam veterem & nouam suppositi. Tribonianus eiusque collegæ, vt & alia in libris ff. & C. Iustiniani, vt ex eorum & veterum collatione liquet, immutarunt. Briss. Prat.

Vrbem regiam in Constitutionibus Constantinopolin accipere debemus. l. vlt. C. de assertorib. l. 12. C. de iud. l. 14. n. sane. C. de sacrof. eccl. l. 25. C. de nupt. l. 25. C. de testam. l. 5. C. de his qui ad eccl. confug. l. 31. n. in hac. C. de episc. & cler. §. vlt. Inst. de satisdatio. Eadem & inclyta & florentissima vrbs appellatur. l. vn. C. de contractibus iud. l. 11. C. de assertoribus l. vlt. C. de ædific. priua. in Epist. Pandectis præposita §. illud vero. Et vrbs magnifica in l. 31. §. executorib. C. de episc. & cler. Et nouæ Roma. Zonoras etiam *νέαν ῥώμην καὶ βασιλίδα πόλιν*, Imperatorum exemplo vocat. Briss.

Vrbicvm, id est, vrbanum inscript. l. 5. ff. de oper. noui. nunciat. Briss.

Vrbica tutela l. 8. §. sed si nomin. ff. de accusat. Briss.

Vrbica procuratio Vlp. in l. 11. §. 2. de maior. dicitur ea, quæ propter certam ciuitatis controuersiam mandata esset. Hic, ait, cum curam administrasset, & beneficio principis vrbicam procurationem esset adeptus. Spieg. Prat.

Vrbicariæ regiones l. vn. C. Th. si per obrept. fuer. imp. l. 3. C. Th. Trib. in ipsis specieb. & alibi. Prat.

Vrbis & ciuitatis differentiam facile cognosces ex his verbis Ciceronis in orat. pro P. Sestio: Cum conuenticula hominū, quas postea ciuitates nominauerunt: tum domicilia coniuncta, quas vrbes dicimus. Hac igitur ratione possit dici ciuitas, quæcunque vniuersitas populorum, communi lege ac ritu viuentium: vulgo Communitas, vel commune. Insulanus.

Vrbs pro ipso loco tantum mœnibus concluso accipitur, quando rei in vrbe designatæ qualitas extra porrigi non patitur. Si enim dixerit Titius, Vrbanam meam omnem supellectilem do lego: censebitur sensisse de omni ea supellectile, quam in ciuitate, & suburbiis, & vsque ad centesimum lapidem habet. Text. est in l. prima, §. cum vrbem, ff. de offic. præf. vrba. Nam qualitas supellectilis ea est, vt ruri, & in ciuitate haberi possit. Quod si bona quæ vrbis habitationi tantum commoda & destinata sunt, quis legauerit, non ad ea quidem, quæ extra vrbis mœnia sunt, protrahentur: cum id qualitas rei legatæ non patiatur, quæ rem ipsam veluti vmbra corpus, quocunque ingrediatur loco, sequitur, not. gloss. in l. frater à fratre, de condict. indeb. & argumen. l. Iulianus §. sed & si quis, & quæ ibi not. ad exhibend. cum similibus. Brechæus in l. vrbis appellati. ff. de verb. & rer. sign. Adde Connan. lib. 1. c. de iure Ciuil. 7. n. 1.

Vrvm siue vtruum, est curuatura aratri, vrbare siue vruare est arare, aratroque definire, l. pupillus, §. vrbs. ff. de verbor. sign. In condendis enim vrbibus olim aratro vtebantur, quo futuræ vrbis magnitudinem, proportionem, situmque muro cingendum definiebant. Cæl. Rhodig. lib. 14. cap. 5. Forner. ad l. 2. de

Digitized by Google

verb.sig.ex M.Mustlio: iisdemque destruendis inductum eodem modo aratrum adhibebant, vt eodem, quo definitæ essent vrbes, modo rursus delerent, expungerent, euerterent, destruerent, iuxta l.nihil tam.ff.de reg.iur. vide Gœdd. ad t.2.in prin. num.16.ff.de verb.sign.

VRCEOLI, vascula parandæ potioni accommodata, apud Pomponium l.21.ff.de aur.arg.

VRCEVS vas erat ansam habens lateri applumbatam, ex ære, vt alienum fiebat, vt Varro ait, sed & ex quavis alia materia, nam Martialis fictilem ponit. hunc angusto & gracili collo, in patulum desinente ore pingit vir doctissimus Lazarus Bayfius, quem Forcatulus improbans in hoc non sequitur, cum vrceos picatos ponat lib. 12. Columella in quibus verba condiantur. Eodem, inquit, tempore sorba manu lecta curiose in vrceolos picatos adiicito, & opercula picata imponito. Sane Columella vasis conditivis hanc formam paulo ante decerat, vt vsque ad imum æqualia essent, ne ventrem facerent, vt exemptis, inquit, ad vsum salgamis, quicquid supereſt, æquali pondere vsque ad fundum deprimatur. Vrceis præterea aqua in alienum infunditur.l.cum de lanionis.§.asinam.ff. de fun.instru. cui rei æquabilitas necessaria est, angusto n. & gracilescente collo, mora fit hauriendo. Adde quod & fructus vrceis componuntur. l. quæsitum.§.conseruandi.ff. de fund. instru. Cato in torcolario vrceum vnum ponit. quod capit quadrantalia quinque, id est, amphoras, nam quadrantal & amphoram idem fuisse Festus ait, sed Budæus dubitari posse scribit. Per. Lentulus Spinter vrceum habuit ex Onyche marmore, cadi magnitudine. igitur vrceus certam formam, non certam mensuram habebat. Forcat.in penu Iuris ciuil.c.15.

VREDO qua herbæ, frutices, arboresque perculsæ arescunt, quam ἐκπαγῆ τῆς ἐνδρου vocat Theophrastus, Vlp. l.ex conducto.15. §.1.ff.locati. Sed si vredo fructum oleæ corruperit, aut solis feruore non assueto id acciderit. Plin.lib.18.c.28. vredinis causam negat esse rorem inustum sole acri, omnemque vredinem frigore tantum constare, sole innoxio, quod his probat rationibus. Hoc enim nisi nocturnis & ante solis ardorem euenire deprehenditur, totumque lunari ratione constat, quoniam talis iniuria non fit nisi interlunio, plenave luna, hoc est, præualente: vtroque enim habitu plena est, vt sæpe aliis in locis obseruauit idem Plinius. Sed interlunio omne lumen, quod à sole accepit, cœlo regerit. Differentia vtriusque habitus magna, sed manifesta. namque interlunio æstate calidissima est, hyeme gelida: & diuerso in plenilunio æstate facit gelidas noctes, hyeme tepidas. Causa euidens est: Æstate enim interlunio necesse est, cum sole nobis proximo circulo currat, igne eius rursus recepto candens: eademque interlunio absit hyeme, quando abscedit & sol. Item plenilunio æstiuo procul abeat aduersa soli: hyeme autem ad nos per æstiuum circulum accedat. Ita per se roscida quoties algent, infinitum quantum illo tempore cadentes pruinas congelat. Igitur hoc genus cœlestis iniuriæ, silente cœlo, sereniſque noctibus fit, nullo sentiente, nisi cum facta sunt, vt idem scribit. Prat. ad de Cuiac.15.obseru.28.in fin. Gothof.ad d.l.ex conducto, 15.§. 1. ibi aut solis feruore. ff. locati. Cott. in memorat. in ver. vredo.

VREPHOTROPHIVM dictio Græca, locum significans ad infantes nutriendos paratum, βρέφος enim Græci infantem dicunt. Huius meminit Imp.in l. illud, §. 1. licet codices ibi mendosi sint.C.de sacrosanct.eccles. Cotta.

VRGERE ius.Cic. lib. offic. 3. Ius Crassus vrgebat: quod vitium venditor non dixisset sciens, id oportere præstari. Spieg.

VRGERE etiam bona fides dicitur.l.2.C.de commod.Briss.

VRGET etiam æs alienum l.5.§.si æs.ff.de reb.eorum.l.7.§.plane. ff.quib.ex caus.in poss.Briss.

VRGENS necessitas.l.1.C.Nem.licer.in comparat.spec.lib.10.

VRINAM facere, pro meiere. Vlp. Item de eo qui vrinam facit, quæritur, subaudi, an morbosus sit. l.quæritur.vbi Pedij sententiam probat: non quia vrinam in lecto facit, sed quia vitiosam vesicam habet, redhiberi posse. Prat.

VRINATORES in l.4.§.1.ff.de l.Rhod. dicuntur, qui in caput merguntur, & sub aqua natant, ab vrinare, id est, mergi in aquam. Quo verbo vtitur Firmicus lib.8. cap.15. illorum ministerium egregie his versibus describit Manilius libr.5. Astronomic.

Illis in Ponto iucundum est quærere pontum
Corpora qui mergunt vndis, ipsúmq; sub antris
Nerea & aquoreas conantur visere Nymphas,
Exportántq; maris prædas & rapta profundo
Naufragia atque imas auidi scrutantur harenas.

Nam per vrinatores naufragio mersæ, & in mare naui leuandæ causa iactæ res extrahi solebant. Inde vrinandi artifex apud Symmach.lib.1. epist.25. Briss. Id genus hominum Varro notatores interpretatur, non quidem superficiales tantum illos qui abluendi corporis gratia natant, sed qui se flumini mariue committentes, ex fundo quantum fieri potest, iniecta extrahunt, oraque ne fluctus intrent communiunt & merularum in morem ad aquarias inquisitiones longe oculatissimi sunt. Hinc & Plinius Phocas ranasque sub aqua diu vrinari dixit. c.37. lib. 1. Horum alij aliis longe perspicaciores sunt, & diutius sub flumine latent, & bello nauali admodum necessarij sunt, vt qui hostilem classem profodiendo multum diminuere possent. Ex iis autem omnibus qui hac in re plurimum valuerunt, præcipuus fuisse traditur homo quidam (vt elegantes Alexander ab Alexandro scribit) cui nomen Colan inditum fuerunt cognomento piscis, singulari fato seu fortuna genitus, qui plus in aquis degere, quam in terris victitare solebat: cumque diebus singulis mare, & aquas petere necessum haberet, itaque inter marinas beluas complures dies versabatur, & conuiuebat illæsus, haud aliter, quam si ex eis vna fuisset. Penetrabat maris intima & remotissima, reuertebatur sæpe ad littus, & nautas de futuris tempestatibus præmonebat, vt apud Volaterranum quoque latissime describitur. Sane illi hoc an fato an fidere euenerit, in ambiguo plerique omnes reliquere. Donec (inquit Alexander) festo anno solennique die in Siculo freto effusa multitudine ad spectaculum, in portu Messanæ experiri credo volens quantum præ cæteris vrinando valeret: dum pateram auream munus natantibus tunc à Rege in mare deiectum, ab imo eripere conatur, cum se in mare mersisset, dum illius studio profunda exquirit vada, diu expectatus ab imo maris fundo, in quod se deiecerat, nunquam emersit, neque postea inuentus apparuit. Creditur in concauas illius pelagi cauernas, quibus totus ille sinus refertus est, incidisse ipsumq; in imas voragines vorticibus rapidis semel delapsum, cum se recipere vellet & ad superiora niti, reuerti nequisse: cumque diutius reluctatus, respirare nequiret, inter occursantes scopulos, vndique inundantibus aquis oppressum, vitam interisse. Per. Peckius in suis comment.l.4 §.sed si nauis. n.1.tit. ad l. Rhodiam.

VRNA, mensuræ genus quatuor capiens congios. Huius hæc nota quis fuit. Sic autem dicta est, inquit Varro lib.4.ling. Lat. ab vrinando, quod vrinant in aqua hauriendo. Prat.

VRNALES vrcei, vrinam continentes. hæc est mensura sextariorum viginti quatuor. Vide Alciatum in l. vrinaria vasa. de verb.sign. Spieg. Prat.

VRNALIA. Proculus in l.fi.de trit.& vin.leg. Qui vinum, ait, Surrentinum in vrnalibus habebat diffusum, Surrentum oppidum fuit Campaniæ, Sinum quondam ses. Hinc Surrentinum vinum, quod, quum quintum supra vigesimum excesserit annum potui esse incipit. nam cum minime pingue ac tenue sit, vix matureſcit: & quum ad vetustatem peruenerit, ferme solum perpetuo vrentibus gratum. Spieg. Vide de hac voce Ant. August. lib.2. Emend.c.11.

VRNARIVM mensa quadrata, super qua vrnæ aqua plenæ, in cuſina reponuntur.

VRSVS, bestia est, nec numero pecudum continetur, author Caius in l.2.in fin.ff.ad l.Aquil. Spieg. Prat.

VRVVM, siue vrbum, est curuatura aratri; & vruare, siue vrbare, est arare, aratroque definire, Gœdd. in comm. de verb.sign. ad prin.l.2.

V S.

VSIA, Græca vox, pro substantia, apud Vlp. in venditionibus de contrah.empt. Vide Bud.in priorib. Annot.

VSIO, idem quod vsus apud veteres, autore Nonio. Alfen.in l.60. §.2.ff.de leg.3. Et Vlp.l.27.§.4.ff. de aur. & arg. Siue, inquit Vlpian. in fuæ, siue alterius vsionis causa paratum esset. Præterius.

VSITATVM, absolute, quod in vsu est. Africanus. Nam & vsitatum fere est, sic legare. §. sit ita scriptum. Item Venuleius §. penu. l.continuus.de verb.oblig.& vsitatius & elegantius esse Labeo ait, de legat.1. Et alibi Cic.in Verr. Non est vsitatum, non senatorium. Dicimus etiam adiectiue, vsitatus mos, vsitatum tempus, vsitata consuetudo, iudicium vsitatum, vsitata nomina, l.1.de Præscript. verb. pro vulgaria, recepta & communia. Spieg.

VSQVE, præpositio, quasi ad vnum vel locum, vel tempus, vel aliud huiusmodi. De hac particula plura annotauit Alber. & Bart. in l.patronus §.Sempronio. ff. de leg.3.in l. semper in fin. de reg.iur.cum alibi. Spieg.

VSQVE nunc pro hactenus, vel hucusque in l.omni innouatione. C.de sacrosanct.eccles.l.1.C.de sum.trin. Spieg.

VSQVE ad tertiam generationem, idem interpretatur in præcitata l.patronus. Spieg.

VSQVE inclusionis nota l.fin.ff.de senat.l.1.ff. de his qui not. infam.l.11.ff. de dolo, l.1. ff. an per alium causæ appell.l.fi. ff. de discuſſ.& c.1.de ord.ab episc.qui renun. aliquando exclusionis. c.cum dilectis.de fid.instr. Adde Brechæum in l. hæc adiectio, sub tit.de verb. & rer. sign. Significatiua quoque est termini ad quem, sicut dictio A, vel Ab. Prat.

VSQVEQVAQVE, pro semper, apud Marcellum, in l. ob adgnato de curat. furios. aliquando significat simpliciter, in l. in ra-

tione,

Digitized by Google

tiane, §. videre, ff. ad legem Falcidiam. Prateius.

VSVALIS, & hoc vsuale, idem significat, quod vsuarius. Iurisc. in l. interdum, ff. de public. Quoties quis, ait, mancipia inuecta professus non fuerit, siue venalia, siue vsualia, in pœna commissi est. Spieg. & Prat.

VSVARIVS, qui vsum habet, vt fructuarius qui fructum, l. 13. §. de præterius, ff. de vsufr. l. 52. ff. de stipul. seruor. Vsuarius tamen seruus in quo vsum habemus, vocatur in l. 14. ff. de vsu & habit. l. 2. ff. de pecul. l. 7. §. si seruum, l. 12. §. quare, ff. de dolo l. 54. ff. de rei vend. dom. Prat.

VSVARIVS & vsufructuarium significat, l. si cum duorum, 32. de stipul. seruor. Brisson.

VSVCAPERE, vsu acquirere, & possessione suum facere significat, quemadmodum ICti loquuntur, l. 119. & 42. ff. ex quib. caus. maior. l. 82. §. 1 de leg. 1, l. 33. in pr. ff. de vsucap. l. 22. §. sed & si cui. ff. ad Trebell. Prat.

VSVCAPIO est acquisitio dominij, per possessionem prolixam & iustam, vel acquisitio per vsum, l. 1. §. vlt. ff. ex quibus caus. maior. Hanc autem sic definit ICtus. Vsucapio est adeptio dominij (sic enim in l. 3. ff. de vsucap. non adiectio legendum Vlp. suadet in Epitom. tit. 19.) per continuationem possessionis temporis lege definiti. Verba hæc Temporis lege definiti suppositicia fuerunt Tribonianus & collegæ. Nam Vlpianus pro his dixerat, anni vel biennij: rerum mobilium anni, immobilium biennij. Nam vsucapionum tempora produxit Iustinianus, l. vnic. C. de vsucap. transform. Duxit autem Modestin. illam definitionem ab officio vsucapionis, cuius exitus & proprium est, vt per eam acquiratur dominium, quod alioqui in rebus bona fide traditis nunquam certo constare posset, quia propter insignem rerum varietatem incertum est plerunque, vtrum tradens sit dominus, an non sit. Hæc autem adquisitio plenum ius tribuit, leg. 17. in fin. ff. de rei vindic. ex 12. tabul. ideoque vetustissimum ius esse dicitur bonæ fidei possessoris, l. in bello, §. si quis seruum, ff. de capt. & postlim. & vsus nonnunquam l. deducta, §. ante, ff. ad SCtum Trebell. & possessio vt l. cum miles & l. denique, ff. ex quib. caus. maior. Prat.

VSVCAPIO sic dicitur, vt mortis causa capio. Capio est acquisitio: Capere est in suum dominium capere l. aliud l. cepisse, ff. de verb. sign. l. prætoris, ff. de damn. infect. Vsus autem est possessio, quæ opinione domini possidetur, & ex diuerso possessio est vsus l. quæstio. ff. de verb. sign. & ita possessionem ab Ælio Gallo definiri Sext. Pompeius scribit. Ergo vsucapere est possessionem acquirere, quod & possessione capere dicunt. l. emptor fundi, l. qui fundum, §. seruus, ff. pro empt. l. non solum, §. si dominus. l. quam vis, ff. de vsurpa. & vsuc. Et interdum vsucapio ipsa vsus simpliciter seu possessio dicitur l. denique & l. seq. cum miles l. ait prætor. ff. ex quib. caus. maio. l. deducta, §. ante diem, l. in fin. ff. ad SC. Treb. ex quo apparet vsucapio scribi oportere: nec enim sic dicitur vsucapio, vt pignoris capio, licet Cato apud Gellium contra sentiat. Ait Modest. Cuiac. ad l. 3. ff. de vsurp. & vsucap.

VSVCAPIO interrumpitur vel naturaliter vel ciuiliter. Naturaliter quidem, cum quis vel sua sponte ipse possessionem rei illius à se dimittit, vel ab alio de possessione rei deicitur. Hæc interruptio est facti, & in veritate consistit, & proprie dicitur vsurpatio. At illa, quæ ciuilis dicitur, magis est iuris, & fictione potius, quam veritate sustinetur, ita vt ius ratione effectus fingat possessionem interruptam, &, vt ita dicam, discontinuatam esse, cum tamen, si factum ipsum spectemus & veritatem, possessio illa adhuc sit continua & integra. Vult. in comm. Inst. tit. de vsucap. n. 48.

VSVCAPIO inde dicta est, quod per vsum aliquid capit & auferit. Vsus enim per lapsum temporis adimit res corporales priori domino, & transfert in alium. Sic pignori capionem olim dicebant, quam nunc captionem & ablationem pignorum nuncupamus. Gell. lib. 7. existimat, Vsucapionem & Pignoricapionem, duplicatis ex integro vocabulis, dici oportere. Interdum tamen extra compositionem, interiecta qualibet voce, profertur, vt est apud Paul. in l. nunquam, §. vlt. de vsuc. Si defunctus, inquit, emit: hæres autem putat eum ex donationis causa possedisse, vsu eum capturum Iulianus ait: Interpretes vsucapionem & præscriptionem in significatione confundunt, in qua vtique discrimen est: rursus in re ipsa sæpe differentiam constituunt, cum nulla sit. Primum enim vtriusque verbum iungunt accusatiuo, vt vsucapio domum, præscribo domum, vestem, fundum: non animaduertentes, quod præscribendi significatio magis ad exceptionem pertineat, etiamsi effectus retinendi dominii plerunque sequatur. Deinde vsucapionem trahunt ad res mobiles, præscriptionem ad res immobiles per legem secundam. C. in quibus causis cess. long. temp. præscript. §. in seruorum, cum tamen Impp. ibi, Præscriptionem, seu exceptionem longi temporis appellant: tractantes solum de proprietate seruorum, & sic rerum mobilium. Vnde recte colligit Old. Præscriptionem non pertinere duntaxat ad res immobiles, sicut nec vsucapionem semper ad res mobiles, per l. furtum, quare, l. nunquam in vsucapionibus, in prin. ff. de vsucap. Itaque vsucapio refertur genuina significationis vi ad acquisitionem rerum mobilium & immobilium: quod vel indicat Rubrica 3. lib. 7. qui tractat de acquir. rer. dom. Præscriptio autem ad ius excipiendi principaliter pertinet. Vnde tit. de diuers. & tempor. Præscr. lib. 6. post reliquas exceptionum species, generaliter subiungitur. Spieg.

VSVCAPIO, & Præscriptio, sunt modi adquirendi dominij. Quapropter is qui vsucapit, vel præscribit, priusquam complet vsucapionem, vel præscriptionem, non est dominus, sed quasi dominus. Spieg.

VSVCAPIO currere & procedere, item impleri dicitur, l. 15. l. 18. ff. de vsucap. l. 2. ff. pro donat. Brisson.

VSVFRVCTVARIVS, alias accipitur substantiue pro eo qui habet vsumfructum regulariter: alias adiectiue, pro re in qua est vsusfructus, l. arborib. §. fin. ff. de vsufr. Vsufructuarius autem re aliena boni viri arbitratu vti frui debet, l. item si fundi 9. ff. de vsuf. l. 1. ff. vsufr. quemadmod. eau. id est, vti frui debet re quemadmodum bonus paterfamilias ea vsurus esset, nimirum ne quid rei incommodetur. Non enim est dominus rei, sed tantum habet ius in re, cuius iuris beneficio in re illa plus facere non potest, quam ipsi sit concessum. Sed quidnam concessum est vsufructuario? Hoc nimirum, vt re vtatur fruatur, non vt abutatur, & ipsam male vtendo perdat, l. sed & si quid 15. ff. de vsuf. vel ad alium vsum, quam in quem res est comparata conuertat, leg. 19. & 34. §. 1. ff. de vsufr. Male autem vtitur vsufructuarius si substantiam & formam rei immutet, aut alias rem deteriorem fieri patiatur. Immutatur autem forma etiam tum, cum per immutationem illam res fit melior, l. vsufructuarius 24. ff. de vsufr. l. fin. ff. de vsu & habitat. Nam quod vsufructuarius meliorem causam proprietatis facere posse dicitur, in l. si cuius 13. §. fructuarius, ff. de vsufr. id intelligendum est non de substantia seu forma rei, sed de qualitate siue adiuncto, quo mutato vel de nouo introducto rei ipsius substantia siue forma non quam primum immutata esse intelligitur. Quod si ergo substantia rei mutari vel minui non debet, multo minus prorsus debet tolli, Vult. in comm. Inst. de vsufr. in pr. num. 16. & seqq.

VSVRA, sortis accessio est, quæ propter mutuo datæ pecuniæ vsum vel etiam moram exigitur. Cur hæc in mutuo Iure diuino prohibita sit, arguunt Doct. receptumque est, quod dicitur: Iure veteri de vsuris, hodie ad id quod interest, produci, quaad de re latius Alciat. in comm. de verb. sign. & in de rebus cred. itemque Corras. 3. Misc. 21. num. 7. & seqq. Sumitur etiam pro reditu & fructu, qui percipitur ex vsu aliarum quoque rerum. Catanæus citat Papin. & Vlp. Comm. 6. Spieg.

VSVRA ab vtendo dicitur, & ad alias quoq; res accommodatur, quibus ad tempus vtimur: aliud autem sonat vsura, quum vertamur dare proximo ad vsuram. Ea Græcis τόκος dicitur, id est, partus: quod pecunia mutuo data, pariat lucrum ei qui dedit. Arist. censuit præter naturam esse, vt pecunia pariat pecuniam: tametsi veterum leges moderatione probarunt vsuras, vltra vetuerant. Iudæis permissum erat alienis ad vsuram dare mutuum, suis popularibus nequaquam. At Christianæ leges damnant vsuras, h. e. quicquid in fœnore sorti accedit. An vero exercere fœnus, pugnet cum iure naturæ, vt quidam eruditi rationibus contendunt, eleganter excutit, & dilucide, vt plerunq; solet, quæ tractanda suscipit Philipp. l. Epit. Philos. moral. l. 2. ibid vtiliter admonens, Vsuras immoderatas esse vituperandas: quia iniuste exhauriunt alienas facultates. Adde Curt. lib. 1. ἐπιτρόπων, c. 21. tom. 1.

VSVRA apud antiquos duplex fuit, terrestris & nautica. Terrestris, id est, ἔγγειος, menstrua erat. Nautica iterum duplex fuit: vna, quæ in alteram tantum nauigationem statuebatur, à Græcis Heteroplus dicta: altera ita contrahebatur, vt non aliter deberetur, nec ipsa nec sors eius, quam si nauis sospes cum mercibus domum rediisset. Hanc Amphoteroplum dicunt, quasi in commeatum remeatumque taxatam. Cuius quoq; meminit Modest. in leg. 1. ff. de nautico fœnor. Merces (inquit) si periculo creditoris nauigent, traiectitiæ pecuniæ erunt loco. Hoc etiam annotauit Budæus lib. 1. de Asse, eo loco, vbi docet ex Demosthene ναυτικὸν τόκον, vsurã nauticã, non menstruam fuisse: sed vna in omne tempus nauigationis & negotiationis constitutione taxatam. At vero terrestres vsuræ omnes menstruæ erant, & in singulas Calendas cedebat earum dies. Hoc est, tricesimo & vltimo die mensis, qui ab Atticis ἕνη καὶ νέα dicitur, quod confinium sit deficientis Lunæ & renascentis: hoc est, veteris & nouæ: quo die cedebat fœnorum petitio, hoc est, quæ νουμηνία etiam dicitur à Græcis Budæo teste. Brech. in l. vsura, ff. de verb. & rer. sign.

VSVRA, proprie vsus: sed postea loquendi consuetudine vsuræ merces, Vsura nominata est. Cic. Verr. 5. Quis hoc fieri posse iudicauit, vt quum Senatus publicanos vsura sæpe iuuisset, magistratus à publicanis pecuniam pro vsuris auderet auferre? & lib. Tuscul. 1. Natura dedit vsuram vitæ tanquam pecuniæ, nulla præstituta die: quid est igitur quod queraris, si repetit quum vult? Prat. Ergo

Digitized by Google

VSVRA est (vt consuetudo loquendi tulit) merces vel æstimatio vsus pecuniæ, ea vero duplex est: nam altera in generis sui nomine consistit altera fœnus vocatur. Prat. Sic. & Cuiac. Duplex, inquit est vsura, Alia propter quæstum infligitur, quæ fœnus appellatur, & cedit statim ex die interpositæ stipulationis. Alia propter moram, quæ pœna dicitur, & cedit ex tempore tardæ solutionis l. lecta. ff. de rebus cred. vtraque est menstrua, vtraque currit lite contestata, id est, non cessat. Rursus pœna alia est, quæ semel duntaxat infertur ob moram, hæc non est vsura. Cuiac. ad l. 90. ff. de ver. obl. Hot. Speciatim autem.

VSVRA, est compensatio eius quod creditoris interest vsu caruisse suæ pecuniæ dum ea debitor vteretur, nam vsuræ non propter lucrum petentium, sed propter moram non soluentium infliguntur, l. cum quidam, § si pupillo, ff. de vsur. Prat.

VSVRARVM species ex Assis partibus denominantur, quod vt intelligatur, illud scire oportet, sortem omnem ad centenarium numerum reuocari: summam autem vsuram esse, cum pars sortis centesima singulis mensibus persoluitur. Et quoniam ista ratione summa hæc vsura duodecim aureos annuos in centenos efficit, duodenarius numerus Iurisconsultos mouit, vt Assem hunc vsurarium appellarent. Quemadmodum autem hic As non ex menstrua, sed ex annua pensione æstimandus est: similiter omnes eius partes ex anni ratione intelligendæ sunt, vt si vnus in centenos annuatim pendatur, Vnciaria vsura: si bini, Sextans, si terni, Quadrans: si quaterni, Triens: si quini, Quincunx: si seni, Semis: si septeni, Septunx: si octoni, Bes: si nouem, Dodrans: si deni, Dextans: si vndeni, Deunx: si duodeni, As. Prat.

VSVRA bessis, cum in singulos centenos quotannis octoni soluuntur, l. pen. C. de vsur. Prat.

VSVRA centesima (qui est As vsurarius) dicitur. quum pars sortis centesima singulis mensibus, id est, singulis annis duodecies penditur, vide Cuiac. in Pandect. & Nou. 130. & Anton. Augustin. lib. 1 c. 10. penditur. Romani enim Græcorum morem imitati qui facilioris & cõmodioris doctrinæ causa, quãvis summam sortis ad Minam, quæ centum drachmas valeoat, perpetuo redegerunt quantumcunque sortem similiter ad numerum centenarium reuocarunt. Itaq; vsura centesima, ex parte sortis centesima. sicuti apud Græcos Drachmalis à drachma, quæ pars est sortis ad minam redactæ centesima, nomen inuenit. quapropter eam Plutarch. in Lucullo ἑκατοστὴν appellat. Eius exemplum apud Paulum extat in l. 40. ff. de reb. cred. Tũc eo amplius quo post soluam, pœnæ nomine in dies triginta, inque denarios centenos denarios singulos dari stipulatus est P. Mæuius vide l. 4. § vl. ff. de naut. fœn. l. 8. C. si cer. pet. l. vlt. C. de iur. dot. l. vn. § cum autem. C. de rei vxor. act. l. 1. & 2. C. de vsur. rei iud. Constan. lib. 3. Epito. tit. 7. ἑκατοστὴν τόκος ὁρᾶν τὸ τοῦ πᾶσι ἑκατὸν νομίσματα ἐφ' ἑνὶ ἔτει ὅλα διδόσθαι ἐπιταττῶ διὰ τὸ τοῦ πᾶσι ἑκατὸν κατ' ἔτος μίαν διδόσθαι τάξιν: Et hæc quidem fuit vsuræ centesimæ vetus definitio. Alia enim fuit Imperatoris Constantini temporibus definitio, vt videre est ex verbis Ammiani l. 2. C. Theo. de vsur. qui vsuram centesimam esse ait, cum tres siliquæ annuæ in singulos solidos præstantur, nam cũ viginti quatuor siliquæ solidum efficiant, in singula centena duodecim solidi, & duodecim siliquæ præstari debebunt, & sic vsura centesima duodecim solidorum erit. & semis, cuius etiã fit mentio in Nou. 130. Successit & huic nouæ definitioni alia amplior, quæ in centenos solidos reddit 16. semis & quatuor siliquas, h. e. in libram auri, quæ est 72. solidorum duodenos. Autor Harmenop. 3. Epit. & Zonar. Nicenæ synodi 117. Vt nunc libræ, inquit, sunt solidorum 72. ita olim centenariæ erant & 100. solidor. vsura erat 12. quæ & ob id dicitur centesima, quod de sorte 100. exigatur. Cuiac. in exposit. Nouel. Iustin. 12. de his qui pecuniam credunt agricolis. Est autem vsura centesima legitima, & ideo cuilibet permissum est eandem stipulari, & hoc ostendit l. si pro mutua. Cod. si cert. petat. Item l. lecta ff. de reb. cred. Et ita constitutum est in C. Theod. sub tit. de vsuris. Igitur si supra centesimam solutæ sunt vsuræ, non repetentur quidem, sed in sortem imputabuntur: & si sortem expleuerint, repetentur quasi indebitæ l. si non sortem, §. 1. ff. de condict. indeb. Cuiac ad l. Iul. Paul. recept. sent. lib. 2. tit. 14. de vsuris, §. vsuræ supra.

VSVRA quadrans est, quum pars centesimæ quarta quotannis soluitur: hoc est, ex centenis, quaterni: apud Scæuolam l. 21. §. 4. ff. de ann. leg. Hot. Prat.

VSVRAE quincunces, quum pars centesima quinta quotannis penditur: hoc est, ex centenis, quini: quarum fit mentio in l. 17. ff. de vsur. & leg. 15. 16. §. 2. ff. de alim. & cibar. l. 7. ff de adm. tut. Persius Sat. 1.

Quid petis vt tumi quos hic quincunce modesto
Nutrieras peragant nuidos sudare decunces?

Hot. Prat.

VSVRA maritima, vide Fœnus nauticum. Hot.

VSVRA maxima & grauissima, intelligitur centesima in l. 7. §. 8. & l. 54. ff. de admin. tut. & l. 38. ff. de neg. gest. Hot. Prat.

VSVRAE maiores semissibus priuatis non debentur ex constitutione Iustiniani, quæ edita est ipso 11. Cos. Sed neq; fisco ex hac constitutione, Semisses Iustiniano & ciuiles & moderatæ visæ sunt. Ex hac constitutione semisses forsitan Tribonianus subscripsit in l. 1. C. de iis quib. vt indig. & l. cum quidam §. si debitores, ff. de vsur. Cuiac. ad l. 3. de fisc. vsur. lib. 10.

VSVRA etiam pœnam complectitur, & id quod interest, l. vlt. ff. de eo quod certo loco. At cum vsuræ, ait Alciat. in l. lecta, Si certum petatur, hodie de Christiana repub. eiectæ sint, non iam ad vocum significationes attendendum est, quam ne fraus legi fiat, sub nomine pœnæ. Etenim qui centum accepit ea conditione & lege, vt nisi eadem centum intra Calend. Martias persoluat, decem præstare nomine pœnæ, teneatur, si intra eum diem Calendarum partem debiti totius exoluerit, cessat integra pœnæ præstatio, quamvis summo iure agi possit, vera pœna debeatur: c. suam, extr. de pœnis, &c. Brech. in l. vsu. ff. de ver. & rer. sig. Cuiac. tamen ad l. 1. de fiscalibus vsur. C. lib. 10. negat pœnarum vsuras deberi ex l. vlt. ff. de mag. con. Vsura enim, inquit, pœna veluti quædam est. Iniquum autem est pœnæ pœnam adiici, quo fit vt vt & vsuræ vsura non sit. At multa deberi possunt vsuræ, videlicet si intra tempora iudicati non soluantur.

VSVRAE nauticæ, pro magnis abiere in prouerbium. Adi Chil. Erasmi, & vide supra. Nauticæ vsuræ. Spieg.

VSVRA enim nautica est infinita: est enim pensatio susceptæ periculi. Hodie ex constitutione Iustiniani est centesima. Vulgaris autem vsura est semis. Significat tamen Papinianus vsuram nauticam esse centesimam in l. nihil. ff. de naut. fœn. sed id Tribo. ex Iustiniani constitutione addidisse puto. Cuiac. Iul. Paul. recept. sent. lib. 2. tit. 14. §. traiectitia.

VSVRAE pupillares vel quincunces sunt vel trientes, vel aliæ leuiores pro more regionis, l. tutor qui repertorium, §. quæ sint autem, ff. de adm. tut. nisi in certis causis, quas lib. 3. select. Antiq. exponit Briss. c. 1. & explicantur d. l. qui tutor. Prat.

VSVRA rei iudicatæ olim fuit duplex centesima, hodie vna est centesima. Est autem hæc vsura sortis, non etiam vsurarum, quæ in condemnationem deductæ sunt l. 3. C. de vsur. rei iud. nam vsurarum vsuræ non debentur etiamsi vsuræ ipsæ in sortem rediganter, hoc est, etiamsi fiat anatocismus. Cuiac. obser. lib 3. cap. 39. Semisses vsuræ quasi dimidiæ centesimæ sunt, nempe cum pro 100. aureis sex quotannis penduntur, ita vt vsura menstrua ducentesima sit pars sortis, l. 30. ff. de adim. leg. l. 3. ff. quod iussu, l. 24. ff. de præsc. verb. l. 1. Cod. de his quæ vt indig. Et apud Plin. lib. 14. c. 4. Cuiusmodi olim vsuras à debitoribus suis fiscus accipiebat, l. 17. §. si debitores, ff. de vsur. Ex qua vsuras fiscales in leg. 6. ff. de iure fisc. semisses interpretabimur. Appellantur & Semissales in l. decima. ff. de pollicitationibus. Briss.

Septunces vero, quotiens septem aurei. Briss.

SOLENNES vsuræ ciuitatum semissales erant, vt recte in l. septicia, ff. de pollicit. τὸν ἐξ ἴσου τόκον vsuram semissem Modestin. interpretatur, quanti à Repub. pecuniæ mutuari solebant. Cuiac. in exposit. Nou. Iustin. 7. circa medium.

VSVRAE trientes quæ sint apud Paul. in l. 3. §. vlt. ff. ad l. Falcid. inter Dd. vix conuenit. Accurs. quem communiter alij sequuti sunt, putabat trientes vsuras eas esse, quibus tertiam sortis partem in singulos annos lucrifacere contingeret, ita declarauit Accurs. in l. eos, §. primo. Cod. de vsuris, & in l. 1. in fin. C. de his quib. vt indign. vbi Imperator fecit mentionem de vsuris semissib. de quibus etiam Paul. meminit in l. cum quidam, in prin. & in §. si debitores, & in §. vlt. ff. de vsuris, & Iulian. in l. tutor qui repertorium, §. ex cæteris, ff. de admin. tutor. Vsuras (inquiens) quicunces, aut trientes, aut si quæ leuiores in prouincia frequentantur. & in l. alimenta, §. Basilicæ, ff. de alim. & cib. lega. & in l. qui semisses, ff. de vsuris, & Imp. in l. vlt. Cod. de fisc. vsur. lib. 10. qui text. clare probat communem opinionem, dum dicit tertiam partem centesimæ, ad idem tex. in authen. de alienat. & emph. §. locationes vero, ibi, non autem maioribus quam quartam partem centesimæ, & sic 25. pro centenario, & in §. autem super ipsis, quam in vsuris, inquit, non amplius quarta parte centesimæ, & gloss. ibi in dictione Centesimæ, declarat hanc vsuram fieri, quando pro singulo mense soluimus quinque denarios pro libra, & similis text. in l. hac edictali. §. his illud. ibi, centesimæ partem tertiam. C. de secund. nupt. & in auth. hoc ius porrectum. 10. qu. 2. & vtrobiq; glossator. & hæ autoritates (iudicio meo) mouerunt Accurs. & Doct. quorum opinio etiam firmatur auctoritate Liuij, qui li. 1. de bello Maced. scribit, Triuncium agrum appellatũ, qui pro tertia parte pecuniæ datus fuerat creditoribus populi Rom. Potuerunt etiam duci ratione, quia semis, triens, quadrans, bes, & aliæ partes in diuisione hæreditatis hanc interpretationem in asse accipiunt, vt in li. de ling. Lat. docuit Varro, & apud nos Vlpia. in l. seruum meum, §. vlt. ff. de hæred. instit. & Iustin. in §. hæreditas plerunque. Instit. de hæred. instit. & retulimus in prioribus memorabilib. in verbo Hæreditas. Expositionem hanc multis sæculis recepram, quia nemo refragabatur. dicit Hermol. Bard. in castigationibus Plinian. in posterioribus scripris. se tam diu sequutum esse, quandiu contrarium inuenire non licuit. Nunc

L. Co-

Digitized by Google

L. Columella duce) lib. 4. vsuras semisses interpretatur, quotiens de centum nummis (quę verbi gratia sit sors) non quinquagenos, vt alij putauerint, sed senos tantum nummos vsuræ nomine percipimus. & ob id ciuiles & modicæ à Plin. vocatæ sunt: tanto mitiores, quæ trientes, & quadrantes appellantur. Capitol. in Alex. trientarium ait fœnus eum, vt æquissimum & leuissimum exercuisse, ad vsum reip. idē in An. Pio: Fœnus: inquit trientarium, hoc est minimis vsuris exercuit. Sed verba Columellæ pertexamus: Is inquit, vinitor licet sit empru sex, vel potius octo millibus sententiis, cum ipsum solum octo jugerum totidem millibus nummorum partum, vineasque cum sua dote, id est, cum pedamentis & viminibus, binis millibus in singula jugera positas duco: fit tum in assem consummatum precium, sextertiorum 29. millium. (inquit) accedunt semisses vsurarum, sextertia tria millia & quadringenti octuaginta nūmi, biennij temporis, quo velut infantia vinearum cessat à fructu, fit in assem summa sortis, & vsurarum, 32. millium quadringentorum octuaginta nummum, quod quasi nomen, sicut fœnerator cum debitore, ita rusticus cum vineis fecerit: eius summæ vt in perpetuum prædictam vsuram semissium dominus constituat, percipere debet in annos singulos mille nongentos quinquaginta sextertios nummos. Ex his verbis Columellæ in 4. lib. euidentissime colligitur, ex vsuris semissibus non quinquagenos de centenis, sed senos duntaxat in annum redire creditoribus sicuti quaternos ex trientibus, & hoc etiam apertius conuincitur ex verbis Paul. in præallegata leg. 3. quæ superius retulimus. cuius l. sensus his qui Latine loqui didicissent, secundum Hermol. erat & expeditus, & facilis: licet scrib. pedem efferre nequiuerint. Si reip. legati essent in annos singulos sextertij, siue aurei (v.g.) quaterni, tantundem legatum videri ab hærede, ac si centenos semel reputare jussus fuisset: quia de centum nummis quaterni colliguntur, vsuræ trientis nomine in annos singulos. Quod si vt nostri interpretes existimant, vsura triens esset: non quatuor de centum, sed 33. sequeretur hoc incommodum, secundum eum, quod si hæreditas 100. numorum foret, & ex ea reip. in annos singulos 25. nummi legarentur, detractioni legis Falcidiæ locus non esset: quoniam 25. in annos singulos tantundem esse viderentur, quantum 75. semel, quæ summa dodrantem non excederet. auth. Cotta.

VSVRAE trientes sunt, quæ non plus quam singulas siliquas quotannis in solidos singulos, & non plus quam solidos quatuor & siliquas quatuor in centenos. Hæc enim est definitio vsuræ triētis, vt constat ex Leone No. 83. & Amano l. 2. C. Th. de vsu.

Vnciæ VSVRAE in centenos aureos vnum annum reddunt, l. 47. profectus, ff. de admi. tut. Hæ enim duodecimam partem centesimæ velut assis vncia explent. Briss. Adde Brech. in l. vsura in tit. de verb. & rer. sig.

VSVRAM pro pœna, & pœnam pro vsura poni, indicat Alb. Porro Vsuræ verbum non est fœdum, teste Olden. sed non habere vsurę modum, & honestam rationem, est turpissimum. Est autem vsura proprie lucrum supra sortem exactum, tantum propter officium mutuationis. Nam cum aliquid accedit ad sortem, cum debitor efficacem causam damni dedit, illa accessio non est vsuraria, aut illicita, de qua paciscimur propter officium mutuationis, & cum debitor non dedit efficacem damni alicuius causam. Spieg.

VSVRARVM & sortis ratio inter cætera vel in eo diuersa est, quod propter sortem chirographariam pignus retineri potest, per exceptionem doli, vt est constitutum in tit. etiam ob chirogr. pec. pign. Propter vsuras chirographarias non item, l. 4. C. de vsur. Tunc vero vsuræ sunt chirographariæ, cum pignus contractum est in sortem duntaxat. Vide Cujac. 5. obs. 28.

VSVRARIA pecunia est, quæ sub vsuris debetur. Vlpia. leg. 11. ff. de compens. Quum alter alteri pecuniam sine vsuris, alter vsurariam debet, concurrentis apud vtrumque quantitatis vsuræ pręstandæ non sunt, & l. 12. Sed si inuicem sit vsuraria pecunia, &c. Hot. Prat. (Plaut. Amph.

VSARARIA vxor, pro vsuaria: id est, qua quis pro vxore vtitur.

Volo deludi illum, dum cum hac vsuraria.
Vxore nunc mihi morigero.

Iupiter: sic loquitur de Alcmena, Amphitruonis vxore propria, ipsius vsuraria. Hot. Prat.

VSVRARIVM debitum, cuius vsuræ debentur Iulian. l. 6. in fi. ff. de neg. gest. Etsi forte non fuerit vsurarium debitum, incipit esse vsurarium. Hot. Prat.

VSVRARIVM negotium, l. si pupilli in fi. D. de neg. gest.

VSVRARIVS debitor, qui sub vsuris pecuniam debet, leg. 7. ff. de vsur. Prat. (Spieg.

VSVRARIVS dies, quo vsura ob creditam pecuniam soluenda est.

VSVRA permittitur leges. tit. ff. & C. de vsur. Canones vero prohibent, cap. 3. eod. tit. Vtimur re ipsa hoc tempore non minus, quam olim: nominis autem (nescio qua ratione) nos pudet. Oldend. Prat.

VSVRAS lex diuina prohibet. Odiosum autem vsurarum nomen est, quo fit, vt vsurarum nomen in interesse mutatum sit. Vnde Clemens Maro in Satyr.

L'on ne preste plus à vsure.
Mais à interest tant qu'on veult.

Hujusmodi commenta ju ficum conscientia fiūt non sine magno Reip incommodo. Ferendi tamen non sunt, qui fœnus illud improbum exercent. Prat. & Cott. 3. Mod. c. 11. n. 5.

VSVRIS Christus contractum mutui contaminari voluit. Luc. 6. Exod. 22. c. Consuluit. De vsuris Per hoc autem non improbantur moderatæ vsuræ & consuetæ, si sub forma emptionis & vēditionis exerceantur, sicut consuetum est. Tunc enim & creditor agit ingenue, & debitor intelligit negotium, quod agitur. Longe enim differunt, concipere specialem contractum ad vsuras, vel (vt nunc vulgo dicunt) Rentas, quod licet: & accipere vsuras contra mutui contractus naturam, quod illicitum est. Certe verbum Vsura non est fœdum: sed non habere vsuræ modum & honestam rationem, est turpissimum. Quod commentatores aut non intelligunt, aut calumnioſe dissimulant. Old. Prateius.

VSVRPARE, Iurisconsultis est, vt & Alc. indicat, vsucapere, & eis. de interdum præter jus vti. Vallæ verbo est, in frequenti vsu habere, siue vti, tum verbis, tum factis. Spieg.

VSVRPARE oratoribus est frequenter vti. Iurisconsultis vsurpare est interrumpere possessionem, quod vtique fit etiamsi quis frequenter non vtatur: etsi ex agro tantum surculum defringat, vt M. Tull. in 3. orat. Cujac. ad l. 2. ff. de vsurp. & vsuc in fin.

VSVRPARE & vsucapere, verba sunt inter se contrarie relata: nam Vsucapere, est vtendo acquirere: Vsurpare vero, vtendo retinere Paul. l. 2. ff. de vsur. & vsuc. Vsurpatio, inquit, est vsurpationis interruptio. Oratores autem Vsurpationem frequentem vsum vocant. Hæc fit amissa possessione ante tempus complendę vsucapioni finitū, vel interpellatione, aut vsu domini à Græcis definitur *χρῆσις τῶ χρόνου πρὸ τῆς διαλύσεως*. ICti etiam veterem consuetudinem retinuerunt in l. naturaliter, 5. ff. eod & alibi persæpe. Magnopere autem notatu dignum est, quod Cic. lib. de oratore 3 significat, moris fuisse in possessione vsurpanda, vt surculus defringeretur. Etiam, inquit, hac instituendo diuisione vtuntur: sed ita, non vt jure, aut judicio, vt denique recuperare amissam possessionem, sed vt ex jure ciuili surculo defringendo vsurpare videantur. Quo tamen in loco (vt hoc obiter admoneam) vocem *Rhetores* omnino desiderari arbitror: vt sic legatur, Rhetores etiam hac instituendo, &c. locum autem sic aperiam, Peripatetici & Academici omnem ciuilem quæstionem aut finitam aut infinitam esse dicūt. Rhetores etiam qui soli res istas olim tractare consueuerant, nunc vero à philosophis de possessione depulsi sunt, dum suos instituunt, hac quidem diuisione vtuntur, docentque quæstionem aliam finitam, aliam infinitam esse. Sed ita tamen docent, vt non tanquam in disputatione artis suæ propria quasi suo jure versentur, & aperte profiteantur philosophos nullum in ea jus habere: litemque iis intendant, quod in alienam possessionem irruerint: verum quemadmodum solent ij, qui suos agros ab aliis possideri sciunt ac videnr: sic isti Rhetores, ne longo tempore res suæ vsucapiantur, possessionem interrumpunt, & quod in illa re vsitatum est, surculum defringunt. Nam finitam quidem quæstionem obtinent: verum lacinia, id est parua aliqua ex parte. Philosophi enim Academici qui nunc apud Philonem se exercent, præcipue has causas tractant. Infinitam autem iidem dicendi magistri nominant tantum, & tanquam primoribus digitis leuiter attingunt. De vsurpationib. librum scripserat Appius Claudius, teste Pompo. in l. 2. de orig. jur.

VSVRPARE honorem, vti honore Martian. l. 7. ff. de mun. & hon. Eum contra quem propter honores appellatum est, si pendente appellatione honore n vsurpauerit, coercetur. Hotoman.

VSVRPARE jus, pro eo quod vulgo dicitur Capere possessionem. Bud. Idem monuit, Vsurpare ciuitatem, id est, dicere se ciuem, & agere. Spieg.

VSVRPARI etiam seruitus dicitur, quæ vtendo retinetur, leg. 6. §. 1. l. 8 in fi. l. 9. & 16. si ser. vind.

VSVRPATA mulier, apud Gell. lib. 3. c. 2. & Macrob. li. 1. c. 1. & Macrob lib 1. c. 3. quid, explicat Murius ICtus. Prat.

VSVRPATVM etiam pro vsu adquisitum in l. 40. ff. ex quib. caus. mai. Suc vsurpatum IVS, id est, vsu retentum l. 16. ff. quemad-
VSVRPATA lex l 2 §. 1. ff. de adm. rer. (modum, seruit. amit.

VSTVM. Lege. Vtiare vinum.

Vsvs dicitur: quando jus vtendi alicui datur, quod vti possit prædio vel domo ad necessitatem. Vsusfructus vero plenior est: quia datur in eo jus & facultas vtendi & fruendi prædio vel domo. Habitatio autem, seruitus est, seu jus habitandi in ædibus alicuius, simile vsu. Zasi. in § æque. Inst. de act.

Vsvs significat jus vtendi re aliena salua rerum substantia, & ab vsufructu differt, Nam cui vsus relictus est, vti potest, frui vero non potest, l. secunda, ff de vsu & hab. minusque est vsum legari, quam fructum. Quandoquidem fructui & vsus inest, vsui fructus deest, l. 10. & l. 14. §. 1. ff. de vsu & habit. Et vsus quidem necessitate personæ circumscribitur ac definitur, fructus non item. Nam qui vsum fructum habet, non tantum ad vsum suum vti potest, sed & ad quæstum & compendium. Omnis

Digitized by Google

enim rei vtilitas ei concessa est. Interdum tamen vsu legato etiam vsusfructus datus intelligitur, veluti si pecuniæ vsus legetur, vsus appellatione etiam fructus continetur, quoniam idem continet vsus pecuniæ, quod fructus, leg. 5. in fin. l. 10 ff. de vsufr. ear. ret. Briss.

VSVM Græce χρῆσιν appellari Vlp. significat in leg. 10. §. 1. ff. de vsu & habit. Quanquam apud Cic. libro 7. Epist. χρῆσιν pro fructu Curius accepit. Prat. & Briss.

VSVS appellatione veniatne proprietas, differit Bart. in l. donationes ff. de donat.

VSVS seruitutis genus pro itinere. Seruius ad lib. 2. Æneid.

Limen erat cæcaque fores & peruius vsus.
Tectorum Priami.

VSVS, inquit, verbum juris. Via, actus, vsus. Videtur dictum pro consuetudine eundi. Prat.

VSIBVS puellæ res relictæ proprietatem arguunt. Vide Alber. in l. donationes, §. species, ff. de donat. Prat.

VSVS & vsusfructus licet multa inter se habeant communia nec vllus sit vsusfructus, cui vsus non insit. Sunt tamen non pauca, quibus inter se differant. Primum enim in vsufructu non est simplex vsus rei, sed eiusmodi, quo vsufructuarius omnes omnino rei commoditates, quoscunque etiam fructus, siue naturales illi sint, siue ciuiles, hoc est, siue ex ipsius rei corpore, siue ipsius occasione proueniant, percipit. Vsus autem tam late se non extendit, ideoque fructus vsus inesse, vsui fructus deesse dicitur, leg. si habitatio 10. l. per seruum. 14. §. 1. ff. de vsu & hab. Secundo vsus tantum est necessitatis, vsusfructus præter necessitatem etiam est voluptatis. Nam jure vsus vsuarius ex re vsum debente, plus percipere non potest, quam ipsi ad se, suamque familiam sustentandam satis sit, pro vitæ suæ conditione & dignitate, ita vt ipsi nec desit quid nec etiam abunde: jure autem vsusfructus vsufructuarius fructus rei percipit, etiamsi fructibus opus non habeat, non tantum ad naturam (vel necessitatem) sed etiam ad lucrum. Tertio vsus prior est, siue species naturam vsus, siue vtentis animum: vsusfructus autem vsu est posterior. Hinc quarto loco fit, vt vsufructuarius jus suum possit transferre in alium puta locatione, venditione, donatione, &c. Vsuarius etsi posset id, quod percepit jure vsus, si genium suum fraudare velit, transferre in alium, jus tamen vtendi in alium transferre non potest l. plenum 11. §. si vsus, ff. de vsu & hab. Quinto, Vsus eiusdem rei pluribus competere, & quidem solidus potest, si nimirum illa res omnium vsui sufficiat. Vsumfructum autem duo habere integrum non possunt diuisum possunt, Connan. lib. 1. cap. 5. Sexto vsufructuarius moriens fructus perceptos ac collectos transmittit ad hæredes, & debentur præterea fructus hæredi fructuarij pro rata temporis eius anni quo vsusfructus constitit, l. 5. §. si. ff. si vsusfr. per l. 32. §. pen. ff. de vsufr. leg. Vsuarius autem non transmittit, sed quidquid supereest fructuum siue perceptorum, siue percipiendorum id redit ad dominum proprietatis, Connan. d. c. 5. Vult. in comm. Inst. tit. de vsu & habit. in pr. n. 1. 2. & seqq.

VSVS etiam possessionem significat, vt Iauol. in l. 115. ff. de verb. signific. scribit. Et ita Ælius Gallus possessionem vsum definit apud Fest. Pomp. lib. 14. Sicque in 12. tab. sumitur in his verbis: Vsus & autoritas fundi biennium esto: cæterarum rerum annuus vsus esto. Sic & Horat. in Sermonib. Quædam, ait, si credis consultis mancipat vsus. Briss. Prat.

VSVS & Absumptio, sunt contraria. Vnde reperire est, Abusus, pro consumptione. Quare, Abusus.

VSVS domus item, & vsus fundi, quæ contineat, tradunt Iurisconss. tit. de vsu & habit.

VSVS equitis in l. plenum, §. sed si bonum, eod. tit.

VSVSFRVCTVS est jus alienis rebus vtendi fruendi, salua rerum substantia. l. 1. ff. de vsufr. Hot.

VSVSFRVCTVS est jus ex seruitute quæsitum, l. vti frui. 5. ff. si seruit. vind. atque intelligendum est, quod dicitur, vsusfructus est jus: nam reuera vsusfructus est seruitus, sed jus & seruitus relatiua sunt. Cum igitur vsusfructus seruitus rei sit, jus vero personæ: relinquitur vsumfructum esse jus in seruitute quæsitum: alioqui colonus & commodatarius jus haberent vtendi fruendi rebus alienis, salua earum substantia: non minus quam vsufructuarius. Verum inter illos & hunc ea differentia est, quod neque ager colono, neque equus commodatario seruitutem debet, fructuario vero debet. Vnde intelligitur, vsum ab vsufructu hoc differre, quod ille ad necessitatem, hic etiam ad vtilitatem ac voluptatem refertur, nam cui vsus, eidem omnium generum fructus, duntaxat quantum ad ipsius necessitatem satis erit, debebuntur, veluti ex silua, quantum ad coquendum & calefaciendum opus est: ex frumento, vino, & baccis arborum, quantum ad ipsius familiam alendam: ex oleo, fœno, & stramentis, quantum similiter alias ad res opus erit debebitur, qua ex re intelligitur, quod Vlp. significat, in l. per seruum. 14. §. 1. ff. eod. nimirum vsum ab vsufructu hoc differre, quo pars à toto. Deinde vsus est jus vtendi re quapiam, quatenus ei cui conceditur necesse est: Vsusfructus, jus vtendi fruendi aliena re, quantum eius salua substantia ferre poterit, Vlp. leg. per seruum, 14. §. 1. ff. de vsu & habit. Vsusfructus an fructus legetur, nihil interest. nam fructui & vsus inest, vsui fructus deest. & fructus quidem sine vsu non esse potest; vsus sine fructu potest. denique si tibi fructus sine vsu legatus sit, inutile esse legatum Pompon. scribit. sed si fructus sine vsu, videri constitutum qui & ab initio constitui potest, Hot. De differentia vsusfructus & vsus vide paulo ante Vsus & vsusfructus.

VSVS SERVITVS à reliquis seruitutibus differt. Nam in seruitutibus prædialibus non vtimur, nec fruimur re, sed vtimur duntaxat seruitute, quæ rei inhæret, quod minus est, quam vti re ipsa, quia res, quæ debet seruitutem prædialem, nobis non traditur, sicuti fit in vsufructu. Præterea solus vsusfructus est diuisus, reliquæ seruitutes omnes sunt indiuiduæ, leg. 5. ff. de vsufruct. l. etsi 6. §. 3. ff. si seruit. vind. l. 1. §. si vsusfructus, l. lege 7. l. sed vsusfructus, 8 l. D. ad leg. Falcid. Ratio differentiæ hæc est, quia vsusfructus consistit in fruendo, l. 1. D. quando dies legator. frui autem est fructus percipere, quæ res est facti, ac proinde tractationem recipit, sicut fructus fundi pro parte possum capere, pro parte possum repudiare. At reliquæ seruitutes non consistunt in fruendo, sed tantum in vtendo. Vult. in comm. Instit. tit. de vsufruct. in prin. n. 12. 14.

VSVSFRVCTVS in multis casibus est pars dominij, non quod dominium ex eiusmodi partibus constet, in quibus etiam sit vsusfructus, sed propter rei vsufructuariæ commoditates, quas omnes vsufructuarius sibi vindicando, domino rei persimilis est, & re illa vtitur, jure vsusfructus, haud aliter atque si rei ipsius esset dominus: idque, vt Iurisconsultus Paulus in l. 4. ff. de vsufr. ait, fit in multis casibus, non autem in omnibus, quod eleganter explicauit gloss. in jam dicta l. vsusfructus, id est, juris sibi constituti vsufructuarius reuera est, dominus, ac proinde vi illius dominij, si vti frui impediatur, vsumfructum vindicat, l. 5. ff. si vsusfr. petat. Est igitur vsusfructus pars dominij, videlicet illius, qui habet vsumfructum, & vicissim non est pars dominij, sed seruitus, sicut Paulus loquitur in l. 15. ff. de verb. sign. respectu nimirum eius: cuius fundus vsumfructum debet, atque ita seruitutem. Vult. d. loc. n. 8.

VSVFRVCTVARIVS & vsuarius differunt: Illi, quicquid ex agro emolumenti percipi potest, debitor. Huic, vsuario, duntaxat quantum ad ipsius victum cultumque necesse est. Hinc illud Ciceronis in primo de officiis: Expectuntur autem diuitiæ tum ad vsus vitæ necessarios, tum ad perfruendas voluptates. Altera differentia est, quod Vsuarius ius suum transferre in alium non potest; at Fructuarius potest, l. vtique eod. 11. & l. plenum. 12. §. operas. ff. eod. Cum enim vsus ex personæ certę conditione atque qualitate metiendus sit, ob eamque causam & crescere & decrescere possit: transferri in alteram *personam non potest*: quippe cuius quantitas incerta sit: nam *vsuario plus debebitur* si vxorem ducat, aut liberos habeat, quam cum cœlebs erat: & vicissim minus, si viduus sit, liberisque careat, quam cum & maritus & pater erat. Tertia differentia est, quod vsuarius fundi per se colendi jus non habet: id enim sibi proprietarius retinet: at fructuarius habet, l. si habitatio. 10. in fin. cum l. seq. ff. eod. Iustin. autem in Institutionibus etiam hanc differentiam commemorat, quod vsuario fundi fructus naturales tantum, non etiam elaborati debentur: vsufructuario vero vtrique debentur, id est, non tantum ij, quos terra sua sponte profert, verum etiam ij, qui arte & industria culturaque adhibita nascuntur: veluti poma, cæteraque arborum baccæ: item fœnum, ligna, & cætera, quæ sunt generis eiusdem, vsuario pro modo & ratione suæ necessitatis debentur: at frumentum, oleum, vinum non debentur. In quo licet Triboniani negligentiam admirari, qui pueris, quorum disciplinam suscepit, Neruæ sententiam inculcat, quam à Sabino, Cassio, Labeone, Proculo Vlpiano & Paulo repudiatam atque explosam in Pandectis, testatur l. plenum, 12. §. 1. & l. fundi. 15. D. de eod. vbi Paulus scribit, fundi vsu legato, licere vsuario & ex penu, quod in annum duntaxat sufficiat, capere: quamvis mediocris prædij eo modo fructus consumantur: ex quibus intelligitur, ei cui agri vsus legatus est, fructus etiam elaboratos deberi: quod tamen sic accipiendum est, dummodo vsuarius partem impendii proprietario restituat: quamvis enim frumentum, & vinum, & oleum in fructu magis, quam in vsu numerētur: fœnum tamen, & lignum, & arborum baccæ, itemque stramenta, non minus fructus, quam vsus dici possunt. Quarta igitur differentia hæc est, quod vsus gregis in solo stercore, vsusfructus vero etiam in fœtu reliquisque omnibus continetur, leg. plenum 12. §. sed si pecoris. D. eodem. vbi Vlpianus ait, modico tamen lacte vsuarium vti posse: neque ita stricte defunctorum voluntates interpretandas esse. Dicet aliquis; Quid ita gregis fructus, item vt agri, pro vsuarij necessitate non conceditur? nam in stercore solo exiguus est vsus. Respondetur, quoniam alioqui non alius pecoris fructus, alius vsus esset: deinde quia plerunque in agro supereat aliquid proprietario, in grege vero nequaquam. Hot. Prat.

VSVSFRVCTVS est duplex, nudus, qui seruitus est in personam, & alter, qui proprietati cohæret, l. 126. §. 1. D. de verbor. oblig. l. si

cum

Digitized by Google

cum testamento.§.pen.ff.de execut.rei iudic.Cuiac.ad l.58.ff. de verb.oblig.

VSVSFRVCTVS ab vtifrui deriuatur,res quæ nostra non est,sed penes quas ex ea fructum atque vtilitatem capimus, ac si nostra essent. Recidit tamen interdum in Dominij nomen, sicut quælibet alia seruitus,l.3.ff.si vsufruct. per. adstipulatur l.sed & si possessori,§ item si iuravero.de iureiurand. Vsufructus quoque nomine, sicut & vsus appellatione interdum proprietas continetur.l. fi.ff.de vsufru.earum rerum.l.species. ff.de aur. & arg.cum simil. Quasi vsufructus in iis censetur, quæ vsu consumuntur,l.1.cum seq.d.tit.de vsufr.ear.rerum.

Vsumfructum Dd. partiuntur vt aliis causalis sit proprietatis perpetuus comes,quem in rebus proprijs habemus, l.cum testamento.§.si fundum. ff.de excep.rei iudic. Alius formalis, sic dictus,quod eius forma à proprietate seiuncta sit,eo quippe apud vnum, proprietate verò apud alterum existente,leg. permiscerri.in. prin.ff.de acq.poss.& ita hunc in rebus alienis esse constat,l.1.ff.de vsufr.l.vtifrui.in prin.ff.si vsufr.pet.§.s. vbi Accurs.Iustit.de vsufr. Quam diuisionem omnes fere Interpretes receperunt, cum tamen ea tota commentitia sit,ac à ICtorum traditionibus aliena,qui vsumfructum definientes, dicunt ius esse alienis rebus vtendi:quæ verba diligenter perpendenda sunt. Nam cum definitionem rei definitæ substantiam continere oporteat,eademque cum definito conuerti,euidens sit,vnum esse vsumfructum,qui in vsu & rerum alienarum fructu consistit : & quod si alius detur, nempe consistens in iure vtendi rebus proprijs,accusari meritò potuerunt inscitiæ & ineptiæ legislatores: Illa verba, alienis rebus,contra rei veritatem, definitioni vsusfructus infarcientes: cum & vsusfructus in rebus proprijs resideat. Sed qui Dd. commenta potius quàm ICtum Paulum tueri maluerit, eum vix sanæ mentis existimat Corras.Quapropter vsumfructum cum Iurisconsulto vnum facio, & eum in rebus alienis. Quod & apertissimè dissentit Trypho. l. cùm in fundo. in princ. ff. de iure dotium. Cum in fundo maritj,inquit, mulier habens vsumfructum,dotis causa marito eum dedit, quamuis ab ea vsusfructus discesserit, maritus tamen vsumfructum non habet, sed suo fundo quasi dominus vtitur. Exprimit idem Vlp.in l. vtifrui.in princ. ff.si vsusf.uct. pet.dum tradit, eum solum,ius sibi esse vtifrui intendere posse,qui habet vsumfructum : quare dominus non poterit,cùm vsumfructum non habet : Quid quod, cùm vsusfructus seruitus sit, l. 1. ff.de seruitut. nec res propria cuiquam seruire possit, d.l.vti. l.in re communi. ff.de seru.vrban.prædi. dici non potest vsumfructum esse in rebus propriis. Corras. 5. Miscell. 3.n. 1.& 2.

VSVSFRVCTVS bifariam sumitur. Primùm pro fructuum perceptione: deinde pro iure percipiendi: vt colligitur, Alberico iudicante, ex l.quod si pendente. ff.de petic.& comm.rei vend.& l. si vsusfr.de iure dot. Spieg.

VSVSFRVCTVS fungibilium rerum propriè non est, sed quasi vsusfructus. ff. de vsuf.earum rer.quæ vsu consum. Iurisc.tamen in l. sed & si possessori.de iureiur. appellat Vsumfructum etiam quasi vsufructum, nempe rerum fungibilium. Spieg.

VSVSFRVCTVS ex fruendo consistit, id est facto, aliquo eius qui fruitur & vtitur, ait Vlp. in princ.l.vnicæ. quando dies vsusfr. leg. Spieg.

VSVSFRVCTVS & fructus re ipsa non differunt : nisi quod compositum istud verbum vsum quoque in fructibus, complectitur. Differentiæ tamen causâ sic distinguuntur : Vsusfructus magis est facti, quàm iuris, cùm in perceptione consistat, nec ante fructus acquiratur fructuario, quàm ipse eum perceperit. l. 1. quando dies legat. eod.§ is verò. Instit. de rer.diuis. Vsus vero magis est iuris quàm facti : & ob id etiam vsus indiuiduus vsusfructus diuiduus est. Cuiac.tractat.5. ad Afric.fol.75. in fin. Porro legare vsumfructum, & legare fructum, nihil distant : quemadmodum si simplici verbo dicas, Alimenta; victum : aut duplici, necessaria vitæ ad alendum. Vide Old.act.2. elass. 3. Spieg.

VSVSFRVCTVS, & vsus pecuniæ, idem sunt, l.hoc Senatus .§.fin. l. si vsus, de vsufr. earum.Spieg.

VSVS legatus quid contineat, docet Iurisconsl.l.per seruum.§. 1. cum seq. eod. tit. Spieg.

VSVS pecuniæ amitti non potest, quàm duobus modis, morte sc. aut capitis diminutione .l. in stipulatione. cum seq.ff.de vsufr. ear. rer. quæ vsu consum. l.si vsufr.nomine. §.cum vsusfr.ff.de vsufruct. quemadm.caueat. Spieg.Prat.

VSVS reciprocus, qui frequentissimus est inter rusticos: vt, commodo tibi boues meos ad arandum terram tuam, certos dies vt tu vicissim commodes tuos, cùm ego arauero:nõ cadit sub actionem Commodati, sed præscriptis verbis. text. in l. si tibi rem inspiciendam. §. 1. ff. de præscr.verb. Ex-Zas. Spieg.Prat.

VSVS serui. l. plenum. § si vsus. & §.seq.

VSVS sui causâ, & vsu suo duci ea demum mancipia videntur, quæ ad patrisfam. corpus tuendum, atque ipsius cultum destinantur: veluti cubicularij, aurigæ, ministratores, obsonatores & alij eiusmodi vsus causâ parati .l. 205.ff.de verb. sign. quæ vsualia mancipia vocantur,in leg. vlt.§. quotiens. D. de publican. Si quis argumentum, quod vsus sui causa paratum esse,legauerit,id duntaxat debebitur, quod victus ui causâ ad cotidianum vsum parauerit, non etiam quod commodare ad ludos & cæteras apparitiones solebat, l.28. D. de aur.& arg.leg. Legatis vxori seruis qui vsus eius causa parati sunt,ad eam non pertinent hi serui, qui non proprij ipsius, sed communis vsus causa parati sunt. l.35.D.de leg.2. his vero verbis ea, quæ post testamentum factum vsious eius comparauerunt, continebantur. l. 33.§.1.de leg. 3.Brus. Prat.

VSVS suus,quid & hoc sit,itidem explicatur à IC. in l.cum in testamento, de aur.& arg.legat. Quid vsus domus, in l.2. &.3.de vsu & habit. Quid fundi vsus, l. si habitatio.§.si vsus fundi.eod. Quid pecoris.l.plenum.§.sed si pecoris. & ibidem ostenditur, quid equitis vsus sit. §.sed si bonum.sicut & serui vsus.§.si vsus. &. seq.

VSVS vulgatus loquendi, accipiendus ille est, qui passim receptus sit ab omnibus. Absurdum namque foret,si ex abusiuo loquendi, aut intelligendi modo, rudis tantummodo vulgi introduci diceremus communem vsum loquendi : secundum Bal.in l. 1.C. de succeff.edict. Spieg.

VSVS etiam pro consuetudine ponitur. Sic in vsu,id est,in vulgari & cotidiano sermone, in communi vita, & vt dicimus, in praxi in l.45.& l.51.§.quod tamen.D.de legat.3.& l.3.D.ex quibus caus. maior. l. 1.§.impuberi. D.de Senatusc. Silan. l.75.§. sed si legata.D. ad leg.Falc.l.7.§. cum hoc edictum.ff.ex quib. caus.in poss.l. 48.in fin.de ædil.edict.l.158.l.211. ff.de verb.signif.Brisl.Ex vsu,pro vtile est,l.99.in fin.ff.de solut. Prat.

V T.

VT.Huius particulæ proprium est, finalem dicere causam,vsumque eius varium Alber. per exempla demonstrat.

VT, modi notam esse,adnotat Bart.l.1 ff.de cond.&.demonstr.C. de cond.quæ sub mod. quandoque significat conditionem; l. cum tale.ff.de cond.& demonstr.quandoque significat secundum.l.1.C.de iis qui parent.vel lib.occid. plerunque causatiue & ἀκολουθῶς ponitur.Causatiue quidem in cap. sicut.47.l.si quis temere. ff.de legat.1. Ἀκολουθῶς vero & consecutiue, l.in ecclesiis. de episc.& clerici.1.ff.de seruit. & c.cum liqueat.1.quæst.1. quandoque significat quam, e.locis.65. distin.quandoque aduersatiue, pro sed,l.cum post.C.de appell Aliquando pro tanquam, l.leges vt generales. C.de legib. Quandoque veritatis significatiua est,l.cum aliis.C.de secun.nupt. Quandoque pro quamuis, l.sed an vltro. ff.de neg.gest. Prat.Adde Curt.lib.2. ἐπιτρόπ, c.27.tom.1.

VT,pro quando,l.si cum dies.§.si.arbiter. ff.de arbitris.Plerunque superest, l. 1. ff. de parricid.interdum Ordinis nota est.Prat.

VT, alias significat causam,alias similitudinem, pro sicut.Vlpianus in l.si cum dotem.§.1.& §.fin autem. ff.solut.matrim.Old. Prat.

VT ,alias pro quod accipitur.Marcell. in l.postulante.in pr.ff.ad SC.Treb.Potest iamen,inquit,eucnire,vt restitutionem distulerit heres. Old.Prat.

VTVT, significat vtranque,sine quoquomodo.Paul.vtut hereditatis petitione contineatur, l.& non tantum.ff.de petit.hered. Spieg.

VT habeant vnde se pascant, Aburnio exponente l.pen.de alim. legat.hæc adiectio magis ad causam prælegandi, quàm ad vsumfructum constituendum pertinet. Spieg.

VT instructa est cum omni iure suo. Vide Iurisc.in l.quæsitum,de fund. instru.Spieg.

VT est instructus fundus. exponitur à Scævola in leg. prædia. de instru. vel instrum.leg.

VT sic dixerim.Si quid (tradit Quintil.) periculosius finxisse videbimur, quibusdam remediis præmuniendum est : Vt ita dicam.Si liceret dicere.Quodammodo.Permitte mihi sic.Quod idem etiam iis, quæ licentius translata erunt, proderit, quæ non tutò dici possunt. In quo non falli iudicium nostrum, sollicitudine ipsa manifestum erit. Legitur hæc clausula commodè repetita à Marcello,in l.postulante,ad Trebell.Annotauit Eralm.in explicatione Paræmiæ, Tenuiter dicis.Frequens & illud in Græcis auctoribus, ὡς ἐν τύπῳ εἰπεῖν, id est, vt ità loquar: quum sentiunt se rem, non vt est, exactè proloqui, sed qualibuscunque verbis significare, ac notare verius,quàm eloqui. Spieg.

VT visum fuerit æquum & iustum, quomodo accipiendum sit, explanat Bart.in l.fin.C.de fideic.Spieg.

VTENDI generalis est appellatio.

VTENDVM dare proprie est Commodare.Plaut. in Trinummo:

Nam beneficium hominis proprium quod datum proprium est.
Quod datum vtendum est,id repetendi copia est.cum velis.

Sumitur autem etiam pro dare mutuum : vt in l. 2 ff. de calum. Si gratuita pecunia vtenda data sit; & c. Laboò verò in l. 1. ff. de commod. Vtendum dare, genus faciebat: & mobilibusque atque immobilibus rebus attribuebat: Commodare verò, speciem: & mobilium duntaxat propriam. Sed, vt apparet, inquit Vlp.etiam res soli commodari dicitur.Sic l. 15. & l.21.§.1.ff.de lo-

Digitized by Google

tit.Q.Scæuol.lib. de iure ciuil.16. Quod cui seruandum datum est, siue quod vtendum acceperit, si ad aliam rem atque accepit vsus est, furti se obligauit. Hoc ex Gell.lib.7.c.15. vnde vtendum rogare, pro commodato rogare, l.15.ff.depositi.Plaut. Aulul. Cultrum, securim, mortarium, quæ vtenda vasa semper vicini rogant.Hot. & Prat.

VTENSILIA sunt Columellę, quibus aut alitur hominum genus, aut etiam excolitur. Vnde gl.in l.eos qui vtensilia.ff.de decurionib. non recte de iis tantum accipit, quæ ad esum potumque pertinent. Sunt autem excipienda secundum communem cum loquendi, tum testatoris vsum, leg.si certus numerus.de leg.3.cum simil. quæ Alber.allegat.Spieg.& Prat.

VTER, qui vnus ex duobus: ponitur que interrogatiue, & aliquando infinite, l.1.ff.de rer.permutat.& l.vter ex fratribus.de condit.instit.& l.in Falcidia.ad l.Falc.Vide Bart.in l.creditor. §.Lucius.ff.mandati.Spieg.

VTER ab vtro euersus sit apud Paul.in l.sctentiam.ff.ad l.Aq.Sp.

VTER prior iudex iudicaret. apud Alfenum l. is à quo. ff.de rei vend.Spieg.

VTER, vtris, pellis qua vinum aut oleum deferri solet.l.3.ff.de trit.vin.& ol.leg.Prat

VTERVS, l.3.ff.de condict.indeb.l.3.§.est autem.ff.de suis & legitimis.& l.qui in vtero ff. de stat.homin.& in vtero gestare.l.4. ff.de Senatusc. Silan. In vtero habere, l.30.§.6.ff.de adqu.

VNO VTERO tres edere.l.3.§.item Iulianus.ff.de statuliber.id est, vno fœtu, vt loquitur lex septima.ff.de rebus dubiis.

VTERO graui, l. qui graui.ff.de iure codic.Briss.

VTERINVS, qui ex eodem vtero prodit.Iustin.Inst.de bon.poss. Frater, soror ve, consanguinei, vel vterini.l.consanguinei.Spi.

VTERLIBET, alter ex duobus, hoc est, vter quem tibi capere libet, l.arbor.§.de vestibulo.ff.commun.diuid.l.qui duos.ff. de procur.Spieg.

VTERQVE, vox plerunque coniungit, l.si quis duob.ff.de leg.2. quandoque diuidit.l.Pompon.ff.de rei vind.Prat.

VTERQVE, significat ambos: differunt tamen, quod cum vtrunque aliquid feciſſe dicimus, & ab hoc, & ab illo separatim factum intelligimus: cum vero ambos dicimus feciſſe, ab vtroque coniunctim id factum ostendimus. De tribus etiam dicit, sentit gl.in §.non solum.2.Inst.per quas person.nob.obli.acq. l.3.in pr.ff.rer.amot. Bud.annotat, Vtrique de pluribus etiam dici, sed duo facientibus genera.Cic.in Catil.Quos ego vtrosque in eodem genere prædatorum, direptorumque pono, id est, quæ duo genera ciuium.Spieg.

VTERQVE sexus. Vlp.Sed & vtrunque sexum prætor complexus est,l.si quis id.de iurisd.omn.iud.Plaut.neutro genere protulit in Rudente.

VTI, dictio, ad aliud relatiua est, non ex se dispositiua,leg.1.Vti possidet. ex Alc.in l.si cum fundum.ff.de verb.sign.Spieg.

VTI sæpe ponitur pro quocunque modo. Nam lex 12.tabul.ait: Vti legassit super pecunia tutelare suæ rei. Vti, id est quocunque modo saluis legibus.Cuiac.ad l.2.ff.de excus.

VTI à me possessa, Vti possedi, vt accipienda, IC. ostendunt,l. Seiæ, §. fin. de fund. instr.l.quæsitum §.prædia. cum seq.l.qui habebat.§.peto. Item, Vti à me possessa sunt, & quæcunque ibi erunt cum moriar.l.Lucius Titius.§.quidam de leg.3. Spieg.

VTI optimus maximusque est, quomodo accipiendum sit, supra indicatum est in dictione, Optimum trudere. De quo & Alc. in l.si cum fundum.de verb.sign.Spieg.

VTI, verbum, pro vtilitatem capere, de omnib.rebus dicitur, exceptis amicis & familiaribus, de quibus pro conseruari accipimus. Cæterum, municipes vtuntur foro, basilica & similibus, non possident. l. 1.§. fin.ff.de acq.poss. Spieg.

VTI, inquit Valla, est alterius rei gratia, frui, nullius sed vt sic dicam, propter se: in illo iter est, in hoc meta: hoc alterius finis, ad quem illud tendit: qui hoc habet, quieſcit, & contentus est: qui illud, semper vlterius tendit. Ideoque reprehensus est Hannibal, qui cum posset vti Cannensi victoria, frui maluit. Ita enim interpretamur Asdrubalis dictum, Vincere scis Hannibal, victoria nescis vti. Dicimus, inquit, tamen nonnunquam vtimur, pro fruimur, verecundię causa, vt vtor pane, vtor palmulis, quasi viuendi potius causa edamus, quam edendi viuamus: denique frui est delectationem capere ex vtendo.Hot.

VTI, non vsque ad compendium, sed ad vsum, non abusum. vide Vlp.l.plenum.§.1.ff.de vsu & hab. Spieg.

VTI frui, hæc compositio verbi omnem vtilitatem rei significat, sed cum moderamine, quippe salua rerum substantia. Vide Olden. declarantem obiter definitionem Vsusfructus in act.6. class.3.Spieg.

VTI & Abuti sic differunt.Vtimur, inquit Boetius, iis rebus, quæ nobis vtentibus permanent: iis autem abutimur, quæ nobis vtentibus pereunt. Cic.in Topic. Non debet ea mulier, cui vir vsumfructum bonorum suorum legauit, cellis vinariis & oleariis plenis relictis, putare id ad se pertinere. Vsus enim non abusus relictus est. Itaque quarum rerum vsus separari ab eorum corporib.non potest, earum vsus constitui non potest.l.1.ff.de vsufruct.ear.rer, quæ vt veluti vini, frumenti, olei, pecuniæ, &c. Donat.in Andr. Vtimur, inquit, fructibus tei, quæ ab amantibus saluo vsu nobis subministrantur. Abutimur, quando deperdimus & rem & fructum: nam vsui est ager, domus: Abusui vinum, oleum, & cætera huiusmodi.Hot.Prat.

VTI rem, pro vti re veteres dicebant. Qu.Scæuol. lib.de iur.ciu. lib.16. Quod cui seruandum datum est, siue quod vtendum acceperit, si ad aliam rem, atque accepit, vsus est, furti se obligauit.Hot.ex Gell.lib.7.c.15.

VTI via populi, Cic.dixit, pro populi more cuiuslibet sententiæ, sine vllo iudicio assentiri: & numero vocum potius, quàm veritati operam dare.

VTI pro viuere à Latinis vsurpatur. Terent.in Adel.Siquidem porro Mitio, Tu tuum officium facies, atq; huic aliquid pusillum præ manu Dederis, vnde vtatur: reddet tibi cito, &c. Dixit Terent. Vnde vtatur, pro vnde viuat, sicut Donat.hunc locum interpretatur. Brech.in l.in lege Censoria.ff.de verb.& vt.sig.

VTILE, quo vtimur, quod nobis confert.

VTILE, quod rem meliorem facit, & deteriorem esse non sinit, l.quod dicitur, §.fin.ff.de impens.in res dotal.fact.cum seq.l. pensæ.de verb.sig. Spieg.

VTILE est, rem iusto pretio habere posse, l.si cui fundus.de leg.1.

VTILE, nisi & honestum sit, non appellandum, per text.& gl.ab Alberico indicatam.

VTILE est, perpetua phrasis est ICtorum, quod vbi volunt significare aliquid bonum & æquum esse, atque iure scripto procedere: ibi vtuntur appellatione vtilitatis longè pulcherrima, &c. respicientes ad id, quod est in l.1.§.1.ff.de iust.& iur. Nam ius nihil aliud est, quàm honesta vtilitas, deseruiens humanæ societati ad transigendam hanc vitam. Pomponius in l. si rem meam, ff.de verb.oblig. Si rem meam, inquit, sub conditione stipuler, vtilis stipulatio est, si conditionis existentis tempore mea non sit.Prat.

VTILE per inutile non vitiatur, quando talia sunt, quæ natura, lege, aut consensu separari commode possunt, l.sancimus, C.de don.c.vtile, de reg.iur.in 6.l.1.§.sed etsi mihi, ff.de ver.obl. In iis vero, quæ separabilia non sunt, quia vel repugnat natura, vel legis authoritas, vel contrahentium voluntas: vtile conspitur per inutile, l.1.§.Trebatius, ff. de aqua quotid. Ratio huius differentiæ est, quia priore casu nemo læditur: posteriore vero semper sequeretur læsio alterius, si totum negotium nó corrueret, incidente vitio. Et hæret fere in hac sententia Bart. quicquid alij rixentur, in l.Græce, §.illud.ff.de fideiuss.Prat.

VTILE esse, vel vtilius esse, id est, magis ex vsu esse, pro ratione decidendi legimus, l.3.§.hoc interdicto, ff.ne quid in loco public.l.5.in fin.ff.si pars hered.pet.l.89.in fin.de solut.Prat.Briss.

VTILE tempus & continuum opponuntur, l.31.ad l.Iul.de adult. l.1.§.si mulier.ff.de lib.agnosc.Prat.

VTILES actiones dicuntur, quæ non ex lege ipsa, sed interpretatione contra iuris stricti rationem, vtilitatis, id est, æquitatis causa conceduntur: indeque nomen inuenerunt.l.quia actionum.ff.de præscr.verb.l.seruitutes, §.si sublatum, ff.si de seruit. vrban.præd.l.si longius, in fin.ff.de iudic. Veluti Actio à Prætore constituta est aduersus eos, qui seruum alienum corruperint, in duplum quanti ea res erit: quærebatur, an si quis filium filiamve famil. corruperit, ea actio dari possit. Respondetur, vtilem dandam esse: in qua officio iudicis æstimabitur, quanti nostra interfit, l.vt tantum.14.ff.de seru.corrupt. Hinc Pompon.l.quia actionum, 11.de præscrip.verb. Supplet Prætor in l. Aquil.quod ei deest, reddendo actiones in factum accommodatas legi Aquiliæ: idque vtilitas eius legis exigit. Hinc vtilitas stricto iuri opponitur à Paulo l. seruitutes, 20.ff.de seruit. vrb.& ab Vlp.l.si longius, 19.in fin.ff.de ind. Sic etiam vtiles actiones directis opponuntur, quæ tecta ex legis verbis descendunt, cum vtiles tanquam ex obliquo veniant: quare etiam à Theophilo πλαγιαι vocantur. His autem verbis demonstrantur plerunque; Quasi veluti, ad exemplum, exemplo, ad similitudinem Hot.& Prat.

VTILIS actio autem multis modis accipitur. Primo, vtilis actio appellatur directa, quæ defectu nominatæ actionis ex bono & æquo datur, Cuiusmodi est actio præscript.verbis, l.cum mota, C.de transact.l.quoties, l.quia, ff.de præscr.verb. Vnde ex vtilitate aliquid concessum dicimus, id est, ex æquitate, rigore iuris non obseruato, l.iusto, §.pen ff.de vsucap.l.peregre, §. quæsitum, ff.de acquir.poss. Secundo, actio vtilis respectu directæ ad diuersa competentis vocatur, secundum Bart.in l.1. de actio. talis est in rem actio competens emphyteutæ ratione vtilis dominij, l.1.in fin.ff.si ager vect.nam dominus directam in rem habet pro directo dominio: malleni dixisset Bart. hanc vtilem ad eandem rem competere respectu diuersi iuris: si modo actio concessa emphyteutæ vtilis dicenda est. Tertio vtilis datur ex mente legis: directa vero ex verbis ipsis, & sic differunt, vt ἐντὸς καὶ ἐκτὸς, l.fin.ff.de legibus. facit l.penult.ff.si quadrup.paup.fec.l.fin.C.ad leg. Aqu.l.curatoris.C.de negot. gest. Enimuero reiicienda esse videtur Bartoli & sequacium opinio, qui vtilem quandoque contra verba & mentem legis inuenerunt, in leg. quoties, Cod.de donation.quæ sub mod. vbi de-

vbi donauit Ælius Scio centum, vt post annum Titio restitueret, si hoc non est stipulatus Titius, nulla ei stricto iure parata est actio: sed donatori condictio ob causam repetendum donata, quasi causa non secuta. Sed tamen benigni iuris interpretatione Titio vtilis actio permittitur, iuxta Æ lij donatoris voluntatem. Forcatulus dicit nusquam his videre vtilem actionem aduersus legis sententiam, cum magis benigni iuris interpretatione concedatur, qui legem interpretatur, quod intus est in lege excutit, & relicto cortice verborum scientiam accipit, vt d.l. fraus, ff. de legib. Forcat. in Necyom. dialog. 61. in prin.

VTILES dies dicuntur, quibus experiundi, & iudicis adeundi potestas est, l. 4. in fi. ff. de accus. l. 6. ff. quæ in fraud. credit. l. 10. ff. ad Turpill. l. 55. ff. de ædil. edict. Vtiles autem dies interdum (quod in his, quæ decretum exigunt, seruatur) sessionum accipiuntur: quibus scilicet Prætor pro tribunali sederit, & postulationibus dederit responsum. In his vero, quæ de plano expediri possunt, vtiles sunt quicunque dies, quibus Prætor sui copiam in publico, vel adeuntibus se fecerit, l. 2 ff. quis ordo in bon. possess. §. vlt. Inst. de bon. poss. Prat. Briss. Sic

VTILEM annum accipimus ex diebus vtilibus, id est, quibus experiundi potestas fuerit, const. item, l. 1. §. 1. ff. quando act. de pecul. l. 1. ff. de in rem verso, l. 3. §. 1. hæc actio. 10. ff. vi bonorum rapt. l. 28. §. si quis, ff. de lib. & posth. l. 14. ff. de acq. & amit. poss. l. 1. & l. 6. in fin. ff. quæ in fraud. credit. l. 1. ff. vti possidetis. Experiundi autem potestas est si agendi facultas est, nec enim satis est eam potestatem secum agendi facere, vel habere eum, qui se idonee defendat: sed hoc amplius exigitur, vt actor nulla idonea causa impediatur experiri. Nam si vel Reipublicæ causa absit, vel ab hostibus detineatur, aut in vinculis sit, aut si tempestate in aliquo loco detineatur, vt mandare non possit, experiundi potestatem non habet, l. 1. ff. de diuers. tempor. Cæterum experiundi potestatem, quod ad redhibitoriæ tempus attinet, habuisse non videtur, quo vitium latens fugitiui ignorauit, l. 55. ff. de æd. ed. &c. Dies autem peremptorius constituti ad aliquid vtiles sunt: si forte eius, à quo prouocatur, copia non fuerit, vt ei libelli dentur. Nam is dies seruatur, quo primo adeundi facultas erit, id est, quo in publico sui copiam fecerit, l. 1. §. dies, ff. quando appell. sit. Briss. Prat.

VTILIA quædam sunt publice, quædam priuatim. l. 1. §. 1. ff. de iustit. & iure. Publice vtilia sunt, quæ in commune vtilia sunt, & quæ ad vtilitates omnium in commune pertinent, leg. 3. §. 1. quoque, ff. de SC. Silaniano. l. 6. §. ne quid. de offi. præsid. Huius exempla videre est in vero, Interest. Briss. Publica vtilitas duplex statuitur: vna, quæ eadem communis dicitur in l. 51. in fi. ff. ad leg. Aquil. Altera priuata. Publicæ vtilitatis causa propositum dicitur interdictum, de Loco publico fruendo. Tuetur enim vectigalia publica, nerues totius ciuitatis, l. 1. §. 1. ff. de loco publ. fruend. Pro publica vtilitate exercetur actio iniuriarum, quoniam ad compescendam audaciam, cohibendamque petulantiam iniuriosorum hominum pertinet, l. 42. §. 1. ff. de procuratorib. Publica vtilitas est edictorum Prætoris, quæ iuris veteris supplendi, corrigendi, emendandi causa comparata sunt leg. 7. ff. de iust. & iure. Nuptiarum quoque publica est vtilitas, l. 12. §. modo, ff. de captiu. Et apud Paul. lib. 2. sente. tit. 20. Præterea si quod tumultus, vel incendij, vel naufragij causa depositum est, non redditur, crescit perfidiæ crimen, & publica vtilitas coercenda est vindicandæ Reipu. causa, l. 1. §. hæc autem separatio. ff. de depos. sic vtilitate publica aliquid receptum dicimus, l. 8. ff. depos. Et vtilitatis causa, l. 2. §. si de impubere, ff. pro empt. l. 59. §. vsumfructum, ff. de solut. l. 1. ff. qui & à quibus, l. 32. §. pen. ff. de acqu. poss. l. 1. Cod. eod. tit. l. 5. §. 1. de legit. tutorib. Et propter vtilitatem, l. 19. ff. de præscr. verb. l. 16. ff. de legib. l. 1. §. magistratum, in fi. ff. de exercitor. l. 6. ff. rem pupill. salu. for. l. 40. §. 1. ff. de acquir. poss. l. 1. §. 6. 1. D. quod legator. Vel vtilitate suadente, l. 1. §. sunt qui putent. D. ne quid in flum. publ. Et vtilitate suadente receptum, quemadmodum legendum videtur, l. 44. §. cum qui. ff. de vsucap. Ex vtilitate etiam edicta commendantur, l. 1. ff. de negot. gest. l. 1. ff. de restit. in integ. l. 1. ff. de exerc. l. 1. D. naut. caupo. Atque hęc vtilitas ius facit & constituit. Iura enim salubriter pro vtilitate hominum introducta sunt. Quamobrem & Horatius, Vtilitatem justi & æqui matrem dixit. Estque legislatoris, omnia ad vtilitatem ciuium referre, vt Cic. ad Q. Fratrem scribit, & Arist. in lib. de moribus monet. Vnde idem Cic. in Topic. Ius ciuile definit, quod pluribus in quaque ciuitate vtile est. Solent & sæpe Iurisconsulti sic ratiocinari: Par vtilitas, ergo idem jus, l. 5. § constituitur. D. vt in poss. legat. l. 2. §. procuratorem. D. pro empt. l. fin. D. de cloac. Nam quoties lege aliquid vnum vel alterum introductum est, bona occasio est, & cætera, quæ ad eandem vtilitatem tendunt, interpretatione, vel certe iurisdictione suppleri, l. 12. ff. de legib. Briss. & Prat.

VTILITAS sæpe etiam affectionis est, & communem æstimationem longe excedit. Gœd. in comm. de verb. & rer. sig. l. 179. n. 3.

VTILITAS etiam omne compendium, & id, quod nostra interest, id est, damna & lucra complectitur, l. 4. §. in eum, ff. de dam. infect. l. 11. §. vlt. ff. de act. empt. l. 81. §. vlt. ff. de verb. oblig. l. penul. §. si quis cautio. l. 1. §. hæc verba, ff. ne vis fiat ei qui in poss. Ita accipe quod dicitur, vtilitatem deberi, vtilitatem venire in iudicium & in æstimationem, l. 9. §. præterea. D. ad exhib. l. 22. cum sequ. ad leg. Aquil. l. 21. §. cum per venditorem. ff. de act. empt. Briss. Prat.

VTILITATIS verbo id, quod interest, continetur, l. 2. in pr. & §. fi. ff. de eo quod cert. loco, l. si procurator. ff. si quis caut. d. l. 21. §. cum per venditorem, ff. de act. empt. Corras. 6. Miscel. 2. n. 2.

VTIQVE, pro Tantum, in l. 21. ff. mandati, l. 31. §. culpam, ff. de ædil. edict. l. 17. §. si cum mihi, ff. de præscript. verb. Briss.

VTIQVE Latinis idem sonat quod omnino. Cic. Faba Pythagorei vtique abstinuerunt.

VTIQVE certe, l. vtique, ff. de rei vindic. continuationis nota, l. vtique, ff. de dam. infect. Aliquando pro ita demum, l. diuortio. §. sicut, ff. de negot. gest. Aliquando pro sicut; l. sicut, ff. de act. empt. Briss.

Non VTIQVE, id est, non tantum, l. quod si non lit. §. culpam, ff. de ædil. edict. l. si gratuitam at. & l. si rem tibi, §. si cum mihi, ff. de præscr. l. cum mandato, §. 1, ff. mandati. Briss.

VTRARII dicebantur, qui vtribus, & aliis eius generis pellibus aquam in castra deferre solebant. Sch.

VTRES vasa vinaria non sunt, non enim condendo sed defendendo vino parati sunt. Cuiac. lib. 2. obs. 36.

VTRVBI (Sic enim recte in Pandect. Flor. & apud Theophil. Institut. de interdict. scriptum est) interdictum est retinendæ possessionis, quod de re mobili maiore parte anni possessa datur, l. 1. D. vtrubi, l. 9. ff. de rei vindic. Theophylus interpretatur παρ' ὅσον. Sic autem à primis verbis, quibus concipiebantur, hoc interdictum nominatum est. Næuius in Varentilla. Vtrubi cœnaturi estis, hiccine an triclinio. Vide interdictum vtrubi. Briss. & Prat.

VTPOTE, pro quia, causatiua est, vt quippe, quemadm. ostendit Valla in Elegantiis. C. de sacr. eccl. Auth. ingressi. Nec ergo de his testantur, vtpote, nec domini rerum. Spieg.

VTPVTA. Hac voce Iurecons. vtuntur, ceu confirmatiua, vid. Alb.

VTRAQVE lingua, Græca & Latina.

Ex VTRAQVE parte cauere, id ed, vltro citroque l. 2. ff. de ed. edi.

VTRAQVE ripa, l. vlt. D. de flum. Briss.

VTRISQVE luminibus orbatus, l. 1. §. casum, ff. de Postul.

VTRIVSQVE possessionis reditus confusi. Protulit eius exemplum Paul. in l. præciis, §. Titio, de legat. 3. Spieg.

VTRO, Aduerbium, versus quam partem.

VTROBI, vtro in loco, sicut Vtrobique Haloand. rectius Vtrubi: vt sit compositum ex vtrum, & vbi: quasi apud quem ex duobus de re controuertentibus. Quod & Accurs. recte sentit in l. vnica, ff. Vtrobi. Spieg.

VTRVM, interrogandi aduerbium, idem quod Num significans, & sequentem fere semper habet particulam, An, quamvis etiam sine ea particula interrogat. Inst. de satisd. tut. §. si ex te. de rer. diuis. §. feræ igitur, & §. si ex aliena planta, l. si stipulatus fuero, ff. de verb. oblig. cum simil. per Alber. indicatis, qui in l. si is qui ducenta, §. vtrum, ff. de reb. dub. annotauit dubitantis esse vocem, quomodo reperitur apud Plaut. Terent. & Cicer.

V V.

VVA vitis fructus, inter dulcia recensetur, in l. vlt. ff. de tritic. & vin. leg. Prat.

VVA in homine appellatur tumor quidam & glandula carnea, id est, pellicula, quæ vuæ instar in extremo palato dependet; cuius meminit Vlp. in l. 14. §. 2. ff. de ædil. edict. Vide Celsum lib. 6. c. 13. & lib. 7. c. 12. Plin. lib. 20. c. 17. Tonsillis quoque & vuis medetur, & capitis doloribus. Prat. Hotom.

VVÆ crudæ, Vlpian. ad l. Aquil. leg. si seruus seruum, §. si oliuam, Crudas vuas nondum maturas vocat, Cic. de Senect. Et quasi poma ex arboribus, si cruda sunt, vi auelluntur: si matura & coacta, decidunt. Spieg.

VVÆ duracinæ sunt, quæ propter acinorum duritiem totæ sunt à frigore, ita vt vel suspendi, vel alio modo esui reseruari possint hyemali tempore, secundum Hadr. Iunium c. de mensis secundis & fructibus. Inde etiam Suet. in epist. August. c. 76. dixit: Dum lectica ex regia redeo, panis vnicam cum paucis acinis vuæ duracinæ comedi, Gœd. ad l. qui fundum, 205. num. 2. de verb. sign.

VVAS purpureas interpretatur Alciatus vuas ante perfectam maturitatem decerptas, cum adhuc rubescunt, in ollis reponendas. Gœddæus iam dicto loco. Quod tamen rectius de vuis passis dici potest, quæ, dum purpurascunt, decerpuntur, ac quasi mortificantur ad solem: vnde passæ dicuntur, secundum Plinium. Eiusdem generis sunt vuæ vnciariæ, vuæ Corinthiacæ. Gœdd. ibid.

VVADIVM pignus. Gumberus lib. 8. Si quis habens feudum pretio, seu vendere totum, seu dare, seu vuadio supponere cogitur. Quod erat in Imper. constit. lib. feud. 2. titul. 55. vel vendere, vel pignerare, Capitular. Carol. artic. 20. Et si non habet pretium in vuadio, per seruum semetipsum donet, vsque dum ipsos bannos soluat. Prat.

Digitized by Google

VVARVM ista sunt genera, Aminea, asinusca, atrusca, albuerus, albena, apiana, apicia, bummammia, aut, vt Græci dicunt, βύτυρος, duracina, labrusca, melampsithia, maronia, mareotis, numentana, præcia, prannia, psithia, pilliolata, rhodia, stephanitis, venuncula, variola, lagea. Macrob. 5. Saturnal. vlt. & Gothof. ad l. qui fundum, 205. ff. de verb. sign.

VVAS, quas non vini causa habemus, sed esus (quæ Græcis τρώξιμοι, hoc est, escariæ, comestibiles) poma dici posse, Paulus auctor est in iam d. l. 205.

VVLGARE interdum significat vsitatum, commune, solenne, ordinarium, ciuile, legitimum, vt vulgares actiones appellantur actiones legibus proditæ, vsitatæ, & ordinatiæ, l. 1. ff. de præsc. verb. l. 45 in fin. ff. de her. inst. Briss. Prat.

VVLGARE pactum, vulgo & cõmuniter contractibus adscribi solitum. l. 30. ff. de pact. dotal iuncta leg 5. ff. de diuort. l. 3. Cod de pign. act. iuncta l. 1. C. de pact. pign. & l. 4. ff. de pign. act. Br. Pr.

VVLGARE præmium propositum delatoribus præmium significat. l. 11. §. extat. de iur. fisc. Briss. Prat.

VVLGARES artes, quæ vulgo Mechanicæ dicuntur.

VVLGARIA opponuntur his, quæ in pretio sunt. l. 3. ff. de supell. leg. vt vulgaria tentoria, quidam, §. parietem, ff. de seruit. rust. præd. Spieg.

VVLGARIA nomina, pro vsitatis, l. 2. ff. de præscr. verb.

VVLGARIA tectoria, pro gregalibus tectoriis, vt cum Seneca loquar, in l. 13. in fin. ff. de seruit. vrb. præd. Briss.

VVLGARIA vasa, IC. definit, quæ non sunt proprio loco attributa l. supellectili, de supell. leg. Spieg Et Vulgaria verba, ordinaria, & cautione de rato habendo comprehendi solita, in l. 2. ff. rem rat. hab. Et, Vulgaris cautio legatorum, quæ legatorum in diem vel sub conditione relictorum nomine vulgo interponi solet, in l. 113. §. iidem principes, ff. de leg. 1. tit. vt lega. seu fideic. nom. cau. Briss.

Sic vulgari modo legatorum dies proferri dicitur, in l. 4. ff. de dote præleg. qui ea clausula prorogatur, quæ refertur in leg. 30. ff. de leg. 1. Briss. Prat.

VVLGARI modo legari vxori dicitur, quod vsitato modo legatur, ind. 108. ff. de legat. lib. 1. Briss.

VVLGARIS amicitia, quæ ex leui notitia contingit, & inter improbos quoque plerumque est: vt colligitur ex Paul. in l. latæ culpæ, de verb. sign. Est & alia amicitia, quam Paulus in d. l. describit: de qua proditum est leges accipiendas esse, quæ causa amicitiæ aliquid indulgent, vel vetant, l. sciendum, §. si alicuius, ff. de legat. Spieg.

VVLGARIS exceptio rei iudicatæ, l. 3. ff. de popularib. act. Briss.

VVLGARIS formula, in l. 44. ff. de furt. pro actione vsitata de peculio, cuius formula est cum adiectione noxæ. Prat.

VVLGARIS persona, leuis: ea honestæ personæ ab Vlp. opponitur in l. legitimos, de legit. tut.

VVLGARIS quot modis in iure sumatur, exponit Bart. in leg. 1. ff. de vulg. & pupill.

VVLGARIS substitutio potest videri dicta, quæ ex leg. 12. tabul. descendit, nisi cui magis placeat, inde dicta, quod à quolibet testatore, & cuicunque heredi scripto fieri possit. Nam & in vulgarem casum factam substitutionem dixit Mod. in l. 4. §. 1. ff. de vulg. & pup. Briss. Prat.

VVLGARIS vxor Budæo plebeia est, quæ matrisfamilias nomen obtinet. Vlp. in l. si vxor. 13. §. 1. ff. ad leg. Iul. de adult. Sed &, inquit, in ea vxore potest maritus adulterium vindicare, quæ vulgaris fuerit: quamvis si vidua esset, impune in ea stuprum committeretur. Non enim relatiuum QVÆ ad vxorem, sed ad verbum mulierem, quod subauditur referendum est, vt sit sensus; Si quis vulgarem mulierem, id est, quæ vulgo corpore quæstum facit, vxorem duxerit, potest in ea vindicare adulterium: si tamen eo mortuo rursus ad ingenium redeat, impune, vt in vulgari ac publica meretrice libido versabitur. Sicque Duar. & & Hot. exponunt, aliter Alc. lib. 2. pareg. c. 40. Prat.

VVLGO concipere, & vulgo parere accipimus eam, quæ vulgo & passim sui copiam facit, l. 5. vers. nec interest, ff. de stat. homin. l. 5. ff. de in ius voc. l. 4. §. cognationis, ff. de gradib. & adfinitat. l. 22. C. de adult. l. 77. §. mater. ff. de leg. lib. 2. Briss. Prat.

VVLGO quæsiti cognatos habent, non agnatos, leg. 4. ff. vnde cognati.

VVLGO quæsiti siue vulgo concepti dicuntur, qui passim & συνεσέλως, & incerto patre concepti sunt, qui & spurii vocantur, l. 19. ff. de statu hom. l. 4. in fin. ff. de in ius voc. l. 18. ff. de bon. libert. l. 5. § 1. ff. de liber. agnosc. l. 16. §. penul. ff. de his quæ vt indig. l. 1. §. sed & vulgo, ff. ad Tertyll. l. 1. ff. ad munic. Caius lib. 1. Inst. tit. 5. Modest. autem vulgo conceptos definit, qui patrem demonstrare non possunt: vel qui possunt quidem, sed cum habent, quem habere non licet, l. 13. ff. de statu hom. Briss.

VVLGO autem quæsiti, ex iustis nuptiis quæsitis opponuntur, l. 2. ff. ad Tertyllian. l. 18. ff. de bonis libertor. d. leg. 5. Nam hi parentem suum demonstrare & ciere possunt, vt Tzetzes lib. hist. chiliad. 5. c. 17. significat his verbis: Νεμαδικὸν δὲ γυναικὶ πὼς γάμος νομίμως ἐξ ἀν παῖδε γνήσιοι πὼς δύσιν πατέρας γὰ περὶ μόλιν γνήσιος ἐς ἐξ ἐλευθερίαν. Prat.

VVLGVS, multitudo ignobilior. Inst. de rer. diuis. hoc amplius.

VVLNVS est hians patensque apertura, corporis ictu aliquo infricta. Vide Bart. in l. si seruus, §. si factum, ff. ad l. Aquil. & in l. lex Cornelia, §. 1. de iniur. Spieg.

VVLNVS lethale præsumitur, si vulneratus intra triduum mortuus fuerit. Bart. cum aliis probat in l. vlt. in fin. ff. de ficar. Prat.

VVLNVS mortiferum infligere. Iulianus: Igitur si quis seruo mortiferum vulnus inflixerit, eundemque alius ex interuallo ita percusserit, vt maturius interficeretur, quam ex priore vulnere moriturus fuerat: statuendum est, vtrumque eorum lege Aquilia teneri. Spieg.

VVLNVS VVLVM, l. 1. §. proinde, ff. de ædil. edict. Hinc

VVLNERE vita excedere, apud Iulianum in l. si ita vulnerauerit, ff. ad l. Aquil. Item

VVLNERARIVS, substantiue qui vulnera sanat & curat. Ita

VVLNERATIO, ipse vulnerandi actus, num prius acceptata, quamvis repellatur. Interpretes controuertuntur. Sunt, qui hoc potius, quam vim propellendo, salutem esse petendam contendunt, vide Salomonium in l. vt vim. vbi non vulgaria tradit, vltra Doctorum traditiones. Spieg.

VVLT, an significet liberam voluntatem, disserit Bart. in l. Lucius Titius, ff. de fideic.

VVLTVOSI dicuntur Tristibundi, Indignabundi, corrugata fronte. Apul. lib. 3. Metamorph. Fotis mea dominæ suæ cubiculo procurato, sui longe dissimilis aduenit, non ex læta facie, nec sermone diaculo, sed vultuoso, frontem rugis insurgentibus adsæuerabat. Ioan. Bapt. in comm. epist. Sidon. Apollinar. ad Montium, lib. 1.

VVLTVS, à mente fingitur, vt ait Cic. lib. Tusc. quæst. 3. estque vultus, vt idem in Pisonem ait, sermo quidam mentis tacitus. Extat apud Spec. tit. de aduoc. §. 5. vulgatus versiculus: Vultus tuus erit, qualis mente gerit.

VVLTVS nullo in animante esse, præter hominem, potest: cuius vim Græci norunt, nomen omnino non habent. Author Cic. de leg. lib. 1. Vide Spec. tit. de Aduoc. §. 5. & 1. part. tit. de Test. n. 7. Spieg. Prat.

VVLTV recto, l. sacrileg. C. de diuers. rescript.

VVLTVS sacri. C. Publ. lætit. l. 1. lib. 12.

VVLTVRES, metaphora vulgata, appellantur captatores testamentorum, & heredipetæ.

VVLVA, Latinis non est obscœna vox, non magis quam matrix, qua concipitur fœtus: quæ cum destituitur vi attrahendi acrimonia semen, sterilescit mulier. Nec est, vt indoctum vulgus accipit, pudendum muliebre. Vlp. de ædil. edict. *Quæritur*, inquit, de ea muliere, quæ semper mortuos *parit*, *an morbosa sit*. Sabinus: si vulvæ vitio hoc *contingat*, *morbosam esse ait*. Vide Roterod. in annot. ad cap. 4. *in Rom.* Spieg.

V X.

VXOR ab vxuendo sic dicta, quæ in matrimonium conuenit. Conuenit autem duobus modis: aut coemptione, aut vsu: nam confarreationem, quæ propria Pontificum erat, omitto. Coemptione, cum vir & fœmina se inuicem emebant: vt Seruius scribit in illud Virgilij: Teque tibi generum Thetys emat omnibus vndis. Veteri autem Romanorum lege, vt Varro scriptum reliquit, nubentes mulieres tres ad virum asses ferre solebant: atq; vnum quidem, quem in manu tenebant, tanquam emendi causa marito dare: alium, quem in pede habebant, in foro latium familiarium ponere: tertium in sacci petio cum condidissent, compito vicinali solebant resignare. Hinc euenichat, vt mulier quidem in manu mancipioque mariti esset, aut eius, cuius in manu mancipioque maritus erat, suaque illi hæres fieret: quemadmodum Boët. in Top. & Vlp. instit. multis locis tradunt: vir autem non in manum, id est, potestatem vxoris erat: ed quod coemptus erat, id est sui heredis ius tribuebat: quod Gell. lib. 3. c. 2. & lib. 18. c. 6. & Boëtius in Topicis testantur: itemque Dion, hac de re scribens lib. antiqu. 2. Moris autem erat, vt vir mulierem interrogaret, an sibi materfamilias esse vellet, vicissimque hæc virum, an sibi paterfamilias esse vellet: nam si vterque respondebat, velle, mulier materfamilias vocabatur: quoniam (vt ait Gell.) non in matrimonium tantum, sed in familiam quoque mariti, & in sui, vt dixi, matrisfamilias locum venerat. Cic. in Top. Cum mulier viro in manum conuenit, omnia, quæ mulieris fuerunt, viri fiunt dotis nomine. Seru. etiam in lib. Ænei. 7. Per conceptionem, inquit, facto matrimonio, sibi inuicem succedebant Testamento arbitratu suo poterant: nam à tutoris potestate liberabatur, quæ materfamilias fiebat: tametsi quibusdam etiam in rebus tutorum potestas, sed multo leuior, permaneat, quod Cic. in Muræniana exagitat. Vsu vero fieri matrimonium dicebatur, cum tutoribus auctoribus mulier in matrimonium alicui conueniebat, quocum ea consuescebat, quasi cum iusto perfectoque marito: adeo vt si vsus ille intra annum non interrumperetur, pro vsucapta iam haberetur: ei tamen intra annum vsurpare, id est, vsum infringere ex lege 12. tabul. licebat, quod ni faceret, quoad in eo matrimonio maneret, matrona, inquit Gell. dicebatur: & si sibi liberi nati non forent, à matris

Digitized by Google

scilicet nomine, non adepto iam: sed eum spe & omine mox adipiscendi. Hæc neque in manu mancipioque mariti, neque sui iuris erat: sed semper in tutorum potestate permanebat: quod si intestata moreretur, agnatus proximus familiam habebat. Hæc ex Cic. Topic. oratio, pro Flacco, Boetio in Topic. Gell. lib. 3. c. 2. & lib. 18. c. 6. Quæ si vera sunt, videamus, no in illa oratione pro Flacco mendum subsit, his verbis, quæ subiiciam: In manum, inquit, conuenerat, nunc audio: sed quæro, vtrum vsu, an coemptione. Legendum enim videtur, In matrimonium conuenerat: de quo tamen doctiorum hominum sententiam expectabo. Illud minime prætermittendum est, tametsi Iurisconsultorum nostrorum tempore, quorum ex scriptis Pandectarum libri coagmentati sunt, Materfamil. & Matrona plerunque pro eadem vsurparentur, quemadmodum superius à nobis demonstratum est: tamen constat, eodem ipso tempore Conuentionem in manum vsurpari solitam fuisse, Matremque familias proprie appellatam esse, quæ in viri manum conuenerat: id quod ex Vlpia. Instit. c. 22. intelligitur, vbi inter suos heredes numerat vxorem, quæ in manu est, & nurum, quæ in manu est filij, quem in potestate habemus: quod etiam cap. 29. perspicue inculcatur: vt mihi dubium non sit, verba hæc Festi, quæ subscribam, eodem pertinuisse: esseque, si tempus illud spectemus, non absurda, vt quidam existimauit, sed & certissima & verissima. Materfamilias, inquit, non ante dicebatur, quam virtius paterfamilias dictus esset: nec possunt hoc nomine plures in vna familia præter vnam appellari. Sed nec vidua hoc nomine, nec quæ sine filiis est, appellari potest. Quem locum sic intelligo, vt quæ filiofamilias nupta sit, non ante eo nomine vtatur, quam is sui iuris effectus sit: neque consentaneum sit, vt si socrus viuat, quæ materfamil. appelletur, nurus eandem nominis dignitatem obtineat: & cum illud nomen ex mariti familia, in quam (vt ait Gellius) ascita est, consecuta sit: profecto quæ vidua est, materfam. proprie dici non potest. Vtrum autem ante liberos susceptos non ita diceretur, equidem affirmare nō ausim: eum Boet. ad stipulationem coemptionis illud verbum, adscribat: nisi forte dicamus, stipulationem ad omen, non ad veritatem referri oportere: atque adeo contracto matrimonio etiam ante liberos susceptos eodem modo matremfa. esse dictā, quemadmodum Matronam dici superius docuimus. Hot. & Prat. ad de Conn. lib. 5. c. 3. n. 2.

VXOR iusta dicitur, quæ vere vxor, & perquam solenniter ducta est, non quæ simplici sponsione vxor est, tametsi legitima sit. Alc. in Parod. lib. 4. c. 7.

VXOR duobus modis olim habebatur, vsu nimirum, & in manum conuentione. Quæ in manum veniebat, hæc transibat in familiam & potestatem mariti sui. Hæc vxor marito suo defuncto intestato succedebat tanquam suus hæres, & fiebat liberis suis instar sororis consanguineæ, quoniam cum liberis suis in eiusdem erat potestate. Vult. in com. Instit. in prin. titu. de SCto Tertyl. n. 4. & 5.

VXOREM appellat maritus dominam, apud Scæuolam in l. vxorem. de legat. 3. eiusmodi, Alberico teste, sunt multi, qui non modo eas dominas vocant, sed pro dominabus obseruantes, eis etiam seruiunt. Quod certe vitio dandum est. Id vxorij nomen indicat. Quamvis possessiuo epitheto ab vxore, mundus dicatur vxorius, dos vxoria, monile vxorium, & imperium vxorium: vbi maritus nihil facit, nisi quod vxor iubet, Quum tamen vxor in familia viri esse videatur, qui habet dominium, id est, quandam præeminentiam in illam, l. pronuntiatio. § fam. appellat. de verbor. sign. l. quicunque. C. de remiss. Spieg.

VXOR alia iusta dicitur ab Vlpiano, alia iniusta, in l. si vxor. 13. § 1. ff. de adult. Patet autem, iustam dici eam, cum qui matrimonium legibus contractum est, vt in l. 31. ff. de ritu nupt. Si senatori, inquit, indulgentia principis potest iusta vxor esse. Quod cum ita sit, sequitur, vt iniusta ea vxor dicatur, cum qua matrimonium non secundum leges contractum est: veluti si tutor pupillam, aut si sine principis indulgentia senator libertinam, aut sine patris iussu filiusfamilias vxorem duxerit. Itaque Vlp. in d. l. si vxor. § 1. cum iniustam vxorem nominasset, mox qualecunque matrimonium id appellat. Et Macer in l. marito. 24. in fin. ff. eod. Vxorem contra leges nuptam hanc nominat. Sed non propterea putandum est, Vlpianum nouam vxorem diuisionem tradere, & ita earum species partiri, vt aliæ dicantur iustæ, aliæ iniustæ: nam quæ iniusta sunt perinde ac si non essent, habentur. Itaque (vt ait Vlp. in l. 2. ff. testam. quemadm. aper.) cum iniustum, aut falsum, aut irritum testamentum dicimus, abusiue & non proprie loquimur, vt cum iniquum aut falsum modium nominamus, inquit Paul. in l. 221. de verbor. sign. aut quodvis aliud falsum instrumentum, in l. si quis. 6. ff. de fals. Quare absurdum esset existimare, diuisionem vxorum, quam Cic. in Topic. tradidit, vt aliæ matresfamilias dicantur, aliæ tantummodo vxores habeantur, ad illam iustæ & iniustæ vxoris partitionem abusiuam pertinere. Et rectissime verissimeque à Boetio declaratum est, generale vxorum nomen iis speciatim attribui, quæ nondum matresfamilias sunt, sed intra annum vsucapionis habentur: quæ tamen interea iustæ vxores sunt quia legibus ductæ sunt: tametsi nondum plena vxorum iura consecutæ sunt, quæ post vsucapionem absolutam sunt adepturæ. Quod igitur Vlpian. de iusta & iniusta vxore dixit, non diuisioni, sed abusioni potius tribuendum est: quasi addidisset, vt ita loquar, vel verbi gratia, vel tale quippiam. Liuius lib. 39. Campani petierunt, vt sibi ciues Romanas ducere vxores liceret: & si qui prius duxissent, vt habere, eas & ante diem nati, vt iusti liberi hæredesque essent. Prat.

VXORES esse in potestate maritorum, & sine horum auctoritate non posse testari, aut contrahere, optima sane ratione mihi videtur receptum esse. Nam & Mosaica lex olim per matrimonium exemit filias à parentum potestate, transferēs eas in maritos, Leuit. 22. & Num. 30. Apost. Rom. 7. & 1. Cor. 7. Mulier, inquit, quanto tempore viuit vir eius, alligata est legi ipsius. Et enim mulier vere composita existimare debet, mores viri esse legem vitæ suæ, impositam sibi à Deo. Vnde Imp. vocat maritum dominum in l pen. C. de inoff. donat. Adde l. ea quæ in pr. ff. de don. int. vir. & vxor. & l. Lucius. § quæ marito. ff. de leg 1. Ephes. 5. Mulieres viris suis subditæ sint. Et Colos. 3. Item 2. Cor. 11. Vir est caput mulieris. Sic Sara illa sancta mulier de Abrahamo viro suo loquens: Dominus, inquit, meus vetulus est. Gen. 18. Quod repetit D. Petrus in sua 1. epist. c. 3. Denique Deus ipse mulierem alloquens, Gen. 3. dicit; Sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui. Olden.

VXORES impropriæ, id est, contubernales, l. quæsitum. § vxore. ff. de fund. instruct. Prat.

VXORIA rei actio est, quoties post diuortium de dote contentio est, inquit Boet. in Topic. Cic. vbi Cicer. huius in actionis formula verba illa solennia fuisse ait, quantum æquius melius, quod idem in 3. Offic. commemorat, eiusque rei vestigia sunt in fi. l. pen. ff. sol. matr. l. si cum Corn. 82. ff. de solut. Prat.

VXORIS nomen in clericis & sacerdotib. honestissimum appellatur, in l. eum qui 19. C. de epis. & cler. Neque enim, inquit, clericis competenter adiunctæ sunt, quæ dignos sacerdotio viros sua conuersatione fecerunt. Hot. Prat.

VXORIS appellatione an contineatur sponsa, quæsitum est: quidam, aiunt: contineri per l. Labeo. 6. ff. de gradib. & l. Seruius Vide Bart l. siue. C. de bon. quæ liber. & an sponsa de futuro. Vide Panorm. in c. 1. de cleric. coniung. & an sponsa de præsenti possit dici vxor, vt lucretur dimidium lucri constante matrimonio. Vide Panorm. in c. ex publico, de conuers. coniug. Bart. in rubr. & c. 1. de sponsal. Prat.

X.

X LITERA illa ceu vastior, sequente consonante in S. à veteribus mutata est: vt ex emendatione Haloandri deprehendere licet. Spieg.

Χαράγματα, qui monetam cudunt Græcis, in l. i. C. de murileg. lib. 11. Prat. Cuiac. ad l. 1. C. de murileg. lib. 10. ait Χαράκτας dici falsos monetarios.

XELOROPHO pro Xenophonte falso legitur, in § item lex Cornelia. Inst. de public iudic. Prat.

XENAGI, dicuntur præfecti, mercede stipendia facientibus.

XENAGOGVS, est peregrini mercenariique militis dux.

XENIA vocabantur munuscula, quæ à pronuncialibus rectoribus prouinciarum eorumque comitibus offerebantur, l. 6. ff. de offi. proconsl. l. vni. ne damna prouincialibus infligant in C. Theod. Briss.

XENIVM proprie munus, quod hospitibus datur: ξένος enim hospes dicitur. Vlp. de offic. proconsl. l. solent. Non, inquit, in totum xeniis abstinere debet proconsul. Et paulo post, Quantum ad xenia pertinet, verus prouerbium est. Nebriss. Hoto. Xenia autem non sunt debita. Plin. lib. 5. epist. ad Valer. Quam me iuuat, quod in causis agendis non modo pactione, dono, munere, verum etiam xeniis semper abstinui: vtitur idem hoc verbo lib. 6. epist. ad Cornelian. Briss. & Prat.

XENIVM capere, est locum, in quem diuertas, à magistratibus impetrare, vbi diuersoria minus suppetant.

XENODOCHIVM, dictio Græca est: de qua meminit Imp. in l. omnia priuileg. & in l. omnes. § priuileg. C. de epis. & cler. & in l. illud. § si quis vero. C. de sacrosc. eccles. & significat locum, in quo peregrini (hospites, vel potius pauperes) recipiuntur: vt etiam sensit gl. ibi dictum Χαὶ τὸ ξενοδοχεῖον ἢ ξένων. Xenodochij quoq; fit mentio in c. de xenodochiis. extr. de religios. dom. c. non est putanda. 1. qu. c. per literas de præbend. & apud Specul. tit. de instrum. edit. § nunc vero aliqua versic. 62. Alio nomine Xenon appellatur: de quo in l. si quis ad declinandum. § vbi autem, & § si autem ampliores. C. de epis. & cleric. & in l. pen. in prin. C. de sacrosc. eccl. & in auth. de alien. & emphyt. § emphyteosis vero.

XENODOCHVS, in rubr. C. de epis. & cler. is est, qui aduenas, ægrotos, inopes, debiles, inualidos, necessarium sibi victum parare nequeuntes, hospitio excipit, Gothofr. ad l. si quis ad declinandam. 49. § 3. C. iam d. tit.

Digitized by Google

Ξενοπαροχηs, id est, qui publice munera hospitibus contribuit: ξένος hospes, παροχεύς dator est, seu tributor. Arcad. tit. de munor. l. munerum. Tabularij, inquit, vel xenoparochi, vt in quibusdam ciuitatibus. Nebriss. Xenoparochi, qui peregrinis res ad victum necessarias præbebant: idem fere qui parochi, qui præbent ligna salemque, vt ait Horat. lib. sermo. 1. Hot. Prat.

Ξερολοφηm, locus Constantinopoli celebris, Iustin. 4. Inst. tit. de publ. iud. Admonet nos, inquir, epigramma in xerolopho scriptum. Nebriss. Sed hoc vocabulum, quod Alciat. putet adulterinum apud Iustinianum loco iam citato, pro tumulo à Suida ponitur, ex congestis lapidibus facto. Tripodes in eo fuisse, in quibus epigrammata scribi solerent, Priscianus author est lib. 1. sub. tit. de accidentibus literæ, fol. 7. Spiegelius.

Ξηρόλοφος aridus tumulus, ἀπὸ τῆ ξηρᾶ καὶ λοφώδ. De hac dictione vide etiam Apellum in membro de actionibus. & Balduin. in comment. super Instit. Iust. lib. 4.

Χρῆσις, id est, vsus. Vlp. Sed si χρῆσις, ait, sit relicta, an vsus sit, videndum, l. si habitatio, §. 1. ff. de vsu & habit. Spieg.

Χρηματιστής appellatur, qui in Alexandria frumento susciendo, & excutiendo præfectus est, qualem & apud Opuntios fuisse Plutarch. refert in Hellenicis. Cuiac. ad l. 1. de frumēt. Alexandriæ C. lib. 11.

Χρύσταλλος est Balluca. vt Tribon. exposuit, quæ nuper effossa est è terra. Sic & ad 2. Græci 56. Βασιλικῶν tit. 2. περὶ τῶν χρυσίμων μεταλλείων. Pollux: τὸ χρυσίδα φάλαγγα vocat. Cuiac. ad 41. de metallariis & metall. C. l. lib 11.

X Y.

Ξύλον, lignum, l. ligni. § lignorum. ff. de leg. 3.

Ξυλαγοί, naues lignorum vectrices. ibid.

Ξύλα κεκοπτα, ligna coctilia, interprete L. Bayfio libel. de re vestiar. c. 21. Prat.

Xylocinnamomi de quo in l. vlt. §. species. ff. de publ. fit mētio. Dioſc. lib. 1. diuersam facit speciem à cinnamomo: esseque lignosum cinnamomum tradit, quod sarmenta longa, robustaque ferat, & odore sit longe cinnamomo inferiori. Meminit & Plin. lib. 12. c. 19. Briss.

Xystarches, qui xysto præerat. vide paulo post Xysticos.

Xystvs autem & Xystum cum apud Græcos idem significent, apud Latinos tamen nonnihil habere discriminis, docuit Gulielm. Philander in Anno. in Vitruuium. Nam Xystos, inquit, Latini vocant porticus tectas, vbi athletæ per hyemē exercebantur: Xysta autem subdiales ambulationes, vbi sudo cælo suas exercebant palæstras. Vide Vitruu. lib. 5. c. 11. & lib. 6. c. 10. Hot. & Prat.

Xysticos pugiles dictos patet, vel ex eo quod in xystis & longis porticibus exercebantur: vel quod hastis decernerent, à Græco verbo, ξυσὸν, quod hastam significat. quare Xysticos, ludiones, quod hastis depugnarent, velut gladiatores: & xystarchas, qui gymnasio præessent, nuncuparunt apud Vlp. in l. athletas in princ. ff. de his qui not. infam. xystici & thymelici inter eos athletas connumerantur, qui in theatrū prodibant, ad edendas in scenas operas, & quia virtutis gratia hoc faciebant, inter ignominiosos non sunt habiti. de quib. plura scripsit Alex. Genialium, lib. 3. c. 9. vbi etiam de pancratiastis, & aliis luctatoribus tradit: & de pancratio etiam Vlp. in l. qua actione. §. si quis. ff. ad leg. Aquil. Cotta. Xysticorū meminit & Sueton. in Galba, in c. 15. Tertull. in lib. de spectaculis. Etenim ipsi actores & administratores spectaculorum, quadrigarios, scenicos, xysticos, harenarios illos amentissimos. Prat.

Y.

Ὑπερθεσις, dilatio Græcis interpretibus. l. sciendum. ff. de verb. oblig. Prat.

Ὑπηρεσία ἀστικὴ l. 6. ff. de excus. tut. prouinciale munus. Anton. Augustin. interprete. Adde Cuiac. ad l. 6. §. Grammatici. ff. de excus.

Ὑπόλοιπον est incrementum dotis, vel quod mortuo marito vxori superstiti redditur supra dotem, ἀπὸ τῆ ὑποδύεσθαι, quod est maiori rei vel summæ minorem adiicere. Græci alias reddidere dimidiam, alias tertiam, nisi aliud conuentum fuisset. Moribus Tolosanorum redditur hodie dimidia: vt si 100. sint in dote, 150. Est apud Harmenopulum lib. 4. definitio hypoboli valde deprauata. Verba eius hæc sunt: ὑπόβολον καλοῦσι, τὸ δόθεν τῇ προικὶ ἐπὶ τῇ ἀποθανούσης τῆ γυναικὸς ἀπὸ τῶν ἀνδρὸς, τοῦτ' ἔστιν ὑπόλοιπον ὀνόματι ἀρχαίῳ ὑποδιδόμενον. Sed legendum ἐστὶ δὲ ὑπόλοιπον τὸ τῆ ἀνδρὸς ἐπὶ τῇ τῶν παρὰ τῆ γυναικὸς. Nam vt quæ in Harmenopulo sub eo tit. τοῦ ὑπολόγου sequuntur, aperte demonstrant, non mortua vxore, sed mortuo marito, hypobolo locus est. Quod & its verbis adnotatum reperiri in Harmenopulo Biblioth. Regiæ. εἶχε γὰρ τὸ πρωτότυπον ὅπως ἐκεῖσε ἐσφαλμένον δεῖ ἀφαιρεῖ γὰρ γράφειν ὑποδιδόμενον τῆ ἀνδρὸς. Confirmatur iis, quæ de hypobolo scripsit Georg. Phobenus hoc modo. τὸ ὑπόλοιπον ὃ καὶ προγαμιαῖα καλεῖται δῶρα ἴδια τῆς συμφωνίας δίδει ὅσπερ καὶ τῆς προικὸς συμφωνήσαμεν ἀπαγορεύσαι. διὸ καὶ ὑπόλοιπον λέγεται. ἔχει δὲ οὕτω τὸ πρᾶγμα. διατίθησι γὰρ τὸ ἀνδρὶ ἀπαγορεύσαι καὶ τῶν τῆ προικὸς προικῶν, καὶ ὡς συμφωνήσαμεν μέχρι τῶν πρώτων τῆ προικὸς, δίδοται τὸ ὑπόλοιπον, εἰ μὴ συμφωνηθῇ, τῶν ἡμίσεων τῆς εἰρημένης προικὸς δίδοται. καλεῖται δὲ ὑπόλοιπον ἐπειδὴ γάμος διαρκὴς, διότι ἐν ᾧ τῷ γάμῳ συμφωνεῖται. Et Demetrius Chartophylax Archiep. Bulgariæ. quem librum habet Pet. Faber vir nunquam satis laudatus, q. 55. Τὸ γὰρ μέλλον ἀναγκαῖον τοῦ ὑπολόγου τότε χρῆναι ἐχεῖν ἐπειδὴ ἀφαιρεῖται τῆ γυναικὸς τὸ Cuiac. obseru. & emendat. lib. 5. c. 4 prope finem.

Ὑποβλιμαῖος dicitur puer tam suppositicius quam spurius & adulterio natus. Conn. lib. 1. c. 12. nu. 1.

Ὕβρις verbum est polysemum. Proprie autem significat insolentem quandam & confidentem contumeliam. Apud Æschinem ὑβρίζειν est stupro contaminare. Apud Aristophanem in Ranis ὕβρεις significat, quod idem autor alio loco ait, σωμάτων τρυφὰς, delicias animi, quibus scilicet insolescimus & efferimur ad inferendam iniuriam contumeliamque, Baldus in comm. super Inst. Iust. lib. 4. tit. 4. de iniuriis.

Υποκοριστικῶς, id est, diminutiua forma aliquid proferre, ἀπὸ τῶν μειζόνων. quod significat nonnunquam per diminutionem loqui, Vlpian. l. cogi. 16. in princ. ff. ad Treb. Et si subsidiariam meam, & si peculium meam testator dixerit, quia plerique ὑποκοριστικῶς patrimonium suum, peculium dicunt, cogendus erit, scilicet adire. Prat.

Ὑποθήκη, vide supra Hypotheca.

Ὑπομνηματοφύλακες à Græcis appellantur, qui Actuarij numeri totius rationes tractant. Cuiac. ad l. 5. de erogatione militaris annonæ, C. lib. 12.

Ὑπομνηματογράφος à Strabone inter magistratus ciuitatis Alexandrinæ numeratur lib. 17. qui Latine dici potest Commentariensis. Cuiac. ad L. 59. de decur. C. lib. 10.

Z.

Zaleuci lex, de edicto, mandatóque plus satis rigido, parumque humano dicebatur: quales feruntur & Draconis fuisse leges apud Athen. vide Val. Max. lib. 6. c. 5. & Cœl. Rhodig. lib. 10. c. 19. & lib. 15. c. 7. 8. adde Corras. 2. Misc. 25. n. 2. Prat.

Zani, vel potius Tzani populi, vt Viglius legendum esse annotauit, quod & Alc. probat, à veteribus Sanni vocati sunt prius tamen & Macrones dicti: primum sub imperio Iustiniani victi, in formam prouinciæ sunt redacti, vt scribit Agath. lib. 5. Fit eorum mentio in Nou. 1. constit. de hæred. & Falcid. Sp. 8.

Zea genus frumenti, Langobardico vocabulo ab Acursio fasse appellatur spelta, vide l. triticum. ff. de verb. oblig. Spieg. Ad. de Cuiac. ibid. Prat.

Zelotypia definitur à Chrysippo ægritudo animi, ex eo prouenieas, quod timeas, ne adsit alteri, quod cum nemine velis habere commune. Zelotypiæ spiritu vexatus vir, cum suspectam vxorem de adulterio habet, quo modo agere possit, docet Moses in Numeris, & Imp. Nouell. 117. Spieg. Prat.

Zeli nomine significatur & æmulatio, quæ est secundum Ciceronem, ægritudo, si eo, quod concupierit, alius potiatur, ipse careat: In sactis vero literis affectus ille ita nominatur, qui oritur ex cōmixtione indignationis, quę est de bono indigni: & misericordiæ, quæ est de malo indigni. Tametsi zeli nomine, quidam rapiantur zelo imperito, & imprudenti: cuius ad Rom. meminit diuus Paulus. Vide Ludo. Viuem de anima, lib. 3. tit. de indignatione. Spieg. Fuit autē olim & factio quædam Iudæorum, quæ sibi posuit Zelotarum nomen, tanquam acerrimis assertoribus & defensoribus legitimarū obseruationum. Ioach. Camerar.

Ζῆλος dictio Græca est, ardorem quendam animi & contentionem mentis, ostendens ἀπὸ τοῦ ζέειν, vt videtur, i. à feruendo: estque σπούδασμα non minus laudatæ & iustæ affectionis significatiua, quam prauæ & improbæ æmulationis. Sed pauci è Latinis apud veteres ea (quod sciam) vtuntur. Curt. li. 3. εἰκότως, c. 3.

Zelvs proprie nostris est, viri amor in vxorem. 2. q. 1. c. 6. si peccauerit, in fin. Dicitur & Zelus, affectus ille. Old.

Zeta, locus erat vnius cubiculi capax, solem hyberum spectans: ita constructum, vt per heliocaminum vaporem acciperet. Alex. Neapol. Genial. dier. li. 5. c. 5. Super hac dictione quid compererit Catanæus refert pluribus in comm. ad 2. lib. Plin. epist. Old.

Zetarii apud Paulinum lib. 3. senten. tit. 6. iidem qui Diætarij dicuntur l. quæsitūm. 5. idem respondit. ff. de instr. vel instr. leg. ex quo apparet zetam, & diætam idem valere: sicut zabolum & diabolum: zacynthum & diacynthum, zaconum & diaconum. Prat.

Zeugmatis genus est, quando aduersus res præcedentes, neutro adiectiuo omnes terminamus, vt cum dicimus, vxori vestem, ornamenta, mundum, aurum, argentum, quod eius causa paratum esset, omne lego: intelligitur legata etiam vestis, eius causa non parata l. hæres. §. vxori. de leg. 3. Spieg.

Ζώνα Latine Fax dicitur. Connan. lib. 8. c. 5. num. 2.

Zeuxippi porticus in l. 18. C. de operib. pub. In descriptione vibis Constantinopolitanæ, cuius incertus est auctor, Thermæ Zeuxippi in secunda regione ponuntur Zonaras Tom. 3. in Iustiniano. Καὶ τὸ ζεύξιππον λουτρὸν τὸ λεγόμενον ζευξίππου. Et in Philippico: Καὶ ἐν τῷ τῶ ζευξίππου μὲ τὸ ἀγάλμα λευκόμαρμον λατρεῦ Briss. Prat.

Ζημία in legib. Solonis apud Demosth. & Plutarch. pœna & ad mortem, & ad aliud pœnæ genus pertinet. Prat.

Digitized by Google

Περὶ ζημιῶν ἀργυρίου, i. de mulctis aëriis, titulus est apud Harmenop. quem Cuiac. 10. obseru. 7. referendum putat ad illud genus vectigalis pro aëre exacti; de quo Cedrenus in Michael. Paphlago. meminit his verbis χρεμπώμενος τὴν πρὸς ἑαυτὸν εὔνοιαν, πᾶσαν ἐσθῆτα ἐδύετο ἀδόκιμον, σφοδρὸν ἐπίτιμον τῷ τελεσμῷ τῶν ἀνίων ἐπιφέρων τῇ χωρίῳ ὑπὲρ ἀέρος καὶ γῆν πολίτην ἢ ἰσχνὸν αὐτόν. Et huc pertinet illud Pescenij Nigri apud Spartianum. Vos terras vestras leuari censitione vultis, ego verò etiam aerem vestrum censere vellem. Et sane Plin. lib. 12. c. 1. refert, quosdam populos pro vmbra platani vectigal pendisse. Pr.

Ζημιᾶν ζημιοῦσθαι, in legib. Solonis apud Demost. & Plut. pœnam infligere, & irrogare mulctam. Prat. Cuiac. tamen obseru. lib. 6. cap. 25. negat ζημιᾶν idem esse quod pœnam seu mortem infligere, sed tantum mulctam infligere significare ostendit, idque probat autoritate Gellij, qui similiter mulctare non necare, dixit.

ZINGIBERI in vlt. §. species. ff. de public. imitatione Græcę scripturæ. Nam Græcis ζίγγιβερι dicitur, estque interprete Suida ἄδετε ἀρώματος De quo videndus est Dioscor. lib. 12. & Plin. lib. 17. c. 7. Brissonius. Prat.

ZIZANIA in extraua. super cathedram, §. ab olim. de sepultur. μωσηϊκῶς primam Adæ declinationem significat, vt ibidem dicit glossematar. qui eam pro scandalo accipi scribit. Prat. Vide infra Zizania.

ZONA, cingulum duplex, pecuniæ quam aliquandiu conseruare volumus, gestandæ idoneum. Vlp. l. 6. ff. de bon. damnat. Nec si zonam circa se habuerit, protinus aliquis vindicare debebit. Gracchus apud Gell. lib. 15. c. 12. Itaque Quirites, quum Roma profectus sum, zonas quas plenas argenti extuli, eas ex prouincia inanes retuli. Hot. Cæterum zonæ appellatione quid intelligatur veterib. relatum à Rhod. lib. lect. antiq. 22. cap. 19. Spieg. & Old.

ZONAM soluere dicitur maritus in lecto, cum nuptiam virginem deuirginat. Catullus. Nec quærendum aliud foret nerussius illud, Quod zonam posset soluere virginea. Ouid. in epist. Physi. ad Demoph. Cui mea virginitas auib. libata siniſtris, Castraq; fallaci zona reuincta manu. Prat.

Ζωτέρια dicuntur, quæ mediam naturam inter sensibilia & vegetabilia habent: vt ostrea, spongiæ, & similia inter animalia Nos forte, inquit Budæus, Plantanimes dicere possumus; vel Plantanimalia.

Ζωάρια, petia dicuntur, animalium figuris intexta.

ZOXENI, operarij, qui in diem viuunt, παρὰ τὸ ζῆν, ἡ ξενίζειν, quod viuere significat in hospitiis: ipsi autem operarij, qui in aquæductibus laborabant, Siliciarij dicuntur. Alc. in l. ad reparationem. C de aquæductib. lib. 11. Old. Prat.

ZVGOCEPHALA, significant iumentorum capita iugo illigata. Iust. tamen in Nou. iuxta editionem Haloandrinam de offic. præfid. constitut. 17. §. compelles etiam, vsurpauit hoc vocabulum, pro, quod iuncti boues vno die exarare possunt. vt Iugerum appellatio apud Varronem, & alios. Oldend.

ZYGOSTATÆ, libripendes, qui examini ponderum præfecti sunt, vel quorum iudicio nummi probari debent, ita signa ponderum nummis imprimi. Horum iudicio, Paul. Cast. censuit, eatenus liberari debitum, quatenus deliquato ære, reliquum argenti supereret creditori, l. fi. C. de Pond lib. 10. Qua de re latius disserit. Alc. in l. a. ff. si cert. pet. Old. Hinc Zygostaticam fidem Alciatus appellauit fidem plenariam & examinatam, ideo, quod Zygostatica libra sit publice in ciuitatibus suspensa: Hinc ζυγοστατῆ lib. 38. Βασιλικῶν, vt testatur Cuiac. l. 6. §. Grammatici. ff. de excus. dicuntur ponderatores & libripendes.

ZYTHVM, potus est, quemè frugibus excogitauit Ægyptus. Vlp. tit. de trit. & vin. leg. l. si quis zythum. inquit, & cætera pro hominum affectatione, Anton. Nebriss. Olden. Fit ex hordeo in aqua resoluto, maxime in Ægypto. Dioscor. lib. 2. Hotom.

ZYTHVS vini appellatione non continetur, secundum Vlp. in l. si quis vinum ff. de vin. trit. oleoque leg & ex frugibus præparatur apud Ægyptios, vt ait Colum. vel ex hordeo, secundum Suidam, vel ex tritico aut pane, l. 9 ibidem. in Hispania vero Cerea appellatur: de qua, secundum aliquos, sensit etiam Vlpia. in ea. l si quis vinum, quibus non assentio. Cotta.

ZYZANIA, adulterina semina, quæ frugibus sæpemiscentur. In sacris literis quidam zizania interpretantur sectas & hæreses atque inde colligunt, non esse potestatis ciuilis, hæreticos supplicijs adficere. Spieg. Vide supra Z. zania.

FINIS.

COMPLEMENTVM LEXICI PERFECTI.

Coronidis vice, ne quid omnino deesse videatur, adiectum: in quo continentur sequentia,

I. *Liber singularis, De vocibus & Orthographia, Syntaxi, & formulis quibusdam in iure ciuili Romano plane singularibus, aut omnino inusitatis, ex Briss. & aliis: cum Indice Alphabetico.*

II. *Formulæ Antiquæ seu solennia & hodie inusitata Populi Rom. verba.*

III. *De variis tum Verborum tum vero & Rerum formulis & antiquitatibus, quæ in Regiis ac Decemuiralibus, aliisque priscis Romanorum Legibus, Senatusconsultis, & Magistratuum creationibus, officiis ac differentiis, continentur: ex Lipsio, Paul. Manut. Hotom. & aliis.*

Leges Regiæ & Leges decemuirales.

Legum Romanarum accommodata ad literarum ordinem enumeratio.

De Senatoribus, Senatu, & Senatusconsultis.

De Magistratibus Romanis.

IV. *De verbis feudalibus, præcipue notabilibus, aut alias minus vsitatis: ex Hotom. Cuiac. Vulteio, Rosenthal. & aliis.*

Eaque studio IOHAN. CALVINI alias *Kbal*, &c. collecta & adiecta: Editione quarta nunc recognita & aucta.

Digitized by Google

ΠΑΡΕΡΓΩΝ
LIBER SINGVLARIS DE VOCIBVS

ORTHOGRAPHIA, SYNTAXI, ET FORMVLIS QVIBVSDAM plane singularibus, aut omnino inusitatis, ex Brisso & aliis: quarum Indicem Alphabeticum vide mox infra in fine horum παρέργων.

QVæ in Pandectis Pisanis aliter atque in tritis & vulgatis codicibus scripta occurrant, & quid eam varietatem, aut potius receptæ passim scripturæ labem creauerit; paucis primum demonstremus: Ita nimirum, vt ne in alienas possessiones temere irruamus, & vastissimum de Orthographia Latina dicendi campum apertum, quibus oportet, relinquamus. Et hic ea tantum, quæ propositis rebus necessaria sunt, ita persequemur, vt nos rebus, non nos rebus subiiciamus; reliqua ad eos, quorum ea de re propria notio est, remittamus. Inuenio 1 igitur quod Sterquilinum vulgo dicitur, Sterculinum in Pandectis Florentinis scribi in l.17. §. ff. si seruitus vindicet. & in l.17.§.fundo.ff.de actio.empt.Quam scripturam veteres M.Catonis de re rustica, & Terentij Comœdiarum libri adiuuant, in quibus sterculinum constanter legi iampridem Pet. Victorius, & Georgius Fabricius prodiderunt. Confirmat hoc idem B.Germani Latinogræcum Lexicon, in quo ita est, Sterculinum, κοπρίδιχιον, κοπρία. Idque & verbi ipsius origo suadet, ex qua Stercutij quoque Dei, quem à veteribus stercorandorum agrorum causa cultum Isidor.li.17.Etymol.cap.1.tradit, efficta & formata appellatio est. Ac facile in hoc verbo C in Q 2 vt in aliis multis dictionibus propter affinitatem mutatum est. nam & quod Quippe dicimus, id in Pisanis Pandectis Coeppe in l.19.§.1.de acq.poss. & alias Qoeppe scribitur in l.8. §.vlt.ff. de contra tab.

3 Præterea quod vulgo sursum versum, in Pandectis Florentinis, susum versum recte meo quidem iudicio non semel scriptum est.l.18.in fi.ff.de probationib.l.9.ff. de diuort.l. vlt. §. sunt ex lateribus.& §.nunc singulos. ff. de gradibus & affinibus. Probabiliorem autem mihi eam lectionem facit quod 4 à sus, ductum Sutum mihi persuadeo. Etiam Cis & vltis eædem Pandectæ habent in l.2.§.capta deinde.ff.de orig.iur.non 5 vt alij codices Vls. Sed & quod Tegmen & Subtegmen passim, Temen & Subtemen Florentinæ dicitur l.70.in prin.& §.vl.ff. de leg.lib.3.l.22.in fin.ff.de aur.& argen.Quam scripturam Lexicon B. Germani comprobat, vti Subtemen κρουὶ ὑφάντικὸν vertitur. Hoc amplius Florentini libri Culcitas, non vt alij 6 Culcitras efferunt.l.3.ff.de suppellect. leg.l.21..§. Culcitæ.ff. de aur.argen. Eamque scripturam in Lexicon B.Germani in quo Culcita τύλη redditur. Apud Isidorum etiam lib. 19. Etymolog.capite 17.ita scriptum est,Culcitæ vocatæ quod culcentur, id est, farciantur pluma siue tomento, quo molliores calidio- 7 resque sint. Coercitionem quoque Florentinæ Pandectæ, 8 non,vt vulgus loquitur, Coertionem semper enuntiant. Iam vero Fauia lex & Fauiana actio recte in iisdem Pandectis & Pauli sententiar. libris in Codice Theodosij Fabia & Fabiana dicitur. Eum autem errorem, qui diutina possessione cum vitio Codices omnes occupauit, ex ea quæ inter literas B. & V. olim extitit, cognatione ortum certo certius est. Nam cum in pronunciando & scribendo promiscue atque indifferenter his literis vterentur, eo factum est, vt vna in aliam multis in dictionibus degenerarit. Quæ res non paucos errores in auctorum libros inuexit, quorum ne longe exempla petantur, quam multi Codices Velle quæri, pro belle quæri ante hac scriptum habuerunt.in l.2.§.vltim.ff.de suis & legit. Quin etiam ex hac promiscua literarum mutatione Celsi nomen corruptum fuit. Is enim non in legum modo libris, sed & in Plinij Epistolis Iubentius appellatur, qui Iuuentius dies debet, quemadmodum recte Pandectæ Florentinæ ediderunt in leg. 20.§.præter.ff.de petit.hæred.l.7. & 1.ff. de iure patron.& antiquum illud vetusti libelli à me libro 3.Select. Antiquit. relati monumentum testatur, cuius Iuuentius Celsus subscripsisse traditur. Cuiusmodi nominis præfectus quidam vrbi à Symmacho lib.1.Epist.29. memoratur. Nec absimili errore Iuolenus in Iabolenum transiit, & Hauitus in Habitum: vnde vi- tiata splendidæ orationis Ciceronianæ inscriptio fuit,quam pro Cluentio Auito dictam earundem Pandectarum scriptura patefecit,sicuti Iacob.Cuiac. de nostra scientia optime meritus, aliis quoque eiusdem generis mendis directis admonuit:quibus addatur licet emendatio.l.2.Cod.de censitorib. & peræquator.l.11.vbi Fœtus vetauerit,pro,Hebetauerit scriptum est:quemadmodum patet ex leg.1.eodem titul. in Cod.Theod.ex qua amplius,vt hoc obiter admoneam, patet Tribonianum capitale supplicium à Gratian.& Valentinian. irrogatum, incompetentem indignationem transformasse. Atque ex hac literarum mutatione creatam illam lectionis varietatem existimo,quæ inter Iustinianeum & Theodosianum Codicem intercedit in leg.11.Cod.de susceptor, lib.10. Vbi Vini susceptoribus legitur cum in leg.26.eodem titu.in Cod.Theod.binis susceptoribus scriptum sit. In quo Codice etiam innumerabilibus proppe in locis voces hæ, Conniuere & Conniuentia deprauatæ sunt, in earumque locum 6 conhibere & conhibentia irrepserunt, vs in leg.71. & leg. 77.de decurionib.de mutilegul.l.2.quorũ appell.non recip. leg.39.de episcop.& cleric. Inde quoque manauit error ille, qui apud Cassio. lib.5. variar. Epist. ad vniuersos possessor. cernitur: in quo Signini albei, pro Signini alueicum vitio legitur,vt & apud Cicer.orat.7. in Verrem circa finem Lege de iudiciis iudicibusque nobis promulgata, pro, Iudicibusque nouis.Sed de his satis:ad instituta pergamus.*Quod vulgo sulphur*, in Pandectis Pisanis sulpur *scribitur l.13.§.inde* est quæsitum.ff. de vsufruct. Quomodo *& in vetustis Cato*nis codicibus verbum hoc scriptum offendisse se Victorius testatur. Inde sulphurata in l.55.ff. de lega.lib.3.l.147.ff.de 10 verb.sign.& Sulpuratiæ pro sulpuris fordinis in l.52.§. si sulpuatiæ.ff. de furt. Eodemq; modo & Calpurnius in iisdem 11 Pandectis scribitur in l.10.ff.de offic.proconf. qui in aliis libris Calphurnius.Sed & Ballistrarios eædem Pandectę nuncupant.quos alij Ballistarios l. vlt.ff.de iur.immun. Quam scripturam etiam Lexicon Latinogræcum B. Germani sequitur,in quo ita est,Ballistra,σφενδόνη μικρὰ ἀκοντίων. Quo postremo verbo,vt hoc in transcursu admoneam, in hoc significato Leo Imper. in lib. de Bellico apparatu non semel vtitur. Enimuero multa quæ reliqui codices per o offerunt, vocabula,Florentini per u scribunt. Constanter enim ac perpetuo Epistulam habent, Epistolam nunquam:etsi Græca,vnde Latina ducta est, appellatio, ita pronunciandum suadeat. Me tamen in admirationem trahit quod & in vetustorum auctorum manu exaratis libris Epistulam scribi alij ante me monuerunt. Et ita quoque in inscriptione quadam Romana scriptum est.

M. AVR. ALEXAND. AVG. LIB. AB EPISTVLIS.

SVbolem etiam non sobolem iidem libri edunt. l.10. §.si serui. ff.de iur.dot.l.22.§. sin autem tantus. ff. sol. matr. l. 64. ff. de condit. & demonst. Quemadmodum & in C. Theo. qui Io. Tilij beneficio Lutetiæ excusus est, vbique hoc verbum scribitur l.1. de mulieribus,quæ se seruis iunxer.l. 74. de decur. & aliis infinitis locis. Vt & in Lexico iam sæpius citato. Suboles βλάστημα. Quod rectum videtur,vt à Subolescendo,id est, subcrescendo, vox hæc deriuata sit. Eam enim apud veteres verbum olescere significationem habuisse Festus notauit. Adulescentem quoque ibidem semper legas, Adolescentem nusquam. Et Vtrubi l. 1. & Rubr. ff. vtrubi, l. 9. ff. de re vind. Vtrubique, non Vtrobique l. 4. ff. de pact. dotalib. l. 85. ff. de legat. lib.2. l.25. ff. qu. dies leg. ced. l. 19. in fin. ff. de iud. l. 11. §. officium, ff.de aq.& aq. pluu. l.36.§. pen.de legat.lib.1. Varietatem autem hanc scripturæ, qua inter se codices dissident ex antiqua

Digitized by Google

antiqua literarũ O & V quã in sermone recipiebãt, functione fluxisse credo, ex qua Vulgo & Volgo indifferenter scribi in veterũ libris scimus. Inde adeo qui passim Opilio, Florentinæ Vpilio dicitur in l. 60. in fi. ff. de leg. 3. quanquam ouium custodes, Ouiliones appellentur in l. 25. in fin. ff. de instr. vel instrum. Sic etiam Hac, pro Huc, (quod veteribus in vsu fuisse Seru. 8. Æneid. notat,) legimus in l. 6. ff. de vsu & habit. Latinum porrò V Græcum ὑ̃ψιλον repræsentare, eiusque loco in referendis dictionibus. Græcis antiquitus sufficii solitam non est ignotum. Hinc illa Musia, pro Mysia in leg. 16. §. vlt. ff. de
13 pœn. & Tumpanum in l. 19. §. illud. ff. locati, pro, Tympanum, Assurus sermo, pro Assyrius in l. 1. §. vl. ff. de ver. obl. Sulla, pro Sylla in l. 2. §. deinde Cornelius, ff. de orig. iur. Et Purchus, pro Pyrrhus in l. 1. §. 2. ff. de postul. Et Polupositus, pro Polypositus in l. 12. ff. de ædil. edic. Contra Centyrio, pro Centurio in l. 26. cõuenit. ff. de pactis dotal. l. 40. ff. de adm. tut. l. 15. ff. de vulg. & pupill. Vt Lysitanis, pro, Lusitania in l. vlt. ff. de censib. Fuit etiam olim Latino I, magna & ad commutationem procliuis cum vocali V, cognatio. Inde adeo quod hodie Recuperare,
14 antiquitus Reciperare dictum, non ex Pisanis Pand. tantum, sed ex aliis vetustis omnib. codicib. intelligimus. Ex diuerso Duploma, pro Diploma, Adsimulatur, pro, eo quod vulgo Assimulatur in iisdem Pãdectis legimus. Et plane Adsimulare dixisse antiquos Diomedes ait, Ciceronisque & Virgilii testimoniis confirmat. licet eam scripturam veterum codices in hunc diem non retinuerint. Arcessitis etiam amicis Florentinæ scribitur in l. 39. §. proposito. ff. de leg. 3. vbi alii Codices Accersitis habent. Atque ita, quantum memoria repeto, in manuscriptis veterum auctorum codicibus quos quidẽ mihi videre ante hac contigit, Arcessere, pro, Euocare scriptum,
15 vbicunque id occurrit, repert, licet Grammaticorum distinctioni hanc scripturam repugnare non ignorẽ, qui Accersere in ea significatione dicendum contendunt. Vnde in l. 7. C. vbi causæ fiscal. quo loci typis impressi libri Accersendis, veteres mei Arcessendis scriptum habent. Itidemque apud Cicer. pro A. Cluent. primi qui ex Venetorum officina prodiere Codices, Arcessit sine causa puerum, non vt recentiores: Accersit,
16 ediderũt. Defrudetur vero, quod est in l. 45. in fin. ff. sol. matri. cuius loco hodie Defraudetur, scribimus, germanam antiquitatem olet. Defrudo enim nõ Defraudo veteres dixisse, vt reliquos omnes taceam, Nonius Marcell. notat, & hoc Plaus. in Asin. versu comprobat:

Ten' ego defrudem cui ipsi nihil est in manu?

Subdit & Terentianum ex Phormione Act. 1. scen. 1. versum:

Meum defraudans genium comparsi miser.

Constitit certe. pro consistit sæpenumero in Pande. Pisanis
17 scribitur. l. 68. l. 68. in fin. ff. de solut. l. 34. ff. de negot. gestis. Et
18 Constiteremus, pro Consisteremus in l. 26. ff. de iudic. Iuuenalem etiam facilitatem, non vt alij libri Iuuenilem eædẽ Pandectæ scribunt in l. 15. §. lex Iulia. ff. ad l. Iuliam de adult.
19 & Sycaminonem arborem in l. penult. ff. de extraord. crim. vbi alii Sycomorum. Et Perfocat in l. 4. de lib. adgn. vbi alii Præ-
20 focat. Scribunt & eædem Pandectæ vt plurimum, Atquin nõ-
21 Atqui l. 78. §. pen. ff. de leg. 3. l. 19. ff. de negot. gest. l. 59. ff. ad Trebel. l. vlt. de fideicom. libert. l. 15. ff. ad l. Iul. adulter. Refi-
22 ctionem itidem, pro Refectionem aliquoties scribunt l. 1. §. cimacæ. ff. de cloac. l. 3. §. vlt. & l. vlt. ff. de riuis. At Vrguere, &
23 Trugueræ, addito, V. in cæteris temporibus constanter scribunt. l. vlt. ff. de iudic. l. 12. ff. de neg. gest. l. 73. ff. de leg. 3. & aliis innumerabilibus locis. Quæ verbi Truguo scriptura Capro Grammatico probatur: & in hunc quoque modum Vrgut in Lexico B Germani scribitur & vertitur ἐπείγει, κατατείνει, πιέζει. Placet etiam Probo artis suæ peritissimo, ita scriben-
24 dum Vnguo. Plane meram antiquitatem sapit, quod Prægnas prægnatis, reliquosque deinceps casus simili forma eædem Pandectæ efferunt. Cui dictioni vt posteritas literam N. inseruit, ita de quibusdam aliis vocibus detraxit, quibus euphoniæ gratia olim ea interiici & interponi consueuerat.
25 Nanctus enim & Thensaurus, Quotiens, Quotienscumque, Vicensimus, Quadragensimus, Centensimus, & alia id genus hodie sine N, pronunciantur. Quibus haud satis scio an adnumerari debeant quæ in iisdem Pandectis obseruaui, Relinquerit, Relinquisset. l. 79. ff. ad l. Falcid. l. 2. §. si ex emancipato. ff. de collatio. bonor. l. 41. §. Lucius ff. de fideicom. libert. l. 122. ff. de verb. oblig. & aliis infinitis locis. Idem contingerunt in l. 41. §. Titius. ff. de fideicom. libert. Obtingerunt in l. 15. ff. de muneribus & honoribus. Confunderant in l. 31. ff. locat. Rescinderat, in l. 1. §. quod ait Prætor in fin. ff. de cloac. Nam
26 nec absimili specie Rumperit, Rumptum & Corrumpit, pro, Ruperit, Ruptum, Corrupit ibid. legimus in l. 22. ff. de furt. l. vlt. ff. locati. Rubr. de ini. rupt. & itr. l. vlt. ff. locati. Et quædam alia præterea verborum tempora contra Grammaticorum re-
27 gulas formam habent. Veluti Accederat, pro, Accesserat in l.
28 vlt. ff. de acq. her. Decederit, pro, Decesserit. in leg. 27. §. 1. ff. de
29 leg. 3. Adiuuauerit, pro Adiuuerit in leg. 15. §. ff. de manum.
30 testam. Adpulserit in leg. 1. §. Trebatius. ff. de aqua quotid. Et Tollisse, pro Tulisse in l. 11. §. si quis hominem. ff. de acceptilationibus. Et Oblingueret in l. 1. §. 1. ff. de extraor. crim. Sed vt
31 32 nudæ antiquitatis reliqua in Pandectis impressa vestigia persequar, non omittendum est, quod Vxorei, pro, Vxori legimus in l. 31. ff. de vsufruct. leg. Ipseis, pro Ipsis in l. 1. ff. de feriis, & Beneiuolentia, pro, Beniuolentia in l. 62. ff. de hered. instit. Cuius generis in vetustis saxis monumentisque exempla sunt frequentia. Plostrum item & Clodium illic scribi obser-
uabis, quæ nunc per au efferuntur. Item Neglegere, Intellege- 33
re, Deiudicare, Delenimentum, Deuerticulum, Destricte, 34
Desperire, Deminutum, quæ nunc per i enunciantur. Cui mutationi facile ipsa literarum affinitas locum dedit, quæ antiquis temporibus sine vllo discrimine inter se commutabantur, quemadmodum Fab. lib. 1. cap. 12. & Gell. lib. 10. cap. 24. & Donat. in Phorm. Terentij admonent. Maxime vero ea in dictionum fine licentia vtebantur. Vnde Noxale, pro 35
Noxali, in l. 27. in pr. ff. de euict. Defensione, pro Defensioni in l. 39. §. 1. ff. de noxalib. Exceptione, pro Exceptioni in d. l. 39. §. pen. Rursus Petitioni, pro, Petitione in l. 8. ff. de rei vendicat. Et Ferruminationi, pro, Ferruminatione in l. 13. §. item quæcunque ff. eod. ti. Adfinitati, pro, l. Adfinitate in l. 39. ff. de iniur. Cuiusmodi infinita exempla in eorum librorum lectione versantibus occurrent, quæ hinc admonitus sibi quisque
suo studio obseruabit. Est & ex antiquo loquendi more repe- 36
tenda quorundam verborum à vulgari forma dissidens scriptura. Apisci enim, pro, Adipisci, & Cludo, pro Claudo, non 37
raro in illis Pandectis leges. Nubsit etiam & scribsit, quæ pas- 38
sim per P, scribuntur aliquoties inuenies in titul. De condition. & demonstratio. At ex contrario Optinere, Optulit, Suptile, Suptilitas in iisdem libris, vt plurimum per P, non vt in aliis per B, scribuntur. Sed & multa per C, illic scripta animaduerti, quæ per T, vbique alias concipiuntur, veluti condicio, Ædilicius, Ædilicia, Aduenticium, Muciana, Venali- 39
ciaria, Conuicium, Solacium, Traiecticia, Pignereticius, Pignetaticia, quæ duo postrema etiamnum in codie Iustiniani corrupta sunt. Retinent & illi libri fere semper in compositis verbis integras vtrinque voces. Itaque Exstat, Exspectat, Ex- 40
soluere, Exsequi, Exstruere, Exspirat tam crebro legimus, vt nimiæ sit & putidæ diligentiæ loca proferre. Eadem forma Transducere habent, non Traducere, in leg. 3. §. 1. ff. de Publi- 41
cia. l. 61. ff. de leg. lib. 3. l. 31. ff. pœnis. Et transcribere, in l. 92. ff. de diu. reg. iur. Inlacrymari in l. 19. ff. de offic. præsid. In- 42
rogare. l. 1. in fin. ff. de seruis exp. Et Circumire in l. 7. §. 1. ff. de offic. proconsul. Nonnulla quoque contra receptam scribendi consuetudinem in illis libris vocabula aspirantur. Nimirũ 43
Harena, Harenarii, quibus in verbis aspirationem Phocas Grammaticus desiderat. Item Holus l. 11. ff. de vsu & habit. Verhedi in l. vlt. ff. demun. & hon. At harundo & harundinetum, non abscisse, sed varie & modo addita, modo dempta aspiratione. Sicut & Trahianus quandoque l. 4. in fin. ff. peculatus. l. 3. in fin. ff. de abig. l. 5. §. vlt. ff. de his quæ vt indign. & Trahianopolis l. 1. ff. de censib. Per contrarium quædam in illis libris citra spiritum, aliter atque vulgo scribuntur. Qualia 44
sunt hæc, carus caritas. pro beneuolentia, posthumus, Quæ quia in Pandectis obuia sunt, idcirco locorum testimonio supersedeo. Tantum confirmandæ huius scripturæ causa Lexicon. B. Germani citabo, in quo Postumus sine aspiratione scribitur, definiturque ὁ ἔσχατος υἱὸς τῷ πατρὶ συνελθόντος, καὶ διαστάντος δι' ἀμφοῖν. Similiter citra aspirationem verbum Tus scribitur, non modo in l. 3. §. pen. ff. de penu leg. verum etiã in eod. ædis B. Germani Lexico. Quam scripturam rectam esse Isidorus libr. 16. Etym. c. 8. à tundendo huius verbis originem deducens, docet. Item Partos Pandectæ efferunt non Parthos, l. 10. ff. de condit. & demonst. Ederam in leg. 3. ff. arbor. furt. cæs. & Vmorem l. 57. ff. locati, l. 18. ff. de seruit. vrb. Et Vmetale in leg. 14. §. vlt. ff. de re milit. Et Redam l 60. §. pen. ff. locati Trocleas. l. 19. §. illud. ff. eod. tit. Renum in l. 11. ff. de euict. Aenũ in l. 12. ff. de instr. vel instrum. Cæterum in loco P. H. aspirati in 45
multis præsertimq. peregrinis dictionibus E. ponitur, sic Fœnices, Elefantos, Filippos, Orfitianum, Chirografa, Sifones, Efesum in Florentinis libris legimus. l. 1. & l. vlt. ff. de censib. l. 2. in fin. ff. ad l. Aquil. l. 6. ff. de acqu. hered. l. 11. §. 1. ff. de seruo corr. l. 12. ff. de inst. vel instrum. l. 137. §. cum ita. ff. de verbor. oblig. Insuper quædam vnicis literis concepta vocabula in illis libris occurrunt quæ nos geminatis ac repetitis scribimus, vt Conubium: quam eandem scripturam Lexicon B. Germani 46
sequitur, vt supra lib. 3. de verb. sign. docui. Item conexa l. 17. ff. de neg. gest. l. 59. ff. de rei vend. l. 1. §. pen. D. de suis & legit. Litus & litora l. 3. D. de rer. diuis. & alibi sæpe Copertoria in l. 38. §. 1. D. de aur. argen. quæ vulgo Coopertoria. Ilico, Vilicus, Vilica l. 146. l. 205. D. de verb. signific. & alij infinitis locis. Pedisequa l. 65. D. de leg. lib. 2. Britannica. 46. D. ad Treb. Postremo Anulum, Ædiles, Curules, Oportune, sine literarum geminatione in illis libris vel indiligens lector offender, Vice versa geminantur in aliquot dictionib. literæ, quarum repetitionem communis ac trita scribendi ratio repudiat. Nam

Digitized by Google

47 & Querellam, Sequellam, & Sollemnem, Litteram, Immo, Quinimmo, Comminus, Repperit, Mercennarius perpetuo inuenies. Et certe in Lexico B. Germani eodem modo Querella scribitur, & redditur μέμψις. Brachium etiam iidem libri scribunt l.23 §.item quæcunque.ff. de rei vendicatio. l.12. ff. de ædil. edict. Et Sollertiam l.24. ff. ex quib. caus. maior. & Matrimonium l.2.§.his etiam.ff. de orig.iur. l.105.ff. de verb.obli. l.144.ff. de verb.sign. Et Cartilinam l.8.ff. ad l.Iul.maiest. Recidere l.10.l.40 ff. de adopti. l.7.in fin.ff. quod cuiusque vniu. l.6 ff. de capitu. l. 13. ff. de optio. leg. Summissit etiam & promisit, inuenias in l.15.§. conuicium, ff. de iniur. & l.49. ff. famil. ercisc. & Reppulerit in l.86.§.1.ff. de leg.1. At Supremum, Cupæ, Culeo, varie & interdum vnicis ac simplicibus, interdum repetitis literis scribuntur.

Enimuero putis vocabulis scribi solita quædam vocabula quibus nunc diphthongos addimus ex constanti eorum libro-
48 rum scriptura obseruaui. Cuiusmodi sunt hæc, Hereditas, [illegible]erum, Edere, Femina, Fetus, Veneo. Rursus cum diphthon- [illegible]quædam scripta obseruaui, quæ ab iis vulgo vacant. Velu- [illegible]ere, sicut & in Epigrammate veteri Romanor. Docta E- [illegible]a pœne Musarum manu. item pœnula l.7. de supell. leg. [illegible]enuria l.25.in fin.ff. de pignor. act. Obedire in l.8.in fin. ff. de [illegible]sit. Amœnitas in l.3.ff. de aq. quotid. Scæna in leg.1.& l.4. §.vltimo, ff. de his qui notan. infa. l.24. ff. ad leg. Iul. de adult. quemadmodum in Epigrammate quoque marmoris Romani scriptum ferunt, in hoc versu:

Et Græca in scæna prima populo apparui.

Vnde Scænica in l.15.§.etsi vestimentorum de vsufr. l.127. ff. de verb. sig. Et Proscænium in l. 8. ff. de pollicita. Deprehendere & comprehendere nõ sine varietate aliqua diphthongis augentur. Porro alias plerunque à receptis, diphthongos
50 veribus quibusdam Pandectæ tribuunt. Etenim Cœnum & Fœnum, Cœcus, Pœnitentia, Cœlum quæ vulgo per œ, illic per æ, edun ur l.26.ff. de acquir. rer. domin. l.93.§.pen. ff. de leg. lib. 3. l.1. de postul. 28. ff. de seru. vrb. Et quod mihi magis mirum accidit, fœnus vbique illic scribitur, vt & in Lexico B. Germani fœnerator: quanquam à fœtu pecuniæ ea nomina ducta Grammaticis placet.

Nec vero ipsæ sibi vsquequaque Pandectæ constant. Nam
51 Sugrunda, & Sugruenda dicunt l.5.in fi. ff. de his qui deiec. Rubr. de damn. infect. & sugr. In Lexico autem B. Germani Sugrunda scribitur & exponitur ὑπόστρωμα. Fulctrum item lecti, & Fulcrum dici inuenio. l.52.§. vlt. ff. de leg. lib. 3. l.35. ff. de acquir. rer. dom. Sed enim ambigui generis dubiæque coniugationis nomina ac verba in his non pauca recipere est: velu-
52 ti Concordia & Concordium neutro genere in l.27. ff. de pact. dota. Alimonia alimoniæ in l.1.§.pen. ff. de extr. cognit. & Alimonia alimoniorum in l. 73. ff. de iure dori. l.4. ff. de liber. agnosc. vt & apud Varro. lib. 1. de re rustic. c.8. In partu & alimonio. Et lib.3.c.16 mellis alimonio Lectus item & Lectum in l.19.§. item Celsus. ff. de aur. & arg. Papyrus & Papyrũ in l. 52.§. chartis ff. de leg. lib.3. Denarii & Denaria l.13. §.1. ff. de verb. oblig. Tegulæ & Tegula tegulorum in l. 30. §. Labeo. ff. de vsura. l.8. ff. quod vi aut clam. Castella & Castelli in l.41. §. item hoc prohibetur, ff. de leg. lib.1. Consortium & Consortio consortionis in l.96.§. cum cod. ff. de solut. Quod verbum Velleius quoque Paterc. libr. posteriori vsurpat, vt & Tribuniciæ potestatis consortionem Neroni constituerat. Alia etiam ex Lucilio 19. & ex M. Tullio lib.3. Offic. & ex Liuio deprompta testimonia Nonius Marcel. iuppeditat. Præterea lupanar & lupanarium legimus, l.43. ff. de ritu nupt. l.21.§. sed si in aliquem. ff. de recept. qui arbitr. l.27. ff. de petitio. heredit. exemplar & exemplarium l. 47. ff. de leg. lib.2. l.10. ff. si quis omiss. caus. test. l. 18. D. de testam. quemadm. aper. l.1.§. si quis in duob. D. de bon. possess. sec. tabul. Miliare & Miliarium l. 42. D. de excus. tut. l.1.§. initio. D. de officio præf. vrbi, l.4.§.1. D. de her. instit. Ac quemadmodũ Gellius Vulgarem & Vulga-
53 rium ac Vulgariam dicit, ita nostri peculiares res & peculiarias, peculiarem causam & peculiariam efferunt l.54. §. vlt. D. de doli exc. l.4.§. pen. D de pecul. Temporalem denique & Temporariam actionem, Versicolorem vestrum & Versicoloriam, Angularem locum & Angularium apud eos legimus, l.9.§. si is qui temporaria, D. de iureiur. d.l.55.§. vlt. D. ad Trebell. l.1.§. vlt. D. de aq. quotid. l.70. D. de leg. lib.3. l. 69. D. de
54 contrah. empt. item Ductum aquæ Ductionem l.10. in fin. D. de aq. & aqu. pluu. Incestus etiam & incestum apud eos inuenitur. l.56. D. de ritu nup. l.39.§. vlt. & l. vlt. D. ad le. Iul. de adulter. l.4. & l.5. D. de quæst. Coniunctio & coniunctus l.91.§. vlt. D. de leg. lib. 3. Mandatum & Mandatus in l.41.§. pater. D. de legat. 3. l. vlt. in fi. D. pro empt. l.2. D. de litig. l.42. D. de neg. gest. l. vlt. ff. de solu. l.22. & l.26. D. de minor. l.14.§. pẽ. D. de relig. l.25.§. vlt. D. de exc. rei iud. Iussus & iussum. in l.25.§. iussum, l.39. D. de acq. her. Eandem in quibusdam verbis coniugationum varietatem atque inconstantiam notare licet. Nam
55 Ædificare & Ædifacere auctores nostri dicunt, l.60.§. mandaui, D. locati, l. 10.§. vlt. D. solut. mat, Significare & Signifa-

cere in leg. 65.§.1. D. ad Trebell. eadem figura, qua lucrifacere. Magnifaciebat leges in l.1. §. pen. D quod vi aut clam. Sed & Demoliri ac Demolire vsurpant. l.30. D. locati. l.12. D. de vsufru. leg. l.37. & l.43 §.1. D. de damn. infect. l.50. D. ad leg. Aquiliam. Cuius varietatis nouitatem mihi Diomedes leniit, qui Demolire antiquos dixisse, prolatis in eam rem Varronis ex libris Poeticis, & Epistolicarum quæstionum & Nævii in Corollaria locis, comprobat. Illud etiam quando in huius verbi mentionem incidimus, notandum est. Demolior non tantum actiua, sed & passiua significatione à Iurisconsultis vsurpari. Ita demolita domus est, dixit Iauolen. in l.23. D. de vsucap. Et demolitis ædibus Vlp. in l.10.§.1. D. quibus mod. vsusfr. amitt. Sic & alia multa, quæ actiuam duntaxat habere significationem vulgo creduntur, passiue accepta in libris nostris obseruaui. Veluti Tueri & Stipulari, de quibus libr. 17. & lib. 18. de verb. quæ ad ius pert. significi. diximus. Item pollicere in l.1.n. est autem. D. de exercitor. vbi Vlpia. Actio pollicetur, ait, i.e. promittitur: Nec non obliuiscei. Paul. in l.60.§. pen. D. de ritu nup. Per adoptionem in totum adoptiuæ familiæ obliuiscuntur. Morari. Papin. in l.5.§.1. D. vt legat. nomi. cau. Si petitionis dies moraretur, pro, retardaretur, & differretur. Paul. in l.85.§. vlt. D. de diuers. reg. iur. Quoties æquitate desiderij naturalis ratio aut dubitatio iuris moratur. Exsequi Paul. in l.18. D. de iurisd. omn. iud. Quæsitum est, an sententia exsequi possit. Vlp. in l.2. D. de re iud. Sed perraro intra statutũ tempus sententiæ exsequentur, Populitari, Papirius Iustus in l.21. in fi. D. de appell. Cum fructus populitarentur ab aduersario. Et apud Liu. crebro populari πανδημεὶ ponitur. Interpretari, Iulian. in l.13. in fi. D. de reb. dub. Sed prochuior est sententia testatoris sic esse interpretanda. Paul. in l.12. D. de diu. reg. iur. in testamentis plenius voluntates testantium interpretantur. Sic & apud Sueton. in Neron. c.13. Dein precanti tiara deducta diadema imposuit: verba supplicis interpretata prætorio viro multitudini pronunciante. Mentiri. Modest. in l. 75
28. D. ad l. Cornel. de falsi. Si à debitore prælato die pignoris obligatio mentiatur. Admetiatur etiam passiua significatione ponitur in l.35.§. pen. D. de contrah. emptio. & l.36. D. locati. Sed & Actio moderatur, pro, modus actione præscribitur, in l.15. in fin. D. de neg. gest. inuenies. Et nomen quod confitetur, pro, quod in confesso est in l.15. D. sic quoque D. de re iudicata. Quinetiam Arbitretur, pro, Arbitrium feratur & sententia dicatur, αὐθαιρετῶς bis vsurpatur in l.27. §. si quis litigatorum, D. de recept. qui arbitr. Et alias, Sumptus, ait Vlp. arbitrantur pro facultatibus & dignitate defuncti. l. 1. 2. §. sumptus. D. de relig. i.e. arbitrio boni viri definiuntur & æstimantur. Idemque Vlpian. verbo Patitur sic vsus est in l.11.§. vlt. D. de act. empt. Bonæ fidei, inquiens, contractus hac conuentione non patitur, id est, non patitur neque admittit hanc conuentionem. Funerari etiam passiue accipitur, & sepeliri significat in l.17. D. de reb. auct. iud. possid. & in l 8. D. de sepul. viol. & apud Paul lib.5. sent. tit.26. iuncta l.5. D. ad l. Iul. de vi publ. Contestetur lis, passiue in l.1. in fi. D. de feriis. l.3.§. pen. D. de sepul. viol. l.7. vers. ita demum. ff. de pati. hered. Complectitur quoque, pro, comprehenditur. Scæuola in l.133. ff. de verbor. obli. Nam sicut & ipsius heredis caput, ita ipsius vis vel sæpius facta complectitur. Vlp. in l.3 §. sed illud. ff. de appell. Et quorundam aut nomina libellis sint complexa. Sic in l.30.§. in furiosi, ff. de fideic. libert. Decretum interponetur, quod id ipsũ complectatur. id est, contineatur & comprehendatur. Postremo & Fœnerari pecuniam ab aliquo, pro mutuam accipere 58
Paul. dixit in l.35 ff. de solut.

Iam, vt ad nomina veniam, eorum in numero multitudinis genitiuos complures à communi sermone pronunciatio neque abhorrentes, in nostris libris vel minus attẽtus lector de- 59
prehendet. Nam mensum semper, non item mensium scripta inueniet l.40. ff. si cert. pet. l.7.§. ex contrario. ff. sol. matr. l.2. ff. quan. act. de pecul. l.60. ff. de leg. lib.3 l.5.§. satisfactionis, ff. ve in possess. legat. l.7 §. vsuræ. ff. de adm. tut. l.101. ff. de diuers. reg. iur. Quo etiam modo in C. Theod. idem genitiuus scribitur vbicunque is occurrit, vt l.10. de appellatio. & l.4. C. de reparationibus appellatio probant. Deinde nominum horũ, Ciuita- 60
tes, Hæreditates, Quantitates, Facultates, Ætates, Seruitutes, Parentes, hi semper genitiui eduntur Ciuitatiũ l. vlt.§. episc. ff. de mun. & honor. l.23.§. vlt ff. de aper. libert. Hæreditatium l.3. ff. de legit. tutoribus & in inscriptione l.68. ff. ad l. Falcid. aliarumque similium, Quantitatium in leg. vltim. in fin. D. quod met. caus. Facultatium in l.78.§.1. ff. de leg. lib.3. Ætatiũ l.1.§. ætatem. ff. de aq. quoti. Seruitutium in l.6.§. etiam. D. si seru. vindic. & l.72. ff. de verb. oblig. Parentiũ in l.34.§. pen ff. de ritu nupt. l. pen. ff. de sponsali. Bubum etiam dicunt Icti pro boum, & Duum pro Duorum, & Edulium pro Edeliorum, 61
l.55. ff. de legat. 3. l.7.§. vsuræ. ff. de adm. tut. l.6. in fin. de offic. proconsi.

Sunt etiam in iisdem Pande. quædam contra tritum morem literarum incremento producta vocabula. Nomenculator enim illic dicitur qui alijs in libris Nomenclator, vt su- 62
pra lib.

Digitized by Google

pra lib.11.probaui. Vberitas item pro vbertas in l.15. §. Papinianus, ff.locati. Facilitas item pro Facultas l 3.in fin.ff.de appel.Figulinæ,pro figlinis, in l.6.ff.de seruit.rustic. Secutio,pro, Sectio,in l.85.ff.de verb.oblig. Ducitum, pro,Ductum,in l.1.ff. de test.milit. Valide, pro valde,in l.27. ff.qui testam.fac.poss. vbi valide stultam Celsus dixit; sicut valide sapientem Vlp.in L.4.§.idem Pomponius. ff.de ædil.edict. Contra Lamna, pro Lamina,in l.127. in fi.ff.de aur.arg.Domna,pro, Domina,in l. 38.§.Lucius, ff.de legat.lib.2.Calda,pro, Calida,in l.19. §.illud nobis,ff.locati.

Porro casus plerumque à receptis Grammaticorum regulis
63 alienos verbis & aduerbiis ICti adnectunt. Sic verbum contineo datiuo jungunt, qui ablatiuo secundum Grammaticorum traditiones societati deberet. Ita promissioni continentur,legimus in l.57.ff.de iure dot. Et alias.Conditioni cõtinentur l.41. §.Stichus,ff.de fideic. lib.vt & alias. Omnes casus qui huic stipulationi continentur l.3.ff. vsufr,quemad.cau.Similiter in l.2. ff.ex quib.caus.maior. Hoc edictũ,quod ad eos,qui ei cõtinẽtur. Et in l 3.§.ligna,ff.de penu.leg.penori legato cõtineantur. Verbum etiam Contentus datiuo copulant. Vnde,vni cõtentus esse debet,aiunt in l.8.§.1. ff.de legat.lib.2. Et contentam esse doti in l.61.ff.de hered.instit. At in l.37.§.nuptura, ff.de leg.3.
64 Popularius dicunt Contentus partis dimidiæ dotis. Fungor etiam datiuo ab iis jũgitur. Itaque magistratui funguntur, inueniesin l.vlt.in fi.ff.ad municip. Et muneri defungi in l.1.§.pre-
65 u aricatorem, ff.ad Turpil.nisi Muneri pro Munere, illic ex literarum familiãti mutatione,de qua ante egimus,scriptum dicamus. Sic & pecuniã conditioni comprehensam dicunt in l. 94.ff.de cond. & demonst. vt Orbi terrarum cõprehensos Cic.
66 li.4.de Rep.Nonio referẽte. Verbo quoque Antecedere datiũ nostri auctores tribuunt in l.92.ff.de verb.sig.vt & verbo insequi. Hinc insequentes sibi adgnatos dixit Vlp. in l.3. §.vtique ff.de suis & legit. Nec non verbo Pœnitere eũdẽ casum adplicant. Nam prioris voluntatis sibi pœnituisse dicunt in l.22.ff.
67 de leg.3.Quinetiam Vti exceptionem dixit Paul.in l.7.§. procuratot ff.pro empto. Quod minus nouum mihi Diomedes fecit,qui antiquos datiuo junxisse verbũ Vtor lib.1.tradit. Similique modo Abuti dotem in l.22.§.sin autẽ,ff.sol. matr.vt Abu-
68 ti operã in prologo Andriæ.Item,Agere Hypothecariam,pro,
69 Hypothecaria legimus in l.57.ff.de leg.1. Et subsequi actione in l.39.ff.de noxalib, & habitatione cõducat in l.11.§.qui legatorũ,ff.vt in poss.legat.Atque vt ad particulas & voces reliquas descendam, multos eis Grammaticorum præceptis repugnãtes
70 casus tribui videas.Nam satis tempus habeat,dicunt in l.19 ff. de oper,libert.Amplius sui debiti in l.61.in fin. ff.de cõdictio. indeb.& Amplius legi concessæ portionis in l.62.§.1.ff.de cõd.
71 & demonst.Sub conditionem datus sextans in l.76. ff.de acqu. hered.Sub conditionẽ datum legatum in l.7.in fi.ff.de leg.li.3.
72 Sub cõditionem manumissum l.79.ff.de cond.& demonst.Sub cõditionem reddendarum rationum liber esse jussus in l.3.eo. tit. Articulum quoque, In,sine vlla motus significatione sæpenumero accusatiuo jungunt.In Prætoris edicto ita scriptũ erat, ventrem cum liberis in possessionem esse jubeo,l.121.ff.de leg. lib.1.l.13.in fin. ff.de man.test. Quo loquendi genere ipsi ICti Prætorum verba subsequentes vtuntur in l.1.§.1. ff.de Carbo. & l.3.§.pen.ff.de jure,l.7.cum Rubr. §.1.ff.de act.empt.Eadem figura, & in possessionem remanere dicunt in l.32.§ si maritus, ff.de donat,int.vir.& vx.& in l.21.§.facti.ff.de captiu.Item in seruitutem,remanere l.14.ff.de fideic.libert.In fugam esse in l. 14.§.pro eo autem,ff.quod met.caus.In moram esse in l,8.ff.de nouat. In relegationem esse in l.13.ff.de bon.possess. In fructũ esse l. 40.§.cum fundum,ff.de cõtrah.empt.In potestatem esse l.1 .ff.quis ordo in bon.possess.& apud Vlp.in Inst.ti.28.Cuius locutionis exẽpla ex antiquis auctoribus prõpta Gellius suppeditabit. Sic & in seruitutẽ factum delictum in l.11. ff.de minorib.In hereditatem deprehendi in l.18.§.seruus ff.de stip.seruor.Et vt breuiter absoluam,eiusmodi alia exempla occurrunt in l.35.in fin.ff.de ædil.edict.l.40. ff.de adopt.l.55.ff.ad Aquil.l. 6.ff.de seru.corr.l.pen. ff.de fugit.l.29. ff.ad Trebel.l.41.ff.pro socio;l 2.ff.de l.Rhod.l.32. §.si maritus,ff.de dona.int.vir.l.11.
73 §.pen.l.27.l.31. ff.locat.l.78. § cum vir.ff.de leg.lib.3.l.34.ff.de neg.gest.Nonnunquam etiam cum motu,sexto casui vox In,ab iisdem jungitur, veluti in possessione mitti,In hostiũ potestate peruenire,In carcere recipi, Committere in actione, & his similia l.13. ff.vt in poss.leg.l.12. ff.qui testam.fac.l.6.§.eius qui, ff.de iniust.rupt.l.65.§.Labeo,ff.pro soc.l.34.§.Caius,ff.de leg. lib.2.l.85.ff.de legat.lib.3.l.32.ff.de liber.cau.l.8.ff.de pollicit. His adiungam & alias in eandem classem reuocandas phrases:
74 Quales sunt hæ,pridie æquinoctium l.1. §.ætatem, ff.de aqu. quotid. Pridie vindemias l 7, ff.solut.matr. Plus quartæ l.11.§. quod vulgo.in fi. ff.ad l.Falcid.Et plus debiti l.2.C.ex quibus caus.infa.irrog.secundum librorũ scriptorũ lectionẽ.Plus pretium soluat in l.25.§.1.ff.de vsufr.Multo minus fructum percipiat in l.14.ff de vsufr.nisi fructum illic concise pro fructuum
75 positum magis placeat,vt & in l.58.§.pen.ff.ad Treb.itẽ Abunde patrimonium reliquit, in l.vlt.§.2. ff.de leg.lib.2.Pauciores centum dierum non sunt dandi,l.2. ff.de jure deliber.Paruum uini in l.21.ff.de furt. Et paruum inter hanc speciem interest in l.117. ff.de leg.lib.1. Et non rarum admodum,pro raro,in l. 2.ff.si pars hæred.pet.

Verum quoniam de articulis dicere cœpi,satius fuerit,quæ de iis notatu digna collegi,absoluere,vt ad alia gradum deinceps faciamus.Inuenio autem, Ad,pro,Apud,positum in l.61.
76 §.1.ff.de cond.& demonst.& l.1.in fi.ff.apud eum à quo appellat.l.41.§.sororis, ff.de leg.3. Quam significationem Seruius in artem Grammaticã Donati notat,& hac auctoritate comprobat, Decẽ fiscos ad Senatorem illum pactos. Sic & Cic.Epist. ad Brutum,Messalam,laudem præsertim ad Brutũ,cui non minus Virtus illius quam mihi nota est.Idem ad Attic.li.10.Cõmodũ ad te dederam literas de pluribus rebus cum ad me bene mane Dionysius fuit. Liuius lib.10.Minus cladis, cæterum nõ plus armorum ad hostes erat.Atque alias idem auctor hoc in sensu vocem illam vsurpauit.Vt & Plin.li.7.Epist.cum ait: Ego quoque ad me habeo decretum prouinciæ.

Contra Apud,pro, Ad,accipitur in l.11.ff.de offic.proc. & in L.27 ff.de stat.lib.Non est etiam prætereũda vocis Ad,ex mẽte loquentis expressa significatio in l.18. §.ff.de manum.test. in qua,Ad manum idem accipitur quod Post annum.

Aliubi,pro,Alibi,ponitur in l.64.ff.de cond.& dem.l.1.ff.de
77 cadau. ponitur. Quo in significato eadem voce vtuntur Varro lib.1.de re Rustic.c.44.& Tertull.lib.De spectat.

Autem,pro,Enim in l.10. §.vlt. ff.de diuers.tempor.præscr.
78 pro Igitur in l.63.§.pecor. ff.de leg.3.Elegãtiam vero & ornatum habet hæc particula subdita voci Et, vt in l.16.§.1. ff.ad Trebell.Et generaliter autẽ In l.5.§.tutelæ, ff.de oblig.& act. Et hoc autem casu.Cui non absimile est illud Senec. Ep.59. li.8 Et hæc autem quæ non sunt rerum natura complectitur:

Proinde valet,Perinde in l.134.in fin.& l.137 §.cum quis,ff.
79 de verb.oblig.l.49.ff.de cuict.l.205.ff.de diu.reg.jur.Fuit enim vox nec veteribus similitudinis nota. Atque eo sensu à Terẽt. Heauton,scen.1.& in Phormio.& à Varro.apud Non.Marcel. in verbo Vadulatum particulam hanc vsurpatam reperies. vt & apud Quintil. Declam.13. cum ait, An viminis modo texti pretium formula taxassem, & proinde agerem quasi inanes perdidissem.

Cum, pro, Quia in l.41. §.testamento, vers.quæritur,ff.de
80 leg.3 l.62. ff.sol.matr.l.17. ff.de cond.& dem. l.5.§.quæri ff.vt poss.leg.l.29.§.vlt.ff.de adult.

Dum,pro,Verum,in l.1.§.item quæritur,in fi.ff.de aq.quot.
81 Sic,pro,Deinde l.15. ff.de præscr.verb.leg.1.§.in bestiis, ff.si quadrup.pauper.l.9.§.1. ff.de donat.int. l.34.§.cui iusiurãdum ff.de jurejur.l.25.§.vlt.ff.de ædil.edict.vbi ex abundanti, Sic deinde,legimus.

Si,pro, Quamvis,l.71.§.prædium, ff.de leg.2.l.124.in fi.ff.de verb.oblig. Super,id est,præter, & vltra,in l.pen.ff.de peri.& commod.
82

In pubertatem,pro,Intra pubertatem in l.2.ad fi.ff.de vulg.
83 & pupil.Io.annos,pro,Post annos in l.41.§.hærede, ff.de fideicom.liber.

In tempus,pro, Post tempus in l.56. §.1.iuncto.§.sequ.ff.ad Trebell.

Quasi,pro, Veluti in l.21.ff.quando dies leg.ced.secundum Florentinam vtique scripturam

Quam, nouo sensu positum inuenies in l.15.ff.de libert.& post.& l.pen.if. de leg.3.

Tam,pro,valde in l.25.§.non semper. ff.de minorib. Cuius significationis aliud quoque mihi testimonium P.Faber meus protulit ex l.1.in fin.ff.de cur.Furio. Vbi Florent.est,Si tã probus sit,id est,si sobrie viuat,vt in l.11.ff.de tutoribus dat.Addidit & Plin.eod.sensu hoc verbum vsurpasse,li.7.c.49. Oratores quidem ambo,sed tam dispari euentu.Et Vell.Paterculus libro posteriore. Nam dictaturam, quam ei pertinaciter deferebat populus tam constanter repulit. Et alias, Nec minora consequi potuit: sed non tam concupiuit.

Verum,pro, Tamen in l.9.§.licet, ff.quod met.cau.l.2.ff.de
84 his quæ in test.del.

Vel,pro, Vel in l.177.ff.de diuers.reg.jur.In qua ita est, Qui in ies domin.vel alterius.

Tamesi,pro, Quamvis ponitur in l.56.ff.de judic.l.7.§.interdum,ff.ad SC.Maced.qui duo loci ad eum,quem Iac.Cuja. lib.1.obser.notauit,commodissime addentur.Ac mihi vox hæc Tamen si mutata videtur in l.18.§.vlt. ff.de iniuriis,vbi longe aptius quam vti vulgo legitur,legeretur. Quod si scisset filiũ esse,tamen etsi nescisset cuius filius esset, dicerem, inquit,patrem suo nomine iniuriarum agere posse.

Quanquam etsi in l.1.§.vlt.ff.si leg.nom.cau.Quia enim in l.
23.ff.de exc.rei jud.Enimvero repetuntur plerũque per pleonasmũ sine aliqua sensus necessitate voces mulæ, vt in l.16.in fi.ff.qui test.fac.poss.Nam etiam Cõpotibus mẽtis personales actiones etiã ignorantibus acquirũtur.Et in l.3.ff.si pars hær.
85 pet.Ideo,ait Paulus,quia scire non potuerunt quod nasci possent: Ideo tam multa de huiusmodi re tã varia & incredibilia tradiderunt,&c. Eodẽque modo,vox, Au. in l.52.ff.de pecul.& in l.40.ff.de acquir.hered.Quæsitum est,ait Vlp.an li-

Digitized by Google

cet quis paternæ hæreditatis nihil attingat, aliquid tamē propter patris voluntatem habeat vel faciat, an creditorib. paternis cogitus respondere. Pompo. in l. 77. ff. eo. tit. Illud dubitari potest, an si cū testamēto hæres institutus essem ab eo, qui etiam si intestatus decessisset, legitima hæreditas eius ad me pertineret, an simul vtramque hæreditatem repudiare possim. Sequola in l. 78. §. Mæuia. l. 2. ff. ad SC. Treb. Quæsitum est, An Septicio filio defuncto intra vicesimū annū sine liberis, hoc fideicommissum verū pro portionib. hæreditatis ad fratrē & sororē eius pertineat. Idem Pōp. in l. 3. ff. de verb. oblig. An etiam si me non prohibeas, vxorem autem meam prohibeas, vel contra vxorē mea stipulata, me prohibeas, an committatur stipulatio? His accedent ex Petr. Fabri beneficio & alia particularū παράλληλα exempla, quæ subjeci. Tryphon. in l. pen. ff. de vi & vi arm. Quāquam ego moram fecero, quōminus interdicto te conuenirem, subtractis tamen mortalitate seruis, aut pecorib. aliisve reb. intercidentibus, tuum tamen onus nihilominus in his restituendis esse Paul. in l. 38. §. in Fauiana ff. de vsu r. in Fauiana quoq; actione & Pauliana, per quam quę in fraudē creditorum alienata sunt reuocantur, fructus quoq; restituuntur, Vlp. in l. 1. ff. de extraord. cogn. Si imprecatus est, si, vt vulgari verbō impostorum vtar, exorcizauit. Paul. in l. 45. §. eius bona, ff. de jure fisc. Eius bona qui sibi mortem conscinit non ante ad fiscum coguntur, quam prius constiterit, &c. Adde & hæc Vlpiani verba quæ sunt in l. 1. §. Labeo ff. de aqua quotid. ne quid in illo fundo faciat, quare ex ea re aqua inquinetur.

Sed jam satis superq; in singulis voculis hæsitamus, ad dicēdi genera inuentu rara vel à communib. Grammaticorum regulis abhorrentia quæ in Digestis reperiūtur, transeamus. Initio autē Antiproses quasdam à me obseruatas adscribam. Cuiusmodi est, quod in l. 27. §. si quis seruum, ff. ad Aquil. scribitur. 86
Si quis mulionem conductum ad regendum mulum, commendauerit ei mulum. Pompo. in l. 8. ff. de liberatio. leg. Non solum nostrum debitorem, sed & hæredis nostri, vt liberetur, legare possumus. Simile huic est Terentianum illud Adelphis. Illum vt viuat optant. Insolens quoque est hæc locutio. Nec transferri personæ putationem ex persona filiorum ad eos potest; quam Paul. vsurpat in l. 18 §. si imperia. ff. de iniuriis. Nec minus data plerisque videbuntur hæc, Iubere eum debebit Proconsul, vt idonee caueat. l. 41 ff. de petit. hæred. Æstimationem eius quod interfit ad id tempus referendum, l. 12. ff si quis om. cau. test. Et Denegandum est aduersus eum exceptionem, l. 19. ff. de nouat. Item, Sed Iuliani sententiam sequendum est, l. 12. §. facti, ff. de captiu. & postli. A capite rationem reddendum in l. 19. §. 1. ff. de neg. gest. petebam res æstimatas, quarum pretium in dotem erant. l. 78. § pen. ff. de leg. 3. cuiq. periculosum esse fidem suam l. 1. ff. ad Treb. Pro non scripto ea conditio est l. 21. §. 1. ff quando dies leg. id est, vt alias, pro non scripta l. 20. ff. de 87
cond. instit. Grammaticorum etiam traditionibus spretis Papinianus, Cum Asiam venisset, dixit in l. 73. in fi. ff. de cond & demonst. Et magis faciliores voluntates in l. 67. §. si rem, ff. de leg. 2. quemadmodum Palladius, Longior magis quam latior lib. 1. c. 17. dixit. Maior natu quam 25. annor. l. 14. ff. de bonis libertor. Minor quā 25. annis natu. l. 12. ff. de minorib. l. 102. ff. de leg. lib. 1, l. 8. ff. si quid in fr. patro. Minor quā viri potens l. pen. ff. quādo dies leg. ced. Huc pertinet & illud, Mori magis quā damnari maluerunt, l. 6. §. eius qui vers. Nam eorum ff. de iniust. rupt. Et melius est sensum magis amplecti quam verba l. 3. §. conditio. ff. de adim. leg. Et melius est possidere potius, quā in personam 88
experiri, l. 1. §. 1. ff. de superficiebus. Longe magis Grammaticos turbabit quod in l. 156. §. cum quis, ff. de diuer. reg. iur. scriptum 89
offendent, alij in locum succesisserunt. Et in l. 1. in fi. ff. de secūd. tab. pars vni, pro vnius. Et in l. 1. in fi. ff. de in rem verso. Domus sui. Et in l. 80. ff. pro soc. Ex duomillesimis partib. Ad quod in l. vlt. ff. de reb. dub. legitur, Cum quisque eorū ad trigesimū æratis annum peruenissent, similib. aliorum auctorū locis confirmatum, minus nouitatis habebit. Nam & apud Plautum legere me memini, vbi quisque vident, eunt obuiam. Et apud Ouidiū, Vestras quisq. redite domos. Et alias. Fugiuntq; penates quisque suos. Apul. lib. 8. de Asin. aur. Sarcinulis quisq. sumptis suis vtam 90
capessunt. Hic ergo quæ è Græco dicēdi genere efficta exp[illegible] saq. in ff. inueniuntur subjicerem, nisi hic locus vbertim ab Anton. August. lib. 2. Emend. tractatus esset, ad cuius copiam, etsi vix aliquid addi posse videatur, cumuli tamen loco paucula quædam adjiciam. Ad eas igitur phrases, in quibus verbum Causa, vel Nomine vel Gratia, Græco more recitetur, has insuper addemus, Rei seruandæ possidere in l. 5. §. postquam. ff. vt vt in possess. legat. fideicommissi non teneri l. 77. §. qui dotale ff. de lega. 2. Si quis euitandi criminis id egit, vt Reipub. causa abesset l. 15. §. 1. ad l. Iul. de adult. Damni non amplius parte sua consecuturum, l. 11. §. officium, fin fi. ff. de aqu. pluu. Damni infecti missus in possessionem l. 15. §. si quis damni, ff. de dam. infect. Et Damni infecti cauere, satisdareque l. 11. & alias sæpe ff. eod tit. satisdare legatorum l. 4. & l. 10. ff. vt legat. nom. cau. legati satisperere, l. 7. eod. tit.

91 Reliquis Græcissimis sunt & hi jungendi, Inhabiles tueri, in l. 21. ff. de decurtionib. Ius non habet intercedere, l. 2. § si filius de muneribus & honor. Cum quidam repeteretur mercedem, quam acceperat, l. 16. §. item cum quidam, ff. locati. Nō dissimulato se libertum esse, l. 15. ff. de in jus vocand. id est, cū nō dissimulasset. Cōperto matrem suam intestato decessisse, i. cum cōperiisset, l. 86. §. vlt. ff. de acquir. hæred. Nihilminus, pro, Nihilominus. Græcorum exēplo, qui οὐδὲν ἧσσον dicunt, inuenies in l. 37. §. pater. in fin. ff. de leg. 2. Ex eodem fonte crediderim & hæc quæ sequuntur, hausta. Ex eo tēpore quidquid æstimatur quod nouissime solui potuit. l. 11. ff. de re judic. vbi Quod pro, Quo dicti est, imitatione Græcorum, qui plerunque & subaudiunt. Simili modo in l. 9. ff. de liber. & post. hæred. instit. Ad id tēpus referuntur, quod testamentum destituitur, non quod moritur. Et in l. 12. §. vlt. ff vt in poss. legat. vel fid. In eum sc. casum, quod fideicommissi conditio extitit. Et in l. 15. §. non autem ff. de damn. infect. Ergo interuallū aliquod debebit intercedere, quod aut pro delicto ædes longo silentio videatur habuisse.

Certum temporis Vlp. dixit in l. 8. §. vnde si quis, ff. de inoff. testa. vt Multum temporis in l. 22. §. si hæres, ff. ad Treb. l. 5. §. barbaris. ff. de re milit. Certo loci in l. 19. §. 1. ff. de judiciis. Aliquo loci in l. 1. ff. de seruis exportandis. Eo loci in l. 32. in fin. ff. de judiciis.

Cæterū pura puta Latina sunt isthæc, Nihil acti erit l. 137. §. 3. 1. ff. de verb. oblig. Quid acti sit. leg. 21. l. 26. ff. de reb. dub. l. 41. ff. de verb. oblig. Quod acti sit, l. 57. ff. de oblig. & act. Aliquid jus l. 19. ff. de damn. inf. l. 20. ff. de noxalib. Aliquid mancipium l. 36. ff. de bon. libert. Impendium aliquid l. 63. §. si sub conditione, ff. ad Trebel. Aliquid emolumētum, l. 12. §. funus autem, ff. de relig. & sumptib. Si quid Sacerdotium nacti, l. pen. ff. de vacatione munetum. Quo pro, quod, in quibusdam locis positum obseruari, vt in l. 35. ff. de neg. gest. Non esse imputandū quo non soluerit. Et in l. 24. §. Seruius. ff. de damn. inf. Rationem adjicit quo si hoc non admittatur, iniquum erit. Quo enim tā firmum ædificium est vt fluminis, &c. Et in l. 40. ff. de contrah. empt. Quo post diem trigesimum renūciasset nihil ei profuturum.

Notandæ sunt & hæ phrases, Abundat mandati quantitatem 94
l. 55. ff. mandati. Pignoris obligatio etiam inter absentes recte ex contractu obligatur, l. 23. ff. de pignorib. Qui nauis nauigādæ causa in naui sunt, l. 1. §. 1. ff. naut. caup. l. 1. §. 1. de exercitor. Sicuti & agi actio dicitur in l. 23. ff. de præscr. verb. Et quoniā nullum hic ordinem tenere propter varietatem locutionum instituti, superioribus accedant & quę sequuntur. Annum in fuga fecerat, pro cōsumpserat, l. 24 §. vlt. ff. de statu liber. Nō inuitum huius solutionis fore in l. 2. ff. depositi. Sponte stipulatoris, l. 29. ff. de euict. Sponte tutorem l. 3. §. item quæri, ff. de reb. eor. Largiter esse, pro interesse in l. 81. ff. pro socio. Verbū autem ipsū, 95
Interesse, nouo genere constructionis vsurpatū à Paulo obseruaui. in l. 21. in fin. ff. quand. dies leg. ced. Nec multum, ait, inter esse tale legatum ab hoc, si heres erit. dato. Idem verbum scite disiunxit & dispatauit Modest. in l. 6. ff. de publica. Inter crimina, ait, reos & fraudis participes multum statuerunt, i. multum interesse: Cuius generis alias disiunctiones, quādo in hunc sermonem ipsa nos deduxit oratio, referre placet. Vlp. in l. 12. §. 1. ff. de jure dotium. Si mulier circum in hoc venta est, i. in hoc circumucta est. Idem in l. 29. ff. de relig. Lucri dotem faciat. Satisdare autem, satisfacere & satispetere sæpenumero eo modo disiungi, adnotaui. Nec absimili modo Satis egerit, pro Satisegerit idem Vlp. dixit in l. 10. ff. de cond. & demō. secutus veterum morem, qui Satisfagere, pro, Satagere dicebant auctore Charisio Sosipatro lib. 1. Instit. Grammatica, à quo Caronis ex libr. Dierum dictatum de consulatu suo verba hæc citantur. Iam nostri apud vallum satis agebant. Citantur & ex Pacuuij Atalanta & Plauti Bacchidibus idem comprobantes versus. Quibus ego Apulejo adjungam lib. 8. de Asino aureo ita loquētem. Coloni multitudinem nostram latrones rati, satis agēres rerum suarum eximiēque trepidi. Sed reliquas dicēdi species notatu nō indignas exequamur. Majus delinquit, pro, Magis, legimus in l. 5. §. 97
1. ff. de seruo corr. Crimen quod delinquitur in l. 38. §. 1. versic. fratres denique, ff. ad L. Iul. de adult. Cum erit annis 25. in l. 78. §. hæredum, & §. rogatus, ff. ad Trebell. Periculose, esse ex persona rei hoc metiri, l. 61. ff. de judic. Distat aliquid doli excep- 98
tione, l. 4. §. pen. ff. de doli except. Pœnam dignam suæ personæ pati, leg. 8. §. Item eos. in fin. ff. de jure fisc. Cuius locutionis si quem insolentia offendet, sciat is & ita Balbum in Epist. ad Ciceronem locutum esse. Obsecro te, ait Cicero, suscipe curam & cognitionem dignissimā tuæ virtutis. Damnatus in crimine capitali, l. 13. §. vlt. ff. qui test. fac. poss. A matiso puellæ ra- 99
ratus, pro jurejurando adactus in l. 14. ff. de dote præleg. Constare ratio & Constare rationibus in l. pen. ff. de seru. cor. Nuptum collocare & nuptui, l. 59. & l. 62. ff. de ritu nupt. l. 41. §. testamento, ff. de leg. 3. l. 5. C. de interdict. matri. Concessisse venditioni, pro, consensisse & acquieuisse in l. 14. in fi. ff. de diuersis temporalibus præscr. Ex defuncto interpositus contractus, l. 73. ff. ad Trebell. Peto de te l. 57. §. vlt. ff. eo. tit. l. 5. §. si de me petisses. ff. commodati. Non tantum ad sola furta pertinet, pro, 100
Non ad sola tantum furta l. 1. §. præterea, ff. si quis testam. liber. esse. Illo deprehensam vbi, &c. l. 23. §. 1. ff. ad l. Iul. de adult. Eo morari vbi l. 7. cui sa fi. ff. de annu. leg. Erga parietē adfixæ sta-

tuæ

ruæ l.245. D.de verb.sig. Ambedit agrum flumen l. 38.ff. de acq. rer.dom. & Deletus agor vi fluminis l.11. §. vlt. D.de acq.& aq pluu.arc. Ad insitias ire l.44. §. qui familiæ D. fam. ercisc. A quibus instructus sit fundus,pro, Quib. instructus in leg.18. ff.quan. dies leg. cred. Eualuit Seruij sententia in l. 6.§.etiam. ff.si seruit. vindicet. Dando se in adrogandum l.pe.ff.de secund.tab. Data ad hoc opera,pro,De industria, leg. 53.§. pe.ff. ad leg. Aqui. Latitans patronum l.8.ff. de cond.& dem. Factus in possessionem, pro actus,& missus l.11.ff.vt in poss.leg. vel fideic. Mukam aduersus aliquem dicere in l.32.§.si is faciat.ff.de recept.qui arbit. In nomen suum prædia emere l.2.ff.quando ex facto tutor. Occupabit conditio institutionem pro eo,quod est, committet,& ei faciet locũ, l. 17. ff. de cond. inst. Pertinet ad animum meum Sempronia l. 60. §. 1. ff. mandati. Perrepserat rumor l.2. ff. quis ordo in bon. poss.seru. Parere æri alieno,pro æs alienum exsoluere leg.5 §.non passim in fi. ff. de reb.eo. Sicut parere pensionibus, satisfacere est,in leg.54.§.1. ff. locati. Aditus posticasve vertere l. 13. §. sed si ædium,ff.de vsufr. Propagationes facere in leg.14.§. si domus. D. locati. Pulsatus esset,pro Expulsus in leg.54.§.1.ff.e.t. Pensi in societatem sumptus,i.Expensi leg.52.§.si quis ex sociis ff.pro socio. Proiicere pecuniam, i. Profundere, perdere & dissipare leg.25.ff. de probationib. Proiicere rem vili pretio in leg. 50. ff.de euict.i, addicere, & adiudicare, &, vt vulgo loquimur, abandonner. Retineo,me dixisse,pro, Memini in leg.92.ff.de cond.& demon. Facere procuratorem,pro, Dare in l.8.§.si quis mandauerit.ff. mandati,leg.4. §.vlt.ff. de appell. Stare sententia & sententiæ promiscue dicunt ICti in tit. de recept. qui arbit. recepe. Respondere messes dicit Paul.in leg.8.in fi.ff.sol. matr. Sicut & Virg.lib.Geor. Illa seges demum votis respondet auari Agricolæ. Ratam fecerit solutionem l.7.ff.de dote præleg. Subserere vites leg.13.§. de præteritis ff. de vsufr. Supplicium sumere à seruo leg. 12. ff.de iurisd. omn.iud. Subdici pœna, pro, Subiici pœnæ leg.1.§. indicit. ff.ad Turpil. Stipulam quæ in messe iacet l.13. ff. quib. mod. vsusfr.amitt. Quod superauerit, i.quod supererit leg. 6.ff. de reb.auctor. iudic.possid. vnde superamenta materiarum in leg.55.§. lignis. D. de leg. 3. Superare vita in l. 78. §. heredum ff.ad Treb. Transire cæteros in leg.13.ff. locati. Vestem quam vestitus est L.14. non solum ff.de furt. Nec præteunda est familiaris ICtis locutio: Cum in eo esset,vt,qua vtuntur in l.24. in fi. ff.quæ in fraud.cred.l.44. ff.de pactis,& l.7. §.sunt & aliæ ff. de libe.caus. Nec hæc quidem omittenda. In re agenda, quam illi vsurpant,in l.27.de rei vindic. L.2. ff. de solutionib. Disciplinæ traditus & in disciplinam, i.magistro erudiendus atque instituendus datus, l.16.de ædil.edict.leg. 78.ff.de leg.3. Carendum habeat leg.38 ff.de rei vindic. Adposita auctoritate, pro, interposita & accommodata l. 189, ff.de diuersis reg. iuris. Imminente iudice pro intercedente, & partes suas interponente in l. 85.§. vlt.ff.de leg.1. Adplicitus morbo in leg.7.ff. ad Treb. Adplicari ad munera leg. 2. ff. de iur. immunit. Si nauis qui exarmauerit leg.3.§.si conseruatis D.de l.Rhod.Celsum dant mulæ l.43.ff.de ædil.edict. Exitum intestati facere, ad causam intestati redigi, valet in l.3.ff.de his quæ in testam. del. Sine exitu res futura est,i.sine fine leg.17.§.principaliter ff.de recept.qui arbit. receper. Cogere radices, pro concipere in leg.3. ff. arb. furt. cæs. Calumniari ius ciuile leg. pen. ff. ad exhib. insula iniuncta domui leg.19.§.vl.ff.de leg.lib.3. Area iniuncta domui l.57. D.locati. Iungere inter se litem leg.1 ff.de litigios. Fabricam docere, i. fabrilem artem in leg.16.§.vl.ff. mandati. Intricare peculium l.1. §.vl. ff.de ser.corr.l. 21. ff. de pecul. Inconditum est, pro, durum & inciuile in l.95.§. additio D.de solutionib. Durare animum in tormenta leg.18 §. 1. ff. de quæst. Annum agere ætatis vincentissimum leg.1.ff de manum. l.15. §. minorem ff.ad leg. Iul.de adulr. Reliquorum nomine desolutum est, pro, exsolutum in leg. 41.§. item quæro ff.de fideicomm.libert. Vsuras resoluat,i.exsoluat in l.10.ff.de pollicit. Nimium est licere in l.23.§. nimium ff.do adm. tut. Nimia circa maritum l.33.§.eo autem D.solut.matr. Palmarij nomine,i.victoriæ l.1.§.si cui cautum ff.de extraord.cogn. Rursum retradatur,l.58. D solut.matrim. Sic retro reddat in l.67.ff. de solut. Retro restituere l.6.ff.de fideic. libert.l.vlt.§.vlt. ff.de public. Retro recurrere l.16.§.1. ff.de pignor. Operas à mane dare l.2. D. de annu.legat.

Nunc siluam quandam minus vsitatorum verborum subiiciã, additisque ICtorum testimoniis comprobabo, vt quib.commodum fuerit his vti, habeant quorum se auctoritate tueantur. Huiusmodi. n. ducibus freti non pauca à delicatis quibusdam & fastidiosis iudicibus ex albo puræ Latinitatis temere eradi vocabula docebimus, quæ puritatis studiosissimis auctorib. in vsu sunt. Initium autem faciam à verbo Certiorare quod à ICtis crebris sermonib.vsurpatur leg. 3.§. etsi heres ff.de mino.l.1.§. quid ergo ff.si quis omiss.caus. testa.l. 22.§. petitam. ff.de petit.hered. l.21.§.in testamentis D. qui test. fac.poss. leg. 3. §.is qui nescit.D. de liber.hom.exhib. leg.5.§.si seruum ff. de cond.caus. dat.l.1.in fi.ff.de action.empt.leg.4.ff.de interrog. in iur.fac.l.34. ff.de iureiur. Obuiare etiam reperies in l.20. ff. de donat. Sponsare pro sponsalia contrahere in leg.38.§.de ritu nupt. Meliorare in l.13.§. inde est quæstum ff. de vsufr. Cui contrarium Peiorare apud Paulum lib. 2. Sent. tit. 28. Simile est Minorare & Minorari in l.vlt.ff.de seru. export. vt & Depretiari, de quo verbo lib.4. ver. sig.dixi,Falsare in l.pe.ff. de falsis. Molestari in l.20.ff. de libe. leg. Duplari & Quadruplari, leg.27. ff.de furt. & alias sæpe. Insinuare pro notum facere in leg. 11. §. si quis ita ff. de leg.3. Quod alias Notificare in leg.5.§. demonstratur ff.de iure immunit. Inaugeri in,leg.27.in fin.ff. de liber.causa. Inarare in leg.8.§.vlt.ff. quod vi aut clam. Infestari in leg.3. §. Labeo ff. de incend. rui. nauf. Expensare,pro,Expendere,leg.41.§. libertatem,ff. de fideic. libert. Exinanire in l.87.§. Imperator.ff. de leg.2. vbi exinaniisse patrimonium,i.exhausisse. Integrare in leg.8.ff. de tutel.& rationib.distrah.leg.21.§. pen. ff.de SC.Silan. & apud Paul.lib.2. Sent. tit.15.Redadoptare in leg.41.ff.de adopt.Aduixerit in leg.30.ff. de adim.leg. Æquiperant in leg.104.ff. de diuer.reg.iur. Coæstimabitur in leg.67.§.1.ff.de furtis. Consanauerit,neutraliter,vt Grammatici loquuntur,vt in leg.10.ff.de ædi.edic. Lucrifit in l.3.§.aqu. ff.de aqua quotid. Reuinci,in leg. 3. §.tutor. ff. de suspect. tutor. Quod verbum & apud Apul.lib.8. de Asin.aut.inueni. Quod,ait, simulanter reuicta charide suscipit. Reficere testamentum pro iterum condere in leg.9. ff. de milit.test. Complanare in l. 3.§. si vicinus ff.de aqu.& aqu.pluu. Coangustare in l.19.§.si inquilinus, ff.locati l.10.ff.de ver.sig. Cassitare in l.20.§.si antea ff.de seruitutibus vrban.

Comparere in l.7.ff.de secund.tab.

Præoccupare in leg.19.ff.de pœnis. Ponamus,pro,fingamus,& vt vulgus barbarorum loquitur, ponamus casum leg.7.ff.de inof. test.leg.17.ff.de leg.2.l.1.§. inter ipsum, & l.3.ff.de coniung.cum emancip.lib.leg.1.§. sunt qui putent, ff.ne quid in flumin. public. Prætermittendi, & Præmissorum verbo in eundem cum interpretibus sensum vtuntur auctores in leg.1.ff. de iur.& fact.ignor. leg.9.ff.de castr.pecul. Prægrauo in l.5.§.1.ff. de solut. Participare furtum,lucrum, consilium fraudis, leg. 1.in pr.ff.si famil. furt. fecisse dica.leg.96.ff.de solut. Manifestare in l. 16.§. 1.ff. de ali. leg. l.vlt.§.si quidem ff.ad Turpil. leg. 5.§. ex his verbis,ff. de his qui delecer.vel effud.leg.1.§.1.de tabul.exhib.l.vlt.§. Titius,versi.secundum,ff.de vulg.& pupil.l.10.in fin.ff. de reb.dub. Sternere triclinium in l.5.si de me.D.commodati. Transfiguratum ornamentum in leg.10.§. si mastæ ff.quib. mod. vsusfr.amitt. Veniri,pro, Venire,& venum dari in l.3.ff.de obseq.à liber.& libert. Concidere testamentum l.1.§.1.ff.de his quæ in testam.delen. Incidere tabulas l.pen.in fi.ff.de bon.poss.sec.tab.& Incidere linum,leg.1.§. vlt.eod.tit. Abeo,pro habeo.

Amicalis affectio in l.10. §. si quis ea ff.mandati, & in Epistola Pandectis præposita. Adiectamentum in leg.242.ff.de ver.sign. Additamentum in leg.70.§.1.ff. de leg.2.l. 58.§.pen.ff. ad Treb.l. 91.§.vlt.ff.de leg.3.l.28.§. cum inter ff.de pactis dotalib. l.70.§.1. ff.de leg 2. Ædiculæ ἀναχωρήσεις in l.9.ff.ad l.Iul.pecula. vt Casulæ in l.91.ff.de legat.3. Domuncula in l.3.§.vlt.ff.de sepulchr.viol. Dominulus in l.41.§.testamento ff. de legatis 3. Minutula summa l.192.ff.de ver. sig.

Concamarato ædium in leg.31.ff.de leg.3. In concubatu,pro, Concubinatu in leg.3.ff.de concubin. Currax in l.18.ff. de ædil.edict. vt vigilax eodem loco. Coniectio, pro Coniectura,in leg.21. ff.qui test.fac.possunt. Centisium,pro, Centesimo in leg.42.ff. de excus.tut. Comelor in leg.18.ff.de ædil.edict. In cætera parte,l.19. ff.de liberis & posthum.l.2.ff. de his quæ in test.del. Cætera cognitionis in leg.40.ff.de mino. Cætera venditionis in l. 5.§.si pupillus,in fin.ff.de reb.eor. Caleitrosus equus in leg.1.§.1.ff.si quadrupes pauperi. Capistrum equi in l.1. §. quæ depositis ff. depositi. Capsellæ in quibus fructus componuntur in leg. 12. §. conseruandi, ff. de instruct. vel instrum. leg. Crudæ vineæ, pro immaturis leg.27.§.si oliuam ff.ad l.Aquil. Cauillatio pro captiosa ratiocinatione in leg.65.ff.de diu.regu.iur.l. 85. ff.de cond.& dem. Cannabum in leg.1.§. sed & si vt certis ff. de institor.actio. Commilitium in leg.18.ff.de castr.pecul. Quo verbo etiam Veil. Paterculus & Ouidius & Tacitus vtuntur. Duriosus in leg.6.ff.de iur. & fact.ign. Cæteroquin in leg.35.§.rerum ff.de hered.instit.l.29. ff. de iure fisc.

Certe tamen in l.28.in fi.ff.de noxalib. actio.

Defectus conditionis in leg.27.in fin.ff.de condit.inst.l.5.ff.de iniust.rupt. Determinatio in leg.15.in fin.ff.de testam.milit. Diuiditas in l.80.in fi.ff.ad leg.Falcid. Duleitudo in leg.10.§.si quid in fraudem,ff.quæ in frau.credit. vt Pinguitudo in leg.1.§. vltim.de aqu. & aquæ pluu. Licet Seruius in 3. Georg. Virgil. id nomen Latinum esse neget. Duplatio in leg.31.ff.de noxalib. Dubio procul in leg.22.§.vlt.ff.ad Treb. vt Adhuc nondum in l.9. ff. de lib. caus. Delegatu,pro,delegatione in leg.4.§ quæ in tutore,ff.de dol. excep. sicut Responsu, pro,Responsione in leg. 1.§. verbis ff.de oblig.& act. Domu vero in sexto casu & Domi in secundo, persæpe dicunt,leg.28.ff.locati, leg.42.ff.de neg. gest.l.16.ff.de euict. l.22.ff.quib.mod.vsusfr.amit.leg.41.§. sed si quis ad opus,leg.65. §.vlt.l.91.§.vlt.ff.de leg.1.l.63. ff.de procu.l.pen. §. Lucius de leg. 2.Ero, pro hero.

Exter & Extrarius pro Extraneo in l. 69.§ prædium,ff.de legat. 2.l.15.§.Seruius,ff.de castrens.pecul.leg.55. ff.ad Trebell.l.17.ff.de quæstionib. Extremo aduerbialiter in leg.83.ff.de leg.lib.3.vt Hiberno in leg.vlt.§.pen. ff.quæ in fraud.creditor. Suspecto in l.21. ff.de his quæ vt indign.

Fœdus,pro, fœditate in leg.47.ff.de ritu nupt. frugi vita in l.8.

Digitized by Google

§.sed & personarum,ff.de transactionib. Fere plerunque in l.vlt. ff.de sponsalibus vt bene beate in leg. vlt.ff. de nundinis,& Bene mane apud Ciceronem.

125 Gibberosi in leg.3.ff.de ædil.edict.Cutrusoi in l.12.§.1.ff. eod. tit.Generatim in l.55.ff.ad Trebel.vt Minutatim in l.3 ff de alim. leg.l.55.§.idem lib.2.ff.de leg.1.Gallicana lingua in l.11.ff.de leg.3. Gallicana res in l.4.in fi.ff.de leg.1.

126 Herones in l.31.ff.locati.Hircosus in leg.12.§.1. ff.de ædil.edic. Impetiginosus in l.6.§.de ædil.edict.

Idonior in leg.18.ff.de testam. tutel.l.2. ff. de popul.act.Indubitanter in leg.2.§.si consulto,ff.de sec.tabul. Immutabiliter in l. 99.ff.de verb.oblig.In præsentia & in præsentiarum l.1.§. penult. ff.quod vi aut clam.leg.137.§. ff.de verb. oblig.l.11.§. ex causa,ff. de interro.in iur.fac.leg.1.§.exigere,ff.de magistrat.conuen.leg.1. §.1.ff.de tabell.exhiben. In totum pro,omnino,in leg.1.§.1.ff. de suis & legitim.leg.77. ff.de diuer.reg.iur.l.60.§.penult.ff. de ritu nupt.Incaute,pro,inconsulto,leg.1.ff.de his quæ in testam.delen. Incolorate,in leg.18 ff.de minorib.In recenti, pro,recens,l.15.ff. de pœnis.Instar quoddam operis,in leg.21.§. opus autem,ff.de operis no,nunciatio. Indiligentia, leg.9.§. earum rer.ff.de public. Indeuotio in leg.1.in fi.ff.de penu.lega.quod tamen verbum Triboniani esse facile credideri m. Interritura in leg. vlt.§.vlt.ff. de pign.act.Intercapedo in leg.55.in fin.ff.de admin.tutor. Imminutum,pro,non minuto,in leg.44.ff.de bon.liber. Sicut inscriptum pecus,pro,non scripto,& quod quis apud publicanos non est professus,Varro dixit li.2.de re Rustic.c.1. Inuinctus pro valde vincto in leg.pen.ff.de l.Fabia. Impræstationes in l.22. §.vlt.ff. familiæ erciscundæ.

127 Lanipendia in leg.31.ff.de don.inter vir.Litigium in l.49.ff de recept.qui arbit.recep. Loricationes in leg.79.in fi.ff.de verb.sig. Longe æquum in leg.4.§.Labeo,ff.de doli except.longe vtile leg. 2.§.1.ff.de superficiebus.Leguli in leg.11.§.si tamen ff.de vsufruct. Lunaticus in leg.43.§.aliquando ff.de ædil.edict.Lucrosa bona in leg.8.ff.qui test.fac.possl. Leuamentum in l.3.§.vlt. ff. si quis testament.lib.

128 Malitas in leg.5.ff.quod metus caussa,pro Malitia. Medietas in leg.3 ff.si pars hæred. pet. quo in sensu alias Mediocritas dicitur, l.7.ff.vt legat.nomin.cau.Missa,pro,missione in leg.39.§.nupt.ff. de adult.Metipsæ in leg.62.§.1.ff.de vsufr.vbi Florentinæ legitur vel sibimetipsæ inciderint, pro , si ibimet ipsæ inciderint. Morio in leg.4.§.idem Pompo.ff.de ædil.edict. Mortalitas in l.pen.ff.de vi & vi arm.leg.6.§. sicut medico ff.de offic. præsid.l.2.ff.de pact. dotal.leg.22.ver.decreuisse ff.ad Treb.l. 21.ff.quæ in frau.cred.l. 15.ff.de inoff.test.leg.26.ff.de fideic.libert.l. 209.ff.de diu.reg.iur.

129 Mortifere vulneratus leg.15 §.1.l. 21.ff.ad l.Aquil.l.3.ff.de condic.tritic.Momentaria cura in l.8.ff.de alim.legat. Mercaturis faciendis l.5.ff.de institor. Minutula summa.sup.n.120.

Nundinas,id est,epulas in l.69.ff.pro soc.

Nutritia,pro,nutricum mercedibus in leg.§. pen.ff.de extraor. cogn.Non dubie in leg.90.ff.de legat.1.l.71.§. à Titio,l.91.ff. de cond.& demonst.l.34.§.1.ff.mandati.Necessarie.pro necessario in l.51.ff.de pet.her.

Ominis,pro hominis.

Opitulatio in l.1.ff.de minor. Ossuaria in l.2.ff.de sepu. viol.in qua sc.mortui ossa iacent.

Postumus pro posthumus.

130 Proteruitas in leg.1.ff.si is qui testam.lib.Pigmentarij in l.13.§. adiectio.ff.de sicariis. Phasianarij in leg.66.ff. de leg.3.Parum est vt.l.102.ff.de diuers.regul.iur.Par mularum leg.22.ff. ad l.Aquil. Poculorum paria duo leg.3.ff.de leg.3.Porticationes in l.37.in fin. ff.de religios. Prutiginosi in leg.3.ff.de ædil.edict. Plaustrarius in leg.27.§.pen.ff.ad leg.Aquil.vt pistrinarius in l.1.§.si quis seruum ff.de poss.Plurifariam in leg.1.ff.de minorib.l.pen.§.pen.ff.de iure immunit.quo verbo & Apul.leg.8.vsus,&, vt Erasmus quoque adnotauit,Tranquillus non semel. Peregre esse in leg.23. §.vlt.ff. de her.instit.Pergula in leg.18.§.proinde, ff.de iudic.l. 5.§. vlt. ff. de his qui deiecer. Pugillares in leg.6. ff.de supell. l.17. §.sicut.ff. commodati leg.148. ff.de verb.sign. Porca in l.1.§.1.ff.de abigeis. Polia in leg.38.in fin.ff.de ædil.edict.Peruicaciter in l.3.§.qui pecuniam ff.de suspect. tutor. Punica lingua in leg.11.ff. de legat.3. Pœnus sermo in leg.1.§.vlt.ff.de verb.oblig.Prærogatiua in leg.9. in fin.ff.de iureiur.l.1.ff.de veter. l.5. §. si quis ff. de itin.actuque Prævalentia in leg.11. §. sed & id quod ff.de rei vindic. Perfundi oculus in leg.5.in fi.ff.ad l.Aquil. & effundi dicitur in l.13.§.item Iulianus ff.locati pro erui.Putatio personæ in leg.18.§.si iniuria. ff.de iniur. Præstaturus, oxstaturus , obstaturus semper in Pandectis scribitur , licet Grammatici obstiturus & extiturus & præstiturus dicendum tradant. Quæ quia singulis pene in paginis Pandectarum deprehendi possunt , idcirco à me exemplis non confirmatur.

Quingenas,pro, quingentas singulis dixit Vlpia. l.15. in fin.ff. 131
de oper.libert.Sicut quinis empti serui in leg.47.ff de euictionibus qui singuli quinque empti sunt. Et quina soluissent, i.singuli quinque in l.25.ff.de cond.indeb.& Dena,i. decem singuli in leg. 10.ff.de cond.indeb. Et in leg.29.ff. de leg.1.l.vlt.ff.de tribut. At in leg.3.ff.de annu.leg.& in l.126.ff.de verb.oblig.dena decem significant. Quadriginta, pro quadringenta leg. 33. ff. ad Trebell. Quin minus interrogatiue in leg.78.§.coccum,ff.de lega.3. Quadrifariter,in leg.vlt.§. tertio gradu ff. de grad.& affinit. Quadruplatur in l.14.§.1.ff.quod met.caus.

Resupinus, pro negligenti & dissoluto in leg.23. ff. de probat. 132
Resupina existimatio,in l.4.ff.quod vi aut clam: quæ alias crassa & supina & dissoluta vocatur in leg.6.ff.de iur.& facti ign. Rusticanus homo in leg.vlt.ff.de doli except.Rurestre opus l.99.ff.de lega.3.Raucis segetes corruptæ l.15.§.1.ff.locati.Rudus in l.3.ff.de seruit.rustic.

Rationabile in l.122.in fi.ff.de ver.sig. 133

Seruaculum,pro,seraculum nauis in leg.29.§.si nauis,ff.ad leg. 134
Aquil.Scutellæ in leg.19.§. argento ff.de aur. arg. Siliginarius in leg.52.§.apud ff.de furt. Segnitor.in l.17.§. quod autem ff.de iniur.Sales in leg.11 §.salinæ.& l.13. ff.de publican.Strobyli de pinu in leg.55.in fi.ff.de leg.3. l.167.ff.de ver.sig. Suasus nomen in l.9. §.1.ff. de seru.corrupt. Salictum & salictetum in leg.7.§. notauimus,ff.quod vi aut clam leg.3.ff.arbor furt. cæs.l.9.§. vlt.ff.de vsufru.Saligneæ virgæ in d.leg.3. Syriaticæ res in l.15.ff.de testam. tutor.Stirpitus in leg.3.§ 1. ff.arbor.furt.cæs. Siccida lana,l.70.ff. de leg. 3. Scopæ quibus columnæ, & pauimenta exterguntur in leg.12.§.Acetum ff.de instr.vel instrum. Vnde scoparij in leg.8.in fi.eo.tit.Stypteriæ metalla l. 3.in fine,ff. de reb.eor.

Tantisper quam,in leg.pen.ff.de vacat.muner.Temerator in l. 135
29.ff.ad leg.Corn.de fall.Transuersarium in leg. 27.ff.locati. Tomentum tomentationis causa paratum in leg.70.ff.de le.3.Truellæ in leg.36.ff.de aur.arg.quæ Tryllæ in leg.19.§.argento,eod.tit. vocantur.

Vinarius,pro vinoso in leg. 4.§.1. & l.15.§. Pedius ff.de ædil.e- 136
dict. Vitreamina in leg.18.ff.de instruct.vel instrum. Vnis tabulis in leg.1.§.si quis in duob.ff. de secund. tabul. Vredo fructus corrumpens in l.15.§.1.ff.locati. *Vrbanis pro humanis.*

Vulnusculum in leg.1.§. sed sciendum, ff.de ædil.edict. Varus & Varius in leg.10.§.vlt.eod.tit.visceratio in leg.54.ff.de legatione lib.3.Vt quid interrogatiue in leg. vlt.§. penul. ff.quis ordo in bon. poss. Atque hæc fere omnia nobis Pandectarum *Florent.* lectio suppeditauit, quam in hoc opere, quoad eius fieri potuit, sum secutus. Nec tamen ex omni parte integros Florentinos li- 137
bros præstare velim. Quippe compertum habeo, multa eis vitia vel transcriptione commissa , vel ex prima origine transmissa, insidere , quorum aliqua sensus nostros specie recti facillime fallunt , aliqua labem suam manifeste produnt. Nemo certe dubitabit,quin in leg.50. ff.de petit.hered. vbi illic,Ratione doli exceptione legitur , legi debeat , Ratione doli exceptionis. Sic enim eius responsi auctor Papin.& alias loqui consueuit, leg. 67. §.sed si vno, & leg.69.§. vlt. ff. de leg.2. Sed & Nominatim, pro, Nominatum in leg.6.in fin.ff. de interd. & releg. illic legitur. Et hominibus,pro,nominibus in leg.2.in fi.ff.de custod.reor.Et soluendum,pro solidum,in leg.vlt.ff.de distr.pign. Et Præceptorem, pro Prætorem in leg.14.ff.ad Treb.Plane nonnulla antiquæ scripturæ rationem minime tenentibus mendosa videri possint, quæ mendo vacant. Veluti idonei, pro, idonee ei legitur in leg. 11.§. si heres , ff. de leg. 3. Verum hoc ad priscum scribendi morem redigendum ac reuocandum est , quo coalescentibus in vnum extremis dictionum antecedentium & primis sequentium syllabis vnum plerunque verbum duorum vice fungebatur. Quem- 138
admodum Eius,pro, Ei ius scriptum est in leg.6.in fin.ff.arb.furt. cæs. & Cuius, pro, Cui ius in leg. 163. ff. de diu. reg. iur. Alterius, pro,Alterius ius in l.9.ff.de liber.caus. nisi in generandi casu Alteri veteres vsurparunt , sicut & alij & vni eodem in casu eos dixisse ex iis ipsis Pandectis intelligimus. Sed hæc hactenus, quæ licet leuioris operæ , atque adeo professione nostra indigna morosis quibusdam videbuntur, cum tamen doctrina præstantes olim viros in id genus quæstionib. versatos cogitem, non est cur ego , qui præclare mecum agi existimo , si per eorum vestigia repere liceat , hanc tractationem mihi parum decoram putem.

INDEX.

Digitized by Google

INDEX ALPHABETICVS VOCVM AC FORMVLARVM
in his παρέργοις præcipuarum.

A.

ABeo, pro habeo.
Abundat quantitatem. numero 94
Abunde patrimonium. 75
Abuti dotem cum accusatiuo. 67
Accederat pro Accesserat. 27
Accersendis pro Arcessendis. 15
Ad pro Apud. 76
Adhuc nondum, id est, nondum. 124
Adiuuauerit pro Adiuuerit. 28
Adpulserit pro Appulerit.
Aduleſcens pro Adoleſcens. 12
Ædificare & Ædifacere. 55
Ædiles Curules pro Ædiles Curules, 45
Æquipetare. 115
Ætatium pro Ætatem. 61
Affinitati pro Adfinitate. 35
Ago hypothecariam pro hypothecaria. 68
Albei pro Aluei. 9
Alii pro alius. 85. & 138
Alimonia, æ, & Alimonia, orum. 52
Aliquid pro Aliquod. 95
Aliquo loci. 92
Aliubi pro Alibi. 77
Alterius pro Alterius ius. 138
Alteri pro alterius. ibid.
Amœnitas pro Amenitas. 48
An peculiariter vſurpatur. 85
Angularis & Angularius. 53
Antecedo cum datiuo. 66
Anulum & Annulum. 46
Antiproſes quædam inuſitatæ. 86
Apiſci pro Adipiſci. 36
Applicitus morbo, Applicari ad munera. 108
Appoſita auctoritate, id est, interpoſita. 107
Arbitrari pro Arbitrium ferri. 57
Arceſſere pro Euocare. 15
Arceſſit pro Acceſſit. 15
Arceſſitis pro Accerſitis. ibid.
Aſſurius pro Aſſyrius. 14
Atquin pro Atqui. 21
Autem pro Enim. 78

B.

Balliſtarij & Balliſtrarij. 11
Bene beate, bene mane. 124
Beneuolentia pro benuolentia. 52
Bracchium pro brachium. 47
Britanica pro Britannica. 60
Buum pro boum. 61

C.

Cæcus pro cœcus. 50
Cælum pro cœlum. ibid.
Cænum pro cœnum. ibid.
Calda pro calida. 75
Carendum habere, id est, carere. 107
Carus pro charus. 44
Caſſitare. 117
Caſtella & caſtelli. 52
Catillinam pro Catilinam. 47
Centenſimus pro centeſimus. 25
Centyrio pro centurio. 14
Certiorare. 113
Certum temporis certo loci. 92
Ceſſum dant mulæ. 109
Chirografa pro chirographa. 45
Cis pro citra. 4
Ciuitatium pro ciuitatum 61
Cludo pro claudo. 57
Coeppe pro quippe. 2
Comminus pro cominus 47
Complecti pro comprehendi. 57
Comprehendo cum datio: vt, comprehendo conditioni. 65
Concordium pro concordia. 12
Conexa pro connexa. 6
Confanderant pro confuderant. 25
Conhibere & conhibentia, pro Conniuere & conniuentia. 5
Coniunctio & coniunctus. 54
Conſanari neutraliter. 115
Conſortium & conſortio, onis. 52
Copertoria pro copertoria. 46
Conſtitit pro conſtit. 17
Conſtiteremus pro conſiſteremus. ibid.
Contentus cum datiuo: vt contentus doti 63
Continere cum datiuo: vt, continere conditioni. 63
Contingerunt pro contigerunt. ibid.
Contra Apud pro Ad. 46.
Conubium pro connubium. ibid.
Cuius pro cui ius. 138.
Culcita pro culcitra. 6.
Culei pro cullei. 47.
Cum pro quia. 80.
Cupæ pro cuppæ. 47.

D.

Damnatus in crimine pro criminis. 98.
Decederit pro deceſſerit. 27.
Defrudetur pro defraudetur. 16.
Defungor cum datiuo: vt, defungi muneri. 64.
Deiudicate pro diiudicare. 34.
Delenimentum pro delinimentum. ibid.
Deminutum pro diminutum. ibid.
Demolire & demoliri. 56.
Dena, id est, decem ſinguli. 151.
Denarij & denaria. 51.
Deprehendere pro deprehendere. 49.
Depretari. 113.
Deſolutum pro exſolutum. 111.
Deſperire pro diſperire. 34.
Deſtricte pro diſtricte. ibid.
Deuerticulum pro diuerticulum. ibid.
Dignus cum genitiuo: vt, dignus pœnæ. 98.
Diſtat exceptione pro ab exceptione. 97.
Domi domæ. 122.
Domna pro domina. 61.
Ducitum pro ductum. ibid.
Dum pro verum. 80.
Diploma pro diploma. 14.
Diplare. 114.
Dirare animum in tormenta. 11.
Iuum pro duorum. 61.

E.

Ederam pro hederam. 44.
Edere pro Ædere. 48.
Edulium pro edoliorum. 61.
Efeſum pro Epheſum. 45.
Effundi. 130.
Eius pro ei ius. 138.
Elefantos pro Elephantos.
Eo pro ibi. 100.
Eo loci. 92.
Ero pro hero.
Epiſtula pro epiſtola. 12.
Erodite pro erudita. 48.
Errores quidam in Pandectis Florentinis. 37.
Eſſe pro intereſſe. 96.
Eſſe. id est, verſari in aliquo. 107.
Eualuit ſententia, id est, prævalui. 107.
Exceptione pro exceptioni. 35.
Exemplar & exemplarium. 52.
Exinanire patrimonium, id est, exhaurire. 115.
Exitus pro fine. 109.
Expenſare pro expendere. 114.
Exſequi pro exequi. 29.
Exſtaturus. 130.

F.

Fabricam docere, hoc est, fabrilem artem. 150.
Facere pro conſumere. 95.
Factus in poſſeſſionem, id est, miſſus. 102.
Facultatium pro facultatum. 62.
Fæneratur pro fenerator. 50.
Fænum pro fœnum. 50.
Fænus pro fœnus. ibid.
Falſare. 114.
Fauia, ana, pro Fabia, Fabiana. 8.
Femina pro fœmina. 48.
Ferrumination, pro ferrumination. 35.
Fetus pro fœtus. 48.
Figulinæ pro figulinis. 62.
Filippos, pro Philippos. 45.
Fulctum pro fulcrum. 51.
Fungor cum datiuo: vt, fungor magiſtratui. 64

G.

Gerundiorum conſtructio particularis. 86.
Græciſmi varij. 90.

H.

Harena pro Arena. 43.
Harenarij pro Arenarij. 43.

Digitized by Google

Ha rundinetum pro Arundinetum. 43.
Harundo pro Arundo. 44.
Hauitus pro habitus. 8.
Hereditas pro hæreditas. 48.
Hoc pro hùc. 12.
Holus pro Olus. 43.
Hyberno. 123.

I

Iauolenus pro Iabolenus. 8.
Idonei pro Idonee. 137.
Illo pro illic. 100.
Immo pro imo. 47.
In pro post & intra. 82.
Inarare. 114.
Inaugeri. ibid.
Incestus & incestum. 54.
Inconditum, id est, durum, inciuile. 100
Ad inficias ire. 101
Iniuncta domui insula. 109
Iniuncta domui area. ibid.
Inlacrymari pro illacrymari. 42
In potestatem esse pro in potestate. 72
In possessione mitti. 73.
Inrogare pro irrogare. 42
Insequor cum datiuo, vt insequi sibi. 66
Insinuare, id est, notum facere. 114
Instructus ab aliquo, id est, aliquo. 101
Integrare. 115
Intellegere pro intelligere. 33
Interesse variis modis vsurpatur. 96
Intricare peculium. 110
Ipseis pro ipsis. 87
Iubentius pro Iuuentius. 8.
Iussus & iussum. 54
Iuuenalem pro iuuenilem. 18

L.

Lamna pro Lamina. 62
Latinismi varij. 93
Latitans patronum. 101
Lectum pro lectus. 52
Litteram pro literam. 47
Litus pro littus. 46
Lupanar & Lupanarium. 52
Lysitania pro Lusitania. 14

M.

Magis quandoque abundat. 87
Magnificiebat pro magnificiebat. 55
Maius pro magis. 97
Malitas pro malitia. 118
Massurium pro Masurium. 67
Meliorare. 113
Mensum pro mensium. 59
Mercennarius pro mercenarius. 47
Miliare & miliarium. 52
Minorare. 113
Minutatim. 121
Minutula summa. 120
Musia pro Mysia. 14

N.

Nanctus pro nactus. 25
Neglegere pro negligere. 33
Nihilminus pro nihilominus. 91
Nomenculator pro Nomenclator. 62
Notificare. 114
Noxale pro noxali. 35
Nubsit pro nupsit. 38
Nuptum collocare & nuptui. 99

O.

Obædire pro obedire. 48
Oblinuerit pro obleuerit. 25,
Obstaturus & obsiturus. 130
Obtingerunt pro obtigerunt. 25
Occupare varie vsurpatur. 102
Olesco. 12
Ominis pro hominis. 129
Oportune pro opportune. 46
Optinere pro obtinere. 38
Optulit pro obtulit. ibid.
Orsitianum pro orphitianum. 45
Ouilio pro ouium custos. 12

P.

Pæne pro pene. 48
Pænitentia pro pœnitentia. 50
Pænula pro penula. 48
Pænuria pro penuria. 48
Palmarij nomine, i. victoriæ. 118
Papyrus & papyrum. 53
Parentium pro parentum. 61
Parere æri alieno, id est, exsoluere. 103
Participare furtum lucrum. 118
Partos pro Parthos. 44
Paruum vini. 75
Peculiares & peculiaras res. 53
Pedisequa pro pedissequa. 46
Peiorare. 113
Pensum pro expensum. 104
Perfocat pro præfocat. 20
Petitioni pro petitione. 35
Pinguitudo. 122
Polliceri passiue. 56
Polupsus pro Polyposus. 14
Ponamus, id est, finiamus. 117
Populitari passiue pro populari. 56
Postumus pro Posthumus. 44.
Prægnas prægnatis. 24.
Prægrauare. 18
Pridie æquinoctium. 74
Proiicere pecuniam, id est, profundere. 104
Proinde pro perinde. 79
Promisit pro promisit. 47.
Purrhus pro Pyrrhus. 14

Q.

Queppe pro quippe. 2
Quadragensimus pro quadragesimus. 25
Quadruplari. 114
Quanquam etsi. 84
Quasi pro veluti. 83
Quantitatum pro quantitatum. 61
Querellam pro querelam. 47
Quid pro quod. 93
Quinimmo pro quinimo. 47
Quo pro quod. 93
Quotiens pro quoties. 25
Quotiescunque pro quotiescunque. 25

R.

Reccidere pro recidere. 47
Reciperare pro recuperare. 14
Reclaudere. 115
Redam pro Rhedam. 44
Reficere testamentum, id est, iterum condere 116
Refictionem pro refectionem. 22
Relinquerint pro reliquerint. 25
Relinquisset pro reliquisset. 25
Renum pro Rhenum. 44
Repperit pro reperit. 47
Reppulerit pro repulerit. ibid.
Rescinderat pro rescinderat. 25
Resoluere vsuras, id est, exsoluere. 111
Responderi, id est, votis respondere. 105
Responsu, id est, responsione. 121
Retineo, id est, memini.
Retradere, id est, rursus tradere. 112
Retro redere, restituere, recurrere. ibid.
Rumperit pro ruperit. 26
Rumptum pro ruptum. ibid.

S.

Satis tempus pro temporis. 70
Sæna pro scena. 43
Sænica pro scenici. ibid.
Sœutio pro sectio. 61
Sequellam pro sequelam. 71
Seruiturium pro seruiturum. 61
Si pro quamvis. 81
Sibimetipsæ pro si ibimetipsæ. 128
Sifones prò siphones. 45
Significare pro significare. 55
Sollemnem pro solemnem. 47
Sollertia pro solertia. ibid.
Sponte stipulatoris. 95
Stereulinum pro sterquilinum & stercilium. 8
Stercutius. 1
Stipulari passiue. 56
Sub conditionem pro conditione. 71
Suboles pro soboles. 12
Subolesco pro subcresco. num. 12
Subsequor cum ablatiuo, vt subsequar actione. 69
Subtemen pro subtegmen. 3
Sudici pœna, id est, subiici pœnæ. 106
Sugginda & sugruenda pro suggrunda. 52
Sui pro suæ. 88
Sulla pro Sylla. 14
Sulpuratia pro sulphutis fodinis. 10
Sulphur pro sulphur. ibid.
Summisit pro summisit. 47

Digitized by Google

Super pro præter.81.
Superamenta materiarum,i.e.quæ supersunt,106.
Superare,i.e.supereſſe.106.
Suppremum pro supremum.47.
Suptile pro subtile.38.
Suptilitas pro subtilitas.38.
Sursum pro susum.3.
Sycamionem pro sycomorum.19.

T.

Tam pro valde.83.
Tamen e si pro Quamvis.84.
Tegnæ & tegula, orum.52.
Temeo pro tegmen.5.
Temporalis pro temporarius.53.
Thensaurus pro Thesaurus.25.
Tinguere.14.
Tollisse pro tulisse.30.
Trahianopolis pro Traianopolis.43.
Trahianus pro Traianus.43.
Transducere pro traducere.41.
Transfiguratum ornamentum.119.
Trocleas pro Throeleas.44.
Tueri passiue.36.
Tumpanum pro Tympanum.14.
Tus pro thus.44.

V.

Valide pro valde.62.
Vberitas pro vbertas.62.
Vel pro velim.84.
Veneo pro væneo.48.
Veniri pro venire & venumdari.119.
Vechedi pro veredi.43.
Versiculor & versicolorius.53.
Vertere insolenter vsurpatur.104.
Verum pro tamen.84.
Vetauerit pro hebetauerit.8.
Vicensimus pro vicesimus.25.
Vigilax.121.
Vilica pro villica.46.
Vilicus pro villicus.46.
Vls & vltis pro vltra.4.
Vmanis,pro humanis
Vmerale pro humerale.44.
Vmorem pro humorem.44.
Vnguo pro vngo.23.
Vni pro vnius 88. & 138.
Volgo pro vulgo.12.
Vpilio pro Opilio.12.
Viguere pro vrgere.23.
Vtrubi pro vtrobi.11.
Vtrubique pro vtrobique.120
Vulgarius pro vulgaria 53.
Vxorei pro vxori.12.

Reliquas voces vide numero 120.& sequentibus secundum ordinem Alphabeticum.

FINIS.

FORMVLÆ ANTIQVÆ, SEV SOlennia & hodie inusitata populi Rom. verba, ex veterum monumentis collecta.

FORMVLAE antiquæ,quæ & Actiones dicebantur erant solennium quonam verborum conceptiones, quibus eadem inter se populi Roman. vti conueuerat. Vulgus hodie stylum, formulariumve appellat. Earum autem ICtos principes & tanquam Architectos fuisse, nemo nescit. Has ex diuturna veterum scriptorum obseruatione colligere licet. Sunt autem potissimum tales, quales sequuntur.

Abdicationis L. Manlij.

CVM SILANVM filium meum pecunias à sociis accepisse mihi probatum sit, & Repub.& domo mea indignum iudico, protinusq; è conspectu meo abire iubeo.Ex Valer. Max.lib.5.c.8.

Acceptilationis Aquiliana.

Quicquid te mihi ex quacunque causa dare facere oportet, vel oportebit,præsens, in diemve,aut sub conditione:quarumque rerum mihi tecum actio,quæve aduersus te petitio vel aduersus te persecutio est,eritve:quidve tumecum habes,tenes, possides, quanti quæque earum rerum res erit, tantum pecuniam dari stipulatus est A.Agerius : spopondit Numerius Negidius. Quod Numerius Negidius A.Agerio promisit, spopondit ve, id haberetne à se acceptum, Numerius Nigidus A. Agerium rogauit:A. Augerius Numerio Negidio acceptum fecit. Ex Institutio.Iustima.lib.3.tit.quibus modis tol.oblig. Ex D.lib.46. de acceptilationibus.

Actionis in personam.

Aio te mihi dare facere oportere.Vlpian.obus & Iust.§.si. itaque De Actionibus.

Actionis furti aduersi.

Ope, consilio tuo furtum factum esse aio. Cicero De natura deor.lib.3.4. Iustit.

Actionis in rem

Petitor.

Fundus qui est in agro,qui Sabinus vocatur,meus est:eum ego ex iure Quiritum meum esse aio. inde ibi ego te ex iure manu consertum voco.

Is vnde petitur.

Vnde tu me ex iure manu consertum vocasti, inde ibi ego te reuoco.

Prætor.

Vtrisq; superstitibus istam viam dico:Inite viam:& redite viam.

Petitor.

Quando te in iure conspicio,postulo ante si[illegible] auctor.

Is vnde petitur.

Auctor,sed anne tu dicis,qua causa vindicaueris.Hæc ex Oratione pro Muræna,pro Cæcinna,& Valerio Probo.

Actionis.

Quam rem,siue litem dicere oportet.Varro lib.de ling.6. Et pro Muræ.

Actionis id diem.

Ille fundus centum esto tibi emptus, nisi quis intra Calendas Ianuarias proximas meliorem conditionem fecerit, quo res à Domino abeat l.1.ff. de in diem addict.

Annuli aurei in concione donandi.

Quandoquidem tu in prælio,in libello, in re militari mihi nunquam defuisti, omnibusq; in periculis mecum versatus es, ob hasce res hoc anulo aureo te dono.Hæc fere ex Verri.Orat.5.

Antestandi.

Olim qui antestabantur,auriculam testium contingebant,hisque verbis loquebantur: LICET ANTESTARI ? si ille respondere: licet : iniectione manus aduersarium suum in ius trahebat. Horatius Sermone primo, Satyra nona, & in eundem Acron cum Porphyrio.

Arbitrij fiduciæ.

Vt inter bonos bene agier oportet, & sine fraudatione Cic. in Topic. in Offic.3.

Arrogationis.

Velitis,iubeatis Quirites, vti L. Valerius L. Titio tam iure legeque filius sit, quam si ex eo patre matreq; familias eius natus esset:vtique ei vitæ necisque in eum potestas fiet,vti pariendo filio est:hoc ita,vt dixit, ita vos Quirites rogo.ex Gellij lib.5. c.19.Suspicor autem legendum pro Pariendo,Patriendo : vt sit, Endo, pro, In; vetuste. quam opinionem locus hic Orat. pro domo perspicue confirmat : Credo enim , quanquam in illa adoptione legitime factum est nihil, tamen te esse interrogatum,auctorne esses,vt in te P.Fonteius vitæ necisque potestatem haberet,vt in filio.

Asserendi in libertatem.

Hunc ego hominem ex iure Quiritium liberali assero causa manu.Terent.Adelph.Plautus Pœnulo, & Curcul. Donat.in Ter. vide,Liberali causa.

Belli indicendi.

Legatus vbi ad fines eorum venit , vnde res repetuntur, capite velato (illum lanæ velamen est) AVDI IVPITER inquit,audire fines(cuiuscunq; gentis sunt,nominat)audiat fas. ego sum publicus nuncius populi R. iuste pieq; legatus venio : verbisque meis fides sit.Peragit deinde postulata, inde Iouem testem facit:Si Ego iniuste,impieque illos homines, illasque res, dedier populo Rom. mihiq; exposco,tum patriæ compotem me nunquam sinas esse : Hæc,cum fines supra scandit, hæc quicunque ei primus vir obuius fuerit, hæc portam ingrediens, hæc forum ingressus, paucis verbis carminis, concipiendique iurisiurandi mutatis,peragit. si non deduntur quos expoſcit , diebus tribus & triginta (tot enim solemnes sunt) peractis, bellum ita indicit,AVDI IVPITER,& tu Iuno, Quirine, diique omnes cœlestes,vosque terrestres, vosque inferni audite. Ego vos testor populum illum(quicunque est nominat)iniustum esse,neque ius persoluere , sed de istis rebus in patria maiores natu consulemus, quo pacto ius nostrum adipiscamur. Cum is nuncius Romam ad consulendum redit , confestim res his ferme verbis patres consulebat : Quarum rerum , litium causarum condixit Pater patratus populi Rom. Quiritum , Patri patrato priscorum Latinorum , hominibusque priscis Latinis, quas res nec dederunt , nec soluerunt nec fecerunt , quas res dari fieri,solui oportuit : dic (inquit ei , quem primus sententiam rogabat)quid censes? Tum ille : Puro pioque duello quærendas censeo , itaque consentio , consciscoque. Inde ordine alij rogabantur : quandoque pars maior eorum qui aderant , in eandem sententiam ibat , bellum erat consensu fieri solitum: vt fecialis hastam ferratam , aut sanguineam præustam ad fines eorum ferret , & non minos tribus puberibus præsentibus diceret, QVOD POPVLI priscorum Latinorum, hominesque prisci Latini aduersus populum Rom. Quiritium fecerunt, deliquerunt , quod populus Ro. Quiritium bellum cum priscis Latinis iussit esse , Senatusque populi Ro. Quiritium

Digitized by Google

tensuit, consensit, consciuit, vt bellum cum priscis Latinis fieret: ob eam rem ego, populusq; Ro. populis priscorum Latinorum, hominibusq; priscis Latinis bellum indico, facioque. Id vbi dixisset hastam in fines eorum emittebat. Ex Liuij lib.1.

Belli indicendi.

Quod populus Hermundulus, hominesque populi Hermunduli, aduersus populum Rom. bellum fecere deliquereque: quodque populus Romanus populo Hermundulo, hominibusque Hermundulis bellum indico, facioque Ex Gell.li.16.c.4.

Cautionis de dolo malo.

Vti ne propter te fidem tuam captus, fraudatusve sim. Cicer.3. Offic.

Cessionis in iure.

In iure concessio fit hoc modo: Apud magistratum populi Ro. vel apud Prætorem, vel apud præsidem prouinciæ, is cui res in iure creditur, rem tenens ita vindicat: HVNC EGO HOMINEM EX IVRE QVIRITIVM MEVM ESSE AIO. Deinde posteaquam hic vindicauerit, Prætor interrogat eum qui cedit, an contra vindicet: quo negante aut tacente, tunc ei qui vindicauerit, eum addicit, idque legis actio vocabatur. Boëtius in Topic. Cic. ex comment. Caij.

Cinguli à Traiano Imp. præfecto prat. dati.

Accipito hunc ensem, vt siquidem recte atque è Rep. imperauero, pro me, sin secus, contra me vtaris.

Coemptionis in matrimonio.

Vir in coemptione sic stipulabatur: Visne mulier mihi materfamilias esse: illa respondebat volo: item mulier interrogabat, Visne vir mihi paterfamilias esse? ille respondebat volo, itaque mulier viro conueniebat in manum: & vocabantur hæ nuptiæ per coemptionem. Hæc Boëtius in Topic. Ex Vlp. Inst.

Contestanda litis.

Contestari litem dicuntur duo, aut plures aduersarij: quod ordinato iudicio vtraque pars dicere solet, TESTES ESTOTE. Festus lib.3.

Cretionis in hæreditatibus.

Cretio est certorum dierum spatium, quod datur instituto heredi ad deliberandum, vtrum expediat ei adire hereditatem, nécne: velut, Titius heres esto, cernitoque in diebus centum proximis, quibus scieris, poterisque: nisi ita creueris, exheres esto. Cernere est verba cretionis dicere, ad hunc modum: Cum me Mæuius heredem instituerit, eam hæreditatem adeo, cernoque. Ex Vlpiani instit. c.22.

Decreti Trib. pl.

Quod P. Scipio Africanus postulauit pro L. Scipione Asiatico fratre, cum contra leges contraque morem maiorum Trib. plebis hominibus accitis per vim inauspicato sententiam de eo tulerit, mulctamque nullo exemplo itrogauerit, prædesque eam ob causam reum dare cogat: aut si non det, in vincula duci iubeat, vt eum à collegæ vi prohibeamus, & quod contra collega postulauit, ne sibi intercedamus, quo minus suapte potestate vti liceat: de ea re nostrum sententia omnium data est: Si L. Cornelius Scipio Asiaticus, collegæ arbitratu prædes dabit collegæ, ne eum in vincula ducat, intercedemus: si eius arbitratu prædes non dabit, quo minus collega sua potestate vtatur, non intercedemus.

Item.

Cum L. Cornelius Scipio Asiaticus triumphans, hostium duces in carcerem coniecerit, alienum videtur esse à dignitate Reipub. in eum locum Imperatorem pop. Rom. duci, in quem locum ab eo coniecti sunt duces hostium. Itaque L. Cornelium Scipionem Asiaticum à collegæ vi prohibeo. Ex Gell. lib.7.c.19.

Dedicationis spoliorum & templi, quæ Romulus Sabinorum rege interfecto est vsus.

Iupiter Feretri, inquit, hæc tibi victor Romulus rex regia arma fero, templumque iis regionibus quas modo animo metatus sum, dedico, sedem opimis spoliis, quæ regibus ducibusq; hostium cæsis, me auctorem sequentes posteri ferent. Ex Liu. li.1.

Deditionis à fecialibus.

Quandoquidem hice homines, iniussu populi Rom. Quiritium fœdus ictum iri spoponderunt, atque ob eam rem noxam nocuerunt: ob eam rem quo populus Rom. scelere impio sit solutus, hosce homines vobis dedo. Ex Liuij lib.9.

Deditionis.

Rex interrogauit: ESTISNE vos legati Oratoresque missi à populo Collatino, vt vos populum Collatinum dederitis? Sumus. Estne populus Collatinus sua potestate? Est. Deditisne vos populum Collatinum, vrbem, agros, aquam, terminos, delubra, vtensilia, diuina humanaque omnia in meam populique Rom. ditionem? Dedimus. At ego recipio. Ex Liuij lib.1.

Deferendi nominis.

Cum in ius ventum esset, dicebat accusator apud Prætorem reo, AIO TE SICVLOS SPOLIASSE, si tacuisset, lis ei æstimabatur, vt victo: si negabatur, petebatur à magistratu dies inquirendorum eius criminum, & instituebatur accusatio. Ascon. in Ven.2.

Deferendi nominis.

Consul & dies apud illud Prætorem vel proconsulem L. Titius professus est, se Mæuiam lege Iulia de adulteriis ream deferre, quod dicat eam cum C. Seio in ciuitate illa, domo illius, mense illo consulib. illis, adulterium commisisse, Paul.3.ff.de accusat.

Deuotionis vrbium & exercituum per impia nomina Deorum Ethnicorum.

Dis pater, siue Iouis, manes, siue quo alio nomine fas est, nominare, vt omnes illam vrbem Carthaginem exercitumque quem me sentio dicere, fuga, formidine, terrore compleatis, quique aduersus legiones, exercitumque nostrum arma telaque ferent, vti vos eos exercitus, eos hostes, eosq; homines, vrbes, agrosque eorum, & qui in his locis, regionibusque, agris vrbibusq; habitant, abducatis lumine supero princeps, exercitumq; hostium, vrbes agrosq; eorum, quos me sentio dicere. Vti vos eas vrbes, agrosque, capita, etatesq; eorum deuotas, consecratasque habeatis, illis legibus, quibus quandoque sunt maxime hostes deuoti, eosque ego, vicarios pro me fide, magistratuque meo, & pro pop. Rom. exercitibus legionibusq; nostris do, deuoueo vt me meamque fidem, imperiumq; legiones, exercitumque nostrum qui in his rebus gerundis sunt, bene saluos sinatis esse. Si hæc ita faxitis, vt ego sciam, sentiam, intelligam: Tunc quisquis votum hoc faxit, vbi faxit, recte factum est, quibus atris tribus, Tellus mater, teque Iupiter obtestor. Ex Macrobij lib.3.c.9.

Deuotionis qua Decius est vsus more Ethnicorum, vt supra.

Iane, Iupiter, Mars pater, Quirine, Bellona, Lares, diui Nouensiles, dij Indigites, diui, quorum est potestas nostrorum, hostiumque, diique Manes, vos precor, veneror, veniam peto, feroque, vti populo Rom. Quiritium vim victoriamque prosperetis: hostesque populi Rom. Quiritium terrore, formidine, morteq; afficiatis. Sicut verbis nuncupaui, ita pro Rep. Quiritium, exercitu, legionibus, auxiliis popu. Rom. Quiritium, legiones, auxiliaque, hostium mecum diis manibus, Tellurique deuoueo. Ex Liuij lib.8.

Dimittendæ concionis à Trib. pleb.

Si vobis videtur discedite Quirites, Liuius lib.2.

Dimittendi funeris.

Corona populi tandiu stabat, respondens fletibus præficæ, id est, principi planctum, quandiu consumpto cadauere, & collectis cineribus, diceretur nouissimum verbum ILICET: quod ire licet significat. vnde est.

..... Dixitque nouissima verba.

Seruius lib. Æneid.6.

Dimittendi iudicij.

Actum est, ilicet. Donatus in Phormion. Sic iudices de consilio dimittebantur, suprema dicta cum præco pronunciasset, ACTVM EST, ILICET: id est, ire licet.

Dimittendi iudicij.

Moris fuit veterum, cum satis visum esset fluxisse verborum, hanc sibi necessitatem fiendæ Orationis imponere, vt dicerent ad vltimum, DIXI: quod etiam ab vtraque parte Oratione consumpta, vt in consilium dimitterentur, Prætor soleret pronunciare, DIXERVNT, Asconius in 2.Verr. Cic. tamen Verr.4. Præco, inquit, dixisse pronunciat.

Dimittendi Senatus.

Nihil vos moramur P.C. Iul. Capitol. in Ant. Philosop.

Dimittendorum manium.

Dicebatur VALE, post tumuli peracta solennia. Seruius Æne. 6. Idem in lib.3, Mortuis etiam dicitur: vt,

-----Salue maxime Palla,
Æternumque vale. Item in eod.
-----animamque sepulchro
Condimus, & magna supremum voce ciemus.

hoc est, inquit, Seruius, Dicimus more solemni. VALE.

Diuortij.

Tuas res tibi habeto. Tuas res tibi agito. Ex l.2.ff.de diuortiis.

Donationis causa mortis.

In donationibus quæ mortis causa fiunt, hæc verborum solemnitas custoditur, Illum agrum, aut illam domum me malo habere, quam te te, quam heredem meum. Hæc Arrianus Pauli Sent. interpres, lib. Sent. 11.c.3.

Dotis dicendæ.

Decem doti tibi erunt quod mihi debes, doti tibi erit, l.44.46.59. l.59.de iur. dot.

Dotis legatæ.

Quæ instrumento dotali conscripta sunt, do lego. Brederod. ex ll. ff. & C.

Duumuirorum qui de perduellione iudicent faciendorum.

Duumuiri perduellionem iudicent: si à Duumuiris prouocarit, prouocatione certato: si vincent, caput obnubito: infelici arbori reste suspendito: verberato vel intra pomœrium, vel extra pœmerium. Ex Liuij lib. 1.

Edicti ædilitij, vide in leg. 38.ff. de ædil. edict. & apud Gell. lib.4. cap.2.

Edicti Censorum de coercendis Rhetoribus.

RENVNCIATVM est nobis esse homines, qui nouum genus disciplinæ instituerunt, ad quos iuuentus in ludum conueniat: eos sibi nomen imposuisse Latinos Rhetores, ibi homines adolescentulos dies totos dicere. Maiores nostros qui liberos

suos

Digitized by Google

suos discere,& quos in ludos iterare vellent,instituerit. Hæc nouæ quæ præter consuetudinem ac morem maiorum fiunt, neque placent, neque recta videntur. Quapropter & ijs qui eos ludos habent,& iis qui eo venire consueuerunt,visum est faciundum,vt ostenderemus nostram sententiam, nobis non placere. Ex Gellij lib.15.c.11.

Edicti Prætorij exempla passim in Pandectis extant.

Emancipationis.

Est autem emancipatio, imaginaria quædam venditio, quod ipsum ius proprium Romanorum est. Eaque res ita agitur adhibitis non minus quam quinque testib. ciuib. Romanis, puberib. & præterea alio eiusdem conditionis,qui libram æneam teneat,qui appellatur Libripens. Is qui mancipium accipit æs tenens ita dicit. Hunc ego hominem ex iure Quiritium meum esse aio. Isque mihi emptus est hoc ære æneaque libra. Deinde ære percutit libram, idque æs dat ei, à quo mancipium accipit, quasi precij loco. Ex Caij lib. Institu.

Emptionis.

Fundus Sempronianus, quicquid Sempronij iuris fuit, erit tibi emptus tot nummis: Brederod. ex ff. lib. 19. t. 1. l. 48.

Euocationis Deorum.

Si Deus si Dea es, cuius populus, ciuitatisque Carthaginensis est in tutela, teque maxime ille, qui vrbis huius, populique tutelam recepisti, precor, veneror que, veniamque à vobis peto, vt vos populum ciuitatemque Carthaginensium deseratis, loca, templa, sacra, eorumque vrbem relinquatis, absque his abeatis: eique populo, ciuitatique metum, formidinem, obliuionem iniiciatis; proditique Romam ad me, meosque veniatis: nostraque vrbis loca, populoque Rom. militibusque meis præpositi sitis, vt sciamus intelligamusque, si ita feceritis, vouco vobis templa ludosque facturum. Ex Macrobij lib. 3. c. 9.

Exceptionis.

Extra quam si quid ita factũ sit, vti lege fieri licuit, l. 1. §. Labeo. de flu. Extra quam in reum capitis preiudicium fiat, lib. 2. De inuent. Si non vi, non clam, non precario feceris, l. si vitem. ff. quod vi aut. Si in ea re de qua agitur præiudicium hereditati non fiat, l. 1. ff. fam. ercisc. Si in ea re nihil metus causa factum est, l. 4. §. vlt. De dol. excep. Si non voluntate creditoris fundus venit, l. ficut. ff. quib. mod. pig. Si non mihi mandatum sit, vt à debitoribus peterem. l. itaque 48. de procur. act.

Exercitus euocandi.

Si esset tumultus, qui fuerat ducturus exercitum, ibat ad Capitolium, & exinde proferens duo vexilla, vnum roseum, quo pedites euocabat, alterum cæruleum, quo equites, dicebat: Qui vult saluam Remp. me sequatur. Seruius Æneid. lib. 8. Cicero post reditum in Senatu: Quid magnificentius, quid præclarius mihi accidere potuit, quam quod illo petente vos decreuistis, vt cuncti ex omni Italia qui Rem. saluam vellent, ad me vnum hominem fractum & prope dissipatum restituendum & defendendum venirent? vtqua voce ter omnino post Romam conditam Consul visus esset pro vniuersa Republ. apud eos solum qui eius vocem exaudire possent. Idem pro C. Rubitio. Fit SC. vt C. Marius L. Val. Coss. operam darent, vt imperium populi R. maiestasque conseruaretur, qui Remp. saluam esse vellent, arma capere, & se sequi iubent.

Fideiubendi.

Centvm Qvas mihi Caius debet, eadem mihi dare spondes? spondeo. Stichum aut decem fide tua iubes? iubeo. Quantam pecuniam credidero, fide tua esse iubes? iubeo. Mille modios tritici fide tua esse iubes? iubeo. Si reus quadraginta non soluerit, fide tua esse iubes? iubeo. Ex tract. de fideiuss. in Pandectis.

Fiducia.

Vt inter bonos bene agier oportet, & sine fraudatione. Cic. offic. 3. Epist. fam. 7. epist. 12.

Fœderis peragendi.

Fecialis regem Tullum ita rogauit, Iubésne me rex cum patre patrato populi Albani fœdus ferire? Iubente rege, Sagmina, inquit, te rex posco. Rex ait: Pura tollito. Fecialis ex arce graminis herbam puram attulit: postea regem ita rogauit, Rex, facisne me regium nuncium populi Romani Quiritium? Vasa comitesque meos? Rex respondit, Quod sine fraude mea, & populi Romani Quiritium fiat, facio. Deia fecialis patrem patratum facit, qui legib. fœderis recitatis, Audi, inquit, Iupiter, audi pater patrate populi Albani. Audi tu populus Albanus? vt illa palàm prima postrema ex illis tabulis cerave recitata sunt sine dolo malo, vtique ea hic hodie rectissime intellecta, sunt illis legibus populus Romanus prior non deficiet, si prior defecerit, publico consilio, dolo malo, tum Diespiter populum R. sic ferito, vt ego hunc porcum hodie feriam: tantoque magis ferito, quanto magis potes pollesque. Quod vbi dixit, porcum saxo silice percussit. Ex Liuij lib. 1.

Fœderis cum Antiocho rege.

Amicitia regi Antiocho cum populo Romano his legib. & conditionibus esto. Ne quem exercitum qui cum populo Romano societsque bellum gesturus erit, Rex fines regni sui eorumve qui sub ditione eius erunt, transire finito: neu commeatu, ne qua alia ope iuuato. Idem Romani sociiq; Antiocho, & iis, qui sub imperio eius erunt, præstent. Belli gerendi ius Antiocho ne esto, cum iis qui insulas colunt; neve in Europam transeundi. Excedito vrbibus, agris, vicis, castellis eis Taurinũ montem vsq; ad Tanaim amnem, & à valle Tauri vsq; ad iuga qua in Lycaoniam vergit, ne qua arma efferto ex iis oppidis, agris, castellisq; in quibus excedat, si qua extulit, quæ quoque oportebit, recte restituito. ne militẽ, ne quem alium ex regno Eumenis recipito. Si qui earum vrbium ciues, quæ regno abscedunt, cum rege Antiocho, intraq; fines eius regni sunt, Apameam omnes ante diem certam redeant. Qui ex regno Antiochi apud Romanos, socios que sunt, iis ius abeundi manendique esto. Seruos seu fugitiuos, seu bello captos, seu quilibet captus aut transfuga erit, reddito Romanis, socijsq; Elephantos tradito omnes, neque alios parato. Tradito & naues longas, armamentaque earum: neve plures quam decem naues actuarias, nulla quarum plus quam XXX. remis agatur, habento: neve minorẽ ex belli causa, quod ipse illaturus erit: neve nauigato circa Calycandrum neve Sarpedontis promontoria: extra quæ si qua nauis pecuniam stipendiũ aut legatos, aut obsides portabit. Milites mercede conducendi ex iis gentib. quæ sub ditione populi Romani sunt, Antiocho regi ius ne esto: ne voluntarios quidem recipiendi. Rhodiorum sociorumve quę edes ædificiaque intra fines regni Antiochi sunt, quo iure ante bellum fuerũt, eo Rhodiorum sociorumve sunto. Si quæ pecuniæ debentur, earum exactio esto. Si quid ablatum est, id conquirendi, cognoscendi, repetendiq; ius item esto. Si quas vrbes, quas tradi oportet, ij tenent, quib. Antiochus dedit ex iis præsidia deducito: vtique recte tradantur, curato. Argenti probi Attica talenta XII. millia dato intra XII. annos pẽsionib. æquis, talentum ne minus pondo LXXX. Romanis ponderibus pendat: & tritici DLX. millia modium. Eumeni regi talenta CCCL. intra quinquennium dato, & pro frumento, quod æstimatione fiat, talenta CXXVII. Obsides Ro. XX. dato, & triennio mutato, neve minores octonum denum annorum, neu minores quinum quadragenum. Si qui sociorum populi Romani, vltro bellum inferent Antiocho, vim vi arcendi ius esto, dum ne quam vrbem, aut belli iure teneat, aut in amicitiam accipiat: controuersias inter se iure ac iudicio disceptent aut si vtrique placebit, bello. Ex Liuij lib. 38.

Heredis instituendi.

Heres recte instituitur potest his verbis, Titius heres sit, Titiũ heredem esse iubeo. Illa autem institutio, Heredem instituo, Heredem facio, plerisque improbata est. Ex Vlpia. Inst. c. 21.

Heredis instituendi ac substituendi.

Heredes scripti sunt, velut, Titius heres esto cernitoque in diebus proximis centum, quibus scieris poterisque: nisi ita creueris, exheres esto. tunc Mæuius heres esto, cernitoque in diebus, & reliqua. Similiter & deinceps substitui potest. Ex Vlp. Inst. c. 21. Siue viuo me, siue mortuo natus fuerit, heres esto. Titius hæreditatis meæ Dominus esto: Excepto fundo, excepto vsufructu, heres esto. Quem heredem codicillis fecero, heres esto. Titius ex parte dimidia heres esto. Seius ex parte dimidia, ex qua parte Seium institui, ex eadem parte Sempronius heres esto. Publius, Marcus, Caius, inuicem substituti hæredes mihi sunto. Quos ex disparibus partibus hæredes instituo, æque heredes sunto. Brederod. ex ll. ff.

Institutionis captatoris.

Qua ex parte Titius me heredem instituerit, ex ea parte Mæuius heres esto. quanta ex parte me à Titio herede institutũ recitassem, ex ea parte Sempronius mihi heres esto, Brederod. ex ll. ff.

Indicendi compitalia.

Die Noni post Kal. Ian. Quiritib. compitalia erunt. Ex Macrobij lib. 1. c. 4. & Gell. lib. 10. c. 24.

Indicij vocandi.

Quod bonum, fortunatum, felixque salutareque sit, populo R. Quiritium reiq; publicæ populi R. Quiritium, mihique, collegæque meo, fidei, magistratuique nostro, omnes Quirites, pedites, armatos, primosque curatores omnium tribuum, si quis pro se, siue altero dari rationem volet, voca in iudicium huc ad me. Ex Varr. lib. de ling. lat. Liu. lib. 40.

Intercessionis Tribunitiæ.

eto, Liu. lib. 3.

Interdicti de bonis prodigi.

Quando tu bona paterna auitaque nequitia tua disperdis, liberosque tuos ad egestatem perducis, ob eam rem tibi ea re commercioque interdico. Ex Paul. sent. lib. 3. tit. 5. Locum autem sic correximus, cum antea legeretur, Habita qvæ. Nostræ correctionis testes sunt ante biennium clarissimi viri Bonifacius Amerbachius, Paulus Manutius: ad quos de communibus studiis, vt fit, scribens, ea de re mentionem iniecì. Interfuit etiam correctioni Iacob. Calonius, adolescens eruditiss. mihique amicissimus. Post eadem ICto doctissimo Iac. Cuiacio in mentem venit, hoc tamen testari nunc operæ precium putaui, & simul considerandum, an pro Eaqve, legendum potius esset Æris, Commerciqve. vt intelligatur, ei omni negotio quod per æs & libram gerebatur, interdictum esse. Aliorum Interdictorum Prætoris exempla in

Pandectis obuia sunt omnibus lib. Pandectis. XLIII.

Interrogationis, qua Censores in solemni iureiurando de vxoribus vsebantur.

Et tu ex animi tui sententia vxorem habes? Ex Gellij lib. 4. c. 20. & lib. de Orat. 2.

Iudicandi.

Vide posterius, sub formula sententiæ ferendæ.

Iudicis dandi.

L. Octauius iudex esto. Si apparet fundum Capenatem quo de agitur ex iure Quiritium, P. Seruilij esse, neque is fundus restituetur. Ex Verr. 4.

Iudicij recuperatorij.

Si pateret eam se & sua Veneris esse dixisse. Cic. in Diuinat. Si pateret ingenia eiusmodi fundi esse plura, quam colonus esset professus, tum Xeno damnaretur. Si pateret aduersus edictum fecisse. Ex Verrina 5.

Si pateret H-SIↃↃↃ dari oportere. Ex Orat. pro Q. Roscio.

Si apparet eum dare oportere. Ex §. sic itaque, De actionibus.

Iudicij T. Manlij in filium.

Quandoquidem Tu, M. Manli, neque Imperium consulare, neque maiestatem patriam veritus, aduersus edictum nostrum, extra ordinem in hostem pugnasti, & quantum in te fuit, disciplinam militarem, qua ste. irad hanc diem Romana res, soluisti: meque in eam necessitatem adduxisti, vt aut Reip. mihi aut mei, meorumque oblituiscendum sit, nos potius nostro delicto plectemur, quam Respub. tanto suo damno nostra peccata luat. triste exemplum, sed in posterum salubre inuenturi erimus, me quidem cum ingenita caritas liberûm, tum specimen istud virtutis, deceptæ vanâ imagine decoris, in te mouet: sed cum aut morte tua sancienda sint Consulum imperia, aut impunitate in perpetuum abroganda: nec te quidem, si quid in te nostri sanguinis est, recusare censeam, quin disciplinam militarem, culpa tua prolapsam, pœna restituas. I lictor, deliga ad palum. Ex Liuij li. 8.

Iudicium bonæ fidei.

Quantum ex bona fide illum dare facere oportet. Cicer. Offic. lib. 2. in Topic.

Iurisiurandi.

Maiorum diligentia hæc fuit. Primum iurare ex animi sui sententia, quemque voluerunt: deinde ita teneri, Si sciens falleret: quod ignorantia multa versaretur in vita. Cic. lib. Acad. 1. Idem de offic.: Non enim falsum iurare, peierare est: sed quod ex animi sententia iuraueris, sicut verbis concipitur more nostro, id non facere, periurium est. Liu. lib. 22. Ex animi sententia iuro, vt ego Remp. non deseram, neque alium ciuem deserere patiar. Idem lib. 45. Ex tui animi sententia ex edicto C. Claudij, Ti. Sempronij Censorum in prouinciam Macedoniam redibis, quòd sine dolo malo facere poteris?

Iurisiurandi à P. Scipione concepti.

Ex mei animi sententia iuro, vt ego Remp. non deseram, neque alium ciuem Romanum deserere patiar, si sciens fallo, tum me Iupiter Opt. Max domum, familiam, remque meam pessimo letho afficias. Ex Liuij lib. 22.

Iurisiurandi à L. Bruto ob Lucretiam præstiti.

Per hunc castissimum antè regiam iniuriam sanguinem iuro, vosque dij testes facio, me L. Tarquinium Superbum cum scelerata coniuge & omni liberorum stirpe, ferro, igni, quacunque deinde vi possim, exactorum, nec illos, nec alium quemquam regnare Romæ passurum. Ex Liuij lib. 1.

Iurisiurandi per Iouem lapidem.

Si sciens fallo, tum me Diespiter salua vrbe, arceque bonis eiiciat, vt ego hunc lapidem, Festus lib. 10. Plaut. Aulul. Cic. Ep. fam. 7. Plutarchus in Syllan. Polybius lib. Histor. 3. rem sic explicat: ὀμνύουσι δὲ διὰ λίθου ὁμνύοντες, ἃ τὰ πατρῷα ἔθη, διὰ δὲ τούτου τὸν αὐτὸν ἀεὶ τρόπον. ἔχουσι δὲ τὴν χεῖρα λίθον ὁ ποιούμενος τὰς ὁμολογίας ἐφ' ἑκάστου δὲ τῶν ὁμνυομένων λέγει τὰς ἰδίας εὐχὰς, ἐὰν μὲν ὀμόσῃ δικαίως, ὑπὲρ αὐτοῦ τὰ ἐναντία δὲ ἐπιορκοῦντι. ὁμοίως δὲ καὶ τὸ ἔθνος ἕκαστον ὀμνύει κατὰ τὰ πάτρια. ἐὰν μὲν οὖν ὀμόσῃ δικαίως, ἐν τῇ ἰδίᾳ χώρᾳ καὶ πόλει διάγουσιν εὐδαιμόνως, ἐὰν δὲ ἐπιορκήσωσιν, ἐν τῇ ἰδίᾳ τὰ ἐναντία τούτων. ἐὰν δὲ ἐκστρατεύσωσιν, ἐν τῇ ἀλλοτρίᾳ τὰ ἐναντία τούτων. ἐὰν μὲν οὖν ὀμόσῃ δικαίως, ἐν μόνοις ἐπικρατοῦσι τῶν ἐναντίων, ἐὰν δὲ ἐπιορκήσωσιν, ἐν τῇ ἰδίᾳ τὰ ἐναντία τούτων. ἐὰν μὲν οὖν ὀμόσῃ δικαίως, ἐν τῇ ἰδίᾳ διάγουσιν εὐδαιμόνως, ἐὰν δὲ ἐπιορκήσωσιν, ἐν τῇ ἰδίᾳ τὰ ἐναντία τούτων. ἐὰν μὲν οὖν ὀμόσῃ δικαίως, ἐν μόνοις ἐπικρατοῦσι τῶν ἐναντίων, ἐὰν δὲ ἐπιορκήσωσιν, ἐν τῇ ἰδίᾳ τὰ ἐναντία τούτων. ἐὰν μὲν οὖν ὀμόσῃ δικαίως, ἐν τῇ ἰδίᾳ διάγουσιν εὐδαιμόνως, ἐὰν δὲ ἐπιορκήσωσιν, ἐν τῇ ἰδίᾳ τὰ ἐναντία τούτων. ἐὰν μὲν οὖν ὀμόσῃ δικαίως, ἐν μόνοις ἐπικρατοῦσι τῶν ἐναντίων, ἐὰν δὲ ἐπιορκήσωσιν, ἐν τῇ ἰδίᾳ τὰ ἐναντία τούτων.

Iurisiurandi militaris.

In magistratu C. Lælij C. F. Cos. L. ve Cornelij P. F. Cos. in exercitu, decemque millia passuum prope furtum non facies dolo malo, solus neque cum pluribus pluris nummi argentei in dies singulos. Extra-hastam, hastile, ligna, pabulum, vtrem, follem, faculam, si quid ibi inueneris sustuleriſve, quod tuum non erit, quod pluris nummi argentei erit: vti tu ad C. Lælium, C. F. Cos. L. ve Corne. P. F. Cos. siue ad quem eorum iusserit, profer as, ut profitebere in triduo proximo, quicquid inueneris, sustuleriſve dolo malo, aut domino suo, cuium id censebis esse, reddes, vti quod recte factum esse voles. Deinde ita concipiebatur iusiurandum, vt adessent, his additis exceptionibus, nisi harunce aliqua causa erit: Funus familiare: feriæ vindemiales: calendæque quæ non eius rei causa in eum diem collatæ sint, quo is eo die minus ibi esset: morbus sonticus, auspiciumve anniuersarium, quod recte fieri non posset, nisi ipsius eo die ibi sit, ius, hostiue, status, condictusue dies cum hoste, si cui eorum harunce quæ causa erit, tum se postridie quam per eas causas licebit eo die venturum, aditurumque eum, qui eum pagum, vicum, oppidumve delegerit. Ex Gellij lib. 16. c. 4.

Legis ferendæ.

Velitis iubeatis Quirites, &c. Ex Cicer. Orat. pro Domo.

Quicunque post hanc legem. Ex Oratione pro Posthumo & l. 1. ff. ad leg. Falcid.

Consul (vel Prætor, vel qui populum rogarat) populum iure rogauit, populusque iure scisit.

Si quid ius non fuit rogari, eius ea lege nihilum rogatum. Ex Philipp. 1. Valerio Probo, Festo Pomp. Orat. pro Domo, pro Cæcina, lib. Epist. ad Attic. 3.

Si quid contra alias leges, huius legis ergo latum sit, & qui in hanc legem rogassit, impune esto. Cic. lib. 3. ad Attic.

Legis iubendæ vel antiquandæ.

Vti rogas: vel antiquo, moris erat vt populo in comitiis legum duæ tabellæ darentur, quarum in altera V. R. in altera A. scriptum erat, patet ex Cic. lib. de leg. 2. Epist. ad Atti. 1. Liu. & aliis.

Legis sanciendæ.

Ne per Saturam abrogari, derogarive ius esto. Festus.

Iussu mandatuque legis militaris. P. R.

Quo s. Imp. Trib. Miles Tiro, commilito armare, quisquis es, manipularive Centurio, turmave Legionarie hic sistito, vexillum finito, arma deponito, nec citra hunc amnem Rubiconem signa, ductum exercitum commeatumque traducito. Si quis huisce iussionis ergo aduersus præcepta ierit fecerit ve, adiudicatus esto hostis P. R. ac si contra patriam arma tulerit, penatesque è sacris penetralibus asportauerit. S. P. Q. R.

Sanctio plebisciti, S. ve Consulti vltra hos fines arma ac signa proferre liceat nemini. Ex Epigr. Rom.

Legati testamentarij.

Legamus quatuor modis: per vindicationem, per damnationem, sinendi modo, per præceptionem. Per vindicationem, his verbis legamus: Do, lego, Capito, sumito, sue habeto. Per damnationem his verbis: Hæres meus damnas esto dare, dato, facto, heredem meum dare iubeo. Sinendi modo ita: Heres meus damnas esto sinere, Lucium Titium sumere illam rem, sibique habere. Per præceptionem sic: L. Titium illam rem præcipito. Ex Vlpiani Instit. c. 24.

Libandi diis vini.

Mactus hoc vino inferio esto. Arnob. lib. cont. gent. 7. infra vide Sacrificij portæ.

Literarum ab Imp. ad Senatum incolumi exercitu mittendarum.

Si vero & liberi vestri valetis, bene est: ego & exercitus valemus. Dio. Cass. in Adriano, & Cic. in Epist. persæpe, aliisque complurios.

Lustrandi agri.

Mars pater te precor, quæsoque, vti sies volens propitius mihi, domo, familiæque nostræ, quoius rei ergo agrum, terram, fundumque meum suouitaurilia circumagi iussi, vti tu morbos visos inuisosque, viduertatem, vastitudinemque, calamitates, intemperiasque prohibessis, defendas, auerruncesque, vtique tu fruges, frumenta, vineta, virgultaque grandire, beneque euenire sinas, pastores, pecuaque salua seruassis, dicisque bonam salutem valetudinemque mihi, domo, familiæque nostræ. Harunce rerum ergo, fundi terræ, agrique mei lustrandi, lustrique faciendi ergo sicuti dixi, macte hisce suouitaurilib. lactentib. immolandis esto. Mars pater eiusdem rei ergo, macte hisce suouitaurilib. lactentib. esto. Item cultro facito struem, & ferum vti adfier. Indeo obmouento. Vbi porcum immolabis, agnum vitulumque, sic oportet. Eiusque rei ergo macte hisce suouitaurilib. immolandis esto, nominare vetat Martem neque agnum, vitulumque. Si minus in omnes litabit, sic verba concipito: Mars pater, si quid tibi in illisce suouitaurilibus lactentibus neque satisfactum est, te hisce suouitaurilib. piaculo. Si vno, duobusque dubitauerit, sic verba concipito: Mars pater, quod tibi illue porco neque satisfactum est, te hoc porco piaculo. Ex Catone De re rustica.

Mancipij faciendi.

Vide nexus faciendi formulam.

Manumittendi serui.

Manumitti serum dicebatur, cum dominus aut caput eius serui, aut aliud membrum tenens dicebat: Hunc hominem liberum esse volo: & emittebat eum è manu. Ex Festi li. 11. Extat etiam in Bibliotheca regia fragmentum indicis Latinograeci, in quo scriptum ita est: Βαδίσαι ἀπὸ τοῦ δεῦρο μοῦ ἐς ὁδὸν ἐν ἐλευθερίᾳ καὶ ἀνεπιλήπτῳ καὶ ἀνεμποδίστῳ πάσῃ καὶ παντὶ τρόπῳ ἐλευθέρου ἀνθρώπου, ἐφ' ᾧτε μηδένα ἐπιλαμβάνεσθαι σοῦ ἐν τῇ ὁδῷ ταύτῃ ὡς δούλου.

Matrimonij testificandi.

Cos. Aug. Pub. Claud. Quæst. æ. Antoninam Volumniam virginem, volent auspi. è parent. suis coemit. e. IIII. fac. in do. duxit. id est, Consule Augusto, P. Claudius Quæstor æratij Antoninam Volumniam virginem volentem auspicato è parentibus suis coemit, & quatuor facibus in domum duxit. Ex lapide Patauino.

Missionis ignominiosæ.

C. Auiene, quod in Italia milites populi Rom. contra Remp. instigasti, rapinasque per municipia fecisti, quodque mihi & Reip. inutilis

inutilis fuisti, & pro militibus tuam familiam, iumentaque in naues imposuisti, tuaque opera militibusque tẽpore necessario Resp. caret, ob eas res ignominiæ causa ab exercitu meo te remouco: hodieque ex Asia abesse, & quantum potes, proficisci iubeo. itemq; te A. Fonteĭ, quod Tribunus militũ seditiosus, malusque ciuis fuisti, ab exercitu dimitto. T. Allene, M. Tiro, C. Clausiane, cum ordines in meo exercitu, beneficio nõ virtute consecuti ita vos gesseritis, vt neque bello fortes neque pace boni aut vtiles fueritis, & magis seditione concitandisq; militibus, aduersariorum nostrorum Imperatoris, quam pudoris modestiæque fueritis studiosores, indignos vos esse arbitror, qui in meo exercitu ordines ducatis: missosque facio, & quantum potestis, abesse ex Africa iubeo. Ex Hirtio.

Mulcta in iudicio.

M. Terentio quando citatus neque respondit, neque excusatus est ego ei vnam buem mulctam dico Gell. lib. 11. c. 1.

Nexus faciendi.

Mancipatio est imaginaria quædam venditio, quæ fic agitur: adhibitis non minus quam quinque testibus, iudicibus Roma. puberibus & præterea alio eiusdem conditionis, qui libram æneam tenebat, qui appellabatur Libripens, is qui mancipiũ accipit æs tenens ita dicit: Hunc ego hominẽ ex iure Quiritium meum esse aio, isque mihi emptus est hoc ære, æneaque libra. Deinde ære percutit libram, idque æs dat ei, à quo mancipium accipit, quasi precij loco. Boetius in Topic. ex lib. 1. Instit. Caij.

Ominis nuptialis.

TALASIO. Liuius lib. 1. Vnam longe ante alias specie insignem à globo Talasij cuiusdã raptam ferunt: multisque sciscitantibus cuinam eam ferret, identidem, ne quis violaret, TALASIO ferri calamitatum: inde nuptialem hanc vocem factam. Idem Seruius in lib. Æneid. 1.

Oraculi Delphici.

ROMANE, aquam Albanam caue lacu contineri, caue in mare manare suo flumine sinas. emissam per agros rigabis, dissipatumque riuis extingues. tũ insiste audax hostium muris, memor, quam per tot annos obsides vrbem, ex ea tibi his quæ nunc pandũtur, factis victoriam datam, bello perfecto donum amplum victor ad mea templa portato: sacraque patria, quorum omissa cura est, instaurata vt assolet, facito. Ex Liuij lib. 5.

Pactionis ob pacem cum Ætolis.

Imperium maiestatemque populi Romani gens Ætolorum cõseruato fine dolo malo, ne quem exercitum, qui aduersus scios, amicosque eorum ducetur, per fines suos transire finito, neve vlla ope iuuato, hostes eosdem habeto, quos populus Rom. armaque in eos ferto, bellumque pariter gerito. perfugas, fugitiuos, captiuosque reddito Romanis, sociisque: præterquam si qui capti, cum domos reddidissent, iterum capti sunt: aut si qui eo tempore ex iis capti, sunt, qui tum hostes erant Romanis, cum inter præsidia Romana Ætoli essent. aliorum: qui comparebunt, intra dies centum Corcyræorum magistratibus sine dolo malo tradantur: qui non comparebunt, quando quisque eorum primum inuentus fuerit, reddatur. Obsides XL. arbitratu Consulis Romani dato, ne minores XII. annorum, neu maiores XL. Obses ne esto Prætor. Præfectus equitum, scriba publicus, neve quis qui ante Obses fuerit apud Romanos. Cephalenia extra pacis leges esto. Ex Liuij lib. 38.

Precationis ob bellum Macedonicum.

Quam rem Senatus populusque Romanus de Repub. deque iundo nouo bello in animo haberet, ea res vti populo Rom. sociisque ac nomini Latino bene ac feliciter eueniret: secundum rem diuinam, precationemque, vt de Repub. deque prouinciis senatum consulerent. Ex Liuij lib. 31.

Precationis P. Scipionis.

Diui, Diuæque, inquit, qui maria terrasque colitis, vos precor quæsoque, quæ in meo imperio gesta sunt, geruntur, postque gerentur, ea mihi, populo, plebique Romanæ, sociis, nominique Latino, qui populi Romani, quique meam sectam imperium, auspiciumque terra mari amnibusque sequuntur, bene vertant, eaque vos omnia bene iuuetis: bonis auctibus auxitis: eluos incolumesque victis perduellibus, victores spoliis decoratos, triumphantesque mecũ domos reduces sistatis: inimicorum hostiumq; vlciscendorum copiam faxitis: quæq; populus Carthaginensis in ciuitatẽ nostram facere molitus est, ea vt mihi populoque Romano in ciuitatem Carthaginensium exempla edendi faciendarem detis. Ex Liu. lib. 29.

Precationis quæ in principio pompa Romani Imperatores triumphantes, in Vaticano vtebantur.

DI, NVTV, & imperio quorum nata & aucta est res Romana, eandem placati, propiciatique seruate.

In fine vero in Capitolium ascendentes hac.

GRATIAS tibi Iupiter Optume Maxume, tibique Iunoni Reginæ, & cæteris huius custodibus, habitatoribusque arcis Dis lubens lætusque ago, re Romana in hanc diem & horam per manus, quod voluistis, meas seruata, bene gestaque eandem & seruate, vt facitis, fouete, protegite, propitiate, supplex oro. Ex Macrob. Saturnaliorum lib. 1.

Precationis Herfiliæ.

Neria Martis, te obsecro pacem dare, vt liceat nuptiis poptili & prosperis vti, quod de tui coniugis consilio contigit, vti nos itidem integras raperent, vnde liberos sibi & suis posteris patriæ pararent. Ex Gel. lib. 13. c. 21.

Precationis Consularis, in Consule renunciando.

QVOD bonũ, faustum, felix, fortunatumque sit mihi magistratui meque meo, populo, plebique Romanæ L. Licinium Consulem renuncio. Cic. pro Muræna.

Præconij in sacrificiis.

HOC AGE, Plutarchus in Numa, & Coroliano, Fauete linguis, Cic. 1. & 2. de Diuinat. Plin. lib. 28. c. 2.

Præfandi omnibus in rebus.

QVOD bonum, faustum, felix, fortunatumque sit. Cic. lib. de diuinat. 1.

Posthumos nepotes instituendi.

FILIVS MAVS hæres esto. si filius meus me viuo moriatur, tunc quis mihi ex eo nepos, siue quæ neptis post mortem meam in decem mensibus proximis, quibus filius meus moreretur, natus nata erit, hæredes sunto. Scæuola ex C. Aquilio l. Gallo 29. De liber. & posthum.

Regis ab interrege rogandi.

QVOD bonum, felixque sit, Quirites regem creato, ita patribus visum est, patres deinde, si dignum, qui secundus ab Romulo numeretur, crearitis, auctores fierent. Ex Liuij lib. 1.

Regis inaugurandi.

IVPITER PATER, si est fas hũc Numam Pompilium, cuius ego caput teneo, regem Romæ esse, vti tua signa nobis certa acclarassint inter eos fines, quos feci. Ex Liuij lib. 1.

Relegandi.

ILLVM PROVINCIA illa, insulisque eis relego: excedere debebit intra illũ diẽ. Ex Vlp. in l. 7. 5. his qui. de interd. & releg.

Renunciandi Consulis designati ab ipso Cos.

QVOD bonum faustum, felix, fortunatumque sit, mihi magistratui meque meo, populo, plebique Romanæ, N. N. Consulem renuntio. Ex Cicerone in Orat. pro Muræna.

Replicationis.

AVT Si mihi mandatum est, vt à te peterem, Litaque, 41. De procurat.

AVT Si res iudicata non sit, l. 24. De except. rei jud.

AVT Si damnatione interposita secundum decretum vẽdiderit, l. consilio. 7. De curat. fur.

Repudij.

CONDITIONE tua non vtor, ex l. 11. ff. de diuo. & rep.

Rogandi iudicis.

Itaque præclarum à maioribus accepimus morem rogandi iudicij, si eum teneremus: QVAE SALVA FIDE facere possit. Hæc rogatio ad ea pertinet, &c. Cic. lib. de Offic. 3.

Rogationis Attiliæ.

OMNES Campani, Atelani, Calatini, Sabatini, qui se dediderunt in arbitrium ditionemque populi Romani Fuluio Proconsuli quęque vna secũ dediderunt, agrum, vrbemque, diuina humanaque, vĩsilia que, siue quid aliud dediderunt, de his rebus quid fieri velitis, vos rogo Quirites. Plebs sic iussit: Quod Senatus maxima pars censeat, qui assidetis, id volumus iubemusque. Ex Liuij lib. 26.

Rogationis de Tribunitio magistratu.

SI TRIBVNOS pleb. decem rogabo, si quos minus hodie decem tribunos plebis fecerint: hi tũ, quos sibi collegas cooptassint, ita illi legitimi eadem lege. Tribuni plebei sint, vt illi, quos hodie Tribuni plebei feceritis. Ex Liuij lib. 3.

Salutationis matutinæ

Aue. *Vespertinæ.*

Salue. Dio Cassius in Adriano.

Salutationis patris patriæ.

QVOD bonum, faustumque sit tibi, domuiq; tuæ Cæsar Auguste, Senatus te consentiens tum pop. Rom. consalutat patriæ patrem. Ita Valerius Messala vsus traditur à Suet. in Augusto.

Salutationis in Epistolis.

Seneca lib. Epist. 1. Epist. 15. Mos antiquus fuit, vsque ad meam Senatus ætatem, primis Epistolæ verbis adiicere, Si vales, bene est, ego valeo. Recte & nos dicimus, Si philosopharis, bene est, &c.

Salutationis in Epistolis Impp. re bene gesta.

Si vos liberiq. vestri valetis, bene est. Ego quidem & exercitus, valemus. Xiphilinus in Adriano, & in epist. Cicer. passim.

Sacrificij porcæ præcidaneæ ante messem.

Priusquam messem facies, porcam præcidaneam hoc modo fieri oportet. Cæteri porci præcidanei, porcam fœminam, priusquam hasce fruges condantur, far, triticum, ordeum, fabam, semen rapicium, thure, vino, Iano, Ioui, Iunoni præfato. Priusquam porcam fœminam immolabis. Iano struem commouento sic: IANE PATER, te hac strue commouenda bonas preces precor, vti ei es volens propitius mihi liberisque meis, domo familiæque meæ mactus hoc fercto. Ferctum Ioui mouento, &

Digitized by Google

mactato sic: Iupiter te hoc ferctō ob mouendo bonas precor preces, bene precatus sum, eiusdem rei ergo macte vino inferio esto, postea Ioui sit: IVPITER MACTE ferctō esto, macte vino inferio esto. Postea porcam præcidaneā immodato. Vbi exta proiecta erunt, ita Iano struem commouento, mactatoque item vti prius feceras. Ioui ferctum obmouento: mactatoq. vti prius feceras. Item Iano vinum dato, & Ioui vinum dato, ita vti prius datum fuit, ob struem obmouendam, & ferctū libādū, postea Cereri exta & vinum dato. Ex Catone DE re ruſt. c. 134. apud quem tamen mactus perpetuo legendum, locus ille ex libro Arnobii contra gentes 7. significare videtur. Operæ precium est, verba ipsa depromere, quib. cum vinum datur, vti ac supplicare consuetudo est. Mactus hoc vino inferio esto. Inferio, inquit Trebatius, verbum ea causa est additum, eaque ratione profertur: ne vinū omne omnino quod in cellis atque apothecis est conditum, ex quibus illud quod effunditur promptum est, esse sacrum incipiat & ex vsibus eripiatur humanis.

SConsultorum à Plebe comprobandorum.

Quod Senatus maxima pars iubeat, qui adfuerit, id volumus iubemusque. Ex Liuij lib. 26.

SC. quo quid Consulibus mandatur.

DONATVS in Adelph. Terent. Fac sis Sostrata. Sis, inquit, honorifice additur verbo, ne quod imperatiuo modo pronunciatur, superbum sit: deductum est autē à Senatusconsulti formula. vbi enim aliquid Senatus Consulib. iniungit, addit: Si EIS VIDEATVR. Hæc ille. Et est hoc obseruatum à Cicerone in illis SC. quæ in Philippic. legimus, vt Philipp. 9. Vtique C. Pansa, A. Hircius Coss. alter, amboue, si eis videbitur, Quæstoribus vrbanis imperent, &c.

Senatusconſ. ſcribendi.

Quid de ea fieri placeret, de ea re ita censuerunt. Cælius in Epist. fam. 7. & alibi persæpe.

Senatusconſulti ſummi.

VIDEANT Consules, ne quid Resp. detrimenti accipiat. Sallust. Catil. Cic. in Catili. Liuius lib. 3 Tantum sibi terroris incussere patribus, vt (quæ forma Senatusconsulti vltimæ semper necessitatis habita est (Posthumio alteri consulum negotium daretur: Videret, ne quid Resp. detrimenti caperet.

Sententia in perduellionis damnatum ferenda.

LICTOR, colliga manus, caput obnubito, infelici arbori reste suspendito. Cic. pro C. Rabirio, Liu. lib. Gell. lib. 12. c. 3.

Sententia in damnatos pronunciando.

In causis maioribus iudices in cistam tabellas conijciebant suas, easque insculptas literas habentes, A. absolutionis, C. condēnationis: cum de alicuius capite agebatur, N. L. ampliationis. his enim literis significabant non liquere. Pedian. in diuinat. De formula N. L. Cicero in Cluent.

Sententia in priuatis litibus pronunciandæ.

CICERO lib. de Finib. II. Priuatarum litium iudices sumus. nihil enim possumus iudicare, nisi quod est nostri iudicij. in quo frustra iudices solent, cum sententias pronuntiant, addere: Si quid mei iudicij est. Si enim non fuit eorum iudicij, nihilo magis, hoc non addito, illud est iudicatum, &c.

Sententia pronunciandæ.

CVM constet Titium Seio ex illa specie quinquaginta. itē ex illa specie viginti quinq; debere: iccirco L. Titium Seio centū condemno. Ex l. 1. ff. quæ sent. sine appel. Item, Non liquet: si quando obscura causa videbatur, priuati iudices id iurabant. Gel. lib. 14. c. 2. & l. Pomponius. ff. de re iud.

Sententia pronunciandæ.

FECISSE VIDERI, Cic. pro Cęcinna, Verrina 3. de finib. 2. & aliis locis innumeris, itemque alij complures.

Sponſionis.

Quod à Flauio abstulero, partem dimidiam inde Roscio mę soluturum spondeo. Ex Cicer. Oratione pro Qu. Roscio.

Sponſionis in iudicio.

NI TE Apronius in Decumis socium esse dicat, ex Verrina 5.

Sponſionis in arbitrio.

NI VIR BONVS sit. Cic. lib. 3. Offic.

Stipulationis in emptione ſuum.

ILLASCE sues sanas esse, habereque recte licere, noxisque præstare, neque de pecore morboso esse, spondesne? Varr. lib. 2. c. 4.

Stipulandi.

Spondes? spondeo, promittis? promitto. fideiubes? fideiubeo. dabis? dabo. facies? faciam. Iustinianus §. 1. de ver. obl.

Stipulationis in caprarum emptione.

ILLAS capras hodie recte esse, & bibere posse, habereque recte licere, hæc spondesne? Ex Varr. lib. DE re rustic. 2. c. 3.

Stipulationis in ouium emptione.

CVM emptor dixit: TANTIS SVNT MITI EMPTAE? & ille respondit, SVNT, & expromisit nummos: emptor stipulatur prisca formula sic: ILLASCE oues, qua de re agitur, sanas recte esse, vti pecus ouillum, quod recte sanum est extra luscam, surdam, minam, id est, ventre glabro: neque de pecore morboso esse, habere recte licere, hæc sic recte fieri spondes? Ex Varrone lib. De re rust. 2. c. 2.

Stipulationum in boum aut iuuencorum emptione.

EOS cum emimus domitos, stipulamur sic: ILLOSCE boues sanos esse noxisque præstari? Cum emimus indomitos, sic: ILLOSCE iuuencos sane recte, deque pecore sano esse, noxisque præstari spondesne? Varr. lib. 2. c. 5.

Teſtamenti nuncupati.

TABVLAS testamenti testator tenens ita dicit: HAEC vti in his tabulis cerisve scripta sunt, ita do, ita lego, ita testor. Itaque vos Quirites testimonium præbitote. Ex Vlpiani Instit. c. 20.

Teſtimonij dicendi.

Maiorum hæc fuit diligentia. Voluerunt, vt qui testimonium diceret, ARBITRARI se diceret; etiam quod ipse vidisset. Cic. Academ. 2. Idem pro Fonteio: Primum illud verbum consideratissimum nostræ consuetudinis ARBITROR, quo nos etiam tunc vtimur, cum ea dicimus iurati, quæ comperta habemus, quæ ipsi vidimus, ex toto testimonio sustulit.

Templi concipiendi.

Varro lib. de ling. lat. 6. Concipitur templum verbum, non iisdem vsquequaque. In arce ita: Testaque meta sunto, quoad ego eas relinquam, nuncupauero. Olla ver arbor, quicquid est, quam me sentio dixisse, templum, tectumque: ferro in sinistrum. Olla ver arbor, quicquid est, quod me sentio dixisse, templum tectumque: ferito in dextrum. Interea concretione, conspicione, cortumione, vtique ea rectissime sensi.

Vaticinij Martiani.

AMNEM Troiugena Caonam Romæ fuge, nē te alienigenæ cōgant in campo Diomedis conserere manus. Sed neque credes tu mihi, donec compleris sanguine campum: multaque millia occisa tua deferat amnis in pontum magnum ex terra frugifera, piscibus, auibus, ferisque quæ incolunt terras: iis fiat esca caro tua: nam mihi Iupiter ita fatus est. Hostes Romani si expellere vultis, vomicamque quæ gentium venit longe, Apollini vouendos censeo ludos: qui quotannis comiter Apollini fiant, cum populus dederit ex publico partem priuati vti conferat pro se suisque. His ludis faciendis præerit Prætor, hic qui ius populo plebique dabit summum. Decemviri Græco ritu hostiis sacra faciant, hæc si recte faxitis, gaudebitis semper, fietque res vestra melior: nam is diuis extinguet perduelles vestros, qui vestros campos pascit placide. Ex Liuij lib. 25.

Veſtalis à Pontif. Max. capiundæ.

SACERDOTEM Vestalem, quæ sacra faciat, quæ ius fieri sacerdotem Vestalem facere, pro populo Rom. Quiritibus, vti quod optima lege fiat, ita te Amata capio. Ex Gellij li. 1. c. 12.

Voti ob bellum cum Rege Antiocho.

SI DVELLVM, quod cum Antiocho Rege sumi populus iussit, id ex sententia Senatus populique Romani confectum erit, tum tibi Iupiter populus R. ludos magnos, dies decem continuos faciet: donaque ad omnia paluinaria debuntur de pecunia, quantam Senatus decreuit, quisque magistratus eos ludos, quando vbique faxit, hi ludi recte dati sunto. Ex Liu. lib. 36.

Voti concipiendi.

TVO ductu, Pythice Apollo, tuoque numine instinctus pergo ad delendam vrbem Veios: tibique hanc decimam partem prædæ vouco, te simul Iuno Regina, quæ nunc Veios colis, precor, vt nos victores in nostram, tuamque mox futuram vrbem sequare: vbi te dignum amplitudine tua templum accipiat. Ex Liu. lib. 5.

Voti de vere ſacro concipiendi.

VELITIS iubeatisne hoc sic geri? si res populi Rom. Quiritium ad quinquennium proximum, sicut velim eam, salua seruata erit hisce duellis, datum donum duit populus Rom. Quiritium, quod duellum populo Romano cum Carthaginensi est, quæque duella cum Gallis sunt, qui cis Alpes sunt: quod vere attulerit ex suillo, ouillo, caprino, bouillo grege, quæque prophana erunt, Ioui fieri, ex qua die Senatus populusque iusserit, qui faciet, quando volet, quaque lege volet, faciito: quo modo faxit, probe factum esto: Si id moritur, quod fieri oportebit, prophanum esto, neque scelus esto, si quis rumpet, occidetve insciens, ne fraus esto. Si quis clepset, ne populo scelus esto, neve cui eleptum erit, si atro die faxit insciens, probe factum esto, si nocte siue luce, siue seruus siue liber faxit, probe factum esto. Si ante id ea Senatus populusque iusserit fieri, ac faxit, eo populus solutus liber esto. Eiusdem rei causa ludi magni voti æris 333. millibus, triente: præterea bubus Ioui 300. multis aliis diuis bubus albis, atque cæteris hostiis. Ex Liui. lib. 22.

Voti Pontificum.

PONTIFICVM votis annuant Dij Romanæ Reipublicæ. arcanaque morbis præsidia Apollinis iussu summa veneratione ex hac Palladis scypho sacramenta libarunt, annuant, quorum ritu Romano imperio regna cesserē. Ex Antiquit. Rom. c. 3.

DE VA-

Digitized by Google

DE VARIIS VERBORVM AC RERUM Formulis & Antiquitatibus, quæ in Regiis ac Decemviralibus, aliisque priscis Romanorum Legibus, Senatusconsultis, & Magistratuum creatoribus, officijs ac differentijs continentur.

Hæ leges sunt fontes, à quibus præcipue ius ciuile manauit.

LEGES REGIÆ & LEGES X. VIRALES,

I. Lipsij opera collectæ.

DE REGIIS LEGIBVS, ET QVI REGES QVAS TVLERINT.

IVs omne Publicum aut Priuatum est. Publicum, Diuinum, aut Humanum. Diuinum, quod ad sacra & sacerdotes pertinet: Humanum, quod ad magistratus & publicam administrationem. Ex his Romulus Rex Humanum præcipue: Numa Diuinum constituit. Et publicè quidem iuri pauca aut Reges cæteri, aut X. viri addiderunt. Supererat Priuatum: quod in Naturale, Gentium, & Ciuile tribuitur. Naturæ ius Romuli fere leges præferunt: Numa Gentium addidit. Romulus de educatione liberorum, de matrimoniis, de parentum iure sanxit: Numa de homicidiis, de bonæ fidei contractibus, de sepultura quædam tulit. Iuris ciuilis præcipuus auctor est Seruius Tullius, qui auctore Dionysio de Contractibus & Iniuriis 50. leges rogauit: item de fœnore, de nexis, ære alieno, & alia, quæ compluria in suas tabulas X. viri transtulerunt. Non aliena ab hac origine Iuris Aristotelis diuisio est Iustitiæ particularis in διανεμητικὴν siue Distributam, & διορθωτικὴν siue Commutatiuam. Priorem illam iustitiam Romulus maxime, & ex parte Numa: posteriorem cæteri spectarunt. Romuli leges, quarum verba ipsa perierunt, sententiæ ex antiquis præcipue Dionysio colliguntur, sic concipi possunt.

I. Deos patrios colunto: externas fabulas in superstitiones ne admiscento.
II. Ne quid inauspicato publice gerunto.
III. Nocturna sacrificia, priuilegiaque amouentor.
IV. Rex sacrorum præsto, legum custos esto: iudicia exercito: belli imperium habeto.
V. Patres sacerdotia & magistratus capiunto: plebeiis patroni sunto.
VI. Populi suffragia sunto: magistratus creanto: leges sciscunto: pacem bellumque iubento.
VII. Mœnia sancta existimantor.
VIII. Vxor Farreatione viro iuncta in sacra & bona eius venito: iusdeuortendi ne esto.
IX. Si stuprum commisit, aliudve quid peccassit, maritus iudex & vindex esto: deque eo cum cognatis cognoscito.
X. Temetum mulier ne bibito.
XI. Quod natum erit, parentes tollunto: monstrosos tamen partus sc fraude exponi fas esto.
XII. In liberos suprema patrum auctoritas esto, venumdare, occidere liceto.

Verba ipsarum legum.

XIII. Si pater filium ter venumduit, filius à patre liber esto.
XIV. Sei puer parenteis verberit, astolæ plorassint, puer diueis parentum sacer esto. Sei nurus, saera diueis parentum esto.
XV. Patronus si clienti fraudem faxit, sacer esto.
XVI. Duumviri perduellionem iudicent: si à duumviris prouocarit prouocatione certato. Si vincent caput obnubito, arbori infelici suspendito: verberato vel intra pomœrium, vel extra pomœrium.

Numæ Pompilij leges.

Numa ait Dionysius, Romuli leges firmauit, nouas ipse de rebus & ministris sacrorum adiunxit: Curiones, Flamines, Augures, Festales, Salios, Feriales, Poeticios instituit. Legum aliquot verba reperiuntur.

I. Dis ex imputata vite ne libanto.
II. Vino rogum ne respergito.
III. Pisceis quei squamosi non sunt nei polluceto: squamosos omneis præter sacrum polluceto.
IV. Quouis auspicio, classe procincta, opeima spolia capiuntur, Ioui Feretrio bouem cædito, quei cepit, æris ducenda darier oporteto.
Secunda spolia in Martis aram in campo solitaurilia vtra voluerit cædito.
Tertia spolia Ioue quirino agnum marem cædito, gentum qui ceperit æredato.
V. Qui terminum exarassit, ipsus & boues sacri sunto.
VI. Si quis hominem liberum dolo sciens morti duit, paricida esto: si imprudens, tum in concione pro capite occisi & natis eius arietem offerto.
VII. Pellex aram Iunonis ne tagito: si tagit, Iunoni crinibus demissis agnum fœminam cædito.
VIII. Sei hominem flumini Iouis occisit, ne supra genua tollito.
Homo si flumine occisus est, ei iusta nulla fieri oportebeto.

Sensa legum istæ.

IX. Deis fruge & mola salsa supplicanto.
X. In contractibus fides seruator: Fidei numen omnes metuunto.
XI. Si filius fam. vxorem duxit, patri vendundi eius ne vltra ius esto.
XII. Mulierem, si prægnans mortua fuat, nisi excisio partu, ne humato: qui secus faxit, quasi spem animantis perdiderit ita esto.

Tulli Hostilij.

NATI trigemini, donicum puberes essunt, de publico aluntor.

De X. virorum legibus quando & quomodo scripta.

REGIAS leges partim scriptæ, partim inscriptæ aduſque Tarquinij superbi tempora valuerunt. Primus ille & Seruij leges omnes abrogauit, & priorum Regum pleraſque contempſit, ad vim omnia referens, & libidinem dominandi. Tarquinio vero pulso, à Bruto & Valerio Coss. reuocatas iterum Seruianas aliaſque leges Dionysius adfirmat. Quæſdam & ipſi Coss. poſtea Tribuni addiderunt tuendæ libertatis, vt ſunt Valeriæ, Sacratiæ, Iciliæ leges. Sed hæ omnes ius publicum ſpectabant: & priuato iuri nulla facta acceſſio ante leges x. virales; A. V. C. CCXCII. promulgata à Tribunis lex Terentia eſt de Quinqueviris, vt Liuius, vel Decemviris, vt Dionyſius, Legum Scrib. creandis: Eaque lex plebi volenti fuit. Nam ad id tempus loco regum Coss. ius dicebant: Conſules autem ex Patribus erant. Itaque in diſſenſu ordinum, cum Patres occaſione iuris præcipue vterentur: ad premendam plebem, nec plebeio contra patricium ius vllum æquum eſſet: omnibus concionibus iactata & flagitata lex Terentia eſt. Reſtitere tamen 7. annos ipſos, Patres. Fracti demum conceſſere, miſſique legati in Græciam ad Solonis inclitas leges, aliarumque ciuitatum inſtituta moreſque noſcendos addidit. Dionyſius etiam in Græcanicas Italiæ ciuitates. Biennium plus minus legati abfuerunt. Reuerſi ſunt A. V. CCCI. Statimque plebs peruicit vt ſcribendarum legum initium fieret, Patres tenuerunt, vt x. viri è Patriciis tantum creaventur. Creati Ap. Claudius, T. Genutius, P. Sextius, Sp. Veturius, C. Iulius, A. Manlius, Ser. Sulpitius, P. Curatius, T. Romulus, Sp. Poſthumius, omnes Conſulares. Inierunt magiſtratum ſine prouocatione A. V. CCCII. ſineque anni propoſitæ decem tabulæ. Duæ reliquæ ſequenti anno additæ. In Græcis interpretandis vſi opera ſunt Hermodori Epheſij Philoſophi. Tabulas vocare placuit exemplo Athenienſium, qui Solonis leges dixerunt ἄξονας, tabulis ligneis inciſas, quamvis iſtas æreas fuiſſe conſtet, diſſentiente Pompon. Perlatæ ſunt comitiis centuriatis, fixæ in foro ad curiam Hoſtiliam, manſeruntque quamvis poſt varia incendia vrbis, vltra Septimij Seueri Imper. tempora. De diuiſione tabularum ex fragmentis difficile judicium. Modo tamen & ordine ſcriptas fuiſſe non eſt dubium. Leges Regiæ & Solonis, decem primas tabulas occupaſſe videntur: duæ poſtremæ de ſacris fuerunt, eaſque à Faliſcis petitas Seruius eſt auctor. Certæ leges regiæ ex I. II. & III. tabula à Feſto citantur. Lex Romuli de vendendis filiis à Dionyſio in quarta ponitur: Fragmenta quæ ſuperſunt, hæc ſunt.

I. Iuſſus populi & ſuffragia ſunto. Quodcunque

Digitized by Google

postremum populus iussit, id ius ratumque esto.
II. Priuilegia ne irrogunto.
III. De capite ciuis nisi per maximum comitatum ne ferunto.
IV. Furti sanatique idem ius esto.
V. Qui hostem concitauerit, quive ciuem hosti tradiderit, quive cœtus nocturnos agitauerit, capital esto.
VI. Sodalitates & collegia sunto: ast ne in leges publicas commodave peccanto.
VII. Qui fruges excantassit, Cereri sacer esto.
VIII. Qui frugem aratro quæsitam pauit secuitve pubes Cereri sacrator. Impubes prætoris arbitratu verberator, noxamve duplionemve præstato.
IX. Si in alieno pecus pauerit, actio esto.
X. Qui iniuria alienas arbores cæciderit, in singulas xxv. æris luito.
XI. Arboris impendentis ramos XV. pedes à terra circumcidere ius esto.
XII. Paterfamilias uti legassit super pecunia tutelave suæ rei, ita ius esto.
XIII. Si intestatus moritur, cui heres nec escit, agnatus proximus familiam habeto: si agnatus nec escit, gentiles familiam hercisciunto.
XIV. Si furiosus esse incipit, agnatorum gentiliumque in eo pecuniaque eius potestas esto.
XV. Hominem mortuum in vrbe ne sepelito, neue vrito.
XVI. Hoc plus ne facito: rogum ascia ne polito.
XVII. Mulieres genas ne radunto, neue lessum funeris ergo habento.
XVIII. Homini mortuo ossa ne legito, quo post funus facias, nisi belli peregreve mortuo.
XIX. Qui coronam parit, ipse pecuniamve eius virtutes causa arduitor.
XX. Neue aurum addito.
XXI. Quoi auro dentes vincti esunt, astim cum ollo sepelito & vrito se fraude esto.
XXII. Seruilis vnctura tollitor, omnisque circumpotatio.
XXIII. Rogum bustumve nouum, propius LX. pedes, alienas ædes ne adicito.
XXIV. Forum bustumve ne vsucapito.
XXV. Si in ius vocet, atque eat.
XXVI. Si morbus aevitasve vitium escit, qui in ius vocassit: iumentum dato: si volet arceram, ne sternito.
XXVII. Si quid horum fuit vitium iudici, arbitrove, reove, dies diffensus esto.
XXVIII. Si vis vocationi fuat, testamini: igitur em capito.
XXIX. Si caluitur pedemve fruit, manem endoicito.
XXX. Si quei in iure manum conserunt, vtrique superstitibus vindicias sumunto.
XXXI. Si vindiciam falsam tulit, rei si velit is arbitros tres dato, eorum arbitriis fructus duplione damnum decidito.
XXXII. Rem vbi pagunt, oranto, nei pagunt, ante meridiem in foro aut in comitio causam coniiciunto, post meridiem præsente ambobus litem addicito. Sol occasus suprema tempestas esto.
XXXIII. Æris confessi, rebusque iure iudicatis triginta dies iusti sunto: postidea manus endoiectio esto: in ius ducito, nei iudicatum facit, aut quis endo iure em vindicit, secum ducito, vincito aut nervo aut compedibus quindecim pondo, ne minore, aut si volet, maiore vincito. Si volet, suo viuito, ni suo viuit, qui em vinctum habebit libras farris endo dies dato. Si volet, plus dato.
XXXIV. Tertiis nundinis partes secanto: si plus minusve secuerint, se fraude esto.
XXXV. Assiduo vindex assiduus esto: proletario quivis volet vindex esto.
XXXVI. Qui se sierit testarier, libripensve fuerit, ni testimonium fariatur, improbus intestabilisque esto.
XXXVII. Cui testimonium defuerit, is tertiis diebus, ob portum obuagulatum ito.
XXXVIII. Qui falsum testimonium dixerit, saxo Tarpeio deiicitor.
XXXIX. Si iudex arbiterve ob rem iudicandam pecuniam acceperit, capital esto.
XL. Qui malum carmen incantassit, Cereri sacer esto.
XLI. Qui iniuriam alteri faxit, XXV. æris pœnæ sunto.
XLII. Si quis carmen occentassit, actitassit, condidisit, quod alteri flagitium faxit, capital esto.
XLIII. Si membrum rupsit, ni cum eo pacit, talio esto.
XLIV. Si nox furtum faxit, etim aliquis occisit, iure cæsus esto.
XLV. Interdiu si se telo defenderit, iure cæsus esto.
XLVI. Si adorat furto, quod nec manifestum erit, dupli onem luito.
XLVII. Furta per lancem liciumque concepta, quasi manifesta vindicator.
XLVIII. De furto pacisci liceto.
XLIX. Tignum iunctum ædibus, vineæque concapesne soluito.
L. Furtiuæ rei æterna auctoritas esto.
LI. Vsus, auctoritas fundi, Biennium esto.
LII. Aduersus hostem æterna auctoritas esto.
LIII. Qui nexum faciet mancipiumque, uti lingua nuncupassit, ita ius esto.
LIV. Vindiciæ secundum libertatem dantor.
LV. Ne quis vnciario fœnore plus exerceto.
LVI. Patricij cum plebeis connubia ne jungunto.
LVII. Via in porrectum VIII. P. in amfractum XVI. P. lata esto.
LVIII. In finibus intra v. pedes vsucapio ne esto.

DE LEGIBVS ROMANIS, EX PAVL. Manut. Lib. 6. Antiquitatum Romanarum, & alijs.

PRIMA omnium, atque æquissima naturæ lex est, quæ tum nihil cuiquam deesse, tum ea, quæ quisque habet, æterna iubet esse: nam quemadmodum illæ, quæ cœlestibus corporibus præsunt, beatæ mentes iustissimæ sunt, & suum quæque corpus iustissime regit: sic ipsa natura, quæ de superioribus illis mentibus derivata, & in vnum collecta, vis est, æquissimum in agendo ordinem seruauit: eaque quæ egit, patere omnibus, nec vnquam non esse vult: itaque & eam partem aëris, quæ sublimior, eoque purior est, oculis traiicientes, adspectu cœli jucundissimo omnes fruimur: & inferiorem mixtam spiritu haurimus: & sustinemur, atque alimur terra: & aqua ad ea, quæ cuique commoda, ac necessaria sunt, vtimur: nam etsi horum singula vni animantium generi tributa ad vsum ac victum præcipue videntur: tamen ita vni generi proprium vnumquodque est, vt diuersis generis animantibus nihil denegetur: alitibus aër, mare piscibus, quadrupedibus terra, certa cuique animanti sedes ac naturale domicilium est: omnia tamen omnibus communia sunt, neque alieni alimenti vsu animal vllum perpetuo caret. Hæc sua lege natura, communis omnium mater, ita constituit ac sanxit: cuius ad similitudinem quo propius accedunt humanæ leges, eo certior ac laudabilior ea vitæ ratio est, quam hominum generi præscribunt, neque ad aliud exemplum spectarunt homines illi, quos antiqui scriptores diuinis laudibus extollunt, qui suas ciuitates optimis institutis, ac saluberrimis legibus temperarunt. Celebrantur præter cæteras Lacedæmoniorum leges à Lycurgo latæ: Athenienſum à Solone Commemorantur & illæ, quas Locrensibus Zaleucus, Thurijs Carondas, Getis Zamolxis Pythagoræ discipulus dedit. Laudat etiam Cretensium leges Plato, Carthaginensium Isocrates. Romanas vero Polybius anteponere omnibus non dubitat. Hæc cum ab ijs, qui cæteris hominibus ingenio ac sapientia præstiterunt, summopere laudatæ prædicatæ sint: quid aliud, nisi præclaras fuisse credendum est? at dissimiles inter se, & si dissimiles, quomodo omnes præclaræ? quia nimirum ad eundem finem, eandemque, quasi metam, non eadem tamen via, omnes tendunt. Ius naturæ, in quo nihil inæquale deprehenditur, primi conditores legum ante oculos habuerunt: eius imaginem in suas quisque leges, quantum imitatione licuit, transtulerunt: qui cum ad iustitiam pariter intenderent, eandem tamen in tradendo iure rationem ideo secuti non sunt, qui non eiusdem loci non eiusdem cœli, non eiusdem hominibus ingenij leges ferebant: hæc illi cum animo circumspicerent, atq; cogitarent, modo perficere possent, quod agebant: qua ratione perficerent, laborandum non esse iudicarunt. Neque enim ipsarum legum vitio factum est, vt aut Athenienses minus diu, quam Lacedæmonij: aut Lacedæmonij minus quam Romani floruerint: sed quod Athenæ citius, quam Sparta, & Sparta citius quam Roma de recta maiorum consuetudine deflectens, legum Imperium majestatemque neglexit. Quare prudenter iudicat Polybius, quod duabus potentissimis ciuitatibus, Carthagine & Roma, multorum annorum bello de imperio decertantibus, ad extremum succubuisse Carthaginem, & victam conditiones accepisse, ob eam maxime causam putat, quod, quo tempore inter eas incidit contentio, tum & Carthagine multo quam antea negligentius: & Romæ multo quam vnquam diligentius leges colebantur: nihil enim sine iure perpetuum est. Ius autem ipsum nihil aliud est, quam bene viuendi norma, legibus tradita atque præscripta, quam qui tenent, soli duas maximas res maximeque optabiles adipiscuntur: primum ipsi cotidie magis in sua ciuitate cari sunt, atque honorati, inter cognatos clari, inter homines viri, inter viros heroes: deinde id quod velle bonitatis est, perficere virtutis, facile consequuntur,

ut eorum

vt eorum patria ciuibus frequens, pace tuta, opibus beata sit. ex hoc genere fuisse legimus Thebis Epaminondam, Spartæ Agesilaum, Athenis Aristidem, Romanæ Camillum, Fabios, Decios, Scipiones, Catones, innumerabiles alios: nulla enim ex omnium seculorum memoria magis ad omnem laudem ciuitas excelluit. Et paulo post: Ius igitur omne aut à natura est, aut à consuetudine, aut à legibus. Ius naturæ ipsum per se, sine consuetudine & legibus, ad optimam vitæ conditionem satis erat: satis enim beate viueremus, si naturam ducem sequeremur: sed quia, quod iustum & laudabile est, multi, vel quia sunt hebetes, non intelligunt: vel sunt improbi, dissimulant: idcirco, ne peccantibus daretur excusandi locus, scripta lex est, quæ quid agendum, fugiendumve esset, perpetuis literarum notis testatum atque expressum ante oculos poneret: is enim, qui legem fert, si modo suam voluntatem ciuitatis commodo metitur, tria spectat, vt pœnam factis dignam perditi homines luant: vt cæteri, exemplo admoniti, pœnaque deterriti, meliores efficiantur: vt viri boni, sublatis improbis, tutiorem ac tranquilliorem vitam agant. Est igitur lex tanquam præco, quæ suggerente natura, iustitiam ciuibus denuntiat: cuius vocem qui volentes auribus percipiunt, eamque fideliter animo custodiunt, ita viuunt, vt virtutem à vitio facile distinguant, & ab altero tanquam à pestifero angue, refugiant: alteram amplexentur, & amabilem præ cæteris rebus existiment. Verum quia publica res ita cum priuata cohæret, vt altera alterius commodo nitatur, nec fere, nisi vtrique recte sit, diu vigere & stare ciuitas vlla possit: propterea quæ vtrique consulerent leges, aliæ pro statu Reipublicæ, aliæ pro singulorum vtilitate, diuersis temporibus latæ sunt: fuit igitur & ius publicum, & ius priuatum. Rursus, quia publica sunt infirma, si separarentur à diuinis, publici iuris facta diuisio est, vi altera pars ad religionem, altera ad res humanas pertineret. Ius priuatum ne ipsum quidem simplex est, sed leges quidem omnes de rebus humanis, alias tamen de iure ciuili, alias de criminibus continet. Primum igitur nobis agendum est de iure publico, deinceps de priuato: & primum de publico diuino, deinde de humano: item de priuato: primum de eo, quod ad ius Ciuile pertinet, secundo loco de eo, quod crimina persequitur. Romanæ leges aut à regibus latæ sunt, aut ab iis magistratibus, quos, regno sublato, alios aliis temporibus creatos, ciuitas habuit. Illas leges magna ex parte aliunde desumptas facile crediderim, non enim dubitandum est, quin cum ea tempestate in Italia & Albani & Sabini, & præter cæteros Etrusci floruerint, cumque Albæ Romulus, in Sabinis Numa, Priscus etiam matre Etrusca, patre in Græcia nato, in Etruria educato genitus esset, ad suam quisque patriam respexerit, & ea, quæ in iis populis probabiliora videbantur instituta, delegerit, Romæque legibus sanxerit. A Lacedæmoniis etiam nonnulla, ab Athenienſibus multa ad ius constituendum video deriuata: nam fere, quæcunque in duodecim Tabulis Decemuiri scripserunt, de Solonis legibus translata sunt: & earum Tabularum supplementa Romanos à Falisciis collegisse, apud Seruium Honoratum scriptum est, cuius in Commentario à Cretensibus etiam aliquid sumptum, animaduertimus. Maiores, inquit, nostri sedentes epulabantur: quem morem habuerunt à Laconibus & Cretensibus, vt Varro docet in libris de gente populi Romani, in quibus docet 3 quid à quaque traxerit gente per imitationem. Nec vero ab ingenio pauca, atque à prudentia esse depropmta, credendum est, præsertim in Repub. cum in magnis opibus imperij, pro vario rerum euentu, noua iura temporum necessitas exigeret. Regum ætate non multas in vrbe leges fuisse, existimauerim: non solum, quia Regum iussa pro legibus erant, ad eos grauissima quæque deferebantur: eorum omnes dicto annuere, imperio parere cogebantur: Verum etiam, quia ciuitas, neque dum populo satis frequens, neque opibus locuples, legum multitudinem non desiderabat. Inter paucos, & assiduis bellis exercitos, nondum licentia, nondum plane vis emerserat: non luxuries, non illa, quæ fere opes consequitur, malarum artium lues in vrbem inuaserat, regibus exactis, simul cum publicis opibus, & nata noua vitia sunt, & ea quæ fuerant, aucta: tunc, vt ad varios morbos diuersa medicamenta inuestigata, inuentaque sunt, sic ad ea mala, quæ manare cœperant in ciuitate, comprimenda atque sananda, varia legum genera peperit necessitas. Neque tamen reges ipsi leges neglexerunt: poterant omnino, quicquid vellent: sed voluit nemo, nisi quod liceret: quin, vt ait Liuius, ab ipso statim vrbis primordio Romulus, diuinis rebus rite perpetratis, vocata ad concionem multitudine, quæ coalescere in populi vnius corpus nulla re, præterquam legibus poterat, iura dedit: quem Numa subsecutus, multo etiam magis ciuitatem legibus excoluit, & ab armis ad religionem, bonosque mores totam traduxit. Omnesque deinceps, præter Superbum, ita regnarunt, vt quod idem Liuius alio loco tradit, Brutus idem, qui tantum gloriæ, Superbo exacto, meruit, malo publico vel maximo id facturus fuerit, si libertatis immaturæ cupidine priorum regum alicui regnum extorsisset, quare cum ipsos moderati ingenij, optimique exempli fuisse constat, tum leges habuisse, quarum ad præscriptum vniuersos ciues viuere voluerunt.

Legis definitio.

Et longo post intervallo: Legem Atcius Capito definiebat his verbis: Lex est generale iussum populi, aut plebis, rogante magistratu. Lex igitur fuit, non modo quæ comitiis Centuriatis, in Campo Martio, ferente suffragium vniuerso populo, i. e. patriciis & plebeiis, in centurias distributis, rogante maiore magistratu, ferebatur: Verum etiam, quæ tributis Comitiis in foro, ferente suffragium plebe, sine patriciis, in tribus distributa, rogante minore magistratu, id est, Tribuno plebis. Nam solus tributis comitiis legem tulit, solus autem inter minores magistratus: quia Consules, etiam tributis comitiis, legem tulisse constat. In iis verbis non videtur Capito plebiscitum à lege distinxisse, At Lælius Felix apud Gellium: Tribuni, inquit, neque aduocant patricios, neque ad eos referre de vlla re possunt: ita ne leges quidem proprie, sed Plebiscita appellantur, quæ Tribunis plebis ferentibus accepta sunt: quibus rogationibus ante Patritij non tenebantur, donec Qu. Hortensius dictator eam legem tulit, vt eo iure, quod plebs statuisset, omnes Quirites tenerentur. A quo ego tempore Plebiscita Leges appellari cœpta, quandoquidem legum vim Hortensia lege iam obtinerent, facile crediderim: nam antea quæ tributis comitiis ferebantur, plebiscita constat esse nominata. Varro quidem, quo nemo diligentius antiquitatis vsum retinuit, Legem tamen vocat quam Tribunus pleb. M. Prætorius tulerat: quod appellari plebiscitum, multis post annis Censorinus maluit. Sed de plebiscitis, quæ Lælius, eadem fere Festus. Scita plebei appellantur, inquit: ea quæ pleb. suo suffragio sine patribus iussit, plebeio magistratu rogante. Verum & Lælius & Festus proprie loquuntur, ad prisca illa tempora spectantes: nam postea paulatim obtinuit consuetudo, vt legis nomen de plebiscitis etiam vsurparetur. Eodemque modo contra definitionem Capitonis: qui generale iussum legem appellauit, quæ de vno ciue populus iussit, Leges dictæ: licet priuilegia verius, vt essent, sic etiam appellari possent: cuius generis exempla, de imperio Cn. Pompeij, de reditu Ciceronis, de cæde Clodij quæstio, Gellius commemorat: in quo illud animaduertendum est, cum in XII. Tab. esset scriptum, ne de singulis, nisi centuriatis Comitiis, ferri posset, quod in lege de reditu Ciceronis obseruatum est: de Imperio tamen Pompeij, tributis Comitiis, rogante Maulio Tribuno pleb. actum esse. Sed, siue populi scitum, siue plebiscitum esset: quorum alterum magistratu patritio, alterum plebeio rogante factum esse, ex Festo cognoscitur: siue ad plures homines, pluresve res, aut ad omnes homines, omnesve res, aut ad vnum hominem, vnamve rem pertineret: prorsus omnia populi plebisve iussa, tum legis tum etiam rogationis nomine, quia populus plebsve magistratu rogaretur, appellari solita, veterum monumentorum obseruatio declarat: quod Gellius quoque notauit. Nam, quod Ælius Gallus, vt apud Festum scriptum est, aiebat, inter legem & Rogationem hoc interesse, quod Rogatio esset genus Legis, quæ autem lex non continuo rogatio: quod ita Festus exponit: Rogatio est, cum populus consulitur de vno pluribusve hominibus, quod non ad omnes pertineat, & de vna pluriſve rebus, de quibus non omnibus sanciatur: id mihi (pace vtriusque dixerim) falsum videtur, nomen enim ipsum Rogationis ostendit, omnes siue ad vnum, pluresve homines, siue ad vnam pluresve res pertineant, vno Rogationis vocabulo appellari posse: nam, vt Gellius animaduertit, nullum populi plebisve iussum fieri potest, nisi populus aut plebs rogetur, quod dum fit, ea fere rogatio est, & dicitur: idque etiam post lata suffragia nomen manet: quanquam frequentius omnino, de quocunque populi plebisve iussu in antiquorum scriptis Legis nomen inueniatur.

Leges à quibus & vbi ferrentur.

Leges autem nec nisi à magistratibus: nec nisi Comitiis ferebantur: idque probandum exemplis non existimo, ne, quæ ipsa per se satis aperta res est, in ea demonstranda superuacaneam operam suscipiam: sed quia nec vnus magistratus, nec vna Comitia erant: vtrum ab vno, an ab omnibus magistratibus, & vtrum vnis, an omnibus comitiis ferrentur, aperiendum videtur. Ferebantur leges à magistratibus maioribus quatuor, vno minore: à maioribus Prætore & Consule, qui ordinarij magistratus erant: item à dictatore & interrege, qui maiores quidem, ordinarij tamen non erant: neque populi comitiis creabantur: censor autem, etsi erat maior magistratus, ius tamen ferendæ legis, aut habendorum comitiorum non habebat. Ideo dixit Plinius lib. 35. cap. 17. Lex Metilla exstat, Fullonibus dicta, quam censores dedere ad populum ferendam: minor magistratus, qui leges ferret, Tribunus plebis erat: nam ædiles cur. quæstores, ædiles plebis, III. Viri capitales. III. Viri monetæ cudendæ, tribuni militum tam Rufuli, quam Comitiati, etsi magistratus erant, leges tamen non ferebant; iique neque viatorem, vt tribunus plebis, neque lictorem, vt Consul, & Prætor, habebant: propterea tum vocandi, ac prehendendi iure, quod Consul & Prætor habebant: tum etiam prehendendi, quod vnum tribuni plebis erat, omnino carebant; qui vero potestatem neque vocationis haberent, neque prehensionis, eos magistratibus à priuato quoque in ius vocari potuisse, & M. Læuinum ædilem cur. à

Digitized by Google

priuato in ius eductum esse, tradidit Varr. lib. 25. rerum humanarum. Verum quæ doctrinæ causa à me traduntur, veterum testimonio singula confirmare. & exemplorum multitudine librum infercire, minime necessarium existimo: non solum quod historiæ, librique, vnde ipsi hæc hausimus, omnibus patent: sed etiam quod exemplis referta narratio dignitatem non habet, putidæ potius cuiusdam diligentiæ, & ambitionis ineptæ speciem quandam præfert. Legislatores aut tributis Comitiis, aut Centuriatis, aut etiam, vt in imperio mandato, & in adoptionibus, curiatis legem ferebant. si tributis, aut Senatusco. aut si ne: si Centuriatis e Senatusconsl. semper: plus omnino dignitatis atque auctoritatis in Centuriatis, sed potestatis non minus erat in tributis, æque enim populus vniuersus tenebatur iis legibus, quæ tributis Comitiis ferebantur, atque iis, quæ Centuriatis. Idque sancitum esse lege à Qu. Hortensio dictatore lata, cum ante iure eo, quod statuisset plebs, patritii non tenerentur, Lælii testimonio iam probauimus. Hortensius, quæ rogata plebs sanxisset, ideo pertinere ad omnes Quirites voluit, vel, vt iura plebis augeret; cum plebeius ipse esset, vel, vtili Reipub. consilio, quod in libera ciuitate dissimilem ciuium conditionem, discordiæve semina putaret. In quo dissidentes veterum opiniones licet agnoscere: nam, quod Hortensio dictatori à Lælio tribuit Gellius, id ad Qu. Publ. Philonem dictatorem Liuius refert, qui multis annis ante Hortensium dictator fuit. Rursus neque ab Hortensio, neque à Philone, sed multo ante à L. Valerio Potitio, & M. Horatio Barbato Coss. eam legem esse latam, Dionysius tradit, qua in varietate verum internoscere difficile sit: nisi si, quod res est, non tanquam nouam legem esse latam, sed quasi veterem à duobus Dictatoribus, Philone & Hortensio, renouatam intelligas. Scripsit etiam idem Lælius, cum Tribunus ple. populum adesse iuberet, non comitia, sed consilium edicere debuisse, cùm non vniuersum populum, sed plebem tantum, quæ pars populi est, aduocare Tribunus posset. Verum hoc, quod à Lælio scriptum in Gellio legimus, obseruatum sit, nec ne, haud sane mihi certum est: quin quo me inclinat coniectura, eo me dare si velim: comitia, quæ Tribunus ple. haberet, dicta crediderim, non solum post legem Hortensiam, quæ discrimine sublato, tribunitiis rogationibus eius omnes pari iure subiecit: sed antea quoque cum plebiscitis patritij non parerent: quid enim? nonne tributa comitia dicebantur, quæ designandis minoribus magistratibus haberentur? attributa comitia non à Tribuno ple. habebantur? An igitur est, qui, cum Tribuni pl. essent designandi, eius rei causa consilium à Tribuno edictum legerit? quod si quis, vt omnino Lælij distinctio confirmetur, non de eo populo, qui ad designandos magistratus, sed de eo, qui ad scisc endam legem aduocaretur, accipi velit; ne hoc quidem adsensero: cum aliter esse, ipso Cicerone magistro, didicerim. Vocat enim hic noster libro 2. de Diuinatione, comitia, & in legum iure & in iudiciis populi, & in creandis magistratibus. Præterea in Orat. pro Sextio: Venio, inquit ad comitia, siue magistratuum siue legum. Et Liuius libro 31. Rogatio, inquit, de bello Macedonico primis comitiis ab omnibus ferme centuriis antiquata est. & ibidem: Pro se quoque Consulem hortari, vt de integro comitia rogationi ferendæ ederet. & lib. 45. Macedonicus exercitus Imperatori erat negligenter affuturus comitiis ferendæ legis. Iam vero & de reo iudicando comitia dicta, quæ Tribunus plebis haberet, exempla testantur, vt in 3. de legibus, 2. de diuinat. & apud Liuium quatuor libris 3. 26. 40. 43. Quanquam si quis ipsa Lælij verba paulo attentius consideret, intelligeret, nec ab ipso traditum id, quod nos, quasi traditum, exemplis redarguimus: ait enim, qui non vniuersum populum, sed partem aliquam populi adesse iuberet, eum non comitia, sed consilium edicere debere. Quibus verbis, non quid fieret, sed quid fieri deberet, significat. Notat igitur, & quodammodo reprehendit deprauatam consuetudinem, sicut eodem loco, cum infert: Ita ne leges quidem proprie, sed plebiscito appellantur quæ Tribunis pleb. ferentibus accepta sunt? quo in loco Appellantur, accepit pro, appellari debent: quod enim tradidit, obseruatum non esse, quæque Tribunis rogantibus plebs jussit, ea tum plebiscita, tum leges, & à Liuio & ab aliis dici, sæpe licet animaduertere: sicuti & consilium plebis, & comitia de reo Posthumio apud eundem Liu. lib. 25.

In ferenda lege quid obseruatum sit.

Legem autem laturus magistratus scribebat eam domi & cum peritis consultabat: ne quid contra populi rem, aut voluntatem sanciret, ne forte pugnantia capita simul ferret: neve quid, quod vetus aliqua lex, si ferretur, inane infirmumque iuberet esse: si quæ postea ferretur lex, superiores omnes, præter Sacratas, abrogabat) ne curationem, potestatem, commodumve aliquod ipse sibi sua lege aut collegis, cognatis, affinibus mandaret; quod leges duæ, Licinia & Æbutia, fieri vetuerunt. Contra quas leges fecit P. Clodius: tulit enim, quod in oratione pro domo traditum est, vt sibi Ciceronis ædes liceret possidere. Etiam illud inscribenda lege cauebatur, ne pluribus de rebus, quæ non eiusdem generis viderentur, vna rogatione ferretur; quod fieri cum lex Cæcilia & Didia vetabat, itaque à Clodio factum accusat Cicero pro domo sua, tum faciendum non esse, indicat idem in suarum legum libro 3. his verbis: Qui agent non plus quam de singulis rebus consulunto: nam, consulunto, est populum roganto. Consulitur enim populus, cum lex rogatur: itaque in Orat. pro Mil. Nihil, inquit, de eius morte populus consultus, nulla quæstio decreta à Senatu est: & pro domo sua: si populus de ista re consultus esset. & Festus: Rogatio est, cum populus consulitur, etiam in Senatu, Consulere, est rogare sententias. Ad Atticum lib. 11. Hic me laudat, inquit, quod retulerim, non quod patefecerim, quod cohortatus sim, quod denique, antequam consulerem, ipse iudicauerim. Addebatur illa exceptio: vt, si quid ius non esset rogari, ne esset rogatum: quod in Orat. pro domo notauimus. Item, si quid contra alias leges eius legis ergo latum esset, vt ei, qui eam legem rogasset, impune esset: quod fuisse translatitium; hoc est scribi solitum in omnibus legibus, tradit Cicero lib. 3. Epist. ad Attic. Hæc igitur, quæ proposui, quasi legitima à bonis viris in ferendâ lege omnia cauebantur. Sed vbi rationem vicit libido, spreta bonorum consuetudine, nihil præter suam potentiam & vtilitatem in lege spectarunt. Ideo sæpe leges Clodii, aut Vatinij, alienas à more maiorum, acerbe reprehensas à Tullio videmus. Scriptâ lege, Legislator bene de Republica sentiens, antequam eam promulgaret, referebat ad Senatum, vt quo plus ponderis, maioremque vim lex haberet, de Senatus eam sententia ferret: popularis vero, ac seditiosus magistratus, vt Vatinius Tribunus plebis: Cæsare Consule, non modo prætermissa Senatus auctoritate, sed interdum etiam contra Senatus auctoritatem legem rogabat. Promulgabatur deinde lex, id est, in publico ponebatur: est enim promulgare, vt ait Festus, quasi prouulgare: id autem eo fiebat, vt inspiceret, qui vellet, inspectam consideraret: non solum vt intercedi posset, antequam ferretur, verum etiam vt aliquanto ante statuere, cuivis liceret, vtrum cum ferretur, antiquanda suffragiis, an accipienda lex esset: addo etiam illud, vt quivis monere legislatorem posset, vel de corrigenda, vel omnino de non ferenda lege.

Spatium promulgationis.

Spatium autem promulgationis. vt ex Macrobio, Dionysio, Cicerone, Quintil. & aliis pateat, quacunque de re ferretur lex, erit trinundinum, id est, per trinas nundinas. Cum enim nundinarum causa ex agris in vrbem ciues conuenirent, per trinundinum leges, vt à rustica plebe ter legi cognosciique possent, pateré voluerunt: quod cum M. Antonius non seruasset, inuehitur in eum Cicero Philipp. 5. his verbis: Vbi lex Cæcilia & Didia? vbi promulgatio trinundinum? Et idem pro domo sua. Hora forte sexta diei quæstus sum in iudicio, cum C. Antonium collegam meum defenderem, quædam de Republica, quæ mihi visa sunt, ad illius miseri causam pertinere: hęc homines improbi ad quosdam viros fortes longe aliter, atque à me dicta sunt, detulerunt: hora nona illo ipso die tu es adoptatus: si, quod in cæteris legibus trinundinum esse oportet, id in adoptione satis est trium esse horarum, nihil reprehendo: sin eadem obseruanda sunt, vt decreuit Senatus, M. Drusi legibus, quæ contra legem Cæciliam & Didiam latæ essent, populum non teneri: iam intelligis, omni genere iuris, quod in sacris, quod in auspiciis, quod in legibus sit, te Tribunum pleb. non fuisse. Et, vt aliud ex alio, trinundinum non solum in lege ferenda, sed & in magistratu designando video esse seruatum, ob eam scilicet causam, vt consuleretur candidatis pariter & populo: illis ad magis conciliandos sibi plebis animos, huic, ne aliquem imprudenter repente crearet, quem creatum postea nollet. Locum autem & in lege & in magistratu fuisse trinundino, minime miror: qui videam à Cicerone, Orat. 2. in Rullum, appellari legem ea comitia, quibus maiores magistratus crearentur: nam si comitia lex sunt, sequitur, vt quod in lege, idem in comitiis obseruetur & quod rationi consentaneum videtur, id exempla clarius ostendunt. Decemd viris creandis, inquit Liuius lib. 3. in trinundinum comitia indicta sunt. & in Epist. ad Tironem Cicero: Ad consulatus petitionem se venturum, neque iam velle absentis rationem haberi sui: se præsentem trinundinum petiturum. Quod tamen non nisi tranquilla Reipub. seruatum existimo. Nam Punico bello secundo Q. Fabius Max. Consul, tertium Romam comitiorum causa proficiscens, in eum, quem primum diem comitialem habuit, comitia edixit. Idemque fecit anno proximo C. Claudius Cento, dictator comitiorum consularium causa creatus. Sed nimirum, quod dici solet, silent leges inter arma: & ad Remp. cuius causa latæ leges ipsæ sunt, omnia referenda. Seruabatur præterea in iudicio populi trinundinum, cum scilicet à populo reus iudicaretur. Vnde illud pro domo: Cum tam moderata iudicia populi sint à maioribus constituta: primum, vt ne pœna capitis cum pecunia coniungatur: deinde, ne, nisi pro dicta die, quis accusetur: tertio, vt ante magistratus accusei intermissa die, quam multam irroget, aut iudicet; quarto, sit accusatio trinundinum. Constat igitur, in omnibus plane comitiis, de legibus, de magistratibus, de reis, trinundini rationem esse ductam. Neque vero trinundinum ita interpretor: vt, ipso tertiarum nundinarum die, vel latas esse leges, vel designatum magistratum, vel reum

Digitized by Google

vel reum à populo iudicatum, existimem: cum & Macrob. li. 1. comitia nundinis haberi nō licuisse, veterum testimonio probet & Festus, nundinas non solum inter ferias, sed etiam inter nefastos dies apud antiquos fuisse dicat: inter ferias, ne cum populo agi liceret: inter nefastos dies, ne lege. Nūdinas, inquit, feriarum diem esse voluerunt antiqui, quo rustici mercandi vendendique causa in vrbem conuenirent, eumque nefastum, ne, si liceret cum populo agi, interpellarētur nundinatores. Aliud autem erat cum populo agere: aliud, lege agere. Cum populo, populum est ad consilium, aut comitia vocare, vt ait Festus: vel, vt Gellius, rogare populum, quod suffragiis suis aut jubeat, aut vetet: quod tamen idem est: lege autem agere, jus experiri, in judicio cōtendere. Libro etiam 4. Epist. ad Attic per duos nundinarum dies nihil de comitiis tētatum, his verbis Cicero declarat: Ante decem Kalend. nundinæ, concio biduo nulla.

Trinundinum in promulganda lege.

Trinundinum igitur in eam sententiam dictum accipio, vt inter eum diē, quo promulgata lex erat, & eum, quo deinde ferretur, trinę nundinæ intercederent: quo & sæpius, & à pluribus vrbem mercandi vendendique causa visitantibus, promulgata lex cognosci posset. Post tertias nundinas, magistratus in eum locū, vbi legem laturus erat, siue in forum, siue in cāpum Martium, populum conuocabat. Ibi cum legem præco, subjiciente scriba, recitasset, tum primum quidem is, qui legem promulgarat, populo suadebat, vt rogationē acciperet, sed post eum alij, non priuati modo, quibus ab aliquo magistratu cōcio daretur, (nam alioqui concionandi potestas priuatis non erat) verum etiam quandoque magistratus, pro suo quisque sensu, vel suadebant, vel dissuadebant. Suasorem rogationis eum, qui rogabat, fuisse, ita verisimile est, vt exemplis, quæ multa suppetunt, mihi esse vtendum in re minime dubia, non existimem. Quod autem minus verisimile est, vt aliquis eius rogationis, quā ferret, ipse dissuasor fuerit: id nih testimoniis probem, credibile non erit atque hoc tum fiebat, cum magistratus non è sua, sed è senatus sententia rogationem ferret, neque enim prohibebatur dissuadere ad populum, quod non probauerat in Senatu. Pisonis Cōsulis exemplum habemus in Epistola, Vereor, ad Atticum lib. 1. Piso, inquit Consul, lator rogationis, idem erat dissuasor: quod Attico, vt nouū & iniquum, scripsit Cicero, suadere reliqui suas rogationes solerent. Vnde illud Attici apud Cicer. li. 2. de legib. Suade igitur, sic placet, istam ipsam legem vt ego, vti rogas, possim edicere: loquitur enim Atticus cum Cicerone, vti cum magistratu legem rogante: & quēadmodum in eo libro personam Cicero sustinet Magistratus, legem rogantis, quod superiora proxima verba declarant: Si quæ forte leges à me hodie rogabuntur, quæ non sint in nostra Republica, nec fuerint tamen erant fere in more majorum, qui tum vt lex valebat: sic Atticus ciuem agit, de ipsa lege suffragium ferentē, quod indicat illud: vti ego, vti rogas, possim edicere: refert enim morem illum tabularum, quibus sciscebatur lex: quæ his duabus erant literis signatæ, V. R. id est, vti rogas: cum eæ, quibus lex rejiciebatur, vna litera A, essent inscriptæ: quæ valebat, Antiquo, hoc est, nihil nouari volo, antiqua probo, &, vt explanat Festus, in morem pristinum reduco. Vereor autem (vt à re proposita paululum digrediar) ne mendum lateat in verbo, Edicere: cui, quantum ex antiqua Latina loquendi consuetudine conjicere, ac meminisse possum, in hac sententia locus non est. Sed ad rem. Priuatus legem Cinciam de donis & muneribus, Qu. Fabius Max. suasit, Oguloniam de sacerdotiis, Publ. Decius Mus: Voconiam de hereditatibus Marcus Cato ille Censorius: Corneliam de reditu Ciceronis Cn. Pompeius. Nec vero qui priuati item legē dissuaserint, inuenire non facile est: exēplum habemus in oratione pro lege Manilia. Qu. Hortensij, in libro de Amicitia, C. Lælij, & minoris Aphricani. Maniliam legem, de bello Mithridatico, Cn. Pompeio extra ordinem mādato, dissuasit Hortensius: Papiriam de Tribunis plebis reficiendis, Lælius & Ascanius. Atque hanc ipsam consuetudinem, vt priuati legem suaderent, aut dissuaderent, indicat Liuius lib. 45. his verbis: Ista traditum erat, ne quis prius intercederet legi, quam priuatis suadendi, dissuadendique potestas facta esset: quo melius aut commoda legis aperirentur, aut vitia. Quo persæpe venit, vt aut ij, qui ad intercedendum venerant, desisterent: aut intercederent, qui non professi essent: se interceſſuros: & eodem libro infra: cum in Capitolio rogationem eam Tiberius Sempronius ferre vellet, & priuatis lege dicendi locus esset, neque ad suadendum, vt in re minime dubia quisquam procederet, Seruius Galba repente processit. Item Cic. in orat. pro Corn. cuius extāt reliquiæ quædam, cum Asconij commentariis editæ: Est, inquit, jus vexandi, dum priuati dicunt, dum stella defertur, dum æquantur sordes, dum sortitio fit, quibus in locis cum & Liuius Cicero de solis priuatis mentionem fecerint, non tamen eam potestatem solis priuatis fuisse, debemus existimare: partem enim pro toto posuerūt, quia priuati & sæpius & plures, quam magistratus, aut pro lege, aut contra legem, dicere solerent. Magistratuū porro, vel suadentium vel dissuadentium legem exempla habemus hæc: M. Portius Cato, ille maior Consul rogationem de abroganda lege Oppia. C. Lælius ille sapiens, prætor Liciniam de cooptatione sacerdotum ad populum transferenda dissuasorunt: legem Maniliam prætor Cicero luculēta, quæ extat, Oratione suasit: Agrariam Rulli ij, quæ extant. Orationibus Cōsul idem dissuasit. Verum hæc, quæ paulo longius, vt illustriora fierent, produximus, paucis admodum verbis lib. de leg. 3. Cicero cōprehendit: Populum, inquit docento, doceri à Magistratibus priuatisque patiuntor: in quo significatur, vt & ipsi magistratus, qui legem ferent, doceant, hoc est, de ipsa lege dicant, & dicere alios quoque tum magistratus, tum priuatos patiātur. Infra vero, libro eod. cum dixit, De promulgatione, de singulis rebus, de priuatis, magistratibus audiēdis: priuatos posuit ante magistratus, cum supra primū magistratus, deinde priuatos nominasset quod si ad veritatem ordo referatur, prius nominari priuatos, deinde magistratus oportuit: prior enim priuatis locus in suadenda dissuadēdave lege ideo datus est, ne, si eos, qui magistratum gerebant, ante audissent, ab iis dissentire non auderent. Idque Dio historiæ suæ lib. 39. scriptum reliquit: quos autem suadere aut dissuadere leges solitos fuisse diximus, eos in ea pro Flacco legis auctores Cicero appellat: cum auctores intelligat vel accipiendæ legis, vel antiquandæ. Hæc de suadentibus, dissuadentibusque legem.

Locus, in quo suadebatur lex, aut dissuadebatur.

Nunc de loco, vnde suaderent, aut dissuaderent, addendum quiddam est. Nemo ad populum, nisi de loco superiore cōcionabatur, siue is priuatus esset, siue magistratū administraret. Id autem ob eam caussam, quo longius à stantibus concione tum exaudiri vox, tum intelligi verba possent. Concionabantur igitur, si in foro, de Rostris, quæ ad Comitium fuisse, prope jūcta curiæ, Pædianus ait: si in campo Martio, vel alibi, de suggestu, aut editiore aliquo loco. Concionari autē magistratibus pro ea quam habebant, potestate, omnibus licebat: priuatis, quod jam diximus, nisi concionem, id est, concionandi potestatē, à magistratu aliquo acciperent, non licebat, & quia sæpius in foro, vbi Rostra fuisse diximus, quam in campo leges ferebātur: ideo sæpius de Rostris, quam in campo, conciones habebantur: multo enim plures tributis comitiis, quę legum quidem causa in foro, interdum & in Capitolio habebantur, quam Cēturiatis, quæ in campo, latas esse constat, cum Tribuniple. qui comitia tributa, non centuriata habebant, facillime ad leges rogandas adducerentur, quippe qui leges nō ferrēt ex Senatus auctoritate: quod necesse erat de legibus cēturiatis. Dixi, priuatos non nisi potestate à magistratu accepta concionari potuisse, magistratus autem cunctos suo jure potuisse: quod cum ita esse nunc etiam confirmem, tamen illud addo, summum in eo jus, summamque potestatem tribunorum plebis fuisse, qui, si vellent, nō priuatos modo, verum & magistratus ipsos, atque etiam Consulem, qui summus erat magistratus, prohibere concione poterant. Itaque Ciceronem Consulem extrema magistratus die Qu. Metellus Nepos, Tribunusple. concionis habendæ potestate priuauit: & Qu. Metellum Celerem Cōsulem à L. Flauio Tribuno plebis in carcerem deductum, annoque proxime consecuto M. Bibulum, item Consulem à Publ. Vatinio Tribuno ple. historiæ narrant: non enim de Rostris modo concionantē, atque etiam de curru triūphantem detrahere Tribunople. licebat: Verum, & quoquo vellet, deducere, vel ad supplicium, si liberet, propterea quod, cui vellet, manus injicere, vetusto Sacratarum legum jure poterat: ipsi, cum Sacrosanctus esset, nemo poterat. Verum Tribuniple. potestatem suo loco, i. e. libro de Magistratibus reseruemus: interim, quod in manibus est, ipsum agamus. Cum suaserant, dissuaserantve legem primo loco magistratus, qui legem ferebat, secūdo priuati, tertio reliqui magistratus: tū præsentibus sacerdotibus, vt Dionysius scribit, & diuina exponentibus, sitella vel vrna (sitella Cicero, vrnam Lucanus vocat) deferebatur: in quam siue tribuum, siue tributis comitiis lex ferretur, siue centuriarum, siue centuriatis, nomina cōjiciebantur: deinde sortibus æquatis, hoc est, ita agitata sitella, ne quæ sors subsultaret, atque exiliret, sed pariter omnes æquatæ jacerent, sortitio fiebat, quæq; prima vel tribus, vel centuria, quæ secunda quæ tertia sitella exisset, eundem, quem sors dederat, in suffragio ferendo locum atque ordinem obtinebat: hæc dum agerentur, si quis Tribunus pl. legi vellet intercedere, locus erat, nūquam autem ante suasionem dissuasionemque legis interceſſionem fuisse, declarāt illa proxime recitata, quæ Liuius lib. 45. Cicero in Oratione pro C. Cornel. tradiderunt. Et, quoniam de intercessione, quæ legem impediebat, mentionem facimus: (neque enim legē tantum, verum & SCtis, & Prætorum decretis, aut judiciis interceſſum esse animaduertimus) omnibus de causis, quę quo minus promulgata lex proferri posset, impedimento fuerunt, nobis dicendum est,

Interceſſionis modi quatuor.

Hæ quattor traduntur: prima interceſſio, cum Tribuni plebis, quorum proprie intercedendi jus erat, edita voce illa, Veto, de qua mentionem facit Liuius, intercedebant: cuius generis exempla non desunt. Altera, cum is, qui promulgarat, vel amicorum precibus adductus, vel senatus auctoritate commotus, vt

Digitized by Google

ipse sua sponte consilio mutabat quod C. Manilius, & L. Cæcilius, vterque Tribunus pl. diuersis temporibus fecerunt, ille in lege de libertinorum suffragiis, hic in ea, quâ de minuõda ambitus pœna promulgauit. Tertia ratio fuit, cum neque intercedente Tribuno, neque eo, qui promulgauerat, consilium mutãte, comitiales dies, i. eos, quibus agi cum populo licebat. Cõsul eximebat, vel supplicationibus decernendis, vel feriis indicendis, nõ solum iis, quæ Latinæ dicebantur, quas indicere soli Cõsules poterant, sed etiam iis, quæ imperatiuæ, quas non modo Consulibus, verũ etiam Prætoribus ipsorũ arbitratu licebat imperare: quo genere vsum esse Cn. Cornelium Lentulũ Marcellinum Consulem, vt C. Catonis Tribuni pl. legib. obsisteret, videmus in Epistola, Placiturum, li. 2. ad Qu. fratrẽ. Quartã causam, quæ & ipsa comitiis, quacunque de re haberentur, impedimento esset, auspicia inuenimus: quorum duo genera repetio: Vnum, quo magistratus tantum vtebantur, quę Spectio dicebãtur, vel de cœlo seruare: quo de genere testes locupletes habemus Tullium in 2. Philip. & Varronem apud Nonium: alterum genus ad augures pertinebat, cum ex auiũ signis, i. volatu, cãtu, & tripudio solliſtimo, auspicium faciebant: nam si quid aduersi viderant, aut audierãt, id nuntiantes, comitia impediebãt: quod Cic. li. 2. de legib. vt alia omittantur exempla, significat. Illo autem priore genere, vel si aduersi nihil esset, ipsa tamen per se spectionem impediebat: quod à Dione li. 38. traditum animaduerti. Obnuntiatio autem, quæ augurum erat, duarum rerũ obseruationẽ fiebat, vel cum de cœlo fulsisset, aut tonasset: (erat. n. augurum disciplina, vel Ioue fulgente, tonante, comitia dimittẽrentur) quo genere impedimenti Põpeius Magnus in secundo consulatu, cum Prætorem creari, virum omnium integerrimũ M. Catonem videret, ipse autem hominem flagitiosissimum P. Vatinium, Cæsaris gratia, vellet, comitia dissoluit: vel cum aues aduersa portenderent. Auium autem tria genera: alites, quæ volatu: oscines, quæ cantu: pulli, qui tripudio dabant signa rerum futurarum. Nec omnium erat eadem significatio, cum quædam à dextra, quædã à sinistra volantes, aut canentes prosperos euẽtus ostenderent: hinc illud li. 1. de Diuinat. Iupiter ne cornicem à læua, coruũ à dextra iussisset. Et Plaut. in Asin. Picus, & Cornix est ab læua, coruus porro à dextra. Et in epist. ad Cæcinã: Non igitur ex alitis volatu, non ex cantu sinistro oscinis, nec ex tripudiis, solliſtimis tibi auguror. Aues autem vtriusque generis, id est, alites & oscines, persequitur Festus 13. 241. Et quanquam sinistra Romanis læta, vt Græcis dextra: iisdẽ tamen, vt li. 2. de Diuinat. cognouimus, sinistrum fulmen triste omen fuit ad comitia, cum ad cæteras res esset optimum: & si bubo volaret ad sinistrã: præclare Lucanus hoc genere li. 3. cum neglectam veterem comitiorum rationem significare, illa pronuntiat

fingit sollemnia campus.
Nec cœlum seruare licet, tonat, augure surdo,
Et læta iurantur aues bubone sinistro.

Redeo ad institutum: Sortitione tribuum, aut centuriatũ facta, dicebat is, qui legem ferebat: Si vobis videtur, discedite Quirites: de quo Pediani verba subscribam: Cum, inquit, id solũ superest, vt populus sententiã ferat, jubet vnumquemque is, qui fert legem, discedere, quod verbum nõ hoc significat, ꝙ in cõmuni cõsuetudine est, de eo loco, vbi lex fertur, sed in suam quisque tribum discedat, in qua est suffragium laturus: populus. n. confusus, vt semper alias, ita & in concione. Liui. autem li. 2. vbi de lege Lætoria loquitur: Cõsul, inquit, Appius negare jus esse tribuno in quempiam, nisi in plebeium: non. n. populi, sed plebis eũ magistratũ esse, nec vllum ipsum summouere pro imperio posse more maiorũ, quia ita dicatur: Si vobis videtur, discedite Quirites, vbi Discedite, dictum apparet, ad suffragia ferenda. li. 3. vbi de Terẽtia lege ait, idẽ significat, cum ait: Quẽadmodum se tribuni gessissent in prohibẽdo delectu, sic patres in lege, quę per omnes comitiales dies ferebatur, impedienda gerebant: initium erat rixæ, cum discedere populum jussissent tribuni, quod patres se summoueri haud sinebant. Cum igitur de concione jussi discedere, in suã quisque tribũ, aut centuriã abiisset, priuatos homines inuenio, qui de lege laborarẽt, ipsos, ne quid fallaciæ cõmitteretur, aut tabellas distribuisse, aut distribuentibus præfuisse: idq. Diribere proprio vocabulo dicebatur: quod muneris, quia fere obiri curarique ab iis soleret, qui neq. ætate graues, neque gestis honoribus insignes admodum essent, id sibi & à senibus, & à dignitate præstantibus præcipue contigisse, gloriosè commemorat Cicero in Pisonẽ. Hoc, inquit, certe video, quod indicant tabulæ publicæ, vos rogatores, vos diribitores, vos custodes fuisse tabellarum: & quod in honoribus vestrorũ propinquorum non facitis, vel ætatis excusatione, vel honoris: in salute mea, nullo rogante, vos vestra sponte fecistis. Eodemque verbo eadem de re vsus est in ea post reditum in Senatu, cũ ait: Quando tantam frequentiam in campo, tantum splendorem Italiæ totius, ordinumque omnium, quando illa dignitate tot rogatores, diribitores, custodesque vidistis? Nec dubito, quin legendum sit, Diribeantur, non Diripiatur, in ea in Piso. in eo loco: An expectas, dum te LXXV. tabellæ diripiantur? pro, distribuantur, vt de re judicium fiat. Sic & Plin. manifeste accipit lib. 36. c. 4. Hic est, inquit, ille domitor orbis populus, qui gentes & regna diribet. Cistis autem suffragiorum custodiendis certos homines in comitiis præfuisse, qui Nongenti sint appellati: idem Plin. lib. 33. c. 2. scriptum reliquit.

Suffragia quomodo ferrentur.

Objicitur hic quæstio perdifficilis, quomodo suffragia ferrẽtur: quod in tanta rerũ antiquarum obscuritate suffragandi vsu non solum intermisso: verum etiam penitus amisso, post tot secula manifestum non esse, quis miretur? itaque nec, opinor, tota rẽ explicare quisquam possit: nec tamen ignorabit omnia, qui veterum libros diligenter examinarit. Primum igitur illud, multorum testimonio, constat, cistas cum suffragiorum tabellis pontibus quibusdam: quo tutius custodirẽtur, impositas esse: ex quib. tabulæ populo ministrarentur: quem morem Cicero in epist. quadã ad Atticum li. 1. declarat, his verbis: Operæ Clodianæ pontes occuparant, tabellæ ministrabantur, ita vt nulla daretur. Vti rogas. Et li. 3. de legibus. Pontes lex Maria fecit angustos: quam legem Plutarch. etiam in Mario significat. Libro autem 1. Rhetoric. ad Herennium: Cœpio, vt Saturninum cõtra SC. regem de Semissibus & trientibus aduersus Remp. ferre vidit: cum viris bonis impetum facit, pontes disturbat, cistas dejicit, impedimento, quo secius feratur lex. Deinde cum à Festo scriptum videam, suffragia per pontem comitiis ferri solita, adducor in eam sententiam, vt existimem, tabellas in eorum pontium capite ministratas esse, & in extremis pontibus alias cistas fuisse, in quibus tabellas quisque suas deponeret: quod erat suffragium ferre: quod etsi ex duobus locis Ciceronis, & ex lib. Rhet. ad Heren. satis licet intelligere: tamen, quo res pateat illustrius. Festi verba recitabimus: Quo tempore, inquit, primum per pontem cœperunt comitiis suffragium ferre, juniores conclamauerunt, vt de ponte dejicerentur sexagenarij, qui jã nullo publico munere fungerentur, vt ipsi potius sibi, quam illi deligerent Imperatorem. Vanam autem opinionem de ponte Tiberino confirmauit Afranius. Et idem alio loco: Depontani senes appellabantur, qui sexagenarij de ponte dejiciebantur. Quo spectasse Macrobius videtur, cum ait Sat. li. 1. His ne tam doctis viris, quorum M. Cicero & Varro imitatores se gloriantur, adimere vis in verborum comitiis jus suffragandi, & tanquam sexagenarios de ponte dejicies? Transibant igitur per eos pontes ad lationem suffragij, tabellis acceptis in prima pontis parte, quas in extrema redderent. Erant autem, quot tribus, aut quot centuriæ, tot pontes: vt per suum singulæ pontem suffragium ferrent: alioqui negotium longi tẽporis, nec sine perturbatione aliqua fuisset, si ponte vnico tribus omnes, aut centuriæ transire cogerentur, &, cum ait Cic. Operæ Clodianæ pontes occuparant: &, Pontes lex Maria fecit angustos: & ille qui scripsit ad Herennium: Pontes disturbat, cistas dejicit: pontium multitudinem perspicue declarant. Nec de duabus tabellis cuique datis quisquã dubitat, cum hac litera, A, quæ legis antiquationẽ significat, altera sic inscripta, V. R. id est, Vti rogas: quæ legem accipiebat, vti magistratus rogauerat. Pontes autem dicti, quod extructi ad tempus mensæ satis angustæ, præsertim post legem Mariam, pontium similitudinem haberent: quæ, si tributim populus in forum vocaretur, 35. pro numero tribuum fuêre, si centuriatim in campum, totidem procenturiæ, id est, 193.

Ordo in ferendis suffragiis.

Nunc de ordine in ferendis suffragiis agamus. Primo loco ea tribus, cæve centuria, quæ omnium tribuum, aut centuriatũ nominibus in sortem conjectis, prima de sitella, de qua jam diximus, sorte exierat, suffragiũ ferebat: eaque prærogatiua dicebatur, quia prima rogaretur à magistratu, qui comitia habebat, in prima tribu, aut centuria quis primus videliset is, quẽ magistratus legem ferens deligebat: deligebat autem quem & dignitate præstare, & rogationi suæ præter cæteros facere judicabat. Vtrunque cognoscitur in Orat. pro Plãcio, in qua ita scriptum est: Nam quod primus sciuit legem de publicanis; tum vir amplissimus Consul id illi ordini per populum dedit, quod per Senatum, si licuisset, dedisset, si in eo crimen est, quia suffragiũ tulit, quis nõ tulit publicanus? si, quia primus sciuit, vtrum id sortis esse vis, an eius, qui illam legem ferebat? si sortis, nullũ crimen est in casu, si consulis: splendor etiam Plancij, hunc à summo viro principem ordinis judicatum, quo constat, ideo primũ Plancium ad suffragium ferendum à Cæsare cõsule lectũ esse, quia primus ordinis equestris judicaretur: quod ipsum confirmant illa pro domo sua: Cõsulari homini P. Clodius, euersa Republica, ciuitatem adimere, cõsilio aduocato, conductis operis non solum legẽtium, sed etiam seruorum, Sedulio principe? dixit enim Sedulio principe, pro primo omniũ suffragiũ ferente, quod apertius proxime ostendit, cum ait: Sin autem is primus sciuit, erat enim quodammodo legis ornamentum, cum is eam scisceret primus, cuius in ciuitate non leuis esset auctoritas, quod etsi satis clare indicant ea, quæ ex Orat. pro Plancio recitauimus: tamen in hac ipsa pro domo sua idẽ sit illustrius: subjungit enim postea, quæ proxime ad exemplum attuli, cõ magno interuallo: Tu huius, vt acta tui præclari tribunatus hominis dignitate honestes, auctoritatem amplecteris: quasi Clodius Sedulij, tanquam clari hominis, nomen publicis in tabulis ad legem honestandam scripsisset, aut fortasse etiam in æs simul

cum

Digitized by Google

cum ipsa lege incidebat, nam, ne dicam, quod sentio, suspicor de mendo, vbi Seduli meminit sic in ea pro domo sua: quod enim legitur: Quid te audacius, qui in eius nomen incideris? id non placet: non enim cum audacia casus congruit: nam incidere, verbum est in casu positum: audacia vero voluntatis est, non enim qui incidit audax, sed impudens & inscius: qui vero audax, is non incidit, sed incurrit & irruit: quare aliter suspicor à Cicerone scriptum esse, & forte sic: Quid te audacius, qui in ęs nomen eius incideris. leges enim in ęs incidi solitas, paulo post docebimus. Cũ igitur ab eo, quem magistratus ipse primũ delegisset, deinceps ab aliis eiusdem tribus, aut centuriæ perlata suffragia erant: tum suffragiis in vtramq; sententiã dinumeratis, & eorũ numeris puncto notato, eius tribus, aut centuriæ voluntas cognoscebatur, eaque à præcone renuntiabatur: &, eadem in reliquis tribubus aut centuriis ratione seruata, ex maiore tribuum, centuriarũve numero, vel antiquabatur, vel sciscebatur lex: hoc autẽ, Dirimere suffragia, & Diremptio suffragiorũ dicebatur. Itaq; vetera habẽt exemplaria Varronis de re rust. lib. 3. Dum diriminantur suffragia, vis potius villæ publicæ vtamur vmbra, quam priuati candidati tabellæ? quod aperte declarat Lucanus, quem locũ depraua ri, &, vt aliis in locis, Diribet, pro Dirimit, reponere, facile nõ fuit, in illo versu libri 5. Et nõ admisit, dirimit suffragia plebis. & ad Q. Frat. lib. 3. Epist. 4. lego, Diremptis tabellis, nõ, vt vulgo legitur, &, vt habent libri quoq; veteres. Diruptis. Itẽ, in ora. pro Planc. Diremptio, nõ Direptio, Diremptis, igitur suffragiis, vel de antiquata lege, vel de accepta cognoscebatur: ac de antiquata, id est, suffragiis improbata (Festus enim Antiquare, explanat, in morẽ pristinum reducere) nihil est dicendum.

Iureiurando confirmabatur lex.

Scitam autem atque acceptam, omnium ciuium iureiurando cõfirmari solitã legimus. Itaq; Q. Metellus, ille Numidicius, ne in legem Saturni per vim latã iuraret, in exilium ire maluit, sibique potius de patria, quam de sententia, decedendum putauit: quem anno post 43. imitatus nõ est M. Caro, is, quem Vticensem historici nominant: qui cum leges P. Clodij nullo neque iure, neque more rogatas putaret, iurauit, consilio vsus optimo, vt Cicero ait in ea pro Sextio: nam ab eo, quod omnino ne fiat, fieri non potest, cum periculo dissentire, temeritatis videtur esse.

Leges quando in ęs incidebantur.

Post iurandum in ęs lex incidebatur: quod indicat Liu. lib. 3. his verbis: Priusquam vrbem Consules egrederentur, leges decemuirales, quibus tabula. is est nomen, in ęs incisas in publico proposuerunt. atque hoc lib. 10. Dionys. confirmat: & Cic. in Orat. 3. in Catil. Memoria, inquit, tenetis Cotta, & Torquato Coss. complures in Capitolio turres, de cœlo esse percussas: item & simulacra Deorũ immortalium depulsa sunt: & statuæ veterum hominum deiectæ, & legũ ęra liquefacta: quod ipsum verbis. deinde persecutus est in secundo de Consulatu suo, vt lib. 1. & 2. de diuinatione patet: eandem consuetudinem probant illa, quæ in 1. Philipp. scripta sunt: Forum sepietur, omnes claudentur aditus: atmati in præsidiis multis in locis collocabuntur: quid tum? quod erit ita gestum, id lex erit, & in ęs incidi iubebitis: quod etiam nõ multo ante dixerat: quæ ille in ęs incidit, in quo populi iussa perpetuasque leges esse voluit, pro nihilo habebuntur? exemplis non egemus: sed vnum Suetonij, quod in C. Cæsaris vita legimus, quod apertam rem multo etiam illustrius ostendit, apponemus. Marcus, inquit, Claudius Marcellus Consul, edicto præfatus de summa se Reip. acturũ, retulit ad Senatum, vt ei succederetur ante tempus: quoniam, bello confecto, par esset, ac dimitti deberet victor exercitus: & ne absentis ratio comitiis haberetur, quando nec plebiscito Pompeius postea abrogasset: acciderat autem, vt is, legem de iure magistratuum ferens, ex capite, quo à petitione honorum absentes summouebat, ne Cæsarem quidem excipieret per oblinionem: ac mox, lege iam in ęs incisa, & in ærarium condita, corrigeret errorem. Hic illud occurrit: Si tum denique in ęs leges incidebantur, cum perlatæ essent: quod proxima Suetonij verba ostendunt: Cur in Orat. pro Mil. cũ de legibus nondum latis, sed quas Clodius ferre cogitarat, mentionem facit? Incidebantur, inquit, iam domi leges, quæ nos nostris seruis addiceremus? cur nõ scribebantur potius, quam incidebantur: an inciderat Clodius leges nondum latas: dicamus, quod omisit Pedianus interpres, qui in arte Ciceronis indicanda parcus nimis est, sicut in exponenda historia satis liberalis: notat Cicero confidentiam Clodij, hominis audaciſſimi, qui domi suæ leges non modo scriberet, sed etiam quasi latas inciderit: quas, quo iure, quave iniuria, cum suis operis & seruis omnino perferre cõstituerat. Et est Oratoria artificium, ad odium concitandum, ea de inimico dicere, quæ etiamsi fortasse facta nõ sunt, fieri tamen potuisse, eius, in quem dicitur, anteacta vita declarat, nihil erat, quod in Clodium, quamuis atrociter excogitatum, non verisimiliter videretur: ideo incidebantur potius, quam scribebantur, dixit, vel vere, quod magis puto [illegible], & tamẽ verisimiliter, vt de Publio Clodio, quem omnium audaciſſimum esse constabat. Ne illud quidem prætermittam, non in tabulis modo ęneis, sed etiam in columnis incisas esse leges: de tabulis dubium non est, quas etiam aliquot in hunc vsque diem seruatas, ipsi vidimus: de columnis autem Cicero pro Balbo sic: Cum Latinis omnibus fœdus ictum Sp. Cassio, Posthumo Geminio Coss. quis ignorat? quod quidem nuper in columna ænea meminimus post Rostra inciſum & perscriptum fuisse: qua ipsa de re Liuius lib. 2. sic: Tantum sua laude obstitit famę Consulis Marcius, vt, nisi fœdus cũ Latinis, columna ænea insculptum, monumento esset, ab Sp. Cassio vno, quia Collega abfuerat, ictum, Posthumum bellũ gessisse cũ Volscis memoria cessisset: & Varro, vt apud Macrobium legimus, antiquiſſimam legum in columna ænea scripsit incisam fuisse, cui mentio intercalaris adscriberetur: nec deest Dionis in historia testimonium, qui libro 41. columnas, quibus inciſæ leges legerentur, de cœlo tactas, memoriæ prodidit. Scripta iam lege, promulgata, perlata, in ęs incisa (his enim quasi gradibus ad id, quod in l. vltimum ac summum est, peruenimus) vnum restat, vt, vbi custodienda reponeretur, ostendamus. Scire igitur oportet, non eandem legum omnium fuisse rationem, sed aliquot, maximeque tabulis ęneis incisas, in publico proponi solitæ, vt oculis ciuium paterent, quod exempla demonstrant: quæ vero ęneas in tabulas essent inciſæ, eas ad ærarium delatas, quo sc. & SCta, ita cum publicis pecuniis, omniumque publicarum rationum libris conditæ asseruabantur. Erat autem Ærarium, tum aliorum, tum maxime Festi, Macrobij, & Plutarchi in problematibus testimonio, in Saturni Opisque templo: templum autem in vico Iugario, ad Capitolij radices: Vnde septies millies H.S. à Cæsare dictatore depositum, post illius interitum M. Antonius Consul abstulit. Et si tanũ Opis in Philippica 1. & 2. vbi hac de re Cicero loquitur, mentio fit: puto, quod duabus cellis simulacra Opis & Saturni separatim dedicata colerentur, & ad Opis cellam propius, quam ad Saturni, eam pecuniam Cæsar locasset: primis enim Reipublicæ temporibus, legem Iciliam in templo Dianæ, quod in Auentino monte fuit, repositam esse, legimus in historia Dionysij. Quæ ad rationem perferendæ legis attinerent, quæ fere ponderis alicuius esse viderentur, omnia, vt arbitramur, persecuti sumus: nam in quo differrent legum ferendarum comitia, à cæteris comitiis, vt de magistratu creando, de eo iudicando, quia obuenire magis in librum de Comitiis hæc tractatio videtur, qui post hunc de ll. exibit, hic omittimus.

Locus ferendæ legis.

Locum ferendæ legis interdum Prata Flaminia, qui postea Circus Flaminius dictus est, interdum etiam Lucum Petilinum, quandoq; Capitolium, sed plerumque forum, aut Campum Martium fuisse legimus. De Pratis Flaminiis, Luco Petilino, Capitolio, Liuius testis: de Foro declarant illa pro C. Rabirio Posthumo: Si lex ferretur, connolaretis ad Rostra: erant enim Rostra in foro: dixit autem, connolaretis ad Tostra, cum hoc intelligeret, vt inde legẽ dissuaderetis. Et aperte in Orat. 1. in Anton. & in V. & pro domo, & vbi non. de Campo, inde constat, quod, cum leges centuriatis comitiis sæpe latæ sint, centuriata porro comitia in Campo esse habita, omnes historiæ narrent: manifeste sequitur, vt leges centuriatis comitiis latę, in campo latæ sint. Hic oritur alia consideratio, loco ne sacro an profano ferretur. Sacro potius, quam profano crediderim: primum, quod in Rostris, qui locus erat auguratus, Templumque dicebatur, sæpe à magistratu ferretur: Itaque pro Sextio, Princeps, inquit, rogationis Qu. Fabricius templum aliquanto ante lucem occupauit, occuparat enim, vt legem ferret: quod illa verba pro Milone declarant. Potuitne Fabricio, viro optimo, cum de reditu meo legem ferret, pulso? occuparat autẽ Rostra, non templum alicui Deo sacrum: quod ipse Cicero declarat inf. in ead. pro Sextio, subiungens, Tribunos pleb. ferro à Rostris à Clodio pulsos, Fabricium intelligẽs: sed clarissime in Vatinium his verbis: Cũ Lucium Vettium iudicem in Rostris, in illo, inquam, augurato templo à loco collocaris. Et Liu. li. 8. Nunc, inquit, Antiatiũ, partim in nauales Romæ subductæ, partim incensæ: Rostrisque earum suggestũ in foro exstructũ adornari placuit: Rostraque id templum appellatum. Altera est ratio, quod leges à P. Clodio Tribuno pleb. in templo Castoris latas inuenio: quod indicat illud in Pison. Eodem in templo, eodem & loci vestigio, & temporis, arbitraris non mei solũ, sed patriæ funeris abstulisti. Sic enim interpretor illud. Eodem in templo, quo in templo legẽ de mea pernicie tulerat Clodius, eodẽ in templo de Macedonia tibi tradenda statim legẽ tulit: quam tu prouinciam ad arbitrium tuum pro meo funere, quod idem funus patriæ fuit, ipse pactus eras. Itaque prouinciam lege traditam, quasi præmium à Clodio debitũ abstulisti: & apertius in oratione pro domo sua: Cum arma, inquit, in ædẽ Castoris comportabas, nihil aliud, nisi, vti ne quid per vim agi posset, machinabare. In libris autem de Inuent. Flaminium, inquit, eum, qui Consul Remp. male gessit bello. Punico secundo, legem Agrariam per seditionem ad populum ferentẽ, pater suus de templo deduxit: accersitur maiestatis. & apud Liuium, antequam Rostra in foro exstructa essent, de Tribunis pleb. legum rogandarum causa in templum conuentibus nõ semel mentionẽ fieri videmus. Ferebat ergo magistratus legem in templo: ferebat suffragia de lege populus circa templum: locum enim tantæ multitudini vllo in templo fuisse, credibile non est: cum

Digitized by Google

vero lex à magistratu ferretur, eodē in templo alios quoq; magistratus affuisse, eos nimirum, qui cum magistratu legem ferente consentirent, legimus in Orat. ad Vattin. Quæ qui dē leges, inquit, anno post sedentibus in templo duobus nō Consulibus, sed proditoribus huius ciuitatis, ac pestibus, una cū auspiciis, cum intercessionibus, cū omni iure publico conflagrauerunt. Ostēdi latam in templo legem, cum in foro ferebatur, hoc est, tributis comitiis: quid cū in campo centuriatis; tū in templis Deorū nō existimo, quæ in campo nulla fuisse legimus: quo tamen in loco à magistratu ferretur, eum locū ante augura tū fuisse crediderim. Nam, si tributis comitiis semper in templo, cur centuriatis, quæ maiorū rerum causa habebantur, profano in loco lex ferretur? sed for asse videri possit infirma cōiectura: addamus exemplū, vt dubia res testimonio probetur. Liuius igitur lib. 3. Tribuni, inquit, vt impediendæ rei nulla spes erat, de proferēdo exercitu agere, eo magis, quod & augures iussos adesse ad lacū Regillū, fama exierat, locūque inaugurari, vbi auspicato cū populo agi posset: vt quicquid vi tribunitia Romę rogatū esset, id comitiis ibi abrogaretur. Inter leges autē, quæ in foro, & eas, quæ in campo ferrentur, dixi iam hoc interfuisse, quod in foro tributis comitiis ferrētur, in campo comitiis centuriatis.

Leges centuriatis comitiis latæ.

Nunc adiungo primum illud, centuriatis comitiis eas esse latas, quæ è SC. ferebantur: deinde illud, quæ centuriatis cōmitiis ferrētur, eas si à SC. nō ferrētur, patrib. quidē auctoribus semper esse latas, quod non à primis Reipublicę temporibus, sed tātū post P. Philonis dictaturam obseruatū est, hunc enim dictatorē legē tulisse vt legū, quæ comitiis centuriatis ferrētur, autoritatū suffragiū patres auctores fierēt, scribit Liu. lib. 8. quo significatur non omnes antea leges, quæ centuriatis comitiis ferrētur, è SC. aut patribus auctoribus esse latas: quod si factū tū quā ante nō erat, cōsuetud ne seruata, quæ in Numa Rege creando est inducta, vt scilicet, antequā populus suffragium iniret, patres in incertū comitiorū euentum auctores fierēt: Publius in plebem propensus, quia plebeiæ gentis erat, quod Senatui liberū erat, id necessariū fecit, quodq; more factū erat, id vt lege fieret, sua lege sanxit. Neque vero, quod ait Liu. patres auctores fierēt, ex plano, patres Senatusconsultū probarent: fiebant enim de re & relata & disputata SC. quid porro referri & disputari opus erat id, quod omnino probari à Senatu Publilia lex iuberet? nā de quo fit SC. id eiusmodi est vt improbari & abrici potuerit: est autē probatū & acceptū, quia maior pars senatus ita censuerit: at in hoc nō, vtrū vis licere, neque plurium sententiorū, voluntatē spectari, Publilius voluit, sed quasi ab vniuerso Senatu probatū esset, ita, vellent nollent, patres auctores esse. Ergo sic existimare debemus, quę leges centuriatis comitiis ferrētur, eas post legē Publiliam aut è Senatusc. aut certe patrib. auctoribus esse latas, quæ verò ante legē Publiliam centuriatis comitiis latæ erant, alias è Senatusc. alias sine SC. patribus auctoribus, alias neque è SC. neque patribus auctoribus. Nihil ne igitur interfuit, dicet aliquis, inter leges, quæ patribus auctoribus: & eas quæ è SC. ferrētur; nihil, mea sententia, ante legē Publiliam: nam siue è SC. siue patribus auctoribus ferrentur, è Senatus voluntate ferebantur. Post legem autē Publiliam multū inter huiusmodi leges interfuit, atque adeo tantū, quantum inter secundam & aduersam voluntatē intererat. Nam secunda Senatus voluntate ferebantur eæ leges, quæ SC. probatæ iam erant: aduersa vero, nonnunquam eæ, quarū patres auctores fiebant. Probabant enim inuiti, lege coacti. Neque honorificentius habebatur id, quod è SC. centuriatis comitiis latū esset, quam id, quod iisdē comitiis patribus auctoribus. sed extremis Reipub. temporibus nullā legē centuriatis comitiis sine SC. patribus auctoribus latam inuento, permultas autē è SC. iisdem comitiis siue quod abrogata sit Publilia lex: sine, quod cū idem Publius eodē tempore, posteaquam Q. Hortensius dictator legem tulisset, vt eo iure, quod plebs statuisset, omnes Quirites tenerētur, nihil attinuit patres auctores de eo fieri, quo, vel si auctores ipsi non fierent, tamen ciues æque tenerētur: itaque magistratus aut è SC. centuriatis comitiis aut si Senatus dissentiret, tributis leges rulerunt: (quārū & leges multæ tributis comitiis ex SC. latæ sunt) cū duabus legibus, Publilia & Hortensia, eāndē vim haberent leges tributis comitiis latæ, quā habuerunt antea leges eæ, quæ cē turiatis comitiis, patrib. auctoribus, latæ erant. nō enim quod ait Cic. Philip. 10. Legem Pansa comitiis cēturiatis ex aduentate copta laturus est: eo sensu dictum existimo, quod iam legē patribus auctorib. Pansa laturus esset, sed, & auctoritate nostra, ex plano, è SC. loquitur, vt de Cęsaris act. si quę lege cōfirmari & sanciri Senat. cupiebat: cū porrò cuperet, nimirum SC. potius, quā alia quauis ratione declarari: quod si cui, auctoritas è Senatus pro SC. vsurpari, nouum est: nihil etiam, si vt de recte Latine consuetudine loquēdi iudicare possit, Ciceronis libros diligenter euoluerit.

Leges quas Senatus ferri cupiebat, an de SC. ferrentur.

Hic fortasse quæretur, ante Publiliam legem, omnesne leges, quas Senatus, siue centuriatis, siue tributis comitiis, ferri cuperet, ferrentur è SC. an vero aliæ è SC. aliæ vero sine SC. tātū patribus auctoribus. Vtrunque factū est: nā neque omnes è SC. neque omnes patribus auctoribus latæ sunt: de latis è SC. testimoniū res nō desiderat: exemplorū enim plena sunt omnia: patribus autē auctoribus minus quidē multa, sed aliquot tamen latæ sunt, vt Petilia de ambitu, à Tribuno pleb. tributis comitiis lata, de qua Liu. lib. 7. Quæretur etiā (pergā enim dubitando, quo nō solū veterū librorū obseruatio, sed ipsa me coniectura duxit) vtrū centuriatis comitiis leges à maiore tantū magistratu, an etiā à minore ferrētur: faciamus quod Oratores solēt, qui cū testibus rē probare nō possunt, argumentantur à simili, & hoc genere sæpe fidē faciunt, ità nos, cum centuriatis comitiis à minore magistratu leges latæ sint, nec ne, affirmare nō possimus, quia neutrū ab antiquis traditū est, si militudinē sequemur, & quod in creādis magistratibus fieri solitū est, idem in ferendis legibus obseruatum esse dicemus: nam si creandis magistratib. centuriata comitia nunquā, nisi à maiore magistratu habita sunt: itidē ferendis legib. nunquam, nisi à maiore, esse habita, consentaneum est: Illud autē est: Esse igitur & hoc dicemus, Neque enim cur nō sit, aut tio suades, aut exempla demonstrant.

Leges quibus temporibus, diebus, horis ferrentur.

De legum tempore, quæ notauimus, hæc sunt: neque omnibus diebus licuisse legē ferri, neque quibus liceret, per omnes horas, licebat fastis tantū diebus, nefastis nō licebat: nec fastis vero omnibus, sed comitialib. duntaxat. Comitialibus autem ita licebat, si nemo de cœlo seruaret: quæ duab. legib. Ælia & Fufia, sanctā erant: id annis prope centū ante Ciceronis ætatē, vt scripsit ipse in Orat. in Pisonē. institutū, ad extrema fere manſit Reip. tempora. Pisone autē & Gabinio Coss. P. Clodius Tribunus pleb. Ciceronis ac bonarū partiū inimicus, vt armaret immoderata licētia tribunicia potestatē, dierū discrimen, & auspiciorū impedimenta sustulit: neque enim tātū, vt omnibus plane fastis ferri lex posset, verū etiā, ne quis per eos dies, quibus cū populo liceret agi, de cœlo seruaret, rogationē tulit: idque postea seruatum esse, videntur illa significare, quæ scripta sunt in Orat. de prou. Aut statuendū vobis est legem Æliam manere, legem Fufiam nō esse abrogatam, non omnibus fastis legē ferri licere, cū lex feratur, de cœlo seruari, obnuntiari, intercedi licere: Ergo ante l. Clodiā nō omnib. sed fastis, nō omnibus fastis, sed comitialibus, nec comitialib. si quis de cœlo seruaret, ferē lex legis erat. post legē Clodiā non omnibus quidem diebus, sed omnib. tamen fastis, quod ante nō licuerat, etiamsi de cœlo seruaretur, ferri lex potuit. Opinor etiam, qui dies Religiosi vocabantur, *quorum in nō.* Atri erāt, iis non potuisse legē ferri, *de quibus hæc legimus in* Festo. Dies religiosi, quib. nisi quod necesse est, nefas habetur facere: quales sūt sex & triginta, Atri, qui appellātur, & Allienſis, atque ii, quibus mundus patet. Allienſem autem diem, quam Festus nō nominat, XV. Kal. Sext. fuisse, Liu. docet lib. 6. idemque subiungit, religiosū diem fuisse postridie etiam Idus Quint. cui Gell. lib. 5. c. 17. Macrob. lib. 1. Saturn. assentiuntur: ex quibus & id cognoscitur, quod Varro quoque lib. 5. & Festus docent; Liuiusque significat, dies postridie omnes Kalendas, Nonas, Idus atros esse habitos, vt neque præliares, neq; comitiales esset: itaq; quod ad Kalendas attinet, legitur illud Afranij apud Nonij: Septembris heri Kalendæ, hodie ater dies quod si dies atri comitiales nō sunt: Ergo diebus atris ferre legē nō licuit. Dies autē, quibus mundus patebat, alio loco Festus nominat, & ait fuisse, postridie Volcanalia, tertio Nonas Octobris, Sexto Idus Nouēbris: & postridie Volcanalia fuit nono kalendas Septembris, vt apparet in Kalendario Romano. His adduntur dies, quibus penus patebat: de quo sic Festus: Penus vocatur locus intimus in æde Vestæ, tegetibus sepтus, (fit enim fortasse legēdū) qui certis dieb. circa Vestalia aperitur: ij dies religiosi habētur. Vitatos etiā à plerisque, vt omnis aduersi, 4. Kalend. Nonas, Idus, Gellius & Macrobius tradidere. Quāquā vnius Gellij mihi quidē sufficit auctoritas: à quo Macrobiū, & in hoc loco, & alibi totidē verbis eadē sumpsisse constat. Diebus autē religiosis exercitū cōscribere, legiones educere, manus cū hoste conserere, sponsalia inire, peregre proficisci, denique publicę vel priuatę rei quidquā moliri nō licuit: quod his dieb. aduersus rerū exitus cōsequutus esset. De dieb. hęc. Horę vero, quibus agi cū populo posset, omnes erant intra ortū solis, & occasum, reliquis nō licebat: ante primā. n. horā nihil agi licuisse cū populo. cū ait Dio in extremo li. 39. nō ex plano, ante primam horā Romani diei, cuius initium à media nocte sumebatur, sed ante lucem, ante auroram, quod ipse quoq; Dio sic interpretatur, his verbis: ὁ γὰρ ἥλιος, ὁ Χάμψας καὶ φανείς, ἢ ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς ἐπὶ δύσιν ἰὼν ἐποίει τὴν ἡμέραν, οὐ πρὶν ἐξ ὅλου ἀνέτειλεν ἀφ' οὗ πρῶτον ἄρξασθαι φαίνεσθαι, ἐς τὴν δύσιν τὸ χρῆμα ποιεῖται. quod si nō ante primā, sequitur vt nec post extremam, i. eam, quæ diem claudit, agi cū populo licuerit: siquidē neque vespertina SC. rata fuisse, neque prætori verbius dicere post solis occasū licuisse, traditū est à Cicerone in Philip. 2. & à Censorino de die natali, sicut

Digitized by Google

li, sicut igitur non omnibus diebus ferre legem licebat, ita nec omnibus horis: quibus autem horis, iis ita licebat, si neque fulgeret Iupiter, neque tonaret.

Causa ferendarum legum.

Nunc de causis agamus, quæ ipsa quoque promissi nostri pars est. A corruptis moribus manasse leges, nemini dubium est, nam vbi continenter & sobrie viuitur, vbi colitur pietas, vbi iustitiæ locus est, quorsum ibi lex feratur? nec sanis corporib. quæsita medecina est: nec qui leniter & *l*edato cursu amnes fluerent, sed incitatis, extractis ripas diffluentib. aggeres obiecti. Vetustissimi mortalium, prorsus omnem vim, atq; omnem luxum ignorantes, tranquillam vitam, ipsa natura duce, viuebant: post erupit iniuria, & quod quisque potuit, id quisque velle, neglecta ratione, cœpit: tunc necessario leges latæ, & iniecta licentiæ quasi frena, quæ, si quis recte agere sua sponte nollet, cum pœnæ metu in officio continerent. Itaq; conseruandæ augendæque ciuitatis causa, & vt esset bene viuendi norma, legem inuentam, manifeste cognoscitur. Neque minus ad hunc finem spectarunt, quæ de religione, quam quæ de bello leges latæ sunt: quæsita pietas in Deos videtur, quæsita populo voluptas, vt in ludis, omnia tamen ad publicam vtilitatem referebantur. Cuius autem legis vitiosa ac turpis origo sit, ea lex nominanda non est. Nam legis causa iustitia, & lex ipsa iusta ac sancta debet esse. Inde enim publicũ exoritur commodum, publicum dico & quo munitur imperium aduersus hostilem vim, & quo priuati ciues, sua quisq; bona, suum quisque ius aduersus priuatorum iniurias tuentur: quod si hoc in omni bene constituta ciuitate, multo magis agnoscitur in Republica R. quæ, dum optimis legibus paret, malas autem vel abrogat suffragiis populi, vel tolli Senatusconsultorum terrarum pene vniuersum imperio comprehendit: quæq; ciuitates aut malas leges habuerunt, aut bonis non recte sunt vsæ: aliæ vi externa, aliæ domestica seditione conciderunt: quod & apud veteres sæpe accidisse legimus, & nostra non semel tempestate vidimus.

Legis potestas

Superest de potestate legis: ea, quæritur primum, vtrum maxima, deinde, si maxima, vtrum perpetua: quod pro nostra consuetudine breuiter ostendemus. Erat in lege summa vis, non solum, quia, quod erat lege sancitum, Quirites omnes tenebantur, quod tribus legibus, vna consulari, Valeria, Horatia, duabus dictatoriis, Publilia & Hortensia, sancitum supra diximus (paucas tamen excipio, quibus non omnes plane ciues obstringebantur, quo de genere fuisse legem de repetundis, iam ostendimus: lata enim est post illas tres, consularem vnam, dictatorias duas, à nobis proxime nominatas: & quodcunque postremum populus iussit. id ius ratumque esse xii. tab. lege sancitum est) verum etiam quia non, vt prætoris edictum, item lex annuo spatio terminabatur, sed vigebat vsq; dum alia lege abrogaretur: abrogari vero omnes licuit, præter Sacratas: quę violatæ sæpe, abrogatæ nũquam sunt: abroganti vero non eadem, quæ violanti legem pœna sancitur: cæteræ leges & abrogari omnes potuerunt, & abrogatæ multæ sunt: tametsi nulla lata lex est, quæ ipsa se contra abrogationem quasi sanctionis sepimento non munierit, graui pœna multaue ei, qui abrogasset irrogata: at multi multas abrogarunt, neque tamen vllam propterea subiere pœnam. Dixi iam, plus fuisse potestatis in eo, quod postremum populus iussisset, quam in eo, quod antea iusserat, id lege XII. Tab. sancitum esse: iussum autem populi & suffragia fuerunt, quibus abrogabantur leges. Itaque non quid antea populo placuisset, sed quid ei postremum placeret, spectari solebat: sensit autem in hoc genere populus non semper è Republ. nam quemadmodum sæpe malas leges bonus populus, sic interdum bonas malus abrogauit: à Senatu vero nunquam vlla lex, nisi Reip. causa sublata est: vt, cum Apuleiæ, Mario Consule referente, SC. damnatæ sunt, quod ab hoste Reip. L. Appuleio Saturnino rogatæ essent: aut, cum Liuiæ consilio Philippi Consulis sublatæ, quia contra auspicia, quæ seruari lex Ælia iubebat, à M. Liuio Druso latæ iudicarentur: erant enim quatuor omnino genera (vt ipsa fere Ciceronis verba vsurpem, quæ sunt in Orat. pro C. Corn.) quibus per Senatum more maiorum statueretur aliquid de legibus: vnum eiusmodi, placere legem abrogari, vt Qu. Cæcilio, M. Iunio Coss. duæ leges tem militarem impedirent, vt abrogarentur: atque hoc genere non abrogabat legem Senatus (nam abrogare proprie populus dicebatur) sed, vt abrogaretur, statuebat. Alterum genus erat: quæ lex lata esse diceretur, ea non videri populum teneri, vt L. Marcio, Sext. Iulio Coss. de legibus Liuiis, quæ, vt vno SC. tollerentur, Philippus Consul, Liuij inimicus, obtinuit à Senatu: ideo autem huiusmodi legibus non videri populum teneri, Senatus decernebat, quia, contra auspicia latas esse, augures monuissent. Tanta Romæ fuit in auguribus auctoritas, de quibus lib. 2. de legib. hæc à Cicerone scripta legimus: Quid religiosius, quam cum populo, cum plebe agendi ius aut dare, aut non dare? quid, leges non iure rogatas, tollere? nihil domi, nihil militiæ per magistratus gestum, siue augurum auctoritate posse cuiquam probari? quæ ipsa & alia in libro de Religione tractabimus. Tertium de legum derogationibus, quo de genere persæpe SC. fiunt, vt de lege Calpurnia de ambitu, quæ derogaretur. Quartum genus, quod ea Ciceronis oratio nusila admodum est. neque in ipsa, neque in Pediano inter præte, ac ne alibi quidem, quod sciam, inuenitur, me tamen in eam partem coniectura ducit, vt existimem, cum aliquem Senatus hostem iudicaret, simul, vt eius quoque leges, quæ quidem aduersus Rempub. essent, tollerentur: eodem SC. aut alio, proxime facto, iudicasse, quarum enim maxime legum causa perniciosus patriæ ciuis damnatus sit, & à Rep. remotus: eas ipsas leges in Rep. gessisse, sed abiectas illico esse, etiamsi ab historia non prodatur, veri tamen simillimum est, quale fuit quod de legib. Saturnini proxime, & de legibus M. Antonij, in 1. huius libri parte diximus. Recte igitur semper & iustissime Senatus. A populo vero, aut ab iis qui mercede conducti speciem quandã populi præ se ferebant, temeritate potius, aut fraude, quam consilio aut ratione, salutares ciuitati leges nonnunquam abrogatæ sunt, vt, rogante P. Clodio Tribuno pleb. Ælia de auspiciis, Fufia de diebus comitialibus. Postremum illud est, cum verbo quidem, neque à Senatu, neque à populo, tacito autem omnium consensu per desuetudinem leges abrogabantur, id quod & Iulianus ICtus notauit. Erat igitur in lege vis non solum maxima, quod Cic. in Philipp. 2. satis plane narrat, cum ait: in publicis actis nihil est lege grauius: verum etiam perpetua: siquidem vetustate neque tollebatur lex, vt edictum, neque debilitabatur, vt SC. nisi leges essent eiusmodi, vt Reip. minimum consulere viderentur: nam has contrario vsu non solum debilitatas, verum etiam plane extinctas, neque damnatum esse quenquam, quia fecisset aduersus eã legem, quę iam exerceri eã desiisset, satis constare video. Leges autem multæ, quandiu Resp. stetit, perpetuo iure valuerunt, cum ipso libertatis initio, à primis Consulibus, ac iam ante à primis Regibus latæ essent: quib. ego de legib. loquor, cum perpetuam vim legi tribuo: nam pernicioſas leges, nec iure rogatas, non perpetuo iure esse, sed tolli quamprimum vtile est: cuiusmodi multæ SC. sublatæ sunt: populus autem quem sæpe Reipubl. commodo malas rationes auertere rent, rectam diiudicandis legibus normam non agnouit, sed vtiles sæpe abrogauit, sæpe sciuit inutiles. Illud tamen, quia pertinet ad abrogandi rationem, quod in Festo Pompeio notaui, non omittam: in sanctione legum adscribi solitum, ne per Saturam abrogari derogarue liceret. Erat enim Satura lex aliis multis conferta legibus, accepto nomine à genere cibi ex variis rebus cõditio: quod apud Diomedem Grammaticum scriptum est: id autem eò placuit in sanctione adscribi, quia in lege, multis legibus permixta & confusa, subesse fraus, quæ populum falleret, facile poterat: at in simplici lege, si de abrogando, derogandove populus rogabatur, non difficile erat, id, quod derogabatur, quale esset, intelligere. Addam & illud, fractam esse legis vim, non modo cum alia lege nominatim abrogaretur, sed etiam, cum non omnino tota, sed eius pars lege posterius lata tolleretur: quod, Derogare dicebatur: aut, cum nulla superioris legis mentione facta, aliquid ei contrarium posteriore lege rogaretur, quod erat, Obrogare: atque hoc quidem de genere apud Liu. lib. 9. P. Sempronius Tribun. pleb. aduersus Ap. Claudium censorem in concione ita disputat: Ideo Æmiliæ potius legi paruerunt, quam illi antiquæ, quia hanc postremum populus iusserat, & quia, vbi duæ contrariæ leges sunt, semper antiquam abrogat noua. Est etiam in 2. de Inuent. scriptum. In duabus contrariis legibus, vtra posterius lata sit, considerare oportet: nam postrema quæque grauissima est. Omnino quod legis vim maximam fuisse dixi, eo dixi, non solum, quia nihil esset lege grauius, & in publicis actis nihil obseruaretur magis, verum etiam, quia legis sententia pertineret ad omnes ciues, & omnibus æqua iura describeret: præsertim à quo tempore. Q. Hortensius dictator rogationem tulit, de qua iam mentionem fecimus, vt, quod plebs sanxisset, eo Quirites omnes tenerentur. Verumtamen duo genera legum accipio: alterum, quod non omnes ciues, alterum, quod omnes quidem, sed dispari iure comprehenderet, primum enim illud apud Cic. lib. 3. ad Attic. obseruauit, quam legem aliquis Tribunus pleb. ferret, ea lege collegas eius obstrictos minime fuisse, deinde, vt omittam leges alias, quib. Senatores tenebantur, cæteri autem erant ordines liberati: quam legem, ne quis iudicio circumueniretur. C. Gracchus tulit, eam pro plebe, non in plebem esse latam, declaratur in Orat. pro Cluent. posteaque L. Sylla Felix, cum eius rei quæstionem sua lege constituetet, populum Rom. quem ab hoc genere liberum acceperat, alligare nouo quæstionis genere nullus non est. Ergo hac lege, quæ primum Sempronia fuit, de Gracchi latoris nomine, deinde Cornelia, posteaquam L. Sylla legelata, quæstionem & ipse eiusdem rei constituit: qua deinde potius, quam Sempronia, eius generis iudicia sunt administrata: hac, inquam, lege, vt est in Orat. pro Cluent. senatores, & ij, qui magistratum gesserant, soli tenebantur: vt, quemadmodum recta agentibus plura præmia, sic plura peccantibus iudiciorum pericula proposita essent. Lege etiam Iulia de pecunijs repetundis, equestrem ordinem non fuisse alligatum, legimus in Oratione pro Rabirio Posthumo: in Orat. vero pro Cluent. quæ lex item de pecuniis repetundis nominatur, quæ & ipsa præter ordinem Senatorium nemo tenebatur, Iulia non fuit, vt ex temporum examinatione quæ me sæpe magnis erroribus impediuit, facile coniecit: nam

Digitized by Google

cum Iuliam de repetundis latam esse à C. Cæsare in primo consulatu norum sit vel ex historia, vel è Ciceronis Orationibus atq; Epistolis: Orationem autem pro Cluentio annis aliquot ante Cæsaris consulatum Cicero prætor habuerit: sequitur, vt omnino, quod ad nomen attinet, diuersæ leges fuerint. Quænam igitur fuit, dicet aliquis? Cornelia L. Syllæ: ex qua multa in suam legem postea Cæsar transtulit: de qua sic in ea pro Posthumo: Si est hoc nouum in lege Iulia, sicuti multa sunt seuerius scripta, quam in antiquis ll. & sanctius iudicata: sane etiam consuetudo huius generis iudiciorum noua: sin hoc totidem verbis translatum caput est, quod fuit non modo in Cornelia, sed etiam ante in lege Seruilia: per Deos immortales, quid agimus, iudices, aut quē hunc morem nouorum iudiciorum in Rempublicam inducimus? Reliquum est, vt de lege agamus, quæ omnes quidem ciues dissimili tamen conditione adstringeret: at hoc quidem, cum multis exemplis probare possim, vno contentus ero. Fuit igitur huius generis Tullia de ambitu: qua lege aliam plebi, aliam Senatoribus irrogatam esse pœnam, constat ex Orat. pro Muræna.

LEGVM ROMANARVM ACcommodata ad literarum ordinem enumeratio.

Quid autem in hoc legum syntagmate hac postrema editione præstiterimus, docebit te epistola ad Lectorem, Præfationi Adiuncta.

A

ACILIA Minutia, de pace Carthaginensium, Tulere M. Acilius, & Qu. Minutius Tribuni pl. Cornelio Ælio Coss. anno ab vrbe condita DLII. Vellēne iuberentne Senatum decernere, vt cum Carthaginensibus pax fieret? & quem eam pacem dare, quemque ex Africa exercitus deportare iuberent? De pace, vti rogas, omnes tribus iusserunt pacem dare P. Scipionem, eundem exercitus deportare. Liu. li. 30.

Acilia, De COLONIS DEDVCENDIS Tulit C. Acilius Tribunus plebis, Cornelio, Minutio Coss. Anno ab V.C. DLVI. vt quinq; Coloniæ in oram maritimam deducerentur: duæ ad ostia fluminum Vulturni, Literniq; Vna Purcolos, vna ad Castrum Salerni: his Buxentum adiectum: tricenæ familiæ in singulas colonias iubebantur mitti. Liu. lib. 32.

Acilia REPETVNDARVM. Tulit eam M. Acilius Glabrio, pater eius, qui Verris in causa prætor fuit, & cum C. Calphurnio Pisone post biennium consulatum gessit: quæ ab eo in tribunatu plebis lata est, vt vult Manutius. Vt repetundarum causa vna actione absolueretur: id est, vt neque reum comperendinari, neque causam ampliari liceret. Item, vt qui accusatores constituti essent, potestatem haberent, literas & publicas & priuatas conquirendi, adsignandi, deportandi. Cic. Verrin. 2. & 3. & in secundam Asconius.

ÆBVTIA, De LEGIBVS. Tulit Æbutius Tribun. pleb. Vt 12. Tab. capita, quæ Reip. propter antiquitatem, obsoletaque res inutilia essent, abrogarentur: solæ legis actiones Centumuiralium causarum manerent. Gellius lib. 16. c. 10. Ludouicus Charondas de hac lege in fragmento quodam Romanæ antiquitatis sic reperi ait: L. Æbutius Trib. pleb. vir popularis, legem tulit ad populum, vt XII. Tab. capita, quæ inutilia essent Reip. tollerentur. Quæ lex multis contradicentib. tandem rogata est.

Æbutia LICINIA. Vide Licinia Æbutia.

Ælia, De COLONIS DEDVCENDIS. Tulit Q. Ælius Tubero, Trib. pleb. Cornelio, Sempronio Coss. Anno DLVIII. vt Latinæ duæ coloniæ, vna in Brutios, altera in Thurinum agrum deducerentur. Liu. lib. 34.

Ælia, De COL. DED. Tulit idem, Vt in agrum Latinum Thurinum coloniæ deducerentur. Liu. lib. 35.

Ælia, De comitiis. Tulit Qu. Ælius Coss. cum M. Iunio, Anno DCXXVI. vt vult Hot. à Tribuno tamen pleb. latam contendit Manutius, vt & Fusiam, tum & ex Ælia gente neminem vnquam consulatum gessisse. Et sane testatur Sigonius, eo anno Consules fuisse A. Manlium, cum Q. Cassio. Nec vero post interfectos Gracchos, vt vult Zasius, & ante Punicum bellum tertium lata est hæc lex. Triberius enim Gracchus, Scæuola & Pisone Coss. post euersam Carthaginem occisus est. Et Cic. Orat. in Vatinium, scribit, leges Ælium & Fusiam in Gracchorū ferocitate vixisse. Huius autem Æliæ legis hæc sunt capita: Vt quoties cum populo ageretur, augures de cœlo seruarent, magistratus & obnuntiandi, id est, denuntiandi agi per Iouem nō licere, & legislationi intercedendi potestatem haberent. Nam cum lex ferretur, augures de cœlo seruabant: magistratus, si quid obseruatum erat, quo impediri comitia possent, nuntiabant. Cic. in Pison. vbi centum ante Pisonis & Gabinij consulatum annis latam hanc fuisse legem scribit, oratorie, & suo more: Mentio est apud omnes frequentissima.

Ælia Sanctia, quæ nominatur in Top. Cic. inducenda est auctoritb. antiquis libris, scientiaque ipsa & historiæ veritate postulant: idque iam pridem interpretum nonnulli docuerunt.

ÆLIA SENTIA, de testamentis. Tulere Sex. Ælius, C. Sentius Coss. Anno DCCLVI. Augusti temporibus. Vt qui serui pœnæ causa vincti à domino, quibusve inustæ notæ fuerant, quive propter noxam torti, nocentesve inuenti, quive traditi, vt ferro aut cum bestiis depugnarent, quive in custodia fuissent, ij si manumitterentur, non ciues Rom. sed dedititiorum numero essent: id est, vt ne connubium, neque commercium, neque testamenti factionem haberent. Vt minorem 30. annorum seruum vindicta aut testamento, nisi causa apud consilium probata manumittere non liceret. Nec dominus annis 20. minor, seruum, nisi causa apud consilium probata manumitteret. Vt seruus ab eo domino, qui soluendo non est, testamento liber esse iussus, & heres institutus, & si minor sit triginta annis, vel ih ea causa, vt dedititius fieri debeat, ciuis Rom. & heres sit. Quod si duo pluresve liberi heredesve esse iussi sunt, primo loco scriptus liber & heres sit. Vt si patronus libertum inopem non aluerit, primum libertatis causa impositis, tam ipse, quam is, ad quem ea res pertinebit, mulctetur: dein ipsius hereditate, tum ipse, tum ipsius liberi priuentur, nisi heres institutus sit: postremo à bonorum possessione remoueatur, præterquam secundum tabulas. Ne dominus in manumittendo seruo, seruave legem ei de contrahendo matrimonio, quæ ciuis Rom. libertatem imminuat, imponat: si secus faxit, ad eius legitimam hereditatem non admittatur. Vlpian. tit 1. Instit. & Iustin. Instit. quibus ex caus. manum. non lic. item Iul. l. qui soluendo 42. Paulus l. si is qui 55. l. 57. l. qui soluendo. 60. l. si non lex 83. ff. de hæred. institut. l. sciendum. 70. ff. de verbor. signific. l. prima. Cod. qui manum. non poss. l. 3. § 2. ff. de suis & legit. l. si patronus, 31. ff. de bon. liber. Refertur & hoc huius legis caput, Vt, si esset donatio facta inter virum & vxorem, maritusque re nondum tradita vita excesseret, ne mulier. rei vendicationem post obitum mariti haberet, sed tantummodo exceptionem, si non posslideret contra petitores, vt habetur in Auth. Constit. 161. vbi etiam addit Imperator, Rempub. hanc legem à corpore legum suarum ablegasse.

Ælia, de Statilio. Tulit C. Ælius Tribun. pleb. qua damnatus est Stennius Statilius Lucanus, quod Thurinos infestasset. Plin. lib. 34 cap. 6.

ÆMILIA CIBARIA, Tulit M. Æmilius Lepidus Consul cum Qu. Luctatio Catulo, Anno 675. Hac non sumptus cœnarum, sed ciborum genus & modus præfinitus est. Gell. lib. 2. cap. 24. Macrob. Saturn. lib. 3. c. 16. Plin. 8. c. 57. Sorices & ipsos hyeme condi, auctor est Nigidius, sicut glires, quos Censoriæ leges princepsque Scaurus in consulatu, non alio modo cœnis ademere, quam conchylia, aut ex alio orbe aduectas aues.

ÆMILIA, De CENSVRA. Tulit M. Æmilius Dictator, anno 320. Ne censura, quæ vsq; eo quinquennalis fuerat, plus quam annua ac semestris esset. Liu. lib. 4. & 9. Huius etiam meminit Festus in Fenestella cap. 17. de Censoribus, latamque scribit Iulio Virgilio, M. Appio consulibus, corrupte tamen, si Liuij chronologiam exacte consideres.

Æmilia, De Terminis. Tulit. Eius hoc caput legitur in lib. de agrorum conditionibus valde corruptum, sed ex Roscia, quam suo loco describemus, sic castigat eam Hot. Quæ colonia hac lege deducta, quodve municipium constitutum erit, qui limites decumani, quæcunque fossæ in eo agro erunt; qui ager hac lege datus, assignatus erit ne quis eos limites decumanos obsepito, neve quod in eis immolitum, neve quid ibi positum habeto, neve eos arato, neve eas fossas obturato, neve quis sepito, quo minus itinere aqua ire fluere possit. Si quis aduersus ea quid fecerit, in res singulas, quotiescunque fecerit, HS. III. colonis, municipibusve iis, in quorum agro id factum erit, dare damnas esto: pecuniæ qui volet petitio hæc lege esto.

AMPIA LABIENA, de Cn. Pompeio. Tulere T. Ampius, T. Labienus Tribu. pleb. Metello, Affranio, coss. Anno 693. Vt Cn. Pompeius victor ex Asia ludis circensibus corona aurea, & omni cultu triumphantium veteretur; scenicis autem prætexta, coronaque aurea. Velleius lib. 2.

ANNARIA Lex dicebatur ab antiquis ea, qua finiuntur anni magistratus capiendi. Festus, vide villia.

ANTIA SVMPTVARIA. Tullit Antius Restio. De sumptu in conuiuia. &, vt qui magistratus esset, magistratumve capturus esset, ne quo ad cœnam, nisi ad certas personas iret. Gell. lib. 2. c. 24. Macrob. lib. 3. c. 17.

ANTISTIA. De Satricanis. Tullit M. Antistius Tribu. pleb. Fossio (vt opinatur Hoto.) Plautio Coss. Anno 635. Vti Senatui de Satricanis ciuibus, Rom. sententiæ ferendæ ius esset. Liu. lib. 26.

ANTONIA IVDICIARIA. Tulit M. Antonius Coss. cum C. Iulio, Anno 709. Vt tertia iudicum decuria è centurionibus antesignanis, alaudis, manipularib. fieret. Cic. Phil. 1. & 5. Sue. in August. ex quo etiam intelligi potest, hanc non fuisse abrogatam, cum ille hostis iudicatus est, vt vult Zas. sic etiam scribit: Ad tres iudicum decurias quartam addidit ex inferiore censu, quæ ducena-

Digitized by Google

damnatiorum vocaretur, indicarentq; de leuioribus summis.

Antonia, De Dictatvra. Tulit idē Triumuir R.P.C. Ne quis vllam ob causam de Dictatore creando referret, neve Dictaturam oblatam acciperet: qui secus faxit, eum vt necare ius fasque esset. Appian. Emphyliō, lib. 3.

Antonia Maiestatis. Tulit idem Triumuir, quæ damnatis de Maiestate, vt refert Manutius, prouocationem ad populum dabat quod antea in vno perduellione, omnium de maiestate criminum grauissimo, licebat.

Antonia, De Nomine Mensis Iulij. Tulit idem, vt qui mensis antea Quintilis vocabatur, quod à Martio, qui priscis temporibus primus fuerat, quintus esset: is à C. Iulij Cæsaris nomine Iulius deinceps diceretur: quod hoc mense ad 4. Idus Quintil. Iulius natus esset. Macrob. lib. Saturn. 1. c. 12.

Antonia, De Svffragiis pop. Tulit L. Antonius: qua cum Caio Cæsare magistratus partitus est. Cic. Philip. 7.

Antonia, De Sacerdotiis. Tulit idem. Vt ius cooptandorum Sacerdotum à populo ad illorum collegium iterum transferretur. Dio. lib. 37.

Appvleia, De coloniis. Tulit Appuleius Saturninus Trib. pl. C. Mario VI. L. Valerio Coss. anno 653. Vt in singulas colonias ternos ciues Ro. C. Marius facere posset. Cic. pro Balbo.

Appuleia Agraria. Tulit idem eodem anno. Vt quem agrum C. Marius Consul in Gallia pulsis Cimbris, in dicionem pop. R. redegisset, is populo R. diuideretur, & si ita lex scita esset, intra diem 5. à singulis Senatoribus, in eam iuraretur: qui non iurasset, ei mulcta pœna esset. Appia. lib. de bell. ciuil. 1.

Appuleia Maiestatis. Tulit idem. Meminit Cic. lib. de Orat. 2. vbi de causa Norbani loquitur, quem defendit Antonius maiestatis Appuleia lege postulatum: quod scilicet, seditione populi concitata quod ad maiestatem pertinuit. Qa. Seruilium Cæpionem innocentem damnasset.

Appuleia, De Metello. Tulit idem, Vti Q. Metello Numidico Consuli, quod legi ipsius Agrariæ, quæ intra quintum diem iurari in eam iubebat, non paruisset, aqua & igni interdiceretur Appia. lib. de bell. ciu. 1. Cic. pro Sextio, & pro domo.

Aqvilia, De Damno iniuria dato. Tulit C. Aquilius Gallus Tribun. pleb. vti scribit Vlp. l. 1. ff. ad l. Aquil. ex quo plebiscitum verius appellatur. Eius tria capita fuere, quorum primum & tertium his erat verbis: Qui seruum seruamve, alienum alienamve, quadrupedemve pecudem iniuria occiderit: quanti id in eo anno plurimi fuit, tantum æs dare domino damnas esto. Cæterarum rerum præter hominem & pecudem occisos, si quis alteri damnum faxit, quod vsserit, fregerit, ruperit iniuria: quanti ea res in diebus triginta proximis, tantū æs domino dare damnas esto: Aduersus inficiantem in duplū actio esto. Hanc autem putat Hotomannus esse legem, de qua Cic. in Bruto sic loquitur: Atque eodem tempore accusator de plebe L. Cæsidæus fuit, quem ego audiui iam senem, cum ab L. Sabellio mulctam l. Aquilia de iustitia perisset. Vult enim legi Damni Iniuria: & mulctam intelligi, quanti plurimi æstimationem. Secundum caput, quod in desuetudinem abiit, videtur fuisse Cuiacio, de quauis alia ratione damni dati, etiamsi non fuerit læsa res nostra, sed intercepta nobis forte vtilitas quædam. Vt aduersus piscatorem socium à Plinio proditum est lib. 9. c. 59. qui Anthiam conchiatorem capturæ & ducem ceperat, cum is in macello agnitus esset à socio, cuius iniuria erat, damni dati editam formulam, condemnatumque æstimata lite 10. libris. Constat enim, socium pro socio teneri l. Aquil. l. 47. ff. pro socio.

Ateria Tarpeia, De Mvleta. Tulere Sp. Tarpeius Montanus Capitolinus, A. Aterius. Coss. Anno 298. Vt omnib. magistratibus mulctæ dicendæ ius esset, cum antea solis Consulib. id liceret: ita tamen, ne vel duos boues, vel triginta oues excederet. Vt cum mulcta pecoris armentique à magistratibus diceretur, boscentussis, ouis decussis æstimaretur. Dionysius li. 10. Gell. li. 11. c. 1. & Fest. li. 14. in voce, Peculatus. Notandum autem, legem hanc sæpe Tarpeiam tantum vocari, vt apud Festum loco præcitato: alias enim Ateriam, vt apud Gell. vbi tamen corrupte Aterina legitur. Ad huius autem primum caput respexisse videtur Vlp. l. vn. ff. si quis ius dic. non obtemp. dum ait: Omnibus magistratibus secundum ius potestatis suæ concessum est iurisdictione pœnali iudicio defendere.

Atia, De Sacerdotiis. Tulit T. Atius Labienus Trib. pleb. L. Iulio, C. Marcio Coss. Anno 699. Vt populus sacerdotia, (quemadmodum olim l. Domitia) mandaret, cum antea sacerdotes l. Cornelia à Pontificum collegio crearentur. Dio. lib. 37.

Atilia, De Deditiis. Tulit L. Atilius Trib. pleb. Claudio, Valerio Coss. Ann. 543. Omnes Campani, Atellani, Calatini, Sabatini, qui se dediderunt in arbitrium ditionemque pop. Romani, Fulvio Proconsuli, quæque vna secum dediderunt, agrum vrbemque, diuina humanaque, vtensilisque, siue quid aliud dediderunt: de his rebus quid fieri velitis, vos rogo, Quirites. Plebs sic iussit: Quod Senatus maxima pars censerat, qui adfuerit, id volumus, iubemusque. Hæc Liu. lib. 26.

Atilia Martia, De Tribunis militum. Tulere L. Ælius, C. Martius Trib. pleb. Iunio Æmilio Coss. Anno 642. Vt Tribuni militum seni deni in quatuor legiones à populo crearētur. Quæ antea, perquam paucis suffragio populi relictis locis, Dictatorum & Consulum ferme fuerant beneficia. Liu. lib. 9.

Atilia, De Tvtelis. Tulit. Vt mulieribus pupillis tutores non habentibus, à Prætore & maiore Tribunorum plebis parte darentur. Vlpianus capite Institutio. 12. Imperator, D. Adriano tutore Liuius li. 39. Hæc tamen postea a Claudio Imperatore abrogata fuisse videtur, cum scribat Suetonius, tanxisse Claudium, vt Consules pupillis vtriusque sexus tutores darent: quod vicissim ab Antonio Philosopho sublatum refert Capitolinus, ab eoque Prætorem tutelarum institutum, Hęc autem, vt volunt quidam, Romæ tantum locum habebat.

Atinia, De Vsvcapionibvs. Tulit, Vt quod surreptum esset, eius rei æterna auctoritas esset, nisi, si is cuius surreptum esset, potestatem reuertisset. Gell. lib. 17. cap. 7. Paul. l. 4 §. ff. de vsurpat. Iulianus l. 33. eiusdem tit. § furtiuæ. Instit. vsucap. Cic. Verrin. 3.

Atinia, De Trib. Pleb. Tulit. Vt qui Tribun. pleb. esset, idem Senator esset: dicendæque in senatu sententiæ ius haberet. Gell. lib. 14. c. vlt.

Avrelia, De Trib. Pleb. Tulit C. Aurelius Cotta Coss. cum L. Octauio, Anno 678. Vt Tribun. plebis liceret postea alios magistratus capere: quod lege Syllæ iis erat ademptum. Pædianus in Cornelia in Verr. 1. Liuius lib. 97. Velleius lib. 2.

Aurelia Ivdiciaria. Tulit C. Aurelius Cotta Prætor, M. Crasso, Cn. Pompeio primum Coss. Anno 683. Vt iudicia, quæ penes solos Senatores erant, inter Senatores & equestrem ordinem & Tribunos æratios communicarentur. Cic. in Verrinis sæpe, Asconius in easdem, in Orat. pro Cornelio & in Pisonem. Florus vero Epitome 97. Velleius li. 2. vbi tamen Tribunos æratios non nominat.

B.

Babbia, de praetoribvs. Tulit. Vt alternis annis quæterni Prætores crearentur. Liuius lib. 40. Festus nominat lib. 16. in voce, Rogat.

C.

Cadvcaria. Vide infra Iulia Caducatia.

Cascilia, de fvlloniebvs. Tulit Cæcilius Metellus, C. Flaminius. L. Æmilius Censorinus. dedere ad populum ferendam, cum illis non liceret. Plinius lib. 35. c. 17.

Cæcilia Didia, de legibvs: Tulerunt Qu. Cæcilius Metellus, T. Didius Coss. Anno 655. Ne multis de rebus coniunctim vna rogatione ad populum ferretur, ne populæ necesse esset in coniunctis rebus complurib. aut id quod nollet accipere, aut id quod vellet repudiare. Item, vt in legib. promulgandis trinundinum seruaretur. Cic. Philip. 5. pro Domo sua, & ad Atticum Epist. 1. Manutius autem Cæciliam Didiam non vnam legem esse contendit, sed duas diuersa sententia latas: vt primum quidem caput ad priorem, posterius ad illam referatur.

Cæcilia, de censoribvs. Tulit Qu. Cæcilius, Qu. Fu Metellus Pius, Scipio Cos. cum Pompeio. An. 701. Vt Censoria potestas, quam P. Clodius Trib. plebis immiouerat, restitueretur. Dio lib. 40.

Cæcilia repetundarum. Tulit Qu. Cæcilius Tribun. pleb. Nominatur à Valerio Max. li. 6. c. 11. hacque L. Lentulum, qui postea Censor fuit, damnatum refert. Lata est, vt censet Manutius, L. Marcio, L. Manilio Coss. Anno 601. quo anno lex Calpurnia lata est, vel certe Sp. Posthumio L. Calpurnio.

Cæcilia, De ivre Italiæ, & tributis tollendis. Tulit Q. Cæcilius Metellus Nepos, Prætor, L. Afranio, Q. Metello Celere Coss. Anno 695. Vt Italia à vectigalibus immunis esset. Dio li. 37. Cic. lib. 2. Epist. ad Atticum: Portoriis Italiæ sublatis, agro Campano diuiso, quod vectigal superest domesticum, præter vicesimam.

Cæcilia, de suffragiis. Tulit Cæcilius Trib. plebis. Q. Cæcilio T. Flaminio Coss. Anno 630. Vt etiam in perduellionis iudicio, quod Cassia lege Tabellaria exceptum erat populus non voce, sed tabella sententiam ferret. Cic. lib. de leg. 3.

Callidia, De Metello reuocando. Tulit Qu. Callidius Trib. pleb. Vt Qu. Metellus, qui quod in Saturnini legem iurare noluerat, exilio damnatus erat, in ciuitatem reuocaretur. Valer. Max. lib. 5. c. 2. Cicero pro Plancio.

Calpvrnia repetundarum. Tulit L. Calpurnius Piso Tri. pleb. L. Marcio, L. Manilio Coss. Anno 604. nulla antea cum fuisset: Vt quibus in prouinciis magistratus populi R. eorumve comites pecunias contra leges cepissent, earum prouinciarum homines iudicio Romæ constituto suas pecunias peterent. Cic. De offic. 2. in Bruto & Verrina 5.

Calpurnia, De ambitv. Tulit C. Calpurnius Piso Cos. cum M. Glabrione Anno 686. Sigonius 684. Vt ambitus damnati omni honoris petitione prohiberentur, certaque pecunia mulctarētur. Dio lib. 26. Cic. pro Muræna, pro Cornel. & in eam Ascon. Hac lege accusatoribus præmium fuisse refert Manutius, vt si ipsi damnati essent, aliorumque eodem in genere culpam demonstrassent, in integrum restituerentur, ex Orat. pro Cluentio, quam post Calpurniam legem habitam idem censet.

Calpurnia, De Civitate. Cisenna histo. 4. Milites vt lex Cal-

Digitized by Google

purnia concesserat, virtutis ergò ciuitate donati. Hæc Nonius refert in voce, Ergo.

CANVLEIA, de patrum connubiis. Tulit G. Canuleius, Trib. pleb. M. Genutio, & C. Curtio Coss. Anno 309. aduersus leg. XII. Tabu. qua cautum erat, Ne liceret Patriciis coniungi connubio cum plebeijs. Hujus hæc referuntur capita: vt plebicum patribus connubiorum jus esset. Vt tribuni militum, consulari potestate promiscue ex patribus ac plebe crearentur, Augustinus lib. De ciuitate Dei. 3. c. 17. Liuius lib. 4.

CASSIA AGRARIA. Tulit Sp. Cassius Consul cum Virginio. Anno 267. Vti ex agro Hernicis, quibus cum fœdus ictum erat adempto, dimidium Latinis, dimidium plebi diuideretur. Lex tamen non tenuit. Liui. li. 2. Valer. lib. 5 c. 8.

Cassia, De Senatu Hanc tulit L. Cassius, L. F. Longinus, Tribunus pleb. C. Mario, C. Flauio Coss. Anno 646. Vt quem populus damnasset, cuiue Imperium abrogasset, in Senatu ne esset Ascon. in Corn. Tulit autem eam Cassius maxime propter simultates, cum Q. Seruilio Cæpione, qui ante biennium Consul fuerat, & cui populus imperium abrogauerat, ob male gestum bellum.

CASSIA De suffragijs. Tulit L. Cassius, Tribunus pleb. Lepido & Mancino Coss. Anno 616. Vt Iudices sententias, quas voce dicebant, tabellis ferrent: in his etiam populus ipse, dum taxat cum de mulctis judicaret, non de capite: nimirum in perduellionis judicio, Cic. in Lælio, vbi hanc legem biennio post Gabiniam latam scribit, item in Bruto, & lib. de legib. 3. item Ascon. in Cornelianam & Verrinam II.

Cassia. De Pauli triumpho. Tulit Qu. Cassius Prætor, Ælio, Iunio Coss. Anno 586 Vt Paulo, Anicio, & Octauio, ex bello Macedonico victoria redeuntibus, quo die vrbem triumphantes ingrederentur, imperium esset. Liu. lib. 45.

Cassia, De Senatu supplendo. Tulit C. Cassius Prætor, Dictatore Iulio Cæsare. Vt in numerum Patriciorum, qui Senatui deesset, alij sublegerentur. Tacitus lib. 11. Suet. autem Iulio Cæsare scribit, eum Senatum suppleuisse, patricios allegisse, Prætorum, Ædilium, Quæstorum, minorum etiam magistratuum numerum ampliasse. Vtrum autem illa Cassia lege an alia, incertum est.

CINCIA, De donis & muneribus. Tulit M. Cincius Tribunus pl. Cornelio, Sempronio Coss. Anno 549. Vt ne plus ducentis aureis donare liceret: extra quam si coniunctis personis donaretur: quod eo amplius donatum esset, ratum non esset, argum. l. sancimus C. de donatio. Vlp. c. Inst. 1. lege 4. & 5. C. Th. de donat. Vt in donatione quibuscunque personis facta mancipatio traditione adhiberetur, exceptis liberorum & parentum personis quibus cum donatum, hæc solemnitas non est necessaria. d. l. 4. & 5. Ne quis ob causam orandam donum munusve caperet. Liuius li. 34. Tacit. li. 13. Cic. in Catone, ad Atticum 1. & de Ora. Festus hanc muneralem à Plauto vocari scribit.

Neque muneralem legem, neque lenoniam,
Rogata fueri: necne flocci æstimo.

Quod autem hac cautum scribit: Ne cui liceret munus accipere, non de omnib. generatim, sed de patronis tantum accipiendum est. Idem lege Titia cautum fuit, de qua suo loco, Sed primus omnium ob defensum negotium, vt ait Ammianus li. 30. pecuniam accepit Antipho Rhamnusius. Postea Claudius Imperator vsque ad XH. S. capi permisit, quod & Nero confirmauit: vt refert Suetonius, cui adstipulatur Tacitus li. 11. Et Plin. in 6. Epist. ad Rufum; ICtis permissum videtur capere vsque ad 100 aureos. l. 1. §. si cui cautum. D. de var. & ext. cogn.

CLAVDIA. De liberali causa. Tulit Ap. Claudius Decemvir; cum collegis, Anno 302. Vt cum quis in seruitutem asseretur, vindiciæ secundum libertatem darentur. Liuius li. 3. Dionys. li. 10. Videtur autem hæc lex desumpta è Solonis lege quadam, in qua sic scriptum est. Σώματος εἰς δουλείαν ἐξ ἐλευθερίας ἀγομένου, μὴ ἐξεῖναι ἄρχειν πρὶν ἐλευθερίας, ἀλλὰ τὸ συνάγοντα κύριον εἶναι μέχρι δέκα.

CLAVDIA. De Senatorum quæst. Tulit Qu. Claudius Tribun. pl. P. Cornel. T. Sempronio Coss. Anno 535. adiuuante vno patrum C. Flamin. Ne quis senator, quiue Senatoris pater fuisset, maritimam nauem, quæ plus quam trecentarum amphorarum esset, haberet. Id satis habitum ad fructus ex agris vectandos: quæstus omnis patrib. indecorus visus est. Li. li. 21. & Ci. Verrin. 7. Videndum etiam, nunquid ad hãc Claudiam pertineat, quod Pædianus scribit in Cornelianam, his verbis: Antonius redemptas habebat ab ærario vectigales quadrigas, quam redemptionem Senatori habere licet per legem. Hanc autem legẽ postea in Iuliam de repetundis Cæsar Dictator transtulit: nam ex lege Iulia repetundarum Senatorib. habere naues non licuit, inquit Scæuola. in l. his qui naues, de vacat. mu.

CLAVDIA, De Scribarũ negociatione. Videtur, inqt Ho. proximè Claudiæ pars fuisse. Suet. in Domitiano, Scribas quæstorios negociantes ex consuetudine, sed contra Claudiam legem, venia in præteritum donauit. Aliud ea de lege nihil reperitur.

CLAVDIA, De SOCIIS AC NOMINIS LATINI. Tulit C. Claudius Cos. cum T. Sempronio, Ann. 576. Qui socij ac nominis Latini censi essent, vt omnes in suam quisque ciuitatem ante Kalend. Nouemb. rediissent. Vt Dictator, Consul, Interrex, Censor, Prætor, qui hunc esset apud forum, darent operam, vt qui manumitteretur, in libertatem vindicaretur, jusiurandum daret, qui cum manumitteret, ciuitatis mutandæ causa manu non mittere, qui id non juraret, eum manumittendum non censuerunt: Liu. lib. 41.

CLAVDIA, De comitiis. Tulit M. Claudius Marcellus Coss. cum Seru. Sulpitio, Anno 609. Ne in magistratuum comitiis absentium ratio haberetur. Suetonius in Cæsare.

CLAVDIA, DE COLONIA NOVICOMI. Tulit idem M. Marcellus Vt colonis, quos rogatione Vatinia Nouumcomũ Cæsar deduxisset, ciuitas adimeretur: quod per ambitionem, & vltra præscriptum data esset. Sueton. in Cæsare.

CLAVDIA, de fœnore. Tulit Claudius Cæsar: Ne creditores in mortem parentum pecunias filiisfam. fœnori darent. Tacitus lib. 11. vbi aperte legem latam affirmat.

CLAVDIA, de re nummaria Tulit. Vt victoriatus nummus, qui ex Illyrico adiectus mercis loco habebatur, Romæ percuteretur: & eadem victoriæ nota obsignaretur. Plin. lib. 33. c. 3.

CLAVDIA, de tutelis. Tulit, Vt ne agnati mulierum tutelam legitimam recipere cogerentur. Vlp. tit. 11. & Imp. l. 3. C. de legitut.

CLAVDIA FRVMENTARIA, seu de annon. Tulit P. Clodius, Tribun. plebis, Pisone, Gabinio Cos. Anno DCXCV. Vt frumentum populo, quod antea senis æris, ac trientibus in singulos modios dabatur, gratis daretur, & Sext. Claudio frumentaria procuratio mandaretur. Ascon. in Pisonianam, Cicero pro Sestio & in Pisonem, & pro Domo.

Clodia, DE COMITIIS. Tulit idẽ. Ne quis per eos dies, quib. cum populo agi liceret, de cœlo seruaret. Vt omnib. fastis legem fieri liceret: qua de causa legẽ Æliam & Fusiã, propugnacula & muros tranquillitatis à Clodio sublatã toties Cicero queritur, in Sextiana, Pisoniana: & in hanc Asconius, & Dio li. 38.

Clodia, DE INIVRIIS PVBLICIS. Tulit idem, sed de ea nihil me legisse puto, præter hæc Ciceronis in ea pro Donio. At tu etiam legem de iniuriis publicis tulisti, Anagnino nescio cui Menullæ per gratiam, qui tibi ob eam legem statuam in meis ædibus posuit, vt locus ipse id tua tanta iniuria legem & inscriptionem refelleretur.

Clodia, DE VI. Tulit idem. Vt de iis, qui ciues Rom. sine judicio populi, indictaq; causa necassent, quæstio haberetur. Tulit autem ob Ciceronem, & alios, à quibus necati erant Catilinarij, quamvis nominatim de Cicerone nullam faceret mentionem. Velleius li. 2. Dio 38, Cic. ad Atticum III.

Clodia, DE M. TVLLIO. Tulit idem. Vt M. Tullio Cicer. quod falsum SC. retulisset, quod ciues Ro. indemnatos necasset, aqua & igne interdictum esset, neue ei intra quingenta passuum millia liceret esse, ne quis de ipsius reditu ad Senatũ referret, ne quis sententiam diceret, ne disputaret, ne loqueretur, ne pedib. iret in sententiam, ne scribendo adesset. Cic. pro Domo sua, Post reditum in Sen. & lib. ad Attic. III. & Dio lib. 38.

Clodia, DE PROVINCIIS. Tulit idem. Vt Gabinio Syria, Babylon, Persæ: Pisoni Macedonia, Achaia, Thessalia, Græcia, omnisque Boetia pro consulari imperio mandaretur: iisque cum exercitu in eas prouincias ituris, pecunia ex ærario attribueretur. Cicero pro Domo, & in Sextiana.

Clodia, DE INTERCESSIONE. Tulit idem Clodius. Vt libera & soluta in ferendis legibus Tribunorum plebis potestas esset, neque intercessione impediretur. Cicer. in Sextiana. Nouem enim Tribunis vnus obsistere poterat. Dio lib. 38.

Clodia, DE COLLEGIIS. Tulit idem. Vt collegia, id est, conuentus artificum à Numa institúti, & magna ex parte partim legib. partim SC. sublati, restituerentur, multiq; alij constituerentur. Cic. in Sextiana, Pisoniana, pro domo sua, Pedianus in Corne. & Dio li. 38. Plutar. autem de Collegijs à Numa institutis hæc refert: Ex plerisque, inquit, eius institutis, distributio multitudinis per artificia maxime admiratione digna habetur: nam cum ciuitas ex Sabinis & Ro. cõstaret, essentque inter eos crebræ contentiones, statuit eos Numa in plures partes secare, vt magnas illas duas factiones in plures & minoras partes dissectas, penitus tolleret. Fuit autem hæc distributio ex ratione artificiorum facta, vtpote tibicinum, aurificum, architectorum, tinctorum, cerdonum, coriariorum, fabrorum, figulorum, eademque ratione reliquorum artificum: atque iis, cum certos conuentus, tum etiam deos quos colerent, pro dignitate cuiusque attribuit. Tum primum factiones illæ ex vrbe sublatæ sunt, vt alij Sabini, alij Romani, alij Tatij, alij Romuli ciues inuidiosis nominibus dicerentur.

Clodia, DE REGNO CYPRI. Tulit idem. vt Cyprus insula in prouinciæ formam redigeretur, vt Ptolemæus rex Cypri sedens cum purpura & sceptro & illis insignib. regiis præconi publico subiiceretur, & cum bonis omnib. publicaretur. Vt M. Cato Quæstor cum iure prætorio, adiuncto etiam Quæstore mitteretur in Insulam Cyprum, & regiæ Gazæ vendendæ & pecuniæ deportandæ præficeretur. Vt qui Bizantij rerum capitalium damnati exularent, pop. Ro. nomine in eam ciuitatem reducerentur. Cic. pro Domo sua, pro Sex. De prou. cons. Velleius li. 2. Plutar. in Vita.

Clodia,

Clodia, De Pessinuntio Sacerdotio. Tulit idem. Vt Pessinuntius Martis magnæ sacerdos, suo sacerdotio spoliaretur, Semenque illud Brogitaro Gallo græco attribueretur. Cic. pro Sextio, De aruspic. resp.

Clodia, De censoribus. Tulit idem. Ne quę Cęsores in legendo præterirẽt, neve qua ignominia afficerent, nisi qui apud eos accusatus, & vtriusque Cęsoris sentẽtia damnatus esset. Asco. in Pisonianã. Cice. in eadem, in Miloniana & Sextiana. Hac autẽ, lege Censoriæ potestatis jus imminutũ est quod quadringentis annis in Rep. vt inquit in Pisonẽ Cicero, retentũ fuerat. Antea enim censoribus notam apponere licuit etiam non accusatis, & quod vnus statuisset, nisi alter diserte intercessisset, aut notatum liberasset, tantidem erat ac si vtriusque judicio esset damnatus.

Cornelia, de patriciis. Tulit cum collegis Sext. Cornelius Tribu. milit. Anno 370. Ne quis patricius in aree aut capitolio habitaret. Livius libro 6. Dionys. li. 4.

Cornelia, de bello Antiochi. Tulit P. Cornelius Consul cum M. Acilio, Ann. 562. Vellent juberentne cum Antioche rege, quique sectam eius secuti essent, bellum iniri. Livius lib. 36.

Cornelia Bæbia, de ambitu. Tulere P. Cornelius, M. Bebius Cons. Ann. 572. Livius lib. 40. Florus præterea Epit. 47. legem de ambitu latam testatur.

Cornelia, de C. Mario. Tulit L. Cornelius Cinna Cos. cum Cn. Octauio, Ann. 666. vt C. Marius, qui à L. Sylla oppressus profugerat, in vrbem reciperetur. Velleius lib. 2. App.

Cornelia judiciaria. Tulit L. Cornelius Sylla dictator & Coss. cum Qu. Metello An. 673. Vt judicia equestri ordini adempta in solum ordinem Senatorium trãsferrentur. Ita quadrat annorum ratio ab Asconio tradita, cum ait: Equites à lege Sempronia ad hanc legem annos, quadraginta judicasse cum Cicero oratorio more dicat prope quadraginta. Flor. Epit. 89. Asco. in Diuin. & Cice. in eadem. Huius eiusdem fuisse pars videtur caput illud quod Cicero Verr. 4. commemorat, Ne cui extra ordinem Senatorium rejiciendi amplius quam trium judicum potestas esset.

Cornelia Repetundarum. Tulit idem. Vt in repetundarum judicio reus omnino cõperendinaretur, nec vna actione ea causa absolueretur. Vt certi dies prouincialibus magistratibus quib. successum esset, decedẽdi causa præstituti essent. Vt legatis sumptus præscriberetur. Vt accusatori liceret omnib. testimonium denunciare, præterquam defensori: item omnia clausa rei obsignare, & literas omnes, tum publicas, tum priuatas, quibus instrui posset accusatio præter literas publicanorum, Romam deportare liceret. Cic. Verr. 4. & in eam Asconius.

Cornelia Agraria. Tulit idem. Vt proscriptorum agri publici essent: quod maxime de iis agris intelligẽdum est, qui in Thuscia circa Volaterras ac Fesulas erant: quos militibus suis Sylla diuisit. Cicero contra Rullum. Sunt enim multi agri lege Cornelia publicati, nec cuiquam assignati, neque venditi, qui à paucis hominibus impudentissime possidentur. Idem pro Roscio Amerino, contra Rullum. Sallustius in Catilin.

Cornelia Sumptuaria. Tulit idem. Vt Calendis. Idibus. Nonis, diebus ludorum, & feriis quibusdam solemnibus H. S. tricenos in cœnam insumere jus potestasque esset. cæteris autem aliis diebus omnibus non amplius ternos, sunt minora precia rebus imposita. Gell. li. 2. c. 24. Macrob. li. Satur. 3. c. 17. & Plut. in Sylla.

Cornelia, De mvnicipiis. Tulit idem. Vt municipiis omnibus jus ciuitatis agrique adimeretur. Cic. pro domo sua, pro Cæcinna, Appianus bellis ciuilis lib. 2.

Cornelia, De magistratibvs. Tulit, vt opinatur Hor. idem. Vt qui cum imperio in prouinciam profectus esset, tandiu illud imperium retineret, quoad in vrbem reuersus esset: cum antea certo ac præfinito tempore imperium illud terminaretur: & si successor non mitteretur noua rogatione ad imperium prorogandum opus esset. Item vt triginta tantum dies, postquam successor missus esset, magistratui ad decedendum concederentur, Cic. epist. 9. ad Lentulum. & lib. 3. ad App. epist. 6. (eius.

Cornelia, De Sumptibvs funervm. Tulit idem Plutar. in vita

Cornelia, De tribvnis plebis. Tulit idem. Ne tribunis pleb. ferendarum legum, concionandive jus esset, neve ad eos prouocatio esset, vt ne iis interdicere liceret: neve iis, qui Tribuni plebis fuissent, alios postea magistratus capere liceret. Cicer. de legib. 3. Cæsar comment. Gal. lib. 1. Plutarchus in eius vita. Florus in Epit. Appia. De bello ciuili. 1. Asco. in 5. Verrin.

Cornelia, De Provinciis. Tulit idem. Ne quis plus anno prouinciæ præesset. Cic. ad Appium, lib. Fam. 5. Item vt Senatus quasdam prouinciis decerneret.

Cornelia, De magistratibvs. Tulit idem: Vt iis, qui suas partes in ciuili bello secuti essent, honores ante tempus capere jus esset. Vt si quis magistratum peteret, quem ante iniuisset, nisi decennium interiectum esset, eius ratio non haberetur. Appia. de bel. ciuil. Vt proscriptorum libera bonorum petẽdorum potestate priuarentur, Plin. libro 7. Quinti. libro 11. cap. 1. Cicero in Piso. Dio libro 41.

Cornelia, De Sacerdotiis. Tulit idem. Vt jus creandorum sacerdotum à populo (cuius hæc lege Domitia potestas erat) ad collegia sacerdotum transferretur: isque ex veteri more tribus comitiis cooptarentur. Dio li. 37. Et Ascon. in Diuinat.

Cornelia, De qvæstoribvs. Tulit idem. Vt viginti Quæstores supplendo senatui crearentur, cui judicia tradiderat. Taci. li. 2.

Cornelia, De proscriptis. Vide Valeria.

Cornelia Maiestatis. Tulit idem. Ne qui cum imperio prouincias obtinerent, populi senatusve injussu exercitum de prouincia deportarent, bellumve sua sponte gererent. Cic. in Pison. Alia capita fuerunt, quæ Pedianus in Corneliana significat. Fuit & illud, vt à quæstionibus vel cruentis nullius dignitas excipieretur, Ammian. Marcel. lib. 19.

Cornelia, De sicariis et veneficis. Tulit idem. Vt qui hominem occiderit, vel venenum pararit, habuerit, vendiderit, cuiusque dolo malo incendium factum erit, quive hominis occidendi furtive faciendi causa cum telo ambulauerit, judicio publico damnetur. Marcia. lib. 1. ff. ad l. Cor. de sica quo sub titulo multa huius legis capita enumerantur. Ea lege excepti erant, qui proscriptione Syllana ob relata ciuium R. capita pecunias ex ærario acceperant, Suet. Cæsare. Eiusdem etiam hoc fuit, vt cum in consilium iri oporteret. Quæstor à reo quæreret, clam an palam de se sententiam ferri vellet. Cic. in Cluentia. Item, vt si quis domi suę necatus erit, ei qui seruos, qui ante quæstionem fugerint, perquisierit, & indicarit, in singulos seruos, quos eius cædis conuicerit, qui nos aureos ex bonis occisi, aut si inde redigi ea quantitas nõ possit, ex publico accipiat. Vt de his qui ante quæstionem habitam fugerint, si aperto testamento libri scripti inueniantur, judicium inter sicarios fiat: ita vt ex vinculis causam dicant, & conuicti perinde ac serui puniantur: & ei qui conuicerit, deni aurei præmij nomine dentur ex bonis damnati. Caius l. 25. ff. ad SC. Syllia. Huius legis meminit Seneca lib. 1. de Prouidentia, & li. Declam. 3. item in ludo, quem de morte Claudii Cæsaris composuit.

Cornelia, De iniuriis. Tulit idem, vt Venuleius testatur, in l. hos accusare 12. in fi ff de accus Vt in eos, qui quempiam pulsassent, verberassent, domumve alienam vi introissent, judicium daretur. Vt in eo judicio non esset, qui ei qui ageret, gener, socer, vitricus, priuignus, sobrinusve esset, propiusve eorum quenquam ea cognatione, affinitateve attingeret, quive eorũ cuius, parentisve eorum cuius patronus esset. Vt si filiusfa. ex omni causa injuriarum agat, vt actori iusiurãdum deferre liceat reo, an injuriam fecerit. Si quis librum ad infamiam alicuius pertinentem scripserit, composuerit, ediderit, dolove malo fecerit, quo quid eorum fieret: etiamsi alterius nomine ediderit, vel sine nomine: vti de ea re agere liceret: & si condemnatus sit, qui id fecit, intestabilis ex l. esse jubetur. Vlp. l. 5. ff. de iniu. & §. sed & lex. Instit. de jur.

Cornelia, De Falso. Tulit idem. De omni falsitatũ genere, quę in nummis, testamentis, partibus, judiciis, tabulis publicis, aliisque reb. commissæ, publici judicij pœnam merererentur: de quibus ICti copiose sub tit. ad l. Corn. de falsi. Crimina enim fere sunt innumera, quibus quod pœna esset constituta nulla, huius legis pœna, partim SCtis, partim Principum rescriptis, partim etiam ICtorum responsis attributa est. Meminit Cic. Verr. 3. De nat. Deor. 2. & Suet. in Augusto. Pomp. l. 2. De orig. jur. Paul. sent. 4. c. 7. & lib. 5. cap. 24. Neque verisimile esse, quod Zas. putat, id solum falsum hac lege coerceri, quod in testamentis commissum esset: ex l. 9. patet. ff. de falsis, vbi lege Cornelia cauetur ait vt qui in aurum vitij quid addiderit, qui argenteos nummos adulterinos flauerit, falsi crimine teneatur, &c.

Cornelia, De Testamentis. Tulit idem. Vt eorum testamenta, qui in hostium potestate essent, perinde rata essent, ac si hi, qui ea fecissent, in hostium potestatem non peruenissent: & hereditates ex his eodem modo ad vnumquẽque pertineret. Iulia. l. 12. ff. qui test. fac. poss. Vlp. c. Inst. 23. Iauol. in l. 15. De injust. rup. & Iustin. §. vlt. quib. non est permiss. fac. test. Atque ex hac lege inducta fictio est. Vt qui captus apud hostes decederet, mortuus eodem momento quo captus esset, putaretur. Eiusdem legis caput opinatur illud fuisse Horom. quod in edicto Verris significatur, apud Ciceronem lib. Accus. 1. Non minus multis signis, quam è lege oporteat, cautumque de numero testium, quos in testamentis adhiberi oporteret, fuisse.

Cornelia, De Lvsv. Tulit. Ne quis in pecuniam luderet, sponsionemve eius rei ergo faceret, nisi qui corporis exercendi causa, susceptus esset, faceret. Veluti si certaretur disco, hasta pilove jaciendo, currendo, saliendo, luctando, pugnando, quæ Virtutis causa fiebant. Vtrum autem hæc lex Reipub. aut Imperatorum temporibus lata sit, vix sciri potest. Huius Marcia. l. 3. de aleator. mentionem facit.

Cornelia, de iis qui legib. soluuntur, Tulit C. Cornelius, Trib. ple. quem Cicero defendit, C. Pisone, M. Glabrione coss. Ann. 686. Ne quis in Senatu legibus solueretur, nisi cc. affuissent: neve quis cum solutus esset, intercederet, cum de ea re ad populum ferretur. Asconius in Cornelianam, quod eo pertinebat, vt esset quidem in Senatus potestate, dare extra ordinem imperia, legibusque soluere, sed ita vt post ad populum veteri more de ea referretur. Dio lib. 36.

Cornelia, de jurisdictione prætorum. Hanc idem, etsi nemo repugnare ausus est, multis tamẽ inuitis tulit, vt eodem loco scribi Ascon. Vt Prætores ex edictis suis perpetuis jus dicerent: quæ

Digitized by Google

res tum gratiam ambitiosis Prætoribus, qui varie jus dicere assueuerant, sustulit. Solebant enim antea Prætores neglectis dictis suis perpetuis, vt quisque auaritia aut ambitione ducebatur, varie jus dicere: haecque ratione fiebat, vt singulis annis noua edicto proponerentur, ipsumque ius Prætorium ob edictorum varietatem turbarentur. Dio lib. 26.

CORNELIA, de natali vrbis. Tulit P. Cornelius Dolabella Coss. statim post Cæsaris necem, vt deinceps is dies natalis vrbis haberetur. Appianus lib. De bello ciuili secundo.

Cornelia. De M. Tullio Cicerone. Tulit Centuriatis comitiis P. Cornelius Lentulus, Consul. Qu. Metello, Anno DCCXVII. & cum omnibus magistratibus, præter vnũ prætorem App. Claudium, P. Clodii fratrem, & duos Trib. pleb. Sex. Atilium Serranum, & Numerium Quintium, pridie Non. Sextiles. Vt M. Tullio Cicer. redire in ciuitatem, venireque in Senatum liceret. Cicero pro Domo, pro Sexrain Piso. in Epist. fa. & alibi.

Cornelia, De limitibus. Tulit. Vt per actuarios limites populo fieret per viam publicam itineris faciundi jus esset. Hyginus. in libello De limitibus constit.

CVRIA, de patrum auctoritate. Tulit M. Curius Dentatus Trib. pleb. M. Fulvio Pæto, T. Manlio Cos. AN. DCLV. Vt ante comitia magistratuũ, patres auctores fierent, hoc est, vt probare sese dicerent eos magistratus, quos populus creasset. Hãc legẽ Cic. in li. de claris Oratoribus Appio Claudio Cæco interrege comitia habente: Liuius autẽ li. 10, Rãulpitio latã esse tradit. de quo hoc tantum dicũ, ab eo qui primus interrex esset proditus, comitia non haberi solita esse. Quare si duo interreges proditi sunt, à posteriore habita esse comitia necesse est. P. Iouẽ esse prodituũ Appiũ Liuius asserit, Cicero Sulpitium videtur existimasse. Hanc legis etiã meminit Probus De viris illust. idem in lege Publicia eautum de comitiis legum fuit.

CVRIATA lex dicebatur olim, quæ in curiatis comitiis, i. e. vniuersi populi suffragiis curiatim in forũ conuenientis, de eorũ imperio ferebatur, qui in prouincias mittebantur: vide l. quid cuique imperij, atque ornamẽti attribui placeret. Postea verò nõ ab vniuerso populo, sed à XXX. lictoribus ad speciem atque vsurpationem vetustatis, h. e. ad originem veteres curias repræsentandas cõstitutis, iubebatur. Liu. li. 9. Cic. 2 Agraria in Rullũ. Ferri autem solita à Consule io. hanc legẽ idẽ Cicero in eadẽ Oratione significat his verbis: Consulib. legẽ Curiatam ferendã, à Trib. pleb. tam diu intercessum, idemque cõstimant illa verba in epist. ad Lentulũ. Legem Curiatam Consuli ferri opus esse, necesse non est. Nam quod in sua lege Rullus posuerat, vt à Prætore ferretur, extraordinariũ fuit: quia videbat ad vsum Comitiales minime posse, vt eam ferrent, vtpote qui nullum x. viris imperium dare vellent. itaque Ciceronis extant Orationes aduersus legem Rulli de Decemviris.

D.

DECEMVIRALES, de 12. tab. Tulit App. Claudius decemvir, cum collegis, Anno CCCII. Vt leges 12. tabularum ratæ essent, eisque populus pareret. His etiam duas eodem anno tabulas addiderunt. Dionys. lib. 10. & Liuius lib. 3.

DECIA, de duumviris naualibus. Tulit M. Decius Trib. pleb. Iunio Æmilio cos. Ann. DCXLIII. Vt duumviros nauales classis ornandæ reficiendæque causa populus juberet. Liuius li. 9.

DIDIA sumptuaria. Tulit Didius Trib. pleb. vt optimatur Zasius, Appio Claudio Pulchro, Q. Metello Macedonico Cos. Anno DCX. Vt vniuersa Italia, non solis vrbs, lege Fannia sumptuaria teneretur (Italis existimantibus Fanniam legem cõ in se, sed in solos vrbanos ciues esse conscriptã.) Vt non soli prandia cœnasve maiore sumptu facerent, sed etiam, qui ad eas vocari essent, atque omnino interfuissent, pœnis legis tenerẽtur. Macrob. lib. 3. c. 17.

DOMITIA de sacerdotiis. Tulit C. Domitius Ænobarbus Trib. pleb. Neronis Imp. auus, pontificibus offensior, quod alium quam se sui patris in locum coopt asset, C. Mario 5. L. Aurelio cos. An. DCI. Vt non sacerdotũ collegia vt antea quem vellẽt cooptarent, sed populi id beneficium esset. Cum amẽ populus per religionẽ sacerdotia mandare non posset, rogauit vt minor pars populi id est, tribus septemdecim vocarentur: ab ea parte qui esset factus, is à Collegio cooptaretur. Suet. Nerone. Velleius lib. 2. Cic. in Agra. 2. Epi 5. ad Brutum, & pro Corn. & Asco. in eandem Dio. li. 27. Adde etiam, vt censet Manutius hac lege permissum vt absentes quoq; possent petere sacerdotia: de eo hunc locũ Ciceronis ad Brutũ exponens: Ciceronem nostrum, inquit, in veterum collegium adoptari volo, existimo omnino absentium rationẽ haberi sacerdotum comitiis posse. nam etiam factum est antea. C. n. Marius, cum in Cappadocia esset, lege Domitia factus est augur. nec quo minus id postea liceret, lex vlla sanxit. Sed & Patterculus actor est. C. Cæsarem, cum in Asia esset, Romæ populi suffragiis pontificem creatũ. Hanc autem legem postea L. Sylla rerũ potitus abrogauit. vt testatur Asco. spoliatique populum arbitrio, creandorum sacerdotum: cuius tamen legis aliquot post annis T. Atius Labienus trib. pleb. abrogauit Domitiamque restituit.

DRVSA, de magistratibus. Tulit M. Drusius Trib. pleb. Valerio, & Horatio cos. Anno CCCLIII. Vt qui plebem sine Trib. pleb. reliquisset, quique magistratum sine prouocatione creasset, esset, & capite puniretur. Liuius lib. 3. Dionys. lib. 10.

DVILIA MAENIA, de coitionibus. Tulere de Collegij sententia M. Duilius, L. Mænius Trib. pleb. Martio, Manlio cos. Ann. CCCXCVI. Ne quis postea populum seuocaret, qui hoc facit, capitale esset. Liuius li. 7.

DVILIA MAENIA, DE FENORE. Tulere iidẽ. Vt fœnus ne maius vnciario exerceretur. Liuius lib. 7. Tacitus tamen lib. 7. Fœnus vnciarium 12. tab. legibus constitutum fuisse tradit.

F.

FABIA, de ambitu. Tulit. Vt certus numerus festatorum esset, i. eorum qui candidatos in campum deducerent. Cic. in Mur.

FABIA, de plagiariis, Q. Fabio Leone, & M. Claudio Marcello cos. An. DLXXI. lata est, vt quibusdam placet, Vt qui hominẽ ingenuũ vel libertinũ inuitũ celauerit, vinctũ habuerit, emerit sciens dolo malo, quive in earũ qua re socius erit, quiq; seruo alieno, seruæve persuaserit, vt à domino dominave fugiat, vel eũ, cãve inuito vel insciente domino dominave celauerit, vinctũ habuerit, emerit sciẽs dolo malo, quive in ea re socius erit, judicio pœnaq; pecuniaria dãnetur, l. pen. & vlt. ff. ad Fabiam. Itẽ ne seruus, qui plagiũ admisit, pro quo Domin. pœna latus intra decẽ annos manumittatur. l. 12. ff. de manumiss. Cicero C. Rabirio, An de seruis alienis cõtra legẽ Fabiã in tocẽris, plan dicẽda sunt? Et Iurisconsulti in Pãdect. itẽ Paulus sent. lib. 5. c. 3.

FABIA LEX, pro formula dicitur, apud Paulum lib. sent 3. c. impropriè, cum ea lex non fuerit: sed actionis formula. Similiter autem Cicero Manilianas venalium vendendorum leges dixit, in lib. de Orat. 1. pro Cautiones.

FABIA, de terminis. Ea igitur in lib. De agrorum conditionib. his fere verbis, quæ paucis quibusdã locis caligauit Hot. Qui hac lege coloniam deduxerit, municipium, præfecturam, forũ, conciliabulum cõstituerit, in eo agro, qui ager intra fines coloniæ eius, municipij, fori, conciliabuli præfecturæ erit, limites decumanis vt fiant, terminique statuãtur, curatorque fines ita statuerit, hi fines eorũ sunt, dũ ne extra agrũ coloniæ, territoriumve fines ducat: quique termini hac lege statuti erunt, ne quis quẽ eorũ ejicito, neve cõmouento, sciens dolo malo, si quis aduersus ea fecerit, in terminos singulos quos ejecerit, locove mouerit sciens dolo malo I ⁞ IXXV. in publicum eorum, quorũ intra fines is ager erit, dare dãnas esto: deque ea re curatoris, qui hac lege erit, jurisdictio, reciperatorumque datio, addictio est. Si curator hac lege non erit, tunc quicũque magistratus in earum colonia, municipio, præfectura, foro, conciliabulo juri dicũdo præerit, magistratus de ea re jurisdictio, judiciique *dati*o addictio esto: inque eam rem is qui hac lege *judicium dederit*, testib. publice duobus ad singulas x. denunciandi potestatẽ facito, ita vt è Rep. fideque sua videbitur. *Et si is vnde* ea pecunia petita erit, condẽnatus erit, eam pecuniã ab eo, deve bonis eius primo quoque die exigito, eiusque quod receptum erit partẽ dimidiã eius cuius vnius opera maxime is condemnatus erit, partem dimidiam in publicum redigito. Quo ex loco terminus aberit, si quis in eum locum terminũ restituere volet, sine sua fraude licet facere: nec quid cui is ob eam rem hac lege damnas esto.

FALCIDIA, de testamẽtis. Tulit P. Falcid. Trib. pleb. Domitio, Afinio cos. An. DCCXIV. Rius hæc quatuor capita memorãtur: Qui ciues R. sunt, qui eorum post hanc legem rogatã testamentum facere volet, ei quã pecuniã quasque res, quibusq; dare legare volet, ius potestasque esto, vt hac lege licebit. Quicunque ciuis R. post hanc legem rogatam testamentum faciet, is quantam cuique ciui R. pecuniam jure publico dare legare volet, ius potestasque esto, dum ita detur legetur, vt ne minus, quam quartam partẽ hæreditatis ex eo testamento heredes capiant. Eis quibus ita datũ legatũ erit, eam pecuniã sine fraude sua capere licetor isque hæres, qui eam pecuniam debeto dare, quã damnatus est. Si quis aliter quam hac lege liceat, pecuniã dederit, legauerit, heredi quartam partẽ eius pecuniæ quæ data legata erit, ex eo testamento retinere licebo. Paul. l. 1. ff. ad leg. Falc. Hieronymus in Eusebij Chronicis, qui tamẽ latam ita fuisse scribit, vt quarta pars tum hæredibus superesset, si quatuor aut minus essent: si autem plus quatuor, medietas: quod in ICtum libris nusquam reperias, tum & huius hæc verba refert, Dio, lib. 48. Vt heres quartam partem bonorum sibi relictorum, si grauiter onerans his legatis, accipiat: cætera legatariis relinquat.

FANNIA, sumptuaria. Tulit C. Fannius Cos. cum M. Messala. An. DLXXXIX. Vt ludis Romanis, plebeis, Saturnalibus, & aliis quibusdam dieb. centenos æris in singulos dies impendere liceret: decemque aliis diebus in singulis mensib. tricenos: cæteris autem omnib. dieb. denos. Ne quid volucrum poneretur, præter vnã gallinam, quæ non esset altilis. Plin. lib. 10. c. 50. Gel. li. 2. cap. 24. Macrob. lib. 3 cap. 17. Athenæus autem libri sexti extremo, legem sic exponit: ἐπὶ τούτοις δὲ ὁ νόμος, πλεῖον μὲν πλείονας ἡμέρας ἐξεῖναι μὴ ἀναλίσκειν ἀφορίσας δὲ ἡμέρας τὰς ἐφεξῆς μόνας ἐξεῖναι. ἐλάττω δὲ πλείονι ἐπιτρέπειν ἀναλίσκειν ἐπὶ πάσαις. πρόσθε δὲ κατέστη διαγράψαντα πάλαι δοκοῦντα εἰς τὰ ἐπιτήδεια ἀναλίσκειν. ἦν δὲ τὸ πέμπτον μέρος τῆς οὐσίας ἑκάστου. Hanc Lucilius his expressit verbis: Fannij centussisque miselios: quod scilicet sumptibus centũ assibus modum fecerit. De hac lege Sammonicus Serenus ita refert:

Lex

Lex Eannia, Sanctissimi Augusti, ingenti omnium ordinum consensu peruenit ad populum, neq; eam Prætores, aut tribuni, aut pleraq; alias, sed ex omni bonorum consilio & sententia ipsi consules pertulere: cum Resp. ex luxuria conuiuiorum maiora quam credi potest, detrimenta pateretur, si quidem eo res redierit, vt gula illecti plerique ingenui pueri, pudicitiã & liberalitatẽ suã venditarẽt: plerisq; ex plebe Romana vino madidi in Comitium venirent, & ebrij de Reip. salute consulerẽt.

FAVIA, de terminis. Vide Fabia.

FLAMINIA agraria. Tulit C. Flaminius Trib. pleb. M. Lepido, M. Publicio Coss. An. DXIII. alij Q. Fabio Verrucoso, Sp. Caruilio Cos. decem annis ante secundum bellum Punicum: vt ea regio Galliæ, quæ Picenum vocatur, vnde Senones expulsi fuerant militibus Romanis diuideretur. Polyb. 2.

FLAVIA de Tusculanis. Tulit M. Flauius Trib. pleb. Sulpitio Æmilio Cos. Anno CDXXX. Vt in Tusculanos animaduerteretur, quorum ope ac consilio Veliterni, Priuernatesque populo R. bellum fecissent. Liuius lib. 8. Antiquata, ibid. Flauia Plotia, vide Plotia Flauia.

FLAVIA AGRARIA, à Tribuno ple. promulgata est, Q. Metello Celere, L. Afranio Cos. cur autem perlata sit, nihil habeo. Huius meminit Cic. lib. 1. ad Atticum Epist. 17.

FLAVIA, de Ædilibus ex patribus creandis. Tulit M. Furius Camillus Dict. Ann. CCCCXXV. Vt duo Ædiles ex patribus crearentur. Liuius lib. 6. in fin.

FVRIA, de iure Campanorum. Dedit campanis L. Furius Prætor, Follio & Plautio coss. an. CCCCXXV. cum primum Capua in deditionem recepta præfecti eo missi sunt. Liu. li. 9.

FVRIA Attilia, de Mancino. Tulere L. Furius & Sex. Attilius Tribuni pleb. Vt C. Mancinus, quod siue Senatus auctoritate pacem cum Numantinis fecisset, iis dederetur. Cic. lib. 3. Offic. Epitome 56.

FVRIA, de testamẽtis. Tulit C. Trib. pl. Ne cui, nisi manumissoris cognato, certisq; aliis personis supra mille asses legare, mortisve causa donare liceret: quod si quis maiorẽ summã sibi legatam accepisset, quadruplum eius quo plus quam licebat, accepisset, redderet. Theoph. Inst. de leg. Falc. de hac scribit in hæc verba: ἡ γὰρ τῶν μὲν πλείω τοῦ νόμου ὁ δοὺς ἔλαβε, ἐξὸν ἦν μὴ ἐξὸν πλὴν λεγατίνων πεντήκοντα χιλίων τοσούτων. οἱ δὲ τὰ πλείονα ἀποστάντα τοῦ πλείονος κατεδίκασε, τὸ τετραπλοῦν τῷ ὑπὲρ πλῆθος ἔντος ἀποδίδοντα. Lata est autem (vt ait Iustin.) legis 12. tabularum coercendæ causa, qua vti quisque legassit suæ rei, ita ius erat: Cicero pro Balbo & Verr. 3. Iustinia. de leg. Falc. Vlp. c. Inst. c. 1. & 28. vbi minus quam perfectam eam esse dicit, quod vetet aliquid fieri & si factum sit, non rescindi. Ad hanc etiam videtur respex. Pompo. l. 120. de ver. sig.

FABIA CANINIA, de manumissione. Tulere, vt opinatur Hot. P. Furius Camillus, C. Caninius Gall. Cos. an. DCCLII. Vt in testamento ex trib. seruis nõ plures quã duos manumittere liceat, vsq; ad decem, dimidiã partem: à decimo vsq; ad triginta, tertiam partem, vt tamen adhuc quinq; manumittere liceat æque vt ex priori numero: à 30. vsq; ad 100. quartam partẽ, æque vt decem ex priori numero liberari possint, à 100. vsque ad 500. partem quintam similiter, vt ex antecedenti numero 25. possint fieri liberi, eademque præcipit, ne plures omnino quam centum ex cuiusquam testamento liberi fiant. Eadem lex cauet, vt libertates seruis testamento nominatim dentur. Hæc ex Inst. Vlp. tit. Paulo sent. 4. Caij inst. quæ lex sublata est à Iustiniano speciali tit. qui habetur lib. 7 C.

FVSIA, de Comitiis. Tulit Furius siue Fusius cõsul cum Sexto Attilio, an DCXVII. vt vult. Hoto. Vt certis dieb. qui tamen facti essent, agi cum populo non liceret. Cicer. in Sextiana, in Orat. post red. De prouinc. consul. & alibi frequentissime. Latam illo tempore Cic. in Piso. testatur: qui centum annis dixit, pro circiter 100. annos, vt idem censet, Vide Ælia de comitiis.

FVSIA, de Comitiis. Tulit Q. Fufius Calen. Prætor, C. Cæsare, M. Bibulo cos. an. DCXCIII. Cum in tributis comitiis omnium simul suffragia confunderentur, itaq; fieret, vt singula genera de suffragiorum eventu sic inter se contenderent, vt quod recte futurum esset: id suo suffragio factum dicerent: quod secus, in alios reiicerent: Tulit, vt singula genera suffragiorum seorsim fierent, quo sententiæ internosci possent. Hoc modo singulorum generum suffragia seorsim renunciabantur. Dio. li. 38.

G.

GABINIA, de nocturnis cœtibus. Tulit. Vt qui conciones vllas clandestinas in vrbe conflauisset, more maiorum capitali supplicio mulctaretur. Ex declamat. Porc. Latronis in Catil. Idem autem prius lege 12. Tab. cautum erat, vt idem testatur.

GABINIA, de suffragiis. Tulit A. Gabinius Trib. pl. Pisone, Popilio. cos. an DCXIII. Vt comitiis quib. magistratus crearẽtur, populus non voce, sed per tabellam suffragium ferret. Et quo id liberius esset, cautũ est, ne quis inspiceret tabellã, ne rogaret, ne appellaret, ita ab omni parte liberum iudicium suum in magistratib. creandis populus haberet, Cic. de leg. lib. 3. in li. de Amic. idem pro Plancio, de tabella populo data, Frontes aperit hominum, inquit, mentes detegit, eamque libertatem dat, vt quod velint, faciant, promittant autem quod rogantur.

Gabinia, de piratis persequendis. Tulit A. Gabinius Trib. ple. Metello Marcio cos. anno DCLXXXV. Est autem is Gabinius, qui consul cum Pisone fuit atque consulatu Syriam adeptus regem Ptolemæum in regnum restituit, pulso Archelao Cappadoce: notissimus etiã Ciceronis inimicitiis, & Pompeij singulari fauore. Huius hæc sunt capita: Vt bellum aduersus piratas Cn. Pompeio in triennium ita mandaretur, vt toto mari, quod est intra columnas Herculis, & in maritimis prouinciis vsque ad quadringentesimum à mari stadium potestatem haberet imperandi regibus, præsidib. ciuitatibus, vt se reb. omnib. ad eius belli administrationem necessariis iuuarent. Pædia. in Corn. Vell. lib. 2. Dio lib. 38. Plut. in Pompeio, & Cic. de lege Manilia, & in Orat. post redit. in Senat. Appia. in Mithridat.

Gabinia, de senatu habendo. Tulit vt ex cal. Febr. ad cal. Martias quotidie Senatus cogeretur, & legatis exterarum nationum daretur. Cic. in Epist. ad Q Frat. lib. 1. Epist. 11.

Gabinia, de vsuris. Tulit. Ne ius diceretur de iis pecuniis, quæ versura facta essent sumptæ: ne scilicet prouinciales homines à Romanis exhauirentur: ne grauior vsura quam centesima exigeretur, sed & præter amissam sortem certam pœnam sanciebat. Cic. lib. 1. Epist. ad Attic. 6.

GELLIA ET CORNELIA, de ciuitate. Tulere L. Gellius Publicola, Cn. Cornelius Lentulus coss. ann. DCLXXXI. Vti ciues Rom. sint ij, quos Cn. Pompeius de consilij sententia singulatim ciuitate donauerit. Cic. pro Balbo.

GENVTIA Æmilia, de clauo pangendo. Tulere ex SC. Cn. Genutius, L. Æmilius coss. anno CCCXC. Vti qui Prætor maximus sit, Idib. Septemb. clauum pangat, Liu. li. 7. vbi addit, Legem ætate sua priscis literis verbisque scriptam, clauumque quia raræ per ea tempora literæ erant, notam numeri annorum fuisse, eoque Mineruæ templo dicatam legem, quia numerus à Minerua inuentus sit.

Genutia, de fenore. Tulit L. Genutius Trib. ple. C. Martio 4. Qui Seruilio coss. an. CDXI. Ne fenerare liceret. Liu. lib. 7.

Genutia, de magistratibus. Tulit idem, Martio, Seruilio coss. ann. CDXI. Ne quis eundem magistratum intra decem annos caperet, neu duo magistratus vno anno gereret, vtique liceret, consules ambos Plebeios creari. Liu. lib. 7.

GLICIA, de ratione inducẽdæ querelæ inofficiosi testamẽti. Tulit M. Claudius Glicia dictator, vt Hortensiã & Corneliã Hortensius & Cornelius dictatores. Illius fit mentio apud Suet. in Tiberio c. 2. & Florum in Epito. Liuij li. 9. & in Fastis Capitolinis his verbis: M. Claudius C. F. Glicia, qui scriba fuerat, dictator coactus abdicate sine Mag. equitũ. Scripsit autẽ Caius libriũ singularẽ ad legẽ Gliciã, ex quo vna tantũ nobis superest sentẽtia in l. 4. ff. de inoff. test. quæ rationẽ inducẽdæ querelæ, seu ferẽdæ legis Gliciæ continet, sic. n. eius l. 4. inscriptio edita in Florentinis, & ita legẽdũ cẽset Ia. Cuiac. Obs. li. 2. c. 21. & li. 3. c. 14. Appellata autẽ hęc lex est à cognomine, quemadmodũ & lex Norbana, Peducæa, & Poppæa: hæc. n. Norbanus, Peducæus, Poppæus, cognominibus adscribuntur. Si quis tamen inusitatum id esse dicat, poterit & à nomine ducere, nam Glicij Galli apud Tacitum lib. 15. fit mentio, & Augustæ Taurin. in hoc tit. antiquo. Q. Glicio P. F. Atilio Agricolæ coss. vir. Epulonum legato pro prætore Imp. Neruæ Cæs. Prouinciæ Beticæ leg. l. 6. Ferrat. citerioris Hisp. Prætori Ædili Cur. Iul. Vespasiani Tribunicolæ X. viro Alitib. iud Prætorem autem etiam leges ad populum tulisse, populumque rogasse Liuius indicat lib. 27. Sed videtur potius à dictatore appellata. Vide Cuia. in locis præcitat.

H.

HIERONICA frumentaria. Tulit Hier. Tyrãnus. Huius meminit Cic. Verr. quarta, qua inter aratores & decumanos iudicia facta dicit. Hac. n. fuit constitutũ, vt refert Zasius, quantũ frumenti, aut quo pretio, quoue tẽpore arator frumentũ decumano, i. publicano, qui decimas redemerat, daret. Quod ita diligenter & cautè scriptum erat, vt nec arator decumanum fraudare, nec decumanus plus decima ab aratore auferre posset. Atque ob hanc legis æquitatem, Romani Sicilia potiri, nihil mutauerant. Memorabile hoc etiam in lege fuit, quod numerus aratorum quotannis apud magistratus publice subscribebatur.

Hircia, de Pompeianis. Tulit A. Hircius, qui postea in pugna ad Mutinam cecidit: Vt Pompeiani ad dignitates non admitterentur. Ex epist. Anto. Philip. 13.

HORATIA Valeria: de plebiscitis. Tulere L. Valerius, M. Horatius cons. anno CCCIII. Vt quod tributim plebs iussisset, populus teneret. Liu. lib. 13. Dionys. 2. Quod postea lege Hortensia & Publia confirmatum est.

Horatia, de prouocatione. Vide Valeria, de prouocatione.

Horatia de magistratibus sacrosanctis. Tulit idem. Vt qui Trib. ple. Ædilibus, iudicibus nocuisset, eius caput Ioui sacrum esset: familia ad ædem Cereris, Liberi, Liberæque venum iret. Liu. lib. 3. Dionys. lib. 5.

Horatia, de Caia Tarratia, virgine Vestali. Tulit. Vt certi honores eis tribuantur, in his vt testabilis esset. Vt si quadraginta annos nata sacerdotio abire, ac nubere voluisset, ius ei potestasque exaugurandi atque nubendi esset: munificẽtiæ & beneficij gratia quod campum & Tiberinum, siue Martium populo

Digitized by Google

Rom. condonasset. Gell. lib. 6. c. 7. Plutarchus in Publicola, vbi eam Tarquiniam appellat.

HORTENSIA, de nundinis. Tulit C. Hortensius Dictator ne quis nundinis quæ prius erant feriæ, fastæ essent: vt rustici, qui nundinandi causa in vrbem veniebant, lites componerent. Macro. in Saturn. lib. 1. c. 16.

HORTENSIA, de plebiscitis. Tulit Q. Hortensius Dictator ne plebiscita sine auctoritate patrum obtinerent. Gell. lib. 15. c. 27. Florus epit. 21. Plin. lib. 16. c. 10. Iustin. in §. plebiscitum de Iure principio. & Cicero Pomponius lib. 2. de orig. iur. §. Deinde cum esset in ciuitate. Augustin. lib. 3. De ciuitate Dei c. 17. quod antea lege Horatia sancitum erat, & postea lege Publicia confirmatum est.

HOSTILIA, de furtis. Tulit A. Hostilius Consul cum A. Atilio. Anno LXXXIII. Vt furti agere liceret eorum nomine, qui aut hostes essent aut Reipub. causa abessent, aut eorum, cuius tutela esset. Iustinianus de iis per quos agi potest. Hinc illæ Hostilianæ actiones, hoc est, formulæ apud Cic. lib. De Orat. 1. vbi de militis testamento agitur.

I.

ICILIA, de Aventino. Tulit L. Icilius Trib. pleb. M. Valerio, Sp. Virginio Coss. Anno CCCCVII. Vt Aventinus mons plebi ad ædificia concederetur, ὅπως ἐφ' ἑαυτῶν τὸν ὄχλον ἔχοντες, πάντα τοῖς κοινοῖς ἐπιτήδεια ἐκ τῆς ἐξουσίας ἐπιμελῶς καὶ ἀκινδύνως φέροιεν, καὶ ἐπιμιγνύμενοι τοῖς δυνατοῖς ἧττον ἐν ἀπορίαις εἶεν, καὶ ὅπως καὶ τοῖς ἐν ἀστει ἀπόροις ἐκ τῆς ἀγορᾶς ἐπιτήδεια ἐκπορίζοιτο. Id est, Quæ priuati quidam iure quæsita possiderent, ea pro domino possiderentur: quæ vero vel vi, vel clam accepta ædificiis occuparant, ea rectis erecta impensis quas arbitri statuissent populo redderent. cætera vero, quæ publica essent, ea populum sine precio recipere, & inter se diuidere. Dionys. lib. 10. & Liu. lib. 3.

ICILIA, de Tribun. pleb. Tulit Spurius Icilius Trib. pleb. T. Geganio, P. Minutio Coss. ann. CCLXI. Δημαρχῶν γενόμενος ἐκκλησίαν τε ἄγειν, μεθ' ἧς ἔκρινε μετὰ ἑκατὸν ἡμέρας, μηδὲ παραβαίνειν τὸν λόγον. Ἐὰν δέ τις παρὰ ταῦτα ποιῇ, θύειν τοῖς δαίμοσιν ὃν ἐβούλοντο, ἀποτίνειν δὲ ἑκατὸν, ζημίαν ἣ μὴ θύσαντι ἐγγράπτου Συνέδρου ζημιοῦσθαι, καὶ τὰ χρήματα ἀνὰ μέσον ἔσεσθαι ἴσα τῷ δημοσίῳ. Tribuno ad populum concionanti de aliqua contradicito, neve eum interpellato. Qui contra fecit, rectis Tribunis dato ζημίαν muletam quam ipsi irrogabunt: huic soluendi præsides non dederint, capitalis esto: familiaque eius sacra esto. Si quid erit in multis controuersiæ, populi iud. cum esto. Dionys. lib. 7.

IVLIA ANNALIS, Vide VILLIA ANNALIS.

IVLIA, De ciuitate. Tulit Sext. Iulius Cæsar Cos. cum L. Martio. Anno DCLXII. Vt ciuitas sociis & Latinis omnibus qui arma deponerent daretur, nam Italici bellum restinguendi causa lata est. Vel sic: Vt eis qui bello Italico exorto, fidem mansuetam (manserant autem omnes Latini) & iis qui in amicitiam postea redissent, ciuitas daretur. Additur in Orat. pro Balbo: Qui fundi facti essent. Gell. lib. 4. c. 4 Appian. de bello ciuili. Eutropius. Huius autem legis beneficio coloniarum omnium & municipiorum, quæ in Italia fuerunt, quota iura sunt, non vt legib. Rom. æque vtebantur, nam coloniarum dantaxat Romanarum hoc fuit immunicipia suis legib. atq; institutis viuebant sed vt æque ius illud ciuium Rom. ferendi, scil. suffragij, & adipiscendorum magistratuum obtinerent: quod antea municipiis, & Romanis coloniis licuerat. Latinis vero coloniis, & Latino populo non item. Postea subiatum hanc legem licet opinari, cum dicat Suet. homini Latino ius Quiritium a Claudio Imperatore propositum, nisi si hoc intelligas, omnib. id propositum, qui tantum Latij ius haberent: ceterum quod etiam omnes extra Italiam Latinæ coloniæ, omnia q; municipia quæ ius Latij habebant, ius autem Quiritium nondum essent adepta. Huius enim legis beneficium intra terminos Italiæ continebatur. Manutius hanc legem latam refert à L. Cæsare Consule P. Rutilij collega: Iuliam aut dictã, quod solus eam Cæsar, cum eius collega Rutilius in prælio cecidisset, occiderit. Sed

IVLIA, de prouinciis, & magistratib. in prouincias missis. Tulit C. Iul. Cæsar consul cũ Bibulo, an. DCXCI. Vt Achaia, Thessalia, cũcta Græcia liberæ essent, neq; in iis magistratib. pop. Ro. ius dicere liceret. Cic. pro Domo sua, in Pison. & de prou. cons. Itẽ vt magistratib transeuntib. eorũq; comitib. fœnũ aliaq; ab oppidis & vicis subministrarẽtur. Ad Attic. li. 5. & in Pison. Itẽ duab. in ciuitatib. prouinciæ suæ Magistratibus decedentes rationes suas relinquerẽt, easdemq; totidẽ verbis ad ærariũ referrẽt. Cic. Epist. Fa. li. 5. Epist. 20. in Piso. Item, Ne coronarium aurum iis qui prouincias obtinerent, vel decerni, vel ab iis accipi liceret, nisi decreto triũpho: Cic. in Piso. Ne qui cum imperio esset, iniussu populi, aut senatus de prouincia exirent, exercitus educerent, aut bellum sua sponte in iussu pop. aut Senatus gererent, in regnum alienũ accederent, Cic. in Pisonem, pro Posthumo.

Iulia AGRARIA. Tulit idem eodẽ tempore, suasore C. Pompeio. Vt ager Stellas, maiorib. consecratus, itẽ Campanus ad subsidia Reip. vectigalis relictus, plebi diuiderentur. Diuisit extra sortem xx. milib. ciuium, quibus terni pluresq; liberi essent. Velleius, Liu. Plu. in Pompeio, & in Cæsar. & in Cat. Vtic. Dio. 38. Hãc vocat campanã Cic. lib. 2 ad Atticum: Haberi, inquit, etiã cãpanam ex excerptis Cãnianis oportere. Ne emptionem fecerint, quo alter agi possit, fieret, atque vt ex legis. Iulis fecerint, quo alter agi possit, fieret, atque vt ex legis. Iulis non dubitant iurare cæteri. Aliam præterea Caluisius commemorat in lib. ff. de term. mot. Vt qui terminos statutos extra suum gradum fi ve dolo malo mouerint, quinquaginta aureos dare in publicum damnentur: eiusque rei actio permissa quoi vellet daretur.

Iulia DE VI. Tulit idem. Vt ei qui de vi damnatus esset aqua & igni interdiceretur. Cic. Philip. 1.

Iulia maiestatis. Tulit idem. Vt ei, qui maiestatis damnatus esset, aqua & igni interdiceretur. Cic. Philip. 1.

Iulia IVDICIARIA, Tulit idem. Vt iudicia ad duo genera iudicũ redigerentur, equestris ordinis & senatorij. Tribuni vero ærarii, quo erat tertium genus, tollerentur. Sueton. in Cæsare Meminit Gell. lib. 14. c. 2. Dio li. 45. Multa præterea huius legis capita fecerunt, de ipsorum iudicum ætate, dignitate & conditione, de forma & consuetudine iudiciorum publicorum & priuatorum. Quæ omnia in antiquis Iurisconsultorum libris comprehensa, opera Tribuniani abolita sunt.

Iulia DE SACERDOTIIS. Tulit idẽ. Vt in cooptandis sacerdotib. etiam absentium ratio haberetur. Patet ex li. 1. epist. ad Brutum.

Iulia REPETVNDARVM. Tulit idẽ. Vt ex Vatiniana & Seruiana intelligitur. Ne cui, qui in prouincia cum potestate, imperiove esset, pecuniã capere, cõciliare liceret: extra quã si ad templum monimẽtumq; caperet. Cic. ep. 1. ad Q. Frat. & epist. 1. li. 6. ad Attic. Vt abeis exigeretur pecunia ad quos ea quã is ceperit qui damnatus sit, peruenerit. Vt magistratus cũ de prouincia decederẽt, rationes in prouinciæ duab. ciuitatib. quę ipsis maxime iudicarentur, relinquerẽt. & totidẽ verbis ad ærariũ referrẽt. Ne qui cũ imperio esset, iniussu populi aut Senatus de prouincia exirẽt, exercitũ educerẽt, belli sua sponte gererẽt, in regnũ alienũ accederent. Cic. pro Posth. In Ep. li. 5. ep. 20. & in Piso. Item ne quis in magistratu, potestate, curatione, legatione vel quo alio officio, munere, ministerioue publico, quive ex cohorte cuius eorũ est, pecuniã ob iudicãdum decernendúve, accipiat, vel quo magis aut minus quid ex offi. suo faciat: ne quis ob militẽ legendũ, mittendumve, æs accipiat: neve quis ob senatũ habendum in senatu cõsilioue publico decedẽdã pecuniã accipiat: vel ob accusandum, vel nõ accusandum: vtq; vrbani magistratus ab omni sordide abstineãt, ne p. d. doni muneriue in anno accipiãt, quã quod ii aureorũ rẽtinue ne quis ob iudicẽ, arbitriũve dandũ, muriãdum, iubendumve vt iudicet: neve ob eũ dãdum, non mutãdum, nõ iubẽdum vt iudicet: neve hominẽ in vincula publica cõiiciendum, vinciendum, vinciue iubendum, exve vinculis dimittendum, neve quis ob hominẽ condemnandũ, absoluendumve: neve ob litẽ æstimandam iudiciũve capitis pecuniæ faciendũ, vel non faciendum aliquid accipiat, neve in acceptum ferat: opus publicum faciendum, frumentum publice dandũ, prębendum, approbandum (aliasappendendum) facta tecta tuenda, antequam perfecta probata, præfinita lege erunt, vt rẽditiones locationes eius rei causa plaris minorue fiant: irritæ sint: neve vsucapi eares possit, hæredesve eius veniant. Hæc ex Pandect. ti. de l. Iul. repetũ. Alii & ex Tacito li. 11. Vt aduocati ob causam orandam denarium (sestertium modum egressi essent, repetũdarum tenerentur. L. autem Pisonem legem de pecuniis repetundis tulit, nulla antea cum fuisset, scribit Cic. lib. 2. offic.

IVLIA, De PROVINCIIS. Tulit idem dictator. Ne prouinciæ prętoriæ plus quam annum, non plus quam biennium Consulares obtinerentur. Cic. Philip. 1. & 3. & 4. item Dio lib. 43.

Iulia DE LEGIBVS Cæsaris. Tulit idem. Vt ei qui in suas leges nouas iurasset, capitale esset. Appianus de bello ciuili. 2.

Iulia, D. FENORE. Tulit idem. Vt diffecta nouarũ tabularũ expectatione, quæ crebro mouebatur, debitores creditorib. satisfacerẽt per æstimationẽ possessionũ, quãti quasq; ante ciuile bellum cõparatas deducta summa, æris alieni, si quid vsuræ nomine numeratum aut perscriptũ fuisset: qua conditione quanti fere creditores deprimebat. Suet. in Cæsare. Cæsar li. 3. De bello ciu. Atq; hęc fere ex Solonis legib. in quib. sic legitur: ἐὰν τις δανείσηται ἐπὶ τόκοις, ἢ λάβηται, ἢ δῷ σώματα, μὴ δανείζεσθαι ἐπὶ τούτοις μήτε Σεισάχθεια καλεῖσθω. Eadem etiam de malo credendi potestate vtique intra Italiam cauebatur. Tacit. lib. 5.

Iulia DE COLONIIS. Tulit idem. Vt ager Campanus viginti millibus ciuium extra sortem diuideretur, eoque colonia deduceretur. Suet. in Iulio & Augusto.

Iulia, DE VI PVBLICA ET PRIVATA. Tulit C. Iul. Octau. Aug. Vt qui aliqua potestate præditus ciuem Romanũ antea ad populũ, nũc ad Imp. appellantẽ necarit, necarive iusserit, torserit, verberauerit, condemnauerit in publica vincula duci iusserit, horum si quid fecerit, pœna capitis, honestior vero insulæ deportatione coerceatur. Paul. li. 5. Sẽt. tit. 16. l. 7. ff. ad l. Iul de vi publ. Et ita l. 8. ff. ad l. Iul. de vi publ. accipienda quoque est de magistratu, qui reum prouocantem vinciat, impediatve quo minus Romę intra constitutum tempus adsit. Lege autem Iul. de vi priuata tenetur, qui quẽ armatis hominib. possessione, domo, agro, villa deiecerit, expugnauerit, obsederit, incluserit, vel vt id faceret homines commodauerit, qui cætu, concursu incendium fece-

nt

ſit, qui funus diripuerit, diſtraxerit, repeliri prohibuerit, qui cũ telo in foro, concione, comitio fuerit, qui templa portaſve vrbis armatis obſederit, tenuerit, occupauerit. Paul. vbi ſup. Sed alij pœnã Iuliæ de vi publica ſtatuunt, vt l. 3. l. 4. l. 5. l. 10. ff. ad l. Iul. de vi pub. & generaliter vim armatã vim publicã definiũt, vt vim ſine armis, vim priuatã. Alij vero hæc ſic diſtinguunt, vt legẽ Iuliã de vi publica ſimilẽ omnino fuiſſe. Valeriis dicãt, & (vt Paul. d. tit. 26. in prin. ſcribit) pœnã ſanxiſſe tantũ aduerſus publicarũ perſonarũ, i. e. magiſtratuũ in ciues Rõ. immoderatã vim. Lege autẽ Iulia de vi priuata pœnã eſſe ſancitã aduerſus priuatorũ vim. Et ſane ſicut eodẽ interdicto vis facta cõuocatis armatiſq; hominib. cõprehẽditur, vt videre eſt apud Paulũ li. 5. ſent. tit. 6. cur ſicut vis facta cõuocatis hominib. legi Iuliæ de vi priuata nõ ſubiicitur, l. 2. l. 4. l. 5. ff. de vi priuata, nõ ſubiiceretur etiã ea, quę armatis hominib. infertur? Verũ fuit ſępe vel cõſtitutionib. vel SCC. legib. Iuliis derogatũ, obrogatũ, ſubrogatũ: nec vlla fere lex publicorũ iudiciorũ ſyncera remãſit: ſed tetẽto ſolo legis nomine, ei aptata ſũt, quęcunq; poſtea alię vel ll. vel cõſtitutiones inuexerãt. Sic factũ eſt, vt omnis vis armata ad pœnã legis Iulię de vi publica redigeretur, conſequẽs vero eſt, vt ea quoque ad legẽ Iuliã de vi publica redigatur, quæ ſit cõuocatis hominib. ſine armis: quãdoquidẽ hæc quaſi paria cõiugi ſolẽt, cõuocatis armatiſve hominib. Si quis igitur vim fecerit cõuocatis hominib. ei vtriuſque legis crimẽ obiici poteſt: quod fieri quãdoque ex eodẽ facto oſtẽdit lex, ſi præſes ff. de pœ. Atque ideo in Pand. hæc verba, Hac lege tenetur, qui conuocatis hominib. vim fecerit, quis verberetur, pulſetur, neque homo occiſus tam ſub ti. de vi publica, quã ſub eo qui eſt de vi priuata, reperiuntur. Pœna autem legis Iuliæ de vi publ. erat aquæ & ignis interdictio. Hinc notandum quod ſcribit Paul. li. 5. ſent. ti. 26. lege Iulia cum etiam teneri, qui eum, cui aqua & ignis interdictum eſt, receperit, celauerit, tenuerit: interdicitur enim & aqua ſimul, & igni & tecto. Cicero pro domo ſua: id non ademptione, inquit, ciuitatis, ſed tecti & aquæ & ignis interdictione faciebant. Vide Florum Epitom. 120. Suet. in eius vita. Has leges Iuliam publicorum, & Iuliam priuatorum appellat Vlp. in l. ſi præſes, 32. ff. de pœn. & l. 1. ff. vnde vi. Eadem præterea lege cauebatur, ne rem vi poſſeſſam vſucapere liceret, l. 33. §. 2. ff. de vſurpat.

Iulia MAIESTATIS. Tulit idẽ. Qua tenetur is, cuius opera dolo malo conſiliũ initũ erit, qua obſides iniuſſu principis interciderẽt, qua armati homines cum telis lapidibuſve in vrbe ſint, conueniantve aduerſus rempublicam, locaue occupentur vel templa, quave cœtus, conuentuſve fiat, homines ad ſeditionem conuocentur, cuiuſve opera, conſilio, dolo malo conſiliũ initum erit, quo quis magiſtratus populi Ro. quive imperium poteſtatemve habet, occidatur, quave quis contra Remp. arma ferat, qui hoſtib. populi Ro. nuntium literasve miſerit, ſignũve dederit fecerit ve dolo malo, quo hoſtes populi Rom. conſilio iuuentur aduerſus Remp. quive milites ſolicitauerit, concitauerit ve, quo ſeditio, tumultuſve aduerſus Remp. fiat. Quive de prouincia cũ ei ſucceſſum eſſet, non diſceſſit, aut qui exercitum deſeruit, vel priuatus ad hoſtes perfugit, quive ſciens falſum conſcripſit, vel recitauerit in tabulis publicis: nam & hoc capite primo lege maieſtatis enumeratur. Quive in bellis cõſterit, aut arcẽ tenuerit, aut caſtra conceſſerit: quive iniuſſu principis bellum geſſerit, delectumve habuerit, exercitũ comparauerit, quive cum ei in prouincia ſucceſſum eſſet, exercitũ ſucceſſori, non tradiderit, quive imperium exercitumve pop. Rom. deſeruerit, quive priuatus pro poteſtate magiſtratu ne quid ſciens dolo malo geſſerit quidve quid eorum, quæ ſupra ſcripta ſunt, facere curauerit. Cuiuſque dolo malo iureiurãdo quis adactus eſt, quo aduerſus Remp. faciat, cuiuſve dolo malo exercitus populi Ro. in inſidias deductus, hoſtibuſve proditus erit: factumve dolo malo cuius dicitur, quominus hoſtes in poteſtatem populi Rom. veniant: cuiusve opera dolo malo hoſtes populi Ro. commeatu, annis, telis, equis, pecunia, aliave qua re adiuti erunt, vive ex amicis hoſtes pop. Ro. fiant. cuiuſve dolo malo factum erit, quo res exteræ nationis populo R. minus obtemperet, cuiusve opera dolo malo factum erit, quo magis obſides pecunia, iumenta hoſtibus populi Rom. dantur aduerſus Rempublic. Item qui confeſſum in iudicio reum, & propter hoc in vincula coniectum emiſerit. Vlp. l. 1. & 2. ff. ad leg. Iul. maieſt. l. 3. eod. Sæuola l. 4. eod.

Iulia. DE AMBITV. Tulit idẽ. Vt qui petiturus magiſtratum, vel prouinciam, vel ſacerdotium turbam ſuffragiorũ cauſa cõduxerit, ſeruos aduocauerit, aliamve quam multitudinem conduxerit, cõuictus vt vis publicæ reus in inſulam deportetur. Suet. in Aug. Paul. ſent. 5. c. 31. & Iuriſcon. in Pand. Diuerſum tamen Dio tradit lib. 59. Vt qui magiſtratum ambiiſſent, quinquennium à magiſtratib. arceãtur, quod ipſum Zonaras li. 11. ſecutus eſt. Hanc autem legem ideo Octauius Auguſtus tulit, quod per trium virorum tempora ius creandorum magiſtratuum à populo ablatum fuiſſet, ipſiq; Triumviri magiſtratus Reip. darent. Poſtea tamen creatione magiſtratuum ad curam Principis delata, ceſſauit Romæ hæc lex, vt ait Modeſtinus ff. eod. Hinc Quinti. de ambitu loquiens, lib. 6. Hoc gẽnus, inquit, noſtris temporib. totum pene ſublatum eſt, cum omnia curæ, curæque vnius innixa perielitari nullo iudicij exitu poſſint, quod & notat Ammianus lib. 14.

Iulia, DE MARITANDIS ORDINIBVS. Tulit idem. Ne cœlibes, niſi qui genere eſſent, proximi, quicquam ex teſtamento ciuis Rom. caperent: neve orbi pluſquam dimidiũ eorũ quæ relicta eſſent. Hæc ex Euſebio, Nicephoro, Sozomene, & l. 1. C. de inſir. pœn. cœlib. Ne coniux coniugis teſtamento niſi decimam relictorũ partem caperet: fiſcus reliquas nonẽ. Vlp. c. Inſt. 15. l. 1. C. de his qui ſe def. li. 10. l. 2. C. de inſir. pœ. cœlib. Feminis inquit Vlp. lex Iulia à morte viri annui vocationem: à diuortio, ſex menſium. Lex autem Papia, à morte viri, triennij: à repudio, anni & ſex menſiũ. Vlp. c. 14. Suet. in Auguſt. Vt priori ex conſulibus faſces ſumendi poteſtas ſit, qui plures liberos quã collega aut in ſua poteſtate habet, aut bello amiſit: ſed ſi par vtriq; numerus liberorũ eſſet, maritus, aut qui in numero maritorũ eſt, præfetatur: ſi verò ambo & mariti & patres totidem liberorum ſunt, ille priſtinus honos inſtauretur, & qui maior natu eſt prior faſces ſumat. Gel. li. 2. c. 15. Vt ſi liberta ab inuito patrono diuerteret, alij nubere inuito patrono non poſſet. Vt iuſiurandum quod liberto impoſitum eſt, ne vxorem ducat, ei remittatur, l. 6. §. 3. De iure pat. l. 1. ff. vade vir & vxor. Ne ſenatores eorũve liberi, libertinas, & quæ ipſæ, quarũve pater materve artem ludicram fecerit, itẽ ex numero corpore quæſtum facientium vxorem ducant. Cæteri autem ingenui prohibẽtur ducere lenam, à lenone lenave manumiſſam, & in adulterio deprehẽſam, & in iudicio publico damnatam, & quæ antẽ ludicram fecerit. Paul. l. 44. ff. de ritu nupt. Marcianus autem in l. 19. eodem ſcribit, c. 35. fuiſſe. Vt qui liberos quos habent in poteſtate, iniuria prohibuerint vxores ducere, vel nubere, à magiſtratibus cogantur in matrimonium collocare, & dotare. Vt patritijs liceret libertinas vxores ducere: præterquam ſi ſenatores, ſenatorũve liberi eſſent, ne qua ſponſalia rata eſſent, niſi ſtatim exacto biennio nuptiæ fierent: hoc eſt, ne puellæ decẽ annis minores ducerentur, quarum annus ætatis duodecimus maturus coniugio habebatur, Zonoras lib. 11. Hæc autem lex in libris noſtris interdum Iulia tantum, interdum Papia, interdum Iulia Pappia, interdum Pappia Poppæa dicitur.

Iulia, DE VICESIMA. Tulit idem. Vt quæ hæreditates, legata & donationes mortis cauſa ad alienos, aut locupletes peruenirent, earum pars viceſima ad fiſcum pertineret. Vt teſtamenta in municipiis, coloniis, oppidis, præfectura, vico, caſtello, conciliabulo facta, in foro vel baſilica, præſentibus teſtibus vel honeſtis viris inter horam ſecundam & decimam diei recitentur, exemploque ſublato, ab iiſdem rurſus magiſtratibus obſignato, quorum præſentia conſtat apertum. Vt teſtamentum ſtatim poſt mortem teſtatoris aperiatur, hoc eſt, à præſentibus. intra triduum vel quinque dies: ab abſentibus quoque intra eos dies: cum ſuperuenerint. Vt teſtes, vel maxima pars eorum adhibeantur, qui ſignauerit teſtamentum, ita vt agnitis ſignis rupto lineo aperiatur & reciteretur, atque ita deſcribendi exempli fiat poteſtas, ac deinde ſigno publico obſignatum in Archiuum redigatur, vt ſi quando exemplum eius interciderit, ſit vnde peti poſſit. Dio. li. 38. & Paul. Sent. li. 4. tit. 6.

Iulia, De IVDICIIS. Tulit idem, qua formam iudiciorũ tum publicorũ tum priuatorum præſcripſit. Gell. li. 14. c. 2. Vt qui nomen alicuius deferrent, locum, annum, & menſem, quo crimen admiſſum erit, deſignent. l. 3. de accuſ. Ne eodem tempore de duobus reis quis quereretur, niſi ſuarũ iniuriarum cauſa, l. 12. eod. Ne inuito denũcietur, vt teſtimoniũ dicat aduerſus ſocerum, generum, vitricum, priuignũ, ſobrinũ, ſobrinã, ſobrino natũ: eorve qui priore gradu ſint, item ne liberto ipſius, liberorũ eius, parẽtum, viri, vxoris: item patroni, patronæ, & vt ne patroni patronæ aduerſus libertos, neq; liberti aduerſus patronum cogantur teſtimoniũ dicere, l. 4. ff. de teſtib. Vt inter priuatos qui in iudicẽ conſenſiſſent, iuris dicendi ei iudici poteſtas eſſet, l. 3. §. 1. ff. de iudic. Ne qui iudex ſit, arbitrium recipere eius rei de qua iudex eſt, inve ſe promitti iubeat, l. 9. de arbit. Ne minor ann. 20. iudicare cogatur, l. cum lege 41. ff. arbit. Vt Saturnalib. triduo feriæ ſeruarentur. Macrob. lib. 1. c. 10. Eadem etiam latum opinatur Hot. vt certus patronorum numerus eſſet. Meminit Aſconius in argum. pro Scauro. Et ſi quis reus vel accuſator domum iudicis ingrediatur, per legem Iuliam iudiciariam in legem ambitus iudicis cõmittit. l. 1. ff. de ambit. Itẽ ne iudices ſuo anno in alienas ædes ingrediãtur. Dio. li. 54.

Iulia CADVCARIA. Tulit (vt exiſtimat Hot.) idem: eiuſdem legis hæc duo fuêre capita. Vt ſi nemo ſit, ad quem bonorũ poſſeſſio pertinere poſſit: aut ſit quidem, ſed ius ſuum omiſerit, bona publicentur. Vlp. c. Inſt. 28. Idem l. 4. §. eo. ff. de fideic. libert. Quare & ſi caduciariis legibus bona delata ſint, idem erit probandum. Sic enim locum hunc reſtituit nobis Iaco. Cuia. Eandem legem ſignificat Iulian. l. 96. §. 1. de lega. & fideic. li. 1. Quoties lege Iulia bona vacantia ad fiſcum pertinent, & legata & fideicommiſſa præſtantur.

Iulia, DE ADVLTERIIS. Tulit idẽ. Si quis ſtuprum, adulteriumque faceret, ſciens, dolo malo. Suet. in Auguſt. & Iuriſconſ. tit. ad legem Iul. de adult. Corn. Tacit. lib. 2. Huius caput ex-

Digitized by Google

iam hoc fuit, Ne maritus dotale prædium inuita vxore alienet: neve id etiam eius voluntate oppigneret. Paul. lib. Sent. 2. c. 21. & Iustin. sub tit. quib. aliena. licet in prin. & de eo plene Cuiac. ad l. si marito, ff. de fund. dot.

Iulia Theatralis, Tulit idem. Vt equitib. Roman. quib. ipsis parentisve equestes census vnquam fuisset, in quatuordecim ordinibus lege Roscia Theatrali constitutis considere liceret. Suet. in August. Plin. lib. 33. c. 2.

Iulia Sumptvaria. Tulit idem Vt professis diebus ducentos nummos in conuiuiis consumere liceret: Calendis, Idibus, Nonis, & aliis quibusdam festiuis trecentos, nuptiis autem & sponsalitiis H-S. millies. Gell. lib. 2. c. 24.

Iulia De Manvmissionibvs. Tulit idem. Vt imperator, cum seruum manumittit, non vindictam imponat, sed simpliciter liberum esse iubeat. Paul. l. apud eum. 14. ff. de manumiss. Qua lege tam manumissoris, quam manumissi ætatem definiuit, iuraque quibus patroni aduersus liberos vterentur, constituit. Dio lib. 55.

Iulia, De Veneno. Nominatur à Suetonio in Nerone.

Iulia Peculatvs. Tulit idem. Ne quis ex pecunia sacra, religiosa, publicave auferat, neve intercipiat, neve in rem suam vertat: neve faciat quo quis auferat, intercipiat, vel in rem suam vertat, nisi cuique vtique licebit: neve quis in aurum, argentum æs publicum quid indat, neve immisceat: neve quo quid indatur, immisceatur, faciat sciens dolo malo, quod id peius fiat. Vlp. l. 1. ff. eod.

Iulia, De Residvis. Tulit idem. Ne quis eam pecuniam, quæ in vsum publicum erogari, vel in ærarium inferri debuit, priuatim retineat, l. 2. ff. ad leg. Iul. pecul.

Ivlia Titia, de tutoribus. Tulere. Vt prouinciarum præsides mulieribus pupillisve tutores non habentibus, tutores darent. Iustin. Inst. de Attil. tut. & Vlp. cap. Inst. 11.

Ivlia, de cessione bonorum. Tulit. Vt qui sine dolo suo malo ære alieno satisfacere non posset, bonis suis cedendo liberaretur, l. 4. C. qui bon. ced. poss. & in C. Theod. li. 4. tit. qui bonis ex lege Iulia cedere possint.

Ivlia Et Sempronia, de limitibus. Tulere. Vt per actuarios limites populo eundi ius esset, sicut per viam publicam. Hyginus in lib. de limit. constit. Apud Frontinum autem Tiberij Cæs. constitutio legitur, ex qua hæc sumpsimus: Est & aliud monumentum, quod non longe ab ædibus vel itinere publico constitutum: id est, iuxta legem Semproniam & Iuliam, quod cardinibus & Decumanis constitutum esse monstratur, quod rationem finium recipere videtur: id est, concurrentium linearum, atque secantium se inuicem, & ordinem in vtroque custodit, limitum rationem discernens.

Ivlia Miscella de testamentis. Tulit Vt coniugi superstiti legatū sibi à demortuo ea lege, ne iterū nuberet, ita capere ius esset, si intra annum (luctui nondum erat præfinitus annus) iuraret se liberorū quærendorum causa velle nubere. Inst. in tractatu de indicta viduitate & lege Iulia Miscella tollenda; li. C. 6. tit. 40. & Nou. constit. 22. vbi Iustinia. Iuliū Miscellam huius legis auctorem nominat. Alij tamen Miscellam malūt dictam, quod id legis Iuliæ caput, tam ad virū quam fœminam pertinebat, l. 3. C. de indict. vid. tollenda. Capit igitur ex ea lege vir mulierve hæreditatem, aut legatum intra annum, etiamsi secundū matrimonium contrahat, siue à coniuge, siue ab extraneo hæreditas aut legatum relictum sit sub conditione viduitatis. Post annum non capit, nisi præstita cautione Mutiana, quæ solet interponi in omnib. conditionibus, quæ morte legatariorum finiuntur: siue quæ in non faciendo concipiuntur, qua caueat se non coiturum secundas nuptias: & si coierit, redditurum legatum cum fructibus medij temporis, l. Mutianæ, l. hæres, §. qui post. l. Titio fundus, ff. de cond. & demonst. l. cum filius, §. qui Mutianam, ff. de leg. 2. De hac lege etiam est, l. vl. ff. de statulib. Hanc autem sustulit Iustin. d. tit. de indict. vid. roll.

Ivlia Plavtia, de vsuca. Vide Iulia de vi, & Plautia de vi. Ne res vi possessas vsucapere vllo tempore liceret Iustin. de vsucap. lib. Inst. 1.

Ivnia, de Regio & Consulari Imperio. Tulit L. Iunius Brutus solus Consul, Anno 243. Vt imperium Tarquinio abrogaretur, vt ipse idem cum coniuge ac liberis, itemque omnes Tarquiniæ gentis exularent: Vt capitale esset, si quis de iis reuocandis mentionem faceret: Vt regio Imperio abrogato, Consules duo regia potestate quotannis comitiis centuriatis à populo crearentur, Dionys. lib. 4, Liu. lib. 2.

Ivnia De Trib. pleb. Vide Sacrata.

Ivnia Licinia, de legib. Tulere Iunius Silanus, & L. Licinius Muræna Coss. Anno ab vrb. cond. 691. Vt iis, qui trinundinum in ferenda lege non seruassent, grauiores quam lex Cæcilia & Didia sanxisset pœnæ irrogarentur. Cic. Philip. 3. Vbi, inquit, lex Cæcilia & Didia? vbi promulgatio trinundinum? Vbi pœna recenti lege Iunia & Licinia? Idem Epist. ad Attic. leg. 1. & 4. & Vatiniana interrogatione, & pro domo sua.

Ivnia Norbana, de libertinis, Tulere M. Iunius Silanus L. Norbanus Balb. Coss. Anno 770. Vt ij serui, qui neq; censum, neque vindictam, neque testamento, sed aut per Epistolam, aut inter amicos, aut conuiuij adhibitione liberi fierent, non ciues Romani, sed eodem iure, Quo Latini coloni essent. Vt si Latinus ciuem Romanam, vel Latinam vxorem duxerit, testatione interposita, quod liberorum quærendorum causa vxorem duxerit, postea filio filiaue nato natave, & anniculo facto, possit apud Prætorem vel Præsidem prouinciæ causam probatæ, & fieri ciuis Romanus, tam ipse quam filius filiaue eius & vxor, scil. si & ipsa Latina sit. Vt latinorum legitimæ successiones nullæ prorsus essent: sed eorum bona manumissores, tanquam seruorum peculia sibi haberent. Vt liberti ius ciuitatis Rom. non ante habereot, quàm ius aureorum annulorum, aut natalium restitutionem à principe impetrassent. Vlp. in Inst. Iustiniana tit. 3. §. 5. de succession. liber. Idem Nou. 78.

Ivnia annalis. Vide Villia annalis.

Ivnia Vellæa, de hæredum institutione. Tulere, vt qui testamentum faceret, omne virilis sexus, qui ei suus hæres futurus erit, cum nascetur, instituēdi ex hæredandive potestatem haberet, etiam viuo testatore nasceretur. Item, vt si quis ex suis hæredib. suus hæres esse desineret, liberi eius, & cæteri in locum suorum sui hæredes succederent. Scæuola l. Gallus 29. de lib. & posth. Vel sic: Vt qui testamentum faceret, omnes eos virilis sexus necessario instituerent hæredes, qui cum nascerētur, ei hæredes sui futuri essent, eorumq; in locum liberi succederēt: qui nisi instituti essent, aut si ex hæredati, ad exēplum posthumorū, essent, testamentum ne valeret. Duplex itaq; in hac lege caput fuit, primum vt mortuo filio, nepotes nondum nati possint instituiritem, vt viuente filio, nascituri nepotes possint instituti, si auo viuente, & mortuo filio nascantur: ne facti sui, cum nascētur, si se præteritos inuenerint, rumpāt testamētum. Altero capite cautum est, vt nepotes iam nati, viuente filio, ab auo hæredes instituantur, vel nominatim ex hæredētur: ne forte mortuo post testamētum filio, facti sui hæredes, ad exemplum posthumorum testamentum infirment. Cuiac. pro Iunia, Iulia legendum censet, corrupteque, vbi huius fit mentio, Iunia legi, ad l. Gallus ff. eo. vide §. posthumorum. Inst. de exhær. libe.

Iunia Petronia, de libertate. Tulere C. Iunius Cęsonius, Petronius Turpillianus Coss. Anno 813. Vt si dissonantes pares iudices existant sententiæ, pro libertate pronuncietur. Hermog. l. 24. ff. de manumiss. Ab eodem quoque Petronio lex Petronia de seruis infra suo loco numeratur.

L.

Labiena, de sacerdotiis. Tulit T. Labienus Trib. pleb. Cicerone, Antonio Coss. anno 690. Vt ius creandorum sacerdotum penes collegia esset, vt veteri lege Domitia, quam lex Cornelia abrogarat. Dio. lib. 37. vide Domitia Lex.

Lætoria, de minorib. Tulit, vtiis, qui furiosi vel prodigi essent, curatores darentur: qui eos circumscripsissent, iudicio publico tenerentur. Cic. de offic. 3. de natur. Deor. 3. & Capito in Anto. Philos. Ne à minoribus 25. annis stipulari liceret: hoc est, ne stipulatione obligari possent. Sueto. in quarto Prætorum apud Priscianum, lib. 8. Et hoc illius caput, vt existimat Hotoman. Plautus significat in Pseudolo, vbi Callidorum sic loquitem facit. Nimis sum miser: nummum nusquam reperire argenti queo. Ita miser & amore pereo, & inopia argentaria. Perij, an non? tum lex me perdit quina vicenaria, Metuunt credere omnes. Profertur in eandem sententiam à Constantino in l. 2. C. Th. de don.

Lætoria, de plebeiis magistratib. Vide Publilia Lætoria.

Licinia, de fenore. Tulit C. Licinius Stolo Trib. pleb. Furio, C. Lælio, &c. Trib. milit. anno 376. Vt deducto eo de capite, quod vsuris pernumeratum esset, id quod superesset, triennio æquis portionib. persolueretur. Liu. li. 6. Est & alia Licinia de fenore lata à Licinio Lucullo, Asiæ proconsule, ad leuandam ære alieno prouinciam lata. Ne supra centesimam iure fenoris solueretur: Ne maiores essent vsuræ, quam quibus vereti iure pecuniæ antea credebantur: Ne creditoribus à debitore fenoris nomine plus omnino liceret accipere quam quanta fructuum creditoris quarta pars esset.

Licinia, de magistratib. è plebe creandis. Tulit idem C. Licinius Stolo. Ne tribunorum militum comites fierent, sed Consulum & vtique alter ex plebe crearetur. Liu. lib. 6.

Licinia Agraria. Tulit idem. Æmilio, Valerio, &c. Tribun. milit. Anno 377. Ne quis plus quingēta iugera agri, centū pecoris maioris capita, quingenta minoris possideret, Varro lib. de re rust. 1. Colum. l. 1. c. 3. Liu. li. 6. Appia. de bellis ciuilib. 1. Gell. lib. 10. c. 1. Valerius lib. 8. c. 6. Plin. lib. 18. c. 2. Vellius li. 2. Plutarc. in Camillo & in Gracchis, videtur de septem iugeris viritim diuidendis cauisse: Nam Columell. lib. 1. Post exactos, inquit, reges Liciniana illa septem iugera, quæ plebis Tribunus viritim diuiserat, maiores quæstus antiquis retulere, quam nunc nobis amplissima veruacta. Licinię legis, ne communi diuidundo quis alienare experiatur, fit mentio apud Marcianum, l. fi. ff. de alien. iud. mut. Si quis, inquit iudicij communi diuidundo euitandi causa rem alienauerit, ex l. Licinia interdicitur ei, ne communi diuidundo in iudicio experiatur.

Licinia sumptuaria. Tulit P. Licinius Crassus Dives Coss. cum Cn. Lentulo Anno 656. Vt Kalendis, nonis, nundis Romani

Digitized by Google

mensis cuique in dies singulos triginta duntaxat asses edendi causa consumere: decem nouiis ducenos, cæteris vero diebus qui excepti non essent, tricenos: cum & carnis aridæ pondo trium, & salsamentorum pondo libræ decederet. quod autē è terra, vice arboreve natum esset, id impune consumere liceret. Macrob. lib. 3. c. 17. Gell. lib. 2. c. 24. Cic. lib. 7. Ep. ad Gallum, Epist. 27. Et Festus, Centenariæ cenæ dicebantur, in quas Lege Licinia non plus centussib. præter terræ nata impendebatur: id est, centum assibus, qui erant breues nummi ex ære.

Licinia, de ludis Apollinaribus. Tulit P. Licinius Varus Prætor vrb. Claudio, Quinctio Coss. Anno 545. Vt ludi Apollinares, qui sine certa fiebant, in perpetuam in statam diem vouerentur. Itaque ipse primus ita vouit, fecitque ante diem tertium nonas Quintiles: is dies deinde solemnis seruatus. Liu. lib. 27.

Licinia Cassia, de bello Persei. Tulere Licin. Cassius Coss. Anno 582. Vt quod Perseus Philipp. filius, Macedonum Rex, aduersus fœdus cum patre Philippo ictum, & secum post mortem eius renouatum, sociis populi Romani arma intulisset, agros vastasset, vrbesque occupasset: quodque belli parandi aduersus pop. Roman. consilia iniisset, arma, milites, classem eius rei causa comparasset: vt nisi de iis rebus satisfeciisset, bellum cum eo iniretur. Liu. lib. 42.

Licinia Cassia, De Tribunis Militvm. Tulere iidem Coss. Ne tribuni militum eo anno suffragiis crearentur, sed Consulum Prætorumque in iis faciendis iudicium arbitriumque esset. Liuius lib. 42.

Licinia Et Mvtia, de peregrinis. Tulere L. Licin. Crassus, & Q. Mutius Scęuola Coss. Anno 658. Vt socij Latini, Romanæ ciuitatis iure priuati, suas in ciuitates redigerentur. Asco. in Cornel. & pro Scauro, Cic. in Bruto, & lib. de offic. 3. de Orat. 1. pro Cornel. Balbo. & pro Sextio Appia. lib. 1.

Licinia, de sodalitiis. Vt in sodalitiis iudices ab accusatore ex tribub. ederentur. Cic. in Or. pro Planc. & lib. Fam. Epist. 8.

Licinia Æbutia, de legumlatoribus. Tulere. Vti potestas nulla curatione non modo iis, qui de aliqua curatione, aut potestate fuissent, sed nec eorū collegis, cognatis, affinibus mandaretur. Cic. in Orat. 2. contra Rullum, & in Orat. pro domo sua. Sunt tamen, qui duas leges constituant, alteram Licinian, alteram Æbutiam, quæ eiusdem generis fuerint.

Licinia rogatio, de sacerdotiis. Promulgauit Q. Licinius Crassus. Vt sacerdotum cooptatio ab ipsorum collegio ad populum transferretur. Cicero in Lælio.

Licinia Iunia, de legibus. Vide Iunia Licinia.

Livia, de coloniis deducendis. Tulit M. Liuius Drusus Tribun. pleb. Domitio, Fannio Coss. Ann. 637. Vt 12. coloniæ deducerentur, & singulis tria ciuium millia assignarentur. Plut. in Gracchis.

Livia, de decemuiris. Tulit. Vt decemuiri crearentur, qui agros diuiderent. Est autem lata post captam Carthaginem, vna cum Rubria, de agris in Africa diuidundis. Harum fit mentio in tabula ænea, cuius meminit Manutius.

Liuia, de Sociis Latini nominis. Tulit idem. Ne quem Latini nominis virgis in exercitu cædi liceret. Plut. ibidem.

Liuia, De Vectigalibvs. Tulit idem. Vt pauperibus quibus agri diuiderentur, vectigal quod ex lege Sempronia pendebant, remitteretur. Plut. ibid.

Liuia, De Re Nvmmaria. Tulit idem. Vt octaua æris pars argento misceretur Plin. lib. 33. c. 3.

Livia iudiciaria. Tulit M. Liuius Drusus Tribun. pleb. L. Martio Philippo, Sexto Iulio Cæsare Coss. Anno 662. Vt æqua ex parte iudicia penes Senatum & equestram ordinem essent, id est, 300. equites. & 300. Senatores. Ascon. in Cornelianam. Cic. de Orat. 3. Florus in Epit. LXXI. Appianus autem rem sic explicat: τὴν βουλὴν διὰ τὰς στάσεις τὰς ἐντεῦθεν μόλις ἐμοὶ δοκεῖν πεντακοσίων πεποιηκέναι τὸν ἀριθμὸν ἀπὸ τῶν ἱππέων ἀναγράψαι δεκατεύοντα, ἢ ἐκ τῶν πάντων εἰς τὸ μέλλον ἐξ ἀπάντων τῶν ἐπιτηδείων ἀεὶ τοὺς ἀρίστους, ὑπὸ ὧν ἐδόκει τὸ δικαστήριον εὐσεβέστατα ἔσεσθαι διὰ τὸ ἐκ πολλῶν ἀμείνω ἐκλέγεσθαι. Cum per id tempus propter superiores seditiones vix trecenti Senatores essent, totidē ex equestri ordine arbitratu bonorum virorū delectos ipsis adiunxit, vti deinceps ex hisce omnibus iudices legerentur: vtque de pecunia ob rem iudicandam accepta causā dicere cogerentur: quod crimen consuetudine iam pro nullo numerabatur, cum largitiones sine vllo pudore increbuissent. Hæc ille lib. de bell. ciuil. 1.

Livia Agraria. Tulit idem. Vt Sempronię leges de agris populo diuidendis valerent.

Livia Frvmentaria. Tulit idē. vt Sempronia lex de frumento plebi ex publico vtritim dando valeret.

Liuia, De Coloniis Deducendis. Tulit idem. Vt Lex Sempronia ea de re valeret.

Liuia, De Sociis. Tulit idem. Vt sociis omnibus ius ciuitatis Romanæ daretur: quod ante ipsum M. Fuluius Consul tentarat. Liuius tamen in perferenda lege occisus est, Appianus de bello ciu. 1. Florus & Cic. de legib. 3.

Lvtatia, de vipublica. Tulit Q. Lutatius Catulus Coss. cum C. Mario, anno 647. Vt de seditiosis ciuibusque sceleratisque ciuibus, qui armati Senatum obsederint, magistratibus vim attulerint, Remp. oppugnarint: quotidie etiam diebus festis, ludisque publicis quæreretur. Cicero pro Cœlio. Hac damnati sunt, qui de Catilinæ sociis in vrbe remanserant, vt idem in eadem testatur. ideoque in Orat. quæ in Cic. Sallustij nomine inscribitur, forte pro Plautiæ, Lutatiæ legendum, cum eo loco de coniuratorum damnatione verba fiant post eius consulatum.

M.

Mamilia, de limitibus. Eius aliquot locis mentio fit in libr. de agrorum conditionibus, constatque ex Aggeno Vrbico, & lib. Cic. de legib. 2. & Bruto eam in finibus agrorum quinquo aut sex pedum latitudinem præscripsisse, quos vsucapi vetaret. In libello vero variorum auctorum eidem volumini subiecto Mamilia, Roscia, Peducea, Alliena, Fauia nominatur: sed capita tria duntaxat postremarum legum referuntur: quia neque de quinque pedum præscriptione mentio vlla fit: etiam hę notæ K. L. 5. item 4. & 5. caput legis tertiæ 4. & 5: subscribi tantum significant: quas suum in locum referemus. Ex Cic. apparet, hanc legem finibus regundis singulos arbitros constituisse. Tulit C. Mamilius Tribu. pleb., qui propterea Limetanus seu Liuitanus dictus est. Sallustius Iogurtha hunc Mamilium Tribun. pleb. nominat, & in nummo agenteo sic scriptum testatur Manut. in Sallust. C. Mamil Limetan.

Mamilia De Senatoribus à Iugurtha corruptis. Tulit idem S. Posthumio, Q. Minutio Cod. Anno 643. Vti quæreretur in eos, quorum consilio Iugurtha Senatus decreta neglexisset, quinque ab eo in legationibus aut imperiis pecunias accepissent: qui elephantos, quique perfugas tradidissent, item qui de pace aut bello cum hostibus pactiones fecissent. Sallust. in Iugurth.

Mania vide Menia.

Manilia, de bello Mithridatico. Tulit C. Manilius Tribunus pleb. M. Lepido, L. Volcatio Coss. Anno 687. Vt belli Mithridatici administratio Cn. Pompeio mandaretur. Vt prouincia vniuersa, cui Lucullus præfuerat, omneque ipsius imperium, exercitus & copiæ Pompeio darentur: & hoc amplius Bithynia adjungetur, cui Glabrio præerat: classis item & copiæ omnes maritimæ, quas ipse initio belli Piratici habuerat; omnes præterea prouinciæ, quibus solis lege Gabinia non præfuerat, Phrygia, Lycaonia, Galatia, Cappadocia, Cilicia, Colchis superior & Armenia. Cic. pro lege Manilia, Plutarchus in Pompeio, Appianus in Mithridat. Florus Epitomes 100. Dio lib. 26.

Manilia, De suffragiis libertinorum. Tulit idem. Vt libertinis in omnibus tribubus suffragium esset. Vide Cic. in Milioniana, & Asconium.

Manliæ leges venalium vendendorum, ab Antonio dicuntur in lib. de Orat. 1. pro Cautione, vt apud Catonem, Lex vini vendendi, oleæ faciendæ.

Manilia, de vicesima. Tulit C. Manilius Coss. cum C. Martio Anno 396. Vt ij qui manumitterentur, fortunarum suarum vicesimam ærario darent. Liuius lib. 7.

Manilia, De Sacerdotiis, Tulit P. Manilius Tribun. pleb. L. Furio, M. Marcello Coss. Anno 557. Vt propter sacrificiorum multitudinem Tresviri Epulones crearentur: cum essent ipsi à Numa, vt etiam ludorum illud epulare sacrificium facerent, instituti. Ius præterea togæ prætextæ habendæ, item vt Pontifici eisdem esset. Cicer. de Orat. 3. Liuius 33. Vbi tamen pro P. Manilius, T. Romuleius legitur: quod Carol. Sigonius ex conjectura emendauit.

Manlia, De C. Mario. Tulit L. Manlius Trib. pleb. C. Mario, L. Cassio Coss. Anno 646. Vt eidem C. Mario prouincia Numidia mandaretur.

Mattia, Atinia. De pace Macedonica. Tulere Q. Mattius, C. Atinius Trib. pleb. Furio, Claudio Coss. Anno 557. Vellent iuberentne cum rege Philippo pacem esse? omnes quinque & triginta tribus, vti rogas, iusserunt. Liuius li. 33.

Martia, De Magistratibus. Tulit Martius Censorinus, Ne cui bis censuram gerere liceret. Plutarchus in Coriolano.

Martia, De Statellis. Tulere M. Martius Sermo, & Q. Martius Sylla, Trib. pleb. Popilio, Ælio Coss. Anno 581. Vt qui ex Statellis (Liguriæ populis) deditis in libertatem restitutus ante Kalendas Sextiles non esset, cuius dolo malo is seruitutem venisset, vt iuratus Senatus decerneret, qui eam rem quæreret, animaduerteretque Liuius lib. 41.

Maria, De suffragiis. Tulit C. Marius Trib. pleb. L. Cæcilio, L. Cotta Coss. Anno 634. Vt pontes, per quos suffragia in comitiis ferebantur, angustiores fierent, ne quis illic qui suffragium ferret, consistere posset ad appellandum rogandumque. Cic. de legib. 3. Plutarch. in Mario.

Maria, De re nummaria. Tulit M. Marius Gratidianus Prætor, L. Sylla Dictatore. Vt nummi certa tum excogitata ratione probarentur. Iactabatur enim temporibus illis nummus sic, vt nemo scire posset, quid haberet, de offic. 3. Plin. lib. 33. cap. 9. qui legem hanc nominatim appellat, cum Cicero Prætoris edictum de Rostris promulgatum fuisse scribat. Hic autem

Digitized by Google

illi Marius est, cuius caput Catilina per vrbem tulit: quod ei iustissimè obiicit Cicero.

Maria Porcia, De Triumpho. Tulere L. Marius M. Cato Porcius Trib. pleb. Vt pœna afficerentur ij, qui aut hostium occisorum in prælio, aut amissorum ciuium falsum numerum literis Senatui retulissent. Vt cum primum vrbem intrassent, apud Quæstores vrbanos iurarent, de vtroque numero vere ab iis Senatui scriptum esse. Valerius lib. 2. c. de iure triumph.

Memmia, de Iugurtha Romam euocando. Tulit C. Memmium Trib. pleb. P. Scipione Nasica, L. Bestia Calpurnio coss. Ann. 643. Vti L. Cassius Prætor ad Iugurtham mitteretur, eumque interposita fide publica Romam duceret, quo facilius indicio, regis, Scauri & reliquorum, quos pecuniæ captæ arcessebant, delicta patefierent. Sallust. de bello Iugurth.

Memmia de reis postulandis. Tulit, vt eorum, qui Reip. causa abessent, nomina ne in eos reciperentur. Vt calumniatorib. pœna constituto iudicio interponeretur. Valer. Max. lib. 3. c. 7. Calumniatori autem hac in lege in fronte imprimebatur litera, qua indicabatur calumniatum eum esse. Cic. pro Sexto Roscio, literam illam, cui vos vsque eo inimici estis, vt etiam calumnias oderitis, ita vehementer ad caput affigent, vt postea neminem alium, nisi fortunas vestras accusare possitis. Huius etiam meminit Papin. l. 13. de testib. leg. 1. §. 1. Ad SCtum Turpil. Legitur etiam Remmia. Plin. in Panegyrico de delatorib. loquens: Neque vt antea exanguem illam, & ferream frontem nequicquam conuulnerandam præbeant punctis, & notas suas rideant.

Menenia Sextia, de mulcta. Tulere T. Menenius, P. Sextius coss. Ann. 301. Auctor Festus lib. 4. cuius verba sic legit Hot. Peculatus furtum publicum dici cœptum est, à Pecore, quia ab eo initium eius fraudis esse cœpit, siquidem antea æs aut argentum signatum ob delicta pœna grauissima erat 2. ouium, & 30. boum: quæ pecudes postquam ære signato vti cœpit populus Rom. Tarpeia lege cautum est, vt bos centussis, ouis decussis æstimaretur. Eam legem sanxere T. Menenius Lanatus, & P. Sextius Capitolinus coss.

Menia, De auctoritate patrum. Nominatur à Cic. in lib. de clar. Orat. Eaque videtur esse. quæ apud Fest. lib 14. Minia nominatur, in dictione. Prorsus: & apud Nonium fortasse, in voce Sugillare: vbi ait, Sugillare, occludere. Varro Geminis, contrà lex Mania est in pietate ne filij patribus luce clara sugillent oculos. Alludere videtur ad patrum nomen, quo lex Menia Patritios intelligebat.

Menia, de ciuitate. Tulit, Vt ex alterutro peregrino natus deteriores parentis conditionem sequatur. Vlp. c. Inst. 5. Et ad hanc idem in l. lex naturæ, 24. de statu hom. (special. legem intelligit.

Metella, de fullonibus, Vide Cæcilia, de fullonib.

Minvtia. Meminit Fest. lib. 13. in voce Osi sunt.

Minutia, de Triumuiris mensariis. Tulit Minutius Trib. pleb. Æmilio, Terentio coss. Anno 117. Vt propter penuriam argenti Triumuiri mensarij crearentur. Liuius lib. 23.

Mvneralis lex vocata est, qua Cincius cauit, ne cui liceret munus accipere. Festus, qui Plauti versus citat, quos in Cincia retulimus.

O.

Oevlina De Sacerdotiis. Tulere Q. & Cn. Ogulnij. Trib. pleb. M. Valerio, Q. Appuleio coss. Ann. 454. Vt cum quatuor Augures, quatuor Pontifices ea tempestate essent, placeretque augeri sacerdotum numerum, quatuor pontifices, quinque Augures, de plebe omnes allegerentur. Ita deinceps octo Pontifices, nouem augures fuerunt. Liuius lib. 10.

Oppia, De matronarum cultu, vel mundo muliebri. Tulit C. Oppius Trib. pleb. Q. Fabio, T. Sempronio coss. Ann. 540. in medio ardore belli Punici secundi. Ne qua mulier plus semuncia auri haberet: neve vestimento versicolori vteretur: neu iuncto vehiculo in vrbe oppidove, aut propius inde mille passus, nisi sacrorum publicorum causa veheretur. Liuius lib. 34. in pr. Tacit. lib. 3. & Val. Max. lib. 9. c. 1. Ea tamen post viginti annos antiquata est, auctorib. M. Fundanio, & L. Valerio Trib. pleb.

Optima Lex, cum nominabatur in magistro populi faciendo, qui vulgo Dictator appellabatur, quam plenissimum posset ius esse, significabatur. Vt fuit M. Valerij Marci filij, Volusij nepotis, qui primus magister populi creatus est. Postquam vero prouocatio ab eo magistratu ad populum data est, quæ antea non erat, desitum est dici, Vt optima lege: vtpote imminuto iure priorum magistrorum. Hæc Festus. Idem alibi. In magistro populi faciendo, qui vulgo Dictator appellatur, quam plenissimum posset ius esse, significabatur. Postquam vero prouocatio ab eo magistratu ad populum data est, quæ antea non erat, desitum est dici, Vt optima lege: vtpote imminuto iure priorum magistrorum.

Orchia, de numero conuiuarum. Tulit C. Orchius Trib. pleb. Q. Fabio M. Claudio coss. Anno 570. Macrob. lib. 3. c. 17. Fest. li. 13. in dictione, obsonitauere.

Ovinia Lex nominatur à Festo, vbi de præteritis agit Senatoribus. Vt censores ex omni ordine optimum quenque curiatim in Senatum legerent. quo factum est, vt qui præteriti essent, & loco moti, haberentur ignominiosi.

P.

Pacvvia, de mensis Augusti nomine. Tulit Sextus Pacuuius Tribun. pleb. Augusto Imperatore, vt qui mensis ante Sextilis vocabatur, quod a Martio, qui primus olim fuerat, sextus esset: is deinceps Augustus ab Augusto diceretur, Macrob. lib. Sat. 2. c. 12.

Pagana Lege in plerisque Italiæ prædiis cauetur, ne mulieres per itinera ambulantes, torqueant fusos, aut omnino tractos ferant: quoniam aduerteretur id omnium spei, præcipueque frugum. Plin. lib. 28. c. 2. ad fin.

Papia, vide Pappia.

Papiria Iulia de mulctarum æstimatione. Tulere L. Papirius, L. Iulius coss. Anno 314. Liuius lib. 4. vide Ateria.

Papiria, de nexa, vide Petilia.

Papiria, De ciuitate. Tulit L. Papirius Pr. Vt Acerranis ciuitate sine suffragio daretur, Cornelio, Domitio coss. Ann. 422. Liuius lib. 28.

Papiria, de suffragiis. Tulit C. Papirius Carbo Tribun. pleb. Popilio, Rupilio coss. Anno DCXXI. Vt in iubendis legibus aut vetandis, populus tabella suffragium ferret. Cic. de legib. 3.

Papiria, de triumuiris capitalib. aut potius Monetalibus. Tulit L. Papirius Tribunus pleb. Vt qui prætor fieret, qui inter ciues ius diceret, Tres viros capitales (Monetales legit Hotom.) populum rogaret: qui sacramenta litigatorum exigerent, iudicarentque, eodemque iure essent, vt quos ex legibus plebisue scitis exigere iudicareve oportet. Hæc ex Festo in lib. 17. voc. Sestertius.

Papiria, De consecratione. Tulit idem. Ne iniussu plebis aedem terram, aram, aliamve rem vllam consecrare liceret. Cic. pro Domo sua.

Papiria, De refectione Tribun. pleb. Tulit C. Papirius Carbo Tribun. pleb. L. Cornelio Scipione, C. Lælio coss. Ann. 560. Vt eundem Tribun. pleb. quoties quidem vellet, creari liceret, quæ tamen perlata non est. Florus li. 59. & Cic. in Lælio.

Papiria, De re nummaria. Tulit, vt censet Hotom. idem L. Papirius Trib. pleb. Vt asses, qui vnciales erant, semunciales fierent. Plin. lib. 33. c. 3.

Pappia, De ciuitate. Tulit C. Pappius, Tribun. pleb. Cotta, Manlio coss. Anno DCXXCIIX. Vt peregrini vrbe Roma pellerentur. Cic. de Offi. 3. pro Balbo, pro Archia. Dio lib. 37.

Pappia. De Vestalis capiundi ritu. Tulit. V. Pont. Max. arbitratu virgines è populo viginti legantur, sortitioque in concione ex eo numero fiat. Gell. lib. 1. c. 12.

Pappia, De Sociis. Tulit. Vt socij Latini in suas ciuitates redigerentur. Vt iudicium sociis & ciuitatibus exteris constitueretur, repetendi eius causa, quo in ciuitatis R. censum irrepsisset. Valerius lib. 3. c. 4. Cic. in Corneliana.

Pappia decimaria. Tulit Augustus. Vt si quis extraneus hæres institutus fuisset, is priusquam hæreditatem adiret, vicesimam partem fisco impendere teneretur: qua lege proximiores hæredes non tenebantur. cuius etiam meminit Iustinian. l. vlt. C. de edict. diui Adria. tol. quod in totum sustulit Gratianus Imp. vt affirmat Auson. in Gratiarum actione. Aliud eius caput erat, vt si hæres institutus viuente testatore, vel ante aditam hæreditatem decessisset, fisco bona addicerentur. Et hoc ab Iustiniano sublatum tit. C. de caduc. toll. Tertium, vt vir & vxor, nullis ex eo matrimonio extantibus liberis, decimam ex testamento matrimonij nomine capere possint: si vero extent liberi ex alio matrimonio, pro vnoquoque ex liberis aliam decimam, & pro communi filio post nonum diem amissio aliam: pro duobus post nonum diem amissis duas: quod explicat Vlp. in fragm. tit. 15. & 16. Vide Cuiac. Obseru. lib. 3. cap. 12.

Pappia Poppaea, de maritandis ordinibus, Tulere M. Pappius Mutilus, Q. Poppæus Secundus coss. suff. Augusto Imperatore: vt constat ex Dione, apud quem Papius legitur, pro Poppæus. Vt qui Senator esset, quive filius, nepos, pronepos vel ex filia natus, cuius eorum esset, ne quis eorum sponsam vxoremve sciens dolo malo haberet libertinam, aut eam quæ ipsa, cuiusve pater, materve artem ludicram facit, fecitve, neve Senatoris filia, neptisve ex filio, pronepsve ex nepote, filio nata, nata libertino, eius qui ipse, cuiusve pater materve arte ludicra facit fecitve, sponsa nuptiave sciens dolo malo esset. Vt ne quinquaginta annis minor sexagenario nuberet: aut vir hac ætate iunior quinquagenariam fœminam duceret in vxorem: Vt patronis, qui ius trium liberorum habeant, contra tabulas testamenti liberti, aut ab intestato contra suos hæredes non naturales bonorum possessio detur. Vt patronæ ingenuæ duobus liberis honoratæ, libertinæ tribus idem iuris detur, quod patronis ex edicto. Vt liberis ingenuæ tribuatur. Vt omnibus ingenuis, præter Senatores, eorumque liberos, vxores libertinas habere liceret. Tacitus lib. 3. ICti sub tit. de ritu nupt. de vulg. subtilit. de iur. patr. & aliis locis innumeris. Vlp. 6. Instit. 14. & 26. Dio lib. 56. Vide

1 Iul.

Digitized by Google

I. Iul. de mar. ordin. vbi plura diximus. Vide item Lactantium lib. 1. Instit. c. 16. Suet. in Claudio, c. 14. Vbi Claudium refert caput vnum huius legis edicto abrogasse, quod de sexagenariis loquitur: quod secutus est Iustin. I. sancimus, 2. C. de nup. Vide Alex. ab Alex. lib. 4 c. 22.

PAPPIA, de iure patronatus. Tulit idem. Vt ex bonis eius, qui H-S. centum millium patrimonium reliquerat, & pluriores quam tres liberos habebat, siue is testamento facto, siue intestatus mortuus fuerat, virilis pars patrono deberetur. Itaque cum vnum quidem filium reliquerat hæredem libertus perinde pars dimidia debebatur patrono, ac si is sine vllo filio filiaue intestatus decessisset: cum vero duos duasve hæredes reliquerat, tertia pars debebatur patrono: si tres reliquerat, repellebatur patronus. Item, Vt libertus, qui duos libertos in potestate haberet, operarumque obligatione liberaretur. Iustin. §. de succeff. liber. Et in Pand. sub tit. de bon. liber. aliisque locis complurib.

PEDIA. De vi & Cæsaris interfectoribus. Tulit Q. Pedius Cos. cum Augusto Cæsare Anno 711. Vt qui C. Cæsaris cædis auctores essent, iudicio constituto rei fierent, & damnatis aqua & igni interdiceretur. Appian. lib. de bello ciuil. 3. Suet. Nerone & Galba. Velleius lib. 2.

PEDVCIA, De incestu. Nominatur à Cic. de nat. Deor. 3.

Peducia, De terminis. Tulit. In libello variorum auctorum, De agrorum conditionibus, his edita est verbis, quæ tamen aliqua ex parte correximus. Quæ colonia hac lege deducta, quodve municipium, præfectura, forum, conciliabulum constitutum erit, qui ager intra fines eorum erit, si termini in eo agro statuti non erunt, quo in loco terminus non extabit, in eo loco is, cuius is ager erit, terminum destituendum curato: vtque recte factum esse velit, magistratus qui in ea colonia, municipio, præfectura, foro, conciliabulo iure dicundo præerit, facito vt fiat.

PESVLANIA, de damno à canibus illato. Tulit. Vt si canis pauperiem fecerit, damnumve dederit, in dominum actio detur, vt aut damni æstimationem subeat, aut canem noxæ dedat. Paul. Sent. lib. 1. c. 15. In quibusdam tamen exemplarib. Pesolonia legitur. Cuiac. Solonia reponit, vt ad Solonem referatur, de quo sic Plutarc. ἐγραψε δὲ βλαβὴν πεπαίδων νόμον, ἐὰν δὲ κύων δάκνῃ παραδίδοται κατὰ τὸ πταῖσμα δεδεμένος.

PETILIA PAPIRIA. DE NEXV, VIDE POETILIA PAPIRIA.

PETILIA, de peculatu. Tulit Q. Petilius Trib. pleb. Æmilio, Flaminio Coss. Anno 516. Vellent iuberentne, quæratur, quæ pecunia capta, ablata, coacta ab rege Antiocho est, quique sub eius Imperio fuerunt, quod eius in publicum relatum non est, vti de ea re Ser. Sulpit. Prætor vrb. ad senatum referat. Omnes tribus vti rogat iusserunt. Liu. lib. 38.

PETRONIA, De seruis. Tulit, vt existimat Hoto. Petronius Turpillianus Cos. cum Cæsonio Peto, Anno 813. Ne dominis potestas esset ad bestias depugnandas suo arbitratu seruos suos tradere. Vt ei, qui iure viri delatum adulterium non peregisset, nunquam postea hoc crimen referre liceret. Modest. l. 2. ff. ad l. Cornel. de sicar. Impp. l. 15. C. ad l. Iul. de adulte. Ab eodem Petronio & collega Iunio, supra Iunia Petronia numerata est.

Petronia. De peregrinis. Tulit. Vt peregrini vrbe Roma expellerentur. Cic. lib. de Offic. 3. Hanc Festus lib. 16. in voce, Respublicas, eo loco significat, vbi nunc P. Ennij de peregrinis legitur, vt vult Hotom.

PINARIA, de ambitu. Tulit L. Pinarius Tribu. mil. cum colleg. Anno 322. Ne cui album vesti nentum addere petitionis causa liceret. Liu. lib. 4. Lex tamen non tenuit, vt ex omnium temporum consuetudine intelligitur.

PINATIA FVRIA de intercalando. Tulere L. Pinatius, L. Furius Coss. eam antiquissimam, cui mentio intercalaris adscribitur, in columna ærea incisam fuisse Varro scribit, teste Macrobio, lib. 1. c. 13.

PLAVTIA Iudiciaria. Tulit M. Plautius Siluanus Tribun. pleb. C. Pompeio Strabone, L. Porcio Catone Coss. Anno 664. secundo anno belli Italici, cum equester ordo in iudiciis dominaretur. Vt tribus singulæ ex eo numero quinos denos suffragio crearent, qui eo anno iudicarent. ex eo factum est, vt Senatores quoque in eo numero essent, & quidam etiam ex ipsa plebe. Cic. in Orat. pro Corn. Epist. ad Attic. lib. 4. & Ascon. Ex quo intelligitur, cum equites soli iudicarent XXX. tribus dedisse singulas XV. iudices, itaque iudices 450. fuerunt: & iudicia inter tres ordines, senatorium, equestrem, & plebeium communicata sunt.

Plautia, De vi publica. Tulit idem. Vt de iis, qui vim publicam armatis hominibus fecissent, quæstio constitueretur. Meminit Cic. de resp. arusp. pro Mil. lib. Epist. ad Q. Fratrem 2. & ad Attic. Sallust. in Catil. Ascon. in Milon. & Cælius ad Cic. lib. Epist. 8. Item. Ne rem vi possessam vsucapere liceret. Iulianus leg. 33. §. 2. ff. de vsuc. §. furtiuæ. Instit. de vsuc. Lex Plautia & Iulia ea demum vetuit longa possessione capi, quæ vi possessa fuissent: non etiam ex quibus vi quis deiectus fuisset. Huius legis mentio fit in ea Oratio. quæ Sallustij nomine in Cicer. inscribitur, corrupte tamen, meo iudicio, & pro Plautiæ, Lutatiæ legendum. Vt de Lutatia. De vi publica.

PLAVTIA Papiria, de ciuitate, Tulere M. Plautius Siluanus, C. Papirius Carbo Tribun. pleb. Cn. Pompeio, L. Catone Coss. 664. Vt ciuitas iis daretur, qui foederatis ciuitatibus adscripti fuissent si & cum lex ferebatur, in Italia domicilium habuissent, & sexagesimo diebus essent professi. Cic. pro Archia.

PLAETORIA, Vide Lætoria.

Plætoria. De iure dicundo. Tulit M. Plætorius Tribun. pleb. Vt Prætor vrbanus is qui nunc est, quique posthac fuerit, duos lictores apud se habeto: itaque fustem unum ad solis occasum ius inter ciues dicito, Censorin. lib. de die nat. cap. 19. Varro lib. de ling. 5. Sed postea lex Prætoria id quoque tempus iubet esse supremum, quod Prætor in Comitio supremam pronuntiauit populo.

PLOTIA. De exulibus. Tulit Plotius Trib. pleb. Vt qui Lepidum, ciuili bello secuti, post necem Coss. ad Sertorium confugerant, impune in ciuitatem redirent. Sueton. in Cæsare, Gell. lib. 15 cap. 3.

Plotia & Flauia agrariæ. Tulere Tribun. pleb. Vt vel agri, quos à Senatu locupletes emiserant, re infecta possessoribus pecunia, plebi diuiderentur: vel, si neminem vetere possessione moueri Senatus vellet, alij agri ex pecunia, quæ ex nouis vectigalibus per quinquennium reciperetur, emerentur, & plebi quæ agros non haberet partirentur. Cicer. lib. ad Attic. 1. Has ideo iunxi, quod vtraque eadem sanctum fuerit.

PLOTIA Agraria. Nominatur à Cicerone libr. Epist. ad Attic. 1. Epist. Nihil mihi, Agraria, inquit, promulgata est à Flauio: sanè leuis eadem fere quæ fuit Plotia.

POETILIA, de ambitu prima. Tulit C. Pœtilius Trib. pleb. C. Fabio & C. Plautio Coss. Anno 395. Vt ne ambiendi magistratus causa nundinas & conciliabula obire liceret. Liu. lib. 7.

POETELIA Papiria, de nexu. Tulere C. Pœtelius L. Papirius Mugillanus Coss. Anno CDXXIX. Ne quis nisi noxam meruisset, donec pœnam lueret, in compedibus aut in nexo teneretur: pecuniæ creditæ bona debitoris, non corpus obnoxium esset, & ne quis in posterum necteretur. Liu. lib. 8. Et de eadem lege C. Manlius in Epist. ad Q. Marcium consulem, apud Sallust. Catilin. Et ita Solon: ἀπὸ χρεῶν κτημάτων ποιήσειν, ἢ κόπτουσιν ἢ δεῖ σώμασι μὴ δανείζειν, quam legem Σεισάχθειαν appellabat, vt scribit Plutarchus.

POMPEIA, de Tribun. pleb. Tulit C. Pompeius 1. Consul cum Marco Crasso, Anno 683. Vt ad Tribunos pleb. prouocandi ius esset: (quod lege Corn. prohibitum fuerat) omniaque omnino, quæ Tribun. pleb. ademerat Sylla, illis restituerentur. Plutarch. in Pompeio, Ascon. in Verrin. 1. & 2. & Cæsar de bel. ciuil. lib. 1.

POMPEIA, de iure coloniarum. Tulit Cn. Pompeius Strabo Consul. Vt transpadanæ coloniæ, eæque quæ extra Italiam finitimæ Pado in agro Gallico erant constitutæ, petendi magistratus gratia ciuitatem Romanam adipiscerentur, & hereditates à populo Rom. capere, reliquoque iure ciuium Rom. vti possent. Ascon. vt refert Zasius.

POMPEIA, DE PROVINCIIS. Tulit Cn. Pompeius Cos. cum Q. Cæcilio, Anno 701. Vt sibi Hispania prouincia in alterum quinquennium prorogaretur. Dio lib. 38. & Plut. in Vit. qui tamen, Quadriennium scribit.

POMPEIA IVDICIARIA. Tulit idem Cos. cum M. Crasso iterum, Anno 691. Vt amplissimo ex censu, ex centuriis aliter quam antea, lecti iudices, ex tribus tamen ordinibus quibus Aurelia lege communicata erant iudicia: Senatorio scilicet, Equestri & Tribunis ærariis res iudicarent. Item vt quinque & septuaginta iudices, causas cognoscerent. Cicero in Pisonem, & Ascon. in eandem.

POMPEIA, DE PARRICIDIIS. Tulit idem. Vt qui cognatos vel affines, qui parentum liberorumve nomine continentur, fratremque aut sororem necassent, is sanguinis virgis verberatus, in culeum insueretur cum cane, gallo gallinaceo, vipera & simia, deinde in mare vel profluentem proiceretur. Modest. leg. 9. ff. ad l. Pompeiam de parricid. Vbi ait, more maiorum eam fuisse constitutam pœnam. Florus autem Epitome 68. de Publicio Malleolo loquens, qui ob matrem interemptam primus hoc supplicij genus subiit, culei tamen meminit, vt & Valerius Maxim. lib. 1. capit. 1. de Tarquinio rege scribens: tum & Cicero in Orat. pro Sexto Roscio. Seneca vero libr. de Clementia primo, de Cæsare Augusto loquens: Non culeum, inquit, non serpentes, non carcerem decreuit. Iuuenalis etiam de serpente & simia loquitur. At Constantinus in l. 1. Cod. de parricid. canem & gallum gallinaceum adiecisse videtur: quæ tamen omnia Iustinianus legi Pompeiæ in Institutionibus attribuit. Vt vt sit, hoc videtur Pompeius instituisse, vt eum antea Prætor certus ac proprius non esset, qui de parricidiis ius diceret, sed lege Cornelia, qui inter sicarios quæreret, de iis quoque quæreret (quemadmodum ex Rosciana intelligitur) deinceps certus huius criminis quæsitor esset: nam quod ait Vlpia. in l. 1. ff. de parricid. Pompeia eandem Pœnam parricidis esse constitutam, quæ lege Cornelia de sicariis: sic ne

Digitized by Google

cipiendum est, qua lex Cornelia ad participidas pertinebat. Alioqui perobscurus videri locus posset.

Pompeia De Vi et Ambitv. Tulit idem Consul solus creatus Anno DCCI. Vt priusquam causa de vi ageretur, testes per triduum audirentur: dicta eorum iudices consignarent, quarta die adesse omnes in diem posterum iuberentur, & coram accusatore ac reo pilæ, in quibus nomina iudicum inscripta essent, æquarentur: dein rursus postera die sortito fieret vnius & LXXX. qui numerus cum sorte obtigisset, ipsi protinus sessum irent: tum ad dicendum accusator duas horas, reus tres haberet, reusq; illo eodem die iudicaretur: prius autem quam sententiæ ferrentur, quinos ex singulis ordinibus accusator, totidem reus reiiceret: ita vt numerus iudicum relinqueretur, qui sententias ferrent, quinquagiata & vnus. Asconius in Milonianæ argumento, Dio lib. 40. Cic. lib. 4. de finib. & ad Attic. lib. 10. Cæsar de bello ciuil. lib. 3.

Pompeia De Pecvniis Ob Rem Ivdicandam captis. Tulit idem, eodem anno. Vt de iis quæ à secundo suo consulatu ad hunc vsque diem ob rem iudicandam pecunias cepissent, quæstio constitueretur. Appia. de bello ciuil. lib. 2.

Pompeia Ivdiciaria. Tulit idem, eod. anno. Ne reum in iudicio laudare liceret. Plutarc. in Pomp. & Cato Vtic. Valerius lib. 6. cap. 2.

Pompeia, de magistratib. Tulit Cn. Pompeius tertium Cons. cum Q. Cæcilio, Anno DCC. Ne cuius absentis in magistratuum comitiis ratio haberetur: vno Cæsare excepto. Dio lib. 40. & Plutarch. in vitis.

Pompeia, De Magistratibvs Bithyniorvm. Tulit idem. Ne quis annis XXX. minor magistratum caperet, in Senatuve esset. Vt qui magistratum cepissent, eis in Senatu esse liceret. Ne Decuriones in curiam à Censoribus lecti, pecuniam pro iactroitu darent. Vt Senatores certis de causis à Censoribus ordine moverentur. Vt Bithynicis ciuitatibus adscribere sibi quos vellent ciues liceret, dum ne ciuitatis essent alienæ. sed earum quisque ciuitatum, quæ essent in Bithynia. Plin. Cæcil. lib. Epist. 10. Epist. 84. & 117.

Popilia, de Vestalis capiendæ ritu. Vt si quis honesto loco natus adeat Pontificem Max. atque efferat ad sacerdotium filiam suam cuius duntaxat, salvis religionum obseruationibus, ratio haberi possit id per se ratum sit. Gell. lib. 1. c. 12.

Porcia, De iure ciuitatis. Tulit M. Porcius Cato Tribun. pleb. Valerio, Apuleio Coss. Anno CDLIV. Ne quis magistratus ciuem Rom. virgis cæderet, necaret: vel sed damnato exilium permitteret: cum antea nudorum cervix infigeretur furcæ, corpus virgis ad necem cæderetur. Liuius lib. 10. Cicer. pro Rabirio perduel. Sallust. in Catil. Suet. in Nerone.

Publicia, de cereis. Tulit Publicius Trib. pleb. Vt Saturnalibus cerei non nisi ditioribus mitterentur. Macrob. lib. 1. c. 7.

Publicia, de lusu. Tulit. Ne quis in pecuniam luderet, sponsionemve in ludo, nisi qui Virtutis causa susceptus esset: faceret: veluti si quis certet hasta, vel pilo iaciendo, vel currendo, saliendo, luctando, pugnando. Marcianus l. 3 ff. de aleat. Idem l. Tatia & Cornelia sanctum fuit, vt idem refert.

Publilia Lætoria, de plebeiis magistratib. Tulit Volero Publilius Philo, & Lætorius Trib. pleb. Ap. F. & T. Quinctio Coss. Anno CCLXXX. Vt plebeij magistratus, qui antea curiatis comitiis fiebant, deinceps remotis patribus tributis comitiis crearentur. Liu. lib. 2. Dionys. lib. 9 apud quem tamen πόπλιος βολέρων legitur pro ποπλίλιος. Nam Volero prænomen, Publilius nomen fuit, vt non Voleronia, sed Publilia lex dicenda sit.

Publilia, de legibus & censoribus. Tulit Q. Publilius Philo Dictator, Anno CCCXIV. Vt plebiscita Quirites omnes tenerent: Vt legum quæ comitiis centuriatis ferrentur, ante initum suffragium patres auctores fierent: vt alter vtique ex plebe, eum eo ventum sit, vt vtrumque plebeium Consulem fieri liceret, Censor crearetur. Liu. lib. ab V.C. 8.

Pvpia, De Senatu habendo. Tulit. Ne Senatus à XVIII. Kalendis Febr. ad vsque Kalendas Febr. haberetur. Ne nisi perfectis, aut reiectis legationibus aliis de reb. Senatus haberetur. Cic. Epist. Lentul. 4. ad Q. Fratrem, lib. 2. Epist. & Cælius 8. Epist. ad Cicer. Vbi hac lege solutos magistratus scribit.

Q.

Qvinta Vicenaria, vide Lætoria.

R.

Regia, De Vnius Imperio. Lata est ineunte regnum Romulo, qua populus omnem ei potestatem in se concessit. Liu. lib. 34. Ex vtero tandem genere ea lex esse videtur, quam abrogamus an vetus regia lex, simul cum ipsa vrbe nata? Cum autem annis amplius D. floreute populi Rom. libertate sopita fuisset, postea D. Augusti & Tiberij dominatu, qui legibus soluti sunt, excitata, subtilius & copiosius quam antea perscripta est: & quo quisque die successores mortuorum imperium excipiebant, recitari solebat, quemadmodum ex his eius reliquiis intelligitur, quæ ex libro Epigrammatum Romanorum referuntur ab Hotomanno. Ea vero ad Vespasiani imperium pertinet: quæ vt idem censet, à Corn. Tacito lib. 20. his significatur verbis: Tum Senatus omnia Principibus solita Vespasiano decreuit, &c. Sunt & qui testentur Romæ hanc Scripturam extare in basilica Lateranensi, in ære inciso. Est autem huiusmodi: Fœdus ne cum quibus volet facere liceat, ita vt licuit D. Augusto, Tiberio Iulio Cæsari Augusto, Tiberio Claudio Cæsari Augusto Germanico. Vtique cum ex voluntate authoritateve, iussu mandatoreve eius, præsenteve eo Senatus habebitur, omnium rerum ius perinde habeatur, seruetur, perinde ac si è lege Senatus editus esset, habereturve. Vtique quos magistratum, potestatem, imperium, curationemve cuius rei petentes Senatui populoque Rom. commendauerit, quibusve sufragationem suam dederit, promiserit, eorum comitiis quibusve extra ordinem ratio habeatur. Vtique ei fines pomœrij proferre, promouere, cum ex Rep. censebit esse liceat, ita vti licuit Tiberio Claudio Cæsari Aug. Germanico. Vtique quæcunque ex vsu Reipubl. maiestate diuinarum, humanarum, publicarum, priuatarumque rerum esse censebit, ei agere, facere, ius potestasque sit, ita vti D. Augusto, Tiberioque Iulio Cæsari Augusto, Tiberioque Claudio Cæsari Aug. Germanico fuit. vtique quibus legibus plebiscitisue scriptum fuit, ne Diuus Augustus, Tiberiusve, Iulius Cæsar Augustus, Tiberiusve Claudius Cæsar Augustus, Germanicus teneretur, iis legibus, plebiscitisue Imp. Cæsar Vespasianus solutus sit: quæque & quaque lege rogatione Diuum Augustum, Tiberiumve Claudium Cæsarem Augustum Germanicum facere oportuit, ea omnia Imper. Cæsari Vespasiano Augusto facere liceat. Vtique quæ ante hanc legem rogatam acta, gesta, decreta, imperata, ab Imperatore Cæsare Vespasiano Augusto iussu mandatuve eius à quoquam sunt, ea perinde iusta rataque sint, ac si populi plebisve iussu acta essent. Sanctio. Si quis huiusce legis ergo aduersus leges, rogationes, plebiscita, senatusve consulta fecit, fecerit, siue quod eum ex lege, rogatione, plebiscito S.V.CC. facere oportebit, non fecerit, legis huius ergo, id ei ne fraudi esto: ne quid ob eam rem populo dare debeto, neve cui de ea re actio, neve iudicatio esto, neve quis de ea re apud se agi sinito. Hæc ex epigrammatum antiquorum lib. Vlp. autem in l. 1. ff. de const. princ. hanc legem significat, cum ita scribit: Quod principi placuit, legis habet vigorem: vtpote cum lege Regia, quæ de imperio eius lata est, populus ei & in eum omne imperium & potestatem conferat. Quod Iustinianus eodem verbis in tit. de iure natur. & gent. transcripsit. Hanc autem Alexander Imp. legem imperij appellare videtur in leg. 3. C. de testamentis, & à Strabone in fine postremi libri significatur his verbis, vbi de Cæsare Augusto loquens, ἐπεὶ τοίνυν φησὶν ἡ παροιμία τὰ τῶν θεῶν ἀσφαλῆ τοῖς ἀνθρώποις, ἡ φιλόπατρις, ἡ εὐσεβὴς χάρις κύριος ἀνὴρ ἔδειξε, &c.

Regia, de mortuo inferendo. Tulit. Ne mulier, quæ prægnans mortua sit, humetur antequam partus ei excidatur, qui contrà fecerit, fœmicidij damnatis cum grauida peremisse videatur. Marcian. l. 1. ff. de mort. infer. Hanc autem legem superioris partem fuisse, ridiculum est dicere, tametsi eius auctorem nominare difficile est, cum satis constet, Regis verbum cognomen fuisse, non nomen. Existimat Hotomanus Romuli aut Numæ Pompilij legis alicuius, de qua Marcianus antea disputarat, partem hanc fuisse, cum præsertim ad sacra hæc lex pertineat, de quibus quæ leges a Numa constitutæ fuerant, semper obseruandæ sunt: vt Iulius quoque Capitol. in Antonio Pio testatur. Similem Diodorus apud Ægyptios Græcosque prope omnes legem de mulieribus grauidis rei capitalis damnatis li. 1. commemorat, itemque Clem. Alex. l. 2. Strom. & Plutarch. de Ægyptiis, lib. de fera num. vind. Ælianus de Atheniensibus lib. Var. histor. 5.

Remmia vide Memmia.

Rhodia. De iactu. Latam opinatur Hotoman. à Rhodiis, & à Cæsaribus receptam: Vt si leuandæ nauis gratia iactus mercium factus est, omnium contributione sarciatur, quod pro omnib. damnatum est. Paul. l. 1. ff. de lege Rhodia. Sumpsisse tamen videntur hanc legem Romani, vt & alias complures nauticas à Rhodiis, quorum disciplina naualis, & gloria tunc maxime excellebat: & in l. ἀξίωσε ff. de l. Rhod. eleganter Antonius ait, terram suis legibus, mare legibus Rhodiis regi, quatenus nulla eis suarum legum aduersatur. Nisi forte hæc de Rhodiis lata est: & Rhodia sic dicatur, vt Cypria lex (quæ de Cypri rege lata est à Claudio) nominatque in Sextiana: & Tribunitia, de Tribunorum potestate, in secunda Verr.

Romvleia de sacerdotiis. Vide Manlia.

Roscia Theatralis. Tulit L. Roscius Otho, Trib. pleb. L. Metello, Q. Martio Coss. Anno LXXXII. Vt in Theatro Equitibus Romanis, qui H.S. quadringenta possiderent 14. gradus spectandi gratia assignarentur: exceptis iis, qui sine suo fine fortunæ vitio decoxissent, cui generi certum locum assignauit, pœna irrogata si in 14. sedissent. Cicero Philipp. 2. Ascon. in Cornelianam. Flor. epit. 99. Dio lib. 36. Plin. lib. 7. c. 30. Iuuenalis Satyr. 14. Et Tacit. lib. 15. qui legem interpretatur hanc, hanc visse vim, vt Equites non ante plebem, ac separatim, sumptis tantum quatuordecim ordinibus haberent.

Roscia

ROSCIA, De terminis. Eius caput in libro variorum auctorum, de agrorum conditionibus amissum puto: vt in Mamilia lege Exposuimus.

RVPILIA, De iure Siculorum. Dedit P. Rupilius Consul cum P. Popilio, Anno DCXXI. Cicer. Verrina 4. Siculi hoc iure sunt, vt quod ciuis cum ciue agat, domi certe suis legibus: quod Siculus cum Siculo non eiusdem ciuitatis, vt de eo Prætor iudicet ex P. Rupilij decreto, quod is decem legatorũ sententia statuit, quam legem Siculi Rupiliam vocant, sortiatur. Quod priuatus à populo petit, aut populus à priuato, senatus ex aliqua ciuitate qui iudicet datur, cum alternæ ciuitates reiectæ sunt. Quod ciuis Romanus à Siculo petit, Siculus iudex datur, quod Siculus à ciue Romano, ciuis Romanus datur, cæterarum rerum selecti iudices ex ciuium Rom. cõuentu proponi solent. Vide Asconium in eandẽ Orat. & Valer. Max. lib. 6. c. 10. apud quem tamen Rutilius perperam legitur.

RVTILIA, de trib. milit. Tulit C. Rutilius Rufus. Festus. Rufuli appellabantur tribuni militum à consule facti non à populo: de quorum iure, quod Rutilius Rufus legem tulerat, Rufuli ac post Rutuli sunt appellati.

S.

SACRATA militaris. Tulit, vt censet Hotom. M. Valerius Corvus Dictator, Anno CDXL. ob militum Capuanorum secessionem. Ne cuius milit. script. nomen, nisi ipso volente, deleretur: me quis vbi Tribunus militum fuisset, postea ordinum ductor esset. Liuius lib. 7.

SACRATIS legibus Vestalibus pœna incesti cõstituta est, ut viæ defoderentur. Dionys. lib. 1.

SACRATA IVNIA, de Trib. pleb. Tulit L. Iunius Brutus Tribun. pleb. primus creatus, Caffio, Cominio coss. Ann. CCLX. Vt plebi sui magistratus essent sacrosancti, quibus auxilij latio aduersus Consules esset: neve cui patrum capere eum magistratum liceret. Vt neque priuilegium irrogari, neque de capite ciuis, nisi comitiis centuriatis, rogare liceret. Liuius lib. 2. & Cic. pro Sextio & pro domo. Dionys. lib. 6. legis verba hæc refert: Ἀνάρχου εἶναι αὐτὸν ἀνεπ' ἐκείνου, μήτε μισθὸν μήτε ἀλλοῖόν τι δρᾶν, μήτε μετιέναι, μήτε ἄλλο τι ἀντὶ τούτου, μήτε ἀντὶ ἄλλου τινός, μήτε ἐπὶ τοῖς ἐκείνου καταλύειν. ἐὰν δέ τις ἐπιτήδευμα ἐπιτηδεύῃ, ἢ ἄρχοντα ἢ ἄλλον τινὰ ἀποκτείνῃ, μήτε χρήματα αὐτῶν ἀνάθημα εἶναι. ἐὰν δ' ἀποκτείνας τις τὸν τοῦτο ἐπιτηδεύσαντα, φόνου καθαρὸς ἔστω. Id est, ne quis Tribunum vt quasi priuatum quicquam facere cogito, neve virgis cædito, neve cædi iubeto, ne occidito, neve occidi iubetoque: aduersus ea fecerit, sacer esto: bonaque eius Cereri sacra sunto: eumque occidere ius fasque esto. Liuius autem lib. 3. hoc è rogatione carmen edit: Si Trib. pleb. decem rogabo, si quis minus hodie decem Tribu. plebis fecerit: hi tum quos sibi collegas coopt assint, illi ita legitimi eã lege Tribuni plebei sunt, ac illi quos hodie Tribuni plebei fecerit. Sacratæ autem leges dicebantur, inquit Festus, quibus sanctum erat, Vt si quis aduersus eas fecisset, sacer alicui deorum esset. Sunt qui esse dicant Sacratas, quas plebs iurata in monte sacro statuerit. Hæc ille. Cic. pro Cornelio ma. estatis reo. Tanta igitur in illis virtus fuit, vt annis XVI. post reges exactos, post nimiam dominationem potentium leges sacras ipsi sibi constituerent, deos Tribunos crearent, montem illum trans Anienem, qui hodie mons sacer appellatur, in quo armis conseruerunt, æternæ memoriæ causa consecrarent. Hæc Cic. Dubitari autem potest, verum ne illud sit quod scribit Dion. lib. 11. in Auentino fœdere comprehensum hoc fuisse, vti Trib. pleb. exacto sui magistratus anno, mox totidem alios in annum sequentem designarent: quod si prætermisissent, illico vti comburerentur. Sin aliquanto diutius eos in designando dilensio tardaret, interea potestas eis prorogaretur, dum alios crearent.

SATYRA Lex. Festus, Satura est cibi genus conditi, & est lex multis aliis confecta legibus. Itaque in sanctione legum adscribitur, Neve per Saturam abrogato, aut derogato. Annius Luscus in ea quam dixit aduersus Tiberium Gracchum, Imperium quod plebs per Satyram dederat, id abrogatum est. & C. Lælius in ea, quam pro se dixit. Dein postera die quasi per Satyram sententiis exquisitis in deditionem accipitur. Quidam dicunt esse genus carminis, vbi de multis rebus disputatur. Hæc Festus. Diomedes Grammaticus: Satyra lex nomen accepit à genere cibi ex variis rebus condit. Sallustius in Iugurthino bello isdem verbis Dein postero die quasi per Satyram sententiis exquisitis, in deditionem accipitur, quod Sallustius de Iugurtha dicit, nec ibi quisquam aderat Lælius. methũ igitur subest in Festo. Legem itaque Satyram fuisse putãt, in qua coniunctim multis de rebus vna cogitatione populus consulebatur. Quod lege Cæcilia & Didia vetitum fuisse, Cic. in Orat. pro domo sua testatur. Et sententias ferri per Satyrã, cum ex multis capitib. etsi quædam comprobantur, quædam improbantur, initicitur tamen tabella, VTI ROGAS. Iustinian. in præfat. ad antecessores. §. 2. Et primi anni hoc opus legentibus tradebatur non secundum edicti perpetui ordinationem, sed passim, quasi per Satyram collectum, & vtile cum inutilibus mixtum, maxima parte inutilib. deputata, id est, Nullo ordine, sed confuse ac perturbate, dum modo hinc, modo illinc aliquid decipitur. Vide Erasm. Chil. 4. cent. 8.

SCANTINIA, vel Scatinia, de pueris impudicis. Tulit C. Scantinius Aricinus Trib. pleb. Vt qui præposteram vel adactum vel auersi venerem exercuissent: vel, vt qui alienam pudicitiam solicitassent, aut suam ipsi prostituissent, pœna X. millium nummum coercerentur. Iuuenal. Sat. 2. Suet. Domitiano. Asconius, Cic. Phil. 3. Fabius lib. 4. c. 2. & lib. 7. 4. Cælius lib. Epist. fam. 8. epist. 12. Hic Scantinius cum Marcelli viri illustris filium de impudicitia appellãsset, damnatus est, vt Valerius lib. 8. c. 1. testatur: Tertullianus lib. de Monogam. Prudentius in Rom. Postea tamen huic scelesti pœna gladij à Christianis imperatoribus constituta est, quam primum sanxerunt Constantius & Constans, vt habetur in l. cum vir nubat. C. ad l. Iul. de vi priu.

SCRIBONIA agraria seu viaria. Tulit Cæl. Cario Trium. pleb. Cælius Epist. fam. lib. 8.

Scribonia, de seruitutibus vrbanorum prædiorum. Tulit fortasse idem ille. Ne vrbanorum prædiorum seruitutes vsucapi liceret, vtique earum seruitutum libertatem vsucapere ipse esset, l. 4. in ff. de vsurp. vbi Cuiac. Ad ciuitatum dignitatem ea lex pertinuit: vsque eo vt etiam sine bona fide & titulo eius libertatis vsucapionem ferret, l. ædes 32. ff. de seruit vrb.

SEMPRONIA AGRARIA. Tulit T. Sempronius Gracchus Trib. pleb. P. Mutio Scæuola, L. Calpurnio coss. Anno DCXX. Ne quis ex publico agro plus quingenta iugera possideret: quorum tamen dimidium filiis habere liceret. Vt si quis latius agrum patefaceret, Triumuiri quotannis lata opera creati iudicarent quæ publicus ager, quæ priuatus esset. Appian. lib. Emphyl. 1. Plutarch. in Gracchis. Vell. lib. 2. Auctor lib. de vir. illustr. Cicer. in Sextian. & de aruspic. respons. Florus epitom. 58. & Siculus Flaccus in lib. de condit. agror. apud quem tamen Ducenta legimus, cum alij omnes aperte Quingenta prodant.

Sempronia, de ære alieno. Tulit M. Sempronius Trib. pleb. L. Cornelio. Q. Minutio coss. Anno DLX. Vt cum sociis ac nomine Latino pecuniæ creditæ ius idem quod cũ ciuib. Rom. esset. Liu. lib. 35. Cic. de Offic. 2.

Sempronia DE REGIS ATTALI HAEREDITATE. Tulit idem: ὅσα τε βασιλικὰ χρήματα καμοῦσιν, ἢ ἐκ τῶν χώρων διαλαχοῦσιν ἢ ἐκ πολέμου, ἀπ' ἄρχοντος ἐφ' ἱππέως ἐξαγόμενα ἐστω. Vt pecunia Regis Attali, qui populum Rom. hæredem fecerat, iis ciuibus qui sua lege Sempronia agrum sorti tenerant, daretur ad comparationem instrumentorum & agriculturæ apparatum. Vt agri Regij à Censoribus locarentur: vnde vectigal populo penderetur, Plutarch. in Gracchis Cic. Verr. 5. & Florus epist. 58.

Sempronia iudiciaria. Tulit C. Sempronius Græcchus Trib. pleb. L. Q. Cæcilio. T. Quinctio coss. Anno DCXXX. Vt iudicia quæ semper antea penes ordinem Senatorium fuissent, ad solos Equites transferrentur. Appian. lib. de bel. ciuil. 1. Asconius in Diuinat. Vell. lib. 2. Tacitus lib. 12. Varro de vita populi R. apud Marcellum in voce Biceps. Plutarch. autem in Gracchorum vita, Equites trecentos cum Senatoribus trecentis mixtos tradit, atque inter vtrosque communicata iudicia: quod (pace tanti viri dixerim) falsum est. Hæc enim Liuia lex fuit: vt suo loco docuimus.

Sempronia, DE MAGISTRATIBVS. Tulit idem. Vt ex confusis quinque classibus sorte centuriæ vocarentur. Sallust. in Orat. Cæsar. de Repub. ord. Vt cui magistratus fuisset, ei magistratum iterum capere ius non esset, qua lege M. Gelanius, cui Ti. Gracchi lege Tribunatus abrogatus fuerat, notabatur. Eam tamen Caius, Corneliæ matris precibus post abrogauit. Plutarch. ibidem, & alij.

Sempronia, De iure ciuit. Tulit idem. Ne de capite ciui Rom. iniussu populi iudicaretur qui in dicta causa in ciuem Rom. animaduertisset, de eo populi quæstio constitueretur: quod propter P. Popilium latum est. Cic. pro Rabir. pro domo, pro Cluentio, & de legib. 3. item Plutarc. in Gracchis. Idem postea lege Porcia repetitum est. Cic. Verr. 7. O nomen dulce libertatis: ô ius eximium nostræ ciuitatis: ô lex Porcia, legesque Semproniæ. Videtur autem exceptum patricidium his legibus fuisse. Cum in Orat. pro Sext. Rosc. vetus supplicium cõmemoretur.

Sempronia, DE SVFFRAGIIS. Tulit idem. Vt sociis Latinis ius suffragij ferendi perinde vt ciuibus Roman. esset. Idem.

Sempronia, DE VIIS ITALIAE. Tulit idẽ. Vt viæ in Italia munirentur, sternerentur, lapidibus milliaria discernentibus notarentur, pontib. instruerentur. Idem.

Sempronia DE COLONIIS DEDVCENDIS. Tulit idem. Vt coloniæ extra Italiam deducerentur. Paterculus lib. 2. Plutarc. in Gracchis. Appia. in Liby. Florus epit. 60.

Sempronia, DE RE MILITARI. Tulit idem. Ne minores annis 17. ad militiam cogerentur. Vt vestes militibus gratuito & præter stipendium darentur. Plutarc. in Gracchis.

Sempronia, DE PROVINCIIS DECERNENDIS. Tulit idem. Vt Senatus quotannis ante comitia consularia designandis cõsulibus prouincias abitratu suo decerneret, quas deinde ipsi designati inter se sortirentur: quod ante vel post designatos,

Digitized by Google

vel post initum consulatum facere solebat: præterea cum antea Senatus decreto per Tribunos interdici posset, ne de ea re ceps liceret. Cicer. pro domo sua, in Vatinium, de prouinc. cõs. Sallust. in Iugurth. Suetõn.

Sempronia Frumentaria. Tulit idem iterum Trib. pleb. M. Fulvio, M. Plautio coss. anno DCXXVIII. Vt semisse & triente frumentum menstruum plebi ex publico viritim daretur. Appian. libro de bello ciuil. 1. Flo. Epitom. 60. Cicero pro Sexstio, Tusc. 3. in Bruto: Vell. lib. 2. Plutarch. in vitis. Hinc locus Romæ constitutus, in quo frumentum publicum asseruabatur, vna cum legibus frumentariis, qui dicebatur, Horrea Sempronia.

Sempronia & Iulia, de limitib. Tulit. Vt per auctuarios limites populo ius eundi esset, sicut per viam publicam. Hyginus libello de limitibus constit. Vide Iulia de limitib.

Sentia, de Senatu supplendo. Tulit, vt Hotoman. opinatur, C. Sentius coss. Cum L. Lucretio Augusto imperante, Anno DCCXXXIIII. Vt in numerum patriciorum qui Senatui deessent, alij sublegerentur. Tacitus lib. 2. vbi tamen Senia legitur pro Sentia.

Servilia Agraria. Tulit Publ. Seruilius Rullus Trib. pleb. Cicerone, Antonio coss. anno DCIV. Vt quæ post C. Marium, C. Carbonem coss. publice data, assignata, vendita, concessa essent, ea omnia eo iure forent, vti quæ optimo iure priuata sunt. Vt Decemuiri cum summo Imperio crearentur, qui totius Italiæ, Syriæ, Asiæ, Libyæ, & prouinciarum quas nuper Pompeius subegerat, vectigalia venderent, ex eaque pecunia agros colonis, quos arbitratu suo quo vellent deduceret, mercarentur. Vt eis liceret damnare quos vellent, damnatos in integrum restituere, exules reducere. Huius rei causa haberent apparitores, scribas, librarios, præcones, architectos, &, vt eis darentur more maiorum muli, tabernacula, supellex, &c. Lex Cicerone dissuadente perlata non est. Hoc tamen visum est ex illius contra legem orationibus describendum esse.

Servilia, de ciuitate. Tulit C. Seruilius Glaucia tribũ. pleb. cos. Vt Latinis tus esset ciuitatis assequendæ, in locum eius quem accusando repetundarum damnassent. Asco. pro Scauro & Cic. pro Balbo.

Seruilia Repetundarum. Tulit idem. Vt reus comperendinaretur: cum ante vel iudicari primo posset, vel amplius pronunciari. Id est, vt accusatori dies XX. ad agendum, totidem defensori ad defendendũ darentur. Cic. Verrin. 3. pro posthumo, pro Scauro, & in hanc Valer. lib. 8. c. 1.

Seruilia iudiciaria. Tulit Q. Seruilius Cæpio cos. cum C. Attilio. anno DCXLVII. Vt iudicia quæ lege Sempronia ad solos equites transfata erant, ordini Senatorio communicarẽtur: quę tamen nõ multo post abrogata est. Tacitus lib. 12. Cic. 1. de arte rhet. de Orat. 2. in Bruto, in Orat. pro Scauro. & ibid. Ascon. Imparem autem & minorem fuisse Senatorum numerum ex eo constat, quod lege Liuia, quæ proxime insecuta est, ex æqua parte communicata sunt. & fortassis hoc est quod Florus in Epitom. de 300. Senatoribus cum 600. equitibus commixtis ad L. Semproniam referebat, lib. 6.

Sextia Licinia, de sacerdotiis. Tulere L. Sextius, C. Licinius Tribun. pleb. P. Manlio Dictatore anno 385. Vt pro Duumuiris sacris faciundis, Decemuiri ita crearentur, vt pars ex plebe, pars ex patribus fiat. Liu. lib. 6.

Sextia De Magistratibus. Tulit idẽ L. Sextius, M. Furio Dictatore V. anno 386. Vt consul vnus è plebe crearetur: qua de causa viciſſim concessum à plebe nobilitati, vt prætor vnus qui ius in vrbe diceret, ex patribus crearetur. Liu. lib. 6.

Sylpitia, de iure ciuitatis. Tulit P. Sulpitius, Trib. pleb. Q. Põpeio, L. Sylla coss. Anno 665. Vt exules reuocarentur: Vt noui ciues libertinique distribuerentur in trib. Horus epit. 77. Plutar. in Sylla. Eo enim tempore noui ciues in octo tantum tribubus suffragium ferebant, auctore Appiano, & propter reliquarum tribuum multitudinem nullius momenti erant.

Sulpitia, de C. Pontinio. Tulit Ser. Sulpitius Galba Prætor, anno 699. Vt C. Pontinio Proconsuli, quo die vrbem triumphans ingrederetur, imperium esset. Cic. lib. 4. ad Attic. Dio lib. 40.

Sulpitia, de ære alieno. Tulit idem μηδένα συγκλητικὸν ὑπὲρ δισχιλίας δραχμὰς ὀφείλειν. Ne quis Senator supra duo millia drachmarũ deberet. Plut. in Sylla. Ipse tamẽ legislator, cũ vita excessit, vltra trecentas myriades debiti nomine reliquit

Sulpitia, De Belo Mithridatico. Tulit idem. Vt Syllæ, cui Asia prouincia obuenerat, vt bellũ Mithridaticum administraret, imperium abrogaretur, & C. Mario mandaretur. Velleius lib. 2. Flor. epit. 77. Plutar. in Sylla, & Mario, & Appia. de bello ciuil. 1.

Sulpitia De Bello Macedonico. Tulit P. Sulpitius consul cũ C. Aurelio, an. 553. Vellent inberent Philippo regi Macedonibusque, qui sub regno eius essent, ob iniurias armaq. illata sociis populi Rom. bellum indici. Liu. lib. 31.

Sulpitia Sempronia, de templis & aris. Tulere ex SC. P. Sulpi. P. Sempr. coss. 649. Ne quis templum aram ve Senatus iniussu, aut Tribunorum pl. maioris partis dedicaret. Liu. lib. 9.

T.

Talaria, de talorum lusu. Nominatur à Plauto in milit. glor.

Atque adeo vt ne legi fraudem faciam talaria:
Accuratote, vt sine talis domi agite vt conuiuium.

Facete ad legem aliquam de alea veterem alludit, qua talorũ lusus conuiuis interdicebatur: Publiciam forte, aut Titiam. Nam sumptuariæ leges, quibus hanc nonnulli attribuunt, de sumptibus tantum modo cauebant.

Tarpeia. De mulcta, Vide Ateria Tarpeia.

Terentia Cassia frumentaria. Tulere M. Terentius Lucullus C. Cassius coss. anno DCXXC. Vti frumenti alterę decumæ à prouinciis coemerentur precio in modios H. S. trium cõstituto: item vt ciuitatibus æqualiter imperaretur, precio in modios singulos H-S. quatuor constituto. Cic. Verr. 5. & 7.

Terentia, de legib. cõsularis imperij. Tulit C. Terent. Arsa Trib. pleb. Lucretio, Veturio coss. anno 290. Vt quinq; viri crearentur legibus de imperio consulari scribendis, ne ipsi libidinẽ ac licentiam suam pro lege haberent. Dionysius lib. 10. Liu. li. 3. qui tamẽ perlatam non fuisse affirmat. Corrupte autem antea Terentilla vocabatur.

Thoria agraria, Tulit Sp. Thorius Trib. pl. Ne agri amplius diuiderentur, sed possessorib. in iis relictis, vectigalia pro iis penderentur, eaque pecunia populo diuideretur. τὴν μετὰ γῆν μηδεὶς διανέμῃ, ἀλλ' εἶναι τῷ δήμῳ τὸν ἐκ τούτων φόρον ὑπὲρ αὐτῆς τῇ δήμῃ τελεῖσθαι, καὶ τοῦτο τὸ χρήμασι χαρὶν εἰς διανομάς. Hæc Appian. lib. de bello ciuil. 1. qui subiungit, non multo post latam fuisse legem, qua vectigal illud abrogatũ est. At Cic. in Bruto lege Thoria id factũ tradit. Sp. Thorius, ait, satis valuit in populari genere dicẽdi, is qui agrũ publicũ vitiosa & inutili lege, vectigali leuauit. Idem præterea in lib. de Orat. 2. scribit Lucilium lege Thoria postulatum fuisse: quod ab eius pecore agri publici depasti essent. Corruptè autẽ apud Appianum Borius legitur, pro Thorius: vt alia in hoc genere quam multa.

Titia, De Lvsv. Ne quis in pecuniã ludetur, sponsionemve in ludo, nisi qui Virtutis causa susceptus esset, faceret. Marcia. lib. 3. ff. de aleator. Vide Publicia de lusu. Ac de his fortassis accipiendi sunt hi versus Horatij lib. 3. Carm. Od. 24.

Nescit equo rudis
Hærere ingenuus puer:
Venarique timet, ludere doctior
Seu Græco iubeas trochо,
Seu malis vetita legibus alea.

Meminit etiam Cic. Philipp. 2. legis de aleator.

Titia, de triumviratu quinquennali. Tulit P. Titius Trib. pleb. Vt Tresviri consulari potestate constituendæ Reip. in quinquennium crearẽtur, Octauius Cæsar, Lepidus & Antonius. Appian. de bell. ciuil. 4. & Florus Epit. 120.

Titia, de donis & munerib. Tulit L. Titius. Ne ob orandã causã pecuniam domumve patroni acciperent. Tacit. lib. 1. & Auso.

Iurisconsulto cui nubit adultera coniunx,
Papia lex placuit, Iuliæ displicuit.
Quaritis vnde sit hæc distantia? semivir ipse
Stantiniam metuens, non metuit Titiam.

Eum notat, qui à clientelis inops, nec domum nec munus ab vllo capiebat. Idem fuit sanctum Cincia lege, de qua superius retulimus.

Titia Agraria, Tulit vt vult Hot. Sext. Titius, Trib. pleb. M. Antonio. A. Posthumo coss. anno 654. Vt vectigal agris publice assignatis impositum Quæstor colligeret. Cic. lib. 2. De Orat. pro Muræna. Valer. lib. 8. c. 1.

Trebonia, De Tribunis pleb. Tulit L. Tribonius Tribun. pleb. Harminio, Virginio coss. ann. 305. Vt qui plebẽ Romanã, Trib. pleb. rogaret, is vsque eo rogaret, dum decem tribunos pleb. faceret. Qua lege Tribunorum cooptatio collegio adempta, in pop. Rom. translata est. Liu. lib. 3. & 5.

Trebonia, de Cæsare Tulit A. Trebonius Trib. ple. Pompeio Magno & Crasso iterum coss. anno 698. Vt Cæsari imperium in Gallia in aliud quinquennium quam quod ei Vatinia lege cõcessum erat, prorogaretur. Ita Tribonius Senatui successoris mittendi potestatem adimebat. Cic. lib. ad Attic. 7. 8. 9. 10. Item Florus epit. 105. Plutarch. in Pomp. & Catone Vticensi. Dio libro 39.

Tribonia, de Pompeio. Tulit idem: Vt eisdem coss. Syria & Hispania prouinciæ in quinquennium darentur. Plutarch. in Pompeio.

Tribvnitia lex dicitur, quæ de Tribunorum potestate lata est, Fest. lib. 17. Homo sacer is est, quem populus iudicauit ob maleficiũ neque fas est eum immolari: sed qui occidit, parricidij non dãnatur. Nam lege Tribunitia cauetur prima. Si quis eum qui eo plebiscito sacer sit, occiderit, parricida ne sit. Quib. verbis Festus Sacratam Iuniam, quam suo loco exposuimus, significat. Alia sententia dixit Cicero in Vetrina secunda. Viderit adhuc post legem Tribunitiam vnum Senatorem vel tenuissimum esse damnatum. Quibus verbis Pompeiam legem intelligit, de Tribunitia potestate restituenda, nondum tamen latam, sed in concionibus ostentatam.

Trivm-

Digitized by Google

TRIBVNITIA lex nominatur, à Pomponio dicam, an Tribonianoe in l.2. De orig.jur. fere initio: Exactis deinde Regibus lege Tribunitia omnes leges hæ exoleuerunt. At lata ea lex est à Iunio Bruto consule, non Tribuno, vti Liuius testatur. Rursus quod nonnullis placet, à C. Terentio Arsa Tribuno pleb. latam esse, Lucretio, Veturio cos. ann. 290. quo anno scribit Liuius latam fuisse legem ab illo, Vt Quinque viri crearentur legibus de imperio consulari scribendis: non satisfacit. diserte namque Liuius perlatam eam legem non fuisse affirmat, cessit, inquit Liuius, ad vltimum maiestati Trib. pleb. & destitit. Videndum ergo vtrum apud Pomponium mendum sit, & legendum LEGE BRVTI IVNIA: an potius Pomponius à Liuio dissentiat, & à Bruto Celerum Tribuno legem latam existimet, nec dum consulatum adepto. nam eum Celerum Tribunum fuisse, in ead. l. §. 8. confirmat.

TVLLIA, de legationibus liberis. Tulit M. Tull. Cicero, consul cum Ant. anno 690. Ne sicut antea infinitum, sed annuum tempus earum esset. Idem de Legib. 2.

Tullia, de ambitu. Tulit idem. Ne quis munus gladiatorium biennio quo magistratum petierat, petituruse erat, ederet: nisi ex testamento præstituta die. Vt senatoribus ambitus damnatis, aqua & igni ad annos 10. interdiceretur. Vt in plebem pœna grauior esset, quam lege Calpurnia fuisset. Vt reis morbum excusantibus, pœna certa esset. Cic. pro Muræna, pro Sex. in Vatin. Dio lib. 37.

V.

VALERIA, de prouocatione & libertate populi. Tulit P. Valer. Publicola cos. solus, Bruto collega mortuo, anno 243. Vt aduersus omnes magistratus, ad populum prouocatio esset. Ne quis magistratus ciuem Rom. aduersus prouocationem verberare, aut necare, aut pecunia mulctare vellet. Ne quis Romæ imperium haberet, nisi cui à populo datu esset, sacrumque esset cum bonis caput eius qui regni occupandi consilia iniisset. Vt capitale esset, si quis injussu populi magistratum adiisset. Vt quinque boum & duarum ouium mulcta esset. Vt publicæ pecuniæ in æde Saturni reconderentur, duoque ærarij Quæstores crearentur, Vt plebs à portoriis & tributis præstandis liberaretur, Liu. lib. 2. Dionys. lib. 5. Plut. in eius vita. Valer. Max. lib. 4. c. 1. Pomp. de orig. jur.

Valeria, de prouocatione. Tulit L. Valerius consul cum M. Horat. ann. 304. Ne quis vllum magistratum sine prouocatione crearet: qui creasset, eum iusque fasque occidi, neve ea ædes capitalis noxæ haberetur. Liu. lib. 3. Dionysius. 10. Eodem anno lata fuerat Duilia, qua de Consulibus tantum cauebatur. Vocatur etiam hæc Horatia.

Valeria, de prouocatione. Tulit M. Valerius cons. cum Qu. Apuleio. ann. 653. Ne quis qui prouocasset, virgis cæderetur, securive necaretur: si quis aduersus ea fecisset, improbe factorum. Liu. lib. 10. Diligentius, inquit, quam alia sancita est: tertio tum post Reges exactos lata, semper à familia eadem.

Valeria, de ære alieno. Tulit L. Valerius Flaccus cos. cum C. Cinna, in Marij demortui locum suffectus, anno DCLXVII. Vt creditoribus quadrans solueretur. Paterculus lib. 2.

Valeria, de Syllæ dictatura. Tulit L. Valerius Flaccus Interrex à Senatu proditus, destituta consulibus ciuitate, Carbone & Mario interfectis. Vt L. Sylla perpetuus dictator Reip. constituendæ causa crearetur, & quæcunque is aut tanquam consul, aut tanquam proconsul gessisset, rata essent. Cic. Verr. 4. in Rullum, Appian. de bello ciuil.

Valeria, de proscriptis. Tulit idem. Vt eorum bona venirent qui proscripti sunt, aut eorum qui in aduersariorum præsidiis occisi sunt. Vt proscriptiones venditionesque ad diem Kalen. Iun. fiant. Cic. pro Sext. Roscio, vbi contumeliose in Syllam, vtrum Valeria an Cornelia dicenda sit, nescire se scribit. In Vetrin. 3. caput Corneliæ memoratur. Ne quis testamento proscriptum juuaret. Sed ego neque à Valeria, quæ nomine dicebatur, cum re ac Veritate esset Cornelia, id abjudico: neque ad verba, sed sententiam legis id refero. nam si aqua & igni eis interdictum erat, nihilo magis testamento, quam inter viuos eis largiri licebat.

Valeria, de jure ciuitatis. Tulit Qu. Valerius Trib. pleb. Martio, Sext. Iulio cos. ann. 662. Vt de iis qui socios jus ciuitatis clam palamve jussissent, quæstio haberetur. App. lib. de bel. ciu. 1.

Valeria, de defectione militum. Tulit M. Valerius Coruus Dictator, anno 612. Ne cui militum secessio, quam metu supplicij fecerant, cum de Capua, quæ ipsorum præsidio commissa erat, occupanda conspirassent, eorumque consilium defectum esset, fraudi esset. Liu. lib. 7.

Valeria de iure suffragii. Tulit C. Valerius Trappo Treb. pleb. Valerio Liuio cos. anno 565. Vt Formianis, Fundanis, Arpinatib. suffragii latio (nam ante sine suffragio habuerunt ciuitatem) esset. Liu. lib. 38.

VALERIA maiestatis. Tulit Q. Varius, propter obscurum ius ciuitatis Hybrida cognominatus. Trib. pleb. aduersus interceſſionem collegarum. Vt quæreretur de iis, quorum ope consiliove socii contra populum Romanum arma sumpsissent. Ascon. in Orat. pro Scauro & pro Cornelio: & in iisdem Tullius. Valer. Max. lib. 8. c. 6. Cic. Tusc. 2. & in Bruto.

VATINIA, de Cæsaris prouinciis. Tulit P. Vatin. Trib. pleb. C. Cæsare, M. Bibulo cos. anno 614. Vt Cæsari Gallia Cisalpina cum Illyrico in quinquennium, sine Senatus decreto, & extra sortem mandaretur. Vt ij quos in lege nominabat, legati sine Senatus decreto cum Cæsare proficiscerentur. Vt eidem pecunia ex ærario ad exercitum attribueretur. Vt idem coloniam Nouumcomum deduceret. Tranquillus in Cæsare: Cicero pro Balbo, & epist. ad Lentulum, Sallust. Iugurth. Plutar. in vitis, & præsertim Cicero in Vatiniana hoc loco, Eripuerasne Senatui prouincias, &c. quo ex loco coniecturam capit Hotom. locum illum in media Oratione corruptum esse, vbi sic legitur, Eripuerisne partes illo tempore cariſſimas partim à Cæsare, partim à publicanis, legendumque partim à Senatu, vt partes intelligantur subministrandæ pecuniæ, cum Senatus ærarij dispensationem haberet, publicari sæpe Rempub. pecunia iuuarent. Mendum ex nota se, ortum videtur, pro qua imperitus scriptor Cæsare reposuit.

Vatinia, de repetundis. Tulit idem. Vt qui repetundarum reus esset, ei aeterna consilia reiicere liceret. Cic. in Vat. vbi commodiorem conditionem reiectionis, pro contentionem legendum videtur.

VELLEIA, de hæredum institutione. Vide Iunia Velleia.

VILLIA annalis, Tulit L. Villius Annalis Trib. pleb. L. Manlio, Q. Fulvio cos. ann. 574. Quot annos nati quemque magistratum peterent, caperentque. Liu. lib. 40. vbi tamen corrupte legitur ab L. Iulio Trib. pleb. latè, vt annotat vir doctissimus C. Sigonius. Et in lib. epist. Cælij & pro L. Iulio Annali, in manuscriptis est, L. Villio & apud Valerium li. 9. L. Tullius Annalis, pro L. Villius. Quod autem Liuius loco sup. citato hanc legem eo primum anno latam scribit, mirum prorsus est, cum li. 25. ita de Scipione tradiderit: Huic petenti ædiliratem, cum obsisteretur Trib. pl. negantes rationem eius habendam esse, quod nondum ad petendum legitima ætas esset. Post autem lib. 22. in consulatu mandando T. Quin. Flaminio, quem nondum annos 30. natum fuisse Plutarchus prodit, huius legis ne verbum quidem fecerit: imo vero ita scripserit: Patres censuerint qui honorem, quem sibi per leges capere liceret, peteret, in eo populo creandi quem velit, potestatem fieri æquum esse. Hanc autem legem significat Ouidius in Fastis, cum ait:

Legibus est ætas populo senior, finitaque certis
Legibus est ætas, vnde petatur honos.

Annus autem fuit Quæsturæ quidem non ante XXVII. Tribunatus XXX. Ædilitatis XXXVII. Prætura XL. Consulatus XLIII. Et quod de Quæstura diximus, apte congruit cum eo quod Polyb. lib. 6. scribit, legem fuisse, ne quis vrbanum magistratum gereret, nisi decem stipendia confeciſſet. Annus autem ad militandum legitimus fuit 17. Vide Cic. Philip. 5.

VISELLIA, de libertinis, Tulit L. Viſellius Varro cos. cum C. Fannio, an. DCCLXIII. Diui Claudij temporibus. Ne libertinis hominibus, qui jus annulorum aureorum adepti non erant, eos honores, qui ingenuorum proprij sunt, capere liceret. Imp. l. vnic. ad legem Viſell. l. 1. C. quando prætor. act. crim. præsid. Vlp. c. Instit. 3. Viſcellia tamen vbique legitur mendose cum Viſellia rum familia nota sit, cuius C. Viſellius Varro, Ciceronis consobrinus, vt constat ex Bruto.

VNCIARIA. Lex dici cœpta est, quam Sylla & Qu. Pompeius tulerunt, qua sancitum est, vt debitores decimam partem. * * * Hæc apud Festum: nec plura leguntur.

VOCONIA, de mulierũ hæreditatib. Tulit Q. Vocon. Saxa Trib. Cæpione & Philippo cos. an. 594. Ne quis census esset, i. centũ millia sestertiũ possideret, vt §. Papian. Iustit. de succeſſ. libert. virginem, neve mulierẽ, supra quadrantem suorum bonorum, i. τῆς ὅλης οὐσίας μοῖραν, vltra 25. millia sestertium, vt ait Dio lib. 56. hæredem instituerent: pluſve cuiquam legaret, quam ad hæredem hæredeſve perueniret. Ne fœminæ vltra cõsanguineos ab intestato succederent. Theoph. in Iust. tit. de leg. Falc. ἐν τῇ τρίτῃ τάξει ἐ δυνάμενοι γένεσθαι τῶν ἀναγκαίων τῶν ἀπογραφῶν. Cic. Vetrin. 3. de senect. de finib. 2. Dio li. 56 Gell. lib. 7. c. 13. & li. 17. c. 5. Auguſt. li. de ciuit. Dei 3. Florus in Epit. lib. 41. Volumnius legitur pro Voconius Paul. li. sent. 4. Extat autem declamatio Quintiliani CCLXIV. in qua lex præponitur: Ne liceat mulieri nisi dimidiam partem bonorum relinquere. Verum ea lex ad Scholasticas exercitationes ficta & accommodata fuisse videtur, vt ex Dione constat.

VOLERONIA, de plebeiis magistratibus, vide Publilia Lætoria.

LEGVM, QVARVM INCERTA SVNT NOMINA REGENSIO.

LEGES publicorum iudiciorum, vt ante, si reo commodum sit, iudicium de accusatore fiat, vtrum illi liceat accusare, necne. Cornif. ad Herenn. lib. 1.

LEX, Ne quis vrbanum magistratum caperet, nisi qui decem stipendia confeciſſet. Polyb. lib. 6.

LEX semunciaria fenoris. Tulit T. Manlio Torquato, C. Plautio cos. Anno CDVI. Liu. lib. 7.

Digitized by Google

Lex ss, de ambitu. Ne quis candidatus nomenclatore in magistratus petitione vteretur. Plutarch. in Cato Vtic. Vt qui competitorem suum ambitus damnasset, pro eo substitueretur. Cicer. pro Sylla: Vt qui quempiam ambitus damnasset, eius tribum assequeretur. Cic. pro Balbo: Vt qui ambitu damnasset, alium eodem crimine damnasset, in integrum restitueretur. Cic. pro Cluent. Vt accusatori custos appone retur, qui videret quæcunque ad accusationem pararet atque ageret. Plutarch. in Cat. Vtic.

Lex, de Cn. Publicio Menandro homine libertino, quem legati in Græciam proficiscentes, interpretem secum habuerunt, vt si domum reuertisset, & inde Romam rediisset, ne minus ciuis esset. Cic. in ea pro Balbo. Pomponius autem in lege 5. ff. de capt. & postlim. Et ideo, inquit, in quodam Menandro, qui postea quam apud nos manumissus erat, missus est ad suos: non est visa necessaria lex de illo, vt maneret ciuis Romanus. Nam siue animus ei fuisset remanendi apud suos, desinebat esse ciuis: siue animus erat reuertendi, manebat ciuis: & ideo lex fuit superuacua. De eodem Menandro Ciceronis locum in lib. de Orat. 1. intelligendum censet Hotom. Similique in genere, inferiore ordine, si quis apud nos seruisset ex populo fœderato, seseque liberasset, ac postea domum reuenisset, quæsitum est apud maiores nostros, num is ad suos postliminio rediisset, & amisisset hanc ciuitatem.

Lex, de militia. Vt qui ciuem ab hoste seruasset, is ab Imperatore quercea corona donaretur. Plutarch. in Coriol. Item, ne cuius militis scripti nomen, nisi ipso volente, deleretur. Liu. libro 7. Item, Ne quis loco ab Imperatore designato cederet, atque ordinem desereret. Diodor. l. 12.

Lex de Carminibus infamibus. Donatus in Terent. sed cum Poëtæ abuti licentius stilo & passim lædere ex libidine cœpissent plures bonos, ne quisquam in alterum carmen infame proponeret, lege lata siluere.

—— Lex est accepta chorusque
Turpiter obticuit, sublato iure nocendi.

Hæc Donatus ex Horatij libro, De arte. Idem etiam in lib. Epist. 2. ad Augustum, legem eandem his versib. significat,

——Quinetiam lex.
Pœnáque lata, malo quæ nollet carmine quenquam
Describi. Vertere modum formidine fustis
Ad benedicendum, delectandumque redacti.

Sed hanc 12. Tabul. legem esse censet Hotom. de qua Cic. lib. 4. de Rep. scribit apud August. lib. de ciuit. 2.

Lex, de ciuitate Romana Mutini Libyphœnique, danda qui cum ab Hannone Carthaginensium Imperatore, cuius præfectus fuerat, dignitate sua spoliatus esset, Agrigentum Romanis prodidit. Liu. lib. 27.

Lex, de Dictatore. Ne Dictatori equum conscendere liceat. Plutarch. in Fabio Maximo.

Lex, de C. Seruilio. Tulit Cn. Seruilio, C. Seruilio coss. Anno 550. Ne illi fraudi esset, quod patre, qui sella curuli sedisset, viuo, cum id ignoraret, Tribun. pleb. atque Ædilis pleb. fuisset, contra quam sanctum legibus erat. Fuerat autem C. Seruilij pater annos 10. apud hostes Boios captiuus. Liuius libro 27. & 30.

Lex, de Comitiis, Ne in Comitiis magistratuum absentum ratio haberetur. Suet. & Plut. in Cæsare.

Lex, ne quis præsidum munus, donum caperet, nisi esculentum, poculentum, quod intra dies proximos prodigatur, l. plebiscito 18. ff. de offic. præsid.

Lex, Augusti tempore lata, vt præfecto Ægypti imperium par proconsuli daretur: commemoratur ab Vlp. d. l. ff. de offic. prætor. August.

Lex Agraria paulò post C. Gracchi necem lata, πλὴν γιὰ ὑπὲρ ἓξ ἑκατὸν πεντάγυρα ἐξεῖναι πωλεῖσθαι τοῖς ἔχουσι, ἐπέλαττε γὰρ ὁ νόμος τὸ ἀφορισθὲν ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἑκάστῳ πλῆθος, id est, vt liceret iis, qui agrum lege Sempronia possidebant, vendere. Hoc enim lex Tib. Gracchi vetabat Appian. lib. de bello ciuil. 1.

Lex lata Papirio, Carnilio coss. Anno 440. Vt qui iuniorum non, conuenisset ad Imperatorium edictum, quique injussu abiisset, caput Ioui sacratum esset. Liu. lib. 10.

Lex de Comitiis. Ne is qui Comitiis præesset, sui rationem in magistratu petendo haberet. Liu. lib. 10. Ne quis inspiciat tabellam, ne roget, ne appellet. Cic. de leg. lib. 3.

Lex vt rei frumentariæ procuratio Sext. Clodio adempta, Cn. Pompeio mandaretur. Cicer. pro domo sua. Plutarch. in Vitis. Dio lib. 39.

Lex de repetundis. Vt suntibus in prouincias inquirendi in eos causa, quos repetundarum reos fecerant, certus comitum numerus esset. Vt literæ ex prouincia deportatæ triduo ad Prætorem deferrentur, judicumque signis obsignarentur. Vt accusato sex tantum horæ darentur. Cicer. pro Flacco, vbi recentem hãc legem appellat, vnde apparet inter Corneliam & Iuliam aliquam fuisse: cum id de neutra intelligi possit.

Lex, de vini potu. Vt neque libera neque serua biberet vinum, neque vero clarorum virorum quispiam à pube vsque ad 35. ann. Ælianus Romanorum veterum hanc fuisse legem testatur. lib. 2.

Lex, de magistratibus. Vt numerus liberorum in candidatis præpolleret. Cornel. Tacit. lib. 2. Videtur legis Papiæ Poppææ pars fuisse.

Lex, Ne quis patricius in arce aut Capitolio habitaret, quod propter M. Manlium Capitolinum factum est. Liu. lib. 4.

Lex, ex auctoritate patrum ad populum lata, vt Priuernatibus ciuitas daretur. Liu. lib. 8.

Lex de Sacerdotijs. Ne duo ex eadem gente idem sacerdotium haberent. Dio lib 39.

Lex pecuniaria. Ne quis in argento vel auro plus 60. H. S. possideret, quam legem Iul. Cæsar 11. Consulatus confirmauit. Dio 41.

Lex, de Quæstoribus. Vt Quæstoribus anno confecto redire ex prouincia liceret. Plutarch. in Gracchis.

Lex, de militia. Vt ciues Rom. annos 10. cum vsus Reipub. postularet, militarent. Plutarch. in Gracchis.

Lex, qua Flaminica Dialis sacrorum causa in potestate viri, cætera promiscuo iure ageret. Tacit. lib. 4.

Lex, quæ sumptum sepulchrorum definiebat, & qui eum modum superasset, tanta pecunia, quantam præter modum impendisset, mulctabat. Cic. ad Attic. lib. 12. Epist. 33.

Lex P. Scipione, C. Liuio coss lata per vnum è Trib. pleb. Anno DCVI. Vt belli Punici secundi administratio P. Scipioni mandaretur, vt ex delectibus supplemẽtum conscriberet, voluntarios quotquot posset à sociis acciperet, & ad reges ac ciuitates literas daret, inscriptas populi Romani nomine. Appian. De bell. Punicis.

Lex Castrensis apud Romanos. Quæ pro desertore habet, si quis vlterius succedat, quam vnde signa audiri possint. Appian. in Libyco.

Lex, de Tribunis pleb. Εἰ δήμαρχος ἐν δυσὶ ταῖς παραγγελίαις, τὴν δημαρχίαν ἐν πάντων ὀπλίταις ἄγοιεν. Vt si Tribunus nondum pro missa præstiterit eius in primis ratio à populo Comitiis Tribunitiis habeatur. Appian. de bello ciuil. 1.

Lex de triumpho. Ne quis triumpharet, nisi qui hostium quinque millia vna acie cæcidisset. Valer. Max. lib. 2. c. 8. & Dio lib. 37. Vt solis Consulibus & Ducibus triumphare liceret. Plut. in Pomp. & Cato. Vtic. Ne qui triumphatus erat, ante triumphum vrbem introiret. Plutarch. in Pomp.

Lex de trigeminis, ἐκωλύθησαν, τοὺς τρίδυμοι, ἐκ τῶν δημοσίων τὰς τροφὰς τοῖς παισὶν χορηγοῦσθαι μέχρις ἐτῶν. Vt quibus trigemini liberi nati erant, iis ad alendos pueros sumptus de publico suppeditarentur. Dionysius lib. 3. qui propter Horatiorum laudem eam latam suoque adhuc tempore obseruatam scribit.

Lex, de Vacatione. Appian. De bello ciu l. lib. 2. sic scribit: Οὕτω δὲ ἦν ἀκμαῖον ἐθίσαι, ὡς νόμῳ τῷδε ἀφεῖσθαι στρατείας ἰφίοις ἐς γήρως ἐγγενομένοις, πλὴν μὴ κατὰ πόλεμον ἔθνους, ὅτῳ δὲ ἐς γήρως ἐγένετο ἐς ἰφίους στρατεύεσθαι. Vsque eo, inquit, Galli Romanis terribiles & formidolosi sunt, vt in lege de vacatione militiæ, quæ sacerdotibus & senibus permittitur, illud adscriptum sit, nisi si bellum Gallicum exoriatur. tum enim & senes & sacerdotes in militiam proficisci. Liuius quoque lib. 8 tradit, exorto tumultu Gallico, Mamercum cos. jussum scribere exercitum sine vlla Vacationis venia, quin opificum quoque vulgus & sellularij, minime militiæ idoneum genus exciti dicuntur. Idem præterea li. 10. vbi de eodem nuncio commemorat: Senatus, inquit, justitia indici, delectum omnis generis hominũ haberi jussit, nec ingenui modo, aut juniores sacramento adacti sunt: sed seniorum etiam cohortes factæ, libidinique centuriati. Plutarch. præterea in vita M. Marcelli, de Gallis loquens: Οἱ μάλιστα, inquit, μισοῦσι διὰ τὴν δεινότητα, ἔστο δὲ ἐς πλεῖστον ὑπὸ αὐτῶν δεδιότες ἐξ ἐκείνου δὲ ἐς δεῦρο νέμει, ἀπαλλὰξ ἐξ στρατείας τοὺς ἱερέας, πλὴν εἰ μὴ μεγάλοις πόλεμοι ἐνίκων δύσμαχοι πόλεμοι. id est, Quos maxime Romani metuisse videntur, quippe à quibus vrbe pulsi aliquando fuerant, etiam legem tulerant, vt vacatio militiæ sacerdotibus esset præterquam si rursus bellum Gallicum exoriretur. Item in Camillo ὅτου δὲ οὐδὲ ἐφίσει τῷ ἰσχυρῷ, ὅτε δίδωμι νόμον, ἀφεῖσθαι τοὺς ἱερεῖς στρατείας, χωρὶς εἰ μὴ μεγάλοις ἐ πόλεμοις, id est, Tantus erat Gallorum metus, vt legem Romani tulerint, vt sacerdotes militiæ vacationem haberent, præterquam si bellum Gallicum exoriretur. Tumultu tamen, non bello Gallico, hanc fuisse consuetudinem Cicero Philipp. 8. docet hic verbis: Grauius autem esse tumultum, quam bellum, hunc intelligi potest, quod bello Gallico vacationes valent, tumultu non valent. Huius legis etiam in ea pro Fonteio meminit.

Lex VECTIBVLICI, siue, vt est manuscript. Cod. Vecchij Libyci, qua manumissus à Rep. Rom. ciuitatem Romanam consequebatur: cujus potestas postea senatusconsulto Iubentio Celso iterum, & Neratio Marcello coss. facto, ad prouincias porrecta est, de qua l. vlt. C. de seruis Reipub. manumit.

FINIS.

DE SE-

DE SENATORIBVS, SENATV, ET SENATVSCONsultis, ex Fr. Hotomann. & aliis.

SENATORES à Romulo primum institutos esse, Liuius, Dionysius, Plutarchus, aliique auctores tradunt. Liuius quidem in libro primo sic: Cum iam virium haud pœnitetet, consilium deinde viribus parat. Centum creat Senatores, siue quia is numerus satis erat, siue quia soli centum erant, qui ciere Patres possent. Patres certe ab honore, patritiique progenies eorũ appellati. Dionysius autem libro secundo: Romulus autem his constitutis, statuit continuo sibi Consiliarios cooptare. Viroſque centum ex patritiis legit, quibuscum Rempub. administraret. Eorum autem hoc discrimen fecit. Ipse quidem vnum ex omnibus præstantissimum designauit, quem existimaret vrbanis rebus præesse oportere, si quando ipse cum exercitu extra vrbem esset. Deinde iussit vnamquamque tribum tres viros ætate, prudentia & nobilitate generis præstantes deligere. Post illos nouem singulas curias iussit denuo tres viros è patritiis maxime idoneos deligere. Postquam ad primos illos nouem à tribubus designatos, istos nonaginta, quos curiæ crearant, adiunxisset, & iis illum præfecisset, quem ipse antea decreuerat, centum Senatorum numerum impleuit. Is consessus, siue concilium, verbum pro verbo Græce expressum, γερουσία, id est, Senatum significat: & vsque adhuc eo nomine à Romanis appellatur. Vtrum autem propter senectutem eorum, qui cooptati fuerant, an propter virtutem nomẽ illud reperierit, non habeo certum, quod dicam, quippe prisci homines solebant eos qui natu grandes, & boni viri essent, γέροντες, id est, senes appellare. qui vero in eo consilio erant, Patres conscripti vocati sunt, & vsque adhuc eam appellationem retinuerunt. Plutarchus autem in Romulo fere in eãdem sententiam scribit: Nec enim excursione, nec saltu, nec eminus hastis vteretur (de Sene Scipione loquitur) sed consilio, ratione, sententia: quæ nisi essent in senibus non summum consilium maiores nostri appellassent Senatum. Seneca autem, à qua ætate non cogerentur Senatores in senatum venire, duobus locis constituit: quorum vnus est libro Declamationum primo: Senator, inquit, post sexagesimum quintum annum in curiam venire non cogitur, nec vetatur. Et in fine libri De breuitate vitæ: Lex, inquit, à quinquagesimo anno militem non cogit: à sexagesimo Senatorem non citat. Zonaras autem lib. 11. in hunc modum, Romulus ex iis, qui tum amplitudine generis, tum prudentia, tum etiam instituto vitæ clariores essent, centum designauit Consiliarios, eosque Patritios nominauit. Eorum autem conuentum vniuersum, Senatum appellauit: quem Græci γερουσίαν vocant. Senatoribus autem idcirco Patritiorum nomen est impositum, vel quod ingenuorum liberorum patres essent: vel potius, quod ipsi demonstrare patres suos possent, quippe qui nobili genere orti omnes essent: vel etiam à patrocinio (sic autem πατρωνία Latino verbo appellant: Patronos enim eos, qui præsidium atque opem ferunt, nominabant. Sed videamus ne proxime ad Romuli mentem accedat is, qui per hanc appellationem existimet illum hoc significare, oportere primarios viros & ciuitatis principes, paterno studio curam inferiorum suscipere simulque plebem per hanc Patritiorum appellationem perducere, vt ne potentiorum honoribus indignentur: sed erga eos bono animo sint, quippe quos Patres & habeant, & appellent. Idem de Patritiis eod. lib. Patritiis enim vrbanos calceos, tum corrigiarum implicatione, tum literæ vnius forma insignitos dederunt, vt ab illis centum viri, qui à principio Senatores fuerunt, fluxisse viderentur. Literam autem R, fuisse aiunt, siue quod numerum illorum centum virorum significet (nam apud Græcos ῥῶ est numerus centenarij) siue quod prima sit litera, qua Romanorum nomen scribitur.

Nunc qui Senatores essent, quique in senatu dicendæ sententiæ ius haberent, breuiter ex antiquorum auctoribus ordine expositis aperiendum est. Sallust. in Catil. Delecti, quibus corpus annis infirmum, ingenium sapientia validum erat, Reip. consultabant: hi vel ætate, vel curæ similitudine Patres appellabantur. Liu. li. 11. Deinde quo plus virium in senatu frequentia etiam ordinis faceret, cædibus Regis diminutum patrum numerum, primoribus equestris gradus lectis, ad trecentorum summam expleuit. traditumbue inde fertur, vt in senatum vocarentur, qui patres, quique conscripti essent. Conscriptos videlicet in nouum Senatum appellabant lectos, id mirum, quantum profuit ad concordiam ciuitatis, iungendosque patribus plebis animos. Festus lib. 1. Patres dicuntur, qui sunt patritij generis: Conscripti, qui in senatu sunt scriptis annotati. Allecti autem dicebantur apud Romanos, qui propter inopiam ex equestri ordine in senatorum sunt numerum assumpti. Idem lib. 14. Patres Senatores ideo appellati sunt, quia agrorum partes attribuebant tenuioribus ac suis liberis propriis. Idem lib. 15. Qui patres, quod conscripti vocati sunt incuriam, quo tempore. Regibus vrbe expulsis, P. Valerius Consul propter inopiam patritiorum ex plebe allegit in numerum Senatorum centum & sexaginta quatuor, vt expleret numerum trecentorum. Sic duo genera appellauere. Idem lib. 17. Senatores à senectute dici, satis constat, quos initio Romulus elegit centum: quorum consilio Rempub. administrabat. Itaque etiam Patres appellati sunt, & nunc cum Senatores esse iubentur, additur, Quibus in Senatu sententiam dicere licet: quia ij, qui post lustrum conditum ex iunioribus magistratum cepere, & in Senatu sententiam dicunt, & non vocantur Senatores ante, quam in Senatoribus sunt censu. Quibus ex verbis apparet, primum eos demum Senatores fuisse, qui à Censoribus lecti in senatum essent, vt de summa Reip. sententiam rogati loco & modo dicerent. Deinde fuisse etiam alios, qui quamvis à censoribus lecti non fuissent, tamen pro iure magistratus quem aut tum gerebant, aut ante gesserant, sententiæ in Senatu dicendæ ius habebant. De quibus verba Gellij ex lib. 3. cap. 18. subscribam. Videtur, inquit, eos significare, qui nondum à coss. in Senatum lecti, senatores quidem non erant: sed quia honoribus populi vsi quidem erant, in senatum veniebant, & sententiæ ius habebant: nam & Curulibus magistratibus functi, qui nondum à censoribus in Senatum lecti erant, Senatores non erant. Et quia in postremis scripti erant, non rogabantur sententias: sed quas principes dixerant, in eas descendebant. Hoc significabat edictum, quo nunc quoque Coss. cum Senatores in Curiam vocant, seruandæ consuetudinis causa translatitio vruntur, senatores quibus in senatu sententiam dicere licet. Hæc Gellius. Huius autem edicti mentionem Liuius facit in lib. 23. Consules, inquit, edixerunt, quoties Senatum vocassent, vti senatores, quibusque in Senatu dicere sententiam liceret, ad portam Capænam conuenirent. Quo in libro paulò supra, ea quæ modo dicebamus, planissime confirmat. Dictator, inquit, recitato vetere Senatu, inde primum in demortuorum locum legit, qui post L. Æmilium, & C. Flaminium censores curulem magistratum cepissent, nec dum in Senatum lecti essent, vt quisque eorum Senator primus creatus erat. Tum legit, qui Ædiles Tribuni & Prætores, Quæstoresve fuerant. Idem lib. 36. P. Cornelius cos. edixit, qui Senatores essent, quibusque in senatu sententiam dicere liceret, quique minores magistratus essent, ne quis eorum ab vrbe abiret. Iam vero scire illud oportet, cum olim quidem Senatores à Censoribus ex ætate & rerum vsu prudentiaq; legerentur, quemadmodum superius dictum est, postea tamen ex censu legi consueuisse, quam rem Plin. lib. 14. deplorans: Posteris, inquit, laxitas mundi, & rerum amplitudo damno fuit. Postquam Senator censu legi cœptus, iudex fieri censu, magistratum ducemque nihil magis exornare quam census, pessum ire vitæ precia, &c. Seneca etiam libro Declamat. 11. Senatorium ad gradum census ascendere facit. Census Romanum equitem à plebe discernit. Census in castris ordinem promouet. Censu in foro iudex legitur. Census autem Senatorius quantus fuerit, Sueton. in Augusto his demonstrat verbis: Senatorium censum amplianit, ac pro octingentorum millium summa duodecies H-S. taxauit, suppleuitque non habentibus.

CAPVT II.

QVIBVS DE REBVS SENATVS cognoscere.

DIONYSIVS Halicarnass. lib. 6. scribit, legem ab vrbe condita Romæ fuisse, vt Respublica omnis in potestate senatus esset, præter magistratuum creationem, legum lationem, & belli pacisve arbitrium. Itaque Polybius libr. 6. ærarium vectigaliaque omnia in eius manu fuisse, impendiaque de publico eiusdem arbitratu facta esse testatur. Quæstores enim siue Senatus auctoritate, præter ea quæ consules iussissent, ne minimum quidem cum opus esset, in rem vllam sumptum facere potuisse: grauissimis etiam & maximis sumptibus, quos censores in lustri quinquennalis apparatum faciebant, præfuisse: ab eodemque auctoritatem & facultatem illam his concessam fuisse. Iam vero maleficia & crimina per Italiam commissa, de quibus iudicium publice fieri debebat, vt puta proditionis, coniurationis, veneficij, cædis atque insidiarum, ad senatum referebantur, eiusque de his cognitio erat. Quod si qua in Italia controuersia dirimenda, si publice vel priuatim quispiam, vel ciuitas obiurganda, si cui auxilium, aut præsidium ferendum erat, de his omnibus curam Senatus habebat. Eodemque modo si extra Italiam ad aliquos legatio mittenda erat, vel aliquid decidendum, vel ad fœdus faciendum, vel ad cohortandum, aut etiam imperandum, aut postremo ad res repetendas, aut ad bellum indicendum: hæc Senatus ipse curabat ac prouidebat. Præterea quid de legationibus exterarum gentium, quæ in vrbem venerint, agendum, quid eis respondendum, in senatus vo-

Digitized by Google

luntate atque arbitrio pendum erat. Hæc Polybius: quæ tamen, vbi de iudiciis loquitur, obscura sunt, non enim Senatum de rebus capitalibus iudicasse legimus. Nam etsi Quæsitores ex senatoribus crearentur data operâ, qui de crimine aliquo cum consilio, hoc est, adhibita iudicum aliquot eodem ex ordine decuria quærerent, re vero iudicata priuati essent: non tamen senatum id circo iudicasse; sed Senatores tantum, dicendum est. Itaque posterioribus temporibus cum etiam Senatores soli lege Cornelia iudicarent, Cic. Verrin. 7. sic loquitur. Quo confugient socij? quem implorabunt? ad Senatum deuenient, qui de Verre supplicium sumat? non vsitatum, non senatorium.

Verumtamen vt rem illam omnem planius intelligamus; scire illud oportet, primis temporibus iudicia penes solos Senatores fuisse, quemadmodum ex Polybio modo didicimus: nimirum vsque ad annum vrbis 630. quo lex Sempronia lata est. vt iudicia in equestrem ordinem transferrentur: quæ ratio duranit ad annum vsque 657. quo lege Seruilia latum est, vt Equestria iudicia cum ordine Senatorio ita communicarentur, vt minor tamen Senatorum numerus esset, quod quidem vsque ad annum 662. obseruatum est, quo Liuia lege sancitum est, vt æqua ex parte iudicia penes senatum, & equestrem ordinem essent: vsque dum Plautia lex ferretur anno 664. quæ nonnullos etiam ex plebe vna cum Senatoribus & equitibus admisit. Post vero iterum ad solum ordinem Senatorium iudicia redierunt, lata lege Cornelia Anno 673. vt iudicia equestri ordini adempta, ad solos Senatores transferrentur, quod vsque ad legem Aureliam vsurpatum fuit, quæ anno DCLXXXIII. sanxit, vti cum senatoribus & equites & Tribuni ærarij iudicarent. Sed hos Iulius Cæsar sustulit, iudiciaque ad solos equites: & Senatores iterum reuocauit. Iam vero quod ad reliqua Polybij pertinet, præclarus extat & ei consentaneus Ciceronis locus in Vatiniana, his verbis: Eripueras senatui prouinciæ decernendæ potestatem, imperatoris deligendum iudicium, ærarij dispensationem: quæ nunquam sibi populus Romanus appetiuit, qui nunquam hæc summi consilij gubernationi auferre conatus est. Item: Quis legatos vnquam audiuit sine SC. &c. Id ea vero pro Domo sua summam ejus ordinis potestatem his ostendit verbis: Summum & populi Rom. populorumque & gentium omnium, de regum consilium Senatus. Porro autem non minimam senatus potestatis partem illam fuisse constat, quod & in comitiis maioribus, & in legibus ferendis, necessaria & cognitio & auctoritas Senatus esset. Liu. lib. 1. Decreuerunt, inquit, vt cum populus Regem jussisset, id sic ratum esset, si patres auctores fierent, hodieque in legibus magistratibusque rogandis vsurpatur idem jus vi ademptum: priusquam populus suffragium ineat, in incertum comitiorum euentum patres auctores fiunt. Idem etiam lib. 8. scribit à P. Philone Dictatore legem latam, vt legum quæ Comitiis centuriatis ferrentur, ante initum suffragium patres auctores fierent. Et Appianus lib. de bellis ciuil. lib. 1. legem à L. Sylla latam, commemorat, vt nihil ad populum referretur, nisi quod antea confirmatum à Senatu fuisset, quemadmodum, inquit, antiqua lege iubebatur. Hæc cum ita sint, facile intellectu est, quam ridicule Tribonianus, & in lege secunda, de orig. iur. & in Instit. scribat, cum auctus esset populus Rom. in eum modum, vt difficile esset in vnum eum conuocari legis sanciendæ causa, senatum vice populi consultum esse. Non enim propter ciuium copiam populi potestas ad senatum translata est, sed Cæsarum astutia, & calliditate, qui in Senatus augenda potentia, suæ seruiebant. Tacitus lib. 1. Tum primum è Campo Comitia ad patres translata sunt: nam ad eam diem & si potissima principis arbitrio, quædam tamen studiis tribuum fiebant: neque populus ademptum jus questus est, nisi inani rumore. Suet. in Cæs. Comitia cum populo partitus est, de exceptis consulatus competitoribus, de cætero numero candidatorum pro parte dimidia, quos populus vellet pronunciarentur: pro altera parte, quos ipse dedisset. Idem in Tiber. Neque tam paruum quicquam, neque tam magnum publici priuatique negotij fuit, de quo non ad P. C. referretur. Idem in Caligula: Tentauit & comitiorum more reuocato suffragia populo reddere.

CAPVT III.
PER QVOS SENATVS MORE MAiorum haberetur & consuleretur.

PER quos autem Senatus more maiorum haberi consulique soleret, Gelli. lib. 14. ex Varrone his exponit verbis: Primum ibi ponit, qui fuerint, per quos more maiorum Senatus haberi soleret, eosque nominat Dictatorem, Consules, Prætores, Trib. plebis, Interregem, Præfect. vrbis: neque alij prætor hos, jus fuisse dixit facere Senatusconsultum. Quotiesque vsu venisset, vt omnes isti magistratus eodem tempore Romæ essent, tum quo supra ordine scripti essent, qui eorum prior aliis esset, ei potissimum Senatus consulendi jus fuisse. Addit deinde, extraordinario jure Tribunos quoque militares, qui pro Consulibus fuissent, item Decemviros, quibus imperium consulare tum esset: item Triumviros Reipubl. constituendæ causa creatos, jus consulendi Senatum habuisse. Vtrum autem præfectus vrbi Latinorum causa relictus Senatum habere posset, dubitatum, idem capite insequenti tradit: quoniam ne Senator quidem sit, neque decendæ sententiæ ius habeat: cum ex ea ætate Præfectus fiat, quæ non sit senatoria. Sed & Capitonem & Tuberonem contra Murium sensisse, Ius esse Præfecto senatus habendi. Namque & Tribunis plen. senatus habendi ius fuisse: quanquam Senatores ante Atinium plebiscitum non essent.

CAPVT IV.
QVO LOCO SENATVS haberetur.

SENATVM alibi quam in locis per augures consecratis, quæ templa vocabantur, haberi non licuisse Gellius lib. 18. memoriæ prodidit: Senatusconsultumque alioqui iustum non fuisse. Propterea & in curia Hostilia, & in Pompeia, & post in Iulia, cum profana illa loca fuissent, templa esse per augures constituta: vt in iis Senatusconsulta more maiorum iusta fieri possent. Seruius in illud Æneid. lib. XI.

Alta intra limina cogit.

Quæritur, inquit, cur ad priuatam domum conuocetur Senatus, qui non nisi ad publica & augurato condita loca conuenire consueuit. Sed scimus domum Latini augurato conditam, & eandem tam templum fuisse, quam curiam. Namque in superioribus legimus tectum augustum, id est, augurio conditum. Item paulo post:

Hinc sceptra accipere, & primos attollere fasces
Regibus omen erat: hoc illi curia templum.

Merito ergo ad domum Regis quasi ad locum publicum conuocatur Senatus. nam, vt ait in septimo,

Tali intus templo diuum patriaque Latinus
Sede sedens.

Idcirco etiam in Palatij atrio, quod augurato conditum est, apud maiores consulebatur Senatus: vbi etiam arietes immolabantur, quod (vt in septimo diximus) Virgilius ad Latini transtulit domum. Multi dicunt perite Virgilium nec templi nec curiæ hoc loco feciisse commemorationem, sed tantum dixisse, intra tecta regia: vt ostenderet consilium quod initur, non esse complendum: quia nec rite est inchoatum. Ea enim quæ dicet Latinus, effectu carebunt. Hæc Seruius.

Loca autem ea, in quibus Senatus cogebatur, senacula vocabantur. Senaculum, inquit Varro, supra Græcostasin, vbi ædes Concordiæ, & basilica Opimia, senaculum vocatum, vbi senatus aut Seniores consisterent: dictum vt γερουσία apud Græcos, Festus libro 17. Senacula tria fuisse Romæ in quibus Senatus haberi solitus sit, memoriæ Nicostratus, in libro, qui inscribitur, de Senatu habendo. Vnum vbi nunc ædes est Concordiæ, inter Capitolium, & forum: in quo solebant magistratus, vt dicit Titinnius, cum senioribus deliberare, alterum ad portam Capenam, tertium intra ædem Bellonæ, in quo exterarum nationum legatis, quos in vrbem admittere nolebant, Senatus dabatur. Hæc ille.

Animaduerti etiam magistratibus qui ad vrbem redibant, datum in eo templo Senatum fuisse. Liu. libr. 38. de P. Scipione loquens: Ipse, inquit, decem nauibus Romam rediit: & Senatu extra vrbem dato in æde Bellonæ, quas res in Hispania gessisset, disseruit. Et lib. 49. Lucius, inquit, Manlius proconsul ex Hispania redierat: cui postulanti ab senatu in æde Bellonæ, triumphum, rerum gestarum magnitudo impetrabilem faciebat. Memorabile est etiam quod Plin. lib. 8. cap. 45. scribit, cum esset nunciatum bonem locurum (quod frequens in priscorum prodigiis fuisse ait) Senatum sub dio haberi solitum fuisse.

CAPAT V.
QVO TEMPORE SENATVS haberetur.

PORRO autem Senatus alius fuit legitimus, alius indictus. Legitimus dicebatur, qui vel lege vel more certis semper diebus habebatur: Calend. Nonis, Idibus, Suetonius in Augusto: Sancit, ne plus quam bis in mense legitimus Senatus haberetur, scilicet Calendis & Idibus: neve Septembr. Octobrive mense vllos adesse alios necesse esset, quam forte ductos. Indictus autem dicebatur, qui reliquis diebus mensis, qui modo comitiales non erant, Magistratuum vocatu cogebatur. Capitolinus in Gordiano: Non legitimo, sed indicto Senatus die Consul iam domi conuentus, cum Prætoribus, Ædilibus, & Tribunis in curiam venit. Comitialibus autem diebus idcirco Senatus non indicebatur, ne senatores à suffragio ferendo auocarentur. Præterea Gellius lib. 14. docet Senatusconsultum nec ante exortum, nec post occasum solem factum, rarum fuisse: opus etiam Censorium feciisse existimatos, per quos eo tempore SC. factum esset. Seneca vero de tranquillitate vitæ lib. primo. Maiores nostri, inquit, nouam relationem post horam decimam, in Senatu fieri vetabant. Quin & mensem totum Februarium legationibus exterarum gentium audiendis attributum fuisse, multis ex locis constat. Cicero ad Lentulum, Senatus haberi toto Februario non potest, nisi perfectis aut reiectis legationibus.

Idem

Digitized by Google

Idem ad Qu. Fratrem, libro 2. Epist. Et quod lege Gabinia sanctum sit ex Kalend. Februar. vsque ad Kalend. Martias, Legatis Senatum quotidie dari.

CAPVT VI.

QVOMODO SENTENTIÆ IN *Senatu & rogarentur & dicerentur.*

SENATVSCONSVLTA duobus modis fieri solita, Gell. lib. 14. docet: aut per discessionem, si consentiretur: aut si res dubia esset, per singulorum sententias exquisitas: singulos autem debere consuli gradatim, incipique à consulari gradu: ex quo gradu semper quidem antea primum rogari solitum, qui princeps in Senatum lectus esset. In Senatusconsulto per discessionem faciendo, moris erat (quemadmodum Festus lib. 15. scribit) vt præco diceret: Qui hoc censetis, illuc transite: qui alia omnia, in hanc partem. Omnis autem causa sic præibat, ne diceret, Qui non censetis. Hinc illud Hirtij lib. 8. de bello Gallico: Discessionem faciente Martello, Senatus frequens in alia omnia transiit. Suet. in Tiberio. Cum Senatusconsult. per discessionem fieret, transeuntem eum in alteram partem in qua pauciores erant, secutus est nemo. Plin. autem in Epistolarum lib. 8. consuetudinem illam sic explicat: Quid? lex non aperte docet dirimi debere sententias occidentis & relegantis, cum ita discessionem fieri iubet? Qui hæc sentitis, in hanc partem, qui alia omnia, in illam partem ite quam sentitis. Examina singula verba & expende. Qui hæc censetis: hoc est, qui relegandos putatis: in hanc partem, id est, in eam, in qua sedet qui censuit relegandos. Ex quo manifestum est, non posse in eadem parte remanere eos, qui interficiendos arbitrantur. Qui alia omnia animaduertis, vt non contenta lex diceret Alia, addiderit, Omnia. num ergo dubium, Alia omnia sentire eos qui occidunt, quam qui relegant? In illam partem ite, quam sentititis. Nonne videtur ipsa lex eos qui dissentiunt, in contrariam partem vocare, cogere, impellere? num consulere etiam, vbi quisque remanere, quo transgredi debeat, non tantum solemnibus verbis, sed manu, gestuque demonstrat? Hæc Plinius. Eodem autem illa quoque pertinent, quæ ex Gellij lib. 3. cap. 18. scribemus. Non pauci sunt, qui opinantur Pedarios Senatores appellatos, qui sententiam in Senatu non verbis dicerent, sed in alienam sententiam pedibus irent. Quid igitur, Cum Senatusconsult. per discessionem fiebat: nonne vniuersi Senatores sententiam pedibus ferebant? Festus lib. 1. Pedarium Senatorem significat Lucilius, cum ait: Agipes vocem mittere cœpit: quia ita appellatur, quod tacitus transeundo ad eum, cuius sententiam probat, quid sentiat, indicat. Cicero libro ad Atticum 1. Epistola 18. Cum est actum, neque animaduersum est, ad quos pertineret, & raptim in eam sententiam Pedarij concurrerunt, Plinius libro Epistolarum 11. Sed cum fieret discessio qui sellis curulibus astiterant, in Cornuti sententiam ire ceperunt. tum illi, qui se collegæ annumerari patiebantur, in diuersum transierant. Seneca de vita beata lib. 1. cap. 2. Cum de beata vita agitur, non est quod mihi illud discessionum more respondeas. Hæc pars maior esse videtur. Hactenus de Senatusconsl. quod per discessionem fieri dicebatur. Nunc de eo, quod exquirendis singulorum sententiis fiebat, breuiter explicandum est. Moris erat, vt post comitia Consularia, Consules designati, primi sententias rogarentur, & eorum is prior, qui priore loco declaratus esset. ante comitia vero, is qui è Censoribus princeps Senatus lectus erat, ij deinde, quos consulibus videbatur: ita tamen, vt ne Prætorium Consulari, Ædilitium Prætorio, Tribunitium Ædilitio anteferrent: quemadmodum ex Sallustio & Gellio intelligimus. Cicer. Philipp. 5. Sed qui ordo in sententiis rogandis seruari solet, eundem tenebo in viris fortibus honorandis. à Bruto igitur Consule designato more maiorum capiamus exordium. Memorabile autem est, quod Suetonius scribit in Iulio Cæsare, moris fuisse, vt quem ordinem rogandarum sententiarum Consul Kal. Ianuariis tenuisset, eundem toto anno vsurparet. Post nouam affinitatem, inquit, Pompeium primum rogare sententiam cœpisse: cum Crassus soleret, esset que consuetudo, vt quem ordinem interrogandi sententias Consul Kalend. Ianuariis instituisset, eum toto anno conseruaret. Cum autem rogatus Senator sententiam dicere vellet, assurgebat, stansque dicebat. Cicero ad Attic. lib. 1. Locutus ita est in Senatu, vt omnia illius ordinis γνώμας laudaret: mihique vt assedit, dixit se putare, satis ab se etiam de istis rebus responsum. Stans autem non modo de ea re, de qua relatum fuisset, verum etiam quacunque de re volebat, & quamdiu volebat, dicendi potestatem habebat: quemadmodum Gellius testatur. Tacitus lib. 3. Decretum ne vasa auro solida ministrandis cibis fierent, ne vestis serica viros fœdaret: excessit Fronto ac postulauit modum argento, supellectili, familiæ. Erat quippe adhuc frequens senatoribus si quid è Repub. crederent, sententiæ loco dicere. Idem libro 13. de bello & pace, inquit, de vectigalibus & legibus, quibusque aliis Romana continentur, suadere dissuadere licebat patribus, quoties ius dicendæ sententiæ accepissent, & quæ vellent expromere relationemque in eo postulare. Gellius lib. 4. cap. 10. Cæsar Consul M. Catonem sententiam rogauit: Catonem quæ consulebatur, quoniam non è Repub. videbatur, perfici nolebat. Eius rei gratia ducendæ, longa Oratione vtebatur, eximebarque dicendo diem. Erat enim ius Senatori, vt sententiam rogatus, dicere ante quicquid vellet alius rei & quod vellet. Cæsar Consul viatorem vocauit: eumque cum finem non faceret prehendi loquentem, & in carcerem duci iussit. Senatus consurrexit, & prosequebatur Catonem in carcerem. Hac, inquis, inuidia facta, Cæsar destitit, & mitti Catonem iussit. Hanc autem historiam etiam Plutarchus in Catone commemorat.

Forma autem sententiæ dicendæ, quemadmodum ex Philippicis Orationibus apparet, fere hæc erat: Quod verba facta sunt de literis, &c. de ea re ita censeo. Neque vero prætereundum illud est, quod Pedianus docet in Milonianæ commentariis, cum aliquis dicenda sententia duas pluresve res complexus esset, ea si non omnes probarentur, postulari solitum à quovis sedente, vt dividat: id est, vt de rebus singulis referatur. De quo more multa Plin. in Epistola ad Aristonem lib. Epist. 8. vbi scribit, cum in Senatu relatum esset de libertis Consulis interfecti, & pars absoluendos, pars morte mulctandos censuisset, eum qui liberos relegandos, seruos supplicio afficiendos dixisset, coactum esse diuidere sententiam: quoniam, inquit, duas res comprehendebat. Eius rei etiam exemplum extat in Epistol. Ciceronis ad Lentulum. Itaque, inquit, cum sententia prima Bibuli pronunciata esset, vt tres legati regem reducerent: secunda Hortensij, vt tu sine exercitu reducerer, tertia Volcatij, vt Pompeius reduceret: postulatum est, vt Bibuli sententia diuideretur, quatenus de religione dicebat: & rei quia iam obstiti non poterat, Bibulo assensum est.

CAPVT VII.

DE NVMERO SENATORVM AD *SC. faciendum necessaria.*

SENATORES primum à Romulo centum, deinde à Bruto Consule ducentos creatos fuisse, superius ex Liuio docuimus: eumque trecentorum numerum ad vsque Gracchi Tribunatum durasse, patet ex Dione, lib. 54. & Epitome Liuij. Vbi tamen, quæ de aucto Senatorum numero leguntur, mihi plane obscura sunt: quemadmodum in lege Seruilia significauimus. Ciceronis quidem tempore DCXV. reperio numerari, in eius primo ad Attic. Epistolarum libro. Dio vero lib. 43. Cæsaris ætate scribit nongentos fuisse. & Sueton. in Augusto. post cædem Cæsaris amplius mille fuisse testatur, sed Augustum ad modum pristinum redegisse: qui modus, quemadmodum intelligi debeat, mihi non satis constat. Dio namque lib. 54. ea de re scribens, ait, eum in animo quidem habuisse, trecentos duntaxat ex antiquo more constituere: sed offensionis vitandæ causa, numerum sexcentorum expleuisse: vt verisimilius sit, modum illum pristinum à Suetonio non antiquissimum, sed qui ante corruptissima tempora fuerat, intellectum esse. Vtcunque sit, illud constat, senatori qui non aderat, aut causam aut culpam fuisse: quemadmodum in Legibus Cicero loquitur, id est, aut legitimæ excusationis eguisse, aut in culpa fuisse. nam, vt idem ait, grauitatem res habet, cum frequens est ordo. Culpa autem pignoribus capiendis coercebatur. Itaque cum Antonius interminatus esset, se Ciceronis domum, qui in Senatum non venerat, publicis operis disturbaturum: Quis vnquam, inquit, tanto damno Senatorem coegit? aut quid est vltra pignus & mulctam? hoc est, extra mulctam lege constitutam: quæ dum soluatur, pignora capiuntur: quemadmodum in §. penultim. Instit. qui satisd. cog. legimus pignoribus captis coerceri tutores, qui non satisdant, mulctam enim, redacta ex pignorum venditione pecunia, Quæstores ærarij capiebant. Cicer. de Orat. lib. 3. An tu, cum omnem auctoritatem vniuersi ordinis pro pignore putares, eamque in conspectu populi Romani conciderer, me his pignoribus existimas posse terreri? non tibi illa sunt cædenda, si Crassum vis coercere, hæc tibi est excidenda lingua qua vel euulsa spiritu ipso libidinem tuam libertas mea refutabit. Quo ex loco existimare concidi, frangique pignora solita fuisse, ridiculum est. Cædere namque veteres pro consumere dicebant: Vt Nonius demonstrat ex illo Lucilij.

Lana opus omne perit: squalor, tinea omnia cadunt.

Quare cum cædi pignora lex vetus dixisset pro, ita capi, vt auctione distraherentur, & consumerentur, ludens Cressus ancipiti significatione vocabuli, sic loquutus est: similiter vt Ciceroni ea pro Sext. Roscio: Nescimus, per ista tempora eosdem fere sectores fuisse collorum, & bonorum? non enim sectores bonorum ab eodem verbo, quo sectores collorum appellatos esse, cuivis perspicuum est. Itaque idem in eodem libri tertij proœmio, paulo superius sic scripsit: Non tulit ille, & grauiter exarsit, pignoribusque ablatis Crassum instituit coercere. Et Gell. lib. 14. c. 1. Prætor hæc quoque de pignore capiendo differit, deque mulcta dicenda Senatori, qui cum in Senatum venire deberet non adesset. Atque hæc quidem hactenus. Certum autem Senatorum numerum ad SC. faciendum necessarium fuisse, multis ex locis constat. Itaque NVMERA SENATVM, dicere solebat quivis

Digitized by Google

Senator Consulem impedimento volebat esse, quo minus fieret SC. si tot non essent Senatores, quo numero liceret SC. scribi, vt expectaretur, quod ex lib. 12. Sext. Pompeij didicimus. Verum qui numerus in omnibus SC. legitimus fuerit, considerandum est. & Dio sane in fine libri 54. quadringentorum numerum prodidit: Nam de Augusto loquens: ὅρον δ' ἔστι ἐν συχνοῖς συνελθεῖν, ἐκείνοις δόγματα αὐτοῦ ἐν ἑκατοντάσι τετρακοσίοις γράφεσθαι. Οὐ γὰρ ἐξῆν καὶ ἐν πλείοσιν αὐτοῖς. Cum videret Senatum non semper frequentem conuenire, decreuit vt eius consulta etiam à pauciorib. quam quadringentis fierent. Prius enim non aliter, quam eo numero constante rata esse poterant. Quod quidem tum de postremis temporibus, quibus vsque adeo Senatus creuerat, intelligendum est: tum de maioribus rebus de quibus Senatus consuleretur. Nam si superiora spectemus, Liu. lib. 39. vbi de Bacchanalibus loquitur, scribit SC. tantum fuisse, vt si quis tale sacrum, necessarium esse duceret, apud Prætorem vrbanum profiteretur, Prætor Senatum consuleret, si ei permissum esset, dum in Senatu centum non minus essent, ita id sacrum faceret, eum ne plus quinque sacrificio interessent. Pedianus autem de re non ita magni momenti loquens, in Corneliana scribit, lege Cornelia cautum fuisse, ne quis in Senatu soluereturlegibus, nisi ducenti adfuissent. Obseruatum est etiam Prudentium trecentos tantum prodere. Sic enim scribit.

Hic consulta patrum subsistere conscriptorum,
Non aliter licitum prisco sub tempore, quam si
Trecentum sensisse senes legerentur in æquum.

CAPVT VIII.

QVÆ FORMA SCRIBENDI SC. fuerit.

IN SENATVS CONSVLTIS scribendis primum moris erat, vt ea res, de qua rogatæ sententiæ fuerant, summatim exponeretur. Quod M. Marcellus Consul verba fecit de prouinciis D.E.R.I.C. vel M. Pomponius Senatum consuluit. Quod verba facta sunt de Philosophis, & Rhetoribus, D.E.R.I.C. Quod si quis Senatus Consulibus mandaret, Donatus in Adelph. Terentij scribit, addi solitum, si eis videatur. Cuius rei exemplum video in Philippica Ciceronis nona, vtique C. Pansa, A. Hirtius coss. alter amboue, si eis videatur, Quæstoribus vrbanis imperent: tamen si apud eundem eam interdum formulam prætermissam animaduerti. Quoniam autem SC. intercedere Tribuni poterant, propterea moris erat, vt illa clausula adderetur: Si quis intercessisset, addebatur. Huic SC. intercessit C. Lælius, C. Pansa Trib. pleb. actum quidem non SC. sed auctoritas prescripta dicebatur, quemadmodum Dio. lib 55. his docet verbis: εἰ δὲ καὶ ποτὲ οὐ συμφυτέα τινὲς μὴ συνήχθων, ὅσοις ἡ χρεία ἐκέκτητο ἐκάλει, ἔβουλεύοντο μέν, οὐ μὴν γνώμας συνεγράφοντο, οὐ μὴν ἐς τὰς πολιτικὰς ἐλάμβανον, ἀλλ' αὐκτόριτας ἐγίγνοντο, ὅπως φανερὸν τὸ βέλτιστον ᾖ. τοιοῦτον, γὰρ τὸ δόγμα τὸ τοῦ Σίλλα ἐστὶ δηλοῖ. ἐπιλύσασα γὰρ τὰ ἐκ τοῦ δικτάτορος, καὶ ὑπατίαν ὄσαν. τὸ δὲ αὐτὸ τοῦτο ἦν ὅ ποτε ἐν τῷ τόπῳ τοῦ μὴ γράμματος ἐνόντος, ἢ ἡμέρᾳ μὴ καθηκούσης, ἢ ἐξὸν γοῦν παραγγέλματος ὄντος σπουδῆς ἀποδεδομένης, ἢ ἐναντιοδήτων τινῶν δημηγορησάντων. τὸ μὲν δόγμα ἰσχὺν δυνάμει τὴν δὲ γνώμην τοῦ ἄρχοντος ἐκ ἐστέρησε δυναμένην. Quod si forte vluenerit, vt non tam multi, quam opus erat, conuenirent, senatus quidem habebatur, decretumque prescribebatur, non tamen quasi ratum, effectum habebat, sed erat autoritas, vti Senatus sententia nota ac testata esset. Tale enim quiddam vis huius verbi declarat, quod vno verbo Græce exprimi non potest. Quod idem etiam obseruatum est, si quando in loco aliquo non legitimo, aut die non idoneo, aut non legitimo edicto, sed ambitiose Senatus coactus esset, aut nonnulli Tribuni plebis intercessissent. Tunc enim SC. fieri non poterat, quid tamen placuisset, testari reliqui volebant. Quibus verbis illa sunt apud Ciceronem consentanea: vt lib. 1. ad Lentulum, De his rebus Senatus auctoritas grauissima interceserat: cum Cato & Caninius intercessissent, tamen est perscripta. Præterea illud animaduertimus, notari nominatim illum oportuisse, cuius in sententiam SC. esset factum. Cicer. lib. ad Attic. 4. Epist. 1. Factum est decretum in meam sententiam, vt cum Pompeio ageretur, vt eam susciperet, lexque ferretur, quo SConsult. recitato, cum concio more hoc insulso & nouo plausum, meo nomine recitando dedisset, habui concionem. Huc etiam illud pertinet, quod Festus scribit, Ælium Gallum Iurisconsultum Senatus decretum à Consulto sic distinguere, vt id dicat particulam quandam esse Senatusconsulti: vt cum prouincia alicui decernitur, quod tamen ipsum Senatusconsulti est. Scripto Senatusconsulto primum eorum omnium nomina, qui tum affuissent, scribi solebant. Cælius ad Ciceronem, Senatusconsultum factum, auctoritatesque perscriptæ, pridie Id. Octobris in æde Apollinis. Scribendo affuerunt L. Domitius, Cn. F. Æ obarbus Qu. Cæcilius Qu. F. &c. Cicer. in procem. libri de Orat. 3. Et eundem, in quod in auctoribus perscriptis extat, SC. scribendo affuisse. Moris autem fuisse videtur, vt ad Consulis pedes id fieret. Lampridius enim in Heliogabalo sic scribit: Deinde vbi primum diem Senatus habuit, matrem suam in Senatum vocari iussit: quæ cum venisset, vocata ad Consulum subsellia, scribendo affuit, id est, Senatusconsulti conficiendi testis.

CAPVT IX.

QVÆ FACIENDIS SC. IMPEDIMENTA essent: & si fierent, vbi asseruarentur.

SVMMA Senatus voluntas certis de causis interdum sic impediebatur, vt fieri SC. non posset. Primum impedimentum reperio, si legitimus Senatorum numerus non adesset: quo tempore cuivis Senatori dicere Consuli licebat. NVMERA SENATVM: vt superius docuimus. Alterum, cum dies tolleretur, hoc est, cum quis adusque solis occasum Orationem producebat: quo tempore SC. fieri non poterat: vti superius quoque demonstrauimus, vbi de Catone diem exprimente commemorauimus: eoque illo quartæ Verrinæ locus pertinet: Eo die transigi nihil potuit, quod & id temporis erat, & ille pater istius inuenerat homines, qui dicendo tempus consumerent. Tertium, cum quis Tribun. plebis moram imponebat: veluti cum Attilius noctem sibi ad deliberandum postulauit, quo tempore de Cicerone reuocando in Senatu agebatur, vt est in Oratione pro Sextio. Quartum, cum quis intercederet: nam (vt scribit Gellius lib. 14.) intercedendi ne SC. fieret, ius fuit iis, qui eadem potestate, qua ij qui SC. facere vellent, maioreve esset. Memorabile autem est, quod Valer. lib. 3. scribit, vetustis temporibus ius non fuisse Tribunis pleb. curiam intrare: ante valuas autem positis subselliis decreta patrum examinasse: vt si quæ ex eis improbassent, rata esse non sinerent. Itaque veteribus Senatusconsultis T. literam subscribi solitam: qua nota significabatur, illa Tribunos quoque censuisse. Iam vero Liu. lib. 3. auctor est, anno ab V.C. 404. institutum à Valerio & Horatio coss. fuisse, vt Senatusconsulta in ædem Cereris ad Ædiles plebis deferrentur: quæque ante arbitrio Consulum supprimebantur, vitiabanturque: postea tamen ad ærarium ea delata fuisse & Cic. Ph lip. 5 & Sueton. in Augusto & Tacit. lib. 3. testantur. Hactenus de Senatu.

DE SENATVSCONSVLTIS.

Senatusconsultorum quædam sunt, quæ proprium nomen habent, quædam sunt anonyma, quæ proprio nomine donata non fuere: Proprio nomine donata hæc sunt:

SC. ÆMILIANVM, de fideicommissariis libertatibus, factum est Æmilio Iunio & Iulio Suet. coss. Vt si quis ex his, qui fideicommissam libertatem ex quacunque causa deberent seruo, qui mortis tempore eius, qui rogauit, non fuerit, isque adesse negabitur, Prætor cognoscat. Et si in ea causa esse videbitur: vt si præsens esset, manumittere cogi deberet, id ita esse pronunciet. Cumque ita esse pronunciasset, idem iuris sit, quod esset si ita, vt ex fideicommisso manumitti debuisset, manumissus esset, l. si eum seruum. 28. § si quis. ff. de fideicom. libert.

SC. APRONIANVM, de fideicommissariis hæreditatibus, factum est M. & L. Antoninis Imperatoribus, Aproniano, Paulo coss. Ann. DCCCCXXIII. Vt omnibus ciuitatibus quæ sub Imperio populi Romani sunt, restitui deberet & posset fideicommissa hæreditas. Sed & actiones in eas ex Trebelliano transferrentur. quin & municipes ad eas admitterentur. ita tamen vt his, quibus restitueretur hæreditas, actorem eligerent, & ad agendum, & ad excipiendas actiones, l. omnibus 26. & l. seq. ff. ad Trebell.

SC. ATTICVLEIANVM, de libertatibus seruorum, factum imperante Traiano, ipso & Atticuleio Pæto coss. An. DCCCLIX. Vt quacunque in prouincia libertas seruo relicta testamento fuerit, Præses eius prouinciæ de ea cognoscat, quamvis hæres non sit eius prouinciæ, l. non tantum. 51. §. 5. de fideicommiss. libert.

SC. ANTONIANVM, de hastis Martiis, in regia mortis, factum Marco Antonio, A. Posthumio coss. Ann. DLIII. Quod Cæsar Iulius L. F. Pontifex nuntiauit, in sacrario in regia hastas Martias monuisse, de ea re ita censuerunt: Vt M. Antonius Consul, hostiis maioribus Ioui & Marti procuraret: quod & cæteris diis, quibus videretur placandis vti procurasset, satis habendum censuerunt. Si quid succidaneis opus esset, Robigus accederet Gell. lib. 4. c. 6.

SC. Carbonianum de statu liberorum: Vt si cui controuersia fiat, an inter liberos sit & impubes sit, causa cognita perinde bonorum possessio detur, ac si nulla de ea re controuersia esset: & iudicium in pubertatis tempus differtur, & pass. ff. de carbon. edict.

SC. Caluitianum, de nuptiis quinquagenarij: Vt si maior quinquagenaria minori sexagenario nupserit, nihil ea res ad capiendas hæreditates, & legatas dotes pertineat. Itaque mortua muliere dos caduca erit. Vlp. e. Instit. 16.

SC. Claudianum, de nuptiis sexagenarij: Vt qui maior sexagenario minorem quinquagenaria vxorem duxerit, perinde habeatur, ac si minor sexaginta annorum vxorem duxisset. Vlp. c. Institut. 16.

SC. Claudianum, de prouinciis consularibus factum est L. Paulo, C. Marcello Anno coss. DCCIII. Quod M. Marcellus Consul verba fecit de prouinciis consularibus, de ea re ita cen-

Digitized by Google

int consuerunt: Vt L. Paulus, C. Marcellus coss. cum magistratum iniissent a.d. ex Calend. Martiis, quæ in suo magistratu futura essent, de consularibus provinciis ad senatum referrent, neve quid prius ex Calend. Martiis, neve quid coniunctim de ea re referretur à consulibus, vtique eius rei causa per dies comitiales senatum haberent, S. Q. C. facerent. Et cum de ea re ad senatum referretur, à consulibus, eorum qui in trecentis iudicibus essent, sex adducere liceret, si quid de ea re ad populum plebemve lato opus esset, vt Serv. Sulpit. M. Marcellus coss. Præto. Tribuni pleb. quibus eorum videretur, ad populum plebemve ferrent, quod ij non tulissent, vti quæcunque deinceps essent, ad populum plebemve ferrent. Cælius ad Cicer. Epist. lib. 8.

SC. Claudianum, de muliere seruo alieno coniuncta: Vt ea mulier, quæ se alieno seruo iunxerat, domino serui cum bonis suis omnib. adiceretur, l. 1. Cod. de SC. Claud. tol. Vbi Iustin. aut denuntiationibus sententia iudicum opus fuisse. Vlp. cap. Inst. 1. Maxima capitis diminutio, inquit, dicitur, per quam ciuitas & libertas amittitur, veluti cum mulier alieno seruo se iunxerit, denunciante domino, & ancilla facta fuerit, ex SC. Claudiano. Huius etiam certissimum vestigium est, l. Lucius 2. C. depositi. Idem autem dicitur de ingenua muliere, quæ se ad gynæcearium applicauit, l. 2. C. de mutileg. Quare autem hoc Claudianum SC. vocetur, satis constituere non possum. Nam Claudij Imp. nomine sic appellatum dicere, nulla ratio est: cum satis constet Senatusconsultum non ex Imperatorum, sed ex consulum referentium nomine appellata fuisse. Locum igitur Cornelij Taciti libro 12. considerant, in quo expositam SC. sententiam scribit Pallantem, quem Claudij libertum, & apud illum gratia & auctoritate mirabili præditum fuisse constat, editum ac nominatim à Claudio repertore huius relationis, ac propterea prætoria insignia, & centies quinquagies H-S. ei decreta fuisse: Venio in opinionem, Claudianum ex illius liberti nomine appellatum esse. Verba Cornelij hęc sunt: Inter quæ, inquit, referebatur ad patres de pœna fœminarum, quæ seruis coniungerentur, statuebaturque vt ignaro Domino ad id prolapsa, in seruitutem sui consensisset: & qui nati essent, pro liberis haberentur, Pallanti quem repertorem eius relationis ediderat Cæsar, Prætoria insignia & centies quinquagies censuit consul designatus. His autem ex verbis scrupulus aliquis nascitur, cum Vlpian. & Iustin. non aliter eam seruituti addictam scribant, quam si denunciante Domino desistere noluisset. Video autem Tranquillum in Vespasiano, cap. 11. scribere, auctorem illum Senatui fuisse decernendi, vt quæ se alieno seruo iunxisset, ancilla haberetur. Vt suspicari liceat, quod Claudij tempore institutum erat, id Vespasiani auctoritate absolutum fuisse: & à Iurisconsultis totum ei SC. attributū: quod vetustius & Claudij auctoritate inceptum, Claudianum nominarunt. Hor. Sunt autem qui Tranquillum hac in re peccasse contendant eum & Senatusc. Claudianum, & id, quod Macedonianum dicitur, Vespasiano tribuit, vtcunque esse Claudianum ex Tacito confirmantes; Hoc autem SC. sublatum fuit constitutione Iustiniani, quæ est vnica d. tit. de Senatusconsulto Claud. toll.

SC. Claudianum, de quæstione familiæ, cum SC. Silaniano coniungitur, sub tit. de SC. Silania. & Claud. Vide SC. Silanianum, SC. Claudianum super collegio aruspicum: Viderent Pontifices, quæ retinenda firmandaque aruspicum: Viderent Pontifices, quæ retinenda firmandaque aruspicum. Huius meminit Cornel. Tacit. lib. 11.

SC. Dasvmianvm de libertatibus fideicommissariis: Vt si ex iusta causa absit, qui fideicommissam libertatem seruus debet, aut pupillus sit, & hoc pronunciatum fuerit, perinde libertas competat seruo atque si, vt oportet, ex causa fideicommissi manumissus esset. Item, vt si eum, eosve, quicunque fideicommissam libertatem ex quacunque causa debere pronunciati fuerint, abesse contigerit, perinde habeatur is, qui manumitti iussus est, atque si, vt oportet, ex causa fideicōmissi manumissus esset. l. neque 36. & l. non tantum si 8. Senatusconsf. ff. de fideic. libert.

SC. Fannianvm, De Philosophis & Rhetoribus factum C. Fannio Strabone, M. Valerio Messala coss. an. DC. XII. Quod M. Pomponius Prætor senatum consuluit de Philosophis & Rhetoribus. De ea re ita censuerunt, vt M. Pomponius Prætor animaduerteret, curaretque, vt si è Rep. fideque sua videretur, vti Romæ ne essent. Gell. lib. 15. c. 11.

SC. Iunicianum, de libertatibus fideicommissariis: Vt si hæres rogatus sit non hæreditarium sed proprium seruum manumittere, is seruus post pronunciationem, ad libertatem perueniat, siue ex iusta causa dominus absit, siue latitet, siue præsens non vult manumittere, siue etiam dominus eius serui emptor sit, l. non tantum. 51. §. sed si. ff. de fideicomm. liber. Alij Vinicianum vocant.

SC. Ivnianmm, de collusione detegenda, factum Domitiano imperante, Cæsare & App. Iunio Sabino coss. ann. DCCCXXXIX. Vt qui per domini & serui, aut patroni & liberti collusionem factam probasset, vt vel seruus ad libertatem, vel libertus ad ingenuitatem proclamaret, liberq; aut ingenuus pronunciaretur, is seruum quidem in potestate ac dominio suo, libertū autem in patronatu suo haberet, l. 1. ff. de coll. detreg. l. 2. C. eod. l. adoptiuum 8. ff. de in ius vocando. In Basilicis tamen, vt testatur Iac. Cuiac. in Parat. SC. Iunianum d. l. 2. C. de col. detreg. vocatur Nnianum. Alij Numianum dici aiunt.

SC. Ivlianvm, de petitione hæreditatis; distractis reb. hæreditariis dolo præterito, & fructibus factum Hadriani temporibus Qu. Iulio Balbo, P. Iuuentio Celso. T. Ausidio Frontone Attio Seueriano coss. Vt si antequam partes caducæ ex bonis defuncti fisco peterentur, hi se hæredes existimant, hæreditatem distraxerint, ne rei dactæ ex precio rerum venditarum vsuræ exigantur, idemque in similibus causis seruetur. Item, vt à quibus hæreditas petita fuisset, si aduersus eos iudicatum esset, ij precia, quæ ad eos rerum ex hæreditate venditarum peruenissent, & si ea ante petitam hæreditatem deperissent, deminuaeve fuissent, restituere deberent. Item, vt ij, qui bona inuasissent, cum scirent ad se non pertinere, etiamsi ante litem contestatam fecerint, quo minus possiderent, perinde condemnarentur, quasi possiderent: j autem qui iustas causas habuissent, quare bona ad se pertinere existimassent, vsque eo damnarentur, quo locupletiores ex ea re facti essent. Petita autem fisco hæreditas ex eo tempore existimaretur esse, quo primum sciret quisque eam à se peti: id est, cum primum id denunciatum esset ei, aut literis vel edicto euocatus esset. Vlpian. l. item veniunt. 20. ff. de hæredit. petit. apud quem pro Osnvs, legendum Fronto Arrivs, ex Fastis Onuphrij Veronensibus intelligitur.

SC. Largianvm, de bonis librtorum: Vt liberi manumissoris non nominatim exhæredes facti, extraneis hæredibus eorum in bonis libertinorum præponerentur, veluti Lælius liberis superstitibus obiit. Thacius eius libertus testamentum scripsit, sibiq; extraneos quosdam hæredes instituit. Senatus voluit, vt hæc hæreditas institutis hæredibus adimeretur, liberisq; Lælij tribueretur, si modo à patre exhæredes facti non essent. Nam si essent, pateruo iudicio indigni omni emolumento videbantur, quod patris causa vadecunq; proficisci poterat. 5. vl. de success. libe. l. 1. & pass. C. de lat. lib. toll.

SC. Libonianvm, de falsis, factum opinatur Horom. Hadriano Imp. L. Nonio, M. Annio Libone coss. ann. CCCXC. Vt pœna legis Corneliæ de falsis teneatur, qui ob instruendam aduocationem, testimoniaue, pecuniam acceperit, pactusve fuerit, societatem coierit, ad obligationem innocentium qui sibi eiue qui in sua potestate est, legatum fideicommissumve adscripserit in testamento militis, aut etiam alterius: dummodo id signatum perfectumque fuerit: qui se testamento pupillo tutorem scripserit: qui hæres instituetus exhæredationem nominatim filij, vel aliarum personarum adscripserit, qui libertatem manu sua ademerit seruo testatoris, & maxime cui à se legata, vel fideicommissa data erant. Vt si seruus domini sui iussu testamento, codicillisve libertatem sibi adscripserit: ob eam rem, quod ipsius manu adscriptum est, minus liber sit: sed libertas ei ex fideicommissa causa præstetur, si modo post scripturam manu sua testator, testamento, codicillisve subscripserit, l. 1. & pass. ff. de falsis. & l. 29. ff. de testam. tut. & l. 2. ff. de concus.

SC. Macedonianvm, de filiorumfam. ære aliene Vespasiani (vt opinatur Hor.) tempore factum est: Ne cui, qui filiof. mutuo pecuniam dedisset, etiam post mortem parentis eius, cuius in potestate fuisset, actio, petitiove daretur: vt scirent, qui pessimo exemplo fenerarent, nullius posse filiisfa. bonum nomen expectata patris morte fieri. l. 1. ff. ad Macedon. in qua duo obscura sunt: quo tempore sit factum & vtrum Macedo, qui SC. causam dedit, adolescens perditus fuerit, vt Theophilus existimat, an fenerator vetus ac nobilis, vt eruditi omnes putant. Quod ad priorem dubitationem attinet, constat legem Lætoriam antiquissimam fuisse, qua vetabatur, ne ob pecuniam minoribus viginti quinque annis creditam, siue ij filiif. siue sui iuris essent, ius diceretur, nam quod ad locum illum Terentij in Phormione pertinet,

Quasi quisquam crederet te viuo;

Non ad illam legem, sed ad filiisfa. ius referendum puto. Iam vero Tacit. lib. 11. Vbi de Claudio loquitur: Lege lata, inquit, sæuitiam creditorum coercuit, ne in morte parentum pecunias filiisfam. fenori darent, quo in loco Mortem legendum putat idem Horom. quasi dixerit obligationem non præsentem, sed in diem collatam in mortis tempus fuisse, hoc modo: centum quæ tibi credidi, post patris mortem dare spondes? Sueton. autem in Vespasiani vita cap. 11. sic scribit: Auctor, inquit, senatui fuit decernendi, ne filiorumfamil. fenebatoribus exigendi crediti ius vnquam esset: hoc est, ne post patrum quidem mortem, quod Macedonianum esse SC. plane videtur, quia Tacit. non de SC. sed de lege nomicasim loquitur, venioque in suspicionem ea lege Claudia certas quasdam causas exceptas fuisse: veluti studiorum & alias honestas ac necessarias. Macedonem autem, cum exemplo pessimo, maliisque

Digitized by Google

moribus, hoc est contra bonos mores, pecuniam adolescentibus crederet, causam mutationis non adscripsisse: atque illud esse quod legimus d. l. 1. INCERTIS NOMINIBVS: quod verbum eadem in re Cic. Verrin. 5. posuit: Ex omni pecunia, inquit, quam aratoribus soluere debuisti, certis nominibus deductiones fieri solebant, primum, pro spectatione, & collybo, deinde pro nescio quo cerario. Macedo autem, cuius nomen etiam in Epigrammatis Ro. reperitur, pag. 89. in sepulchro C. Modestij Macedonis, fenerator fuisse videtur, cui mos erat filiisfamil. credere tacito fenore, sub tunica, vt dicitur, & sinu, in perniciem parentum simul, ac liberorum: cuius & similium quicumque talia nomina fectarentur, odio hoc SC. introduxit Senatus. Seneca quodam loco, quasdam pecunias, de quibus ius creditori non dicitur, deberi, sed non exigi: harum numero sunt pecuniæ creditæ filiisfam. quare eleganter Vlpia. in l. credere filiofam. esse perdere ait.

SC. NERONIANVM, de simulatis adoptionibus Nerone Imp. factum est: Ne simulata adoptio in vlla parte muneris publici iuuaret, ac ne vsurpandis quidem hereditatibus prodesset, Percrebuerat enim ea tempestate prauissimus mos, cum propinquis comitiis, aut forte prouinciarum plerique orbi ascisceret filios, præturasque & prouincias inter patres sortiri, statim emitterent manu, quos adoptauerant, Qui magna cum inuidia senatum adeunt, ius naturæ, labores educandi aduersus fraudem & artes & breuitatem adoptionis enumerant. Satis pœnæ esse orbis; quod multa securitate, nullis oneribus, gratiam, honores, cuncta & prompta & obuia haberent. Sibi promissa legum diu expectata in ludibrium verti, quando quis sine sollicitudine parens, sine luctu orbus, longa patrum vota repente adæquaret. Tacit. lib. 15.

SC. NERONIANVM, de quæstione familiæ, vide SC. Silanianum.

SC. NINNIANVM, vide SC. Iunianum.

SC. NVMIANVM, vide SC. Iunianum.

SC. ORPHETIANVM, de maternis hereditatibus est: auctores eius fuerunt Marcus & Commodus Impp. oratione in senatu habita, aut per candidatos recitata: Ophitio & Rufo Cos. Vt filius & filia, quamuis patris in potestate sint, ad bona matris intestatæ ante consanguineos vel agnatos vocentur: siue mater ingenua sit, siue libertina: item siue liberi legitimi sint, siue vulgo quæsiti, l. 1. & pen. ff. ad Tertyl. & Orphit. spurios tamen matri quæ illustris sit, non succedere, si modo extent ex justis nuptiis procreati, Imp. scribit in l. pen. C. eod. Quin & illud intelligendum est, ex Impp. constitutionibus nepotes & neptes ad auiæ intestatæ successionem admissos, admissasque, esse, l. si defunctus 4. de leg. hær. in C. Theod. & §. sed cum de senatusc. Orphic. Aliud huius SC. caput extat apud Paulum lib. 4. sent. tit. 14.

SC. PEGASIANVM, de quarta fideic. retinenda factum Vespasiani Augusti temporibus, Pegaso & Pusione Coss. Vt ei, qui rogatus esset hæreditatem restituere, perinde liceret quartam partem retinere, atque ex lege Falcidia ex legatis retinere conceditur. quam si retinuisset, tum omnes actiones, quæ in hæredes hæredibusque dari solent: in eum eique darentur. Is autem, qui partem hæreditatis ex fideicommisso reciperet, legatarij loco esset, hæreditatisque tum commoda, tum incommoda inter hæredem, & eum, cui reliquæ partes essent restitutæ, communicarentur, interpositis stipulationibus, ad exemplum partis, & pro parte stipulationum. Sed si hæres scriptus hereditatem adire recusaret, ob id quod diceret sibi eam suspectam esse, quasi damnosam, postulatu eius, qui restituere rogatus esset, iussu prætoris adiret, totamque restitueret: ita vt ei, & in eum, qui reciperet hæreditatem, actiones darentur. Iustin. sub tit. de fideicom. hæred. Vlp. cap. Instit. 25. Paul. lib. sent. 4 cap. 3.

SC. PLANCIANVM, de liberis agnoscendis, & partu subiecto: vti liceat muliert, parentíve, in cuius potestate est, vel ei, cui mandatum ab eis est, si ea se facto diuortio prægnantem puter, denunciare intra dies triginta, post diuortium connumerandos, ipsa marito vel parenti, cuius in potestate est, vel etiam domi eius, si nullius eorum copia est. Et si maritus cui denunciatum erit, custodes ad ventrem custodiendum, inspiciendumque non miserit, neque contestato dixerit, eam ex se prægnantem non esse, vt ei quod editum sit, agnoscere sit necesse, l. 1. ff. de liber. agnos.

SC. PISONIANVM, quod & Neronianum dicitur, de seruis obnoxiis venditis. Vt si seruus pœnæ propter necatum dominum obnoxius venisset quandoque animaduersum in eum esset, venditor precium præstaret: ne emptori iniuriam feciisse videatur senatus, l. senatusconsl. 8. de SC. Silaniano. Vide Senatusc. Silanian.

SC. PERNICIANVM, de nuptiis: Vt qui intra sexagesimum, vel quæ intra quinquagesimum annum, neque liberos suscepcrit, neque matrimonium contraxerit, licet ipsis legibus post hanc ætatem liberatus esset, perpetuis tamen pœnis teneatur. Vlpian. cap. Inst. 16.

SC. PRAETEXTVM appellamus, nobile illud in Papirii prætexta-

ti honorem factum: Vti pueri prætextati deinceps cum patribus in curiam non introirent, præter vnum illum Papirium vtque ei puero postea prætextati cognomentum honoris gratia imponeretur. Nota est historia ex Macrobio libr. Saturn. 1. capit. 6. & Gellio lib. 1. cap. 23.

SC. RVBRIANVM, de fideicommissariis libertatibus, factum est temporibus Diui Traiani, Rubrio Gallo & Cœlio Hispone Coss. Anno DCCCLIX. Vt si hi, à quibus libertatem præstari oportet, euocati à Prætore adesse noluissent, dum hi neque infantes sint, neque furiosi, neque ab hostibus capti, neque hi, quos religio, aut honestior causa, aut calamitas aliqua, vel maior res familiaris, aut capitis famæve periculum, aut similis causa moretur: ac ne pupilli quidem, qui tutorem non habent, aut eos habeant, quos earum quæ causa detinet: & causa cognita, Prætor pronunciasset, libertatem his deberi, eodem iure status seruaretur, ac si directo manumissi essent, l. cum vero 26 §. subeunt. l. neque 36. l. si filius 35. ff. de fideicom. libert.

SC. SABINIANVM, de eo, qui è tribus maribus arrogatus erat: Vt qui vnum è tribus alterius liberis maribus adoptasset, ei non minus quam reliquis adoptivis relinqueret, videlicet quadrantem hæreditatis suæ, l. 2. & penultim. §. quæ autem. Codic. de adopt. & §. sed ea omnia 13. vbi Theoph. de hæred. quæ ab interest. Videtur etiam ex eodem SC. manasse, quod Iustinianus commemorat in leg. vltim. Cod. de decurionibus vt qui tres mares haberet, si vnum ex iis, qui Decurio esset, in Senatum maximum id est, Romanum allegendum curaret, ei curiæ liberationem pareret.

SC. SILANIANVM, de quæstione familiæ, Augusti temporibus factum est, Dolabella & Silano Cos. Anno DCCLXII. vt censet Cuiac. Obseru. lib. 1. cap. 18. Vti de seruis eius, qui domi suæ necatus erit, qui quidem sub eodem tecto fuerint, neque opem ei tulerint, nisi qui impuberes fuerint, quæstio publica habeatur: & conuicti summo supplicio afficiantur: qui vero non sub eodem tecto, sed in eadem regione fuerint, non aliter puniantur, quam si conscii fuerint; vt quod ad causam testamenti pertinens relictum erit ab eo, qui occisus esse dicitur, id ne quis sciens dolo malo aperiat, recitet, describat, vel aperiendum, recitandum; describendumque ante supplicium de noxiis sumptum, & quæstionem de seruis habitant curet: qui secus faxit, quod eo testamento ei relictum fuerit, publicetur, & in eum qui id fecerit, centum aureorum iudicium detur, quod populare est. l. 1. 13. 14. & 25. ff. ad SC. Silanian. Fuit & postea de quæstione familiæ factum aliud SC. Nerone A. II. & Pisone Coss. vt auctor est Tacitus lib. 13. & 14. quod Pisonianum dicitur in l. SC. Silania. & Neronianum à Paulo lib. 3. Sent. Putat etiam Cuiacius hoc SC. Claudianum appellari, in titul. de SC. Silani. & Claudia. neque enim nouum est, vt SC. Neronian. dicatur Claudia. Cæterum fuit etiam de quæstione familiæ factum SC. aliud sub D. Marco. vt indicat lex penult. Cod. de his quibus vt indign. neque rem eam Adrianus prætermisit, vt Spartianus auctor est, adeo fuit Imperatoribus curæ dominorum securitas.

SC. STATILIANVM, vel Domitianum, de quinquennij præscriptione. Augusti temporibus factum est, Tauro & Lepido Coss. Anno DCCLXIII. Vt in cognitione testamenti eius, qui à familia sua occisus esse dicetur, ante habitam de familia quæstionem, aperti quinquennij tempus hæredibus constituatur, l. in cognitione 13. ff. ad SC. Silanianum.

SC. SVMMVM, siue supremum appellatur, quod summis Reip. temporibus fieri solebat: de quo Liu. lib. 3. Tantum, inquit, terrorem Hernici incussere patribus, vt quæ forma Senatusconsulti vltimæ semper necessitatis habita est, Posthumio alteri Consulum negocium daretur, videret ne quid Resp. detrimenti caperet. Salust. in Catilin. Itaque (quod plerunque in atroci negocio solet) senatus decreuit: darent operam consules, ne quid Resp. detrimenti caperet. Ea potestas per Senatum more Romano magistratui maxima permittitur, exercitum parare, bellum gerere, coercere omnibus modis socios atque ciues, militiæque imperium, atque iudicium summum habere: aliter sine populi iussu nulli earum rerum Consuli ius est, Cæsar de bel. ciui. l. 1. Quotiescunque fit decretum, darent magistratus operam, ne quid Resp. detrimenti caperet: qua voce, & quo Senatusc. populus Roman. ad arma sit vocatus: factum in pernitiosis legibus, in vi Tribunitia, in secessione populi, templis, locisque editioribus occupatis.

SC. TREBELLIANVM, de actionibus ab hæredibus in fideicommissarios transferendis, factum est temporibus Neronis, 8. Calend. Septembr. Annæo Seneca, Trebellio Maximo Coss. anno DCCCX. Vt cum æquissimum esset in omnibus fideicommissariis hereditatibus si quæ de his bonis iudicia penderent, ex his eos subire, in quos ius fructusve transferretur, potius quam periculosam esse cuique suam fidem: deinceps actiones quæ in hæredem, hæredibusque dari solent, eæ neque in eos, neque his darentur, qui fidei suæ commissum sicuti rogati essent, restituissent, sed his & in eos, quibus ex testamento fideicom-

Digitized by Google

deicommissum restitutum fuisset, quo magis in reliquum confirmentur suprema defunctorum voluntates. Hæc Vlpian. lib. 1. ff. eod.

SC. TVRPILLIANVM, de accusationibus desertis, factum fortasse Imperat. Nerone, C. Silio, M. Turpilliano coss. anno DCCCIX. Vt qui crimen publici iudicij detulit: & causa criminis ordinata, id est, inscriptionibus depositis, & fideiussore de exercenda lite præstito, eoque qui accusatur, sub custodia officij facto, non impetrata abolitione ab executione criminis destitit: quippe accusatorem subiecit, aut instigauit, aut mandauit alicui, & instruxit eum ad accusationem capitalem, deinde probationes, allegando excusationes, omisit, qui chirographum ob accusandum dedit, pactionemve aliquam interposuit, aut quid accepit ab aduersario, pœna quinque librarum auri mulctetur, l. 1. & pass. Cod. & ff. ad Turpill. leg. 3. in fine, ff. de prævaricat. & l. serui. Cod. ad legem Iul. de adulter.

SC. TERTVLLIANVM. de liberorum hæreditatibus matri deferendis, D. Pio, qui adoptionis iure Adrianus dictus est, impetrante factum est, Tertulla & Sacerdote coss. Vt mater ingenua trium liberorum ius habens libertina quatuor, ad liberorum intestatorum hæreditatem admittatur, siue sui iuris, siue in patris potestate sit, ita tamen, vt si filius fam. sit, parentis iussu hæreditatem adeat: deinde, vt filio mortuo, sui: filia mortua, liberi præferantur matri: vtrovis mortuo, pater non etiam auus: item consanguineus, siue solus sit, siue cum eo soror, eidem præferantur: consanguinea vero sola pariter cum matre succedat, leg. 1. & 2. ff. eod. lib. Instit. 3. tit. 3. vbi multa eius capita corriguntur.

SC. TACITVM, cuiusmodi fuerit, Capitolinus in Gordianis docet his verbis: Omnino exemplum Senatusconsulti taciti non illud est hodie, quam quod vestra clementia conuocatis ad interiora maioribus ea disponit, quæ non sunt omnibus publicanda: de quibus etiam adiurare solitis, ne quis ante rem completam quicquam vel audiat, vel intelligat. Hunc autem morem apud Veteres necessitates publicæ repererunt, vt si forte vis aliqua ab hostibus immineret, quæ vel cogeret humilia captare consilia, vel aliqua constituere, quæ non prius oporteret dici, quam effici, vel si nollent ad amicos aliqua permanere, senatusconsultum tacitum fieri: ita vt non scribæ, non serui publici, non censuales illis actibus interessent, senatores exciperent, senatores omnium officia censualium, scribarumque complerent, ne quid forte proderetur.

SC. VELLEIANVM, de mulierum intercessionibus, factum est M. Silano, & Velleio tutore coss. Ne ius aduersus mulieres diceretur, qui fideiussoribus & mutuationibus pro aliis intercessissent: cum eas virilibus officiis fungi, & eius generis obligationibus obstringi, non sit æquum. Ergo in veterem debitorem, aut in eum, qui pro se constituisset mulierem ream dabitur: magis enim ille, quam creditor mulierem decepit, l. 1. & 2. ff. eo. Intercessio autem est, quoquomodo recipiat alienam obligationem, veterem aut nouam.

SC. VELLEIANVM, de assignatione libertorum, factum est Claudianis temporibus, Velleio Rufo, Ostetio Scapula coss. Si quis duos pluresve liberos iustis nuptiis quæsitos, in potestate haberet, de liberto libertaue significasset, cuius ex liberis suis eum libertum, libertamve eam esse vellet, is, eave quandoque is qui eum eamve manumisit, inter viuos vel testamento in ciuitate esse desisset, solus ei patronus, solaue patrona esset, perinde atque si ab eo eave libertatem consecutus consecutave est. Vtiq; si ex liberis quis in ciuitate esse desisset, neque ei liberi vlli essent: cæteris eius liberis qui manumisit, perinde omnia iura seruentur, ac si nihil de eo liberto, eave liberta parens significasset, l. 1. ff. de assig. liber.

SC. VINCIANVM, vide SC. Iuncianum.

SC. VITRASIANVM, de fideicommissis libertatibus, factū opinor Vespasiano imperante, Sulpitio Galbo, Vitrasio Pollione coss. Vt patres seruorum, quibus per fideicommissum libertas data est, iusto precio æstimentur: atque ita seruus ab his, qui rogati sunt, manumittatur: hi autem, qui eos manumiserunt, precij nomine perinde fratribus & coheredibus suis obligati sint, atque si ob eam rem ex iudicati causa cum his agi possit. Nam ante si plures hæredes erant instituti, & inter eos qui fari non possunt, sed non ipse rogatus erat seruum manumittere non oportebat intercidere libertatem ob hoc, quod coheredibus suis vendere cum infans non possit, l. cum quasi. 30. §. si plures, ff. de fideic. libert.

SC. VIGINTIVIRALE, factum est Augusto Imp. Tiberio & Varo coss. anno DCCCLI. Vt viginti viri ex quibus constituerentur, quorum deinceps nullus in senatum allegeretur, nisi quem etiam alium magistratum, cuius ratione Senator posset fieri, gessisset. Hi viginti viri in locum 36. virorum successerunt: quorum tres capitalibus iudiciis, alij tres pecuniæ signandæ præfecti sunt: quatuor viis Vrbis, decem iis iudiciis, quæ ad centum viros sorte deferuntur. Vt quoniam nemo facile Tribunatum pleb. petebat: sorte ex iis, qui Quæstores fuissent, dum quadragesimum annum attigissent, deligerentur. Dio lib 54.

SC. VOLVSIANVM, de coitione in litem: vt qui improbe in alienam litem coeunt, vel in accusationem innocentum, vt quicquid ex condemnatione in rem ipsius redactum fuerit, inter eos communicaretur, lege Iulia de vi priuata tenerentur l. 6. ff. ad l. Iul. de vi priuata & l. 2. ff. de concus.

PROPRIVM NOMEN HÆC NON HABENT.

Vnum Corollio Pansa, & Acilia Auiola coss. factum D. Adriani temporibus de ædium demolitione, qua dirui quid ex ædificiis negociandi causa, distrahive aut legari prohibetur, l. 32. ff. de contrab. empt. li. 40. ff. de leg. lib. 1. l. vl. ff. de damn. infect. de quo accipiendæ sunt, l. 45. ff. de don. int. vir. l. 11. §. si quis illicite, l. 14. §. vl. ff. de leg. 3. Nec de eo intelligi debet l. 2. C. de ædif. priu. vt notat Cusac. Obseru. lib. 5. c. 26.

Aliud Cotta & Messala coss. factum de vxoribus proconsulum & præsidum. Vt si quid vxores eorum, qui ad officia proficiscuntur, delinquerent, ab ipsis ratio & vindicta exigeretur. De quo leg. 4. §. proficisci ff. de offic. proconsul. & Tacit. lib. 3. & 4. Annal. Alterius etiam eiusdem facti meminit l. 12. §. seruus ff. de accus.

Aliud Modesto consule, de fugitiuis serui factum l. 1. §. 1. Cod. de seru. fugit. Quod intelligi putat Briss. in l. 2. in fi. ff. ad leg. Fab. l. 35. §. 1. de contrah. empt.

Alterius quod Neratio Vero & Annio Prisco coss. factum est, meminit l. 6. ff. ad leg. Corn. de sicar.

Senatusconsultum de illicitis collegiis, l. 1. ff. de colleg. illicit. de tutorum & pupillarum nuptiis, l. 4. C. de excus. tutor.

Senatusconsulta de tutelis, l. pen. de tut. l. 11. ff. de testam. tut.

Senatusconsultum de comitibus libertisque eorum, qui prouincias regunt. in l. 16. ff. de offic. præsid.

Senatusconsultum de re funeraria, in l. 12. §. 1. de religiosis domi.

Senatusconsultum de tabulis signandis, apud Paul. 5. sent. tit. 27.

Senatusconsultum de his, qui voluntate dominorum in libertate morati sunt, l. 4. C. de fideic. libert.

Senatusconsultum de proclamantib. ad libertatem, in l. 3. ff. quib. ad libert. procla.

Senatusconsultum de his, qui post manumissionem originem repetunt, in l. 1. C. de ingen. manumis. de accipienda est l. 3. ff. si libert. ingen. esse dicat. quæ eius senatusconsulti verba quædam exponit l. 23. ff. de libert. caus.

Senatusconsultum, quod in pecuniam ludere vetuit, l. secunda. de aleator.

Aliud Iuuentio Celso iterum & Neratio & Marcello coss. Hadriani temporibus factum, in l. vl. de ser. reip. manum. quo lex Vectibulici, vel Vectij Libyci (vt est in manu. eod.) qua manumissi à Rep. ciuitatem Roman. consequebantur, ad prouincias porrecta est.

Senatusconsultum, quo pecuniæ vsusfruct. constitutus est, per cautionem l. 1. C. de vsufr. 1. ff. de seru. leg.

Senatusconsultum de censuum veterum & monumentorum fide, l. 6. C. de probat.

Senatusconsultum de famosis epigrammatis & libellis, l. vlt. §. vl. ff. de iniur. l. 18. §. vl. ff. qui testam. fac.

Senatusconsultum, de mortis causa donationibus, l. 35. ff. de donat. caus. mort.

Aliud item, quo calumniæ causa publico iudicio damnati postulare apud pedaneos iudices prohibentur, l. 1. §. item Senatusconsult. ff. de postulat.

Aliud de ictu l. 15. C. ex quib. caus. infam. irrog.

Aliud quo pluribus legib. ad idem crimen rei fieri prohibentur. l. 14. ff. de accusat.

Aliud de his, qui matrimonij causa manumittuntur, l. 18. ff. qui & à quib.

Aliud auctore Hadrian. factum de natis ex ciue Roman. cuius Vlpian. in Instit. titul. 2. meminit, Aliud item, quo prohibentur legati ante perfectam legationem negotiis vel priuatis rebus obstringi, l. 12. ff. de legationib. Quo referenda est l. 8. in fi. eod. tit.

Senatusconsultum quo cautum erat, vt mulier posset in sua re quem de falso accusare, l. 5. C. qui accus. non pos. Meminit l. 2. ff. de accusat. & l. 2. C. de calumniatorib.

Senatusconsultum, in l. 15. si quis se scribat. ff. de milit. testam. & l. 14. in princ. l. 15. §. item senatus, ff. ad legem Cornel. de falsi. l. 5. & l. vltim. Cod. de his, qui sibi adscrib. Libonianum accipiendum est.

Senatusconsultum Ælio Tuberone & Fabio Max. coss. ne circum aquæ ductus quæ per prædia priuatorum deducuntur, arbores aliter habeantur, quam dextra lævaque intermissis pedibus 15. vt refert Iul. Frontinus lib. de aquæ ductibus.

Aliud, ne quisquam, cui à fisco aliquid peteret, alia instrumenta delatori cogatur edere, quam quæ ad eam causam pertinerent, ex qua se de ferre professus esset, l. 3. de edendo.

FINIS.

Digitized by Google

DE MAGISTRATIBVS Romanis.

MAGISTRATVS extraordinarios & ordinarios Carolus Sigonius in Liuium sic exponit. Est, inquit, intelligendum magistratus omnes cum potestate fuisse, cum imperio vero non nisi eos, quibus nominatim mandatum esset imperium: auctore enim Festo, cum potestate esse dicebatur ille, qui alicui negocio præfectus esset: cum imperio, cui nominatim imperium delatum esset. Mandabatur autem imperium his duntaxat magistratib. cum vsus Reipubl. postulabat, Dictatori, Consuli, Prætori. Erat autem imperium rei militaris administrãdæ facultas. Quare Cic. dixit in Philipp. 5. Demus imperium C. Cæsari, sine quo res militaris administrari non potest. Neque vero eodem tempore mandabatur magistratus, & imperium, neque iisdem comitiis. Nam imperium primum, deinde prouincia cum imperio deferebatur, & magistratus quidem vt consulatus ac prætura centuriatis comitiis, imperium vero curiatis. Sic enim Liuius lib. 5. Comitia curiata, quæ rem militarem continent: centuriata quibus consules, tribunosque milites creatis, & lib 9. Ei legem curiatam de imperio ferenti triste omen diffidit, quod Fanciæ curiæ fuit principium duabus insignis cladibus, & Cic. ad Appium, Appius dixit, sese si licitum esset, legem curiatam ferre, sorturum esse cum collega prouinciam, si lex curiata non esset, se compataturum cum collega, sibique successurum. legem curiatam consuli ferre opus esse, necesse non esse, se quoniam ex *SC.* prouinciam haberet, lego Cornelia imperium habiturum, quod in vrbem introisset; lib. tamen 26. ait Liuius, Iussi deinde inire suffragium, ad vnum omnes non centuriæ modo, sed etiam homines P. Scipioni imperium esse in Hispaniam iusserunt. Atque hæc quidem ita. Institutum est etiam, vt consulibus & prætoribus postquam magistratu abiissent, prorogaretur, si tempora Reipub. poscerent, imperium, iique pro consulibus & pro prætoribus rem gererent. Qui primus pro cos. rem gesserit prorogatu ex consulatu imperio Q. Publilius Philo fuit, qui idem etiam primus prosos. triumphauit, vt Liu. lib. 8. est auctor. Qui autem Valerium Faltonem propr. primum ex Sicilia triumphasse inuenio in triumphis Capitolinis, eundem vero prætorem etiam tem in Sicilia gessisse scribit Valerius de iure triumphandi. Fieri etiam poterat vt ex prætura pro cõsule mitteretur, id est, cum imperio consulari, & cum XII. fascib. vt cos. non VI. vt præt. vt L. Æmilius ex Plutarch. & L. Gellius primo de leg. Cic. Adde, quod imperium etiam priuatis extra ordinem mandatum est, quibus autem mandatum erat, ij pariter pro cos. & pro præt. rem gesserunt. Primus, cui mandatum est hoc modo; T. Quintius fuit, de quo Liu. lib. 3. scribit. Visum est pro consule T. Quintium subsidio castris cum sociali exercitu mitti. Pariter P. Scipio in Hispaniam priuatus cum imperio missus est, atque alij quidam post eum, donec eo prætores cum imperio mitti cœpti sunt. Idem Octauius de quo 11. Philipp. Cicero. Imperium Cæsari extraordinarium mea sententia dedi, nam propr. vt esset, decreuerat. Ex his intelligi potest, proconsules aut proprætores, vel si cum prorogato ex magistratu, vel si cum extraordinario essent imperio, sine magistratu, fuisse, quod item ex Cicerone lib. 2. De diu. confirmatur. Bellicam rem administrari maiores nostri non nisi auspicato voluerunt, quam multi sunt anni, cum bella à proprætoribus & proconsulibus administrantur, qui auspicia non habent? Neque enim nisi magistratus habebant auspicia vel maiora, si maiores, vel minora, si minores essent. Quia vero hactenus triumphus non erat decretus iis, qui priuati extra ordinem rem gessissent, propterea P. Scipioni ex Hispania non est decretus. Primus L. Lentulus ex his, vt ouans vrbem iniret, obtinuit, post Pompeius etiam de Mithridate triumphauit. De L. autem Lentulo sic Liuius lib. 41. Res triumpho dignas esse censebat Senatus, sed exemplum à maioribus non accepisse, vt qui neque Dictator, neque Consul, neque Prætor res gessisset, triumpharet, pro consule illum Hispaniam, non consulem, aut prætorem obtinuisse, decurrebatur tamen eo, vt ouans vrbem iniret, intercedente T. Sempronio Longo Tribuno pleb. qui nihilo magis id more maiorum, aut nullo exemplo futurum dicebat, postremo victus consensu patrum tribunus cessit, & ex SC. L. Lentulus ouans vrbem ingressus est. Eadem ratione quæstori aliquando imperium datum est, vt ait Sallust. in Catil. Postea Piso in citeriorem Hispaniam quæstor pro prætore missus est adnitente Crasso. Postremo institutum est etiam, vt quotannis consulares, & prætoriæ prouinciæ decernerentur, in quas consules, aut prætores post magistratum accepto imperio mitterentur (quemadmodum ex Ora. de procõsul. intelligi potest) iidemque pariter proconsules, & proprætores dicerentur. Factum est autem, vt aut proxime postquam magistratu abiissent, aut aliquot annis interpositis, in prouincias irent. Si autem subito ibant, vt P. Lentulus in Ciliciam, cum ordinario imperio vtebantur, si spacio annorum interposito, vt in eandem Cicero, extraordinario. Itaque ipse de semetipso ait ad Attic. lib. 9. Faciã vt summa modestia, & summa abstinentia munus hoc extraordinarium traducamus. Idem ne Proprætoribus etiam iudicandum est. Quod Cælius ad Ciceronem docet, his verbis: Senatui placere in Ciliciam prouinciam, inque reliquas octo prouincias, quas Prætorij proprær. obtinuerunt eos, qui Prætores fuerunt, neque in prouincia cum imperio fuerunt, quos eorum ex SC. cum imperio in prouincias mitti oporteret, eos sortito in prouincias mitti oportere. Ne autem mendum esse librorum quis putet, animaduertere oportet, Prætorem sæpe pro proprætore poni. Vt C. Verres Siciliæ prætor, id est, cum prætorio imperio, postquam prætor vrbanus fuerat. Item Prætorem pro proconsule. Vt C. Cæsar Galliæ prætor, P. Rupilius Siciliæ, in quas prouincias ex consulatu missi sunt. Item consulem pro proconsule, vt cum ait Liuius P. Scipionem consulem in Africa bellum gessisse, & alia eiusmodi, cum tamen Scipio in Africam post consulatum venerit prorogato consulari imperio.

MAGISTRATVS apud quem legis actio est, vide Legis actio.

MAGISTRATVVM ROMANORVM *Index Alphabetico literarum ordine descriptus.*

AEDILES plebis duo primum creati sunt anno CCLXI. auctore Dionys. Halicarnassæo libro sexto. Curules vero anno CCCLXXXVIII. Vt Liuius in fine lib. 6. testatur. Vtrique magist. stum Kal. Ianuar. ineibant, vt Cicer. Vertin. 2. est auctor. Curulium autem triplex fuit procuratio. primum vt ludos facerent, deinde vt ædes sacras, publicasque, item vias publicas tuerentur, postremo vt ne in mancipiorum venditione, & mensuris fraus admitteretur, quod ex Varr. 7. & edicto Curulium intelligitur, quod extat lib. Pandect. 21. His ergo de rebus quemadmodum anno suo ius dicturi essent, Prætorum exemplo edicebant, deinde in sella curuli considentes, ex edicto suo ius reddebant, nam sellam curulem eos habuisse, idem Ciceronis locus ostendit. Plebeiorum autem quadripartitam Dionys. Halicar. procurationem facit in lib. 6. Vt essent Tribunorum pleb. administri, cum res postularet. De rebus ad se ab illis delatis iudicarent, loca sacra & publica tuerentur, annonæ curam susciperent. Cum autem Curulibus Cicero sacrarum & publicarum ædium procurationem attribuat; arbitror distinctam postea eorum curam ita fuisse, vt Curules ludos omnes præter plebeios, hi plebeios solos curarent: illi ædes sacras & publicas, itemque vias: hi priuatas & cloacas tuerentur, illi mancipiorum venditionibus, hi annonæ præessent. Tullius autem in lib. de legat. 3. hæc omnia permiscet, nec singula singulis attribuit. Suntoq; Ædiles (ait) curatores vrbis, annonæ, ludorumque solennium. Cum autem Ædiles plebis Tribunorum, administri tantum essent, nec propriam iurisdictionem haberent, sed de rebus tantum ad se tribunorum arbitrio delatis cognoscerent, edictum eos nullum proposuisse verisimile est, nunc veterum scriptorum auctoritates, ex quibus adolescentes de huiusce magistratus vi ac potestate æstimare possint, subiiciemus. Varro lib. de ling. lat. 4. Ædilis, qui ædes sacras & priuatas procuraret. Cicer. Verric. 7. Nunc sum designatus Ædilis: habeo rationem quid à populo Roman. accepetim: nihil ludos sanctissimos maxima cum ceremonia Cereri, Libro, Liberæque faciendos: mihi Floram matrem populi Roman. plebique Rom. ludorum celebritate placandam, mihi ludos antiquissimos, qui primi Romani sunt nominati: maxima cum dignitate & religione, Ioui, Iunoni, Mineruæque esse faciundos, mihi sacrorum ædium procurationem, mihi totam vrbem tuendam esse commissam. Liuius in fin. lib. 6. de Curulib. Recusantibus feriis Latinas curare Ædilibus plebeis, conclamatum à patritiis est iuuenibus, se id honoris Deum immortalium causa libenter acturos, vt Ædiles fierent, quibus cum ab vniuersis gratiæ actæ essent, factum SC. vt duos viros Ædiles ex patribus Dictator populum rogaret, patres actores omnibus eius anni comitiis fierent. Ædiles idem scribit libro 30. & viatores & scribas habuisse. Pompo. leg. 2. de orig. iur. Itemque vt essent qui ædibus præessent, in quibus omnia scita sua plebs defendebat: duos ex plebe constituerunt, qui etiam Ædiles appellati sunt. Idem, Tunc vt aliquo pluris Patres haberentur, placuit duos ex numero Patrum constitui, ita facti sunt Ædiles curules. Reperio præterea Ædiles de stuprorum licentia quam mulieres profitebantur decreuisse. Tacit. lib. 2. Eodem anno grauibus Senatus decretis libido fœminarum coersita, caurumque ne quæstum corpore faceret, cui auus, aut pater, aut maritus eques R. fuisset. nam Vestilia Prætoris familia genita licentiam stupri apud Ædiles vulgauerat, more inter veteres recepto, quo satis pœnarum aduersus impudicas in ipsa professione flagitij credebant. Suetonius in Tiberio, Fœminæ famosæ vt ad euitan-

Digitized by Google

euitandas legum pœnas iure ac dignitate matronali exsoluerentur, lenocinium profiteri cœperunt: & ex iuuentute vtriusque ordinis profligatissimus quisque famosam iudicij notam sponte subibant. Idem præterea quęuis in publica via impediebant, frangere atque conscindere poterant: vt intelligitur ex l. in. ff. de peric. & comm. mensuras item iniquas confringere. l. 13. §. 8 ff. locat. quadret Iuuenalis sic, Et de mensura vis dicere, vasa minora, Frangere pannosus vacuis Ædilis vlubris. item in venalitios animaduertere, l. 12. ff. de decurion. Scribit etiam Taci. lib. 13. Ædiles pignora cepisse, & mulctam irrogasse. Cohibita, inquit, arctius & Ædilicia potestas, statutumque quantum Curules, & quantum plebeij pignoris caperent. Dio lib. 51. in fin. Anno 731. Ædili cuidam plebis mortuo C. Calpurnius, qui tamen ante Ædilis Curulis fuerat, successit, quod, alias factum fuisse, memoriæ proditum nusquam est. Festus Pomp. Ædilis initio dictus est magistratus, qui ædium non tantum sacrarum, sed etiam priuatarum curam gerebat. Postea hoc nomen & ad magistratus translatum est. Dictus est autem Ædilis, quod facilis ad eum plebis aditus esset. Sed & Ædilatus dicebatur eadem dignitas, sicut Pontificatus. Gellius lib. 13. c. 14. Qui potestatem neque vocationis populi vtitim habent, neque prehensionis, eos magistratus à priuato in ius quoque vocari est potestas. M. Lepidus Ædilis Curulis à priuato ad prætorem in ius est eductus: nunc stipati seruis publicis non modo prehendi non possunt: sed etiam vltro summouent populum. Plutarchus in Mario, post Tribunatum maiorem Ædilitatem petiuit. Duo enim erant ordines Ædilium, alter in quo ipsi Ædiles in iure dicędo sellis incurvos pedes habentibus vtebantur. & hic nomen magistratus retinebat, alterum plebeium magistratum appellabant. Eodē die de vtroque comitia fiebant. Liuius lib. 3. Institutum est etiam ab iisdem consulibus, vt Senatusconsulta in ædem Cereris ad Ædiles pleb. deferrentur, quæ ante arbitrio Consulum supprimebantur, nunciabanturque.

ÆDILES CEREALES, Pomp. l. 2. ff. de orig. iur. Deinde C. Iulius Cæsar duos Ædiles creauit, qui frumento præessent, & à Cerere Cereales constituit. Dio l. 43. in fi. Anno ab V. C. DCCX. primum sex Ædiles sunt constituti, duo patritij, qui Cereris Ædiles dicerentur, quantuor plebeij, isque mos ad nostram vsque ætatem perductus est.

CENSORES.

CENSORES DVO PRIMVM CREATI SVNT, PAPIRIVS ET Sempronius Anno CCCX. auctor Liuius lib. 55. & lib. 10. Varro de ling. lat. Censor ad cuius censionem, id est, arbitrium censeretur populus. Festus lib. 3. Censores dicti, quod rem suam quisque tanti æstimare solitus sit, quantū illi censuerint. Liu. lib. 4. Censores dicti, quod censui agendo præessent. Cic. de legib. 3. Censores populi æuitates, soboles, familias, pecuniasque censento. Vrbis templa, vias, aquas, ærarium, vectigalia tuento: populique, partes in tribus distribuunto exin pecunias, æuitates, ordines partiunto. Equitum, peditumque prolem describunto. Cœlibes esse prohibento mores populi regunto, bini sunto, magistratum quinquennem habento, eaque potestas semper esto. Pedianus in Diuinat. Cic. Regendis moribus ciuitatis Censores quinto quoque anno creari solebant. hi prorsus ciues sic notabant, vt qui senator esset, eiceretur Senatu, qui eques Rom. equum publicum perderet: qui plebeius, in Ceritum tabulas referretur, & æratus fieret, ac per hoc non esset in albo centuriæ suæ, sed ad hoc esset ciuis tantum, vt pro capite suo tributi nomine æra penderet. iidem completo quinquennio vrbem lustrabant, & Suouetaurilia sacrificia, de sue, oue, tauro, faciebant, eorum notam successores plerunque soluebant. Cic. de Offic. 3. Nulla de re diligentius, quam de iureiurando Censores iudicabant, Liu. lib. 40. Comitiis perfectis Censores in campo ad aram Martis in sellis curulibus consederunt. Eorum autem officium erat legere Senatum, recensere equites, agere censum, lustrum condere. In omnib. precationibus hæc verba nuncupabant. vt ea res mihi collegæque meo bene & feliciter eueniat. Censori autem defuncto nunquam aliquis sufficitur. auctor idem Liu. lib. 5. 6. 9. & Plutar. in vitis. Liuius item lib. 4. & 9. Censuram primo quinquennem fuisse scribit, deinde Mam. Æmilium Dictatorem legem tulisse, vt censura, quæ antea quinquennalis fuerat, annua & semestris esset. Plutar. in Pompeio, Mos erat Romanis, vt equites qui per legitimum tempus militassent, equum per medium forum coram Censoribus ducerent: & apud illos Imperatores sub quibus stipendia meruissent, nominarent. Vide præterea Gellium lib. 13. c. 14. Plutarchum in Flaminio, & in Catone Maiore. Liuium lib. 29. qui curam publicarum tabularum Censorum proprium fuisse scribit, & ius sartorum tectorum exigendorum ad eosdem pertinuisse quod idem Pedianus in Verri. 3. confirmat. Et de nota Censoria Val. Max. item Cic. in Cluentiana. Liu. lib. 29. Censores Marcus Porcius & L. Valerius metu mixta expectatione Senatum legerunt: septē mouerunt senatu, ex quibus vnum insignem & nobilitate & honoribus L. Quinctium Flaminium Consulatem, Patrum memoria, inquit, institutum fertur, vt Censores nobis è Senatu adscriberent notas. Catonis & aliæ quæ iam acerbæ Orationes extant in eos quos aut Senatorio loco mouit, aut quibus equos ademit. Longe grauissima in L. Quintium oratio est, quasi accusatore nota non censor post notam vius esset, testisque Quintium in Senatu sistam Censor esse potuisse.

CENTVMVIRI.

CENTVMVIRI MAGISTRATVS quidem non erant, sed cū à Cic. lib. de legib. 2. qui lites contractas iudicabant, hoc est, vel Centum viri, vel certe decem viri in minorum magistratuū ordine referantur, de iis quoque hoc loco dici potest, non incommode iudicaturos. Festus libro 3. Centum virales iudicia, à Centum viris sunt dicta. Nam cum essent Romæ XXXV. tribus, quæ & Curiæ sunt dictæ, retinū ex singulis tribubus sunt electi ad iudicandum, qui Centumviri appellati sunt, & licet quinque amplius quam centum fuerint, tamen quo facilius nominarentur, Centum viri sunt dicti. Cic. lib. de Orat. 1. Nam volitare in foro, hærere in iure, ac Prætorum tribunalibus, iudicia priuata magnarum rerum obire, in quibus sæpe non de facto, sed de æquitate & iure certetur: iactare se in causis Centum virilibus, in quibus vsucapionum, tutelarum, gentilitatum, agnationum, alluuionum, circumluuionum, nexorum, mancipiorum, parietum, luminum, stillicidiorum, testamentorum ruptorum aut ratorum, cæterorumque rerum innumerabilium, iure versentur, &c. Eosdem de inoffic. test. cognouisse, patet ex l. 13. & 17. ff. de offi. test. Quid. lib. de Pont. 3.

Vtque Fui solitus, sedisse in fortibus vnus,
De centum iudex in tua verba viris.

Posteriorib⁹ autem temporib. eorū iurisdictio multum creuit, quemadmodum ex iis, quæ subiiciam quiuis sua sponte intelliget. Fab. lib. 4. cap. 1. Quibusdam in iudiciis, maximeque capitalibus, vt apud Centum viros, ipsi iudices exigunt solicitas & accuratas actiones, contemnique se, nisi in dicendo etiam diligentia appareat, credunt: nec doceri solum, sed etiam delectari volunt. Idem lib. 5. cap. 2. Præiudicia versantur etiam in iudiciis, cum de causa pronunciatum est, vt in assertione secunda, & partibus Centum viralium, quæ in quas hastas diuisæ sunt. Idem lib. XI. cap. 1. Etiamsi apud alios iudices agetur, vt in secunda assertione, aut in Centum viralibus iudiciis duplicibus parte victa: Cornelius Tacitus in lib. de Oratore. Lege Pompeia omnia apud Prætores gerebantur, apud quos quod maiora olim negotia exerceri solita sunt, quod maius argumentum, quam quod causæ Centum virales, quæ nunc primum obtinent locum. adeo splendore aliorum iudiciorum obruebantur, vt neque Ciceronis, neque Cæsaris, neque Bruti, neque Cælii, neque Calui, non denique vllius magni Oratoris liber apud Centum viros dictus, legitur, exceptis Orationibus Asinij. Plin. lib. Epist. 2. Distringor centū viralibus causis, quæ me exercent magis quam delectant. Sunt enim pleræque paruæ, & exiles, raro incidit vel personarum claritate, vel negocij magnitudine insignis, ad hoc perpauci, cum quib. iuuet dicere. Cæteri audaces, atque magna ex parte adolescentuli obscuri declamatum huc transeunt, tam irreuerenter & temere, vt mihi Attilius noster expresse dixisse videatur, sic in foro pueros à Centum viralibus causis auspicari, vt ab Homero in Scholis. Auctus est autem postea Centum virorum numerus manente tamen semper nomine, diuisusque in quatuor Consilia. Plin. lib. 6. Epist. Femina splendide nata, nupta Prætorio viro, exhæredata ab octogenario patre intra vndecim dies, quam ille nouercā ei amore captus induxerat, quadruplici iudicio bona paterna repetebat. Sedebant iudices centum & octoginta (tot enim quatuor Consiliis conscribuntur.) His autem Prætor præerat, quem admodum idem lib. 5. significat his verbis: Hoc facto Nepotis commotus Prætor, qui Centum viralibus præsidet, deliberaturus an sequeretur exemplum, inopinatum nobis otium dedit. Erant autem Centum virorum Consilia quatuor, in quadam basilica inter se vsque adeo proxima, vt actiones vnius Tribunalis ab alio exaudiri possent, vt ex eodem Plinio lib. 2. intelligimus. Quintilianus lib. 12. de Trachallo loquens: certe inquit cum in Iulia basilica diceret primo tribunali, quatuor autem iudicia, (vt moris est) cogerentur, atque omnia clamoribus fremerent, & auditum eum & intellectum, & quod agentibus cæteris contumeliosum fuit, laudatum quoque ex quatuor tribunalibus memini.

CONSVLES.

CONSVLES exactis Regibus quo creari cœpere anno CCXLV. Vt Liuius in fin. lib. 1. tradit: & lib. 2. Omnia iura, inquit, omnia insignia primi Consules tenuere si id modo cautum est, ne ambo fasces haberent, duplicatus terror videretur. Varro lib. 4. Consul nominatus, quod consulere populum, & senatum debet: nisi illinc potius, vnde Actius in Bruto. Qui recte consulat, Consul fiat. Cic. de legib. 3. Regio imperio duo sunto, iisque præeundo, iudicando, consulendo, Prætores, iudices,

Digitized by Google

Consules appellantor, militiæ summum ius habento, nemini parento. Ollis salus populi suprema lex esto. Pompo. l. 2. §. 8. de orig. iur. Consules ab eo dicti sunt, quod plurimum Reipublicæ consulerent. Lege lata summum eis ius delatum est, provocatio ab iis populo concessa, prohibitum eis ne possent in caput civis Rom. animaduertere i niusſu populi. solum relictum est illis vt coercere possent, & in vincula publica deduci iuberent. Nonius Marcellus, Consulum & Prætorum proprietas, quod consulant, & præeant populis auctoritate Varronis ostenditur de vita populi Rom. lib. 2. Quod iidem dicebantur Consules & Prætores, quod præirent populo, Prætores; quod consulerent Senatui, Consules, Polybius lib. 6. Consules antequam ex vrbe legiones educant, vrbanarum rerum omnium ius atque imperium habent. His enim cæteri omnes magistratus, Prætor, Tribunus pleb. parent ac subiecti sunt. Hi legationes in curiam introducebant: quæ celeriter statuenda sunt, decernunt: quæ & deliberanda sunt, ad Senatum referunt, quæ vero à Senatu decreta sunt, ea vt perficiantur ipsorum officium est, quinimo & quæ de Republ per populum transigenda & perficienda sunt, eorum officium est perpendere, ac diligenter examinare, concionem, quoties opus est aduocare, Senatusconsulta ad populum referre, quicquid maior pars iusserit, exequi. Quinetiam in his quæ ad belli apparatum & castrensem disciplinam pertinent, hi summum imperium habent. His ius est sociis quicquid visum fuerit, imperare. Tribunos militum creare, delectum habere, ad hæc de iis qui sub imperio eorum sunt in castris, arbitratu suo supplicium sumere. His præterea licet, eos comitante Quæstore, ac sedulo imperata faciente, publici æris quantum res ipsa tulerit, impendere. Hæc Polyb. Constat autem ex Ciceronе Philip. 5. Legitimum consulatus annum fuisse 43. ex Muræniana & lib. Epist. 7. & Liuii lib. 1. centuriatis comitiis eos creari consueuisse. ex Pediano in Verr. 2. diem Comitiorum consularium fuisse 9. Cal. Sextil. ex Philip. 2. & Plutarcho in Cic. Consules captis pignoribus Senatores qui nec aderant, & quibus causa non erat, coercuisse. ex Liuii libr. 42. cum ad bellum proficiscerentur, votis in Capitolio nuncupatis paludatos ex vrbe exisse, omnibus ordinibus eos comitantibus. ex Verrin. 3. designatos in comitiis consules domum à multitudine deduci solitos, ex locis innumeris, eosdem Cal. Ianuariis magistratum iniisse: pompamque insignem adhibitam fuisse, qua de re versus Ouidii pulcherrimos ex lib. 4. De Ponto subscribemus.

Ergo vbi lanæ biceps longum voſeraueris annum,
Pulſus & à ſacro menſe December erit,
Purpura Pompeium ſummi velabit honoris,
Ne titulis qui equum debeat ille ſuis.
Cernere iam videor rumpi pene atrâ turba,
Et populum ladi deficiente loco.
Templaque Tarpeia primum tibi ſedis adiri,
Et fieri facilis in tua vota Deos.
Colla boues niueos certa præbere ſecuri,
Quot aluit campis herba Phaliſca ſuis.
Curia te excipiet, patreſque ex more vocatis
Intendent aures ad tua verba ſuas.
Inde domum reperes toto comitante Senatu,
Officium populi vix capiente domo.

Item Elegia IX.

Denique latus cinget ſanctis tibi turba Senatus,
Conſulis ante pedes ire iuberet eques.
Et quanquam cuperem ſemper tibi proximus eſſe,
Gauderem lateris non habuiſſe locum.
Ne querulus, turba quamuis eliderer aſſem:
Sed foret à populo tum mihi dulce premi.
Proſpicerem gaudens, quantus foret agminis ordo,
Denſaque quam longum turba teneret iter.
Quoque magis noris, quam me vulgaria tangant,
Spectarem qualis purpura te tegeret.
Signa quoque in ſella noſſem formata curuli,
Et teretum Numidæ ſculptile dentis opus.
At cum Tarpeias eſſes deductus in arces,
Dum caderet iuſſu victima ſacra tuo.
Me quoque ſecreto grates ſibi magnus agentem
Audiſſes, medio qui ſedet ede Deus.

Idem etiam Elegia ſequenti de extraordinaria Conſulis potestate, nonnulla ſcribit, quæ quia nuſquam alibi me legiſſe memini, ſubiiciam.

Aut veget ille ſuos dicendo iura Quirites,
Conſpicuum ſignis cum premet altus ebur:
Aut populi reditus poſitam componet ad haſtam
Et minimi magna non ſinet vrbis opes:
Aut vt erunt patres in Iulia templa vocati,
De tanto dignus Conſule rebus aget:
Aut feret Auguſto ſolitam, matoque ſalutem,
Deque patrum nato, conſule s officio.

Item Elegia IX.

Hac modo te populo reddentem iura videbit,
Et ſo ſecretis ſinget adeſſe tuis.
Nunc longi reditus haſta te opponere luſtri,
Credet & exacta cuncta locare fide.
Nunc facere in medio ſacundum verba Senatus,
Publica quæremum quid petat vtilitas.
Nunc pro Cæſaribus ſuperis decernere grates,
Albaue opimorum colla ferire bouum.
Seu trepidos ad iura decem citat haſta virorum,
Et firmare iubet centeno iudice cauſas.

DECEMVIRI.

Decemviri Reipub. adminiſtrandæ primum creati ſunt, mortuo Romulo. Patres enim centum à Romulo creati, decem decuriis factis, ſinguliſque in ſingulas decurias creatis, qui ſummæ rerum præeſſent, conſociarunt. Decem imperitabant: vnus cum inſignibus imperii, & lictoribus erat. quinque dierum ſpatio finiebatur imperium, ac per omnes in orbem ibat. Hæc Liuius lib. 1. Dionyſius autem libra. ſcribit, ducentos patres fuiſſe, & imperium decuriis factis vni, eodem modo commiſiſſe.

Decemviri Reipubl. adminiſtrandæ ſecundo creati ſunt anno CCCII. hac de cauſa plebs de nimio Conſulum imperio querebatur, qui ius non è certis legibus, ſed arbitrio ſuo dicerent. Petitis igitur è Græcia legibus ſenatuſconſulto, & plebiſcito confirmatum eſt, vt omnibus abrogatis magiſtratibus, Decem viri cũ ſummo imperio crearentur: qui decimo die ius populo ſingulis redderent, & eo die penes Præfectum iuris faſces XII. eſſent: collegis nouem ſinguli accenſi apparerent. Liuius lib. 3. Dionyſ. lib. 10. Pompon. in leg. 2. §. 13. de orig. iur. Et cum placuiſſet leges quoque ferri, latum eſt ad populũ, vti omnes magiſtratu ſe abdicarent. quo Decem viri conſtituti anno vno cum magiſtratum prorogarent ſibi, & cũ iniurioſe tractarent, neque vellent deintcps ſufficere magiſtratibus vt ipſi, & factio ſua perpetuo Remp. occupatam retinerent? nimia atque aſpera dominatione eo rem perduxerunt, vt exercitus à Rep. ſecederet.

Decemviri, litibus (vt olim loquebantur) iudicandis, quo tẽpore creati fuerint, non reperio. Lites autem eos cauſaſque priuatas iudicaſſe, in quibus de iure controuerſia non erat, multis ex locis conſtat Lucanus ad Piſonem, Pomponius l. 2. §. 16. de orig. iur. Deinde cum eſſet neceſſarius magiſtratus, qui haſtæ præeſſent, decem viri litibus iudicandis ſunt conſtituti. Sueton. Auguſto, Auctor fuit, vt Centum viralem haſtam, quam Quæſtura functi conſueuerant cogere, Decem viri cogerent, Cicero pro Cæcinna. Cum Aretinæ muſicris libertatem defenderem, & Cotta Decem viris religionem iniecciſſet, Decem viri prima actione non iudicaueruut. Item pro Domo, ſi Decem viri Sacramentum in libertatẽ iniuſtum iudicaſſent, tamen quotieſcunque vellet quis, hoc in genere ſe iudicatam referre poſſe voluerunt. Dio præterea lib. 54. ſcribit decem viros iis iudiciis quæ ad Centum viros ſorte deferebantur, præfuiſſe. Cicero in Oratore, Plane Duorum virorũ iudicium, aut Trium virorum capitalium, aut Decem virorũ litibus iudicandis, dico nunquam.

DICTATORES.

Dictator inde nomen inuenit, quod (vt inquit Varro) à conſule dicebatur, cui dicto audientes omnes eſſent, nam vt Dionyſ. lib. 5. Plutarchus in Marcello, & Liuius libro 9. 22. & 23. tradunt, non à populo in comitiis, vt cæteri magiſtratus: ſed à conſule captatis auſpiciis, nocte, ac ſilentio dicebatur. Plutarcus, Dictator non à populo, aut à patribus, creari poteſt. ſed alter conſulum, quem vult Dictatorem dicit. Vnde quia ita dictus ſit, Dictator appellatur Dionyſ. autem Senatuſconſ. factum ſcribit, vt conſules qui tum erant, magiſtratuſque reliqui ſe abdicarent, vnuſque vir quem Senatus nominaret, populus ſciſceret, haud amplius quam per ſex menſium ſpatium ſine prouocatione, & maiore quam conſules poteſtate imperaret. Cauſam creandi Cicero de legib. 3. ſic explicat. Aſt quando duellum grauius, diſcordiæ ciuium poſcunt, Dictator eſto, ne amplius ſex menſes, ſi Senatus creuerit: idẽ iuris quod duo conſules teneto. Iſque aue ſiniſtra dictus, populi magiſter eſto. Dionyſius eius imperium lib. 5. ſic exponit. Οὗτος ὅταν ἢ χάριν μείζονος ἀπόλεως τοῦ πολέμου τι ἢ ἐφέσεως, ἢ πάντων ἀπὸ ἀφορμῆς ἀναφανῇ. Ὅταν δ' αὖθις πάλιν διατάττωσι, εἰσὶ διὰ τὴν ἐξουσίαν τὸ πλέον ἢ διατάττον ὅτι δεῖ, τοῦτο ἄρχει, τοῦτο ἄγει πᾶσι ἀνάγκη, ὡς αὐτῷ δεῖ. Pomponius l. 2. §. 1. ff. de orig. iur. Populo deinde aucto, cum crebra orirentur bella, & quædam acriora à finitimis inferrentur: interdũ re exigente placuit maioris poteſtatis magiſtratum conſtitui. Itaque dictatores proditi ſunt, à quibus nec prouocandi ius fuit, & quibus etiam capitis animaduerſio data eſt. Hunc magiſtratum quoniam ſummam poteſtatem habebat, non erat fas vltra ſex menſem retinere. Feſtus, optima lege cum dicebatur in magiſtro populi faciendo, qui vulgo Dictator dicitur, quam pleniſſimum poſſet ius ſignificabatur. Præter ſuperiores enim fas, quibus Dictator creabatur, nimirum Rei gerendæ & ſedi-

Digitized by Google

tionis sedandæ inuenio creatum etiam fuisse claui in pestilentia figendi causa. de quo Liu. lib. 7. commemorat. item Comitiorum habendorum, eodem auctore lib. 7. & 9. Quæstionis exercendæ, vt apud eundem lib. 9. Ludorum faciendorum, Senatus agendi, feriarum Latinarum, vt passim apud eundem legimus. Tantum autem illius erat imperium, vt eo creato magistratus omnes præter Tribunos pleb. imperio sese abdicarent, auctor Plutarch. in Fabio. Duo vero esse Dictatores non poterant, ac ne Dictator quidem sine magistro equitum, auctore Dionys. libro 5 & Liuio 23. neque extra Rom. agrum, hoc est, Italiam, dici poterat: vt idem lib 27. scribit. Nonnunquam & Senatus populum rogari decernebat, vt quem vellet Dictatorem juberet, qui deinde à Consule diceretur: cujus rei exemplum extat apud Liuium lib. 27. Quin & L. Cornelius Sylla Dictator à L. Valerio Flauo Interrege dictus est, auctore Appian. libro de bell. ciuil. Caium autem Iulium Cæsarem Senatus Dictatorem creauit. Vt Plutarch. in ejus vita scribit.

DVVMVIRI.

DVVMVIRI CAPITALES dicebantur qui de perduellionis crimine judicabant. Liuius lib. 1. De Tullo Rege loquens, Duumviros, inquit, qui Horatio perduellionem judicent secundum legem facio. Lex horrendi carminis erat. Duumviri perduellionem judicent: si a Duumviris prouocarit, prouocatione certato, si vincent, caput obnubito: infelici arbori reste suspendito: verbero ato, vel intra pomœrium, vel extra pomœrium. Duraurit hic mos tante semper Rep. Itaque C. Rabirius à Iulio Cæsare, & L. Cæsare Duumviris perduellionis damnatus est, sed ad populum prouocauit: vt ex Ciceronis Oratione pro eo & Suetonio, & Dionis libro 37. notum est omnibus. Cicero in Oratore, plane Duumvirorum judicium aut Triumvirorum capitalium dico nunquam. Duumviri nauales lege Decia, quam M. Decius Trib. pleb. tulit, creati sunt: vt classis ornandæ reficiendæque curam haberent. Liu. lib. 9 Duumviri sacerdotes ad institutum nostrum non pertinent. Duumviri curatores viarum quæ extra vrbem essent, nominantur a Dionne lib. 4. in eorum 26. virorum numero, vnde alij quoque magistratus minores erant. Duumviri municipales, vide Duumviri sub litera D.

INTERREX.

INTERREGNVM primum institutum est mortuo Romulo: vt Liu. & Dionys. & Plutarch. scribunt. Patres enim decem decurias facti, singulisque in singulas decurias creatis, qui summæ rerum præessent, consocia unt, decem imperitabant, vnus cum insignibus imperij & lictoribus erat: quinque dierum spatio finiebatur imperium, ac per omnes in orbem ibat: annoumque interuallum regni fuit id ab re, quod nunc quoque tenet nomen, Interregnum appellatum. Hæc ille, inde autem mos fluxit, vt cum sine summo imperio ciuitas esset, tum & Patritius & à Patribus Interrex prodiretur, qui dies dun axat quinque imperium obtineret à quo alius deinde creabatur, in dies alternos quinque, itemque alius atque alius eodem modo dum Consules creari possent, vt ex Ciceronis Orat. pro domo. A conio in Milon. & Liu. locis innumeris intelligitur, qui etiam lib. 7. scribit ad vndecimum peruentum esse, dum per dies quinquaginta quinque sine summo Imperio ciuitas esset: Infestam, inquit, Patribus plebem Interreges cum accensent; ad vndecimum interregem seditionibus certatum est.

IVRIDICVS ALEXANDRIÆ.

IVRIDICVS Alexandriæ appellabatur, qui Alexandriæ juridicũdo præerat, quam Prætor vrbanus Romæ, Nam Vlp. in l. 2. 1. ff. de offic. jurid. Alexan. scribit ei legis actionem datam fuisse: sibi &, vti quæcunque lege agi possent, agere apud eum liceret. Spartianus in Seuero, deinde inquit, Alexandrinus jus Puleutarum (id est, Senatorum) dedit, qui sine publico consilio, ita vt sub regibus ante viuebant, vno judice contenti, quem Cæsar dedisset. Strabo libro 17. de Ægypto loquens, quam cum prouinciam & vectigalem populi Rom. dixisset esse, ad eamque regendam mitti cum summo imperio Præfectum, qui Principis locum obtineret, ὃν δὴ καὶ, inquit, τὸν ὁ δικαιοδοτήν, ἐπὶ τοῦτον καλοῦσι τὸν ἡγεμόνα: id est, sub eo est Iuridicus, penes quem juris dicundi potestas est.

MAGISTER EQVITVM.

MAGISTER equitum, dicebatur, inquit Varro, quod summa potestas huius in equites, & ad census, vt est summa in populum Rom. Dictatoris: vnde is quoque Magister populi appellatus est. Moris autem erat, vt à Dictatore diceretur, noctu, simul atque creatus Dictator fuerat. Liuius lib. 4. Dictator à Consule dicitur: ipse deinde C. Seruilium Ahalam magistrum Equitum dicit. Item, & Senatus Dictatorem dici Mamercum & Æmilium jussit. Is magistrum Equitum L. Quintium Cincinnatum dixit. Item, Virginius dum collegam consuleret, moratus, permittente eo, nocte, Dictatorem dixit. Is sibi magistrum equitum Posthumum dixit. Pomponius l. 2. de Origine. Et his Dictatoribus magistri equitum jungebantur, sic quo Regibus Tribuni Celerum, quod officium fere tale erat, quale hodie Præfectorum prætorio. Aurel. leg. 3. ff. d. off. præf. prætor. Cum apud veteres dictatoribus ad tempus summa potestas crederetur, & magistros equitum sibi eligerent qui associati participes curæ militiæ gratia secundam post eos potestatem gererent.

PRÆFECTI ÆRARII.

PRÆFECTI ærarij primum ab Augusto constituti sunt, vt scribit Dio lib. 55. Cum enim ærarium conficiendi ratio excogitari non posset, ipse certum ac proprium ære suo constituit, quod Militare apellauit: eiusque administrationem tribus Prætorius sorte lectis ad triennium mandauit: qui binis lictoribus, aliisque ministris vterentur. post cum neque ipsius pecunia, neque ea quæ a Regibus & populis mitterentur, satis locupletari ærarium posset, constituit vt pars hæreditatum ac legatorum vicesima eo referretur: præterquam quæ proximis cognatis aut pauperibus relinquerentur. Postremis autem temporibus eosdem præfectos à principe deligi, & sine lictoribus creari scribit eodem loco scribit, Vlp. l. 8. §. 2. ff. de transact apud Procuratorem Cæsaris transigi de alimentis potest: scil cet si à fisco petantur alimenta. Secundum quæ & apud Præfectos ærarij transigi poterit. Sueton. in Augusto, vtique pecunio, ac sine difficultate sumptus, ad tuendos eos, prosequendosque supperetet, ærarium militare cum vectigalibus nouis constituit: Quod autem ad hoc ærarium Dio Prætorios refert. id Suetonius alteri attribuere videtur. Auctor fuit Senatui, inquit, vt cura ærarij à Quæstoribus vrbanis ad Prætorios Prætores sve transiret: nisi forte in vtroque hoc factum sit, cum idem libro 43. scribit, publicæ pecuniæ administrationem quæ a Fabio, Camillo ad Cæsar ad Ærarium translata fuerat, postea Quæstoribus redditam non esse, sed Prætoribus viris commissam, quod ipsum etiam ex Gellij libro refert 23. cap. xiii. Quod autem, inquit, per Quæstorem dixi pecuniam ex prædæ venditione conferri, intelligi nunc oportet Præfectum ærario significari: nam cura ærarij à Quæstore ad Præfectum translata est.

PRÆFECTVS VRBI.

PRÆFECTVRAE vrbis triplicem video rationem fuisse: aliam enim Regum, aliam Imperatorum, aliam mediis temporibus eius magistratus procurationem fuisse animaduerto. nam primis temporibus præfectus vrbi a Regibus creabatur. Liu. lib. 1. L. Brutus Imperium in vrbe Lucretio Præfecto vrbis jam ante à Rege instituto, reliquit, Et paulo post duo Consules inde Comitiis Centuriatis à Præfecto vrbis ex commentariis S. Tullij creati sunt. Tacit. libro 5. Sed præcipua ex eo gloria, quod Præfectus vrbi recens, continuam potestatem, & solentia pari grauiorem, in te temperauit. Eamque antea profectis domo Regibus, aut mox magistratibus, ne vrbis sine Imperio foret in tempus deligebatur, qui jus redderet, ac subitis mederetur, ferunt que à Romulo Dentrem Remulium, post à Tullo Hostilio Numam Martium, & à Tarquinio Superbo Sp. Lucretium impositos. De iis Consules mandabant. Ditratque simulacrum, quorum ob feriis Latinas præficiebatur, qui consulare munus vsurpet. Hæc Tacitus e quibus se unda forma intelligitur, de qua loquitur Gell. lib 14. c. vlt. Præfectum vrbi, inquit, Latinarum causa licium in Senatum habere posse, negat Mutius: quoniam ne Senator quidem sit, neque jus habeat sententiæ dicendæ: cum ex ea ætate Præfectus fiat, quæ non sit senatoria. Marcus Varro & Ateius Capito jus esse Præfecto Senatus habendi dicunt. De jure ea re assensum Caesonem Tiberoni, contra sententiam Mutij, refert. Pompon. l. 2. §. 17 ff. de orig. jur. Quoties, inquit, proficiscuntur extra Rem. magistratus, vnus retinquitur, qui jus dicat, is vocatur Præfectus vrbi, qui Præfectus olim constituebatur: postea vero Latinarum feriarum causa introductus est, & quotannis obseruatur. Latinæ autem feriæ celebrantur quæ quotannis in Albano monte à quinquaginta Latinis ciuitatibus, Romanisque magistratibus a quatriduana sacrificio Ioui Latiali celebrabantur. vnde sacrificium Latiar dicebatur: in eoque Latini à Romanis carnem petebant. Macrob. li. 1 Conceptiuæ feriæ sunt, quæ quotannis a Magistratibus, vel Sacerdotibus concipiuntur, in dies certos vel incertos, vt sunt Latinæ, Sementinæ. Item, Quare nec Latinarum tempore quo publicæ quondam indictæ inter Rom. populum Latino que firmatæ sunt, inchoari bellum dicebat. Dionys. autem lib 6. tradit, has per vnum diem celebratas à Superbo rege fuisse, exactis autem Regibus per biduum: tandemque post secessionem in sacrum montem, per triduum. Plut. autem in Camillo propter patrum & plebis concordiam di rum quartum additum fuisse testatur. Verum hæc quidem hactenus de Præfectura vrbis, quæ stante Rep. vsurpata est. Postremis vero temporibus imminuta eius ratio multis in rebus, videturque magistratus hic ab Augusto primum renouatus. Sueton. enim scribit, Quoque plures partem administrandæ Reipubl. capere essent, noua officia excogitauit, curam operum publicorum, vrtum

Digitized by Google

& aquarum, aluei Tyberis, frumenti populo diuidundi, Præfecturam vrbis. Ego has fere video ab Vlpiano partes ipsius procurationi attributas esse. Vt seruorum de dominis querelas, vicissimque horum in illos criminationes audiret. Vt patronis de liberis ingratis querentibus ius diceret. Vt de tutorum curatorumve criminibus cognosceret. Numulariorum argentariorumque fraudes coerceret. Vt spectaculorum disciplinæ præesset. Vt carnis curam gereret. Vt quietem in populo procuraret, illicitaque collegia coerceret, denique quicquid non modo intra vrbem, verum etiam intra centesimum ab vrbe lapidem commissum esset, animaduerteret: sic vt & vrbe, & Italia interdicendi potestatem haberet, itemque in insulam deportandi, leg. 6. ff. de interd. & releg. l. rei capitalis, §. constat. ff. de pœn. Quod autem Vlp. de carnis cura scribit, inuenio in Epigrammatis vrbis Romæ confirmatum in edicto Aproniani Præf. vrbi, de carne occisi pecoris appendenda & vendenda. Quod de criminibus video etiam ad publica pertinere, leg. 1. §. generaliter, ff. de pœn. vt scilicet eas pœnas quæ legibus constitutæ sunt, imponat. tametsi extra ordinem cognoscit. leg. ordo. ff. de pub. iud. de extraordinariis autem arbitratu suo statuebat, leg. 1. ff. de effractoribus. Itaque & Prætores, & Præfecti vigilum si quis grauiore supplicio plectendus esset, eum ad illum remittebant, leg. nam salutem, & l. vlt. ff. de offic. præf. vigil. Dio vero lib. 52. στολίαρχον eum appellat, & Mœcenatem suadentem Augusto facit, vt eum è primariis viris deligat, qui omnes magistratus priores gesserit, vt eas causas in quibus prouocatio fuerit, & nonnullas etiam publicas & capitales disceptet, non modo in vrbe, verum etiam μέχρι πυτίκνων καὶ ἑξακοσίων σταδίων, quod ille pro centum passuum millibus posuit. vt patet ex leg. 1. ff. de offic. præf. vrb.

PRÆFECTVS ANNONÆ.

PRÆFECTVS annonæ magistratus fuit extraordinarius vtilitatis causa constitutus, vti scribit Pompon. l. 2. §. 17. de orig. iur. Liuius lib. 4. Minutium nominat, quem Præfectum vrbi à plebe creatum fuisse scribit. Constat eius munus fuisse, vt videret ne plebs annonæ inopia & caritate laboraret. Itaque si quid ad annonam pertinens commissum erat, ipse cognoscebat. Marcianus leg. decimatertia, ff. de accusat. Mulierem, inquit, propter publicam vtilitatem ad annonam pertinentem audiri à Præfecto annonæ deferentem diuus Seuerus, & Antoninus rescripserunt.

PRÆFECTVS PRÆTORIO.

PRÆFECTVS prætorio translata in vnius dominatum Republ. exemplo magistrorum equitum ab Imperatore creari solebat: eique dari plenior (vt Arcadius scribit) licentia ad disciplinæ publicæ emendationem, quibus initiis adeo is magistratus creuit, vt appellari à præfectis prætorio non posset. credidit enim princeps eos qui ob singularem industriam explorata eorum fide & grauitate ad huius officij magnitudinem adhiberent, non aliter iudicaturos esse, pro sapientia ac luce dignitatis suæ, quam ipse foret iudicaturus, leg. 1. digest. de offic. præf. prætor. Vnde autem dictus sit demiror esse qui ambigant, cum Asconij exter auctoritas: Veteres, inquit, omnem magistratum cui pareret exercitus Prætorem appellauerunt. Vnde & Prætorium tabernaculum eius dicitur, & in castris porta Prætoria, & hodie quoque Præfectus prætorio. Quibus ex verbis perspicuum est, Præfectum prætorio dici eum qui militibus præerat, quos Impp. in sui custodiam allegerant: quod institutum primum ab Augusto fluxisse Suetonius in eius vita, & Dio lib. 55. testantur. Dio quidem vbi scribit eorum decem millia fuisse, legionemque illam suos fasces habuisse. Constat autem ex plerisque omnibus solitum ab Imperatore cingulum vna cum gladio dari Præfecto prætorio: & memorabilis vox Traiani literis mandata est, qui cum Præfectum suum cingulo donaret, ita dixisse traditur, accipe hunc ensem: & siquidem recte atque à Republ. imperauero, pro me: sin secus, in me vtere. Quam vt ego mihi persuadeo, vocem suam in Panegyrico Plinij significans, ita loquitur. Ego quidem in me si omnium vtilitas ita posceret, etiam Præfecti manum armaui. Suetonius & Plinius hanc Præfecturam equitibus Romanis mandari solitam scribunt. Ille his verbis, Vespasianus, inquit, Præfecturam quoque Prætorij suscipit, nunquam ad id tempus, nisi ab equite Rom. administratam. Plinius autem Titum alloquens, & quod his nobilius fecisti, dum illud patri pariter, & equestri ordini præstas, Præfectus prætorio eius. Hæc autem potestas vsque eo posteriorum Cæsarum beneficijs creuit, vt etiam postremis temporibus ad prouincias regendas cum summo imperio missi sint, vt ex illis Iustiniani constitutionibus intelligitur, de officio Præfecti præt. Africæ, de officio Præf. præt. Orientis. Cassiodorus etiam epist. leg. 6. Potestati Præfecti prætorio, inquit, nulla dignitas est æqualis, vice sacra iudicat, nullus ei miles fori auctoritate præscribit, excepto Officiali magistri militum. Curiales enim etiam verberat, in officio suo ius retinet singulare, & talibus tantisque nosci tur iubere, quos etiam prouinciarum non audeant iudices in qualibet parte contemnere. Militia perfunctis, Tribunorum & notariorum honorem tribuit, & milites suos illis exæquat. gratanter imples Imperator quæ ille constituit.

PRÆFECTVS VIGILVM.

PRÆFECTVS vigilum instituit est ab Augusto. nam cum septē cohortes opportunis locis constituisset, vt binas regiones vrbis vnaquæque cohors tueretur: præposuit eis Tribunos, & super omnes spectabilem virum, qui præfectus vigilum appellaretur. Is cognoscebat de incendiariis, effractoribus fustibus, raptoribus: nisi si qua tam atrox, tamque famosa persona sit: vt præfecto vrbi remittatur, & quia plerunque incendia culpa fiunt inhabitantium, aut fustibus castigat eos, qui negligentius ignem habuerunt: aut seuera interlocutione comminatus, fustium castigationem remittit. Idem per totam noctem vigilare debebat, & coercere calciatus, cum hamis, & dolabris, & curare omnes inquilinos admonendos, ne negligentia aliqua incendij casus oriatur: præterea vt aquam vnusquisque inquilinus in cœnaculo habeat. Hæc ex leg. 3. ff. de offic. præf. vigil. Dio lib. 55. ἐτεθείκει δὲ τῷ χρόνῳ τούτῳ σπουδὴ τῆς πόλεως πυρὶ διαφθάρῃ, αὐθημερὸν τὸ ἐξαυθύριος ἐκλαχὼν ἀφῖκτο τὰς ἀπαρχὰς αὐτῷ καταλέξαι, καὶ ὑφ' ὅτου ἑκάστη αὐτῶν στρατοπεδεύσεται, ὡς καὶ ὁπόσοι ἐκ τοῦ ἀστεος διαλύσουσι· ὧν καὶ τοὺς ἐπὶ τῶν ὑδάτων. Κατεμερίθη γὰρ ὑπ' αὐτοῦ τὸ πᾶν, καὶ χωρισμοὶ τοῦ τε ἀγορανομίου καὶ τοῦ ἄστεως αὐτῶν βουλῇ ἐγένοντο. ἔδοσαν, ὁ πάππος αὐτοὺς, καὶ ὅτι οἱ καὶ τοῖς νυκτοφύλαξιν οὗτοι ἰδιόν τινα τρόπον ἐν τῷ ἀπολυθῆναι ἐκ μέσου, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ἄλλῳ στρατεύωνται, καὶ τεῖχη τε ἐν τῇ σφίσι ἔχωσι, καὶ μισθὸν ἐκ τοῦ δημοσίου φέρωσι. Id est: Cum per id tempus multa in vrbe incendio perirent, libertini generis homines septem in locis, incendijs procurandis delegit: eisq; Equitem vnum præfecit eo consilio, vt peregrino tempore illorum opera vteretur. Verum cum experiundo cognouisset præsidium illud & vtilissimum & maxime necessarium esse, retinuit, suntque vsque adhuc nocturnæ quodammodo excubiæ militares, non ex libertinis tantum, verum etiam ex aliis constitutæ: quæ muris in vrbe præsunt, mercedemque de publico accipiunt. In eandem sententiam Suet. in Augusto, aduersus incendia excubias nocturnas, vigilesque commentus est. Item, libertino milite, præter quam Romæ incendiorum causa, & si tumultus in grauiore annona metueretur bis vsus est.

PRÆFECTVS AVGVSTALIS.

PRÆFECTVS Augustalis, siue Præfectus prætorio Augustalis, dicebatur is, cui Princeps summum imperium & proconsulari par in Ægyptum dedit: quemadmodum *Vlpian. scribit l.* 1. ff. de off. præt. Auguſt. Tacit. lib. 12. nam D. Augustus apud Equestres, qui Ægypto præsiderent, lege agi, decretaque eorum perinde haberi iusserat, ac si Romani magistratus constituissent. Item lib. 2. M. Silano. L. Norbano Coss. Germanicus in Ægyptum, proficiscitur cognoscendæ antiquitatis causa, sed cura prouinciæ prætendebatur: leuauitque apertis horreis pretia frugum, multaque in vulgus grata vsurpauit, sine milite incedere pedib. intectis, & pari cum Græcis amictu, P. Scipionis æmulatione, quem eadem factitauisse apud Siciliam, quamvis flagrante adhuc Pœnorum bello, accepimus, Tiberius cultu habituque eius lenibus verbis perstricto acerrime increpuit, quod contra instituta Augusti, non sponte principis Alexandriam introisset, nam Augustus inter alia Dominationis arcana, vetitis, sine permissu ingredi senatorib. aut equitib. Rom. illustrib. sepositi Ægyptum, ne fame vrgeret Italiam, quisquis eam prouinciam, clausträq; terræ ac maris, quamvis leui præsidio aduersus ingentes exercitus insedisset Strabo lib. 17. de Ægypto loquens, ὑπαρχέτω δὴ, φήσω μὲν πᾶσα ἀξιολόγως, ὑπὸ σωφρόνων δὲ ἀνδρῶν διοικεῖται τῶν πεμπομένων ὑπάρχων ἀεί. ὁ μὲν οὖν πεμφθεὶς τῶν τε ἐπιτηδείων ἴσχει τάξιν: Id est, Ægyptus autem nunc prouincia est, vectigalis populi Ro. regiturque à viris sapientibus, qui eo cum imperio mittuntur. Qui institutur principis loco est. Dio præterea lib. 51. in eandem sententiam cum Suetonio & Tacito loquitur, vbi ait, Augustum propter gentis leuitatem, & regionis frugumque omnium vbertatem & copiam non esse ausum eam prouinciam vlli Senatori committere: quin & proficiscendi in Ægyptum potestatem, nisi ipse nominatim alicui concessisset, nemini fuisse.

PRÆSIDES PROVINCIARVM.

PRÆSIDES prouinciarum dici cœperunt, post diuisionem prouinciarum ab Augusto factam. Sic. n. prouincias diuisit, vt aliæ Cæsaris, aliæ populi dicerentur. Cæsaris, quæ validiores erant, & quas annuis (vt Suetonius scribit) Magistratuum edictis regi, nec facile, nec tutum erat. Has igitur ipse suscepit, in easq; Rectores mittere instituit, viros (vt ait Strabo) tum Prætorios, tum etiam equites. Quos & ille generali nomine διοικητὰς, & Iurisconsulti in Pandectis præsides appellãr. Nomen (inquit Macer) præsidis generale est, eo quod & proconsules, & legati Cæsaris, & omnes prouincias regentes licet Senatores sint, Præsides appellantur. Vbi tamen SENATORES NON SINT cum negatione legendum videtur: vt equites significaret, de quibus hoc ipsum Strabo testatur.

Popu-

Digitized by Google

Populi autem prouinciis qui præerant, Proconsules, (vt ait Suet.) dicebantur. Vnde caput est in libro Pandectarum 1. de officio Proconsulis: quod ad populi prouinciarum solos rectores pertinet. Nam etsi populus in suas prouincias ἡγεμόνας (vt Strabo appellat) id est, præcones & consules (quibus nominibus abusus est pro, proprætores & Proconsules, vt continuo post demonstrat) tamen vtrosque Proconsulum nomine appellari solitos, & Suetonius testatur, & ex Pandectarum libris facile intellectu est. quum scilicet extraordinarium esset eo tempore prope omnium in prouinciis imperium, eoque generali nomine, Rectores omnes appellarentur. Nam vt in eiusdem Imperatoris vita Suetonius scribit, Augustus auctor senatui fuit, ne magistratus depositio honore statim in prouincias mitterentur. Præsides autem maius imperium in sua prouincia habebant omnibus post principem, l. 4. de offic. præsid. & omnia prouincia desiderabat, quæ Romæ varios iudices habebant ad officium præsidium pertinebant. l. 2. eod. denique omnium Romæ magistratuum vice & officio fungebantur. leg. 12. eod. Plura de iis sub verbo, Proconsules.

PRÆTOR VRBANVS.

PRÆTOR Dictus, inquit Varro: qui præiret iure, & exercitu, à quo id Lucilius. Ergo Prætorum est ante præire. Hinc Festus, Prætorem maiorem (inquit) L. Cæsar putat dici, Vrbanum: cæteros, minores. Maximum Prætorem dici putant alij eum, qui maximi imperij sit: alij qui ætatis maximæ pro collegio: quia Augurum decretum est, quod in salutis Augurio Prætores maiores & minores appellantur: non ad ætatem, sed ad vim imperij pertinere. Hinc apud Liuium lib. 7. Lex vetustis scripta verbis, vt qui Prætor maximus esset, Idib. Septem. clauum pangeret, id est, qui summum imperium & potestatem haberet veluti consul, aut Dictator. Verum hoc commune verbum tandem eius proprium factum est, qui in iure dicundo præesset, de quo Pomponius in l. 2. de orig. iur. Cumque consules auocarentur bellis finitimis, neque esset, qui in ciuitate ius redderet posset: factum est, vt Prætor quoque crearetur qui Vrbanus appellatus est, quod in vrbe ius redderet, Liuius lib. 6. & 7. scribit anno ab V. C. 388. concessum à plebe nobilitati de Prætore vno, qui ius in vrbe diceret, ex patritiis creando, eumque sibi honorem Patritios quæsiuisse, pro concesso plebi altero consulatu. Hæc ille. Moris autem erat, vt is creatus comitiis Centuriatis priusquam ius diceret, vt cuique notum esset, quemadmodum anno suo ius dicturus esset, in albo: edictum constitueret atque proponeret, quod ab edicendo, id est, ante denunciando ac prædicendo dictum est: quasi tanto ante populo denunciare, quæ esset in iure dicendo obseruaturus. Hoc autem inito magistratu, habita concione & iuratus in leges, faciebat. Cic. de fi. 2. Quid enim mereri velis iam, quum magistratum inieris, & in concionem ascenderis (est enim tibi edicendum, quæ sis obseruaturus in iure dicendo: & fortasse etiam si tibi erit visum, aliquid de maioribus tuis & de teipso dices more maiorum) quid mercaris igitur, vt te dicas in eo magistratu omnia voluptatis causa facturum esse. Iurisdicendi autem munus tribus hisce continebatur verbis, Do, dico, Addico. Dabat bonorum possessionem ex legibus, ex edicto suo, ex Senatusconsultis. Dabat iudicium Recuperatorium, itemque Arbitros, cum priuati postulabant. Dicebat viam in formulis, istam viam dico. Dicebat tutorem ex lege Attilia, dicebat sententiam quibusdam in causis, maioribus vt in liberalibus, in popularib. in executionibus sententiarum, in appellationibus, & aliis præterea nonnullis. Dicebat etiam interdicendo, cum de possessione, interdum etiam cum de proprietate ageretur: quod ex li. Pandect. 43. cuiuis facile est intelligere. Dicebat præterea indicendo, veluti cum ferias indicebat, Gell. li. 10. c. 24. & item Macrob. l. Saturn. 1. demonstrant. Suetonius in Claudio, obseruauitque sedulo, vt quoties terra in vrbe mouisset, Ferias aduocata concione Prætor indiceret. Addicebat autem cum in iure concesso fiebat: cuius rei ritum in formulis exposuimus. Cic. li. de legib. 3. Iuris disceptator qui priuata iudicet, iudicarive iubeat, prætor esto. Is iuris ciuilis custos esto. Polyb. autem & Plutarch. ei sex Lictores datos tradunt. Vnde ἀρχὴν ἑξαπέλεκυν appellant, id est, sex securium. Notandum etiam quod Cicero scribit lib. fam. Epist. 12. Placuit nobis, inquit, vt statim ad Cornutum prætorem vrbis has literas deferrem qui, quod consules aberant, consulare munus sustinebat more maiorum. Gell. lib. 13. cap. 14. Prætor etsi collega consulis est, neq; prætorem, neq; collegam iure rogare potest, quia imperium minus Prætor, maius habet consul: & à maiore imperio maius, aut à minore collega rogari iure non potest. Sed & collegam esse prætorem consulum, Messala docet: quod eodem auspicio creantur. Hunc Centumuiralib. iudiciis postremis temporibus præfuisse, Plin. lib. Epist. 5. his demonstrat verbis: Hoc facto Neporis commotus Prætor, qui Centumuiralib. præsidet: deliberaturus an sequeretur exemplum, inopinatum nobis otium dedit.

PRÆTOR PEREGRINVS.

PRÆTOR Peregrinus, vt Pomponius scribit, creatus est propter magnam peregrinorum turbam, vt inter eos ius diceret: cum Vrbanus prætor satisfacere vtrisque non posset. Eum autem reperio in Epitome Liuij lib. 19. anno 510. primum creatum fuisse & peregrinum dictum, quod inter ciues & peregrinos ius diceret. Itaque video apud Liuium semper vrbanam iurisdictionem ei quæ inter ciues & peregrinos est opponi. Vt lib. 22. Romæ iuris dicendi vrbana sors Pomponio, inter ciues Ro. & peregrinos, P. Furio Philo euenit. Et lib. 33. Prætores deinde prouincias sortiti, L. Apustius Fullo vrbanam Iurisdictionem, M. Acilius Glabrio inter ciues & peregrinos. Et li. 40. iurisdictio vrbana M. Ogulnio Gallo, inter peregrinos M. Malerio euenit. Et li. 41. Prætores L. Papirius Naso vrbanam, M. Aburius inter peregrinos sortiti sunt. A. Atilius Serranus vrbanam, C. Clunius Saxula inter ciues & peregrinos. Honoratiorem autem vrbanam peregrina fuisse Appianus & Dio non obscure significant: ille li. de bellis ciu. 2. vbi scribit Brutum & Cassium Prætores designatos inter se contendisse, vter iuris inter ciues dicendi prouinciã obtineret. Hic autem li. 42. vbi narrat Prætorem Cæcilium indigne tulisse, quod Cæsar eam prouinciam collegæ Trebonio dedisset. omnibus autem præturis præstantiorem & gratiosiorem fuisse in Orat. pro Muræna perspicue demonstrat. Sed quæri solet, quid inter vrbanam & peregrinam Præturam interfuerit. Ego tres fere differentias repetio. Prima hæc est, quod (vt modo diximus) soli ciues R. agere apud Vrbanum poterant, Peregrini non poterant. Altera quod apud illum lege agebatur, apud hunc autem nequaquam. Itaq; (vt est in Orat. pro Flacco) cum Græcus homo Heraclides à C. Plotio Senatore mancipia quædam petiisset, & fore videret, vt iudex sumptus sententiam secundũ reum diceret, & ab eo iudice abiit; & quod iudicium lege nõ erat, causam totam reliquit. Quod cum ita sit, sequitur ciues Rom neq; suos, liberos emancipare, neque alienos adoptare, neq; suos seruos manumittere, neq; in iure cedere, neq; bonorum possessionem tutoremve ciui Rom. impuberi postulare apud eum potuisse: denique, vt rẽ vno verbo complectar, legis actionem eum Prætorem non habuisse. Falsum est autem quod quidam scribunt, eum de pecuniis Repetundis quæsisse. nam Asconij locus, in Orat. Ciceronis contra competitores, quo solo argumento nituntur, longe alio pertinet. Scribit enim Antonium cum magistratum adhuc nullum obtinuisset, sed equitum turmas de Syllano exercitu nactus esset, Græcos spoliasse: ideoq; ad M. Lucullum Prætorem, qui ius inter peregrinos dicebat, à Græcis in ius eductum esse. non igitur Repetundarum iudicium illud erat, sed iniuriarum potius; quæ cum atrociores essent, dignæ visæ sunt, de quibus Prætor ipse inter ciuem & peregrinos Græcos homines, cognosceret. Tertia differentia est, quod Prætor vrbanus edictum in albo proponebat, quibus de rebus anno suo dicturus esset: cum alter nusquam, quod sciam, legatur proposuisse: sed (vt opinor) ex vrbano edicto ius dicebat.

PRÆTORES PROVINCIALES.

PRÆTORES prouinciales creati sunt circa annum 519. Sicilia & Sardinia captis, atq; in prouinciarum formam redactis: quemadmodum Solinus c. 21. & Liuius Epit. 20. prodiderunt. Pomponius autẽ in l. 2. De orig. iur. Capta Sardinia, inquit, mox Sicilia, item Hispania, deinde Narbonensi prouincia, totidem Prætores, quot prouinciæ in ditionẽ venerant, creati sunt. Post autem moris fuit, vt cum armis tutandæ prouinciæ videretur, eo statim & consules & Prætores inito magistratu mitterẽtur. Tandem etiam institutum est, vt qui Consulatu aut Prætura abiissent, eo cum summo imperio profisciscerentur; illique Proconsules, hi Proprætores (tametsi verbis hisce nonnunquam veteres abutantur) appellarentur. Demonstraui etiam in Verrinarum cõmentariis moris fuisse, vt cum à Senatu decretæ & Cõsulares & Prætoriæ prouinciæ fuissent, tum consules inter se, itemq; Prætores prouincias sortirentur, aut vero inter se compararent. Consules autem id adhuc designati, & antequam magistratum inirent facere solebant: quemadmodum ex Orat. de prouinc. Cõsul. Sallustio in Iugurt. & innumeris Liuij locis intelligitur. Prætores vero quo tempore magistratu abibant, id factitasse significat locus Verrinæ 4. Qui simul atque ei sorte prouincia Sicilia obuenit, statim Romæ, & ad vibem, antequam proficisceretur, quærere ipse secum & cogitare cum suis cœpit, quibusnam rebus in ea prouincia maximam vno anno pecuniam facere posset.

PRÆTOR FIDEICOMMISSARIVS.

PRÆTORES fideicõmissarios duos à Claudio Cæsare institutos esse qui fideicommissis ius dicerent scribit Pomp. l. 2. §. 17. ff. de orig. iur. ex iisq; vnum à Titio Cæsare detractũ esse. Suetonius autem in Claudio, Iurisdictionem de fideicommissis, inquit, quotannis & tantum in vrbe delegari magistratibus solitam in perpetuam, atque etiam per prouincias, potestatibus demandauit. Sed hæc facile ex Fabij verbis explicare qui lib. 3. cap. 6. sic scribit. Non debet apud Prætorem petere fideicommissum

Digitized by Google

sed apud Consules: maior enim Prætoria cognitione summa est. quæritur an maior summa sit, &c. Quo ex loco intelligitur, fideicommissorum iurisdictionem ita partitam fuisse, vt prætor vsque ad certam summam cognosceret, de maiore consul ius diceret. Budæus autem eum locum in Annotationibus suis proferens: ita duobus in locis interpretatus est, vt vel ea res admonere nos debeat, quanta in aliorum scriptis legendis benuolentia & facilitate vti debeamus. Verum vt institutum sermonem persequamur. Vlp. perspicue id quod diximus, confirmat, c. l. qui. 25. Fideicommissa, inquit, non per formulam peruntur, vt legata. Sed cognitio est Romæ quidem consulum, aut prætoris, qui fideicommissarius vocatur. in prouinciis vero, præsidum prouinciarum. De prætore fideicommissario Imp. l. 2. C. qui pot. in pign. habeant. Paul. l. quæsitum 78. §. pen. ff. de leg. 3. & l. 4. in fi. ff. quib. ad lib. Vlp. l. si cui legatum 92. de cond. & demonst.

PRÆTOR FISCALIS.

PRAETOR Fiscalis ab Imperatore Nerua creatus est, qui inter fiscum & priuatos ius diceret, vt Pomponius scribit in l. 2. §. 28. de orig. iur.

PRÆTOR TVTELARIS.

PRAETOR tutelaris primus à M. Antonio Philosopho creatus est, quemadmodum Iulius Capitolinus scribit: cum antea tutores à Consulibus poscerentur, vt diligentius de Tutoribus tractaretur. Quantum autem ex Iustiniano intelligimus, officium eius erat, vt cogerent tutores & satisdare rem pupilli saluam fore, & delatam tutelam recipere.

PRÆTORES RERVM CAPITALIVM.

VIDE infra Quæsitores.

PROCVRATOR CÆSARIS.

PROCVRATOR Cæsaris ab Augusto primum institutus est, vt ex Dione lib. 53. intelligimus: vbi ait Augustum in omnes prouincias præterquam vbi Proconsules essent, mittere instituisse curatores, qui vectigalia conquirerent, impendiaque, si quæ opus essent, facerent. Hoc autem potius officium quam magistratus appellatur in l. non licet 46. ff. de contrah. empt. Itaque Rationales passim in libris nostris appellantur: eosq; deportandis ius non habere, sed petulantibus ad itu prædiorum Cæsaris interdicere posse, Callistratus auctor est in l. vlt. ff. de offi. procur. præterea iurisdictionem inter priuatos extra fiscales causas non habebat. l. i. C. de iurisd. omn. iud. l. i. & passim C. vbi fisc. causa. Inter fiscum autem & priuatos ius dicebat. Vlp. in l. 5. C. eod. l. i. ff. de off. pro. Cæsar. scribit, ea quæ ab illo acta, gestaq; sunt, sic à Cæsare comprobari, atque si ab eo ipso gesta essent. Hinc illud Tacit. lib. 12. de Claudio Cæsare, Eodem anno inquit, sæpius audita vox principis, aut parem vim rerum habendam a procuratoribus suis iudicatarum, ac si ipse statuisset. Ac ne fortuito prolapsus videretur, Senatusconsulto quoque cautum plenius & vberius, quam antea. Suetonius tamen id illum precibus impetrasse scribit. vt sibi in curiam, inquit, Præfectum prætorij secum inducere liceret, vtque rata essent quæ procuratores sui in iudicando statuerent, præcario exegit. Ad eundem illud quoque pertinet, quod idem in Vespasiano scribit, procuratorem rapacissimum quenque ad ampliora officia ex industria promouisse, quo locupletiores mox condemnaret, ex quibus quidem vulgo pro spongiis dicebatur vti, quod quasi & siccos madefaceret, & exprimeret humentes.

PROCONSVLES ET PROPRAETORES.

PROCONSVLES & proprætores qui primis temporibus fuerunt, sub literam P. retulimus, De postremis temporibus pauca hæc ex Dionis libro 53. à nobis conuersa hunc in locum adscribemus. Cæsar cum appetendi regni suspicionem omnem ab sese remouere constituisset, decem sibi annorum imperium in suas prouincias sumpsit. hoc enim temporis spacio pacatas se illas redditurum recepit. Simulque iuueniliter exultans, hoc addidit quo celerius sedatæ & quietæ esse possent: eo se maturius illas depositurum. Atque eo primum tempore senatores & in suas & in senatus prouincias cum imperio misit: præter Ægyptum, quam solam equiti Roman. iis de causis quas superius exposuimus, attribuit. Post deinde hæc constituit: vt eorum præfecturæ essent annuæ, sorteque legerentur, nisi quis vel propter liberorum multitudinem, vel propter vxorem ductam ius aliquod præcipuum ac singulare haberet: vt ex Senatusconsulto mitterentur, & neque gladiis accincti, neque habitu militari essent: Vt proconsules dicerentur non modo illi duo, qui consulatu essent functi, sed etiam ceteri viri prætorij, quive pro prætore mitterentur: Vt tot lictores virisque darentur, quot habere in vrbe legibus licebat: vt imperij insignia, quamprimum Pomœrio egressi essent, acciperent: eaque dum ex prouincia decederent, perpetuo retinerent. Reliquos vero à se deligi, suosque legatos etsi consulatum gessissent, tamen proprætores nominari volunt. duo namque hæc nomina valde floruerunt tum, cum penes populum imperium esset. Is enim iam inde à primis temporibus Prætoris nomen tanquam rei militari maxime conuenies, attribuit eis, quos delegisset: & proprætores eos appellauit: reliquos autem quasi vocabulo ad pacem magis accommodato à nomine consulum proconsules appellauit. Hæc enim nomina prætoris & consulis in Italia retinuit: qui vero extra Italiam erant, quasi horum locum obtinerent, præfectos omnes appellauit. Effecit igitur, vt quos ipsi deligerent non proprætores solum dicerentur, verum etiam & plures annos cum imperio essent, & habitu militari vterentur, & gladium animaduertendique in milites potestatem haberent. Siquidem nulli neque proconsuli, neque proprætori, neque præfecto ius gladij gestandi permittebatur, quin simul eadem animaduertendi in milites potestas legibus concederetur. neque vero Senatoribus tantum, verum etiam equitibus Rom. qui eam potestatem habent, ius illud permittitur. Atque hæc quidem ita se habent. Iã vero lictoribus sex omnes vtuntur proprætores, & quicunque consules non sunt, ex eoque Lictorum numero nomen inuenerunt: vt ἑξαπελέκεις dicerentur. Imperij etiam insignia, postquam in prouincias suas peruenerunt, vtique accipiunt: eaque vna cum imperio deponũt. Hoc eodem modo leges etiam iubent, ex prætoriis & consularibus viris præsides in Senatus & Imperatoris prouincias mitti: quos Imperator & quę in locã volebat, & quo tempore volebat, mittere consueuerat. ita multi non modo Prætores, verum etiam consules prouinciis præfuerunt, id quod hodieq; nonnunquam fieri consueuit. Senatus autem & seorsim quidé consularibus Africam atq; Asiam concessit: & prætoriis reliquas omnes distribuit. Omnibus autem æquabiliter interdixit, ne quis quinquennio ante, quam magistratum in vrbe gessisset prouincias sortiretur. Sic temporis progressu, licet maior eorum qui sortiebãtur quam prouinciarum numerus esset, tamen ad imperium omnes perueniebant. Postea cum male nonnulli magistratus gessissent, illę quoquó prouincię Imperatori adiectę sunt, sic vt eas ipse quodammodo distribueret, cum tot sortiri iuberet, quot essent prouinciæ. Alij autem Imperatores etiam a se delectos in prouincias miserunt: iisque annos complures prorogarunt. Alij vero equitib. senatorum loco prouincias mandarunt, quo fere tempore hęc legibus constituta sunt de senatoribus quibus necis in eos, qui imperio suo subiecti essent, haberent. Mittuntur enim etiam quib. ius illud non permittitur in eas prouincias quę populi & Senatus esse dicuntur, & proquæstores quos sors dederit, & assessores eorum qui cum imperio sunt. Hoc enim nomine recte illos, si officium illorum spectemus, appellabimus: cum alij legatos etiam illos appellent. Sed de nomine superius satis dictũ est. Hos igitur assessores sibi quiq; deligũt, vnum quidem prætorij ex sui aut inferioris ordinis hominibus, tres vero cõsulares ex eiusdem dignitatis viris, quos ipse Imperator probauerit. Quanquam hęc ratio inuouata est. Sed quia breui interiit satis erit suo loco indicare. De prouinciis igitur populi ita se habent. Mittuntur vero & in alias prouincias, quę Imperatoris dicuntur ab eo ipso præsides pluribus legionibus instructi: plurimum ex prætoriis, interdum ex iis quęsturam aut aliam magistratum intermedium gesserunt. Hęc ex Dione.

PRODICTATOR.

PRODICTATOR propter consulum absentiam nonnunquam creatus est, Liu. lib. 32. Itaque ad remedium iam diu desideratum, nec adhibitum, Dictatorem dicendum, ciuitas confugit & quia consul aberat, à quo vno dici posse videbatur, nec per occupatam armis Punicis Italiam facile erat aut nuncium, aut litteras mitti: nec Dictatorem populus creare poterat: quod nũquam ante eam diem factum erat, prodictatorem populus creauit Qu. Fabium maximum, & Magistrum equitum M. Rufum Minutium.

QVÆSTORES ÆRARII.

QVAESTORES (inquit Varro) à quærendo: qui conquirerent pecunias publicas. Cornelius Tacitus lib. 11. Annalium, apud maiores virtutis id præmium fuerat, cunctisque ciuium si bonis artibus fiderent, licitum petere magistratus: ac nec ętas quidem distinguebatur, quin prima iuuenta consulatum ac Dictaturas inirent. Sed Quæstores Regibus etiam tum imperantibus instituti sunt: quod lex curiata ostendit à L. Bruto repetita. Mansitque Consulibus potestas deligendi, donec eum quoque honorem populus mandaret, creatique primum Valerius Posthumius, Æmilius Mamercus 63. annos post Tarquinios exactos, vt rem militarem comitarentur. Dein glisccentibus negotiis, duo additi qui Romæ curarent. Mox duplicatus numerus stipendaria iam Italia, & accedentibus prouinciarum vectigalibus. Post lege Sylłæ viginti creati supplendo Senatui cui iudicia tradiderat. Et quoniam Equites iudicia recuperauissent, quæstura tamen ex dignitate candidatorum, aut facilitate tribuentium gratuito concedebatur, donec sententia Dolabellæ venundaretur. Asconius Verrin. 4. Quæstores vrbani ærarium quærebant, eiusque pecunias expensas & acceptas in tabulas publicas referre consueuerant. Liuius autem lib. 7. testis est, eosdem Quæstores signa ex ærario prompsisse Imperatoribus ad bellum exeuntibus. Pomponius l. 2. §. 11. ff. de origin. iur. Deinde cum ærarium populi auctius esse cœpisset, vt essent qui illi præessent, constituti sunt

Quæsto-

Digitized by Google

Quæstores qui pecuniæ præessent. Dicti ab eo, quod inquirendæ & conservandæ pecuniæ causa creati erant. Vlp. in leg. 1.ff.de offic. quæst. Origo quæstoribus creandis antiquissima est,& pene ante omnes magistratus. Gracchanus denique Iustinus lib.7.de Potestatibus,etiam ipsum Romulum & Numam Pompilium, binos Quæstores habuisse, quos ipsi non sua voce,sed populi suffragio crearent,refert. Sed sicuti dubium est an Romulo & Numa regnantibus Quæstor fuerit, ita Tullo Hostilio Rege Quæstores fuisse certum est. Sane crebrior apud veteres opinio est, Tull.Hostilium primum in Rempub. induxisse Quæstores. Et à genere quærendi Quæstores initio dictos, & Iunius Trebatius & Fenestella scribunt. Tacitus libro 13.de Nerone loquens. Deinceps curam tabularum publicarum à Quæstoribus ad Præfectos transtulit, variè habita ac sæpe immutata eius rei forma. Nam Augustus permisit Senatui deligere Præfectos. Deinde ambitu suffragiorum suspecto,sorte ducebantur ex numero Prætorum, qui præessent: neque id diu mansit, quia sors deerrabat ad parum idoneos. Tunc Claudius Quæstores rursus imposuit: iisque ne meta offensionum segnius consulerent, extra ordinem honores permisit. Sed deerat robur ærario eum primum Magistratum capessentibus, Igitur Nero præfectura perfunctos, & experientia probatos delegit. Eorundem etiam munus erat prædam ex hostib.captam vendere, pecuniamque inde redactam in ærarium referre: quemadmodum Gellius lib.13. c.13. declarat. Item multas irrogatas exequi & in publicas tabulas referre: vt patet ex Liuij lib.40.Tacitus lib.13.Censuit Piso designatus Consul,ne multam à Tribunis dictam Quæstores ærarij in publicas tabulas ante quatuor menses referrent. Dio præterea in lib.55.extremo scribit, Tubetone, Fabio Coss. ad Quæstores translatam esse curam Senatusconsultorum asservandorum,cum antea Tribunorum pleb.& Ædilium id munus fuisset.

QVÆSTORES PROVINCIALES.

Qvæstores prouinciales erant, qui vna cum Proconsulibus aut Proprætoribus in prouincias exibant, cum pecuniam sibi ex ærario à Senatu attributam, & à Tribunis ærarij adnumeratam accepissent, vnde stipendia, frumenta, legatis, proquæstoribus,cohorti prætoriæ suppeditarent: quemadmodum ex Verrina 3. intelligitur. Asconius. Prima Senatoris administratio est Quæstorem fieri, & in prouincia curam gerere pecuniæ publicæ in vsus diuersos erogandæ. Inter Vrbanos autem & prouinciales Quæstores hanc differentiam reperio Primum quod illi neque lictores, neque viatores habebant: quum neque vocationem neque prehensionem haberent, vti scribit Gell.li.13 cap.13. Hi vero & lictores, & togam prætextam habebant: vt in Verrinam 4. docuimus, idque constat ex Orat.pro Plancio his verbis,nam simul ac me Dyrrachium attigisse audiuit (de Plancio loquitur, Quæstore tum Macedoniæ) statim ad me lictoribus dimissis insignibus abjectis, veste mutata profectus est. Altera differentia est, quod vbani jus non dicebant: Prouinciales autem iure dicundo conuentus circumibant, vt scribit Suetonius in Cæsare, & quæcunque commissa populo Rom.essent,exquirebant: deque iis Iudices ac Recuperatores dabant: quemadmodum videmus in Diuinatione Qu.Cæcilium Verris Quæstorem in Agonidem judicium dedisse, si pateret eam se & sua Veneris esse dixisse.

QVÆSTORES PARRICIDII.

Qvæstores parricidij (quemadmodum scribit Pomponius in l.2.de orig.jur.) creari à populo solebant, qui capitalib.reb. præessent.nam Consulibus de capite ciuis Rom.injussu populi jus dicere non licebat. Fest. lib.14. Parricidij Quæstores appellabantur, qui solebant creari causa rerum capitalium quærendarum. Nam parricida non vtique non is qui parentem occidisset; sed qui qualemcunque hominem. idem autem fuisse indicat lex Numæ Pompilij Regis his composita verbis, si quis hominem liberum dolo sciens necidit, Parricida esto.Postea vero cum à Senatu quæstiones extra ordinem mandari cepissent, nomen quidem obsoleuit, res ipsa in vsu mansit. Dictatorem tamen quæstionibus exercendis creatum legimus apud Liuium libro 9. Senatus vero modo Consulibus modo Prætoribus quæstiones decernebat. de Coss.qui de Bacchanalibus quærerent, author est Liuius lib.39.Sic Iugurthinæ conjurationis quæstionem Consuli mandatam Cic. in Bruto scribit: De Prætoribus qui de venificiis & peculatu quærerent, scribit Liuius libro 35.& 39. Talis fuit quæstio de vi Cn.Domitij Prætoris:de qua Cicero & Ascon.in Milonianam. Cum igitur variæ & incertæ judiciorum publicorum quæstiones essent,eæque modo Coss.modo Prætoribus mandarentur,Cornelius Sylla lege ad populum lata perpetuas (vt ait Pomponius) quæstiones constituit & quatuor prætores adjecit:Nam ex lege Bæbia alternis annis (vt Liu. libro 40.scribit) quatuor Prætores creabantur: duo qui in vrbe jus dicerent, vrbanus, & peregrinus: Reliqui qui in prouincias Siciliam & Sardiniam irent. Deinde sex creari cœperunt,totidem.n.idem numerat libro 45.Tum Sylla quatuor adjecit: vtque ex iij decem, octo de publicis criminibus quæreret,constituit. Nam ante legem Corneliam non quæstionibus exercendis,sed prouinciis administrandis creabantur prætores: quibus tamen quandoque extra ordinem quæstiones (vt diximus) mandabantur à Senatu.Vnde extraordinariæ quæstiones illæ, hæ ordinariæ perpetuæ & quotidianæ à Cicerone appellantur. Decem autem Prætores hi sunt. Prætor vrbanus, item Peregrinus, qui priuatis de causis jus dicebant. Publicorum autem judiciorum quæstores erant, Prætor repetundarum, veneficij, interfectorios duo, qui etiam de parricidio quærebant,auctore Cicero. pro Sex. Roscio:peculatus, ambitus, de vi publica. Ex quibus omnibus intelligitur recte scripsisse Pomponium, Primum Syllam publicas constituisse quæstiones, & quatuor Prætores adjecisse. Deinde C.Cæsarem duos addidisse,ac proinde XII. Prætores Cæsaris tempore fuisse,vnde patet decem ante Cæsarem fuisse Prætores, quod idem Ciceronis testimonio confirmatur, qui in Oratione Cluentiana sex publicorum judiciorum Prætores commemorat. Q.Voconium de veneficio, M.Pletorium, & C. Flaminium interficarios, C.Ordinium peculatus, seipsum de repetundis pecuniis, C.Aquilium ambitus. Deinde, quid reliquæ quæstiones? inquit, quibus verbis certe prætorem vrbanum non intelligit, vt nonnulli suspicantur, neque enim is quærere, sed cognoscere dicitur. Intelligit ergo C.Cassium, qui de maiestate eo anno quæsiuit. Et alium qui de vi publica, quibus omnibus si vrbanum & peregrinum adiicias, decem omnino prætores efficies. Nam qui Prætorem inter peregrinos de pecuniis repetundis quæsisse existimant, nullis sane commodis rationibus sententiam suam confirmant. Confundunt enim & perturbant iurisdictionem & quæstionem: publicaque & priuata iudicia, quin etiam Prætorem peregrinum de repetundis pecuniis non quæsisse, Liuius testis est libro 42.quod enim C.Antonium apud M Lucullum prætorem qui jus inter peregrinos dicebat accusatum Pedianus scribit, quod Achæos spoliasset,non illud repetundarum iudicium est: neque enim prætor in Achaia Antonius fuerat: neque legatus: vix erat Quæstorius.Sed nactus (inquit Asconius) de exercitu Sylę equitum turmas, Achęos spoliauit. Non enim hoc in iudicio repetundarum quæritur,an spoliarit socios, cum nullum haberet imperium, sed cœperitne contra leges pecunias Antonius: testis Cicer. Verrin.5. & lib.de Orat. 2. Quamobrem cum lex nulla sanxisset pœnam in eos qui latronum more priuati prouincias spoliarent, & diriperent, sed tantum vt magistratus (neque enim tum lex Iulia lata erat) quomodo Prætor repetundarum hac de re iudicare potuisset, cum quæstiones legibus exercentur? Recte vero prætor peregrinos qui inter ciues & peregrinos ius dicebat, & quidem inter Senatores & prouinciales, Romę fieri solita iudicia Cic. lib.13.Epist. fam.ad Ser.Sulpitium testis est.Satis ergo constat decem fuisse Prætores, recteque Nicolaum Grucchium virum clarissimum & eruditissimum in optimo suo de comitus libro id ex Pomponio defendisse. tametsi contumeliose sane à nonnullis,qui eum nescio quem appellant, hanc ob causam reprehendatur. Atque hic quidem numerus Prętorum ordinarius fuit.Nam octo quoque creatos Cicero pro Milone,& in ea quam post reditum in Senatu non habuit Oratione demonstrat. Et Cęlius libro octauo Epist.octo prętorias prouincias nominat.extraordinarię tamē illę sunt:De Asia enim agitur in eo Senatusconsulto, quam Sylla (vt pro Flacco Cicero scribit) pro portione in prouincias descripsit. Quibus si adjiciamus illum prętorem quem lege Clodia constitutum,Cic pro domo scribit,nouem certe efficiemus.Nam quod Dio lib.42.Cęsarem decem prętores constituisse scribit,tam verum esse existimo,quam illud Paterculi, qui Octauiano illud attribuit. Cęsar enim qui pro libidine Rempub.tractaret, modo decem,modo duodecim, modo quatuordecim Prętores creabat: vt idem li.43.testatur.Decem igitur ordinarios prętores fuisse, cum Pomponio & Cicerone crediderim,pro ratione tamen prouinciarum quandoque pauciores,quandoque plures extra ordinem creatos non negarim, huc enim spectat i.la Ciceronis lex,huic potestati pari quoscunque Senatus creauerit,populusve iussit,tot sunto.atque hęc quidem hactenus quę tibi omnia,Lector optime,ex adolescętis clarissimi Richardi Strein, Baronis generosissimi commentationibus optimis de magistratibus deprompta, hunc in locum referre volui: vt tibi arrhabonem quendam ac specimen illarum meditationum hoc tempore pręberem, & adolescenti nobilissimo,quem propter optimarum artium studium incredibilę in conuictu meo habitum, semper charissimum, jucundissimumque habui honorem meritissimum adjungerem, animumque ad hunc suum cursum persequendum quacunque ratione possem,adderem.

QVÆSTORES CANDIDATI.

Qvæstores candidati dicebantur, qui libris, hoc est, epistolis, siue Orationibus Principis in Senatu legendis præerant: quemadmodum docet Vlpianus in l.1.ff.de offic.quæst.7.Lam-

Digitized by Google

pridius in Alexandro, Quæstores candidatos ex sua pecunia jussit munera populo dare sed vt post Quæsturam præturas acciperent, & inde provincias regerent. Quibus ex verbis candidatos suspicor ea te dictos esse, quod hic ingressus erat, & quasi primordium gerendorum honorum, & sententiæ in Senatu dicendæ, quemadmodum Vlpianus eodem loco scribit.

TRIBVNI ÆRARII.

TRIBVNI ærarij dicebantur, inquit Varro, quibus attributa erat pecunia, vt militi redderent. Et Pedianus Verrina 3. Pecunia attributa est, quæ in stipendium militum de ærario à Tribunis ærariis adnumerari Quæstori solebat. Hi magistratus quidem non erant, sed quia procurationem publicam habebant, iccirco à nobis in hunc ordinem relati sunt eo magis, quod Cicero in lib. de legibus 3. vbi de magistratibus sic leges dare profitetur, hunc quoque adscribit, & minorem magistratum appellare videtur: his verbis quæ ante annos sex à me multis audientibus castigata, subscribam. Minores magistratus, partiti juris plures in plera sunto. Militibus quibus jusserunt, imperanto. Ærarique Tribuni, sunto. Domi publicam pecuniam custodiunto. Quam lectionem manuscriptorum librorum auctoritate confirmari, mihi magnopere placuit. Ordinis autem nomen hoc fuisse, magnum quæ illorum numerum extitisse, vel ex eo intelligi potest, quod in lege Aurelia diximus, latum fuisse, vt judicia quæ penes solos Senatores erant, cum equitibus & Tribunis ærariis communicarentur. Quod si quis differentiam inter Tribunos ærarij, & Quæstores ærarij requirat, hanc mihi respondebo fuisse arbitrari, quod Tribuni pecuniam in vrbe signatam custodirent: Quæstores ex vectigalibus quæsitam. Illi tribuebant, atque adnumerabant. Quæstoribus in provincias abeuntibus, hi pecunias ærarij tum acceptas tum expensas in tabulas publicas referebant.

TRIBVNVS CELERVM.

TRIBVNVS Celerum à Romulo primum creatus est, vt Liuius libro primo testatur, vbi scribit illum trecentos armatos ad custodiam corporis, quos Celeres appellauit, non in bello solum, sed etiam in pace habuisse. Festus lib. 3. Celeres, inquit, antiqui dixerunt, quos nunc equites dicimus, à Celere interfectore Remi, qui initio à Romulo iis præpositus fuit, qui primi electi fuerunt ex singulis decuriis deni, ideoque omnino trecenti fuere. Idem etiam Dionys. lib. 2. scribit, & hoc amplius. Celerum alios equites, alios pedites fuisse. eorum Tribuno tres subiectos centuriones fuisse, rursusque his alios: omnesque per vrbem hastatos Regem comitatos esse, eiusque mandata obiisse. In militia vero antesignanos fuisse, primos pugnam iniisse postremos discessisse: equites quidem in planitie, pedites vero in asperis & inæqualibus locis pugnasse. Paulo aliter tamen Pomponius sub tit. De orig. jur. Regum temporibus, inquit, Tribunum Celerum fuisse comitem, is autem erat, qui equitibus præerat, & veluti secundum locum a regibus obtinebat: quo in numero fuit Iunius Brutus, qui auctor fuit Regis ejiciendi, & paulo post ait, Magistros equitum ita Dictatoribus esse junctos, vt Regibus Tribunos Celerum. Ouid. lib. Fastorum 4.

Hoc Celer vrget opus quem Romulus ipse vocarat:
Sintq; Celer cura, dixerat, ista tua.
Neve quis aut muros, aut factam scandere fossam,
Transeatq; audentem talia dede neci.

TRIBVNI MILITVM CONSVLARI POTESTATE.

TRIBVNI militum Consulari potestate creati sunt, anno Vrbis 310. cum orta inter patres & plebem dissensio esset, propter C. Canuleij Tribun. pleb. legem qua de Consule altero de plebe creando agebatur. Placuit igitur, vt pro Consulibus tribuni militum ex Patritiis terni, totidemque ex plebe crearentur: qui Consulari ac summo Imperio Reipub. summam administrarent. Verum cerni tantum, iique patritij creati sunt: plebs eo contenta fuit, quod sui ratio in comitiis habita fuisset. Liuius lib. 4. & Dionys. libro 11. Pomponius l. 2. § 14. De orig. jur. Deinde cum post aliquot annos plebs cum patribus contenderet, & vellet ex suo quoque corpore Consules creare, & patres recusarent: factum est, vt Tribuni militum crearentur partim ex plebe, partim ex patribus, consulari potestate, hique constituti sint vario numero, interdum enim viginti fuerunt, interdum plures, nonnunquam pauciores.

TRIBVNI MILITVM IN LEGIONIBVS.

TRIBVNI militum, inquit Varro, quod terni ex tribubus Rammium, Lucerum, Tatiensium olim ad exercitum mittebantur. Pedianus autem Verrina 2. Tribunorum, inquit, militarium duo sunt genera: primum eorum, qui Rufuli dicuntur, hi in exercitu creari solent, alij sunt Comitiati, qui Romæ comitiis designantur. Cicer. lib. 3. de legibus, minus eorum complectitur verbis, militiæ quibus iussi erunt, imperanto. Polybius 6. de Repub. Designatis Consulibus postea Tribunos militum creant, & quatuordecim quidem ex iis faciunt tribunos, qui habent annua quinquagena stipendia, his deinde adiiciunt decem, qui creant ex iis qui supra quinquagesimum ad decem habent annua stipendia. Equites quidem qui decem omnino habent stipendia, pedites autem qui sex, & eo amplius habent annua stipendia. Liuius libro 7. Et cum eo anno primam placuisset Trib. nus militum ad legiones suffragio fieri, (nam & ante sicut nunc, quos Rufulos vocant, imperatores ipsi faciebant) secundum in sex locis venit. Idem libro nono. Et duo imperia eo anno dari cœpta per populum, vtraque ad tempus militare pertinentia, vnum, vt Tribuni militum sex de sex, in quatuor legiones à populo crearentur, quæ ante perquam paucis suffragio populi relictis locis Dictatorum & consulum fere me fuerant beneficia. Tulerunt eam rogationem Tribuni pleb. L. Attilius, C. Marcius. idem lib. 42. Ita Tribunis militum nouatum eo anno propter Macedonicum bellum, quod consules ex Senatusconsulto, ad populum retulerunt, ne Tribuni militum eo anno suffragiis crearentur. Sed consulum prærogatiua in iis faciendis iudicium arbitriumque esset. Hinc illud apud Suetonium in Cæsare, Tribunis militum qui primum Romæ reuerso per suffragia populi honor obtigit, auctores restituendæ Tribunitiæ potestatis exstitisse iunit. Item apud Plutarchum in Catone Vticensi. In petitione Tribunatus militaris legem quæ candidatos nomenclatores esse vetabat, solos Cato se fecit, per seipsum appellans populum. Plinius autem libri tricesimi primi, capitul. 7. & lib. 34. cap. 3. scribit eorum stipendium, Salarium dictum fuisse, a solis nomine, quod honorarios, inquit, interpretantur, salaris inde dictis, magna apud antiquos auctoritate, sicut apparet ex nomine salariæ viæ: quoniam illa Sabinos portari consuerat. Marcian. l. officium 12. ff. de re milit. Officium Tribunorum est, vel eorum qui exercitui præsunt, milites in castris continere, ad exercitationem producere, claues portarum suscipere, vigilias interdum circumire, frumentationibus commilitonum interesse, frumentum probare, mensuram fraudem coercere, delicta secundum suæ auctoritatis modum castigare, principiis frequenter interesse, querelas commilitonum audire, valetudinarios inspicere.

TRIBVNI PLEBIS.

TRIBVNI pleb. primum ita creati sunt, anno 260. cum plebs ex vrbe ad Æ piorum bellum edocta propter nobilium fœneratorum impotentiam consulibus vel dictatoris Anienem amnem collem occupauit: neque eo anno reuocari in vrbem potuit, vsquedum Senatus per decem Legatos promisit jus ipsi fore magistratum è suo corpore contra patritiorum potentiam creare primum autem duo, vel vt alij tradunt, quinque creati sunt, sed anno 296. ab vrbe condita, Minutio cos. decem esse creati. Liuius libro tertio. & Dionys. libro 6. & 10. In eandem sententiam Pompon. lex secunda. § 11 ff. de orig. jur. Iisdem temporibus, in quibus plebs a patribus discessisset, anno fere septimodecimo post reges exactos Tribunos sibi in monte sacro creauit, qui essent plebei magistratus. Dicti Tribuni, quod olim inter tres patres populus diuisus erat, & ex singulis singuli creabantur: vel quia tribuum suffragio creabantur. Sic Varro lib. de ling. lat. 4. Tribuni plebei, qui ex Tribunis militum primum Tribuni plebei facti, qui plebem defenderent, in secessione Coriolanea. Cicer. lib. de legibus 3. potestatem eorum his declarat verbis. Plebs quos pro se contra vim auxilij ergo decem creassit, Tribuni eius sunto. quodque ij prohibessint, quodque plebem rogassint, ratum esto: Sanctique sunto: neve plebem orbam Tribunis reliquunto. Erat enim hic magistratus sacrosanctus Liuius libro 3. ipsis quoque Tribunis, vt sacrosancti viderentur, cuius rei prope jam memoria abolescerat, relatis quibusdam ex magno intercallo ceremoniis, renouarunt, & tum religione inuiolatos eos, tum legem etiam fecerunt sanciendo, vt qui Tribunis pleb. Ædilibus, Iudicibus, Decemviris nocuisset, eius caput Ioui sacrum esset, familia ad ædem Cereris, liberi, libraque venum irent. Idemque tradit Dionys. lib. 6. Ij viatorem quidem & prehensionem habebant, vocationem vero, nequaquam. Nam vt ait Gellius, antiquitus creati videntur, non juri dicundo, nec causis, querelisque de absentibus noscendis: sed intercessionibus faciendis, quibus præsentes fuissent: vt injuria quæ coram fieret, arceretur, ac propterea jus ad se vocandi ademptum: quoniam vt vim fieri vetarent, assiduitate eorum & præsentium oculis opus erat. hæc Gell. lib. 13. cap. 13. scribit etiam in hanc sententiam lib. 15. cap. 27. his verbis, Tribuni neque aduocant Patritios, neque ad eos referre de re vlla possunt. Ita ne leges quidem proprie, sed plebiscita appellantur, quæ Tribunis plebis ferrent accepta. Plutarchus in Catone Vtic. Ius, inquit, Tribunitiæ potestatis magis ad impediendum est, quam ad agendum: quippe ceteris omnibus collegis volentibus vnus qui nolit & intercedat, plus potest. Idem in Problemat. Cur Tribunus pleb. purpura non vtitur, cum ceteri magistratus vtantur? an quod magistratus non est quam

ne quo

Digitized by Google

neque in sella ius dicunt, nec ineunte anno item vt reliqui, magistratum ineunt, nec Dictatore creato, se abdicant: imo quasi magistratus non sint, delato ad Dictatorem imperio quam ipsi potestatem retinent. Cuius rei testimonium apud Liuium lib. 7. videmus, de Tribunis pleb. qui L. Manlium Dictatorem magistratu abire coegerunt. Idem etiam lib. 6. intercedendi formulam & solenne verbum fuisse hoc VETO, significat his verbis, FAXO, ne iuret vox ista VATO, qua nunc concinentes collegas nostros tam læti audiuit. Reperio etiam apud eundem li. 4. Consules à Tribunis pleb. duci in vincula potuisse, & li. 9. Censorem Appium à P. Semproniо Tribuno pleb. prehendi, & in vincula duci iussum esse, & li. 5. Tribunos pleb. minitari se iusturos esse in vincula Tribunos militum duci. Apud Dionem autem li. 37. Metellum Consulem à L. Flauio Tribuno pleb. in carcerem ductum esse. Plutarchus in Problematis autor est moribus Romanorum constitutum esse, vt domus Tribunorum noctu ne clauderentur, (quod & Macrob. Satur. confirmat) sed interdiu noctuque indigenti cuique eorum auxilio paterent, quasi portus quidam & præsidium periclitantium. Maiores enim communem Tribunum eos esse voluerunt, nec sine inexpiabili scelere violabiles. Idem in vita Catonis Vticensis tradit Tribunos pleb. in Basilica χρηματίζειν εἰωθότας: quod ego non ius dicere, sed conventum agere & pro collegio decreta sua interponere interpretandum puto.

TRIVMVIRI CAPITALES.

TRIVMVIRI Capitales (inquit Pomponius) creati sunt qui carceris custodiam haberent, vt cum animaduerti oporteret, id iis intuentibus eorum fieret. Sallust. in Catil. in eum locum postquam demissus est Lentulus, vindices rerum capitalium quibus præceptum erat, laqueo gulam fregere. Hi octo lictores habebant, qui eorum iussu in damnatum animaduertebant. Plautus Amphyt. Quid faciam nunc, si tres viri me in carcerem compegerint? Inde eras in promptuaria cella depromar ad flagrum. Nec quicquam sit, qui nō me omnes esse dignum deputent, Ita quasi incudem me miserum homines octo validi dirædent. Et in Aulularia. Vbi sæpe causam dixeris pendens aduerus octo Astutos audaces viros, valentes virgatores. Et paulo post, vbi sæpe ad languorem tua duritia dederis octo validos lictores vlneis affectos lentis virgis. Et in eadem, Ibo ego ad Tresuiros, vestraque ibi nomina Faxo erit capitis. Verum illi de vilibus & abiectę tantum conditionis hominibus ius dicebant: vt furibus & seruis nequam, & apud Columnam Menianam causas cognoscebant, autor Cicero in diuinat. Et Asconius in eandem. Memorabile autem est, quod Valerius Max. lib. 5. c. 3. commemorat de muliere quadam, quam Prætor damnatam Triumuiro in carcere necandam tradiderat: quam receptam is qui custodiæ præerat, non protinus strangulauit: aditum autem ad eam filiæ dedit: quam post animaduertit exerto vbere famem matris lenientem, itaque res ab ipso ad Triumuirum, à Triumuiro ad Prætorem, à Prætore ad Consulum iudicium perlata, remissionem pœnæ mulieri impetrauit. Idem etiam libr. VIII. c. IV. de Calpurnio Triumuiro mentionem facit, à quo seruus quidam in crucem est actus.

TRIVMVIRI NOCTVRNI.

TRIVMVIRI incendiis arcendis præfuisse dicuntur apud veteriores, à Paulo in l. 1. ff. de off. præf. vigil. & ab eo quod excubias agerent nocturnos dictos esse: interuenisse etiam nonnunquam & Ædiles & Tribunos pleb. fuisseque familiam publicam, circa portam & muros dispositam, vnde si opus esset euocabatur. Dio verò li. 55. sic ita scribit. οἱ δὲ τριακοντάρχαι καλούμενοι, οἱ ὀφείλοντες τὴν ἀρχὴν ταύτην ἐπὶ τοῖς δήμοις, ὡς καὶ τοὔνομα αὐτοῖς δηλοῖ, ἐγένοντο, καὶ ἐπὶ τῇ ἐδίᾳ τῇ ἀρχῇ ἑκάστου ἔτους δύο ἐκ αὐτοῦ τοῦ χωρίου ἐς ἃ αἱ ἀρχαιρεσίαι ἐγίγνοντο, ἐπειδὴ πολλὴ ἀνάγκη ἐνῆν ἐκ τῆς ἀκριβοῦς ἐπιμελείας τῶν ἀρχαιρεσίων τὸν ὄχλον ἐκεῖθεν ἐκκριθῆναι. ἐπὶ δὲ τριακοντάρχων πάντων τῶν αὐτῶν ἐκείνων καὶ τὰς δημαρχίας ἐκλαχεῖν ἐποίησε, καὶ τὰ ἐκείνων καὶ τὰ τῶν δημάρχων ἔργα ἐπὶ τῶν αὐτῶν πραχθῆναι: ἢ καὶ τοὺς τριακοντάρχας μέρη τινὰ τῶν δημαρχικῶν ἔργων ἐπιτελεῖν. τριακοντάρχας Dio vocat, qui vicorum magistri dicebantur, quos non semper prætexta vsos, sed eo tantum tempore quo ludos compitalitios faciebant. Cic. in Orat. in Pisonem. & Asconius in eandem significant. tametsi ad Augustum hæc potius referenda sunt, de quo Suetonius ita scribit, Spatium vrbis in regiones, vicosque diuisit: instituitque vt illas annui magistratus sorte tuerentur, hos magistri è plebe cuiusque vicinæ lecti. Valerius autem Max. lib. 8. cap. 1. de M. Militio. Cn. Lilio, L. Sextilio Triumuiris commemorat, qui quod ad incendium in sacra via exortum extinguendum tardius venerant, à Tribuno pleb. die dicta ad populum damnati sunt. Item de P. Bilio Triumuiro nocturno, qui à P. Aquilio pleb. accusatus, iudicio concidit, quia vigilias negligentius circumierat.

TRIVMVIRI MONETALES.

TRIVMVIRI monetales, auro, argento, ære flando feriundo constituti sunt: vt scribit Pomponius in l. 2. §. 16 De orig. iur. Hinc illud Ciceronis lib. de leg. Æs, argentum, aurum publice signanto. Item ad Trebatium de Treuitis Gallis iocans, Treuiros viles censeo: audio capitales esse, malle auro, ære, argento

DE VERBIS FEVDALIBVS, præcipue notabilibus, aut alias minus vsitatis, ex Hotom. Cuiac. Vulte. Rosinth. & aliis.

A.

ABBAS, qui feudum conferre posse dicitur, ff. feud. l. nec. 1. & tit. 14 §. 3. is est, qui in Monachorum sodalitate, ac cœnobio principatum obtinet, qui à Iustiniano Archimandrita, à nonnullis Cœnobiarcha, vel Archimonachus dicitur. Iust. nou. cxv. §. Sanctimus, vt Abbas, siue Archimandrita singulis monasteriis præponatur, quo monachi ex vitæ probitate maxime idoneū delegerint, & qui ab Episcopo cōfirmetur. Legibus autem Longobardorū sanctū est, ne Abbas minus quinquaginta monachos sibi subiectos habeat, qui cum eo regulariter viuant. In Lombarda lib. 2. tit. 54. lib. 18. Sed posteriorib. seculis.

Abbates etiam dicti sunt proceres, siue ex vocabuli notatione, quod abbatiarum prouentu fruerentur. Hinc Hugo ille Capetus, Galliæ regnum arte adeptus, Abbas Hugo dicebatur. Symphorianus Champerius in Genealogia Regum Francorum, Cumque Lotharij frater Carolus aspiraret ad Regnum cuius antea contemptum præ se tulerat, ab Hugone Abbate (eō qui Capetus vulgo vocabatur) editus, vt aiunt, ex familia Comitum Parisiensium, captus est, & in custodiam Aurelijs positus. Alb. Krantzius in Saxonia, lib 4 cap. 22. De regno Francorum per ea tempora magna contentio fuit, cum Carolus Lotharij defuncti frater illud peteret, Hugo Parisiorum Comes cognomento Magnus, & item Abbas, illud sibi vendicaret. Suidegerus in Chron. Dionysiacis: Qui in Chronicis Abbates dicuntur, non sunt monachi, sed Barones & Proceres seculares: quibus rex Abbatias fruendas ad tempus concedit. Guill. Pataginus scriptor Annal. Burgund. lib. 2. sub anno 1103. scribit, se monumenta vidisse cōplura perantiqua, in quibus Proceres Galliæ his nominibus vtebantur: Dux & Abbas: Comes & Abbas. Vnum etiam profert, quod subscribemus. Ego H. de bello loco volo vt præsentes & futuri sciant, quod Guido Comes Forensis, nepos meus L. Dei gratia Regi Francorum, quando rediit de Podio sanctæ Mariæ, cum secum duxit captos Vicecomitem de Pelligniac & filium eius Heraclium, donum quod ei dederat, scil. Abbatiam Sauiguiaci, quæ antecessorum & mea semper fuerat, & esse debet, sua gratia mihi eandem per virgam reddidit Montebrisonis, in Ecclesia sanctæ Mariæ Magdalenæ extra villā: vbi Rex misit am audientibus testibus de familia Regis, Guidone de Garlanda, G. Pinsen. à, & G. Cheruusa consanguineis meis. Item in Append. Aimoini lib. 30. 34. Quinetiam, inquit, vsque ad tempora Roberti Regis, ea quæ Abbates accipiebant, sibi adscripserunt: & florentes Decanos monachis, sibi nomen Abbatis vsurpauerunt. Quem locum Paulus Æmilius, Historicus Pontificalis verius, quam Gallicus, in Carolo simplice sic imitatus est, vt multa pro suo more ad Patroni sui potentiam amplificandā in aperiret. Aimoinus lib. 5. c. 1. Ordinauit autem per totam Aquitaniam, Comites, Abbatesque: nec non alios plurimos, quos Vassos vulgo vocant, ex gente Francorum: eisque contulit eutam Regni Aimoin. eod. lib. c. 36. Ludouicus quos potuit, conciliauit sibi, dans eis Abbatias & Comitatus. Item: Audiuit regni Primores tam Abbates quam comites indignatos, quia quibusdam honores dederat, sine ipsorū consensu. Item: Consecratus est, & coronatus, in regem Ludouicus ab Hincmaro Rhemorum Episcopo: & Episcopi, se quasque Ecclesias ad debitam defensionem & debita priuilegia sibi seruanda commendarunt. Abbates etiam, ac Regni primores, ac Vassi Regij se illi accommodauerunt, & sacramento secundum morem, fidelitatem promiserunt. Quo ex loco probabilis coniectura duci potest nomen hoc in Pontificali Romano, in formula Regis inaugurandi, hac ipsa in re positum fuisse. Pontificibus quoque (inquit) Ecclesiarum Dei condignum & canonicum honorem exhibere, atque ea, quæ ab Imperatoribus & Regibus Ecclesiis collata & reddita sunt, inuiolabiliter obseruare: Abbatibus, Comitibus & vasallis meis congruum honorem secundū rationem fidelium meorum præstare. Naucletus Generatio. Hugonis Capetti pater, inquit, primum Abbas factus est, quod ipse & Robertus Comes Parisiens. primi fuerunt, qui tenta monasteriis prædia prouentusque occupauerint, ea sibi suisque militibus attribuentes, seque Abbates appellantes: atque impascentes, monachis, prout volebant, adhibito moderamine victus & vestimentorum.

ABBATES quoque nonnunquam in historiis accipiuntur pro Nobilibus, quod nomen etiam hodie retinent in moribus Burgensis nobiles quidam: & hoc sensu, quantum opinor, Au-

Digitized by Google

tonius 5.cap. 1. Carolus inquit ordinauit per totam Aquitaniam comites, Abbatesque, nec non alios plurimos, quos vassos vulgo vocant. Cuiac. li. 1. feud. c. pag. 15.

ABBATIA, cuius diminutiuum est ABBATIOLA, vocatur ipsum monasterium cum omnibus suis pertinentiis, cui Abbates vel Abbatissæ præsunt. vid. Cuiac. d. loc.

Abbatissa, cui similiter feudorum conferendorum ius esse dicitur, libr. feud. 1. titul. 1 §. 1. Et æquiparatur abbatij in administratione rerum secularium cap. 1. De his qui feud. dare possunt. Rosenth. ca. 4. feud. concl. 18. n. 1. & lit. A. monialium, siue monacharum antistitas quam Iustinian. Nouel. 11 5. iubet ab ipsis monialib. electam ab Episcopo confirmari: & monialibus cuiuchum vnum attribui, qui res illarum administret. Nouel. 123 133.

Adæquatio, est æquabilis diuisio hæreditatis inter fratres, antequam diuisionem leges vetabant quicquam alienari, nisi post annos 40. & ei qui se læsum contendebat, succurrebatur. Lombard. li. 1. tit. 29. Sic tamen, vt omni tempore sortes stare debeant, & adæquatio percurrat. Idē l. Longob. tit. 48. de quadraginta annis poss. frat. & Aleman. tit. 89. vlt. frat. post mort. pat. Hinc lib. feud. 2. tit. 38. §. 3. Scilicet adæquatio percurrat vsque ad quadraginta annos.

Aduocatia negocij alicuius publici procuratio, à superiore mandata: vt li. feu. 2. tit. 27. §. 15. Quicunque aduocatiam suam, vel aliquod aliud beneficium inordinatie tractauerit. Hot. Lex. feud. Hinc aduocatus videtur idem fuisse, qui à pragmaticis nostris Commissarius vocatur, cui præfectura aut munus aliquod, ac præsertim causarum disceptandarū publice mandatum est. Hinc li. 1. Franc. 3. c. 11. de aduocatis & vicedominis. Et lib. 4. c. 100. Vt tales eligantur, qui sciant, & velint iustitiæ causam discernere & determinare.

Aduocatia etiam dicitur tutela & defensio sacerdotalis alicuius collegij: Hoto. ibid. velut Abbatiæ & Monachorum, quibus & vectigalia quædam attributa sunt: quorū potentem aliquem, vel comitem, vel alium nobilem sibi defensorem & patronū cooptabant: vt in diplomate donationis, quam Carolus Magnus Monachis Vlmensibus fecit: apud Nauclerum, Adelbertum cognatum nostrum aduocatum ac defensorem constituimus. &c. Item, vt Abbas & Monachi ex his, quos inter potentes nouerint, & inuenerint meliores seculi & æquitatis amatores, eligant huic loco aduocatos & defensores. Item: statuimus, vt si aduocatus placitare voluerit, quando vel qualiter, aut quoties hoc fiat, in Abbatis arbitrio pendeat, & ab eo disponatur: vt non compluribus quam triginta equis ad placitandum veniat: & quidquid placitando ibidē adquirat, tertia parte sibi retenta, duas Abbati reddat. Ioh. Tritemius. Constituit autem Archiepiscopus aduocatum Hirsaugiensis monasterij ipsum Comitem Erlastidum, sub ea conditione, vt mortuo patre filius in aduocatiam nō succedat: nisi fuerit ad eam per Abbatem & monachos assumptus. Verebatur enim ne post mortem suam per filium, siue nepotes iniuriam aut violentiam aliquam pateretur, si aduocatia hæreditario iure deuolueretur ad posteros. Abbas Vrsperg. in Philippi vita Aduocatiæ beneficium his exponit verbis: Imperatores nihil iuris sibi vindicarunt, præterquam illud quod pertinet ad dominiū totius terræ, vt sub protectione sua eas susciperent, & priuilegiis suis munirent, & fideliter defenderent. Et paulo post: Et de voluntate fratrum in prædiis eorum statueret extra Abbatiam annuum, quod sibi pro abbatia & defensione solueretur. Vide infra MAMBVRGVS.

Affidati non proprie Vasalli sunt, sed quasi vasalli: sic enim dicuntur, qui in alicuius fidem & tutelam recepti sunt. Neapol. cōsil. li. 3. ti. 7. Vt in terris, inquit, demanij nostri nulli omnino liceat affidatos vel recommendatos habere. Itē: Quod si affidatos susceperit, vel etiam commendatos bona sua omnia publicentur. Et constit. seq. Duo sunt necessaria, vt homines affidatorum vel recommendatorum, iure teneantur, videlicet, quod prædecessorum nostrorum temporibus, vel ab ipsis, vel à prædecessoribus suis de feudo vel hæreditario suo aliquid tenuerint, propter quam homine ipsorum merito censeantur.

Alode, vel Alodum, Alodium vel Allodium, dicitur proprium cuiusque liberi hominis patrimonium: quod Romano more dicebant, Prædium censui censendo: vel Prædium mancipi: vel quod iure Quiritium, aut quod mancipio & nexu tenebatur. Cicero de arusp. respons. Multę sunt domus in hac vrbe, atque haud scio, an pene cuncta iure optimo, sed tamen iure priuato, iure hæreditario, iure auctoritatis, iure mancipij, nexi iure. Feudista lib. 2. tit. 26. §. 2. Agnatis feudum, filia vero allodium esse asserentibus. Item lib. 2. tit. 17. §. 2. Per filiam debere recognoscere, cum de paterno allodio esset feudum hoc. In leg. Baior. vbi titulus est: vt nullus Baioarius allodem aut vllem sine capitali crimine perdat: mox hæc subsequuntur. In ducis potestate sit vita ipsius, & omnes res & patrimonium. Sic legis Salicæ tit. 61. de allodis. Item, Ripuariæ 68. & Baioar. c. 14. de his qui propriam allodem vendiderint. Et apud Radeuicum lib. 2. c. 30. vbi Imper. Fridericus loquens de Adriano Papæ Nuntios nostros non esse recipiendos in Palatiis Episcoporum asserit. Concedo: si forte aliquis Episcoporum habet in suo proprio solo, & non in nostro palatium. Si autem in nostro solo & allodio sunt palatia Episcoporum, cum profecto omne quod inædificatur solo cedat, nostra sunt & palatia. Item cap. Baioariæ legis 14. Venditam assodem euincenti dicitur. Cur inuadere conatus territorium, quòd ego iuste iure hæreditatis donauit? Tum alter: Non ita, sed mei antecessores illud tenuerunt, & mihi alodem reliquerunt, & vestita est illius manu, cui tradidi. Item legis Anglorum tit. 17. de alodib. Hæreditatem defuncti filius non filia suscipiat. post quintam tamen generationem filia in hæreditatem succedat: & tunc demum hæreditas ad fusum à lancea transeat. Item leg. Franc. lib. 4. c. 51. Audiuimus, quod aliqui reddant beneficium nostrum ad alios homines in proprietatem: & in ipso placito dato precio comparant ipsas res iterum sibi in alodem. Sic apud Adonem in Chron. ætat. sexta. Baptisatis Saxonibus, & ingenuitate & alodo firmitas fidei roborata, si amplius amissa Christianitate in perfidiam relaberemur, id est, sub pœna libertatis & patrimonij amittendi. Rerum igitur duo genera Barbariei scriptores constituerunt: Allodia, quæ pleno patrimonij iure sic tenebantur, vt eo nomine nulla neque gratia, neque mertes, neque opera deberetur: & Feuda, quæ beneficio alterius sic tenebantur, vt eorum nomine gratia & opera quædam deberetur. Helmodus in histor. Slau. lib. 2. c. 6. Nobile illud castrum cum omni attinentia sua obtinuit. Allodij insigne exemplum extat apud Hectorem Boeticum histor. Scot. lib. 16. Inter reliquam prædam, inquit, diploma, donati à Rege agri inuentum est, his verbis exaratum: Ego Rex Adelstanus dono tibi Pauline Oddan, & Roddan prædia tam bona, tamque immunia, atque ipse ea possedi. Verbi autem illius notionem demonstrare, in tanta caligine perdifficile esse arbitror. Verisimile tamen videtur, primam verbi originem ex eo manasse, quod nat onis bello subactæ prædia bipartito diuidebantur: & melior pars militibus fruenda in beneficij loco attribueretur: altera pars plebeis, ac reliquæ multitudini: quod etiam Germani dicunt, ALS LEVD, quasi quis dicat, vniuersæ plebi. Nam Leudes & Leudi passim apud Germanos & Francogallicos historicos dicuntur, qui vulgo subiecti appellantur, vt apud Georg. Turon. lib. 9. in pactione Childeberti & Gruntchrammi. Conuenit: vt Leudes illi, qui domino Gruntchranno sacramenta præbuerunt, si postea conuincuntur se in parte alia tradidisse, vt debeant remoueri. Est paulo post. Similiter conuenit, vt nullus alterius Leudes nec sollicitet, nec venientes excipiat. Item alio loco: Conuenit vt Leudes, qui domino Gunichranno sacramenta primitus præbuerunt. Atque in hanc sententiam primum me Gallorum nostrorum sermo & consuetudo induxit, qui prædia huiusmodi nominant Alleuds eaque longissimo intervallo ab iis, quæ in his libris Allodia vel Allodes appellantur, separant. Nam illo nomine eos demum fundos appellant, pro quibus census, siue pensiuncula soluitur. vide Fundi liberi allodij fiefs de Franc alleud: quorum nemo donator agnoscitur: pro quibus nemine gratia debetur, & qui eo nomine immunes sunt: quos more Rom. dicebant, Optimo iure possideri. Verum hæc quidem hactenus. Nam omnis hæc posita in diuinatione disputatio est aliquanto concinniore fortasse, quam quod Guil. Bud. in Annot. in Pand. scribit, Alaudia à laudandi, h e. nominandi auctoris verbo profecta: quod qui prædia eo iure habeant, laudare auctorem suum neminem teneantur: vt qui nullam soli dominum agnoscant, nec patronum, i. qui in nullius fide sit, quasi Budęus Alaudia coniunctum verbum putaret ex a, particula priuatiua, & laudare: quippe, quorum nomine laudatio non debeatur. Neque fortasse probabilius videatur, si Alodem ex A eadē particula priuatiua, & Lodes fictum vocabulum dicamus, quasi sine lode, i. e. v. sallio: vt cum Amens dicitur, quasi sine mente: nam neque A particula illam apud Germanos priuandi vim habet, & Lodes præcise vassallum non significat: sed quemuis (vt ante dixi) principis ditioni subiectum, siue is miles sit siue non sit: & siue feudum alterius beneficio teneat, siue non teneat. Doctores autem vulgo Alaudium definiunt proprietatem, quæ à nullo recognoscitur: quod non absurde dicitur, sed quod feuda quędā allodij liberi finxerunt, quæ Galli FRANC ALLEVD appellarunt, totum est (vt iam ante diximus) ab institutis Germanicis alienissimum. Sed ecce rursus alteram huius vocabuli notionem Beatus Rhenan. Rerum Germanicarū li. 2. Alodia (inquit) proprij iuris erant fortasse Germanico vocabulo sic dicta, quod familiæ velut coagmentata sint, & coniuncta, hoc est, inseparabilia à familia: E INANTOD. vnde plerumque negligebantur beneficia regia: Alodia curabantur: vt autem hoc sit, feudum Allodio opponi constat ex c. 1. §. si de feudo defuncti contentio sit. Et c. 1. in fine: de eo qui sibi & hæredibus suis & pluribus exemplis & historijs confirmant. Cuiac. Hoto. & Vult. vbi de hoc vocabulo agunt.

ANGARIAE & PARANGARIAE: Hisce verbis Hoto. scribit significari

ſecari operas extraordinarias, quæ propter repentinum aliquod negotium ad ſolius Imperatoris edictum præſtantur, & pancorum quorundam, quibus lege hoc ita tributum eſt, L. Iudicib. C. de curſ. public. Vulgo hæc ita diſtinguuntur, quod angariæ ſint munera perſonalia, quæ præſtantur Imperatori ſumptibus & expenſis Imperatoris: Parangariæ ſint munera mixta, quando quis Imperatori ſeruitia expedit ſumptibus propriis. Vulte. de feudis lib. 1. cap. 5. nu. 6. Vtriuſque, tam Angariarum quam parangariarum præſtatio inter vectigalia, quæ Regalia dicuntur, recenſentur lib. Feud. 2. tit. 56. Vult. di. loc. quod ea Regis aut Imperatoris iura propria ſint: cum olim eo nomine ſignificarentur munera onerum vehendorum prouincialibus impoſita. Vnde Angariari naues dici ſolebant, quibus onerum tranſmittendorum neceſſitas iniungebatur, l. pen. ff. de veter. nonnulli interpretantur poſtas: qua de re vide Cuiac. in leg. fin. Codic. de fabr. lib. 11. & in tit. de curſ. publ. lib. 12.

Aperiri feudũ alicui dicitur, cum ei lege defertur: veluti Domino, cum ei ob Vaſſalli mortem aut culpam committitur, id eſt, ad eum reuertitur, li. 1. tit. 18. §. 2. li. 2. tit. 15. & tit. 26. §. 4. Committi. n. & in commiſſum cadere veteres dixerunt, quæ propter delictum aliquod amittuntur. Aperiri etiam agnato feudum dicitur, cum ob vaſſalli crimen in non dominum commiſſum agnato lege defertur, lib. 2. tit. 31.

Armandiæ, vel, vt alij volunt, Armaniæ, ſunt, vt quidam exponunt, littora publica: quæ ita dicta eſſe putant ab ariditate: alij interpretantur vectigal, quod ex armentis animalium ſoluatur, Iſern. Aluerat. Bald. & alij in cap. 1. quæ ſint Regal. Quidam dicunt eſſe vectigal, non tamen ex armentis animalium, ſed quod pendatur ex licentia arma faciendi: prout anteriores ſcribere dicit Roſen. c. 5. n. 19. Alij denique interpretantur fabricas & publica armamentaria, quæ principem Romanorum ſemper ſibi ſoli vindicaſſe apparet ex Nou. 85. & l. 1. C. vt armorum vſus. Hanc poſtremam Cuia. amplectitur lib. 5. feud. pa. 292. eamque interpretationem eſſe omnium vetiſſimam teſtatur Boreh. dict. c. 1. n. 41. vt refert Vulte. li. 1. feud. cap. 5. n. 6.

Aſtalium ab aſtu dictum, idem eſt quod Felonia. Aſtalium facere, eſt fruſtrari & decipere. Vnde ſæpius in legibus, aſto animo eſt doloſo & callido, l. 4. de furtis, l. 15. qual. quis defen. ſe deb. leg. 3. de hom. lib. ho. l. 1. de dam. iniur. Ad hunc modum Plaut. loquitur in Pœnul. Mea ſoror ita ſtupida eſt ſine animo aſto. Et Aecius apud Nonium: Niſi vt aſta ingenium lingua laudem. Cuiac. lib. 1. feud. tit. 1.

Aſſilire, pro vim afferre, adoriri, oppugnare, li. feud. 1. tit. 5. §. 1. Similiter ſi dominum aſſilierit, vel caſtrum domini ſciens dominum vel dominam intus eſſe. Et eod. lib. 17. Si ſcienter ſeniores aſſilierint.

Auiaticus, nepos, lib. feud. 3. tit. 1. §. 3. Si vero filios non habuerit, & Auiaticum ex filio maſculo reliquerit. Fictum nomen ab Auus vel Auius, quo nomine in leg bus barbaricis pro auus ſæpe vtuntur. Nepotem vero feuditæ interdum fratris filium appellant, vt lib. 1. tit. 5. §. 1.

B.

Bannus ſiue bannum, duo ſignificat: Edictum, qua die vaſſalli equis armiſq; inſtructi ad comitatum adeſſe debeant: & factionem h. e. multam edicto non parentis. Capitul. Carol. Si hoc non impleuerit, beneficium perdat: & qui beneficium non habuerit, bannum ſoluat. Et alibi: Qui hoc fecerit, tantas vices bannum ſoluat, quanta mancipia vendit, & ſi non habet pretium ſemetipſum donet, vſque dum ipſos banno ſoluat. Gregorius Turon. lib. 5. c. 26. Bannos iuſſit exigi pro eo, quod in exercitum non ambulaſſent. Vnde Heribannum duo quoque ſignificat, de quo infra ſuo loco: generaliter mulctam omnem quæ domino debetur, quaſi ab Her & Bannus: ſpecialiter eam quæ pro militiæ deſertione penditur, quaſi ab Hoste, quod exercitum ſignificat. Et bannus mulcta, Legis Franc. li. 4. c. 71. Quicunque liber homo in hoſtem bannitus fuerit, & venire contempſerit, plenum heribannum, id eſt, ſolid. LX. perſoluat: aut ſi non habuerit, vnde illam ſummam perſoluat, ſemetipſum pro vuadio in ſeruitium principis tradat, donec per tempora bannus ſit perſolutus. Et quõ propter heribannum ſe in ſeruitium tradunt, ſi moriatur, hæredes eius de ipſo banno obnoxij non fiant. Hotom. Lex feud. in voce Bannus, & in verbo Heribannum, eſt edictum, ait, quo feudatarij ad militiam in diem certum euocantur. Hinc

Bannitus, interdum euocatus, leg. Franc. 3. c. 64. Quicunque noſtros habens honores, in hoſtem bannitus fuerit, & ad conditum placitum non venerit, &c. Leg. Franc. li. 4. c. 71. Vt non per aliquam occaſionem, neq; pro vuadia, nec de ſcara, nec de vuarda, nec pro Heriberigare, nec pro alio banno heribannum apponet ei ſuam tertiam partem. Item, ipſe heribannus non exacterur neque in tectis, neque in mancipiis, ſed in auro atque argento, &c. Vnde nonnulli Francogallicum verbum corruptum putant ARRIERBAN: Vſurpatur enim pro pœna non reſpondentis ad exercitum, ab Hoste, vel Herri, quod exercitum ſignificat, & Bannvs, indicta, vnde Heriſlitivm, pœna deſertæ ſiue detrectatæ militiæ. Leg. Franc. li. 4. c. 71. Quicunque abſq; licentia vel permiſſione principis de hoſte reuerſus fuerit: quod factum Franci & Alemanni Heriſlitz dicunt, volumus, vt antiqua conſtitutio, id eſt, capitalis ſententia erga illum cuſtodiatur. Item in Capitulari Caroli, & in Lombarda lib. 1. tit. 15. Si quis dimiſſo exercitu abſque licentia Regis domum reuertatur, & quod nos Theudiſca lingua dicimus Eriſlitz fecerit. Item, Ex ea die ſit bannum reſciſſum, quod Theudiſca lingua Eriſlitz, i. armorum depoſitio vocatur, vbi depoſitio pro deſertio poſitum videtur. Beatus tamen Rhen. lib. Germa. 2. Deſeruiſſe, inquit, exercitum, inter capitalia numerabatur. Id Flagitium Franci vocabant Heriſchlitz, quaſi dicas, exercitus ſciſſionem.

Bannitus interdum exilio damnatus, lib. feud. 4. tit. 17. dominum excommunicatum, vel ab Rege bannitum, non eſt obligatus vaſſallus ad adiuuandum.

Baro in libris quidem feudiſticis non nominatur: ſed apud alios ſcriptores barbaricos eo nomine appellatur, qui inter nobiles opibus & potentia antecellit: quem Satrapen Perſæ appellabant. Denique Barones & optimates pro iiſdem vſurpantur. In Append. Aimonij lib. 5. cap. 52. Archiepiſcopos, Epiſcopos, Abbates quoque, plures etiam optimates & Barones ſui regni congregari fecit. Et cap. ſequ. Quidam quoque ſuffraganei ipſorum, nec non optimatum & Barenum regni Franciæ non minima pars. Et cap. 51. Quæ pernicioſa factio zelo & diuerſitate Baronum, Comitum, atque Optimatum regni tanta tertam calamitate extinxit, &c. Otto Friſing. lib. 7. capit. 25. Leopaldus Marchia ſuſcepto à Rege ducatu Norico, omnibus pene Baronibus ad eum pertinentibus, amoreque ſeu terrore ad eum confluentibus, ſedem ducatus Ratiſbonam ſuæ ditioni ſubiecit. Vnde autem nominis huius origo fluxerit, non ſatis conſtat. Plerique eam deducunt à Græco βαρὺς, quod eſt grauis, Eguin. Bar. 2. feud. 1. nimirum moribus. Alij à Græco βάρος, quod Latinis ſignificat pondus, quod nimirum aliis corporis pondere & natura anteire debeant. Boreh. tract. feud. cap. 5. voluit dictus eſſe à Germanico Baniger. Nonnulli appellationem illam ab Hebræorum, Bar, quod eſt filius, repetunt, de quo videatur Motzi: de his qui feud. dare poſſ. numer. 17. Plures notationes videre licet apud Vulte. de feud. li. 1. cap. 4. numer. 14. Apud veteres quidem Latinos auctores notum eſt, pro bardo & ſtupido vſurpari, ſed in legibus Barbaricis. Hot.

Baro paſſim pro mare ſeu viro vſurpatur: vt legis Salicæ, titul. 34. Si quis Baronem de via hortauerit, aut impinxerit, &c. Si vero mulierem hortauerit, &c. Item in Lombarda lib. 1. tit. 9. Si quis homicidium perpetrauerit in Barone libero, vel ſeruo, vel ancilla, &c. Quare non abſurde fortaſſe diſputari poſſet, cum barbari ſcriptores vulgo pro vaſſallis Homines nominent: quemadmodum poſterius in voce Homo, exponetur: factum, vt Barones dicerentur iidem qui alibi vaſſi dominicis & Homines ſiue vaſſalli Regij: quo nomine Regij Capitanei, ſiue Proceres omnes, hoc eſt, Duces, Comites, Marchiones continentur. Sigebertus in Chronicis anni 1560. Capitales Barones ſuos cum paucis ſecum duxit: ſolidarios verò milites innumeros. Flauius Blondus lib. quinto decad. 2. Nam primam vrbis, quos nunc Barones, nunc Capitaneos appellabant, Imperatori oſcbuentes, &c. de Friderico Barbaroſſa loquitur.

Sic in Lombard. lib. 1. tit. 14. Si quis ex Baronibus noſtris ad nos venire voluerit, ſecurus veniat, & illæſus ad ſuos reuertatur. Sic apud Ottonem Friſing. Marchio in Baronum numerum refertur, lib. Frid. 2. cap. 12. Inter quos VVilhelmus Marchio de Monteferrato, vir nobilis & magnus, & qui pene ſolus ex Italiæ Baronibus ciuitatum effugere potuit imperium, grauem conqueſtionem fecit. Item cap. 16. Vicinorum Baronum, quorum vnus Marchio Opitius, præſidiis munita. Iure autem Gallico Baro dicitur, qui ſuo territorio ſummæ, mediæ, & infimæ coercitionis, atque etiam nundinarum ius habet. Veluti virgis cædendi, ſuſpendendi, exilio mulctandi, cruicis amputandæ, cremandi, notæ inurendæ. Itaque patibuli quatuor tignis erigendi poteſtatem habet: vt eſt apud Ioh. Butirer. in ſumma Rurali. Apud Scotos autem Barones vetuſtis temporibus iidem, qui apud Germanos dicebantur: nimirum vaſſi Regij, equites Regij. Hector. Boet. hiſtor. Scot. lib. 11. §. ſeq. Conuenienti eo nobilitati condicto die, regno in partes, quas vocant Baronias, diuiſo, cunctas opes agroſque regios meritorum habita ratione diuiſit. Barones vero (ita illius temporis equites noſtrorum annalium monumenta appellant) ne non ſupperterent ad Regiam maieſtatem facultates, vt cuiuſcunque agri domino excedente ex humanis, heres ſiue mas, ſiue fœmina, vſque ad alterum ſupra viceſimum ætatis annum Regis eſſet ſub tutela.

Baronia, pars Regni iure feudi conceſſa. Hector iam d. loco.

Beneficium generali ſignificatione, prout definitur ab Oberto cap. 1. de beneficio quid ſit, &c. ex Seneca nihil aliud eſt quam beneuola actio, tribuens gaudium capientibus, capienſque tribuendo in id, quod facit, prona & ſponte ſua parata. Speciali

Digitized by Google

significatione Latine nostri appellant crebo, quod sua lingua Feudum: vt in Disp.feudor.c.1.exposuimus. Sic libro feudorum 2.tit.1.§.2.Sciendum est,feudum, siue beneficium non in rebus soli;&c.consistere.Item lib.feud.2.tit.52.§.1. Comperimus milites sua beneficia passim distrahere.Item,Milites suos omnibus beneficijs exutos.Item:Nemini licere beneficia,quę à suis senioribus habent,sine ipsorum permissione distrahere. Et ab hac consuetudine non abhorret, quod Cæsar lib.de bello ciuil.1,sic scribit: Cæsar,etsi multis necessariisque rebus in Italiam reuocebatur, tamen constituerat nullam partem belli in Hispaniis relinquere, quod magna esse Pompeij beneficia, & magnas clientelas in citeriore prouincia sciebat. Sic eum populus Romanus stante Republica honores & magistratus mandabat,eique soli accepti ferebantur,Beneficia dicebantur. Cicero.Philip.14. Et ille quidem Consul:sed alterum nomen beneficij est populi Romani,alterum, &c. Et Agraria 2. Et vnusquisque studio & suffragio suo viam sibi ad beneficium impetrandum munire possit. Et pro Muræna: Vt eiusdem hominis voce & declaratus Consul,& defensus, beneficium populi Romani cum vestra atque omnium ciuium salute tueatur.

Beneficium igitur,proprie sic dictum,idem quod Feudum: vnde Beneficiare pro Infeudare,vel feudum alicui tribuere.Sigeber. in Chron.anni 1007.Postea Imperator seditione suorum coactus,Valentianas Balduino Comiti beneficiauit: vt sibi contra motus suorum auxilio esset,Hinc

Beneficiatus,pro beneficiarius, qui feudi beneficio affectus est, li.feud.2.tit. 55.§.1. Beneficiati eorum feuda, quæ ab ijs tenebant,obligauerant,vendiderant.Otto Frising.li.Frid.2.cap.12. Singuli singulos beneficiatos suos per præcones exposcunt. Item, sicque omnes omnium beneficia, qui sine bona voluntate dominorum suorum domi remanserunt, in feudis condemnentur,Cæs.de bell.ciuil.1.Petreius vero non deserit sese, armat seruilium,cum hac & prætoria cohorte certatorum,barbarisque equitibus paucis beneficiarijs suis, quos suæ custodiæ causa habere consueuerat, ad vallum aduolat. Item lib.3. Euocatorum circiter duo millia, quæ ex beneficiarijs superiorum exercituum ad eum conuenerant, quæ tota acie dispersa erat.

Beneficiarios apud I. Cæsarem, 1.ac 3. de bello ciuil. vt & apud alios passim reperies.Hoto.

Beneficium & hæreditas sic opponuntur, vt Feudum & Allodium:nam illo nomine appellantur,quæ beneficio alicuius adepta sunt: hoc vero, quæ legitimis hæreditatibus, vt in testamento Caroli Magni apud Nauclerum & Mutium: Præcipiemus, vt post nostrum discessum vnusquisq; accipiat beneficia in regno domini sui,& non alterius, &c. Hæreditatem autem suam habeat vnusquisque illorum hominum, absque contradictione,in quocunque regno hoc eum habere contigerit.

Breue testatum descriptores feudorum interpretantur Instrumentum publicum, vt in cap.1.§. si cum. & § si autem inuestitura. Quid sit inuestitura & instrumentum publice confectum, vt in c.1.in fi.si de feud.vas.ab aliquo interpell.fuer. Vult.lib. 1.feu.c.7.num. 42. Latinis modo testationem, modo testificationem appellari scribit Hotom. in Lex.suo feu. in ver. Breue testatum, ad hoc allegans Ciceronem in Verrin.7.

Breuis autem,breues,breue,breuia,& breuiculum, sunt chartulæ siue libelli breues, quæ cum per se solæ fidem non faciunt, vt probat Cuia.in l.inter chartulas. C.de conuen. fisci debit.lib. 10.per l.instrumentum,& l.exemplo.C.de proba.merito adiectum est in doctrina feudali huic breui epitheton illud testatum, nimirum vt isto actu innuatur, debere hoc breue esse eiusmodi, quod ad probandum siue testificandum sit idoneum & sufficiens.Vult.supra d.loc.

Buccellarij, attestante Cuiac. lib.2. feud. tit.7. dicuntur milites corporum custodes siue protectores,qui patronis suis assistunt semper,l.vlt.Cod.ad leg.Iul.de vi publ.vide plura apud Cuiac. dict.loco.

C.

Cambium, quod ab antiquo verbo Cambire originem trahit, permutatio,siue rei alterius pro altera substitutio.li.feud.2.tit. 25. Vasallus cambium feudi à domino petit. Et li.1. tit.4.§. 2. Vel cambium proprietatis nomine illius feudi habuerit, & li. 3.tit.1.§.4.

Camera pro conclaui, in quo pecunia seruatur:vnde feudum de Camera,li.2.tit.1.§.2.tit.2.§.2.pro stipendio, quod vasallo datur à domino.Sic in testamento Caroli M.apud Eginar.Incipit descriptio atque diuisio, quam perfecit de thesauris suis, atq; pecunia,quæ illa die in Camera eius inuenta est.-Anton. Florentin. part.hist.3.in extremo: Anno 1204. Petrus Arragoniensis Rex obtulit regnum suum Innocentio Papæ, illudque sibi ac successoribus suis constituit censuale, vt annuatim de Camera ipsius Regis 250. nassemuntinæ Apostolicæ sedi redderentur. Feudum de Camera, & Soldatam idem esse arbitror ex lib.feu.2.tit.10.in fin.Per.de Vineis Epist.2.cap.38.Nec non nostrorum, & Cameris feudatariorum in ipsa collectæ subditis computatis.

Campio, certator pro alio datus in duello: à campo dictus, quæ circus erat decertantibus definitus. Sic lege Langob. tit. tlae Nullus campio præsumat, quando ad pugnandum contra alium vadit, herbas, quæ ad maleficium pertinent, super se habere.Item in c.Orthonis,leg.Franc.li.5.tit.6. Si seruus liberum se vocauerit, liceat domino campionem dare, si morbus aut ætas eum pugnare prohibuerit. Et Frisonum tit.14.In hac tamen contentione licet vnicuique pro se campionem mercede conducere.

Capitanei dicuntur, qui Latinis sunt principes, aut proceres: quod tanquam caput reliquo corpori, sic illi reliquis ciuibus præsunt. Horum duæ species numerantur: nam alij sunt Capitanei regni, quo verbo Duces, Comites, Marchiones intelliguntur: ac proprie Capitanei numerantur, lib.feud.1.tit.1.§.1. & tit.7.Alij vero improprie, qui vrbium præfecti sunt, quibus plebs ab aliquo superiorum gubernanda commissa est: qui & valuasores regij, aut maiores appellantur, li.feud.1.tit.1.§.2. & tit.7.& tit.17.

Cauenæ, vox barbara est,& placet nonnullis magis vt scribatur non cauena, sed caneua. Nonnullis etiam canua, vel, vt est apud Ardizonem, caneus: quas voces scribunt Longobardis significare cellam: vnde feudum de cauena in lib. 2. tit.1.§.2. & tit. 2. §. 2. erogatio annua vini, frumenti, alteriusve annonæ, quæ militi tribuitur. Itaque verisimilius est pro cella siue cellario dictam. lib.feud.2.tit 2.in fin. feudum soldatæ significatur esse feudum de camera vel cauena: quia plerunque (inquit in solidorum donatione consistit: quandoque autem in vino & annona. Doctores, inter quos Vultei. malunt cauenam dictam quasi cameram auenæ: auena synecdochice accepta, pro omnis generis frumento, Atque iterum pro omni eo,quo corpus hominis sustentatur, vt ita dicere possimus, cameram esse cauenam pecuniæ principis, cauenam esse cameram frumenti principis.

Clerus, κλῆρος, Latinis sors,generale nomen est pro vniuersa Ecclesia, Hebræorum more, apud quos natio Iudæorum eo nomine appellatur, 1. Pet.5. vbi Presbyteros admonet, μὴ ὡς κατακυριεύοντες τῶν κλήρων non vt dominantes cleris.Hinc

Clericus, de quo sæpe in libris feudisticis mentio fit,ita definitur ab Hieronymo in epist.ad Nepotian. Igitur clericus,qui Christi seruit Ecclesiæ, interpretetur primum vocabulum suum, & nominis definitione prolata, nitatur esse quod dicitur. Si enim Cleros Græce, sors Latine appellatur, propterea vocantur clerici, vel quia de sorte sunt Domini, vel quia ipse Dominus sors, id est, pars clericorum est. Constantinus autem clericos ita definit, qui diuino cultui ministeria religionis impendunt. l.2.C.Th.de Episc.& cler. nimirum presbyteri,diaconi,lectores,exorcistæ.Separantur autem ab Episcopis, lib.feud.2.tit.35. & in tit. C.de Episc.& cler.

Clientes & clientuli, in his libris interdum dicuntur, qui passim vassalli aut milites, aut feudatarij appellantur, vt lib. 1.tit. 13. Improprie autem iis hæc appellatio tribuitur. Nam clientes olim duorum erant generum: alij namque ciues Romani erant homines tenues, qui se in potentioris alicuius fidem dicabant, quem Patronum nominabant, qui eos ab iniuriis defenderet. Ius necessitudinis certa erant iura, quæ in Comment.verb.Iur.ex Dionys. Halicarn.lib.2. exposuimus,& rursus in fragment. xii.tabul. ad illam legem, Patronus si clienti fraudem faxit, sacer esto. Eorum mentio fit in leg. 3. ff. de vsu & habit.leg.5.§.1 ff.de iis qui effud.leg.si libertus 89.ff.de furt. leg.3. §. sed quod. ff. de pen. leg. Alij præterea clientes erant homines prouinciales, qui se imperat. popul. Roman. declarant, ac propterea parte aliqua suorum agrorum donati fuerant: quorum conditio propius ad vassallorum similitudinem accedit. Qua de re copiose cap. Disput. 2. exposuimus,de quibus intelligi potest.l. non dubito.7.ff. de capt.& post.

Comites in libris feudisticis dicuntur Iudices ordinarij, qui in pace & otio ius reddunt,itemque præfecti vrbium. Itaque lib. feudor. 2. titul. 27. §. qui iudex dictus est, item continuo post Comes appellatur. Comes eandem hæreditatem Regiæ ditioni assignet, & §. 4. Si Comes hæreditatem Regiæ potestati consignet.Et §. 12. Comes quanto pretio secundum qualitatem temporis sit annona vendenda, vtiliter prouideat. Et §. 16. Comes siue Iudex in cuius regimine Guerram fecerint. Sic legis Franc. lib.11. de Aduocatione ad comites, cap. 6. Monemus vestram fidelitatem, vt memores sitis fidei nobis promissæ in pace & iustitia facienda, &c. Et in edicto religioso Carolomanni apud Auentinum lib.3. Præfectus, quem Franci Graphionem vocant, summo studio adnitatur, vt incantationes impune non abeant. Graffi igitur, modo Præfectus, modo Comes Latine dicitur. Helmod.in hist. Slau.cap.68. Super hos omnes functus est Comes honore Cometiæ: fecitque iustitiam populo.Otto Frising.lib. Frid.2.cap.12. ostendit, singulas Longobardorum ciuitates suos habuisse Comites, id est, Iudices ac præfectos iuri dicundo præpositos, vbi Langobar.

in Gallia

Digitized by Google

in Gallia Cisalpina sedibus, moribus & institutis loquitur: Ex quo fit (inquit) vt tota illa terra intra ciuitates ferme diuisa, singulæ ad comminandum (id est, in ius vocandum) secum diœcesanos compulerint, vixque aliquis nobilis, vel vir tam magnis, tam magno ambitu inueniri queat, qui ciuitatis suæ non sequatur imperium. Consueuerunt autem singuli singula territoria ex hac communicandi potestate, Comitatus suos appellare.

Comites etiam dicuntur alicuius regionis præfecti. Greg. Turo. lib. 4. Nam semper Britanni sub Francorum potestate post obitum Regis Chlodouei fuerunt: & Comites non Reges appellati sunt. Alb. Krantz. in Vandal. lib. 1. c. 28. Equidem arbitror, qui, cum Senatus Rempub. administraret, rexere prouincias Proconsules: & sub Augustis inde Imperatoribus prouinciarum præsides inde dicerentur: aut præfecti prætorij: hi postea sub Imperatoribus iam Imperio declinante Comites dicerentur: Erat (inquit) Comitatus Imp. Mediol. Quid vult insinuare aliud, nisi quod publicum Imperatoris consilium ibi quieuerat? Comites ergo in prouincijs habebantur, qui in quaque prouincia publicum fouebant consilium. Hoc ipsum & Epistolæ Augustini sonare videntur. Ætate autem nostra longe aliud præfert Comitis nomen: inferiorem scilicet nobilitatis gradum, sub Duce, supra Barones. Hæc ille.

Comites stabuli fuerunt præfecti equorum regiorum, qui deinde corrupte Conestabili tam in Orientis, quam in Occidentis Imperio appellati sunt.

Comites præterea duodecim circiter Caroli Magni tempora, sub vno Duce fuisse solitos, docuimus sub vocabulo, Duces. Quod tamen neque vbique, neque perpetuo obseruatum est. Albertus Krantz. lib. Dan. 8. c. 37. Comitatum quoque Holsatiæ atque Stormariæ, iuncta ditione Thiermarsiæ in Ducatum verti deposcit. Non grauatus Imperator, mox annuit postulatis. Comitatus titulum extinguit, & ex tribus memoratis ditionibus vnum creat Ducatum, Regemque præsentem illo solemniter inuestiuit.

Comitatus, pro Iurisdictio, territorium, qui alibi districtus dicitur. Otto Frising. lib. Frid. 2. cap. 13. De Longobard. Consueuerunt autem singuli singula territoria ex hac comminandi, id est, in ius vocandi, potestate comitatus suos appellare.

Commendare se, dicebantur Vassalli, cum se in fidem & clientelam Patroni dicabant, more (vt videtur) ab antiquis Romanorum & Atheniensium institutis tracto. Terent. in Eunucho:

------ *Vna est domus:*
Thais patri se commendauit in clientelam & fidem

Aimoin. lib. 4. cap. 64. Illuc & Tassilo cum primoribus gentis suæ venit: & more Francico in manus Regis in Vassaticum manibus suis semetipsum commendauit. Item lib. 5. cap. 35. Abbates etiam, & Regni primores, ac Vassi Regij se illi commendauerunt, & sacramento secundum morem fidelitatem promiserunt. Commendati tamen, & recommendati dicebantur, non iidem qui vassalli, sed tantum qui se in alicuius potentioris fidem & tutelam receperant: vt diximus in voce, Affidati.

Consortes dicuntur Dominus & Vassallus: quasi σύμμαχοι eiusdem militiæ socij, eiusdem fortunæ participes, lib. feud. tit. 3. Si contigerit feudum neglectu fidelis consortibus applicari: id est, dominis committi, & aperiri. Alibi coniuges appellantur, quasi coniugales, eodem iugo alligati, lib. 2. titul. 58. §. 1. Nonnunquam etiam Pares appellantur: vt suo loco diximus ex l. Franc. 4. c. 65.

Consultum dicitur idem quod pignus, vt lib. feudor. 2. tit. 8. §. 3. Nam ne pignus, quod consultum dicitur, fieri potest ex feudo.

Conuersus dicitur, qui à communi hominum consuetudine ad monachalem vitam abductus, deposito virili habitu vestitum cucullarem induit. libr. feudor. 2. titul. 30. Hic primus est ad monachismum gradus. Alter est eorum, qui post conuersionem profitetur se ab hominum consortio abscedere, & Professi appellantur. Postremus monachorum. Conuersio non spoliat patrimonio: professio spoliat, cum hæc formula pronunciata est: Do me & mea vni Ecclesiæ, glos. in cap. vt lex continentiæ cau. 27. qu. 1. quod totum ex antiqua gentium consuetudine profectum est, vt ex illo Verrin. 1. intelligi potest: Dixit & se & omnia sua Veneris esse? si pateret eam se & sua Veneris esse dixisse. Iustinianus Nouell. tertia. Si quis (inquit) monachus fieri vult, non statim monachus fiat, sed per triennium tonsura quidem & veste laicorum vtatur: & narret causas, propter quas ad solitariam vitam migrare cupiat: vt si per triennium talis appareat, vt dignus videatur tonsura, & veste religiosa, tunc tondeatur, & vestem monachicam vestiat.

Conuicani, quorum mentio fit in l. 1. Co. non lic. habit. metr. sunt cognati consortesque nostri.

Credentia, arcanum vassalli fideicommissum. li. feudorum 1. tit. 17 Vel si credentiam ad eorum damnum scienter manifestauerint.

Cucurbitare dominum, pro vxori domini stuprum afferre, lib. feud. 1. tit. 5. §. 2. lib. 3. tit. 2. §. 1. & lib. 2. tit. 57. & tit. 38 Barbarica videtur origo vocabuli, cum in legibus Longob. corbita pro stupro vel infamia vsurpetur. Vnde Cucurbitari dicebant vxoris adulterio infamem: quam Argam etiam appellabant, vt in Lombard. lib. tit. de conuit. quod tamen à Græco ἄργος deductum videtur: quasi qui eiusmodi contumeliam patitur, sit iners, atque excors: nam apud Pau. Diaconum de gest. Longob. lib. 6. c. 8. Quando tu (inquit Dux quidam Ferdulphus) fortiter aliquid agere poteris, qui ab Arga nomen deductum habes? Corbitare autem video Plautum dixisse, pro ventrem implere in Cassina: Noui ego ambas illas estrices. Corbitant vbi commesse possunt. Fictum videtur à Corbita, quæ nauis oneraria est: vnde illud eiusdem in Pœnulo: Tardiores quam corbitæ sunt in tranquillo mari, vt corbitare facile dici possit non modo adultera, quæ ex alio prægnans sit: sed etiam adulter, qui alienæ vxoris ventrem implet, quem vulgo cuculum appellant.

Cucurbitare autem vxorem domini vasallus dicitur, non tantum si cum ea adulterium perfecerit, sed etiam si id duntaxat attentauerit, quod variis modis fieri potest, vt scribitur in l. apud Labeonem. 15. §. si quis virginis. ff. de iniur. puta, conando, ad proximum actum perueniendo: Item turpiter cum ea ludendo, turpiter osculando, &c.

Curia & curtis, idem. Itaque lib. feud. 2. tit. 51. §. 1. Quidam Capitaneus in quadam Curte sua beneficium dedit militibus, & postea eandem curiam vendidit. Curia autem propriè ac restrictè, est area muro circumdata, in qua ædificium insulæ modo positum est, vt in diplomate Ludouici apud Ioannem Auentinum: Ludouicus diuina fauente gratia Rex Barioariorum, Gotzbaldo perpetuo dono in villa Engolstat duas Ecclesias curtim dominicatam, cum ædificiis desuper positis. Abbas Vrsperg. in Fride. I. de pactione inter ipsum & Placentinos: Præcepit muros & fossata deiicere, & turres ciuitatis euertere: & quatenus in vna curte non consistat plus ædificiorum, quam vna domus. Item in formula Pacis Alsaticæ apud Beat. Rhenanum. lib. German. rerum 2. Quicunque aliquem rapina, aut incendio, aut captiuitate, aut aliqua temeraria præsumptione infra curtis (mendose legitur CORTIS) aut domus ipsius conseptum, aut conclaue inuaserit, aut aliquem ad sanguinis effusionē percusserit, liber capitali summa puniatur, vbi legendum est SENTENTIA: vt lib. feud. tit. 27. §. 2. Hinc

Curtis pro Prætorio, siue ampla & magnifica domo frequenter vsurpatur: quam Gallice dicimus LA MAISON SEIGNORIALE. Helmodus in hist. Slau. lib. 1. ca. 12. De vrbibus vero, aut prædiis, aut curtis numero, quæ ad possessionem Pontificis pertinebant, & c. 24. Ipse quidem villas amplissimæ possessionis accepit: & prædia colonis exercenda distribuit: habuitque præter alias curtes duas nobiles, ad quas sæpius diuersatus est. Vnam in via publica, quæ dicitur Buzu, &c. Item c. 18. Præterea curtes illæ notissimæ Buzu & Nezenna, & cæteræ possessiones in terra Vagirorum Episcopo restitutæ sunt rursus incolendæ. Item c. 32. Missi ergo à Principib. venerunt ad Regem, qui tum forte consistebat in corte Regia Hilgestein, & c. Latius tamen hoc nomen vsurpatur pro territorio & finib. eius dominij, cui vasalli subsunt. Vnde feuda in curte, vt lib. 2. tit. 51. Quidam Capitaneus in quadam curte sua beneficium dedit militibus, & postea eandem curiam vendidit, non habita mentione beneficij. Hinc pares curiæ, & pares curtis passim in libris nostris promiscue appellantur. Et cum in legibus Baioar. titulus sit, De eo qui scandalum in curia Ducis commisit, mox in textu sic legitur: Si quis in curte Ducis scandalum commiserit. Item: Nullus præsumat in curte scandalum committere, Differunt autem Curia siue Curtis & Domus Albert. Argentinens. Itaque de Spira reuersus, Argentinæ in curia dominorum de Ochsenstein decumbens, diem clausit extremum. Domus est ædificium, in quo dominus habitat, quod Iurisconsultorum more Prætorium appellatur. Curtis vero, idem opinor, quod Romanis cohors. In villa (inquit Varro) cohors est, ex eo dicta, quod circa eum locum pecus coherceatur. Vnde cohortales aues, quæ in villatica cohorte aluntur: eiusmodi sunt gallinæ, vt de vulpe in Fast. Ouid.

Abstulerat multis illa cohortis aues.

Hinc in legibus Baioar. cap. 14. Si quis in curtem alicuius per vim contra legem intrauerit, cum tribus solidis componat. Et mox: Si autem in domum per violentiam intrauerit, cum sex solidis componat. Item in legibus Alemann. tit. 10. Si quis intra curtem Episcopi contra legem intrauerit, 18. solid. componat. Lingua nostra dicimus Bassam cohortem: quæ non ita munita esse solet, vt domus siue castrum domini. Itaque paulo supra, quasi cohors leui muro, vel materia clausa esset, scriptum in iisdem legibus ita est: Si curtem dissipauerit, aut irruperit liber liberi, cum tribus solidis componat, & restituat damnum. Verisimile est autem, Patronos in cohorte locum habuisse, iurisdictioni & causis cognoscendis designatum. Alie-

Digitized by Google

nare autem curtem dominus, simulq; constituta feuda poterat. Tacite tamen generali curtis alienatione feuda non continentur lib.2.feudorum,tit.26.§.20.tit.51.§.1. Etsi autem curtis & domus ita differunt,vt cohors & villa: tamen vt sæpe ex potiore parte res appellantur,sæpenumero curtis pro domus parte numeratur,vt in legibus Baioar.titul.decimoquarto:Si quis intra curtem Ducis aliquid inuiolauerit,quia domus Ducis publica est, trinigeldum componat. Hinc feudum in curte dicitur,& feudum extra curtem. lib. feudorum.1.tit.5.§.5.& lib.2. tit.51.§.1.Et pares curtis,aut curię,aut domus pro iisdem nominatur.lib.1.tit.10.

D.

Defensio in libris duplex est: Iuratoria & armata: Defensio iuratoria est, cum deficiente vtrinque probatione iusiurandum cum XII. sacramentalibus defertur. lib. feud. 2. titulo 58. §. 6. Fauorabilior autem is est, cui defertur. lib. feud. 2.titulo 58.§. 4. Rursus hæc iuratoria duplex est: vna, quæ reo principali conceditur, vt iuret se feciſſe, vel non feciſſe: altera,quæ ſucceſſori permittitur, vt iuret ſe neque ſcire, neque credere factum à deceſſore fuiſſe,dicto titul.58.§.6.Defensio armata est, quæ per duellum & ſingulare certamen inſtituitur, vt lib. 3. titulo 2. §.1. Si quis ſuorum patium per pugnam eum fatigare voluerit, vt per pugnam ſe defendat,edicimus.& lib.2.tit.36.§. 3. Sed de vtraque defenſione plenius in diſputatione feud. diſſeruimus. .

Delinquere feudum, pro committere vel committere culpam, quamobrem alteri debeatur, lib.feu.2.titul.31. Vaſſalli feudum delinquentis licet ad agnatos quandoque pertineat, filius tamen ad id nullatenus aſpirabit.

Diſtrictio,vel Diſtrictus.

Deueſtire,& inueſtire,contraria ſunt.Nam vt inueſtire eſt poſſeſſionem tradere:ſic Deueſtire, poſſeſſionem auferre,ſiue ea prius infeudationis nomine tradita ſit, ſiue quo alio ciuili iure adquiſita.Veſt,a. ſiue veſtitura Barbaris fuit poſſeſſio:vt in verbo Inueſtitura docuimus. Deueſtire, pro Inueſtituram feudalem adimere,vſurpatur in lib.feud.1.titul.7. Si Princeps inueſtierit Capitaneos ſuos,de aliquo feudo,non poſſit eos deueſtire ſine culpa,pro quamuis poſſeſſionem adimere: in li.feu.3. tit.1.§.4. Illis vero,quæ tenent proprietatio iure, aut per libellum,ſiue precariam,nemo eum deueſtire audeat iniuſte. Helmodus in Slau.hiſtor. Quem meritum inueſtiuimus, immeritum quare non deueſtiamus. ſtatimque (loquitur de aliquot Epiſcopis & Imperatore Henrico IIII.) Regem aggreſſi ſunt, eique coronam de capite abruperunt: deinde ſublatum de ſede purpurea, cæteriſque,quæ ad ſacram inueſtituram pertinent, funditus exuerunt.

Diffidare, ſine diffiduciare, eſt feidam, hoc eſt, bellum indicere, hoſtem declarare:vt in voce,Feida,exponimus. Frider.lib. feu. 2.titul.59.§.4. Perpetua damnamus infamia, diffidamus atque bannimus. Sic apud Petrum de Vineis lib. Epiſt. 3.cap.85.Penitus deneges opportunitatem, quam tecum ſoliti ſunt habere, & diffides eos tanquam inimicos noſtros & Imperij.Ponitur etiam,pro,priuatas inimicitias denunciare:quemadmodum in voce, Feida, docuimus, & exempla protulimus. Populi autem Romani inſtituto amicitia renunciabatur, & domo interdicebatur. Sueto. in Claudio: Ac ne tunc quidem vltra progreſſus, quam vt amicitiam ei renuntiaret, mandaretque domeſticis vltionem, ſi quid ſibi accideret. Tacitus lib.quinto.Sed Cæſar miſſis ad Senatum litteris diſſeruit, morem fuiſſe maioribus, quoties dirimerent amicitias, interdicere domo, eumque finem gratiæ ponere.At Conradus IIII. Imperator in aurea buila c.18. iubet diffidationes priuatas fieri per triduum, palam ac teſtato.Non licere (inquit)prætextu diffidationis quempiam inuadi per incendia, ſpolia, vel rapinas,niſi diffidatio per tres dies naturales ipſi diffidando perſonaliter,vel in loco,quo habitare conſueuit,publice fuerit intimata: poſſitque de intimatione eiuſmodi per teſtes idoneos fieri plena fides.

Dingrauij & Gograuij fuerunt iudices pedanei. Cuiac.l.1. titul.1. feud.

Diſtrictus, ſiue Diſtrictio, coercendi poteſtas, ſiue iuriſdictio, quæ magiſtratui cum imperio, mixto intra certæ regionis ac territorij fines conceditur.Siculus.Flaccus: Regiones, inquit, dicimus, intra quarum fines magiſtratibus jus dicendi coercendique eſt libera poteſtas,lib. feud.1.titulo 5.§.4.Si quis feudum extra curtem detinuerit & dominus diſtrictum habuerit, &c.Et libro 2.titulo 54. Qui allodium vendiderit, diſtrictum & juriſdictionem Imperatoris vendere non præſumat. Fictum nomen eſt à diſtringendo, quo noſtri Scriptores vſi ſunt, pro coercendo,vt in Capitul.Caroli Magni:A miniſtris Reipublicæ diſtricti, ſed ſolidis component. Item lib. Franc.l.3.c.4. Diſceptatur,quis è duobus contra jus ſit,vt pacati fiant, & diſtringantur ad pacem. Et lex.Baioar,tit.6.Si talis homo potens hoc fecerit, quem ille Comes diſtringere non poteſt, tum dicat Duci ſuo, & Dux illum diſtringat, ſecundum legem ſuam Interdum pro Territorio vſurpatur. Antonius Florent.hiſtor. part. 3. titulo 20. cap.8.§. 13. Ciuitas Florentia XXX. millia hominum in ſe continebat aptos ad arma, & diſtrictus eius LXX.millia.

Domeſtica,de quibus tractatur in C. Iuſt.tit.17. Dicuntur Imperatores protectores domeſtici,in l.8.C. Theod. de domeſticis & protectorib.&,vt loquitur Caſſiod. li.1. variar.In aula Imperatoris jugiter excubant pro defenſione & tuitione corporis & honoris Imperat.οἰκειακοὶ σχολάτωρες,id eſt domeſtici milites appellati à Suida, & οἰκεῖοι δορυφόροι, id eſt, domeſtici haſtas geſtantes,à Socrat lib.1.c.13.Quorum alios pedites,alios equites fuiſſe,probat Cuiacius in l.1.C.de domeſticis & protectoribus,per l.fi.C.eod.& apertius per l.reſtituendæ.§.licentiam. C.de aduocat.diuerſ.iud.

Dominus paſſim appellatur is,qui feudum in re ſua alteri fundum conſtituit: ideirco, vt vulgo creditur,qui rei in feudum datæ dominium & proprietatem retinuit:ſolum vſumfructum feudi nomine conceſſit:lib.feud.2.titulo 8.§.tertio. Ego barbarico nomine Dominum eodem modo dici non dubito, quo & Signor, ſiue ſenior appellatur: quaſi vaſſallus Patronum ſuum honoris cauſſa Dominum appellaret: vt in formula juriſiurandi,lib.feud.2.titulo quinto.Ego vero,quod ero fidelis ei, vt vaſallus Domino. Sic domina patroni vxor appellatur, lib.2.titul.24.§. tertio. & l.Franc.lib.4.titul.46. Promitto me Domino meo Carolo, & filiis eius fidelem futurum. Ex eodem genere illud eſt, quod vulgo in ſcholis dictitant,directum feudi dominicum manere penes patronum: vtile vero in vaſſallum tranſire.

Dominicum,patrimonium domini. Hinc dominicum eccleſiæ, lib.feudor.2.tit.35.§.1.Epiſcopi & clerici, ea quæ in dominico habent,olim dederunt,& hodie dant.Sic in Append.Aimoini lib.quinto,capit.25. Cum omnibus villis in eo conſiſtentibus, tam dominicatis,quam etiam vaſſallorum. Item: Et Abbatias Pramram & Stabolam cum omnibus villis dominicatis,& vaſſallorum. Item in inſtrumento priuilegij ſancti Germani Pariſienſis: Vineas quoque in præfata villa decreuimus ab eiſdem excoli,vindemiari,à quibus olim cultæ fuerunt,& vindemiatæ,ſiue ſint indominicatæ, ſiue in beneficium quibuſlibet datæ. Hinc

Dominicalia,pro Regalibus feudis, vt apud Radeuic.li.2.c.30.In capitulis pacificationis oblatis ab Adriano Papa Imperatori Friderico I. de Dominicalibus Apoſtolici ſodrum non eſſe colligendum,niſi tempore ſuſcipiendæ coronæ.

Dotalitium vſusfructus partis bonorum mariti,quem vxori propter nuptias dat,vt eo poſt ſuam mortem alatur:Vulgus dotarium appellat: Harmenopolus Hypololon. v. Morganitica ex Hotoman. Saxon. Specul. lib.3.articul.74. Diuortium ſi id jure fuerit celebratum inter virum & vxorem, mulier dotalitium, id eſt, vitæ prouiſionem, ſibi in proprietatem viri donatum continebit. Sigeb.in chron.ſub anno 1178. Willelmus Rex Siciliæ fecit chartam fieri Iohannæ Reginæ ſuæ vxori de dotalitio ſuo: cuius partem hic poſuimus: Willelmus Rex Siciliæ diuina fauente clementia per hoc præſens ſcriptum damus, & in dotalium concedimus Iohannæ Reginæ chariſſimæ vxori noſtræ ciuitatem montis S.Angeli,&c.

Dotarium,(alij Dosrium.v.Morganatica)idem quod dotalitium, Neapol.conſt.li.3.tit.19.& tit.15.& ti.16.vbi mulier cogitur jurare fidelitatem ei,qui feudi proprietarius permanſit. Contra autem quod ab vxore confertur,Maritagium appellabant:quã vocem in Francogallia retinuimus.Petrus de Vineis epiſt.lib. 3.cap.5.Aggreſſus eſt eos in lecto nudos:& ſurgere non permiſit, donec eos in manibus eius omnem dotem & ius, de quibus tenebatur eis pro maritagio, reſpondere oportuit neceſſario remiſiſſe. Et lib.5.c.16. Et ideo cum pro maritagio filiæ noſtræ chariſſimæ, quam filio N.Marchionis Miſnenſis decreuimus copulandam,&c.

Dos interdum etiam dicitur,quod maritus vxori dat. v.Morganatica ex Hotom.

Duces, ab antiquis ſemper quidam pro doctoribus exercituum dicebantur: ſed tamen tribus modis id nomen vſurpatur: nam interdum duces appellabantur, qui ſummum in militia imperium obtinebant:qui,ſi commiſſo prælio victoriam obtiniſſent, Imperatores conclamatione militum appellabantur.Liuius libro 9. Iam primum vt ordiar ab ducibus comparandis, haud equidem abnuo, egregium Ducem fuiſſe Alexandrum. Interdum autem Dux appellatur,cui pars Imperij ab altero ſuperiore mandata eſt. Cic.Offic.3. M.Attilius Regulus, cum Conſul iterum in Africa ex inſidiis captus eſſet, Duce Xantippo Lacedæmonio, Imperatore autem patre Annibalis Amilcare, juratus miſſus eſt ad Senatum,&c. Sic in leg.conuentionum, 5.ff.de pact. Publica conuentio eſt, quæ fit per pacem, quoties inter ſe Duces belli quædam paciſcuntur. Sic à Cæſare Duces perſæpe appellantur,qui legati ipſius erant, qui Imperatore abſente ſummam poteſtatem habebant: vt Labienus apud Cæſarem libro 6. Præſtate eandem nobis Ducibus virtutem,quam ſæpe numero Imperatori

præſti-

Digitized by Google

præstitistis. Hirc. de bell. Afric. Quibus rebus cognitis, Iuba, cum non lege à Scipione atque eius Ducibus abesset. Prius autem Imp. ex prælio quodam appellatus fuerat. Iust. li. 24. Multis nobilibus regnum Macedoniæ affectantibus Sosthenes ignobilis præponitur esse: & cum Rex exercitu appellatus ipse non in Regis, sed Ducis nomen iurare milites coegit. Idem l. 9. Cum Honoratum insuper ducatu aduersarium viderat. Et li. 39. Agathocles Regis lateri iunctus ciuitatem regebat: tribunatus, præfecturas & ducatus mulieres ordinabant. Tacitus de mor. German. Reges ex nobilitate: Duces ex virtute sumunt: nec Regibus infinita aut libera potestas: & Duces exemplo potius, quam imperio, si prompti, si conspicui, si ante aciem agant, admiratione præsunt. Interdum tamen Duces dicuntur, qui summum imperium obtinent: qui vero cum potestate sunt, i. quibus imperij pars mandata est, Comites, Cicero pro Marcel. lo: bellicas laudes solebat extenuare verbis, easq; deprahere Ducibus, communicare cum militibus, ne propriæ sint Imperatorum. Et aliquando post. Hæc enim res vnius est propria Cæsaris: cæteræ duce te gestæ magnæ illæ quidem, sed tamen multo magnoque comitatu. Huius autem rei in idem est & Dux & Comes. Eo loco Cæsar perspicuus & Dux & Imperator appellatur. Idem in Lælio: de Scipione dicam libentius: qui aute illi fuerit gratuitus, quanta in Oratione maiestas: vt facile, Ducem populi Romani non Comitem diceres. Liu. li. 4. Ea rite opima spolia habētur, quæ dux duci detraxerit: nec ducē nouimus, nisi cuius auspicio bellum geritur. Cæsar cōment. Gall. c. vii. Comites familiaresq; eius angusto in loco, equitum nostrorum vim paulisper sustinuerūt: de Rege Ambiorige loquitur. Cic. pro Rabir. Callisthenem doctum hominem comitem magni Alexandri ab Alexandro necatum. Postea vero

Duces dicti sunt, quibus Rex aut populus regionis alicuius administrandę potestatem dederat: vt in l. Baioar. li. 13. c. 1. Si quis contra Ducē suum, quem Rex ordinauit in prouincia, illa, aut populus elegit Ducē, de morte eius consiliatus fuerit, &c. Specul. Saxon. lib. 3. art. 53. Quælibet prouincia Theutonicæ terræ suum habet Palatinatum: Saxonia, Bauaria, Frāconia, & Sueuia: quæ, antequam à Rom. superabantur, Regna fuerunt: à quibus ipsa in Ducatus nomina fuerunt permutata. Attamen illustres vassallos & vexillorum feuda resecarunt. Animaduersione autem dignum est, quod circiter ætatem Caroli Magni Duces dicebantur: cui duodecim Comites suberant: quod ex infra scriptis locis intelligetur. Theodulphus sub anno 849. Tassilonem Ducatu Baioariorum collocauit per suum beneficium, Grifonem vero partibus Neustriæ misit, & dedit ei duodecim Comitatus. Nam hoc illius fragmentum cum aliis nonnullis mihi Stephanus Pasquerius communicauit: vir eruditissimus, & in Frāciarum antiquitatum doctrina plane singularis. Eum autem locum Aimoinus imitatus est, li. 4. c. 61. Tassilonem (inquit) in Ducatū restituit, Grifonem more Ducum duodecim Comitatibus donauit. Sed ille tali beneficio contentus non erat. Idem eodem libro capite 116. Baldricus Dux Forciulienſis honoribus, quos habebat, priuatus, & marcha, quam solus tenebat, inter quatuor Comites diuisa est. Sic enim separatim legendum est, Inter quatuor, id est, xii. vt & in eiusdem Append. lib. 5. cap. 11. Itidem Baldrico Duci Forciulienſi, dum obiiceretur, & probatum esset, eius ignauia & iniuria vastatam à Bulgaris regionem nostram, pullus est Ducatu, & inter quatuor Comitatus est eiusdem potestas dissecta. Quem locum. P. Pithœus singularis ingenij, & omnium literarum laude præstans, iam pridem emendauit. Otto Frising. lib. Chronic. 5. cap. 20. At Pipinus Tassilonem in Ducatum restituit: fratrique 12. Comitatus restituit: quibus ille non contentus ad Ruaifarium Ducem Aquitaniæ fugit. Ado in Chro. Eique per beneficium Bajoariam Ducatum commisit: Grifoni quoque in partibus Austriæ xii. Comitatus dedit.

Duces rursus & Comites apud scriptores barbaricos ita distinguuntur, vt Duces sint totius Regionis Præfecti: Comites vrbis tantum. Greg. Turon. li. 9. c. 7. Ennodius, cum Ducatum vrbiū Turonicæ atque Pictauæ administraret, adhuc & vici Iulienſis atque Benarnæ vrbium principatum accepit. Sed cuntibus Comitibus Turonicæ, atque Pictauæ vrbis, ad Regem Childebertum, obtinuerunt eum à se remoueri. Idem li. 8. c. 18. Itaque Nicetius à Comitatu Aruerno submotus, Ducatum à Rege expetiit, datis pro eo immensis muneribus. Item: Theodolphum Andegauis Comitem esse decreuit. Item: Gondobaldus autem Comitatum Meldensem, ingressusque vrbem, causarum actionem agere cœpit. Item lib. 6. c. 4. Misitque ad Duces & Comites ciuitatum nuntios, vt muros componerent vrbis.

Dultum facere idem est, quod dimittere. Theodulphus: Saxones baptizati more suo omnem ingenuitatem & alodem suam magis gurpierunt, & dultum fecerunt.

E.

Equus interdum pro vassallo ponitur. Equites Regis, Vassalli Regij. Cuias.

Exercitalis, idem qui miles, vassallus, feudatarius. Lombard. lib. 1. tit. 25. Si quis de exercitalibus Ducem suum contempserit, ad iustitiam faciendam xx. solid. Duci suo & Regi componat.

Exfestucare, verbum ad feuda pertinet. Significat enim idem quod Deuestire, hoc est, honorem alteri abrogare, aut ipsum abdicare. Otto Frising. Chron. li. 7. c. 34. At Eugenius Papa cum Romanis hoc tempore pacem fecit, vt patritiatus dignitatem exfestucarent, & Præfectum in pristinam dignitatem reciperent. Sigebert. in Chron. ann. 1113. Concilium Romæ celebratur: pax inter regnum & sacerdotium reformatur, & ius inuesturarum Episcopalium ab Imperatore exfestucatur. Fictum videtur ex festuca, quo verbo veteres Latini virgam, furculum, vindictam significabant: eaque in seruorum manumissionibus vsebantur. Cum igitur inuestitura, festuca, aut scipione tradendo fieret. Infestucare dictum est, pro Inuestire: & exfestucare, pro deuestire. Otto lib. 1. Frid. 1. c. 8. Conditio pacis fuit, vt Bertolfus Ducatum exfestucaret, sic tamen, vt Turegum à manu Imperatoris ei tenendum remaneret.

Exinaniri feudum, dicitur, quod deseritur, quod euanescit, cuius constitutio irrita & inanis est, lib. 1. tit. 15. §. 2.

F.

Facere iustitiam, pro sistere se in iudicio, lib. feud. 1. tit. 22. & ti. 24. §. 4. Si Dominus ei iustitiam facere voluerit, poterit eum deprædare. Et lib. 2. tit. 24. §. 4. si suo domino iustitiam facere voluerit, feudo spoliandus est. Sic enim locum illum interpretor, vt in legibus Baioar. cap. 16. tit. 2. Si quis liber alteri libero, qui eum mallat, (in ius vocat) dedignabitur iustitiam facere. Item; Et postea respondeat secundum legem, & faciat iustitiam. Interdum tamen facere iustitiam est, legibus vindicare, vt lib. feud. 2. tit. 27. §. 6. Dominus, cuius castrum id esse cognoscitur, ad faciendam iustitiam illum producat. Interdum ius reddere, vel iurisdictionem exercere. Ado in Chron. Legatos regios, qui tunc ad iustitias faciendas cum eis versabantur, comprehendunt, Aimonius lib. 4. c. 10. Lotharius vero, cum secundum patris iussionem in Italia iustitias faceret, id est, ius redderet. Helmodus in histor. Slau. cap. 68. Super hos omnes functus est Comes honore Corneliæ, fecitque iustitiam populo suo, id est, ius reddidit. Hot.

Feudum, Germanica vox est, vulgo vsurpata pro beneficio, cuius nomine opera quædam gratiæ testificandæ causa debetur: vt multis exposuimus capit. Disput. feud. 1. ait Hotomannus Lex feud.

Feodum pro Feudum dixerunt multi, & in his Angli: Fortasse ab illa notatione Germanicæ vocis Fehd, de qua diximus eodem Disput. cap. Itaque vulgari lingua scribunt Fee: longissime tamen à Longobardici iuris ratione & instituto. Feoda nāque generaliter appellant prædia omnia, quæ perpetuo iure tenentur, etiam Allodia, quæ à parentibus & maioribus hæreditate relicta sunt. Et aliquando feodum ipsis hæreditatem significat. Hotomann. in Lexic. feud. Stephanus Pasquerius excellenti vir ingenio, & inter Parisienses causidicos dicendi facultate præstans, libellum mihi Anglicanum Litelronium dedit, quo feudorum Anglicorum iura exponuntur: ita incondite, absurde, & inconcinne scriptum, vt facile appareat, verissimum esse, quod Polydor. Virgilius in Anglica Historia de iure Anglicano testatus est, stultitiā in eo libro cum malitia & calumniandi studio certare. Sed operæ pretium, quas feudi species constituant, ipsorum verbis exponere. Feudum enim appellatur aliud simplex, aliud Talicum. Tenant en fee simple, est celui qui ad terres ou tenemens à tener à luy, & se heires à tous iours. Et est appel en Latin Feodum simplex: quia feodum idem est, quod hæreditas: & simplex idem est, quod legitimum vel purum: & sic Feodum simplex idem est quod hæreditas legitima, vel hæreditas pura. Car si home voile purchaser terres ou tenementz en fee simple, il conuient d'auoir ceux parolx en son purchasse, à auer & tener à luy & à ses heires: car ceux parolx (ses heires) sont le state denheritāces. Car si home purchasse terre par ceux parolx (à auer & tener à lei à tous iours) en ces deux cases, il n'y ad estat, fors que pour terme de vie: pour ce qu'il faut ceux parolx, ses heires: lesquels parolx tant solement font l'estat d'enheritance, en toutes feoffemens & grantes. Id est: Feudatarius simplex is dicitur, qui prædia perpetuario iure possidet. Nam Latine Feodum simplex vocatur, quia Feodum idem est, quod hæreditas. Et simplex idem est, quod hæreditas legitima, vel hæreditas pura. Nam si quis prædia iure feodi simplicis adquirere velit, hac formula vti eum oportet: vt sibi suisque hæredibus habere & tenere liceat. Hæc enim verba, Svis Haeredibvs, faciunt rem hæreditariam, siue perpetuariam. At si vtatur his verbis, vt tibi habere & tenere perpetuo habere, tenereque liceat: his duobus casibus ad vitæ tempus duntaxat adquiritur. Tum aliquanto post, cap. 2. Fee taile: feudum taile dicitur, cum prædia donata sunt alicui viro, & ipsius hæredibus ab ipso nascituris.

Digitized by Google

Feida, vel Faida, idem quod alibi Guerra: ex Germanica FEHD, quod modo bellū, modo capitales inimicitias significat. Leg. Longobard. tit. 20. Vt feida, quod est inimicitia, post acceptam compositionem postponatur. Et tit. 58. Propter Faidam deponendam, id est, inimicitiam pacificandam. In Lombard. lib. 1. tit. de homicid. lib. homin. leg. si quis Longobardus. Quia filiæ eius, quod fœmineo sexu esse probantur, non possunt ipsam Faidam leuare. Item lib. 1. tit. 7. Vt Faida (quæ est inimicitia) post compositionem acceptam postponatur. Hinc Faidosus, qui alibi diffidatus, cui inimicitiæ denuntiatæ sunt, vt in legibus Frising. Homo Faidosus pacem habeat in Ecclesia, in domo sua, ad Ecclesiam eundo &c. Et in legibus Baioar. Si quis hominem per iussionem Regis occiderit, non requiratur ei nec feudosus sit. Hinc Diffidare, meo iudicio, pro inimicitias denuntiare, bellum indicere, hostem declarare. Et Diffidatio, quæ à Barbaricis ad Latinam consuetudinem alludentibus Diffiduciatio dicta est. Abbas Vrsperg. in constit. Frider. 1. Sanximus etiam, vt quicunque alij damnum facere, aut lædere ipsum inceadat, tribus ad minus ante diebus per certum nuntium suum diffiducient eum: quod si læsus diffiduciarum se fuisse negare voluerit, &c. vide supr. Diffidare. B. Rhenanus German. rerum li. 2. Faidam vocabant Franci simultatem apertam, qua vnus aliquis vni vel pluribus bellum denuntiat: ab hoc Gallicani scribæ Faidosum appellant, qui Faidam exercet. Germanis notum minus vocabulum est.

Felonia, non præcise contumaciam Vasalli in Dominum, huiusve in vasallum perfidiam significat: verum quodvis capitale facinus, lib. feud. 2. tit. 26. §. Domino, 23. Domino committente feloniam (vt ita dicam) proprietas feudi ad vasallum pertinet, siue peccauerit in vasallum, siue in alium, & rursus tit. 37. & tit. 47. si fratrem interfecerit, vel aliam feloniam commiserit. Denique Felonia Gottis & Longobardis dicitur, quod Germanis hodie *Schelmerey*, Latinis Scelus.

Feudatarius, qui feudum à patrono sibi commissum accepit: Latina consuetudine, vt beneficiarius, lib. feud. 3. tit. 2. §. 3. Feudatarius Parium laudatione damnum resarciat.

Fictum vectigal, cuius mentio fit in constitut. Frider. de Pace Constantiæ, fixum & firmum significat. Cuiac. 1. loc.

Fideles interdum generaliter dicuntur, qui in principis alicuius potestate ac ditione sunt: qui vulgo subiecti appellantur, vel subditi. Gregor. Turon. lib. 10. cap. 3. Nos, piissime Rex, subiecti atque fideles vobis gentique vestræ esse desideramus. Item li. 4. Sacramentum dederat, vt ei fidelis esset: & lib. 5. Sacramento se obstrinxit, quam fidelis Regi Chilperico esse deberet. Hinc

Fidelitas generaliter interdum pro fide & obedientia omnium subiectorum. Duplex enim fidelitas est: Vna, quæ à vasallis & quasi vasallis: altera quæ à ciuibus præstatur, vt in leg. Frideric. de pace Constant. lib. feud. 2. tit. 61. Vasalli nostri à nobis inuestituram recipiant, & fidelitatem faciant, sicuti vasalli cæteri omnes, sicut ciues à XVI. annis vsque ad LXX. Item apud Radeu. lib. 2. c. 30. Episcopos Italiæ solum sacramentum fidelitatis sine hominio facere debere domino Imperatori. Abbas Vrsperg. sub anno 1191. Procurante Imperatore factum est, vt principes Alemanniæ penes omnes filium paruulum ipsius adhuc in cunis vagientem, assumerent in Regem, & ei fidelitatem iurarent. Aimoin. lib. 4. c. 61. Et post eum totidem verbis Abbas Vrsperg. in vita Pipini Regis. Illuc & Tassilo Dux Baioariorum cum primoribus gentis suæ venit, fidelitatemque tam ipsi Regi Pipino, quam filiis eius iureiurando promisit Radeuicus lib. 1. c. 11. Tunc ad curiam venientes Friderico fidelitatem fecerunt, atque hominium & beneficia sua de manu illius reuerenter susceperunt. Et huc pertinet illa quæstio de iuramento, quod Impp. Papæ Rom. in coronatione recipienda præstare solebant, c. ego Ludouicus, dist. 63. vtrum sit iusiurandum fidelitatis vasallitiæ, quasi imperium à Papa recognoscat, cap. 1. de iureiur. in Clem. an vero iusiurandum fœderis, aut fidelitatis iudicialis, quasi Imp. simpliciter se Ecclesiæ Christianæ fidelem fore promittat.

Fideles interdum specialiter dicuntur iidem qui vasalli: qui feudo accepto, in Patroni fide & clientela sunt: viciſſimque suam ei certi obsequij nomine fidem astrinxerunt. Cicero in Oratione pro Sex. Roscio: Quæres in cuius fide sint & clientela, lib. feud. 1. tit. 14. §. 3. Si ergo domino & fideli placuit, vt paciscantur cum filia, &c. Et lib. 1. tit. 4. §. 6. Tunc oportebit fidelem incrementi vestituram probare. Item: Si vero fidelis in possessione incrementi fuerit, &c. Et tit. 6. Si contentio fuerit inter dominum & fidelem de investitura feudi, &c.

Fidelitatem dicimus (inquit Obertus) iusiurandum, quod vasallus præstat domino, lib. 2. tit. 3. §. 4. & tit. 26. §. vbi quot heredes sunt, tot fidelitatem habent: hoc est, tot debent se domino exhibere, vt ei suam fidem & obsequium interposito iureiurando adstringant. Iusiurandum fidelitatis videtur Latine non incommode dici Execratio posse. Cicero Verria. 7. Vbi fides, vbi execrationes, vbi dextræ complexusque? vide Vasallitium.

Fodrum, quod à Germanico vocabulo *Futer* derivat Cuiacius, passim hodieque in Cauponis Germaniæ pro pabulo equorum vsurpatur. In legibus Franc. Tempore hyemis, quando marescalcos illarum ad fodrum dirigunt. Passim vero vsurpatur pro annona militari: vt lib. feud. 3. titul. 1. tradere volumus. Item lib. 2. tit. 56. Et tit. 62. Nobis intrantibus Lombardiam fodrum consuetum & regale præstabunt. Otto Frising. lib. 1. Frider. 2. cap. 13. Mos enim antiquus, ex quo imperium Romanum ad Francos derivatum est, ad nostra vsque deductus est tempora, vt quotiescunque Reges Italiam ingredi destinauerint, quaros quos libet de familiaribus suis præmittant, qui singulas ciuitates, seu oppida peragrando, ea quæ ad fiscum regalem spectant, quæ ab accolis fodrum dicuntur, exquirant. Huius collationis, quę ob transitū exercitus imponitur, mentio fit in leg. si pendentes, 12. §. si quid. ff. de vsufru. & apud Petrum de Vineis Epist. lib. 2. cap. 29. vbi fodrum interpretatur frumentum, hordeum, & res alias victui oportunas, ad exercitum Imperatorium. Sicul. Flaccus de cond. agror. Nam & quoties militi prætereunti, aliive cui comitatui annona publica præstanda est, si ligna aut stramenta deportanda, quærendum, quæ ciuitates, quibus pagis huiusmodi munera præbere solitæ sint. Appendix Aimoini lib. 5. cap. 3. Inhibent à plebeiis alterius annonas militares (quas vulgo Fodrum vocant) dari. Fuit enim hoc antiquioris quoque consuetudinis. Guntherus.

Id quoque quod fodrum vulgari nomine dicunt,
Et capitolicium certo sub tempore censum,
Hæc Ligures sacro tribuerunt omnia fisco.

Ammianus Marc. in fin. lib. 21. Eique vehiculo insidenti (de Iouiano Imperatore loquitur) vt Principibus solet, annonæ militaris offerebantur indicia, vt ipsi nominant, probra. Quod sane eiusmodi sit, non intelligo. Illud constat, annonas illas militares plerunque æstimari, & pecuniam pro iis pendi solere: quod institutum ex antiquis magistratuum Roman. moribus fluxit: qui cum frumentum in cellam ab aratoribus exigendi ius haberent, sæpe pro frumento pecuniam, quanti frumentum erat, accipiebant. Qua de causa genus illud frumenti Æstimatum appellabant, vt in Verrinas Ciceronis Orationes multis locis docuimus. ait Hotom. Lexic. feud. verbo Fodrum, vide ibid. verbo Mareschalcus. Seruius Honoratus in 1. Æneid. Cellarium (inquit) dicitur paucorum dierum. Vnde & in cellam dicitur imperatum frumentum. Penus vero dicitur longi temporis. Otto Frising. lib. Frideric. 2. cap. 23. Peractis ibi aliquot diebus, cum fodrum à vicinis ciuitatibus, & castellis, & oppidis exquireretur, *Spoletani* indignationem Principis incurrunt: dupliciter enim peccauerant, cum octingentarum librarum facti essent obnoxij, partim defraudando, partim falsam monetam dando. Prælatum est autem, quod Cicero de suo fodro & annonis scribit in Epist. ad Atticum. Nos Asia excepit mirabiliter. Aduentus noster ne minimo quidem sumptui fuit. Scito non modo nos fœnum, aut quod lege Iulia dari solet, non accipere: sed ne ligna quidem: nec præter quatuor lectos, & tectum quidquam: multis locis ne tectum quidem, & in tabernaculo manere plerunque. Sic in prouincia nos gerimus, quod ad abstinentiam attinet, vt nullus teruncius insumatur in quenquam. Id sit etiam & legatorum & tribunorum, & præfectorum diligentia, vide Mareschalcus.

Forbannum, pro Relegatione, vel certarum regionum interdictione. Et Forbanniti, interdicti. Legis Franc. cap. 50. vt Comes, qui latronem in Forbannum miserit, vicinis suis & aliis Comitibus notum faciat, eundem latronem à se forbannitum, vt illi eum non recipiant. Et cap. 49. de latrone forbannito, vt nemo eum recipiat.

Francia, eius amplitudo, diuisio: vide Salica lege vxorem ex Hot.

G.

Gallia, Germania, vide Salica l. ex Hotom.

Gastaldus, v. Guastaldus.

Geniculus, in quibusdam feudorum libris dicitur pro Generatio, siue gradus generationis: vt lib. 1. tit. 1. §. 3. Licet moderno tempore vsque ad septimum geniculum sit vsurpatum. Item in Lomb. lib. 2. tit. 14. Omnis parentela vsque in septimum geniculum numeretur.

Gessel vox Germanogallica, quæ significatur comes, qui nobis seruit mercede certa, vnde & Gessatas populos Gallica lingua nuncupatos, Polybius 11. & Plutarchus in Marco Marcello scribunt.

Grafij sunt iudices pedanei.

Grauio, vel Graphio, appellatur iudex fiscalis: qui & Comes dicitur.

Guadia est pignus, vnde Inguadiare verbum, de quo posterius suo loco dicemus. In Lombard. li. 1. tit. 15. Si non habuerit, vnde summam persoluat, semetipsum per guadiam in seruitio principis tradat. Item lib. 2. tit. 21. Si quis alij guadiam & fideiussorem dederit, omne quod per guadiam & fideiussorem obligauit, adimpleat. Item si quis alij guadiam dederit, & eam recipere neglexerit, &c.

Guardia

Digitized by Google

Guardia, pro custodia, vetus vox Germanica, *vvarden* vel *vvarten*: qua sermo quoque Gallicus hodie vtitur: vnde feudum Guardiæ, cum quis prædio custos imponitur. Hinc tenere pro feudo & tenere per Guardiam opponuntur, lib. feud. titul. 2. & tit. 11.

Guarentare, vel (vt est in aliis libris) Guarentisare, pro causam alterius suscipere, defensorem se profiteri, *vvahren*, *bevvahren*: Priscum Francorum verbum, quod in Francogalliam inuectum est. Cæterum: quo significatur is, qui Latinis Auctor dicitur, & euictionem præstat, lib. feud. 2. tit. 34. §. 2. in Lombar. tamen libro 2. tit. 36. de euiction. Latine appellatur Auctor. At in Specul. Saxon. dicitur VVarandator, art. 9. *der da bevvaret vor schaden schadlos helt*. Quisquis alteri ante resignationem & infeudationem, bonorum possessionem tradiderit, ipse eiusdem debet esse VVarandator, quotcunq; emptorem ipsius VVarandatione indigere contigerit. Item artic. 15. At VVarandam emptionis suæ producere potuerit, &c. Item: Nisi per defectum in testibus, aut VVaranda succubuerit. Aliis autem locis VVaranda pro satisdatione passim vsurpatur.

Guastaldus, præfectus siue custos curtis, qui & actor dicitur, Lombard. lib. 2. tit. 17. Si Guastaldus, aut quilibet acta Regis, post susceptas & commissas sibi ad gubernandum curtes, aut casas Regis, aliquid per donationem conquisierit. Et mox: Concedimus etiam Guastaldis nostris curtes nostras prouidentibus. Item Lombard. lib. 1. tit. 32. & Langobard. leg. titul. 39. §. si quis Guastaldus, vel Actor Regis curtem Regiam habens ad gubernandum, ex ipsa curte alicui sine iussione casam tributariam, vel terram, syluam, vites, vel prata ausus fuerit donare. Sic libro feudorum 1. tit. 10. Nisi Vassallus sit Guastaldus, vel actor Domini. Item leg. Langobar. tit. 101. §. 17. Si mancipium cuiuscunque in curte Regis confugium fecerit, & Guastaleus, aut actor Regis post secundam & tertiam contestationem reddere dilatauerit.

Guastaldorum quoque munus aliquod erat in re militari: vti patet ex Lombard. libro 1. titulo 15. Si Dux exercitalem suum molestauerit iniuste, Guastaldus eum solaciet, vsque dum ad præsentiam Regis eum perducat. Item si Guastaldus exercitalem suum contra rationem molestauerit, Dux eum solaciet, quousque veritatem suam inueniat. Paulus Diaconus de gestis Langobard. lib. 5. cap. 11. Ipsumque per Alzeconem mutato dignitatis nomine, pro Duce Guastaldorum vocitari præcepit. De Guastaldo Vitus Amerbachius in Capitul. Caroli Mag. sic scribit: Guastaldus significat œconomum, id est, procuratorem domus, & rei familiaris. Puto factum nomen à Guast. id est, hospitium, vel potius à Germanorum *Gast*, hospes, hospitio receptus veteri Germanica & Gallica lingua, & Halden, id est, tenere. Sic enim in quibusdam Germaniæ locis adhuc verbum pronunciatur. Feudi Guastaldiæ exemplum extat apud Petrum de Vineis, lib. epist. 6. cap. 25. Ita tamen (inquit Fridericus) quod castrum ipsum à nobis & heredibus nostris in Capitaniam teneat, & immediate à nostra curia recognoscat: viuens iure Francorum, in eo videlicet, quod maior natu in ipso succedat.

Guerra, siue Werra, non tantum dicitur bellum, quod Imperatoris nomine publice geritur: verum etiam quod priuatus aliquis susceperit: cum suas inimicitias persequitur, vt libro Feudorũ 2. tit. 28. §. 1. & 2. & apud Vrspergens. Abbatem in l. Frideric. Imperator. Si liber homo, ingenuus, ministerialis, incẽdium commiserit, pro VVetra propria, pro amico, pro parente.

H.

Hauberticum feudum, Gallica lingua vulgo dicitur, pro Loricatum, id est, datum Vassallo ea conditione, vt ad edictum loricatus, siue cataphractus præsto sit. Nam vt Lorica Latinis, proprie & minus vsitate est tegmen de loro factum, quo maiores in bellis vtebantur: quemadmodum Seruius Honoratus scribit in lib. Æneid. 11. frequentissime autem pro ærea armatura integra vsurpatur. Sic apud Gallos Haubert, proprie loricam annulis contextam significat, quam vulgus Cotte de maille, appellat. Vnde vetus prouerbium Gallicum, De maille à maille on faict le haubergeon. Post vero integra equitis armatura eo nomine appellata est: videturq; Nortmannicum verbum fuisse: cum in ea Galliæ parte frequentius illud verbum vsurpatur: vnde Fiefs de haubert, feuda Loricæ. Sigebertus in Chronic. ann. 1160. In Nortmannia de feudo vniuscuiusque Loricæ, & de reliquis omnibus tam in Nortmannia, quam in Anglia, & reliquis suis terris. Helmodus in histor. Slauorum, lib. 1. c. 88. in hunc modum rebus compositis, profectus est Dux in Langobardiam, cum mille (vt aiunt) loricis, habens in comitatu suo Adolphum Comitem, &c. Idem lib. 2. cap. 13. Filius quoque Regis ex concubina natus, Christophorus nomine, cum mille (vt aiunt) loricis, venit Aldenburg, & percusserant maritima eius. Feudum igitur loricæ est, quod militi assignatur, ea lege, vt ad edictum præsto in armis sit. Landulphus lib. histor. Miscellan. 24. Vsque ad viginti scaphas remanserunt habentes centenos loricatos, ad has custodiendas. Et lib. 26. Misit tria millia loricatorum ad circundandum eum ne fugeret. Antonianus Florentinus histor. part. 2. tit. 16. cap. 13. §. 2. Inuenti sunt habere peditum sexcenta millia: equitum vero loricatorum centum millia. Item tit. 17. cap. 8. §. 3. In solo domini Imperatoris comitatu equitum loricatorum erant ad LXX. millia absque peditum copiis. Helmodus in hist. Slau. cap. 52. Elegit de exercitu mille loricatos, abiitque in occursum exercitus. Sic Liuius Latine loricatos interpretatur, quos Græci cataphractos appellant lib. 37. His (inquit) tria millia peditum loricatorum cataphractos ipsi appellant, adiunxit.

Here vox Germanorum antiqua: qua significatur exercitus: quo sensu & Herislit dixerunt lib. 15. Langius, de exercit. lib. 17. de eo qui alij anteest. desertionem exercitus.

Heres in iure feudistico proprie filius intelligitur. Itaque sine herede decessisse dicitur, qui sine filio decessit. lib. 1. tit. 13. & lib. 2. titulo 34.

Hereditas autem plerunque allodia significat. Vt in Specul. Saxon. articul. 5. Quæcunque bona defuncti post se relinquit, vocabulo vniuersali hereditatis complectimur, nisi feudum fuerit.

Heredes accelerantes, *Gahnerben*, in Speculo Saxonico, artic. 17. appellari videntur, quos Francogallica lingua appellamus, Habiles à succeder. Quando, inquit, hæreditatem neque soror, neque frater adest, omnes qui se in pari gradu cognationis existere probauerint, æquam hæreditatis percipiant portionem. Et cum in sexum non discernamus, heredes accelerantes eos appellamus.

Heribannum, edictum, quo feudatarij ad militiam in diem certum euocantur: vt in voce Bannus exposuimus. Hinc non respondet ad editum, apud Vlpianum l. 4. ff. de re milit. vbi tamen nonnulli maluerunt delictum. Liuius lib. 1. Qui vbi ad edictum Romani regis ex omnibus populis conuenere, &c. Idem lib. 10. Vt qui iuniorum non conuenisset ad Imperatorum Edictum, quique iniussu abiisset, caput Ioui sacratum erat.

Herischulda, est pœna non respondentis ad delictum. Cuiac. in præfatio. feud. Idem significabat antiqua Germanorum vox Raisouueldum.

Herislitium, vide Bannus, bannitus.

Homo, hominium, homagium quid sit, exposuimus cap. Disput. 111. Albertus Krantzius videtur hoc posterius illo facere, in VVandalia lib. 3. cap. 36. Apud Cæsarem, inquit, immenso auro in satisfactionem, & hominio, quod nunc vocant homagium præstito indemnitatem coemit. Helmodus in historia Slau. cap. 68. Quicunque voluisset fieri homo, Etheleri veniebat vt acciperet byrrum, clypeum, vel equum. Et mox: Sicubi reperti fuissent homines Etheleri, aut renuntiarent homini, aut prouincia secederent. Videtur autem hominiorum inistitutum etiam in Græciam posterioribus seculis manasse. Nam in Epistola Emanuelis Græcorum Imperatoris apud Albertum Krantzium in Saxonia lib. 6. cap. 37. ita scriptum est: Sultanus Imperio nostro se dedidit, & missis legatis misericordiam postulauit: fecitque imperio nostro hominium & iuramanta: pollicitus seruire nobis aduersus omnem hominem: ita vt sit amicorum nostrorum amicus, & hostis inimicorum. Hominium triplex esse docuimus cap. dis. 10. Addunt etiam nonnulli Hommage de pleiure, hominium vadicum: cum quis Patrono ab hostibus capto, tenetur se vadem & obsidem ipsius præstare: velut (inquit Butelerius) cum Rege Iohanne ab Anglis capto Barones Franciæ complures coacti sunt vades se pro eo præbere. Otto Frising. hominium alicui cum sacramento fidelitatis exhibere. Ioan. Trit. homagio fidelitatis suscepto, Radeuic. hominium & beneficia de manu illius reuerenter susceperunt. Hotom. Lex. feud. verb. homo. Cicero tamen Philip. XII. Quod si in bello (inquit) dari vicarij solerent, libenter me, vt Domitius Brutus emitteretur, pro illo includi paterer. Verum autem proprium que feudum est, cuius causa fidelitas iuratur, & militaris opera obligatur, Otto Frising. libro Friderici primo, cap. 20. Ad pedes Imperatoris satisfactionem offerens, humiliter Dux venit, hominium que sibi cum sacramento fidelitatis exhibens, Ducatum ab illo suscepit. Iohann. Tritemius cap. 12. Eodem die Fridericus Colonien sem ciuitatem ingressus, cum honore magno suscipitur: & homagio fidelitatis suscepto, per dies septem commoratus. Otto Frising. libro 7. cap. 19. Imperator Polonorum Ducem cum multis muneribus obuium habuit, quem tamen ante non dignatus est suo conspectui præsentari: quam de Pomeranis & Ragis tributum sibi faceret, subiectionemque perpetuam sacramento confirmaret. Radeuicus lib. 1. cap. 11. Tunc ad curiam venientes, Friderico fidelitatem fecerunt, atque hominium, & beneficia sua de manu illius reuerenter susceperunt.

Homologus, ὁμόλογος à nonnullis dictus est pro Vassus, aut Vassallus: quemadmonum in disput. cap. 4. exposuimus. De-

Digitized by Google

dititij à Romanis dicti, qui à Græcis ἐμόλογοι, vtpote qui non modo in fide, verum etiam in ditione, ac potestate populi Romani essent. Nam etsi libertatem retinebant, non tamen parem iuris & libertatis conditionem obtinebant. Itaque tres libertatis gradus Vlpianus in Fragmentis exposuit: ciuium Romanorum Latinorum, Iunianorum, aut Dedititiorum, aut qui Dedititiorum numero erant: qui ciuitatis Romanæ ius nullo modo assequi poterant: vt Caius in libro Institutionum primo exponit. Quare non recte Vassallus omnis dedititius appellatur. Multi enim vassalli sunt, qui in fide tantum sunt: cum dedititij (vt modo dictum est) etiam in ditione ac potestate essent. Et, vt de dedititijs semel dicamus, apud Romanos hoc nomine appellabantur, qui armis populi Romani territi, sese, suaque omnia Imperatori exercitus debebant, inque ipsius fidem & clientelam permittebant, seseque imperata facturos promittebant. Deditionis autem forma hæc erat: vt dediti arma traderent: deinde vt obsides darent, tum vt juratent, se nequidquam contra populum Romanum consilij inituros, neque obsides repetituros, neque recusaturos, quo minus perpetuo sub populi Romani ditione atque imperio essent. Plura vide in Hotomanni iam dicto loco: & ibidem, quod dedititij meliore conditione quam serui, deteriore quam liberi sint. Liuius libro vigesimo octauo: Mox vetustus erat Romanis, cum quo nec fœdere, nec legibus jungerentur amicitia, non prius imperio in eum tanquam pacatum vti, quam omnia humana diuinaque dedidissent: obsides accepti, arma adempta, præsidia vrbibus imposita forent. Idem lib. 1. Dedititiosque Collatinos ita accipio, eamque deditionis formulam esse Rex interrogauit: Estisne vos legati, oratoresque missi à populo Collatino, vt vos populumque Collatinum dederetis? Sumus. Estne populus Collatinus in sua potestate? Est. Dedititne vos, populum Collatinum, vrbem, agros, aquam, terminos, delubra, vtensilia, diuina, humanaque omnia in meam populique Romani ditionem? Dedimus. Et ego recipio. Idem lib. 7. ex formula Campanorum: Itaque populum Campanum, vrbemque Capuam, agros, delubra deum, diuina humanaque omnia in vestram P. C. populique Romani ditionem dedimus, quicquid deinde patiemur, dedititij vestri passuri. Deinceps reliqua videamus. Cæsar lib. 2. Cæsar respondit, se eorum ciuitatem conseruaturum, si priusquam aries murum attigisset, se dedidissent: sed deditionis nullam esse conditionem, nisi armis traditis. Idem alio loco: Cæsar obsidibus acceptis, armisque omnibus ex oppido traditis in deditionem Suessiones accepit. Et lib 1. Helucij legatos ad eum de deditione miserunt. Cæsar obsides, arma, seruos, qui ad eos perfugissent, poposcit. Item: Hos Cæsar reductos in hostium numero habuit. Reliquos omnes obsidibus, armis, perfugis, traditis, in deditionem accepit. Idem lib. 7. Tertio die missis ex oppido legatis de deditione arma proferri, jumenta produci, sexcentos obsides dari jubet. Liui. lib. 14. tertium fœderis genus esse ait, quo bello victis leges dicuntur. Vbi enim omnia ei, qui armis plus posset, dedita essent, quæ ex iis habere victos, quibus mulctari eos velit, ipsius jus atque arbitrium esse. Latini de Campanis apud eundem: Campanorum aliam conditionem esse, qui non fœdere, sed per deditionem in fidem venissent. Item de Apulis: Ita in societatem eos esse acceptos, vt non æquo fœdere, sed vt in ditione populi Romani esset. Quod autem de ariete Cæsar scribit, quod sane memoratu dignum est, idem Cicero libr. Offic. 1. confirmat: Et cum ijs, inquit, quos vi deuiceris, consulendum est: tum ij, qui armis positis ad Imperatorum fidem confugiunt, quamvis murum aries percusserit, recipiendi sunt. Cum igitur bello victi, aut captiui omnes essent, aut dedititij: captiui quidem victorum serui fiebant: dedititij vero meliore conditione quam serui, deteriore quam liberi.

Hostis, pro exercitu, castris, militia. Vnde vox Francogallica, l. host. lib. feudor. 1. tit. 20. Si insimul steterint, vel in Regem hostis adquisierint. Item libro 1. titul. 7. Tunc enim possunt deuestiri, nisi fecerint hostem Romæ, id est, in exercitu & comitatu Imperatoris Romam profecti sunt. Sic libr. leg. Franc. 4. De non cogendo bibere in hoste: vt nemo patrem suum bibere cogat, Aimo. Hostem dixerit, i. exercitum: & quicunque in exercitu ebrius fuerit, ita excommunicetur, vt in bibendo sola aqua vtatur, donec se male fecisse cognoscat. Et apud Aimon. lib. 1. cap. 28. Vnde hostem quam maximam potuit cum Carolomanno dixerit. Hinc

Hostendiciæ dicuntur (vt Feudista scribit) adjutorium, quod Vassalli faciunt Dominis Romam cum Rege in hostem pergentibus. Verbi gratia, in Lombardia, dimidiam, in Teuthonica terra, tertiam partem fructuum eius anni, quo hostem faciunt, libro feudorum 2. titulo 40. Fictum vocabulum ab hoste, quod exercitum aut castra significat, & quo adhuc in Francogallia vulgo vtimur, perfacile intellectu est. Cum autem passim in legibus Barbaricis Heristitium pro desertione militiæ dici videamus, ab here, quod exercitum significat: facile adducor, vt corruptum verbum existimem, pro Hostelitz, vel Hostelitiæ. Rursus aliud Hostelitiás, aliud Heristitium esse arbitror: nam Heristitium capite plectitur. In Lombli. 1. tit. 15. l. si quis contumax. quippe, cum belli causa edictum promulgatum esset. Hostelitiæ vero pecuniaria multa est, etiam Friderici const. lib. feud. 2. tit. 55. quia edictum non belli, sed honorati comitatus causa factum fit: cum Imperatore Romam ad petendam coronam proficiscente, euocantur. Itali feuda Imperij tenentes, vt in faucibus Italiæ Imperatori præsto sint, cum equis & armis.

I.

In antea, pro deinceps, posthac, in posterum: quasi futurum tempus non à tergo sequatur, sed ante nos cedat, lib. feud. 2. tit. 5. Iuro quod à modo in antea ero fidelis ei. Et tit. 7. Honorem quem nunc habes, vel in antea habebis, id est, deinceps.

Inculpatus, pro culpatus accusatus, lib. feud. 1. tit. 19. §. Si vnus inculpatus fuerit, vna de his nominatis culpis. Sic l. Salic. tit. 43. Si cuius seruus in furtum fuerit inculpatus, si talis causa est, &c. Item leg. Burg. tit. 8. de ingenuis inculpatis.

In capillo puella dicitur, quæ nupta non est: quia comatæ, siue velo capitis tegmine incedebant: nuptæ capite velato erant. lib. feud. 2. tit. 24. §. 3. Rursus si Dominæ vel filiæ, aut sorori in domo adhuc manenti, quæ in capillo dicitur, sese immiscuerit, &c. in Lomb. lib. 12. cap. 10. Qui filiam in casa habuerit in capillo, & filium non reliquerit, &c. Et Neapol. const. 5. tit. 17. Et sorores in capillo succedunt. Coniugatæ autem & dotatæ à fratrum successionibus excluduntur. Et mox: Filiæ autem in capillo post mortem patris in domo manentes, maiores sorores coniugatas, & donatas de bonis patris excludunt. Leg. Langob. tit. 45. De eo qui filiam in capillo in casa habuerit, & filium non reliquerit legitimum, &c. Fuit autem apud antiquos consuetudo hæc, vt nouæ nuptæ crines soluerent: quod in secundis nuptiis non fiebat. Optatus Afer contra Donatistas scribens. Inueniſtis (ait) huiusmodi virgines, quæ iam spiritualiter nupserant: quasi secundo coegistis ad nuptias: vt crines iterum soluerent, imperastis. Hoc nec mulieres patiuntur, quæ carnaliter nubunt. Ex quibus si alicui maritum murare contigerit, non reperitur illa temporalis festiuitas. Hæc ille: fuisse tamen hoc quoque luctus & mœroris argumentum, multis ex locis constat. Ouidius Trist. 1.

Illa etiam ante lares sparsis prostrata capillis,
Contigit extructos ore tremente focos.

Liuius 1. Soluit crines, & flebiliter nomine sponsum mortuum appellat. Notatu etiam dignum est, moris fuisse Francorum Regibus, vt filios exephebos Principi alicui vicino tondendos mitterent, qui eorum postea quasi Patronus esset. Seruos enim Romano more cum libertatem acciperent, tondi solitos, nemo ignorat. Paul. Diac. de gest. Langob. lib. 6. c. 37. Circa hæc tempora Carolus Francorum Princeps, filium suum ad Luitprandum misit, vt eius (iuxta morem) capillum susciperet: qui eius cæsariem incidens, ei pater effectus est: multisque Regiis muneribus donatum genitori remisit.

Inuadiare pecuniam, est, vel ex commisso, vel ex condemnatione debere, lib. feud. 2. tit. 27. §. 4. Quicunque iudici suo pro excessu viginti libras inuadiauerit, prædium suum pro pignore illi tradat: & intra quatuor septimanas inuadiatam pecuniam persoluat.

Inuadiare, pro oppignerare. Sigeb. in Chron. ann. 1160. Vilhelmus Comes Pictauiensis inuadiauit eandem ciuitatem Raymundo Comiti, propter pecuniam, quam idem Vilhelmus in expeditione exponit. Sic multam, inuadiare, est obligare dato pignore.

Inuadiare hominem, pro obsidem dare, in Lombard. lib. 1. tit. 25. l. si quis liber, Semetipsum inuadiare studeat, vsque dum plenam compositionem adimpleat. Et paulo post: Si non habuerit vnde summam persoluat, semetipsum per guardiam in seruitio Principis tradat.

Inuestire est possessionem tradere, vide supra deuestire ex Hotomanno.

Inuestitura, barbaricum nomen, barbaricam quoque notationem habet. Nam (vt ait feudista libro 2. titulo 2.) Inuestitura proprie dicitur possessio: abusiue autem modo dicitur, quando hasta, vel aliud corporeum traditur à domino. Itaque in legibus Barbaricis, vestitura propriè pro ipsa possessione vsurpatur & vestitus, pro possessus. Leg. Franc. lib 4. in capitulis additis, cap. 4. Vt omnis liber homo, qui quatuor mansos vestitos de proprio suo, siue de alterius beneficio habet: id est qui quatuor mansos aut in allodij, aut feudi nomine habet, tenet, possidet. Item cap. 21. Si quis proprium nostrum, quod in vestitura genitoris nostri fuit, alicui reddiderit, &c. Hinc in quiquidam Francogalliæ nostræ regionibus Vest, Deuest, ficta vocabula: Nam Vesten & beveſten hodie quoque Germani dicunt, pro confirmare & stabilire. Quemadmodum ergo Romani iuris instituto nullæ alienationes sola conuentione fiebant, sed vt solemni mancipatione, vel naturali traditione, tamen vt iidem certam verborum formulam (quam stipula-

Digitized by Google

stipulationem appellabant) firmandi & stabiliendi causa insuper adhibebant. l.1. ff. de prætor. stipulat. sic Langobardi ritum aliquem, vexilli, gladij, aut hastæ, præter conuentionem adhiberi voluerunt. Velut eiusdem leg. Franc. lib. 4 cap. 21. De illis libertatibus & rebus reddendis, quæ in dominica vestitura sunt. Sic leg. Franc. lib. 4. cap. 15. Aut propter vestituram Domini Caroli genitoris nostri eadem mancipia contradicere non audeat. Quod si à veste, vel vestimento deductum inuestituræ nomen esset, primum infeudationis insigne genus aliquod vestis fuisset. At suo loco demonstratum est, non vestimento, aut inuestimento: sed gladio vel hasta, Regnum: vexillo Ducatum: virga & annulo, Episcopatum: hasta vero inferiora feuda conferri. Deinde intelligi oportet, inuestituram non esse symbolum infeudationis proprium: neque in feudorum possessionibus tradendis tantum adhiberi solitam fuisse: nam in omnium etiam rerum traditionibus adhibebatur, quę absentes erant: id est, quarum præsentium possessio non dabatur, velut in Lombard. libro 2. tit. 18 hoc est, titul. de vltim. voluntat. l. pen. vbi Imperator Ludouicus statuit, vt si quis extra suum comitatum, forte in castris, aut palatio Regis de iis bonis, quæ in illo comitatu sunt, testari velit, coram testibus traditionem faciat, & fidejussorem constituat: cui inuestituræ post suam mortem faciendæ potestatem præbeat. Nam quomodo moriens extra suum Comitatum & patriam, rerum in ea positarum traditionem faciet? nimirum per symbolum & notam inuestituræ. Quod autem de fidejussore statuit, consentaneum est juri Romano, de quo in leg. 4. ff. de cuict. vt in alienationibus, inter viuos etiam secundus auctor adhibeatur. Guagninus in vita Caroli Magni: Quibus beneficiis vt Pontifex gratiæ aliquid rependeret, Carolum multis ornauit priuilegiis. Quorum illud maximum fuit, donare Ecclesias idoneis sacerdotibus posse. Id à sacerdotibus. Id vestitura vulgo appellatur, qua sine Ecclesiam, vel (vt nunc loquimur) beneficium nemo possidebat. Recipiebat enim à Rege, qui beneficium adepturus esset, annulum, vt simile quippiam, Inuestituræ notam, argumentum scilicet Regiæ in eum gratitudinis. Interest etiam Regem nosse, qui majores maxime Ecclesias administrent, quarum ipsi tutores sunt. Adjectum priuilegio est, Romanum quoque Pontificem siue Caroli jussu eligi non debere: idque in Synodo, assidentibus Romæ centum quinquaginta tribus Episcopis atque Abbatibus firmatum est.

Inuestita igitur res dicitur, de qua Inuestitura facta est: siue Infeudationis titulo, siue alio quovis: vt modo diximus ex leg. Franc. Si quis quatuor mansos vestitos de proprio suo, vel de alterius beneficio habeat. Item lib. feud. 2. tit. 8. Rei per beneficium inuestitæ. Et tit. 57. Rei pro beneficio inuestitæ. Sic INVESTITVS dicitur, cui quid solemniter traditum, & quasi mancipatum est, quamvis id feudum non sit, vt in formula conuentionis Lugdunensis apud Guil. Paradinum in Annal. Burgund. li. 2. sub Ann. 1215. Et clauibus vniuersarum munitionum & portarum d. Archiepiscopus fuit inuestitus. Sic REVESTITVS, cui res aliqua reddita est, cuiuscunque generis illa sit, vt in Consilio Carolomanni Imperio coacto, apud Nauclerum Gener. 25. Ecclesia cum propria pecunia reuestita sit, & iterum si princeps jubeat, pecuniam remouetur.

Judicare, pro testamento legare. In legibus Astulphi Regis Langobard. tit. 4. & in Lombard. lib. 2. tit. 4. Si quis Langobardus decedens voluerit vxori suæ vsumfructum de rebus suis judicare, non amplius judicare possit. Item in Lombard. lib. 2. tit. 4. Si quis Langobardus decedens voluerit vxori suæ vsumfructum de rebus suis judicare, & filios & filias ex ea reliquerit, &c. Hinc.

Judicare feudum pro anima, id est, Ecclesiæ addicere, vel legare sub conditione precationum, quæ pro domini constituentis anima fieri debeant, lib. feudor. 2. titul. 9. §. 2. & tit. 55. §. Langobard. Luitprand. titulo 3. Si quilibet Langobardus ægrotauerit, potestatem habeat pro anima sua judicandi vel dispensandi de rebus suis.

Jugerum est mensura agrestis, quæ est in longitudinem pedum ducentorum & quadraginta, in latitudinem centum & viginti. Eandem mensuram glossæ aruipendium vocant.

Jusiurandum in feudorum libris aliud est simplex, siue solitarium: quod solus litigator, siue Dominus, siue vassallus præstat: aliud conjunctum, siue commune, quod ego Sacramentalitium distinguendi causa nominaui, propterea quod conjuratores certo numero vna id præstant, qui Sacramentales (vt suo loco diximus) appellantur, lib. feud. 1. tit. 4. §. 2. & tit. 26. & lib. 2. tit. 33. §. 2. Rursus aliud est liquidum, quod feudalitij scriptores appellant, sine mentione conscientiæ: cum quis liquido factum, aut non factum jurat: de suo videlicet facto affirmans: aliud fortassis Arbitrarium dici potest: quia per verbum antiquæ Romanorum formulæ ARBITROR, concipitur: cum quis jurat se arbitrari non factum, quod iidem scriptores dicunt. Iuramento conscientiam solam apponere, libro feudorum 2. tit. 33. §. 2. & tit. 58. §. 6. quære fidelitatem diximus, ex Hotom. De jurisjurandi veteris formula, dictum est in libell. de formul. antiqu. itemque in Scholis nostris ad lib. 4. C. sub. illo tit.

Iustitiam facere, Vid. Facere IVSTITIAM.

L.

Landgrauij sunt prouinciæ comites siue judices.

LANGOBARDIA: quam Latini Cisalpinam Galliam appellabant, de qua in feud. libr. frequentissima mentio fit, vnde dicta sit. Otto Frising. libr. Frid. 2. c. 13. his demonstrat verbis, Barbarorum (inquit) incursionibus ac dominationi, qui à Scanzia insula cum Albone Duce venientes, Pannonias primo inhabitarunt subjacere incipiens ab eisdem, eo quod ad agendum exercitum, fœminis, reflexis ad mentum crinibus, sicque virilem, & barbaram faciem inuitantibus, & idcirco Langobardis à longis barbis vocitatis, & ipsa Langobardia appellari consueuit. Hæc Otto. Quod idem scribit Guntherus, poëta eximius, qui Ottonis historiam versibus persecutus est.

Dicitur à longis ea Longobardia barbis.

Sed Albertus Krantzius lib. Dan. 2. c. 21. Notationem illam improbat, & à Bardis dictos putat, qui postea Saxones appellati sunt, vel à longis barbis, pro barbaris. Probabilior autem videtur Pauli Diaconi conjectura, qui libr. de gest. Langob. 1. cap. 8. ita scribit: Certum est, Longobardos ab infectæ ferro barbæ longitudine, cum prius Vinnuli dicti fuerint, postmodum ita appellatos. Nam juxta illorum linguam, lang, longam: & bard. barbam significat. Langobardorum porro mores & institutia copiose eodem loco Frising. exponit causamque belloum inter ipsos & Imp. Germanicos esse scribit, quod parte Italiæ armis subacta, & occupata, libertatem retinere, suisque legibus viuere, neque se Imperatoris potestati subjicere vellent, multosque plebeios, & infimæ conditionis homines in suam ciuitatem ita reciperent: vt eos neque à militiæ cingulo neque à cæteris digniratum gradibus excluderent. Ex quo factum est, inquit, vt cæteris orbis ciuitatibus diuitiis & potentia præmineant.

Laudum plerumque dicitur, quod re aliquandiu deliberata constitutum est, sæpenumero etiam pro Arbitrio vsurpatur. Vnde Laudamentum sapientum, quod ICti inter se disputata & deliberata constituerunt, lib. feud. 1. tit. 19. §. 1. Nam laudare proprie est, re quæsita & agitata communi consilio & consensu constituere: quod nostra lingua dicimus Accorder: vnde Laudimiæ accordements passim in legibus Galliæ municipalibus, quo nihil aptius, neque commodius fingi potuit. Helmod. in hist. Slau. cap. 27. Cumque non longe abesset pugna, factum ex consilio, vtriusque partis, vt laudaretur pax, vsque post biduum: id est communi sensu constitueretur. Item cap. 57. Nec tamen retineri potuit, sed sicut laudatum fecerat, occurrit ad locum placiti, comitatus tantum quatuor viris. Sic lib. feud. 1. tit. 22. §. 3. Nisi conuicta culpa, quæ sit laudata per judicium Parium suorum. Item tit. 28. Viri prudentes Mediolanenses laudauerunt. Et lib. 2. tit. 20. Sed laudatum sæpe, id est. communi consilio constiturum: quod Gallice dicimus ACCORDE'. Hinc

Laudamentum, lib. feud. 1. tit. 21. Per laudamentum Parium suorum. Et lib. 3. titul. 1. 2. Parium laudatione beneficium admittatur. Helmodus in hist. Slau. libro primo, cap. 92. Laudatum autem fuit, ne quis transfugam alterius reciperet: id est conuenit. Et cap. 28. Abiit Episcopus ad Ducem propter colloquium prouinciale, quod laudatum fuerit in Erthoneburg. id est, communi consensu indictum & constitutum. Radeuic. lib. 1. cap. 10. Laudamentum à Papa Adriano accepisse memoratur, vt scriptura & pictura de medio tolleretur. Idem lib. 2. cap. 11. Accepta de hac probabili petitione fideli fundamento ad propria reuersus est: id est, conuentione scripta & obsignata.

Lauda, siue Laudimia vulgari lingua los vel potius Lauds, dicere solemus, summam pecuniæ, quam nouus Vassallus patrono præstat, quasi beneficij agnoscendi causa, quapropter *ait Diuricius* à Leone Nou. XIII. appellatur, quasi eius suscipiendi causa delatum, vt cum emphyteuta nouus quinquagesimam precij partem præstat, l. 3. C. de jur. emphyt. Et quia non semper certa summa est, de viri boni arbitratu re quæsita & deliberata constituitur. Latine Arbitraria dici possunt. Iustinus lib. 2. Alexander sua, sibi dari rescripsit, sussitque supplicem venire, ut Regni Arbitrariis victoriæ permitteret. Item libro 22. Precibus Amilcarem exorat, vt inter se & Syracusanos pacis arbitria suscipiat. Cicero post reditum in Senatu, & in Pisoniana, Arbitria funeris dixit, pro mercede Pacta: vt in earum commen. ostendimus.

Leodes, siue Leudes, siue Leudi Principis dicuntur, qui eius imperio ac ditioni parent. quod jam pridem Stephanus Pasquierius, vir doctissimus, in suis Francogallicis Disquisitionibus elegantissime demonstrauit Aimoin. libro 3. cap. 92. Interea Leudi Theodoricum hortari cœperunt, vt fratri reconcilia-

retur. Item lib.4.cap.8.Omnes Leudi bonitatem ejus cernentes vehementer amauerunt. Et c.15. Leudes,qui maxime indignabantur,ad se vocat. Et cap.Fines regni illius Leudibus suis probatissimis viris & illustribus in fide disposuit.

Lex Salica,vide Salica lex.

Libellarius contractus,est conuentio de re vtenda data in perpetuum, sub annua paucorum denariorum pensione. Obertus feud.2. tit.9. §.2. vbi contractum hunc aperte interpretatur fraudulentam alienationem, quæ sub nomine & prætextu locationis fieri solet. Et lib.feud.2.tit.51.§.1. Obligauerant,vendiderant,quandam collusione nomine libelli alienauerant. Sic lib.feud.2.tit.43. mentio fit certæ pensionis,quæ quotannis libellariæ emptionis nomine præstatur. Vnde autem fictum nomen sit, non facile dixerim: nam omnium quidem veterum Doctorum vulgata opinio est, eo sic dici, quod contractus in libello, siue breui charta perscribatur: quod verissimum esse arbitror. Fuit tamen tempus, cum dubitarem, an à libella (quod fuisse minuti nummi Romani genus nemo ignorat) potius deductum esset: nam Obertus vilissimam duorum denariorum pensionem appellat: quasi diceret, aliquot libellis, quæ quotannis penduntur, quasi beneficij testificandi causa. Cuiusmodi fere conuentio illa est, de qua est apud Liuium lib.41. Consules agrum æstimaturos: & in jugera asses vectigales, testificandi causa publicum agrum esse imposituros: vt si quis, cum soluere possit populus, pecuniam habere,quam agrum mallet,rest:tueret agrum populo.Sed visitata feudistarum consuetudo repugnat: apud quos passim libellus masculino genere nominatur: vt lib.feud. tit.44. Per libellum alienare.Pro libello agrum tenere.Ad libellum dare. Et tit.9 §.2. Per libellum,vt dicunt,venditio. Et tit.39.§.1. Si libellum vnus alteri fecerit de feudo paterno, non est libellus, sed quasi refutatio. Quibus ex locis perspicuum est, Libellum facere nihil aliud esse, quam illo leui libellorum, siue denariorum annuorum pretio vendere: siue feudum, siue allodium venda:ur. Sic lib.feud.2. tit.44. Si feudum ad libellum domini voluntate vendidit, si quiddam pro libello ei datur singulis forte annis,& hoc jure feudi censebitur. Et paulo post, vbi pro feudo,& pro libello retinere, perspicue tanquam contraria opponuntur. Sic in l.Langob.tit.67. §.primo, & in Lomb. libro 1.tit.9 Si quis homo in aliena terra libellario nomine residens homicidium fecerit, habeat spatium ad conquirendum,&c. Et §.3. Quod si nec hoc voluerit facere ipse, cujus terra est, dare debeat libellario nomine ipsam terram ei, cui homicidium factum est: vt redeat ei exinde,sicut ille reddebat, qui ipsum homicidium fecit: Sic libro feudor.3.tit. 2.§.4. Item super omnibus modis prohibemus, vt nullus Senior de beneficio suorum militum cambium,aut precariam, aut libellum,sine eorum assensu facere præsumat. Quod interpres in tit.de lege Conradi, lib.feud.2 tit 4. §.2.ita exposuit: Ex eadem lege descendit, quod dominus sine voluntate vassalli feudum alienare non potest. Eodem pertinet text. feud.2.tit. 34.§.3. Notarius vero, qui super hoc tali contractu libellum, vel aliud instrumentum conscripserit. Rursus alia Libelli natura & conditio notanda est: quam aperte demonstrat libro 1. tit.13. vt res de coloni stirpe & familia non exeat: atque hac extincta, continuo ad datorem reuertatur. Ibi enim feudum idcirco veratur ad libellum dari Ecclesiæ, quia nunquam ei heres esse definit:quod idem de collegiis dici potest: argum. lege proponebat,ff.de judic. hæc cum ita sint,perspicuum esse arbitror, libellarium contractum non esse venditionem, quia nullo justo pretio res æstimatur, vt venditur: sed potius emphyteusim: quia non pretium soluitur, sed vectigal annuum minutum pro feudo alienato ponitur. Aut plane sic mihi persuadeo, cum Doctorum prope omnium consensu, scriptura in contractu emphyteutico ex Zenonis constitutione requiratur: l.1 C.de jure emphyt. probabile esse, Langobardos pro emphyteusi libellarium contractum dixisse. Video enim,Ardisonem aperte testari permultis Italiæ locis atque adeo Veronæ in patria sua,Libellum pro Contractu emphyteutico dici atque vsurpari solere. Reliquum est,vt Libellarij definitionem exponamus, hoc modo: Libellarius est conuentio in libello præscripta de prædio in perpetuum fruendo, ea lege, vt colonus, eiusque posteri quotannis vectigalis nomine certam pensiunculam præstent, vsque dum stirpe extincta prædium ad auctorem reuertatur. Vide Libellaria apud Hotom. Hinc

Libellaria pro Allode,siue allodio passim vsurpatur. Verum (vt opinor) pro eo tantum, quod sub illa leuicula pensione annua locatum est, vt feud.2. tit.26. §.2.vbi feudum & libellaria opponuntur. Agnatis feudum, filia vero allodium, siue libellariam esse asserentibus. Item, domino feudum, filia allodium siue libellariam esse allegante. Et lib.1.tit.5.§.2. Si fidelis feudum libellario nomine dederit. Item:Postquam ad libellariam dederit. Recte igitur Baldus & reliqui,sine vlla varietate, Doctores in rubric. Cod.de jure emphyteu. Libellarium contractum definiunt,concessionem sub vili pensione factam,siue de superficie, siue de fundo,siue in censum, siue in emphyteusim siue ad alium reditum, siue ad vitam, siue in perpetuum, siue cum pacto de renouando,vel non.

Liga (vnde Ligij homines) fœdus,societas, Albert. Argent. in Chron. Inter Principem & Francum, interpositis juramentis, & confectis literis, Liga perpetuo est confirmata. Marchio cum Mastino Veronensi ligam contraxit, eiusque filio suam filiam desponsauit.

Ligium feudum dictum existimant à ligando, per eminentiam, quod nimirum id habens, arctiori fidelitate domino suo sit obstrictus aduersus omnes homines: quod non est in feudo non ligio.

Ligius idem plane qui vassallus, vt in Disp.feud.cap.4. copiose demonstrauimus. Idque confirmatur ea formula, quam Guil. Paradinus in annalib. Burgund. prodidit lib.2.sub anno 1117. Ego Odo Dux Burgundiæ præsentibus & futuris notum facio, quod cum dilectus consanguineus meus Comes Stephanus fecit mihi ligium homagium de feudo,quod tenebat de Comite Burgundiæ, idem Comes scilicet de feudo Matisconе , quod Comes Wilhelmus de dicto Comite Stephano ligio tenebat, concessi eidem Comiti Stephano: quod quando heres legitimus, qui Comitatum Burgundiæ tenebit, venerit, & homagium mihi fecerit, supradictus Comes Stephanus, absque fide mea in homagium Comitis Burgundiæ,de prædicto feudo reuertatur. Quod vt ratum habeatur, præsens scriptum sigillo meo confirmaui. Actũ est hoc apud Lariam,Anno gratiæ 1100. mense Octobri. Sed mendose formula illa descripta est.

Lorica,loricatus,loricæ feudum. vide Hauberticum feudum.

M.

Magister curiæ,qui in domo & familia principis aut nobilis secundum dominum primas tenet: qua in re differt à Paribus Curiæ, qui parem & æquabilem Conuassallorum dignitatem obtinent:Albertus Krantz.libro Daniæ cap.1. Grauis simultas inter militem quendam Regi proximum: qui Magister Curiæ illius dicebatur: & alium quendam militem. Ad quem cum Regis suspicio in Magistratum curiæ memoratum permanasset,&c.Idem appellatur ab aliis Major domus: quemadmodum & pares domus dicuntur.Sed de Majore domus plura in Francogallia nostra diximus: quam,si quid otij supperet, lubentissime ad exitum perduceremus.

Mallare est in jus vocare: vide Hotoman. in Lex.feud. in verb. facere justitiam.

In Mallo,id est,in judicio:Hotoman.Lexic.feud.verb.Placitum.

Mamburgus, idem fere,qui Aduocatus. Itaque qui Curator Reip. in libris Pandectarum dicitur, Mamburgus Feudisticis temporibus appellatus est. Vnde Mamburgium,curatio. In formula regni accepti à Bosone apud Guill.Paradin.Annal. Burg.lib.1. Omnibus, vt monuistis, legem, justitiam, & rectum Mamburgium, auxiliantes Deo, conseruabo. Dicebatur & Mandiburdium, vt paulo supra in formula regni delati: Defensionem & Mamburgium singulis exhibentes. Et apud Ioh. Tritem.pag. 88. Vnus aureus Romæ persoluatur quotannis, vt cœnobium sub Romanæ Ecclesiæ mandiburdio & majestate securum semper stabiliatur & defendatur. In quibusdam locis Manibourgus mendose legitur.

Mancipi res quæ sint, in Commentar. verb.jur. copiose satis exposuimus. Videntur vsurpatæ pro rebus allodialibus apud Sigebertum,sub Anno 965.quidquid in re mancipi habuit,per testamentum Ecclesiis sanctorum delegato mortuus est.

Mandiburdium.vide supra Mamburgus.

Mansio,Romana lingua,pro Diuersorio, quod partim Principis, partim militum itineribus paratum, & ex vicinitatis contributione annona rebusque necessariis instructum est. Suet. in Tito Vesp. Spectaculis absolutis Sabinos petit: deinde ad primam statim mansionem febrim nactus,&c...Lamprid.in Alex. Tacebantur secreta bellorum.Itinerum dies publice proponebantur: ita vt edictum penderet ante menses duos,in quo scriptum esset:Illa die,illa hora ab vrbe sum exiturus:&,si dij voluerint, in prima mansione mansurus: deinde per ordinem, mansiones: deinde statiuæ. Posterioribus autem temporibus apud Scriptores barbaricos.

Mansionatici appellati sunt:cuius verbi duplicem vsum reperio: pro mansione hospitali,siue diuersorio:& pro munere ac sumptu respiciendorum hospitum.Illius significationis exemplum est apud Aimoinum lib.5. cap.31. Indeque (de Carolo Caluo Francorum Rege loquitur) per Attiniacum & consuetos Mansionaticos Compendium adiit. Hinc apud eundem libro 5.cap. 34. In priuilegio Abbatiæ Sancti Germani Patrensis: Sed neque seruitia ex iis exactis, vel paraueredos, aut expensas ad suas,vel ad hospitum susceptiones recepiat, siue mansionaticos inde exigat:id est, sumptus pro diuersorio & hospitibus recipiendis.

Mansio, pro domo & ædibus: vnde Francogallicum nomen Maison. Gregor. Tur.lib.5. At ille ingressus mansionem Domini

Digitized by Google

mini sui, apprehendit scutum eius ac framcam. Et lib.5. Hostium mansionibus nostræ grauibus audio cogi verberibus. Et l.9. Ad mansionem Episcopi conuolauit, & clausis ostiis, ait, &c. Helmodus in hist. Slau. c.50. Occupauit montem, qui antiquitus Alberg dicitur: imposuitque illic mansiusculas, intendens ibidem communire castellum.

Maniuarius, idem quod manens siue commanens, i. e. villicus Alij [illegible], vt Synodi Chalcedonensis, ca.1. Alij massarios appellant. Nam & mansum dixere massam Cassiodorus, Gregorius, & alij. Eosdem Amerbachius putat mansionaticos appellari: sed fallitur. vide supr. Mansionaticus.

Mansus, siue Mansum, neque domus est, neque area, neque hortus, sed ager certi modi ac mensuræ: qui propterea Metatus ab antiquis dicebatur: quoniam in agrorum diuisionibus & alignationibus mensores adhibebantur, qui & Finitores à Cicerone in Agrar. Orat. appellantur, quanquam in secunda mendum est in illo loco: Ianitores ex illo ordine ducentos constituit. Legendum est enim Finitores. Virgil. in Diris. Pertica quæ nostros metata est impia agellos. Siculus Flaccus li.1. de condic. agror. Nominibus (ait) agrorum diuisorum qui institutis limitibus diuisi sunt, & formæ varias appellationes accipiunt, quidam arbores finales, alij in venis, alij in membris scripserunt: & quamvis vna res sit forma, alij dicunt perticam, alij centuriationem, alij metationem, alij limitationem, alij cancellationem, alij Typon, quod, vt supra diximus, vna res est forma. Dicebantur etiam agri limitati, sicut metati. Hinc metatio, limitatio, centuriatio, cancellatio, &c. de quibus mentio est, l. in agris, 16. ff. de adquir. rer. dom. & l.1. §. insula, ff. de dam.

Mansus autem vel in priuati hominis patrimonio est, vel Ecclesiæ ad clerici victum cultumque attributus. leg. Franc. li.1. c.85. Sancitum est, vt vnicuique Ecclesiæ vnus mansus integer absque alio seruitio attribuatur: & presbyteri in iis constituti non de domibus, neque de atriis, vel hortis iuxta Ecclesiam positis, neque de præscripto manso aliquod seruitium faciant præter Ecclesiasticum. Et si aliquid amplius habuerint: inde Senioribus suis debitum seruitium impendant, quam legem ex Constitut. Caroli Magni Canonistæ suo more retulerunt, in capite primo. extr. de cens. & 33. quæst. vlti. §. sancitum. Melius tamen ibi legi puto ARIIS, quam ATRIIS. Locus autem demonstrat, quod superius dictum est, Mansum neque domum, neque aream, neque hortum fuisse. Itaque lib. feud. 1. tit. 4. & 4. Curtis dicitur esse in manso, id est, ædificium, Albert. Krantzius in VVandalia, lib. 4. cap. 15. Assignauitque trecentos mansos Ecclesiæ in perpetuum seruituros. Item: Adolphus trecentos quoque mansos permisit Duci, vt per manum eius assignentur in dotem Ecclesiæ. Et cap. 24. Eat Episcopus in Vagriam: adhibitis viris industriis, æstimari faciat prædia: quod de trecentis mansis, ego supplebo. Veniens Episcopus deprehendit prædia vix centum implere mansos. Quamobrem Comes volens redarguere agrimensores, adhibuit mensuram suam funiculo breui, & hominibus incomperto. Specul. Saxon. libro 2. artic. 54. Nemini licet separatim pascere pecora, vt per id communi pastori pretium minuatur: nisi tres mensos habeat sub titulo proprietatis, vel feudalis, cui ouile & pastorem separatim conceditur habere. Vbi pretium pastori soluitur de mansis seu curiis, & non de pecoribus, illud non licet denegare, ne villa maneat sine pastore. Helmodus in histor. Slau. cap. 84. Habuit cum eo orationem de trecentis mansis, qui oblati fuerant in dotem Episcopij. Et mox: & ait Comes: Eat dominus Episcopus in Vagriam, & adhibitis viris industriis faciat prædia hæc: quod debuerit de trecentis mansis, ego supplebo: quod superfuerit, meum erit. Veniens ergo Episcopus vidit possessionem, & habita inquisitione cum colonis, deprehendit prædia hæc vix centum mansos continere. Quamobrem Comes fecit mensurari terram funiculo breui, & nostratibus incognito. Præterea paludes & nemora funiculo mensus est, & ita fecit maximum agrorum numerum. Perlata ergo causa ad Ducem, adiudicauit Dux Episcopo dari mensuram iuxta morem terræ huius, nec mensurandas paludes, aut syluas robustiores. Item c.88. Et subscripsis in dotem Magnopolitanæ Ecclesiæ trecentos mansos. Idem c.10. Pauperibus ortus natalibus primo septem mansis, totidemque manentibus ex hereditate patrum fuit contentus. Ex mox: Dicitur manentes suos pro furto delatos damnasse ad mortem. Quo loco non mansum pro villa posuisse, vt docti quidem Germani ad marginem annotarunt, sed pro iugero, locus in c.12. demonstrat. Per longissimos tractus & vastam solitudinem maxime syluarum robora sulcos præcendit, quibus iugera quondam fuissent dispertita. Et mox: vbi reditum Episcopatus Aldenburgensis exponit: De quolibet aratro mensura grani. Slauicum vero aratrum par boum, aut vnus conficit equus. Item cap.88. De aratro tres modios siliginis, porro Slauicum ararum perficitur duobus bobus, & totidem equis. Item in diplomate priuilegij Hirsaugiensis apud Ioann. Tritemium: Si quispiam vnam vineam, vnum mansum, vnum molendinum, vel saltem vnum manicipium abstulerit, &c. Et mox: Si vero quilibet illorum eorum, vel aliquam villam inde violenter abalienauerit, &c. Item in priuilegio Ecclesiæ Bremensis à Carolo Magno, apud Albertum Krantzium in Saxoniæ li.2. c.15. Hinc Parochiæ septuaginta mansos cum suis colonis offerentes, eotius huius Parochiæ incolas decimas suas Ecclesiæ, suoque proui sori persoluere. Abbas Vsperg. in Lothario Saxon. Cuius ecclesiæ mille & centum mansus sunt, vno vallo comprehensi. Item sub Philippo: Vt videlicet quilibet mansus rusticanorum prædiorum solueret maltare vnum auenæ. Placet igitur eorum sententia, qui à Mensura ductum vocabulum putant: quia si ager ex certo modo præscriptus (vt illa lex ostendit) necesse est, certæ mensuræ fuisse, libr. feud. 1. tit. 4. Si quis de manso vno feudi nomine inuestituram acceperit. Nam cum mansum vnum, duo, tria, numerantur, certi agrorum modi perspicue significantur.

Mansum aliud est Indominicatum, quod in Principis, aut Ecclesiæ, aut nobilis alicuius dominio est: neque vel in feudum, vel in precariam, vel alio titulo alteri concessum: aliud Ingenuum, quod est nobilium, & colono alicui locatum est, qui Mansuarius vocatur: aliud Seruile, quod in feudum datum est sub certi seruitij conditione. Apud Aimoin. lib.5. cap 35. Vbi Regni Franciæ administrandi forma præscribitur: vt de mansis indominicatis, solidus vnus de vnoquoque manso ingenuo, quatuor denatij de censu dominico, & quatuor de facultate mansuarij.

Mansus est (inquit Bald.) prædium, in quo manent homines. Mansus (inquit Alexrot.) fundus, qui duobus bobus ad laborandum sufficit. Hinc fortasse oritur (inquit Zas.) quod nos Germani Prata dimensa nominauimus Mansmat.

Manus mortua, locutio est, in feudorum quidem libris non vsurpata, sed propter Gallicam consuetudinem digna, quæ hoc loco notetur. Vsurpatur autem de iis quorum possessio (vt ita dicam) immortalis est: quia nunquam heredem habere desinunt: vt de Ecclesia dicitur lib. feudor. 1. titul. 13. Qua de causa res nunquam ad priorem dominum reuertitur. Nam Manus pro possessione dicitur: & Mortua, pro immortali. Sic municipium dicitur non mori. l. autem vsusfructus, 56. ff. de vsufructu. l. si vsusfructus, 8. ff. de vsufru. leg. quoniam hominibus aliis succrescentibus idem populi corpus videtur, l. proponebatur. 76. ff. de iudic. Ciuitas autem mori dicitur, vrbe diruta, & inducto aratro, l. si vsufruct. 21. ff. quib. mod. vsusfruct. amitt. Nam quæ prius fuit species, interiit: alia autem exorta est, vt de domo dicitur. l. qui vsumfr. 39. ff. de vsufruct. l. quid tamen. 10. §. pen. ff. quib. mod. vsusfruct. amitt. Theod. Nihem. in Nemore vnion. tractatu 6. cap. 33. Et sic ad manum mortuam regnum & principatus huiusmodi deuenerunt: quia ipsi regem Francorum dicti Augusti consanguinei, & propinqui extiterunt. Et in Capitul. Caroli Magni, & leg. Franc. l.4 Vbi vero mortua manus interiacet, aut alia quælibet causa irrationabilis inuenta fuerit, diligenter describatur, & ad nostram notitiam perferatur. Vsurpatur autem hæc locutio primum in corporibus, & collegijs, quæ immortalia sunt: vt ciuitates, cœnobia, l. sicut, § in Decurionibus. ff. quod cuiusque vniuers. l. proponebatur. ff. de iudic. Thomas Walsingham Angl. histor. sub anno 1276. In eo parliamento edidit statuta contra manum mortuam, ne de certo possessiones terrarum seu reditum siue speciali Regis licentia ad manum mortuam deuoluantur. Polyd. Verg. lib. hist. 17. Legibus magnæ chartæ sancitum est, vt nemini liceret dare prædia collegijs monachorum: & legem hanc ad manum mortuam vocarunt, quod res semel datæ collegiis sacerdotum, non vtique rursus venderentur, velut mortuæ, hoc est, vsui aliorum mortuorum in perpetuum ademptæ essent. Et aliquanto post: Episcopi capto inter se consilio postularunt, vt legem ad manum mortuam, quam ordini suo valde nocere perspexerant, antiquaret. Vsurpatur quoque locutio hæc in Gallia, cum reuera manus, id est, possessio mortua est: vt cum quibusdam Galliæ locis consuetudo est, vt possessore sine liberis mortuo, possessio ad territorij dominum reuertatur.

Marchiones, à voce Germanica Marcht, quæ limes significatur. Dicuntur ij, qui certo Regni limiti cum Imperio præfecti sunt. Limitem enim modo Marchiam, modo Marcam barbari scriptores appellant: Vt leg. Fran. 4. tit. de vassis dominicis ad Marcham custodiendam constitutis. Sic Rhepino lib. Chron. 2. sub anno 788. Post hæc Carolus Ratisbonam venit, ibique Marchas & fines Baioariarum disposuit. Helmodus in hist. Slau. cap. 68. Vocantur autem vsitato nomine Marcomanni, gentes vndecunque collectæ, quæ Marcham incolunt. Sunt autem in terra Slauorum Marchæ quamplures. Sic lib.5. Aimoi. Leudouicus Neustriam cum Marchiis suis haberet, & Carolomannus Burgundiam & Aquitaniam cum Marchiis suis obtineret. Itaque à Germanis Marchgraph dicuntur, quasi Limiti Comites, siue Limiti præfecti. Aimoin. lib.4. Comites Marchiæ Hispanicæ trans Sicorim fluuium in

Hiſpaniam profecti, &c. Dicuntur & Cuſtodes limitis. Aimoi. lib. 4. Periit, vt colloquium fieret inter ipſum, & Hiſpanici limitis cuſtodes. Interdum Comites & Præfecti limitis. Idem lib. 4. Qui res nouas moliens Cadolachum Comitem & Marchiæ Forotulienſis Præfectum occidere conabatur. Item ſimili modo de Marcha Hiſpana conſtitutum, & hoc illius limitis Præfectis imperatum. Poſterioribus tamen temporibus, vt aliis multis in verbis, conſuetudine ſermonis degeneravit: & Marchiones dicti ſunt, etiam qui in Mediterraneis Regionibus imperium aliquod obtinebant: vt apud Aimoi. lib. 5. Robertus Comes Pariſiorum: frater Odonis Regis, Marchio Francorum vocabatur. Et paulo poſt: Venerabilis Marchio noſtri quidem Regni, &c. march vel maer Germanis & olim & nunc equum ſignificat: vnde perperam quidam Marchionem deriuant. Beatus Rhenanus vir doctiſſim. & P. Brodæus Galliæ noſtræ ornamentum inſigne, lib. Miſcell. 3. ex Pauſan. lib. 10. docuerunt, March priſcorum Gallorum vocem fuiſſe, qua equum ſignificabant: quo nomine hodie quoque Britones Armorici vtuntur: apud quos plurimas Francogalliæ linguæ reliquias ſupereſſe conſtat. Itaque complures (in his Brodæus & Alciat.) exiſtimarunt Marchiones dictos, quaſi vero ex obſoleta priſcorum Gallorum lingua probandum ſit, eam vocem pro Equo vſurpatam, cum ex Germanorum ſcriptis, ex quibus nomina hæc omnia ſumpta ſunt, ſatis conſtet, March lingua Germanica pro equo dici ſolitum: vt in Baioar. legibus: Si caudam amputauerit, vel autem, ſi Equus eſt, quod March dicimus. cum ſolido componat. Atque hinc nimirum Marſchalci nomen ductum. Sed multo abſurdius Feudiſtæ, qui lib. feud. 2. tit. 10. §. 1. Quia à Principe (inquiunt) de Marchia inueſtitus eſt, Marchio dicitur, quod tenet, quod eſt iuxta mare, quia plerunque Marchia iuxta mare ſit poſita. Hæc cum ſcripſiſſem, poſtea Wandaliam Alberti Brantzij percurrens, diſputationem eius hanc reperi lib. 1. cap. 16. Iuuat intueri, requiritque, vnde tractum ſit nomen Marchiæ, atque Marchionis: Qua in re ridiculus, qui Feudorum vſus conſcripſit. Pollicetur enim in titulo docere, quis ſit Marchio: & vbi ad rem ventum eſt, ignotum per ignotum conatur oſtendere. Marchio, inquit, eſt, qui tenet Marchiam: atque ſic Marchia, & vnde dicta, debuit explicare. Marchionis quidem vocabulum veteribus incompertum eſt: niſi quis modernorum renouans antiquitatis, illuc inſerat nouum vocabulum. In noſtris quoque Annalibus nullam eius verbi legimus mentionem, ante primum Henricum Saxonem, Romanorum Regem, qui primus domitis Danis ad oppidum Sleſuicum, cum eo tranſtuliſſet Saxonum coloniam, impoſuit regioni præſidem, quem appellauit Marchionem, & illi regendos tuendoſque Regni milites impoſuit prouinciam quaſi duci limitaneo. Iade quoque cum ordinata per illum prudentiſſime Saxonia conſtituiſſet, qui agros colere, qui ſequi tenerentur in militiam: cum quintum quemque quatuor in agris remanentes ſumptibus & armis expedirent: illumque durante militia alere iuberentur. vires, quas perinde in Vngaros comparauerat, primum in Wandalos ſtatuit exercere tyrocinium, hoc reputans maioris militiæ: duxitque in metropolim gentis Brandeburgum: eamque obſedit per brumam in glacie, & oppugnauit conſtantiſſime: & exhauſtis obſeſſorum viribus, conſumptiſque commeatibus, etiam expugnauit collocauitque in ea primus Marchionem, qui prouinciam tueretur armis quæſitam: & augeſcere contenderet in diem: & quam Romani ſimili ex cauſa dixere Prouinciam, ille appellauit Marchiam. Mecum diu reputans, multaque circumſpiciens, nihil reperio de nominis origine probabilius, quam vt ex vulgari Saxonum ductum eſſe credam: vt ſit in aliis quoque nationibus, vt vernaculæ linguæ quædam nomina inſerantur Latinis; Latium quo beetur diuite lingua. Marchiam autem vocant vulgo Saxones, diſtrictum vnius villicationis aut ditionis. Inde Vehmatke nomen duxere: vt rum Marchiam dicerent Saxones eam prouinciam, quam ſui iuris eſſe, per arma ſunt conſecuti: inde præſidi nomen inditum, vt Marchio diceretur, qui illi ius diceret. Sic in Dania ad Sleuicum, vt diximus Marchionem conſtitutum, ita & in VVandalia per eundem Henricum Regem, Marchiam illam, ſuo Marchioni deputatam: indeque fluxiſſe nomen, vt deinceps aliæ quoque prouinciæ hoc vocabulo in ſimili principatu vterentur: diceretutque Marchio Miſniæ, Badenſis, Styriæ, Moraviæ, in Germania, & in Italia, Tarviſina, Anconitana, Mantuana, Ferrarenſis: & ſi quæ ſint aliæ Marchiæ Hæc Albertus: Ex quibus intelligi poteſt, quam diſſimilis huius dignitatis ratio fuerit apud Italos, de quibus Niceph. Gregor. lib. 7. ita ſcribit: γ΄. δὲ τὸ μαρχιὼν πῶς, καὶ πρὸ ὀνόματος ἔθι παρὰ λατίνοις, ἀλλ' ὅπερ ἐν τῇ Ρωμαίων φραθήσεται, ὁ τῶν βασιλικῶν κατέχων σημαίνει τι τὸ παρὰ κατίνοις μαρκίωνες. Ioannes Brodæus Miſcell. lib. 2. c. 23. Galli (inquit) quondam (vt ſcribit Pauſan.) equum March appellabant: vnde Marchiones, vt opinor, dicti. Nomen retinent hodie Britones, quorum idioma niſi Hunnica barbarie pollutum eſſet, ad veterem Gallorum linguam propo accideret: nam Germanicam fuiſſe non credo, cum Cæſar in Commentariis Arioviſtum Germanum Gallice loqui didiciſſe commemoret; qua de re alio loco luculenter diſſeruimus.

Maritagium, vide Dotarium ex Hotom.

Marſchalus, vetus vox Germanica, prò Equitum Magiſtro. March enim vetere illorum lingua pro Equo dicebatur: Leg. Aleman. tit. 80. Si Marſchalcus, qui ſuper duodecim caballos eſt, occidit, xl. ſol. componat. Vbi de Seneſcalco etiam mentio fit: quæ vox in Francogallia vſurpata eſt. Albert. Krantz. lib. Suet. 5. c. 41. Gubernatorem appellauere, ex optimis militem: qui conuocandis regni cœtibus & omnia vice Principis gerendi habet poteſtatem. Marſchalcum noſtri vocant: Galli Conneſtabulum, Magiſtrum Equitum dixere Romani, armorum ductorem interpretantes, qui & equeſtris militiæ Princeps arbitrium habeat educendi armatum Regni exercitum. Hæc Krantzius. Latini autem eum, qui ſub Regis imperio exercitui præeſt, Magiſtrum rei militaris appellant. Liuius lib. 24. de Syphace Numidarum Rege loquens: Orauit (inquit) vt duo legationem referrent ad Imperatores ſuos: vnus apud ſeſe Magiſter rei militaris remaneret. Lotharius Imp. & Carolus Rex in Valentianis, cap. 13. Vt miſſa in illorum miſſatica curam habeant, ne hominés noſtri, aut alij quilibet vicinos ſuos maiores vel minores tempore æſtatis, quando ad herbam ſuos caballos mittunt, vel tempore hyemis quando Mareſchalcos illorum ad fodrum dirigunt, deprædentur & opprimant. Et an ſic egerint, hoc etiam (vt prædiximus) veraciter miſſi noſtri inueſtigent, & nobis renuntient, vt in ſeniore hoc ſic emendemus, quatenus homines ſuos in poteſtate habeant, & contenti ſint debitis, & indebita iniuſte non appetant. Beat. Rhenan. rer. German. lib. 2. docet, Marſchalcum fictum vocabulum eſſe ex March, quod equum ſignificat: & Schalc, potens: quaſi equorum Magiſtrum. Et eo pertinere videtur inſtitutum Aureæ Bullæ, cap. 24. vt Dux Saxoniæ Imperij Archimareſchalcus, in Comitiis Imperialibus auenam diſtribuat. Ponetur (inquit) ante Seſſionem imperialem aceruus auenæ tantæ altitudinis, quod pertingat vſque ad pectus, vel antelam equi, ſuper quo ſedebit ipſe Dux, & habebit in manu baculum argenteum, vel menſuram: & primo menſuram eandem de auena plenam accipiet, & famulo primitus venienti miniſtrabit eandem: quo facto figendo baculum in auenam recedet, & Vicemareſchalcus eius auenam diſtribuet.

Meliores, pro Proceribus, ſiue Primarijs, eadem ratione, qua ſeniores. Tacit. li. 13. Et commotus his Auitus, patienda meliorum imperia. Id diis, quos implorarent, placitum, vt arbitrium penes Ro. maneret. Greg Turon, li. 6. c. 45. Conuocatis melioribus Francis reliquiſq; fidelib. nuptias celebrauit filiæ ſuæ. Hot. Lex. feud. verb. meliores, vbi vide pluſa ex alijs exempla. Otto Friſing. lib. 1. c. 20. Gladio exerto in meliorem & nobiliorem omnium Rauennatenſium manum miſit. Apud Radeuicum lib. 2. c. 50. Dominus Imperator magna eſt in gloria: quoſdam de melioribus ex Mediolano, & Brixa in Vinculis retinet. Idem cap. 14. Quoſdam occiſos, ſexdecim captos de ſuis melioribus ibidem perdiderunt. Albert. Argenti. in Chron. Miſit Rex pro melioribus in Italia, de vtraque Gibellinorum & Guelphinorum, tentans ſi quomodo poſſet inter illos concordiam ordinare.

Miles in libris feudiſticis & Vaſſallus ſynonyma ſunt. Itaque Miles & Senior tanquam relata opponuntur vt lib. 3. tit. 1. § 1. Ad reconciliandos animos ſeniorum & militum. Et §. 1. Si contentio emerſerit inter ſeniorem & militem. Item, Senior vero miles qui culpatur. Feudum quippe clientela militaris eſt: qua de cauſa beneficia feudalia proprie dicuntur ea, quæ militibus attribuuntur, Albert. Krantz. li. Dan. 6. c. decimonono. Omnis inter Regem Daniæ & Adulphum Holſatiæ Comitem controverſia ſuſtollitur: & primum amicus, deinde miles etiam Regis conſcribitur. Militare cingulum. Porro qui Romanorum mos fuit in militari cingulo certis attribuendo, exteriſque, qui cincti non eſſent, à militia prohibendis, eundem à Barbaricis retentum atque vſurpatum fuiſſe, docuimus cap. Diſp. 3. Tantum autem in cinguli iure Romani poſuere, vt ſi quis in caſtris diſcinctus verſaretur, aut vallum ſubiret, piaculi inſtar haberetur. Cuius rei exemplum extat apud Cornel. Tacitum lib. 11. qua de cauſa, qui ſub iugum mittebantur, diſcincti erant. Vt Feſtus libro nono demonſtrat. Ammianus Marcell. lib. 22. Proſequere, ait, mulier, ſi quid te læſam æſtimas: hic enim ſic cinctus eſt, vt expeditius per lutum incedat. Neque illud prætermittendum, quod Friderici ſecundi conſtitutione ſancitum eſt, ne cui militare liceat, niſi qui vel de militari genere ſit: vel militarem ordinem ſub Imperatore impetrauit. Neapol. Conſtitu. li. tit. 50. & tit. 60. Itaque idem apud Petrum de Vin. lib. epiſt. 6. c. 17. Quanquam (inquit) pater ſuus miles fuerit, & noſtris conſtitutionibus caueatur, quod milites fieri nequeant, qui de genere militum non naſcuntur: ipſe tamen de culminis noſtri licentia decorati valeat cingulo militari mandamus. Item Neapol

conſtit

Digitized by Google

constit.lib.2.tit.32. Militaribus tamen priuilegiis in omnib. supradictis & aliis causis,& casibus,in quibus prærogatiuę militum aliquid indulgetur,eos tãtummodo milites vti volumus, qui honorem dignitatis militaris & onus decenter obseruant: in equis & armis videlicet, & aliis militaribus signis, quibus milites & Barones condecet decorari.

Ministeriales interdum dicuntur serui domestici,qui suas operas & ministeria dominis præbent:vt in Specul.Saxon.li.9.art.81. Ministeriales hereditant,& hereditatem accipiunt,sicut liberi secundum ius prouinciale:excepto, quod extra dominiũ suorum nemini succedunt, nec habent successorem, vt in Lomb. lib.1.tit.8.De aldis & seruis ministerialibus dicimus,qui docti domi & nutriti aut progati suet.Item: Tam de aldiis quam de seruis ministerialibus,seu de seruis rusticariis.Idem li.1.tit.12. Si quis seruum ministerialem probatum (vt supra) & doctum domi occiderit,componat solid.L.de alio vero seruo ministeriali, quo secundus eius inuenitur esse, tantum nomen ministeriale habet,si quis occiderit,componat sol XXV.

Ministeriales interdum dicuntur homines liberi, qui in Potentiorum familia munere & prorogatione aliqua funguntur, vt li.feu.2. tit.27.§.pen. Si ministeriales alicuius dominij interse guerram habuerint, Comes siue Iudex,in cuius regimine eam fecerint,per leges & iudicia ex ordine prosequatur.Item lib.5. leg.Fridericus: De consilio Principum & aliorum fidelium nostrorum tam liberorum quam ministerialium. Item: Si liber homo,ingenuus,ministerialis,vel cuiuscunq; conditionis fuerit,&c. Otto Frising.li. Chronic.7.c.8. Orta seditione & Sigehardus Comes à familia Principum,qui Ministeriales dicuntur,eo quod iustitiam eorum infringere diceretur,occisus est. Idem lib.Frid.1.c.59. Conradus Imp.ad propria rediit, & illic quosdam ex propriis ministerialibus suis pro bono pacis boni iudicis exercens officium,suspendio peremit.

Minor Longobardico iure dicitur is demum, qui decem & octo annis minor est: nam post eum annum ætas legitima dicitur, In Lomb.de prohib.alien. min.l.1.§.1.& l.de puero.

Monachus (cui feudum adimi propter monachatum dicitur,in his libris frequentissime) Latine singularis,vel solitarius dici potest,c.placuit,16.q.1.Monachorum,inquit,conuersatio & vita secundum etymologiam nominis ab omnib.discrepat. Monachus enim Græce,Latinis singularis dicitur.Vnde Monachũ per omnia singulariter agere oportet. Hier.ad Paulin.Si cupis esse,quod diceris, Monachus,id est,solus,quid facies in vrbibus,quæ vtiq; non sunt solorum habitacula,sed multorum? Itaque memorabile est,quod scribit Theodoretus Eccles.hist. li.4.c.8. Monachum fuisse,qui totos sexaginta annos neque à quoquam visus sit,neque cum quoquam collocutus. Mirũ est autem, cum institutis sodalitatibus, quæ Græce cœnobia dicuntur, & legibus latis, vt Monachi vna in eadem domo habitent, vna cibum capiant, vna cantionibus assiduis operam dent, vna etiamex Iustiniani constitutione dormiant : vt Nouel.5. & Nouel.155.& Nouel.133. & c.si clericus.16.quæst.1. c.Monachum,10.quæst.4.quamobrem Monachorum illis nomen relictum sit? cum nulli toto genere humano minus solitarij sint, ac minus soli viuant: nisi forte quod ex mutata nomen retentum, vt l.insula 56.in fin.ff. de adq.rer.dom. Repugnant igitur Monachus & sodalis:Monachum esse,& in cœnobio ætatem agere.

Morgangheba, est Longobardorum iute, quarta pars bonorum mariti.leg.1. Lang.de iis quæ à viro in mul.dapt.Romanorum autem moribus fuit tertia,non quidem bonorum, sed dotis,vt Harmenopulus obseruari refert 4.Epito.&c.& ex constitutionibus Neapolitanis est tertia bonorum mariti,lib.3.tit.23.15.16. & ex consuetudine Normanniæ.

Morganatica, vulgo corrupte pro Morgengabe: quod Germanica vulgari lingua matutinum munus significat. Munus erat, quod sponsus die nuptiarum mane sponsam salutans, ei coram propinquis & amicis, ante nuptiale conuiuium donabat: de quo mentio fit in lib. feud. titu.39. Latini munus nuptiale illud appellant. Liu. lib. 30. Hunc nuntium ac simul venenum ferens,minister cum ad Sophonisbam venisset: Accipio, inquit,munus nuptiale nec ingratum: si nihil maius vir vxori præstare potuit. Hoc tamen nuntia, melius me morituram fuisse, si non in funere meo nupsissem. Tacitus vero dotem hanc interpretatur. Nam in lib.de moribus German. his scribit verbis: Dotem non vxor marito,sed maritus vxori offert. Intersunt parentes & propinqui, ac munera probant: Itaque cum in Speculo Saxo artic.10.ita scriptum esse:: *Nun vernempt, vvas ein ieglich Man von Ritters arth moeg seinem VVeib zu Morgengab geben, des morgens als er mit ihr zu tische gehet vor essens.* Interqres ita conuertit: Nunc intellige, quid vnusquisque vir militaris in suam vxorem sine heredum assensu nomine dotis possit erogare:antequam cum ea ad prandium discubuerit. Greg. Turon. lib. 9. Tam in dote,quam in Morgengabe, hoc est, matutinali dono, certum est adquisisse. Leg. Langobard.titu. 4. & in Lombard. lib.2.titulo 4.Si quis Langobardus Morgengab coniugi suæ dare voluerit, quando cum sibi in coniugio sociauerit, ita decernimus:vt alia die ante parentes & amicos suos ostendat per scriptum cum testibus roboratum,& dicat:Quia ecce quod coniugi meæ Morgengab dedi, Alber. Argentin. in Chron. Iohannes autem asserens dominium ad se spectare, tanquam marri suæ per Rodolphum Regem olim morganatico iure donatũ libenter habuisset sua. Morgengabe videtur idem apud Germanos fuisse, quod Germanolatini scriptores dicere solent Dotalitium,nonnulli Doarium,Græci hypobolon: hoc est,vnde se tueri mulier mortuo marito possit,qua de causa Vitalitia quoque appellantur,quasi quæ vtenda fruenda mulieri in omne vitæ suæ tempus attribuuntur. Albert. Krantzius lib.Daniæ 7.c.35.Insuper Romulus acciperet Ingeburgam filiam Vlberti Ducis in coniugem.Dos esset oppidum Lentze,cum territorio suo.Romulus pro vitalitiis daret sponsæ Arusberg. Vuerben, Parelberg. cum attinentiis Item li.8.c.36. Dorothea Regina molestè ferens querimoniam Dorotheæ relictæ Adolphi,rem omnem suscepit comparandam. Nam acceptis eius vitalitiis, soluit de restantiis duo millia aureorum,& pacta est in singulos annos. Vide Dotalitium, & Salica Lege vxorem ex Hot..

Mundiburnum Langobardis idem quod Latinis tutela siue cura significat.

N.

Nepos pro fratris filio,lib.1.tit.5.§.1.& tit.13.in fin.

Noua inuestitura est,quando feudum primo quæritur li.2.tit.32.

Nouum feudum est,quod ei primum, quo de agitur, attributum est:cui opponitur paternum, quod eius vel parentibus, vel maioribus concessum fuit.l.2.tit.14. §.3. & li.2.tit. 50. Paternum, inquit,voco,quicunq; ex superioribus id adquisierit.Nos Profectitium appellamus:nomine,vt videtur, non incommodo.

O.

Obnoxij dicuntur commode pro *Vassallis*. Albertus Krantzius lib.Dan.6.c.41. Splendidos equites nuper à se suis sacramentis dimissos Absaloni mittitur, iusiurandum præstatur,ille nihil motus non esse ait,cui debent tanti viri obnoxij fieri.

P.

Pagenses,ciuitatis aut pagi eiusdem incolæ, li.feud.2.tit.68.§.2. Adhibeat sibi de pagensibus suis, & qui per eandem legem viuant,duos testes idoneos.Sic Gregor.Turon.lib.8.cap.18. Nam VVintrio Dux à pagensibus suis depulsus, ducatu caruit. Et li. 10.c. 9. Regalis episcopus cum clericis & pagensibus vrbis suæ similia sacramenta dedit.Sic legis Franc.li.2.c.43. Cancellarius tamen talis esse debet,qui pagensibus loci illius notus fuisset. Et in Capit Constit.vt. Comites autem reddant rationem de eorum pagensibus.

Parentes,pro cognatis: quod linguæ nostræ vernaculæ commune est,lib.feud.1.tit.24. Non reuocetur ab vllo ex parentibus suis. Et lib.2.tit.33. Vassallus cum sex parentibus cæteros si vult habeat extraneos.Et lib.3.tit.2.§.1.Cum duodecim propinquioribus, parentibus se defendat. Hieronymus in Apologia secunda contra Rufinum:Nisi forte parentes militari vulgarique sermone cognatos & affines nominat. Sic Iulius Firmicus Matheseos,3.c.13.Pigros faciet humilesque in omnib.actibus,& in omni fortuna : & qui cum parentibus vel affinibus assiduas inimicitias exerceant.

Pares curiæ, siue Curtis, siue Domus, dicuntur Conuassalli, suo compares, qui ab eodem Patrono feudum receperunt:quasi eiusdem Patroni clientes,lib.feu.1.tit.11.& 18.& 26.Sic pares exponuntur, qui ab eodem domino feudum tenent li.1.tit.26. vbi etiam Pares de domo appellantur. Dicuntur etiam Compares li.2.tit.51.Item Pares de domo domini:li.1.tit.26.§ 3.Interdum etiam Pares dicuntur,qui neq; collegæ,neque socij,neq; cõsortes, aut eiusdem dignitatis participes sunt: sed qui in pari tamen ac simili iure,& imperio sunt: Vt in fœdere inter Ludouicum filium Caroli Imper. & Ludouicum filium Ludouici Regis,apud Aimoin. lib.5.c.38. Vt neruo suo pari vitam, Regnum aut fideles suos discupiat, aut fors conciliet: hoc est,subducat, subtrahat.Item: vterque veraciter suum parem,vbicunque necessitas fuerit,adiuuet. Item:etsi hoc acciderit,ad tempus vter-Paque pari suo hoc resciscere faciat,id est,alter alteri.

rium Curiæ tria fuisse munera reperio,cum paragium facerent, hoc est,dum Collegium obirent:Primum,vt nouorum vassallorum cooptationi siue inuestituræ arbitri adessent: eorum enim necessaria præsentia est,lib.2.tit.2.& tit.32.33.§.1.Alterum, vt rogati de inuestitura testimonium dicerent: quamvis controuersiæ tempore pares esse desiissent.lib.2.tit.19. Tertium,vt feudalium causarum iudicia exercerent. li.2.tit.52. & tit.53.§.3. & li.1.tit.10.§ 1.& tit.22.§.3.

Paradogium, Balbus & Aluarotus nobilitatem interpretantur. Cuiac.1.feud.tit.10.

Paragium in his quidem duobus feudorum libris nusquam nominatur : sed tamen feudale verbum & notatione dignum est, Paragium igitur barbarice dictum arbitror, pro pariatione

& ea, quam Feudistæ Adæquationem hereditatum appellant: vt, superius suo loco dictum est. Etsi autem propter ætatis prærogatiuam sensim moribus quibusdam institutum est, ne partes æquales fratribus diuiderentur, sed natu minoribus minores attribuerentur, tamen vt aliis quibusdam in rebus re sublata nomen retentum est: l. insula, 56. in fi. ff. de adquir. rer. dom. Hinc illud in summa Rurali & consuet. Nortmann. Paragij iure ac titulo feudum possidere dicitur, qui eiusdem gentis siue stirpis est, cuius is, à quo feudum possidet: quippe cum feudum à communi ipsorum gentis auctore ac parente profectum sit, velut in Nortmannia: vbi in paternorum feudorum successionibus filius natu maximus, præcipui iure magnam sibi partem auferet: nimirum bessem: cæteris omnibus triens relinquitur, isque paragij iure possideri, dicitur. Nam in feudi successione pares sunt, quamvis natu maximus maiorem partem auferat: sed alij pari cum ipso iure, & titulo æque nobile possident: & stirpe ac genere pares sunt. Iure tamen constitutum est, vt natu minor paragij nomine feudum suum à maiore possideat vsque ad gradum sextum. Nam posteriores tenentur fidelitatem & hominium ei, qui bessem obtinet, iurare: ac tum non paragij, sed homagij nomine possidetur. Quibus ex verbis perspicuum est, Paragium esse titulum, quo feudi pars minor à fratribus natu minoribus, eorumve posteris ita possidetur, vt maiori fratri maiorē partem obtinenti eo nomine neq; fidelitatem, neque hominium debeant: quippe qui pari iure stirpis, & pari titulo paternæ auitæ hereditatis id obtineant: dummodo intra sextum Genealogiæ gradum contineantur.

Patronus in prædiis Ecclesiasticis dicitur is, qui cum in Ecclesiam insigne beneficium contulit (veluti templum ædificauit, aut magno aliquo prouentu illam locupletauit) ius sibi beneficiarij nominandi retinuit: hoc est, clericos arbitratu suo deligendi, nominandi, & apud Episcopum producendi: vt sine illa productione conferendi beneficij ius nullū Episcopus habeat. Iustinian. Nouell. CXXIII. §. *si vero inuenta.* iubet tamen, si Patronus minus idoneum producat, Episcopi potestatem esse alterum idoneum eligere: Iure Canonico præstitutum est Patrono laico nominandi beneficiarium tempus quatuor mensium: Ecclesiastico sex. quibus exactis integra Episcopo potestas relinquitur. De iure patron. in 6. Iura quoque patronatus hæc sunt: vt clericum in officio peccantem apud Episcopum defetat, cap. filiis, 16. q. 7. vt in egestatem lapsus ex eo prouentu alatur. cap. quicunque 16. qu. 7. c. nobis. de iure patron. vt id donare permutareve possit: vendere tamen non possit, c. neminī, 36. q. 7. c. ex insinuatione, c. ex litetis. c. cum seculum. extr. de iure patrona. vt vis nominandi in heredes ita transeat, vt & in solidum Patroni sint, & vniuersi tamen nominandi ius habeant, c. 1. extr. de iure patron. Clement. 1. eodem. Albertus Krantzius lib. Daniæ 6. c. 2. vbi de Valdemaro Daniæ Rege, & Episcopo Roschildiensi creando loquitur: Equidem, inquit, & si videretur maiorum suorum opibus fundatam Ecclesiam in Patronatu tenere, iurisque plurimum in deligendo Pontifice sibi posse præsumere.

Patronus, pro eo, qui feudi auctor est: qui modo Dominus, modo Senior appellatur: à quo is Vassallus nominatur, qui feudi beneficium accepit: qui propterea Cliens, interdum etiam Clientulus appellatur. Idque ex antiqua fere consuetudine. Nam (vt ait Cic. in Offic. 1.) qui ciuitates aut nationes deuictas bello in fidem recepissent, earum Patroni erant more maiorum. Sic Marcellus Siculorum Patronus dicitur in Verrinis: & Allobrogum Fabius. Docuimus tamen in comment. verb. iur. ex lib. Dionys. Halicarnass. 2. qualis inter Patronum & Clientem necessitudo, & quod cuiusque inter ipsos officium exisseret. Id autem Cicero Verrina 1. his demonstrat verbis: Ad meam fidem confugiunt: (de Siculis loquitur) auxilium sibi per me à vobis petunt, me defensorem calamitatum suarum, me vltorem iniuriarum, me cognitorem iuris sui, me actorem causæ totius esse voluerunt.

Per chartam, vel Chartæ beneficio possidere, est testamenti iure, & secundum tabulas possidere. Gregor. Turon. lib. 4. c. 12. Erat enim tunc temporis Anastasius presbyter, qui per Chartas gloriosæ memoriæ Chlothildis Reginæ proprietatem aliquā possidebat. Albert. Krantz. li. Dan. 2. c. 3. Equidem ædes, agros, vineas, & his similia testamento dari audiuimus. Regnum autem præstare chartæ beneficio prodigij loco habitum est.

Picariæ sunt, è quibus foditur pix: nam & picem fossilem inueniri Plin. scribit 16. capite duodecimo. Et referuntur inter regalia.

Placitum interdum conuentus Procerum Regni, vel Imperij, quod & Curia dicitur. Gregor. Turon. lib. 7. cap. 13. Petimus, vt vsque in placito, quod inter se Gruntchrannus & Childebertus Reges habent, sustineatis. Et mox: Igitur aduenientē placito, directi sunt à Childeberto Rege, &c. Aimoin. lib. 4. cap. 109. Medio mense conuentus generalis apud Theodonis villam magna populi Francorum frequentia celebratur. Et mox: Eminuit in hoc placito piissimi Imper. misericordia singularis. Interdum pro foro & iudicio. Vt in cap. Caroli: vt nullus ebrius suam causam in mallo (id est, in iudicio) possit cōquirere, nec testimonium dicere, nec placitum Comes habeat, nisi ieiunus. Quod igitur veteres Conuentum aut Forum agere dicebant, id nostri Placitum tenere dixerunt. Leg. Trision. tit. 14. Dicat ille, qui homicidam illum interpellauit, se in placito publico eum interpellare velle: & ita faciat. Interpellet eum in placito, coram iudicibus. Hinc Francogallicum nomen, Les Plaitz. Placet autem Germanorum notatio à voce Plätz, quæ Plateam significat. Radeuicus lib. 1. cap. 46. Deinde generalem curam omnibus Italicis ciuitatibus, & primoribus apud Roncalias in Festo B. Martini celebrandam indicit. At in lib. seq. ab exordio: Iam dies placiti affuit, quæ Romanum Principem ad campestria Roncaliæ, sicut conditum, inuitabat. Sic in Lombarda lib. 2. tit. de feriis, 49. leg. 1. Etiam dominicus dies honoretur, & eum colere omnes studeant, vt hoc possint liberius fieri omnia mercata & placita à Comitib Considerandum autem, in cum Imperatorum leges non nisi in comitiis fierent, vt eas populus sciscere, an formula vsitata: Car Tel Est Nostre Plaisir, inde nata sit, pro Quia tale est nostrum placitum: id est, Comitiorum decretum. Carolus in Capitular. articul. 12. Quæ bonæ memoriæ genitor noster placita constituit, & nos conseruare volumus. Sed multo plenius aliquanto post: Vt populus interrogetur de capitulis, quæ in lege nouiter addita sunt, & postquam omnes consenserint, subscriptiones & manufirmationes suas in ipsis Capitulis faciunt. Et in fin. leg. Aleman. Hoc decretum est apud Regem & Principes eius, & apud eunctum populum Christianum, qui infra Regnum Meruuingorum consistunt.

Placita, lites. In formula fœderis cum Mediolanensibus apud Ottonem lib. Frider. 1. cap. 41. Legati Imperatoris in Palatio sedeant, & placita ad eos delata ad honorem Imperij definiant. Hinc

Placitare, pro litigare, & causas agere: vnde Gallicum verbum, *Plaider*, Carolus Magnus in Donatione Monasterij Vlmensis, apud Nauclerum. Si aduocatus in prædicta villa placitare voluerit, vt non pluribus quam triginta equis ad placitandum veniat, & tale seruitium, quale tunc requiritur, eidem Aduocato Abbas decenter & honeste exhibeat. Et mox: Quidquid placitando ibidem adquirat, tertia parte retenta duas Abbati reddat.

Possessionis nomen feudalium agrorum maxime proprium est: primum, quia Feudistæ scribunt, solam possessionem ad Vassallum pertinere: proprietatem vero manere domini. lib. 2. tit. 8. §. vlt. deinde, quia vetustissimis moribus Possessiones à Romanis dicebantur prædia, quæ non proprietatis, sed tantum diuturnæ aut perpetuæ possessionis iure tenebantur: de quibus Iauolenus ita scribit in leg. quæstio. 115. de verb. signif. possessionem dici, cuius proprietas ad nos non pertinet, aut nec potest pertinere. Et hoc ab agro differre, quod possessio est vsus: ager proprietas loci est. Quod Festus planius sic exponit: Possessiones appellantur agri late patentes publici, priuatique: quia non mancipatione, sed vsu teneantur: quo pertinet lex eorem. 11. §. agri. ff. de public. & vectig. & leg. item prædia dicuntur non esse nostri patrimonij. At in libro Variorum Auctorum de limitibus, possessiones definiuntur agri late patentes publici, priuatique, quos initio non mancipatione, sed quisque, vt potuit, occupauit, atque possedit: vnde & nuncupati. Cæsar tamen libro ciuil. 1. cap. 5. alia etiam significatione vsurpare hoc verbum videtur. Militibus, inquit, in concione agros ex suis possessionibus pollicetur: quaterna in singulos iugera. Cicer. pro Flacco: Agros habent & natura perbonos & diligentia culturaque meliores, in hisce agris tu prædia habere voluisti. Agros igitur Iauolenus esse vult, qui nexu & mancipio aliove iure Ciuili, veluti cessione & vsucapione alicuius proprij facti sunt, (quod veteres dominium iuris Quiritium appellabant.) Possessiones autem esse quæ vel ad tempus, vel in perpetuum alicui vtendæ fruendæ datæ sunt: pro quibus, vectigal aliquod testandæ auctoritatis causa pendirur. Sicul. Flac. Horum ergo agrorum nullum æs, nulla forma, quæ publicæ fidei possessoribus testimonium reddat. Quod si culturæ & meliorationis lex adhiberetur, Imper. Zeno Emphiteusim appellat. leg. 1. Cod. de Iur. emph. mihique vehementer placet vt eo possessionum nomine feudalia prædia vocitemus. Cicer. Agr. 1. Venit mihi in mentem: Tib. & C. Gracchos plebem in agris publicis constituisse, qui agri à priuatis antea possidebantur. Et Orat. 2. qui agrum Recentoricum possident, vetustate possessionis se, non iure: misericordia Senatus non agri conditione defendunt: nam illum agrum publicum esse fatentur; sed moueri possessionibus negant oportere. Item: Antea cum erat à Tribun. pleb. mentio legis Agrariæ facta, continuo qui agros publicos, aut qui possessiones inuidiosas tenebant, pertimescebant. Item Orat. 3. Si isti agri partem aliquam iuris, aliquam similitudinem propriæ possessionis, aliquam spem diuturnitatis attingunt: nemo est, &c. Item, Immunia commodiore conditione sunt, quam illas quæ pensitant.

Ego Tusculanis pro aqua Grabra vectigal pendã: à quia municipio fundum accepi. Sed hæc omnia optime legis ipsius Agrariæ verba ostendunt. Quæ publice data, donata, concessa, vendita. Patior, audio, aiid deinde? Possessa. Hoc Tribunus pleb. promulgare ausus est, vt quod quisque post Marium & Carbonem Coss. possiderit, id eo iure teneret, quo qui optimo priuata. Nã in lege ita erat: Ea omnia eo iure sint, vt quæ optimo priuata sunt. Priuata enim appellat, quod Iuuolenus agros proprie nominat. Possessiones, vt ille idem, qui non proprio & Quiritium iure, sed vsus causa tenebantur: qualia sunt feudalia & emphyteuticaria prædia. Similiter ergo & Feudatarius & emphyteutes possessionẽ suam proprie appellabunt. l. Moschis. 47. §. 1. ff. de iur. fisc. & qui iis fruitur, erit possessor. l. item si, 15. §. 1. ff. de rei vindic. vel (vt est apud Sicul. Flaccũ) publicæ fidei possessor. Itemque superficiarius: cum superficiei proprietas & ciuili & naturali iure eius sit, cuius est solũ. l. 2. ff. de superficiebus. Interdum tamen abusiue, Possessionis verbum proprietatem quoque significat. l. interdum. 78. ff. de ver. sign.

Precaria genus est contractus ad Precarij similitudinem institutum: quam contractũ appellat. l. contractus, ff. de reg. iur. Est autẽ precaria conuentio de re alterius vtenda, fruenda, ea lege, vt certis temporibus renouetur. Aliter Cuiacius: Precaria est cessio vsusfructus rei immobilis quæ fit clerico ad tempus, vel dum vixerit, ea lege, vt Ecclesiæ ministeriũ exhibeat. Magna autẽ inter Precarium & Precariam differentia est. Nam Precarium sine precibus non constat. l. 1. & l. 2. in fin. ff. de precar. & apud Paul. lib. sent. 5. t. 6. §. heres. Precaria interdum sola cõcedentis sponte & voluntate. Et ita sine precibus accipientis contrahitur. Illud tam mobilium quam immobilium rerum est. l 4. ff. eodem precaria prædiorum, interdũ etiam pecuniæ. Illud ex mera cõcedentis voluntate pendet, neque certi temporis obligationẽ recipit, l. 1. & l. cum de precario, 12. ff. eod. hæc certum plerunque ad tempus datur: veluti ad vitæ tempus: neque prius reuocari potest. Illud mere gratuitũ est. l. 1. ff. eod. hæc plerumque mercedem recipit. Illud renouandum non est, hoc certis temporibus renouatur: veluti quinto quoque anno: vt in concilio apud Beluacenses, de quo in cap. 1. extr. de prec. Et in ll. Franc. lib. 4. tit. 36. De precariis vt vbi modo sunt, renouentur. Quemadmodũ autem Precarium interdũ conuentio est, de re, quam quis oppignerauit, precario recipienda, & ad tempus vtenda, l. certe 6. in fi. & l. si debitor 10. ff. de precar. & apud Isidorũ lib. Etymol. 5. c. 25. Precarium est (inquit) dũ prece creditor rogatus, permittit debitorem in possessione fundi sibi obligati demorari, & ex eo fructus capere. sic precaria interdũ dicebatur de re, quam donaror ipse ab eo, cui eam dederat, fruendam recipiebat, vt in capit. Caroli in Lombard. lib. 2. tit. 18. de vlt. volunt. l. 4. Noscat sibi interdictum esse duas de eadẽ re facere traditiones: sed postquam vnam de rebus traditionẽ, (in Capitulari legitur ORDINATIONEM) fecerit, aliam de ipsis rebus faciendi nullam habeat potestatẽ: ita tamen si vsumfructum voluerit habere, per precariam res traditas vsque in tempus definitum possidendi sit concessa facultas. Patet igitur eum, qui rei alienatæ vsumfructum retinet, vt in l. quisquis, 28. Cod. de donat. titulũ hunc vsurpasse, vt pet precariam eam rem possideret. Et hoc nimirũ est, quod scribit B. Rhenanus rerum Germanic. lib. 2. Quidã inquit. in illo recenti Christianismo res suas Ecclesiæ donabant, & rursum agros aut domum in beneficio modũ recipiebant, ad vitæ suæ tempus: nõ citra tamen pensitationem: nec filius post mortem patris, aut heres vindicare sic donata poterat. Item in legibus Aleman. tit. 2. Si quis liber res suas ad Ecclesiam dederit, & per chartam firmitatẽ fecerit, & post hæc à pastore Ecclesiæ per beneficium susceperit ad victualem necessitatẽ conquirendam diebus vitæ suæ, & quæ dispopondit, persoluat ad Ecclesiam censum de illa terra, post illius decessum nullus de hæredibus cõtradicat. Alterum Precariæ exemplum extat apud Nauclerum Gener. 25. ex Concilio Carolomanni. Statuimus, vt sub Precario censu aliquam partem Ecclesiasticæ pecuniæ in adiutoriũ exercitus nostri aliquanto tempore retineamus: ea conditione, vt annis singulis de vnaquaque casata, solidus, id est, duodecim denarij ad Ecclesiã reddantur: eo modo, vt si moriatur ille, cui pecunia adcommodata fuit, Ecclesia cum propria pecunia reuestita sit, & iterum si Princeps iubeat, precarium renouetur.

Precariam etiam dixere pro cuiusvis rei vsu precibus impetratæ, etiam pecuniæ. Petrus de Vineis lib. Epist. 3. cap. 11. in priuilegio Academiæ Neapolitanæ. Mutuũ fiet scholaribus ab illis, qui ad hæc fuerint ordinati datis libris in pignore, & precario restituitis: receptis à scholaribus fideiussoribus pro eisdẽ. Scholaris vero qui mutuum recipiet, iurabit, quod de terra aliquatenus nõ receder, donec precaria restituet, vel mutuum ab eo fuerit exolutum: vel alias satisfactũ fuerit creditori. Sẽsus est igitur: studiosos daturos libros pignori: sed creditores eis libros precario concessuros. Itẽ Frideric. in priuil. ciuitati Viennensi concesso, in Vienna Lazij lib. 2. c. 5. Vt iudex nullus taliam seu precariam in pædictos ciues facere audeat.

Præceptum, siue Præceptio, pro scriptura, vel instrumento, vt in Lombard. lib. 2. tit. 17. Si Guastaldus aliquid per donationem adquisierit, sit illi stabile, si per præceptionem indulgẽtiæ Regis hoc illi fuerit confirmatum. Et tit. seq. Reddant omni tẽpore, secundum domini sui præceptionem. Aimoin. lib. 5. cap. 36. Richildis compendium ad Ludouicum veniens, attulit ei præceptum, per quod Pater suus illi Regnum ante mortem suam tradiderat.

Præpositus militaris quis sit, expositum est in Disput. c. 3. A Græcis similiter dicitur προεστὼς, apud Xenoph. in Laced. R. pub.

Præpositus Ecclesiasticus Latine dicitur, qui à Græcis œconomus, hoc est, qui prouentus Ecclesiasticos administrat & secũdũ Episcopum plebi præest, lib. feud. 1. tit. 1. §. 1. Abbas, Præpositus, si antiquitus consuetudo eorum fuerit, feudum dare possunt. Lombard. lib. 1. tit. 32. Si quis Præpositus aut Ministerialis aliquas res Ecclesiæ, quas procidere debet, aliquo inscriptionis titulo cuique concesserit, quod ad damnum alicuius ecclesiæ pertineat, pro sacrilegio computetur. Sæpe autem Abbas, custos, Præpositus cõiunguntur, vt in Lombard. lib. 2. tit. 54. l. 18. & l. 19. & lib 3. tit. 10. l. 1. Canonistæ in c. Saluator. 1. qu. 3. proferunt locũ Augustini in Iohãnem, vbi hæc ecclesiastica procuratio tanquam profana damnatur: Meminit Iustinianus in Nou. 67. §. 2. vbi si Episcopus diutius Ecclesiam deseruerit, vetat œconomum quidquam ei prouentuum suppeditare: ac iubet eos potius in pios vsus conferri.

Primogeniti appellatione Iure feudali non venit primogenita Cuic. 2. feud. tit. 11. fin.

Proclamator, qui causam agit, qui litẽ intendit: lib. feu. 2. tit. 27. §. 4. Proclamatori etiã damnũ restituat. Sic libro leg. Franc. 4. c. 7. Declamatoribus vel causidicis, qui iudicio Scabinorum adquiescere nolunt, &c. Cic. de Orat. 1. Non enim causidicum nescio quem, neque proclamatorem, aut rabulam hoc sermone conquirimus. Sic in capit. Caroli: Si autem de possessionib. suis super eos clamor ad iudicẽ venerit, mittat iudex clamãtem cũ misso suo ad Episcopum. Liu. ti. 22. Animum ad spem liberaliorisfortunæ adiecit, totaque & forũ placuere, proclamando pro sordidis hominibus causisque aduersus rem & famam bonorum in notitiam populi peruenit.

Profectitium feudum, vide nouum feudum ex Hotom.

Proprium, siue proprietas dicitur, quod aliis locis passim Allodium, propterea quod eius proprietas solida penes dominum est, neq; alteri eius vsusfructus est constitutus li. feud. 2. ti. 17. & tit. 29. & titu. 43 Iurisconsulti modo proprietatem cum vsufructu, modo vsumfructum proprietati mixtum appellant. l. 4. ff. si vsusfruct. petat. l. 4. ff. de vsufruct. adcrescẽd. Sic leg. Franc. lib. 1. cap. 126. Vt vnusquisque de suo beneficio suam familiam nutricare faciat, & de sua proprietate propriam familiam nutriat: & si, Deo dante, super se, & super familiam suam, aut in beneficio, aut in Alode annonã habuerit, &c. Et lib. 4. cap. 51. Itemque in Capitular. Carol. Audiuimus, quod aliqui reddant beneficium nostrum ad alios homines in proprietatem, & in ipso placito dato precio comparant ipsas res iterũ sibi in Alode, &c.

Q.

Quaternatum feudum, cuius in constitutionibus Neapolitanis mentio fit, est, teste Cuiacio 1. feud. tit. 9. quod in quaternionibus Doanæ inscriptum est.

R.

Recognoscere feudum, est beneficij sui auctorem agnoscere, eique illud acceptum referre, eoque nomine fidem illi & obsequium deferre lib. feud. 2. titulo 17. & titulo 34. §. 3. Dicebant & recognoscere de manu. Alber. Krantz. lib. Dan. 6. cap. 17. Ibi tum Cæsar cãusari cœpit, quod Rex tardius aduenisset, Imperio Roman. deuinctus obsequio, quod Regnum illius de manu recognosceret. Idem lib. 7. cap. 41. Ita tamen vt iuxta Regni iura Feudum à corona recognoscat, & inde præstet obsequia.

Rectum feudum, idem quod iustum: id est, quod recto iure, quod iusto & legitimo modo constitutum, quod iusta inuestituræ quæsitũ est lib. Feud. 2. titu. 2 §. 2. & tit. 3. §. 1. & tit. 20. & tit. 46. Sic Iustin. §. 1. de fideic. hered. Opus esse, vt aliquis recto iure testamento heres instituatur, id est, secundũ iuris ciuilis præscripta & regulas, atque adeo verbis directis & solemnibus, Obertus lib. 2. tit. 8. §. 2. pro Recto feudo dixit, Rẽ per beneficium recte inuestitam.

Refutare, renuntiare, cedere. vt Refutare feudum Vassallus dicitur, cũ aut Patrono id cedit, quasi vsufructuarius Domino vsumfructum, lib. 2. tit. 9. §. 1. & tit. 38. Aut agnato proximiori: siue id de jam quæsito feudo fiat. vt lib. 2. tit. 26. §. 27. & ti. 46. siue de sperato tantum: vt lib. 2. tit. 46.

Regem Feudistæ plerumque pro Imperatore nominant: vnde

Digitized by Google

Regalia pro Imperatoris iura, ex quo quantum à Romana cõsuetudine isti abhorreant, intelligi potest. Liu. lib. 27. Circumfusa inde multitudo Hispanorum, & ante deditorum, & pridie captorum, Regem cum ingenti consensu appellauit. Tum Scipio silẽtio per præconem facto, sibi maximum nomen Imperatoris esse dixit, quo se milites sui appellassent: Regium nomen alibi magnum Romæ intolerandum esse. Regalem animum in se esse: si id hominis ingenio amplissimum ducerent, tacite iudicarent: vocis vsurpatione abstinerent. Interdum tamen regis nomine Langobardicus Rex intelligitur. nã Italię Regum nomen Langobardi vsurparunt: cuius rei monimentum insigne subscribemus. quod extat in vrbe Viterbio: vnde Adriani Papæ & Desiderij Regis nobilitate multorum scriptis intimicitiæ intelligentur.

Decretum Desiderij Regis Italiæ.

Reuocamus Statuta Regis Astulfi. Vetulanos. edita. vt. Lacus. non Tirensium. Sed Vetulonum sit, quia lacus magnus ideo, Italiæ, quia eorum ager prius est. Italia, dicta ab ibi sede. Itali, &, vt suam Longulam non Longubardulam, sed cognomine sui ampliatores, Tireni Terbum vocent: &, vt sub vno muro cingat tria oppida, Longulam Vetuloniam, Tirenam Volturniam, dictam Etruriam, totamque vrbem nostra adiectione Viterbum pronuntient: vt de Roda. & ciuita. Balneoregium dici iussimus, permittimus pecuniis in primi. F. A. V. L. sed amoueri Herculem, & poni sanctum Laurentium eorum patronum, vt facit Roma & Bononia. Iubemus quoque reparari Cortanientam, Dardanum, Allium, Foranum, Cornietum, Tuscanellum. Nos enim non sumus Tusciæ destructores: vt nos apud Gallos accusat Adrianus Papa. nam in Tuscia ædificauimus à fundis, vobis quidem Volturtenis, Calsicellum, vicum Oresianum, Balneariam, Barbaranum & Cariofilum: Sentinatibus autem Ausdonias & Rodacofanum, Volaterras Rodacomalum, Lunę. Stergianum, Petram Sanctam, olim Fanum Feroniæ, Forensibus, Sancto, Geminianum & Miniatem, Fesulanis, oppidum Munionis, in quod vagos sparsos, Arinianos & Palantes, Fluentinos: Collegimus rursus plures antiquas nobiles Vrbes, ampliauimus, & muris cinximus. Et nunc ibidem agimus, circa Lucam, Pisorium, Aretium, Orbitum, & Etruriam, nunc Viterbum, cuius nomen aut à nobis constituta Decreta, si quis violauerit, aut capite puniatur, aut laqueo stranguletur. Hoc itaque non est, Etruriam destruere: vt nos arguit Adrianus, qui pacem vltro à nobis oblatam respuit. Quare tibi Grimoalde, Præfecte Viterbiensis, præcipimus: vt quam diu dubia pax perseuerat, iubeas omnes Tusciæ milites paratos esse in armis, & commeatus ac stipendia sine auaritia in promptu habeas: vt, non solum occurrere hostibus, sed etiam illos inuadere... ciues nõ grauabis nouis exactionibus.....ex Papia. venient... Viterbiensis... Atque hæc quidem hactenus. Illud autem prætermittendum non videtur, cum inuisum Romæ Regis nomen esset, qui euersa Repub. dominatum arripuerunt; Imperatoris aut Principis nomen sibi sumpsisse. De Imperatore, Tranquillus auctor est. Itemque Dio lib. XLIII. De Principe, Tacit. lib. 1. Lepidi, inquit, Antonij arma in Augustum cessere, qui cuncta discordiis ciuilibus fessa, nomine Principis constitutam Rempubl. Sed vbi de re conuenit, minus de verbo laborãdum est, cũ vere proprieque omnes reges & sint & appellentur: siue Dictatores, vt Cæsar: siue Principes, vt Augustus: siue Imperatores, vt ipsius successores: siue Pontifices, siue etiam Tribuni nominentur.

Regalia, nomen est multiplex, nam eo plerunq; feuda omnia Regis beneficio concessa intelliguntur. Interdum Ecclesiastica duntaxat maiora & primaria, qualia sunt Archiepiscopatus, Episcopatus: Abbatiæ, quæ solius Regis concessu & munere cõferebantur. Interdum, Ius ipsum atque auctoritas Regalia feuda & beneficia conferendi, cæteraque Iura fiscalia. Interdum insignia honoris, quæ Vassis Regalibus solemni more tribuuntur: quorum exempla subscribemus.

Regalia, pro feudis Regalibus: qualia sunt Ducatus, Comitatus, Marchia vt lib. feud. 1. tit. 14. §. 1. & lib. 2. tit. 34. §. 1. Radeu. lib. 2. c. 5. Vbi de Friderico Imperatore pro Tribunali in Ronchaliis sedente loquitur: Deinde (inquit) super iustitia regni: & de regalibus, quæ longo iam tempore seu temeritate persuadentium, seu neglectu, Regum Imperio deperierant, studiose disserens, cum nullam possent inuenire defensionem excusationis tã Episcopi, quam primates, & ciuitates, vno ore, vno assensu, in manum Principis Regalia reddidere, primique resignantium Mediolanenses extitere. Requisitique de hoc ipso iure quid esset, adiudicauerunt, Ducatus, Marchias, Comitatus, Consulatus, moneras, telonia, fodrum, vectigalia, portus, pedatica, molendina, piscarias, portus, omnemque vtilitatem ex decursu fluminum prouenientem: nec de terra tantum, verum etiam de suis propriis, capitib. census annui redditionẽ. Hisque omnibus in fiscum adnumeratis tanta circa pristinos possessores vsus est liberalitate, vt quicunque donatione Regum aliquid horum se possidere instrumentis legitimis edu-

cere poterat, is etiã nunc imperiali beneficio, & regni nomine idipsum perpetuo possideret, &c. His tamen qui nullo iure sed sola præsumtione regalibus se intromiserant xx. millia talentorum plus minus ve reditibus publicis per singulos annos accesserit.

Regalia pro maioribus & opulentis sacerdotiis: cuius rei exempla multa c. Disput 8. exposuimus. Radeu. li. 2. c. 15. Cũ Adrianus Papa audisset, quod Regalia Principi tam ab Episcopis & Abbatibus, quam à ciuitatib. & procerib. recognita fuere, literas super hoc negotio dirigit. Et in Epist Imp. Fridrici, ad illum Papam, apud Nauclerum: ab Episcopis qui Regalia nostra tenent, cur homagium & Regalia sacramenta non exigamus? Aut igitur Regalia nostra nobis dimittant: aut quæ Dei, Deo, quæ Cæsaris, Cæsari persoluant.

Regalia pro iure & potestate cõferendi feuda & beneficia Regalia: quod per sceptrũ fiebat. Otto Frising. lib. Chro. 7. c. 14. Occasio autẽ sceleris hæc fuit, quod Rege Romam tendente, inter ipsũ & Papam conuentio facta, ab obsidib. firmata narratur, vt scil. Rex Episcoporũ inuesturas remitteret, & Papa ipsi Regalia eorũ resignaret. Itaque dum Romam veniret, aq; à Pontifice promissa sibi persolui exegisset, eo quod reclamantibus Episcopis, ea quæ petebantur, adimplere nõ posset, tanquam nocens, cum per omnia esset innocens, custodiæ mancipatur. Videsne hoc &c. Et mox: Ad postremum pacem sic facere coactus est: Episcoporũ scilicet inuesturas per annulum & baculum Imperatori concedere. Quib. ex locis apparet, Inuesticuram per annulum & virgam siue baculum fieri solere, cũ Regalia per sceptrum dari mos esset: vt alio loco docuimus. Otto Frising. lib. Fri. 1. c. 6. Tradit enim curia & ab Ecclesiastico tempore quo sub Henrico V. de inuestitura Episcoporum decisa fuit inter Regnum & sacerdotium controuersia, sibi cõcessũ autumat. quod obeuntibus Episcopis, si forte in eligendo partes fiant. Principis arbitrij esse, Episcopum quẽ voluerit, ex primatum suorum cõsilio ponere, nec electum aliquem ante consecrandum, quam, ab ipsius manu Regalia per sceptrũ susciperit. Atque hinc factũ est, vt Gallica consuetudine Regalium nomine passim apud pragmaticos intelligatur iura Galliæ Regis in maioribus sacerdotiis conferẽdis, aut eorũ fructus parte aliqua sibi retinẽda. Qua de re extat libellus Egidij Magistri Prætoris Parisiensis ad eiusdem ius Regis asserendum accommodatissimus.

Regalia pro insignibus & ornamentis Regiæ inaugurationis. Luitpran. Ticinen. lib. 2. cap. 7. Cunradus Imperator corona sceptrum & quæcunque Regalia sunt indumenta, in medium venire præcepit. & hæc verba effudit: Hæredem Regalizque dignitatis vicarium Regalib. meis ornamentis Henricum cõstituo. Et mox: Ipso mortuo Princeps coronã, cunctaque Regalia insimenta Duci contulerunt. Vvitich. li. 2. Super altare Regalia insignia posita erant, gladius cum balteo, chalamys cum armillis, baculos, cum sceptro ac Diademate. Videtur etiam Imperialia eadem dici: vt apud Abbatem Vrsp. in Chron. ann. 1106. Ipsa partis vtriusque cõsilio annuens, Regalia vel Imperialia insignia crucem scilicet & lanceam, sceptrum, globum atque coronam filij potestati tradit. Otto Frisin. li. 7. c. 40. Roueresi ad filium optimates, imperialia deferũt, eumque Regem creat. Item in Chron. anni 1153. Volebat enim tenore imperium cum in potestate sua haberet insignia imperialia, vtpote coronam & crucem, & alia quæ attineant. Otto Frising. lib. 7. c. 23. Itaque Cunradus Rex Curiam in prædicta ciuitate maximo conuentu Principum habuit: vbi omnes Saxones vltro se suæ ditioni subdidere. Solus ex principibus, Dux Henricus Regalia seruans aberat, ad quæ redden la dies ei præfigitur. Quo veniens Regalia quidem multis illectus promissis reddidit, sed tamen ea minime consecutus (id est recuperans) infecto pacis negotio sine gratia ejus discessit, tandem Ducatus ei adjudicatur. Quibus ipsis totidem verbis Abbas Vrsperg. vtitur in Chro. Anni 1138.

Reisa, obsoleto Germanico vocabulo, excursio militaris significari videtur Cujac. 5. feud.

Releuium dicitur honorarium, quod nouus Vassallus patrono introitus causa largitur, quasi morte alterius Vassalli, vel alioquo casu feudum ceciderit, quod jam à nouo subleuetur. No. Leo 33. *de Anniis* nominat. Veteres introitum appellabant, vt in l. pen. §. alumno. ff. de leg. 2. Plin. lib. Epist. 10. ad Traian. De adjectione bulenarum. Lex Pompeia, Domine, qua Bithyni & Pontici vruntur, eos qui in bulemã Censoribus leguntur, dare pecuniam non jubet: sed iis quos indulgentia tua à quibusdam ciuitatibus super legitimum numerum adjicere permisit, & singula millia denariorum & bina intulerunt. Anicius deinde maximus Proconsul, nos etiam qui à Censoribus legeremur, duntaxat in paucissimis ciuitatibus aliud dare jussit inferre. Superest ergo, vt ipse dispicias, an in omnibus ciuitatibus certum aliquid omnes, qui deinde Bulleutæ legũtur, debeant pro introitu dare. Nam quod in perpetuum manurum est, à te constitui debet, cuius factis dictisque debetur æternitas. Traian. Plinio. Honorarium decurionatus omnes

Digitized by Google

omnes, qui in quaque ciuitate Bithyniæ decuriones fiunt, inferre deſcant, nec ne, in vniuerſum à me non poteſt ſtatui. Id ergo quod ſemper tutiſſimum eſt, ſequendam cuiuſque ciuitatis legem puto, ſcilicet aduerſus eos qui inuiti fiunt decuriones, ex ſtimo id acturos, vt erogatio cæteris præferatur. De hoc quoque Releuio mentio fit in Conſti. Neapol. lib. 3. tit. 15. Recepto verumtamen aliquo Releuio, vt eſt moris; quod quantitatem decem vnciarum auri non exeedat, pro aſſignanda poſſeſſione terræ conceſſa. Sic in Emphyteuſi cum fundus alienatus eſt, domino quinquageſima pretij pars erogatur, l. 3. Cod. de iure emphyt. Sed acerbiora Releuia illa ſunt, quibus Scoti veterum Regum inſtitutis olim vtebantur. Nam cum ab vno Rege feuda omnia recognoſcerent, Vaſſallo mortuo, prædiorum fructus omnes vſque dum filius vnum & vigeſimum impleſſet annum, Regibus Releuij cauſa tribuebant, Hector Boeth. lib. 17. VVardas autem vocant, vt cum patentes antequam liberi ad iuſtam perueniant ætatem, id eſt 21. annum vita decedunt, tum Rex omnes reditus, omneſque fructus, qui ad eam vſque heredis ætatem proueniunt, pro ſuis habet, occupatque, heredique interea curam ſuſcipit. Item libr. 11. Et quidquid per id tempus ex eo agro emolumenti proueniret. VVardiam eum vſumfructum, noſtri vocant, vniuſque inde anni, eiuſdem agri cenſus quem Releuium vulgo aut Releuatum dicunt, vniuerſa cum heredis dote, ſi nullam eius deſponſationem viuens pater fecerit, cum in hereditatem admittitur: fiſco penderetur regio.

Reueſtitus (vid. inueſtita igitur res) cui res aliqua, cuiuſcunque generis reddita eſt: quaſi cum quis re, quam amiſerat, rurſum veſtitus & inſtructus eſt.

Romaniola, ſiue Romandiola, quæ in Feudorum libris aliquoties nominatur, ea pars Italiæ eſt, quæ Ariminum vſq; producta, olim Flaminia, & ab Arimino ad Rauennam & Bononiam Æmilia vocitata eſt: quondam Gallia Togata: poſterioribus temporibus Rauennæ Exarchatus. Otto Friſing. lib. Frid. II. cap. 7. Ex quo contigit, vt circa Exarchatum Rauennatenſem ætatis antiquis eiuſdem prouinciæ incolis ea pars Italiæ, quæ antea Æmilia dicebatur, nunc Romaniola (quod diminutiuum à Roma tractum noſcitur) vulgo vſq; hodie dici ſoleat. Flauius Blond. lib. 1. Decad. 2. Langobardorum gentem tam multis Italiæ populis, affinitatibus, ac ſanguinitate coniunctam, nec eiicere tutum, nec delere humanum videretur: Pontifex Imperatorque conſtituerunt, vbi ſedem, diu & ſtatus ſui fundamenta habuerant, genti Langobardiæ nomen & ſolum patrium conſeruare, vtque propinquior coniunctiorque nominis Romani memoria fines illis faceret certiores, haberetque illi probatæ erga Romanos fidelitatis vicinos, quibus cura eſſet aut motus eorum compeſcendi, aut magiſtratus renunciandi, quidquid Exarchatus Rauennatis fines complectuntur, Romandiolam placuit appellari. Item in lib. de Italia illuſtrata: Quam longitudinem & nunc habet Rauennatis Eccleſiæ Exarchatus prouincia, cuius tota id Romandiolæ nomen olim obtinuit: quod quidem nomen oſtendimus in hiſtoriis, Carolum Magnum & Pipinum Adriano Pontif. Ro. poſt oppreſſos, dominioque priuatos Langobardos, maxime ex cauſa indidiſſe quod toto Langobardorum tempore Rauenna cum propinquis aliquot ciuitatibus & populo Romano fidem conſtantiſſime ſeruauit. Scitum eſt autem, quod de Romandiola ſcribit Antonin. Florent. part. hiſt. 3. tit. 20. c. 3. Rodolphus (inquit) electus Imperator obligauit ſe intra tempus venire Mediolanum ſub pœna excommunicationis: quod tamen non impleuit in partib. Alemanniæ guerris ſibi ſuſcitatis, vnde nec coronam, nec benedictionem Imperialem ab Eccleſia ſuſcepit: & excommunicatus propter hoc, proceſſu temporis, reconciliationē recepit ab eccleſia, & in ſatisfactionem Eccleſiæ ipſi comitatum conceſſit Romandiolæ. Iob. Naucler. Gen. 27. Itaque Pontifex Imperatorque ſtatuerunt, vt vbi ſedem ducentos & amplius annos, ac ſtatus ſui fundamenta habuiſſent, Papæ, Mediolani, & in quibuſdam locis aliis trans Padum genti Langobardæ nomen & ſolum patrium maneret, & vt propinquior coniunctiorque nominis Rom. memoria fines illis faceret certiores quicquid Exarchatus Rauennatis fines complectitur, Romandiolam placuit appellari. Hæc ille.

Roncalia, de qua in libris feudorum multis locis mentio fit, vt lib. 2. tit. 52. §. 3. his exponitur verbis ab Ottone Friſing. li. Frid. 2. c. 12. Inde caſtra mouens in campo Roncaliæ ſuper Padum non longe à Placentina menſe Nouembri reſedit. Eſt autem conſuetudinis Regum Francorum, & quæ Teutonicorum, vt quotieſcunque ad ſumendam imperij Romani coronam militem ad tranſalpiſandum coegerint, in prædicto campo manſionem faciant. Ibi Ligno in altum porrecto, ſcutum ſuſpenditur, vniuerſorumque equitum agmen feuda habentium ad excubias proxima nocte Principi faciendas per curiæ præconem expoſcitur: quod ſectantes qui in eius comitatu fuerunt, ſinguli ſingulos beneficiatos ſuos per præcones expoſcunt. At ſequenti die quicunque nocturnis vigiliis defuiſſe deprehenſus fuerat, denuo ad præſentiam Regis aliorumque Principum, vel virorum illuſtrium euocatur: neque omnes omnium beneficiati qui ſine bona voluntate dominorum ſuorum domi remanſerunt, in feudis condemnantur. Hunc morem Principe ſecuto, non ſolum Laicorum feuda, ſed & quorundam Epiſcoporum, id eſt, Haruici Bremenſis & Vlrici Hamperſtatenſis Regalia perſonis tantum, quia nec perſonis, ſed Eccleſiis perpetualiter à principibus tradita ſunt, adiudicata fuere. Itemque à Guntherō lib. 2.

..... Tunc demum ſigna reuelleus
Roncalia properat rapidis attingere caſtris,
Eſt locus Italiæ, modicum ſeiunctus ab vrbe:
Cur quia pulchrā ſitu placet, inde Placentia nomen;
Planus & Eridani placido iunctiſſimus amni:
Effundit latos ſpatioſo limite campos.
Hic quotiēs claram Regnator tendit ad vrbem
Teuthonis Auſoniam ſumpturus ritè coronam
Ponere caſtra ſolet: ligno ſuſpenditur alto
Erecto clypeus: tunc præco Regius omnes
Conuocat à Dominis feudalia iura tenentes.
Excubias Regi prima celebrare fideles
Nocte, vetuſtorum debent ex more parentum:
At quicunque domi, Domino volente relictus
Defuerit, feudo priuari Curia cenſet, &c.

Lotharius Imperator lib. feud. 2. tit. 52. §. 1. Dum apud Roncaliam ſecundum antiquorum Imperatorum conſuetudinem pro iuſtitia ac pace Regni componenda conſederemus. Et tit. 55. Dum ex prædeceſſorum noſtrorum more vniuerſalis curiæ Roncaliæ pro Tribunali ſederemus, à Principibus Italicis non modicas accepimus querelas &c. Abbas Vrſperg. in Frid. 1. Pro reparando itaque iuſtitiæ vigore omnibus Lombardis & Italicis Roncaliam, vbi mos Lombardorum eſt iuſtitiam ſuam requirere, & ab Imperatoribus recipere, diem certam & curiam publicam ad præſentiam Principum qui tunc aderant, eis deſignauit: Edictumque eſt ab Imperatore, vt de ſingulis Italiæ vrbibus, viri idonei Roncaliam conuenirent, Barones & alij qui cauſas haberent.

§.

Sacramentales Coniuratores, vna iurantes à ſacramento, id eſt, iuramento dicebantur ij, qui quamvis rei de qua ambigebatur, teſtes non fuiſſent, tamen ex eius cuius res agebatur, animi ſententia, in eadem quæ ille verba iurabant: ipſius videlicet probitate, & innocentia confiſi. Nam tum demum adhibebantur, cum teſtes nulli exſtant. lib. feud. 1. tit. 4. §. 3. & tit. 10. & tit. 26. Vaſſallus autem in Sacramentalium ſuorum numero minimum ſex cognatos adhibebat: dominus partim cognatis, partim Vaſſallis, partim extraneis vti poterat. lib. feud. 2. titul. 33. Plura cognoſcere ex ll. Langobardorum tit. 41. de VVadiis de ſacramento fugientibus. Sic apud Greg. Turon. Apud Pariſios pater quidam pro filiæ pudicitia iurat. Tandem, inquit, ne crimen conſurgat vlterius, innocentem eam faciam ſacramento: eleuatiſque manibus ſuper altari, iurauit filiam non eſſe culpabilem. Forma autem huius iuriſiurandi ſic exponitur in legibus Aleman. tit. 6. De Iuratorib. Iſta vero Sacramenta ſic debent fieri, vt illi coniuratores manus ſuas ſupra capſam ponant, & ille ſolus cui cauſa requiritur, verba tantum dicat, & ſuper omnium manus ſuam ponat, & ſic eam Deus adiuuet, vel illæ reliquiæ, & illas manus quas comprehenſas habet, vt de illa cauſa vade interpellatus eſt, culpabilis non ſit. In Lombardia autem plerunque Iuratores vocantur vt lib. 1. tit. 10. l. ſi quis ex leui. Si huius facti teſtes non habuerit, cum xii. Iuratoribus legitimis per Sacramentum affirmet, &c. Video etiam hoc nomen apud Senecam, initio ludi Claudiani: Si libuerit reſpondere, dicam quod mihi in buccam venerit, quis vnquam ab hiſtorico iuratores exegit? Vbi Iuratores meo iudicio pro teſtibus poſuit. Neque reponendum eſt, veritatem, vt quidam exiſtimarunt, propter illud Ciceronis de leg. 1. Faciunt impetite, qui in iſto opuſculo non vt à poëta, ſed vt à teſte, veritatem exigant. Quo ipſo loco vereor ne vox DELECTATIONEM abſit: hoc modo: Non vt à poëta delectationem, ſed vt à teſte veritatem exigant. Nam ſtatim ita ſequitur: Quippe cum illa ad veritatem referantur, in hoc ad delectationem pleraque, vide Iuſiurandum.

Salica lege vxorem accipere dicitur, qui ea lege accipit, vt ei mane diei nuptiarum munus ſponſalitium afferat: quod munus Morgengabe vel Morganatica dicitur, lib. feud. tit. 10. vide ſupra Morganatica. Eſt autem lex Salica eorum Francorum propria, qui Franci Orientales dicti ſunt, à Sala flumine denominata Eguinarthus in Carolo Magno. Ac Salam fluuium qui Thuringos ac Sarabos diuidit, poſtea à Francis, qui Orientales dicuntur incolitur: Item, alio loco: Franci duas habent leges, plurimis in locis diuerſas. Significat autem eas quæ in volumine Barbaricarum legum vocantur Salica & Francica quæ ipſa Francorum Occidentalium propria eſt. Tamen Hermannus Comes in libell. de Origin. Franc. Ripuariam non Francicam nominat. Duas, inquit, Francos habuiſſe leges, ipſorum autores teſtantur, Salicam atque Ripuariam:

Digitized by Google

quibus nullus Regum ante Carolum Magnum adiicere quidquam tentauit. Est autem Ripuaria Regio, quæ Rheno, Mosella & Mosa, quasi trianguli forma concluditur, & Neustria vel Austrasia vocatur. Guillelmus de Nangis (cuius libri nondum editi sunt) sub anno CCCCXX. Franci cœperunt legibus vti, & legem Salicam dictauerunt per quatuor gentis suæ Proceres Electos de pluribus, qui, sicut lex Salica declarat, iudicauerunt. Franciçam autem legem absurdum est ad Gallos nostros, siue potius Francogallos refetre: cum Francorum nomine plerunque apud istius seculi scriptores generaliter Germani omnes intelligantur, vt alio loco puto me docuisse. Sic apud Petrum de Vineis lib. Epist. 6. c. 25. Viuens iure Francorum, in eo videlicet, quod maior natu exclusis minoribus fratribus & coheredibus in castro ipso succedat, inter eos nullo tempore diuidendo. Io. Nauel. Gen. 27. Carolus Magnus Rex Francorum dicebatur: quod idem erat ac si nominatus fuisset Rex Germaniæ & Galliæ. Nam clarum est quod eo tempore omnis Gall a Transalpina, & etiam Germania à montibus Pyrenæis vsque in Pannonias Francia dicebatur. Illa, id est, Germanica, Francia Orientalis: altera, id est, Gallicana, Francia Occidentalis. In quo veræ historiæ concordant omnes.

Sapientes, pro Iurisperitis, vt apud Romanos, Prudentes, li. feud. 2. tit. 25. Super negocio isto tale est sapientum nostræ ciuitatis consilium, videlicet Oberti & Gerardi. Radeuic. lib. 1. c. 47. At sapientes & legum periti persuadent. Mediolanenses, licet improbos & infames, Iudicis tamen officio per legitimas inducias citandos esse: hoc est, Iudicis edictum vnum, mox alterum & tertium, seu vnum pro omnibus, quod peremptorium nominatur. Ex eodem sapientum numero quatuor illi principes Iustinianici iuris interpretes fuere, quorum glossis Accursium magnopere adiutum fuisse constat, de quib. idem Radeuic. lib. 2. cap. 5. Habentes, inquit, (de Frider. I. Imp. loquitur) sertos, & Bulgarum, Martinum, Iacobum, Hugonem, viros videlicet in lege doctissimos, legumque in ciuitate Bononiensi Doctores, & multorum auditorum Præceptores, &c.

Sabinorum nomen est Iudicum ex Hebraica lingua deflexum, vsque in Germania passim receptum, Cuiac. 1. feud. 1. §. 16.

Scara. Vide Bannitus in Hotom.

Scutiferorum, i. e. Valuasinorum feuda ad libitum dominorum non possunt adimi, dum tamen seruiant laudationem curiæ.

Senior, passim in libris his pro Patrono, qui feudo dato Vassallum sibi quæsiuit, Licet proiectæ ætatis non sit, ea forma qua senatores & presbyteros dicimus, morum potius quam ætatis habita ratione. Nomen igitur senioris mite Dominus feudi habet, quamvis adolescens sit aut iuuenis. Docuimus autem c. Disput. feud. 3. vocem esse barbaricam, Signor, quod Dominum significat, vt in Capit. Caroli Magni cap. 5. art. 3. Vt nullus comparet caballum, bouem, iumentum & alia, nisi illum hominem cognoscat, qui eum vendidit, aut de quo pago est, vel vbi manet, aut quis est eius Senior. Alb. Krantz. lib. Dan. 8. c. 3. Octoginta numero Seniorum secum duxit obsides. Et Nortm. lib. 2. c. 11. Quis, ait ille, vester est Princeps, aut Senior? Nullus, respondent illi. Nam æquo per omnia iure imperamus. Et cap. 12. Nam Senior noster, vt vidisti, claudus, non veniendi ad te veniam deprecatur. Loquitur de Arnulpho Flandriæ Comite. Sic Britannici Armorici in libris consuet. Brit. Iuigneur dicunt pro Iuniore fratre. Carolus Magnus in concil. Meldensi cap. 2. Honor etiam regius & obtemperantia Seniori debita, nobis exhibeatur. Et cap. 7. Videtur nobis si fideliter vultis regnare, vigorem regium ac senioralem optatis habere. Neque vero prætermittendum videtur, quod apud Antonin. Florent. legitur hist. part. 2. tit. 17. c. 9. §. 7. In provincia Tyrensi est quidam populus, castella decem habens, cum suburbanis suis. Estque numerus eorum ad quadraginta millia virorum. Ii non hereditaria possessione, sed meritorum prærogatiua magistrum sibi solent præficere, quem spiritis aliarum dignitatum nominibus Senem vocant: cui tanto obedientiæ & subiectionis vinculo solent se obligare, vt nihil sit tam durum, tam difficile, tam periculosum, quod ad magistri Imperium non aggrediantur implere. Porro non absurde dubitari posset, vtrum priscis temporibus hæc Gallica vox fuerit, an quod maiores natu imperium tenebant, Gallorum principes Seniores appellati sint. Liuius lib. 49. Legatis Romanis transalpini populi benigne respondesunt: Seniores eorum nimiam leuitatem populi R. castigarunt. Et lib. 5. Erant qui ex templo Romam eundum censerent. Vicere Seniores, vt legati prius mitterentur. Vtrobique de Gallis loquitur.

Seruire posse feudum dicitur, qui eiusmodi est, vt munus, siue seruitium feudi nomine debitum præbere domino, ac nauare possit: veluti qui miles est, lib. 2. tit. 34. §. 4. At mutus, surdus, cœcus, claudus, seu re feudum non possunt. lib. 2. tit. 35. Hinc

Seruitium, munus obsequij clientelaris lib. feud. 2. tit. 51. §. 8. Similiter post feudum dari ad certum seruitium. Albert. Krantz. lib. Dan. 7. cap. 15. Marchio remitteret homagiale seruitium, quod habebat in quibusdam terris. Proprie seruitium est, officium seruile. Sallust. Animi Imperio, corporis seruitio magis vtimur. Itaque feudale officium vel obsequium libentius appellauimus. Nam sæpe seruitij nomine officium effectionis significatur, vt illud quod Imperij vassalli Imperatori suo debent. Krantz lib. Dan. 6. cap. 27. Vt deinceps Rex Danus Romano Imperio iunctus haberetur: non vt in cœtum vocatus accederet, aut in exercitu ordines ductitaret, Principum aliorum more: sed magis specie, quam re Imperio sociatus haberetur.

Seruitutum tria genera Stoicis. Vnum quod definiunt σύρσιν τοῦ ἐναντίου, quoties non est potestas viuendi vt vellis, vt si liber homo carcere contineatur: Alterum ἐν κτήσει, vt ea, quæ quis dominio alieno contra naturam subiicitur: Tertium ἐν ἕξει, vt ea quam seruiunt mercenarii, obærati, addicti, vasalli, clientes, &c.

Soldata, stipendium militi concessum in pecunia vel annona, sub conditione fidei atque obsequij. Fictum verbum à voce Germanica SOLD, quæ stipendium vel mercedem significat. Abbas Vrsperg. de Philippo Imperatore. Hic cum non haberet pecunias, quibus salaria, siue solda præberet militibus, primus cœpit distrahere prædia, quæ pater suus acquisierat: vnde Soldurij milites dicti. Feudistæ autem à solidis nomen hoc deducunt. lib. 2. tit. 10. Soldata est præstatio quædam annua gratuita, sic dicta, quia plerunque in solidorum donatione consistit, quandoque autem in vino & annona. Et iis suffragatur Carolomannus in Edicto Religioso, apud Auentin. lib. 3. Propter crebra bella pars Ecclesiasticæ pecuniæ, nempe n. donarij, quem solidum vocamus, contribuantur mihi, quo militibus nostris præmia condigna laboris soluantur. Paul. Diacon. de gestis Langobard. lib. 3. c. 8. Hoc tempore Mauritius Imperator Childeberto Regis Francorum 50. millia solidorum per legatos suos dono misit, vt cum exercitu super Langobardos irrueret, eosque de Italia exterminaret: qui cum innumera Francorum multitudine in Italiam subito introiuit. Langobardi vero in ciuitatibus se continentes, intercurrentibus legatis, oblatisq; muneribus pacem cum Childeberto fecerunt, qui cum ad Gallas reuertisset, Imperator Mauritius solidos, quos ei dederat, repetere cœpit. Hinc

Solidarij, Qui & Soldurij dicuntur milites alienigenæ, mercede conducti. Otto Frisin. lib. Frid. 1. cap. 20. Quo aduersus Guillelmum Siculum largitione pecuniæ milites, qui Solidarij vocantur, colligerent. Item c. 21 Omnes pene terri (de Hungaris loquitur) terris in armis procedunt, nisi quod iam ab hospitibus, quos nunc Solidarios dicimus, educati, Principes & hospites nostros in armorum splendore imitantur. Sigebertus in Chron. ann. 1169. Capitoles Barones fues cum paucis secum duxit: solidarios vero milites innumeros. Solidarios opinor appellauit, mercede conductos: quos alibi seruientes dicti videor vnde *Landsknecht*, quasi patriæ seruientes. Hinc in legibus Castrensibus Friderici apud Ottonem lib. Frid. 1. cap. 26. Statuimus & firmiter obseruari volumus, vt nec miles nec seruiens litem audeat mouere. Cæsar lib. de bell. Ciuil. 3. Adcantuannus cum sexcentis deuotis, quos illi Soldurios appellant, quorum hæc est conditio, vt omnibus in vita commodis, vna cum his fruantur, quorum se amicitiæ dediderint, &c.

T.

Taliæ, Exstat in Constit. Regum Franciæ titulus De taliis, & in eo B Ludouici lex notatu digna his verbis, Exactiones & onera grauissima pecuniarum per curiam Romanam Ecclesiæ regni nostri imposita, quibus regnum miserabiliter depauperatum existit, seu etiam imponenda: leuari & colligi nullatenus volumus: nisi duntaxat pro rationabili, pia & vrgentissima vel ineuitabili necessitate, ac de expresso & spontaneo consensu nostro & ipsius Ecclesiæ regni nostri.

Tenor, pro actione communem feudi naturam ac rationem in contractu interposita, lib. feud. 2. tit. 1. §. 3.

Tituli primum erant certæ notæ sedes Clericis attributæ, in quibus munus suum exercent. Postea eo nomine prædia iis ad victum cultum assignata, lib. feud. 1. tit. 6. §. 1. Si Episcopus vel Abbas, vel Abbatissa, vel Dominus plebis feudum dederit de rebus Ecclesiarum, quæ iis subiectæ sunt, & tituli vocantur. In Chalcedonensi Concilio: Μηδένα χειροτονεῖσθαι, χωρὶς τοῦ προσδιορισμοῦ, μήτε πρεσβύτερον, μήτε διάκονον, μήτε ὅλως τινὰ, ἢ ἐπὶ τῆς καθολικῆς τάξεως, εἰ μὴ ὁ διδοὺς ἐν ἐκκλησίᾳ πόλεως ἢ κώμης, ἢ μαρτυρίου ἢ ἀφορισθέντος ἢ χορεπισκόπου ὀνόματι θήσει, &c. Quæ verba Canonistæ transtulerunt in cap. neminem, dist. distinct. 70. vbi tamen POSSESSIONES pro PAGI vitiose legitur. Item c. 3. Sanctorum canonum statutis consona sanctione decernimus, vt sine titulo facta ordinatio irrita habeatur: & in qua Ecclesia quilibet intitulatus est, in ea perpetuo perseueret.

Timarchisia, antiquum Germanorum vocabulum, significat equestris pugnæ Institutionem: de qua vide Cuia. 1. feud. tit. 1.

V.

Vassus (vt in Disput. feud. c. 2. docuimus) generali nomine dicitur cliens, qui pro beneficio accepto fidem suam auctori beneficij obligauit. Hinc

Vassus Regius, qui datum, à Rege beneficium obtinet. Almonius lib. 5. cap. 56. Abbates etiam & Regni Primores ac Vasi Re-

gij

gij se illi commendauerunt, & sacramento, secundum morem fidelitatem promiserunt. Item in legibus Baioar. titul.3. siue Regis Vassus, siue Ducis, omnes ad placitum veniant. Vide Baro, ex Hotom. Hinc

Vassallus diminuto vocabulo, inferioris ordinis cliens. Sunt qui à Germanico Gesel deducant, quo nomine socius, comes, commilito significatur. Forrasse tamen in primitiuis potius quàm in deriuatiuis Etymologia quærenda est, qua de re copiosè in Disput.feud.exposuimus. Deinde video Iohan. Auentinum. lib.hist.7. Gesalos Germanice nominare, quos Latin. verberones interpretatur, genus hominum nouæ superstitionis, qui ad vmbilicum nudati flagris & verberibus sese in publico pro templis atque aris cruentabant. Naucler. Gener.45. Flagellabant (inquit) se bis in die, & semel, quilibet clam in nocte: & de licentia vxoris suæ: & depositis vestimentis habentes in modum branchæ camisias, à femore ad talos protensas. Tanta erat multitudo, quod nemo poterat numerare.

Vassallus per Sacramentum, qui proprie vassallus est, & Domino per jusiurandum suam fidem adstrinxit: vt, quoties delectus edicitur, vel ipse in militia meat, vel vicarium mittat, vel denique certum censum domini ærario inferat: quod Heribannum appellatur. lib.feud.1. tit.47. Dici potest Vasallus iuratus: vt ei qui iniuratus est, opponatur, qui neque fidelitatem neque seruitium debet. Qualis videtur esse cliens, cui onus militiæ annexum non est. Cuiac.1. feud.c.1. De quo lib.2.tit.24.§.2. Sunt enim (ait) quædam feuda ita data, vt pro his fidelitas non sit præstanda. item lib.2.tit.3.§.4.

Vassallus casatus dicitur, cui feudum ad certum seruitium datum est, puta vt iter domini officiosè comitetur, vel vt domi focique dominæ ministret, & rem eius familiarem tecuret.

Vassallagium, Vassalli obsequium. Itaque homagium & vasallagium pro Synonymis vsurpantur. & in Neap.const.lib.2.tit.36. Si quando aliquis fuerit ab aliquo homagio impetitus, &c. Et in Extremo: Quæ omnia in militibus & baronibus de Vasallagio conuentis volumus obseruari. Et apud Petrum de Vineis, lib. Epist. 6. cap.9. Absoluentes eos ab omni fidelitate Vassallagij seu homagij iuramento. Dicitur & Vassatieum, vt in Fragmen. Theodulphi: Pipinus Rex tenuit placitum suum in Compendio: ibique venit Thassilo Dux Baioariorum in vassatico se commendans, & per manus Sacramenta iurauit, & fidelitatem promisit Regi Pipino, & filiis eius, quod recta mente & firma deuotione sicut Vassus dominis suis esse deberet.

Vassallitium, clientela vasalli. Rhegino lib. Chron. 2. ann. 852. Berengarius cum filio suo Adalberto Regiæ se per omnia in Vassallitium dedit dominationi.

Valuasores, qui sint, exposuimus ad lib.1. cap.3. Valuasorum alij, maiores siue Regij sunt, qui secundum feudorum gradum obtinent: & à Capitaneis Regni feuda receperunt, qui & Vassi dominici appellantur. Alij minores, qui ab eis feuda receperunt. Alij Minimi, quibus ab his tradita feuda sunt. lib.1. tit.1.§.1. & §.4. tit.15. & lib.2. titul.10.§.1. Fridericus 1. apud Radeuicum lib. 2. c.31. Nos in præsentia & testimonio omnium Theutonicorum & Langobardorum, & Episcoporum, & Laicorum Principum, & Baronum & Valuasorum omnem justitiam atque consilium obtulimus, &c. Eorum in Gallia nostra qualis conditio sit, Butelerius in summa Rurali his exponit verbis: Valuasor dicitur nobilis, qui summæ coercitionis, non etiam nundinarum & mercatus ius habet: (Vn Gentil homme qui a seigneurie de haute iustice) estque Barone inferior, atque ab eo feudum suum obtinet.

Valuasini, diminutiuo vocabulo dicuntur, modo Minores, modo etiam Minimi Valuasores, lib.2.tit.10.§.1. & lib.1.tit.15.

Vest, seu vestitura, barbaris est possessio. Hot. in Deueſtire, & in voce Inuestitura. vide supra Lombard. lib.1.tit.32. Si quis proprium nostrum, quod in vestitura genitoris nostri fuerit, alicui reddiderit, &c.

Vicedominus, qui domini vice res ipsius administrat, eique vicariam operam præstat. Apud Canonistas, vicedominus, œconomus, qui à clericorum numero Episcopatum administrat, cap. volumus, &c. Diaconum, &c. seq.dist.9. Proprie tamen œconomus, qui res Canonicorum administrat: Vicedominus, qui Episcopi, c. consulere, extr. de simon.

Vitalia, v. morganatica.

Wadium, pignus. Guntherus lib.8.

Si quis habens feudum pretio seu vendere totum
Seu dare, seu vuadio supponere cogitur.

Quod erat in Imp.const.lib. feud.2.tit.55. vel vendere, vel pignerare. Capitular. Caroli, art.20. Etsi non habet pretium in Wadio, per seruum semetipsum donet, vsque dum ipsos bannos soluat. Vide supra GVADIVM.

VVardia, vide Bannitus.

VVardia, v. releuium ex Hotom.

VVaranda, are, ator, atio, v. Guargentare, *bewahren.*

VVerda, v. releuium ex Hotom.

VVerra, v. guerra.

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google